Digitized by Google

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
13
2 D
3

M

13-12-1-23

Dom. Prof. Rom. S. J. Catal. inscript.

PANDECTARVM, SEV DIGESTORVM IVRIS CIVILIS,

QVIBVS IVRISPRVDENTIA
Ex veteribus Iureconſultis deſumpta, libris L continetur;

TOMVS TERTIVS,

Quod DIGESTVM NOVVM vulgò appellant:

Cum Accurſij Commentarijs, & doctiſsimorum virorum annotationibus.

Omnia diligentiſſimè purgata, & recognita.

Acceſsit Rerum, & Verborum inſignium Index locupletiſsimus.

EDITIO POSTREMA.

VENETIIS, M D LXXIIII.

DIGESTI NOVI TItuli C L X I I I I. verſibus L V I. elucidantur.

Tituli Primi libri.

Prima nouum das opus pars, infectum quoque damnum.
Hinc arcetur aqua pluuialis de publicanis.
Donatis cauſa, mortis donatio ſubſit.

De operis noui nunciatione. De damno infecto, & de ſuggrundis & protectis. De aqua pluuia arcenda. De publicanis & vectigalibus & comiſsis. De donationibus. De mortis cauſa donationibus, & capionibus.

Tituli Secundi libri.

Parte manumiſsi ſunt, & uindicta ſecunda.
Vrbica mancipia. per teſtamenta relaxat.
Perlege commiſſ. s libertates, & ademptas.
Inde ſtatuliber. veniens. non liberat aurum.
Natali. cauſa. non proclamare licebit.
Ingenuus. defunctus erit, colluſio tecta.

De manumiſsionibus. De manumiſsis uindicta. De manumiſsionibus quæ ſeruis ad uniuerſitatem pertinentibus imponuntur. De manumiſsis teſtamento. De fideicommiſſarijs libertatibus. De ademptione libertatis. De ſtatuliberis. Qui ſine manumiſsione ad libertatem perueniunt. Qui & a quibus manumiſsi lib. non fiunt. De iure aureorum annulorum. De natalibus reſtituendis. De liberali cauſa. Quibus ad libertatem proclamare non licet. Si libertus ingenuus eſſe dicatur. Ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur. De colluſione detegenda.

Tituli Tertij lib.

Tertia res quæris. poſſeſſa. vſucapiendo.
Soluto. emens hæres tribuit donata. relicta.
Hic prælegato. pro dote ſuo ſuperaddes.

De acquirendo rerum dominio. De acquirenda uel amittenda poſſeſsione. De uſucapionibus ſeu uſurpationibus. Pro ſoluto. Pro emptore. Pro hærede. Pro donato. Pro derelicto. Pro legato. Pro dote. Pro ſuo.

Tituli Quarti libri.

Iudicat. & quarta. confeſsis. cedit eatur.
Index eſt autor. cum priuilegia credit.
Separo curator. in fraudem facta reſoluo.

De re iudicata. De confeſsis. De ceſsione bonorum. Quibus ex cauſis in poſſeſsionem eatur. De bonis autoritate iudicis poſsidendis. De priuilegijs creditorum. De ſeparationibus. De curatore bonis dando. Quæ in fraudem creditorum facta ſunt, vt reſtituantur.

Tituli Quinti libri.

Interdicta. bona legata que quanta notabit.
Ne vis. de tabulis. ſacer. & loca publicus hic ſunt.
Poſt ſoditur. reficit. de fluminibus prior æſtas.
Nauigat. & ripa. de vi. ſic poßideatis.
Eſt quæ ſuperficies. inter actus. quotidiana.
Iſtis de riuis, addas de fonte, cloacis.
Quod vi clam ve remitto, precaria. ceditur arbor.
Glans. & liber homo. ſatus exhibeatur. vtrobi.
Cum de migrando. iungatur Saluia dictum.

De interdictis, ſeu extraordinarijs actionibus, quæ pro his competunt. Quorum bonorum. Quorum legatorum. Ne uis fiat ei, qui in poſſeſsionem miſſus eſt. De tabulis exhibendis. Ne quid in loco ſacro fiat. De locis & itineribus publicis. Ne quid in loco uel itinere fiat. De loco publico fruendo. De uia publica, & itinere publico reficiendo. De fluminibus: & ne quid in flumine publico ripa ve eius fiat, quò peius nauigetur. Ne quid in flumine publico ripa ve eius etiam fiat quò aliter aqua fluat, quam priore æſtate fluxerit. Vt in flumine publico nauigare liceat. De ripa munienda. De ui & ui armata. Vti poſsidetis. De ſuperficiebus. De itinere actuq; priuato. De aqua quotidiana & æſtiua. De riuis. De fonte. De cloacis. Quod ui aut clam. De remiſsionibus. De precario. De arboribus cædendis. De glande legenda. De libero homine exhibendo. De liberis exhibendis uel deducendis. Vtrobi. De migrando. De Saluiano interdicto.

Tituli Sexti libri.

Excipio ſexta. res iudico tempora ſcribens,
Sunt dolus. & iurans lites. ac actio iuncta.

De exceptionibus ſeu præſcriptionibus & præiudicijs. De exceptione rei iudicatę. De diuerſis & temporalibus præſcriptionibus, & de acceſsionibus poſſeſsionum. De doli mali & metus exceptione. Quarum rerum actio non datur. De litigioſis. De actionibus & obligationibus.

Tituli Septimi libri.

Septima verba duo. tradit ſeruo ſtipulanti.

De uerborum obligationibus. De duobus reis conſtituendis ſtipulandi & promittendi. De ſtipulatione ſeruorum.

Tituli Octaui libri.

Parte fideiuſſor patet octa. nemo. ſoluo.
Acceptat. prætor. ſolutam ſolui. ratam haberi.

De fideiuſſoribus & mandatoribus. De nouationibus & delegationibus. De ſolutionibus & liberationibus. De acceptilationibus. De prætorijs ſtipulationibus. Rem pupilli uel adoleſcentis ſaluam fore. Iudicatum ſolui. Rem ratam haberi, & de ratihabitione.

Tituli Noni libri.

Delictum furtum, tignum pars nona tenebit.
Liber erit caupo. ſi furta familia fecit.
Furtim cæſa. rapis bona tunc iniuriando libellos.
Criminibus. violant. & concutiunt. abigei.
Dum præuaricor atque recepto. balnea. frangit.
Expilat hæredes. quos crimine ſtellio fallit.
Terminus. illicita collegia. dat popul. ris.

De priuatis delictis. De furtis. De tigno iniuncto. Si quis teſtamento liber eſſe iuſſus fuerit, & poſt mortem domini ante aditam hæreditatem ſurripuiſſe, aut corrupiſſe quid dicatur. Furti aduerſus nautas caupones, ſtabularios. Si familia furtum feciſſe dicatur. Arborum furtim cæſarum. Vi bonorum raptorum. De incendio, ruina, naufragio. De iniurijs & famoſis libellis. De extraordinarijs criminibus. De ſepulchro uiolato. De concuſsionibus. De abigeis. De præuaricatoribus. De receptatoribus. De furibus balnearijs. De effractoribus & expilatoribus. De crimine expilatæ hæreditatis. De crimine ſtellionatus. De termino moto. De collegijs, & corporibus illicitis. De popularibus actionibus.

Tituli decimi libri.

Publica iudicia decima ſunt parte notata.
Accuſans. cuſtos. eſt maieſtatis amator.
Punit adulterium. vis publica. priuaq́. ſica.
Pompeia. de falſis lex Iulia de repetundis.
Certior annona fiet. ſi ſacra peculor.
Ambitus admittit plagiaris. Turpilianum.
Sæpe requiro eos, quos quæſtio pœnaq́ mulctant.
Damnabo. mortem. deportatis, d bo p. iſſos.
His punitorum coniungo cadauera tandem.

De publicis iudicijs. De accuſationibus & inſcriptionibus. De cuſtodia & exhibitione reorum. Ad legem Iuliam maieſtatis. Ad legem Iuliā de adulterijs & ſtupro. Ad legem Iuliam de ui publica. Ad legem Iuliam de ui priuata. Ad legem Corneliam de ſicarijs. Ad legem Pompeiam de parricidijs. Ad legem Corneliam de falſis, & de Senatuſconſulto Liboniano. Ad legem Iuliam repetundarum. Ad legem Iuliam de annona. Ad legem Iuliam peculatus, & de ſacrilegijs, & de reſiduis. Ad legem Iuliam de ambitu. Ad legem Flauiam de plagiarijs. Ad ſenatuſconſultum Turpilianum, & de abolitionibus criminum. De requirendis reis, & abſentibus damnandis. De quæſtionibus. De pœnis. De bonis damnatorum. De bonis eorum qui ante ſententiam mortem ſibi conſciuerunt. De interdictis & relegatis, & deportatis. De ſententiam paſſis, & reſtitutis. De cadaueribus punitorum.

Tituli undecimi libri.

Vndecima appellat. quod nō licet. eſt quis & a quo
Quando. ſuſcipiam. dimittant nil quæ nouabo.
Reſcindit cauſas. autor prouincia, cogit.
Mors interuenit. de fiſci iure reuerſis.
Militat. in caſtris quærit bona. de veteranis.

De appellationibus & relationibus. A quibus appellare non licet. Quis & a quo appelletur. Quando appellandum ſit, & intra quæ tempora. De appellationibus recipiendis uel nō. De libellis dimiſſorijs. Nil nouari appellatione interpoſita. Quæ ſententiæ ſine appellatione reſcindantur. An per alium cauſę appellationis reddi poſsint. Si tutor, uel curator, uel magiſtratus, creatus appellauerit. Eum qui appellauerit in prouincia defendi. Apud eum à quo appellatur, aliam cauſam agere compellendum. Si pendēte appellatione mors interuenerit. De iure fiſci. De captiuis, & poſtliminio reuerſis. De re militari. De caſtrenſi peculio. De priuilegijs ueteranorum.

Tituli duodecimi libri.

Municipales. eſt que decurio parte ſuprema.
Albis, muneribus. vaco ius immune tenenda.
Legatus. ciuis. decreuit. opus populare.
Nundinæ. pollicitat. varias dat cognitiones.
Sunt proxenetæ cautis de cenſibus aucti.
Significata ſubit verborum. regula iuris.

Ad municipalem, & de incolis. De decurionibus, & eorum filijs. De albo ſcribendo. De muneribus, & honoribus. De uacatione, & excuſatione munerum. De iure immunitatis. De legationibus. De adminiſtratione rerum ad ciuitatem, pertinentium. De decretis ab ordine faciendis. De operibus publicis. De nundinis. De pollicitationibus. De uarijs, & extraordinarijs cognitionibus. De proxenetis. De cenſibus. De uerborum & rerum ſignificatione. De regulis iuris.

FINIS.

TABVLA TITVLORVM

Digeſti Noui Secundum ordinem Alphabeti.

A Bigeis. pagina. 955 col.2
Acceptilationibus. 820 c.1
Accuſationibus, & inſcriptionibus. 970 c.2
Acquirenda vel amittenda poſſeſſione 277 c.1
acquirendo rerum dominio.249 colu.2
actionibus & obligationib.596.c.2
ademptione libertatis.196 c.2
ad legem Corneliam de falſis.1022 co.1
ad legem Corneliam de ſicarijs. 1015 c.2
ad legem Flauiam de plagia. 1042 col.1
ad legem Pompeiam de parric dijs. 1020 c.1
ad legem Iuliam maieſtatis.984 colum.2
ad legem Iuliam de adulterijs & ſtupro.987 c.2
ad legem Iuliam de ui publica. 1011 co.2
ad legem Iuliam de ui priuata.1014 col.1
ad legem Iuliam repetundarũ. 1035 co.1
ad legem Iuliam de annona. 1037 co.1
ad legem Iuliam peculatus. Ibidem col.2
ad legem Iuliam de ambitu. 1041 col.1
adminiſtratione rerum ad ciuita. pert.1117 c.2
ad municipalem, & de incol. 1176 col.1
ad Senatuſconſultum Turpilianum 1044 c.1
albo ſcribendo.1197 c.1
an per alium cauſæ appellationis reddi poſſunt. 1124 c.1
appellationibus & relationibus. 1090 c.2
appellationibus recipiendis. 1106 co.1
apud eum a quo appellatur, aliam cauſam.1115.c 2
aqua pluuia arcenda.72.c.1
aqua quotidiana & æſtiua.496 col. prima.
a quibus appellare non licet. 1103 col.1
arboribus cædendis.541 co.1
arborum furtim cæſarum.911. col. prima
B Onis authoritate iudicis poſſidendis.397 c.2
bonis damnatorum. 1218 c.1
bonis eorũ, qui ante ſententiã mortem ſibi conſciuerunt. 1084.co.2
C Adaueribus punitor. 1190 col. prima
captiuis, & poſtliminio reuerſis. 1141 c.2
caſtrenſi peculio. 1166 c.2
cenſibus. 1236 c.1
ceſſione bonorum. 388 c.1
cloacis.501 c.2
collegijs, & corporibus illicitis.962. col.2
colluſione detegenda.241.c.1
concuſſionibus 955 c.1
confeſſis.134 c.2
crimine expilatæ hæreditatis. 959 col.2
crimine ſtellionatus.961.c.1
curatore bonis dando.417 c.2
cuſtodia & exhibitione reorum. 980 c.1
D Amno infecto 24 co.2
Decretis ab ordine faciendis. 1222 c.2
decurionibus, & eorum filijs. 1191 col.1
diuerſis & tẽporalibus præſcriptionibus.567 c.1
Doli mali & metus exceptione. 574 col.1
donationibus. 104 co.2
donationibus mortis cauſa & capionibus. 120 c 2
duobus reis.701 c 2
E Fractoribus & expilatoribus. 959 c.1
eum qui appellauerit, in prouincia defendi. 1123 c.2
exceptione rei iudicatæ. 549 c.2
exceptionibus ſeu præſcriptionibus. 543 c.2
extraordinarijs criminibus.948.co. ſecunda
F Ideicommiſſarijs libertatibus. 193 c.1
fideiuſſoribus. 724 c.2
fluminibus, & ne quid in flumine &c.459.c.2
fonte.507 c.2
furibus balnearijs.958 c.1
furtis.162 c.2
furti aduerſus nautas, caupones &c. 206 c.2
G Lande legenda. 515 columna ſecunda
I Ncendio, ruina, naufragio. 920 col.2
iniurijs & famoſis libellis. 925.c.1
interdictis & relegatis. 1026.co.1
interdictis, ſeu extraordinarijs actionibus.424 c.2
itinere actoque priuato.489 columna 1
iudicatum ſolui.837. col.1
iure aureorum anulorum. 213.colum.1
iure fiſci. 1136 c.2
iure immunitatis. 1188 c.2
L Egationibus. 1215. col.prima
Libellis dimiſſorijs. 1110.c.2
liberali cauſa.230 c.1.
liberis exhibendis, uel deducendis. 531.co 2
libero homine exhibendo.536.col. prima.
litigioſis.595 c.2
locis & itineribus publicis.450 col. prima
loco publico fruendo.457 c.2
M Anumiſſionibus. 134.c.2
manumiſſionibus. quæ ſeruis ad uniuerſitatem pertinentibus imponuntur, 146. Ibidem.co.1
manumiſſis teſtamento. ibid c.2
manumiſſis uindicta.141 c.2
migrando.541 c.2
muneribus & honoribus. 1197 col. ſecunda
N Atalibus reſtituendis. 229. col. prima
ne de ſtatu defunctorum poſt quinquennium quæratur.246 c.2.
ne quid in flumine publico ripaue eius fiat, quo aliter aqua fluat, quàm priore æſtate fluxerit. 462 col.2
ne quid in loco publico uel itinere fiat.450 c.2
ne quid in loco ſacro fiat. 449 col. prima
ne uis fiat ei, qui in poſſeſſioné miſſus erit.442 c.2
nil nouari appellatione interpoſita 1131.col.1
nouationibus & delegationibus. 754 c.2
nundinis.1225 c.2
O Peris noui nuntiatione. 1 col. prima.
Operibus publicis. 1223.co.2.
P Oenis. 1063 c.1
Pollicitationibus. 1216 c.2
popularibus actionibus.964.colum. ſecunda
portionibus, quæ liberis damnatorum conceduntur.854 c.2
precario.528 c.1
prætorijs ſtipulationibus.827 colũmna 1
præuaricatoribus 957 c.1
priuatis delictis. 160 c.2
priuilegijs creditorum.404 co.2
priuilegijs ueteranorum. 1175. col. ſecunda
pro derelicto.352.co 2
pro donato. 351 c.1
pro dote.355 co 2
pro emptore.339 c.2
pro hærede. 349 c.2
pro legato. 354 c.1
pro ſoluto 338.c 1
pro ſuo. 355.c. 2
proxeneticis.1235.c.2
publicanis & uectigalibus. 95.colu. ſecunda
Publicis iudicijs.965.co 2
Q Vando appellandum ſit. 1104 col.1
quarum rerum actio non datur.592 col.2.
quæ in fraudem creditorum facta ſunt.420 co.1
quæ ſententiæ ſine appellatione reſcinduntur. 1112.c.1
quæſtionibus. 1054. col.1
quibus ad libertatem proclamare non licet.213 c.2

quibus ex cauſis in poſſeſſionem eatur. 379 c. ij
quis & a quo manumiſſ. &c. 219 c. 2
quis & a quo appelletur 104 c. 2
qui ſine manumiſſ. &c. 217 c. ij.
quod ui aut clam 510 c. j
quorum bonorum 439 c. ij
quorum legatorum 439 c. j
Receptatoribus 938 c. j
Regulis iuris. 1225
re iudicata. 359 c. ij
remiſsionibus 527 c. j
rem pupilli ſaluam fore, 124 c. j
rem ratam haberi: & de ratihabitione. 847 c. ij
re militari. 1157 c. j
requirendis reis. 1052 c. j
ripa muniendà 465 c. ij.
riuis. 505 c. ij
Saluiano interdicto 542 c. ij
Sententiam paſſis, & reſtitutis. 1035 c. ij
ſeparationibus 412 c. ij
ſepul. uiolato. 951 c. j
ſi ſamilia furtum feciſſe dicatur. 908 col. j
ſi libertus ingenuus eſſe dicatur. 246 col. ij
ſi menſor falſum modum dixerit 511 c. ij.
ſi quis teſtamento liber eſſe iuſſus fuerit. 903 c. ij
ſi tutor, uel curator, uel magiſtratus &c. 1115 c. j.
ſolutionibus & liberationibus. 766 col. ij
ſtatuliberis 196 c. ij
ſtipulatione ſeruorum. 809 c. ij
ſuperficiebus. 456 c. j
Tabulis exhibendis. 446 colum. prima
termino moto. 956 c. ij
tigno iuncto aliàs iniuncto 503 c. j
Vacatione & excuſatione munerum 1257 c. j
uarijs, & extraordinarijs cognitionibus. 1232 c. 1
uerborum obligationibus. 617 col. ſecunda
uerborum, & rerum ſignificatione. 1239 c. ij
uia publica, & itinere publico reficiendo. 451 c. j
ui bonorum raptorum. 934 colum. prima
ui & ui armata. 456 c. 2
uſucapionibus. 333 c. ij
ut in flumine publico nauigare liceat. 464 c. ij
uti poſsidetis. 480 c. ij
utrubi. aliàs Vtubi 541 c. j

FINIS

INDEX MATERIARVM

DIGESTI NOVI,

TAM TEXTVS, QVAM GLOSSARVM,

STVDIO, ET OPERA DOCTISSIMI VIRI Aegidii Perrini, officialis de Ioſſio, in commune emolumentum ſtudioſorum omnium Iuris Cæſarei,

IAM NVNC RECENS CONGESTVS, & in expeditiorem ordinem redactus.

A Domino, id eſt de dñõ.pag 902 co a

Abducere, quid 517 col. 1. § ab uniuſe.

Abeſt qui in iure nõ eſt.l dies § prætor de dam infec.

Abeſſe dicitur, qui pro tribunali abeſt.194 c 1.§. abeſſe.

Abeſſe uita cũ.l. ſi eũ in fi.de fideicom.liber.

abiger.954 col.j §. abigei.

Abigere pariſi.949 c. 2 l.diuus de extra.cri.& 1018 co.1 & 1010 l.Cic.

abolitio.1227 col.1 l. ſenatus.

abolitio.ubi ti.abolitio.ad S.C.Tur.

abolitio unde petenda. 1045 co.2.§. ſi quis.

abortionis poculum dans, qualiter punitur. 1010 c.1.§.qui abortionis.

abſens. 194 col.2.§. ſiue.

abſens damnari nemo debet. l. j.de requi.re.

abſens uarie dr.l.abſentẽ. de uer.ſig.

abſentis bonis datur curator:niſi ſit breui rediturus 406 col. 1 in mar.

abſenti non ſit donatio cauſa mortis. 13 1 col.2 §.nam mortis.

Sententia contra abſentem. an ualeat. 105 2 col.2 l.diui Seuerus.

abſtinere ordine. 1 1 12 col. 1 §.ergo.

acceptilatio.l.j. de accepti.

acceptilatio, & apocha. differunt.l.ſi acceptolatum de acceptil.

acceptilatio uerborum obligationẽ tollit.821 col.2.§. ſeruus.

accepto rogare.1 20 col.2 l.pluribus. & 121 col.1 §. ſeruus.

accepto ferre non poteſt ſeruus creditoris.in uer. Seruus.

acceptor quatenus tenetur. 421 col. j in mar.

acceptum fieri,alias. ferri. 1 21 col.2 §.ſeruus.

acceſſio 6 13 col.1 §.acceſſio.

Qui ex perſona auctoris utitur acceſſione,eiusdolum pati ur. l. uj. §.de authoris de do.ma. excep.

acceſſor.i.hideruſ 669 c. 1

acceſſor.i.mandator.558 col. 2

acceſſ... cum principali. ſi ab initio ...alias ſe.us in uerbo, Principalia.

accipere per... qui ...ratione do ni.103 col.2 in mar.

accipiuntur quædam honeſte, quæ honeſtè non petuntur.l.j §.proin de de uar.& extra.cogni.

accipere ſententiam contrariam. In uerbo,Contrariam.

accreſcendi ius,an habeat locum in contractibus 675 c j in mar.

accuſat quandoque fœmina. 137 c.2 l 3.ad leg.Iul. de anno.

accuſare plures prohibentur. 974 c. 2 l.qui accuſare.

accuſetur de maiori damnatus capitaliter,ut eius executio differatur in uerbo,Executio.

accuſans criminaliter qualiter liberare debet 967 c.2

accuſatus quando debet incarcerari.in uerbo Reus quando.

accuſat...s ſubſcriptio quibus uerbis fiat.c. j

accuſatio quãque contra heredes inchoari debet. 141 c.2.l.publica iudicia

accuſationem deſerere dicitur, qui ab accuſationis commiſſione deſiſtit 992 c.j in mar.

...erbus eſſe non debet pater in liberos.l.ij.in fi.de lib.exhib.

acquieſcere ſi.l.x. 1111 c.1 §. ppter.

acquirit, ne domino ignorāti ſeruus,1006.j

quibus ex cauſis ignorantibus nobis acquiritur,ex iiſdem & furioſo. l. ſi a furioſo.de ac.& obli.

acquiritur nobis per ſeruum putatiuum,non per filium, aut liberũ ho.l.nullo errore, de uſuc. 135 c.2 in mar.

actio,quid 611 c. j

actio.i.accuſatio. 930 c. 1 & 941 c. 1

actio duplex ex edicto. nau. ſta.608 col.2

actio ad exhibendum eſt arbitraria. 263 c 2

actio ciuilis prætoria dici põt.797 c.j

actio de peculio & tributoria, an tollantur electio.609 c j

actio directa & utilis.611 c. 2

actio ex teſtamento quandoque datur in duplum.600 c 2

actio in factũ & ad intereſſe ſimul poſſunt intentari.622 c. 2 in mar.

actio iniuriarũ,an ſit pœnalis.610 c.1

Actio pœnalis una an aliam tollat. in uerbo, Pœnalis.

actio perſonalis & realis poſſunt ſimul intentari.265 c. 2

actio perſonalis quandoque rei ſucceſſorem ſequitur.441 c. 2

actio perſonalis,quare ſic dicta. 606 c.j in mar.

actio prætoria, & interdictum, conueniunt.435 c j

actio quandoque non perpetuat litis conteſt.347 c.2 in mar.& gl.

actio quãque p replicatione. 904 c. 2

actio quæritur furioſo multis caſibus 606 c.2

actio utilis id eſt efficax. in uerbo. utilis.

actionis in factum genera quatuor. 693 c. j

actionem pati. 1137 c.j.§ ſed nec.

actione & exceptione uti ſe quis poteſt.161

actiones,an ſint cedendæ contra correum a creditore. 991

actiones confundi & miſceri 608 c.j

actiones famoſæ perſonales ſunt. 610 c.j

actiones in rem,& in perſonam differunt.551 c.2 in tex.

actiones plures,an ſimul proponere liceat.425 c. j

actiones prætorie perſecutoriæ, ſunt perpetuæ:pœnales vero, annales. 609 c. 2

actiones ſunt annales, licet obligationes ſint de iure gen. in uerbo, obligationes.

actiones ſunt arma actoris.543 co. 1

actor.424 c.j

actor i.adminiſtrator 537 c. 1

actor i.creditor 419 c. 2

actor eſt Caſt.iam.170 c.2

actor in actis pluuiæ arcendæ probare debet 179 c.j

actor ſequitur forum rei. in uerbo, Forum. actor ſi petat partem debiti poteſt debitor opponere. quod petat totum.517 c.j in mar.

actoris officium.543 c 2

actoris onus quandoque ſequitur reus in uerbo, Reus.

actuar... naues. 1142 c. j. l.nauibus.

actus legitimi ſ...a. 1304 .j

acta res inter alios,a... non præiudi-

eat 974 c.1 l.ad.§.j. de accuſa.

Actum agere.184 c.2 §. ab hæredib.

Actum non notant uerba legis. in uerbo, in uerbo, legis.

acta non poſſunt deſtrui ſine cõſenſu partium.l.acta.de re iudi.

actis per iudicem factis uidetur conſentire pars, ſi non contradicat. in uerbo, Conſentire.

addicere.i.uendere. 747 c.2

addici.i.dari in ſolutum. 367 c.1

additio 1114 c.2

additio in diem, quid. 342 c. 2.§. ſi in diem.

adiectus ſolutioni non poteſt agere pro primo, ſed alieno ſic. 300 c. 3. in mar.

adiecto ſi non quæratur, nec etiam non adiecto. 721 c.1. in mar.

adimere arborem. 536 c. 2 in tex.

adire extraneorum eſt, immiſcere ſuorum 395 c.2

adeundi ſe facultatem quis dicitur præſtare. 1107 c.1.in tex.

adita hæreditate iuſſus aliquid dare intra certum tempus à die mortis non tenetur dare niſi à die aditæ hæreditatis. 200 c. 1 in mar.

ad legere, quid. 1205 c. 1 in mar.

admittere, quid. 318 c.1 in mar.

admittere.i.delinquere. 1036 c.2

admiſſum.i.commiſſum. 1039 c.2

admonitio. l. ſi decem. de uerb. obli. & l. ij. §. pe. ſupra, de iudi.

admoneri reum probationi. 1054 c. 2 in mar.

aduerſus edictum, id eſt prætore prohibente. 457 c.1

adulterium an committatur cum cõcubina. 1007 c. 1 in mar.

adulterium, & ſtuprum differunt. l. inter. de adul. & l. ſtuprum. eo. tit.

adulterinum ſignum. 1014 5. l. l. lege Cor.

Aduocatus continetur nomine procuratoris. 1322 c. 2

aduocatus patronus, procurator, cognitor. 1041 c.2. in mar.

aduocati qui. 1283 c. 2. §. aduocatos.

affectaſſe tutelã quis dicatur. 1030 c.2 di.uxori.

affectus punitur. 1032 c.2

affectu iniuriantis æſtimatur iniuria. l. illud. §. j. de iniur.

affectionis gratia donatio facta ualet. l. p de dona.

affinitas an ſit conſtante matrimonio inter parentes mei & uxoris, & quid ſoluto ibi. 372. co. 2

agere.i.eſſe. 958 c. 2

agere.i.actu uti. 86 c.2

agere.i.accuſare. 998 c. 2

agere.i.adminiſtrare. 418 c.2

agere.i.ducere. 505 c.1

Non magis cum his quos in poteſtate habemus, quàm nobiſcum agere poſſumus. l. ne cum. de fur.

agere.i.eſſe. 958 c.2

agere quandoq; i. ſuccũbere. 622 c.1

agere quis an compellatur. 155 col. 1 in mar.

agi ad duplum ob mendacium an poſſit. 205 c.1

Agnoſtæ. 1205 c.2 in mar.

agnoſcere iudicium. 1255 col. 2. §. ſi poſt.

agnoſcere manus. l. ſi quis. de man. & bo.

agnoſcere periculum. 1380 col. 1. §. talis.

agnoſcere periculum nominis. 1289 col. 2

agri limitati. in uerbo, Limitati.

agrorum populatores capite pleſti. in uer. uinearum.

alias, i. quandoque. 446 c.2

alienari à fiſco non poſſunt res. controuerſæ. 1129 col. 2. l. res de iure fiſci.

alienans bona in fraudem creditorum, ſi non reperiantur, repellitur acceſſione, & incarceratur. 434 c. 2 in mar.

alienatum non uidetur quod tranſit cum uniuerſitate. 295 c.2

alienatio non uenit mandato generaliter à repu. facto. 538 colu. 1 in mar.

alienatio rei ſacræ quandoque permittitur. in uerbo, Reip.

alienum factum recte promittis nemo. 635 co. 2. l. ſtipulatio iſta, habere. de uerb. obli.

alimenta decorem debent facultatibus lapſis. l. decurionibus. de decur.

alimenta negantis pœna. 354 col. 2 in mar.

alimentorum negotia non facit quem haberi pro derelicto. 354 c. prima.

alimentis quotidianis fraudandus nemo. l. qui bonis. de ceſ. bo.

aliud pro alio quandoque ſoluitur. 1020 c.2

amare uxorem. Neque ſoli Atridæ uxores amant. 994 c. 1. l. ſi uxor. de adulter.

amatorium poculum dans qualiter punitur. 1030 col. 1. §. qui abortionis.

amicitia quid. 1280 c.1

amorem auget ſocietas. l. hæreditatem. de caſtren. peculio.

ambaſiatores non debent offendi, etiam miſſi ab hoſtibus. 844 col. 2 in mar.

ambiguitas quam interpretationem recipit. l. quoties. de uerborum oblig.

amittere.i.remittere. 421 c.2

amphibologia. 659 col. 2 & col. 1 in mar.

Ἀνάκρισις 982 col. 1 in mar.

angariari. 1176 c. 1 in mar.

Angariæ. 1203 columna. 2 in text. & 1220 colum. 2 in text. i. ſunt munera.

anguſtiæ temporis quando nocent. 326 c.1

animus quomodo probatur. 591 colum. 2

annonam attentare. l. annonam. de extraor. cri.

annonam onerans ſtatera adulterina. l. annonam. de extraor. cri.

Annonæ curatores, in uerbo, Curatores.

annotatus. 1160 c.1 §. reus

annotati. 1138 c.1. §. præſcriptio.

annulorum aureorum ius. 228 col. 1 in mar.

annua promiſſio licet alias non debeatur niſi in fine anni, tamen ſecus fauore libertatis & piæ cauſæ. 557 c. 2 in mar.

annua ſtipulatio an ſit una uel plures in uerbo, Stipulatio.

annus an continuatis diebus trecentis ſexaginta quinque conſtet. l. 4. §. Stichus. de ſta. lib.

annus cœptus habetur pro completo. 124 colum. 2 & uide in uerbo, Plenus.

anni tempora quatuor. 500 c.2

anno duodecimo, & poſt annum duodecimum, differunt. 257 c.2. l. ſi ita. in prin.

ante calendas. 649 c.2

antiquior. 1152 c.2. §. filius.

Ἀπαραίτητον 594 c. 1. in princ.

aperire uiam in uerbo, Viam aperire.

apocha, & acceptilatio, differunt in uerbo, Acceptilatio.

appellare, quid. 938 c. 2. §. aliud eſt.

appellare ab interlocutoria licet. 791 c.2 in mar.

appellare an liceat à principis ſententia. 921 c.2

appellare poteſt quilibet à ſententia etiam contra ſe non lata, ſi eius intereſt. 1094 c. 2 in mar.

appellare poteſt reus poſt decem dies, quando procurator non appellat tempore debito. 1108 col. 1 in mar.

appellare non eſt neceſſe quando iudicatus contra ſacras conſtitutiones. 1129 c. 2. §. item cum.

appellari eſt accuſari. 817 c. 1

appellari poteſt coram uicinis, ſi iudex non uult recipere appellationem. 863 c. 1. in mar.

appellans à ſententia lata contra falſum procuratorem, ratificat geſta per eum. 849 columna 1 in mar.

appellans pro damnato inuito, rem ſuam facit. 1296 columna 1. in mar.

Iudex non poteſt exequi ſententiam intra tempus ad appellandum datum. in uerbo, Iudex non poteſt.

appellatio interlocutoria an debeat fieri in ſcriptis. 1091 c. 1

appellatio non dicitur remota, quando ſententia eſt euidenter nulla. 1103 c. 2 in mar.

appellatio nulli condemnato neganda. 842 c. 2 in mar.

appellatio triſte auxilium. l. ſerui. de appel.

Fideiuſſor datus in prima cauſa non tenetur in cauſa appel. in uerbo, Fideiuſſor.

appellationi æquipollet proteſtatio in uerbo, Proteſtatio.

appella-

Appellationem peragere. 1115 col. 2
appellatione pendente iudex faciẽs executionem corpo. capite punitur. in uerbo, Iudex faciens.
appella. recepta nil innouandum. l. una. nihil no. appel. interpo.
appellatiuo nomine grauatus hæreditas in uerbo, Hæreditas.
appellare pecus. 465 colum. 1. §. ſi quis.
appetere militiam minus delictum eſt quàm detrectare. in uerbo, Militiam.
apprehenſio. Sine apprehenſione tranſeunt omnia bona arrogati in arrogatorem. 538 col. 2 in mar.
approbata qui non improbat. l. vna. in fi. furti aduer. nau.
approbatum opus quod dicitur. 1036 col. 2 in mar.
appromiſſores. i. fideiuſſores. 186 columna 1
apud. 1011 col. 2
aqua æſtiua. in uerbo, Aeſtiua.
aqua imbre creſcere quando dicitur. 75 col. 1 §. imbre.
aqua pluuia, quid. l. j. de aqua pluui. §. j.
aqua quotidiana & æſtiua differunt 496 col. 2 §. duo autem.
aqua quotidiana. 496 col. 2. §. quotidiana.
aqua ſudoribus terræ manat. 497 colum. 1
aquæ caput. 497 c. 2. §. caput.
aquæ plu. ar. actio cum communi diui. concurrit. 87 c. 1 in mar.
aquam coercere. in uerbo, Coercere.
aquagium. 505 c. 1. §. is, qui.
aquiliæ legis, ubi actio eſt, ibi criminaliter agi poteſt. in uerbo, Criminaliter.
arbiter. l. curator bonis datus. 407 col. 2
arbiter. i. iudex delegatus. 407. l. ſi magiſtratus.
arbiter eſſe non poteſt ſeruus. 1038 col. 2
arboris appel. & uites continentur. l. j. §. arboris. de arbor. cædeu.
arboris nomine radices continentur. 612 c. 2
arcę fumentariæ. 1398 c. 1 in tex.
archeotæ. 1205 c. 1 in mar.
architrium. 1068 col. 2 in fi.
areã eſt domus pars. 683 columna 1 in mar.
argentarij proponebantur à fiſo. 406 c. 2
argentum infectum. 870 col. 2. l. in actione.
arguere. l. accuſare. 918 c. 2
arma quæ ſunt. 474 c. 2. §. armis.
arma actoris ſunt actiones, rei exceptiones. 543 c. 2
arma domi habere, uis eſt in uerbo, Vis eſt.
arma ſcholaſticorum, libri. 993 co. 2 in mar.
armorum appel. quid continetur. 1264 c. 1 in mar.
Armis delectus. 474 c. 2. §. armis.
armis accuperare poteſt quis rem ſuam, ſi deſit iudex. 1155 col. 2 in mar.
armata uis, niſi armis repelli; non poteſt. 470 c. 2
arrogati bonorum dominium in arrogatorem tranſit etiam ſine apprehenſione. in verbo, Apprehenſio.
artifices. Inter artifices longa eſt differentia. l. inter. de ſol.
aſſectari & appellare differunt. 938 c. j. §. aliud.
aſſignare inſulam. 1105 c. 1. in tex.
attentare annonam. in uerbo, Annona.
attentare pudicitiam. l. attentari. de iniur.
atrox iniuria. 467 c. 1 in mar. & 938 c. 2 §. atrocem.
atrox uis. in uerbo, Vis.
auctor. i. uenditor. 256 c. 1 & 402 c. 1 584 c. 2 & 655 c. 1
auctoris dolus quandoque repellit ſucceſſorem ſingularem. in verbo Succeſſor.
auferre. i. capere. 271 c. 1
auferre. i. portare. 516 c. 1
auocari militia. i. caſſari. 1159 c. 1
auricularius. 1091 c. 1. §. medicos.
aut, pro aliquando. 623 c. 2
aut, pro & 411 c. j. §. quod ſi. & 619 col. 2
autem dictio, aduerſatiue ponitur. 336. 2 in mar.
autoritas propria. Facultas capiendi propria auto[…] quando poteſt per alium […]ri. 479 c. 2 in mar.
autoritate propria qui licentiam habet ingrediendi […]em poteſt eam in alium transferre. in uerbo, Licentia.
auxilium extraordinarium ad titulandi cauſa introductum non tollitur per ordinarium. l. j. §. ij. in ſumma. de public.
auxilium extraordinarium per ordinarium tollitur. 17 columna 1 in mar.

B

Balnearia uaporaria. 507 c. 1 in princip.
Baptizatus in parte, eſſe Baptizatus in toto. 224 c. 2 in mar.
Barbam alicuius trahens qualiter punitur 27 c. 1 in mar.
Baſis ſtructilis. 1215 c. 1 in mar.
Beneficium. Citatio facta in loco beneficij in cauſa nouitatis an ualeat. in uerbo, Citatio ad locum.
Beneficia perſonalia ad defenſores tranſeunt 38 c. 1 in mar.
Beneficiorum fructus poſſunt capi in cãm iudicati. in uerbo, Fructus.
Beneficiarij, qui. 1244 c. 1 in mar.
Beſtijs datus. l. Lucius. de appell.
Beſtijs obijci. 1816 c. 1 in tex.
Beſtijs obijci, & damnari ad beſtias differunt. 1077 columna 2 in margine.
Beſtijs ſubijci & obijci, differunt. 1027 c. 2 in mar.
Ad beſtias damnari. in uerbo, Damnari.
Biſſeatus an debeat comprehendi in anno. l. iiij. §. Stichus. de ſtatu liber.
Bona fides in uenditione debet eſſe tempore contractus & traditionis 1188 c. 2 in mar.
Similitudo eſt inter liberum hominem bona fide poſ. & ſeruum alienum. 731 c. 1 in mar.
Bonæ fidei poſſeſſor cauet, & non cauetur el. 38 c. 2
Bonæ fidei poſſ. tenetur in quantum factus eſt locupletior. 1138 c. 2
Bonum, & æquum. differunt. 313 colum. j
Boni appellatio non eſt certæ rei ſignificatiua. l. vbi bon. autem. §. j. de uerb. obliga.
Bono melius inueniri poteſt. l. vbi autem. §. j. de uerbo. oblig.
Bona dicuntur, quę in dominio ſunt habentis. 904 c. 1 in mar.
Bona. i. dominium. 48 col. 2 & 358 col. j
Bona noſtra, quæ. 173 co. 1 & l. Res.
Bona ſua an recuperet ſuſcitatus à morte. in verbo, Morte.
Bonorum omnium emptor eſt loco heredis. in uerbo, Emptor.
Bonorum poſſeſſio, an ſit actio. 614 col. 2
Bonorum uerbum, denotat poſſeſſionem. 439 c. 4 in mar.
Bucullarij. 1214 c. 2 in mar.

C

Alcularij. 1227 c. 2 in mar.
calculator. 1852 c. 2
Calculi 965 c. 2 l. Calculi.
Calendarium. 1821 c. 2
Calendæ unde. 1258 c. j
Calendis ſtipulans intelligitur de primis. l. cũ qui in pri. de uer. obl.
Caligatus miles. 1161 c. 2 in fin.
Calumniari, præuaricari, & tergiuerſari, differunt. l. j. in princ. ad ſenat. conſ. Turp.
Calumnians non ſemper de calumnia accuſatur. 968 c. in mar.
calumniæ iuramentum tacite remitti poteſt. 12 c. 2 in mar.
Camelelaſia. 1205 c. 2 in mar.
Cancellarum inſtrumentum probat debitum. in uerbo, Debitum.
cancellus terris ſignificat. 511 c. 1 in mar.
Capio mortis cauſa, & donatio differunt. 128 c. 2 in mar.
Capere. id eſt, acquirere. 52 c. 2
Capiendi autoritate propria facultas, quando poteſt per alium exerceri. 805 c. j in mar.
Capi in domo ex cauſa ciuili quis non poteſt ex criminali ſic. 361 c. 2 in mar.
Capi mortis cauſa, & donari, differunt. l. inter. de donatione. mortis. cauſa.
Captio, id eſt damnum. 651 columna prima.

Capillos

expillans [illegible] expillans, [illegible] na [illegible] 7 c.j.in mar.
[illegible] c.ij.in text.
[illegible] par [illegible], quam maiores [illegible], an ualeat talis [illegible] c.ij
[illegible] collect. [illegible] de [illegible].
[illegible] 9 1 2 c. [illegible] l. [illegible] §. primo
Caput aque in verbo. Aqua.
Capitis [illegible] 4090 c.ij §. [illegible].
Carceris cuſtos [illegible] de [illegible] in uerbo, Cuſtos.
Carcere [illegible] in uerbo, Con[illegible].
Carceratum [illegible] condemnatos in uerbo, Condemnatus.
Caſtrenſis eſt actor. 170 c.ij
[illegible] 8 1 9 8 c.ij
Caſtellis [illegible] aqua publica [illegible]. 500 c.4 §. [illegible]
Caſtrum [illegible] ciuitati [illegible] in [illegible].
C[illegible] poteſt [illegible].
caſus [illegible] eſt futurum [illegible] in uerbo, [illegible].
Catilinæ [illegible] l. in quæſt. [illegible] in mar.
Cauea [illegible] c.ij in mar.
Cauendo aliquo, [illegible] in mar.
Cauere de ſolido [illegible] c. §. illud.
Cauere idonee [illegible] addicit [illegible]
Cautio [illegible] ſtipulationem promittere 654 c.ij
C[illegible] 1 20 c.ij
C[illegible] quid [illegible]
cauſa quid. 552 c. j. & 878 columna prima [illegible]
C[illegible]
Cauſæ acquirenda [illegible] dominij acquirendum 3076. j.
Cauſa [illegible] debeat exprimi in ſententia. 1247 c.ij in mar.
Cauſa eadem. 1708 ij
Cauſa [illegible] quid [illegible] expectatur ſecundum decretum [illegible] in mar.
Cauſa in dubio uidetur [illegible] non finalis 107 c.j. in mar.
Cauſa [illegible]
Cauſa propria eſt cuius [illegible] damnum [illegible] l.j §. in propria. quando appellari [illegible].
Cauſa, res, actio [illegible] in libello ponenda, niſi ſit generalis. 22 c.ij in mar.
Cauſa bonorum, id eſt utilitas. 905 c.ij in tex.
Cauſam ex uinculis, dicere. 98 a columna ij in mar.
In cauſam ſuam reſpondit, id eſt [illegible] 1243 c.j.
Cauſam ſuſtinere. 1063 colum. ij l. j. de [illegible].
Cauſa cadere. 1136 c.j
Cauſa deficiente deficit effectus. in uerbo, Deficiente.
In ea cauſa [illegible] col. ij in text.
Obligationes ex uarijs figuris cauſarum in uerbo, Obligationes.
Cauſa [illegible] 437 c.j
Cædere [illegible] arbor [illegible]
Cædere [illegible] in uerbo, Furtiua.
Celat [illegible] 719 c.j
Cedere diem. 1049 columna ij [illegible].
Cedere actiones an debeat creditor [illegible] in uerbo, Actiones.
Cedere bonis [illegible] poteſt; qui bona [illegible] in fraudem creditoris, ſi non reperiuntur, in uerbo, Alienans.
cedens bonis nihil debet retinere. 339 c.ij. in mar.
Cedere [illegible] iudicare niſi [illegible]
Cedendo rei non [illegible] quo de aquæ [illegible]
Cedens bonis ante, quam [illegible] poteſt [illegible] quæ poſt [illegible]
ceſſio poteſt fieri per [illegible] c.j [illegible]
ceſſione [illegible] non licet [illegible] pœnitere. 3 [illegible]
[illegible]
ex menſtruum 506 c.ij
cenſere [illegible]
ceſſiones [illegible]
ceſſiones [illegible]
cœpiſſe [illegible] & quando 1227 c [illegible]
[illegible] pro completo l.j. de man.
ceſſare [illegible] in text. & l. [illegible] de appel. [illegible]
ceſſio [illegible] ſupra poſt uerbum. Cedere.
[illegible] quid [illegible] in mar.
Cicero. [illegible] c. §. l. Cicero.
[illegible] quid ſit [illegible] in uerbo, latitare.
[illegible]
circunducere. l. ad principem de ap[illegible].
circunduci id eſt cancellari. 239 columna ij
circumuenire legem. 1 [illegible] col. j. §. [illegible].
[illegible] quis [illegible] ad aliquem [illegible] quantum [illegible] dictum, nō ualet. 21 c.j. in mar.
[illegible] debet uniuerſitas in conſilio. 1317 c.ij. in mar.
Citatoribus [illegible] debet quam prius quam fiat contumax. l. contumax. §. j. de [illegible]
citandi modus. 2 [illegible] c ij. in mar.
Citatio [illegible] §. [illegible]
citatus priuilegiatus non tenetur comparere. 395 c.j. in mar.
[illegible] beneficij in cauſa nouitatis [illegible] ualere, ſi ad uerſarius nō habet habitationē.
A. [illegible] §. [illegible], quod ſi nec de dam. infec. [illegible] eſt, ut actor faciat ualidare dictā citationē per literas regi[illegible] mandetur iudici &c. Si conſtet ei de prædictis &c.
citatio contra eum, qui non poteſt uenire, eſt nulla. 397 c. [illegible]
citatio facta de minoribus non ualet ad [illegible] ſententiam contra pupillos. 330 c.2 in mar.
cito ſoluens, bis ſoluit. in uerbo, Soluens.
ciuilis actio prætoria dici poteſt. 2790 c.j in mar.
Eſt ſanctiſſima res ciuilis ſapientia, ſed quæ pretio nummario nō ſit æſtimanda l. j. §. proinde. de [illegible].
ciuis dicitur ex origine, non priuilegio. 1122 c.j. in mar.
ciuitas [illegible] Romæ [illegible] 25 c.j. in mar.
ciuitas [illegible] 72 col. [illegible] in mar.
ciuitati conceſſum [illegible] in uerbo, [illegible].
clam percutere 1018 c.ij. in tex.
clauium [illegible] transfertur dominium. [illegible] §. item.
clementini [illegible]
clerici contumacia [illegible] 1589 col. j
clientes. 1343 c.1 in mar.
[illegible] in uerbo, [illegible]
cloaca quid. 509 co. 1. §. [illegible]
cluſa. 505 c. [illegible]
codali. 505 c. [illegible]
codicilli ſunt [illegible] ſine ſcriptura. 562 [illegible] in mar.
coercere 448 c. 1
coercere [illegible] 508 c. j. coercere.
[illegible] uoluntas, uoluntas eſt. in uerbo, Voluntas.
[illegible] homines in uerbo, Homines.
[illegible] cogere. 1032 c. 1
cogere fructus. 3 13 col. 2. §. imperator.
cogitatio ſola quandoque punitur. 1280 c.2 in mar.
coire dolo malo. 1026 c. 1 §. pœna.
coire in alienam [illegible] 1015 co. 1. [illegible] ex ſenatuſconſul.
coire ſocietatē. 1037 c. [illegible] ad leg. iul. de anno.
coire, uerbum eſt criminoſum. 953 c.2 in mar.
collata. i. [illegible] 652 c.2
collatio prædiorum. 1 1 30 c.2. l. ſunt munera.
collegium. i. ſocietas, 964 c. 1
collegia omnia illicita, niſi probentur licita. 953 c.1
colligere. id eſt retinere 951 c.1
colluſione unius nō debet alterius ius corrumpi. l. ſi pariter. de libe. cau.
colonia. 1186 c.2 in mar.
colonus eſt, qui agrum cōr ducit. in quibus qui domum. l. qui pignoris. de acquiſ.

[illegible] comitem.
Comitia [illegible].
Comites iudicum. 1236 c.ij. [illegible] in co-
[illegible] in mar.
Commeatus quæ 953 c.j. in mar.
Commeatus 1178 c.j. §. [illegible]
Commeatus & commeare 455 co.j
[illegible]
Commeatus, & commeatus. 1065 col.j. in tex.
Commeatus exemptus. 454 c.2
Commendare quandoque id eſt aſ-
ſignare, 420 c.ij
Commentarienſis. 1083 c.j. §. parti-
culare. & 1136 c.ij
Commentitium 1074 c.ij. in mar.
Commercium. Re non exiſtente in
commercio, ad quid tenetur pro-
miſſor. 634 c.ij.
Comminatio de accuſando, ſi deſiſta-
tur ab ea, 118 compelli quem ab
accuſando, ac ſi accuſaſſet, & poſt
ea deſtitiſſet. 982 c.j. in mar.
Commiſſa pœna, in uerbo, Pœna cō-
miſſa.
Comitiat, id eſt faciat, ut commit-
tatur. 681 c.ij
Committere, id eſt delinquere. 1088,
c.ij. committi pœnæ ſtipulationem.
in uerbo, Pœnæ.
Commodatum & precarium diffe-
runt. 520 c.j. & 531 c.ij
Commodatum prius liberalitatis
eſt poſt, neceſſitatis: precarium
contra, 532 c.j.
Commune & publicum. in uerbo
Publicum.
Compelli ne poſſit quis, ut agat in
uerbo, Agere.
Compendiaria [illegible] 495 c.ij
Compendium. 1083 c.1
Compenſatio, eſt petitio. 553 c.ij
Compenſatio poteſt opponi, etiam
poſt ſententiam latā, etiam ſi trā-
ſijt in rem iudicatam, 1112 colu.
1 in marg.
Cōcedere. Princeps & ſenatus æqui-
pollens in concedendo, in uerbo,
Princeps.
Conceſſo maiore & minus cōcedi-
tur. 425 c.j. gl. in l. iiij. §. ſi tamen,
de lib. & poſt. [illegible]
Cōceſſio, id eſt remiſſio. 532 colu.
ſecunda.
Concluſio 775 c.j in mar.
Concordes ſi ſunt partes, iudex de-
bet ſequi earum uoluntatem, l. ſi
conuenerit. de re iudic.
Concubina [illegible] uendi [illegible] bo-
nis l. pen. de p[illegible] credit.
Concubina quæ dicatur, 1243 c.j
in mar.
Condemnatus de carcere eximens,
916 c.j. in mar.
Condemnato nulli negatur appella-
tio. in uerbo, Appellatio.
Cōdictio indebiti quanto tempore
tollatur, 1132 c.2 in mar.
Cond[illegible] ſi de[illegible] in
iudi[illegible], ante omnia debet li-
quidari. in uerbo, Liquidari.
Conditio caſualis. 4[illegible] c.ij
Conditio, cum uolueris, an ſit tēpo-
ralis. 402 c.j. in mar.
Conditio & modus, differunt. 140
c.ij §. tempore
Conditio habetur pro impleta, quan-
do ſtat per eum cui debet imple-
ri, etiam ſi poſtea pareatur. 190
colu. ij.
Conditio impoſſibilis. 201 colu. j.
in marg.
Conditio impoſſibilis in matrimo-
nio quid operetur, 201 colum. j
in mar.
Conditio impoſſibilis uitiat omnē
Contractū, l. non ſolum, de actio.
& obligatio.
Conditio poteſtatiua. 245 c.j
Conditio poteſtatiua & pœnas, [illegible]
ſunt. 245 c.j
Conditionis implendæ cauſa datū
an ſit in fal. imputandum. 190 co.
2 in margine.
Cōditionis implendæ facultas [illegible]
ſit ad hæredem. 165 c.ij. §. ſi [illegible]
in ſummario.
Conditionem non ſemper implet
numeratio. 206 c.ij
Conducere. Re conducere res fiſca-
les quando quis tenentur publica-
ni. & [illegible] in fine. de publica. &
uectig.
Cōducere [illegible] 231 colum. 2 in
marg.
Conductor rem propriam, an poſ-
ſeſſionē perdat. 402 c. j. in marg.
Conductor poteſt expelli a domo
conducenda, ſed poſt ea debet re-
poni. in uerbo, Conijcere.
Confeſſio extraiudicialis, an & quā
obliget. 102 c.2 in mar.
Confeſſio extra iudicium ſufficit
ad tormentum. 1102. c. 1 in mar.
Confeſſio in iudicio, parte abſente,
[illegible] §. [illegible] de
confeſſ.
Confeſſio in iure facta, infirmari
non poteſt l. quidam. de donat.
Confeſſio in uno iudicio facta præ-
iudicat in alio, ſi eſt uera, non ſi-
cta. 1118 c.j in mar.
Confeſſio prælati & ſyndici in col-
legio [illegible] 574 c.j [illegible]
Confeſſio quæ generat ſententiam
debet eſſe certa. 865 [illegible]
Confeſſus certum, pro iudicato eſt.
[illegible] non eſt [illegible] de cō-
feſſ.
Confeſſus de [illegible] homine non
eſt damnandus, niſi conſtet de
corpore occiſi. 2 195 c.j. in mar.
Confitentis ſponte [illegible] in uer-
bo Sponte.
Conf[illegible] tales. 964 c.1
Coniunctæ actiones, id eſt ſolſi. 609.
col. 2 in
congiarium. 1264 columna j. in
margine.
Coniunctim compellit [illegible] que
[illegible] d. ſunſcua l. quod
uulgo. in [illegible] de [illegible] teſta.
Con[illegible] magis ſubueniendum.
979 c.j
Io[illegible] animus non præſumi-
tur [illegible] in uerbo, In-
iurandi.
Conexitas ſi ex petitor reſpectu eiuſ-
dem debiti, ſententia contra unū
[illegible] non præiudicat alteri. 393 c.
2 in mar.
Conſentiunt hau[illegible] facile pueri. l. ſi
[illegible] §. [illegible] de acquiren. poſſeſſ.
Conſentire quando dicitur tacens.
in uerbo, Tacens.
Conſentire uidetur pars actis per iu-
dicem factis, ſi non contradicat.
[illegible] 808 c.ij. in mar.
Conſenſiſſe ſemel ſufficiat. 1296 c.2
in mar.
Conſenſu conſenſus quandoque
contractus [illegible] 310 c.2 in mar.
Conſenſu nudo contrahitur in uer-
bo, Nudo.
Conſequentia. Tantum ſit per cōſe-
quentiam quantum directo in uer-
bo, Directo.
Conſilium teſtatorum fraudulen-
tum in uerbo, Teſtatoris.
Conſtituere rationem. 199 c.ij.
Conſtituere. 1206 c.j. §. & magis.
Conſtituero domicilium. 1178 c.j. l.
non utiq;. & l. uj. in prin. de mu.
& ho. 1198 c.ij.
Conſtituere & cōſtitutio, quid eſt.
803 c.ij. in mar.
Conſtitutum. 1123 c. j. in tex.
Conſuetudo cuius non eſt memo-
ria habet uim legis. 76 columna
2 in margine.
Conſuetudo & priuilegium æquipa-
rantur. 508 c.ij. in mar.
Conſuetudo longa, quæ. 76 col. j. in
mar.
Tolerabilia ſunt, quæ uetus con-
ſuetudo comprobat. in uerbo
Vetus.
Cōtractus factus in dubio, debet in-
telligi ſecundum conſuetudinem
l. ſi prius §. j. de aqua pluuia.
Conſuetudine [illegible] uerus ſcien-
ter iniuria ſum teneatur. in uerbo
iniuriarum.
Conſulere prædijs. 474 columna. j.
§. pleroſque.
Conſulto, id eſt conſilio. 5 [illegible] colum
[illegible]
Conteſtatio non ſemper perpetuat
[illegible] 247 colū. ij. in margi.
& gloſſ.
Cōteſtatio [illegible] id eſt proteſtatio.
1183 c.2
Contignatio i. conclauia [illegible]
[illegible]
Continendi in carcere. l. aut dam-
num §. ſolent. de pœn.
Continens ex continentia. in uerbo,
Ex continenti.
Continentia l. j. §. primo. de iniur.
Continuari facere non debent cau-
ſæ ſuas procuratores domini ab-
ſentes, in uerbo Dilatio dari.
Continuus [illegible], an ſeruire de-
beat ſeruus l. iiij. §. [illegible] de ſta-
tulibe.
Cōtinuus, id eſt contingens 698 c. 1
Continuum tempus ſignificat in-
terpolatim. 241 c.ij. in mar.
Cōtinuo anno ſeruiſſe dicitur, etiam
qui

qui interpolatim ſoluit.841 c.2 in marg.
contractus innominatus, eſt pactū nudum.in uerbo, Pactum.
contractus nominatus non uenit appellatione pacti.in uerbo, Pacti.
Mos regionis, in qua contractum eſt, debet attendi. in uerbo, Regionis.
In contractibus, an ius accreſcendi habeat locum.375 columna 2 in marg.
contrahere, quandoque.i.quaſi contrahe.c.417 c.2
contrahere uidetur impubes cum adit hæreditatem.in uerbo, Impubes.
contrariam ſententiam accipere.i. condemnari.565 c.1.§.ſi debitor
contraria ſententiæ duorum iudicum, ſi ut teneantur.376.c.1
contraria duo faciunt bonum temperamentum.209 c.1 in marg.
contrefaire.in uerbo, imitari.
contributiones.1176 c.2.l.non ſterſenda.
controuerſia.i lmpetit.57 c.2.
contumacia communiſſa in una re, nō extenduntur ad aliam.l.damni.§.ſi uicinus.de damn.infect.
cō ontumacia nimia facit ut miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto faciat fructus ſuos.395 co.2.§.diuus quoque.
contumacia clerici punienda.1263 col.2
cōntumaciam impedit aduerſa ualetudo.& maioris cauſæ occupatio. l.contumax.§.2.de re iudica.
contumax, quis dicatur.l.contumacia.§.3.de re iudica.
contumax non dicitur, niſi is qui, cū obedire debet, non obſequitur.l. contumax.§ 3. de re iudica.
contumelia creſcit ex perſona eam facientis.leg.ſed ſi unius.§. quædam.de iniur.
conuenire.i.reconciliari.632.c.1
conuenire in manum.in uerbo, Manum.
conueniunt multi inquantum facere poſſunt.l.ſunt qui.de re iud.
conuentio tacita quandoque ualet. 1022 c.1
conuentionale pignus in uerbo, Pignus.
conuentus, quid.798 columna. 2 in marg.
conuentus ex facto, non liberatur cedendo rei.14 colum. 2.l.is cū. de aqua plu.
conuicium, quid, & unde.716 c.2
coram.i.coram.de uerbo. ſignificat.
corporalis poſſeſſio .i.naturalis. 501 c.2
corporis error impedit acquiſitionem poſſeſſionis.l.ſi me. de acq. poſſeſſio.
corporum genera tria.l. rerum. de uſucap.in prin.
corraſa pecunia. 1013 coln.1.§.plerunque.
corraſi nummi.199 c.2
correo cedendæ actiones contra correum a creditore.in uerbo, Actiones.
cortiuales, qui.500 c 1.in mar.
catarre eſt locus ubi rodiuntur cotes.10 c.2
creare eligere.195 c.1
creditor accipiens pignus in ſolutū in dubio uidetur capere pro toto debito 567 c.1 in mar.
creditor non dicitur, cui ſub conditione debetur.1150 c.1
creditor poteſt partem debiti petere a reo, & partem a fideiuſſore. 702 c.1 in mat.
creditor poſſidet pignus. 306 col.1 in mar.
creditor quandoque nō tenetur ſtatim recipere debitū. 739. columna 2 in marg.
creditor ſi eſt in mora recipiendi, uſuræ non concurrunt in uerbo, uſuræ.
creditor, ſi nollit accipere debitum debitor nō tenetur, ſi poſtea amittat.in uerbo, Debitor.
creditor ſi recuſat debitum, qui agendum, 536 c.1.in mat.
creditor uendens bona debitoris autoritate iudicis non incidit in pœnam.363 c.2.in mar.
Solutio alteri, quàm creditori uel adiecto, an liberet.in uerbo, Solutio.
creditores qui.l. ſi cum fideicommi qui & a qui.me.
creditoribus captioſi eſſe non debet pupilli ignorantia. in uerbo, Pupillis
creſcere imbre aqua, quando dicitur.l.1 § imbre.de aqua plu.
crimen publicum quando dicitur, 955.c.3.in mar.
crimen ſcrutari.154 c.1
criminalis inuitus in domo capi poteſt.in uerbo, Capi.
criminalis ſententia non poteſt retractari.1074 c.2.in mat.
criminali in cauſa ſententia ſertur lite non conteſtata.in uerbo, Sententia.
criminaliter accuſans, qualiter debet libellare. in uerbo. Accuſans.
criminaliter agi poteſt, ubi eſt actio legis Aqui.162.c.2.in mar.
Criminor.l.prætor.§. ſi quis in ui bon.rap.
criminoſo mortuo quandoq; de crimine quæritur. 1124 c.1 in marg.
crudelis hominis metus iuſtus. l. mor.18.de dona.mortis.cau.
cruſta eſt tenue fragmentum terræ l.hoc amplius.§.Alphenus.de dā no infecto.
cucuma 1016 c.2.in tex.
culpa grauior.262 c.2
Sæpe accidit, ut in ſuis culpa, ſit, in alienis non.679.co.1
culpa lata.& dolus, quando æquiparantur. 1017 c.1.in mat.
culpa quandoque, id eſt mora. 763 col.1
culpæ appellatione, an lata contineatur.400 co.2.in mar.
cultura diligenti ut pretia prædiorum ampliantur ita negligentius habita minui ſolent.l.1 § diui de iure ſiſci.
cum, & ſi, interdum nō differunt. in uerbo, Si & cum.
cum.i.poſtquam 60 co.2
cumula e pœnam.1065 colum. 1 in tex.
cuniculus quid.59 colum.1. & 19. col.1
curari.624 c.2
curator dari poteſt filius patri. in uerbo, Filius.
curator datur prodigo & furioſo & nemine petente, cauſa tamen cognita.402 c.2.in mar.
curator datus bonis uiuētis, & mortui, differunt.413 c.2
curator olim frumento coemendo dabatur.l. Lucius. in princip. ad municip.
curator quandoq; .i. actor.419 col. prima.
curator reipub. curat, ut domus diruta exituantur. l. ad curatores. de dam.infect.
curatores annonæ.1010.c.1.in tex.
curatores operum.1177 colum.2.§. ſed ſi.
curioſus.l.dall.in fi.de nouat.
curſus uehicularis.1205 in tex.
cuſtodia quid.935 c.2
cuſtodit & non poſſidet miſſus in poſſ. ff.legatorum ſeruā.cauſa. lege.1.§ quæſitum.quorum lega.
cuſtos carceris nō tenetur de facto ſui ſocij.984 c.2.in mar.

D

DAmnati ad beſtias quid. 1071 c.1.l.quod ad. & 1077 c.2.in mar.
Damnatur ad mortem ſtatim ſit ſeruus. 1077 c.2.in marg.
damnati, ſententiæ ut differatur executio, cautela eſt ut de nouo accuſetur de maiori crimine.in uerbo Executio.
damnato ad mortem parcitur, ſi eſt bonus artifex, utilis reipub. 109 c.1.in mar.
damnati in ludum uenatoriū. 1677 col.2.in mar.
damnum.unde dicitur.lege.3.de dā no infecto.
damnum etiam minimum reſarciēdum.l.ſi proprietarius.uer. ergo, de damno infecto.
Damnum ex culpa eſt iniuria ex affectu.in uerbo, iniuria.
damnum infectum, quid lege 2. de dam.infect.
damnum ne ſit, luminibus offic.l. Trebatius.de dam.infect.
damni infecti cautio in ſubſidiū datur.36 c.1
damni infecti cautionem tria ceſſare faciunt.58 c.1
damni infecti cautio quo iure interponitur.68.co 2
damnum afferre non debet animi langor.l.iuſta.§.·um qui de uſu.

principalis, qui homines coegit. tenetur de damno, quod ipſe & alius fecit. in uerbo, Homines coadunans.
Dardanarij l. annonam. de extraor. cri.
Dare. i. mutuare. 757. c. j
dare. i. ſoluere 818 c. 2
dare. i. transfigere. 910 c. 2
dare quandoque. i. relinquere in teſtamento. 148. c. j
dari. i. reddi. 686 c. 2
datum conditionis implendæ cauſa an ſit in Fal. imputandum. in uerbo, Conditionis.
de dicto mutat rationem remotam. 89. c. j
de libertate. i. pro libertate. 804. columna 2
debet. Multa uerba reſoluuntur in hoc uerbo debet. ut fiat. i. fieri debeat. & uelit. i. uelle debeat. 706 col. 2
debite. i. ciuiliter. 769 c. 2
debitor eſſe deſinit ſiſe. cum ſit non ſoluendo. 830 c. 2
debitor non tenetur ad uſuram, ſi non ſtetit per eum, quo minus ſolueret. in uerbo, Vſuræ.
debitor uendens pignus obligatum, committit furtum. 871 c. j. in ma.
debitori filios ſi legetur quid, cum his uerbis, plus tibi relinquiſſem, ſi pater tuus mihi ſoluiſſet, inducitur ſolutio debiti paterni. in uerbo, Legatum.
debitor ſe dicens non debitorem in iure tenetur. l. item apud. §. idem ait. de iniur.
debitum non debet peti ab altero duorum reorum, qui uergit ad inopiam, ſi alter eſt diues. 716 col. 2 in marg.
debitum probatur per inſtrumentum cancellatum. 901 c. 1 in marg.
debitum purum, & in diem, æquiparantur. 717 c. 2 in marg.
debitum inliquidum ex perſona teſtatoris poteſt quis petere, & illud idem ex perſona hæredis. 708 c. 2 in mar.
debiti partem an actor petere poteſt. in uerbo, Actor.
decaproti. 1199 col. 2. § decaprotos. & in mar. & 1205. col. 2 in mar.
decedere quid 975 col. 2 in marg.
decemprimatus. l. j. de mun. & hon.
decem primi 1705. c. 2. in marg.
decennalis pœna quando dicatur. in uerbo, Pœna.
decennium quot modis capitur. 224 c. j. in mar.
decimam agrorum non ſtatim tenetur recipere ſacerdos: ſed nouem diebus debent eſſe inſpicta. 604. columna 3
decimatio. 395 col. 2 in mar.
decretum primum, quid 41 c. j
decretum primum quandoque facit poſſeſſorem. 26 c. 2. in mar.
decreto primo, an quis fiat uerus poſſeſſor. 26. c. 2. in marg.
decretum ſecundum 41 c. j
Decretum ſecundum an in omni perſonali actione interponatur. 41 col. 1
decreti ſecundi effectus. 41. c. 1
decreti ſecundi interpoſitio, quo iure petitur. 41 c. 1
iuſſu iudicis in ſecundo decreto habetur loco tituli. 52. colu. 2. in margi.
decreti gratiam facere. 1057. col. 1 §. ſi quis.
decreta. i. edicta citatoria. 379 col. 1
deducere. i. detrahere. 911. c. 1
deducere litem ſeu rem, in iudicium 556 c. 2. §. hoc iure.
defendere. i. allegare. 818. c. 2
defendere pro agere. 419 c. 1
defendere alium. an quis teneatur. 332. c. 1
defendi. l. ij. qui ex cau. poſ. ea.
defendi recte, quid. l. autem. §. recte. quib. ex cau. in poſſ. ea.
defenſio rerum & perſonæ eſt permiſſa. §. cum igitur. l. iij. de ui & ui ar.
defenſor. 371. c. 2
defenſor debet eſſe æque legalis ac defenſus 390 c. 2
defenſor ex neceſſitate quis. 850 c. 2. in marg.
deferre. 956. c. 1
deferre. i. accuſare. 977. c. 2
deferens. i. accuſans. 936 c. 2.
deficere facultatibus. 1200. colum. 2 § primo.
definire. i. breuiter & compendioſe tractare. 1 c. 5
definitio quid. 1325. c. 1
defini[illegible]o. i. aſſignatum. 511 c. 2.
defunctus. l. iij. de pœnis.
defuncti ex contractibus an teneatur hæres. 1322 c. 1 in marg.
defuncti uoluntas neceſſitatem decreti ceſſare facit. 294. colu. 2. in marg.
defuncti uoluntas non ſemper ſeruanda. 1230 c. 2
defuncto facta iniuria, dicitur facta hæredi in uerbo, Iniuria.
defuncto quod licuit, non licet hæredi. in uerbo. Hæredi.
deglubere, l. cædere. ab fur. cæſa.
deijcere 470. c. j. §. & in qui.
deiectus armis. in uerbo. Armis.
delatio. l. ac [illegible] 997. c. 2
delator 570 c. 2. & 572. c. 1
delator nō eſt, qui protegendæ cauſæ cauſa, aliquid ad fiſcum denunciat. l. delator. de iure fiſ.
delatum [illegible] filio dicitur, [illegible] [illegible] fiſco, qui illud capit. 1136. c. 2. in fi.
delegare, quid. l. delegare. de noua.
delegatus an poſſit reſtituere in integrum. 327 c. 2
delictum. i. actus 614 c. 2
delictum aggrauat tempus. 803 columna 2
delictum dicitur atrox ob concurſum multorum delinquentium. 931 c. 2 in marg.
delictum ſine pœna quandoque eſt. 952. c. 2
Delictum etiam uariis æſtimationibus nō coercetur. l. antepe. de pe.
ubi eſt. cōnexitas reſpectu eiuſdem delicti. ſenſa cuiuis eorum non præiudicat alteri. 999. c. f in mar.
delicto ſuperueniente conuentio, non mutari nō poteſt quod recte tranſactum eſt. id eſt completum. l. 2. de itinere actuque pri.
ſuo quiſque tenetur delicto; non alius. l. ſi finis de uehi. [illegible]
delicta concurrentia, an pœnam minuant. 28 c. 2
delinquit quis multipliciter. 1070 c. 2. §. delinquitur autem.
delinquens dolo non ſemper punitur. in uerbo, Dolo.
demoliri. l. fluminum. §. item apud de dam. infect.
dena. i. decem. 686. c. 2
denarios. 787. in text.
denegata iuſtitia. An & quando de ea non tenetur Iudex. in uerbo, iudex non tenetur.
denuntiare. i. dicere. 955. c. 2
denuntiare. l. denuntiaſſe. de adult. 998. c. 2
denuntiare teſtimonium. l. j. ad pri. ad l. Cor. de fal. & 1036. co. 1. l. ea
denuntiari domū. in uerbo. Domū
denuntiatio. 1048. c. 1. l. mulier.
denuntiatio eſt ius prohibendi ædificare. 25. c. 2
denuntiatio, an inducat malam fidem. 595. c. 2
denuntiatio quando ſine cauſa admittitur. 999. c. 2
deportati & relegati differunt. 1087. c. 2 §. hæc eſt.
deportatio ſucceſſit loco interdictionis aquæ & igni. sibi j. ad l. Iul. pecu. & 1085. c. 2. §. conſtat.
depoſituu. 224. c. 2.
depoſitio eſt, quæ in foro ſeculari conſignatio, in eccleſiaſtico manumiſsio dicitur. 442. c. 2. in tex.
depreſſeri, id eſt detrahere. 126. columna 2
Quando res habetur pro derelicto co. 1. in marg.
derelicta habetur cauſa, cum expectatur ſecundum decretum. in uerbo, Cauſa habetur.
deſertor. 1158 c. 1. §. deſertor.
deſinit eſſe debitor qui, cum ſit non ſoluendo. in uerbo debitor.
deſinens a cōminatione accuſationis iuſta eſt cum qui deſinit ab accuſando. 904. c. 1 in mar.
deſtinatus. 1418 c. j.
deſtrui poſſunt priuata ædificia, ut ciuitas fiat pulchrior. 82. col. 1 in marg.
detrectare quid. 893 col. 2 in marg.
Deus per deum te rogo. l. iij. §. 3. de iur. fiſ.
diaconi qui 95 8. c. 2
dies cœptus habetur pro completo. l. j. de manu in fin.
ad diem obligatio. 612 c. 1
diem differre. l. quæ ſitum. de ſe iud. addictio in diem. in uerbo, Addictio.

ex dic

ra ſic obliget.842.c.2.
Die præſenti debetur, ſi dies nō adij ci tur.l.cum qui tal.§.j.de uer.ob.
Diſque diem [illegible] de re iud.
Differre & proferre.1362. colu.j §. cognitionum.
Diſſimulatio non poteſt corrigi, pōt tamen declarari,l.Iudex. de re iu dicata.
Dignior præferendus 1197.c.2
dignitas.286 c.2 in marg.
dicatio damni parens.l.Pulcinius.§. plane.qui ex con.in poſſ. ea.
dilatio datur ob abſentiam aduocati non dat. [illegible] alias non danda.475 c.j in marg.
dilationem primam habuiſſe iuran te ſe ignorare datur ſecunda. in uerbo, Iuramenti.
diligentibus, ut pretia prædiorum augentur, ita negligentibus minuuntur.l.[illegible].§ diui de iure fiſci.
diploma quid.896 col.2 in marg. & 1133 c 2 in marg.
directa actio.[illegible] c. 2
directo quando [illegible] tantum ex nō [illegible] frequentia.[illegible]
dictione dominium ſignificatur dum ſimpliciter proferatur.in uerbo, Dominium.
Diſpenſatio.[illegible] c. 2
diſpunctio, eſt datorum & acceptorum in ſcripturam collatio. 404 columna 2
diſtare nihil uidetur, quod parum diſtat 244.column.2.l. Lacunam in ſumma.
diu.id eſt tempore decennij l. ſi eū [illegible] qui & a quib.manu.
diuerſitas ſupra in uitiet. obligationem. in uerbo,Stipulationes.
diuina [illegible] in uerbo, Ver.
doctor ſi poſſit legere [illegible] in uerbo, Legere.
doctor eſſe non poteſt illegitimus. [illegible] in marg.
dolus autoris quandoque repellit ſucceſſorem ſingularem. in uerbo, Succeſſor.
dolo [illegible] de dona. [illegible]
do [illegible] ſi promittitur, [illegible]
dolus præteritus [illegible] ante litis [illegible] 575 c.2
dolus præteritus [illegible] ſi [illegible] de periculo [illegible]
dolus qualiter probetur.1574.colu.2 in marg.
dolus teſtatoris, an noceat hæredi. 475 c.1.
dolus tutoris, an noceat pupillo.183 col.2
doli clauſula in ſtip. poſita referetur ad incognita, & omiſſa.152.colu.2
doli exceptionem tollit reuerentia, & ignorantia.in uerbo, Reuerentia.
dolum autoris patitur, qui ex eius perſona ſucceſſione utitur. in uerbo, Acceſſio.
dolum repræſentat culpa dolo proxima.in uerbo, Culpa.
Dolo facit, qui petit, quod eſt reſtituturus. Hæc regula, non habet locum, cum quis [illegible] nomine al terius.793 col.2 in marg.
Dolo denique non ſemper puni tur. 1303 c. 1
regula dolo facit qui petit quod eſt reſtituturus quandoque non habet locum.550. co. 2 in margine
Dominium an ex pluribus cauſis quæſitum poſſit.[illegible] c. 4.
dominium capere poſſidendo quis non poteſt.l.ſi [illegible]. §. ſi de re. ct. de dam. infect.
dominium directum, & utile, differunt.296 c.2 in mar.
dominium & poſſeſſio, differunt. 993 c. 2 in tex.
dominium & poſſeſſio, idem 1022. col.2
dominium rei furtiuæ. quandoque transfert fur.in uerbo, Fur.
dominium ſine poſſeſ. quandoque quæritur.273 c.4.
dominium transfertur [illegible] [illegible] §.item.
domini nomen ſimpliciter prolatum ad directum refertur.556 co lum. 1
domini [illegible] memoria, ſeruum a domino diſtractum ſi cum torquere non poteſt.in uerbo, Seruus.
dominus, id eſt hæres, [illegible] quis de in numeris.
dominus ne poſſideat fugitiuum ſeruum.in uerbo, Fugitiuus.
dominus conuenitur ex facto plurium.[illegible]
dominus dicitur uarijs modis. 990 col. 1.in marg.
dominus quandoque, id eſt poſſeſſor 42.c.1
dominus qui fuit, debet dicere in libello ſe dominum.336.c.[illegible] in margine.
dominus quando probatur quis.318 col.2
dominus [illegible].343.[illegible] in mar.
domus appellatio, etiam [illegible] continetur.lege, quod principium §.j.de aqua plu.
domus appellatio continetur locus [illegible] de pupil.
Contra dominum datur Publici. in uerbo, Publiciana.
ſine domino ſeruus eſſe poteſt. 336 c. 2
dominus poteſt ſeruum ad beſtias depugnandas tradere, ablata ual. [illegible]
domeſtici ex furti actionem non patiuntur.in uerbo, Furti.[illegible]
domeſtica [illegible] 1079.column. 2. §. iuſta,
domus, ædes, & ædificium differunt. 920 columna ſecunda in margine.
domus appellatio quid continetur, l. qui domum.de adult.
domus [illegible] in uerbis est.
Domum denuntiari.l.dies.§.præterea.de dam.infect.
domum ref. [illegible] poteſt expellere conductorem [illegible] ſi uult poſtea reponere. in uerbo, Reuerentia.
domum ſignificare lege [illegible]. de iniurijs.
domo capi quis poteſt ex confeſſione non [illegible] in uerbo, Cap.
donat qui remittit. in uerbo, Inſinuatio.
donat quis quandoque inuitus in uerbo, Inuitus.
donare an poſſit filiusfamilias lege ſecunda in principio.& lege filiusfam [illegible] de donationibus.
donare meretrici [illegible] lege quinta de donationibus.
donare poteſt reus ante ſententiam poſt contractum. de dona.
donatio mortis cauſa, & capio differunt. l.inter. de donat. cau.mor.
donarium, donatiuum, & congiarium 1164 c.j.in marg.
donator tenetur in quantum facere poteſt.l.qui ex [illegible] de donatio.
donatio dono dicitur.l.ſenatus [illegible] de dona. mort. cau.
donatio cauſa mortis. abſenti non fit.[illegible] c. 2 in marg.
donatio mortis, & capio differunt. 829 c. 2
donatio facta ab infirmo reputatur inter uiuos, niſi de morte [illegible] 833.c.2 in marg.
donatio facta in articulo mortis, dicitur [illegible] inter uiuos, niſi aliud dicatur. 831 c.2 in marg.
donatio mortis cauſa, & legatum differunt & conueniunt. 823 c.2 in marg.
donatio mortis cauſa. quid. l. qui [illegible] [illegible] de donatio. cau. mor.
donatio multiplex.l.j. de do.
donatio non eſt ſi ob cauſam da [illegible] l.hoc iure.§.j.de dona.
donatio ob cauſam non requirit inſinuationem.[illegible].c.j.[illegible]
donatio omnium bonorum præſentium & futurorum, an ualeat. [illegible] col.j in marg.
donatio reipubl. ſine cauſa fieri nō poteſt.l. hoc iure.in princip.de donatio.
Dotem l. [illegible] de [illegible]
dos quando dicatur peruenire ex cauſa lucratiua & quando ex onerosa 433 c.j in marg.
dos reddatur annua bima trima die. 420 c.j
dubium. In dubio quandoque fauorabilior ſenſus non præfertur. 44 c. col.j
Publicum inſtrumentum in dubio uidetur factum de permutatione. in uerbo, Inſtrumentum.
duæ actiones, utrum ſimul proponi [illegible] in uerbo, Actio.
duæ cauſæ lucratiuæ an in eundem [illegible] concurrant. in uerbo, La [illegible]

duo

[illegible] plures. 151.c.2
duum uti qui. 610 c 2
agi ad duplum ob [illegible], an poſſi. 209.c.1
[illegible] differri. 26. co. ij. §. ſi forte.
durior quis fieri non debet [illegible] obseruatur uerbo. Mitius.

E

Atenus & quatenus, naſe ſumuntur. [illegible] eccleſie, procurator, minor uendens rem nõ poteſt habere fidem de pretio. 1129 c.ij. in marg.
ædes, [illegible] ſculum. 485 c.2
ædes & prædium urbanum. 53.c.j
ædes dicuntur inſidere in ultimum, cum incipiunt eſſe uniuſ [illegible] l. qui bona. §. de illo. de dam. infec.
ædes, domus, ædificium differunt. 53. c. ij. in marg.
In æde [illegible] olim ſidebant conſignationes. in uerbo, Conſignatio
ædium [illegible] ſolum, & parietem continet. 53. col. 2
ædium [illegible] quid contineatur. l. qui [illegible] qui ædes.
ædilis [illegible] 640. col. j. in marg.
edictum de tab. exhibendis quando [illegible]
aduerſus edictum [illegible] l. prætore prohibente. in uerbo, Aduerſus.
ædificium quando cedit ſolo. 553 co. j. in marg.
ædificia diruta inſtaurandi. l. ad curatorem. de dam. infect.
ædificia nõ [illegible] pertinet ad [illegible]
ædificia [illegible] poſſunt deſtrui ut [illegible] ſepulchrior 62. col. 1. in marg.
ædi interdicta dicitur, cum lis ut [illegible] 43 c. 2
ædili interdictum. quid. 449. col. 2
æditio actorum debet fieri per graphartum 1136. c. ij. in marg.
æditio. 1125. c. j. in mar.
effectus. [illegible] accipitur, in [illegible]
efforquere. [illegible]
effundere [illegible] nõ partem, permiſtiſſe. in uerbo, Vinum.
eicere. Qui non eiicit, eligit, in uerbo, [illegible]
electa [illegible] §. qui electa. de inced. rui. nauf.
[illegible] in marg.
[illegible] in marg.
eleemoſynæ [illegible] inuitus. 53 c. j in marg.
electio [illegible]
electionem habens, an & quando mutare poteſt [illegible]
electione an tollatur actio de perpetuo [illegible] in uerbo, Actio de [illegible]
electione [illegible] contentus eſſe debet [illegible]
eligit, qui non relicit. in uerbo, Approbare.
eligendi poteſtatem habens poteſt uariare. in uerbo, Interpretandi.
eligere in ſtipulatione, an & quando poteſt uariare. 698. col. in ij. in marg.
eligibilis fit perſona per conſuetudinem, qua alias eſt ineligibilis. 1196. c. j in mar.
elogium. 952. c. j
emanior. 1156 c. j. §. Emanſor.
emere dicitur qui per alium emit. 216. colu. j. l. non ſolum. de libr. [illegible]
emere ſuum quis poteſt. l. eorum. §. penul. de publicanis.
emergens cauſa, & incidens. differunt. 165. c. j
emerito priuari, id eſt ſtipẽdio. 1192 co. 2
emerita accipere. 1158 colum. ij. §. is qui.
emptionis uerbum, large & ſtricte capitur. 212 c. j. in mar.
emptionis uerbum, omnem alienationem continet. l. [illegible] in ſi. de [illegible]
emptioni ſimilis eſt litis æſtimatio in uerbo. litis.
emptor omnium bonorum eſt loco hæredis. 432 c. ij. in mar.
emptoris uice dominus eſt. 549 columna. 1
emptorem. [illegible]
[illegible] uerba. 5 [illegible]
æquipollens. Nõ refert quid de æquipollentibus dicatur. l. §. illud. & uni autem. de uerbo. oblig.
æquitas non præfertur rigori, ſi non eſt ſcripta, & rigor ſcriptus. 79 co. j. in mar.
æquitas præfertur rigori. 79 columna. 2
æquipollens [illegible] 659. c. 1
æquitas, & bonum differunt. 5 [illegible] columna. 2. in marg.
erædes [illegible]
era [illegible]
erones confeſſio in contractibus & delictis, an & quando ualet. 1 [illegible] c. 2. in mar.
error an [illegible] in uerbo, Locatio.
error in nomine [illegible] de acqui poſſ.
error in nomine [illegible] dispoſitionem. [illegible] co. 2. in marg.
error in perſonæ ſubſtantia, [illegible] dominij tranſlationem. 888. col. 2
error [illegible]
error [illegible]
error iuſtus habetur pro titulo ad præſcribendum. 15 [illegible] in mar. §. [illegible] de uſucap.
error non impedit tranſlationem dominij, ſi non eſt diſſenſus in cauſa. [illegible] in mar.
error notarij non uitiat inſtrumentum. 1306. c. 2 in mar.
error procuratoris non ſemper nocet. 1205 c. 2
error ſolutum, an repetatur. 1350 colum. 2
error [illegible] repetitur. l. [illegible] de publ.
erit, id eſt eſſe poſſet. 65 1. c. j
eſcarpi, ædiles. 1 [illegible] c. j
eſſe, & mox futurum eſſe, uaria ſunt 244. co. 2. l. Lucinius in ſumma.
æs alienum non eſt in bonis. in uerbo, Bona
æſtas, quid continet. 464. colum. 2. in mar.
æſtimatio nullo timoris uanit. [illegible] de re iudicata.
æſtimationem [illegible] 908. columna. 1. in tex.
æſtimationem quandoque recipit liber homo. in uerbo, [illegible]
æſtimata quia [illegible] §. æſtima.
ætas, [illegible] 122 [illegible]
ætas nubere permittens, id eſt, nubilis lege, tenetur de [illegible]
ætati minus fauetur, quam libertati. in uerbo, Libertas quam.
ætate quaſi [illegible] eſſe debet. quidam de re iudi.
ætates quatuor. 381. c. 2
[illegible] 993. c. 1. in tex.
euerſus, i. amiſſus. 1308 c. 1
euictio. Si uendidi tibi rem, quam ut emptor donaui Titio, & Titius euincatur, non teneor de euictione Titio. 690. c. 1. in mar.
exæquatam [illegible] 956. co. 2. §. qui [illegible]
exauctorari. 1159 columna, [illegible] in margine.
excedere, i. receſſere. [illegible] c. 3.
exceptio, quid. l. exceptio. de except.
exceptio, id eſt replicatio. 593. columna. 2
exceptio, an & quando poteſt opponi poſt ſententiam. 560. c. 2
exceptio dominij non obſtat, ſemper Publicianæ agenti. 462. col. 2 in mar.
exceptio falſi contra ſententiam, quando competit. 546. c. 2
exceptio non numeratæ pec. poteſt opponi confeſſioni non ſubſcriptionis [illegible] 1829. columna ſecunda in mar.
exceptio ut condemnetur quis quatenus facere poteſt, an ſit dilatoria, an peremptoria. 97 [illegible] c. 1
ſi ſuper falſo deducta per uiam exceptionis, iudex iudicat, non poteſt puniri [illegible] accuſatione [illegible] c. 2 in mar.
exceptione & actione tueri ſe quis poteſt. 1189 c. 2
exceptione qui ſe tueri non poteſt, obligatus dicitur. 855. c. 2
exceptiones peremptoriæ ſemper locum habent. 54 [illegible] colum. 2. lege tertia in principio de exceptionibus.
excipere id eſt ſubire. 752. c. 2
ex continenti. 756. col. 2. & 902. columna. 1. in tex.
excuſatio [illegible] in uerbo, Matrona.
excuſatio a tutela nõ datur niſi cauſa cognita, & in libellum [illegible] tatur

ratur. 1302 c.2 in mar.
executio iuris iniuriam non habet. In uerbo, Iuris.
executio ſententiæ cri. differtur. donec cōdemnatus qui geſſit negotia alicuius, reddat rationem 102 col.1 in mar.
executio ut differatur cautela eſt, ut qui condemnatus eſt accuſetur de alio maiore crimine. 1112 col.1 in mar.
executor datus teſtamento, non poteſt ſoluere debitum naturale ſ.ſum. 705 c.1 in mar.
exequitur delegati ſententiam ordinarius, non contra. 359 col.2 in margine.
exhæredando filium pater reuocat donationem ei factam. in uerbo, Pater exhæredando.
exhibere quid. 537 c.2 §. exhibere. & 1245 c.2 in mar.
exhiberi debet ciuis, monachus, uaſallus, & multi id genus. 934 c.2 in mar.
exhortatione quis tenetur. 530 c.2
exigere. 179 c.1 in mar.
exilium triplex. 1066 c.2
exilium uoluntarium. 1072 col.2 in margi.
eximere pœnæ aliquem. 1032 c. ij. in mar.
eximere reum. 1059 c.2 in tex.
exiſtimatio eſt illæſæ dignitatis ſtatus &c. l. e. de uar. & extraordin. cogni.
exiſtimatio. i. opinio. 460 c.2
Plus eſt, quod in re eſt, quā quod in æſtimatiōe. in uerbo. plus eſt.
exitus uariæ ſummæ. 1121 c.2
expellere molentium ex interuallo non licet, ſed in æquiuale. 483 c.2 in mar.
expenſarium ferre hæreditati. i. imputare hæreditati & de ducere hæreditatem. l. ſed & ſi. § Quod autem ſupra. de petitio. hæredit.
expenſum neglīgētiæ ſuæ ferre quiſque debet. l. pupillus. quę in frau. credi.
expilatores 959 c.1 in tex.
expirare. i. decedere. 630 c.2
exploratus. i. probatus. 1056 c.1
expromiſſor & promiſſor, differſit. in uerbo, Promiſſor.
expungi ſtipendijs. 1166 c.2
extendatur lex, ſi eſt eadem ratio. l. j §. quod uulgo. de ui & ui arma.
extincta ſemel obligatio, non reuiuiſcit. in uerbo. Obligatio.
extraiudicialis confeſſio ſufficit ad torturam 1002 c.1 in mar.
extraiudicialis confeſſio, quando obligat, in uerbo. Confeſſio.
extraneus quid. 493 c.2
extraordinarium auxilium excluditur ab ordinario, niſi ſit plenius per extraordinarium conſilium. 49 c.1 in mar.
extraordinarium auxilium per ordinarium tollitur. 31 c. 1 in mar.
extraordinarium auxilium quandoque non tollitur per ordinarium. in uerbo, Auxilium.
exuri uiuos ſacrilegos. in uerbo, Viuos.

F

Acit quis per aliū, quod per ſe non poteſt. in uerbo, Alius facere & gerere, differunt. 914 c.2
facere & reficere, differunt. 505 co. 1 in mar. uide in uerbo, Reficere.
Quæ in faciendo ſunt, per aliū fieri non poſſunt. l. Stichum. §. ſi ſeruus. de ſtatulibe.
factum alienum promitti nō debet. In uerbo, Promittere.
factum alienum recte promittit nemo. in uerbo, Alienum.
factum quandoque diuiſionem recipit, quandoque contra. 624 c.1 in mar.
factum tenet, quod alias fieri non debet. 1106 c.2
In factum actio quadruplex. in uerbo, Actionis.
Teſtes debent interrogari & deponere de his, quæ ſunt. facti in uerbo, Teſtes debent.
falcidia quando non detrahitur de legato. 167 c.1 in mar.
falſare menſuras. l. pen. ad l. Cornel. de fal.
falſus procurator ſit legitimus per continentem. de rato. 66 colū. 1. §. alieno.
falſi non tenetur omnis mendax. In uerbo, Mendax.
falſi procuratoris geſta ratificantur, cum appellatus à ſententia lata contra eum. in uerbo, Appellans.
falſo cum procuratore iudicium eſt nullum. in uerbo, iudicium.
falſis ex actis ſententia lata, eſt ipſo iure nulla. in uerbo, Sententia.
familia mea ſi furtum fecerit communi conſilio teneor pro unico furto. ſi proprio motu quiſque ſit furatus, pro pluribus teneor. 523 c.1 in mar.
familiæ appellatio. 468 colum. 2. §. familiæ.
familiæ appella. quid continentur. l. j §. familiæ. de publica. & l. quā tæ. eo. tit.
familiam conſtituit unus tantum. 468 c.2 in mar.
famoſus. i. Infamis. 936 c.1
fatua opinio non tenenda 1112 c.2 in mar.
fatum. 1019 c.1
fauiana lex, an Flauia, uel alias legi debeat. in l. lege. de manumiſſioni ibus.
fauor quandoque nō producitur, ſed odium. 1 108 c.1
febris quæ. l. quæſitum. de re iudica. fœderati, qui. 1143 c.2
fera animalia cuius ſunt. 1186 c.1
ferus. i. ſyluaticus, non manſuetus. 251 c.1
ferre expenſum hæreditati. in uerbo, Expenſum.
ferre in acceptum. ferre acceptum, & accepto ferre, idem. 1036 col.1 in mar.
feſtinā lente. l. ut gradatim. in ſumma. de mu. & hono.
fœtus pecorum uſucapi poſſunt. 315 col.1
feudorum inueſtitura facile impetranda. in uerbo, Vaſalli.
fiat uerbū, notat futurum tempus 460 colum. 2 in mar. Vide infra fieri.
fictionis materia. 381 c. 2 in mar.
fideiuſſor & mandator differunt. 724 c. 2 in mar.
fideiuſſor & principalis pariſſicantur. 645 c.1
fideiuſſor hæres debitoris, iuuatur beneficio reſtitutionis quo debitor ſeparabat ſe iuuare. 801 c.2
fideiuſſor non poteſt prius conueniri, quam reo, principali diſcuſſo, 743 c.2 in mar.
fideiuſſor non tenetur, quando principalis obligatio non ualet. 729 c.1 in mar.
fideiuſſor poteſt conueniri pro parte, & reus pro parte, in uerbo, Creditor poteſt.
fideiuſſor poteſt conueniri ſi cōſtat reum principalem non eſſe ſoluendo. 679 c.2 in mar.
fideiuſſor poteſt promittere pœnā, ad quam non tenetur reus principalis 730 c. 1 in mar.
fideiuſſor acceptus in prima cauſa, non tenetur de eo quod eſt iudicatum in cauſa appellationis. l. cū apud. iudices ſol.
fieri. id eſt perfici. 3 c.1
figuris ex uarijs cauſarum obligationes. in uerbo, Obligationes.
filia patre inuito non uel inuitante nubere poteſt. 1293 c.2
filius a patre ſeruus à domino non ſtipulatur. 747 c.2
filius, decurionis, an dicatur natus ante eius decurionatū. in uerbo, Natus.
filius patri curator dari poteſt. 835 col.1
filius putatiuus non quærit nobis. ſeruus ſic. in uerbo, Acquiritur, nobis.
filios retinet mater ob patris iniquitate. in uerbo, Mater.
Si promiſi aliquem tractare ut filium teneor illum inſtituere uel exhæredare. uel emancipare. 690 c.2 in mar.
filij pro iniuria qualiter agit pater, in uerbo, Patri.
filiusfa. an & quando donare poteſt l. filiusfa. de do.
filiusfa. non tenetur. ſi intercedat pro mutuo in rem ſuam, nec eius pater. 725 c.1
filiusfa. patris uoluntate donata poteſt. l. ij. in prin. de dona.
fingere quandoq; furorem. in uerbo, Furioſo.
fiſcus argentarios proponebat. in uerbo Argentarij.
fiſcus & reſpubli. idem. 1136 columna 2

fiſcus

Fiſcus fauorabilior pupillo. 1023 columna 2.
Fiſcus non poteſt alienare res controuerſas. 1129 col. 2. res quæ. de iure fiſ.
Fiſcus pignoris cauſam præuenit. l. ſi is qui. de iure fiſ.
fiſtula. 309 colum. 1
flauia ne lex, an Fauia ſit legendū. ad l. fla de pla. 1042 col. 1 in mar.
flumen, & riuus, differunt. 439 colum. 1. i. alt.
flumen perenne, & torrēs differunt 460. §. item fluminum.
flumen priuatum. ibidem.
flumen publicum. ibidem col. 2.
Piſcatus longo tēpore in publico fluuio, non præſcribit. l. præſcriptio. de uſucap.
In flumine publico factum. quid. 462 colum. 3.
forenſes ignorare nō debent ſtatuta de gabellis. ſoluendis. §. licet. l. interdum de pu bli.
forma quando uerba sequiruntur de ſubſtantia & forma, non ſufficit actum adimpleri per æquipollens. in uerbo, Verba.
fortuita Incendia. 1077 co. 1. § incēdiarij.
fortuitus caſus. 37. col. 1.
fortuitus caſus eſt furtum. in uerbo, furtum.
fortuitus caſus non nocet. l. fluminum. §. uitium. de dam. infect.
fortunam hominis aduerſam expectare inciuile eſt. l. inter ſtipul. §. faciā. uer. homo liber. & uer. ubi.
foro cedere. l. ū. de cura. bon. dand.
foſſa, quid. 78 col. 1. §. apud. & 465. colum. 1. §. foſſa.
fraudator quis. 420 co. 1.
fraudator id eſt fraudatus. ibidem.
fraudatorium interdictum. 818 co. 1. in tex.
fraudulentū teſtatoris conſi. in uerbo, Teſtatoris.
fructuarius eſt legis procurator. in uerbo, procurator.
fructus coacti. 283 c. 2. §. imperator
fructus induſtriales conſumpti. ao reſtituantur. 268 colū. 1 in mar.
frumentatio. 1364 co. 2
frumentatores. 1205 co. j. uid in uerbo, Sitonę.
frumentaria pecunia. 1228 colum. 2. § frumentariæ.
frumento emendo olim curator dabatur. in uerbo, Curator.
fruſtrator quis. 420. co. j.
fuga lata. in uerbo, lata.
fugitiuus ſeruus, ao a domino poſſideatur. 323 colum. 1
fullonica. 80 col. 2
fundus ſi poſſideretur, uniuerſitas nō ſingulæ partes, poſſidātur. 342. colum. 2. §. cum Stichum.
furcæ, Corpus rei mortuum pendēte lite ertorquis & c. an debeat mitti ad furcas. 987 co. j. in marg.
furioſus an poſſit obligari. 688. colum. 2
furioſus & pupillus effectu carens l. j. §. hoc edicto. ne uis fiat ei.
furioſus non deſinit poſſidere 303. colum. 2
furioſo datur curator, etiam nemine petente, cauſa tamen cognita & habito medicorum cōſilio ne furorem fingat. 402 columna. 2. in magine.
furioſo quibus cauſis acquiritur in uerbo, Acquirere.
furnarius, Gallicè fornier. l. fluminum. §. præterea. de dam infect.
furorem quandoq; fingere. uide hic ſupra in uerbo. Furioſo.
fur & moroſus æquiparantur. 664. colum. 1
fur quandoque rei furtiuę dominiū transfert. 799 colum. 1
furtiuè. i. clam. 290 colum. 1
fuſtim cædere 913 colum. 1
furtiua res an poſſit uſucapi. 887. colum. 1
furtum, unde. l. j. de furt.
furtum animo ſolo nō contrahitur. l. 3. §. ſi rem. de acqu. poſſ.
furtum eſt ſi pecuniam a te recepi creditori tuo ſoluendam, & ego eidē nomine meo (cū etiā meus eſſet creditor) ſolui. 887 colū. 1 in margine.
furtum fit quamuis fur habeat animum reddendi. 341 co. 2 in mar.
furtum magnum cōmittens ſuſpendi poteſt. 1071 colum. 2 in mar.
furtum manifeſtum quando dicatur 877 col. 1 in marg.
furtum unicum fit, an plura. quod a familia factum ſit. in uerbo. Familia.
furtum ſine contractatione nō committitur l. 3. §. ſi rem de acquirē. poſſeſ.
furtum unum eſt plurium rerum ſimul ſubtractarum. 867 colum. j. in margi.
furta domeſtica. 2070 co. 2 §. furta.
furta domeſtica actionem non pariunt, ſi modica ſunt. l. ſi libertus. de furt.
furta plura committit contrectans rem alienam per diuerſa territoria 172 co. 1 in marg.
futurum pro præterito quandoque ponitur. 26 colum. 1

G

GAbellarū impoſitionē & forenſes ignorare nō debent l. interdū. §. licet de publi.
Generale uerbū nō reſpicit ea, de quibus nominatim non cauetur. 611 c. 1
Generalis promiſſio refertur ad ſpecialē poſtea ſecutā 711 c. j. in mar.
genitura quinque genera 1155 c. 1.
geſtatio 523 c. 1. in tex.
geran i. neceſſe habeant gerere 771 co 2
gladiatores 1214 c. 2 in margi.
glarea, 458 c. 2
glaream inijciens ibidem.
grapharius debet edere acta cauſæ. in uerbo, Aedituo.
graſſator. 1072 co. 1 in margi.
graſſatores. 1076 col. 2
graſſatura. 1062 co. 1 in mar.
graſſari quid 1077 co. 1
gratiam decreti facere. 1057 colū. 1 §. ſi quis.
gratioſæ. 1222 col. 2. l. calculi.

H

HAbitus 1159 col. 2 & eam
Hedera. 911 co. 2. in mar.
Hęres an ex defuncti contractibus. teneat. 1322 c. 1
Hæres an teneatur ad pœnam quā promiſit defunctus ſi nō ſolueret in uerbo, Pœnam.
Hæres debitoris iuuatur beneficio reſtitutionis, quo debito. ſperabat ſe iuuare in uerbo, Fideiuſſ.
Hæres poteſt purgare innocentiā defuncti. in uerbo, Purgare.
Hæres ſuſpectus, & tutor differunt in uerbo, Suſpectam.
Hæredi ao noceat teſtatoris dolus. in uer. Dolus.
Hæredis loco eſt omnium bonorū emptor. in uerbo, Emptor.
Hæredi nocet mala fides autoris, in uerbo, Mala.
Facultas conditionis implendæ tranſit ad hæredem. 163 colum, 1. §. ſi ſub conditione.
Hæreditarium. i. ſcoulture. 952 co. 2
Hæreditas aufertur nepoti propter factum aui. 1033 col. 1.
Hæreditas uidetur grauari. quando hæres grauatur ſub nomine appellatiuo. 681 colum. 2. in marg.
Hæreditas, ut per liberum hominē quæratur plura requiruntur. 272. colum. 1
Hæreditas ut per ſeruum domino quæratur tria ſequuntur. 257 colum. 1
Iuſſus dare, quid intra certū tempus a die mortis nō tenetur dare niſi a die aditæ hæreditatis. 200. colum. 1 in margi.
Hæreditatem cū ad. 1 impubes contrahere uidet. in uerbo. Impubes.
Nemo debet ſolicitus eſſe de hæreditate uiuentis 1140. co 1
Hoc edicto. 3. colu. 1 in margine.
Hominū appel. continetur maſcul. & fęmina. 1268 co. 2. in marg.
Homines coadunāti tenetur de damno quod ipſe & alius fecit. 916 columna 1 in mar.
Homines coacti. 916 col. 1
Honor municipalis quid. l. honor. de mu. & hono.
Honor non eſt continuandus. 1188 colum. 1
Honorariæ obligationes. i. prętoriæ 822 co. 2
Honorarium. 1233 colum. 1
Honoratione quis teoetur 511 col. 1. in prin.
Hoſpitium, quid. 1142 colum. 2 in margi.
Hoſtes, qui 1135 co. 2. l. hoſtes.
Hoſtilius Mancinus l. ulti. de lega.
Humanior interpretatio tenenda. 289 col. 2 §. libertatem.

Humilis. i.uilis.540 colum.2

I

Iabolenus fuit præceptor Pauli.l.v.de manu uindi.
Icoſaproti 1205 c. 2 in margi.
Idem.i.ſimilis 953 c.2
identitas perſonarum, & identitas originis petitionis facit eandem cauſam.555 colum. 1
idonè cauere. 161 colū.j. §. adijci.
idoneus defenſor.In uerbo, Minor.
ignominia.i.infamia. 680 colum. 1
ignorare quando præſumitur quis. 302 colum. 1
ignorans quando perdit poſſeſſionē rei ſuæ ibidem.
ignorans tenetur.594 colum. 1
ignoranti domino,an quętat ſeruus 380 colum. 1
ignorantia,an proſit.25 a col. 2
ignorantia facti prodeſt, non iuris. in uerbo, iuris.
ignorantia iuſta doli excep.tollit.in uerbo Reuerentia.
ignorātia iuſta excuſat. l. pe.ſi quis te.la.liber.
ignorantia non excuſat.³. interdū. §. licet.de publi.
ignorātia paupertate, an excuſetur. 1120 colum. 1 in mar.
ignoſcitur,quandoq; ſeruis.519 col. 2.§.ſi tutoris.l.is.q qd ui aut clā.
illegitimus non poteſt eſſe doctor. 1203 col.2 in margi.
imitari chirographum, Gallice cōtre faire.1032 co.2 in marg.
immiſcere eſt ſuorum, adire extraneorum.399 col.1
immiſſum 391 col.2
immittere & proijcere. l.v.§.ſed & ſi.& §.meminiſſe d no.oper.nū.
immobilia,ꝑprie poſſidētur 541 c.j.
immobilium. poſſeſſor quandoque ſatiſdat.924 col. 1
immunitas. Perſonalis immunitas cum perſona extinguitur: realis nunquam.in uerbo, Perſonalis.
immundæ cloacæ peſtem ferent & ruinam.in uerbo, Peſtem.
imo dictio ſumitur correctiuè.l.ſtichus.de ma.teſt.
impedimentum iuris & naturæ differunt.697 colum. 1
impendium. 519 col. 1.§. quod uit. quod ui aut clam.
imperitia culpæ annumeratur. l 4. §.ſi iudex.de ac.& obl.
imperitia in medico & iudice differenter punitur.
impetrabile dicitur. beneficium a principe impetrari ſolitū. in uerbo, Beneficium.
impetratio quandoq; facilis quando que cōtra.in uerbo, Beneficium.
implicita.679 col.1
impoſſibilis conditio in matrimonio quid operet.in uer. Cōditio.
impoſſibilis conditio quotuplex. 201 col.1
impoſſibilis conditio uitiat omnem contractum. in uerbo, Conditio.
impoſſibile quādo poteſt deduci in ſtipulatione.701.col.1 in mar.
impoſſibilitas iuris & naturæ æquiparantur.in uerbo, Iuris.
imprudentia.i.imperitia, 1127 col.1
impubes poteſt eſſe procurator ad negotia.l.j.§.pupillus. de acquir. poſſeſ.
impubes uidetur cōtrahere eſt adit hæreditatem.l.iij.in ſi.qui ex cauſa in poſſ.ea.
indictio ponitur pro ualde. 75 c. l. 1.in margi.
In,id eſt cum. 1002 col.1
in.i.uſque ad.532 colum.j.
In omnes.i.inter.181.col.2
incarcerari quando debet reus 980. colum.j.
incēdia fortuita in uerbo. Fortuita.
incerta pars non poſſidetur.472 colum.2
incertæ perſonæ nō fit iniuria. 944. colum.1
incertitudinis ratione neutrum ualet.714 col.1
incertus, id eſt infinitus.646 col.2.
incertus libellus quandoque datur. in uer. Libellus.
inchoatum opus quando dicatur.9. colum.2 uide in uerbo, Opus.
incidens, & emergens cauſa, differunt.355 colum. 1.
pronuntiatur ſuper incidenti quã aliter in iudicio procedi non poteſt 532 colum. 1
incile,quid.363 col. 1 & 497 col.2 §.caput.& 595 col. 1. §.incile.
incola.quis.1182 col.1
incontinenti. 190 colum.2 in mar.
incontinenti fieri dicitur quod fit uno impetu.1005 col. 1.in marg.
incidere 1037 col.1
incidere mulctam 1104 colū. 2.l.appellari.
indictio munerū.l.iij §.j. de re.mil.
indici ad honores. 1200 col.2 §.j.
indici ad munera.ibidem.
indiuiduum officium. 1180 co.2.§. nec iuſte.
inducere. 1039 col. 2.l.qui tabulam.
indulgentia deteriores ſumus.l.j.de collu.deteg.
inertia alterius nō debet alteri' ius corrūpi.l. ſi pariter. de libe.cauſ.
infamani quædā interdicta. in uerbo, interdicta.
infamia ne uitetur, cautio eſt, ſiut quodeſat rem ante ſententiam.96 colum.2 in margine.
infamis non accuſat.871 col. 1
infans.quis. 146 colum. 2
infantis iudicium ſupplet autoritas tutoris.l.quamuis.de acquir. pol.
infectum argentum.170 colum. 2 l. in actione.
infinitum. in infinitum.i.ſemper. 532 colum. 2
infirmus etiam inter uiuos donare uidet. ſi de morte non fiat mentio.133 col.2 in mar.
infrequens.i.ualde frequens. 542 colum. 1
ingenui nō ſerui natales habēt.246 colum. 1
ingratitudo ſequēs non obſtat quo minus ualeat donatio facta contēplatione ſalutis.l.ſi pater.§. ſi. de donat.
inijcere manum. 140 col. 2 in mar.
inimicorum quæſtioni fides nō habenda.l.j.§. prǽterea.de quæſtio.
initium poſſeſſionis inſpicitur.l. clam de acqui.poſſeſſ.
initium ſpectandum. 766.colum.2
initio quid fieri,& ex poſt facto differunt 346. co.1 in margine.
initio quod nō ualuit,ex poſt facto confirmatur.1175 colum. 2
iniuriandi animus non præſumitur inter coniunctos.947 columna 2 in margine.
iniuria.l.j.de iniur.
iniuria.i.culpa.94 columna 2.
iniuria.i.damnum.452 colum.1 & 459 colum.2. & 436 columna 2.
iniuria.i.non iniuſte non iure.2 colum. 1
iniuria.i.ius iniquum. 85 colum.2
iniuria i.uitium.57.colum.1
iniuria an competat iniuriato,ſi illi co non reuocauit ad animū. 927. columna.1 in margine.
iniuria atrox.467 col. 1 in marg.
iniuria eſt ex affectu,damnū ex culpa.l.qui ſeruum. de actio.& obl.
Iniuria ex affectu iniuriantis fit.l.illud.§ j.de iniur.
iniuria non fit uolenti. in uerbo, Volenti.
iniuriā' alteri illatam perſequi quia non poteſt, ſi iniuriam paſſus perſequi non poſſet. 933 columna 2 in margine.
iniuriam ſibj remiſit pater. in uerbo, Pater.
iniuriæ tot ſunt.quot perſonæ iniuriam facientes.l.ſi plures.de iniurijs.
iniuriarum actio, an ſit pœnalis 620 columna 1
iniuriarum actionem habet is contra quem manus leuata eſt. licet non ſit uerberatus. in uerbo, Manus.
iniuriarum actione pro filio qualiter pater agit. in uerbo, Patri.
iniuriarum tenetur qui non debitorem,quaſi debitorē dixit. in uerbo, Debitorem.
innocentis probatur eo ipſo, quod contrarium nō oſtenditur. 1006. colum. 1
innocentiam defuncti purgare hæres poteſt.401 colum. 1
Inomenon.unitum.38 col. 1 in tex.
inops ſi eſt alter eorum,non poteſt agi cōtra eū. in uerbo, Debitum.
inopes quæ munera ſubeant 1209. colum.2.§.inopes.
inquantis facere poſſunt, conueniuntur multi. in uerbo, Conueniuntur.
inquilinus eſt quaſi ſuperficiarius.l. iij.§.primo, de noui operis.nuntiatione.
inquilinus an petat cautionē de da-

no infecto 62 colum. 2
inquilinus & colonus differunt. l. g pignoris. de acquiren. poſ.
inquilino nõ cauet dominus da dã no infecto. l. qui bona. §. de illo. de dam. infect.
inſinuare tenetur, q̃ remittit 1810 columna 1. in mar.
inſtar quoddã operis. l. ſtipulata. §. opus de noui ope. nun.
inſtituere, ideſt incipere 509 columna j.
inſtitutionis iure licet, quod alias non 154 co. 1
inſtituere aduocationem. 1022. l. pœna. & 1030 c. 2. l. falſi.
inſtrumentum cancellatum probat debitum. in uerbo, Debitum.
inſtrumentum litis. 1080 colu. 1. §. ſi quis.
inſtrumentum nõ probat, niſi ea de quibus notarius fuit rogatus 311 col. 3 in mar.
inſtrumentum non uitiat error notarij. in uerbo, Error.
inſtrumentum publicum in dubio præſumitur factum de partiũ uoluntate 699 col. 2 in mar.
inſtrumẽtum, ſi eſt apud monachũ agitur contra monaſterium 447. col. 2 in mar.
inſtrumento nõ probetur poſſeſſionis traditio, l. prædia. io ium. de acquiren. poſſeſ.
inſtrumentorũ redditio facta domino à curatore facit expirare mandatum 1 10 2. co. j. in mar.
inſulæ adiacens domui eſt pars domus. l. ſi finita. § ex hoc. de dam. infect.
inſula fit tribus modis 263 col. 2. §. tribus.
inſula mobilis ſeu natans. l. pe. §. ſi. & §. uideamus. de acqui. re. do.
inſulam aſſignare. in uerbo, Aſſignare.
integra re fiunt quædam, quæ non poſtea 1011 co. 1
intendit uerbum. i. aſſerit, & extenditur ad actionem & exceptionẽ, 537 col. 1
intercalaris dies 965 c. 1
intercedere. i. contradicere 363 columna 2
interdicere. i. interdictum reddere. 501 co. j.
interdicere. i. interdictũ proponere 500 col. j & 514 co. 2
interdicere. i. nuntiare. 512 c. 2
interdicti, relegati, & deportati differunt 186 c. j. in mar.
interdictionis aquæ & ignis loco ſucceſſit deportatio. in uerbo Deportatio.
interdictio ne muneris, an indictio, legi debeat. in leg. tertia. §. pri. de re mili.
interdictum ædi, quid 442. columna. 2
interdictum & actio prætoria conueniunt, & pro ea ſæpe ponitur, & contra 415 co. j.
interdictum fraudatorium in uerbo Fraudatorium.
interdictum perpetuum 489 columna. 2
interdictum quorum bonorum cõtra quos datur 440 col. 1 in mar.
interdictũ uti poſſidetis. quand. 581. co. 2. §. eſt igitur.
interdicta habent ſex regulas affirmatiuas, & quatuor negatiuas. 437 co. 2. in mar.
interdicta propria ciuitate, interdicitur Roma 250 co. j. in mar.
interdicta quædam infamant. 478. col. 2
interdicta, quaſi inter duas partes dicta 610 co. 2
interdicta quædã perpetua, alia annalia. 436 co. 1. in mar.
interdicta tunc ædi dicunt, cum ex eis lis cõteſtatur. in uerbo, Aedi.
interdum, ideſt antequam. 762. columna 2
intereſſe, quid 853. co. j. in mar.
intereſſe haud facile probatur. 853 co. 1
intereſſe petitur, ſi dolus malus abeſſe promittitur. in uerbo, Dolus.
intereſſe quandoque cõſideratur ratione lucri aduerſarij. 953. col. 1. in marg.
intereſſe quando uenit tacite. 654. co. 2 in mar.
intereſſe ſua, q dicit, propriam cauſam defendit. in uerbo, Propriã.
Actio in factum, & ad intereſſe, ſimul intentari poteſt. in uerbo. Actio in factum.
Libellus procedit, quo petitur unum, uel aliud, & ſi nõ fiat iuſtè eſſe in uerbo, Libellus.
interitus periculum ſpectat ad debitorem moroſum, in uerbo, Periculum.
interlocutoria, an poſſit mutari 829 co. 1. in mar.
interlocutoria reuocari poteſt, non diffinitiua. l. quod iuſſit. de re iu.
interlocutoriæ uerba, ſunt iubere & uetare. in uerbo, Iubere.
intermertare 636 c. 1. leg. cũ æs quæ lege; ſi quis de ſolu.
interpellatores 949 co. 1
interpellatus eſt, qui fecit ne interpellaretur 551 co. 1. in mar.
interpretari debemus, ut res ualeat potius quam pereat 631 colum. 1 in fine.
interpretandi poteſtatem habens, ſemel tantum poteſt interpretari, nec uariare licet: ſecus in habente poteſtatem eligendi 672 col. 1 in marg.
interpretatio in obſcuris qualiter fiat. 1824 co. 2 in mar.
interpretatio vulgaris ſequẽda 1205 c. 2. in mar.
interuallum. Ex interuallo non licere expellere uiolẽtum, in uerbo, expellere.
Interuenire, id eſt defendere. 324. columna. 1
interuenire. i. fideiubere, lege, Lucius de fideiu.
interuertere. 881 cõ. 1 in tex.
intributiones. 11 . 1. c 1. & 1195 colum. 2. §. qui fœnus.
intrinſeca ſolennitas præſumitur. in uerbo Solennitas.
inuẽtor rei alienę debet proponere libellum cõtinentẽ ſe inueniſſe, & redditurum ei cuius eſt 810 col. 2. §. qui alienum.
inueterales 1083 co. 1
inueſtitura feudorum facile impetratur. in uerbo, Vaſalli.
inuitus quis liberatur in uerbo, Liberatur.
inuitus quis quãdoque donat 1305. colum. 1
inuolucrum 873 columna 1. §. qui fur.
inuolui 923 co. 2. in mar.
inutile cedit utili. 245 co. 1
iracundia minuit culpam 1298 columna. 2
irrogatur pœna 1045 columna 1. §. ſed non.
iubere & uetare uerba ſunt interlocutoria. l. quod iuſſit. de re iud.
iudaica ſuperſtitio 1 192 col. 2. l. 3. §. j. de decur.
iudicare interpretari 50. co. 1
iudex debet iudicare ſecundum leges fallit in iudice qui eſt ſupra leges. 1022.
iudex debet ſequi uoluntatem partium, ſi ſunt concordes in uerbo Concordes.
iudex eſt cui defertur iuramentum. l. j. qua. re. actio non da.
iudex eſt uir bonus 690 colum. 1. §. cum ita.
iudex faciens executionem corporalem in eum, qui appellauit pẽdente appellatione punitur pena capitis 1036 col 2. in mar.
iudex non poteſt exequi ſententiã intra tempus ad appellandum datum 1111 col. 1. in mar. Conſuetudo eſt in contrarium.
iudex non tenetur de negata iuſtitia. ſi nolit ſe intromittere etiam requiſitus. 28 columna. 2 in margine.
iudex originis poteſt punire ſubditum ratione delicti perpetrati extra territorium ſuum. glo. ad relie pri. §. ſed & eos l. relegatorũ de interdi. & rele.
iudex pœnas leuiores lenitate, grauiores temperamento irrogare debet. in uerbo, Pœnas.
iudex per imperitiam tenetur ex quaſi maleficio 599 co. 2
iudex poſtquam ſemel dixit ſententiam iudex eſſe deſinit. l. iudex de re iudi.
iudex poteſt interpretari. 574. columna. 1
iudex pro arbitrio 626 col. 2
Si ſuper falſo deducto per uiam exceptionis iudex pronuntiat, non poteſt punire, niſi fiat nouo accuſatio. 918. columna 2 in mar.

iudex quando poteſt recuſari. 232. co. 2
iudex qua ætate eſſe debet. l. quidã de re iudi.
iudex ſententiam diffinitiuam nõ poteſt reuocare, ſed declarare & interpretari poteſt. 1093 col. 2 in margine.
iudex ſi deuij, poteſt quis ſuam rem recuperare manu armata 1155. col. 2. in mar.
iudex ſi nequit partes concordare, res diuidit ſorte. 10. co. 2 in mar.
iudicis iuſſus in ſecundo decreto habetur loco tituli 32 c. 2 in mar.
iudicis officio imponitur pœna, ſi non eſt limitata a iure. in uerbo, Pœna.
iudicis ſimplex præceptum ultra eius territorium non extenditur. 403 co. 1. §. is qui ſumma.
Vis eſt quando quis quod ſibi debere putat, nõ ꝑ iudicẽ reſpoſcit. in uerbo, Vis eſt.
iudices inferiores non coguntur habere æquum in uerbo Iuſtitiæ.
iudicem percutiens capite punitur. 1163 c. j. in mar.
iudicatur quandoque ſorte in uerbo Sorte.
iudicari debent malefactores 1080. co. 2. in mar.
iuſta & iniuſta poſſeſſio 287. co. 1
iuſta poſſeſſio 302 c. 2.
iudicatus. Fructus beneficiorum poſſunt capi in cauſam iudicati. l. commodis. de re iudic.
Iudicati tempus 359 c. 2
iudiciales & prætoriæ ſtipulationes differunt 625. co. 2
iudicium. i. actio 552 co. 2
iudicium. i. inſtantia 137 c. 2
iudicium. i. ſententia. 1016 co. 1
iudicium. i. uoluntas 145 colũ. 2. & 188 col. 2
iudicium dictare alicui. l. fin. de ſepara.
Extraiudicium, an confeſſio obliget. in uerbo, Confeſſio.
interpellatio extraiudicium facta. an conſtituat quem in mora. in uerbo interpellatio.
Rem ſeu litem in iudicium deducere. in uerbo, Deducere.
Quando deducitur aliquid in iudiciũ, quod eſt fundamentũ noſtræ intentionis, ante omnia liquidari. in uerbo, Liquidari.
iudicia falſa profeſſus 127 co. 1.
iudicia notoria 1048 colum. 2. §. de ſtniſſe.
iuramentum calumniæ tacite remittitur. 12 col. 2 in mar.
iuramentum retractatur prætextu.
inſtrumenti de nouo reperti. 554. co. 2 in mar.
iuramentum ſuperiori datũ de obediendo, intelligit in licitis & honeſtis. 1312. co. 2. in mar.
iuramento non aſtringitur pupillus etiam doli capax 241 colũ. 2. in margine.
iuriſdictio & notio differũt l. iiij. in fin. de re iudica.
Ius gentium cũ ipſo genere humanum proditum. l. j. de acqui. re. do.
Ius gentium naturali ratione apud omnes ſeruatur. l. j. de acquiren. re. do.
ius non facit probatio, ſi ſilentia non facit Ius in uerbo, Probatio.
Ius noſtrum. i. Romanum. 312 colum. 1
ius ſubtile 1148 col. 1. §. codicilli.
iuris & naturæ impoſſibilitas æquiparantur. 1113 co. 2
iuris ignorantia non prodeſt, facti ſic 497 co. 2. §. plane. l. j. de aqua quot.
iuris præceptores. paterfa §. me illud. de priul. credito.
iure hoc utimur. l. Stichum. § ſi Stichus de ſtatulib.
iure ſuo utens, dolo malo nõ uidetur habere. in uerbo. Dolo.
Iuſta ætas 1128 co. 1. & 1208 col. 1. §. de minoribus.
Iuſta uxor & iniuſta, quæ 994 col. 1. in mar.
iuſtæ idest non malignæ. 438. co. 2. in mar.
iuſti parentes 1156 co. 1. in tex.
iuſtius. i. minus iniuſte 319. co. 2
iuſtum teſtamẽtum. i. ſolenne. 550 col. 2
Iuſtus error & iuſtiſſimus. 337 co. 1 in mar.
iuſtus pater 1180 co. 1 l. eius. qui.
Iuſtitia: De ea denegata quandoq; non tenetur iudex in uerbo, Iudex non tenetur.
Iuſtitiæ æquum habere debet conſul, alij. iudices nõ cogũtur 1203. col. 2.
Iuſſus, & rogatus differunt. 46. columna 1
iuuenes. Senes quam iuuenes manumittere potius debent 269 co. 2. l. is qui.

L

LAbi ſacultatibus 1219 c. 1 §. is en.
Lacus qd 465 c. 1. §. lacus lapis. naſcit & creſcit. l. ꝑ regione. de acqu. rerum do.
larreſt des ribaulx mariez funda. ut in l. conſtan. e. de adulte.
laſciuia 924 col. 2. in mar. & 1017. co 2. in mar.
laſcinia & uinolapſus mitius punitur. in uerbo. Vino.
late fuga 1057 co. 1 in mar.
late. i. aperte 612 co. 2
latere ſeruo 670 c. 2. in tex.
latitare eſt cum tractu aliquo latere 394. co. 1. §. Latitare.
latitare quid, ſecundum Ciceronẽ l. Fulcinius §. quid ſit. q̃ ex cau. in poſ. ea.
latronum pœna 918 co. 1.
lecticarij. l. ſcite §. ij. de uerb. obl.
lectus. 1159 c. 2
legatio libera 1257 co. 1. in mar.
legatarius unde conſequitur æſtimationem 448 co. 2
Legatus imperatoris. l. præſes prouinciæ. l. hos de accuſa.
Legatum conditionale quando trãſmittitur ad hæredes 611. colum. 2 in mar.
legatum, & donatio regulariter conueniunt 440 co. 2 quandoque. differunt. ut ibi.
legatum, & mortis cauſa donatio. conueniunt & differunt. 123. co. 2. in mar.
legatum non poteſt repudiari ante aditam hæreditatem 422 colu. 2. in mar.
Legatum ſi factũ eſt filio debitoris cum his uerbis plus tibi reliquiſſem, ſi pater mihi ſoluiſſet: ꝑ hoc inducitur ſolutio debiti paterni 591 co 2 in mar.
Quando non detrahitur Falci. de legatis 177 co. 2 in mar.
legati non debent offendi in uerbo Ambaſiatores.
legati ſancti lege fin. de lega.
legere. i. colligere. 539 c. 1
legere an poſſit quis per alium 777. colum. 2. in mar.
legere militem 1036 c. 1. §. leg.
legere militem, & mittere, differũt 1036 c. 1 in mar.
legio 1159 co. 1
legio Thebanorum decimata. ibidem in mar.
legitimatio an ſit facienda non uocatis his, quorum intereſt. 229. colum. 1.
legitime comparare dicitur minor cum curatore in uerbo, Minor.
legitime factum quid 65. colum. 1. in mar.
legitima factum pœnam non meretur. 63 c. 1 & 81 co. 2
legitima, ideſt, ordinaria 961 colum. 2
legitimus dicitur meretricis partus, ſi maritum habet 992 col. 2. in mar.
leuamẽtum. l. 3. in fi. ſi fa. fu. fer. di.
lex. i. pactio 76 col. 1
lex. i. pactum 103 co. 2
lex. i. priuilegium 411 co. 2 & 1248 col. 2
lex cedit uetuſtati 77. co. 2.
lex generaliter loquens, an reſtringatur. l. proſpexit. in ſum. qui & a qui.
legis procurator fructuarius eſt. in uerbo, Procurator.
legem prodere. l. j. §. j. de adul.
Vltra legem. i. ſtatutum tempus. 457 co. 2.
leges Romæ docens, non alibi eſt immunis. 1210 c. 1
libellus. i. paſſeport ou paſſeporte. Gallice l. 4. §. j. de publi.
libellus in ex excuſatis a tutela offerendus. 1302 co. 2.
libellus procedit, quo petitur unũ uel aliud: ſi non ſiat, petitur interesse 622 co. 2 in mar.
libellum ad ædes proponere l. dies §. toties. de damno infect. Cauſa. res & actio debet poni in libello 40. c. 1 in mar. uide in uerbo, Cã. In libello.

In libello an cauſa ſit exprimenda. 2. col. 1.
Liberata rem uenditam. l. de iurein. 677 col. 2. §. cum uenderet.
Libera legatio in uerbo, Legatio.
Libri, ſcholaſticorum arma. in uerbo. Arma.
Liberi & ſerui bona fi. poſſeſſ. qualiter nobis quærunt. 640. colum. 2 liber homo bona fi. poſſeſſus, & ſeruus alienus equiparantur. in uerbo, Bona fidea.
Liber homo poſſeſſus & ſeruus paria ſunt quoad aliquid. 348. colum. 1.
Liber homo quando quærit hæreditatem. 272. col. 1.
Liber homo quandoque recipit æſtimationem 1308. colum. 1.
Liber homo ſcienter non poſſidetur. 303. col 1
Liber populus. 1143. § liber.
Liberi tres. in uerbo Tres.
liberalitas. 103 col. 1
Liberalitas non eſt donatio, ſed uirtus animi. l. hoc iure. § 15. de don.
Libertas, an reſcinda ut teſtamento reſciſſo. in uerbo, Teſtamento.
Libertas directa & fideicom. differunt. 156 col 2
Libertas non de illis, ſed iuſtis affectionibus danda. l. illud. de manumiſſ.
Libertatis conditio quandoque deterior. 155 col. 1
Libertatis fauor. l. ſi hæreditas. de ſta. libe.
Libertates ſtatim debentur in princi. anni, quod alias non debe ur, niſi in fine. 157 col. 2 in margi.
Libertati contraria ſeruitus. l. 1080. de fideicom. liber.
Libertinitas. 1108 co 2. § ſi is.
Libidinis cauſa pueri caſtrati. 1017 colum. 1
Libra meorum. 458 col. 2
Licentia de ingrediendo rem autoritate propria poteſt alium transferri. 6. col. 1 in mar.
Licitatio. i. emptio 1111 colum. 1
Lictores qui. 146 col. 1 in margi.
Limenarchæ. 105 col. 1 in margi.
Limitati agri. 258 col. 2. l. in agris. & 461 col. 1
Litigari debet ante oīa id, quod conditionale deducitur in iudicium. 628 col. 1 in mar.
Literarum figura non obligamur, ſed oratione quam exprimuntur literæ in uerbo, Obligari.
Lis mortua. id eſt, perempta inſtantia. l. j. rodi. ſolut.
Lis ordinaria. 1163 col. 1. l. ℏ ſtatut.
Litis æſtimatio ſimilis eſt emptioni. l. litis pro empto.
Litis æſtimationem offerre. in uerbo, Aeſtimationem.
Litis æſtimationem ſufferre. 538 colum. 1
Litis offerre. l. iiij. de re iudica. 360 colum 1
Litem in alienam coire. 1015 col. 1 l. ex ſenatuſcon.
Litem in iudicium deducere. in uerbo, Deducere.
Litem mori pati. 451. col. 1. l. uel ei.
Lite conteſta, quaſi contractus inducitur. 567 col. 2. in margi.
Lite non conteſtata in criminali cauſa, ſententia ualet. in uerbo. Sententia.
Lite cõteſtata poteſt accipi fideiuſſor de iudicio ſiſti &c. 727 col. 1
Litigioſam rem uendi. 1117. col. 2
Litigioſi uitium rem non afficit. 595. colum. 2
Locatione an licitatio iegi debeat, in prin. l. ix. de publica.
Locatio an ualeat, ſi interueniat error. 616. colum. 2
Locus publicus. §. publici. 451 colum. 2
Locus Vacuus. In uerbo, Vacuus.
Locus uitioſus. l fluminum. §. uitiſi de damno infecto.
Longobardi ſagaces. 315 colum. 1
Longius quod eſt, in ſtipulationibus ſeruatur. in uerbo, Minus.
Longum tempus. i. decem annorum 832 col. 2
Lucratiuæ cauſæ duæ, an in toto in unum concurrant. 795 colum. 2. in margi.
Lucratiuæ duæ cauſæ, an poſſint in eundem ſtatum concurrere. 793 colum. 1 in margine.
Ludus. Venditio facta in ludo an ualeat. 595 col. 1 in mar.
Lucreſ le. 1165 col 1 Loqui ſtatus.
Luuo. 1251 colum. 2. ſi patre.
Lumen & proſpectus differunt. 8. columna 2 in margine.
Luxuria 65 colum. 2
Luxuria eſt lata culpa. 924. col. 2

M

MAndare. Si mãdaui tibi ut hominẽ occideres, & tu alteri mãdaſti omnes tenemur 515 c. 1 in mar.
Mandans cui quid illicitum, tenetur ſi ille mandat alteri. 1048 col. 2. in margi.
Mandans delictum, & mandatarius poſſunt accuſari eodem libello. 1032 co. 2 in mar.
Mandatarius & mandans delictum poſſunt accuſari ex eodem delicto. in uerbo, Mandans.
Mandatum expirat per redditionẽ inſtrumentorum. 1101 col. 1. in margine.
Mandato æquiparantur ratihabitio. 468 colum. 2
Mandato generali illicitum non cõtinetur 46. col. 1 in mar.
Mandato generaliter facto. a republi. non uenit alienatio. 512 col. j. in margine.
Mandata prælati exequi nolens, punitur ut deſertor, in uerbo, Prælato.
Magiſter nauis eſt. qui agit anchorã 100 columna 1
Magiſtratus minor, maiorem præcedere debet. in uerbo, Maiorem.
Magiſtratus fiducia inuicta non ſicet. in uerbo, Fiducia.
magna pœna pro re modica. 1039. colum. j.
magna i. Imperator. 1252. colu. ij.
maior pars qualiter conſideratur. 1143. colum. j
maleficium meo nomine factum, qualiter poſſum ratificare. 465. col 2 in margine.
maleficium quatuor modis committitur. 599 col. 2.
Spectata ira in maleficio locum non habent. 602 col. 1 in mar.
maleficia diſtinguunt uoluntas & propoſitum delinquentis. l. qui in tu 12. de furtis.
In maleficijs dicitur incõtinenti fieri, quod fit uno impetu. 1001 colum 2 in margine.
malus ſemel præſumitur ſemp malus in uerbo, Semel.
mala fides auctoris nocet hæredi, 569 co. 1 in mar.
mala manſio. 939 co. 2.
manumiſſio quo ad aliqua, ſimilis eſt morti. 803 colum. 2 in mar.
manumiſſio ſimilis mortis eſt quo ad ſubtrahendum. 114 c. 1 in tex.
manus leuatio, non ſolum uerberatio, facit quem teneri iniuriarum. l. item apud. § ſi quis. de iniu. riis.
manus militaris. lege tertia, in principio ne uis fiat ei.
manus munitio olim fiebat in ade ſacra. in uerbo, Conſignatio.
In manum conuenire. 632 columna 1
manum iniicere. 140 columna 2 in margine.
Per manum prohibere. 22 co. 2
manu facta templa. l. vj. ad. l. Iul. peculat.
manu onga. 799 columna 2. l. pecuniam.
manu militari. in uerbo, Militari.
manu prohiberi. 271 columna. 2. l. quamuis.
maritus in accuſando plura præcipua habet. 995. co. 2 in mar.
maritus notarius poteſt facere inſtrumentum pro uxore, non pro ſeipſo. in uerbo, Notarius.
mariti affectio dicitur in uxorem, uxoris uero in uirum animus. l. pe. de bo. dam.
mariti lenocinium ipſum onerat, nõ uxorem excuſat. in uerbo, Lenocinium.
marito operas an debeat uxor. in verbo, Vxor.
manſio mala. in uerbo, Mala.
maſtigophori. 1205 col. 1. in margi.
mater filium uendicat, quod ſpeciale eſt 195 co. 2 in mar.
mater familias, quæ. leg. mater. de adulter.
mater familias eſt nomen authoritatis fœminæ. leg. tertia in fi. de liber. exhibend.
materna origo an cenſeatur. 1177. colum. 1
matrimonium conſenſu redintegra-

tur. 1151.colum. 1.l.cum dux.

Matrimonium non faciunt ſolæ tabulæ.leg. donationes.ad princip. de donationib.

Matrimonio adiecta conditio impoſſibilis, an uitiet.in uerbo, Conditio.

Matrimonia debent eſſe libera.603. colum.j in mar.

matruelis.1020.col.j.

mea res amplius quam ſemel eſſe nō poteſt, ſæpius deberi poteſt.l. & an.de exce.rei iudic.

medicus ob imperitiam ex maleficio tenetur.499 col.2 in margine.

melius.i.iuuius.21 col.2

memoriam excedere refertur ad homines uiuentes 302.col.2.

menander 1243.col.1 in mar.

mendacium. Agi ad duplū ob mendacium ān poſſit. 105.columna 1

mendax nō omnis tenet falſi.1032. colum.2.

mœnianum.452. col. 1.in margi.

menſa.175 col.1.

menſores. 1214. colum. 1.in margi.

menſularius.i. nummularius. 406. col.2.

mercedem ſibi adſcribere non poteſt notarius. in uerbo, Notarius non poteſt.

merere.1185.col.2.in mar.

meretricis partus cenſet legitimus ſi maritum habet. 992. colum.2.

meretrici donare licet.l.v de donat.

me us hominis crudelis. eſt iuſtus. l.mor.18.de dona.cauſ. mort.

migrare dicitur inquilinus, quando recedit domo conducta cum bonis ſuis.541.col.2.

miles.i. nuntius.980.col.j.

miles armatus, & cæleſtis æquiparantur.763.col.j.in mar.

miles eſſe poteſt teſte altero carens. 1139.col.2.l.qui cum.

milites caligati.in uerbo, Caligati.

militaris uia.i.publica.450.col.1.

militari manu, hæc clauſula quid importet 445.col.j.

militaris manus. in uerbo, Manus.

militaliter.1161 col.j.

militię ſtatum mutare ibidē in tex.

militiam mutare. 994. col j.§.quod ſi leuis. 1153.col.2.§ miles.

miniculator.243.col. 2.

Μήνυτρα 881.c.1.

minimum etiam damnum reſarciendum.l.ſi proprietarius.uer. ergo. de dam infect.

minor citatus debet legitimè comparere, ſcilicet cum curatore.398. colum.2.in margine.

minor magiſtratus maiorem præcedere debet. in uerbo. Maiorem.

minor uendens non habet fidem de pretio.in uerbo, Eccleſia.

minor uiginti annis non eſt, qui ſupremum diem anni agit.l. prima de manu.

minor reſtituto ad rem non reſtituitur aduerſarius eius ad pecuniam &c. 834 colu.1. §. huic. in ſumma.

minus conceditur ſi maius conceſſum eſt,glo.pe §.ſi tamen.l.3.de libe.homi.exhiben.

minus quam poteſt debet condemnare iudex. 833.co j.in marg.

minus quandoque.ideſt magnis.306 columna j.

In ſtipulationibus id ſeruatur,quod minus,quodque longius eſt.lege, ſi ita ſtipulatus fuero.de uerb.obligatio.

miſceri actiones.i. unam per alterā tolli.600.colum.j.

miſſilia.256.col.j.

miſſio triplex. 1165. col.2.

miſſionum genera.ibidē.§ .miſſionum.

miſſus in poſſeſſionem nō facit fructus ſuos l.Fulcinius. in prin.quibus ex cauſ.in poſſeſſio.eat.403. columna j.

mittere militem & legere differūt. in uerbo, Legere.

miſſus,id eſt adiectus.632.colum.2

mobilis rei adiecta poſſeſſio.l. ſi rē de acquir.poſſeſſ.

modica pro re pœna magna.in uerbo, Pœna magna.

modicum.i.non totum.191.co.j.

modicum tempus.538.col.1.

moduli ſeu moduli, qui 61.colum. j.in margine.

Referre in modulos dicitur nuntiator. tum accepta clauda & baculo menturas opus.l.nō ſolum. § ſciendum.inñ. de no.op.nun.

modus, id eſt qualitas.463.colum.2

moliri.i.ædificare.5. colu.2.& 510. colum.2.

molitio.i. ædificatio.22.colum.2.

momentum in præſcriptione. xxx. uel xl. annorum requiritur tempus de momento ad momentum in uerbo,præſcriptio.

monachus ſi fuit notarius ante ingreſſum religionis,& inſtrumentum ſit apud eum : agitur contra monaſterium . in uerbo , Inſtrumentum.

mora an & quando poteſt purgari. 760.col.2.in margi.

mora cōmittitur poſt litis conteſta. 96 columna.2

mora nulla intelligit, ubi nulla petitio eſt.l. ſi pupillus. de uerborū obligatio.

mora purgatur quandoque poſt litis conteſta.819.columna j.

mora rei nocet fideiuſſori. l.mora. de uerbor.obliga.& in margi.

mora ſocij ſocio nocet . 1313. col.j.

moræ purgatio quandoque admittitur,quandoque contra.605 col.j. in margine.

morā non parit interpellatio extra iudicialis.69 colum. 1. in margi.

morari , id eſt differre. 668 . columna 2.

moratoria cautio. 1239 columna 1. §.pro pecunia.

morbus ſonticus.l. quæſitum. de re iudicata.

morientium actus ſuſpenſi. 121 columna 1.

mortis cauſa donatur, quod præſens præſenti datur. l. inter mortis. de donatio.mortis cauſa.

Pœna poſt mortem durat. 190 columna 1

morte damnatus fit ſeruus. 1077.columna 2

morte damnatus ſi bonus eſt artifex, & reipublic. utilis abſoluitur 1073.col.j.in margine.

Sententia ualet in mortuū.in uerbo,Sententia.

mouentia.i.mobilia. 1058.colum.2

mox,id eſt poſtea.779 columna 2.

mulctam dicere.quid.984.columna 1.in margine.

mulier non tenetur ſcire iura. 1009. columna 2.

mulier quandoque poſtulat, & fideiubet. 1216.columna 2.

mulier quandoque accuſat.l.tertia. ad legem Iuliam de ann.

mulier ſuffocans infantem in utero qualiter punitur 949 colum.2.in margine.

mulier uarie ſumitur. 1242 col.2.l. mulieris.

mulier uiſceribus ſuis uim inferendum partum abigit. 1018.colum. 2.l.ſi mulierem.

mulieris uulua poteſt habere quinque loculamenta.in uerb.Vulua.

mulſum fit ex uino,& melle, hodie ex ſaccaro:Gallicè,hypocras.258 columna j.

multi delinquentes,delictum atrox faciunt.in uerbo. Delictum.

municipalis honor,quid.in uerbo, Honor.

municipes.1176.colum.1 in marg.

munifices , qui 1244.co. 1.in margi.

muniunt ripam petens, quid facit. in uerbo,Ripam.

munus perſonale & patrimoniale. 1198 colum. 1.§.illud.

munera corporalia nō præſtant fœminę.l.iij.§.corporalia de mune. honorib.

muto factæ ſcripturæ creditur. in uerbo,Scriptura.

mutare militiam.984. co. 1.§.quod ſi leuis.& 1159. colum. 1.& uide in uerbo,militiam.texi.

mutare ſibi cauſam poſ.nemo pōt. l.3.§.illud.de acquiren.poſſeſ.

mutari delicto non poteſt , quod recte tranſactum eſt in uerbo, Delicto.

N

Nam.i. certè. 543.col.2.in text.

Natales nō habent ſerui. 246.columna.j.

natalibus reſtituere . 229. columna 1.in margine.

natura.id eſt patria poteſtas.369.columna 2.

natura cedit uetuſtati. 78. columna j.

naturalis, id eſt conſuetus. 460. columna 2.

naturalis

Naturalis poſſeſſio eſt corporalis, 301.c.2.
Naturaliter.i.iniuſte 467.c.2.
naturaliter tantum debitum execu-tor teſtamentarius ſoluere nõ po-teſt. in uerbo. Executor.
natus ante decurionatum patris, an dicatur filius decurionis 1192 c.ſ §.10 filijs.l.ij.de decurionibus.
naufragæ res, quæ.l.j.in fi.de incen. rui.
naufragium 932 co.2
naufragium diripere 923 columna 2 in text.
naues actuariæ 1142 colum. 1.l.na-uibus.
nauicularij.l.j.de mu.& ho.
naulagium, quid 451 c.2 § ait.
naupegi 1234 c.2.in mar.
ne non.i.quod non 270 c.2.
neceſſarius.i.conſanguineus 107 co lum.2.
neceſſarium quandoque.i. utile, nõ damnoſum 12 c.2 & 230 c.2
neceſſitatis cauſatiua 417 columna ſecunda.
neceſſitas cauſatiua 417.c.2
neceſſitudo, id eſt parentela 402 co-lum.j
negatio quandoque abundat 419 c. primo.
negationis uſus 618 columna 2 in mar.
negationes duę quandoque negant. 56 c.2.§. quis enim.
negligentia magna.i. lata culpa 531 co.2
negligentię ſuæ expenſum facere quiſque debet.l.pupillus. quæ in frau.cred.
negotiari. an dãnetur quis 209 co-lum. 1 §.ſed damnati.
negotium habere.i. contractũ 1224 c.j.§.curatores.
nepos a patre non auo alendus eſt. 943 c.2 in mar.
nepoti aufertur hæreditas, propter factum aui 1033 c.j.
nihilomagis quandoque. i. nihilo-minus 434 c.j
nicoſtrategi 1203 colum. 2. in mar-gine.
nocere. Quandoque magis inſpici-tur quod nocet, quam quod pro-deſt 245 c. 1.
noceatne, an proſit ſciẽtia uel igno rantia c. 2
nomen 1133 c. 1.l.fiſcus.
nomen emere 379 colum.j.§. quod ſi is.
nomen facere. lege prima.de pro-xeneris.
nomen facere.i.debitorem 190 co-lum.j.
nomen monſtrare. lege prima. de proxe.
nomen rei aboleri.in uerbo. Rei.
nominis error non impedit acqui-ſitionem poſſeſſionis.l. ſi me.de acqui.poſ.
nominis periculum agnoſcere 807. co.2.
Sub nomine appellatio quando hæres grauatur, hæreditas uidet grauari.in uerbo, Hæreditas.
nomina continentur appel. rerum. 1133 c.2 in mar.
nomina debitorum.in uerbo, Re-lerit.
nominum uenditorum 1139 col. 2 in text.
Summam in omnibus exlenda-tio date 392 columna 1.§.ea qua drante.
nomenclator 243 c.ij.
normae legatæ 1215 c.j.
noſtrum dicitur factum alienum.in uerbo, Factum.
noſtrum ius. 1. Romanũ in uerbo ius noſtrum.
notare, id eſt. Reprehendere. in uer bo, Adnotare.
notarius.i.ſcriptor 158 c.j
notarius maritus poteſt facere in-ſtrumentum pro uxore, non pro ſcipſo 1030. co. 2.in mar.
notarius non poteſt ſibi aſcribere in teſtamẽto alterius: nec eſſe ro-gatus 1024.c.2 in mar.
notarius quãdo probatur quis. 1195 c.2.in marg.
notarius ſi fuit monachus, agitur contra monaſterium, ſi inſtru-mẽtum ſit apud eum.in uerbo, inſtrumentum.
notarij error non uitiat inſtrumen tum in uerbo, Error.
notio & iuriſdictio differunt.l. v.in fi.de re iudic.
notionem principia facere 1096 co. 2 ſi quis.
notoria in uerbo, iudicia.
nouare 414 c.2.
nouare poteſt ſeruus faciẽdo domi-ni conditionem meliorẽ 762. c. 1 in mar.
nouatio quid, & unde.l. 1. de noua.
nouatio an fiat per ſtip.conditiona-lem &c.764.c. 1.in mar.
nouatio per ſententiam 559.c.2.
nouum dictio, uarie ſumitur 1. co-lum.2.
noui operis nuntiatio ſex modis fi-eri poteſt 21.c. 1.
noxa caput ſequitur. l. ſed ſi unius. §.ſi iuſſu.de iniurijs.
noxa caput ſequitur. i.noxia.l.quod dicitur.de fur.877 c.2. l. ſi cu. §. ij.& iij.
noxam ſarcire 924 colum. 1.l. qui ædes.
nubere poteſt filia patre inuito, non ignorante. in uerbo, Filia.
nudo conſenſu cõtrahitur. l. prout. de fur.
nullum quod eſt teſtamentum, qui doque reconualeſcit. in uerbo, Te ſtamentum,
nummo uno conducere 492 col. j. in mar.
nummi corraſi.in uerbo, Corraſi.
nũtiare id eſt dominum certificare 513 c.2
nunciare quandoque, id eſt accuſare 1037 c.2
nuntiando nouũ opus edictum tria capita habet 11 c. 2.
nuntiatio, id eſt ſtipulatio 13 co-lum 2
nunciatio noui operis uaria fit. in uerbo, Noui operis.
nuntiatio qualiter fit poſt opus fa-ctum 14 c.2 in marg.
nuntiatio triplex 5 c.j. & l.v.§.Sex-tum.de no.ope.nun.
nuntiationes tres 4 col. j.& j.col 2 in mar.
nuntiatores. qui 194 columna 2. in mar.
nuntiationi cedere quis poteſt 189. co.2 in mar.
nuptiæ quandoque, id eſt ſpes nu-ptiarum, ſeu ſponſalia.
nuptui danda puella nubilis, l.in ea eſt.de pignori.g.credi.
nutrica outricum ſunt mercedes 1233 c.2.§. Ad nutricia.

O

Obedientię iuramẽtũ intel ligitur in licitis & cõcer nẽtibus officiũ. In uer-bo, Iuramentum.
obedientiæ uirtus magna 1159 co-lum.j
obijci beſtijs & ſubijci differunt. 1021 c.2 in mar.
obligatum nemo alienum factũ pro-mittens.in uerbo, Alienum.
obligatus dicitur qui exceptione ſe tueri non poteſt 233 c.2
obligati inſolidum, an uttiliter: plu res ne ſunt: quando in inſtrumẽ-to obligatorio ſcribuntur 707 co. j.in mar.
obligatio an alteri per alterum quę ratur 602 c.2.
obligatio ex die, & ad diem. in uer-bo, Dies.
obligatio naturalis donationẽ im-pedit 111 c.2
obligatio naturalis impedit repeti-tionem indebiti ſolui 743 c. 2 in mar.
obligatio quandoque, l.conuentio. 62 c.j
obligatio quandoque naſcitur ex-tra id, quod agitur 234 c.j.
obligatio ſoluitur eo uinculo, quo quæſitum.l. quamuis ſaltus. de ac qui.poſ.
obligatio tranſit ad hæredem, etiã lite non conteſta. 737 colũ. 2 in mar.
obligationem an uitiet diuerſitas ſtipulationis. in uerbo, Stipula-tionis.
obligationes ex uarijs figuris cau-ſarum, quę 997 c. 2
obligationes licet ſint de iure gen-tium, actiones tamẽ ſunt ciuiles 407 c.j.
obligationibus duabus exiſtẽtibus inuicem, una illarum tollitur. 779 c.2
obrepere iudici 1034 c.j in mar.
obſignare 1051 c.2.
obſtetrix 1231 c.2.§.ſed & ſi.

Occidiſſe confeſſus nõ auditur, niſi conſtet de corpore. in uerbo, Cõfeſſus.
Occidens fœtum in utero qualiter punitur in uerbo. Mulier.
Occiſus cenſetur quis à tẽpore illati vulneris 385 c.2. in mar.
Occupare 370 c.2.
occupare quis dicitur. ibidem.
occupari 646 c.2
occupantis conditio melior 370. c.2 in text.
otioſum 1040 c.2 in tex.
odor .i. fœtor 455 c.1.
offerre ſe liti. l. iiij. in princip. de re iudica.
officium indiuiduum 1130. co.2. §. nec iuſte.
officium quid. 1083 col.2 in margi.
officium ſuũ nemini debet eſſe damnoſum. l. ſi ſeruus. §. quod uero. de fur.
Ex officio .i. ex officina graphari 1136 c.2 §. quoties.
olim duo tempora ſignificat 5. columna.2.
omnis dictio uniuerſalis 1139 co.1 in mar.
omnes .i. ſinguli 910 c.1.
omnimodo 717 c.2 in mar.
omnimodo dictio, quid importet. 55 c.1. in mar.
omiſſa quando comprehenſa intelligantur in ſtipu. in uerbo, Noli.
omittere. id eſt repudiare 128 c.2
onerare 1105 c 1. §. nullus.
operę non poſſunt deberi, niſi iure patronatus 725 c.2 in mar.
operæ pars 648 c.1
obuenire 408 c.1
operas 50, & quas debet marito uxor. in uerbo, Vxor.
opinio facta non tenenda 1112 columna.2
opem ferre 885 c.1 in tex.
optio 1214 c.2 in mar.
optio à teſtatore & à lege, differũt. 229 c.2. in mar.
optiones, quid 1013 c.1 in mar.
opus facere promittens ex cauſa ꝑ alium faciet. 1229 colum. 2 in margi.
opus nouum facere quid. § opus. l. j. de no. oper. nun.
opus quando dicitur inchoatum 9 co.1.
In ipſo opere 9 c.2. §. in re.
operis effectus in partes diuidi non poteſt. l. in executione. §. ſecũdo. de uerbo. obliga.
operum curatores 1277 c.2. §. ſed & ſi.
oratores 1023 c.1 in mar.
orcinus 151 c.2 in mar.
ordinare quid eſt 1195 c.1 in mar.
ordinarius delegati ſententiam exequi poteſt, non contra 359 co.2. in mar.
origo materna, an conſeatur 1117. co.1
oriundus 1088 c.1
optionia 1205 c.2. in mar.
oſſuarium 951 c.2.

P

PActum, quid, l. pactum de pollici.
Pactũ legis cõmiſſoriæ, quid 241 c.2. cũ tex.
Pactum nudum eſt cõtractus innominatus 597 c.2. in mar.
Pacti appella. non uenit contractus innominatus. ibidem. colum.2 in mar.
Nullo pacto. i. nulla ratione 435 col.2.
Palmarium 1233 c.1
panicularia 1003 col.1. l. diuus. §. panicularia.
pannum nigrum ſugere pecus. l. in furti. ad fin. de fur.
per caponum in uerb. Promittere.
paratiticos. i. fuſius & cũ extenſione. 397 c.2 hæc uerba.
parcitur damnato ad mortem ſi eſt utilis reipubli. 1075 colum. 1 in mar.
parcitur offerenti ſe ſponte 1162 colum. 1
parcitur ſponte cõfitenti. In uerbo, Sponte.
parentea quatenus dicunt 370 col. j.
partis ad totum debet eſſe proportio 319 c.2
partis appel. non dimidia continet. 59 c.2 in mar.
partẽ debiti, an actor petere poteſt In uerbo, Actor.
partes ſingulę fundi non poſſident, ſed uniuerſitas in uerbo, Fundus.
partes ſi ſunt concordes, iudex dẽt ſequi earũ uoluntatem in uerbo, Concordes.
partum abigere. In uerbo, Abigere.
partu uno quinos edi, non ſeptenos poſſe ariſtoteles autor eſt. l. ſi pater de Sol.
pater exhęredando filium mala mẽte uidetur reuocare donationem aliis ei factam 352 c. 2 in mar.
pater iniuriam filij remittere poteſt 945 c.1 in mar.
pater olim filium occidere poterat, hodie non 1016 c. 2 in mar.
pater tenetur dotare filiam 615 c.1 in mar.
pater uilis, filij honeſti. contumeliã ad ſuã uilitatẽ metiri non dẽt l. ſed ſi unius. §. filiusfam. de iniur.
patria iniquitate filios ſequitur mater in uerbo, Mater.
patris, qui naſcuntur, non matris familiam ſequuntur. l. familiæ de uerbo. ſignific.
patris uoluntate donare põt filius l. ij in princ. de dona.
patri agenti actione iniuriarum pro iniuria filio illata, quæ actio competat 559 c.1 in mar.
patria. Honores petere in ſua patria quem poſſe l. eos qui. de decu.
patria poteſtas in pietate eſſe debet non in atrocitate. l. diuus. ad l. Pom. de par.
Patrimoniale munus 1190 col. 1. §. illud.
patrimonij appella. quid contineat 1241 c.1. in mar.
patronus. i. aduocatus 1003 c.2 uide in uerbo, Aduocatus.
pauliana actio quæ, & unde 421 columna.1
pauper dominus 910 c.2
pauperi quam diuiti magis ſubuenitur 962 c.1
peccatum eſt quod ex fide non eſt. l.2 uſque ad eo. de inſtit.
pecunia præſenti uendi debent pignora. in uerbo, Pignora.
pecuniæ non numeratæ exceptio opponitur &c. In uerbo, Exceptio.
peculium caſtrenſe 1169 c. 1.
pecus appellare 465 columna 1. §. ſi quis.
pedanei iudices 1010 columna 2. §. iudices.
pœna commiſſi. i. delicti, quod quis cõmiſſit non ſoluendo uectigal in tempore l. Imperatores. de publi. & uectig.
pœna impoſita ſine determinatione ipſa intelligitur uſque ad decem annos 1074 c.1 in mar.
pœna magna pro re modica 1039. col.1
pœna nõ limitata in iure imponitur officio iudicis 959 columna 1 in mar.
pœna pecuniaria ſi applicatur fiſco dicitur criminalis 952 colo. 1 in mar.
pœna poſt mortem durat 1090 columna.2
pœnæ diffinitio 1063. c 2.
pœnæ electionem morituro iudex dare non poteſt 1066 c.2 in margine.
pœnæ ſtipulationem committi 588 col.1
pœnam cumulare 1065 c. j. in tex.
pœnam & præmium ex eodem facto non conſequitur quis glo. in l. pe. de inter. & rele.
pœnam ne minuant delicta cõcurrentia. in uerbo, Delicta.
pœnam nõ meretur legitime factũ, 63 c.1
Damnato ad mortem parcitur, ſi eſt bonus artifex, & utilis reipub. 1075 c.1 in mar.
pœnã promittens, niſi ſoluat, ſi moritur ante ſolutionem, an hæres eius teneatur ad pœnam 731 c. 2
Ad pœnã ſeruus redimi poteſt. l. interdum. §. j. de pub.
pœnalis actio, an una aliam tollat. 1319 c.1
pœnales actiones, ſunt annales: prętoriæ ꝑpetuæ. in uerbo, Actiones prætoriæ.
pendere quid eſt 624:
pendens in pendenti. i. incertũ 717 col. 1 alias, In pendenti. i. ſub conditione l. nõ quemadmodum ſupra de iudi.
penes dictio qualiter ſumitur 448. c.1 in mar.
pœnitere non ceſſione ſolenniter facta

facta.319 col.2.
Pœnitere quandoque licet 441.c.1
peragere appellationem 1126.co.2. in prin.
peragere reum.911.col.1. in text.& 1050.co.2.l in ſenatuſc. & 970. co. 1 in mar.
peragere reum. in uerbo, Reum.
perdere. Neceſſaria ad acquirendū ſunt neceſſaria ad perdendum. l. quemadmodum. de acqui. poſſ.
perduellionis crimen. 917. ca.2. & 118.columna.2
perduellionis crimen contra quos committitur. 1211 col.2.
peremptor.um.l. contumax. § j. de re iudi.
perenne.460 col.2.
perenne flumen.ibidem.co.1.§.itē.
perficere.i. reficere 663. col. 1.
perfunctoriæ 513.co.2. in mar.
periculum agnoſcere 1180. co.1. §. talis.
periculum ioſtā uarie dī.l.mortis. & leg.iij.& ſeq.de mor. cau. do.
periculum multiplex 12. col.1
peritus debet eſſe melioris conditionis, quam ſtultus. in uerbo, Stultus.
permittitur ratione ſtudij, qđ alias non in uerbo,Studij.
permutere.i.ſtatuere.2. col.1
permittēs ætas.i.nubilis.l.iij. de priuilegio credit.
perpetuus.i.naturalis. 465 col. 2. §. lacus.
perpetuus.i. non ad modicum tempus.907 col 2.
perpetuum.i.ſine fine 538 co. 1
perpetuum interdictum 455 co. 2 uide in uerbo,Interdictum.
perpetuo competit 474 col. 1
perſcribere 2195 co.2.in mar.
perſcriptio ibidem.
perſona. 1202 co.2.§. Paulus.
perſona iniuriam facientis,facit creſcere contumeliam.in uerbo, Cōtumelia.
perſona ſæpe mutatur in iure. 466 columna 2
perſona ſæpe mutatur. 555. colu. 2. Cauſæ magis, quā perſonæ beneficium datur.l. tempus de re iudi.
perſonis data immunitas cū perſonis extinguitur:rebus nunquā. l. iij.decem.
perſonalis actio quandoque rei ſucceſſorem ſequitur 441 col.2.
perſonalis actio quare ſic dicta. in uerbo. Actio perſonalis.
perſonalis diſpoſitio cum perſona extinguitur.co.1 in mar.
perſonale munus 1198. co.1.§.illud
perſonalia beneficia ad defenſores tranſeunt 38.co. 1.in marg.
pertinere uerbum late patet. 6. columna. 1
petoris eſt uolo 192 co.2
petuntur inhoneſte,quæ honeſte accipiuntur.in uerbo, Accipiuntur.
petitor.i.creditor. 818.co. 2.
petitio.i. repetitio. 805 co.2
philantrophia.l.j. de proxe.
Philantrophię noīe accipere 1235. co.2 in mar.
philoſophia non eſt religioſa l. j.§. an & philoſophi. de uarijs & extraordi.cog.
Philoſophi opera nō debet eſſe mercenaria.in uerbo, Philoſophia.
philoſophantes uere pecuniam contemnunt.l.in honoribus.de uaca. mune.
piarda 461.co.1
pietas duplex 517 co. 1
pietas genuina ibidem. §.ſi eum.
pigmentarius. 1017 co.1
pignus accipiens creditor inſolidum, uidetur capere pro toto debito. in uerbo, Creditor accipiens.
pignus dando non liberatur quis, ſi tenetur ſatiſdare. in uerbo, Satiſdare.
pignus poſſidet creditor. 306. columna.2
pignus prætorium & conuentionale.401 co.2.& 415 co.2
pignoris cauſam præuenit fiſcus. l. ſi is quis. de iure fiſc.
pignoris diſtrahendi quæſtio ſummaria eſt.l.a diuo. §. ſi ſuper. de re iudi.
pignora addici creditori. 367. col.1.
pigris & negligentibus iura non ſubueniūt.in uerbo, Expenſum.
pinguare agrum.517.co.ij.
piſcatio diuturna in publico flumine nō præſcribitur. l. præſcriptio. de uſuca.
piſcatus longo tempore in publico flumi.alium prohibere non pōt. l.præſcrip.de uſuca.
planū. De plano.i.iudice non ſedente pro tribunali 992.col.2
De plano diſcutere. l.leuia.de accuſatio.
De plano & pro tribunali,differunt 1045.§. ſi quis.
A plano uergere ad aquam 462. co.2 §.ſecundum.
plenus annus 1202. col. 2. l.ad rem publicam.
pluralis locutio duorum numero contenta.1273 co.2.in mar.
plures furantes quandoque pro unico furto, quandoque pro pluribus tenentur.in uerbo Familia.
plures non facile conſentiunt l.j.§. ſi.de acqui.poſ.
plurium ex facto agitur contra dominum.l.iij.§. ſi.de publi.
plures ſimul ſubtractæ unum faciunt furtum, in uerbo, Furtum.
poculum abortionis uel amatoriū dans, qualiter punitur. in uerbo Abortionis.
pollliones 1215 co. 1.in tex.
pollicitatio, quid l.iij. de pollici.
pons fieri non debet ſupra uiam publi.455.co.2
populus liber. 1143. columna 2. §. liber.
portare & uehere differunt in uerbo,uehere.
portio 451 co.2.
portionis appel.media continetur, 1274.co. 1.in mar.
poſitus.i.redditus 802 co.2.
poſſeſſio,quid.l.j .de acquiren. poſſeſſio.
poſſeſſio an per generalem procur. quæri poſſit.335 co.2.
poſſeſſio ciuilis & naturalis,an duę uel una 279 co.j
poſſeſſio corporalis.i.naturalis 301 columna 2
poſſeſſio, & dominium differunt. 297 co.j.l.quod meo.
poſſeſſio,& dominium idem 1032. columna .2
poſſeſſio,& proprietas,an ſimul intentari poſſint . in uerbo, Proprietas.
poſſeſſio in una parte fundi extēditur ad totū fundum. l. iij.in pri. de acqui. poſſ.
poſſeſſio iuſta 298.co.2.
poſſeſſio iuſta & iniuſta 237 col. 1 in mar.
poſſeſſio naturalis retinetur ſolo animo.279.co.j.in mar.
poſſeſſio precaria non eſt uitioſa 294.co.1
poſſeſſio præſens inſpicitur 490 columna 2
poſſeſſio rei mobilis adiecta.l. ſi id. de acqui.poſſ.
poſſeſſio transfertur ex contractu inutil.l.j.§. ſi uir. in ſum. de acq. poſſeſ.
poſſeſſio nacta 338 co.1.
poſſeſſio uitioſa, an poſſit adiungi non uitioſæ.254.co.1
poſſeſſionis cauſam immutare ſibi nemo poteſt.l.iij §. illud.de acq. poſſeſſio.
poſſeſſionis & uſuca. cauſa ſeparata l.iij.§.ſeparat.pro emptore.
poſſeſſionis uerbū ſimpliciter, quid importet.438 col.2.
poſſeſſionis interemptio,an & quādo auferat utilitatem tituli. 327. co.2 in mar.
poſſeſſionis traditio non probatur p inſtrumentū. l. prædia.in ſum. de acqui. poſſ.
poſſeſſioni naturali quod deeſt, ſupplet animus. l.iij.§. Neratius.de acqui.poſſeſ.
poſſeſsionem amittens, qui prius habebat titulū: ſi recuperet eam, ſeruit ei prior titulus, 323 .col. 1. in marg.
poſſeſſionem an perdat conducens rem propriam 302. co. 1.in mar.
Miſſus in poſſeſſionem an faciat fructus ſuos, in uerbo, Miſſus.
poſſeſsionem domino quærit procurator habēs mandatum 309 colum.1.§.procurator.
poſſeſsionem nō impedit nominis error, ſed corporis, l.ſi me.de acqui poſſeſ.
poſſeſsionem quando perdit ignorās.302 co.1 in mar.
in poſſeſsionē quot modis indicatur

tur quis à prætore.313.co.1
Poſſeſſionem rei mobilis amittit ignorans, niſi in homine.l.ſi rē cum gl.de acqui.poſ.
In poſſeſſione eſſe, & poſſidere differunt.l. ſi quis de acqui.poſſ.
Dominium ſine poſſeſſione quādoque quæritur.273 co.
poſſeſſione re.enta dominium animo perdi non poteſt. l. ſi quis ui. § j de acqui.poſ.
poſſeſſor uerus, an fiat quis primo decreto.in uerbo, Decreto.
poſſideat ne mulier.250 colum.2 in mar.
poſſideat ne ſeruum fugitiuum dominus in uerbo, Fugitiuus.
poſſidet quis tripliciter. 469. co.2.
potior eſt,qui tenet, quam qui perſequitur.in uerbo,Potior.
poſſidere an poſsint duo inſolidum 453.co.1
poſſidere an poſſint duo ſimul, & ſemel naturaliter & ciuiliter 291, colum.2
poſſidere ciuiliter multis modis quis poteſt 635 co.j.
poſſidere clam.l.clam.de acqui.poſ.
poſſidere eandem rem. an plures in ſolidum poſsint 42.co.2. in mar.
poſſidere & in poſſeſſione eſſe differunt.l.ſi quis.de acqui. poſſ.
poſsidere naturaliter cedens tantū poſſeſſionem naturalem retinet ſolo animo 279.col. 2.in mar.
poſsidere non deſinit furioſus 301. col. 2.l.fris.
poſsidere non dicitur, ſed cuſtodire miſſus in poſ legatorum ſer cauſa in uerbo, Cuſtodia.
poſsidere præſumitur, qui poſſedit 559.co.2
poſſidetur uniuerſitas fundi, non ſingulæ partes.in uerbo,Fundus.
paria ſunt,non poſſe reperiri, & nō poſſe poſſideri 403.colum.2.§.ſi propter.
poſsideri non poteſt pars Incerta in uerbo, Incerta,
poſsideri non dicitur uſusfr. ſed teneri in uerbo,Tenatur.
poſsidendo capere dominium quis nō poteſt,in uerbo, Dominium.
Sententia lata contra non poſsidentem, ſi poſtea poſsideat datur executio ei contra eum in uerbo,Sententia.
poſsidentis conditio non ſemp melior 255.co.1.in mar.
poſſum per me, quod non per aliū, 1816 co.j
poſsidet uir, non uxor.294 co.2.
poſſe cenſetur, qui dolo fecit, quo minus poſſet.§.cū quid. l. ſemp. quod ui aut clam.
poſſe dicitur quod honeſte poſſumus.1264 co.1. in mar.
poſſe quandoque id eſt debere. 88, columna.1
poſſe id eſt debere, & contra 56.columna.j.
Multa uerba reſoluuntur .in uerbo,Poſſe.
potētiam important quandoq; uerba,non actum.ut nocebit.i. nocere poterit.457 co.j
potentiam notant uerba legis non actum.in uerbo,Legis.
poteſtas id eſt officium 444 co. 2 .
poteſtatem ſui facere,quid l. 2 qui. ex cau.in poſſeſſ.
poteſtatiua conditio, & puritas,idē 245.col.1 uide in uerbo,Conditio.
poſthumus rumpit teſtamentū 192 co. 2 in mar.
poſtliminium,quid. 1131 co.2
poſtulat quandoque mulier. in uerbo,Mulier.
poſtulare eſt pro tribunali petere l. dies.§,hoc autem.de dam.infect.
poſtulare.i.accuſare.999. colū. 2, & 1010.co. 1
poſtulare prohibitus apud ſuperiorem, poteſt poſtulare apud inferiorem iudicem 1061, co.2.
poſtulatus.i.accuſatus 1085 co. 2.& 1100 co j.
pragmatici 1063 co.2 in mar.
precaria poſſeſſio non eſt uitioſa 294 co.2.
precarium & commodatum , differunt.529 co.1 & 531 co.j.
precari.j tempus in uoluntate concedentis eſt 331 co.j
pretium rei aliud,aliud poſſeſsionis 314 co.j
pretioſior. 1160 co.2.§.non omnis.
præfecti.451 co.2
præferendi digniores.in uerbo, Dignior.
præferendi ſunt, qui magis idonee agunt in reficiēdo , de dam.i.f.
præiudicare. Res inter alios iudicata alijs non præiudicat.in uerbo, Acta.
præiudicium.i. actiones præiudiciales 610 co. 2
prelato non obediens qua pœna punitur. 1158 co.j
præmia poſſunt capi in cauſam iudicati.l.commodis. de re iudi.
præpoſitus belli.i. capitaneus. 1101 col.2.l. omne.
prærogatiua 1060 c. 2. l. ſtatuliber.
præſcribere.i.excipere. l. iij.de ap.
præſcribere, quando ſignificat excipere 938 co. j
præſcriptio id eſt exceptio 546. colum. 2.
præſcriptio an & quando poſsit in fiſcum per priuatū ſeu priuilegiū obijci.562 co.j
præſcriptio in principali trahitur ad acceſſoria, quando illa inerāt principali ab initio. 545 colu j, in marg.
præſcriptio an currit ſine bo. fi.etiā & de iure ciui. hodie 497 colum, 1 in mar.
præſcriptionis exceptione tutus ſi ſoluit poteſt repetere 160 co.2 in margine.
In præſcriptione triginta uel quadraginta annorum requiritur completum tempus de momento. ad momentum 579 co. 1 in mar.
præſens contra abſentem quandoque reſtituitur. 784. colum. 2. in margine.
præſens non extenditur ad futurū. lege, ſi ſtipulatus fuerim de uerbo oblig.
præſens poſſeſsio inſpicitur. in uerbo poſſeſsio.
præſenti die. i. pure 1154 col.2. §. quod ſi.
præſenti nō nocet abſens l.j.de fide. liber.
præſenti pecunia uendi pignora debent. in uerbo,Pignora.
In re præſenti 9. co. 1.
præſidium,quid. 1162 columna. 1. in margi.
præſtatio 628.co.j.
præſtitutos dies. 156 co.j.
præſumitur quis,malus, bonus , diues , pauper dicuntur ea præterito ad præſens.in uerbo, Semel.
præſumitur uoluiſſe ſcribere , quod ſcriptum inuenitur.in uerbo, Scriptum.
præſumptio in reum.onus probandi transfert. 12. co.j
præſumptio trahitur de præterito ad præſens 974 co. 2
præſumptione ſola quis non grauatur, 1083 .co. j.
præteritus dolus quando dicitur , in uerbo Dolus præteritus.
præteritum id eſt perfectum. 3. c. j.
præteritum trahitur ad præſens. in uerbo, Præſumptio.
præteritum participij uerificatur de præſenti 923 co.j.in mar.
præteritum tempus pro futuro ſæpe ponitur 90 col.j.in uer. actum.
præteritum pro futuro 326 co.j.
prætextati 940.co.2
prætexta fœminæ ibidem.
prætoris auxilium cum alio competit 97 co.j.
prætoria actio,& interdictum, conueniunt 435 co.j
prætoria dici poteſt actio ciuilis 279 co.j.
prætoriæ & iudiciales ſtipulationes 623 .co.j.
prætorium pignus,& conuentionale differunt 425 col.1
prætorium pignus, in uerbo, Pignus.
præuaricari . in uerbo , Calumniari.
præuaricator lege prima de præuarica.
primæ calendæ intelliguntur , & non exprimantur.in uerbo , Calendis.
primum decretum quādoque facit poſſeſſorum 26 co. 2.
Principes & ſenatus æquipollent in concedendo 46 2 co.
principalis præſcriptio trahitur ad acceſſoria. 346 co.j. in mar. quod uerum quando illa inerāt principali ab initio.
Principale præiudicat acceſſorio. 636.co.j.

princi-

principium. Inſpicitur quando finis habet neceſſariam conſequentiã ad principium.l. damni. §. Sabinus.in ſumma. de damno infec.
principia in caſtris. 1264. colum.2. in margine.
priuatus hypothecam habens in fiſco præfertur.1121.co.1.in mar.
priuata utilitas publicæ ne præiudicet.l. ſi autem. §.finali.de aqua pluui.
priuilegium conceſſum ciuitati, an habeat locum in caſtro.uel uilla. 44.colum.1.in mar.
priuilegium & cõſuetudo,æquiparantur.501.c.1.in mar.1.
priuilegium pro defuncto impetratum non ualet. 1316.col.1.
priuilegiatus an præferatur non priuilegiato ſoluẽdo & repetendo: & quid ſi uterque ſit priuilegiatus.410.co.1
priuilegiatus citatus non tenetur comparere 395 co.1. in mar.
priuilegiatus non præfertur priuato habenti hypothecam.l.antiochenſium de priuileg.creditor.
probatur . animus . in uerbo , Animus.
probandi onus in reum transfert præſumptio. 18.co.1
probatio non facit,ubi ſententia nõ facit ius 960. co.2.in mar.
probationi reum admouere. 1054. co.1.in mar.
procurator. id eſt caſtaldio ſeruus. 1138.co.1.
procurator , id eſt nuncius. 529.colum.1.
procurator. i. procurans negotia extra ius 143.co.2
procurator. i.procurans ſine mandato.350.co.1.
procurator abſens quando poteſt cedere actiones 53 co. 2 in mar.
procurator ad promittendum poteſt pœnam apponere in promittendo 517 c.2.in mar.
procurator an & quando debet iurare de calumnia in perſonã domini.37.co.2.in mar.
procurator conſtitui poteſt ad articulum probationum tãtum. 144. co.1.in mar.
procurator dicitur aduocatus. uide in uerbo, Aduocatus.
procurator falſus , ſi eſt admiſſus in iudicio cum cautione da rato nõ poteſt amplius repelli.& per illũ ſit legitimus.68.c.1.in mar.
procurator habens mandatum quęrit domino poſſeſſionem 309 c.1 §.procurator.
Procurator legis eſt uſusfructuarius 493.c.2.in mar.
Procurator poſt litis conteſt.eſt dominus litis.l.4.in fi. de appel.
procurator poteſt eſſe impubes ad negotia.l.j. §.pupillus. de acqui. poſſeſ.
procurator poteſt ſubſtituere procuratorem ad appellandum. 194. co.2.in mar.
procurator quando admittitur in crimine publico . 973 . col. 1. in margine.
procurator rem domini uendẽs , nõ habet fidem de pretio . in uerbo, Eccleſia.
procuratoris error non ſemper nocet.305.co.2
procuratores diu abſentiam cauſæ non debent continuari.in uerbo, Dilatio dabitur.
prodigo datur curator etiam nemine petente . in uerbo,Curator.
profeſsio 156.co.2
profeſsio cenſuali 1206.c.1. in text.
profeſsiones.l.4.in fi.de cenſi.
profiteri 114.c 1.§.ſi quis.
profiteri.i.proferre. 1026.c.1.
prohibere poſſe,uariè ſumitur 3.columna j.
prohiberi uerbũ,latè patet . ibidem
prohibitus eſt,qui fecit,ne prohiberetur.511 co.j.
prohibitus poſtulare apud ſuperiorem, poteſt poſtulare apud inferiorẽ iudicẽ in uerbo, Poſtulare.
proiectum 434 co.2. & 435 co.j.
proijciens aliquid an & quando habet pro derelicto.156 c.1.in mar.
proludere,quid 1097. col.1.in mar.
promiſsio ex cauſa lucratiua, an & quando ualeat.671.c.1 in mar.
promiſſor & expromiſſor:ille principalis reus : hic fideiuſſor dicitur 626 co.2.
promiſſor in ſtipu.quæ continet factum, ad duo tenetur 205 col.2.
promittere . peto par caponũ, quia maiores promiſerunt. in uerbo, Caponum.
promittitur inutiliter alienum factum.in uerbo.Factum.
promptus. In promptu eſt dicere. 1244.co.2.§.ſi mortuo.
prope eſt 1047.c.2 §.reus.
prophetizat Vlpianus.1.co.2
proponere.1158.
propria cauſa,quę dicitur .1107.co.1.§.in propria.
propriam cauſam defendit,qui ſua intereſſe dicit.l.2.in fi.quãdo appellan.ſit.
proprietas id eſt qualitas 598.co.2
proprietas & poſſeſsio an ſimul intentari poſſint 481.co.2.
proreta.300.col.1.in mar.
prorogatio. termini quid operetur 676.col.2.in mar.
prodeſt ne an noceat ignorantia uel ſcientia 252 co.2.in mar.
prodeſſe ſibi quiſque dum alij non noceat.l.j.§.Idem.de aqua plu.
proſpicere qui debuit, ſi non proſpexit , tenetur lege qui bona.§.cũ inter.de dam.infect.
protectum 414 colum.2.& 533.columna j.
proteſtatio appellatiõni æquipollet 1296.co.1.in mar.
proxeneta quando tenetur ad reſtitutionem uſucap.1021.colum. 1. in margine.
proxeneticum.l.3.de proxenet.
publicanus quis.l.j. de pub.& l.quã 12.in fi.eodem titu.
publicani reconducere res fiſcales quandoque tenentur.l. cotem,in fine,de publ.
publiciana contra dominum datur. 526.co.j.
publica uia. Pons nõ debet fieri ſupra uiam publicam . in uerbo, Pons.
publica utilitas præfertur priuatæ, 12.co.j.
publicæ diſciplinæ fauor dictat , ut maleficia puniantur . in uerbo, Fauor.
publicè 29.co.2
publicè. id eſt coram uicinia. 1195. colum.2
publicus locus. in uerbo, Locus.
publicum id eſt commune 270.columna.1
publicum, id eſt, criminale.930.colum.2
publicum & commune differunt 452 col.1.
publicum crimen quando dicitur. in uerbo,Crimen.
publicum flumen. i.uerbo, Flumẽ. publ.
publico in flumine factũ quid 461. col.1
pudicitiam attentari. l. attentari.de iniur.
puella nubilis nuptui danda.l.j. de priuil.creditor.
pueri ſtuprati pœna l.j. de extraordina.crimin.
pulſare.920.co. 1.§ ſi cum.
pulſare & uerberare differunt.l.lex Cornel.de iniur.§.ij.
punitur leuius ſenex,quam iuuenis. in uerbo,Senex,
punitur quis, licet non appareat, ad cuius iniuriam fecerit 930. columna.1
Dolo delinquens non ſemper punitur.in uerbo,Dolo.
puniri debet quis in eo,in quo deliquit. 12 co.1
pupillus accipiendo uſuras ſortis principalis , reliquorum non perdit priuilegium. 407. columna prima.
pupillus , an & quando poteſt obligari.882.colum.2.& 1215.colũ.2 in mar.
pupillus animo nõ deſinit poſſidere.l.poſſeſsionem.de acquirenda poſſeſsione.
pupillus & infans ſtipulando ſibi acquirit.651.co.2.in mar.
pupillus quandoque obligatur.248.columna.2
pupillus quãdoque poteſt adire hæreditatem propria autoritate 20. col.2.in mar.
pupillus uel doli capax, iuramento nõ adſtringitur 248.co.2.in mar.
pupillum etiam fidẽ fallere graue eſt.in uerbo. Fidem fallere.
Iniquum eſt eum,qui nihil cum pupillo contraxit expectare pubertatem.l.3.ad princip.quib ex

cau,

ean.in poſſ.ea.
Purgare 5n5 col.1.§.purgandi.
Purgare innocentiam defuncti hæres poteſt. 1129 colum.1.l.res quę purgare uiã. in uerbo, Viam purgare.
Purgatio moræ quando datur.in uerbo, Moræ.
Purè.i. ſine cõditione. 185.colum.2
Purus.i.ſimplex.768 co.2
purum debitum,& in diem, æquiparantur.in uerbo, Debitum.
Putealis aqua non ducitur.497.col.1.§ quanquam.
Pyrrhicarij.1067 col.2.in margi.

Q

Quanti ea res erit.l.j.§.hęc uerba.ne uis fiat ei.
Quãti eſt qualiter ſumit.416 c.1.§.quanti.
Quartana febris.l.quartanũ de re iu.
Quaſi, eſt expreſſiuũ ueritatis.608.colum.1.
quatenus,i. quia. 610 col. 2 & 644.colum.2
quæſtio quid.959 col.2
quęſtio repe.i.an & quando poteſt.1061 co.1.l.repeti.
quæſtionis ſumma. in uerbo, Summa.
quęſtioni inimicorum fides non habenda.l.j.§ præterea, de quæſtio.
quæſtionem referre. 1043. colũ.1.l.eum qui.
qui comprehendit maſculinum & fęmininum. 1128 co.1.in margi.
quia dictio, uariè ſumitur 301 co 2.in mar.
quilibet dictio, licet ſit uniuerſalis tamen reſtrictiuè ſumitur.5 co.2 in mar.
quinquennium triplex. 249 colũ. 1
quod.i.quia.595 col.2
quotidiana aqua, quæ.496 col.2.§.quotidiana.

R

Radices cõtinentur arboris nõie in uerbo, Arboris.
Rapere,& auferre,differunt 921.c 2.
Rapere poſſum rẽ meam ſine iudicis autoritate ſi deeſt eius copia in promptu.in verbo, Auferre.
raptor eſt fur manifeſtus.l.ſi vendidero.§.cum raptor.de fur.
raptor quandoque furti non manifeſti non tenetur.889 co 2
ratam habere ſolutionẽ uidetur mandati agens.in uerbo, Mandati.
ratificare poſſum ſententiam latam cum eo, qui me defendit ſine mãdato.556 col 2 in mar.
ratihabere qualiter poſſum maleficium meo nomine geſtum in uerbo, Maleficium.
ratihabitio non ſemper retrotrahitur.760 col.2
ratio a condemnato, ut reddatur, quandoq; executio ſententiæ cri- differtur.in uerbo, Executio.
Ratio ſi eſt eadem, lex extendi debet.in uerbo, Lex extenditur.
Rationem conſtare. 1160 co.2.l.ex cauſa.
rationem reddere. 185 co.2
reatus. 1074.col 1.in text.
reatus quid. 1074 co.1 in mar.
In reatu decedere.l.fi.ad l.Iu.ma.
In reatu decedere. 1086 colũ. 1 §.de illo.
recenſio.1205 col.1 in mar.
receptatores maleſactorum qualiter puniuntur. 1080.co.2 in mar.
recidere i.accidere.635 col 1
recuperat ne bona ſuſcitatus a morte.in uerbo Morte.
recuperare poſſum rem meam ſine iudicis autoritate, ſi deeſt iudicis copia.in uerbo, Auferre.
recuſari quando poteſt iudex. 232.colum 2
reddere. Qui non habet quod reddat æiuſ periculo nihil eſt.l.itaq; de furtis.
reddendi animum licet fur habeat, non deſinit eſſe furtum.147 co.2 in mar.
redemptor.1228 co. 1 in tex.
redhibitur.579 co.2
reducere.458 co.2
referre in modulos. in uerbo, Moduli.
referre in teſtationem. in uerbo, Teſtatio.
referre nomen inter nomina debitorum.1223.col 2
referre quæſtionem. 1043 colũ. j l.eum qui.
reficere. 458 colum. j.l.prætor.& l.iiij.§.reficere.de iti. actuq; pri.& 505 co.j.§ reficere.
reficere aliud. aliud facere.l.iij.§.reficere.de itine. actuque priua.
reficere, & facere differunt in uerbo, Facere.
reficere ripam,& munire.465 col.2 l.prætor ait.
reficere uolens domum, poteſt expellere conductorem, ſed debet eum poſtea reponere.484 colũ.j.in mar.
refigere. 1040 co.j.
refixero id eſt, remouero.526.colum.2
refugæ.i.aut damnum. § inter eos.de pœnis.
regionis in qua cõtractum eſt, mos attendendus.1295 co.2 in margi.
regredi id eſt, remanere. 1004 colum.j
regula Catoniana quando locũ habet.125.co 2 in margi.
regulus.1141.col.j in mar.
relegatio æquiparatur ſuſpenſioni.1087 col.j.in mar.
religio id eſt ſacramentum. 185 colum.j.
religione adſtrictus. i. iuramento. 241 col.j.l.licet.
reliquiæ. 1186 columna j. in margine.
reliqua.1183 col.j.l.Lucius.
reliqua trahere. 283.col. 2.§.imperator.
reliquatio.162.col.j.
reliquator. 818 colum. 2 in margi.
remiſſio duobus modis fit.536.colum j.
remiſſio eſt donatio. in uerbo, Inſinuare.
remiſſius nil, aut durius agendum.in uerbo, Durius.
remiſſum quod eſt, reſtitui non poteſt.in uerbo, Reſtitui.
remittitur nuntiatio quando ſpernitur, & ea non obſtante ædificatur. 13 col 2
remittere. i. mandare. l. pater. de ma. uin.alias ibi legitur, permittere.
remota appellatio.l.j.§.ſi a qui. ap pel.non li.
renuntiare conſiliorum. 1079 col.2.l. ſi quis.in princi.
repetatur ne errore ſolutum in uerbo, Errore.
repetere poteſt qui ſoluit, ſi tutus erat except. præſcrip. 850 colum.2.in mar.
repetens quod ſibi deberi, putat, nõ per iudicem uim. facit. in uerbo. Vis eſt.
repetita.die.l.ſi finita.§.item uideamus. de dã.infec.ad tempus prætermiſſũ relata cautione quaſi per amudata.uide Bald.in l.Iul.§.quibus tum ſ.ad exhibendum.
repetitionem indebiti ſoluti impedit obligatio naturalis. 743 col. 1 in mar.
replicatio.544 col j.in text.
replicatio quid.l.exceptio.de exceptio.
reponere.i. replantare 911 colum.2 in marg.
reponere.i.reſtituere 78 colum.2
reponere & tollere. 456.col.2 §.reſtituas.
repræſentare reũ q tenet, non tenet pœna mortis. 981 col 2 in marg.
repræſentari & repræſentare cognitionem.540 col.2
reputare.i. computare.788 col.2
res,i.inſtantia 590 col.1
res & actio. 172.col.j.
res in bonis noſtris, quę eſſe dicitur 271 col.2.l rem.
res ſtrictè dicitur, quæ eſt in dñio noſtro.48.col.2 in mar.
res uariè dicitur. 271.co.2.
rei ſacræ alienatio quandoque permittitur.1311.col 2
reſpub.propriè Romana. 1243.col.2.in mar.
reſtata uel giarda quid. 461 columna j.
reſidui qui tenetur.l. iiij. ad l.Iul.ã pecul.
reſtituitur præſens quandoque contra abſentem .784 columna. prima.
reſtituere 406 col. 2.l. ſi neutri. in principio.
reſtituere.i. cognoſcere de reſtituendo.337 columne 2

reſtitue-

Reſtituere.i.deſtruere.3.colu. 2. & 509 co.2.Imo uerius, eſt in priſtinum ſtatum ponere,remetre en ſon premier eſtat & deu,ut vulgo dicitur.ut 22.col.2 & 456 co.2 in margi. & 829. columna. 1. in margine.

reſtituere ædificia id eſt reficere l.j. de ceſ.bo.

reſtituere large,quid 412 c.1

reſtituere naualibus. in uerbo Natalibus.

reſtituere uerbum, dandi ſignificationem habet 402 co. 1

regula. Dolo facit, qui petit quod eſt reſtituturus non habet locũ. quãdo petit nomine alterius 753 co.2 in mar.

regula, Dolo facit, qui petit quod eſt reſtituturus an ſemper habeat locum.in uerbo,Dolus.

reſtitutorium interdictũ. 496. c.1

reſtitutio.i.deſtructio. 624.col.1.& 524.col.2

reſuſcitatus a morte, an recuperet bona.in uerbo,Morte.

retro.i.econtrario 308 co. 1

reuelari debent malefactores 1080 c.2.in mar.

reuerentia,& iuſta ignorantia. doli exceptionem tollunt.581.co.2

reuerſuris id eſt remanſuris. 1004. col.1

reuocare ad animum an oporteat iniuriam.in uerbo, Iniuriam.

reuocatur interlocutoria non diffinit.in uerbo. Interlocutoria.

reus.i.accuſatus.966.co.1.& 976.columna.2

reus unde.702.co.1

reus an poſſit donare poſt ſententiam intra decem dies.111. co.1. in mar.

reus donare poteſt ante ſententiã. l.poſt contractum.de dona.

reus promittendi.l.j.de duo re.

reus quandoque actorem ſequitur. 924.co.1

reus quando debet incarcerari 986 columna 1

reus ſtipulandi.l.j.de duo.re.

rei duo promittendi uidentur fideiubere, ſi ſunt ſocij. 706 co.2

rei nomen aboleri 972 co. 1

rei poſtulati 1085 co.2

reum facere 971 col. 1.l. non eſt.

reum peragere 150.c.2. l. deſtitiſſe. uide in uerbo,Peragere.

rigor cauſis aquæ. 463. colum. 1.§. quod autem.

rigori quando præfertur æquitas in uerbo,Aequitas non.

Libertatis cauſa multa fiunt contra iuris rigorem.l.generaliter. §. ſi quis tutorem de fideicom. lib.

ripam munire petens, quid facere debet 466 col. 1

riuus, & flumen differunt. in uerbo.Flumen.

ripa 460 co.2.§.ripa.

rixa,quid l.prætor. ui bo.rap.

rogatus, & iuſſus differũt.46.col.1

roma communis patria leg.Roma. ad munici.

romæ leges docens: non alibi eſt: immunis in uerb. Leges.

Romphea 474 co. 1.

rudera ſunt fragmenta domus ruinoſæ,ſeu materia fracta, & minoſa gloſ.pe.l.uenit de dam. infec. 29 col. 1

rurſus.i.econtra.672 col. 2

ruſtici non debent auocari ab opere ruſtico 1385 co. 1.de nundi. l. ij.

Ρύαξ riuus. 505. co. 1. in mar.

S

SAccus. Debitor non debet uenire cum ſacco patrus. in uerbo Debitor.

Saccularij.950.co. 1.l. Saccularij.

Sacramenta puberum non habent locũ in pupillo doli capace 243. col. 2 in mar.

ſacramentales.964.co. 1

ſacrilegi. qui. l. ſacrilegi. ad l. Iul. peculio.

ſacrilegij pœna.l.vj ad l.Iul.pecu.

ſacrum & ſacrarium. l.j. ne quid in lo.ſa. ſi.

ſagaces Romani, Longobardi, & Normani. 315 col. 1

Σαγήνη. 935. col. 1. in text.

ſalarium.453.co.1

ſaligna uirga 911 co.2

ſancti legati in uerbo,Legati.

ſanguis 951.co.1.

ſanguinis cauſa multa fiunt. ibidẽ.

ſanguineæ uirgæ, in uerbo, Virgæ.

ſarcire noxam, in uerbo,Noxam.

ſatiſacceptio eſt cũ fideiuſſoribus. 626 co. 1.§. ſatiſacceptio.

ſatiſdat quandoque immobiliũ poſſeſſor in uerbo,Immobilium.

ſatiſdare & promittere differunt. l. non ſolum.§.ij.de no.ope.nũ.& l.qui bona.in prin. de dam.infe.

ſatiſdare qui tenetur non liberatur dando pignus 1301 c.2.In mar.

ſatiſdatio legitima 838 c. 2 in mar.

ſatiſdatione iniuria remittitur l.ſed ſi unius.§.ſi cum ante.de iniur.

ſatiſdatio aduerbium l.datis fideiuſſoribus.766 co 1.

ſatiſfacere. i. ſatiſdare. 361 co. 1

ſatiſfactio. 789.

ſcandularij 1214 col. 2.

ſcandulæ.ibidem.

ſcelere quod quæritur, hæredi nõ relinquitur.in uerbo, Hæredi.

ſcholaris remittendus ad rectorem ſuum. 912 col. 2 in mar.

ſcholaſticorum arma,libri 1264 c. 1 in mar.

ſcindi 830.col. 1.§.incertam.

ſcindi ſententiam. 1096. colu. 1.§. quoties.

ſcire & debere ſcire,par culpa 1291 col. 1

ſcire,& ſcire debere, idem 346 co. 2 in mar.

ſcientia an noceat, & ignorantia profit 252 col.2

ſcluſa.505.co. 1

Σκοπελίζειν. 950.colu.2.in tex. in mar.

Σκοπελισμόν. Ibidem.

ſcopulos ponere. Ibidem.

ſcriptum quod inuenitur, præſumitur.uoluiſſe ſcribent.633. col.2

ſcripturæ factæ in muro credendũ 1197.co. 1.in mar.

ſcrutari crimen. 1054. co.1.in mar.

ſecundum.i.iuxta.263. co.2

ſecuritas.985.co 1. in mar.

ſedere non tenetur index, quando de plano excedit.992. co.2

ſemel malus præſumitur malus: idẽ de diuite, paupere, domino.3402 col. 1

ſemper.460. co.2

ſenatus,& princeps æquipollent in concedendo.462.co.j.

ſenectus apud maiores ſemper uenerabilis fuit.l.ſemper.de iure immuni.

ſenex leuius punitur, quã iuuenis. 1308.co.j.in mar.

ſenes potius quam iuuenes manumittere debent.169.co.2.l.is qui.

ſenſus corporis quinque. 297. col.2 in mar.

ſententia an ualeat,ſi ſint plures,& unus non iudicat.l.Pompeius.cũ 3.ſeq.de re iudi.

ſententiæ appellatione uenit diffinitiua.385. col. 1. in mar.

ſententia clementior.l. generaliter. in prin.de decu.

ſententia contra abſentem an ualeat.382.co. 2 in mar.

ſententia criminalis retractari non poteſt. 1074 co. 2.in mar.

ſententia incerta nõ ualet. l.in ſumma.§.qui ſortis. de re iudic.

ſententia in parte lata, an ualeat. 578.co.2

ſententia interlocutoria reuocari poteſt,non diffinitiua. l.quod iuſſit.de re iudic.

ſententi lata contra non poſſidentem,ſi poſtea poſſideat mãdatur executioni contra eum.553.co.2 in mar.

ſententia lata contra tenorem conſtitutionis,an ualeat.l.cum prolatis.de re iudi.

ſententia contra unum delinquentem an præiudicet alteri condelinquenti.999.co.1.in mar.

ſententia lata ex falſis actis eſt ipſo iure nulla. 1034.co. 2.in mar.

ſententia licet non poſſit regulariter fieri niſi lit.conteſt.tamen fallit in cauſis criminalibus. 1065. c.2.in mar.

ſentẽtia pro libertate præualet. 515 co.2.l.lege.

ſententia retractatur prætextu teſtamenti de nouo reperti. 554.c. 2.in mar.

ſententia ſi lata eſt per falſas probationes, qualiter excipitur contra eius executionẽ.in uerbo, Exceptio falſi.

ſententia ſola an infamiam irroget. 385.co.1

ſenten-

ſenten'ia ſimpliciter lata intelligitur ſecundum libellum, & poſitiones: & poteſt declarari per iudicem, qui eam tulit. 1078. col. 1. in mar.
ſcieotia ſuperueniens quãdoque no cet. 358. co. 2
ſenteotia ualet in mortuum. 1125. columna 1
ſententiam cootrariam accipere. in uerbo, Contrariam.
ſententiam delegati exequitur ordinarius. non contra 359 colu. 2. in mar.
ſententiam exequi nõ debet iudex intra tempus ad appellandum, in uerbo, Iudex noo poteſt.
Conſuetudo eſt in cootrarium.
ſenteotiam latam cũ eo, qui ue defendit, ſine mandato ratificare poſſum in uerbo, Ratificare.
ſententiam poſtquam ſemel dixit iudex, deſinit iudex eſſe. l. iudex. de re iudi.
Pecunia ob ſententiam in ſenatu dicendam noo accipienda. l. pe. ad leg. Iul. repe.
Exceptio, an & quaodo poteſt apponi poſt ſententiã, in uerbo, Exceptio.
ſententiæ contrariæ a diuerſis lata, an ſit ſtandum 372 col. 2
ſeparari an poſſit cauſa ſucceſſoris uniuerſalis & ſingularis 344. columna. 1
ſepta. 505. co. 1. §. ſepta.
ſepultura. Si quis reliquit eccleſiæ centum. ut in ea ſepeliatur: & poſt ea ille ſit ſuſpẽſus, eccleſia habebit illa centum 998 c. 2. in mar.
ſequeſter 397 co. 1.
ſeruituti cõtraria libertas. in uerbo. Libertati.
ſeruus an domino ignorãti quærat 810. co. 2
ſeruus, an quãdo, & qualiter & quo iure poſſideat, & dominiũ transferat 238 col. 1
ſeruus arbiter eſſe non poteſt 1253 columna 2
ſeruus creditoris accepto ferre non poteſt. 820 col. 2
ſeruus æquiparatur libero homini ſ poſſeſſio. in uerbo, Liber homo.
ſeruus fit, qui ad mortẽ damnatus eſt 1077 co. 2
ſeruus in caput eius, cui ſeruit aliquaodo, in memoriam prioris domini, torqueri noo poteſt. 162. columna 2
ſeruus in quo Plures habent uſumfructum an cuilibet ex re ſua quæ rat. 720 co. 1
ſeruus partiũ eſſe nemo poteſt 568. columna. 2
ſeruus pecuniariter nõ punitur 102 co. 2 in mar.
ſeruus poteſt conditionem domini facere meliorem, non deteriorẽ 719. co. j.
ſeruus non põt nouare faciendo rẽ domini meliorẽ. in uerb. Nouare.
ſeruus quandoque dicitur dominus 538 co. 1
ſeruus ſine domino eſſe poteſt. 216 colum. 2
ſeruus ut hæreditatẽ domino quærat tria requiruntur. 257. c. 2. in margi.
ſerui non habent natales 246 co. 1
ſerui reip. tribu a. l. j. §. in cauſas. de quæſtio.
ſeruorum indicia contra dominos admittenda. in uerbo, Iodicia.
ſeruorum qualitates uariæ 939 col. 2. §. etenim.
ſeruis quandoque ignoſcitur. §. ſi tu totis. l. ſi quis, quod ui aut clam.
ſextarium frumenti 872 co. 2. §. ſed & ſi.
ſi dictio 342 col. 1
ſi. i. quamuis. 686. co. 2
ſi non. i. quia non 763 co. 1
ſi, & cum, quandoque nõ differunt l quodcunque. §. non ſolũ de uerborum obligationi.
ſignare domũ. l. iniuriæ. de iniurijs.
ſigna. i. ſigilla. 448. co. 1
ſimile. Nihil eſt id, cui idipſum ſimile eſt in uerbo, Nihil eſt.
ſimpliciter, ideſt pure 618 co. 2
ſimul. i. poſtquam 845 co. 2
ſimulata uenditio, quæ dicatur. 88. co. 2 in mar.
ſingularis numerus pluralem concepit. 536 co. 2
ſiſtere. i. ſiſti facere 641. co. j.
ſitonæ. 1295.
ſitonæ ſunt frumentatores 1208 c. 1 in mar.
ſitoniæ muous ibidem in tex. l. ſextum decimum. in princ.
ſocietas amorem auget. In uerbo, Amorem.
ſocius quis l. ſunt qui. de re iudic.
ſocij mora ſocio nocet. In uerbo, Mora.
ſol. Fundus quandoque conceditur, ut quis calefaciat ſe ad ſolẽ. 498. co. 1
ſalariom 118 co. 2.
ſolarium, alias, ſalarium, a ſolo dictum 453 co. 1
ſolennitas intrinſeca præſumitur. leg. ſciendum. de uerb. ob.
ſolennitas ſtipulationis remitti poteſt. 145 co. 1. in mar.
ſoluere. i. diſſoluere 903 co. 1
ſolidum. De ſolido cauere 165 col. 2 § illud.
ſolui ut quandoque aliud pro alio in uerbo. Aliud.
ſoluere, & liberare, differunt l. ſi. de duo. reis.
ſoluere ſtatim. i. cum aliquo temperamento temporis. l. quod dicimus de ſolu.
ſoluens cenſum pro fundo alieno non facit eum ſuum. l. quæ quiſq; de ſequi. re. do.
ſoluens nomine ſuo pecuniam quã alieno ſuſceperat ſoluendam, fur eſt. in uerbo, Furtum eſt.
ſoluens poteſtatem habet commemorare in quam cauſam ſoluit. in uerbo, Debitor.
ſolutus. i. expeditus, liberatus &c. 679. co. 2.
ſolutum errore, an repetatur. in uerbo, Errore.
pro ſoluto uſucapere. quid. l. j. pro ſolu.
ſolutio alteri facta, quam creditori uel adiecto, ao liberet. 809. co. 2.
ſolutio debiti paterni inducitur ex his teſtatoris uerbis filijs debitoris legantis, plus uobis legaſſem, ſi pater ueſter mihi ſoluiſſet in uerbo, Debitore.
ſolutio, & liberatio, differunt. 766. colum. 2
ſolutionis uerbum. l. ſolutionis. de ſolu.
ſolutioni adiectus, an poſſit agere. In uerbo Adiecti.
ſolutionem uidetur habere ratum mandati agere, in uerbo, Mãdati.
ſolo quando cedit ædificium, plantæ ſatum 253 co. 2
ſordes. 1064 co. 1 in mar.
ſordidatus. ibidem.
ſordidus. ibidem.
ſorte res quando dirimatur 12. co. 1. in mar.
ſpeciale. i. expreſſum 196 c. 1
ſpecialis conſuetudo quando derogat legi. in uerbo, Conſuetudo.
ſpecialiter ſi non notantur, quæ notabiliter fiunt, uidentur negligi in uerbo, Negligi.
ſpecies pertinentes ad uectigal. l. interdum. §. diui quoq; Marcus. de publica.
ſpecificatũ, ut ſpecificantis fiat, tria requiruntur. 25 2 co. 2. in mar.
ſpecus, quid 89 co. 2 & 898 co. j.
ſpecus uarie ſumitur 505 co. 1. 506. columna 2
ſpeculatores. lege. diuus. §. pannicularia de bonis dam.
ſpiritus. id eſt, elementatio 328 columna. j
ſponte confitenti parcendum. lege edicto. de iur. fiſ.
ſponte ueniens nõ puniendus l. rei quæ de iur. fiſci.
ſportulæ. quid. 1194. co. 2. in mar.
ſpurcare 959 co. j.
ſpurcum 80. co. 2
ſpurius, quid & unde 1156. colu. 2. in mar.
ſpurius decurio fieri poteſt. l. ſpurij de decur.
ſtagnum, quid 465 co. 2
ſtetit per me. i. ſum in mora. 764 col. 2
ſtatuti ſumptus. i. impenſa ordinaria l. ſed & ſi. §. quod autẽ. ſupra de petitione hæreditatis. nã ſtatuit quiſque bonus paterfa. quid quo die, menſe, uel anno ſit expenſurus. i. conſtituit, ordinat.
ſtatio 461 co. 2. §. ſtationem.
ſtatores. 1215 co. j. in mar.
ſtatuæ qualiter, & ubi ponẽdæ 519 colum. 1
ſtatulib er quis. l. j. de ſta. lib.
ſtatuliber. i. ſub conditione manumiſſus. 245. co. j.

ſtatutum

Staterum expenſi facere. faire eſtat deſa deſpence.l. ſed & ſi.§. quod autem.de petit.hæred.
Stelionatus 961 c.1
Stipendia impleta dicuntur quādo miles militauit xx.annis 1164 colum.1
ſtipendijs expungi 1166 c.2.
ſtipulari quandoque eſt promittere 758 c.2
ſtipulatio.quid 618 c.1
ſtipulatio.i.ius exigendi per ſtipulationem 48 c.1
ſtipulatio annua,an ſit una uel plures 138 c.1
ſtipulatio non ualet, niſi interſit ſtipulantis 710 c.2 in mar.
ſtipulatio præſens, ad futura non trahitur 50 c.1
ſtipulatio turpi nulla.l. generaliter de uerborum obligat.
ſtipulatio utriuſque partis,conſenſu perficitur.l. continuus. §.j. de uerborum obligat.
ſtipulationis diuerſitas an uitiet obligationem 610 c.1
ſtipulationis ſolennitas remitti poteſt 146 c.1 in mar.
ſtipulationem pœnæ comiſſ.in uerbo,Forum.
ſtipulationes prætoriæ & iudiciales 625 c.1
ſtipulationes tot, quot ſummæ uel ſpecies.l.ſcire.de uerbor. obligat.
ſtrangularum genera 1211 c.2
ſtratiliz 506 c.2
ſtructores 1214 c. 2 in mar.
ſtudij ratione permittuntur, quæ alias non.1302 c.1
ſtudia liberalia 1131 c.1 in tex.
ſtuprati,p ueri pœna in uerb. Pueri.
ſtuprum & adulterium, differunt.l. inter.& l.ſtuprum.de adul.
ſubaudiri non debet, quod uitiat.
ſubijcere delatorem 1127 c.1
ſubijcere æs 171 c.2.l.cum æs.
ſubijci beſtijs, & obijci, differunt. 2021 c,2 in mar.
ſubſcriptio accuſatoris quibus uerbis fiat.in uerbo, Accuſatoris.
ſubſignare tribus modis capit 1243 c.1
ſubſtantia Quod uerba requiruntur. de ſubſtantia & forma, non ſufficit actum adimpleri per æquipolens. in uerbo,Verba.
ſubſtitutus. An poſſit per ſubſtitutum legere quis, in uerbo, Legere.
ſubſtruere 505 c.1
ſubtile ius. i. rigoroſum 1148 col. 1 §.codicilli.
ſubuenitur magis coniuncto ,quam non coniuncto, in uerbo, Coniuncto.
ſucceſſor rei ſingularis quandoque propter dolum autoris repellitur 116 c.1
ſucceſſione uniuerſalis & ſingularis an cū ſeparari poſſit 344 c.1.
ſucceſſorē rei quādoq; ſequi actio perſonalis.in uerbo, Perſonalis.
ſudoribus aquam manare.in uerbo, Aqua.
ſumma minor ineſt in maiori. in uerbo.Minor.quādoq; cōtra quādo ita uelūt parent ut ibi in mar.
ſumma quæſtionis 625 c.1
ſummaria quæſtio eſt pignoris diſtrahendi in uerbo, Pignoris.
ſummum ſupplicium. in uerbo, Supplicium.
ſumptus.i. aſſumptus 526 c.1
ſumptus ſtatuti in uerbo.Statuti.
ſuperficiariæ ædes 499 c.2 de ſuperfi.l.ij.
ſuperficiarius quis 23 c.1 in mar.
ſuperficiarius eſt quaſi inquilinus. l.iij.§.j.de noui oper.nuntia.
ſuperficies 424 c.2
ſuperficies, ſolū,in quo ineſt ſuperficies 487 c.1 ſuperficies dicitur ſolum & domus.
ſuperſtitio Iudaica. in uerbo, Iudaica.
ſuperuacuo 1154 c. i.§.qui in.
ſupplicium ſummum 949 c.1
ſuppreſſor 1043 c.2 §. idē princeps.
ſuſpectus.i. nō idoneus 409 c.1
ſuſpectum hæredem ſolæ facultates reddunt,tutorem fraudulenta adminiſtratio.l. ſi creditores. de priuileg.credit.
A ſuſpecto accipiendam.& à quo facile poſſe uerum ſciri index crediderit 1055 c. 1 in text.l.j.§. idem diuus.de quæſtio.
ſuſpenditur furtum magnum committens 1071 c. 2 in mar.
ſuſpendi an debeat corpus mortuū pendente lite criminis. in uerbo, Corpus.
ſuſpenſi ſunt morientium actus 181. col.1
ſuſpenſioni æquiparatur relegatio. in uerbo, Relegatio.
ſuſtinere honorem. l. honorem de muner.& honor.
ſuſtinere pœnam.i. differre.l. ſi qs de pœnis.
ſuus.i.obligatus 432 c.2
ſuus non eſt.i.non eſt ſanæ mentis. 412 c.2
ſuam rem emere quandoq; quis poteſt.l.cutem.§. penul. de publi.
ſyndici 1205 colum. 2 in mar.
Συνημμένων l.rerum de uſucap.

Tabellarius quid. 277 co.2
Tabularij 123 a co.2
Tabulæ. quid 1276 c. 2 in margi
tacens quādo dī conſentire 1177 c.2
tacita conuentio quandoque ualet. in uerbo,Conuentio.
tangere.i.colligere 517 colum.1
taxatiua dictio nō excludit ſimiles caſus.232 colum.2 in margi 323. colum.2 in margine.
tecton.i.faber.459 c.2
tectorium.quid 66 c.2 in tex.
temere.Non temere 931 c.1
temperamentū optimum fit ex duobus contrarijs 209 c.2 in mar.
tempeſtatis uis ſeruiunn pōt.l.ſluminum.§.ultim.de dam.infect.
temporarium exilium 1207 col. 1 . §.ordine.
tempus præteritum pro futuro. in uerbo,Præteritum.
tempus pro cauſa 540 c.1
tempus prope 379 c.1 & 632 c.1
temporis æſtimatio.l. item eum de uerbor.obli.
tenetur uſusfructus, non poſſidetur § quod ait.quor.legat.
tenere.i. obligare, adſtringere. l.j. hęc actio.ne uis fiat ei.
tenere.i.poſſidere 312 c.1
tergiuerſari in uerbo, Calumniam.
termini prorogatio quid operetur in uerbo, Prorogatio.
teſtamētarius.i. tabellio 102 a c.1.
teſtamentum interlinire, ſubijcere. reſignare &c. 1023 colum.2.l.qui teſtamentum & 1030 c.1
teſtamentum nullum quādoque reconualeſcit 445 c.1
teſtamentum rūpit poſthumus 290 c.2 in mar.
teſtamenti tabulæ quando ſint exhibendæ 447 c.1
teſtamento reciſſo, an libertas reſcindatur 212 c.1
teſtari 10 c.2.§. ſi quis & 924 col.2 & 1002 c.1
teſtatio.l. nuntiatio coram teſtibus 14 c.2 in fine.
teſtatio & teſtimonium. 1021 c. 1.l. pœna & 1026 co.2.§. item qui.
teſtationem conſignare 1063 col. 2 §.ſolet.
In teſtationem referre.l.nō ſolū. §.j.de noui operis nuntia.
In teſtationem redigere 354 c.2
teſtatio.i.coram teſtibus 613 c.2
teſtato conuenire 614 c. 2
teſtatoris dolus, an noceat hæredi. in uerbo,Dolus.
teſtatoris fraudulentum conſiliū. l. ſi quis.qui & à quib.ma.
teſtimonia unius non credendum. 1063 c.1
teſtis deponens dolo malo in cauſa capitali contra innocentem punitur ut homicida. 314 col. 2 in margi.
teſtis non poteſt iurare per nunciū. 1060 1.2 in mar.
teſtis dictum ualet dicentis uidētur mihi quod hic poſſedit decem annis 239 c.1 in mar.
teſte altero carens, miles eſſe poteſt in uerbo.Miles.
teſtes debent deponere & interrogari ſuper his, quæ ſunt facti 638 c.1 in mar.
teſtes falſi qualiter puniendi 334 c. 2.in mar.
teſtes non tenentur dicere diem & conſulem 79.c.1
teſtes prolati 1051 c.2.l.patre.
theſaurus 215 c.1 in mar.
theſaurus quid.l. nunquam .de acquir.rer.dom.
theſaurus impropriè dicitur pecunia condita 309 columna 2.l.peregrè.

thſibis

Thlibiæ 1018.c.j.in mar.
tignum,quid.l.j.de tigno iniuncto.
tigni appella. quid continetur.263.
c.2.§.appellatione.
titulum,an auferat interruptio poſ-
ſeſſionis 127 c 1 in mar.
toga,quid 1132.c.2 in mar.
tolerare,quid 1276 c.2.
tortena 460 c. 1.§. item.
torqueri ſeruus quando poteſt in
dominum.in uerbo,Seruus.
tortura. Confeſſio extraiudicialis
ſufficit ad torturam. 1602 co.2 in
margine.
Confeſſio facta in tortura etiam
perſeuerata ſine indicijs nõ nocet
confeſſo 1054 c.1 in mar.
tortus ſemel ſecundo torqueri po-
teſt ex cauſa. l.repeti.de quæſtio.
totum uinum non partem fundere
permittitur.in uerbo,Vinum.
In totum.i.ſed & ſi §.conſulit.ff.
de petit.hæredit.
Quod iuris eſt in toto quo ad to-
tum,& idẽ quoque in parte quo
ad partem 353 co. 1.l.an pars pro
derelict.
trahere.i.contrahere 220 c.1.
trahere reliqua 213 c. 2.§. Impera-
tor.
transferre poſſum in alium licentiã
quam habeo de ingrediendo tem
autoritate propria. in uerbo, Li-
centia.
tranſactio ſuper re aliena fieri po-
teſt 637 c. 2
tranſactum.id eſt completum 492.
co.1
tranſducere 484 c.2
tres liberi 1207 c.2.§.quamuis.
tribunorum officium 1164 col.2 in
marg.
tributoria, an tollatur electione in
uerbo,Actio de peculio.
tributum, & uectigal differunt.94.
colum.2
triſte auxilium, appellatio. l.ſerui.
de appel.
triticum,quid 670 col. 1
trocus.i.rota.459 col.1
tubus 509c.1
tunc,dictio 652 c.1 in mar.
turba.quid.l.prætor.ui bo.rapt.
turpitudinis in pari cauſa potior eſt
conditio poſſidentis. in uerbo
Poſſidentis.
tutelæ excuſatio non datur,niſi cau
ſa cognita in uerbo,excuſatio.
tutor ſuſpectus, & hæres,differunt,
in uerbo,Suſpectus.
tutoris authoritas ſupplet infantia
iudicium.l. quamuis de acqu.po.
tutoris dolus, an noceat pupillo.in
uerb.Dolus.
tutorem habenti tutor non datur,
curator ſic 134 c.2 in mar.
tyrones 984 c.2

V

Vacare 1207 c.1 in mar.
Vacãs uxor.i uidua 1022.
col.2
Vacua poſ.quæ 818 col.1
uacuus locus.i. ſine ædificio.l. præ-
tor ait. §. ſiue autem. de no.oper.
nuntia.
ualet ex poſt facto, quod ab initio
non ualuit.in uerbo,Initio.
ualetudinarij 1214 in tex.
uani timoris nulla excuſatio eſt.l.ſi
quis ab.de re iudi.
uapor.i.aqua calida 507 c. 2
uapores balnearij.in uerbo, Balnea
ria.
varijs ex figuris cauſarum obliga-
tiones.in uerbo.Obligationes.
uaſalli filius facile impetrat inueſti
turam 501 c.2
uaſallus uaſalli non eſt primi ua-
ſallus 1260 c.2
vectigal & tributum differunt.94.
co.2
vectigal ex quare præſtatur.ibidem
vectigalia prædia.quæ 44 columna
prima.
vectores ſunt,qui uehuntur 100 co
lum.2
vehere & portare differunt 505 co.
1 & 507 c.j.
vehicularis curſus. in uerbo, Cur-
ſus.
uel.i.etiam 977 c.1
vel pro id eſt 974 c.2
vel.i.ſaltẽ 511 c.1.& 682 c.1 & 752
col.1
venatorium in ludũ damnare reos,
quid 1067 c.2 in mar.
vendere alteri prominentia ſub pœna
&c.674 c.2 in mar.
vendere rem litigioſam 1117 c.2
in tex.
vendi poſſunt debitoris bona auto-
ritate iudicis in uerbo, Creditor.
venditis bonis concubina eximitur
l.pe.de priui.credi.
vẽditio in ludo facta, an ualeat 595
c.1 in mar.
venditio ſimulata quæ. in uerbo,
Simulata.
In uenditione bona fide debet
eſſe tempore contractu & tradi-
tionis 337 c.2.in mar.
uenditor uariè ſumitur 379 c. 2.
vendico quandoque quod poſſideo.
407 c.2
venenarij 1076.c.2.§.uenenarij.
ueneris res 1000 c.2
ventilata quæſtio 583 colũ.2 §.illa
etiam.
uentrale,in uerbo,In uentrales.
uenuſtas 1196 c.2.in mar.
uerberare, quid 939 c.2 in tex.
uerberare, & pulſare, differunt. in
uerbo,Pulſare.
verba de ſubſtantia & forma quan-
do requiruntur, non ſufficit actũ
adimpleri per æquipollens 611 c.
2 in mar.
verbis uerba ſoluſitur id eſt, obli-
gatio uerbis contracta acceptila-
tione,quæ uerbis conſtat, ſolui-
tur.l.niſi de acceptilationibus.
verecundia id eſt reuerentia 124 co
lum.2
veritas quam opinio magis ſpectan
da.co.2
veſpertilio,quia 797 c.1.
ueſpillo.ibidem in mar.
uetare & iubere uerba ſunt interlo-
cutoria.in uerbo,Iubere.
veterinarij 1214 c.2 in mar.
uetus conſuetudo, quæ comprobat
ſolemnia ſunt. l. imperatores.
de pollici.
uetuſtas. i.inueterata conſuetudo:
76 c.2
uetuſtas eſt tempus decem anno-
rum.98 c.2
uetuſtas dat iuriſdictionem.l. ſi. de
aqua plu.
uetuſtas uicem legis obtinet.l.ſi. de
aqua plu.
uetuſtati cedunt lex & natura 77 co
lum.2
uia agraria 454 c.1.
uia cliuoſa 455 c.2 §. deteriorem.
uia.& iter differunt 450 c. 2.
uia militaris & publica.ibidem.
uia prætoria, conſularis, militaris.
454 c.2
uia publica 454 c. 1.§.uiam.
uia quandoque.i.ſeruitus uiæ 17 co
lum.1
uia ruſtica 454 colum. 2 hoc inter-
dictum
uia triplex 450 c.1
uia uicinalis.in uerbo, Vicinalis.
uiam aperire 458 c.1 l.prætor.
uiam purgare. l.j. de uia public. &
itin.public.
uiarum quædam publicæ. quædam
priuatæ,aliæ uicinales 454 colũ-
na 1
uicinalis uia.leg.ſi.de loco & itine.
pub. uide in uerbo,Viarum.
uicinus locus quis dicatur 27 c.2
uiciſſim reconueniendo, an unum
per aliud tollatur.in uerbo,Tol-
lere.
uectinarij 1214 c.2.in mar.
uideri.i.præſumi 660 c. 2
uigilantibus iura ciuile ſcriptum eſt.
l.pupillus.in fi.quæ in fraud.cred.
uiginti primi 1230c.2 in mar.
Ex uinculis cauſam dicere.in uer
bo,Cauſam
uindicare rempub.l. quod reipubli.
de iniur.
uindictam ſumendi authoritate p-
pria facultas quando poteſt per
alium exerceri 472 columna 2 in
mar.
uinearum populatores capite ple-
ctuntur 911 c. 1 in mar.
uinum totum non partem fundere
permittitur 1291 c.2
uiolenter cognitam eſſe fœminam
qualiter probatur 1010 col. 1 in
mar.
uiolentum ex interuallo nõ pellen
dum in uerbo,Expellere.
uirgæ ſanguinex.l.pe. ad l.Pompe.
de parric.
uirgarij patria 1187 c.2.
uirgines nondũ uiri potentes cor-
rumpens, qualiter punitur 1080.
c.1 in tex
uis atrox 487 c.1 §.ad ſolam.
uis diuina.i uis maior.l.fluminũ.§.
uitium.de d.m.infect.

ui-

Vſ factum, quid 510 colum. §. quid ſit.
Viſceribus uim inferre l. Cic. de pœ. nide in uerbo, Mulier.
Viſitationem ſoluens pro beneficio litigioſo, non facit ius ſuum melius, regu. iur. l. quæ quiſque. de ac quiren. re. do.
Vtiare. Quod utiat, non debet ſub intelligi. in uerbo, Subaudiri.
Vitioſus locus dicitur paluſtris. 89 col. 1. Vide in uerbo, Locus.
Vitioſæ ædes. i. ruinoſæ. l. qui bona §. ſi quis de damno infecto.
Vitium ædium, loci, & operis differunt 58 col. 4
Vitium litigioſi rem non afficit. in uerbo, Litigioſi.
Vitium operis 495 col. 2. § qui hoc.
Vitis geſtamen erat Centurionum. 1163. col. 2 in mar.
Vite a Centurionibus cædebantur milites. ibid.
Viuos exuri ſacrilegos. l. vj ad leg. Iul. pecul.
Vlpian: origo. l. j. in princ. de cenſi.
Vniuerſitas ſtare debet. in concilio 1317 c. 2 in mar.
Vniuerſitas fundi, non ſingulæ partes poſſidentur in uerbo, Fundus
Cum uniuerſitate transferuntur quædam, quæ alias transferri non poſſunt 215 co. 1. in mar.
Vnus tantum familiam conſtituit. in uerbo, Familiam.
Vnum non ſufficit, ſi plura requirantur. in uerbo, Duo.
Vnius teſtimonio non credendum. 1061 c. j. in tex.
Voluiſſe præſumitur ſcribens quod ſcriptum inuenitur. in uerbo, Scriptum.
Voluntas defuncti ſtudioſè exequi debet. in uerbo, Defuncti.
Voluntas non ſemper ſeruanda. in uerbo, Defuncti.
Voluntatis expreſſæ, & eius quæ ineſt, diuerſa cauſa eſt. l. eum qui certarum. de uerb. oblig.
Voluntatem important uerba quædam ut ſi ædificauero. i. ædificare uoluero 452 co. 2
Voluntarius nemo uidetur, ut bona diligentur 412 col. 2 l. 2. de cuſt. bo. dam.
Voluntarium exilium. 172 colum. 2 in mar.
Vrbis. i. Roma. 985. col. 2
Pertinet ad decus urbium, ædificia non derelinqui 15. colum. 2. l. prętor. §. in hoc interdictum. de no. ope. nun.
Vſitatum 1100. col. 1. §. idem.
Vſucapere pro hærede quis dicitur. 459 col. 2
Vſucapi poſſunt pecorum fœtus 815 col. 2
Vſucapio, an habeat locum in emptione conditionali. in qua pendente conditione traditio fit 357 col. 2. in mar.
Vſucapio & præſcriptio differunt 314 col. 1
Vſucapio pro hærede ut locum habeat, quid requiratur 349 col. 2
Vſucapio quare inducta 359. col. 2
Vſucapionis & poſſeſſionis cauſa ſeparata. l. 1. §. ſeparata. pro empto.
Vſuræ non currunt, ſi non ſtetit per debitorem, quo minus ſolueret. 935 co. 2. in mar.
Vſuræ tem. ſi. l. 1. maiores. 818. c. 2
Vſurarum conſtitutio. 652 co. 2
Vſusfructus eſt indiuiſibilis, licet utilitas eius diuidi poſſit. 724 col. 2
Vſusfructus non poſſidetur, ſed tenetur. in uerbo, Teneri.
Vſusfructus nõ poteſt conſtitui duobus in ſolidum in eadem re. 708. col. 1 in mar.
Vt, dictio uarie ſumitur 436. c. 2
Vtenſilia 1196 co. 1
Vt. i. poſtquam 683 co. 2
Vtimur hoc iure. l. Stichum. § ſi Stichus. de Stadib.
Vtilis. i. efficax. 641 co. 2
Vtilis actio 640 co. 2
Vtilis actio quandoque. i. efficax 641 col. 1
Vtile. i. efficax. 52 col. 2 & 479 colum. 1
Vtile per inutile, an & quando uitiatur. 714 co. 2 in mar.
Vtile per inutile non uitiatur. l. j. §. ſed ſi. de uerb. oblig.
Vtilitas ſi eſt eadem, idem ius ſtatuitur. in uerbo, Ratio.
Vulgaris interpretatio ſequenda. 1265 co. 2 in mar.
Vulgaris error 994 co. 1 in mar.
Vulneratus cenſetur mortuus à die illati uulneris, ſi moriatur 985 colum. 2 in mar.
Vulua mulieris habere poteſt quinque loculamenta. l. ſi pater. de ſolut.
Vxor iuſta & iniuſta, quæ. 994 col. 1 in mar.
Vxor quas operas debet marito 199 col. 2 in mar.
Vxor uacans in uerbo, Vacans.

X

Xenoparochi. 1205 colum. 1 in mar.

Y

ὑδραύλαι τες. 74. co. 2. in text.
ὑ[illegible]. 1284. col. 1. in mar.
ὑπερῷον. 485. co. 2. in tex.
ὑπέγγυον. 485. co 1. in tex.

FINIS.

INDEX PRAECIPVARVM MATERIARVM.

Quæ ſemper menti inhærere debent, iam denuo ab Aegidio Perrino, officiali de Ioſaio, cum magna diligentia, in ſingularem ſtudioſorum omnium vtilitatem collectus.

A

Abolitio pœnæ eſt temporaria coerctio. 1079 col. 1 in princip. text.

Abſens non nocet præſenti. l. i. de ſideicom. liber.

Abſoluere poteſt qui condemnare poteſt. l. iij. de re iudic.

Acceſſorium ſine principali eſſe nō po eſt. 739 colum. 2

Accidens non mutat materiam. 25 2 col. 1 §. apum. de acqui. rer. dom.

Acquirere. Iiſdem modis res deſinūt eſſe noſtræ quibus acquiruntur. l. j. pro derelict.

Acquirere negligens creditores non fraudat l. qui autem. in princ. quæ in fraud. credit.

Acquirendi ſpecies eſt, obligatione alium liberare. l. ſpecies. de accepilat.

Neceſſaria ad acquirendum, ſunt neceſſaria ad perdendum. l. quem Admodum. de acquir. poſſ.

Acta inter alios. aliis non nocet. l. ſæpe de re iudic.

Actio ſemel extincta reuiuiſcere non poteſt. in uerbo, Obligatio.

Actio ſi uiridat, multo magis & exceptio. l. j. §. quod autem. de ſuperficieb.

Actiones duæ poſſunt ſimul proponi. 419 col. 1 quorum legs.

Adminiſtrare honor eſt. 259 columna 2

Adulterum occidere cur patri, non marito liceat. l. nec in ea. de adul.

Aduocatorum priuilegium. 163 columna. 1

Affectare tutelam non dicitur, qui eſt idoneus. l. uxori. ad leg. Corn. de falſ.

Affectioni parentum parcitur. l. iuj. in fin. de re milit.

Affectione carent pupillus & furioſus. l. j. §. ſi furioſus. de acquirend. poſſeſſ.

Affectus. Furtum non ſit ſine affectu furandi. l. furtum. de uſucap.

Affectu non luxuria libertas danda l. illud de ma uindict.

Affectu carent pupillus & furioſus. l. j. §. hoc edicto. ne uis ſi. ei.

Agri portio uide ur aqua uius. l. in quia in princip. quod ui aut clam.

Ali de alieno quandoque quis poteſt. 1195 col. 1

Alienantur quædam non ſol. 275. column. 1. l. quadam.

Alienatione prohibita, prohibetur uſuca 326 col. 1 in margi.

Alienum factum inutiliter promittitur. l. ſicut. de fideic.

Alienum factum noſtrum dicitur. in uerbo, Factum.

Alienum largiri ſpecies lucri eſt. in uerbo, Lucri.

Alieni facti ignorantia tolerabilis. l. ſi. pro ſuo.

Alieno admiſſo grauior pęna non luendo l. cum ratio. in prin. de portio. quæ lib. dan. conced.

Alius. Qui per alium facit per ſe ipſum facere uidetur. 761. l. non ſolum. de liberali cau. in marg.

Quærit quis per alium, quod per ſe non poteſt. 763 col. 2

Aliis non nocet res inter alios acta. l. ſæpe. de re iudic.

Res inter alios iudicata, aliis non obeſt. in uerbo, Res inter.

Alternatiuorum utraque pars quandoque eſt in obligatione. 219 columna 2

Ambiguus iudicis ſermo ab eo interpretatur. l. in prætorijs. de prætor. ſtipul.

Amico parum diligenti, qui rem cuſtodiendam tradit, de ſe quæri debet. in uerbo, Negligenti.

Amiſſum. Turpiter amiſſum poſtliminio caret. l. ſecunda in ua. de cap. & poſtlimi.

Amiſſo debito quandoque debitor non tenetur. in uerbo, Debitor.

Amittit errans nemo. l. ſi procura. de acquir. rer. domi.

Ampliari imperium hominum adiectione, quam pecuniarum præſtari. l. cum tauo. §. ſi plures. de bo. damnatorum.

Animus cuiuſque ex eo, quod quiſque ante dix. rat, probatur. 577 c. 2. in margi.

Animi languor damnum afferre nō debet. in uerbo, Damnum.

Animo & corpore quæritur, & perditur animo & corpore l. quemadmodum. de acqui. poſſeſſ.

Antecedens probans ſequentia. In uerbo, Animus.

Appellans ante tempora appella. eſt puniendus pœna mortis. 1036 columna 2 in mar.

Appellans nondum damnatus eſt. l. ij. §. j. de pœnis.

Appellans remedio condemnatio extinguitur pronuntiatum. 1047 col 2 l. j. in fin. ad Senatuſconſultum Turpill.

Approbatum ſemel amplius non reprobatur. 995 col. 1 in margi. l. ſi uxor. §. ſed & ſi. de adulte.

Aqua calida in Aſia terræ irrigantur. 498 c. 1 §. conſtat. l. j. de aqua quoti.

Aqua agrus uidetur portio. in uerbo, agri.

Arma poſtliminio non reuertuntur l. ſi. in ſi. de capt. & poſtlimi.

Aſſidua frequentia, quaſi nōnullam præbet infamiam. l. item apud. §. aliud. de iniur.

Auaritię caput, roma. 345 col. 1

Auditus. Teſtimonium de auditu quandoque admittitur. l. ij. §. idē Labeo. de aqua plu.

Auferre rem meam poſſum autoritate propria, quando non habeo copiam iudicis. 427 col. 2 in margine.

Accuſatores debent eſſe minores. l. ad rem publ. de mune. & hono.

Autoritas publica excuſat. l. quod principis. de aqua pluuia.

B

Beneficium amittitur propter delictum. 908 col. j

Beneficium conſuetum concedi a principe, dicitur impetrabile. 501 co. 1. in mar.

Beneficium iuris nemini auferendū 366 col. 2 in margi. l. iij. §. ſi quis. de re iudic.

Beneficium ſuum nemini debet eſſe damnoſum. l. Paulus. de prætor. ſtipulat.

Benignior interpretatio capienda. l. qui duos. § j. de ma. teſtam. fallit quandoque in dubio. 355 c. 1

Benignitas laudatur. l. ſi uentri. in ſi. de pri. credit.

Benignitas rigori præfe enda. l. iij. §. Stichus annua. de ſtatulıber. & l. ſi ſtatu. ad prin. eo. tit.

Bis idem qui promittit, amplius quàm ſemel non tenetur. l. qui bis. de uerbo. oblig.

Bonos ſeruos habere debent publicani. l. iij. de pu.

Bona dicuntur cuiuſque, quæ ære alieno ſuperſunt. l. non poſſunt. de iure fiſci.

Bona non ſunt facile diſſipanda. 418. col. 2 lege ſecunda. de cura. bo. dando.

C

Calida aqua irrigari q̄ſque agros. in uerbo, Aqua.

Calliditas reprobatur. l. j. §. quæſitum. de ſepara.

Calor inconſultus calumniæ uitio caret.

caret.l j.§. quæri. adſenatuſ.con. Turpil.
caunis ia caret inconſultus calor. ibidem.
captio uitanda. l.ſi rem mili. de uſu cap.
captioſa non debet eſſe creditoribus pupilis ignorantia. in uerbo, Pupilli.
caſtrari, uel ſponte nemo debet. l. iiij.§ plane.ad l.Cor.de ſic.
caſtrorum diſciplina antiquior fuit Romanis, quam charitas liberorũ.l.poſtliminiũ.§.filius.de cap.
cauſæ continentia non debet diuidi. 48 col j.gloſſ. ſi l.cum fundum de ui & ui ar.
cauſæ magis quam perſonæ beneficium datur.l.tempus.de re iud.
cœlum,ſupra ædes meas liberum eſt uſque ad cœlũ.gl.antep.l.ſi opus. quod ui aut clam.
cenſus. Quæ quiſque aliena in cenſum deducit, nihilominus eius fiunt.l.quæ quiſque.de acquir.rer. domi.
cœptus dies habetur pro completo. l.in uſucap.de uſucapionibus.
certo certius eſt. l. ait prætor. §. ſi eum.quæ in fraudem credi.
ceſſio bonorum non liberat fideiuſſorem.l. hæres debitore.§. Quod ſi.de fideiuſ.& ibi in mar.
charitas liberorum non fuit potior Romanis,quam caſtrorum diſciplina.in uerbo,Caſtrorum.
charitatem auget commilitium. in uerbo,Commilitium.
citatio ſi eſt notoriè nulla. priuilegiatus non tenetur comparere. 330 col.2 in mar.
ciues omnes,quod rem publi.defendere poſſunt. l. iiij. de oper. no. nunc.
cloacæ immundæ peſtem cient, & ruinam.l.j.de cloa.
cloacarum immunditiæ peſtem generant.12 col.4.
cogitatio delicti nocet. in uerbo, delicti.
cogitationis pœnam nemo meretur l.cogitationis.de pœ.
cogitatione animi nocens quis dicatur.l.impuberem.§.ſed & ſi.ad legem.Cor.de ſi.
cogitationis ratio habetur.l. uel ſi. de rea uindic.
cognitio meritatis prodeſt. 3167 columna 2 in mar.
colonus retinet poſſeſſionem domini eiecti.in uerbo, Dominus.
commilitium charitatem auget. l. hæreditatem de caſtren.pec.
commodũ debet eſſe, ubi eſt onus. 756 col.1
concedere. Non concedere eſt retinere. 295 col.j.
conceptio medicamentia nõ eſt impedienda.lege iiij. in fin.de ſtatu libe.
concordia matrimonia pater turbare non debet in uerbo, Matrimonia.
condemnare qui poteſt, & abſoluere.l.iij.de re iudica.
Cõdemnato dantur quatuor mẽſes ad ſoluẽdum.In uerbo. Debitori.
Conditio par ong inſ. adimenda.l.iiij. ad ſi.de incen.rui.nau.
Cõditio ſemel expleta, expleri amplius non poteſt.l.ſi ita.ad princ. de teſta.
Conditio ſuſpendit libertatem. 140 col. 2 in mar.
Conditionis peioris non debet eſſe dominus, quam non dominus. 1148 col.2
Conductio eſt in nummo uno.l. ſi quis ante. in ſi.de acqui.poſ.
Confeſſio facta in tortura etiam perſeuerata ſine indiciis non nocet confeſſo. 1034 col. j.in mar.
Confeſſus in iure pro iudicato habetur l.poſt rem.de re iudica.
Confeſſus pro iudicato. 385 co.j.l. j.de confeſſ.& l.iij.eo.titu.
Confeſſus ſua damnatur ſententia. l.j de confeſſ.
Confeſſus ſe occidiſſe hominẽ. tenetur de occiſo.l.iiij.de confeſſ.
Coniecturæ locus eſt in incertis, nõ in certis.695 col.ij.l. cõtinuus.§. j.de uerb.oblig.
Conſcientia delicti nocet. l. quæ ſitum.qui & a qui.ma.
Conſcientia ſceleris inſtat aſt.l.aut facta. in princip.de pœnis.
Conſentire alij poteſt. qui per ſe facere non poteſt. 141 co.2.in mar.
Conſentientem fraudat nemo. in uerbo.Scien es.
Conſenſus eorum requiritur,quorũ iuri aliquid detrahitur. 14 colũ 2 in mar.
Conſenſus plurium quando requiritur,debet ſimul præſtari.36 col.3 in margi.
Cõſignatio olim fiebat in æde ſacra l.ſi.de tabulis exhi.l.iiij.de ſtatu liber.
Conſignationes olim fiebant in æde ſacra.
Conſilium alij nemo præſtare põt qui ſuiſ faciendi conſilium capere non poteſt.in uerbo.Opem.
Cõſtare oportet prius de crimine, & pronuntiare.l. eius qui.de iure fi.
Conſuetudo dat iuriſdictionem.l ſi. de aqua plu.
Cõſuetudo facit perſonam eligibilem, quæ alias eſt ineligibilis. in uerbo,Eligibilis.
Cõſuetudo ſpecialis derogat legi, ſi eſt rationabilis, & legitima. 512. col 2 in mar.§ ſed & ſi.l.iiij quod ui aut clam.
Corporalia munera non præſtant fœminæ in uerbo,Fœminæ.
Corpore & animo quæritur,& perditur poſſeſſio. l. quemadmodũ. de acquirend.poſſeſ.
Continentia cauſæ non diuiditur. uerbo,Cauſæ.
Cõtumax nõ eſt, qui litem ſochoata... ſecut,uocatus ad maius tribunal.l.contra.de re iudic.
Cõtuma quam obſequens doriosè tractatur.l.iij.de re iudic.
Contumaciæ eſt delictum. l.contumacia de re iudi.
Contumacia militis capitalis. leg. omne.§ ij.de re mili art.
Cõuentio. Beneficium dolo perdit. ne quis conue tatur niſi in quantum facere poteſt. in uerbo, Dolo.
Conuenti quem nondum poſſe, & debitorem eum non eſſe, nihil refert. in uerbo,Debitor.
creditor improbus eſt, qui uult iterum conſequi. quod accepit. in uerbo, improbus.
creditores nõ fraudat negligens acquirere.l.qui autem. quæ in fraudem cre ſi.in princ.legis.
crimen enorme non habet remiſſionem ultionis. l. Ca.j. de fideicõ. liber.
crimen ſi graue eſt,ibi puniri debet quis,ubi illud admiſit. in uerbo, Puniri.
Conſtare oportet prius de crimine, quam pronuntiare. l. eius qui. de iur.fiſ.
culpa dolo proxima dolum repræſentat.l.j.ſi quis teſta.liber.
culturæ ſtudium a militia auocat.l. milites.in princ.de re mili.

D

Damnatieum, q non delinquit,iniquum eſt. 9 col. 2 damnum dat,qui damni occaſionem præbet.l.iiij. ad ſin.in uerbo.ſap o.
Damnoſum nemini debet eſſe ſuũ beneficium. in uerbo, Beneficiũ.
Dare non ſemper eſt accipientis facere.206 columna j.
Dari rem ſuam, & non dari paria ſunt ibidem.
Datu cõtemplatione ſalutis eſt irreuocabile l.ſi pater §.ſin.de do.
Debetur præſenti die ſi dies non adiecta.in uer Die
Debitor. Non eſt æquum teneri eũ pecunia amiſſa, qui non teneretur ſi creditor accipere noluiſſet. l. qui decem in prin.de ſolu.
Debitor cum ſoluit poteſtatem habẽ be commemorare in quam cauſam ſoluit l.Paulus.de ſolu.
Debitor moroſus tenetur de interitu in uerbo,Periculum.
Debitor non debet uenire cum ſacco paratoa.l.quod decimas.de ſolutio.
Debitor quia nõ ſit an non ſitm cõtraire poſſit nihil refert.l.Falcidius §.ſi,in diem.quib.ex cau.in poſſ.ea.
Debitor datur.terminus ad ſoluendum,& ex cauſa prorogatur.l.de bitoribus de re iudic.
Decipit q nõ inſtruit. 234 column 3
Deceptus non dicitur iure commune ...l.iter.eod §.pe.de fidein.

decepto quam decipiẽti magis ſubuenitur. l. ſi quis ut.tor. de do. mis except.
defendere dotam debet miles. l. iij. in ti. de re mil.
defendi uxorea a uiris: non contra, æquum in uerbo, Vxores.
defenſionibus pluribus uti licet. l. is qui. de except.
defenſor uti idoneus nõ eſt minor. in uerbo. Minor.
deficiente cauſa deficit effectus 990 colum. a in margine. l. adulter. de adulter.
defuncti uoluntas ſtudioſe exequi debet 679 col. j.
delitiæ. Non delitiis, ſed iuſtis affectionibus libertas danda. l. illud de ma. uindic.
delictum grauius eſt militiam detrectare, quam appetere. in uerbo, Militiam.
delictum patris filio non nocet. in uerbo Patris.
propter delictum amittitur beneficium. In uerbo, Beneficium.
de bene cogitatio nocet. l. qua ...um. qui & a qu ...ma.
delicta non debent remanere impunita. l. Stichum. § ij. de ſolu.
de ... exemplo deterri... in uerbo, Exemplo.
damnari nõ debet, qui nõ deliquit. in uerbo. Damnari eum.
delinquens iterato punitur grauius in uerbo, Iterato.
deſinunt res noſtræ eſſe eiſdem modis, quibus acquiruntur. l. j. pro derelict.
deterior quandoque eſt pupilli conditio quam aliorum. 423 col. j.
dicere. Ex eo quod quis ante dixerit, probatur animus. 577 colum. a in marg.
dicere ius quis ſibi non poteſt. l. j. quo. lega.
diei adiectio pro reo eſt. l. enim qui cal. §. j. de uer. oblig.
dignitas eius qui nihil amiſit, non eſt impedienda. l. ſpurii. de decur.
dilatio ſi periculum ſit allatura, ceſſant iuris regulæ. l. v. §. ſi quis riuos de oper. no. nuntia. & l. j. de dam. infect.
diligere. Si diligo te, tu illum non ſequitur quod diligam illum. glo. debet. l. de accuſationibus. de di. tempo. præ.
diligens debet eſſe præceptor. l. Atilius. de dona.
diſcere bonum eſt. 171 col. j. in mar.
diſcere cupiebat Iul. uel alterum pedem in tumulo habẽs. l. apud Iul. de fideicom. liber.
diſcere cupiebat Põ. iuriſ. anno ætatis lxxviij. in l. apud Iul. de fideicom. liber.
diſcendi cupiditas morte ſola terminatur. l. Iulia. de fideicom. li.
diſcipuli erga præceptores ingrati eſſe nõ debent. l. Atilius. de do.
ditiores ſe putant homines. quam ſunt. in uerbo, Facultas.
diuidere. Nec mihi nec, tibi: ſed diuidatur. 711 col. ij.
diuiſa res melius intelligitur. 574. columna j.
docere maligne, decipere eſt. ar. l. rectiſſime. in ti. de libe. cau.
dolorem iuſtum temperare, difficile. l. ſi adulterio. §. imperatores. de adulte.
doloſius nil doloſo. l. ij. §. idem ait. ne quid in loco pu.
dolus cum dolo compenſatur. 580. columna ij.
dolus doloſo noxius non alteri. l. qui a debitore. quæ in frau. credi.
doli capax pupillus non cenſetur. l. j. §. hoc edicto. ne uis fi. ei.
dolo ex ſuo furti actio nemini quæritur. l. cum qui. § j. de fur.
dolo facit qui petit quod eſt redditurus. l. dolo. de do. ma. excep.
dolo malo non uidetur habere: qui iure ſuo utitur. l. iij. §. is tamen. de lib. ho. exhi.
dolo perditur beneficium, ne quis conueniatur, niſi in quantum facere poteſt. l. qui cum. de re iud.
dolo ſuo quando. lucratur quis. 1119 colum. 2
domeſticum malum, ſeruus improbus. l. j. §. ſeruu. fur. aduer. nau.
domicilium non habere difficile. l. eius qui. ad ti. ad municip.
dominium animo perdi non poteſt poſſeſſione retenta. l. ſi quis ui. §. j. de acqui. poſ.
dominium non quæritur poſſidendo. l. ſi finita. §. n. de dam. infec.
dominium præbet quãdoque nõ habens dominium. l. non eſt noua. de acqui. re. do.
dominia auferunt flumina. 264 col. j. §. flumina. l. ergo. de acqui. re. domi.
dominus eiectus retinet poſſeſ. per colum 473 col. 1. in mar.
dominus non debet eſſe peioris cõditionis, quam nõ dominus. 1149 columna j.
dominus ſui nemo eſt 711 col. ij.
domini appel. fructuarius continetur. l. in uenditione. de bon. auto. iudi. poſ.
dominum habet, qui ſocium habet. 95 col. 2 in mar.
domus cuique tutiſſimum refugiũ. 1217 col. j.
domus dicitur, in qua quis degit, etiam ſi aliena ſit. l. dies. §. prætor de dam. infect.
domus dirutæ reficiendæ. l. ad curatoris. de dam. infecto.
de domo extrahi quis non debet. l. dies. §. prætor de dam. infec.
donare eſt perdere. l. filiusf. in prin. ibi, ut perdat. de dona.
donari uidetur, quod nullo iure cogente conceditur. l. donari de do.
donatori pinguius ſuccurritur quã alteri debitori. l. exhæredatam. de re iudi.
dubium. In dubio fauorabilis ſenſus præferendus. 151 col. ij.
dubia uerba in ſtipulationibus qualiter interpretanda. l. in conuentionalibus. de uerbo. oblig.
dulcedo uſuræ. non magna. in uerbo Vſurarum.
duo uel plures ſi requiruntur. nõ ſufficit alterum adeſſe. 523 col. j.
duplex ſolutio ex eodem debito recipi non debet. in uerbo, Improbus.
datum nihil, aut remiſſius conſtitutum. l. iiij. in fi. de incẽ. rui. nau.

E

AEde ſacra olĩ cõſignabat pecunia. l. iiij. de ſtatulib.
ædes cõſiſtit ex ſolo & ſuperficie. l. cũ qui. de uſucap.
ædificia non derelinqui pertinet ad decus urbis. in uerbo. Pertinet.
egere. Ratio habenda eſt ne egeat, qui cõuenitur in quantum facere poteſt. l. inter eos. de re iudic.
eligendum eſt de duobus remediis melius. in uerbo, Remedia.
eligens ſemel mutare uoluntatem non poteſt. l. ſi quis ſtipu. ad pri. de uerbo. obliga.
emptio nominis nõ ſemper facilis: quia numeratio nõ ſemper eſt in expedito. l. ſi dubitet. ad princ. de fideiuſ.
enormitas criminis ultionis remiſſionem nõ meretur. l. Caij. de fideicom. liber.
enuntiatiua uerba in modum cauſæ prolata, exceptionem inducunt. l. pater. §. auus. de do. ma. & me. exc.
epiſcopi reuerentia, & metus, æquiparantur. in uerbo, Reuerentia epiſcopi.
equitas iuri ſtricto præfertur. 125. columna ij.
equitas rigori præualet. gl. pe. l. qui Romæ. de uer. & oblig.
errans nemo rem ſuam amittit. l. ſi procurator. de acqui. re. do.
errans nõ fatetur: niſi quis ignoret. l. non fatetur. de confeſ.
errantis nulla uoluntas. l. ſed hoc. de aqua plu.
erranti ignoſcendum. l. interdum. §. diuus de publi.
error & imperitia excuſat. l. ſed hoc de aqua pluuia.
error in ſyllaba non nocet. l. qui habebat. de ma. teſta.
error iuris quando nocet. 385 col. j.
erroris fideiuſſio nulla. l. ſi quis de ſi.
errore ueritas originis nõ admittitur. l. aſſumptio. ad municip.
euenire quod poteſt. inſpicitur. 35. col. 4. l. qui bona. §. cum inter de dam infect.
exceptionibus pluribus uti licet. l. nemo. de except.
excipiuntur quædam tacite in ſermone. gl. fin. l. ſi. de aqua quoti.
excuſat publica autoritas, & maioris iuſſus. l. quod principis. de aqua plu. arc.
executionis ſententiæ tempus poteſt iudex prorogare uel arctare. l. j. de re iudica.

exemplo

exẽplo deterriti minus delinquũt l. ſi quis. de pœn.
expectare nõ teneor me primo percuti. 474 co. 2. gloſ. armorum §. armorũ. §. qui armati. l. iij. de ui & ui arma.
expreſſa ſæpe nocẽt. gl. ſi. l. ij. de di. & temp. præſ. 568 co. 2
expreſſæ uoluntatis, & eius quæ in eſt. i. tacitæ, diuerſa eſt cauſa. l. cũ qui per. de uerb. oblig.
exprimi quædam uerbis minus poſſunt, quàm intellectu percipi l. tantum. de ſolu.
extraordinarium ſubſidium ceſſat, ubi datur ordinariũ. l. iij. in princip. de no. ope. nuntia.

F

Facere. Qui nõ facit quod facere debet, ſ punitur 1162 col. 2
facit, q nõ scit. 422 co. 2 l. in fraudem. quæ in fraud. credi.
facere per ſe qui nequit, conſentire poteſt. in uerbo, Conſentire.
facere per ſe uidetur, qui per alium facit, cum agitur de lucro. in uerbo, Lucrum.
Beneficiũ dolo perditur, ne quis conueniatur, niſi quãtum facere poteſt. in uerbo, Dolo.
facere quãtum poteſt, ſoluit miles. l. miles. de re iudic.
factum alienũ inutiliter promittitur. l. ſtipul. de fide.
factum alienum quãdoq; noſtrum dicitur. 272 co. 2. in mar. l. eaque. de acquir. rer. do.
facta materius nõ debet nocere ei qui nihil facit. l. de pupillo. §. ſi plurium. de no. ope. nuntia. Vide in uerbo, nocere.
factum infectum fieri non poteſt. l. in bello. factæ. de cap.
factum nouiſſimè præualet. l. ſi qs ante. de acqui. poſſ.
factum pro infecto haberi non poteſt. 149 colum. 2
factum ſemel amplius fieri non poteſt. 149 co. 2
facti alieni ignorantia tolerabilis eſt. l. ſi. pro ſuo.
facti quæſtio, in iudicis arbitrio eſt, pœnæ perſecutio, nõ eiᵘ uolũtati, ſed legis autoritati mandatur. l. j. §. ij. ad ſenatuſcon. Turpi.
facta quod eſt, facile amittit pupillᵘˢ in poſſeſſionem corporalẽ. l. poſſeſſionem. de acqui. poſ.
Cogi pręciſè ad factum an & quãdo quis poſſit. 116 co. 2.
factũ tenet, quod alias non teneret. 271 colum. 2. in mar. l. quamuis. de acquir. re. do.
facultas. Sua cuiq; facultas impuſi da. l. j. §. item ſciendũ. de ſeparat.
facultas. Sæpe de facultatibus ſuis amplius ſperant homines, quàm in eis ſit. l. in fraudem. qui & à qui. ma.
falſa demonſtratio non uitiat legatum. l. teſtamento. de ma. teſta.
famæ cuius parcitur, multo magis & uitæ. l. ſi adulterium. in fin. de adulter.
familiaritas militaris & ſcholaris prodeſt. 1167 co. 2 in mar.
fari qui non poteſt, nec ſtipulari. l. mulier. de uerb. oblig.
fauor publicæ diſciplinæ dictat. ut maleficia puniantur. l. Stichũ. §. ij. de ſolut.
fauorabilis ſenſus in dubio præferẽdus. 151 col. 2
fœmina impunè ius ignorat. in uerbo, Ruſticus.
fœminæ corporalia munera nõ obeunt. l. iij. §. corporalia. de mun. & honorib.
fideiubendo pro ſe obligatur nemo l. hæres à deb. §. ſeruo. de fide.
fideiuſſio erroris nulla. in uerbo, Erroris.
fideiuſſio maleficiorum eſſe nõ poteſt. l. ſi à reo. de fideiuſſ.
fideiuſſor obligari non poteſt in aliam rem, quam quæ credita eſt. l. ſi ita. de fide quod fallit quãdoque ut ibi no. in mar.
fidem fallere adeo graue ut etiam procedat in pupil. l. iiij §. ſed & ſi. de manumiſſ.
fidem non ſeruanti nec ſeruanda. 459 col. 2. l. j. de loco publi. fru.
Plerique non tam patrimonio, quã fide quoque æſtimãtur. l. ſi quis in ſi. de uerbo. oblig. 676 co. 2
fiducia magiſtratus iniuriari non licet. l. nec magiſtratibus. de iniur.
fieri debet aliquid in totum aut in nihilum. 240 col. 2
filius regis poteſt dici rex patre uiuente. 177. colum. 2 in mar. l. eũ uerò. §. cũ quidam. de admcom. liber.
filius uendi, an poteſt. 368 colum. 1 in mar.
filij ignominia, eſt pater ſeruiens. l. j. de libe. cauſ.
filiorum charitas nõ fuit antiquioꝛ Romanis. caſtrorum diſciplina. in uerbo, Caſtrorum.
filiorum ſeruitus ad dolorem noſtrum porrigitur. l. quoniam, de liber. cauſ.
firmum adeo nil eſt, quod maris tẽpeſtatis aut fluminis uim ferre queat. l. fluminum. §. ultim. de dã. infecto.
fiſcus principis proprius eſt. l. j. ne quid in loc. publi.
flagitioſæ rei ſocietas coita, nullam uim habet. l. ſi à reo. in ſi. de fide iuſſo.
flumina cenſitorum, alias cenſorũ uice funguntur, & ex priuato in publicum adducunt. 264 co. 2. §. flumina. l. ergo. de acquiren. rerum dominio.
fortuitos caſus prauidere nullum humanũ conſilium poteſt. l. sj. §. ſi eo. de admi. ser. ad ciui. pertin.
fortunæ donũ theſaurus. l. ſi is qui. §. ſi communis. de acquir. rer. do.
forum rei ſequi debet actor. 466. columna 2.
fraternitatis ius habet ſocietas 431. col. 2. l. pupillus. quæ in fraud. cred torum.
fraudat ſcientem & conſentientem nemo. in uerbo, Scientes.
Non fraudat creditores acquirere negligens. in uerbo. Creditores.
fraus cum effectu accipitur. l. j. in ſi. de ſtatuliber.
fraus legi fieri non debet. l. ſi quis in fine. qui & a quibus. ma.
fraus lucrum non habet. in uerbo, Lucrum.
fraus ſua cuique nocet. l. j. §. quæſitum, de ſeparat.
fraudem facere uidetur, qui non facit, quod facere debet. l. iiij. quæ in fraudem credito.
frequentia infamiam prębet in uerbo, Aſſidus.
fructuarius continetur appella. domini. in uerbo. Domini.
fundi furtum nõ fit. l. quare. de uſucap.
fur furti quandoque agit. l. qui uas §. ſi ergo. de fur.
furem capere licet, & ad iudicẽ ducere. l. interdum. §. j. de furtis.
furem non facit ſola cogitatio furti faciendi. l. j. de furt.
furtum ſtatuere non omnis, qui poteſt agere contra eum, poteſt: nã pſſum dicere furtũ, at contra eũ agere non poſſum. l. ſerui. de fur.
furtum, eſt ca us fortuitus. 745 columna. 2. in mar.
furtum nõ fit hæreditati. l. in eo. de acquirend. rer. domin.
furtum non fit, niſi fit cum fra. l. falſus. §. qui alienum. de fur.
furtum non fit ſine affectu furãdi. l. furtum. de uſucapio.
furtum quãdoque ſine affectu committitur. 530 co. 2
oblita eſt eorum ſententia, qui fundi uel loci furtum fieri putant. l. quare. de uſucap.
furtiuæ rei part. non eſt partus l. ſi aliena. §. Scæuola. de uſucapio.

G

Generalites reprob. 1184 colu. 1 in mar.
generalitas limitata. 777. colu. 2
genus a digniori ſui parte nominatur. glo. l. j. de uerbor. obligatio.
graue pretium nõ ſtatuendum. l. ſi. ad legem Iuliam de annona.
gratificationi quãque locus eſt. 628

H

Habere. Per ſe quod qs nõ habet nec p aliũ 425 c. 2
hæres nõ ſuccedit in pœnã. l. pe. de no. ope. nunti.
hæredi nõ licet, quod defuncto 412 colum. 2. l. j. de ſepara.
hæredi non relinquitur, quod ſcelere quæſitum eſt. l. cũ falſi. ad leg. Cornel. de falſ.
hæredem fraudari inuidioſum. l. ſi. peculium. de ſtatulibet.
hæreditas damnoſa, hæreditas eſt

398.col.1

Hæreditas perſonæ defuncti uice fungitur l.mortuo.de fide.

hæreditas uice perſonę fungitur.l.ſi is qui §.j.de uſucapio.

hæreditati furtum non fit.l.in eod. de acquirendo rerum dominio.

homo domini officiũ debet.in uer. Officium.

hominum adiectione potius,quam pecuniarum imperium ampl.l.audam. in uerbo.Ampliari.

honeſtiores mitius puniuntur.l.vj. ad princ.ad legem Iul.pecul.

honor eſt adminiſtrare. 159 co 2.

hoſtium ſeruum fieri ciuem Ro. indignum.in uerbo,Romanum.

I

IDem.Nihil eſt idẽ ei, cui ſimile eſt.803.c.1

idonea Qui magis idoneè qd agit ꝓtereundus eſt. l. ut ſciendo. de dam.infect.

idoneus affectans tutelam,approbatur.in uerbo,Affectare.

ignominia filij eſt pater ſ... l.j.de libera.cauſ.

ignorans amittit poſſeſſionem rei mobilis.l.ſi rem.de acqui.poſſeſ.

ignorans non obligatur. nec del nquit.l.iiij.§.longè. de act & obli.

ignorãtis & inuiti cõditio fieri melior poteſt.l. ſoluere de ſolut.

ignoranti non tollitur poſſeſſio. l. quamuis ſaltus,de acqui.Poſſ.

ignorantia facti alieni tolerab lis.l. ſi.pro ſuo.

ignorantia iuris excuſatur in ruſtico,& fęmina.in uerbo,Ruſticus.

ignorantia iuris toleratur. 725.colum.2

ignorantia pupilli, creditoribus captioſa eſſe non debet. in uerbo, pupilli.

ignorantia unius, an proſit ſcienti. 485.co.2

ignorantia unius alteri non prodeſt nec ſcientia.nocet.l. non ſolum. de libe.cauſ.

ignoſcendum nõ ei, qui ſanguinem qualitercunque redemptum uoluit.l.j.de bo.eo qui an ſenten.

illicitè qui fecit quid, in alium in ſimili actu impedire nõ poteſt. §. idem l.j.anquid in loco publico.

illicitum non continetur mandato generali.in uerbo,Mandato.

immoderata cuiuſque luxuria uitanda.l.ex damni.de dam.infect.

immunitatem pœna nõ tribuit. l.ne legatorum.in fi. de interdi.& rel.

impendere Satius eſt non impendere, quam impenſam repetere. 18. co.2

imperitia excuſat.l. ſed hoc.de aqua plu.

imperium ampliandũ potius hominum.quam pecuniarum adiectione.in uerbo,Ampliari.

in perpetuum operam dare quis nõ poteſt.in uerbo,Operam.

impoſsibilia cenſentur. quæ principis uoluntate pendent. 164.colu. 1.in mar.

improbitas. Nemo ex improbitate ſua conſequitur actionem.l.itaq; de fur.

improbus eſt, qui uult iterum conſequi,quod accepit. l.ſi quis dolo. in fi.de re iudic. & 442.col.2 l.j. ne uis fi.ei.

impunita non debent eſſe admiſſa maleficia.l.Stichũ.§. tametſi. de ſolu.

imputatur illi. qui malum defenſorem elegit.l.iam tamen. §. nunc uideamus iudica.ſolui.

inaudita cauſa quenquam damnari ratio nõ patitur.l j. de requi.reis.

incertam partẽ poſſidere nemo poteſt.l. ſi fur §.incertam. de uſuca

inconſultus calor, calumniæ uitio caret.l.j.§ quæri. ad ſenatuſconſ. Turpil

Indignus habere ſeruos,libertos habere non poteſt,in uerbo.Seruos.

indulgentia nimia reprobatur. l. j. de collu.deteg.

ineſſe debet quod magis, ſi ineſt qđ minus.436 col 1. l.ij. de interd. ſeu extraordina.

Infamia uitæ periculo comparatur. 343 co.1

infamiam præbet frequentia. in uerbo,Aſſidus.

infamem non omne crimen facit.l. infamem.de publi iudic.

inferior locus ſuperiori ſeruit. l. ij. de aqua plu.arcen.

infiuitas uitanda.31 co.1

initium ſpectãdum.l. j.de pœ.& ibi in mar.

iniuria defuncto facta, cenſetur facta hæredi.l.j. de iniurijs §. & fi. & in mar.

iniuriam comminiſci debet nemo. In uerbo,Tueri.

iniuriam non facit, qui ſe tueri uult cum alias non poſſit.l.iij.§.quod ait de incend.rui.naufr.

iniuriam non habet iuris executio. in uerbo,Iuris.

Iniuriam non uidetur accipere.q ſemel uoluit.l.in diem. de aqua pl.

Iniuriarum tenetur ſcienter utens in iuſta conſuetudine. 435. col. 2. in mar.

innocens. Satius eſt impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnari.l. abſentem. de pœnis.

innocens nocentem excuſat.251 colum.2

innocentem occidere, & nocentem iuſtam defenſiones cauſam habẽtem,pari ſunt. 1036.co 2

innocentes agere non debent.l.reo. de ſolut.

innocentia reus purgatur,nõ criminum relatione,in uerbo,Reus.

inops ne quis fiat ſua liberalitate. ratio habenda. l. ne liberalitate. de re iudicata.

inquãtum facere poteſt à milite exigitur.l. miles. de re iudica. Idẽ de aduocato.363.co.1.in mar.

inſtruere. Qui non inſtruit,decipit. 334.col.2

inſtrumentum non uitiatur errore ſyllabæ. 160.co.2.in mar.

intellectu magis percipi quædam quam locutione exprimi poſſunt. l.ita tum.de ſolutio.

Intereſſe non teſtibus probatur, ſed iuramento declaratur. l. ſemper. §.ſi quis.quod ui aut clam

interpellatio extraiudicialis nõ cõſtituit in mora eum, qui ſolũ per iudicis officium poteſt conueniri.l.cum poſtulaſſem.de dam.infecto.

interpretari eius eſt. cuius cõſtituere.l.in prætorijs.de prætor.ſtipulat.o.

interpretatio benignior ſequẽda. l. qui duos.§ j.de ins nu.uind. fallit quandoque in dubio. 151.co.2

inuitus liber fit nemo.l.ſed ſi aliena.de fideicommiſſis liber.

inuiti conditio melior fieri poteſt in uerbo,Ignorantis.

irrigantur agri in Aſia aqua calida. in uerbo,Aqua.

iterato delinquens,punitur grauius. in uerbo.Tyronibus.

iubere.uide infra,Iuſſus.

iudex ab omni ſordẽ abſtinere debet.l.pe ad l.Iul.repet.

iudex interpretatur ſermonẽ ſuum ambiguum.in uerbo, Ambiguus.

iudex mitius quam poteſt.condemnare debet. 209.col.2

iudex mitius agit cum obſequioſo, quam contumaci.l.ſecunda de re iudicata.

iudex non poteſt ultra facere, quã ei conceſſum eſt à lege uel conſuetudine, in uerbo Officiarius.

iudex poteſt prorogare uel arctare tempus executionis ſententiæ.l. ij de re iudica.

iudicis autoritas præſtat iuſtam cauſam poſſidendi.l. iuſti. de acqui. poſſeſſio.

iudicis copia ſi deeſt. mea autoritate rẽ meã poſſum auferre ab alio ablatam.in uerbo.Auferre.

iudicis iuſſus & autoritas,ualet.422 co.2

iudicis partes nullæ ſunt in conſentientes.l j.§.inde de operis noui nuntiatio.

iudici reſpiciendum,ne quid durius aut remiſſius conſtituat. l. reſpiciendum.de pœ.

iudicata res inter alios, alijs non obeſt in uerbo,Res inter.

iudicatæ rei tempus ſpectatur.l.Fulcinius.§. ſi quis actiõe.quibus ex cauſ.in poſſeſ.ea.

iudicium cum falſo procuratore nullum.166.co.1

iudicium ſoluitur morte rei in uerbo,Rei.

Error iuris nocet in iudicio non extra.385.co.1

iudicia ſeruorum contra dominos admittenda.l.j. §. Antoninus.de quæſtion.

Iulianus

Iulianus alterum pedem in tumulo habens adhuc diſcere uolebat. l. apud Iul. de fideicom. liber.
Ius alterius corrumpi non debet alterius colluſione, aut inertia. l. ſi pariter. de libe. cau.
Ius ſibi dicere nemo poteſt. l. j. quorum legatorum.
Ius ſuperueniens confirmat priuilegium conceſſum per non habentem poteſtatem. 225 c. 1. in mar.
Iuris beneficium nulli auferendū. in uerbo, Beneficium.
Iuris error nocet in iudicio. &c. in uerbo, Iudicium.
Iuris executio iniuriam non habet. l. iniuriarum. §. j. de iniur.
Iuris rigor non ſeruatur gratia libertatis. in uerbo Rigor.
Iuri publico non derogat priuatorum pactio. in uerbo, Priuatorū.
Iure communi quod datur a principe non eſt impetrandū. l. imperatores. de priuileg. creditorum.
Confeſſus in iure ſuam confeſſionem confirmare non poteſt. l. quidam de dona.
Iura ceſſant ubi dilatio periculum ſit allatura. in uerbo, Dilatio.
Iuſiurandum uicem rei iudicatæ obtinet. l. j. quar. re ac. non datur.
Iuriſdictionem dat conſuetudo. l. ſi. de aqua plu.
Iuſſus iudicis ualet. 442 co. 2
Iuſſus mariti excuſat. l. quod principis. de aqua plu.
Iuſſus patris non ſemper excuſat. 1024. co. 1

L

Labor eximius eſt captum a latronibus eripere. l. ſi pater. §. ſi. de dona.
Languor animi damnum afferre nō debet. l. iuſto. §. eum qui. de uſuc.
Lapſi facultatibus ali debent. l. decurionibus. de decu.
Largiri de alieno ſpecies lucri eſt. in uerbo, Lucri.
Latens & abſens non nocēt præſenti. l. j. de fide. libet.
Latrones Datum alicui ob ereptionem a latronibus non reuocatur. l. ſi pater. § ſi. de dona.
Legatum non uitiat falſa demōſtratio. l. teſtamento. de ma. teſta.
Lenocinium mariti ipſum onerat, non uxorem excuſat. l. j. §. ſi publico. de adul.
Lex extenditur, ubi eſt eadem ratio. l. j. §. quod uulgo. de ui & ui armata.
Lex ſupplet quod homo omittit 301 col. 2
Legis uerba notant potentiam, non actum 209 colum. 1. & lege, Labeo. ibi, nocet. i. nocere poteſt. de ſtatulib.
Legis uerba offendere non licet 222 colum. 2
Legi fraus fieri non debet, in uerbo, Fraus.
Libellus incertus quandoque datur 440. col. 1. l. j. §. quis. in ium. quo. lega.
Liber inuitus fit nemo. l. ſed ſi. de fideicom. liber.
Liberos plures habens alios præcellit. l. j. puti. 10 ſi. d. decur.
Liberatur quis inuitus 758. colum. 1. in margi. & 775. columna. 2 in margine.
Liberare alium obligatione, ſpecies acquirendi eſt. l. ſpecies. de acce. Promptiores eſſe debemus ad liberandum, quam obligandum. l. Arrianus. de act. & obli.
Liberalitas nolenti non acquiritur. l. hoc iure. § ij. de dona.
Liberalitate lapſo conuitatur. l. decurionibus. de decurionibus.
Liberalitate mea tandiu te utī, quandiu uelim natura æquū eſt, & ut poſſim reuocare & mutare uoluntatem meam. l. ſecunda. de preca.
Liberalitate ſua ne quis fiat inops, ratio habenda. l. ne liberalitate. de re iudic.
Libertas pecunia lui non poteſt. l. ſtatuliberum ad n. de ſtatulibe.
Libertatis cauſa multa fiunt contra iuris rigorem. l. generaliter. §. ſi quis tutorem. de fideicommiſ. liber.
Libertatis fauor magnus. l. generaliter. §. ſi quis tutorem. de fideicō. libe. uide in uerbo, Obſcura.
Libertatis fauore permittitur, quod facilius eſt. 149 co. 1
Libertati quam ætati magis fauetur. l. cum uero. §. apparet. in gl. multo, de fideicom. liber.
Libertatem petit, qui ne ſeruiat, petit. l. generaliter. §. ſi petitum. de fideicom. liber.
Libertos habere non poteſt qui ſeruos non poteſt in uerbo, Seruus.
Licentiam de ingrediendo rem autoritate propria, poteſt per habētem eam in alium transferri. co. j io mar.
Linguæ lubricum ad pœnam nō trahitur. in uerbo, Lubricum.
Lis dubius inſtituitur. 1030 col. 2
Lites ſunt minuendæ. l. ij. de aqua pluuia.
Locupletatur, qui non ſit pauperior
Lubricum linguæ ad pœnam trahi non debet. l. famoſi. ad l. Iul. ma.
Lucrum in fraude non eſt. l. ait prætor. in ſi. quæ in fraud. credi.
Lucrum non facere, & damnum pati, differunt. l. Proculus. in ſin. de dam. infect.
Lucri ſpecies eſt ex alieno largiri. & beneficij debitorem ſibi acquirere. l. ſi pignore de fur.
Vbi agitur de lucro, qui per alium facit, per ſeipſum facere uidetur. 5 29 co. 2. in mar.
Iniquum putauit prætor in lucro eſſe eum qui ſentit lucrum ex fraude. l. ait prætor. in ſi. quæ in frau. credi.
Ludus noxius non debet eſſe impunitus. l. in furti. in ſi. de furt.
Luxuria immoderata uitanda. l. ex damni. de dam. infect.
Non ex luxuria, ſed affectu libertas danda. l. illud. de ma. uindict.

M

Maior cauſa impedit contumaciam uel contumax. §. 8. de re iudic.
Maioris autoritas excuſat. 934 col. 2
Maioris iuſſus excuſat. l. quod principis. de aqua pluuia arcen.
Maiorem magiſtratum minor præcedere non debet. l. honor. de mu. & honor.
Maius auditorium impedit contumaciam. l. contra. de re iudica.
Maleficia, ut puniantur, diſciplinæ publicæ rigor poſtulat. in uerbo, Publicæ.
Maleficiorum fideiuſſio accipi nequit. 592 co. 2. l. ſi a reo. §. 1. quod de fideiuſ.
In maleficijs uoluntas ſpectatur, non exitus. l. diuus. ad leg. Corn. de ſic.
Malum domeſticum ſeruus improbus in uerbo, Domeſticum.
Malum minus e duobus eligendum l. ſi procurator. in gloſſ. de do. ma. excep.
Mandati, qui agit, ratam habere ſolutionem uidetur. l. ſi tecum. de fideiuſſo.
Mandato generali non continentur illicitum. 456 co. 2
Manumiſſus amplius ſeruire non poteſt. l. 3. §. ſi ita. de ſtatulib.
Mare omnium communem. l. iniuriarum. ad ſi. de iniur.
Maritus non debet exigere pudicitiam ab uxore, quum ipſe nō exhibeat. l. ſi uxor. §. iudex de adul.
Marito cur nō liceat adulterum uxorem occidere. l. nec in ea. de adult.
Marito difficile eſt iuſtum temperare dolorem, adultero cum uxore reperto. in uerbo, Dolorem.
Mater a re retinet ob iniquitatem patris. l. 3. §. etiam de libe. exhi.
Matrimonium nouat accidens. l. 5. §. pñ. de acquir. re. do.
Matrimonium quieſcens, nō debet alius turbare conſtante de adul. In matrimonijs indigne aſſumitur, quæ duci prohibetur. 145 c. 8
Matrimonia bene concordia iure patriæ poteſtatis turbari non debent. l. j. in ſi. de libe. exhib.
Matrimonij uinculo pœnæ nō ſunt aſtringenda. l. Titia. ad princip. de uerbo. oblig.
Medicamentis conceptio non eſt impedienda. l. iij. in ſi. de ſtatuli.
Melius eligendum eſt ex duobus remedijs in uerbo, Remedia.
Memoriæ infirmitas damnum non affert poſſeſſionis. l. peregre. ad prin. de acqui. poſſ.

Mendacium nocet.728.col.1.l.ſi du bitet.§.j.de fideiuſ.
Mendacium punitur.728 col. 2.
menſura cuiuſque delicti penſanda. l.diuus.ad l.Cor.de fal.
Mentiēs in eo, quod eſt cauſa benefi cij perdit beneficium.l.ſed hoc.§. j.de re iudica.
Merces eximij laboris eſt eripere ali quem latronibus.l.ſi pater.§.fin. de dona.
Metus & reuerentia æquiparantur. in uerbo, Reuerentia.
Miles non ſoluit, niſi inquantum fa cere poteſt.l.miles de re iudi.
Militaris cognitio prodeſt. 1167 co lum.2.in mar.
Militaris diſciplina potior fuit Ro manis, quàm filiorum charitas.in uerbo, Caſtrorum.
Militiæ cauſa meritum hæreditatis non præſtat ſanguinis ratio.l.do tem.in fi.de caſtren. pecu.
Militiæ obtentu durior fieri quis non debet.l.iiij.§. non omnia.de re mil.
Militiam detrectare grauius eſt de lictum, quam appetere. l. 4 §.qui poſt.de re mili.
Minimum in obſcuris ſequendū.c.a
Minor debet inuenire ſibi curato rem.398 col.1
Minor grauius punitur, quàm ma ior.in uerbo, Conditio.
Minor non eſt idoneus ſui defenſor. l.ſi minor.de bo.auto. iudi. poſ.
Minor quandoque eſt deterioris cō ditionis, quam maior. 398 col. 2
Minor ſumma ineſt in maiori.l.j.§. ſi ſtipulanti.de uerb.obli.quando que contra, ut ibi in mar.
Minores honorum ſunt incapaces. l.ad rempubli.de mu.& ho.
Minus quod uidetur ineſſe ſi ineſt, & quod magis.in uerbo ineſſe.
Modus honeſtus ſeruandus.l.ex dā ni.de dam.infec.
Mora ultima nocet.214 colum.2 in mar.l.ſeruus.in fi.de ſtatu lib.uide in uerbo, Vltima.
Moroſus debitor tenetur de pericu lo interitus.in uerbo, Periculum.
Moroſus & fur, æquiparantur.664. columna 1
Morte non finitur uoluntas.in uer bo, Voluntas.
Morte rei iudicium ſoluitur. in uer bo, Rei.
Contra bonos mores fieri nil de bet.l.ſi ſtipuler.de uerbor. oblig.
Munificentia lapſo ſuccurritur.l.de curionibus.de decur.
Mutare poſſum uoluntatem meam in precario.l.ij.de preca.
Quod non mutatur, ſtat.gl.pe.l.j. de diuer.& tempo.præſcrip.

N

Naturale uitiū ferendū. in uerbo, Vitio.
Negligenti amico, qui rē cuſtodiendam committit, de ſe queri debet l.j.§. ſi quo que.de ac.& oblig.
Negligentiæ non parcitur.983 col.j. l.carceri.de cuſto.reo.
Negligi uidentur, quæ notabiliter ſunt, niſi ſpecialiter notentur.l. item apud.§. ait prætor. de iniur.
Nemo plus iuris in alium &c.270. col. 1 in marg. l. non eſt nouum. de acqui.re.do.
Nihil eſt id, cui id ipſum ſimile eſt. gl. obtinent.l.actionis de act.& ob.In totum quid debet fieri, aut in nihilum.240 col. 1
Nocens a peccato, pœnitentia ſua ne mo eē deſinit.in uerbo, Peccatū.
Nocentem occidere, habentem iu ſtam cauſam defenſionis, & inno centem occidere, paria ſunt. 1036 colum. 2 in mar.
Nocentium peccata nota eſſe debēt in uerbo, Peccata.
Nocet quandoque res inter alios acta.in uerbo, Res inter.
Scientia unius alteri non nocet. l. non ſolum.de libe.cau.
Sua quiſque ita curare debet, ne alteri noceat.l.j.§.Neratius. & §. de eo. de aqua plu.
nocere non debet factum alterius ei, qui nihil fecit.l.v.§. ſi plurium. de no.oper. nunt. uide in uerbo, Factum.
nocere uicino debet nemo, aut pro deſſe non poteſt cogi.l.ij.§. Item Varus.de aqua plu.
nouiſſime factum potius. l. ſi quis ante.de acquiren.poſſ.
nullius quod eſt, occupantis fit.l.iij. de acqui.rerum.domi.
numeratio non ſemper implet con ditionem.206 col.2.in prin.
nummo in uno conductio nulla.l. ſi quis ante.in fi.de acq.poſſ.

O

Obediens quàm contumax mitius tractatur. l. ij. de re iud.
Obedientia contumaciam tollit.l.contumax. de re iudic.
Obligari pro ſeipſo apud eundem poteſt nemo.l.hæres deb.§.quod ſi.de fideiuſ.
Obligatio ſublata reuiuiſcere non poteſt.l.qui res.§. aream. de ſolu.
Obſcura locutio fauore libertatis, pro ea debet interpretari. l. ſi pe culium. §.j.in ſum.de mal.teſta.
Obſequioſus quam contumax, mi tius tractandus.l. ij. de re iud.ca.
Occidiſſe ſe hominem confeſſus, te netur.l.iiij.de confeſſis.
Occupantis cauſa potior.l.inter eos. de re iudic.
Occupatio maioris cauſæ impedit contumaciam. l. contumax. §.ij. de re iudic.
Offerenti ſe ſponte, parcendū. 1162 colum. 2
Officiarius publicus non poteſt ul tra permittere, quam ei conceſſū eſt a lege uel conſuetudine. §.pla ne.l.iij.quod ui aut clam.
Officium debet homo homini.436. col.2.l.j.de interdic.ſeu extra.
Officium habere, honor eſt.359 co lumna 2
Officium triam ſubire quis poteſt. 142 columna 2
Officij ratione ſubuenitur cui l uer bo, Subuenitur.
Omiſſum ab homine ſupplet lex. in uerbo, Supplet.
Omnes qd publice intereſt, defen dere poſſunt.l.4.de ope. no.nun.
Onus ubi eſt, ibi & commodum eſ ſe debet.756 col.1.
Operam dare in perpetuū, quis nō poteſt.l.prætor. de uaca.mu.
Opinari non ſufficit, niſi &c.l.j.pro dona.
Opem aut conſilium nemo alijs præſtare poteſt, qui ipſe furti fa ciendi conſilium capere non po teſt.l.pullo.ff. de fur.
Ordinarium ſubſidium, ſi datur, ceſ ſat extraordinarium. in uerbo. Extraordinarium.
Ordo non curatur. 769 col. 2
Ordo ſcripturæ ſeruandus.in uer bo.Scriptura.

P

Pati in cauſa turpitudinis po tior eſt cōditio poſſidentis. in uerbo, Poſſidentis.
Parcit nemini, qui nec ſibi parcit.l.fin.§.uidendum.de bono.eo. qui ante ſenten.
Parentis intereſt filium non ſerui re.l.j de lib. cau.
Parentum affectioni parcitur.l.iiij. in fine.de re militari.
Parentum filiorumque ſeruitus ad dolorem noſtrum porrigitur. l. quoniam.de libe.cau.
Partus rei furtiuæ pars non eſt. l.ſi aliena.§. Scæuola. de uſucap.
Pater & filius participant. 644 col. 2
Pater & filius una perſona cenſen tur.557 col. 1
Poteſt, qui per alium poteſt. 697.co lumna 2
Patris filio delictum nō nocet.374 col 2
Patris iuſſus non ſemper excuſat. 1014
Patri cur liceat adulterū occidere, non marito.l.nec in ea.de adul.
Patientia pro traditione. 680 col. 1. gl.in § j.l.ij.de uerb.oblig.
Patriæ poteſtatis iure matrimonia concordia turbari non debent. l. j.in fi.de liber exhi.
Patriam poteſtatem acerbe exerce re pater non debet.l.j.in fi. de li ber exhib.
Pauli præceptor Iabolenus. l. v. de manu.uindic.
pauperior qui non ſit locupletatus. l.in pupillo. de ſol.
paupertas prodeſt.in uerb. Dubium.
paupertas, quibus prodeſt.126.col. j. in margi.
peccata nocentium nota eſſe opor tet l.eum qui.in prin.de iniur.
pecunia tui libertas nō poteſt. l.ſta tuliberum. de ſtatulibe.
pecunia ob ſi.lam in ſenatū dicēdā nō accipiēda.l.ante.ad l.Iu.rep.

Pecunia olim in æde ſacra conſignabatur.l.4.in prin.de ſta. lib.
pecunia turpiter accepta,iuſtius penes eum eſt, qui deceptus eſt, quam qui decepit,in uerbo, Turpiter.
Pœna grauior. alieno admiſſo non luenda.in uerbo, Alieno.
pœna immunitatem non tribuit.l. relegatum.de inter.& rele.
pœnas leuiores leuitate, grauiores temperamento,irrogare debet iudex.l. reſpiciendum. §. plane. de pœn.
pœna non ex iudicis uoluntate, ſed legis autoritate pendet.l.j.§.ij.ad Senatuſcon.Turpi.
pœna præteriti facti præſtanda in uerbo. præteriti.
pœna ſubleuanda eſt eius, qui diu ſordidatus fuit.l.ſi diutino.de p;.
pœna uitatur, ſi ante ſententiam ſoluatur.96 col.2.in mar.
Lubricum linguæ ad pœnam nõ trahitur.in uerbo, Lubricum.
In pœnam non ſuccedit heres.in uerbo Heres.
pœnis legibus comprehenſis contenti eſſe debemus.l.ſi ita.de uerbo. oblig.
pœnitentia ſua nemo nocens à peccato eſſe deſijt.in uerbo, Peccatum.
pœnitere,an & quando liceat. 395 col.2
pœnitere quandoque non prodeſt. 200 col. 2 in mar.
per ſe quod quis non habet, nec per alium.in uerbo, Habere.
percipere. Intellectu magis percipi quędam poſſunt,quam elocutione exprimi.l.ratum.de ſolu.
percuti ſe primo expectare nemo tenetur.in uerbo,expectare.
peculium interitus ſpectat ad debitorem moroſum.l.nemo. §. j.de uerb.oblig.
periculum ſi allatura ſit dilatio,ceſſant iuris ſtatuta.in uerbo, Dilatio.
periculo eius nihil eſt,qui nõ habet quod reddat.l.itaque.de fur.
perire uolens non auditur. 1195 columi.1.in mar.
perpetuum debet eſſe iudicium.l.reſpiciendum.in principio. de pœnis.
perſonæ conditio inſpicienda, in uerbo,Conditio.
peſtem cient & ruinam immundæ cloacæ.l.j.in prin.de cloa.
peſtem generant cloacæ immũdæ. in uerbo, Cloacæ.
pignus ſuæ rei nemo contrahit.l.non ſolum.§. ſi rem.de uſuca.
pignora præſenti pecunia diſtrahi debent.l.a diuo. §. ſi emptor.de re iudic.
pluralis locutio duorum numero contenta.1278 col.2. in mar.
plus eſt quod in re eſt, quam quod in exiſtimatione.l.ſi pater.§.j.de manumiſ.iudic.
plus iuris nemo transfert &c. 270 col. 1 in m. 2.l.nõ eſt.de ac.re.di.
pluribus exceptionibus etiam diuerſis uti licet.l.nemo. de excep.
pomponius iureconſultus anno ętatis.73.diſcere uolebat.l. apud Iul. de fideicom.liber.
poſſeſſio non tollitur ignoranti. l. quamuis ſaluus de acqui.poſ.
poſſeſſio nulla quæritur, uel perditur ſine animo & corpore.l. quemadmodum.de acqui.poſ.
poſſeſſio retinetur per colonum à dño electo.in uerbo, Dominus.
poſſeſſio uitioſa non releuat quem a probatione 232 col.1
poſſeſſionis cauſam mutare nemo poteſt.l.non ſolum. §. quod uulgo.de uſuc.1.qualitatem tituli.
poſſeſſionis damnum memoriæ infirmitas non affert. l. peregre ad prin.de acqui. poſ.
poſſidere eandem rem inſolidum plures nequeunt.l.iij. §.ex contrario.de acqui. poſ.
poſſidere incertam partem nemo poteſt.l.ſi fur.§. incertã. de ntu.
poſſidet rarte, qui autore prætore poſſidet.l.iuſte.de acqui. poſſ.
poſſidere melius quam in perſonã experiri.l.j §.j.de ſuperfi.
poſſidere non intelligitur poſſeſſus l.homo liber. §. quoq. uul. de acqui re.do.
poſſidentis conditio potior in pari cauſa turpitudinis. l. ſi procurator.de do.excep.
poſſum. Quod per me non poſſum, nec per alium.1218 col.1
poteſtas. Priuilegium conceſſum per non habentem poteſtatem, cõfirmatur ex iure ſuperueniente.225 col. 1 in mar.
poſtliminio caret turpiter amiſſum l.2.in fi.de ca.& poſtli. re.
potior eſt qui tenet, quam qui perſequitur.l. ſi ſeruum.§. ſequitur.de uerb.oblig.
præcedentis uitæ actus conſiderandus.in uerbo, Vitæ
præceptor debet eſſe, & eloquens, & diligens.in l. Atilius.de dona.
præceptor maligne inſtruens, in dolo eſt.arg.l. rectiſſime. in fin. de lib. cau.
præceptoris officiom eſt ſua eloquentia & diligentia diſcipulos meliores reddere. l. Atulius. de donatio.
præceptoris officium remunerandum.l.Atilius.de dona.
præceptores iuris l.paterfami.§.me illud.de pri. cre.
pretium grani non eſt ſtatuendum. l.ſi.ad l.Iul. de annona.
pretium loco rei ſuccedit. 224 col. 1.l.qui à debitore. quæ in fraud. credi.
præſentia perſonæ facit ualere ſtip. l.ſi procuratori.de uer. oblig.
præſumptio transfert onus probandi in reum.18.col.1
præteriti facti pœna præſtanda.l.ſi. de lib.ho.exhi.
primus ſententiam dicit,qui plures liberos habet.l.ſpurij, in fine.de decurio.
principis proprium eſt fiſcus.in uerbo, Fiſcus.
principis ex uoluntate quæ pendẽt cenſentur impoſſibilia 164 col. 1.in mar.
Non debet impetrari à principe quod iure communi conceditur. l.Imperatores.de pri. credi.
primario præſupponit habitum. l.decem.de uerb. oblig.
priuatus adminiſtrator quandoque maiorem habet poteſtatem quã publicus.52 col.1.§.plane.l.3.qd ui aut clam.
priuatorum pactio iuri publico nõ derogat.l.j.§.inde.de no.ope.nũ.
priuilegium conceſſum alicui per non habentem poteſtatem confirmatur per ius ſuperueniens. 225 .col. 1 in mar.
Mentiens in eo quod eſt cauſa priuilegij,perdit priuilegium.in uerbo,Mentiens.
probator animus ex his, quæ quis ante dixerit. in uerbo, Animus.
probandi onus in reum transfert præſumptio. in uerbo. Præſumptio.
probatio. Poſſeſſio uitioſa non releuat quem à probatione. 232 c. 1
probationum initium nõ debet ex domo rei ſumi.l.de minore.§.j.de quæſtio.
procurator, Iudicium cum falſo procuratore nullum.in uerbo, Iudicium.
prodeſſe. Ignorantia unius alteri nõ prodeſt.l.non ſolum.de libe. cau.
prodeſſe uicino cogitur nemo, ſed non nocere.l.ij.§.item Varus.de aqua plu.
prohibitum quod non eſt,permittitur.1186 col.1
prohibitum una uia, prohibetur & alia.l.ſi quis integrũ.§.j. in ſum. qui & a qui. oia.
promittere bis idem, ſemel tantum tenetur. in uerbo, Bis idem.
promittere de ſe quenque oportet. l.inter ſtip.de uerb. obl.
permiſſum eſt, quod non prohibetur.1186 col.1
pronunciare. Cõſtare oportet prius de crimine quam pronuntiare.l. eius qui.de iu.e.fil.
prouinciales olim non erant domini.gloſ.ij.l.5. de operis no. nuntiatio.
publicani debent habere bonos ſeruos.l.uj.de pub.
publica authoritas excuſat. l. quod princ.ii de acqui.poſ.
publica functione abſtineto.l. moris.§.ſolet.& in mar.de pœ.
publica utilitas præfertur priuatæ. in uerbo, Vtilitas.
publicæ rei intereſt à pluribus cauſam defendi.l. 4. ne opera noui. nunciatio.

Publica

Publicæ diſciplinæ uigor poſtulat, ut maleficia puniantur.l.locatio. §.quod illicite. de pub.
Publicum quod in publico naſcitur .l.pen.in fi.de ac.re.do.
Publico iuri non derogat priuatorũ pactio.in uerbo, Priuatorum.
pudicitiam ab uxorem uirum exigere quam ipſe non exhibet, iniquũ eſt lege, ſi uxor.§.iudex. de adul.
punitur grauius minor, quam maior in uerbo, Conditio.
puniri ibi debet quis.ubi facinus eſt admiſſum.ſi graue eſt.l. 3. in pri. de re.mili.
pupillus affectione caret.l.j.§ ſi furioſus.de acqui. po. & l. j. §.hoc ed.ſto.ne uis fi.ei.
pupillus ex quolibet delicto tenetur præter carnis.443 col. r.l.j. ne uis fi.ei.
pupillus non cenſetur, qui doli eſt capax.l.j.§ hoc edict.ne uis fi.ei.
pupilli conditio quandoque deterior eſt, quam aliorum.423 col.r
pupilli ignorãtia non debet eſſe creditoribus captioſa, l.qui autem.§. ſi quid.quæ in frau.cre.
purgatus reus non criminũ relatione, ſed innocẽtia.in uerbo, Reus.

Q

Quæſtioni fides nõ habẽda l.j.§. qõni. de quæſtio. Quæſtionẽ habiturus nõ debet gñaliter quærere, an uiuus hominem occiderit: ſed quid occiderit; quia alterum ſuggerentis eſt magis, quam quærentis.l.j.§.in cauſa.de quæſtio.
A quæſtionibus non incipiendũ, niſi præcedentibus indicijs. gl.ſi. in l.ij.de appel.reci.

R

Ratio & utilitas ſi eſt eadẽ idem ius ſtatuitur. l.j.§. hoc in.ereiũ ſi.de fonte.
ratihabitio mãdato comparatur.770 col.2.l.uero.de ſolu.
realia uitia ad quoſcunque hæredes, perſonalia tranſeunt ad hæredes uniuerſales.331 col.j.in marg.l.ſi homo.de uſuca.
recuperare poteſt quis ſuum manu armata, ſi deſit iudex. 2155 col.2. in mar.
reficere, eſt noui aliquid facere.l.iij. §.ii.uero, de itine.actuque priu. quandoque contra. ut ibi in mar.
remedia duo ſi competant, melius eſt eligẽdũ.l.j. in ſum.ne uis ſi.ei
remotus ab officio non poteſt amplius ad illud aſſumi. 259 col. 2 in mar.
repeti non intelligitur, quod repetitum uitiatur.l. Lucius.de fid. libe.
repeti poteſt, quod non uitiat.in uerbo, Repetitum.
repetitum non intelligitur, quod uitiat.l.Lucius.in ſum.de fideic.lib.
Reprobari non poteſt ſemel approbatum.595 co.r in mar. in uerbo, Approbatum.
res inter alios acta quandoque alijs nocet, quandoq; non c. 2 in mar.
res inter alios acta, an alijs noceat. 383 col r .l.ſæpe de re iud.
res inter alios iudicata, alijs non obeſt.l.Modeſtinus.de excep.
rei morte iudicium ſoluitur. l. in ſenatuſcon.ad Senatuſcon. Turpil.
reipub.intereſt à multis defendi.l.4. de ope.no. nun.
reipub. ſolui tributa.in uerbo, Tributa.
reſtitui non poteſt, quod remiſſum eſt.477 col.2
reuerentia epiſcopi, & metus æquiparantur.594 col. r
reuerentia nimia, & metus, æquiparantur ibidem, in mar.
reus. Non relatione criminum, ſed innocentia reus purgatur. l. v. de pub.iudi.
præſumptio transfert onus probandi in reum. in uerbo, Præſumptio.
pro reo eſt diei adiectio. in uerbo, Dies.
rex Filius regis poteſt dici rex patre uiuente 877 col. r in mar. l. cum uero.§.cum quidam.ibi, Imperator noſter.de fideic.libe.
roma eſt communis patria 250 col. r.in mar.
romanum ciuem hoſtium fieri ſeruum indignum. l.generaliter.§. hoſtium de fideic. liber.
romani antiquiorem duxerũt caſtrorum diſciplinã, quam liberorum charitatem.in uerbo, Caſtrorum.
ru nam minantur immundæ cloacę in uerbo, Peſtem.
ruſticus & fœmina ius ignorare impune poſſunt. 1118 col. 2. l.2.de iur.fisci.in fi. legis.

S

Saccus.(Lon ne doibt mie ir dunſac double. moulture.) arg.l. ſi quis dolo.in fi.de re iu.
ſalutis cauſa facta donatio nõ reuocatur.l.ſi pater.§. fi. de dona.
ſanguinitas excuſat. 1161 col.2
ſanguinis affectio tolleranda. In uerbo ignoſcendum.
ſanguinis ratio magis, quàm militię meritum attendatur. l.dotem. in fi de pe.u.caſt.
ſanguinis ratio ſuſpicionem tollit in uerbo, Suſpicionem.
ſatisfacit qui ſatiſdat.l.j.§.pen.quo.lega.
ſcandali cauſa fiunt, quæ alias nõ fierent.l.qui cædem ad.l.Cor de ſic.
ſceleris inſtar eſt conſcientia.in uerbo, Conſcientia.
ſceleris cognitio prodeſt. 1167 col. 2.in mar.
ſcienti an proſit unius ignorantia. 351 col. 2
ſcientes & conſentientes fraudat nemo.l.qui aũt. §. præterea.quæ in frau.credi.
ſcientia alterius alteri nõ nocet, nec ignorantia prodeſt.l. non ſolum. de liber.cau.
ſcientia quando nocet, & quando non.l.ſæpe.de re iud.
ſcripturę ordo ſeruandus.l. generaliter.§ quis ergo de fidec .liber.
ſententia da a pretextu falſorum teſtium reuocatur.l.diuus . in prin. de re iudi.
ſententia inter alios lata alijs nõ nocet.l.ſæpe de re iud.
ſententia mutari poteſt inter. pronunciandum, poſt non, ſed poteſt suppleri, & declarari.l.actorum. de re iudi.
ſententiæ executionis tempus põt prorogari a iudice, uel arctari.l.2. de re iudi.
ſententiæ uim habet iuramentum. in uerbo, Iuſiurandum.
ſeruire amplius non poteſt manumiſſus.l.ij.§. ſi ita.de ſtatulib.
ſeruire nobis dicuntur & hi, quos ægros curamus, qui cupientes nobis ſeruire ob aduerſam ualetudinem impediuntur.l.4. §.Stichus de ſtatulibe.
ſeruire qui non uult, libertatem perit l.generaliter. de fideicõ. liber. Valetudo & alia iuſta cauſa imputatur anno, quo ſeruire quis debet.l.4.§. Stichus de ſta.ulibe.
ſeruus improb. malum domeſticũ. in uerbo, Domeſticum.
ſeruum hoſtium ſeu ciuem Ro.indignum.in uerbo, Romanum.
ſeruorum opera theſaurum quærit nemo.l.ſi is qui §.nemo. de acq. rerum do.
ſeruos bonos habere debent publicani.l r. de pub.
ſeruos habere quis eſt indignus, & libertos.l.ſi quis rogatus. de fidei com.liber.
ſimile non eſt idem in uerbo, Idem
ſimulata uenditio nõ ualet 18 col.2
ſocietas flagitioſæ rei nulla. l. ſi à reo.de fideiuſ.& mand.
ſocietas ius fraternitatis habet. 432 column.2. l. pupillus.quæ in frau. credi.
ſocium qui habet, dominum habet. 95 co .2.in mar.
ſola non a renantur quædam . 275 col. r.l. quædam.
ſoluere, eſt unius obligatione liberare.l. tiii.§. ſolutio. de re iudicata.
Multum intereſt, utrum res ipſa ſoluatur, an perſona. liberetur.l. ſi.de duo.rei.
ſoluitur iudicium morte rei. in uerbo, Rei.
ſolui ante poteſt, quod in diem debetur, licet ante peti non poſſit.l. continuus.§.j.de uer.oblig.
ſoluens tardius, minus ſoluit: ſoluens cito, bis ſoluit.801 col.r
Debitori danẽ quatuor mẽſes ad ſoluen-

ſoluendum.in uerbo, Debitori.
ſorde omni abſtinendum eſt magiſtratibus.l. pe. ad l.Iuliam repet.
ſorde abſtineant iudices.l.eandē.in fi.ad l.Iul.repetund.
ſorte quandoque dirimitur. 30 co. 1 in margine.
ſorte quandoque iudicatur.l. generaliter.§. quis ergo. de fideicom. liber.
ſpecies eximitur de genere.l. ſi peculium.de manumiſſ.teſtam.
ſpecies generi derogat.l.ſancimus. ad ſilentul.de pœ.
ſpes ſæpe maior euētu. l.in fraudē. ibi,ſæpe qui.& a quib.ma.
ſponſus nondum maritus eſt.l. j. de dote.
ſponte ſe offerenti, parcitur. 1162. colum. 2
ſtabile nihil.l. fluminū.§. uitiū. de damno infecto.
ſtatim ſoluere,eſt cum aliquo temperamēto tēporisſoluere. l.quod dicimus.de ſolutio.
ſtet quod non mutatur. in uerbo, Mutari.
ſtatuæ ad honorem alicuius in publico poſitæ bonis eius uenditis, non ſunt diſtractæ.l. Aufidius.de priuil credito.
ſtipulari alteri poteſt nemo. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. de uerbor. obligatio.
ſtipulatio contra legem facta, non ualet. 640 col. 1
ſtipulationes tot ſunt, quot res. 656 col. 1.l.ubi autem.§.qui ſortē. & l.pluribus.de uerb. oblig.
ſtrictius quam perſonæ meliores conditionis eſſe nō debet. l.Seruius. in fi.quod ui aut clam.
ſubſtitutus. Quando dubitatur de mandato ſubſtituti quid agendū. 418 colum. 2 in mar.
ſubuenitur alicui ratione officij. 934. colum. 2
ſucceſſionis ius plenius quam emptionis. l. Pompo.§.quæſitum.de acquir.poſſeſſ.
ſucceſſor utitur iure anteceſſoris. 291 colū. 2 in margi.l. Pomp. de acq.poſſ.
ſumma. In ſummis quod minimum eſt, permittitur. 744 columna 2
ſemper in ſummis quod minus eſt ſpondetur.l inter ſtipulantē. §.ſi ſtipulantem. de uerbo.obligatio.
ſuperficies ſine ſolo nō uſucapitur. l.nunquam.de uſucap.
ſuperficie ſolo conſtat ædes.l. eum qui.de uſucap.
ſupplet lex quod homo omittit. 301 colum. 2 & l.iiij.§.ſi quis.de re iudicata.
ſuſpicionem tollit ſanguinis ratio. 1035 co. 1 in mar.l.ſ.ad l. Iu.rep.
ſyllaba. Error in ſyllaba non uitiat etiam inſtrumentum. 160 colū. 2 in margine.

T

TAcitè non ſubauditur intellectus uitioſus. 593 col. 2
tacitè quædam excipiuntur. in uerbo, Excipiuntur.
tard us ſoluens, minus ſoluit. in uerbo, Soluens.
temporaria coerctio, pœna eſt abolitio. 1078 col. 2.l. fratres.de pœn.
tempus delictum aggrauat. 1019. colum. 2
tempore fit, quod non pacto.gl.ſi.l. iii.de diuer & temp. Præſcriptio.
teſtimoniū credulitatis quandoque recipitur. 63 colum. 2
teſtimonium de auditu quando admittitur. in uerbo, Auditus.
theſaurus fortunę donum eſt l. ſi is, qui §.ſi communis. de acquir.re. dom.
timoris uani nulla æſtimatio eſt. l. ſi quis ab.de re iudi.
tonſura. Mentiens ſe eſſe non tonſuratum. debet perdere priuilegium tonſurę.argu.l.ſed hoc.§.j. de re iudic.
totius ad partem debet eſſe proportio. 205 col. 1
In totum aliquid fieri debet, aut in nihilum. 240 col. 2
traditio non amplius confert, quā erat tradēti.l.traditio. de acqui. rerum domi.
Patientia pro traditione eſt, in uerbo. Patientia.
Officium trium ſubire quis poteſt. 142 col. 2
tributa reipub. ſolui. l.i. §.in cauſa. de quæſtionibus.
tueri ius ſuum quiſque debet, nō iniuriam committ etc. l.j.§ j. quod ui aut clam.
tumultus cauſa fit quod alias non fieret.l.q cędē.ad.l.Corn.de ſica.
turpis ſtipulatio nulla.l generaliter.de uerbor.obligat.
turpiter accepta pecunia iuſtius penes eum eſt, qui deceptus eſt, quā qui decepit.l.ſi procurator. de doli ma.exceptio.
tyronibus parcendū, ſi iterato non deliquerint.l.iij.§. ſi plures.ď mi.

V

VAlere. Quod ante iure ualuit. ad irritū redire non poteſt. l. donationes. de dun.ad princ.legis.
ualetudo imputatur. anno, quo ſeruire quis debet.l.iiij. §.Stichus.ď ſta. liber.
uariatio admittitur. 228 co. 2
uelle ſemel ſufficit, & non poſſe pœnitere 15.col. 1
uoluiſſe ſemel ſat eſt. in diem. de aqua pluuia.& gl. ſi.l. iiij.de di.& temp.præſ. l.j. §.prodeſt. antē in ſi.quorum lega.
uenditis alicuius bonis, eius ſtatuæ non ſunt uenditæ.l.Aufidius. de priuil.credū.
uenditio ſimulata nō ualet. 98. c. 2
uerba legis offendere non licet. 985 col. 2
uerbis tolli non poteſt, quod uerbis contractum nō eſt.§.ſeruus.i.in inutilis. de accepti.
ueritas originis errore non admittitur l.aſſumptio ad muni.
uicino nō nocere cogitur quilibet, non prodeſſe.l.ij.§. itē uarus.de aqua plu.
uiduitas perpetua fœminæ non debet iniungi.l.pe. qui & a quibus.
uigilat ſibi quiſq; non temere l. q autem.quæ in frau.cre.
uino & laſciuia lapſus mitius punitur. l. omne. §. per uinum. de re militari.
uir poſſidet, non uxor. 294 colū. 2
uiros ab uxoribus defendi nō eſt æquum.in uerbo, Vxores.
uis eſt habere arma domi.l.j.ad legem Iul.de ui publi.
uis eſt quoties quis quod deberi ſibi putat non per iudicē repoſcit. l.ſi.ad l.Iul.de ui priua.
uim ui repellere licet. l.j.§ cū qui. de ui & ui arma.
Prius de ui quā de iure dominij cognoſcitur. l. qui cœtu. in fine ad l.Iul.de ui pu.
uitæ periculo comparatur infamia. 143 col. 1
uitæ præcedentis actus conſiderandus.l.iij.§.is qui. de re mili.
Cuius famæ multo magis uitæ parcendum. in uer. Famæ.
uitio naturali parcendum. l. fluminum.§.uitium.de dam.infec.
ui ipſius intellectus tacitè nō ſubaudiuntur uerbo, Tacitè.
uitia realia tranſeunt ad hæredes, nō perſonalia. 333 co. 1 in mar. l. ſi homo.de uſucapio.
uiuētis de hæreditate ſollicitus eſſe nemo debet. 1240 col. 1
uiuētis loco ponitur nemo, de iure canonico. 1191 col. 2
ultima mora nocet.l. prætor ait. §. ſi aliquando. de noui operis nunciatio.
uitio non remittitur in crimine enormi.l.Caij.de fideicommiſſis liber.
uolenti non fit iniuria. l.j.§. uſque adeo.de iniur.
uoluntas coacta, uoluntas eſt. 399 colum. 2
uoluntas errātis nulla eſt.l.ſed hoc. de aqua plu.
uoluntas & propoſitum maleficia diſtinguunt. lege, qui iniuria. de furtis.
uoluntas non finitur morte fauore libertatis. 342 columna 1 in margi.
Nihil tam conueniens. naturali æquitati, quam uoluntatem domini uolentis rem ſuam in alterum transferri ratā haberi.l.ſi qua traditione.§.hæc quoque. de acquir. rer.domi.
urbs. Pertinet ad decus urbis ædificia non derelinqui imperfecta.l. prætor ait.§. hoc autem. de noui ope.nuntia.
uniuerſi. conſentire nequeunt. 75 § ſin. de

ſi.de acqui.poſſ.
uſura uſuram non parit.col.1
uſurarum nomẽ dulce.l. ait prætor. §. ſi fraudator.quę in frau.credit.
uſucapio. In uſucapionibus non a momento ad momentum, ſed totum diem poſtremũ cõputamus l.in uſucapionib⁹ de uſucap.
utile per inutile quandoq; uitiatur. 727 co.2
Vtili cedit inutile.245 co.1
utilitas publica priuatæ præfertur. 12 col.1
uxorem a marito probatam alius Turbare non debet.l.cõſtante.de Adulte.
Pudicitiam ab uxore uirũ exigere.quã ſi ipſe nõ exhibeat, iniquũ eſt.l.ſi uxor § iudex.de adulte.
Non ſoli Atridæ uxores amant. 994 co.1.l.ſi uxor.de adult.
uxores à uiris defendi, non contra, æquum eſt.l.quod ſi.de iniur.

FINIS.

LEGES OMNES Digeſti Noui hic ordine alphabetico imprimuntur, vt ſi quando inepties, aut mendoſus ſit titulus, legem, quam quæris, promptam habeas.

A

Ab accuſatione deſiſtit. ad Senatuſcon. Turpil. 1043 co.2
Ab executore ſententiæ.de ap.& relatio 1093 colum. 2
Ab hæterde. de ſepara. 415. columna ſecunda.
abigeatus crimen.de abigeis 956 columna 2
ab Imperatore. de præuaricato.958 colum.1
abolitio ad ſenatuſconſ. Tur. 1049 columna 2
ab omni militia. de re militia. 1164 colum.2
abſentia.de reg.iu.1320 co.1
abſenti.de dona.129.co.2
abſentem.de uer.& rer. ſign. 1275. colum.2
abſentem in criminibus. de pœnis. 1005 co.2
acceptilatio eſt de accepti 820 c. 1
acceptilatio ſub conditione.de acceptil.1220 co.2
acceſſio.de diuerſ.& temp. præſcri. 573 co.2
acciolam claudi. 170 co.1
accuſator. de præuaricatione. de præuatica.958.col.1
accuſatore defuncto. de publ. iudic. 907 co.1
accuſatorum.ad ſenatuſconſ. Turp. 1044 col.2
accuſaturus.ad leg. Iul. de adulte.& ſtu. 1007 co.2
acquiruntur nobis.de acquir.re.do. 256 co.2
acta apud.de re iudi. 378 c.1.
actio in perſonam. de actio.& obli. 607 co.1
actio ſtellionatus. de crim. ſtellionat.961 col.1
actionis uerbo. de act. & obli. 610. colum 2
actionis uerbo.de uerbor. & rerum ſig.1247 co.1
actiones aduerſus. de act. & oblig. 608 co.2
actionum genera.de actio.& oblig. 606 co.2
actor a tutore datus,rem ratam haberi. 851 co.2
actorum uerba.de re iudi. 378 co. 2
actus legitimi.de regulis iuris 1304 colum.1
ad beſtias.de pœnis 1078 co.2
ad cognitionem. quibus ex cauſ. in poſſ.eatur.396 col.2
ad curatoris. de dam. infec. 10 col. ſecunda
a decurionatu. de uacat. & excuſat. munerum 1209 co.1
ad diem.de uer.obli.658 co.2
ad ea,quæ non habent.de regul.iur. 1324 co.1
ad eo quidem.de acqui.re.dom.251 colum.2
ad excuſationem munerum. de uaca.& excuſ.mu.1211.col.2
ad eum quem.de dona.120 co.1
a diuo Pio.de re iudi.365 c.2
ad imperatorem. de appella.& relatio.1102 col.1
ad principem. de app. & rela. 1100 colum 2
ad rempublicam.de mun. & hono. 1112 co.1
ad ſucceſſionem. de ſen.paſ.& reſti. 83 co.2
ad tempus ordine. de decurionibus & eorum fil.1193 co.2
aduerſus exceptionem. de except. 547 col.2
aduerſus extraneos. de acquir. uel amitt.poſſ.313 co 2
adulter ad leg. Iul. de adulte. & ſtu. 994 co.2
ædibus.de oper.noui nun. 18 c.2
ædificia Romæ. 1265 colum 2
affectionis gratia. de donatio. 107 colum.2
agere.de excep.545 col.1
ager eſt locus.de uerb.& rerum ſig. 1246 co.1
agraria lege.de termi. moto.662 columna 2
ait diuus Traianus. de iure fiſci. 1228 co.1
ait prætor.de re iudi. 352 col.2
ait prætor. ne quid in flu. publi.463 colum.2
ait prætor. ne quid in lo. ſac. fi.449 colum.2
ait prætor.de flumi.459 co.2
ait prætor. quorum bonorum. 438. colum.2
ait prætor. de liber. exhibend. 538. colum.2
ait prætor. ne uis fiat ei qui in poſſ. miſſus eſt 424 co.2
ait prætor.de libe.homi. exhib. 165 colum.1
ait prætor.de arbor. cæden.534 columna.2
ait prætor.de precario.528 c.2
ait prætor. de aqua quotid. & æſti. 391 co.2
ait prætor.de remiſſion.527 columna prima.
ait prætor.de ſuperficie.426 columna 1
ait prætor. de glande legenda.535 colum.2
ait prætor.uti poſſide.480.c.1
ait prætor. de priuil. credit. 407 columna 1
ait prætor.l. quę in frau. credit. 420 colum.1
ait prætor. l. quæ in frau. credito. 424 co. 2
ais qui aliter.513 co.1
aliam cauſam eſſe. de nouat.& delega.763 co.2
aliam aream. pro emptore. 439 columna 1
alienationis uerbum de uerbo. & rerum ſignifi.1246 co.1
alienatum.de uerb.& rerum ſignif. 1253 co 2
alieno ſeruo. de fideicom. liber. 184 colum.1
alij propter ſuſpicionem. de accu. & inſcrip.975 co 1
aliud eſt iure. de ſolu. & liber. 1192 colum.1
aliud eſt capere. de uerb. & rerum ſignifi. 1254 co.2
aliud eſt fraus.de uerb.& rerum ſignifi.1265 co.1
aliud eſt promittere.de uerb.& rerũ ſigni.1271 co.2
aliud eſt uendere. de regu.iur.1318 columna 2
alterius circumuentio. de regul. iuris 1291 co.2
alterius prouinciæ.de ac. & inſcrip. 979 co.2
alumnos magis.d manumiſſ.uindi. 843 col. 2
ambitioſa decreta. de decretis ab ordine faciendis.223 co.1
amiſſi nũmi. de fideiuſſ.& mãda 745 co.2
amplius nõ peti.rem ratam haberi. 853 co.2
amplius puto.de liberali. cauſ. 230. columna 2
a muneribus.de uaca. & excuſ. mu. 1209 col.1
ancilla fugitiua. de furtis. 192 columna 2
an inutilis acceptilatio. de accept. 821 co.1
an manumittere.d manumiſſ. uin. 242 col.2
anniculus amittitur. de uer. & rerũ ſignifi.1295 co.2
anniculus non ſtatim. de uer.& rerum ſigni. 1266 co.2
anni ſpatium. de requirend. reis. 853 co.2

anno

annonam attentare, de extraor.cri. 545 c.ij.
annus exinde.de requiren. reis 153 columna j
an pars pro derelicto 353 c.j.
antequam damnum det. de damno infec.47 c.j.
ante quinquennium. ne de ſtatu de func.248 c.j.
ante reſtitutã. de ſolu.& libera.821 colum j
ante ſententiam de appel.recip. uel non 1109 c.ij.
antiochenſiũ.de priuile. credi.412. colum.ij.
antoninus Pius Auguſtus. de fidei. liber. 150 c.ij.
an uitium de diuer. & tempo. præſcrip 569 c.j.
apparet ergo. de iti. actuque priua. 495 c.j.
appellandi uſus. de appella. & rela. 1090 c.ij.
appellanti nihil obeſt. de appel. & rela.1097 c.j.
appellati à legato, quis & à quo appel. 1104 c.ij.
appellatiõe.nihil.noua.ap.interpo. 1111 c.j.
appellatione . de uerborum & rerũ ſignifi.1250 c j.
appellatione rei. de uerb. & rerum ſigni.1254 c.ij.
appellatore de functo.ſi penden.appellat.mors.interue. 1116 c.j.
a principe.de natali reſtit.228 c.j.
apud Celſum . de doli mali & met. exceptio 177 c.ij.
apud eum.de manumiſſio 139 c.j.
apud filiumfamilias . de manumiſ. uin.144 c.ij.
apud hoſtes.de cap. & poſtlimi. reuer.1144 c.j.
apud Iulianum. de fideic.liber. 170 co.ij.
apud Iulianum. qui. ex cau. in poſ. ea.390 c.ij.
apud Iulianum ſcriptum eſt.de iure fiſci 1183 c.j.
apud Labeonem . de uerborum & rerum ſignifi. 1215 c.j.
apud præfectum Aegypti.de manumiſ uin.145 c.ij.
apud prætorẽ.de manumiſ.uin. 141 co.ij.
apud proconſulẽ. de manu.uin. 144 co.ij.
apud Trebatium. de aquæ plu. arcẽ. 80 c.ij.
a quo fundus petitur. de dam.infec. 70 c.j.
armatos non utique.ad. l.Iul.de ui. pu.1013 c.ij.
armorum appellatio . de uerborum & rerum ſig. 1248 c.ij.
ariſto.ait.de dolo.111 c.ij.
ariſto. Neratio. de manumiſ. teſt. 155 co ij.
arrianus ait de act.& obli. 614 c j.
arrianus ſeuerus præfectus. de iure fiſ.1184 c.ij.
a ſententia.de app & rela. 1054 c.3
aſſignare libertum.de uerborum & rerum ſignifi. 1260 c.ij.
aſſumptio originis,ad munici. 1178 co. j.
a se hominem de noua . & leg. 763 co ij.
athales ſeruus.ad leg.Corne.de fal. 1033.c.ij.
a Titio hærede.de furtis 895 c.j.
a Titio ita ſtipulatus ſum. de uerb. oblig.674 c.ij.
attentari pudicitia de iniuriis & famo.libel.c.ij.
atteius ait.de aqua plu.ar.88 c.ij.
attilius Regulus.de donatio.116 columj.
auferetur ei.de iure fiſci. 1187 c.ij.
aufidius.de priuileg.credito. 409 colum j
auunculo ſuo.de mor.cau.donatio. 187 c.j.
aut damnum.de pœnis 1066 c.ij.
aut dare aliquem. rem pup. ſal.for. 833 c.ij.
aut ætate.de mor.cau. dona. 121 co. ſecunda
aut facta.de pœnis 1071 c.ij.
aut in qua uſusfructus. de furtis . 897 co.ij.
aut per inſidioſã. de mor. cau. don. 121 c.ij.
aut priuatim. ad ſenatuſcon. Turp. 1049 c.ij.
ait qui.quod ui aut clam. 523 c.j.
aut ubi quis jue. de bo. auto. iudic. poſſid.397 c.ij.

B

Benignus. de lib. cau. 288 co. j.
bona eorum. de capti. & poſtli.reuer. 1154 c.j.
bona ciuitatis . de uerborum & rerum ſignifi. 1243 c.ij.
bona fides.de regu.iur. 1299 col. ij. & 1319 c.ij.
bona fiſco.de iure fiſci. 1193 c.ij.
bonę fidei de uerb.& rerum ſignifi. 1261 c.j.
bonæ fidei.de acqui.re. domi.270 c. prima
bonis cedi.de ceſſio.bono.359 colũna ij.
bonis uenditis. de priuile. cre. 412 co.j.
bonorum.de uer. & rerum ſig. 1249 co.ij.
bonorũ de uer. & rerũ ſig. 1277 c.j.
bonorũ fiſco. de iure fiſci. 1124 c. j.
bonorum poſſeſſionem.rem.121.habe.560 c.j.
bono publico.de uſuca. ſeu uſurpa. 313 c.ij.
bones.de uerb. & rerum ſigni. 1257 co.j.

C

Caij Caſſij de fideic. liber. 174 co ij.
caius Seius. de manumiſſio 141 co.j.
calculi. de admini.re. ad ciui. perti. 1181 c.ij.
capienda de reg.iur. 1312 c.j.
capitalium quoque. de pœnis 1075 co.ij.
capite quinto.ad leg.Iul. de adul.& ſtu. 1001 c.ii.
capitis rei . de fideiuſſo. & manda. 746 c.ij.
capitis reus . de accuſat. & inſcrip. 978 c.2
capitulum de interdic. & relegat. 1016 c.2
carbonum. de uerb. & rerum ſigni. 1270 c.2
carceri præpoſitus . de cuſt. & exi. reo 983 c.1
caſſius ait.de ſolu. & libe.773 colũ. prima
caſſius. quæ in frau.credi.428 colum.2
caſtrenſe. de caſtrenſi peculio 1169 co.j.
cauſam uiginti annis. de manumiſ. 140 c.j.
cautio de libera. cau.23 c.1
cædere.arbor.furt.cæſa.912 columna 1
cæde e diem. de uerb. & rerum ſig. 1271 c.1
celſus lib. xij qui & à quib. manumiſ.229 c.1
celſus lib.xxxiiij.de uſuc. ſeu uſur. 326 c.2
cenſere . de uerborum & rerum ſignifi. 1261 c. 1
centeſimis calendis. de uerb.oblig. 643 c.2
cœpiſſe. de uerborum & rerum ſignifi.1267 c.1
cœptam.de uſurca. ſeu uſurpa. 334 c.ſecunda
certe non dubitatur.arbo. ſut.cæſã. 911 c 2
certe ſi interim . deprecario 629 colum.2
certis ex cauſis. & de accu.& inſcri. 971 c 1
certo pretio. de quæſtionibus 1060 co.2
certum. de confeſſis 335 columna. ſecunda
cæſar.de publica.& uectigal.201 colum.2
ceſſa ignominia.de actio.& oblig. 610 c.2
cæteri quoque de uerbo. & rerum ſignifi. 1249 c.2
cæterorum & reliquorum appellatione.de uerbo.& rerum ſignifi. 1259 c.2
cæterum. de ſolutio . & libera. 767 col.2
charidemo . de pollicitationibus. 1283 c.1
cicero in oratione. de pœnis 1080 co.2
circumcidere.ad leg. Corne. de ſica. 1039 c.1
ciuilis de priua.delict. 881 columna prima
clam. de acqui. uel amit. poſſeſſio. 299 c.1
cogitationis pœnã . de pœnis 1073 co.2

cogni

Thlibiæ 1018.c.j.in mar.
tignum,quid.l.j.de tigno iniuncto.
tigni appella. quid continetur.263. c.2.§.appellatione.
titulum,an auferat interruptio poſſeſſionis 327 c 1 in mar.
toga,quid 1132.c.1 in mar.
tolerare,quid 1276 c.2.
torrens 460 c. 1.§. item.
torqueri ſeruus quando poteſt in dominum.in uerbo,Seruus.
torture. Confeſſio extraiudicialis ſufficit ad torturam. 1002 co.1 in margine.
Confeſſio facta in tortura etiam perſeuerata ſine indicijs nō nocet confeſſo 1054 c.1 in mar.
tortus ſemel ſecundo torqueri poteſt ex cauſa. l.repeti.de quæſtio.
totum uinum non partem fundere permittitur.in uerbo,Vinum.
In totum.l.ſed & ſi §.conſuluit.ſ. de petit.hæredit.
2 Quod iuris eſt in toto quo ad totum,& idē quoque in parte quo ad partem 353 co.1.l.an pars pro derelict.
trahere.i.contrahere 220 c.1.
trahere reliqua 213 c. 2. §. Imperator.
transferre poſſum in alium licentiā quam habeo de ingrediendutem autoritate propria. in uerbo, Licentia.
tranſactio ſuper re aliena fieri poteſt 637 c.1
tranſactum.id eſt completum 492. co.1
tranſducere 484 c.2
tres liberi 1209 c.2.§.quamuis.
tribunorum officium 1164 col 2 in marg.
tributoria, an tollatur electione in uerbo, Actio de peculio.
tributum, & uectigal differunt.94. colum.2
triſte auxilium, appellatio. l.ſerui. de appel.
triticum,quid 670 col.1
trocus.i.rota.459 col.2
tubus 509c.1
tunc,dictio 652 c.1 in mar.
turba.quid.l.prætor.ui bo.rapt.
turpitudinis in pari cauſa potior eſt conditio poſſidentis. in uerbo Poſſidentis.
tutelæ excuſatio non datur,niſi cauſa cognita in uerbo,excuſatio.
tutor ſuſpectus, & hæres,differunt, in uerbo,Suſpectum.
tutoris authoritas ſupplet infantis iudicium.l. quamuis de acqu.po.
tutoris dolus, an noceat pupillo.in uerb.Dolus.
tutorem habenti tutor non datur, curator ſic 834 c.2 in mar.
tyrunes 984 c.2

V

Vacare 1107 c.1 in mar.
Vacās uxor.i uidua 1022. col.2
Vacua poſ.quæ 318 col.1
uacuus locus.i. ſine ædificio.l. prætor ait. §. ſiue autem. de no.oper. nuntia.
ualet ex poſt facto, quod ab initio non ualuit.in uerbo,Initio.
ualetudinarij 1214 in tex.
uani timoris nulla excuſatio eſt.l.ſi quis ab.de re iudi.
uapor.i.aqua calida 507 c.1
uapores balneari.in uerbo, Balnearia.
varijs ex figuris cauſarum obligationes.in uerbo.Obligationes.
uaſalli filius facile impetrat inueſtituram 501 c.2
uaſallus uaſalli non eſt primi uaſallus 1260 c.2
vectigal & tributum differunt.94. co.2
vectigal ex qua re præſtatur.ibidem
vectigalia prædia.quæ 44 columna prima.
vectores ſunt,qui uehuntur 100 columna.2
vehere & portare differunt 505 co. 1 & 507 c.j.
vehicularis curſus. in uerbo, Curſus.
uel.i.etiam 977 c.1
vel pro id eſt 974 c.2
vel.i.ſaltē 511 c.1.& 621 c.1 & 752 col.2
venatorium in ludū damnare reos, quid 1067 c.2 in mar.
vendere alteri promittens ſub pœna &c.674 c.2 in mar.
vendere rem litigioſam 1117 c.2 in tex.
vendi poſſunt debitoris bona autoritate iudicis in uerbo, Creditor.
venditis bonis concubina excipitur l.pe.de primi.credi.
vēditio in ludo facta, an ualeat 598 c.1 in mar.
venditio ſimulata, quę. in uerbo, Simulata.
In uenditione bona fides debet eſſe tempore contractu & traditionis 537 c.2.in mar.
venditor uariè ſumitur 379 c. 2.
vendico quandoque quod poſſideo. 407 c.2
venenarij 1076.c.2.§.uenenarij.
ueneris res 1000 c.2
ventilata quæſtio 583 colū.2 § illa etiam.
uentrale,in uerbo,In uentrales.
uenuſtas 1196 c.2.in mar.
uerberare, quid 939 c.2 in tex.
uerberare, & pulſare, differunt. in uerbo, Pulſare.
verba de ſubſtantia & forma quando requiruntur, non ſufficit actū adimpleri per æquipollens 618 c. 2 in mar.
verbis uerba ſoluitur id eſt, obligatio uerbis contracta acceptilatione,quæ uerbis conſtat, ſoluitur.l.niſi de acceptilationibus.
verecundia id eſt reuerentia 1140 lum.1
veritas quam opinio magis ſpectanda.co.2
veſpertilio,quis 797 c.1.
ueſpillo.ibidem in mar.
uetare & iubere uerba ſunt interlocutoria.in uerbo,Iubere.
veterinarij 1214 c.2 in mar.
uetus conſuetudo, quæ comprobat ſolemnibus iunt. l. imperatores. de pollici.
uetuſtas. i.inueterata conſuetudo. 76 c.1
uetuſtas eſt tempus decem annorum.93 c.2
uetuſtas dat iuriſdictionem.l. ſi. de aqua plu.
uetuſtas uicem legis obtinet.l.ſi. de aqua plu.
uetuſtati cedunt lex & natura 77 colum.2
uia agraria 454 c.1.
uia clinoſa 455 c.1. §. deteriorem.
uia.& iter differunt 450 c.1.
uia militaris & publica.ibidem.
uia prætoria, conſularis, militaris. 454 c.1
uia publica 454 c. 1.§.uiam.
uia quandoque.i.ſeruitus uiæ 17 colum.1
uia ruſtica 454 colum. 2 hoc interdictum
uia triplex 450 c.1
uia uicinalis.in uerbo, Vicinalis.
uiam aperire 450 c. 1 l.prætor.
uiam purgare. l.j de uia public. & itin.public.
uiarum quædam publicæ. quædam priuatæ,al æ uicinales 454 colūna 1.
uicionis uia.leg.fi.de loco & itine. pub. uide in uerbo,Viarum.
uicious locus quis dicatur 27 c.n
uiciſſim reconueniendo, an unum per aliud tollatur.in uerbo,Tollere.
uectinarij 1214 c.2. in mar.
uideri i.præſumi 660 c.1
uigilantibus ius ciuile ſcriptum eſt. l.pupillus.in ſi.quæ in fran.cred.
uigintis primi 1250 c.1 in mar.
Ex uinculis cauſam dicere.in uerbo,Cauſam.
uindicate rempub.l. quod reipubli, de iniur.
uindictam ſumendi authoritate propria facultas quando poteſt per alium exerceri 472 columna a in mar.
uinearum populatores capite plectuntur 911 c. 1 in mar.
uinum totum non partem fundere permittitur 1291 c.2
uiolenter cognitam eſſe fœminam qualiter probatur 1010 col. 1 in mar.
uiolentum ex interuallo nō pellendum in uerbo,Expellere.
uirgæ ſanguineæ.l.pe. ad l.Pompe. de parric.
uirgi'ij patria 1187 c.2.
uirgines nondū uiri potentes corrumpens, qualiter punitur 1080. c. 1 in tex.
uis atrox 487 c.1 §.ad ſolam.
uis diuina.i uis maior.l.fluminū.§. uitium.de d.m.infect.

Vi factum, quid 530 colum. §. quid ſit.
Viſceribus nim inferre l. Cic. de pe. tide in uerbo, Mulier.
Viſitationem ſoluens pro beneficio litigioſo, non facit ius ſuum meliur, regu iur. l. quæ quiſque. de ac quiren. re. do.
Viſitate. Quod uiſiat, non debet ſub intelligi. in uerbo, Subaudiri.
Vliginoſus locus dicitur paluſtris. 89 col. 1. Vide in uerbo, Locus.
Vitioſæ ædes. i. ruinoſæ. l. qui bona §. ſi quis de damno infecto.
Vitium ædium, loci, & operis differunt 58 col. 4
Vitium litigioſi rem non afficit. in uerbo, Litigioſi.
Vitium operis 495 col. 2. § qui hoc.
Viuis gestamen erat Centurionum. 1163. col. 2. in mar.
Vite a Centurionibus cædebantur milites. ibid.
Viuos exuri ſacrilegos. l. vj. ad leg. Iul. pecul.
Vlpiani origo l. j. in princ. de cenſ.
Vniuerſitas e tam debet. in conſilio 3817 c. 2 in mar.
Vniuerſitas fundi, non ſingulæ partes poſſidentur. in uerbo, Fundus Cum uniuerſitate tenent, quædam, quæ alias inaliena bilia erāt 135 co. 1. in mar.
Vnus tantum familiam conſtituit. in uerbo, Familiam.
Vnum non ſufficit, ſi plura requirantur. in uerbo, Duo.
Vnius teſtimonio non credendum. 1063 c. 1 in tex.
Volo ſſe præſumitur ſcribens quod ſcriptum inuenitur. in uerbo, Scriptum.
Voluntas defuncti ſtudioſè exequi debet. in uerbo, Defuncti.
Voluntas non ſemper ſeruanda. in uerbo, Defuncti.
Voluntatis expreſſæ, & eius quæ ineſt, diuerſa cauſa eſt. l. cum qui certarum. de uerb. oblig.
Voluntatem important uerba quædam ut ſi ædificauero. i. ædificare uoluero 452 co. 2
Voluntarius nemo uidetur, ut bona diſſipentur 418 col. 2 l. 2. de cura. bo. dan.
Voluntarium exilium. 172 colum. 2 in mar.
Vrbs. i. Roma. 985. col. 1
Pertinet ad decus urbium, ædificia non derelinqui 15. colum. 2, l. pe tor. §. in hoc interdictum, de no. ope. nun.
utiſmum 1100. col. 2. §. idem.
Vſucapere pro hærede quis dicitur. 459 col. 2
Vſucapi poſſunt pecorum fœtus 115 col. 2
Vſucapio, an habeat locum in emptione conditionali. in qua pendente conditione traditio fit 857 col. 1. in mar.
Vſucapio & præſcriptio differunt 314 col. 1
Vſucapio pro hærede ut locum habeat, quid requiratur 349 col. 2.
Vſucapio quare inducta 359. col. 2
Vſucapionis & poſſeſſionis cauſa ſeparata. l. 1. §. ſeparata. pro empto.
Vſuræ non currunt, ſi non ſtetit per debitorem, quo minus ſolueret. 914 co. 4 in mar.
Vſuram tempus. i. maiorem. 818. c. 2
Vſurarum certi ſacrificium. 65 n co. 1
Vſusfructus eſt indiuiſibilis, licet utilitas eius diuidi poſſit. 728 col. 2
Vſusfructus non poſſidetur, ſed tenetur. in uerbo, Teneri.
Vſusfructus nō poteſt conſti-tui duobus inſolidum in eadem re. 708. col. 1 in mar.
Vt, dictio uarie ſumitur 436. c. 2
Vtenſilia 1196 co. 1
Vt. i. poſtquam 683 co. 2
Vtimur hoc iure. l. Stichum. § ſi Stichus. de Sta. lib.
Vtilis. i. efficax. 641 co. 1
Vtilis actio 610 co. 2
Vtilis actio quandoque. i. efficax 641 col 1
Vtile. i. efficax. 52 col. 2 & 479 colum. 1
Vtile per inutile, an & quando uitiatur. 714 co. 2 in mar.
Vtile per inutile non uitiatur. l. j. §. ſed ſi. de uerb oblig.
Vtilitas ſi eſt eadem, idem ius ſtatuitur. in uerbo, Ratio.
Vulgaris interpretatio ſequenda. 1265 co. 2 in mar.
Vulgaris uxor 994 co. 1 in mar.
Vulneratus cenſetur mortuus à die illati uulneris, ſi moriatur 985 colum. 2 in mar.
Vulua mulieris habere poteſt quinque loculamenta. l. ſi parer. de ſolut.
Vxor iuſta & iniuſta, quæ. 994 col. 1 in mar.
Vxor quas operas debet marito 199 col. 2 in mar.
Vxor uacans in uerbo, Vacans.

X

XEnoperochi. 1205 colum. 1 in mar.

Y

ὑδραύλαι. 74. co. 2. in text.
ὑπαλλαγή. 1284. col. 1. in mar.
ὕπερον. 485. co. 2. in tex.
ὑπόγαιον. 485. co 1. in tex.

FINIS.

INDEX PRAECIPVARVM MATERIARVM,

Quæ ſemper menti inhærere debent, iam denuo ab Aegidio Perrino, officiali de Ioſaio, cum magna diligentia, in ſingularem ſtudioſorum omnium vtilitatem collectus.

A

Abolitio pœnæ eſt temporaria coercitio. 1079 col. 1 in princip. text.

Abſens non nocet præſenti. l. i. de fideicom. liber.

Abſoluere poteſt qui condemnare poteſt. l. iij. de re iudic.

Acceſſorium ſine principali eſſe nõ po eſt. 739 colum. 2

Accidens non mutat materiam. 251 col. 1 §. apum. de acqui. rer. dom.

Acquirere. Iidem modis res deſinūt eſſe noſtræ quibus acquiruntur. l. j. pro derelict.

Acquirere negligens creditores non fraudat l. qui autem. in princ. quæ in fraud. credit.

Acquirendi ſpecies eſt, obligatione alium liberare. l. ſpecies. de acceptilat.

Neceſſaria ad acquirendum, ſunt neceſſaria ad perdendum. l. quemadmodum. de acquir. poſſ.

Acta inter alios, alijs non nocet. l. ſæpe de re iudic.

Actio ſemel extincta reuiuiſcere non poteſt. in uerbo, Obligatio.

Actio ſi cui dat, multo magis & exceptio. l. j. §. quod autem. de ſuperfi:ieb.

Actiones duæ poſſunt ſimul proponi. 439 col. 1 quorum legs.

Adminiſtrare honor eſt. 159 columna 2

Adulterum occidere cur patri, non marito liceat. l. nec in ea. de adul.

Aduocatorum priuilegium. 163 column. 2

Affectare tutelam non dicitur, qui eſt idoneus. l. uxori. ad leg. Corn. de falſ.

Affectioni parentum parcitur. l. iiij. in fin. de re milit.

Affectione carent pupillus & furioſus. l. j. §. ſi furioſus. de acquirend. poſſeſſ.

Affectus. Furtum non fit ſine affectu furandi. l. furtum. de uſucap.

Affectu non luxuria libertas danda l. illud de ma uindict.

Affectu carent pupillus & furioſus. l. j. §. hoc edicto. ne uis fi. ei.

Agri portio uidetur aqua uiua. l. is qui. in princip. quod ui aut clam.

Alij de alieno quandoque quis poteſt. 1195 col. 2

Alienantur quædam non ſol. 275. column. 2. l. quædam.

Alienatione prohibita, prohibetur uſuca 326 col. 1 in margi.

Alienum factum inutiliter promittitur. l. ſicut. de fideic.

Alienum factum noſtrum dicitur. in uerbo, Factum.

Alienum largiri ſpecies lucri eſt. in uerbo, Lucri.

Alieni facti ignorantia tolerabilis. l. ſi. pro ſuo.

Alieno admiſſo grauior pœna non luenda. l. cum ratio. in prin. de potio. quæ ſub dan. conced.

Alius. Qui per alium facit per ſe ipſum facere uidetur. 761. l. non ſolum. de liberali can. in marg.

Quærit quis per alium, quod per ſe non poteſt. 761 col. 2

Alijs non nocet res inter alios acta. l. ſæpe. de re indic.

Res inter alios iudicata, alijs non obeſt. in uerbo, Res inter.

Alternatiuorum utraque pars quandoque eſt in obligatione. 219 columna 2

Ambiguus iudicis ſermo ab eo interpretatur. l. in prætorijs. de prætor. ſtipul.

Amico parum diligenti, qui rem cuſtodiendam tradit, de ſe quæri debet. in uerbo, Negligenti.

Amiſſum. Turpiter amiſſum poſtliminio caret. l. ſecunda in un. de cap. & poſtlimi.

Amiſſo debito quandoque debitor non tenetur. in uerbo, Debitor.

Amittit errans nemo. l. ſi procura. de acquir. rer. domi.

Ampliat imperium hominum adiectione, quam pecuniarum præſtat. l. cum ratio. §. ſi plures. de bo. damnatorum.

Animus cuiuſque ex eo, quod quiſque ante dixerat, probatur. 577 c. 2. in margi.

Animi languor damnum afferre nõ debet. in uerbo, Damnum.

Animo & corpore quæritur, & perditur animo & corpore l. quemadmodum. de acqui. poſſeſſ.

Antecedentia probant frequentia. in uerbo, Animus.

Appellans ante tempora appellis eſt puniendus pœna mortis. 1036 columna 2 in mar.

Appellans nondum damnatus eſt. l. ij. §. j. de pœnis.

Appellans remedio condemnatis extinguitur pronuntiatum. 1047 col 2 l. j. in fin. ad Senatuſconſultum Turpili.

Approbatum ſemel amplius non reprobatur. 995 col. 1 in margi. l. ſi uxor. §. ſed & ſi. de adulte.

Aqua calida in Aſia terræ irrigantur. 498 c. 1 §. conſtat. l. j. de aqua quot.

Aqua uiua uidetur portio. in uerbo, agri.

Arma poſtliminio non reuertuntur l. ſi. in ſi. de capt. & poſtlimi.

Aſſidua frequentia, quaſi nõnullam præbet infamiam. l. item apud. §. aliud. de iniur.

Auaritiæ caput, roma. 355 col. 1

Auditus. Teſtimonium de auditu quandoque admittitur. l. ij. §. idẽ Labeo. de aqua plu.

Auferre rem meam poſſum autoritate propria, quando non habeo copiam iudicis. 427 col. 2 in margine.

Accuſatores debent eſſe minores. l. ad rempubl. de munc. & hono.

Autoritas publica excuſat. l. quod principis. de aqua pluuia.

B

Beneficium amittitur propter delictum. 908 col. j

Beneficium conſuetum concedi a principe, dicitur impetrabile. 501 co. 1. in mar.

Beneficium iuris nemini auferendũ 361 col. 2 in margi. l. iiij. §. ſi quis. de re iudic.

Beneficium ſuum nemini debet eſſe damnoſum. l. Paulus. de prætor. ſtipulat.

Benignior interpretatio capienda. l. qui duos. § j. de ma. teſtam. fallit quandoque in dubio. 155 c. 2

Benignitas laudatur. l. ſi uentri. in fi. de pri. credit.

Benignitas rigor præferenda. l. iij. §. Stichus annua. de ſtatulibet. & l. ſi ſtatu. ad prin. eo. tit.

Bis idem qui promittit, amplius quàm ſemel non tenetur. l. qui bis. de uerbo. oblig.

Bonos ſeruos habere debent publicani. l. iij. de pu.

Bona dicuntur cuiuſque, quæ æri alieno ſuperſunt. l. non poſſunt. de iure fiſci.

Bona non ſunt facile diſſipanda. 418. col. 2 lege ſecunda. de cura. bo. dando.

C

Calida aqua irrigari quãque agros. in uerbo, Aqua.

Calliditas reprobatur. l. j. §. quæſitum. de ſepara.

Calor inconſultus calumniæ uitio caret.

caret.l j.§. quiaſi. ad ſenatuſ.con. Turpil.
caſum ia caret inconſultus calor. Ibidem.
captio uitaoſa.l.ſi rem mili. de uſu cap.
captioſa non debet eſſe creditoribus pupilli ignorantia. In uerbo, Pupilli.
caſtrari, uel ſponte nemo debet. l. iiij.§ plane.ad l.Cor.de ſic.
caſtrorum diſciplina antiquior fuit Romanis, quam charitas liberorū.l.poſtliminiū.§.filius.de cap.
cauſæ continentia non debet diuidi. 43a col 1.gloſſ.ī l.cum fundum de ui & ui ar.
cauſæ magis quam perſonæ beneficium datur.l.tempus.de re iud.
cœlum, ſupra ædes meas liberum eſt uſque ad cœlū.gl.antep.l.ſi opus.quod ui aut clam.
cenſum. Quæ quiſque aliena in cenſum deducit, nihilomagis eius fiunt.l.quæ quiſque.de acqui.rer.domi.
cœptus dies habetur pro completo. l.in uſucap de uſucapionibus.
certo certius eſt. l. ait prætor. §. ſi eum.quæ in fraudem cred.
ceſsio bonorum non liberat fideiuſſorem.l. hæres debitore.§. Quod ſi.de fideiuſ.& ibi in mar.
charitas liberorum non fuit potior Romanis,quam caſtrorum diſciplina.in uerbo,Caſtrorum.
charitatem auget commilitium. in uerbo,Commilitium.
citatio ſi eſt notorie nulla, priuilegiatus non tenetur comparere. 320 col.2 in mar.
ciues omnes,quod rempubli.defendere poſſunt.l. iiij. de oper. nouum.
cloacæ immundæ peſtem cient, & ruinam.l.j.de cloa.
cloacarum immunditiæ peſtem generat.82 col.j.
cogitatio delicti nocet. in uerbo, delicta.
cogitationis pœnam nemo meretur l.cogitationis.de pœ.
cogitatione animi nocens quis dicatur.l.impuberem.§.ſed & ſi.ad legem Cor.de ſi.
cogitationis ratio habetur.l. uel ſi. de ma.uindic.
cognitio militaris prodeſt. 3167 columna 2 in mar.
colonus retinet poſſeſsionem domini eiecti.in uerbo,Dominus.
commilitium charitatem auget. l. hæreditatem de caſtren.pec.
commodū debet eſſe, ubi eſt onus. 756 col.1
concedere. Non concedere eſt retinere.295 col.j.
conceptio medicamentis nō eſt impedienda.lege.iiij. in fin.de ſtatu libe.
concordia matrimonij patet turbare non debe. in uerbo, Matrimonium.
condemnare qui poteſt, & abſ. luere.l.iiij.de re iudica.
Cōdemnatio dantur quatuor mēſes ad ſoluēdum.in uerbo. Debitori.
Conditio per onę inſ. l. uenda l.iiij. ad ſi.de incen.rui.nau.
Cōditio ſemel expleta, expleri amplius non poteſt.l. ſi ita.id princ. de ſetta.
Conditio ſuſpendit libertatem. 140 col.2 in mar.
Conditionis peioris non debet eſſe dominus, quam non dominus. 1248 col.2
Conductio eſt in nummo uno.l. ſi quis ante.in fi.de acqui.poſ.
Confeſsio facta in torturis etiam perſeuerata ſine indicijs non nocet confeſſo. 1154 col.j.in mar.
Confeſſus in iure pro iudicato habetur l.poſt rem.de re iudica.
Confeſſus pro iudicato. 885 co.j. l. j.de confeſſ.& l.iij.co.titu.
Confeſſus ſua damnatur ſententia. l.j de confeſſ.
Conſenſus ſe occidiſſe hominē. tenetur de occiſo.l.ij.j.de confeſſ.
Coniecturæ locus eſt in incertis,nō in certis.695 col.ij.l. cōtinuus.§. j.de uerb.oblig.
Conſcientia delicti nocet. l. quæ ſitum.qui & a qui.ma.
Conſcientia ſceleris inſtar eſt.l.aut facta. in princip.de pœnis.
Conſentire alij poteſt, qui per ſe facere non poteſt. 141 co.2. in mar.
Conſentientem fraudat nemo. in uerbo.Sciens.
Conſenſus omnium requiritur,quorum aliquid detrahitur. 54 colū 2 in mar.
Conſenſus plurium quando requiritur, debet ſimul præſtari.36 col.2 in margi.
Cōſignatio olim fiebat in æde ſacra l.ſi.de tabulis exhi.l.iiij.de ſtatu liber.
Conſignationes olim fiebant in æde ſacra.
Conſilium alij. nemo præſtare pōt qui furti faciendi conſilium capere non poteſt.in uerbo.Opem.
Cōſtare oportet prius de crimine, & pronuntiare.l. eius qui.de iure fiſ.
Conſuetudo dat iuriſdictionem.l ſi. de aqua plu.
Cōſuetudo facit perſonam eligibilem, quæ alias eſt ineligibilis. In uerbo,Eligibilis.
Cōſuetudo ſpecialis derogat legi, ſi eſt rationabilis, & legitima. 518. col 2 in mar.§ ſed & ſi.l.iiij quod ui aut clam.
Corporalia munera non præſtant fœminæ in uerbo,Fœmina.
Corpore & animo quæritur,& perditur poſſeſsio l. quemadmodū. de acquirend.poſſeſ.
Continentia cauſæ non diuiditur. uerbo,Cauſæ.
Cōtumax nō eſt, qui litem ſuſtinet ad iudicem tribunal.l.contra.de re iudic.
Cōtum ax quam obſequens durius tractatur.l.ij.de re iudic.
Contumacia eſt delictum. l.contumacia de re iudi.
Contumacia militis capitalis. leg. omne.§ ij.de re mili ari.
Cōuentus. Beneficium dolo perdit. ne quo conue iatur niſi in quantum facere poteſt. in uerbo, Dolo.
Conuen ri quem nondum poſſe. & debitorem eum non eſſe, nihil refert in uerbo,Debitor.
creditor improbus eſt, qui uult iterum conſequi. quod accepit in uerbo,improbus.
creditores nō fraudat negligens acquirere.l.qui autem. quæ in fraudē ſi.in princ.legis.
crimen enorme non habet remiſsionem ultionis. l. Ca.j. de fideicō. liber.
crimen ſi graue eſt,ibi puniri debet quis,ubi illud admiſit. In uerbo, Puniri.
Conſtare oportet prius de crimine, quam pronuntiare. l. eius qui. de iur.fiſ.
culpa dolo proxima dolum repræſentat.l.j.ſi quis teſta.liber.
culturæ ſtudium a militis auocat.l. milites.in princ.de re mili.

D

DAmnari eum,q non deliquit,iniquum eſt. 9 col.2
damnum dat,qui damni occaſionem præbet.l.iiij. ad fin.ui bo.rap o.
Damnoſum nemini debet eſſe ſuū beneficium. in uerbo, Beneficiū.
Dare non ſemper eſt accipientis facere.206 columna j.
Dari rem ſuam, & non dari paria ſunt ibidem.
Datu cōtemplatione ſalutis eſt irreuocabile l.ſi pater §.fin.de do.
Debetur præſenti die ſi dies non aduenerit.in uer Die
Debitor. Non eſt æquum teneri eū pecunia amiſſa, qui non teneretur ſi creditor accipere noluiſſet. l. qui decem in prin.de ſolu.
Debitor cum ſoluit poteſtatem habe be commemorare in quam cauſam ſoluit l.Paulus.de ſolu.
Debitor moroſus tenetur de interitu in uerbo,Periculum.
Debitor non debet uenire cum ſacco paratus.l.quod dicimus.de ſolu io.
Debitor quis nō ſit an nondum cōuenire poſsit nihil refert.l.Fulcinius §.ſi,in diem.quib.ex cau. in poſſ.ea.
Debitor datur.terminus ad ſoluendum,& ex cauſa prorogatur.l.de bitoribus de re iudic.
Decipit q nō inſtruit. 134 colum 2
Deceptus non dicitur qui rem communi uti uult.l.ſter.eos §.pe. de fideiu.

 dece-

decepto quam decipiẽti magis ſubuenitur. l. ſi pr. ui. tor. de do. ma except.
defendere ducem debet miles. l. iij. in ſi. de re mil.
defenſuros a tiriis non contra æquum in uerbo, Vxores.
defenſionibus pluribus uti licet. l. is qui. de except.
defenſor idoneus nõ eſt minor. in uerbo, Minor.
deficiente cauſa deficit effectus 990 colum. 2 in margine. l. adulter. de adulter.
defuncti uoluntas ſtudioſe exequi debet 679 col. j.
delitiæ. Non delitiis, ſed iuſtis affectionibus libertas danda. l. illud de ma. uindic.
delictum grauius eſt militiam deſerere, quam appetere. in uerbo, Militiam.
delictum patris filio non nocet. in uerbo Patria.
propter delictum amittitur beneficium. in uerbo, Beneficium.
delicti cogitatio nocet. l. quæ ſitum. qui & a quo ma.
delicta non debent remanere impunita. l. Stichum. § ij. de ſolu.
delinquunt minus exemplo deterriti. in uerbo, Exemplo.
damnari nõ debet, qui nõ deliquit. in uerbo. Damnari eum.
delinquens iterato punitur grauius in uerbo, Iterato.
deſinunt res noſtræ eſſe eiſdem modis, quibus acquiſitæ ſunt. l. j. pro derelict.
deterior quandoque eſt pupilli conditio quam aliorum. 423 col. j.
dicere. Ex eo quod quis ante dixerit, probatur animus. 577 colum. 2 in marg.
dicere ius quis ſibi non poteſt. l. j. quo. lega.
diei adiectio pro reo eſt. l. eum qui cal. § j. de uer. oblig.
dignitas eius qui nihil amiſit, non eſt impedienda. l. ſpurii. de decur.
dilatio ſi periculum ſit allatura, ceſſant iuris regulæ. l. v. § ſi quis riuos de oper. no. nuntia. & l j. de dam. infect.
diligere. Si diligo te, tu illum: non ſequitur quod diligam illum. glo. debet. l. de accuſationibus. de di. tempo. præ.
diligens debet eſſe præceptor. l. Atilius. de dona.
diſcere bonum eſt. 171 col. j. in mar.
diſcere cupiebat Iul. uel alterum pedem in tumulo habẽs. l. apud Iul. de fideicom. liber.
diſcere cupiebat Pō. iuriſ. anno ætatis lxxviij. in l. apud Iul. de fideicom. liber.
diſcendi cupiditas morte ſola terminanda. l. Iulia. de fideicom. li.
diſcipuli erga præceptores ingrati eſſe nõ debent. l. Atilius. de do.
ditiores ſe putant homines. quam ſint. in uerbo, Facultas.
diuidere. Nec mihi nec, tibi: ſed diuidatur. 711 col. ij.
diuiſa res melius intelligitur. 574. columna j.
docere maligne, decipere eſt. ut l. re ctiſſime. in ſi. de libe. can.
dolorem iuſtum temperare. difficile. l. ſi adulterio. § imperatores. de adulte.
doloſius nil doloſo. l. iij. § idem ait. ne quid in loco pu.
dolus cum dolo compenſatur. 580. columna ij.
dolus doloſo noxius non alteri. l. qui a debitore. quæ in frau. credi.
doli capax pupillus non cenſetur. l. j. § hoc edicto. ne uis fi. ei.
dolo ex ſuo furti actio nemini quæritur. l. cum qui. § j. de fur.
dolo facit qui petit quod eſt redditurus. l dolo. de do. ma. et excep.
dolo malo non uidetur habere: qui iure ſuo utitur. l. iiii. § is tamen. de lib. ho. exhi.
dolo perditur beneficium, ne quis conueniatur, niſi in quantum facere poteſt. l. qui cum. de re iud.
dolo ſuo quando lucratur quis. 1129 colum. 2
domeſticum malum, ſeruus improbus. l. j. § ſerui. fur. aduer. nau.
domicilium non habere difficile. l. eius qui. ad ſi. ad municip.
dominium animo perdi non poteſt poſſeſſione retenta. l. ſi quis vi. § j. de acqui. poſ.
dominium non quæritur poſſidendo. l. ſi finita. § ii. de dam. infec.
dominium præbet quidoque nõ habens dominium. l. non eſt nouũ de acqui. re. do.
dominia auferunt flumina. 464 col. j. § flumina. l. ergo. de acquir. re. domi.
dominus eiectus retinet poſſeſ. per colum 473 col. 1. in mar.
dominus non debet eſſe peioris cõditionis, quam nõ dominus. 1149 columna j.
dominus ſui nemo eſt 711 col. ij.
domini appel. fructuarius continetur. l. in uenditione. de bon. auto. iudi. poſ.
dominum habet, qui ſocium habet. 95 col. 2 in mar.
domus cuique tutiſſimum refugiũ. 1217 col. j.
domus dicitur, in qua quis degit, etiam ſi aliena ſit. l. dies. § prætor de dam. infect.
domus diruta reficiendæ. l. ad curatoris. de dam. infecto.
de domo extrahi quis non debet. l. dies. § prætor de dam. infec.
donare eſt perdere. l. filiusf. in prin. ibi, ut perdat. de dona.
donari uidetur, quod nullo iure cogente conceditur. l. donari. de do.
donatori pinguius ſuccurritur quã alteri debitori. l. exhæredatum. de re iudi.
dubium. In dubio fauorabilis ſenſus præferendus. 251 col. ij.
dubia uerba in ſtipulationibus quæ ſitet. interpretãtur. l. in conuentionalibus. de uerbo. oblig.
dulcedo uſurarum magna. in uerbo Vſurarum.
duo uel plura ſi requiruntur. nõ ſufficit alterum adeſſe. 523 col. j.
duplex ſolutio ex eodem debito recipi non debet. in uerbo, Improbus.
durius nihil, aut remiſſius conſtitutũ. l. iiij. in ſi. de incẽ. rui. nau.

E

AEde ſacra olĩ cõſignabat pecunia. l. uij. de ſtatulib.
ædes cõſtãt ex ſolo & ſuperficie. l. cũ qui. de uſucap.
ædificia non derelinqui pertinet ad decus urbis. in uerbo. Pertinet.
egere. Ratio habenda eſt ne egeat, qui cõuenitur in quantum facere poteſt. l. inter eos. de re iudic.
eligendum eſt de duobus remediis melius. in uerbo, Remedia.
eligens ſemel mutare uoluntatem non poteſt. l. ſi quis ſtipu. ad pri. de uerbo. obliga.
emptio nominis nõ ſemper facilis: quia numeratio nõ ſemper eſt in expedito. l. ſi dubitet. ad princ. de fideiuſ.
enormitas criminis ultionis remiſſionem nõ meretur. l. Caij. de fideicom. liber.
enuntiatiua uerba in modum cauſæ prolata. exceptionem inducunt. l. pater. § auus. de do. ma. & me. exc.
epiſcopi reuerentia, & metus, æquiparantur. in uerbo, Reuerentia epiſcopi.
equitas iuri ſtricto præfertur. 885. columna ij.
equitas rigori præualet. gl. pe. l. qui ſeruum. de act. & oblig.
errans nemo rem ſuam amittit. l. ſi procurator. de acqui. re. do.
errans nõ fatetur: niſi quis ignoret. l. non fatetur. de confeſ.
errantis nulla uoluntas. l. ſed hoc. de aqua plu.
erranti ignoſcendum. l. interdum. § diuus de publi.
error & imperitia excuſat. l. ſed hoc de aqua pluuia.
error in ſyllaba non nocet. l. qui habebat. de ma. teſta.
error iuris quãdo nocet. 385 col. ij.
erroris fideiuſſio nulla. l. ſi quis de ſi. errore ueritas originis nõ admittitur. l. aſſumptio. ad municip.
euenire quod poteſt. inſpicitur. 35. col. 4. l. qui bona. § cum inter de dam infect.
exceptionibus pluribus uti licet. l. nemo. de excepi.
excipiuntur quædam tacite in ſermone. gl. fin. l. ſi. de aqua quoti.
excuſat publica autoritas, & maioris iuſſus. l. quod principis. de aqua plu. arc.
executionis ſententiæ tempus poteſt iudex prorogare uel arctare. l. j. de re iudica.

exẽplo deterriti minus delinquũt l. ſi quis. de pœn.
expectare nõ teneor me primo petenti. 474 co. 2. gloſ. armorum §. armorũ. §. qui armati. l. iij. de ui & ui arma.
expreſſa ſæpe nocẽt. gl. ſi. l. ij. de di. & temp. præſ. 568 co. 2
expreſſæ uoluntatis, & eius quæ in eſt .i. tacitæ, diuerſa eſt cauſa. l. cũ qui per. de uerb. obli.
exprimi quædam uerbis minus poſſunt, quàm intellectu percipi l. ratam. de ſolu.
extraordinarium ſubſidium ceſſat, ubi datur ordinariũ. l. uj. in princip. de no. ope. nuntia.

F

Facere. Qui nõ facit quod facere debet, ij punitur 1162 col. 2
facit, q nõ facit. 423 co. 2 l. in fraudem. quæ in fraud. credi.
facere per ſe qui nequit, conſentire poteſt. in uerbo, Conſentire.
facere per ſe uidetur, qui per alium facit, a ſua agitur de lucro. in uerbo, Lucrum.
Beneficiũ dolo perditur, ne quis conueniatur, niſi quãtum facere poteſt. in uerbo, Dolo.
facere quãtum poteſt, ſoluit miles. l. miles. de re iudic.
factum alienũ inutiliter promittitur. l. ſicut. de fide.
factum alienum quãdoq; noſtrum dicitur. 272 co. 2. in mar. l. eaque. de acquir. rer. do.
factum alterius nõ debet nocere ei qui nihil facit. l. de pupillo. §. ſi plurium. de no. ope. nuntia. Vide in uerbo, nocere.
factum infectum fieri non poteſt. l. in bello. fact æ. de cap.
factum nouiſſimè præualet. l. ſi qs ante. de acqui. poſſ.
factum pro infecto haberi non poteſt. 149 colum. 2
factum ſemel amplius fieri non poteſt. 149 co. 2
facti alieni ignorantia tolerabilis eſt. l. ſi. pro ſuo.
facti quæſtio, in iudicis arbitrio eſt, pœnæ perſecutio, nõ ei' uolũtati, ſed legis autoritati mandatur. l. j. §. ij. ad ſenatoſcon. Turpi.
facti quod eſt, facile amittit pupill' in poſſeſſionem corporalẽ. l. poſſeſſionem. de acqui. poſ.
Cogi pręcisè ad factum an & quãdo quis poſſit. 116 co. 2.
factũ tenet, quod alias non teneret. 271 colum. 2. in mar. l. quamuis. de acquir. re. do.
facultas. Sua cuiq; facultas impendãda. l. j. §. item ſciendũ. de ſeparat.
facultas. Sæpe de facultatibus ſuis amplius ſperant homines, quam in eis ſit. l. in fraudem. quæ & à qui. ma.
falſa demonſtratio non uitiat legatum. l. teſtamento. de ma. teſta.
famæ cuius parcitur, multo magis & uitæ. l. ſi adulterium. in fin. de adulter.
familiaris militaris & ſcholaris prodeſt. 1167 co. 2 in mar.
fari qui non poteſt, nec ſtipulari. l. mulier. de uerb. oblig.
fauor publicæ diſciplinæ dictat. ut maleficia puniantur. l. Stichũ. §. ij. de ſolut.
fauorabilis ſenſus in dubio præferẽdus. 151 col. 2
fœmina impunè ius ignorat. in uerbo, Ruſticus.
fœminæ corporalia munere nõ obeunt. l. iij. §. corporalia. de mun. & honorib.
fideiubendo pro ſe obligatur nemo l. hæres à deb. §. ſeruo. de fide.
fideiuſſio erroris nulla. in uerbo, Erroris.
fideiuſſio maleficiorum eſſe nõ poteſt. l. ſi à reo. de fideiuſſ.
fideiuſſor obligari non poteſt in aliam rem, quam quæ credita eſt. l. ſi ita. de fide quod fallit quãdoque ut ibi no. in mar.
fidem fallere adeo graue ut etiam procedat in pupil. l. iiij. §. ſed & ſi. de manumiſſ.
fidem non ſeruanti nec ſeruanda. 459 col. 2. l. j. de loco publi. fru.
Pleriqne non tam patrimonio, quam fide quoque æſtimantur. l. ſi quis in ſi. de uerbo. oblig. 676 co. 2
fiducia magiſtratus iniuriari non licet. l. nec magiſtratibus. de iniur.
fieri debet aliquid in totum. aut in nihilum. 240 col. 2
filius regis poteſt dici rex patre uiuente. 777. colum. 2 in mar. l. cũ uero. §. cũ quidam. de adminiſt. liber.
filius uendi, an poteſt. 868 colum. 1 in mar.
filij ignominia, eſt pater ſeruiens. l. j. de libe. cauſ.
filiorum charitas nõ fuit antiquior Romanis. caſtrorum diſciplina. in uerbo, Caſtrorum.
filiorum ſeruitus ad dolorem noſtrum porrigitur. l. quoniam, de liber. cauſ.
firmum adeo nil eſt, quod maris tẽpeſtatis aut minæ uim ferre queat. l. fluminum. §. ultimum. de dã. infecto.
fiſcus principis proprius eſt. l. j. ne quid in loc. publi.
flagitioſæ rei ſocietas coita, nullam uim habet. l. ſi à reo. in ſi. de fide iuſſo.
flumina cenſitorum, alias cenſorũ uice funguntur, & ex priuato in publicum adducunt. 264 co. 2. §.
flumina. l. ergo. de acquiren. rerum dominio.
fortuitos caſus prauidere nullum humanũ conſilium poteſt. l. ij. §. ſi eo. de admi. rer. ad ciui. pert.
fortunæ donũ theſaurus. l. ſi is qui. §. ſi communis. de acquir. rer. do.
forum rei ſequi debet actor. 466. columna 2.
fraternitatis ius habet ſocietas 431. col. 2. l. pupillus. quæ in fraud. creditorum.
fraudat ſcientem & conſentientem nemo. in uerbo, Scientes.
Non fraudat creditores acquirere negligens. in uerbo. Creditores.
fraus cum effectu accipitur. l. j. in ſi. de ſtatuliber.
fraus legi fieri non debet. l. ſi quis in fine. qui & a quibus. ma.
fraus lucrum non habet. in uerbo, Lucrum.
fraus ſua cuique nocet. l. j. §. quæſitum, de ſeparat.
fraudem facere uidetur, qui non facit, quod facere debet. l. iiij. quæ in fraudem credito.
frequentia infamiam pręber in uerbo, Aſſiduus.
fructuarius continetur appella. domini. in uerbo. Domini.
fundi furtum nõ fit. l. quare. de uſucap.
fur furti quandoque agit. l. qui uas §. ſi ergo. de fur.
furem capere licet, & ad iudicẽ ducere. l. interdum. §. j. de furtis.
furem non facit ſola cogitatio furti faciendi. l. j. de furt.
furtum ſtatuere non omnis, qui poteſt agere contra eum, poteſt: nã poſſum dicere furtũ, at contra eũ agere non poſſum. l. ſemi. de fur.
furtum, eſt ca us fortuitus. 743 columna. 2. in mar.
furtum nõ fit hæreditati. l. in eo. de acquirend. rer. domin.
furtum non fit, niſi ſit cum ſine. l. falſus. §. qui alienum. de furt.
furtum non fit ſine affectu furãdi. l. furtum de uſucapio.
furtum quãdoque ſiue affectu committitur. 29 co. 2.
oblita eſt eorum ſententia, qui fundi uel loci furtum fieri putant. l. quare. de uſucap.
furtiuæ rei part. non eſt partus. l. ſi aliena. §. Scæuola. de uſucapio.

G

Eneralitas reprobat 1154 colu. 1 in mar.
generalitas uitanda. 777. colu. 2
genus à digniori ſui parte nominatur. glo. j. l. j. de uerbor. obligatio.
graue pretium nõ ſtatuendum. l. ſi. ad legem Iuliam de annona.
gratificationi quoque locus eſt. 628

H

Abere. Per ſe quod quis nõ habet nec per aliũ 423 c. 2
hæres nõ ſuccedit in pœnã. l. pe. de no. ope. nunti.
hæredi nõ licet, quod defuncto 412. colum. 2. l. j. de ſepara.
hæredi non relinquitur, quod ſcelere quæſitum eſt. l. cũ falſi. ad leg. Cornel. de falſ.
hæredem fraudari inuidioſum. l. ſi peculium. de ſtatulibet.
hæreditas damnoſa, hæreditas eſt

398.col.1

Hæreditas perſonæ defuncti uice fungitur l.mortuo.de fide.
hæreditas uice perſonę fungitur.l.ſi is qui §.j.de uſucapio.
hæreditati furtum non fit.l.in eod. de acquirendo rerum dominio.
homo domini officiū debet.in uer. Officium.
hominum adiectione potius,quam pecuniarum imperium ampliandum. in uerbo. Ampliari.
honeſtiores mitius puniuntur.l.vſ. ad princ.ad legem Iul.pecul.
honor eſt adminiſtrare. 159 co 2
hoſtium ſeruum fieri ciuem Ro. indignum.in uerbo,Romanum.

I

IDem.Nihil eſt idē ei, cui ſimile eſt.809.c.1
idoneè Qui magis idoneè qd agit pretendus eſt. l. ut reſciendo. de dam.infect.
idoneus affectans tutelam,approbatur.in uerbo, Affectare.
ignominia filij eſt pater ſ[illegible]rulens.l. j.de libera.cauſ.
ignorans amittit poſſeſſionem rei mobilis.l.ſi rem.de acqui.poſſ.
ignorans non obligatur. nec del[illegible] quit.l.iiij.§.longe. de act. & obli.
ignorantis & inuiti cōditio fieri melior poteſt.l. ſoluere de ſolut.
ignoranti non tollitur poſſeſſio. l. quamuis ſaltus,de acqui.Poſſ.
ignorantia facti alieni tolerabilis.l. ſi.pro ſuo.
ignorantia iuris excuſatur in ruſtico,& fęmina.in uerbo, Ruſticus.
ignorantia iuris toleratur.725.colum.2
ignorantia pupilli, creditoribus captioſa eſſe non debet. In uerbo, pupilli.
ignorantia unius, an proſit ſcienti. 415.co.2
ignorantia unius alteri non prodeſt nec ſcientia.nocet.l. non ſolum. de libe.cauſ.
ignoſcendum eſt ei, qui ſanguinem qualitercunque redemptum uoluit.l.j.de bo.eo qui an ſenten.
Illicitè qui fecit quid, in alium in ſimili actu impedire nō poteſt. §. idem l.j.ne quid in loco publico.
Illicitum non continetur mandato generali.in uerbo,Mandato.
immoderata cuiuſque luxuria uitanda.l.ex damni.de dam.infect.
immunitatem pœna nō tribuit. l.ne legatorum.in ſi. de interdi.& rel.
impendere Satius eſt non impendere, quam impenſam repetere. 81. co.2
imperitia excuſat.l. ſed hoc.de aqua plu.
imperium ampliandū potius hominum. quam pecuniarum adiectione.in uerbo,Ampliari.
in perpetuum operam dare quis nō poteſt. in uerbo,Operam.
impoſsibilia cenſentur. quæ principis uoluntate pendent. 164.colu. 1.in mar.
improbitas. Nemo ex improbitate ſua conſequitur actionem.l.itaq; de fur.
improbus eſt, qui uult iterum conſequi,quod accepit. l.ſi quis dolo. in ſi.de re iudic. & 442.col.2 l.j: neuis ſi.ct.
impunita non debent eſſe admiſſa maleficia.l.Stichū.§. tametſi. de ſolu.
imputatur illi. qui malum defenſorem elegit.l.iam tamen. §. nunc uideamus iudica.ſolui.
inaudita cauſa quenquam damnari ratio nō patitur.l j de requi.reis.
incertam partē poſſidere nemo poteſt l. ſi fur §.incertam. de uſuca
inconſultus calor, calumniæ uitio caret.l.j.§ quæri. ad ſenatuſconſ. Turpil
indignus habere ſeruos,libertos habere non poteſt,in uerbo.Seruos.
indulgentia nimia reprobatur.l. j. de colle.deteg.
ineſſe debet quod magis, ſi ineſt quod minus.436.col. 1. l.ij. de interdi. ſeu extraordina.
infamia uitæ periculo comparatur. 243 co.1
infamiam præbet frequentia. in uerbo, Aſſidua.
infamem non omne crimen facit.l. infamem.de publi iudic.
inferior locus ſuperiori ſeruit. l. ij. de aqua plu.arcen.
infinitas uitanda.91 co.1
initium ſpectādum.l. j.de pœ.& ibi in mar.
iniuria defuncto facta, cenſetur facta hæredi.l.j. de iniurijs §. & ſi. & in mar.
iniuriam comminiſci debet nemo. in uerbo,Tueri.
iniuriam non facit, qui ſe tueri uult cum aliter non poſſit.l.iij.§.quod ait de incend.rui.nauf.
iniuriam non habet iuris executio. in uerbo,Iuris.
iniuriam non uidetur accipere.q ſemel uoluit.l.in diem. de aqua pl.
iniuriarum tenetur ſcienter utens in iuſta conſuetudine. 435.col.2. in mar.
innocens. Satius eſt impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnari.l. abſentem. de pœnis.
innocens nocentem excuſat.251 colum.2
innocentem occidere, & nocentem iuſtam defenſiones cauſam habē tem,pa: in ſunt. 1036.co 2
innocentes agere non debent.l.reo. de ſolut.
innocentis reus purgatur,nō criminum relatione,in uerbo,Reus.
inops ne quis fiat ſua liberalitate. ratio habenda. l. ne liberalitate. de re iudicata.
inquantum facere poteſt à milite exigitur.l. miles. de re iudica. idē de aduocato.963.co.2.in mar.
inſtruere. Qui non inſtruit,decipit. 234.col.2
inſtrumentum non uitiatur errore ſyllabæ. 160.co.2.in mar.
intellectu magis percipi quædam quam elocutione exprimi poſſunt. l.ratum.de ſolutio.
intereſſe non teſtibus probatur, ſed iuramento declaratur.l. ſemper. §.ſi quis.quod ui aut clam.
interpellatio extraiudicialis nō conſtituit in mora eum, qui ſolū per iudicis officium poteſt conueniri.l.cum poſtulaſſem.de dam.infecto.
interpretari eius eſt. cuius cōſtituere.l.in prætorijs.de prætor.ſtipulatio.
interpretatio benignior ſequēda. l. qui duos.§ j.de manu.uind. fallit quandoque in dubio.151.co.2
inuitus liber fit nemo.l.ſed ſi aliena re.de fideicommiſſis liber.
inuiti conditio melior fieri poteſt in uerbo,Ignorantis.
irrigantur agri in Aſia aqua calida. in uerbo,Aqua.
iterato delinquens,punitur grauius. in uerbo.Tyronibus.
iubere.uide infra,Iuſſus.
iudex ab omni ſorde abſtinere debet.l.pe ad l.Iul.repet.
iudex interpretatur ſermonē ſuum ambiguum.in uerbo, Ambiguus.
iudex interius quam poteſt.condemnare debet.809.col.1
iudex mitius agit cum obſequioſo, quam contumaci.l.ſecunda.de re iudicata.
iudex non poteſt ultra facere, quā ei conceſſum eſt à lege uel conſuetudine, in uerbo Officiarius.
iudex poteſt prorogare uel arctare tempus executionis ſententiæ.l. ij de re iudica.
iudicis autoritas præſtat iuſtam cauſam poſſidendi.l. iuſti. de acqui. poſſeſſio.
iudicis copia ſi deeſt. mea autoritate rē meā poſſum auferre ab alio ablatam.in uerbo.Auferre.
iudicis iuſſus & autoritas,ualet.422 co.2
iudicio partes nullæ ſunt in conſentientes.l j.§.inde de operis noui nuntiatio.
iudici reſpiciendum,ne quid durius aut remiſſius conſtituat. l. reſpiciendum.de pœ.
iudicata res inter alios, alijs non obeſt in uerbo, Res inter.
iudicatæ rei tempus ſpectatur.l. Fulcinius.§. ſi quis actiōe.quibus ex cauſ. in poſſeſ.ea.
iudicium cum falſo procuratore nullum.166.co.1
iudicium ſoluitur morte rei in uerbo,Rei.
Error iuris nocet in iudicio non extra.385.co.1
iudicia ſeruorum contra dominos admittenda.l.j. §. Antoninus.de quæſtion.

iulianus

Iulianus alterum pedem io tumulo habens adhuc diſcere uolebat. l. apud Iul. de fideicom. libes.
Ius alterius corrumpi non debet alterius colluſione, aut inertia. l. ſi pariter. de libe. cau.
Ius ſibi dicere nemo poteſt. l. j. quorum legatorum.
Ius ſuperueniens confirmat priuilegium conceſſum per non habentem poteſt. 205 c. 1. in mar.
Iuris beneficium nulli auferendũ. in uerbo, Beneficium.
Iuris error nocet in iudicio. &c. in uerbo, Iudicium.
Iuris executio iniuriam non habet l. iniuriarum. §. j. de iniur.
Iuris rigor non ſeruatur gratia libertatis. in uerbo Rigor.
Iuri publico non derogat priuatorum pactio. in uerbo, Priuatorum.
Iure communi quod datur a principe non eſt impetrandũ l. imperatores. de priuileg. creditorum.
Confeſſus in iure ſuam confeſſionem confirmare non poteſt. l. quidam. de dona.
Iura ceſſant ubi dilatio periculum ſit allatura. in uerbo, Dilatio.
Iuſiurandum uicem rei iudicatæ obtinet. l. j. qua. re ac. non datur.
Iuriſdictionem dat conſuetudo. l. ſi. de aqua plu.
Iuſſus iudicis ualet. 44a co. 2
Iuſſus maioris excuſat. l. quod principis. de aqua plu.
Iuſſus patris non ſemper excuſat. 1024. co. 1

L

Labor eximius eſt captum a latronibus eripere. l. ſi pater. §. ſi. de dona.
Langor animi damnum afferre nõ debet. l. iuſto. §. eum qui. de uſuc.
Lapſi facultatibus ali debent. l. decurionibus. de decu.
Largiri de alieno ſpecies lucri eſt. in uerbo, Lucri.
Latens & abſens non nocẽt præſcoti. l. j. de fide. liber.
Latrones Datum alicui ob ereptionem a latronibus non reuocatur. l. ſi pater. § ſi. de dona.
Legatum non uitiat falſa demõſtratio. l. teſtamentũ. de ma. teſta.
Lenocinium mariti ipſum onerat, non uxorem excuſat. l. j. §. ſi publico. de adul.
Lex extenditur, ubi eſt eadem ratio. l. j. §. quod uulgo. de ui & ui arma.
Lex ſupplet quod homo omittit 301 col. 2
Legis uerba notant potentiam, non actum 209 colum 1. & lege, Labeo. ibi, nocet. i. nocere poteſt. de ſtatulib.
Legis uerba offendere non licet 222 colum. 2
Legi fraus fieri non debet. in uerbo, Fraus.
Libellus incertus quandoque datur 440. col. 1. l. j. §. quis. in lum. quos lega.
Liber inuitus ſit nemo. l. ſed ſi. de ſideicom. liber.
Liberos plures habens alios præcelli. l. ſpurij. in ſi. d. decur.
Liberatur quis inuitus. 758. colum. 1. in margi. & 775 columna. 2 in margine.
Liberare alium obligatione, ſpecies acquirendi eſt. l. ſpecies. de acce. Promptiores eſſe debemus ad liberandum, quam obligandum. l. Arrianus. de act. & obli.
Liberalitas nolenti non acquiritur. l. hoc iure. §. ij. de dona.
Liberalitate lapſo conſulitur. l. de. decurionibus. de decurionibus.
Liberalitate mea tandiu te uti, quandiu uelim natura æquũ eſt, & ut poſſim reuocare & mutare uoluntatem meam. l. ſecunda. de preca.
Liberalitate ſua ne quis fiat inops, satis habenda. l. ne liberalitate. de re iudic.
Libertas pecunia lui non poteſt. l. ita uliberum ad n. de ſtatulibe.
libertatis cauſa multa fiunt contra iuris rigorem. l. generaliter. §. ſi quis tutorem. de fideicommiſ. liber.
libertatis fauor magnus. l. generaliter. §. ſi quis tutorem. de fideicõ. libe. uide in uerbo, Obſcura.
Libertatis fauore permittitur, quod facilius eſt. 149 co. 1
Libertati quam ætati magis fauetur. l. cum uero. §. apparet. in gl. multo, de fideicom. liber.
libertatem petit, qui ne ſeruiat, petit. l. generaliter. §. ſi petitum. de fideicom. liber.
libertos habere non poteſt qui ſeruos non poteſt in uerbo, Seruus.
licentiam de ingrediendo rem autoritate propria, poteſt per habẽtem eam in alium transferri. co. j in mar.
linguæ lubricum ad pœnam nõ trahitur. in uerbo, Lubricum.
lis duobus initiatur. 1030 col. 2
lites ſuos minuendæ. l. ij. de aqua pluuia.
locupletatur, qui non ſit pauperior
lubricum linguæ ad pœnam trahi non debet. l. famoſi. ad l. Iul. ma.
lucrum in fraude non eſt. l. ait prætor. in ſi. quæ in fraud. credi.
lucrum non facere, & damnum pati, differunt. l. Proculus. in fin. de dam. infect.
lucri ſpecies eſt ex alieno largiri. & beneficij debituren ſibi acquirere. l. ſi pignore. de fur.
Vbi agitur de lucro, qui per aliom facit. per ſeipſum facere uidetur. 529 co. 2 in mar.
iniquum putauit prætor in lucro eſſe cum qui ſentit lucrum ex fraude. l. ait prætor. in ſi. quæ in frau. credi.
ludus noxios non debet eſſe impunitus. l. In furtiuo ſi. de uti.
luxuria immoderata oltanda. l. ex damni. de dam. infect.
non ex luxuria, ſed affectu libertas danda. l. illud. de ma. uindict.

M

Maior cauſa impedit contumaciam l. contumax. §. 2. de re iudic.
Maioris autoritas excuſat. 934. col. 2
maioris iuſſus excuſat. l. quod principis. de aqua pluuia arcen.
Maiorem magiſtratum minor præcedere non debet. l. honor. de mu. & honor.
Maius iudicium impedit contumaciam. l. contra. de re iu. lica.
Maleficia, ut puniantur, diſciplinæ publicæ rigor poſtulat. in uerbo. Publicæ.
Maleficiorum fideiuſſio accipi nequit. 592 co. 2. l. ſi a reo. § ad quod de fideiuſ.
In maleficijs uoluntas ſpectatur, non exitus. l. diuus. ad leg. Corn. de ſic.
Malum domeſticum ſeruus improbus in uerbo, Domeſticum.
Malum minus e duobus eligendum l. ſi procurator. in gloſſ. de do. ma. excep.
Mandati, qui agit, ratam habere ſolutionem uidetur. l. ſi tecius. de fideiuſſo.
Mandato generali non continetur illicitum 456 co. 2
manumiſſus amplius ſeruire non poteſt. l. 3. §. ſi ita. de ſtatulib.
mare omnium commune. l. iniuriarum ad ſi. de iniur.
Maritus non debet exigere pudicitiam ab uxore, quum ipſe nõ exhibeat. l. ſi uxor. §. iudex. de adul.
Marito cur nõ liceat adulterum occiderem. l. nec in ea. de adult.
Marito difficile eſt iuſtum temperare dolorem, adultero cum uxore reperto. in uerbo, Dolorem.
mater a res retinet ob iniquitatem patris. l 3. §. etiam de libe. exhi.
Matrimonium matris accidens. l. 5. . pũ. de acquir. re. do.
Matrimonium quieſcens, nõ debet alius turbare conſtante de adul. In matrimoniũ indigne aſſumitur, quæ duci prohibetur. 145 c. 1
Matrimonia bene concordia iure patriæ poteſtatis turbari non debent. l. j. in ſi. de libe. exhib.
Matrimonij uinculo pœnæ no ſunt aſtringenda. l. Titia. ad princip. de uerbo. oblig.
Medicamentis conceptio non eſt impedienda. l. ij. in ſi. de ſtatuli.
Melius eligendum eſt ex duobus remedijs in uerbo, Remedia.
Memoriæ infirmitas damnum non affert poſſeſſionis. l. peregre. ad petit. de acqui. poſſ.

Mendacium nocet.728.col.1.l.ſi du bitet.§.j.de fideiuſ.
Mendacium punitur.728 col. 2.
menſura cuiuſque delicti penſanda. l.diuus.ad l.Cor.de fal.
Mentiẽs in eo, quod eſt cauſa benefi cij perdit beneficium.l.ſed hoc.§. j.de re iudica.
Merces eximij laboris eſt eripere ali quem latronibus.l.ſi pater.§.ſin. de dona.
Metus & reuerentiæ æquiparantur. in uerbo, Reuerentia.
Miles non ſoluit, niſi inquantum fa cere poteſt.l.miles de re iudi.
Militaris cognitio prodeſt. 1167 co lum.2.in mar.
Militaris diſciplina potior fuit Ro manis, quàm filiorum charitas.in uerbo, Caſtrorum.
Militiæ cauſa meritum hæreditatis non præſtat ſanguinis ratio.l.do tem.in fi.de caſtren. pecu.
Militiæ obtentu durior fieri quis non debet.l.iiij.§. non omnis.de re mil.
Militiam detrectare grauius eſt de lictum, quam appetere. l.4 §.qui poſt.de re mili.
Minimum in obſcuris ſequendũ.c.2
Minor debet inuenire ſibi curato rem.398 col. 1
Minor grauius punitur, quàm ma ior.in uerbo, Conditio.
Minor non eſt idoneus ſui defenſor, l.ſi minor.de bo.auto. iudi. poſ.
Minor quandoque eſt deterioris cõ ditionis, quam maior. 398 col. 2
Minor ſumma ineſt in maio.l.l.j.§. ſi ſtipulanti.de uerb.obli. quando que contra, ut ibi in mar.
Minores honorum ſunt in capaces. l.ad rempubli.de mu.& ho.
Minus quod uidetur ineſſe ſi ineſt, & quod magis.in uerbo ineſſe.
Modus honeſtius ſeruandus.l.ex dã ni.de dam.infec.
Mora ultima nocet.214 colum.1 in mar.l.ſeruus.in fi.de ſtatu lib.ui de in uerbo.Vltima.
Moroſus debitor tenetur de pericu lo interitus.in uerbo, Periculum.
Moroſus & fur, æquiparantur.664. columna 1
Morte non finitur uoluntas.in uer bo, Voluntas.
Morte rei iudicium ſoluitur. in uer bo, Res.
Contra bonos mores fieri nil de bet.l.ſi ſtipuler.de uerbor. oblig.
Munificentia lapſo ſuccurritur.l.de curionibus.de decur.
Mutare poſſum uoluntatem meam in precario.l.ij.de preca.
Quod nunc mutatur, ſt 1.gl.pe.l.j. de diuer.& tempo.præſcrip.

N

NAturale uitiũ ferendũ. in uerbo, Vitio.
Negligenti amico, qui rẽ cuſtodiendam commiſit, deſe queri debet l.j.§. ſi quo que.de ac.& oblig.
Negligentiæ non parcitur.983 col.j. l.carcer.de cuſto.reo.
Negligi uidentur, quæ notabiliter fiunt, niſi ſpecialiter uotentur.l. item apud.§. ait prætor. de iniur.
Nemo plus iuris in alium &c.279. col. 1 in marg. l. non eſt nouum. de acqui.re.do.
Nihil eſt id, cui id ipſum ſimile eſt. gl. obtinent.l.actionis de act.& ob. In totum quid debet fieri, aut in nihilum.240 col. 1
Nocens a peccato, pœnitentia ſua ne mo eſt deſinit.in uerbo, Peccatũ.
Nocentem occidere, habentem iu ſtam cauſam defenſionis, & inno centem occidere, paria ſunt. 1036 colum.2 in mar.
Nocentium peccata nota eſſe debẽt in uerbo, Peccata.
Nocet quandoque res inter alios acta.in uerbo, Res inter.
Scientia unius alteri non nocet. l. non ſolum.de libe.cau.
Sua quiſque ita curare debet, ne alteri noceat.l.j.§.Neratius. & §. de eo. de aqua plu.
nocere non debet factum alterius ei, qui nihil fecit.l.v.§. ſi plurium. de no.oper. nunt. uide in uerbo, Factum.
nocere uicino debet nemo, aut pro deſſe non poteſt cogi.l.ij.§. Item Varus.de aqua plu.
nouiſſime factum potius. l. ſi quis ante.de acquiren.poſſ.
nullius quod eſt, occupantis fit.l.iij. de acqui.rerum.domi.
numeratio non ſemper implet con ditionem.206 col.2.in prin.
nummo in uno conductio nulla.l. ſi quis ante.in fi.de acq.poſſ.

O

OBediens quàm contumax mitius tractatur. l. ij. de re iud.
Obedientia contumaciam tollit.l.contumax. de re iudic.
Obligari pro ſeipſo apud eundem poteſt nemo.l.hæres deb.§.quod ſi.de fideiuſ.
Obligatio ſublata reuiuiſcere non poteſt.l.qui res.§. aream. de ſolu.
Obſcura locutio fauore libertatis, pro ea debet interpretari. l. ſi pe culium. §.j.in ſum.de man.teſta.
Obſequioſus quam contumax, mi tius tractandus.l. ij. de re iud ca.
Occidiſſe ſe hominem confeſſus, te netur.l.iiij.de confeſſis.
Occupantis cauſa potior.l.inter eos. de re iudic.
Occupatio maioris cauſæ impedit contumaciam. l. contumax. §.ij. de re iudic.
Offerenti ſe ſponte, parcendũ. 1162 colum. 1
Officiarius publicus non poteſt alia permittere, quam ei conceſſũ eſt a lege uel conſuetudine. §.pla ne.l.iij.quod ui aut clam.
Officium debet homo homini.416. col.2.l.j.de interdic.ſeu extra.
Officium habere, honor eſt.159 co lumna 2
Officium ciuium ſubire quis poteſt. 142 columna 2
Officij ratione ſubuenitur cui l uer bo, Subuenitur.
Omiſſum ab homine ſupplet lex. in uerbo, Supplet.
Omnes quorum publice intereſt, defen dere poſſunt.l.4.de ope. no.nun.
Onus ubi eſt, ibi & commodum eſ ſe debet.756 col.1.
Operam dare in perpetuũ, quis nõ poteſt.l.prætor, ne uaca.mu.
Opinari non ſufficit, niſi &c.l.3.pro dona.
Opem aut conſilium nemo alijs præſtare poteſt, qui ipſe furti fa ciendi conſilium capere non po teſt.l.fullo.ff. de fur.
Ordinarium ſubſidium, ſi datur, ceſ ſat extraordinarium. in uerbo. Extraordinarium.
Ordo non curatur. 769 col. 2
Ordo ſcripturæ ſeruandus. in uer bo.Scriptura.

P

PAri in cauſa turpitudinis po tior eſt cõditio poſſidentis. in uerbo, Poſſidentis.
Parcit nemini, qui nec ſibi parcit.l.fin.§.uidet.de bono.eo. qui ante ſenten.
Parentis intereſt filium non ſerui re.l.j de lib. cau.
Parentum affectioni parcitur.l.iiij. in fine.de re militari.
Parentum filiorumque ſeruitus ad dolorem noſtrum porrigitur. l. quoniam.de libe.cau.
Partus rei furtiuæ pars non eſt. l.ſi aliena.§ Scæuola. de uſucap.
Pater & filius pertineant. 644 col. 2
Pater & filius una perſona cenſen tur.557 col. 1
Poteſt, qui per alium poteſt. 697.co lumna 2
Patris filio delictum nõ nocet. 974 col 2
Patris iuſſus non ſẽp excuſat. 1084
Patri cur liceat adulterũ occidere, non marito.l.nec in ea.de adul.
Patientia pro traditione. 620 col. 1. gl.in § j.l.ij.de uerb.obliga.
Patriæ poteſtatis iure matrimonij concordia turbari non debent. l. 3.in fi.de liber.exhi.
Patriam poteſtatem acerbe exerce re pater non debet.l.j.in fi. de li ber.exhib.
Pauli præceptor Iabolenus. l. v. de manu.uindic.
pauperior qui non ſit locupletatus. l.in pupillo. de ſol.
paupertas prodeſt.in uerb. Dubium.
paupertas, quibus prodeſt.226.col. j. in margi.
peccata nocentium nota eſſe opor tet l.eum qui.in prin.de iniur.
pecunia tui libertas nõ poteſt. l.ſta tuliberum. de ſtatulibe.
pecunia ob ſilẽtium in tenaiũ dicẽdũ nõ accipiẽda.l.antepe.ad l.Iu.rep.

pecunia

Pecunia olim in æde ſacra conſignabatur.l.4.in prin.de ſta.lib.
pecunia turpiter accepta, iuſtius penes eum eſt, qui deceptus eſt, quam qui decepit, in uerbo, Turpiter.
Pœna grauior. alieno admiſſo non luenda.in uerbo, Alieno.
pœna immunitatem non tribuit.l. relegatum.de inter.& rele.
pœnas leniores lenitate, grauiores temperamento, irrogare debet iudex.l. reſpiciendum.§. plane. de pœn.
pœna non ex iudicis uoluntate, ſed legis autoritate pendet.l.j.§.ij.ad Senatuſcon.Turpi.
pœna præteriti facti præſtanda in uerbo. præterita.
pœnas ſubleuanda eſt eius, qui diu ſordidatus fuit.l.ſi diuturno.de pœ.
pœna uitatur, ſi ante ſententiam ſoluatur.96 col.2.in mar.
Lubricum linguæ ad pœnam nõ trahitur.in uerbo, Lubricum.
In pœnam non ſuccedit heres.in uerbo Heres.
pœnis legibus comprehenſis contenti eſſe debemus.l.ſi ita.de uerbo. oblig.
pœnitentia ſua nemo nocens à peccato eſſe deſijt.in uerbo, Peccatum.
pœnitere, an & quando liceat. 895 col.2
pœnitere quandoque non prodeſt. 200 col. 2 in mar.
per ſe quod quis non habet, nec per alium.in uerbo, Habere.
percipere. Intellectu magis percipi quędam poſſunt, quam elocutione exprimi.l.ratum.de ſolu.
percuti ſe primo expectare nemo tenetur.in uerbo, expectare.
peculium interdius ſpectat ad debitorem moroſum.l.nemo. §. j.de uerb.oblig.
periculum ſi allatura ſit dilatio, ceſſant iuris ſtatuta.in uerbo, Dilatio.
periculo eius nihil eſt, qui nõ habet quod reddat.l.itaque.de fur.
perire uolens non auditur. 1195 columi.1.in mar.
perpetuum debet eſſe iudicium.l.reſpiciendum.in principio. de pœnis.
perſonæ conditio inſpicienda, in uerbo, Conditio.
peſtem cient & ruinam immundæ cloacæ.l.j.in prin.de cloa.
peſtem generant cloacæ immũdæ. in uerbo, Cloacæ.
pignus ſuæ rei nemo contrahit.l.non ſolum.§. ſi rem.de uſuca.
pignora præſenti pecunia diſtrahi debent.l.a diuo. §. ſi emptor.de re iudic.
pluralis locutio duorum numero contenta.1271 col.2. in mar.
plus eſt quod in re eſt, quam quod in æſtimatione.l.ſi pater.§.j.de manumiſ.uidic.
plus iuris nemo transfert &c. 270 col. 1 in m. 2.l.nõ eſt.de ac.re.di.
pluribus exceptionibus etiam diuerſis uti licet.l.nemo. de excep.
pomponius iureconſultus anno ętatis.73.diſcere uolebat.l. apud Iul. de fideicom.liber.
poſſeſſio non tollitur ignoranti. l. quamuis ſaluus de acqui.poſ.
poſſeſſio nulla quæritur, uel perdiť ſine animo & corpore.l. quemadmodum.de acqui.poſ.
poſſeſſio retinetur per colonum à dño electo.in uerbo, Dominus.
poſſeſſio uitioſa non releuat quem a probatione 232 col. 1
poſſeſſionis cauſam mutare nemo poteſt.l.non ſolum. §. quod uulgo.de uſuc.l.qualitatem tituli.
poſſeſſionis damnum memoriæ in firmitas non affert. l. peregre.ad prin.de acqui. poſ.
poſſidere eundem rem inſolidum plures nequeunt.l.iij.§.ex contrario.de acqui. poſ.
poſſidere incertam partem nemo poteſt.l.ſi fur.§. incertã. de uſu.
poſſidet iuſte, qui autore prætore poſſidet.l.iuſte.de acqui. poſſ.
poſſidere melius quam in perſonã experiri.l.j §.j.de ſuperfi.
poſſidere non intelligitur poſſeſſus l.homo liber. §. quoq. id. de acqui re.do.
poſſidentis conditio potior in pari cauſa turpitudinis. l. ſi procurator.de do.excep.
poſſum. Quod per me non poſſum, nec per alium.1218 col. 1
poteſtas. Priuilegium conceſſum g non habentem poteſtatem, cõfirmatur ex iure ſuperueniente.225 col. 1 in mar.
poſtliminio caret turpiter amiſſum l.2.in fi.de ca.& poſtli. re.
potior eſt qui tenet, quam qui perſequitur l.ſi ſeruum.§. ſequitur.de uerb.oblig.
præcedentis uitæ actus conſiderandus.in uerbo, Vitæ
præceptor debet eſſe, & eloquens, & diligens in l.Atilius.de dona.
præceptor maligne inſtruens, in dolo eſt.arg.l. rectiſſime. in fin. de lib. cau.
præceptoris officium eſt ſua eloquentia & diligentia diſcipulos meliores reddere. l. Atilius. de donatio.
præceptoris officium remunerandum.l.Atilius.de dona.
præceptores iuris l.paterfami.§.me illud.de pri. cre.
pretium grani non eſt ſtatuendum. l.ij.ad l.Iul. de annona.
pretium loco rei ſuccedit. 224 col. 1.l.qui à debitore. quæ in fraud. credi.
præſentia perſonæ facit ualere ſtip. l.ſi procuratori.de uer. oblig.
præſumptio transfert onus probandi in reum 18.col.1
præteriti facti pęna præſtanda. l.ſi. de lib.ho.exhi.
primam ſententiam dicit, qui plures liberos habet.l.ſpurij, in fine.de decurio.
principi aproprium eſt fiſcus.in uerbo, Fiſcus.
principis.ex uoluntate quæ pendẽt cenſentur impoſſibilia 164 col. 1.in mar.
Non debet impetrari à principe quod iure communi conceditur. l.imperatores.de pri. credi.
priuatio præſupponit habitum. l.decem.de uerb. oblig.
priuatus adminiſtrator quandoque maiorem habet poteſtatem quã publicus.52 col.1.§.plane.l.3.quod ui aut clam.
priuatorum pactio iuri publico nõ derogat.l.j.§.inde.de no.ope.nũ.
priuilegium conceſſum alicui per non habentem poteſtatem confirmatur per ius ſuperueniens. 225.col. 1 in mar.
Mentiens in eo quod eſt cauſa priuilegij, perdit priuilegium.in uerbo, Mentiens.
probatur animus ex his, quæ quis ante dixerit. in uerbo, Animus.
probandi onus in reum transfert præſumptio. in uerbo. Præſumptio.
probatio. Poſſeſſio uitioſa non releuat quem a probatione. 232 c.1
proba uorum initium nõ debet ex domo rei ſumi.l.de minore.§.j.de quæſtio.
procurator, Iudicium cum falſo procuratore nullum.in uerbo, Iudicium.
prodeſſe. Ignorantia unius alteri nõ prodeſt.l.non ſolum.de libe. cau.
prodeſſe uicino cogitur nemo, ſed non nocere.l.ij.§.item Varus.de aqua plu.
prohibitum quod non eſt, permittitur.1116 col.1
prohibitum una uia, prohibetur & alia.l.ſi quis integris.§.j. in ſum. qui & a qui. nia.
promittere bis idem, ſemel tantum tenetur.in uerbo, Bis idem.
promittere de ſe quemque oportet. l.inter ſtip de uerb. obl.
permiſſum eſt, quod non prohibetur.1116 col.1
pronunciare. Cõſtare oportet prius de crimine quam pronunciare.l. eius qui.de iu.e.fit.
prouinciales olim non erant domini.gloſ.ij.l.3. de operis no. nunciatio.
publicani debent habere bonos ſeruos.l.iij.de pub.
publica authoritas excuſat. l. quod principi, 11 de acqui.poſ.
publicis ſanctione abſtinendo.l. moris.§.ſolet.& in mar.de pœ.
publica utilitas præfertur priuatæ. in uerbo, Vtilitas.
publicæ rei intereſt à pluribus cauſam defendi.l. 4. de operis noui nunciatio.

Publicæ

Publicæ diſciplinæ uigor poſtolat, ut maleficia puniantur.l.locatio. §.quod illicite. de pub.
Publicum quod in publico naſcitur .l.pen.in fi.de ac.re.do.
Publico iuri non derogat priuatorũ pactio. in uerbo, Priuatorum.
pudicitiam ab uxorem nimium exigere quam ipſe non exhibet, iniquũ eſt lege, ſi uxor.§.iudex. de adul.
punitur grauius minor, quam maior in uerbo, Conditio.
puniri ibi debet quis ubi facinus eſt admiſſum.ſi graue eſt.l.3. in pri. de re mili.
pupillus affectione caret.l.j.§ ſi furioſus. de acqui. po. & l. j. §.hoc edicto.ne uis fi.ei.
pupillus ex quolibet delicto tenetur præter caſus.443 col. 1.l.j. ne uis fi.ei.
pupillus non cenſetur, qui doli eſt capax.l.j.§ hoc edict.ne uis fi.ei.
pupilli conditio quandoque deterior eſt, quam aliorum. 423 col. 1
pupilli ignorãtia non debet eſſe creditoribus capioſa, l.qui au.em.§. ſi quid.quæ in frau.cre.
purgatur reus non criminũ relatione, ſed innocẽtia.in uerbo, Reus.

Q

Quæſtioni fides nõ habẽda .l.j.§. qõni. de quæſtion.
Quæſtionẽ habiturus nõ debet generaliter quærere, an uterus hominem occiderit: ſed quid occiderit: quia alterum ſuggerentis eſt magis, quam quærentis.l.j.§. in cauſa.de quæſtio.
A quæſtionibus non incipiendũ, niſi præcedentibus indicijs. gl.fi. in l.ij.de appel.reci.

R

Ratio & utilitas ſi eſt eadẽ idem ius ſtatuitur. l.j.§. hoc interdictũ.de fonte.
ratihabitio mãdato comparatur.770 col.2.l.uero. de ſolu.
realia uitia ad quoſcunq; hæredes, perſonalia tranſeunt ad hæredes uniuerſales.338 col.3.in marg.l.ſi homo.de uſuca.
recuperare poteſt quis ſuum manu armata, ſi deſit iudex. 1155 col.2. in mar.
reficere, eſt noui aliquid facere.l.iij. §.n.uero, de itine.actuque priu. quandoque contra. ut ibi in mar.
remedijs duo ſi competant, melius eſt eligẽdũ.l.3 in ſum.ne uis fi.ei
remotus ab officio non poteſt amplius ad illud aſſumi. 159 col. 2 in mar.
repeti non intelligitur, quod repetitum uitiaret.l. Lucius.de fid. libe.
repeti poteſt, quod non uitiat.in uerbo, Repetitum.
repetitum non intelligitur, quod uitiat.l.Lucius.in ſum.de fideic.lib.
Reprobari non poteſt ſemel approbatum,595 co.1 in mar.in uerbo, Approbatum.
res inter alios acta quandoque alijs nocet, quandoq; non c. 2 in mar.
res inter alios acta, an alijs noceat. 333 col.1 .l.ſæpe de re iud.
res inter alios iudicata, alijs non obeſt.l.Modeſtinus.de excep.
rei moræ iudicium ſoluitur. l. in ſenatuſcon.ad Senatuſcon. Turpil.
reipub.intereſt à multis defendi.l.4. de ope.no. nun.
reipub. ſolui tributa.in uerbo, Tributa.
reſtitui non poteſt, quod remiſſum eſt.477 col.2
reuerentia epiſcopi, & metus æquiparantur.594 col. 1
reuerentia nimia, & metus, æquiparantur ibidem, in mar.
reus. Non relatione criminum, ſed innocentia reus purgatur. l. v. de pub.iudi.
præſumptio transfert onus probandi in reum. in uerbo, Præſumptio.
pro reo eſt diei adiectio. in uerbo, Diei.
rex Filius regis poteſt dici rex patre uiuente 177 col. 2 in mar. l. cum uero.§.cum quidam.ibi, Imperator noſter.de fideic.libe.
roma eſt communis patria 250 col. 1.in mar.
romanum ciuem hoſtium fieri ſeruum indignum. l. generaliter.§. hoſtium de fideic. liber.
romani antiquiorem duxerũt caſtrorum diſciplinã, quam liberorum charitatem.in uerbo, Caſtrorum.
ru nam minantur immundæ cloacę in uerbo, Peſtem.
ruſticus & femina ius ignorare impune poſſunt. 1118 col. 2. l.2.de iur.fiſci.in fi. legis.

S

Saccus.(Lon ne doibt ane ir dansac double. moulture.) arg.l. ſi quis dolo.in fi.de re iu.
ſalutis cauſa facta donatio nõ reuocatur.l.ſi pater.§. fi. de dona.
ſanguinitas excuſat. 1161 col.2
ſanguinis affectio tolleranda. in uerbo ignoſcendum.
ſanguinis ratio magis, quàm militię meritum attendatur. l.dotem. in fi de pe.u.caſt.
ſanguinis ratio ſuſpicionem tollit in uerbo, Suſpicionem.
ſatisfacit qui ſatiſdat.l.j.§.pen.quo. lega.
ſcandali cauſa fiunt, quæ alias nõ fierent.l.qui cædem ad.l.Cor de ſic.
ſceleris inſtar eſt conſcientia.in uerbo, Conſcientia.
ſceleris cognitio prodeſt. 1167 col. 2.in mar.
ſcienti an proſit unius ignorantia. 231 col. 2
ſcientes & conſentientes fraudat nemo.l.qui aũt. §. præterea.quæ in frau.credi.
ſcientia alterius alteri nõ nocet, nec ignorantia prodeſt.l. non ſolum. de liber.cau.
ſcientia quando nocet, & quando non.l.ſæpe.de re iud.
ſcripturę ordo ſeruandus.l. generaliter.§ quis ergo de fidec.liber.
ſententia data prætextu falſorum teſtium reuocatur.l.diuus. in prin. de re iudi.
ſententia inter alios lata alijs nõ nocet.l.ſæpe de re iud.
ſententia mutari poteſt inter. pronunciandum, poſt non, ſed poteſt ſuppleri, & declarari.l.actorum. de re iudi.
ſententiæ executionis tempus põt prorogari a iudice, uel arctari.l.a. de re iudi.
ſententiæ uim habet iuramentum. in uerbo, Iuſiurandum.
ſeruire amplius non poteſt manumiſſus.l.ij.§. ſi ita.de ſtatulib.
ſeruire nobis dicuntur & hi, quos ægros curamus, qui cupientes nobis ſeruire ob aduerſam ualetudinem impediuntur.l.4.§.Stichus de ſtatulibe.
ſeruire qui non uult, libertatem petit l.generaliter. de fideicõ. liber.
Valetudo & alia iuſta cauſa imputatur ei non, quo ſeruire quis debet.l.4.§.Stichus de ſta.ulibe.
ſeruus improb. malum domeſticũ. in uerbo, Domeſticum.
ſeruum hoſtium fieri ciuem Ro.indignum.in uerbo, Romanum.
ſeruorum opera theſaurum quærit nemo.l.ſi is qui §.nemo. de acq. rerum do.
ſeruos bonos habere debent publicani.l.3. de pub.
ſeruos habere quis eſt indignus, & libertos.l.ſi quis rogatus. de fidei com.liber.
ſimile non eſt idem in uerbo, Idem
ſimulata uenditio nõ ualet.18 col.2
ſocietas flagitioſæ rei nulla. l. ſi à reo.de fideiuſ.& mand.
ſocietas ius fraternitatis habet. 432 column.2.l. pupillus.quæ in frau. credi.
ſocium qui habet, dominum habet. 95 co.. 2.in mar.
ſola non a reo ...ur quædam .. 275 col. 1.l.quædam.
ſoluere, eſt omni obligatione liberare.l. iiii. §. ſoluiſſe. de re iudicata.
Multum intereſt, utrum res ipſa ſolua ſit, an perimatur. liberetur.l. ſi.de duo.re.
ſoluitur iudicium morte rei. in uerbo, Rei.
ſolui ante poteſt, quod in diem debetur, licet ante peti non poſſit.l. continuus.§.j.de uer.oblig.
ſoluens tardius, minus ſoluit: ſoluens cito, bis ſoluit.101 col.1
Debitori dant quatuor mẽſes ad ſoluen-

ſoluendum.in uerbo,Debitori.
ſorde omni abſtinendum eſt magiſtratibus.l. pe. ad l.Iuliam repet.
ſorde abſtineant iudices.l.eandē.in ſi.ad l.Iul.repetund.
ſorte quandoque dirimitur. 10 co.1 in margine.
ſorte quandoque iudicatur.l. generaliter.§. quis ergo. de fideicom. libet.
ſpecies eximitur de genere.l.ſi peculium.de manumiſſ.teſtam.
ſpecies generi derogat.l.ſanctio.ad ſigitul.de pœ.
ſpes ſæpe maior euētu. l.in fraudē. ibi,ſæpe qui.& a quib.ma.
ſponſus nondum maritus eſt.l.j.de dote.
ſponte ſe offerenti, parcitur. 1162. colum.2
ſtabile nihil.l. fluminū.§. ultīū. de damno infecto.
ſtatim ſoluere,eſt cum aliquo temperamēto tēporis ſoluere. l.quod dicimus.de ſolutio.
ſter quod non mutatur. in uerbo, Mutari.
ſtatuæ ad honorem alicuius in publico poſitæ bonis eius uenditis, non ſunt diſtractæ.l. Aufidius.de pr[i]uil credito.
ſtipulari alteri poteſt nemo. l.ſtipulatio iſta. §. alteri. de uerbor. obligatio.
ſtipulatio contra legem facta, non ualet.640 col. 1
ſtipulationes tot ſunt,quod res.656 col. 2 l.ubi autem.§.qui ſortē. & l.pluribus.de uerb. oblig.
ſtultus quam peritus meliores conditionis eſſe nō debet. l.Seruius. in ſi.quod ui aut clam.
ſubſtitutus. Quando dubitatur de mandato ſubſtituti quid agendū. 418 colum.2 in mar.
ſubuenitur alicui ra[tio]ne officij.934. colum.2
ſucceſſionis ius plenius quam emptionis.l.Pompo.§.quæſitum.de acquir.poſſeſſ.
ſucceſſor utitur iure anteceſſoris. 293 colū. 2 in margi.l. Pomp. de acq.poſſ.
ſumma. in ſummis quod minimum eſt,permittitur.744 columna 2
ſemper in ſummis quod minus eſt ſpondetur.l inter ſtipulantē. §.ſi ſtipulantem. de uerbo.obligatio.
ſuperficies ſine ſolo nō uſucapitur. l.nunquam.de uſucap.
ſuperficie ſolo conſtat ædes.l. eum qui.de uſucap.
ſupplet lex quod homo omittit.301 colum.2 & l.iiij.§.ſi quis.de re iudicata.
ſuſpicionem tollit ſanguinis ratio, 1035 co.2 in mar.l.j.ad l.Iu.rep.
ſyllaba. Error in ſyllaba non uitiat etiam inſtrumentum. 160 colū.2 in margine.

T

TAcitè non ſubauditur intellectus uitioſus.593 col.2

tacitè quædam excipiuntur. in uerbo, Excipiuntur.
tardius ſoluens,minus ſoluit.in uerbo, Soluens.
temporaria coertio,pœna eſt aboliti[o], 1073 col.2.l. fratres.de pen.
tempus delictum aggrauat. 1013. colum.2
tempore fit,quod non pacto.gl.ſi.l. iii.de diuer & temp. Præſcriptio.
teſtimonium credulitatis quandoque recipitur. 63 colum.1
teſtimonium de auditu quando admittitur.in uerbo, Auditus.
theſaurus fortunæ donum eſt l.ſi is, qui §.ſi communis. de acquir.re. dom.
timoris uani nulla æſtimatio eſt.l. ſi quis ab.de re iudi.
tonſura.Mentiens ſe eſſe non tonſuratum. debet perdere priuilegium tonſuræ.argu.l.ſed hoc.§.j. de re iudic.
totius ad partem debet eſſe proportio.205 col.2
In totum aliquid fieri debet, aut in nihilum.240 col.2
traditio non amplius confert, quā erat tradētis.l.traditio. de acqui. rerum domi.
Patientia pro traditione eſt, in uerbo.Patientia.
Officium trium ſubire quis poteſt.242 col.2
tributa reipub.ſolui. l.1. §.in cauſa. de quæſtionibus.
tueri ius ſuum quiſque debet, nō iniuriam committ.ere. l.j.§ j. quod ui aut clam.
tumultus cauſa fit quod alias non fieret.l.q cędē.ad.l.Corn.de ſica.
turpis ſtipulatio nulla.l generaliter.de uerbor.oblig[a]t.
turpiter accepta pecunia iuſtius penes eum eſt, qui deceptus eſt, quā qui decepit.l.ſi procurator. de doli ma.exceptio.
tyronibus parcendū, ſi iterato non deliquerint.l.iij.§.ſi plures.de mi.

V

VAlete. Quod ante iure ualuit. ad irritū redire non poteſt. l. donationes. de don.ad princ.legis.
ualetudo imputatur. anno, quo ſeruire quis debet.l.iiij. §.Stichus.de ſta.liber.
uariatio admittitur.428 co.2
uelle ſemel ſufficit, & non poſſe pœnitere 85.col.1
uoluiſſe ſemel ſat eſt. in dictum. de aqua pluuia.& gl.ſi.l. iiij.de di.& temp.præſ. l.j. §.prodeſt. antē in ſi.quorum lega.
uenditis alicuius bonis, eius ſtatuæ non ſunt uenditæ.l.Aufidius. de priuil.credit.
uenditio ſimulata nō ualet.38.c.2
uerba legis offendere non licet. 985 col.2
uerbis tolli non poteſt, quod uerbis contractum nō eſt.§.ſeruus.l.in inutilis. de accepti.
ueritas originis errore non admittitur. l.aſſumptio ad muni.
uicino nō nocere cogitur quilibet, non prodeſſe.l.j.§. itē uarus.de aqua plu.
uiduitas perpetua fœminæ non debet iniungi.l.pe. qui & a quibus.
uigilat ſibi quiſq; non temere l.q autem quæ in frau.cre.
uino & laſciuia lapſus mitius punitur. l. omne.§. per uinum. de re militari.
uir poſſidet, non uxor. 294 colū. 2
uiros ab uxoribus defendi nō eſt æquum.in uerbo, Vxores.
uis eſt habere arma domi.l.j.ad legem Iul.de ui publi.
uis eſt quoties quis quod deberi ſibi putat non per iudicē repoſcit. l.ſi.ad l.Iul.de ui priua.
uim ui repellere licet. l.j.§.eū qui. da ui & ui arma.
Prius de ui quā de iure dominij cognoſcitur. l. qui cœtu. in fine ad l.Iul.de ui pu.
uitæ periculo comparatur infamia. 143 col.1
uitæ præcedentis actus conſiderandus.l.iij.§.is qui. de re mili.
Ciuis famæ multo magis uitæ parcendum.in uer.Famæ.
uitio naturali parcendum. l. fluminum.§.uitium.de dam.infec.
ui[t]ioſus intellectus tacitè nō ſubauditur in uerbo,Tacitè.
uitia realia trāſeunt ad hæredes,nō perſonalia. 353 co. 1 in mar. l. ſi homo.de uſucapio.
uiuētis de hæreditate ſollicitus eſſe nemo debet. 1340 col. 1
uiuētis loco ponitur nemo, de iure canonico. 1191 col.2
ultima mora nocet.l. prætor ait. §. ſi aliquando. de noui operis nuntiatio.
uitio non remittitur in crimine enormi.l.Caij.de fideicommiſſis liber.
uolenti non fit iniuria. l.j.§. uſque adeo.de iniur.
uoluntas coacta, uoluntas eſt. 899 colum.2
uoluntas errātis nulla eſt.l.ſed hoc. de aqua plu.
uoluntas & propoſitum maleficia diſtinguunt. lege, qui iniuria. de furtis.
uoluntas non finitur morte ſeruo ad libertatis. 142 columna 1 in margi.
Nihil tam conueniens. naturali æquitati, quam uoluntatem domini uolentis rem ſuam in alterum transferri ratā haberi.l. quatatione.§.hæc quoque. de acquir. rer.domi.
urbs. Pertinet ad decus urbis ædificia non derelinqui imperfecta.l. prætor ait.§. hoc autem. de noui ope.nuntia.
uniuerſi. conſentire nequeunt.l. ſi. § ſin.de

ſi.de acqui.poſſ.
uſura uſuram non parit.col.1
uſurarum nomẽ dulce.l. ait prætor. §.ſi fraudator.q.iç in frau.credit.
uſucapio. In uſucapionibus non a momento ad momentum, ſed totum diem poſtremũ cõputamus l.in uſucapionib.ſi de uſuc.p.
utile per inutile quandoq; uitiatur. 727 co.2
Vtili cedit Inutile.245 co.1
utilitas publica priuatæ præfertur, 12 col.1
uxorem a marito probatam alius Turbare non debet.l.cõſtante.de Adulte.
Pudicitiam ab uxore uirũ exigere.quã ſi ipſe nõ exhibeat, taiquũ eſt.l.ſi uxor § iudex.de adulte. Non ſoli Atridæ uxores amant. 994 co.1.l.ſi uxor.de adult.
uxores à uiris defendi, non contra, æquum eſt.l.quod ſi.de iniur.

FINIS.

LEGES OMNES Digeſti Noui hic ordine alphabetico imprimuntur, vt ſi quando ineptus, aut mendoſus ſit titulus, legem, quam quæris, promptam habeas.

A

A Recuſatione deſiſtit. ad Senatuſcon. Turpil. 1043 co 2
Ab executore ſententiæ.de ap.& relatio 1093 colum. 2
Ab hærede. de ſepara. 411. columna ſecunda.
abigeatus crimen.de abigeis 956 columna 2
ab Imperatore. de præuaricato.958 colum.1
abolitio ad ſenatuſconſ. Tur. 1049 columna 1
ab omni militia.de re milita. 1164 colum.2
abſentia.de reg.iu.1320 co.1
abſenti.de dona. 109.co.2
abſentem.de uer.& res. ſign. 1275. colum.2
abſentem in criminibus. de pœnis. 1005 co.1
acceptilatio eſt de accepti 820 c. 2
acceptilatio ſub conditione.de acceptil. 820 co.2
acceſſio.de diuerſ.& temp. præſcri. 573 co.2
acciolam claudi. 170 co. 1
accuſator, de præuaricatione. de præuarica.958.col. 1
accuſatore defuncto.de publ. iudic. 907 co. 1
accuſatorum.ad ſenatuſconſ. Turp. 1044 col.2
accuſaturus.ad leg. Iul. de adulte.& ſtu. 1007 co.2
acquiruntur nobis.de acquir.re.do. 256 co.2
acta apud.de re iudi. 878 c. 1.
actio in perſonam. de actio.& obli. 607 co.1
actio ſtellionatus. de crim. ſtellionat.963 col.1
actionis uerbo. de act. & obli. 610. colum 2
actionis uerbo.de uerbor. & rerum ſig.1247 co.2
actiones aduerſus. de act. & oblig. 808 co.1
actionum genera.de actio.& oblig. 606 co.2
actora tutore datus, rem ratam haberi. 851 co.2
actorum uerba.de re iudi. 878 co. 2
actus legitimi.de regulis iuris 1304 colum.2
ad beſtias.de pœnis 1078 co.2
ad cognitionem. quibus ex cauſ. in poſſ.eatur.396 col.2
ad curatoris.de dam. infec. 10 col. ſecunda
a decurionatu. de uacat. & excuſat. munerum 1209 co. 1
ad diem.de uer.obli.613 co.2
ad ea, quæ non haben.de regul.iur. 1324 co.1
ad eo quidem.de acqui.re.dom.251 colum.2
ad excuſationem munerum. de uaca.& excuſ.mu. 1211.col.2
ad eum quem.de dona. 120 co.1
a diuo Pio.de re iudi.365 c.2
ad imperatorem. de appella.& rela. 1102 col.1
ad principem. de app. & rela. 1100 colum 2
ad rempublicam.de mun. & hono. 1182 co.1
ad ſucceſſionem. de ſen.paſ.& teſti. 89 co.2
ad tempus ordine. de decurionibus & eorum fil.1193 co.2
aduerſus exceptionem. de except. 547 col.2
aduerſus extraneos. de acquir. uel amitt.poſſ.313 co 2
adulter ad leg. Iul. de adulte. & ſtu. 990 co. 2
ædibus.de oper.noui nun. 10 c.2
ædificia Romæ. 1265 colum 2
affectionis gratia. de donatio. 107 colum.2
agere.de excep.543 col. 1
ager eſt locus.de uerb.& rerum ſig. 1246 co. 1
agraria lege.de termi. moto.662 columna 2
ait diuus Traianus. de iure fiſci. 1222 co. 1
ait prætor.de re iudi. 352 col. 1
ait prætor, ne quid in flu. publ.463 colum. 1
ait prætor. ne quid in lo. ſac. fi.449 colum. 1
ait prætor.de flumi.459 co.2
ait prætor. quorum bonorum. 438 colum.2
ait prætor. de liber. exhibend. 338. colum.2
ait prætor. ne uis fiat ei qui in poſſ. miſſus eſt 424 co.2
ait prætor.de libe.homi.exhib. 165 colum. 1
ait prætor.de arbor.cæden.534 columna.2
ait prætor.de precario.528 c.2
ait prætor. de aqua quotid. & æſti. 191 co.1
ait prætor.de remiſſion.527 columna prima.
ait prætor.de ſuperficie.496 columna 1
ait prætor. de glande legenda.535 colum.2
ait prætor.uti poſſide.480.c.1
ait prætor. de priuil. credit. 407 columna 1
ait prætor.l. quę in frau. credit. 420 colum. 1
ait prætor. iſ, quæ in frau. credito. 424 co. 2
ait qui aliter.518 co.1
aliam cauſam eſſe. de nouat. & dele ga.763 co.2
aliam arcam. pro emptore. 439 columna 1
alienationis uerbum de uerbo. & rerum ſignifi. 1246 co. 1
alienatum.de uerb.& rerum ſignif. 1258 co 2
alieno ſeruo. de fideicom. liber. 182 colum. 1
alij propter ſuſpicionem. de ſecu. & micri. 871 co 1
aliud eſt iure. de ſolu. & liber. 819 colum.1
aliud eſt capere. de uerb. & rerum ſigniti. 1254 co. 1
aliud eſt fraus.de uerb.& rerum ſignifi. 1261 co.2
aliud eſt promittere.de uerb. & rerũ ſigni. 1271 co.2
aliud eſt uendere.de regu.iur.1318 columna 1
alterum circumuentio. de regul. iuris 1298 co.2
alterius prouinciæ.de ac. & inſcrip. 979 co.2
alumnos magis.de manumiſſ. uind. 243 col. 2
ambitioſa decreta. de decretis ab ordine faciendis.223 co. 1
amiſſi nunc. de fideiuſſo.& mãda 1745 co.2
amplius nõ peti.rem ratam haberi. 853 co.2
amplius puto.de liberali. cauſ. 130. columna 2
a muneribus.de uaca. & excuſ. mu. 1209 col. 1
ancilla fugitiua. de furtis. 292 columna 2
an inutilis acceptilatio. de accept.l. 821 co. 1
an manumittere.de manumiſſ. uin. 242 col.2
anniculus amittitur. de uer. & rerũ ſignifi. 1295 co.2
anniculus non ſtatim. de uer.& rerum ſigni. 1266 co.2
anni ſpatium. de requirend. reis. 353 co. 1

annonam attentare, de extraor.cri. 949 c.ij.
annus ex inde.de requiren. reis 153 columna j
an pars.pro derelicto 353 c.j.
antequam damnum dei. de damno infec.47 c.j.
ante quinquennium. ne de ſtatu de func.242 c.j.
ante reſtitutū. de ſolu.& libera.321 colum j
ante ſententiam de appel.recip. uel non 1109 c.ij.
antiochenſis.de priuile. credi.421. colum.ij.
antoninus Pius Auguſtus. de fidei. liber.190 c.ij.
an uitium de diuer. & tempo. præſcrip 569 c.j.
apparet ergo. de iti. actuque priua. 495 c.j.
appellandi uſus. de appella. & rela. 1090 c.ij.
appellanti nihil obeſt. de appel. & rela.1097 c.j.
appellari à legato, quis & à quo appel.1104 c.ij.
appellatiōe.nihil.noua.ap.interpo. 1112 c.j.
appellatione. de uerborum & rerū ſignifi.1250 c.j.
appellatione rei. de uerb. & rerum ſigni.1254 c.ij.
appellatore defuncto.ſi penden.appellat.mors.interue.1126 c.j.
a principe.de natali reſtit.229 c.j.
apud Celſum. de doli mali & met. exceptio 577 c.ij.
apud eum.de manumiſſio 139 c.j.
apud filiumfamilias. de manumiſ. uin.144 c.ij.
apud hoſtes.de cap. & poſtlimi. reuer.1144 c.j.
apud Iulianum. de fideic.liber. 170 co.ij.
apud Iulianum. qui. ex cau.In poſ. es.392 c.ij.
apud Iulianum ſcriptum eſt.de iure fiſci 1233 c.j.
apud Labeonem. de uerborum & rerum ſignifi.1215 c.j.
apud præfectum Aegypti.de manumiſ.uin.145 c.j.
apud prætorē.de manumiſ.uin.141 co.ij.
apud proconſulē. de manu.uin.144 co.ij.
apud Trebatium. de aqua plu. arcē. 20 c.ij.
a quo fundus petitur. de dam.infec. 70 c.j.
armatos non utique.ad. l.Iul.de ui. pu.1023 c.ij.
armorum appellatio. de uerborum & rerum ſig 1248 c.ij.
ariſto.ait.de dona.111 c.ij.
ariſto. Neratio. de manumiſ. teſt. 151 co ij.
arrianus ait.de act.& obli.614 c j.
arrianus ſeuerus præfectus. de iure fiſ.1234 c.ij.
a ſententia.de app & rela. 1094 c.3
aſſignare libertum.de uerborum & rerum ſignifi 1260 c.ij.
aſſumptio originis,ad munici.1173 co. j.
a te hominem de noua. & leg.763 co ij.
athales ſerui.ad leg.Corne.de fal. 1033.c.ij.
a Titio hærede.de furtis 895 c.j.
a Titio ita ſtipulatus ſum. de uerb. oblig.674 c.ij.
attentari pudicitia de iniuriis & famo.libel.c.ij.
atteius ait.de aqua plu.ar.18 c.ij.
attilius Regulus.de donatio.116 co lum.j.
auferetur ei.de iure fiſci.1137 c.ij.
aufidius.de priuileg.credito. 409 co lum j
auunculo ſuo.de mor.cau.donatio. 127 c.j.
aut damnum.de pœnis 1066 c.ij.
aut dare aliquem. rem pup. ſal.fore. 833 c.ij.
aut ætate.de mor.cau. dona.121 co. ſecunda
aut facta.de pœnis 1071 c.ij.
aut in qua uſusfructus. de furtis. 897 co.ij.
aut per inſidioſa. de mor.cau. don. 121 c.ij.
aut priuatim.ad ſenatuſcon. Turp. 1049 c.ij.
ait qui.quod ui aut clam. 533 c.j.
aut ubi quiſque. de bo. auto. iudic. poſſid.397 c.ij.

B

BEnignus. de lib. cau. 283 co. j.
bona eorum. de capti. & poſtli.reuer.1154 c.j.
bona ciuitatis. de uerborum & rerum ſignifi. 1243 c.ij.
bona fides.de regu.iur. 1299 col. ij. & 1339 c.ij.
bona fiſco.de iure fiſci.1233 c.ij.
bonę fidei de uerb.& rerum ſignifi. 1261 c.j.
bonæ fidei.de acqui.re. domi.270 c. prima
bonis cedi.de ceſſio.bono.389 columna ij.
bonis uenditis. de priuile. cre. 412 co.j.
bonorum.de uer. & rerum ſig. 1249 co.ij.
bonorū de uer. & rerū ſig. 1277 c.j.
bonorū fiſco. de iure fiſci. 1224 c. j.
bonorum poſſeſſionem.rem.rat.habe.160 c.j.
bono publico. de uſuca. ſeu uſurpa. 313 c.ij.
boues.de uerb. & rerum ſigni.1257 co.j.

C

CAij Caſſij de fideic.liber. 184 co ij.
caius Seius. de manum ſſio 141 co.j.
calculi. de admini.re. ad ciui. perti. 1228 c.ij.
capienda de reg.iur. 1312 c.j.
capitalium quoque. de pœnis 1075 co.ij.
capite quinto.ad leg.Iul. de adul.& ſtu.1001 c.ij.
capitis rei. de fideiuſſo. & manda. 745 c.ij.
capitis reus. de accuſat. & inſcrip. 979 c.2
capitulum de interdic. & relegat. 1036 c.2
carbonum. de uerb. & rerum ſigni. 1270 c.2
carceri præpoſitus. de cuſt. & exi. reo 983 c.1
caſſius ait.de ſolu. & libe.773 colū. prima
caſſius. quæ in frau.credi.428 column.2
caſtrenſe. de caſtrenſi peculio 1169 co.j.
cauſam uiginti annis. de manumiſ. 140 c.j.
cautio de libera. cau.23 c.1
cædere.arbor.furti.cæſa.912 columna 1
cæde e diem. de uerb. & rerum ſig. 1271 c.1
celſus lib. xij qui & à quib. manumiſ.219 c.1
celſus lib.xxxiiij.de uſuc. ſeu uſur. 326 c.2
cenſere. de uerborum & rerum ſignifi. 1263 c. 1
centeſimis calendis. de uerb.oblig. 643 c.2
cœpiſſe. de uerborum & rerum ſignifi.1267 c.1
cœptam.de uſurpa. ſeu uſurpa. 334 c.ſecunda
certe non dubitatur. arbo. fur.cæſa. 911 c.2
certe ſi Interim. deprecatio 629 column.2
certis ex cauſis. & de accu.& inſcri. 971 c.1
certo pretio. de quæſtionibus 1060 co.2
certum. de confeſſis 315 columna. ſecunda
cæſar.de publica.& uectig.301 column.2
ceſſa ignominia.de actio.& oblig. 610 c.2
cætera quoque. de uerbo. & rerum ſignifi.1249 c.1
cæterorum & reliquorum appellatione.de uerbo.& rerum ſignifi. 1269 c.2
cæterum, de ſolutio. & libera. 767 col.2
charidemo. de pollicitationibus. 1281 c.1
cicero in oratione. de pœnis 1080 co.2
circumciderit.ad leg. Corne. de ſica. 1029 c.1
ciuilis de priua.delict. 881 columna prima
clam. de acqui. uel amit. poſſeſſio. 299 c.1
cogitationis pœnā. de pœnis 1078 co.2

cognitio.de liber.can.232 col.j.
cognitionum numerus. de ua.& extraor.cog 1214 col.ij.
cognoſcere. de uer. & rerum ſigni. 1251 col.2
collegarum de uer. & rerum ſignl. 1271 col.2
collegia ſi qui fuerint. de colle. & corpo.illi. 665 col.2
colluſionem de collu. de reg.248 columna 2
colonia.de cenſibus.1259 col j.
colonus.de ui & ui arma.4.. columna j.
commendare. de uer. & rerum ſig. 1273 col.1.
commiſſa uectigalium. de publi.& uecti.101 col.j.
commodis.de re iud ca.367 col j.
communis ſeruus.de acquir. re.do. 259 col.1
communis.de acqui. uel amit.poſſ. 301 col.2
compeſit, qui & à qui.manumiſſi li. 224 col 2
competit.quod ui aut clam.524 columna 2
conceſſi de loco publi. fruen.458 columna j.
conceſſionis. de conceſſionibus, 955 col.2
conditio, de uerbo.obligatio. 672 col.2
conditionales, de uer. & rerum ſig. 1251 co.1
confeſſus.de confeſſis.385 co.j.
coniunctionem. de uerbo. & rerum ſig.1246 col 2
conſenſu.de actio. & oblig.598 columna 2
conſilij nõ fraudulenti. de reg. iur. 1298 col.j.
conſtante matrimonio. ad legem Iuliam de adulte. & ſtupro. 1002 col.2
conſtat eum. pro hærede. 551 columna j.
conſtituit inter ſeruum.ad leg. Iul.de anno.1017 col.j.
conſtitutione Imperatoris noſtri. de quæſtionibus.1058 col.j.
conſtitutiones.de app.& rella 1058 col.j.
conſtitutionibus. de act. & ob. 608 col.j.
conſtitutionibus principalibus. de iniur.& famo. libel.947 col.2
cõſtitutionibus principum. ad munici. 1186 col.j.
contam Titio. de uerb. & rerum ſig. 1277 col.2
corpora eorum. de cadaueribus puni 1090 col.j.
corpora animad. de cadaue. puni. ibidem.col.2
coram teſto. de publi. & uectig. 99 col.2
continuus actus. de uerb.obli.g. 695 co.2
contra pupillum. de re iudica 389 col.j.
contractus imaginarii.de act.& oblig 616 col.j.
cõtractus quidam. de reg.iur. 1292 columna j
contrax iſſe.de act. & obliga.605 columna j.
contumacia eorum. de re iudic.380 col.2
conuentio priuata de libe. cau. 248 col.1
creditor autem. de uer & re. ſigni, 1251 col.2
creditor cum fideiuſſoribus de app.& rela. 1102 col.2
creditor oblatam de ſol.& libe. 817 col.2
creditor.de diuer. & tempo.præſcri. 571 col.2
creditor q permit. de reg.iur. 1510 col.2
creditoris cui.de furtis.869 col.j.
creditori actio.de furtis. 902 columna 1
creditori cui.de ope.no. nuntia. 16 col.1
creditori.de ceſſio 511 col. 2
creditore.de bo.auto. iudi.poſ. 408 col 2
creditores. ad le. Iul. de ui priua. 1015 col 2
creditores de uer.& rer. ſig. 1242 columna j.
creditorem.de uer.& rerum ſigni. 1242 col.1
creditoribus. de ſeparatio. 416 columna 2
crimen.de pœnis 1074 col.j.
cui bonis. de noua. & delega. 755 col. 2
cui i ſeſt donandi.de reg iur. 1311 col.2
cuilibet enim.de ope.no.nuntia.16 col.2
cuilibet in publico. de lo & iti. pu. 450 col.j.
cui muneris publici.de mun.& ho. 1203 col.j.
cui neceſſitas de libe.can.242 col.j.
cui nouum opus.de ope.no.nun.24 col.i.
cui per fundum. de aqua quoti. & æſti.504 col.2
cui recta ſoluitur.de noua. & deleg. 759 col. 1
cuius effectu omnibus prodeſt. de reg iur.1321 col.2
cuius interuiit.de uſuris.864 columna 2
cuius per errorem de reg. iur. 1299 col 1
cuiuſque dolo.ad.l. Iul.maleſt.985 co.2
culpa caret, qui ſcit. de reg.iu. 1298 col.2
culpa eſt.de.reg.iur. 1295 col.2
cum amplius ſolutum eſt. de regu. iur.1305 col 1
cum apud Sempronium. iud.ſo.847 col.1
cum a te.de ui.& ui armata.477 columna.1
cum biſſextus.de uer. & rerum.ſig. 1258 col.2
cum bona.de priuileg.cred 404 columna.2
cum conſtet.de aqua quot. & æſti. 503 col.1
cum creditur.de furtis. 891 columna 1
cum debitore.rem.rat. habe.854 columna 2
cum decem mihi.de ſol.& libe.794 col 2
cum de donatione. de donatio.220 col.1
cum de hoc.de excep rei iudic.568 col.2
cum dix. de capti. & poſtli. reuer. 1153 col j.
cum duo eandem pecuniam. j. de duo.re.ſtipu.702 col. 1
cum duo eandem pecuniam. ii. de duo.re.ſtip 709 col.2
cum duo rei.de fideiuſ.& man.740 col.1
cum ei pignori datur, de fur. 878 col.1
cum emptor ædium.de dam.infect. 63 col 2
cum enim pecunia. de noua. & dele.756 col.2
cum enim ſtipulatur. de ſtip.ſeruo. 714 col.2
cum eo autem. ad.l.Iul pecu. 1040 col.1
cum ex cauſa. de re iudica. 371 col. prima
cum ex cauſa duplæ. de uerb.oblig. 699 col.2
cum ex cauſa iudicati. de ap.& re. 1096 col.1
cum ex falſis.de manumiſ. teſt.158 col.2
cum ex pluribus. de manu. teſt.158 col 1
cum ex pluribus cauſis.ij.de ſol. & libe.812 col.2
cum ex uno delicto. de act. & obli. 608 col. 1
cum falſi reus.ad.l. f.l. 1026 columna 1
cum fidei hæredis.de fideicõ. liber. 168 col.1
cũ fideicommiſſum. de confeſ. 387 col.2
cum fideiubeat.de fideiuſ.& mand. 738 col.2
cum fi iuſſa. de uerbo. obliga.644 col.2
cũ fundum.de ui & ui armata.479 col.2
cum hæreditas.qui & à qui. manumiſ.libe.220 col.1
cum hæres. de ſtatuliberis. 201 colum.1
cum hæres de diuerſis & temporalibus præſcriptionibus. 572 col. prima
cum hæredes inſtitui.de acquirenda uel amittenda poſſeſ. 259 colum 2
cum is.qui & à quib. manumiſ.lib. 221 col.1
cum in corpus. de acqui. rerum do. 265 col.2
cum in re agenda. de ſolu. & libe. 767 col.2
cum in teſtamento.de fideicom.libe.

uer.193 co. 1
Cum in teſtamento.de uerb.& rer. ſignifi. 1176 co.2
Cum in uetus.quæ in frau. cre. 431 colum. 1
Cum in una cauſa.de appel. & rela. 1098 col.1
Cum is,qui.de fideiuſ.& mand.739 col.1
Cum iuſſu meo.de ſolu. & libe.792 col.2
Cum legati, quibus ex cauſis in poſ ſeſſionem eatur 396 co.2
Cum lex uenditionibus. de fideiuſ ſo.& man.741 col. 2
Cum libertas.de ademptione libertatis. 196 co. 2
Cum lite mortua.iudi.ſolui. 837 columna.2
Cum minor.25. annis. rem rat.habe.848 col. 1
Cum mortem.de iure fiſci.1130 columna 2
Cum neceſſitas probandi. de lib. cau.242 col.1
Cum non iuſto.de collu.deteg. 149 col. 1
Compacto. de liber.cauſa. 242 columna 1
Cum par edictum eſt.de re. iu. 1322 col.2
Cum pater & mater.ad leg.Pom.de parrici. 1020 co.2
Cum plures.de bo.auto.iudi.poſſid. 404 col.1
Cum poſſeſſor unus.de cenſi.1238. col.2
Cum poſſit propter filij.de iniur.& famoſ.libel.946 col. 1
Cum poſtulaſſem. de dam.infec.69 col. 1
Cum precario.j.de precario. 538 columna 1
Cum precario.ij.de precario.534 columna 2
Cum prægnans.de acqui re.domin. 277 col. 2
Cum prætor dicat. de uerborum & rerum ſignificatione 1156 col. 1
Cum prætor in hæredem.de reg.iu. 1318 col.2
Cum principalis cauſa.de regul.iur. 1304 col.1
Cum procurator.de ope. nou. non. 8a col.2
Cum procurator.de fideiuſ.& man. 754 col. 2
Cum prolat a. de re iudica. 374 columna 1
Cum pupillus a tutore. rem pupilli ſalu 835 col. 2
Cum pupillo.rem pupill ſal. 833 columna 1
Cum quæſi.de fideicomm.liber. 180 col.2
Cum quærebatur.de re iudica. 383. col. 1
Cum quærebatur. iudicatum ſolui. 843 col.2
Cum quærebatur.de uerb. & rerum ſigni 1253 col.2
Cum quæritur. de exceptione rei iudicatæ.357 col.2
Cum quæritur. de legationib. 1215 col. 1
Cum quidam capitis reus. de iure fiſ.1130 col. 2
Cum quidam ſua manu.ad leg.Co. de fal.1030 co. 1
Cum quidam. de appellationibus & relatio.1095 col 1
Cum quis.de actio.& obligat. 605. col.1
Cum quis ſibi.de uerbo. oblig. 647 column. 2
Cum quis ſibi aut Titio.de ſolut.& libe.783 co.2
Cum quis.rem ra habe. 847 col.2
Cum quis poſſit alienare.de reg.iu. 1311 col. 2
Cum quid,ut fiat.de uerb. obl. 653 col.2
Cum ratio naturalis.de bo.dã. 1083 col. 2
Cum res.de damno infect.24 co.2
Cum res inter alios. de exce. rei iu. 550 col. 1
Cum rem ſaluam fore.rem pup.ſal. 838 col.1
Cum reus promittendi. de fideiuſſ. & manda.729 col.2
Cum ſæpius datur. de manomiſſ. teſt. 146 col.2
Cum ſeruus purè.de manumiſ.teſt. 150 col. 2
Cum ſeruis nulla actio eſt. de reg. iur. 1303 col.2
Cum ſeruus pecuniam. de uer.obli. 673 col.2
Cum ſeruus,in quo.de ſtip. ſer. 723 col.2
Cum ſeruus ſtipulatur. de ſtipu.ſer. 709 co. 2
Cum ſi exhibuiſſent.de publi.& uectig.93 col.2
Cum ſolus.de uſuca.ſeu uſurpa.387 col. 1
Cum ſtipulamur.de uerb. obli 636 col. 2
Cum ſtipulamur.de uerb.& rer ſig. 1251 col.1
Cum ſtipulati ſumus.de uerb. obli. 667 col. 1
Cum ſtipulatus ſim.de uerb. oblig. 676 col.2
Cum Stichus & Pamphilus. de ſol. & lib.7 7 col. 1
Cum certum fideicõmmiſſum. de iure fiſ. 1140 co. 1
Cum tempus.de regul.iuris 1290 columna 1
Cum verò.de fideicomm.liber. 177 columna 1
Cum uir.de uſucap.ſeu uſurpat.335 column.2
Cum uir.de do.ma.& me. exceptio 189 col 2
Cum unus.de bon.auto.iudi. poſſi. 408 co.2
Cura ex muneris.de muner.& hono. 1200 col.1
Curator.qui & a qui.manumiſſ.lib. 225 col.2
Curator.de operibus publicis 1223 col.2
Curatores.de adminiſtr.re.ad ciuit. perti.1219 co. 1
Cuſtodias.de public. iudic. 969 columna.2

D

Abimusqua.de prioll.cre. 406 col. 1
Damnum infectum.j. de dam.infec.25 col. 1
Damnum ij.de damno infecto. 25. colum. 1
Damni infecti.j.de damn.infect.48 col. 1
Damni infecti.ij.de dam.infecto.61 col.2
Damni infecti.iij.de dam.infect.68 col. 1
Dato iudice.quis & a quo appellet. 1104 col.2
Datiuus.rem pupilli ſaluam.for.835 col. 2
Datur.ad leg. Iuliam repetun. 1033 col 2
De abigeis puniẽdis. de abigeis 958 col.2
De acceſſionibus.de diuerſ.& tem. præſcrip.572 col. 1
Debitor de-eparatio.413 co. 2
Debitor.quæ in fraud. cred. 430 columna 2
Debitor.de uerb.& rerum ſig. 1260 col.2
Debitorem.quæ in fraud.credi. 430 col.2
Debitores. de ſolut. & liberat. 777 col.1
Debitoribus.de re iudi. 373 col.2
De bonis eorum.de libera. cau. 240 col 2
Decem legata.de fideicom.libe. 167 col.2
Decem ſtipulatus. de uerb. obligat. 679 col.2
De re.ta.de re.iudi 379 col.1
De curatore.de cur. bonis dan. 418 col.2
Decurio.de decur.& eorum fil. 1193 col. 2
De decurione.de decurio. & eorum fil. 1197 col. 1
Decuriones. de albo ſcribendo. ibidem.
Decuriones de admini.re.ad ciui. perti. 1221 col. 1
Decuriones quos.de decu & eorum fil. 1391 col. 1
Decurionibus. de decur. & eorum fil. 1193 col. 1
De cuſtodia. de cuſto. & exhibitio. reo.910 col. 1
De diſſe. de uerbor. rerum ſignific. 1255 col.1
De eadem de excep. rei. iud.c.553 2 colum. 2
De eo creatore. de iure fiſci. 1130. col.2
De eo qui.ad legem Cornel. de falſ. 1026 col.1
Deferre non poſſunt. de iure fiſci. 1128 col. 1
Defuncti ad leg.Iu.de adult.& ſtu. 1012 col.2

defun-

defuncto. de publicis iudicijs 968 col. 1
de ijs qui.de liber.cauſ. 243 columna 1
De ijs qui.de effracto. & expilator. 959 c.1
Deus de ait.de liber.exhiben.532 columna 2
De interdicto.de aqua quoti.& æſti. 503 c.2
De inceſtu. de quæſtionibus 1058 col.j
De iniuria.de iniur.& famoſ.libell. 948 c.2
De iure omnium. ad municipales. 1119 c. 2
Delata.de uerborum & rerum ſign. 1255 c.2
Delatori non eſt. de iure fiſci. 1132 col j
Delegare eſt.de noua.& deleg. 759 col.j
Delegare.de nouat. & delegat. 763 col.j
De libertate.de fideicom. libe. 390 col 2
De militibus. de cuſto. & exhiben. reo. 982 c. 2
De minore.25.annis. de quæſtionibus 1059 c.2
Denique non eſſe.de iure fiſci.1129 col.1
Denique ſi arbores. quod ui aut clã 521 c. 2
Denuntiaſſe.ad leg.Iul.de adulte. & ſtu.991 c. 2
De operibus. de operibus publicis. 1225 c.2
De periurio de crimi. ſtellionat. 563 col.2
De pollicitationibus. de pollicitationibus. 1221 c.2
de portionibus.de bonis damn. 328 col.2
De proxenetico . de proxeneticis. 1235 c. j
De pupillo , de oper. no. nuntia.7 col.2
De riuis reficiendis. de riuis 507 columna j
Derogatur legi. de uerbo. & rerum ſig. 1260 c.j
De ſepulchro uiolato actio.de ſepulchro.954 c.2
Deſertorem.de re militari 1157 columna 2
De ſtatu defunctorum. ne de ſtatu defun.247 c. j
Deſtituiſſe eum.ad Senatuſcon.Turpil.1050 c. 2
De tabulis.de tabulis exhiben.448 col. 1
Deteſtatio eſt denuntiatio. de uerb. & rerum ſigni.1241 c.j
de ui priuata.ad leg.Iul.de ui priua. 1014 c. 2
de unoquoque.de re iudica.378 columna 2
de uſu aquæ de uar. & extraordin. cog.1134 c.j
dicitur eſſe de iure fiſci. 1128 c. 2
dies cautioni. de damno infecto 26 col. 2
dimiſſoriæ literæ. de uerbor. & rer. ſig. 1250 c.2
diſpenſatori.de ſolut.& libera. 789 col. 1
diſpenſatorem meum. de ſol. & lib. 791 co.2
diuerſum eſt, quorum lega. 442 columna j
diuus Adrianus, de re iudicata 374 col. 1
diuus Adrianus. ad leg. Cornel.de ſica. 1019 c. j
Diuus Adrianus.ad leg . Pompe.de parrici.1020 c.2
diuus Adrianus.de ser.moto.962 columna j
diuus Adrianus.de cuſt. & exhibit. reo 982 c.j
diuus Adrianus.ad ſenatuſcon.Turpil.1050 c. 2
diuus Adrianus de pœnis. 1074 columna 2
diuus Adrianus.de bo.damn. 1034 col.2
diuus Adrianus reſcripſit. de caſtr. pecu. 1169 c. 2
diuus Antoninus de uar. & extraor. cog.1134 c 2
diuus Claudius.ad leg. Corn.de fal. 1021 c.2
diuus Commodus.de ius. aure. anulo 221.col. 2
diuus Commodus reſcripſit. de iur. fiſc.1132.col. 1
diuus Marcus . de manumiſſ. quæ ſer.146.col.2
diuus Pius reſcripſit. de regul.iur. 1294.col.j
diuus Pius.ad leg. Cor. de fal. 1034 col. 2
diuus Pius. de cuſto. & exhibit. reo 982.col. 2
diuus Pius reſcripſit.de quæſtionibus. 1059.col.1
diuus Pius. de manumi.teſtam.136 col. 1
diuus Seuerus & Antoninus. de extra cri.949. col.2
diuus Seuerus & Antoninus. de ca. & poſtli.reuer. 1155 c.2
diuus Seuerus de iniur. & famo.lib. 948 c.j
diuus Seuerus & Antonin.de crimi. expi.hære.960 co. j
diuus Seuerus reſcripſit.ad munici. 1193 c.1
diui fratres.de libe.cauſ. 238 c.2
diui Seuerus & Antoninus. ad leg. Iul.pec.1018 c.2
diui Seueri & Antonini. de requir. reis 1052 c.2
diui fratres reſcripſerunt. de accuſa. & inſcrip.979 c. 1
diui fratres. de pœnis 1074 columna 2
dolo facit.de doli mali & met. excep.539 c.1
dolo uel malo.de ui & ui ar. 473 columna 2
doli clauſula.de uerbo. obligat. 537 col.2
doli mali.exceptio.de nouat. & deleg.761 c. j
Domicilium ad municipales. 1189 col.2
dominus qui.de libe.cauſ.241 c.1
dominus ſeruo ſtipulando. de uerb. obli. 641 c.2
domitianus reſcripſit. ad ſenatuſcõ. Turpil. 1051 c. 2
domum ſuam reficere.de regul.iur. 1300 c.1
donari uidetur.de regu. iuris. 1308 col. 1
donari uidetur.de don. 117 c. 2
donationis cauſa. pro donato. 358 col. 2
donationes.de dona. 104 c. 2
donationes in concubinam. de donat. 117 c.2
dotem filiofa. datam.de caſtr. pecul. 1170 c.2
dubitari non oportet. de nouat. & delega.766 c.1
duæ filiæ. pro dote. 356 c.2
duo ex tribus.de re iudic. 376 c.1
duo filijfamilias.de manumiſſ. 137 col.j
duo in ſolidum. de precario.432 col.
duo iudices.de re iudi. 372 c. 2
duo rei promittendi.de duo.re.ſtip.
duos reos promittendi, de duob.re.
duobus diuerſis temporibus, de ex.
duobus negatiuis.de uerb, & rerum ſignifica.
duobus petentibus. de liberali. cauſa.240 c.j
E
EAdē dicemus. de uerbor. oblig.
Eadem de eo dicenda. de ſtipula.ſer.719 c.1
Eadem lege tenetur. ad l. Iul.repetund. 1036 c. j
Ea eſt natura cauillationis. de reg. iur.1301 c.2
Eandem rem apud eos.de duob.reis ſtipul. 708 c.2
Ea quæ dari.de regul.iur. 1338 c.2
Ea quæ ciuiliter.de acquir.rer.domi. 271.c.2
Ea quæ deſponſata eſt.ad municipa. 1117 c 2
Ea quæ diſtracta ſunt. de precario. 534 c. 1
Ea,quæ in partes.de regul.iur. 1316 col. 1
Ea,quæ magis.ad municipales 1196 col.2
Ea,quæ raro accidunt. de regul.iur. 1300 c.2
Ea res.pro legato 355 c. 1
Ea ſola.deportationis. de regul. iur. 1307 c.1
Ædibus. de oper.noui nuntiatio.38 co.2
edictum diui Aug.de quæſtionibus. 1058 c.2
Edicto diui. Traiani. de iure fiſci. 1127 c. 2

Ædi-

Aedificia Romae. de uerb. & rerum ſign. 1266 c. 1
Aediles curules. de uia public. & iti. pub. refi. 425 c. 2
Ego cum in uilla. de manumi. uin. 143 c. 1
Egiſti de peculio. de ſolu. & lib. 801 c. prima.
Egi tecum. de except. rei iudica. 563 col. 2
Ei, a quo fundum. de uſucap. ſeu uſurpa. 324 c. 2
Ei cui. de mort. cau. donatio. 112 columna 2
Ei, qui furtu. de furtis. 154 c. 1
Ei, qui non impleuit. de mor. cau. dona. 125 col. 2
Ei, qui mandato meo. de ſolut. & liberatio. 819 c. 2
Ei, qui interdictu, ne quid in lo. pu. 457 c. 1
Ei cuius appellatio. de appella. recip. uel non. 874 c. 2
Eius, qui de appell. uel non. 1109 col. 2
Eius, qui delatorem. de iure fiſci. 1131 col. 2
Eius, qui uidum. ad municipales. 1179 c. 1
Eius eſt nolle. de reg. iur. 1317 c. 1
Eius qui manumiſit. ad municipales. 1188 c.
Eiuſdem legis Corneliae. ad l. Cor. de ſica. 1014 c. 2
Emptor cum dele. de nouat. & dele. 793 c. 1
emptor. de aqua pluu. arce. 18 col. 2
emptor ſundi. de u... 144 columna 2
eos apud quos. de recept. 951 columna 2
eos qui ab hoſtibus. de capt. & poſtlimin. 1232 c. 1
eos, qui in ... ad leg. Corn. de fa... 1035 c. 2
eos, qui tranſ... de decu. & corum fil. 1196 c. 1
eos, qui de uaca. & excu. mu. 1230 c. 1
eorum, qui bona fide. de dam. infe. 1 53 col. 1
eorum qui maieſtatis. ad l. Iul. maieſt. 987 c. 2
eorum, qui relegati. de poenis. 1074 col. 1
eorum, qui paſti ... ad l. Pompei. de parri. 1021 c. 2
ergo quando in. de fideicom. lib. 184 col. 1
Ergo ſi in fund. de acquir. rer. do. 263 col. 1
eſt & decretum. de iure fiſci. 1130 col. 2
eſt ſpecies. pro ſuo. 357 col. 2
Aeſtimationem. de mu. & ho. 1204 col. 2
Etiam eadem. de excep. rei iud. 557 col. 2
et commodum. de fideiuſ. & mandat. 735 c. 1
Aetiam ... cenſendo. de cenſibus. 1307 c. 1
Et ei qui nominauit. ad municipales.
lem. 1140 c. 1
Et cum haereditatem. de re iu fiſci. 379 col. 1
Et eum, qui puerum. ad leg. Iul. de ui pub. 1013 c. 1
Et generaliter. de donat. 107 co. 1
Et habet de precario. 513 c. 1
Etiam pura ... de uerb. & rerum ſigni. 1289 co. 2
Etiam circa. de ſolutio. & liber. 778 col. 2
Etiam conditionis cauſa. de tranſ. mundi 144 col. 1
Etiam ex muliere. de uerb. & re. ſign. 1167 co. 1
etiam ... de iure aureo anu. 229 co. 1
etiam furtiuas. de acqui. re. do. 267 col. 2
etiam haeredibus eius. ſi ta. fuer. fec. dic. 909 co. 2
etiam mutuo. de acquir. re. do. 264 col. 2
etiam per interpoſitam. de do. 107 col. 1
etiam ſi redhibitus fuerit. de quaeſtionibus. 1160 c. 1
Et ideo. de oper. no. nuntiatione. 24 col. 1
Et ideo ſi haec ſtatur. de uerb. ob. 629 co. 1
Et ideo ſi omnino. de uerb. ob. 649 col. 1
Et in priuatis. ad ſenatuſcon. Turp. 1147 c. 2
Et locus. de acquir. ... 921 columna 2
Et in legat. de ſolutio. & liberat. 768 col. 1
Et omnes omnino. de bo. dam. 1052 col. 1
Et per iuſiurandum. de accept. 826 col. 1
Et qui ... de muner. & hono. 1198 col. 2
Et ſi ... rem pupil. ſal. 856 col. 2
Et ſi ... ad leg. Iul. de adulte. & ſtu. 991 c. 1
Et ſi debitur. de mor. cau. dona. 129 col. 2
Et ſi duorum uſuſfructus. de ſtipula. ſer. 719 col. 1
Et ſi fideiuſſor. de re iudicata. 370 col. 1
Et ſi ... de muner. & hon. 1209 col. 1
Et ſi nihil facile. de regul. iur. 1329 col. 2
Et ſi ſatiſdatione. de oper. no. nun. 24 col. 1
Et ſtipulationum. de duo. re. ſti. 708 col. 1
Et uxor ex pluribus. de accep. 826 col. 1
Euenit. de damno infecto. 28 columna 2
Eundem etenim. de except. rei iudi. 559 c. 2
Eum cui mille nummi. de fideicō. liber. 208 col. 1
Eum, qui appellauerit. eum, qui appella. in prouinc. defend. 1115
col. 1
Eum, qui eum qui ap. in prouincia def. ... 1115 col. 1
Eum, qui bona uacantia. de iure fiſ. 1134 col. 2
Eum, qui caeterarum. de uerb. ob. 693 c. 1
Eum qui ciuitatem. de interdi. & releg. 1036 col. 2
Ei, qui circa columnas. de priui. cred. 413 c. 2
Eum, qui donationis. de donat. 115 col. 1
Eum, qui debitoris fiſci. de iure fiſci. 1132 c. 2
Eum, qui ... de uſur. 325 col. 1
Eum, in cuius ... de furtis. 165 columna ſecunda.
Eum, in fugitiuum. ad leg. Fabiā de plagi. 1043 c. 1
Eum, qui ita ſtipulatur. de uerb. obl. 647 c. 2
Eum qui calendis. de uerb. obl. 648 col. 2
Eum, qui noxiam. de inſti. & fam. liber. 944 c. 1
Eum, qui de priuilegiis creditorū. 411 co. 1
Eum, qui de uerbo. & rerum ſignif. 1243 col. 2
Eum, qui qui ſine manumiſſ. ad Tertul. 210 c. 1
Eum, qui denierit. de manumiſſ. 150 col. 2
Eum, qui de mor. cauſ. donatio. 127 col. 2
Eundem pluries. de legat. 1277 columna 1
Ex caſtrenſi, de caſtrenſi pec. 1173 c. prima.
Ex cauſa. de fideicommiſſ. libe. 169 c. prima.
Ex cauſa. de re militari. 1166 columna ſecunda.
Exceptio dicta eſt. de except. 545 col. 2
Exceptio eſt conditio. de except. 559 c. prima
Exceptio rei de except. rei iudica. 564 c. 1
Exceptione. de fideiuſſor. & mādat. 750 c. 1
Exceptiones. de exceptio. 544 columna ſecunda.
Exceptiones ... de exception. 545 col. 2
Exceptiones ... de exception. 548 col. 2
exceptionis. ad leg. Iul. de ui publi. 1012 c. 1
ex cauſa rei iudicatae. iudi. ſolui. 846 c. 1
ex continenti. de appel. & rela. 1106 col. 2
ex contractu. de re iudicata. 377 columna 2
ex conſtitutione. de actio. & oblig. 834 c. 1
ex damno infecti. de dam. infect. 66 col. 1
ex depoſiti. de actio. & obliga. 602 cuhi

ex duobus j.de duob. re. ſtipu. 704 col.2
ex duobus.2.de duob. re. ſtipu. 709 col.j
ex duobus. iij. de duobus reis ſtip. ibidem.col. 1
ex ea parte de uerbor. oblig. 681 col. 2
e diles. de uia publ.& itin. publ.re-ſi.438 col. 2
ex hac ſcriptura.de donat. 181 col. 1
ex his.quæ in fraud.c ed. 424 col. 1
ex iunm. de interdi. & relega. 1087 col.j
exiſtimo de uerbo.obligatio. 671 co lum. 2
ex illa parte. de uerb. & rerum ſig. 1210 col.2
eximis.de acquir.uel amitt. poſ.305 col. 2
ex iudicatum ſolui.iudica. ſol. 845 col. 2
ex iudiciorum.de accuſa.& inſcript. 979 col.j
ex lege.ad l.Iul.de adul. & ſtu. 988 col. 1
ex libero de quæſtionibus. 1060 co-lum. 2
ex maleficijs. de actio.& oblig. 599 col.2
ex nota Mar.conſtat.de caſtrenſi pe cu. 1169 col. 1
ex operis.de oper. no. nunt. 16 co-lum. 2
ex parte.de ſolutio.& liberat.776 co lum. 1
ex pœnalibus.de reg. iur. 1300 co-lum. 1
ex perſona.de fideiuſſor.& manda. 787 col.2
ex pollicitatione. de pollicitationi-bus.1229 col. 1
expreſſa nocent.de regul. iur. 1316 col.2
ex promiſſione.de actio.& obli.604 col.2
expugnatur.de incendio.rui. naufr. 92.col 2
ex qua perſona. de regul. iur. 1321 column. 2
ex quibus cauſis.de in erdict.ſeu ex traordi.act.437 col.2
ex ſenatuſconſulto.ad leg. Corn.de fic. 1019 col. 1
ex quibuſdam.de iure fiſci. 1113 co-lum. 2
ex ſenatuſconſulto.ad l.Iu.de ui pri. 1015 col. 1
ex ſextante.de excep.rei iudi 563 co lum.2
extraneo quoque de quæſtionibus. 1061 col. 1

F

FAcere oportere. de uerb. & rer. ſigni. 1173 co.2
faciendo æſtimatione.arbo.fur.cæſar.913 c. 1
faciendi. de uerb. & rer. ſignifi. 1271 col.2
factum à iudice.de regul. iur. 1312 col.2
Factum cuique.de regul.iuris. 1323 col.1
falſus creditor.de furtis. 879 colum na 2
Falſi nominis.ad l.Cor.de fal. 1026 col.2
Falſi pœna.ad leg. Cor.de falſ. 1030 col 2
Familiæ.de uerb.& rerum ſig. 1175 col. 1
famoſi.ad legem Iul. maieſtat. 986 col. 1
Fauorabiliores.de regul. iuris. 1318 col.j
Fœminę.de reg.iur.1286 col. 1
Fere in omnibus.de regulis iu.1308 col.2
Fere quibuſcunque.de reg.iur. 1322 col 2
Ferri propriè.de uer. & rerum ſign. 1262 col. 1
Fideicommiſſaria.j.de fideicom. li. 172 col.2
Fideicommiſſaria.ij. de fideicõ. lib. 190 col. 2
Fideicommiſſaria.iij.de fideicõ. lib. 191 col.2
Fideiube.e.de fideiuſſor. & manda. 737 col. 2
fideiuſſor.j de fideiuſſor.& manda. 730 col.2
fideiuſſor.ij.de fideiuſſ.& man. 741 col. 1
Fideiuſſor.iij.de fideiuſſo.& mand. 748 col. 1
Fideiuſſor.iiij.de fideiuſ. & manda. 749 col.2
Fideiuſſor euictionis.de doli & me. excep 590 col. 2
Fideiuſſoris eius.de donatio. 115 co-lum.j
Fideiuſſores.j.de fideiuſſ. & mand. 783 col.2
Fideiuſſores.ij.de fideiuſſ. & mand. 750 col. 1
Fideiuſſoribus.de fideiuſ.& manda. 732 col.j
Filius decurio pro patre. de legatio-nibus.1216 col. 1
Filius dum in ciuitate eſt. de uerbo. oblig.628 col 1
Filius emancipatus. ad l. Cornel.de fal. 1027 col.j
Filius patris actionem.de nouat. & deleg.752 col. 1
Filius,qui adminiſtrabat. de ſolu.& libe. 803 col. 2
Filius familias.de dona.108 col.2
Filiusfami.exceptionem. de except. 549 col.2
Filiusfami.ex omnibus. de actio.& oblig.611 col.j
Filiusfamil.miles.de caſtrenſi pecu. 1169 col 2
Filiusfa.neque retinere.de reg.iuris. 1306 col.2
Filiusfa.patre inuito. de ſolut. & li-be.775 col. 2
Filiusfa.mil. peculiarem. de excepti. 547 col.2
Filiusfa.ſuo nomine.de act. & obli. 602 col.j
Filiusfa.ſi uolente.de admi.re.ad ci. peri. 1221 col.2
Filij fami.milites.de caſt.pecu.1166 col.1
Filij appellatione.de uerb.& rerum ſigni.1256 col.1
Filij libertorum. ad municipales. 1184 col. 2
Filio de legationibus. 1216 colum-na 1
Filiumfami. publico iudicio. ad leg. Iul.de adul.& ſtu.1007 col. 2
Filium ob hoc.de liber.cau. 240 co-lum.1
filiæ inteſtato.patre de ſolu.& libe. 801 col. 2
Fiſcus cum.de iure fiſci.1123 colum na 1
Fiſcus in quæſtione falſi. de iure fi-ſci 1133 col. 2
Flumina pub.de flumi. 462 col.2
Fluminum publicorum.de dam.in-fect.55 col. 2
Forma cenſuali. de cenſi. 1237 co-lum.2
Frater autem eius.ad l. Pompei. de parricid. 1020 col. 1
fratres imperatores.de pœnis. 1078 col.2
fraudati uectigalis.de publ. & uect. 97 col.2
fraudis interpretatio. de regu iuris. 1304 col 2
fructuario hæreditas.de acquirendo rerum domin. 270 col. j
fructus rei eſt.de re.iur. 1302 col.2
frugem pro reditu. de uerborum & rerum ſig. 1255 col.j
fugitiuus ſeruus.de ſolut. & liberat. 774 col. 1
fugitiuus eſt.de uerb. & rer. ſignifi. 1210 col.j
fulcinius exiſtimat. quib. ex cauſ.in poſſ.eatur.393 col. 1
fulcinius.de ui & ui armata.477 co-lum. j
fulcinius.de mor cauſ.donatio. 134 col.j
fullo actione locati. de furtis. 903 col.j
fullo uel ſarcinator.de furtis.901 co lum.j
fundi appellatione. de uerb. & rerũ ſignifi.1277 col.ij
fundi,quem.de exceptio.548 colum na 2
fundi uenditor.de acquir. uel amitt. poſſeſſ.304 col.2
fundum Cornelianum.de nouat.& deleg.763 col.j
fundum Titianum. de except. 548 colum j
fur manifeſtus eſt.de furtis. 863 co-lum.1
furem nocturnum.ad l.Cor. de ſicar. 1018 col.2
fures nocturni.de furibus balnear. 958 col.2
furtum ex ſic.arbo.fur.cæſa. 912 col. ſecunda.
furtum a furto.de furtis.852 colum na 2
furtum de uſucapionib.134 colum-na 1

Furtum pro committit. de furtis. 896. co. j.
furtiuam ancillam. de furtis. 898. columna. ij.
furtorum genera. de furtis. 863. colum. j.
furioſus & pupillus. d act. & oblig. 613. co. ij.
furiuſi, uel eius. de regu. iuris. 1296 co. ij.
furioſo. de re iud. 864. co. j.

G

GEneraliter aũt. de acquir. uel amit. poſ 393. colu. ij.
generaliter eũ de fraude. de regu. iur. 1304. co'. ij.
generaliter dicimus. de fideicom. liber. 378. co. ij.
generaliter in omnibus. de præto. ſtip. 881 co. j.
generaliter. de decurionibus & eorum filijs. 1193 co j.
generaliter nouimus. de uerb. obli. 632. co. j.
generaliter. de fideiuſſ. & mãd. 726 col. j.
generaliter. de excep. 345. co. j.
generaliter. qui & a quibus manumiſ. liber. 225. co. ij.
generis appellatione. de uerborum & rerum ſigni. 1268 co. ij.
generis ſerui. de public. iudici. 870. co. ij.
gratie. de fideiuſ. & mandato. 726. col. ij.

H

HAbere duobus modis dicitur. de uerbo. & rer. ſign. 1273. co j.
hac in factũ. quæ in frau. cre 419. co. j.
hac lege tenentur. ad leg. Iul. pecul. 1041. co. j.
hac lege tenentur. ad l. Iul. de ui pri. 1014. co. ij.
hac adiectio. de uerb. & rerum ſig. 1271. co. ij.
hæc autem. quib. ex cau. in poſſeſ. 392. co. j.
hæc enim omnia. de mor. cau. dona. 121 co. ij.
hæc enunciatio. de uer. & rerum ſigni. 1281. co. j.
hæc lex. de adul 927. co. ij.
hæc lex in urbe. ad leg. Iul. de ambitu. 1041. co. ij.
hæc oratio. ſi liber. Inge. eſſe dic. 246. co. j.
hæc ſtipulatio. iudicatum ſolui. 845 co. ij.
hæc uerba lic. de uerbo. & rerum ſigni. 1262. co. ij.
hæc uerba in ſtipulatione poſita. de uer. & rerum ſig. 1274 co. ij.
hæc uerba legis. ad le. Iul. de adul. & ſtup 932. co. ij.
hæc uerba quanti. de uer. & rerum ſigni. 1274. co j.
hæc uerba cui. de uerb. & rer. ſigni. 1253. co. ij.
hæreditas enim. de acqui. re. do. 263 col. j.
hæreditas in multis. de acqu. rerum do. 274. co. ij.
hæreditas nihil aliud eſt. de re. iur. 1300. co. ij.
hæredis a is appellatione. de uer. & rerum ſig 1265. co. ij.
hæredis aut appellatione. de uer. & rerum ſig. 1262. co. j.
hæredis autem. de bo. auto. iud. poſſ. 402. co. j.
hæreditatem. de don. 116. co. ij.
hæreditate ab agnato. de caſt. pec. 1173. co. ij.
hæreditatum. de bo. auto. iud. poſ. 399. co j.
hæreditariæ. rei furtum. de furtis. 897. co ij.
hæreditariarum actionum. de actionibus & oblig. 611. co. j.
hæreditarij ſerui. de quæſtionibus. 1058. co. j.
hæres a debitore. de fideiuſſ. & mãdat. 733. co. j.
hæres eius. de uſuca. ſeu uſur. 335. co. ij.
hæres. de uſuca. ſeu uſurp. 324. co ij.
hæres ſeruum. qui & a quibus manumiſ. libe. 226. co. j.
hæredis. de uerbo. & rerum ſignifi. 1258 co. j.
hæredis de uerb. & rerum ſig. 1271. co. j.
hærede inſtituto. de fideico. li. 170. co. ij.
hæredem. de reg. iur. 1300. co. j.
hæreunius ait. de uerb. & rerum ſignifi. 1262. co. ij.
hæreunius Modeſtinus. de decu. & eorum fi. 1195 co. ij.
hi qui acceſſionis. de fideiuſ. & manda. 738. co. j.
hi qui ædes. ad le. Iu. de ui. public. 1024. co. ij.
hi qui certa conditione. de iure immu. 1228 co. j.
hi qui nauicularia. de uaca. & excuſa. mu. 1209. co. j.
hi quoq; ad l. Cor. de fics. 1018. c. j.
hi tamen. de accuſa. & inſcrip. 975. co. ij.
his enim caſibus. de furtis. 897. colum. ij.
his oneribus. de ua. & excu. mune. 1210. co. j.
his, qui naues. de ua. & excu. mune. 1208. co. ij.
his, qui pignori. de dam. infect. 84. co. ij.
his, qui ſe. qui ad liber. procla. non li. 244 co. j.
his uerbis. de duo. re. ſtip. 704. colum. ij.
hoc amplius. de damno infecto: 88. co. ij.
hoc amplius. de furtis. 87 co ij.
hoc edicto efficitur. de pub. & uecti: 96 co. j.
hoc edicto. de oper. no. nun j. col. j.
hoc enim. cum, quid appel. in priuat. deſ. n. 1113. co. ij.
hoc iure utimur. de dona 112. colum. ij.
hoc interdictum. de migrando. 142 co. ij.
hoc interdictum. quorum lega 419 co j.
hoc iure de aqua quoti. & æſtiua. 502. co. j.
hoc iure utimur. de uerb. oblig 628 co j.
hoc iure utimur. de ſol. & libe. 808. co j.
hoc iure utimur. de regu. iur. 1312. co j.
hoc ſermone. ſi liber. inge. eſſe dic. 246. co j.
hodie licet. de pœnis. 1071. co. j.
hodie, qui. ad l. Cor. de fal. 1034. colum. ij.
homo liber. de acqui. re. domi. 278. co j.
hominis appellatione. de uerbo. & rerum ſigni. 1268. co. ij.
hominem. quem pro ſuo. 357. col 2
honeſte ſacramento de prim. uete. 1175. co. ij.
honor municipalis eſt. de mune. & hono. 1203. co. ij.
honorem ſubit. ue. ti. de mune. & honor. 1205. co. j.
honores & mune. de decurionibus & eorum fil. 9115. co j.
hos accuſare. de accu. & inſcriptio. 976. co j.
hoſtes hi ſunt. de uerbo. & rer. ſign. 1862. co. j.
hoſtes ſunt. de cap. & poſtli. reuer. 1155. co. ij.
huiuſmodi ſtipulatio. de uerb. obli. 651. co. ij.
huiuſmodi ſtipulationes. de uerbo. oblig. 630. co. ij.

I

IAm tamen. Iudicatũ ſolui. 839. co. ij.
Id apud ſe de uer. & rerũ ſig. 1261. co. j.
idem erit. de uerbo. obligatio 651. co j.
idem erit probandum. quæ in frau. cre. 412 co. j.
idem erit. de ui & ui armata. 478. colum ij.
idem eſt. de liber. cau. 234. columna ij.
idem iuris eſt. de uerbo. oblig. 613. co. j.
idem priuilegium. de priuileg. cred. 406. co. j.
ideoque ſi ita de manumiſ. teſt. 155. co. j.
ideoque de uſucap. ſeu. uſurpa. 319. co. ij.
id eſt, ubi de bo. auto. iudi. poſ. 397. co. ij.
id eſt, pœnæ. ſi fa. fur. fe. di. 909. colum. j.
id quod noſtrum. de regu. iur. 1318. co. ij.
id quod pœnæ. de ſolutionibus & libera 797. co. ij.

id quod.pro de relicto 353.co.2
id tẽpus,de uſucapionibus ſeu uſurpa.331.co.2
igitur ſciendum . de liber.cau 333. col 2
illa ſtipulatio. de uerbo. oblig. 652. col.ij.
illa decreta . de decretis ab ordine faciendis.1222.co.2
illa uerba. j.de uerborum & rerum ſig.1253.co.2
illa uerba ij. de uerborum & rerum ſig.1260.co.ij.
ille ſeruus, qui & à quibus man.li. 221.co.ij.
illud certum. de lib.cau.234 co. 1
illud conſtat.quæ in frau.cre.429.columm.j.
illud eſt manumiſſis uindictæ. 144. col.2
illud generaliter. de mort. cau.do-na.131.co 1
illud meminerimus .quæ ſen. ſine ap.reſcin.1112.co.1
illud quo de ſolutio.& libera. 707. co.1
illud relatum.de iniur.& famo. lib. 927.co.1
illud ſciendum eſt.j.de app.& rela. 1095.co 2
illud ſciendum eſt.ij.de app.& rela. ibidem.
illud uideamus.quãdo app.ſit. 1108. co.2
imaginaria uenditio.de re.iur. 1089 co.2
imo enim de libe.cau. 234.co.2
imo magis. de liber. exhiben. 439. co.2
immunitates. de iure immunitatis. 1218.co ij.
impenſæ .de uerb.& rerum ſig. 1255 co.ij.
imperator Alexander.de ap.& rela. 1101.co.ij.
imperator Antonius. de libr. cau. 241.co.j.
imperator Antonius.de poe.1031 columm.1
imperator Antonius .de fideicom. lib.169.co.1
imperator noſter de iure fiſci.1135. col.1
imperator noſter.qui ſine manu.ad li.peruc.218.co.2
imperator Titus Anto. ad munici. 1178.co.2
imperatores.de decur. & eorum fi. 1196.co.2
imperatores de admini. re.ad ci.per ti.1221.co.2
imperatores.ad l.Iul de anno.1039 co 1
imperatores ad municipia.1190.columm. 2
imperatores. de iure fiſci. 1132 columm.2
imperatores ad ſenatuſ. Turp. 1052. co.1
imperatores de bo. eo.qui ante ſenten.1034.co.2
imperatores.de manumiſ. teſta.149 co.2
imperatores. de cura. bo. dan. 420. col.3
imperatores.de re iudicata. 375.columm.1
imperatores. de priuile. credi. 409. col 2
imperatores de appel.& rela. 1099. col 2
imperatores. de pub. & uectiga 97. columm.1
imperatores de pollicitatio . 1230. col. 2
imperij in culpæ .de reg. iuris. 1319. co.1
impoſſibilis. de uerbo. obliga. 627. co.1
impoſſibilium. de reg. iuris. 1314. colum.2
impuberem.ad leg.Cor.de fal. 1028 columm.1
impuberem.de furt.872.co.2
in acceſſione temporis. de diuerſis & tempora. præſcrip.570. columm 2
in actione furti. de fur.570. columma 2
in agris.de acquirẽ. rer.domin 258 co.2
in albo decurionum. de albo ſcribẽ. 1197.co.2
in ambiguis.de reg.1305.co.2
in ambiguis de regu.iuris 1307.columm.1
in audiendum ad leg.Cor.de ſica. 1016 col 2
in bello de cap. & poſtlimi. reuer. 1145.co.2
in capitalibus criminibus, de bonis eorum, qui ante ſenten. 1034.columm 2
in cauſæ cognitione.de dam.infect. 38.co.2
in circulatores de extraord. crimin. 951 co.1
incola. ad municipales. 1177.col. 2
incola iam muneribus. ad municip. 181.co.1
in comite.ad l.Iul. repetun. 1036.columm.1
in concedendo. de aqua plu. ar. 84. col.2
in condemnatione. de reg.iur. 1318 col 1
in conuentionibus. de uerb. & rer. ſig. 1279.co 1
in contrahenda uenditione . de reg. iur.1313 co 1
in conuentionalibus. de uerb. obli. 646.co.1.
in crimine adulte. ad legem Iuliam de adulter.& ſtupro. 1015.columma j.
in criminalibus. ſcrutandis.de quæſtionibus 1051.co.1
in damnatior.de pœnis. 1079.columm.2
in depoſiti. de re iudicata. 363.columm.2
inde tabernacula. de uer.& reg.ſig. 1273 co 1
indicaſſe reum.de uerb. & re.ſig.ol. 1275.co.2
in diem acceptilatio . de accep.320. col.2
in diem addicto.de aqua plu.arcen. 85.co.1
in diem obligatio.de noua.& dele. 756.co.1
in duobus reis.de duo re.ſtipul 702 col.2
in eadem cauſa ad l.Iul.de ui pub. 1038.co.1
in ædibus alienis.de donation. 109 col. 1
in effractores. de effract. & expilat. 959.co.2
in eo quod.de regul. iuris.1295.columm.1
in eo,quod plus ſit.de reg. iur. 1306 co.2
in eo,quod.de aquir.re.domini.264 col 2
in eos,qui naues furti aduerſ. nau. cau.sta.734.co 2
in eos, de cuſto. & exhib. reo. 974. col.1
in eum , cuius dolo . de accu.& inſcripi.971.co. 1
in eum,cuius inſtructo.de extraor. crimi.949 co.2
in executione. de uerb. oblig.664. col.2
in factum actione.de acti.& oblig. 603.co.1
infamem de publi. iudiciis. 961.columm.1
infans uel furioſus.ad l. Cor. de ſica. 1019.co.1
infantem. de publicis iudiciis. 763. col.1
inficiendo depoſitum. de fur. 396. colum 2
in fideicommiſſariis. de fideic. liber.166.co.1
in fiſci cauſis.de iure fiſci. 1128.columm.1
in fraudem.j.qui & à qui.manumiſ. lib.221.co.2
in fraudem.ij.qui & à qui.manu.li. 212 co. 1
in fraudem.qui.& à qui. manu.& ci 226.co.1
in fraudem fiſci de iure fiſci. 1135. col.ij.
in fraudem. quæ in frau. credi.421. col.2
in furti actione.de fur.335.columna j.
in generali repetitione. de uerbo.& re.ſig.1255.co.2
in hac ſtipulatione . de dam. infec. 60.co.j.
in iis uero , quæ de ſolu. & lib.763. col.j.
in iis officiis.de reg. iuris. 1313.columm.ij.
in honorariis . de act. & obligatio, 609 co.ij.
in honoribus.de uaca. & excu. mu. 1209 co 2
in eiuſmodi ſtipulationibus. de præ to.ſtip.832.co ij.
in illa ſtipulatione. de uer.obli.627. co.2
in illa ſtipulatione.de uer.obli.627. 645 co 2.

in

in inſu'sm. de ſer. pſſ. & reſtit. 1090 col. 1
in interdicto. de ui & ui arma. 476 col. 2
in interdictis de interdi. ſeu extraor dina. actio. 437 col. 2
in iudicati. de re iudicata. 322 colū. ſecunda
in iure ciui receptum eſt. de regul. iur. 1322 col. 2
iniuria. de iniur. & famoſ. libell. 925 col. 1
iniuriarum j. de iniu. & famoſ. libel. 934 col. 2
iniuriarum. ij. de iniur. & famoſ. libell. 945 col. 1
iniuriarum. iij. de iniur. & famoſ. libell. 946 col. 1
in laqueum. de acquis. re. domi. 273 col. 2
in lege rhodia. de uer. & rer. ſignif. 1274 col. 2
in lege Cornelia. ad l. Corn. de ſicar. 1012 col. 2
in libertatibus. de manumiſſ. teſtā. 1149 col. 1
in li... de ſolut. & libe. 791 colū. na 2
in ... ne quid in loc. pub. 457 columna 2
in ... ne quid in loc. pub. uel itin. fi. 459 col. 2.
in Luſitania. de cenſibus. 1239 col. prima
in metallū. de ſen. paſ. & reſtit. 1090 col. 2
in metallum. de pœnis. 1073 colū. ſecunda
in metal... de iure ... 1125 colū. na 2
in metallū damnata. de pœnis. 1079 col. 2
in mortis cauſa. de mor. cauſ. do. 1125 col. 2
in numerationibus. de ſol. & li. 785 col. 2
in muris. ne quid in loc. ſa. fiat. 449 col. 1
in negotijs. de regulis iur. 1287 columna 1
in obſcuris inſpici ſolet. de reg. iur. 1289 col. 2
in obſcura uoluntate. de regul. iur. 1284 col. 2
in omnibus obligationibus. de reg. iur. 1289. col. 1
in omnibus cauſis. de regu. iur. 1296 col. 2
in omnibus cauſis. de regu. iur. 1301 col. 2
in omnibus cauſis. de præuaricator. 558 col. 1
in omnibus negotijs. de ac. & oblig. 636 col. 2
in his officijs. de regu. iur. 1313 columna 2
in omnibus. de acqui re. do. 263 columna 2
in omnibus. de diuerſ. & temp. præſcrip. 571 c. 2
in omnibus prætorijs. j. de prætor. ſtip. 831 col. 1
in omnibus prætorijs. ij. de prætor. ſtipulationib. ... col. 2
in omnib us partibus iuris de capti. & poſtlimi. ... 1. col. 2
in omnibus quidem maxime. de reg. iur. 1305 col. 2
in omnibus rebus. de act. & obligat. 616 col. 1
in omnibus ſpeciebus. de ſol. & lib. 786 col. 2
in omnibus temporalibus de actio. & oblig. 630 col. 2
in pari cauſa poſſeſſor. de re iu. 1318 col. 2
in par etiā communis. de da. infec. 63 col. 1
in perſonalib' actionibus. de teſti. bu. 308 col. 2
in perſonarum ſeruilem. de reg. iur. 1281 col. 2
in poſſeſſionem. qui ex cau. in poſſ. ea. 398 col. 2
in prætorijs ſtipulationibus. de præto. ſtiput. 832 col. 1
in priuatis operibus. de pollicitatio. nibus. 1150 col. 1
in prouinciali. de oper. no. nunti. 26 col. 2
in pupillo. de exceptio. 545 columna 2
in pupillo cui. de ſolut. & lib. 787 columna 2
in quem etiam. de fideicom. lib. 164 col. 1
in quæſtionibus. ad l. Iul. maie. 986 col. 2
in quibuſcunque negotijs. de actio. & oblig. 614 col. 1
in quiſitio. non datur. de dam. inf. 62 col. 2
in rebus. de precario. 529 col. 2
in reficiendo. de damno. infecto. 67 col. 2
in rutis cæſis. de uerb. & rerum ſig. 1251 col. 2
in Saluiano interdicto. de Saluia. interdi. 543 col. 1
in ſenatuſcon. Turpil. ſenatuſconſultum Turpil. 1050 col. 2.
in ſeruo. de libe. cau. 335 col. 1
in ſeruorum. de pœnis. 1069 columna 2
in ſtipulatione iudicatum ſolui. 857 col. 2
in ſtipulatione. j. rem rat. haber. 848 col. 1
in ſtipulatione. ij. re rat. haber. 855. col. 2
in ſtipulatione. de damno infect. 53 col. 2
in ſtipulationibus. de uer. obli. 646 col. 2
in ſtratū omne. de uerb. & rer. ſig. 1240 col. 1
inſtructam autem. de uerbor. & rer. ſignifica. 1273 col. 1
in inſula e. de acquiren. rer. domi. 273 col. 2
inſula intra biennium. de uerb. obli. 676 col. 1
in ſumma. de aqua pl. arcend. 77. columna 1
in ſumma. de re iudicata. ... 3 columna 1
in ſumma ſciendum eſt. de iure fiſci. 1128 col. 1
in ſummam uti poſſi de. 456 col. 2
in tabulis. de tabulis ... 101. 2
in tantum ergo. de liber. caut. 335 col. 1
intelligēdus eſt. de uer. & re. ſignif. 1225 col. 2
in tempore conſtituto. de diuerſ. & temp. præſcrip. 565 col. 2
in teſtamento. de fideicom. libe. 116 col. 1
in teſtamentis. de regul. iuris. 1258 col. 2
interdicta & ſororis. pro emptore. 349 col. 2
interdum eſt. de uer. & re. ſig. 1268 col. 1
inter accuſatores ... de publi. iud. 959 colu. 1
inter ... de ſolu. & libera. 777 col. 2
inter cæteros. de iure aure. annulo. 211 col. 2
inter conuenientes ad municipales 1157 col. 1
inter creditorem & debitorem. de fide iuſſ. & mand. 749 col. 1
inter dominum & ... de uerb. & re. ſignif. 1275 col. 2
inter donum & ... de uerbo. & rerum ſig. 1274 col. 1
in eos. de re iudicata. 370 columna 2
inter eos qui. de acquir. rer. do. 263 col. 1
inter eo. de fideiuſſ. & mand. 744 col. 2
inter fructuariū. de dam. infect. 53 col. 2
inter hæc. de uerbo. & rer. ſignifica. 1271 col. 2
inter illam. de uer. & rerū ſignific. 1278 col. 2
inter liberos. de pollicitationibus. 1151 col. 1
inter liberas tantum. ad l. Iul. de adul. & ſtup. 990 col. 1
inter omnes cunitas. de furt. 871 columna 2
inter mortis cau. de mort. cauſa dona. 131 col. 1
inter pales de re iudicata. 371 columna 1
inter pœnas. de interdi. & rele. 1017 col. 1
inter publica. de uerb & re. ſignific. 1244 col. 1
inter quos. de damno infecto. 63 columna 2
inter ſtipulantem. de uerb. obli. 660 col. 1
inter ſtuprū. de uerb. & rer. ſignif. 1260 col. 1
interdum accidit. de furtis. 883 columna 1
interdum ex conuentione. rem rat. habe. 851 col. 2
interdum de public. & uectiga. 302 col. 1
interdum euenit. de publ. iudic. 966 col. 1
interdu eius rei ad acquir. uel amitt.

pol.198 col.2
interdum fur.de furtis.931 col.1
interdum proprietatem. de uerbor. & rerum ſign.1255 columna 1
interdum pura ſtipulatio de uerbo. oblig.653 col.1
interdum de natali.reſtitue.229 columna 2
interdictum de precariis. de precario.532 colum.2
interdictum. quod ui aut clam. 525 colum.2
interdictio. quorum bonorum.439 colum.3
interdictū de ui & ui armata. 479 colum 2
interdicta de interdic.ſeu extraord. actio.435 colum.1
interdictorum. de interdict.ſeu extraordi.actio.436 col.1
intereſſe.de acqui.uel amit.poſ.307 colum.1
intereſt enim.de priuileg.credi.405 colum 2
intereſt enim noſtra.de libera.cauſ. 230 col.j.
interpretatione legū, de pœn.1028 columna j.
intra quinq; annos.de iure aur.ann. 228 colum.ij.
in teſtamentis, de regul.iuris.1288 colum.j.
inteſtatus.de uerb.& rer.ſigni.1253 columna j.
in totum.de reg.iur.1303 colum.ij.
in toto & parte. de regul.iuris. 1309 colum.ij.
in toto iure generi.de reg. iur. 1304 columna ij.
intra dies cōſtitutos.de re iudic.363 columna ij.
intra quatuor annos.de diuer.& temporali.præſcrip 370 colum.j.
intra.de appel recipi. uel non. 1109 colum.ij.
in uenditione.de bon.aut.iudi.poſſ. 400 col.j.
inuitus.de fideicommiſſ. lib.134 columna j.
inuitus.de reg.iur.1323 col.ij.
inuito. de reg.iur.1302 colum.j.
in uſu.de uerbo. & rer.ſignifi. 1269 colum.j.
in uſucapione.de diuer.& tempora. præſcri.573 col.j.
in uſucapionibus de uſucap. ſeu uſurpa.319 col.ij.
in uniuerſi. de uerb. & rer. ſig. 1270 colum.j.
is,autem. iudicat.ſol. 839 columna ſecunda.
is,cuius. de aqua plu. arcend. 93 columna j.
is,cuius.j.de fur.165 colum.j.
is,cuius.ij.de fur.902 col ij.
is,cuius oper. ad l.iul.de adulter. & ſtup.993 col.ij.
is, cui bonis. de uerbor. obliga. 627 colomna j.
is,cui ex ſtipulatu. de furt. 165 columna ij.
is,cui fideicommiſſaria.de quæſtio. 1062 col.ij.
is,cui opus.de no op.nun.24 col.1
is,cui.de actio. & obligatio.612 columna ij.
is,cum quo.de aqua. plu. arc.84 columna ij.
is,damnum.de regul.iuris. 1312 columna ij.
is,qui.de ſol.& lib.791 col.ij.
is, qui alienū de uerb. oblig.645 columna ij.
is,qui bonis ceſſit.j.de ceſſio.bono. 308 col.ij.
is,q bonis.ceſſit.ij. de ceſſion.bon. ibidem.
is,qui dicit. de excep. 545 colum.j.
is,qui ex ſtipulatu.de act.& obliga. 613 col.ij.
is,qui ex cauſa. de fideic. libe. 169 columna ij.
is,qui in domū. de iniur. & famoſ. lib.745 colum.j.
is,qui in puteum.quod ui aut clam, 525 colum.ij.
is,qui in reatu. ad l.iul. maieſta.987 colum.j.
is,qui legatione.de leg.1217 col.j.
is,qui natos.de uer.& rerum ſignif. 1277 colum.ij.
is,qui opem.de fur.176 colum.ij.
is,qui prædam. ad l.iul. pecul. 1041 colum.ij.
is.qui rem.quib.ex cauſ.in poſſe. ea 397 colum.ij.
is,qui reus. de publi. iudi.977 col.2
is.qui ſeruum caſtrandum. ad l.Cornel.de ſicar.1038 colum.j.
is, qui ſuis. de manumiſſ..135 columna j.
ita fidei.de iure fiſci. 1134 colum.1
ita liber. de ſtatulibe. 204 columna j.
itaque ſi fallo,de fur.865 colum.j.
ita que hoc caſu. de fideicom.li. 179 colum.j.
ita ſtipulatus. de uerbo.obliga. 677 colum.ij.
item apud de iniur. & famoſ.libell. 935 colum.ij.
item miles de re. iudicata. 370 columna j.
itē pater.de excep. rei iudicata.558 colum.j.
item,quæ ex animalibus. de acquir. rerum domin 251 col ij.
itē ſi aliter de ſtipulatio. ſeruo.713 colum.ij.
item ſi ob id de doli mali & met exceptio.576 colum.ij.
item ſi ſeruus.de ſtipula. ſer.713 columna ij.
item ueſtis de captiuis & poſtli.reuerſ. 1141 colum j.
item ſi uictus.de excep.rei indi.554 colum.j.
itinere.de uerb.& rerum. ſign. 1240 colum.j.
iudex poſtea quam.de re.iudica.351 colum.j.
iudici ab appellatoribus.de iniur. & famo.libell.948 colum.j.
iudicatæ quidem. de excep.rei iudi. 554 colum ij
iudicatum ſolui.j. iudicatum ſolui. 841 col.ij.
iudicatum ſolui.ij. iudicatum ſolui. 842 colum.ij.
iulianus ait.de manumiſſ.teſta.385 colum.ij.
iulianus ait. de doli mali & metus excep.598 colum ij.
iulianus ait. de confeſſ. 383 columna j.
iulianus debitor. de manumiſſ. 138 columna j.
iulianus lib.iij. de exce.rei indi. 530 colum.ij.
iulianus, qui & a qui. manumiſſ.li. 220 col.ij.
iulianus.de mort.cauſ.donatio. 148 colum.ij.
iulianus ſcribit. de uerb. oblig. 690 colum.j.
ius noſtrum non patitur.de reg.iur. 1317 col.ij.
iuris italici. de cenſibus. 1139 columna j.
iuris ratio.de manumiſſio. 141 columna ij.
iure naturæ æquum eſt. de regu.iur. 1325 colum.ij.
iura ſanguinis. de regul. iuris. 1287 columna.ij.
iuſiurandum. quarum rerum actio non dat.592 colum ij.
iuſta.de manumiſſis uindi. 143 columna.j.
iuſta enim. uti poſſide. 482 columna ij.
iuxta interpretatione. de uerborum & rerum ſignificatione. 1276 columna j.
iuſtè poſſidet. de acquir. uel amitt. poſſ.222 colum.ij.
iuſto errore.de uſucap. ſeu. uſurpat. 315 colum.ij.

L

Labeo ait. de aqua plu.arcen.91 columna 1
labeo & Sabinus. de uer. & rer. ſig. 1234 colum.2
labeo putat. ſi fa.furt. fecíſ.dic. 910 colum.ſecunda
labeo putauit. ſi quis teſtam.lib.eſſe iuſſ fuer.714 col.ſecunda
labeo.de riuis 505 col. ſecunda
labeo. de uſucapionibus ſeu uſurp. 319 col ſecunda
labeo. lib.ij. poſteriorum. de ſtatulib. 209 col.prima
labeo iudicat. ad municipales. 1178 colum.prima
labeo lib.j. de uer. & re.ſigni. 1244 colum ij.
lacus & ſtagna.de acqui. re.domin. 258 colum.ij.
latæ culpæ finis.de uerb. & re.ſign. 1250 colum.prima
latrones ſtagnus. qui ſine manu. ad. lib.peruē.219 col.prima
latrones.de capt. & poſtlimi.reuerſ. 1156 col.prima
legata.de admi.rer. ad ciuit. pertin. 1820 colum.ij.
legatus antequā.de lega. 1216 co.2.

Legatus contra tempu.de leg. 1215 col.j.
Legatus creatus.de leg. 1216 col.2
Legatus municipalis. de lega. 1215. columna j
Legato tempus.de leg.1213 c. 2
Legato qui publicum.de neca. & ex cu.mu.1810 co.2
Legatorum nomine.pro legato.454 col. j
Lege autem.de decr.ab ord. fa. 1123 col.j
Lege Corn. ad leg. Corne. de fal. 1025 co. 2
Lege Cornelia.ij.ad l. Corn. de fal. 1034 co.j
Lege Cornelia.j.ad leg. Cor. de ſic. 1026 co. j
Lege Corn.2. ad leg. Corn. de ſica. 1072 co.2
Lege Flauia.de manumiſſio.138 columna 2
Lege Flauia ad l. Fla. de plag. 1043 columna j
Lege Iulia.de manumiſſ. 141 co.1
Lege Iulia.j.ad leg.Iul . pecu. 1037 columna 2
Lege Iulia. j.ad l. Iul.de pecu.ibid.
lege Iul.3 ad leg.Iul.pecu.1038 columna j
Lege Iul.j.ad leg.Iul.repetun. 1033 colum. j
lege Iul. ij.ad l.Iul.repetun.ibidem, columna 2
Lege Iul.j ad l.Iul.de ui.pub. 1012 c. j.
Lege Iul.ij.ad l.Iul.de ui.pub. 1013 c. j
Lege Iul 3.ad l.Iu.de ui.pu.ibidem. colum.ij
Lege Iul.de annona. ad leg. Iul. de anno. 1037 col. j
Lege Pompeia.ad l.Pomp. de parri. 1020 co. 3
Lege obuenire.de uer.& re. ſignifi. 1265 co 2
legis Flauiæ crimine.ad le.Flauiam de pla 1048 c. j
legis Iul æ. ad l. Iul. de ui priuata. 1015 c. j
leuia crimina.de accu.& inſcri.973 c.prima.
lex Cor.de iniur.& famo. lib. 927 columna 2
lex.xij tab. ad leg. Iul. maieſt. 985 colum.2
lex xij tab.de tigno iniuncto. 903 c prima.
lex Iuli.de repetun.ad l. Iul. repe. 1038 c j
libellorum inſcriptionis. de accuſ. & inſcri.971 co.2
liberali cauſa,de lib.cau.242. columna 2
liberationis uerbum. de uer. & rer. ſig.1249 co. 2
Liberas e tă hominibus. de lib cau. 231 co.1
liberis exhæredatis. de doli mali & met. exceptione. 390. columna ſecunda.
liber homo,de acquireo.re. do. 219 col.2
Liber homo in ſtipulatum.de uerb. oblig.673 co.2
liber homo qui.de uer. oblig. 680 col 2
liber homo.de ſtip.ſer.717 co 2
libertorum appel.de uer.& re. ſigni. 1279 co. j
libertas ad tempus. de manumiſſ. teſt.153 co.j
libertas in æſtimabilia res eſt. de re. iur.1308 co. j
libertas omnibus.de reg. iur. 1317 col. j
libertas,quæ.de manumiſſ.teſt.131 col j
libertas teſtamento.de manu. teſta. 153 co ii
libertate.de manumiſſ. teſtam. 160 colum 2
libertate ſeruo.de ſtatuliber. 210 columna 2
libertates directæ.de manu.teſt.157 col.ij
libertates etiam. de fideicom. liber. 170 co.j.
liberti appellatione.de uerb.& rerũ ſig.1271 co. 2
libertinus de iur. aureo. annul.229 col.j
libertus propter. ad municipales. 1138 co.2
licere unicuique. de incen. rui.nau. 924 co. ij
licet capitalis.de uer.& rer.ſig.1260 col.j
licet dubitatum.de liber. cau.243 c. prima .
licet fugæ tempore.de lib. cau. 233 col 2
licet inter geſta.de uerb.& re. ſigni. 1258 c. j
licet neque.de acqui. uel amit.poſ. 311 c.j
litigioſam rem.de litigioſis.595 columna ij
litis æſtimatio.pro emptore. 344 columna ij
litis nomine.de uerb.& rer.ſig.1247 col.ij
littora.ne quid in loc.publico.456. col.ij
littus eſt quouſque.de uer. & re.ſig 1252 co. j
littus publicum eſt. de uerb. & rer. ſigni 1261 col. j
locatio uectigalium.98 co. j.
locus certus, de acqui. uel amitten. poſſ.301 co. 2
locus eſt non fundus.de uerb. & rerum ſig 1252 co. 2
locum habet.de tab. exhi. 447 co 2
longæ poſ.de diuer. & temp. præſ. 363 co.2
licinius Rufinus.qui. ad lib.procla. non lic.244 co. ij
lucius Titius.de dona. 118 co.2
lucius Titius,de manumiſſ. teſt. 160 col. j
lucius Titius.j.de fideicom.lib.169 co.ij
lucius Titius.ij.de fideic.lib. 136 columna ij
lucius Titius.3.de fideicom.li. 195 columna 2
lucius Titius. de fideiuſ. & mand. 735 co.j
lucius Titius.ad Senatuſcon Turp. 1031 co.2
lucius Titius de app. & rele. 1098 columna 2
lucius Titius.de iure fiſci. 1124 columna j.
Lucius Titius.ad municipale.1133. col.2
lucio Titio. de aqua quoti. & æſti 3 1 co.j
lucio Titio. de actio.& obliga 6 7 col.2

M

MAgiſtratus municipales. ad municipales. 1136 col. j
Magiſtratus reipublicæ. de adminiſtr. ad ciui.perti.1181 co 2
Magna negligentia.de uerb. & rerũ ſig 1280 co 2
Maieſtatis crimen.ad l.Iul. maieſta. 987 co. j
Maiore parte anni. de uerb. & rerũ ſig.1259 co j
maiores 70. annis. de iur.immuni. 1232 co.j
Maiores 20 annis. quibus ad libertatem procla.non lic.243 co.2
malum mãis.de uerb. & rer. ſignif. 1283 co.2
mancipia.qui ſine manumiſſ. ad liberta. 218 co. 2
mãdatus cauet.de requi reis 193 c.2
mandatis principalibus. de pœnis. 1179 c.2
mandatis de colle. & corpo. illicl. 962 co 2
manumiſſio. de manu. uin. 146 c.j
manumittere de interdict. & releg. 1016 co.2
marcellus ait.de reg iuris 1302 co. prima.
marcellus notat.de mor. cau. dona. 123 co.2
Marcellus ſcribit. de fideiuſſori. & mand 735 co.2
marcellus apud Iul. de uerb.& rerũ ſig 1241 co 2
maritus quidam. de quæſtionibus 1068 co 2
mariti lenocinium ad l.Iul.de adul, & ſtu 1004 co.j
marito quoque adul. ad leg.Iul. de adul.& ſtu.1001 co.ij
maritus.de acqui re. do.157 col.j
maſurius ſcribit. de uerb. & rer.ſig. 1263 co 1
mater autem famil. ad leg. Iul. de adul.& ſtu.991 co 2
mater filii ſurrepti.de furtis 791 columna j
matrimonii cauſa.qui & a qui. manu.lib 225 co j.
medicus cui.de ua. & extraor. cog. 1234 co.1
medicorum de decret. ab ord. f ac. 1228 col.2

melior conditio noſtra. de reg. iur. 1319 co. 1
Memorem eſſe oportebit. de fur. 902 columna 2
Mauia decedens. de manumiſſ. teſt. 158 col. 1
Meorum & tuorum appellatione. de uer. & rer. ſig 1257 col. 1
Mercis appellatione. de uerb. & rer. ſig. 1277 co. 1
Mercis appellatione. de uer. & rer. ſig. 1253 co. 3
Merito. de ui & ui armata. 480. columna. 1
Metrodorum. de pœnis. 1080. columna 2
Miles ſi iusſum de Caſt. pec. 1157 col. 2
Miles præcipua. de caſt. pecu. 1167 colum. 1
Miles qui cum. adul. ad leg. Iul. de adul. & ſtu. 991 co. 2
Miles, qui in furto. de furtibus balnea. 959 col. 1
Miles qui. de re iudi. 362 co. 2
Miles qui in commeatu. de re mili. 1157 col. 1
Milites agrum. de re mili. 1165. columna 1.
milites prohibentur. de re mi. 1164 colum. 1
Milites ſi amiſerint. de cur. & exhi. reo. 953 co. 2
Militum delicta. de re mil. 1157 columna 2
Mille paſſus. de uer. & rer. ſig. 1269 colum. 1
Minus eſt actionem. de reg. iu. 1355 columna 2
Minus ſolutum. de uer. & re. ſignifi. 1247 col. 1
Miſſo legatario pro emptore. 349 colom. 2
Modeſtinus reſpondit. de dona. 115 colum. 1
Modeſtinus reſpondi. de ſol. & lib. 795 co. 1
Modeſtinus reſpondit. de exce. 546 colum. 1
Modeſtinus reſpondit. de uer. & re. ſigni. 1260 col. 2
Mora rei fideiuſſori. de uerb. oblig. 666 co 2
Morbos ſonticus. de uer. & rer. ſig. 1261 co. 2
Moris eſt. de pœnis. 1068. columna 1
Mortis cauſa. j. de mor. cau. dona. 121 co. 1
Mortis cauſa. ij. de mor. cau. dona. 121 co. 2
Mortis cauſa. 3. de mor. cau. dona. 122 co. 3
Mortis cauſa 4. de mor. cau. dona. 123 co. 1
Mortis cau. 5. de mor. cau. donatio. 124 col. 1
Mortis cauſa. 6. de mor. cau. dona. 128 col 1
Mortis cau. 7. de mor. cau. don. 129 colum. 1
Mortis cauſa ſeruum. de manumiſſ. 139 col. 1
Mortuo hærede. de ſtatulib. 200 columna 2
Mortuo reo. de fideiuſ. 714 co. 2
Mulchis. de iure fiſci. 1138 co. 2
Mouentium. de uerbo. & re. 1257 columna 2
Mulier in opus. de cap. & poſtli. re. 1143 co. 1
Mulier, quæ dotem. de uerb. ob. 653 col. 1
mulier quæ ad Senatuſcon. Turpil. 1148 co. 1
mulieris. de uerbo. & re. ſigni. 1142 co. 2
mulieri. de popula. actioni 965. columna 1
mulierem. de accuſa. & inſcri. 977. columna 2
mutuum de uerbo. obligatio. 634 columna 2
munerum. de mune. & hono. 1197 columna 2
munerum. de mune. & hono. 1305 colum. 1
municeps. ad municipales. 1185 columna 2
municeps. de uerbo. & re. ſignifica. 1280 co. 2
municipes. ad municipalem. 1180. columna 2
municipem ad municipales. 1176 columna 2
municipali. de decre. ab ordi. 1223 colum. 1
munus. j. de uerbo. & re. ſignif. 1244 columna 1
munus. ij. de uerb. & re. ſignifi. 1278 colum. 1

N

NAm cum uterque. de ſtipu. ſer. 714 co. 2
Nam et. de do. 117. co. 2
Nam & ſi. de fur. 825 c. 2
Nam & ſi. quod ui aut clam. 517 columna 2
Nam & ſi ſeruus. quod ui aut clam. 522. col 2
Nam origo. quod ui aut clam. 517 col. 2
Nam quem. de uerb. & re. ſign. 1228 columna 2
Nam reipublicæ de ope. no. nun. 7 columna 2
Nam ſi non ſit. de dam. infec. 63 c. 1
Naturam de uerbo. & re. ſign. 1260 colum. 2
Natura. de uerbo. & re. ſigni. 1272 columna 1
Naturaliter. de uſucap. ſeu uſurpa. 319 co. 2
Naturalem. de acqui. re. domi. 250 columna 2
naturale. de action. & obliga. 602. columna 1
naturaliter. de acqui. uel amit. poſſ. 292 co 2
nauibus. de cap. & poſtli. re. 1142 columna 1
nauicular. ij. de muneri. & honori. 1200 co. 2
nec enim. de iti. actoque pri. 492. colom 1
nec enim ordo. de ſol. & lib. 769 columna 2
nec ex prætorio. de regul. iur. 1298 columna 2
nec filio. de nata. reſtituen. 230 columna 1
nec in ea. ad l. Iul. de adult. & ſtup. 1000 co. 1
nec intereſt liberos. ad l. Iul. de ui pri. 1015 co. 1
nec licebit. de pub. & uectiga. 95 columna 2
nec magiſtratibus. de iniur. & famo. lib. 946 co. 2
nec manifeſtum. de fur. 864 columna 1
nec militi de manumiſſ. teſtamen. 147 co. 1
nec minus. de furtis. 874 columna prima.
nec præſidis quidem nomen. de operibus publi. 945 co. 1
negotiorum geſtorum. de re. iudic. 384 co. 2
negotiorum geſto. de appel. & rela. 1101 co. j
nemo alieno. de regu. iuris. 1318 columna. 1
nemo de domo. de regu. iuris. 1307 colum 2
nemo enim perſequendo. de re. iur. 1306 co. j
nemo dubitat. de regul. iuris. 1307 columna 1
nemo eſt, qui neſciat. de duo. re. ſtipu. 701 co. 2
nemo ex his, qui negant. de re. iur. 1297 co 2
nemo ideo obligatur. de re. iur. 1372 col. 2
nemo plus [illegible] de reg. iur. 1399 colum j
nemo plus comod. de reg. iur. 1310 colum 2
nemo poteſt. pro legato 355 columna j
nemo poteſt pro derelicto. 353 columna 2
nemo poteſt gla. de regu. iur. 1308. colum. 1
nemo poteſt mutare. de re. iur. 1308 colum 2
nemo prædo eſt. de regul. iur 1318 columna 1
nemo prohibetur. de excep. 546 columna j.
nemo, qui condemnare. de reg. iur. 1296 co. 1
nemo rem ſuam. de uerb. obli. 660 colom. j
nemo rem ſuam. de uerb. obli. 666. columna j
nemo ſeruum. de acquir. re. do. 260 col. 2
nemo uidetur fraudare. de reg. iur. 1311 co. 1
nemini licet. de lo. & iti. pub. 450 columna j
nepos ex filio. de manumiſſio. 143 colum j
nepos proculo. de uerbo. & rer. ſig. 1264 columna j

ne.

ne cum filiofamilias. de furt. 869 col. 2
ne in aliena. quod ui aut clam. 511 col. 2
ne liberalitate. de re iudicata. 379 col. 2
ne piſcatores. de incen. rui. naufra. 929 c. 2
ne præſidis de operib. public. 1224 col. 2
ne procuratores Cæſaris. de iur. fiſc. 1132 c. 1
ne quid. de incend. rui. naufra. 923 col. 2
ne quis receptam. de cuſto. & exhi. reo. 9.. 3 c. j
ne quorundam de collu. deteg. 248 col. 2
ne ſatiſdatio. rem rat. haber. 256 co. prima
neque infantes de fideicom. li. 185 col. prima
neque interdicto. de reg. iur. 1317 col. j
neque muri. ne quid in lo. ſa. fi. 449 col. 2
neque pignus, neque depoſitum. de reg. iur. 1297 c. 2
neque ſeruus. de uſucap. ſeu uſurpa. 325 col. 1
neque unde ui. de ui & ui arma. 478 col. 2
neratius conſuluit. de reg. iur. 1315 col. 2
neratius pr... cus. de uerb. & re. ſigni. 1256 c. j
neratius ...ibli. de manumiſ. teſta. 147 c. 2
neſennius. de re iudica. 376 columna 2
nihil aliud eſt. de act. & oblig. 614 col. 2
nihil aliud eſt de uerbo. & re. ſigni. 981 col. 2
nihil conſenſui tam contrarium. de reg. iur. 1310 c. j
nihil ...o. de regulis iuris. 1318 columna 2
nihil enim. de liber. homi. exhi. 536 col. j
nihil eſt impedimento. ad municip. 1..7 c. 2
nihil intereſt. ad l. Iul. de ad. & ſtu. 1006 c. 1
nihil intereſt ad l. Cor. de ſic. 1019 col. 2
nihil intereſt ipſo iure. de regu. iur. 1309 c. 2
nihil intereſt. de cap. & poſt. reuer. 1155 c. 2
nihil poteſt. de reg. iuris. 1315 col. prima
nihil tam naturale. de re. iur. 1295 col. 2
niſi conſentiat. de accept. 126 columna j
ni... itur. ad leg. Iul. de adulter. & ſtup. ..9 c. j
niſi p...s. quæ in fraud. cred. 429 col. 2
niſi quatenus. de bo. autho. iud. poſ. 404 c. 2
niſi ſi manſuefactæ. de acqu. re. do. 250 col. 2
niſi uoluntate. de acquir. rerum do. 261 col. 2
nominatim. de manumiſſ. teſt. 153 col. 2
nominatim codicillis. de manu. teſ. 155 c. 2
nomen filiarum. de uer. & re. ſigni. 1270 c. j
Nominis & rei. de uerb. & re. ſig. 1241 c. 1
non alienat. de regulis, iuris. 1317 col. 2
non contrahit. ad l. Iul. maieſt. 986 col j
non debere cogi. ad municip. 1179 col 1
non debet actori licere. de reg. iur. 1296 col. 2
non debet alteri per alterum. de regu. iur. 1303 c. 2
non debet cui. de regu. iuris. 1291 col. 2
non dubito. de cap. & poſtli. reuer. 1143 c. j
non dubium eſt. de cuſto. & exhib. reo. 953 c. j
non eſſe. ne de ſtatu. defunct. 247 col. 2
non eſt ſingulis. de reg. iur. 134 c. 1
non eſt facile. de cuſtod. & exhib. reo. 954 c. j
non eſt nouum. de acqui. re. do. 270 col. j
non eſt omnino. de manumiſ. uin. 142 c. 2
non eſt permiſſum. de accu. & inſcri. 971 c. j
non eſt pupillus. de uer. & re. ſigni. 127.. c.
non eſt ſine liberis de uer. & rerum ſignifi. ..58 c.
non fatetur. de co... 335 c. 1
non figura. de actio. & oblig. 610 col. 2
non fraudantur. de reg. iur. 1319 colum. j.
non ideo. de dona. & deleg. 762 columna 2
non intelligitur. de iure fiſci. 1120 col. 2
non magis. pro legato. 334 c. 2
nonnulli. de accuſa. & inſcrip. 975 col. 2
non omnimodo. de confeſſis. 338 col. j
non omnes. de ſtatul. ber. 214 col. 2
non omne quod licet. de regul. iur. 1321 c. j
non omnes deſertores. de re milita. 1161 c. 2
non omnia iudicia. de publi. iud. 965 col. 2
non poſſunt ulla bona. de iure fiſc. 1124 c. 2
non poteſt dolo carere. de reg. iur. 1317 c. 1
non poterit præſes prouinciæ. de fur tis. 895 c. j
non poteſt uideri. de uer. & re. ſig. 1262 c. j
non poteſt uideri improbus. de reg. iur. 1307 c. 2
non poteſt uideri deſiſſe. de reg. iu. 1325 c. j.
non prodeſt ei. ui bono. rap. 920 colum. prima
non puto delinquere. de iure fiſci. 1124 c. 2
non quaſi ipſo iure. rem pup. ſal. fo. 833 c. 2
non ſolent. de appel. recip. uel non. 1109 c. j
non ſolent quæ abundant. de regul. iur. 1303 c. j
non ſolet deterior. de reg. iur. 1305 col. 2
non ſolum autem, de iniur. & famo libel. 932 c. 2
non ſolum autem. de lib. cau. 236 c. prima
non ſolum bonæ fidei. de uſucap. ſeu. uſurp. 330 c. 2
non ſolum. de actio. & obliga. 607. col. 2
non ſolum in actionibus. rem ra. ha. 255 c. 2
non ſolum proximo. de ope. non. nun. 14 c. 2
non ſtatim ad l. Flauiam de plag. 143 c. 2
non tantum. de fidecom. liber. 193 col. 2
non tantum. de re iudi. 371 c. j.
non tantum. de decurioni. & coru fil. 1195 c. 2
non tantum ei, qui de appel. & rela. 1095 c. j.
non tantum delator. de iure fiſci. 1130 c. 2
non tantum. de uerb. & rerum ſig. 1261 c. j.
non uidebitur. de ſtatulibe. 214 co. prima
non uidentur data. de reg. iur. 1312 c. prima
non uidetur cœpiſſe. de re. iur. 1259 c. prima
non defendere uidetur. de reg. iur. 1291 c. 2
non uidetur. de acqui. uel amit. poſ. 399 c. j
non uidetur. de mor. cau. dona. 128 co. 2
non uidetur. de liber. cau. 239 col. ſecunda
non uidetur quiſquam id capere. de reg. iur. 1295 c. 2
non uidetur rem amittere. de regu. iur. 1305 c. j
non ut a patre. de capt. & poſtli. re. 1143 c. 2
non ex pluribus cauſis. de reg. iur. 1310 c. 4
non ut quis. de bonis dam. 1032 colum. prima.
non utique. de except. 546 c. prima
non utique. ad municipales. 1178 co. prima
non utique. de admini. re. ad ci. per ti. 1218 c. prima
nō uult hæres eſſe. de reg. iur. 1287 col. 2
notionem accipere. de uerbo. & rer. ſig. 1259 c. prima
nouare poſſumus. de noua. & deleg.

lega 761 c.2
Nouatio non.de noua.& deleg.762 col. j
nouatio eſt. de nouatio.& delegat. 754 c.2
nouatione legitime.de noua. & deleg.761 c. j
nouiſſima.iudicatum ſolui.146 col. ſecunda
nuda ratio.de dona.115 c. 2
nullus uidetur.de regul.iur. 1299 c. ſecunda
nullo modo,ad leg.Cor.de fal.1025 col 2
Nulla intelligitur mora. de reg.iur. 1306 c. j
nullum crimen patitur. de reg. iur. 1301 c.2
nundinis impetratis. de nundinis. 1225 c. 2
nuptias non concubitus. de reg. iur. 1294 c.2
nuptam mihi.ad l.Iul. de adulte. & ſtu.959 c. 2
nunquam actiones.de reg.iur. 1319 col. j
nunquam actiones de actio & obli. 617 c j
nunquam in uſucapionibus. de uſu. ſeu uſur.323 c.j
nunquam nuda traditio, de acquir. re.do.274 c.j
nunquam plura delicta.de priua. de lict.561 c.2
nunquam ſuperficies. de uſuca. ſeu uſurpa.126 c.2
nurus appel.de uerb.& re. ſig. 1250 c.j

O

Ob caſum quem.de pollici. 1228 c. 2
obligamur.de actio.& obligat.615 c.j
Obligari poteſt paterfamilias de ac. & oblig.612 c. 2
Obligationes.j. de act. & oblig.596 col.j
Obligationes. i. de act.& obli 607 col j
obligationum ſubſtantia. de actio. & obli.599 c.j
Obligationũ ſere. de act. & ob. 612 col. j
Ob triginta nummos.de ſolu.& lib. 797 c. 2
Officium regentis.de re mili. 1164 col j
Offilius recte dicebat. de ſtipu. ſer. 712 col.2
Os ακυρομ.κοι de uia pu. & iti. pu.re 452 c.j
Omnis diffinitio in iur. de regu.iur. 1325 c. j
Omnis excuſatio. de uaca. & excu. mu.1207.col. j
Omnis hereditas.de re.iu. 1320 c.j
Omni obligatione.de fideiuſ.& mã. 724 c.2
Omne delictum eſt.de re mili. 1162 co.2
Omnes actiones.de reg.iur.1310 columna j
Omnes debitores. quæ in frau. credi.429 col.2
Omnes debitores.de act.& obl.604 c.j
Omnes exceptiones. de excep. 540 col.2
Omnes pœnales.de act. & obl. 607 col.j
Omnes populares. de popular. act. 965 c.j
Omnes res.de noua.& delega. 755 col. j
Omnia deferre infra.de reg.iu. 1316 col.2
Omnia quæ ex teſtamento. de reg. iur.1324 c. 2
Omnia quæcunque.de reg. iu. 1302 col.2
omnia quæ iure contrahuntur.de regu.iur. 1307 c.2
Omnibus mortis.de mor.cau.dona. 122 col. j
Operis noui.de operis no. nunt. 16 col.j
Opus nouum.de operibus publicis. 1224 c. j
Ordinata de liberali cauſa. 237 c. 1
ordo exercendorum. de publi. iudi. 963 col.2
Ordine decurio.ad municip. 112 columna 2
Oſtentum Labeo. de uerbo. & rer. ſig. 1247 c.2
Oues pro.de abigeis.956 c.2

P

PActum eſt. de pollicitationibus.1227 c.1
Palam eſt.de uerb.& rer. ſigni.978 c. j
Palam autem.de doli mali.& me.excep.574 col. 2
Pali & perticæ.de uer.& re. ſi. 1271 c.j
Parricidij. ad leg. Pomp. de parrici. 1032 col j
Pars ſtipulationis.de accept. 822 columna 1
Partum non eſſe.de uerb.& re.ſign. 1245 c 2
pater cuius filio. de iniurijs & fam. libel.948 c.1
Pater dotem.rem rat.habe. 860 col. prima
Pater ex prouincia.de mannm. uin. 145 c 2
Pater inſtituto.de cap.& poſtlimin. reuer. 144 c.j
Pater militi de caſtrenſi peculio. 1170 c.j
Pater pro filia. de doli mali & me. excep 591 c. j
Pater qui caſtrenſe.de caſtrenſi pec. 1171 c.j
Pater qui dat .de caſtrenſi peculio. 1169 c. 2
Pater ſine ad l.Iul.de adulte.,& ſtu. 1006 c.j
Pater ta.peculium.de uerb.& re.ſig. 1275 c.j
Paterfami. impuberi. de priui.credi.407 c.2
Patri datur.ad l.Iul. de adul. & ſtu. 1000 c.j
Patrem, qui.quæ in frau. credi. 430 col.2
patrem uel marito. de quæſt. 1058 col. ij.
Patronus de re iudi.370 c.j
Patroni appellatione.de uer. & rer. ſigni. 1250 c.j
Patronum poſt. ſi liber ing. eſſe di. 246 c. ij
Patrono conſentiente.de nat. reſti. 130 col.j
Paulus ait. de exceptio. 549 colum. ſecunda
Paulus notat.de prætor.ſtip.832 columna j
Paulus reſpondit. de fideicom. lib. 246 c. ij
Paulus reſpondit. de libe. cau. 248 col.j
Paulus reſpondit. j. de re indic. 377 col.j
Paulus reſpondit. ij. de re iudi. ibidem col ij
Paulus reſpondit. de doli mali. & me.excepti.590 c. ij
Paulus reſpondit.de excep. rei iudi. 447 c.ij
Paulus reſpondit j. de ſol.& lib.817 col. j
Paulus reſpondit. ij. de ſol. & libe. ibidem c. ij
Paulus reſpondit.de noua. & deleg. 764 c. j
Paulus reſpondit.de fideiuſ. & manda 714 c. 2
Paulus reſpondit.rem ra. habe. 849 col.2
Paulus reſpondit.j.quæ ſen.ſine appel.reſcin.1133 c. ij
Paulus reſpondit.j.quæ ſen.ſine appel.reſcin.ibidem.
paulus reſpondit ad l. Corn. de fal. 1029 c.ij
Paulus reſpondit. j.de leg.1216 columna ij
Paulus reſpondit. ij. de leg. ibidem col ij.
paulus reſpondit.de uerb.& rer.ſig. 1278 c.ij
peculatus crimen.ad l.Iul.pec.1039 col.ij
peculatus nequaquam.ad l. Iul.pec. 1041 c.ij
peculatus pœna.ad l.Iul. pec. 1038 col j
pecuniæ appellatione.de uerb.& re. ſig.1240 c. ij
pecuniæ nomine.de uer.& re.ſigni. 1280 c.j
pecuniæ uerbum.de uer.& re.ſigni. 1272 c.j
pecuniam quam.de ſol.& libe. 799 col. j
pecuniam quæ.de oper. publ. 1225 col.j
pædius poſſe de incendio rui.naufr. 922 c 2
pœnalia iudicia.de reg.iur. 1318 columna ij
pœnæ legis.ad leg.Corne.de fal. 1022

1028 col. 1
pœna parricidij. ad leg. Pom. de par ric. 1021 col. ij.
pœna pecuniaria. ad legem Flauiã de plagiarijs. 1044 col. 1
penes. de uer. & rerũ ſignific. 1233 col. j.
peregrè. de acqui. uel amit. poſ. 309 col. 1
per eam, quem inſto. de acquir. uel amit. poſſ. 312 col. ij.
per hæreditarium ſeruũ. de acquir. rer. do. 259 col. 1
per interdictũ. ne uis fi. ei. q̃ in poſ. miſſus eſt. 445 col. j.
per procuratorem. de acept. 820 columna ij.
per ſeruum de acquir. rer. do. 265 colum ij.
per ſeruum. de acquir. rerum. do. 274 col. 2
permiſceri. de acquir. uel amitt. poſ. 318 col. j.
perueniſſe ad te. de uer. & rer. ſign. 1278 col. 2
peſſimũ genus eſt. de recept 958 columna ij.
pignori obligatum. qui & à qui. manu. lib. 826 col. j.
pignori rẽ acceptam. de uſucap. ſeu uſurpa. 321 col. j.
placet etiam libera. ad munici. 1178 col. j.
placuit eum. de manumiſſ 114 colũna j.
plane eius actionis. de fideiuſſ. & man. 729 col ij.
plebs eſt. d uerb. & rer. ſignifi. 1282 col. j.
pleriq; putauerunt. pro hæred. 350 col. ij.
plerumq; ĩi, ut etiam ea de reg. iur. 1325 col ij.
plures earundem ædium. de dam. infect 59 col. ij.
plura delicta. de act. & obligat. 613 col ij.
pluribus rebus propoſitis. de uerb. oblig. 699 col. ij.
pluribus ſtipulationibus de accepti. 820 col 2
plus cautionis. de regu. iur. 1298 columna j.
plus eſt in reſtitutione. de uer. & re. ſig. 1245 col. j.
pomponius refert. de acq. uel amitt. poſſeſſ. 298 col. j.
pomponius tractat. de acqu. re. do. 269 col. j.
pomponius lib. xxxviij. de re iudi. 375 col. j.
popularis actio. de popu. act. 965 colum. j.
popularem actionem. de popul. act. 964 col. 2
populares actiones. de popul. 965 colum. j.
potius appellatus eſt. de uerb. & rer. ſigni. 1252 col. j.
poſſeſſio appellata eſt. de acquir. uel amitt. poſſ. 278 col. ij.
poſſeſſio quoque. de acq. uel amitt. poſſeſſ. 312 col. j.
poſſeſſio eſtatoris. de uſucapio. ſeu uſurpa. 324 col. j.
poſſeſſionẽ. de acqu. rẽ. uel amittẽ. poſſ 302 col. ij.
poſſidere autem. de acqui. uel amitt. poſſ. 284 colum. 2
poſſeſſor quilibet. pro empto. 339 col. ij.
poſteaquam à creditore. de fideicõ. lib. 894. col. ij.
poſt appellationẽ. de li. dimi. 1110 col. ij.
poſt cõtractum. de donatio. 111. columna j.
poſt rem iudicatam. de re iudic. 383 col j.
poſtliminium eſt ius. de cap. & poſt li. reuerſ. 907 col. 2
poſtliminij ius. de capti. & poſtli. re. 1142 col. ij.
poſtliminio caret. de cap. & poſtli. re. 1151 col. j.
poſt uẽditionem. de aqua plu. ar. 39 col. ij.
poteſt de uſucapio. & uſurpat. 338 col. j.
poteſt præſes. de interdict. & relega. 1059 col. j.
poteſt accipi. de fideiuſſo. & mãda. 725 col. 2
poteſt relinquere. de uerbo. & rer. ſigni. 1237 col. ij.
poteſtatis uerbo. de uerbo. & re. ſignifi. 1278 col. j.
pratum eſt. de uer. & rer. ſig. 1247 col. ij.
precaria poſſeſſio. de precario. 532 col. j.
precarium eſt. de precario. 528 columna j.
ſtrãda cũ ſeruis de acq. uel amitt. poſſ. 311 col. 2
prædia à fiſco diſtracta. de iur. fiſc. 1133 col. j.
prægnãtis mulierem. de pœnis. 1064. col. ij.
præſcriptio. de uſucap. ſeu uſurpat. 337 col. ij.
præſes prouinciæ. de re iudica. 372 col. ij.
præſes prouinciæ de ua. & extraordi cog. 1231 col. ij.
prætor ait. de oper. no. nuntia. 16 columna ij.
prætor ait. de damno infect. 26 columna ij.
prætor ait. de public. & uectiga. 93 col. 2
prætor ait. qui ex cau. in po. eo. 400
prætor ait. de bo. autor. iu. poſ. 406 col. j.
prætor ait. ut in flu. pu. naui. li. 464 col. ij.
prætor. ait. ne quid in lo. pub. uel iti. fi. 451 col. 1
prætor ait. de loc. publi. fruen. 457 col. ij.
prætor ait. de uia pub. & iti. pub. refi. 458 col. j.
prætor ait. utrobi. 341 columna ſecunda.
prætor ait. de ui & ui arma. 466 columna ij.
prætor. ait. quod ui aut clam. 510 colum. j.
prætor ait. de incendio rui. nau. 920 col. ij.
prætor ait. de ripa muniẽda. 465 colum. ij.
prætor ait. de itine. actuque pri. 419 col ij.
prætor ait. de cloacis. 508 columna ſecunda.
prætor ait. de migrando. 542 columna ij.
prætor ait. de fonte. 307 col. 2
prætor ait. de riuis 394 col. ij.
prætoriarum ſtipulationum. de præto. ſtipu. 827 col. j.
prætor ait. de tabul. exhibend. 446 col. j.
prætor ait. ui bonorũ raptorum. 914 col. 2
prætor ait. ij. ui bonorum rapt. 918 col. 2
prætor ait. de ſepulc. uiola. 951 columna ij.
prætor bonorum poſſeſſorem. de regul. iur. 1310 col ij.
prætor edixit. de iniur. & famo. lib. 929 col. j.
prætor eos. de uaca. & excuſa. mun. 1210 col ij.
prætoris officium. de damn. infect. 28 col. j.
prætoriæ ſatiſdationes. de prætor. ſti. 832 col. ij.
prætoriæ ſtipulationes. j. de prætor. ſtipulatio. 829 col. ij.
prætoriæ ſtipulationes. ij de præto. ſtipulat. 831 col. j.
præuaricator eſt. de præuarica. 957 col. j.
præuaricationis iudicium. de præuar. ibidem.
præuaricatores de uerborum & rerum ſignificatione. 1277 columna ſecunda
primus omniũ. ne q̃ ſta. defun. 248 col. prima
primo gradu. quæ in frau. cred. 431 col. prima
princeps bona. de uer. & rerum ſig. 1244 col ſecunda
prior tamen. de admi. re. ad ci. perti. 1120 col prima
priuilegi. quædam. de regu. iur. 1316 col. ſecunda
priuilegia. de priuileg. cred. 410 columna ſecunda
probrum. de uerb. & rerum ſignifi. 1242 col ſecunda
proculus ait. de damn. infect. 59 col. ſecunda
procurator ad exhibendum. rem ratam habe. 850 col ſecunda
procurator cum peteret. rem rat. haber. 859 col ſecunda
procurator Serj. de act. o. & obliga. 617 col. prima
procurator. rem ratam haberi. 849 col. ſecunda
proditores uel tranſfugæ. de re mil. 1173 col. ſecunda.
prohibere autem quod ui aut clam. 512 col. 2

proinde

proinde & ſi quatuor.de ſtipul.ſer. 912 col.2
propuntiatio.de uer.& re.ſig.1274. colum.1
pronuntiatū.de uer.& re.ſig.1259. colum.1
propemodum tantum.de uer.& re. ſignifi.1281 col.2
propenebatur.de caſtren.pec.1161 colum.1
proprie bona.de uerbor.& rer.ſig. 1256 colum.1
propter incendium.de pollicit.1222 colum.1
proxenetica.de proxeneticis.1285. colum.2
propſpexit.qui,& a qui manumiſ.li. 222 col.1
prouinciales.de uerb.& re.ſig.1271 colum.2
prout quiſque contraxerit.de ſolut. & libera.719 colum.1
proximus eſt.de uer.& re.ſig.1257. colum.2
proximi ap.de uer.& rer.ſig.1269. colum.1
proximum ſacrilegio.ad iuli.maie ſta.935 colum.1
pro derelicto,pro dere.lic.353.co-lumna 1
pro donato,pro donato,353.col.1
pro emptore poſſidet.pro emp.inſte. 352 col.2
pro hærede.pro hærede.349 colum. 2
pro legato uſucapit.pro legato.359 col.2
pro legato.pro legato.354 col.2
pro regione.de acqui.re.do.234 col.2
pro ſoluto.pro ſoluto.358 col.2
pro ſuo.pro ſuo.355 col.1
puberes ſine curatoribus.de uerbo. oblig.673 col.1
publica accuſatio.de pub.iudi.966. colum.1
publica iudicia.ad l.Iul.pecu.1043 col.2
publicorum iudiciorum.de pub.iu-di.966 col.2
pueri appell.de uer.& re.ſigni.1276 colum.2
pupillus eſt.de uer.& rer.ſign.1282 colum.2
pupillus mutuum.de act.& ob.616 colum.2
pupillus nec uelle,nec nolle.de reg. iur.1315 col.2
pupillus patri hæres.quæ in fradd. cre.431 col.2
pupillus quantum.de acqui.rer.do. 256 col.2
pupillus qui.de manumiſſ.uin.146. colum.1
pupillus ſi.de priuileg.credito.412 col.1
pupilli debitor.de ſolu.& liber.811. colum.2
pupillo ſolui.de ſolut.& libe.772. colum.1
pupillum per acceptilationem.de acce.825 col.2
pupillum,qui proximus pubertati.
de reg.iur.1309 columna 1
pure.de doli mali & met.excep.587 col.1

Q

Væcunque enim quæſtionē de requirendis reis.1055 columna 1
quandiu poſſet ualere de regul.iur.1306 col.1
quanuis alienis.de damn.infect.33 colum.1
quanuis aduerſus.de uſucapio.324. colum.1
quanuis ancillam.de precario.332. colum.1
quanuis enim.de furt.563 columna 2
quanuis pupillus.de acqui.uel amitt. poſſ.304 col.1
quanuis res furtiua.de fur.901 co-lumna 2
quanuis ſa.de acquir.uel amitt. poſſ.311 col.1
quanuis ſtipulanti.de ſo.& lib.787. col.1
quanuis de acquir.rerum dom 278 columna 2
quanuis.de bo.auto.iudi.poſſ.403. colum.2
quanquam autem.de aqua pl.arc. 21 colum.2
quanquam autem.quod ui.aut cla. 321 colum 2
quanquam de cloacis.308 colum-na 2
quanta autem.de pu.& uect.100. colum.2
quantitas eadem.de excep.rei iu-dic.557 colum.2
quantum ad iuris pertinet.de uerb. & rerum ſignificatio.1269 colum-na 1
qua ratione.de acquir.rer.d.255. colum.2
quare hi quoque.de manumiſſ.quæ ſer.146 colum.2
quare ipſe.de uſuca.& uſurp.324. colum.1
quarundam rerum.de acquiren.uel amit.poſſ.312 colum.2
quarundam.de acqui.rerum.domi. 250 colum.1
quatenus cuiuſque intereſt.de regul. iur.1293 columna 1
quæcunque actiones.de action.& obliga.616 colum 2
quæcunque gerimus.de actio.& oblig. 602 colum.2
quæcunque res.de acqui.re.do.274. colum.2
quædam delicta.de pœnit.1071 co-lumna 2
quædam ſunt.de acquir.re.do.275. colum.1
quæ ab initio inutilis fuit.de regul. iur.1306 col.2
quæ dubitationis tollendæ.de reg. iur.1394 col.2
quæ extrinſecus.de uer.oblig.652 colum.1
quæ legata mortuis.de re.iur.1290. colum.1
quemadmodum.de acquirend.uel amit.poſſ.297 colum.2
quem pœnitet.de coll.bono.389. colum.1
quæ propter neceſſitatem.de regu. iur.1311.col.2
quæ quiſque.de acquir.rer.do.276. colum.2
quæ robatur.ad ſenatuſcon.Turpil. 1050 col.2
quero,an curatoribus.de ſol.& li-ber.817 col.1
quæris.de in integ.reſtitu.229.colum-na 2
quæri ſolet.an per alium cauſæ ap-pella.reddi.poſſ.1114.col.1
quæret aliquis.de uer.& rer.ſignifi. 1266 col.1
quæſitum eſt.ad ſenatuſc.Turpil. 1042 colum.1
quæſitum eſt.de priuileg.cre.405. colum 1
quæſitum eſt.de precario.330 co-lum.2
quæſitum eſt.de acquirend.rer.do. 26 colum 2
quæſitum eſt.de re iudicata.392. colum 2
quæſitum eſt.ſi.qui & a qui.manu. lib.223 colum.2
quæſitum eſt.ſi.qui & a quib.manu miſ.libe.227 colum 2
quæſitum eſt.de ſerui.40.col.2
quæſitum eſt.ad leg.Iul.de adult.& ſtu.1010 colum.2
quæſitum eſt.de ſepulchro uiolato. 944 colum 2
quæſitum eſt in arbitros.a quibus. appel.non lic.1103 col.2
quæ ſtatuliberi.de donation.509. colum.2
quæſtio eſt.ſua de uerborum & rerum ſignificatione 894 col.1
quæſtioni habendæ.de quæſtion. 1063 col.2
quæſtionis modum.de quæſt.1058. colum.2
qui abſenti.de acqui.uel amit.poſſ. 306 colum.2
qui accuſare poſſunt.de accuſ.& in-ſcrip.974 colum 2
quia aceruus.quod ui aut clam.318 colum.2
qui actionem habet.de reg.iu.1319 colum.2
qui a debitore.quæ in fraud.credit. 424 colum.1
qui ad tempus.de decurionib.& co-rum fil.1192 colum.2
qui agnitis.de except.546 colum.2
quis agrum uendidit.arbor.fur.cæ. 931 columna 2
qui aliena re.de mortuo.146 col.2
qui alienum fundum.de dona.510 colum.2
qui ante calendas.de uerbor.oblig. 625 col.1
quia ſeruo.de actio.& oblig.602.co-lumna 2
qui tractatur.de diuer.& tempor. præſcr.567 colum.1
qui tacito iudice.de reg.iur.1316 columna 2
qui autem in ſtipu.de acquir.rerum dom.

do.258 co.2
qui autem. quæ in fraud. cred. 42 1 columna.ij.
qui bis idem promittit. de uerb. obl. 630 co.j.
qui bona fide. de acquir. uel amit. poſſ. 298 co.j.
qui bona fide. de dam. infect. 34 columna ij
qui bona fide. de acqui. re. do. 260 columna ij.
qui bonis. de ceſſio. bono. 389. columna j.
quibus præcipua. de uerborum & rerum ſignificatione. 981 co. j.
quibuſdam aliquam. de iure immuni. 212 col. ij.
qui cædem admiſerint. ad leg. Corneliam de ſic. 1019 co. ij.
qui cedit bonis. de ceſſio. bon. 389 columna 2
qui cœtu. ad leg. Iul. de ui pub. 1022 columna. ij.
qui commeatus. de re militari. 1166 columna 2
qui condemnare. de re iudica. 370 columna. 2
qui contra ſenatuſcon. de fideiuſſ. & manda col 2
quicquid calore. de regul. iur. 1298 columna 1
quicquid aſtringendæ. de uer. ob. 672 co. 2
quicquid contraxit ſeruus. de ſtip. ſer. 724 co. 2
quicquid filius. de acquir. uel amit. poſſ. 212 co. 2
quicquid infectio. de acquir. re. do. 262 co. 2
quicunque nummos. ad legem. Corneliam de fal. 1023. co. 2
qui cum alio contrahit. de regulis iuris. 1290 co. j.
qui cum hærede. de actionibus & obligationibus. 603 col. 2
qui cum hærede. de excep. rei iudi. 550 columna 2
qui cum. pro emptore. 346. columna 1
qui cum ſc. de re iudic. 354 columna 2
qui cum uno teſticulo. de re milit. 1159 co. 2
qui aliud. de uerb. & rerum ſignificatione. 1256 co. 2
quidam conſulebant. de re iudi. 383 columna 2
quidam cum filium. de uerb. ob. 690 columna 2
quidam hæredem. de manumiſſ. teſt. 152 co. 1
quidam in iure. de dona. 117 columna 1
quidam in teſtamento. de fideicom. liber. 166 co. 2
quidam ſunt ſerui. de pœnis. 1073 columna 1
quidam tabulariũ. de ſuc. 176 col. 1
qui debitorem. de fideiuſſo. & manda 732 co. 1
qui decem debet. de ſol. & lib. 785 columna. 2
qui de libertate. de liber. cauſ. 239 columna. 2
qui deſtituit. ad ſenatuſcõſultũ Turpil. 1047 co. 2
qui dolo malo. ad. l. Iuli. de ui. pub. 1013 co. 2
qui dolo deſierit. de regul. iur. 1310 columna 1
qui domum. ad leg. Iul. de adult. & ſtu 991 co 1
qui duobus. ad legem Corneliã de falſis. 1030 co. 2
qui duos. de manumiſſ. teſtam. 151 colum. 2
qui de creditore. de dam. infect. 34 columna 1
quid ergo ſi aliter. ad munici. 1150 columna 1
quid ſi falſum. ad leg. Corn. de fal. 1032 co. 2
qui ea mente. de furt. 705 co. 2
qui ædes. de incendio ruina naufragio. 924 co. 1
qui æquitate. de doli mali & me. excep. 590 colum. 1
qui excubias de re mili. 1164. co. 2
qui ex donatione. de dona. 110. columna 1
qui ea libertate. de liber. cauſ. 238 colum 2
qui ex pluribus. de uerbo. obligat. 674 co. 2
qui ea uico. ad municipales. 956. columna 1
qui falſam monetam. ad legem Corneliam de fal. 1030 co. 2
qui filium. de manumiſſis teſtamẽto. 152 co. 2
qui fundum poſſidebat. pro emptore. 345 co. 2
qui fundum. de uerborum & rerum ſignificatione. 1277 co. 2
qui habebat ſeruum. de manumiſſis teſtamento. 160 co. 2
qui hoc anno. de uerbo. obl. 642 columna 2
qui hominem aut decem. de accepti la. 825 co. 2
qui hominem. de ſolu. & liber. 779 columna 2
quid quod. de dona. 119 co. 1
qui ignorans. ad legem Corneliam de falſis. 1024 co. 1
qui illicitum. de colle. & cor. illic. columna 2
qui in alterius locum. de regul. iur. 1257 co. 1
qui in continentibus. de uer. & re. ſigni 16 co. 1
qui in domum alienam. de iniur. & famo. lib. 943 co 1
qui in fraudem. qui & a quibus manumiſſ lib. 226 co. 2
qui iniuriæ cauſa. de furtis. 889. columna 2
iniuriarum. de iniur. & f. libel. 94. columna 2
qui inſulam. de uerbo. obliga. 670. columna 1
qui in ius dominiũ. de re. iur. 114 columna 1
qui nouem de priuileg. credi. 407. columna 2
qui in ſeruitute eſt. de reg. iur. 1317 columna j.
qui iumenta. de furtis. 878. columna ij.
qui iure. de acquiren. uel amit. poſ. 308 columna 2
qui iudicium. de ſeparatio. 417 columna 2
qui iudicio. de accuſa. & inſcrip. 272 columna 2
qui ius. de iur. au. annulo. 219. columna j.
qui legatorum. pro hærede. 350. columna j.
qui libera. de legationibus. 1217 columna j.
qui liberalitate. de operibus pub. 1224 co. j.
qui mandat. de ſolu. & libera 790
qui metu criminis, de re militari. 1156 co. 2
qui mihi. de dona. 120. colum. 2
qui mortis cauſa. de mor. cauſa dona. 127 co. 2
qui mortui. de uerbo. & re. ſig. 1265 columna j.
qui munus ad legem Iul. repetund. 1031 co. j.
qui neque. de uerbo. & rer. ſig. 1249 columna 2
qui nummos. ad legem Corn. de falſ. 1033 co j.
qui non facit. de regu. iur. 1316 columna 2
quinque legibus, de bonis damn. 1012 co j.
quinquennium. ad leg. Iul. de adul. & ſtup. 1006. co.
qui noua. ad leg. Iul. de ui pub. 1014 columna j.
qui ob hoc. de iure immunitatis 1212 col. 2
qui ob ne. qui ſine ma. ad lib. per ue. 218 co 2
qui ob pactionem pro emptore. 349 columna 2
qui pecuniam. de ſtatulib. 209 columna 2
qui pœnæ ſerui. de manu. 137 columna 2
qui perſeuerauerit, ad leg. Iul. peculat. 1041 co. 1.
qui per ſucceſſionem. de regul. iur. 1326 col. 2
qui pignoris. de acquiren. uel amit. poſ. 305 col j.
qui populari. de popula. actio. 965 colum. j.
qui poſſeſſionem. de ui & ui armata. 479 co. j.
qui poteſt inuitis. de regu. iur. 1293 columna 2
qui poteſt facere. de regul. iur. 1313 columna 2
qui poteſtatem, de manumiſſ. teſta. 153 columna 1.
qui precario. de precario. 533. columna 2
qui pretio. de mor. cau. don. 128. columna. 2
qui pro donato. pro donato. 352 columna j.
qui pro tribunali. de re iudica. 359 columna 2.

qui pu-

qui pupillam.ad leg. Iul.de adul. & ſtup.990 co.2
qui res ſuas de ſolu. & libe.813 columna 2
qui rei.de bo.eo qui ante ſen. 1085 columna j.
qui rem alienam.de regu. iur. 1312 columna j.
qui rem rapuit. ui bo. rap. 914 columna 1
qui re ſibi.de furtis.898 co.2
qui Romæ.de uerbo obligat.692 columna 1
qui ſaccum de furtis.889 co.2
qui ſatiſdare.de adcuſſio. & manda. 725 co.1
qui ſaxum.de dona. 107 co 2
qui ſciens liberum. de libe. cau. 240 columna 2
qui ſeruo.de furtis 877 co.1
qui ſeruum de & actio. & obli. 608 columna 2
qui ſeruum. de uerbo. obligs, 670. columna 2
qui ſe uenire. ſi liber. inge. eſſe. di. 245 co.2
qui ſibi. de ſolut. & libe. 778. columna 2
qui ſic ſolutum.de ſolu.& libe.789 columna 2
qui ſic ſtipulatur. de uerb. obl. 644 columna 1
qui ſine accuſatoribus. de quæſtionibus.1063 co.1
qui ſine dolo. de regulis iuris. 1300 columna 2
qui ſuum mihi de uer.& rer.ſig. 994 columna 1
qui ſtatuas. ad leg. Iul. maieſt.6.6 columna 1
qui ſtatus.de re milit. 1153. columna 2
qui ſtatuliberi. de ſtatulib. 197 columna 1
qui Stichum.de confeſ. 355 columna 2
qui ſtipulatur. de duab. re ſtip. 702 columna 1
qui ſuſpectum. de ap. & rela. 1059 columna 1
qui tabulas. de furt. 874. columna 2
qui tabulam. ad l. Iuliam pe. 1038 columna 2
qui tacet. de regulis iuris. 1320 columna 2
qui teſtamentum. ad l.Corn.de fal. 1021 co.2
qui uas argenteum. de furt. 873 columna 2
quippe de prouincia. ad l.Iul.maie. 985 co.2
qui uenenum. de uer. & rerum ſigni.1212 co.1
qui uetante, prætore. de re.iu. 1307 columna 1
qui uiam.de oper. noui nuntia. 17 columna 2
qui uias publicas. de dam.infect.61 columna 2
qui ultimo ſupplicio. de pœ. 1077. columna 2
qui uniuerſas. de acquit. uel amit poſ 303 co.2
qui uſumfructum. de uerbo. oblig. 650 col.1
qui uti optime. de uerb. & rer. ſig. 1257 co.1
qui uxori ad l. Iul. de adult. & ſtu. 998 co 2
quod ab initio. de regul.iur. 1294 columna 1
quod ad certam ſpeciem. de admini re.ad ciui.per.1 1217 co.2
quod ad honores.de mun.& hono. 1191 co.2
quod ad ſtatum. de pœ.1071 columna 1
quod ait lex.ad l.Iul.de adul.& ſtu. 1000 col.2
quod a quod. de regulis iuris. 1298. columna j.
quod attinet. de regulis iuris. 1295 columna 2
quod autem dicimus. de liber. cau. 233 colum.1
quod conclaue.de dam.infect.7.columna j.
quod conditionis. de mort. cau.dona. 130 col.2
quod contra legem. ad leg. Iul. rep. 1036 colum.2
quod contra rationem iuris. de reg. iuris. 1320 co 2
quodcumque ſtipulatur. de uer.obli. 643 col.j.
quod debitori. de mort. cauſ. dona. 126.co.j.
quo deſtinauerit de furt. 863 co.ij.
quod dicimus.de uerbo. & re. ſigni. 1211 co j.
quod dicimus in eo. de ſolu. & lib. 819 co.j.
quod dicitur. de uerbo. oblig. 656 columna j.
quod dicimus. quis & a quo appell. 1104 colum.1.
quod dicitur. de uerbo. obliga. 618 columna 2
quod dicitur.de fur.870 co.ij.
quod dilucidius.de doli.ma.& met. excepti.453 co.2
quod diuo. de manumiſſ. teſt. 159 columna j.
quod enim ſolutum. de fideiuſſo.& manda.726 co.ij.
quod enim. de acquiren. re. do. 250 columna j.
quod & lex Flauia. de libe. ho. exhi.534 co.ij.
quod euincitur. de regu. iuris. 1315 columna ij.
quod ea his.ad l.Iul. de adul.& ſtu. 1004 co.ij.
quod forte. de dam.infect. 31 co. ij.
quod fructuarius. de acqui.re. do. 271 co.j.
quod in diem.de ſolu. & liber. 794. columna ij.
quod in diem.de accep.823 co.j.
quod in tutore. de acquir.re. domi. 258 co.j.
quod ab initio. de regu. iuris. 1294 columna 1
quod ipſis, qui.de regul. iuris. 1320 columna ij.
quod iuſſit. de re iudicata. 365 columna j.
quod iuſſu alterius. de regu.iu.1318. columna ij.
quodlibet debitum. de ſol. & libe. 101 co.j.
quod maior pars. ad municipales. 1183 co.ij.
quod meo nomine. de acquir.uel amit.poſſeſ. 296 co.j.
quod nullius. de regul. iuris. 1314 columna ij.
quod placuit fiſco. de iure fiſ. 1133 columna ij.
quod principis. de aqua pluuia arc. 92 co.ij.
quod quid. de priuileg. credi. 414 columna j.
quod quiſcum ſeruus de regul iur. 1321 co.j.
quod quis.de actio.& oblig.614 columna ij.
quod quis ex culpa. de reg.iur.1325 columna j.
quod reipublicæ. de iniur. & famo. libel.947 co.j.
quod ſemel. de decre. ab or.fa. 1223 columna j.
quod ſenatuſconſultum.de iniur. & famo.libellis.929 co.ij.
quod ſeruus. de captiu. & poſtli. re. 1141 co.j.
quod ſeruus.de ſolu. & liber. 781 columna j.
quod ſeruus. de acqui. uel amitten. poſſ. 302 co.2
quod ſeruus.de ſtip.ſer. 722 co.2
quod ſi filius.de captiu. & poſtli. re. 1245 co.j.
quod ſi forte. de ſolu. & liber.772 columna 2
qd' ſi uiro. de iniur. & famo. libel. 923 colum.2
quod ſi ulterius & a quibus manu. libe.223 co.j.
quod ſtatuliber. de mor.cau. dona. 132 columna ij.
quod ſtipulatus. de ſolu. & lib. 770 columna ij.
quod poſſeſſum. ui bo. rapt. 920 columna ij.
quod uulgo dicitur. de manumiſſ. teſtis. 151 co.j.
quod uulgo, pro emptore. 348 columna ij.
quod uxor. de acqui. uel amit. poſſ. 296 co. j.
quo eum. rem ratam haberi. 852 columna j.
quo lucidius de do. ma. & me. exce.574 co.j.
quo nunus. de flumi 462 co.j.
quod naufragii. de in cen.rui.nau. 921 co.ij.
quod tutela. de regulis iuris. 1302. columna ij.
quoniam ſeruitus. de libe. cau. 250 columna ij.
quos nos. de uerbo.& rer. ſig. 1281 columna ij.
quoties de delicto. de pœnis. 1063 columna ij.
quoties dubia.de reg.iur. 1291 co. j.

quoties

Quoties duplici. de regul. 1306 columna 2
Quoties filiusfa.ad municipia.1177 col. 1
Quoties id,quod.de ſolu. & lib.791. colum.2
Quoties idem.de regul.iur. 1301 columna 1
Quoties in diem. de uerbo. obligat. 650 colum.2
Quoties in ſtipulationibus. de uerb. 659 col.j
Quoties lex de act. & obligat. 618 colum. 1
Quoties nil.de regul.iur.1324 col.2
Quoties quis alium.de uer.obl.659. columna 2
Quoties quis de ſolut.& libera.766. col. 2
Quoties.ſi liber inge. eſſe dic. 245. colum. 2
Quoties quod.de nouatio. & deleg. 756 col.2
Quoties tantum. ſi fa. furt. fe. di. 909.col.j
Quoties.de ſeparatio.417 colo. 1
Quoties unus.de ſolut.& liber.752. col.1
Quoties utriuſque.de regu.iur.1307 columna 1

R

Atis uis fluminis.de incē. rui.naufr. 924 col.1
Ratum autem. de ſolut.& liber 771 col. j
Recte dicimus.de uerbo.& rer.ſig. 1245 col. 1
Rectiſſime.de liber.cau. 234 columna 2
regula eſt.de regulis iuris. 1283 columna 2
Rei appellatio.de uerbo.& re. ſigni. 1240 col. 2
Rei appellatione.de uerb.& rerũ ſignific.1245 col. 1
Rei capitalis.de pœnis. 1064 columna 1
Rei iudicatæ.de exceptio.rei iudica. 150 col. 2
Rei maioris. de excep. 549 columna prima.
Rei ſepulchrorum.de ſepulch. uiol. 955.colum. 1
Relegati.de interdic.& relega.1085 colum. 2
Relegati. de pœnis. 1064 columna ſecunda.
Relegatorum.de interdic.& relega. 1087 col.2
Rem de qua.de litigioſis. 596 col. 2
Rem in bonis.de acqui.rerum dom. 291 col.2
Rem inſpiciendam.de fur. 899 colum. 2
Rem quæ nobis.de acquir.uel ami. poſſeſſ.306 col. 2
Reo criminis.de ſolut.& liber. 716. col. 1
Reos promittendi. de duobus reis ſtipul.706 col. j
Repeti.de quæſtionibus. 1061 col. 1
Re pignoris.de acquir.uel amittenda poſſ 306 col. 1
Rerum mixtura. de uſucap. ſeu uſucapio.187 col. 2
Reſpiciendum eſt de pœnis. 1076 col. 1
Res ea munda o. de acquirend. rer. do 274 col.2
Res hæreditarias.de cri.expila. hæredi.960 col 2
Res iudicata.de re iudi.359 col.2
Res iudicata,de regu.iur. 1285 co.2
Res quæ in controuerſia.de iure.fiſc. 1129 col.2
Reſcriptio.de muner.& hono. 1200 col. 2
Reſcriptis.de diuerſ. & temporalib. præſcrip.570 col 2
reſtituere. de uerbo. & rerum ſign. 1247 col.2 & 1831 col. 1
Retro.de capti.& poſtli.reuer.1151 col. 2
Reus delatus. de muner. & hon. 1201 col.2
Rogo.de fideicom.lib. 171 col. 1
Roma.ad municipales. 1188 col. 1

S

Acculatij.de extraor. cri. 959 col. 1
Sacrilegij pœnam.ad l.Iu. pecu. 1039 col. 1
Sacrilegi capite.ad legem Iul.pecu. 1049 col.2
Sanè & ſic.de accept. 821 columna prima.
Sanè ſi.de iniur.& famoſ.libell.935 col 2
Sanctio legum.de pœnis. 1031 columna e
Satisfactio.de ſolutio.& libera. 789 col. 2
Satiſdationis de oer.& rerum ſignif. 1251 col. 2
Scæuola.de aqua pluuia arc. 93 columna 2
Scæuola:alias,Acciolam.de fideicō. lib. 134 col. 2
Scæuola.de uerborum & rerum ſignif. 1284 col. 2
Sciendum eſt.de manumiſ.teſt. 135 colum. j
Sciendum eſt. de legationibus. 128. col.2
Sciendum eſt. de re iudic. 372 col. prima .
Sciendum eſt.de act. & obligat. 616 col 2
Sciendum eſt.de cenſibus. 1236 columna j
Sciendum eſt.de operis noui nunc. 19 col.j
Sciendum eſt.arbor.furt. cæſar. 911 col. j
Sciendum eſt.de uer.& rerum ſigni. 1254 col.j
Sciendum eſt. de public.iudic. 958 colum.2
Sciendum eſt, de ſeparatio. 412 columna 2
Sciendum eſt.de uerbor. oblig. 633 col.j
Sciendum eſt.de præuarica. 957 columna j
Sciendum eſt. ad leg. Flauiam de pla. 1042 col.j
Sciendum eſt.de appell.recl. uel nō 1110 col. 1
Scio quæſitum.de app.& rela 1090 colum. 2
Scio quoſdam. de manumiſ.teſt.160 columna 1
Scire debemus de uerbo. oblig. 632 col.2
Scire oportet.ad municipales. 1188 col. j
Secundum naturam.de reg.iur. 1288 columna .j
ſed eſt.de iniur.& fa. libell. 932 columna j
Sed & ij de publica.& uectiga. 103. col.j
Sed & ijs. quib. ex cauſ. in poſſeſſ. ea.391 col. 2
Sed & ſi conducere.de dam.infe.60 col. 1
Sed ſi eam rem.de precario.530 colum.2
Sed & ſi imaginem.de furtis.875.colum. 2
Sed & ſi ita.de ſtipulatio.ſer.914 columna 1
Sed ſi ita.ad municipalem. 1181 columna 2
Sed & ſi manente,de precario. 529. colum. 2
Sed ſi ocliſt.de acqui.uel amit. poſſ. 291 col.j
Sed ſi non data.de fideicomm.libe. 195 col.j
ſed & ſi non numeratæ.de acceptil. 822 col.2
Sed & ſi rem.quæ in frau. cred. 428 colum. 2
Sed ſi unius.de iniur. & fa. lib. 948 col.2
Sed hoc ita.de aqua pluuia arcen.98 col.2
Sed hoc ita.de re iudicat.371 col.2
Sed hoc iure.de acquiren.uel amitt. poſſeſſ.283 col.2
Sed honore.de interd.& releg. 1089 col. 2
Sed ita.de dam.infect.63 col j
Sed interdum.de aqua plu.arcen.89 col. 2
Sed nec illud.de ſolut.& libera. 776 colum.j
Sed non eſſe.de iniur. & fa.lib.940 col.2
Sed reuocata. de iure fiſci. 1126 columna j
Sed ſi apud.de appellat.& rela. 1092 colum. 2
Sed ſciendum.ad legem Pompei. de parri. 1020 col.2
Sed ſi acceptio.de iure. fiſci. 1132 columna j
Sed ſi alia.de bonis damnato. 1018 col.j
Sed ſi alienare.de fideicom.lib. 185 col. j
Sed ſi ante uiam. de excep. 140 columna j
Sed ſi de arboribus.arbor.fur.cæſar. 913 col.2
Sed ſi ex eadem.de popula. act.964. col.2
Sed ſi ex meis.de acquir.rer.domin.

963 col. ij
Sed ſi ea ſtipulatio. de uer. oblig. 632 col. 2
Sed ſi interdiu. de furibus balnear. 959 c. j
Sed ſi maritus. qui & a quibus manu. lib. 243 c. j
Sed ſi propoſitas. de ſigno iniunſto. 203 col. 2
Sed ſi ponat. de caſtrenſi pecu. 1175 col. 1
Sed & ſi ſerui. de fideiuſſ. & manda. 732 c. 2
Sed ſi ubi. de ſtipulat. ſer. 714 colu. prima
Sed ſi ſurripuit. de furtis. 875 columna 2
Sed ſi ui. de ui & ui arma. 471 columna 2
Sed tunc patrono. de liber. cau. 230 col. 2
Sed uendito. de aqua plu. arcen. 58 col. 2
Seia cum bonis. de mor. cau. do. 332 col. 2
Semper a uenia. quod ui aut clam. 524. col. j
Semper in ciuitate. de iure immuni. 1232. c. 2
Semper in coniunctionibus. de reg. iur. 1337 col. 2
Semper in dubijs. de regul. iur. 1299 col. 2
Semper in fraudem. qui & a quibus manu. lib. 245 col. 2
Semper generalibus. de reg. iu. 1321 col. 2
Semper in obſcuris. de reg. iur. 1238 col. j
Semper in ſtipulationib. de re. iur. 1254 col. j
Sæpe qui. de regul. iuris. 1290 columna j
Sempronius. pro derelicto 354. columna j
Sempronia de furtis. 897. col. j
Senatus. de mor. cau. dona. 329 colum. j
Senatus. de accuſat. & inſcrip. 977. col. 2
Senatus. de iure fiſci 1127. col. j
Senatus. ad l. Corne. de falſis. 1024 col. j
Senatuſconſulto. de in. ius & ſi. 947. col. 2
Sententia. de colu. de reg. 299. columna 2
Sæpe conſtitutum. de re iudica. 283. col. j
Sæpe ita. de uerb. & rerum ſig. 1250. col. 2
Septima. de pollicitationibus. 1229. col. 2
Sepulchri. j. de ſepulchro uiol. 958. col. 2
Sepulchri. ij. de ſeppulchro uiolat. 954. col. 1
Sepulchri. iij. & iiij de ſepul. uiolat. ibidem. col. 1. & 2
Sepulchra hominum. de ſepul. uiolat. 953. col. 2
Sequeſter dicitur. de uerb. & rerum. ſignifi. 1261 col. j
ſequitur. de uſucap. ſeu uſurpa. 314. col. 2
Seruitutem. de regulis iuris. 1334. colum. j
Seruus autem. de riuis. 506 columna j
Seruus etiam. quod ui aut clam. 513 columna 2
Seruus de manumiſſ. uindictam. 155 columna 2
Seruus alienus. de ſtipula. ſe. 721 columna j
Seruus ciuitatis. de manu. quæ ſer. 146 col. 2
Seruus communis. de manumi. uic. 142 col. 2
Seruus j. de ſtipul. ſeruo. 711 columna 2
Seruus. ij. de ſtipulat. ſer. 712 columna j
Seruus iij. de ſtipulat. ſeruo. 719 columna 2
Seruus domino. pro emptore. 348. col. 2
Seruus electus. de actio. & obl. 607 col. j
Seruus etiam. de public. iud. 96. columna 2
Seruus iuſſu. de manumiſſ. 138 columna 2
Seruus hac lege. de manumiſſ. 138. column. j
Seruus hæreditarius. j. de ſtip. ſeruo. 725 col. 1
Seruus hæreditarius. ij. de ſtipul. ſer. 722 col. j
Seruus in opus. de pœnis. 1079 columna 1
Seruus iniuſſu. de fideiuſſ. & mandat. 577 col. 2
Seruus meus. de ſtipula. ſer. 714 columna 2
Seruus nec iuſſ. de acceptil. 826 columna 2
Seruus nec peculiarem. de no. & de leg. 760 col. 2
Seruus non in omnibus. de actio. & obl. 604 col. 2
Seruus pecuniam. de manumiſſ. 137 column. j
Seruus pignori. de manumiſſ. 235 col. 1
Seruus qui. de acquir. rer. do. 268 columna 2
Seruus qui. de ſtatulibe r. 206 columna 2.
Seruus reipublicæ. de regul. iur. 1326 column. 2
Seruus ſi. de ſtatulibe. 213 col. 1
Seruus uetante. de uer. oblig. 651 columna 1
Serui & ui. j. de fur. 869 col. 2
Serui nomine. de uſucap. ſeu. uſurp. 324. col. 2
Serui appellare. de appellat. & relat. 1097 col. 2
Serui ex delictis. de actio. & obliga. 603 col. j
Serui quos. de manumiſſ. 139 col. 2
Seruum autem. de iniur. & famo. libel. 946 col. 1
Seruo competere. qui & a quibus manu. lib. 174 col. 2
Seruum quem. qui ſine manu. ad libe. perue. 215 col. 1
Seruum dotalem. de manumiſſ. 140 col. 2
Seruum fructuarium. de ſti. ſer. 718 col. 2
Seruum furioſum. de manumiſſ. 141 col. 2
Seruum dignori, qui & à qui manu. lib. 220. col. 1
ſeruum pupilli. rem pupil. ſal. 835, col. 1
ſeruum qui do manumiſſ. 137 col. 2
ſeruum quis. qui ad lib. procla. non lib. 244 col. 1
ſeruum teſtamento. de manu. te. 158 col. 2
ſeruus ad lib. cau. 241 col. 1
ſeruus legatus. de manumiſſ. teſta. 152 col. 1
ſeruus quicunque de accuſa. & inſcrip. 975 col. 1
ſeruo competere. 239 col. 2
ſeuerus Auguſtus de decurio. & eorum fil. 1175 col. 2
ſex uel ſex mum ætatis de uacat. & excuſat. mu. 1247 col. 2
ſi ab eo. de uſucap. ſeu uſurpa. 321 col. 2
ſi ab eo i. de legationib. 1216 col. 1
ſi ab eo, to ſaruum. de accep. 826 colum. 2
ſi acceptum. ſtipulatio. de acce. ibidem. col. 2
ſi a curatore. de uerbor. oblig. 666 col. 2
ſi a reo. de fideiuſſ. & mand. 741 col. 1
ſi a debitore. ad legem Cor. de falſ. 1033 col. 2
ſi adulterium. de damn. infect. 364 col. 1
ſi a defendendum. uti. ad. ſul. 343 col. 1
ſi ad dominum ignorantem. de fur. 601 col. 2
ſi adoptauero. de precario. 533 colum. 2
ſi adulterium. ad l. Iul. de adulter. & ſtup. 1 08 col. 1
ſi a furioſo. de act. & oblig. 606 colum. 1
ſi abſens. de ſolutio. & liberatio. 758 col. 1
ſi aliena rea. de uſucap. ſeu uſurpat. 320 col. 1
ſi alienam rem. de mor. cau. don. 328 col. 2
ſi alienus ſeruus. de ſtipulat. ſer. 717 col. 2
ſi aliquam rem de acquir. uel amitt. poſſ. 302 col. 1
ſi aliquis. de mort. cauſ. donatio. 321 col. 2
ſi alius. quod ui aut clam. 515 columna 2
ſi ancillam. pro ſuo. 358. col. 2
ſi ante receptum iudicium. iudi. ſol. 841 col. 2
ſi apes. de furtis. 874 columna ſecunda.
ſi arbor. de arbo. cædend. 535 columna ſecunda.

ſi arbo

ſi a reo. de fideiuſ. & manda. 753 columna 2
ſi a re. de exceptió. rei iudica. 55 columna j.
ſi a Titio. de fideiuſ. & manda. 640 columna ij.
ſi autem dom. no. de ope. no. nun. 6 columna ij.
ſi autem plures. de aqua plu. arc. 25 columna ij.
ſi calendis. de re iudicata. 364 columna j.
ſi calumniatur. de uerb. & rer. ſignif. 1281 col. j.
ſi captiuus. de capti. & poſtli. reuer. 1153 co. j.
ſi caſtrenſe. de caſtrenſi peculio. 1168 columna j.
ſi centum hominibus de uer. ob. 610 c. j. ſi cui. uiet. ad l. Iul. de adul. & ſtu. 1090 col. j.
ſi centos. de uerbo. obligatio. 615 columna ij.
ſi collectaneus. de manumiſſ. uin. 143 columna j.
ſi colonus. de Saluia. interdict. 542 columna ij.
ſi colonus. de acquir. uel amit. poſſ. 505 columna ij.
ſi colonus. de aqua pluui. arcend. 82 columna j.
ſi colonus. de arb. furt. cæſ. 975 columna ij.
ſi colonus tuus. de ui & ui ar. 484. columna ij.
ſi commodi. rem [illegible] haberi. 253 columna j.
ſi com. [illegible] . de ſtipul. ſer. 715. col. ij.
ſi communis ſeruus. ij. de ſtipul. ſer. 722 col. ij.
ſi conſeſſus. de cuſto. & exhib. reo. 981 columna ij.
ſi conſentiente. de manumiſſ. 159 columna ij.
ſi conſtat. de appella. & rela. 1093 columna j.
ſi contendat. de fideiuſ. & man. 737 columna j.
ſi conuenit. de re iudicata. 392. columna ij.
ſi creditor. ad le. Iul. de ui pri. 1015 columna ij.
ſi creditor. de ſolutio. & liber. 776 columna j.
ſi creditor [illegible] de min. & [illegible] lib. 945 colum. j.
ſi creditor [illegible]. de nouat. & delega. 760 columna ij.
ſi creditores. de priuileg. cred. 409 columna ij.
ſi creditores. de ſeparatio. 416 columna ij.
ſi crux. de furt. 802 colum. 1
ſi cui aqua. de aqua p u. arcend. 72 colum. [illegible]
ſi cui crimen. de accuſa. & inſcript. [illegible] colum. 2
ſi cui [illegible] 298 co. 2
ſi cui ea emptio. de uer. & re. ſigni. 1242 columna 2
ſi cui legata de fideic. lib. 147 co. 2
ſi cui mortis. de mor. cau. dona. 97 columna 1
ſi cuius appellatio. de ap. reci. 1110 columna 1
ſi cum autem de ſol. & libe. 789 columna 2
ſi cum Cornelius. de ſol. & lib. 800 columna 1
ſi cum duorum. de ſtipu. ſer. 723 columna 2
ſi cum fideicommiſſa. qui & a qui. manumiſſ. lib. 223 co. 2
ſi cum filiusfamil. de donat. 107 columna 2
ſi cum fundum. de ue. bo. & rerum ſigni. 1264 co. 2
ſi cum nulla. de re iudic. 331 columna 2
ſi cum procuratore. de re iudic. 371 columna 2
ſi cum quis. de fur. 878. co. 2
ſi cum ſeruo. de rusus. & fam. libel. 927 co. 2
ſi cum teſtamento. de excep. rei iudi. 360 co. 2
ſi cum uno hærede. de excep. rei iudi. 362 co. 2
ſi acceptilatio. de ſol. & libera. 798 columna 1
ſicut autem. de re iudicata. 371 columna 1
ſicut enim. de iti. actuque pri. 405 columna 1
ſicut is. ne quid in loco publi. 457 columna 1
ſicut reus principalis. de fideiuſſ. & manda. 729 co. 1
ſicut pœna. de regul. iuris. 1290 columna 1
ſi dari ſtipuler. de uerb. obliga. 631 colum. 2
ſi debitor. de curat. bonor. dan. 430 columna 1
ſi debitor. d. doli ma. & met. excep. 591 columna 1
ſi debitor. qui in fraud. credit. 438 columna 2
ſi debitor. de ſolutio. & liber. 777 columna 2
ſi debitor pignus. de fur. 899 columna 2
ſi debitor rem. de precario. 552 columna 1
ſi debitor rogatus. de fideicom. lib. 192 col. j.
ſi debitor ſit ſerui. de ſolut. & liber. 792 colum. 2
ſi debitor tuus. de ſolu. & liber. 803 colum. 2
ſi debitores bona. de ceſſio. bo. 339 columna 2
ſi debitori. de fideiuſſor. & manda. 741 col. 1
ſi debitori creditor. de fideiuſſor. & manda. 744 co. 1
ſi debitorem meum. de nouat. & delegat. 762
ſi decem de uerbo. obliga. 664 columna 1
ſi decem dare. de ſtatuliber. 204 colum. 2
ſi decem hæredi. de ſtatuliber. 207 columna 1
ſi decem ſtipulatus. de [illegible] u. & liber. 775 co. 1
Si de eo fundo. de acquir. uel amit. poſ. 329 co. 2
Si de fundo. de ui & ui arma. 477 columna 2
Si de portatus. de ſent. paſ. & reſtitut. 1039 co. 2
Si de uia. de aqua quoti. & æſti. 504 columna 1
Si diuortio. de uerbor. obligati. 630 columna 2
Si diurnarum. de aqua quot. & æſti. 396 co. 2
Si diu. qui ex cau. in poſſ. ea. 796 columna 1
Si diutino. de pœnis. 1064 columna 1
Si dolo malo, ſi quis teſt. l. b. eſſe iuſ. fue. 903 columna 2
Si dominium rei. de furtis. 883 columna 1
Si dubitet. de fideiuſſ. & manda. 728 columna 2
Si duobus hæredibus. de ſtatuliber. 215 co. 1
Si duobus. de diuerſ. & temporali. præſcrip. 369 co. 2
Si duo qui. a. lib procla. non li. 245 columna 2
Si duo domini. de acquir. re. do. 250 colum. 1
Si duo rei. de uerbo. obligatio. 630 columna 1
Si duo rei ſint. de ſolu. & liber. 804 columna 1
Si duo rei. de duob. reis ſtipul. 736 columna 1
Si duo. uti poſſidet. 483 columna. prima.
Si ego tibi. de acceptilatio. 827 columna 1
Si ego. quod ui aut clam. 535 co. 1
Si emptam. pro ſoluto. 338 columna 2
Si epiſtolam. de acquiren. re. do. 267 columna 1
Si æſtimata. pro dote. 556. columna 2
Si eum hominem. de fideiuſſo. & manda. 737 col. 2
Si eum, qui. de liber. exhib. 540 columna 2
Si eum ſeruum. de fideicom. lib. 242 columna 1
Si ex duobus. iudicat. ſolui. 843 columna 1
Si ex duobus. de duobus re. ſti. 737 columna. 2
Si exiſtimemus. pro ſoluto 338 columna 2
Si ex legati. de uerbor. obligat. 638 columna 2
Si ex lege. ad leg. Iul. de adult. & ſtu. 1011 colum. 2
Si ex pilata. de cri. expilat. hæredita. 959 co. 1
Si ex pluribus. de ſolut. & liber. 802 columna 2
Si ex pluribus. obligatis. de accept. 925 co. 2
Si expreſſim. de appel. & rela. 1098 columna 2
Si ex re do. de ſtip. ſer. 720 co. 1

ſi ex ſtipulatione. de acq. uel amitt. poſſ. 289 col. ij
ſi ex teſtamento. de excep. rei iudi. 560 col 2
ſi familia communis. ſi fa. fur. fec. di ca. 909 columna 2
ſi fideiuſſor. de fideiuſſor. & manda. 737 col. 2
ſi fideiuſſores. de fideiuſſo. & man. 740 col. 1
ſi fideiuſſor creditori. de fideiuſſ. & manda. 789 co. 1
ſi fideiuſſori. de fideiuſſor. & mand. 754 col 1
ſi filia furioſi. de ſolu. & libera. 792 colum. 2
ſi filiusfamil. de regul. iur. 1270 columna 2
ſi filius meus. de uerbor. oblig. 641 columna 2
ſi filius defuncti de fideicommiſ. libe. 183 col. 2
ſi filius de liber. exhibend. 54 columna 1
ſi filius qui in poteſtate rem pupilli ſal. 85 co. 1
ſi filiusfamilias. de dam. infect. 84 columna 1
ſi filiusfa. de caſtrenſi peculio. 1167 columna 1
ſi filiusfa. de furt. 177 co. 2
ſi filiusfa. de uerbo. oblig. 657 columna 2
ſi filiofamil. de mort. cau. dona. 129 columna 1
ſi filiofamil. quarum re. actio nõ da. 595 col. 1
ſi filiofam. qui ex cau. in poſſes. 595 columna 2
ſi filiofamil. mortis de mortis cau. & cap. 131 co. 2
ſi filiofamil. de furtis. 892 col. 1
ſi fil. j. de iniur. & fam. libell. 497 colum. 1
ſi finita. de damno infect. 38 columna 2
ſi fiſcus. de iure fiſci. 1123 columna prima.
ſi fortuitu. de incendio ruſ. nau. 924 columna 2
ſi fratre uxor. de caſtren. pecul. 920 columna. 2
ſi fraudatur. quæ in fraud. cred. 432 colum. 2
ſi fructuarium. de manumi. teſt. 247 columna 2
ſi fur rem. de uſuca. ſeu uſurpat. 332 columna 1
ſi fundum. arbor. furt. cæſar. 910 columna 1
ſi fundum. de uerbor. obligat. 677 columna 2
ſi gemmas. arbor. furt. cæſi. 915 columna 2
ſi genaionius de uer. & re. ſignal. 1254 columna 2
ſi hæreditaria. de furtis. 875 co. 2
ſi hæreditas. de ſtatulib. 221 co. 1
ſi hæres de manumi. 136 colum. 1
ſi hæres de fideicom. li. 197 co. 1
ſi hæres. de ſtatuliber. 205 col. 1
ſi hæres. de manumi. ſtat. 242 columna 2
ſi is qui. de mort. cauſ. donatio. 126 columna 2
ſi homo. de re iudicata. 303 col. 2
ſi homo. de uſucap. ſeu uſurpat. 333 columna 1
ſi homo de uerbo. obligatio. 653 columna 2
ſi hominem. de uſucapio. ſeu uſurp. 324 col. 1
ſi hominem. de ſolut. & libera. 794 columna 1
ſi id quod de uerbo. obligatio. 632 columna 1
ſi id quod. de duob. re. ſtipulam. 702 columna 1
ſi id quod. de captiuis & poſtli. re. 1158 colum 2
ſi id quod pro derelicto. 353 columna 2
ſi id quod. de acqui. uel amit. poſſe. 300 col. 2
ſi in aream. quod ui aut clam. 413 columna 1
ſi in agrum. de uia pub. & iti. publi. refi. 459 columna 2
ſi indebitum. rem rat. habe. 854 columna 1
ſi in diſtributionibus. de regulis iur. 1301 columna 1
ſi inferiorum. de iniur. & famo. lib. 948 col 2
ſi in iudicio. de excep. rei iudic. 562 columna 1
ſi iniuria. de iniur. & fam. libell. 943 colum. 1
ſi in meo. de acqua plu. arcend. 92 columna 2
ſi in nomine. de uerbo. obl. 634 columna 2
ſi in pignore. de fideiuſſ. & mãdat. 746 col. 2
ſi in publico. de acqua plu. arcen. 92 columna 1
ſi in lex. ad l. Cornel. de ſicar. 1019 columna 2
ſi in ſtipulatum. de donatio. 111 columna 2
ſi inſulam. de uerbor. obligat. 664 columna 2
ſi inter me. de excep. rei iudica. 559 columna 2
ſi interueniente ad ſenatuſcon. Turpil. 1050 col. 1
ſi in te. de ſtatuliber. 210 col. 2
ſi is cui commodatum. de furtis. 897 colum 2
ſi is cui dare. de ſtatuliber. 210 columna 2
ſi is cui decem. de nouat. & delegat. 762 co. 2
ſi is cui ignoranti rem ratã haberi. 860 columna. 1
ſi is cui mortis. de mort. cauſ. donat. 132 col. 1
ſi is cui nummos. de ſolu. & libe. 804 colum. 2
ſi is cui pro legato. 357 col. 1
ſi cui ſeruus. de fideicommi. libe. 193 columna 2
ſi is cum quo. de confeſſ. 183 columna ij.
ſi is de cuius. de præuaricator. 657 columna ij.
ſi is qui. ad l. Iul. de adulter. & ſtup. 1011 co. 1
ſi is qui. de acquir. uel amit. poſ. 301 columna 2
ſi qui hæres. de excep. rei iudic. 565 columna 2
ſi is qui in de acqui. rer. do. 275 c. 2
ſi is qui alienam. pro donato. 351 columna 2
ſi is qui mihi. de iure fiſci. 1121 columna 1
ſi is qui pignori. de furtis. 919 columna 1
ſi is cui pro. de uſucap. & uſurpat. 321 colum. 2
ſi is qui pro de precario. 554 columna 1
ſi is qui rem de furtis. 892 columna ſecunda.
ſi is qui rem. de furtis. 895 columna 2
ſi is qui ſtatuliber. de furtis. 893 columna 2
ſi is qui Stichum. de act. & obligat. 694 col. 1
ſi is qui Stichum. de excep. rei iu. 825 col. 1
ſi is cui de uerbo. & re. ſignal. 1261 colum. 2
ſi ita fideiuſſ. de fidein. & mandat. 740 col. 2
ſi ita factū. de manumiſ. teſtam. 249 columna ij.
ſi ita fuerit. de manumiſ. teſt. 257 columna j.
ſi ita fuerit. de nouat. & delegat. 758 colum. j.
ſi ita liber. de ſtatulibe. 218 columna prima.
Si quis. de uerbor. obligatio. 661 columna ij.
Si ita quis. de uerbor. obligatio. 693 columna ij.
Si ita ſit ſcriptum. de manumiſſ. teſt. 247 col. 2
Si ita ſcriptum. de ſtatulibe. 216 columna ij.
Si ita ſcriptum. de manumiſſ. teſta. 150 col. ij.
Si ita ſtipulatio. de uerbor. obligat. 930 columna 1
Si ita ſtipulatus. j. de uerbor. obliga. 621 col. 1
Si ita ſtipulatus. ij. de uerb. obli. 639 columna 2
Si ita ſtipulatus. iij. de uerb. ob. 670 columna ij.
Si ita ſtipulatus. iiij. de uerbo. obli. 675 co. 1
Si ita ſtipulatus. v. de uer. oblig. 681 columna ij.
Si ita ſtipulatus. vj. de uerb. obl. 686 columna ij.
Si ita ſtipulatus. de fideiuſſ. & mãd. 746 co. ij.
Si ita ſtipulatus. de ſolut. & libe. 791 columna j.
Si ita ſtipulet. de uerbor. oblig. 949 columna ij.
Si iudex. de uar. & extraordi. cogni. 1285 col. j.
Sine præfinito, de pœnis 246 columna 2

Si iuſ-

ſi iuſſu.de furtis.181 col.2
ſi calendis. de re iudicata.287. columna ij.
ſi legatario.de fideicomm. libe.371 columna 2
ſi legatum.de oper.public.1224.columna 2
ſi legato ſeruo.de manumiſſ. teſta. 140.columna ij.
ſi liber homo.de ſtipulatio. ſer. 921 columna ij.
ſi liber pro[illegible] de[illegible] & ſt. lib. 745 columna j.
ſi libertinus. de colla. de[illegible]. 249 columna j.
ſi libertus patrono. de fact.[illegible]. columna j.
ſi libertus. ſi liber.inge. eſſe di. 245 columna ij.
ſi libertum.ad l.Flaui. de pla. 1042 columna ij.
ſi libertatis. de regul.iur. 1106. columna ij.
Sylua cædua.de uer.& re. ſig. 1246 columna ij.
ſi magiſtratum.de priuile. cred. 407 columna ij.
ſi mandatu.de fideiuſ.& ma[n]da.729 columna ij.
ſi maritus.ad l.Iul.de adult.& ſtu. 929.columna 1
ſi maritus.ad legem Iul. de adul.& ſtup.996.col.j.
ſi mater.de fideicommiſſ. liber.305 columna j.
ſi mater [illegible]. de except.rei iudica. 554.columna ij.
ſi me in [illegible]. de ac. uel amit. poſ.104.columna ij.
ſi me [illegible]. de captiuis & poſtlimi. reuer.1151.col.j.
ſi mihi plenum.de ſolutio.& liber. 803 col.ij.
ſi mihi aut.de fideiuſ.& manda.785 columna j.
ſi mihi & Titio. de uerbo. obligat. 765.columna j.
ſi [illegible].ad munici.1170 columna ij.
ſi [illegible] filio ſ.de caſtren.pecu.1165 columna ij.
ſi minor.de uerborum obliga.552 columna ij.
ſi minor.de manumiſſ. uindi.141 columna ij.
ſi minor.ij.de manumiſſ.uind.143 columna j.
ſi minor.iij.de manu.uind. 145.columna ij.
ſi minor.ad legem Iul. de adulte.& ſtup.1007 col.ij.
ſi minor.de bo. aut. iudic.poſ.398 columna ij.
ſi mortis.ij.de mortis cau. dona. 323 columna j.
ſi mortis.ij.de mort.cau. dona. 326 columna ij.
ſi mortis.iij.de mortis cau. dona. 332 columna ij.
ſi mortis [illegible] qui & a quib.manumiſſ.lib. 224.columna ij.
ſi mulier.de caſtren.ſi pecu. 1167.columna j.
ſi mulier.de mor.cau.do.322.col.ij.
ſi mulierem.ad legem Cor.de ſica. 1026.col.ij.
ſi multi.de public.& uectigal. 96 columna ij.
ſi negotium. de priuileg. cred. 406 columna ij.
ſi nemo.de regu.iuris. 1124 columna ij.
ſi nec præfinito.de pœnis. 1074. columna j.
ſi nec poſſeſſione.de uſucapi.326.columna j.
ſingula. de except. rei iudica. 557 columna j.
ſi non debitorem.de noua. & delega.759.columna.ij.
ſi non defendantur.de pœnis. 1053 columna ij.
ſi non expediens.de bonis auto.iu. poſ.198 columna ij.
ſi non tradita.pro legato.355.columna j.
ſi non uoluntate.qui & a quib.manumiſſ.lib.227.col.ij.
ſi operæ.qui & a quib.manumiſ. lib. 219.colum.ij.
ſi opera. de doli mali & me. excep. 518.col.ij.
ſi o[pus] nouum.de no.oper.nun.17 columna j.
ſi opus. quod ui aut clam.525.columna ij.
ſi pater. de libe. cau. 832. columna ij.
ſi pater.de donationi.129 columna ſecunda
ſi pater.quæ in fraud. credi.428.columna ij.
ſi pater.pro donato 53 2.columna 2
ſi pater.de fideicommiſſ. liber. 392 columna ij.
ſi pater.de ſolutio. & liber.781.columna ij.
ſi pater ad le. Corne.l.de falſ. 1026 columna ij.
ſi pater.de manumiſſis. uindic. 142 columna j.
ſi patre.de capti. & poſtlim. re. 331 columna ij.
ſi patronus. de dona. 144. columna j.
ſi paulo.ſi quis teſt. lib. eſſe iuſ. iue. 714.columna j.
ſi pauonem.de fact.877. colum. ij.
ſi peculium.de manumiſſ. teſt. 148 colum j.
ſi peculium. de ſtatulibes. 307. columna ij.
ſi pœna.de pœnis.1073.
ſi pœnam.de uer.obl. 653 colum. 1
ſi per fundum.de itine.actuque Pri. 4 5 columna ij.
ſi per errorem. de uſucap.ſeu uſucap.123.columna ij.
ſi [illegible].de appel. & rela. 1097
ſi per publicum.ne quid in lo. puo. 457 columna j.
ſi petitor poſt [illegible] iudic. ſolui 742.col.ij.
ſi pignus. quæ in frau. credi. 430. co. j ſi pignore.de fur.290.col.ij.
ſi plagij.de uer.obli.286.col.j.
ſi plures.a[r]bo.fur.cæ[ſ]a 912.col.2
ſi plures. de accuſa. & inſcrip. 398 columna j.
ſi plures.rem pupil.ſal.336.columna ij.
ſi plures. de popula. acti. 894. columna ij.
ſi plures.de fideiuſſo. & man.d.734 columna j.
ſi plures. de iniur.& fa.libel.942 columna j.
ſi plures.de cura. bo. dan. 419. columna ij.
ſi plures.de ui & ui armata.477.columna j.
ſi pollicitus.de pollicitationi. 1226 col. j.
ſi poſſid.e[x] m. pro legato.354.columna ij.
ſi poſtea.rem pupil.ſal. fo[r].336.columna j.
ſi poſtliminium.de capti. & poſtli.re. 1156.col.ij.
ſi poſt litem. de exceptio.547.columna j.
ſi poſtulauerit. ad l. Iul. de adul. & ſtu.1002.col.ij.
ſi prægnans. de fideicom. libe. 368 columna j.
ſi præſes.de pœnis.1078.col.ij.
ſi prius. de aqua pluuia arcend. 96 columna j.
ſi priuatus. qui & a quibus manumi.li.224.col.j.
ſi prius quam.de ope.no.nun. 17 columna ij.
ſi procurator. an per alium ceu. appel.reddi.poſ.124.col.ij.
ſi procurator agit.de doli ma.& me. excep.589.col.ij.
ſi procurator.de iure fiſci. 1125.columna j.
ſi procurator.rem ra.habe. 855. columna j.
ſi procurator rei. de doli ma. & me. excep.558.col.j.
ſi procurator. de acqui. re. do. 258 columna j.
ſi procurator.de oper. no. nun. 18 columna ij.
ſi procuratori. de uerb.oblig.659.columna j.
ſi procuratorio. quando appel. ſit. 1108.col.j.
ſi pro me.de ſolu.& libe.796.columna j.
ſi proprietarius. de dam. infec. 54 columna ij.
ſi proxeneta. de proxene. 1235. columna ij.
ſi publicanus de publica. & uectig. 96.col.j.
ſi pupillus.rem pupil. ſal.fo.335.columna ij.
ſi pupillus. de priuile. cred. 410.columna ij.
ſi pupillus.qui.ex cau. in poſ.ea.196 columna j.
ſi pupillus.de uerbor. obliga.688 columna i.
ſi pupillus. de noua. & delega. 758 columna j.
ſi pupilli. de ſolu. & libe. 792. columna ij.

ſi pure. de fideicommiſſ. liber. 185 col. 2.
ſi qua pœna. de uer. & re. ſig. 1214 columna 2
ſi quem ſeruum. de ſtatuliber. 217 columna 2
ſi qui ad manera. ſi tutor uel cura. 1115. colum. 1
Si quidam. de fideicomm. liber. 163 colum 2
Si quid libello. de capti. & poſtli. re. 1156. colum. 1
Si quid eſt. pro ſoluto. 359. colum. 2
Si quid fur. de furtis 168. columna ſecunda.
Si quid ex de ſolutio. & liber. 769 columna 2
Si quidem quando appella. ſic. 1105 columna 1
ſi quidem. de liber. cau. 230. colũ. 1
ſi quis ab alio. de re iudicata 364 columna 2
ſi quis ab alio. de manomiſ. 139 columna 1
ſi quis abſente. de noua. & delegat. 762. col. 1
ſi quis actiones de priua. delict. 852 colum. 1
ſi quis ad demoliendam. de damno infect. 71 colum. 2
ſi quis ad exhib. de excep. rei iudi. 559. col. 2
ſi quis adul. ad l. Iul. de adult. & ſtu. 1096 col. 2
ſi quis aliam rem. de ſolu. & liber. 787. colum. 2
ſi quis alienam. de crimi. expi. hær. 959. col. 2
ſi quis aliquem ad le. Iul. de ui pri. 1085. col. 1
ſi quis aliquid. de pœnis. 1078. col. 1
ſi quis aliquid. de pœnis. 1079. columna 2
ſi quis ante. de acqui. uel amit. poſ. 292. col 2
ſi quis a pluribus. ad municipales 179. col 1
ſi quis ad aliquem. iudicat. ſol. 837 columna 2
ſi quis arbitratu. de uer. oblig. 652 columna 2
ſi quis creditorem. qui. ex cau. in poſ. ea. 392. col. 1
ſi quis cum. de uer. ob. 645. colum 1
ſi quis cum. quæ. in frau. cred. 429 colum. 1
ſi quis cum falſo. ad le. Cor. de fal. 1024. col. 1
ſi quis cum totum. de excep. rei iudi. 552. col 2
ſi quis cum ſciret. de furtis. 902 columna 2
ſi quis cum ſciret. pro emptore. 348 colum. 1
ſi quis delegauerit. de noua & deleg. 759 col. 1
ſi quis de libertate. de iniur. & fa. mo. libe. 934. col. 1
ſi quis dicat. de manumiſſio. 136 colum. 2
ſi quis dolo. ad leg. Cor. de ſic. 118. columna 2
ſi quis dolo. de re iud. 379. col. 2
ſi quis duos. de ſolu. & libe. 795. columna 1
ſi quis egerit. de furtis. 902. columna 2
ſi quis eundem. de ſtatulibe. 217 columna 2
ſi quis ex a. apud eum a quo appel. 1115 col. 2
ſi quis ex bonis. de furtis. 901. colum. 1
ſi quis ex domo de furtis. 879. columna 2
ſi quis ex. de incen. rui. naufra. 923 columna 1
ſi quis falſis. ad l. Cor. de fal. 1034 columna 2
ſi quis forte. de pœnis. 166. columna 1
ſi quis fundum. de acqui. uel amit. poſ. 308 col. 1
ſi quis habens. qui & a quibus manu. lib. 225. col. 2
ſi quis hac. qui & a quibus manu. lib. 227. col 1
ſi quis hac. qui ſine manu. ad libe. perue. 218. col. 1
ſi quis inge. de cap. & poſt. reuer. 1153. col. 2
ſi quis iniuriam. de iniur. & fa. libel. 947. col. 2
ſi quis in ſeruitute. de furtis. 963 columna 2
ſi quis in inſulam. de cadauc. puni torum. 1090. col 1
ſi quis integris. qui & a quibus manu. lib. 220. col 2
ſi quis inteſtatus. de fideicom. lib. 163. columna 2
ſi quis ipſos. de nundinis. 1135. columna 2
ſi quis ita. de ſtatulibe. 205. columna 1
ſi quis ita. ſ. de manumiſ. teſt. 146 columna 2
ſi quis ita. lſ. de manumiſ. teſta. 147 columna 1
ſi quis ita. lſ. de manumiſ. teſt. 148 columna 1
ſi quis ita ſcripſerit. de ma. teſt. 157 columna 1
ſi quis ita. de uerbo. obligat. 619 columna 1
ſi quis legatum. de legationibus 1227 columna 1
ſi quis legatum. ad legem Cor. de fal 1024. co. 2
ſi quis libertatem. de manumiſ. teſta. 149. col. 1
ſi quis liberum. de lib. ho. exhi. 598 columna 2
ſi quis locuples. de manumiſſ. teſta. 161. col. 2
ſi quis magiſtratus. de mune. & hono. 1202. col 2
ſi quis merces. pro derelicto. 353 columna 1
ſi qui miſſus ne uis ſi. ei, qui in poſ. miſ. eſt. 444. col. 2
ſi quis miſſum. de damn. infec. 47 columna 2
ſi quis ne quæſtio. de quæſtio. 1060 columna 1
ſi quis ob. de pollicitationibus 1230 columna 1
ſi quis obli. qui ſine manu. ad libe. perue. 218. col. 1
ſi quis obligatione. de reg. iur. 1310 columna 1
ſi quis ad leg. Cornel. de fal. 1034 columna 1
ſi quis offerenti. de ſol. & libe. 796 columna 1
ſi quis patris. ad l. Cor. de fal. 1033 columna 1
ſi quis poſtea. de fideicom. lib. 180 columna 1
ſi quis poſt quam. de fideiuſſ. & mãda. 739. col. 1
ſi quis prægnantẽ. de reg. iur. 1315 columna 1
ſi quis prægnante. de capti. & poſtli. re. 1145. col. 1
ſi quis pro eo. de fideiuſ. & manda. 747. col. 1
ſi quis proprium. de iniur. & fa. libel. 945. col. 2
ſi quis per ferendum. de furtis. 876 columna 2
ſi quis rem. de acqui. uel amit. poſ. 298 col. 2
ſi quis rem. de excep. rei iudic. 362 columna 2
ſi quis rẽ. de pollicitationibus. 1227 columna 2
ſi quis repetere. ad Senatuſcon. Turpil. 1049. col. 2
ſi quis reum. de cuſto. & exhi. reo. 911. col. 2
ſi quis rogatus. de fideicom. lib. 198 columna 1
ſi quis ſeparatim. de appel. & rela. 1055. col. 2
ſi ſeruus. de cuſto. & exhi. reo. 980 columna 1
ſi quis ſeruo. de manumiſ. teſta. 8 colum 1
ſi quis ſeruo. de ſolu. & libe. 673 columna 2
ſi quis ſeruum. de iniur. & fa. libel. 945. col. 2
ſi quis ſi de uerbo. obligat. 650 columna 1
ſi quiſquam. de diuer. & temp præſcrip. 570. col. 2
ſi quis ſic de uerb. & re. ſigni. 1256 columna 2
ſi quis ſtipulatos, de ſolu. & liber. 790. col. 1
ſi quis ſtipulatus. de uerb. obli. 676 columna 1
ſi quis ſui. de pollicitationibus 1230 columna 2
ſi quis teſtamento. de ſtatulib. 205 columna 1
ſi quis uiduam. de quæſtionibus 1058. col. 1
ſi quis ui. de acqui. uel amit. poſſeſ. 296. col. 2
ſi quis uni. rem rat. habe. 853. columna 1
ſi quis uxori. de furtis. 886. col. 1
ſi res. de appel. recip. uel non. 1110 columna 2
ſi res. pro derelicto 352. col. 1
ſi rem. de noua. & delega. 764. columna 1

ſi rem.

ſi reus de cri.expila. hæred.960. columna 2
ſi rem legatam.de excep.545 co.1
ſi rem meam.de ſolut.& lib. 774 columna 2
ſi rem meam.de uerb.oblig.634 columna 1
ſi rē meam. de excep. rei iudic.559 columna 2
ſi rem mihi. de uſucap. ſeu uſurpa. 334 co.2
ſi rem mobilem de acqui. uel amit. poſ.313 co.j.
ſi rem.pro emptore.345 co.1
ſi rem tradi. de uerbo. obliga. 632 columna 2
ſi rerum amotarum. de re iudi. 380 columna j.
ſi rerum.de ui & ui armata. 476 columna 2
ſi reus poſt iudicatum. iudicat. ſol. 243 co.2
ſi reus promittendi. de duo.re. ſtip. 707 columna 2.
ſi reus ſtipulandi. de fideiuſ. & mã. 726 co.j.
ſi rogatus ſit.de manumiſſis uindicta.245 co.2
ſi ſciente creditore . ad leg. Pompe. de parri.1023 co.3
ſi ſe non obtulit. de re iudica. 360 columna 2
ſi ſepulchrum . de ſepulchro uiola. 951 co.2.
ſi ſeruus. de fideiuſſo. & mandato . 750 co.1
ſi ſeruus aut filiusfa. de uer. oblig. 700 co.1
ſi ſeruus capitali. de cuſto. & exhi. 980 co.2
ſi ſeruus communis. de furtis . 892 columna 2
ſi ſeruus communis.de dam.infect. 67 co.2
ſi ſeruus communis. j. de ſtipu. ſer. 712 co.j.
ſi ſeruus communis. ij.de ſtipu. ſer. 751 co.2
ſi ſeruus communis.iij.de ſtipu.ſer. 718 co.2
ſi ſeruus communis. iiij.de ſtip.ſer. 720.co.j
ſi ſeruus decem. de ſolut.& liberat. 763.co.2
ſi ſeruus hæreditarius. de diuer. & temp.præſcri.568.co.2
ſi ſeruus hæreditarius. de ſtipu. ſer. 719.co.2
ſi ſeruus inſciente.de uſuc.ſeu uſur. 332.co.2
ſi ſeruus legatus. de fideicomm.lib. 203.co2.
ſi ſeruus liber.de ſtatulib̃er.207.colum.2
ſi ſeruus meus. de ſtip.ſeruoꝝ. 723 col.2
ſi ſeruus meus.de acquir. rē.do 260 co.2
ſi ſeruus nauem.de fur.879.co.1
ſi ſeruus peculiari de ſolut. & liber. 778.co.2.
ſi ſeruus quem.de liber.cau.242,colu.2
ſi ſeruus qui.indicat. ſolui. 243.colu.j
ſi ſeruus quid rapuerit.ui bon.rap. 911 co.2
ſi ſeruus reipublicæ. de ſtipu. ſeruo. 712.co.j
ſi ſeruus teſtamento.de ſtipu.ſeruo. 722.co.j
ſi ſeruus tuus.de precario.532. colum.2
ſi ſeruus.de bo. auto.iudic.poſ.398. col.j
ſi ſeruus.de litigioſis. 596. columna prima
ſi ſeruus uel filiusfam.de acquir.uel amit.poſ.295.co.2
ſi ſeruus uenditus . qui ſine manu. ad lib.217.co.ij
ſi ſerui qui.de manumiſ.teſt.254.colu.2
ſi ſeruo furioſi, de uſuca.ſeu uſucp. 327.co.j
ſi ſeruo alieno . qui & a quib.man. lib.225 .co.j
ſi ſeruo.de mor.cau.donatio.194.colu.j
ſi ſeruo ſub conditione.de ſtatulib. 212.co.ij
ſi ſeruum cuius nomine.de iniur.& famo.lib.946.co.j
ſi ſeruum dominus.de accuſa.& inſcrip.978.co.ij
ſi ſeruum ſtipulatus. de uer.obliga. 667.co.2
ſi ſic ſtipulatus.j.de uerbo.obl.670. col.j
ſi ſic ſtipulatus. 2.de uerb.obli.692. col.j
ſi ſimulato.de concuſſionibus. 955. col.1
ſi ſine iudice.rem ratam habe. 856 col.2
ſi ſint tabulæ.de tabul. exhib. 449. co.j
ſi ſocius communis rei de fur. 881. col.2
ſi ſocius teſtamento. de manu. teſt. 139.co.j.
ſi ſolum.de uſucap. ſeu uſurpa.334. col.2
ſi ſoluturus.de ſolutio.& liber. 785. co.2
ſi ſtatua.de iniu.& fam. libel. 546. col.2
ſi ſtatulibera.de ſtatulib̃er. 202 colum .2
ſi ſtichum certo die.de uer.obli.634. col 1
ſi S tichum aut Pamphilum.de fideiuſ.& man.813 co.1
ſi Stichum de uerbor.obliga.529.colu.2
ſi Stichum.de nouat. & delega. 756 co.2
ſi ſtipulatus.de fideiu. & mand.730 co.1
ſi ſtipulatus fuerim.de uer.obli.658. col.1
ſi ſtipulatus.de uer.obliga.675.col. 2.
ſi ſtipulatus j.de ſolut. & liber. 770. col.1
ſi ſtipulatus.2.de ſolu.& lib.ibidem columna 2
ſi ſtipulatus.3 de ſo.& liber.759.colu 2
ſi ſtipuler.de uerbor. obligatio.634. col.2
ſi ſtuprum.de iniur. & famoſ. libel. 945.co 2
ſi ſub conditione. de curat.bon. da. 413.co.j
ſi ſub conditione legatorum. de acce pti.826.co.2
ſi ſub impoſſibili.de fideiu.& man. 737.co.2
ſi ſub una ſignificatione.de uer.ob. 695.co.2
ſi ſupra.de re militari.ſer. do.273.colu.2.
ſi tertius.de aqua plu.arcend.32.colu.2.
ſi teſtamento. de fideiu.& manda. 742.co.2.
ſi ubi dederim.de donatio. 186.colu.2
ſi Titius.de fideiuſ. & mandat.7: 2. col.j
ſi Titius. de nouat. & de legat.765. co. 2
ſi Titius & Seius. de uerb.obli.627. col.2.
ſi triennio. de ſtatulib̃er.207.columna 2.
ſi tuo ſeruo.de ſolu.& libera.802.columna 2.
ſi tutoris.de manumiſ.uin. 146. colu.1
ſiue a certis. de duo.re.ſtipuli. 709 col. 2
ſiue igitur. de furtis. 863. columna ſecunda.
ſiue in.hi.de ſtipulat.ſeruo.725. colum. 1
ſi vendidero, de furtis. 899. columna 2
ſi uentri.de priuilegi.credi. 406.colum 2
ſi uictum.de re iudicata.374.columna 2
ſi ui me deieceris. de ui & ui arma. 478 col.1
ſi ui me deieceris. de ui & ui arma. 479.col.2
ſi uir uxori.pro donato.352. columna 2
ſi ui rem. quod ui aut clam.526.colum.1
ſi unus ex fideiuſſo.iudica.ſol. 247 columna 1
ſi uſusfructus. de nouat.& delegat. 755.co.2
ſi uſusfructus.de aqua plu.arcen.92 col.j
ſi uſufructuarij de ſtipulat. ſer.722 col.1
ſi uſumfructum.de libera.cau. 236 col.2
ſi ut proponitur.de fideiuſ. & man. 789.co.2.
ſi uxor.ad leg. Iul.de adult. & ſtup. 993.co.2
ſoceri.de uerb.& rerum ſignifi.1262 columna 1
ſodales.de colle.& corpor.illicitis. 944.co.2

ſolent.de cuſto. & exhi.reo. 982 columna ij.
ſolidum de ſolu. & libera. 8n2 columna j.
ſoli tutores.de extraor. cri.948. columna j.
ſoluere.de ſolutio. & libera.749.columna ij.
ſoluendo eſſe.de uer. & re.ſig. 1263 columna ij.
ſolutione.de uerb. & uer. ſig. 1274 columna j.
ſolutionis uerbum.de ſolu. & libe. 739 col.ij.
ſolutionem.de ſolu. & libera. 775 columna ij.
ſolutam pecuniam.de ſol. & lib.758. columna ij.
ſpadonum.de uerb. & re. ſig. 1264. columna ij.
ſpecies acquirendi.de accept. 824 columna ſecunda.
ſpeciosas.de uer. & re. ſig. 1246 columna j.
ſponſio.de uerb. & re. ſigni. 1241. columna prima
ſponte.de mune. & hono. 1204 columna ij.
ſpurij.de decur. & eorum fil. 1194. columna prima
ſtatius.de iure fiſc. 1139 columna prima
ſtatuas.de acquiren. rer.domi. 268. columna prima
ſtatuæ.de uerb. & rer. ſignifi. 1285. columna j.
ſtatuliber.j.de ſtatulibe.196 columna ij.
ſtatuliber. ij. de ſtatulibe. 202 columna ij.
ſtatuliber.de quæſtionibus.1050.columna ij.
ſtatuliberi.de ſtatuliber. columna j.
ſtatuliberum. de ſtatulibe. 204 columna j.
ſtatuliberos. j. de ſtatuliber. 197 columna ij.
ſtatuliberos.ij. de ſtatuliber. 212 columna ij.
ſtatuliberorum.de ſtatuliber. 213.columna j.
ſtatulibera.de ſtatuliber. 206 columna ij.
ſtellionatur.de cri.ſtelliona.961.columna j.
ſtellionatus. de extraor. cri.949. columna ij.
ſtichus j. de manumiſ. teſt. 152 columna ij.
ſtichus.ij de manumiſſis teſtamento.214 col.ij.
ſtichus.iij. de manumiſ. teſtam. 156 columna j.
ſtichus.de ſtatulibe.210 col ij.
ſticho. de ſtatuliber. 213 columna ſecunda
ſtichum aut Pamphilum. de ſol. & lib 805 col.ij.
ſtichum de manumiſ. teſta. 152 columna ij.
ſtichum Titio.de ſtatuliber. 214.columna ij.
ſtipulatio.de ope.no.nun.22 col.j.
ſtipula in hoc modo. de uer.oblig. 652 col.j.
ſtipulatio iſta. de uerbo. oblig.635 columna ij.
ſtipulatio non ualet. de uerb. obli. 630 col.j.
ſtipulatio non poteſt. de uer.oblig. 627 columna j.
ſtipulationes.j. de uer.oblig.646 columna ij.
ſtipulationes ij.de uer.oblig. 653.columna ij.
ſtipulationum.j. de uerb.oblig. 636 columna j.
ſtipulationum. ij. de uerb. obligat. 625 col.j.
ſtipulationum.iij. de uerbo. obliga. 655 col.ij.
ſtipulatus ea opus. de fideiuſſo. & manda.741 col j.
ſtipulatus de uerbo.oblig.col.ij.
ſtipulatus de fideiuſ. & mand. 726. columna ij.
ſtuprum. ad l. Iul. de adulter. & ſtu. 1007 col.j.
ſub hac conditione. de act. & obligat.602 col.j.
ſub conditione. de ſol. & liberationibus 772 col.ij.
ſub prætextu. de extraord. crimi. 949 col.j.
ſubſignatum. de uer. & rerum ſig. 1343 col.j.
ſubſtitutio. de acquiſ. rerum domini. 268 col.ij.
ſunt munera. de uaca. & excu. mune. 1210 col.ij.
ſunt qui.de re iud.269 col.ij.
ſuo quis nomine.ſi quis in poſ. miſ. eſt.944 col.ij.
ſuperficiarias.de ſuperficie. 489. columna j.
ſupplicij.de bo.dam.1081 col.ij.
ſupra iter.de aqua plu.ar.86 col.j.
ſurdi uel.de manumiſ.uin. 143 col.1

T

TAbernæ appellatio.de uer. & re.ſig.1275 colum j.
tam is qui. de mor. cau. dona.126 columna ij.
tempus quod,de re iud 373 col j
tempus.de uaca. & exca. mu. 1208. columna ij.
ter enixa. de uer. & re. ſignifi. 1260 columna ij.
terminorum de termi. moto. 962. columna j.
teſtamento Centurio. de manumiſ. teſta.159 col.ij.
teſtamento ita. de manumiſ. teſta. 152 col.ij.
teſtamento liber.de manumiſ.teſta. 153 colum ij.
teſtamento manumiſ. de manu.teſt. 153 col.ij.
teſtamento militis. de manu. teſta. 159 col.j.
thais ancilla de fideicom. lib.127.columna.j.
tigni appellatione. de uer. & re. ſignifi. 1253 columna prima
titius de acqui.re.do 274 col.2.
titius qui.de iure fiſci.1329 col. 1
titio eſſe.ad municip. 1183 col.1
titia cum propter. de ſolu. & libe. 738 col.1.
titia cum teſtamentum. de acc. & inſcri.674 col.2
titia.quæ de uer.ob.692 col.2
titia ſeruis.de manumiſ.teſt. 161.columna 1
titius eſt pro dote.355.col.2
toties in hæredem.de reg. iur. 1297. columna 2
toties locum. de pol icitationibus. 1228 col.1
tractandum, a qui.appel. non licet. 1103 col.2
traditio.de acqui.re.do.259 col.2
traiectitiæ.de act. & obli.674 col.2
tranſacta.de uer. & re.ſig.1281 col.1
transfugam. de acq.re.do. 271 col.2
trebatius.de dam.infec.159 col.1
tres fere.qui.ex cau.in poſ ea.1390. columna 1
triplici. de uer. & re. ſig.1269 col.1
triticum.de uer.ob.670 col.1
tugurij.de uer. & re. ſig.1272 col.2
tunc autem.de re iud 371 col.2
tutor.de ſuſp.tu.876 col.2
tutor datus de fideiuſ. & man. 731. columna 1
tutor ſi de appel. & rela. 1102 col.2
tutor uel curator. ſi tut. uel cur. uel mag.&c.ex app. 1115 col.2
tutore.rem.rat.habe.859 col.1

V

VAcuo. de mune. & hono. 1205 columna 2
ualerius. de ... 1140 c.2 ualerian... de ... columna 2
uani timoris de reg. iur. 1315 col. 1
uariæ cauſæ ſunt.de iure fiſ.1127 c.1
ubicunque.de reg.iur. 1305 col 1
ubi lex duorum. de regu.iur. 1307. columna 2
ubicunque reus.de fideiuſ. & mand. 784 col.2
ubi autem.de uerb.616 col.1
ubi fideiuſſor. de ſolu. & libe. 775 columna 2
ubi ita de mor. cau.dona.126 col.2
ubi lex.de uſuca. ſeu.uſur. 326 col. 1
ubi non noce.de reg. iur. 1312 col 1
ubi pugnātia. de reg. iur.1315 col. 1
uectigalia. de pub. & uect. 99 col. 2
uel antequam. ad l. Iul. de adul. & ſtu 999 col.2
uel ea,quæ.de acq re.do.250 colu. 1.
uel ei præbuit. quæ in frau. credit. 421 col 1
uelle non creditur. de reg. iur. 1287 columna 1
uel obligatus.de libe. cau. 235 col. 1
uel ob rem. ad ſenatuſcon. Turpil. 1049 col.2
uel permutauit.de lib cau 235 co. 1
uel quo magis. ad l. Iul. repe. 1035. columna 2
uel paciſcitur.rem ra. habe. 852 co. 1

uel ſi

uel ſi ſanguine de manumi.uin. 143 col 2
uel iudo. de priuileg. cre 408 c. 1
u ſ torum. de tab. exhib. 447 c. 2
ueluti fuſtium de pœn 1 1666 c. 2
ueluti ſi me. de precario. 529 c. 1
ueluti ſi quis. de uer. obl 632 e. 1
uenditores. de uer. obl. 673 c. prima
uenire de bo. auto. iu. poſſ. 597 c. 2
ueniſſe ad. de uerbo. & re. ſig. 1270 col. 2
uerbum amplius. de uer. & re. ſigni. 1256 c. 1
uerbum erit. de uerb. & rerum ſig. 1263 c. 1
uerbum exacte. de uer. & re. ſignifi. 1279 c. 1
uerbum facere. de uerbo. & rer. ſig. 1279 c. 1
uerbum hoc. de uer. & re. ſig. 1240 col. prima
uerbum illud. de uer. & re. ſig. 1278 col. ſecunda
uerbum oportere. de uer. & rer. ſig. 1247 col. ſecunda
uerbum oportebit. de uer. & rer. ſig. 1241 col. prima
uerbum reddendi. de uer. & rerum. ſig. 1257 col ſecunda
uerbo uictus. de uer. & rer ſig. 1245 col ſecunda
uerba. de uer & re. ſig. 1244 col. 2
uerborum obl. g. de ſolut. & liberat. 1219 col ſecunda
uerbis legis de uer. & re. ſigni. 1262 col. ſecunda
uerum eſt. de regu. iur. 1294 col. 2
uerum eſt. de uer. & rer. ſig. 1278 c. 2
uerum eſt. de manu. teſt. 161 col. 2
uerum eſt de furti. 954 col. 1 & 970 col. prima
uero procuratori. de ſol. & lib. 770 col. ſecunda
ueſtis. de uer. & rer. ſigni. 1264 col. 2
ueſtem. de iniur. & famoſ. lib. 947 columna 2
ueteres. de iti. actuq; pri. 495 col 2
ueteranorum. de priui. ueteran. 1175 col 2
ueteranos. de priui. uete. 1176 col. 2
ueteranus. priui. uete. 1 17 col. 2
uenire. de bo. aut. iud. 597 col. 2
uiam publicam. de uia publi. & iti. pu. refi. 451 col. ſecunda
uicarius. de legationibus. 1217 col. 2
uiſitatorum de cenſibus. 1237 col. 2
uicinus de aqua pu arc. 92 col. 2
uideamus de interdic. ſeu. extra. ac. 435 col. prima
uiæ ſternendæ. de priui. ueteran. 1176 col. prima
uiæ uicinales. de lo. & iti. pub. 450 columna 1
uim facit. de ui & uiat. 478 col. 1
uim facit. quod ui aut clã. 525 col. 2
uim paſſam. ad leg. Iul. de adulte. & ſtup. 1081 col. prima
uinaria. de uer. & rer. ſig. 1277 col. 2
uinculorum. de uer. & re. ſig. 1280 col. 1
uirilis. de uer. & re. ſigni. 1261 col. 1
uir bonus. iudic. ſol. 546. col. prima
ultra arboris. arbo. furt. cæſar. 911 col. prima
ultimum. de pœnis. 1073 col. 1
unde cuiam. de iti. actuque pri. 492 col. ſecunda
unius facinoris. de quæſtionibus 1061 col. ſecunda
unus. qui. excan. in poſ. ea 595 col. 1
unuſquiſque. de precario. 533 col. 2
uranius. de fideiuſſor. & manda. 733 col. prima
urbanus. de uer. & re. ſig. 1270 col. 2
urbis de uer. & re. ſig. 1240 col. 1
uſura pecuniæ. de uer. & re. ſi. 1262.
uſurpatio. de uſu ſeu uſuc. 314 col. 2
uſocapio. de uſucap. ſeu uſur. 316 c. 1
uſucapio rerum. pro ſuo. 359 col. 1
uſucapionem. de uſuc. ſeu. uſur. 320 col prima
uſusfructus. de ſtatuliber. 240 col. prima
uſusfructua. de ſti ſer. 719 col. 2
utiliſſimum. ſi fa. fur. fe. dic. 908 columna prima
ultimus. de ſepulchro uiola. 954 columna. prima
ut Alphenus. de uerb. & re. ſig. 1250 col. prima
ut fideiuſſor. de fideiuſſo. & manda. 739 col. ſecunda
ut gradatim. de mune. & hon. 1203 col. ſecunda
ut ſunt. de uerb. & rerum ſign. 1281 col. prima
ut mihi. de dona. 1125 col. ſecunda
utique eius. de liber. cauſ. 235 columna. ſecunda
utique pro. de damno infecto 620 co. ſecunda
utrve id. ad leg. Iul. de ui. pub. 1012 col. ſecunda
utrum quid. ad leg. Pompo. de parri. 1021 col. prima
utrum rumpem. de uer. oblig. 674 col. prima
uulgaris eſt. de furtis. 871 columna ſecunda
uolueris. de iniur. & famo. libe. 932 col. prima
uxor expilatæ. de cri. expil. hæred. 965 col. ſecunda
uxori legatum. ad leg. Cor. de falſ. 1030 col. prima
uxorem. de manu. teſtament. 144 columna. ſecunda

FINIS INDICIS legum Digeſti. Noui.

NOVISSIMA,

ET ADMODVM FRVGIFERA EXCEPTIONVM ARBOR EDITA PER DISERTVM uirum Petrum Rebuffi de monte Peſſulano, Iuris vtriuſque Doctorem, & ſupremæ curiæ Pariſienſis aduocatum, & ab authore iam recens recognita, atque emendata.

QVIA omnis de aliqua re inſtitutio debet a definitione proficiſci, iuxta illud quod ſcripſit tuba Romani eloquij Cicero, (qui hoc modo appellatur per gl. in l. j. de ſtud. liber. urb. Ro. li. xj. C.) primo offici. lib. & refert Bald. in proœ. feudo. col. iij in fi. cum ſeq. uen. per tex. & ibi Bald. in l. j. ff. de iuſtitia & iur. & l. j. ff. ſi certum peta. & Barbat. in rub. huius titul. in c. cum in princ. & in rubri. de reſcript. col. j & de conſt. col. ij. & in rub. de poſtulat. prælat. colum. ij. & Petr. de fer. in prac. in forma poſis onum actoris. in uerſi. poſtquã. & Troilus Maluitius in tractatu de obiationib. in primo dubio. docto. in l. j. ff. de acq poſ. Bonus de curtili in tractatu nobilitatis, in ſecunda parte, & doc. in l. j. per illum tex. ff. de teſt. & l. j ff de tutelis. nã definitio eſt omnino ſubſtantia cuiuſcũq; ſignificantis ſm Barba. in ru. de re iu. in clem. Videamus ergo quid ſit exceptio. Secundo quo iure inuenta ſit. Tertio ad arboris declarationẽ accedamus. Ad primũ igitur ueniendo, cũ materia exceptionũ ſit multũ neceſſaria, per tex. in §. alio quin. inſt eo. & in auth. de teſtib. & ea, quæ partu in undecimo menſe. col iiij. poſt principiũ ibi, & in quadã exceptione. neceſſaria, & frequens, & in iudicijs uerſatilis: & ideo amplectẽda. l. legatũ. ff. de lib. lega. cum ſimilib. & definitio eſt multũ periculoſa. l. omnis definitio. ff. de re. iu. tamẽ per illas definitiones nihil mutatur in re nec ex eis obolum lucraberis ſecundũ lo. Fabrũ in §. ex non ſcripto. eo. ij. inſt. de iure naturali.

a Igitur ſic definitur exceptio per aliquos doctores Exceptio eſt ius reo competens ad elidendã, excludendamve actoris intentionẽ. & hæc definitio cõprehendit dilatorias, & peremptorias: ut tenet domi. Ant. de Tremolis. in additio. ad practi. de Bonacurſo. in prin. Ego uero inſequor definitionẽ iuriſconſulti (quia non poſſum inuenire meliorẽ) poſitã in l. ij. ff. e. Exceptio eſt actionis, uel intentionis excluſio. Hãc poſuerũt ferè omnes ſummiſtæ, Goff. Azo. Hoſt. & alij. & Barb in rubri huius titu. in clemen. licet Ang. in rub. inſt. eo. c. mihi iiij. uerſi. Capiamus primũ. tenet quod nõ eſt definitio, ſed alluſio: at ego. intra. meo exce. plenius tradidi ubi dixi ſtandum eſſe uerbis iuriſconſulti: ſiue ſit alluſio, ſiue definitio. & cõmuniter tenetur ꝙ ſit definitio: & latius declarabitur in j. diuiſione, infra. Not. tamen ꝙ exceptio duob. modis ſumitur: large, & ſtrictè ſeu propriè Large pro omni defenſione, excluſione, & replicatione: ut tenet gl. in l. ij. ff. e. nã. replicatio excludit, ergo exceptio large nuncupatur, per gl. in l. fi. C. de edet. l. uiginti quinq;. §. ſiue autẽ. ff. de pac. & l. nã poſtea. in prin. ff. de iure iuran. Strictè, ſeu propriè capitur pro defenſione, quæ reo competit cõtra actionem actoris cõpetentem contra dictum reum: ut tenet gl. & docto. in d. l. ij. & Hoſt. in ſumma huius titu. §. j. Ang. in rub. de eodem tit inſt. col. mihi. v. canoniſtę. in rub. de excep. Azo. in ſumma. uerſi. eſt autem ſciendum & gl. ſuperius allegat. & ibi Doctores. Ad ſecundam. quo iure ſit inuenta. & uidet ꝙ iure diuino in paradiſo terreſtri. nã Adã de inobedientia a domino reprehenſus cur pomum uetitũ comediſſet, actioni Dei exceptionem obijciens, relationem criminis in uxorem uertit dicẽs. Quã mihi ſociã dediſti. dedit mihi de ligno uitæ, & comedi. & Deus dixit ad mulierẽ: Quare hoc feciſti? quæ reſpõdit: Serpẽs decepit me, & comedi. hæc habentur Geneſis iij. c. & in ca. ſerpens. de pœnitẽtia. diſtinctio. j. ita tenet Spec. in proœ. ſui operis. uerſi. ſatè. Ang. in rub. huius tit. col. v. uerſi. ueniamus ad ſm. Panor. tamen in d. ru. tenet quod eſt de iure naturali: quia eſt defenſio: ſed nihil allegat. Poſſumus allegare tex. in l. ſi quidẽ. ibi, nulla defenſio. & l. defenſiones. C. eo. c. cum inter. ibi, defenſionis copia. e. tit. Sed defenſio eſt de iure naturali. tex. in clemẽ. paſtoralis §. cæterũ. de re iud. l. ſcientiã. §. qui cũ aliter. & ibi Flo. ff. ad l. Aquiliã. ergo & exceptio. Alij ut Bar. in l. ex hoc iure. ff. de iuſtitia & iure. & Ioan. Fabr. in princ. inſtit. de obligationib. c. ij. qđ ſit de iure ciuili, tenet: quæ eſt actionis excluſio dicta l. ij. eod. tit. ff. Sed actio eſt de iur. ciu. l. in commodato. §. ſicut. ibi, actiones ciuiles. ff. cõmoda. Ang. & Iaſ. in §. j inſt. de actionib. ergo & c. aliàs ſequeretur abſurdum, qđ exceptio eſſet prius quã actio & ſic excluſio. Ego dicerẽ ꝙ exceptio, quæ habet materiam de iure naturali, dr̃ illo iure inuenta: & tunc dr̃ habere materiam in hoc innocens condemnetur, & indebitè opprimatur. Nã hoc reſpicit defenſionẽ, quæ eſt de iure naturali. p dictã cle. paſtoralis. de re iu. ita tenet Deci. in d. rub. nume. vj. ad hæc col. fi. de reſcri. Si uero habet materiã præexiſtentem de iure ciuili: tũc eſt illo iure: ut exceptio præſcriptionis nõ numeratæ pecuniæ, & ſimiles ſecundũ Decium ubi ſupra. Poſſunt tamẽ omnes exceptiones dici de iure ciuili formalitate. & in modo, & ordine excipiendi, & ſe defendendi. Nã ius Ciuile nõ admittit omnes exceptiones paſſim, nec omni tpe, ſed certo modo, & ordine: ut tenent Panor. & Deci. in dicta rub. Socin. in rub. ff. eo. Ciuiliſtæ. in l. ſi quis. §. ſi is, pro quo. ff. quod cuiuſq; iuris. Canoniſtæ in c. ex parte. in ſecundo. de off. deleg. Nec obſtat qđ dicebatur de iure diuino: quia ibi erat quædã defenſio, quæ ꝓpriè non eſt exceptio per gloſſam ſingularem, & cõmuniter approbatam in capitu. primo de litis conteſtatione. in vj. ſed impropriè ſic ut reſpõdet Feli. & Deci. in rub. & in dicto cap. ex parte. Nec ẽt obſtat quod d. ciat Pan. in dicta rubrica alegando Cic. primo officiorum. ibi, primo generi &c. quia intelligitur de defenſione actuali, ſeu manuali, ad quã natura omnia animalia inclinat, immò eis dedit certa inſtrumẽta quib. ab aduerſis ſe tuerentur: ut bobus cornua. l. j. § cum arietes. ff. ſi quadr. pauper. fec. dic. l. bouem. in principio ff de ædi. edicto. ita Felinus & ibi in additio. ad eũ in cap. dilecti fi. ij. eo. tit. & ideò conqueritur homo quare natura eũ nudũ produxit ut habetur in Plinio in principio de naturali hiſtoria. & omnibus animalibus dedit inſtrumenta: ut ſupr. dixi. Nec obſtat, quod ſit de iure ciuili: quia uerum eſt in-

quantum excludi actionem, quæ eſt de iure ciuili: ut ſupra probaui: & etiā reſpectu formæ: ſed reſpectu intētionis de iure naturali; quia intētionis excluſio erat ante ius ciuile, ſicut petitio erat ante actiones, quę manu regia expediebantur. l.ij. in principio. ff. de origine iuris. Dec. ubi ſupra. Floria. in l. ſi ſeruus. numero vij. ff. ad legem Aquiliam. Effectus ex iſta quæſtione reſultantes, uide per Docto. in dicto c. ex parte.

2 Prima ergo erit diuiſio, q̄ quædā exceptiones ſunt meræ negationis, quædam actionis, ſeu iuris, quædam intētionis, uel facti. Meræ negationis eſt, quādo actio actori non competebat, nec competietat. ideo ſi actor agat, & aliquid petat, reus poteſt negare: & hæc nō eſt propriè exceptio ſecundum Soci. in rub. de except. ff. & Alexan. in additio. ad Barto. in l. prima ff. eo. gloſſ. in l. nam poſtea. ff. de iureiurando. in principio. & c. ſecūdo. de ordine cognitionū. & quia nil ponit, ideo à reo non erit probanda: ut tenet Bal. in l. peremptorias. C. ſenten. reſcindi non poſſe numer. 36. & in l. ſi quidem. in princip. C. eodem. Largè tamen exceptio dici poteſt ſecundum Dec. in d. rub. numero iij. vide Barto. & alios. in l. ſi Titius. ff. de uerborum oblig. & l. ſi pluribus. ff. de lega. j & l. quintici. §. ſi temporali. ff. de adminiſt. tut. & hanc poſui primum: quia in ius uocati ſunt faciles ad negandū. l. item ſi unus. § ti. ff. de arbitris. & prima reſponſio reorum eſt negatio ut oculariter uidemus.

3 Aliæ ſunt actiones, ſeu iuris, & ſunt quæ actionem præſupponunt: ut ſi Titius decem mihi promiſit metu, & ago: habeo actionem ex ſtipulatu: tamen Titius habet exceptionem metus, quæ excludit actionem ex ſtipulatu: ideo in definitione ſupra fuit dictum q̄ eſt excluſio actionis per textum in d. l. ſecunda. & regulariter exceptiones in ſcriptis non apponuntur, ſed ſat a eſt q̄ in actis per notarium redigantur, & ſcribantur: ut tenent Bartol. & alij in l. prima. ff. eodem. Florianus in lege in exceptionibus. ff. probationibus. lege prima notab. ultimo. ff. de edendo per Alexandrum, Decium in capitulo quoniam. numero 26. de proba. Aufrer. in deciſionibus capellæ Toloſanę, quæſtione 110. Antonius de Tremolis in additionibus ad practicā Vberti de Bonacurſo in rubrica de peremptorijs exceptionibus. in uerſic. & ſubtiliter. & Lanfran. in repetitione dicti capituli, quoniam in uerſicu. exceptiones. in fine. & Ange. col. mihi. 15. in rubrica. imò ſufficit quod proponatur factum ex quo reſultet exceptio: licet non dicat Excipio, ſecundum Baldum in dicta lege prima niſi in exceptione recuſationis, & ex communicationis, quæ in reſcriptis debent proponi: ut tenet Philippus Francus in capitulo appellatio. de appellatio. in vj. & Fel in. in rubri. uide tamen Barba. allegantem text. in quibus debemus dicere, Excipio uel excipiendo dico in capitul. cum in cauſa. numero quarto. de officio delegati. quod intelligitur in doctis ſecus in ignaris: quia ſufficit factum narrare. vide textū in ca. delicti ſib. j. prima de appellationibus. Et iſta eſt propriè exceptio ſecundum Socinum ubi ſupra, & doctores in rubri. de exceptio. in decretalibus & per gloſſam in lege qui ſe debere. ff. de conditione cauſa da. & in lege, in rebus C. de iure dotium & Alexand. in additio. ad Bartolum in dicta l. ſecunda. & licet. excludat actionem, non tamen tollit reſtitutionem in integrum, per gloſſ. ſingula. in lege in cauſæ. ſecunda. ff. de minoribus. ſecundum Rauen. in alphab. in uerſic. exceptio.

4 Item aliæ ſunt intentionis, ſeu facti, quæ actionē non competere actori oſtendunt: ut ſi ſolui tibi decē quæ debebam, ſublata eſt actio in inſtitu. quibus modis tollitur obligatio. in principio. Si iter um petis, excipiam, & excludam intentionem tuam: quia actionem non poſſum excludere, cū nulla ſit, hoc declarāt Paulus, & Iaſon in lege Titia. ff. de uerborum obligatio. Vel poteſt dici exceptio facti: quia ſicut de facto agis, ita de facto excipio glo. Bartolus, & alij in dicta lege ſecunda & in lege obligationem ferè. §. fi. ff. de actioni. & obligatio Barbat. in rubric. eiuſdem titul. in cle. & Doctor. in dicta rubri. in decreta. & Angel. col. mihi v. Lanfranc. in repeti. c. quoniam in uerſicu. exceptiones. de probatio. gloſſ. Iaſ. & alij in dicta l. qui ſe debere. Anto. de Tremolis in additio. ad practi. de Bonacurſo. in principio. & in rubrica. de peremptor. exceptio. uerſi. animaduertas igitur. ubi ponit octo ſpecies exceptionis intentionis, quas uide per te, non pono hic: ſed in tractatu de exceptio. ponam, & alia amplè ibi uiſeram. Alio tamen modo appellatur exceptio iuris uel facti: ut per Bald. in marga. in uerſicul. exceptio. in 28. quæſt. & Panormi. in capitu. paſtoralis. numero 22. eodem titu. & in hoc po eſt iudex abſoluere reum eo etiam non petente, cum ſit in iudicio agens ſine actione: ut tenet Barto. & Pau. in dicta lege ſecunda licet Socin. ibi dicta rub. aliter dicat: ſcilicet quod poſtquam ponit, eſt uera exceptio. Feli. Dec. & communiter alij in d. rubri. contrarium tenent. & Legiſtæ ubi ſupra Bald. in lege peremptorias. C. ſenten. reſcin. non poſſe. Et tamen de ſtylo curiæ parlamenti Tolo. quod licet reus ſi paratus ad prædictas exceptiones probare, & ſe offerat, tenebitur tamen implere manum curiæ de tanto quantum petit actor: alias ad ipſas proponendas non admittitur: ut eſt modus loquēdi, (que il garniſſe la main, & ampliſſe la main de la court:) ut habetur in ſtylo parlamenti. in eodem titu. in § de ſtylo. & ibi ratio ponitur: quia debitores malitioſè & cauſa diffugij quandoque proponunt: ut res uel bona de quibus incontinenti poſſet fieri ſatisfactio interim pendente dicta probatione poſſint elongare, uel conſumere. ideo hic dolus non debet eis patrocinari. cap. ſedes. & capit. ex tenore. de reſcrip. & capitu. ex literis. de dolo, & contumacia. cum ſimilibus.

5 Secunda diuiſio eſt quod quædam ſunt eccleſiaſticæ, ſeu ſpirituales, quædam mixtæ, & quædam ſeculares. Eccleſiaſticæ ſunt, quæ coram iudice eccleſiaſtico probari debent: & de his iudex laicus non ſe intromittit: ut ſi iudex laicus detinet clericum in ſuis carceribus, poteſt excipi: quod eſt clericus: & coram iudice eccleſiaſtico remittetur: & ibi dicta exceptio probabitur, per textum. in capit. ſi iudex laicus. de ſententia. excommunica. in vj. Miratur tamen d. Benedic. in repeti. capi. Raynutius. in uerſicu. & uxorem. numero. cccexl. de teſtamen. quod in regno Franciæ non obſeruetur. & Guido Papæ in ſuis deciſio. quæſt o. cxxxviij. & do. Barth. de Caſſa. in conſuetu. Burg. in rubrica. (des iuſtices.) in §. quinto in gloſſa. (Sil nagrace.) numero lviij. cum ſeq. Et tales iudices hoc non obſeruantes non ſunt tuti in foro conſcientiæ ſecundum eundem de Caſſa. in rubrica. (des iuſtices.) uerſicul. (& droictz diceilles.) in numer. xlj. Nota tamen quod licet curia parlamenti de tonſuræ proprietate non debeat cognoſcere: tamen an ueſtis ſit clericalis nec ne cognoſcere poteſt: quia hoc cognoſcere nō eſt cognoſcere de re ſpirituali, ſed temporali: ergo cognoſcit de pileo partito: & an ueſtis ſit clericalis: & de caligis, & alijs ueſtibus, & indumentis: ut areſto fuit Pariſijs deciſum in quæſtio. per areſta. quæſtio. xlij. & in ſtylo parlamenti in quarta parte areſto clxxxiij. & clxxxvj. idem do. Barth. de Caſſa. in conſuetudine Burgun. in rubrica. (des iuſtices) in §. 5. in gloſſ. (Sil na grace) numero. lix. uerſicul decimo fallit. Idem in exceptione excommunicationis, per textum. in c. corripiātur. ibi, Epiſcopale iudicium. 24. quæſtion. iij. & Specu. in titul. de competen. iudic. aditio. §. primo in princip. poteſt etiam coram ſeculari iudice proponi: ut no gl. ſingu. in lege prima. C. de iuris. & facti igno. & cap. j. de exceptio. in vj. & docto. in c. intellex imus. de iudi. Hoc tamen non ſeruatur in curijs laicalibus huius regni ſecundum Ioannem Fabri. in §. finali, Inſtitutio.

da

de cura. Sed unde tantus abuſus proceſſerit, ignorat Guliel. Benedict. in repet. c. Raynutius. in verſic. mortuo. in i. numero. cclxxxij. de teſta. & Aufre. in deciſio. capellæ Toloſa. quæ. cxxxiij. & clxxxix. & ibi decidit an excommunicatus poſſit mentionem de occultis impetrare. hanc conſuetudinem reprobat ſubtilis Petrus de Bellapertti. in l. placet. C. de ſacroſanctis eccle. addit. ad Vber. de Bonacurſo. in rubric. quib. modis examen iudi. ordi. declina. & text. de iure ciuili loquentes de excommunicatione, uide per Barbat. in clemen. unica. col. iij. eod. titulo, & ultra eum text. in l. hi qui ſanctam. de apoſta. gloſſ. in capit. uno. quo tempore miles inueſtituram petere debeat. Executio tamen bene poteſt fieri aduerſos monachum, & alium uirum eccleſiaſticum in ſua temporalitate fructibus pendentibus, & in redditibus nondum receptis: ut dicit Ioan. Maſueri. in rubrica de executio. in uer. item creditor. & hoc uidi multotiens practicari: ideo bene no. Idem in exceptione uſurarum. cap. præterea. & per totum. de uſur. quod intellige uerum ſi ſuper iure contentio oriatur. ſecus ſi ſuper facto: quia tunc iudex laicus erit competens, ſecundum Bart. Iaſ. Herscula. & alios in l. Titia. ff. ſoluto matri. Bart. & alios in l. quoties C. de iudic. Bart. in l. ij. ff. de iuriſdictione omniũ iudicum licet multi Cano. contragẽtur in cle. diſpẽdioſam, de iudi. Poteſt tamen iudex laicus excipienti ſtatuere tempus intra quod ſe præſentet excipiens corã iudice eccleſiaſtico, non tamen quod probet, ſecundũ Vicen. in l. ij. nume. vj. de re iudica. ff. iudic. Alexand. conſil. xcj. in ij. uolum. Et an arbitrator poſſit de uſuris cognoſcere, & quæ requirantur antequam iudex eccleſiaſticus poſſit inhibere iudici ſeculari: uide per Alex. conſil. ix. in iiij. uolu. Idem in exceptione hæreſis. c. ad abolendam. & per totũ, de hæret. & c. ut in inquiſitionis. de hæret. in vj. Alias exceptiones uide per text. & ibi not. in cle. diſpendioſam. de iud. c. cum ſit generale. de foro competen. & in locis ſupra allegatis.

6 Mixtæ ſunt, quæ tam coram ſeculari, quàm coram eccleſiaſtico iudice proponi, & probari poſſunt: & de his tam unus, quàm alius cognoſcit: ut exceptio ſacrilegij. gloſ. in dicto. capit. cum ſit generale. Idem in exceptione iuramenti, ut obſeruetur: quia tunc eſt mixti fori. de ſeculari patet in c. licet mulieres. de iureiuran. in vj. de eccleſiaſtico. in capitu. fin. de foro competen. eodem lib. idem tenet Alexan. conſilio. xxix. numero iij. in iiij. uolu. idem Feli. in c. ij. numero. xxviij. uer. iij. concluſio. de reſcriptis. & melius per Alexan. conſil. clj. in vij. uol. Exceptio adulterij eſt etiam mixti fori. de ſeculari patet in c. cum ſit. & ibi Doc. de foro cõpeten. & ibi uide alias. & in l. quoties. C. de iudi. & in d. l. Titia. Idem quando agitur de reparatione eccleſiæ: nam & eccleſiaſticus, & ſecularis eſt competens: per t. xt. in l. hæreditas. ibi, principali, uel pontificali. de petit. hæred. ff. & Benedic. in repeti. c. Raynutius. in uer. ſi abſque in ij. numero. 35. in ſubſtitutione fideicommiſſaria. de teſta. Alexan. conſi. 170. in ij. uolu. & in ſtylo parlament. Toloſa. in parte quarta areſto. 229. & ibi in additio. Notandum eſt tamen quod ſi laicus uulnerat clericum, uel uerberat, crimen eſt mixtum, ſecundum Ioan. Baptiſtam in repe. l. cunctos populos. col. 13. de ſumma trini. C.

7 Seculares, quæ ad cognitionem iudicis ſecularis ſpectant: & de his iudex eccleſiaſticus non ſe intromittit, ut ſi agatur actione reali, & inter laicos (idem tamẽ in clericis) coram iudice eccleſiaſtico. nam poteſt excip. ut coram iudice laico agatur: per tex. in c. quo iure viij. dist. &c. cum deuotiſſimã. iuncta ſubſcriptione, quæ reginæ Galliæ dirigitur: & illa de poſſeſſione cognouit & capitu. ſequen. ibi, & ueſtra regia dignitate. xij. q. ij. Et quicquid ſit de iure, in Francia tamen obſeruatur clericos in realibus conueniendos coram ſeculari ex conſuetudine tanti temporis cuius memoria non eſt in contrarium. ſecundum Ioannem Fab. in authen. ſtatuimus. C. de Epiſcopis & cleric. & in §. ſuſtinetur. de ſatiſda. Pan. in c. qualiter. de iudi. patruus meus la rebuffi. in l. unicos. de pala. ſacra largi. libro. 12. Aufre. in repetitione. cle. primæ. de offi. ord. col. 76. in parua impreſſione. Idẽ tenet Benedic. in rep. c. Raynutius. in uerſi. & uxorem. numero. 431. de teſtamen. & in magno conſuetu. in rubri. (Des cas qui peuuent toucher le Roy, & Leueſque) uerſic. (ſi lofficial. & Io. maſuet. in rub. de iudicibus. in principio. dominus meus, & conciuis do. Nico. Boer. in conſue. Bitur. in §. 26. de iuriſdictione omnium iudicum. & de hoc fuerunt prolata multa areſta: ut habetur in ſtylo curiæ parlamenti. Toloſa. in quarta parte, areſto. 15. & a primo capitulum ſancti Maximi fuit in decentis libris condemnatum: quia de actione reali cognouerat: ut habetur ibidem areſto. 176 & in qõ. per areſta. quæſtio. aliuj. ubi Pariſius fuit per ſupremam curiam pronunciatum anno. 1384. & idem quæſtio. 379. areſto ultimo. Item de omni crimine priuilegiato: ut læſæ maieſtatis, falſæ monetæ, ſaluæ gardiæ. & portus armorum, & aliis ſimilibus ſecundum Benedict. ubi ſ. numero. 435. & ample Ioan. Feraldus in tractatu. de iuribus, & priuilegijs regni Francorum per totum, maximè decimonono priuilegio ubi multa allegat. & Cigaul. in tractatu ſuo de bello. Italico, in c. regali. Errant tamen aliqui iudices ſeculares uolentes quoslibet clericos punire pro portamentis, uel quorũlibet aliorum armoru, cum non committant crimen portus armorum: ſed in magno conſue. declaratur tunc committi illud crimen in rub. (des droits royaulx:) uerſicu. (Item auront leſditz baillifz, & lieutenans & non autres la cognoiſſance punition, & correctiõ des crimes de leſe maieſte, port darmes notables, qui eſt a entẽdre quand il auront cõpagnie de gẽs garnis dautres armes, que deſpees, cousteaulx, ou batons &c.) & in uerſic. (Item pluſieurs.) in rub. (de gens non maries.) & Feraldus ubi. ſ. dicit. tunc committi quando uilla contra uillam dominus caſtri contra alium cum armis: & coadunatione gentium: non tamen ſi duo ſe uerberant: quod bene no. & de crimine priuilegiato uide in q. per areſta. quæſt. 177. areſto. 11. & in ſtylo parlamenti Toloſa. in vij. parte rubrica de accuſa. ordina. 10. idem in petitione Laudimiorum ſecundum do. Bar. de Caſſa. in conſue. Burgun. in rubrica. (des cẽſes.) in §. j. in gl. j. numero. 9. & ſeq. idem dicentem in arreragijs: ut habet in quæſtio. per areſta. quæſt. l. ſed contrarium fuit dictum Toloſæ: ut in eius ſtylo continetur, areſto. 49. ideo concord. quod quando promiſſio arreragiorum interuenit: quia reus promiſit dicta arreragia ſoluere tũc iudex eccleſiaſticus cognoſcit: & ita intellexerũt domini conſiliarij Toloſani & Pariſienſes: ut habetur in quæſt. per areſta. q. 87. Secus ſi aliqua promiſſio non interuenerit: quia tunc ſolus ſecularis cognoſcit. & ita intelligitur. q. l. areſtorum Pariſijs hoc tenet Ioan. Maſuer. in rubric. de iudica. in princi. & caſus in quibus gentes regiæ cognoſcant, contra clericos, ponit d. Bartho. de Caſſa. in conſuetu. Burgund. in rub. (des iuſtices.) in gloſſ. (& droictz dicelles. nu. cj. & §. v. gl. (Sil na grace.) nume. viij. cum ſeq. & Auſt. in ſuo tract. caſus in quibus iudex ſecularis &c. & an clericus poſſit banniri per ſecularem iudicem Ioan. Galli. ubi. ſ. q. 66. & trib. modis dicit negotiũ ſeculare eius tenet d. Caſſa. l. rub. (des iuſtices.) i §. vj. gl. (meſſieurs.) nu. 32. Idem ſi ſeruientes regij uerberentur, uel, hoſtiarij parlamenti officium exercendo: quia tunc curia ſuprema cognoſcit. & in materia prouiſionali ſecundũ Vinc. Gigaut in alleg. iuris in uerſi. capitulum regale. quod ego intelligerẽ qñ eſſent ſeruientes curiæ ſupremæ, uel oſtiarij, uel officiarij, uel executiones facerẽt pro eadem curia: alias ſecus p ſupradicta.

8 Tertia ſuccedit. & principalior diuiſio. q exceptionum: q̃dã ſunt dilatoriæ: quædã anomalæ. q̃dã mixtæ,

& quædam quaſi peremptoriæ. Dilatoriæ ſunt, quæ actionem differunt. l. ij. § ſi. ff. eod. & in §. appellantur & ibi Docto. inſti. eo. & in duplici differẽtia reperiuntur: quia quædam ſunt meræ dilatoriæ. quædã iudicij declinatoriæ. ita gl. in c. ſi quis Epiſcoporum. iij. q. vj. Petrus de ferra. in practica ſua in forma reſponſionis rei conuenti. in uerſicu. ſaluis aliis exceptionibus. & in his quomodo ſit cõcludendũ ſcribit in d. exceptio.

9 Dilatoria mera eſt dilatoria ſolutionum: ut ſi feciſti mihi pactum de non petendo uſque ad certũ tẽpus: ſi ante petis, habeo exceptionem per quam poſſum ſolutionem differre. l. tertia. §. primo. ff. eodẽ. uel ſi ſim cõdemnatus in actione perſonali, & ante quatuor menſes conuenior, poſſum per exceptionem differre ſolutionem uſque ad quatuor menſes. l. ij. & l. debitoribus. ff. de re iudi. & ibi Docto. l. ſecunda. C. de uſur. rei iudicatæ. c. quod ad cõſultationem. de ſen. & re iudic. & in dote quãdo in pecunia conſiſtit. l. una. §. exactio C. de rei uxo. & Specu. eo. tit. § nũc uidendum in principio. & quando ante tẽpus petit, induciæ tẽporis reſtantis debent duplicari. per textum, & ibi eſt communis opinio docto. in § ſed hodie. inſt. eo. docto. in l. unica. de iure fiſci lib. x. C. Vber. de Bonacurſo in rub. quibus modis ſuo nomi. gen. cuiuſ. ter. & ibi in additio. ad eũ ponit quatuor limitationes in uerſi. impeditor uide Aufre. in deciſio cape. Tolo. quæſt. cclxxix. & Præpo. in c. ex parte. in ſecundo. col. ij. de appella. Et iſtas quis debet proponere ante litẽ conteſtatam: ſed eas non tenetur probare niſi intentione actoria fundata. l. exceptionẽ. & ibi Docto. C. de proba. l. ſi quidam C. de exceptio. ca. j. de lite conteſta. in vj. quod intellige. & declara, vt per additio. ad Vber. de Bonacurſo in rubri. de impedimen. & exceptio. uer. attende tamẽ. & ſi opponens exceptiones in harum probatione deficiat, poterit ſtatim in expenſis cõdemnari: per textũ & ibi Doctor. maximè Philip. in ij. not. in c. j. uerſiculo ſi quis igitur eodem titul. in vj. Et ſi non ſint oppoſitæ in cauſa principali, in cauſa appellationis opponi poſſunt minime, ſecundum Feli. in capitu. cum Ioannes numero. xxix. de fide inſtrumento. niſi redderent iudicium retro nullum, ſecundum Philip. in capi. licet colum. ij. de appella. in vj. & aliis caſibus poſitis per Felino cap. ad audientiam. in ij. numero. xiij. uerſicu. omittens di'ator. am. de reſcript. Quia pars litem conteſtando dicit ſe uelle litigare, uel ſe uelle præſumitur, cum nihil dicat cõtra ingrediendo negotium: ſed dilatorias proponendo dicit ſe nolle litigare, ſaltem tacitè, cum ueniat ad iudicium differendum: & ſic ex propoſitione iſtarum poſt litem conteſtatam reſultaret quædam contrarietas. c. cum cauſam. & ibi not. de appella. merito tanquam ubi contrarius non debet audiri. per tex. in cap. ſolicitudinem. de appella. in l. ubi repugnantia ff. de regulis iuris l. Titiæ. ff. de conditio. & demonſtratio. Panor. in capitu. exceptionem. numero. x. de exceptio. Limita tamen quod diximus, uidelicet, quod ante litem conteſtatam proponantur in nouem caſibus poſitis per Alexan. in l. ita demum. C. de procura. & ibi Iaſ. multos alios addit. & Fely. in capitu. exceptionem. & ibi alij eodem titul. Dominic. & Ioan. de Turre cremata in capit. ſi quis Epiſcoporum. in iij. quæſt. vj. Ant. de Tremolis in additio. ad Vber. de Bonacurſo in rubrica de impedimen. & exceptio. quæ contra reſcript. uerſicu. & eſt ſciendum. & Petrus de Bellapertica in ſuis quæſtioni. quæſtio. xxvij. Alexand. in l. ſi mulier. ff. ſolu. mat. Et ſi iudex denegauerit eas admittere, habet pars appellare: alias eas non poteſt amplius proponere etiam ſi proteſtatio interuenit, contra gloſſ. in capit. ex con quæſtione. de reſtitu. ſpolia. quam reprobant Anto. de Butrio, Areti. & alij. in capitu. tam literis. de teſtibus do. in capit. in primis §. quia igitur ſecunda. q. j. addi. ad Vber. in loco proximè allegato. uerſiculo, & quid ſi iudex. Præpo. in capitu. ex parte. in ſecundo. colum. ij. de appellatio. Si tamen contineret notoriam falſitatem, nõ eſſet per iudicem admittenda: per gloſſ. & ibi. Doctor. & Philip. in capitul. ſtatutum. in princip. in uerſicu. copia. de reſcriptis. Et breuiter nota quod omnis exceptio quæ nõ perpetuo, ſed ad tempus impedit, eſt dilatoria: ut tenet Bartio. in l. tertia. ff. eodem. & Nico. milius in repert. in uerſic. exceptio ordinis. Formam proponendi uide per Specu. in titulo eodem. §. uiſo. uerſic. & nota quod omnes dilatoriæ.

10 Aliæ ſunt declinatoriæ iudicij: & iſtæ etiam ſunt dilatoriæ: per gloſſ. in l. iiij. ff. eod. & in l. Pomponius §. ratihabitionis ff de procuratoribus. Panor. in capitu. paſtoralis numero. xv. & Feli. colum. iiij. eod. tit. Do. in capitu. ut circa. uerſicu. alioqui. de elect. in vj. Præpo. in capit. ſi duobus. colum. v. & ſequẽ. & capit. interpoſita. de appella. Et iſtæ debent proponi, & probari ante litem cõteſtatam: quia natura earum (paucis exceptis) non eſt reddere iudicium. inutile poſtquam eſt fundatum, ſecundum Baldum in l. exceptionem. numero. iij. C. de probatio. nec iudex poteſt eas reſeruare poſt litem conteſtatam, niſi de expreſſo conſenſu partium quia iudiciarium ordinem non poteſt mutare ſecundum Alexand. conſi. clxxxiij. in vj volu. Areti. conſi. lxxuj. uide Aufre. in deciſ. capel. Toloſa. q. clxxx. E. hæc eſt multiplex, nimirum onde colplex. ut in arbore patet, & in ea declarabitur. Cautela tamen eſt ſi uelis excludere aduerſarium ab opponendo iſtas, ut facias interrogari eum per iudicem an uelit litigare: & ſi reſpondeat ꝙ ſic, amplius non poterit declinatorias opponere. & hoc ſi ſciebat ſibi competere: ut tenet Cepo. in cautela. xxx. & cano. per illum textum in princ. uerſic. & melius in uerſicu. exceptio declinatoria ut ſuſtinent. Sed. ut te defendas ab iſta cautela, conſtituas procuratorem ad reſpondendum aliis exceptionibus tuis: uel poteſt eis reſpondere talibus exceptionibus. & hoc tenent Docto. in capitu. primo. de iud. & ibi do. de ripa. Notandum eſt tamen ꝙ ſi aliquis ſe ſubmittat parere mandatis curiæ, non poterit iudicium declinare, ſecundum Paulum, & alios in l. prima. ff. ſi quis in ius voca. non ierit. & illa ſubmiſſio quam faciunt cordie capis ſe ſubmittendo miſericordiæ curiæ, non ualet, niſi fiat ei miſericordia: & ideo appellat, & omnia agit tanquam non eſſet ſubmiſſus, exceptis declinatoriis. per tex. & ibi Docto. in c. ſanè. de renun. Corſet. in repe in uer. uerba iſta. Guido Papæ in ſuis deci. q. cccxcv. & ibi uide de aliis ſubmiſſionibus. & in c. ueniens. ibi, ſe gratiæ capitu. commiſiſſe. de renuncia.

11 Prima competit ratione iudicis: & hoc tripliciter. Primo reſpectu amoris ubicunque uerifimile eſt ex coniecturis ꝙ una pars ſit magis dilecta, quam altera: & tunc iudex recuſatur, ut tenet Antonius de Butrio in capitu. poſtremo. & ibi Præpo. col. iij. de appella. & not. in c. accedens. in ij. ut lite non conteſta. c. ad hæc. de reſ. ſp. c. cum. R. & ibi doct. de officio. delegati ſi ſit pater. uel conſanguineus actoris: nam poterit iudicium declinare, per tex. in l. qui iuriſdictioni. de iuriſdi. om. iud. ff. & ibi Doct. & hoc in lxxv. caſibus poſitis per Præpoſitum in c. poſtremo. de appell. Secundo reſpectu odij. quãdo apparet. ꝙ iudex alterã partẽ odio proſequitur. c. cum ſuper. & ibi glo. & Docto. de offic. deleg. Tertio ratione indifferenti & non ratione odij. uel amicitiæ ſed alia ratione: ut quia iudex eſt Infamis, excõmunicatus, furioſus. l. neque famoſa. C. de digni. lib. xij. etiã infamia facti. l. ij. ff. de ſena. duct. in c. ſcilicet ſtatus. de reſcrip. & l. cum lege. ff. de arbitr. l. quidam. de re iudi. & l. cum prætor. ff. de iud. & primus actus. debet eſſe legitimatio iudicis & prius in eu debet opponi. ſecundũ Feli. in c. inter. col. ij. & ſeq. de re iud. & Vber. de Bonacurſo in rub. de recuſa. in uerſi. & quanquam. & ibi in addi. ad eũ Philip. in c. ſi cõtra unũ & c. iudex. de of. de le. l vj. Si tamẽ exceptio ſuggillat, ſeu notat famam iudicis, ſeu honorẽ: ut quia oppo-

opponitur quod eſt infamis, uel ſeruus: tunc ſuperior de illa cognoſcit, uel arbitri eliguntur, ſecundum Bar. Alexand. & alios in d.l. quidam. ff. de re iudi. & Cano. in c. cum ſuper. de offic. delega. & in c. ſuper literis. de reſcri. & in c. j. eo. titu. in vj. & in c. ſi contra. & ibi Philip. in ij. no. de off. dele. c. j. li. vj. Nicol. milus in rep. in uer. exceptio excommunicationis contra &c. Hæ tamen non ſunt propriè exceptiones. per glo. ſing. in c. quoniam. in uer. exceptiones. de probat. & ſecundum Feli. in rub. eiuſdem tit. de excep. & ſequuntur Doc. in d.c. quoniam. & addi. ad Vber. de Bonacurſo, in rub. de impedimen. ſiue exceptio col. iiij. licet aliqui intelligant in delegato, non in ordinario: ſed & alia quæ contra iudices poſſunt opponi, uide per Neapo. de monte albano in lib. qui fug. tutus nominatur, c. exceptiones contra iudices. & Spe. in titu. de iudice deleg. in § penult. & ulti. & Ang. inſtit. eo. §. præterea. in ij. col. viij. cum ſequen. Vber. de Bonacurſo in practica ſua rub. quib. modis examen ordinarij iudicis declinatur. Formam proponendi uide per Spec. io ti. eod §. uiſo. uerſi. ſi uero contra. & Petrum de Ferrarijs in ſua practica in forma libelli. de declina. iuriſdi. alicuius iud. per totam illam formam libelli, & Bart. & alios in l. j. C. de teſta. & quando ualeat proceſſus ſi non opponatur, uide plenè Panorm. Felin. & Deci. in c. ſciſcitatus. de reſcriptis.

22 Aliæ cōpetunt ratione actoris: ut ſi quis agit contra me, excipiam quod eſt bonis ei interdictum ratione prodigalitatis. Item eſt demens, ſurdus, furioſus, fatuus: uel mulier luxurioſa. per tex. io §. præterea. uerſi. item furioſi. inſtitu. qui. non eſt permiſſum facere teſtam. l. j §. fin. cum l. ſeq. ff. de poſtuland. l. conſilio. ff. de curato. furio. & l. & mulier. illo titu. & uide cautelam per quam poteris prohibere meretricem, & mulierem luxurioſe uiuentem teſtimonium dicere ſcilicet quod ei bonis faciat interdici. l. & mulieri. de cur. furi. ff. ponit Tho. ferr. cautela vj. & Benedict. in repe. c. Raynu. in uerſ. mortuo. in primo nume. cccxj de teſtamen. ponit de triplici prodigalitate. Alia quæ contra actores poſſunt opponi, uide per Vber. de Bonacurſo in practica ſua. rub. quibus modis ſuo no. agentes ciuiliter. per Specu. io titul. de actio. in §. j. Nepos, ubi ī. rubrica. de excep. contra actores. Angel. §. præterea. iam allegato.

23 Aliæ competunt ratione rei: ut quia legatus miſſus in legatione conuenitur, nam poteſt excipere, & iudicium declinare. l. ij. §. legatis. ff. de iud. & alijs modis ibi poſitis per textum & Doct. Quod intellige ſi illud priuilegium allegetur. alias non competet. c. ſi. ibi, quam ſi tunc allegaſſet. de foro compet. tex. in l. iiij. §. hoc autem iudiciu. de dam. infe. in cle. cauſam. de electio. c. j. de ſepul. in vj. Guido Papæ in ſuis deciſio. qō. 2a t. & Alexan. conſ. 96. in iiij. uol. Ioan. maria, uulgo Riminaldus. in l. ij. nu. v. de bono. poſſeſ contra tabul. C. Iaſ. in l. uniuerſa. C. de precl. imper. offer. & in l. ſcimus. C. de inof. teſt. Tho. parpalia io repe. l. ſi quis maior. ta. no. de tranſac. Tenebuntur tamen tales cōuenti promittere & coram ſuo iudice ſe præſentabunt. l. ij §. ſed ſi dubitetur. ff. de iud. Hodie tamen nō competit hæc exceptio ſi conueniantur in curia Romana: ut tenent do. de Rota, deci. 118. in antiquioribus. Alia quę poſſunt opponi contra reum, uide per Spe. io titul. de reo per totum & Vber. in rub. quib. mod. exa. ordi. iudi. uer. ratione rei. Poteſt etiam opponi miſta conſiderationem, uidelicet iudicis & actoris, uel iudicis, & rei: per text. io l. Iulia. ait ſi alter. ff. de iud. & Vber. ubi ſup. uerſi. ſi. ſed intendo cum ſuperioribus ſimplicib. comprehendere licet miſtum ſub ſimplicibus regulariter non comprehendatur, per glo. & doc. in l. ij. ff. de uerb. oblig Ang. & Iaſon. in §. j. inſti. de actionib. Albet. in tracta. ſtatu. in q. 29. & 33. in ij. parte. Alexand. conſi. 115 in ij. uolu. & conſi. 82. in iij. uolum. & Ioan. de monte Ferrato in rep. l. Gallus. §. & quid ſi tātum. col. 20. & ibi, Fortu. ff. de liber. & poſthu.

24 Aliæ cōpetunt rationi ſyndici, ut ſi forte aliquis tanquam ſyndicus aget: in cuius conſtitutione non fuerunt inſerta legitime nomina conſtituentiū in inſtrumento prout debet fieri. l. ſi. & ibi Bar. & patrus meus Rebuffi. de uenden. rebus. ciuita. lib. 11. C. Bar. in l. fin. de præd. curia. lib. 8. C. niſi eſſent tot conſtituentes qui non poſſunt in pelle pergameni deſcribi: quia tunc ſufficit quod notarius opponat quod maior par, uel ſanior conſtituit: ſecundum Io. Fab. in §. ſi. inſti. de cura. Alex. conſi. j. in iiij. uol. Bar. in l. j. de Albo ſcribendi. ff. Sal. in l. prima de rebus eorum qui ſub tutel. uel cura. ſunt & in l. ciuitas. ſi certum pet. Item poteſt opponi quod eſt conſtitutus a concilio non congregato tuba, cornu campana, uel nuncio ad hoc ſpecialiter deputato ex priori commiſſione, uel ſuperioris regentis collegium, uel uniuerſitatem. gl. & ibi Doctores in l. ij. de decur. lib. x. & in l. actuarior. de octua. lib. 12. C. uel opponitur quod non eſt conſtitutus a duob. partibus ut oportet. l. nulli. ff. quod cuiuſq; uniuerſita. no. l. plane. de decre. ab ordine faciendis. & l. nominationū. de decurio. lib. 10. C. Alex. conſi. 210. in prin. in vj. uolumine. Alias exceptiones, quæ poſſunt opponi contra ſyndicos actores, & œconomos. uide per Nepot. ubi ſupra cap. contra procuratores, ſyndicos, actores, & œconomos Vber. de Bonacurſo in practica ſua, in rubri. de excep. opponendis ſyndicis uel actoribus. Spe. io titu. de ſyndico. canoniſtæ io cap. uno de ſyndico. An in §. præterea. ſæpius allegato. colum. 24. & dominus. Bar. de Caſſa. in cōſue. burgun. in rub. (des forfaitz.) §. vj. in ſi.

25 Ratione procuratoris aliæ opponuntur: & iſtæ procuratoriæ uocantur. l. iij. §. procuratoriæ. ff. eod. §. præterea in ij. inſti. eodem. & ſeptem modis poteſt opponi. Primò reſpectu conſtituentis: quia a minore uigintiquinque annis eſt cōſtitutus ſine curatore. l. neq;. C. de procura. Secundò ratione eius qui conſtituitur: quia miles, ſurdus, mulier. l. filiuſfamilias. §. milites. & l. mutus. ff. de pcu. Tertio reſpectu actionis: ut quia eſt criminalis, in qua non poteſt procurator interuenire. l. penul. §. ad crimen. ff. de publicis iud. l. ſeruum. §. publicè. ff. de procu. quod eſt uerum quando reus non eſt captus: ſecus ſi detineatur in carceribus: quia tunc procuratorem conſtituit ad ſe defendendum: ut tenent Bar. & Imol. in dicto §. ad crimen. & Philip. in ca. j. numero vj. de iudicijs. in ſexto. & domi. de Rota in deciſio. ccſ. io nouis. & uide dominum Bart. de Caſſa. in cōſuetu. Burgundiæ. in rub. (des droictz &c.) in numero 22. §. v. gloſſa (es droicts.) Item poteſt procurator rei opponere exceptiones impedientes proceſſum: ut quod libellus inquiſitionis non procedat: uel quod iudex non poteſt inquirere, uel actor accuſare, & ſimiles, ſecundum Bar. in d. § ad crimen. Alexan. in conſil. 138. col. fin. in vj uolumine. Hodie uerò in regno Franciæ nullos admittunt ad accuſandum criminaliter: ut tenet dictus Benedic. in uerſi. & mortuo. in primo numero. cc. de teſtament. excepto procuratore regio ſecundum eum, qui eſt magnus magiſter: ut Ioan. Fab. atteſtatur in §. ſi. inſti. eodem. Quarto opponitur de cautione non præſtita: ut l. Pomponius §. ratihabitionis. ff. de procuratoribus. Quinto ratione formæ: ut quia non eſt conſtituta ad defendendum, ſed agendū ſecundum Speculā. in tit. de procuratori. §. ratione autem formæ. Sexto ratione officij: ut ſi tutor, uel curator contra pupillum, uel adultum ſuum actionem ſuſcipiat, uel ceſſionem illarum: uel conſtituatur procurator nam poterit opponi contra: ut in authen. ut hi qui obliga. ſe habe. perhibent rer mino. in princip. colum. vj. l. frater. & ibi no. ff. de cond. indeb. l. ſi. latius. ff. ſi. ſeruitus uendicetur. Septimò ratione cauſæ: ut ſi conſtituitur a maſculo ad ætatis ueniam impetrandum, uel ad actionem popularem: uel ſi eſt procurator generaliter conſtitutus, & in integrum reſtitutionem petat: uel

uelit intentare interdictum de liberis deducendis. in quibus nõ ſufficit mandatum habere generale l. ij. de his qui ueniam ætatis impetra. C. & l. ij. de publicis iud. l. licet. C. de procura. hoc ſequitur Vbert. de Bonacurſo. in ſua practica. rub. de excep. procur. per totum. & ibi uide alia quæ contra procuratorem poſſunt opponi: & per Nepo. ubi ſupra capit. exceptiones contra procuratorem. Specu. in tit. de procuratoribus. Ang. in ſæpe allegato. §. præterea. in ſecundo. columna. xvij. inſtitu. eodem. gloſſ. in capitu. primo. in uerſiculo abſentia. de electio. in vj. & ibi doctores. uide Alexan. in ſuis conſil. j. conſilio. lxxij. in iiij. uol. & conſil. lxj. in v. uolumi.

16 Aliæ competunt ratione reſcripti: ut ſi quis impetrat reſcriptũ ſuper obligatione antiqua, uel actione, quæ ante reſcriptum competebat poſſunt contra reſcriptum exceptionem opponere: & dicitur dilatoria: quia licet reſcriptum perimat, non tamẽ obligationem, uel actionem antiquam. ſi uero ex reſcripto actio oritur, ut quando ſuper beneficijs impetrantur reſcripta: ſi exceptio cõtra reſcriptum opponatur, dicitur peremptoria gratiæ. ut tenet Spec. in §. dicto. uerſi. ſed quæro de exceptione. eod. titu. & Hoſt. in ſumma huius tituli. § quæ ſit exceptionum. uerſicu. quædã contra reſcriptum. Notandum eſt tamen ꝙ contra reſcriptum uarijs modis poteſt excipi. Primo ratione falſi: ut c. ad falſariorum. & ca. quam graui. & per totum, de crimine falſi Secundo ratione formæ: quia non eſt impetratum ſecundum formã. uel ſtylum curiæ: nam in illo Papa uocat Epiſcopos filios, uel Reges fratres, uel ſe ponit in ſingulari: ut ponitur in dicto capitulo, quam graui. Tertio ratione impetrãtis: ut quia ſeruus. l. j. C. de precibus impera. offeren. uel excommunicatus c. j. de reſcriptis. in vj. Quarto ratione eius contra quem impetratur: ut ſi impetratur contra priuilegiatum non faciendo mentionem de priuileg. ca. eum ordinem. & ibi Doctores. de reſcriptis gl. in c. j. illo tit. uel ille contra quem impetratur, erat mortuus. l. penul. ff. quæ ſententiæ ſine appellatione reſcindantur. Quinto ratione eius ad quem impetratur: ut quia impetratus non eſt in dignitate, iuxta tex. in c. ſtatutũ. de reſcriptis. in vj. uel eſt excommunicatus. in c. intelleximus. & ibi docto. de iud. in c. decernimus. de ſent. excõ. in vj. Sexto ratione taciturnitatis: quia defectum natalium tacuit: ut in tit. de fil. presbytero. uel aliud quo expreſſo literas non obtinuiſſet. c. ſuper literis. de reſcrip. uel non ita de leui. cap. poſtulaſti. in fi. illo. tit. Septimo poteſt opponi contra reſcriptum ratione cauſæ: ut ſi eſt obtentum a principe ſeculari ſuper decimis uel econtra cap. licet. & capitulo ex tenore. & ibi docto. de foro competenti. Item cauſæ continentiam diuidit, contra l. nulli. C. de iudi. & ca. primũ. de cauſa poſſeſ. Et iſta continentia poteſt tripliciter opponi. Primo ratione actionis: ut quia eſt generalis multa comprehendens a capitatur tutelæ, pro ſocio, negotiorum geſtorum: ut dicit gl. & doct. in d. l. nulli. Secundo ratione perſonarũ: ut quia ſunt plures ſocij, uel plures hæredes indiuiſi: nam unus coram uno iudice non poteſt conueniri & alius coram alio. l. j. & ij. ff. de quibus rebus apud eũ dem iudicem agatur. & habet locum ille titulus nõ ſolum in ciuilibus: ſed etiam in criminalibus, ſecundum Iaſ. in d. l. nulli. Et ideo unam cautelã ponit Tho. ferra. in cautela. x. & Hippol. de marſiliis in ſing. clxxx. & refert do. Caſſ. in conſue. Burg. in rub. (des iuſtices.) in. §. v. in glo. (Sil ne grace.) nume. lxx. & Feli. capit. primo. numero vj. de reſcript. hoc planè ponit multa allegãdo, & ordinatè morte ſuo dominus meus, & conciuis do. Nico. Boe. in con'uet. Bitu. in §. x. de iuriſdi. omnium iud. quod ſi plures uulnerauerũt, uel interfecerunt: unum ſi unus illorum ſit clericus, omnes iudici eccleſiaſtico ſunt remittendi: ne cauſæ cõtinẽtia diuidatur: & dicit dominus Caſſa. ubi ſupra uidiſſe hãc cautelã in ducatu Mediolani obſeruari in caſu emergentis: & eſt cautela pro amico. Tertio ratione ſubiecti, ut quando duo iudicia ad eundẽ finẽ tendunt: ut poſſeſſorium, & petitoriũ: nam iudex poſſeſſionis facilius expediet petitorium quam alius, ſecundũ gl. & ibi Ioan. Roge. in dicto. c. j. de cauſa poſſeſ. & Vbert. de Bonacurſo in rub. de impedi: & exceptio. quæ contra reſcript. uerſic. uel. quod &c. & ibi addi. ad eum. Alia quæ contra reſcriptum poſſunt opponi, ibi uide, & Nepo. ubi ſ. in c. j. Spec. in tit. de reſcrip. præſentia. per totum Ang. in prædicto. & præterea col. iiij. Formam pronunciandi ſuper iſtis exceptionibus uide per Spec. eo. ti. § uiſo. uer. præfixo. ibi forma interloquendi. & Vber. ubi ſupra.

17 Aliæ competunt ratione loci: ut ſi aliquo loco ſoluere promiſit quis, & alibi conuenitur: nam poterit excipere de loco ſolutioni deſtinato: ut ibi conueniatur. c. uno & l. una. de plus petitioni. §. plus. & ibi Iaſ. plenè inſtit. de actionib. Niſi promittens in illo loco nollet ſe reperire per textum & ibi notat. ff. de eo quod certo loco. uel dicit ſe non poſſe conueniri extra teſſorium, aut regnum, uel locũ non inſignem in. ap. ſtatutũ de reſcrip. in vj. & Guid. Papæ. q. ccccxviij. Io. Fabr. in §. appellantur col. iiij. inſtit. eod. uel extra territoriũ, & locum maiorum. in l. ſi. ff. de iuriſd. om. in l. c. ſi. de conſti. in vj. l. j. & ibi. no. ff. de iud. Vber. in rubr. de impedimen. executio. & cau. nullita. uerſicu. vij. ſi iudex.

18 Sunt & aliæ, quæ competunt ratione temporis: ut ſi die feriato. conuenitur, nã de ferijs excipere poſſum, & declinare iudiciũ ratione temporis feriati. l. j. & per totum. ff. & C. de fer. & in dec. illo titulo, uel ſi conuenitur de nocte. c. conſuluit. de offi. de leg. l. non minoré. C. de tranſact. & ibi Iaſ. uel poteſt excipi quod alio tẽpore tenetur in c. j. de plus petitio. & iura in proximæ cellulæ declaratione allegata: & primus qui ferias latinas inuenit, fuit Tarquinius ſuperbus: ut tenet dominus Ayma. Riualli. in Hiſtorijs iuris ciuilis, lib. j. c. ſi. quod ego intelligerem ferias latinas, quæ apud Romanos fuerunt: ſed ferias in honore Dei introductas dicerem eſſe de iure diuino, per ea, quæ habentur Geneſ. ij. cap. in princ. & Exo. xx. c. & ad Hebræos. iiij. c. & ita Silueſter de Prierio in ſua ſumma. in vij. dominica tenet. Quot ſint genera feriarum, ponunt Azo, & Hoſtienſis in ſumma de ferijs. uide Vber. in rub. quibus modis ſuo nomine ciuiliter agentes, in uerſi. item reijciuntur actores, & ibi in aditio. ad eum l. Lanfran. in repe. c. quoniam. in uerſi. dilationes probationibus. tex. gl. & doct. in cle. ſæpè. in prin. de uerb. ſig. Ang. de clauaſio in ſua ſumma. in uerſi. feriæ. & Spec. in tit. de feriis. quos uide.

19 Sunt & aliæ, quæ competunt ratione libelli: ut ſi produceas libellum ineptè formatum contra me, potero excipere, per tex. in c. examinata. de iudi. & alia ponit Spec. in tit. de libel. conceptio. §. iuxta propoſitionis ordinem. & Nepo. ubi. ſup. c. exceptiones, cõtra libellum. Lanfran. in repeti. c. quoniam. in uerſi. petitiones. de probationib. Doct. in c. j. & per totum. de libel. oblatio. Et iſta exceptio libelli inepti poteſt quandocunq; opponi, per gl. ſing. reputatam in uerſi. ſecundum. inſtitu. de obliga. in prin. tex. pro illa. gl. in l. niſi finita. §. ſi adhuc. ff. de tutel. & ratio. diſtra. l. ſi. in uerſicu. nihil agit. ff. de liberis, & poſthumis. & etiã poſt ſententiam ſecundum. Ang. conſi. clxxviij. & cxcviij. quia reddit iudicium. retro nullum. per textum. in l. ſi patronus libertam. ff. de iureiurando. l. licet. C. de procura. Ang. conſi. clxvij. cum ibi non poſſit eſſe iudiciũ ubi non eſt fundamẽtum. in c. cum Paulus. j. quæſtio. j. c. ſi. de presbyter. non baptiza. l. egi. ff. de excep. rei iud. Ita tenet Sali. in l. exceptionem. nu. xiiij. de probatio. Roma. conſi. lxix. & Vber. de Bonacurſo in dicta practica ſua, in rub. qui. mo. ſuo. no. ciuiliter agentes. uer. & generaliter. & ibi in addi. ad eũ. Secus in exceptiõe libelli. obſcuri quia hæc ante litẽ conteſtatã proponi

poni debet: vt tenet. Alex. in l. j. no. j ff. de edē. doct. in l. edita. C. illo titulo, & Marta. in c. ij. de libe. obla. imo ſi ex libelli inſpectione conſtat iudici libellum fore ineptum, tunc iudex ex officio poteſt reijcere, & dentibus lacerare. l. j. ff. de offic. aſſeſſo. & Innoc. in c. j. de obli. [illegible] refert. Panor. in c. cum inter. in nn. de conſue. & idem Panor. in c. j. nume. v. de poſſ. & c. in. ex dilectos. nu. vij de dona. c. ſi. numero. x. de libel. obla. c. dilecti. nu. ij. de iud. cap. ſi clericus. nume. iiij. de foro competenti. Nota tamen quod quando libellus eſt ineptus, ſeu nō ſolennis, tunc nulla exceptio eſt pœnalis: ſi reus tunc mentitus ſe poſſidere. ſeu [illegible] confitendo ſe poſſidere, eſt pro ſe poſſideat, ſiue aliter calumnietur. non punitur ſi libellus ſit ineptus: quod eſt notandū pro limitatione. l. ſi. ff. de rei uendica. ſecundum Alex. per illum tex. in l. j. de his qui potentio. no. C. Roma. conſi. cccccix. & cccccxij. Alexand. conſilio clxxxvij. in vj. volu. Feli. in c. ex tenore. col. iij. verſic. de reſcripto. de reſcri. Hodie tamen propter ineptitudine libelli actionis, uel proceſſus, aut omiſſam iudiciarij ordinis ſolennitatem: dum tamen ex petitione certa actio, uel concluſio elici poſſit alia quam per partes deducta, & concluſa ſit: & ex propoſitis, & probatis certa poſſit ferri ſententia, iudices ſententiam ferre non omittant, ſin ordinatio. Philippi Regis Francorum poſitam in ſtylo parlamenti Toloſæ in vij. parte ſub tit. de libelli oblatio. in ordi. ij. eam ponit Guliel. Benedic. in repeti. c. Raynutius. in uerſ. ſi abſque. in ſecundo numero. xlix. de teſtamē. in ſubſtitutione fideicommiſſaria: & alia alleg. uide.

20 Ratione fori aliæ competunt. ſi ſi abſens de crimine accuſetur. poterit eius procurator uenire, & declinare iudicium, & forum, allegando delictum in illo loco non eſſe perpetratum ubi conuenitur eius dominus, per text. in l. ſeruum. §. publice. ff. de pro. u. de cuius tex. intellectu uide Guido. Papæ in ſuis dec. quæſt. 338. Socin. in regula 322. in tractac. fallen. Cæpol. caute. lxvj. & 109. & celij. Deci. in l in eod. §. nemo. ff. de reg. iur. & Albe. in ij. parte ſtatu. in q. xxvij. & cxxiij. Alex. conſi. cxvj. in ij. uolu. do. Bar. de Caſſa. in conſue. Burg. in rub. (des droictz.) §. v. gl. (es droictz.) numero. xxvij. & idem ſi clericus coram ſeculari conueniatur. in auth. ſtatuimus. C. de Epiſco. & clericis. c. ſi diligenti. & c. ſignificaſti. de foro compe. & Vber. de Bonacurſo. in rub. quibus mod. ſuo oo. ciuili. agen. ner. item non audiuntur. & ibi in addi. ad eum. & iſtā quis debet proponere ante litē cōteſtatam ſi ſciat ſibi competere: ſed ſi ignoret poſt ſententiam audiatur opponendo per l. ii. C. eo. & Specu. in eodem ti. §. nunc videndum. verſi. cæterum dilatoriæ. per text. in c. at ſi clerici. de iudi. Feli. in c. exceptionem. eo. tit. do. Bart. de Caſſa. in conſue. Burgun. in rubrica (des iuſtices) §. v. in gloſ. (Sil na grace.) numero. xlv. & quomodo perdantur, vide Io. Maſner. in rub. iſtius. tituli. verſic. item virtute.

21 Aliæ ratione cauſę competunt: ut ſi ſuper pluribus perſonalibus actionibus me conueniat aliquis coram iudicibus diuerſis, potero ſecundum iudicium declinare ratione cauſæ in alio iudicio introductæ. c. ex tenore de reſcrip. & cap. diſpendia. illo titulo. in vj. & idem ſi ſum obligatus ſub conditione, & ante conditionis euentum creditor me cōueniat, vt per totum titulum de condit. appoſi. c. vno. de plus petitio. l. j. C. de rei uxo. actio. uel ſi iudex uult iudicare in cauſa in qua fuit aduocatus: uel in cauſa propria, uel de illa ſumma quæ iuriſdictionem ſuam excedit. l. ſolet. & l. prætor. ff. de iuriſdi. om. iudicium. ne quis in cauſa iudicet. C. l. ſi idem ff. de iuriſdi. omn. iudi. Vber. de Bonacurſo in rub. quibus mo. examen. ordina. iud. declina. in verſ. ratione cauſæ.

22 Anomalæ ſunt, quæ normam aliarum nō ſequuntur: quia poſſunt & ante litem conteſtatam & poſt opponi, licet dilatoriæ ſint, ut exceptio excommunicationis. in c. j. de excep. in vj. & in clemen. unica. eod. tit. & in c. exceptionem. eod. ti. u. in decretalibus noua. & ſic tenet Petrus de bellapertica in quæſtio. xxvij. ſuarum quæſtionum. uel dicuntur anomalæ. non ex eo quod dilatoriæ, & peremptoriæ poſſunt opponi: ſed ex eo quod etiam in uim dilatoriæ poſſunt opponi in quolibet parte litis ſecundum Cardina. in c. una. [illegible] q. allegat. Quando exceptio dicatur opponi in uim dilatoriæ, declarat Specu. in titu. eodem. §. dicto uerſic. hoc quoque notandum eſt. dicens tunc peremptoriam in uim dilatoriæ opponi quando reus dicit, tu non potes eſſe iudex in hac cauſa: quia Titius aduerſarius meus fecit mihi pactum de non petendo in perpetuum, uel mihi detulit iuramentum, & ego iuraui nihil ſibi debere. Dilatoria opponitur in uim peremptoriæ, quando quis dicit, non teneor dare tibi decem quæ petis: quia iudex coram, quo me conuenis, eſt tuus amicus, uel reſcriptum eſt ſubreptitium: tamen iſta ſtare non poſſunt, cum habeant diuerſos effectus: quia quod eſt dilatoriæ, ſcilicet differre attribuunt peremptoriæ, quæ habet perimere, uel contra: quod non debet eſſe, nec ſic debent miſceri ſecundum Specu. ubi ſ. Val anomala poſſunt dici: quia poſſunt eſſe temporales, & perpetuæ. l. tertia. §. temporales. ff. eodem. & ibi Albe. vide Hoſtien. in ſumma huius tituli. §. quæ ſit. Ang in rub. col. vij. Specu. vbi in §. j. verſicu. anomalæ. & § nunc videndum. uerſic. porro. & quia iſta nō uult ſequi normam aliarum, ideo poſui eam ſolam, uel quia excommunicatus nulli debet communicare. c. j. ubi nullus ei dem communicet. de iudic. ideo eam poſui ſolam ne alijs haberet communicare. & alios inficere. Formam opponendi uide per Specu. ubi ſupra. § uno. uerſic. ſed quoniam. Alias exceptiones uide in ſtylo parlamenti Toloſæ in eodem titulo in prima parte. §. de ſtylo. & in rubrica, de adornandis hæredibus mortuorum & reſump. ſacramento. per totum. & Pet. de ferrar. in in praticæ ſuę in forma libelli rei conuenti. in uerſicul. ſalua alijs. & Doctor. in capitu. ſi quis Epiſcoporum. iij. quæſtion vj. in §. primo.

23 Mixtæ ſunt quæ alio modo dubiæ appellantur, vt ſi petam decem quæ tibi promiſi ſub conditione: dubium eſt an ſit dilatoria, an peremptoria: quia ſi cōditio eueniat, erit dilatoria. ſi nō, erit peremptoria: in dubio tamen iudicatur peremptoria, per tex. in l. ſufficit. & ibi docto. ff. de cōdictio. indebi. Specu. eodem titulo §. j. tex. gloſſ. & ibi Doctor. in c. ſi. de reſcrip. in vj & in ca. ſi gratioſè. illo titulo & ſi. Contulit tamen idem Spec. in § dicto. uerſic. quid de exceptione &c. quod ante litem conteſtatam proponantur, & caute. idem tenet Ioan. fabri in §. appellantur. in tit. inſtitu. eod & Vber. de Bonacurſo in practica ſua, in rubrica peremptorijs. excepto. uerſ. ii. pe. incipiente, eſt & exceptio. Vel exceptiones dicuntur mixtę: quia habent cauſam mixtam, vt exceptiones iuriſiurandi, tranſactionis, uel aliæ litis finitæ. l. ſi cauſa. C. de tranſactio. Et iſtæ exceptiones poſſunt opponi pro ut reo placuerit, uel ad impediendum proceſſum, uel ad merita cauſæ, dummodo legitimo tempore opponantur: ideò mixtam cauſam habere dicuntur. l. elegantèr. §. j. ff. de condictione indebiti. & ibi Bartol. & alij. ideò eam in medio poſui. cum ſit mixta. Et quando dicatur opponi ad proceſſum, dic ſi opponatur ante litem conteſtatam hoc modo, non potes agere contra me: quia non habes actionem: uel non competit tibi aliquod ius agendi, uel ſimili modo ſecundum Stepha. Auffre. in deciſio. capel. Toloſ. quæſt. lxvij. Ad merita cauſæ hoc modo opponitur: nihil debeo, quia ſolui, & ideò produco inſtrumentum ſolutionis, & hoc ſacit poſt litem conteſtatam. & tūc iudex diſcutiet iura utriuſque partis: & ſi reperiat exceptionem fore admiſſibilem, abſoluit reum definitiuè. ita declarat Bartholus, & doctores. in l nam poſtea. in princip. quā legem cum l. ait prætor. §. ii. ff. de iureiurando. Bart. in dicta. l. elegan-

tur. Barto.in l.ſi.ff.pro ſuo.& l.cũ quærebatur. iudicatum ſolui.Ang.in § æque. co. penultima. & §.appellantur.col.xix.eod.titulo. Lanfrancus in uerſi. exceptiones.co.mihi.iij.magnę. impreſſionis.de probationibus. Alias exceptiones litis finitæ uide per Maria. Soci.& alios in c.j.de litis conteſta. & in c.primo illo titu.in vj.per Philip. xlv. & Alex. in addi.ad Bar. in l. ult bonus ff. iud.ſol. Ange. in d.§.æque col. v. & ſeq. Pet.de ferra in ſua practica in forma reſpõ. rei conuenti.in verſi.quoad impediendum proceſſum. Et ſic exceptio triennalis poſſeſſionis ualet quã in beneficialibus poſt triennium non poſsit quis inquietari nec in poſſeſſorio nec in petitorio, per regulam pragma. ſanctio.& concordat in rub. de pacifi. poſſe impedire litis ingreſſum in prin.ſeu proceſſum propter illud uerbũ inquietari ſeu moleſtari, ſecundũ do. Barto.de Caſſa. in conſue. Burgũ.in rub.(des ſucceſſions.) §.xiij. in gloſſa. (par benefice dinuentoire.) in uer. per hoc & ibi ponit alias exceptiones.

24 Quaſi peremptoria eſt quæ contra perſonas teſtium opponitur, non dico diffiniẽdo, ſed declarando: & in hac arbore ſolum declaro, non uero quod ponã diffinitiones quidditatiuas, & ideo non mireris. & quatuor ſunt quæ contra teſtes poſſunt obiici, crimẽ. infamia, ſuſpicio, & macula manifeſta, ſecundum Panor.in c.j.no.tertio,eod.titu. Et ideo dicit quaſi peremptoria, quia directe non perimit, ſed per obliquum: quia ſublata probatione ius partis remanet inutile. c. ſæpe de reſt. ſpoliatorũ.l.duo ſunt. ff.de teſtib.tut.ideo uſque ad ſententiam uel ad concluſionem in cauſa poteſt opponi, ſicut aliæ peremptoriæ. l.ij. C.ſen. reſcin. non poſſe.ita eam appellat glo.in c.j. eo.tit.& in c.ex parte.de teſti.licet glo.in c.de teſtibus. illo titulo uocet eã peremptoriã.& Imo.in cle.conſtitutionem.nu.xxij.de ele. Et iſta non poteſt dici dilatoria: quia iudicium non differt, nec poteſt regulari ſecundum regulas dilatoriarũ ſed peremptoriarum. & ſi in cauſa principali non fuit oppoſita, in cauſa appellationis admittet.gl.& ibi doc.in c.ex parte.iã allega. & in d.c. de teſtibus.& doc.in auth. ſi dicat.de teſti. C.niſi pars malitioſe diſtulerit opponere.gl.& doct.in c.cũ Io.& A. de re iudi.& ſi talis opponens contra teſtes nõ probat crimen oppoſitum.tenetur actione iniuriarũ. ita doc. in c.fi.de iniur.ſecus ſi probet quia fecit animo defendendi. Bar. Alex.& Iaſ.in l.ſi.ff.quod quiſque iur. Feli. in c.j.eo.tit. De conſuetudine tamen non tenetur nec poteſt iniuriarum conueniri:ut tenet.d.meus & concinus.do.Nico. Boer. in conſi.poſito poſt conſue. bitur. incip.ſi quis animo iniuriandi. imò etiam ſi non probat:ut ibi dicit: & Guido papæ in ſtatuto, ſi quis per literas.in verſ.cõmuni ęſtimatione.co.xv.& ſequitur. d. de Caſſa.in cõſuetudine Burg.in rub. (des enfans de pluſieurs lictz.)§.iiii. in gl.j.in fi.per gl.ſing.in l.quiſquis.in uer.utilitas.C.de poſtulan. ſecundum Guliel, de ludo.in ſing. lxxxvj. & maxime ſi proteſtatus fuerit.ut ſolet fieri.nõ opponere animo iniuriandi, ſecundũ Ioannem Maſuer in pract.ſua rub.de iniur. in uer. itẽ ſi aliquis.licet. Ant. de tremoliis in addi. ad Vber. de Bonacurſo,in rub.qui.mod. ſuo no. ciuil.agẽ. verſ. repelluntur quoque.in uer. erat nocens. dicat ſe uidiſſe teſtes in actione iniuriarum Tolo. agentes reportaſſe ſalam.pro ipſis fortius dicit talem cõſuetudinẽ nõ ualere.cõtrariũ uidi tamen ſæpius in dicta ciuitate, & in curia. ſeneſcali Nemauſi habita prius proteſtatione: ut ſ.dixi Imò fortius dicit Aufre.in deciſio. capel.Tolo.q.ccccix.quòd ſi aliqs in modũ exceptionis oppoſuit crimẽ parti quod poſtea nõ potuit probari, non tenet iniuriarũ, ſi fuerit proteſtatus, & non fuerit pertinax in probando. quod bene nota. Tamen ſm leges non repellitur quis à teſtimonio per obiectũ crimini niſi teſtis ſit cõdẽnatus, & Infamis effectus. & hoc eſt de ſtylo.ut habet in ſtylo parla. Toloſæ in j.parte. in fi.rub ſequit aduiſamẽtũ.§.pen. & ibi Aufre.in addi. quòd ſecus eſt de iure canonico: quia ſufficit ſi probetur criminoſus, per tex.in c.teſtimoniũ. & c.ſuper eo. & ibi no.de teſti.& an ſi opponatur exceptio cõtra teſtes & tempore quo producuntur. debeat exceptio admitti: & ſi Iudex nolit admittere, quid agendum ſit, Panor.in c.ex parte & ibi Feli. latè de teſti.

25 Peremptoriæ ſunt quæ rem de qua agitur, perimunt.uerba ſunt imperatoris in § appellant. inſtitu. c.alias definitiones ponunt doctores.maxime Vber.in rub.de perem.excep. & Ange.in d. § appellantur. ſed eas uide: & illis uiſis non inuenies meliorem. Et dicitur peremptoria à perimendo, quia rem de qua agitur perimit: ut in definitione habetur, ſic dicitur peremptorium à perimendo.l. & tertium. ff. de iudic. Congruentius tamen poſſent eliſoriæ uocari ſecundum Vber.de Bonacurſo ubi.ſ.cum quædam ſint quæ non perimant, ſed elidant. Sed ego defendendo & iuriſconſul.& Imperatorem, dicerem quod imò melius dicitur peremptoria: & non obſtat quod aliquando non perimat, ſed elidat: quia illa eliſio poteſt largo modo accipi pro peremptione, & quantum ad effectum: ut not. doct. in l.ſi unus.§.pactus. ff.de pact.uel põt dici peremptoria, & non ſemper habitum:ut no.doc.in proœ.ff. & inſtit.& matrimonio, & auguſto, uel etiam dicitur peremptoria reſpectu dilatoriæ, uel reſpon hoc nomẽ eſſe impoſitum à iuriſconſultis cauſa frequentioris uſus: quia frequentius tollit quã elidat: ut patet: ergo aliũ caſum non excludi .ſ.eliſionis: ut no. glo.ſing. reputata in cle.j.in uer.præſidentes.de elec.ſecundum Barba.in c.ſedes.col.xviij.& c. edocer. col. ij.de reſcri.& in c.raynaldus col.xcvij. de teſta.& ibi allegat. alias uide.uel poſſumus reſpondere prout reſpon.glo. in rub.ſol.mat.ff.& in l.ij. C.de conſti. pecunia. quod pertinacibus. Et iſta peremptoria eſt quintuplex perſonæ, obligationis, iudicij, pœnę, & accuſationis. & unaquæque infra declarabitur in ſuis cellulis.

26 Perſonæ peremptoria eſt, quæ perſonã perimit, ut ſi conſtituatur religioſus procurator ſine licentia ſui Abbatis: nam nõ ualet.in cle.religioſus. de procur. & ſi ille agit nomine procuratorio. poſſum excipere contra eius perſonam, & perimere: quia nec nunc nec alio tempore ſine licẽtia poterit: ut declarat Imol. in cle.conſtitutionem.nu.xxvj.de elect. licet Hoc. in c. noſtra.de procu.uocet eam quaſi peremptoriam. Idẽ ſi infamis.uel furioſus.l.cum prætor. ff.de iudi.

27 Perẽptoriæ obligationis ſunt in quadruplici differentia.videlicet utranque quædam tollit: quædam naturale tm̃, quædam ciuile tantum, & quædã neutrã.

28 Exceptio quæ utrãque tollit, eſt quæ potius appellatur facti, ſeu intentionis quam iuris, quã declarabo ſ. in j.diuiſione.Spe.eo.tit.in §.d.uer.& ut plenius ponit exemplum: ut ſi filiusfa. recipit pecuniã mutuo, recipiẽdo naturaliter obligatur, & ſcripturam faciendo ciuiliter per totũ inſti.de lite. obli. tñ ſi mutuãs petat exceptio macedoniani poterit opponi, quæ utranque tollet, uel elidet ſm Ang.in rub.eiuſdem tit.col. xiiij.

29 Alia perimit naturalẽ tm̃: ut ſi quis me inſtituat hæredẽ.& leget ultra dodrantẽ, ego hæres ſum naturaliter obligatus ad ſoluendũ legata. in c.j.de ſol.ciuiliter uero non, cũ poſſum deducere quartam per. l.falci. ff.& C.ad l.fal. ſi ergo legatarij ad integra legata me cõueniant, ego excipiã quod quartam uolo detrahere per l.falci.& iſta exceptio tollet naturalẽ qua hæres tenẽ ad ſoluẽdũ integra legata: ut tenẽt Bar. Alex. & Iaſ. in l.j.ff.de condi.inde.& l.cũ qui. C. de iur.& facti igno.

30 Alia ciuilẽ tm̃ perimit: ut ſi debeã decem, & mihi feceris pactum de non petendo, illud pactum tollit naturalem Ideo ſi petas, per exceptionem ciuilis tolletur ſeu elidetur ut Specu.ubi.ſ.ait & Ang. in d.rub.ponit aliud exemplum, videlicet in exceptione præſcriptionis, uide Bart.in l.fina.rem ratam habe. & iſta exceptio præſcriptionis nõ debet per iudicẽ ſuppleri. niſi opponatur: ut tenet.d. Barth.de Caſſa. in cõſue.Burg, in rub.

in rub.(des forefts)§.viij.in fi.& Alex.conſi.cexiij.in ij.uol.& conſi.acij.in v.uol. & de hac materia præſcriptionum latè vide Ioan.Fran.Balbum in tract. præſcriptio.in j parte,& per totum,& in addi. ad Vber.in rubr.de perẽpto.exceptio.in uerbo, præſcriptiones.

31 Alia neutrum perimit,ut ſolutionis exceptio, ſecundum Specu.ubi. ſ.& Ang. in rubr.huius titul, & ibi ponit alia exempla.Et regulariter illæ exceptiones peremptoriæ uſque ad ſententiam poſſunt opponi.c. exceptionem.eo.titu.l.peremptorias. C.ſentẽ.reſcin. non poſſe.Specu in §.& quando in ſumma huius titu li.Ange.in §.appellantur.inſtit.eo.& Lanfran.in repetit.c.quoniam.in uerſic.exceptiones. de probatio.Docto.in cle.ſæpe.de uer.ſign.Petrus de ferra.in practica ſua, in forma reſpon.rei conuenti.in uerſic.ſaluis aliis exceptionibus.uel poſſunt opponi uſque ad cõcluſionem in cauſa per tex.in c.eſt dilectus. de fide inſtru. & Balb.in tract.de preſtan.Cardi.in v. Baſilica,ſecũdæ partis.ponit Bal.in l.exceptionem.C.de probat.rationem:quia ordo priuationis eſt quod eam præcedat habitus,nihil allegat.potes adducere tex. in l. decẽ.ff. de uerb.obliga.§.ſeruus.inſti.de cap. dimi. unde quia omnis actio eſt habitus.& omnis exceptio eſt priuatio & iſte ordo eſt ſm naturam:ideo glo.. in c.de teſtibus de teſti.reputat ſtultum illũ qui probat peremptoriã donec aduerſarius probauerit ſuã intẽtionem: quia ſi aduerſarius nihil probauit,nõ indiget reus aliqua exceptione.l.ſi quidem. C.eod.Conſuetudo tamẽ ſeruat quod omnes perẽptorias oportet ſimul proponere:ut tenet Ioan.Maſuer.in practic.ſua,in rub. de literis notis & nnatis in princip. Formam opponendi uide per Spec.in eodem.titul.§. uiſo. uerſicu. tuna.

32 Peremptoria iudicij eſt quæ iudiciũ perimit quãcunque opponatur:ut tu nõ es nec unquam fuiſti procurator: ſecus ſi dicatur,tu nõ potes eſſe procurator: quia miles uel fœmina. quia hæc dilatoria eſt, per tex. in l.licet C.de procu.& ibi doct. Ang.in d.§.præterea col.ij.Bal.in l.peremptorias. iam allega. uel nõ habes mandatum ſufficiẽs:quia hæc dilatoria eſt: ideo ante litem conteſtatam opponi debet: nam litis cõteſtatio ſupplet defectũ dubij mandati: ut tenet Milius in reper.in uerſi exceptio iſta,tu non &c. Secus ſi diceret, tu non habes mandatũ: quia hæc quandoque opponitur etiam poſt ſententiam: quia iudicium retro nullũ redditur: ut afferit Alex.conſi.clxvij.in vj. uolu. & dixi latius in cellula.ſ.ratione procuratoris. & uide Alex. conſi.xlij.in iiij.uolu. Vel pone exemplum:quia filiusfa.non poteſt ſine conſenſu patris ſtare in iudicio.l.ſi. §.neceſsitate.C.de bo.quæ liberi.ſi tamen contra me agat,& in fine iudicij opponam quod eſt filiusfa. & non habuit conſenſum patris: illa exceptio iudicium perimit: ideo dicitur perẽptoria iudicij notatur in d. §.neceſſitate.De conſuetudine tamẽ filiusfa. in omni cauſa iniuriarum,& exceſſuum, & multo magis cum agitur criminaliter,admittitur agendo, & defendẽdo etiam ſine authoritate patris ſecundum Io.Maſuer.in rub.de exceptio,in uerſi. item ſimiliter ibi de cõſuetudine.& nec etiam curia parlamẽti curat de patria poteſtate.nec ꝑpterea annullãt ꝓceſſus in filio maiore, licet conſenſus patris non interuenerit. & dicit Guido Papæ. conſi.liiij. in decis.ſuis, & ſequitur Guliel. Benedi,in repet.c. Raynutius.in verſi. abſque. in ij.in ſubſtitutione fideicõmiſſaria.nu.50. de teſt. quod bene not. Nec etiã curia parui ſigilli montiſpeſſulani exceptionẽ patriæ poteſtatis admittit, nec propterea annullatur proceſſus in d.curia,licet cõſenſus patris non interuenerit,ſi filius eſt maior,cum tantũ in d.curia admittãtur tres exceptiones,uidelicet ſolutionis, falſitatis,& pacti de nõ petẽdo:ut tenet per expreſſum Guido Papæ ubi. ſ.conſi.cccex.& habetur in ſtylo parla. Tolo.in ru.de act. perſonali. § liẽ hæ in prima parte: & de officio parui ſigilli montiſpeſ. iudicis uideat iudex.& eius aduocati ſtylum curiæ parla.Tolo.in rub. de off. iudi. par. ſigilli montiſpe. & ordina. regias in rub (du petit ſeel de Mompellier) & idem fere ſtylus eſt in curia conuentionum Namanſi: ut ibidem uidi, contra tamen hunc ſtylum vidi impetrare literas cãcellariæ ut aliæ exceptiones poſsint opponi: & tunc opponuntur.not.dominus meus & concios do. Nico. Boer.in conſue.bitur.in §.ij. de cõſue.iur.ſta. perſona dicit generalem conſuetudinem regni Franciæ eſſe ut maior.xxv.annis ſine authoritate patris poſsint in iudicio ſtare,cum ſint prorſus abſoluti,& nõ ſint in poteſtate patrum: ut tenet gl.ſing.in §.ſi. inſti. de patria poteſtate. fuit tamen contra illam gl. latum areſtũ in parlamen. Pariſien. prout refert & ſequitur do. Bart. de caſſa,in conſuet. Burgun.in rubric. (des enfans de plusieurs lictz.)§.iij.numero axj.

33 Peremptoria pœnæ eſt ſi fiat concordia uel trãſactio in criminalibus nam per illas pœna remittitur: ut not.docto.in l.trãſigere,C.de tranſact. Bal.in trac. ſtatu.in uerſi.cõcordia.in penul.q. uide gl.& docto.in l. ij.ff.de ſenatuſ.ſylla.Ange.in §.j. inſt. eodẽ. Vel pone exemplũ in eo qui gratiam obtinuit a rege, prout notat plenè.d. Bar.de Caſſa.in cõſue.Burgũ.in rub.(des juſtices)in §.v.in gl.(Sil na grace) & ibi ponit modum interinandi gratiam. & quando concedatur in die ueneris ſancta,quid operetur, ibi uide.

34 Alia peremptoria accuſationis, ut ſi me accuſas de plagio quia tuum ſeruum uendidi,& ſubtraxi, excipiam quod erat meus: & hac exceptione accuſatio tolletur. nam ſi ſit meus, non potui in eo plagium cõmittere,per tex.in l.præſes. C.ad l. Flauiam de plagia. & pone per tex.in l.quoniam Alexãdrum. C.ad l.Iul. de adult.Barba. hoc declarat in addition. ad Bal. in c. j.§.naturales.in uerbo,nota ſi de feudo fuerit controuer.inter dominum & agnat.uaſſal. Vel pone exemplum in hoc tit.ad l. Flauiã. quod ſi aliquis ſurripiat filiũ Boemi uel alterius, uel Boemus hoc faciat, qui hoc ſunt ſoliti facere,& uendat,tenetur, l. Flauiana.de plagiar ut declarat Specu. in titu. de accuſa. in §.ſi.in prin.in iiij.parte dicens pœnam eſſe capitalem.

35 Quarta per ordinem ſuccedit diuiſio: quia quædã ſunt temporales quædam perpetuæ, & de quibus dubitatur,& hæ probantur per text. not. in l.iij. ff. eod. Temporales ſunt quæ non ſemper locum habent: ſed euitari poſſunt. & rem de qua agitur, non perimunt, tex.in §.appellantur. inſti.eo,& in d.l. iij.ut pactũ de non petendo intra certum tẽpus. Nam ſi agatur ante tẽpus,erit excipiendum.non tamen perpetuo pôt euitare quo minus ſoluat:ut dicit Hoſtiẽn. in ſumma huius tit.in §.quæ ſit.& Spec.§.j.tex.& ibi Felin. & alij in c.aũt.de reſcrip. & latius declarabitur in ſequenti idem in exceptione reſtitution.per tex.in l.nec nõ.§. exẽplo.ff.ex quibus cau.maio.l. poſtea. §.ſi minor.ff. de minoriũ.l.ſi.& per totũ de tempo. in integr.reſt. petendo.Steph.Aufre.in deciſio.capel.Tolo.q.cccxxviij.

36 Perpetuæ ſunt quæ ſemper locũ habent,& euitari perpetuo poſſunt, & rẽ de qua agitur, perimunt d. l.iij. & d.§.appellãtur.& exceptio doli.nam ſi dolo induxiſti me ad aliquid promittendum uel faciendum, & poſt promiſſionem agas, poſſum de dolo perpetuo excipere etiã uſque ad mille annos: ut tenet Hoſti.in § & quando.uerſi.item in ciuilibus. Spe.in §.j.uer.eſt autẽ.eo.titu.& Vber. de Bonacurſo in practica ſua in rubr.de peremptor.excep.in princi. & Azo. in ſumma huius tituli.uerſi.ſi.& ideo perpetuæ dñr, quia ſi perpetuũ agatur,perpetuo excipietur. Feli.in d. c. ſi autẽ, & fere omnes perẽptoriæ perpetuæ ſunt: ut ait Spe.in eo.tit §.uiſo.uer.item nota quòd ferè idẽ in pacto de nõ petẽdo.l.ſi unus.§.pactus.ff.de pac.idẽ dic in pacto de non agẽdo.l.poſtquam liti.C. de pact. & Aufre.in decis.capel.Tolo.q.cclix. Hæc tamẽ cũ ſit declinatoria ante lis.cõteſta.debet opponi, & nõ poſt:ut tenet Phil. in c.j.de litis cõteſt.in vj.Et idẽ dic in pacto de non mouenda litis.l.litem.C.de procu.non omitto pactũ de nõ mo-

nendo

nendo quæſtionẽ.de quo per Inn. in c. cum ueniſſent. de inſti.& de pacto prorogatiuo. i. lecta. & ibi doct. ff. ſi cer.pet.in quibus omnibus pactis ſi agat qui mihi fecit pactum, ſemper potero excipere de pacto: niſi ut ſupra dixi ſecundum Bal. in marga.in uerb. exceptio in l.quæſtio. idem ſi aliquid contra leges perpetratũ ſit.nam ſi maritus reluctante uxore prædium alienanit dotale, & emptor poſtea agat excipiet uxor alienationem eſſe contra leges. & idẽ ſi cõtra ſenatuſconſulta puta ſi mulier intercoeſſerit,& cõueniatur,ex hoc excipiet eſſe contra ſenatuſconſulta, puta contra ſenatuſconſul.Velleia.l.j.& per totum ff.ad ſenatuſconſul. Velleia.& C. illo titul. & vide de hoc ſenatuſconſulto per additio. ad Vber.in d.rub. de peremptor. excep.& Ange.in § item col. 12.cum ſequ.inſti.eo. Bal.in marga.in uer.mulier.in ulti.q.Pet. de Bellapertica in ſuis quæſtionibus.q.34.

37 Aliæ ſunt de quibus dubitatur an ſint temporales uel perpetuæ, uel exceptione maritus conueniatur ultra.quam facere poſſit.l.maritum.ff ſolu. ma.& l.ſunt cum legibus ſequen.ff.de re.iud. nã dubium eſt an perpetuo maritus erit pauper,an perueniret ad pinguiorẽ fortunam: nam ſi perpetuo ſit pauper, perpetua erit. ſi perueniat ad diuitias erit temporalis. ita declarat glo. in d.l.iij. Intellige tamen hanc exceptionẽ habere locum niſi perſona principalis contra quam opponitur, indigeat: quia tunc non habebit locum exceptio: quia charitas bene ordinata à ſeipſo incipit. l.præſer. C. de ſeruitu.& aqua.l.ſi quis §.de alimẽtis.ff.de liber. agnoſcen.in c.qui uult ordinare.de pœnitẽ. diſtin. iij. gloſ. in c.ſi Romanorum.19.diſt. dicit. abſurdum eſſe alijs benefacere.& non ſibi glo.in c.niſi. de authori. & uſu pall.in ſit potius debere diligere me, quam aliũ. gl.in c.ex parte.in ij.de cleri. non reſid. & hanc opinionem tenet Roma.in repet.l.ſi uero. § de uiro. colum. 35. fallen. 39. ff. ſolu. matri. Et licet hæc exceptio poſſit opponi contra aliquas perſonas nunquam tamen habebit locum ſi dictæ perſonæ quæ poſſunt eas exceptiones opponere, non præſtiterint cautionem de ſoluendo ex integro ſi peruenerint ad pinguiorẽ fortunam, per tex. in l.una §. cum autem. C. de rei uxo. actio.ita Ant de tremolis in addi. Vber. de Bonacurſo in rub.de exceptio. & benefi. in uerſ. & cæteri. & ibi uide alias perſonas hoc priuilegium habentes. & in d. l.ſunt.cum legibus ſequen. & ibi doctores.idem in exceptione non numeratæ dotis: ut Hoſt.canit in §. quæ ſit in uer de quibuſdam eo.ti. Sal.in l. exceptionẽ. nu. 25.de probatio.& idem Specu.ubi ſup.§.j.& §.dicto.

38 Quinta diuiſio eſt, quod quædã ſunt perſonales, & quædam reales.perſonales ſunt quæ perſonæ cohærent & ad alios non tranſeunt.l.exceptiones, quæ perſonæ.ff.eo.& hæ ſunt duplices:quædam inhærent perſonæ per quam aliæ perſonæ contra quam:ut tenet Io. Andr.in addi.ad Specu.in §.i.eodem titu. in fine.

39 Exceptiones inhærentes perſonæ cuius generis ſunt iſtæ de legato: ut ſi legatus miſſus ad aliquas partes ibi conueniatur,habet exceptionem ſuę inhærentẽ perſonæ,per quam agentẽ repellet. l. ii.§ legatis.ff. de iud. & ibi ponuntur aliæ perſonæ cõſimile priuilegiũ habentes.Idem ſi clericus coram ſeculari cõueniatur, cum ipſo iure prohibeatur in c. clericum nullus. 11. q. j.& c.ſi diligenti.& c.ſignificaſti.de foro compet. Idẽ dic ſi exemptus coram non ſuo iudice cõueniatur: nã per exceptionem actorem repellet à limine iudicij. & alia exempla uideas per Specu. in tit. de reo. & Hoſti. ſumma huius tituli. in §.ſi uerſi. item eſt effectus.dẽnt tamen ſupradictæ perſonæ cauere de iudicio iſti coram eorum iudicibus:ut pulchrè dicit text.in dicta lege ſecunda.ſed ſi dubitetur.ff.de iud.

40 Inhærentes perſonæ contra quam excipitur, ſunt ſequentes. Primo ſuſpicio iudicis: nam ſi quis coram iudice ſuſpecto me conueniat, contra eum excipiam, quæ exceptio inhæret perſonæ contra quã excipitur, cum durum ſit coram eo litigare. in c.Inter.eo. titu. & cauſas ſuſpicionis ponit gl.in c.cauſam. & ibi Hoſti.in ſumma ibi,quæ ſint iuſtæ cauſæ. Ene.de falco. in c.cauſam.in ij.de iudi.& latè Præpo.in c.poſtremo. de app. Archidia.& alij in c.ij.de appel.in vj. Et an fideiuſſori competant tex.in d.l.exceptiones.Ang. Io.Fab.& alij in §.ſi.inſti.de replica. Roma.ſingu. cccccxxvij.d.de Ripa.in c.j.nu.xxv. de iudi. Bal.in tract.ſtatu.in uerſ. debitor.in v.q.& in uer.excipere.ij. q. Petr. de Bellapertica.in ſuis quæſtionibus.q.cxxix.& q. xxxvj. Petr. de ferra. in pratica ſua in forma reſpon. rei conuenti. in uerſic.ſaluis alijs.col.pen.& Vber.de Bonacurſo in practica,in rub. de exceptionibus, & beneficijs quæ poſt diffinitiuã ſententiam opponuntur.uerſi. opponi autem poſſunt.& ibi in additio. ad eum.

41 Reales ſunt, quæ rei adhærent,& fideiuſſori competere poſſunt. exceptiones.§.rei.ff. eod.& ſunt in duplici differentia.quædam rem ipſam de qua principaliter agitur, concernunt: quædam uero quamlibet rem.

42 Concernentes rem de qua agitur,ſunt, ſi petis beneficium,& dico ſublatum de eccleſia. in c.cum acceſſiſſent. de conſtitu.uel dico tibi non deberi ex qualitate eius: quia fortè curatum,& nõ attingis uigeſimum quintum annum iuxta notata in c.cum in cunctis per illum text. ad hoc expreſſum. §. inferiora. de elect.& ad omnẽ ſucceſſorẽ tranſit:ut Ange.atteſtatur in rub. colu.vij.uer.uenio nunc ad quintum. ideo dicit Ang. conſi. lviij.exceptionem rei iudicatæ eſſe realem.

43 Aliæ reſpiciunt,ſiue concernunt quãlibet rem:ut locum aſſignat: nõ tutum,remotum, inhoneſtum,reſcriptum uitioſum,libellum, ineptè cõceptum, nã de qualibet re excipiam,ſiue fuerit eccleſiaſtica, ſiue prophana.per tex in c.ex parte. in j.de appel. & ibi doc. in c.uenerabilibus.§ ſed ſi ex cauſa.de ſenten.excom. in vj.clem.paſtoralis de re iudi.in l.de ætate.cũ .l.ſeq. & ibi Alex qui legit alias leges eum.§. ſi.l.recuſare.ff. ad Treb.Feli.in c.cum.R.de aſſic.de leg.Car & alij in cle.uni.de foro compe:ẽt.Et aliæ licet ſint dilatoriæ: quia habent cauſam ſucceſſiuã,& multiplicatiuã, poſt litẽ conteſtatã poſſunt opponi: tũ ſi de nouo citetur, de nouo grauetur: ideò prodeſt quo ad futuros actus: non quo ad præteritos:ut no.in c. delictus. in ſecundo. de reſcrip. Nic.de milis in reper. in uer.exceptio dilatoria habes cauſam &c.idẽ tenet.d.de Ripa.in trac.de peſte,in iii. parte.ij. partis.q.lij.dicens ꝙ licet quis cõparuerit in loco peſtifero ſemel uel pluries, non tñ tenebit amplius in loco cõparere, etiã ſi promiſerit ſe ſiſtere in illo loco,per tex.in l.ij.§.ſi.ff ſi q's cautio.nec tenetur mittere procuratorem:ut ibidem not.docto.& Vber.de Bonacurſo in practica ſua, rub.qui. mo.citatio impunè contemni poſſit.§.j.& per totam rubricã. & Felin in c.accedens in ij ut lite non conteſtata.

44 Sexta diuiſio. Quædam ſunt fauorabiles. quædã odioſæ inductæ propter rigorem iuris,& inductæ propter naturalẽ æquitatẽ. Fauorabiles ſunt quæ in meriti fauorẽ ſunt principaliter introductæ. per text in l qui exceptionẽ.& ibi Bart.& Ia.ff.cõd.inde. Et ſic præmiſſi introductũ principaliter in fauorẽ, q̃ñ eſt introductũ ob imbecillitatẽ:ut Velleiani exceptio.& aliæ multæ.

45 Odioſæ ſunt quæ ſunt principaliter in odiũ alicuius inductæ, per ea quæ dicit Bart. & Iaſ.in dicta l.qui per exceptionẽ,& ſunt hæ, Macedoniani,& ſimiles: nã Macedoniani exceptio contra naturalem fauorem in odium fœnerantium filijs fa. eſt introducta: vt hĩ per totum tit.ff. & ad Maced vt filius ſolueret mutuum acceptũ,ante dię patris inquirebat in annos: ut dñt Ouid.& refert glo. in l. ſi.C. de pac.& hac ponit glo. in §.itẽ ſi iuſtè exceptio.Vber.in ſua iã allegata practica,& rub.de peremptor. exceptio & ibi uide in addi. Idẽ dic in exceptione criminis in c.accedẽs.de accu.Spe.in eo.tit.§.dict.uer utrũ aũt.notãdũ eſt ñ ꝙ oĩs exceptio põt ſui natura dici fauorabilis. cũ ipſius mater ſit æquitas.l.q æquitate.de doli excep.inſt.e.in prin. Bar.in l.j.

de

de exca. mun. ff. Azo. in ſumma huius tituli. Panor. in c. cum inter eo. ti. & Felin. in rub. Bal. in marga. in uerbo exceptio. q. xxx j. Angel. in col. vj. rubr. uel capimus tertium. gl. ſing. in l. uenia. in uer. liberis. C. de in ius uoc. ſecundum Barba. in tractat. de præſtantia Cardin. in j. q. j. partis num lxxiiij. col. ultim.

46 Odioſæ uero quando inductæ propter dolum, ut in macedoniano. ita tenet Bal. in l. pen. C. de pact. Iaſ. in d. l. quia exceptionem. & eſt quadruplex. prima, quæ non oppoſita nunquam eliditur exceptio epiſtolæ diui Adriani. & tunc ſolutum non oppoſita exceptione nunquam repetitur per caſum ſing. in l. ſi teſtamento. §. quod ſi dun. ff. de fideiuſ. & hæ. ſcilicet Macedoniani & Velleiani in exceptione opponi poſſunt: ut tenet Albe. in ij. parte ſtatutn. quæſtione cxlviij.

47 Alia quæ non oppoſita elidit quodam modo naturalem obligationem, & ſic ius agendi: & tunc indebite ſolutum repetitur. d. l. qui exceptionem. & Bal. in marga. in uerb. exceptio. in q. 20. q.

48 Alia eſt fauorabilis, & perpetua, & eſt illa quæ ſimul naſcitur cum ipſo contractu: ut exceptio Velleiani: ut per totum titulum. ff. & C. ad uelleia. & Ang. in §. item. col. 12. inſti. eod. Pet. de Be lapertica. q. 34. & Vber. plene in practica ſua. in rub. de peremptoria exce. in uer. exce. Velleiani. & ibi in additionib. ad eum.

49 Alia quæ non competit niſi expreſſe opponatur: ut exceptio compenſationis, de qua per Iaſ. in l. qui exceptionem. Feli. in c. ſuborta. de re iudic. Alex. conſil. 149. in ij. uol. & conſi. 61. in iij. uol. & conſi. 93. in iiij. parte. & 86. in v. parte. & Vber. in practica prædicta in in rub. quibus mod. ſim nomine ciuiliter agentes. uerſ. præterea. In uerbo pecuniarijs. ibi in addi. ad eum plenè. & an excommunicatus prædictam exceptionem opponere poſſit. quod non, tenet Steph. Aufre. in deciſ. Cape. Tolo. q. j. & q. 171. & qō. 300. & hæc in excuſatione, & poſt ſententiam poteſt opponi ut inquit Angel. conſi. 132. & conſi. 229.

50 Aliæ inductæ ſunt ad rigorem iuris ſeruandum: ut exceptio rei iudicatæ: ut per totum titulum de exce. rei iudic. & in c. ſi. de excep. in vj. Pet. de Ferra. in practica ſua, in forma reſponſio. rei conuenti in uer. reique iudicatæ. & Vber. de Bonacurſo in rubr. de peremptor. excep. in uerſi. rei iudicatæ. ibi per additio. ad eum. & quatuor requiruntur in hac exceptione. ſ. quod ſit eadem cauſa petendi identitas perſonarū uere, uel interpretatiue. l. cum quæritur. cum duabus. ſeq. ff. de exce. rei iudica. Item ꝙ fuerit a iudice competenti lata. Do. in c. ſeculares. de foro compe. in vj. & c. fin. & ibi Phil. Franc. illo tit. uide Alex. in l. ſæpe. de re iudi. & in conſi. 94. in ij. uol. & in l. qui Romæ. & ibi alios. ff. de uerbo. oblig. Et idem in exceptione litis pendentis. l. Iulianus. ff. de condi. indebi. & ibi Doct. & d. l. qui exceptionem. Ang. in §. item ſi in iudicio. eod. tit. inſtit. & illa tria, quæ debent in ſententia concurrere debent etiam in exceptione litis pendentis interuenire: ut tenet Philip. in c. ſi. eo. ti. in vj. Quot modis dicatur lis pendere? dic. v. modis. Primò per libelli oblatione. l. ij & iij. ut lite penden. C. Secundo per appellationem. nihil nouari. ap. pen. ff. Tertio. per relationē. ſeu cōſultationem per iudicem ſuperiori factam. l. ex illo tempore. C. de ap. Quarto per iudicis recuſationem. c. ſecūdo. requiris. & c. cum ſpeciali. de app. l. apertiſſimi. C. de iud. Quinto per in integrum poſtulationē reſtitōnis. l. una in integ. reſti. poſtula. ne quid no. fiat. C. & Petr. de Fer. in prac. ſua in uer. exceptionē litis pēdentis. in forma rñ. rei conuen. Alex. conſ. cv. in iij. uol. & 42. in iiij. uol. & 132. in eod. uol. & So. in conſi. 38. in j. uol. & 42. in iiij. uolum. & 232. in eod. uol. & Sol. in conſi 58. in 5. uolum. In c. exemptionem. numero 41. eod. titul. Intelli ge tamen exceptionem litis pendentis poſſe opponi ſi pendeat coram iudice competenti. alias ſecus per text. in cle. ij. ut lite penden. Phil. in ca. final. eodem titulo, in vj. de exceptione. compromiſſi pendenti uide Alexand. conſil 71. in quinta parte.

51 Sunt, & aliæ inductæ propter naturalem æquitatē: v. exceptio doli: ut habetur per totum titulū de doli excep. ff. & Alex. in l. ſi quis cum aliter ff de uer. ob. gl. magiſtra. & ſing. in l. qui ſe debere. ff. de cond. cauſ. data. & ibi Iaſ. ample. Aduerte tamen ꝙ hæc exceptio plebeio, ſeu humili contra conſtitutū in dignitate non competit, per tex. ſing in l. non debet. ff. de dol. ſinge. ſecundum Aret. in §. j. colum. 18. ſecus dicerem in exceptione metus. idem Cepol. caute. cvij. & 161. & Pe. de Ferra. in practica ſua in forma reſponſionis rei conuenti. in uer. doli exceptione. Vber. de Bonacur. in ſua practica, in rub. de perempt. exceptio in uerſ. doli mali. Idem in exceptione nō numeratæ pecuniæ, erroris & ignorantiæ. l. j. & per totum de non nu. pec. §. erroris. in cle. una de ſequeſtra. poſſ. & fruct. in gl. ſi. Angel. d. §. appellantur. col. 18. & de hac exceptio. non numeratæ pec. c. erroris. in cle. una, de ſequeſtra. poſ. & fruc. in gl. ſi. Ang. d. § appellantur. col. 18. & de hac exceptione non nume. pec. uide Feli. in c. ſi cautio. de fide inſt. Et poteſt opponi per eccleſiaſticas perſonas etiam poſt biennium, imo prælatus eccleſiæ huic renuntians non præiudicat eccl. ut tenet princeps canoniſtarum Ioan. And. & alij poſt eum in ca. fin. de ſol. Bald. in authen. hoc ius. C. de ſac. ſan. eccle. Iaſ. in l. cum quis. C. de iud. & fac. igno. Nico. milius in reper. in uer. exceptio non nume. pecu. Ang. in conſi. 245. colum. iij. in ij. dubio. imo fortius dicit Ang conſi. 156. ꝙ ſi exceptio nō numeratæ pec. obijcitur contra illum qui dicit ſe numeraſſe pecuniam, perpetuò competit & poteſt opponi: quia ei opponitur de dolo ſuo, in quo uerſatur, cū ſciat debueri pecuniam non numeraſſe, cū quo de ſua numeratione agitur, de qua non poteſt ignorantiam prætendere. l. ſi. pro ſuo. ff. licet ſecus eſſet ſi opponetur cōtra alium, puta contra ſucceſſorem qui nō numerauit & hoc procedit de canonica æquitate ſecundum eundem Ang. quem uide. idem dicit in exceptione rei litigioſæ, tranſactionis, pietatis, uel malitię ut tenet Hoſt. in ſumma huius tit. §. quæ ſi. uer. ſi Formam opponēdi ponit. Spec. eo. tit. §. niſo. uerſ. ſuper exceptione.

52 Septima ſequitur diuiſio. ꝙ exceptionū quædam ſunt diuerſæ, alternatiuæ, & contrariæ. Diuerſæ ſunt quū multa remedia propono: ut ſi petas a me dominum, excipiam ꝙ feciſti mihi pactū de non petēdo: & res iudicata eſt, uel trāſacta. nā hoc facere quis minime ꝓhibet per tex. in l. contra minores. C. de inof. teſt. Bal. & Salic. in l. ſi quidē. C. eo. in l. perēptorias. C. ſent. reſcindi non poſſe. De cōſuetudine tñ defenſio non pōt in plures par es diuidi, & potiſſimè quū ad unum finē tēdit per l. non tñ, §. pe. ff. in. ſolui. & ideo ſi reus habet plura remedia, aut plures exceptiones ad unum finē tēdentes: illa ſimul tenetur proponere, & una uice: alias non eſt audiendus ad aliquid de nouo ꝓponendū: ut aſſerit Io. Maſuer. in practica ſua parlamenti. eod. tit. uerſi. de conſuetudine. & ſeq. & idē ſeruatur in parlamento Tolo. ut hr in ſtylo parla. Toloſæ. §. ſi. nihi in cati. poſitis p Steph. Autr. in d. §. ſi. ibi uidere licet. uide do. de Selua. in tracta. de beneficio. in iij. par. q. 19.

53 Alternatiuæ ſunt ꝑ quas reus ſic excipit cōtra actorē, nō potes agere cōtra me, quia es fur aut falſarius, ſeruus, uel excōicatus. & exceptiones regulariter nō admittunt: quia alternatiua parit obſcuritatē. in c. ut qui duas, de elec. in vj. & obſcura exceptio debet reijci. l. j. §. Labeo. ff. de ſlu. quod fallit in tribus caſibus poſitis per Feli. in c. ij. loco. col. iiij. de prob. ibi, adulterinum &c. Io. An. & alij in regula. in alternatiuis, de reg. iu. in vj. ſex ſpecies alternatiuorū. uide ꝑ Bar. & alios in l. iij. ff. de eo quū cer. loco. Io. fab. & cæteros. in §. huic Inſti. de ac. & d. Bar. de Caſſa. in conſue. Burg. in rub. (des mais mortes.) §. 21. in gl. ſi. no. do. in c. inter. de reſcr.

54 Contrariæ dicuntur quū aliquis dicit excipiendo ſe non habuiſſe, & ſoluiſſe, uel pactū de non petendo ſibi eſſe factum, uel ſi reus accuſatus de homicidio,

poteſt

poteſt negare ſe occidiſſe: & cõuincatur, poteſt allegare quod ad ſuam defenſionem fecit,ut dicit Io.And. in c.nullus. de reg. iur. in vj. in mercuria. Bar.in l.cũ de indebito. ff.de probatio.Bart. & alij in auth.cõtra qui propriam.C.de non nume.pecu. Alexand.Iaſ.Hercul. & alij in l.j. ſi §. ſi quis ſimpliciter.ff.de uerb.oblig. Bar.& alij in l.nemo.ff.eo.ideo eſt dicẽdũ quod exceptiones contrarias poteſt quis conditionaliter opponere:ut nemo me habuiſſe: & caſu quo probetur, dico me ſoluiſſe uel aliud,per gl.in c.cum dilectus. de relig. do.gl. Panor.& alij in c.auditis de præſcrip. Panor. & Feli.in c.paſtoralis.eo.titul.Bal.in d. l ſi quidem.C.eo. Spec.tamen in d.§.ulſo. uerſi. quid ſi debitor dicit aliquis nos poſſe excipere.ſ.ſi aliquid petatur alicui, fas erit dicere dubito: & ſi ꝓbet, potero allegare ſolutionem uel aliam exceptionem, argumento tex.quem allegat in l.ſi debitor.ibi, neget, aut dubitet.ff.de peti.hær.facit tex.licet nõ adducat,in l.iuſiurandum. & ad.l.pecunias ibi,putat deceſſiſſe.ff.de iureiurand. in l.ſi quis inficiatus.ibi,procuratorẽ non putaret.ff. depo. in l.cum quo ibi, dubito.ff.ad legem falcidiam.l.fin.ibi, proclinior ſum.ff. de condic.cau. data.& l. fideicõmiſſi §.ſi quis illicitè.ibi,proclinior. ff. de le.iij.Steph. Aufrer. in deciſio. Toloſanæ. quæſt.xxj.Aret. conſ.xcvj. Flo. in dicta l.cum de indebito. Petrus de Ferra. in practica ſua in forma reſponſio. rei conuenti. in uerſ.contrarietatem.uide Deci. tres cõcluſiones ponentem in d.c.paſtoralis. & quando ſit licitum allegare contraria, Bal. ponit in l.j. C.de fur. præpo.in c.dilecto. col.xx. de ap. Alex conſi. c.in v.uolu.additio. ad Vber. de Bonacurſo in rub.qui.mo.ſuo uo.ciuiliter agentes. §.ſimiliter.

55 Reſtat octaua diuiſio,quod quędam ſunt exceptiones ciuiles, quædam prætoriæ, hæc diuiſio probatur in §.alioquin.inſt.eo.Ciuiles ſeu legales ſunt quæ a lege ciuili ſunt introductæ: ut exceptio ſuſpicionis.l.apertiſſimi.C.de iud. Bar.in rub.huius tit.in clemen.ita tenet & non obſtant iura in contrarium adducenda,uidelicet tex,in c.quod ſuſpecti in ſi.ij.q.v.c. ſecundo requiris. in ſi.de ap. quæ dicunt recuſationem a iure naturali ſcaturire: quia ibi dicitur quodammodo, & ſic improprie.c.ſecundo requiris.non loquitur de iure naturali cõmuni omnibus animantibus: ſed de ratione naturali quia licet committatur iudici ſuſpecto recuſatione remota. poterit tamen bene iudicare: & non grauatur pars.quia poterit appellare: ut tenet Barba. in c.ex parte.in ij. de offic.deleg. uel pone per totum titulum ut præpo. uo. imperat. col.v.ut ſi producis inſtrumentum,excipio quod in eo non eſt annus, dies, & conſul, & Imperator.per gl.in l.j.in uer. æditiones.ff. de eden. alias curioſus lector inuenira ꝓcuret, quas per diſcurſum iuris inueniet.

56 Prætoriæ, quæ a Prætore introductæ ſunt: ut doli exceptio, metus per totum titulum.ff.de dol.ma.metus ue exceptio. & aliæ per corpus iuris inueniuntur. quas per iuris curſum uidere licet. nam plus laborioſum eſt quam ſubtile eas cumulare. ut in ſimili loquitur glo in rub.ff.de ſol.& in rub.de diuer. & tem. præſcrip.& in l.in honorariis.ff.de actio. & obligatio. & in l.prima.ff.ſoluto matrimonio, cum ſimilibus.

57 Sequitur diuiſio nona. Nam quædam directæ ſunt utiles uerò aliæ directæ ſunt quando uerba.l.& mens conueniunt ſeu concordant ut ſi petebã totũ fundum & iudicatum eſt contra me, ſi iterum uolo petere,obſtat exceptio directa:idem ſi petam partem: quia ſi iudicatum eſt ſuper toto, ergo ſuper parte: per text.in l.ſi quis cũ totum.§.& generaliter. & per totum legem.ff. de excep.rei iudi.& idem ſi generaliter. petebam redditionem adminiſtrationis tutelæ, & tranſegimus,uel ad centum fuit condemnatus. ſi iterũ peto, obſtat exceptio directa: quia tranſactio eſt generalis ſuper omnibus.& etiam uerba conueniunt tex. in l. ſub prætextu. C.de tranſac. & l.age. illo tit.glo. in l.ſi quis id quod. ff.de iuriſdi.omn. iudic.& in l.ſi iudex. ff. de minorib.

58 Vtilis eſt quando nec uerba legis nec mens conueniunt,ſed ex mente legis extenduntur. uel quando nihil dicunt uerba, ſed mens hoc habet.& de hac loquitur tex.in l.licet. C.de iud.uel quia ſubeſt eadem ratio. Cæpola in tractat.de ſerui.urba.prædio. in c.lxxxj.& uide gl.in l. curatoris. & ibi docto.ff. de negot.geſt.l.j.& l. actionis uerbo.ff.de actio. & obligat. docto.in rub.de rei uendi.ff.Felin. in c.aduerſario.eodem titulo.

59 Decima diuiſio. Quædã enim ſunt modificatoriæ condemnationis.aliæ executionis. Modificatoriæ condemnationis ſunt, quæ condemnationem moderãtur vt ſi contra patrem agatur ratione obligationis filij. poterit pater excipere,ut cõdemnetur catenus, quatenus eſt in peculio. & hęc exceptio condemnationem futuram modificabit per tex. in l.penul. quod cum eo. ff.& ibi Bar.& Bald.in l.ſi dubitetur. §.ſi.ff.de fideiuſ. Bar in l.ſi.C. quod cum eo. & Io.fab. Pla. Ang.& Iaſ. in §.actiones.inſtitu.de actio.idem in tributoria.l.j.& per totum.ff.de tributo. actio.§.introduxit. & ibi Do. inſti. quod cum eo.idem de exceptione de in rẽ uerſo. l.j.cũ toto titulo.ff.de in rem uerſo. §.præterea. inſtit. quod cũ eo.Et iſtæ tempore peremptoriarum poſſunt opponi:quia quatenus minuũt,catenus, periment, ut tenet Bal.in l.exceptionem. C. de prob.uide Vber. de Bonacurſo in rubr. de impedimen. executio. & cautela nulli.per totam rubri.& in ibi in additio.ad eum.

60 Modificatoriæ executionis ſunt, quæ executioni modificantur: ſi ſocius omnium bonorũ contra alium ſocium agat, & ſit condemnatus, poteſt exceptionem opponere, ne exigatur ab eo ultra quã facere poſſit.l. maritum cum legibus ſequen. ff.ſol. matri. & l.ſunt.cũ ll.ſeq.ff.de re iud.:dem in exceptione inuentarij.cõfecti.l.ſi.C.de iure de lib.& §.hinc nobis.in auth.de hę. & fal.co.j. Ergo executionem moderantur: ideo poſt ſniam poſſunt opponi. & de iſtis cognoſcit executor. l.cum fide commiſſum.ff.de confeſ.& de quibus exceptionibus poſſit executor cognoſcere, uide per Steph. Aufre.in deciſ.capel.q.cccxliij.Alex. Iaſ. & alios in l.qui Romæ.§.ſi.ff.de uerbo.obli. Rauẽ.in alpha.I uerbo, quis poteſt.Bart.de Caſſa. in conſuc. Burg.in rub. (des ſucceſſions.) §.xiij.in gloſ.j.Alc.conſ.xcv.in iiij.uol.uide Vital.de cambar in tract.cl.auſularũ in clauſula,nulla exceptione obſtante. in.aj.Sali. in l.exceptionem. numero xxiij.de proba. C. Vber.de Bonacurſo. in rubr. de excep. & benefi.quæ poſt defi. ſeu.oppo.& ibi in aditio.ad eum.Idem in exceptione compenſationis,& rei nõ traditæ ut atteſtatur Fel.in c. ſuborta, de re iud.& in c.cum Io.de fid.inſtru. An exceptio pretij non ſoluti. poſſit in executione opponi.ponit Spec. in eo.tit.§.dicto.uerſ.ſed pone.& idem in titu de execut. ſent.§.ſi.refert Nicol. de mili.in repe. in uer. emptor.

61 Vndecima diuiſio. Quædam ſunt incidentes,quædam emergentes. Incidentes,quæ ante proceſſum originem habuerunt: ut exceptio iuſiurandi, pacti, & aliæ ante morũ proceſſum cõpetentes. glo. & Doct. in c.j. de ordine cogn. & an ſi exceptio eccleſiaſtica incidat coram ſeculari, poſſit talis iudex cognoſcere, late ponit Feli.in c.cum ſit.col.penult. de foro compet.

62 Emergentes, quæ in ipſo negotio. i.ſ ipſa lite de nouo emergũt ut ſi ꝓducis teſtes,excipio non eſſe admittendos,uel uis habere dilationem, dico nõ dandã. iſtud de nouo in lite emergit. ergo dicit emergens, ut tenent Bar.& a ij.in l.j.de ord.iudicio.C.glo.& Doctores in l.quod iuſſit.ff.de re iud. Panor.in c.ij.eo.titu.in ſi.Feli.in c.ſuborta. de re iud. Imol. in cle.ſæpè.numero.xxij.de uerb.ſig. Bar. in extra. ad reprimendum. in uerſ.ſummariè. Pet. de ferra. in practica ſua, in forma except contra poſitiones.in uerbo, petens. & Bald.in l.præſcriptione. col.ix. C.ſi cõtra ius, uel utilit.public.

63 Duodecima diuiſio. Quædã exceptiones ſunt ordinis.quædã uerò præpoſterationis. Exceptio ordinis eſt, quę ad ordinis obſeruationẽ tẽdit: ut ſi pro aliquo fideiuſſi, & conuenias, poſſum excipere,ꝙ prius principalis

pellis excutiatur, per textum in authen. præſente C de fideiuſſo. & in §. ſed neque in authenti. de fideiuſſ co. j. & licet non fuerit oppoſita, ualebit tñ proceſſus ut te ne. Stepha. Aufre. Deci. Capel. Toloſ. quæſt. lxxx. & licet pro aliquis intrauerim ſoluere, adhuc tamen exceptionem ordinis opponere poſſum: ut tenet Aufre. ubi ſupra. q. 139. & hæc eſt dilatoria gl. in l. 3. ff. eod. Cyn. in Authen. præſente. C. de fideiuſſ. & in l. exceptioné. & ibi Bald. C. de proba. & in l. exceptiones. ff eod. Ang. in l. ſi mancipium. §. j. ff. de euictio. Alexand. in conſi. 114. in 6. uolum. & conſi. 29. in 7. uolum. & ideo debet opponi ante litem conteſtatam ſecundum Bartol. & alios in d. l. iiij. & Guido Papæ in ſuis Deciſio. quæſtio. 570. nec in cauſa appellationis admittitur ſi non eſt in cauſa principali oppoſita: ut tenet Alexand. conſilio. 34. in 3. uolum. Pro intellectu tamen auth. præſente. uide eius limitationes per Roman. in ſingu. 635. & in conſil. 93. & conſi. 201. & Socin. in tracta. fallen. regula. 334. Ioan. de Pla. in l. i. de conuenien. fiſci. debi. lib. 10. C. Fran. de Cremo. ſingu. 136. Alexand. in l. etiam. §. final. ff. ſoluto matrim. & conſi. 159. in 2. uolum. & conſil. 83. in 3. uolum. & conſi. 200. in 5. uolum. Specu. in tit. de renun. & conclo. §. j. uerſi. uiſo de &c. Vital. de Cambanis in tractat. clauſularum fol. 339. in parua impreſſione. Alber. in tractat. ſtatutorum. in 2. parte. quæſtione 166. & Benedic. in repeti. cap. Raynutius. in uerſicul. ſi abſque. in 2. numero 5 2. de ſubſtitutione fideicommiſſaria. de teſtamen. Barto. de Caſſad. in conſuetudi. Burgun. in rubri. (des rentes uendues a rachat.) § 2. & in rubrica. (des cenſes) §. 6. in g o. (contre le tenementier.) in nn. & Anto. de Tremol. in additi. ad Vber. de Bonacurſo in rubri. quibus mod. exa. ordi. iudi. declina. uer. idem puto. 64. Aliæ ſunt præpoſterationis: ut ſi quis agat actione familiæ erciſcundæ excipere poſſum quod agit præpoſterè cum non ſit hæres, nec hæreditatem poſſideat & primo agendum eſt petitio. hæredi, & poſtea familiæ erciſcundæ. l. ij. C. communi diuidun. l. ſi mancipium. §. j. ff de euiction. l. præpoſtere. C. de teſtamen. & l. j. & ibi Flo. ff. famili. erciſcund. Bald. in l. exceptionem. C. de probatio. l. ut debitum. & ibi Bartol. in rubr. de hære. action. C. Alexan. conſil. 46. in 6. parte. Bald. in ſua diſputatione incipiente, accuſatus de ui turbatiua, colum. 4. uerſicul. texto ſic Felin. in cap. cum dilecta. uerſicu. demum adornatum. de reſcrip.

65 Decimatertia diuiſio. Quædam ſunt rationabiles & non fruſtratoriæ: aliæ irrationabiles, & fruſtratoriæ ſeu friuolæ. Rationabiles ſunt quæ a iure ſunt approbatæ. ut ſi iudex ſit meus inimicus, & ego oppono exceptionem: ut c. cum inter. de exceptio. uel aliæ quæ uerè competunt per text. in l. ſi alius. §. belliſſime. cum ſequen. ff. quod ui, aut clam. Barto. in extrauagan. ad reprimen. in uerſic. ſummariè. Cardin. Imol. & Geor. Nata in clem. ſæpè. in uerſi. dilationes. de uerbo. ſign. uel ſtabitur arbitrio iudicis quando erunt rationabiles: ut tenet Barba. in c. ex parte in ſecundo. de offic. delegat. numero 26. uide text. in c. ea quæ, c. latores. c. cum inter. de re iudica. & c. ſuper eod. quod metus cauſa. c. 3. de eo qui mittitur in poſſeſſ. c. ſi. de ſequeſt. poſſeſſ. cap. j. & c. conquerente. de reſti. ſpolia. c. cum olim. de dolo, & contumacia. & c. ſi conſtiterit. & c. ad petitionem. de accuſa. c. ſtuduiſti. de offi. leg. c. iij. de offi. ordina. c. notum. cum ſimilibus. ij q. j.

66 Irrationabiles, ſeu fruſtratoriæ ſunt, quæ iudicium potius fruſtrantur, & differunt, quam ueritatem concernant, ut recuſatio iudicis eò, quia aduocatus alterius partis eſt familiaris illius, uel exceptio excommunicationis opponitur contra reum ſe defendentem contra c. cum inter. & ibi Docto. de excep. Quod intellige niſi excommunicatus potuiſſet abſolutionem petere, & non curauit: quia tunc uidetur excommunicationé cõtemnere: ideo non poterit etiam ſe in iudicio defendere. & hoc eſt dictum ſingulare Ioan. Cal. in rep. c. ab excommunicato. col. 13. in parua impreſſione. de reſcr. referet & ſequitur Barba. in rub. de reſcrip. colum. 7 num. 54. Et breuiter dicas quod omnis exceptio dicitur fruſtratoria, & irrationabilis, quæ cauſa ſubterfugij proponitur. Sed oro, ut nullas fruſtratorias, & friuolas proponas, nec animam tuam damnes, & demonibus commendes: ut dicit Vber. de Bonacurſo in practica ſua in rub. de recuſ. in princi. dicens quod omnia exceptio, aut eſt fruſtratoria, & friuola, aut uera, & legitima: & huic adhæreas ſicut Bononienſi carrocio. ut dicit gloſſ. in l. omnia definitio. ff. de regul. iuris. Quod dicatur fruſtratorium, uide glo. in l. metus. ff. de ui & ui arma. & l. in cle. ſæpe. de uerbo. ſignifica.

67 Decimaquarta: & ultima pro nũc diuiſio eſt: quia quædam generalis dicitur, quędã obſcura. Generalis eſt quando generaliter contra aliquem excipitur, puta eſſe inimicum, & non exprimitur ea qua cauſa ſecundum Bald. in l. ſi quis teſtibus. C. de teſti. uel quod eſt infamis, & cauſa infamiæ non ſpecificatur ut debet fieri, per textum ſingularem in c. præſentium. in §. teſtes. ubi facta ſigillatim ſpecificatione, de teſtibus. in 6. & tenet Mar. Antonius Baueri. in § ſed cum aliquis. col. 2. inſti. de teſta. Barto. in l. 3 § lege Iulia. ff de teſti. & in l. j. C. de teſtam. idem dicit Baue. ubi ſupra, ſi aliquis allegauerit excipiendo damnum eſſe ſibi datum. quia non debet audiri niſi in ſpecie exprimat quomodo eſt ſibi datum. gloſſ. in l. cum Stichus. ff. de ſolutio. Et talis exceptio generalis non releuat partem opponentem. l. ſi. C. de anna. exceptione. Bar. & alij, in l. 3. ff. de condi. ob turpem cauſam. Bald. in l. edita in repetitione peruſina. col. 9. C. de edendo. doctores in c. paſtoralis. eodem titul. & doctores in c. dudum. de decimis textus. in l. ſcire oportet. §. ſcire. ff. de excuſa. tutor. Alexand. conſilio 181. numero 2. in 6. uolum. Ang. in conſi. 62. textus in l. quæ. pald. ff. communia prædiorum. Limita tamen excipientem generaliter non eſſe audiendum niſi probaret in ſpecie & ſigillatim crimen oppoſitum, uel illud quod oppoſuit per gloſſ. in l. j. § ſi quis argentum. ff. depoſiti & Bauer. ubi ſup. Et quid operetur illa clauſula quam practicantes ponunt in libello poſt exceptiones aliquas oppoſitas, ſpecialiter oppono omnes exceptiones mihi competentes, uide per doc in d. c. paſtoralis & Baldum. & alios in l. ſatis. §. ſufficit. ff. de excuſat. tut. Alexand. & alij in l. Titia textores. ff. de leg. j. uide Felin. in c. ſedes. colum. ij. uerſic. clauſula generalis. de reſcrip. & ibi alios doct. & non dicitur diſpoſitio gñalis quã totu genus non comprehendit, ſi uerificatur in una ſpecie ſub genere comprehenſa. per text. in l. ſi hæres. ff. de optio. leg. in c. ea parte. in primo. de officio deleg. Bar. in l. ſi cum, ano. ff. de legat. primo Felin. in c. paſtoralis. §. ſi. in prin. de reſcrip. & ibi hoc tenent alij doctores.

68 Obſcura eſt quæ non eſt intelligibilia. l. ij. ff. de his quæ pro non ſcriptis habentur. l. ita fid. i. ff de iuſtitia. l. at qui a iter. §. ſi quis ibi, obſcure. ff. quod ui aut clam. uel aliquid dicitur obſcurum quando multipliciter poteſt intelligi, ut tenet Alex conſil. 232. in 6. uol. per iura ſupra allegata & l. quoties. in ſtipulationibus. ff de uerborum obligatio. ut ſi quis excipiat contra teſtes quod non ſunt omni exceptione maiores. nam non ualet: quia, ſunt, denotat tempus præſens. l. cum ſtipulamur. & l. ſi ab colono. ff. de uerborum obligationibus & l. ſi quis ata. ff. de auro & argent. lega. & poterit eſſe quod tempore iuramenti teſtes erant omni exceptione maiores: ut tenet Ang in conſilio primo. Iaſon in d. l. ſi Titia. & illud tempus debet attendi ſecundum Alber. in tracta. ſtatuto. in quarta parte. quæſtio. 71. & Ange. ubi ſupra, & Specular. in titul. de inſtrument. edit. in §. uidendum teſtat. uerſiculo item. non exhibeat. Alexan. conſ. 121 in v. uolum. Steph. Aufre. in ſtylo parlamen. Toloſæ in prima parte rubric. ſequitur ad. ut iamentum. §. penulti. in additio. Et hæc exceptio dubia, ſeu obſcura, quæ poteſt concludere, & non concludere.

cludere, debet per iudicem admitti, cum poſteà in proceſſu poſsit declarari. gl. in c. ex inſinuatione. de procu. Anto. in c. in literis de reſtitu. ſpolia. Nico. de nulla in repe. in uerbo exceptio. licet dubeat. Felin. in rub. huius tit. Alber. de Bonacurſo in rub. quib. mod. ſuo nomine ciuiliter agen. & generaliter. Aduertendum eſt tamen quod, ſi iudex dubitat an debeat admittere exceptionē uel non pōt eam admittere ſi & inquantum de iure ut dicit gl. & ſe ſtantum ibi docto. in c. cum contingat. de off. deleg. uide Roma conſi. 401. & Præpo. in cap. ſæpè. col. 4. de appel. Corſe in ſingul. uerſic. iudex. in 4. Aliæ ſunt præiudiciales de quibus per Bart. & alios in l. j. C. de ord. iudici. lo. & alios §. præiudiciales. inſt. de actio. Bar. in l. generaliter. & l. fundum. ff. eod. Bald. in ſæpius all. pat. l. exceptionem. canon. ſi. in c. 2. de ordine cognitio gl. in l. j. §. j. ff. de rei uendi. in l. per minorem. ff. de fidei Bald. in marga in uerſi. exceptio. q. 57. Ang. in rubri. huius tituli. col. 2. Præpoſi. in c. nuper. eod. co. j. l. ſ. de appel. Auf. e. in decis. capellæ Tholoſ. 29. Multæque aliæ ſunt exceptiones. & infinitæ. ut dicit tex. in § alioquin, ibi. mul. is uarſ ſque in titit. eo. quia quot ſunt modi agendi, tot ſunt modi excipiendi: ut atteſtatur Ang. in rub. col. 6. in fine. cum ſequen. Et alias multas poſuiſſem, quas in tractatu exceptionum reſeruo, ubi latius dicam. his tamen intellectis, aliæ faciliimæ intelligentur. In quibus omnibus ſi quoddam ranciduloſa protulero, correctioni melius ſentientis ſubiicio: ut in ſimili loquitur tex. in l. Claudius. in fin. ff. qui potio. in pigno. habean. ut emendet charitatiuo calamo: ut dicit Ioan. Fab. in §. item is. inſtitut. quibus modis re contrahitur obligatio. Si bene dixero, attribuatur Deo omnipotenti, qui in Trinitate perfecta uiuit, & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

SPES MEA CHRISTVS.

FINIS.

SEd cum ſeptē ſint partes Digeſtorū,& ſexta incipiat ſ.de bo.poſ.vij j.de ver.obl. vnde eſt hoc, qḋ incipit hic hoc volumen,& nō in prin.alicuiꝰ partis;vt C. de ve. iu. enu. ij. §. ſed cum oia? Reſp. qa bon. poſ.attinēt ſupradictis titul.ante bon. poſ.ſ.vſque ad ti.de leg.ideo melius cū præcedentib.ſunt cōiūctæ. j.de verbor. obl.l.j. incipit: qa nimis parum te maneret de hoc volumine.ſed hic iam diſcreta ē materia a ſ dictis: in hoc tñ eſt affinis · qa ſicut ſuperius tractat de iure pretorio · ita hic .ſ. eodē modo: ſed non in eundem modum. Acc.

Tn verò quantum ad huiꝰ ſectionis,at que libro rum partitionis rationē attinet, & ita non diſtributæ fuerint olim Pandectę, & itē num id rectè, vide apud Alcia. lib. Diſpun.'k l. pœmio.

DOMINI IVSTINIANI
SACRATISSIMI PRINCIPIS PERPETVO AVGVSTI,
IVRIS ENVCLEATI EX omni veteri iure collecti,
DIGESTORVM SEV PANDECTARVM *Liber XXXIX.*

TITVLVS I.
DE OPERIS NOVI NVNCIATIONE.

Nunciationem operis patere fieri etiā ei, qui iure ędificat: hoc tamē reperto, debet nūciatio remitti, quatenus iure ędificat; qa eatenus nunciator ius nunciandi non habet. Pau.

HOC edi-

Quærit hic Bart. quare hic lib.dicat, & denominet Digeſtū nouū?Rñ.qḋ dictio nouū,varijs modis capitur. quandoq; enī appellat nouū qḋ eſt vltimū:vt l.vnica. §.in nouiſſimo.C.de ca.tol.& l.nouiſſimā. .tod.ſo. & l.nouiſſime.ſ.qḋ fal.tut.auro.& ſic tria ſunt volumina,& iſtud eſt vltimū. Quādoq; appellat nouū ratione,qa interdicta denominant a prima parte ſui:vt in interdicto.Quod vi aut clam ... qa tractat de nouo ope appellat Digeſtū nouū ... appellat inuiqua ... quod ... cit nouum ... iniquū ... & melius.fin Rav.& Raph. ... glſſralia inuenta ab aut ... imponunt ad placitū:quorū diſputatio rel. ... C.de conſt.pe.& in gl. in rub. ſolu.ma.Vltra prędicta de dictione noui , vide bonā gl.in c.generali.in verbo nouo.de elec. li.vj que ponit multas ſignificationes de dictione nouus Ite aliquid in l.admonēdi in verſ. noua inſtrumēta.ſ.de iureiu. vbi noua inſtrumēta dicuntur,quę ſunt antiqua,dūmodo ſint de nouo reperta.ita etiā dicit tex.in ... ſub ſpecie.C.de ind. ... de etiā in l.vetuſ.ſ.de vi.trit.& oleo le vbi habet,quod dicatur vinū nouum & vetus,ſecundū Alex. de Im ... inc.

Tedicitio, Nouū hic dici relatiuè ad ſſ. nempe vetus ſalatione. nec a nimi i his nugis terē dę ſit bonæ horæ.

Et adde ad huiꝰ ſententiæ intellectū, non ut operis nuntiatio nem eſſe, quæ fit in alteriꝰ ne rū aut appares præiudiciū ab ædificate, iuris ſui cuiuſq; cō ſeruādi cā aut damni depellē di,at publici iuris tuēdi gratia iterce dētis ꝓhibitio. Nec minuat . 1 ald atq; Jaſon.qui appellationem, ſeu pronuncationē quā dam. extra

HOC edictō. Vlpianus ... expoſiturus edictū pretoris,quod habes.ſ. eo.l.pretor ait.in princ.nuc de effectu illius edicti aliqua dicit:& caſū i hoc prin. ſic ponamus . Cu viderē Titiū in aliquo ſolo ędificare domū,vel aliud opus nouū: & ego credebā me in illo ſolo ius ... re:vt qa forte meū, vel aliquod aliud ius, p qḋ nō poſſet me i ... ędificare denūtiaui ei, ne ... procederet. dicitur. q ... edictū ... habes. ... in prin.Secundo ... Titio: nam ſi vult ... dat ... & ... ſi apparuerit minuſſe ędificaſſe ſic poſſ ... terꝰ ... dānno. Hoc aūt edictū ... incipit. Iſcere, qui habeat locū nuntiat ... habet ... aduerſus opera,quę ... ſunt facta. nā ſi iam ... facta,non hoc edi ... haberet locū ... poſſent ... ad deſtru ... vt quod vi aut clam,vel interdictū ne quid in loco ... ero loco eſſet facta. ... nam primò dicit,q ... Nou.

opus,nō hēt neceſſe, quod propter hoc adeat iudicē. Secundò dicit , ꝙ nuntiatio pōt fieri etiā per procuratorē.Tertio dicit , ꝙ nūtiatio pōt fieri tēpore feriato,& non feriato. Quarto dicit,ꝙ nuntiatio pōt fieri etiam,aduerſus abſētes,& inuitos.Quintò dicit , ꝙ ſi ędificabas in fundo , quē poſſidebā: & ego veni ad te: & nuntiaui tibi nouum opꝰ, amitto ꝑ hoc poſſeſſionē fundi: & tu icōnis poſſideſ. Sextò dicit, ꝙ ſi nuntiaui tibi nouū opus, & tu ſpernēs nuntiationē ꝓceſſiſti i opere: certè quicquid opera feciſti poſt nuntiationē,debet deſtrui: licèt tuū fuerit ſolū i quo ędificaueras. Septimò dicit, ꝙ ſi ędificabas in ſolo : licet ignorē, qḋ noꝰ facere velis: tñ nūtiare tibi poſſū opus nouū. Et poſt operis.Nūtiaui tibi nouū opus,ſi poſtea ꝯcordemus nuſiuet,ꝙ ꝓcedas i ope. vel iudex hoc ſtatuit,in quē cōpromiſeramus,vt in bonū virum: certe ānimō ſecure potes in opere procedere. ¶ Opus.ſiue ędificas de nouo, ſiue detrahis de terra, puta foſſam faciendo in ſolo aliquo:poſſum nuntiare tibi nouū opus. ¶ Hoc aūt edictū. Nuntiatio locū habet ſi aliquod opus facis in ſolo.Sed quid ſi arborē ... mei ſuccidas,vel ſimilia facias? certè nō hēs locū ... Si quis ędificiu.Domum aliquā ruinoſā ... denuntiatē tibi nouum opus.quærit an ... qḋ non ,quia nō diceris facere nouū opus,ſed vetus reficere. Siue aūt. Dicitur, ꝙ ſi aliquod opus nouū facis, ſiue intra ciuitatem, ſiue extra facias, poſſum nuntiare nouū opus.nec eſt vis, ſiue fiat in publico loco,ſiue in priuato. Nūc videamus.Dicit Vlpianus , ꝙ expedit videre,quib.ex cauſis fiat nūtiatio.Itē que ꝑſonę poſſunt nūtiare. Item quib nuntiandū ſit,ad hoc vt nuntiatio teneat. Item in quo loco habeat fieri nuntiatio , ad hoc vt valeat nūtiatio. Item quid ... ſequitur per nuntiationē nuntiatas.de primo in §.nūtiatio.vſq; ad §. viſū nūtiariꝰ. & in §. illo incipit dicere de ſecūda parte vſq; ad ſi ne legē,& in l.eo & ... prīncipali.§.ſi.cū.l.ſeq. & in l.de pupillo ... aliquid tractar.de tertio dicit.ſ.e. l.opere. & l.cui. bet.& in alijs legib.de quarto dicit. ſ.en.l.de pupillo.§.nuntiationem.de quinto dicit.ſ. eod.l.pretor ait.circa prin. & i alijs leg.bꝰ huius tit. ¶ Nuntiatio.Dicit quod ad hoc vt nūtiatio valeat, oportet quod fiat ... cauſis ... nā aut nūtiotā ... mei ... aut ... depellendi, aut cā publici iuris tuēdi de primo dicit in §. nūtiamus.vſque ad verſ.vel ... dāni.& poſſet dari duo exēpla: vt qa ędificas in ſolo meo,vel ſi in tuo,debebas ,ſeruitu ... tollendi ... ſi in aliquo illorū caſuū nuntio nouū opus ... nuntiare ... iuris ... ſeru dicit.vel ... dāni &c. ponit exēpla de iſto vt ſi ędificabatur in loco publico velpriuato,ex quo ędificio time ... ruina ... quāda domo ibi vicina.nā poſſum ... nouū opus, de nec caueas de damno ... Nam ... nuntiare ... qḋ timeo depellēdi De ... incipit dicere in verſi.aut ſi od &c. & qḋ ... & ponit quatuor exēpla ... leges.Sed ... quando opus bt io loco regio ... lo, vel

iudicialē, dicant eſſe nuntiationem. q ſingulare vim eſſe dunque ꝗ huiatione tradere maluerūt.

ſo,vel ſacro,vel publico·& da exempla,vt ibi eſt notatum. ¶ Quod ſi quis in mar[illegible] In hoc .§. dicitur. ſi quis ædificet nouum opus [illegible] l.tore mar[illegible] & ego velim ei nunciare nouũ opus,quęritur an poſſim? & dicitur ꝙ non:niſi in caſu,vt ſi timeam in aliqua uica domũ ibi facta ruinã,

Pan. Fl. promittitur.

nam tunc nunciare poſſum. ¶ Iuris noſtri. Nunc dicit quæ perſonæ poſſunt nũtiare, & certè ſi opus fiat in publico, nũtiat quilibet de populo: ſi in priuato, ille ſolus cuius intereſt vt ille qui credit habere ius in ſolo,in quo ædificat: vt quia ſuum, vel aliud ius ſimile: quo inuito non poſſit ædificari.

[illegible] Hoc edicto a [illegible] permittitur, b vt ſiue iure, c ſiue iniuria d opus e fieret, f per nunciationẽ g inhiberet: deinde remitteretur h prohibitio, catenus i

† Quæ fierit rõ ad illud edictum,vide tex. in l.j. ad princ. verſ.rul. paroi refert. qui ver.ſignatur pro §. & eſt ſing. ſecundum Lud. Ro. hic i prin. & Alexã. in apo. ad Bar. hic.

¶ Vſufructuarius autem. Cum haberem vſumfructũ in fundo Titij, quidam extraneus,puta Cornelius in illo fundo cœpit ædificare · volo ſibi nũtiare nouum opus:quęritur an poſſim? Et reſpon. ꝙ tanquam dñs nunciare non poſſum,quia dñs non ſum:ſed quia vertitur intereſſe meum,tanquam procurator nunciare potero. Datur mihi & alia via. nã potero agere rei vendicatione ꝓ vſufructu ꝯtra ædificantem, & conſequar quicquid intereſt mea opus illud no eſſe fa[illegible]. Fr. Acc.

Hoc edicto. CASVS. Titius ædificabat in quodam ſolo,ego dicebã eũ non iure ædificare. ipſe econtra dicebat,ꝙ iure ædificabat.Quærebatur ab Vlpiano,an ego ei poſſim contradicere nuntia[illegible]o? Et rñ. ꝙ ſiue iure,ſiue iniuria ædifi[illegible] quod poſſim ei nunciare· & hoc per quoddam edictum prętoris: ſed tamen debeo poſtea remittere nunciationem, quatenus non habeo ius prohibendi. Accur.

a Edicto. ſ.de oper.no.nunc.i.hoc interdicto, cuius duo ſunt capita:vt ꝯ.eo.l.prætor.in prin.& §.deinde. & propheti[illegible]at hic Vlpianus, qui prius facit expoſitionem edicti,ꝙ ponat ipſum,ſi[illegible] alias ſ de ca.dim. l.ij.in prin.& alias ſæpiſſim[illegible] vt ſ.quod quiſque iu.l.j. in prin.& ſ.de pact.l.j.in prin.

a Iſta gl. approbatur p Bar. Pa. Paul. Alexand. & Iaſ.

a Edicto.quod eſt ꝯ.eo.l.prætor.j.reſpon.quod interdictum appellatur,vt in l. prætor. §.j. & §.hoc interdictum. Sed certè ibi non permittitur nunciari. Sed dic,[illegible] eo ipſo,ꝙ mandat deſtrui factum poſt nunciationem,videtur permittere nunciari.

b Permittitur. id eſt, ſtatuitur.

Idẽ Bar.

c Iure. id eſt, iuſte,quia ſit ei ius ædificandi.

Solue illud cõtrarium ſm Bart. poſt Dyn. hic, quod ibi repudiando neminem grauat: ſed ſe exonerat, hic grauat ædificantẽ:ſed rertè ibi videtur grauare legatarios.vt l.ſi nemo. da teſta. tut. at ibi non grauat in heredo dã num: ſed non concedendo. lucrum.

d Iniuria. id eſt,non iure.vt Inſt.de iniur.in princ.

d Iniuria. id eſt, iniuſtè.

e Opus. quod ex poſtfacto apparebit. ſcilicet, cognita veritate. Accurſius.

f Fieret. nouum. nam aliquid iure permittitur in veteri opere,quod non in nouo: vt C.de Iudęis.l.lin. ibi. Illud ẽt.&c.alioqui cõtra· vt j.ea l.§.ſi quis ædificium. aliud eſt enim &c. ꝯ.de ſti.act.priua.l.iij.§.pen.

g Per nunciationem. legitimam,quæ teneat ipſo iure,nã quandoq; ratione perſonæ nunciantis nõ tenet: vt quia pupillus,vel ſeruus,: vt ꝯ. eod. l. de pupillo.in prin.& §.j. quandoq; ratione rei : vt ꝯ.ea.l.de pupillo.§.ſi quis riuos.& §.præterea.& §.toties.& l.qui viam.quibus caſibus poteſt ſperni nunciatio. at vbi hęc n[illegible] impediunt,tenet nunciatio.licèt nũtiator ius nunciandi nõ habeat. Poteſt tamen ille, q facit opus quęrere quare nũtiet.& ſi cauſã nõ exprimat,poteſt ędificare impunè. Sicut dicimus in libello cauſam exprimẽdã; vt arg.C.de edi.diui Adr.tol.l.fi.§. ſin autem & ſ. de tranſ.l.cũ hi.§.in cauſa.& ꝯ.eo.l.de pupillo.§. toties. & §.qui nunciat.Et in teſte:vt in auth.de teſt.§. ſancimus. Sed arg. contra. ſ. ad Treb.l quia poterat.

[illegible] Tu dic hoc dictũ non eſſe indiſtinctè verũ,quia in libello pſonalis actionis debet inſeri cauſa,nõ in libello realis,ita not.Bar.in l.an eandem. §. actiones.ſ.de exce.rei iud.& in l.j.de edeu.gl & doct. in l.generaliter.de nõ nu.pec. Ang. & Pe.de ſu.in l. ſi

fidei cõmiſſum.ſ.de iudi.gl.& Alex[illegible] Bart.in alle. l.j.col iij.verſi.ſed quęro qualiter [illegible] Ang.in §. illud.in vlti.col.in auth.de exhib. & intro.reis.col.v. Pan.poſt Io.And.in c.ſignificantibus. extra de libel. obla.& Lanfr.de Oria.in c. quoniã contra falſam. §. petitiones. num.ij. verſ.cauſa remota. & ſe.ex. de probat.

h Deinde repete,ꝓmitti hoc edicto, vt remitteret &c.

Pan. Fl. hactenus.

Sed certè hęc remiſſio non fit ex eodẽ edicto, ſed alio quod eſt ꝯ. e.l. prætor. §. deinde.vnde malè videt ſic repeti? Reſpon. eo ipſ[illegible] quod hoc edictũ,quod eſt in prin.l ꝯ.eo.l.prætor dicit deſtrui,quod fit ante remiſſionẽ:videt permittere [illegible] fieri remiſſionẽ:vt arg.ꝯ.de nia.teſta.l.ſi quis locuples.in fin.& ſ.de eden.l.ſi quid ex §.prohibet. Vel dic remitteretur, ſcilicet alio edicto quod non habem[illegible]s.

Glo. diſplicet hic Bar.

i Remitteretur.ſi iure opus fiat,ex hoc edicto,vel ab eo data ſatiſdatione nunciãti.

k Eatenus.Imo & in eo, qd iuſte nũtiat, pſtita ſatiſdatione fit remiſſio:vt ꝯ. eo.l.ꝑtor.§. hoc interdictũ. & ꝯ.eo l.de pupillo.§.ſi [illegible] & ꝯ.de remiſ.[illegible].Vel expone, [illegible], ꝓ [illegible]o. & quatenus pro qa, & ſupple. & hoc pal[illegible] quia nullam cauſam nũtiandi corã iudice dicebat vel quę pro nulla [illegible] & [illegible] fit remiſſio [illegible] ſine ſatiſdatione.Vel dic ſecundo [illegible] tenus id [illegible],vſq; ad [illegible] quatenus [illegible] vſq; equo iudex cognouerit,& pr[illegible] auerit,liceat æd[illegible] vel nõ,& potuit nũtiare vel nõ:& hoc pſtita [illegible] de demoliẽdo in principio cognitionis & ſi[illegible] ſtatim pendente cogni[illegible]one ędificant. Ex quo aũt pronũtiauerit aut deſtr[illegible],qd eſt factũ, aut libere faci[illegible] qd volet. Ve[illegible] dic ter[illegible],cũ deberes [illegible] ius nõ tollẽdi vltra dece pedes,& tu [illegible] nũtiaui,nè vltra ꝓcederes veniſt[illegible] iud[illegible],cu videt iudex ꝙ non[illegible] vltra id q [illegible] licet, nec me haberẽ cam vlla nũt[illegible] vltra fieret: & ſine ſatiſdatione faciet remitti,cũ [illegible] at me c[illegible] niari. Ve[illegible] dic quarto,[illegible] [illegible] tione & nõ [illegible] ſ[illegible] [illegible] cõſtat &c.vt ſ.vt in poſ.leg.l.ſi [illegible] a qu[illegible] remitteret prohibitio · l[illegible] Vel dic quinto,ni haberet quatenus ſ[illegible] totũ. [illegible] ſtita [illegible] datione,in nullo videt ha[illegible] & [illegible] totũ remitti. V[illegible] to p[illegible] exẽ[illegible] ſeruitute vrbana.& ſic in reb[illegible] ſeruitutẽ altius nõ tol[illegible] vltra dec pedes [illegible] vſq; ad v[illegible] poſtea denũtiaſti calumnio[illegible] porro q[illegible] ere p iudice [illegible] vltra v[illegible] ibi debeã ſeruitutẽ al[illegible] nõ tollẽdi vltra decẽ, & ſi di[illegible] non,pmi[illegible] et,q[illegible] ego ędificẽ vſq; ad [illegible] In corporalibus hoc mõ cũ dinũtiaſſes n[illegible] nouũ [illegible] in loco,q erat xx. pedũ p l[illegible] potero quęrere [illegible] cẽ nũqd habeas ius in xij.& ſi inuenieret [illegible] mit tas qd ędificẽ in xi[illegible] & [illegible] ꝓ ea pa[illegible] pro qua veritate inſpec[illegible] tenui [illegible] oino,cũ ex ſtipulatu teneat ad demol[illegible] ꝓ ea ꝓ qua nõ tenuit [illegible] licet eẽt ad tot[illegible] interpo[illegible] ſtipulat[illegible] ad ea[illegible] qua nunciatio fie[illegible] Po[illegible] agi & aliis [illegible] ad demoliend[illegible] dic vt [illegible] ꝑtor.§. ri nulli. & hoc ꝑt l[illegible] in l tera [illegible] eo plana eẽt,& dices , ha[illegible]ere ex [illegible] ſua.quia l ber & maior eſt: vt ꝯ.eod.l. de pupi[illegible] prin.& §. & r[illegible] ne rei.vt ꝯ.eo.[illegible] q via.Sed v[illegible] ꝑut [illegible] cõtra.ꝯ.de remiſ.l.j.§.j. [illegible] tionẽ nũtiationis fieri,quatenus ius ꝓhibedi [illegible] nuntiator ergo nũtiat[illegible] nulla.ſic [illegible] remiſſio nulla vt in c[illegible] [illegible] duplex expoſitio in hac cõne.ille nõ habet ius ꝓhibẽdi.nã ſi dicas, non habet

Reprobatur per Bar.

Reprobatur etiã per Bar.

Et ma[illegible] ſec[illegible] Bar

Diſplicet Bar.

quatenus prohibēdi ius [a] is, qui nuntiaſſet, non [b] haberet. [b]

Per hoc edictū, quatenus eſt prohibitorium, ſubuenitur aduerſus futura opera, pro præteritis non: ſed per interdictum, Quod vi aut clam. aut alijs remedijs ſuccurritur. h.d. Bar.

Hoc autem edictum, [c] remediumq́; [d] operis noui nuntiationis aduerſus futura opera inductum [e] eſt, non aduerſus præterita, [f] hoc eſt aduerſus ea, q́ nondū facta ſunt. [g] nec hanc. [h] Nā ſi quid [i] operis factū fuerit, quod fieri nō debuit, ceſſat edictū [k] de operis noui nuntiatione: & erit trāſeundū [l] ad interdictū [m] [Quod vi aut clam [n] olim factum [o] erit vt reſtituatur: [o] & Quod in loco ſacro [p] religioſove: & Quod in flumine publico, ripave publica factū erit.] Nā his interdictis [q] reſtituetur, [r] ſi quid illicitè factū eſt.

Ex hoc edicto abſque prætoris aditione alieno nomine diebus omnibus nuntiamus aduerſus abſentes, inuitos, & ignorantes Bar.

Nuntiatio [s] ex hoc edicto non habet neceſſariā prætoris aditionem. [t] poteſt enim nuntiare quis, etſi [u] eum [x] non adierit. Itē nuntiationē, [y] & noſtro, & alieno [z] nomine facere poſſumus. Itē nuntiatio omnibus diebus [a] fieri poteſt. Aduerſus abſentes [b] etiam & inuitos & ignorantes [c] operis noui nuntiatio procedit.

Per nuntiationem noui operis factam ſolo verbo, perdit nuntiator poſſeſſionem, & trāſfert in aduerſarium Paul.

non habet q̄a aduerſarius habet ius ędificādi: ſic hic loquit. Na[illegible] in[illegible]pecta veritate nō habeat ius prohibēdi tñ ius p̄mitt[illegible] ei nūtiare, ſi eſt maior & liber, & res [illegible] ſup quā nūtiet: & ſic aliud eſt nūtiare poſſe, & aliud p̄hibere cū effectu finaliter. quo facto ſi ſ[illegible] ti datur, remittetur nūtiatio, quatenus ius prohibēdi non habuit veritate inſpecta. [illegible] nō ſatiſdedit, deſtrui, qd poſtea ſit vt j.e.l. prætor. Secundo modo accipitur dicta oratio. nō habet ius p̄hibēdi q̄a nō valet rōne p̄ſonę nuntiātis: quia ſeruus, vel pup[illegible] vt j. e.l. de pupillo. §. nūtiatione. i pri. & §. ſeruo. vel rōne ipſius nūtiatio[illegible] inepte facta, q̄a n[illegible] in re p[illegible] ſe[illegible]. vt j. e.l. de pupillo. §. nuntiatione. vel rone [illegible]. vt j.e.l. de pupillo. §. ſi q̄s riuo. & §. ſeq. & l. [illegible] viā. quibus caſi[illegible] nec nūtiatio tenet. & p[illegible] ſequēs nec remiſſio. vt in [illegible] & ſic non ha[illegible] pro[illegible] di[illegible] d[illegible] bus m[illegible] aſſ mat[illegible] ua[illegible] p[illegible] hibend[illegible] nob. mo dis [illegible] vt ecce, ſi ædifices alius, ſiue habeā ibi ſeruiturē, poſſum nūtiare inſpecta veritate: ſiue non poſſum inſpecta permiſſione iuris: & vtroq; caſu tenet nuntiatio, & tenet remiſſio: & ſic hic loquitur. ſi no habeas, non (vt quidā libri habet) tunc nullū eſt contrariū. Sed pone te ædificare in prædio ruſtico ſiue poſſum te prohibere inſpecta veritate quia ſeruitute ibi habeo: ſiue nullam ibi habeo. nullo caſu p[illegible] teru[illegible] nūtiare de iure. & ſic poſſum in ſeru tute vrbana inſpecta veritate. [illegible] inſpe[illegible] re permit[illegible] vt j. eo. l. de pupillo. §. textus, in ruſtica poſſum veritate inſpecta, ſed nō iure quod prævalet vt j. eod. l. quæ viam. & hoc caſu loq[illegible]tur contra. & ſic poſſe pr[illegible]ibere, diuerſis modis accipit.

[a] Prohibēdi ius. ergo patet, qu[illegible] quidam habent ius nu[illegible]tiandi, qui p[illegible]hibere nu[illegible] poſſu[illegible]. vt j. eo. l. de pupillo. §. ſi plur[illegible]m.

[b] Non [illegible] & non qu[illegible] d habe[illegible] et [illegible] remittitur.

[c] Hoc [illegible] a[illegible] m. quo op[illegible] [illegible] tur.

[d] Remed[illegible] den, vel a[illegible] quod non habe[illegible] mi[illegible], quo r[illegible] p̄hibitio præt[illegible] a ſat[illegible]datione.

[e] [illegible] ſ ca.

[f] Præter ca[illegible] pe[illegible] a. vt j. [illegible] §. ſi qu[illegible] ſ ę l fieri. niſi in ca[illegible] vt j. e[illegible]d. l. d[illegible] pupillo. §. ſi quis ipſi. Vel di[illegible] ibi [illegible] præce[illegible] nuntiatio. Ateur.

[g] Facta ſu[illegible] ad ſuper.[o], n[illegible] ad proxi. vt ſup. dictū eſt.

[h] Ne han[illegible] eſt, ne p[illegible] antur.

[i] Si quid. i. ſi quod opus: nam de perfecto dicit.

[k] Edictum quia præteritum eſt.

[l] Trāſeundū. Non ergo concurrit hoc interdictum cum illo. Sed c[illegible]tra j. eod. prætor. §. nonnulli. Sed dic [illegible] pro eo, quod datur illud. Quod vi aut clam, [illegible] factis operibus denuntiatione facta, nulla tamē ſecuta remiſſione: datur & illud. ſ. poſt prohibitionē, ſic concurrit vnū cum altero vt in cōtrario: vt j. quod vi aut clam. l. ſi alius. §. ij. eſt tamē hoc perpetuū, illud annale: vt j. e. l. prætor. §. hoc interdictum. & j. quod vi aut clam. l. ſemper. §. hoc interdictum. Itē hic exigitur, vt in ope præſenti fiat nuntiatio: vt j. eo. l. de pupillo. §. nuntiationē. ibi non: vt j. quod vi aut clā. l. j. §. ſed ſi quis. Itē illud q̄ñ fieret clā. hoc nō. Itē hoc ad futura opera, illud ad p̄terita: [e] vt hic.

[m] Ad interdictū. ſ. illud quod eſt inuētū p̄ eo q̄ &c. Azo.

[n] Olim factū. aliās deficit olim, & bene. nā olim, præteritū & futurū t̄ps ſignificat: [s] ſed ſi habes, olim erit. i. factum fuiſſe [t] dicet.

[o] Vt reſtituatur. id eſt, deſtruatur.

[p] Et quod in loco ſacro. repete, & erit tranſeundum ad interdictum. q̄d eſt, Ne quid i loco, &c. de hoc & ſequētib. dic agi ex ſecundo capite: vt j. de interdi. l. ij. §. interdicta. & j. ne quid in flu. pu. l. j. §. pen.

[q] His interdictis. quolibet in ſuo caſu locū habēte. ſed quod vi aut clā in quolibet. vt j. quod vi aut clam. l. vim facit. §. fin. & hoc ſi denūtiatio non præceſſit. ſi autē denuntiatio p̄ceſſiſſet: tunc & hoc interdicto agitur actione in factum vt deſtruat.

[r] Reſtituetur. i. deſtruetur.

[s] Nuntiatio. quatuor dicit vſque ad §. in operis. vbi, & cui poſſit denuntiari, & p quem, & aduerſus quos.

[t] Aditionem. quia iactu lapilli [y] vel vo[illegible] fieri pōt vt j. e. l. de pupillo §. nuntiatio. Sed cōtra. j. e. l. de pupillo. §. qui opus. ſed ibi ſolues. & facit. s. de e[illegible]d[illegible]. l. quæ ſub conditione. §. fi. & de eden. l. j. §. edere.

[u] Aditionem. ſ. cum ipſa ſit, ſed ex poſt facto ſic: vt j. e. l. de pupillo. §. qui opus. & ſic ſoluitur cōtrarium.

[w] Etſi. id eſt, quamuis.

[x] Eum ſcilicet prætorem.

[y] Nuntiationem. ex hoc edicto.

[z] Alieno. [illegible] procuratorio, etiā ſine mandato: dummodo de rato caueat, vel dñs ratum habuerit: vt j. quod vi aut cla[illegible] p̄hibere. in prin. vt d[illegible] j. e. l. de pupillo §. q[illegible] ura o[illegible] vel die, cum mādato. vnde neg. ge[illegible] nu[illegible] cū hoc edictū habeat inſtar actionis.

[a] Omnibus diebus. etiam feriat[illegible], [illegible] enim q̄n [illegible] dubitat? quaſi dicat: nullus. & hoc ideo, quia nō eſt neceſſe prætorem adiri ſ. in duabus. ſed in tertia quando per prætorem, ſic[illegible] j. de adulr[illegible]. miles. [illegible] ta. & de arg. contra. [g] ſ. ſi quis in ius voc. [illegible] §. fin.

[b] Abſentes, quorum noīe ædificatur ſecundū Io. & etiā ſenſu caretes: eum fiat in rē, non in perſonā: vt j. e. l. de pupillo. §. nuntiationem. & l. opus. & l. ſeq.

[c] Ignorant[illegible] ſed nunquid minor poterit [illegible] ſi ædi[illegible] caueri? Rn. nō. cum nō expediat ſibi in eo ſtatu rē eſſe, in quo erat cum ei denuntiabatur: ſed impenſa

a a Sic

[a] In quibuſdam libris deeſt hæc negatio. Augu. lib. j. Emē dat. ca. j.

Prohibere poſſe diuerſis modis capit.

† V. l. de. oli, olim.

[*] Vide Ant. Aug. libr. j. Emen. ca. 9.

[t] Vltra Bart. hic de eſta dictione hoc aldo glo. in ea. j. in princ. de col. in pragma. ſan. Tu adde [illegible] gl. & Bart. in l. omni a §. cum ſia t. ip. di le. j. [illegible] ga a [illegible] co. [illegible] & in l. j. §. ij. itaq; & ibi Bal. C. de cad. tol.

[a] Nihil eſt ſecundum Bar.

[*] Approbatur per Bart. hic.

[q] Iſtam ſequit Iac. hic.

[s] Olim quot tēpora ſignificat. gl. habes i l. nec empt. §. j. ſupra, de contra hen. emp. & Car. in elemen. j. §. ij. de iure iurā. & virſi ſubaudiatur, vide gl. in l. eius qui & ibi omnino Alc. poſt gl. ſu pra, ſi cc. pet.

[t] Nihil ſ ſecundum Iac. de A. & Bart.

[y] Dic q̄d hoc eſt verū in ipſo opere: vt ex lu. hic docto ſed qualite[illegible] ha[illegible], vide Bart. in l. de pupil lo. §. nuntiatio. eo. & Sp in titu. de inſtr. edi. §. x. verſi. xxxi.

[g] Approbatur per Ba. t. hic.

ſic, vt præſtet patientiam. [illegible] Dic quod iſtud dictum gl. eſt. verum ſecundum Bart. quando minor contra iuſtitiam ædificauit. ſed ſi veritate inſpecta iuſtè ædificauit, tunc poteſt reſtitui, ſecundum Dy.

a In operis nunciatione. ſimplici verbo facta. b

b Iuriſditioni. vt in arbitratorem vel dic in iudicem, ſi incontinenti petatur cognoſci: quod ſit hodie vſque ad tres menſes.

Cum aduerſario. ſine prætore.

Opus. ſupple, & fecit.

In operis autem noui nuntiatione poſſeſſorẽ aduerſarium facimus.

Omnis actio præiudicialis ad iſtud edictũ interim debet ſilere, & iſtud agitari Bart.

Sed ſi is, cui opus nouum nunciatum eſt, ante remiſſionem ædificauerit, deinde cœperit agere, ius ſibi eſſe, ita ædificatũ habere: prętor actionẽ ei negare debet: & interdictum in eum de opere reſtituendo reddere. Poteſt autẽ quis nuntiare etiam ignorans, quòd opus fieret.

Pronuntiationis executione itur ad iudicem, vel de voluntate partium ſit remiſſio. Bar.

Et poſt operis noui nũtiationem committunt, ſe litigatores prætoriæ iuriſditioni.

Hoc edictũ noui operis nuntiationis, eſt inductũ principaliter in fauorem priuatorum. Ideo ſup ipſo poteſt paciſci abſq; derogãdo iuri publico. h. d.

Inde quęrit apud Celſum libro duodecimo Digeſtorum, ſi poſt opus nouum nuntiatũ conueniat tibi cum aduerſario, vt opus faceret: an danda ſit cõuentionis exceptio? Et ait Celſus dandã: nec eſſe periculũ, nè pactio priuatorum iuſſui prętoris antepoſita videatur. Quid enim aliud agebat p̃tor, quam vt controuerſias eorũ dirimeret: a quibus ſi ſpontè receſſerint, debebit id ratum habere. Opus nouum facere videtur, qui aut ędificãdo, aut detrahendo aliquid, priſtinam faciem operis mutat.

Hoc edictum ſolùm ad opera, quæ cohærent ſolo pertinet, non ad alia Bart.

Hoc aũt edictũ non oĩa opera complectitur, ſed ea ſola, quę ſolo cõiuncta ſunt: quorũ ędificatio, vel demolitio videt opus nouũ cõtinere. Idcirco placuit, ſi quis meſſem faciat, arborem ſuccidat, vineam putet quanquam opus faciat, tamen ad hoc edictum non pertinere: quia ad ea ope-

Aduerſarium facimus. ſi nos poſſidemus: vt j. quod vi aut clã. l. ſi alius. §. ait Iulianus, & eſt verum. ſi verbis facta fuit nũtiatio. ſed ſi p̃ prętorem, vel p̃ iactũ lapilli: cõtra erit: quia facimus eũ poſſeſſorẽ vt j e. l. de pupillo. §. meminiſſe. Sed quare amitto, cum per verba nuntio? Rñ. quia meticuloſus videor, & quaſi ſibi deſerere. ſecus vbi audacter p̃ iactum lapilli vel p̃ prætorem: vt j. de acqui. poſ. l. iij. §. in amittenda. & l. ſi id quod. §. ſi.

Ante remiſſionẽ. tacitè eo, qđ ſatiſdatio recipitur, vel expreſſè facta. Az.

d Agere interdicto ne vis fiat ei.

e Aedificatum habere. interdicto vti poſſidetis vel illo, ne vis fiat ei, de quo habes. j. eod. l. prætor. §. deinde.

Actionem reddi. tam ex illo interdicto, ne vis fiat ei, & c. vel vti poſſidetis: hoc ideo quia ſpreuit edictum, & nuntiationem. Az.

Interdictum. qđ eſt j. e. l. prætor. in prin. & quod vi aut clam. vt j. eo. l. prætor. §. nonnulli. & j quod vi aut clam. l. j. §. quid ſit vis.

Reſtituendo. id eſt, d[e]ſtruendo.

Ignorans. dummodo habeat inſtar quoddam operis: vt j. eo. l. ſtipul[at]io. §. opus. quæ eſt contra.

[illegible] ſo[l]ue ſecundum Bar. & dic quod iſtud Interdictum habet plura remedia, vnum eſt demolitorium, & tunc oportet, quòd habeat inſtar alicuius operis. & ſic loquitur. d. l. ſtipulatio. §. opus. licèt quantum ad edictum prohibitorium, tunc ſufficit, quod ſit opus inchoatum vt l. de pupillo. §. nuntiatio. ibi, ſi inchoet. & l. prætor. §. ſiue autem j. eo.

Quod opus fieret. ſicut fortè turris, vel eccleſiæ vel aliquod opus: cum aduerſarius paret ſe ad ędificandum.

Committunt. id eſt, committere poſſunt. nec enim cõ[mit]tuntur: vt ſubijcit. Item & committunt, vt in arbitratorem, vt eius arbitratu fiat, vel non fiat opus, deſtruatur vel non: non vt in arbitrum. hoc enim fieri non poſſet, vt s. de arb. l. fin. [illegible] in ſeruum. §. ſi quis [illegible] ſic in a[u]th. v[t] diffe. iud. §. ſi tamẽ. col. ix. & C. de iud. l. apertiſſimi. & in auth. ſi verò cõtigerit.

Conuentionis. i. pacti exceptio p̃ opere, quod ſit in priuato, non in publico. Accur.

Exceptio. ſi ille ædificauit, & tu agis vt deſtruatur.

Dandam. vt & j. quod vi aut clam. l. iij. §. ſed & ſi permiſit. & §. non tantum. & l. vim facit. §. tandiu. & hoc niſi nunciatum, ſuper rep. ſit. vt s. de pac. l. iuriſgentium. §. ſi paciſcar & j qđ vi aut clam. l. iij. §. planè.

Periculum. quod fecit opus poſt remiſſionem.

Pactio. i. remiſſio nunciationis.

Priuatorum de opere faciẽdo poſt prohibitionẽ p̃toris.

Iuſſui. quod eſt, vt non fiat poſt nuntiationem: alias deſtruat vt j. eo. l. prætor. in prin. c.

Prætoris. quod eſt, vt deſtruatur factum poſt denuntiationem.

Dirimeret. ſic s. ſi cert. pe. l. quidã. & ſi quis cau. l. ij. in prin. & s. de admi. leg. l. legata inutiliter. & s. de vſufruct. l. ſi vſufructus. §. denique. ibi, ſed ſi inter duos. Et no. quod ſecus eſſet vbi alius ageret, vt in criminibus, vbi agit prætor vt reo pœnam imponat, quando non ingeritur pœna ſanguinis, vt C. de tranſ. l. tranſigere.

A quibus. i. a qua contentione, & ſic ſit relatio de plurali ad ſingulare ſic & C. de ſer. reip. manu. l. i. & C. de in ius vo. l ſi. & in auth. de ſan. epiſco. §. nulli vero. & fac. arg. s. man. l. ſi procuratorem. §. mandati.

Aut ædificando. de nouo.

Detrahendo. alias detrahendo vt foſſam fodiẽdo aliud deſtruendo. & eſt s. de vſufru. l. hactenus. §. ſi. & l. quamuis ſecus ſi facies non mutatur: vt j. e. l. ſi quis. & fac. j. eo. l. prętor. §. ſiue.

Detrahendo. ſ. veteri operi eminenti, in quo repercutiebat ſol. ex cuius repercuſſione lumen recipiebã & mihi ſeruitutem debebat.

Mutat. ſ. in melius, vel in deterius: & non eſt vis.

Coniuncta ſunt. i. coniungenda ſunt. nam ad futura pertinet. vt s. eod. §. j.

Demolitio. da exemplum, vt s. de ſer. vrb. pręd. l. ſi arborem. §. in[...]um

Faciat. i. aliquid operetur: vt largè hîc accipiatur.

Ad

Doc. hic & maximè Bart. vbique in diſcurſu, illius titu. dicũt tres eſſe nũtiationes: ſed dic qđ ſola & vnica vera ẽ nuntiatio ſ. verbalis. Bolo.

Iſta gl. reprehenditur cõmuniter: quia non congruit, j tex. ſecundũ Alexand.

Pan. P. faceres.

Pan. P. quam hoc vt &c.

Cõcor. text. in ca. ij. ex. eod. titul. Eſt tñ notabilis cautela, qđ nihilominꝰ, qđ ſpreta denuntiatione ſic ædificatũ, quod non demoliat opus poſt noui operis nũtiationem factam. quã ponit B. conſilio, ſuo xxxiij. incip. proponit, q̃ fuit duplex nuntiatio. vel illa quam refert & ſequit d[o]. & præceptor meꝰ in lec. do. Iaſ. Maynus hic, in ij. col. ver. ij. notabiliter limitat. & Th. ferretus in ſuo tract. cautela. cau. lviij. inci. text. ſunt expreſſi. & notaui in apoſtil. ad Pan. nom quo ſupra in c. intellexinus. num. ix. in ver. veniẽ. deſtruẽdũ extra. eo. titu.

ra, [a] quæ in ſolo [b] fiunt, pertinet hoc edictum.

Reficienti vetus ædificium, nouum opus nuntiatur. Bart.

Si quis ędificium vetus fulciat, [c] an nouum opus ei nuntiare poſſimus, videamus. Et magis eſt, ne poſſimus. [d] hic enim nõ nouum opus facit, ſed veteri ſuſtinendo remediũ adhibet.

Siue in ciuitate, ſiue extra fiat opus, habet locum noui operis nuntiatio. h. d. Bart.

Siue aũt intra oppida, ſiue extra oppida ĩ villis, vel agris opus nouũ fiat, nũtiatio ex hoc edicto locũ habet: ſiue in priuato, ſiue ĩ publico [e] opus fiat. Nunc videamus quibus ex cauſis [f] fiat nuntiatio: & quę perſonę [g] nuntient: quibusq; [h] nuntietur: [i] & in quibus locis [k] nuntiatio fiat: & quis effectus [l] ſit nũtiationis.

Nuntiatio poteſt fieri ex triplici cauſa hic contenta. Paul. de C.

Nũtiatio fit aut iuris [m] noſtri conſeruandi cauſa, aut damni [n] depellendi, aut publici iuris [o] tuendi gratia. Nuntiamus [p] autem, quia ius aliquod prohibẽdi habemus: vel vt [q] damni infecti caueatur nobis ab eo, qui fortè in publico, [r] vel [s] in priuato quid molitur: [t] aut [u] ſi quid cõtra leges edictave principum, [x] quæ ad modum [y] ædificiorum facta ſunt, fiet: vel in ſacro, [z] vel in loco religioſo, vel in publico, vel in ripa fluminis: quibus ex cauſis & interdicta [a] proponũtur. Quod ſi quis † in mari, vel in litore ædificet: licèt in ſuo non ædificet, iure tamen gentium ſuum [b] facit. Si quis [c] igitur velit ibi ædificatum prohibere, nullo iure [d] prohibet: neque nouum opus nuntiare, niſi ex vna cauſa [e] poteſt, [f] ſi fortè damni infecti ſibi velit caueri.

[a] Ad ea opera. ſcilicet ſola, ſed non omnia. nã non, vt ĩ ea. l. §. ſi quis ædificiũ vetus. nec ſ. ea. l. §. j. nec ſi nõ habeat inſtar operis, vt ĩ. eo. l. ſtipulatio. in §. opus.

[b] In ſolo. ad hoc, vt in eodem ſolo permaneant ſupradicta aũt & ſi circa locum fiunt, in ſolo tamẽ non permanent. Sed videtur contra ĩ. qđ vi aut clã l. ſi alius. §. not auius. Solu. non eſt contra. ſed illud interdictũ datur: hoc non datur: & ſic quò ad illud dicuntur cohærere ſolo hæc opa, quò ad hoc nõ. Nã in multis alijs differunt cũ hoc non cõpetat nuntiatione nõ facta: vt ſ. t. l. j. §. j. illud ſic: vt ĩ. qđ vi aut clam. l. iij. §. fin. & leg. Seruius. Itẽ hoc dat aduerſus [ei]ũ, qui emit ab eo cui nuociatũ eſt, etiã ſi ipſe nil fecit: vt ĩ. e. l. ſi. illud non: vt ĩ. quod vi aut clã l. vim facit. §. tandiu. Itẽ ſunt & aliç duç differẽtiæ, quas not. ſ. eo §. j. Alij dicũt, qđ ibi a ſtipite: hic in ramis incidebat Tertij, qr cauſa damni infecti nũtio: vt qa ruat arbor i domũ meã, vt ibi, alias non ar. ĩ. eo. §. pe. in ſi §. ſecũdum Azo, [?] vel hic directã negat: ibi vtilem cõcedit. prima placet.

Approbatur per Bart. hic.

Iſta ſecunda differentia diſplicet. B.

Et male ſecundum Bart. hic.

[c] Fulciat. alias fulciat, alias reficiat, alias farciat.

[d] Ne poſſimus. quia fulcire non continet ædificationem: vel deſtructionẽ, quç ſola faciunt locũ huic edicto: vt ſ. eo. §. op⁹. & ad idẽ. ĩ. de iti. actuq; priua. l. iij. §. reficere. & C. de Iudæis. l. ſi. Itẽ nec ſit ſpecies noui operis, quãdo eſt opus, id eſt, neceſſe: vt ĩ. eo. l. ſtipulatio. §. op⁹. & facit. ĩ. de acqui. re. do. l. adeo. §. cũ quis. in ſi. §. & hoc niſi forte ideo, qa timemus de dam. inf. vt ĩ. ea l. §. nũtiatio. ſic & põt intelligi ĩ. e. l. de pupillo. §. ſi quis riuos. vel illud erit ſpãle: vt ibi dices. Ac.

[e] Siue in publico. tunc omnes: vt ĩ. eo. l. in prouinciali. §. fin. & l. ſeq.

[f] Ex cauſis. ex tribus. ſ. vt ĩ. prox. §. & ĩ. de pupillo. §. ſextus.

[g] Quæ perſonæ. in publico omnes: vt ĩ. eo. l. in prouinciali. §. ſi. & l. ſi. in priuato autem illi, quorum intereſt vt ĩ. e. §. ſi. & l. ſeq. & etiã ille cuius nõ intereſt, dummodo aſſerat ſua intereſſe: vt ſ. eo. in prin.

[h] Quibuſq;. de hoc agitur ĩ. proxi. §.

[i] Nuntietur. omnibus in opere exiſtentibus. ĩ. eod. l. operis & l. cuilibet. & ĩ. proxi. §.

[k] Locis. ĩ ipſo ope: vt ĩ. e. ti. l. de pupil. §. nunciationẽ.

[l] Effectus. Eſt enim effectus, vt deſtruatur, quod eſt factum poſt nuntiationem: vt ĩ. eo. l. prętor. in princi. & eſt alius: vt ĩ. eo. l. de pupillo. §. meminiſſe.

[m] Aut iuris. id eſt, ſeruitutis. vt ſi debes ſeruitutem luminibus.

[n] Aut damni. quia facis opus, quod ruinã minatur.

[o] Publici iuris. Prima dicit impoſitiua. Secunda naturalis. Tertia publica: vt ĩ. eo. l. de pupillo. §. Sextus. & ſecũdum Ioann. ſtatim p ordinem ponit exempla.

Nuntiatio triplex eſt.

[p] Nũtiamus. hoc ẽ exemplũ primi, qđ iuris conſeruandi.

[q] Vel vt. alij habẽt velut, ſed tũ habeat ſecũdum Ioã. vel vt. & ſunt duæ partes: & eſt exemplũ ad ſecundũ dictum. & ſic ſit nũtiatio, nè pcedas niſi de damno infecto caueas: vt & ĩ. e ſi. huius. §. & ĩ. qđ vi aut clã. l. iij. §. pen.

[r] In publico. ſcilicet ſui iuris tuendi cauſa, vel dãni depellendi. nã publi. iuris tuẽdi cauſa qlibet [q] põt nũtiare: vt ĩ. e. l. in prouinciali. §. fin. & l. ſeq.

[s] Vel hoc eſt exemplum ſecundi, qđ damni depellendi.

[t] Molitur. i. ædificat, econtra demolitur. i. deſtruit.

[u] Aut. hoc eſt exẽplum tertij, quãdo publici iuris tuẽdi gratia. Acc.

[x] Principum. ſ. fieret. qđ eſt ĩ. & contra legẽ. da exemplum. ſ. ſi. re. l. ſi. de edictis Imperatorũ da, vt C. de ædific. priua. l. j. & l. ſi cui. & l. Mæuiana.

[q] *Aduerte ad hãc gloſſ. propter dictã hanc quilibet, quæ quãuis videatur eſſe vniuerſalis vt notat. Bar. in l. hoc articulo. col. ij. verbo, vt igitur iſta materia. ſupra, de her. inſtit. debet tamen intelligi reſtrictiuè. ſ. qlibet habilis. ita not. Bald. in le. cum virum. in vlt. col. C. de fideic. & plenius in rub. C. qui accuſ. non poſſ. & omnino per Alexan. in l. ſi filius. ſi cer. pet.*

[y] Quæ ad modum. alias quæ ad modum. & tunc dic quç edicta facta ſunt, ad modũ ædificiorum, id eſt, quẽadmodũ moderatè fiant, ſecundum Iac. ſic tenet nuntiatio noie prædictorum, ſicut tenet p his operibus, q̃ facta ſunt ad modũ &c. quaſi ſuperiora non eſſent ædificia. & ſecundũ hoc. aut quod eſt in litera in pri. ver. pro ſicut ponit. Alij habẽt quẽadmodũ ædificia facta ſunt: & tunc dic, tenet nuntiatio noie prædictorũ quẽadmodũ tenet aduerſus ædificia: quç fiunt in priuato.

[z] Sacro. Ponit exemplum, quando cauſa publi. iuris, pro his enim omnibus poteſt nuntiari: vt & ĩ. quod vi aut clam. l. vim facit. §. fin.

[a] Interdicta. ſ. nè quid in loco ſacro. & nè quid in loco religioſo. & nè quid in loco publico, de fluminibus, & nè quid in flumi. publ. ripave eius fiat.

[b] Suum facit. vt ſ. de rer. diuiſ. l. in tantum. cum ſina præcedentis legis.

[c] Si quis. quia ſolũ cedit ædificio, quod alias nõ eſt.

[d] Nullo iure. ſ. priuato, publ. tamen ſic: ſi nauigantium portus vel ſtatio deterior fiat, non alias: vt ĩ. de. acquir. rerum do. l. quamuis & de flu. l. j. §. ſi in mari. & ĩ nè quid in loco publ. l. litora. & l. in litore.

[e] Ex vna cã. priuata, publica ſic qr que: vt modò dixi.

[f] Poteſt. quia cauſa damni depellendi, vt ſubijcit.

† *Pau. F. L. in mare.*

Hic incipit tractare da ſecundo membro diſtinctionis, ſcilicet quæ perſonę poſſunt nunciare. Pau.

Iuris [a] noſtri conſeruandi, aut damni depellendi cauſa nouum opus nuntiare poteſt is, [b] ad quem res pertinet. [c]

Vſufructuarius extraneo procuratorio nomine domini nunciat nouum opus, domino non, ſed poterit confeſſoriam intentare. Bart.

Vſufructuarius [1] autẽ nouum opus ſuo nomine nuntiare nõ poteſt: [d] ſed procuratorio [e] nomine nuntiare poterit, aut vindicare [f] vſumfructum [g] ab eo, qui nouum opus faciat: quę vindicatio [h] prę ſtabit ei, [i] quòd eius interfuit [k] nouum opus factum non eſſe. [l]

Iulianus lib. [x]ix. Digeſtorum. II.

SI autem [m] domino [n] prædij nuntiauerit: inutilis erit nuntiatio, [o] neque.n.ſicut [p] aduerſus vicinum, [q] ita aduerſus dominum agere poteſt, [r] ius ei non eſſe, [s] inuito ſe altius ædificare, [t] ſed ſi hoc facto [t] vſusfructus deterior fiat. petere [u] vſumfructum [x] debebit.

Beneficium huius adicti eſt extraordinarium, & in ſubſidium intraductum: ideo ceſſat vbi habet locum ordinarium.

Vlpianus lib. lij. ad edictum. III.

IN prouincia-

a Iuris. nunc quæ perſonæ poſſunt nuntiare alijs ſt. & ponit de impoſitiua, & de naturali. Accur.

b Is. de cauſa publi. iuris illi ad quem res non pertinet, vt oẽs ciues, vt ĵ. eo. l. in prouinciali. §. fi. & l. ſeq.

c Pertinet. vt iure dominij vel bon. fi. poſſ. vel quia ius hẽt in re: vt ĵ. de vet. ſig. l. verbũ. illud ꝑtinere. & ĵ. eo. l. in prouinciali. §. ſi ego. & l. creditori. Idem ſi nullum habeat ius: ſi tamen cõtendat ſe habere: vt ſ. ea. l. in principio.

d Non põt. Nec vicino nec domino.

e Procuratorio. ſ. quaſi ꝓcurator in rem ſuam a domino conſtitutus: vt ſ. vſufr. quemad. mn. ca. l. j. in fin. & l. ſeq. ſed videtur, quod quilibet hoc poſſet: vt ſ. eod. §. item nũtiationem. ſed non ſic quaſi pro ſua re: vt ille.

f Vindicare. per confeſſoriam.

g Vſumfructum. etiam à vicino.

h Vindicatio. per confeſſoriam.

i Ei. ſcilicet fructuario.

k Interfuit. quia in eo venit intereſſa: vt ſ. ſi ſer. vẽ. l. loci corpus. §. in confeſſoria.

l Non eſſe. nam in primo ſtatu, id ei reponi debet: vt ſ. ſi vſusfruct. pe. l. fructuario. alias in l. vti frui. §. dominus.

SI autem. CASVS. Hæc lex continuatur cum ſuperiori: & dicit, Pona, quod ipſe Titius ꝓprietarius fundi ædificabat: nunquid potero ei nuntiare? Et dicitur quòd non: quia dñs eſt fundi, in quo ædificat. veruntamen agam confeſſoria: & conſequar intereſſa in id, quod habeo ratione operis facti. Fran. Accur.

m Si autem. ſupra, quando vicino extraneo edificanti nuntiat. hic quando domino.

n Domino. ſ. ædificanti.

o Nuntiatio. procuratorio nomine.

p Neque enim ſicut. ſ. omnino: quia pluribus modis dominum coget: vt ſ. quibus modis vſusfruct. ami. l. repeti. §. fi. & l. ſeq. & ideo eſt bona ratio. ĵ. l. proxi. §. quod ſi locius. Azo.

q Vicinum. quia non poteſt, ſcilicet procuratorio.

r Poteſt. ſ. procuratorio, quia non poteſt.

s Ius ei non eſſe. quaſi per nuntiationem ex hoc edicto, ſed per confeſſoriam benè agitur contra vtrunq; vt ſubijcit.

t Facto, id eſt, opera facto a domino.

u Petere. a domino.

x Vſumfructum. per confeſſoriam in rem, ſi nõ fuerit interemptus vſusfruc. mutatione rei. tunc.n. conueniret dominum actione de dolo. vel ex teſtamẽto: vt ſ. quibus modis vſusfruc. amit. l. repeti. §. fin. Azo. & ſ. ſi ſer. ven. l. ſi eo loco. §. j. Sed in eo quod hic dicitur, & ſ. l. prox. §. fi in prin. vſufructuariũ non poſſe nuntiare, eſt cõtra. ĵ. de remiſ. l. j. §. item Iuliano. Sol. ibi dicit poſſe nunciari, vt habeat vtile interdictũ de oper. noui nun. hic non poſſe, vt habeat directum interdictũ. Vel ibi cœperat vti frui: hic nõ: ſicut in interdicto vñ vi: vt ĵ. de vi & vi arma. l. iij. §. vnde vi. & §. pe. Vel intellige [1] illam ſm iſtã, ſm Ioã. vt poſſit nũtiare vicino, vt ibi: nõ dño, vt hic. & ei vt procurator in rem ſuam: non vt dñs. vt ſ. l. prox. in fin. Alij dicũt ſic diſtingui, vt hic in litera dr̃, ſi in vicino loco ſit opus, tunc nũtiare poſſit fructuarius: vt ibi. ſi autem in ipſo loco, in quo eſt vſuſfruc. tũc nec domino, nec extraneo nuntiat. & hæc in perſonali ſeruitute ſic diſtinguunt, vt hic, & ſ. l. proxi. In reali [2] ſi eſt ruſtica nec contra aliquẽ: vt ĵ. eo. l. qui viã. ſi vrbana, etiã contrã dñm. vt ĵ. eo. l. de pupillo. §. impoſitiã. & ſ. de ſer. vrba. præ. l. inter ſeruitutes. § fi. & quæ ſit rõ, quærit Ioã. licẽt non ſoluat. ſed H. dicit, ſi habeat quis vſumfruc. vel proprietatẽ vrbani prædij: nuntiare poteſt alteri ædificanti contra ſeruitutẽ vrbani præd. debitã: vt dicit. l. illa, inter ſeruitutes. ſi in ruſtico perſonalem vel realem ſeruitutem habeat, non põt: vt ĵ. eod. l. qui viam. Sed hæc quæ diſtinguebat hic ruſticã ab vrbana antiqua eſt, & reprobatur in l. illa, inter ſeruitutes. per l. ſ. famil. ercis. l. in iudicio. poſſet dici, quòd etiam in reali poſſet vicino nuntiari: vt d. l. in iudicio. vbi indiſtinctè dicit non domino. & ſic loquitur illa l. qui viam.

IN ꝓuinciali. CASVS ſiue opus fiat in fundo Italico, ſiue in prouinciali: põt nũtiari nouum opus: nec de Italico erat dubiũ: qa nos Italici dicimur plenè dñi rerũ noſtrarũ. at in prouincialibus dubitat, cũ non dicantur dñi rerũ ſuarum ꝑ tributa, quę pręſtat pro prædijs poſſeſſis ab eis: ſed non eſt dubitandũ: vt dicit. ¶ Si in loco cõi. Ego & Titius habemus fundũ cõem: quidam tertius, puta Cornelius ædificat in illo fundo: quæritur an ego ſolus poſſim nuntiare nouum opus? Et dicitur quod ſic. Sed pone, quòd Titius ædificat. certè tunc nõ poſſum nũtiare: ſed tũc ſi neget me conſocium, prohibebo eum per action. cõi diuid. ſi aũt confitetur: tunc per prætorem, i. per offm̃ iudicis prohibebo eum ædificare. ¶ Quod ſi ſocius. Item pone, quòd habeo domum propriam ibi prope. vñ ex ædificio, quod facit Titius in ſolo cõmuni, timeo ruinam in mea vicina: nunquid poſſum ipſi nũtiare nouum opus? Reſp. quod non: ſed per act. cõi diuidundo, ſi neget me conſortem: vel per prætorẽ idest, officium iudicis, ſi confitetur, poſſum eum prohibere. ¶ Si ego. Si habeo ſuperficiem tuã: & aliquis faciat in ea opus: an poſſim ei nunciare? Et videtur quòd non: quia non ſum dominus, ſed quaſi inquilinus: ſed tñ dicitur quòd bene poſſum ei nunciare, nam quaſi dominus ſum, & datur mihi vtilis in rem cõtra poſſeſſorem, ſi deſinerẽ poſſidere per prætorẽ. Secundò dicit ſi debeas mihi ſeruit. altius nõ tollẽdi domũ tuã ſi tu eã eleues altius ꝗ. debitam ſeruit. poſſum tibi nunciare no-

[1] Iſta eſt vera ſm Alexã. de Imo.

[2] Omnia iſta quę ſequunt in gl. vſq; ad fin. reprobat Bald. hic, & in l. qui viam. alle. in gl. Pan. Fl. Sed hoc facto vſuf. deterior fiet: petere &c.

[†] Bart. Ange. Imo. & Ro. & vbi que ſcribẽtes reputant iſtum text. ſin. & meliorem da iure ad hoc, quod licentia da ingrediendo rẽ autoritate ꝓpria, põt per habentem eã in aliũ tranſferri. Bolog. Et rõ eſt qa talis licẽtia operatur tranſlatio nem poſſeſſionis, ita ſingula. no. Bal. in l. qui neceſſarias ſup. de pig. ac. & in c. j. colla. ij. in ti. quid ſit inueſtitu. in feu.

re nouũ opus. ¶ Si in publico. Si ædificas in loco publico, puta in curia communis Bono. vel ſimili loco: dr̃, quòd omnis homo de populo poteſt nouũ opus nuntiare: cum cuiuſq; videatur intereſſe. reddit & aliam rationem. nam reipub. &c. quæ eſt caſus. l. ſeq. Franc. Accur.

li[a] etiã prædio[b] ſi quid fiat, noui operis nuntiatio locum habebit. Si in loco[c] cõmuni quid fiat, nuntiatio locum habebit aduerſus vicinum.[d] Planè ſi vnus noſtrum in cõmuni[e] loco faciat, non poſſum ego ſocius nouũ opus ei nuntiare: ſed eum prohibebo communi diuidundo iudicio,[f] vel ꝑ prætorem. Quòd ſi ſocius meus in communi inſula[g] nouum opus faciat, & ego propriam,[h] cui nocetur[i] habeam: an nouum opus ei nũtiare poſſim? Et putat Labeo nuntiare non poſſe:[k] quia poſsim[l] alia eum ratione prohibere ædificare: hoc eſt, vel per prætoré, vel per arbitrum communi diuidundo: quæ ſententia vera eſt.

Superficiarius, qui habet vtile dominium, poteſt nuntiare nouum opus, h. d. Bar.

Si ego ſuperficiarius

a In prouinciali. modò tractatur in quibus locis.

b Etiam prædio. nõ ſolo Italico. & erat dubium, quia prouinciales non ſunt dñi. ſed hodie ſublata eſt differẽtia: vt C. de vſucap. tráſfor. l. j. §. fi. Ac.

c Si in loco communi quid fiat. à vicino, non à ſocio.

d Vicinum. vt infra eo. l. de pupillo. §. ſi plurium

e In communi. quando negat me conſortem.

f Iudicio. cum negat me cõſortem: vel per prætorem. vel per iudicis officium, qñ non fatetur ſm Io. & erit potior cõditio ꝓhibentis: vt ſ. com mu. diu. l. Sabinus. de ſer. vr. præd. l. in re. & de vſufru. l. ſi cuius. §. ſed ſi iter. vel communi diu. habet locũ vbi in re corporali[*] eſt communio, alias off. præt. vt ſ. cum mu. diui. l. Item. §. j. & in d. l. ſi cuius. Et quod hic dicit de domo vel loco: dic. i. de iure corpus vel loci, prout refertur ad ſecundam differentiam: vt habeat locũ off. præ. in re corporali, vt in domo, vel alio loco.

[*] Iſta differentia, communiter reprehenditur, ſecundùm Alex. hic.

g Inſula. id eſt, domo.

h Propriam. ſcilicet Inſulam.

i Nocetur. ſi. ſupra de ſer. vrba. præd. l. ſed ſi inter. in princ.

k Non poſſe. nec finiũ regũ. pro meo proprio fundo iuxta cõem: vt ſ. finium regun. l. iiij. §. ſi communem.

l Quia poſſim. Not. ergo nõ dari hoc edictum, niſi in ſubſidium. ſic in cautione damni infecti: vt j. tit. j. l. ſi ædibus. & l. qui bona. §. de illo. ſic arg. ſ. fi. regũ. l. iiij. §. & ſi cõem. in fi. §. & ſ. de minn. l. in cauſæ. ij. in prin. & de eden. l. quædam. Sed op. ſi off. iu. impedit hoc edictum, vt hic: ergo cum ſemper poſſit prohiberi: vt j. eo. l. de pupillo. §. meminiſſe. nunquam habebit locũ nuntiatio per iactum lapilli, vel ſimplicem nuntiationem. Sed dicit: hoc officium de quo hic dicit operatur prohibitionem, ſi factum non eſt: & deſtructionem vbi factum eſt. ſicut in commu. diui. vt d. l. Sabinus. in fi. & d. l. in rẽ. in fin. Sed illa prohibitio quæ fit per prætorem ex hoc edicto, non operatur deſtructionem: & ideo edictum reſtitutorium eſt neceſſarium. Sed adhuc opponitur: ergo iure ſeruitutis nemo nuntiat: qui habet confeſſoriam vel negatoriã, per quas tantundem conſequitur: vt ſ. l. proxi. & l. j. in fi. quod falſum eſt, vt non nuntietur: imò benè nuntiatur: vt ibidem dicitur. & ſupra de ſer. vrb. præd. l. inter ſeruientes. §. j. ſed reſpondetur: vt infra titu. j. l. Trebatius. diximus. vel expone. vt ſupra hac ea. gl. diximus.

m Mouet. ſcilicet quod non poſſum.

ſim, & nouum opus[†] faciat vicinus: an poſsim nuntiare? Mouet,[m] quòd quaſi inquilinus[n] ſum. Sed prætor mihi vtilem in rem actionem dat:[o] & ideo & ſeruitutum[p] cauſa actio mihi dabitur, & operis noui nuntiatio debet mihi concedi.

[†] P. F. fiat à vicino.

Publici iuris tuendi cauſa denuntiare omnes ciues poſſunt, excepto pupillo, & ſeruo proprio: ſed pro proprio damno poteſt nuntiare pupillus cum tutoris autoritate. Bart.

Si in publico[q] aliquid fiat, oẽs ciues[r][†] opus nouum nuntiare poſſunt.

Paulus libr. xlviij. ad edictum. IIII.

NAm reipublicæ[s] intereſt, quàplurimos ad defendendam ſuã cauſam admitti.

Vlpianus libro lij. ad edictum. V.

DE pupil-

n Inquilinus. & ſic non habeo ius in re, nõ ergo nuntiat, qui nõ habet ius in re. ſed dic vt no. ſ. eo. l. j. §. iuris.

o Dat. niſi ad modicum tempus cõduxit: vt infra. de ſuperfi. l. j. §. quod aũt ait & ſ. ſi ager vec. l. j. ij. & iij. & de rei vend. l. ſuperficiario. & l. prætor.

p Seruitutum. ſ. vtilis cõfeſſoria: vt infra de ſuperfi. l. j. §. fi. Sed quare fructuarius nõ ſic poteſt? Reſp. iſte plus iuris habet in re.

q Si i publico. hic de publico. Hugo.

r Oẽs ciues. idonei. Io. vt j de mu. ne. & ho. l. vt gradatim. §. & ſi lege. & hoc propter pupillum, & mulierem, qui non nuntiant, niſi ad eorum commodum pertineat: vt infra eo. l. de pupillo. in prin. & de popu. act. l. mulieri. Itẽ propter eũ, cui ex edicto poſtulare nõ licet: vt infra. de popul. act. l. popularis. ex pluribus tñ vnus idoneior eligitur: vt infra. eo. tit. l. ſi plures. Accur.

s NAm rei. ſic ſ. de procu. l. ſeruũ. §. publicè. Sed arg. contra in eo. tit. de procur. l. non tamen. & de exe: l. j. in fi. & l. ſeq. & de admin. tut. l. iij. §. fin.

Al. i. d. i. J. Dic ſm Har. ꝙ eligitur idoneior. & hoc ſm Dyn. ſi omnes prætendunt publicum intereſſe: ſecus ſi omnes priuatum: quia tunc omnes admitterentur. vt l. ij. §. ſi ad plures. de ſepul. vio. nec obſt. l. non tamen. ſ. alleg. & j. iud. ſolm. l. iam tamen. §. ſi tamen plures. quia fuit vna perſona, in quam principaliter ius obligationis cadebat, non autem plures.

DE pupillo. CASVS. Quæritur an pupillus poſſit nuntiare? Et dr̃ ꝙ non: licet illud opus fiat in publico: niſi interſit eius aliter: vt quia hoc opus ſi fiat, nocebit luminibus eius, nã tunc põt nuntiare, dũ tñ tutore autore hoc faciat. Secundò dicit de ſeruo: & dicit, ſi ſeruus alicuius ædificat in ſolo in quo credo hr̃e ius, poſſum ei nũtiare. Tertiò dicit, an ſeruus poſſit nuntiare nouum opus alicui ædificanti? Et dr̃ quòd non: & ſi fiat de facto, nõ tenet de iure.[a] Nuntiationem. Dr̃ ꝙ denuntiatio debet fieri in loco, in quo fiat opus. ¶ Nũtiare. Nunc dicit cui debeat fieri nũtiatio, & certè nũtiatio fieri debet vnicuiq; in opere exiſtẽti noĩe dñi, vel operis cauſa, vt caſſaldo dñi vel magiſtris, qui cã operis ibi erant, & etiã dño de quo nõ erat dubiũ, qn faciebat ædificare, ſi ſit ĩ ope-

[†] Amplia bis hunc tex. vt nõ procedat, in ciuibus tãtùm: ſed etiã quòd foreſes: hoc caſu admittantur. ita nota. Ang. & Alex. in l. ij. ff. ne qd in loc. publi. Lu cõ Ro. videt hic facere differẽtiã inter locũ publicum vt tunc forenſis nõ admittat. & viã publicam & quòd tũc poſſit. & iſta videtur eſſe veritas lin. tata prius ſm Paul. de Caſt. & Alexã. hic illo dicto niſi talis foreſis ſubiret onera quia cũ ꝓ ciue haberi poſſet indiſtinctè nouum opus nuntiare.

lo a quæſitū eſt: & Iulianus libro duodecimo Digeſtorum ſcripſit. b pupillo nō eſſe noui operis nūtiationis executionem c dandam, d niſi ad ipſius priuatum commodū res ptineat: e veluti ſi luminibus f eius officiat, g aut proſpectui obſit. Non aliter autem h pupilli rata habebitur i nuntia-

re:& ſerno vel puero vel mulieri in opere exiſtēti nū tiari poteſt.reddit rationē. nā per eos poterit dño renuntiari. Secundò dicit:pone ꝙ opus faciebas in villa, & vna die cū viderem te in ciuitate,puta in foro.i. curia cōmunis,nuntiaui tibi nouum opus:nunquid tenet nuntiatio?dce:tè non.nam i ipſo opere,& in re pſenti fieri debet. & reddit rationē. Nam ideo fieri debet in re pręſenti:vt ſic dñs ſtatim diſcedat ab opere, nec in eo ꝓcedat: & ſi contra faciat deſtruatur quicquid fiat:ſed ſi fieri poſſit in abſentia operis nuntiatio:iam ſequeretur,ꝙ dum dñs veniret ad opus:quicquid in opere ꝓcederetur,fieret contra edictū prętoris, quod dicit nō debere procedi in opere poſt nuntiationē ante ſatiſdationē, vt habes j e.l. prætor ait.in prin. ¶ Si plurium. Primò dicit:ſi plures ædificent in quodā ſolo· puta domū faciant,vel aliud ſimile,& nūtient vni ex his, nūtiatio tenet & quò ad ſocios.Sed ſi vnus eorum poſtea procedat in opere ſpreta nūtiatione: ipſe tenetur ſuis expenſis opꝰ quod facit deſtruere : non aūt ſocij innoxij tenent : cū factū alterius alteri nocere nō debeat.Secundò dicit ꝙ ſi in ſolo pluriū dñorum ædificas tu extraneus: an oēs dñi neceſſe habeant nūtiare,an ſufficiat ſi vnus ex his nuntiet? Et certè dicitur,ꝙ oēs debent nuntiare . & reddit rationē in litera. ¶ Siquis ipſi prætori. Cum viderē Titium opus nouū facere in meo ſolo , & ego vellē ei nuntiare per prætorē nouū opus: timebā,ꝙ donec irē ad prætorē,qui erat fortè à longe.ipſe multum in opere proceſſiſſet : quæritur, qualiter mihi cōſulatur ? & certè dicit, quod debeo ſic Titio dicere:frater nō poſſum modò nūtiare prout vellē · ſed ſcias, ꝙ ego vado ad prætorē pro hoc: & ſtatim faciā mitti pro te. certè ſi hæc verba dicam:quicquid interim ædificat, donec vado ad prætorē,deſtruetur perinde,ac ſi poſt nuntiationē rectè factā ædificaſſet. Vel aliter pone caſum. vt in prin.gl. ¶ Sed ſi in ædes. Si Titius meus vicinus in domū meam tignum, vel trabē immittat : vel in ſolo meo ædificet,poſſum ei nūtiare nouū opus. ¶ Sextus. Cauſa quare nuntiatio poteſt fieri ita, ꝙ valeat,eſt triplex ſcilicet naturalis,publica,item impoſiticia.& de omnibus ponit exēpla. Nam naturalis eſt , cū in meo ædificas,& tibi nuntio . Publica cum in loco publico opus fiat,& ego tibi nūtiem . Impoſitiua.vt ſi cum debes mihi ſeruitutē,altius nō tollendi domū tuā, nunc cōtra ſeruitutē debitam altius eleuare velis. nā ſi tibi nuntiem,valet nuntiatio ratione iuris, quod habeo ex impoſitione tua. ¶ Meminiſſe. In hoc.§.dicit,quod vno de tribus modis poteſt fieri nuntiatio.Primò per prætorem,ſiue poteſtatē.Secundò proijciendo in opere vnū lapidē.i.per iactum lapilli. Tertio modo fit extra opus,denuntiando ſine officiali, & ſine lapide.ſ.dicendo ſic:Contradico tibi ędificare.Itē conſuluit,ꝙ ſi tu ędificas in ſolo meo , quē poſſidebā.melius eſt mihi ꝙ denuntiē vno de duobus primis modis, quā certio. nā ſi denūtiem vno de primis duobus modis , retineo poſſeſſionē.ſi tertio modo,ego amitterem:ſi aūt ędificas in ſolo tuo , quod debet mihi ſeruitutē altius non tollēdi tūc non eſt vis quocūq; modo denuntiem. Vltimò dicit.Si tu ædificas in meo:& cū nuntiarem tibi,tu nō deſiſtis:certè potero agere interdicto. vti poſſidetis, vt deſinas,vel interdicto. Quod vi aut clā. vt tollatur quicquid erit actū. ¶ Siquis riuos. Ponit duos caſus, in quibus nō habet locū nuntiatio.Primus eſt:ſi tu vis cloacā reficere,vel purgare. Secūdus eſt,ſi vis reficere riuu,vel riuos·nā non poſſum tibi nūtiare nouū opus. & reddit rationē.Tertiò dicit, ꝙ ea opera non poſſunt impediri per operis noui nuntiationem,nec nuntiatio in eis facta tenet, quorū operum dilatio eſſet periculum allatura vicinis:vt quia ſi nō fierent,cito aliquid incōmodi conſequerentur vicini. ¶ Qui opus. Omnis nūtians nouum opus debet iurare nō calumniæ cauſa ſe nuntiare,& hoc iuramentū debet præſtare corā prætore ad poſtulationē aduerſarij. ¶ Qui nūtiat. Si facias opus in fundo,& ego nūtiem nouū opus,dicendo te nō iuſtè facere i parte operis: debeo demonſtrare,in qua parte:ſi dico in totum, tūc nihil debeo demonſtrare , ſed ſufficit quòd nuntiem . ¶ Si in pluribus . Duo opera faciebas diuerſis locis : puta in vno loco domum:& in alio turrim. & ego credo te non iuſtè ædificare in vtroque,ſi volo nuntiare, poſſum.dum tū duas nuntiationes faciā: & etiā ſi vis, vt remittantur tibi illæ nuntiationes , ſunt neceſſariæ duæ remiſſiones. ¶ Si is cui. Si nūtiaui tibi nouum opus.& tu vis ſatiſdare de opere deſtruēdo,ſi appareat non iuſtè fieri:ſiue recipiam, ſiue nō,ſecurè poteris in opere procedere , ac ſi tibi expreſsè remiſiſſem nuntiationem. ¶ Qui procuratorio. Tanquā procurator Titij nuntiaui tibi ædificanti nouū opus. certè ad hoc vt nuntiatio teneat,debeo ſatiſdare Titium ratum habiturum.alioqui nuntiatio nō valet. ¶ Qui remiſſionem. Nuntiaui Sempronio nouum opus deinde Seius nomine Sempronij petiit remitti iſtam nuntiationē:dicitur, quòd iſte Seius debet ſatiſdare de opere deſtruēdo,non autē de rato:cum ſit procurator rei: qui de rato non pręſtat ſatiſdationē. ¶ Si procurator. Seius procurator Titij nuntiauit nomine prædicti Titij mihi nouum opus,ſatiſdedi, & ſic poſſum liberè ædificare.deinde dictus ꝓcurator adhuc cōtradicit, & impedit me ędificare certè poſſum agere interdicto cōtra eū,vt nō impediat me ędificare,ex quo ſatiſdedi:quia in hoc interdicto ſum actor, prædictus procurator , & Seius eſt reus,vnde debet ſatiſdare de iudicato ſoluendo,nō de rato : & ſi hāc ſatiſdationē, iudicatum ſolui non præſtat:non auditur in ſua prohibitione. Vltimò dicit : ſi pupillus ædificat in ſolo,debeo nuntiare tutori eius , & hoc ſi habes in litera, tutori:& in fine nuntiet. alias eit nuntiat,& tutor:& tunc dic.ſi in ſolo pupilli extraneus faciat opus:tutor debet nuntiare nouum opus.& hoc dicit hic.ↄ.cum duabus legib. ſeq. Franc. Accur.

a De pupillo.dictum eſt ſupra,quòd quilibet admittitur ad operis noui nuntia. ſed quæſitum eſt de pupillo,an poſſit nuntiare,ſi in publico fiat aliquid.

b Scripſit.& benè.

c Executionem.i. poteſtatem nuntiandi. & hoc cum ad publicam cauſam reſpicit: vt ex prædictis paret,& j.de popu.actio.l.mulieri.& arg.ſupra de procur.l.licet.in prin.ſecus ſi ad priuatam : vt ſubijcit. Sed quid de adulto? Rñ.idem * ſi non ſit maior.xvij.an. vt ſupra de poſtu.l.j.§.pueritiam. & inſtitu.qui manumit. non poſſunt.§.ſi. Accur.

c Executio: enim.ſiue tutore.ſecundùm vnum intellectum,& malè.

d Dandam. pro opere quod fit in publico.

e Pertineat.ſcilicet nuntiatio,vel cauſa nuntiandi:vt C.de edend.l.is apud quē.& tūc cū tutore vt ſubijcit.

f Luminibus.lumē de proximo, proſpectus de longe eſt.Item lumen de ſuper:proſpectus de ſubtus:vt s.de ſerui.vr.præ.l.lumen.& l.inter ſeruitutes.

g Officiatur.contra debitam ſeruitutem.

h Autem.referunt quidam ad prin.& malè.

i Rata habebitur. de rigore : ſed de æquitate valet, quando non eſt ei tutor , neque iudex a quo petat

* Doctores ferè oēs contrariū tenere, maximè Bar. & Aug.vt hic refert Io.ab Im. Curita,vide hic apud eundē ab Im. Lumen & proſpectꝰ differunt.

i Iſta gl. reputat. a ſinge. per Alexa.lic.

Ianuce

ſcilicet tutorem: cum etiā quilibet ſeruus denuntiā do faciat locū interdicto. Quod vi aut clam, ſecundū H. & j. quod vi aut clam. l. iij. in princ. & pro hoc C. qui admit. ad bono. poſſ. l. bonorum. Sed cur non poteſt ſine tutore, cum ei vtile ſit: vt inſtit. de autor. tut. in princ? Reſpon. nō poteſt ſimpliciter, id eſt, verbis ſimplicibus: quia tūc perdere poſſeſſionem pōt, vt j. §. meminiſſe. & ſ. eod. l. j. §. in operis. ſed per iactū lapilli, vel per prætorem poteſt: cū ſibi ſit vtile. ſic & ſ. de euictionib. l. ſi dictum. §. fin. Alij hoc referunt ad primū caſum, quando in pupillo. quod Ioā. nō placet. Alij hoc ı eſſe ideo, quia & dominum poſſet habere: vt inſtit. de auto. tuto. §. neque.

non aūt deſtruitur, quod medio tempore fieret: vt argu. ſ. de pet. hær. l. item veniunt. §. petitam ſcilicet, vt quod factum eſt poſt ſcientiam dn̄i, deſtruatur: quod ante, non: vt ſ. quis or. in bo. poſſ. ſer. l. ſi. Idem dicas, etiam ſi fabri ibi ſint, argu. prædictarum legum. Sed hoc caſu cum fabri erant, vel alij præſentes etiā ignorante domino factum, dicunt quidam (vt Ot.) deſtrui, argu. j. e. l. operis. quod nō placet. & quod ibi dicit, tenet mero iure. vel dic, tenet omnino, ſi tutor, vel curator potuit fabros, prohibere, & eſt ſoluendo. nā ſic pupillus vel furioſus tenetur.

tio, a quàm intercedēte tutore autore. b Seruo c autem nuntiari d opus nouum poteſt: ipſe verò nuntiare e non poteſt: f neq; nuntiatio g vllum effectum habet.

Nuntiatio noui operis debet fieri in re præſenti, nec requiritur præſentia dn̄i: alibi enim facta non facit locum huic interdicto. Bar.

Nuntiationem h autē in re præſenti i faciendā meminiſſe oportebit, id eſt, eo loci, vbi opus fiat: ſiue quis ędificet, ſiue inchoet k ędificare. Nūtiari autem non vtique domino l oportet: ſufficit enim in re præſenti nuntiari ei, qui † in præſenti m fuerit: vſque adeò, vt etiā fabris, vel opificibus, qui eo loci operanť, opus nouum nuntiari poſſit. Et generaliter ei nuntiari opus nouū poteſt, qui in re præſenti fuit, domini, opisve nomine. Neq; refert, n quis ſit iſte, vel cuius conditionis, qui in re præſenti fuit. o Nam & ſi ſeruo p nuntietur, vel mulieri, vel puero, vel puellæ, tenet nuntiatio: ſufficit enim in re pręſenti noui operi nuntiationem factā, q ſic, r vt domino poſſit renuntiari. Si quis fortè in foro s domino opus nouū nuntiat: t hanc nuntiationē nullius u eſſe momenti exploratiſſimū eſt. In re enim præſenti, & penè dixerim x ipſo opere, hoc eſt in re ipſa nūtiatio facienda eſt, quod idcirco receptū eſt, vt confeſtim per nuntiationem ab opere diſcedatur. Cæterum ſi alibi y fiat nuntiatio: illud incommodi ſequitur, z quod dum venitur ad opus, a ſi quid fuerit operis per ignorātiam b factum: euenit, vt contra edictum c prætoris ſit factum. d

Nuntiatio noui opis ex parte eius, cui nuntiať, eſt in rem.

a Nuntiatio. quantum ad executionē, non quantum ad effectum vel nuntiationem.

b Tutore autore. id eſt, tutoris autoritate, ſi aduerſarius reſiſtat.

c Seruo. ſ. de pupillo, nunc de ſeruo.

d Nūtiari. quia valet tanquam rei facta, cum pro mutuo habeatur: vt j. §. proximo ibi, neque refert, &c. & j. eo. l. operis. & l. ſeq.

e Nuntiare. cū fiat à perſona rei, & ipſe non ſit perſona.

f Non poteſt. cum ad publicam cauſam pertinet: vt arg. ſ. de teſt. l. qui teſtamēto. §. ſeruus, ſecus ſi ad priuatam: quia tūc poteſt: vt j. quod vi aut clam. l. iij. in princ. a vel nomine dn̄i pōt, vt ibi: ſuo non vt hic.

g Nuntiatio. ſcilicet à ſeruo.

h Nuntiationē. dictū eſt, quibus ex cauſis fiat nūtiatio, & q̄ perſonæ nuntiēt, & quibus nunciēt: nunc vbi.

i Præſenti. ſi autem alibi, habes infra proxi. §.

k Inchoet. & nondum ædificat: puta locum purgat. nam & ſic incepiſſe dicitur. vt infra de polli. l. j. §. cœpiſſe. Azo. Tu dic illud ſpeciale. Sed tunc dic inchoatum quando opus ſuper quo fit nuntiatio, habet inſtar operis: non ſi vnum cæmentum ſit appoſitum: vt infra eod. l. ſtipul. §. opus.

l Domino, ſcilicet tantum.

m In præſenti. ſcilicet re.

n Refert. cui fiat res.

o Fuit. liber vel ſeruus: vt hic ſubijcit.

p Nam & ſi ſeruo. vt ſupra proxi. §.

q Nuntiationem factam. hoc ſi fabri ibi ſint. Quid ſi nemo ibi ſit: & nuntier ad locum? Reſp. tenet: vt infra. tit. j. l. iiij. §. toties. & arg. infra. eod. l. ſi. & j. quod vi aut clam. l. aut qui. §. ſi fortè. & C. de anna. except. l. ij. in fin. & infra. eod. l. operis. vt per hoc imputetur dn̄o, ſi poſtea quam ſciret, ibi aliquid plus operetur,

r Sic id eſt, eo modo. Accur.

s Si quis fortè in foro. ante iudicem, Azo. Vel dic in foro rerum venaliū. Idem ſi alibi vbicū que, non in opere.

t Nuntiat. abſente dominu ab opere.

u Nullius. quantū ad hoc, vt ſtatim dominum cōſtringat, ſed ex eo tempore ex quo prohibere potuit opificibus, nē ædificarēt: vt dixi ſ. proxi. §. Sed ſecundū hoc quare dicit hic nuntiationē non tenere: & ſuperiori caſu tenet domino abſente: cum idem ſit vtrobiq;, vt poſtquā dn̄s ſciuit, teneat? Reſpon. ideo, quia ſæpe opifices amici dn̄i, vel vicini conſueuerunt ab opere deſiſtere, bonū conſiliū pro dn̄o ſumentes. & ad ea, quæ frequentius accidunt, iura aptātur: vt ſ. de leg. & ſena. l. nam ad. Sed Ro. videtur voluiſſe, vt & poſt domini ſcientiā hoc caſu nō teneat.

ADDITIO. Iſta vltima opinio cōmuniter tenetur ſ. quòd ſi nuntiatio facta non eſt in opere, non nocet domino etiam à tempore ſciētiæ, & hoc maximè per iſtum tex. in § ſi quis fortè. iuncto. §. præcedenti: qui oſtendunt debere eſſe differētiam inter nuntiationē, quæ fit in opere. vbi non aderat dominus, & nuntiationem, quæ fit extra opus, ſecundum Alex. hic.

x Dixerim. alias prædixi. & dic, vt ſupra proxi. §. alias & penè dixerim: & eſt Piſa. litera, & bona. Hugo.

y Alibi. quam in ipſo opere.

z Sequitur, id eſt, ſequeretur ſi in foro valeret.

a Ad opus. quod fortè etiam iure fiebat.

b Per ignorantiam. fabrorum nuntiationis.

c Edictum. fortè ſic conceptum, poſt denuntiationē, nē quid noui fiat. H.

d Sit factum. & ſic tollendum: quod eſſet iniquum: vt qui non deliquit, damnetur: vt infra de actio. & oblig. l. ex maleficijs. §. j. Sed quid ſi dolum adhibuit in reuertendo? Reſpon. eſt quod ſibi imputetur: vt ſ. ex quibus cauſis maio. l. ſi cui. §. j.

ı Iſta cōiter tenet ſecundum Alex.

† Pan. Fl. in re præſenti.

a Dic, q̄d aliud eſt in interdicto, quod vi aut clā, & aliud in iſto ſecundum Bar. & Alex. Opus quā do inchoatū dicitur.

Fiat.

a Fiat.ab eis.
b Nuncietur.à vicino.
c Rectè. quia in re præſenti.
d Non ædificauerint. nec eorum voluntate factum eſt: vt infra eod.l.ædibus. Azo.
e Non tenebũtur. demoliri ſuis ſumptibus.
e Non tenebũtur. ad impenſas, ſed ad patiẽtiam: vt infra. quod vi aut clam. l.competit.§.fi.
f Nocere. vt infra. de reg.iur.l.non debet.& ſupra ad Syl.l.fi. & ſupra.ſi quis ali. teſt.prohib. l.ſi quis.§.fratris. & ſ. de cali.iu.l.j.& C.vn de vi. l. meminerint. Ex hac cauſa tamẽ damnatus nõ iniuria iudicis, qa credebat nuntiatũ fore illi, qui damnauit, partem feret à cæteris communi. diui. ſi interfuerit omnium fieri, quod factum eſt plus quã non fieri, ſecũdum Ir.& Mar. vt ſupra communi diui.l. ſi quis putans. §. fin. quę eſt contra.& facit infra quorũ legat.l.j.§.ſi aliter.

† Tu dic, ꝙ hoc caſu locus erit indicio ſortis, ſi iudex non poſſit eos concordare. ita notat. Alex. poſt Ia.de Are. in l. ſtipu. §.quæſitũ. in fi. e.tit.

g Vitius. quia qđ fit à perſona nuntiantis, pro ſe tantùm videtur feciſſe, niſi nuntiaſſet procur.nomine.
h Nuntiare. vt omnibus proſit ſocijs.
i Omnibus. ſcilicet ſcientibus.
k Quia.ecce ratio.

& ideo ſufficit, ſi vni de ſocijs fiat nuntiatio, ex parte verò eius qui nuntiat, eſt in perſonam: & ideo debent omnes ſocij nuntiare. Bar.

Si plurium res ſit, in qua opus nouum fiat, [a] & vni nuntietur, [b] rectè [c] facta nuntiatio eſt: omnibuſq; dominis videtur denuntiatum. Sed ſi vnus ædificauerit poſt noui operis nuntiationem: alij, [d] qui non ædificauerint, non tenebuntur: [e] † Neque enim debet nocere [f] factum alterius ei, qui nihil fecit. Si plurium dominorum rei opus noceat, vtrum ſufficiet vnius [g] ex ſocijs nuntiatio: an verò omnes nuntiare [h] debeant? Et eſt verius, vnius nuntiationem omnibus [i] non ſufficere: ſed eſſe ſingulis nuntiare neceſſe: quia, [k] & fieri poteſt, vt nũtiatorum alter habeat, [l] alter non habeat [m] ius prohibendi.

Ei qui in magiſtratu eſt, nõ poteſt fieri nuntiatio: ſicut non poteſt in iudicio conueniri: ſed debet ſibi fieri proteſtatio de nuntiando finito magiſtratu: & ſecuta poſtea nuntiatio tenet retro ad diem proteſtationis, vt opus factum poſt proteſtationem deſtruatur. hoc dicit Paul.

l Alter habeat. Vt & ſupra de ſer.ruſt.præd.l.per fundum.ſic & infra de app.l.ſcio & ſupra ſi a cre.l.in hoc iudicio. Quid autem ſi omnes habeant ius prohibendi? tunc dic idem ſm Ioã.& hic ſubaudi maximè. Sed quæ eſt ratio inter hunc, & ſuperiorem caſum? Reſp. quia ibi fieri dicitur ipſi rei, & ſic omnibus: licèt vnus tantùm adſit: vt ſupra.§.nuntiationem. & infra. l.operis.& l ſeq. Item collige hic, quòd aliquis nuntiat, qui prohibere non poteſt vt dixi.ſ.eo.l.j.§.j.
m Habeat. veritate ſuſpecta. vt quia renuſit. arg.ſupra de ſer.vrb.præd.l.ſi ædes. vel nõ habeat: quia ſuſtẽ fecit pactum de non nuntiando. vel ipſe ſolus conſtituit ſeruitutem altius non tollendi.
n Si quis. Caſus huius.§. poteſt poni in eo, qui nuntiat nouum opus ipſi prætori ædificanti, nuntio aũt ei, vel corã vicinis, me non poſſe nuntiare, eo qđ durante magiſtratu conueniri non põt: vt j. de iniur.l. nec magiſtratus.& ſ.de iud.l.pars literarũ. alias incipit magiſtratus.& tunc eſt ſic.C de iis, qui per metũ iudi.non appel.l.ij.in fi. Vel ſecundò cum video vicinum ædificantem, cui volo nuntiare nouum opus non per verba, quia poſſeſſionem amitterem, vt infra.§ meminiſſe.& ſupra l.j.§.in operis. nec per lapillum, quia ideo nõ deſiſteret: ſed per prætorem cuius autoritate terrebitur. vt autem deſtruatur quod eſt factum, ex quo opus vidi: debeo ei dicere, Frater mi, non poſſum nuntiare nouum opus ſicut volo: ſed ſtatim videbis, quòd prætorem adibo, & ideo venies, vel mittes. Vel tertiò opus fiebat in abſentia: & ſi illuc iret ad nuntiãdum tũc opus eſſet perfectum: nec habet quẽ mittat. & dic ipſi prætori. id eſt, per prætorem hic exiſtentẽ. Vel quarto: quia nullus eſt i loco operis, quo præſente nũtietur, & qui dño renuntiet & tunc eſt proteſtatio neceſſaria. hanc tamen proteſtationem faciam coram prętore. ſed his duobus modis non deſtruitur, qđ medio tempore fieret: antequam dominus poſſet venire ad locum. Accu.
o Prætori.i.pręto te autore.
p Debet. ſcilicet ſic nuntiare vt interim, &c.
q Teſtetur. diuerſis modis apta ad proteſtationem. ſecundum diuerſas poſitiones caſus.
r Poſſe.& habetur perinde, ac ſi fuiſſet nuntiatum.
s Et ſi. quia ſuperior eius eſt, vel ſecundum, ſecũdum caſum non habet eius copiam.

Si quis [o] † ipſi prætori [o] velit opus nouum nuntiare: debet [p] † ſic nuntiare, vt interim teſtetur [q] non poſſe [r] ſe nuntiare: & ſi nuntiauit poſtea: [t] & quod retro [u] ædificatum [x] erit, deſtruendum erit, quaſi [y] repetito [z] die nuntiatione facta.

Nedum pro ædificatione competit hoc edictum: ſed etiã pro immiſſione hoc dicit.

Sed & ſi in ædes noſtras † quis [a] immittit, [b] aut in loco noſtro † ædificet: [c] æquum eſt, [d] nos operis noui nuntiatione [e] ius noſtrum nobis conſeruare † velle.

Ex cauſa triplici nũtiatur, ſcilicet aut naturali, aut publica, aut impoſititia hac dicit Bartal.

t Poſtea.finito officio. M.ſecundũ primum caſum. vel poſtea, quàm fuerit proteſtatus prædicto modo, ſecundum omnes caſus, qui ſcilicet primo nuntiauerat prædicto modo, & ſic non eſt contra ſupra eodẽ. l.j.§. j.
u Retro.a die proteſtationis.
x Aedificatum. vel ab hora proteſtationis, qua ventum eſt ad prætorem.
y Quaſi i.quaſi fuiſſet facta ab initio, quando facta fuit proteſtatio, id eſt, referenda erit nuntiatio ad tempus, quo proteſtatus fuerit.
z Repetito. ſic ſupra de fid.inſtru.l.repetita.& infra titu.j.l.ſi finita.§.item videamus.& de iti.actuq; pri. l.j.§.ſi quis autem propter inundationem. & §.præterea.
a Quis. volens ſibi quærere ſeruitutem talem, cum non habeat.
b Immittat.puta tignum.
c Aedificet.prætor vel alius.
d Aequum eſt. ideo ipſi prætori in hoc caſu proteſtando nuntiabit. vt ſupra proxi. §. ſecundum quoſdam.
e Nuntiatione.tutius eſt per lapillum, nè poſſeſſionem perdamus. vt infra eo.§.meminiſſe.

† Omnes ſcribẽ. hic & præcipuè dom. Alex. reputat iſtum text. ſing. ſecundum primã lecturã glo.
† In P. F. deeſt, ſic nuntiare.
† Vulgata qđ immittitur.
† Vulga. ędificatur.
† Locus hic mirũ in modũ bellè ab Anto. Auguſt. reſtituitur, vt legatur interiũctionẽ oratione ſuperiorem abſoluente, ſic. Et bellè Sex. prædius &c. non autẽ velle.
† Lu.Ro. hic in ſuis nouis ad di. & Ale. in l. bonorum. in ij. col.C.qui admi. iſtã gl. extollunt ꝓ ſingu. ad hoc qđ pupillus carẽs tutore & etiam nõ valens habere copiam iudicis, poteſt hæreditatem adire Bolog.

Sextus

Et belle Sextus a Pædius definit b noui operis nun tiationis triplicẽ eſſe cau ſam: aut naturalem, c aut publicam, aut impoſititiã. d Naturalem, e cum in noſtras ædes quid immittitur, f aut in noſtro ædificatur. Publicã cauſam, † quoties g leges, h vel i ſenatuſconſulta k cõſti tutioneſq; l principũ per noui operis nuntiationẽ tuemur. m Impoſititiam cùm quis poſtea quàm ius ſuum n deminuit, alterius auxit, hoc eſt, poſtea quam ſeruitutem ędi bus o ſuis impoſuit, contra ſeruitutem fecit. p

Qui nũtiat ſimplici verbo, perdit poſſeſſionẽ, ſi eam habet, ſecus ſi per prætorẽ, vel iactũ lapilli: & contra eũ, qui ædificat ſpreta nũtiatione, interdicto, Quod vi aut clam, vel vti poſſidetis, poterit experiri. B.

Meminiſſe q autẽ opportebit, quoties quis in noſtro ædificare, vel in noſtrũ immittere, vel proijcere vult, melius r eſſe, eum s per prætorem, t vel per manum, u id eſt, per lapilli iactum † prohibere, quàm per noui operis nuntiationem. x Cæterùm y noui operis nuntiatione poſſeſſorem z eũ faciemus, a cui nuntiauerimus. b At ſi in ſuo quid faciat, quod nobis noceat: c tunc noui operis † nuntiatio d erit neceſſaria. e Et ſi fortè in noſtro f aliquid facere quis perſeueret, g æquiſsimũ erit, aduerſus eũ, [Quòd vi aut clam i aut, Vti poſsidetis] h interdicto vti. i

In riuis & cloacis, et vbicũque dilatio eſt periculũ allatura: ſpernitur nunciaſſe. Bar.

a Sextus. habuimus ſupra quibus ex cauſis, & quæ perſonæ &c. Item denunciatio fit vel iuris noſtri conſeruãdi &c. nunc cõpendioſè dicit, quòd triplex &c. dic breuiter, quia aut autoritate iuris naturalis, aut publici, aut impoſititij quis nũtiat, & hoc dicit iſte. §.

b Definit. idest, breuiter & cõpendioſè tractat.

c Naturalem. id eſt, autoritate iuris gentium, quod eſt inductum naturali ratione.

d Impoſititiã. aliàs impoſititiã; & aliàs impoſitiuã. & ſubijcit excẽpla.

e Naturalem. ſic ideo, q. a iure gẽtium quod naturale dr̃, habet cãm, ſ. iure gentium, quo hoc meũ, illud tuũ dr̃: vt ꝭ. de iuſti. & iure. l. ex hoc. & inſti. de re. di. §. ſingulorum.

f Immittitur. puta tignum.

g Quoties. vt ſi aliquis ædificat inter ſe & vicinũ, & nõ dimittat pedẽ: tunc potero nũtiare cauſa defendendi leges.

h Leges. veluti ſi prohibui aliqd in publico ædificari: vt ⁊. e. l. nõ ſolùm. §. ſed cum. Item da exempla de lege, & conſtitutione ea, quæ dixi. ꝭ. eo. l. j. §. nuntiatio.

ADDITIO. Tu dic, ſm Bar. quod ibi dicit, quòd tribus modis fit nunciatio. hic ſubdiuiditur vnũ de illis membris: ſ. cauſa tuendi iuris mei: & tueor rem meam ex cauſa naturali, & ex cauſa publica: vt hic dicit tex. Item impoſititia: quia impoſuiſti ſeruitutem in eam meam. & ſic poteſt intelligi iſta lex.

i Vel ſenatuſc. vt ſi aliquis ædificat deſtruendo ædificia aliena.

k Conſulta. da exempla. ꝭ. de lega. j. l. cætera.

l Conſtitutiones. vt ſi facio mænianum iuxta publicum, vel etiam dimitto ſpatium.

m Tuemur. prohibentes in publico, vel aliàs cõtra ius ædificari.

n Ius ſuum. i. ædibus ſuis imponendo ſeruitutem.

o Aedibus. ſicq; vrbana eſt ſeruitus pro qua nũtiatur: vt & ꝭ. de ſer. vrb. pręd. l. inter. §. fin. & ſic non eſt contra ⁊. eo. l. qui viam.

p Fecit. ergo etiam contra eum, qui dominus eſt prędij debentis ſeruitutem, fit nuntiatio. & ita eſt ꝭ. ſ. e. l. ij. Sed fortè magis ſubuenitur habenti prædialem, vel vrbanam, quàm perſonalẽ: quia ille fructuarius poſſidet ſaltem naturaliter rem, nõ ſeruitutem: vt ⁊. de acquir. poſ. l. naturaliter. hic nullo modo, ſ. poſſidet rem, nec ſeruitutem. Item nota, quòd q̃ndoq; nullam iſtarum cauſarum habet nũtiatio: quarũ ſcilicet trium hic fit mentio: & tamen tenet, puta cũ poſt nũtiationem iure ædificatur, non iure nuntio: quo caſu in dubio parẽdum eſt nuntiationi: vt ꝭ e. l. j. in prin. ibi tamen allegabat aliquam ex iſtis cauſis.

q Meminiſſe. nunc quis ſit effectus nuntiationis.

r Melius id eſt, tutius.

s Eum i. vt ſi dico, Domine prætor, quidam ædificat in meo, precor vos, quòd mittatis nuntium veſtrum, vt non ædificet, vel veniat reſponſurus.

t Per prætorem. aſſumit ꝑtor perſonam nunciantis: vt aliàs perſonam tutoris: vt C. qui ad mit. ad bon. poſ. l. bonorum.

u Manum. ſic. & ⁊. de acq. rer. dom. l. quamuis. & hic dicũt quidam verba non fore neceſſaria, ſed ſaltem nutus deberet interuenire. Io. dicit verba apta ad ꝯdicendũ interuenire debere, quæcũq; ſint. ſic ⁊. de re iud. l. in ſumma. in princ.

x Nũtiationem. ſ. ſimplici verbo factam.

y Cæterum. pro certè.

z Poſſeſſorem. Vt ſi dico, ędificas in meo, malè facis: ꝓhibeo nè ædifices.

a Faciemus. ſi non erat, ſcilicet quãdo poſſidemus.

b Nuntiauerimus. vt ꝭ. e. l. j. §. in operis. & ibi rõnem dixi neceſſitatis reddidi.

c Noceat. pro quo quandoq; agimus: vt ꝭ. de ſer. vrb. præd. l. fiſtulã. in prin. & §. j. & §. ij & ff. ſi ſer. vend. l. ſicuti. §. Ariſto.

d Nuntiatio. ſimplici verbo.

e Neceſſaria. i. vtilis, ſiue non damnoſa. nec enim amittit poſſeſſionem, qui non habet.

f In noſtro. ſ. ſolo. aliàs ſequentia interdicta locum non haberent: vt ⁊. Quod vi aut clam. l. ſi alius. §. notauimus. & ⁊. vti poſſidetis. l. j. §. hoc interdictum de ſoli.

g Perſeuerat. Nulla nuntiatione facta, vel etiam facta per prętorem, vel iactum lapilli. ſi autẽ ſimpliciter: ſi poſtea vti poſſidetis ageret, ſuccumberet, ſed Quod vi aut clam, benè habet locum: vt ⁊. Quod vi aut clam. l. ſi alius. §. j.

h Vti poſſidetis. Nota, quòd hoc edictum tria habet capita prohibitorium, permiſſorium, demolitoriũ, ſiue reſtitutorium.

h Vti poſſidetis. item iniuriarum: vt ꝭ. de act. emp. l. qui pendentem. & etiam manu ſiue autoritate ſua, q̃ poſſeſſionẽ nõ amiſerat. vt ⁊. de acq. re do. l. q̃uis. & ꝭ. ad leg. Aquil. l. quemadmodum. circa prin.

AD[illegible] Iſta gloſ. eſt not. quæ allegatur ad hoc iuncto iſto tex. quòd q̃ remedium extraordinarium conſiſtit in facto: puta quòd poſſit expellere propria autoritate, vel deijcere: põt concurrere cum ordinario: vt hic in text. quia non vtitur interdicto vti poſ. quod eſt ordinarium, ſm Paul. de Caſt. hic: & idem Pau. in l. in prouinciali. §. j. ꝭ. eod.

i Vti. aut operis noui nuntiatione ex tertio capite experiri.

† Pan. Fl. quotiens, & totiens vbiq; ſcribitur.

a Angel. hic & alij. iſtã gl. fin. reputãt ꝓmõ citandi: & ſeruat in cu. Rom. ſed meliorem & ſociam habetis in ca. ex pte. primo. in §. fi. de ver bor. ſigo. ex. Bolog.

† Ictum. Hæc nũtiatio vĩ inducta, nè quis vim armatam exhibeat, eſtque ex quadã veteris iuris imagine orta, quo iure manu cõſertum res repetebant. Gel. lib. 10. c. 9.

† P. F. denũtiatio.

Edictum noui operis nuntiationis tria capita habet.

Cloacae

Si quis riuos, vel † cloacas [a] velit reficere, [b] vel purgare: operis noui nuntiatio [c] meritò prohibetur: [d] cum publicæ ſalutis, [e] & ſecuritatis [f] interſit, & cloacas, & riuos purgari. Præterea [g] generaliter prætor cætera [h] quoque opera excepit, [i] quorũ mora periculũ [k] aliquod allatura eſt. Nam in his quoq; contẽnendã [l] putauit operis noui nũtiationẽ. Quis enim dubitat, multò melius eẽ, omitti noui operis [m] nũtiationẽ, quàm impediri operis neceſſarij † vrgentem extructionẽ? Toties [n] autẽ hæc pars [o] locum [p] habet, quoties dilatio periculum allatura eſt. Proinde ſi quis cùm opus hoc mora [q] periculum allaturum eſſet, nuntiauerit opus nouum, † veluti ſi in cloacis, vel † riuis [r] reficiẽdis [s] aliquid fieret: dicemus apud iudicem quæri debere, an talia opera fuerint, vt contemni [t] nuntiatio deberet. Nam ſi apparuerit, [u] vel in cloaca, riuove, eove † loco, cuius mora periculum allatura eſſet: dicendum eſt, non eſſe verendum, nec hæc nuntiatio noceret. [x]

Nuntians debet de calumnia iurare coram prætore parte petente. Bart.

Qui opus nouum nuntiat: [y] iurare debet, non calumniæ cauſa nouum opus nuntiare. [z] Hoc iuſiurandũ [a] autore [b] prætore [c] defertur. Idcirco nõ exigitur. [d] vt iuret [e] is, antè † quã iuſiurandũ prętore autore exigatur.

Qui nuntiat incerta parte operis eam debet demõſtrare: ſi nũtiat in toto opere, ſufficit in toto demonſtrare. h.d. Bar.

Qui nuntiat, [f] neceſſe habet demonſtrare, in quo [g] loco [h] opus nouũ nũtiet: ſcituro eo [i] cui nũtiatũ eſt, vbi poſſit ædificare, & vbi interim ab-

a Cloacas. publicas, vel priuatas: periculum tamen erat publi. vel in communi.
b Reficere. ſingula ſingulis: vel vtrunque ad ſingula, quod eſt verius.
c Nuntiatio. aliàs nuntiatione. alias nuntiatio meritò non prohibetur &c. & eſt ad primũ. j. de riuis. l. pe. §. pen. ſed ad fin. j. de cloa. l. j §. ſi qs. purganti. Sed quid ſi de nouo facere velit? vr quod poſſit nuntiare: vt arg. j. eod. l. ſtipulatio. §. opus. nec hic vetat: ſed H. dicit non poſſe, alias nihil eẽt hic ſpeciale: & illud eſt ſpeciale, cuius contrarium eſt ius cõe. j. ad municip. l. j. in fine. cum nulli reficienti poſſit nuntiari: vt s. eod. l. t. §. ſi cuius ædificium. niſi dicas in refectione cauſa damni infecti alias poſſe nuntiari, hic nuntiationẽ prohiberi: vt s. eo. l. t. §. nuntiatio. hic verò non. In purgatione autem cõſtat hoc eſſe ſpeciale: aliæ tamen actiones remanent: vt j. eo. l. ſciendum.
d Prohibetur. reficere vel purgare.
e Salutis. rationem aſſignat.
f Securitatis. nam & cœlum peſtilens & ruinas minantur cloacarum immunditiæ &c. vt j. de cloa. l. j §. idem de riuo, nè homines ſiti moriantur. Et not. quòd publica vtilitas præfertur priuatæ. ſic. C. de cadu. tollen. l. j. § fin. & in authent. de non alien. §. quia verò verſimile, & ſ. pro ſoc. l. actio. §. Labeo.
g Præterea. habuiſtis dictum ſpeciale, vnde ceſſat nuntiatio: nunc annectit dictum generale.
h Cætera. a nuntiatione noui operis.
i Excepit. vt non inhibeatur per nuntiationem noui operis.
k Periculum. in commune, non priuatum ædificantis: ſi imminet periculum: vt ſi vis facere aggeres, nè flumen inundet prædia tua & aliorum multorum, & volo prohibere ne facias: non poſſum, cum ſit allaturum periculum in communi illorum, qui habebant ibi prædia.

A[illegible] Quæritur hic, de quo periculo intelligat iſta gl. Circa quã dic, quod triplex eſt periculũ. quoddam eſt periculum vniuerſale totius ciuitatis, quoddam eſt viciniæ: & pro iſtis poteſt ſperni. Itẽ eſt periculum ſpeciale eius, cui fit nuntiatio, & pro iſto non poteſt ſperni. ita dicit iſta gl. Poſſet tñ eſſe tantum periculũ eius, cui fit nuntiatio, quod poſſet ſperni: vt in caſibus, in quibus non poteſt appellari. vt j. de appel. re. l. fi. ſecundum Iac. de Are. & Bart.

l Contemnendam. ſaluæ tamen erunt confeſſoriæ & negatoriæ: vt j. eod. l. ſciendum. H.
m Operis. quia mora eſt periculum allatura.
n Toties. repetit idem.
o Hæc pars. id eſt, vt nuntiatio omittatur.
p Locum. quia cautum eſt ceſſare nuntiationem.
q Mora. i. propter moram.
r Riuis. aliàs riuini aliàs ripis.
s Reficiendis. vel de nouo faciendis.
t Contemni. publica vtilitate inſpecta.
u Apparuerit. nuntiationem eſſe factam.
x Noceret. quia eſt ſpernenda, non admittenda.
y Nuntiat. id eſt, nuntiauit, per prætorem vel alijs modis.
z Nuntiare. id eſt, nuntiaſſe. vel in nũtiatione perſiſtere. nam in re præſenti non iuratur. An ergo dabit libellus ſuper quo iuretur? Reſpon. ſic: argu. C. de lit. conteſ. authẽ. offerat. Sed quæ erit actio? Reſp. in factũ ex hoc edicto: vt inſti. de interdic. §. fi. Sed quid petetur? Reſpon. vt nuntiatio firma maneat: & ille non procedat in opere & deſignabitur etiam, in quo & qualiter: vt per iactum lapilli, vel alijs modis. Vel dic qualiter, id eſt, propter naturalem cauſam, vel publicam, vel impoſitiam: & inquãtum: vt j. proxi. §. & ſic de facto vidi. Vltimò remittetur nuntiatio quatenus &c. vel confirmabitur, vt s. eo. l. j. ij reſpon.
a Iuſiurandum. calumniæ. Acc.
b Autore. altero inſtante. Acc.
c Prætore. certè imò a lege, ſed dic à prætore mortuo, qui hoc edictum induxit: vel à parte in præſentia prætoris viui. Sed quid autorabitur? Rñ. alterum faciet iurare altero inſtante. & hoc ſubijcit idcirco &c.
d Exigitur. alias exigat. ſ. is cui nuntiatur. Azo. aliàs exigitur ab eo, cui nuntiatur nouũ opus. Et not. hic iuſiu calumniæ tacitè omitti: ſicut not. C. de iuramen. cal. l. ij. §. ſed quia verentur. expreſſe non vt ibi. Item contra. s. eod. l. j. §. ij. Sol. ad hoc vt nuntiare liceat, non eſt opus adiri: vt ibi: ſed poſt in iure calũniæ ſic: vt hic. Item facit. j. tit. j. l. qui bona. §. pen. & ſ. de eden. l. ſi quis ex argentarijs. §. j. & ſ. de iureiu. l. iuſiurandum & ad pecunias. §. qui iuſiurandum.
e Iuret. ſ. is, qui nunciat nouum opus.
f Qui nuntiat. non toto loco, ſed aliqua parte. Acc.
g In quo. publico vel priuato.
h Loco. ſic. s. de rei vend. l. ſi in rem. & facit pro notabi, quod res cauſa & actio ſint in libello ponenda. z
i Scituro eo. ſic ſupra, de eden. l. j. in princip.

† Pan. Fl. cloaces.

† Pan. Fl. vrguenté.

† Pan. Fl. vel ſi.

† Pan. Fl. ripa.

Vtilitas publica priuatæ præfertur.

† P. F. de eſt loco.

† Pan. Fl. qui iuſiurandũ exigat.

z Calumniæ iniurã tacitè omitti põt. concord. tex. in c. j. de iur. ca. lib. vj. aliquid. in c. j. & ibi Panorm. vbi notaui in apoſtil. ad ipſum in ver. vitiatur. extra. de iura. calum. in ante. & eundẽ in ea ſignificaſti. nu. viij. vbi ẽt addidi ad eum in verbo, ibi iuraret, extra, de fo. compe.

a Cauſa, res, & actio ſunt in libello ponenda: fallit, forte in libello generali: vt not. glo. & ibi Bar. in l. j. s. de eden. per l. fi. C. de annali excep. cũ concor. c. abbate. extra de ve[illegible]

Totiẽs.

Toties fiat [illegible] cet nuntiatio.

Di[illegible]e opus fiat. ſic & ĩ. de interro. act. l. ſi defenſo. §. j. & hoc ſi ſit vnicum: ſecus in pluribus locis. vt ĩ. proxi. §.

Quia in re præſenti. vt & ĩ. ea. l. §. nuntiationem. & habent hic quidam prin. l.

noribus. l. quod ſi minor. §. ſi. vel vt efficaci[illegible] conſtituat actio[illegible] vt C. ex qui[illegible] bus cauſi[illegible] m a. l. ſi. [illegible] in bonorum poſſeſſione edictal[illegible] ſe[illegible] decre[illegible] eſt adir[illegible] v[illegible] habes de his ſupra de bonorum poſſeſſione. l. iij. §. inuito. & §. a municipibus. It[illegible] in a[illegible] §. & ad plures al[illegible] huius t[illegible] eſt [illegible] a C. de ædific. [illegible] priuatis l. ſi. vbi di[illegible] tur, quòd etiam ſatiſdationem offeré do ante tres menſes nõ auditur, ſed ſolue. ĩ. eo. l. prætor §. ſi quis.

ſtinendum ſit. Toties autem demonſtratio facienda eſt, quoties in partem ſit nũtiatio. cæterum ſi in totum opus fiat non eſt neceſſe demonſtrare. ſed hoc ipſum dicere.

Si plura ſint loca, requiruntur plures denunciationes & plures remiſſiones.

Si in pluribus locis opus fiat: verum vna nuntiatio ſufficiat, an verò plures ſint neceſſariæ? Et ait Iulianus libro quadrageſimonono Digeſtorũ; quia in re præſenti fit nuntiatio, plures nuntiationes eſſe neceſſarias, & conſequenter plures remiſſiones.

P[illegible] ſatiſdationem præſtitam. vel oblatam cenſetur nũtiatio remiſſa ipſo iure; nec expedit adire iudicem pro remiſſione facienda. Paul.

Si is, cui renuntiatum erit ex operis noui nũtiatione ſatiſdederit, re promiſeritve, aut p eũ nõ fiet. quo minus boni viri arbitratu ſatiſdet, repromittatve: pinde eſt, ac ſi operis noui nũtiatio omiſſa eſſet. Habet aũt hoc remediũ vtilitatem, nã remittit vexationẽ, ad prætorem veniendi, & deſiderandi, vt miſſa fieret nuntiatio.

Procurator nuntians nõ auditur, ſi dubitatur de mandato, niſi de rato caueat. Bart.

Qui procuratorio nomine nuntiauerit, ſi non ſatiſdabit, eam rem dominum ratam habiturũ, nuntiatio omnimodo remittitur, etiam ſi verus ſit procurator.

Qui remiſſionem petit ſuſtinet partes rei: & ſufficit; quòd caueat de ope demoliẽda Bar.

Qui remiſſionẽ abſentis nomine deſiderat, ſiue ad priuatũ ſiue ad publicũ ius ea remiſſio pertinet, ſati[illegible] dare cogitur. ſuſtinet enim partes defẽſoris. ſed hęc ſ[illegible]ſdatio non pertinet ad ratihabitionem, ſed ad operis noui nuntiationem.

Qui defendit cõuentum ex hoc interdicto, ex ea parte ne

Remiſſiones. arg. pro nobis contra B. qui dicimus ĩ annuo legato plura eſſe legata. & plures præſcriptiones. vt no. C. de præſcr. triginta an. l. cũ notiſſimi. §. i bis. & facit ĩ. de fideicom. l. hæres. §. quod ſi hic ſeruus. Sed arg. ͻtra ĩ. de duo. reis l. iij. & ĩ. ad Turpil. l. j. §. accuſationẽ. Al. [illegible] Dic ſecundùm Bart. poſt Dy. quod hic ſunt plures nũtiationes prætextu diuerſorum operum. ideo plures requiruntur remiſſiones. ſed ibi plures ſunt obligationes ꝑtextu eiuſdem rei contractæ: & ideo vna ſolutione non tolluntur, ſecundum Dy.

Remiſſiones. vel gratis. vel præſtita ſatiſdatione.

Nũtiatione. alias nuntiationẽ. & ſubaudi tunc. propter.

Satiſdederit. cũ in priuato fit op᷑.

Repromiſeritve. cum in publico: vt ĩ. eo. l. non ſolùm. §. ij. & ĩ. de præto. ſtip. l. j. §. pe.

Satiſdabit. Si hoc exigatur, vt arg. ĩ. eo. l. de pupillo. §. qui opus. & ĩ. quo leg. l. ij. §. j.

Remittitur. id eſt, ſpernitur.

Verus. ſi tamen dubitetur habere eũ mãdatum. nam poteſt eſſe quis ꝓcurator, & tamen dubitabitur de mãdato ſecundũ Iul. & P. vt C. de procur. l. j. & ĩ. de admi. tut. l. vulgo. & vt in poſ. le. l. ſi is à quo. §. ſi procurator. & ꝙ cuiuſ. vni. l. itẽ. §. actor. & de eden. l. ſi quis. §. ꝓcuratori. Sed Ioan. Azo. & H. dicunt hoc ſpeciale. vt & alias. ĩ. ad Trebel. l. qui ita § j. de iure autẽ communi [illegible] ſtat, quòd no[illegible] ſatiſdaret. vt C. de ſatiſ. l. j. & ĩ. rem r[illegible] tam habe. l. n[illegible] ſatiſdatio. vel dic, verũ id eſt, generalẽ: vt ĩ. de ſol. l. vero procuratori. & ſic ſpeciale mãdatum exigitur. vt & ſ. de minor. l. illud. in fin. & l. quo. l. ſi de ſpeciali.

Non fiet. quia offert: non ſi non offerat. vt ĩ. eod. l. ſtipulatio. §. j.

Operis. ſcilicet, faciendi.

Omiſſa. i. non facta ſeu remiſſa hic tamen in publico non poterit ędificari etiam poſt ſatiſdationem, niſi appareat, quo iure ædificet: vt ĩ. e. l. prætor. §. hoc autem. in fine. vel dic omiſſe, id eſt remiſſe.

Hoc remedium. ſ. poſſe offerri ſati[illegible]dationem.

Veniendi. venit enim ad prætorem, vt remittatur nunc actio: quod ſit ſatiſdatione pręſtita vel repromiſſione de opere demoliẽdo, ſi iniuſtè fiat nuntiatio: vel etiam nulla interpoſita ſatiſdatione cognoſcẽte prætore iniuſte nũtiari. ſic ergo patet, quod ſicut in nuntiatione, ita nec in remiſſione eſt opus additione prætoris. vt ſ. eo. l. j. §. nuntiatio. & dic idem vt nõ ſit opus adire pręrorem pro actione habenda in omni edicto vel interdicto prætoris. quod ſine reſtitutione indulget actionem: vel etiam cum reſtitutione quę iure actionis detur vt actio de dolo, & quod met. cau. vt ſ. quod met. cauſa. l. metum. §. licet & §. ex hoc edicto. Si verò reſtitutionem contineat ſpecialem vt in minorum, & maiorum propter abſentiam ne[illegible] ceſſe eſt vt adeatur, & detur actio ſecundum quoſdam: vt ſ. de mi

Qui. Supra dictũ eſt de procuratore eius, cuius nomine nuntiatur: nunc de procuratore eius, cui nuntiatum eſt.

Remiſſionem. ſcilicet nuntiationis ſibi, vel domino factæ.

Sati[illegible] dare. de opere demoliendo, vt ſubijcit. & ideo vtrinque caſu ſatiſdat, qui alieno nomine petit.

Defenſoris. nõ actoris. & ideo eti[illegible] ſine mandato recipitur & de rato non ſatiſdat. quod procuratores actorũ faciunt. vt ſubijcit. & C. de procur. l. exigend.

Sati[illegible]datio. de demoliendo quã dixi pręſtandam.

Ratihabitionem. quia nõ ſatiſdat de rato ſcilicet tantum. nam & de rato, & de demoliendo ſatiſdat [illegible] arg. ſupra de procu. l. Põponius. §. j. ſecundũ quoſdam. quod non placet vt de rato ſatiſdet quia non poſſet committi, cum interſit ſtipulanti magis non haberi ratam remiſſionem. cum ſic deberet deſtrui quod eſt etiam factum poſt nuntiation[illegible]: vnde nõ pręſtatur: vt arg. ĩ. de procu. l. non engendum. §. fin.

Nuntiationem. ad eſt ſtipulationẽ de demoliendo interpo.

alias eſt h[illegible] l. quę [illegible] ipit ga[illegible] [illegible]

Add. gl. in l. j. & ibi. Bart. ĩ. de li. ag. & in l. ita ſtipulat᷑. §. Chryſogonus, & ve[illegible] obli.

I[illegible]le [illegible] pari[illegible] ſecu[illegible] Pa[illegible] [illegible] Caſſ. h[illegible].

intr[illegible] ſuam propter operis noui nunciationem.
[illegible] habet m[illegible] da[illegible] datur [illegible] dato.
A[illegible] aut.
A[illegible] & ſupple, &
[illegible]

[illegible] ſiat ei, præſtet ſatiſdatio-ne [illegible] denegantur a[illegible] Bart.

Si procurator [a] autẽ [b] nouum opus mihi nunciauerit: & ſatis acceperit: [c] deinde interdicto [d] aduerſus eũ vtar, Ne vim mihi faciat, quò minus ædificem: ex interdicto eum oportet iudicatum ſolui ſatiſdare: quia partes ſuſtinet defenſoris. [e]

Iulia.li.xlj.[illegible]geſt. VI.

Et ideo neque exceptiones procuratoriæ [f] opponi ei debent: nec ſatiſdare cogẽdus eſt ratam rem dominum habiturum. [g]

Vlpianus libr.xl[illegible]j. ad [illegible]dictum. VII.

Et ſi ſatiſdationem [h] nõ dabit, ſubmouendus erit ab executione [i] operis noui: & actiões, [k] quas domini nomine intendit, debent ei denegari. Et [l] tutori & curatori opus nouum rectè nunciatur. [l]

Non ſolùm vicino proximo, ſed etiam vlterioribus poteſt quis nunciare nouum opus.

Paulus libr.xlvi[illegible]. ad edictum. VIII.

Non ſolùm [m] proximo vicino, [n] ſed etiã ſuperiori [o] opus facienti nunciare nouum opus potero. nam & ſeruitutes [p] quædã [q] interuenientibus medijs locis vel publicis vel priuatis eſſe poſſunt. [r]

Nunciator cautè facit, ſi tẽpore quo nunciat, teſtes adducat quantũ erat factũ: vt ſit ſi poſtea fiat; ſciatur, quantum ſit deſtruendum. Pau. de Caſt.

Qui nouum opus nunciat: ſi quid operis iam [s] factum [t] erit: [u] in teſtationẽ [x] referre debet: vt appareat, quid poſtea factum [y] ſit.

[Gloss]

[illegible] care d[illegible] no
d Interdicto ſe un do [illegible] j.e.[illegible] §. d[illegible]e. & §. [illegible] quæ.
e Defenſoris. i. rei. ergo ego ſum actor [illegible] hoc interdicto [illegible] quod verũ eſt. Sed contra ĩ. de proc. l. non togendum §. ſi. vbi dicit agentẽ hoc interdicto procuratorio nomine, eſſe ecũ. Sol. illud quò ad euitãdam ſatiſdationẽ de rato, tũ nec cõmitti poſſet. Vel dic, quod actoris & rei partes tenet: actoris, quia hoc interdicto agit, vt hic: rei, quia dñm defendit in eo opere, ne re ſua vti prohibeatur: ſicut in interdicto vti poſſidetis, & pluribus al[illegible] contingit, qđ i[illegible] ſit actor & re[us]. In tertio obtinet partes defenſoris: vt ibi dicit: cũ dñs ſuus erat i poſſeſſione. partes actoris. cũ aduerſarius, vt hic. ſed in quo l[illegible] ſat[illegible] iudicatũ ſolui cõtinet ei? Rñ. ad intereſſe ex [illegible] claus[ul]is: ex tertia. ſ. q verbũ [illegible] nat, vt poſt [illegible] at[illegible] nem non prohibeat, & ſi prohibeat, intere[illegible] ęſt[illegible].
f Et ideo. Procuratoriæ. quaſi non habeat mandatum, cũ ſit procurator re[i]. vt inſti. de ſatiſ. §. pe. & C. de proc. l. [illegible] h[illegible] enim eſt pr[illegible] a ex[illegible] ve[illegible] l. inter. § alien[illegible] al[illegible] dic[illegible] procuratoria quia miles vel mulier. & ſic nõ poteſt [illegible] procurat[illegible] vt ĩ. mand. l. ſi fideiuſſor. §. quędam. & ĩ. de proba l[illegible] exceptionib. §. ſed & ſi procuratori. Sed Ro. dic[illegible]: ex[illegible] procu. ſ. tantum. q. d. non ſolũ poſſunt [illegible] vel et[illegible] ſat d. m. ſol. exigitur. vt s. l. prox. in ſi. [illegible] quia procurator eſt rei. no[n] acto[r]. Al[illegible] quia videt habere mandat[um] [illegible] ha[illegible] denunciãdo [illegible] s. de proc. l. ad rem. [illegible] ed vid[illegible] quod ſic. vt ĩ. de p[illegible] l. vel [illegible] Sol. ibi ſat[illegible] ſdat ideo, qa [illegible] ebatur [illegible] in poſſeſſionẽ ad deſtructionẽ ope[illegible] ſatiſdat, ne dñs veniat contra, ſicut in rei [illegible] s. de procur. l. Pomponius. §. ſe[illegible] & is. ſecus vbi [illegible] reſpo[n]dendo, vt [illegible]. vel d[illegible] vt ibi.
h Et ſi ſatiſdationem. ſ. de iudicato.
i Ab executione. inhibenda. vel ſecundùm P. dic faciẽda.
k Actiones. ſi quas intentat: vt ĩ. de procur. l. mutus §. pœna. & C. de procu. l. actionem
l Nunciatur. facit ĩ. l. operis. alias nũciat. & tunc habeas tutor. & facit ĩ. de ſuſ. l. interdum. §. qui tutelã.
m Non ſolum. [illegible]. Non ſolùm poſſum nunciare nouũ opus proximo vici[n]o ædificanti iuxta domũ meã. ſed etiã vlteriori vicino: quia poteſt mea intereſſe ratione ſeruitutis luminis, vel proſpectus.
¶ Qui opus. Tu ędificabas in ſolo ſorte meo, vel in quo habebã ius, vel dicebam, & aliquid iam feceras. nunc nũtio tibi nouum opus. certè debet ſcribi, quantum iam feceras: vt ſic ſciaĩ ſi facies poſt nunciationẽ & quãtum facies.
¶ Si cum. Si ædificat in loco priuato, & tunc nuncio nouũ opus: ad hoc vt poſſis procedere, debes ſatiſdare. ſtatũ in loco publico ædificas: tunc ſi nunciem, ſufficit ſi repromittas ſine fideiuſſore ad hoc, vt in opere procedere poſſis. Sciendũ eſt. ¶ Si tibi ędificanti nouum op[us] nũciaui, debes amodo abſtinere ab ædificando, donec ſatiſdes, vel remittam ſatiſdationẽ. Secundò dicit, qđ ego nuncias debeo accipere modulos, quantum ſit de opere factum, vt ſic ſciatur, quantum ſiat poſtea. & quod hoc ſiat, debet prætor procurare. ¶ Morte. Si nuncians deceſſerit, finitur nunciatio. Idem ſi alienet ius, quod habet in domo, vel fundo, pro quo nunciauit. ſecus autẽ eſt, ſi ille cui eſt nunciatum deceſſerit, vel alienauit fundũ, vel ædes. pro quibus fuit facta nunciatio. nam non finitur nunciatio: & redd[illegible] rationem. Fran. Accur.
m Non ſolum. nam quod dia l. dicit, iam totum habuimus.
n Vicino. immediato.
o Superiori id eſt, remotiori.
p Et ſeruitutes. exẽplificat de ea, quæ magis eſt dubia, hoc eſt de impoſitiua: cũ tres ſine cauſæ nunciandi. vt ĩ e. l. de pupillo. §. ſextus. Accur.
q Quædam. quæ vrbanæ 4 non ruſticæ: 5 vt ĩ. de ſer. vrb. præ. l. qui ſella. §. ſi.
r Poſſunt. vt ĩ. ſi ſ[e]r. vend. l. loci. §. ſiu. & l. ſeq. & de ſer. l. ſeruitutes. §. pe. & ĩ. commu. præ. l. in tradendis. §. interpoſitis. & ĩ de aqua plu. arcen. l. ſi prius. §. via. & §. ſiua.
s Factum. cum nunciat.
t Erit. non enim perfectum, vt ĩ. eo. l. j. §. j.
u In teſtationem. id eſt, nunciationem coram teſtib. factam.
x Debet. i. expedit ſic ĩ. de iuſt. & in. l. j. in prin. & de rei ven. l. is qui deſtinauit. nam alias grauabitur in probatione quantum poſtea fiet. ſic & ĩ. eodem. §. ſed vt probari.
y Poſtea factum. ſpreta nunciatione.

[Marginal notes]

Iſta eſt vera ſ[ecundum] d[omi]n[um] Pau. de Caſt.

Locum hũc ita reſtituit Auguſt. ex P. Fl. Et tutor & curator nouum opus rectè nunciant.

† Tu vide de hoc, quæ not. i l. de pupillo. §. ſiquis ipſi prætori. ĩ. eod. tit.

† Iſtũ tex. Bart. in l. de pupillo. §. ſi que ipſi. ĩ. eo. inducit ad propoſitũ de denunciãte opus iam perfectum, qui propter metũ, vel aliás ante non potuit denunciare, quę denũciatio poteſt ſic fieri. Cũ tali tẽpore nõ potuit nunciare nè ędificaret: ideo nunciatio nouũ opus.

q Niſi ſeruitutes eigni immittendi. ĩ. de ſer. l. ſin. quæ vrbana ẽ: vt Inſt. de ſer. §. j. ſm Bartol.

5 Excepta ſeruitute, hauſtus aquæ. vt l. ſeruitutes §. publicę. s. de ſerut. Bartolus.

Iure

a Iure ſ. priuato: quod eſt ſemper ſine iure, ſiue non ſuo ædificet it: vt s. eo. l. j. in prin. niſi vt s. eo. l. de pupillo §. ſi quis riuos. & §. ſeq. & §. fin.
b Satiſdederis cum fideiuſſore: vt ſ. qui ſatiſd. cog. l. j. vel gratis remiſſionem impetrauetis: vt s. eo. l. j. §. inde quæritur.
c In loco publico. ex hoc apparet, quod is, qui nunciat, debeat dicere cauſã, quare nunciat.
d Repromittere. Sine fideiuſſore: vt ar. C. de verbo. ſig. l. ſancimus.
e Eo opere. ſ. publico. Accur.
f Non meo. ſcilicet priuato.
g Debeo. vt & j. de prætor. ſtipul. l. j. §. pen. nec tamen ædificabit in publico, niſi caueſſet, quo iure. vt j. eo. l. prætor. §. hoc autem. econtra eſt in damno infecto: quia pro eo quod fit in priuato, repromittitur: pro eo quod in publico fit, ſatiſdatur ſi damnum timeatur. vt j. tit. j. l. prætor. in princip. & §. de eo opere. quæ eſt arg. contra. Sed ibi in priuato cauetis: hic in priuato loco vel iura nunciatis: & ita non eſt contra, quò ad locum priuatum. quæ ratio ſeu diſtinctio ad publica non extenditur: quia in loco fit ſed publico. quare dicũt quidam ſoluentes contrariũ de publico ad publicũ eſſe ſpeciale pro opere, quod fit in flumine publico: ſecus in alijs publicis locis: vt arg. j. de ripa. mu. l. j. §. ij. vbi dicitur, quod qui vult ripam reficere, cauet, vel ſatiſdat ſecundum qualitatem perſonæ. ſed certè ripa non eſt publica, ſed priuata eorum qui prope prædia poſſident: vt inſtit. de re. diui. §. riparum. præterea expreſſe dicitur idẽ in alijs publicis locis. j. e. tit. j. l. ſi finita. §. ſi quid. & §. ſiue. quare dic, quod ibi maius periculũ timetur: & ideo maior ſecuritas exigitur. cũ habitari poſſit etiam in ædibus obſcuratis vt s. de ſer. vrba. præ. l. binas. & ſic ſunt contra de priuato ad priuatũ, & de publico ad publicum. ADDIT. Aduerte, quod hęc gloſſ. ponit vnum contrarium de l. prætor. in prin. & §. de eo opere. j. ti. j. & ſoluit multis modis ſed nulla ſol. eſt bona, ſecundũ Pau. de Caſt. ideo dic aliter ſecundũ Iac. de Are. quòd ibi ille, qui petit ſibi caueri de dam. infecto, proſequitur ſuum intereſſe & ideo ſi aduerſarius ędificat in publico, tenetur ſatiſdare de damno infe. ſi vero in ſuo priuato ſufficit quòd repromittat. Rationem diuerſitatis vide plene, per Paul. de Caſt. hic.
h Oportere. niſi vel deſtrui quod fieret: vt & j. e. l. prætor. & ſic oportere, pro expedire ponitur. vt & ſ. de iuſti. & iu. l. j. in prin.
i Caueat. de opera demoliendo M. & facit ſ. eo. l. de pupillo. §. ſi is cui. [illegible] quemad [illegible] l. j. §. cauere. ſed non ſtatim poteſt cauera. [illegible] videt hic dici:

In Pan. Fl. promittere.

Pro prima: a nũciatione requiritur ſatiſdatio: pro publica ſufficit ſola promiſſio. Bart.

Si, cum poſſem iure a te prohibere, nunciauero tibi opus nouum: non alias ædificandi ius habebis, quam ſi ſatiſdederis. b Quod ſi nunciauero tibi, ne quid cõtra leges in loco publico c facias: repromittere d debebis: quoniã de eo opere e iure alieno cõtendo, nõ meo: f & tanquã alieni iuris petitor, repromiſſione contentus eſſe debeo. g

Poſt nuntiationẽ non debet ędificari, niſi prius obtineat remiſſa. alias deſtruitur. Pan.

Sciendum eſt, facta noui operis nunciatione, cui nunciatum eſt, abſtinere oportere, h donec caueat, i vel donec remiſſio k nũciationis fiat: tunc enim ſi ius ædificandi habet, rectè ædificabit. l Sed vt probari poſſit, quid poſtea m ædificatum ſit: modulos n ſumere debet is, qui nunciat: qui vt ſumantur conferanturq; o prætor decernere ſolet.

Nunciatio ex parte nũciantis eſt in perſonã: ideo eius morte, & alienatione extinguit: ex parte eius, cui nũciatur, eſt in rẽ: ideo eius morte, & alienatione nõ extinguitur. Bart.

Morte eius, qui nunciauit, extinguitur p nunciatio, ſicut alienatiõe: q quia his modis finitur ius prohibendi. r Quòd ſi is, cui nouum opus nunciatum erat, deceſſerit: vel ædes s alienauerit: t nõ extinguitur nunciatio noui operis. idq; u ex eo apparet, quod in ſtipulatione, quæ ex hac cauſa interponitur, x etiam hæredis y mentio fit.

vt C. de ædi. pri. l. fin. quæ eſt contra. ſed plenè dices, j. eodem. l. prætor.
k Remiſſio [illegible] quia calumnioſe nunciauit: vt ĩ. eod. l. j. ſecundo reſpon. Accur.
l Rectè ædificabit. niſi in publico: vt j. eo l. prætor. §. hinc autem.
m Poſtea. ſ. poſt nunciationem.
n Modulos per chordulã vel baculũ, quæ apud veteres erant hoc diſponente iudice.
o Conferanturq;. ſed inter ſe, ſi non ſuppleuerunt, tenet nunciatio, non autẽ deſtruet opus, niſi probauerit, quantũ poſtea ſit factum, ſecundũm Ioan.
p Extinguitur. imo videtur, quod nõ: vt j. eo. l. prætor. §. hoc. interdictũ. ſed hic nihil de opere erat factũ, & ſic res erat integra: ibi nõ erat integra. vt arg. inſtit. man. §. item ſi adhuc. & ſ. de inciſ. om. iudic. l. & quia. vel hic non fuerat ſatiſdatum, vel repromiſſum. j. ſic.
q Alienatione. loci, cuius contemplatione facta eſt nunciatio, cui forte ſeruitus debebatur. & ſic nõ obſt. j. e. l. fi. & hoc niſi eſſet neceſſaria alienatio: vt per iudiciũ fa. erci. vt ſ. fa. erci. l. in hoc iudicio. Vel dicas, etiam rei in qua fit nunciatio. nec obſt. l. fi. j. e. quia hic a nunciante eſt alienata: cum erat ſua. & ſic nunciatio continebat naturalem cauſam: ibi ab eo cui facta fuerat nunciatio. I
r Ius prohibendi. i. nũciatio, quæ a iure eſt permiſſa: vt ſ. eo. l. j. in prin de nouo tamen nunciare poteſt. a
s Aedes. quibus nunciatum eſt.
t Alienauerit. etiam nihil facto de opere, vel nulla ſatiſdatione præſtita. & ad primũ facit l. e. [illegible] pe. ad ſecundum, quando alienatione. j. e. l. fi. Item ad ſecundum contra ſ. de alia. iudi. l. iij. §. opus. S. L. vt j. e. l. fi.
u Idque. quòd hæres, ſcilicet teneatur.
x Interponitur. Quæ hic interpoſita non erat, ſcilicet de opere demoliendo.
y Etiam hæredis. eius, cui fit nunciatio, & qualiter concipiatur, dices. j. eo. l. ſtipulatio. ſimilis ratio ſi pacti [illegible] & per legem hat, eſt. C. de fideiuſſor. l. fina. Sed quare ſecus morte nunciantis, quam morte eius cui nunciatur? Reſpon. [illegible] eſt ex ea parte. ex hac enim nunciatur in rem: v. ſ. eod. l. de pupillo. §. ſi plurium. & §. ſeq. & l. eo. l. oper. vbi ergo eſt cautum ex ſtipulatione [illegible] ſit ex contractu. ſcilicet ſtipulatio agitur contra hæredem, & [illegible] eum & defunctus tenſer. [illegible] ex ea ſtipulatione. quia fuit ea præſtita ſatiſdatione [illegible] & nunciatio. at vbi non fuerit [illegible] tenetur vt hic, ſcilicet inquantum ad eum peruenit, vel dolo fecit, quo minus perueniret: vt j. e. l. prætor. §. i. o. interdictũ. & l. penultima.

Iſta eſt vera ſ[illegible] ſecundum Alexa. de Imo.

Et illa ſecunda nũciatio [illegible] l. [illegible] vt no. Bart. in [illegible] cu [illegible] rator. §. ſi dominus. j. eod.

Creditori.

Reditori. Habebam domum iuxta tuũ ſolum. conceſſiſti mihi ſeruit. altius non leuandi illud ſolum tandem poſtea obligaui domum iſtam cuidam creditori. ſi tu vis ædificare in illo ſolo cõtra ſeruitutem debitam, creditor meus poterit tibi nunciare. nam & ipſa rẽ ſeſſoriam habet pro ſeruitute debita huic domui. Franciſcus. Acc.

Prædium. ſcilicet vrbanum.

De ſeruitute. vrbanorum. alias cõtra ĩ. eo. l. qui viã. & plenè dixi. ſ. eo. leg. j.

Ei. ſ. creditori.

Vendicatio. id eſt vtilis confeſſoria, non directa. & ſic non obſtat. ſ. ſi ſerui. vendic. l. ij. §. j. & caue, quia hæc nõ eſt ſufficiens ratio: quia fallit in eo, qui habet ruſti. ſer. vt dixi. ſed ea eſt bona: quia & ipſius ſuffi petitio ei datur: vt ſ. de ſer. leg. l. ei qui. & facit infra ti. j. l. quid de creditore. & de remiſſ. l. j. §. fin.

Datur. per confeſſoriam. Acc.

Operis. Dicitur quod nũciatio fieri debet in ipſo opere. nec eſt curandum cui fiat. & ideo & furioſo & pupillo in opere exiſtenti fieri poteſt, & etiã ipſi fabro. & h. d. hæc lex cum ſeq. Fran. Acc.

Creditor pro re pignorata poteſt nunciare nouum opus, & nũciatio poteſt fieri etiam cõtra furioſum vel infantem, & ſtipulatio de demoliẽdo cõtinet etiam intereſſe. h. d. Pau. de Caſtr.

Caius ad edictum vrbicum titul. de noui operis nunciatione. IX.

CReditori, cui pignoris nomine prędiũ tenetur, permittendum eſt de iure, id eſt de ſeruitute, opus nouum nunciare. nam ei vendicatio ſeruitutis datur.

Vlpianus libro ... ad Sabinum. X.

OPeris noui nunciatio in rem fit, non in perſonam: & ideo furioſo & infanti fieri poteſt: nec tutoris autoritas in ea nunciatione exigitur.

Operis in rem.

Fit. id eſt, effectus eius non porrigitur contra certam perſonam. Io. vt & ſ. eo. l. de pupillo. §. nũciationem. & § ſi quis forte. & ĩ. eo. l. fi.

Furioſo. quia fit in rem: vt & argum. ĩ. de action. & oblig. l. ſi a furioſo.

Infanti. in præiudicium nunciantis, vt poſſeſſionem perdat, non in præiudicium infantis. ſic & dixi cõtra ſ. eo l. de pupillo. ſed ex quo tutor ſciet etiam in præiudicium infantis tenebit. ſic & in furioſo & in eius curat. ...e dicas arg. ſ. eo. l. & ſi ſatiſdationem. in fi.

Infanti. non contra furioſum, & infantem.

Exigitur. ſ. tutoris. ſufficit enim, & ſi ſint præſentes alij, qui intelligant. Io.

Cuilibet. Et furioſum. Iſti autem non erat nunciatio: quia nõ intelligunt quid agitur. Vel dic etiam ... ſi modo alij ſint ibi, qui intelligant ... tutori, vel curatori: quia rei fit nunciatio: vt ſ. l. proxima. & non perſonæ.

Ex operis. Si nunciaui tibi nouum opus, & ſatiſde. Iſti quæritur, in quantum ſtipulatio cõmittatur? & certe dicitur per ſententiam poſtea ſuper hoc ferrandam apparebit. Franc. Accur.

Ex operis. id eſt. ex actione noui operis

Caueatur. nuncianti de opere demoliendo.

Iudicatum ſit. Facit ergo opere poſt ſtipulationẽ, agitur vt pronunc... etur opus nouum ... factum, vel demoliendum in certa cauſa: quare & poſt pronunciationem committitur ſtipulatio, quæ fuit de opere demoliendo: vt ĩ. eo. l. ſtipulatio. §. habet. & cõmittitur tanti, quanti eſt iudicatum: vt hic, id eſt, quãti poteſt æſtimari a viro bono. & eſt idem quod iudicatũ. nam æſtimatur quanti intereſt non eſſe iudicatum, & hoc ſi malit actor. nã poteſt præciſe ad deſtructionem operis agere: vt ĩ. eod. l. ſtipulatio. §. habet. & §. ſiue. & §. fina. & ĩ. de aqua pluuia arcẽ. l. ſi tertius. §. officium. Item & alio modo committitur, ſi res non defendatur: vt dicto §. habet.

Vlpianus libro .x. ad Sabinum. XI.

CVilibet enim intelligenti (velut fabro) nunciatum infantem & furioſum tenet.

Iulianus libro ... Digeſtorum. XII.

EX operis noui nũciatione ſi caueatur, tanti ſtipulatio committitur, quanti iudicatum ſit.

Qui habet mãdatum ad denunciandum, cenſetur etiam habere ad remittendum recepta ſatiſdatione de demoliendo. Paul.

... XIII.

CVm procurator, opus nouum nũciat & ſatiſdat rem ratam dominum habiturum, remiſſio in domini perſonam confertur.

Cum procurator. Si procurator meus nomine meo nunciauerit tibi nouum opus, certè debet ſatiſdare de rato, & ſi tu vis ſatiſdare de opere deſtruendo, ſi appareat te iniuſte ædificaſſe, ſufficit ſi facias procuratori meo nomine meo recipienti, & ſi procurator meus habita ſatiſdatione & deſtruendo remiſerit, & ipſe permiſerit ædificare vſque ad tempus, & te impediam ædificare: tenetur procurator meus tibi ex ſtipulatione de rato: ſi autem poſt tempus te impediam, tunc non tenetur procurator: quemadmodum ſi egomet remiſiſſem vſq; ad tempus, & poſt illud prohibeam tuer... neor. Si in remiſſione. Si nũciaui tibi nouum opus, deinde procurator meus vult tibi remittere nunciationem, non valet: niſi caueat de rato. Franc. Accur.

Cum procurator. ſcilicet actoris. Acc.

Rem ratam. quod facere debet, quando dubitatur de mandato vt ſ. eod. l. de pupillo. §. qui procuratorio. & dic ſecundum M. quod cauet de rato, ſcilicet quod dominus hac nunciatione contentus aliam nõ faciet intra decem dies, & ſecundum hoc proſequere literã. Sed alij ſic, quod procurator, qui nunciauerat, remiſit habita tali ſatiſdatione, quod niſi ædificator probaret vſque ad decem dies ſe iure ædificaſſe, quod deſtruet: qui procurator & de rato caueat. Vel tertiò ſecundum R. quia procurator remiſit ſatiſdationem de opere demoliendo interpoſitam, ſi intra decem dies ſe ædificaſſe oſtendat, ſecundũ Azo. ſic promiſit ędificator ſe deſtructurum, ſi apparuerit vſq; ad annum nõ iure factum nè in infinitum teneatur: vt j. titu. j. l. qui bona. §. ſi. ſatiſdederat etiam de rato procurator ſimiliter. & ſecundum totam illam glo. non eſt hic. §.

Remiſſio. alias remiſſio: & alias repromiſſio, id eſt, ſatiſdatio de opere demoliendo: quia remiſſionem inducit, ſecundum Ot. quaſi dicat non ſolum nunciatio eſt ad commodum & incommodum domini, & eius nomine: ſed etiam remiſſio. Azo. ad quod facit. ſ. ſi quis cau. l. penul. vel voluit hoc dicere, ſecundum R. quia licet ſit cautum procuratori: non tamen ipſo iure intelligitur facta remiſſio, niſi domino vel procuratori domini voluntate ... Pro quo eſt ſ. eo. l. de pupil-

Vindicatio.

nè doctrina Angel. hic te fallat. qui ait eam ſtipulationem, ſtatim cõmitti inſpecta veritate, quod iniuſte ædificatum ſit. qđ hic Ioann. ab Imo. refellit, cuius in hoc ſententiã ſequitur hic Ludo. Ro. per l. ĩ. e. l. ſtipulatio. §. habet.

P. F intellegens.

P. F. & remiſſio.

Cautio

pupillo. §. fin. nã ibi inquietabatur poſt ſatiſdationẽ procuratori factam, ſm H. Alij ſic, id eſt, non ſolum procurator poteſt remittere, ſed etiam dominus: vel contra non ſolùm dominus, ſed etiam procurator, licèt hoc ſm non ſit in text. hic vt tamen ad domini vt litatem referetur & vt hoc pendere ex primo mãdato de denuntiando. arg. ſ. de procu. l. ad legatum. Vel dic, ſm Ot. id eſt, non ſolum ſi dñs nuntiauerit, conſequitur in perſonã domini: ſed etiã procura. prima placet: ſm iſtam gloſ. eſt hic. §. ſi dñs, & ſic poteſt legi cum §. & ſine §.

præd. l. inter. §. fin. & ſi ſer. vendi. l. & ſi fortè. §. j. & §. ſina. & j. de comiſſionibus. l. j. in fine. & ſ. eo. l. de pupillo. §. impoſititiam. ſed prædicta in vrbanis ſeruitutibus: hæc in ruſtica. Ioan. contra quam ſolutionẽ eſt ſ. famil. ercifcun. l. in iudicio. vbi indiſtinctè dicit poſſe. Vel dic, quòd hic ædificans viam deberi negabat: ſed hoc probato poterit nuntiari, vt in cõtrarijs: prius nõ, vt hic, & argu. ſ. ſi ſer. ven. l. ſi eo. vel dño nõ põt, extraneo ſic: vt arg. ſ. l. j. in fi. & l. ij. Alij, vt M. quòd ſi ciole ſit in ſeruitute luminum: vt l. inter. quæ eſt via de contrarijs, & oneris ferendi: vt in l. & ſi fortè. prima placet. Sed quæ eſt ratio? Rñ. fauore agrorum. argumentum j. titul. ij. l. j. §. de eo opere.

Durante ſatiſdatione de demoliendo non poteſt iterũ nuntiari: ne tollatur commodũ remiſſionis: & ſi procurator illã ſatiſdationem receperit, & de minus ea durante iterum nuntias, facit commiſſi ſtipulationẽ de rato ad intereſſe: illa vero finita bene poteſt iterũ nuntiari. Paul. de Caſt.

Si dominus nouũ opus, nuntiauerit intra diem, quæ ſtipulatione ex noui operis nuntiatione interpoſita comprehẽſa eſſet: committitur ſtipulatio. Sed ſi poſt eam diem dominus nuntiauerit, nõ committitur. Nã & ipſi domino cùm ſemel nuntiauerit, non permittitur iterum nuntiare, quandiu ſtipulatio ex noui operis nuntiatione teneret.

Remiſſio facta per falſum procuratorem non nocet domino. Pau. de Caſt.

Si in remiſſione à parte eius, qui opus nouum nuntiauerat, procurator interueniat: id agere prætorem oportet, nè falſus procurator abſenti noceat: cùm ſit indignum quolibet interueniente beneficium prætoris amitti.

Qui habet ſeruitutem viæ reficiendæ, nõ nuntiat nouum opus: ſed poterit confeſſoriam intentare. h. d. Bart.

XIIII.

Qui viam habet, ſi nouum opus nuntiauerit aduerſus eũ, qui in uia ædificat: nihil agit: ſed ſeruitutem vendicare non prohibetur.

In actione confeſſoria et negatoria contra reum ſe non defendentẽ officium iudicis eſt, vt cogat eum cauere ſe nullã nouitatem facturum, donec de iure ſuo doceat, & partes actoris ſuſtineat. h. d. Pau. de Caſt.

XV.

Si priuſquam ædificatũ eſſet, ageretur, ius vicino non eſſe altius ædes tollere: nec res ab eo defenderetur: par-

Nuntiauerit. ex quo ipſe non videtur habere ratam procuratorie nuntiationem, cum eã no exequatur eliã facie do nuntiationem. R.

Interpoſita aliquo de prædictis modis.

Stipulatio. de ea tn ad intereſſe contra procuratorem.

Poſt eam diem: alias prætérite eo die. alias poſt eam diem.

Diem cõprehenſam i ſtipulatione.

Nuntiauerit. ſcilicet dominus.

Quandiu ſtipulatio de opere reſtituendo. M. & de damno infecto, ſi ea occaſione contigerit. Azo. vt j. tit. j. l. qui bona. §. ſi quis opus.

Si in remiſſione. facienda. Accur.

[illegible] infero ex hac gl. cum ſuo tex. nuntiationẽ noui operis poſſe remitti, & ei renuntiari poſſe. de qua vide plenè Bar. i l. pater. §. hoc interdictũ. j. e.

Prætorem. conuenietur ad deſtruendum: quia faciet deſtrui non obſtante remiſſione falſi procuratoris exigentis ſtipulationem de rato.

Abſenti. i. domino qui nuntiauit. nam ſatiſdabit de rato: vt arg. ſ. eo. l. de pupillo §. qui procuratorio.

Noceat. faciendo remiſſionem.

Quolibet i. in vero procuratore.

Beneficium nuntiationis.

Qui viam. [illegible] Habeo ſeruitutem viæ per fundum tuum: deinde tu vis ædificare in via: & ego volo nuntiare, quæritur, an poſſim? Dicitur quòd non: ſed agam confeſſoria, vt præſtes eam mihi ſecundum quòd debes. Franc. Accur.

Qui viam. id eſt, ſeruitutem viæ.

Nuntiauerit. dominus prædij ſeruientis.

Aedificat. reficiendo. Bar. vel id eſt, reformat. vel id eſt, in viæ ædificat.

Agit aliud in perſonali. vt ſ. eo. l. j. in fine. & l. ſeque. ſed in reali vide: contra. j. de ſeruit. l. verba.

Agit. denuntiando: quia denuntiatio valet. Acc.

Seruitutem. ſcilicet viæ.

Vendicare. per confeſſoriam.

Prohibetur. ſ. ſi fortè non patietur quis eũ ire, ſecundum Bart.

Si priuſquam. Titius volebat ædificare in ſolo. quod erat iuxta domum meam: & ego dico ei, quòd non poteſt eleuare: quia debet mihi ſeruitutẽ altius non leuandi. ipſe cum audiuit hoc, fugit: nec vult ſe defendere. certè iudex debet eum cogere, vt caueat eum non procedere in opere, niſi probet libertatem: & ſic efficietur de poſſeſſore petitor, & econtra ſi ipſe egit contra me negatoria dicẽs ſibi liberum ædificare, cum ſim in poſſeſſione ſeruitutis, & ego latitem: nec velim me defendere: iudex debet mihi præcipere, ne prohibeam eum ædificare, niſi probem de iure meo: id eſt, quòd mihi debeatur ſeruitus: & ſic efficior de poſſeſſore petitor. Franc. Accur.

Si prius, quàm ædificatum. cœptum erat: vt j. eo. l. ſtipul. §. opus. non conſumatum. vt ſ. eod. l. j. §. j.

Ageretur per confeſſoriam, quæ verbis negatiuis hic proponitur. nuntiauerat etiam hic nouum opus, licet hic non dicat: vt ſic faciat ad titulum: & cum vellet ſatiſdare ædificator nuntians: dicit, hodie co ſtat &c. & ſic confeſſoria agitur. argumentum ſupra vt in poſſeſſio. lega. l. ſi is à quo. Vel etiam ſi ſola confeſſoria proponeretur ſine nuntiatione, facit ad titulum: quia concurrit quandoque confeſſoria cum denuntiatione: vt ſupra ſi ſer. vendi. & l. ſi fortè. §. j.

[illegible] retur. omnia latitat, nè appareat, quòd non habeat ius ædificandi.

P. Fl. ſi præterea ea [illegible] dominus &c.

† Iſta lex in ſui materia eſt ſummę nota. & fin. ſm Bald. hic: quem videbis of no in ſuis nouis interpre.

* In exemplaribus ſcriptis, q viem ædifice. qualiter. & legiſſe videtur. Acc.

† P.F. vindicare.

Iudicis. qui cognoſcit de confeſſoria.

Non al as. abſimiles: ſed ſi ſimiles, ſic vt ſtatim dires: ſimiliter inquit &c. Accur.

Iuberet. captis pignoribus ſi poteſt. argu. inſtitu. de ſatiſda. tuto. §. pen. vel multam indicendo. vt ſ. de vent. inſpi. l. j. §. quid ergo. ſed ſi ſic non pōt cogi. fiet miſſio in quaſi poſſeſſionē rei, vel iuris quod petitur: vt j. tit. j. l. a quo. & ſ. de procu. l. ſed & hæ. in fine, & l. ſeq. ad inſtar poſſeſ. rei corporalis: vt C. de præſcript. xxx. vel xl. annorū. l. ſi quis emptionis. §. ſed & ſi quis. vel ēt aliarum rerū: vt ſupra, ſi ſer. vend. l. is cuius. Accur.

tes iudicis [a] non aliàs futuras fuiſſe ait, quàm vt eum, cum quo ageretur, cauere iuberet, non prius ſe ædificaturum, quàm vltro egiſſet, ius ſibi eſſe, altius tollere. Idéq; econtrario, ſi cum agere [f] vellet quis, ſibi ius eſſe inuito aduerſario altius tollere: eo non defendente: ſimiliter (inquit) officio iudicis cōtinebitur, vt cauere aduerſarium [h] iuberet, nec opus nouum ſe nunciaturum, nec ędificāti ... um facturū. Eaq; ratione hactenus is qui rem non defenderet, punietur, vt de iure ſuo probare neceſſe haberet: id enim eſſet, petitoris partes ſuſtinere. [l]

Per ſecundam interlocutoriam, contrariam primę, cenſetur a prima receſſum. Paul.

XVI.

SI opus nouum prętor iuſſerit nuntiari, deinde prohibuerit: ex priori nunciatione agi non poteſt, quaſi aduerſus edictum eius factum ſit.

Nunciatione procuratoris acquiritur domino ius agendi ad demoliendum. Paul.

XVII.

SI procurator opus nouum facientem prohibuerit: domino competit, Quod vi aut clam interdictum.

Qui ſcienter facit contra nūciationem, vel etiam cōſenſit, vt fiat, tenetur ad demoliendū expenſis ſuis: ſi verò nec fecit, nec conſenſit vt fieret, vel ēt ignoranter conſenſit: non tenetur ad expēſas, licet teneatur ad patientiam. Pau.

XVIII.

AEdibus cōibus, ſi ob nouum opus nūtiatio vni fiat: ſi quidem ex voluntate omnium opus fiat, omnes nuntiatio tenebit. [u] Si verò quidam ignorent, inſ... dum obligabitur, qui contra edictum prætoris fecerit.

d Vltro. intra tres menſes forte: vt C. de ædi. pri. l. de operis. §. j.

e Egiſſet. i. probaſſet, & hoc propoſita negatoria verbis affirmati. Sed quis iu ea probabit? Reſpon. quidā quod reus qui ſibi aſſerit ſeruitutem deberi, non actor, cum neget: vt C. de proba. l. actor. ſed Ioan. quod etiam actor probare tenetur ſuam, & liberam: quod probat eo ipſo quòd contrarium non probat. vt C. de ſer. & aqua l. altius & l. ſi in ædibus. in fi. nam cum ſeruitutes ex pacto, vel ex teſtamento conſtituantur. conſtat aliqn fuiſſe liberum: ergo & nunc, vt arg. C. de proba. l. ſiue poſſeſſ & ſic præſumptio transfert onus probandi in reum qui aſſerit. ſic. & C. de in integrum reſti. l. ... In confeſſoria conſtat quod actor probat: vt d. l. actor.

Egiſſet. inuito aduerſario.

Agere negatoria.

Defendente alias ædificante.

Aduerſarium. qui ſe non defenderet.

Nuntiaturum. prius quàm probet ſe habere ius.

Nec ædificanti. alias ædificatori offecturum: alias nec ædificium facturum, quod aliter impediat illum ædificare. alias Py. nec ædificanti nociturum. Accur.

Suſtinere. pœna ergo non defendentis eſt tranſlatio probationis, ſicut aliàs pœna negātis. vt ſ. de proba. l. cum ... debito. §. j. & facit ad legem ſ. ſi ſerui. vēdi. l harum.

Suſtinere. ex hac lege nota, qualiter fit miſſio in interdicto vti poſſidetis. alio non defendente.

SI opus nouum. Per prætorē nuntiaui alicui nouum opus: deinde idem prætor permiſit. certè nuntiatio prima eſt ſublata: & ideo ſecuro poteſt ædificare. Franc. Accur.

Nuntiari. per executorem: & ſic per prætorem facta eſt nuntiatio.

Nuntiari. vel nuntiatum tenere.

Deinde prohibuerit. quia potuit contemni: vt qa in riuo pub. vel cloacā: vel quia ſatiſdatum fuit.

o Sit. quia non eſt factum aduerſus edictum. M. ſic & j. Quod vi aut clam. l. iij. §. non tm̄, & ſ. de iuriſdi. omn. iud. l. ſi quis id. §. doli. & de arbit. l. diem. §. fin. & de adi. le. l. legata inutiliter & de re. iur. l. qui vetante. & de re iu. l. quod iuſſit. Artur.

SI procurator. Tu ædificabas in ſolo meo, procurator meus nuntiauit tibi nouū opus, certe ſi ammò in opere contra prohibitionem procedas: competit mihi domino interdictum, quod vi aut clam, vt deſtruatur quicquid poſt nunt ationem eſt factū. Fran. Accur.

p Prohibuerit. ſecus ſi nuntiauerit nouum opus: quia tunc tantum hoc edictum. vt ſupra eod. l. j. § j. Reſpon. quod non placet: quia idem eſt prohibere, & nuntiare. Accur.

Competit. vt infra, quod vi aut clam. l. ii. in pri. & ſupra de procur. l. per procuratorē. item & actio ex hoc edicto. vt infra eo. l. prætor. §. nonnulli.

Tu dic ſm Bart. quod hic prohibuit ſolum ædificantem & ſic prohibitio fuit in perſonam, quæ parit ſolum interdictum, quod vi aut clā. & hoc voluit hæc lex.

Interdictum. ſi poſt denuntiationem ædificauit hoc eſt, ſi ſpreta nuntiatione, & non præhabita remiſſione, ædificatum eſt.

AEdibus communibus. Si enim opus fieret in ſolo communi duorum, nuntietur vni ex his: & alter nihilominus in opere procedit. an ambo teneantur ad deſtruendum, quæritur? Diſtinguitur: aut ambo ædificant, & tunc ambo tenentur aut vnus altero ignorante: & tunc ille ſolus tenetur ad deſtruendum ſuis impenſis. Quod autem dixi commune ſolum: intellige etiam ſi communiter poſſideant, licet non ſit eorum proprietas ſoli. Franciſcus Accurſius.

Aedibus communibus. quò ad poſſeſſionem: quod ſatis eſt quoad hoc edictum: vt infra in fin. legis, ibi dic exiſtentibus.

Fiat, quod ſufficit: vt ſ. eod. l. de pupillo. §. ſi plurimi res.

Tenebit. ad patientiā, & expēſam qui fecit, ſed alij ad par-

† P. Fl. nō eſt, de.

* In P. F. eſſe.

Præſumptio in reum onus probādi transfert.

Concor. text. in ca. qd ad conſultationē extra, de re iud. & facit. ca. ſignificantibus. extra de off. de-leg.

Nec ad rem pertinet, cuius ſolum ſit, in quo opus fiat: ſed quis eius ſoli poſſeſſor inueniat: modò ſi eius noie opus fiat.

Licèt nunciator ſuccumbat in proſecutione nũtiationis noui operis: non tamen denegantur ſibi ordinariæ actiones, ut ea conſeſſoria vel negatoria: vel interdictum uti poſſidetis: per quas poteſt agere, vt demoliatur. Paul de Caſt.

XIX.

Sciendũ eſt, denegata executione noui operis, nihilominus integras legitimas actiones manere: ſicut in ijs quoque cauſis manent, in quibus ab initio noui operis nuntiationem prætor denegat.

Per hanc l. o. t. hic formam denuntiationis noui operis fieri: quia debet concipi in rem, non in perſonam. ſ. ne aliquid fiat: quod intelligitur ſcilicet ab aliquo: non autem ne faciat: quia tunc non afficeret, niſi perſonam. Paul de Caſt.

XX.

Prætor ait, [Quẽ in locum nũtiatum eſt, ne quid noui operis fieret: qua de re agitur, quod in eo loco antequam nũtiatio remiſſa fuerit, aut in ea cã eẽt, vt remitti deberet, factum eſt: id reſtituas.]

Ex hoc edicto ſi fiat contra nunciationem, oritur interdictum: quo agitur ad demoliendum: etiam ſi aduerſarius habuerit ius faciendi: vel ædificandi. Paul de Caſt.

Interdictũ hoc proponitur ex hmõi cauſis: Edicto expreſſũ eſt, nè

ad patientiam tantùm vt ff. quod vi aut clam. l. cũpe rit. §. fi. & ſ. eo. l. fi. & ff. cõi diuid. l. ſi quis putans. §. fi.

Fiat. Hoc primis conuenire non videtur: nam in propoſita quæſtione dixit. ædes fuiſſe cõmunes: modo dicit non intereſſe, cuius ſit ſolum: ſed videtur intereſſe: quia ſi ſolũ eſt vnius, eius ædes nõ ſunt cõmunes. Quid ergo dicemus? Reſpon. facilis eſt quæſtio, & in litera ſoluitur. ſufficit enim, quod omnes ſint poſſeſſores. Accur.

Fiat & ipſe tantum habeat. vt infra eo l. prætor. §. hoc interdictum.

Fiat. nam ille tenebitur demoliri.

Sciendum. Aliquando contingit non impediri ædificantem per nuntiationem: vt quia ſatiſdedit, vel quia nuntiatio nõ tenet: vt quia facit in fundo, in quo habebã ius: unde tũ datur mihi auxilium de iure ciuili. ſ. negatoria Fran. Accur.

Sciendum eſt, denegata. quia cauet ædificator. Accur.

Actiones. confeſſorias & negatorias, quando in meo ædificas. ſed habet naturalem cauſam.

Manere. ei in cuius læſionem opus fit.

Sicut in his. ecce ſecundum dictum.

In quibus. actionibus.

Denegat. vt ſupra. eo. l. qui viam & l. j. §. fi. & l. ij. & iij. §. j. & l. de pupillo. §. ſi quis riuos. Accur.

Prætor ait. Nullus poſt nuntiationẽ ſibi factam debet in opere procedere, niſi ſatiſdet, vel ſibi remittatur. & ſi contra fecerit: quicquid facit nõ iure, debet deſtruere ſuis impenſis. & hoc prætor dixit, & etiam Vlp. hic idem tractat, illud idem dicens.

Siue autem. Si vis ædificium facere in ſolo meo: ſiue ædificium quod erat ibi, vis deſtruere: poſſum tibi nuntiare.

Ait prætor. Exponit nunc Vlp. verba prætoris, nam dixit prętor. quod factũ eſt, reſtituas. Vnde Vlp. dicit, quod ſiue iure, ſiue non iure opus ſit factum poſt nuntiationẽ ante remiſſionẽ, debet deſtrui. & eſt ideo quia eſt contẽptus iuſſus prętoris. Si quis paratus. Si nuntiaui tibi nouũ opus, & tu vis ſatiſdare, & ego nolo recipere, nuntiatio pro non facta hr. Hoc interdictũ. Actio in factũ, quæ datur pro deſtructione operis facti poſt nũtiationẽ, ante remiſſionẽ, dat hæredi: ſed non cõtra hæredẽ opus facientis: niſi inquantũ ad eũ peruenit. i. vt pręſtet patientiam deſtruẽdi operis.

Nonnulli. Dantur in hoc §. duo auxilia ad opus deſtruendũ, quod eſt poſt nũtiationẽ ante remiſſionẽ factam. ſ. actio in factum ex edicto pretoris. ſ. in prin. l. poſito. & interdictũ quod vi aut clam. Deinde ait prætor. In hoc §. conſilium datur ei cui nuntiatum eſt: nam ſi vult in opere procedere, ſatiſdet, ſi velim recipere. ſi autẽ nolim, ſufficit quod offerat. vt ſic ſecura poſſit in opere procedere. Hoc interdictũ. Dicitur quod ſiue iure, ſiue non iure opus fiat. ſi ego nuntiem, & tu ſatiſdare valis, tutus es, vt poſſis in opera procedere, & redditur ratio in litera. Hoc autem interdictum. Si cum ædificarem, nuntiaſti nouum opus. & ego ſatiſdedi: ſi tu amodo me prohibeas, poſſum vti hoc interdicto, ne vis fiat mihi &c. Sed pone, quod ædificabam in loco publico, vel priuato: & ſatiſdedi, vel repromiſi tibi nũtianti: & alius me impediat: non habeo hoc interdictũ nè vis fiat ei, &c. vltimò dicit: ſi ſatiſdatio facta eſt vſque ad tempus: tẽpore finito ceſſat interdictum, nè vis fiat, &c. Si aliquãdo. Si nuntiaui tibi nouum opus: & te volente ſatiſdare nõ recepi ſatiſdationem, poſtea cum velles recipere eã, tu non vis præſtare: certè non potes amodo in opere procedere. & ſic ceſſat interdictum nè vis fiat. ſ. proximè poſitum. Hoc interdictũ. Pone caſum ſecundum [illegible] modo. Nuntiaui tibi nouum opus. certe ſi [illegible] annum ſatiſdas poteris ſecurè ædificare, & habebis interdictum, nè vis fiat. quod trãſmittes etiam ad hæredem tuum. Vel dic aliter vt in ſecunda parte gloſſæ. Franc. Accur.

Prætor. De prima parte huius edicti, quæ eſt prohibitoria, quę fit tribus modis, plenè, & diffuse dictum eſt vſque nunc: ſequitur videre de ſecunda, quæ eſt demolitoria, ſiue reſtitutoria: circa quam, quia prætor fecit edictum ſuum, ponuntur eius verba, quæ talia ſunt, Prætor ait &c.

Nuntiatum. ab eo qui iure poteſt nuntiare.

Ne quid. verba nuntiantis ponit prætor.

Fieret. i. ſuper ea re de qua &c. Azo.

Quod in eo loco. modò reſpon. prætor. &c. Accur.

Remitti. vel quia ſi eſt ſatiſdatum, vel per eum, qui ædificauit non ſtetit, quo minus ſatiſdaret: vt infra eo. l. proxima. & ſupra eod. l. de pupillo. §. ſi is cui. & infra eod. § ſi quis paratus. Accur.

Reſtituas. id eſt deſtruas.

Interdictum. reſtitutorium: vt ſupra eodem l. j. in principio. & hoc idem appellatur edictum. ſed dic quod edictum parit interdictum. ſicut obligatio actionem. Vel dic, quod edictum eſt genus: quia quælibet generalis lex ſic dicitur: vt C. de leg. & conſtit. l. leges. ſed interdictum prætoris lex. Vel ſupra ponitur edictum id eſt, interdictum: ſic dictum quia prohibet: vt hic dicit ſtatim: alias dicitur quia inter duos redditur: vt inſtitut. de interdictis. §. ſunt tamen. Accur.

Proponitur loquitur Vlpianus.

Cauſis quales vid. ſ.

Expreſſum tacite. ſ. eo, quod mandat deſtrui, videtur

P. Fl. de nuntiatione.

Nota hic Paul. de Ca. tradere in hac l. formam nuntiationis operis. qui vide per Bar. in l. nõ ſolùm. §. ſciẽdũ. vet. ſed vt probari. aliàs eſt. §. ſuper. eo. & per Spe. in titu. de libel. concept. §. & var. xxxij. In quibuſdam exemplaribus, ne quid nouum opus fieret. P. Flor. miſſa hæret.

toe

detur vetare ne fiat: ſic ſupra de eden. l. ſi quis. §. pro habet. & arg. ꝑ. de manu. teſt. l. ſi quis locuples
Satiſdatio. datis fideiuſſoribus, non pignoribus: vt infra de præto. ſtip. l. prætoriæ. M.
Facit. contra prædictam formam vel nuntiationē.

poſt noui operis nuntiationem quicquam operis fiat, antequam vel nuntiatio remiſſa ſit, vel vice nuntiationis remiſſæ ſatiſdatio de opere reſtituendo fuerit interpoſita. Qui igitur facit, cui ius faciendi habuit, tamen contra interdictum prætoris facere videtur: & ideo hoc deſtruere cogitur.

Interdictum demolitorium locum habet, ſiue totum ſit ædificatum poſt denuntiationem: quod contingit, quando tempore nuntiationis locus erat vacuus: ſiue pro parte, quod contingit, quando tūc erat aliquid ædificatum: ſed poſtea compellitur, vt illud deſtruatur, quod factum eſt poſtea. Pau.

Siue autem locus vacuus ſit, vbi nuntiatum eſt, ſiue ædificatus: æquè huic interdicto locus erit.

Quando lex indiſtinctè loquitur, indiſtinctè debet intelligi: & id, quod eſt factum ſpreta nuntiatione, non poteſt dici iure factum, vbi ius contradicat, licet faciens haberet ius faciendi, ſi nuntiatio non eſſet facta. Paul.

Ait prætor, [Quod factum eſt, reſtituas.] Quod factū eſt, iubet reſtitui: neq; intereſt, iure factum ſit, an non. Siue igitur iure factum eſt, ſiue non iure factum eſt: interdictum locum habebit. Quicquid autem ante remiſsionem fit, vel illud, quod remiſsionis loco habetur, pro eo habendum eſt, atq; ſi nullo iure factum eſſet.

Si oblata fuit ſatiſdatio de demoliendo, & per nuntiantē ſtetit, quò minus præſtaretur: habetur nuntiatio pro remiſſa. Paul. de Caſt.

Si quis paratus fuerit ſatiſdare: deinde actor ſtipulari noluit: in ea cauſa eſt, vt remitti debeat nuntiatio. nam cū per actorem fiet: apparet, in ea cauſa eſſe, vt remitti debeat.

Interdictum demolitorium eſt perpetuum ex parte temporis, & ex parte tranſmiſſionis: quia tranſmittitur ad hæredes, & datur contra facientē, vel ratum habentem factum poſt nuntiationem: ſed contra hæredem eius non datur, niſi quatenus ad eū peruenit. Pau.

Hoc interdictum perpetuò datur: & hæredi, cæteriſq; ſucceſſoribus cōpetit. Aduerſus ipſum quoq;, qui opus fecit, vel factum ratum habuit, interdicto locus erit. Planè ſi quæratur, an in hæredē eius, qui opus fecit interdictum hoc competat. ſciendum eſt, Labeonē exiſtimaſſe, in id, quod ad eum peruenit, duntaxat dari oportere: vel ſi quid dolo malo ipſius factum ſit, quo minus perueniret.

Succurritur contra molientem nouum opus, nedum hoc interdicto, ſed etiam in factum actione. h.d.

Nonnulli putant

Habuit. veritate inſpecta. non reuerentia prætoris.
Prætoris. ſed cū non fiat ex aliqua de tribus cauſis, q̄ ſunt ſupra eo. l. de pupil. §. textus. nō videtur tenere nuntiatio, & ſic nec cōtra prætorem factum: vt infr. de remiſ. l. j. §. j. quæ eſt contra. Reſp. aſſerebat ſaltem vel aliud erat ibi in l. illa. de remiſſionibus impedimentū: vt ſupra. eod. l. j. in princ. dixi. Accur ſ.
Deſtruere. ſi poſt primam denuntiationem facit.
Siue aūt locus. quo parabat ſe ad ædificandum. Azo.
Vacuus habet tū formam: vt ꝑ. e. l. ſtipulatio. §. opꝰ.
Aedificatus. qa vult deponere. vt ſ. eod. l. j. §. opus. Vel dic ædificatus, non tamē perfecit: alias ſecus: vt ſup. eod. l. j. §. j.
Aedificatus. i. inchoatus ædificari.
Ait prætor, quod factum eſt. materialiter ponuntur hæc verba.
Factum eſt. modò incipit expoſitio Vlpiani.
Interdictum. de operis noui nuntiatio. in cuius locum dat actn in factū.
Habebit. Nota de pœna non parētis. ſic ꝑ. de re mi[illegible] ta. [illegible] §. [illegible] bello. ſed in caſu [illegible] fallit: vt ſ. eod. l. de pup. §. ſi quis tuos. & l. [illegible] §. ſi [illegible] ſic & ꝑ. Quod vi aut clam. l. ſi alius. §. bellißime. & §. eſt & alia. Accurſ.
Loco habetur. vt ſatiſdatio. M.
Nullo. contradicente.
Si quis. ædificans.
Satiſdare. cum eſſet ei nuntiatum. Idem putat Placen. ſi ſit paratus ſuſcipere iudicium dicendo, hodie conſtat, hodie agatur. Accur. Flur.

Stipulari. de opere demoliendo.
Debeat. i. pro remiſſa haberi, niſi modò velit recipere. vt infra. §. ſi [illegible] quando.
Per actorem. id eſt nuntiatorem.
Remitti. i. pro remiſſa habeatur. ſic in Authent. vt exactan do. §. fin. ſic ergo ſi ſtatim poſt nūtiationem offerat obtinet quod hic dicit. Sed contra. C. de ædific. priua. l. final. vbi ante tres menſes non audiens volens ædificare, etiā ſi maiſes vellet ſatiſdare. Solut. hæc [illegible] Azo. Alij quod ibi per prætorem: hic p ſe. Vel ſol. vt ibi.
Debeat. nuntiatio.
Hoc interdictū. ſ. reſtitutorium: quod eſt in principio huius legis.
Perpetuo. Id eſt vſq; ad xxx. ann. vt Inſtitut. de perpe. act. in princi. ſecus in [illegible], ne vis fiat ei vt ꝑ. §. fi. Alij exponunt. i. perpetuò poteſt nuntiari.
Et hæredi. [illegible] ſ eo. l. non ſolū. §. morte. ſol. vt ibi.
Succeſſoribus. etiam in rē forte vt arg. infra de [illegible] actu[illegible] e priua. l. ſp[illegible] paret. §. j.
Habuit. cū nomine ſuo ſit factum, vt ſ. eod. l. ædibus. in fi. Azo.
Interdicto. de operis noui nuntiationem.
Competat. ſcilicet vt [illegible] actatur: vt infra eod. l. penul. nō in pœna, id eſt, non ad expenſas: vt infra, quod vi aut clam. l. competit in fi.
Vel ſi quid. forte ſi alius tertius, qui poſſidet voluntate hæredis, non præſtat patientiam, vel difficulter ad intereſſe tenetur: vt ſupra, de dolo. l. in hæredem. & l. ſequen. & ſupra. vt in poſſ. legat. l. [illegible] cui. §. qui in poſſeſſionem.
Nonnulli. habuimus ſupra, quòd ſi aliquis poſt nuntiationem ædificat, tenetur deſtruere, ſequitur quo iure.
Putant. & benè.

P.F. miſſa fiat.
P.F. miſſa.
Cōcor. tex. in ca. ij. extra e. & ē notabilis cautela, q̄ licèt aliquis ſpreta denuntiatione ędificauerit: demoliri tamē nō cogetur de qua dixit ſ. eo. l. j. §. inde quæritur. i gl. iuſſu in apoſtol. in verſi. aliàs deſtruat.
P.F. hoc interdicto
P.F. debet, igitur,
P.F. de[illegible] eſt, nuntiatio.
Loco huic ita ſcribitur in Flo. C. VI. pia. ca. xx. de operis noui nuntiatione. Plane &c.

Actio-

Actionem in factum ex hoc edicto ad deſtruendum [illegible] dictum [illegible] vt aut c[illegible] quod & in factum [illegible] l. [illegible] de [illegible] rdi. §. fin. & ſi [illegible] c[illegible] runt. [illegible] l. [illegible] §. j. Sol. vt ibi. & differentia ibi no.

In P. F. [illegible] eſt [illegible] de A[illegible] A[illegible] em dat o [illegible] 4. ca. 8. [illegible] no [illegible] ex mo [illegible] ra ſtilune.

[illegible] hi operi [illegible] §. q. [illegible] ſed [illegible] [illegible] dem [illegible] ad [illegible] quod [illegible] Quare [illegible] l. prox. §. [illegible] & ſex [illegible] l. [illegible] at o. §. ha[illegible]

[illegible] dictum eſt de [illegible] & ſe[illegible] capite huius ed[illegible] pro hibeat [illegible] dicit [illegible] Q[illegible] Fieret [illegible] p[illegible] ea re [illegible] Acc. Re[illegible] incipit pon[illegible] verba. Q[illegible] quia. E[illegible] eius, ſcilicet [illegible] m[illegible] [illegible] eſt, factum quod fieri debet. & idem fit ſenſus.

Per te ſtat. ſcilicet nunciantem. & ſupple quo minus ſatiſdetur, in ha[illegible] bes in [illegible] §. hoc autem. ſcilicet de opere den[illegible] & eſt ſ[illegible] eo [illegible] quia in rem. §. j. Et poteſt eſſe [illegible] de ædi. pri. l. vna. ſol. vt dixi ſup a. §. fi. [illegible] paratus.

tam actionem in factum eſſe dandam, quam intere[illegible]tum: quod verum eſt.

T[illegible] ſatiſdatione de demoliendo vel oblata, et non recepta, [illegible] æd[illegible] re volē[illegible] interdictum ex ſe[illegible] ca[illegible] [illegible] ne prohibeatur vo[illegible] æ[illegible] are Paul. de Caſt.

Deinde ait prætor, [Quem in locum nuntiatum eſt, nè quid noui operis fieret, qua de re agitur, ſi de ea re ſatiſdatum eſt: quod eius no[illegible] cautum ſit, aut per te ſtat, quò minus ſatiſdetur, quò minus illi eo in loco opus facere liceat, vim fieri veto.]

In [illegible] § p[illegible] caſus, in qu[illegible] non [illegible] volenti æd[illegible] ſi [illegible] interdictum ne [illegible] ſi [illegible] debe[illegible] ba[illegible] ſed [illegible] ſine fidem [illegible] bus [illegible] tbi, neq; . n. &c. Pau.

Hoc interdictum prohibitorium eſt, Nè quis prohibeat facere volentem eum qui ſatiſdedit. Etenim pertinet ad decus vrbium, ædificia nō derelinqui. Nec quicquam intereſt iure quis ædificet, an nō iure ædificet. cum ſit ſecurus is, qui nouū opus nuntiauit, poſtea quā ei cautum eſt. Hoc aūt interdictū competit ei, qui ſatiſdedit. Adijcit & illud, [Aut per te ſtat quò minus ſatiſdetur.] Proinde ſi ſatiſdatū nō eſt, ſed repromiſſum: interdicto huic locus nō erit. Neque.n. permittendum fuit in publico ædificare prius quā appareat, quo iure quis ædificet. Et ſi ſatiſdatum ſit, cautū tñ nō perſeueret: interdictū ceſſat.

[illegible] mara nocet. Paulus.

[illegible] aliquando ſtetit per nūtiatorem quo minus ſatiſ[illegible], nunc nō ſtat: interdictum ceſſat.

Interdictum nè vis fiat ei, competens poſt ſatiſdationē, durat anno, Paulus.

Hoc interdictum [illegible]

Hoc interdi[illegible] m. j. [illegible]
[illegible] qui vu[illegible] in opere iā incepto.
Sat ideo [illegible] vel ſint paratæ.
Decus. ſi[illegible] quid [illegible] publico. l. ſi[illegible]
[illegible] in perſecta.
[illegible] ve [illegible]
[illegible] de [illegible] & j. eo. l. ſtipulatio. §. j.
[illegible] quod eſt in [illegible] deinde.
[illegible]
[illegible] de opere [illegible]
[illegible] quia [illegible] velle ſatiſdare, tu nihil d[illegible] ebas: [illegible] habebitur amodo pro remiſſo.
[illegible] in verbis prætoris.
y Per te ſtat. [illegible] licet nunciantem.
z Quo minus [illegible] interdictum competat.
[illegible] Interdicto. [illegible] prohibitori [illegible] nè v[illegible] fiat ſib[illegible]
[illegible] Non erit. ſi [illegible] ſponſant [illegible] ſi [illegible] ſcilicet [illegible] &c. videtur [illegible] ſi [illegible] eod. l. [illegible] §. [illegible] & [illegible] prætor.

ſtipu. l. j. §. ſtipulationem. Ad hoc R. dixit, quod prius priuato, vbi non ſufficit repromiſſio. ſecus ſi in publico, ſ[illegible] cet opus fiat. & hoc ſubijcit. neq; enim &c. & quod ſubijcit quo iure, ſupple patet eum ædificare, poſtquam repromiſit, & ſic ſtetiſ ſuum albo, & ni gro variauit. Alij totū in publico legunt, & dicūt, quod alieno nomine volebat cauere, ſecus ſi ſuo: vt patet in d. §. de præto. ſtip. in hac. Tertij, quod ſufficit repromittere, vt poſſit ædificare, & non cogatur ad prætorem venire, vt ſ. eod. titul. l. de pupillo. §. ſi is cui. & non deſtruatur quod fecit: non tñ hoc interdicto, ſ. ſecūdo aget: ſed vt agat, ſatiſdet ſm M. imo & ſi ſatiſdet, non aget niſi probet quod iure, puta permittente principe, vel ſenatu: & hoc placet: & eſt plana, ſi altius vetet: & ſecundum hoc tota in publico loquitur. Quid ſi primò nuntiat & vetet? Reſp. ad hoc licèt nō debeat vetare & exceptione repellatur, iudex tñ ex officio nō permittet eum ædificare, niſi conſtet quo iure &c. vt & infra, nè quid loco publ. l. ij. §. ſi quis nemine. Quarti dicunt, quod ſiebat in publico: ſed nuntiatio ſiebat ratione priuati com[illegible] vt s. eo. l. [illegible] §. [illegible] nunciatio.

[illegible] Iſta gl[illegible] nocabi. ſm Paul. de Caſt. hic ad [illegible] q[illegible] ædificatur in publico, ſufficit nonciatori repromittere, nam illud eſt verum, ſi ſequitur duntaxat intereſſe publicum ſecus ſi ſuum pr[illegible] priuatum: ſicut in cautione damni infecti [illegible] prætor. in princip. & §. j.

Cautum. [illegible] eſt, ſatiſdatum.

Non perſeueret. vt quia dies ſit finitus: vt ſ. titul. j. l. qui [illegible] finali. & l. ſequen. in princip. vel facti ſint [illegible] vt ſ. vt in poſſeſ. leg. l. ſi is a quo. §. ſi [illegible] & ad l. [illegible] ſ. quorum leg. l. j. §. antepen. q[illegible] ait. & §. pen. & ſupra de in rem verſo. l. ſi pro parte. §. [illegible]

Interd[illegible] quod datur reo.

Steterit per [illegible] onem: & ita competebat interdictum ædificare volenti.

N[illegible] ſtat per nuntiatorē quo minus ſ[illegible] accipiat.

Inter[illegible] Nè vis fiat [illegible] & ſic licet variare ſecundum Ioan [illegible] & j. quorum le[illegible] l. fin. & ſupra de a[illegible] in fine. & l. ſequenti.

[illegible] id eſt ſiat non datur niſi ſatiſdet.

Hoc [illegible] N[illegible] et q[illegible] d eſt in §. deinde. ſecus in al[illegible] quod eſt in principio legitur. ſ. eo. l. [illegible] §. hoc

† P. Flo. hoc interdictū etiā poſt annum &c.

Soluo vt ibi ſm Bartol.

§. hoc interdictum. quæ eſt contra. s

Ceſſat. al as c[illegible]let: alias ceſſat. & dic ſecundum H. quod ſi non ſatisdat intra an[illegible]u,non admittit poſtea ſatiſdare voles,vt ei competat interd[illegible]ctum.ſed ſi intra annum ſatiſdat, tunc hæredi datur: vt ſubijcit. & perpetuũ,ſm H.ſic ergo ceſſat, idest, non naſc[illegible]r de nouo. vel lege plane, vt dat ei [illegible]tra annum [illegible]o plus, licet exceptio ſibi ſit pperua: vt C. de excep. l. licèt. & naſce ur, ſ.hoc interdictum nou ex die nuntiationis, ſed ex die ſat ſdationis nec tñ tunc.ſ. cum eſt ſatiſdatũ, currit annus, cum nec agi poſſit: ſed ex die inquietationis.ſicut in pig.act.

ceſſat a poſt annum b & hæredi cæteriſque ſucceſſoribus competit.

Primò loquitur quando iſta ſtipulatio interponitur vſq; ibi Si quis autem. ibi ſecũdo ponitur ſtipulationis effectus ex vtraque parte vſque ad §. habet autem. ibi ponitur tertio, quãdo cemittitur vſq; ad §. opus. ibi quartè pro quo opere committatur vſque ad §. fine. ibi quintò ad quid committatur vſq; ad §. quæſitum. Paul.

[illegible] ad edi[illegible]

XXI.

STipulatio de noui operis nuntiatione [illegible]interponi ſolet, d quoties vicinus dicit, ius ſibi eſſe, prohibere vicinum nouũ opus inuito ſe facere.

In hoc §. p[illegible]nitur qui ſit effectus huius ſtipulationis ſeu ſatiſdationis. quia per ea conſulitur vtriqne parti: et ædificanti, vt poſſit perſequi ædificiũ: & nuntianti, quia ſibi eſt cautũ

a Illud nõ placet Bartolo.q a non oritur ex cõtractu, vt illæ actiões: ſed oritur ex delicto. ſ. inquietationis pp contractu ideo tpo ſe inquietationis oriri puto. quod eſt verum ſm eundem Bar.

a & in quibuſdam alijs dicimus. vt ã. de pig.act.l. ſi rem alienam. §. omnia & ſm hoc non obſtat.C.de ædi.priu. l.fin.circa princip. quia ibi dicit denuntiationem ab initio poſſe fieri poſt annum à die [illegible] operis hoc interdictum, Ne vis ſiat ei, cui nuntiatum eſt, datur vſq; ad annũ.

b Poſt annum. ſi intra annum ſatiſdatum non ſuit.

STipulatio. [illegible] Dicitur in hoc [illegible] p. q̃n habeat locum ſatiſdatio, quæ præſ[illegible]a de [illegible] deſtruendo &c. & certè habet locum, [illegible] ædificanti nouum opus nunc[illegible], dicen[illegible]te non habere ius ædificandi me inuito.nã ſi tu vis in opere procedere, debes ſatiſdare. Si quis autem. Si ti[illegible] ædificanti nuntiaui nouum opus. quæritur quale e[illegible] de tur, vt poſſis in opere procedere? [illegible] dicitur q[illegible]d debes ſatiſdare de deſtruendo opere ſi ap[illegible] te iniuſte ædificaſſe: nam ea præſtita co[illegible]ul[illegible] eſt vtriq. parti, & mihi [illegible] anti,& t[illegible] c[illegible] eſt nuntiatum quod dic ve io li[illegible] ante abſq; ſatiſdat[illegible]ne in opere ꝓceſſiſti: quicquid eſt factum debet deſtrui. Habet aute.

Si nunc ani tibi ædificanti nouum opus, & ſat[illegible]ſdediſti de opere [illegible]ruendo, ſi apparebit te iniuſte ædificaſſe,quæritur quando hæc ſtipulatio cõmittatur? Et [illegible]ſpon. q[illegible] tunc, quando egi confeſſoria,vel rei vẽdica. dicens opus nou iure factum, & obtinui: nam tunc deſtruere debebis. Idem ſi ſtat per te,quo minus iudicetur. quia nolebas te defendere in hac parte.

¶Opus aute. Si aliquos lapides portaueris ad ædificandum, nunquid po[illegible]um nuntiare nouum opu[illegible]? certè non,niſi inceperim opus iam facere. Siue autem.

¶Cum ædificares,nuntiaui tibi nouum opus. tu ſatiſdediſti,certe ſi iudicatur te debere deſtruere opus, ſiue per te ſtet, quo minus iudicetur,debet deſtrui arbitrio boni viri:ſed ſi non patiaris deſtrui, tunc agã ad intereſſe actione ex ſtipulatu.

¶Quæſitum. Plures ædificabant in quodam ſolo: puta domum facientes. nuntiaui eis nouum opus.volunt ſatiſdare,quæritur,an omnes debeant ſatiſdare: an ſufficit ſi vn[illegible]s noie [illegible] ſatiſde[illegible]. Et dicitur, quod omnes debent ſatiſdare. & quilibet in ſolidũ. & reddit rationem. Secundo dicit: cum ædificares in ſolo quodam, nuntiaui tibi nouum opus.tu vis ſatiſdare, q[illegible] tur en ſufficiat, ſi ſatis[illegible] vni noſtrum nomine omnium, an cuique ſeparatim? Et di[illegible] quod ſi inter nos conueniat, cui noſtrum noie omnium ſatiſdes: ſeruabitur conuentio. ſi autem non c[illegible]ueniat, tunc cuiq[illegible] noſtrum erit ſatiſ[illegible]andum. Terti[illegible] dicit, quod in ſatiſdatione quam ſpſtat ædificans [illegible] debet contineri de deſtruendo.ſi apparebit [illegible] te ædificaſſe. ſed et de intereſſe [illegible]do, quãtũ cuiuſq; intererit, ſi hoc maluerit. Quartò dicit,ſi vni noſtrũ noie omniũ eſt cautũ ꝑ hæc verba quanti ea res erit: ſufficit perinde ac ſi dixiſſet,quantũ cuiuſq; intererit. Fra[illegible]. Accur.

de demoliendo, dat etiam conſilium ædificare volenti, q. eam offeras poſt nuntiatione,ſi vult ædificare ſecure. Paul.

Si quis autem vult poſt nouum opus nuntiatum impunè ædificare: offerre [illegible] debet ſatis nuntiatori: quod ſi fecerit, vtriq; conſ[illegible]ltum eſt,tam ei,qui nuntiauit, quoniam cautum habet de opere reſtituendo: [illegible] quã ei,cui nuntiatum eſt: quia molitio [illegible] eius [illegible]on impeditur. Antè q̃ enim caueat, quicqd ædificauerit, interdicto [illegible]e ſtitutorio deſtruere cõpellitur.

Stipulatio de demoliendo cõmittitur po[illegible] quam [illegible] iudicatum [illegible] iure [illegible]e ædificatum, vel per ædificantem ſteterit, quo minus iudicetur. Pa de C.

Habet autem ſtipulatio k iſta conditionem, vt ita dem[illegible] co[illegible]-

¶Stipulatio. q̃ ali q̃n eſt ſatiſdatio, aliquando cautio.

Nuntiatione. remittenda, & opere demoliendo:& ſit [illegible]e hæ[illegible] [illegible]uum vt ſupra eod. l.[illegible]um §.fin. [illegible]turũ tuis ſumptibus quod p[illegible] nem ſecer[illegible]s ſic & C de ædi. priua.l. fi[illegible] fine legis & dolum malum abeſſe: vt j. §.habet. & damnum quod ob id inflictum fuerit, relat[illegible] [illegible] vt [illegible].j.l.qu[illegible] bona. §. ſi quis opus. aut ſi hoc non feceris, quanti ea res erit vt j. ead. §. ſine autẽ. & §.idem dixit. illa autem clauſula, ſi iudicatu fuerit non iure factum, vel per te ſteterit quominus iudicetur, tacitè intellig.tur vt j. §.habet.

Solet. rñdet hic iuriſconſultus tacitæ oppoſitioni.

e Offerre. nota ſic C. de contrahen. ſtipu. l. magnam. Sed arg.contra.infra.quo leg.l.fin.§.j.

[illegible] Dic ſm Bart. q hic erat opus offerri ad excludendum ius nuntiati ex nuntiatione quæſitum in [illegible]ontrar[illegible]o legatarius non habebat ius remittendi al[illegible]s retinedi,cum illicite occupaſſet: ideo nõ eſt opus ei offerri: ſed ſatis eſt petenti morã oõ fieri.

[illegible] Reſtituendo in priſtinum ſtatum.

f Molit[illegible]o.i. conſtructio: ſed demolitio contrarium ſignificat & eſt contra.C.de ædi.pri.l ſi.Solu.ſupra l. proxi.§.ſi quis paratus.

Reſtitutorio. quod eſt in prin.l.prætor.

Compellitur. quod vi aut clam.vel act. in factum ex hoc edicto.

k Habet autem ſtipulatio. de opere demoliendo:de qua di[illegible] ſupra.proxi.Accur.

Conditionem.ſ.tacitam.ſic j̃.tit.ſ.l.iij. §. hoc act.

&. intra

& infra de solut. l. cum quis. in princ. Sed arg. contra infra ... acquir. possess. l. quod ... meu. §. si furioso. & de ... duos. in princ. Accur.
... mittatur. ad interesse, vel ad operis demolitionem.
Si ... arum. ... opus ... fa- ... tunc ergo de ... agi ... Sed qua actione agetur ... pronuntie- ... Rei ... ria ... vel rei vendicatio ... per quas non consequitur, vt suis im... destituat ... sed cum ... desten ... & ita necesse est agi ex stipulatione ... vt ... impensis & ... quod sic in publico, interposita esset stipulatio ad hoc vt committatur ... agatur prius actione populari ... non iure fa- ... & sic commit- titur stipulatio lata sententia.
Quæ aliqua.
Neque res nō defendatur &c. & sic supra eo. tit. l. si prius. & j. quod vi aut clam. l. j. §. sed & si quis contra te- stationem & l. vetum facit. in pr...
Subijcitur. In stipulatione vt dixi ... princip. huius legis hoc modo, promittis, quòd dolo malo non fiet aliquid quo minus sententiæ pareatur, tm Guil. vel quo minus iudicetur. & sic committitur si absentet se. sic & infra iudic. sol. l. iudicatum.

tatur ᵃ si iudicatū ᵇ fuerit: siue ante rem iudicatam causa, quæ ᶜ acciderit, neque ᵈ res defendatur. Et de dolo malo subijcitur ᵉ clausula.

Hic declarat iurisconsultus, ad quod committitur ista stipulatio: & dicit, quod committitur vt demoliatur opus si factum est post nunciationem aliter, quod habeat instar operis. Committitur etiam ad interesse si non demoliatur, seu per ædificantem steterit, quo minus id diceretur. vel dolus in causa committatur. Paul. de Cast.

Opus autem factum ᶠ accipimus, ᵍ non si vnū vel alterum cæmentum ᶦ fuit positum: sed si proponatur, instar ʰ quoddam operis, & quasi facies quædam facti operis. Siue autem res iudicetur, siue res non defendatur: stipulatio ... in id committitur, vt viri boni arbitratu res restituatur. Quòd si ita restitutum non erit: quanti ea res erit, tantam pecuniam dabit, si hoc petitori ᵖ placuerit. ᵠ

Si pluribus nunciatur: omnes debent satisdare: si plures nunciant, debet omnibus, vel vni pro omnibus satisdari. & tunc stipulatio simpliciter concepta, ad omnium interesse refertur. Paul. de Cast.

Quæsitum est, si plures domini ædificent, an omnes cauere ʳ debeant. ˢ Et ait Labeo vnumquemque cauere debere: quia restitutio ᵗ operis fieri pro parte non possit. ᵘ Idem ait: & si plures nuncient, ˣ curandum esse, vt vni caueatur, si inter eos conueniat. Planè si non conueniat, & singulis erit cauendum. Idem dicit, adijciendum esse in stipulatione, ᶻ vt tantùm præstetur, quanti vniuscuiusque interfuit: si hoc maluerint. ᵃ Cæterum si ita fuerit (inquit) cautum, ᵇ[Quanti ea res erit:] dubitabitur, vtrum ad totius corporis æstimationem hæc verba referantur: an verò ad id, quo eius interest, qui stipulatur. ᶜ Ego puto, & si sic fuerit cautū vni, [Quanti ea res erit:] defendi posse stipulationem sufficere: ᵏ ad operis enim quantitatem ea ˡ refertur.

est ratio, nè turbetur publica vtilitas. id est studium, sicut & hic nè contemnatur edictum prætoris.
Iudicetur. minus ædificatum esse.
Stipulatio. de opere demoliendo: vt in principio huius legis.

Restituatur. i. destruatur. Accur.
Pecuniā dabit. quia hæc est vna de clausulis in stipulatione comprehensis: vt j. eod. §. idem dicit. sed & si tantum ... ibi opus destructum ad interesse agi potest. vt j. infra. de verb. oblig. l. quoties quis alium. & de re iud. l. si quis ab alio. §. fi. & sup. eo. l. ex operis.
ᵖ Petitori. i. nunciatori. Accur.
ᵠ Placuerit. sic supra de pac. l. rescriptum §. j. & sic vel præcisè ad factum vel ad interesse potest agi. & de hoc est electio actoris vt hic, & infra de procur. l. sed & hæ. §. fi. Sed argumen. contra in eo. tit. l. non cogendum. §. Sabinus. & facit supra §. habet.
ʳ Cauere. insolidum. quia &c. sed non ... vni facta sufficit. vt supr. l. de pupillo. §. si plurium.
ˢ Debeant. de opere demoliendo.
ᵗ Restitutio. idest, destructio.
ᵘ Fieri nō possit. vt contingat liberatio. vt j. de verb. oblig. l. eadem. § fi.

gulariter, sed stipulando interesse liberet: tamē scriptor qui promisit librū præcisè, pōt cogi vt scribat & perficiat. de qua doctrina gl. nō est mirandū pro ut hic secundis interpretat. Bolo. pro quo vide bonā glo. in l. stipulationes, cōmodissimè. i vers. specialiter. & verb. obl. & ibi omnino Ale. in j. co. cū cōcor. ibi dé per eū signatis & in l. stipulationes nō diuiduntur. col. pe. eo. tit. q̃ est limitabile, nisi promoueatur ad dignitatē: vel vēno. Bal. in l. nec patronus. in iij oppo. C. de ope. liber. & in l. vnic. co- lum. pen. versi. iiij. pp publicam vtilitatem. C. de tent. q̃ pro eo quod interest.
ʸ P. F. non caue- re, ver. e- xem. om- nes caue- re debere.
ᶻ P. F. non est, id.

Sed contra in eo. tit. l. in stipulationibus. sed solue. vt in l. j. eiusdem tit. in princ.
ˣ Nunciet. qd est necesse: vt & j. e. l. de pup. §. plurib.
Conueniat. qui nomine omnium stipuletur. sic supra. de admini. tut. l. j.
ᶻ Stipulatione. quando vni cauetur.
ᵃ Maluerint. s. ad interesse agere vt j. eo. §. fine autē, vel in alijs ... hanc clausulam stipulationi inserere.
Cautum. nomine suo, & aliorum.
Quanti ea. quæ verba continent veram æstimationem: vt infra de verb. sign. l. inter hæc verba.
ᵈ Eius. scilicet stipulantis.
Stipulatur. scilicet tantum.
Stipulationem. quia non dicit cuius. & sic non ad totum videbatur
ᵏ Sufficere. stipulanti & socijs. vt supra si quis caut. l. pe. l. & de ... in causæ. § fi. & facit infra. titu. j. l. plures. & ... hac stipulatione.
ʰ Ad operis. scilicet ...
ˡ Ea. s. stipulatio. sed ... non est in nostro casu

ᶠ Iam. inceptum sed non perfectum.
ᵍ Accipimus. vt possit denunciari, vel demoliri. Accursius.
Instat. vt sic possit nunciari. & sic est contra, supra eo. l. j. §. potest. Solutio vt ibi. vel factum scilicet non dicitur ad hoc, vt possit ex stipulatione agi. vel ad hoc vt contempta nunciatione possit peti destitui. & sic sunt argum. contra infra de pollic. l. j. §. cœpisse. & sup. de auro & argento lega. l. & si non sint. §. quid ergo. & §. si cui.
ⁱ Operis. scilicet noui.
ᵏ Siue. Ex hac litera collige argumentum, quod scriptor potest cogi præcisè ad scribendum, & poni in compedibus, vel tenetur ad interesse, si hoc placeat scholari. arg. j. quod met. cau. l. si cum exce. § pen. de. & ita concordant omnes doct. Bono. residentes. &

¶ Infere. hac ... in pr. l. j. §. ... dictum ... non poterat fieri te parantū. & renitenti opus: quē ... Bar. & benè ... Alexā. ... nō ...
Not. q̃ licet quia ad factum præsè non ... teneat ...

Q Vi opus. [illegible] Cum tu ædificares, nuntiani tibi nouum opus [illegible] tu ſpreta [illegible] in opere proceſſiſti. tamen poſtea deceſſiſti certe hæres tuus debet tantum patientiam præſtare ad opus deſtruendum: non autem ſuis expenſis. ſecus ſi tu adhuc viueres. nam tuis expẽſis debet deſtrui. Franc. Acc.

Patien[illegible] vt & ſ.eo.l. [illegible] §.[illegible] tamen ſam [illegible] ſ. quod vi aut clam.l. [illegible] facit.§. [illegible] & l. eon petit.§ fi. & l. ſemp.[illegible] & hoc ſub[illegible] it, nam &c.

Præſtare. no im penſam.

Reſtituendo. i. deſtruendo in priſtinum ſtatum.

Verſatur. vt ſum ptibus non [illegible]lat.

Pœnam impenſarum.

Non ſucce dit. vt & C. ex de[illegible]ctis de fun.l.j. [illegible] tcſt. vt ſ.titu.ij.l.ſi tertius.§.officiu. & §.fi. Item arg.contra.C.de [illegible]u.& lit. expen.l [illegible]§. hæredis quoque.

Hoc edictum datur contra hæredem ad patientiam, non ad impenſam. Paul.

XXI.

QVi nouũ opus nuntiatum eſt, ante remiſſam nuntiationem opere facto deceſsit: debet hæres eius patientiam [a] deſtruendi operis aduerſario [b] præſtare. Nam & in [c] reſtituendo huiuſmodi opere, eius, qui contra edictum fecit, pœna verſatur: [d] porrò autem in pœnam [e] hæres non ſuccedit. [f]

Iſtud interdictum eſt in rẽ ſcriptum, ideo tranſit in ſingularem ſucceſſorem. Bart.

XXIII.

IS, cui nouũ opus nuntiatum erat, vendidit prædium. [illegible] emptor ædificauit. [illegible], an venditorem teneri putas, qđ aduerſus edictũ fac[illegible] fit? Reſpondi. Cum noui operis nũtiatio facta eſt: ſi quid ædificatum eſt, emptor. i. dominus prędiorum [illegible], quia nuntiatio operis non perſonæ fit: & is demũ obligatus eſt, qui eum locum poſsidet, in quem nouum opus nuntiatum eſt.

P.F. ſa-ſolenus.

A[illegible]

Dic, ſm Barto. hic, q ibi fuit lis conteſtata: vel ſi nõ erat conteſtata, conuenitur hæres ex ſuo dolo, ſecundũ Dy.

S, cui. [illegible]

Titius volebat facere domum in quodã [illegible]: nuntiaui ſibi: & ipſe deſtitit ab opere, & vendidit ſolum illud Sẽpronio. tamen Sempro[illegible] ſtatim [illegible] factam vend[illegible], no[illegible] rat, ædi[illegible] q[illegible] deſtruatur? Et di[illegible] q[illegible] ſi [illegible] littera quia nũtiatio &c. & [illegible] ro[illegible] tenet. [illegible] ad patientiam. Franc. A[illegible].

Præd[illegible]. in quo opus faciendum erat.

Q[illegible] eſt, quia.

F[illegible] quaro.

Aed[illegible]. poſtea.

Dom[illegible] nouus. Sed contra infra quod vi aut clã. l. vim fac[illegible].§.tandiu. ſed ibi denegat illud edictum: hic [illegible] conceditur, vel ibi fuit ignorans emptor nuntiationem factam: hic non. Vel verius ibi ad impenſas non tenetur, ſed ad patientiam ſic. vt hic. & hoc eodẽ modo ſolue aliud contra ſupra de alienat. iud. l. iij. §. opus. Vel ſolue vt [illegible], Accur.

Tenetur. ad patientiam: non ad impenſam.

Non perſonæ. ſed rei: vt ſ. eo l. de pupillo. §. nuntiationem. ſic creditur, id eſt, mutuatur: vt & ſ. de tribu. l. procuratoria. §. ſi plures. ſic & ſententia prædio datur. ſupra de ne[illegible] eſt. qui aliena. §. fi. Et prædia conueniuntur. vt infra de publican. l. Imperatores.

TITVLVS II.

[illegible]

Qualiter aduerſus futura opera caueat, d[illegible]: nunc qualiter aduerſus præterita ruinam minantia. Et quia in ſi[illegible] du, & proſe[illegible] plerunq; hæ ſimul his ſpecialiter di[illegible] vt ſupra, de [illegible] qui de ie l. [illegible] §. prætor. & quæ ſint hæc, habes infra de verb. ſig. l. malum. §. primo.

Iubere de cauẽdo poteſt fieri per magiſtratus municipales, licet ſit de miſto imperio. & talibus magiſtratibus non competunt ea quæ ſunt imperij. ſed duntaxat ea, quæ ſunt ſimplicis iuriſdictionis: tamen fallit hoc caſu propter periculum quod eſt in mora. Paul.

[illegible]

I.

CVm res [illegible] damni in[illegible] celeritatem deſiderat, & periculoſa dila[illegible] videtur: [illegible] ex hac cauſa [illegible] iuriſdictionem reſeruare: [illegible] magiſtratibus municipalibus delegandum hoc rectè putauit.

Cum l. ſeqq. primo exponit, quid ſit dictum, infectum: ſequẽti exponit quid eſt dictum, damnum. Bart.

V M res [illegible]

Dicit in hac l. quis eſt ille iudex, qui poteſt iubere ca[illegible] de damno infe[illegible] & tertio [illegible] ſol[illegible] prætores, & al[illegible] magiſtratus maximi. [illegible] magiſtratus municipales ex delegatione ſibi [illegible] facta [illegible] di[illegible] [illegible] facti eſt [illegible] ritatem. Fra[illegible]. Acc.

Cum res. id eſt, cautio. R.

Cel[illegible]tatem i. vt cito fiat [illegible] & ſ. de ſe.[illegible] ca ſi.s cinfra. eod. [illegible] ſi fin ea. §. ſi fort[illegible]

Ex hac cauſa. ſ. ſuper [illegible] da cautione, vel non: & in quantũ eſt, & quali [illegible] cum fideiuſſore vel non: & repete pericul[illegible] quia dum Romã iretur, vel dum mora fieret in ſatiſdatione, interim damnũ daretur & ſic lege hunc [illegible] eũ procede[illegible] & dices ſibi ſtã, vel [illegible] contra lege cũ ſeq.

Iuriſdictionem. id eſt [illegible]tionem. quia vult ſibi reſeruare, & alijs delegare

Reſeruare. [illegible] ergo [illegible] delegat, nil [illegible] ſibi ſeruat. ſic ſ. commo[illegible] rei. & de procu. l. Paulus. & pro ſoc. l. cum duobus. an [illegible] alibi dicitur, transferat. vt ſupra de offic. eius cui [illegible] eſt iuriſd. l. j. in fi.

Delagandum. an hæc delegatio eſt facta a prætore mortuo, & ſic competat [illegible] magiſtratus: an fieri debeat a viuo an non dices. [illegible] iij. §. duas. Sed quemodocunqne dices, eſt cõtra ſ. de iuriſ. om. iud. l. iubere. in prin[illegible] ſpeciale hoc eſt, [illegible] ſit multi imperij: vel [illegible] eum expreſſè [illegible] dicit non poſſe delegari: ſed eo q eſt miſti imperij, hoc colliguntur: vt ſ. de officius.

P.F. & pr[illegible] D[illegible] ſug[illegible] & [illegible] Bud. s. d[illegible] q deicerũt. l. ſi verò. §. prætor ait.

Iſte tex[illegible] eſt [illegible] Alex[illegible] de [illegible] q cã dam ni infecti & aliq celeritatem deſiderantes p[illegible] per [illegible] ci. [illegible] ex ped[illegible] & dele[illegible]. P. [illegible] ſi ex hac cã ſibi [illegible] dit. reſeruaret[illegible] magiſ[illegible]a. municipa l. b. delegã. hoc re ctè puta uit.

[illegible] mand. eſt in [illegible] l. j. §. reſp. & §. fi. ſicut in can[illegible] [illegible] q[illegible] poteſt del[illegible]gari [illegible] ſit [illegible] iſti im[illegible] [illegible] p[illegible]pillorum vt C [illegible] & apud quem. l. fi. [illegible] l. mut[illegible] §. tutoris. v[illegible] p[illegible] d[illegible]legari ha[illegible] [illegible] iuriſdictionem, vt hic: non autem non [illegible], & In [illegible] A[illegible] l. tur §. [illegible] [illegible] vt [illegible] al a [illegible] [illegible] de mandanc[illegible]r.

[illegible] A[illegible] [illegible] tur in hac. l. [illegible] ſit di[illegible] [illegible] damnum infe[illegible]ctum, & dicit, quòd damnum infectum eſt damnum non[illegible]dum [illegible], time[illegible]mus [illegible]en nè fiat. Fra[illegible] A[illegible] cur.

[illegible] Damnum. mo[illegible]d[illegible] [illegible] qu[illegible]d [illegible] ere, infectũ.

II.

Damnum infectũ eſt, damnum nondũ factum, quod futurum veremur.

III.

Damnum & damnatio ab ademptione, & quaſi deminutione pa[illegible] monij dicta ſũt.

Si dies appoſitus finiatur: & damnum adhuc timetur, *tunc poſt diem debet prorogari: & ſi eſt iam finitus, debet ſtipulatio ſeu cautio renouari, cauſa tamen cognita & hoc fiet per iudicem, qui primam cautionem fecit interponi: qui etiam poteſt committere aliquem articulum neceſſarium inferiori ab eo. Paul. de Caſt.*

IIII.

Dies cautioni præſtitutus [illegible] ſi finiatur: prætoris vel præ[illegible]

V[illegible]emur. Ideoq; cauti[illegible]nẽ daſideramus interponi.

Veremur. im[illegible] magis debet dici infectum id, quod non veremur, c[illegible]m hic non ſit ſpes. ſed hoc dic[illegible] vt hęc c[illegible] locum habeat vt & infra eo. l. in hanc ſtipulatio[illegible]n. pro lucro autem quod timetur amitti non cauetur vt & infra eo. l. Proculus. ſed aliud quar[illegible] lo[illegible]qu[illegible] [illegible] ne q[illegible] in loc. pub. & argu. contra ſt. ne q[illegible] in l[illegible]co publ. [illegible] j. §. ni[illegible] [illegible]en. & §. damnum.

Damnum. [illegible] In hac l. dicitur vnde d[illegible]atur d[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible]lam[illegible] [illegible], ſiue damnatio (quod idem [illegible] d[illegible]itur ab adem[illegible]t[illegible]ne, & quaſi [illegible] tio[illegible]ne patrim[illegible] [illegible] pr[illegible]d[illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] patrimonij [illegible] & ſic per [illegible] [illegible]uens [illegible] [illegible] pa[illegible]trimon[illegible] um ſu[illegible] petit[illegible] [illegible] ca[illegible] Fran. Ac[illegible]

Damnum. alias incipit lex: [illegible] [illegible] nec eſt [illegible], nec §.

Damnum. Quæſiuit aliqu[illegible] à tu[illegible] [illegible]onſul. vnde dicatur damnum. ad quod dicit. vnde inuenies dici etymologiam de diminutione. vnde dicitur damnum. dicitur ergo damnum, id eſt, diminutio.

Ademptione. Id eſt ablatione.

Diminutione. meli[illegible] dixiſſet a perditione, vt arg. contra ſupra de petit. [illegible]ęredi. l. deperditum. non ergo pro lucro cauet[illegible]r vt [illegible] ſupra l. proxi.

[illegible] Di[illegible] [illegible]em Barto. quòd licet illa ſit propria ſi[illegible]ificatio, q[illegible] ę ibi [illegible]onitur, tamen aſſumitur vnum p[illegible]o alio ſicut in [illegible] [illegible] veteres. ſupra de act. empt.

Die[illegible] [illegible] Tu [illegible]bes do[illegible] [illegible] [illegible]oſam iuxta meam [illegible] mum[illegible] ca[illegible] [illegible] mihi de dam[illegible]o infe. intra certum tempus puta vſque ad an[illegible]um. ſi [illegible] ſumus prope finem anni, & d[illegible] mus nõdum cecidit, vel aliquod damnum dedit: ego reuertor ad prætorẽ, & p[illegible] eo vt prolo[illegible] [illegible] [illegible] certe debet prolongare cauſa co[illegible] [illegible]ta [illegible]ed ſi [illegible]ere non poſſit [illegible] ſi vadat ad ipſam [illegible] ruinoſam, & [illegible] [illegible] [illegible]tra quantũ [illegible] [illegible] [illegible] cad[illegible]re tunc poteſt co[illegible]ittere ali[illegible] ma[illegible]g[illegible] [illegible] muni[illegible] [illegible], qui ſit pr[illegible]pe [illegible]lam domu, & ei c[illegible] [illegible]ttet vice[illegible] [illegible]. Hęc eadem dicas, & ſi annus [illegible] [illegible] [illegible]tens, & pe[illegible] cau[illegible] de nouo [illegible] [illegible] diem. C[illegible] haberem don[illegible] [illegible], [illegible] pete[illegible] [illegible] mihi de dam. inf. prætor [illegible] [illegible] [illegible], v[illegible] [illegible] intra x. dies [illegible] ſi non caue[illegible] intra certu[illegible] [illegible] [illegible] mittendus in poſſ. eius rei, & ſi eſt tota ruinoſa tunc in totam: ſi pars, tunc in partem. [illegible] p[illegible] [illegible] [illegible] intrare [illegible] [illegible], an poteſt co[illegible]ere te re ipſa magiſtratus: p[illegible] ita p[illegible] [illegible] ius [illegible] [illegible] [illegible] q[illegible] [illegible] ego ag[illegible] m contra te a[illegible] [illegible] [illegible] factum [illegible] [illegible] ad intereſſe meum. hoc. etiam locum habet, ſi prætor mitti præcepit me in poſſ. domus tuæ: & tu non p[illegible] [illegible] nan. act[illegible] ne in la[illegible] [illegible] ag[illegible] re p[illegible] contra te. appareret [illegible] [illegible] poteſt [illegible] ma[illegible] [illegible]. ſi tu be[illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] ſi al[illegible]ter ar[illegible] [illegible] [illegible] pat [illegible] me intrare. redd[illegible] ius ſuper actione in [illegible], qua conſequitur intereſſe. cætera vero. ſ. mittere ex ſecundo decreto, & ſimilia nõ poteſt magiſtrat[illegible]: ſed tãtũ prætor.

[illegible] Si forte. Si poſtquam miſſus ſim in poſſeſ. ex primo decreto, tu adhuc differas cauere. ego ſum mittendus in poſſ. ex ſecundo decreto, quod fiet per prætorem, vel præſidem: non par magiſtratus. Secundò dicit, quod ad hoc, vt deſinat verus dñs poſſidere cum omni cognitione fiari deb[illegible]t per prætorem vel præſidem. Prætor ait. Si aliquis habet domum ruinoſam, & abſit. & petam mihi caueri. debet renunciari ad domum, antequam mittar in poſſeſ. Secundo dicit quis dicatur abeſſe. Terti[illegible] dicit, quod ſiue ſit domus ſua in q[illegible]a habitat, ſiue aliena non eſt vis, nam denunti[illegible]dum eſt ad domum in qua habitat: & ſi ſit intra domum non extrahetur [illegible] quia ſufficit ipſa denunciati[illegible]. Quarto dicit. pone, quod non habeat habitationẽ certam, in qua [illegible]abitet tunc ad ipſam domum ruinoſam eſt nuntiandum, vel procuratori d[illegible], vel inqu[illegible] n[illegible] ibi morantibus. [illegible] Toties. Quod dictũ eſt, quod debet nunciari dño domus ruinoſæ, antequam mitta[illegible] tu in [illegible] [illegible]ſſ. eſt verum, ſi appar[illegible] qui ſit dñs, ſi autem non appareat [illegible] [illegible] domu[illegible] [illegible] hæreditaria, nec adhuc eſt [illegible] a her[illegible], [illegible] non videtur cui nu[illegible] ſit [illegible] eſt [illegible] [illegible]ſam d[illegible] ruinoſam mitti [illegible] [illegible], in quo cont[illegible] [illegible] [illegible], [illegible]aliter petat ſibi caueri. & ſi ſic fiat: forte apparebit aliq[illegible], qui volet cauere. & ſi non appareat, tunc mittendus [illegible]o in poſſeſſ. In eum. Cum haberes do[illegible] ruinoſam, & iuiſſem ad mag[illegible]ſtratum, & poſt[illegible] [illegible] ab eo, vt faceret te mihi cauere: vel aliqu[illegible] a[illegible] [illegible] circa hoc petij, quæ poterat facere, & non fec[illegible] fieri: tenetur ipſe mihi actione in factum ad intereſſ[illegible] m[illegible]um. ſ. quanti pr[illegible]abo, quod [illegible] ſit mea: n[illegible] autem iurabo in litem. Secu[illegible] dicit pr[illegible] [illegible]cta vera [illegible]. ſ. quod cen[illegible]a[illegible]tur magiſtratus, ſi poſt[illegible] [illegible] ab e[illegible] [illegible] hoc facerel fieri. nam ſi non poſtulaſſem: non ten[illegible]tur & intell[illegible]ge ſi poſtulaui ab eo ſed[illegible] [illegible]e pro tribunali. [illegible] Si tam [illegible] [illegible]num. Cum eſſet municipium, ſiue c[illegible]ſtrum prope Romam, & tu haberes [illegible] [illegible]o caſtr[illegible] domum ruinoſam iuxta meam domu[illegible] [illegible] ad ma[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lius, & petij, qu[illegible] [illegible] facc[illegible] [illegible] [illegible] cauere [illegible] [illegible] fa[illegible] [illegible] me mitti in poſſ[illegible] certè debo[illegible] [illegible]e Romam ad [illegible]ætorem & ipſe faciet mihi caueri. ſi [illegible] [illegible] n[illegible] feci, n[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]etur poſt[illegible] [illegible] co[illegible] queri de magiſtra[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia non [illegible] Romam, [illegible] a[illegible] [illegible] [illegible] pe. Vlt[illegible] dicit, quod hæc a[illegible] [illegible] [illegible]ur aduer[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]atum, eſt rei perſe[illegible]toria [illegible] [illegible] & in [illegible] [illegible]m & perp[illegible] tu[illegible] dat[illegible]. Fra[illegible]c. Accur.

Ca[illegible] onis. d[illegible] inf[illegible] infecti præſta[illegible] [illegible] vel præſtita.

[illegible] Præſtitum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ar[illegible] [illegible] vt infra eo[illegible] l. præ[illegible] [illegible] [illegible] mo[illegible] [illegible]on & [illegible] bona. §. [illegible] ſi q[illegible] [illegible] ſtu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ta tunc eſt [illegible]ctum tem[illegible] decem annorum: [illegible] [illegible] a[illegible] [illegible] prætor §. de eo opere.

Cauſa.

[illegible] Alberti hinc trahit arg. expreſſum. quod ſi terminus parti vt peremptorie in iudicio cõparcat, ſit pſtitutus, iudex etiã parte citra abſente poſſit diem prorogare. & quidem non ſtatuete nouit. ſed ſtatucum prorogare videat [illegible] l. ſed ſi mand. de precario

sidis officium erit ex cauſa vel renouare, vel protelare eam, & ſi hoc localem exigit inquiſitionem, ad magiſtratus municipales hoc remittere.

Contra non cauentē, fit miſſio in poſſeſſionem ex primo decreto rei ruinoſæ, vel partis quæ minatur ruinam, etiam per magiſtratus municipales, & ſi ille non recipiat miſſum, datur contra eum actio in factum ad intereſſe: quæ etiam poterit intentari coram magiſtratu municipali. non autem poteſt magiſtratus illum præcise compellere captis pignoribus, vel multa indicta. Item ſi perſeuerer in contumacia poſt primum decretum proceditur ad ſecundum: per quod miſſus efficitur verus poſſeſſor: & aduerſarius contumax de poſſeſſione expellitur. Iſta tamen, quia ſunt magni præiudicij, per magiſtratus municipales non poſſunt expediri, etiam ſi prima fuerint per eos expedita: ſed debet adiri prætor, vel præſes. Paul. de Caſt.

Si intra diem a prætore conſtituendum non caueatur: in poſſeſſionem eius rei mittendus eſt. Eius rei, ſic accipe, ſiue tota res ſit, ſiue pars rei. An tamen is, qui non admittet etiam pignoribus à magiſtratibus coerceatur? Non puto: ſed in factum actione tenebitur. Nam & ſi a prætore miſſus non admittatur, eadem actione vtendum eſt. Duas ergo res magiſtratibus municipalibus prætor, vel præſes iniunxit, cautionem & poſſeſsionē: cætera suæ iuriſditioni reſeruauit. Si fortè duretur non caueri: vt poſsidere liceat, (quod cognita cauſa fieri ſolet) non duumuiros, ſed prætores, vel præſides permiſſuros: itē vt ex cauſa decedatur.

a Cauſa ſcilicet cognita in qua multa ſuſpiciuntur, vt infra eo. qui bonis. & l. ſeq.
b Renouare. ſi finitus ſit dies.
c Protelare ſ. ad [illegible] ſic infra de preca. l. ſed & ſi manente. & ſupra de arb. l. cum diss. in prin.
d Eam. ſ. diem.
e Localem ſi ſup. finium reg. l. ſi irruptione §. h.
f Remittere id eſt, prætor vel præſes debet hoc ſignificare magiſtratibus municipalibus, qui proximi ſunt loco [illegible] & ipſi faciunt renouare, vel protelare cautionem.
g Conſtituendum id eſt, [illegible] tutum. ſic enim dicit prætor. domino domus ruinoſæ, caueas vſque ad tres dies. vel econtra dicit, caueas vt teneris intra annum. Acc.
h Caueatur. nomine rei, cuius timetur damnum.
i Eius rei. non omnium rerum: vt j. quib. ex cau. l. j.
k Mittendus. ex primo decreto, & hoc à prætore, vel à magiſtratu: vt in fra. §. duas.
l Pars. Vt & infra eod. l. ſi finita. §. ex hoc edicto.
m Admittit. magiſtratu mittende.
n Non puto. ſic & C. de [illegible] non inaniri [illegible] prætor poſſit [illegible] Pe [illegible] in [illegible] tra. [illegible] de fact. [illegible] §. [illegible]
o In factum [illegible] quantum intereſt aduerſarii [illegible] prætor [illegible] & [illegible] §. h. & l. ſi [illegible] & §. [illegible] ad [illegible] infra [illegible]
p Nam & ſi. [illegible] factum [illegible] hic ſufficit. nam & [illegible] eret.
q A prætore & ſi [illegible] maiori oſtēdit, quod magiſtratu [illegible] quia prætor non poſſit [illegible] actione [illegible] hic [illegible] & [illegible] dicit [illegible] §. nam & [illegible] §. an [illegible] &c. differentia [illegible] magiſtratu [illegible] miſſu præt [illegible]
r Miſſus. id eſt, mittendus.
s Cautionem. vt [illegible] actione n. ſ. vt ex contempto cum effectu magiſtratus, & de ea [illegible] ſed [illegible] imo quatuor [illegible] ſupra [illegible] princ. [illegible] de [illegible] & actio. in hoc. §. ſed [illegible] tantum prætorem. §. [illegible] an ergo hæc quatuor [illegible] magiſtratus, quaſi a prætore [illegible] Quidam ficte [illegible] & ipſi [illegible] re. vt & [illegible] i. §. [illegible] quæ duo ſunt, habent a mero imperio, quod no

non caueatur, mittat in poſſeſſionē ex primo decreto. Tertio, q ſi non admittat, datur [illegible] ad intereſſe. Quarto, q ſi domus [illegible] ruinoſa [illegible] mum meam mala ſaluatione, & vicinus perſeuerat in contumacia quod adeam prætorem, & faciā ipſum ſolenniter [illegible] ſi non venerit, m [illegible] in poſſ. ex ſecundo decreto & iſtud prætor ſibi reſeruauit quia impe [illegible] eſt, & hoc eſt quod dicit, cætera &c. & hoc eſt quod gloſſatores Azo. & Io. multa impropria varietate & obſcuritate inſufficientia hic dicunt.
u Cætera. ſcilicet mittere ex ſecundo decreto [illegible] poſſ [illegible] magiſtratu [illegible] delegare [illegible] magiſtratu delegat [illegible] ipſe ex delegatione cognoſcat vt C. [illegible] iudice. Item vt [illegible] decedatur de poſſeſ. [illegible] prox. §.
x Si fortè. [illegible] eſt, differatur.
y Non [illegible] poſſ [illegible] decreto in [illegible]
z Poſſidere. ex ſecundo decreto, vt infra. eo. l. ſi finita. §. [illegible]
& Duumuiros. id eſt, magiſtratus municipales: vt C. de [illegible] l. [illegible]
b Cauſa. vt ſi ille [illegible] domum facta eſt miſſio et fit [illegible] qui [illegible] ab eius cauſa reipublicæ. nā hoc eſt [illegible]
Decedatur. exeat de poſſeſſione, qui primo poſſidebat quod poſt ſecundum decretū demum fit vt j. eo. l.

dele gentua ſaltem cuilibet, vt ſ. de iuriſd. om. iu. l. lubere. ergo non competit iure magiſtratus: vt infr. ad muni. [illegible] §. j. Item quia fiunt cum cauſæ cognitione. ſic & tertium ſ. protelare diem, ſit cum cauſæ cognitione: vt ſ. ea. l. in prin. vnde per delegatum quemlibet [illegible] poſſunt expediri vt ſ. de off. procon. l. nec quæ quam. §. vbi ſuper. à vero in ſ. ea. §. poteſt dici, q competat cognitio mea magiſtratus à prætore: ergo viuo tamen committanſe poteſt [illegible] cognitio [illegible] magiſtratus in primis tribus caſibus. [illegible] dic, licèt a prætore mox tuo fine delegati [illegible] nā viuentis tempore tat cognitio magiſtratui. nō [illegible] delegabit, cū et [illegible] licet ſit cōmitti [illegible] tā [illegible] iuriſdi [illegible] non alias haberi vt ſ. de offic. eius, cui mand. eſt iu. l. j. in prin. & ſic cōmpetit magiſtratui ſed non iure magiſtratus ſ ominno. [illegible] quod hic dicit poſſeſſionem dandam poſſe committi, eſt contra ſ. de iuriſd. omn. iudi. l. iubere. Solut. vt ibi.
x Poſſeſſionē. ſcilicet tum da eu [illegible] dua ex hoc edicto, ſ. ſi caueat mihi. Secundo, quod ſi

ad hoc, q licèt ex primo decreto quis nō efficiatur verus poſſeſſor, tū poteſt fieri aliqn ex cauſa q iſtum tex. cum gl. ſ. Bol.
& De hac [illegible] ne cætera [illegible] ab [illegible] &qñ ex [illegible] eſt [illegible] vide Bar. in l. Gallus. §. & credidu. verſi. [illegible] & poſſ. [illegible] ibi per eū [illegible] §. fe [illegible] & poſſ. [illegible] Rel [illegible] num. ij. & ibi notaui in apoſti. in verſ. de verbo, & c. de de [illegible] G [illegible] in cap. j. §. in cæteris. de cle. coniu. lib vj. Lā [illegible] an. in c. q̄m contr. prin [illegible] xij. vbi [illegible] notau [illegible] apoſti [illegible] ver. de [illegible] &c. [illegible] de ph [illegible] & [illegible] præſ. §. in cætera [illegible] ad [illegible] ver. de di. ſtione &c. & Pal cō. ſult. [illegible] vo lum. v.

† Paul. de Caſ. hic & in j. doct. maximè v. exā. te. pura gl. hic poſitā ſuper ver bo, decedatur, ſin. & vbi que et alios

eod.l. ſi finita. §. ſi quis autem. vel etiam poteſt hoc intelligi ante ſcd̃m decretum: cum dicat ex cauſa, vt ſic [illegible] magis ad cauendum induceretur, quam ſi ſtet ſecum in alia poſſeſſione. Poteſt & tert[illegible] intelligi ſi mi[illegible] ex [illegible]iuſta cauſa debeat exire. vt ĩ. qui ſa[illegible] [illegible]a. [illegible]g.l. de die. §. [illegible]uerium & infra quibus ex cau. l. [illegible] autem. §. ait prætor.

Poſſeſſione data ex ſecundo decreto.

Prætor. Quia circa tractatum de dãno infecto prætor fecit [illegible] edictũ: ponit eius verba.

Ait. In poſſeſſionem mittẽdũ dum ei &c.

Abeſſe. In iure multis modis dicitur quis abſens: vt not. ſ. de procura. l. abſens.

Verecunde. id eſt, honeſte & bene. non antẽ dixit. Vade, extrahe eum per capillos. ſic C. de procur. l. qui ſtipendia. Acc.

Denuntiari ꝙ veniat ad cauendũ de damno infecto.

Non extrahi de domo. ſic ſupra de in ius voc. l. plerique. & ĩ. de reg. iu. l. nemo de domo. Accur.

Sed domũ. Hæc verba materialiter ponuntur. Acc.

Denuntietur. vt noĩe eius domus caueat, vel nomine alterius ſuæ, quam non habitat.

Habitationem habeat. Sed eſt vagabundus.

Prædium. ſcilicet ruinoſum: vt ĩ. p[illegible] §.

de poſſeſsione.

Non fit miſſio contra abſentem, niſi prius denuntietur ad domum inquilinis, vel procuratoris: vel nullo habitante libellus ipſi domui applicetur. B.

Prætor ait, [Dũ ei, qui aberit, prius domum denuntiari iubeam.] Abeſſe autem videtur, & qui in iure non eſt quod & Pomponius probat. Verecundè autem prætorẽ denuntiari iubere, non extrahi de domo ſua. Sed [domũ, in qua degit denuntiari,] ſic accipere debemus, vt ẽt ſi in aliena domo habitet, ibi ei denuntietur. Quòd ſi nec habitationẽ habeat: ad ipſum p̃diũ erit denũtiandum, vel procuratori ei⁹, vel certè inquilinis.

Vbi deficiunt verba legis deficit legis diſpoſitio. Paul.

Toties autem prætorem exigere denũtiationem intelligendum eſt, ſi ſit, cui denuntietur. Cæterùm ſi non ſit, veluti quòd hæreditaria inſula eſt, necdum hæreditas adita: vel ſi hæres non exter, nec inhabitetur, ceſſat hæc pars ædicti, eſt tñ tutius libellum ad ipſas ædes proponere: fieri enim poteſt, vt ita monitus defenſor exiſtat.

In magiſtratum, qui prædicta non fecerit, datur actio in factum: quæ verum continet intereſſe. Bar.

In eum, qui quid eorum, quæ ſupra ſcripta ſunt, non curauerit, quãti ea res eſt, cuius damni infecti nomine cautum non erit, iudicium datur: quod non ad quantitatem refertur, ſed ad id, quod intereſt: & ad vtilitatem venit, nõ ad pœnam.

Cautio damni infecti debet poſtulari iudice ſedente pro tribunali. Bart.

Hoc autem iudicium certã conditionẽ habet, ſi poſtulatũ eſt. Cęterũ, qui nõ poſtulauit, experiri non poteſt. Poſtulare autem propriè hoc dicimus, pro tribunali petere, non alibi.

Magiſtratus municipij exiſtentis propè vrbem, vel propè locum, vbi eſt præſes non poteſt ſe intromittere de hac cauſa, ſed debet recurri ad prætorẽ, vel præſidem & ideo ſi requiſitus non facit, non tenetur actione in factũ ad intereſſe. Paul.

Si tam vicinũ vrbi municipium ſit, vt ma-

Inquilinis. habitantibus domum ruinoſam.

Toties. id eſt ſemper.

Denuntiationem. Ad dominum.

[illegible] ui denunt. etur. ſic ĩ. ex quibus cau. in poſ. eatur. l. hæc autem. & ſ. ex quibus cau. in po. l. item.

Hæres. Quia non adiuit, vel mortuus eſt.

Ed[illegible] i. denuntiatio ad domum. Hug.

Libellum. Scribet enim qualiter p[illegible] ſibi caueri, & leges: hoc coram æde, vel etiam [illegible] vt a[illegible] videntes ſe defenſioni offerant. vt [illegible]. Et not. hic domui poſſe de[illegible]untiari [illegible] quod vi aut clam. l. aut qui aliter. §. j & [illegible]. de [illegible].ag. [illegible] §. j & C. de an. except. l. ij. in fine. & ſupra eo. t. j. l. de pupillo. §. nuntiationem. & l. finali.

Monitus. Dominos domus ruinoſæ.

Defenſor. Alius quidam.

In eum. Mutat materiam vſque in finem legis, & dicit in eum, ſcilicet magiſtratum.

Eorum. ſcilicet quatuor, quæ ipſe facere poteſt: vt ſupra. §. duas.

Cuius. i. cuius nomine non erat cautum.

Damni. i. pp dã. infect. i. dicere, quãti intererit illius, cui præſtanda erat cautio: alias eſt litera: cui damni infecti &c. & tũc plana eſt litera.

Iudicium. In factum. cũ non exprimatur quod: vt ſupra nau. cau. ſta. l. & ita. §. ij. ſed hoc in caſu iſto fallit: vt ſtatim infra. §. ſi tam vicinum.

Ad quãtitatem. Vt detur in tãtum, quantum in litem iuratur. Azo. vel dic, ſcilicet certam dupli vel quadrupli. ſic ſupra qui ſatiſda. cogan. l. ij. §. finali.

Intereſt. ſcilicet verè. & facit ĩ. de verb. ſig. inter hæc verba.

Ad vtilitatẽ venit. id eſt, quod ſua intereſt.

Nõ ad pœnam ſcilicet reſpectu agentis, ſed eſt pœna reſpectu ſoluentis. ſic ĩ. de eo per quẽ factum erit. l. j. §. ſi plures. vel dic ad pœnam, id eſt, quanti in litem iuretur: vt dixi.

Hoc autem iudicium. id eſt, hæc actio, quę datur aduerſus magiſtratũ. Azo.

Conditionẽ. Tacitam. ſic ĩ. eo. tit. proxim. l. ſtipulatio. §. habet.

Poſtulatum. ſcilicet caueri.

Non po[illegible]. ſic ĩ. de magi. conue. l. j. §. magiſtratibus. Sed argu. contra. C. de cõtrah. en. & commit. ſtip. l. magnam.

Non alibi. ſcilicet in domo vel balneo. ſic ĩ. item [illegible]ratam. l. amplius. & ĩ. de poſtu. l. j. §. poſtulare.

Si tam vicinum. Vt per centum miliaria: vt ĩ. de offic. præfec. vrb. l. [illegible] in initio.

[illegible] Bar. hic quærit quis dicatur locus vicinus. adde vltra eum [illegible] not. in [illegible] in verbo vi[illegible]narum de pœnis. in texto, quæ tenet, quod [illegible] co[illegible]mittitur iudicis arbitrio. vt & [illegible] tenet Bart. & not. p[illegible] Inno. in c. ca'umni[illegible] de pœn. per Fal. & Cy. in [illegible] C. de nup. [illegible] Alex. de Imol. [illegible]

Vrbi. R[illegible]manæ per [illegible] vt inſt. c. de iure na. §. ſed ius.

Poteſt.

Potuerit: debuerit quaſi dicat cū locus vicinus ſit vel nō debeat ſe interponere magiſtratus eius loci. Niſi intel. ſit. ſupra ſi in ſi voc. non ierit. l. ſe cunda. §. finali.

Hæc autem actio. in factum, quæ in magiſtratum datur vt in ſuperioribus §§. patet.

Perſecutionem. Ex parte agentis: ve ſ ea. l. §. aum. Dabitur. vt infra eo. l. ſi qs miſſum § act. & in ta q lix ra o quia rei puni & optima eſt vt detur hæredi. Item vt perpetuò: vt s. de alie iud l. & de act. & obli. l. honorarijs. Sed non eſt vna ratio quare in hæredem: imo videtur quod non cum ex maleficio, vel quaſi de vt d. l. ſupra de alie na. iu. non ſolum. §. fi. & l. ſeq. & in. ſit. de perpe. act. §. non autem omnes.

Prætoris officiū. Tu poſſidebas domum ruinoſam, non tñ erat tua. petij caueri de damno. & noluiſti cauere. vnde miſſus ſum in poſ. ex primo decreto. tu adhuc differs cauere. miſſus ſum ex ſecundo decreto in poſſeſſionē: certe ago incipio vſucapere.

Si Plures. Plurauit domus ruin r. petij caue ri de dā. infecto. qui iam voluit cauere, quidam non mittar in poſſeſ.

Ex ideo inſertur, quod magiſtratus nō tenetur de cuſtitia de negata, ſi noluit ſatisdare cautione: ſi re qs ſitu qa impu tet quare prætorem non adierit cū potuerit. Eo.

Magiſtratus hic aperte magiſtratus ē minus pol. vſus petur.

In P. F. deeſt, potuerit.

giſtratus ſe non interponente potuerit prætor, vel præſes adiri potuerit pōt dici, ceſſare hanc actionem aduerſus magiſtratum: quaſi nihil interſit,[b] cum in tua poteſtate fuerit, a prætore vel a præſide deſiderare in poſſeſſionem mitti.

Hęc actio in factum ad intereſſe datur hæredi, & contra hęredem, & eſt perpetua. Pau.

Hæc autem actio, cum rei habeat perſecutionem: & hæredi, & in hæredem, & perpetuò dabitur.

Secundū decretum dat cauſam preſcribendi, ſi ille contra quem fuit interpoſitum, non erat dominus. Paul. de Caſtro.

V.

PRætoris officiū eſt, vt miſſus in poſſeſſionem, etiam eam per longi temporis ſpatium, in ſuum dominium capere poſſit.

Contra unum ex pluribus non cauentem ſi miſſio in poſſeſſionem: plures poſſunt mitti, omnes primo decreto æqualiter admittuntur. Bar.

Si plures ſint domini,

pil. §. fin. Accur.

Eam. ſcilicet poſſeſſionem.

Caue e. Si non erat dominus prior poſſeſſor. Sed quid ſi dominus erat? Re. p. ſm B. & Ioan. & Py. & nos, quod ſtat vt ſit dominus mi vt ſupra ſi ex nu. cau. ag. l. in ſi na. & ut rebus cor. l. tij. § j & ut ſu l. j. & comm. diuidundo l. ſed ſi res. Sed lac. contra: quia ita tm, ſed vſucapit, argum. infra eod. l. his. quod non placet quia contra d. ut ſcriberet rati con tra dominum. Sed dominus non poteſt tot trauenire etiam volens ſatiſdare, niſi ex aliqua iuſta cauſa vt infra eodem. l. ſi finita. §. non autem ita tim. vbi videtur habere pro derelicto ſi expectet ſecundum decretum & §. ſi forte Accur. Florentinus legum doctor.

qui cauere debeat, & aliquis non caueat, in portionē eius mittetur. Et contra ſi aliquot ſint, qui caueri ſibi deſiderent: & alius prætioſiores, alius viliores habeat ædes: ſi ue vnius domus plures habeant diſpares partes: tamen non pro magnitudine dominij quiſque, ſed æqualiter mittentur omnes in poſſeſsionē.

Tam proprietario, q vſufructuaria debet caueri de damno infecto: nec in plus tenetur q ſi caviſſet ſoli proprietario habenti proprietatē, & vſumfructum: quia cuilibet pro eo, quod ſua intereſt. Paul de Caſt.

Et ſi dominus proprietatis, & fructuarius deſideret ſibi caueri damni infecti, vterque audiendus eſt. Nec enim iniuriam ſcilicet promiſſor, non plus cuique præſtaturus, quam quod eius interſit.

Si damnum contigit ante petitam an. tenetur: dñs non tenetur, ſi omnia quæ iacent, pro derelicto habet. Bar.

VI.

EVenit nonnun-

In portionem. Non autem in partem cauentis vt & ſupra communi di ui. l. ſi quis putans. §. ſi damni infecti. ſed ſi nullus caueat in poſſeſſio. nem omni ut ſi alio: ſic quorundā partes ſi non cau. ſed vt infra. e. ſi an ſti ſtatione damni infecti.

Aedes. Quas timet caſuras propter ruinam vicinarum. Azo.

Poſſeſſionem. Hoc ex decreto primo, & ſecundo autem

P. F. nō eſt, pro.

Iſta ſi ... expectat contra ſe ſecundum decretum in re a qua vr a pro d. cto habere. Bol

P. Fl ſi & domi nus.

Iſta ... eſt ... pro ... Bart & alios Fr Alex. da Imo. hic.

... Sed ... tu habebas domū ruinoſam plures ... habebamus domum ibi propter quibus timebamus damnum vna domus erat melior altera ... aues de dā. infecto, ... in poſſ ... ſi ... Habebamus ... dam ... cautus ... & vnus noſtrum habebat ... in partem ... non caues, ... Et ſi duo Habebas domum ruinoſam iuxta meam in qua Titius habebat vſumfructum, ego proprietatem. peto caueri mihi damno infecto & ... etiam petit ſibi caueri. quæritur an debeas nobis ambobus cauere? & dicitur quod ſic. & reddit rationem Franc. Accur.

Prætoris officium. id eſt, ex officio prætoris. Accurſius.

Vt miſſus, Ex ſecundo decreto, non primo vt infra eod. l. ſi finita §. Iulianus. & infra de acq. poſſeſſ.

tem hoc foret iniquum. & ſic intel igo in primo decreto, ... a eodem. l. ſi finita. §. non autem. licet ſit contra §. ſi ante. in eodem l. ſed ibi, exp... ſi ad dam ... agatur ex ſtipulatione ... rata fiet dam ... vt infra proximo. §. fin argum. C. de bonis ... ſed ... officio ... quia & ... c. & c. ... fina. & ſi ... §. Inter eatos verſic ſi ... infra de operis ... vt ... ſi ... ſi ... fina ... ſi ... tur ... & poſtea expulſi. an competit ... actio? Reſpon. H. ſic. Sed Ioannes ... ſed ... ta damni.

Damni. ab extraneo ſi ... dic vt infra eod. l. inter ſi ... Accur.

Promiſſor. Si vtrique promittat. & ſic eſt ā. vt le. nō. ca. l. ſed & ipſis. & l. ſi duo. Accur.

Venit. Aliqñ euenit, vt damnum miſſi habet ... & tamen non habeant actionē: vt in hoc exemplo

exemplo cum domus tua ruinaretur meæ domui ruinam, & ego tanquam negligens non petij mihi caneri, cum possem: & tandem domus tua cecidit supra meã: non teneris mihi damnum emẽdare: imò nec rudera, quæ ceciderunt ſupra meam, cogeris tollere, ſi vis ea habere pro dereli-ĉto. Franc. Accur.

Nonnunquam. Sed multoties.

Cautione per negligentiam non interpoſita, vel nõ petita alioqui datur actio vt infra l. pro in fi. & l. ſequen. ſ. ſiidum ſt. vbi plene dices. Sed nec ſtipulatione interpoſita pro omni damno dato agi poteſt: quia nõ pro fo ... ico, vel ſ... naturali vitio: vt ... a. eo. l. fluminum. §. vitiũ. & §. hæc ſtipulatio. Ac.

Rudera. i. fragmenta quæ cadũt.

Omnia. Secus ſi partem tantũ ... t in ... a l. proxi. §. pen.

Prætor ai... ſi aliquis velit promittere de damno infecto ſi ſuo nomine hoc faciat: debet cauere abſq. fideiuſſore ſi alieno: debet ſatiſdare. Secũdo dicit, quod ille qui petit caueri: ſi ſuo nomine, debet iurare nõ animo calumniandi ſe petere ſatiſdationem. ſi alieno

Adde quod dicat res habere pro dereli-ĉto, Iaco. Re... ut. in ... rati. ... iuj. & ... a o. ad ... ver. ... rto in ... ſtari. C. de ... u ... fra. ... b. x. & omnino per Ale. in l. intec-... 11. §. quod ... naufra ... o. c. de ... gr. poſ.

quam, vt damno dato, nulla nobis competat actio, non interpoſita antea cautione: veluti ſi vicini ædes ruinoſæ in meas ædes ceciderint: adeò vt pleriſque placuerit, nõ cogi quidem eum poſſe, vt rudera tollat: ſi modò omnia, quæ iaceant, pro derelicto habeat.

Iſtud edictum fit hic contra non admittentem, & contra contumacem. h.d. B. Hæc lex diuiditur in ſeptem partes. Prima in principio. Secunda ibi, Si controuerſia. Tertia ibi, De eo opere. Quarta ibi, Eum cui ita. Quinta ibi, Eũ cuius. Sexta ibi In eũ. Septima ibi, Eius rei. Et in principio ſuo ſic ſummatur. A quo petitur cautio damni infecti ſuo nomine ſufficit, quod promittat, ſi verò alieno nomine a ſe petatur, debet ſatiſdare: & qui caueri ſibi petit, debet de calunia iurare. Secunda ſic ſummatur, vt libenter fideiuſſoribus paretur exceptia ſi poſtea apparet dñm eſſe, qui ſatiſdedit. Tertia ſic, Etiã de opere, quod eſt in loca publica, poteſt peti cautio damni infecti. Quarta ſic, Cui non cauetur, mittitur in poſſeſſionem eius rei. Quinta ſic, Ex iuſta cauſa iubetur miſſus in poſſeſſionem ex ſecundo decreto poſſidere. Sexta ſic, Qui non cauet de damno infecto, nec permittit ire in poſſeſſionem: conuenitur actione in factum, vt tantũ poſt damnũ datum præſtet, quantũ præſtaret ſi cauiſſet. Septima ſic, Miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto debet alteri petenti cauere de damno infecto, aliàs mitteretur dominus in poſſeſſionem cum primo. hoc dicit, vſque ad §. hoc edictum.

V... edic. VII.

PRætor ait: Damni infecti ſuo nomine promitti, alieno ſatiſdari iubebo ei, qui iurauerit, non calumniæ cauſa id ſe poſtulare, eumve, cuius nomine aget, poſtulaturum fuiſſe, in eam diem, quam

petat, debet iurare non calumniandi animo poſtulaturum fuiſſe eũ, cuius nomine petit. Tertiò dicit. pone quod dubium ſit, ſuo nomine velle promittere, vel non: quia non apparet ſit dñs, vel non: tunc in dubio debet ſatiſdare hoc modo: vt ſi appareb... t dominus: fideiuſſores dati nõ teneantur. ¶ De eo opere. Si opus fiat in ripa fluminis, ex quo timeatur damnum alijs ibi prope m...rantibus, vel in flumine nauigãtibus: debet ille, cui facit opus, ſatiſdare de damno, quod accidet ex viti... iſtius operis intra decẽ annos. ¶ Eum cui ... ille qui habet domum ruinoſam, & non cauet de damno infecto vicino: prætor ait vicinũ mitti in poſſeſſionem ex primo decreto, & ſi adhuc ille differat, mittẽ ex ſecundo. Secundò diſpone quòd nec vult cauere, nec patitur me intrare poſſeſſionẽ de iuſſu prætoris, vel alterius magiſtratus. dat prætor mihi act. in ... um ad omne id, ... d cõſequeter, ſi cauiſſet mihi de damno infecto. ¶ Eius rei. Habes domũ ruinoſam: & peti... mihi caueri de damno infecto. & quia nõ cauebas, miſſus ſum i poſ. ex primo decreto. deinde venit Titius extraneus, & petit a me ſibi caueri nomine iſtius domus, in cuius poſ... ſi ego nolo cauere ipſe mittendus erit mecũ in poſſeſ. iſtius domus ruinoſæ. ¶ Hoc edictum. Nunc loquitur Vlpia. & dicit apparet ex verbis edicti, quod prætor v... proſpicere cauti. in damno futuro nõ præterito: & ſic differt hoc edictum a cæteris act. quæ dantur pro damno dato, non futuro: vt in act. l. Aquiliæ & pluribus alijs. ſi autem eſſet damnum iam datum: vt quia domus tua corruiſſet ſupra meam, antequam peterem caueri, nunquam debes cogi amodo mihi cauere de damno: cum ſi velis rudera habere pro derelicto, ſufficiat, vt libereris. & adducit ſimile. Nã ſicut ſi animalia alicuius dant damnum alicui, nõ tenet dominus vltra dationem eorũ, multò magis ſi res inanimata, vt domus, dat damnum non tenetur dominus eius vltra dationem ruderum pro noxa. Sed pone, quod ipſe velit rudera ſua tollere, non permittam, niſi omnia rudera tam bona, quàm mala tollat, & caueat de damno futuro, quod timeo in remotione ruderum, & caueat etiã de damno præterito. Vltimò dicit, quod in caſu datur mihi actio, per quam cogam, vt vel tollat rudera, vel dimittat ea cũ domo destructa pro derelicto: & ſi ego impeditus iuſtã de cauſa nõ petieram mihi caueri Vltimò Iulianus loquitur corrigẽs vltimum dictum: & dicit quod quando non ſim negligens, ſed iuſta cauſa impeditus non petij mihi caueri: agam ad totum damnum emendatum, id eſt, vt caueat mihi de damno præterito, & etiam de futuro, ſi quod timeo: & adducit rationem. & hoc dicit cum l. ſeq. & in princ. ſeq. Fran. Accur.

Prætor ait. Tractatum eſt ſupra de primo capite huius edicti, ſcilicet coram quo petenda ſit cautio damni infecti, & a quo: quia a domino ſi eſt præſens: alioqui denuntiandum eſt domui. modo ſequitur de ſecundo capite: circa quod, quia prætor fecit ſuum edictum, ponuntur eius verba.

Suo nomine. Siue ſit ſua res, ſiue non: dummodo pro ſuo iure caueat: vt j. eodem l. qui bona. §. j. Accurſius.

Promitti. ſcilicet a poſſidente.

Alieno Vt procuratorio: vel quia fructuarius vel ſimilis eſt, qui quaſi alieno nomine caueat vt j. l. hoc amplius. §. quæſitum. & §. ſeq. & hæc expediuntur j. vſque ad l. qui bona. §. qui damni. Sed contra ... ut. j. l. non ſolum. §. ſi cum iure. S... ibi. Accur.

Id ſe. Cum ſuo nomine poſtulat.

Eumve. Procuratorem.

Cuius. Domini.

Fuiſſe. Cum alieno. & hoc expeditur vſque ad fin. in l. qui bona. Sed in hoc eſt contra C. de ... ura. ... m. l. ij. §. ſi autem. vbi dicit procuratorem non iurare.

Sol.

cauſa cognita ſtatuero. a Si cõtrouerſia erit, dominus ſit b necne, qui cauebit: c ſub exceptione d ſatiſdari iubebo.]

Miſſus ex eo nõ poſſidet: ſed ſimul cum poſſeſſore poſſeſſionem detinent Paul. de Caſt.

[De eo opere, e quod in flumine publico ripave eius fiet in annos decẽ f ſatiſdari iubebo. Eum, cui ita non cauebitur, g in poſſeſsione eius rei, cui[o] nomine, vt caueatur, poſtulabitur, recte ire eum, cuius cauſa iuſta eſſe videbitur, etiam poſsidere iubebo. In eũ, qui neq; cauerit, neq; in poſſeſsione eſſe, neq; poſsidere paſſus erit, iudicium dabo: vt tãtum præſtet, quantum præſtare eum oporteret, ſi de ea re ex decreto meo, eiuſve, u cuius de ea re iuriſditio fuit, quæ in ea re eſt, cautum fuiſſet. Eius rei nomine, i cuius poſſeſsionem miſero, ſi ab eo, qui in poſſeſsione erit, damni infecti nomine † non ſatiſdabitur: eum u cui non ſatiſdabitur, ſimul y in poſſeſſione eſſe iubebo.]

Hoc edictum pertinet ad futura damna non ad præſentia: & habet cauſam quaſi noxalem. pro damno præterito actione in factum: vel interdicto de tollendis ruderibus ſuccurritur. h. d. Bart.

Hoc edictum a proſpicit damno nõdum facto, b cum ceteræ actiones ad damna, quæ contigerunt, ſarcienda pertineãt, d vt in legis Aquiliæ actione, e & alijs. f De dãno verò facto g nihil hoc edicto cauetur. h Cùm enim animalia, quæ noxam commiſerunt, non vltra nos ſoleant onerare, quàm vt noxæ ea dedamus, multò magis ea, quæ anima carent, vltra nos onerare non debent. præſertim cum res quidem animales, quæ damnum dederunt ipſæ extent. ædes autem ſi ſua ruina damnum dederunt, deſierint extare.

Sol. ſecũdùm Io. & Py. ſpeciale eſt hic. Vel verius hic corrigitur. Item opponitur: hic compellitur ancepa periurium ſubire pro alio: & ſic eſt contra. ſ. de in litem iurand. l. videamus. Item de alieno facto iurare compellitur. & ſic eſt contra. ſ. rerum amot. l. Marcellus. Solu. hic de credulitate, ibi affectionis, & veritatis eſt iuramentum.

A[illegible] Dic ſm Paul. de Caſtr. & Iac. de Rauen. quod non obſtante iſta iura: quia ſicut ibi nõ compellitur iurare, ita nec hic ſed ſi non iurat, ſibi non cauebitur.

a Statuero. Hoc expeditur in l. qui bona. §. fin. & l. ſeq. in princ. Sed an magiſtratus municipales pũt ſtatuere? Py. nõ, alij quod ſic: vt ĩ. eo. l. j. & l. iiij. in princ. & dixi plenè in §. duas.

b Dominus ſit. A quo exigo mihi caueri: vt infra. e. l. ſi proprietarius. §. fi. alij dicũt: ego qui exigo caueri, quod non placet.

c Cauebit. Noĩe ruinoſæ domus.

d Sub exceptione. Vt ſi dñs eſt qui ſatiſdat: fideiuſſores habent excep. vt ĩ. eod. l. qui vias. §. j.

e De eo ope. Hoc expeditur infra e. l. ſi finita. §. deinde ait prætor. vſq. ad §. ex hoc edict. & dic opere. i. damno, quod ex opere fiat: vt infra eo. tit. l. ſi finita. §. notandum. in fi. vt quia minatur ruinam nauigantibus, vel ijs qui iuxta flumen ſuas habent ædes. & facit infra de prætor. ſtip. l. [illegible]. §. ſtipulatio. vet. item ex cauſa, & de reb. dub. l. verum eſt.

f In annos decem. Et ſic hic ſpecificatur tẽpus à prætore mortuo. ſed cur non tollitur omnino opus? Reſpon. quia principe, vel ſenatu permittente factum eſt vel non impediebatur tempore extructionis nauigium vt infra de flum. l. j. § j reſp. & §. pen. & l. ij.

Non cauebitur. De damno infecto.

Poſtulabitur. ſubaudi in litera ſcilicet ex decreto primo: & expeditur hæc pars. infra eo. l. ſi finita. §. ex hoc edicto. vſque ad §. fi.

Poſſidere. Ex ſecundo decreto.

Iudicium. ſ. in factum. & exponitur hæc pars infra eo. l. ſi finita. § fi. & l. ſeq. & ſeq. vſq; ad §. fi. ſed abinde leges iuriſconſultorum nullum reſpiciunt prædicta.

Ea re. id eſt damno.

Eiuſve. ſcilicet magiſtratus.

De ea re. ſuper ea re ex qua timetur damnum.

Quæ. ſcilicet iuriſditio.

In ea re. Id eſt in ea cauſa, vt caueri debeat.

o Eius. adhuc ſunt prætoris verba.

Miſero. ex primo decreto.

s Ab eo. ſcilicet domino.

t Poſſeſſione. quia nondum erat repulſus.

u Eum. Petentem ſecundò caueri. Accur.

Non ſatiſdabitur Cuidam ſecundo petenti.

y Simul vt infra eod. l. ſi finita. §. ſi plures. & §. ſi ante. Si autem ex ſecundo decreto primò eſt miſſus: ſed miſſus primò ex primo & ſecundo decreto, ſecundo non cautat: ſolus ſecundus miſſus ex primo & ex ſecundo decreto, erit dominus: vt infra eo. l. ſi finita. §. ſi plures. verſic. quod ſi iam prior. & §. ſi autẽ. verſ. ſi vero iam.

Iubebo cũ primo in poſſeſſione miſſo

a Hoc edictum. Nunc incipit Vlp.

Nondum facto. Sicut & actio aquæ plu. arcen. vt infra tit. l. Atteius. §. in hoc iudicium.

Actiones. quæ pro damno competant: ſed & quælibet pro eo quod iam debetur competit, non pro futuro: vt ſupra de iudi. l. non quemadmodum.

d Pertineant. In hoc differt ab alijs actionibus. Accur.

e Aquiliæ actione. Niſi in caſu vbi agitur pro futuro: vt ſup. ad leg. Aquil. l. in l. Aquil. ſi deletum. alias, delictum, quæ eſt contra. val ibi delectio erat præſens, ſed futurum damnum.

Et alijs. vt in act. furt. ſed ibi impropriè damnum quia ſpectat ad pœnam: & de pauperie, & in factum & de dolo, & omnibus, quæ ex delictis dantur. Accu.

Facto. ſcilicet reſarciendo.

Cauetur. vt àmodo caueatur: cum liceat habere pro derelicto: & hoc probat, cum enim &c. officio enim iudicis quandoque cauetur: vt infra ead. l. §. i et ſolum. & l. hoc amplius. j. reſpon. §. Alphenus. verſic. ita demum. in fi.

Animalia. Rationabilia & irrationabilia.

k Dedamus. Vt & ſupra ſi qua. pa. fe. d. l. j. in princ. & inſtit. de noxal. in princ. non tamen noxa eſt in obligatione, ſed in ſolutione: vt infra de re iudic. l. niſi eſt. §. decem.

Multo magis. Et in hoc conuenit cum noxalibus.

m Onerare. ſic ſupra de neg. geſt. l. ſed an vltro. §. is autem. & ſupra de vſufru. l. cum vſufructuarius.

n Animales. Vt ſerui.

Ipſæ extent. Per quod videbatur, quòd inſolidum tene-

Ad. l. e de hac. q. no. in l. ij. ff. de iu. om. iu. & in l. magiſtratibus. co. ti. de quo pleni. per Raph. Pa. & Alex. in l j. ſupr. ſi quis iuſdicẽ. non obtemp.

P. F. poſtulabitur ire & cum cauſa iuſta videbitur &c.

P. Fl. q̃ mea eſt.

In P. F. deeſt negatio: ſed non recte meo iudicio.

Idẽ Ex. o. ca. a 1 vbi de boue cornupeta agitur.

teneretur & ideo dixit ſ. multò magis.

[a] Vnde. Cum illud edictum reſpiciat damna futura: ſi damnum datum eſt, vnde quæritur &c.

[b] Rudera. Vocat rudera materiã factã, vel diſſolutã.

[c] Egerere. Aliàs legere, & aliàs eijcere.

[d] Aduerſus eũ actio. Vt ei caueat cum cautioni non ſit locus, vt dixi.

[e] Conſultus. id eſt, interrogatus.

Quam vt oia. ſic ſ. l. hoc amplius. §. Alphenus. in fi. §. & ſ. de procur. l. in cauſæ. Accur.

Nec ſolum de futuro. quod poſſet contingere in ruderum ablatione.

Debere. Non per edictum, ſed officio iudicis. vt ſ. §. hoc edictum. Acc.

Nihil facit. i. neque rudera tollit, nec de dãno cauet. infecto.

Interdictum. Cuius nomen non habemus, ſm Bart. & Ioa. & ideo appelletur interdictũ de tollendis ruderib. vel act. in factũ: vt inſtitu. de interdic. §. fi. ſed R. dicit interdictũ de dã. infe. licèt de præterito caueatur maximè quando dominus vult tollere rudera ſiue retem: vt infra, de incen. l. ratis. & ſ. l. hoc amplius. §. Neratius. & facit ad hoc ſ. ne quid in l. [illegible] publ. e. l. [illegible] §. ſi e[illegible] fundo. & ſ. ad exhibẽ. l. Celſus §. ſed ſi ratis. & ſ. nè vis fiat ei. §. fin.

Si ille, cuius domus ruit, & damnũ vicino dedit: ante præſtitam cautionem, vel habitã pro præſtita. velit rudera tollere inuito eo, cui damnum datũ eſt, poteſt hoc facere dummodo tria faciat: ſcilicet ꝙ omnia tollat etiam inutilia: & quòd caueat de damno futuro, quod poteſt cõtingere ex ablatis: & etiam de præterito iã facto ex ruina, ſed ſi non curat ea tollere, & ille qui, dãnum recepit, vellet vt tollãtur: agere poteſt interdicto de ruderibus tollendis, vt tollantur, vel pro derelictis habeantur: et hoc ſecũdo caſu, ſi vult dimittere, cogitur etiam dimittere totas ędes ẽt in parte, quæ non cecidit ſi aduerſarius non fuit negligens cautionem petere, ſed fuit impeditus. in primo verò caſu, ſi vult tollere, cogitur etiã damnum iam factum emendare. h. d. Paul. de Caſt.

Vnde[a] quæritur,[b] ſi antè quã caueretur, ædes deciderint, neque dominus velit rudera[c] egerere,[d] eaq; derelinquat: an ſit aliqua aduerſus eum actio.[d] Et Iulianus conſultus,[e] ſi prius q̃ dãni infecti ſtipulatio interponeretur, ædes vitioſæ corruiſſent, quid facere deberet is, in cuius ædes rudera decidiſſent, vt dãnũ ſarciretur: reſpondit, ſi ędium dominus rudera quę ceciderunt, vellet tollere non aliter permittendum, quàm vt omnia,[f] id eſt, & quæ inutilia eſſet auferret. Nec ſolũ de futuro,[g] ſed & de præterito dãno cauere eũ debere.[h] Quod ſi dominus ædium, quæ deciderunt, nihil facit:[i] interdictũ reddendũ ei, in cuius ædes rudera deciderent: per qđ vicinus cõpelletur aut tollere, aut totas ędes pro derelicto habere.

[illegible] VIII.

QVod fortè tunc rectè dicetur, cùm non ipſius negligentia, ſed ꝓp aliquod impedimentum ſibi nõ proſpexit.

[illegible] IX.

HOc amplius Iulianus ait, poſſe dici

rem meam: dum tamen prius caueam de dam. infec. Secundò dicit, Si flumen cruſtam fundi tui in meum fundum portauerit: tu potes petere, vt liceat tibi tollere, dum tamen caueas de damno infecto. & hęc vera qñ omnia tollere vis. Item hoc eſt verum, ſi cruſta tui fundi non coaluit: nã ſi coaluit, & ſic eſt facta vna cum mea: tunc non poſſes petere, vt liceat tibi tollere. Idẽ de arbore fundi tui, ſi flumẽ portauerit in meũ. nã ſi non coaluit, petere potes: alioqui non. Vltimò reuertitur ad id quod dictum eſt de cruſta. nam dixit, ſi coaluit, non põt petere. Sed nũquid ego potero agere ꝯ. te, vt non ſit tibi licitum ſic habere cruſtã tuã ſupra meã eo caſu quando coaluit? certè nõ: quia mea facta eſt. Neratius. Nauis tua, quæ erat in flumine, delata eſt in meum agrum. tu vis agere interdicto, nè vis fiat tibi exportare volẽti certè potes; dũ tamẽ prius caueas de damno, ſi quid habui, emendado. Et ſic ſecundũ hoc videtur contra in eo quod dixit ſupra, Alphenus contra, ſed ſolue vt ibi in gloſſa. Quæſitum. Titius habet ſuperficiem. Sempronius habet proprietatem ſoli, & minatur ruinã. quęritur an ſuperficiarius debet ſatiſdare, an promittere? & certè dicitur: quod ſi a domino ſoli petatur promiſſio, ipſe debet promittere abſq; fideiuſſore de vitio ſoli & edificij. Si verò petatur à ſuperficiario nomine iuris ſui: tunc ipſe debet ſatiſdare de vtroque: nam ſi ſuperficiarius nolit promittere pro [illegible] ſoli, cum ab eo petatur, ſatiſdare eoq; noie alieno promittere: tunc aduerſarius, qui petebat caueri, eſt mittendus in poſſeſſionẽ. Idem dicit in fructuario, & proprietario. nam proprietarius debet promittere abſq; fideiuſſore, ſi ab eo petatur cautio. ſi autem à fructuario petatur: ipſe debet ſatiſdare, ſi aut noluit cauere [illegible] poſtulans erit mittendus in poſſeſſionem iuris vtriuſque. ſi vero non reficit domum, in qua habet vſumfructum, cum ad eum pertineret refectio: vt quia parua erat, dominus proprietatis poteſt eum repellere ab vtendo fruendo. ſic & fructuarius, ſi non caueat de damno infecto cum ab eo peteretur. & ita proprietarius [illegible] poteſt proprietarius eum repellere ab vſufructu. Franciſcus Accurſ.

† P.F. quę ruerũt vel let &c.

[illegible] Hæc ex pla[illegible] Ang non plac[illegible] qm lex hæc in ĩpedimento probabili, nõ neceſſario: i lege vero, hoc amplius. de neceſſario tractatur, ſm veram lecturam: iuxta eoſdem.

Aedes. id eſt, ædium rudera: & imo ipſas ædes deſtructas.

Habere. Sed hoc ſ. corrigitur, vel determinatur.

Q Vod. quod ſupra dictum eſt.

Dicetur. Vt cogatur omnia tollere, vel ædes pro derelicto habere.

Ipſius. ſ. qui paſſus eſt damnum propter ruinam aduerſæ domus, cum fuit negligens in petendo cautionem.

Negligentia. ſi autem fuit negligens, non agit: Sed [illegible] tollens non permittitur, niſi omnia tollat, & de damno etiam præterito caueat: vt ſ. eo. l. proxi. §. penult. & fac. ſ. eod. l. ſi finita. §. eleganter. & l. cũ poſtulaſſem ſecundo reſpon.

Impedimentum. Temporis: præſens, vel abſens cauſa reipublic. fuit.

HOc amplius [illegible] huius princip. fuit continuatus [illegible] præcedenti. De his aũt. ſi flumẽ apportauit rem meam in domum, vel agrum tuum, habeo interdictum, nè vis fiat mihi exportare volẽti

P.F. non eſt, ait.

compellendum eum, vt etiam de præterito dino caueret. Quod enim re integra custoditur: hoc nõ iniquè etiam poſt ruinam ædium præſtabitur. integra autem re vnuſquiſque cogitur, aut de damno infecto cauere, aut ædib⁹ carere, quas non defendit. Denique inquit, ſi quis propter anguſtias temporis, aut quia reipublicæ cauſa aberat, non potuerit dãni infecti ſtipulari: non iniquè prætorem curaturũ, vt dñs vitioſarum ędium aut damnũ ſarciat, aut ędibus careat. Sñiam Iuliani vtilitas comprobat.

Exportata in fundum alienum ex vi fluminis, non poteſt quis tollere, niſi de damno futuro caueat & etiam de præterito h. d. Bar.

De ijs autem, quæ vi fluminis ĩportata ſunt, an interdictum dari poſſit, quæritur? Et Trebatius refert, cùm Tyberis inundaſſet, & multas multorum res in alienas ædificia detuliſſet, interdictum à prætore datum, nè vis fieret dominis, quo minus ſua tollerent, & auferrent, ſi modo damni infecti repromitterent. Alphenus quoque ſcribit. Si ex fundo tuo cruſta lapſa ſit in meũ fundum, eamque petas: dandum in te iudicium de damno infecto, idque Labeo probat: nã arbitrio iudicis, apud quem res prolapſæ petantur, damnum, quod ante ſenſi, non contineri. nec aliter dandam actionem, quam vt omnia tollantur, quæ ſunt prolapſa. Ita demum autem cruſtã vindicari poſſe idem Alphenus ait, ſi non coaluerit, nec vnitatem cũ terra mea fecerit.

Hoc amplius. Eo quod dictum eſt in l. prætor. in fine, & i q ſ. & ita vel corrige, vt in prima parte gl. vel a ldit, vt in ſecunda parte huius gl. nõ ſolum. ibi, poteſt: a nen &c.

a Compellendum. Per officium iudicis: vel actio. in factum ſubſidiaria. nam quot es &c. vt ſ. de præſcript. ver. l. quoties.

b De præterito. Non ſolum vt tollat rudera. nam nõ loquitur ad differentiam futuri: qa hoc nõ eſt futurũ, quod iam factum eſt põt iudici, q̃ ẽ ad d̃nam futuri loquatur: quia adhuc dari poteſt in rebus quibuſdam, quæ ad me lata nõ ſunt. vt ſ. l. prætor. §. vnde quæritur. verſ. nec ſolum de futuro. Azo. paret ergo, quòd non liberatur tollẽdo rudera: & ſic ſecundum primam expoſitionem corrigit Iulianus quod eſt ſupra eo. l. prætor. in fine.

c Re integra. id eſt, ſi domus non ruiſſet.

d Præſtabitur. In caſu impedimenti: quia nõ fuit negligẽs, ſed impeditus: ar. ſ. C. de actio. & obliga. l. ſicut.

Dic, ſecũdum Ale. de Imol. quòd ibi loquitur de obligatione, quæ ſpõte veniebat contrahenda à princip. ideo tunc ſuccedit, quòd re integra non cogitur quis ſe obligare: ſed ſi ſe obligauit, & ſic res deſijt eſſe integra, cogitur obſeruare. hic verò loquitur in obligatione, quæ oritur citra voluntatem ex legis diſpoſitione: ideo debet idem ſtatui ex poſtfacto proutre integra, quando aliquid imputandum non eſt: vt quia interuenit impedimentum neceſſarium.

e Integra. Quia adhuc reſtat aliquid de ædificio: alia pars cecidit. vt ſaluetur gl. R. fortaſſis &c. vel aliter ſalua R. quod re integra &c. ſ. vt caueatur de futuro hic poſt ruinam præſtabitur, ſ. vt caueatur de futuro. Sed quare non de præterito: vt in princi. j. reſpon.? R. fortaſsis &c. ſed ſecundum primam expoſitionem, dic poſt ruinam, id eſt, partem.

Damno infecto. Fortaſſis quando talis eſt iudex, qui non habet ſe intromittere de præterito damno. ſed ſi haberet, fieret cautio de vtroque: vel non ſpectat ad eum, niſi vt iuri ſeruiat, ſcilicet edicti, quod de futuro tñ dicit, ſed ſine hac. gl. R. planus eſt text.

Quas non defendit. Hic igitur vbi damnum factum eſt, & de damno facto cauebit, & rudera tollet, aut carebit ædibus. Azo.

h Anguſtias. Quæ debent fortè ei nocere, ſi ſe anguſtiauarit. vt ſ. ſi q ns cau. l. ij. §. ſi quis tamen. Et quia circa hoc ſunt diuerſa iura, diſtingue: aut ſunt ante poſtulationem, aut poſt. ſi ante: aut fuit negligẽs: & tunc ſerua quod eſt. ſ. e. l. euenit. aut non: & tũc quod eſt ſ. eo. l. prætor in fi & l. ſeq. & hic. Si poſt, aut ante decretum, & tunc ſerua quod eſt j. eo. l. ſi finita. §. eleganter. aut poſt decretum: & tunc ſerua qood eſt ſ. e. l. cum poſtulaſſem, & l. ſi finita. §. illud. & §. ſi iam rue rint.

De iſs. ſ. dictũ eſt de damnis, quæ dãtur ab ædibus vicinis: hic de alijs dãnis, quę alio modo dantur.

k Autem. Hæc dictio innuit aliud iuris, quod eſt verum: quia ſupra cauetur de præterito: ſed fallit in iſto.

Interdictum. De damno infecto: vel actio. in factum.

Dari poſſit. Repoſcenti delata.

Interdictũ. Quod eſt ſupra, l. prætor. in fi. quod non placet: quia illud datur damnum paſſo: ſed ẽ nè vis fiat ei exportare volenti. vt hic, & ſ. ad exhib. l. theſaurus. non ait vti poſſidetis, cum poſſeſſionem amiſerit: vt j. de acqui. poſ. l. qui vniuerſas §. j. verſ. item quod a mari.

Damni infecti. De infecto ideo dicit: quia de præterito non tenentur domini prolapſarum rerum, ſm Trebatiũ, & Labeonem, & Alphenum, vt hic: & ſ. proxi. §. licet ſecus ſit in ædibus, quæ ceciderunt: vt j. ead. l. in princ. & ideo ponitur ſ. coniunctio aduerſatiua, de his autem &c. & eſt ratio: quia domino vitioſæ domus imputatur, quòd ſua negligentia caſum non præuidebat, quem imminere videbat. impetum vero fluminis quis præuidere non poteſt. Neratius autem idem in vtriſq; ſtatuit: vt j. ead. l. §. Neratius. vel loquitur Neratius in ſpeciali caſu quando dominus potuit prouidere ligando nauem funibus & alijs modis, & facit ſ. ſi cer. peta. l. ſi quis nec. §. fin.

Iudicium. Per officium iudicis. Accur.

Infecto. alias infecto, alias iam facto: & prima. bona.

Petantur. interdicto nè vis fiat ei: vt ſupra proximo. §.

Ante ſenſi. Ante, ſcilicet iudicium acceptum: nam non pertinet ad iudicis officium vt ſ. de ædil. edic. l. ædiles. j. §. item ſciendum. Accur.

Non contineri. ſecundum Alphenum, ſed malè: vt j. ea l. §. Neratius. Azo. vel illud intellige: vt dixi ſupra. §. proxi. Vel dic non contineri, vt damnũ æſtimetur: ſed debet iubere de eo caueri. & ſic non obſtat Neratius, ſecundum Ioan. A. I. & V.

Actionem. i. interdictum ne vis fiat.

Omnia. vt & ſ. l. prætor. §. vnde quæritur.

In P. F. aut qua.

P. F. abũdaſſet.

Nõ ponitur aduerſatiuè, no. Bart. in l. mariti. §. fin. j. ad l. Iul. de adulte. & l. trãſigere C. de trãſ.

P. F. iam facto.

Vendica-

[a] Vendicari a te. aliàs, ea: aliàs, a te. & facit. ſ. de acquiren. rerum do. l. ſed ſi ex meis tabulis. §. arbor. & l. adeo. §. j. & l oſt itu. de re. diuiſ. §. prætereà quod per alluuionem, ut dixi ſ. de rei uend. l. ſi frumentum. aliàs, Idem Pomponius ſcribit, ſi frumentum. §. de arbore.

item quæritur. & §. ſi de uectigalibus. & infra proxi. §. [m] Celſus. In iſto §. cum l. ſeq. ponitur caſus ſimilis ſuperiori. Idem enim in fructuario dicit, quod in ſuperficiario dixit: & ideo contraria ibi ſignata ſ. eo. l. qui bona. §. primo. & l. damni. ij. §. utruio. ſigna hic eod. modo: & ſolue ut modo dixi.

Nec arbor poteſt vendicari a te, [a] quę tráslata in agrum meum cum terra mea coaluit. Sed nec ego potero tecū agere, ius tibi † non eſſe ita cruſtam habere, ſi iā eum terra mea coaluit: quia mea facta eſt. Neratius autem [b] ſcribit, [c] ſi ratis in agrū meum ui fluminis delata ſit: non aliter tibi [d] tollendi poteſtatem faciendam, quàm ſi de præterito quoque dāno mihi caueris. [e] †

Superficiarius tenetur ſatiſdare: dominus verò promittere. h. d. Bart.

Quæſitum eſt, [f] ſi ſolum alterius ſit, ſuperficies alterius: ſuperficiarius utrum repromittere dāni infecti, an ſatiſdare debeat? Et Iulianus ſcribit, quoties ſuperficiaria inſula uitioſa eſt, dominū [g] & de ſoli, & de ędificij uitio [h] repromittere: aut eū, ad quē ſuperficies pertinet, de utroq; [i] ſatiſdare. [l] quòd ſi uterque ceſſet, uicinum [k] in poſſeſſionē mittedū eē. [l]

Proprietarius tenetur repromittere tantùm de toto dāno, licèt alius habeat uſumfructu: ſed uſufructuarius tenetur ſatiſdare de toto damno tā pro iure ſuo, quàm pro iure proprietarij, & eius procuratorio nomine. h. d. Paul.

Celſus [m] certè [n] ſcribit, ſi ædiū tuarū uſusfructus Titiæ ſit: damni infecti aut dominum repromittere, aut Titiam ſatiſdare debere. Quòd ſi in poſſeſſionē miſſus fuerit is, cui dāni infecti cauendum [n] fuit: Titiam uti frui prohibebit. [o] Idem ait, eum quoque fructuarium, qui non reficit, [p] à dño utifrui prohibendū. Ergo [q] etſi de dāno infecto nō cauet, dn̄ſq; cōpulſus eſt repromittere: prohiberi debet [r] frui.

Primò ponit, quid debeat fieri proprietario, uel fructuario nō cauēti. Secūdò qualiter ſuccurritur pprietario cauenti contra uſufructuarium. Tertiò qualiter uſufructuario contra pprietariū. Bar. Nā ſi proprietarius non repromittat, uel fructuarius non caueat: mittitur petens in poſſeſſionē. Itē ſi uſufructuarius nō caueat proprietario, qui repromiſit, repellitur ab uſufructu. Item ſi fructuarius aliquid præſtitit pro uitio rei, proprietarius tenetur ei cō ferre: aliàs ret remanebit apud fructuarium iure dominij.

Paul. li. xlviij. ad ed. X.

QVamuis alienus uſusfructus ſit: dñm ꝓmittere oportere, Caſsius ait, [s] niſi ꝓprietarius in totum repromittat, uel fructuarius ſatiſdet: mitti oportet [t] in poſſeſſionē eū, cui non cauetur. Sed niſi proprietario repromittenti fructuarius caueat: denegādam [u] ei fructus petitionem, Iulianus ſcribit. Sed ſi fructuarius de ſoli uitio quid præſti-

[b] Neratius autem. Habuimus ſ. de duplici damno, ſcilicet ædium, & de damno facto per uim fluminis: & de tertio, ſcilicet dato per cruſtam: ſequitur de quarto modo dandi damnum. Accur.

[c] Scribit. Contradicens Alpheno, ſecundum Azo. Vel aliter, ut dixi in §. de his. uet. Alphenus. Accur.

[d] Tibi. Agenti interdicto, ne uis fiat tibi.

[e] Caueris. Per officium ſolum, non ex edicto. ut ſ. eodem l. prætor. §. hoc edictom. & facit. ſ. de in eo. l. ratis. & ſup. ad exhib. l. Celſus. §. ſed ſi ratis. & a g. ſ. tito. l. l. quanquam. §. j.

[f] Quæſitum eſt. ſupra dictum eſt, quòd ſi ille a quo petitur cautio ſit dominus, tenetur promittere: ſi non ſit dominus, ſatiſdare. Circa prædicta formatur talis quæſtio: ſi ſolom, &c.

[g] Dominum, ſcilicet ſoli.

[h] De ſoli, & ædificij uitio. ſimul, ſed & de ſingulis per ſe tenetur, niſi in caſo: ut infra eodem l. fluminum. §. fina. & §. uitium. & §. ſequenti. Azo. & facit l. fluminum. in princ. & l. ſi finita. §. notandum.

[i] De utroque. ſi nomine domini abſentis, a quo petitur cautio, uelit cauere. ſi uero a ſuperficiario peteretur, quod ſuo nomine conueniretur, repromitteret: ut infra eod. l. qui bona. §. primo. Az. & l. damni infecti. §. utrum. quæ ſunt contra. uel ſolue ſecundum R. ut dicam in dicta l. qui bona. §. primo. Azo.

[k] Vicinum. Vi poſtolat ſibi caueri.

[l] Mittendum eſſe. Ex primo decreto: ex ſecūdo uerò non iubetur poſsidere ex contumacia ſuperficiarij, ſicut nec ex fructuarij, uel creditoris contumacia, uel emphyteutæ, ſed ſuo iure carebitur ſ. eo. l. ſi finita. §.

[n] Cauendum: Titia non ſatiſdante.

[o] Vtifrui prohibebit. ſ. l. proxi. & infra eo. l. ſi finita. §. item quæritur. & ſ. de noxa. l. ſi ex duobus. §. ſi plures. & infra eo. l. ſi proprietarius. Accurſius.

[p] Non reficit. Cum ad eum pertinet refectio: quia modica erat. nam ſi ad eū non pertineret, & dominus refeciſſet, non poſſet fructuariū prohibere uti: ut ſupra de uſufruct. l. uſufructu legato. §. fin. & l. hactenus. & infra eod. l. ſi finita. §. ſi quis damni. & C. de uſufruct. l. eum.

[q] Ergo. Locus à pari. nam ſicut onus refectionis. ita & onus cautionis ad eum pertinet. Accur.

[r] Debet. i. poteſt. ſic ſ. an per aliū cau. appel. l. finali.

QVamuis. A. Titius hēt proprietatē: Seius uſumfructū domus. ſi domus illa minatur ruinam: & uicinus poſtulet ſibi caueri: ſi petat a proprietario, debet in ſolidum cauere. Idem ſi petat a fructuario. nam debet in ſolidum ſatiſdare: & niſi fiat, mittetur uicinus in poſſeſſionem. Secundo dicit, pone ꝙ proprietarius promiſit de dāno infecto, debet fructuarius cauere ei: & niſi faciat, debere ei denegari uſuſfruct. Tertio dicit, quod fructuarius ſatiſdedit uicino: & eū domus dediſſet damnum, emendauit fructuarius in ſolidum. ſi proprietarius ei nō cauerat, dēt fructuarius mitti in poſſeſſionē ꝓprietatis: & ex decreto ſcđo erit dn̄s. Fran. Accur.

[s] Mitti oportet. In totum utroq; contumace exiſtēte: ſed ſi altero, tūc in eius iure: ut no. ſ. l. pxi. §. quæ ūtū.

[t] Denegandam. Qui non laborat, non manducet, ut ſupra de noxa. l. ſi ex duobus. §. fina.

† Mihi.

† cauiſſes.

† Et ratio eſt, quia ſuperficiarius dicitur naturaliter poſſidere. ita not. gl. in l. ij. ſ uer. nō ambigitur. C. de rei uendi. Bart. ſ l. ſi duo. §. cęterū. ſ. uti poſsi. & Spe. in tit. de locat. §. vj. uerſiculo xlvj.

† Alibi rectè.

† Vulg. & niſi.

Præſtiterit. Ex ſatiſdatione præſtita conuentus.
b Ad eum. ſcilicet fructuarium. Accur.
Oportet. Ex ſecundo decreto: primum tamen præcedere oportet, & hoc ſi dominus ei non conſerat: ut ʃ. eo. l. ſi proprietarius. Sed quomodo confert, cum ſit finitus uſusfructus interitu rei: ut Inſtitut. de uſufruct. §. penult. Reſpon. non tota periit, uel tuit, ſed pars.

Q Vid de creditore. [illegible] Si Titius habet domum ſibi obligatã: & illa domus minatur ruinam, & petat uicinus a Titio ſibi caueri de damno infecto: quæritur, an Titius debeat ſatiſdare & promittere abſque fideiuſſoribus? & nõ reſpondet: & tu tamẽ reſpondeas & dicas, quod debet ſatiſdare. Secundo dicit econtra: pone quod Titius petat a uicino qui habet domum ruinoſam, ſibi caueri, cum timeat damnum in domo, quam habet pignori. nunquid auditur? & certe Marcellus dixit, quod nõ auditur: & ſi caueretur, inutiliter caueretur. Idem dicebat & in eo qui emit domum, a non domino, ut non ſit ei cauendum: at tamen Vlpianus corrigit dicens, quod creditori eſt cauendum. Franciſcus Accur.

terit: a ius dominij ad eũ b transferri oportet. c

Pignoratitius creditor cogitur ſatiſdare: & etiam ei debet caueri de dãno infecto. Et iuſſus poſsidere propter cautionẽ non præſtitam, potior eſt pignoratitio creditore. hoc dicit cum l. ſequenti. Imo.

Vlpianus libr. l[illegible] ad edictum. XI.

QVid de creditore dicemus, qui pignus accepit: utrũ repromittere, quia ius ſuũ tuetur: an ſatiſdare, quia dominus nõ eſt, debebit? d Quæ ſpecies eſt in cõtrario latere e apud Marcellum agitata, an creditori pignoratitio dãni infecti caueri debeat? Et ait Marcellus, f inutiliter ei caueri. Idemq́; etiã de eo cauendum, g qui à non domino emit. nam nec in huius perſona cõmitti ſtipulationem. h Aequiſsimum tamen puto, huic proſpiciendum, id eſt, creditori i per ſtipulationem. k

Iuſſus poſsidere per cautionẽ non præſtitam, potior eſt pignoratitio creditore. Alex.

Paulus lib. xlvii [illegible] ctum. XII.

HIs, l qui m pignori rẽ acceperũt, n potior eſt is, cui damni infecti non cauetur: ſi poſſidere, o & per longũm tempus rem capere ei permiſſum fuerit.

Poſſeſſor bonæ fidei cauet: non ſatiſdat. hoc dicit. Barto.

Vlp. li. li[illegible] ad edic. XIII.

QVi bona fide a non dño emit, uidẽdum eſt, nũquid repromittat, non etiam ſatiſdet. quod quibuſdam

ditori imputari: ut ʃ. de noxa. act. l. ſi noxale. in princ. & ʃ. eo. l. ſi finita. §. ſi qua. & §. item quæritur. alias ſecus: ut ʃ. eod. l. eorum. in prin. & ʃ. ſi ex noxa. cau. aga. l. 2. §. fina. ſecundum Azo. uel ſecundum Hu. licet nil poſsit imputari. tamen ipſe erit potior, ut C. ſi aduer. credit. leg. prima. & dices infra. eo. d. leg. cum poſtulaſſem. §. primo. Azo.

ADDITIO Quærit hic Bartol. de ueritate iſtarum duarum opinionum: & reſpondet, quod aut loqueris ante præſcriptionem completam: & tunc eſt uera opinio. Azo. aut poſt præſcriptionem completã: & tũc opi. Hug. eſt uera.

Q Vi bona. CASVS. Titius emit domum à te nõ domino bona fide hæc domus minatur ruinam: peto mihi ſatiſdari a Titio: quæritur an debeat ſatiſdare uel cauere? dicitur quod Titius debet cauere abſque fideiuſſore. ſuo enim nomine tunc præſtat. Siue corporis. Dicitur, quod ſi petatur cautio damni infecti a domino domus ruinoſæ, debet cauere abſq; fideiuſſore. Idem ſi petatur ab eo, qui habet ſeruitut. In illa domo. nam debet cauere abſque fideiuſſore quia ſuo nomine facit.

d Debebit. Huic quæſtioni non reſpondet hic: ſed dic, quod debet ſatiſdare: ut ʃ. eo. l. ſi finita. §. ſi qua. & §. ſequenti. illud tamen intellige, ut not. ʃ. eod. l. hoc amplius. §. quæſitum.
e Latere. alias genere, & alias latere.
f Ait Marcellus. & male.
g Cauendum. id eſt: dicendum.
h Committi ſtipulationem. Ait Marcellus, & male.
i Creditori. Etiam re ſibi non tradita. quia ex nudo pacto habet act. hypo. ut ʃ. de pac. l. ſi tibi. §. de pigno. & argum. ʃ. de fur. l. ſi is qui rem. in princ. ſed ſecus in emptore ante traditionem. argu. ʃ. de furt. l. eum qui. in princ. ſed poſt cauetur ei, ſecundum Azo. licet uideatur contra, ʃ. eod. l. qui bona. §. ſed ei qui. ſed ibi expones.
k Per ſtipulationem. ſ. cum ſatiſda. uel ſine, ex parte promittentis: ut diſtinguitur ʃ. eod l. prætor. j. reſpon.

HIs. [illegible] Si domus eſt Titio obligata: & illa domus minatur ruinã, & ego uicinus petij caueri de damno infecto: & nemine uolente cauere miſſus ſum in poſſeſſionem: amodo ſum potior in poſſeſſione, quam Titius: & reddit rationem: ſi, id eſt, quia poſsidere. Franc. Accur.
l His. alias his: alias eis, cæſus ablatiuus.
m Qui. lex illa habet duplicem literam: alias eo qui pignori, &c. & tunc eſt plana: alias his: & tunc eſt ablatiuus pluralis: & dic tunc acceperint. i. acceperunt.
Acceperunt. ex conuentione.
Si poſſidere. ſi, id eſt, quia. M.
Permiſſum fuerit. hoc uerum, ſi aliquid poteſt cre-

Cum inter. Inter domum ruinoſam & meam eſtat domus Titij in medio. quæritur quis debeat mihi cauere de damno infecto? & certe tam dominus domus ruinoſæ, quam etiam Titius. & reddit rationem. [Qui damni.] Si aliquis petit ſibi caueri de damno infecto: debet prius iurare, quod non animo calumniandi petat. Item licet uerba prætoris non dicant ſit inſpiciendum, an interſit ſua, an non: & cui cauendum ſit, cui non, tamẽ hoc totum debet inſpicere iudex, coram quo petitur caueri. De illo. Locaui tibi domum, illa minatur ruinam. quæritur, an debeam tibi cauere? Et dicitur quod non: & reddit rationem. [Si quis.] Duo dicit. Primo ſi quis ædificauit domum iuxta monumentum, & illicite: quia non dimiſit ſpatium inter domum, & monumentum a lege comprehenſum: non debet ſibi caueri de damno infecto. Secundo dicit, ſi aliquis paſſus eſt iuxta domum ſuam fieri monumentum non ſeruato ſpatio a lege comprehenſo: & tandem poſtea petat ſibi caueri: non auditur. Tertio dicit, quidam habet monumentum, prope illud monumentum Titius habet domum, & dicite: domus minatur ruinam. nunquid cauendum eſt domino monumenti? Dicitur quod ſic.
[Et ſuperficiarium.] Dicitur quod ſuperficiarius, & fructuarius poſſunt ſtipulari de damno infecto. Secundo dicit, Titius emit domum a non domino: petit ſibi caueri de damno infecto, an audiatur, quæritur? Et dicitur quod ſic. [Si quis opus.] Cum ædificarem domum: nunciaſti mihi nouum opus: tãdem cum time.

uidetur, a habet autem rationẽ, ut magis repromittat, quàm ſatiſdet: ſuo enim nomine id facit.

Etiam habens ſeru.tutem, uel aliud ius in re: pro illo iure ſufficit, quod repromittat. hoc dicit. Paul. de Caſtr.

Siue † corporis b dominus, ſiue is, qui ius hẽt, ut puta ſeruitutem, de damno infecto caueat: puto, eum repromittere debere, non ſatiſdare: c quia ſuo nomine d id facit, non alieno.

Si præſens ſtatus rei tendit ad aliud, inſpicitur quod euenire poteſt. h.d. Bart. Vel clarius ſecundum Imol. Etiam dominus domus ruinoſæ cauere tenetur, ſi mediãtibus ruinoſis pot domui ſua damnum inferre.

Cũ inter ædes meas e & tuas f ſint aliæ g ędes non uitioſæ: uidendum eſt, utrũ tu ſolus h mihi cauere i debeas, an uero & is, cuius ędes uitioſæ non ſunt: an ille ſolus, an ambo? Et magis eſt, ut ambo cauere debeant. quia fieri poteſt, ut ædes uitioſæ in ædes nõ uitioſas incidentes, damnum mihi dent, k quãuis poſſit quis dicere: l non uitio incolumiũ ædiũ hoc factũ, ſi aliæ m in eas ędes n incidẽtes damni cauſam præbuerint. Sed ſi cùm proſpicere ſibi potuerit damni infecti cautione, nec proſpexit: meritò conuenietur. o

Vbi damnum timetur de re ad rem, petitur cautio dãni infecti: ſecus ſi de re ad perſonã. hoc dicit. Bart.

Qui damni p infecti

timẽtes, ne domus iſta caderet ſupra tuam: petebat tibi caueri de damno infecto. an audiaris, quæritur? Et dicitur quod ſic: & hoc probat per duo ſimilia. [Si quis quia.] Titius habebat domum ruinoſam iuxta tuam: & quia non cauit mihi, miſſus ſum in poſſeſſionem. tandem cum ipſe Titius haberet aliam domum ſuam iuxta iſtam petijt à me, ut ſibi cauerem de damno infecto nomine iſtius domus ruinoſæ in cuius poſſeſ. miſſus eram: quæritur, an debeam cauere? Et dicitur quod nõ. reddit rationem. Si quis ſtipulaturus.] Cum uelles mihi promittere de damno infecto: iuraui me animo calumniandi non petere iſtam cautio. tandem diſtuliſti promittere: poſtea ex interuallo peto caueri: an iterum debeo iurare? & dicitur quod ſic. & reddit rationem. [Si alieno. Si peto nomine alieno, puta Titij mihi caueri de damno infecto. debeo iurare non calumniæ cauſa poſtulaturum fuiſſe eum, cuius nomine peto, prædicta ſunt uera, quando ille cuius nomine peto, deberet iurare, ſi & ipſe peteret. ſi autem non: ut quia erat patronus, uel parens: tunc nec ego qui eius nomine poſtulo. Huic ſtipulationi. In promiſſione, quam quis facit de damno infecto, debet contineri dies certa, intra quam ſi damnum detur debeat caueudari: & ea dies debet ſtatui arbitrio iudicis, coram quo petitur caueri: & iudex debebit uidere an iſtud opus, quod minatur ruinam ſit antiquum, & ſit magnum, ut ſic ſit credibile, quod cito cadat: & ſic paucos dies facit apponi, & ſi intra iſtos dies poſitos in ſtipulatione non ceciderit, poterit iudex de nouo iterum facere caueri. ſi autem ſtipulatio fuit facta ſine die: tunc ſi de uoluntate partium hoc factum eſt, ualet: & quandocunque domus cadet, tenebitur promiſſor. ſi uero per errorem, tunc ualebit ſtipulatio uſque ad eam diem intra quam ſolitum erat caueri. & hoc dicit hic §. cum l. ſeq. & prin. ſe quen. Franc. Accur.

a Videtur. Vt repromittat: eſt enim loco domini: ut C. de fur. l. apud antiquos. ſed econtra non ſic: ut j. ead. l. §. & ſuperficiarium.

b Siue corporis, id eſt, ſoli.

c Non ſatiſdare. Imo ſatiſdat: ut ſupra. eo. l. hoc amplius. §. quæſitum. & §. Celſus. & l. quamuis. quæ ſunt contra. Sol. ſecundum R. largiter refert ſeruitutem, uel ius rei, an perſonæ quis habeat: ſicut & in oper. nou. nunc. nam fructuarius ſuo nomine non nuntiat: quod non negatur ei, qui prædij urbani ſeruitutem habet: ut ſupra, de oper. nou. nunt. l. prima. §. fin. & l. in prouincia. §. penult. & l. de pupillo. §. Sextus. & ſic creditor ſatiſdat: quia perſonalem ſeruitutem habet. & ideo ſatiſdat ſecundum R. ut ſupra. eod. l. quid de creditore. & eſt ratio: quia reales perpetuæ perſonales parum duraturæ: ut argum. inſ. eo. l. damni. ij §. utrum. ſed ſolue, ut dixi in leg. hoc amplius. §. quæſitum.

d Suo nomine. id eſt, ad ſuam commoditatem. ſic infra. quando app. ſit. l. prima. §. In propria poteſt tamen etiam is, qui ſuo commodo aliquid facit, dici facere alieno. id eſt, propter alterius contractum uel delictum: ut infra, de iis, qui not. infam. lege, uiti. §. ſi quis alieno. econtra qui ſuo nomine facit, fingitur facere alieno: ut ſupra. de procur. leg. non ſolum. §. ſed interdum.

e Cum inter ædes meas. Non uitioſas.

f Et tuas. Vitioſas.

g Aliæ. Cuiuſdam tertij.

h Solus. aliquid ſuperfluit: niſi repetas. item uidendum, utrum ille ſolus, cuius ædes mihi proximæ non uitioſæ ſunt, cauere debeat, an ipſe cum alio, ſecundum Ro.

i Cauere. ſcilicet mihi.

k Dent. ſcilicet mediæ: & ſic eſt ratio ad medias: & hoc reſpicit, quamuis, & extre. uſ dicdent, ſcilicet uitioſæ per obliquum.

l Quamuis. poſſet quis dicere. quid ad rhombum? Reſpon. iuriſcon. etſi dormientes non intelligant, uigilantes tamen intelligent: quia ſibi proſpicere, & cate.

m Aliæ, eiuſdem tertij.

n Aedes. ſ. incolumes.

o Conuenietur. Dominus mediarum. q.d. quia culpa præceſſit caſum: ideo tenetur: ut ſupra. commod. l. ſi ut certo. §. ſed interdum. alias non tenetur: ut j. eo. leg. fluminum. §. hæc ſtipulatio. & ſupra, loca. leg. ſed de damno. uel quia etiam ſuæ ędes uidentur dare damnũ: quia propter ſui debilitatem alias non potuerunt ſuſtinere. quæ ratio ſecunda non placet. Sed in quo conuenitur quando fuit in culpa? Reſpon. ex cautione ſi eam præſtiterat, uel ad eam præſtandum, ſi non eſt præſtita: ut hic dicit. Vel ſecundum alios, id eſt, quia medius conuenitur per except. oppoſitam ab eo, cuius ædes non ſunt uitioſæ: quia non tenetur: ut ſ. eod. l. euenit. & eſt ſimile conueniunt ſ. de pact. leg. tale. uel a uicino conuenitur: id eſt ab eo, qui damnum paſſus eſt, cum eius damni cauſam præſtat. quæ duæ non placent. & facit ſ. ad legem Aquil. l. idem iuris. §. Mulionem. Sed argumen. contra. j. ne quid in loco publico. leg. 2. §. idem Labeo. & §. planè. & ſ. ad legem Aquiliam. lege, ſi ex plagis. §. in cliuo. [illegible] Dic ſecundum Bart. poſt Dy. quòd ibi in illis non deprehenditur culpa: quia non potuit prouidere: ideo denegatur actio. hic ſecus: ideo conceditur: ut no. in d. §. in cliuo.

p Qui damni. Quicquid ab illo §. quæſitum. uſq; huc dictum eſt: dictum eſt ad expoſitionem illorum uerborum, prætor ait damni infecti ſuo nomine promitti, alieno ve ſatiſdari: modo incipit exponere ſequentem clauſulam. Accur.

† Mirabilis §. loquitur Paul. ex quo ſtatuitur, quod qui habet ſeruitutẽ in domo ruinoſa domuiſque debitã huius cõmodi cauſa d dãno infecto cauere tenetur: ad amplius tñ cauendũ quis ꝑ iure ſuo nõ cõpellatur, cum proprietarij procurator non ſit: ut l. j. §. fi. tit. j. ē. in quo à fructuario & creditore differre ait.

Cõcor. tex. in capi. grauis, extra de reſti. ſpo. & in l. qui ſcit. §. fin. ff. de uſu. no. Bal. in l. fi. col. j. ner ſic. ſed Bart. dicit quod etiã. C. de uſuca. p. do.

P. F. n5 eſt, ædes.

ad hãc expoſitionẽ cõmodius facit l. apud Celſum. ſ. de dol. exce. Nam lex tale. nil omnino comprobat hãc expoſitionẽ. quæ licèt ſ. ſe uera ſit, non tamen cõgruit literæ, ſecũdũ lo. ab Im.

a Prius. quàm uicinus cogatur cauere de damno infecto.
b Iurare debet. ſic ſ. titu. j. l. de pupillo. §. qui opus. & ſ. de edeo. l. ſi quis. §. exigitur. & C. de iura. cal. l. j. & j. de act. & obl. l. actionis uerbo. Accur.

ſibi caueri poſtulat: prius [a] de calũnia iurare debeat. [b] Quiſquis igitur [c] iurauerit de calũnia, admittitur ad ſtipulationẽ: & nõ inquiretur, [d] utrũ iter ſit eius, an nõ: an uicinas ędes habeat, an non habeat: totum tñ hoc iuriſdictioni prætoriæ ſubijciẽdum eſt, cui cauendũ ſit, cui nõ. Cæterùm [e] neq; ei, qui i meo deambulet, neq; ei, qui in meo lauet, uel in mea taberna † diuertat: caueri debet. Vicinis planè, inquilinisque eorum, [f] & inquilinorũ uxoribus [g] cauẽdum eſſe, ait Labeo: item ijs, qui cum his morentur.

Hoc auxilium eſt extraordinarium: ideo ceſſat, ubi habet locum ordinarium. h. d. Bart.

De illo quæritur, an inquilinis ſuis dominus ędiũ cauere poſsit. [h] Et Sabinus ait, inquilinis nõ eſſe cauendum. aut enim ab initio uitioſas ędes cõduxerunt: & habẽt, quod ſibi imputeut. aut in uitium ædes inciderunt: [i] & poſſunt ex cõducto [k] experiri, quæ ſententia uerior eſt.

Iſte §. habet unum caſum, quomodo ei qui ſui culpa dãnũ timet, hac cautio nõ præſtatur. Bar. Et hoc dicit. Cui imputari poteſt culpa ædificij iam conſtructi, non præſtatur cautio damni infecti. Ime.

Si quis iuxta monumẽtum ædificauerit, [l] uel iuxta ædificium ſuũ monumẽtum fieri paſſus ſit: de damno infecto ei poſtea cauendũ nõ [*] erit: [m] quia rem illicitam admiſit. [n] alias autẽ ſi monumẽto ædificiũ noceat, in quo nihil ſit, quod imputari poſsit ei, ad quem ius monumenti pertinet, cauẽdum eſt ei, ad quem ius monumenti pertinet.

Superficiarius & uſufructuarius poſſunt petere ſibi caueri: ſed bonæ fidei poſſeſſor, etiam cum titulo non poteſt petere à domino, ſed ab alio ſic. Pau.

† Et ſuperficiarium, [o] & fructuariũ damni infecti ſtipulari utiliter hodie conſtat: ſed ei, qui bona fide à non domino emit, damni infecti ſtipulationem non competere, [p] Marcellus ait. [q]

Hoc remedium non tollitur per aliud auxilium extraordinarium, uel etiam ordinariũ, quod competit ad diuerſa. Bar.

Si quis nouum opus nunciauerit: an nihilominus damni infecti caueri debeat, [r] Iulianus tractat: & magis probat, caueri oportere. [s] nam &

c Igitur. Infert à genere in ſpeciem.
d Et non inquiretur, ſcilicet uerbis prętoris inſpectis: ut ſupra eod. l. prætoris. in princ. prętoris tamen officiũ ſupplet, quod in eis minus plenè dictum eſt: ut ſubijcit totum tamen hoc, & cæte.
e Cæterùm. pro certè.
f Eorum, ſcilicet uicinorum.
g Vxoribus. Quæ habent ibi res, in quibus poſſunt damnum pati.
h Poſſit, id eſt, debeat: ſic ſupra de mino. l. eum qui. §. fin. & econtra debet, pro poteſt ponitur quandoque: ut ſupra. tit. j. l. non ſolum. §. primo. & dixi ſupra. de offic. proconſ. l. obſeruare. §. fi. & dic quod hic domus conducta minabatur ruinã: unde conductor timebat damnum, quia non poterat habitare: & in rebus, quæ intus erant: ut j. eo. titul. l. inquilino. Si autem in alijs ædibus ſuis uicinis timeat conductor, cauetur ei: ut infra eo. l. damni. primo. §. ei cuius. in fi. §. item ſi timeat ab alia domo locatoris in domum conductam ruinam minaturã, nunquid cauetur? fortè ſic. argum. ſ. proxi §. ſed contra dicas: ut ſ. eod. l. inquilino. & l. ſequenti. à uicinis autem conſtat inquilino caueri: ut ſupra. proxi. & infra eodem. l. ſi filius.
i Inciderunt. Poſtquàm conduxerunt.
k Ex conducto. Vt liceat migrare remiſſa penſione pro rata: ut j. eo. l. inquilino. & l. ſequẽ. & ſupra. loca. l. habitatores. §. fin. & l. ſeq. uel ad hoc, ut reficiat. ſ. loca. & conduct. l. ex cond. & not. h. eam ſubſidiũ hãc cautionẽ interponi: ut hic, & j. eo. l. dãni. j. §. ei q in conduct. & l. ſi ędibus. in fin. ſic & in ope. no. nun. ut ſ. tit. j. l. io prouinciali. §. planè. Sed arg. cõtra. j. ea. l. §. ſi qs opus. ſed ibi ſolues: ut l ſolue, ut in d. l. inquilino. j. co. & facit ad totũ j. ut i poſ. leg. l. ſi is a quo. §. fi. & l. ſeq. Accur.
l Aedificauerit domum puta: & dic illicitè non ſeruando ſpatium lege comprehenſum: ut ſ. tit. reg. l. fi. & C. de ædi. pri. l. Mæuiana. Alij dicunt, quòd iuxta alterius domum fiebat ſepulchrum: & dicunt, ſi quis iuxta, ſcilicet ædificium alterius, &c. & ſic non cauebitur domino monumenti. Sed ſecundum primum dominus monumenti non cauet. ſed prima placet.
m Non erit. Vel ædificanti illicitè, uel patienti alium illicitè ædificare ſepulc. quia per hoc ſuã actionem tacitè remittere uidetur: unde non agit: ut & ſupr. de ędi. edic. l. quæritur. §. penult.
n Admiſit. Vnde lex ei non ſubuenit: ut ſupra, de minor. l. auxilium. in fin. C. de epiſcop. aud. l. tertia. & ad idem infra, ne quid in lo. publi. l. ſecunda. §. ſi quid in loco public. & §. idẽ. Sed quid ſi uelit deſtrui quod factum eſt, cum contra legem factum ſit, ſcilicet in ſecundo caſu? non audietur. argum. infra, titol. primo. l. Labeo. niſi fortè ad intereſſe actione in factum: ut ſ. communi diuid. l. Sabinus. uel quod ui aut clam. ut ſ. de mor. infe. leg. ſi propius.
o Et ſuperficiariũ. Ad primum concor. infra, eodem leg. inter. §. damni. ad ſecundum ſupra, de uſufruct. l. uſufruct. legato. §. primo. & j. eod. l. damni. prim. §. ei cuius. & l. inter fructuarium.
p Non competere. De rigore iuris, ſed de æquitate ſic: ut ſupra, eodem titul. l. quid de creditore. in fi. ſecundum quoſdam. Alij dicunt nullo modo: argumen. ſupra, de relig. l. 2. in princip. §. ſed hic ſermo. & ad Sylla. l. j. §. j. tu di ſecundum Ioan. non dari aduerſus dominum, utpotè cum cauſam à domino non habeat: & ideo contra eum non defenditur, ſed contra alios ſic: ut ſ. de publi. actio. l. pen. & fi. & l. j. ſed ſecus in alijs, id eſt, fructuario, & ſuperficiario: ut ſ. ſi ager uec. l. j. & l. ſequen. & ſic eſt ſoluta quæ, cur cauet bo. fid. poſſeſſor: ut ſ. eod. l. j. in prin. & nõ ei cauet. Itẽ põt rñderi: quia quilibet poſſeſſor cauet: ſed nõ cuilibet petẽti cauetur: ut multis patet exẽplis ſ. & j.
q Marcellus ait. de rigore.
r Debeat. Ab eo cui opus nouum nunciatum eſt. M. uidebatur enim cautio ſuperflua, cum nunciationis ſuperſit auxilium. R.
s Oportere. Hoc autem probat à ſimili per duo ar. & hoc

† P. F. deuertat.
* Hoc enim lege 12. tab. ue titũ eſt. l. 3. ſupra de mor. inferen.
† P. F. nõ eſt, &c.
Damni infecti cautio in ſubſidiũ interponitur.
Bonæ fidei poſſeſſor cauet, & ei non cauetur.

& hoc d[illegible]t, [illegible]am & ei &c. Accur.

Nam & e[illegible] ſcilicet caueri debet ſubandi, ſi non habes [illegible] tex. de damno infecto.

[illegible] i egit. ſ. confeſſio[illegible]a, & ad aliud vnum, & ad a[illegible] datur auxilium, ſed R. dixit ſubaudi pro opere [illegible] edo.

Item eum. Si habes [illegible]em eum &c be[illegible], alias ſubaud[illegible].

C[illegible]. Quia fec[illegible]ens ſe pr[illegible]m. nam de [illegible] dixit pri[illegible]

Ca[illegible] dāno [illegible] & ſic [illegible]um prætoris an [illegible] al[illegible] [illegible] ex [illegible] a[illegible] d extra[illegible] [illegible] vt paret ia [illegible] dat[illegible] vt [illegible] Aq[illegible] A[illegible]

ei, [illegible] qui egit, [illegible] ius aduerſario non eſſe, altius tollere ædificium, caueri debere. Item eum, aduerſus quem interdictū. Quod vi aut clam, competit, cauere debere, Iulianus ait: quia non eſt cau[illegible]m, neq[illegible] de vitio ædium, neque de damno operis.

Ei contra quā eſt fa[illegible] miſſio in p[illegible]nem tanquā [illegible]tra non [illegible]entem [illegible] cautio [illegible] ſ[illegible] a[illegible] mine non præ datur [illegible]. Bar.

S[illegible] qua [illegible] non [illegible]

improbè [illegible] ab eo, q[illegible]i vitioſas ædes cœp[illegible]rit poſſidere, caut[illegible]on[illegible]m exigat, cu[illegible]n ideo po[illegible]ione [illegible] an[illegible] erit, quia i[illegible]ſe damni in[illegible] non de[illegible]. Et ſane parum p[illegible]ob[illegible] poſtulat ab eo caue[illegible] ſ[illegible] e[illegible] r[illegible]m æ[illegible] q[illegible]a rum [illegible]c cauere [illegible]er[illegible]ſe[illegible]it, quæ [illegible]ra e[illegible].

[illegible] petis [illegible] aut[illegible], de[illegible]et [illegible] iurare [illegible] et prim[illegible] iurans: in alia in iaſia, quæ a[illegible]paret iniſta[illegible] d Bart.

[illegible] quis ſtipulaturus iu[illegible], nec f[illegible] ſti[illegible]: an poſtea ei ſi pu[illegible]

Aedes vitioſæ M.

Præter eas. alias præter eas. aliās prætereà.

Alias æde[illegible] non [illegible]as. Accur.

Aedi[illegible]m. vitioſar[illegible]m.

Scribit. ſcilicet quærendo, & ſoluendo. Azo.

Improbe. ali[illegible]s improbè. & alias impunè, & improbe, [illegible]d eſt ma[illegible].

Quarum ipſe. [illegible] alia[illegible]um poteſt: vt j. eo. l. damni infecti j. §. [illegible] vi[illegible]nitas. quæ eſt contra. & eſt [illegible] i[illegible] qu[illegible] del[illegible] n[illegible] debet vt [illegible] de [illegible] q[illegible] vt indi[illegible] l. reſ[illegible] tum. & [illegible] p. pr[illegible] ſoc. [illegible] a[illegible] e. §. dixim[illegible] & ſic poteſt intell[illegible] ſ. de c[illegible]m[illegible]en. l. [illegible] am bo. §. [illegible] & eſt [illegible]

S[illegible] quis ſi p[illegible] a[illegible] tu[illegible] de[illegible]

Iu[illegible]uer De [illegible] [illegible]mn[illegible] ſ. e[illegible] l. §. q[illegible] dan[illegible]

[illegible]

[illegible] & lo. An. in c. vt cir ca. in ſi. de elec. & gl. & Arch. in c. metuen tes. xv. q. [illegible] Ro. [illegible]

vbi dicitur principales,non procuratores iurare debent.Sol.d[illegible] quidam hoc [illegible]ibus & c[illegible]atoribus,& simi[illegible]ibus [illegible] a[illegible] bus loq. quod non placet.q[illegible] ad [illegible] nem referunt iuſiurãdũ m.vt [illegible] de iur.c[illegible] §. quod obſeruari oportet & ſi tut[illegible]res ſed hoc ad domini æſtimatione [illegible]efertur cu[illegible]ius no[illegible] [illegible] vt [illegible] A[illegible] dicũ [illegible] dicit. qu[illegible] cet eadem [illegible]. Alij q̃ hic [illegible] d[illegible] ſpale, [illegible] ſimplex pr[illegible] iuret, [illegible] Py.q[illegible] [illegible] & [illegible] caſu [illegible] qu[illegible]d hæc [illegible] per [illegible]las. [illegible] [illegible] Mar[illegible] §. vbi [illegible] [illegible] enim [illegible] vt [illegible] Liuſur [illegible] & qui [illegible]

ſa[illegible]d [illegible], [illegible] nomine cautum po[illegible]ulo fuiſſe po[illegible] [illegible]tu[illegible] S[illegible]d ſi eius no[illegible] po[illegible] qui ip[illegible] ſtularet iurare non [illegible], vel ut patronus, vel parens [illegible] di[illegible] eſt, locum iuriu[illegible] [illegible] o e[illegible] n[illegible] [illegible] iurare.

In hac ſtipulatione debet dies [illegible] cauſa [illegible] dicit[illegible].Bart.

H[illegible] [illegible] licet [illegible] [illegible] contemporo [illegible]

xiorem,vel remotiorem diem:ſi maior,in leuiorem: vt arg. ſupra de [illegible]anſac[illegible] um [illegible].§.modus.

N cauſæ Lo[illegible]g[illegible]nquitas. [illegible] eſt, antiquitas [illegible] maxi[illegible]ma.& oper[illegible] magni[illegible]udo.vt quia vetuſtiſſimum eſt ædificium,quare cito ruina ſperatur.

XLIII.

IN cauſæ c[illegible]one etiam longin[illegible]uitas ſoli, & operis magnitudo ſpectanda eſt.

Die finita iterum [illegible]ipula[illegible] [illegible] dies [illegible]mittatur ex c[illegible]entia, [illegible] per err[illegible] [illegible] ſur. Bart.

I[illegible] in h[illegible]c prin[illegible] contin[illegible]atur ca[illegible] præce[illegible]enti Dei de [illegible] dixit: ſi [illegible] flumine p[illegible], vel ripa e[illegible] mea[illegible] [illegible] ex eo opere damn[illegible] debet ſat[illegible] dari de dãno, ſi c[illegible] gat [illegible] tra decem an[illegible]. Se[illegible] [illegible] V[illegible] p[illegible] & [illegible] deo [illegible] exigi[illegible]ur [illegible] p[illegible]lati[illegible] [illegible] tempus a[illegible] qui[illegible] [illegible] [illegible] autem. [illegible] §. [illegible] P.F[illegible]ci.

XV.

I fini[illegible]a ſit dies [illegible]ta [illegible]

[illegible] quandocun[illegible] [illegible] adiectiõe. [illegible] licet ſecu[illegible] [illegible] cũ futurũ tẽpore [illegible]

Beneficia [illegible]

Infamias vitanda é.

[illegible] ſi timeatur, quare peteret libe [illegible] erat [illegible] op [illegible] den [illegible] t ad c [illegible] nem recur [illegible] quia lex ſtatuit de x. ann. vt ĩ. [illegible] videtur ſecundum, quòd [illegible]

De eo quod ſit in flumine publico vel eius ripa: ſatiſdatur intra decẽ annos, ſi in via, vel in alio publico loco, ſemper iudicis arbitrio ſtatuendo: niſi opus fiat ad publica vtilitatem: tunc n. non ſati datur: ſed iudex pr[illegible] ind[illegible]mnitate cõſeruand[illegible]ur. Bartol.

De [illegible] ait prætor. De eo opere, quod in flumine publico [illegible] ripave eius fiet, in [illegible] annos [illegible] dari iubebo. His exigitur ſatiſdatio & tam [illegible]

[illegible]

Fiat. Dicunt quidam, principe, vel ſenatu permittente: vt ĩ. nè quid in loco pub. l. [illegible] §. ſi quis a princ. & de flum[illegible] n[illegible] quo minus. Si aũt [illegible] licitè, cum habeat locum int[illegible], nè quid fiat in loco, vel via publica: & quod ſi fiat, tollatur: non habebit locum hæc cautio de damno infecto. cum aliud ſuperſit auxiliũ: vt arg. ĩ. eod. tit. l. qui bona. §. de illo. ſed hæc non placet. vnde dic, quòd illicitè fecerit, id eſt, nõ fecit autoritate prĩcipis, vel ſenatus: [illegible] alias non habet locum hæc cautio: vt ĩ. e[illegible] §. ſi publicus. nec obſtat [illegible]ctus. §. de [illegible] a ad aliud da[illegible] er dicta, [illegible] o-pe[illegible]tur. [illegible] aliud hæc cau-[illegible] ĩ. e[illegible] §. ſi [illegible]us.

[illegible] ni [illegible]fecti. Si quid igitur da[illegible] intra d[illegible] annos acciderit, in ſtipulatione continetur. Et quod ait prætor, De eo opere, ſic accipe, de eo damno, quod ex opere fiet. Si quid in via publica fiat: [illegible] via in alveo [illegible] fit, ſat[illegible] and[illegible]m eſt ſed p[illegible] tæ[illegible] p[illegible] co[illegible]ditio[illegible]e ope[illegible] de termino [illegible] au[illegible] [illegible] pu[illegible] [illegible] p[illegible] damno priuati [illegible]gan[illegible] cæte[illegible] publice [illegible] dã[illegible] [illegible] Si q[illegible] o lo [illegible]

[illegible] eno [illegible] eſt, [illegible] publico [illegible] in §. deinde. ĩ. ea. l. [illegible] quòd mel[illegible] rationem aſſig[illegible] ſi diceret: quia [illegible] eo nõ ha[illegible] po[illegible] enim eſſe a-[illegible] tamen non [illegible] ad fa[illegible] a-[illegible] tus in ea [illegible] ĩ. cod. l. [illegible]

In P. Fl. id.

In P. F. [illegible] nullo [illegible] Nè [illegible] damn[illegible] priuato [illegible]

[illegible]

ca. j. & in Arch. [illegible] [illegible] j. & in c. ſi [illegible] reſcriptis. lib. v j.

[illegible] Azo. & Iacob. [illegible]

quod loquitur, quando in priuato fit al[illegible] ... tur pro [illegible] vt ſupra ead. ... hoc dices ... dam. Vel dic ... alicui in publico facere debet ... vt & ſia ... ceat & ita talem le gem ... In P. F. operis. ...

ci, aut operi fiat: certè le gem d[illegible] ta- l[illegible], neq[illegible]d [illegible]oceat vici- nis, da[illegible] [illegible]ve detur.

Si e[illegible] rui[illegible] ſa pars ... ſi pars ... vel alia pars ... Bar ... Alexa. de Imo. Si par domus ... non ... in p[illegible]eſſi[illegible] ... partis ... hoc dixit Alex[illegible]nd.

... hoc e[illegible]o ... ca[illegible] ... ſe [illegible] na præ[illegible]re [illegible]ea ... tas ... beat, v[illegible] ... Sab[illegible] ... ædes ...

Do[illegible] dic[illegible] N[illegible]n eo animo: vt ex vna fierent duæ, pariete ... quia tunc non vna, ſed plures domus dicentur. v[illegible] ſupra. ... præ. l. ſi quis duas. §. ... licet quidam hoc ... licet quando non ... duæ per di[illegible]tionem ... contra, ſit ... in totam fit m[illegible]ſſio.

eſt Sabini ſe[illegible]tentia. Sed ſi in plures part[illegible] domus diuiſa ſit: vtrum in par- tem, an in to[illegible]m domum poſſidẽdam mitti quis de beat, videamus. Et ſi tam ampla domus ſit, vt & ſpatia inter vitioſa par t[illegible] intercedant, & eã, quæ vi[illegible] m ... : di- cendum eſt, in eam ... partem mitti. Si verò vnita ſit contextu ædi ficiorum, in totam. Itaque & ... domus melius dicetur, & in ea part[illegible] ... dũ ...

Et ſi tam[illegible] ... Spatia ſcilicet ... Partem. Quæ vi- tioſa eſt. Vnita. aliàs vni- ta & aliàs ... & alias nulla. ...

Inſula quid dica tur, ... quibus ...

Solent. [illegible] ſimul ſi non habes in textu ſupra eod. l. [illegible] §. [illegible]

P [illegible] Quæritur quid dicatur primum decretum [illegible] qualiter perueniatur ad primu: qua [illegible] du [illegible] ſit effectus primi: quis ſecundi? Er [illegible] de- [illegible]

tur, omnes ſunt pares in iure. Sed ſi vnus in ſecundo decreto præuenerit, lo [illegible] dominus habe tur. Bartol.

Si plures ſunt, qui po- ſtulant: vt caueatur: omnes mitti in poſſeſsionem ſo- lent. Idemque Labeo probat, & ſi prius quis in poſſeſsionem miſſus ſit, & alius mitti deſide- ret: nam non ſpectabimus ordinem, ſed habe- bunt ambo poſſeſsio-

[illegible] reſpectu ſecundi: vt ff. de reb. du [illegible] quia aliqñ primũ [illegible] ponitur non [illegible] undum: vt [illegible] Ad [illegible] aliquis peremptoriè [illegible] [illegible]

anni in realibus fecit eum poſſeſſorem verũ: ſed dominus audi[illegible] perpetuo de proprietate. [illegible] vſque ad xxx. ann. ſi auditur perpetuò: ergo ſecundum decretum [illegible] ponitur: vt C. vbi in rem act. l. ij. in fin. & C. de præ[illegible] xxx. ann. l. ſi quis emptionis in fi. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis, quare interponitur ſecundum decretum in actionibus perſonalib. non autem in realibus? Reſpon. ille qui agit perſonali actione, petit dari ſibi quod ſuũ non eſt: vt Inſtit. de act. §. appellamus. & dare eſt accipientis facere: vt infra de verb. oblig. [illegible] vbi autem non apparet. §. fin. vnde ſi non dat [illegible] ſt, quod interponatur ſecundum decretum per quod conſtituitur dominus. Sed qui agit rei vend. non petit rem ſibi dari, ſed eam ſibi reſtitui: vt ff. de rei vend. [illegible] & l. qui reſtituere. Vnde dicit ſe d[illegible] erit ſibi poſſe [illegible] reſtitui: vt C. de alie. iu. mu. ca. [illegible] vnde cum per primũ decretũ interpoſitum [illegible] poſſeſſionem, & non petat [illegible] reſtitui, & modo poſſeſſionem habeat [illegible] decretum: adimpletum eſt deſi[illegible] habet quod petebat: vnde ſecundũ [illegible] ſuperfluum eſſet: vt ſupr. [illegible] [illegible]

[illegible]

Habebunt. vt & [illegible] infra [illegible]

Iulius

Iuſſus ſit. ex decreto ſecundo.
Niſi cauerit. ſ[illegible] icet mitt[illegible] ex ſecundo decreto.
Poſterior. vt infra proxi. §.
Iulianu[illegible] ſcribit. [illegible] Cum tu poſſideres domum n[illegible] tuam & hæc domus minar[illegible] pe[illegible] vt caueres mi[illegible] te n[illegible] cauente miſſus ſum in poſſeſſionẽ ex primo decreto [illegible] certè nondum [illegible] pio vſucapere, donec [illegible] miſſus in poſſeſſionem ex ſecundo decreto. Secundo dicit. [illegible] aliquis eſt miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto & a[illegible] miſſus poſtea ſit [illegible] dicunt ir ambo æqualiter poſſidere. Ter[illegible] dicit. Pone [illegible] miſſus in poſſeſſionem ex [illegible] ſecundo decreto [illegible] ſi alius a[illegible] operat [illegible] factus dominus [illegible] cauere. alio[illegible] cauet [illegible] in poſſe[illegible]. Cum au[illegible]. Si pl[illegible] tes pe[illegible] in [illegible]

P. F. [illegible]

Bar. [illegible]

Bolo. hic te. ert re. petitione feciſſe & ve[illegible]caſſe. S. D. N. A. VI. Pont. max. & ad [illegible] mihi ſe [illegible] remiſit.

nem. Quòd ſi [illegible] prior poſsidere iuſſus ſit, & alius damni infecti caueri deſideret: tunc [illegible] cauerit, mittetur in poſſeſsionem poſterior.

Aliàs ex primo decreto non præſcribit antequam interponatur ſecundum. h. d. Bar.

Idem [illegible], eum, qui in poſſeſsionem damni infecti nomine mittitur, nõ prius incipere per longum tempus dominium capere, quàm ſecundo decreto a[illegible]re dominus conſtituatur.

Si pro pluribus [illegible] ſe [illegible] quia [illegible] pro rata damni [illegible] mittuntur. [illegible] domini [illegible] primo [illegible] tur in [illegible] h. d. Bar. [illegible] num §.

Sicut hoc dominium alius qui [illegible] in poſſeſsionem miſſus fuerit [illegible] dominus, ſcilicet cum [illegible]

In poſſeſsione. Ex ſecundo decreto: vt ĩ. ead. l. §. ſi plures. ver. quod ſi iam prior. & arg. ĩ. eo. l. prætor. §. eius. nec quod primo eſt datum, poſteriori denegetur: vt C. qui poc. io pig. hab. [illegible]. ii. §. pe. ſi autem ex primo. non deijcitur prior. vt j. ea. l. §. ſi qui autem.

ſi fuerint poſsidere.

Si vero iam conſtituto domino, eo qui primus in poſſeſsione miſſus eſt, Titius damni infecti ſibi caueri deſiderat, ceſſante primo cauere, ſolus Titius erit in poſſeſsione. Cum autem plures mittuntur in poſſeſsionem: æqualiter mittũtur, nõ pro rata damni, quod vnumquenq; contigerit: & meritò, nam & cùm vnus mittitur in poſſeſsionem, non pro portione damni m[illegible] in totum. [illegible]

In poſſeſsionẽ. ex primo decreto vt s. e. [illegible] §. j. Contingere [illegible] id eſt [illegible] te. [illegible] prodeſ[illegible] [illegible] et mitt. [illegible] damni [illegible] [illegible] Sed in [illegible]

[illegible]

Dominium. Vt [illegible]

[illegible]

Poſterior [illegible] al[illegible] ante poſtea cauere, & aliàs ceſſar[illegible]

[illegible] Si aliquis [illegible] decreto. ad domus domus

[illegible] poſſidere per hoc? Dicitur quod non. [illegible] io legatarijs,& creditoribus. Secundò [illegible] miſſus ex primo decreto non eſt ſtatim [illegible] ex ſecundo: ſed cum cauſæ cognitione. [illegible] ſteterit per longa tempora, & non ca- [illegible] videatur [illegible] ex primo decreto [illegible] fit: ali[illegible] nam & [illegible] creditori[illegible] habes expre[illegible], niſi hic,& infra de acquir. poſſ. l. ij. §. i. ſed certe imo [illegible] poſſ. l. ſi duo. §. [illegible] habe[illegible] [illegible]

[illegible] creto, ille cōtra quem facta eſt miſſio, non compellitur de poſſeſſione decedere h. d. Bart.

Si quis autem in poſſeſſionem miſſus, nōdum poſsidere iuſſus ſit: an dominus decedere poſſeſſione debeat, videamus. Et ait Labeo, non decedere: ſicuti nec cùm creditores, vel legatarij mittuntur idque verius eſt.

Miſſio ex ſecundo decreto non debet fieri ſtatim poſt miſſionem ex primo: ſed interueniente temporis interca[illegible], per quod aduer[illegible]arius videatur ne g[illegible] Paul.

[illegible] vbi [illegible] poſſeſſionem [illegible] u[illegible], [illegible]a videbi- [illegible] ali [illegible] re [illegible] aut pro der[illegible] ſto ædes longo ſilentio dominus videatur habuiſſe, aut miſſo in poſſeſſionem,& aliquamdiu immorato, nemo caueat.

Ex cauſa damni infecti & [illegible] non ſatiſdantem procedi[illegible]r ad ſecundum decretum, [illegible] iure reſtitutionis in inte[illegible].

[illegible]rte dominus rei pu[illegible] ca[illegible], aut ex alia iuſta cauſa: aut in ea ſit ætate, cui ſubueniri ſolet: probandum eſt, non debere prætorem feſtinare ad d[illegible] eodum, vt iubeat poſſidere. Sed & ſi decreuerit: nemo dubitat, in integrum reſtitutionem induſturum.

Per ſecundum decretum prior poſſeſſor de poſſeſſione eijcitur. hoc di[illegible] Paul.

Vbi autem quis poſsidere iuſſus eſt: dominus deijcie[illegible]dus erit de poſſeſsione.

Habentibus ius intra domi nium [illegible] ligentibus [illegible] d. Paul.

Si qua ſint iura debi[illegible], cui potue[illegible] de damno infecto ſatiſda re [illegible]a erit co- [illegible]erius eum [illegible] poſſ[illegible]m miſſu[illegible] eſt. & ita La[illegible] probat. Item quærit [illegible] pi[illegible]ratitio creditore, an pignoris perſecutio denegetur aduerſus eū, qui iuſſus ſit poſsidere. Et magis eſt, vt ſi neq; debitor repromiſit, neq; creditor ſatiſdedit pignoris perſecutio denegetur quod & in fructuario rectè Celſus ſcribit.

Iuſſus eſt. Ex ſecundo decreto.

De poſſeſſione. vt & j. de acq. poſſ. l. qui vniuerſas. §. item cum prætor. & s. de inter act. l. non alienum. & hoc ideo dicit: quia non poſſunt poſſidere plures inſolidum: vt j. de preca. l. duo. ſicut nec dñium habere: vt s. commo. l. ſi vt certo. §. ſi. nec obſtat. s. e. l. ſi quis aūt. vbi prior non deijcitur: quia ibi de primo decreto dicit. Itē nec obſt. s. ea. l. §. cum autē plures. vbi innuit plures inſolidum poſſidere: quia de primo decreto dicit. ſecus in ſecundo, quia tunc viriliter. i. pro rata dāni: vt s. eo. §. ſi ante. ſecus autem in creditoribus. illi enim pro rata debiti mittuntur. vt C. de bo. auto iud. poſſ. l. ſi. §. vt autē. Vel dic idem vtrobique: vt ibi not.

Si qua ſint

Si aliquis habet ſeruitutem in domo ruinoſa. & nō ſatiſdederit de dam. inſe. & ſic vicinus miſſus eſt in poſſ. ex primo, & ſecundo decreto: [illegible]uid vei pote- [illegible]re amo- [illegible] Dicitur quod non. I[illegible] creditore, cui erat obligata iſta domus. idem in eo, qui habebat vſumfructum. nam amittit tunc ius ſuum. Franc. Accu.

Si qua ſint iura. ſer[illegible]tum. M.

Debita [illegible] dns domus rui[illegible]ſa debebat [illegible] mo [illegible] ruino[illegible] Satiſdare. Et nō fec[illegible]

[illegible] d[illegible] ſilent[illegible]um hoc, nſquid [illegible] vſuc. §. & cū [illegible] ad [illegible] [illegible] & [illegible] upra [illegible] C. d[illegible] [illegible] ſed [illegible] ſupra [illegible] [illegible] l. §. poſtea a[illegible] §. ſi damni [illegible] non eſt [illegible] quia iudex [illegible] ui. rec[illegible] ſecu[illegible] tamen tenetur [illegible] tum quod inde [illegible]

De [illegible] erit. S[illegible] tamen aliqu[illegible] poſſit eis imputari [illegible] is qu[illegible]. M[illegible] Sa[illegible] upra [illegible] l. hoc amplius. § pu[illegible] & ſi[illegible]. Fructuario. N[illegible] pignus ipſo iure ſed v[illegible] ſupra de noxa. l. ſi n[illegible] prin[illegible]. Si de vecti[illegible] [illegible] mum vecti[illegible] [illegible] condu[illegible] decre[illegible] di[illegible]

In P. F. nō eſt de

In P. F. quis.

P. F. q[illegible]

[illegible] habebat [illegible] ſe [illegible] ſequitur [illegible] habe at [illegible]. Se [illegible] dicit po [illegible] cu [illegible] miſſus eſt in poſſeſſionē & [illegible]

Contumacia eius, qui [illegible] vectigalem [illegible] cas duo quo [illegible] erre tum [illegible] requiri [illegible] pr [illegible] ſ [illegible] pae [illegible] abes [illegible] dominium [illegible] tum [illegible] ur per [illegible] vndi de [illegible] rerum [illegible] aut trans eriur dire [illegible] , ve qu [illegible] : quod bene [illegible] an [illegible] tur, ſi [illegible] e u dum [illegible] retum [illegible] erp[illegible] neretur c [illegible] n [illegible] di ecin d minis [illegible] e [illegible] .h [illegible] di [illegible]

Si de [illegible] us [illegible] ædi[illegible] n[illegible] r, mic[illegible] um in p[illegible] io nem d[illegible] p[illegible] N[illegible] dominium c[illegible]per[illegible] p[illegible] d[illegible]do pot[illegible] ſed d[illegible] [illegible]n, [illegible] vt eodem [illegible] ſet quo f[illegible] n [illegible] e m [illegible] a[illegible] ne vti p[illegible]t[illegible]it. Sed [illegible] ve[illegible] ga

[illegible] o eſt. [illegible] & §. ſi forte. quod non plac [illegible] bu ,ſi [illegible] poſſeſſio placet vide ſecundum [illegible] & [illegible]

Exigi illa [illegible] dia nō poſſe præſcribi à conductore quia n[illegible] pr[illegible] p[illegible] ſſidebat, vt ibi ſed ab a [illegible] vt hic [illegible] llud v[illegible] bi poſit im, [illegible] on poſſent [illegible] capi, n[illegible] e[illegible] rtur ad vectigal a. ve[illegible] ſoluere [illegible] nota. Vltimo quæro, an [illegible] ti q in [illegible]

li prædio ſi m[illegible]cipes non cauerint [illegible] d[illegible]cendum eſt, dominium p[illegible] [illegible]ngu tempus [illegible] acqui[illegible]

S[illegible] pe[illegible] am [illegible] aut[illegible] nē an te decretum imp[illegible] ter ſubte[illegible] igi[illegible] n ca[illegible] into rim damna [illegible] ce[illegible] a m[illegible] o ee hoc e[illegible] a non cauentem compe[illegible] in[illegible] u, [illegible] de damno præter & futuro cauere [illegible] atur, vel ad[illegible] te[illegible] era per iudicem pro nuntietur. Bart.

Eleganter quæritur, ſi du[illegible] prætor de da[illegible] d[illegible] ſtipulatio[illegible] d[illegible] werat dam num co[illegible] ar ſarciri po[illegible] o q[illegible] deo[illegible] c[illegible] prætor [illegible] e [illegible] t q[illegible] ni conti[illegible] e [illegible]t, ve d[illegible] a ucaur [illegible] a[illegible] p[illegible], quod vt[illegible]ter a[illegible] m da[illegible]s ſit, [illegible]

[illegible] Paul[illegible] eſt [illegible] quod dici ceſſare [illegible] ſed ibi [illegible] poſt decre [illegible]

[illegible] ann[illegible] & ſtrict [illegible] [illegible] am: quia opul eſſet [illegible] ab e[illegible] l. h. §. [illegible] omnibus [illegible] ple [illegible] ap[illegible], eſt [illegible] a. §. [illegible]

Imol. & Alexā. ic reputant [illegible] ſit ad [illegible] q prin[illegible] e

quando caſu po[illegible] C de [illegible]

Alex. in [illegible] q & c[illegible] curiſta gl. q tamē non alle. ex traPau. de Caſtro ibi. & in l. [illegible] e. ſ. [illegible] iud.

Contra pupillũ non cauentem, etiam ſi tutorem non habet, ex cauſa damni infecti fit miſsio ex 1. & 2. decreto. Pau.

Si pupillus tutoré non habeat, quo authore dãni infecti promittat: quaſi nõ defendaẗ, miſsio [a] in poſſeſsioné locum hẽbit.

Miſſus ex primo decreto nõ tenetur rem reficere: licèt habeat pignus prætorium, ſecus in habente pignus conuentionale. Paul. de Caſt.

Si quis damni infecti in poſſeſsioné miſſus ſit: fulcire eũ, & reficere inſulã debere: ſunt qui putent, eam culpam [b] præſtare exemplo eius, qui pignori accepit. [c] ſed alio iure utimur. Cùm enim ob hoc tãtùm miſſus ſit, ut uice cautionis ĩ poſſeſsione ſit: nihil ei imputari, ſi nõ refecerit. [d]

Si damnum contingat poſt miſsionem factam ex primo decreto, non cogitur miſſus dimittere tenutam: niſi etiam de tali damno caueatur, & etiam de expẽſis factis ĩ refectione. et dicitur damnum eueniſſe poſt miſsionem, ut debeat emendari etiam ſi euenit poſt iuſſum de mittendo, & ante realem miſsionem: dummodò in illa non fuerit negligens. Paul.

Item uideamus, ſi cautio ei offeratur, poſtea quàm miſſus [e] eſt: an nõ prius decedere debeat, q̃ ſi ei caueatur etiam de eo damno, quod contingit poſtea, quàm miſſus eſt ĩ poſſeſsioné? [f] quod quidẽ magis [g] probatur. Repetita [h] igitur die promittendũ erit. Hoc amplius de ĩpenſis quoq;, ſi quas [i] fecerit cauẽdũ erit ei. Illud q̃ritur, [k] ex quo tẽpore damni rõ habeatur: [l] utrum ex quo in poſſeſſioné uentum eſt, an uerò ex quo p̃tor decreuit, ut eatur in poſſeſsioné? Labeo, ex quo decretum eſt. Sabinus, ex quo uentũ eſt in poſſeſsionem. Ego puto cauſa cognita mõ hãc, modò illam ſñiam probandam plerunque enim ſubuenitur etiam ei, qui miſſus [m] in poſſeſsioné aliqua ex cauſa aut nõ uenit, [n] aut tardius venit in poſſeſsionem. [o]

Poſt miſsionem ex ſecundo decreto non eſt locus cautioni, niſi mediante reſtitutione in integrum ex cauſa abſentiæ, uel ætatis. hoc dicit. Paul.

Poſteà autem, q̃ quis poſsidere iure dominij [p] a prætore iuſſus eſt, nequaquam locus erit cautionis oblationi. [q] & ita ait Labeo. Cęterũ nullus (inquit) finis rei inuenietur. [r] & eſt hoc veriſsi-

Si pupillus. CASVS. Pupillus, nõ habens tutoré habebat domum ruinoſam: & timebam, ne caderet ſupra meam: peto mihi caueri. dicitur quod ſum mittendus in poſ. quaſi non defendatur. Franc.

a Miſsio. Fit ergo cũ non legitimè defenditur, ut hic, & j. quib. ex cauſ. in poſ. eatur. l. hæc autẽ. & ſ. ex quib. cau. ma. leg. item ait prætor. §. hæc autem. Sed contra ſ. de euict. l. ſi dictum. §. fi. ubi etiam ſine tutore ei legitimè nunciatur: ſed illud eſt eius fauore: ut ibi not. Item arg. contra. j. de diuer. & tẽp. præſcript. l. ſi ſeruus. Sed non multum ad rem. Item accipe de miſſione ex primo, uel etiam ſecundo decreto: ut ſupra, ea. l. §. ſi fortè.

Si quis dãni. CASVS. Si aliquis eſt miſſus in poſſeſsioné domus ruinoſæ: an debeat fulcire & reficere: & ſi non fecerit teneatur, quæritur? & dicitur quod non teneatur: & reddit rationem. Secundo dicit. pone, quod poſtquam miſſus eſt aliquis in poſ. ex primo decreto uellit dominus offerre: & uult quod ille recedat de poſ. quæritur an poſſit? Et dicitur quod ſic, dum tamen caueat non tantum de damno futuro, ſed etiam de præterito, & etiam caueat de expenſis: ſi quas fecit iſte miſſus. Illud quæritur. Nunc dicit a quo tempore retro computatur damnum: ut ſic de eo caueatur. & certè quandoque à tempore, quo miſſus fuit: quandoq; à tempore quo iuſſus fuit mitti. Vltimò dicit, ſi aliquis eſt miſſus in poſſeſ. ex ſecundo decreto: amodo dominus uolens cauere & recuperare poſ. non auditur: niſi eſſet dominus minor, uel alia iuſta cauſa. hoc dicit uſque ad §. ſi iam. Fran. Accur.

b Culpam. Etiam in omittendo.

c Accepit. ex conuentione: ut ſupra, de pigno. actio. l. ſi ſeruus. non dico ex autoritate iudicij. tunc enim de ſolo dolo & lata culpa tenetur: ut infra, de bon. auto. iud. poſ. l. prætor. §. his uerbis. & §. eſt præterea. Accurſius.

d Si non refecerit. Aliàs cauerit, aliàs præcauerit, aliàs fulſerit: & aliàs refecerit. Sed quid ſi ille, qui miſſus eſt in poſſeſsionem, depoſuerit domum ſine iuſſu iudicis, quæ parua mora ruitura erat: an teneatur? Reſpon. non, ut infra. Quod ui aut clam. l. ſi alius. §. eſt & alia. & ſupra, ad legem Aquil. l. ſi quis fumo. §. primo. cum princip. huius. §. concor. ſupra eod. leg. hoc amplius. §. fina. & ſupra, de uſufruc. l. hactenus. §. fin. ſed ad fin. eſt contra, infra. eod. §. ſi quis metu. Sol. ibi in modica impenſa: uel non imputatur, ſi non reficit, ſcilicet culpa: ut hic: ſed ſi dolo, ſic: ut ibi. Vel dic uerius, ibi Caſſius corrigit Labeonem.

e Offeratur. In eodem, non in alieno loco: ut ſupra. qui ſatiſdar. cogan. l. de die. §. planè.

f Miſſus. ex primo decreto: ſecus ſi ex ſecundo: quia tunc habet locum: ut infra, eo. §. poſtea.

g Magis. ſ. quàm contrarium.

h Repetita. id eſt referenda erit cautio ad tempus præteritũ, quo caueri debuit, id eſt ad eam diem, qua nondum fuerat damnum datum: & ſic ea cautio de omni futuro damno peti potuit. ſic infra, de itine. actuque pri. l. prim. paragrapho, ſi quis propter. & §. præterea.

i Si nas. neceſſarias, non tamen ei incumbebat neceſſitas faciendi: ut ſupr. eadem lege. §. ſi quis damni.

k Illud quæritur. Hic diſtingue, ut plenè dixi ſupra, eod. l. hoc amplius. in principio.

l Habeatur. cũ modò cauere uelit. ut ſupra, proxi. §.

m Miſſus. id eſt mitti iuſſus. & plerunque in hoc titu. ſic ponitur.

n Venit. quia iam damnũ datum erat.

o Poſſeſsionem. aut fortè ueniens nõ fuit admiſſus.

p Dominij. quod fit cum quis mittitur ex ſecundo decreto.

q Oblationi. Secus ſi quis impetrauerit, ut poſſideat pignus iure dominij: ut C. de iure dominij imp. l. fin. §. ſin autem tempore.

r Finis rei inuenietur. imò inueniretur, ſi ſemel præſtaretur. ſed hoc non ita intelligitur, ut prima facie ſonat. ſed ita, id eſt cautionis offerendæ. q. d. ſi non finitur modo ius offerendæ cautionis: ergo per omnia tempora poterit offerri: quod eſſet abſurdum: nam quæ ratio eſt in hoc tempore: eadem & in ſequentibus. Azo. & eſt ſic. C. de tranſac. l. fratris. Item eſt hic arg. pro ſenten-

ſententia B. ſcilicet quod ius offerendi tempore tollatur. ſic. C. de præſcrip. triginta ann. l. cum notiſſimi. §. eodem.

a Sepoſito, q. d. ſeorſum poſito & ſeparato ſeu ſegregato ab eo, quod ante dixerat: ut ſupra, ea. l. §. ſi forte. Si iam ruerint.

CASVS Cum non caueres mihi de damno infecto: iudex decreuit me mitti in poſſeſ. & cum irem ad intrandum in poſſeſ. antequam intrarem, domus tua cecidit ſupra meam. an in poſſ. iſtius ruinæ ſiue areæ intrabo? & dicitur quod ſic. Sed pone, quod ego feci expenſas in iſta area reficiendo eam: & ille dominus uult cauere: & uult, quod recedam de poſſeſſione, audiatur: dũ tamen mihi caueat de expenſis quas feci & de damno quod habeo ex illa ruina. poſſem etiam agere act. in factum ad recuperandas expenſas, quas boni uiri arbitratu feciſſem. Idem eſt, & ſi alias meo iuſſu, uel rogatu expenſas [illegible] & ei eſſem condemnatus ad reddendum: nel ſponte ſoluerem: nam iſtas expenſas conſequar uel ope exceptionis, uel actio. prædicta. Franc. Accurſius.

Potes aſſignare rationẽ ad iſtũ. §. quia iuſſus iudicis ĩ ſecũdo decreto habetur loco tit. gl. ẽ in l. dãni. §. pe. uer. nõ ſolum autem. & ibi Alex. & doct. ĩ. eo. & per bal. in auth. ei qui eo. antep. C. de [illegible] o. auth. iud. poſſiden.

mum: ſepoſito a eo, qđ quibuſdã uel ætate, uel qua alia iuſta cã ſubuenit, †

Si poſt iuſſum de mittẽdo in poſſeſſionem ex primo decreto, & ante eealem miſsionẽ ruat: poteſt fieri miſsio in ipſam ruinam. nec tenetur miſſus dimittere, niſi ſibi emendetur dãnũ præteritũ, & etiam caueatur de futuro: & refundantur expenſæ factæ in refectione. pro quibus etiã cõpetit actio in factum dumodo ſint rationales, ſiue ſint factæ per eum ſiue per alium eius nomine. hoc dixit. Paulus de Caſtro.

Si iam ruerint ędes: an in poſſeſsionẽ ruinæ uel areæ mittendus ſit nihilominus is, cui cautum non eſt, uideamus. Et magis eſt, ut mitti debeat, & ita Labeo. ſed adijcit, b ſi poſtea, quàm decreuerit c prætor, eum in poſſeſsionẽ mittendũ, tunc ædes deciderint. d & puto Labeonis ſententiam ueram. Proinde & ſi refecit aliquid: erit probandum, non prius eum diſceſſurum, quàm ſi ei ſarciatur, e & de pretio f caueatur. Poteſt autẽ & in factũ g actione recuperare hoc quod impedit: ſed nõ amplius, quã quod boni uiri arbitratu

b Adijcit. ſcilicet ita mittendum.

c Decreuit. Antequam eſſet in poſſeſſione.

† P. F. de pręterito.

d Deciderint. aliàs non, niſi ille fuerit temporis anguſtia, uel alia iuſta cauſa impeditus ſtipulari: ut plenè dixi ſ. eadẽ lege. §. eleganter. & lege hoc amplius in princip.

e Sarciatur. impenſa.

f De pretio. id eſt damno rei ſuæ.

g In factum. Actione ex edicto. quod eſt infra, de bo. aut. iu. poſ. l. prætor. non ſolum iudicis officio. Sed quare non actione neg. geſt. Reſpon. quia potius ſuo nomine facit reficiendo, quod poteſt contingere: ut ex ſecundo decreto iubeatur poſſidere, & ita fiat dominus. unde non aget neg. geſt. ut ĩ. de bo. auto. iud. poſſei. l. prætor. §. his uerbis.

h Iuſſu. Differt iuſſus a rogatu: ut C. quod cum eo. & etiam ſupra. quod iuſſu. l. prima. §. ſed ego quæro. & ibi notaui.

Iuſſus à rogatu differt.

i Condemnatus nec aliquid adhuc ſolui, & ſubaudi maxime eo [illegible] natus. nam idem ſi non ſum condemnatus [illegible]

k Aut dederim. non condemnatus ei, qui iuſſu meo refecit. Sed quid ſi dedi ei, qui non refecit, & etiam ſine dolo? fortè non ago: quia indebitum ſolui: ut ĩ. de peti. hære. l. ſi poſſeſſor. §. bonæ fid.

l Si quis metu,

factum ſit. Idem eſt, & ſi alius iuſſu, h rogatuve meo eorũ quid ſine dolo malo fecerit, & eo noĩe condẽnatus i ſim, aut dederim k ſine dolo malo.

Quando quis recedit de poſſeſsione de neceſsitate, uel animo retinendi, prætorit beneficium non perdit: ſecus ſi animo deſerendi. Bart.

Si quis l metu ruinæ diſceſſerit m poſſeſſione: ſi quidẽ cũ adiuuare rẽ non poſſet, id fecit: Labeo ſcribit, integrum ius eum habere perinde, ac ſi in poſſeſsione perſeueraſſet. Quòd ſi cũ poſſet ſuccurrere, maluit relinquere: amiſiſſe eũ prætoris n beneficiũ: o neque ſi poſtea ſuccurri ſibi uelit, audiendum eum. Caſsius p autẽ ait, ſi metu ruinæ receſſerit, non hoc animo, q ut ædificia derelinqueret: reſtituendũ in poſſeſsionem.

Qui poſt decretũ de mittẽdo in poſſeſsionẽ ex primo decreto, negligens ſit facere ſe immitti: ſi interim domus ruat, perdit ius quod ſibi quæſitum, erat ex illo decreto. ſecus ſi nõ neglexit Pan.

Eum tamen r, qui miſſus s in poſſeſsionem, non acceſſerit: ſi ædificia

CASVS Cum eſſem miſſus in poſſeſſionem domus ruinoſæ, eo quia mihi non cauebatur: timore ruinæ, ne caderet ſupra me, receſſi: nunquid amitto ius meum? Labeo diſtinxit, an poſſum eam reficere, & non feci: & tunc amitto ius meum: an non, & tunc non amitto. Caſſius autem corrigit Labeonem dicẽs, quod ſi receſſi de poſſeſſione timore ruinæ non animo deſerendi poſſeſſio. non amittam poſſeſſionem, ſiue ius meum, quod ſemper præſumitur. Eum tamen. Cum haberes domum ruinoſam, & non caueres de damno infecto, iudex decreuit me intrare in poſſeſſionem: & ego negligens non intraui, & ruit domus: dicitur quod poſtea intrare non poſſum: ſecus autem ſi non fui negligens. [Si quis ex.] Cum nolles cauere de damno infecto: iudex iuſſit me intrare in poſſeſ. domus ruinoſæ. & cum uellem intrare: tu dominus me non admiſiſti. Dicitur, quod habeo actio. in factum, in qua ueniet omne id quod ueniret ſi cauiſſes, ante ergo non agam hac act. Secundo dicit, ſi antequam damnum detur, tu cauiſti mihi, uel dimiſiſti me intrare, non punitis ex prohibitione, quam feciſti mihi. & hoc dicit hic §. cum lege ſequen. Franciſ. Accurſius.

† Io. de Imo. & Alex. hic in apoſtil. ad Bat. iſtum textũ exclamãt ſiu gn. ad hoc quod ſicut poſſeſſio retinetur ſolo alo ita & ſola decẽtatione. aduertendũ eſt tñ, ut hic ſ nouis ĩter ꝑtatio. Bo lo. l u ad. de Inno. ĩ e. cũ olim. extra de priui. Gem. l e. põtitic. s. vj. q. j. & Panor. in ca. cum ad ſedem. & qđ notaui in apoſtil. ad ipm, l uer. dicendum eſt, qđ ſic. nu. xxj. ex tra de reſti. ſpol.

l Si quis. ſ. miſſus in poſſeſſionem ruinoſarum ædium ex primo decreto, quia ſibi non cauebatur. Azo.

m Deceſſerit. id eſt, receſſerit.

n Prætoris beneficium. Quod habebat ex prima miſſione.

o Beneficium. Cogitur ergo reficere. & ſic eſt contra ĩ. ea l. §. ſi quis damni. Sol. ut ibi.

p Caſſius. corrigens Labeonem.

q Animo. quod in dubio ſemper præſumi [illegible] ut Inſtitu. de rer. diuiſio. §. fin. & ſupra, ad leg. R [illegible] o. de iac. leg. qui leuandæ. Sed argum. contra. infra. de iure. l. falſus. §. ſi admin.

r Miſſus. id eſt, mitti iuſſus ex primo decreto.

Bene

ruerit, beneficiũ prętoris amiſiſſe ſcribit. Hoc ita accipiendum erit, ſi uenire in poſſeſsionem neglexerit: non ſi dum uenit, fuerunt.

Contra eum, qui non admittit miſſum ex primo decreto ſecuto poſtea damno datur actio in factum: ſed ante, quam damnum detur, agi non poteſt: & ſi antè, quàm detur, purget morã cauẽdo, uel poſſeſsioni cedẽdo, etiam ſi poſtea detur, agi non poterit. Paul. de Caſtr.

Si quis ex hoc edicto à prætore in poſſeſsionem miſſus, non eſt admiſſus: in factum actione uti poterit, ut tantum pręſtetur ei, quantum præſtari ei oporteret, ſi de ea re cautum fuiſſet. Extenditur enim actio in id tempus, quo damnum committitur.

Paulus libr. xlviij. ad edictum. XVI.

Ante quàm dãnũ detur, impunitum eſt factum eius, qui neq; promiſit, neq; admiſit in poſſeſsioné. ſi tñ ante dãnum datum uel cauit, uel poſſeſsione ceſsit.

Hæc actio in factum oritur ex delicto non admittentis, & ideo ex facto ſerui datur cõtra dominũ noxaliter. Item ex facto procuratoris generalis, uel legitimi adminiſtratoris non datur contra dominum, ſed cõtra ipſum tantum procuratorem adminiſtratorem. Paul.

Vlpianus libr. li. ad edictum. XVII.

Si quis miſſum in poſſeſsionem, cùm eſſet in aliena poteſtate, nõ admiſerit: pleriq; putãt, noxalem actioné eo nomine competere. Quid deinde, ſi procurator prohibuerit: utrũ in ipſum, an in dominũ dabimus? Sed uerius eſt, in ipſum dandam. Sed in actore municipum, tutore, cæteriſq;, q pro alijs interuenerint, idem erit dicendum. Actio iſta, quæ in factum eſt, perpetuò dabitur, & hæredi, & in hæredem, cæteroſque, itemque cæteris perſonis.

a Beneficium. Quod habet ex miſſione prætoris: ut intret poſſ. unde à capite, uel hic de ſuperiori caſu oportet eum petere cauere.

b Si dum uenit. non præcedente negligentia: quia tunc non amiſit: ut & infra. eod. l. cum poſtulaſſem. in principio. & ſupra, eadem. leg. §. illud quæritur.

c Miſſus. id eſt, mitti iuſſus ex primo decreto.

d Fuiſſet. Id eſt, intereſſet: ut & ſupra eod. l. dies. §. in enim. & infra. ne uis fiat ei. leg. fina. §. prætor.

e Extenditur enim actio prædicta in factum. id eſt eius condemnatio, ſiue effectus eius uel exercitium. Ipſa enim naſcitur ex ipſa prohibitione: ſicut eſt in actione iniuriarum: ut Inſtit. de iniu. §. pœna. ſicut & alias ſupra, de eui. l. ſecunda. & ſupr. ad l. Aqui. l. in lege. ſic extenditur infamia: ut ſupra. de ijs qui no. infa. leg. athletas. §. Pomponius. Sed arg. contra. ſupra. de act. em. l. ſi ſterilis. §. cum per uenditorem. alia incipit. leg. cum per uenditorem. & infra. eod. leg. damni. §. ſtls. j.

ADDITIO. Dic ſecundum Barto. poſt Dy. quod in illis non extenditur actio, nec obligatio: præterea ibi eſt extenſio circa rem, quę prohibetur: hic circa tempus.

f Ante quam. Expoſitio ſuperioris. Azo.

g Impunitum. Ratione effectus, uel ſubaudi perpetuo. ſi tamẽ, &c. ſic mora ſola non inducit hanc obligationem, ſcilicet quantum ad effectum, ſed damnum poſtea contingens.

h Si tamen. ſubaudi maxime: quia idem eſt, & ſi nullum iſtorum interueniat: ut ſupra. l. proxi. §. ſi.

Si quis. Cum haberes domũ ruinoſam, & non cauebas de damno infecto, iudex iuſſit me intrare poſſeſ. cum intrare uellem, ſeruus tuus me prohibuit, & ſic non intraui. certè habeo actioné in factũ noxalé: per quam conſequar uel emendari mihi omne damnum, perinde ac ſi cauiſſes, uel loco damni dare ſeruum pro noxa. Secundo dicit, pone quod procurator tuus prohibuit. certè datur mihi actio in factum contra procuratorem. Idem ſi actor municipij. uel tutor pupilli me prohibuit. Vltimo dicit, hæc actio in factum eſt perpetua, & datur hæredi, & in hæredem.

[Iudex.] Cum haberes domum tuã ruinoſam: cauiſti mihi de damno infecto, tandem poſtea alienaſti domũ, & cecidit ſupra meam. quæritur, an tenearis mihi ex ſtipulatione prædicta. Et dicitur quod ſic. Franc.

i Si quis miſſum. id eſt, mitti iuſſum.

k Cum eſſet. hoc refertur ad ſuppoſitum, per dictionem, ſi quis. & intellige de ſeruo tantum, non de filio: quia in eo non habet locum noxalis: ut Inſti. de noxa. actio. §. finali.

l In ipſum. ſcilicet procuratorem, ſed certè dominus uidetur teneri: ut infra. lege proxim. §. ſi mandato. & infra de ui & ui arma. l. prima. §. deieciſſe. & §. quoties. quæ ſunt contra. Sol. hic erat generalis, uel ad alia: ibi ſpecialiter conſtitutus ad deijciendum. uel dic etiam, quod hic erat ad hoc ſpecialiter conſtitutus, & non negatur dari in dominum: & ſic in utrunque. uel hic erat procurator, id eſt procurans nullum habens mandatum & ſic ipſe ſolus tenetur. Vel hic dicit procuratorem teneri directo: ibi dominum utiliter. & ad hoc ſupra, quod quiſque iur. leg. tertia. §. ſi procurator. & ſupra ſi quis iusdi. non ob. l. j. §. ſi procurator.

m Dandam. ſcilicet in procuratorem.

n Dicendum. ut argumen. ſupra de tribu. lege tertia. §. primo. & de pecul. lege. ſumma. §. ſi dolo. & de reg. iuris. l. neque. & C. unde ui. l. m mi nerint. & ſupra de dolo. l. ſed & ex dolo. ſed & ipſe pupillus doli capax tenetur cõſentiens prohibitioni: ut infra, ne uis fiat ei. lege prima. §. hoc edicto. quæ eſt contra. F. F. cętera que.

o Perpetuo. Speciale in hoc caſu: & in alio, quando cauſa legatorum mitti iuſſus non admittitur, ſed alias regulariter contra prohibentem eſt annalis: ut hic, & infra, ne uis fiat ei. l. j. §. fina. & eſt ratio ut ibi.

p In hæredem. Licet ſit ex delicto, ſecundum R. nam ſuccedit loco actionis, quæ ex cautione daretur, ſi interueniſſet, quæ in hæredem daretur: argument. ſupra. ſi quis cau. l. ſi eum. §. fina. alias non datur in hæredem actio ex delicto, niſi quatenus ad eum peruenit: ut infra, ne uis fiat ei. l. prima. §. fin. & ſupra de eo per quem fa. eſt. l. prima. §. fina. & de alie. iud. l. non ſolum. §. fin. & leg. ſequen. & ſequen. Vel dic hic teneri hæredem de eo, quod ad eum peruenit. peruenit autem ad eum hoc quod non ſatiſdederit, uel non admiſerit in poſſeſſionem: quod faciendo, id eſt ſatiſdando, euitat actionem: ut infra, ne uis fiat ei. l. j. §. fina. & §. j. & ſupra. l. proxima.

q Cæteroſq; ſucceſſores etiam in rem tantum: ut j. eod. l. ſummum. §. adijcitur.

r Cæteris. Etiam ſucceſſoribus in rem: ut dicto §. adijcitur.

Damno

a Damno infecto. Infectum erat, ſcilicet damnum tunc, cum cautio fuit interpoſita, ſed nũc cum agitur, factum eſt damnum: quia poſtea domus ceciderit, & tunc agitur ex ſtipula. & iudex cognoſcit.

b Alienato. Vel lite pendẽte, uel ante: quia actione in rẽ non tenetur huic, ſed perſonali in factum, quæ rem non comitatur: ut C. de hæred. inſtitu. l. quoties. & C. de act. o. & obli. l. eum. Azo. & ĩ. ad Trebel. l. j. §. ſi hæres.

c Aeſtimare. contra alienantem. Item contra eum in quem eſt alienatum, ſi tamen pignus fuerit cõſtitutum per miſsionẽ in poſſeſsionem. imò & ſi non ſit conſtitutum: ut infra eo. l. fluminum. §. adijcitur. uel dic ut ibi. ſic econtra æſtimatur pro eo, qui fuit ſtipulatus, & pro eo, qui eius loco ſucceſsit ẽt in rem: ut dicto §. adijcitur. ſic etiam eſt in ſuperiori, & ſequenti interdicto: ut ſupra titul. j. l. fina. & intra titu. j. l. is cum quo. uidetur tamen contra infra l. proxima. §. emptor. & §. ſed ſi uenditor. & §. ſi is qui. uerſicu. ſiue ergo. ibi, non augeri, &c. ſed non eſt, ſi bene intelligatur: ut ibi dices. Apparet ergo, quod ſi fuerit miſſus in poſſeſsionem, aget hypothecaria: ut ſupra de pigno. actio. l. non eſt mirum. ſi non fuit miſſus, ſed ſtipulatus: ex ſtipulatione agetur, ut dicto. §. adijcitur.

Si agitur ex cautione dãni infecti poſt dãnum datum, fit cõdẽnatio de cauẽte, licèt prædium quod damnũ dedit, per ipſum alienatum fuerit. Paul.

Iudex, qui de damno infecto a cognoſcit, ẽt alienato b prędio ab eo, cùm quo actum fuerit, damnum æſtimare c ſolet omne, quodcunq; ante iudiciũ d contingit.

Etiã ei, qui ius habet in re, competit ius agendi ex ſtipulatione de damno infecto: quæ ſtipulatio non trahitur ad eũ caſum, de quo non eſt ueriſimiliter cogitatum. Bart.

Paulus libr. xlviii. ad edictum XVIII.

DAmni infecti ſtipulatio e cõpetit nõ tantùm ei, cuius in bonis f res eſt, ſed etiam cuius periculo g res eſt.

Quod quis perdit ſua culpa vel iure publico, in hac actione non uenit. Paul.

Sed quod h opere i facto cõſecutus ſit dominij k capione * ꝓmiſſor, non eum teneri eo noĩe, l Pomponius ait: quia nec loci, nec operis uitio, ſed publico m iure id n conſecutus ſit. o

Ordinariũ auxiliũ excludit extraordinariũ, niſi eẽt plenius per extraordinarium conſultũ quàm per ordinariũ. h. d. Bart.

Ei, cuius vſusfructus ædiũ p eſt, de uitio earũdem ædiũ q caueri non

d Ante iudicium. uerum poſt cautionem interpoſitam. item bene dicit ante. nam poſtea ualidius ſpectat ad iudicis officium quia etiam non petitum, ſed prius bene petitum, ut ſupra de ædil. edic. l. ædiles. prima. §. item ſciendum.

DAmni. CASVS. Si habes domum ruinoſam: non ſolum debes cauere uicino habenti domũ in plena proprietate, ſed etiam ei qui habet uſumfructum in aliqua domo ibi uicina. Secundo dicit. timebam, ne domus tua caderet ſupra meã: promiſiſti mihi de damno infecto: tandem poſtea incepiſti poſsidere domum meam: & eam præſcripſiſti. uolo agere contra te ex tua promiſsione de damno iſto præſcriptionis. certè non poſſum, quia hoc damnum quod habeo, non contingit ratione uitij operis, uel loci, ſed iure communi, id eſt, præſcriptio. paſſus ſum hoc dãnum. Ei cuius. Si habes uſumfructum in domo, & ego proprietatem: & hęc domus minatur ruinam, & tu fructuarius petas à me tibi caueri: non teneor. & hoc in prima. Idem eſt, & ſi fructuarius habeat domum propriam etiam uicinam in qua timeat damnum ex iſta in qua habet uſumfructum. nam nec ſibi cauere debeo. & reddit rationem utriuſque dicti. Tertio dicit: pone, quod fructuarius habeat domum ibi propriam, quæ minatur ruinam huic domui, in qua habet uſumfructum: & ego proprietatem, peto ut mihi caueat de damno infecto. Dicitur, quod non audiat. & reddit rationem. Vltimo dicit. Quidam conduxit domum meam. iuxta hanc domum habebat ſuam propriam: hæc domus conducta minatur ruinam ſuæ propriæ: petit ut caueam ſibi: quæritur quid iuris? & certè dicitur, quod cauere debeo.

Ei, qui in conducto. Conduxiſti ſolũ: in eo poſuiſti ſuperficiem: non debeo cauere tibi de uitio ſoli: nec tu mihi de uitio ſuperficiei. & reddit rationem. hoc dicit uſq; ad. §. ſi is qui. Franc.

e Stipulatio. i. ius exigendi ſtipulationem.

f In bonis. id eſt in dominio. & ſic ſtrictè: ut infra, de uerborum ſignificat. l. bonorum. §. in bonis. & Inſtitutio. ui bonorum rapt. §. fin. & infra, de acquiren. rerum domi. l. rem in bonis. Et ſic ſtrictè ꝓpter id, quod ſequitur. ſed etiam, & cæte.

g Periculo. Vt fructuarius, & ſuperficiarius: ut ſupra eod. l. hoc amplius. §. penultim. & §. final. ſed fallit in bonæ fidei poſſeſſore: ut ſupra eodem l. qui bona. §. & ſuperficiatium. uerſiculo, ſed ei. nam multis modis dicitur res eſſe alicuius periculo: nam & res mihi debita eſt periculo meo ante moram uel culpam debitoris: ut infra, de verborum obligation. l. ſi ex legati.

* Vulgaris additio dominium uſucapione. Not. ex gl. tua, iũcto textu quòd res ſtrictè noſtra dicitur, quæ eſt in dominio noſtro: largè quæ non ẽ. iſtã glo. cũ tex. allegat Corſe. in eius reportato ad Panor. in uerbo, bona. I 3. col. & addendo dic idẽ in uerbo, bona. per tex. in l. j. §. hæc actio. ĵ. ſi qs teſt. li. quem ad hoc dicit ſin. Bald. l ſua marga. in uerb. bona.

h Sed quod. ſub. illud, &c. uel dic, quòd id eſt, quia poſt opus factum, & ſic mutat hic caſum.

i Opere. cuius operis nomine timebatur ruina, quando fiebat: & ideo fuerat cautum.

k Dominij. Eius rei, quæ minabatur ruinam: & cuius nomine cauebatur, quæ in ueritate erat ſtipulatoris, ſed tamen ipſe ignorabat fortè.

l Eo nomine. i. quia uſucepit, & ſic uolebat hoc damnum. ſ. quod uſucapione eſt datum, uenire in ſtipulationem damni infecti: quod non permittitur.

m Publico. Puta uſucapione, quæ dicitur inducta de bono publico, ne dominia rerum ſint in incerto, ut infra de uſucap. l. j. & Inſtitu. de uſucap. circa princ. Item not. non committi ſtipulationem in caſum non cogitatum: ut argu. ſ. de condic. ind. l. ſi procurator. §. quod ſi indebitum. & ſ. loca. l. quæro. §. inter locatorem. & infra eod. l. damni infecti. in fi. Azo.

n Id. ſcilicet damnum.

o Conſecutus ſit. In hoc ſecundo dicto, quod ualde obſcure dicit Iuriſcon. talis cadebat fallacia. Quidam titu. & bona fide poſsidebat domos meas: nomine illarum ſtipulatus fui de damno infecto. præſcriptione completa didici domus eſſe meas. quæro a Iuriſconſul. nunquid poſsim petere ex ſtipulatione damni infecti. quidam præſumptuoſus, qui ibi ſtabat, reſpon. quod ſic, tali ratione: quia qui ſtipulabatur de damno infecto, ſtipulabatur de damno futuro. ſed tempore interpoſitæ ſtipula. iſtud damnum erat futurum: ergo poteſt ex ea ſtipulatione agere ad damnum, quod habet per præſcriptio. cui reſpon. Iuriſconſul. uerbis breuibus ridendo tamen, dicendo frater quando ipſe ſtipulabatur, non ſtipulabatur, niſi de damno futuro, quod ſibi contingeret uitio loci, uel operis.

p Aedium Vitioſarum.

q Aedium totalium, ſed de uitio ſoli ſic: ut ĵ. eod. l. inter fructuarium.

Et ſi

a Et ſi alias. quidam habent, ſed ſi alias uicinas habeat: & tunc ſubaudi caueri oportet: & quod ſubijcit, quia &c. ratio eſt non proximi, ſed ſuperioris dicti: & ſic eſt idem, ꝙ in inquilino: ut in fine huius §. alij habent, & ſi alias: tunc ſubaudi caueri non oportet. & quod ſubijcit, quia &c. eſt ratio utriuſque dicti, & erit ſecundum hoc, ſecus in inquilino.

ADDITIO.

Dic ſm Pau. de Ca. ꝙ iſta ē melior litera, & melior ſenſus ꝙ cōtrariatur ſenſui præcedēti. Nā etiam iſto caſu uendicat ſibi locū ratio: quia poteſt reficere domum fructuariam, ne ruat ſupra aliam ſuam uicinam.

b Quia reficiendi. Itaque cum ipſe aduerſus damnum ſibi præcauere poſſit, ab alio ſibi caueri fruſtra deſiderabit. R. & ſic not. in ſubſidium hanc cautionem interponi: ut & ī. proxi. §. & §. emptor. ibi. quia actionē nō habet ex empto. &c. & l. ſi ædibus. & dixi ī. eodem. l. qui bona. §. de illo. argu. ī. tit. j. in prouinciali. §. plane. Item quod de refectione dicit, ad modicas expenſas quidam referunt, quas facere debet ſuo ſumptu: ſecus in magnis: ut argu. infra, eo. l. inter. & dixi ſupra eod. l. hoc amplius. §. fina. Alij dicunt & magnas ad fructuariū ꝑtinere: ut ī. e. l. inter. in fi. ſed repetit actione nego geſt. ut C. de uſufruc. l. eū. alias ſi nō faciat ſ. expēſas, quæ ad eum pertinent, repellatur ab uſufr. quaſi non bene utatur: ut ī. de uſu fruc. l. cum fructuarius. & l. ſeq. & ſic ſemper ceſſat hæc cautio.

† Per hūc tex. limitabis l. ī cauſa. ij. ī. de mino. dū dicit, ꝙ ordinarium auxilium facit extraordinariū ceſſare: ꝙ eſt uerum niſi pleni' eſſet ꝑ extraordinariū conſultum ſecundum Barto. hic. de quo uide quod notaui in apoſtil. ad gl. in l. qui bona fide. §. ſi qs eius. in apoſtil. ī uer. tollit extraordinarium. ī. e. Sed ad quas expēſas teneſ: tu concluſde poſt Bart. in l. hactenus. verſi. modica. iuncta gloſſ. in uerbo, attinet. ī. de uſufru. & Spec. in tit. de loc. §. po. ij. uerſi. ſed quæritur. ꝙ ad magnas non teneſ: ad paruas autem arbitrio iudicis, ut plenius ꝑ eūdem Bar. in l. Neſennius. co. u. . quadam expēſæ fiūt. ī. de ne. ge. & Bald. in auth. excipitur. in q. pen. C. de bon. q lib.

oportet, & ſi alias[a] uicinas habeat: quia reficiendi[b] habeat facultatem. nam qui uiri boni arbitratu uti debet, reficiendi quoque poteſtatem cōſequitur. Ergo[c] nec proprietarius audiri debet, ſi uelit ſibi caueri à fructuario ædiū[d] nomine, quas uicinas fructuari[e] habeat: [c] qa habet cū fructuario [f] actionē, † ut uiri boni arbitratu his fruatur.

Locator tenetur cauere īquilino de uitio aliarum ſuarum edium. hoc dicit Pau.

Sed inquilino meo, ſi uicinas[g] ędes habeat, cauere debebo damni infecti propter eas ædes.[h]

Proprietarius non petit ſibi caueri à ſupficiario, nec ecōuerſo: cùm habeāt actionē adinuicē ex contractu celebrato inter eos: niſi cautio damni infecti eſſet pinguior: quia in actione ex contractu non uenit, niſi leuis culpa: & non reficere caderet, in leuiſſimā culpam, quæ uenit in ſtipulatiōe dāni infecti: tūc enim bene poſſet peti. h. d. Paul.

Ei, qui in conducto ſolo ſuperficiem impoſuit, dominus ſoli, quòd uitio ſoli damnum futurū ſit, cauere nō debebit[i] nec ſoli domino ſuperficiarius:[k] quia inuicē[l] ex conducto & locato actiones habēt: i quas tū actiones[m] ultra culpā[n] nihil uenit. plus aūt[o] in ſtipulatione uenit dāni infecti, quod[p] quidem uitiū eius eſſe dicitur.

Stipulatio de damno infecto ſimpliciter interpoſita nō refertur ad aliam domum, uel aliā domus partem poſt ſtipulationem quæſitam: ſed ad alias res poſtea in domum inductas bene porrigitur. Bart.

Si is, qui unas[q] ædes habebat, ſtipulatus fuerit, deinde uicinas comparauerit: an earū quoq; nomine, quas poſt interpoſitam ſtipulationē cōparaſſet, promiſſorē obligaret, quæſitum eſt. Iulianus ſcribit, uidēdū, ne earum duntaxat nomine cautū habeat, de quibus

c Ergo. A ſimili: cum ſibi ſimiliter ſuo iure proſpicere poſſit. R.

d Aedium. id eſt ſoli: licet pro opere fierent infra eodem. l. inter. Accur.

e Fructuarius habeat. ſcilicet ſuas proprijs: idem in illis quarum uſumfructum habet.

f Cum fructuario, quia eum ſuo iure cogere poteſt: ut reficiat ſi uſufruc. amittere nolit, ſed hæc ratio fallit in caſu ī. eod. l. inter fructuarium.

g Si vicinas. Sed pro conductis à me ædibus ruinam minantibus cauere nō compellor. R. ut ſ. eo. l. qui bona. §. de illo.

h Aedes. ſcilicet ipſius inquilini proprias, quibus conductæ ædes minantur ruinam.

i Non debebit. Quod ſtatim corrigitur, ſecundum R. per literam ſequen. plus autem &c. tu dic aliter, ut ibi not.

k Superficiarius. De uitio ſuperficiei.

l Inuicem. vt ſup. proximo §.

m Actiones. ſcilicet locati. & ſimiles.

n Vltra culpam. latam & leuem: ut ī de reg. iu. l. cōtractus. caſum non, niſi culpa præcederet: vt ſ. commo. l. ſi ut certo. §. ſed interdum.

o Plus autem. Imo. non plus: quia cum uerum ſit culpā uenire ad act. loca. ergo & vitium veniet propter præcedentē culpā, ſcilicet quia non reſtituit, uel non reficit proprietatius ſolum, vel ſuperficiatius opus, vt non poſſit tueri. hoc enim eſt generale: ut vbicunque de caſu non tenetur quis: præcedente ibidem culpa teneatur: vt ſupra commo. l. ſi vt certo. §. ſed interdum. quod ergo hic dicit plus venire in ſtipulatio. intellige non inſpecta culpa præcedente. vel dic ſecundo cauſa diſputandi dictum: & ita dices non caueri: vt in princip. §. dicitur. quia culpa aliter coerceri poteſt: vt infra eodem. l. fluminum. §. præterea ſi iurni. vel tertio ſi nulla culpa poſſit obijci ei, præſtabitur cautio, & ita quod in fine legitur, determinabit principium. Azo

p Quod. ſubaudi id. Accur.

Si is, qui. CASVS. Habebas domū iuxta meā: mea minabatur ruinam: caui tibi de damno infecto, poſtea alias domos iuxta ruinoſam emiſti. nunquid ſi datur damnum in illis alijs tuis ædibus, teneor tibi ex ſtipulatione prædicta, quæritur? & dicit Iul. quod uidetur quod non teneat. & adducit ſimile: ſi duobus habentibus domum communem caui de damno infecto, teneor cuique pro parte quam habet: & ſi vnus eorum emit partem alterius, uel vni adiudicetur tota: non propter hoc magis ſum obligatus. Secundo loquitur Pomponius, & approbat ſenten. iam Iul. Tertio dicit: cum tu haberes domum iuxta meam: & mea eſſet ruinoſa caui tibi de damno infecto, & tunc temporis paucas res habebas in domo. tandem poſtea cœpiſti habere plures res: vt quia emiſti equū forte, uel libros: & poſtea cecidit domus mea ſupra tuam, & ſic damnum eſt tibi datum in his rebus: an teneat ex ſtipulatione pro damno dato in his rebus poſt cautionem acquiſitis quæritur? Dicitur quod ſic: licet tunc temporis quando ſtipulatus fuiſti hæ res non eſſent in domo. hoc dicit vſque ad §. emptor. Franciſcus Accur.

q Si is, qui unas, alias vicinas, non eas, quarum nomine ſtipulatus fuerat. M.

d Actum.

a Actum fuerit. Quod magis eſt, M. Ioan. & R. ut patet infra ibi, Pomponius relata &c.
b Ex his. ſcilicet ſocijs.
c Adiudicata. ſcilicet domus. Accur.
d Augeri. Nota hic, quod præſens ſtipul. non trahitur ad futura. & ſic eſt arg. quod ſi promiſi tibi fructus iſti° arboris, & ẽ inciſa, uel ui uentorum deiecta: uel ſi ruſticus ꝓmiſit mihi aquam frigidã in æſtate in manſione, quã habebat dare per aliquot dies, & ſi arbor renaſcatur: quod ego non teneor ad fructus nouellæ arboris: uel ſi domus comburatur, quod ego non teneor, ſi poſtea ædificetur: ut ſ. de negot. geſt. l. nã & Seruius. §. ſi. uino. & de contrahen. emp. l. in lege. Item ſi procurator ꝓmittat de domino defendendo, quod teneatur ipſum defendere tantum in quæſtionibus præſentibus, non quę poſtea emerſerint: ut ſ. de procurato. l. non ſolum.
e promiſsionis. ſi. ſi factæ. tranſit tamen ad eum ſtip. ſocij: ut ĩ. eo. l. ſiluminum. §. addijcit. & ſ. famil. erciſc. l. in iudicio. & dixi ſ. eo. l. ſi qs miſſum. §. penul. & §. fina. uel forte ſocius ideõq; uẽditor tenebitur cedere actionẽ ſuã ſocio emptori. Sed hoc uidetur falſum: quia eam non habet: cum damnum poſt traditionem contingens in uenditoris ſtipulatione nõ cõtineatur. ut ĩ. proxi. §. in fine. Quid ergo ſi poſt uenditionem ante traditionem damnum accidit? Reſpond. hoc caſu cedet: uel quod conſequitur dabit, cum omne commodum debeat ex tunc eſſe emptoris: ut ĩ. quod ui aut clam. l. is qui in publico. in prin. §. ſi poſtea. Itẽ not. hic argu. ad quæſtionem, qua quæritur de arbore diruta, quæ poſtea pullulauit. Item ad aliam, qua quæritur: ſi aliquis concedat fundum alicui ut ædificet domum in quam recipiat eum cum quinq; hominibus, & poſtea aliam fecit ſi debeat eum recipere cũ pluribus perſonis. & eſt hic argu. quod non & pro hoc. ſ. de contrahen. empt. l. Rutilia & l. in lege. & C. de ſerui. l. non modus. & ſup. de nego. geſt. l. nam & Seruius. §. ſi uino.
f Pomponius. Sol. primæ quæſtionis.
g Si autem res Mobiles, uel ſe mouentes. Azo.
h Aliquas. Quidam Iudaice intelligunt lucrã iſtã. dicentes, quod Pomponius probat ſententiam Iul. ſed Paulus non, quare iſte §. corrigit ſuperiorem. Tu alıter dicas quia ſi ſecus poteſt duci ſine correctione, ducatur, argu. C. de appella. l. præcipimus. & in authen. de adminiſtra. §. fin. col. vij. ſcilicet quod hic §. loquatur in rebus mobilibus, alia in immobilibus. Vel dic, quod ſi non eſt mihi ſpes habendi eam: habet locum ſuperior §. ſi autem eſt mihi ſpes: habet locum iſte §. ut quia fui ſtipulatus domum uicini, ſi Imperator uenerit in Italiam, & poſt ſtipulationem interpoſitam extiterit conditio iam domo paſſa ruinam, argumen. ſupra famil. erciſcũ. l. alienationem. cũ l. penultima. & C. cõmu. de leg. l. finali.
i Ex ſtipulatu. Ve, argumen. ſupra de pigno. l. cum tabernam. §. primo. argu. contra. ſupra. de leg. ij. l. Titia. §. Caius. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis inter mobiles & immobiles? ſed certe hic ueniunt in ipſo corpore rei, pro qua eſt cautum: ibi exẽpla ſunt.

Sipulatio piens ad futura nõ trahitur.

In P. Fl. non eſt, ẽt putamus.

• In aliquibus codicib. Põponius relatam Iuliani ſententiam.

Contra hanc gloſ. eſt d. Dy. in l. iij §. ſi. & Bart. ſup. ŕc tute. & Bar. ĩ l. olim. de procu. Car. I cle. j. q6. v. de procu. Alexã. in l. more. ſup. de iuriſd. om. iudic. & deciſi. Rotæ, deciſi. 447. incip. fuit dubitatũ. in no. Sed potes ſaluare gloſ. ut intelligantur di cta in contrariũ procedere, q̃n uerba nõ repugnãt: uel quando ſunt connexa futura pręſentibus: ut pec Dy nũ ubi. ſup.

† In P. Fl. non eſt, eius.

inter eum & promiſſoré initio actum fuerit. a cui cõſequens uideri poſſe b etiam putamus, ut & cum ædium communium nomine duo ſocij ſtipulentur; de eo duntaxat damno caueri uideatur, quod in parte ædium cuiq; ſocio datum fuerit. Siue ergo redemerit alteram partem quis ex his, b ſiue adiudicata c fuerit: non augeri d promiſsionis e obligationẽ: Põponius f relata Iuliani ſcriptura, g dicit non ſe improbare. Si autem res g aliquas h poſt ſtipulationem interpoſitã in domo habere cœperit ſtipulator, quæ ex ruina uicinarum ædiũ perierint, agere ex ſtipulatu i poteſt: licèt tunc cum ſtipularetur, hæres † eius nõ fuerint.

Stipulatio emptoris ſimpliciter interpoſita porrigitur ad dãnũ tantum poſt traditionem contingens, non ad id, q̃d ante contigerat: niſi ſibi contra uenditorem nõ daretur regreſſus: ſed ſtipulatio uẽditoris ad omne tẽpus porrigitur. quòd ſi utterque ſtipuletur: ſtipulatio uẽditoris tẽpe traditionis finitur ſtipulatio uerò emptoris abinde in antea habeat effectum. Bar.

Emptor k ædij ſi ante traditionem ſtipulatus l ſit: cautum habebit de eo damno, quod poſt traditionẽ factũ erit. Venditorem aũt ædium prius, quã poſſeſsionẽ tradat, ſtipulari oportet: quia huius quoq; rei m culpã præſtat. Sed q̃d fiet, ſi uẽditor ſine culpa ſtipulari nõ potuerit, & ob hoc emptor n ſtipulatus fuerit: o nõne dãnũ patiť? p an hoc dãnũ in alienare q ceciderit, reuoluitur autem ad emptorem, r quie

k Emptor. Vendidiſti mihi domũ, & eius nomine promiſiſti mihi de damno infecto, poſt uenditionem, ſi domus ruinoſa ceciderit, potero experiri de damno, quod mihi datũ eſt poſt traditionem. ſi uero non tradidiſti, & modo domo uendita mihi damnum datum ſit: non prodeſt mihi mea ſtipulatio. Sed ſi tu uere fuiſti in negligentia: quia culpam mihi debes: teneberis ex empto: ſi uerò in negligentia non fuiſti, quia abfuiſti cauſa republi. & ideo ſtipula. non paruiſti: id dãnũ reuoluitur ad me emptorẽ: ceſſat n. ex empto actio in hoc caſu. Sed pone, quod tu uẽditor ſtipulatus es, & damnum poſt traditionem datũ: uis poſtea agere aduerſus uicinum de damno infecto, dicit uicinus, frater, uideamus de ſubtilitatibus iuris: ſtipulatio iſta non competit niſi ad intereſſe: ſed modo tua nõ intereſt: quia tradidiſti, & ſic deſijſti eſſe dominus: ergo tibi nõ committitur, ſed mihi emptori: facta tamen ceſſione. Sed Ariſto cõtra, qui dicebat, quod in illa ſtipula. non continebatur damnum poſt datum, quia iam uenditor & emptor eſſent ſtipulati, & committeretur duobus ſtipulatio.

Caſum ponit.

l Stipulatus. de damno infecto à domino domus ruinoſæ.
m Rei. ſcilicet omiſſæ ſtipula. ut ſupra de actio. emp. l. uenditor. & ſi ſtipulatus eſt uenditor, hanc cedet: ut ſupra de contrahenda emptione. l. quod ſępe. §. ſi res.
n Ob hoc emptor. ſcilicet quia uenditor non potuit ſtipulari. Accurſius.
o Stipulatus fuerit. De damno infecto, uel ſimpliciter, uel expreſſe pro utroque tempore.
p Patitur. emptor, quia non habet cautionem, niſi de damno; quod poſt traditionem illatum eſt: ut ſupra proxi. dixi.
q In alienate. id eſt, quæ erat uenditori. l. cum damnum [illegible].
r Reuoluitur autẽ ad emptorẽ & ſic emptor ſentiet damnum.

damnum datum ante traditionem nulla interueniente culpa uenditoris: cum ex ſua ſtipulatione agere non poſſit: nec contra uenditorem aget eius ceſſante culpa. Irnerius.

a Non habet. Contra uenditorem, qui in culpa nõ eſt.

b Sed nihil. Non refert ſe ad proximum dictum ſoluendum. ſ. quando uenditor non fuit in culpa, ſed ad primum: ut patet per illa uerba infra, & quod alia actione &c. & ſic in dubio dimittit. Quid ergo dices in hoc caſu, quando non fuit in culpa? Reſpon. dicunt quidam ut Azo, aliquem non cogi promittere: ſed ſi ſponte promittit aliquis. ſ. dominus domus ruinoſæ, pro utroq; tempore bene tenetur: ut ſ. eo. l. 1. cum emptor. in princip. & l. damni. ij. §. cũ parietem. in ſi. §. ſed ſecundum H. dici poteſt etiam cogi promittere emptori eo caſu, cum uenditor non eſt in culpa pro utroque tempore: quia forte res eſt in precario apud emptorem, per d. l. cũ emptor, & pro hoc quia mercenarijs cauetur, & cuilibet cuius intereſt. ut ſ. eo. l. qui bona. § qui damni. & §. & non in iuretur. & §. qui totũ. & §. de illo.

actionem ex empto non habet:[a] Sed nihil[b] in hac cauſa proficit ſtipulatio,[c] niſi in id,[d] quod poſt traditionem accidit: quia dum uenditoris cuſtodia eſt, is ſtipulari[e] debet, omnemq; diligentiam emptori præſtare: & quod alia actione[f] queri poteſt, id in ſtipulatione damni[g] infecti omnino non deducitur.[h] Sed ſi uenditor[i] interpoſuerit ſtipulationem: etiam id damnum continebit,[k] quod poſt traditionem emptori contigerit. quod eſſe iniquiſſimum Ariſto ait: quoniam ſi emptor,[l] quoque damni infecti ſtipulatus eſſet, duobus promiſſor eiuſdem nomine obligaretur: niſi id fortè[m] contra ſe habeat: quia in hoc fit ſtipulatio, quanti ea res erit, ut poſſit videri; nihil intereſſe iam uenditoris,[n] ſtipulatione

Eſt uer. ſ dicto §. ni dãni.

Itẽ pro hoc facit ſuperior litera, reſoluitur aũt, & dicas, quod ibi incipiat reſponſio dictæ quæſtionis. illud autẽ cõſtat, quod ſimpliciter, emptor ſtipulando de dãno poſt traditionem, illam tantum uidetur ſtipulari: ut in princi. huius §. & ſ. e. l. damni. ij. §. cum parietem.

c Stipulatio. Emptoris.

d In id. ſcilicet damnum.

e Is ſtipulari. Aliàs is, ſcilicet uenditor. M. aliàs, idem ſtipu. ſcilicet damnum, id eſt damni æſtimationem debet uenditor ſtipulari.

In hac gl. cũ in multis alijs locis uaria eſt, atq; incõſtãs Dyn. addit emptorẽ. nempe expreſſum ſtipulatũ de dãno cõtingẽte ante traditionẽ tm̃, & ad id ſolũ extendi ſtipulationẽ

f Alia actione. ex empto. M. ſi uẽditor negligens fuit in ſtipulando.

g Damni. Ab emptore interpoſita.

h Non deducitur. Si ergo non habet aliud auxilium, deluditur, & ita non rñ. huic quæſtioni propoſitæ ſecundum Azo. ſed dic ut modo notaui.

i Venditor. ſcilicet tantum.

k Continebit. Ceſſione facta.

l Quoniam ſi emptor. Si ergo non ſit ſtipulatus emptor etiam ſecundum Ariſt. non eſt iniquum. & tranſit ſtipulatio ad emptorem ut dixi ſ. eo. l. ſi quis miſſum. §. ti. ſed ſecundum P. qui fecit hanc l. in nullo caſu eſt iniquum: ut ſubijcit, niſi forte &c. emptor tamen nõ uetatur experiri ex ſtipulatione uenditori. Azo. Item not. quod hæc iniquitas toleratur. ſ. de duo. re. per totum titulum.

m Niſi id forte, ſcilicet quod dictum eſt damnũ poſt traditionem eueniens in uenditoris ſtipu. uenire: ut ſ. proxi. §. ſed ſi uenditor. &c.

n Venditoris. ſ. poſt traditionem. R. cum ergo uenditor & emptor ſtipulatus eſt, tenebitur uenditor emptori actione ex empto, in qua ueniet ut cedat actionem ex ſtipulatu: ut ſupra de contrahen. emp. l. quod ſæpe. §. ſi res. ſed nõ ueniet in ea. niſi damnum prioris temporis. ſed ſi tantum uenditor eſſet ſtipulatus, utriuſq; temporis damnũ ueniret. Itẽ no. hic ſecũdum R. poſt domus uenditionẽ ante traditionẽ aut alter. i. emptor, uel uenditor, aut uterque, aut neuter a poſſeſſore domus ruinoſæ ſtipulationẽ damni infecti extorquet. ubi uẽditor tãtũ ſtipulatus eſt, rẽ ẽptori tradet: actionem quoq; natã ex ſtipulatione damni infecti cedet: ut ſ. de contrahen. emp. l. quod ſæpe, §. j. & §. ſi res. per quam actionẽ emptor dãnũ ante traditionẽ rei poſteaq; contingens conſequitur: ut ibi, ſed ſi uenditor &c. ubi uero emptor tantum ſtipulatus eſt de eo ſolo damno, quod poſt traditionem contigerit, cautum habebitur in prin. §. ſiue de eo tantũ, ſiue ſimpliciter ſit ſtipulatus. ſecus ſi expreſſe pro utroq; ut modo plenè dixi ibi, ſed nihil &c. Si uero vterq; ſtipulationẽ interpoſuit: ſtipulatio uẽditoris ad præcedens tps, emptoris ad ſequẽs tempus poſt traditionem porrigitur ut ibi, quod eſſet iniquiſſimum &c. ſed uenditor cedet emptori proprimo tempore, ut modo dixi per l. ſ. de contrahen. emp. l. quod ſæpe. §. ſi res. Si uero neuter ſtipulatur, emptor in damno uerſatur, niſi uenditor ſtipulari potuit, & nõ fecit. Nam huius culpæ nomine conuenitur ut ibi, uẽditorẽ aũt &c. & ſ. de ac. emp. l. uenditor. & facit. ſ. ti. j. l. poſt uenditionem. item no. ex hoc §. in ſubſidiũ hãc cautionẽ interponi ut & ſ. ea. l. §. j. plene dixi. Sabini.

dãni infecti interpoſita.

Quando finis habet neceſſariam conſequentiam ad principium, inſpicimus principium. Barto.

Sabini ſententia vera eſt, exiſtimantis, ut ſi dũ ædificatur intra diem ſtipulatione cõprehenſum, ſupra parietem meũ domus[o] deciderit, eumq; vitiauerit: licet poſt diem ſtipulationis paries decidat, poſſim agere: quia damnum iam tunc acceperim,[p] cùm paries vitioſus factus ſit. nec quicquam obſtare, quò minus etiam antequã decidat, agi poſſit.[q] & ſi ita cõcuſſus ſit paries, ut nulla ratione[r] refici poſſit, ideoque deponendus ſit, non minoris litem æſtimandam, quàm ſi deciſſet.

Contumacia cõmiſſa in una re, non extenditur ad aliã rem. h. d. Paul. de Ca ſt.

Idẽq; ſiet ſi de utroque ſit ſtipulatus. ſ. an̄ & poſt cõtingẽte. Nam tunc ad utrũq; extẽdi, tradit in l. dãni. §. cũ parietẽ. ſ. e. Aut ſimpliciter ſtipulatũ tẽporis nulla facta cõmemoratiõe, ac tũ uenire dãnum poſt traditionẽ cõtingẽs: ut hic ĩ gl. atq; vt cõ cilies gl. quod eſt ſ. in l. cum emptor. quod hẽt vtrunq; dãnũ cõtingens, ſiue ante ſiue poſt traditionẽ venire: dic nõſtrã. hanc gl. ſibi tunc locum vẽdicare cũ de damno cõtingẽte ante traditionẽ alia via emptori conſultum ẽ: vt q̃a vẽditor ĩ culpa fuit, ac negligẽs ĩ petẽda ſtipulatione. At legis, cũ ẽptor. glo. procedit, quãdo I culpa vẽditor non fuerat, ſic que de dãno contingente ante traditionẽ emptori cõſultum nõ fuerat: quod notabis ad multa iura. P. F. recipi.

CASVS. Cũ ædificares domũ, caviſti mihi de dãno ſi quod cõtingeret intra annum. tandẽ intra annũ cecidit domus ſ. parietẽ domus meæ: ita quod totus eſt fracaſſatus, & uitioſus factus. Dicitur, quod ſi paries iſte meus cadat ante annum ſiue poſt annũ teneris ad omne meũ dãnũ, imo quod plus eſt, & anteq̃ paries meus cadat, poſſũ agere ex ſtipulatione iſta ad damnũ meũ. Dãnum aũt aliquod æſtimabitur, p inde ac paries iſte cecidiſſet. quod eſt ſi iſte paries ita ſit cõquaſſatus ut nulla rõe refici poſſit, certe tñc nõ minoris ẽ lis æſtimãda, q̃ ſi cecidiſſet. Ac.

o Domus. Ruinoſa: de qua cautum fuerat tunc.

p Acceperim. Vt ar. ſ. ad l. Aquil. l. huic ſcripturæ. §. j. & l. ait lex. & l. ita uulneratus. in prin. & ſ. de uer. ob. l. cũ ſtipulatus. & l. hoc iure. Sed ar. cõt. In e. ti. l. in illa.

q Poſſit. Vt ſ. tit. proxi.

Si vicinas ædes habeamus, & inuicem deſideremus damni infecti caueri: nihil obſtabit, quò minus & ego in tuarum ædium poſſeſsionem mittar, tu in mearum. [a]

Actio in factum, quæ oritur ex prohibitione, datur etiam cõtra pupillũ ſi ipſe prohibuit immiſſum: & erat doli capax. Itẽ ex facto procuratoris habentis ſpeciale mandatum datur contra dominum. Item datur non ſolũ ſi prohibuit miſſum ex primo decreto uenire in poſſeſſionem: ſed etiam ſi miſſum ex ſecundo, licet illi ſuccurratur ẽt alio remedio, ſcilicet per publicianam, uel per interdictum unde vi: iſta tamen remedia cũ ſint omnia rei perſecutoria, ſi actum fuit uno, & obtentum: non poteſt agi ex altero. h. d. Pan. de Caſt.

Si pupillus prohibuit iri in poſſeſsionem damni infecti † nomine: placet in eum non iniuſtè competere hanc in factum [b] actionem. Si mandato meo alius prohibuerit: in me [c] hæc actio competit. Non ſolùm autem eum punit [d] prætor, qui in poſſeſſione eſſe, [e] ſed et eum, qui poſsidere [f] paſſus nõ fuerit, cum alioquin [g] ſi is, qui iuſſu prætoris cœperat poſsidere, [h] & poſſidendo dominium capere, [i] aut nõ admiſſus, aut electus inde fuerit: vtile [k] interdictum, Vnde ui, uel Publicianam [l] actionem habere † poſsit. Sed ſi in factum actione [m] egerit, his actionibus experiri non poteſt: cum prætor id agat, ne damnum faciat actor, nõ vt in lucro verſetur. [n]

Ex ſtipulatione prætoria interpoſita per procuratorem procuratorio nomine, acquiritur domino vtilis actio ſine ceſsione. Pan. de Caſt.

Si procurator meus damni infecti ſtipulatus ſit: cauſa cognita mihi ex ea ſtipulatione actio cõpetit. [o]

Si uicinas. CASVS Ego habeo domum ruinoſam iuxta tuas ædes, & tu domum ruinoſam habes iuxta meas. Dicitur quòd ego tibi, & tu mihi cauere debes. alioqui & ego in tuam, & tu in meam intrabis poſſeſſionem. Franc. Accur.

a Tu in mearum. Nam hæc eſt pœna non cauentis: vt]. ne uis fiat ei. l. fin.] prin. Sed cõtra huic §. ſ. eod. l. qui bona. §. ſi quis quia. Solut. ut ibi. Item op. ſi exactus a te. vt caueam incontinenti. exigo a te: ſi tu non mihi, nec ego tibi: ut agrum. C. de pact. l. cũ proponas. & C. de ſent. & interloc. om. iudi. authen. & conſequenter. Reſp. ſatis dicetis mihi ſatis facere uel ſatiſdare paticito me uenire in poſſeſſionem: ut ſ. de procur. l. ſed & hę. §. fi. & l. ſeq. & facit ſ. eadem. l. §. ei cuius.

Si pupillus. CASVS Cum pupillus doli capax nõ caueret de damno infecto: iudex iuſſit me intrare, poſſeſſ. cum intrare uellem, pupillus prohibuit. certè tenetur mihi actio. in factum ad intereſſe meum. Si mandato. Cum non cauerem tibi de damno infecto, iudex iuſſit te intrare poſſeſſ. & cum intrare uelles, mandato meo quidam te prohibuit. Dicitur, quòd ego teneor acti. in factum ad intereſſe tuum.

Non ſolum. Cum haberem domum ruinoſam, nolui cauere tibi de damno infecto, & ſic iudex iuſsit te intrare poſſeſſio. cum intrare uelles, prohibui: teneor act. in factũ. Secundo dicit, cum uelles intrare in poſſeſſ. ex ſecundo decreto, prohibui: teneor. Tertio dicit, cum tu miſſus eſſes ex ſecundo decreto, & una die exires de poſ. & cum uelles redire: nõ admiſi te, uel te deieci de poſſeſ. teneor tibi non ſolum act. in factum prędicta, ſed etiã utili interdicto, Vnde vi, quando te deieci, & Publiciana: & ſi egeris contra me act. in factum, alijs actio. agere non poteris. Nam poſtquã conſecutus es intereſſe per act. in factum, ſufficit, & contẽtus eſſe debes. prætor enim uult ut damnum tibi emendetur, non ut lucrum habeas inde.

Si procurator. Cum tu haberes domum ruinoſam iuxta meam: procurator meus fuit a te ſtipulatus de dam. infe. dicitur, quòd ex ſtip. procu. acquiritur mihi actio. Fran. Accur.

b In factum. De qua habes ſ. eo. l. ſi finita. §. penul. & §. & l. ſequ. uſque ad §. fin. & intellige de pupillo doli capace, non alio, &]. de reg. iur. l. pupillũ, & infra ne uis fiat ei l. j. §. hoc edicto. ut ſupra de rei uẽdicatio. l. quod infans.

c In me. & illum ſimiliter. vt ſ. quod quiſq; iur. l. iij. §. j. &]. de ui & ui arma. l. j. §. deieciſſe. & §. quoties. & C. de accu. l. non ideo. & ſ. e. ſi quis miſſum ij. reſp. ubi de hoc plenè dixi.

d Eum punit. actione in factum.

e In poſſeſſione eſſe. ex primo ſcilicet decreto. aliàs eſt in textu, eſt: & tunc ſupponit p domino rei, qui non admiſit iuſſũ mitti ex primo decreto. aliàs eſſe, & eſt melior: & tunc ſupponit pro iuſſu mitti. & accipe paſſus non fuerit: ſemper die ex primo decreto. Acc.

f Poſſidere. Ex ſecundo decreto.

g Cum alioquin. Bene dico æquum eſſe dari in factum: quia & aliæ quandoque dantur: & hoc ſubijcit.

h Poſsidere. Ex ſecundo decreto: & ſic non admiſſus. cum receſsiſſet & rediret, uel expulſus habet unde ui ut ſubijcit: ut infra de ui & ui ar. l. j. §. deijcitur. & §. interdictũ. ſi miſſus ex primo decreto non poſſidet, & ſic non habet unde ui: ut]. de acquir. poſſ. l. iij. §. fi. & facit ſ. eodẽ. l. prætoris. in principio.

i Capere. aliàs acquirere.

k Vtile. i. efficax eſt. n. ciuiliter & naturaliter miſſus ex ſecundo decreto poſſideat, debet habere directũ: vt]. de ui. & ui arma. l. j. § deijcitur.

l Publicianam. Cum non erat dominus prior poſſeſſor: vt ſupra de publici. item ſi ſeruum. & eſt hic loco iuſſus iudicis: ſiue ſecundum decretum: vt ſ. de publi. l. ſed & ſi res. j. reſpon. &]. de aquiren. poſſeſ. l. iuſte.

m Actione. ſcilicet primo dicta. & facit in hoc]. de rei ind. l. ſi quis dolo. §. j. Accur.

n Verſetur. Quod eſſet ſi alijs actionibus ageret.

o Actio competit. Cõtra infra, de uerbo. obli. l. ſtipulatio iſta §. alteri. ubi dicitur non poſſe alium alij ſtipulari. Reſpond. hic non alteri, ſed ſibi ſtipulatus eſt, ex quo utilis datur domino act. ſecundum M. ſed tunc obſtat. quod per liberam perſonam non poteſt obligatio quæri: ut C. per quas perſonas no. acquir. l. j. & infra de uerborum obligat. l. ſi ita ſtipulatur. §. Chryſogonus. Sed reſpon. Illud regulare: & hoc ſpeciale in prætoris ſtipula. ut hic, & infra, de præto. ſtipu. l. in omnibus. & plenè dixi Inſtitu. de. inutil. ſtipulatio. §. ei & C. ad exhibend. l. ſi res. Vel dic ſecundum R. datur mihi actio ex ſtipulatione procuratoris, ſi procurator in iudicio uel etiam extra, me tamen præſente, ſtipuletur: vt ſupra, ſi quis cau. l. penultima, & de procura. l. in cauſæ. §. ſi. &]. de uerbo. obliga ſi procuratori.

† In P. F. nõ eſt, non tunc.

* Aliàs eſſet.

† Infero ex hoc tex. quod iuſſus iudicis in ſecũdo decreto, habet locum tituli. de quo notaui in l. ſi finita. §. poſtea. in apoſt. uer. ſubueniſ ſ. eo.

tori præſentis, uel in ſubſidium: quia ipſum procuratorem ad cedendum conuenire non poſſum, ut potero abſentem: ut ſupra de inſt it. l. j. in fin. & l. 2. & in hoc uertitur cauſæ cognitio: ſi habes hic in litera, cauſa cognita, ut quidam habent.

Eorum. Dicitur, quòd ſi dominus domus ruinoſæ ſit abſens ex neceſſaria cauſa: & ideo quia non cauit, eſt miſſus aduerſarius in poſſeſſione. certè ei reuerſo reddatur poſſeſſio, ſi caueat de damno infecto. & hoc petita prius in integrum reſtitutione. Idem intellige in fructuario, & in creditore, & ſimili, qui habeat in domo iſta ruinoſa ius.

Et proceſſu agitato contra unum, non fit præiudicium alteri abſenti, & non citato. Paulus de Caſtr.

Gaius ad edictum prætoris urbani titul. de damno infecto. XIX.

Eorum, qui bona fide abſunt, in ſtipulatione damni infecti ius non corrũpitur: ſed reuerſis ex bono & æquo cauẽdi poteſtas datur: ſiue dñi ſint, ſiue aliquod in ea re ius habeãt; qualis eſt creditor, & fructuarius, & ſuperficiarius.

Hoc edictũ locum habet in ædibus, & in operibus uitioſis, in quouis loco ſituata ſint. h. d.

Siue ædiũ uitio, ſiue operis, quod uel in ædibus, uel in loco urbano, aut ruſtico, priuato, publico ve fiat dãni aliquid futurum ſit: curat prætor, ut timenti damnum, caueatur.

Summatum eſt ſupra codẽ. l. damni § ei cuius.

Idem libr. xix. ad edictum prouinciale. XX.

Inter fructuarium & dominũ proprietatis ita damni infecti cautio locum hẽt, ſi fructuarius quidem de ſoli uitio caueri ſibi deſideret, dñs uerò proprietatis de operis uitio, ſi quid fructuarius ædificet. Nam de ruina ædium neuter ab altero cautionem deſiderare poteſt: fructuarius ideo, quia refectio ædium ad ipſius onus pertinet: proprietarius ideo, quia uſitata ſtipulatio, qua de re ſtiuenda fructuarius cauet, ad hunc quoq; caſum porrigitur.

Si filiusfamiliàs eſt inquilinus: ſibi & patri cauebitur pro periculo rerũ peculiarium: pro periculo ædium ſoli filio, ſi ædificium eſt, ut ad eum ſolum periculum ſpectet. Barto.

Paulus libr. viij. ad Plautium. XXI.

Siue ædium. Siue timeatur de uitio domus, ſiue operis poſiti in loco urbano, uel ruſtico, priuato uel publico: maximè cauendum eſt de damno infecto. Franc.

Eorum. Dominorum domus ruinoſæ.

Qui bona. Imò & aliud exigitur, ſcilicet quod ſit abſens ex neceſſaria cã, uel probabili: ut no. ſ. de in integrum reſtitu. l. ſi. Azo.

Nõ corrumpitur. cum effectu.

Datur. petita reſtitutione: ut ſupra eo. l. ſi finita. §. ſi fortè. & §. poſtea. & ad idem ſupra. ſi ex noxali cauſa aga. l. ſecunda. §. fina. & de noxa. l. electio. §. fina.

Siue domini ſint. ſcilicet illius rei, in qua facta erat miſſio.

Creditor. facit, ſupra. eod. l. quid de creditore. & l. hoc amplius. §. penulti. & §. ſi.

Siue ædium priuatarum: de quibus repromittitur de uitio operis, & loci: ut infra. l. fluminum. §. fin. & faciebat hic uentrem, ſcilicet iſta domus. H.

Operis. in publico, uel priuato facti: ut quia machina eſt impoſita ſuperficiei ad proijciendum.

Quod. ſcilicet opus.

Aedibus. ædibus dico, uel loco urbano, uel ruſtico poſitis: ut ĩ. de uerb. ſign. l. urbana. uel ſub. in loco urbano, l. alio, ut in turri, & ſimili ædificio. Accur.

Publico ue. hoc eſt contra ſupra l. ſi finita. §. ſi publicus. ſed expone ut ibi. Item in eo, quod hic miſcet in publico, & priuato facta opera: tamen cum diſtinctione intellige: ut altero pro ſolo, & ædificio, & altero pro opere, ſiue ædificio tantùm: ut ſupra eod. l. ſi finita. §. j. & l. fluminum. §. pen.

Caueatur. aliter, & aliter: ut ſupra eodem. l. prætor. in princ. & §. de eo opere.

Inter fructuarium. CASVS. Titius habet proprietatem, Seius uſumfructũ in quadã domo: hęc domus in qua habet uſumfructum Seius, minatur ruinã domibus alijs Seij: unde Seius petit à Titio ſibi caueri, quæritur, an audiatur? & dicitur quod ſi ſolum minatur ruinam, tunc Titius bene debet cauere. Quid econtra, ſi Titius habeat alias domos ſibi uicinas: & petat a Seio ſibi caueri? dicitur quod ſi Seius faciebat aliquod opus in hac domo, in qua habebat uſumfructum, & ratione huius operis timebat Titius ruinam: tunc Seius cauere debebit. Quid autẽ erit ſi ipſa domus minatur ruinam, & fructuarius petat ſibi caueri? Non auditur, cũ ad eum ſpectet refectio. Idem ſi Titius poſtulauit ſibi caueri a Seio nomine huius domus: nã non audit, cũ ipſe habeat aliud auxilium, ſ. ſtipula. de utendo fruendo, quam præſtitit Seius, in qua ueniet & aliud damnum, cum ad eum Seium pertineat refectio. & ſic ſi nõ facit, & pp hoc domus cecidit, tenetur ex prædicta promiſſione. Franc. Accurſius.

Locum habet. ſi uicinas habẽt ędes: ut ſ. l. damni. §. j.

Caueri ſibi. no. ita in ſuperficiario: ut ſ. eod. l. damni. §. ei qui.

Vitio ſcilicet poteſt petere ſibi caueri a fructuario.

Aedificet. not. quòd nõ pro ædificio cauet, ſed pro opere, quod de nouo facit. & eſt hic caſus quem excepi. ſ. eo. l. dãni. §. j.

Deſiderare poteſt. uidetur contradicere principio. ſed non eſt uerum, quia ædium appellatio, & opus, & ſolum, & parietem continet: ut ĩ. de uſucap. l. eũ qui. pro quo titulo uni ab altero non cauetur: cũ pro eo quod ſuum eſt, iam ſibi caueretur: ut hic: ſed ubi ſolum tantum, uel opus tantùm, quod à fructuario fit, facit uitium, caueretur: ut ſupra. Item not. ꝙ in ſubſidiũ interponitur hæc cautio: ut ſupra, l. damni. §. j. Item dictus §. eſt contra ad prin. huius legis, cum ibi dicat neutrum alteri cauere: ſed hæc lex dicit, quod ſic: ſed intellige illam ſecundum iſtam. Accur.

Ideo. ſ. non poteſt poſtulare ſibi caueri à proprietario pro domo uſufruc. quæ minatur ruinam.

Pertinet. uidetur hic, quod magna impendia ad fructuarium ſpectent: & ſic eſt contra ſupra, de uſufruc. l. uſufr. lega. §. ſi. & l. hactenus. & l. cum fructuarius. Sed dic, quod ad modica hic reſtringatur: uel aliter ut dixi ſupra eod. l. damni. §. j.

Ideo. ſ. nõ poteſt poſtulare ſibi caueri à fructuario.

Vſitata. ſe uſurum, & fruiturum arbitrio boni uiri, & finito uſufru. reſtituturum: ut ſupra, uſufruct. quemad. ca. l. j.

Caſum. ſcilicet ut reficiat.

Iſta gl. eſt ita no. ſicut alia, quę ſit in iure: & eã notabiliſſimam dicit Bal. ad hoc quod ſi procurator eſt abſens ita, ut nõ poſſit cedere actiões: ſtatim in ſub ſidiũ tranſeũt in me utiles. Bologni.

In P. F. ſi.

Angelus his tribus addit emphyteutam atque feudatariũ ut in eos quoq; fundũ uectigalem ac feudatariũ hñtes ſint interponatur decretũ: ut ſ. e. l. ſi finita. §. ſi de uectigali. iũcta gloſſ. mag. ad ſi. ra hic eũ uideto. ac potiſſimũ Ludo. Ponta. qui eũ clara declarat, ac aduerſus alios tuet.

P. Fl. ad eius ipſius onus non pertinet.

In P. Fl. nõ eſt, re.

Potes p hãc gl. colligere differẽtiã inter ędes & domũ, q nõ oẽ ędificiũ dicĩ domus, ſi ędes dicũtur oẽ ędificiũ. Ita notat Barto. ĩ l. j. §. deinde. ĩ. de cloacis. ubi uide qd ędificiũ nẽiat app. & qd domus. Idẽ tenet Flo. in l. quidã Iberus. ſupra. de ſer. urba. pręd. ubi dicit, ꝙ ẽt uenit porticus. Pau. de Caſtr. conſi. 41. Aduertẽ tñ, quod iuriſconſultus in l. ſi domus. in princi. de leg. j. promiſcue iis uer. utit.

Si filiuſfamilias. CASVS. Filiuſfamilias cõduxit domum, & in ea morabatur, cum eſſet ibi quædã domus, quæ minabatur ruinam huic domui, quam filius iſte conduxerat: petijt filius ſibi caueri: & cum ſibi nõ caueretur, petebat ſe mitti in poſ. quæritur an ſit mittendus? & uidetur quòd non, ſed pater eius: quaſi filius nõ uideatur damnum poſſe pati in rebus peculiaribus, quas ſecum habebat in domo conducta, ſed tantum pater: ſed tamen dicit, quòd pater & filius ambo mittendi ſunt in poſſeſ. cum utriuſque uideatur intereſſe. Hoc autem fallit in caſu. nam ſi filius conduxerat domum hoc pacto, ut ſuo periculo eſſet domus, tunc quia ipſe tantum eſſet obligatus act. ex locato, ipſe erit mittendus in poſſeſ. non pater. Franc.

† In P. Fl. nõ eſt an.

Si filiuſfamilias inquilinus a ſit, uideamus an damni infecti nomine in poſſeſsionem uicinarum ædium mittendus ſit. Quæritur enim b an filiuſfamilias non uideatur damnum pati, ſi res peculiares c ſint: & an pater poſsit ſtipulari; ſi quid ei damni fiat. Et placet utrunque d eorum in poſſeſsionẽ mitti: niſi ſic filius conduxerat, ut eis periculo ædes eſſent. Tunc em̃, quia ſolus tenetur ex locato, rectè dicet ipſum mittendum in poſſeſsionẽ, niſi ei caueatur.

Si proprietarius cauit, uel ſoluit aliquid, niſi fructuarius cõferat ſibi pro rata uſusfructus: poteſt illum prohibere frui: & ecõuerſo ſi fructuarius cauit & ſoluit: niſi ſibi conferatur à proprietario pro rata proprietatis: poteſt mitti in poſſeſsionem proprietatis ex primo & ſecundo decreto. Paulus.

Inquilinus. quia alienam domum cõduxit: ſuper qua & rebus in ea poſitis uicina domus ruinã minatur.

Quæritur enim. à iudice: quia iudex hoc inquirit an filius &c. & non ex uerbis edicti: ut ſupra eodem. l. qui bona. §. qui damni. Accurſius.

Peculiares. hic diſtinguendum eſt ad quod peculium res iſtæ reſpiciant. nã ſi ad caſtrẽſe, uel quaſi, ſolus filius ſtipulatur: cũ in eis ut paterfa. cẽſeat: ut ſup. ad Maced. l. 2. & j. de fur. l. ſi qs uxori. §. ſed ſi Titius uerſi. an autẽ. In aduentitio uterque poteſt: pater, quia eius. ſ. patris intereſt ratione uſusfru. filij ratione proprietatis. Itẽ in profectitio uterque: quia & filij intereſt, nõ ſolum patris. ut j. de minori. l. iij. §. ſed utrum. in fi. §. & ſic hoc intellige in aduẽtitio, uel profectitio.

Vtrunq; filium & patrẽ. quia utriuſq; intereſt, ut dixi: & ſic proſequere uſq; ad finẽ. Vnde quod ſubijcit, ut eius periculo &c. expone ſcilicet filij tantũ, uel patris tantũ. Paciſci enim poteſt filius, ne à patre ſuo petatur: & ſic forte pactum eſt, ne pater teneatur ex cõducto licet fuerit negligens in non petendo caueri. Itẽ & paciſci poteſt filius, ne à ſe petatur tantum: ut j. de pac. l. ſi tibi decem. §. fi. & l. ſequitur. & l. hæredi. in prin. Et quod ſubijcit, quia ſolus &c. ſcilicet filius uel ſolus pater, ille ſolus in poſſeſsionẽ mittetur ſi ei non caueatur: ſiue ſit filius, ſiue pater, qui teneatur ex conducto: ut hic, & j. quibus ex cau. in poſſeſ. ea. l. ſi filio. Alij ut R. aliter exponunt hoc, & dicũt utrũq; ſcilicet patrem ſiue filium locatorem. nam duos primos pro uno ponunt: & quod ſubijcit, eius periculo. ſ. filij uel patris, non locatoris: quia tunc quando non eſſet periculum locatoris, ſolus filius ſiue pater, non autem locator mittitur in poſſeſsionem ſi non caueatur: & ſecundum hoc, ſolus non excludit patrem, ſed locatorẽ. Cum primo intellectu quòd teneatur ex conducto, ſi fuit negligens in ſtipulando, facit ſupra eodem. l. damni. §. emptor. Item ad utrunq; facit ſup. ut leg. nomi. ca. l. j. § fina. & l. 2. & 3.

Si proprietarius. CASVS. Titius habet proprietatẽ in domo, quæ minatur ruinam, & Seius habet uſumfructum. hic Titius cauit de damno infecto, uicinis petentibus: & cum domus dediſſet poſtea damnum uicinis: hic Titius conuentus ex promiſsione ſua emendauit. dicitur quòd Seius qui habet uſumfructum, debet conferre Titio, & niſi conferat, non utet uſufructu ſuo. Item econtra pone, quòd hic Seius cauit uicinis de damno infecto, & aliquid præſtitit ex hac caut. dicitur quod iſte Seius debet habere uſumfructum & proprietatem, donec Titius conferat ei partem damni: & hæc ſunt uera, ſiue magnum damnum datum fuit uicinis, ſiue paruum.

Plautius. Cum domus quædam minaretur ruinam, & peterem caueri: uenit quidam, qui dicebat ſe dominum huius domus, & uolebat abſque fideiuſſore cauere. ego negabam eum dominũ, & dicebã Titiũ dominũ. unde uolebam, quòd iſte ſatiſdaret ſub hoc pacto, ſi appareat eum non eſſe dominum. Item uolebam, quod Titius, quem dicebam dominum, pure caueret abſq; fideiuſſore. quæritur, an audiar? & dicitur quod non: ſed debeo eligere unum ex his ut caueat mihi. Franc.

Idem libro x. ad Plautium. XXII.

Si proprietarius de damno infecto repromiſiſſet, c uel fortè aliquid præſtitiſſet, f aut contra fructuarius aliquid præſtiterit: iniquum eſt alterum ſine damno uti ædibus, & aut ædes habere. h & ſi obtulerit i aliquid proprietarius: non eſt fructuario permittendum uti, niſi cõtulerit. Idemq; fructuario præſtandum eſt, ut proprietarius cogatur ei cõferre. k Ergo & ſolum retinebit l fructuarius, ſi ædes ceciderint, donec præſtaretur ei damnum: ut quod haberet uicinus miſſus in poſſeſsionem, m id fructuarius habeat, qui damnum

Repromiſiſſet. propter domum, in qua habet proprietatem, quæ minatur ruinam in ædibus uicinis.

Præſtitiſſet. damno dato cõuentus ex ſtipulatione damni infecti.

Aedibus. ſcilicet fructuarij.

Habere. ſcilicet proprietarium.

Obtulerit. i. ſoluerit conuentus ex cautione.

Conferre. conferunt ergo ambo pro æſtimatione proprietatis & uſusfru. ut arg. ſup. de noxa. l. ſi ex duobus. §. fina. Accur.

Retinebit. Loco pignoris, ſed certe imo uidetur ius dñij ad eum tranſire. ut j. eo. l. quãuis. in fine, quæ eſt contra. Sol. ibi in ſecundo decreto: hic in primo dicit. Itẽ nunquid habere põt proprietarius pro derelicto? R. ſic. ſup. eo l. prætor. §. fi. & l. hoc amplius licet quidam cõtrarium arg. ſup. pro ſoc. l. cum duobus. § idem rñdit. Dic ſecundum Bar. quod ibi loquitur in obligatione perſonali ex contractu: hic in obligatione ex quaſi noxali: ut l. prætor. §. hoc edictũ. ſup. e.

ſi fratres.

Miſſus in poſſeſsionem. haberet autẽ poſ. ex primo decreto, & poſtmodum ex ſecundo decreto: & hoc nemine cauente. hic uero habeat fruc. ſcilicet nudam, ſiue plenam proprietatem ex primo, & poſtmodũ ex ſecundo decreto, ſi ipſe ſolus cauit, & proprietarius ei nõ cõfert: ut hic, & ſup. eo. l. quãuis. in fine. Accur.

Eadem

Verſus. In P. F. ſarcijt.

Eadem erunt. quaſi diceret, prædicta ſunt uera, quādo magnum fuit damnum: ſed idem ſi paruum ſit pro quo ſit conferendum. ſic Inſti. de rerum diuiſi. §. gallinarum. Sed arg. cōtra. ſup. de dolo. l. ſi oleum. §. fi. & l. ſeq. & de in integ. reſti. l. ſcio. Item facit uerſus. Nā de mille fabę modijs cum ſurripis unum, Eſt leuius dā nū: tibi non facinus minus eſto.

uicino ſarciat. Eadē erunt, etſi minimum damnum detur.

Plautius. ſ. reſpondet ea, quæ ſequuntur.

Repromitti. repete uellē, & ſimul utrumque fieri: ſed ab uno pure repromitti: ab alio pure ſatiſdari petere poſſum: ut ſ. eo. l. quamuis. Item ad id quod dicit non poſſe petere ſub exceptione ſatiſdari, eſt contra. j. eo. l. qui nias. §. j. & ſ. eo. l. prætor. circa princi. ſed ibi ab uno: hic a diuerſis.

Eligere. Facit. C. de codi. l. fin. & ſ. de tributoria. l. ꝙ in herede, §. eligere. & ſ. ut le. no. ca. l. 3.

Stipulatio uel cautio de damno infecto quę ad repromiſſionē uel ſatiſdationem debet eſſe certa, & non conditionalis. h. d.

Plautius, Si ab eo, quem dominum eſſe negarem, uellem ſub hac exceptione, ſi dominus non eſſet, ſatiſdari: ab eo uerò, quem dominum eſſe dicerem, purè repromitti: conſtitit non debere me impetrare: ſed debere me eligere, a quo uelim mihi caueri.

IN ſtipulatione. CASVS. Domus tua tota minabatur ruinam. petij ut caueres. dicitur quòd tu debes cauere inſolidum. nam ſi pro parte uis cauere tantum, non audieris, & mittar in poſ. totius perinde ac ſi nullo modo caueres. Fran.

Niſi inſolidum. quia diuiſionem hæc res non recipit. R. ut arg. j. iud. ſol. l. ex clauſula.

In poſſeſſionem. totarum ædium cum unus eſt dominus. & tota minatur ruinam, ut hic, & ſ. eo. l. ſi finita. §. ex hoc edicto. ſi autem plures ſint domini, ſit miſſio in partem non cauentis: ut ſ. communi diui. l. ſi quis putans. §. ſi damni. & de nego. geſt. l. ſi communes. & ſ. eo. l. prætoris. §. j. & j. eod. l. plures. in fi. & ſupra, ut in poſſeſ. legat. l. is cui. §. ſi ex duobus. quæ ſunt contra.

Infero ex hac gl. quod cautio damni infecti poteſt pręſtari pro parte domus. de quo in l. ſi communes. & ibi Barto. in j. no. ſi ꝙ limitabis, ſi domus eſt plurium, ſecus ſi unius: ſecūdū Bar. ibi. per iſtum tex.

CASVS. Fluminum. Vſus fluminum publicorū eſt communis, ſicut uſus uiæ publicæ: & littorum fluminis communis eſt uſus. Secūdo quęritur, an in his publicis poſſit quis ædificare? & certe authoritate principis poteſt. Itē opus in publico factū priuatus authoritate principis deſtruere poteſt, & quod dici, ꝙ poteſt ædificare in publico: eſt uerum, ſi ſine incōmodo cuiuſq; id fiat. Subſequenter dicit, ꝙ hic ædificans debet cauere de uitio operis, ſi opus minetur ruinā, non autem de uitio ſoli, & reddit rationem: ſic apparet, ꝙ quando priuatus ædificat, eſt ſatiſdandum. & hoc faciet iudex fieri. Quid autem ſi ipſe iudex iuſſit opus publicum fieri: & timent de uitio eius uicini: quid facient? & certè adeant principem, uel preſidem prouinciæ ſi in prouincia fiat opus, qui prohibebunt id opus fieri. uel ſi iam erat factum, tolli iubebunt. Vltimo reuertitur ad principium legis dicens: quod dictum eſt forè cauēdum ab ædificāte in publico de uitio operis & damnum, quod inde contingeret, eſſe præſtandum. eſt uerum ſiue contingat damnum cum ædificatur, ſiue poſt.

Adijciatur. Cum quis promittit de damno infecto, debet promittere per ſe & per hæredes ſuos ſeu ſucceſſores emendatum iri damnū. qui autem contineantur ſub hoc uocabulo ſucceſſores, ſubſequenter dicit.

Sed ut ne operis. Si timeo damnum ex uitio operis tui uel loci: debet mihi promittere de damno infecto: non autem ſatiſdare. Secundo dicit, quòd hoc eſt intelligendum de uitio operis contingente ex uetuſtate. Idem de uitio loci. Quid enim ſi habeo ſolum arenoſum uel paluſtre, quod minatur ruinam, nunquid debeo cauere? certè non, quia naturale uitium eſt.

Vlpianus lib. lxiij. ad edictum. XXIII.

IN ſtipulatione damni infecti, quæ ædium nomine interponitur, niſi inſolidum fuerit cautum, mittetur in poſſeſſionem.

De eo opere, quod fit in publico ad priuatam utilitatem, debet ſatiſdari de uitio operis: ſed de eo quod ad publicam utilitatem, non ſatiſdatur: ſed cōpetens iudex ꝓ indēnitate aditur. Bar.

Idem libr. lxxxj. ad edictum. XXIIII.

FLuminum publicorum communis eſt

Hæc ſtipulatio. Nomine domus tuæ promiſiſti mihi de damno infecto. nunquid teneris quocunque modo mihi damnū datū fuerit occaſione domus tuę? & certè ſi damnum mihi datur ex uitio operis, teneris. ſed ſi datur caſu: ut ſi terræ motu, uel ui fluminis cecidet domus tua, uel pars eius ſupra meam: non teneris. Sed pone, quod tegulæ ſiue cupi domus tuæ ceciderunt ſupra meam, & ſic dānum habeo: nunquid teneris ac ſi caſu ut per uiolētiā? & certe ſi uitio ædificij id cōtingit, teneris: ſi ui uentorū ceciderūt, nō teneris. & hoc dixit Seruius, & Labeo etiam iſtud dictum confirmat: & rationem ſubdit, quod enim &c. Item pone: quòd ex multitudine aquæ ſuperuenientis domus tua cecidit ſupra meam: & ſic mea oppreſſa incontinenti cecidit. nunquid teneris ex ſtipula. damni infecti, ut fuit de facto nam quædam aqua, quę appellatur Aueſca, ita una die creuit, quod multæ domus ceciderunt, & certè non: quia non uitio ſoli nec operis datum eſt mihi damnum. Sed pone, quòd aqua uitiauit fundamētum domus tuæ, ut tandem aliquo tempore elapſo intra ꝙ bene poteras iuuare domum tuā ne caderet, cecidit domus tua ſupra meam. nunquid teneris? & reſpondet quòd ſic. nam ex uitio domus tuæ paſſus ſum damnum multum. nec refert, an incontinenti cecidit, an poſtquam uitiata ſunt fundamenta. & adducit ſimile de Aquilia.

Quanquam autem. Promiſiſti de damno infecto: ſi uitio operis datur damnum: teneris. & hoc eſt uerū quādo tu uel alius nomine tuo fecerit opus. ſed ſi opus factum eſt te nolente, & te prohibere non ualente. ſic ſi uitio operis talis datur mihi damnum, non teneris.

Prætcrea. Si habebas furnum, & nomine eius promiſiſti de damno infecto, & culpa furnarij dedit mihi damnum: nō teneris. Secundo dicit: ubicunque eſt promiſſum de damno infecto, & damnum ſit datum caſu fortuito: cui nulla ope poteſt occurri, promiſſor non tenetur, & de hoc habuimus plura exempla ſup. ea. l. §. hæc ſtipulatio. Item apud Viuianum. Nomine agri, & arborū in eo exiſtentium promiſiſti mihi de damno infecto. tandem poſtea ui tēpeſtatis uel uēti arbores agri tui ceciderunt in agrum meū, & damnū mihi dederūt in uitibus meis uel ſegetibus, nūquid teneris quęrit. & dī ꝙ nō. & reddit rationem. Sed pone, quod arbores fundi tui ex uetuſtate ceciderunt in meū agrū, & dānū mihi tulerunt, tunc teneris. Idem ait. Nomine mearū ædium tibi promiſi de damno infect. poſtea ædes meæ ui tempeſtatis ceciderunt in domos tuas. & ſic domus tuæ oppreſſę ceciderunt. quæritur, an tenear tibi emendare damnum? dicitur quod non, quia nullum damnum, &c. niſi in caſu: ut ſi ædes meæ erant adeo debiles

biles, quod per nimiam tempeſtatem ceciderunt, nam tunc teneor. poſtea loquitur Labeo & reuertitur ad primum caſum huius §. nam quod dictum eſt ibi, quod ego dominus non teneor, ſi ui tempeſtatis ceciderũt, domus meæ in tuas, uerum eſt, ſi incontinenti ceciderunt. Quid enim ſi uitioſæ factæ ſunt propter tempeſtatem, & poſtea ex interuallo ceciderunt in tuas? certè tunc teneor quaſi ex uitio operis nūc ſit datum dãnum. [Item uideamus.] Nunc uult dicere, quando committatur ſtipulatio damni infecti. & certè tunc committitur, quando datur damnum uitio ædium loci, uel operis. Quid autem eris, ſi puteum foderem in domo mea, & caui tibi de damno infecto: nunc autem cum fodi, uenæ putei tui præciſæ ſunt: quæritur an teneat? & certè non teneor. Sed pone, quod in tantum fodi, ut paries tuus ſtare nõ poſſit: quia totus deſtruct' eſt. certè non teneor. Fran.

usus,[a] ſicuti uiarũ publicarũ, & littorũ.[b] In his[c] igit publicè licet cuilibet & ædificare, & deſtruere:[d] dũ tñ hoc ſine incómodo cuiuſquã fiat, ꝓpt qđ[e] operis dũtaxat noĩe cũ ſatiſdatiõe cauet: de uitio loci nihil cauet, hoc eſt operis,[f] quod quis facit. Cæterũ ſi ex loci uitio damnũ timeat: minimè dicẽdum eſt dãni infecti ſtipulationem interponi oportere. Quis enim dubitat, nemi nẽ eſſe, a quo ſtipuletur:[g] cùm nemine[h] nihil faciente locus ipſe publicus damnum inferat ſui natura? Ad ea igitur[i] opera ſtipulatio ꝑtinet,[k] quæcũq; priuatim fiãt, Quid ergo ſi publicè opus fiat? de uitio ei' qd faciemus? Et planè, uel princeps adeũdus eſt: uel ſi in prouincia fiet, pręſes prouinciæ.[l] Sed quod dictum eſt de operis uitio,[n] ſic accipiẽdũ eſt, etiam ſi proponas[o] non tantùm tꝑe, quo opus fit, ſed etiã ſi poſtea contingat.[p] Quid enim ſi iõ, quia malè ædificatum erat corruit?[q]

In hac ſtipulatione dicitur fieri mentio de hæredibus uniuerſalibus ſucceſſoribus & etiã ſingularibus ex utraq; parte, & debet caueri de uitio operis, & de uitio loci. Paul.

[r] Adijcitur in hac ſtipulatione,[s] & hæredum nomen, uel ſucceſſorum, eorumq;, ad quos ea res ꝑtinet. Succeſſores autẽ non ſolũ qui in uniuerſa bona ſuccedunt, ſed & ij, qui in rei tñ dominium ſucceſſerint, his uerbis continentur. Sed ut ne[t] quid operis, loci, ædiũve uitio damnũ factum ſit, ſtipulatio interponitur de eo ſine ſatiſdatione: quæ non ſolum ad totas ędes, ſed etiam ad partem ædium pertinet,

Stipulatio dãni infecti ſimpliciter interpoſita non porrigitur ad damnum, quod uitio naturali contingit, uel caſu: aduerſus quem non potuit prouideri: ſecus ſi potuit prouideri. Item non porrigitur ad damnum culpa tali commiſſum, quod uenit in actione legis Aquil. Barto.

a Uſus. non proprietas, niſi littorũ maris. nam flumina ſunt publica: ut Inſtitu. de rer. diuiſ. §. flumina. rerũ enim quædam ſunt communes: quędam publicæ: ut Inſtitu. de rerum diuiſio. §. primo. & ſup. de rerum diui. l. ſecunda, tertia, quarta, & 5. ubi plene dixi. Accur.

b Littorum. ſemper repete communis eſt uſus. & dic littorum communis: nam de littore maris nõ eſt dubium: quia etiam proprietas eſt cõmunis.

c In his. ſ. publicis prædictis: & quod dicit publicè, expone, id eſt, publica authoritate habita a principe, uel a ſenatu: ut ĩ. ne quid in loco publ. l. ij. §. ſi quis a principe. & ĩ. de fluminibus. l. quo minus. & tunc ędificatum eſt, cuius eſt ſolum, id eſt, publicum. Ipſe tamen tantum utetur, ſi hoc actum fuerit in concedendo, licet ſecus eſſet in communibus. ut ĩ. de acqui. rer. dom. l. quod in littore. & l. ſeq. uel dic publicè: id eſt, ad publicam utilitatem. alias non licet: imo cogeretur demoliri per ſpecialia interdicta: ut ĩ. de fluminibus. & ne quid in flumine publi. & his ſimilibus.

d Deſtruere. quod nocet R.

e Propter quod. quia communis eſt uſus. non cauet de uitio ſolum & quia ſine incommodo debet facere, cauet de operis uitio: & ſic propter hæc duo de uitio operis tantum cauet: & hoc dic propter quod, id eſt propter utrunque eorum.

f Operis. hoc non ad proxi. ſed ad ſuperius refertur.

g Stipuletur. i. ſtipulari poſſit illi, qui dãnũ ueretur.

h Nemine. abundat una negatio. ſic ĩ. de acquir. poſſeſ. l. qui pignoris. & in Authen. de ijs qui ingre. ad appell. §. ſi uerò neuter. colla. 5. & infra, de uerb. obli. l. j. §. ſi quis ita. & in auth. de her. & Falc. §. inordinatũ. colla. j. & C. de ſer. fug. l. j. Sed arg. contra ĩ. de uerb. ſignifi. l. duob. — imò magis iungat Aug. li. 2. emenda. 7 cap. 2.

i Igitur. ſuppletiuè lege: uel etiam illatiuè ita: ſatiſdatio interponitur ea hoc edicto, ergo per iudicem: ergo cum iudex iuſſit opus fieri, non eſt per quem interponatur: & hoc eſt, ad ea igitur opera, quæ priuatim, non quæ publicè. Azo.

k Stipulatio pertinet. ſoli & ædificij, prout legis igitur, illatiuè: uel lege ſuppletiuè: ut dixi.

l De uitio eius. ſcilicet ſoli.

m Prouinciæ. ut ibi fieri prohibeat. uel tolli iubeat: cum etiam ſi id in his locis fiat, quod alicui noceat, de loco publico ſit interdictũ propoſitum: ut inf. ne quid in loco publi. l. j. & 2. & ſ. tit. j. l. j. §. j. & facit ſ. eo. l. ſi finita. §. ſi publicus. Sed contra in ea. l. §. ſiue autẽ. ſed illud de uitio operis accipe, quod debet ſatiſdari.

n Uitio. eſſe cauendum. R.

o Si proponas. dãnum timeri, uel dati. R.

p Contingat. quia retro datum uidetur: ut ſupra, eod. l. damni. §. Sabin. & argum. infra de lib. cau. l. fina. ſecundo reſpon.

q Corruit. poſtea in ædes uicinas. Accur.

r Adijcitur in hac ſtipulatione. quæ pro uitio operis interponitur. & facit ſupra, titu. j. non ſolum. §. fin.

s Dominium. No. ſucceſſoris appellatione etiam in rem ſucceſſor intelligitur: ut ſ. de iureiu. l. et ſi in rem. & ĩ. quorũ leg. l. j. §. illud. Sed ar. cõtra ſ. de edẽ. l. quædam. §. is aũt. & ſ. uſufr. quẽad. ca. l. oẽs. §. fi. Sed nunquid ſi hi ſucceſſores ædificauerunt, & uitio illius operis damnũ ſit illatũ, tenebũtur? Rñ. quidã qđ ſic: ut arg. ſ. tit. j. l. fi. & ſic ĩ eos ambulat actio & obligatio de uno in aliũ: ut & pro eis, ſ. de uſufr. l. adhuc. §. ſi operas. & ĩ. tit. j. l. ſi tertius. §. ſi quos. & ſ. fa. erc. l. in iudicio. Sed tu dic ſm Ot. non teneri ſucceſſorem in rem: ſed propter opus ab eo factũ tenebit, qui primo promiſit: ut ſ. de ſer. capur. l. Titius. & ſ. eo. l. damni. §. emptor. & de hoc ẽt dixi ſ. eo. l. ſi os miſſi. §. fi. — Cõcor. tea. in c. ſi pater. ĩ ti. de teſ. lib. vj. ſed ĩ dũ lio Itellagit de uniuerſali, niſi eſſet in diſpoſitione adiectũ uerbũ, quibuſcũque: ut notat Alex. plene ĩ l. quedam. §. nihil. colũ. j. ff. de edẽ.

t Sed ut ne, aliàs nec, aliàs ne, pro non. & quod dicit operis,

operis ſubandi tãtùm, & loci tantùm & ædium: quod utrumque prædictorum continet: ut ſ. eo. l. inter ſtuctuarium. & ſic loquitur quando in priuato fit: quia tunc pro his omnibus ſatiſdatur: ut j. ea. l. §. penul. & quod ſubijcit factum, ſic expone. l. remaneat apud illum, cui datum eſt. ſic ſ. de iudic. l. Iulia. Item quod dicit ſine ſatiſdatione: intellige cum in proprio ſuo priuato loco fit. nam ſi in alieno licèt priuato, ſatiſdatur: ut ſ. eod. l. prætor. & hoc ſecundum lo. & ſic amodo de priuato dicit hic & ſequen. §. ſed Azo. facit loqui de publico: & quod dicit in principio loci: exponit id eſt, uitio illato ex opere in loco. & non habet infra. ſine: quia bene debet ſatiſdatio interponi: ut ſ. ea. l. in prin.

l Violentia. ſola. R.

m Et rationem. non ſolum ſuperiorem ſententiam confirmat, ſed etiam rationem ſubdit.

n Non admittatur. ſcilicet non teneri promiſſorem de caſuali damno. R.

Vitium[a] autẽ ędium & loci[b] eſſe Labeo ait, quod accidẽs extrinſecus[c] infirmiores eas[d] facit. Deniq;[e] nemo dixit, paluſtris loci, uel arenoſi noĩe quaſi uitioſi cõmitti ſtipulationẽ: quia naturale[f] uitiũ eſt, & iõ nec ſtipulatio interponitur, nec ea interpoſita cõmittitur.[g] Hæc ſtipulatio, utrũ id ſolum dãnum cõtineat, quod iniuria[h] fit: an uerò oẽ damnũ, quod extrinſecus cõtingat? Et Labeo quidẽ ſcribit, de damno dato[i] nõ poſſe agi, ſi quid fortè terręmotu, aut ui fluminis, aliove quo caſu fortuito[k] acciderit. Seruius quoq; putat, ſi ex ædibus promiſſoris uento tegulæ deiectæ danũ uicino dederint, ita eũ teneri, ſi ædificij uitio id acciderit: nõ ſi uiolentia[l] uentorum, uel qua alia rõne, q̃ uim habeat diuinã. Labeo & rõnem[m] adijcit, quod ſi hoc nõ admittatur,[n] iniquum erit. Quod. n. tam firmum ædificium eſt, ut fluminis, aut maris, aut tempeſtatis, aut ruinæ, incẽdij, aut terræ motus uim ſuſtinere poſſit?[o] Idẽ Seruius putat, ſi controuerſia[p] aquę inſulã[q] ſubuerterit, deinde[r] ſtipulatoris ędificia ceciderint:[s] nihil eũ ex ſtipulatu cõſecuturum, q̃a id nec loci uitio factũ ſit. Si aũt aqua uitiaſſet fundamẽtũ,[t] & ſic ędificiũ ruiſſet,[u] cõmitti ſtipulationem ait. multũ. n. intereſſe, quod erat alioq̃n[x] firmũ, ui fluminis lapſum ſit ꝓtinus,[y] an uerò antè ſit uitiatũ, deinde ſic deciderit. & ita Labeo ꝓbat. ete nim multum intereſt? q̃d ad Aquiliam pertinet ſanum[z] quis hominem occidat, an uerò factum imbecilliorem.[þ]

Supra expoſuit, quid eſt dictum uitium ſoli, nunc quid eſt dictum uitium operis, hoc eſt, à quo dicitur eſſe factum opus, ut ſtipulatio committatur. Barto.

Quanquã aũt ſtipulatio cõmittitur, cum uitio operis dãnum factũ ſit: tñ ſi opus factum eſt ab eo,[b] quẽ promiſſor prohibere non potuit:[c] ſtipulatio non committitur. Planè ſi prohibere potuit, committitur. Sed ſi quis promiſſoris noĩe fecerit,[d] uel eius, pro quo permiſſum eſt,[e] aut alius q̃ ꝓhiberi potuerit: ſtipulatio iſta cõmittetur. Pręterea ſi furni[f] noĩe damni

a Vitium. pro quo hæc cautio interponitur.

b Et loci. non ueniens ex opere.

c Extrinſecus. Id eſt, non ex natura loci, ut quia paluſtris uel arenoſus: ſed ex defectu, & plerũq; uetuſtate: ut infra. ea. l. §. item apud Iulianum. in fi.

d Eas. ædes.

e Deniq;. nunc de ſolo tractum. Sed quid ſi quis fecit opus in loco arenoſo, ex quo opere uel ſolo iam damnum timetur? Reſpon. forte locũ habebit hæc cautio: ut j proxi. §. no. & §. ſeruus.

f Quia naturale. Not. parci uitio naturali. ſic infra. titu. primo. l. 1. §. hæc autem cautio. in fin. §. & §. idem aiunt ſi aqua. & §. idem ſciendum. Sed arg. cõtra, ſupra, ad leg. Aquili. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi fornacarius. & in Auth. de teſt & ea quæ parit in xj. §. unum. col. iiij.

Vitio naturali parcendũ eſt.

g Committetur. ſic ſ. de le. j. l. ſi legati.

h Iniuria. i. uitio. ſic ponitur Inſti. ſi quadru. pau. fe. di. §. pauperies. uel dic ſecũdum R. iniuria. id eſt, non iure uel culpa. culpa autem tua ruinam factam dico: ſi cum præuideres, uel præuidere poſſes domum ruituram, nõ curaſti, quo minus ruina ſtipulatori noceret.

i Dato. ſ. caſu fortuito, ut ſubijcit.

k Fortuito, qui non potuit præuideri alias ſecus: ut ſ. eod. titu. l. qui bona. §. cum inter. & facit ſ. proxi. & §. & quod ibi dixi & j. eod. ſequenti §.

o Poſſit. ita quod non lædatur, & lædat: ut ſ. eo. l. damni. in princ. & ſ. loc. & conduc. l. ex conducto. §. ſi uis.

p Controuerſia. id eſt impetus.

q Inſulam. cuius nomine damni infecti erat ꝓmiſſũ. R.

r Deinde. ſcilicet ſubito.

s Ceciderint. propter ruinam aliarũ, quarum nomine erat promiſſum.

t Fundamentum. paulatim. Azo.

u Ruiſſet. ſ. poſt ex interuallo, ut præuideri ruina poſſet, & aductius eam proſpici.

x Alioquin. id eſt, alias.

y Protinus. Hic nihil poteſt promiſſori imputari: quia ruinam euitare non potuit. Ro.

P. F. in uecilliorẽ

z Ante ſit. ita q̃d poterat iuuari. & ad hoc ſupra, de negot. geſt. l. diuortio. circa prin. Accur.

& Sanum. qui tenetur quanti ualuit in anno proximo retro.

þ Factum imbecilliorem, qui præſtabit, quanti plurimi fuerit a die, quo uita exceſſit in anno retro. & ita ſi duo mortiferè diuerſis temporibus uulnerauerint aliquem: cuilibet fit computatio ex die uulneris ſui: unde plus in unius æſtimatione poterit eſſe quã alterius: ut ſ. ad l. Aqui. l. ita uulneratus. §. æſtimatio. & ad idem, l. qua actione. §. ſed quod ſi quis. ſed caue tibi: quia non eſt per omnia bonum ſimile. cũ. l. nullo mõ teneatur, ſi protinus cadat: hic, i. in l. Aquil. ſic: licet diuerſi modi: ut d. legib. ſ. ad l. Aqui. quæ & cõtrariæ ponũtur. Idẽ hic habeant reſpectus retro intra certũ tempus. ſ. ad tempus dati dãni.

c Non potuit. de iure, uel de facto: ut ſ. de noxa. l. in delictis. in prin. & ſ. loc. l. ſi fundus. & l. ſeq. & l. ſed de damno. & j. de re iud. l. ſæpe. §. cui autem.

d Nomine fecerit. & ratũ ſit habitũ, nõ aliter. Azo.

e Promiſſum eſt. Ab aliquibus inis amicis.

f Præterea ſi furni. l. pro damno contingenti uitio furni

furni:& ſub. tantum nomine furni, ſecũdum Io.ſtem.

Furnarij. quando aliquis aliquid operatur in ſuo, & inde damnum datur uicino: diſtingue: aut facit non animo nocendi: & tunc non tenetur, nec committitur ſtipulatio: nec non interpoſita interponetur. Aut animo nocendi: & tunc ſic, uel aliter, an operaris in tuo aliquid immittendo in per iudicium uicini, ut furnum: quod non licet: ut l. ſicuti. §. Ariſto. ſupra, ſi ſer. uen. an non immittendo: & tunc non tenetur, bono animo faciat uel non: ut hic. Non obſt. ĩ. de aqua plu. arcen. l. j. §. denique. quia illud eſt uerum quã tum ad illum tractatum. & in multis differt ille ab iſto. fallit hoc, ubi fodis iuxta parietem meum magis, quàm poſſis: ꝙ non licet. Vel breuius, uerum eſt ꝙ quicquid feceris in tuo, non teneberis mihi per hoc edictum: nec cõmittitur ſtipulatio, nec non interpoſita interponetur, ſed teneris de dolo: ut ſupra de dolo. l. rẽ quã dam uenalem.

b Culpa. tantum. non operis uitio. R. nam ſi furni & furnarij: bene uenient in hac ſtipu. ut ſ. ad l. Aquili. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi furnũ. in fi. §. quę ẽ cõtra. uel ibi cauit nomine ignis, & ſic gñalius. hic noĩe furni.

c Non uenire. Sed in Aquiliam: ut ſupra ad l. Aqui. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi furnum. in prin. Tria ergo ſunt, quæ faciunt hanc cautionem ceſſare: uitium naturale: ut ſ. §. uitiũ. caſus fortuitus: ut §. hæc ſtip. & ſeq. & ĩ proxi. l. Item culpa: ut hic.

infecti fuerit cautum, deinde furnarij [a] culpa damnũ datũ fuerit: nõ uenire [c] in hanc ſtipulationem pleriſq; uidetur. Caſsius quoque ſcribit, quòd cõtra ea [d] damnũ datũ eſt, cui [e] nulla ope occurri poterat, ſtipulationem non tenere. [f]

Hic reuertitur, ad declarationem iſtius uerbi, uitiũ loci. hoc dicit. Bart. Et hoc intendit. Hæc ſtipulatio dãni infecti habet locum, quando res ſuo uitio damnum dat: ſecus eſt ſi aliqua ui exteriori illa res deiecta damnum dederit. hoc dicit.

Item apud Iulianum† relatũ eſt, ſi ex agro [g] uicini arbores ui tẽpeſtatis cõfractæ in meũ agrũ [h] deciderint, eoq; facto uitibus meis, uel ſegetibus noceãt, [i] uel ædificia demoliãtur, * ſtipulationẽ iſtam, in qua hęc oĩa comprehenduntur, Si quid arborũ loci ue uitio acciderit, nõ eſſe utilẽ: [k] q̃a nõ arborũ uitio, ſed ui uẽtorum damnũ mihi datum ſit. Planè ſi uetuſtate arborũ hoc fiebat: [l] poſſumus dicere, uitio arborũ damnum mihi dari. Idem ait, ſi damni infecti ædiũ mearũ noĩe tibi promiſero, deinde hęrędes ui tem peſtatis i tua ędificia ceciderint, eaq; diruerint: [m] nihil ex ea ſtipulatiõe p̃ſtari: q̃a nullũ dãnũ uitio mearũ ædiũ † tibi cõtigerit: [n] niſi fortè ita uitioſę meæ ædes fuerint, ut quælibet uel minima tẽpeſtate ruerint. Hæc omnia uera ſunt. Sed & quod Labeo putat, uerũ ẽ, referre [o] utrũ impulſu fluminis ruat [p] ædificiũ: an deterius ante factum poſtea ceciderit. [q]

Ex opere, quod facit promiſſor in ſuo ꝓpter quod ſtipulator amittit lucrũ, quod ꝑcipit a priuato: hæc ſtipulatio non committitur, niſi ex certa ſciẽtia de hoc caueatur, uel iure ſeruitutis debeatur. hoc dicit Bar.

Itẽ uideamus, q̃ſi dãnũ dari uideatur. Stipulatio em̃ hæc continet, quòd uitio ędiũ, [r] loci, [s] opis, [t] dãnũ fit: [u] ut puta in domo mea puteũ apio, quo aperto uenę putei tui ꝑciſæ ſunt, an, tenear? ait Trebatius non teneri me [x] dãni infecti. neq; n. exiſtimari operis mei uitio dãnum tibi dari in ea re, in qua iure meo uſus ſim. Si tamẽ tam altè fodiã in meo, ut paries tuus ſtare non poſsit, damni infecti ſtipulatio cõmittetur. [y]

a Vitioſæ. Nota quòd hic caſus. ſ. fortuitus, eſt preteo: quia exceptio fit de eo ſolo, quod eſt dictum, ſed debilitas ædificij contra eum: & tamen potius exigitur quod contra eum facit: ut ſ. ad Sylla. l. iij. §. fina. Sed arg. contra. ĩ. de reg. iu. leg. fauorabiliores. & Inſtit. de interdict. §. commodum. & C. de condit. inſer. l. fin. quæ ſunt arg. contra.

o Referre. ut ſ. e. § idem Seruius.

p Ruat. ſubitò.

q Ceciderit. ex interuallo: quia in hoc tenebimur.

r Aediũ. i. ſoli & ædificij. ut ſ. e. l. inter fru. & ſ. ead. l. §. ſed ut ne.

s Loci. ſ. tantum, deſt ſoli tantum.

t Operis. i. ædificij tantum: pro his enim cauetur, cum ſunt in priuato: ut hic & ſ. eo. l. ſi finita. §. notandum. & ĩ. eo. l. damni. §. fi.

u Vt puta. ponit exemplum, quando damnum dari uidetur ex opere.

x Non teneri me. niſi animo nocendi feci. tunc enim de dolo, ut ĩ. tit. j. l. j. §. deniq;. quod ſemper præſumitur, ſcilicet quod non faciam animo nocendi: ut arg. ſ. pro ſoc. l. merito. Sed opp. quia licet in ſuo facere, dum tamen non noceat in alieno: ut ĩ. de regu. iur. l. domum ſ. Rñ. non uidetur officere, ſi lucem auferat, quam ex priuato conſueuit habere: ut ĩ. eodem, lege Proculus. uel aquam auferat. ut hic. Item ſecundo opp. ĩ. l. proxi. ſed ibi ſeruitus debebatur ab ædificante: ut & ĩ. tit. j. l. ſi i n. eq. Itẽ ſeruio op. ſ. ſi ſer. uẽdic. l. ſicut. §. Ariſto. & l. ſi qñ. §. fi. & l. fiſtulas. ſed in illis alieni immittebant: hic in meo operabat, nihil in alienum immittens. & facit ĩ de iniu. l. ſi cum ſeruo. & ĩ. de reg. iur. l. nemo damnum.

y Committetur. Si dicas, quando facerem animo nocendi, planum eſſet ut infra, titulo primo, lege prima, §. denique. & ſic eſſet idem quod in ſuperiori reſponſ. quod non placet: quia aliquid aliud uult dicere hic: quod patet. quia dicit, ſi tamen, &c. unde, etiam dic, non animo nocendi: ſed ſponte fuit ſtipulatio interpoſita, ſi damnum fieret occaſione huius foſſionis. non enim cogendus erat, ex quo animo nocendi non fiebat. & ſic ĩ. eodem. lege damni. §. cum parietem. & de hoc dicet infra l. Proculus. Sed quid niſi

d Contra ea. quæ deuenerunt in ſtipulationem.

e Cui. ſcilic. damno.

f Non tenere. etiam interpoſitam: ut ſ. e. §. uitiũ. & §. hæc ſtipulatio. & §. Seruius. & § idem Seruius. & §. quanquam. & ĩ. §. proxi. & ĩ. eo. damni.

g Agro pro quo damni infecti fuerat cautũ mihi. R.

h Meũ agrum. cuius nomine fuerat cautũ mihi. R.

i Noceant. proximus. ut ſ. ea. l. §. item Seruius. & ĩ. pro i. §. & facit ſ. §. proxi. cum ſuis concor.

k Vtilem. id eſt, efficacem hoc caſu: quia ex ea non poterit agi. M.

l Fiebat. ſcilicet damnum.

m Diruerint, ſcilicet ædificia tua.

† Vitiarum.

* In P. Fl. nocẽt uel ædificium demoliũt.

Cautionẽ damni infecti tria ceſſare faciunt.

† P. F. mihi, ſed rectius, tibi.

* In aliquibus codicibus dãnum ſ. datum ſit.

* Hęc tñ. munitet ſolet ap. ꝓbari, non tñ ualde placet Io. ab Imol. Lud. uerò Ro. præcedẽtem uerã eẽ duabus rationibus confirmat: de quib. hic cum uideto.

ſi in ſuperiori caſu totam aquam auferam? Reſpond. idem quòd ſi partem. ut arg. ī.tit.j.l.ſi in meo.

Rebatius. CASVS. In hac.l.& ſeq. pluribus modis poſſet poni caſus: tu autem ponas ſecundum quòd dominus meus ponit.& gloſſæ tangunt hoc modo, & in hac l.ſic ponè caſum: Debebas ſeruitu. domui meæ altius non tollendi, ne obſtet luminibus meæ domus. cum uelles altius domum tuam ſeruientem ædificare: promiſiſti de dãno infecto. nunc adeo ædificaſti altius, quòd luminibus meis nocet, certe teneris ex ſtipulatione damni infecti ad omne dãnũ, quod habeo ex obſcuratione luminũ. Franciſcus.

Paulus li. xxviij. ad edictum. XXV.

TRebatius ait, cum etiã accipere a diuum, cuius ædium luminibus officiatur. b

Vlpianus lib. lxxxi. ad edictum. XXVI.

PRoculus ait, c Cùm quis iure quid in ſuo faceret, quamuis promiſiſſet damni infecti uicino, nõ tñ teneri eum ea ſtipulatione: ueluti ſi iuxta mea ędificia d habeas ędificia, eaq; iure tuo e altius tollas: aut ſi in uicino tuo agro cuniculo, f uel foſſa aquã meã g auoces. Quãuis.n.& hic aquã mihi abducas, h & illic luminibus officias: tñ ex ea ſtipulatione actionem mihi nõ competere: ſcilicet quia nõ debeat uideri is damnum facere, i q eo ueluti lucro, quo adhuc utebaꝛ, ꝑhibeꝛ. multumq; intereſſe, utrum damnum qs faciat, k an lucro quòd adhuc faciebat uti ꝑhibeaꝛ. Mihi uideꝛ uera l Proculi ſentẽtia.

Si plures ſtipulentur, debet ſimpliciter ſtipulari: ſed ſi plures promittunt, debent pro parte promittere. hoc dicit Bartol.

Paulus lib. lxxvij. ad edictum. XXVII.

PLures earundẽ ędiũ domini ſinguli ſtipulari debẽt ſine adiectione partis: m quia de ſuo qſq; dãno ſtipulaꝛ. n qn imo pars adiecta o partis

Accipere. id eſt, pati.

Officiatur. non tamen ut actio naſcatur: ut ī.l. proxi. uel dic Trebatium male dixiſſe: & per Proculum corrigi, ſi intellexerit etiam ſeruitute non debita. Tu dic Trebatium intellexiſſe, quando ſeruitus debebatur. & ſic bene dicit, agiꝛ ergo contra eũ ex ſtipulatione damni infecti, cum ſeruitus debeꝛ. Sed nonne habet locũ cõfeſſoria: ergo hæc ceſſat: ut ſ. eo.l.inter.& l.damni.§.1.& l.qui bona.§.de illo. quæ omnes ſunt contra Trebatium? Sed reſpon. nõ obſtat: quia ad aliud datur confeſſoria, ſcilicet ad ſeruitutem præſtãdam: & ad aliud hæc ſtipulatio, quia ad damnũ propter lumen amiſſum: ut ſ.eod.l.qui bona.§.ſi quis opus. ſic & in operis no.nunt. quia in ſubſidium datur auxilium illud: ut ſ.titul.1.l. in prouinciali.§.1.& tamen ibi concurrit confeſſoria, ut ſup. titu. 1.l.1.§.ſi.& l.de pupillo.§.ſextus. uerſ.ſi. impoſititiam.

Roculus. CASVS. Habebas domũ iuxta meã nec aliquam ſeruit. mihi debebas. cum uelles opus aliquod facere in tua domo, puta eleuare eam: & timerem damnum ex hoc opere: promiſiſti mihi de dãno infecto. nunc eleuata domo tua habeo damnũ, ut quia obſcurata ſunt lumina domus meæ. quæritur, an committatur ſtipulatio? & dicitur quod non. Idem eſt, & ſi in fundo tuo feciſti cuniculum id eſt, riuum coopertum uel foſſam: & ſic aquam, quæ ueniebat ad fundũ meum, abſtuliſti. nam licet ꝓmiſeris mihi de damno infecto: tamẽ nõ teneris ob hoc. & reddit rõnem. Frã.

Proculus ait. & male ſecundum quoſdam: quando, ſcilicet ſeruitus deberetur uel dic bene. & nõ debetur ſeruitus: ut ſtatim patet. H.

Aedificia. ſcilicet tua

Iure tuo. ut quia nullam ſeruitutem debes: alias ſecus: ut ſup.l proxi. dixi.

Cuniculo. riuus coopertus dicitur.

Aquam meam. etiam totam & totum lumen ſuperiori reſpon. ut ſup.l.fluminũ. pe. reſpon. & ī.tit.1.l.1.§.denq; & l.ſi in meo. & ſup. de ſer.urb. prædio.l.cũ, eo. Alij ut Py. dicunt aquam non totam, nec totum, lumẽ ut ſup.l.fluminũ.in ſi. ſed ibi damnũ ſentiebat in pariete ruente, ſecundum H. & ſic in damno utitur iſta diſtinctione, an ſit modicũ uel maximum: uel aliter ut ibi dixi. Item pro Py.ſ.de ſerui.urb. prædi.l.binas. in ſi.ij. reſpon. Sed ibi ædes non auferunt totũ lumen domui legatæ, ne inutile legatum ſit. Item nunquid hoc dices ut ſtipulatio non cõmittatur, etiam ſi fiat animo nocendi? Reſpon. Py. utiq; quantum ad hanc ſtipulationem, in qua agiꝛ, dum cauit de dãno. uerum ageret ibi de dolo, uel in factum actione: ut ī.titul.1.l.1.§.denique.

Abducas. ſ. priuatã, aggeres enim in publico facti, ſi trans flumen etiam noceant, demoliendi iuntur ī.titul.1.l.quæ principia.§.ſi.

Facere. i. pati, uel non uidetur damnum facere ei qui &c.

Faciat. i. ſentiat. & ſic. not. non eſſe eandem rationem damnum ſentire, & lucrum non facere: ut. C. de codic.l.ſi.& ī.titul.1.l.2.§.item Varus, in fin.& l.1.§.ſicut. & infra, de furt.l.ſi is cui cõmodata. & arg. ī.de cõdi.& demõ.l.Titio §.1.ibi, aliud eſt enim &c. Sed arg. cõtra: ſ. de eo quod certo loco.l.3.§.ſi.& ī.rẽ rat.habe.l.ſi cõmiſſa.& dixi. C.de ſent.quę pro eo.l.1.in fine. Itẽ cõtra diſtinctionẽ huius legis, eſt infra, ne quid in loco publi.l.2.§.merito. Solu. ibi in publico hic in ſuo priuato quis facit.

Vera. non Trebatij ſecundum quoſdam: ſed tu expone Treba. ut dixi ſ.l.proxi. item facit ad hanc legẽ, quod quis in ſuo faciat, quod uult. ſ. de ſer.urb.prædi.l.fiſtulam & ſi ſer.uendi.l.ſicuti.§.penultimo.

Lures. CASVS. Plures habebamus domũ cõmunem iuxta tuam. tua minabatur ruinam, petimus, ut promittas nobis de damno infecto: tu is promittere. quæritur, an debeat quilibet noſtrum ſtipulari ſine adiectione partis ſuæ: ſic dicendo: cuilibet promittis de dãno infecto? & dicitur quod ſic. ſed ſi dicã. promittis partem mei damni? non tantũ meum damnũ ſed eius partẽ ſtipulor, ſecus autẽ eſt econtra, ſi plures ſint domini uitioſarũ ædiũ. nã pro ſua quilibet parte ꝓmittere debet: ne ſinguli inſolidum obligẽtur. nã quilibet debet ꝓmittere pro ſua parte, qua dña eſt. Fr.

Adiectione partis. qua ſignificaꝛ dimidia: † ut ī.de uerbo.ſignifica.l nomen filiarũ.§.1. ſic ergo dicet, promittis de damno infecto.

Stipulatur.i. ſtipulari intelligitur: ut & ſ.titu.1.l.ſtipulatio.§.fina. Accur.

Adiecta.puta partem mei damni, ſiue partem damni contingentis in mea dimidia domus pro indiuiſo promittis: cum ſim dñs dimidiæ pro indiuiſo, ſiue ſic. uel dic, partem damni cõtingentis in mea dimidia domo: quæ mea eſt à meridie. nã cum ſit mihi cũ alio domus tota cõmunis ꝓ indiuiſo: in quolibet particula habeo dimidiã tãtũ: & ſic mediã partẽ damni cõtingẽtis in meridiali dimidia uideor ſtipulatus, & ſic hoc

p(ri)mum.

Cuniculus, aquæductus ſubterraneus eſt, alibi tamẽ pro leporario ac cuniculario accipitur.

Lucra nõ facere, & damnũ pati differunt.

Cõcor. text. 1 ca. c.i. deci. lib. vj. gl. in cle. j. in uer. aut earũ parte. & ſo. cõg. & ibi Car. in.ia.q.tũ ſi addatur dictio, aliqua, tunc uenit pars infra dimidiã: ut eſt glo. ſiu. in pallegat. cle. j. quã ad hoc p. ſin. alleg. Panor. in ca. ſup eo. extra., de eo, q cog. cõſang. n. 20. ſuæ. da quo uide Guille. de Cug. in l. ſi ut allegas. nu. ij. & ibi addidi ad id, in uer. dimidiũ cõtineꝛ. C. de inoffi. dona.

primum exemplum eſt, quando pro indiuiſo partis domus fit ſtipulatio damni, ſecundum M. quando pro diuiſo. ſi autem dixiſſem partem meam damni, totam meam partem, ſecundum R. uideor ſtipulatus.

partem faciet. [a] Cōtra ſi plures domini ſint uitioſarum ædium: pro ſua quiſq; parte promittere debet, [b] ne ſinguli inſolidum [c] obligentur.

Hæc ſtipulatio cōtinet intereſſe, & ĩt expenſas factas in fulciendo, & lucrum ceſſans propter emigrationem inquilinorum, niſi iuſto metu interueniente. hoc dicit. Bart.

Vlpianus libr. lxxxj. ad edictum. XXVIII.

IN hac ſtipulatione uenit, quanti ea res erit: & ideo Caſsius ſcribit, eum, qui damni infecti ſtipulatus eſt, ſi propter metū ruinæ ea ædificia, [d] quorū noīe ſibi cauit, fulſit: impēſas eius rei ex ſtipulatu conſequi poſſe. [e] Ideq; iuris eſſe, cum [f] pp uitium cōis parietis, qui cauit [g] ſibi dāni infecti, onerū eorū releuādorū grā, quæ in parietē [h] incumbunt, ędificia ſua [i] fulſit. In eadē cauſa eſt detrimentum quoq; pp emigrationē [k] inquilinorū, quod ex iuſto metu factum eſt. Ariſto aūt nō malè adijcit, ſicut [l] hic exigit Caſsius, ut ſi iuſtus metus migranti cauſam præbuerit: [m] ita in eius perſona, qui fulſit, eadem Caſsium dicere debuiſſe, ſi iuſto metu [n] ruinę fulcire coactus eſt.

Caius li. xxviij. ad edictum prouinc. XXIX.

SEd & ſi conducere hoſpitium [o] nemo uelit propter uitium ædiū: [p] idem erit dicendum.

Pro opere quod fit iure ſeruitutis, debet domino caueri, non ſatiſdari. h.d. Bartol.

Vlpianus libr. lxxxj. ad edictum. XXX.

[a] Faciet. dicta adiectio, partem partis, quam habebam in domo. uel facit partem totius, ſi in rebus meis proprijs, quæ erāt in domo, fuerit damnum datum, ſecundum Azo. item not. quod alias aliter accipitur hæc oratio, facere partem: ut ſupra. de leg. j. l. huiuſmodi. §. ſi Titio.

[b] Promittere debet. ſi tamen unus promittat pro parte ſua, cum alter non promittat ſimiliter pro ſua parte in poſſeſſionem totarum ædium ruinam minantium mittitur. Promiſſio. n. de dāno infecto diuiſionem recipit, [*] ſed in poſſeſſionē miſſio non: cum pignori aſſimiletur: & ideo nō niſi inſolidum fit: ut ſ. eod. l. in ſtipulatione. ſecundum R. & eſt ſic j. de uerb. oblig. l. in executione. & ſ. ut in poſſeſ. leg. l. is cui. §. ſi ex duobus hæredibus. quod non placet: ſed dic ut dixi in d. l. ſtipulatione.

[*] Tu dic hoc eē neceſſ iure cōmuni, ut notatur ĩ l. in ſtipulatione. i gl. in uer. in poſſeſſionē. in apoſtil. l uer. ſ parte. ſ. eodem.

[c] Inſolidum. nam ſimpliciter promittendo, inſolidū tenerentur iure iſto: ut & C. de duobus reis. l. prima. hodie non obligantur inſolidum, licèt quilibet promitteret de damno infecto ſimpliciter non facta adiectione pro parte ſua, niſi hoc exprimatur: ut in Authen. de duobus reis. collat. vij. & concor. cum utroq; reſpon. huius legis ſupra titu. j. l. ſtipulatio. §. fina. & infra, eod. l. ex damni. §. quoties. & infra titu. j. l. ſi tertius. §. j. & §. officium. & l. ſequenti.

IN hac. CASVS. Ponit regulā, & eā probat per quatuor exempla. regula eſt talis, quod in ſtipulat. damni infecti uenit quanti intereſt ſtipulantis. Primū exemplum eſt tale: cum haberes domum ruinoſam iuxta meā, promiſiſti mihi de dāno infecto. Item propter metum ruinę, domum meā fulſi, forte ligna groſſa ponendo ſupra meam: ita quod ſi caderet tua, non poſſet mihi, uel domui meæ facere multum damnum. certè has expenſas recuperabo: quia hoc ſaltem uidetur intereſſe, quod impendi. Secundum exemplum eſt tale, Ego & tu habebamus cōem domum: paries huius domus minabatur ruinam domui meę propriæ. feci expenſas in reficiendo huiuſmodi parietē: certè has expenſas recuperabo. uide hic gloſ. Tertium exemplum eſt, domus tua minabatur ruinam domui meæ: promiſiſti mihi de damno infecto: nunc inquilini, qui morabantur in domo mea, receſſerunt timore domus tuæ ruinoſæ: & iuſtum habebant timorem: ſic non ſoluunt mihi penſionem totius anni, prout aliàs feciſſent. certè hoc damnum totum debes mihi emēdare. Poſteà loquitur Ariſto Iuriſconſultus, & dicit: ſicut iuſtum timorem debent habere inquilini, propter quem recedant, ut damnum quod inde habeo, mihi emendes: ut ſ. proxi. dictum eſt, ita primo exemplo noſtræ legis, quando fulſi domum meam, oportet me habere iuſtum metum, quod domus tua ruinam minetur meę: ut ſic expēſas, quas feci fulciendo domum meam, mihi reſarcias. Quartum exemplum eſt in leg. ſequen. quæ continuatur cū iſta. & eſt tale. Cum domus tua minaretur ruinam, cauiſti mihi de damno infecto: nullus autem ſcholaris uult conducere domum meā propter ruinam, quā uidetur minari domus tua ſupra meā: & ſic amitto penſionem: certe hoc totū damnum debes mihi emendare: & ad hæc omnia damna competit actio ex ſtipulatu. Franciſ.

[d] Ea ædificia. ſcilicet ſua, non dico ruinoſa, quia hoc dicit infra, proxi. reſp. ſecundum primam expoſitionem t uel dic aliter, ut ibi.

[e] Poſſe. dāno poſt ſecuto. R. & hoc iō: quia ſunt hæ promiſſæ: ſed uelut intereſſe: quia hoc ſaltem intereſt, quod impēdit: ut j. eod. l. inter quos. §. fina. Accur.

[f] Cum. id eſt, poſtquàm.

[g] Cauit. i. caueri fecit à ſocio. Accur.

[h] In parietem. proprium.

[i] Aedificia ſua. i. communia: quorum paries uitium faciebat: ut differat a præcedenti reſpon. ſed uidetur ſocium à ſocio non caueri: ut infra, eod. l. ſi ædibus. & l. ex damni. §. j. quæ ſunt contra. Sol. illa corrigit iſtā: uel dic cauetur: ut hic in duobus, ſcilicet caſibus, quos dices, infra eod. l. inter quos. aliàs non: ut ibi. Alij dicunt, ꝙ hic non ædes: ſed paries eſt communis, & ſecundum hoc dices poſteà ædificia ſua: ſcilicet propria, non communia. Alij dixerunt, ꝙ hic loquitur cum culpa ſocij contingit damnum. ibi non: ut & infra, eod. l. ex damni. §. j. uel hoc non uenit in iudicio communi diui. ut indiuiduum: quia diuidi non poteſt: quia erat iſtud dānum unius ex ſocijs, uel quia non reficit communem parietem, & ſic habet locum hæc cautio: uel hic potuit reficere ſocius, ibi non. & facit j. e. l. cū emptor. §. ſi. & l. ex dāni. ſ prin. & l. inter quos. §. ſi. & j. eo. l. in parietes. & l. ſeq. & ſequen.

[k] Emigrationem. id eſt, receſſum de domibus, quas timebant aliarum ruinam.

[l] Sicuti hic. i. proxi. ſuperiori reſpon.

[m] Præbuerit. ut teneat rūe dāni infecti, qui ꝓmiſit.

[n] Iuſto metu. imo non, quia utiliter facta impēſa repetitur: ut ſ. de neg. geſt. l. ſed an ultrò. §. j. ſed hic reſpectu ſtipulationis de dam. inf. tract. nō reſpectu tractatus de neg. geſt. & facit ſ. loca. l. habitatores. §. fin.

[o] SEd & ſi. Hoſpitium. meum.

[p] Aediū. uicini, quæ meo hoſpitio minaſ ruinā.

Damni

DAmni infecti. CASVS. Conceſſiſti mihi ius aquæ ducẽdæ per fundũ tuum, nunc uolo facere opus in fundo tuo, per quod poſſim ducere aquam, vis ꝙ caueam tibi de damno infecto, ſi hoc opus daret tibi damnum, certe debeo cauere. Secundo quæritur, nũ quid debeam cauere, id eſt promittere ſine fideiuſſore, an ſatiſdare? & certè uidetur quòd ſatiſdare debeam. nam in alieno facio opus: & ſic tanquam de alieno debeo ſatiſdare, & hoc etiam uoluit dicere Labeo. & poſuit exemplum in eo qui facit riuũ uel modulum in fundo alieno. qui debet ſatiſdare de uitio huius operis. poſtea loquitur author legis corrigens prædictam reſpõſionẽ, dicẽs quòd ego debeo promittere abſque fideiuſſore. & ſubdit rationem. In fine dicit quod dictum eſt in opere, quod faciebam gratia aquæ ducendæ, idem eſt in quolibet alio opere, quod facerem in tuo fundo iure ſeruitutis. Fran.

DAmni infecti ſtipulatio pertinet, etiã ſi quid eius operis, a quod in fundo meo aquę ducendæ cauſa fit, vitio damnum mihi contigerit. Solet enim opus in alieno fieri cum iure ſeruitutis, b quam quis alieno c agro habet impoſitam, opus in alieno faciat. Vtrum autem de hoc opere d promittere, an ſatiſdare debeat, videamus. Mouet, quod in alieno facit: qui autem de alieno cauet, ſatiſdare debet: qui de ſuo, repromittere. e Vnde Labeo putabat, f eum qui modulorum g † aut riui faciẽdi cauſa opus faceret, etiam ſatiſdare debere: quia in alieno ſolo faceret. Sed cùm de opere, quòd faciet, exigatur ſtipulatio: conſequens erit dicere ſufficere repromiſſionem. quodam modo enim de re ſua h cauet. Quod dictum eſt, aquę ducendæ cauſa, exempli gratia ſcriptum eſt. cæterum i ad omnia opera k ſtipulatio accommodabitur.

Qui uias publicas muniunt ad priuatam utilitatem ſatiſdare tenentur: ſecus ſi ad publicã. hoc dixit. Pau.

Paulus lib. lxxviij. ad edictum. XXXI.

QVi vias publicas muniũt: ſine dãno vicinorum id facere debent. m Si controuerſia ſit, dñs ſit nec ne is, a quo cautio exigitur: ſub exceptione n ſatiſdare iubetur.

Qui habet ius reficiendi, non habet ius repetẽdi hanc cautionem. Item iſta cautio nõ committitur ad id, quod per aliam cautionem ordinariam peti poteſt. hoc dicit. Bar.

Caius lib. xxviij. ad edictum prouin. XXXII.

SI ædibus meis o proximæ ſint ædes meæ

† Modiolorum forſitan, ut de his modiolis ĩtelligas, quorum hi, erogatorij ſũt. hi uerò acceptatorij: de quib. alibi Vitruuius, & Frontinus de aq̃ ductibus. Budæus.

* Imo peſſime ſecũdũ Ang. cum ipſe ſi dominus ſoli, habeatq; reficiendi facultatẽ. Ideo non petit ut ſibi de damno inf. caueat: cum pro ipſo uitio alijs eum cauere oporteret: ut s. e. l. iter fru. ut dicit Iaſo. Rauẽ.

a Operis. non ſoli. & hoc dicit R. ſi ad ipſius ſoli uitium non pertinet, ſcilicet hoc opus.

b Seruitutis. ut aquæ ductus.

c Alieno. uerbi gratia ius aquæ ducendæ per agrum tuum habeo: opus facio vt ducere poſſim: ſed cauere debeo, ſi hoc opus tibi damnum daret Ioan.

d De hoc opere. de quo dixi proxime.

e Repromittere. ut s. eo. l. prætor. & j. de pro. ſtipu. l. j. §. ſtip. uerſi. item ex cauſa.

f Putabat. & malè: ſed dic nomine ſoli: & tunc bñ.

g Modulorum. opera ſunt per quæ dicitur aqua. ſic dicta, quia ad modum aliquem fiunt. Quid autem ſit riuus. dic ut j. de riuis. l. j. §. ait ergo. uer. riuus.

h De re ſua. i. de opere, quod ad ipsũ pertinet: licet ſolum ſit alienum. & bene dicit, ſua: quia pro parte eſt ſuum. ſ. opus: & quod pro parte meum eſt, meum dicitur. Vel ergo dices corrige Labeonem. ſecũdum H. uel diſtingues, an propter uitium ſoli, an propter uitium operis petam ſatiſdare ſecundum Azo & ſic non obſt. s. e. l. qui bona. §. j. quę ſuperiori reſp. ſignatur contra. Item eſt cõtra. s. e. l. hoc amplius. §. pe. & §. fi. ſed dic ut ibi. [illegible] Dic ſecundum Bart. quod quãdo in alieno publico ædificatur: dictum fuit in l. ſi finita. §. ſi in alieno. ſi uero ædificatur in alieno priuato: tunc ſi quidem ædificatur ab eo, qui nullũ ius habet in re, indiſtinctè debet ſatiſdare: ut l. prætor. princ. s. e. Si uero habet ius in re, tunc ſi quidem interponitur inter dominium, & ipſum: tũc eſt ſemper nuda promiſſio ut hic. ſi uero petitur ab extraneo: aut petitur reſpectu iuris ædificantis tantum: & debet cauere: ut l. qui bona. §. j. s. eo. Intellige autem ipſum reſpectu totius cauere, quando ſuo & procuratorio nomine domini conuenitur ut ibi: ſed ſi ſuo nomine tantum, tunc pro ſuo iure conuenitur: ut d. l. hoc amplius. §. quæ ſitũ. & ibi Bart.

i Cæterum. pro certe.

k Ad omnia opera. quæ fiunt etiam in alieno iure ſeruitutis: & ẽ ſic ſup a, man. l. ſi procuratorem. §. dolo. ſed arg. cõtra. s. de iudi. l. cũ prætor. in prin.

Vi vias. CASVS. Aliqui uiam publicam muniunt propria authoritate. vicini timent damnũ occaſiõe huius munitionis. debent eis cauere de damno infecto. Si controuerſia. Cùm ædificarẽ in quodam ſolo, uicini timebant damnum ex hoc opere, ego uolebam cauere abſque fideiuſſore, dum dicerem me dominum huius ſoli. uicini negabant me dominum. unde petebant ſatiſdari. quæritur, quid iuris ſit? & dicitur quòd debeo ſatiſdare ſub hac excep. ſcilicet ſi apparea me non dominum. Fran.

l Muniũt. propria authoritate.

m Debẽt. & ideo de damno infecto cauere debent. ſi propter priuatum commodum faciant: ſecus ſi publicè reficiatur: vt s. e. l. ſi finita. §. ſi ue. & §. ſi publicus. H. & l. fluminum. in prin. Accur.

n Sub exceptione. ſed ipſe pure repromittere debet: quia ſi ſit dñs, repromittere debet: ut & ſup. §. e. l. prætor. in prin. ſed cõtra s. e. l. ſi proprietarius. §. fi. Sol. ut ibi.

SI ædibus meis. CASVS. Ego & tu habemus domũ cõem iuxta illã ego habebã quãdã domũ meã propriã, hæc domus communis minatur ruinã meæ propriæ. peto a te, ut caueas mihi de dãno infecto pro parte, q̃ habes in domo ruinoſa. quęrit an debeas cauere? & dicitur ꝙ nõ. nã aliã uiam habeo. poſſũ. n. reficere domũ iſtam, & partem expenſarum petere a te actione pro ſocio, uel communi diuidundo. Et adducit ſimile. Ego & tu habebamus domũ cõem: nec ullam aliam propriam ego habebam, hæc domus uidebatur cadere: tu aũt non uis reficere: ſi peto a te, ut caueas mihi de dãno infecto, quod ſuſtinebo pro parte mea, ſi tota domus cadat, non debes cauere. nam aliud auxilium habeo. poſſum enim reficere hãc domum cõem. & expẽſas pro parte tua a te petere actione pro ſocio uel cõi diuidundo. Nã ſcire debemus, q̃ cautio damni infecti nunq̃ præſtatur, ſi alia uia damnũ poteſt ſarciri. Frã.

o Si ædibus meis. propriis.

Et tuæ

a Et tuæ.ſcilicet ædes.M.
b Exiſtes.ſcilicet coram.
c Placet.ſed perperam,ſecundum P.
d Mouet me.ſcilicet ad dicendum, quod non poſſit ſibi facere caueri.
e Ipſe.ſcilicet ego. Accur.
f Meas. ſcilicet, communes.ſic ī.de uerb.ſignifi.l.pupillus.§.nu.& ī.de le.j.l.v.§.fi.& de cōd.inſti.l.ij.
g Impenſas. ſcilicet quas feci in communes ædes reficiēdas. Accurſius.
h Habui. & nullus noſtrum habet domum propriam.
i Debere. ſcilicet pro uitio ipſarū ædium communium.
k Ipſe. ſcilicet, ego.
l Poſſim. & huic ſuperiori dicto eſt contra.ſup.communi diui.l. Sabinus. ſed hic de reficiēdo, ibi de nouo faciēdo: ut argu.ī.eod.titu.l.ſi ædes.
m Pro parte. ſcilicet ſua.
n Iudicio. ſpreto auxilio orationis diui Marci: quę dominium ſocio reficienti aſsignauit, niſi intra quatuor menſes impenſas offerat cum centeſimis uſu.ut ī.pro ſocio.l.cum duobus §.idem reſpō.& C. de ædi. pri.l. ſi ut proponis. Accur.
o Cautionem.a ſocio meo pro parte ſua mihi.
p Quia. alio modo pōt mihi prouideri.

P.F. an ſi hæc uitium mihi faciant.

& tuę:[a] quęritur.† an ſi uitium cōes ædes fecerint, cauere mihi debeas pro damno propriarum mearum ædium, ſcilicet pro qua parte dn̄s exiſtes?[b] Hoc pleriſque placet:[c] ſed mouet me,[d] qđ ipſe[e] meas[f] ædes reficere poſsim, & impenſas[g] pro ſocio,aut communi diuidundo iudicio pro parte conſequi. Nam & ſi unas ædes cōmunes tecum habui,[h] hæque vitium faciant,& circa refectionem earum ceſſare uidearis: noſtri præceptores negant cauere te debere:[i] quia ipſe[k] reficere poſsim,[l] recepturus pro parte,[m] qđ impenderim, ſocietatis vel communi diuidundo iudicio.[n] & ideo interpoſitam cautionem[o] minus vtilem futuram: quia[p] alia rōne mihi damnū poſsit ſarciri.[q] Et ē planè noſtrorum præceptorum hæc ſententia,[r] vt credamus inutilem eſſe damni infecti ſtipulationem, quo caſu[s] damnū alia actione ſarciri poſſit:quod[t] & in ſuperiore[u] caſu[x] intelligendum eſt.

Si fratres.

q Sarciri.ut dictum eſt.ſup.proxi.
r Sententia.& aliorum:ut ſup.e.l.damni.§.j.& ij.& l.qui bona.§.de illo.
s Quo caſu.ſubaudi eo caſu.
t Quod.quaſi dicat non ſolum in iſto ultimo.
u Et in ſuperiore.niſi in caſibus duobus;ut ī.eod.l.inter quos.j.reſp.item uidetur huic l.cōtra.ſup.eod.l.in hanc.ſed ibi loquitur,cū ille ſocius forte uolebat reficere:& aliquid poterat ei imputari,qꝛ non reficiebat, hic bene uolebat ipſe reficere, & ſic non tenetur ſatiſdare de dam. infect. uel uerius dic ut ibi. Item contra, ī.ti.j.l.ſi tertius.§.inde quæritur,uerſa quoque uice.& l.ſeq.§.item.ſed aliud in illa actione,quæ cōcurrit cum alia.hæc autē non.Item contra,ī.eo.l.nam ſi nō ſit.& ſup.eo.l.damni.§.j.ſed ſolues.in d.l.nam ſi non ſit.
x Caſu ſcilicet primo huius l.

INquilino. C. Locaui tibi domum:hæc domus minatur ruinam:uel alia domus mea ibi uicina minatur ruinam ſuper iſtam conductam.unde tu times damnum in rebus tuis, quas in domo conducta habes:& ſic petis,ut caueam tibi de damno infecto.certe non audiris:ſed tu poteris recedere cum rebus tuis, dum tamen ſoluas penſionem pro tempore,quo ſteriſti.& ſi prohibeam te recedere cum rebus tuis,poteris agere ex conducto contra me,ut libere dimittam te exire.ſi autem penſionem pro tempore præterito non uis ſoluere, tunc poſſum retinere res tuas, cum ſint mihi tacitè obligatæ, & ſi iſta pignora, quæ retinui, interierint ex ruina uicinarum ædium, teneor tibi act.pign.non ſolum ex conducto tibi emendare, ſi poteram iſtas res in tutiori loco poſuiſſe. hoc dicit hæc lex cū l.ſeq.Fran.

Qui poteſt damnum euitare per alium modum, non poteſt hanc cautionem petere.Item,inquilinus ſi dubitat ruinam domus conductæ,pōt inde recedere, dummodo ſoluat penſionem tēporis præteriti. & ut locator hoc fieri patiatur,habet actionē ex conducto:ſi autem non ſolueret,poteſt locator retinere propria autoritate inuecta & illata in domum cōductam tāquā pignora:debet tamen circa ipſa diligentiam adhibere.& ſi pereunt propter negligentiam non habitam,tenetur actio.pig. hoc dicit.Pau.cum.l.ſeq.

Vlpia. lib. xlii.ad Sabinum. XXXIII.

INquilino nō datur[y] damni infecti actio:[z] quia poſſet ex cōducto[a] agere,ſi dominus cum migrare prohiberet.[b]

Paulus lib.xx.ad Sabinum. XXXIIII.

VTiq;[c] ſi pro præterita[d] pēſione ſatiſfacere parat⁹ fuit: alioqn[e] iuſta retentio pignorum

y Inquilino non datur. contra eum a quo conduxit:cum ipſa domus conducta, uel alia domus locatoris uicina minetur ruinam ſuper conductam: ut ī.l.proxi. unde inquilinus uere tur damnū tam in eo, quod non poterit uti domo cōducta: quàm in rebus,quas intus habet:& dic non cauerit:ut hic,& ī.eod.l.qui bona.§. de illo. ſed pro damno quod timeat in alia domo, quam uicinam habeat conductor, petit ſibi caueri:ut ſup.e.l.dāni infecti ſtipu.com petit.§.ſed inquilino meo &c. Item contra alium petit etiam pro damno inferendo in rem & domum cōductam: ut ī.eo.l. qui bona.§.qui damni.uer.uicinis.& l.ſi filius,quæ ſunt cōtra.uel in illa,qui bona.§.qui damni.uer.uicini:& in illa, ſi filius,nolebat migrare: hic ſic.prima ſecundum R.placet.Patet ex p̄dictis:quia inquilinus aut petit ſibi caueri ab extraneo: qꝛ pot aut a domino p domo cōducta ruēte uel alia d. mini. & tunc aut pro damno, quod timetur in domum conductam, & tunc non poteſt:aut in aliam,& tunc poteſt.

Inquilin. an cautionem de damno infecto petere poſſit.

z Actio.ad petendam cautionem iſtam, numquid ergo pro ea,ſcilicet cautione petenda actio competit? Reſp.non,ſecundum R.ſed.officium iudicis,quod pro ea,ſcilicet cautione habenda imploratur, actio hic appellatur:ut ī.de act.& oblig.l.actionis uerbo.
a Ex conducto, & interdicto de migrando: ut infr.de migran.l.j.
b Prohiberet. quia iuſtam cauſam habet migrandi: ut ſupra eodem.l.in hanc.§.penul. & ſup.loca.l.habitatores.§.fina.
c Vtique.ſcilicet poterit agere ex conducto.
d Pro præterita. Id eſt, pro præterito tempore.
e Alioquin. Id eſt, ſi non fuerit paratus ſatisfacere.

Domino

ris dño fieri uidebatur. a Sed & ſi quaſi pignora b retinuerit, & ea interierit ruina uicinarũ ędium: c põt dici, ẽt pignoratitia d actiõe locatorẽ teneri ſi poterat eas res ĩ locũ tutiorẽ e transferre.

Si paries idoneus deſtruatur, uel non idoneus, ſed uitioſè reſtituitur: ſtipulatio committetur ad intereſſe totale. h. d. Bart. cũ duabus legibus ſequen.

Vlpianus lib. xlij. ad Sabinum. XXXV.

IN parietis cõmunis f demolitione ea quęri oportet, ſi ſatis aptus g fuerit oneribus ferẽdis, h an non fuerit aptus.

Paulus lib. x. ad Sabinum. XXXVI.

SEd ita idoneus eſſe plerique dixerunt: ut utrunq; ædium onera, quæ modò i iure imponantur, communis paries ſuſtinere poſsit.

Vlpianus lib. xlij. ad Sabinum. XXXVII.

NAm ſi nõ ſit k idoneus, utiq; † demoliri eũ te oportuit: nec debet, m ſi quid dãni ex ea cã † contigerit, is, qui demolitus ẽ, teneri: niſi † ſumptuoſus, n aut parum bonus o nouus paries ſit reſtitutus.

Quòd ſi fuerit paries idoneus, qui demolitus p eſt: in actionẽ damni infecti id uenit, quanti interfuit actoris q eũ parietẽ ſtare. & meritò. Nã ſi non debuit demoliri: r reſtituere eũ debet ꝓprio ſũptu. Sed & ſi q̃s redditus ob demolitionẽ amiſſus ẽ: cõſequẽter reſtitui eũ Sabinus uoluit. Si fortè habitatores migrauerũt, aut non tam commodè habitare poſſunt: imputari id ædificatori poteſt.

De damno contingente ante traditionem emptori non cauetur: niſi tùm ad eum cuſtodia pertinet. hoc dicit. Bartol.

Paulus lib. x. ad Sabinum. XXXVIII.

† CVm emptor ędiũ ante traditã ſibi poſſeſsionem ideo inuti-

---

a Domino fieri uideretur. ut ſup. in quibus cau. pig. tac contra. l. eſt differentia. & arg. C. de pig. l. iij. & ex quo ius permittit: nõ incidit in edic. diui Marci, neq; in cõſtitutionem, ſi quis in tantam, quæ includit, quia quod legitime fit, non meretur pœnã: ‡ ut C. de iis qui uen. æta. impet. l. i. & de adminiſtr. tut. l. ſancimus. H.

‡ Adde q dicaſ eſſe factũ legitime, text. in c. tin. & ibi Innoc. & doct. extra de libel. ob. & in c. cõſanguinei. & ibi Pano. de re iudi. & in c. ea quæ. c. iii. & melius in ca. dilecto. de reſcrip.

b Quaſi pignora. Nam tacite ſunt obligata inuecta & illata: ut ſup. in quibus cauſis pig. tac. contra. l. licet.

c Aedium. ſcilicet domini.

d Pignoratitia, nõ ſolum ex conducto: uel dic non ſolum prædicta.

e Tutiorem. & ſic fuit in culpa: ut & C. de peri. tut. l. ſi res pupil. ſed ſi non fuit in culpa, non tenetur creditor: ut C. de pig. act. l. pignus. & l. ſi nulla. item expone tutiorem, id eſt tutum: & ſic nõ eſt participatio poſitiui: quia locus in quo erat, tutus non erat.

f IN parietis cõmunis. id eſt, in cautione præſtita propter communis parietis demolitionẽ, ſi quæſtio fiat, an committatur. Azo. Et dic ſecundum Azo. caſum in his tribus legibus ſic, Aedes meas proprias iuxta tuas habeo, & communi pariete meo & tuo ſuſtentantur. tu uis demoliri communẽ parietem, & meliorẽ ſubſtituere: & ideo mihi petẽti caues de dãno infecto: facta demolitione cõtingit mihi dãnũ: ago ex cautione: quęrit, an poſſim? Reſpon. cũ diſtinctione: quia aut fuiſti in culpa demoliendi: aut nõ fuiſti: quod ex eo probatur, ſi paries demolitus mea, & tua onera ſuſtinere poterat: tu tñ ſine cauſa eũ demolitus & præſtabis mihi omne intereſſe meũ: quod dic: ut ĩ eo. l. nã ſi. §. quod ſi tuerat. Si uero in culpa non fuiſti: puta quia uitioſus erat, & minabatur ruinam, & ædium onera ſuſtinere non poterat, non teneris mihi quia reſtituiſti aliũ demoliendo ueterem: ſed quia male reſtituiſti. quod in duobus caſibus contingit, ſcilicet ſi paries reſtitutus ſit ſumptuoſus, id eſt plenus ſumptibus propter groſſitudinem, & ſpiſſitudinem, & longitudinem, & quantitatem expẽſarum factarum: unde ipſum cadere oportuit forte propter ſoli debilitatem, quod tantum parietem ſuſtinere non potuit: uel aliquam ſimilem cauſam. Item & ſi paries adeo ſit debilis & ſubtilis, ut neceſſarium ſit cadere. Nam his duobus caſibus teneris. Item & in primo omne damnum mihi præſtabitur ex cautione, non actio. communi diui. quia in re communi non contingit mihi damnũ: ſed in proprijs ædibus meis. unde ceſſat cõmuni diui. act. ut ſup. cõmuni diui. l. arbor. §. ſi per eundem. & ita ſoluitur contrarium ſupra eodem. l. ſi ædibus.

g Aptus. ſcilicet paries.

h Ferendis. ſcilicet meis & tuis.

i SEd ita. Quæ modo. alias in eo. & alias mero.

k NAm ſi nõ ſit. ſcilicet ita idoneus, ut utraque onera ſuſtinere poſſit.

† P. Fl. demolir: eũ oportuit.

† P. Fl. attigit.

† P. Fl. ſũptuoſe.

l Idoneus. ſcilicet primus. R.

m Nec debet. ita conſtrue: & ſi quid contigerit, non debet teneri ex cauſa damni infecti is, qui demolitus &c. Vel dic, & idem eſt ſenſus, non debet teneri de damno infec. id eſt ex ſtipulatione de damno infec. ſi quid contigerit ex cauſa, id eſt ſi aliquod damnum contingit ex demolitione. & ſecundum hoc dic ex cauſa, id eſt demolitione.

n Sumptuoſus. quaſi dicat, niſi culpa demolientis damnum contingat. nam propter damnum operis, quod ita erat ædificatum, ut ſuſtineri non poſſet, non tenetur is, qui demolitus eſt: alias autem, ſcilicet cum erat bonus, eſt contra: quia cõmittitur. bene dico cum non eſt idoneus non committi ex demolitione: cũ nõ ꝓp demolitionẽ q̃s cauet: quia demolitio fit propter fortuitum caſum uitandum: ut ſupra eodem. l. fluminum. §. hæc ſtipulatio.

† In P. Fl. ſcipit, emptor ędiũ.

n Sumptuoſus id eſt, ſic plenus ſumptibus, ut cadere oportuerit.

o Parum bonus. i. ſubtilis & debilis: & ita male in utroque caſu, ut cadere oportuerit.

p Qui demolitus. id eſt, deſtructus.

q Interfuit actoris hoc eſt contra. ſ. eo. l. ſi ædibus. ubi cum detur communi diui. hæc cautio non tenet. Solu. hæc illam corrigit: uel aliud eſt cum deſtruitur, ut hic: aliud cum uitium facit, ut ibi. uel dic, ut dixi modo, in l. parietis. in fin. gloſ. & facit ut omne intereſſe ueniat: ut infra eodem. l. in reficiendo. & l. damni. §. fina. & l. ex damni. §. primo. & ſupra eod. l. in hanc. §. fina.

r Demoliri. ſcilicet paries. & demolitus.

CVm emptor. Caſus. Vendidi tibi domum: & nondum tradidi. quædam domus uicina huic uenditæ minatur ruinam, tu petis tibi caueri de damno infecto à domino domus ruinoſæ, certe non audiris. Nam ad me uenditorem hoc ſpectat & ſi

& ſi non faciam, tenebor tibi ad damnum tuum, niſi in caſu: ut ſi ego uenditor cum nollem abeſſe, iſtã domum dedi tibi precario, & cõmiſi tibi in cuſtodiam. nam ad te amodo ſpectat cauere. Si agri. Pars agri mei eſt uitioſa: ſi non caueo tibi de damno infecto, es mittendus in poſ. tantum partis ruinoſæ. Sed quare ſecus eſt in domo? nam ſi pars domus meæ minatur ruinam, & non caueo uicino de damno infecto, eſt mittẽdus in poſſeſ. totius domus: ratio eſt, quia in domo pars ruinoſa trahit aliam, & ſic de tota domo timetur damnum. At pars agri ruinoſa nõ ſic trahit aliam partẽ agri. Quod autem de domo dictum eſt fallit in caſu. nam ſi domus mea ampliſsima eſt, & una particula eius minetur ruinam: ita quod ſi caderet, non ſit uериſimile, quod aliam domum traheret ſecum, & petat à me cautio, & nolo cauere: tunc aduerſarius meus eſt tantum mittendus in poſſeſ. partis ruinoſæ. Deducto. Pone caſum ut in gloſſ. Franciſci Accurſij.

...liter [a] ſtipulatur, quia uenditor omnem diligẽtiã [b] ei præſtare debet: tũc certè utiliter ſtipulatur [c] cùm omnis culpa à uenditore aberit: ueluti ſi precariò emptori in his ędibus eſſe permiſit, [d] cuſtòdiamq; ei [e] abſuturus [f] tradidit.

In prædio ruſtico fit miſsio in partem tantum: in prædio urbano quandoq; in totum: quandoque in partem cauſa cognita. Bartolus.

Si agri [g] nomine non caueatur: in eam partem agri mittẽdus eſt, ex qua periculũ [h] timetur. eiuſq; rei [i] ratio hæc eſt, quòd in ædificijs partes quoq; reliquæ à uitioſa [k] parte traherentur: at in agris non idem eſt. Sed dicendum eſt, ut in domibus quoq; maioribus interdum cauſa cognita prætor ſtatuere debeat, in cuius partis poſſeſsionem is, cui non caueatur, mitti debeat.

Pone caſum, quando unus ex ſocijs communis parietis ipſum reficit ex cauſa neceſſaria. Paul.

Deducto [l] ueteris parietis pretio, [m] ſi quid amplius [n] ſit, ęſtimari debet: & ſi quid ex ueteri [o] in nouum coniectũ ſit, deduci æſtimationem oportet.

Si in pariete communi unus ædificat uel uterq;, & alter habet pretioſiora ædificia: cautio ab initio exigitur. Bar.

Pomponius lib. xxj. ad Sabi. XXX.

Inter ...

[a] Inutiliter pro damno contingente ante traditionem. Or. ſed pro damno contingente poſt traditionẽ bene poteſt ſtipulari, ante quam ſibi tradatur res: ut ſupra eo. tit. l. damni infecti ſtip. competit. §. emptor.

[b] Diligentiam, ut & ĩ. de peri. & commo. rei uend. l. cuſtodiam. & ĩ. de actio. emp. l. uenditor.

[c] Utiliter ſtipulatur. ſiue expreſſe comprehendendo damnum ante traditionem contingens, ſiue ſimpliciter ſtipuletur: ut not. ſ. eo. l. damni. j. §. emptor.

[d] Permiſit. ſcilicet uenditor.

[e] Ei. ſcilicet emptori.

[f] Abſuturus. uenditor: uel econtra: ei emptori, qui erat abſuturus: ſed prima placet. & facit ut precario data uideatur quo ad quid: ut ĩ. de act. emp. l. Iulianus, §. ex uenditio. ibi, poſ. autem.

[g] Si agri. pro quo eſt cauendum propter timorem ruinæ aggerum, uel arborum cadentium cum ruina in uineas, uel ſegetes, uel domum meam: ut ſup. eod. l. fluminum. §. item apud Iulianum.

[h] Periculum. ſcilicet ruinæ.

[i] Rei. ſcilicet quod pro parte ædis ruinoſæ, ſi non caueatur, fit miſsio in totam: ut & ſup. eod. l. ſi finita. §. ſi uero. Si uero pars agri minetur ruinam fit miſsio in partem tantum minantem, ſi non caueat. ut ſ. proxi.

[k] Vitioſa. ut & plene habes ſ. e l. ſi finita. §. ex hoc.

[l] Deducto. Ego & tu habeamus domum uitioſam. timebam mihi damnum dari: refeci ipſam, potero à te petere ſiquid impendi: hac conſideratione habita, ut primo detrahatur, quod poſui de ueteri pariete: & quod apud me de ueteri remanſit: & de reliqua impenſa feram partem meam: uel per actio. pro ſocio, uel cõmuni diui. Vel pone caſum, ſecundum R. petebam à te caueri de damno infecto pro pariete tuo uitioſo: te non cauente fui miſſus in poſſeſsionem ex primo decreto: refeci eum parietem ex eadem materia, quæ ante erat, addens de meo: & aliquid retinui de ueteri, quòd non repoſui, nunc repeto expenſas, quod poſſum: ut j. eo. l. in hanc. & l. ſi finita. §. ſi iam ruerint. Tria cõſiderabuntur. Primo quòd remãſit apud me ex ueteri. Secundo quòd de meo ibi repoſui. Tertio, quod de ueteri materia ibi repoſui: & ſic omnibus inſpectis habebo, quod mea intereſt. Et ſecundum hr. dic ſecundo, cauiſti mihi de damno infecto, & poſtea cecidit domus tua in parietẽ meum quẽ refeci. emendabis mihi eo pretio quo erat prius: & non computabitur, quòd modo ualet plus. nec i.l quod de ueteri in eundem eſt repoſitum: arg. infra, l. proxi. §. finali. & ſecundum illam expone ſemper æſtimari ad hoc ut non ueniat.

[m] Pretio. l. materia primi parietis, quæ apud me remanſit, uel eius ęſtimationes, ut ipſa ſcilicet mihi nõ reſtituatur, uel ſecundum aliũ deducto pretio. id eſt facta cõputatione pretij ueteris parietis ut ipſa reſtituatur.

[n] Amplius ſit. ſcilicet expenſum pro nouo ædificando, ſecundum utranque expoſitionem.

[o] Ex ueteri. ſcilicet materia.

Inter quos. [illegible] Ego habeo domum propriam iuxta tuam. in medio eſt quidã paries, ſiue murus communis, hic paries minatur ruinam domui meæ: unde peto à te mihi caueri: quæritur, an debeas cauere? & reſpondet, quod ſic in duobus caſibus. Primus eſt, quãdo tu ſolus ædificabas ſuper communi pariete: & ex illo opere timeo damnum in domum meã propriam. Nam in hoc caſu debes mihi cauere. Secundus eſt quando ego, & tu ædificamus ſuper communi pariete, & timeo damnum in domum meã, quæ eſt multo pretioſior, & maior tua. nam & hoc caſu debes mihi cauere. Si dominus. poſſidebas domum ruinoſam, de qua tibi mouebatur controuerſia à quodam, qui ſe dicebat dominum. nunc ego peto, ut mihi caueas de damno infecto: quæritur, an debeas cauere? & dicitur quod ſic. & ſi quid præſtares mihi occaſione huius cautionis: hoc imputabis aduerſario tuo, ſi apparebit eum dominum. & ſi nolis cauere, mittar in poſſeſsio.

Damni. Quæritur an is, qui habet ſuperficiem in ſolo alterius, puta Titij, ſi timeat ruinam ex domo uicina: an poſsit ſtipulari de damno infecto? & dicitur quòd ſic: & etiam ipſe Titius, qui eſt dominus ſoli poterit ſtipulari. Alieno. Quæritur, an procurator nomine domini poſsit ſtipulari de damno infecto? & dicit quod ſic. & debebit promittere de rato. ſ. quod dñs habebit ratam promiſsionem factam procuratori ſuo. & ille qui promittit, debebit adijcere in promiſsione ſe nolle teneri, ſi ſtipulator appareat falſus procurator, uel dñm nõ habere ratũ: ſicut contingit in ſtipulatione legatorum.

P. Fl. a. beris.

Vbi vide de quę ibi dẽ annotauimus ad intellectũ huius legis.

Vitiaſum.

Tu uide pro caſu huius §. Fran. de Arer. ſin. ſuo xcij. incip. decidi, pulchrã quæſtionem.

P. Fl. ex æſtimatione.

Hinc deſumũt do. rationẽ cõficiẽdorũ, & damni pbãdi in domo collapſa alteri caſu et que ruina, de quibus uide apud eoſdem. E quorſũ. §. hunc Bal. in l. faciẽ. Iſta, arbo. furt. cæſ. trahat. & Alber. in tractat. ſtatutorũ. uide hic per Lud. Roma.

quos [a] paries communis eſt: ædificiorum nomine, quæ quiſque propria habet. ſtipulari dãni infecti ſolet: ſed tũc ea cautio neceſſaria eſt, cum aut alter ſolus ædificat, [b] & uitiũ ex opere futurũ eſt: [c] aut alter [d] pretioſiora ædificia habeat: & plus damni ſenſurus ſit [e] decidẽte pariete. alioquin ſi æquale periculum eſt: quãtum uicino [f] qs præſtat, tantũ ab eo [g] conſequitur.

Si duo contẽdunt de dominio domus ruinoſæ, onus cauendi ptinet ad poſſeſſorem. qui ſi aliquid præſtiterit ex cautione, & poſtea ſuccumbit in quæſtione dominij: repetit à uero domino, & ſi cauere detrectat, poſſeſſio eius transfertur in petentẽ cautionem. h.d. Pau. de Caſtro.

Si domus [h] in controuerſia ſit, dicẽdum eſt damni infecti onus poſſeſſoris eſſe: cum id quod præſtiterit, imputari domino pdij poſsit. [i] Quòd ſi non caueat: poſſeſsionẽ ad petitorem, qui damni infecti ſibi [k] caueri uelit, † transferat. Nã iniquũ ẽ, ſtipulatorẽ compelli relicto pdio, ex quo dãnũ uereat, dominũ quærere. [l]

Iſta ſtipulatio præſtatur pluribus, & ad plurium intereſſe cõmittitur. h.d. Bart.

Damni infecti ſtipulatio latius [m] patet. & ideo & ei, qui ſuperficiariam inſulam habet, utilis eſt ea ſtipulatio, ſi quid in ſuperficie dãni datũ [n] fuerit: & nihilominus etiam ſoli domino utilis ẽ, ſi ſolo damnum datũ fuerit, [o] ut ſi tota ſuperficies tolleretur. fraudabitur enim dominus ſoli in penſione percipienda. [p]

Qui petit cautionem alieno nomine, debet habere reſpectũ ad intereſſe illius, cuius nomine petit. Et ſi dubitatur de eius mãdato, debet cauere de rato: & ĩ cautione debet apponi clauſula quòd ita demum teneat de rato cautio, ſi uerus procurator non eſt: & poſt quam quis cauit de rato, non poteſt ſibi obijci, quòd non ſit procurator. h.d. Paul.

† R. Fl. trãſferãt. quæ dã exẽpl. transferẽdam.

cum. Nam procurator legatarij, qui ſtipulatur de legato dando ipſi legatario, debet cauere de rato: & hæres qui promittit, debet promittere ſub ea forma: ut dixi ſ. in eo qui promittit de damno infecto. Vltimo dicit, qđ ſi dominus domus ruinoſæ nolit cauere: ille procurator poſt quam cauit de rato, eſt mittẽdus in poſſeſ. domus ruinoſæ, etiam ſi opponatur: quod non ſit procurator. In æſtimando. In hoc §. pôt pluribus modis poni caſus: uno tamen contentus ero. Habebas domum. ruinoſã iuxta meã, promiſiſti mihi de damno infecto. tandem poſtea cecidit domus tua ſ. parietem domus meæ: & ſic paries meus oppreſſus cecidit: unde refeci nouum pariete. teneris mihi inquantum expendi in nouo pariete. & hoc intellige. ſi non excedat æſtimationem ueteris parietis: nec etiam inſpicietur in totũ. Nam picturę, ſi quę erant in ueteri pariete, non æſtimantur: quia hæc aggrauarent nimis promiſſorem. Franci.

[a] Inter quos. i. hi inter quos &c. ſolet ſtipulari de damno infecto nomine ædificiorum, ſcilicet ruinam minantium, & timẽtium, ſcilicet occaſione parietis communis: hoc tamẽ ſtatim ad duos caſus reſtringit. alia regulariter. contra. ſ. eodem. ſi ædibus.

[a] Inter quos. in prin. huius legis ponitur dictum generale: & illud poſtea reſtringitur ad duos caſus.

[b] Aedificat. ſuper communi pariete, uel iuxta eum: uel. i. reædificat communem parietem, uel erigit eum altius. uel onerat ſolus.

[c] Futurum eſt. opinione hominum inſpecta.

[d] Aut alter. retento, quod alter ſocius ædificabat ſolus: præterea dico, damnum aliquod non timetur uitio operis iam facti, uel ſoli. Vel dic, ꝙ hoc caſu uterque, uel neuter ædificat. primum tamen magis quibuſdam placet, cum neutro ædificante denegatur cautio: quia utrique poteſtas eſt reficiendi. vt ſ. eo. l. ſi ædib. nec utroq; ædificante: ut ĩ. eo. l. ex damni. §. quoties. in fi. §. quæ eſt contra. Alij dicunt hunc caſum corrigi per id quod ibi dicitur. Alij, ut Ioan. legunt aut, pro &: quaſi hæc duo ſint neceſſaria: & unũ non ſufficiat: ut dicto §. quo[illegible] uel aliter ut ibi dices.

[e] Senſurus ſit. quam patere. ut is, qui ædificat ſuper communi pariete, & tunc licet adhuc nõ timeatur ex opinione hominum damnum: tamen quia facile poſſet contingere propter extructionem operis alterius: & quia hic qui timet, nec ædificat, habet pretioſiora ædificia, quibus imminere poſſit damnum, pręſtatur ei cautio. Si autem uterque ędificaret, nõ præſtaretur cautio, licet præſtita poſſit committi. ut ĩ. eo. l. damni. §. cum pariete. hoc non placet, uel melius ſecundum Azo. diſtingue, ut primus ſit caſus, cum alter ſolus ædificat: ſecundus autem quando uterque: & tunc caueretur, ſi unus eſt maius damnum paſſurus, quam alter: ut hic. ſed an poſſit agere, dices infra eodem. l. ex damni. §. quoties.

[f] Vicino. id eſt, ſocio.

[g] Ab eo ſocio, ſcilicet communi diuid. iudicio inter ſe intentato, ſecundum quoſdã: ꝙ non placet: quia in re communi damnum non contingit: ut ſ. communi diuid. l. arbor. §. ſi per eundem. & ſ. uſufruc. quemad. ca. l. antepe. dic ergo, conſequitur. i. conſequi poſsit utrunque ex interpoſita cautione, quod tñ fieri nõ debet: vt ſ. eod. l. ſi ædibus. & ĩ. eod. l. ex damni. §. quoties. niſi in duobus caſibus ut modo dixi: in quibus etiam loquitur lex ſ. eo. l. in hanc. & eſt ratio ſecñdum quoſdam, qa indiuiduus erat paries, & ſic ceſſat communi diuidun. Item nec communis eſt ex ſocietate, & ſic ceſſat pro ſocio, unde hęc cautio in ſubſidiũ pſtatur: uel ratio eſt ad inſtar ueſtibuli: vt ſ. cõmuni diui. l. arbor. §. de ueſtibulo. Alij exponunt hunc finem: ut quantum alter ſociorum præſtat uicino, uel ſocio occaſione ſocij, cuius culpa damnum datur ex communi pariete: tantum ab eo ſocio conſequatur per communi diuidundo iudicium: quod non placet.

[h] Si domus, alias ſi dominus. id eſt, qui dicit ſe dominũ eſſe, & agit rei uẽdi. ad domum contra poſsidentẽ, & à poſsidente petitur cautio ab extraneo. Azo.

[i] Poſsit. ut & arg. C. de peti. hære. l. fi. & hoc eſt uerum, etiam ſi malæ fidei poſſeſſor ſit.

[k] Sibi. ſcilicet petenti.

[l] Quærere. ſic & C. ubi in rem act. l. ij.

[m] Latius. ponit comparatiuum pro poſitiuo.

[n] Damni datum. id eſt dari ueritum: ut & ĩ. eo. l. ſi bona. §. & ſuperficiarium.

[o] Damnum datum fuerit. quo ad ſuſpicionem eorũ qui damnum uerentur. R. qualiter autem damnum datur ſolo, ſubijcit.

[p] Percipienda. remittitur ergo ſuperficiario penſio propter metum ruinæ uel propter ruinam: ſicut & penſio emphyteutæ: ut C. de iure emphyteu. l. j. & merces conductori: ut & ſupra eodem. l. in hanc. & l. nam ſi

Alieno † nomine ſtipulari ita licet,[a] ut quod damnum domino datum ſit, comprehendatur. Cauere autem debebit [b] is, qui ſtipulabitur, dominum ratam rem habiturũ: exceptioq́; procuratoria ſtipulationi inſerenda [c] erit: ſicut in ſtipulatione legatorũ.[d] Quòd ſi ei nõ cauebit,[e] mittendus eſt in poſſeſsionẽ procurator omnimodo, ut ei exceptio ꝓcuratoria[f] nõ noceat. In æſtimãdo [g] nouo pariete rõ haberi debet eius impenſæ, quæ modũ probabilem † non excedit in ueterem [h] eius cultum, nõ quia aggrauet.[i]

Vlpianus lib. xliij. ad Sabinum. XL.

EX damni infecti ſtipulatione non oportet infinitam, uel immoderatã æſtimationẽ fieri:[k] ut puta ob tectoria, & ob picturas. Licèt enim in hæc magna erogatio facta eſt: attamen ex damni infecti ſtipulatione moderatam æſtimationẽ faciendam: quia honeſtus modus ſeruandus eſt, nõ immoderata cuiuſque luxuria [l] ſubſequenda.

Si communis paries ſiue alicuius uitio damnum inferat ſtipulatio non committitur, idem ſi culpa unius committeretur: ſecus ſi culpa communi utriuſq́;. hoc dicit. Bar.

Quoties communis parietis uitio quid accidit, [m] ſocius ſocio nihil pſtare debet:[n] cùm cõmunis rei uitio contigerit. Quòd ſi quia alter eũ[o] preſſerat, uel onerauerat, idcirco damnum contigit: conſequens eſt dicere, detrimentum hoc, quod bene-

non ſit. & ſupra loca. l. habitatores. §. fi. & l. ex conducto. §. ſi quis. & §. cum quidam. & §. ſapinianus.* & ſic ſunt hic argu. pro ſacerdotibus ultramontanis, qui facta excommunicatione nil percipiunt: unde ad cenſum teneri non debent.

ADDITIO. Pro iſta gloſſa facit capit. quia diuerſitatem. extra de conceſſio. præben.

a Licet. ſtipulatur ergo procurator: ut hic, & ſupra eodem. l. prætor. in princip. & l. qui bona. §. ſi alieno. & domini inſpicitur utilitas uel intereſſe: ut hic, & ſupra ſi quis cau. l. pe.

b Debebit: ut infra rem ratam habe. l. amplius. alias non ſolum. & ſupra de ꝓcura. l. Pomponius. §. ſi ſtipuletur. & quære, ut ibi.

c Inſerenda. ab eo, qui promittit de dãno infecto, ut dicat ſe non teneri, ſi apparuerit talius procura. uel dominus non haberet ratum: uel econtra dicitur: inſerenda a procurato. ut non teneatur ex ſtipulat. de rato ſi apparuerit eum eſſe uerum procuratorem, uel dominum habere ratum. & ſic dicitur exceptio procuratoria, cum non ſit procurator, uel ſit, ut dictum eſt: alias dicitur procuratoria exceptio, quando non poteſt eſſe procurator: ut ſupra manda. l. ſi fideiuſſor. §. quidam. & de proba. l. in exceptionibus. §. ſed & ſi procuratoria. Item not. hic argum. pro opinione noſtra, qui dicimus eſſe in electione procuratoris, uel probare mandatum, uel ſatiſdare: ut not. C. de procurat. l. j.

d Legatorum. nam & in ea ſtipulatur procurator legatarij, & ſatiſdat de rato: ut hic, & ſupra de procura. l. Pomponius. §. ſi ſtipuletur. & ut leg. no. cau. l. j. §. ſed & procuratoribus, & inſeritur hæc except. ut hic, & argu. ſupra ut le. no. cau. l. j. §. ſi. & l. ij. Item cauet, qui nouum opus nuntiat, ut ſupra titu. j. l. de pupillo. §. ſi procuratorio.

e Non cauebitur. poſt quam cauerit de rato. R.

f Procuratoria. id eſt quod non ſit procura. uel aliter accipiatur, ut modo no.

g In æſtimando. ſi totus paries uetus ruat occaſione uitij in ruina ædium, de quibus promiſſum eſt damni infecti: æſtimabitur impenſa noui parietis facti. ſi uero uitio ſuo iactus eſt, æſtimabitur impenſa refectionis, utrobique tamen moderata: quia illud eſt attendendum, quod meliorem habet modo parietem: & quia ſi in ueteri erat uoluptaria impenſa, non debet æſtimari.

h In ueterem. id eſt ſecundum ueterem eius cultũ. R.

i Aggrauet. quaſi dicat, nõ omnino uetus cultus æſtimatur: quia non picturæ, uel ſimilia: quia hæc aggrauarent nimis promiſſorem: ut ſupra. l. proxi. in fin. ſecundum R. uel dic, ui cultus, id eſt, quæ refectio uel ſuſtentatio facta ab uno ex ſocijs aggrauaret alium nimis uoluptariis, ſcilicet factis impẽſis. & ſic facit loquens in communi pariete, de quo loquitur ſ. eod. in parietis communis. & l. ſeq. & l. inter. & ſ. eo. l. in reficiendo. Item facit ad §. ſupra, l. proxi. §. fina.

EX damni. CASVS. Stipulatus ſui à te dãni infecti: & poſtea ruit domus tua ſupra meam, & eam deſtruxit: & cruſtam ſiue picturam, quæ erat in domo deſtruxit. non æſtimatur hoc damnum in cruſtationla ſiue picturæ. Quoties. Ego & tu habemus parietem communem: & ibi iuxta habebam domum propriam. paries cõmunis uidebatur cadere. petij à te cautionem damni infecti, & eam præſtitiſti: tandem cecidit, & dedit mihi damnum: quæritur, an tenearis mihi emendare? dicitur quod nõ. Sed pone, quod tu parietem communem ita preſſiſti ſiue onerasti, quod ob hoc cecidit: tunc tenebetis. Sed pone, quod ego & tu ſimul onerauerimus, & ob hoc cecidit domus: & dedit damnum in tuis rebus, & etiam in meis: tunc non tenebeis: ſiue æqualem dominium ego & tu habuimus: ſiue ego maius quam tu. & est rõ. quia culpa mea ſicut tua in hoc fuit. Quoties. Plures habebant domum communem, & timebant ex domo uicina ruinam: unde ſtipulati fuerũt a domino domus ruinoſæ de damno infecto. tandem poſtea datum eſt damnum in domo eorum: unde quilibet uult agere ex ſtipulatione, quæritur pro qua parte quilibet agat? & dicitur quod quilibet aget pro parte ſua damni. Secundo dicit, Pone econtra, quod domus plurium minatur domui meæ ruinam: & promiſerunt mihi de damno infecto: & poſtea cecidit domus eorum ſupra meam: & ſic datum eſt mihi damnum. quæritur, qualiter agam contra eos ex ſtipulatione? & dicitur quod quilibet eorum tenetur pro parte dominica. Si plures. Plures habebant domum communem ex diſparibus partibus: & timebant ex uicina domo ruinam. unde petebant ſibi caueri. dominus domus ruinoſæ noluit cauere: hic dicitur quod omnes iſti ſunt mittendi in poſſeſſionem domus ruinoſæ, & æqualiter. Franc.

k Aeſtimationem fieri: ut ſupra de ſerui. urb. præd. l. quidam. §. fina. & ſupra, l. proxi. §. finali. & l. nam ſi non ſit.

l Luxuria. i. prodigalitas. ſic ponitur ſup. de dolo. l. non debet. & facit ſup. de pig. act. l. ſi ſeruos. & de cura. fur. l. & mulieri quæ luxurioſe.

m Quid accidit. ſocio circa refectionem non ceſſante: alioqui communi diuidundo ſarciri poterit damnũ, uel pro ſocio: ut ſup. eod. l. ſi ædibus.

n Debet. Et ſi cautio præſtita fuerit per errorem. Ac.

o Eum. parietem.

• l. ſi nuno §. Papi.

† Scribentes reputãt iſtum tex. ſingu. ad hoc quod procurator ſit ſuus poſt quã ẽ admiſſus in judicio cũ cautione de rato, nõ poteſt amplius repelli: quia per illã eſt effectus legitimus: quod intellige ut hic in ſecunda interp. Bol.

† P. Fl. nõ excedit: in uetere ei cultu, qui nõ adgrauet.

† Tu vide de hoc Lã frã. de Oria. in ea. quoniã cõtra. in pri. nu. a. & ibi notaui in apo. ad eũ, in uer. tu, non ea procurator. extra, de pb. & Gemin poſt glo. in c. j. de elec. li. vj.

ficio [a] eius cõtingit, ipsũ ſarcire debere. Quod ſi æqualiter utriuſque oneribus preſſus [b] decidit: re ctiſsime Sabinus ſcripſit, † parem † utriuſque cauſam eſſe. [c] Sed ſi alter plures, uel pretioſiores res amiſerit: [d] melius eſt dicere, quia ambo onera [e] impoſuerunt, neutri aduerſus alterum competere actionem.

Si plures recipiunt damnũ ex ruina, quilibet agit pro parte ſua: & ſi cõtra plures agitur, quilibet conuenitur pro parte ſua. hoc dicit. Paul.

Quoties ex damni infecti ſtipulatione † plures agunt: quia in eadem re damnum paſsi ſunt, id eſt in ædibus: non debet unuſquiſque eorum inſolidum agere, ſed in partẽ [f] experiri. Neq; enim damnum, quod pluribus datum eſt, unicuique inſolidum datum eſt, ſed in partem datum eſſe uidetur, & ideo unicuique in partẽ cõpetere actionẽ, Iulianus ſcripſit. Item ſi plurium ſint ædes, quæ damnoſę imminẽt: utrũ aduerſus unumquenque dominorum inſolidũ cõpetit actio, an in partem? Et ſcribit Iulianus (quod & Sabinus probat) pro dominicis [g] partibus cõueniri eos oportere.

Licèt plures prætendant intereſſe inæquale, ſi tamen eis nõ cauetur, æqualiter in poſſeſſionẽ mittuntur. h. d. Pau.

Si plures domini [h] ſint ædiũ, q̃ dãni infecti ſibi ꝓſpicere uolũt, nec quisq̃ eis damni infecti caueat: mittẽdi omnes in poſſeſſionẽ erũt, & q̃dẽ æqualibus partibus: q̃uis diuerſas portiones dñij habuerint. & ita Põpo. ſcribit.

Ille eſt præferendus in melioratione rei communis, qui magis idoneè rem reſtaurat. Item ſeruus communis poteſt pro dominis ſuis ſtipulari damni infecti. h. d. cum l. ſeq.

Pomponius libro xxj. ad Sabi. XLI.

IN reficiẽdo [i] cõmuni pariete ei potius facultas ędificandi ꝓſtatur, q̃ magis idoneè [k] reficere parietem uelit. Idemque dicendum eſt, & ſi de eodem itinere riuove reficiendo inter duos, uel plures quæratur.

Iuli. li. lviij. Dige. XLII.

SI ſeruus cõis dãni infecti ſtipulatus fuiſſet: perinde habetur, ac ſi ipſi [l] domini ſua uoce ꝓ partibus [m] ſtipularent.

---

[a] Beneficio. id eſt, maleficio. ironice enim loquitur. ſic C. de inof. teſt. l. fratres.

[b] Preſſus. paries.

[c] Cauſam eſſe. hoc quando neuter habet pretioſiora: ut differat a ſeq. reſpon.

[d] Amiſerit. quãtu alius, retento caſu ſupiori. ſ. quod uterque ex ſocijs onerauerat parietẽ communem. Ac.

[e] Onera. Cum enim in pari ſunt cauſa. ſiue culpa, q̃a ambo ultra modum imponũt, neuter alteri quicquam obijcere poteſt. ſic C. de liber. cau. l. ſi filium. & ſup. de dolo. l. ſi duo. & ĵ. q̃d ui aut clam. l. ſi alens. §. belliſſimè. & l. final. §. ſi ad ianuam. Item nõ ob. huic reſpõ. ĩnp. eo. l. inter quos. circa prin. ibi, aut aliter ꝓcio &c. q̃a ibi ſemper unus ſolus ædificabat: hic ambo, ſecũdum quoſdam. Alij aliter ſoluunt, ut ibi diximus. Tu dic ſecundum Azo. & H. quod in diuerſis caſibus loquuntur. Lex enim ſuperior loquitur, quã do cautio ſit alicui ex ijs, qui habent cõmunẽ parietem: quod in duobus caſibus dicit contingere. ſ. quando unus ſolus ſuper communi uel in communi pariete aliquid facit, unde damnum ab altero timetur: cui ob hoc debet caueri. item quando [*] uterque uel neuter in communi. uel ſuper communi pariete, quid faciat: cũ alter habet pretioſiora ædificia, ubi cautio eſt alteri ab altero ꝓſtanda: q̃a maius dãnũ põt ſubire, uel ſentire ex parietis caſu. ſi autẽ neuter maius dãnũ erat paſſurus per caſum: neutri ab altero debet caueri: ſed in ꝓdictis caſibus tñ alteri ab altero caueri diximus. Hic aũt tradit, q̃ñ ex cautione poſſit agi: diſtinguendo utrum alterius culpa tñ deciderit paries: nihi lominus & ſui uitio. alioqui non committeretur ſtipulatio. ut ſ. e. l. fluminum. §. præterea. & tũc ille ſolus cõueniatur, non aũt agat. an utriuſq; culpa: tunc neuter contra alterum experitur. Cęterum ſi fortuito caſu cecidiſſet, non committeret. ut ſ. eo. l. fluminum. §. hæc ſtipulatio. Item contra. ſ. eo. l. in hanc. ſed ibi culpa ſocij contingit damnum.

[f] In partem. ſuam damni. id eſt in totum ſuum dãnũ petet, niſi ſtipulando partem ſtipulatus eſſet: ut ſup. e. l. plures. in prin.

[g] Pro dominicis. ut & ĵ. tit. j. ſupra iter. §. officium. & arg. ĵ. titu. j. l. ſi tertius. §. ſi ex plurium. & §. inde quæritur.

[h] Si plures. domini. in his domibus, quæ timent ruinam alterarum: ut & ſup. e. l. ſi finita. §. cum autem. & l. prætoris. §. j. & ſic apparet. quod alio modo ſe habet miſſio quam ſtipulatio. Acc.

IN reficiendo. CASVS. Duo habebant communem parietem ſiue murũ. hic paries uidebatur cadere. & ſic quilibet iſtorum ſolus uolebat reficere. Dicitur quod ille præfert, qui magis idoneè uult reficere. Idẽ eſt ſi duo habebãt communẽ riuũ uel iter, & quilibet contendit, q̃d uult reficere: nam ille præfertur, q̃ melius uult reficere. Fran.

[i] In reficiendo. q̃ eſt neceſſe quandoque: ut ſ. e. l. in parietis cõis. & l. ſeq. licet ſit contra. ſ. cõmuni diuid. l. Sabinus. ſed ſolui ſup. eodem. l. ſi ędibus. Accur.

[k] Idoneè. ſimilis inſpectio habetur: cum plures agere uolunt de ſepulchro uiolato: ut ĵ. de ſepulch. uio. l. prætor. §. ſi plures. uel accuſare de aliquo crimine: ut ĵ. de accuſatio. l. ſi plures. uel interdi. de liber. homi. exhibend. ut ĵ. de libe. homi. ex hi. l. iij. §. hoc autẽ interdictum. uel bona petere cauſa libertatum conſeruãdarum: ut C. de teſtamen. manum. l. fin. §. penul.

SI ſeruus communis. CASVS. Plures habebãt domum communem iuxta meam tuſſhoſam: habebãt etiam ſeruum communem. hic ſeruus nomine duorum ſtipulatus eſt de damno infecto. Dicitur, quod acquiritur dominis perinde ac ſi ipſimet eſſent ſtipulati. Fran.

[l] Ipſi domini. Vox ſerui, uox domini eſt: ut hic, & Inſtitutio. de inutil. ſtipula. §. ei. Sed hoc fallit in duobus caſibus: ut infra de ſtipu. ſer. l. ij. & l. antepenulti. Accurſius.

[m] Pro partibus. Sed tunc quilibet uidetur ſtipulari pro dimidia ſui dãni. ſ. e. l. plures. nunquid ita erit & hic? Reſpon.

e a

---

† P. F. parietem.

† Et ſicut in culpis cõpenſatio eſt, ut in dolo. l. ſi duos. ſupra. de dolo. ubi de hac re. & ĵ. ſo. mat. l. eũ mulier.

† Non eſt, ſtipulatione in P. F.

[*] Hæc cõmuni. tenere nõ ſolet ſecũdũ Ioan. ab Imol.

Reſpon.non.ſed ſic intelligo: pro partibus. ſ.quilibet pro tota parte ſua. Item nunquid acquiritur dominis pro portionibus, quas habent in ſeruo: an uero quas habent in re cuius nomine ſtipulatur? videtur pro ijs, quas habent in ſeruo: vt ↄ.de ſtip.ſeru.l.ſeruus cōmunis. ſic omnium eſt.

a Eius. ſcilicet promittentis.
b Eaſq;. tegulas vicini.
c Vitio. nunc reſpondet.
d Vis venti. vt ſ.e.l. fluminũ.§.hæc ſtipulatio.& ſequente §.vſque in fin.legis.& arg. ſ.commo.l.ad eos. Accur.

ſed contradico, vt ſcilicet pro partib. quas habent in re. nec obſtat, dicta l. ſeruus communis, quia illa loquitur, quando omnibus poteſt acquiri: at hic non poteſt acquiri plus alicui domino, quàm habeat in re: licet in ſeruo fortè habeat duas partes: vbi & totum alteri quæritur, ſi alter nullam habeat ibi partem: ut inf. de ſtip.ſeru.l.proinde §.ſi.

Damni. CASVS. Titius promiſit mihi de damno infecto, tandem tegulæ, ſiue cupi domus ſuæ uento percuſſi ceciderunt ſuper cupos domus meæ & eos ſregerunt: quæritur an Titius teneatur? & diſtinguitur. nã aut vetuſtate, & infirmitate ædificij ceciderunt cupi, & tunc tenetur: aut vento arduo: & tunc non tenetur. nec eſt uis, etiam ſi in ſtipulatione expreſſe ſit dictum, quod ſi quid ruat de domo ſua in meam, quod teneatur.

Ex damno contingente non uitio rei, ſed caſu fortuito, non agitur iſta ſtipulatione. Pau.

Alphenus Varus libro ij. Digeſto. XLIII.

DAmni infecti quidam vicino repromiſerat: ex eius [a] ædificio tegulæ uento deiectæ ceciderãt in uicini tegulas, eaſq; [b] fregerant. quæſitum eſt, an aliquid præſtari oporteat? Reſpondit, ſi vitio [c] ædificij & infirmitate factum eſſet: præſtari debere. ſed ſi tanta vis uenti [d] fuiſſet, vt quamuis firma ædificia conuelleret, non debere. [e] & quod [f] in ſtipulatiõe eſt, Siue quid [g] ibi ruet, [h] nõ uideri ſibi ruere, quod aut vento, aut omnino aliqua ui extrinſecus admota [i] caderet, ſed quod ipſum per ſe concideret.

Vtroque ædificante in pariete communi ſtipulatio non debet interponi, ſed interpoſita ex certa ſcientia ſimpliciter ad dimidium committitur, uel ad totum, ſi hoc ſit dictum: in qua nõ uenit quod alter ſocius ſocio ex ſtipulatiõe præſtiterit. Bar.

Cum parietem communem ædificare [k] quis cum uicino uellet, prius quàm ueterem demolire tur, damni infecti vicino repromiſit. [l] † idemq; [m] ſtipulatus eſt poſtea quàm [n] paries ſublatus eſſet, & habitatores ex vicinis cœnaculis [o] emigraſſent: vicinus ab eo mercedem, quam habitatores non redderent, petere uult: quæſitum eſt, an rectè petet? Reſpondit, non oportuiſſe eos, cùm communem parietem ædificarent, inter ſe repromittere: neque ullo modo alterum ab altero cogi potuiſſe. [p] ſed etſi maximè repromitterent, tamen non oportuiſſe amplius, quàm partis dimidiæ, quo [q]

† P. Fadeoque ſe ſtipulatum eſt.

e Non debere. ſ. non tenetur, quamuis ſtipulatio fuit interpoſita.

f Et quod. reſpondet tacitæ obiectioni.

g Siue quid. verba ſtipu.ut & ↄ.sem ra.habe.l.ſi procurator.

h Ruet. quo ad hoc ut teneatur promiſſor.

i Admota. id eſt adhibita. Azo. & eſt huic ſi.at.contra ↄ. titu.j.l.j.§.j. & ſup. ad l. Aquil.ita uulneratus.§.ſi.

k Aedificare. ſcilicet vellet. quod patet ex eo, quia ueterẽ nondũ demolieſat. Azo. & conſtrue, cum parietem communem cum vicino. & ſic uuus tantum ædificare volebat: ut ſup.e.l. inter quos. ſecundum lo. uel verius ambo, vt hic dicit, cum vicino. ſ. ſocio. & probatur ↄ.ibi, non oportuiſſe &c.

l Repromiſit. Si fortè eius ædes propter vitium communis parietis ruerint: vel in rebus ſuis dãnum ſenſerint. & econuerſo ſimiliter ſtipulatus eſt vt ſubijcit. & d.l.inter.& l. parietis communis.& l.ſeq.& ſeq.

m Idemque. quia damnum timebatur.

n Poſteaquam. Repete: & cum poſtea &c. Accurſius.

o Cœnaculis. aliàs ex illis cœnaculis.

p Cogi potuiſſe. vt de aliquo caueret: niſi in duobus caſibus: ut ſup.e.l.inter.& diligenter hic diſtingue de communi pariete, quia aut de eius damno timetur nemine ibi operante; quo caſu non caueatur: & interpoſita non committitur: ſed agitur pro ſocio uel communi diuidundo: ut ſupra eodem, lege, ſi ædibus. in principio.& lege, nam etſi.& l.ex damni. §.primo, primo reſponſo. aut propter operam alicuius. & tunc hoc vnus ædificat, & cauetur: ut ſupra eodem, lege, inter quos. primo reſpon. & lege, in parietis communis.& l. ſed ita.& lege, nam ſi.& l.ex damni.§.j.ij.reſponſo. & lege, in hanc. aut ambo: & tunc aut ambo ultra modũ aut unus tantum. primo caſu non committitur cautio etiam interpoſita: ut ſupra eodem, lege, ex damni.§.quoties.pen & ult.reſpon. Secundo committitur: ut ſup.e.l.inter.ij.reſpon. Aut nullus ultra modum: & tunc non cauetur. ſed ſi cautum fuerit, committitur ut hic.

Damni infecti cautio an in re cõi interponẽ.

q Quo. id eſt, quoniam.

Cum parietem. Ego & Titius habebamus parietem communem: iuxta iſtum parietem ego habebam domos proprias: & Titius domos proprias ibi ſimiliter habebat. uolebamus deſtruere iſtum antiquum parietem, & reficere nouum meliorem: ſed quia ego timebam, ne hoc opus daret damnum domibus meis & alijs meis rebus, & Titius etiam timebat de ſuis: ipſe promiſit mihi de damno infecto, ſi caderet hic paries ſupra meas domos, uel aliquod aliud damnum daret in rebus meis: & ego ſibi. deſtructo pariete dum nouus reficiebatur, inquilini Titij timore iuſto ex hoc opere moti receſſerunt, & ſoluerunt penſionem pro tẽpore, quo ſteterant, & non pro toto anno. nunc Titius agit contra me ex ſtip. & petit, quod emendem ſibi dãnum penſionis amiſſæ: quæritur an poſſit petere? Et dicitur, quod nullus noſtrum debebat promittere, nec aliquis noſtrũ cogebatur promittere. vnde male feci. nam nec extraneo petenti ſibi caueri a me promiſiſſem, niſi pro parte mea: ergo et male in hoc feci, quod Titio promiſi in ſolidum. neruntamen ſi hoc feci ſciẽs, teneor. & ſi ſoluam Titio, & uelim repetere ab eo quaſi hoc damnum paſſus fuerim occaſione huius operis, & ſic ago ex ſtipulatione: nõ audior. nam hoc dãnum paſſus ſum, quia promiſi, non ex occaſione operis. Franc.

Aedifica-

amplius ne extraneo quidem quiſquam cùm parietem communem ędificaret, repromittere deberet: ſed quoniam iá in totum repromiſiſſet, omne detrimentũ, quod ex mercede uicinus fecifſet, prǽſtaturum. Idẽ cõſulebat, poſſet ne, quod ob eam rẽ dediſſet, rurſus repetere: quoniã re ſtipulatus eſſet à uicino ſi quod ob eã rem, quod ibi ędificatũ, factum eſſet, ſibi damnum datum eſſet, id reddi: cùm & ipſam hanc pecuniam, quam daret, propter illud opus penderet. Reſpondit, nõ poſſe: propterea quia non operis uitio, ſed ex ſtipulatione id amitteret.

Interpellatio extra iudiciũ nõ conſtituit in mora eum, qui ſolum per iudicis officium poteſt conueniri. hoc dicit. Barto.

Aphricanus lib. ix. quæſtionum. XLIIII.

CVm poſtulaſſẽ, ut mihi damni infecti promitteres, noluiſti: & prius quàm prætor adiretur, ædes tuæ corruerunt, & damnum mihi dederũt. Pędius eſſe ait, ut nihil noui prætor conſtituere debeat, & mea culpa damnum ſim paſſus: quia tardius experiri cœperim. At ſi cũ prætor ut promitteres, decreuiſſet, & te non promittente, me ire in poſſeſſionem iuſsiſſet: & prius, quàm eo ueniſſem, corruiſſent: perinde omnia ſeruãda eſſe exiſtimauit, atque ſi poſtea, quàm in poſſeſſionem ueniſſem, damnum datum eſſet.

Ab eo qui eſt miſſus ex ſecundo decreto, creditor non poteſt rem auocare, niſi expenſas reficiat, & de dãno iſecto caueat: ſecus ſi auocat ab emptore. Bar.

Damni iſecti nomine in poſſeſsionẽ miſſus, poſsidendo dominium cœpit, deinde creditor eas ędes ſibi pignori obligatas perſequi uult: non ſine ratione dicetur, niſi impenſas, quas in refectione fecerim, mihi pſtare ſit paratus, inhibẽdam aduerſus me perſecutionẽ. Cur ergo non emptori quoq; id tribuẽdum eſt, ſi forte quis inſulã pignoratã emerit?

a Aedificaret. ſolus. M.
b Deberet. ut & ĩ. eo. l. ex damni. §. item ſi plurium. & caue tibi: quia non dicit ſocio cauendum pro dimidia: ſed hic dicit, quod ſi etiam extraneo aſsimiletur quod tamen non eſt faciendum, ne caueret in plus.
c Vicinus. id eſt, ſocius.
d Feciſſet. id eſt, ſenſiſſet.
e Pręſtaturũ. ſed non per errorem iuris uel facti: ſed ex conuentione facta fuit promiſſio non errore iuris, ſed ex certa ſcientia: ut ſupra ſi qs cau. l. ſed & ſi quis. §. fin.
f Ob eam. i. dãni infecti ſtipula.
g Dediſſet. ſocius ſocio. Accur.
h Repetere. quaſi ſoluiſſet Idebitum.
i Quoniam. alias quia.
k A uicino. ſcilicet ſocio, cui ſimiliter promiſerat. R.
l Daret. emendando ſocio damnũ Accur.
m Propter illud opus. ex ſtipulatu conuentus. Accur.
n Non operis. cõmunis. Accur.
o Amitteret. ut & arg. ĩ. eo. l. fluminũ. §. fina. j. reip. & l. damni. in pr n. ibi, ſed quòd opere &c. Azo.

CVm poſtulaſſem. CASVS. Cum haberes domum ruinoſam iuxta meam: petij à te extra ius, ut mihi caueres. tu noluiſti cauere: & poſtea ante, quam de hoc adirem iudicẽ, domus tua cecidit ſupra meam. quæritur, an debeas mihi dãnũ emendare? & dicit quòd nõ: quia mihi eſt imputãdũ, quare non citius adiui iudicẽ. Sed pone, quòd adiui ſuper hoc iudicẽ ante, quàm caderet: & iudex præcepit tibi, ut caueres: & te cauere nolente iudex iuſsit me in poſſeſſio. domus tuæ ire: & cũ irẽ ad intrandum in poſſeſ. antequã intrarem, domus tua cecidit ſupra meam. quid iuris erit? & dicit quod perinde eſt, ac ſi ante intraſſem in poſſeſ. & damnum poſt datum eſſet. Damni. Cum poſſideres domum ruinoſam: nec uelles mihi cauere de damno infecto: miſſus ſum iuſſu iudicis in poſſeſ. & primo ex primo decreto: & poſtea ex ſecundo: dicitur, quòd ſi teneo iſtã poſſeſsionem per decennium, quaſi dominus factus ſum: & ſi ille, cui primo obligaueras iſtam domum ruinoſam, uelit contra me agere hypothecaria, non auditur, niſi uelit mihi reſarcire expenſas, quas in refectione huius domus feceram: ſed ſecus eſt in emptore. nam ille, qui emit rem alij obligatam: ſi creditor uelit auocare rem ab emptore per hypothecariam: auditur, nec tenetur reſarcire pretiũ, quo iſte emit. & ſic non emendat damnum eius. ſed hoc ideo contingit, quia emptor ſibi imputet, cur talem rẽ emerit. nam ex arbitrio habebat a princip. emere uel non. ſed hoc non contingit in miſſo ex cauſa dãni infecti: quia ex neceſsitate ſi nolebat damnum euitare, habuit ire in poſſeſsionẽ. Frãciſcus.

p Cum poſtulaſſem. non pro tribunali. M. id eſt, non à iudice ſedente pro tribunali, ſed ſimpliciter à uicino meo. & hoc eſt quod ſequitur in litera, & prius, quam prætor adiretur &c. Azo.
q Promitteres. amicabiliter.
r Noluiſti. ſcilicet promittere de damno infecto.
s Paſſus. ut & ĩ. eo. l. euenit.
t Veniſſem. ſecus ſi neglexiſſem uenire: ut ſupra eod. l. ſi finita. §. ſi qs meru. & facit ſupra, eo. l. prætor. in fin. & l. ſeq. & ſeq. & quod ibi dixi. & l. ſi finita. §. illud. & §. eleganter. & §. ſi iam fuerint.
u Miſſus. ex ſecundo decreto.
x Dominium. Id eſt, quaſi dominium, puta decennio inter præſentes.
y Creditor. abſens.
z Vult. ſed uidetur non admitti ut ſupra eod. l. is qui. & l. ſi finita. §. ſi qua ſint iura. uerſi. item quæritur. ſed ibi pſens, hic abſẽs fuit, ut ĩ. l. corſi. in princi. & l. ſi finita. §. ſi forte. Itẽ op. qa diuturnũ ſilẽtiũ conſtituit creditori ineffacacẽ actio. hypothecariã: ut C. ſi aduer. credit. l. j. Solu. quidam dicunt hoc ſpeciale cõtra miſſum: ut ſicut unum ſpeciale eſt pro eo. ut præſcribat etiam ſciens rem alienam: ut ſupra de noxa. l. & generaliter. ſic & aliud contra eum, ut poſt decennium teneatur hypothecaria. Alij dicunt hoc eſſe intelligendum eo caſu, quando beneficio reſtitutionis creditor iuuatur contra præſcriptionem iuxta cauſa interueniente: ut d. §. ſi forte. & §. poſtea. & l. eorum. uel intellige proſequi uelit intra uiginti ann. auditur ergo, & cauerit ut dictã. l. eorum. in princ.
a Paratus. ſic ſupra eodem. l. ſi finita. §. ſi quis dãni. §. Item uideamus. & §. ſi iam decideriſit.
b Tribuendum eſt. quod tribuitur poſſeſſori: ut ſcilicet retineat pro expenſis: ſed certe imo idem emptori conceditur: ut ſupra de pigno. l. Paulus. §. pen. quæ eſt con-

† P. F. omne quod detrimẽti ex mercede &c.
† quid.
In P. Fl. non eſt factum, in aliquibus codicibus ędificatũ factumue eſſet.
† Bartol. Bal. & Angel. hic tenẽt iſtũ tex. ſin. & non alibi, ad hoc quòd quis non cõſtituatur in mora per extraiudicialem interpellationem, eo quod iudicis uenit officio. Bolo. Vltra addo quòd iſtũ tex. ſing. dicit Angel. in §. actio autẽ. Inſti. de act. l. iiij. colum. in princ. Vltra quẽ ad-
de Alex. ſ. l. ſi c. legati. c. l. de ner. ob. & in l. interdũ. §. ſi c. ti. Bart. ut l. j. co. inſ. ĩ. de iuriſ. om. iu dic. & Bal. in ca. nauit. co. ſe. In tit. extra, de libel. ob. & notaui in apo. ad iuſ. ſum Gul. de Cug. l. l. edita. ver. 24. in uer. nõ poſſũ. C. de ede. P. F. potius.
Gl. hic ſicut & alibi in hmõi expoſitio. peccat. nã præſcriptione uel dominium quæritur, non quaſi dñiũ. Præterea per illo pſcribenti rei uend. utilis datur. at quia dominio: Publiciana comp. ut hic per Angel & Albet.

non rectè[a] hæc inter ſe comparabuntur: quando is, qui emit, ſua uolútate negotium gerat; ideoq; diligentius à uenditore ſibi caueri, & poſsit, & debeat, quod[b] non æquè & de eo, cui dàni infecti nõ promittat,[c] dici poteſt.

Quando agitur confeſſoria: ſi pro conſtituenda quaſi poſſeſſione ſeruitutis debet aliquid fieri contra cõtumacem, ex primo decreto ſit miſſio loco ſeruientie: ex ſecũdo decreto ſtatuimus certum tempus intra quod agatur. hoc dicit. Bartolus.

Scæuola lib. xij. quæſtionum. XLV.

A Quo[d] fundus petitur, ab illo ędificatum habes. ago ius tibi non eſſe ædificatum habere[f]. nec defendis.[g] Ad me poſſeſsio transferenda[h] eſt: non quidẽ, ut protinus deſtruatur opus (iniquũ enim eſt, demolitioné protinus fieri) ſed ut id fiat,[h] niſi intra certũ tẽpus[i] egeris, ius tibi eſſe ædificatum habere.

Paulus lib. j. Sententiarum. XLVI.

AD curatoris[k] reipublicę officiũ ſpectat ut dirutæ domus à dominis[l] extruantur.

Domum[m] ſumptu publico extructam,[n] ſi dominus ad tempus[o] pecuniã impẽſam cũ uſuris[p] reſtituere noluerit: iure[q] eam reſpublica diſtrahit.

Conclaue & porticus cedit illi domui, ad cuius uſum eſt deputatum, uel deſtinatũ, & per quã habet acceſſum. licet in totu ſuſtentetur in parietibus alterius domus: cœnaculũ uero cedit illi domui ſuper qua ſuſtentatur, & per quã habet acceſſum: cũ ad uſum alterius non ſit deſtinatum. h. d. Paul. de Caſtro.

eſt contra. Soln. ibi de bonæ fidei, hic de malæ fidei emptore dicit. hoc non placet: quia hic aliam quam ſaciat. rationis diuerſitatem aſſignaſſet. Alij dicunt, quod hic non erat res facta melior, ibi ſic uel ibi, quaſi ex neceſſitate fecit: ut domum exuſtam reædificando, hic ex uoluntate. uel hic de ſtricto iure: ibi de æquitate. uel dic hic loqui quo ad pretium, nõ quo ad impenſas: hue placet. uel dic eſſe diſſimilitudinem, quantũ ad rationẽ, quã aſſignat: ſed in iure retentionis impenſarũ ſunt ſimilia. ſic ſ. de cõdic. inde. l. Iulia. & eſt arg. ſ. famil. erc. l. ſi pignori. & de mino. l. quod ſi minor. §. reſtitutio. & ſupra de exer. act. l. j. in princi.

a Non rectè. nunc reſpondet.

b Quod. l. quia.

c Non promittatur. cum ex quadam neceſſitate hoc faciat.

A Quo. Caſus. Debebas mihi ſeruitutem altius non tollendi domũ tuam: poſtea eã eleuaſti altius: ago contra te, & dico te nõ iuſtè ædificaſſe: quia contra ſeruitutem mihi debitam. tu dicebas, quod feceras uoluntate & ex cõceſſione mea, nõ aũt te uolebas defendere in hac cauſa. Dicitur quod ego ſum mittẽdus in poſſeſ. domus tuæ. nec deſtruetur in cõtinenti hoc opus, quod feceras imo dabitur tibi à iudice dilatio, intra quam tu probes de iure tuo, & ſi intra illam dilationem non probaueris, tunc iudex præcipiet deſtrui illud opus.

d A quo. in quibuſdam libris incipit ibi lex, ſi ædificatum habes. & prima linea eſt cancellata: & ita dicit eſſe Piſis. Alij habẽt, à quo fundus petit, ſi ædificatũ &c. & tunc eſt ordo literæ. ſi habes ædificatum, id eſt, dicis te habere: ab illo, id eſt, eius authoritate, ſiue eius conceſſione: cum prius debebat illi ſeruitutem altius non tollendi: à quo fundus petitur actiue, id eſt, quam ipſe dominans petit, id eſt, fundi ſeruitus, ſcilicet ne altius tollat, licet quidam dicant, fundus. l. fundi poſſeſſor. & ago id eſt, agit ille. mutat enim perſonas. & quod dicat ad me. i. ad eum, uel dic econtra retinendo eundem caſum, ſed econtra ad expoſitionem literæ petitur, id eſt à me. qui peto &c. ſcilicet ego qui ſeruitutem peto. & ſic de tertia tranſit ad primam. ſic ſupra, man. l. præterea.

f Habere. ſed ſi non haberet ædificatum, alia pœna non defendenti imponeretur: ut ſ. de noui operis nuntiatione. l. ſi prius.

g Defendis. ſcilicet tibi ius eſſe ædificatum habere. alias defenderis, paſſiuum.

g Transferenda. ut & ſupra ſi ſer. uen. l. is cuius.

h Id fiat. ſcilicet demolitio.

i Certum tempus, a iudice ſtatuendum. Ot. Sed non qui intra annum ueniens recuperat poſſeſſionem. uidetur quod ſic: ut C. de preſcrip. xxx. ann. l. ſi quis emptionis. §. ſed & ſi quia. Sed cõtra dico quia lis erat hic conteſta. uel quaſi arg. C. quomodo & quã. iudex. l. cõſentaneum. & C. ubi in rem act. l. ij. uel ſpeciale eſt in hoc caſu, ut non audiatur uſque ad annum: ut & ſ. titu. j. l. ſi priua. ſed iudex ad ſuũ arbitriũ ſtatuat tẽpus: ut ſ. de iure delibe. l. j. § fin. & facit. C. de iudi. l. properandum. item ad hoc quod cogitur agere, ſpeciale eſt uel cauſati ue, non etiam præciſe dicitur, ut C. ut nemo inuitus agere uel accu. cog. Item facit. infra de aqua quoti. & æſti. l. ſi de uia.

k AD curatoris. Poteſt ſic ponere caſum. Domus alicuius erat deſtructa. curator reipubli. debet curare, quod iſta domus reficiat. quod ſi dominus noluerit ipſam reficere, ipſe reficiat, & non reddat, niſi ipſe reſtituat ſibi impenſas. & ſic facit ad quæſtionem notatam ſupra eodem. l. qui bona. §. qui damni infecti.

l A dominis. quãdo ſunt cõmunes, & alter uult reædificare, alij cõpelluntur: ut hic, & ſ. pro ſocio. l. cum duobus. §. idem reſpon. & C. de ædif. pri. l. ſi ut proponis. Si uero non ſunt ſocij, idem ſi tamen ſint curiales, ut reficiãt, & plus ut de nouo faciant: alias non conſtructio, ſed reſtructio præcipitur, & deſtructio inhibetur: ut C. de ædi. pri. l. ſingularum. & ſ. de leg. j. l. cætera. & j. eod. l. fina. & facit ſ. de offic. pſi. l. præſes.

m Domũ. domus alicuius erat deſtructa: debet ipſam reficere. ſi nõ refecerit, ſed refecta fuerit ſumptu publico: tunc ſi non reddat impenſas, poterit diſtrahi. Vel pone caſum. duo erant ſocij habentes ædem communem deſtructam. unus nolebat ipſam reædificare: alter uolebat reædificare cum ſocio, ſed non ſolus. ſi curator reficit, poterit ille recuperare domum intra quatuor menſes. ſoluendo impenſas cum centeſimis uſuris. ſi non recuperauerit, iure uendetur.

n Extructam. id eſt refectam, cum deformaret forte plateam communem.

o Ad tempus. quadrimeſtre, ſecundum M. quod non placet.

p Cum uſuris. centeſimis. M. quod non placet, imo ſemiſſibus: ut ſ. de uſur. l. cum quidam. §. ſi debitores.

q Iure. ex oratione diui Marci: & ſupra pro ſoc. l. cũ duobus. §. idem reſpon. ſecundũ M. quod non placet: quia hic non proponitur, quod fuerit ſocius alterius reſpub. ſed dic quod ex ſumptu publico domus refecta tacite fuit obligata. ut C. in quibus cauſis pig. ta. con. l. ij. unde poſt tempus uendetur: quod ſcilicet ſtatuitur. C. de iure do. impe. l. fina.

1 Iſta ſol. reprobatur, quia etiã malę fidei recuperat expenſas: ut l. plane. ſ. de pet. hę. ſecundũ. Bart. hic.

2 Omnes iſtæ ſolu. gl. reprobantur per Bart. hic.

3 Augu. emẽdatio. lib. iij. ca. ix. ſic legẽdum cẽſet, Scæuola lib. xij. quæ. Aedificatũ habes ago tibi ius nõ eſſe habere non defendis, ad me poſſeſſio trãſferenda eſt. Subdit idem Aug. in Tuſco Cod. ante uerbum, ędificatũ: hæc nihil omnib. haberi, à quo fundus petet, ſi rẽ nolit &c. uerũ eadẽ, quaſi aliena ibi circumſcripta eẽ ait.

† Pulchre in hanc l. Alc. li. Paa. j. c. ix. Iſta lex ex multis ſui. in iſta materia: ſecũdm Bar. ad quam. aduertas: quia aliter & diuerſimode eã intellexit ab alijs Bol. hic in nonis ſuis interpret.

† ſi ab.

† ſi non defenderis.

5 Iſta eſt uera ſol. ſed nõ eſt neceſſaria ad l. iſtã ſecundum. Bar. hic

4 Haud nõ e uerſa: nec ſeparatim iure cautum ſecundum. Bar. hic.

ſi fratres.

ſi fratres.

Quod

Vod conclaue. CASVS. Caſum huius princip. dicemus in gl. domini mei, quæ incipit, quidam duas domos &c. Sed & Labeo. Iſte §. planus eſt. Fră.

b Quod. ſubaudi illud.

b Conclaue. Quidam duas domos habebat ſeparatas ita, quod aliquod interſtitium ſiue interualluin erat inter utranq; domum, & in eo ſpatio conclaue erat: & de utraque domo iter erat ad conclaue, poſtea dominus clauſit unum oſtium conclauis, & totum conclaue conuertit ad uſum alterius domus. con clane totum eſſe illius domus ad cuius uſum conuertitū eſt. R. & dicitur conclaue: locus quidam ſecretior in domo, uel extra domum: ut hic erat conſtructus: ad quem non niſi per plures claues peruenitur, & ideo conclaue dicitur ædium: quia de eo cõclaui iter erat ad utranq; domum.

c Binarum. Quidam habebat duas ædes, in medio quarum erat cubiculum, cuius uſus erat cõis utriuſq; domus, dominus uertit uſū cõclauis ad unam domum tantū, & tecin ſit ita, quod non poteſt ex alia habere aditum. poſtea forte uendidit vnam domum, quæritur cuius debeat eſſe conclaue? Reſp. ꝙ eſt illius domus ad cuius vſum eſt conuerſum conclaue. i. camera. & hoc ē uerum, ſiue ſuſtineatur ab ea domo, in cuius vſum eſt conuerſum, ſiue totum ab alia: ſiue pro parte ab una, & pro parte ab alia: hoc aūt, ꝓbatur tali ſim ſi, ꝙ inducit Labeo in libro poſteriorum. Ecce, Quidam duas domos habebat, quæ aliquantulū diſtabāt, vtriſq; ſuperimpoſuit porticum: ita ꝙ erat in cõmunio illarum. poſt tu. tulit aditionē illius domus ita ꝙ non poterat ire ad porticum ex ea. uendidit domum, quæ non habebat aditum ad porticum, & impoſuit ſeruitutem uenditę domui: vt deberet ſuſtinere dictus porticus prædictę. quæritur cuius ſit porticus? Reſp. ꝙ eſt illius domus, quam retinuit. ſ. quæ habet aditum ad porticum. hæc autem porticus extenta erat per longitudinem utriuſque: & ſuſtinebatur ab utraque etiā in parietibus domus quæ venierat: ſi tñ domus vendita habeat ſuperiorem partem a porticu. ſ. quę non eſt connexa cum porticu, eſt illius eius & ſolū. i. emptoris: & hoc eſt uerum ſi non habeat ex aliqua parte aditū. Si autẽ quæratur ad quid poſita fuerit hęc lex? Reſp. quia expedit ſcire, quis eſſet dominus.

d Id. i. conclaue.

e Earum fiet. in quarum uſum ſpāliter eſt cõuerſum.

f Contignatio. i. conclaue. quæ ideo dicitur tranſuerſa: quia licet conclaue porrigatur in longum, tamen tigna ponuntur ex tranſuerſo, non in directum, licet ſecus ſit in quibuſdam ſubtilibus lignis, ſicut quotidie in domibus fieri videntur, quas appellant lambrucas. Sed quare ad hunc titulum? Reſpon quia hic tractat de ſuggrundis, unde ad ultimam partem titu'i ſpectat. Vel melius, quia ille per cuius domū camera inferior habet aditum nomine cameræ, id eſt conclauis in ontis de damno infecto cauere debet uicino, eidemque emptori alterius domus, cuius oſtium eſt clauſum. & facit ſupra de ſeruitutib. vrban. prædi. l. olympico. & ff. de lega. j. l. prædijs. §. pe. in fin.

g S. tibit. narrando factum, & ſoluēdo quæſtionem.

h Vtriſque. ędibus.

i Superpoſuiſſe. ideſt ſupra terram extra domum conſtruxiſſe ex una parte, quæ porticus dicitur mœnianum.

k Eam. porticum.

l Aedibus. ſcilicet quas retinebat: & ſubaudi tantum.

m Alteras. quas vēdebat.

n Seruandę. ideſt, ſuſtinendæ.

o Impoſita. eis ædibus, quas hic vendebat.

p Totam. nunc reſpondet.

q Cum. ideſt. quamuis.

r Extenſa. ſcilicet porticus.

s Parte. ſ. ſuæ porticus. hoc eſt ſuperiori, & inferiori. hoc eſt de uno capite ad aliud.

t Domus. illius tantum.

u Veniſſet. ſcilicet porticus.

x Nulli. ideſt, neque domui non uenditæ, neq; porticui, eſt tamen connexa domui venditę, & ſuperpoſita: vt in fine legis dicitur. nec enim in aere ſtare poſſet hoc ſuperpoſitum.

y Habeat. hic conſtituitur ſeruitus.

z Superpoſita. Ex hoc apparet, quod alicui connexa erat. Sed quid ſi additum habeat aliunde? Reſpond. adhuc idem, ſi modo ſit connexum domui venditæ, & facit infra, vti poſſid. l. ſi duo. §. Labeo. & §. ſed & ſi. & ſupra ad legem Aquil. l. quemadmodum. Argument. contra. ff. de acquirend. rerum do. l. adeo. §. inſula. & l. inter eos.

ADDITIO. Dic ſecundum Bar. poſt Dy. ꝙ id operatur hic connectio uſus in vnam domum facta ꝑ parietem: ar. l. ꝙ in rerum. §. fi. ſ. de leg. j. & l. prædijs. §. balneas. ſ. d. leg. 3. & l. Seiæ. §. tyrannæ. de fun. inſtru. Et ita lex poteſt induci ad iſtam quæſtionem. habebam domū Pastijs, in qua ex una parte erat de parochia Sancti Benedic: & ab alia de parochia Sancti Seuerini: & habito in illa domo: quęritur cuius parochianus ſum? Docto. dicunt ꝙ ego dicor eſſe de illa parochia, ex qua aditum habeo, per hanc l. & l. ſi cui ędes. ſup. de leg. 3. & d. §. balneas.

Neratius lib. vj. membranarum. XLVII.

Qvod [a] conclaue [b] † binarū [c] ędiū dñs ex alijs ędib. in aliarum ædiū uſum cõuertit: non ſolùm ſi contignatio, qua id [d] ſuſtinebitur orietur ex parte earum ædium, in quarum uſum conuerſum erit, earum fiet: [e] ſed ēt ſi trāſuerſa contignatio [f] tota in aliarum ædium parietibus ſedebit. Sed & Labeo libris poſteriorū ſcribit, [g] binarū ædium dñm † vtriſq; [h] porticū ſuperpoſuiſſe, [i] inq; eam [k] aditū ex alteris ædibus [l] delato, alteras [m] ędes ſeruitute oneris porticus ſeruandæ [n] impoſita [o] vēdidiſſe, totam [p] porticum earum ædium eſſe, quas is retinuiſſet: cùm [q] per longitudinem utriuſq; domus extenſa [r] eſſet † tranſuerſa cõtignatione, quæ ab utraq; parte [s] parietibus domus, [t] q̃ veniſſet, [u] ſuſtineret. Nec tamen conſequens eſt, vt ſuperior pars ædificij, quæ † nulli [x] coniuncta ſit, neque aditum aliunde habeat, [y] alterius ſit, quā cuius eſt id cui ſuperpoſita [z] eſt.

Domus non poteſt demoliri cauſa negotiandi, ſed cā concedendi ad opus publicū. h. d. Bar.

Martianus lib. ſing. de delator. XLVIII.

SIquis ad demoliēdū negotiandi cauſa vēdidiſſe domum, partēve domus fuerit conuictus: vt emptor, & venditor ſinguli pretium, quo domus diſtracta eſt, ꝑſtent,

SI quis ad demoliendum. CASVS. Si quis vendat domum ementi cauſa deſtruendi eam, & reuēdendi ſingulas eius partes: & vendens hoc ſciebat: vterque punitur. ſed ſi deſtruat eā uendendi marmora, quæ ibi ſunt uel columnas ad opus publicum tamen faciendum, & vendat: bene poteſt. Fran. Accur.

† Adidē iſto uerbo, cõclaue, cõcor. tex. in cano. j. ca. q. j. tex. in c. j. de ſta. re. lib. 6. tex. in cap. ubi periculū. §. in conclau. de electi. li. 6.

† Adde gl. in cle. j. §. ſanè. de ibi Cardi. eā, de hęr. & Bar. Cępo. in ti. de ſeru. urb. c. 144.

† F. F. vtriuſque porticum.

† F. F. tranſuerſæ contignatiō.

† Nulli, parti. ſ. ex vtriſq; partib. quas ſupradixit ex utraq; parte. Vel nulli, ſcilicet parieti domus vēditę, q erant duo vtpote ab vtraque parte contignationis. Vel nulli domui neq; vēditę neque retentę, quę binę erāt. & quolibet modo habes (nulli) ꝓ neutri. et ſm gl. quę dicit, nulli, i. neque porticui, neque uēditis ædibus. Nā nulli ędificio uel parieti abſolutè dici non pōt; cū in aere ſtare non poſſet ut gl. dicit, & oſtendit tex. dū dicit cuius ē id. ſ. ædificium, cui ſuperpoſita eſt.

[a] Conſtitutum eſt. ut C. de ædifi. pri. l. iij. & ſup. de lega. j l. cætera. Sed contra ſupra de contrahen. emptio. l. ſenatus. ubi dicit emptorem teneri in duplum: hic in ſimplum tantum. Sol. ibi præſtat emptor duplum ærario, & a uenditore exigitur ſimplum, ſcilicet pretium quod dedit: & ſic ſinguli pretium, quo domus deſtricta eſt, præſtant ſecundum Ro. Vel hic uterque ſciebat illicitū contractum: ibi emptor tantum. uel hic emptor ideo emit, ut his lapidibus emptis negotiaretur, & uenditor ideo uēdidit, ut de pretio quod ſuſcepit, ſimiliter negotiaretur; quod quidem facere non licet. & uterque pœnā patitur: ſupra uero tantum emptor in delicto deprehenditur. M. uel uerius, hic non erat res tradita emptori adhuc.

cōſtitutum eſt. [a] ad opus autem publicum, ſi transferat [b] marmora, uel columnas, licito [c] iure facit. †

[b] Tranſferat. id eſt, uendat.

[c] Licito. ut & ſ. de leg. j. l. cætera. §. ſi duobus.

† Lud. Rom. ſin. ſuo dcex. inc. quo p̄ illum tex. q̄ritur, quia punitiuur hic priuato demoliti domū cā cōcedēdi ad opus publicū, utrū officialis ſtratarū poſſit ppr a authoritate facere demoliri domū priuati, ad hoc ut ciuitas fiat pulchrior: & concludit q̄ ſic prex. ſin. ſ. l. ædificia. C. de ope. pub. quē corrupte, allē Ludo. alleg. de ædifi. priua. refert & ſequitur Feli. in c. nōnulli. ſ. uer. ad cui tādos. co. xxv. uer. ſi militer Ludo. Ro. ex tra de reſcri.

TITVLVS III.

DE AQVA PLVVIÆ arcenda. †

Si uicinus aquam decurrentē ad fundū ſuum opere manu facto diuertat ad fundum uicini, ita ut ſibi noceat. per actionem aquæ pluuiæ arcendæ cogitur opus deſtruere: & ad priſtinum ſtatum aquā reducere, niſi opus illud principaliter fiat cā colendi agrum, & colligendorum fructuum. Pau.

Vlpianus lib. liij. ad edictum. I.

Si cui aqua pluuia dī-

† De aqua & aquam pluuiam arcendæ.

DE AQVA PLVVIA ARCENDA.

Id eſt, aqua pluuiali arcendæ. Et nota, quod quidam ita habent titulum de aqua & aqua pluuia arcendæ. ſic enim Ro. ſcripſit infra. l. ſi prius. in princi. & §. plenuit, ubi tractatur de alia aqua quàm de pluuiali, & tractatur ibi de aqua non pluuiali arcenda, quando, & quibus, & à quibus, & qualiter ſit contendenda. quod dic: ut infra eo. l. ſi prius uſque in finem legis. & l. in concedendo. & l. in diem. & l ſi autem. uſque in finem legis. Item qui poſſunt experiri hac actione aquæ pluuiæ arcendæ: & contra quos. Item quòd ſit in dicis officium: quòd dic ut infra eo. l. y. § Caſſius. uſq; in finem legis. Accurſius.

CASVS. Si cui. Si opus in fundo tuo feciſti, propter quod aqua pluuialis det in reb. meis damnum: agere poſſum ego cōtra te actione aquæ pluuiæ arcendæ, ut auertatur aqua. Secundo dicit quid ſit aqua pluuia. Tertio dicit, quod hęc actio locū habet damno nōdū dato, opere tamen iam facto, ex quo timeo damnū.

Toties. Tunc habet locum hæc actio, quando feciſti opus in fundo tuo, per quod aqua pluuialis aliter fluit, quam ex natura ſoleret: & dat mihi damnum, qđ ante non faciebat. & ponit exempla. qualiter dat damnum. ſi enim & ante hoc opus idem damnum habebā non habet locum hæc actio. Neratius. Inter meum & tuum prędiū erat palus, ueniebat aqua in meum agrū, & ſic longiſſimis temporibus ſuſtinui. tandem ego feci fortem ripam meo prædio: & ſic palude creſcente ex aqua pluuiali, aqua non poterat intrare meum prædium, ut ſolebat: intrauit prædium tuum & aliorum uicinorum. Dicitur, quod tu & uicini poteſtis agere contra me actio aquæ pluuiæ arcendæ, per quam compellate deſtruere opus quod feceram. De eo opere. Vicinus meus fecit opus in fundo ſuo cauſa colendi ſui fundi: per quod opus aqua ex pluuiā mihi nocet, quæritur, an poſſim agere contra uicinum prędictum, ut deſtruat illud opus? & Quintus Mutius Iuriſconſultus reſpondit dicēs, quod pro opere aratro facto cauſa fundi colendi nō competit hæc actio. Trebatius autem dixit, qđ pro opere facto tā frumenti quærendi non competit hæc actio. ſed ſi aliud agitur, ut fiat opus, bene cōpetet. Sed certe Trebatius nimis ſtricte locutus eſt. nā ſi opus foſſorium fiat gratia agrorū ſiccādorum, quod opus mihi noceat: bene poſſum agere, ut deſtruat ſecundum eum: quod tamen falſum eſt. nā non poſſum agere, niſi illud opus fiat animo nocendi. Itē in eo q̄ dixit Trebatius. ſcilicet ſi fiat opus cauſa frumenti tantū quærendi non poſſe agi. nimis ſtricte locutus fuit. nā idē eſt in quolibet terræ fructu. & iſtum caſum habes. ſ. eod. §. Labeo etiam, &c. Mutius in duobus corrigitur. dixit enim de opere facto aratro cauſa fundi colendi non habere locum hanc acti. nam & ſi non aratro fiat opus, ſed alio quocunque inſtrō, dummodo fiat gratia colēdi agri, nō habere locū hanc actionē, ut patet in foſſa, & j. proxim. dicit in ſalictis: ut ſ. §. ſed & apud. Itē in alio corrigitur. nam dixit omne opus aratro factum gratia fundi colendi non uenire in hac actionem: nam hic reſtringit ad eū caſum, quando ſine his operibus non poſſet ſerere. nam ſi poſſet ſerere, ſine ſulcis aquarijs. bene ueniret in hac actionem: ut deſtruant: ut in §. ſed & ſi quis. Idem aiunt. Si aqua ex fundo meo naturaliter decurrat in tuum fundū, non teneor hac act. ſed ſi opere facto currat aliter, quam de natura ſolet, teneor hac actio. Idem aiunt. Aquam pluuiam in fundo meo cadentē poſſum eam retinere, dum tamen opus propter hoc non faciam in alieno. Secundo dicit, aquā ſuperabūdantem in fundo tuo poſſum facere deriuari in meū fundū, dummodo non faciā opus in tuo fundo. Denique. Faciebam puteum in fundo meo: & uenas fontis uicini præcidi: quæritur, an tenear? Et dicitur qđ ſi hoc faciebam cauſa meliorandi fundū meū, non animo nocendi, non teneor. Item ſciendum. Ex fundo meo ſuperiori naturaliter aqua decurrebat in tuum fundum inferiorē. nunc tu feciſti opus in fundo tuo, ita quod aqua non poteſt decurrere in tuū fundū. Dicitur quòd agam contra te act. aquæ pluuiæ arcēdæ. ut illud opus remoueas. & econtra ſi feci opus in meo fundo, per quod aqua ex meo fundo magis repente ueniat in tuum fundum: teneor ut remouerā illud opus. ſi aūt ex fundo meo ſuperiori aqua naturaliter in tuum fundum uenit, & det tibi damnum: tibi nō teneor. nā non aqua, ſed loci natura dicitur tibi nocere: & ut breuiter dicam, tunc habet locum aquæ pluuiæ arcendæ actio, quando aqua pluuia poteſt tibi nocere non naturaliter, ſed opere a me facto: niſi opus fieret gratia agri colendi. Vltimo exponit quædam uerba, quæ dixerat circa prin. Item ſciendum. Hæc actio habet locum, quando aqua pluuia opere facto nocet agro alicuius, ſi autem noceret ædificio uel domui alicuius, nō haberet hęc actio locum, ſed illa. ſ. negatoria, per quam dicet ius nō eſſe ſtillicidia uel flumina ita immittere. Plus etiam dicit Labeo, qđ actio aquę pluuię competit agris, at actio de fluminibus, & ſtillicidijs eſt gene aliis & habet locum in agris & ædificijs. puta dicit, quod ex quo datur damnum agris per aquam pluu. opere facto: non eſt uis, ex quo loco ueniat damnum, ſiue ex alio agro, ſiue domo, ſiue loco ſacro. ſiue non. Item ſi aqua ueniat ex ædificio, noceat ædificio uel agro: poteſt agi etiam actione de fluminibus & ſtillicidijs. Apud Labeonem. Si qua ſuena ex agro meo noceat loco tuo poſito intra cōtinentia ædificia: non teneor aquæ pluuiæ arcend. act. ſed ſecus contra. Sicut autem. Hæc

actio

num ᵃ dabit: ᵇ aquę pluuiæ arcendæ actione ᶜ auertetur aqua. Aquam ᵈ pluuiam dicimus, quæ de cœlo ᵉ cadit, atq; imbre excreſcit: ᶠ ſiue per ſe hęc aqua cœleſtis noceat (vt Tubero ait) ſiue cũ alia miſta ſit.

Quando timetur damnum ex aliquo opere manu facto, iſta actio locum habet: ſecus ſi naturaliter noceat.

Hæc autem actio locũ habet in damno nondum facto, ᵍ opere tamen iã facto: hoc eſt, de eo opere, ex quo damnum timetur. Totieſq; locum habet, quoties manu facto opere agro aqua nocitura eſt: ideſt, cum quis ʰ manu fecerit, quo aliter flueret, quàm natura ſoleret: ſi forte immittendo eam, aut maiorem ⁱ fecerit, aut citiorem, ᵏ aut uehementiorem, ˡ aut ſi comprimendo ᵐ redũdare effecit. Quod ſi natura ⁿ aqua noceret: ea ᵒ actione ᵖ non cõtinetur. ᑫ

Nemo debet nimis curioſus eſſe rerum ſuarum tuendarum, ut per hoc alij iniuſte noceat. h.d.

Neratius ſcribit, Opus, quod quis fecit, ut aquam excluderet, quæ exundante palude in agrum eius refluere ſolebat, ᑫ ſi ea palus aqua pluuia amplietur, eaq; aqua repulſa eo opere, ʳ agris vicinis noceat: ˢ aquæ pluuiæ arcendæ ᵗ cogetur tollere.

Opus, quod fit agri colendi cauſa, ſiue fiat aratro, ſiue alio modo: ſi ager aliter coli non poterat, in hac actione non uenit. h.d. Bart.

De eo opere, ᵘ quod agri colendi cã aratro factum ſit, Quintus Mutius ait, nõ cõpetere hãc actionẽ. Trebatius autẽ non quod ˣ agri, ʸ ſed quod frumẽti ᶻ duntaxat quærendi ᵃ cau

---

actio aquæ pluuiæ arcendæ habet locum, quando per opus aliquod factum aqua pluuia mihi nocet. non autẽ ſi non proſit, cum prodeſſe conſueuit. & hoc etiam dicit Offilius. Sed & ſi uicinus. Si dominus ſuperioris fundi tollat opus quod fecerat. & ſic aqua pluuia naturaliter ueniens ex ſuperiori fundo noceat: non habet locũ hæc actio. ſed ſi magis repente ueniat, quam prius nõ facto opere, habet locum hæc actio. Deniq; ait. Dicitur. quod aliquando conuenit tale pactum apponi inter dominum ſuperioris fundi, & inferioris ſcilicet, quod liceat inferiori facere aggeres uel foſſam in fundo ſuperioris, ita quod aqua non currat in inferiorẽ fundum. ſi autem hoc pactum non apponatur: tunc debet, & cogitur ſuſcipere aquam ſuperioris fundi: & ſic ſicut pinguedo ex ſuperiori fundo uadit, & decurrit in inferiorem fundum, ita & hoc incommodum ſuſtineat. ſi autem nõ inuenitur pactio aliqua facta inter eos: tunc ſeruatur uetuſtas tanquam lex. & hoc idem contingit in ſeruitute: ut qui eſt uſus ſeruitute nõ ui, nec clam, nec precario: perinde habetur ac ſi haberet ex pacto. Fran. Accur.

• In hanc definitionẽ M. Cic. in Topi. in loco a coniugatis.

• P.F. citiorem.

Si cui. aqua pluuia. i. aqua, quæ eſt pluuia: uel reſolue ſubſtãtiuũ ł adiectiuũ: ut dicas, pluuia. t. pluuialis. Azo.

a Damnum. quandoque etiam pro lucro: ut ʃ. l. ij. §. item Varus. Sed regulariter contra: ut ʃ. ead. l. §. ſicut autem. ſecundum quoſdam. Accur.

b Dabit. i. dare poterit: ut ʃ. ea. l. §. hæc autem act. & ʃ. de ſtatu lib. l. Labeo. ſi enim damnum datũ eſt ante litis conteſtationem: hæc actio non proponitur pro tali damno. ſed ſecus poſt litis conteſtationẽ. ut ʃ. e. l. ſi tertius. §. officiũ, & l. Atteius. §. in hoc. uſq; in fi. & l. ſeq. Item dic, dabit opere manu facto: ut ʃ. ead. l. §. hæc autem actio. ibi, totieſque locum &c.

c Actione. hæc actio non niſi dominũ loci tenet, prout dominus eſt: ſiue inſolidũ, ſiue in partem, & quidem ſi fecit. ł. dominus opus, propter quod non poſſum fundum meum ſuperiorem deſiccare aqua: ipſe reſtituere, id eſt deſtruere cogitur, ſi alius patientiam præſtat: competit autem domino. ſed & cum domino, qui emerat, ambulat: non tamen eſt in rem, ſed in perſonam. Roge.

d De cœlo, quandocunq;, in hyeme, uel in æſtate.

e Excreſcit. id eſt ualde creſcit, adeo quod colorem mutet: ut ʃ. ead. l. §. illud in ſumma. & quod dicit imbre, exponunt quidam. i. hyeme: quaſi in æſtate non poſſit locũ habere hæc actio, cum magis proſit, quã noceat. Sed tu dic imbre. i. ea, quæ ſolet cadere in hyeme. idem tamen & ſi in æſtate, & dicitur imber, imbris: inde hybernus, hyberna, hybernum. & inde September, October, Nouember, Decẽber, teſtante Priſciano. & facit ʃ. eo. l. apud Trebatium. §. j.

f Noceat. l. nocere poſſit. & eſt argu. contra, ſ. tit. j. l. damni infecti. §. quidam. in prin.

g Nondum facto. cũ iudicium inchoatur. R. & plene dixi ſ. in princip. Sed arg. contra, ſ. de iudic. l. non quemadmodum.

h Cum quis. ſoli dominus, non alius: ut ʃ. e. l. apud. §. pe. & §. fi. Azo. & quod dicit manu, idem quandoq; ſi non manu, ſed alio modo fiat: ut infr. l. ij. §. apud Namuſam. quæ eſt contra.

i Maiorem. id eſt latiorem.

k Citiorem. id eſt rapidiorem. Io.

l Vehementiorem. i. profundiorem.

m Comprimendo. curſum aquæ, id eſt reprimendo fecit redundare. id eſt, undas retro eijcere. ex qua refluxione damnum contingit uicinis: ut ʃ. ea. l. §. ſed & apud Seruij auditores &c. & §. item ſciendum eſt. Accur ſius.

n Natura. hic concor. ʃ. eadem l. §. ſed & ſi uicinus. & §. denique. & §. ijdẽ aiunt, & ſ. ti. j. l. fluminum. §. ultimum.

• In P.F. contineatur.

• P.F. agris uicini.

• In P.F. ac Front. Alibi aquæ pluuiæ arcendæ actione.

o Actione. ſ. iſta aquę pluuiæ arcendæ.

p Continetur. licet opus ſit factum, ex quo nõ magis noceat.

q Solebat. ante excluſionem prædictam.

r Opere. i. propter opus quod fecit.

s Noceat. ſemper expone i. nocere poſſit. Acc.

t Tollere. hoc eſt contra. ʃ. eo. l. ij. § pe. ſed. hoc fecit animo nocendi, ut ibi dicitur: & ʃ. §. denique. uel hic tanto tempore ſic cõcurrerat, quod memoria nunc nõ extabat. & ſic quaſi iure ſeruitutis ad hoc tenetur, ibi non ſic. Argumen. ʃ. eod. §. fina. & l. ſequẽti. & facit ſ. proxi. §.

t Tollere. i. deſtruere illud opus.

u De eo opere. Mutius nimis large locutus eſt. Io. & diligenter diuide ſequentia reſponſa.

x Non quod. ſubaudi opus.

y Agri, ut dicebat Mutius, & ſubaudi tantum.

z Frumenti. cuius eſt larga ſignificatio: frugum uero largior: ut ʃ. de uerb. ſig. l. frugem. non tamen fœnũ continet, uel talia, quibus homo non fruitur ad ueſcendum.

a Quærendi. ut in arando & ſerendo & ſimilibus: ut ſ. de fundo inſtruc. l. inſtrumenta. & ſ. ſol. mat. l. diuortio. §. impendia. Azo. & no. quod nimis ſtricte locutus eſt Trebatius: unde corrigitur in duobus. primo quia ſi opus foſſorium eſſet, ſecundum eum agi poſſet actio

ne aquæ

ne aquæ pluuiæ arcẽdæ, quod ſtatim uetat, niſi ſit animo nocendi. Item in eo quod appellationem frumẽti ſtricte accipiebat Trebatius. nam in quolibet terræ fructu idem eſt. ut ĩ. §. Labeo etiam &c. Item Mutius in alijs duobus: quia & ſi non aratro, ſed alio inſtrumento dummodo: uat agri colendi cãt no tenetur: ut patet in foſſa ĩ. proxi. & in ſalicta, ut in contrario: ut ĩ. §. ſed & apud, & patet §. Labeo. & §. item Sabinus. Item in eo quod omne opus aratro factum cauſa colendi agri excepit: quia hoc reſtringitur ad eũ caſum, quando ſine his non poteſt ſerere: ut infra eadem l. §. ſed & ſi quis.

ſa aratro factũ, [a] ſolum excepit. Sed & foſſas agrorum ſiccandorum cauſa factas Mutius ait, fundi colẽdi cauſa fieri oportere, non tñ † deriuãdæ [b] aquæ cauſa fieri. ſic. n. debere quem meliorem agrum ſuum facere, ne vicini deteriorẽ [c] faciat. Sed & ſi quis arare, & ſerere poſſit etiam ſine ſulcis aquarijs: teneri eum, [d] ſi quid ex his, [e] licet colendi agri cauſa, videatur feciſſe. Quòd ſi aliter ſerere non poſſit, niſi ſulcos aquarios fecerit, [f] non teneri. Ofilius aũt ait, [g] ſulcos agri colendi cauſa directos, ita vt in unam vergant partem, [h] ius eſſe facere. Sed apud Seruij † auditores relatũ eſt, ſi quis ſalicta planteť, * & ob hoc aqua reſtagnaret: [i] aquæ pluuiæ arcẽdæ agi poſſe, ſi ea aqua vicino noceret. [k] Labeo [l] * ẽt ſcribit, ea, q̃cunq; frugũ fructuũque [m] recipiendorũ cã fiunt, extra hãc cãm [n] eſſe: neque referre, quorum fructuũ percipiendorũ cã id opus fiat. Itẽ Sabinus & Caſſius opus, manu factũ in hanc venire actionem aiunt: niſi ſi quid agri colẽdi [o] cã fiat. Sulcos † tñ aquarios, qui Græcè ὑδραυλακας, † appellant, ſi q̃s faciat: aquæ pluuiæ arcẽdæ * eũ teneri [p] † aiũt.

Hæc actio datur uicino inferiori: contra ſuperiorem, & ecõ uerſo ſi opere manu facto noceat: ſecus ſi naturaliter. Item ſecus ſi non nocet, ſed ibi proſit: licet opere manu facto in ſuo: quo caſu etiam ſi auferat lucrum uicino, quod ex ſuo percipiebat, hac actione non tenetur. Pau.

Iidem aiunt, ſi aqua naturaliter decurrat, aquæ pluuiæ arcendæ actionẽ ceſſare. [q] Quòd ſi facto opere aqua aut in ſuperiorem partẽ repellatur, aut in inferiorem deriuetur: aquæ pluuiæ arcendæ actionem competere. [r] Iidem aiunt, aquam pluuiam in ſuo retinere, uel † ſuperfluentem [s] ex uicini in ſuum deriuare, dũm opus in alieno non fiat, [t] omnibus ius eſſe (prodeſſe enim ſibi unuſquiſq;, dum alijs non noceat, nõ prohibetur) nec quenquam hoc nomine teneri. Deniq; Marcellus ſcripſit, cum eo, qui in ſuo fodiens, uicini fontẽ auerterit, nihil poſſe agi, nec de dolo [u] actione. * Et ſanè non debet ha-

[a] Factum. manu, non aratro.

[b] Deriuandæ. de foſſa in agrum uicini, ſcilicet animo nocendi.

[c] Deteriorem. ex propoſito. & facit ã. ſi ſer. uen. l. ſicuti. §. Ariſto. & ĩ. de regu. iur. l. non debet alteri. & ĩ. de iure fiſci. l. un. in prin. & ſ. de ſeruit. urb. pręd. l. quidam Iberus.

[d] Teneri eum. in Trebatij ſententiam hic declinat Vlpia. author huius legis.

[e] Ex his. i. ſulcis, ex quibus ſecundũ Trebatiũ timeatur damnum.

[f] Fecerit. & damnum dari ſperatur.

[g] Ofilius ait. Trebatij ſententiam probans.

[h] Partem. non ut in plures: quia & ſine his põt frumentum quæri. Io. quia ſolam Trebatij probat: quia & id non fieret gratia quęrendi frumenti. Azo.

[i] Aqua reſtagnaret. in ſuperiorem agrũ.

[k] Noceret. quidam habent ſine non, & tunc eſt plana. & dic uicino. ſ. qui habent ſuperiorem fundum: & dic noceret. i. nocere poſſet. Alij habet non noceret: & tunc dic duobus modis. Primo, ſi pro quamuis. & uicino qui habet ſuperiorẽ fundũ, & nõ noceret. ſ. nũc: nocere tamẽ poſſet. nam pro damno non illato agiť, ut ſ. eo. l. j. § ij. Vel dic uicino, qui poſuit ſalicta: alias. i. ſi noceret aqua propter deſtructionem operis, licet ei reſtagnare. & ſic non teneť hac actione. ſic ergo corrigitur hic in ſolo iſto caſu Mutius: ut ſ. in glo. ut in arando. & hoc eſt quod modo dixi in proxi. glo. ergo ſi non noceret &c. ut ĩ. l. ij. §. pen. & ſecundum hoc ſupple. uel ſi noceret, ex cõſuetudine tamen: ut ſ. e. l. §. Neratius.

& ĩ. eo. l. j. § ſed & ſi uicinus. ſed quomodo agitur ad arcendam, cum ad non arcendam deberet agi? Rñ. eadem actio competit, ſiue ad arcendam ſiue non ad arcendam agatur: licet nomen non conueniat. nã & rei vend. & ad exhiben. datur quandoque non ad rem, uel eius exhibitionem, ſed ad æſtimationem quanti in litem fuerit iuratum: ut contra eum qui dolo deſijt poſſidere, uel qui tignum alienum ſuis iniunxit ædibus: ut ſupra de rei uendica. l. qui reſtituere. & ĩ. de tign. iniuncto. l. j. §. ſi. licet nomen actionis ad hoc non conueniat. ſic & actio communi diuid. datur pro fructibus, & ſumptibus, non pro diuiſione facienda: ut ſup. communi diui. l. iiij. §. ſicut. con trouerſiam ergo nominis pertinacibus relinquamus: ut C. de conſtitu. pecu. l. ij. §. pe.

[k] Noceret. ergo ſi non noceret, non tenetur: & in hoc corrigitur Mutius primo. Azo.

[l] Labeo. mediam uiam eligens, nec Trebatij nec Mutij: quam ſcilicet mediam uiam tenuere beati.

[m] Fructuumque. pro eodem, ponitur: ut infra de uerborum ſignificationibus, lege, frugem.

[n] Cauſam. i. non pertinet ad hanc actionem. hoc tamen uerum puto ſi non animo nocendi fuit factum: ut ĩ. eadem lege. §. denique.

[o] Agri colendi. ſpeciale ergo aliquid ſtatuitur propter agriculturã, ut C. de ſeruitutib. & aqua. l. fina. §. fina.

[p] Eum teneri. ſi ſerere, & arare poſſit ſine ſulcis aquarijs: ut ſupra dicit. ergo a contrario ſi non poteſt, non tenetur. & in hoc ſecundo corrigitur Mutius. & facit ĩ. eo. l. uicinis.

[q] Ceſſare. Vt & ĩ. §. item ſciendum: uerſi. huic. & §. ſed & ſi uicinus. & §. denique.

[r] Competere. ut & ſ. ea. l. §. Neratius.

[s] Superfluentem id eſt, ſuperabundantem.

[t] Non fiat. ut & ĩ. proxi. §. cum multis concord. quæ & huic concordant.

[u] De dolo. nec alia: ut & ĩ. eo. l. ſi in meo. & ſ. titu. j. l. Proculus.

† P.F. cot tiuandæ.

† P.F. authores.

* P.F. poſuerit.

* Hinc ſumpta ẽ l. frugẽ. de uer. ſigni.

† Lectio flo. ſic hẽt Sulcos tñ aquarios, qui eliſkeu appellantur, ſi quis faciat aq. plu. actione eum teneri ait.

† i. aquarum ſulci. Ale. li. pręterm. a. hoc ipſo titu. & lib. a per reg. ca. 24. locum hunc reſtituit.

* P.F. actione.

† P.F. ait.

† P.F. ſuperficiẽtem.

* Glo. eſt in l. Neſennius. ĩ. de ne. geſt. in l. ſolet. §. fin. de off. procon. & lega. & in §. cũ in aliena. inſtit. de re. diu. & in auth. de conſul. §. r. col. 4.

* In P.F. actionẽ. alibi nec de dolo actio eſt.

Habe-a

a Habere. ſcilicet uicinus actionem cõtra iſtum, qui in ſuo ſuffodit, non animo nocendi &c. quia tunc tenetur de dolo: ut hic dicit. & not. ex hoc §. in ſuo licere facere, quod uult. Item quod alij noceat & ſibi non proſit, & nõ licet. & ad hoc concordant ĵ. ne quid in loco pub. l. ij. §. aduerſus. & infra, de itine. actuq; priua. l. ueteres. & infra de aqua quotid. & æſti. l. j. §. ſi quis. & ĵ. de iniur. l. fin. & l. ſi quis de libertate. & ĵ. eo. l. in ſumma. §. pen. & ſ. ſitu. j. l. fluminum. §. fin. & l. Proculus. & ĵ. eo. l. ſi in meo. & ĵ. de furt. l. qui iniuriæ. in princ. & l. uerum eſt. & ĵ. ad legem Cornel. de ſica. l. diuus. & ſupra, de neg. geſt. l. atqui natura. §. cum me. & ſi ſer. uend. l. fiſtulas. & l. ſicuti. §. pen. & fin. & de pign. act. l. fina. j. reſpon. & de leg. ij. l. cum pater. §. Titio. & de bo. li. l. ſi quis libertum. & de leg. præſtan. l. uirilis. §. ſi adierit. & C. de relig. l. ſtatuas. & ſ. de ſerui. urb. prædi. l. quidam Hibeꝛus. & ad legẽ Aquil. l. quemadmodum. §. j. & ij. & C. de ſica. l. j. & infra de regu. iur. l. nullus.

quod timetur futurum in ruſtico, uel urba. præd. quã in hac actione, quæ ruſtico prædio tantum prouidet. Nam & aliąs ex cautione damni infecti culpa alicuius damno dato non agitur: vt ſ. tit. j. l. fluminum. §. præterea ſi furni. hæc actio tantum opere manu facto cõpetit: vt ſ. e. l. §. hæc autem actio. Azo.

bere[a] ſi non animo nocendi uicino, ſed ſuũ agrum meliorem faciendi id fecit. Item ſciendũ eſt, hanc actionem uel ſuperiori aduerſus inferiorẽ cõpetere, ne aquã quę natura[b] fluat, opere facto[c] inhibeat[d] per ſuũ agrũ decurrere: & inferiori aduerſus ſuperiorẽ ne aliter aquã mittat[e] q̃ fluere ſolet natura[f]. Huic ẽt illud applicandũ eſt, nunquàm competere hanc actionem, cùm ipſius loci natura nocet.[g] Nam (ut uerius quis dixerit) non aqua, ſed loci natura nocet. In ſumma puto ita demum aquæ pluuiæ arcendę actionem locũ habere, ſi aqua pluuia,[h] uel quę pluuia creſcit, noceat, non naturaliter, ſed opere facto: niſi ſi agri colendi[i] cauſa id[k] factũ ſit. Imbre aũt creſcere eã aquam, quæ colorem[l] mutat, uel increſcit[m].

Hac actio tunc competit, cùm per aquam nocetur prædio ruſtico: & nihilominus competit negatoria: ſecus ſi prædio urbano, quia eſt neceſſe ad negatoriam recurrere. Item nõ quærimus, unde aqua oriatur, ex ruſtico, uel urbano, ſed cui noceat. hoc dicit. Paul. de Caſtro.

Item ſciendum eſt, hanc actionem nõ aliàs locum habere, quàm ſi aqua pluuia agro noceat. Cæterũ ſi ædificio, uel oppido noceat, ceſſat[n] actio in iſta. Agi aũt ita poterit, ius nõ eſſe,[o] ſtillicidia uel flumina immittere. & ideó Labeó & Caſcellius aiũt, aquæ quidem pluuiæ arcendæ actionem ſpecialẽ[p] eſſe: de fluminib⁹ & ſtillicidijs[q] generalẽ & ubiq; agi ea licere. itaque aqua, quæ agro nocebit, per aquæ pluuiæ arcẽdę actionem coercebitur.[r] Nec illud quæramus, unde oriat[s], nam & ſi publico ex loco oriens, uel ſacro per fundum uicini deſcẽdat, iſq; opere facto in meũ fundum eam auertat: aquæ pluuiæ arcendæ teneri eũ, Labeo ait. Caſſius quoq; ſcribit, ſi aqua ex ædificio urbano noceat, uel agro uel ędificio ruſtico[t] agẽdũ[u] de fluminibus & ſtillicidijs. Apud Labeonem aũt inuenio relatũ, ſi ex agro meo aqua fluens noceat loco,[x] q̃ eſt intra continẽtia[y] ædificia, non poſſe me aquæ pluuiæ arcendę conueniri. Quòd ſi ex continentibus[y] profluens, in meũ agrum deflueat, ciq; noceat[z] aquæ pluuiæ arcendæ eſſe actionem.

b Natura, facit infra proxi. §. & infra, l. proxi. in princi. & l. apud. §. ſi uicinus.

c Facto. ſcilicet ab inferiore. Acc.

d Inhibeat. ſcilicet inferior per opus quod fecit.

e Mittat. ſup erior.

f Natura. ſic & ſupra de ſerui. ruſ. prædi. l. ſi mihi. §. ſeruitus. & ſ. ti. j. l. fluminum. §. ultimum. Accurſ.

g Nocet. id eſt, nocere poſſit.

h Pluuia. id eſt, per pluuiam.

i Niſi agri colendi. vt & ſ. §. de eo.

k Id. ſcilicet opus.

l Colorem. eius aquę, cui iungitur: nec enim ſi gutta pluuiæ cadat in aquam non pluuiam, habet locũ actio aquæ pluuiæ arcendę. Azo.

m Vel increſcit. i. ualde creſcit. ſic ſ. de lib. & poſthu. l. Gallus. §. ille. & ſup. de fund. inſtru. l. quæ ſitum. §. ſed ſi fundus. Azo.

n Ceſſat. contra ſ. tit. j. l. eorum. §. 6. ſed aliud eſt in cautione damni infecti, quæ interponitur pro damno

o Ius non eſſe. ſ. negatoria. M. quæ habet locum ubicũque & qualitercunque in alieno facis, quod iure ſeruitutis quam habeas, facere nõ potes: ut ſ. ſi ſer. uen. l. ij. reſpon. & §. j. licet P. dixerit eam non cõpetere, niſi præceſſerit ſeruitus, quæ fuit amiſſa uel remiſſa: arg. ſ. ſi ſer. uend. l. ſicuti. §. Ariſto.

p Specialem eſſe agri. quia tantum de agro iſta competit actio ſpẽaliter. Azo.

q Stillicidijs. ſed negatoriam generalem eſſe ſiue agro, ſiue ædificio timeatur noceri.

r Coercebitur. nec minus & negatoriã, cum generalia ſit: vt hic dicit.

s Oriatur. ſcilicet aqua Accur.

t Ruſtico. Id eſt, quod in rure eſt.

u Agẽdũ, de fluminib. negatoria: vt ſ. dixi, proxi. §. nihilominus tñ hac actio ne agatur. ubi ex agro uel ædificio nocetur agro: ſecus ſi ex agro uel ædificio nocetur ædificio: vt infra, §. proxi.

x Loco. i. fundo toti uel eius parti: vt infra, de uerb. ſig. l. locus. & l. fundi. §. locus. & dic, niſi is locus ruſtici prædij appellatione contineatur, q̃ eſſe poteſt: vt ĵ. de verbo. ſignifi. l. urbana. & tũc idẽ in eo quod in cęteris agris obſeruabitur: ut dictũ eſt ſ. §. item ſciendum. Azo.

y Ex continentibus. ædificijs quæ ergo prædia dicãtur urbana uel ruſtica, habes infra de uerborum ſignifica. l. urbana prædia. Et nota, quod ſicut hic inſpicitur prædium, cui nocet aqua, ſit ruſticũ uel urbanum, ad hoc ut habeat locum hæc actio uel non: ſic & inſpicitur prædium, cui debetur ſeruitus: ad ſciendum ſit ruſtica vel urbana: vt ſ. de ſer. urb. præd. l. j. & l. ſeruitutes, quæ in ſuperficie. §. j. licet ſit argu. cõtra. ſ. de ſer. ruſti. præd. l. ij.

z Noceat. id eſt, nocere poſſit.

† Habes cũ gloſ. in uer. increſcit. quod iſtud uerbũ, in ponitur pro ualde. cõcor. text. & ibi glo. in cle. paſtoralis. §. princi. de re iu. text. & ibi glo. in c. j. in princi. de cauſa in pragma ſan.

In P. Fl. non ē ue.

Additur hoc eſt.

Venit

a Veni.ſcilicet ut deſtruatur.
b Alioqui.id eſt,alias nullo opere facto,
c Actionem.ſ.directam:agitur tñ utili:ut j.l.proxi. §.item Varus.& pro hoc j.ne quid in loco publ.l.i. §.merito.ibi,damnum &c.& ſ.de eden.l.ſi quis.§.ſi initium.Alij dicunt nec utilem competere, niſi in caſu.l.proxi.§.itẽ Varus, & procis ſupra, tit.j.l.Proculus. & j.de fur.l.ſi is cui.§.ſina.& ſ.de cõdi.& demon.l.Titio.§.ſecundo.
d Noceat.i.nocere poſsit p opus, qđ ille facit.
e Sed & ſi uicinus.ſuperior.Accur.
f Opus.cuius non extat memoria: ut infra.l.proxima.§.itẽ Varus.
ADDITIO. Gloſ. reprehẽdit hic Bar. nam ſi memoria extaret. qui tolleret illud opus, teneretur: ut j.§.proxi. & dicto §.item Varus. ideo intellige opus cuius extat memoria: & iſtud non, poſitũ in hac gloſ. fuit per errorem poſitum.
g Seruitutem. id eſt,quaſi ſeruitutẽ: ut in fine huius legis, & facit ſ.eo.§.item ſciendum.à ſimili ergo & homo inferioris dignitatis maiori perſonæ debet exhibere reuerẽtiã: ut ſ.de alie. iudici.mut.cau.fac.l.iij.primo reſpon.
h Vehementior. quàm naturaliter ſolebat fluere.
i Quaſdã leges. id eſt, pactiones ſolere apponi:ut Inſtit.de ſer.§.finali.
k Dictas.i.conſuetas dici.
l Agris. inferioribus.

Hæc actio non habet locum, cum opere manufacto nõ infertur damnũ,ſed auferetur lucrũ: nec etiam quando res reducitur ad priſtinos terminos naturales,ſecus ſi ultra terminos. hoc dicit.Paul.de Caſtro.

Sicut autẽ opus factũ, ut aqua pluuia mihi noceat,in hanc actionem uenit: ita per contrarium quæritur, an poſsit aquæ pluuiæ arcendæ agi, ſi uicinus opus fecerit, ne aqua,q alioquin [b] decurrẽs agro meo proderat, huic pſit, Ofilius igit & Labeo putant agi non poſſe, etiã ſi interſit mea, ad me aquam peruenire. hanc enim actionẽ [c] locũ habere, ſi aqua pluuia noceat, [d] nõ ſi nõ proſit.

Sed & ſi uicinus [e] opus, [f] tollat, & ſublato eo, aqua naturaliter ad inferiorem agrum perueniẽs noceat: Labeo exſtimat, aquæ pluuiæ arcẽdæ agi non poſſe. Semper.n. hãc eſſe ſeruitutẽ [g] inferiorum prædiorũ,ut natura profluẽtẽ aquam excipiant. Planẽ ſi propter id opus ſublatũ uehemẽtior [h] aqua pfluat, uel deriuetur: aquæ pluuiæ arcendæ actione agi poſſe, etiã Labeo confitetur.

hoc in pluuia.nã & in non pluuia idẽ eſt:ut hic ſubijcit, ſane enim &c.Accur.
u In ſeruitutibus.aquæ,& alijs.
x Non inuenitur impoſita.i.non probatur per teſtes qui interfuerint conſtitutioni ſeruitutis: ſed ſolo legitimo tempore eam ſibi defendat.
y Diu.i.tãto tempore, cuius non extat memoria. ſic ponitur diutius. j.de itine.actuq; priua.l.i.apparet.§.pe. minori enim tempore quæri non poſſet: ut l.proxi.§. idem Labeo ait, ſi in agro. & §. idem Labeo ait, cum quæritur.& ſ.de ſerui.l.ſeruitutes.& ſecundum hoc quod ſubijcit longam, expone.i.longiſſimam: tu dic diu. pro decem ann.poni: ut j.q & à quibus.l.ſi cum ſi deicom.§.Ariſto.& longam ſimiliter decem ann. ut Inſtit.de uſuca.in rub.& j.prin. & loquitur de ſer.aquæ quæ perpetuam habet cauſam uel quaſi: ut ſupra, de ſer.urba.præd.l.foramen.§.fin. ſic ergo loquitur, ut ſi uſus eſt longo tempore, & ex ſolo tempore uitatur, dicat acquiſiſſe longa conſuetudine.i.per longam conſuetudinẽ etiã ſine.tit.ut ſ.ſi ſer.uen.l.ſi quis diu turno. ſi uero non ex tempore uitatur, ſed dicat aliquo modo conſtitutam ſibi uel prædeceſſori ſuo fuiſſe ſeruitutem: idque longa conſuetudine dicat præſumẽdum; audiatur.& hoc eſt uel iure impoſitã &c.Arg.ſ.de uſur.l.cum de in rẽ uerſo, &c. ſic habeas ibi uel iure

In curſu aquæ primò debet inſpici conuentio, ſecundò loci natura,tertiò uetuſtas. Item qui debet ſeruitutem, poteſt cogi ut patiatur, non ut quid faciat. Bartolus.

Deniq; ait, conditionibus agrorum quaſdã [i] leges eſſe dictas: [k] ut quibus agris [l] magna ſint flumina, [m] liceat [n] mihi,ſ.in agro tuo aggeres [o] uel foſſas habere. Si tamen lex [p] non ſit agro dicta: agri naturam eſſe ſeruandã: & ſemper inferiorem ſuperiori ſeruire: atq; hoc incõmodum naturaliter pati inferiorẽ agrum à ſuperiore: compenſareq; debere cũ alio cõmodo. [q] Sicut enim omnis pinguitudo terræ ad eum decurrit, ita etiã aquæ incõmodum ad eũ defluere. Si tamen agri lex [r] nõ inueniatur: [s] uetuſtatem, [t] uicem legis tenere. Sane enim & in ſeruitutibus [u] hoc idem ſequimur, ut ubi ſeruitus non inuenitur impoſita: [x] qui diu [y] uſus eſt ſeruitute neq; [z] ui, neq; clàm, neque precario: habuiſſe longa conſuetudine [a] † uelut iure impoſitam ſeruitutem uideatur. Nõ ergo cogemus [b]

a Iſtud uerũ eſt uerũ,ſecundum Bart. quia dictio diu uerificat̃ x.annis, ut j. quã & à quib' l.ſi cũ ſideicõmiſſa.§. Ariſto.

‡ Inferior maiori reuerẽtiã debet. Cõcord.text. in cle.j.§. qđ & inter dictis. de ſen.excõ. & in cle. ne Roma ni. de electio.& ea. diſtin.ea. inferior. & ea. fin.

† Nota qđ conſuetudo cuius memoria nõ extat, habet uim cõſtitutionis,& iuri derogat. cõco. tex. in cano. hęc quippe. lij.q.o. vj.glo. in c. ſuper quibuſdam.§. j.de uerb. & rerũ ſigni.

† P.F.corrigitur.

Flumina. ſcilicet peruenientia de ſuperiori agro. Vel dic flumina,id eſt,ſuperabundantia aquæ.
m Liceat. mihi,cuius agri ſunt illi, qui, ſunt pleni aqua neniente ex ſundo ſuperiori.
o Aggeres.ut aqua uerſus aliquam partem uadat,ut ager meus ea euacuetur.
p Lex.id eſt,pactio.ſic.ſ. depoſi.l.j.§. ſi conuenſit.
q Commodo.ut j.de re iu.l. ſecundum naturam.& C.de cadu.tol.l.j.§.pro ſecundo.
r Si tamen agri lex.id eſt,pactio.
s Non Inuenitur.nec natura loci hoc declarat: quia plana ſunt loca.
t Vetuſtatem,cuius non extat memoria, ſecundum M,uel decem ann. ſecundum nos. ut ſtatim dices: &

&c.Alij habẽt hic uelut:& tũc primũ.ſ.ſi uſus eſt lõgo tẽpore,cõprehendat ambos prædictos caſus; quib. cõſtituitur ſeruitus:uelut ſi eſſet iure impoſita per pactionem uel teſtamentum: ſubaudies tamen quaſi impoſitam:ut ſtatim dices.
z Neque.hæc uerba expone, ut j.quod ui aut clã.l.j.§.quid ſit ui.& l.iij.§.fin.& de ui & ui ar.l.uim facit.& uti poſſ.l.ſi duo.§.hoc interdictum.
a Conſuetudine.i.per longam conſuetudinem.
b Cogemus. aliter cum quis impoſitam ſeruitutem habet:tunc enim eum cogemus,ut ſup.de ſerui.urba.prædi.l.cum.lr. imo generaliter idem in ſeruitutibus, ut non rogatur: ut ſ.de ſer.l.quoties.§.ſeruitutẽ. Azo. & ſpeciale eſt in ſeruitute operis ferẽdi,per dictã.l.etiam.

Muni-

uicinum aggeres munire,[a] ſed nos in eius agro muniemus : eritque iſta quaſi ſeruitus,[b] in quam rem utilẽ actionem[c] habemus, uel interdictũ.[d]

Si uicinus tenetur recipere aquam de fundo uicini uel propter ſeruitutem impoſitam, uel propter præſcriptã, uel propter naturam loci, ceſſat hac actio. hoc dicit Pau. de Caſt.

Pau. lib. xlix. edi. II.

IN ſumma tria ſunt, per quæ[e] inferior locus ſuperiori ſeruit: lex,[f] natura loci, uetuſtas:[g] quæ ſemper pro lege habetur, minuendarum[h] ſcilicet litium † cauſa.

Qui impedit me uti ſeruitute mihi debita uel præſcripta: tenetur hac actione. ſecus ſi opus fiat publica authoritate, uel facti memoria non exiſtente. Bar.

Apud Labeonem proponitur foſſa eſſe[i] uetus agrorum ſiccandorũ cã: nec memoriam[k] extare, quando facta eſſet. hanc inferior uicinus[l] non purgabat. ſic fiebat, ut ex reſtagnatione eius aqua fundo noſtro[m] noceret. Dicit ergo Labeo, aquæ pluuiæ arcẽdæ cum

a Munire. refert ſe quando pacto, uel uetuſtate.

b Quaſi ſeruitus. Nota quaſi, quia ſicut præſcriptione quæritur utile dominium: ita utilis ſeruitus non directa quæritur tempore. hinc eſt quod vtilis actio pro ea datur: vt ſubijcit. Alij dicunt quaſi, eſſe expreſſiuũ ueritatis : & quod ſubijcit utilem, dicunt. i. efficacem.

c Actionem. confeſſoriam. M. ut ſup. ſi ſer. uend. l. ſi quis diuturno. in prin.

d Interdictum. utile uti poſſ. ut ſupra ſi ſeru. uend. l. ſicut. i. §. Ariſto. in fi. & ĩ. de ſer. l. pen. Item not. hic longam conſuetudinẽ[*] p lege ſeruandam. ſic & infra eo. l. ſi prius. §. j. & l. quod principia. §. fi. & ã. de uſur. l. qui ſemiſſes. §. j. & ĩ. de cuſto. reo. l. ſi quia reum. & ĩ. de legi. & ſenatuſcon. l. de quibus. & l. ſed ea. & ĩ. de proba. l. ſi arbiter. & infra de aqua quoti. & æſti. l. hoc iure. §. ductus. & ĩ. eod. l. fi. & C. de ſer. l. ij. & ĩ. de ſer. urb. præd. l. qui luminibus. & continua ſequentem l. cum iſta.

I. N ſumma. CASVS. Aliquando inferior locus ſuperiori ſeruit ex lege : id eſt pacto, aliquãdo natura loci: ut quando naturaliter currit aqua ex ſuperiori in inferiorem. aliquando ex uetuſtate, ut exempla habuimus ã l. proxima. circa finem. Apud Labeonem. In fundo inferiori erat quædam foſſa gratia agrorum ſiccandorum, & non extabat memoria quando facta eſſet: in illam foſſam decurrebat aqua ex ſuperioribus fundis. nunc dominus in cuius prædio erat foſſa, nõ uult purgare, nec patitur purgari illam foueam, cũ plena eſſet lapidibus uel terra: & ſic aqua reſtagnat ſuperiores fundos. dicitur qđ domini ſuperiorum fundorum poſſunt agere actio. aquæ pluuiæ arcendæ contra inferiorem, ut uel ipſe purget, uel patiatur ab eis purgari illam foueam. Idem multo magis ſeruandum eſt in hoc caſu. nam ſi inter meum fundum, & tuum erat fouea, quæ erat cõmunis. ſ. mea & tua. & in eam decurrebat aqua ex meo fundo & tuo: & cum eſſet plena lapidibus, uel terra, & uellem purgare eam partem, quæ mihi accedit, tu non permittis: agam contra te actio. aquæ pluuiæ arcendæ. Caſſius autem. Si uicinus faciat fieri aliquod opus cauſa aquæ mittendæ: licet occaſione illius operis habeam damnum, nõ tamẽ habeo hanc actio. Idem eſt & ſi operis ex quo timeo damnum memoria non extat, qñ ſit factum. Apud Alphenum. Pone caſum, ut ex gl. colligitur quæ incipit, in cuius Prædio &c. Item Varus. Aggerem, qui erat in fundo tuo, uis aquæ deiecit: & ita aqua pluuia, quæ mihi prius nõ nocebat, modo nocet. nunc uolo agere contra te actio. aquæ pluuiæ arcendæ, ut tu reficias aggerem: quæritur an poſſim? & dicit Varus fore diſtinguendum. nam ſi naturalis erat ager, non poſſum agere. Idem ſi manu factus, ſed eius memoria non extabat: ſi autem extet, tunc poſſum agere. Labeo autem dicit, quod ſi manu factus ſit agger, & ſi memoria eius non extet, agere poſſum, ut reponatur. nam hac actio. neminem cogi poſſe, &c. Sed in naturali aggere deſtructo habebo ſaltem utilem act. uel interdictum, ut me permittat reficere. hoc enim æquitas ſuggerit, & ſi iure ſ. iſto deficiamur. Apud Namuſam. Aqua ex ſuperiori agro ibat in inferiorem per quandam foueam naturaliter factam. una die aqua creſcens per nimium, totam illam foueam repleuit lapidibus & terra, & ita quod aqua amplius intrare nõ poteſt : & ſic aqua remanebat in ſuperiori agro: & ſic ſuperior ex hoc damnum habebat. nunc ſuperior uult agere contra inferiorem, ut ſinat purgari illam foueam : quęritur an poſſit? Et dixit Namuſa quod ſic. Labeo autem contrarium dixit hac ratione: nam ſicut ex natura ſeruiebat inferior fundus ſuperiori : ſic cum per ſe natura agri fuerit mutata, æquo animo unumquenque ferre debere. poſtea iuriſcon. ſententiã Namuſæ approbat æquitate plenam. Idem Labeo ait. Ex agro meo aqua decurrebat in tuum inferiorem: & ſic ſæpe currendo excauauit in fundo tuo. id eſt foſſam fecit, & ſic aqua in illã foſſam decurrit. nunc foſſa repleta terra, uel lapidibus, aqua reſtagnat in ſuperiorẽ agrum. Dicitur quod non poſſum agere tecum ut purges, uel purgari ſinas. & hoc dixit Labeo. Si autem iure ſeruitutis illa foſſa facta ſit, cuius memoria non extat, tunc bene poſſum agere, ut reficias. Idem Labeo. Nunc dicit: quando quæritur, an extet memoria facti operis uel non, non eſt neceſſe, quod dicatur dies, & conſul, ſub quo factum fuit opus: ſed ſufficit ſi ſciatur factum eſſe. i. factum eſſe non ambigatur. & ut breuiter dicam, non eſt neceſſe, quod teſtes dicant ſe uidiſſe, qñ id opus factum ſit: ſed ſufficit. ſi dicant ſe audiuiſſe eos, qui memoria tenuerint. i. dicant, quod audierint quoſdam dicere quod uiderunt, quando illud opus factum fuit. Idem Labeo. Si uicinus fecit aliquod opus in fundo ſuo, per quod aqua fluminia quæ inde ibat, non iuit. & ſic aqua iuit ad fundos aliorum: & dabat eis damnum: quæritur an uicini poſſint agere cõtra iſtum act. aquæ pluuiæ arcendæ? Dicitur quod non, ſi iſte fecit cauſa uitandi damni: non ut uicinis noceret. Secundo dicit. ſi fundus tuus debet meo fundo ſerui. recipiendi aquam ex meo fundo: & ſic aquam recipias, & nunc uelis agere act. aquę plu. arcendę, ne immittam aquam, dicitur quod non potes. & hoc etiam dixit Labeo. Franciſ.

e Per quæ. i. propter quæ.

f Lex. i. pactum. M. ideo dictum, quia ut lex ſeruatur ut ĩ. depoſiti l. j. §. ſi conueniat. Azo.

g Vetuſtas. cuius non extat memoria, ſecundum quoſdam. tu dic aliter, ut ſ l. proxi. §. fi. diximus.

h Minuendarum. ſic ĩ. ſi cert. peta. l. quidã. & C. de tranſact. l. fratris. & de agri. & cenſi. l. litibus. in princi. lib. xj. Et not. quod natura, & loci uetuſtas cedunt legi ſuperuenienti: ut ſ. proxi. §. denique. ibi ſi tamen lex &c. Item lex & natura cedunt uetuſtati: ut C. de præſcript. long. tempo. l. fi. in fi. & ĩ. ca. l. §. Caſſius. in fin. & concor. poſitæ in ſuperiori l. in fin. hic dici poſſunt. Accur.

i Vetus. i. foſſa uetus eſt &c.

k Memoriam. foſſæ factæ.

l Vicinus. i. cuius erat prædium Azo.

m Noſtro. qui tertij erat ab eo, de cuius prædio aqua

[*] Adde tu quę dicatur longa cõſuetudo & dic qđ tã de iure ciuili quã canonico, dicitur decem annorũ, qđ ſic probo. ad inducẽdũ conſuetudinẽ lõgũ tempus requiritur: vt C. q̃ ſit lõga cõſuet. in ru. & ni gr. & l. 2. C. de ſeru. Sed longũ tẽps dr decẽ annorũ, ut C. đ pſcri. lõg. temp. ergo &c. Idem no. Bar. in l. de qbus. ſupra, de leg. & Cy. in alle. a. & Car. no. in c. ſtatuimus. & ibi Feli. in princip. de maio. & obedi. Qđ tũ limita, niſi talis conſuetudo haberet de iure alterius eccleſiæ: q̃a requiritur ſpatiũ 40. annorum, ut per Fel. & doct. in præalleg. ca. ſtatuimus.

† Nota qđ lites ſunt dirimendæ & celeriter expediendæ. cõcor. text. in §. irẽ uerborũ. Inſt. de inut. ſtip. text. in l. eqſsimũ. ã. de uſufruc.

inferiore agi poſſe, [a] ut aut ipſe purgaret, aut pateretur te [b] in priſtinũ ſtatum eã [c] reducere. † Prę terea ſi in cõfinio [d] foſſa ſit, neq; purgari uicinus patiatur eam partem, quę tibi accedat: poſſe te magis [e] † agere aquæ pluuię arcendę, Labeo ait.

Nota duos caſus, in quibus ceſſat hac actio, ſcilicet opere manu facto: ut qñ fuit factum authoritate publica, & quando nõ extat memoria. h. d. Pau.

Caſsius autem ſcribit, ſi qua opera † aq̃ mittendæ cauſa publica authoritate [f] facta ſint: in aquę pluuię arcendę actionẽ non uenire: in eadẽ cauſa eſſe ea, quorum memoriã uetuſtas [g] excedat.

Vicinus, qui habet foſſam iure ſeruitutis in fundo uicini: ſi illa foſſa repleta dat damnum ei in cuius fundo eſt, cogitur eã reficere. h. d. Pau de Caſt.

Apud Alphenum † uerò relatum eſt eam foſſam, [h] ex qua [i] ad inferiorem fundum aqua deſcẽdit, cogẽdũ eſſe uicinũ [k] purgare: ſiue extet foſſę memoria, ſiue nõ extet. qđ et ipſe puto ꝓbandum.

Qui non patitur opus naturale uel quaſi in priſtinũ ſtatũ reduci, hac actione utili conuenitur. hoc dicit Bar.

Item Varus ait, aggerem, qui in fundo uicini erat, uis aquę [l] deiecit: per quod effectum eſt, ut aqua pluuia mihi noceret. Varus ait, ſi naturalis agger fuit, non poſſe me uicinum cogere aquę pluuię arcendę actione, vt eum reponat, [m] uel reponi [n] ſinat. Idemq; putat, & ſi manu factus fuit, neque memoria eius extaret, quòd ſi extet: putat aquę pluuię arcendę actione eum teneri. Labeo autem, ſi manu factus ſit agger, etiam ſi memoria eius non extet, agi poſſe, ut reponatur: [o] nam hac actione nemini cogi poſſe, ut uicino proſit, ſed ne noceat: [p] aut interpellet id [•] facientem, quod iure facere poſsit. Quanquam [q] tamen deficiat aquę pluuię arcẽdę actio directa: attamen opinor utilem [r] actionem, uel interdictum [s] mihi competere aduerſus uicinum, ſi

aqua currebat, & in cuius prædium decurrebat pro ſiccando noſtro prędio & aliorum.

[a] Agi poſſe. Quomodo hoc, cum nihil faciat: & hæc actio ex opere facto dat: ut ſup. e. l. j. §. hæc autẽ actio. Reſpon. ius interpretatur eum facere.

[b] Te. qui es unus de ijs, quibus nocetur. & hoc ultimum eſt uerius: cum ea non ſit natura ſeruitutum, ut cogatur aliquis aliquid facere: ut ſup. de ſer. l. quoties. §. ſeruitutũ. & ſup. l. proxi. §. fi. Vel dic quod ſolitus erat purgare: nec memoria extabat quo tempore nõ eſſet ſolitus purgare: ut & ỹ. ea. l. §. idẽ Labeo ait, ſi in agro. & ſ. de proba. l. ſi arbiter. Accur.

ADDITIO. Dic ꝙ prima ſolut. deſtruit tex. & ſecũda continet diuinationẽ. quare dicas aliter, ſecũdũ Bart. hic, quod quoddam eſt opus, quod affert commodum faciẽti, ut in purgando foſſam, ubi eſt recollectio pinguedinis: & tunc debet agi alternatiue. & quoddam eſt opus, quod debet fieri iure ſeruitutis. quod non prębet cõmodum facienti: & tunc ille, qui debet ſeruitutem, non debet facere: ut ſup. l. proxi. in fi. quod tene menti ſecundum eundem Bartolum.

[c] Eam. ſ. foſſam.

[d] Si in confinio. ad hoc quod de confinio dicit, facit ſ. pro ſocio. l. illud. & communi diui. l. arbor. & ỹ. de acqu. rerum do. l. adeo. §. fi. & l. ſeq. Accu.

[d] Confinio. ſcilicet duorum fundorum. & ſic erit cõmunis fouea.

[e] Magis. magis ideo dicit, quia iure dominij quod habes in ea. at in ſuperiori caſu agimr actione aq̃ plu. arcen. iure ſeruitutis competentis, & ita utilis ſuperiori caſu: hic directa: ut ỹ. e. l. pe. dices. in hoc ergo differt hic caſus a ſuperiori.

[f] Publica authoritate. ſic habes in cauſa damni infecti: ut ſup. ti. j. l. ſi finita. §. ſi publicus.

[g] Vetuſtas. qñ dicatur extare memoria, & quando non, dicitur ỹ. e. l. §. idem Labeo ait, cum queritur. & ſup. de proba. l. ſi arbiter. ſed quidam dicunt hoc de uetuſtate corrigi per ſeq. §. quod non placet.

[h] Foſſam. quæ eſt in ſuperiori fundo.

[i] Ex qua. ſ. foſſa.

[k] Vicinum. in cuius prædio erat foſſa, quæ debebat ſeruitutem. nec ob. ſup. de ſer. quoties. §. ſeruitutũ. quoniam cum uult impoſita ſeruitus, hoc fuit expreſſum in pacto, ut uicinus, in cuius prædio, ſiue foſſa imponebatur ſeruitus, deberet purgare foſſam: & ſic ſubaudiebat hic Io. alias regulariter eſt cõtra: ut ſup. de ſeru. urb. prędio. l. ſeruitutes. §. ſi ſublatũ. & ſup. de ſer. l. quoties. §. fin. niſi in ſeruitute oneris ferendi: ut ſ. ſi ſer. uen. l. & ſi forte. §. etiam. & l. ſicuti. in princi. & §. j. non ergo obſtat. ſup. proxim. §. & ỹ. §. idẽ Labeo. in eo quod hic ſubijcit non intereſſe, extet memoria, uel non: quia fruſtra quærit memoria, ubi ex pacto debet, uel ex loci natura. Alij dicũt uicinum purgare. i. pati purgare. Tertij dicunt hic ſpãle. ut etiam ipſe purget: quia cum habeat emolumẽtum ut aqua ſua recipiatur, ſentiat & onus. & in eo quod ſubijcit, extet memoria, &c. dicunt corrigere ſuperiorem §. & ab illo ỹ. ead. l. §. id ns. Labeo. notant differẽtiam quaſi illic in opere loquatur: hic aut in foſſa. uel aliter cogitur uicinus, in cuius agro eſt foſſa, non ab inferiori. ſed a ſuperiori uel collaterali, cui nocet aqua ex reſtagnatione. Accur.

[l] Vis aquæ. i. uiolẽtia aquæ uel controuerſia. ſic ſup. de dã. inf. l. fluminũ. §. idẽ Seruius.

[m] Reponat. i. reſtituat.

[n] Reponi. i. reſtitui.

[o] Vt reponat. i. reponi ſinat. R. & hoc ꝓbat nã hac &c. Vel dic ꝓ pᵃ ꝑte ut ipſe reponat. ꝓ uero ſequit, nã hac actiõe, ad naturalẽ ꝑtinet, ubi ẽ ſe. ᵃ. prima placet.

[p] Ne noceat. nocet autem mihi, ſi non patitur me reponere naturalẽ uel quaſi naturalem, a quo naturaliter debeo ſentire cõmodum: ſed ubi extaret memoria, diceret mihi proficere, ſi dicatur eum compelli pati ideoque non compellitur.

[q] Quanquam. uidetur ad utrunq; referri, ad naturalem, & quaſi naturalem aggerem. i. quando non extat memoria. Alij referũt ad naturalem tantum, ut addat prædictis. nam ſtatim dixerat de quaſi naturali.

[r] Vtilem. aquæ plu. arcen. ſed contra ſup. eod. l. j. §. ſi eut. So. ibi denegat directam: hic concedit utilem. Itẽ arg. contra ſup. ti. ỹ. l. Proculus.

[s] Interdictũ. utile, uel poſ. R. ut dixi. ſup. l. j. §. fi. uel ne uis fiat mihi: ſicut dẽ arborib. cędẽdis: ut ỹ. de arbo. ex. l. j. j. reſp. & §. deinde. uel quod ui aut clam: ut ỹ. qđ ui aut clam. l. competit. §. ſi. ſecundum Azo.

† Redige, re.

† Agere, non eſt in P. F.

† De operibus quę mittendæ cauſa publica auctoritate faciendis Plat. Dialo. v. de legi

† Atteiũ.

† In P. Fl. nõ eſt id.

† In P. Fl. nõ eſt, directa.

Noci-

uelim aggerẽ reſtituere in agro eius: qui factus mihi quidẽ prodeſſe poteſt: ipſi nihil nociturus eſt [a] hæc æquitas ſuggerit, et ſi iure [b] ſtricto [*] deficiamur. Apud Namuſam relatũ eſt, ſi aqua fluens [c] iter ſuũ ſtercore obſtruxerit, & ex reſtagnatione ſuperiori agro noceat: poſſe cũ inferiore [d] agi, ut ſinat purgari. Hanc.n. actionem non tantùm de operibus eſſe vtilẽ [e] manufactis, uerum ẽt in oib. quæ non ſecundum uolũtatem ſint. Labeo contra Namuſam probat. [f] Ait enim natura agri ipſam à ſe mutari poſſe: & ideo cũ per ſe natura agri fuerit mutata: æquo aio unumquenque ferre debere, ſiue melior, ſiue deterior eius conditio facta ſit. idcirco & ſi terræ motu, aut tempeſtatis magnitudine ſoli cauſa mutata ſit: neminem cogi poſſe, [g] vt ſinat in priſtinam loci cõditionẽ redigi. Sed nos etiam in hunc [h] caſum æquitatem [i] admiſimus. Idẽ Labeo ait, ſi in agro [k] tuo aquarum concurſus locum excauarit [l] aquæ pluuiæ arcendæ [*] agi non poſſe tecum a uicinis. [m] Planè ſi foſſa iure [n] facta ſit, aut cuius memoria non extat: agi tecum poſſe aquæ pluuiæ arcendæ, ut reficias. [o]

Ad probandum operis facti memoriam extare, admittitur probatio de auditu auditus. Paul de Caſtro.

Idem Labeo [p] ait, cùm quæritur, an memoria extet facto opere, non diem & conſulem [q] ad liquidum exquirendum: [r] ſed ſufficere, ſi quis [s] ſciat [t] factum: [u] hoc eſt, ſi factum eſſe non ambigitur: nec vtiq; neceſſe eſſe ſupereſſe, qui meminerint: [x] uerum etiam ſi qui audierint [y] eos, qui memoria [z] tenuerint.

Si vicinus opere manu facto excludat aquam, ne ſibi noceat, quam non tenebatur recipere natura loci, uel iure ſeruitutis: licet ex hoc alteri noceat, nõ tenetur hac actione. Pau.

Idem Labeo ait, ſi uicinus flumen, [a] torren-

a Nociturus eſt. uel parum eſt, argu. ſup. de euic. l. in creditore. & C. de preci. imper. offeren. l. quoties. & l. reſcripta. & ff. ne quid in loco publi. fin. l. ij. §. ſi quis a principe. & ne quid in flumi. publi. l. j. §. ſunt qui putant. & ſup. de relig. l. ſi quis ſepulchrum. in prin.

b Et ſi iure ſtricto. præfertur ergo æquitas rigori: ut ... & C. de iud. l. placuit. & ſupra, ſi certum peta. l. ſi tibi. & C. ſi alie. res pigno. dat. ſit. l. cũ res. M.

c Fluens. natura per prædium inferioris uicini. Azo.

d Inferiore naturaliter ſeruiente ſuperiori: ut ſup. ead. l. in princi.

e Vtilem. id eſt, efficacem.

f Probat. iuris rigorem inſpiciens.

g Cogi poſſe. de rigore: ut hic, & ff. eo. l. Atteius. §. um igitur. & ſ. de ſer. ruſti. prædi. l. ſi mihi. §. ſeruitus. & ſup. eo. l. j. & ij. in fine. & §. illud in ſumma. & §. item ſciendum. & ſup. a, titul. j. l. fluminum. §. vinum. & §. hæc. quæ omnes ſunt contrariæ ſuper hoc quod ſequitur. ſecus de æquitate, quæ præualet: vt ſubijcit. & ſupra eodem. §. item Varus. & infra eod. l. fin. §. fina. in fine.

h In hunc. non ſolum in ſuperiori.

i Aequitatem. Namuſæ: quæ purgare mihi permittit, ſi mea interſit, nec uicino noceat.

k In agro. inferiori.

l Excauarit. & ſic in locum concauum aqua ex uicinis prædijs decurrebat: quæ autem locum non purgat: & ſic aqua reſtagnat in prædia uicinorum: & damnum eis dat, ſiue dare poteſt.

m A uicinis ut patiaris locum purgari, uel purges: & eſt ratio. quia ſeruitutem aquæ recipiendæ non debes: alioqui contra: vt ſtatim ſubijcit. vt ſup. e. l. j. §. apud Alphenum. & infra de itin. actuque priua. l. unde. §. ait prætor. & §. utilitas. & §. hoc autem. cum ſuperiori §. ſecus forte de æquitate: ut ſup. proxi. §. Accur.

n Iure. ſeruitutis uicinis debitæ. Azo. uel iure, id eſt conuentione: ut ſup. eo. l. j. §. fina. in princi.

o Reficias. uel refici ſinas: ut ſupra eod. l. j. §. j. & facit infra eo. l. quod principijs. §. fina.

p Idem Labeo. Not. quod tria debet actor probare in hac actione ad hoc, ut opus deſtruatur: ſcilicet: opus manufactum: & quod poteſt nocere: & eius memoriam extare. Econtra reus ad ſui defenſionem alia tria: uel alterum eorum, ſcilicet factum factum, uel loci naturam, uel memoriam facti operis non extare. & probantur hæc ſ. eo. l. j. §. j. & ij. & §. ſi & l. in ſumma. in pri. & infra de ſtatu libe. l. Labeo. de tertio dicit hic qualiter probet actor & idem dicit ſupra, de proba. l. ſi arbiter. item in fine illius legis dicit de tertio, qualiter ſit probandum ab eod.

q Et conſulem. idẽ in obligatione pignorum: ut ſuprà de pig. l. pen. §. idem quæ ſit. aliter obſeruatur in libellis accuſatorijs: ut infrà de accuſa. l. libellorum. in princ.

r Exquirendum. quia teſtes non habent neceſſe dicere hæc.

s Si quis. ſcilicet teſtis.

t Sciat. i. uehementer opinetur, ut ſtatim probat: ſcire enim proprie eſt ueritatem uiſu perceptam in mente tenere. hoc autem de illo dici non poteſt, qui ex aliorum recitatione quid credit. Azo.

u Factum eſſe. ab homine. R.

x Meminerint. quando factum ſit. R.

y Audierint. ſic ergo dixerunt quidam hoc eſſe ſpeciale, ut recipiatur teſtimonium de auditu: quod non placet: immo ubi libet recipitur. quid enim ſi paries uel cortina media eſt inter teſtes & contrahentes uel [*] teſtatorem: ſed in hoc eſt ſpeciale, quod de auditu auditus, ſiue de auditu alieno recipitur. H. alias regulariter contra: vt C. de teſti. l. teſtium. & in Authen. de hæredi. & Fal. §. hinc nobis. col. j. Item not. quod quandoque credulitatis teſtimonium recipitur. [§] ut in authen. ut ij, qui ob. ſe habere perhibi. res mi. col. vj. & de hæredi. & Fal. §. ſi uero abſunt. & in Auth. de ſan. epiſc. §. j. col. ix. ſed improprie teſtes dicuntur in dictis caſibus. Idem & in cauſa matrimonij, ſecundum antiquos canones: vt teſtimonium de auditu alieno recipiatur: ut xxxv. q. ij. c. ſuper. ſed hodie illud per concilium Lateraneñ. corrigitur.

z Memoria. à quo tempore opus ſit factum. Item nota ex hoc §. quod teſtes non tenentur dicere conſulem & diem. licet quandoque interrogentur. cum habentur ſuſpecti: vt ſup. teſti. l. iij. §. j. ſecus in inſtrumentis: ut in Auth. ut præpo. no. Imper. §. unde ſancimus. col. v. & ſic eſt arg. contra. C. de fide inſtr. l. in exercendis.

ADDITIO. Tu ſcias, ſecundũ Bar. hic. quod in effectu probãdi ois tm̃ ualent teſtes, quantũ inſtrumenta: in contrario, ſed in modo probãdi differũt: ut hic.

* Io. F. Fl. nõ eſt ſtricto.

§ Limitabis hoc dictum niſi æquitas ẽ eſſet ſcripta, & rigor ſcriptus: ut no. Bal. in l. placuit. in fine. & ibi doc. C. de Iudæis. Item niſi eẽt æquitas ĩ genere ſcripta, & rigor in ſpecie, ut per Bal. ubi ſ. & Baet. in l. nã natura. ſup. de cõdi. inde. & Spe. ti. de loc. §. 6. verſ. xcvj. Actor in actione aquæ plu. arcen. tria probare debet.

a Iſta gl. ẽ mẽti tenẽda ſecũdũ Bar. ad hoc quod in inſtrumẽtis priuatis obligationis realis non requirũt dies & conſul.

* Ne fidas in hac gl. quæ ferè reprehendit quinimo debẽt teſtes ĩ cõſpectu teſtatoris pñſẽtes eſſe: ut l. ſi non ſpẽli. C. de teſta. ibidẽque per Cy. Nã & informis. mox ſinnutari ſæpe ſolet. & facit quod habetur in l. iubemus. C. de teſt. & l. hac cõſul. §. at cũ humana. C. j. teſta.

facere, poſ. quod Bartol. limitat, tu ei uideto limitationem.

* In F. Fl. actiõẽ agi.

§ Add Panor. in ca. firmiter, nu. j. & quod ibi notaui. remiſſiue in apo. ad ipſum poſt alios, in uer. firmiter. ẽ. de ſũ. tr. & in c. inquiſitionis. §. quæſiuiſti. nu. 3. obi etiã addidi ad eũ in uer. pro credulitatem. de accuſ. Lanfrã. de Ori. in cap. quã contra falſam. §. teſtium depoſitiones uer. præterea de & ibi notaui in apoſtillis, poſt Bene. vadum extra, de prob. Bar. Sozi. filio trac. fallẽ. re. cccclX. & dom. & præceptorem meũ do. Philip. Deciũ, conſil. clxvj. col. vj. uo. ij. & Feli. in ca. quoties. colu. 3. uerſi. gl. fina. poſt Panor. ibi i colum. ij. uerſic. ſed quæro. contra de teſti. & in allega. §. quæſiuiſti. colum. j. lo. j. nota. de s. v.

* Vulg. ve torrenté.

Torren-

a Torrentem. alias torrens, alias torrentem. & dicitur torreus, id eſt, quod hyeme tantum fluit. nam ille proprie dicitur torrens: vt Ϳ. de flumi. l. j. §. j. ſed hic non curo ſit torrens uel perenne: priuatum uel publicum: ut C. de allu. l. j. in princi.

tē [a] auerterit, [b] ne aqua ad eum perueniat, & hoc modo ſit effectum, ut uicino noceatur: agi cū eo aquæ pluuię arcendæ nō poſſe. Aquam enim arcere, [c] hoc eſſe, curare ne influat. [d] Quæ ſententia uerior eſt: ſi modò non hoc animo fecerit, ut tibi noceat: [e] ſed ne ſibi noceat.

Qui tenetur aquā recipere iure ſeruitutis, non habet hanc actionē niſi immoderatè lędit, Paulus.

Illud etiam uerum puto (quod Offilius ſcribit) ſi fūdus tuus uicino ſeruiat, [f] & propterea aquā recipiat: ceſſare aquæ pluuiæ arcēdæ actionē: ſi tñ non ultra modū[g] noceat. Cui cōſequens eſt, qđ Labeo putat, [h] ſi qs uicino ceſſerit, [i] ius ei eſſe, aquā immitere: aquę pluuiæ arcēdæ eū agere non poſſe. [k]

*Nota. quòd uicinus inferior tenetur accipere aquam pluuiā naturaliter decurrentē de fun*do ſuperiori: plus dicitur hic, quòd etiā opere manufacto ſecundum quod requirit natura aquæ, puta per fullonicas, id eſt per riuulos, non tamen debet uicinus ſuperior illam aquam in riuulis corrumpere, uel ſpurcare: quia tunc cōtrà eū agi poſſet. hoc dicit. Paul. de Caſtro.*

b Auerterit. faciendo in ſuo opus non ita indiſtincte, ſed ita in flumine ri pa ue eius: ut infra. ne quid in flu. pub. l. j. in prin. & §. ſunt autem qui putant.

c Arcere: ſcilicet iſtum dicimus.

d Influat. ſcilicet in ſuum agrū: quod ejicitur.

e Noceat. tunc de dolo tenebitur, cum non ſit aqua pluuia: vt ſ. eod. l. j. §. denique. & §. in ſumma. & hoc caſu facit Ϳ. eo. l. quod principis. §. fin. ſed contra huic §. ad primam partem ſ. eo. l. j. §. Neratius. Sol. ibi. & eodem modo ſolue aliud, infra proxi. §.

f Seruiat. hoc tollit contra. ſ. proxi. §. & dic uicino, id eſt fundo uicini.

g Modum. in ſeruitute cōſtituēda ſtatutū. §. R. ut Ϳ. de ſer ui. urb. præ. l. cuius.

h Putat. dicens idē per alia uerba.

i Ceſſerit. id eſt, conceſſerit.

k Non poſſe. nihil enim proficit ceſſio, ſi ſtatim collata ſequatur prohibitio. R. & facit ad tuendam ſeruitutem pacto conuentam. ſup. eod. l. j. §. ſi. & l. ij. in prin. legis.

Apud Trebatium. CASVS Pone caſum huius prin. ut in glo. & literam expone ut in gloſ. Idē Trebatius. Ex balneo uicini aqua calida decurrebat in locum alterius, & nocet ei. dicitur quod non habet hanc actionem. intelligas tamen, quod habet negatoriam, prout dicitur in gloſ. Si uicinus. Hortum habebam quem certo tempore anno irrigabam: & aqua de qua irrigabam, recidebat in fundum inferiorem. nunc de horto feci pratum: & ſic cœpi ſæpius irrigare. & ſic ſæpius quam conſueuerat, ibat aqua in fundū inferiorem: & cœpit ei nocere. Quæritur, an inferior poſſit agere contra me actio. aquę pluuiæ arcendæ, uel de damno infecto. dicitur quod non, niſi ego complanauerim locum ſiue fundū meum, ut ſic citius aqua iret in inferiorem. nam tunc teneor hac act. aquæ pluuiæ.

Aquæ pluuiæ. Dicitur quod act. aquæ pluuiæ arc. datur contra eum, qui in ſuo opus fecit. ſi autem feciſſet in publico: nō teneretur: & mihi eſt imputandum, quare non feci mihi caueri de damno infecto, ſed ſi fecit in priuato opus, iuxta quod erat publicus locus: & poſtea meus fundus ex illo opere damnū habet. bene habeo hanc actio. Neque. Dicitur quod fructuario non datur hæc actio directa, nec contra eum. Fran.

Apud Trebatium. In fundo meo oritur fons: & per riuulos eum deriuo in fundum uicini de natu a ſeruientem, quod licet: ut hic, & ſ. eo. l. j. §. fina. & l. ij. in princ. & ſecundum. h. d. fullonicas, id eſt riuos ſubterraneos: à folle: eo, quod per follem, ſiue burſam uel quādā quaſi manicā aqua mittitur, non à fullone, ut accipitur ſecūdum unam expoſitionem ſ. de uſufru. l. ſi cuius. §. fina. uel etiam à fullone: quia & fullones in diuerticulis aquarum lauant relam. Alij dicunt, quod ueniebat de fundo uicini ad meum, & ex fonte ibi in meo facto remittebā in fundū uicini. quod licet, ut hic dicit. Tertij dicunt, quod per ſubterraneos meatus ex fundo uicini in meum ueniebat: & fontem faciebat. ego fodiebam, ut facerem ei aquæ fullonicas ſiue diuerticula, vt uitarem eius abundantiam: & tunc inueni locū, unde ſtrabat ad fundum meum: & ideo accepto conſilio obſtaculum poſui ne flueret: & ſic aqua in fundū uicini redijt per immiſſionē. & ſecundū hoc ex his legitur, ut notetur cauſa remota, non efficiens. & inſtituiſſe. ſ. inſpecto primo propoſito: uel etiam iam inſtituerat, licet conſilium mutauerat. Et ſi quæras, cur ergo potuit immittere aquā in fundū uicinū: vt ſ. ſi ſer. uē. l. ſicut. §. Ariſto. Reſpō. in primo caſu natura: licet in alijs non tam initio, q̄ remitto ſiue me munio: quod licet. ſupra. l. proxi. §. pe. Accur.

Vlpianus lib. liij. ad edictum III.

Apud Trebatiū relatum eſt, eum, in cuius fundo aqua oritur, fullonicas [l] circa fontem inſtituiſſe, & ex his aquā in fūdū uicini immittere [m] cœpiſſe. ait ergo, nō teneri eum aquæ pluuiæ arcēdæ actione. Si tñ aquā † quis cōtineat, [n] uel ſpurcū [o] quid immittat: poſſe eum impediri, [p] pleriſq; placuit. Idem Trebatius putat eū, cui aquę fluētes [q] calidę noceāt, aquę pluuię arcendæ cum uicino agere poſſe: quod uerum non eſt. [r] neque enim aquæ calidæ, aquæ pluuię ſunt. [s]

l Fullonicas. id eſt, riuulos. r

m Immittere. alias immutteret & alias remittere.

n Contineat. ſi habeas contineat, dic, id eſt in unū locum totam includat. Alia litera dicit, corriuet, quæ apertius hoc innuit: ſicuti corriuales dicuntur, qui per eūdem riuum, & ductum aquam ducunt. ut Ϳ. de aqua quoti. & æſti. l. j. §. ſi inter corriuales. magis. n. lædit cum tota ſimul immittitur aqua, quam ſi per diuerſoria, id eſt, diuerſas partes, vt ſ. de ſer. urb. præd. l. ſeruitutes. §. ſtillicidium.

o Spurcum. i. aliquid turpe, per quod aqua turbatur. Dicitur enim ſpurca, quod ex ore porci cadit.

p Impediri. per actio. aquæ pluuiæ arcendæ, ſi cum alia miſta colorem mutat: uel actiōe iniuriarum: uel uti poſ. vt ſ. de act. emp. l. q pēdētē. & Ϳ. uti poſ. p totū. ti. uel ēt ſm H. p negatoriā, ſi faciat iure ſeruitutis.

q Fluentes. ex balneo uicini.

r Nō eſt. coget ergo negatoria, ſi cōtēdat ſe facere. iure ſeruitutis: alias iniuriarū, uel uti poſ. ut no. ſup. px. ſ.

s Sunt. & ideo non habet locū hæc actio: ut ſup. eo. l. j. in

† F. Fl. aquam corriuet, uel ſpurcum s qs immittat, &c.

t Imo uero fullonicas hic puté dicit fullonum officinas, idque ad iuriſconſulti ſenſum appoſitiſſime. Corriuales qui dicuntur.

a Nugatur more ſuo Accur. Nam ſpurcū impurum fœtidum ob ſeæ nūque ac lutulētū eſt, ſputo dignū, à ſpuendo nō autem quod porci ore cadat: hinc conſpurcare, quod alio iniecto liquore, eſt corrumpere atque polluere: unde uinum nimia aqua ſuffuſum liquore ve alio, conſpurcatum dicimus.

l.j.in princ. & §. in ſumma.

a Irrigare: & in fundum uicini illam aquam immittebat iure ſeruitutis debitæ ſibi.

b Nocere. per aquam.

c Infecti. quia non uitio loci timetur damnum, ſed culpa hominis: ut ſupra tit. j. l. fluminũ. §. præterea. Azo. Sed contra, ſupra ſi ſer. uen. l. ſi qñ. in fine. Sed ibi in alieno faciebat ſterquiliniũ: hic in ſuo proijciebat aquam. Vel ſolue ut ibi

In P. Fl. etuum.

Ex opere, quod facit vicinus in ſuo gratia culturæ, licet dãnũ inferatur inferiori non põt agi hac actiõe: niſi aliquid ſit factũ vltra neceſsitatẽ culturæ. h. d. P.

Si uicinus, qui hortũ[e] ſolebat certo tempore anni irrigare,[a] pratũ illic fecerit, cœperitq; aſsidua irrigatione uicino nocere:[b] ait Ofilius, neque damni infecti,[c] neque aquæ[d] pluuiæ arcendæ actione eum teneri, niſi locum complanauerit, eoq; facto citior[e] aqua ad uicinũ puenire cœperit.

d Neque aquæ. qa tanto tpe hoc fecerat, quod memoria non extabat: vel qa natura loci debebatur hæc ſeruitus, aliàs poſſet agi: vt ſupra l. prox. §. ſi. & ſ. l. j. §. item ſciẽdum. in fin. uel ideo non agitur hic: quia non plus immittitur per vicẽ quã antea: ſed ſæpius immittitur.

P. Flo. citior.

e Citior. quam antea. ſic ſupra eod. l. j. §. ij. Accur.

Hæc actio non datur pro opere, quod fit in publico: ſed ſolum pro eo, quod fit in priuato. Pau.

Aquæ pluuiæ arcendæ non niſi eum teneri, qui in ſuo opus faciat,[f] receptum eſt: eoque iure utimur. quare ſi qs in publico opus fecerit, hæc actio ceſſat:[g] ſibique imputare debet is, qui damni infecti cautione ſibi non proſpexerit.[h] Si tamen in priuato opus factum ſit, & publicũ interueniat:[i]

f Faciat. quod aliter aqua fluat quam natura fluere debet. uel eam non recipit naturaliter fluentẽ: vt ſupra eo. l. j. §. itẽ ſciendum. R. & intelligit hic de directa, qua ſolus dñs tenetur, ut hic, & ĩ. p xim. §. & l. proxi. in princ. & §. idem Iulianus. & l. ſi in publico. in fine. primi reip. utili ſic: vt infra e. l. ſi uſusfruct⁹.

g Ceſſat. ut & ĩ. eo. l. ſi in publico. in prin. Acc.

h Non proſpexerit. quod potuit: vt & ſup. ſi ſer. uẽ. l. ſi qñ. §. ſi. & ſup. ti. j. l. ſi finita. §. j. & §. de cæteris. Itẽ & alio modo põt ſibi conſulere: ut dicam in l. ſi qñ. & hoc ſi non publice reficiatur. tunc enim alia via conſulitur: vt ſup. tit. j. l. ſi finita. §. ſi publicus. & l. fluminũ. §. j. & facit ſupra ti. ij. l. 3. §. fin.

i Interueniat. in medio inter priuatũ locum, in quo opus fit: & eum locum cui nocet.

k Agi. ut & ĩ. eo. l. ſi in publico. ſic ſup. eod. l. j. §. j. & eſt ſic, ubi pro altero non agitur: ſed eo iuncto cum altero ſic: ut patet in nominibus: vt ſup. fam. ercisſ. l. hæredes. §. j. & l. ij. §. fi. Item ſupra de ſer. corrup. l. ſi quis. §. fina. & l. ſeq.

l Agi põt. ſ. directo: ſed utili in vtroque caſu: vt infra eod. l. ſi uſusfructus. §. j. & facit ſup. de ſer. l. ſi. in fin. & ſi uſusfructus peta. l. j. Accur.

Qvanquam. CASVS. Licet contra dñm operis tñ detur actio aquæ pluuiæ arcendæ, tñ in caſu ẽt contra non dominum datur: vt ſi aliquis monumentum fecit, tandem eſt ibi aliquis ſepultus: & ſic locus eſt factus religioſus: & ex hoc ſepulchro aqua pluuia nocet alicui: agetur contra illum, qui fecit monumentum, hac actio. quia fuit dominus cum opus fiebat, licet nunc nõ ſit dñs: & ille ſi iuſſu iudicis deſtruat, nõ per hoc tenetur actione ſepulchri violati. Iulianus quoque. Feciſti opus in fundo tuo, per qđ aqua pluuia mihi nocet: nunc cœpi agere contra te actio. aquæ pluuiæ arcendæ: pendente hac cã alienaſti fundum, in quo feceras opus: dr quod nihilominus contra te procedam: & de præterito damno, & de opere reſtituendo, & ẽt de futuro damno, ſcilicet qđ poſt alienationem contingit habetur tõ. Idem Iulian. Dr qđ actio aquæ pluuiæ arcendæ datur cõtra dñm facientem opus in fundo ſuo. Sed quid ſi colonus tuus fecit op⁹ in fundo tuo te ignorante, per quod op⁹ aqua pluuia mihi nocet nunquid tu teneris hac act.? Et dr quod nõ teneris, niſi ut præſtes patiẽtiam: colonus tñ tenetur interdicto qđ ui aut clam ad præſtãdam impenſam, quæ fit in deſtruẽdo opere, & ad emendãdum damnum, ſi qđ ex hoc opere contingit. poſtea dicit, ꝙ qñ deſtruo illud op⁹ in tuo fundo factum a colono tuo: ſi tu dñs petas caueri à me de damno infecto: debeo cauere. Vltimo dicit: ea, quæ dixi in colono faciẽte opus in fundo domini dño ignorãte, habent locum in ꝓcuratore faciente opus in fundo domini domino ignorante.

de toto agi[k] poſſe aquæ pluuiæ arcendæ, Labeo ait. Neq; fructuarius, neque cum eo aquæ pluuiæ arcendæ agi poteſt.[l]

Sufficit ad hanc actionẽ quẽ eſſe dominum loci tempore quo ædifi at. h. d. Bar.

Idem libro liij. ad edictum. IIII.

Qvanquam aũt cum dño operis tñ aquæ pluuiæ arcẽdæ actio ſit:[m] tamen Labeo ſcribit, ſi quis ſepulchrum[n] ædificauerit, ex quo aqua noceat: etſi operis dominus eſſe deſierit loco facto religioſo, attamen magis probãdum eſſe (inquit) aquæ pluuiæ arcendæ eũ teneri (fuit enim dñs[o] cùm opus faceret) & ſi iuſſu iudicis compulſus opus reſtituerit, non eſſe ſepulchri uiolati actionem.[p]

Poſſeſſor directa actione cõuentus, ſi alienauit iudicio pendente, ex prima inſtantia condemnatur. Pau.

m Actio ſit. ſcilicet directa: utilis tamen etiam cum alio eſt: ut ſupra proxi. §. pen. dixi.

n Sepulchrum. nunc factum illatione mortui: ædificauit quippe monumẽtũ: vt C. de relig. l. ſi ſepulchrũ.

o Fuit enim dñs. vt & infra prox. §. & ſic not. Initiũ ſpectandum. ſic ſup. man. l. ſi procuratorem. & ſup. de conſtit. pec. l. item illa. §. quod adijcitur. & de eden. l. ubi. §. fi. arg. contra. ſupra de pig. l. & quæ nondum. §. quod dicitur.

ADDITIO. Dic ſm Barto. hic, ꝙ illud contingit ꝑ generalem obligationem præcedentem.

p Actionem. qm non dolo fecit. iuris enim executio non habet iniuriam: vt ĩ. de iniur. l. iniuriarum. §. j. Azo. & not. ẽt hic iuſſum iudicis excuſare, ſ ſic ſup. de iuriſdi. om. iudi. l. ſi quis id. §. doli. & de ijs, qui notan. infa. l. furti. §. qui iuſſu. & infra quod ui aut clã. l. 3. §. ſed ſi. uerſi. non tñ. & ſupra quod fal. tut. auto. l. interdum. & de rebus eorum. l. ſed ſi pecunia. §. j. & infra de ſolu. l. ſi lancem. & de admi. tuto. l. tutor qui. §. tutores. Arg. contra. C. de appel. l. quoniam. Item nota, quòd legitime factum eſt, non meretur pœnam. ſic C. de adminiſtra. tuto. l. ſancimus. & de adu. l. Gracchus. Accur.

ſ Cõcor. tex in c. ꝙ qs mãdato. & ibi Dynus & doctor. ex de re. iur. li. 6. Quod tñ fallit ubi apparet aperte iudicẽ procedere cõtra legem: ut per Dy. in præalle. regul. Pe. in c. ſi cui de offi. dele. Guido Papæ deci. cccxiij. & in deci. Cap. Tho. deciſ. cclxvij.

a Poſt iudicium. ſecus ſi ante: quia tunc plene dic: vt. infra eo. l. emptor. & l. ſeq. & l. poſt uenditorē. in fin.
b Actum. ſed non peractum.
c Præterito. quod tamen accidit poſt litem conteſtatam. de eo enim quod ante contigit, non tenetur: vt infra eod. l. ſi tertius. §. officium.
d Iudiciũ. ſcilicet acceptum. Sed nunquid litigioſa res eſt? ſed nõ uidetur: q͞a hæc actio eſt pſonalis: ut infra, e. l. ſi tertius. §. aq. & litigioſa res eſt, cũ de dominio quæritur: vt in Authē. de litig. in princip. col. 8. econtra uidetur quod ſic: quia domino & contra dominum demum datur hæc actio, unde quęritur de dominio: vt ſupra e. l. j. in pri. & ſup. l. proxim. §. pe. prima placet: nõ quia ſit perſonalis: ut C. de litt. l. ij. ſed quia de re alienata non quæritur reali uel perſonali actione, ſed opere facto. & facit ad §. ſupra de alien. iud. l. iij. §. opus. & §. ex quibus. & infra de actio. & obliga. l. quæcunque. & ſupra de ſeruo corru. l. doli. §. hæc actio. & l. præteritæ.

P. F. q͞d alienationem contingit.

e Cum domino. de directa accipe: vt ſupra l. prox. §. pen. dixi.
f Ignorante. Secus ſi eo iubente: vt infra l. proxi. §. fin.
g Patientiam. facit infra l. prox. & ꝟ. eodem. l. emptor. & quod ui aut clam. l. competit. §. fina.
h Reſtituendi. id eſt, deſtruendi.
i Ab eod. ſic conſtrue: ſi dñs ex cuiꝰ prædio nocet. i. nocere põt ſcilicet aqua: deſideret ſibi caueri ab eo, cui nocet aqua, & qui demolit opus pro damno, quod poſſet contingere ex demolitione. ſic ſup. de dā. infec. l. prætor. in fin. & l. hoc amplius. §. de his. & ſic etiam intellige ꝟ. proxi. aliter aũt nullus eſſet ſenſus legis: quia neq; dominus ex cuius prædio nocet opus, ſibi ipſi cauere poteſt: nec dominus cui nocet, põt petere ſibi caueri: quia non uitio loci ſed hoīs culpa dãnũ tum: ſ: ut ſ. ti. j. l. fluminũ. §. pterea. alias eſt in textu, cuius prædio nocetur: & tunc nõ eſt neceſſaria gl. Ac.
k Ego. ſcilicet dominus.
l Erit actio. cum ſine mandato meo fecit, ſecundum quoſdam, ſed non placet, quia tunc dñs non tenet̃ ſicut colonus: quia non ad impēſas, ſed ad ſolā patientiam: niſi dicas colonũ. i. locautē. Arg. ſ. de act. emp. l. ueteres. planius ergo dicas: quia cum mandato fecit uel ratum me habente: q͞ū debeo teneri: ut ſuperiori caſu colonus: vt. ſ. patientiã & impenſam præſtem: vt ꝟ. l. proxi. in fin. & ꝟ. quod ui aut clam. l. denique. §. penult. & fin.

Iulianus quoque ſcribit, ſi poſt iudicium [a] aquæ pluuiæ arcendæ ſuſceptũ, fundum alienaſſet is, cum quo actum [b] eſſet, de præterito [c] damno, & de opere reſtituendo: id ſtatuere iudicem debere, quod iudicaret, ſi nulla alienatio facta eſſet. nam & fundo alienato nihilominus iudicium [d] manere, & damni rationem uenire, eius etiam, [γ] quod poſt alienationem contigerit.

Dominus qui non fecit, nec nomine ſuo utiliter factum eſt: tenetur hac actione ad patientiam & tenetur qui fecit ad intereſſe interdicto Quod. ui aut clam. h. d. Bar.

Idem Iulianus ſcribit, aquæ pluuię arcendæ actionem non niſi cum domino [e] eſſe, idcircoque ſi colonus ignorante [f] domino opus fecerit, dominum fundi nihil amplius, quã patientiam [g] præſtare debere: colonum autē interdicto, Quod vi aut clam, impenſam quoque reſtituẽdi [h] operis, & dãnum (ſi quod ex eo datum fuerit) præſtare cogendum. Si dominus tamen deſideret caueri ſibi damni infecti ab eo, [i] ex cuius prædio nocetur: æquiſſimum erit, caueri ei oportere. Itē ſi nõ ego, [k] ſed procurator meus tale opus fecerit, ut aqua pluuia noceat uicino: aduerſus me hactenus erit actio, [l] quatenus aduerſus colonum. ipſe autem procurator interdicto, Quod ui aut clàm conueniri poterit ſecũdum Iuliani ſententiam, etiam poſt opus reſtitutum. [m]

Paulus lib. ii. ad edictum. V.

SI colonus inſciēte domino opus fecerit, ex quo aqua vicino noceat: [n] Labeo reſpondit, colonum interdicto. Quod ui aut clàm teneri: dominum verò fundi aquæ pluuię arcendæ actione: quia is ſolus reſtituere opus poſſit: ſed patientiam dũtaxat cum præſtare debere, ſi ei damni infecti ſtipulatione caueatur. [o] & ſi quam impenſam in reſtitutionem operis fecerit, [p] conſecuturũ a colono actione locati, niſi ſi quis ideo non putet, [q] q͞m non fuerit neceſſe ipſum reſtituere. [r] ſed ſi iuſſu dñi feciſſet: [s] ēt interdicto [t] dñm teneri.

Si opere facto manu in prædijs plurium detur mihi damnũ: poſſum agere contra quem uolo. Paulus.

Vlpianus libr. liij. ad edictum. VI.

SIter-

m Reſtitutum. ab authore: & ſuis ſumptibus. ſi autē ſumptibus dñi, non agetur amodo contra procuratorem, cum ſua non interſit. & hoc interdictum Quod ui aut clam ad intereſſe datur: ut infra quod ui aut clam. l. ſemper. §. in hoc interdicto.

SI colonus. CASVS. Idem dicit quod dictum eſt ſ. pro x. ante §. idē Iulianus. unum tamē addit, quod ſi colonus fecit opus dño ſciente: quod dñs tenetur ei interdicto Quod ui aut clam.

n Noceat. i. nocere poſſit.
o Caueatur. à demoliente: vt ſupra l. proxi. pen. reſpon.
p Fecerit. dñs.
p Fecerit. ſponte, non enim cogi põt: quia colono hoc onꝰ incumbebat. Azo.
q Non putet. & male. licet enim nõ cogatur reſtituere, ſi tamen fecerit, poterit repetere impenſam nõ ſolum actione locati, ſed etiam nego. geſt. ut ſupra de neg. geſt. l. ſi communes. & argum. C. de actio. empt. l. ij. in fine. Azo.
r Reſtituere. ſed tantum patientiam præſtare.
s Feciſſet. colonus opus. idem ſi ratum habuit: vt infra q͞d ui aut clã. l. deniq; §. penultim. & §. final.
t Interdicto. Quod vi aut clã: vt ſ. in prin. l. & facit ꝟ. ad l. Aql. l. liber hõ. & ꝟ. ſi fa. fur. fec. di. l. ſi familia.

[1] Tu uide Spec. quia hoc nõ eſt indiſtiĉte uerũ in ti. de reſtitu. ſpol. §. i. uer cæterũ. vſq; ad fi. & in ti. de oper. noui nuntia. in prĩ. & utrum patiatur excep. no. idē in tit. de renun. uerſic. pone ergo.

SI tertius. CASVS. Tertius uicinus meus fecit opꝰ, p q͞d aqua ueniebat in fundũ vicini mei: & poſtea ī meũ fundũ, & dabat meo fundo damnũ. Dī q͞ poſſum agere act. aquæ plu. arc. uel cũ tertio uicino, uel cũ pxo.
Si ex plurium. Si ex fundo pluriũ aqua mihi noceat: agā cõtra quēlibet dñorũ, & p ſua parte qlibet condēnatur. ſi aũt ex fundo cuiuſdā noceat aqua fundo pluriũ: quilibet aget p parte ſua. Inde quæritur. Si ego & tu habe-

ea habemus fundum communem, & tu habeas alium fundum proprium: & ex tuo fundo proprio aqua noceat communi fundo: agam contra te actio. aquæ plu. ar. ita tamen, ut tantum pars damni præſtetur. cõtra ſi communis fundus noceat tuo proprio, ages cõtra me: ſed tantum partem damni conſequeris.

Si quis prius quã. Feciſti opus in fundo tuo, per qd aqua plu. meo fundo nocet. antequã agã cõtra te, iſtu meũ fundum alienaui. Dicitur, quod hæc actio tranſit ad emptorẽ.

Aquæ pluuiæ. Dicitur, quod actio aquæ pluuiæ arcendæ in perſonam: nã qui ea tenetur, eſt perſonaliter obligatus.

Officium. Nunc dicit, quod ſi officium iudicis cognoſcentis ſuper hac actio. eſt tale, quod ſi ago contra eum, q fecit opus in fundo ſuo, per quod aqua plu. mihi nocet: iudex iubeat illũ deſtruere illud & dãnum faciat ſarcire, qd poſt lit. conteſta. detur. dãnum aũt qd ante litẽ conteſt. contigerit non ueniet in hac act. ſed alia act. petetur: ut in glo. dr. Celſus ſcribit. Si feci opus, per quod aqua pluuia tibi noceat: teneor deſtruere mea impẽſa, ſi aũtẽ alius me ignorãte in fundo meo, ut colonus uel ſimilis: teneor tantum præſtare patientiam. Sed ſi ſeruus meus fecit opus in fundo meo: liberor dãdo ꝓ noxa. ſi aũt is fecit cui poſtea ſucceſſi, teneor emendare damnum perinde, ac ſi ego feciſſem.

tius[a] uicinus[b] opus fecerit, unde decurrens aqua per fundum primi uicini mei, mihi noceat,[c] Sabinus ait, poſſe me uel cum primo,[d] uel cum tertio (primo omiſſo)[e] agere. quæ ſententia uera eſt.

Vnus ex pluribus dominis unius fundi agit & conuenitur & etiam cõdemnatur ad interesse pro ſua tantum parte Pau. de Caſtro.

Si ex plurium fundo decurrẽs aqua noceat,[f] uel ſi plurium fundo noceatur: placuit (eoq; iure utimur) ut ſiue plurium fundus ſit,[g] ſinguli i partem experiantur, & condemnatio[h] in partẽ fiat: ſiue cum pluribus agatur: ſinguli in partem conueniantur, & in partem fiat condemnatio. Inde quæritur, ſi communi agro meo & tuo † ex proprio agro tuo aqua noceat: an agi poſſit aquę pluuiæ arcendę? Et puto agendum:[i] ſic tamen, ut pars damni præſtetur. Verſa quoque uice ſi cõmunis ager ſit, qui nocet proprio: poterit aquę pluuię arcendæ agi, ut quis damnum conſequatur, ſed in partem.

Hac actio est pſonalis ſcripta in rem: & ideo pro damno futuro ad ſingularem ſucceſſorẽ trãſit. Bart.

Si quis prius, quàm[k] aquæ pluuiæ arcẽdæ agat, dominium[l] ad aliũ tranſtulerit fũdi: deſinit[m] habere aquæ pluuiæ arcendę actionem: eaq; ad eum trãſibit,[n] cuius ager eſſe cœpit. Cùm enim damnum[o] futurum contineat,[p] ad eum q dominus erit incipiet actio pertinere: quamuis cum alterius[q] dominium eſſet, opus[r] à uicino factum ſit. Aquæ pluuiæ arcendæ actionem ſciendum eſt, nõ in rem, † ſed in perſonã[s] eſſe.

Hac actio principaliter datur, ut opus manufactum tollatur. & per officiũ iudicis mercenarium ei deſeruiens fit etiam cõdemnatio de dãno contingente poſt litem cõteſtatam, nõ de eo quod prius contigerat. hoc dicit. Pau.

g Fundus ſit. cui noceetur.

h Cõdemnatio. ut & j. eo. l. ſupra iter. §. officiũ. Sed contra, j. e. l. ſupra iter. §. Caſſius. Sol. illam intellige ſm iſtam: ut etiam ibi fiat exactio pro parte: uel refert agatur ad damnum datum: & tunc obtinet quod hic dicit: an ut opus tollatur: & tunc quod ibi, ſ. in ſolidum: ut j eo. l. ſ. §. officium. cum ſeq. §. & j. de uer. ob. l. ſtipulationes nõ diuiduntur. in princ. & l. in executionibus. §. ij. ſ. de no. ope. nun. l. ſtipulatio. §. ũ. Arg. contra j. de uerb. ob. in ſtipulationibus. aliàs ſpecies in fin. & eſt ſic ſ. de dam. infec. l. pluter. & l. ex dãni. & pe. & ũ.

i Agendum. licet communi diui. locus ſit. ſic ſ. de ſer. urb. prædio. l. ſed ſi inter. in prin. cõcurrit ergo hæc actio cum illa: & ſic eſt arg. contra. ſ. titu j. l. ſi ædibus. & ſ tit. ij. l. in prouinciali. §. j.

k Si quis prius, quam. ſecus ſi poſt ut j. e. l. poſt uenditionem. in prin. Ar.

l Dominiũ. fundi cui nocetur: ſed cũ alienatur fundus ex quo noceat aqua, loquitur. ſ. e. l. quamquam. §. j. & j. e. l. poſt uenditionem, in fin. & ſ. de alie. iu. l. iij. §. item ſi locum.

m Deſinit. quia alterius aqua ei nocitura non ſit etiam fundo alienato.

n Trãſibit. hoc mirabile uidetur: ut ſit ambulatoria: cũ actiones pſonales alicui cõpetẽtes ẽt re alienata cui⁹ nomine cõpetũt, apud eũdẽ remanẽt. j. de act. & obl. l. q̃cũq; & j. de fur. l. inter oẽs, & l. cũ q. at hæc actio eſt pſonalis, ut j. proxi. §. ergo ad ſingularem non debet tranſire ſucceſſorem: ut ſ. uſu fruct. quemad. caueat. l. iij. §. ſi. & de eden. l. quædam. §. in autem. quæ ſunt contra. ſed reſpondeo hoc ſpeciale: ſicut & aliàs ſ. de uſufru. l. ſed & ſi quis. * §. ſi operas. & ſup. tit. j. l. fluminũ. §. adijcimus. & j. quorũ le. l. j. §. in locũ. & C. de rei uxo. act. l. j. §. uideamus. & ſup. ſi ſer. uẽ. l. ij. §. ſi. & l. ſeq. & ſup. fa. erc. l. in hoc iudicio. & ſ. ti. a. l. nõ ſolũ. §. ſi. & l. ſeq. & ẽ ratio, q2 in rem ſcripta eſt ex utraque parte: ut ſup. ad exhib. l. iij. §. eſt autem.

o Damnum. poſt lit. conte. datum: ut j. hac l. §. officium. uel ſi habes in litera, damni die. i. dãdum: & ſic tempus pro tempore: ut C. de legi. & con. l. j.

p Contineat. ſ. hæc ſtipulatio. Accur.

q Alterius. puta uenditoris.

r Opus. propter quod timetur uitium aquæ.

s In perſonã. ‡ quia qui ea tenetur, eſt perſonaliter obligatus

a Si tertius. Reſpectu mei, qui dicor primus. Azo.

b Vicinus. primus. Azo.

c Noceat. id eſt nocere poſſit.

d Primo. id eſt proximo.

e Omiſſo. quidam habẽt. cum tertio remiſſo primo. Alij, cũ tertio miſſore. & eſt ad hãc l. ſup. de dãn. infe. l. qui bona. §. cum inter. & ſup. de eo p quem fac. erit. l. j. §. ſi plures. & de tu. & ra. diſ. ſi ex duobus. Sed arg. contra in Auth. de fideiuſ. §. j. & ad leg. Aqui. l. ſi ex plagis. §. in cliuo. Item cautè intellige hoc rũ. quãdo proximus mihi uicinus aquam fluentem in ſuum fundũ deriuet in meum. Si autem nihil faciat proximus me⁹ uicinus: tunc diſtingue, aut habet neceſſe recipere iſte medius aquam uicini tertij, aut non: primo caſu cum eo nullatenus ſit agendum: in ſecundo tamen cum eo medio: ut j. ne quid in loco pub. l. ij. §. Idem Labeo ſcribit, ſi quis in ſuo. circa. ſi.

f Noceat unius fundo.

† In. P. Fl. expuncta ſunt hæc uerba, tuo ex: qd quã recte, uide ſint alij.

† P. F. ſed perſonalẽ eſſe.

* Adhuc.

‡ Iſta gl. eſt not. & tenenda menti ſm Bar.

obligatus ad id, qđ in ea uenit. ſecus in eo qui rei uen. cõueniitur: ut Inſti. de act. §. j. & §. ſic itaq;. quia tamẽ ſequitur poſſeſſorem: ut no. ſup. eo. l. quàquã. §. Iulianus. dicit in rem ſcripta, ut & quædam aliæ: ut no. ſup. ad exhib. l. iij. §. eſt autem.

Officium aũt iudicis hoc erit, ut ſi quidẽ à uicino opus factum ſit: eum a jubeat b reſtituere, c dãnũq; ſarcire, ſi quod d poſt litem conteſtatam contigit. qđ ſi ante litem conteſtatam damnum cõtigit: tãtum opus reſtituere e debebit: damnum nõ ſarciet. f

Si agitur contra illum, qui (fecit opus, uel hæredem eius, fit cã demnatio ut deſtruatur ſuis impenſis. ſed ſi cõtra alium, qui nõ fecit, ſed opus poßidet, nec ſit hæres eius qui fecit, fit ut patiatur deſtrui expenſis petentis: niſi ſit dominus eius qui fecit: quia tũc tenetur uel deſtruere ſuis expenſis, uel dare ſeruum pro noxa. et contra non deſtruentem fit condemnatio ad uerũ intereſſe. hoc dicit. Pau.

Celſus ſcribit, ſi quid ipſo g feci, quo tibi aqua pluuia noceat: mea impẽſa tollere me cogẽdum. h ſi quis alius, q ad me nõ pertinet; i ſufficere, ut patiar k te tollere. Sed ſi ſeruus meus, aut is cui hæres ſũ, hoc fecerit: ſeruum quidẽ noxę dedere debeo; l quod autem is, cui hæres ſum, fecit, perinde eſt, m atque ipſe feciſſem. æſtimationem autem iudex faciet ex rei ueritate: n hoc eſt eius dam-

a Eum. ſ. uicinũ Accur.
b Iubeat. ſcilicet iudex.
c Reſtituere i. deſtruere. ſcilicet opus.
c Reſtituere. Ita qđ aquã coerceat: ut j. e. l. ſi uſusfructus. §. non aliter.
d Poſt litem conteſtatam. quoniam ea, quæ poſt litem conteſtatam accidũt, potiſsimùm ad iudicis officium ptinẽt. ut ſup. de ædil. edi. l. ædiles. j. §. itẽ ſciendum.
e Reſtituere. i. deſtruere.
f Non ſarciet. ſ. iudex. i. non faciet ſarciri. ſic ſup. de ijs q not. infa. l. furti. §. mandati. & hoc eſt uerum ex natura huius actionis: ut ſup. e. l. j. §. ſed petitur p interdictum. Quod ui aut clam: ut j. e. l. Atticius. §. in hoc. & §. de eo.
g Ipſe i. ego.
h Cogendum. talis diſtinctio fit j. quod ui aut clam. l. competit. §. ſi. & l. demque. §. pe. & ſi. & l. nam & ſi ſeruus. & l. ſemper. & ſup. de alie. iu. l. iij. §. itẽ. & j. eod. l. emptor.
i Non pertinet. pertinet autem ſeruus, ex cuius facto pſonaliter obligor ut ſubijcit.
k Patiar. & tu exueas: ut ſup. e. l. ſi colonus.
l Debeo. quidam habent debeo: & tũc ſubaudi ſi nolim mea impenſa tollere: & ſic cõcordat j. q ui aut clã. l. ſi alius. circa prin. Alij habẽt, nõ debeo. & tũc ẽ cõtraria dicta l. ſi alius. Sed erit ſol. non debeo. i. non cogor debere quia noxæ deditio non eſt in obligatione: ſed in ſolutione uſq; ad quadrimeſtre tẽp': ut j. de tritic. l. mi les. § decẽ. & ĩ. de pet. hęr. l. itẽ ueniũt. §. idẽ recte. Ac.
m Perinde. ut j. de reg. iur. l. ex qua pſona. & ſup. de edẽ. l. qđã. §. nihil. & in auth. de iureiur. à mo. §. j. col. v. Sed e ſtra, ſup. de ope. no. nũ. l. pe. So. hic ſucceſsit poſt litis conteſt. cõtra defunctum, ibi ante: ut ibi diximus.
n Ex rei ueritate. non quanti iuretur in litẽ, ſic uerũ intereſſe inſpicimus: ut ſup. q ſa. cog. l. ij. §. ti. & j. ne uis fiat ei. l. j. §. hæc uerba. quandoque augetur in litem & tunc excedit ur uerum intereſſe: ut ſup. ne quis eũ q in ius uoc. l. ſi per alium. ij. reſpon.
o Datum. poſt litem conteſt. non ante: ut ſup. e. l. §. officium.

* P. Fl. ſi quid.
* P. Fl. ſi quid ali'.

ni, q̃ apparuerit datũ. o

Qui conuenitur ex ſuo facto non liberatur cedendo rei: ſecus ſi ex qualitate rei cõuenitur: hoc dicit Bart.

Iſ cum quo. CASVS. Si feciſti opus in fundo tuo, per quod aqua pluuialis mihi noceat & agam contra te hac act. non liberaris, ſi cedere uelis loco: nã perſonaliter teneris: ſecus autem eſſet in eo, qui emit ab iſto faciẽte. nam ſi agam contra emptorem, & uelis cedere loco: liberatur, cum non teneretur niſi ad patientiam.

Paulus lib. xviij. ad edictum. VII.

Iſ, cum quo aquæ pluuiæ arcendæ agitur, quod p opus q fecit: licet cedere loco paratus ſit, cogit̃ accipere iudicium, quoniã & * ſuo nomine conuenitur; ut opus tollat. r Aliud eſt i bonę fidei s emptore. Hic. n. tm̃ patientiam præſtat. t Igitur ſi & fundo cedat, audiendus u eſt. plus. n. præſtat. x

p Quod. i. quia.
q Opus. propter quod timetur damnum.
r Tollat. ſuis ſumptibus quos præſtat, poſsideat uel non: ut j. qđ ui aut clam. l. competit. §. ſi. & eſt ſic j. ne qđ in loco publi. l. ij. §. hoc interdicto. & C. ad leg. Cor. de fal. l. ſi falſos. & ſup. de pec. l. ſumma. in fin. & de uſufruct. l. ſed cuius fructuarius.
s Bonæ fidei. ſecus in ſimulato: ut j. eodem. lege, emptor.
t Præſtat. ut d. l. emptor.
u Audiendus. ſic ſup. de alie. iu. l. itẽ. §. poteſt. & d. tribu. l. illud. §. j. & de uſufr. l. cum fructuarius. & ſup. cõmuni diui. l. ſed poſtquã. §. fina.
x Præſtat. ſ. quàm debeat.

* ex.

In ſeruitute irreuocabiliter conſtituenda requiritur conſenſus omnium, qui habẽt ius in ea uel in ſeruitute, uel habere ſperant ex cauſa de præterito, hoc dicit uſque ad §. ſi flumẽ. Bart.

Vlpianus libro liii. ad edictum. VIII.

IN cõcedendo † iure y aquæ ducendæ non tm̃ eorũ, in quorum loco aqua orit̃, verùm ẽt eorũ, ad quos eius aquæ z vſus ptinet, volũtas exquirit̃: ideſt eorũ, quib. ſeruitus aquæ debebatur. nec immerito. cum. n. minuatur a ius eorum, conſequens

IN concedendo. CASVS. Si in tuo fundo oritur aqua, & uis concedere ius aquæ ducẽdæ mihi: debet req̃ri ẽt cõſenſus eorũ, ad quos eius aquæ uſus pertinet: ut quia habẽt uſumfruct. in eo fundo uel aliquod ius ſimile, uel ſeruitutem aq̃ habebant.

y Iure. i. ſeruitute. nam ſeruitutes iura appellãtur: ut Inſti. de rebus cor. & incor. §. fi. Accur.
z Eius aquæ. argu. quod omnes tangit &c. ut C. de aut. præſt. l. fina. & de ſeruitu. & aqua. l. aquam. & j. de na. reſti. l. fina. & arg. j. quorum lega. l. j. §. quod ait prætor.
a Minuatur. hoc ẽſt, quod ſoluit. contra j. de aquæ quoti. & æſti. l. Lucio. ubi irrequiſito primo conceſsit ſecundo. ſed ibi non erat aqua ſufficiens ſibi: ſic & probatur hæc ſolutio ſup. de ſer. ruſti. prædi. l. ij. §. j. & ij. & l.

† No. ex iſta l. q omniũ conſẽſus eſt requirẽdus, quorum iuri in aliquo de trahitur. Cõcor. in cano. oulus. & ibi glo. liiij. diſ. et cõc. tex. et hoc oult expſſe l l. ſi autem. j. eo. Adde tu ad hãc materiam qđ notaui in allega. l. ſi quãdo. in apoſtil. in uer. nõ ambigitur. iſtã glo. ſequitur Bar. hic.

ij. & l. per quem locum. & communia prædio. l. qui per certum locum. quidam tamen dixerunt de ſequentibus, penſio a concedente præſtanda conſtituatur loco ſeruitutis aquæ, quam ei præſtare non poteſt ſine aliorū priorum conſenſu. arg. C. de manci. & co. l. j. lib. xj.

h Dominus. ſcilicet loci unde aqua oritur.
i Poſsit. puta quia alius habet uſumfruc. & ſubaudias hic, tamen eius uoluntas exigitur.
m Poteſt. inſpicitur ergo quod poteſt euenire. ſic ſ. uſufru. quemadm. ca. l. ſi uſusfructus nomine. In prin. & C. de pac. l. j. & C. communia de le. l. fina. §. ſi autem.

a In corpore. ut dominium.
b In ipſa aqua. ut ſeruitute aquæ. & continua duas ſeq. leges.

IN diem. CASVS. In fundo meo oritur aqua. uendidi iſtum fundū Titio ſub pacto addi. in diem: tu uis impetrare ius aquæ ducendæ. Dicitur, quod debes impetrare & a me & ab emptore, & reddit rōnē.

In P. Fl. remiſerit: Non autem. Habebas ius ducendi aquam ex fundo meo. nunc quidam alius uellet habere ſimile ius. Dicitur, quod debet impetrare & a me & a te iſtud ius, & reddit rationem.

c In diem. ut uendo tibi prædiū pro decem, niſi alius infra menſem attulerit meliorem cōditionem: ut ſ. de in diem addi. l. j.

d E aquirenda eſt. in ceſsione aquæ. & hoc ante, quā afferatur melior conditio: poſtea non exquiritur emptoris uoluntas, cum dominus eſſe deſijt: ut ſ. de rei uendi. l. ſi quis hac. & ſ. de in diē addi. l. iij. alias, l. ſi ea duob'. §. ſed Marcellus.

fuit exquiri, an conſentiant. Et generaliter ſiue in corpore [a] ſiue in iure loci, ubi aqua oritur, uel in ipſa aqua [b] habeat quis ius: uoluntatem eſſe eius ſpectandam placet.

Pau. li. xlix. ad edi. IX.

IN diem [c] addicto prędio, & emptoris uolūtas & uenditoris exquirēda ē: [d] ut ſiue manſerit [e] penes emptorem, ſiue receſſerit: certum ſit, uoluntate d[o]mini factum a quę ce[ſsi]onem. Ideo autē uolūtas ex[ig]itur, ne dominus ignora[n]s iniuriam [c] accipiat. Nullā enim poteſt uideri iniuriam accipere, qui ſemel uoluit. [f]

Non autem ſolius eius, ad quem ius aquę [g] pertinebit, uoluntas exigetur in aquæ ceſsione: ſed etiā dñi locorum: [h] & ſi [i] dominus [k] uti ea aqua non poſsit: [l] qa recidere inſolidū ad eum poteſt. [m]

Vlpianus libr. liij. ad edictum. X.

SI autem plures ſint eiuſdē loci domini, unde aqua ducitur: omnium [n] uoluntatem eſſe ſequendam, non ambigitur. † Iniquum enim uiſum eſt, uoluntatē unius ex modica [o] fortè portiuncula dñi, prędiciū ſocijs facere. An tamen ſubſequi uoluntas poſsit, uideamus. Et placet nihil intereſſe, [p] utrum pręcedat uoluntas aquę ductionem, an ſubſequatur: quia & poſteriorem [q] uolūtatem prætor tueri debet.

Propter priuatorum commodum non debet cōmuni utilitati præiudicari h. d. Paul.

Si flumen nauigabile ſit; nō oportere prætorem [r] cōcedere ductionē ex co fieri, Labeo ait: qa [*] flumen minus nauigabile [s] eff[ic]iat. † Idemq; eſt, & ſi per hoc aliud flumen fiat nauigabile.

Ille, qui habet ius ducendi aquam non poteſt facere arcum cauſa ducēdi ſuper iter alienū: nec is qui ſeruitutem habet iti-

ſed & ſi non recedat, ſimiliter poteſt illū dominus prohibere: quia quantum ad illum nullā debet ſeruitutē. arg. ſ. ſi ſer. uendi. l. loci. §. competit.

SI autē. CASVS. Plures erāt domini fundi, in quo aqua oriebat, ſi tu uis habere ius aquā ducendi ex fundo iſto: debes habere conſenſum omniū dominorū. Sed pone, quod quidam ex dominis conceſſerunt tibi ius aquæ ducendæ, & tu duxiſti. Dicitur quod non tenuit hæc cōceſsio. ſi tamen alij domini poſtea tibi concedant, confirmatur. Si flumen. Ex Flumine nauigabili non poteſt prætor, nec aliquis alius cōcedere alicui ius aquæ ducendæ: quia flumen &c. Idē eſt & ſi flumē iſtud decurrēs ī aliud flumen faciat illud nauigabile.

n Omnium. Not. quia quod omnes &c. vt not. ſ. eodē l. In concedendo. Sed arg. cōtra, ſ. de reg. iur. l. aliud. §. refertur. & ſ. ad municip. l. quod maior.

ADDITIO. Pro ſolutione huius contrarij, uide per Dy. in c. quod omnes. de regu. iur. lib. vj. & extra, de conſtit. c. cū receſsiſſent. & ibi gloſſ. & Inno.

o Modica. idē & ſi maximam partem habet. & ideo dicit, fortè &c.

p Intereſſe. ſic C. de pac. l. petens. & ſ. de iuriſdict. om. iudi. l. ſi quis id. §. quod ſi dum proponitur. Sed arg. contra. ſup. de acquir. hære. l. ſi qs mihi bona. §. iuſſum. & Inſtitu. de autho. tuto. §. tutor. Item not. quod ab initio non tenet, poſt modum confirmatur: & ſic eſt arg. contra, ſ. de reg. iur. l. quod ab initio.

ADDITIO. Pro ſolutione huius contrarij, uide per Dy. in c. confirmatur. de reg. iur. lib. vj.

q Poſteriorē. ut ualeat ex tempore ultimæ confirmationis: vt ſup. cōmunia præd. l. fina. & ſup. de ſer. ruſt. præd. l. per fundū. & arg. ſup. de offic. procon. l. obſerua. §. fina.

r Prætorē. quare dicit de prætore, cū ſolus princeps, uel ſenatus concedat: ut ſ. eo. l. quod principis. & ſ. de flu. l. quo minus? Rñ. large ponitur prætor pro principe, uel ſenatu, ex eo quod præfert alijs: uel ex eo, quod præter alios ſibi uendicat priuilegiū. ſic. ſup. de offi. præſi. l. j. uel dic', pprie. nec. n. ibi dicit quod teneat conceſſio.

s Nauigabile. huius adiunctione.

e Iniuriam. i. ius iniquum. ſic ponit Inſti. de iniur. circa princ. In alienis enim rebus contra domini uoluntatem aliquid fieri uel paciſci &c. ut C. de pac. l. ſi. in ſi. & ſup. de ijs qui ſunt ſui uel alie. iur. l. ij.

f Voluit. Not. ſufficere ſemel uelle, & nō poſſe pœnitere. ſic. C. de cōdic. inſer. l. fin. & ſup. depoſi. l. ei apud. §. fina. & ſ. quorum leg. l. j. §. prodeſt. & ſup. quod metus cau. l. uideamus. & C. de remiſ. pig. l. fin. & ſ. de diuer. & tem. præſcrip. l. de acceſsionibus. in ſi. & de leg. iij. l. fideicom. §. ſi quis decem. ſic & ſup. eo. l. quāquam. j. rñ. & ſ. de diuor. l. fina. §. ait lex. Sed arg. cōtra ſ. quorū le. l. j. §. quod ait prætor. & C. de pac. l. fin. pe. reſpō. & ſ. de minori. l. ſi iudex. Itē ē ſimile ad hoc. C. de actio. & oblig. ſicut. & ſ. cōmo. l. incōmodato. §. ſicut. & de trāſac. l. quāuis. Fallit aūt hoc in legatis. vt ſ. de adi. lega. l. iij. §. fina. & l. ſequen. & in dona. cauſa mor. ut Inſtit. de dona. §. j. & in dona. inter uirum & uxo. vt ſup. de don. inter uirum & uxo. l. cum hic ſtatus. §. ait oratio. Itē fallit in dato ob cau. & mandato, & ſocietate, & depoſito, & precario: ut nota. C. de act. & obli. ſicut.

g Ius aquæ. id eſt, ſeruitus.

h Domini locorum. vt & ſup. l. proxi.

i Et ſi. id eſt, quamuis.

† Adde tu ad hoc dictū quod quādo pluriū conſenſus requirit, quod ſemper debet ſimul & unicè præſtari, maxime ſi poteſt præiudicari tertio. text. ē ſing. in l. & ſuū. §. hodie. ſupra de pactis, ſecundum Bar. ī l. oēs populi. ī iij. q. in prin. colū. viij. uerſic. tertio dial omnes. & ibi Ange. ſupra d[e] iuſti. & iur. & ad hoc. all. iſtū textū, uide etiā Alexan. colū. 4. & in l. quod maior. ſupra, ad munic. & plenius in al le. §. ſed hodie refert & ſequit Roma. ī ſin. ſuis. ī uer. cōſenſus. uer. ubicūque cōſenſu. ad quod facit quod not. Spec. in ti. d[e] ſyndico uer. quod ſi unus. & Bal. in ſua marga. In uerbo, cōſenſus. uerſicu. j.

* P. F. quę

† Efficiat ſ[c]ilicet prætor.

...terris uel actus, poteſt facere arcum ſuper alienum aquæductum. b. dixit.

Paulus libr. xlix. ad edictum. XI.

Supra iter alienum a arcus aquæ ducendæ cauſa nõ iure fiet: b nec is, cui iter, actus debet, faciet: c ſed pontem qua poſsit ire agere, iure extruet. d At ſi ſpecum, e nõ cuniculum ſub riuo f aget, g aqua corrũpet: h quia ſuffoſſo i eo aqua k manabit, l & riuus ſiccabitur. m

Hac actione poteſt unus ex pluribus agere cum uno uel cum ſingulis, ſeparatim, uel ſinguli cum ſingulis: & econuerſo & unius ſolutione aliorum actio permittitur: licet ſoluenti cõtra cæteros ſuccurratur. Bar.

Caſsius ait, ſiue ex cõmuni fundo, ſiue communi n aqua noceat: uel unũ o cum uno p agere poſſe, uel unũ ſeparatim

Supra iter, Casus. Habebam ius itineris per fundũ tuũ. modo uolo in itinere ducere aquã: & ſupra iter uolo facere arcum, per quẽ uadam. Dicitur q non poteſt me inuito: nec etiam ego poſſum. Sed pone quod ego uolo facere pontem in illo itinere: quia erat ibi malus tranſitus forte in hyeme. Dicitur q poſſum. Sed pone, quod habeo ius ducendi aquam per riuum tuum. nunc in illo riuo uolo facere ſpecum, id eſt foſſam. Dicitur quod non poſſum. & reddit rõnem in text. & in gloſſ. Caſſius. Si ex communi fundo aqua mihi noceat, poſſum agere uel cum uno, uel cum ſingulis. Idem eſt ſi ex fundo meo aqua noceat fundo plurium. nam uel unus eorum uel oẽs poterũt agere cõtra te: & uno agẽte, aliorum actio euaneſcit. Item ſi agã cũ uno plurium dñorũ fundi ex quo aqua mihi nocet, & deſtruxerit opus, cæteri liberant. iſte tñ qui deſtruit, expenſas quas fecit in deſtruẽdo, recuperabit actiõ. cõmuni diuid. a ſocijs. Non utique. Ille qui fecit opus, tenetur aquæ pluuiæ arcen. act. Item ille qui mãdauit opus fieri: de quo dic ut ſ. l. quamuis. in fi. & l. ſi colonus. in fi. Apud Ferocem. Plures domini fundi erant, unus fecit opus in fundo alijs ignorantibus, uel nõ authorãtibus, ꝓpter quod opus aqua pluuia mihi nocet: quæritur ſi agam cõtra eum, qui opus nõ fecit, act. aquæ pluuiæ arcen. ad quid teneatur? & certe dicit Proculus, quod tenetur ſua impenſa deſtruere opus: & recuperabit has impenſas ab eo, qui fecit opus, act. communi diuidun. ſed Ferox iuriſconſultus dixit, q ille qui non fecit opus, nec fieri fecit, tenetur tantum præſtare patientiã: ille autem qui fecit, tenetur ſuis impenſis deſtruere. & reddit rationem. Officium. Nunc dicit, quod ſit officium iudicis cognoſcentis ſuper hac act. in hoc caſu. Pone, quod plures erant domini fundi: fundo quorum aqua nocet ex fundo uicini: uel ex fundo quorum propter opus quod eſt ibi factum, aqua nocet uicino, nunc agitur contra unum dominorum act. aquæ pluuiæ arcen. nunquid tenebitur inſolidum etiam eius damni, quod poſt litem conteſtatam accidit? Et uidetur q ſic: ſicut unus ex dominis tenetur inſolidum noxali ex delicto ſerui communis. & quicquid præſtabit, recuperabit a ſocijs act. communi diuid. Item uidetur, quod teneatur tantum pro parte ſua: ſicut uideo in act. damni infecti. nam ſi plures erant domini fundi, uel domus ex quo ue. qua timeo damnum: ſi agam contra unum, non tenetur niſi pro parte ſua. Vltimo ſoluit & dicit, quod idem eſt ſeruandũ in quæſtione prædicta, quod dictum eſt in act. damni infecti ſcilicet quod teneatur pro parte. Sed quid erit in alio caſu: ut ſi fundo pluriũ aqua noceat ex fundo uicini: an unus ex dominis aget inſolidum? Et dicimus q ſic: dum tamen damni, quod poſt litem conteſt. accidit, cõdemnatio pro parte fiat. Si ex priuato. Ego & tu habebamus fundum communem: item tu habes fundum proprium ibi iuxta, ex quo ſecundo tuo proprio aqua nocet fundo cõmuni quæritur, an poſſim agere pro parte mea? Trebatius autem dicit, q ſi propter opus manu factum a te in fundo tuo proprio aqua nocet cõmuni: tunc agam ut deſtruas illud opus. ſi autẽ ui fluminis aqua nocet fluat ex fundo tuo proprio in commune: tunc ad patientiam tantum præſtandam teneris. Franc.

a Supra iter alienum. id eſt, ſupra locum, ubi quis habet itineris ſeruitutem.

b Non iure fiet. a domino proprietatis inuito illo cui debet ſeruitus itineris. ſic ſ. de uſufruc. l. ſed & ſi quid inædificauerit. §. fina. & ſupra eodem. l. in concedendo. uel uerius ab eo: cui debetur ſeruitus itineris.

c Faciet. quia nec iure fieri, nec factus retineri iuſte poteſt. R.

d Extruet. i. ille cui debetur ſeruitus itineris, faciet pontem ſicubi deſtruatur uia, ita qd aliter ea uti non poteſt: ut & j. de itin. actu. priua. l. i. in pr. §. fina. & ſup. de ſer. urb. præd. l. ſeruitutes. §. ſi domo. & ſ. ſi ſer. uendi. l. loci §. ſi qs. & l. ſi forte. in prin. Alij exponũt princip. ſi ſ. iter alienum, ſcilicet conſtitutum cauſa ducendi aquã. q. d. ſuper aquæductum alienum non poteſt facere arcum, cum turbaret aquã: arg. j. de aqua quoti. & æſti. l. hoc iure. §. ſi. & ſ. de ſer. ruſti. præd. l. Quintus. Sed pontem qua quis poſſit ire, facere poterit & hoc ſubijcit hic, ſed pontẽ &c.

e Specum. & ſpecus dicitur altus locus ſuper terram, per quem ducitur aqua: ut j. de riuis. l. j. §. ſpecus. hic autem ponitur pro foſſa, qua colligitur aqua, & eſt ampla & rotunda. cuniculus uero eſt riuus ductus coopertus. dic ergo q ille cui debetur ſeruitus aquæ ducendæ per riuum, poteſt facere cuniculum. i. de aperto riuo coopertum: & ecõtra: niſi ſi quam maiorem utilitatem ſuam aduerſarius oſtendat &c. ut j. de riuis. l. prima. in fine. & l. Labeo. ſed ſpecum non: quia in tali fouea facta in riuo aqua corrumpitur. & manet ibi, & ſiccat riuum. alias manabit. & tunc ſubaudi, & per aliquod tempus manebit ibi, & poſtea manebit. & ſic corrumpetur & putreſcet: & ideo ſpecum facere non licet, ſecundum Hu. ut dic. nec cuniculum licet facere, id eſt ex aperto, coopertum, uel econtra: niſi in conſtituenda ſeruitute hoc eſſet dictũ. & ſic intellige dicta a leges j. de riuis. l. j. §. fina. & l. Labeo. Item quod dicit manabit, expone, quia foſſa repletur aqua, & manat aqua undiq; i. circa ipſam foſſam: & labitur in terram & non per riuum: ut olim. corrumpitur tamen aqua ex ea, quæ eſt in foſſa, & riuus ſiccatur: ſed per cuniculum nõ ſiccatur: nec tamen illum licet facere, ut dixi. In hoc ergo eſt differentia inter ſpecũ & cuniculum: quia alterũ, ſcilicet cuniculus, non ſiccat aquam: alterum, ſ. ſpecus, ſic. neutrum tamẽ licet facere, ut dictum eſt. & facit j. ne quid in loco publi. l. j. §. tractatum.

f Sub riuo. id eſt, in riuo.

g Aget. id eſt, faciet ille, cui ſeruitus debetur.

h Corrumpetur. in loco ſeruienti: uel dic, in loco cui ſeruitur. Accur.

i Suffoſſo. id eſt, foſſa huiuſmodi facta, quam ſupra appellauit ſpecum. Accur.

k Aqua. quæ ducitur per riuum.

l Manabit. alias manebit.

m Siccabitur. a fouea in terra.

n Siue ex communi. ſcilicet fundo aqua noceat &c. Alij habent, ſiue ex communi aqua noceatur, & tunc ſubaudi fundo plurium.

o Vel unum. ſcilicet eorum, quorũ fundo nocetur.

p Cum uno. ſcilicet eorũ, quorum fundo aqua nocet.

Cum

* Hæc uer. facit: ſed, non ſunt in P.F.

* Vnde

Specus qd dicitur.

Cuniculus qd ſit.

Specus & cuniculus differunt.

Aquæ pluuiæ arcendæ actio cum communi diuidundo concurrit.

cum ſingulis, [a] uel ſeparatim [b] ſingulos cũ uno, uel ſingulos [c] cũ ſingulis. Si unus [d] egerit, & reſtitutio [e] operis [f] litiſque æſtimatio [g] facta ſit: cæterorũ [h] actionẽ euaneſcere. Itẽ [i] ſi cũ uno actum ſit, & is præſtiterit: [k] cęteros liberari: idq́; quod ſociorum noĩe datum ſit, [l] per arbitrium communi diuidundo recuperari poſſe & ex ſocijs: [m] nõ utique cum eo [n] agẽdũ, qui opus fecit: nec [o] minus eum quoque damnũ reſtituere debere, qui author [p] operis fuit.

Ille ſocius qui non facit opus conuenitur ad patientiam tantum, non ad impenſam.

Apud Ferocem Proculus ait, ſi cum uno dominorum actũ ſit, qui opus non fecerit: [q] debere eũ opus reſtituere [r] ſua impenſa: quia communi diuidundo actionem habet. [s] ſed ſibi [t] magis placere [u] patientiã duntaxat eum præſtare oportere: q̃a ſua culpa actor [x] id patiatur, qui non agat cum eo, à quo opus factũ ſit. Et eſt iniquum, eum, qui non fecit, [y] id reſtituere [z] oportere: quoniam communi diuidũdo [a] agere poteſt. Quid enĩ fiet, ſi ſocius eius ſoluendo non fuerit?

Vnus ex pluribus dominis ſiue agat, ſiue conueniatur hac actione: pro parte ſua tantum condemnatur, ſi ei condemnatio fiat. hoc dicit Bar.

Officium [b] autẽ iudicis inter duos accepti, [c] quale futurum ſit, dubitare ſe Iulianus ait: ſi forte unius fundus [d] fuerit, cui aqua noceat: [e] in quo opus factum, ſit plurium: & cum uno eorum agatur: utrum & eius damni nomine, quod poſt litem conteſtatam ſit datum, & operis non reſtituti inſolidum condemnatio fieri [f] debeat: quemadmodum cùm ſerui communis nomine noxali iudicio cum uno agitur, condemnatio inſolidum fiet: quoniam [g] quod præſtiterit, poteſt à ſocio recipere: an uerò is, cum quo agitur, pro parte ſua & damni dati & operis non reſtituti nomine damnãdus ſit: ut in actione [h]

a Cum ſingulis. nocentis fundi. ſ. dominis. R.
b Separatim. ſ. quorum fundo aqua nocet. R.
c Vel ſingulos. cum pluriũ ſit uterque fundus. R. nũquid ergo ſeparatim poteſt fieri operis reſtitutio? R. ñ: nõ vt ſubijcit: & ſemper accipe hic agi inſolidum. Item nota actionem hãc concurrere cũ communi diuidun. vt ſ. eo. l. ſi tertius. §. verſa vice. ſecus in damno infecto: vt ſ. tit. j. l. ſi ædibus.
d Si vnus. ex ſocijs communis fundi, cui nocetur.
e Reſtitutio. i. deſtructio.
f Operis, ſcilicet totius.
g Aeſtimatio. id eſt, damni pro ſua parte. ad plus enim non poteſt: vt ſ. eo. l. ſi tertius. §. j. & j. ea. l. §. quod ſi is fundus. Sed cur ergo tollitur actio cæteris? Rñd. pro opere ideo, quia iam deſtructum eſt pro dãno præterito. l. pro eo. quod contingit, antequã ille ſocius qui non agit, litem conteſtaretur: non agit, quia non venit in hãc actionem vt ſ. eo. l. j. §. hæc autẽ actio. & l. ſi tertius §. officium. & j. eo. l. Atteius. §. in hoc. pro futuro non aget quia lis conteſtari non põt principali actione ſublata, quæ datur pro deſtructione operis. nam per iudicis preſtatur officium. ſ. damnũ qđ. ſ. officiũ ceſſat ſublata actione principali: vt C. depoſi. l. ſi depoſita. cum uero opus non reſtituit: agente uno æſtimatur, quod ſua intereſt: vt ſ. eo. l. ſi tertius. in fin. de intereſſe ſociorum non ſit æſtimatio: ideoque non impedietur poſtea eorum actio: ut j. ea. l. §. officium. & ſup. ſi ſeruitus uen. l. loci. §. ſi fundus. ad interdictũ ergo, Quod ui aut clã, recurrit pro illo dãno præterito: vt j. eo. l. Atteius. §. in hoc. uerſi. de eo. Accur.
h Cæterorum. ſ. ſociorum.
i Præſtiterit. id eſt opus reſtituerit.
k Liberari. huic & ſuperiori dicto eſt contra. ſup. eo. l. ſi tertius. §. j. & infra eod. l. officium. ſed in utraque eſt eadem ſolu. Accur.
l Datum ſit. i. opus deſtructũ, & in eo deſtruẽdo impẽſum: hoc qdẽ non potuit pro parte expediri. & ideo cõi diui. repetit: ut ſubijcit. alias ſi de dãno diceret: ad id quilibet pro parte teneretur: vt d. l. ſi tertius. §. j. & ideo neg. geſt. actione repeteret, qui totum ſoluiſſet: vt ſup. communi diui. l. ſi quis putans. §. ſiue aũt. & econtra quod unus accepit, puta ipſum opus deſtruendũ, in quo impendit, cum forte reus tenebatur ad patientiam tm, vel æſtimationem damni. neg. geſt. vel communicabitur communi diu. iudicio: vt ſ. de noxal. l. ſi in re communi. & d. l. ſi quis putans. §. ſiue. Alij dicunt etiã damnum totum, hic vni reſtitutum, ſed ex voluntate. nec enim potuit cogi reus: vt in hac. l. §. officium. & communicabitur nego. geſt. iudicio.
m Ex ſocijs. aliàs à ſocijs.
n Cum eo. ſubaudĩ tantum:
o Nec. ſubaudi quia.
p Author. da exẽplum ſup. eo. l. quan. quam. in fin. & l. ſi colonus. in fi.
q Non fecerit. nec author fuerit.
r Reſtituere. i. deſtruere.
s Actionẽ habet. ſ. ad repetendum qđ eo nomine fuerit præſtitum.
t Sibi. Feroci.
u Placere. ſcilicet ait.
x Actor id patiatur. ut patientia eĩ tãtum præſtetur ab illo qui cõuenitur, & non fecit opus, nec author fuit. Accurſius.
y Fecit. ſcilicet opus.
z Reſtituere. i. deſtruere ſcilicet ſua impenſa.
a Quoniam cõi diuidundo. q. d. hac actione allegata. nec enim ſufficiens eſt: ut ſubijcit. & j. de reg. iur. l. nemo ideo obligatur. Sed argu. contra ſ. de pec. l. q̃ debetur. in fi. ubi dicitur: etiam in omnibus quod idcirco teneri dicimus: quia habent actionem: delegatio pro iuſta præſtatione eſt: vt l. ancillarum. §. ſi. & ſup. de noa. l. ſeruus. & ſup. tit. j. l. ſi ædibus. ſed in illa l. ſi ædibus improprie redarguebatur ex facto.
Solue aliter ſecundum Bart. q̃ imo nõ cõuenitur propterea, q̃a actionẽ habeat: ſed repellitur à cautione poſtulãda quia habet actionẽ ordinariã.
b Officium. Super hac actione.
c Accepti. item coram eo conteſtando. vel dic accepti, id eſt, delegati.
d Vnius fundus. quidam habent unius fundus: alij unius fundi. & tunc ſubaudi ius: alij ius fundi &c. & eſt bona. & dic ius id eſt, dominium.
e Inſolidum fieri. ut & ſup. de noxa. l. ſi ſeruus cõis. & ſup. ſi ex noxa. cau. agatur. l. ſi cum uno. Accur.
f Quoniam. hæc ratio in hac actione locum non habet: ut ſup. proxi. §.
g Vt in actione. ſiue dicas de ſtipulatiõe dãni infecti.

P. Flo. & ſi.

P. recuperari,

† Ait, ſi forte ius ſ fundo fuerit, cuius &c.

† Ea P.F. quidã ita legit, ſi vero in quo opus &c. cuius lectionis ſenſum plane non intelligo.

Dic q̃ ibi non dicitur q̃ ideo teneatur: quia actionem habet & ſic nõ eſt cõtra. ſecundum Bar.

Dic ut ibi, ſecundum Bar.

Ibi plures obligantur æqualiter ex facto ſerui cõis: & ad indiuiduũ. quo ad ſolutionẽ: vt infra pxĩ. §. ſecundum Bar.

uerum eſt quod hic dicitur:ut ſ. tit. j. l. plures. ſine de actione, quæ ex ea oritur: ut ſ. tit. j. l. ex damni infecti. §. antepen. & §. penul.
a Indiuiduum ſit. ut ſ. tit. ij. l. ſtipulatio. §. ſi.
b Et ipſæ. repete, & licet. Azo.

c Pro parte. ſ. ſua aſſume argu. qđ eſt ſ. magisq; &c. & ſic ſoluit. & dic exiſtimat Iulianus.
d Damni infecti. ſic ergo pro parte. & ſic eſt ar. contra ſ. ea. l. §. Caſſius. & ſ. de uet. ob. l. ſtipulationes non di. in prin. ſed ſolui. ſ. eo. l. ſi tertius. §. j.
e De futuro. ut & ſ. e. l. Atteinr. §. & hoc. & ſup. de dā. infe. l. ij. & cautè hoc accipe in damno infect. quo ad ſtipulationem, ſed in hoc etiam quo ad actionem: quia agitur pro damno futuro. i. poſt litem conteſtatā cōtingente.
f Vel. pro etiam.
g Singulos. ut opus inſolidum tollatur. R.
h Reſtitutum. i. deſtructum.
i Pro parte. licet ipſum opus nō niſi inſolidū reſtitui poſſit. R. & facit. ſup. ſi ſer. uen. l. loci corpus. §. ſi fundus.
k Si ex priuato agro. unus ſocio ſuus.
l Immittatur. unde timet ſocius, ne det damnum huic prædio communi.
m Poſſe. pro parte. ut ſup. e. l. ſi tertius §. inde quæſit.
n Reſtituendum. i. deſtruendum.
o Agger. ut ſic aqua fluat aliter, quā fluere cōſueuerit.
p Repleta. Vt ſic aqua non fluat, ut conſueuit. R.
q Præſtandam. ex æquitate: ut & ſ. eo. l. ij. §. j. & §. itē Varus. & §. apud Namuſā. itē hoc qā nihil fecit, aliàs tenet in totū: ut ſ. e. l. ſi tertius. in prin. quæ eſt contra.

Singulos côſecuturum dixit ea forma, qua apud Gellium lib. j. ca. vij. C. Gracchus. credo ego inimicos meos hoc dicturum, niſi malis conſecutū ſos legeſe.

Not. ex iſto textu poſt Bart. ponderando hāc dictionē omnimodo, quæ eſt præciſa in c. rā ex eo. & ibi notant in apoſtil. ad Geminia.

dāni infecti ſiat, cùm eius prædij, ex quo damnum metuatur, plures domini ſint, & cum uno eorum agatur: licet opus, ex quo damnum futurum ſit, indiuiduum ſit: a & ipſæ b ædes ſolumq; earum non poſſit pro parte c duntaxat damnum dare: nihilominus eum, cum quo agitur, pro ſua parte condemnari. Magisq; exiſtimet id ſeruandum in aquæ pluuiæ arcēdæ actione, quod in actione dāni infecti: d quia utrobique non de præterito, ſed de futuro e damno agitur. Quòd ſi is fund⁹, cui aqua pluuia nocet, plurium ſit: agere quidē uelit ſingulos g poſſe: ſed damni, quod poſt litem conteſtatā datum ſit, nō amplius parte ſua côſecuturū: item ſi opus reſtitutū h nō fuerit: non amplius, quàm quod pro parte i eorū interfuerit opus reſtitui, condemnationem fieri oportere.

Pro opere manu facto agitur, ut deſtruatur: ſed pro facto à natura, agitur ut patientiam reficiendi præſtet. h. d. Pau. de Caſt.

Si ex priuato agro k in agrum cômunem immittatur l aqua: Offilius ait ſociū cū eo agere poſſe. m

Cogitur quis præciſè ad demoliendū: quod patet ex dictione omnimodo. h. d. Bar.

Trebatius exiſtimat, ſi de eo opere agatur, quod manu factū ſit, omnimò n reſtituēdum id eſſe ab eo, cum quo agitur. Si uerò ui fluminis agger o diſiectus ſit, aut glarea iniecta, aut foſſa limo repleta p tunc patientiā duntaxat præſtandam. q

Vbi hæc actio eſt in rem ſcripta, datur contra ſingularē ſucceſſorem nō ſimulatum. Bar.

Idem libro xvj. ad Sabi. XII.

Emptor, niſi ſimulata r uēditio ē, cæteriq; ſucceſſores, uel reſtituēre opus factum, ſi uelint, uel patientiā præſtare debēt. uam actori moram ſuam nocere s debere manifeſtum eſt. In eadem cauſa eſt etiam ſocius eius, qui op⁹ fecerit, ſi ipſe author t non fuit. Idemq; in donato fūdo legato u eſt.

Caſus ad edictum prætoris urbani tj. de aquæ pluuiæ arcendæ XIII.

Sed uēditor, aut donator interdicto Quod ui, x aut clam de damno, & impenſis y ab actore factis tenebitur.

Paulus libro xlix. ad edict. XIIII.

Ateius ait, ſi is, qui

tenetur interdicto: Quod ui aut clam. ut impēſas in deſtruendo faciat. & h. d. hæc l. cum l. ſeq. Fran.
r Simulata. nam tunc pro nulla debet haberi: & tenetur uenditor ac ſi non alienaſſet: ut ſup. de cōtrahē. emp. l. nuda.

s Nocere. cur non egit cum eo, qui fecit, antequam uenderet: & habuiſſet totum. ſ. patiētiam, & impenſam: quam modo habet neceſſe petere à diuerſis: & ſic grauatur: ut argu. ſup. de exer. l. ij. & de procurat. rō tamē. & de pec. l. & ancillarū. §. ſi. Item magis intereſt ſua non impēdere aq. ā impēdere in deſt; uē do: & poſteà impenſam repetere: ut ſup. de cōpen. l. ideo. & facit. ſup. eo. l. quam quā. §. idē Iulianus. & l. ſi colonus.
t Author. ut & ſup. l. proxi. §. apud ferocem.
u Legato. ut. ſ. reſtituat opus, ſi uelit, uel patientiam pſtet. & facit ſ. qđ ui aut clam. l. competit. §. ſi.
x Ed uenditor. Quod ui aut clā. cōcor. qđ ſup. l. proxi. dixi. Item ā ē q. l factū tenetur: ut ſup. de alie. iud. l. iij. §. j. Actor.
y Impenſis. factis in demoliendo opere: ut & ſ. l. proxi.

Ateius ait. Casus. Ille, q fecit op⁹ in fundo ſuo per quod aqua plu. meo fundo nocet: ſi uendat fundū ſuū in potētiorē, intra annū utilē, act. Quod ui aut clam. poſt annum de dolo eſt eo agere potero. cum agitur. Si in fundo tuo uitio loci, ut quia paluſtris pars aliqua fundi tui ſubſederit z & ſic aqua incepit ibi creſcere, & dat mihi damnū, nō teneris. Idē ē, & ſi opus in fūdo tuo feceras, q poſtea pfūdauit. nā ſi aqua creſcens in eo loco dat mihi dānū: non teneris: quæ dic ut in gl. In hoc iudicium. In act. aquæ plu. arcen. uenit damnum quod ſperatur uenire, ſicut in act. damni infecti: licet in cæteris act. ueniat tantum præteritum. ſi autem aqua plu. ex opere à te facto det mihi damnum: tunc agam act. Quod ui aut clā. ſi autē timeo damnum poſt ſentētiā iudicis euenire: tunc petam mihi caueri de dāno infecto: uel ut deſtruas opus abſq; meo periculo. ſi autē poſt litem côteſt. opus aliquod factū eſt ex quo timeā, tunc agēdum eſt de nouo.

Emptor. Casus. Si feciſti opus in fundo tuo, propter quod aqua plu. mihi nocet: poſtea uēdidiſti iſtum fundum: dicitur quod emptor non tenetur, niſi ad patiētiam. & hæc ſunt uera, niſi emptio fuerit ſimulata. idem eſt ſi duo habebāt fundū cōmunem, & unus eorū fecit in eo opus. nā nō tenetur alter, niſi ad patiētiam. poſtea dicit qđ qui fecit opus in fundo ſuo: ſi donet fundū poſtea alij, donatarius debet tantū patiētiā præſtare. Idem eſt ſi legaret: uenditor aūt uel donator

ſub ea die ē elect. li. vj. & capl. quāuis. de pact. eo. li. quod quis in caſu pari hui⁹ §. tenetur præciſè ad demoliēdū.

In P. Fl. aget ſelectus.

Ange. in l. ſi donatione. C. de collat. Itē Ange. & Alex. in l. j. §. ſiuir. ſupra, de acqr. hære dit. reputāt iſtum tex. ſin. de hoc in notis interp ta. Bolog.

Adde gl. in l. filios. & ibi Bar. C. de reuo. his quę in fraudē. re. & in l. ſi non uerū. C. de do. inter ui. et uxo. & q dicatur ſimulata uēditio, & quādo, notat Bal. in l. j. C. ſi ſeruus extero. qō. x. & iterū in l. j. qō. etiā x. C. manda. Alexā. in l. Lucius. ij. ſupra, depo. Bart. conſil. xxxij. incip. Petrus Nicole. Pau. de Caſtr. conſil. cvij. incipien. uiſo puncto ſ. ſcripto & Pet. de Anch. conſil. ccxxxviij. incip. ad corroborationē prædictorum.

Aliquan-

Aliquando autem non agetur de nouo, imo deſtructum, opus quod eſt factum poſt li.conte. ſi cōiunctum ſiue connexum cū primo ſit, ita quod primū ſiue hoc tolli, ſiue remoueri non pōt. & hoc dicit hæc lex cum l.ſeq. Fran. Accur.

i Loci, quia paluſtria.
k Subſederit. id eſt, ruit in terra ualle quadam facta: & ſic per id aqua nocet inferiori fundo.
l Actio. de ſtricto iure. ſecus de æquitate, vt permittas uicinum replere: vt ſ. eo. l. ij. §. item Varus. & §. itē damna. & ſup. eod. l. ſupra. §. fina.

opus fecerit, potentiori a uendiderit b ꝑdiū: quatenus c deſierit dn̄s eſſe, agēdū cū eo Quod ui aut clam, intra annū utilē. Quod ſi ann⁹ d ꝑterierit, de dolo e iudiciū dandū. Cùm agiť aquæ pluuiæ arcēdę, ď facto, f qđ nocet, g quęritur. h ideoq; ſi ui tio loci i pars aliqua ſoli ſubſederit, k quāuis p eā cām aqua pluuia inferiori noceat, nulla competit actio. l Idem fortaſſe dr̄, ſi in agro manu factum m aliquid ſubſederit.

Pro damno præterito intra annum, poteſt quis conueniri, Quod ui aut clam: poſt annum actione in factū ex edicto ď alienatiōe mutādi iudicii h. d. Bar.

In hoc n iudicium, ſicut in damni infecti, futurū o damnum uenit: cum reliquis ferè p omnibus iudicijs prçteritum præſtetur. De eo, q quod antè eſt datum, Quod ui r aut clam agendum eſt: de eo. s quod poſt ſententiam iudicis futurum eſt, damni infecti caueri oportet: uel ita opus reſtituēdum t eſt: ut nullum periculum u damni ſuperſit. De eo opere, quod poſt litem conteſtatam factum x eſt, nouo iudicio agendum eſt. y

Idem libro xvj. ad Sabi. XV.

SEd interdum opus, quod poſt litem conteſtatam factum eſt, tolletur: ſi id, quod anteceſſit, tolli ſine eo non poteſt. z

Damnum contingens poſt litem conteſtatam ex fundo uendito, uenit in hoc iudicio. Itē hoc iudicium contra eum, qui dominus eſt, proponitur. Bar.

Pompon. libro xx. ad Sabi. XVI.

POſt uenditionē, a quod nocitum ſit ei fundo, de quo b ante c iudicium acceptum ſit aquæ pluuiæ arcendæ, nihilominus eo iudicio uē-

a Potentiori, uel non potentiori, ſecundum quoſdam.
b Vēdiderit. ante lit. conteſt. ut ſupra eo. l. quamquam. §. Iulianus.
c Quatenus. id eſt quia.
d Quod ſi annus. intra quē datur hoc interdictum: vt ĩ. quod ui aut clam. l. ſemper. §. hoc inter.
e De dolo. Duo obſtāt. Primo quia alia actio competit, ergo de dolo non datur: ut ſup. de dolo. l. ij. §. & ſi alia. Secundo obſt. quia & hæc de dolo finiebatur anno: licet hodie duret biennio: ut C. de dolo l. fin. Ad primum reſpondet, quia uenditor & hic commiſit dolum, ut annus interdicti laberetur: unde actio de dolo competit, licèt lapſum ſit tēpus interdicti, cum fortè circa finem anni interdicti committať dolus. Sed hoc non placet: quia ſic daretur reſtit. in integ. ut ſ. ex qui. cau. ma. l. ait ꝑtor. §. fin. unde ceſſat de dolo: ut ſ. de do. l. j. §. idem Pomponius. niſi fortè diceret, quod fuit negligens in agēdo, vñ denegatur reſtitutio: ut ſup. ex quib. cau. ma. l. non. n. Alij dicūt, quod hic nihil potuit imputari, quare intra annum non egit: ibi ſic potuit imputari. Ad ſm̄ reſpondet, quod à compoſitoribus additum eſt, quod actio de dolo duret biennio, non à Paulo authore huius. l. ſm̄ P. uel dic, ꝙ de dolo adhibito circa finē anni, dicit in hoc, ut labatur annus interdicti, quod non placet: cum reſtō tunc daretur, niſi defendas: ut & mō in alio contrario dixi. Tu uero cōiter ad utrunq; reſpōdeas, & dic quod datur de dolo, id eſt, in integrū reſtō ꝑꝑ dolō cōmiſſum, ut annus labatur: ut ſup. ex quib. cau. ma. l. ait ꝑtor. §. fi. & l. ſeq. Vel melius dic in factum noīe doli ex edicto de alie. iu. mu. cau. fac. ut ſup. de alie. iud. mu. cau. fa. l. iij. §. j. & ĩ. e. l. poſt vēditionē. in fi. nec obſt. qđ & illa dať vſq; ad annū, ſicut de dolo actio: vt ſ. de alie. iu. l. vel poſt annū. qa in interdicto cōputať annus à tpe facti operis: ut ĩ. qđ ui aut clā. l. ſemp. §. hoc interdictū. in hac aūt actione à tpe alienationis: hodie uero uſque ad biennium datur de dolo ut d. l. fi. C. de dolo. & poſt datur in factū perpetuo: ut ſup. de dolo. l. itaq;.
f De facto. id eſt, de cauſa damni.
g Nocet. id eſt, nocere poſſit.
h Queritur. id eſt, inquiritur per iudicem, nam non pro omni damno agitur. & hoc ſubijcit.

m Manu factum. ſupra ergo de non manufactis dixit. & expone hic ſubſederit ut ſuprà.
n In hoc. i. in actione aquæ pluuiæ arcendæ. Accur.
o Futurum. ut & ſupra, eo. l. ſupra. §. officio. & exponeut ibid.
p Ferè. hoc ꝑpter act. l. Aqui. com delet instrumentum, ex quo ſub conditione pecunia debebatur: ut ſup. ad le. Aq. l. in l. Aquil. ſi deletum. Item ſi ſubripiat huiuſmodi inſtrumentum: ut ĩ. de furt. l. quidam. in ſi. Item ſi tabulæ in quibus legatum ſub condi. relictum eſt, dolo non exhibeantur: ut infra de tabu. exh. l. locum. §. condemnatio. Item in nūtiatione noui operis: vt ſup. ti. ij. l. j. §. hoc autem. & cōcor. ſup. de ind. l. nō quēadmodum.
q De eo quod ante. ſcilicet ante litē conteſtatam.
r Quod ui. nō hac actione: ut ſupra eo. l. j. §. ij.
s De eo. ſ. damno.
t Reſtituendū. per hanc actionem ut & ſuprà eo. l. ſi tertius. §. officium. & infra eo. l. ſi uſufructus. § non aliter.
u Periculum. id eſt, ſuſpicio periculi. Accur.
x Factum. ſuper alia re. ſecus ſi ſup eadē: ut ĩ. l. ꝓxi.
y Agendum eſt. ut ĩ. de exce. rei iud. l. ſi mater. §. pe. & ſup. de iud. l. non pōt. nec ob. ſup. eo. l. ſi tertius. §. officium. quia ibi uenit damnum contingens poſt lit. cōteſt. ſed tamen ex præterito opere.
z SEd interdum. Non poteſt. ſic ĩ. quod ui aut clā. l. nam origo. & ſup. de iur. om. iud. l. ij. & in. Auth. de non alie. §. ſi minus. col. ij.

POſt uenditionem. CASVS Feciſti opus in fundo tuo, ex quo timeo damnum meo fundo, egi cōtra te act. aquæ plu. arcen. pendente iudicio alienaſti fundum meum. poſtea datum eſt dānum. Dr̄, quod mihi condemnatus: & quicquid conſequar reddam emptori. Sed pone quod tu alienaſti tuum fundum ante quā agerem contra te. tunc agam contra emptorem, uel cōtra te intra annum, ſi cauſa euitandi iudicij alienaſti. Fran.
a Poſt uenditionē. eius fundi, cui aqua nocere poſſit.
b De quo. id eſt, pro cuius vtilitate.
c Ante ſcilicet uen. nam ſecus ſi poſtea: ut ſup. eod. l. ſi tertius. §. ſi quis prius.

Nō ſunt hæc ſequētia, intra annum utilem.

In P. Fl. poſt uēditionem, & traditionem.

Idque

Idque. ſcilicet damnum.
Eum. ſcilicet uenditorem.
Reſtituere debere. ut & ī. de act. em. l. Iulianus. §. ſi fructibus. & ad idem de cõtrah. em. l. quod ſępe. §. ſi res. & hoc ſi damnum poſt uenditionem contigit: de præcedenti nihil cedit: vt dictis legibus. & ī. qđ ui aut clam. l. is qui in puteum. §. ſi poſtea. & ī. de peric. & cõmo. rei uend. l. id quod poſt. & facit ī. tit. j. l. damni. §. emptor. & fam. er. l. in iudicio. & ī. de fur. l. cũ qui.
Noceatur. opus in uicino prædio factum.
Actum ſit idest agendum, ſic C. de le. & conſtit. l. j. Vel dic actum, poſt uenditionem tamen. nã ſi antea, & poſt alienaſſet: tenetur perinde, ac ſi non uendidiſſet: vt ſ. eod. l. quinquam. §. j.
Vendat. fundum in quo opus eſt nocens: ſed in primo caſu legis fuit uenditus fundus, cui nocetur.
Cum emptore. hac actione aquæ pluuiæ arcendæ vt præſtet patientiam: vt ſup. eo. l. emptor.
Cum eo. actione in factum ex illo edicto de ali. iudic. vt ī. de ali. iudic. l. iij. §. item. & l. vel poſt annum. Item & habet locum interdictũ Quod ui aut clam, vſq; ad annũ: & poſtea agitur de dolo: quod expone ut plenè dixi ſup. eod. l. Atteius.

ditorem poſſe conſequi: non quia venditori, ſed quòd rei damnum datum ſit: idq; eum emptori reſtituere debere. Sed ſi ante quam noceat is, cum quo actum ſit, vendat: ſtatim agendũ cũ emptore: vel intra annum cum eo, qui uendiderit, ſi iudicij euitandi cauſa id fecerit.

Per uſum ſeruitutis vnius alia non retinetur. h. d. Bar.

Paulus libro xv. ad Plau. XVII.

Si prius nocturnæ aquæ ſeruitus mihi ceſſa fuerit, deinde poſtea alia ceſsione diurnæ quoque ductus aquæ cõceſſus mihi fuerit: & per conſtitutum tempus nocturna duntaxat aqua uſus fuerim, amitto ſeruitutem aquæ diurnæ, quia hoc caſu plures ſunt ſeruitutes diuerſarum cauſarum factæ.

Contractus factus in dubio: poteſt intelligi ſecundum conſuetudinem h. d. Bart.

Placuit non aliàs per lapidem aquã duci poſſe, niſi hoc in ſeruitute cõſtituenda comprehenſum ſit. Non enim conſuetudinis eſt, ut qui aquam habeat, per lapidem ſtratum ducat. Illa autem, quæ ferè in cõſuetudine eſſe ſolent, vt per fiſtulas aqua ducatur: etiam ſi nihil ſit comprehẽſum in ſeruitute conſtituenda, fieri poſſunt: ita tamen, vt nullum damnum domino fundi ex his detur.

Locus publicus medius interueniens non impedit ſeruitutẽ hauſtus imponi. hoc dicit. Bar.

Via publica intercedẽte hauſtus ſeruitutẽ cõſtitui poſſe placuit. & eſt uerum. Sed non ſolùm ſi uia publica interueniat, ſed & ſi flumen publicũ: eodem caſu, quo interueniente flumine publico, viæ, itineris, actus ſeruitus imponi poteſt: id eſt, ſi non ſit impedimẽto tranſeunti magnitudo fluminis. Li-

Si prius. CASVS. Conceſſiſti mihi ius aquæ ducendæ ex fundo tuo de nocte: poſtea conceſſiſti, ut de die ducerem: poſtea ſteti per x. ann. vel xx. quod tantum duxi aquam de nocte, & non de die. Dr̃ quod amiſi ius ducendi de die, cum duę eſſent ſer. Cętera dic ut in gl. uſque ad §. licet. Licet. Habebam duos fundos vicinos: unus fundus erat iuxta tuum: conceſſiſti mihi ius aquæ ducẽdę per fundum tuũ ad meũ fundũ vlteriorem. Dicitur, quod tenet ſeruitus. quemadmodum ſi in medio inter tuum fundum & meum eſſet via publica, vel flumen publicum, quod vado tranſiri poteſt, conſtitui ſeruitus aquę hauriendę põt. Si autem interueniat locus ſacer, vel religioſus, tunc nec aquę ductus, nec hauſtus ſeruitus conſtitui poterit. Sed pone, quod inter meum fundum, & tuum ſeruientem eſt in medio fundus Titij. dr̃ quod ſeruitus põt tenere. & ſi hic fundus medius mihi debeat ſeruitutẽ, idẽ eſt, ſi inter fundum meum & flumen publicũ ſit fundus Titij: ſi uolo hauſtu ducere aquã ex flumine publico, nõ poſſũ, niſi Titius cõcedat mihi ſeruitutẽ itineris, Frã.
a Si prius. hoc reſponſum ad primam partem tit. pertinet, quę eſt de aqua ſimpliciter. R.
Per conſtitutum tempus. decennij inter præſentes uicennij inter abſentes: vt C. de ſerui. l. pen.
Plures ſunt. ut & ī. quemadmo. ſer. amit. l. ſi communem. §. fi. ſecus ſi una cõceſſio fuiſſet, & ſic vna ſeruitus: ut ſup. de ſer. l. iiij. §. fin. & de ſer. ruſti. prę. l. una eſt. & quemadmo. ſer. amit. l. ij. & l. nam ſatis. §. j. & l. ſi ſtillicidijs. §. fi. & quibus modis uſusfruct. amit. l. is qui. Nec ob. huic l. ī. de aqua quoti. & æſti. l. cum conſtet. §. fina. quia ibi licet non ſit vſus aliquis ſua ſeruitute: alius tamen eſt vſus pro eo, uel uoluntate dñi ſi ſunt ibi uſi. Acc.
n Per lapidem. l. non debet ille, cui debetur ſeruitus aquæ ductus, lapidibus ſed fiſtulis ordinare ſuum aquæ ductum: vt hic, & ī. ſi ſer. uend. l. loci. §. ſi quis. & hoc quia dñi ouus plus incõmodat: vt infra de riuis. l. j. §. fi. & l. Labeo. & ſup. e. l. ī. licet in pri. & quia ſic ſe habet conſuetudo: vt hic dicit: quæ eſt ſeruanda. ut ī. de ædil. edic. l. qđ ſi nolit. §. quia aſsidua. & ī. qđ cuiuſque uniuer. l. item. ij. reſ. & de ſer. vrb. præ. l. qui luminibus. & de leg. j. l. ſi ſeruos pluriũ. in fi. & de teſti. l. iij. §. fi. & ad leg. Aquil. l. itẽ Mela. in pri. Arg. contra. huic legi. C. de uſu l. eos. §. cęteros. in fi. & ī. de ſer. urb. prę. l. Quintus. vbi dicitur qualitercunq; poſſe duci. Sed illam accipe ſecũdum iſtam, ſcilicet per conſuetum modum. Accur.
n Aquam habeat id eſt ſeruitutem aquę.
o Stratum. aliàs ſtratum. & aliàs ſtatutum. & aliàs ſtructilem. & in primis duobus de lapide viuo. & in hoc vltimo, ſcilicet ſtructilem, de lapidibus coactis.
p Fere. huius fere in fi. §. redditur ratio. Accur.
q Ita tamen. ſcilicet poſſunt fieri ea, quæ ſunt in conſuetudine.
r Damnum. determinatio fere. ſic ī. de aqua quotid. & æſti. l. hoc iure. §. pen. Accur.
s Hauſtus. id eſt, ſeruitus aquę hauriendę & deportãdę ſuper collum vel aſinum, non ductus: niſi a principe impetretur: vt ī. eo. l. ſi in publico. §. fi. & ſup. de ſer. ru. l. ſeruitutes. §. pen. & l. fi. Item ſecus interueniente ſacro, vel religioſo, ut ī. ead. §. ſed loco ſacro. & dicta l. ſeruitutes. §. fi.
t Interueniat. ut ſuperiori proxi. reſpon.
u Flumen publicum. ſcilicet interueniat, licet contra.
x Fluminis. quia flumen põt tranſiri ponte vel vado aliud

In P. Fl. non eſt factũ.
In P. Fl. recto placuit.
Cõcor. tex. in ca. cum M. & ibi Pano. colu. j. de cõſt. & ca. ij. & ibi Inno. in glo. ſua in uer. ſigillũ. onde ſic. nos tamen dicimus. de fide inſtru. & ca. licet ex ſuſcepto. de foro compe.
In P. F. ſic & mutatum in licet.

aliud ſi pontonibus traijciatur:ut ſupra de ſeruit.ruſt. præd.l. fin.& ī l.proxi.licet & illa poſſit intelligi aliter,ſcilicet ut nulla ſit differentia,poſſit tranſiri ponte,uel uado,uel pontonibus.Accur.

Licet. alias incipit .§.licet. alias & melius ſi non proximo.Accur.

a Non poteſt.ut ī.de aqua quoti. & æſti.l.j.§.permittitur. ſecus in hauſtu:ut ſ.eo.l.proxi.§.uia.& ſupra de ſerui.l.ſeruitutes.iiij.§.publico.Accur.

p L Abeo.alias incipit Labeo,& alias Sabinus.

Noceat.ſcilicet uicino.

cet ſi nō proximo meo prædio ſeruitutē uicinus debeat,ſed ulteriori, agere potero, ius eſſe mihi ire agere ad illū fundū ſuperiorem: quamuis ſeruitutem ipſe per fundum meum non habeam:[b] ſicut interueniente uia publica, uel flumine, quod uado[c] tranſiri poteſt.

Locus ſacer medius impedit ſeruitutem conſtitui. h. d. Bart.

Sed loco ſacro, uel religioſo, uel ſancto interueniente,quo fas[d] nō ſit uti:nulla[e] eorū[f] ſeruitus imponi poterit. Sed ſi fundus medius alterius inter me & te intercedat, hauſtus ſeruitutē fundo tuo imponere potero, ſi mihi medius dñs iter ad tranſeundum ceſſerit:[g] quemadmodū ſi ex flumine publico perenni hauſtu uelim uti:cui flumini ager tuus proximus ſit, iter mihi ad flumen cedi poteſt.[h]

† Iabolenus lib. x. ex Caſſio. XVIII.

SI in publico[i] opus factū eſt, quo aqua pluuia noceret,[k] agi non poteſt:[l] interueniēte[m] loco publico, agi poterit. cauſa eius rei hæc eſt, qđ ea actiōe nō tenet,niſi dñs[n] ſolus. Sine pmiſſu principis aqua per uiam publicā duci nō poteſt.[o]

Iſta lex limitat totum iſtum titulū & multas leges tituli de operis noui nunciatione. h.d. Paul.

Pomponius libr. x. ad Quint. Mut. XIX.

LAbeo[p] ait,ſi patiēte uicino opus faciam,ex quo ei aqua pluuia noceat,[q] non teneri[r] me actione aquæ pluuiæ arcendæ.

Idem libro xxxiiij. ad Sabinum. XX.

SEd hoc ita,[s] ſi non per errorem,[t] aut imperitiā deceptus fuerit. Nulla.n.uolūtas errātis eſt.[r]

De caſu huius legis, dic ut ſupra titu. primo.l. fluminum.§. fina.h.d.Paul.

Idem lib. xxxij. ad Quint. Mutium. XXI.

SI ī meo fūdo aqua erūpat,[u] q̄ ex tuo fundo uenas habeat, ſi eas uenas incideris,& ob id deſierit ad me aqua peruenire:tu nō uideris[†] uim feciſſe,[x] ſi nulla ſeruit⁹ mihi eo noīe debita fuerit:

Non habeam. quia res ſua nemini ſeruit.ut ſupra de ſerui. urba. præd.l. in re communi.

c Vado. ut ſupra proxi.§.dixi.

d Fas.id eſt, licitū. Accur.

e Nulla. ut ſupra de ſerui. l. ſeruitutes.§.fina.

f Eorum. ſcilicet ſupra dictorum. Ac.

g Ceſſerit, non autem aliter: ut & ſupra commu.præd.l. in tradendis. §. interpoſitus. & de ſerui. ruſti.præd.l. qui ſella.§.fina.

h Poteſt. ut & ſ. de ſer.urb. præd.l. item. §.fina.& facit ad hunc §.ſ.de ſer. ruſt. præd. l. tria.& l.ſi mihi. §. penult. Accurſius.

i S I in publico. CASVS. Si opus ē factum in loco publico per quod aqua pluuia mihi nocet, non poſſum agere hac act.ſecus autem eſt,ſi inter meū fundum & tuum ſit locus publicus in medio. nam ſi tu facia opus in fundo tuo, per quod aqua pluuia mihi noceat,teneris. & reddit rationē diuerſitatis. Siue. Per te uideas. nam leuis eſt cum duabus legibus.ſeq. Franc.

In aliquibus codicibus ea ſum.

† In P. F. Iauolen⁹.

i Si publico. ſcilicet ſolo uſu & proprietate. ſecus ſi proprietate tm:ut ſ. q̄ cuiuſq; uni.l.pe.quæ eſt cōtra.uel ibi in loco municipij:hic in publi. differunt.n. publica a rebus uniuerſitatum :ut Inſtitu.de rerum diui.§. flumina.& §.uniuerſitatis.

k Noceret.ei,qui uicinum habet prædium.

l Non poteſt.hac actione:ut ſ. eod.l. apud §.aquæ. Sed quod ui aut clam:ut ī.quod ui aut clam. l.uim facit.§.fina.& alijs remedijs ut dixi in dicto §.aquæ.

m Interueniente.ſ.in medio inter locū ubi eſt opus, & locum cui nocet :ut & ſupra eo. l.apud.§.aquæ.& ī.eod l.quod principis. §.fin.& ſ l.prox.§.uia.

n Niſi dñs. ut dicto §. aquæ. locus autem publicus non eſt in bonis alicuius,ſiue de uero publico dicas, ſiue uniuerſitatis. Itē intellige de directa,uti is quandoque ſicut ī.eo.l. ſi uſusfructus .eſt etiam & alia ratio: quia publici loci opus publica authoritate fulcitur:ut ſupra eod.l.ij.§. Caſſius.Accur.

r Non teneri. ad patientiam operis demoliendi:ad damnum tamen agere poteſt:ut arg.ſ.communi diui. l. Sabinus.ibi,ſi autem facienti cōſenſerit. & concor.ſ.tit.j.l. qui bona. §. ſi quis iuſta. item not.q̄ quidam habēt patiente, alij ſapiente. l. ſciente: ſcientia enim inducit patientiam, patientia conſenſum ad aliquid: ut C. de remiſ. pig.l.ij.& ſ. quibus modis pig. uel hypot. ſol. l. ſicut.§. non uidetur. & de don. inter uirum & uxorem. l. ſi ſeruus cōmunis.

s S Ed hoc ita. Per errorē.facti. imperitia iuris dicitur : ut ſ. de iuriſd.om. iu. l. ſi per errorem. Accur.

t Errantis eſt. ut & ſ. de iur. & fac. igno. l. error. & de iuriſdi. om. iudi. l. ſi per errorem.& C. de iur. & fac. igno. l. cum teſtamentū. & l.non idcirco. & ī. de acquir. rerum do.l. ſi procurator. & ſ de iudi. l. ij. in prin. & de cōtrah. emp.l. & ſi conſenſum.§.fi. & de condic. cauſa da. l. dedi. j. §. ſubtilius. nec obſtat ſ. ſi cer. peta. l. eius. ut ibi dixi. & ſ. ad legem Falc. l.j. §. ſi legatarius. quia ibi in uno errabat hæres, in alio bene cōſentiebat. Sed argu. cōtra.duo poſſunt notari ſ.de ſup.le.l.iij.§.fi.in fine. & ī.de cōfeſſis.l.nō fatetur:in eo q̄ dicit,differe unā ignorantiam ab alia.

ADDITIO. Dic ſecundum Bartol. q̄ in dicto §.fina.loquitur de errore communi, qui facit ius hic de errore ſingulari.

S I in meo. CASVS In meo fundo fons oritur: neque enim ueniant ex fundo tuo, tu incidiſti uenas ita quod meus fons ſiccatus eſt. non teneris. Accur.

u Aqua erumpat.id eſt,fons oriatur. Accur.

x Vim feciſſe.i.iniuſtitiam. Oth. & ſic nec hac actione,nec quod ui aut clam teneris,ut ſubijcit.uel ſimpliciter exponunt,ſcilicet ut tenearis Quod ui aut clā, & facit §.tit.j. l. Proculus.& quod ibi nota.& contrarium ī. ne quid in loco publ.l.ij.§.merito. Solut.ut dixi d.l. Proculus. Item nec obſt. C.de ſerui.& ſi manifeſte,quia ibi præſcripta erat ſeruitus. Accurſius.

† P. F. ui feciſſe.

Teneri⁹.

a Teneris. ſcilicet de dolo ſi animo nocendi feceris, non alias: ut ſ. eod. l. j. §. deniq; Accur.

SI uſusfructus. CASVS. Titius legauit Sẽpronio uſumfru. fundi. Dicitur q hæres Titij habet act. aquæ pluuiæ arcendæ contra illum, qui facit opus in fundo ſuo, ex quo timeat damnum & ipſe act. tenetur ſi facit opus. Secundo dicit. pone quòd hic hęres facit opus, ex quo timet damnum fructuarius: an aget hac actione fructuarius? Dicitur quod aget interdicto, Quod ui aut clam, ſi fecit opus clam: alioqui aget utili actione aquæ pluuiæ arcen.

Non aliter. Ille qui tenetur hac act. debet deſtruere opus, ita quod aqua pluuia mihi nõ noceat. Vltimo dicit: Si fructuarius facit opus, per quod aqua pluuia mihi nocet tenetur proprietarius di. ccta actione aquæ pluuiæ arc. fructuarius uero utili. Franc.

nec interdicto Quod ui aut clàm teneris. a

Hæc actio non datur uſufructuario, nec in uſufructuarium directa, ſed utilis. h. d. Bar.

Idem lib. x. ex uarijs lectionibus. XXII.

SI uſusfructus fundi legatus fuerit: aquæ pluuiæ arcendæ actio b hæredi, c & cum hærede eius ẽ, cuius pdiũ fuerit. Quòd ſi ex opere d incommodũ e aliquod patiatur fructuarius: poterit quidem interdum uel ĩterdicto experiri Quod ui aut clàm. f Quòd ſi ei non competet: g quærendum eſt, an utilis ei quaſi dño h actio aquæ pluuiæ arcendæ dari debeat, an uerò etiam contẽdat i ius ſibi eſſe uti frui? k Sed magis eſt.. utilem aquæ pluuiæ arcendæ actionem accommodare. Non aliter reſtituiſſe l rẽ uidetur m is qui opus fecit, quàm ſi aquam coerceat. Sed & ſi fructuarius opus fecerit, per quod aqua pluuia alicui noceat: erit quidẽ actio legitima n cũ dño proprietatis: an uerò etiam utilis in fructuarium actio aquæ pluuię arcendę danda ſit, quæſitum eſt: & magis eſt, ut detur. o

Pro opere facto authoritate publica non competit hæc actio. hoc dicit. Paul.

b Actio. directa.. Accur.

c Hæredi. contra ædificantem in uicino prædio: & contra ipſum, ſi ipſe facit in eo fundo opus. q. d. ipſe habetur dñs: ut & ſ. ad Syl. l. j. §. dominl. cum dño, & in dominum tantũ detur hæc actio: ut ſ. eo l. apud. §. aquæ. Alij exponunt quaſi hic fructuarius ſit dñs, vt ei cõpetat. actio contra facientes opus in prędijs uicinis, & contra uicinis contra eum, quod non placet: quia cum textu conſonat.

d Ex opere. facto a proprietario in fundo. in quo eſt legatus uſusfructus.

e Incommodum. circa uſumfructum.

f Quod ui aut clam. ſi prohibitus hæres fecit, uel ſciens ſe prohibendum.

g Non competet. quia non prohibuit nec ille timuit ſe prohiberi poſſe: nec timere debuit. nam aliquod iſtorum debuit interuenire, ut habeat locũ hoc interdictum: vt j. quod ui aut clam. l. iij. §. ſio. & ſeq.

h Quaſi domino. nam pars dominij eſt uſusfruc. ut ſupra de uſufruc. l. iiij.

i Cõtẽdat. i. cõtẽdere debeat per cõfeſſoriã actionẽ.

k Vtilẽ. nam directa non: cum illa domino & cõtra dominũ detur, vt ſup. eo. l. apud Trebatiũ. §. pe. & §. fi. & j. ar. fur. cæ. l. v. §. fin. uel ibi de alia actione dicit fructuario non danda, ſcilicet de illa arborum furtim cæſa. ſed & confeſſoriam hic poterat intentare pro uſufructu: ut ſupra, ſi uſusfruc. peta. l. uti frui. §. utrum.

l Non aliter reſtituiſſe. id eſt, deſtruxiſſe.

m Videtur, quod facere debet: ut ſ. eod. l. ſi tertius. §. officium.

n Legitima. id eſt, aquæ pluuiæ arcendæ actio, quæ eſt ex lege xij. tab. ut j. de ſtatulibe. l. Labeo. Accur.

o Videtur. utilis, non directa: ut ſ. c. l. apud. §. ſi. Acc.

Pau. li. xvj. ad Sa XXIII.

QVod principis. aut Senatus p iuſſu, q aut ab ijs, q primi agros cõſtituerunt, r opus factũ fuerit: in hoc iudicium non uenit. t

Nota hic, quòd appellatione domini comprehenditur etiam dominus utilis, quia hæc actio nõ datur niſi domino. h. d. Pau.

Hæc actio ẽt in uectigalibus agris locũ habet. s

Opponitur iſti §. de leg. ij. §. penult. ſupra eodẽ. ſolue ut hic per Paul. de Caſtro.

Aggeres iuxta flumina in priuato t facti, in arbitriũ u aquæ pluuiæ arcẽdę ueniũt, x ẽt ſi trãs flumen noceant y ita ſi memoria eorũ extet, & ſi fieri non debuerunt. z

Si arãdo aliquis opus faciat, ex quo aqua poſſit nocere uicino: ſi aliter fundus coli non poterit, hac actione non tenetur. hoc dicit. Bar.

Alphenus Varus lib. iiij. Digeſto. a Paul. Epitomato. XXIIII.

VIcin⁹ loci ſuperioris a pratũ ita arabat,

p QVod principis, aut Senat⁹. particat principẽ & ſenatũ in hoc. ſic ſ. de le. & ſenatuſc. l. nõ ambigi. & j. de flu. l. quo minus. & j. a quib. app. non licet. l. j. §. j. & ſup. de poſtula. l. j. §. cum qui. uerſic. de qua autem reſtitutione.

q Iuſſu. Not. iuſſum maioris excuſare. ſic ſup. eodẽ. l. quanquam. ij. reſp.

r Conſtituerunt. quorum non extat memoria. & p hoc ſupra eodem. l. ij. in prin. unde antiquis tẽporibus orbis Romanus agris diuiſus eſt: ut poſſeſſio ſua nulli habeatur incognita, quam per tributorũ quantitatem ſuſceperat ſoluendam. Vel dic conſtituerunt, ut quia dñs utriuſque prædij opus fecit: ut arg. ſup. de lega. j. l. quod in rerũ. §. ſi quis. & hoc niſi per ſucceſſores ſacta fuit immutatio: ut C. fin. regund. l. ſucceſſionum.

† De conſtitutori-bus limitum uide Agenniũ Vrbicum in controuerſia de rigore, idẽ de alluuione.

s Add e gl. in l. nõ eſt. ſup. de oup. Phi. Frã. in regula quo quis. Innoc u. & Dec. in c. ſi quãdo. extra, de offi. dele. & c otaol aliquid in all. l. quãquã. in gl. actione. in apoſtil. in uerſi. Iudicis iuſ. ſup. eod.

ſ Locum habet. ſiue in eo fiat opus ſiue in alio, & ei noceat: & forte. directa: ut j. arbo. fur. cæ. l. v. §. ſi. uel dic utilis: ut arg. ſup. eo. l. ſi uſusfructus.

t In priuato. puta ripa. q̃ eſt priuata iure proprietatis: vt ſup. de rerum di. l. riparum. ſecus ſi in publico factũ ſit opus, ut ſup. e. l. apud. §. aquæ. & l. ſi in publico.

u Arbitriũ. i. iudiciũ. ut & alias arbitriũ tutelæ. Acc.

x Veniunt. ut ille, qui fecit, ſuis ſumptibus tollere compellatur.

y Noceant. id eſt, nocere poſſint.

z Non debuerunt. iure pacti uel naturę, uel ẽt nimię uetuſtatis: ut modo pdixi: ut ſ. e. l. j. in fi. & l. ij. in pri.

VIcinus. CASVS. Poteſt quis arare fundũ ſuũ, & facere ibi ſulcos cã frumẽti quærendi: licet p hoc aqua plu. mihi noceat. Si autẽ facit qs foſſas in fundo ſuo ita, q aqua plu. mihi nocet: tũc tenetur. Franc. Ac.

a Vicinus loci ſuperioris. i. uicinus ſuperior.

Porcar.

a Porcas. aliàs porcas: quia purgãt agrum. aliàs portas: quia portant aquam in agrum inferiorem: & ſic ſemper ſunt quædam opera ad purgationem fundi.
b Inferiorem. ſcilicet fundum.
c In eius agrum. ſcilicet uicini inferioris.
d Non poſſe. ex. ordine, id eſt, de iure communi.
e Sed ſi quos. aliam format quæſtionem, quando uicini fundus eſt ex latere: ſed in princ. cum inferius eſt.
f Aquarios. & nõ quærendi frumenti cauſa: ut ſ. eo. l. j. §. ſed & foſſas. & §. ſed & ſi quis. Azo.
g Agrum. i. ex latere: in quo etiam aqua uadit æqualiter.
h Aqua. l. ex latere: in quo aqua uadit æqualiter.
i Operiret. id eſt, repleret.
k Cogere poſſe. aliàs agere hoc poſſe. & accipe hic (ut dixi) qñ non indigebat ager his ſulcis: & ſic animo nocendi.
l Noceret. i. nocere poſſet.
m Explere. i. replere.
n Cõdemnare. ad intereſſe: uel iubere cauere de dãno infecto: ut ſ. eo. l. Atteius. §. fin. ſed etiam manu militari poterit compelli ad demoliendum & ad deplantandum opus: ut ſ. de rei uend. l. qui reſtituere. & de oper. noui nuntia. l. ſtipulatio. §. ſiue.
o Adiudicaret. aliàs iudicaret.
p Fluxiſſet. nã in hac actione uenit dãnum futurũ, nõ p̃teritum: ut ſ. eo. l. ſ. lter. §. officiũ. & l. Atteius. §. p. nec inſpicitur, ſi nocuit aqua: ſed ſi nocere potuit: ut dixi ſ. ea. l. §. ij. j. reſpon:
q Lacus. quidam habẽt §. & quidam non. & habeas, lacus enim &c. & poteſt legi lacus. i. foſſæ ſupradictæ quandoque creſcunt & decreſcunt. & hoc eſt dãnum uicinorum, q̃ nõ licet facere tales foſſas. uel cum eſt §. ſic lacum pone propriè. i. lacũ: qui perpetuam habet aquã: ſtagnũ, qui tẽporalem: foſſa receptaculũ aquæ manu factũ: ut ſ. ut in flu. pu. na. l. j. §. ſtagnũ. & § lacus. & §. foſſa & ſcd̃m hoc non creſcit lacus nec decreſcit: licet aqua quandoque creſcat & decreſcat: ut & ſ. de contrahen. emp. l. Rutilia. & ſ. de acq. re. domi. l. lacus.
r Decreſceret. quo ad aquam ſecundum ſecundam.
s Deceſſionem. quo ad ſolũ ſecũdum ſecundam.
t Vicinis. id eſt, dominis p̃ædij, in quo ſit foſſa ſecũ dum utramque.

† Quæd. excẽp. iter que porcas.
† Quod eſt inter ſuos ſulco elata terra dĩ porca, quod ea ſeges frumenta porrigat. Varro 29. cap. lib. 1. de Re ru.
† Vide in hunc locũ Piũ Antonium Bartolinũ in Ano. ad ll. ca. xvj. & Ioan. Ba. Piũ anno. priorũ, ca. 3. in fin.

ut p̃ ſulcos. † Itẽq; † porcas a † aqua ad iferiorẽ b ueniret quæſitũ eſt; an per arbitrum aquæ pluuiæ arcendæ cogi poſsit c in alteram partem araret, ne ſulci in eius agrũ c ſpectarent? Reſpondit, non poſſe d eum facere, quò minus agrum uicin' quemadmodũ uellet, araret. Sed ſi quos e ſulcos tranſuerſus aquarios f faceret, per quos in eius agrum g aqua h deflueret: hoſce ut operiret, i p̃ arbitrum aquæ pluuiæ arcendæ cogere poſſe. k Sed & ſi foſſas feciſſet, ex quibus aqua pluuia nocere poſſet, arbitrum (ſi appareat futurum, ut aqua pluuia noceret) l cogere oportere, foſſas eum explere: m & niſi faceret, cõdẽnare: n tametſi antè, quã adiudicaret, o aqua per foſſas nunquam fluxiſſet. p

Licet aqua lacus creſcat & decreſcat, lacus tamen non dicitur creſcere Pau.

Lacus q † enim cùm aut creſceret, aut decreſceret: r nũq̃ neq̃ deceſſionẽ s in eo uicinis t ne q̃ acceſſionẽ facere licet.

† P. F. lacus eſt aut creſcerẽt, aut decreſcerẽt: nũ quã neque acceſſionẽ neque deceſſionem in eos uicinis facere licet.

I Scuius. CASVS. Debebat fundo meo uia p̃ fundum tuũ. feciſti opus tu uel alter, p̃ q̃ aqua plu. noceat uiæ meę. teneberis hac actiõe. Et aq̃ ductus q̃ ppetuo ſic fuerũt: tueri debent iudices. h. d. cũ l. ſeq. Fran.

Si aliquid noceret uia per quã itur ad fundum, noceret fundo. Barto.

Iulia. libr. v. ex Minutio. XXV.

IS, cuius fundo uia debetur, aquæ pluuiæ arcẽdę u agere põt fũdi x ſui noie: qm̃ deteriore uia facta, fundo nocetur.

Conſuetudo dat iuriſdictionem contentioſam. h. d. Bar.

Scæuola libro iij. reſpon. XXVI.

SCęuola reſpõdit, ſolere eos q̃ iuri dicũdo p̃ ſũt, y tueri z aq̃ ductus, qb' authoritatẽ uetuſtas a daret, tametſi ius non probaretur. b

u Arcendæ. utilis ut arg. ſ. e. l. ſi uſuſfructus. & ſ. eo. l. apud. §. ſi. uel aliud l perſonali ſeruitute, ut tunc cõpetat utilis. nã reali magis perpetua eſt: & magis terræ affixa. ſic ſ. eo. l. q̃ ptin. §. hęc actio. Accur.
x Fundi. ſ. dominantis:
y SCæuola. Præſunt ut ſunt iudices.
z Tueri. dando actionẽ & exceptionem: ut ſ. de acq. re. do. l. ſtatuas. Acc.
a Vetuſtas. decem annorũ, qñ habent perpetuam cauſam uel quaſi: ut planè dixi ſ. e. l. j. §. ſi.
b Probaretur. id eſt. titulus uel conſtitutio: ſed tẽporis diuturnitate præſumitur: ut arg. ſup. de uſur. l. cum de in rẽ uerſo. & facit ſ. de itine. actuq; priua. l. apparet. §. pen. & ſ. de aqua quo. & æſti. l. hoc iure. §. ductus.

TITVLVS IIII.

DE PVBLICANIS † & uectigalibus & commiſsis.

Pro exactis illicitè à publicano uel eius familia, datur actio ex hoc edicto in factũ ad duplũ intra annũ, niſi exactum reſtituatur: poſt annum uerò in ſimplum, & pro hoc facto familia ſi non exhibetur, competit hac actio ſine noxæ deditione. Pau.

Vlpianus libro lv. ad edic. I.

PRætor ait, † quod publi-

DE PVBLICANIS & uect. &c.

Qualiter aduerſus futura damna prouidetur, dictum eſt in duobus præcedẽtibus titulis: nunc qualiter aduerſus damna & illicitas extorſiones factas à publicanis. Et no. q̃d de tribus tractatur hic titu. de pub. & hoc uſque ad. §. de rebus. infra, e. l. ſi publicanus & ẽt poſtea, in quibuſdam legibus. in y. & in de uectig. & commiſſis permiſtè tractatur.

PRætor ait. CASVS. Si publicanus uel alius eius noie ſiue familia publicanorum ui ademerit aliquas res: ſi intra annũ conuẽtus nõ reſtituat, tenet̃ poſt annũ in duplũ. ſi autẽ poſt annum cõuenitur, tunc in ſimplũ tenet̃ actiõe in factũ ex hoc edicto. & hæc eſt prima pars edicti. Si ſerui q̃ ibãt cũ publicanis, ademerint: ſi publicani non exhibeãt ſeruos, dñi tenet̃ in ſolidum, abſque noxæ deditiõe & hæc eſt ſecunda pars. Si damnũ aliq̃d iniuria uel furtũ fecerit publicanus uel eius familia: tenet publicanus actione i factum. & hęc eſt

† De publicanis & uectigalibus. uide Beroal. in cõmentarijs ad Suetonium in Iulio Cæſare. c. xx. de cõmiſſis aũt in de Bud. ſupra de eui. i. Hærennius.

† P. Fl. q̃d publicanus, eius publicani noie, &c.

eſt tertia pars. Hic titulus. Apparet, q̃d hic tit. ſpectabat ad publicanos. Sed dic. qui ſunt publicani? Certè illi q̃ fruuntur publico, & inde uocantur publicani: ut quia conduxerunt ab imperatore uel aliqua ciuitate portum Lufolini, uel alium ſimilē, & pro eo præſtant aliquod tributum fiſco, uel alicui ciui. & ut breuiter dicā, omnes qui conducunt aliquid à fiſco appellantur publicani. Secundo dicit, uidetur quod ſuper fluè hic prætor tractat de furtis & dānis datis & factis à publicano, uel eius familia. Nā & alibi prouiſum eſt circa dantes damna, uel inferentes iniuriam ſiue raptores. ſed certè quia prauitas eorū erat nimis magna: & ne uideatur negligere ea, q̃ ipſi faciebāt poſuit edictū ſpeciale de his. Tertio dicit, hoc edictum de publicanis mitius punit rapientem, uel furem, quā faciat actio ui bono. rapt. uel actio furti. pmittit enim rapiētem, uel furem reſtituere uſque ad ſententiam: & ſi reſtituat, liberatur. Quarto dicit, quod poſſum agere cum publicano act. ui bo. rap. uel leg. Aquilia, uel furti. & reddit rationē. Familiæ nomē. Nūc lex ponit hoc uerbū familiæ q̃ habemus in prin. edicti. nā cōprehendit ſeruos publicani uel alterius, & liberas pſonas ſtātes cum publicanis. ſeruus tñ publicani nō cōſtitutus ad officiū uectigalis nō cōtinet. Poſtea exponit ultimam partem, hāc ſ. ſi ſerui publicani qui fecerūt rapinā, nō exhibeātur: in dñm ſine noxæ deditione iudiciū dabo. & dicit hoc ppriū. Hic debemus intelligere, ſiue eos habēt in poteſtate. i. poſſibilitate dādi, ſiue nō: ut quia ſerui fugerunt. nā ſem p publicani tenētur inſolidū. & eſt ſpeciale ideo quia bonos ſeruos habere debēt ad tale miniſteriū. Poſtea exponit illa uerba, in dño quia hoc ita accipiēdū ē, ut ſocij ipſius uectigalis, quāuis dñi nō ſint, teneant, & ille qui petat exhiberi, debet dicere quos: & ſi ignorat nomina, petat oēs ſeruos exhiberi: ut ſic cognoſcere poſſit delinquentes & auditur. & ſi plures ſunt ſerui, qui hoc damnum uel furtum fecerunt, tātum præſtando, quantū ſi unus liber feciſſet, liberatio contingit, & hoc dicit hic §. & ſequens cum duabus legibus ſeq. Frao. Accur.

a Publicanus, quidam habēt, ſeu publicani noīe &c. Alij hoc plus quod publicanus eiusve familia &c. Sed tunc uidetur ſuperfluere, eiusve familia, ppter id quod ſubijcit, quodve familia &c. ſcdm Hug. Sed dic cōtra. & dicas hic q̃n iubēte publicano, uel ratū habēte, & ſic ſuo & familiæ nomine tenet: ut ĵ. de ui & ui arma. l. j. §. deieciſſe. & §. quoties. & ſi fa. fur. l. j. §. cæterum. Si uero nō iubente, uel ratum habente, tūc nomine familiæ tenetur. & hoc ſubijcit, quodve &c. ut ĵ. de ui & ui ar. l. j. §. cum autem. & §. ſed & ſi eum. Accur.

b Nomine quidam alter.

canus,a ſeu alius publicani nomineb uel ademerit, q̃d ve familia publicanorū:d ſi id reſtitutū nō erit,e in duplū:f aut ſi poſt annum agetur, in ſimplū iudiciumg dabo. Item ſi damnum, iniuria,h furtūve factū eſſe dicetur: iudiciūi dabo. Si ij,k ad quos ea resl pertinebit,l nō exhibebūtur: m in dominos ſine noxæ n deditione iudiciumo dabo.

Publicanus dicitur qui eſt poſitus ad exigendum publicos redditus, ſiue exigat immediate pro fiſco, ſiue immediate pro ſe, ſed aliquid ſoluit fiſco à quo cōduxit uel emit. hoc dicit Paul.

Hic titulus ad publicanos pertinet. Publicani autē ſunt, qui publicop fruūtur (nam inde nomē habent)q ſiue fiſco uectigal pendantr uel tributum cōſequantur. Et omnes, qui quid à fiſcos cōducunt, rectè appellātur publicani.

Actio ex hoc edicto mitior eſt quàm ui bonorum rapt. in duobus. h' d. Pau. de Caſt.

Dixerit aliquis, Adt quidu utiq; hoc edictū propoſitum eſt? quaſi prætor non & alibi prouiderit futuris dānis, & ui raptis? Sed bene putauitu & ſpecialiter aduerſus publicanos hoc edictum proponere: quod quidē edictum in aliqua partex mitiusy eſt: quippe idz in duplum datur: cū Vi bonorum raptorum in quadruplum ſit: & furti manifeſti æquè in quadruplum.a Et reſtituendi facultas publicano ui abreptum dat:b quod

c Vi. adde ablatiua, uel compulſiua: ut ĵ. eod. l. unde quæritur. & ĵ. eo. l. locatio. §. quod illicite.

d Publicanorum. ſ. ademerit.

e Non erit. quandocunque petente actore intra annum. Accur.

f In duplū. in caſu agitur in quadruplū contra publicanum: ſed illud eſt ex edicto de calūnia: ut ſ. de cal. l. antep. §. fi.

g Iudicium. ſ. actio in factum. ſic exponit ĵ. nau. can. ſta. l. item ait. & §. j.

h Iniuria. l. culpa. ſic. Inſt. de iniur. in prin.

i Iudicium. ſ. in factum.

k Si ij. ſ. ſerui.

l Pertinebit. i. qui ea cōmiſiſſe dicunt.

m Nō exhibebuntur. ſ. à publicanis.

n Sine noxæ. licet domino ignorante deliquerint. & eſt ratio ut ĵ. eo. l. cum ſi exhibuiſſent. Ac.

o Iudicium. l. prædictam actionē in factum.

p Publico. eo quod publicū eſt, ut portus & ſalinæ ut ĵ. de uer. ſig. l. eū qui uectig. & l. inter publica. §. fi.

q Nomē habent. unde Mattheus fuit hinc dictus publicanus. alias dicitur publicanus. i. publice peccans: ut in euangelio.

r Pendant. tanquā procuratores colligēdo pro fiſco. & q̃d ſubijcit, uel ēt tributa cōſequantur. ſ. iure ſuo & ad ſuū cōmodū reddēdo fiſco certā mercedē p hoc. uel ēt dic. q̃d & hic ut procuratores: & tunc dic hic. uel pro. j. & ſic ponitur pro eodē. Et no. differētiā inter uectigal & tributum. Vectigal n. eſt, q̃d præſtatur ex rebus q̃ uehuntur: inde nomen aſſumpſit & eſt octaua portio eius mercis, quę uehitur, cuius nomine pſtādūt ut C. de uecti. & cō. l. uniuerſi. & l. ex pſtatione. & l. à legatis. Sed tributū ſiue annona uel publica functio ſeu pēſitatio pſtatur rōne ſoli à poſſidētibus, & dicit etiam cenſus: ut no. C. ſine cēſu uel reli. l. ij. & fi. & C. de anno. & trib. l. j. & ij. C de exact. trib. l. in fiſcalib'. lib. x. quoties enim lex tractat de tributis: ponit de poſſeſſionibus, & poſſidentibus q̃ cogūtur ea pſtare. Item tributum præſtatur ratione ſoli pprij poſſidentis: ſed uectigal ratione publici ſoli, in quo portantur, uel uenduntur ea, quæ uehuntur. Accur.

s A fiſco. uel à ciuitate: ut ĵ. e. l. ſed & hi. §. præterea.

t Ad quid. id eſt, cur.

u Bene putauit. ut comprimeret eorū prauitatē: ut ĵ. e. l. quantæ. & ar. ĵ. nau. can. ſta. l. idē. §. & ut nō uideretur negligere: ut ĵ. de iniu. l. item apud. §. hoc edictum. & ad idem, ſ. de pac. l. iuriſgen. §. dolo.

x In aliqua parte. i. in aliquo. Accur.

y Mitius. i. q̃ ui bo. rap. & furti. i. manifeſti: ut ſubijcit.

z Id. id eſt, hoc edictum de publicanis.

a In quadruplū. l. nō poīa eque: ut inſt. ui bo. ra. ſ. pri.

b Vi abreptum. uſque ad ſententiā unde uidetur arbitraria ſecundum quoſdam: ut dices ĵ. eo. l. hoc edicto.

Idem

Cōcor. & bene facit q̃d uoluit gl. in c. j. §. ſi uero confirmatores. de ele. in prag. ſan. in uerbo, ea uice. circa mediū. Adde aliā in ea. j. §. uoleos ita q;. de colla. in pragm. ſuper uerbo, familiæ. To uide meliꝰ gl. in c. notit. & ibi Panor. poſt Io. An. extra de iud. & plenius p ſpe. in tit. de cauſa poſſ. & pprie. in princ. uer. decimo lo co. & in ti tu. de cēſ. §. ij.

In P. Fl. ſi id ad quos ea res pertinebit, nō exhibebitur.

Vide Budæū ſupra ex qb. cau. ma. ad l. miles cōmeatu. §. qui operas.

Et ita.

P. Fl. nō eſt ad.

P. F. ſed è re putauit.

P. F. q̃ pęcum in duplū datur.

Publicanus quis dicitur.

Iſta placet Barto.

Diſplicet Bart. Vectigal, & tributū differunt.

Et ita.

Idē in actione. Quod metus cau. ut ſ. quod met. cau. l. ſi cum exceptione. §. ſatis. quod nō eſt in furti, & ui bo. rap. ut j. de fur. l. qui ea mēte. & j. ui bo. rap. l. pe.
ᵃ Poſſe. ut & C. de fur. l. ēt. ſed op. ꝙ extraordinariū non deberet dari, vbi locum habet ordinarium: ut ſ. de minori. l. in cāſ.

inſtit. l. nouiſſime.
ᵍ Si ij. ſerui publicani qui fecerunt rapinam.
ʰ Iudiciū. i. actionē in factū ex hoc edicto. & dic ꝓpriū. i. ſpeciale. nā alias nō tenet defendere eū quē nō habet in ꝑtāte: ut ſ. de nox. l. quoties. j. rñ. & §. j.

ſi fecerit, oī onere exuit, & pœnali actione ex hac parte edicti liberatur.

Auxilium extraordinarium adiuuandi cā introductum, non tollitur per ordinariū. h. d. Bar.

Vnde quæritur, ſi quis uelit cum publicano nō ex hoc edicto, ſed ex generali Vi bonorū raptorum, damni, iniuriæ, uel furti agere, an poſſit? Et placet poſſe: ᵃ idq; Pomponius quoq; ſcribit. eſt enim abſurdum, ᵇ meliorem eſſe publicanorū, qui in cæterorū ᶜ cām, effectam opinari.

Nomen familiæ porrigitur ad ſeruos & liberos, qui in eodem miniſterio habentur. h. d. Bart.

ᶜ Familiæ nomen ᵗ hic non ad ſeruos publicanorum tm̄ referemus, ᵗ uerùm ēt ad eos qui in numero familiarū ſunt publicani. Siue igitur liberi ſint, ſiue ſerui alieni, qui publicanis in eo uectigali miniſtrāt, hoc edicto cōtinebunt. ᵈ Proinde & ſi ſeruus publicani rapuit, non tamen in ea familia conſtitutus, q̄ publico uectigali miniſtrat, hoc edictum ceſſabit ᵉ.

Si famulus delinquens a publicano non exhibeatur: ſine noxæ deditione tenetur. h. d. Bar.

Quod nouiſſimè ᶠ prætor ait, ᵗ Si ij ᵍ nō exhibebunt, in dños ſine noxæ deditione iudiciū ʰ dabo: hoc proprium eſt huius edicti, quòd ſi non exhibeant ſerui, cōpetat iudiciū ſine noxæ deditione: ſiue eos habeant ⁱ in pōtate, ſiue nō: ſiue poſſit exhibere, ſiue ñ poſſit. ᵏ

Caius lib. xxj. ad edictum prouinciale. II.

NEc licebit dño abſentē ˡ defendere.

Vlpian⁹. li. lv. ad edi. III.

CVm ſi exhibuiſſet, ᵐ noxali iudicio conuenirentur. Idcirco autē tam dura conditio eorū ⁿ effecta eſt, quia debēt bonos ſeruos ᵒ ad hoc miniſterium eligere.

Ex facto familiæ datur actio cōtra omnes ſocios publicanos, licet illa familia ſit in dominio aliquorum tantum eorum. h. d. Paul.

Quod ait, ᵖ in dños, ſic accipiendū eſt, ᵗ in ſocios ᵠ uectigales, ʳ licet dñi non ſint. ˢ Ante aūt actorem dicere oportet, quē, uel quos deſideret exhiberi: ut ſi nō exhibeātur, hinc agaſ. ᵗ Sed & ſi dicat, ᵘ ᵗ Exhibe oēs, ut poſſim ᵗ dignoſcere, qs ſit: puto audiendum.

Ex facto plurium agitur cōtra dūm, ac ſi unus feciſſet. h. d. P.

Si plures ſerui id furtū, uel damnum admiſerint: hoc debet ſeruari: ut ſi tantum præſtetur, quantum ſi unus liber feciſſet, abſolutio ˣ fiat.

ſed illud qđ extraord. eſt contra ius cōe. hoc ſm ius cōmune. Sed ſi prius egit hoc iudicio: nū quid poterit agi Vi bo. rapt. uel furti in id quod excedit? Reſpon. ſic, ut Inſt. ſi q. ad. paup. fe. dic. §. ñ. & ſupra de exerci. l. ſi eum. §. pe. & §. ſi. & j. de act. & obliga. l. eum ex uno delicto. & j. ui bo. rap. l. j. arg. contra ſupra nau. cau. ſta. l. idem ait. ᵇ §. ſi. & ſup. quod metus cau. l. ſi cum exceptione. §. eū qui.
ADDITIO. Dic ſm Bart. ꝙ hic utraque actio eſt de iure cōi: ibi altera eſt contra ius cōe.
ᵇ Abſurdum. nā delinquendo nemo facit ſuam conditionem meliorem. & delictum nemini immunitatem præſtat: vt j. de inter. dic. & relig. l. relegatorum. in ſi. & ſ. ex quibus cau. ma. l. ſi cui. in pri. & ſupra de ne. ge. l. ſine hæreditaria. & C. de rebus credi. l. ſi. Argu. contra. ſ. de ſuſpe. tu. l. decreto. Item not. ꝙ ſpecialis uia generalē nō excludit, & ſic eſt argum. contra. C. de procura. l. maritus. & C. de pa. conuen. l. fina.
ADDITIO. Dic ſm Bar. ꝙ illud generale poteſt intelligi primo, an ſpecialis prouiſio legis tollat generalē prouiſionem legis: & certè non: ſic loquitur hic. ſecundo an per ſpecialem prouiſionē hois recedatur a gñali prouiſione legis? & ſic loquunt leges cōtrariæ.
ᶜ Cæterorum. i. furum, uel raptorum.
ᵈ Continebuntur. ut & j. eo. l. quantæ. §. j. Et argu. infra, ui bo. rap. l. ij. §. familiæ. & facit. infrà de uerbo. ſig. l. deteſtatio. §. familia. & l. pronuntiatio. §. j. & infra, de ui & ui ar. l. j. §. merito. & §. familiæ.
ᵉ Ceſſabit. hoc eſt ar. cōtra j. qui & a. quib. ꝑſpexit.
ᶠ Qđ nouiſſime. id eſt ī ultima parte edicti. ſic ſ. de

ⁱ Habeāt. ſcilicet publicani.
ᵏ Nō poſſint. per accidens: puta quia ſint abſentes. & eſt rō: vt j. eo. l. cum ſi exhibuiſſent. ij. rñ. ſecus ſi per naturā ut q a mortui ſūt. ᶻ ut & j. eod. l. ſed & hi. §. pen. Accur.
ˡ NEc licebit. Abſentē. q teneatur ſine noxæ deditione. & hoc ē ſpeciale. alias licet ut ſ. de noxa. l. quoties. §. eos quorum.
ᵐ CVm ſi exhibuiſſēt. Cōuenirentur ſi fuiſſent ignorantes.
ⁿ Eorum. ſcilicet publicanorum.
ᵒ Bonos ſeruos, conueniūtur igit ex ſuo quaſi maleficio, vt Inſtit. de ob. quæ ex quaſi deli. §. itē is, ex cui⁹. & §. cui. uel ſi. de eo. & §. itē exercitor. & eſt ſimile ſup. nau. cau. ſta. l. fin. §. hac aūt actione. & j. de fur. aduer. nau. ſta. l. j. non tamen diſtinguas hic ſeruos publicani ab alienis: licet ibi inter eos faciat differentiam. Itē facit j. e. l. quantæ. §. j. & l. ſed & hi. §. ſine.
ᵖ Quod ait. ſcilicet pretor ī edicto, circa ſin. Accur.
ᵠ Vectigales. publicanos. Accur.
ʳ Domini ñ ſint. ut ſupra eo. l. j. §. familiæ. Azo.
ˢ Ante deſideret. ut certi hoīs factū arguat: ut ſup. nau. cau. l. licet. §. poſſumus. & eſt ar. ſup. đ do. l. ſed ſi ex dolo. §. ſi. & l. j. ſed ſecus in actione. Quod me. cā: ut ſup. ꝙ me. cau. l. ſi eū excep. §. in hac. q̄ ē cōtra. & eſt rō ut ibi. Itē eſt ſecus ī actione Vi bo. rap. vt j. ui bo. rap. l. ij. §. hæc actio. Vel dic ꝙ ibi cōſtabat qs đ familia deliqſſet: hic ñ: utrobiq; tñ puto famili ī exhibēdā: ut poſſit dignoſci qs cōiſerit đlictū, ut hic ſubijcit, & ſ. đ nox. l. 2. §. ſi qs.
ᵗ Agatur. ſcilicet ex edicto de publicanis. Accur.
ᵘ Dicat. ſcilicet actor.
ˣ Abſolutio. alias abolitio, & alias abſolutio: & eſt idem

ᵉ Reprobatur ſm Iud.
ᶠ & Ita.
ᵗ Adde ꝙ ſub noīe familiæ noſtræ, cō tinent agnati: non aūt cognati: & ēt q ueniunt naſcituri: nō ſolū nati. Bo. Addo quid ueniat appe. famil. per tex. meliorem de iure. l. ædiles. §. familiæ. ff. đ ædil. edic. adde tu in quantum Bol. ī hac apoſt. uoluit dicere, ꝙ appellatione familiæ naſcituri cōtinent, qđ hoc eſt uerū: ſed ordine ſucceſſiuo: ut no. in l. ſi. de fun. inſtr. & in l. grege. de legat. j. Ce. in tit. de ſeru. ur. c. j. lo. đ Ana. c. quanto. de cēſi. & Paul. de Caſt. cōſi. xvij.
ᵗ P. F. uerū. & qui in numero &c.
ᵗ Quædā exēpla. ſi id nō exhibebitur.

ᶻ Iſta opi. glo. placet Bart.
ᵗ P. F. in ſocios uectigalis.
ᵗ Albe. ſ legat iſtū text. ad hoc ꝙ qui habet ſociū, habet dominū.
ᵗ P. F. Sed ſi dicatur.
ᵗ P. F. dignoſcere.
ᵗ Cōcor. tex. In c. j. & ibi Panor. extra de reſtitu. ſpol. & in ca. in litteris. uer. ſicut đ teſt. libr. vj. & in cle. j. §. porro. ubi Cardi. de ſtatu mo-

idem ſenſus. & eſt idem. infra ſi fa. fur. fe. dica. l. j. & ī ad legem Aquil. l. illud. & ſup. de noxa. l. quod ait prætor. ſecus in albo prætoris: ut ſup. de iuriſdi. om. iudi. l. ſi familia. & dic plene ut ibi. Accur.

piuntur ꝛ tū illæ quæ ferūtur ad uſum præſidum. ſ. in re eorum, uel ſuorum procuratorum: ut hic. Item ſi ad uſum cuiuſq; priuati: ut. C. eo. de uectig. l. uniuerſi. in prin. & infra de uer. ſig. l. in l. cenſoria. idē ſi ad uſum ſuorū: ut arg. ſup. de uſu & habit. l. ij. §. j. & l. plenū. §. præter. Idem de ijs, quæ feruntur ad fiſcū, uel gratia exercendi iuris: vt C. e. uniuerſi. Idem in rebus fiſcalibus: ut infra eod. l. locatio. §. fiſcus. Item nauicularij excuſantur: ut C. eo. de uectig. l. omnium. in fine. Item legati hoſtiū pro rebus, quas de nobis ad ſuos licite portant: vt C. eod. de uectig. l. a legatis. Item excuſatur qui præſcripſit non ſoluere: vt infra §. proxim. & l. locatio. §. earum. Item res paratæ exercitui excuſantur: vt infra eod. l. locatio. §. res exercitui. Ac. ‡ Conſuetudo. Not. de conſuetudine vt infra e. l. locatio. §. earum. & C. eo. l. final. ſed fallit qn̄ princeps de nouo ea cauſa permittit ſolui minus, ꝙ ex cōſuetudine ſit. ſic C. eod. l. j. & iij. & eſt ſic ſupra, de aqua pluuia arc. l. ſi prius. §. placuit.

S I publicanus. CASVS. Si publicanus abſtulit aliquid alicui, & ante, quam cōueniatur, deceſſit: tenētur eius hæredes in quantū ſunt facti locupletiores.

Hæc actio datur contra hæredē publicani eatenus, quatenus ad eum peruenit. h. d. Bar.

Pau. li. lij. ad edict. IIII.

S I publicanus, qui ui[a] ademit, deceſſerit: Labeo ait, ī hæredē eius, qui locupletior factus ſit[b] dandam actionem.

De rebus, quas rectores ſui & ſuorum uſus gratia portant, nō debet ſolui vectigal h. d. Bart.

De rebus,[c] quas ī uſus aduehendas ſibi mādant præſides, diuus Hadrianus præſidibus reſcripſit,[d] vt quoties quis ī vſus[e] aut eorū, qui prouincijs, exercitibusve pſunt, aut procuratorū ſuorū[f] uſus ſui[g] cauſa mittet quēdam empturum:[h] ſignificet[i] libello[k] manu ſua ſubſcripto: eumq; ad publicanum mittat: ut ſi quid amplius, quàm mā datum eſt, transferat, id municifum[l] † ſit.

Conſuetudo ſeruatur in uectigalibus h. d. Bar.

In omnib. uectigalib'[m] ferè conſuetudo[‡] ſpectari ſolet. idq; ēt principalibus conſtitutionibus cauetur.

Si publicanus ſoluit ante ſententiam: liberatur a pœna. h. d. Bartol.

Caius ad edictum prætoris urbani ti. de publicanis. V.

H Oc edicto[n] efficitur, vt ante acceptū quidem iudicium † reſtituta re, actio euaneſcat: poſt acceptum uero iudicium nihilominus pœna duret.[o] ſed tamen abſoluendus eſt[p] etiam, qui poſt acceptum iudicium reſtituere paratus eſt.

Quoties lex, vel ſtatutum dicit aliquē puniri pœna dupli, tripli, vel quadrupli: in dubio in illo cōputatur ſemper ſimplū, & ſic non eſt in totum pœna, niſi expreſſè hoc dicatur. Bar.

Quærentibus autem nobis, utrum duplum totū pęna ſit, & pręterea[q] rei ſit perſecutio: an in duplo ſit & rei perſecutio, ut pœna ſimpli ſit: magis placuit, ut res in duplo[r] ſi.

Plures officiales ex eodem edicto tenētur inſolidum: ſed exactio ſit pro parte, niſi aliter eſſent non ſoluendo. Bar.

Modeſt. li. ij. d' pęnis VI.

S I multi † publicani ſint, qui illicitē q̄d[s] habes ī. e l. j. in pri. in eo quod dicit, ſi id reſtitutum.

S I publicanus. CASVS. Si publicanus abſtulit aliquid alicui, & ante, quam cōueniatur, deceſſit: tenētur eius hæredes in quantū ſunt facti locupletiores.

De rebus. Dicitur, ꝙ ſi præſes mādat aliquē pro frumento emendo Ferrariam: debet mittere literam ad publicanum, qui ſtat in portu Laſolini continentem quantitatē frumenti pro quo mittit: & quod pro iſto non accipiet pedagium publicanus. ſi aūt plꝰ frumenti ille duceret, quam contineatur in litera, pro illo præſtabitur bene pedagium. In oībus. De quibus rebus debeat præſtari pedagium: inſpicitur conſuetudo. Franc.

Quī ui. ablatiua vel compulſiua: vt dixi ſup. eo. in prin. & idem dicas, ſi familia eius ademit, cum tunc tenetur ex quaſi maleficio: ut ſupra, nau. cau. ſta. l. fina. §. fina. & Inſtit. de obli. quæ ex quaſ. delic. na. §. finali.

[b] Factus ſit. ſ. hæres: uel lis a defuncto conteſtata: vt ī eo. l. ſi. §. penultim. & C. ex deli. de. l. j. & ſup. de calū. l. in hæredem. & qd̄ metus cau. l. quod diximus. in fin. ſic ſupra de dolo. l. ſi plures. in fine. Azo.

[c] De rebus. hoc ad ſecundam partem tit. pertinet.

[d] Reſcripſit. hoc quod ſequitur.

[e] In vſus ſuos.

[f] Suorum. repete in uſus.

[g] Sui. ſ. procuratorum prædictorum.

[h] Empturum. ſ. res aliquas: vt frumentum. Accur.

[i] Significet. ſ. quantitatem rerum pro quibus mittit.

[k] Libello. id eſt epiſtola. ſic C. de man. prin. l. j.

[l] Munificum alias municipū, ſcilicet ſi non præſtet uectigal. alias munificum, id eſt ex eo fiet muneris ſiue uectigalis præſtatio. ſ. octaua portio. ut C. eo. de uectig. l. ex præſtatione. & duas partes habet fiſcus tertiam ciuitas, uel municipium: ut colligitur C. eod. l. ſi. Et nor. regulariter eſſe præſtādum uectiga' pro qualibet re, quæ uehitur de una ciuitate in alia cā cōmercij nec per reſcriptū, nec per malitiam quis excuſatur: vt C. eod. de uectig. l. omnium. & l. ex præſtatione. exci-

[n] Hoc edicto. q̄d habes ī. e l. j. in pri. in eo quod dicit, ſi id reſtitutum.

[o] Duret. de ſtricto iure.

[p] Abſoluēdus eſt. de æquitate. vñ no. ꝙ nō cōmittiē cum effectu mora per lit. conteſt. & eſt arg. contra, ī. de uer. obli. l. ſi inſulā & ſup. de noxa. l. ſi ſeruus. cōis. Item quod dicit reſtituere paratus. ſ. non per ſiſam in dieis, & ſic non eſt arbitraria hæc actio. nā in arbitraria duæ feruntur ſententiæ diffinitiuæ: vt ſuprà, quod met. cau. l. ſi cum. §. ſatis. quidam tā dūt eā arbitrariā.

[q] Præterea. id eſt, extra duplum.

[r] In duplo. vt infrà eod. l. locatio. §. quod illicitè. & C. de iure fiſci. l. facultas. & in hoc eſt minus, quam in act. fur. Accurſ.

Reſtituta re ſubrepta, actio ex hoc edicto ceſſat: ēt ſi iam erat mota lis ſuper hac actione. Secundo dicit i in duplo, quod petitur ꝑ hāc actionem, continetur ipſa res. Franciſcus Accurſius.

S I multi. CASVS. Plures publicani acceperunt aliquid illicite: non tenetur quilibet inſolidum cum effectu, ſed quilibet præſtabit partē: & quod unꝰ non poterit, ſupplebitur per alios. Fran.

[s] Quid, id eſt, aliquid. Accur.

bus qs excuſatur à ſolutione vectigalis. † Iſta l. ē optimū ar gu. pro dicto Bar. in l. ſi reꝰ paratus. ſupra de pecu. ubi dicit, qd' ad euitandā infamiam, iuris, vel facti, vel aliā pœnā ꝙ qs pec. inſamo pro delicto eſſet cōſecuturus, cautela eſt, ꝙ ante cōdēnationem offerat tē ſtatutū dicēdo ſe nō egiſſe: ſed malle ſoluere id, ꝙ ſtare dubio euentu litis. ref. & ſequit Matthæ. Ma theſil. ſin. 74. incipien. nota practicam domi. mei do. Iaſon. May. in l. iuſiurandū & ad pecunias. in ult. uer. & ibi cōcordat nanſeſ. ī. ſineris. Secundū Barto. iſta lex ē ſin. & mēti te nēda ad id ꝙ in ſummario dī a tā ſi bene. & rectè pū deret, non probat id, ad qd̄ eam ponderat Bart. ideo attende ad ea, quæ hic dicunt in nouis. Interpretatio. Bolog.

† Munificium.

‡ Quid ſit libellus, pulchrè Bud. in l. neqꝗuā. ſupra, de officio proconſul.

Vectigal an de quolibet re pſtandū ſit. ‡ Iſta gl. eſt magiſtralis, & ſing. ſm Lud. Ro. in hoc ꝙ ponit caſus, in qui-

Dupli-

exegerunt, non multiplicatur dupli actio: a ſed oēs partes præſtabunt: & quod ab alio præſtari nō pōt, ab altero exigetur: ſicuti diuus Seuerus & Antoninus reſcripſerunt. Nam inter criminis reos, b & fraudis participes, multū intereſſe conſtituerunt. c

Onus probandi vectigal incumbit poſſeſſori h.d.Bar.

Papyrius Iuſtus lib. ij. de conſtitu. VII.

IMperatores Antoninus & Verus reſcripſerunt, in vectigalibus d ipſa prædia, non perſonas e conueniri. & ideo poſſeſſores ēt pteriti tēporis vectigal ſoluere debere; f eoq; exēplo actionē ſi ignorauerit, habituros g

Pupillus euadit pœnam commiſſi ipſo iure, ſi intra xxx. dies ſoluat. Pau.

Iidem quoque reſcripſerunt pupillo remittere ſe pœnam commiſſi, h ſi intra diem triceſimū vectigal intuliſſet. i

Pœna fraudatis vectigalis nō tranſmittitur ad hæredem ante litem conteſtatam. h.d.Pau.

Papinianus libro xiij. reſpon. VIII.

FRaudat k vectigalis crimen ad hæredem eius, qui fraudem contraxit, commiſſi ratione trāſmittitur. l

Si unus ex dominis fraudat vectigal, portio tantum ſua confiſcatur, non ſocij ignorantis. h.d. Paul.

Sed ſi unus ex pluribus hæredibus m rem communem cauſa vectigalis n ſubripiat: portiones o cæteris non auferuntur.

P.F. Itē reſcripſerunt.

a Dupli actio. alias duplicatio, & alias dupli actio. non ergo quilibet in duplū tenetur hac actione, ſcilicet, ſoluere. veruntamen quilibet eſt inſolidum obligatus, quód patet in caſu, qū alter non eſt ſoluendo: quis alter totum ſoluit. Alij dicunt ad partem tantum eſſe obligatū: vt argu. infra de iure fiſ. l. aufertur. §. fin. Sed quicquid dicas, eſt argu. contra. ſup. ad leg. Aquil. l. itē Mela. §. ſi plures. & C. de condi. fur. l. j. ſed mitius agiē ex hoc edicto, quam illis actionib⁹. ſ. l. Aquil. & furti. arg. ſup. eo. lege. j. §. quod quidem.

b Reos. l. inter eos qui ſoli, & ſine ſocio delinquunt, & alios qui cum alijs delinquunt. q.d. refert, ſolus, an cum alio delinquas, & facit ſup. de iuriſd. oīum iudi. l. ſi familia. & infra quod ui aut clam. l. ſemper. §. ſi in ſepulchro. Sed uidetur huic legi contra. j. de iure fiſ. l. aufertur. §. finali. in eo quod ibi dicit de quadruplo, hic de duplo. ſed hic priuato, ibi fiſco fuit iniuſtè aliquid ablatum, & hoc ſecundo caſu refert, an in quæſitis, & tunc in quadruplum: an in quærendis: & tunc in duplum tenetur ablator: vt C. de iure fiſ. l. facultas. & C. de acquir. poſ. l. ſi. uel in l. aufertur. ſup. de iure fiſc. priuatus fecit fiſco fraudem: hic publicanus. Acc.

c Conſtituerunt. quantum ex parte delinquentium: quia ſolus inſolidum: ſi cum alio, quilibet pro parte. ſed ex parte damnum paſsi ſp ſolidum conſequitur. Acc.

IMperatores. CASVS. Qn̄ debetur tributum rōne prædiorum: ipſa prædia ſunt obligata, non perſonæ. hinc eſt, quod ſi prædium tributarium emiſti, pro quo multi anni erant elapſi, φ non erat ſolutum tributum a uendente: dicitur φ tu emptor debebis ſoluere tributa etiam præteriti temporis. habebis tñ tuā actionem contra uenditorem tuum, ſi tu ignorans hoc emiſti. Secundo dicit, quod ſi pupillus habet prædium ex quo tributum debet fiſco, licet non ſoluerit tempore, quo debet tributum, & ſic debet puniri: tamen remittitur ſibi fauore minoris ætatis ſi intra diem xxx. poſt ſoluat. Franc.

d In uectigalibus. i. pro vectigalibus, & improprie ponit, id eſt, pro tributis: vt not. ſup. eod. l. j. §. j. Acc.

e Non perſonas. ſcilicet, tantum. aut dicas, quod perſona non obligetur, & erit ſpeciale, quod ſuppetit hypotheca ſine perſonali obligatione. Ot. & eſt ſic infra, de iure fiſ. l. denique.

f Debere. ut C. ſine cen. uel reli. l. ſi. & ſup. de pactis. l. inter debitorem. & j. de cenſi. l. cum poſſeſſor. in pri. & §. fi. & l. forma. & C. de preſcrip. xxx. an. l. competit. & ſupra de uſufru. l. hactenus. Sed contra. ſup. de lega. j. l. apud Iulianum. §. hæres. Sol. ibi cogitur hæres ſoluere præterita tributa a legatario, & non a fiſco: & eodem modo reſpondeo ad aliam. ſup. de pactis. l. epiſto. §. pacto. quæ eſt ſimiliter contraria. Itē ſunt hæc vera niſi forte publica authoritate uendantur prædia pp tributa non ſoluta: vt C. de fun. reipub. l. ij. in fi. Accur.

Idem Iulianus.

g Habituros. ſ. poſſeſſores cōtra authores eorum ſm qualitates contractus & fidei: ut C. cōia utriuſque. iu. l. ſi fratres. & C. de eui. l. ſi fundū. & j. de act. emp. l. Iulia. in princ. Acc.

h Cōmiſſi. i. delicti ex eo φ non ſoluit uectigal. uel dic cōmiſſi. i. in fiſcum. nam non ſoluto vectigali, uel tributo, cōmittitur res in fiſcum: vt hic. Item ſi omiſit profeſſionē: niſi ſit miles: vt C. de vectigal. & commiſ. l. omnibus. vel quia illicita tranſuehebat: vt j. eo. l. cotem. §. dñs. Item qd dicit remittere: dic ipſo iure. ſed videtur φ per reſtōnem. ſup. de mino. l. ſi ex cā. §. pe. quæ eſt contra. ſed ibi in adulto: hic in pupillo. vel dic vt ibi.

i Intuliſſet. aliàs intuliſſet. ſ. pupillus. aliàs intuliſſent. ſ. tutores. & facit. d. l. oībus. & j. l. proxi.

FRaudati. CASVS. Duobus modis pone caſum ut in glo. Primo ſic. Publicanus fraudauit cenſum, exigendo pluſquam debebat. ſi antequàm conueniatur, decedat: tranſmittitur in hæredes ei⁹ hæc actio, in quantum ex hoc ſunt locupletati. potes & alio modo ponere. ut in gloſſ. Sed ſi unus. Dic caſum ut in glo. quæ incipit, id eſt, rem ſubripuit. Franc.

k Fraudati. a publicano. uel ſecundo ab eo qui ſoluere debet.

l Tranſmittitur. cum non: & alias tranſmittitur ſine nō. & ſm primā dic, nō trāſmittitur niſi quantū ad eū peruenit: vt j. eo. l. ſi publicanus. in prin. ſm aliam tranſmittitur. ſ. in quantū peruenit vt ibi dicit: & ſic in publicano de. edēte. ſed pōt intelligi ſine nō & cū nō, de eo qui debet ſoluere uectigal noīe alicuius rei: & eam ſupprimit vt non exigatur uectigal. & ſm hoc ſp dic rōne commiſſi. i. delicti. uel deferi illicitas merces: & ſic fit commiſſio in fiſcum ipſo iure, & tenetur hæres ſi rem illam poſſideat: vt infra eo. l. cotem. §. illicitarum. & l. commiſſa. & C. eo. de uecti. l. ij. & ſm hoc rōne commiſſi expone. i. rei, quæ commiſſa eſt in fiſcum.

m Hæredibus. ipſius publicanis, qui fraudem fecit ſuperiori caſu, ſed hoc caſu non fecit: vt ſupra dixi. vel ipſius priuati, qui debuit præſtare uectigal: vt dixi.

n Cauſa uectigalis. i. rē ſubripuit hæres. quę erat cōis eū vectigalis. i. quia ex ea habebat præſtari uectigal & ſubripuit dico, vt ſibi ſoli haberet: in & hoc differt a ſequēti, vbi ſubripuit ſolū vectigal nō ſoluendū, & nō ſoluit. vel dic ſubripuit rem cōem cum hæredibus cauſa vectigalis ſubuertendi & non præſtandi, & hoc expreſſum apparet. alias præſumeretur cā ſuæ partis feciſſe: vt ſup. pro ſocio. l. rei communis & l. merito.

o Portiones. quas habent in re, ſed ſocium ēt furti poſſunt conuenire: vt j. pro ſoc. l. rei cōmunis. & facit.

C. de pœn. l. ſancimus. & infra de regul. iur. l. non debet alteri. Accur.

L Ocatio. Caſus. Cum poteſtas uult locare tranſitum Lulolini, uel aliquod aliud pedagium, debet dare plus offerenti: & recipiat bonam ſecuritatem: alias non det ei.

Ad conducendum. Nemo compellitur conducere uectigal: & ſi qui ſponte conduxerint: finito tempore conductionis, ſi uoluntiterum conducere, auditor, dum tamen ſoluerint mercedem primi tps. Item debitores fiſci ex alia qualibet cã non conducunt uectigalia, tñ uelint dare fideiuſſores idoneos pro primis debitis. Quod illicite. Quod ſi publicanus exegit per uim compulſiuam, tenetur in duplum computare, quam abſtulit. ſi aut per uim ablatiuam, tunc poteſt conueniri act. ui bo. rap. in triplũ, preter rem quã abſtulit: punietur etiã extraordinem. Earum. De rebus de quibus non eſt conſuetum preſtari uectigal, non preſtabitur. ſi aũt eſt conſuetum & una uice publicanus remiſit: nõ preiudicat, quin alia uice poſſit & debeat preſtari. Res. De rebus, quæ mittuntur ad exercitum, non ſoluitur pedagium nec tributa pro his fundis. Fiſcus. Fiſcus non præſtat uectigal. Mercatores. Mercatores, qui emunt de fundis fiſcalibus, ſoluent. Franciſcus.

Licitatio. Vide in hanc l. Petru Crin. li. de honeſta diſci-pl. 25. cap. iij. & Alex. li. diſpũ. cap. 12.

Sic M. Cic. in or. l. contra Rullum, Ab iniuſto, inqt eme re iniurioſum eſt. † Particula, ea, hic incluſa deeſſet, ut poſtea legatur elocãda, non locanda: ut hic admonuit Auguſt. † Vulga. licitatores.

In locatione uectigalis non admittitur plus offerens, niſi præſtet fideiuſſores idoneos. Paul.

Paul. li. v. ſniarum. IX

L Ocatio a † uectigaliũ, quæ calore licitantis ultra modũ b ſoliti conductionis inflauit, ita demũ admittẽda eſt, ſi fideiuſſores idoneos & cautionẽ is, q licitatione vicit, offerre paratus ſit. c

Licet nullus offerat aliquid tẽpore, quo ponuntur redditus publici ad incantum, nullus debet compelli offerre: etiam qui pro tempore præterito habuit. Paul.

Ad cõducendũ uectigal inuitus nemo compelli tur: d & ideo impleto tpe e conductionis ea locanda ſunt. Reliquatores f † uectigaliũ ad iterandam conductionẽ antequàm ſuperiori g conductioni ſatisfaciant, admittendi non ſunt. Debitores fiſci, itemq́ue rei publicæ, uectigalia conducere prohibentur: ne ex alia cã eorum debita onerentur: h niſi fortè tales fideiuſſores obtulerint, qui debitis, i eorum ſatisfacere parati ſint.

h Oneretur. facit. ſup. proxi. §. & ĩ. de ſal. l. j. §. tutores. & de mune. & hono. l. reſcripto. §. debitores. & C. ne tut. uel cura. uectigal conducant. l. j.

i Debitis. primis.

k Separatum. duo contraria uĩ ponere. ſi enim ſocij erant, non erat inter eos ſeparatim adminiſtrationis: uel ſi erat, nihilominus quilibet alteri tenetur communicare: & ita portiones transferantur, ut ſup. pro ſoc. l. actione. §. ſi cõmunis. uer. ſi. non nũquam. Reſponde. ſocij quidem erant: quia ob commune lucrũ uno conſilio uectigalia conduxerunt. poſtea tamen eis placuit, ut diuiderent inter ſe uectigalia, & ſibi quiſque lucraretur, & ſeparatim adminiſtraret: ideoque quaſi finita ſocietate neuter portionem eius quod quæſit, dare tenetur. & facit. C. de di. tute. l. ij. §. j. ∴ ſm hoc ſi habes minus idoneè non habes infra non iure: ſi autem habeas idoneè, tunc habeas infra non iure &c. Alij autem habent idoneo. & infra ſine non, & tunc dices dimiſiſſe adminiſtrationem, non ut ſocietas eſſet finita. & tunc eſt ſic. C. de diui. tut. l. ij. in prin.

l Portionem. lucri.

m Publicè. id eſt, a publicano, qui publica authoritate auitur. & hoc dico publicè uel priuatim. Vel dic publice, puta rapiendo.

Si duo uel tres emerunt gabellas portarũ, & poſtea diuiſerunt inter ſe emolumenta, quòd talis habeat emolumentum talis partis: & talis, talis: non poteſt ſocius petere ſibi communicari illud plus. Paul.

Socij uectigaliũ, ſi ſeparatim k partes adminiſtrent: alter ab altero † minus idoneè in ſe portionẽ l trãsferre iurẽ deſiderat.

Qui extorſit illicitè: ciuiliter & criminaliter punitur. h. d.

Quòd illicite publicè m priuatimq; n exactũ eſt, o cum altero tanto paſsis iniuriam exoluitur: p Per uim q verò extortum, cum pœna tripli reſtituitur. r Amplius extra ordinem plectuntur. s Alterum enim utilitas priuatorum, t alterum u vigor † publicæ diſciplinæ poſtulat.

Licet exactio uectigalis non poſſit præſcribi, niſi tanto tpe, cuius contrarij memoria non exiſtat, ab eo cui non eſt conceſſum per habentem poteſtatem: libertatis tamen a uectigalibus bene poteſt præſcribi h. d. Paul.

Earum rerũ uectigal, ✱ quarum nunquam præſtitum eſt, x præſtari non poteſt. Quod ſi præ-

cũ ſim. ex tra d ſim. q tñ limitabis, niſi ſtetiſſet triennium à eadẽ re, ſi diſſimili: ut nn. Bartol. in l. Caſſius. ff. de ſena. & An. in authen. de mona. §. itẽ verũ.

† P. F. minus idoneù in ſe portionẽ transferre iure deſiderat.

† Nota q fauor publicæ diſciplinæ ſuadet, ut maleficia puniãtur. cõcor. tex. in l. ita uulneratus ff. ad legem Aqui. l §. q ſi quis. uer. cũ neque impunita &c. concor. tex. in c. ẽ iniuſta. 23. qõ. 4. tex. & ibi glo. in c. j. §. ordinarijs. de co. in pragã. ſanc. & uerbo, ex tex. c. ut famæ. extra. de ſen. excõ.

✱ Quãuis rerũ apud Romanos uectigalia conſtituta fuerint, Alex. ab Alex. Genia. die. li. 4. c. 10.

a Locatio. alias locatio. & alias licitatio.

b Modum. num modus eſſet quadraginta, hic quinquaginta inflauit.

c Paratus ſit. ſic enim uidetur perſeuerare: ut infrà de regu. iur. l. quicquid. Acc.

d Compellitur. ab initio ex poſtfacto ſic quoq; : ut ĩ. eod. l. cotem. §. fina. ſed & i lud uĩ corrigi, ut ibi dices.

e Impleto tempore. quod eſt triennium ad minus: ut C. de uect. & com. l. iiij.

f Reliquatores. alias litigatores, & alias reliquatores, & alias licitatores, & alias locatores. & expone, id eſt, conductores. ut & ſup. de actio. empt. l. ueteres. & l. idẽ eſt. & ſic omnes literæ ad idem tendunt. Accur.

g Superiori. id eſt, ſuperioris temporis. & eſt ratio, quia ſemel malus &c. ut infrà de accu. l. ſi cui. §. ſtiorem criminibus. uerſ. ſi tamen. & facit. C. de ſuſceptor. & arca. l. neminem. lib. x. & ĩ. l. proxi. in fin.

Cõcor. tex. in ca. l. ſin autẽ.

n Priuatimque ſubripiendo.

o Exactum eſt. per uim compulſiuam. Azo. ut differat a lege ſeq. Accur.

p Tanto. & ſic in duplum, computata re: ut ſup. eo. l. j. in prin. & l. hoc edict. §. ſi. & ſup. l. prox. Acc.

q Per uim. ſ. ablatiuam. nihilominus ex hoc edicto agi poteſt: ut ſup. eod. l. j. §. unde quæritur.

r Reſtituitur. per actionem ui bon. rap. Vel dic reſtituitur. ſ. in primo caſu leg. qñ publicanus uel qui debet ſoluere tributa: hic quando unus ex hæredibus.

s Plectuntur. l. in fiſcum. uel corporaliter, ſcilicet per actionem ui bo. rap. Acc.

t Priuatorum. quibus eſt ablatum. Vel dic priuatorum, ſcilicet pœna tripli.

u Alterum. ſcilicet, extraordinaria pena. & no. publice dicit, ne maleficia ſint impunita: ut & ſup. ad leg. Aquil. l. ita vulneratus.

x Præſtitũ eſt. uel quia nõ debuit præſtari, uel quia præſcri-

præſcripti eſt non præſtatio: ut dixi. ſ. eo. l. ſi publicanus. §. de rebus. eſt tamen argu. contra. C. de præſcrip. xxx. an. l. competit. Ac. ADDITIO. Dic ſecundum Bar. quod ibi loquitur de præſcriptione priuata: hic de publica. Vel dic quod ibi loquitur de tributo, quod ſoluitur in recognitione uniuerſalis dominij. ideo non poteſt præſcribi.

P. F. Indulgentia Publicani omiſerat.

[a] Conſuetum. ſ. alias conſuetum. & alias cõſtitutum.

[b] Indulgentia. id eſt, gratiã.

[c] Alius. ſ. publicanus. ſ. ſucceſſor primi conducentis: uel etiam ipſe ſi non ſit tempus ſuæ conductionis finitũ. Arg. C. de agri. & cen. l. quemadmodum. li. xj. Sed arg. contra. C. de uſur. l. aduerſus. pœna tamẽ ceſſat propter indulgentiã ut ſ. e. l. ſi. §. ſi quis ꝓfeſſus. Acc. ADDITIO. Dic ſecundum Bart. quod prodeſt eius remiſſio quo ad hoc ut non incidat in pœnam.

[d] Exercere. pentẽ por e futuro. Accur.

[e] Res exercitui. plene dixi. ſ. eod. l. ſi publicanus. § j.

[f] Fiſcus. facit quod dixi. ſ. eo. l. ſi publicanus. §. j.

[g] Conſueuerunt. puta fructus prædiorum fiſcialium emunt.

[h] Immunitatem. nam bene ſoluunt uectigal.

ſtari cõſuetum, [a] lex indulgentia [b] publicanus omiſerat: alius [c] exercere [d] non ꝓhibetur. Res exercitui [e] paratas, præſtationi uectigalium ſubijci, nõ placuit.

Dy. notat, quod ſi communitas, uel aliquis dominus uendit gabellã ſ[a]lis, uel uinũ, poſtea emit ſal, uel uinum, de quo emptione deberet ſolui gabella: ſi fieret per priuatum: quod ipſa communitas uel dominus non teneatur ſoluere illis gabellarijs. Pan.

Fiſcus [f] ab omniũ uectigalium prẽſtationibus immunis eſt. Mercatores autem, q de fundis fiſcalibus mercari conſueuerunt, [g] [h] nullam immunitatem ſoluendi publici uectigalis uſurpare poſſunt.

Dixit Bar. quòd qui fraudat gabellam, non tenetur deo, nec mundo: quia exactio gabellarũ quæ fit ab iſtis cõmunitatibus, eſt à iure reprobata, ſi non interuenit conſenſus principis. h. d. Pan.

Hermogenianus libro v. epitomarum. X.

VEctigalia ſine Imperatorum præcepto, neque præſidi, neque curatori, [i] neq; curiæ [k] conſtituere, neque præcedẽtia [l] reformare, [m] & his uel addere, [n] uel deminuere licet.

Si emptores gabellarum deſiſtũt ſoluere in aliquo termino, ſtatim poteſt ſibi auferri gabella, ſi ita placet communitati. hoc dicit. P. m. de Caſt.

Nõdum ſolutis [p] uectigalium penſionibus, [q] repellere [r] cõductores, nec dum etiam tempore conductionis completo, uel ab his uſuras ex mora exigere permittitur. [s]

P. F. nõ ſolutis.

P. F. pellere.

Paulus libro v. ſententiarum. XI.

COtem ferro ſubi-

VEctigalia. CASVS. Si aliquis pons, uel portus principis erat, pro quo non ſoluebatur pedagiũ ſiue uectigal, & poteſtas ciuitatis alicuius uel curator reipub. uel fiſci, uel aliqua curia decurionum uelit de nouo conſtituere: dicitur quod non poteſt. Vel ſi conſuetum erat de ipſis mercibus ſoluere uectigal, & uult reformare, ut ſoluatur in pecunia, uel uult augere pedagium: nam ubi conſuetum erat præſtari pro equo tranſeunte vj. denarios, nunc uult quod præſtetur ſolidus, & ſic addere: uel quod præſtentur iiij. denarij, & ſic diminuere: non poteſt ſine licentia & cõſenſu principis. Non ſolutis. Publicanus qui conduxerat à fiſco portum Luſolini. locauit eum alij ꝓ certo reditu ſiue penſione ſoluenda certo tempore. Ille conductor non ſoluit publicano penſionem tempore ſtatuto. Dicitur quod publicanus poteſt eum expellere de conductis, uel ſi hoc nõ uult facere, poteſt exigere uſuras temporis præteriti. Franc.

[i] Curatori. reipublicæ: uel fiſci. uel Cæſaris.

[k] Curiæ. decurionum uel curialium. facit. C. noua uectigalia. per totum. Accur.

[l] Conſtituere. ſcilicet de nouo: ut cum eſſet aliquis pons, uel portus principis, pro quo non ſoluebatur uectigal: ſi nunc aliquis de ſupradictis uelit conſtituere certum uectigal. non poterit ſine uoluntate principis.

[m] Præcedentia. ſ. uectigalia. Accur.

[n] Reformare. ut ſi prius accipiebat octauã de ipſis mercibus. nunc uult in pecunia uel econtra. & ſic reformare. i. in aliam formam ponere.

[o] Addere. ut cum ſoluebantur de equo ſex denarij: nunc uult quod ſolidus. & quod ſubijcit, uel diminuere, dic econtra.

[p] Nondum ſolutis. ſ. publicano ſecundum primũ caſum. uel ſecundum ſecundũ dic. ſ. fiſco.

[q] Penſionibus. ab illis quibus locauit publicanus. uel ab illis: qui conduxerunt a fiſco.

[r] Repellere. ſtatim ex quo ceſſatum eſt in ſolutione. at in eccleſia expectatur bienniũ: ut l. authẽt. de ali. & emphy. §. ſi uero quis. colli. ix. uel forte hic idem quod in eccleſia: ut arg. C. de ſacroſan. eccl. l. ſi. & hoc ſiue ſit conductor ſimplex, ſiue ius habeat in re, puta emphyteuta. ſecus autem in eo, qui à priuato habet: quia tunc per triennium ſi habet ius in re: puta qui ſit emphyteuta. alias biennium expectatur: ut C. de iure emphy. l. ij. in fine. & ſ. loca. l. quæro. §. inter. ADDITIO. Dic clarius ſecundum Bart. hic quod aut loquimur in ſimplici conductore aut in eo qui habet ius in re. Primo caſu ſimplex cõductor, q nõ habet ius in re, põt ſtatim expelli. arg. l. idẽ. C. loca. Fallit ſi eſt conuentum. ut nõ expellatur: quia tunc expectatur biennium: ut d. §. inter. Secundo caſu quando loqueris de eo, qui habet ius in re: tunc in emphyteuta priuati triennium: in emphyteuta eccleſiæ biennium expectatur: ut l. ij. C. de iur. emphy. & authenti. qui rem. C. de ſacroſan. eccle.

Hue timet Tumarchi decretum apud Demoſt. in orat. ...

[s] Permittitur. publicano, & ſic ſecundum hoc, publicanus locauit. ſed poteſt & aliter in hoc. §. poni caſus: ſcilicet, quod publicanus qui conduxit aliquid a fiſco: non ſoluit penſiones fiſco: unde fiſcus poterit eum expellere. ſed ſecundum hoc ſecũdum exponas: permittitur. quod eſt hic in litera, ſcilicet fiſco.

[s] Permittitur. publicano. Accur.

COtem. CASVS. Dicitur quod nullus debet auſus eſſe uendere cotem cum qua acuuntur cultelli: nec ferrum, nec frumentũ, nec ſalem hoſtibus. qui uendit, capite punitur. Agri. Agri publici in perpetuum locati non reuocantur per procuratorem Cæſaris, niſi authoritate principis: & intellige ſine iuſta cauſa. Dominus nauis. Si dominus nauis aliquam rem illicitam impoſuit in naui ut portetur: uel conſenſit cõductori nauis, quod imponat, amittit nauem. ſi autem eo ignorante magiſter nauis impoſuit, uel cõductor: tunc ipſe magiſter uel cõductor capitè punitur, nauis autẽ domino reſtituitur. Illicitarum. Si autẽ aliquis portat illicitas merces: merces confiſcantur: & fiſcus petet eas ab ipſo portãte, uel eius hærede: portãs autẽ eas res, emere poterit per ſe, uel per alium a fiſco,

cui ſic affectæ fuerint. & hoc dicit §. iſte cum ſequẽti: Qui maximos. ſi conductores uectigalium fuerunt multum lucrati ex illa conductione, finito tempore conductores tenẽtur iterum conducere, ſi non inueniantur alij, qui uelint tantum dare, quantum eſt prius datum. Franciſcus, Accur.

gendo [a] neceſſariam, hoſtibus quoque uenundari ut ferrum, & frumentum, & ſalem, non ſine periculo captis licet.

Contractus facti per officiales publicos ſunt ſeruandi per ſequẽtes officiales: nec poſſunt per eos retractari ſine authoritate ſuperioris. Pan.

Agri publici, qui in perpetuum locantur, à curatore ſine authoritate principali reuocari non poſſunt.

Pro illicitis mercibus bona transferentis, non alterius publicantur.

Dominus nauis ſi illicitè aliquid in naue, uel ipſe, uel uectores [c] impoſuerint: nauis quoq; fiſco uendicatur. qđ ſi abſente domino id à magiſtro, uel gubernatore: [g] aut preta nauta vel aliquo factum ſit: ipſi quidem capitè puniuntur cõmiſsis [h] mercibus: nauis aũt domino reſtituitur. Illicitarũ merciũ perſecutio heredẽ [k] quoq; afficit.

Quando uenditur res mea, quæ fuit uel etiam durat mea, & uenditur me inuito: admittor ad emendum. h. d. Bart.

Eam rem, quę commiſſo [l] uẽdicanda eſt, dominus [m] emere non prohibetur, uel p ſe, uel per ſuos, uel per alios, quibus hoc mandauerit,

[a] Subigendo. aliàs ſubigendã, & aliàs ſubijciẽdam. & ſunt cotes, lapides ad acuendum ferrum neceſſarij: & quando que ſubijciuntur ferro: quãdoque ferrũ coti ſubijcitur. has non debet quis uendere hoſtibus, ſicut nec frumentum, uel ſimilia: ut C. q̃ res expor. l. j. & l. ij. & C. quæ res uen. non poſ. l. pe. & l. fi.

[b] In perpetuũ. id eſt, quandiu ſoluitur uectigal &c. & hi dicuntur uectigales: ut ſ. ſi ager uectig. l. j.

[c] A curatore. aliàs ab authore, aliàs à curatore: & ſemper ponitur pro procuratore Cæſaris.

[d] Non poſſunt. ſine cauſa, ſed cum cauſa: ut propter aliquod tumultuoſum poſſunt: ut ſ. de offic. procu. Cæſa. l. fin. & facit l. j. §. j. Azo.

[e] Vel uectores. id eſt, qui uehuntur. & dic domino ſciente. Accur.

[f] A magiſtro. id eſt, ab eo cui totius nauis anchora eſt mandata: ut ſ. de exerci. l. j. §. j. Acc.

[g] Gubernatore. qui partem nauis gubernat, proreta qui ſedet in prora, id eſt, in prima parte nauis. nauta, qui nauem gubernat: ut ſ. nau. l. j. §. nautam.

[h] Commiſſis. in fiſcum, quæ ad eum pertinebant: ut C. de pau. fœd. l. iij. & ſ. lo ca. l. ex conducto. §. pen. Accur.

[i] Reſtituitur. quia nõ poteſt dici ignorans deliquiſſe: ut ſ. de act. & oblig. l. ex maleficijs. §. ſi qs. & eſt ſimile huic §. lo auth. de eccle. tit. § ſi quis in ius. co. ix. Sed argu. contra. C. de falſa. mo. l. j. §. domus. Sed ibi ſpeciale ut ſola negligentia puniatur.

[k] Hæredem. ſic infra, eod. l. commiſſa. & pone hic caſum, ut ibi no. Sed contra, ſ. eo. l. fin. §. pe. Sol. ut ibi

[l] Commiſſo, id eſt, propter commiſſum.

[m] Dominus, quondã, nã quod cõmiſſum eſt, ſtatim definit eſſe eius qui crimen contraxit: ut infra eod. l. commiſſa. & ſic bene põt poſtea emere per ſe uel p aliũ: ut & ſ. mand. l. ſi mandauero tibi. ij. §. is cuius. & ſic nõ obſt. ſ. de cõtrahẽ. emp. l. ſuæ rei. & ſ. man. l. ſi mãdauero. ij. §. ſi quorum. Arg. contra. C. de ſer. fu. mancipia. in fin.

Tribus concurrentibus compellitur quis emere redditus fiſcales, ſi per tempus præteritum emerat, & maximos fructus receperit, & pro futuro non reperitur emptor. h. d. Bart.

Qui maximos fruct⁹ [n] ex redẽptione uectigaliũ cõſequunt, ſi poſtea [o] tãti locari nõ poſsũt: [p] ipſi ea prioribus pẽſionib⁹ ſuſcipere cõpelluntur. [q]

Mali officiarij & praui homines ſunt edictis principũ uel magiſtratuũ coercendi. Et contra non exhibentem familiam, quæ in hoc edictum cõmiſit, datur iudicium ſine noxæ deditione, deinde ponit, qui ſunt familiares, & qui publicani. Pan.

Vlpianus lib. xxxviij. ad edic. XII.

QVantę audacię, quãtæ temeritatis ſint publicanorũ factiones, [r] nemo eſt, q nõ ſciat. idcirco prtor ad cõpeſcẽdam eorum audaciam hoc edictum propoſuit. [s] Quòd ſi familia publicanorum furtum feciſſe dicetur, item ſi damnum iniuria fecerit, & ij, ad quos ea res pertinet, non exhibebuntur: [t] in dominum ſine noxæ deditione [u] iudiciũ dabo. Familię autẽ appellatione hic ſeruilem familiã contineri ſciẽdum eſt. Sed & ſi bona fide publicano alienus ſeruus ſeruit, æ-

[n] Tanti. ſ. ſicut prius.

[o] Non poſſunt. ſ. uectigalia. Accur.

[p] Ipſi. ſ. ut emant rem cõmiſſam in fiſcum.

[q] Compelluntur. cõtra ſ. de iure fiſc. l. iij. §. cum quinquẽnium. Sol. iſta hanc corrigit. uel dic de rigore: illa de æquitate: quod in idem recidit: uel licet ſit inhumanum, ut ibi ſuſtinetur tamen ut hic: uel hoc ſpeciale propter fructus maximos quos perceperat: aliàs ſecus ut in contra. ſ. e. l. locatio. §. j. & C. locat. l. inuitos. & facit pro hoc ſ. loc. l. ſi uno. in princ. Item uidetur ſemper in ultimis detineri: ut C. loca. l. ſi cum Hermes. ſed ibi ſponte remanſit in conductione.

QVantæ. CASVS. Propter malitias & fraudes publicanorũ eſt inductũ hoc edictum, in quo eſt dictum quod tenetur publicanus in duplum pro dãno dato à familia, ſi non exhibeantur & continentur appellatione familiæ ſerui & liberi, qui ſtant cum publicano. tandem exponit qui ſint publicani. & certè ſiue conducant aliqui publica uectigalia, ſiue ſalinas uel metalla à fiſco uel à ciuitate, publicani appellant: & habet locum hoc edictum. poſtea dicit. bene dixi publicanum teneri nomine ſeruorum: hoc eſt uerum etiã ſi eos uendiderit, uel manumiſerit: ſe⁹ ſi deceſſerint ſerui. Vltimo dicit, quòd hæc actio eſt perpetua, & hæredi datur. hoc dicit hæc lex cum ſequentibus. Franc. Accurſij.

[r] Factiones, id eſt, conſpirationes in malum. Accur.

[s] Propoſuit. ſic ſ. e. l. j. §. dixerit. & ſequentia uerba ponuntur materialiter: ex quibus facit ſ. e. l. j. §. pe. & fi.

[t] Non exhibebuntur. ſ. ſerui, qui fecerunt damnum.

[u] Deditione. ſpeciale. ſ. eo. l. nec licebit.

Fortaſ-

P. F. & ſales.

In uul. exẽp. additur. uel cõductores.

P. F. uindicatur.

In uulg. additur. uel cõductore.

Proreta cuſtos dicitur & gubernator ĩ nauis p ts. i. priore parte. Bu. ſ. nautæ caupones &c. l. j.

P. F. uindicata eſt.

Docto. hic cõmuniter & Alex. in l. ſi merces. §. uis maior. ſupra loc. reputant tex. iſtum ſin. ad hoc quod cõnducens rẽ tenetur recõducere ppter magnũ lucrũ per eũ habitũ, qñ, do alius nõ reperitur qui ue lit eã cõducere, niſi pro minori pretio. Lolo.

P. F. tanto locari. id

Exhibetur.

Adde an gabella ſius nõ reſtituens g ſeruos in. os ni uel furtim ablata, ſi cõmuni ſit pniũ d' &

dic qđ nõ. quod patet p iſtũ tex. põderãdo iſtud uerbũ, dabo, quia quoties lex impoſuit pœnã p uerbum futuri tẽporis, niſi addatur aliqđ iſtorũ uerborũ, mox, omnino, ipſo facto, & ſimiliũ: tunc non incurritur pœna ipſo iure: ut notat. Matt. Matthe ſi. fin. ſuo. c. xij. ſci. no. qđ ubicũque & ſin. cxv. incip. not. quod ubi lex. Lud. Ro. ſing. j. & ij. & Frã. de cre. ſin. vij. incip. no. q uerbũ. de quo p Feli. in c. Rodulphus. col. xvj. & ſe. de reſcri. de quo g Pan. ca. in qbuſdam. nu. vij. & ibi notaui in apoſtil. in uerſic. uerbũ futuri tẽporis. extra de pœn. & Phil. Frã. ſ c. j. nu. v. ubi etiã addidi ad eũ in uer. uerbũ ipſo in re. de iu. & hon. cle. li. vj. & p princ.

què continebitur: fortaſſis a & mala fide. plerúq; enim uagi ſerui & fugitiui in huiuſmodi operis b etiam a ſcientibus habentur. Ergo & ſi homo liber ſeruiat; hoc edictũ locũ habet. Publicani c autẽ dicũtur, q publica vectigalia habẽt cõducta.

Caius lib. xiij. ad edictum pro[uinciale]. XIII.

SEd & ij, qui † ſalinas, & arenarias, d & cretifodinas, & metalla cõducta † habent, publicanorum loco ſunt. Præterea & ſi quis uectigal conductum republica cuiuſdam municipij habet: hoc edictũ locũ habet. e

Dominus ſerui delinquentis nõ liberatur ab hoc edicto, licèt ſeruum alienauerit: ſecus ſi mortuus ſit, ſi appareat dominum non fuiſſe in dolo. hoc dicit.

Siue autem uendidit f ſeruum, uel manumiſit, uel etiam fugit ſeruus: tenebitur ſerui nomine, qui tam factioſam g familiã habuit. Quid tamẽ ſi ſeruus deceſſerit? uidendum, an publicanus teneatur, quaſi facti ſui nomine.

Sed puto, quia facultatem non habet exhibẽdi, nec dolus eius interceſſit, debere eum liberari. h

Hanc actionem i perpetuã k dabimus & hæredi, cæteriſq; ſucceſſoribus. l

Res quæ incidit in cõmiſſum, uendicatur ab hærede, prout à quolibet poſſeſſore. h. d. Barto.

Vlpianus lib. viij. diſputationum. XIIII.

COmmiſſa m uectigaliũ noie, ẽt ad hæredẽ n tranſmittunť. o Nã qđ cõmiſſũ ẽ, ſtati p definit eius eſſe, q crimẽ cõtraxit: dñiũq; rei uectigalis q acquiriť, r ea pp cõmiſſi pſecutio, s ſicut aduerſus quemlibet poſſeſſorem, ſic aduerſus hęredem competit. t

Inſpicitur tẽpus, quo quis poſſederit, nõ tempus quo quis repulſus per uim receſſit. Barto.

Alphenus Varus lib. vij. Digeſto[rum]. XV.

CAeſar cũm inſulæ Cretæ u cotorias x locaret, legem y ita dixerat. Ne qs pter redẽptorẽ z poſt Idus Martias a cotẽ ex inſula Creta fodito, neve eximito, neve auellito. Cuiuſdã nauis onuſta cotib⁹ ante idus Martias ex portu b Cretę pfecta, uẽro relata in portũ erat: deinde iterum poſt Idus Martias profecta erat: cõſulebatur, c cũ cõtra legem poſt Idus Martias ex inſula Creta cotes exiſſe

a Fortaſſis. Temperamentũ philoſophicum eſt ſic: ꝟ. de arbit. l. ſi duo. nam idem in utroque eſt: ut arg. ꝟ. de noxa. l. non ſolum.

b Operis. ſcilicet miniſterio.

c Publicani. facit ꝟ. eo. tit. l. j. §. hic titulus.

d SEd & ij. Arenarias, loca in quibus foditur arena. & ſic expone ſequentia. Accur.

e Locum habet. utile, non directũ: ut ꝟ. de uerb. ſign. l. eũ qui uectigal. & dixi ꝟ. eo. l. j. §. j. & eſt ſic ꝟ. ex qui. cau. ma. l. legatis. & l. ſed & ſi per prætorem. §. fi. & C. de ſacroſanc. eccl. l. fin.

f Vendidit. publicanus.

g Factioſam. id eſt malam. Accur.

h Liberari. ꝟ. de nox. actio. l. electio. §. ſi is. Sed cõtra, ꝟ. eo. l. j. §. final. Sol. ut ibi. Accur.

i Hanc actionem. in factũ ex hoc edicto, quæ datur contra publicanum.

k Perpetuã. ratione ſimpli: ſed pro pœna eſt annalis: ut ꝟ. eo. l. j. in prin.

l Succeſſoribus. vniuerſalibus, ſed in hæredem in quãtũ locupletior eſt: ut ꝟ. eo. l. ſi publicanus in princ.

m COmmiſſa. Pone caſũ per. l. ſupra e. l. cõtẽ. in princ. & §. dominus. & §. illicitarum: uel pone in uectigali prædio, & hoc dico uectigali non ſoluto: ut ꝟ. eo. l. uectigalia. §. fi. & C. de admi. tut. l. ſi tutori. ſecundũ Irn. uel etiam tertio, ut loquatur de ea commiſſione, quæ ideo fit in fiſcum, ꝙ quis non præſtat uectigal, uti debet: imo ſupprimit, & occultat merces, quarũ eſt uectigal præſtando. & ſic ſtatim fit commiſſio in fiſcum octauæ portionis: & ipſo iure ille amittit dominum illius octauæ: & ipſo iure q̃ritur fiſco, ꝑ quo eſt C. de uecti. & cõ. l. j. Vel dic, ꝙ hic in totum cõmittatur res quia omiſſa fuit pfeſſio: ibi uero facta profeſſio, ſed omiſſa ſolutio: ut ibi diximus.

ADDITIO. Pro ueritate huius gl. dic ſecundũ Bar. poſt Dy. ꝙ aut quis omittit ſcienter: & tunc gl. noſtre uerum dicit: aut ignorãter & tunc aut deceptus a publicano & ſubuenitur ꝟ. eo. l. ſi. §. diui quoq; fratres. ſed licet non a publicano decipitur, ſed errore ductus: & tunc non publicatur: ut d. l. ſi. §. diui.

n Ad hæredem. i. contra hæredẽ eius, qui deliquit.

o Trãſmittuntur. ſ. utẽs, ut rẽ cõmiſſam in fiſcum.

p Statim. ipſo iure. ſic ꝟ. de iure fiſ. l. j. §. an bona. & l. Imperator. & in Auth. de inceſt. nup. §. j. & ij. col. ij.

q Vectigalis. i. mercis illicitæ uectæ, uel prædij ex quo ſoluitur cenſus. Vel, id eſt ipſius octauæ, quæ eſt uectigal, ſecundum quod diuerſis modis posui caſum.

r Acquiritur. fiſco, & ordini ciuitatis: ut dixi. ꝟ. eo. l. ſi publican⁹. §. j. Ac.

s Perſecutio. quã habet fiſcus.

t Competit. ut & ꝟ. eod. l. cotẽ. §. illicitarum. & ſic competit ut in hæredẽ, tanquam in quẽlibet poſſeſſorem, ſi res extat. alias ſi non extat: qui uẽdidit, tenetur ut hæres: ꝟ. eod. l. ſi publicanus. ſic ꝟ. ad exhiben. l. de eo. §. fi. & ſic non obſtat ꝟ. eod. l. ſi publicanus. in princip. & l. fraudati.

u CAeſar. C. Aſ. V. S. Imperator Cæſar locauit certo pretio Titio ius cauandi cotes de tali inſula: & tale pactum appoſuit, quod nullus extrahat cotes de iſta inſula a medio mẽſis Martij ultra, niſi iſte conductor. accidit qđ Cornelius ante prædictũ tempus extraxerat de illa inſula nauim plenam de cotibus: tandem nauis a uento percuſſa reuerſa eſt in illam inſulam, & poſt medium menſem Martij extraxit eam nauem ita onuſtam de illa inſula. nunc quæritur, an uideatur hoc fieri contra pactum? Dicitur ꝙ non: & reddit rationem. Franciſcus.

u Cretæ. eſt nomen inſulæ. Accur.

x Cotorias. i. loca unde cotes extrahuntur.

y Legem. id eſt, pactum.

z Redemptorem. id eſt, conductorem.

a Poſt Idus Martias. id eſt, poſt xv. diem menſis Martij. Io. & dicitur idus, id eſt, diuiſio: quia ibi diuiditur menſis per medium: & ſequentes dies menſis denominatur a calendis ſequentibus.

b Ex portu. id eſt, ex illo loco unde cotes colligebantur.

c Conſulebatur. id eſt, interrogabatur.

e P. F. ſalinas & cretifodinas.

f Alias non additur, conducta.

g 3 Vide-

a Viderentur. & ſic qui de portu exit poſt idus, de inſula exire uidetur & ſic cõtra legẽ, id eſt, pactum.
b Eum. repetit breuiter quæſtionem.
c Relatus. id eſt, repoꝛtatus.
d Inſulam. id eſt, portum.
e Si inde exiſſet.

uideretur? a Reſpondi, tametſi portus quoq; qui in inſula eſſent, omnes eius inſulæ eſſe uiderentur: tamen eum, b qui ante Idus Martias profectus ex portu eſſet, & relatus c tẽpeſtate in inſulã d deductus eſſet, ſi inde exiſſet, e non uideri contra legem feciſſe: † propterea quod iam in initio f euectæ g cotes uiderentur: cum & ex portu nauis profecta eſſet h

Propter rationes reddendi debet ſeruus ſeruandi domino h.d. Bart.

Martianus libr. ſingulari de delatoribus. XV.

INterdum nec uendendus i eſt is ſeruus, q in commiſſum cecidit: k ſed pro eo æſtimatio a domino danda eſt. l Diui enim Seuerus & Antoninus reſcripſerunt, m cùm is ſeruus, qui actum dñi geſsiſſe † diceret, in cõmiſſum cecidiſſet, uenire non debuiſſe: ſed pro eo uiri boni arbitratu æſtimationẽ oportuiſſe dari. n

Propter pœnã inferendã ſeruus debet reddi domino iuſta æſtimatione recept. h. d. Bart.

Idem autẽ eadem epiſtola reſcripſerunt, ſi quis improfeſſus o ſeruus fuerit, & probetur in cõmiſſum cecidiſſe: & aut uxorem domini corrupiſſe dicatur, p aut aliud grauius quid admiſiſſe: ut cognoſcat procurator: q & ſi in his cauſis r eſſe compertus s ſit: æſtimetur, t & ad pœnã dño tradatur. u

Ad publicationẽ ſerui non ſequitur publicatio peculij h. d. Bart.

Idem diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt mãcipijs cõmiſsis, res peculiares nõ † eſſe x in eadem cauſa: niſi hoc quod proprio nomine in cauſam commiſsi incidit.

Pro nouitijs mancipijs debet ſolui uectigal, non pro ueteranis h. d. Bartol.

Quoties quis mancipia inuecta profeſſus non fuerit, y ſiue uenalia, ſiue uiualia: z pœna cõmiſſi eſt: ſi tamen nouitia mancipia fuerint, non etiam ueterana. Sunt aute uete-

Poſt idus Martij. Accurſius.
f Initio. id eſt, ante idus Martij. M. ſic ſ. de excuſ. tut. l. tutor petitus. Et arg. ſ. de alle. iud. l. ex hoc. §. fin. & l. j. Item not. quod excuſus nautam excuſat. ſic ĵ. l. proxi. §. ſi propter.
g Euectæ. id eſt, deportatæ.
h Pro ecta eſſet. Ante Idus Martij. Accurſius.

INterdum. CASVS. Si dominus habẽs ſeruum, quem duxit ſecum, pro eo nõ ſoluit pedagium, confiſcatur hic ſeruus. ſi tamen dñs uult dare æſtimationẽ eius fiſco, & recuperare ſeruum, auditur in caſibus: ut ſi ille ſeruus fuerat caſtaldio dñi: uel iacuerat cum uxore dñi, & dominus uult eum habere, ut imponat ei pœnam. Secundo dicit, quando ſeruus confiſcatur, ut quia non erat ſolutum pedagium pro eo, nõ per hoc peculium eius cõfiſcabitur. Quoties. Mercator Bonoñ. inetat Venetias pro ſeruis emẽdis, & emit: & eos ducit Bonoñ. cum ẽ in portu Luſulini debet profiteri publicano quot ſeruos ſecum ducit & ſoluere pro his pedagium. & hæc ſunt uera, ſi iſti ſerui ſunt nouitij: ſecus ſi ueterani. Serui. Serui fugitiui tráſeuntes fines, quos nõ debebãt trãſire: nõ per hoc cõfiſcantur. & reddit rationẽ. Secũdo dicit: ſi quis ignorãs ſe debere ſoluere debita uel pedagia non ſoluit, nihilhominus confiſcatur res. Tertio dicit: cum uideret publicanus tranſeuntẽ debere ſoluere pedagium, nihil dixit, cum non ſoluebat, dicitur quod nihilominus res confiſcatur. Species. Nunc numerat quaſdam res, ex quibus præſtatur pedagium. Si propter. Si cum nauis eſſet onuſta mercibus, timore tempeſtatis uenientis depoſuerunt rẽs de naui in loco prohibito: non puniuntur. Idẽ eſt, ſi ipſa tempeſtas duxit nauim in loco prohibito. Diuus. Si minor xv. ann. ducens ſeruos cauſa uſus ſui, omiſit profeſſionẽ tributi ſoluendi pro ipſis ſeruis: ei parcitur propter ætatem. Diui. Pone caſum ut in glo. quæ incipit, Duobus modis &c. Sed & magnus. Si conductor fundi ex quo præſtabatur uectigal, uel ſeruus domini fundi ipſo fundo per furtum uel uim rẽ aliquam alicui acceperit ignorante domino, dominus non tenetur. Si quis. Debens ſoluere uectigal, profeſſus eſt ſe debere: remiſit tamen ei publicanus: bene potuit. Pœnæ. Si publicanus deliquerit faciendo iniuriam uel rapinam, ſi tenebatur in duplum, nõ tranſit hæc pœna ad hæredes, niſi eſſet lis conteſtata cum defuncto. ſi autẽ aliquis iam ſoluerat publicano pedagium, & iterum eidẽ ſoluit per errorẽ, repetet per cõdictionẽ indebiti. Frã.

i Vendendus. a fiſco. Accur.
k Cecidit. i. quia ſunt in loco publico prohibito mãcipia morata: ut C. de ſeruis expor. l. j. uel quia dominus emẽs ea ſuper octauam non expoſuit profeſsionẽ, uel nõ ſoluit octauã: ut ĵ. e. l. §. quoties. & §. ſerui. & C. de uect. & com. l. omnibus.
l Danda eſt. a fiſco.
m Reſcripſerunt. per ſequentia uerba, cum is &c.
n Dari. ſ. fiſco. ratione ergo actus aliquid ſpecialiter dicitur, quod alias non diceretur. ut & ſ. de offi. præſi. l. fi. Itẽ ex hoc tenetur liber factus: quod non eſt alias: ut C. de peti. hæred. l. fi. in fi. Item quod dicit arbitrio boni uiri: dic, id eſt iudicis: ut ĵ. de uerbor. oblig. l. continuus. §. cum ita ſtipulatus. Item not. hic, quod aliud pro alio ſoluitur. ſic ſ. de lega. j. l. ſi domus. §. q cõſtitet. & ĵ. pro xi. §. regulariter cõtra: ut ſ. ſi certum peta. l. ij. §. j. Ac.
o Improfeſſus. i. dominus non fecit profeſſionẽ cenſualem: id eſt, quantum deberet pro ſeruo nomine uectigalis: & ita commiſſus erat in fiſcum: ut C. eo. de uectig. l. omnibus. & C. de donat. l. cenſualis. Accur.
p Dicatur. ſcilicet ſeruus iſte.
q Procurator fiſci. Accur.
r Cauſis ſupradictis. Accur.
s Compertus, id eſt, adinuentus.
t Aeſtimetur. ut æſtimatio det fiſco: ut & ſ. prox. ſtã.
u Tradatur ut ex hac cauſa morti eum dare poterit dñs. ut ĵ. de uerb. obliga. l. qui ſeruum. & de leg. j. l. qd ergo. j. §. ſi hæres. & de pign. act. l. eleganter. §. fi. Item poterit eum torquere ut ueritatẽ eruat, cum per familiam res melius aperiantur, quæ domi geruntur: ut C. de diuor. & re. l. conſentu. §. ſeruis. & de adminiſtra. tuto. l. lex quæ. & de iur. delib. l. ſiua. §. licentia.
x Nõ eſſe. ſic ſ. de cõtr. emp. quoties. & de edic. l. ſ.
y Non fuerit. id eſt, non fuerit confeſſus. quantum prõ ſeruis nomine uectigalis debeat. ob hoc enim cõmittitur in fiſcum: ut C. eod. l. iij.
z Viualia. quibus uteretur ad prædia colenda. ſeruiſſi ad

derit rationẽ: de qua plene per Rom. ſing. cccc. xlj. ſcip. ſuſcipe cautelam.

† P. F. præterea quod &c.

† Facit ad glo. in l. j. in uerbo, rationẽ. & ibi Bald. & doct. C. ubi de ratiocin. agi oportet. & in leg. j. & ibi Nico. de Neapo. in ſec. Bart. de tute. & ra. diſt. fa. melius quod not. Bart. Cepo. in ſuo tract. caut. caut. xv. dum dicit executionem ſententiæ criminalis poſſe differri, ſi cõdẽnatus geſſerit alicuius negotia, cui non reddi

† Ad iſtud facit l. j. & ibi Alex. poſt Barto. ſupra ſi tamen. furt. feciſſe dicat. dum dicunt quod ſeruus pecunialiter non punitur: quia nihil habet. Aliud pro alio quandoque ſoluitur.

1 Vide Budæum, ſupra de proba. l. cum de ætate. quid ſit profiteri, quid profeſſæ, uel improfeſſæ merces.

ſi ad ipſius corpus tuendū, & ſeruiendū: ut & ꝟ. de uer. ſign. l. in lege. Et nota, quod ſecus eſt in alijs rebus ad nium deputatis ſui uel agrorum, pro quibus non præſtatur vectigal: ut C. eo. de uecti. l. uniuerſi. & ſup. eod. l. ſi publicanus. §. j.

a Veterana. pro quibus, ne nimis grauentur ſubiecti ſæpius præſtā lo vectigal pro eiſdē ſæpius emptis, fortè noluit præſtari vectig.

b Anno. uno alliter dr̄ veteranus, qui in uili' miniſterio ſit: ut ꝟ. de ædil. edict. l. præcipiunt. & l. ſi. §. ſi. quæ eſt cōtra. ſed ibi dicu ueterator. q d eſt aliud, quā ueteranus. Item non vr̄ eſſe facienda dr̄ia inter ſeruos: vt Inſti. de in. per. §. fina. ſed hęc differentia ſit ſuper accidēs: ſicut ſi diceret, alius albus, alius niger, ſed ſuper ſubſtantia nō ſit: q a nullus eſt plus ſeru' quàm alius, ex quo ſeruus eſt. itē cōtra, infrà ead. l. §. diuus. Sol. vtribl. Accur.

c Seruī. pone exēplum: vt, C. ſi ſer. ex por. ue. l. j. & ij. & ꝟ. de ſer. expor. l. Tit. & cum hac rōne concor. ſupra. ad legem Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. j. & ꝟ. man. l. cum ſeruus. & ꝟ. de acquir. poſſ. l. Pōponius. Accur.

d Fines. Intra quos tm̄ ſtare debebant.

e Dicat fraudulenter: & ſic ſunt plana oīa, vel dicit, i' ignorauit quo dr̄ vectigalia fiſco ſoluenda. ſed vr̄ non nocere in damno ut ſup. de iuris & fac. ignor. l. error. In fine. ſolu. hic fuit ſupina. ſic ſup. de Inſtitori. l. ſed & ſi pupillus. §. d quo. uer ſi. proſcribere, & de Iur. & fac. ignor. l. regula. §. ſed facti. Vel dic hoc ſpeciale propter rigorem iuris obſeruandum. Vel uerius hic eſt ius naturale, uel quaſi, in quo non permittitur errare: vt C. de In ius uoc. l. uenia. & pro boc facit Inſtitu. ui bono. rap. §. ij. & C. de præſcrip. triginta anno. l. ſi ut. in fin. Argu. contra infra de decret. ab ord. fac. l. ſi. ſed poteſt loqui ibi de ignorantibus. ſed & hic pp ignorantiā mitius punitur: vt ꝟ. ea. l. §. diui quoq; fratres. & ꝟ. ad legē Iul. de adu. l. ſi adulterium. §. iſdem Imperatores. Acc.

f Trāſgrediētē. i. cōtra legē facientē uel dic, i. trāſcūtē.

g Conſtituendum. alias cuſtodiendum. Accur.

rana, a quę anno cōtinuo in vrbe ſeruierūt. nouitia aūt mācipia intelligūtur q̄ anno b nōdū ſeruierūt.

Serui fugitiui nō incidunt in commiſſum. hoc dicit. Bar.

Serui, c q in fuga ſunt, in cōmiſſum nō cadūt, cū ſine voluntate dn̄i fines d egreſsi ſunt. & ita principalibus conſtōnibus cauetur, ſicut diuus quoq; Pius ſepiſsimè reſcripſit: ne (inquit) in pōtate ſeruorum ſit, inuitis uel ignorantib' dn̄is fugę ſe, tradēdo ptāti • dn̄orum ſe ſubtrahere.

Nota hic caſum, in quo non licet forenſibus ignorare ſtatutū conſuetudinis loci de gabellis ſoluendis: ſecus regulariter. h. d. P.

Licet qs ſe ignoraſſe dicat: e nihilomin' eū i pœnā uectigalis incidere diuus Hadrianus conſtituit.

Licet aliquis forēſis, uel alius intret portam cum ſalma uidentibus gabellariis, et nihil ſibi dicētibus: poſſunt ire poſt eum, & capere ſalmam, & auferre pœnā: nec ille poteſt dicere: quare à me nō petebas gabellam, quia libenter ſoluiſſem. Paul de Caſt.

Diui quoq; Marcus & Cōmodus reſcripſerunt, ñ imputari publicano, qđ nō inſtruxerit trāſgrediētem: f ſed illud cōſtituendū g ne decipiat profiteri volentē. h i Species ptinētes ad vectigal, k puta cinnamomū, piper lōgū, piper albū, foliū l garyophilum, m coſtū, caſſamū. nardoſtachys, caſsia, thymiana, xylocaſsio, ſmyrna amomū, zyngyber, malobatrū, ammoniachū, chalbane, n laſer, agalochū, ſarcolla, gummi arabicum, cardamomum, xylocinamomum, carpeſium, op' byſsinum, pelles Parthicæ, Pelles Babylonicę, ebur, habenum Indicum, lapis vniuerſus, margarita, ſardonys, ceraunium, hyacinth', ſmaragd'. adamas, ſaphir', callim' beryllus, cylindr', opa Indica, o uel ſarmatica, metaxa, veſtis ſerica uel ſubſerica vela tincta, carbaſea, nemaſericum, ſpadones, Indici leones, leænę, leopardi, pātheræ, purpura, itē lana, fuc', p capilli Indici.

Si aliquis vecturalis trāſiuit cū ſalmis per vnum territoriū, & audito quod in illo itinere erant latrones, intrauit aliud territorium, vbi erat ſoluenda gabella, & non ſoluit, nō tamē debet ſalma confiſcari. h. d. Paul.

Si pp neceſsitatē aduerſæ tēpeſtatis expoſitum q on' fuerit: nō debere hoc cōmiſso uendicari, diui fratres reſcripſerunt. r

Licet de rebus quæ portātur, non debeat ſolui gabella, debet tā annuntiari gabellarijs, & recipi apodiſſa: alias cōfiſcantur ſi cut ſi ſolui debuiſſet. h. d. Pau.

Diuus quoque Pius reſcripſit, cum quidam intra legitimam ætatem s t eſſe diceretur, & vſus ſui cauſa mancipia duxiſſet, & in ſola profeſsione erraſſet: ei ignoſcendum u eſſe.

Declaratur hic qualiter puniatur publicanus, qui decipit tranſeuntem. Pau.

Diui quoq; x fratres reſcripſerunt, cum quidam

h Volentē. i. cū qui uult facere pfeſſionē cenſualē, qu d, & quantum, & noīe cuius rei debeat præſtari uectigal: de qua loquit. C. eo. l. iij. & de dōn. l. cenſualis. & in Auth. de mand. pri. §. coges. & §. nō permittes. col. lij. & ꝟ. de cenſibus. l. forma. & facit. infra de noua. l. doli. circa fi.

i Ad uectigal. ſ. ſunt hæ: & nō habēt quidā hic §. ſed cum prædictis continuatur. Itē & caue tibi, quia non tm̄ de his pſtatur eum deferuntur, ſed ex oībus: vt C. eo. de vecti. l. uniuerſi. ſed gratia exēpli de his dicit. ſic infra de ui & ui arm. l. j. §. quod uulgo.

l Folium. flos gariophlli. Accur.

n Chalbane. unguentū ad equos.

o Indica. quæ faciūt hoīes dormire. & not. q a de diuerſis mobilibus dicit.

q Expoſitū. in loco prohibito. & facit ſup. eo. l. Cæſar.

s Aetatem. a s. annor. ut C. de ijs qui ue. æta. impe. l. fina.

t Erraſſe. dicēs ſe nolle pſtare vectig. cum non deberet: cum nīſi ſui cauſa duceret: vt ꝟ. de uer. ſig. l. in lega. & dixi ꝟ. ea. l. §. quoties.

u Ignoſcendū. per in integrū reſtōnem cum geſtum ſit cum minore: ut & ſup. de mino. l. alt prętor. & l. ſi ex cā. §. pen. uel ipſo iure in pupillo: ut ſup. ea. l. Imperatores. maiori aūt nō ſuccurritur: vt ſup. ea. l. §. licet. & §. diui quoque. niſi eſſet miles: vt C. eod. de uecti. l. omnibus. Argu. contra infra pro. xi. §. Acc.

x Diui quoq;. Duobus modis poteſt in telligi hic §. uel quod publicanus teddat in duplum, uel quod habeat duplum. Primo ergo dic, cum quidam uellet profiteri

g 4

P. Flo. poteſtate

P. F. volentes.

In hunc locum nide Ruellium in libris de natura ſtirp. Beroaldū in com. ad Suet. in uita Cæſaris Alcia. lib. pretermiſſ. i. in dict. ſpecies ad uectigal ptinentes. Bartolinū pium in Annotati. ca. 18. 19. 20. 21. 22. & aliquot ſeq. Nebri in lexico iuris ciui. I dictiōe. Byſſinus, noſ. u. hic literā. Fl. oīno expreſſim'.

Folium pētaſpherum, foliū barbaricum, coſtum. &c.

P. F. coſtamomū nardiſtachys, caſſia turiana xylocaſſia ſimurna, amomum, zingiberi, malabathrum, aroma Indicū, chalbane, laſer, alchelucia, ſargo golla. onyx Arabicus, cardamomū, xylo cinamomum, opus buſſicum, pelles babylonicæ, pelles parthicæ, ebur, ferrū Indicum, carpaſum.

P. F. ſaſſinus, caleluinus, berillus, chelynice, opia Indica, uel afecta metaxa &c.

Oeſipū noluit exprimere a quo Dioſcori. cap. 284. ex Hermo. interpretatione. & Hermola. in coro. c. 284.

Adde. l. pen. §. fin. & ibi Bar. ſupra loc. Bald. in l. & Ita. §. j. ſup. nau. caupo. ſtabu. & Alc. in l. ſi cū dotem ſolu. matr.

nõ per fraudẽ, ſed p erro rẽ in cãm cõmiſsi incidiſ ſent, ut duplo uectigali contenti publicani ſer- uos reſtituerent. a

Ex delicto ſerui non poſiti ad exigẽdũ uectigal publicanus nõ tenetur pœna huius edicti. Pa.

Sed & Marcus † Anto- ninus reſcripſit, ſi colo- nus, † vel ſeruus b dñi p- dij c † furtũ illicitè fece- rit ignorante dño: nulla pœna dñm d teneri. e

Remiſsio publicani excuſat quem à pœna. h.d Bart.

Si quis profeſſus apud publicanum fuerit, nõ tñ vectigal ſoluerit, hoc cõ cedente f publicano, vt ſolẽt facere: diui Seuerus & Antonin⁹ reſcripſerũt, res in commiſſum nõ ca- dere. Cùm eñ (inquiũt) profeſsiones recitantur, g cõmiſſum h ceſſat: cũ poterit ſatisfieri fiſco ex bonis publicanorum, uel fideiuſſorum. Pœnæ ab hæredibus i peti nõ poſ ſunt: ſi nõ eſt quæſtio mo ta uiuo eo, qui deliquit. & hoc ſicut in cæteris pœ nis, k ita & in uectigali- bus l eſt. Si qd aũt inde bitum per errorem m ſol uentis publicanus acce- pit: retro eũ reſtituere n oportere, diui Seuerus & Antoninus reſcripſerũt.

TITVLVS V.

DE DONATIO- nibus.

Donatio propria eſt, quæ fit ex liberalitate, & irreuocabili ter: ſed quæ fit ſub condone, vel purè ſoluẽda ſub condõne, dona tio impropria appellatur. h.d. Bar.

Iulianus libr. xvj. dige- ſtorum. I.

DOnationes o complures ſunt. Dat a- liquis ea mẽ te, ut ſtatim uelit accipientis fieri, nec

DE DONA- tionibus.

De vectigalibus non ſolutis concedẽ te publicano (vt aſ ſolet donando) ex- plicatum eſt: & ea occaſione generaliter de donationibus ſubycit. Vel di- ctum eſt de relictis. ſcilicet ſupra de lega. j. & ſequen tibus, inter quæ eſt donatio cauſa mortis, quæ compa- ratur legatis: & ideo de ea, & alia, quæ fit. inter vi- uos, uideamus. AZo.

profiteri ſeruum, publicanus innuit ei, quod nõ tene- retur: & poſtea ademit pp omiſſam profeſſionem. red det. n. ſeruum in duplum: ut arg. ſupra ead. l. x. §. diui quoq; Marcus. in fi. §. & ſup. eo. l. licitatio. §. quod illi- citè. & infra ea. l. fin. & ſm hoc quod dicit per errorem à publicano indu- ctus. & quod ſubij- cit, ut duplo &c. ha beat mercator du- plum uectigalis cõ- tempti publicanus, ſeruos uel ſeruum reſtituat, expone, id eſt, cum duplo contempti uectiga lis. à contemno cõ- temnis. nam publi- canus contempſit habere prima facie. ſed quare non com putat res in duplo? Reſpon. quia duas fraudes commiſit publicanus. primã innuendo, ſecundã adimendo eam rẽ: aliàs eſſet ſecus: vt ſupra, eo. l. hoc edi- cto. §. fin. Secundo pone caſum, quod non fuit inductus ad omittendã pro- feſſionẽ à publica- no, ſed ſuo errore. certè nõ excuſatur. niſi quia cum aliàs tota res erat confi- ſcanda: nunc non confiſcabitur. ſed duplicabitur vecti- gal, quod erat octa- na rei. nũc ergo erit quarta rei. & hoc ſe cundum quod ſubij cit in duplo &c. ha- beas ut duplo, id eſt duplicato uectigali contenti publicani ſeruum reſtituant. & non dicitur contenti à contem- no. ſuus ergo error non in totum: ut ſup. ead. l. §. licet. ſed in aliquo excuſat, ut hic. uel etiam ſi habeas ſeruo, dic ſeruo publicani: publicani dico contenti &c. Ac- cur.

a Reſtituerent. ſ. debitor uectigalis prædictum du- plum, id eſt, ſoluat & dic ſm tertium caſum tali ſeruo, qui miniſtrat ei in illo officio ad exigendum: ut ſupra eod. l. j. §. familiæ. Accur.

b Vel ſeruus. ſcilicet publicani non ſeruiens ei in eo uectigali: alioqui teneretur publicanus in duplũ, ſi eũ non exhiberet: vt ĩ. eo. l. §. pen.

c Prædij. pro quo pendendum erat uectigal.

d Dominum. ignorantem. vt ſup. eodem. l. cotem. §. dominus. in fi.

e Teneri. Ex hoc edicto. Accur.

f Concedente. id eſt, remittente. ſic C. de iur. cal. l. ij. in fine.

g Recitantur. Et poſtea remittuntur à publica- no.

h Commiſſum. id eſt, pęna amiſſionis: aliud tñ exer cere non prohibetur pro futuro tp.: vt ſup. eod. l. licita tio. • §. eorum. ſed pro præterito tpe ipſe public. & eius fideiuſſores tenentur: ut ſub. iũt. & ad hoc: C. de fund. pa. l. ij. lib. xi. ſed & fortè ille, cui eſt remiſſum, tenetur in ſubſidium: vt argum. ſupra de eo per quem fac. erit. l. fin.

i Ab hæredibus. delinquentis publicani, qui tenebi- tur in duplũ: vt ſup. e. l. licitatio. • §. qd illicitè. & ſic et loquitur ĩ. eo. l. ſi publicanus. in prin. & l. fraudati. prout eſt ibi no. ſecus in re commiſſa in fiſcũ ob non ſolutũ uectigal: ut ĩ. eo. l. commiſſa. & l. cotẽ. §. illicitarũ.

k Pœnis. nã ſic re gulariter eſt in oĩb. ut nõ teneantur hæ redes, niſi lite con- teſtata: uel in quan- tũ ad eos puenit: vt C. ex deli. def. l. j. & C. de fur. l. furti. & ĩ. de act. & ob. l. oẽs pœnales. & l. conſti tutionibus. Accur.

l In uectigalibus. i. in illicita exactio- ne uectigalium, ob quam tenet publica n⁹ ĩ duplũ: ut dixi.

m Per errorẽ. Fa- cti uel iuris: ſecus ſi ſciens: ut ſup. de cõ- dictio. indeb. l. j. & l. quod quis. & facit ſup. eadem l. §. diui quoque fratres. Sed arg. cõtra ſup. eo. §. licet. Sed ibi fuit in non ſoluẽdo, hic in ſoluendo. Accur.

n Reſtituere. per condictionem inde biti. Accur.

DOnationes, CASVS. Pluribus modis fie ri poſſunt donationes. & ponit exẽpla per totam legem. nam cum dono tibi rẽ hoc animo, vt ſtatim fiat tua, nec unquã ad me reuertatur: hæc eſt uera donatio: ſi aũt do no, ut tunc fiat tua, cum aliquid erit factum, non eſt propriè donatio: ſed ſub cond. donatio eſt. ſi autem do no cauſa mortis, non propriè eſt donatio. uel ſi dono, vt ſi Titius non erit conſul intra quinquennium, res reuertatur ad me: non eſt proprie donatio. Vltimo di- cit, ſi donat ſponſus ſponſæ: ſi quidem purè, uera eſt donatio, nec reuocatur, etiam ſi non ſequatur matri- monium. ſi uerò hac mente donat, ut ſi matrimoniũ non ſequatur, repetatur: reuocatur donatio condi. non ſecuta. nec eſt contrarium priori: quia ibi puta, & eo animo, hic non eo animo. Franciſcus Accu.

o Donationes. In genere dicit. ſicut enim donan- tium uoluntates diuerſæ ſunt, ita donationes inter ſe differunt.

Reuerti.

† Magn'.

† F.F. uel ſerui.

† F.F. ſer- uũ illicitè in prædia fecerint.

• Loctio.

• loctio.

a Reuerti. C. de reuo. don. l. ſi contra. ſed illud ſit ex põtate legis, non contrahentium. Item contra, ſup. ſi certum petatur. l. ſi tibi. in fi. ſed ibi de æquitate. ADDITIO. Dic melius ſm Bar. quod ibi fuit datio ob cãm, quæ eſt impropria donatio: ut l. Atilius. ĩ. eod. hæc propria.

ullo caſu ad ſe reuerti: a & propter nullam aliam cauſam facit, quã ut liberalitatem b & munificentiam exerceat. c hæc propriè donatio appellatur. Dat aliquis, vt tunc demũ accipiẽtis fiat, cũ aliquid ſecutum d fuerit. ea non propriè donatio appellabitur; ſed totum hoc donatio ſub conditione eſt. Item cũ quis ea mente dat, ut ſtatim quidem faciat accipientis: ſi tamen aliqd factũ fuerit, e aut nõ fuerit, uelit f ad ſe reuerti: ea nõ propriè dr̃ donatio: ſed totum hoc donatio eſt, quæ ſub conditione ſoluatur: qualis eſt mortis cauſa donatio. g

Igitur cũ dicimus inter ſponſum & ſponſam donationem ualere, propria h appellatione utimur: & factum i demonſtramus, quod ab eo proficiſcitur, qui liberalitatis gratia aliquid dat, ut confeſtim faciat accipientis: nec unquã k ullo facto ad ſe reuerti uelit. Cum uerò dicimus, ſi hac mẽte donat ſponſus ſponſæ, ut nuptijs nõ ſecutis, species l auferatur, poſſe repeti: non contrarium priori m dicimus: ſed concedimus inter eas perſonas n fieri donationẽ eã, q̃ ſub conditione ſoluatur. o

Filius poteſt voluntate patris donare: & pater delegando filium ſuum debitorem, vel extraneum, qui ſibi donare velit, donare poteſt: & exceptio, qua obſtat delegãti, obſtat ei, cui facta eſt delegatio ex cauſa lucratiua, vel ex onerosa putatiua. Bar.

Idem libro lx. Digeſtorum. II.

SI cùm filiusfamiliàs

b Liberalitatem. id eſt, a\~ uoluntatẽ ab auaritia & alijs uitijs liberam: ut ĩ. eod. l. donari. & laus ineſt donanti: vt ĩ. de uer. ſig. l. munus propriè. §. j. & hæc propriè dr̃ donatio ut ſubijcit, & ſimplex, ut C. de dona. ante nup. l. ſi. §. j. in fin. & ſupra ſa. ete. l. ſi filia. §. ſi pater. Item abſoluta: ut infra tit. j. l. ſenatus. §. j. & inter uiuos, ut Inſtitu. e. §. aliæ, & omnia hæc uerba ponunt qñq; notarij in cõtractu talis donationis, quãdoque tñ, quæ non habet liberam conceſſionem, dicitur donatio: ſed impropriè: ut ſup. à ad legem Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi oliuam. & infra de re. iur. l. cuius per erro rem.

c Exerceat. ſcilicet donator. Accur.

d Secutum. Cuius intuitu donat. M. hoc eſt ad vtilitatẽ uel affectionem donantis. & da exemplum, qñ expreſſè hoc dr̃: ut inf. a co. l. hoc iure. §. ſi. Item in dote: ut ſupra. de iure dot. l. ſed niſi. Item qñ tacite: vt in don. pp nup. ut Inſtitu. e. §. eſt & aliud. Sed quid r ſi non ad effectum ſeu proficuum dantis, ſed aliquam appoſuit conditionem: ut ſi nauis ex Aſia uenerit? Reſpond. ſm Azo. & Hug. illam eſſe ſimplicem & liberam: cum poſſit fieri don. purè, & in diem, & ſub condi. ut C. eo. l. donatio.

e Fuerit. ut in exẽplo, ĩ. ſtatim ĩ fi. hui' uer. poſito.

f Non fuerit. ut ſi Titius non erit conſul intra quinquennium, reddes mihi.

g Mortis cauſa donatio. ut ĩ. ti. j. l. ſenatus. §. j eſt & aliud exẽplum ſup. de cõdi. ob cau. l. ſi donaturus. j. & ij. reſpõ. Itẽ aliud, infra ea. l. §. ſi. & ex his pactis tacitis uel expreſſis oritur actio perſonalis, aliàs condictio. ſ. ob cãm: & actio ex ſtipulatu, ſi ſtipulatio intercelsit: uel præſcripta uerbis, ſi ſolum pactum, non rei uen. vt Infra ti. j. ſenatus. §. j. in fi. §. & d. l. ſi donaturus. & C. de pac. inter empt. & uen. qui ea. & de iure dot. u:n. l. ẽt. & C. eo. l. legẽ. niſi in caſu, fauore alimentorum: ut C. de do. q̃ ſub mõ l. j. Item no. quod ad id quod h e ſuperio, i. ſñ. dicitur: facit quod dr̃ de pacto addictionis in diẽ: qđ qñq; facit uenditionẽ condõnalem reſolui ſub condõne: ut ĩ. de in di. addi. l. ij. Sic & pactũ legis commiſſoriæ facit reſolutionem conditionalem ut ĩ. de le. §. con. l. j. & in illis caſibus datur qñque in rem. Nam ſi dico, ſit inempta: datur rei uend. vt C. de pac. inter em. & uen. l. commiſſoriæ. Si dicam dominium rei ad me uenditorem pertinere: non poteſt agi rei uend. ſed actione ex eo contractu r quia uerbum pertinere, latiſſimè patet: vt infra de uer. ſig. l. uerbũ ptinere. & ſp in obſcuris, quod minimũ eſt ſequimur. ut ĩ. de re. iu. l. ſp in ob. & ar. C. de iure. do. l. ẽt. & de do. ante nup. l. ſicut. Idẽ ſi dicã, res me ſequatur: uel mihi reſtituatur: uel ad me reuertatur: vt C. de pac. inter emp. & uend. l. j. & iti. arg. contra infra de don. cau. mort. l. ſi mortis cã res. ✦

h Propria. id eſt, mera.

i Factum. id eſt. liberalitatem.

k Nec unquam. Nam non habet tacitam conditionẽ, ſi ſequatur matrimoniũ: niſi fuerit expreſſa: vt hic ſubijcit: & C. de dona. ante nup. l. ſi filiæ. & l. ſi tibi. & l. ſi ante. & l. ſi mater. & l. præſidi. & l. cum ueterum. in prin. Hodie habet, ſi modo per alterũ remanet: ut in l. cũ ueterum. & hoc nõ interueniente oſculo. aliàs ſerua. quod dicitur in eod. titu. C. de do. ante nup. lege, ſi à ſponſo.

l Species. id eſt. res data.

m Priori. Vbi diximus eam non reuocari, ut ſup. proxi. reſpon.

n Eas perſonas. ſcilicet, inter ſponſum & ſponſam.

o Soluatur. Nam ſtatim fuit res facta accipientis: ut & ſupra §. item.

SI cum filiusfamilias. CASVS. Si filiusfamilias promiſit animo donandi Titio decem iuſſu patris: ualet promiſſio perinde ac ſi fideiuſſores dediſſet. quæ uerba expone, ut in gloſſ. ſi autem pater nolẽs donare Titio, iubeat filium ſuum promittere Titio decem ex cauſa dona. dicitur quod tenetur filius, ſi ipſe debeat tantum patri, quantum pro eo promiſit: aliàs non. quod expone ut gloſſ. Cum uero. Volebam Titio donare decem, & tu mihi decem mandato meo promiſiſti Titio pro me. dicitur, quod donatio utraque eſt perfecta ſcilicet mea, & tua. ſed ſi tu credens te debere mihi decem, cum non debeas, promiſiſti ea pro me Titio, cui donare uolebam: dicitur quod tu habes exceptionem contra Titium petentem, & etiam condictionem ſine cauſa: ut ab iſta promiſſione libereris. Item credo me tibi debere decem cum non debeam, & promiſi ea cuidam, quem credebam creditorem tuum pro te, cum non eſſet. habeo excep. ſi petat: & condictionem ſine cauſa: ut liberet me à promiſſione. Si pecuniam. Donaſti mihi decem eo pacto, ut tunc hæc pecunia fieret mea, cum Seius conſul fieret. dicitur quod ſi Seius efficiatur conſul quandocunque, ſiue te uiuo, ſiue poſt: pecunia prædicta mea fiet. ſecus autem erit: ſi cum tu volens donare mihi decem. mihi ea per quẽdã mandabas: & antequã daret, deceſſiſti. nã reuocatur donatio. Titio. Titio decem donaui, ut inde emeret ſibi Stichum: ante quã eũ emat, deceſſit Stichus: an repetam pecuniam, quæritur? Certè ſi hæc cauſa ſine condõ fuit finalis: quia aliter nõ eram daturus, niſi emeret

r Bar. hic in ij. colũ. uer. uenio ad tertiã particulã. reputat iſtã gl. ualde not. & ſingu. ad hoc qđ donatio pura quę ſub cõditione eſt reſoluenda, eſt ꝓpriè donat. quæ gl. Bart. & ſequaces ĩ hoc errãt: quia eſt d directo cõtra text. Bolog. adde qđ Barto. eſt hic uitiatus nã dicit, nõ eſt ꝓpriè donatio.

Minimũ In obſcuris ſequendum eſt.

✦ Contrariũ gl. ita dilues, qđ illic agatur de donatiõe cã mortis. q̃ in hoc ad naturã ul timæ voluntatis accedit. In ultimis autẽ uolũt. utilis in rem cõpetit: ut l j. C. cõia de legat. Cur autẽ. in rẽ utilis competere poſſit cum actione pſonali, q̃ ad dãnum datur? Ea eſt rõ: qa pſonalis vr̃, directũ dominiũ tribuitur, qđ apud agentẽ nõ eſt. At utilis rei uendicatio reſpectu utilis dominij qđ penes agentẽ eſt conceditur, ſecundum lo. Imol.

r Res.

emeret: nunc repetam. ſi autem & alias habebam volũtatem donandi, ſed citius dedi quia videbam, quod volebat emere Stichum: an hoc eam non repetam? quia fuit impulſiua. h. d. hæc lex & ſequens. Frãc. Accur.

quia ad incertum competit. ſ. ad factum: quod ſi non fiat: fit condemnatio ad intereſſe: vt ſup. de condi. ſine cau. l. j. & l. pe. & ĩ. de uerb. ob. l. ubi aũt. §. quid. & de re iud. l. ſi quis ab alio. in fi. & facit. ĩ. l. proxi. & C. de condic. inde. l. cum & ſoluta. Accur.

a Si cum ſi. iuſſa miliſes pecuniam. Patris uel filij.

pecuniã donare vellet, patris iuſſu eam promiſit: valet donatio b perinde, ac ſi fideiuſſoré dediſſet. c Si verò pater donaturus Titio pecuniam, iuſſerit filium ſuum eam promittere: poterit dici, intereſſe debitor fili[9] patri ſuo fuerit, necne. Nam ſi tantundem filius patri debuit, d quantum promiſit: valere donatio intelligitur perinde, ac ſi quemlibet aliũ debitoré e pater iuſsiſſet pecuniam promittere. f

Cũ verò ego Titio pecuniam donaturus, te, qui mihi tantundé donare uolebas, iuſſero Titio promittere: inter omnes perſonas donatio pfecta eſt. g

Exceptio, quæ obſtat deleganti, obſtat ei, cui facta eſt delegatio ex cauſa lucratiua: & etiã ei, cui ex cauſa onerosa putatiua tamen, & non uera. h. d. Pa.

Aliud iuris eſt, ſi pecuniã, quam me tibi debere exiſtimabam, h iuſſu tuo i ſpoponderim ei, cui donare uolebas. Exceptione enim doli mali tueri me potero: præterea incerti k condictione ſtipulato-

rem compellam, vt mihi l acceptam faciat ſtipulationem. Item ſi ei, quem creditoré tuum putabas, l iuſſu tuo pecuniam, quã me tibi debere exiſtimabam, m promiſero: petétem doli mali exceptione ſubmouebo: & amplius in certi n agendo cum ſtipulatore conſequar, vt mihi † acceptam faciat ſtipulationem.

Donatio ſimplex conditiona lis val. t. conditione exiſtẽte poſt mortem donatoris. h. d. Bar.

Si pecuniã mihi Titius dederit abſque ulla ſtipulatione, o ea tamen conditione, p vt tunc demũ mea fieret, cùm Seius factus conſul eſſet; ſiue uiuente eo, ſiue mortuo q Seius cõſulatum adeptus fuerit, mea fiet. r

Mandatum de ſoluendo ex cauſa donationis, morte mandãtis finitur. h. d. Bar.

Sed ſi qs donaturus mihi pecuniam, dederit s alicui, vt ad me perferret, t & antè mortuus erit, u quàm ad me perferret: non fieri pecuniam dominij x mei conſtat. y

b Donatio. Et tenetur pater, quod iuſſu, & etiam filius tenetur inſolidum licet aliàs: id eſt, ſine conſenſu patris donando non poſſet diminuere pecu[l]iũ: vt ĩ. eo. l. filius. Accurſius.

c Dediſſet. Cum donaſſet ſine uoluntate patris, tenetur ſcilicet fideiuſſor: uel repete patris iuſſu. vel dic uerius ipſum patrem. primo tñ caſu, quod iuſſu: ſecundo ex ſtipulatione conuenitur pater: vt C. quod cum eo. l. ſi mandator. & ĩ. de uer. obl. l. cum filius. circa pri. nam aliud eſt iubere, & aliud fideiubere: vt ſup. quod iuſſu. l. j. §. qu dergo. Accur.

d Debuit. Naturaliter.

e Debitorem. ſcilicet ſuum.

f Promittere. Nã tunc ualet. & uidetur pater donare, ſciens ſi nil debuit patri: vt hic innuit: & probatur ex aduerſatiua ſupra poſita, ſi uero &c. & ex inferiori, cum uero. Nec ob. infra eo. l. in ædibus. §. pen. quia ibi tradidi: hic promiſit tantum filius. uel ibi filius donat, hic pater donare voluit: quod ſic nõ potuit: cum filius patri donare non potuit. ſed ſi potuiſſet, tunc ſecus, ut ĩ. eo. proxi. §. Alij dicunt hoc ẽt caſu ualere. & quod dicit intereſſe, exponunt quo ad hoc, vt quis donet: & in expreſſo caſu pater, in ſubaudito filius donet. pro quibus eſt infra eo. l. in ędibus. §. pen.

g Perfecta eſt. Nam breui manu tu uideris mihi donaſſe. & ego Titio: vel longa manu: vt ſ. de dona. inter ui. & uxo. l. iij. §. fin. & de iu. do. l. licet. §. quoties. & ſ. ſi cer. pe. l. ſingularia.

h Exiſtimabam. Cum non debebam.

i Iuſſu tuo. & ſic fuit delegatus a te donante donatario, ſcilicet, creditori putatiuo. ſecus ſi eſſet uerus creditor: infra, de noua. l. ſi quis delegauerit. & l. ſi non debitorem. & l. doli. & l. ſi Titius. & de excep. do. l. purè. §. ſi eum. & l. Iul. & ſ. de cond. cau. da. l. ſi donaturus. §. j. & l. qui ſe. & de iu. do. l. cum in fundo. §. fin. & ĩ. de re. iud. l. Neſennius. in prin. ar. C. de iu. deli. l. fin. §. ſed ſi legatarij. in fi. §.

k Incerti. id eſt, cõdictio. ſine cauſa: q̃ dicitur incerti:

l Putabas. Cũ non eſſet. Azo.

m Exiſtimabam. Cũ uere nõ debebas.

n Incerti. id eſt, ſine cauſa. vt ſup. proxi. §. & concordãtie ibi poſitæ. & hic poſ ſunt poni. Accur.

o Vlla ſtipulatione. reddendi.

p Conditione. expreſſa.

q Mortuo. ſ. donatore. Accur.

r Mea fieri. Poteſt ergo dominium ſub condõne transferri, ſicut & poſſeſſio: vt hic, & ĩ. de acq. poſ. l. qui abſentis. §. ſi quis. licet ſit argu. contra, ĩ. de ſol. l. ſi ſub cõditione. ſed dic vt ibi. facit ad hoc reſponſum ĩ. de ra. ha. l. pen. & ĩ. de ma. uiu. l. ſi pater. j. reſpon. Sed ar. contra. ſup. ſi cer. pet. l. eius qui. §. quas uero. Sed uidetur non fieri mea niſi hæres de nouo uelit: vt ſ. de iure do. l. ſi ego. §. ſi res. cũ ſpeciale ſit in dote: vt ibi dicitur. Sed ſol. vt ibi.

s Pecuniam dederit. ſimplici procuratori. ſecus ſi in eum transtuliſſet dñium vt in cõtrario: vt ĩ. eod. l. hoc iure. §. ſi qs dederit. item & donatoris fuit procurator. ſecus ſi donatarij: vel etiam ſi donatoris: ſed donatarius habuit ratum ante mortem donatoris: vt ſuprà, de do. inter vi. & vxo. l. ſed interim. §. idem Marcellus. & §. ſi uxor. & l. ſi ſponſus. in prin. & ſ. de neg. geſt. l. ſi ego. ADDITIO. Dic ſecundum Bar. q̃ quandoque datio, & donatio eſt ſimplex: & tũc ſufficit condõnem exiſtere poſt mortem donatoris: vt hic. quandoq; non eſt donatio ſimplex, ſed donatio ob cãm: & tunc loquitur. l. ſi ego. §. ſi res. ſ. de iu. do. cum enim tunc ſit cõtractus innominatus: ſicut pœnitẽtia reuocatur, ita morte: fallit fauore dotis: vt hic patet.

t Perferret. ſcilicet nuntius.

u Erit. ſcilicet donator.

x Dominij. quãuis mihi dictã pecuniã poſtea tradat.

y Conſtat. Hoc ẽt caſu loquitur ſ. ſi cer. pet. l. eius. §. quaſi uero. & eſt ratio quia ius dandi non habuit procurator, cũ mandatũ morte finitũ eſt: vt hic, & ſ. de le. j. l. cum pater. §. Mæuio. Sed cõtra. C. de do. l. illã. ſolue plene ut dixi. C. de actio. & oblig. l. ſi quidem. Si autem non eſſet reuocatum mandatũ, vt quia viueret donator

† P. F. acceptum faciat.

† P. F. acceptum.

† P. F. ſine furenſe eo.

cor qui accepit, tenetur donatario actione neg. geſ. ut ꝟ. de neg. geſt. l. ſi pupilli. §. j. Itē furtiuut C. de fur. l. ſi is. Itē uidetur nō finiri morte ut ꝟ. de acqui. poſ. l. fundi. circa finem. Solu. refert an mandatū conſiſtat circa id quod mādator nec ſic habet facere, [a] & nō finitur morte, ut ibi, alias ſicut hic, & ī. ſi certum peta. l. eius. §. quas uero. & de dn. inter uir. & uxo. l. ſed interim. §. idē Marcellus: uel in l. ſi fundi. fuit interpoſitus ab utraque parte: hic a mādante tantum.

[a] Cōcor. tex. in ca. gratū. & in c. icet. extra de offi. dele. & in de. fina. & ibi Cardi. in iij. oppo. de procu. & ibi glo. & in c. dilecti. de offi. dieg. & c. ū. de iuo cōg.

[a] Facti. id eſt, uoluntatis. M.

[b] Cōdict. onc. ob cauſam. ſupra de cō dic. ob. cau. l. fin. & l. ſi donaturus. ij. reſpō. & de iure dotium. l. ſi ego. in princ. & C. de condic. ob cau. l. cum ancillā. & l. datam. & de iure dot. l. ſi mulier. & ꝟ. de manu. teſta. l. libertas §. ij.

[c] Cauſa magis. [a] id eſt modus liberalitatis: & ſic fuit impulſiua, non finalis cauſa: alias haberet locum repetitio, ſicut & pro condict. ob cauſam, ut C. de condict. ob cau. l. ſi repetendi. & ī. de condict. ob cau. l. dedi. §. ſi quis quaſi ſtatuliber. & infra titu. j. l. ubi. & ī. de condict. indeb. l. damus. & l. in ſumma. §. j. ij. & iij. In dubio autem præſumam uō ſiualem. argu. ī. de dona. inter uirum & uxorem. l. ſed ſi uxor. §. ſi. & ſupra de conditio. & demonſt. l. ſi Titio. j. reſpō. & §. ſed cum ante nuptias. circa fin. id eſt, ubi dicitur, quod purum legatum eſt: ut C. de iure dotium. l. ſi mulier. Sed arg. contra, C. de do. l. p. §. ſi. ibi, nulla eis licētia danda. ſed illud eſt ſpeciale. uel ibi expreſſum fuit in dona. ut non in aliam cauſam, niſi illam erogares.

[a] Hæc gl. dicit do. Nic. Boerij in additionibus. ad Dy. in regu. non decet in addi. fina. tē ad hoc ſing. ꝙ in dubio pſumatur cauſa eſſe impulſiua, & non finalis.

Defectus cauſæ finalis parat donatori condictionem ob cauſam: ſecus in defectu cauſæ impulſiuæ h. d. Bartol.

Titio decē donaui ea cōditione, ut inde Stichū ſibi emat. quæro, cū homo antequàm emeret, mortuus ſit, an aliqua actione decem recipiam? Reſpōdi, Facti [a] magis, quā iuris quæſtio eſt: nā ſi Titio decem in hoc dedi, ut Stichū emeret, aliter non daturus: mortuo Sticho cōdictione [b] repetam. Si uerò aliàs quoq; donaturus Titio decem, quia interim Stichū emere propoſuerat, dixerim. in hoc me dare, ut Stichum emeret: cā magis [c] dōationis, q̄ cōditio dīdæ pecuniæ exiſtimari debebit: & mortuo Sticho pecunia apud Titium remanebit.

Vlpianus lib. lxxvj. ad edictum. III.

Et generaliter [d] hoc in his donationibus definiendū eſt, multū intereſſe, cauſa donādi fuerit, an conditio. [e] ſi cauſa [f] fuit: ceſſare repetitionem. ſi cōditio: repetitioni locum fore.

Pomponius libr. xvij. ad Sabinum. IIII.

Etiā per interpoſitā perſonā [g] donatio conſummari [h] poteſt.

Si reperitur in inſtrumento.

[d] Et generaliter. coniunge cum ſuperiori, & potes hic dicere. quæ ibi in §. fin. dixi.

[e] Conditio. ſ. finalis. & ita cauſa fuit finalis.

[f] Cauſa. ſcilicet impulſiua.

[g] Etiam per interpoſitam perſonam. Ex utraque parte: ut per nuntium. & illa inter abſentes: ut & C. eod. l. nec ambi. & l. ſi aliquid. Acc.

[h] Conſumari. id eſt, perfici ſiue fieri.

[i] Affectionis Amicos. dic quis ſit amicus ꝟ. de Verbo. ſignifi. l. latere. §. amicus. & quod dicit merentes, idem ſi non mereantur, uel etiam ſi ſint incogniti: ut C. eod. l. in extraneos.

quòd Titius motus affectione quā habebat ad Seiū, quia erat ſuus conſanguineus, uel amicus, uel propter eius bene merita donauit ſibi censū, iſta eſt donatio ſimplex: & ideo requiritur inſinuatio, ſi eſt ultra quingentos aureos. Pau. de Caſt.

Vlpianus lib. xxxij. ad Sabinum. V.

Affectionis gratia neque honeſtæ, neque inhoneſtę donationes sūt prohibitę. honeſtæ erga bene merentes amicos, [i] uel neceſſarios: [k] inhoneſtę, circa meretrices. [l]

Qui uolente domino de fundo ipſius aliquid eximit ex cauſa habili ad transferendū dominium, ſtatim efficitur dominus: nec ex pœnitentia domini reuocatur dominium, uel aſportare prohibetur. ſed ſi pœnitentia ſuperueniat ante quàm eximat, non efficitur dominus poſtea eximēdo, nec eſportare poteſt. Pau. de Caſtro.

Idem lib. xlij. ad Sabinum. VI.

Qui ſaxum mihi eximere de ſuo permiſit donationis cā, [m] ſtatim cùm lapis exemptus eſt, [n] fit meus: neque prohibendo [o] me euehere, [p] efficit, ut meus eſſe deſinat: quia quodammodo traditione meus factus eſt. Planè ſi mercenarius meus exemerit: mihi exemit. [q] † Sed ſi antequam is, qui a me [r]

[k] Neceſſarios. id eſt, conſanguineos. ſic ſupra de iuſti. & iur. l. fina. & ad hoc ſupra de iure. & ra. diſt. l. ſed nonnullos. Accur.

[l] Meretrices. Hæc donatio ualet ad exceptionē, non ad actionem: [b] ut hic: & ī. de condict. ob tur. cauſ. l. idē. §. ſed qđ meretrici. & de condict. ob. tur. cau. l. cū te. & l. mercalem. Itē concubinæ poteſt donari: ut ꝟ. eo. l. donationes. in princ. niſi a milite, qui talibus donare non pōt. ut C. de do. inter ui. & uxo. l. ij. Itē quod dicit hic donationes affectionis cauſa non eſſe prohibitas: fallit in minore: ut ī. man. l. ſi uero nō remunerādi. §. ſi adoleſcēs. Item fallit hæc lex ꝓpter matrimoniū: ut ī. de do. inter ui. & uxo. l. hec ratio.

[b] Iſtā gl. communiter reprehēdūt do. in le. 3. C. de condi. ob turpem cauſam.

Qvi ſaxum. CASVS. Titius permiſit mihi ex cā dona. eximere ſaxum ex fundo ſuo, dicitur quod ſtatim cū exemi, licet nondū portauerim, factus eſt meus. Idem ſi alius exemit pro me, ut mercenarius meus. Secundo dicit, iure emptiōis ſiue cōductionis eximere debebas ſaxum ex fundo meo, anteq̄ eximas, pœniteat: dicitur quod poſſum. ſi autē iā exemeras, & ſic factus eſt tuus, nō poſſū amodo pœnitere. & ꝙ dixi i ſa xo: idē intelligas in arbore. Frāc. Accur.

[m] Donationis cauſa. ut l alio titulo. M.

[n] Exemptus eſt. Hoc ipſo mihi poſſeſſus. Ie.

[o] Prohibendo. ſcilicet, is qui permiſit.

[p] Vehere. id eſt, exportare. Accur.

[q] Mihi exemit. Vt perinde ſit, ac ſi ego exemiſſem. Azo. utroque ergo caſu meus factus eſt: ut hic, & infra proxi. ibi, ſi poſtea &c. & ī. de præſcript. uerb. l. promiſiſti. §. quod ſi poſt.

[r] A me. Mutat perſonam. Accur.

† P. Fl. Sed & ſi is, q a me emerat, ſiue merce de conduxerat ut pateret ei ſibi ire eximere: ſi ante, i eximat. &c.

Condu-

uerum eſt quod hic dicitur ut ī.eitu.j.l.plures.ſine de actione,quæ ex ea oritur:ut ī.alt.j.l.ex damnainfecti, §.antepen.& §.penul.

a Indiuiduum ſit.ut ī.eit.ij.l.ſtipulatio.§.ſi.

b Et ipſæ.repete.& licet.Azo.

c Pro parte. ſ. ſua aſſume argu.qđ eſt ī.magiſq; &c.& ſic ſoluit. & dic exiſtimat Iulianus.

d Damni infecti. ſic ergo pro parte. & ſic eſt ar. contra ī.ea.l.§. Caſſius.& ī.de uer.ob.l. ſtipulationes non di. in prin.ſed ſolui.ī.eo.l.ſi tertius.§.j.

e De futuro. ut & ī.e.l. Atteius.§. & hnc. & ſup. de dā. infe.l. ij. & cautè hoc accipe in damno infect.quo ad ſtipulationem, ſed in hoc etiam quo ad actionem:quia agitur pro damno futuro.i. poſt litem conteſtatā cōtingente.

f Vel. pro etiam.

g Singulos. ut opus inſolidum tollatur.R.

h Reſtitutum.i. deſtructum.

i Pro parte. licet ipſum opus nō niſi inſolidū reſtitui poſſit.R.& facit.ſup. ſi ſer. uen.l. loci corpus.§. ſi fundus.

k Si ex priuato agro. unius ſocio ſuo.

l Immittatur. unde timet ſocius, ne det damnum huic prædio communi.

m Poſſe. pro parte.ut ſup.e. l. ſi tertius §.inde quęſit.

n Reſtituendum. i.deſtruendum.

o Agger.ut ſic aqua fluat aliter, quā fluere cōſueuerat.

p Repleta. Vt ſic aqua non fluat, ut conſueuit.R.

q Præſtandam.ex æquitate:ut & ī.eo.l.ij.§.j.& §.itē Varus.& §.apud Namuſā.itē hoc qđ nihil fecit, aliàs tenet in totū:ut ī.e.l.ſi tertius.in prin. quæ eſt contra.

r Singulos cōſecuturum dixit ea forma,qua apud Gellium lib.j. ca. vij. C. Gracchus. credo ego inimicos meos hoc dicturum, niſi malis conſecuturos legere.

† Not. ex iſto textu poſt Bart. ponderando hāc dictionē omnimodo quæ eſt pręciſa in e. cū ex eo. & ibi notatū in apoſtil. ad Geminis.

dāni infecti ſiat,cùm eius prædij, ex quo damnum metuatur,plures domini ſint, & cum uno eorum agatur: licet opus,ex quo damnum futurum ſit, indiuiduum ſit: a & ipſæ b ædes ſolumq; earum non poſſit pro parte c duntaxat damnum dare: nihilominus eum, cum quo agitur,pro ſua parte condemnari. Magiſq; exiſtimet id ſeruandum in aquæ pluuiæ arcēdæ actione, quod in actione dāni infecti; d quia utrobique non de præterito, ſed de futuro e damno agitur. Quòd ſi is fund^9,cui aqua pluuia nocet,plurium ſit: agere qđ ē uel f ſingulos g poſſe:ſed damni, quod poſt litem conteſtatā datum ſit, nō amplius parte ſua cōſecuturū, † item ſi opus reſtitutū h nō fuerit: non amplius, quàm quod pro parte i eorū interfuerit opus reſtitui,condemnationem fieri oportere.

Pro opere manu facto agitur, ut deſtruatur:ſed pro facto à natura,agitur ut patientiam reficiendi præſtet.h.d.Pau.de Caſt.

Si ex priuato agro k in agrum cōmunem immittatur l aqua: Ofilius ait ſociū cū eo agere poſſe. m *Cogitur quis præciſè ad demoliendū:quod patet ex dictione omnimodo.h.d.Bar.*

Trebatius exiſtimat,ſi de eo opere agatur,quod manu factū ſit, omnimò † reſtituēdum n id eſſe ab eo,cum quo agitur.Si uerò ui fluminis † agger o diſiectus ſit,aut glarea iniecta,aut foſſa limo repleta; p tunc patientiā duntaxat pręſtandam. q

Vbi hæc actio eſt in rem ſcripta,datur contra ſingularē ſucceſſorem nō ſimulatum.Bar.

Idem libro xvj. ad Sabi. XII.

Emptor, † niſi ſimulata r uēditio ē,cęteriq; ſucceſſores,uel reſtituere opus factum,ſi uelint,uel patientiā præſtare debēt. nam actori moram ſuam nocere s debere manifeſtum eſt. In eadem cauſa eſt etiam ſocius eius, qui op^9 fecerit,ſi ipſe author t non fuit. Idemq; in donato fūdo legato u eſt.

Caius ad edictum prætoris urbani ij. de aquæ pluuiæ arcendæ XIII.

Sed uēditor, aut donator interdicto Quod ui, x aut clam de damno, & impenſis y ab actore factis tenebitur.

Paulus libro xlix. ad edict. XIIII.

Ateius ait, ſi is, qui

tenetur interdicto. Quod ui aut clam.ut impēſas in deſtruendo faciat. & h.d.hæc l.cum l.ſeq.Fran.

r Simulata,nam tunc pro nulla debet haberi: & tenetur uenditor ac ſi non alienaſſet:ut ſup.de cōtrahē. emp.l.nuda.

s Nocere. cùm non egit cum eo, qui fecit,antequam uenderet: & habuiſſet totum.ſ. patiētiam, & impenſam:quam modo habet neceſſe petere à diuerſis: & ſic grauatur: ut argu.ſup. de exer.l. ij.& de procurat.l. rō tamē. & de pec.l.& ancillarū.§.ſi.Item magis intereſt ſua non impedere aq. ā impēdere in deſtruēdo:& poſteà impenſam repetere:ut ſup. de cōpen.l. ideo.& facit.ſup.eo.l.quam quā.§.Idē Iulianus. & l.ſi colonus.

t Author. ut & ſup.l. proxi.§.apud ferocem.

u Legato. ut.ſ.reſtituat opus,ſi uelit, uel patientiam pſtet. & facit ī.qđ ui aut clam.l. competit.§.ſi.

x Sed uenditor. Quod ui aut clā.cōcor. qđ ſup.l. proxi.dixi. Item a[nte] & o.ſ factū tenetur: ut ſup.de alie. iud.l. iij.§.j. Accur.

y Impenſis. factis in demoliendo opere:ut & ī.l.proxi.

Ateius ait.

A CASVS. Ille, q fecit op^9 in fundo ſuo per quod aqua plu.meo fundo nocet: ſi uendat fundū ſuū in poteſtiorē,intra annū utilē, act. Quod ui aut clam. poſt annum de dolo cū eo agere potero. cum agitur. Si in fundo tuo uitio loci,ut quia paluſtris pars aliqua fundi tui ſubſederit & ſic

ſub ea dié đ elect.li. vj.& capl. quiuis. de pact.eo.li. quod quis in caſu pa el hui^9 §. tenetur pcisè ad demoliēdū. † In P.Fl. age: ſelectus.

Ange.in l.ſi donatione. C. de collat. Itē Ange. & Alex.in l.j.§.ſiuir. ſupra, de acqr.hære dit. reputāt iſtum tex.ſin.de hoc in nouis interp̄ta. Bolog.

Adde gl. in l.filios. & ibi Bar. C.đ reuo. his quę in fraudē cre. & in l. ſi non uerū. C. de do. inter ui.et uxo. & q dicatur ſimulata uēditio, & quādo, notat Bal. in l.j.C.ſi ſeruus extero. qō. x. & iterū in l.j.qō.etiā x.C.manda. Alexā. in l. Lucius. ij.ſupra, depo. Bart. conſil. xxxij. incip. Petrus Nicolę.Pau. de Caſtr. conſil.cvij. incipien. uiſo puncto ī. ſcripto & Pet. de Anch.conſil. ccxxxviij.incip. ad corroborationē prædictorum.

E Mptor. CASVS Si feciſti opus in fundo tuo, propter quod aqua plu.mihi nocet: poſtea uēdidiſti iſtum fundum:dicitur quod emptor non tenetur, niſi ad patiētiam.& hæc ſunt uera,niſi emptio fuerit ſimulata.idem eſt ſi duo habebāt fundū cōmunem,& unus eorū fecit in eo opus.nā nō tenetur alter,niſi ad patiētiam. poſtea dicit qđ qui fecit opus in fundo ſuo:ſi donet fundū poſtea alij,donatarius debet tantū patiētiā pręſtare.Idem eſt ſi legaret:uenditor aūt uel donator

aqua incepit ibi creſcere,& dat mihi damnū,nō teneris. Idē ē,& ſi opus in fūdo tuo feceras,qđ poſtea pfūdauit. nā ſi aqua creſcens in eo loco dat mihi dānū:non teneris:quæ dic ut in gl.In hoc iudicium.In act. aquæ plu. arcen.uenit damnum quod ſperatur uenire, ſicut in act. damni infecti:licet in ceteris act. ueniat tantum præteritum. ſi autem aqua plu. ex opere à te facto det mihi damnum:tunc agam act. Quod ui aut clā.ſi autē timeo damnum poſt ſentētiā iudicis euenire: tunc petam mihi caueri de dāno infecto:uel ut deſtruas opus abſq; meo periculo.ſi autē poſt litem cōteſt. opus aliquod factū eſt ex quo timeā,tunc agēdum eſt de nouo.

A.liquan-

Aliquando aotem non agetur de nouo, imo deſtructum, opus quod eſt factum poſt li. conte. ſi cōiunctum ſiue connexum cū primo ſit, ita quod primū ſine hoc tolli, ſiue remoueri nō pōt. & hoc dicit hæc lex cum l. ſeq. Fran. Accur.

opus fecerit, potentiori [a] uendiderit [b] pdiū: quatenus [c] deſierit dn̄s eſſe, agēdū cū eo Quod ui aut clam, [t] intra annū utilē. Quod ſi ann⁹ [d] pterierit, de dolo [e] iudiciū dandū. Cùm agit aquæ pluuiæ arcēdę, d̄ facto, [f] qđ nocet, [g] quęritur. [h] ideoq; ſi uitio loci [i] pars aliqua ſoli ſubſederit, [k] quãuis p eã cãm aqua pluuia inferiori noceat, nulla competit actio. [l] Idem fortaſſe dr̄, ſi in agro manu factum [m] aliquid ſubſederit.

Pro damno præterito intra annum. poteſt quis conuenire, Quod ui aut clam: poſt annum actione in factū ex edicto d̄ alienatiōe mutādi iudicii h. d. Bar.

In hoc [n] iudicium, ſicut in damni infecti, futurū [o] damnum uenit: cum reliquis ferè [p] omnibus iudiciis præteritum præſtetur. De eo, [q] quod antè eſt datum, Quod ui [r] aut clam agendum eſt: de eo, [s] quod poſt ſententiam iudicis futurum eſt, damni infecti caueri oportet: uel ita opus reſtituēdum [t] eſt: ut nullum periculum [u] damni ſuperſit. De eo opere, quod poſt litem conteſtatam factum [x] eſt, nouo iudicio agendum eſt. [y]

Idem libro xvj. ad Sabi. XV.

SEd interdum opus, quod poſt litem conteſtatam factum eſt, tolletur: ſi id, quod anteceſſit, tolli ſine eo non poteſt. [z]

Damnum contingens poſt litem conteſtatam ex fundo uendito, uenit in hoc iudicio. Itē hac iudicium contra eum, qui domi nus eſt, proponitur. Bar.

Pompon. libro xx. ad Sabi. XVI.

POſt uenditionē, [a] quod nocitum ſit ei fundo, de quo [b] ante [c] iudicium acceptum ſit aquæ pluuiæ arcendæ, nihilominus eo iudicio uē-

[a] Potentiori. uel non potentiori, ſecundum quoſdam.

[b] Vēdiderit. ante lit. conteſt. ut ſupra eo. l. quamquam. §. Iulianus.

[c] Quatenus. id eſt quia.

Nō ſnot hæc ſequē tia, intra annum utilem.

[d] Quod ſi annus. intra quē datur hoc interdictum: ut ĩ. quod ui aut clam. l. ſemper. §. hoc inter.

[e] De dolo. Duo obſtāt. Primo quia alia actio competit, ergo de dolo non datur: ut ſup. de dolo. l. ij. §. & ſi alia. Secundo obſt. quia & hæc de dolo finiebatur annotlicet hodie duret biennio: ut C. de dolo l. fio. Ad primum reſpondet, quia uendidit & hic cōmiſit dolum, ut annus interdicti laberetur: unde actio de dolo competit, licèt lapſum ſit tēpus interdicti, cum forte circa finem anni interdicti cōmittat dolus. Sed hoc non placet: quia ſic daretur reſtit. in integ. ut ſ. ex qui. cau. oia. l. ait ptor. §. fin. unde ceſſat de dolo: ut ſ. de do. l. j. §. idem Pomponius. niſi fortè diceret, quod fuit negligēs in agēdo, vñ denegatur reſtitutio: ut ſup. ex quib. cau. ma. l. non. n. Alij dicūt, quod hic nihil potuit imputari, quare intra annum non egit: ibi ſic potuit imputari. Ad ſm̄ reſpondet, quod à compoſitoribus additum eſt, quod actio de dolo duret biennio, non à Paulo authore huius. l. ſm̄ P. uel dic, q̄ de dolo adhibito circa finē anni, dicit in hoc, ut labatur annus interdicti, quod non placet: cum reſtō tunc daretur, niſi defendas: ut & mō in alio contrario dixi. Tu uero cōiter ad utrunq; reſpōdeas, & dic quod datur de dolo, id eſt, in integrū reſtō pp dolū cōmiſſum, ut annus labatur: ut ſup. ex quib. cau. oia. l. ait ptor. §. fi. & l. ſeq. Vel melius dic in factum uoīe doli ex edicto de alie. iu. mu. cau. fac. ut ſup. de alie. iud. mu. cau. fa. l. iij. §. j. & ĩ. e. l. poſt vēditionē. in fi. nec obſt. qđ & illa dař vſq; ad annū, ſicut de dolo actio: ut ĩ. de alie. iu. l. vel poſt annū. qa in interdicto cōputať annus à tpe facti operis: ut ĩ. qđ ui aut clā. l. ſemp. §. hoc interdictū. in hac aūt actione à tpe alienationis: hodie uero uſque ad biennium datur de dolo: ut d. l. fi. C. de dolo, & poſt datur in factū perpetuo: ut ſup. de dolo. l. itaq;.

[f] De facto. id eſt, de cauſa damni.

[g] Nocet. id eſt, nocere poſsit.

[h] Quęritur. id eſt, inquiritur per iudicem. nam non pro omni damno agitur. & hoc ſubijcit.

[i] Loci, quia paluſtris.

[k] Subſederit. id eſt, ruit in terra ualle quadam facta: & ſic per id aqua nocet inferiori fundo.

[l] Actio. de ſtricto iure. ſecus de æquitate, ut permittas uicinum replere: ut ĩ. eo. l. ij. §. item Varus. & §. itē, damna. & ſup. eod. l. ſupra. §. fina.

[m] Manu factum. ſupra ergo de non manu factis dixit. & expone hic ſubſederit ut ſuprà.

[n] In hoc. i. in actione aquæ pluuiæ arcendæ. Accur.

[o] Futurum. ut & ſupra, eo. l. ſupra. §. officio. & expone ut ibid.

[p] Ferè. hoc ppter act. l. Aqui. cum deletur inſtrumentum, ex quo ſub conditione pecunia debebatur: ut ſup. ad le. Aq. l. in l. Aquil. ſi deletum. Item ſi ſubripiatur huiuſmodi inſtrumentum: ut ĩ. de furt. l. quidam. in fi. Item ſi tabulæ in quibus legatum ſub condi. relictum eſt, dolo non exhibeantur: ut infra de tabu. exh. l. locum. §. condemnatio. Item in nūtiatione noui operis: ut ſup. ti. ij. l. j. §. hoc autem. & cōcor. ſup. de iud. l. nō quēadmodum.

In P. Fl. poſt uēditionē, & traditionem.

[q] De eo quod ante. ſcilicet ante litē conteſtatam.

[r] Quod ui. nō hac actione: ut ſupra eo. l. j. §. ij.

[s] De eo. ſ. damno.

[t] Reſtituendū. per hanc actionem: ut & ſuprà eo. l. ſi tertius. §. officium. & infra eo. l. ſi uſufructus. § non aliter.

[u] Periculum. id eſt, ſuſpicio periculi. Accur.

[x] Factum. ſuper alia re. ſecus ſi ſup eadē: ut ĩ. l. pxi.

[y] Agendum eſt. ut ĩ. de exec. rei iud. l. ſi mater. §. pe. & ſup. de iud. l. non pōt. nec ob. ſup. eo. l. ſi tertius. § officium. quia ibi uenit damnum contingens poſt lit. cōteſt. ſed tamen ex præterito opere.

[z] Sed interdum. Non poteſt. ſic ĩ. quod ui aut clā. l. oēm origo. & ſup. de iur. om. iud. l. ij. & in. Auth. de non alie. §. ſi minus. col. ij.

POſt uenditionem. CASVS Feciſti opus in fundo tuo, ex quo timeo damnum meo fundo, egi cōtra te act. aquæ plu. arcen. pendente iudicio alienaui fundum meum. poſtea datum eſt dãnum. Dr̄, quod mihi condemnatis: & quicquid conſequar reddam emptori. Sed pone quod tu alienaſti tuum fundum ante quā agerem contra te, tunc agam contra emptorem, uel cōtra te intra annum, ſi cauſa euitandi iudicij alienaſti. Fran.

[a] Poſt uenditionē. eius fundi, cui aqua nocere poſſit.

[b] De quo. id eſt, pro cuius utilitate.

[c] Ante ſcilicet uen. nam ſecus ſi poſtea: ut ſup. eod. l. ſi tertius. §. ſi quis prius.

Idque

aliud ſi pontonibus traijciatur: ut ſupra de ſeruit. ruſt. præd. l. fin. & ī. l. proxi. licet & illa poſſit intel.igi aliter, ſcilicet ut nulla ſit differentia, poſſit tranſiri ponte, uel uado, uel pontonibus. Accur.

Licet. alias incipit. §. licet. alias & melius ſi non proximo. Accur.

a Non poteſt. ut ī. de aqua quoti. & æſti. l. j. §. permittitur. ſecus in hauſtu: ut ī. eo. l. proxi. §. uia. & ſupra de ſerui. l. ſeruitutes. iiij. §. publico. Accur.

p Labeo. alias incipit Labeo, & alias Sabinus.

Noceat. ſcilicet uicino.

cet, ſi nō proximo meo prædio ſeruitutē uicinus debeat, ſed ulteriori, agere potero, ius eſſe mihi ire agere ad illū fundū ſuperiorem: quamuis ſeruitutem ipſe per fundum meum non habeam:[b] ſicut interueniente uia publica, uel flumine, quod uado[c] tranſiri poteſt.

Locus ſacer medius impedit ſeruitutem conſtituī h. d. Bart.

Sed loco ſacro, uel religioſo, uel ſancto interueniente, quo fas[d] nō ſit uti: nulla[e] eorū ſeruitus imponi poterit. Sed ſi fundus medius alterius inter me & te intercedat, hauſtus ſeruitutē fundo tuo imponere potero, ſi mihi medius dñs iter ad tranſeundum ceſſerit:[g] quemadmodū ſi ex flumine publico perenni hauſtu uelim uti: cui flumini ager tuus proximus ſit, iter mihi ad flumen cedi poteſt.[h]

† Iabolenus lib. x. ex Caſſio. XVIII.

SI in publico[i] opus factū eſt, quo aqua pluuia noceret,[k] agi non poteſt:[l] interueniēte[m] loco publico, agi poterit. cauſa eius rei hæc eſt, qd ea actiōe nō tenet, niſi dñs[n] ſolus. Sine pmiſſu principis aqua per uiam publicā duci nō poteſt.

Iſta lex limitat totum iſtum titulu & multas leges tituli de operis noui nunciatione h. d. Paul.

Pomponius libr. [illegible] ad Quintum [illegible]. XIX.

LAbeo[o] ait, ſi patiēte uicino opus faciam, ex quo ei aqua pluuia noceat,[p] non teneri[q] me actione aquæ pluuiæ arcendæ.

Idem libro [illegible] ad Sabinum. XX.

SEd hoc ita, ſi non per errorem,[s] aut imperitiā deceptus fuerit. Nulla. n. uolūtas errātis eſt.[t]

De caſu huius legis, dic ut ſupra titu. primo, l. fluminum. §. ſina. h. d. Paul.

Idem lib. xxxij. ad Quintum Mutium. XXI.

SI ī meo fūdo aqua erūpat,[u] q ex tuo fundo uenas habeat, ſi eas uenas incideris, & ob id defierit ad me aqua peruenire: tu nō uideris† uim feciſſe,[x] ſi nulla ſeruit[?] mihi eo noīe debita fuerit:

Non habeam. quia res ſua nemini ſeruit. ut ſupra de ſerui. urba. præd. l. in re communi.

c Vado. ut ſupra proxi. §. dixi.

d Fas. id eſt, licitū. Accur.

e Nulla. ut ſupra de ſerui. l. ſeruitutes. §. fina.

f Eorum. ſcilicet ſupra dictorum. Ac.

g Ceſſerit, non autem aliter: ut & ſupra commu. præd. l. in tradendis. §. interpoſitus. & de ſerui. ruſti. præd. l. qui ſella. §. fina.

In aliquibus codicibus caſum.

h Poteſt. ut & ī. de ſet. urb. præd. l. item. §. fina. & facit ad hunc §. ī. de ſet. ruſt. præd. l. tria. & l. ſi mihi. §. penult. Accurſius.

Si in publico. Si opus ē factum in loco publico per quod aqua pluuia mihi nocet, non poſſum agere hac act. ſecus autem eſt, ſi inter meū fundum & tuum ſit locus publicus in medio. nam ſi tu facis opus in fundo tuo, per quod aqua pluuia mihi noceat, teneris. & reddit rationē diuerſitatis.

In P.F. Iauolen'.

Siue. Per te uideas. nam leuis eſt cum duabus legibus. ſeq. Franc.

i Si publico. ſcilicet ſolo uſu & proprietate. ſecus ſi proprietate uni: ut ī. q cuiuſq; uni. l. pe. quæ eſt cōtra. uel ibi in loco municipij: hic in publi. differunt. n. publica a rebus uniuerſitatum: ut Inſtitu. de rerum diui. §. flumina. & §. uniuerſitatis.

k Noceret. ei, qui uicinum habet prędium.

l Non poteſt. hac actione: ut ī. eod. l. apud §. aquæ. Sed quod ui aut clam: ut ī. quod ui aut clam. l. ſi in ſi facit. §. fina. & alijs remedijs ut dixi in dicto §. aquæ.

m Interueniente. ſ. in medio inter locū ubi eſt opus, & locum cui nocet aqua: ut & ſupra eo. l. apud. §. aquæ. & ī. eod. l. quod principis. §. fin. & ī l. prox. §. uia.

n Niſi dñs. ut dicto §. aquæ. locus autem publicus non eſt in bonis alicuius, ſiue de uero publico dicas, ſiue uniuerſitatis. Idē intellige de directa, uti is quandoque ſicut ī. eo. l. ſi uſusfructus. eſt etiam & alia ratio: quia publici loci opus publica authoritate fulcitur: ut ſupra eod. l. ij. §. Caſſius. Accur.

q Non teneri. ad patientiam operis demoliendi: ad damnum tamen agere poteſt: ut arg. ī. communi diui. l. Sabinus. ibi, ſi autem facienti cōſenſerit. & concor. ī. tit. j. l. qui bona. §. ſi qs iuſta. Item not. q quidam habēt patiente, alij ſapiente. i. ſciente: ſcientia enim inducit patientiam, patientia conſenſum ad aliquid: ut C. de remiſ. pig. l. ij. & ī. quibus modis pig. uel hypot. ſol. l. ſi ſecut. §. non uidetur. & de don. inter uirum & uxorem. l. ſi ſeruus cōmunis.

r Sed hoc ita.

s Per errorē. facti. imperitia iuris dicitur: ut ī. de iuriſd. om. iu. l. ſi per errorem. Accur.

t Errantis eſt. ut & ī. de iur. & fac. igno. l. error. & de iuriſdi. om. iudi. l. ſi per errorem. & C. de iur. & fac. igno. l. cum teſtamentū. & l. non idcirco. & ī. de acquir. rerum do. l. ſi procurator. & ī de iudi. l. ij. in prin. & de cōtrah. emp. l. & ſi conſenſum. §. fi. & de condic. cauſa da. l. dedi. j. §. ſubtilius: nec obſtat ī. ſi cer. peta. l. eius. ut ibi dixi. & ī. ad legem Falc. l. j. §. ſi legatarius. quia ibi in uno errabat hæres, in alio bene cōſentiebat. Sed argu. cōtra. duo poſſunt notari ī. de ſup. le. l. iij. §. ſi. in fine. & ī. de cōfeſſis. l. nō fatetur. in eo q dicit, differe unā ignorantiam ab alia.

ADDITIO. Dic ſecundum Bartol. q in dicto §. fina. loquitur de errore communi, qui facit ius hic de errore ſingulari.

† P.F. ui feciſſe.

SI in meo. CASVS In meo fundo fons oritur: uenę cuius ueniunt ex fundo tuo, tu incidiſti uenas ita quod meus fons ſiccatus eſt. non teneris. Accur.

u Aqua erumpat. id eſt, fons oriatur. Accur.

x Vim feciſſe. i. iniuſtitiam. Oth. & ſic nec hac actione, nec quod ui aut clam teneris, ut ſubijcit. uel ſimpliciter expone uim, ſcilicet ut tenearis Quod ui aut clā. & facit §. tit. j. l. Proculus. & quod ibi nota. & contrarium ī. ne quid in loco publ. l. ij. §. merito. Solut. ut dixi d. ēta l. Proculus. Item nec obſt. C. de ſerui. & ſi manifeſte. quia ibi præſcripta erat ſeruitus. Accurſius.

Teneris.

nec interdicto Quod ui aut clàm teneris. [a]

Hæc actio non datur uſufructuario, nec in uſufructuarium directa, ſed utilis. h. d. Bar.

Idem lib. x. ex uarijs lectionibus. XXII.

SI uſusfructus fundi legatus fuerit: aquæ pluuiæ arcendæ actio [b] hæredi, [c] & cum hærede eius ẽ, cuius ꝑdiũ fuerit. Quod ſi ex opere [d] incommodũ [e] aliquod patiatur fructuarius: poterit quidem interdum uel iterdicto experiri Quod ui aut clàm. [f] Quòd ſi ei non competet: [g] quærendum eſt, an utilis ei quaſi dño [h] actio aquæ pluuiæ arcendæ dari debeat, an uerò etiam conćedat [i] ius ſibi eſſe uti frui? [k] Sed magis eſt, utilem aquæ pluuiæ arcendæ actionem accommodare. Non aliter reſtituiſſe [l] rẽ uidetur [m] is qui opus fecit, quàm ſi aquam coerceat. Sed & ſi fructuarius opus fecerit, per quod aqua pluuia alicui noceat: erit quidẽ actio legitima [n] cũ dño proprietatis: an uerò etiam utilis in fructuarium actio aquæ pluuię arcendę danda ſit, quæſitum eſt: & magis eſt, ut detur. [o]

Pro opere facto authoritate publica non competit hæc actio. hoc dicit. Paul.

Pau. li. xvj. ad Sa XXIII.

QVod principis. aut Senatus [p] iuſſu, [q] aut ab ijs, q̃ primi agros cõſtituerunt, [r] opus factũ fuerit: in hoc iudicium non uenit. [t]

Nota hic, quòd appellatione domini comprehenditur etiam dominus utilis, quia hæc actio nõ datur niſi domino. h. d. Pau.

Hæc actio ẽt in uectigalibus agris locũ habet. [s]

Opponitur iſti §. de leg. ij. §. penult. ſupra codẽ. ſolue ut hic per Paul. de Caſtro.

Aggeres iuxta flumina in priuato [t] facti, in arbitriũ [u] aquæ pluuiæ arcẽdę ueniũt, [x] ẽt ſi trãs flumen noceant [y] ita ſi memoria eorũ extet, & ſi fieri non debuerunt. [z]

Si arãdo aliquis opus faciat, ex quo aqua poſſit nocere uicino: ſi aliter fundus coli non poterit, hac actione non tenetur. hoc dicit. Bar.

Alphenus Varus lib. iiij. Digeſto. a Paul. Epitomato. XXIIII.

VIcin[9] loci ſuperioris [a] pratũ ita arabat,

---

a Teneris. ſcilicet de dolo ſi animo nocendi feceris, non alias: ut ſ. eod. l. j. §. deniq; Accur.

SI uſusfructus. CASVS. Titius legauit Sẽpronio uſumfru. fundi. Dicitur ꝙ hæres Titij habet act. aquæ pluuiæ arcendæ contra illum, qui facit opus in fundo ſuo, ex quo timeat damnum & ipſe act. tenetur ſi facit opus. Secundo dicit. pone quòd hic hęres facit opus, ex quo timet damnum fructuarius: an aget hac actione fructuarius? Dicitur quod aget interdicto, Quod ui aut clam, ſi fecit opus clam: alioqui aget utili actione aquæ pluuiæ arcen. Non aliter. Ille qui tenetur hac act. debet deſtruere opus, ita quod aqua pluuia mihi nõ noceat. Vltimo dicit: Si fructuarius facit opus, per quod aqua pluuia mihi nocet tenetur proprietarius directa actione aquæ pluuiæ arc. fructuarius uero utili. Franc.

b Actio. directa. Accur.

c Hæredi. contra ædificantem in uicino prædio: & contra ipſum, ſi ipſe facit in eo fundo opus. q. d. ipſe habetur dñs: ut & ſ. ad Syl. l. j. §. domini. cum dño, & in dominum tantũ detur hæc actio: ut ſ. eo l. apud. §. aquæ. Alij exponunt quaſi hic fructuarius ſit dñs, vt ei cõpetat. actio contra facientes opus in prędijs uicinis, & econtra uicinis contra eum, quod non placet: quia cum textu conſonat.

d Ex opere. facto a proprietario in fundo. in quo eſt legatus uſusfructus.

e Incommodum. circa uſumfructum.

f Quod ui aut clam. ſi prohibitus hæres fecit, uel ſciens ſe prohibendum.

g Non competet. quia non prohibuit nec ille timuit ſe prohiberi poſſe: nec timere debuit. nam aliquod iſtorum debuit interuenire, ut habeat locũ hoc interdictum: vt ſ. quod ui aut clam. l. iij. §. fin. & ſeq.

h Quaſi domino. nam pars dominij eſt uſusfruc. ut ſupra de uſufruc. l. iiij.

i Cõtẽdat. i. cõtẽdere debeat per cõfeſſoriã actionẽ.

k Vtilẽ. nam directa non: cum illa domino & cõtra dominũ det, vt ſup. eo. l. apud Trebatiũ. §. pe. & §. fi. & ſ. ar. fur. cæ. l. v. §. fin. uel ibi de alia actione dicit fructuario non danda, ſcilicet de illa arborum furtim cæſa. ſed & confeſſoriam hic poterat intentare pro uſufructu: ut ſupra, ſi uſusfruc. peta. l. uti frui. §. utrum.

l Non aliter reſtituiſſe. id eſt, deſtruxiſſe.

m Videtur, quod facere debet: ut ſ. eod. l. ſi tertius. §. officium.

n Legitima. id eſt, aquæ pluuiæ arcendæ actio, quæ eſt ex lege xij. tab. ut ſ. de ſtatulibe. l. Labeo. Accur.

o Videtur. utilis, nòn directa: ut ſ. e. l. apud. §. fi. Acc.

p QVod principis, aut Senat[9]. patificat principẽ & ſenatũ in hoc. ſic ſ. de le. & ſenatuſc. l. nõ amb igit. & ſ. de flu. l. quo minus. & ſ. a quib. app. non licet. l. j. §. j. & ſup. de poſtula. l. j. §. cum qui. uerſic. de qua autem reſtitutione.

q Iuſſu. Not. iuſſum maioris excuſare. ſic ſup. codẽ. l. quanquam. ij. reſp.

r Conſtituerunt. quorum non extat memoria. & ꝑ hoc ſupra eodem. l. ij. in prin. unde antiquis tẽporibus orbis Romanus agris diuiſus eſt: ut poſſeſſio ſua nulli habeatur incognita, quam per tributorũ quātitatem ſuſceperat ſoluendam. Vel dic conſtituerunt, ut quia dñs utriuſque prædij opus fecit: ut arg. ſup. de lega. j. l. quod in rerũ. §. ſi quis. & hoc niſi per ſucceſſores facta fuit immutatio: ut C. fin. regund. l. ſucceſſionum.

ſ Locum habet. ſiue in eo fiat opus ſiue in alio, & ei noceat: & fortè. directa: ut ſ. arbo. fur. cæ. l. v. §. fi. uel dic utilis: ut arg. ſup. eo. l. ſi uſusfructus.

† De conſtitutoribus limitum uide Agenniũ Vrbicum in controuerſia de rigore, Idẽ de alluuione.

ſ Adde gl. in l. nõ eſt. ſup. de nup. Phi. Frã. in regula quo quis. Innocen. & Dec. in c. ſi quãdo. extra, de offi. dele. & e otani aliquid in all. l. quãquã. in gl. actione. in apoſtil. in uerſi. iuſſu, ſup. eod.

t In priuato. puta ripa. q̃ eſt priuata iure proprietatis: vt ſup. de rerum di. l. riparum. ſecus ſi in publico factũ ſit opus, ut ſup. e. l. apud. §. aquæ. & l. ſi in publico.

u Arbitriũ. i. iudiciũ. ut & alias arbitriũ tutelæ. Acc.

x Veniunt. ut ille, qui fecit, ſuis ſumptibus tollere compellatur.

y Noceant. id eſt, nocere poſſint.

z Non debuerunt. iure pacti uel naturę, uel ẽt nimię uetuſtatis: ut modo ꝑdixi: ut ſ. e. l. j. in fi. & l. ij. in pri.

VIcinus. CASVS. Poteſt quis arare fundũ ſuũ, & facere ibi ſulcos eã frumẽti quærendi: licet ꝑ hoc aqua plu. mihi noceat. Si antẽ facit quis foſſas in fundo ſuo ita, ꝙ aqua plu. mihi nocet: tũc tenetur. Franc. Ac.

a Vicinus loci ſuperioris. i. uicinus ſuperior.

Porcas.

a Porcas. aliàs porcas: quia purgāt agrum. aliàs portas: quia portant aquam in agrum interiorem: & ſic ſemper ſunt quædam opera ad purgationem fundi.
b Inferiorem. ſcilicet fundum.
c In eius agrum. ſcilicet uicini inferioris.

ut p ſulcos. † Itēq; † porcas a † aqua ad iferiorē b ueniret quæſitū eſt, an per arbitrum aquæ pluuiæ arcendæ cogi poſsit tū in alteram partem araret, ne ſulci in eius agrū c ſpectarent? Reſpondit, non poſſe d eum facere, quò minus agrum uicin' quemadmodū uellet, araret. Sed ſi quos e ſulcos tranſuerſus aquarios f faceret, per quos in eius agrum g aqua h deflueret: hoſce ut operiret, i p arbitrum aquæ pluuiæ arcendæ cogere poſſe. k Sed & ſi foſſas feciſſet, ex quibus aqua pluuia nocere poſſet, arbitrum (ſi appareat futurum, ut aqua pluuia noceret) l cogere oportere, foſſas eum explere: m & niſi faceret, cōdēnare: n tametſi antè, quā adiudicaret, o aqua per foſſas nunquam fluxiſſet. p

Licet aqua lacus creſcat & decreſcat, lacus tamen non dicitur creſcere Pau.

Lacus q † enim cùm aut creſceret, aut decreſceret: r nūq, neq deceſsionē s in eo uicinis t neq acceſsionē facere licet.

d Non poſſe. ex ordine, id eſt, de iure communi.
e Sed ſi quos. aliam format quæſtionem, quando uicini fundus eſt ex latere: ſed in princ. cum inferius eſt.
f Aquarios. & nō quærendi frumenti cauſa: ut ſ. eo. l. j. §. ſed & foſſas. & §. ſed & ſi quis. Azo.
g Agrum. i. ex latere: in quo etiam aqua uadit æqualiter.
h Aqua. i. ex latere: in quo aqua uadit æqualiter.
i Operiret. id eſt, repleret.
k Cogere poſſe. aliàs agere hoc poſſe. & accipe hoc (ut dixi) qn non indigebat ager his ſulcis: & ſic animo nocendi.
l Noceret. i. nocere poſſet.
m Explere. i. replere.
n Cōdemnare. ad intereſſe: uel iubere cauere de dāno infecto: ut ſ. eo. l. Atteius. §. fin. ſed etiam manu militari poterit compelli ad demoliendum & ad deplantandum opus: ut ſ. de rei uend. l. qui reſtituere. & de oper. noui nuntia. l. ſtipulatio. §. ſiue.
o Adiudicaret. aliàs iudicaret.
p Fluxiſſet. nā in hac actione uenit dānum futurū, nō p teritum: ut ſ. eo. l. ſ. iter. §. officiū. & l. Atteius. §. p. nec inſpicitur, ſi nocuit aqua: ſed ſi nocere potuit: ut dixi ſ. ea. §. ij. j. reſpon:
q Lacus. quidam habēt §. & quidam non. & habeas, lacus enim &c. & poteſt legi lacus. i. foſſæ ſupradictæ quandoque creſcunt & decreſcunt. & hoc eſt dānum uicinorum, quod nō licet facere tales foſſas. uel cum eſt §. dic lacum poni propriè. i. lacū. qui perpetuam habet aquā i. ſtagnū, qui tēporalem: foſſa receptaculū aquę manu factū: ut ſ. ut in flu. pu. na. l. j. §. ſtagnū. & § lacus. & §. foſſa & ſcdm hoc non creſcit lacus nec decreſcit: licet aqua quandoque creſcat & decreſcat: ut & ſ. de contrahen. emp. l. Rutilia. & ſ. de acq. re. domi. l. lacus.
r Decreſceret. quo ad aquam ſecundum ſecundam...
s Deceſſionem. quo ad ſolū ſecūdum ſecundam...
t Vicinis. id eſt, dominis prædij, in quo ſit foſſa ſecū dum utranque l.

† Quæd. excep. iter que porcas.
† Quod eſt inter ſuos ſulco elata terra dr porca, quod ea ſeges frumenta porrigat. Varro 29. cap. lib. 1. de Re ru.
† Vide in hunc locū Pli. Antonium Bartolinū in 3no. ad ll. ca. xvj. & Ioan. Ba. Piū anno. priorū, ca. 2. in fin.
† P. F. lacus eſt aut creſceret, aut decreſceret: nū quā neque acceſſionē neque deceſſionem in eos uicinis facere licet.

I Scuius. CASVS. Debebatur fundo meo uia p fundum tuū, feciſti opus tu uel alter, p quod aqua plu. nocet uiæ meę. teneberis hac actiōe. Et aq̄ ductus q ppetuo ſic fuerāt: tueri debent iudices. h. d. cū l. ſeq. Fran.

Si aliquid noceret uia per quā itur ad fundum, noceret fundo. Barto.

Iulia. libr. v. ex Minutio. XXV.

IS, cuius fundo uia debetur, aquæ pluuiæ arcēdę u agere pōt fūdi x ſui noīe: qm deteriore uia facta, fundo nocetur.

Conſuetudo dat iuriſdictionem contentioſam. h. d. Bar.

Scæuola libro iij. reſpon. XXVI.

SCęuola reſpōdit, ſolere eos q iuri dicūdo p ſūt, y tueri z aq̄ ductus, qb' authoritatē uetuſtas a daret, tametſi ius non probaretur. b

u Arcendæ. utilis ut arg. ſ. e. l. ſi uſuſfructus. & ſ. eo. l. apud. §. ſi. uel aliud ſ perſonali ſeruitute, ut tunc cōpetat utilis. nā reali magis perpetua eſt & magis terræ affixa. ſic ſ. eo. l. quod prin. §. hęc actio. Accur.
x Fundi. ſ. dominantis:
y Scæuola. Præſunt ut ſunt iudices.
z Tueri. dando actionē & exceptionem: ut ſ. de acq. re. do. l. ſtatuas. Acc.
a Vetuſtas. decem annorū, quā habent perpetuam cauſam uel quaſi: ut planè dixi ſ. e. l. j. §. ſi.
b Probaretur. id eſt, titulus uel conſtitutio: ſed tēporis diuturnitate præſumitur: ut arg. ſup. de uſur. l. cum de in rē uerſo. & facit ſ. de itine. actuq; priua. l. apparet. §. pen. & ſ. de aqua quo. & æſti. l. hoc iure. §. ductus.

TITVLVS IIII.

DE PVBLICANIS † & uectigalibus & commiſsis.

Pro exactis illicitè à publicano uel eius familia, datur actio ex hoc edicto in factū ad duplū intra annū, niſi exactum reſtituatur: poſt annum uerò in ſimplum, & pro hoc facto familiæ ſi non exhibetur, competit hæc actio ſine noxæ deditione. Pau.

Vlpianus libro lv. ad edic. I.

PRætor ait, † quod publi-

DE PVBLICANIS & uect. &c.

Qualiter aduerſus futura damna prouidetur, dictum eſt in duobus præcedētibus titulis: nunc qualiter aduerſus damna & illicitas extorſiones factas à publicanis. Et no. qd de tribus tractat hic titu. de pub. & hoc uſque ad. §. de rebus. infra. e. l. ſi publicanus & ē poſte, in quibuſdam legibus. in q. & ſ de uectig. & commiſſis permiſtè tractatur.

PRætor ait. CASVS. Si publicanus uel alius eius noīe ſiue familia publicanorum ui ademerit aliquas res: ſi intra annū conuētus nō reſtituat, tenet poſt annū in duplu. ſi autē poſt annum cōueniat, tunc in ſimplū tenet actiōe in factū ex hoc edicto. & hæc eſt prima pars edicti. Si ſerui q ibāt cū publicanis, ademerint: ſi publicani non exhibeāt ſeruos, dns tenet in ſolidum, abſque noxæ deditiōe & hæc eſt ſecunda pars. Si damnū aliqd iniuria uel furtū fecerit publicanus uel eius familia: tenet publicanus actione ī factum. & hęc eſt

† De publicanis & uectigalibus. uide Beroal. in cōmentarijs ad Suetonium in Iulio Cæſare. c. xx. de cōmiſſis aūt ui de Bud. ſupra de eur. l. Hærennius.
† P. Fl. qd publicanus, eius publicani nole, &c.

canus,a ſeu alius publicani nomineb uel ademerit, qđ ve familia publicanorũ:d ſi id reſtitutũ nõ erit,e in duplũ:f aut ſi poſt annum agetur, in ſimplũ iudiciumg dabo. Item ſi damnum, iniuria,h furtũve factũ eſſe dicetur: iudiciũi dabo. Si ij,k ad quos ea resl pertinebit,l nõ exhibebũtur:m in dominos ſine noxæn deditione iudiciumo dabo.

Publicanus dicitur qui eſt poſitus ad exigẽdum publicos redditus, ſiue exigat immediate pro fiſco: ſiue immediate pro ſe, ſed aliquid ſoluit fiſco à quo cõduxit uel emit. hoc dicit Paul.

Hic titulus ad publicanos pertinet. Publicani† autẽ ſunt, qui publicop fruũtur (nam inde nomẽ habent)q ſiue fiſco uectigal pendantr uel tributum cõſequantur. Et omnes, qui quid à fiſcos cõducunt, rectè appellãtur publicani.

Actio ex hoc edicto mitior eſt quàm ui bonorum rapt. in duobus. h d Pau de Caſt.

Dixerit aliquis, Ad quidt utiq; hoc edictũ propoſitum eſt? quaſi prętor non & alibi prouiderit futuris dãnis, & ui raptis?† Sed bene putauitu & ſpecialiter aduerſus publicanos hoc edictum proponere: quod quidẽ edictum in aliqua partex mitiusy eſt:† quippe idz in duplum datur: cũ Vi bonorum raptorum in quadruplum ſit: & furti manifeſti æquè in quadruplum.a Et reſtituendi facultas publicano ui abreptum dat:b quod

eſt tertia pars. Hic titulus. Apparet, qđ hic tit. ſpectabat ad publicanos. Sed dic. qui ſunt publicani? Certè illi q̃ fruuntur publico, & inde uocantur publicani: ut quia conduxerunt ab imperatore uel aliqua ciuitate portum Bruſolini, uel alium ſimilẽ, & pro eo præſtant aliquod tributum fiſco, uel alicui ciui. & ut breuiter dicã, omnes qui conducunt aliquid à fiſco appellantur publicani. Secundo dicit, uidetur quod ſuperflue hic prætor tractat de furtis & dãnis datis & factis à publicano, uel eius familia. Nã & alibi prouiſum eſt circa dantes damna, uel inferentes iniuriam ſiue raptores. ſed certè quia prauitas eorũ erat nimis magna: & ne uideatur negligere ea, q̃ ipſi faciebãt poſuit edictũ ſpeciale de his. Tertio dicit, hoc edictum de publicanis mitius punit rapientem, uel furem, quã faciat actio ui bono. rapt. uel actio furti. pmittit enim rapiẽtem, uel furem reſtituere uſque ad ſententiam: & ſi reſtituat, liberatur. Quarto dicit, quod poſſum agere cum publicano act. ui bo. rap. uel leg. Aquilia, uel furti. & reddit rationẽ. Familiæ nomẽ. Nũc lex ponit hoc uerbũ familiæ ꝙ habemus in pricn. edicti. nã cõprehendit ſeruos publicani uel alterius, & liberas pſonas ſtãtes cum publicanis. ſeruus tñ publicani nõ cõſtitutus ad officiũ uectigalis nõ cõtinet. Poſtea exponit ultimam partem, hãc ſ. ſi ſerui publicani. qui fecerũt rapinã, nõ exhibeãtur: in dñm ſine noxæ deditione iudiciũ dabo. & dicit hoc ꝓpriũ. Hic debemus intelligere, ſiue eos habẽt in poteſtate. i. poſſibilitate dãdi, ſiue nõ: ut quia ſerui fugerunt, nã ſemꝑ publicani tenẽtur inſolidũ. & eſt ſpeciale ideo quia bonos ſeruos habere debẽt ad tale miniſteriũ. Poſtea exponit illa uerba, in dño quia hoc ita accipiẽdũ ẽ, ut ſocij ipſius uectigalis, quãuis dñi nõ ſint, teneanẽ, & ille qui petat exhiberi, debet dicere quos: & ſi ignorat nomina, petat oẽs ſeruos exhiberi: ut ſic cognoſcere poſſit delinquentes & auditur. & ſi plures ſunt ſerui, qui hoc damnum uel furtum fecerunt, tãtum præſtando, quantũ ſi unus liber feciſſet, liberatio contingit. & hoc dicit hic §. & ſequens cum duabus legibus ſeq. Fran. Accur.

a Publicanus, quidam habẽt, ſeu publicani nõie &c. Alij hoc plus quod publicanus eiusve familia &c. Sed tunc uidetur ſuperfluere, eiusve familia, ꝓpter id quod ſubijcit, quodve familia &c. ſecũdum Hug. Sed dic cõtra. & dicas hic q̃ iubẽte publicano, uel ratũ habẽte, & ſic ſuo & familiæ nomine tenet: ut ĩ. de ui & ui arma. l. j. §. deieciſſe. & §. quoties. & ſi fa. fur. l. j. §. cæterum. Si uero nõ iubente, uel ratum habente, tũc nomine familiæ tenetur. & hoc ſubijcit, quodve &c. ut ĩ. de ui & ui ar. l. j. §. cum autem. & §. ſed & ſi cum. Accur.

b Nomine quidam alter.

c Vi. adde ablatiua, uel compulſiua: ut ĩ. eod. l. unde quæritur. & ĩ. eo. l. locatio. §. quod illicite.

d Publicanorum. ſ. ademerit.

e Non erit. quandocunque petente actore intra annum. Accur.

f In duplũ. in caſu agitur in quadruplũ contra publicanum: ſed illud eſt ex edicto de calũnia: ut ſ. de cal. l. antep. §. fi.

g Iudicium. i. actio in factum. ſic exponit ſ. nau. cau. ſta. l. item ait. & §. j.

h Iniuria. i. culpa. ſic. Inſt. de iniur. in prin.

i Iudicium. ſ. in factum.

k Si ij. ſ. ſerui.

l Pertinebit. i. qui ea cõmiſiſſe dicunẽ.

m Nõ exhibebuntur. ſ. à publicanis.

n Sine noxę. licet domino ignorante deliquerint. & eſt ratio ut ĩ. eo. l. cum ſi exhibuiſſent. Ac.

o Iudicium. i. prædictam actionẽ in factum.

p Publico. eo quod publicũ eſt, ut portus & ſalinæ: ut ĩ. de uer. ſig. l. eũ qui uectig. & l. inter publica. §. fi.

q Nomẽ habent. unde Matthęus fuit hinc dictus publicanus. aliàs dicitur publicanus. i. publice peccans: ut in euangelio.

r Pendant. tanquã procuratores colligẽdo pro fiſco. & qđ ſubijcit, uel ẽt tributa cõſequantur. ſ. iure ſuo & ad ſuũ cõmodũ reddẽdo fiſco certã mercedẽ ꝓ hoc. uel ẽt dic, qđ & hic ut procuratores: & tunc dic hic. uel pro. i. & ſic ponitur pro eodẽ. Et no. differẽtiã inter uectigal & tributum. Vectigal n. eſt, qđ præſtatur ex rebus q̃ uehuntur: inde nomen aſſumpſit: & eſt octaua portio eius mercis, quę uehitur, cuius nomine pſtãdũ: ut C. de uecti. & cõ. l. uniuerſi. & l. ex pſtatione. & l. à legatis. Sed tributũ ſiue annona uel publica functio ſeu pẽſitatio pſtatur rõne ſoli à poſſidẽtibus, & dicit etiam cenſus: ut no. C. ſine cẽſu uel reli. l. ij. & fi. & C. de anno. & trib. l. j. & ij. C de exact. trib. l. in fiſcalib. lib. x. quoties enim lex tractat de tributis: ponit de poſſeſſionibus, & poſſidentibus q cogũtur ea pſtare. Item tributum præſtatur ratione ſoli ꝓprij poſſidentis: ſed uectigal ratione publici ſoli, in quo portantur, uel uenduntur ea, quæ uehuntur. Accur.

s A fiſco. uel a ciuitate: ut ĩ. e. l. ſed & hi. §. prętereà.

t Ad quid. id eſt, cur.

u Bene putauit. ut comprimeret eorũ prauitatẽ: ut ĩ. e. l. quantæ. & ar. ĩ. nau. cau. ſta. l. idẽ. §. & ut nõ uideretur negligere: ut ĩ. de iniu. l. item apud. §. hoc edictum. & ad idem, ĩ. de pac. l. iuriſgen. §. dolo.

x In aliqua parte. i. in aliquo. Accur.

y Minus. i. q̃ ui bo. rap. & furti. i. manifeſti: ut ſubijcit.

z Id. id eſt, hoc edictum de publicanis.

a In quadruplũ. i. nõ pœna eque: ut Inſt. ui bo. ra. ſ. prĩ.

b Vi abreptum. uſque ad ſententiã unde uidetur arbitraria ſecundum quoſdam; ut dices ĩ. eo. l. hoc edicto.

Idem

Cõcor. & bene facit qđ uoluit gl. in c. j. §. ſi uero confirmatores. de ele. in prag. ſan. in uerbo, ea uice. circa mediũ. Adde aliã in ca. j. §. uolens ita q;. de col- la. in pragm. ſuper uerbo, familiæ. Tu uide melius gl. in c. nouit. & ibi Panor. poſt Io. An. extra de iud. & plenius ꝑ Spe. in tit. de cauſa poſſ. & ꝓprie. in princ. uer. decimo loco. & in titu. de ceſſ. §. ij.

† In P. Fl. ſi id ad quos ea res pertinebit, nõ exhibebitur.

† Vide Budæũ ſupra ex qb. cau. ma. ad l. miles cõmeatu. §. qui operas.

• Et Ita.

• P. Fl. nõ eſt ad.

† P. F. ſed è re putauit.

† P. F. qꝑ pecum in duplũ datur.

Publicanus quis dicitur.

Iſta placet Barto.

Diſplicet Bart.

Vectigal & tributũ differunt.

* Etiam.

Idē in actione. Quod metus cau. ut ſ. quod met. cau. l. ſi cum exceptione. §. ſatis. quod nō eſt in furti, & ui bo. rap. ut j. de fur. l. qui ea mēte. & j. ui bo. rap. l. pe.

[a] Poſſe. ut & C. de fur. l. ēt. ſed op. ꝙ extraordinariū non deberet dari, vbi locum habet ordinarium: ut ſ. de minori. l. in cāg. ſed illud quā extraord. eſt contra ius cōc. hoc ſm ius cōmune. Sed ſi prius egit hoc iudicio: nū quid poterit agi Vi bo. rapt. uel uſq; in id quod excedit? Reſpon. ſic, ut Inſt. ſi q. ad. pau. fe. dic §. ſi. & ſupra de exerci. l. ſi eum. §. pe. & §. ſi. & j. de act. & obliga. l. cum ex uno delicto. & j. ui bo. rap. l. j. arg. contra ſupra nau. cau. ſta. l. idem ait. §. ſi. & ſup. quod metus cau. l. ſi cum exceptione. §. eū qui.

ADDITIO. Dic ſm Bart. ꝙ hic utraque actio eſt de iure cōi: ibi altera eſt contra ius cōe.

[b] Abſurdum. nā delinquendo nemo facit ſuam conditionem meliorem, & delictum nemini immunitatem preſtat: vt j. de inter. dic. & relig. l. relegatorum. in ſi. & ſ. ex quibus cau. ma. l. ſi cui. in pri. & ſupra de ne. ge. l. ſiue hæreditaria. & C. de rebus credi. l. ſi. Argu. contra. ſ. de ſuſpe. tu. l. decreto. Item not. ꝙ ſpecialis uia generalē nō excludit, & ſic eſt argum. contra. C. de procura. l. maritus. & C. de pa. conuen. l. fina.

ADDITIO. Dic ſm Bar. ꝙ illud generale poteſt intelligi primo, an ſpecialis prouiſio legis tollat generalē prouiſionem legiſlatorē non: ſic loquitur hic. ſecundo an per ſpecialem prouiſionē hoīs recedatur a gñali prouiſione legis: & ſic loquunt leges cōtrariæ.

ſi fecerit, oī onere exuit, & pœnali actione ex hac parte edicti liberatur.

Auxilium extraordinarium adiuuandi cā introductum, non tollitur per ordinariū. h. d. Bar.

Vnde quæritur, ſi quis uelit cum publicano nō ex hoc edicto, ſed ex generali Vi bonorū raptorum, damni, iniuriæ, uel furti agere, an poſsit? Et placet poſſe: [a] idq; Pomponius quoq; ſcribit. eſt enim abſurdum, [b] meliorem eſſe publicanorū, quàm cæterorū [c] cām, effectam opinari.

Nomen familiæ porrigitur ad ſeruos & liberos, qui in eodem miniſterio habentur. h. d. Bar.

Familiæ nomen † hic non ad ſeruos publicanorum tm̄ referemus, † uerùm ēt ad eos qui in numero familiarū ſunt publicani. Siue igitur liberi ſint, ſiue ſerui alieni, qui publicanis in eo uectigali miniſtrāt, hoc edicto cōtinebunt. [d] Proinde & ſi ſeruus publicani rapuit, non tamen in ea familia conſtitutus, q̄ publico uectigali miniſtrat, hoc edictum ceſſabit. [e]

Si famulus delinquens a publicano non exhibeatur: ſine noxæ deditione tenetur. h. d. Bar.

Quod nouiſsimè [f] Prætor ait, † Si ij [g] nō exhibebunt, in dños ſine noxæ deditione iudiciū [h]

inſtit. l. nouiſſime.

[g] Si ij. ſerui publicani qui fecerunt rapinam.

[h] Iudiciū. i. actionē in factū ex hoc edicto. & dic proprium. i. ſpeciale. nā alias nō tenet defendere eū quē nō habet in ptāte: ut ſ. de nox. l. quoties. j. rñ. & §. j.

dabo: hoc proprium eſt huius edicti, quod ſi non exhibeant ſerui, cōpetat iudiciū ſine noxæ deditione: ſiue eos habeant [i] in pōtate, ſiue nō: ſiue poſsit exhibere, ſiue ñ poſsit. [k]

Caius lib. xxj. ad edictum prouinciale. II.

NEc licebit dño abſentē [l] defendere.

Vlpian⁹ li. lv. ad edi. III.

CVm ſi exhibuiſsēt, [m] noxali iudicio conuenirentur. Idcirco autē tam dura conditio eorū [n] effecta eſt, quia debēt bonos ſeruos [o] ad hoc miniſterium eligere.

Ex facto familiæ datur actio cōtra omnes ſocios publicanos, licet illa familia ſit in dominio unius tantum eorum. h. d. Paul.

Quod ait, [p] in dños, ſic accipiendū eſt, † in ſocios [q] uectigales, † licet dñi non ſint. [r] Ante aūt actorem dicere oportet, [s] quē, uel quos deſideret exhiberi: ut ſi nō exhibeātur, hinc agat. [t] Sed & ſi dicat, † Exhibe oēs, ut poſsim † dignoſcere, qs ſit: puto audiendum.

Ex facto plurīū agitur cōtra dūm, ac ſi unus feciſſet. h. d. P.

Si plures ſerui id furtū, uel damnum admiſerint: hoc debet ſeruari: vt ſi tantum præſtetur, quantum ſi unus liber feciſſet, abſolutio [x] fiat. [z]

[i] Habeāt. ſcilicet publicani.

[k] Nō poſſint. per accidens: puta quia ſint abſentes. & eſt rō: vt j. eo. l. cum ſi exhibuiſſent. ij. rñ. ſecus ſi per naturā vtq; a mortui ſūt. ut & j. eod. l. ſed & hi. §. pen. Accur.

[l] NEc licebit. Abſentē. q. teneatur ſine noxæ deditione. & hoc ē ſpeciale. alias licet ut ſ. de noxa. l. quoties. §. eos quorum.

[m] CVm ſi exhibuiſsēt. Cōuenitentur ſi fuiſſent ignorantes.

[n] Eorum. ſcilicet publicanorum.

[o] Bonos ſeruos. conueniūtur igit ex ſuo quaſi maleficio, vt Inſtit. de ob. quæ ex quaſi deli. §. itē is, ex cui⁹. & §. cui. net ſi. de eo. & §. itē exercitor. & eſt ſimile ſup. nau. cau. ſta. l. fin. §. hac aūt actione. & j. de fur. aduer. nau. ſta. l. j. non tamen diſtinguas hic ſeruos publicani ab alienis: licet ibi inter eos faciat differentiam. Itē facit j. e. l. quantæ. §. j. & l. ſed & hi. §. fine.

[p] Quod ait. ſcilicet pretor ī edicto, circa fin. Accur.

[q] Vectigales. publicanos. Accur.

[r] Domini ñ ſint. ut ſupra eo. l. j. §. familiæ. Azo.

[s] Ante deſideret. ut certi hoīs factū arguat: ut ſup. nau. cau. l. licet. §. poſſumus. & eſt ar. ſup. de do. l. ſed ſi ex dolo. §. ſi. & l. j. ſed ſecus in actione. Quod me. cā: ut ſup. ꝙ me. cau. l. ſi cū excep. §. in hac. q̄ ē cōtra. & eſt rō ut ibi. Itē eſt ſecus ī actione Vi bo. rap. vt j. ui bo. rap. l. ij. §. hec actio. Vel dic ꝙ ibi cōſtabat q̄ ad familia deliqſſet: hic ñ: utrobiq; tñ puto familiā exhibēdā: ut poſſit dignoſci qs cōmiſerit delictū, ut hic ſubijcit, & ſ. de nox. l. 2. §. ſi qs.

[t] Agatur. ſcilicet ex edicto de publicanis. Accur.

[u] Dicat. ſcilicet actor.

[x] Abſolutio. alias abolitio, & alias abſolutio: & eſt idem

[c] Cæterorum. i. furum, uel raptorum.

[d] Continebuntur. ut & j. eo. l. quantæ. §. j. Et argu. infra, ui bo. rap. l. ij. §. familiæ. & facit. infra de uerbo. ſig. l. deteſtatio. §. familia. & l. pronuntiatio. §. j. & infra, de ui & ui ar. l. j. §. merito. & §. familiæ.

[e] Ceſſabit. hoc eſt ar. cōtra j. qui & at. quib. pſpexit.

[f] Qd nouiſſime. id eſt ī ultima parte edicti. ſic ſ. de

Reprobatur ſm Lud.

& ita.

Adde ꝙ ſub noīe familiæ noſtræ, cōtinent agnati: non aūt cognati: & ēt ueniunt naſcituri: nō ſolū nati. Bo. Addo quid ueniat appe. famil. per tex. meliorem de iure, l. ædiles. §. familiæ. ff. de ædil. edic. adde tu in quantum Bol. ī hac apoſt. uoluit dicere, ꝙ appellatione familiæ naſcituri cōtinent, ꝙd hoc eſt uerū: ſed ordine ſucceſſiuo: ut no. in l. ſi. de fun. inſtr. & in l. grege. de legat. j. Ce. in tit. de ſeru. ur. c. j. lo. de Ana. c. quanto. de cēſi. & Paul. de Caſt. cōſ. xvij.

P. F. uerū. & qui in numero &c.

Quædā exēpla. ſi id nō exhibebitur.

Iſta opi. glo. placet Bart.

P. F. in ſocios uectigalis.

Albe. allegat iſtu text. ad hoc ꝙ qui habet ſociū, habet dominū.

P. F. Sed ſi dicatur.

P. F. dinoſcere.

Cōcor. tex. in c. j. & ibi Panor. extra de reſtitu. ſpol. & in ca. in literis. uer. ſicut de teſt. libr. vj. & in cle. j. §. porro. ubi Cardi. de ſtatu mo-

idem ſenſus. & eſt idem. infra ſi fa. fur. ſe. dica. l. j. & ī ad legem Aquil. l. illud. & ſup. de noxa. l. quod ait præ tor. ſecus in albo prætoris: ut ſup. de iuriſdi. om. iudi. l. ſi familia. & dic plene utibi. Accur.

S I publicanus. CASVS. Si publicanus abſtulit aliquid alicui, & ante, quam cõue niatur, deceſſit: tenẽtur eius hæredes in quantũ ſunt facti locupletiores.

De rebus. Dicitur, ꝙ ſi præſes mãdat aliquẽ pro frumento emendo Ferrariam: debet mittere literam ad publicanum, qui ſtat in portu Lulolini continentem quantitatẽ frumenti pro quo mittit: & quod pro iſto non accipiet pedagium publicanus. ſi aũt plꝰ frumenti ille duceret, quam contineatur in litera, pro illo præſtabitur bene pedagium. In oĩbus. De quibus rebus debeat præſtari pedagium: inſpicitur conſuetudo. Franc.

Qui ui. ablatiua vel compulſiua: vt dixi ſup. eo. in prin. & idem dicas, ſi familia eius ademit. cum tunc tene: tur ex quaſi maleficio: ut ſupra, nau. cau. ſta. l. fina. §. fina. & Inſtit. de obli. quæ ex qua. delic. na. §. finali.

b Factus ſit. l. hæres: uel lis a defuncto conteſtata: vt ī eo. l. fi. §. penultim. & C. ex deli. de. l. j. & inp. de calũ. l. in hæredem. & qđ metus cau. l. quod diximus. in fin. ſic ſupra de dolo. l. ſi plures. in fine. Azo.

Hæc actio datur contra hæredẽ publicani eatenus, quatenus ad eum peruenit. h. d. Bar.

Pau. li. lij. ad edict. IIII.

S I publicanus, qui ui [a] ademit, deceſſerit: Labeo ait, ī hæredẽ eius, qui locupletior factus ſit [b] dandam actionem.

De rebus, quas rectores ſui & ſuorum uſus gratia portant, nõ debet ſolui vectigal h. d. Bart.

De rebus, [c] quas ī uſus aduehendas ſibi mãdant præſides, diuus Hadrianus præſidibus reſcripſit, [d] vt quoties quis ī vſus [e] aut eorũ, qui prouincijs, exercitibusve pſunt, aut procuratorũ ſuorũ [f] uſus ſui [g] cauſa mittet quẽdam empturum: [h] ſignificet [i] libello [k] manu ſua ſubſcripto: eumq; ad publicanum mittat: ut ſiquid amplius, quàm mãdatum eſt, transferat, id munificum [l] † ſit.

Conſuetudo ſeruatur in vectigalibus h. d. Bar.

In omnib. uectigalibꝰ ferè conſuetudo [m] ſpectari ſolet. idq; ẽt principalibus conſtitutionibus cauetur.

Si publicanus ſoluit ante ſen

c De rebus. hoc ad ſecundam partem tit. pertinet.
d Reſcripſit. hoc quod ſequitur.
e In vſus ſuos.
f Suorum. repete in uſus.
g Sui. i. procuratorum prædictorum.
h Empturum. ſ. res aliquas: vt frumentum. Accur.
i Significet. ſ. quantitatem rerum pro quibus mittit.
k Libello. id eſt epiſtola. [s] ſic C. de man. prin. l. j.
l Munificum alias municipũ, ſcilicet ſi non præſteť uectigal. alias munificum, id eſt ex eo fiet muneris ſine uectigalis præſtatio. ſ. octaua portio. ut C. eo. de uectig. l. ex præſtatione. & duas partes habet fiſcus & terti am ciuitas, uel municipium: ut colligitur C. eo. l. l. fi. Et not. regulariter eſſe præſtãdum uectigal pro qualibet re, quæ uehitur de una ciuitate in alia cã cõmercij nec per reſcriptũ, nec per malitiam quis excuſatur: vt C. eod. de uectig. l. omnium. & l. ex præſtatione. excipiuntur tñ illæ quæ ferũtur ad uſum præſidum. ſ. in re eorum, uel ſuorum procuratorum: ut hic. Item ſi ad uſum cuiuſq; priuati: ut. C. eo. de uectig. l. uniuerſi. in prin. & infra de uer. ſig. l. in l. cenſoria. idẽ ſi ad uſum ſuorũ: ut arg. ſup. de uſu & habit. l. ij. §. j. & l. plenũ. §. præter. Idem de ijs, quæ feruntur ad fiſcũ, uel gratia exercendi iuris: vt C. e. uniuerſi. Idem in rebus fiſcalibus: ut infra eod. l. locatio. §. fiſcus. Item nauicularij excuſantur: ut C. eo. de uectig. l. omnium. in fine. Item legati hoſtiũ pro rebus, quas de nobis ad ſuos licite portant: vt C. eod. de uectig. l. a legatis. Item excuſatur qui præſcripſit non ſoluere: vt infra §. proxim. & l. locatio. §. earum. Item res paratæ exercitui excuſantur: vt infra eod. l. locatio. §. res exercitui. Ac.

m Conſuetudo. Not. de conſuetudine vt infra e. l. locatio. §. earum. & C. eo. l. final. ſed fallit qñ princeps de nouo ex cauſa permittit ſolui minus, ꝙ̃ ex cõſuetudine ſit. ſic C. eod. l. j. & ij. & eſt ſic ſupra, de aqua pluuia arc. l. ſi prius. §. placuit.

† Muniſicium.

t Quid ſit libellus, pulchrè Bud. in l. neqequã. ſupra, de officio pconſul.

Vectigal an de qualibet re pſtandũ ſit.

s Iſta gl. eſt magiſtralis, & ſing. ſm Lud. Ro. in hoc ꝙ ponit caſus, in qui bus qs excuſatur à ſolutione vectigalis.

† Iſta l. ẽ optimũ arg. pro dicto Bar. in l. ſi reꝰ paratus. ſupra de pecu. ubi dicit, qđ ad euitandã infamiam, iuris, vel facti, vel aliã pœnã ꝙ̃ qs per ſnĩam pro delicto eſſet cõſecuturus, cautela eſt, ꝙ ante cõdẽnationem offerat rẽ ſtatutã dicẽdo ſe nõ egiſſe: ſed malle ſoluere id, ꝙ̃ ſtare dubio euentu litis. refert & ſequit Mathæ. Matheſil. ſin. 74. incipien. nota practicam domi. mei do. Iaſon. May. in l. iuriſiuran dũ & ad pecunias. in ult. uer. & ibi cõcor. ad nauſeã. ī. dĩ in rein. Secundũ Barto. iſta lex ẽ ſin. & mẽti tenẽda ad id ꝙ in ſummatio dr̃ tñ ſi bene & recte põderet, non probat id, ad qđ eam ponderat Bart. ideo attende ad ea, quæ hic dicunt in nouis interpretatio. Bolog.

tentiam: liberatur a pœna. h. d. Bartol.

Caius ad edictum prætoris urbani li. de publicanis. V.

H Oc edicto [n] † efficitur, vt ante acceptũ quidem iudicium † reſtituta re, actio euaneſcat: poſt acceptum uero iudicium nihilominus pœna duret. [o] ſed tamen abſoluendus eſt [p] etiam, qui poſt acceptum iudicium reſtituere paratus eſt.

Quoties lex, vel ſtatutum dicit aliquẽ puniri pœna dupli, tripli, vel quadrupli: in dubio in illo cõputatur ſemper ſimplũ, & ſic non eſt in totum pœna, niſi expreſſè hoc dicatur. Bar.

Quærentibus autem nobis, utrum duplum totũ pęna ſit, & pręterea [q] rei ſit perſecutio: an in duplo ſit & rei perſecutio, ut pœna ſimpli ſit: magis placuit, ut res in duplo [r] ſi.

Plures officiales ex eodem edicto tenẽtur inſolidum: ſed exactio ſit pro parte, niſi aliter eſſent non ſoluendo. Bar.

Modeſt. li. ij. đ pęnis VI.

S I multi † publicani ſint, qui illicitè qđ [s]

H Oc edicto. CASVS. Reſtituta re ſubrepta, actio ex hoc edicto ceſſat: ẽt ſi iam erat mota lis ſuper hac actione. Secundo dicit ī in duplo, quod petitur p hãc actionem, continetur ipſa res. Franciſcus Accurſius.

n Hoc edicto. qđ habes ī. e. l. j. in pri. in eo quod dicit, ſi id reſtitutum.
o Duret. de ſtricto iure.
p Abſoluẽdus eſt. de æquitate. vñ no. ꝙ nõ cõmittit cum effectu mora per lit. conteſt. & eſt arg. contra, ī. de uer. obli. l. ſi inſulã & ſup. de noxa. l. ſi ſeruus. cõis. Item quod dicit reſtituere paratus. ſ. non per ſnĩam iudicis, & ſic non eſt arbitraria hæc actio. nã in arbitraria duæ feruntur ſententiæ diffinitiuæ: vt ſuprà, quod met. cau. l. ſi cum. §. ſatis. quidam tñ dñt eã arbitrariã.
q Præterea. id eſt, extra duplum.
r In duplo. vt infrà eod. l. locatio. §. quod illicitè. & C. de iure fiſci. l. facultas. & in hoc eſt minus, quam in act. fur. Accurſ.

S I multi. CASVS. Plures publicani acceperunt aliquid illicite: non tenetur quilibet inſolidum cum effectu, ſed quilibet præſtabit partẽ: & quod unꝰ non poterit, ſupplebitur per alios. Fran.

s Quid, id eſt, aliquid. Accur.

Dupli-

z Dupli actio. alias duplicatio, & alias dupli actio. non ergo quilibet in duplũ tenetur hac actione, ſcilicet, ſoluere. verumtamen quilibet eſt inſolidum obligatus, quod patet in caſu, quã alter non eſt ſoluendo: quia alter totum ſoluit. Alij dicunt ad partem tantum eſſe obligatũ: vt argu. infra de iure fiſ. l. aufertur. §. fin. Sed quicquid dicas, eſt argu. contra. ſup. ad leg. Aquil. l. itẽ Mela. §. ſi plures. & C. de condi. fur. l. j. ſed mitius agit ex hoc edicto, quam illis actionib⁹. i. l. Aquil. & furti. arg. ſup. eo. lege. j. §. quodquidem.

exegerunt, non multiplicatur dupli actio: a ſed oẽs partes præſtabunt: & quod ab alio præſtari nõ põt, ab altero exigetur: ſicuti diuus Seuerus & Antoninus reſcripſerunt. Nam inter criminis reos, b & fraudis participes, † multũ intereſſe conſtituerunt. c

Onus probandi vectigal incumbit poſſeſſori. h. d. Bar.

Papyrius Iuſtus lib. ij. de conſtitu. VII.

IMperatores Antoninus & Verus reſcripſerunt, in vectigalibus d ipſa prædia, non perſonas e conueniri. & ideo poſſeſſores ẽt pteriti tẽporis vectigal ſoluere debere; f. eoq; exẽplo actionẽ ſi ignorauerit, habituros g

Pupillus euadit pœnam commiſſi ipſo iure, ſi intra xxx. dies ſoluat. Pau.

† Iidem quoque reſcripſerunt pupillo remittere ſe pœnam commiſſi, h ſi intra diem triceſimũ vectigal intuliſſet. i

Pœna fraudatis vectigalis nõ tranſmittitur ad hæredem ante litem conteſtatam. h. d. Pau.

Papinianus libro. xiij. reſpon. VIII.

FRaudati k vectigalis crimen ad hæredem eius, qui fraudem contraxit, commiſſi ratione trãſmittitur. l

Si unus ex dominis fraudat vectigal, portio tantum ſua confiſcatur, non ſocij ignorantis. h. d. Paul.

Sed ſi unus ex pluribus hæredibus m rem communem cauſa vectigalis n ſubripiat: portiones o cæteris non auferuntur.

† P.F. Itẽ reſcripſerunt.

F. manl [illegible] eſſe.

b Reos. ſ. Inter eos qui ſoli, & ſine ſocio delinquunt, & alios qui cum alijs delinquunt. q. d. refert, ſolus, an cum alio delinquas, & facit ſup. de iuriſd. oĩum iudi. l. ſi familia. & infra quod ui aut clam. l. ſemper. §. ſi in ſepulchro. Sed uidetur huic legi contra. j. de iure fiſ. l. aufertur. §. finali. in eo quod ibi dicit de quadruplo, hic de duplo. ſed hic priuato, ibi fiſco fuit iniuſtè aliquid ablatum, & hoc ſecundo caſu refert, an in quæſitis, & tunc in quadruplum: an in quærendis: & tunc in duplum tenetur ablator: vt C. de iure fiſ. l. facultas. & C. de acquir. poſ. l. fi. uel in l. aufertur. ſup. de iure fiſc. priuatus fecit fiſco fraudem: hic publicanus. Acc.

c Conſtituerunt. quantum ex parte delinquentium: quia ſolus inſolidum: ſi cum alio, quilibet pro parte. ſed ex parte damnum paſſi ſp ſolidum conſequitur. Acc.

IMperatores. CASVS. Qñ debetur tributum rõne prædiorum: ipſa prædia ſunt obligata, non perſonæ. hinc eſt, quod ſi prædium tributarium emiſti, pro quo multi anni erant elapſi, ꝙ non erat ſolutum tributum a uendente: dicitur ꝙ tu emptor debebis ſoluere tributa etiam præteriti temporis. habebis tñ tuã actionem contra uenditorem tuum, ſi tu ignorans hoc emiſti. Secundo dicit, quod ſi pupillus habet prædium ex quo tributum debet fiſco, licet non ſoluerit tempore, quo debet tributum, & ſic debet puniri: tamen remittitur ſibi fauore minoris ætatis ſi intra diem xxx. poſt ſoluat. Franc.

d In uectigalibus. i. pro vectigalibus, & improprie ponit, id eſt, pro tributis: vt not. ſup. eod. l. j. §. i. Acc.

e Non perſonas. ſcilicet, tantum. aut dicas, quod perſona non obligetur, & erit ſpeciale, quod ſuppetit hypotheca ſine perſonali obligatione. Ot. & eſt ſic infra, de iure fiſ. l. denique.

f Debere. ut C. ſine cen. uel reli. l. fi. & ſup. de pactis. l. inter debitorem. & j. de cenſi. l. cum poſſeſſor. in pri. & §. fi. & l. forma. & C. de preſcrip. xxx. an. l. competit. & ſupra de uſufru. l. hactenus. Sed contra. ſup. de lega. j. l. apud Iulianum. • §. hæres. Sol. ibi cogitur hæres ſoluere præterita tributa a legatario, & non a fiſco: & eodem inõ reſpondeo ad aliam. ſup. de pactis. l. epiſto. §. pactũ. quæ eſt ſimiliter cõtraria. Itẽ ſunt hæc vera niſi forte publica authoritate uendantur prædia pp tributa non ſoluta: vt C. de fun. reipub. l. ij. in fi. Accur.

• Idem Iulianus •

g Habituros. ſ. poſſeſſores cõtra authores corum ſm qualitates contractus & fidei: ut C. cõia utriuſque. iu. l. ſi fratres. & C. de eui. l. ſi fundũ. & j. de act. emp. l. Iulia. in princ. Acc.

h Cõmiſſi. i. delicti ex eo ꝙ non ſoluit uectigal. uel dic cõmiſſi. i. in fiſcum. nam non ſoluto vectigali, uel tributo, cõmittitur res in fiſcum: vt hic. Item ſi nõ miſit profeſſionẽ: niſi ſit miles: vt C. de vectigal. & commiſ. l. omnibus. vel quia illicita tranſuehebat: vt j. eo. l. cotem. §. dñs. Item qd dicit remittere: dic ipſo iure. ſed videtur ꝙ per reſtõnem. ſup. de mino. l. ſi ex ea. §. pe. quæ eſt contra. ſed ibi in adulto: hic in pupillo. vel dic vt ibi.

i Intuliſſet. aliàs intuliſſet. ſ. pupillus. aliàs intuliſſent. ſ. tutores. & facit. d. l. oĩbus & j. l. proxi.

FRaudati. CASVS. Duobus modis pone caſum ut in glo. Primo ſic. Publicanus fraudauit cenſum, exigendo pluſquam debebat. ſi antequàm conueniatur, decedat: tranſmittitur in hæredes ei⁹ hæc actio, in quantum ex hoc ſunt locupletati. potes & alio modo ponere. ut in gloſſ. Sed ſi unus. Dic caſum ut in glo. quæ incipit, id eſt, rem ſubripuit. Franc.

k Fraudati. a publicano. uel ſecundo ab eo qui ſoluere debet.

l Tranſmittitur. cum non: & alias tranſmittitur ſine nõ. & ſm primã dic, nõ trãſmittitur niſi quantũ ad eũ puenit: vt j. eo. l. ſi publicanus. in prin. ſm aliam tranſmittitur. ſ. in quantũ puenit vt ibi dicit: & ſic in publicano de. edcte. ſed põt intelligi ſine nõ & cũ nõ, de eo qui debet ſoluere uectigal noĩe alicuius rei: & eam ſupprimit vt non exigatur uectigal. & ſm hoc ſp dic rõne commiſſi. i. delicti. uel defert illicitas merces: & ſic fit commiſſũ in fiſcum ipſo iure, & tenetur hæres ſi rem illam poſſideat: vt infra eo. l. cotem. §. illicitatum. & l. commiſſa. & C. eo. de uecti. l. ij. & ſm hoc rõne commiſſi expone. i. rei, quæ commiſſa eſt in fiſcum.

m Hæredibus. ipſius publicani, qui fraudem fecit ſuperiori caſu, ſed hoc caſu non fecit: vt ſupra dixi. vel ipſius priuati, qui debuit præſtare uectigal: vt dixi.

n Cauſa uectigalis. i. rẽ ſubripuit hæres, quæ erat cõis cũ vectigalis. i. quia ex ea habebat præſtari uectigal: ſubripuit dico, vt ſibi ſoli haberet: in & hoc differt a ſequẽti, vbi ſubripuit ſolũ vectigal nõ ſoluendũ, & nõ ſoluit. vel dic ſubripuit rem cõem cum hæredibus cauſa vectigalis ſubuertendi & non præſtandi, & hoc expreſſum apparet. alias præſumeretur cũ ſuæ partis feciſſe: vt ſup. pro ſocio. l. rei communis & l. merito.

o Portiones. quas habent in re, ſed ſocium ẽt furti poſſunt cõuenire: vt j. pro ſoc. l. rei cõmunis. & facit.

C.de pœn.l.ſancimus.& infra de regul. iur. l.non debet alteri. Accur.

Ocatio. CASVS. Cum poteſtas uult locare tranſitum Luſolini, uel aliquod aliud pedagium, debet dare plus offerenti: & recipiat bonam ſecuritatem: alias non debet.

In locatione vectigalis non admittitur plus offerens, niſi præſtet fideiuſſores idoneos. Paul.

Paul.li.v.ſniarum. IX

Locatio a uectigalium, quæ calore licitantis ultra modum b ſoliti tempore conductionis inflauit, ita demum admittenda eſt, ſi fideiuſſores idoneos & cautionem is, qui licitatione vicit, offerre paratus ſit. c

Licet nullus offerat aliquid tempore, quo ponuntur reditus publici ad incantum, nullus debet compelli offerre: etiam qui pro tempore præterito habuit. Paul.

Ad conducendum vectigal inuitus nemo compellitur: d & ideo impleto tempore e conductionis elocanda ſunt. Reliquatores f vectigalium ad iterandam conductionem antequam ſuperiori g conductioni ſatisfaciant, admittendi non ſunt. Debitores fiſci, itemque rei publicæ, uectigalia conducere prohibentur: ne ex alia cauſa eorum debita onerentur: h niſi forte tales fideiuſſores obtulerint, qui debitis, i eorum ſatisfacere parati ſint.

Si duo uel tres emerunt gabellas portarum, & poſtea diuidunt inter ſe emolumenta, quòd talis habeat emolumentum talis portæ: & talis, talis: non poteſt ſocius petere ſibi communicari illud plus Paul.

Socij uectigalium, ſi ſeparatim k partes adminiſtrent: alter ab altero † minus idoneè in ſe portionem l transferre iure deſiderat.

Qui extorſit illicitè: ciuiliter & criminaliter punitur. Ind.

Quòd illicitè publicè m priuatimque n exactum eſt, o cum altero tanto paſsis iniuriam exſoluitur: p Per uim q verò extortum, cum pœna tripli reſtituitur. r Amplius extra ordinem plectuntur. s Alterum enim vtilitas priuatorum, t alterum u vigor † publicæ diſciplinæ poſtulat.

Licet exactio uectigalis non poſſit præſcribi, niſi tanto tempore, cuius contrarij memoria non exiſtat, ab eo cui non eſt conceſſum per habentem poteſtatem: liberatio tamen a uectigalibus bene poteſt præſcribi h d. l. Paul.

Earum rerum uectigal, y quarum nunquam præſtitum eſt, x præſtari non poteſt. Quod ſi præ-

a Locatio. alias locatio. & alias licitatio.

b Modum. tum modus. ſſer quadraginta, hic quinquaginta inflauit.

c Paratus ſit. ſic enim uidetur perſeuerare: vt infrà de regu. iur. l. quicquid. Acc.

d Compellitur. ab initio ex poſtfacto ſic quandoque: vt infra eod. l. eorem. §. fina. ſed & illud vt corrigi, vt ibi dices.

e Impleto tempore. quod eſt triennium ad minus: vt C. de vect. & com. l. iiij.

f Reliquatores. alias litigatores, & alias reliquatores, & alias licitatores, & alias locatores, & capone, id eſt, conductores. vt & ſup. de actio. empt. l. ueteres. & l. idem eſt. & ſic omnes literæ ad idem tendunt. Accur.

g Superiori. id eſt, ſuperioris temporis. & eſt ratio, quia tenetur malus &c. ut infrà de accu. l. ſi cui. §. ej. item criminibus. uerſ. ſi tamen. & facit. C. de ſucceſſo. & arca. l. neminem. lib. x. & ſ. l. prox. in fin.

h Oneretur. facit. ſup. proxi. §. & ſ. de ſal. l. j. §. tutores. & de mune. & hono. l. reſcripto. §. debitores. & C. ne tut. uel cura. uectigal conducant. l. j.

i Debitis. priuis.

k Separatim. duo contraria vt ponere. ſi enim ſocij erant, non erat inter eos ſeparatio adminiſtrationis: uel ſi erat, nihilominus quilibet alteri tenetur communicare: & ita portiones transferantur, vt ſup. pro ſoc. l. actione. §. ſi cō munis. uerſ. ſi. non nūquam. Reſponde. ſocij quidem erant: quia ob commune lucrū uno conſilio uectigalia conduxerunt. poſtea tamen eis placuit, vt diuiderent, inter ſe uectigalia, & ſibi quiſque lucraretur, & ſeparatim adminiſtraret: ideoque quaſi finita ſocietate neuter portionem eius quod quærit, dare tenetur. & facit. C. de di. tempo. l. ij. §. j. & ſecundum hoc ſi habes minus idoneè non habes infra non iure: ſi autem habeas idoneè, tunc habeas infra non iure &c. Alij autem habent idoneo. & infra ſine non, & tunc dices diuiſiſſe adminiſtrationem, non ut ſocietas eſſet finita. & tunc eſt ſic. C. de diui. tut. l. ij. in prin.

l Portionem. ſcilicet.

m Publicè. id eſt, a publicano, qui publica authoritate utitur, & hoc dico publicè uel priuatim. Vel dic publicè, puta rapiendo.

n Priuatimque ſubripiendo.

o Exactum eſt. per uim compulſiuam. Azo. vt differat a lege ſeq. Accur.

p Tanto. & ſic in duplum, computata re: vt ſup eo. l. j. in prin. & l. hoc edicto. §. ſi. & ſup. l. prox. Acc.

q Per uim. ſ. ablatiuam. nihilominus ex hoc edicto agi poteſt: vt ſup. eod. l. j. §. unde quæritur.

r Reſtituitur. per actionem ui bon. rap. Vel dic reſtituitur. ſ. in primo caſu leg. quā publicanus uel qui debet ſoluere tributa: hic quando unus ex hæredibus.

s Plectuntur. ſ. in fiſcum. uel corporaliter, ſcilicet per actionem ui bo. rap. Acc.

t Priuator um. quibus eſt ablatum. Vel dic priuatorum, ſcilicet pœna tripli.

u Alterum. ſcilicet, extraordinaria pœna. & no. publicè dici, ne maleficia ſint impunita: vt & ſup. ad leg. Aquil. l. ita vulneratus.

x Præſtitū eſt. uel quia nō debuit præſtari, uel quia præſcri-

Ad con ſucceſſum. Nemo compellitur conducere uectigal: & ſi qui ſponte conduxerint: finito tempore conductionis, ſi uolunt iterum conducere, audiuntur, dum tamen ſoluerint mercedem prioris temporis. Item debitores fiſci ea alia quælibet cauſa non conducunt uectigalia, niſi uelint dare fideiuſſores idoneos pro prioris debitis. Quod illicitè. Quod ſi publicanus exigit per uim compulſiuam, tenetur in duplum computare, quam abſtulit. ſi aut per uim ablatiuam, tunc poteſt conueniri act. ui bo. rap. in triplū, præter rem quā abſtulit: punietur etiā extraordinem. Earum. De rebus de quibus non eſt conſuetum præſtari uectigal, non præſtabitur. ſi autē eſt conſuetum & una uice publicanus remiſit: nō præiudicat, quin alia uice poſſit & debeat præſtari. Res. De rebus, quæ mittuntur ad exercitum, non ſoluitur pedagium nec tributa pro his fundis. Fiſcus. Fiſcus non præſtat vectigal. Mercatorer. Mercatores, qui emunt de fundis fiſcalibus, ſoluent. Franciſcus.

† Licitatio.

† Vide in hanc l. rectu Crin. lib. honeſta diſciplina s. cap. iij. & Alc. lib. diſpū. j. cap. 12.

Sic M. Cic. in or. l. contra Rullum, Ab iuſto, inqt eme re iniurioſum eſt.

† Particula, ea, hic inclus de eſſet, vt poſtea legatur elecōda, non locanda: vt hic admonuit Auguſt.

† Vulga. licitato res.

Cōcor. tex. in cā. liſtmenſū.

cū ſim. extra d ſim. q tū liui tabis, niſi ſtetiſſet q trienniū i eadē re, ſi diſſimili vt no. Bartol. in l. Caſſius. ſ. de ſena. & An. in authen. de mona. §. itē verſ.

† P. F. minus idoneō in ſe portionē transferre iure deſiderat.

† Nota q fauor publicę diſciplinæ ſuadet, vt maleficia puniātur. cō cor. tex. in l. ita uulneratus ſ. ad legem Aqui. i §. q ſi quis. uer. eſt neque impunita &c. concor. tex. in c. ē iniuſta. 23. q. 4. tex. & ibi glo. in c. j. §. ordinarijs. de co. in pragā. ſanc. i uerbo, ex tex. c. infamę. extra. de ſen. excō.

Quarū rerū apud Romanos uectigalia conſtituta fuerint, Alex. ab Alex. Gen. dierū. dię. li. 4. c. 10.

præſcripta eſt non præſtatio: ut dixi. ſ. eo. l. ſi publicanus. §. de rebus. eſt tamen argu. contra. C. de præſcrip. xxx. an. l. competit. Ac. ADDITIO Dic ſecundum Bar. quod ibi loquitur de præſcriptione priuata: hic de publica. Vel dic quod ibi loquitur de tributo, quod ſoluitur in recognitione uniuerſalis dominij. ideo non poteſt præſcribi.

P. F. indulgentia Publicani omiſerat.

s Conſuetum. ſ. alias conſuetum. & alias conſtitutum.

b Indulgentia. id eſt, gratia.

c Alius. ſ. publicanus. ſ. ſucceſſor primi conducentis: uel etiam ipſe ſi non ſit tempus ſuæ conductionis finitũ. Arg. C. de agri. & cen. l. quemadmodum. li. xi. Sed arg. contra. C. de uſur. l. aduerſus. pœna tamẽ ceſſat propter indulgentiã ut ſ. e. l. ſi. §. ſi quis profeſſus. Acc. ADDITIO. Dic ſecundum Bart. quod prodeſt eius remiſſio quo ad hoc ut non incidat in pœnam.

d Exercere. pro tẽpore futuro. Accur.

e Res exercitui. plenè dixi. ſ. eod. l. ſi publicanus. § j.

f Fiſcus. facit quod dixi. ſ. eo. l. ſi publicanus. § j.

g Conſueuerunt. puta fructus prædiorum fiſci[illegible]s emunt.

h Immunitatem. nam bene ſoluunt uectigal.

ſtari cõſuetum, [a] lex indulgentia [b] publicanus omiſerat: alius [c] exercere [d] non prohibetur. Res exercitui [e] paratas, præſtationi uectigalium ſubijci, nõ placuit.

Dy. notat, quod ſi communitas, uel aliquis dominus uendit gabellã ſalis, uel uini, poſtea emit ſal, uel uinum, de quo emptione deberet ſolui gabella: ſi fieret per priuatum: quod ipſa communitas uel dominus non teneatur ſoluere illis gabellarijs. Pau.

Fiſcus [f] ab omniũ uectigalium præſtationibus immunis eſt. Mercatores autem, qui de fundis fiſcalibus mercari conſueuerunt, [g] nullam immunitatem [h] ſoluendi publici uectigalis uſurpare poſſunt.

Dicit Bar. quòd qui fraudat gabellam, non tenetur dea, nec mundo: quia exactia gabellarũ quæ fit ab iſtis cõmunitatibus, eſt à iure reprobata, ſi non interuenit conſenſus principis. h. d. Pau.

Hermogenianus libro v. epitomarum. X.

VEctigalia ſine Imperatorum præcepto, neque præſidi, neque curatori, [i] neque curiæ [k] conſtituere, [l] neque præcedẽtia [m] reformare, [n] & his uel addere, [o] uel deminuere licet.

Si emptores gabellarum deficiũt ſoluere in aliquo termino, ſtatim poteſt ſibi auferri gabella, ſi ita placet cõmunitati. hoc dicit. Pau. de Caſt.

Nõdum ſolutis [p] uectigalium penſionibus, [q] repellere [r] cõductores, nec dum etiam tempore conductionis completo, uel ab his uſuras ex mora exigere permittitur. [s]

Paulus libro v. ſententiarum. XI.

COtem ferro ſubi-

i VEctigalia. CASVS Si aliquis pons, uel portus principis erat, pro quo non ſoluebatur pedagiũ ſiue uectigal, & poteſtas ciuitatis alicuius uel curator reipub. uel fiſci, uel aliqua curia decurionum uelit de nouo conſtituere: dicitur quod non poteſt. Vel ſi conſuetum erat de ipſis mercibus ſoluere uectigal, & uult reformare, ut ſoluatur in pecunia, uel uult augere pedagium: nam ubi conſuetum erat præſtari pro equo tranſeunte vj. denarios, nunc uult quod præſtetur ſolidus, & ſic addere: uel quod præſtentur iiij. denarij, & ſic diminuere: non poteſt ſine licentia & cõſenſu principis. Non ſolutis. Publicanus qui conduxerat à fiſco portum Luſolini. locauit eum alij pro certo reditu ſiue penſione ſoluenda certo tempore. Ille conductor non ſoluit publicano penſionem tempore ſtatuto. Dicitur quod publicanus poteſt eum expellere de conductis, uel ſi hoc nõ uult facere, poteſt exigere uſuras temporis præteriti. Franc.

i Curatori. reipublicæ: uel fiſci, uel Cæſaris.

k Curiæ. decurionum uel curialium. facit. C. noua uectigalia. per totum. Accur.

l Conſtituere. ſcilicet de nouo: ut cum eſſet aliquis pons, uel portus principis, pro quo non ſoluebatur uectigal: ſi nunc aliquis de ſupradictis uelit conſtituere certum uectigal. non poterit ſine uoluntate principis.

m Præcedentia. ſ. uectigalia. Accur.

n Reformare. ut cũ prius accipiebat octauã de ipſis mercibus. nunc uult in pecunia uel ecõtra. & ſic reformare. i. in aliam formam ponere.

o Addere. ut cum ſoluebantur de equo ſex denarij: nunc uult quod ſolidus. & quòd ſubijcit, uel diminuere, dic econtra.

p Nondum ſolutis. ſ. publicano ſecundum primũ caſum. uel ſecundum ſecundũ dic. ſ. fiſco.

q Penſionibus. ab iſtis quibus locauit publicanus. uel ab illis: qui conduxerunt a fiſco.

r Repellere. ſtatim ex quo ceſſatum eſt in ſolutione. at in eccleſia expectatur bieniũ: ut l authẽt. de ali. & emphy. §. ſi uero quis. colł. ix. uel forte hic idem quod in eccleſia: ut arg. C. de ſacroſan. eccl. l. ſi. & hoc ſiue ſit conductor ſimplex, ſiue ius habeat in re, puta emphyteuta. ſecus autem in eo, qui à priuato habet: quia tunc per triennium ſi habet ius in re: puta quia ſit emphyteuta. alias biennium expectatur: ut C. de iure emphy. l. ij. in fine. & ſ. loca. l. quæro. §. inter. ADDITIO Dic clarius ſecundum Bart. hic quod aut loquimur in ſimplici cõductore aut in eo qui habet ius in re. Primo caſu ſimplex cõductor, qui nõ habet ius in re, põt ſtatim expelli. arg. l. id ẽ. C. loca. Fallit ſi eſt conuentum. ut nõ expellatur: quia tunc expectatur biennium: ut d. §. inter. Secundo caſu quando loqueris de eo, qui habet ius in re: tunc in emphyteuta priuati triennium: in emphyteuta eccleſiæ biennium expectatur: ut l. ij. C. de iur. emphy. & authenti. qui rem. C. de ſacroſan. eccle.

P. F. nõ ſolutis.

P. Fl. pellere.

Hue tinet Tumarchi decretum apud Demoſt. in orat. [illegible]

s Permittitur. publicano, & ſic ſecundum hoc, publicanus locauit. ſed poteſt & aliter in hoc. §. poni caſus: ſcilicet, quod publicanus qui conduxit aliquid a fiſco: non ſoluit penſiones fiſco: unde fiſcus poterit eum expellere. ſed ſecundum hoc ſecũdum exponas: permittitur. quod eſt hic in litera, ſcilicet fiſco.

s Permittitur. publicano. Accur.

COtem. CASVS Dicitur quod nullus debet auſus eſſe uendere cotem cum qua acuuntur cultelli: nec ferrum, nec frumentũ, nec ſalem hoſtibus. qui uendit, capitè punitur. Agri. Agri publici in perpetuum locati non reuocantur per procuratorem Cæſaris, niſi authoritate principis: & intellige ſine iuſta cauſa. Dominus nauis. Si dominus nauis aliquam rem illicitam impoſuit in naui ut portetur: uel conſenſit cõductori nauis, quod imponat, amittit nauem. ſi autem eo ignorante magiſter nauis impoſuit, uel cõductor: tunc ipſe magiſter uel cõductor capitè puniuntur, nauis autẽ domino reſtituitur. Illicitarum. Si autẽ aliquis portat illicitas merces: merces confiſcantur: & fiſcus petet eas ab ipſo portãte, uel eius hærede: portãs autẽ eas res, emere poterit per ſe, uel per alium à fiſco,

cui ſic affectæ fuerint. & hoc dicit §. iſte cum ſequēti. Qui maximos. ſi conductores uectigalium fuerunt multum lucrati ex illa conductione, finito tempore conductores tenētur iterum conducere, ſi non inueniantur alij, qui uelint tantum dare, quātum eſt prius datum. Franciſcus, Accur.

gendo [a] neceſſariam, hoſtibus quoque uenundari ut ferrum, & frumentum, & ſalem, [†] non ſine periculo captis licet.

Contractus facti per officiales publicos, ſunt ſeruandi per ſequentes officiales: nec poſſunt per eos retractari ſine authoritate ſuperioris. Pau.

Agri publici, qui in perpetuum [b] locantur, à curatore [c] ſine authoritate principali reuocari non poſſunt. [d]

Pro illicitis mercibus bona transferentis, non alterius publicantur.

Dominus nauis ſi illicitè aliquid in naue, uel ipſe, uel uectores [e] [†] impoſuerint: nauis quoq; fiſco [i] uendicatur. quòd ſi abſente domino id à magiſtro, [f] uel gubernatore: [g] [†] aut preta [†] nauta uel aliquo factum ſit: ipſi quidem capitè puniuntur cōmiſsis [h] mercibus: nauis autē domino reſtituitur. [i] Illicitarū merciū perſecutio heredē [k] quoq; afficit.

Quando uenditur res mea, quæ fuit uel etiam durat mea, & uenditur me inuite: admittor ad emendum. h. d. Bart.

Eam rem, quę commiſſo [l] [†] uēdicanda eſt, dominus [m] emere non prohibetur, uel p ſe, uel per ſuos, uel per alios, quibus hoc mandauerit.

[a] Subigendo. aliàs ſubigendā, & aliàs ſubijciēdam. & ſunt cotes, lapides ad acuendum ferrum neceſſarij. & quandoque ſubijciuntur ferro: quādoque ferrū coti ſubijcitur. has non debet quis uendere hoſtibus, ſicut nec frumentum, uel ſimilia: ut C. q̄ res expos. l. j. & l. ij. & C. quæ res uen. non poſ. l. pe. & l. fi.

[b] In perpetuū. id eſt, quandiu ſoluatur uectigal &c. & hi dicuntur uectigales: ut ſ. ſi ager uectig. l. j.

[c] A curatore. aliàs ab authore, aliàs à curatore: & ſemper ponitur pro procuratore Cæſaris.

[d] Non poſſunt. ſine cauſa, ſed cum cauſa: ut propter aliquod tumultuoſum poſſunt: ut ſ. de offic. procu. Cæſa. l. fin. & facit l. j. §. j. Azo.

[e] Vel uectores. id eſt, qui uehuntur. & dic domino ſciente. Accur.

[f] A magiſtro. id eſt, ab eo cui totius nauis anchora eſt mandata: ut ſ. de exerci. l. j. §. j. Acc.

[g] Gubernatore. qui partem nauis gubernat, proreta qui ſedet in prora, id eſt, in prima parte nauis. nauta, qui nauem gubernat: ut ſ. nau. l. j. §. nautam.

[h] Commiſſis. In fiſcum, quæ ad eum pertinebāt: ut C. de nau. fœ. l. iij. & ſ. loca. l. ex conducto. §. pen. Accur.

[i] Reſtituitur. quia nō poteſt dici ignorans deliquiſſe: ut ſ. de act. & oblig. l. ex maleficijs. §. ſi qs. & eſt ſimile huic §. in auth. de eccle. tit. § ſi quis in alia. co. ix. Sol. regu. contra. C. de falſa. mo. l. j. §. domus. Sed ibi ſpeciale ut ſola negligentia puniatur.

[k] Hæredem. ſic infra, eod. l. commiſſa. & pone hic caſum, ut ibi no. Sed contra, ſ. eo. l. fin. §. pe. Sol. ut ibi

[l] Commiſſo, id eſt, propter commiſſum.

[m] Dominus, quondā, nā quod cōmiſſum eſt, ſtatim definit eſſe eius qui crimen contraxit: ut infra eod. l. commiſſa. & ſic bene pōt poſtea emere per ſe uel p aliū: ut & ſ. mand. l. ſi mandauero tibi. ij. §. is cuius. & ſic nō obſt. ſ. de cōtrahē. emp. l. ſuæ rei. & ſ. man. l. ſi mādauero. ij. §. ſi quorum. Arg. contra. C. de ſer. fu. mancipia. in ſin.

Tribus concurrentibus compellitur quis emere redditus fiſcales, ſi per tempus præteritum emerat, & maximos fructus receperit, & pro futuro non reperitur emptor. h. d. Bart.

Qui maximos fruct[9] [†] ex redēptione uectigaliū cōſequunt, ſi poſtea [n] tāti locari nō poſſūt: [o] ipſi [p] ea prioribus pēſionib[9] ſuſcipere cōpelluntur. [q]

Mali officiarij & praui homines ſunt edictis principū uel magiſtratuū coercendi. Et contra non exhibentem familiam, quæ in hoc edictum cōmiſit, datur iudicium ſine noxæ deditione, deinde ponit, qui ſunt familiares, & qui publicani. Bau.

Vlpianus lib. xxxviij. ad edic. XII.

QVantę audacię, quantæ temeritatis ſint publicanorū factiones, [r] nemo eſt, q nē ſciat. idcirco prętor ad cōpeſcēdam eorum audaciam hoc edictum propoſuit. [ſ] Quòd ſi familia publicanorum furtum feciſſe dicetur, item ſi damnum iniuria fecerit, & [†] ij, ad quos ea res pertinet, non exhibebuntur: [t] [†] in dominum ſine noxæ deditione [u] iudiciū dabo. [†] Familię autē appellatione hic ſeruilem familiā contineri ſciēdum eſt. Sed & ſi bona fide publicano alienus ſeruus ſeruit, æ-

[n] Tanti. ſicut prius.

[o] Non poſſunt. ſ. uectigalia. Accus.

[p] Ipſi. ſ. ut emant rem cōmiſſam in fiſcum.

[q] Compelluntur. contrà ſ. de iure fiſc. l. iij. §. cum quinquēnium. Sol. iſta hanc corrigit. uel dic de rigore: illa de æquitate: quod in idem recidit: uel licet ſit inhumanum, ut ibi ſuſtinetur tamen ut hic: uel hoc ſpeciale propter fructus maximos quos perceperat: aliàs ſecus ut in contra. ſ. e, l. locatiō. §. j. & C. loca. l. inuitos. & facit pro hoc ſ. loc. l. ſi uno. in princ. Item uidetur ſemper in ultius detineri: ut C. loca. l. ſi cum Hermes. ſed ibi ſpontè remanſit in conductione.

QVantæ. CASVS. Propter malitias & fraudes publicanorū eſt inductū hoc edictum, in quo eſt dictum [illegible] tenetur publicanus in duplum pro dāno dato à familia, ſi non exhibeantur & continentur appellatione familiæ ſerui & liberi, qui ſtant cum publicano. tandem exponit qui ſint publicani. & certè ſiue conducant aliqui publica uectigalia, ſiue ſalinas uel metalla à fiſco uel à ciuitate, publicani appellant: & habet locum hoc edictum. poſtea dicit. bene dixi publicanum teneri nomine ſeruorum: hoc eſt uerum etiā ſi eos uendiderit, uel manumiſerit: ſecus ſi deceſſerint ſerui. Vltimo dicit, quod hæc actio eſt perpetua, & hæredi datur. hoc dicit hæc lex cum ſequentibus. Franc. Accurſij.

[r] Factiones, id eſt, conſpirationes in malum. Accur.

[ſ] Propoſuit. ſic ſ. e. l. j. §. dixeſti. & ſequentia uerba ponſtatis materialiter: et quibus facit ſ. e. l. j. §. pe. & fi.

[t] Non exhibebuntur. ſ. ſerui, qui fecerunt damnum.

[u] Deditione. ſpeciale. ſ. eo. l. nec licebit.

Forta-

[†] P. F. & ſales.
[†] In uul. excep. additur, uel cōductores.
[†] P. F. uindicatur.
[†] In uulg. additur, uel cōductore.
[†] Proreta cuſtos dicitur & gubernator ſ nauis p ra. i. priore parte. Bu. ſ. nautæ caupo. ſtab. &c. l. j.
[†] P. F. uindicata eſt.
Docto. hic cōmuniter & Alex. in l. ſi merces. §. uis maior. ſupra loc. reputant tex. iſtum ſin. ad hoc quod cōnducens ſē tenetur recōducere ppter magnū lucrū per eū habitū, quādo alius nō reperitur qui uelit eā cōducere, niſi pro uiliori pretio. Iaſo.
[†] P. F. tanto locati.
[†] Exhibetur.
[†] Adde in gabella ſiue nō reſtituens p ſeruos ſuos ui uel furtim ablata, ſi cōuenit ſic puniēd' &

dic qd nō. quod patet p iſtū tex. pōderādo iſtud uerbū, dabo, quia quoties lex imponit pœnā p uerbum futuri tēporis, niſi addatur aliqd iſtorū uerborū, mox, omnino, ipſo facto, & ſimiliū tunc non incurritur pœna ipſo iure: ut notat. Matt. Matthe ſi. ſin. ſuo. e. xij. lci. no. qd ubicūque & ſin. cav. incip. not. quod ubi lex. Lud. Ro. ſing. j. & ij. & Frā. de cre. ſin. vij. incip. no. q uerbū. de quo p Feli. in c. Rodulphus. col. xvj. & ſe. de reſcri. de quo p Pan. ca. in qbuſdam. nu. vij. & ibi notaui in apoſtil. in uerſic. uerbū futuri tēporis. extra de pœn. & Phil. Frā. I c. j. nu. v. ubi etiā addidi ad eū in uer. uerbū ipſo iure. de iu. & hon. ele. li. vj. & p princ.

a Fortaſſis. Temperamentũ philoſophicum eſt ſic : ff. de arbit. l. ſi duo. nam idem in utroque eſt: ut arg. ff. de noxa. l. non ſolum.
b Operis. ſcilicet miniſterio.
c Publicani. facit ff. eo. tit. l. j. §. hic titulus.
d Sed & ij. Arenarias, loca in quibus foditur arena. & ſic expone ſequentia. Accur.
e Locum habet. utile, non directũ: ut ff. de uerb. ſign. l. eũ qui uectigal. & dixi ſ. eo. l. j. §. j. & eſt ſic ff. ex qui. cau. ma. l. legatis. & l. ſed & ſi per prætorem. §. fi. & C. de ſacroſanc. eccl. l. fin.
f Vendidit. publicanus.
g Factioſam. id eſt malam. Accur.
h Liberari. ff. de nox. actio. l. electio. §. ſi is. Sed cõtra, ff. eo. l. j. §. final. Sol. ut ibi. Accur.
i Hanc actionem. In factũ ex hoc edicto, quæ datur contra publicanum.
k Perpetuã. ratione ſimpli: ſed pro pœna eſt annalis: ut ſ. eo. l. j. in prin.
l Succeſſoribus. vniuerſalibus, ſed in hæredem in quã tũ locupletior eſt: ut ſ. eo. l. ſi publicanus in princ.
m Commiſſa. Pone caſũ per. l. ſupra e. l. cõté. in princ. & §. dominus. & §. illicitarum: uel pone in uectigali prædio, & hoc dico uectigali non ſoluto: vt ſ. eo. l. uectigalia. §. fi. & C. de admi. tut. l. ſi tutori. ſecundũ Irn. uel etiam tertio, ut loquatur de ea commiſſione, quæ ideo fit in fiſcum, quia quis non præſtat uectigal, uti debet: imo ſupprimit, & occultat merces, quarũ eſt uectigal præſtando. & ſic ſtatim fit commiſſio in fiſcum octauæ portionis: & ipſo iure ille amittit dominum illius octauæ: & ipſo iure q̃ritur fiſco, pro quo eſt C. de uecti. & cõ. l. j. Vel dic, quod hic in totum committatur res quia omiſſa fuit pfeſſio: ibi uero facta profeſſio, ſed omiſſa ſolutio: ut ibi diximus.
ADDI[illegible]. Pro ueritate huius gl. dic ſecundũ Bar. poſt Dy. quod aut quis omittit ſcienter: & tunc gl. noſtra uerum dicit: aut ignorãter: & tunc aut deceptus a publicano & ſubuenit: vt ff. eo. l. fi. §. diui quoq; fratres. ſed licet non a publicano decipitur, ſed errore ductus: & tunc non publicatur: ut d. l. fin. §. diui.

n Ad hæredem. i. contra hæredẽ eius, qui deliquit.
o Traſmittuntur. ſ. ut emant rẽ cõmiſſam in fiſcum.
p Statim. ipſo iure. ſic ff. de iure fiſ. l. j. §. an bona. & l. Imperator. & in Auth. de inceſt. nup. §. j. & ij. col. ij.
q Vectigalis. i. mercis illicitæ uectæ, uel prædij ex quo ſoluitur cenſus. Vel, id eſt ipſius octauæ, quæ eſt uectigal, ſecundum quod diuerſis modis poſui caſum.
r Acquiritur. fiſco, & ordini ciuitatis: ut dixi. ff. eo. l. ſi publican⁹. §. j. Ac.
s Perſecutio. quã habet fiſcus.
t Competit. ut & ff. eod. l. cõtẽ. §. illicitarum. & ſic competit ut in hæredẽ, tanquam in quẽlibet poſſeſſorem, ſi res extat. alias ſi non extat: qui uẽdidit, tenetur ut hæres: ff. eod. l. ſi publicanus. ſic ff. ad exhiben. l. de eo. §. fi. & ſic non obſtat ff. eod. l. ſi publicanus. in princip. & l. fraudati.
u Cæſar. C. A. [illegible] Imperator Cæſar locauit certo pretio Titio ius cauandi cotes de tali inſula: & tale pactum appoſuit, quod nullus extrahat cotes de iſta inſula a medio mẽſis Martij ultra, niſi iſte conductor. accidit quod Cornelius ante prædictũ tempus extraxerat de illa inſula nauim plenam de cotibus: tandem nauis a uento percuſſa reuerſa eſt in illam inſulam, & poſt medium menſem Martij extraxit eam nauem ita onuſtam de illa inſula. nunc quæritur, an uideatur hoc fieri contra pactum? Dicitur quod non: & reddit rationem. Franciſcus.

P.F. ſalinas & cretifodinas.

Alias non additur, conducta.

... què continebitur: fortaſſis [a] & mala fide. plerũq; enim uagi ſerui & fugitiui in huiuſmodi operis [b] etiam a ſcientibus habentur. Ergo & ſi homo liber ſeruiat; hoc edictũ locũ habet. Publicani [c] autẽ dicũtur, q publica vectigalia habẽt cõducta.

Caius lib. xiij. ad edictum pro[illegible]. XIII.

Sed & ij, qui [d] ſalinas, & arenarias, [d] & cretifodinas, & metalla cõducta [e] habent, publicanorum loco ſunt. Præterea & ſi quis uectigal conductum republica cuiuſdam municipij habet: hoc edictũ locũ habet. [e]

Dominus ſerui delinquentis nõ liberatur ab hoc edicto, licet ſeruum alienauerit: ſecus ſi mortuus ſit, ſi appareat dominum non fuiſſe in dolo. hoc dicit.

Siue autem uendidit [f] ſeruum, uel manumiſit, uel etiam fugit ſeruus: tenebitur ſerui nomine, qui tam factioſam [g] familiã habuit. Quid tamẽ ſi ſeruus deceſſerit? uidendum, an publicanus teneatur; quaſi facti ſui nomine.

Sed puto, quia facultatem non habet exhibẽdi; nec dolus eius interceſſit, debere eum liberari. [h]

Hanc actionem [i] perpetuã [k] dabimus & hæredi, cæteriſq; ſucceſſoribus. [l]

Res quæ incidit in cõmiſſum, uendicatur ab hærede, prout a quolibet poſſeſſore. h. d. Barto.

Vlpianus lib. viij. diſputationum. XIIII.

Commiſſa [m] uectigaliũ noĩe, ẽt ad hæredẽ [n] tranſmittunt. [o] Nã qđ cõmiſſũ ẽ, ſtatĩ [p] deſinit eius eſſe, q crimẽ cõtraxit: dñiũq; rei uectigalis [q] acquirit, [r] ea pp cõmiſſi pſecutio, [s] ſicut aduerſus quemlibet poſſeſſorem, ſic aduerſus hæredem competit. [t]

Inſpicitur tẽpus, quo quis poſſederit, nõ tempus quo quis repulſus per uim receſſit. Barto.

Alphenus Varus lib. vij. digeſtor. XV.

Cæſar cũm inſulæ Cretæ [u] cotorias [x] locaret, legem [y] ita dixerat. Ne qs pter redẽptorẽ [z] poſt Idus Martias [a] cotẽ ex inſula Creta foditto, neve eximito, neve auellito. Cuiuſdã nauis onuſta cotib⁹ ante idus Martias ex portu [b] Cretę pfecta, uẽto relata in portũ erat: deinde iterum poſt Idus Martias profecta erat: cõſulebatur, [c] cũ cõtra legem poſt Idus Martias ex inſula Creta cotes exiſſe

u Creta. eſt nomen Inſulæ. Accur.
x Cotorias. i. loca unde cotes extrahuntur.
y Legem. id eſt, pactum.
z Redemptorem. id eſt, conductorem.
a Poſt Idus Martias. id eſt, poſt xv. diem menſis Martij. Io. & dicitur idus, id eſt, diuiſio: quia ibi diuiditur menſis per medium: & ſequentes dies menſis denominatur a calendis ſequentibus.
b Ex portu. Id eſt, ex illo loco unde cotes colligebantur.
c Conſulebatur. id eſt, interrogabatur.

a Viderentur. & ſic qui de portu exit poſt idus, de inſula exire uidetur & ſic cõtra legẽ, id eſt, pactum.
b Eum. reperit breuiter quæſtionem.
c Relatus. id eſt, reportatus.
d Inſulam. id eſt, portum.
e Si inde exiſſet. Poſt idus Martij. Accurſius.
f Initio. id eſt, ante idus Martij. M. ſic ſ. de excuſ. tu. l. tutor petitus. Et arg. ſ. de alle. iud. l. ex hoc. §. fin. & l. j. Item not. quod exceſſus nautam excuſat. ſic. j. l. proxi. §. ſi propter.
g Euectæ. id eſt, deportatæ.
h Profecta eſſet. Ante idus Martij. Accurſius.

videretur. a Reſpondi, tametſi portus quoq; qui in inſula eſſent, omnes eius inſulæ eſſe uiderentur: tamen eum, b qui ante Idus Martias profectus ex portu eſſet, & relatus c tempeſtate in inſulã d deductus eſſet, ſi inde exiſſet, e non uideri contra legem feciſſe: † propterea quod iam in initio f euectæ g cotes uiderentur: cum & ex portu nauis profecta eſſet. h

Propter rationes reddendas debet ſeruus reuendi domino. h. d. Bart.

Martianus libr. ſingulari de delatoribus. XVI.

INterdum nec uendendus i eſt is ſeruus, qui in commiſſum cecidit: k ſed pro eo æſtimatio a domino danda eſt. l Diui enim Seuerus & Antoninus reſcripſerunt, m cùm is ſeruus, qui actum dñi geſſiſſe † diceret, in cõmiſſum cecidiſſet, uenire non debuiſſe: ſed pro eo uiri boni arbitratu æſtimationẽ oportuiſſe dari. n

Propter pœnã inferendã ſeruus debet reddi domino iuxta æſtimatione recepta. h. d. Bart.

Idem autẽ eadem epiſtola reſcripſerunt, ſi quis improfeſſus o ſeruus fuerit, & probetur in cõmiſſum cecidiſſe: & aut uxorem domini corrupiſſe dicatur, p aut aliud grauius quid admiſiſſe: ut cognoſcat procurator: q & ſi in his cauſis r eſſe compertus s ſit: æſtimetur, t & ad pœnã dño tradatur. u

Ad publicationẽ ſerui non ſequitur publicatio peculii. h. d. Bart.

Idem diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt mãcipijs cõmiſsis, res peculiares nõ † eſſe x in ea dem cauſa: niſi hoc quod proprio nomine in cauſam commiſsi incidit.

Pro nouitiis mancipiis debet ſolui uectigal, non pro ueteranis. h. d. Bartol.

Quoties quis mancipia inuecta profeſſus non fuerit, y ſiue uenalia, ſiue uſualia: z pœna cõmiſsi eſt: ſi tamen nouitia mancipia fuerint, non etiam ueterana. Sunt autẽ uete-

INterdum. CASVS. Si dominus habẽs ſeruum, quem duxit ſecum, pro eo nõ ſoluit pedagium, confiſcatur hic ſeruus. ſi tamen dñs uult dare æſtimationẽ eius fiſco, & recuperare ſeruum, auditur in caſibus: ut ſi ille ſeruus fuerat caſtaldio dñi: uel iacuerat cum uxore dñi, & dominus uult eum habere, ut imponat ei pœnam. Secundo dicit, quando ſeruus confiſcatur, ut quia non erat ſolutum pedagium pro eo, nõ per hoc peculium eius cõfiſcabitur. Quoties. Mercator Bonon. iterat Venetias pro ſeruis emẽdis, & emit: & eos ducit Bonon. cum ẽ in portu Luſolini debet profiteri publicano quot ſeruos ſecum ducit & ſoluere pro his pedagium. & hęc ſunt uera, ſi iſti ſerui ſunt nouitij: ſecus ſi ueterani. Serui. Serui fugitiui trãſeuntes fines, quos nõ debebãt trãſire: nõ per hoc cõfiſcantur. & reddit rationẽ. Secũdo dicit: ſi quis ignorãs ſe debere ſoluere debita uel pedagia non ſoluit, nihilhominus confiſcatur res. Tertio dicit: cum uideret publicanus tranſeuntẽ debere ſoluere pedagium, nihil ei dixit, cum non ſoluebat, dicitur quod nihilominus res confiſcatur. Species. Nunc numerat quaſdam res, ex quibus præſtatur pedagium. Si propter. Si cum nauis eſſet onuſta mercibus, timore tempeſtatis uenientis depoſuerunt res de naui in loco prohibito: non puniuntur. Idẽ eſt, ſi ipſa tempeſtas duxit nauim in loco prohibito. Diuus. Si minor xv. ann. ducens ſeruos cauſa uſus ſui, omiſit profeſſionẽ tributi ſoluendi pro ipſis ſeruis: ei parcetur propter ætatem. Diui. Pone caſum ut in glo. quæ incipit, Duobus modis &c. Sed & magnus. Si conductor fundi ex quo præſtabatur uectigal, uel ſeruus domini fundi ipſo fundo per furtum uel uim rẽ aliquam alicui acceperit ignorante domino, dominus non tenetur. Si quis. Debens ſoluere uectigal, profeſſus eſt ſe debere: remiſit tamen ei publicanus: bene potuit. Pœnæ. Si publicanus deliquerit faciendo iniuriam uel rapinam, ſi tenebatur in duplum, nõ tranſit hæc pœna ad hęredes, niſi eſſet lis conteſtata cum defuncto. Si antẽ aliquis iam ſoluerat publicano pedagium, & iterum eidẽ ſoluit per errorẽ, repetet per cõdictionẽ indebiti. Frã.

i Vendendus. a fiſco. Accur.
k Cecidit. i. quia ſunt in loco publico prohibito mãcipia morata: ut C. de ſeruus ex por. l. j. uel quia dominus emẽs ea ſuper octauam non expoſuit profeſsionẽ, uel nõ ſoluit octauã: ut j. e. l. §. quoties. & §. ſerui. & C. de uect. & com. l. omnibus.
l Danda eſt. a fiſco.
m Reſcripſerunt. per ſequentia uerba, cum is &c.
n Dari. ſ. fiſco. ratione ergo actus aliquid ſpecialiter dicitur, quod alias non diceretur. ut & ſ. de offi. pręſi. l. fi. Itẽ ex hoc tenetur liber factus: quod non eſt alias: ut C. de peti. hæred. l. fi. in fi. Item quod dicit arbitrio boni uiri: dic, id eſt iudicium j. de uerbor. oblig. l. continuus. §. cum ita ſtipulatus. Item not. hic, quod aliud pro alio ſoluitur. ſic j. de lega. j. l. ſi domus. §. q̃ cõſtitit. & j. pro xi. §. regulariter cõtra: ut ſ. ſi certum peta. l. ij. §. j. Ac.
o Improfeſſus. i. dominus non fecit profeſſionẽ cenſualem: id eſt, quantum deberet pro ſeruo nomine uectigalis: & ita commiſſus erat in fiſcum: ut C. eo. de uectig. l. omnibus. & C. de donat. l. cenſualis. Accur.
p Dicatur. ſcilicet ſeruus iſte.
q Procurator fiſci. Accur.
r Cauſis ſupradictis. Accur.
s Compertus, id eſt, adinuentus.
t Aeſtimetur. ut æſtimatio det fiſco: ut & ſ. prox. fi.
u Tradatur nã ex hac cauſa morti eum dare poterit dñs. ut j. de uerb. obliga. l. qui ſeruum. & de leg. j. l. quod ergo. j. §. ſi hæres. & de pign. act. l. eleganter. §. fi. Item poterit eum torquere ut ueritatẽ eruat, cum per familiam res melius aperiantur, quæ domi geruntur: ut C. de quæſt. & te. l. conſenſu. §. ſeruis. & de adminiſtra. tuto. l. lex quæ. & de iur. delib. l. tina. §. licentia.
x Nõ eſſe. ſic ſ. de cõtr. emp. quoties. & de euic. l. j.
y Non fuerit. id eſt, non fuerit confeſſus. quantum pro ſeruis nomine uectigalis debeat. ob hoc enim cõmittitur in fiſcum: ut C. eod. l. iij.
z Vſualia. quibus uteretur ad prædia colenda. ſecus ſi ad

† P. F. prætereaquod &c.

† Facit ad glo. in l. j. in uerbo, rationẽ. & ibi Bald. & doct. C. ubi de ratioci. agi oportet. & in leg. j. & ibi Nico. de Neapo. in lec. Bart. de tute. & ra. diſt. fa. melius quod not. Bart. Cepo. in ſuo tract. caut. caut. xv. dum dicit executionem ſententiæ criminalis poſſe differri, ſi cõdẽnatus geſſerit alicuius negotia, cui non reddiderit rationẽ: de qua plene per Rom. ſing. cccc-xlj. ſcip. ſuſcipe cautelam.

† Ad iſtud facis l. j. & ibi Alex. poſt Barto. ſupra ſi famil. furt. feciſſe dicat. dum dicunt quod ſeruus pecuniãliter non puniatur: quia nihil habet. Aliud pro alio quandoque ſoluitur.

3 Vide Budæum, ſupra de proba. l. cum de ſtate. quid ſit profiteri, quid profeſſe, uel improfeſſæ merces.

rana, a que anno cõtinuo in vrbe ſeruierũt. nouitia aũt mãcipia intelligũtur q̃ anno b nõdũ ſeruierũt.

Seruus fugitiuus nõ incidunt in commiſſum. hoc dicit. Bar.

Serui, c q in fuga ſunt, in cõmiſſum nõ cadũt, cũ ſine voluntate dñi fines d egreſsi ſunt. & ita principalibus conſtõnibus cauetur, ſicut diuus quoq; Pius ſepiſsimè reſcripſit: ne (inquit) in põtate ſeruorum ſit, inuitis uel ignorantib' dñis fugę ſe, tradẽdo ptãti e dñorum ſe ſubtrahere.

Nota hic caſum, in quo non licet forenſibus ignorare ſtatutũ conſuetudinis loci de gabellis ſoluendis: ſecus regulariter. h. d. P.

Licet qs ſe ignoraſſe dicat: e nihilomin' eũ i pœnã uectigalis incidere diuus Hadrianus conſtituit.

Licet aliquis forẽſis, uel alius intret portam cum ſalma uidentibus gabellariis, et nihil ſibi dicẽtibus: poſſunt ire poſt eum, & capere ſalmam, & auferre pœnã: nec ille poteſt dicere: quare; à me nõ petebas gabellam, quia libenter ſoluiſſem. Paul de Caſt.

Diui quoq; Marcus & Cõmodus reſcripſerunt, ñ imputari publicano, qđ nõ inſtruxerit trãſgrediẽtem: f ſed illud cõſtituendũ g ne decipiat profiteri volentẽ. h i Species ptinẽtes ad vectigal: k puta cinnamomũ, piper lõgũ, piper albũ, foliũ l pentaſphærum, foliũ barbaricum, coſtũ, callamũ. nardoſtachys, caſsia, thymiana, xylocaſsio, ſmyrna amomũ, zynzyber, malobatrũ, ammoniachũ, chalbane, l laſer, agalochũ, ſarcolla, gummi arabicum, cardamomum, xylocinamomum, carpeſium, op' byſsinum, pelles Parthicæ, Pelles Babylonicę, ebur, habenum Indicum, lapis vniuerſus, margarita, ſardonys, ceraunium, hyacinth', ſmaragd'. adamas, ſaphir', callim' beryllus, cylindr', opa Indica, m uel ſarmatica, metaxa, veſtis ſerica uel ſubſerica vela tincta, carbaſea, nemaſericum, ſpadones, Indici leones, leæne, leopardi, pãtheræ, purpura, itẽ lana, fuc', capilli Indici.

Si aliquis vecturalis trãſinit cũ ſalmis per vnum territoriũ, & audito quod in illo itinere erant latrones, intrauit aliud territorium, vbi erat ſoluenda gabella, & non ſoluit, nõ tamẽ debet ſalma confiſcari. h. d. Paul.

Si pp neceſsitatẽ aduerſæ tẽpeſtatis expoſitum n on' fuerit: nõ debere hoc cõmiſso uendicari, diui fratres reſcripſerunt.

Licet de rebus quæ portãtur, non debeat ſolui gabella, debet tñ annuntiari gabellarijs, & recipi apodiſſa: aliàs cõfiſcantur ſicut ſi ſolui debuiſſet. h. d. Pau.

Diuus quoque Pius reſcripſit, cum quidam intra legitimam ætatem o eſſe diceretur, & vſus ſui cauſa mancipia duxiſſet, & in ſola profeſsione erraſſet: p ei ignoſcendum q eſſe.

Declaratur hic qualiter puniatur publicanus, qui decipit tranſeuntem. Pau.

Diui quoq; r fratres reſcripſerunt, cum quidam

ſi ad ipſius corpus tuendũ, & ſeruiendũ: ut & ĩ. de uer. ſign. l. in lege. Et nota, quod ſecus eſt in alijs rebus ad nium deputatis ſiũ uel agrorum, pro quibus non præſtatur vectigal: ut C. eo. de uecti. l. uniuerſi. & ſup. eod. l. ſi publicanus. §. j.

a Veterana. pro quibus, ne nimis grauentur ſubiecti ſæpius præſtã lo vectigal pro eiſdẽ ſæpius emptis, fortè noluit præſtari vectig.

b Anno. imo aliter d' veteranus, qui in nili' miniſterio fit: ut ĩ. de ædil. edict. l. pręcipiunt. & l. ſi. §. ſi. quæ eſt cõtra. ſed ibi dic ueterator. q d eſt aliud, quã ueteranus. Item non vi eſſe facienda dĩa inter ſeruos: vt Inſti. de iu. per. §. fina. ſed hęc differentia fit ſuper accidẽs: ſicut ſi diceret, alius albus, alius niger, ſed ſuper ſubſtantia nõ fit: qa nullus eſt plus ſeru' quàm alius, ex quo ſeruus eſt. itẽ cõtra, infrà ead. l. §. diuus. Sol. vt ibi. Accur.

c Serui. pone exẽplum: vt, C. ſi ſer. ex por. ue. l. j. & ij. & ĩ. de ſer. expor. l. Tit. & cum hac rõne concor. ſupra. ad legem Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. j. & ĩ. man. l. cum ſeruus. & ĩ. de acquir. poſſ. l. Põponius. Accur.

d Fines. intra quos tñ ſtare debebant.

e Dicat fraudulenter: & ſic ſunt plana oĩa, vel dicit, i' ignorauit quod d' vectigalia fiſco ſoluenda. ſed vl non nocere in damno ut ſup. de iuris & fac. ignor. l. error. in fine. ſolu. hic fuit ſupina. ſic ſup. de inſtitori. l. ſed & ſi pupillus. §. ꝗ quo. uerſi. proſcribere, & de iur. & fac. ignor. l. regula. §. ſed facti. Vel dic hoc ſpeciale propter rigorem iuris obſeruandum. Vel uerius hic eſt ius naturale, uel quaſi, in quo non permittitur errare: vt C. de in ius uoc. l. uenia. & pro hoc facit Inſtitu. ul bono. rap. §. ij. & C. de præſcrip. triginta anno. l. ſicut. in fin. Argu. contra infra de decret. ab ord. fac. l. ſi. ſed poteſt loqui ibi de ignorantibus. ſed & hic pp ignorantiã mitius punitur: vt ĩ. ea. l. §. diui quoq; fratres. & ĩ. ad legẽ Iul. de adu. l. ſi adulterium. §. iſdem Imperatores. Acc.

f Trãſgredientẽ. i. cõtra legẽ facientẽ: uel dic, i. trãſeũtẽ.

g Conſtituendum. alias cuſtodiendum. Accur.

h Volentẽ. i. eũ qui uult facere pfeſſionẽ cenſualẽ, quid, & quantum, & noie cuius rei debeat præſtari uectigal: de qua loquit. C. eo. l. iij. & de don. l. cenſualis. & in Auth. de mand. pri. §. coges. & §. nõ permittes. col. iij. & ĩ. de cenſibus. l. forma. & facit. infra de noua. l. doli. circa fi.

i Ad uectigal. ſ. ſunt hæ: & nõ habẽt quidã hic §. ſed cum prædictis continuatur. Itẽ & caue tibi. quia non tñ de his pſtatur cum deferuntur, ſed ex oĩbus: vt C. eo. de uecti. l. uniuerſi. ſed gratia exẽpli de his dicit. ſic infra de ui & ut arm. l. j. §. quod uulgo.

k Folium. flos gariophili. Accur.

l Chalbane. unguenti ad equos.

m Indica. quæ faciũt holes dormire. & not. qa de diuerſis mobilibus dicit.

n Expoſitũ. in loco prohibito. & facit ſup. eo. l. Cæſar.

o Aetatem. 25. annor. ut C. de ijs qui ue. æta. impe. l. fina.

p Erraſſe. dicẽs ſe nolle pſtare vectig. cum non deberet: cum uſus ſui cauſa duceret: vt ĩ. de uer. ſig. l. in lega. & dixi ĩ. ea. l. §. quoties.

q Ignoſcendũ. per in integrũ reſtõnem cum geſtum ſit cum minore: ut & ſup. de mino. l. ait prętor. & l. ſi ex cã. §. pen. uel ipſo iure in pupillo: ut ſup. ea. l. Imperatores. maiori aũt nõ ſuccurritur: vt ſup. ea. l. §. licet. & §. diui quoque. niſi eſſet miles: vt C. eod. de uect. l. omnibus. Argu. contra infra pro xi. §. Acc.

r Diui quoq;. Duobus modis poteſt intelligi hic §. uel quod publicanus reddat in duplum, uel quod habeat duplum. Primo ergo dic, cum quidam uellet profiteri

P. Flo. poteſtate.

• P. P. volentes.

In hunc locum uide Ruellium in libris de natura ſtirp. Beroaldũ in com. ad Suet. in uita Cæſaris Alcia. lib. pretermiſ. 3. in dict. ſpecies ad uectigal ptinentes. Bartolinũ pium in Annotati. ca. 18. 19. 20. 21. 22. & aliquot ſeq. Nebri in lexico iuris ciui. ſ dictiõe. Byſſinus, noſ. n. hic literã. Fl. oĩno expreſſim'.

Folium pẽtaſphærum, foliũ barbaricum, coſtum. &c.

P. F. coſtamomũ nardiſtachys, caſſia turiana xylocaſſia ſiurna, amomum, zingiberi, malabathrum, aroma Indicũ, chalbane, laſer, alchelucia, ſargo golla. onyx Arabicum. cardamomũ, xylocinamomum, opus buſſicum, pelles babylonicæ, pelles partheiæ, ebur, ferrũ Indicum, carpaſum.

P. F. ſaſſinus, caleluinus, berillus, chelynice, opia Indica, uel afer ta meta xa &c.

Oeſipũ noluit exprimere ꝗ quo Dioſcori. cap. 234. ex Hermo. interpretatione. & Hermola. in coro. c. 234.

Adde. l. pen. §. fin. & ibi Bar. ſupra loc. Bald. in l. & ita. §. j. ſup. nau. caupo. ſtabu. & Alc. in l. ſi eũ dotem ſolu. matr.

profiteri ſeruum, publicanus innuit ei, quod nõ teneretur: & poſtea ademit pp omiſſam profeſſionem, reddet .n. ſeruum in duplum: ut arg. ſupra ead. l. x. §. diui quoq; Marcus. in fi. §. & ſup. eo. l. licitatio. §. quod illicitè. & infra ea. l. fin. & ſm hoc quod dicit per errorem à publicano inductus. & quod ſubijcit, ut duplo &c. habeat mercator duplum uectigalis cõtempti publicanus, ſeruos uel ſeruum reſtituat, expone, id eſt, cum duplo contempti uectigalis. à contemno cõtemnis. nam publicanus contempſit habere prima facie. ſed quare non computat res in duplo? Reſpon. quia duas fraudes commiſit publicanus. primã innuendo, ſecundã adimendo eam rẽ: aliàs eſſet ſecus: vt ſupra, eo. l. hoc edicto. §. fin. Secundo pone caſum, quod non fuit inductus ad omittendã profeſſionẽ à publicano, ſed ſuo errore, certè nõ excuſatur. niſi quia cum alias tota res erat confiſcanda: nunc non confiſcabitur, ſed duplicabitur vectigal, quod erat octaua rei. nũc ergo erit quarta rei. & hoc ſecundum quod ſubijcit in duplo &c. habeas ut duplo, id eſt duplicato uectigali contenti publicani ſeruum reſtituant. & non dicitur contenti à contemno. ſuus ergo error non in totum: ut ſup. ead. l. §. licet. ſed in aliquo excuſat, ut hic. uel etiam ſi habeas ſeruo, dic ſeruo publicani: publicani dico contenti &c. Accur.

† Magn'.

† P.F. uel ſerui.

† P.F. ſerũ illicitè in prædia fecerint.

nõ per fraudẽ, ſed ꝑ errorẽ in cãm cõmiſsi incidiſſent, ut duplo uectigali contenti publicani ſeruos reſtituerent. a

Ex delicto ſerui non poſiti ad exigẽdũ uectigal, publicanus nõ tenetur pœna huius edicti. Pa.

Sed & Marcus † Antoninus reſcripſit, ſi colonus, † vel ſeruus b dñi ꝑdij c † furtũ illicitè fecerit ignorante dño: nulla pœna dñm d teneri. e

Remiſsio publicani excuſat quem à pœna. h. d Bart.

Si quis profeſſus apud publicanum fuerit, nõ tñ vectigal ſoluerit, hoc cõcedente f publicano, vt ſolẽt facere: diui Seuerus & Antonin' reſcripſerũt, res in commiſſum nõ cadere. Cùm enĩ (inquiũt) profeſsiones recitantur, g cõmiſſum h ceſſat: cũ poterit ſatisfieri fiſco ex bonis publicanorum, uel fideiuſſorum. Pœnæ ab hæredibus i peti nõ poſſunt: ſi nõ eſt quæſtio mota uiuo eo, qui deliquit. & hoc ſicut in cæteris pœnis, k ita & in uectigalibus l eſt. Si qd aũt indebitum per errorem m ſoluentis publicanus accepit: retro eũ reſtituere n oportere, diui Seuerus & Antoninus reſcripſerũt.

a Reſtituerent. ſ. debitor uectigalis prædictum duplum, id eſt, ſoluat. & dic ſm tertium caſum tali ſeruo, qui miniſtrat ei in illo officio ad exigendum: ut ſupra eod. l. j. §. familiæ. Accur.

b Vel ſeruus. ſcilicet publicani non ſeruiens ei in eo uectigali: alioqui teneretur publicanus in duplũ, ſi eũ non exhiberet: vt ſ. eo. l. j. §. pen.

c Prædij. pro quo pendendum erat uectigal.

d Dominum. ignorantem. vt ſup. eodem. l. cotem. §. dominus. in fi.

e Teneri. Ex hoc edicto. Accur.

f Concedente. id eſt, remittente. ſic C. de iur. cal. l. ij. in fine.

g Recitantur. Et poſtea remittuntur à publicano.

h Commiſſum. id eſt, pena amiſſionis: aliud tñ exercere non prohibetur pro futuro tp.: vt ſup. eod. l. licitatio. ◦ §. commiſ. ſed pro præterito tpe ipſe public. & eius fideiuſſores tenentur: ut ſub. iũ. & ad hoc: C. de fund. pa. l. ij. lib. xi. ſed & fortè ille, cui eſt remiſſum, tenetur in ſubſidium: vt argum. ſupra de eo per quem fac. erit. l. fin.

◦ Locatio.

i Ab hæredibus. delinquentis publicani, qui tenebatur in duplũ: vt ſup. e. l. licitatio. ◦ §. qđ illicitè. & ſic et loquitur ſ. eo. l. ſi publicanus. in prin. & l. fraudati. prout eſt ibi no. ſecus in re commiſſa in fiſcũ ob non ſolutũ uectigal: ut ſ. eo. l. commiſſa. & l. cotẽ. §. illicitarũ.

◦ locatio.

k Pœnis. nã ſic regulariter eſt in oĩb. ut nõ teneantur hæredes, niſi lite conteſtata: uel in quantũ ad eos puenit: vt C. ex deli. def. l. j. & C. de fur. l. furti. & ſ. de act. & ob. l. oẽs pœnales. & l. conſtitutionibus. Accur.

l In uectigalibus. i. in illicita exactione uectigalium, ob quam tenet publica n' i duplũ: ut dixi.

m Per errorẽ. Facti uel iuris: ſecus ſi ſciens: ut ſup. de cõdictio. indeb. l. j. & l. quod quis. & facit ſup. eadem l. §. diui quoque fratres. Sed arg. cõtra ſup. eo. §. licet. Sed ibi fuit in non ſoluẽdo, hic in ſoluendo. Accur.

n Reſtituere. per condictionem indebiti. Accur.

TITVLVS V.

DE DONATIONIBVS.

Donatio propria eſt, quæ fit ex liberalitate, & irreuocabiliter: ſed quæ fit ſub condone, vel purè ſoluẽda ſub condõne, donatio imꝓpria appellatur. h. d. Bar.

Iulianus libr. xvj. digeſtorum. I.

DOnationes o complures ſunt. Dat aliquis ea mẽte, ut ſtatim uelit accipientis fieri, nec

DE DONATIONIBVS.

De vectigalibus non ſolutis concedẽte publicano (vt aſſolet donando) explicatum eſt: & ea occaſione generaliter de donationibus ſubijcit. Vel dictum eſt de relictis, ſcilicet ſupra de lega. j. & ſequentibus, inter quæ eſt donatio cauſæ mortis, quæ comparatur legatis: & ideo de ea, & alia, quæ fit inter viuos, uideamus. Azo.

DOnationes, CASVS. Pluribus modis fieri poſſunt donationes. & ponit exẽpla per totam legem. nam cum dono tibi tẽ hoc animo, vt ſtatim fiat tua, nec unquã ad me reuertatur: hæc eſt uera donatio: ſi aũt dono, ut tunc fiat tua, cum aliquid erit factum, non eſt propriè donatio: ſed ſub cond. donatio eſt. ſi autem dono cauſa mortis, non propriè eſt donatio. uel ſi dono, vt ſi Titius non erit conſul intra quinquennium, res reuertatur ad me: non eſt proprie donatio. Vltimo dixit, ſi donat ſponſus ſponſæ: ſi quidem purè, uera eſt donatio, nec reuocatur, etiam ſi non ſequatur matrimonium. ſi uerò hac mente donat, ut ſi matrimoniũ non ſequatur, repetatur: reuocatur donatio condi. non ſecuta. nec eſt contrarium priori: quia ibi pura, & eo animo, hic non eo animo. Franciſcus Accu.

o Donationes. In genere dicit. ſicut enim donantium uoluntates diuerſæ ſunt, ita donationes inter ſe differunt.

Reuerti.

a Reuerti. C. de reuo. don. l. ſi contra. ſed illud ſit ex pōtate legis, non contrahentium. Item contra, ſup. ſi certum petatur. l. ſi tibi. in fi. ſed ibi de æquitate.
ADDITIO. Dic melius ſm Bar. quod ibi fuit datio ob cãm, quæ eſt impropria donatio: ut l. Attilius. ſ. eod. hæc propria.

b Liberalitatem. id eſt, al uoluntatē ab auaritia & alijs uitijs liberam: ut ſ. eod. l. donari. & la° ineſt donanti: vt ſ. de uer. ſig. l. munus propriè. §. j. & hæc propriè dr̃ donatio ut ſubijcit, & ſimplex, ut C. de dona. ante nup. l. ſi. §. j. in fin. & ſupra ſa. eie. l. ſi filia. §. ſi pater. Item abſoluta: ut infra tit. j. l. ſenatus. §. j. & inter uiuos, ut Inſtitu. e. §. aliæ, & omnia hæc uerba ponunt qñq; notarij in cõtractu talis donationis, quãdoque tñ, quæ non habet liberam conceſſionem, dicitur donatio: ſed impropriè: ut ſup. à ad legem Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. § ſi oliuam. & infra de re. iur. l. cuius per erro rem.

c Exerceat. ſcilicet donator. Accur.

d Secutum. Cuius intuitu donat. M. hoc eſt ad vtilitatē uel affectionem donantis. & da exemplum, qñ expreſsè hoc dr̃: ut inf. a co. l. hoc iure. §. fi. Item in dote: ut ſupra. de iure dot. l. ſed niſi. Item qñ tacite: vt in don. pp nup. ut Inſtitu. e. §. eſt & aliud. Sed quid ſi non ad effectum ſeu profectum dantis, ſed aliquam appoſuit conditionem: ut ſi nauis ex Aſia uenerit? Reſpond. ſm Azo. & Hug. illam eſſe ſimplicem & liberam: cum poſſit fieri don. purè, & in diem, & ſub condi. ut C. eo. l. donatio.

e Fuerit. ut in exẽplo, ſ. ſtatim ī ſi. hui° uer. poſito.

f Non fuerit. ut ſi Titius non erit conſul intra quinquennium, reddes mihi.

g Mortis cauſa donatio. ut ſ. ti. j. l. ſenatus. §. j eſt & aliud exẽplum ſup. de cõdi. ob cau. l. ſi donaturus. j. & ij. reſpõ lič aliud, infra ea. l. §. ti. & ex his pactis tacitis uel expreſſis oritur actio perſonalis, alias condictio. ſ. ob cãm: & actio ex ſtipulatu, ſi ſtipulatio interceſsit: uel præſcripta uerbis, ſi ſolum pactum, non rei uen. vt infra ti. j. ſenatus. §. j. in fi. §. & d. l. ſi donaturus. & C. de pac. inter empt. & uen. qui ea. & de iure dot uin. l. ēt. & C. eo. l. legē. niſi in caſu, fauore alimentorum: ut C. de do. q̃ ſub mō l j. Item no. quod ad id quod h e ſuperio, i. rñ. dicunt: facit quod dr̃ de pacto addictionis in diē: qd qñq; facit uenditionē condõnalem reſolui ſub condõne: ut ī. de in di. addi. l. ij. Sic & pactũ legis commiſſoriæ facit reſolutionem conditionalem ut ī. de le. §. con. l. j. & in illis caſibus datur qñque in rem. Nam ſi dico, ſit inempta: datur rei uend. vt C. de pac. inter em. & uen. l. commiſſoriæ. Si dicam dominium rei ad me uenditorem pertinere: non poteſt agi rei uend. ſed actione ex eo contractu: quia uerbum pertinere, latiſſimè patet: vt infra de uer. ſig. l. uerbũ ptinere. & ſp in obſcuris, quod minimũ eſt ſequimur. ut ſ. de re. iu. l. ſp in ob. & at. C. de iure. do. l. ēt. & de do. ante nup. l. ſicut. Idē ſi dicã, res me ſequatur: uel mihi reſtituatur: uel ad me reuertatur: vt C. de pac. inter emp. & uend. l. j. & iij. arg. contra infra de don. cau. mort. l. ſi mortis cã res.

ullo caſu ad ſe reuerti: a & propter nullam aliam cauſam facit, quã ut liberalitatem b & munificentiam exerceat. c hæc propriè donatio appellatur. Dat aliquis, vt tunc demũ accipiẽtis fiat, cũ aliquid ſecutum d fuerit. ea non propriè donatio appellabitur; ſed totum hoc donatio ſub conditione eſt. Item cũ quis ea mente dat, ut ſtatim quidem faciat accipientis: ſi tamen aliqd factũ fuerit, e aut nõ fuerit, uelit f ad ſe reuerti: ea nõ propriè dr̃ donatio: ſed totum hoc donatio eſt, quæ ſub conditione ſoluatur: qualis eſt mortis cauſa donatio. g

Igitur cũ dicimus inter ſponſum & ſponſam donationem ualere, propria h appellatione utimur: & factum i demonſtramus, quod ab eo proficiſcitur, qui liberalitatis gratia aliquid dat, ut confeſtim faciat accipientis: nec unquã k ullo facto ad ſe reuerti uelit. Cum uerò dicimus, ſi hac mẽte donat ſponſus ſponſæ, ut nuptijs nõ ſecutis, ſpecies l † auferatur, poſſe repeti: non contrarium priori m dicimus: ſed concedimus inter eas perſonas n fieri donationẽ eã, q̃ ſub conditione ſoluatur. o

h Propria. id eſt, mera.

i Factum. id eſt. liberalitatem.

k Nec unquam. Nam non habet tacitam conditionē, ſi ſequatur matrimoniũ: niſi fuerit expreſſa: vt hic ſubijcit: & C. de dona. ante nup. l. ſi filiæ. & l. ſi tibi. & l. ſi ante. & l. ſi mater. & l. præſidi. & l. cum ueterum. in prin. Hodie habet, ſi modo per alterũ remanet: ut in l. cũ ueterum. & hoc nõ interueniente oſculo. alias ſerua. quod dicitur in eod. titu. C. de do. ante nup. lege, ſi à ſponſo.

l Species. id eſt. res data.

m Priori. Vbi diximus eam non reuocari, ut ſup. proxi. reſpon.

n Eas perſonas. ſcilicet, inter ſponſum & ſponſam.

o Soluatur. Nam ſtatim fuit res facta accipientis: ut & ſupra §. Item.

Filius poteſt voluntate patris donare: & pater delegando filium ſuum debitorem, vel extraneum, qui ſibi donare velit, donare poteſt: & exceptio, qua obſtat delegãti, obſtat ei, cui facta eſt delegatio ex cauſa lucratiua, vel ex onerosa putatiua. Bar.

Idem libro lx. Digeſtorum. II.

SI cùm filiusfamiliàs

SI cum filiusfamilias. CASVS. Si filiusfamilias promiſit animo donandi Titio decem iuſſu patris: ualet promiſſio perinde ac ſi fideiuſſores dediſſet. quæ uerba expone, ut in gloſſ. ſi autem pater nolẽs donare Titio, iubeat filium ſuum promittere Titio decem ex cauſa dona. dicitur quod tenetur filius, ſi ipſe debeat tantum patri, quantum pro eo promiſit: aliàs non. quod expone ut gloſſ. Cum uero. Volebam Titio donare decem, & tu mihi decem mandato meo promiſiſti Titio pro me. dicitur, quod donatio utraque eſt perfecta ſcilicet mea, & tua. ſed ſi tu credens te debere mihi decem, cum non debeas, promiſiſti ea pro me Titio, cui donare uolebam: dicitur quod tu habes exceptionem contra Titium petentem, & etiam condictionem ſine cauſa: ut ab iſta promiſſione libereris. Item credo me tibi debere decem cum non debeam, & promiſi ea cuidam, quem credebam creditorem tuum pro te, cum non eſſet. habeo excep. ſi petat: & condictionem ſine cauſa: ut liberet me à promiſſione. Si pecuniam. Donaſti mihi decem eo pacto, ut tunc hæc pecunia fieret mea, cum Seius conſul fieret. dicitur quod ſi Seius efficiatur conſul quandocunque, ſiue te uiuo, ſiue poſt: pecunia prædicta mea fiet. ſecus autem erit: ſi cum tu volens donare mihi decem. mihi ea per quẽdã mandabas: & antequã dares, deceſſiſti. nõ reuocatur donatio. Titio. Titio decem donaui, ut inde emeret ſibi Stichum: ante quã eũ emat, deceſſit Stichus: an repetam pecuniam, quæritur? Certè ſi hæc cauſa ſiue condõ fuit finalis: quia aliter nõ eram daturus, niſi emeret

† Bar. hic ꝑ ij. colũ. uer. uenio ad tertiã particulã. reputat iſtã gl. ualde not. & ſingu. ad hoc qd donatio pura quę ſub cõditione eſt reſoluenda, eſt ꝓpriè donat. quæ gl. Bart. & ſequaces ī hoc errãt: quia eſt d directo cõtra text. Bolog. addē qd Barto. eſt hic uit: ſtus nã dicit, nõ eſt ꝓpriè donatio.

Minimũ in obſcuris ſequendum eſt.

Contrariũ gl. ita dilues, qd illic agatur de donatiõe cã mortis. q̃ in hoc ad naturã ul timæ voluntatis accedit. In ultimis autẽ uolũt. utilis in rem cõpetit: ut l j. C. cõia de legat. Cur aũt, in rẽ utilis competere poſſit cum actione pſonali, q̃ ad dãnum datur? Ea eſt rõ: qrã pſonalis vĩ, directũ dominiũ tribuitur, qd apud agentē nõ eſt. At utilis rei uendicatio reſpectu utilis dominij qd penes agentē eſt concedītur, ſecundum lo. Imol.

† Res.

emeret tunc repetam: ſi autem & aliàs habebam volūtatem donandi, ſed cum is dedi quia videbam, quod volebas emere Stichum: an hoc caſu non repetam: quia fuit impulſiua. h.d. hæc lex & ſequens. Fräc. Accur.

a Si cum fi. ius ſiamilias pecuniam. Patris uel filij.

pecuniā donare vellet, patris iuſſu eam promiſit: valet donatio. b perinde, ac ſi fideiuſſorē dediſſet. c Si verò pater donaturus Titio pecuniam, iuſſerit filium ſuum eam promittere: poterit dici, intereſſe debitor fili' patri ſuo fuerit, necne. Nam ſi tantundem filius patri debuit, d quantum promiſit: valere donatio intelligitur perinde, ac ſi quemlibet aliū debitorē e pater iuſsiſſet pecuniam promittere. f

Cū verò ego Titio pecuniam donaturus, te, qui mihi tantundē donare uolebas, iuſſero Titio ꝓmittere: inter omnes perſonas donatio pfecta eſt. g

Exceptio, quæ obſt. ei delegantī, obſtat ei, cui facta eſt delegatio ex cauſa lucratiua: & etiā ei, cui ex cauſa onerosa putatiua tamen, & non uera. h.d. Pa.

Aliud iuris eſt, ſi pecuniā, quam me tibi debere exiſtimabam, h iuſſu tuo i ſpopondérim ei, cui donare uolebas. Exceptione enim doli mali tueri me potero: præterea incerti k condictione ſtipulatorem compellam, vt mihi l acceptam faciat ſtipulationem. Item ſi ei, quem creditorē tuum putabas, l iuſſu tuo pecuniam, quā me tibi debere exiſtimabam, m promiſero: perē tem doli mali exceptione ſubmouebo: & amplius incerti n agendo cum ſtipulatore conſequar, vt mihi † acceptam faciat ſtipulationem.

Donatio ſimplex conditionalis val. t. conditione exiſtēte poſt mortem donatoris. h. d. Bar.

Si pecuniā mihi Titius dederit abſque ulla ſtipulatione, o ea tamen conditione, p vt tunc demū mea fieret, cūm Seius factus conſul eſſet: † ſiue uiuente eo, ſiue mortuo q Seius cōſulatum adeptus fuerit, mea fiet. r

Mandatum de ſoluendo ex cauſa donationis, morte mandātis finitur. h.d. Bar.

Sed ſi qs donaturus mihi pecuniam, dederit s alicui, vt ad me perferret, t & antè mortuus erit, u quàm ad me perferret: non fieri pecuniam dominij x mei conſtat. y

b Donatio. Et tenetur pater, quod iuſſit, & etiam filius tenetur inſolidum licet alias ſiud eſt, ſine conſenſu patris donando non poſſet diminuere pecuniū: vt j. eo. l. filius: Accurſius.

c Dediſſet. Cum donaſſet ſine uoluntate patris, tenetur ſcilicet fideiuſſor t uel repete patris iuſſu. vel dic uetius ipſum patrem. primo tñ caſu, quod iuſſit: ſecundo ex ſtipulatione conuenitur pater: vt C. quod cum eo. l. ſi mandator. & j. de uer. obl. l. cum filius. circa pri. nam aliud eſt iubere, & aliud fideiubere: vt ſup. quod iuſſu. l. j. §. qu dergo. Accur.

d Debuit. Naturaliter.

e Debitorem. ſcilicet ſuum.

f Promittere. Nā tunc ualet. & uidetur pater donare. ſecus ſi nil debuit patri: vt hic innuit: & probatur ex aduerſatiua ſupra poſita, ſi uero &c. & ex inferiori, cum uero. Nec ob. infra eo. l. in ædibus. §. pen. quia ibi tradidit: hic promiſit tantum filius. uel ibi filius donat, hic pater donare voluit: quod ſic nō potuit: cum filius patri donare non potuit. ſed ſi potuiſſet, tunc ſecus, ut j. eo. proxi. §. Alij dicunt hoc ēt caſu ualere. & quod dicit intereſſe, exponunt quo ad hoc, vt quis donet: & in expreſſo caſu pater, in ſubaudito filius donet. pro quibus eſt infra eo. l. in ędibus. §. pen.

g Perfecta eſt. Nam breui manu tu uideris mihi donaſſe. & ego Titio: vel longa manu: vt ſ. de dona. inter ui. & uxo. l. iij. §. fin. & de iu. do. l. licet. §. quoties. & ſ. ſi cer. pe. l. ſingularia.

h Exiſtimabam. Cum non debebam.

i Iuſſu tuo. & ſic fuit delegatus a te donante donatario, ſcilicet, creditori putatiuo. ſecus ſi eſſet tuus creditor: infra, de noua. l. ſi quis delegauerit. & l. ſi non debitorem. & l. doli. & l. ſi Titius. & de excep. do. l. purè. §. ſi eum. & l. Iul. & ſ. de cond. cau. da. l. ſi donaturus. §. j. & l. qui ſe. & de iu. do. l. cum in fundo. §. fin. & j. de re. iud. l. Neſennius. in prin. ar. C. de iu. deli. l. fin. §. ſed ſi legatarij. in fi. §.

k Incerti. id eſt, cōdictio. ſine cauſa: q dicitur incerti; quia ad incertum competit. ſ. ad factum: quod ſi non fiat: fit condemnatio ad intereſſe: vt ſup. de condi. ſine cau. l. j. & l. pe. & j. de uerb. ob. l. ubi aōr. §. qui id. & de re iud. l. ſi quis ab alio. in fi. & facit. j. l. proxi. & C. de condic. inde. l. cum & ſoluta. Accur.

l Putabas. Cū non eſſet. Azo.

m Exiſtimabam. Cū uere nō debebā.

n Incerti. id eſt, ſine cauſa. vt ſup. proxi. §. & concordātię ibi poſitæ. & hic poſſunt poni. Accur.

o Ulla ſtipulatione. reddendi.

p Conditione. expreſſa.

q Mortuo. ſ. donatore. Accur.

r Mea fiet. Poteſt ergo dominium ſub condōne transferri, ſicut & poſſeſsio: vt hic, & j. de acq. poſ. l. qui abſentis. §. ſi quis. licet ſit argu. contra. j. de ſol. l. ſi ſub cōditione. ſed dic vt ibi. facit ad hoc reſponſum j. rē ra. ha. l. pen. & j. de ma. nin. l. ſi pater. j. reſpon. Sed ar. contra. ſup. ſi cer. pet. l. eius qui. §. quas nero. Sed uidetur non fieri meā, niſi hæres de nouo uelit: vt ſ. de iure do. l. ſi ego. §. ſi res. cū ſpecialę ſit in dote: vt ibi dicitur. Sed ſol. vt ibi.

s Pecuniam dederit. ſimplici procuratori, ſecus ſi in eum tranſtuliſſet dñium vt in cōtrario: vt j. eod. l. hoc iure. §. ſi qs dederit. item & donatoris fuit procurator. ſecus ſi donatarij: vel etiam ſi donatoris: ſed donatarius habuit ratum ante mortem donatoris: vt ſuprà, de do. inter vi. & vxo. l. ſed interim. §. idem Marcellus. & §. ſi uxor. & l. ſi ſponſus. in prin. & ſ. de neg. geſt. l. ſi ego. ADDITIO. Dic ſecundum Bar. ꝙ quandoque datio, & donatio eſt ſimplex: & tūc ſufficit condōnem exiſtere poſt mortem donatoris: vt hic. quandoq; non eſt donatio ſimplex, ſed donatio ob cāam: & tunc loquitur. l. ſi ego. §. ſi res. ſ. de iu. do. cum enim tunc ſit cōtractus innominatus: ſicut pœnitētia reuocatur, ita morte: fallit fauore dotis. vt hic patet.

t Perferret. ſcilicet nuntius.

u Erit. ſcilicet donator.

x Dominij. quāuis mihi dictā pecuniā poſtea tradat.

y Conſtat. Hoc ēt caſu loquitur ſ. ſi cer. pet. l. eius. §. qua ſi uero. & eſt ratio quia ius dandi non habuit procurator, cū mandatū morte finitū eſt: vt hic. & ſ. de le. j. l. cum pater. §. Mæuio. Sed cōtra. C. de do. l. illā. ſolue plenè ut dixi. C. de actio. & oblig. l. ſi quidem. Si autem non eſſet reuocatum mandatū, vt quia viueret donator

† P. F. acceptum faciat.

† P. F. acceptum.

† P. F. ſiue furente eo.

cor qui accepit, tenetur donatario actione neg. geſ. ut ff. de neg. geſt. l. ſi pupilli §. j. Itē tutitur C. de fur. l. ſi is. Itē uidetur nō finiri morte: ut ff. de acqui. poſ. l. fundi. circa finem. Solu. refert an mandatū conſiſtat circa id, quod mādator nec ſic habet facere, [a] & nō finitur morte, ut ibi, alias ſic: ut hic, & ſ. ſi certum peta. l. eius. §. quas uero. & de do. inter uir. & uxo. l. ſed interim. §. idē Marcellus: uel in l. ſi fundi. fuit interpoſitus ab utraque parte: hic a mādante tantum.

[a] Facti. id eſt, uoluntatis. M.

[b] Cōdictione. ob cauſam. ſupra de cō dic. ob cau. l. fin. & l. ſi donaturus. ij. reſpō. & de iure dotium. l. ſi ego. in princ. & C. de condic. ob cau. l. cum ancillā. & l. datam. & de iure dot. l. ſi mulier. & ff. de manu. teſta. l. libertas §. ij.

[c] Cauſa magis. [a] Id eſt modus liberalitatis: & ſic fuit impulſiua, non finalis cauſa: alias haberet locum repetitio, ſicut & pro condict. ob cauſam: ut C. de condict. ob cau. l. ſi repetendi. & ſ. de condict. ob cau. l. dedi. §. ſi quis quaſi ſtatuliber. & infra titu. j. l. ubi. & ſ. de condict. indeb. l. damus. & l. in ſummis. §. j. ij. & iij. In dubio autem præſumam nō finalem. argu. ſ. de dona. inter uirum & uxorem. l. ſed ſi uxor. §. ſi. & ſupra de conditio. & demonſt. l. ſi Titio. j. reſpō. & §. ſed cum ante nuptias. circa fin. id eſt, ubi dicitur, quod purum legatum eſt: ut C. de iure dotium. l. ſi mulier. Sed arg. contra, C. de do. l. p. §. ſi. ibi, nulla eis licētia danda. ſed illud eſt ſpeciale. uel ibi expreſſum fuit in dona. ut non in aliam cauſam, niſi illam erogaret.

Defectus cauſæ finalis parat donatori condictionem ob cauſam: ſecus in defectu cauſæ impulſiuæ, h. d. Bartol.

Titio decē donaui ea cōditione, vt inde Stichū ſibi emat. quæro, cū homo antequàm emeret, mortuus ſit, an aliqua actione decem recipiam? Reſpōdi, Facti [a] magis, quā iuris quæſtio eſt: nā ſi Titio decem in hoc dedi, ut Stichū emeret, aliter non daturus: mortuo Sticho cōdictione [b] repetam. Si uerò alias quoq; donaturus Titio decem, quia interim Stichū emere propoſuerat, dixerim in hoc me dare, ut Stichum emeret: cā magis [c] dōationis, q̄ cōditio dād æ pecuniæ exiſtimari debebit: & mortuo Sticho pecunia apud Titium remanebit.

Vlpianus lib. lxxvj. ad edictum. III.

ET generaliter [d] hoc in his donationibus definiendū eſt, multū intereſſe, cauſa donādi fuerit, an conditio. [e] ſi cauſa [f] fuit; ceſſare repetitionem. ſi cōditio: repetitioni locum fore.

Pomponius libr. xvij. ad Sabinum. IIII.

ETiā per interpoſitā perſonā [g] donatio conſummari [h] poteſt.

Si repetitur in inſtrumento, quòd Titius motus affectione quā habebat ad Seiū, quia erat ſuus conſanguineus, uel amicus, uel propter eius benemerita donauit ſibi centū, iſta eſt donatio ſimplex: & ideo requiritur inſinuatio, ſi eſt ultra quingentos aureos. Paul. de Caſt.

Vlpianus lib. xxxij. ad Sabinum. V.

AFfectionis gratia neque honeſtæ, neque inhoneſtę donationes sūt prohibitę. honeſtæ erga bene merentes amicos, [i] uel neceſſarios: [k] inhoneſtę, circa meretrices. [l]

Qui uolente domino de fundo ipſius aliquid eximit ex cauſa habili ad transferendū dominium, ſtatim efficitur dominus: nec ex pœnitentia domini reuocatur dominium, uel aſportare prohibetur. ſed ſi pœnitentia ſuperueniat ante quàm eximat, non efficitur dominus poſtea eximēdo, nec aſportare poteſt. Pau. de Caſtro.

Idem lib. xlij. ad Sabinum. VI.

QVi ſaxum mihi eximere de ſuo permiſit donationis cā, [m] ſtatim cùm lapis exemptus eſt, [n] fit meus: neque prohibendo [o] me euehere, [p] efficit, ut meus eſſe deſinat: quia quodammodo traditione meus factus eſt. Planè ſi mercenarius meus exemerit: mihi exemit. [q] † Sed ſi antequam is, qui a me [r]

[d] ET generaliter. coniunge cum ſuperiori, & potes hic dicere. quæ ibi in §. fin. dixi.

[e] Conditio. ſ. finalis. & ita cauſa fuit finalis.

[f] Cauſa. ſcilicet impulſiua.

[g] ETiam per interpoſitam perſonam. Ex utraque parte: ut per nuntium. de illa inter abſentes: ut & C. eod. l. nec ambi. & l. ſi aliquid. Acc.

[h] Conſumari. id eſt, perfici ſiue fieri.

[i] AFfectionis Amicos. dic quis ſit amicus ff. de uerbo. ſignifi. l. latere. §. amicos. & quod dicit merentes, idem ſi non mereantur, uel etiam ſi ſint incogniti: ut C. eod. l. in extraneos.

[k] Neceſſarios. Id eſt, conſanguineos. ſic ſupra de iuſti. & iur. l. fina. & ad hoc ſupra de iure. & ra. diſt. l. ſed nonnullos. Accur.

[l] Meretrices. Hæc donatio ualet ad exceptionē, non ad actionem: [a] ut hic: & ſ. de condict. ob tur. cauſ. l. idē. §. ſed qđ meretrici. & de condict. ob tur. cau. l. cū te. & l. mercalem. Itē concubinæ poteſt donari: ut ff. eo. l. donationes. in princ. niſi a milite, qui talibus donare non pōt. ut C. de do. inter ui. & uxo. l. ij. Itē quod dicit hic donationes affectionis cauſa non eſſe prohibitas: fallit in minore: ut ſ. man. l. ſi uero nō remunerādi. §. ſi adoleſcēs. Item fallit hæc lex ppter matrimoniū: ut ſ. de do. inter ui. & uxo. l. hęc oratio.

QVi ſaxum. CASVS. Titius permiſit mihi ex cā dona. eximere ſaxum ex fundo ſuo, dicitur quod ſtatim cū exemi, licet nondū portauerim, factus eſt meus. Idem ſi alius exemit pro me, ut mercenarius meus. Secundo dicit, iure emptiōis ſiue cōductionis eximere debebas ſaxum ex ſundo meo, anteq̄ eximas, pœniteo: dicitur quod poſſum. ſi aūt iā exemeras, & ſic factus eſt tuus nō poſſū amodo pœnitere. & q̄ dixi I ſaxo: idē intelligas in arbore. Frāc. Accur.

[m] Donationis cauſa, uel alio titulo. M.

[n] Exemptus eſt. Hoc ipſo mihi poſſeſſus. Ie.

[o] Prohibendo. ſcilicet, is qui permiſit.

[p] Vehere. id eſt, exportare. Accur.

[q] Mihi exemit. Vt perinde ſit, ac ſi ego exemiſſem. Azo. utroque ergo caſu meus factus eſt: ut hic, & infra pro ſ. l. ibi, ſi poſtea &c. & ſ. de præſcript. uerb. l. promiſiſti. §. quod ſi poſt.

[r] A me. Mutat perſonam. Accur.

[a] Cōcordātes in ca. graui. & in c. icet. extra de offi. dele. & in de. fina. & ibi Cardi. in ſuf. oppo. de procu. & ibi glo. & in c. dilecti. de offi. dleg. & c. ſi. de iuro cōp.

[a] Hāc gl. dicit do. Nic. Boetij in additionibus. ad Dy. in regu. nun decet in addi. fina. & ad hoc ſing. q̄ in dubio p̄ſumitur cauſa eſſe impulſiua, & non finalis.

[a] Hāc gl. communiter reprehēdūt do. in le. 3. C. de condi. ob turpem cauſam.

† P. Fl. Sed & ſi is, q a me emerat, ſiue mercede conduxerat ut pateret ei. ſibi iure eximere ſi ante, [illegible] eximat. &c.

Condu-

emerat, ſiue mercede cōduxerat, a vt paterer eū ſibi iure eximere, ſi anteq̄ eximat, me pœnituerit: meus lapis durat. b ſi poſtea c ipſius factum reuocare non poſſum. quaſi traditio.n.facta vr̄, cū eximitur dñi voluntate. d Quod in ſaxo eſt, idem erit, et ſi in arbore cæſa, e vel empta id acciderit.

Filiusfamilias, qui habet liberam peculij adminiſtrationem, non poteſt donare, niſi ex iuſta cauſa, uel patris pmiſſione, uel ex qualitate perſonæ aliud præſumatur. Ite cauſa mortis donare nō poteſt ſine expreſſa patris conceſſione, niſi in caſtrenſi uel quaſi caſtrenſi. h.d. Barto.

Idem lib. xliiij. ad Sabinum. VII.

Filiusfamilias donare non poteſt, neq; ſi liberā peculij adminiſtrationem habeat. Non enī ad hoc ei conceditur libera peculij adminiſtratio, vt perdat. f Quid ergo ſi iuſta rōne g motus donet: nunquid poſsit dici locū eſſe donationi? Qđ magis h probabiſ. Item videamus, ſi quis filiofamilias liberā peculij adminiſtrationem conceſſerit, vt nominatim adijceret, ſic ſe ei concedere, vt donare quoque poſsit: an locū habeat donatio? Et non dubito, donare quoque i eum poſſe. Nonnunquam k et ex perſona l poterit hoc colligi. m Pone. n. filium eſſe † ſenatoris, n vel cuiuſuis alterius dignitatis: quare non dicas, videri patrem (niſi ei ſpāliter donandi facultatem ademit) hoc quoq; o conceſsiſſe, dū liberam dat peculij adminiſtrationē? p Pari aūt rōne, qua donare filiusfamilias prohibetur, q etiā mortis cauſa donare prohibetur. r Quamuis enī ex partis volūtate s mortis quoque cauſa donare poſsit: t attamē cū * ceſſat voluntas, u inhibebitur hęc quoque donatio. x Sed enim meminiſſe oportebit, & ſi cui y donare quoque permiſſum eſt, niſi ſpecialiter z etiā mortis cauſa donare fuerit permiſſum, non poſſe cauſa mortis donare. z Hæc omnia locum habebunt in paganis. a Cæterū, q habent caſtrēſe peculiū, vel quaſi caſtrēſe: i ea cōdōne ſunt, vt donare & mortis cā, & nō mortis cā poſsint: cùm teſtamenti factionem b habeant.

a Conduxerat. ſ. prædium. ut tamen ſuus eſſet lapis: ſi autem lapidem locatu intelligeres, non heret dominium conductoris, ut ſ. loca. l. non ſolet. uel dic locatum opus fodiendum, hoc acto, ut lapis eſſet ſuus.

b Durat. Et hoc caſu teneor de dolo: ut ī. de dolo. l. ſi cum. quæ ſignatur contra eo, quod ibi de dolo: hic in rem datur. ſed certe hoc caſu non datur in rem. & plene dic ut ibi. Item contra, ī. de publi. l. ſi quis. Sol. ut ibi.

c Poſtea. i. poſt exemptionem. Acc.

d Voluntate. Et etiā inuitarum tenetur, qui non patitur exportari: ut ī. de actio. empt. l. qui pendentem. Ac.u.

e Cæſa. Si ſic fuit facta promiſſio. Accurſius.

F CASVS. Filiusfamilias non poteſt donare, etiā ſi liberam peculij adminiſtra. habeat: niſi iuſta ratione motus donet: ut matri, vel ſimilibus coniunctis perſonis. Secundo dicit. pone, filiofamil. conceſſit pater liberam peculij adminiſtra. & permiſit expſſe, ut poſſit donare. dicitur quod poteſt donare. Idem ſi tacite permittat: quod eſt eo ipſo, ſi pater eſt ſenator, & cōcedat filio adminiſtra. peculij. Tertio dicit, ſicut regulariter filiusfam. non poteſt donare ſimpliciter: ita nec cauſa mortis, niſi conſentiente patre. Quarto ſi pater cōcedit filio, ut donet: intelligitur de ſimplici dona. non de ea, quæ fit cauſa mortis. Quinto dicit, ꝙ hoc habet locū in pagani bonis. ait illi filijſa. q habēt peculium caſtrēſe, uel quaſi, bene poſsūt donare ſimpliciter, & cauſa mortis, cum & poſsint de his teſtari. Franc. Acc.

f Vt perdat, ut ſ. de pac. l. contra iuris. §. ſi filius. & ad Maced. l. ſi filiusfamilias, & quæ res pig. obli. poſ. l. j. §. j. & quibus mod. pig. uel hypo. ſol. l. ſicut. §. an pacisci. & ī. de ijs, quæ in frau. cred. l. ſi pater. & arg. ī. de fur. l. ſi quis uxori. §. ſi ſeruus meus. & quod ui aut clam. l. iij. §. plane. & ſ. de pecu. l. qui peculij. & de procur. l. procurator cui generaliter.

g Iuſta ratione. ut matri uel ſimilibus coniūctis perſonis donare pōt: ut ſup. de tu. & ra. diſtra. l. j. §. ſed nōnullus. & ſup. de admin. tut. l. cū plures. uer. in primis.

h Quod magis. ſcilicet quàm contrarium.

i Donare quoque. non ſolum adminiſtrare: ut intelligas de dona. inter uiuos: ut ī. ea. l. l. §. pen. Acc.

k Nonnunquam. Id eſt, aliquando.

l Ex perſona. Non ſolum ex permiſſione.

m Hoc colligi. ut poſſit donare.

n Senatoris. Cui conceſſa eſt peculij adminiſtratio libera. M.

o Hoc quoque. ut poſsit donare &c. & ad hoc ī. de iudi. l. ſi longius. circa. fi. & de iudi. l. ſed & ſi ſuſceperit. §. pen. & de leg. j. l. ſi ſeruus plurium. §. fina. arg. contra, ī. ad Maced. l. j. §. fina. ADDITIO. Dic ſm Dyn. ꝙ ibi eſt odio fœneratorum.

p Adminiſtrationem. q. d. non uideo contrarium.

q Prohibetur. Inter uiuos. Ac.

r Prohibetur. Quia ſimpliciter ꝓhibitus, de quolibet uidetur prohibitus: ut ī. de uer. ſignifi. l. alienatum. §. donationis.

s Voluntate. expreſſa. Accur.

t Poſsit. ut & ī. itul. j. l. tam his. §. filiusfamilias. ſed legare non: quia is demum legat qui teſtatur: ut ſ. de leg. j. l. iij. ſed non teſtatur etiam patre uolente filius familias, ergo non legat: ut inſtitu. qui. non eſt permiſ. fa. teſta. in princip. & d. l. tam his. §. j.

u Voluntas. pris.

x Donatio. cauſa mortis.

y Si cui. ſ. filiofamilias.

z Donare. ſic ī. tim. j. l. Seia. in fin. Sed contra. ī. de uer bor. ſignific. l. alienatū. §. donationis, ubi cōtinetur utraq; donatio ſub cōditione. Sol. * hic ab homine, ibi a lege ſimpliciter uerbū donationis ꝓfertur: cū qua lege benignius ꝓceditur: ut ſupra de arbit. l. Celſus. Alij dicunt ibi loqui de illis, qui habent caſtrenſe uel quaſi, peculium. hic de alijs, quod nihil eſt. Accur.

a In paganis. Filijsfamilias.

b Cum teſtamēti factionem. l. quia. & accipe in paſſiua & actiua ſignificatione: ut Inſtit. qui. nō eſt pmiſ. fa. teſt. in prin. & ī. tit. j. l. Marcellus. & C. de inoffi. teſta. l. ſi. & l. teſtamentum militis. & ſ. de don. inter ui. & uxo. l. Cum hic ſtatus. §. ſi miles. Sed quid in aduentitio peculio? dixit P. quod poſsit donari, cū patri non paretur

* P. Fi. auocare.

P. F. ſenat orin, uel &c.

* P. F. ubi.

† Iſte tex. nō eſt alibi ſecūdū Bald. ad hoc ꝙ ubi expſſe cōceditur alicui donare, non uenit donatio cā mortis, niſi nominatim, & in ſpecie exprimatur.

* Tu uero ſolue iuxta P. & Ang. hic, ex Iac. Areuini ſententia.

pareret præiudicium in peculio, quo ad uſumfructum. ſed lex expreſſe dicit, quod non poteſt, niſi pater permittat, ut C. de bo. quæ libe. l. fi. §. filij autem familias.

Quæ ſtatuliberi. CASVS. Si ſeruus iuſſus eſt eſſe liber, ſi det decē: iſta decē ſi dat, nō dicitur donare ſimpliciter, ſed dare ob cauſ. Franc. Accur.

a Quæ ſtatuliberi. Quidam habent, quæ ſtatuliberi impoſita &c. alij, quæ liberis ſtatuliberi &c. & tunc dic liberis teſtatoris. Idem ſi alijs ſint iuſſi aliquid dare cauſa implendæ conditionis.

b Non donantur. proprie, ſed ob cauſam: & hoc ſubijcit: res, id eſt, libertas &c. & ſic eſt ob cauſam datio: ut ī. eo. l. j. §. j. & ij. eſt tamen mortis cauſa capio: ut ſ. tit. j. l. mortis cauſa capitur. §. fine.

In ædibus. CASVS. Si cōcedo tibi gratis habitationem domus meæ: tibi uideor donare mercedem: & ſic donatio ualet, etiā ſine traditione rei: ſic & alias cū paciſcor animo donandi, ne petā à debitore meo uſq; ad annum. Ex rebus. Pone caſum ut in glo. Acc. Quod filiusfamilias. Quod filiusfamilias iuſſu patris donat, pater uidetur donare: & tenet donatio perinde, ac ſi mea uoluntate rē meā tuo nomine dones. Donari. Res ſacra non poteſt donari, quia non fit, id eſt, non poteſt fieri eius, cui donatur. Franc. Accur.

Pau. li. v. ad Sab. VIII.

Quæ ſtatuliberi [a] impoſita libertatis cauſa præſtāt, ea non donātur: [b] res enim pro his interceſsit.

Qui donat habitationem, uidetur donare mercedem. h. d. Bar.

Pomponius lib. xxxiij. ad Sabinum. IX.

In ędibus alienis habitare gratis, donatio uidet. [c] Id enim ipſum capere uidetur, [d] qui habitat, quod mercedem pro habitatione non ſoluit. Poteſt enim & citra corporis [e] donationem, ualere donatio: [f] ueluti ſi donationis cā cum debitore meo paciſcar, ne ante certū tēpus ab eo petā.

Cùm donatur fundus, quātū ad effectum inſinuationis inſpicitur æſtimatio fūdi, nō fructuū, qui poſtea recipiuntur: ſed ſi donātur fructus fit æſtimatio ipſorum fructuum. Paul.

Ex rebus: [g] donatis fructus, percepti in ratione donationis nō computātur. Si uerò non fundū, [h] ſed fructus pceptionem [i] tibi donē, fructus etiā percepti ueniēt in computationem [k] donationis.

Si filius donat nomine patris, ipſe pater uidetur donare. Bar.

Quod filiusfamilias patris iuſſu, aut uoluntate [l] donauit, perinde eſt ac ſi pater ipſe donauerit: [m] aut ſi mea uoluntate rem meam tu tuo nomine [n] Titio dones.

Donatio nō dicitur: niſi cùm transfertur dominium actu, uel habitu Paul.

Donari non pōt, [o] niſi qđ eius fit, cui donatur.

Res donata non quæritur abſenti per ſeipſum, ſed per ſeruū ſuum ſi tradens hoc agat. Bart.

Paulus libro xv. ad Sabinum. X.

Abſenti † ſiue mit-

c Donatio uidetur. Vſus, uel mercedis: res autem dicitur cōmodari. ut ī. cōmo. l. j. §. j. in fine. uel precario conceditur ī. de præſcri. uer. l. ſi gratuitā. in prin. quæ ſunt contra. uel in l. commodati. de ſeruitute habitādi dicit: alias nihil ibi adderet Iulia. præcedentibus.

d Capere uidetur. Cauſa donationis: & facit ad hoc ut ſciamus an ſit facienda inſinuatio, uel non. facit ī. eo. l. à quibus.

e Corporis. id eſt, corporalis rei. Accur.

f Donatio. ut ſuperiori reſpon. & ſtatim probat per aliud exemplum.

Caſum ponit

g Ex rebus. Dic caſum duobus modis. Primo, quod ſi tradidi ex cauſa donationis fundum ſine inſinuatione, ex quo poſtea per plures annos percepiſti fructus ita, quod excedant legitimam ſummam: non computantur ut uitient donationem. ſic. C. eod. l. ſancimus. §. fina. & arg. C. de uſur. l. ſi ea lege poſſeſſionem. ſecundo, ſecundum Ir. & M: ſi promiſi ex cauſa donationis fundum, & fui in mora tradendi: non tenebor ad fructus, ſiue agatur ex ſtipulatione, ut olim: ſiue hodie, cond. ex l. qua agitur etiam nudo pacto: ut C. eodem. l. ſi quis argentum. §. pen. & eſt ratio: quia ſtricti iuris ſunt: unde niſi priuatum, quod eſt, uel fuit meū, non ueniunt fructus ante lis. conteſt. ſed poſt ſicut & ſupra, de uſur. l. uideamus. §. ſi actionē. & ī. ſi cer. pet. l. cum fundus. & his duobus modis intellige ī. eod. l. cum de donatione. Sed H. dicit hic quod cum * hodie pactum donationis ſit contractus nominatus: ut no. s. de pac. l. iuriſgen. circa princ. quod ſit bonæ fidei condict. ex lege hoc caſu: & ueniunt fructus tam percepti ante lit. cōteſt. quā poſt: quod non placet. ſed ſecundum poſitionem ſecundam eſt contra. ī. de re iud. l. Neſennius. §. j. ſed & ibi erat lis conteſt. uel tradiderat donator: ſed cum res ad eum rediſſet, cōueniebatur rei uend. unde ueniunt fructus: ut ibi dicitur.

h Fundum. ut ſuperiori caſu.

i Perceptionem. Præſentem, puta meſſem uel uindemiam. idem tamen & ſi dixit meſſem uel uuam x. anno. Accur.

k In computationem. Ita ut ſi excedant legitimā ſummā non ualeat quo ad ſuperfluū: niſi ſcriptura interueniat. ſ. & erat ſumma olim ducentorum, hodie quingentorum ſolidorum: ut C. eod. l. ſi quis pro redemptione. §. fin. Accurſius.

l Voluntate. id eſt mandante uel ratum habente, nā differt iuſſus à mandato: ut ī. quod iuſ. l. j.

m Donauerit. qui enim per alium &c. ut & ī. de admi. tut. l. ita autem. §. geſſiſſe. Sed uidetur contra ī. eod. l. ij. ij. reſpon. ubi dicit innuendo non ualere. Sol. ut ibi.

n Tuo nomine. Hic tamen duæ donationes ſunt: ſuperiori caſu una, ut ſupra eodem. l. j. § cum uero. Accurſius.

o Non poteſt. Directo, ſed per obliquum ſit: ut Inſti. quibus mod. tol. ob. in princ. & infra. de ſol. l. ſi debitor. Et dic caſum huius §. tribus modis. Primo, ut ea res quæ non ſit, id eſt, non poteſt fieri in bonis donatarij, non poſſit donari: ut ſacra uel religioſa: ſicut nec in ſtipulationem deduci: ut Inſt. de inuti. ſtip. circa prin. Secundo ſit &c. quo ad opinionem ſaltem & aſſe-ctionem tradentis: ut ī. de publi. l. quęcūque. §. j. in fi. & ī. de cōtrahend. emp. l. pe. §. fi. & erit locus titulo pro donato. Tertio ſecundum literam, ut alienæ res non poſſint donari. ſed ſecundū hoc non habet locum ī. titulus pro donato. Sed reſpon. dupliciter dicitur donatio: ſtrictè & largè. Strictè ut datio donis: ut ī. tit. j. l. ſenatus. §. j. & ſecundū hoc aliena res nō poterit donari: ut hic, & Inſti. de act. §. ſit itaq;. Secundo largè: ut cū aliena res poſſit donari, & habet locum tit. pro donato. ſed an de euictio. agatur emcta re donata. dices ī. eod. l. Ariſto. §. fina. Accur.

Abſenti. CASVS. Abſenti poſſum donare puta per nuntiū. Itē ſi rē meā, q̄ eſt apud eū, donē eis non

* Adde q̄ ſcd̄m An. olim atq; hodie ſit cōtractus noſatus, cui aſtipulatur Bar. doctrina: ut not. ad ti. C. de rerū pmut. q̄ ſi ſue a nō ſit, ſed ob rauſā fiat, tum ī nomina-tū contractum dici nō negat Idē Ang.

† Vid. quorſum hęc lex apud Paulum, Bal. Bar. & Ic. Imol. hic Iducatur.

Caſum ponit.

a Alexan. hic in apoſtil. ad D. iſtā gl. dicit ſin. ad hoc, q̄ donatio rei alienæ nō requirit inſinuationē: ſed ad uertas; q̄ gl. hoc nō dicit ut di cit hic ſe notis ſcit pretatio. Bolog.

nõ tamẽ efficitur ſua, ſi noſit eam accipere à nuntio, quem mittebam: aut ignoret rem illam ſibi donatam, etiam ſi per ſeruum ſuũ ei mittebã: niſi hoc animo dederim ſeruo eius, ut ſtatim fieret ſua. Fran. Accur.

[a] Abſenti ſiue mittas. ſub. aliquem.

[b] Recte poteſt: ut & ff. e. l. etiam per & C. e. l. nec ambigi. & l. ſi alii quid.

[c] Per ſeruum. qđ magis uidebatur. & facit. ff. de condi. ob cau. l. ſi procuratori.

[d] Fiat. Quo caſu domino ſtatim quæritur ut & ff. l. qui mihi donatum. Accur.

CVm de donatione. CASVS. Cum quæritur an donatio ſit facta ultra modum, an non: non inſpicitur, ſi ancilla donata pariat, uel fructus rei donatæ uel mercedes: ut per hoc uideatur maioris quãtitatis. Franc. Accurſius.

†P. F. cũ de modo donatiõis quæritur.

[e] Cum de donatione. Hanc expone ut paulo ante no. in l. in ædibus. §. ex rebus. & facit. ff. eo. l. cum qui.

QVi ex donatione. CASVS. Donator qui ex dona. conuenitur: debet condẽnari in quantum facere poteſt, deducto quod creditoribus debetur: non autem deducetur, quod debet alijs ex ſimili cauſa. Franciſcus.

[f] Conuenitur. ut & ff. de re iu. l. diuus. & ff. de iur. do. l. ſi extraneus, deducto. ſ. ne egeat. ut. in eo. tit. de reg. iu. l. in condemnatione. & ff. de re iud. l. cum ex cauſa.

[g] Detrahendum. ut & ff. de re iud. l. inter eos. in prin. & ſup. ſolu. mat. l. maritus fac. re.

[h] Cauſa. large accipe hic ex eadem cauſa, nec enim eſt alia ꝓpter rẽ, & ꝓpter perſonã. ſic. ſup. d. inof. teſta. l. circa. aliter. ponitur ff. de excep. rei iu. l. cũ quæritur.

[i] Debebit. ſcilicet occupantis eſt melior conditio ut ſup. de re iudi. l. inter eos.

e Cõcor. tex. in cle. j. §. ſubtes. & ibi Car. poſt gl. de exce. ꝑla. & i ca. olim. j. extra de teſti. ſpōſa.

QVi mihi. CASVS. Volebas mihi decem donare: dediſti ea ſeruo cõmuni meo & Titij hoc animo ut ſtatim fierẽt mea: ſeruus aũt habuit animũ acquirendi Titio tantũ, uel utrique, id eſt, mihi & Titio. Dicitur quod non nocet opinio ſerui, quin mihi totum acquiratur. Secundo dixit, quod dixi in ſeruo idem in procuratore meo. Franc. Accur.

[k] Donatum uolebat. Id eſt, donare.

[l] Rem tradidit. Vt ſtatim res mea fieret: ut ſup. eo. l. abſenti. in fine. aliàs ſecus: ut ff. eo. l. ſi tibi dederim rẽ.

tas, [a] qui ferat, ſiue quod ipſe habeat, ſibi habere eũ iubeas: donari recte [b] poteſt. [b] Sed ſi neſciat rẽ, quæ apud ſe eſt, ſibi eſſe donatam, uel miſſam ſibi non acceperit: donatæ rei dominus nõ fit, etiã ſi per [c] ſeruum eius, cui donabatur, miſſa fuerit: niſi ea mẽte ſeruo eius data fuerit, ut ſtatim eius fiat. [d]

In æſtimatione donationis fructus non computãtur. h. d. Bart.

Caius lib. iij. de leg. ad edict. prætor. urb. XI.

CVm de donatione [e] † quærit, neq; partus nomine, neq; fructuũ, neque penſionũ, neq; mercedum ulla donatio eſſe uidetur facta.

Donator tenetur in quantum facere poſt deducto ære alieno. h. d. Bar.

Vlpianus libr. iij. diſputationum. XII.

QVi ex donatione ſe obligauit, ex reſcripto diui Pij in quãtũ facere pôt, cõuenit, [f] ſed n. id quod creditoribus debetur, erit detrahẽdum; [g] hæc uero de quibus ex eadẽ cauſa [h] quis obſtrictus eſt, nõ debebit [i] detrahere.

Rei donatæ nobis dominiũ quæritur per ſeruũ, & per procuratorem noſtrum, ſi tradẽs hoc agat, licet recipiens machinetur. Bar.

Idem lib. vij. diſputationum. XIII.

QVi mihi donatũ uolebat, [k] ſeruo communi meo & Titij [l] rem tradidit: ſeru[s] uel ſic accepit, quaſi ſocio, [m] id acquiſiturus: uel ſic quaſi mihi & ſocio. quærebatur, [n] quid ageretur? [o] Et placet. quis ſeruus hac mẽte acceperit, ut ſocio meo, [p] uel mihi & ſocio meo acquirat, [q] mihi tamen acquiri. [r] Nã etſi procuratori meo hoc animo rem tradiderit, ut mihi acquirat, ille [r] quaſi ſibi acquiſiturus acceperit: nihil agit in ſua perſona: ſed mihi acquirit. [s]

†P. F. ad agetet.

Vulgat. mihi tãtũ acquiri.

Expenſæ culturæ, factæ cauſa donationis, non repetuntur. h. d. Barto.

Iulianus libro xvij. digeſto. XIIII.

QVi alienũ fundũ donationis [t] cauſa excoluit, nullã retẽtionem propter impenſas [u]

[m] Socio. tantum. & non mihi. M

[n] Ageretur. id eſt, quid iuris eſſet.

[o] Meo. Tantum.

[p] Acquiri. Præualet enim donatoris uoluntas.

[q] Mihi. ſcilicet domino.

[r] Ille. ſ. ꝓcurator.

[s] Acquirit. Imò non ſtatim: ut ff. de fur. l. falſus. §. j. Sed ibi erat falſus procurator, hic uerus. Itẽ contra. ff. de ſol. l. cum quis. §. j. ſed ibi reuocatum erat mãdatum. Item cõtra. ff. de neg. geſt. l. ſi ego. Sol. ſecundũ quoſdam ibi loquitur ſ. ꝓcuratore debitoris: argumen. ff. de dona. inter ui. & uxo. l. ſi ſponſus. in prin. ſed nõ placet: quia ibi dicitur creditorem, inuito debitore poſſe habere ratum. Alij dicunt, ibi loqui in generali ꝓcuratore: hic in ſpeciali. Tu dic in geſtore loqui. & ſic dicitur procurator, id eſt, procurans negotia creditoris. ſic ponitur. ff. de procur. l. Plautius. uel erat procurator ad alias non ad illam pecuniam accipiendam. Item cõtra. ff. de acquir. rerum do. l. ſex ex mandato. & C. de ijs, quæ à nõ do. manu. l. ij. quibus dicitur nõ ſtatim fieri dñi. So. ſecundum. Azo. ibi in gñali ꝓcuratore: hic in ſpeciali. nã plerumque plus operatur ſpeciale mãdatũ: ut ſup. de procu. l. Põponius. Sed certè tantũ operatur regulariter gñale mãdatũ quo ad oĩa, quãtũ ſpeciale quo ad ſpeciẽ: ut ſup. de admini. tut. l. ſi duo. Tu dic ergo aut uterq; geſſit tradẽs & accipiẽs ſ. ſeruus. ſ. uel procurator meus, ut mihi quæratur: aut alter tãtũ: aut neuter. Primò & ſecũdo caſu mihi q̃rit ſtatim. ut hic, & ff. de acqui. re. do. l. p ſeruũ. §. ſi. & l. ſi ꝓcuratore. & C. ſi quis alt. uel ſibi. l. ſi. Tertio. ſ. quãdo neuter: nõ ſtatim, niſi quã mihi dominio traderetur in cõtrarijs. & ff. de acqui. poſ. l. j. §. hæc quæ de ſeruis. & C. e. l. p procuratorẽ. quæ ſunt eodẽ modo cõtrariæ & hoc ſiue ex dona. ſiue ex alio contractu fiat traditio ſeruo meo uel ꝓcu.

QVi alienũ. CASVS. Qui animo donandi colit fundũ meum non habet retentionẽ propter impenſas cum eas donauerit. Franc. Accur.

[t] Donationis uere, uel interpretatiuæ: puta cũ malæ fidei poſſeſſor eſt, qui excolit: ut inſti. de re. di. §. ex diuerſo. & ſup. ad legẽ Aqui. l. ſi ſeruus ſeruũ. §. ſi oliuã. & facit ad hoc. C de neg. geſt. l. alimenta. Accur.

[u] Impenſas. Neceſſarias.

Domini

b Domini. ſcilicet fundi. Acc.

a Poſt contractum. CASVS. Si feciſti delictum, & poſtea donaſti de bonis tuis alicui: valet donatio. ſed poſtquam eſſes condemnatus: donare non poſſes. Franciſcus Accurſii.

b Crimen. Niſi ſit læſæ maieſtatis, ut infra eod. l. donationes. §. perfectæ. & C. ad l. Iul. maie. l. pen. & fi. & de bo. proſcr. l. ſi quis poſt hac.

c Valent. Nam & ſoluere & ſolui ei poteſt: ut & infra de ſolu. l. reo. & l. ſeq.

d Secuta ſit. ſ. crimen antequam fieret donatio: quia tunc non ualet: ut hic dicitur. & diſtingue inter donationem inter uiuos, & inter coniuges, & cauſa mortis: ut plene not. C. de do. inter uirum & uxo. l. res. & facit infra tit. ij. l. ſi aliquis. in fin. Acc.

e Ex hac. CASVS. Teſtator in teſtamento dixit ſciant hæredes mei me ueſtem uniuerſam ac res cæteras, quaſcunque in diem mortis meæ mecum habuero, libertis meis donaſſe: dicitur, quod per hæc uerba uidetur donare libertis. Fran. Accurſij.

faciet: quia domini^a^ res ab eo iniectas continuò efficit.

R.us poteſt donare poſt crimen contractum, & ante ſniam condemnatoriam: poſt non. Bart.

Marcianus lib. iij. inſtitutionum. XV.

Poſt contractum capitale crimen^b^ donationes factæ ualent^c^ ex conſtitutione diuorum Seueri & Antonini: niſi condemnatio ſecuta ſit.^d^

Verba enuntiatiua in ultimis uoluntatibus diſpoſitionem inducunt. h. d. Bar.

Vlpia. lib. ij. inſt. XVI.

Ex hac ſcriptura,^e^ Sciant hæredes mei, me ueſtem uniuerſam ac res cæteras, quaſcunq; in diem mortis meæ mecum habui, illi & illi libertis meis uiuum donaſſe, dominium ad libertos benigna interpretatione pertinere.^f^

... tium uxoris ipſi uxori: quia adhuc erant penes teſtatorē. ciuiliter & naturaliter poſſidebat. præterea non expreſſit certā ſpeciem uel quantitatem. hic mēs teſtōris erat ibi exonerare uxorē de illis rebus, de quibus hæredes eam ſuſpectam habebant. unde ad ea tm ſe retuliſſe uidetur. Item ar. contra, C. de teſt. l. Lucrba. ſed ibi eſt caſus econtrario, qa dixit ſe non donaſſe. item arg. contra huic l. infra eod. l. nuda. Accur.

Donatio poteſt fieri liberando debitorem. h. d. Bart.

Idem libro lvij. ad edictum. XVII.

Si in ſtipulatū iudicatū^g^ nouationis cauſa deductum ſit: & ſtipulatio donationis cauſa accepto lata: dicendum eſt, liberationem^h^ locum habere.

Contractus inter uiuos in quantum continet donationē nō pōt ex pœnitentia reuocari. Bart.

Idem libro lxxj. ad edictum. XVIII.

Ariſto ait, cùm miſtum^i^ ſit negotium cū donatione, obligationem non cōtrahi^k^ eo caſu, quo donatio eſt, & ita Pomponius eum exiſtimaſſe refert. Deniq;^l^ refert Ariſtonem putare: ſi ſeruum tibi tradidero ad hoc, ut eum poſt quinquennium manumittas: non poſſe ante quinquenniū agi, quia donatio^m^ ...

g Si in ſtipulatum. CASVS. Si qd debebas ex cauſa iudicati, promiſiſti mihi per ſtipu. animo nouandi factā, & poſtea accepto fero tibi ſtipulationem animo nouandi factā, fuiſſe factā animo donandi: dicitur quod liberatus es. Franc. Acc.

g Iudicatum. i. qd debetur ex cauſa iudicati. Accur.

h Liberationem. Et per liberationē donationē. Sed quid ſi non aīo nouandi ſtipulor iudicatū: & accepto fero ſtipulationem mi R̃n. remanet actio ex ſnīa. ut argu. j. de re iu. l. 4. §. ſi ex conuentione. & ſ. de na. l. poſtquam. & ſ. de iureiura. l. ſi actor deferat. Sed ar. contra ſup. ſi quis cau. l. ij. in prin. & de pact. l. Labeo & de iureiur. l. duobus. §. exceptio.

i Ariſto. CASVS. Si dono tibi ſeruū nō ſimpliciter, ſed cū cā: dī q non es mihi obligatus prout referta donationē. unde ſi dono tibi ſeruū, ut poſt quinquennium manumittas: ante quinquēniū eſt donatio, & non poſſum agere contra te: ſecus aūt eſſet ſi tibi donaui hoc pacto, ut incontinenti manumittas. nā tunc ſtatim poſſum agere: cum non dicat donatio. hoc aūt q dixi in prima parte, eſt uerum, niſi ego retinuiſſem animū. Scilo dicit: pone q donaui tibi ſeruū alienū hoc pacto, ut eum manumittas poſt quinquennium: nunquid interim poteris uſucapere? Dī q ſic. ſi donarem ei bi cā mortis. Labeo. Donaui tibi fundū alienum, in eo feciſti expenſas: nunc euictus eſt a te: an habeas regreſſum contra me, quæritur? Dī quod non, niſi ſciens alienum donaui: nam tūc teneor act. de dolo ad expenſas, quas feciſti. Franc.

i Cum miſtum. Quia non eſt ſimplex donatio, ſed cum cauſa: ut inf. eod. l. j. §. j. & ij.

k Non contrahi. id eſt, non obligo eum, cui dono in eo in quo eſt donatio, niſi fm M. naturaliter. quod nō placet: niſi intelligatur de illa naturali, quæ ad antidora obligat, ut ſup. de peti. hære. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit.

l Deniq;. Ecce exemplum.

m Quia donatio. ſ. miniſterij quinquennalis, & ideo ante quinquenniū nec penitere nec agere poſſum. & ſic nō eſt contra, ſ. man. l. ſi qs alicui. §. j. & de con. ob cau. l. j. §. j. qa ibi non fuit miſtum negotiū, ſed ſimplex datio ob cau. non habens aīum liberalitatis: & ideo pœnitere

f Ex hac ſcriptura ſcilicet, quæ ſequitur.

f Pertinere. Nam per talem ſcripturam uī donare cā mortis, ut plus uideatur dictū, & minus ſcriptum: ut ſ. de hære. inſti. l. j. §. pe. & §. fi. & C. de teſta. l. errore. & ſup. de le. ij. l. unum ex famil. §. fi. & ſic ualet donatio cā mortis uel legatum. ſic & C. eod. l. ſi donatio. & C. de fal. cau. adiec. le. l. j. uel quia confitetur ex certa cā ſe debere. Ꝑ iudicat enī talis confeſſio: ut ſup. de procu. l. cū de indebito. §. fi. & C. de nō nu. pec. l. gnāliter. & ſ. depoſi. l. Publia. §. fin. & ſic ualet donatio inter uiuos. Sed contra uī ſup. de hære. inſti. l. ex facto ē: agitatū. prout eſt ibi in litera, quem inſtituerat. Sol. hic de benignitate, ibi de rigore. Vel aliud eſt in inſtitutione hæredis, ubi maior ſolēnitas exigit, quā in donatione. Alij habēt ibi, quē nō inſtituerat: ſecundū quos non eſt contra. Item eſt huic l. contra, ſ. de leg. ij. Titia. circa prin. Sol. hic teſtō. uſus eſt uerbo præteriti tēporis: ibi futuri. ſ. legauero. Ꝑ qua ſolutione eſt ſ. de hær. inſti. l. quiuolebat. de mili. teſti. l. teſtamento militis. in utraq; enī uerbū eſt ꝑteriti temporis: at ubi eſt uerbū futuri tēporis, obtinet uim cōditionis: ut ſ. de leg. j. l. vj. & de con. ind. l. qui ꝑmiſit. Vel dic ſecundo, hic de benignitate, ibi de rigore iuris. Vel ibi nō fuit expreſſa ſpecies uel quātitas: hic ſic. & eſt arg. ſ. rem cat. hab. l. nec ſatiſdatio. & C. de arbi. l. ne in arbitris. Itē contra. ſ. de cond. & demō. l. cū tale. §. fi. Sed ibi demonſtrādo dixit. Ex certā q ibi legaui: da illi decem, & magis animo diminuēdi, hic uolēdo dare dixit. Item contra ſ. de leg. ij. l. Titia. §. Caius. Sol. nō debētur illa ta in præto-

[Outer margin notes, partly cut off:] ... P. P. habet, donationes factæ nō ualent, & in fin. e. niſi condemnatio ſecuta ſit, qđ quā teſtē alij uiderint, mihi placet editio uulgata. ... Addit. q̄ Imo poſt cōdēnationē ... tra de ... dies ... ad ... appellādi ... text. fin. ... ſm doct. ... ibi in l. ſi quis illo. §. ... hi autem ... oēs. ſ. de iniuſt. te ... ſta. & moſt. ... l. us p glo. ... ſ. fm Dy. ibi, in l. ex iudicio ſ. ... Iuer. iccu ta. ſ. accu. quā adhoc dicit ſing. Io. ſ. luno. in c. a. col. ſ. catra. ſ. teſt. refert & ſequi. ur Fel. in tit. de ap. col. ij. uerſi. ad ſecundā. Phi. Fran. in ca. non ſolum. uu. ij. ubi allā textum al ie. ad hoc pro fin. & ibi notaui ſ ſpoſi. ad aptum, in ...

[Right margin note:] ... nerſ. intra tpa ad appellādū, & de ap. lib. 6. quē ante eum ad hoc allegauit pro ſing. Aſton. Conſ. I ſin. ſuis, in uer. appellatio. incipi. Idem operatur. & teſt. in p'cne l a. poſtil. ad Gui. de Cagueo, in l. addictos. nunc. j. in uerſic. tps quod datur ad appellādum C. de epiſ. audien.

[Right margin note:] Hęc gl. editet reprobatur. Nā cū acceptilatio ſolutionis uim habeat ut in fra, de noua. l. q rē. §. fi. ſicut enī p ueā ſolutione ambæ obligationes tolluntur, ut d. l. q rē. §. fi. ita p acceptilationem: ut. l. nō ſolum. §. j. d libe. legat. ſecundum Ioan. ab Imo.

niteret & agere ante tp̃s poſſum. hic vero aliquatenus eſt liberalitas: & iõ ceſſat pœnitẽtia: ut & C. e. l. ſiue emãcipatus. uel refert cui' gr̃a tp̃s ſit appoſitũ, arg. ĩ. de le. ij. l. ſi ita. §. Pega. & d̃ an. le. l. cũ q alias, laboien' Ac.

a Tradidiſſem. ſc. licet ſeruum. Accur.

b Continuo. id eſt ſtatim.

c Obligationem. ſed qũo agit ſi non manumittatur, cũ iã liber ſit ex conſtitutione poſt moram: vt C. ſi mancip. ita fue. ali. ut manu. l. ij. & ſup. de cond. ob cau. l. ſi pecuniã. §. j & infra qui ſine ma. ad lib. peruẽ. l. Latinus. Econtra ſi non fuit in mora: agere non poſſum? Rñ. nõ dr̃ hic ꝙ agatur, ſed cõtractam eſſe obligationem, quæ fuit per cõſtõnem ſublata. & ſic per momentum durauit hæc obligatio. vel dic ꝙ hic fuit actum, ut manumiſſio fieret per uiam dictam. & ſic non ſuccedit conſtõ: vt infra de uerb. oblig. l. qui Romæ. §. Flauius Hermes. & ſic põt intelligi. ſup. ſi cer. pe. l. non oĩs. circa ptin. & de cõdict. ob cau. l. dedi. § reſpon. & de ſer. ex. l. ſeruus. & de p̃c rip. uerb. l. naturalis. §. ut eũ do. & ſm hoc expone ſuperiorem literã non poſſe agi ante quinquennium ſcilicet ut fiat manumiſſio: & quod hic dicit eſſe obligationem: dic, ſcilicet ut fiat manumiſſio. Vel dic tertio, quod hic erat talis ſeruus, qui non poterat ad libertatem peruenire: & ideo non põt ſuccedere conſtitutio. & tunc expone ſuperiorem literam nõ poſſe agi ante quinquennium &c. ſ. ad repetendũ. & hic eſſe obligationem. ſ. ad repetendum condic. ob cauſam.

Vulga. edi. quid actum ſit.

aliqua ineſſe videtur aliter atq; (inquit) ſi ob hoc tibi tradidiſſem, a vt cõtinuò b manumitteres. Hic enim nec donationi locũ eſſe. & ideo eſſe obligationem, c ſed & ſuperiore caſu q̄d acti ſit: inſpiciendum Pomponius ait. Poteſt enim quinquẽniũ nõ ad hoc eſſe poſitũ, ut aliquid d donetur.

Ex traditione etiam reuocabili transfertur uſucapiendi conditio, ſi tradens non erat dñs: ſed eo caſu, quo fuiſſet dominus, fuiſſet translatum dominium. Paul. de Caſt.

Idem Ariſto ait, ſi donationis cauſa in hoc tradatur ſeruus, ut poſt quinquẽnium manumittatur, ſit autem alienus: e poſſe dubitari, an vſucapiatur: f quia g aliq̄d donationis interuenerit, h & hoc genus quæſtionis in mortis cauſa donationibus uerſari Pomponius ait: i & magis putat, ſi ita donetur, ut poſt quinquenniũ manumittatur: poſſe dici uſucapionem k ſequi. l

Donator non tenetur de euictione ſed de dolo, ſi interceſſerit. h. d.

Labeo ait, ſi quis mihi rem alienam donauerit, inq; eã ſumptus magnos fecerim: † ſi ea mihi euincatur: nullam mihi actionẽ contra donatorẽ cõpetere. m planè de dolo poſſe me aduerſus eũ n habere actionem, ſi dolo fecit. o

Donatio reipublicæ ſine cauſa fieri non poteſt. Bar.

Idẽ li. lxxvj. ad edi. XIX.

Hoc iure utimur, p vt in reb. publicis † cum de donatione quæritur, illud ſolum ſpectetur, vtrum ob cauſam aliquam iuſtam reipublicæ promittat q quis, uel polliceatur, r an non: vt ſi ob

d Vt aliquid. Puta ſi ſibi retinuit uſum ſiue miniſterium quinquennale. uel uoluit, vt illo quinquennio eſſet in pœna & ita hoc caſu poterit agi ante quinquennium: cum gratia dantis non accipientis ſit poſitum.

e Alienus. id eſt, non tradentis.

f Vſucapiatur. ante quinquennium. quod olim anno, hodie triennio fit: vt Inſtit. de uſucapi. in prin.

g Quia. Quod videtur, quia &c. quaſi dicat: videtur uſucapi: quia titulus donationis adeſt. ſ. donatio.

h Interuenit. Idem vbi nil donationis interuenit, vt in ſuperiori reſpon. quia animum habuerit transferendi dominium: vt dixi ſup. eo. l. in ædibus. §. fin.

i Pomponius ait. ſ. an vſucapi poſſit antequam donator conualuerit. Azo. & quod uſucapi poteſt, patet ĩ. tit. j. l. qui alienam. & l. ſi alienam. in prin.

k Vſucapionem. Antequam conualeſcat.

l Sequi pro donato. ſic ĩ. pro dona. l. j. in fin. ſ. rñ.

m Competere. ſed per retẽtionem ſeruabo ſumptus: vt ĩ. de furt. l. qui iniuriæ. §. ſi. & ĩ. de rei uẽ. l. ſumpt'. et à donatore, ſi is fuit, qui donationem potuit reuocare: vt infra de except. do. l. apud Celſum. §. ſi minor.

n Rem. Donantem.

o Si dolo fecit ſciẽter donãdo rẽ alienã: vt & infra de uer. ob. l. ſi id qđ. ſed vr̃ de dolo non poſſe agi: quia aut ſciuit donatarius rẽ alienã: & tunc eſt, qđ ſibi imputetur: aut ignorauit: & tunc quia potuit expenſas conſeruare: deneganda eſt de dolo? Rñ. pone nõ potuit: quia non poſſidebat: ſed alio poſſidẽte res ei euicta eſt: vt & ſup. de euict. l. euicta. §. j. uel quia tales ſunt ſumptus, quos euincens non habet neceſſe reddere: vt quia ſcrib. aditis careret: vt ſup. de rei uendi. l. in fundo. Vltimo ſi quæras, an donator de euict. teneatur dic ſm Azon. qđ ſic t hodie, cum aſsimiletur uenditioni: vt Inſti. de don. §. aliæ. tu dic. aut fuit de ea promiſſum, & tenet donator: vt C. de euictio. l. ij. nã pro qualibet cã de euic. promitti poteſt. vt & ĩ. de ædil. edict. l. ſciẽdũ. aut non fuit promiſſum: & tunc aut cœpit a donatione, ſiue traditione: & non tenetur de euic. ſed de dolo, ſi interceſſit. aut a promiſſione, uel pactione: & tunc agi põt: vt hic, & C. d̃ iure do. l. j. & ſupra de ædil. edict. l. ad res. & infra de uerb. oblig. l. ubi autem. §. ſin.

† P. Fl. & ſic euincatur.

t Tu uide glo. in l. ij. & ibi Bal. C. de euictio. & in l. ſi ꝑ re. §. j. ubi ꝑ Bal. ff. eo. tit. & in l. Iulianus. §. j. infra, de uerbo. oblig.

† De exercenda liberalitate in rempu. & uib. & cauſa, pulchre Cic. li. 2. Offi.

Hoc iure. CASVS. Si promitto cã dona. alicui ciuitati centũ, ita demũ teneor, ſi ob cãm iuſtam promiſi, puta ob honorẽ. Labeo ait. Conueniſti mihi dare decẽ, ſi ero aduocatus tuus uel procurator tuus. uel ſi ſatiſdo pro te. dr̃ quod nullus iſtorum contractuum eſt donatio: ſed dicas, quod eſt contractus innoĩatus. Non põt. Donatio facta inuito non tenet. Si quis dederit. Mutuaui tibi decem, ut redderes Seio, cui donare uolebã prædicta decẽ, dr̃ quod ſi ſoluas Seio mortuo me, effecta eſt Seij pecunia: ſiue ſciebas ſiue ignorabas me mortuum, & tu ibi demum liberaris à me uel ab hæredibus meis, ſi ignorabas me mortuum, & ſoluiſti. ſed ſi mandaui tibi, vt de pecunia tua decem des Seio nomine meo, quia uolebam ſibi donare: ſi tu ignorans me mortuum dediſti, habes obligatos hæredes meos act. mandati. ſi ſciebas & ſoluiſti, tibi imputes. Si quis ſeruo. Seruus mutuum quod acceperat in ſerui. liber factus promiſit. dr̃ ꝙ non eſt donatio, ſed debiti promiſſio. Idem in pupillo, ſi quod ipſe mutuo acceperat authore tutore promiſit: nõ eſt donatio. Vltimo dicit, donatio quæ fit cum eã, non eſt uera donatio. vñ ſi, dono tibi decẽ, ſi iures te nomen meũ laturũ. i. exaltaturum: non dr̃ pura donatio: ſed ob cãm Fran. Ac.

p Hoc iure utimur. Conſtrue: vt cum quæritur de donatione, ſcilicet, facta in rebus publicis. i. in ipſas res publi. aliquarum ciuitatum.

q Promittat. Per ſtipulationem. Acc.

r Polliceat. Nuda ꝓmiſſione: vt ĩ. de polli. l. pactum Ob ho-

a Ob honorem. Vel aliam iuſtam cām, vt prædixit: & ī. de polli. l.j.in pri.& eſt ſic in Auth.de ſanc.epiſ. §.ſi quis autem epiſcoporum.& §. pro conſuetudinibus. Sed non ne cadit in legem Iuliam de ambitu:ut ī. ad le.Iul.de ambi.l.j.in prin.quæ eſt contra? Rñ.hic palam,ibi clam:arg. ſup.de admin. tut.l. non exiſtimo. & ī. de titu nupt.l. fina. in ſi. & ad hoc ſup. de offi.præto.l. Barbarius. vbi de hoc dixi.& de negot. geſt. l.quę utiliter.in pri. & ī. de polli. l.j.& & l. toties. & l.ex pollicitatione. & l. ſi quis ob honorem. & de mun.& hon.l. exiſtimationem. §. qui pro honore.

b Teneatur. non tñ eſt ſimplex donatio, ſed ob cām: vt infra ead.§.final. Accur.

c Si minus, non. Niſi facere cœperit: vt infrà de polli. l.j. §. item ſine cauſa. Sed quare non pōt fieri donatio ſine cauſa in rempublic. cum poſſit fieri in priuatā: & ſatis eſt cauſa ipſa liberalitas? Reſpond.vt C. de ead.tol.l.j.in fin. & in Auth.ut iud.ſine quoquo ſuf.§.cogitatio.

d Aſſuero. Puta aduocatus, uel procurator pro te.

e Dedero. Fideiubendo pro te.Ac.

f Fueris. Supple dabis mihi decem: prædicta quidē non faciunt donationē, ſed contractum innominatum, do ut des: vel facio vt des: vt hic,& ſup.de præſcrip.uer.l. naturalis §.at cū do. & ī.quod ſi faciam.& infrà ead.l.§.ſi.& ſup.e.l. Ariſto.& facit.ſup.eo.l.j.§.j.& ij.& infrà titu.j.l.mortis cā capitur.§.ſine donatione. Alij ſic ponunt, vt nec iure donationis, nec alio iure ualeat:ut ſi erā miles, qui talia tibi facere debebam:quod non poterā: vt C.loc. l.miles.& C.de condic.ob cau.l.ſi militē.uel cleric⁹:ut in Auth.de ſanc.epiſ.§.alium.uel procurator fiſci:vt C.ne fiſcus uel reſpub.per totum:vel potentior ratione officij,ut C.ne lic.po.l.j.& ij.& ſic eſt ſm iſtos extra donationem,& extra aliam obligationem,ſcilicet huiuſmodi pactum,de quo dicitur in litera.

g Non poteſt liberalitas.i.donatio ſic dicta:quia libere fit:vt ſup.eo.l.j.in prin.neceſſitate remota:vt ī. eo.l.donari. Alij etiam hoc de priuilegio intelligunt: quod non placet,ſed tunc loquitur infrà de regul. iuris.l.inuito.ubi plenè dices.

h Acquiri.directo.ſed per obliquum ſic:vt ī.de ſol. l.ſi debitor tuus.& ī.de acquit.rerū do.l.etiam.& de uerb.obli.l.ſeruus uetante dño.quæ ſunt contra.& facit C.de iur.delib.l.nec emere.& ſup.de bo.poſ.l.iij. §.inuito.& infrà de regul.iur.l.inuitus.§.fin.

i Mortuum.ſcilicet donantem. Acc.

k Dabat. Seio: nec tñ ex hoc pacto Seio acquiritur actio:quia alteri ſtipulari uel paciſci &c.ut C.de contrahen.ſtip.l.iij. quæ eſt contra.

honorem, a aliquē promittat: teneatur. b ſi minus, non. c

Quod ob cauſam datur, non eſt donatio.Bar.

Labeo ait, extra cām donationum eſſe talium officiorū mercedes: vt puta ſi tibi aſſuero: d ſi ſatis pro te dedero: e ſi qualibet in re opera, uel gratia mea uſus fueris. f

Cauſa interdum ponitur pro cauſato, nā liberalitas non eſt donatio, ſed virtus animi. Pan.

g Non pōt liberalitas nolenti acquiri. h

Mandatum morte finitur: ſed propter ignorantiam eius effectus durat, quò ad liberationē, & quò ad actionem.Bar.

Si quis dederit pecuniā mutuā Titio, reddēdā Seio, cui donatū uolebat, deinde Titius mortuo donatore, Seio dediſſe proponat: erit cōſequēs dicere, pecuniam Seij fieri: ſiue mortuū i ſciuit, ſiue ignorauerit is, qui dabat k qa pecunia fuit dātis. l ſed ſi quidē ignorauit mortuū: erit liberatus, m ſi ſic mutuam pecuniā acceperit ſoluendā Seio. Si autem mandauero tibi, vt tuā * pecuniā n Titio des, cui donare uolebā: & tu ignorās me mortuum, hoc feceris: habebis aduerſus meos *hæredes mandati actionem. o ſi ſciens, p non habebis. q

Solutio naturalis debiti non eſt donatio.h.d.Bar.

Si quis ſeruo pecuniam crediderit, deīde is liber factus eam expromiſerit: nō erit donatio, r ſed debiti ſolutio. Idem in pupillo, s qui ſine tutoris authoritate debuerit, dicendum eſt, ſi poſtea tutore authore promittat.

Stipulatio ob cauſam non eſt donatio.

Sed & hæ t ſtipulationes, quæ ob cām fiunt, nō habent donationem. u Deniq; Pegaſus putabat, ſi tibi centum ſpopondero hac cōditione, ſi iuraſſes te nomen meum laturum, x nō eſſe donationem: quia ob rem y facta eſt: & res ſecuta eſt.

l Fuerit dantis. Hæc eſt ſolutio contrarij: vt ſup.eo.l.ij. §.pe.& ī.ſi cer.pet. l.eius.q.§.quas uero.in quibuſdam tñ concordat lex illa.

m Liberatus. Secus ſi ſciuit, quia mandatum morte finitum fuit.It.

n Vt pecuniam. tuam. non mihi debitam.

o Actionem. propter iuſtam ignorantiā: licet mandatum ſit morte finitum. & fac ī. pro emp.l. qui fundum. §. ſeruus meus. & ſup.de lega.ij.l.cum pater. §.Mæuio. & Inſtit. mand.§.rectè. & §. ſeq.& ī.mand.l.inter cauſas.§.j. & ī. de ſolu.leg. cū quis. §.j.& l.ſi ſeru⁹. Ac.

p Si ſciens.ſcilicet me mortuum, ſoluiſti, Titio.

q Non habebis.ſcilicet aliquam actionem contra hęredes meos.

r Non erit donatio. Naturalis obligatio impedit donationem: vt hic,& ī. eo.l.donari. nam dicit, nullo iure &c. ſic ergo ſeruus naturaliter obligatur ēt in ſeruitute: vt hic,& Inſti.de fideiuſ.§.j.& ī.de condi.indeb. l.ſi id qđ. & de pec. l.nec ſeruus.& ſup.de neg.geſt.l.cum actum.& l.Proculus.& l.at qui natura. Idē in pupillo ut naturaliter obligetur, ēt ſine tutore: licet non ſit locupletior: vt hic ſubijcit. & ī.de noua.l.j.& infra de ſol.l.in numerationibus. §.j.& ſup.de reſcin.uē.l.ſi id qđ.§.j.& ſup.ad le.Fal. l.ſi pupillus.& qñ dies leg.ce.l.cū illud.§.fi. Sed cōtra ī.de ac.& ob.l.pupillus. ubi nec naturaliter dicit teneri: ſed hic ꝓximus pubertati: ibi ꝓxim⁹ infantiæ. Vel ibi cū tutore cōtraxit: hic cū alio: vñ tenetur naturaliter licet nō ſit locupletior, nec interuenerit tutor: vt dixi.

s Idem & in pupilli. Vt debitū videatur ſoluere.& ſic, ſcilicet quia vt ſoluere debitū: non quæritur, vtrū excedat legitimam ſummam, uel non: quod in donatione quæritur. nam ſemper tenebitur.

t Sed & hæ. Non ſolum ſuperiores.

u Donationem. ſimplicē, ſed ob cauſam. ut ſup.e. l.j.§.ij.& l. Ariſto.& ſup.eo.l.j.§.j.

x Laturū.i.exaltaturū: vel diuulgaturū. uel aliter.i.ſi uelles q̄ cætero meo noīe appellareris quia uocatiōe fit mētio ī. ad Treb.l.ſi ſciēdū.l.facta.§ ſi uero noīs. Ac.

y Ob rem.ſcilicet futuram: tamē in præteritum re-

Obligatio naturalis donationē impedit.

* In P.Fl. nō eſt tuā.

ſpicit:

ſpicit:vt de condic.ind.l.damus. Accur.

SI patronus. CASVS. Si patronus ex debita parte inſtituatur hæres à liberto:& grauatus ſit,vt aliquid ex hac parte daret Titio cuidam extraneo:& patronus ēt promiſit illi fideicommiſſario dare:dī quod non tenetur.

De illo. Id quod hæres poterat per Falcidiam retinere, uolēs adimplere uoluntatem defuncti, promiſit legatarijs inſolidum, dī quod tenetur: quia & ſi ſoluiſſet,non repeteret. Franc.

a Si patronus ex debita. olim dimidia, hodie tertia: vt Inſtit.de ſuc.lib. in princip.& §.ſed noſtra conſtitu.

b Inſtituatur.à liberto.

c Eius. ſ. patroni.

d Daret. ſ. patronus ex portione ſua cuidam extraneo.

e Promiſerit.patronus errans in iure, uel facto:vt argu.ſ. ut in poſſ. leg.l.j.in prin.& ī.de fideiuſ. l.ſi quis poſt quam. & ſup.ad Treb.l.patronus. & l. ſi eius. § fi.& l.ita.§.ſi patronus. & ſupra de inoffi.teſt.l. mater. Sed arg. contra. ſ.ſi quid in frau.pat.l.ſi patronus. in princ. item ī.proxi.§.Sed hic magis eſt. debitum patrono: hic n. ut æs alienum:arg. ſup.de inoffi. teſt.l. Papinianus.§. ſi qs impubes. & ſup.ad legem Falc. l. in ratione.§. quod uulgo.Sed huic l.uidetur contra.ſupra famil.erc.l.q etas hęres.§. ſi autem. Sed hic præcedebat aliud debitum,ſ.bonorum poſſeſ. debita patrono. Acc.

† Cōcor. ea. ſi cautio. & qđ ibi no.extra de fide inſtru. aliquid in c.nauig ia. de uſuris. de quo p Alex.poſt Ioann. de Imol.in l. à Titio.de uerb.obli. P. Flō. pcedēte.

Promiſſio facta per errorem non præiudicat patrono in portione ſibi debita:ſed hæredi bene præiudicat in Falci.h.d.Bar.

Marcellus lib.xxij.Digeſtorum. XX.

SI pronus ex debita [a] parte hæres inſtituatur, [b] & libertus fidei eius [c] commiſit,vt quid daret, [d] & hoc ſtipulāti fideicommiſſario ꝓmiſerit: [e] non erit cogend9 ſoluere: [f] ne pars ex legib. uerecundię [g] patronali debita minuaſ. [h] De illo dubitari pōt, qui qđ per Falcidiam [i] retinere poterat, voluntatem teſtōris ſecutus ſpopōdit [k] † ſe daturum. Sed magis eſt, vt non poſſit ſuæ confeſſioni obuiare. [l]

Quemadmodnm eñ ſi ſoluiſſet, fidem teſtatori ſuo adimpleſſe videbaſ, & nulla ei repetitio conceſſa fuerat: [m] ita & ſtipulatione pcedente, [n] contra fidem teſtatoris, quam agnouit, [n] venienti ei merito occurreſ. [o]

Pōt quis donare patiendo ſe delegari item verus debitor delegatus nō habet exceptionem donationis immodicæ, niſi reſciſ-ſoria ſit conuentus. Bar.

Celſus libr. xxviij. Digeſtorum. XXI.

VT mihi donares, creditori meo delegāte [p] me ꝓmiſiſti:pactum ualet. [q] ille enim ſuū [r] recepit. Sed ſi debitorem meū tibi donationis immodicę [s] cā promittere iuſsi:an ſubmonearis donationis exceptione, necne, tractabiſ. Et meus quidem debitor exceptione te agentem repellere nō poteſt:quia perinde ſum, quaſi exactam [t] à debitore meo ſummā tibi donauerim,& tu illā ei crediderís. [u] Sed egò, ſi quidem pecuniæ a debitore meo nondum ſolutę ſint, [x] habeo aduerſus debitorem meum reſciſſoriā [y] in id, qđ ſupra † legitimum modū tibi promiſit: ita, vt in reliquū tm̄modo tibi [z] maneat obligatus. Si autem pecunias a debitore meo exegiſti in id quòd modū legis excedit, contra te condictioné. [a] habeo.

Donatio eſt contractus ſtricti iuris. ideo non veniunt vſuræ ex mora. Bar.

VT mihi. CASVS. Si qđ uolebas mihi donare creditori meo delegante me promiſiſti:dī quod valet donatio. Secundo dicit: ſi habeo debitorem, qui dēt mihi ultra quingenta, & eū aīo donādi tibi delego:nec interuenit ſcriptura: ſi tu agas cōtra eū:an poterit opponere excep. quaſi donatio non teneat in eo, quod eſt vltra quingentos ſolidos? Et dī ꝙ non. & reddit rōnem. ego aūt contra debitorē meum quondā agam. ſi nō dum ſoluit tibi id, quod eſt ultra quingentos ſolidos: vel ſi iā tibi ſoluit, agā contra te ad illud ſuperfluum condi. ſine cā. Franc. Acc.

p Delegante. ſ.te.

q Valet. ſ. donatio.& alias eſt in litera,donatio.

r Suum. l. ſibi debitum.& ideo exceptione nō repelliſ, ēt ſi excedat legitimum modum:vt ī. de except.do. l. pure.§.ſi eū. & de dona.l.ſi Titius. & ī. de re iudi. l. Neſennius.in princip.

s Immodicæ.ideſt, ultra quingentos ſolidos. & non interuenit ſcriptura. Ac.

t Exactam ſcilicet à me.

† P.F.legia modum.

f Soluere.quia ut dixi hī vt æs alienum: quia promiſit liberto uiuente hic patronus, ſcilicet fideicom. vt ſup.ad legem Falci.l.quod de bonis.§.j. & de acquir. hære.l.qui ſuperſtitis.

g Verecundiæ.ideſt,reuerentiæ. Accur.

h Minuatur.quod eſſet,ſi deberet præſtare hoc fideicommiſſum.

i Per Falcidiam iure inſtitutionis, non etiam iure naturæ. Franc. Accur.

k Spopondit.ſciens uel errans in iure:quia non certat de damno uitando:vt ſup.proxi.reſpon. ſecus ſi in facto vt C.ad legem Falci.l.error. Item poſt mortem teſtatoris,non ante:vt ſup.ad legem Falcid.l.quod de bonis.§.j.

l Obuiare.ſic C.de pac.l.pen. & de non nume. pec. l.generaliter.

m Conceſſa fuerat. vt & C.ad legem Falci. l.j.& l. fina.& de fideicōm.l.j.& l.ij.& C.de teſta.l. non dubium.§.illud.& ſup.de cond.ind. l.fideicommiſſum.

n Agnouit.id eſt,agnouiſſe videtur.

o Occurretur.i.contradicetur,aliter accipitur vel ēt ſic infrà de uerbo.oblig.l.ubi aūt non apparet.§. qui uero.

u Credideris. Breui manu:quo caſu non poſſet repetentem repellere:vt & ſup.eo.l ij.& iij.j.reſpon,& ſic eſt in contrario caſu vt ſup.proxi. reſpon. notaui.

x Sunt. Illi cui promiſerat ex uoluntate mea.

y Reſciſſoriam,ideſt veterem actionem, quæ prius competebat,& datur ei à lege: & ſic erit perpetua: vt ā. ad Vell.l.hæ actiones.& l.debitrix.§.fin.vel datur in integ.reſti.offic.iud. ex clauſula generali, ſi qua iuſta cā &c.vt ſup.ex qui.cau.ma.l.j.§.fin.& l. ſed & ſi per prætorem.§.fin. ad hoc ſcilicet ne ei reſtituatur actio uetus,quæ dī reſciſſoria eo,quod reſciſſa liberatione, quæ contingerat per delegationem, datur.

z Tantummodo tibi. Cui promiſit.

a Condictionem. ſine cā. Et not.ꝙ tm̄,quod ultra legem eſt,vitiaſ:vt & C.eo.l.ſancimus. in prin. & §.ſinaūt.& facit ad hanc le.ſ.e.l ij.uſq; ad §.ſi pecuniā. & ī.de exce.do.l. Iulia.& ſup.de iure dot.l.ſi mulier. §.ex aſſe.& l.licet.§.fin.& C.de iure dot.l.ſi. in prin.

Eum

E Vm qui. CASVS. Si donatorē in mora dare pecuniam, quam conuenit dare animo donādi, nō tenetur ad uſuras: cum contractus don. non ſit bonæ fidei. Fran. Accur.

a Summæ æquitatis eſt. ut & ī. de uſur. l. uideamus §. ſi actionem. & ā. e l. in ædibus. §. ex rebus. & l. cum de donatione. etiam lit. conteſt. ut C. de condi. inde. l. j. licet quidam ut Ro. in hoc caſu contra: ut ī. de uſur. l. lite. Sed uidetur ex ſola mora: ut ī. de uſu. l. cū quidam. §. fin. & ī. de polli. l. j. in prin. Sol. ſpeciale ibi fauore reipu. ut poſt moram debeantur, etiā ante lit. conte. non ante. ſ. moram: ut ī. de uſur. l. liberalitatis. in pri. Ac.

b Maximè. abundat. ſic C. de man. teſt. l. ſi. §. j. nam ſec° ſi bonæ fidei eſſet: ut & ī. de uſu. l. mora. §. in bonæ fidei.

c Non deputetur. Etiam hodie. licet ſolo conſenſu contrahatur: ut hypo. Azo. licet quidam contra. ut no. ī. e. l. in ædibus. §. ex rebus. Accur.

M Odeſtinus. CASVS. Debebam alicui pecuniam ſub uſuris omni menſe currentib. dicitur quod bene poteſt remittere mihi uſuras futurorū menſiū, & minuere. Nec dicas qđ ſit ultra modū, ſi concurrétus ſummæ uſurarū olim menſiū futurorū. nā ſpectātur ſingulę ſummę. Modeſtinus. Mente captus, quia ſenſu caret, donare non poteſt. Fran. Accur.

Modeſtinus li. viij. differentiarum. XXII

E Vm, qui donationis cauſa pecuniā, uel quid aliud promiſit, demora ſolutionis pecunię uſuras nō debere, ſummæ ęquitatis eſt; [a] maximè [b] cū in bonæ fidei contractibus donationis ſpecies non deputetur. [c]

Vſuræ poſſunt ex cauſa donationis remitti ſine inſinuatione. hoc dicit. Bar.

Idem lib. xv. reſponſorum. XXIII.

M Odeſtinus reſpōdit, creditorē futuri temporis [d] uſuras & remittere & minuere pacto poſſe: nec in ea donatione ex ſumma quantitatis aliquid uitij [e] incurrere. Modeſtinus reſpondit mente captum donare non poſſe. [f]

Exceptio donationis immodicæ cōpetit fideiuſſori inuito reo. hoc dicit. Bar.

Iabolenus li. viij. ex Caſſio. XXIIII.

F Ideiuſſori eius, q donationis cā pecuniam ſupra legis modum promiſit, exceptio dari debet, [h] ēt inuito reo: [i] ne ſi fortè reus ſoluendo nō fuerit, pecuniam fideiuſſor amittat. [k]

Qui ſuo noīe donauit, quod alieno debetur, nō facit accipiētis pecuniā de rigore: & furti tenetur: ſecus de æquitate. hoc dicit. Bar.

Idem libr. vj. epiſtolarum. XXV.

S I tibi dederim [l] rem, ut Titio meo nomine donares, & tu eam tuo nomine ei dederis, an factam eius putes? Reſpondi, Si rem tibi dederim, ut Titio meo nomine donares, eamque tu tuo nomine ei dederis: quantum ad iuris ſubtilitatem accipientis facta non eſt: & tu furti obligaris. [m] Sed benignius eſt, ſi agam [n] contra eū, q rem accepit, exceptione [o] doli mali me ſubmoueri.

Ex ratione ſine patris conſenſu confecta donatio non perficitur. Bar.

Pōponius li. iiij. ad quintum Mutium. XXVI.

N Vda ratio [p] nō facit aliquem debitorem: ut puta, qđ dona-

d Futuri temporis. Idē forte præteriti: argum. C. d uſur. l. uiuræ. Accur.

e Vitij. Vt dicatur immodica donatio. ſpectantur. n. ſingulæ ſummæ ſingulorum temporum: ut & C. e. l. ſancimus §. ſi. & facit ſup. e. l. in ædibus. §. ex rebus.

f Non poſſe. cōſentire enim nō pōt: & ideo nil alienatur ī. de ac. ob. l. is cui. Accur.

F Ideiuſſori. CASVS. Cōuenit tibi dare pecuniā ultra legitimū modū ex cā don. & dedi fideiuſſorē in eo, qđ eſt ultra modū. haben exce. & ēt fideiuſſor meus euā me inuito me exiſtente non ſoluendo. Ac.

g Fideiuſſori. Secus in legato: ut ſup. e. l. ut mihi.

h Debet. In eo quod excedit legitimā ſummam. Ac.

i Inuito reo. Vt & ī. de exce. l. exceptiones. §. rei. & l. omnes exceptiones. & C. de exec. l. defenſiones. & ī. de fideiuſſo. l. ex perſona. & l. ſi quis poſt pul. & C. de non nu. pec. l. ſi. & ſup. ut in poſ. leg. l. j. in prin.

k Amittat. ar. contra huic rationi ī. qđ quiſq; iur. l. iij. §. ſi is. eſt & alia rō, qa intereſt noſtra potius nō ſoluere &c. ut ī. de cōpen. l. ideo. Sed qd ſi animo donandi fideiuſſit? Rñ. forte ſecus: ut ī. de pac. l. qđ dictū.

S I tibi. CASVS. Tradidi tibi rē, ut eā Titio meo noīe donares: & tu dediſti tuo noīe. dicit quod tu teneris mihi furti. & illi res non eſt facta Titij. & hoc de rigore: de æquitate autē ſi agā contra Titiū rei uen. me repellet exce. doli. Fran. Ac.

l Si tibi dederim. tradiderim. ſi aūt eſſet facta huius, in aliū dñium tranſtuliſſet: ut ī. eo. l. hoc iure. §. ſi quis. in fi. §. quod ī. negat.

m Obligaris. Per hoc patet, quod nō feci rē tuam. nā ſuæ rei nō facit quis furtū, ut patet in diffinitione furti: ut ī. de fur. l. j. §. ſi. Item qđ dicit teneri furti, de rigore intellige ſecundum B. de æquitate ſecus: ut ſubijcit. & ſic nec furti, nec mandati, nec condi. furti. uel rei uen. agi. pōt. Vel dic qualibet iſtarū agi cū effectu, etiā ſi habet ratum ille, cui datū eſt, uel dic uerius, ſi habet ratum: ut ī. de fur. l. ſi quis uxori. §. tu ia. & l. falſus. in princ. & §. j. & C. de fur. l. ſi is cui. & ī. mād. l. ſi uero non remunerandi. §. dedi. nulla iſtarum agetur, niſi forte furti: quæ cōpetit ēt ſi intereſſe deſinat. ut ī. de fur. l. interdum. Sed arg. contra. ī. eo. tit. l. is cuius. Accur.

[f] Adde tu, ne erres, quod iſtud dictum intelligatur quo ad dominiū: nō quo ad titulum ſecus per legem, poſt mortem. in fine, & ibi not. Bal. C. de ſi leia. pro quo facit e. qđ antē. & quod ibi no. Panorm. extra, de iure patro.

n Agam. rei uendi.

o Exceptione. eo ratum habente & nolente habere meo nomine: aliās non habet exce. & ſic incipit poſſidere ex alia cā quod fieri poteſt: ut ī. de acqui. poſſ. l. iij. §. ex pluribus. & de uſuc. l. non ſolum. §. j. & ī. de euic. l. ſi uendideris mihi. & l. nō tn̄. facit ſup de nego. geſt. l. ſi ego. & ī. de ſoluti. l. Caſſius. Sed contra. ī. de acqui. rerū do. l. per ſeruū. §. ſi. ſed ibi accipiēs erat interpoſitus ab eo, cui debebat fieri traditio. unde ſtatim q̄ſiuit ei dñiū, hic ū me non: uñ licet ego tradā hoc ſ ałō geſtā: nō tñ ſtatim quęſ illi dñium: ut dixi ī. e. l. q mihi. Itē no. æquitatē præualere ſtricto iuri. ſic C. de iu. l. placuit. & C. ad exhib. l. ſi res. & ī. ſi cer. pe. l. ſi ego.

Aequitas iuri ſtricto præfertur.

N Vda ratio. CASVS. Si in autem meo cōcipiam me uelle tibi donare decē, non obligor per hoc, etiam ſi ſcriberem in libro meo rationum. Fran. Acc.

p Nuda ratio. quia nō interuenit cōſenſus duorū, uel pactio, uel cōtractus: ſicut aliās reſpectiue dicit nudū

h 2 aliquid

aliquid. ut C.de pact.l. traditionibus? & ſ.de contrahen.empt.l.nuda.& j.de acquiren.rerum dom.l.nunquam.

a Libero.idem eſt in ſeruo:ut ſ. de pec.le.l.vj.§.pe.& ſ.de pecu.l.non ſolum.§.fina.Acc.

b In rationes. in librum rationum Accur.

c Intelligitur. ergo non obligor. Sed argu. contra ſ. de eden.l.ſi quis.§.rationem.& C. de eden.leg.j.& ſ. de neg.geſt.le.Neſennius. ſed illæ erant cum cauſa: hic ſine cauſa. Item facit j. de ex.ep. doli.l.ij.§.j.

quod poteſt reuocari, quando libuerit:ut j.de preca.l.j.& ij.& l.cum precario. Itē contra j. de acqui.poſ.l fundi.ij.reſpon. ſed patet ſol.quia ibi fuit mandatum, & morte reuocari poteſt. Accur.

i Proponitur. ſcilicet unde vi utile:ut j. de vi & vi arma.l.iij.§. unde vi.

re libero [a] homini uolumus, licet referam [b] in rationes noſtras debere nos, tamē nulla douatio intelligitur. [c]

Ab eo, cui facultas inhabitandi ex cauſa remunerationis cōfertur, nō debet reuocari: & ſi ſit expulſo, iudicis officio ſubuenitur. Bar.

Pap.li.xxix.q. XXVII.

ATtilius † Regulus iuuenis ad Nicoſtratū † pęceptorē [d] ita ſcripſit, Quoniā & cū patre meo ſemper fuiſti, & me eloquētia & diligētia tua meliorem reddidiſti: dono, & pmito tibi habitare ī illo cęnaculo, eoq; uti. defuncto Regulo cōtrouerſiam habitationis patiebaē [e] Nicoſtratus: & cū de ea re mecū cōtuliſſet: dixi, poſſe defēdi, nō merā [f] donationē eſſe, uerū officiū magiſtri quadā mercede [g] remuneratū Regulum. ideoq; nō uideri donationē ſequētis tēporis [h] irritā eſſe. Quòd ſi expulſ' Nicoſtratus ueniat ad iudicē: ad exēplū interdicti, qd fructuario proponitur, [i] defendēdus erit: quaſi loco poſſeſſoris conſtitut', [k] qui uſum cœnaculi accepit.

Pater ad obſeruandum promiſſa tempore donationis tacitè uel expreſſè cogitur actione præſcrip. uerb. Bar.

Idem lib. iij. reſponſorum XXVIII.

HAereditatē pater ſibi relictā filię [l] ſui iuris effectæ [m] donauit, Creditoribus hæreditarijs filia ſatisfacere debet: [n] uel ſi hoc [o] minimè faciat, [p] & creditores cōtra partē ueniāt cogēdā eam [q] per actionē

† Aliàs Aquilius. uide Alciat. lib. 2. pareg. capit. 49.

† P.F. Rhetorem.

A Ttilius. CASVS. Quidā iuuenis nomine Attilius regulus magiſtro ſuo donauit & conceſſit habitationē cuiuſdam cœnaculi:eo quod magiſter ille eū bene inſtruxerat. Regulo defuncto mota fuit quæſtio illi magiſtro de i. to cœnaculo, quaſi hæc donatio non ualuerit, quia erat facta præceptori, uel quia erat ultra legitimū modum: quæritur quid iuris? Et dicitur quod hęc donatio non eſt mera, ſed ob cauſam præcedentem facta, unde tenet.& ſi magiſter deijci de poſ. cœnaculi, habet interdictū unde ui, utile, ad ſimilitudinem fructuarij. Fran. Acc.

k Conſtitutus. habet enim naturalē poſ. fructuarius. M. ut infra de acquirenda poſſ. l. naturaliter. Alij dicunt quod nec naturalē habet poſſeſſionē. & ſecundū hoc per officium iudicis defenditur ſuo iure. Nam rei eſt commodatum: donatio eſt uſus:ut ſ. eod.l. in ædibus.

H Aereditatem. CASVS. Ita te hæredi. ſibi delatam donauit filiæ ſuę emācipatæ hoc pacto, ut ipſa ſatisfaciat creditoribus hęreditarijs. dicitur quod ipſa debet ſatisfacere! & niſi ſatisfaciat, & creditores ueniāt contra patrem, pater agere poteſt contra filiam act. pręſcriptis uerbis, ut defendat eum contra creditores. Et donare dicor, quod nullo iure cogente tibi do. hoc dicit, cum leg. ſeq. Fran. Accurſij.

† Gl. iſta eſt ſin. ad hoc. ꝙ donatio ob. cām non requirit inſinuationem: pro qua eſt textus expreſſus, & ſing. in l. ſi pater. §. ſi. infra e. Bolo. Tu limitabis, hoc dictū & gloſſ. & Bolo. per Vel ea q. notat Pau. de Caſtro conſi. mihi ciiij. niſi in donatione ob cauſam de futuro: quia tunc inſinuatione eſt opus.

d Præceptorem. aliàs prætorem. Accur.

e Patiebatur. ab hæredibus Reguli. M. uel ab aliquo extraneo.

f Non meram. quia ob præcedentem cauſam erat facta, ſi enim eſſet mera, nulla eſſet, ut C.de cōtra.indi.l.j.§.prouincias. Item exigeret inſinuatio, ſi excederet legitimum modum: quod hic non exigit. Ac.

g Mercede, quæ ſiue fuerat promiſſa, ſiue nō, pręſtāda eſt hoc caſu, uel ultimo quando non promiſſ pēc offi. iudi. ut j. de uar. cog. l. j. & ideo dicit debiti ſolutio. Accur.

h Sequentis temporis. quod eſt poſt mortem Reguli non ergo reuocant hæredes, & ſic eſt contra j. e. l. Lucius. ubi reuocat. Sol. hic fuit donatio ſimplex: ibi precarium. hæc ſolutio quia non fuit donatio ſimplex hic. Vel, hic ab extraneo patiebaē controuerſiā: ibi ab hęredibus concedentis. Tertij dicunt hic eſſe donationē ob cauſam, ibi ſimplicem donationem: ſed ſecundū hoc quare ibi reuocatur: ut Inſti. de do. §. aliæ: Reſpō. ſecundum uetera iura quādo nō naſcebatur actio ex nudo pacto donationis: & ſic cum donatarius ille nō habebat poſſeſſione aliquam: quia nec uſuarius nec fructuarius eſt: ſed ſolus donator habet poſſeſſionē: poterat pœnitere donator, uel eius hęres: nec poteſt a donatario conueniri: ſed hodie ſecus erit: ut C de do. l. ſi quis argentum. §. pe. Vel dic, poteſt mutare uoluntatem, ut ibi dicit. nō tamen poteſt reuocare donationem. Tu dic hic eſſe renunciationem: ibi precarium,

l Filiæ. ſcilicet ſuę. Accurſius.

m Effectæ. alioqui nulla fuiſſet donatio: ut C. de dona. l. ſiue. & facit ad l. ſupra, de procura. l. ſeruū. §. ſi.

n Debet. Nec obſtat. j. q in fraud. cred. l. omnes. §. j. ubi donator tenetur quaſi in fraudem credi. donantecius: ſed ibi omnia bona, hic hæreditatem quandā, quę ſibi obuenerat, dedit. Item obſtat. ſ. de iure dot. l. mulier. ubi dicit nō teneri uirū cui mulier omnia in dotem dedit. ſed & ibi dedit mulier omnia bona ſua: & ea intelliguntur deducto ęre alieno: ut j. de uer. ſigni l. ſub ſignatū. §. bona. ſed hæreditas habet in ſe debita & credita. & etiam dānoſa hæreditas dicitur: ut j. de uerb. ſigni. l. hæreditatis appellatione.

o Vel ſi hoc. ſcilicet creditoribus huiuſmodi ſatiſfacere.

p Faciat. ſcilicet filia.

q Cogendā eam. hic eſt cōtra. C. de pac. l. ij. & C. de hære. uen. l. ij. in ſi. ubi dicitur accipientem non cogi. Sol. hic conuenerūt [a] inter ſe pater & filia, ut ipſa ſatiſfaciat. ex quo agit pater præſcri. uer. ad hoc ut eā defendat: ut C. eo. l. cū res. Itē condi. ob cauſam pro ipſa hæreditate cauſa ceſſante: ut C. de condi. ob. cau. l. ij. ſed a creditoribus non poteſt agi, ut in contrarijs. & ſic etiam poteſt ſolui dicta lex ſ. de iure do. l. mulier. uel dic ſpeciale in donatiōe, ut in fiſco: ut C. de hęre. uen. l. j. Vel non cogitur a creditoribus præciſe: ut in cōtrarijs: ſed alternatiue, ſic ut uel actionē ſuſcipiat, uel intereſſe præſtet, ut hic: an autem a patre præciſe poſſit cogi? quidam dicunt quod ſic: ut ſ. de operis noui nunt. l. ſtipulatio. §. ſiue. & ſ. de proc. leg. ſed & hæ.

a Iſta gl. uult quod quis tenetur præciſe ad factū, quando hoc eſt actum. de qua materia no. per doct. in l. ſtipulationes diuiduntur j. de uer. obli. Bolog.

præſcriptis uerbis patrem aduerſus eos a defēdere.

Idem libro decimo Reſponſorum. XXIX.

† DOnari uidetᷣ quod nullo iure b cogente conceditur.

Per reſponſionem factam in iudicio inducitur confeſſio. & qui confitetur debitorem ſuum ſibi non teneri: uidetur ipſum liberare ex cauſa donationis. hoc dicit. Bart.

Idem libro x. Reſponſorum. XXX.

QVidi c in iure interrogat*, nihil ſibi debere tutoris hęredes d reſpōdit. Eū actionē iure amiſiſſe reſpondi. Licet em̄ nō trāſactionē, ſed donatiōis hæc uerba eſſe qs accipiat: tamē eū, qui in iure confeſſus ſit, ſuam confeſsionem infirmare non poſſe. e

Qui donat bona uiuentis, eius hæreditate eſt indignus. h. d. Ba.

Donationē quidē partis bonorum proximæ cognatæ uiuentis nullā fuiſſe cōſtabat. f uerū ei, qui donauit, g ac poſtea iure prætorio ſuccesſit: h quoniā aduerſus bonos mores & ius gentium i feſtinaſſet: k actiones hæreditarias in totum denegandas, l reſpondi.

Martianus libro ſingu. de delato. XXXI.

NAm ei, ut indigno, m auferť hęreditas.

Donatio facta in cōcubinam, non reuocatur ſecuto matrimonio: cùm dubitatur, perſonæ conditio inſpicitur. Bar.

Papinianus lib. xij. Reſponſorum. XXXII.

DOnationes ī cōcubinā collatas nō poſſe reuocari cōuenit: n nec ſi matrimoniū inter eoſdē poſtea fuerit cōtractum, ad irritū recidere, qđ ante iure o ualuit. An autem maritalis honor, & affectio pridē præceſſerit: p perſonis comparatis, q uitæ coniunctione con-

hæc. §. præter. uel forte nō præciſe, niſi eatenus, ut præſtet intereſſe per act. præſcrip. uer. ut ĵ. de pſcript. uer. l. naturalis. §. at cū do. nam tunc poteſt quis alium pręciſe cogere ad factum, cum ſibi uult fieri, nō cum alij. Vel poteſt cogi præciſe quando eſt actum, ut reſpondeat, ſcilicet creditoribus hæreditarijs: alias non. ſed ex tacito pacto ad intereſſe conuenietur per act. præſcri. uer. nam ſecundum Azo. tacitè uidetur paciſci filia de oneribus ſubeūdis: arg. ſ. communia prædio. l. ſi ei. & facit ſ. de legat. j. l. apud Iulianum. §. hæres.

a Eos. ſ. creditores hæreditarios.

b DOnari. Iure ciuili. ſecundū quoſdam, qđ non placet: ut ſ. eo. l. hoc iure. §. ſi quis ſeruo. & plenè dicit ĵ. de regu. iur. l. donari. itē facit ſ. loca. ſi uno. §. ſed ſi uerbo.

c QVidam. CASVS. Quidā maior tact* egit cōtra hæredes tutoris ſui: lite conteſta. confeſſus eſt animo donandi nihil ſibi debere tutoris hæredes. dicit quod præiudicat ſibi. donationem. Conueni tibi dare animo donandi partem bonorum ſalis meæ cognatæ uiuæ, cui ſpero ſuccedere. dr̄ q̄ ſi decedat cognata, & debeo ſuccedere de iure, tamen mihi auferetur hæc hæreditas ut indigno: & pactum donationis non ualuit. & hoc dicit cum lege ſeq. Franc. Acc.

c Quidam. alias §. aliàs lex, quidam.

d Hæredes. ſcilicet animo donandi eis.

e Non poſſe. niſi prætendat facti errorem: ut ĵ. de cōfeſſ. l. non fatetur. & hoc uſque ad ſententiam: non poſt regulariter: ut C. de iur. & fact. igno. l. error facti. & hoc ſi confiteatur poſt lit. cōteſta. ſi autē ante, non poteſt infirmari: ſiue prætendat facti, uel iuris errorem: ut ſ. de interroga. act. l. de ætate. §. qui iuſta. & §. ſeq. & facit. C. de pac. l. poſtquam. & de non nu. pec. l. generaliter. & de repu. hæred. l. iiij. & ſ. de pactis. l. tales. in principio.

f Conſtabat. ut & C. de pactis. l. ſi. & de inutil. ſtip. l. ex eo. Sed cōtra. C. de act. emp. l. ſi quis ſeruum. ubi ualet pactum ſuper bonis uiuētis. Sed ſol. ut ibi. Item cōtra. ſ. de hær. uend. l. ij. §. illud. ſed ibi abundat maximè. uel aliter, ut ibi notaui.

g Donauit. quantum ad propoſitum. Acc.

h Succeſſit: ſcilicet cognatæ. Acc.

i Gentium. quo propoſitum erat donari, quod ſuperſtitis erat.

k Feſtinaſſet. ſcilicet donare. ſic ſ. de uulga. ſubſtitutio. l. ij. §. interdictum. Acc.

l Denegandas. ut & ĵ. l. proxi. Sed contra C. de capti. & poſtli. re. l. nec nos. ubi uidetur non nocere quod ſic geſſerit. Sed ſolue ut ibi, & iunge ſeq. l. cum ibi a.

m NAm ei, ut indigno. ut ſ. de ijs quib. ut indig. l. ij. in fine, & ſic fiſco applicabitur: ut ſ. de inofficioſo teſtamento. l. Papinianus. §. meminiſſe. & C. de his quibus ut indi. l. j.

DOnationes. CASVS. Dicit qđ ſcholaris, uel aliquis alius poteſt donare amaſiæ ſuæ. & licet matrimonium poſt ſequatur inter eoſdem: non uitiatur donatio. ſi autē dubitatur fuerit uxor eius ante donationem factā, uel non: tunc inſpiciendum eſt. Species. Mater filiam ſuam cum Titio matrimonio collocauit, & dedit dotem. Itē dedit uiro filiæ ſuę, & nomine eius filiæ quaſdam res extra dotem in pręſentia filiæ ſuæ. & ipſa filia uidetur cōmiſiſſe uiro cuſtodiam earum rerum, poſtea uir cauit ſe habere eas res extra dotem uſibus filiæ deputatas. nunc mater aliquantulum irata cum filia, uult reuocare has res. non poteſt, nec obeſt filiæ id, quod uir fuit confeſſus ſe habere illas res ad uſum filiæ, ſiue uxoris ſuę, quaſi proprietas remāſerit penes matrē: quia nō hoc portāt hæc uerba: ſed peculiū filiæ a dote diſcernūt. ſiue ſeparāt. ſi aūt filia magnā offenſam feciſſet matri: tunc mater bene poteſt reuocare.

Pater qui filiæ. Pater donauit filiæ ſuæ exiſtenti in poteſtate mancipia. poſtea pater emancipauit filiam: uidetur confirmare donationem, ex quo nihil in emācipatione dixit. Eiuſmodi lege depoſita. Depoſui penes te mille, hoc acto, ut reddas ea tantum mihi, aut Aelio poſt mortem meam: non uidetur donatio facta in Aelium. Perfectæ donationis eſſe. Ille qui commiſit crimen læſæ maieſtatis, non poteſt de cætero donare de ſuis bonis. Franc. Acc.

n Conuenit. ut & ſupra eodem. l. affectionis. niſi a milite: ut C. de donat. inter uirum & uxorem. l. ij. & niſi erat ut uxor, quæ uxor eſſe non poterat: ut ſupra de donation. inter uirum & uxorem. l. hæc oratio. §. ſecundo.

o Iure. ſic C. de adminiſtra. tuto. l. ſancimus. & ĵ. de regul. iur. l. in ambiguis. §. j. & ĵ. de itine. actuque priua. l. ſecunda.

p Præceſſerit. ante perfectas donationes. Acc.

q Comparatis. nam * in liberæ mulieris &c. ut ſupra, de ritu nupt. l. in liberæ. & in dubijs quod uerisimilius eſt, inſpicitur: ut infra, de regu. iur. l. in obſcuris. niſi aliqua indicia oſtendāt eam concubinam: ut appa-

Cogi præciſe ad factum, an quis poſſit.

† Hoc caput paragraphus ē ſeu θεματίον capitis p̄cedentis. Sunt qui adſerant caput in margine additum eſſe in P. Flo.

* Ad hic gloſ. uide plene I ca. illud. extra de præſump. ubi traditur, quibus indicija uxor præſumatur.

apparet per hoc quod hic ſubijcit:ut ſupra de concubinis.l.in concubinatu.ſecus autem eſt in iure canonum:ut xxx.quæſt.v.c.j.in fine.

a Perpendendum. id eſt, inſpiciendum.

b Tabulas. ſcilicet tantum, uel ſolas: ut & C. de nup. l. ſi uicinus.& l. neque. & infra de reg. iur. l. nuptias. Accurſius.

ſiderata, perpendendū [a] eſſe rn̄di. neq; n. tabulas [b] facere matrimonium.

Si res donatur ad uſum, uidetur donari proprietas: nec reuocatur, niſi ex magna offenſa. hoc dicit.

Species † extra dotē à matre, filiæ noīe [c] uiro traditas, filiæ, quæ præſens erat donatas, & ab ea viro traditas uideri, rn̄di, [d] nec matrem offenſam repetitionem habere, uel eas res rectè uendicare, quòd uir [e] cauiſſet extra dotem uſibus puellæ [f] ſibi traditas: cum ea ſignificatione non modus [g] donationis declaretˀ, nec ab vſu proprietas ſeparetur, [h] ſed peculium [i] à dote puellæ diſtinguatur. iudicem tn̄ æſtimaturū, ſi mater iure contra filiam offenſa, [k] eas reuocare velit: & verecūdię maternæ congruā, boniq; viri arbitrio competentem ferre ſententiam.

Sicut donatio facta filijs in poteſtate confirmatur poſt mortē donātis, ſi moriatur antè, quam filij: ita confirmatur, ſi filium emancipat, & donationem non reuocat. h.d.Pau.

Pater, qui filiæ, q̄ habuit in pt̄āte, mancipia donauit, & peculiū emācipatæ nō ademit, [l] ex poſt facto donationem uidebatˀ perfeciſſe. [m]

Pactum quòd depoſitum reſtituatur alteri, quam deponenti, non inducit donationem in perſonam illius h.d.Paul.

[Stain] lege, [n] [†] depoſita mille de arca, ut ea ipſe [stain], qui depoſuit, tolleret, aut poſt mortem dn̄i [o] Aelius Speratus: non uideri celebratā donationem [p] reſpondi.

Reus criminis læſæ maieſtatis non poteſt donare, et ſi nō ſit de crimine accuſatus. h.d.Paul.

Perfectæ [†] donationes eſſe non pn̄t poſt crimen perduellionis [q] cōtractū: cùm hæredes quoque teneat, [r] etſi nondum poſtulatus, [s] vita deceſſerit.

Conceſſio ad uſum indeterminatum dicitur precarium, nō donatio: & tranſit ad hæredes concedentis, & poteſt per eos reuocari, h.d.Paul.

Scæuola lib. v. Reſponſorum. XXXIII.

LVcius Titius epiſtolam talem miſit: Ille illi ſalutē. Hoſpitio illo quandiu uolueris, vtaris, [t] ſuperioribus diætis omnibus gratuitò: idq; te ex voluntate [u] mea facere, hac epiſtola notum tibi facio. quæro, an hæredes eius habitatione [*] eum prohibere poſsint? Rn̄dit ſecundum ea, quæ proponerentur, hæredes eius poſſe mutare [x] voluntatem.

Ex cauſa donationis obſtat priuilegium, ne quis condemnetur, niſi inquantum facere poteſt: & poſt conſtitutam, & poſt rem iudicatam. Bar.

Hermogenianus lib. vj. iuris epito. XXXIIII.

---

c Nomine. ſic ĩ. eodem. l. ſi pater. & l. fina. §. fina. & C. famil. erciſc. l. filiæ cuius. & ad hoc operatur præſentia, de qua ſubijcit: ut & ĩ. de ſo. l. qui decem. §. j in fin. §. & de fur. l. filius. §. ſi is qui. & ĩ. de don. inter uirum & uxo. l. ſi ſeruus communis. & ĩ. depoſiti. l. in diem. in princ. & ſupra de nego. geſt. l. fideiuſſor. §. fina.

d Offenſam. leui offenſa, ſecus in graui ut in fine huius §. Accurſius.

e Quod uir. Ideo quod uir &c.

f Puellæ. per quæ uerba uidebatˀ uſus tantum, uel uſusfructus filiæ datus: ut ſic poſſet reuocare per pœnitentiā: ſed aliud eſt, nam appellatione uſus quandoque plena proprietas ſignificatur, & per præcedentia uerba ſequentia intelliguntur: ut ĩ. de auro & argen. lega. l. ſpecies. & de uſufr. earum rerum quæ uſu conſ. l. ſi. & ĩ. de uſufru. l. Proculus. & ſupra de ſer. ruſti. præd. l. qui duo. & de lega. j. l. ſi ſeruus plurium. §. fin.

g Modus. talis, ex quo facile poſſit fieri reuocatio.

h Separetˀ quę uidebatur penes matrem remāſiſſe uſufructu marito competente.

i Sed peculium. id eſt, res paraphernales: ut ſupra de iure dot. l. ſi ergo. §. doſ... alias aliter hæc dictio ponitur: ut ĩ. de pecu. in ipſo u... rut.

k Offenſa. alias offenſa. & aliàs offenſam. l. offendentem. reuocat ergo, ut ſubijcit. & C. de reuoc. do. l. his ſolis. ſed hodie ex tribus tantum cauſis: ut in authen. de nu... §. ingratitudine.

† Bal. in l. cum uirū. in iij. col. C. de fideicom. uerſi. quæro nunquid donatum. & Alexā. in l. ſi donatiōe. C. de col. in x. co. reputāt iſtum tex. ſin ad hoc, q̄d ſi mr̄ det filio dotalia bona in peculium: dicitur donatio inter uiuos: tamen iſte text. nihil facit ad propoſitū prout uidere poteris hic ĩ notis interpretat. Bolog.

Vſus appellatione plenā proprietatem quandoq; ſignificari.

l Non ademit. Cum emanciparet. Azo.

m Perfeciſſe. ut & C. eo. l. ſi ne emancipatis. ij. rā. & facit C. de pecu. eius qui me. liber l. j. & Inſt. de leg. §. peculium. & C. de eman. li. l. fin. Sed arg. contra, C. de bo. [stain] l. [stain] oportet. §. penulti. ſed ibi in præmium emancipationis, ſcilicet uſusfru.

n Huiuſmodi lege id eſt pacto: ut ſupra depoſiti. l. j. §. ſi conueniat.

o Domini. id eſt, deponentis.

p Donationem. in Aelium, uel depoſitarium: & ſic Aelius non agit utili depoſiti, uel alia actiōe: ut Inſti. de inutil. ſti pul. §. alteri. nec obſtat ſupra depoſiti. l. Publia. in princ. ut ibi dixi. nam ibi filio: hic extraneo. Item nec ob. C. ad exhi. l. ſi res. in fin. quia ibi ſpeciale: ut & ĩ. ſolu. matri. l. Caius. uel hīc de rigore, ibi de æquitate. ſed certe nil impedit agere Aelium utili depoſiti: ut dicta. l. cum res. & tamen non eſt ſibi donatum: quia id reddit hæredi deponentis. & facit ĩ. depoſi. l. j. §. pe. & ĩ. proxi. §. Accur.

q Perduellionis. id eſt maieſtatis: ut infra de uerb. ſigni. l. quos nos. Idem in ſimilibus caſibus. quos notat. ĩ. d accuſ. l. ex iudiciorū. nec ob. ĩ. eod. l. poſt contractum. quia hic ſpeciale.

r Teneat. ut bona æterna eis auferantur: ut Inſtit. de hære. ab inteſt. §. per cōtrarium: & C. ad legem Iul. maieſt. l. pe. & l. fina. Accurſius.

s Poſtulatus. i. accuſatus. Accur.

CASVS. LVcius. Conceſſi tibi p̄cario, ut quādiu uolueris, utaris domo mea. hoc poſſunt reuocare hęredes mei Franc.

t Vtaris. precario.

u Ex uoluntate. hic declaratˀ eē precariū, q ex uolūtate durat & reuocatur: ut ĩ. de precario. l. j. §. j. & l. ij. Accurſius.

x Mutare. ſic & ĩ. de acqui. poſ. l. fundi. §. j. uñ & ipſe defunctus, uſic... ē rū cōtra. ĩ. e. l. Aglius. Sol. ut ibi. quid

P. F. depoſita de arca ureā.

P. F. Re... tæ.

P. Flo. habitationem Prohibere poſſunt.

QVid id quod. CASVS. Quod ex cauſa donationis tibi dare promiſi, nunc conſtitui hoc idē me ſoluturum: dr̄ quod ſi cōuenior de conſtituta, non teneor inſolidum: quia inſpicitur origo cōtractus. Secundo dicit, ex cauſa dona. condemnatus inſolidum, ſi conuenior iudicati: non ſiet exactio, niſi inquantum facere poſsim. Ex lege. Numeraui tibi 10. ex cauſa dō. hoc acto, vt incontinenti mihi eadem mutues: dr̄ quod donatio ē, & tu mihi mutuādo mutuum facis. Mutus. Mutus poteſt donare. Item ſurdus. Sic cum primus. Cum velles mihi donare decem, & ego Titio dixi, vt promitteres illa decem Titio, promiſiſti. dr̄ quod teneris inſolidum. Idē ſi promiſiſti creditori meo. Fran.

QVi id, quod ex cā donationis ſtipulanti ſpopōderat, ſolui cōſtituit: actione pecuniæ cōſtitutæ nō inſolidū, ſed inquantū facere pōt cōuenitur. a Cauſam enim & originem cōſtitutæ pecuniæ, non iudicij b pōtatē præualere placuit. Sed & cōdēnatus ex cā donationis c actione iudicati d non fruſtra deſiderat, in quantū facere pōt conueniri. e

Si tibi do, vt ſtatim mihi reſtituas, nō impeditur dominij trāſlatio, ſi ex reſtitutione remaneo tibi obligatus. Pau.

Ea lege donationis cā Titio pecunia numerata, vt ſtatim donatori mutuo det, nō impedit dnij trāſlatio f ac ꝓpterea numis iiſdē donatori creditis nouum dominium in his quærit.

Diſtinctio legis, diſcretis. C. qui teſt. fa. poſſ. habet locum in contractibus inter uiuos. Bar.

Mutus, & ſurdus donare non prohibentur. g

Exceptio mere perſonalis, quæ obſtat deleganti, non obſtat ei, cui facta eſt delegatio. Bar.

Si cum Primus h tibi donare uellet, & tu donādi Secūdo uolūtatē haberes, Primus Secūdo ex uolūtate tua ſtipulanti ꝓmiſerit: ꝑficit i donatio. & qa nihil Primus Secūdo, a quo cōuenitur k, donauit, & quidem inſolidum, non in id, quod facere poteſt, condemnatur. Idque cuſtoditur, l & ſi delegāte eo, qui donationem erat accepturus, creditori eius donator promiſerit. & hoc caſu creditor ſuū negotium gerit.

Patre patiente ſtipulari filiū, perficitur donatio. h. d. Bar.

Paulus lib. v. ſententiarum. XXXV.

SI pater emācipati filij nomine donationis animo pecuniam m fœnerauit, eamq; ſtipulatus n eſt filius: ipſo iure perfectam donationem ambigi non poteſt. o

Quando fit ex cauſa remunerationis donatio, non eget inſinuatione h. d. Bart.

Si quis aliquē a latrunculis p uel hoſtib. eripuit, & aliquid ꝓ eo q ab ipſo accipiat. hæc donatio irreuocabilis r eſt. nam merces laboris eximij appellanda eſt, quod contemplatione ſalutis certo modo s æſtimari non placuit.

Mandatum in rem ſuam ex cauſa donationis, morte finitur ſecundum hæc tempora. Bar.

Scæuola lib. xxxi. Digeſtorum. XXXVI.

a Conueniuntur. ſic & in dote: vt ſup. de conſti. pec. l. quod ſi mari tus. in prin.

b Non iudicij. id eſt actionis de conſtituta in iudicium deductæ. & eſt ſic C. ad Mac. l. ſi filius. ℐ. de fideicō. l. tutor. circa prin. & ſup. de iure do. l. ſi ex lapidicinis. & C. ſi cert. pet. l. ſi ex pretio & ℐ. de priui. cred. l. ij. §. pariique. ſed arg. cōtra ſup. de pec. l. iij. §. ſed & ſi filius. in fi. §. & ℐ. de nou. l. pen. & de re iud. l. Neſennius. in prin. & ℐ. de nego. ge. l. di uortio. ſed in hac ultima ex culpa vel dolo ſequenti, naſcitur hæc actio negotio. geſtor. Inſolidum. Acc.

c Donationis. inſolidum.

d Iudicati. quæ dicitur in factum: vt C. de rebus cred. l. actori.

e Conueniri. vt ℐ. de re iud. l. Neſennius §. final. & not. poſt ſententiam opponi peremptoriam. & ſic eſt contra. C. ſen. reſc. non poſ. l. peremptorias. ſed hic ſpeciale vt & in alijs caſibus. quos not. C. de iur. & fac. igno. l. j. & eſt ratio huius ſpecialitatis, ne ex liberalitate &c. ut ℐ. de re. iu. l. ne ex liberalitate. & ſup. de ædi. edi. l. ad res. ij. Reſpon. Accur.

Illa gl. exclamant ſin. Ro. & Alexan. in l. diſcretis. C. qui teſt. fac. poſſ. ad hoc quod dixi n. d. diſcretis. habet locum in contractibus. inter uiuos. P. Flo. & hoc ... nim. Illum text. cum ſua gl. ſin. exclamat Roma. in ſuis ſing. folio. ty. ſing. 504. Sed aduerte, qa Ro. nimis large intelle ait illum tex. videre potes hic in nouit interpretat. Bologni. Adde quod uoluit allegare Ro. ſin. 514. incipient. donatio renocatur. quem ad hoc allegauit pro ſin. Guli. de Cu. in l. ſi tibi. ſi cert. peta. Quod tamen ilmita, vt procedat in donatione remuneratoria. ſi merita erant obligatoris. ita & limitat. Bal. in l. ſi donatione. col. ij. C. de col. & Cyn. in l. ut liber. col. iii. & omnino per Alex. in l. ingenuum. §. quimo. ſupra de pact. ubi etiā Bart. & in præalleg. l. ſi donatiōe. & conſil. aiij. uolu. i ij.

f Tranſlatio. a donatore in donatariū. ſed certè imo impeditur: vt ℐ. de ſol. l. qui ſic. quæ eſt contra. Solu. ibi de rigore: hic de æquitate: vt ſup. ſi cer. pet. l. ſi tibi. & fa cit ſup. eo. l. j. §. item eum ipſe.

g Donare non prohibentur. nec paciſci: vt ℐ. de pact. l. item quia conuentiones. & Intellige hoc eum infortunium eſt diſcretum, vel conuenerit. caſu tamen: quia ſi a natura ſit ſimul & ſurdus & mutus, inter viuos donare non pōt: vt arg. C. qui teſta. fac. poſſ. l. diſcretis. & facit ℐ. de ac. & obli. l. inquibuſcunq;. Ac.

h Secum primus. Propria nōia ſunt Primus & Secundus, nel appellatiua.

i Perficitur donatio. Inter oēs per omnia: vt & ſup. eo. l. ij. §. cum uero.

k Conuenitur. Ex ſtipulatu. Acc.

l Cuſtoditur. Vt inſolidū teneaſ delegatus. & ſcit. ℐ. de re iud. l. Neſennius. in princ. & ℐ. de doli exce. l. pure. §. ſi eū. & ℐ. de noua. l. ſi qs delegauerit. & l. pē. & ſ. eo. l. ij. circa pri. & l. in ædilitus. §. pe.

SI pater. CASVS. Pater ſuā propriam pecuniam nomine filij emancipati mutuauit & animo donandi eundem filiū paſſus eſt ſtipulari illam pecuniam ſibi reddi. dr̄, ꝙ donatio hæc tenet. Siquis. Dediſti mihi decem, vt te captum ab hoſtibus extraherem. & extraxi. dicitur quod hæc donatio irreuocabilis eſt, & quaſi merces laboris mei uidetur. Fran.

m Pecuniam. Eiuſ ſuam.

n Stipulatus. Idē ſi non fuit ſtipulatus: vt ſ. ſi cer. pet. l. certi condictio. §. ſi nummos. Accur.

o Non poteſt. vt & ℐ. eo. l. fin. §. ſi. & ar. ſup. e. l. donationes. §. ſpecies. & C. de iure dotium. l. ij.

p A latrunculis. vel hoſtib. Differūt. n. vt ℐ. de cap. l. hoſtes. Accu.

q Pro eo. l. quia eripuit.

r Irreuocabilis. Etiam ingratitudine ſecuta. M cū nec prætextu metus reſcinditur: vt ℐ. quod metus cau. l. metum. §. ſed licet. niſi ipſemet fraudem participauit: vt C. quod metus cau. l. non intereſt. quæ eſt contra & facit. ſup. de neg. geſt. l. nam & Seruius.

s Certo modo. A legib. taxato alias. ſ. vſq; ad quingentos ſolidos. Mar. ſicut enim hō nō æſtimatur: vt ſ. de ædil. edic. l. ult. ſimil. ſic nec quod ſalutis eius cā dat: vt hic.

A Deum. CASVS. Manumiſi Stichum:eidē epiſtolam mandaui:in qua inter cætera hoc continebatur:cum hoc ſit, ꝙ te manumiſi:concedo tibi omne tuum peculium, quicquid habes tam in nominibus, q̃ in rebus mouentibus: ſiue in numerato. i. in pecunia. tandem lapſu temporis eundem Stichū hæredem inſtitui in beſſe, Sempronium ex triente:nec de peculio Stichi aliquid dixi in teſtō: nec iuſsi act. peculiares cedi Sticho. quæritur an actiões peculiares Stichus poſſit in ſolidum intentare contra debitores peculiares, an pro parte hæreditaria? & dicitur quod pro parte hæreditaria tm̃. & de hoc dic plenè in glo. Accur. Lucius. Ego Sempronius proponens in corde meo fundum donare Meuiæ, antequam donem & tradam eum, obligaui pro centum cuidam fœneratori, puta Lozolo Florentino:tandem eum fundum tradidi Mæuiæ ex cauſa dona. & in uacuam poſſ. fundi eam induxi. dicitur, quod donatio eſt perfecta: aut quod Lozolus habet illū fundū obligatum. Fran.

A Deum, quem manu miſerat, epiſtolam miſit in hæc verba: Titius Sticho liberto ſalutē. Cū te manumiſerim, peculiū quoque tuum omne quicquid habes tam in nominibus, [a] quàm in rebus mouentibus, ſiue in numerato, [b] me tibi concedere hac epiſtola manu mea ſcripta notum tibi facio. eundem libertum teſtō ex beſſe ſcripſit hæredem, Sēpronium ex triēte:nec peculium Sticho legauit, nec actiones præſtari iuſſit. quæſitum eſt, utrum in aſſem Sticho. actio detur eorundem nominum, quæ in peculio habuit:an utriſque [c] hæredib. pro portionibus hæreditarijs? Rñdit, ſecundum ea, quæ proponerentur, vtriſq; hæredib. pro hæreditarijs portionibus [d] competere.

Per ignorantiam non rẽuocatur donatio: ſed res tranſit cum ſua cauſa. Bar.

Lucius Titius fundum Mæuio donauit, [f] & ante traditionē eundem fundū poſt dies paucos Seio pignori obligauit, [i] & intra dies triginta Mæuiū in vacuam poſſeſsionem eiuſdē fundi induxit. quæro, an donatio perfecta ſit. Reſpondit ſecūdū ea, quæ proponerentur, perfectā: [*] [g] verum creditorem firmam pignoris obligationem habere. [h]

Conuentio, per quam abſenti quæritur actio, perficit donationem ſicut traditio. h.d. Bar.

Auia ſub noīe Labeonis nepotis ſui mutuā pecuniam dedit, [i] & vſuras ſemper cepit:& inſtrumēta debitorum ad Labeonem [k] [†] recepit, quæ in hæreditate eius [l] inuenta ſunt. quæro, an donatio ꝑfecta eſſe videatꝰ? Reſpondit, cum debitor Labeoni obligatus eſſet, perfectam [m] donationem eſſe.

TITVLVS VI.

DE MORTIS cauſa donationibus & capionibus.

Nota quod ille, qui donat cā mortis, vult, quod donatio non habeat effectum ſe viuente, ſed demum eo mortuo viuente donatario. Pau. de Caſt.

[a] In nominibus. id eſt, actionibus.

[b] In numerato. In pecunia. Accur.

[c] An utriſque. i. utrique.

[d] Portionibus. ſ. in nominibus: non em̄ per talem epiſtolam aliquid fuit quæſitum liberto in nominibus. & eſt ratio: quia huius mandatum per epiſtolam morte finitur, ut C. de act. & ob. l. ſi quidē. & ā. de pec. l. ſi Sticho. ſecus ſi fuiſſent ceſſæ, & ſic facta procuratio in rē ſuā, ut C. de don. l. illam. unde cantè dicit cōcedere: nō cedere & ſic no. concedo, ſed non cedo. ſm̄ Bul. uel ſi diceres hic fuiſſe ceſſionē, dices nō finiri morte, & quod dicit in fi. dic ſtricto iure, ſecus de æquitate ſm̄ Ir. per d. l. illā. & quia nō eſt traditio, ſed ceſſio eſſet loco traditionis: non dr̃ nulla quaſi nudo pacto facta. Itē eſt ſecunda rō: quia tp̄e huius legis nō fiebat donatio nudo pacto, ſed ita ſi interueniret ſtipulatio uel traditio: quæ traditio in nominib. fieri non poterat: vt ĩ. de acquir. poſſ. l. poſſideri. in prin. ſed corporaliū ſicut quæ vr̃ fieri ēt ſi apud libertum erant res tp̄e emiſſæ epiſtolæ vt ĩ. de acq. re. do. l. qua rōne. §. interdū. & ſup. eo. l. abſenti. quod non ſic eſſe pōt in corporalib. hodie aūt hæc ſecunda rō non obeſſet: vt C. eo. l. ſi quis argentum. §. pe. Item non obſt. contra. quod ſignatur C. de iure do. l. ij. quia ibi donatarius eſt ſtipulatus à noīe. id eſt, à debitore. Accur.

[e] Donauit. Quantum ad æſtimationem.

[f] Obligauit. Quod vtpote dñs facere potuit iſte donans.

[g] Perfectam. Maxime ea rōne, quia poſtea in uacuā poſſeſſionem induxit. ſed & idē dicā, & ſi hoc non feciſſet. nā donatione facta, licet poſtea obliget, non reuocat eam ꝑ hoc: vt ar. C. de lega. l. iij. & Inſti. de lega. §. ſi rem ſuam. ſed perſonali tantū. ageretur ut C. de dona. l. ſi quis argentū. §. pe. & C. de rei vendi. l. ſeruum. ſed videtur reuocari per obligationem: vt ſup. de dona. inter vir. & uxo. l. cum hic ſtatus. §. ſi maritus. & C. de dona. inter uirum & uxo. l. ſi maritus, quæ ſunt contra. Sol. illa odioſa, hæc fauorabilis q̃ā non placet, quod illa ſit odioſa: vt ſup. de don. inter uirum & uxo. l. ſi id quod. §. ſi quas. ſed illa eſt ſol. quia hæc tenuit ab initio. illa non. vnde facilius illa reuocatur: quam hæc. ſic pōt notari ex duabus legibus. Nā præterito nato. i. illo, q̃ iam eſt natus: ipſo iure non tenet teſtamentum & etiam ſi decedat uiuo patre, nō confirmatur. Sed præterito poſthumo ualet teſtamentum. & licet eius natiuitate rumpatur. ſi uiuo patre decederet, reconualeſcit. vt Inſti. de exhæ. lib. in prin. & ſup. de iniuſto teſt. l. poſthumus.

[h] Habere. Quia tranſiuit cum ſua cā: vt & ſup. de pig. actio. l. ſi conuenerit. §. ſi fundus. & C. de diſtra. pig. l. ſi debitor. & C. de don. inter uirū & ux. l. ſi quidē. Acc.

[i] Pecuniam dedit: ſ. nomine eius: & ſic quæſiuit certi condi. directam: vt ſup. ſi certum petat. l. certi condictio. §. ſi nummos.

[k] Ad Labeonem. id eſt ad Labeonis utilitatem, & ius nomine, ut dixi, animo donandi.

[l] eius. Auiæ, uel Labeonis.

[m] Perfectam: vt ſup. e. l. ſi pater. in prin. & l. donationes. §. ſpecies. & ar. ĩ. ti. j. l. mortis cā. §. Titia chirographa. & ſup. de neg. geſt. l. Neſennius. circa finem, vbi dicit, maximè ſi ēt, in rōne &c. Sed arg. contra ſup. cod. l. nuda. ſed hic non eſt nuda. Accur.

[*] Vulga. perfectam eſſe.

[†] P. Flo. à Labeone.

DE MORTIS CAVSA DONAtionibus & capionibus.

Dixit

Dixit de donatione inter viuos, nunc de ea, quæ fit cauſa mortis.

Martianus lib. ix. inſtitutionum. I.

Mortis cã donatio eſt, cũ † qs habere ſe mauult, q̃ eũ, cui donat: magiſq; eum, cui donat, quàm hæredẽ ſuũ. ^a ſic & apud Homerũ Telemachus donat Piræo. †

Licet iſta lex ponat tres ſpecies donationis, poſſunt tamen reduci ad duas principales. Pau. de Caſtro.

Vlpianus libr. xxxij. ad Sabinum. II.

IVlianus libro decimo ſeptimo Digeſtorum tres eſſe ſpecies mortis cã donationum ait. Vnã, cũ quis nullo præſentis periculi metu cõterrritus, ſed ſola cogitatione mortalitatis donat. ^b Aliã eſſe ſpeciẽ mortis cã donationum ait, cũ quis imminente periculo commotus ita donat, ut ſtatim fiat accipientis. ^c Tertiũ genus eſſe donationis ait, ſi quis † periculo mortis non ſic det, vt ſtatim faciat accipientis: ſed tunc demũ, ^d cũ mors fuerit inſecuta.

Iſta lex cum ſequentibus declarat ſecundam ſpeciem donationis, de qua in l. præcedenti. Pau. de Caſt.

Paulus lib. vij. ad Sabinum. III.

Mortis cã donare licet, nõ tñ infirmæ ualetudinis ^e cã, ſed periculi ẽt propinquę mortis: ^f uel ab hoſte, vel a prædonibus, uel ab hoĩs potẽtis crudelitate, aut odio, aut nauigationis incũdæ.

Caius lib. j. rerum cotidianarum ſiue aureorum. IIII.

Aut per inſidioſa loca iturus.

Vlpian. lib. ij. inſtit. V.

Aut ætate confectus. ^g †

Paul. li. vij. ad Sab. VI.

Hæc enim omnia inſtans periculũ † ^h demonſtrant.

Donatio cauſa mortis etiam facta ante crimen commiſſum, & non cogitatione criminis: ſecuto crimine & etiam condemnatione reſcinditur. Pau.

Vlpianus libr. xxxij. ad Sabinum. VII.

SI aliquis mortis cauſa donauerit, ^i & pœna fuerit capitis affectus: remouetur ^k donatio ut imperfecta: quamuis cęteræ donationes ^l ſine ſuſpitione ^m pœnę ^n factę, ualeant.

Quicquid occaſione mortis alterius capitur, cauſa mortis capio nuncupatur. Bar.

Idem libr. vj. ad Sabinum. VIII.

Qui pretio acce-

CASVS. Mortis cauſa. Donatio cã mortis, dr̃ qñ id, quod dono uolo magis habere pro me, q̃ eum, cui dono: & magis eum quàm hæredẽ meum Fran. Accur.

^a Quam hæredem ſuum. Vt & j. eod. l. ſenatus. §. j. & inſt. de dona. §. j. ſed nonne hoc idem eſt in legato? Certè ſic, ut ĩ. de condi. & demo. l. ſi quis eum. unde ergo hoc differat a legato: dic tradendo in uita; uel obligando ſe legatario. Nam tunc eſt donatio cã mortis. at quando nullum iſtorũ eſt, dr̃ legatum, ne attenta rõne huius legis nõ differat a legato vt plene no. infra eo. l. Marcellus. § Pau.

^b IVlianus. Mortalitatis donat. & hæc ſm̃ P. nõ reuocatur.

^c Accipientis. ſed reuocetur eo conualeſcente: vt & ĩ. tit. j. l. j. §. itẽ cum ipſe.

^d Tunc demũ. Sic ergo actus moriẽtis pendet. & ſic eſt contra. ſup. cõi præ. l. ſi na. in ſi. Sol. nec hic pendet. nam ſtatim tenet donatio, ſed dominij translatio ſuſpenditur: ut & ĩ. t. j. l. ij. §. ſi pecuniã. at ibi non pendet, teneat uel nõ. ex quo enim cedit dies legatæ ſeruitutis, ſtatim certũ eſt, cedat utiliter, uel non: utile ſit legatum, uel non: quod non eſt, ſi unus ſocius imponat inter uiuos ſeruitutẽ rei communi: ut in prin. l. receptũ. & ideo ibi dicit actũ uiuentium ſuſpendi, & non actum defunctorum.

CASVS. Mortis cauſa. Ille dicitur donare cauſa mortis, qui timore infirmitatis & per conſequẽs mortis donat: uel qui timet occidi ab hoſtibus, aut iturus per loca dubia timet mortem, & propter hoc donat, uel ætate confectus donat. ut quia adeo ſenex eſt, ut quotidie expectet mortem. hæc enim omnia inſtãs periculum demonſtrant. & hoc dicit hæc lex cum tribus. ſeq. Fran. Accur.

^e Valetudinis. Præſentis.

^f Propinquæ mortis. Speratæ ſubaudi ab hoſti. &c. non aũt per ualetudinem: & coniunge tres ſequentes leges cum iſta. Ad hoc aũt pertinet attendere: quia ſtatim cum eſt liberatus eo periculo, cuius metu donauit, reuocata eſt donatio: vt arg. ĩbp. ſi cer. pet. l. non oĩs. & infra eo. l. ſi mortis cauſa.

^g Aut ætate cõfectus. Cum ſit adeo ſenex quod quotidie credat mori. Accur.

^h Hæc n. Periculũ demõſtrant. licet ualetudo ceſſet Rogerius.

CASVS. Si aliquis. Si aliqs commiſit delictum ꝑ quod timet mori, & cã mortis donauit aliquid alicui, & poſtea fuit decapitat^o: dicitur ꝙ reuocatur donatio prædicta, licet ſecus ſit in dona. ſimplici ſine ſuſpitione pœnæ facta. Fran.

^i Donauerit. timore pœna a iudice inferendæ, uel alia ratione: vt ſuprà de iniuſt. teſta. l. ſi quis filio ex. §. irritum. Accur.

^k Vt imperfecta. quia extrema confirmatio deficit: ſecus in ea; quæ fit a uiro in uxorem: vt C. de donat. inter ui. & uxorem. l. res uxoris.

^l Donationes. inter uiuos. Ac.

^m Suſpitione. Maxime ſubaudi: vt ſupra tit. j. l. poſt contractum. in fin. quæ eſt contra: vel hoc determinat: vt ſi fiat in fraudem, non teneat, & plenè dicũt ibi.

^n Pœnæ. Niſi ſit crimen perduellionis. Accur.

CASVS. Qui pretio. Hęres inſtitutus habitis c. repudiauit hær. & ſic ꝑuenerunt bona ad ſubſtitutum, uel agnatum defuncti. dr̃ quod hæres repudians illa c. quæ habuit ob hoc, uidetur cauſa mortis capere. Item ſeruus in teſtamẽto domini iuſſus eſſe liber, ſi dederit mihi x. & dedit, uideor illa x. cã mortis capere. Item ſi relictum eſt tibi legatum: puta fundus a teſtatore: ſi dederis x. mihi, & dediſti: uideor illa x. capere cauſa mortis. & intellige in omnibus ſupradictis exemplis, quod uideor capere illud lucrum cauſa mortis teſtatoris. Item ſi pater cauſa mortis filij ſui donauit mihi decem, uel cauſa mortis cognati: uideor eiuſa

† Hic locũ contra Halo. lectionem legit An. ita. Cum quis habere ſe mult, quam eum &c. ea forma, de qua ſup. ad monuim^9 in l. prætor. §. hoc interdict. uerſ. nonnulli putant. ſupra de no. operis nunti.

† In P. Fl. ſe nult. ſubeundi magis idemq; græco dicẽdi genere Aug. lib. 4. Emen. c. 8

† Odyſſeæ l. 22. circa princip. cũ inquit. παρὰ ὂν γάρ τ' ἐδ μιν &c. vſque ibi, ἤιδ' ἐχ ἐγὼ τῶ-τοι ἐρ ... &c.

Morientium actus an ſuſpendi poſſit.

† P. F. Periculo motus.

† Feſſus.

† Iſte tex uidetur innuere, q̃d illa dicitur donatio cã mortis, quę fit mortis metu. ſed ne fallare, aduerte quod etiã ſi fieret in mortis articulo nulla factam ẽ tione de morte: nihilomin^9 præſumeretur, & diceretur eſſe donatio inter uiuos. ita concludit Alex. conſilio. lxiij. uol. j. per l. ubi ita donatur. infra, eod.

cauſa mortis capere. ſed ſi donauit pater cauſa mortis filij ſui mihi x. hoc pacto, vt ſi conualeſcat filius:ei donanti reddam: tunc demum dicitur, quod hæc donatio tenet. Fran.

pto hæreditatē[a] præter miſit:[b] ſiue ad ſubſtitutum peruentura ſit hæreditas, ſiue ab eo ab inteſtato ſucceſſiurus, mortis cā capere vr.[c] Nam quicquid pp alicuius mortē obuenit, mortis cā capitur. q̄ ſniam & Iulianus probat: & hoc iure utimur. Nam & quod a ſtatu libero[d] conditionis implendæ cā capitur, vel a legatario mortis cauſa accipitur, & quod pater dedit pp mortem filij,[e] vel cognati: mortis cauſa capi,[f] Iulianus ſcripſit. Denique & ſic poſſe donari ait: vt ſi conualuerit,[g] recipiat.[h] †

In hac l. in gl. l. ibi, Vel hic, iūge ambas iſtas: & dic, quod aut loquitur in donatione cauſa mortis: & illa non poteſt fieri ei, qui eſt capax legati cap. Pau.

Pau. li. iij. ad Sabi. IX.

OMnibus[i] mortis cauſa capere permittitur, qui ſcilicet & legata accipere poſſunt.

Donatio cauſa mortis poteſt in ſubſtitutionem deduci. h. d.

Vlpi. li. xxiiij. ad Sab. X.

EI, cui[k] mortis cā donatum eſt, poſſe

a Hæreditatem. ſ. ſibi delatum.

b Prætermiſit. i. repudiauit.

c Videtur. Aliud eſt mortis cauſa donatio, q̄ a defuncto quandoq; traditur, uel permittitur: vt ſ. l. j. aliud mortis cā capio, quæ ab alio datur, ut patet per hæc exempla. & ī. eo. l. mortis cā capitur. & l. mortis cā capimus. Item prima ſemper ex uoluntate: hæc qñque etiā ſine uoluntate: vt hic patet: & ī. eo. l. ſi mulier. & tunc non habet locum Falc. aliàs qñ ab hærede ſic: vt C. ad le. Fal. l. pen. Ac.

Mortis cauſa donatio, & mortis cā capio differunt.

d Statulibero. qui pro libertate pſtat: ut ſup. ti. j. l. quæ ſtatuliberi. & ī. e. l. qđ conditionis. & l. qđ ſtatuliber. & ad leg. Fal. l. id quod.

† aliàs, recipiatur.

e Filij. Ad hoc facit infra. eo. l. mortis cā filij. & C. eo. l. nec fratris.

f Mortis cā cap. Quo ēt caſu ad confirmationem donationis utriuſque mortē exigam: vt. ſ. de do. inter ui. & uxo. l. cum hic ſtatus. §. oratio non ſolum. & §. in hac. & l. mortis ſuæ cā. & l. ſi eum. §. ex quibus. & C. de d n. inter ui. & uxor. ℓ ſi ut proponis. uel hic ſufficit ſolius filij, uel cognati mors: cū donator non poſſit ſolus reuocare: vt C. eodem. l. nec fratris.

g Si conualuerit. ſ. filius.

h Recipiat. ſ. is qui donat. tunc demum ſubaudi. ad quod facit infrà eo. l. ſi alienam. §. Marcellus.

i OMnibus. CASVS. Ei cui poteſt legari ita, quod capiat legatum: poteſt & mortis cauſa donari. Fran. Accur.

Omnibus. Et his demum: vt & infrà eod. l. ſenatus. & Inſtitu. eod. §. j. vbi dicit, quod aſſimilantur legatis. Sed contra ſup. de condi. & demon. l. Mæuius. vbi non capaci debet dari, ſed ibi de mortis cauſa capione: hic de mortis cauſa donatione. Vel hic etiam de mortis cauſa capione. Sed ibi accipit non capax, hic uero non capit: quod aliud eſt: vt infrà de uer. ſig. l. aliud eſt. hoc autem an ſit capax, tempore mortis, inſpicitur: vt infrà eo l. ia mortis. Accur.

EI cui. CASVS. Si dono alicui aliquid cā mortis.

an poſſim ei ſubſtituere quæritur, dicitur quod ſic hoc modo, q illum quem uolo ſubſtituere, faciam ſtipulari a donatario ſibi illud donum donari, ſi contingat donatarium non poſſe capere: uel ſub aliqua alia condit. puta ſi nauis ex Aſia uenerit. Fran. Ac.

ſubſtitui conſtat in hunc modū,[l] vt promittat ali cui,† ſi ipſe capere non poſſit, uel ſub alia conditione.[m]

Idem lib. xxxij. ad Sabinum. XI.

iij MOrtis cauſa filij ſui donare[n] † pater rectè poterit, etiam cōſtāte matrimonio filij.

Mortis cauſa capi dicitur id, quod capitur occaſione mortis alterius, etiam ſi illicitè & per calumniam, & præter no'ū. atem defuncti. Pau. de Caſt.

Idem libr. xliiij. ad Sabinum. XII.

SI mulier ventris noīe per calumniam, vt in poſſeſſionem mitti deſideret, pecuniam accepit,[o] fortè dum ſubſtituto patrocinatur, vt inſtitutū aliqua rōne[p] excludat: mortis cauſa[q] eam capere, Iulianus ſæpius ſcribit.

Ab illo dicitur quis habere dominiū, a quo habuit cauſam uſucapiendi: non ab eo, a quo dominium auellitur. Pau de Caſt.

Iuli. li. xvij. Dige. XIII.

SI alienam rem mortis cauſa donauero,

k Ei cui. Aliàs incipit, e cui. & aliàs, ſi cui. Ac.

l In hunc modum. Per ſtipulationem. ergo ut ſubſtitutio ſed an aliter. dixi C. eo. l. j. Ac.

† Cōcor. l. ut hæredibus. de leg. ij.

m Conditione. Præterquàm illa, ſi donatarius ſubſtitutus uoluerit: quæ legatario imponitur: vt ſup. de lega. j. l. ſi ita. § j. & de cond. & demonſt. l. ſi ita expreſſum. Ex quo em̄ ſtipulatur, iam agnoſc t, ſed in legato ſecus, in quo non oportet, quod ſtipuletur.

MOrtis cauſa. CASVS. Pater poteſt donare nurui. i. uxori filij ſui: cauſa mortis filij. Fran. Accur.

† In uete. exēpl. legitur, pater donat rectè poterit nurui. (quanquā inducta ſit uox nurui) quā lectionē & Francl. Acc. & ipſe Accur. agnoſcūt. P. Flo. in poſſeſſione mittis

n Donare. nurui: vt bene conueniat ſequentibus. & facit ſup. eod. l. cui pretio. in fine. & quod ibi not.

SI mulier. CASVS. Quidam erat inſtitutus, & datus erat ſubſtitutus: nunc ſubſtitutus dedit pecuniam uxori teſtatoris, vt ilia diceret ſe prægnantem: ut peteret ſe mitti in poſſ. bonorum defuncti: nomine uentris: vt ſic interim inſtitutus forte decederet: & ſic ſubſtitutus haberet bona. poſt ea illa non apparet prægnans. pecuniam quā accepit a ſubſtituto dicitur capere cauſa mortis defuncti. Franciſcus Accur.

o Accepit. A ſubſtituto. Ioan. & quando dicitur facere per calum. habes ſup. ſi mu. uen. no. l. j. §. per calumniam & efficitur infamis ſi pronuncietur per calum. In poſſeſſionem miſſa: vt ſup. de his qui not. infa. l. notatur. & l. ſeq.

p Ratione. Vt moriatur antequam adeat: uel efficiatur non capax.

q Mortis cauſa idest occaſione mortis, non autem eſt donatio cauſa mortis: & non poterit hoc caſu Falcid. detrahi: vt not. ſup. eod. l. qui pretio. facit ī. l. eum qui.

SI alienam rem. CASVS. Donaui tibi rem alienā cā mortis, & eam tu vſucepiſti, dicitur q ſi conualeſco, reuocabo illam rem a te condi. ob cauſam, vel ſine cauſa. Marcellus. dicitur, quod in donat. cauſa mortis poſſunt apponi pacta, quæ ſunt extra naturam dona-

donationum:ut ſi dicatur, ut ualeat donatio morte donantis: ſiue decedat ante eum ille, cui donať, ſiue poſt: ſeruabitur quod dictum eſt. Item ſi eſt dictum, ut reddatur quandocunque donantem pœniteat: tenet quod dictum eſt. Item ſi eſt dictũ, quod non aliter reddatur, niſi eum, cui donatur contingat prius mori: & hoc ſeruabitur. Vltimo dicit pone, quod donatum eſt cauſa mortis: & hoc pacto, nullo modo reuocetur quod factum eſt: dicitur quod ualeat hæc donatio. Franc. Accur.

eaque uſucapta fuerit: uerus dominus eam condicere nõ poteſt. ſed ego, ſi [a] conualuero.

In mortis cauſa donationibus inſpicitur, quod inter partes de reuocatione agitur. Bart.

Marcellus notat. [b] In mortis cauſa donationibus etiam facti [c] quæſtiones ſunt. Nam & ſic poteſt donari [d], ut omnimodo ex ea ualitudine donatore mortuo res nõ reddatur: & ut reddatur, etiam ſi prior ex eadem ualetudine donator deceſſerit: ſi tamen [e] mutata uoluntate reſtitui ſibi uoluerit. Sed & ſic donari poteſt, ut non aliter [f] reddať, quàm ſi prior [g] ille, qui acceperit, deceſſerit. Poteſt ſic quoque donari mortis cauſa, ut nullo caſu [h] ſit eius repetitio. & ideo [†] nec ſi conualuerit quidem donator, reuocabitur.

Iulianus lib. xviij. Digeſtorum. XIIII.

SI mortis cauſa donatus fundus eſt, & in eum impenſæ neceſſariæ atq; utiles factæ ſunt; fundum uindicantes [k] do-

[a] Conualuero. Cũ dict. ob cauſam, uel ſine cauſa condicã, ut & infra eod. l. ſenatus. §. j & l. quod mortis. & ſ. de condic. ind. l. indebiti. §. primo. & uiar acceſſione ſui temporis contra dominũ, ſi à me petat. arg. j. de acqui. poſſe. l. Pomponius. §. in dote, & facit infra eodem. l. qui alienam.

[b] Marcellus notat. Eſſe uerum, quòd ſequitur.

[c] quæſtiones. Quia aliquid poteſt agi extra naturam donationis per pactum. & facit ſ. tit. j. l. Ariſtn. Accur.

[d] Omnimodo. etiam donatario præmoriente.

[e] Voluntate. i. hoc actum fuit, quod ſi mutaret uoluntatem, eſſet res reſtituenda, & non aliter. Accurſius.

[f] Prior. quam ille, qui donat. Accur.

[g] Qui acceperit. Sed an tunc poteſt pœnitere: innuit q non: arg. ſ. de lega. j. l. ſi mihi & tibi. §. j. ſed dic contra, modo totius primæ uoluntatis pœniteat: ut arg. ſ. de leg. iij. l. ſi quis. in prin. & de codicil. l. diui §. licet. Accur.

[h] Nullo caſu. ſed tunc non erit mortis cauſa donatio, ſed inter uiuos: ut j. eo. l. ubi ita. & facit j. eod. l. ſenatus. §. mortis.

[i] Reuocabitur. alias deeſt iſtud reuocabitur.

SI mortis. CASVS. Donatus eſt fundus Titio cauſa mortis & traditus: tãdẽ Titius in hunc fundũ fecit expenſas neceſſarias uel utiles: poſtea reuocata fuit donatio, forte donatore pœnitente: uel alio iuſto modo: & ſic donans petit fundum à Titio ſibi reſtitui rei uend. dicitur quod Titius non cogitur reddere fundũ, niſi expenſæ, quas fecit in fundo, ei reddantur. Franc.

[k] Vindicantes. Donator & eius hæredes: cum donatio ſit reuocata.

[l] ... impenſarum. Sed nunquid fiet compenſatio cum fructibus? Reſponde ſic, ut ſ. de rei uend. l. emptor. & l. ſumptus. & arg. j. de regu. iur. l. in eo quod.

MArcellus notat. CASVS. Sicut filius famil. miles poteſt teſtari ita & donare cauſa mortis. Vltimo dicit, & q donatio cauſa mortis ẽ redacta ad ſimilitudinem legatorum. Fran. Acc.

li mali exceptione ſubmouentur, niſi pretium earum [l] reſtituant.

Cui permittitur teſtari: permittitur mortis cauſa donare. hoc dicit. Bartol.

Idem libro xxvij. Digeſtorum. XV.

[†] MArcellus notat. [m] Cũ teſtãrelinquendi, cui uelint, adepti ſint filij familias milites liberam facultatẽ [o] : credi poteſt ea etiã [p] remiſſa [q], quæ [r] in donatiõe mortis cauſa fieri debent.

Donata & legata æquiparantur. Bartol.

Paulus notat [s], hoc & cõſtitutũ ẽ, & ad exẽplũ legatorũ, mortis cauſa donationes reuocatæ ſunt. [t]

Idem libro xxix. Digeſtorum. XVI.

iiij MOrtis cauſa [u] donatio etiã dũ pẽdet, an cõualeſcere poſsit donator, reuocari poteſt [x].

Non ualet donatio cauſa mortis ultra uires hæreditatis. hoc dicit. Bartolus.

Idem lib. xlvij. Digeſtorum. XVII.

ET ſi debitor cõſiliũ [y] creditorum fraudan-

[m] Marcellus notat. Eſſe uerũ, quod ſequitur.

[n] Liberam. Qualitercunque uelit, & omiſſa ſolennitate iuris: ut C. de teſt. mili. l. milites.

[o] Facultatem. De caſtrenſi, uel quaſi.

[p] Etiam Quæ de ſolennitate aliàs exiguntur in filiofa. puta de conſenſu patris. Item quod poſſit capere donatarius, licet tẽpore mortis inueniatur non capax. Item de quinque teſtium præſentia: quæ aliàs exiguntur, ut j. eo. l. tam is. §. j. & l. in mortis. & C. eod. l. fina. & facit ſ. eod. titu. l. filius. in fine, item j. de reg. iur. l. non debet cui quod plus eſt &c.

[q] Remiſſa. id eſt, permiſſa ſine ſolennitate fieri.

[r] Quæ. alias q etiã in donatione. Acc.

[s] Paulus notat. Eſſe uerum, quod ſequitur. Acc.

[t] Reuocatæ ſunt. id eſt redactæ: ut & j. eo. l. ſi debitor. & l. illud. & ſ. eo. l. omnibus, & C. eod. l. final. Differũt tamen in quibuſdã: ut ecce filiusfa. cũ mortis donat: non legat etiam conſentiente patre: ut j. e. l. tã is. Itẽ hæ quãq; a defuncto, quãq; ab hærede: legata ſp ab hærede: ut Inſt. de leg. §. j. ſunt & aliæ differẽtiæ, quas no. ut Inſt. e. §. i. Itẽ in donatiõe obligaẽ donatarius ad reddẽdũ rõnẽ poſſeſſionis, nõ in legato.

MOrtis cauſa. CASVS. Si aliquis donauit cauſa mortis ſuæ: poteſt reuocare. Franc. Accur.

[u] Mortis cauſa. alias §. idem Paulus, & alias incipit lex, mortis cauſa.

[x] Poteſt. per pœnitentiam. Item & per hoc quod præmoriatur donatarius: ut & ſ. ſi cer. peta. l. non omnis. in prin. Sed contra, ſ. de redhi. l. bonem §. fin.

ET ſi debito. CASVS. Debitor multorum donauit Titio cauſa mortis fundum. dicitur qđ creditores reuocabunt iſtum fundum, ſicut & ſi legaſſet, & hæc ſunt uera, etiam ſi non in fraudem creditorum hoc fecit: dum tamen hoc eis noceat. Fran. Accur.

[y] Et ſi debitor conſilium. Quod eſt ex animo: ut j. de regul. iur. l. fraudis.

[*] P. Fl. ſi lam.

[†] Alias, id eſt neque ſi cõualuerit quidẽ donator. nec habetur uox reuocabitur.

[*] Paragraphus eſt. ſeu themathe. c. præcedens, quod in P. F. ſic incipit. Idem lib. xxvij. digeſtorum Marcellus notat.

[†] P. F. q ex donationes mortis cauſa prohibẽt.

[z] Legatis & mortis cauſa dona. conueniunt & differunt. Tu uide melius q alibi in l. ſenatum. §. fin. C. d. i teſt. facere poſsint. & l. Stichu qui meus erit. ſupra de leg. j. & l. cum hi. ĩ prin. & ibi Bar. de ſtatu...

Non

a Non habuiſſet. Cum donaret cauſa mortis.

b Auelli. A donatario.

c Inutilia. Vt & C. de leg. l. ſi uniuerſæ. & ſ. de hæred. inſtit. l. ex facto. §. unde ſtio. & ſ. ad legem Falc. l. in tatione. §. quod uulgo. & ad Trebel. l. j. §. ſi is qui quadrigenta. & ſ. ſi cui plus quàm per l. Falc. l. j. §. in quibus. & C. de teſta. mil. l. in teſtamēto. & idem ergo in donatione cauſa mortis: ut hic, & ſ. ſi quid in frau. pat. l. j. §. j. nam & aliàs in titulo lucratiuo etiam inter uiuos ſufficit ſolus euentus: ut j. quę in fra. cre. l. qui autem. §. hoc edicto. & §. ſimiliq; modo. & facit ad hoc. j. quæ in fran. cre. l. omnes. §. Lucius. & C. qui ma. non poſſ. l. j. & l. final. & quando exiguus fraus. uel euentus, plenè dic, ut not. Inſtit. de act. §. item ſi quis.

d Obtinent. Vt & ſ. eo. l. Marcellus. §. Paulus.

Mortis cauſa.

CASVS. Mortis cā uideor capere, ſiue mihi dones cauſa mortis tuæ: ſiue cauſa mortis alterius: puta, ſi donaſti mihi fundum cauſa mortis filij uel fratris tui, uel ſimilis: hoc acto ut ſi conualeſcat ille, ob cuius mortem erat donatum: reuocetur donatio, alias non reuocetur: Si donaturus. Tu uolens mihi donare decē, cauſa mortis debitorē tuum in decē, delegaſti ꝓ me creditori meo me uolēte. dr ꝙ tātū uidetur mihi donatū, inquantū ſum liberatus a creditore meo, ēt ſi delegatus nō ſit ſoluēdo. ſi aūt ego fui ſtipulatus a debitore tuo, qd̄ tibi debebat, mihi dari, te patiente hoc fieri animo donādi mortis cauſa mihi tantū uidetur donatū, inquantū eſt ſoluendo iſte debitor. unde ſi tu donās conualuiſti & ſic uis reuocare donat. à me: intantū teneor, ut cedam act. quā habeo contra iſtum debitorem. Titia. Titia habens debitores, & inſtrumenta de eis: exiſtēs infirma dedit inſtrumenta Ageriæ hoc pacto, ut ſi cōualeſceret Titia, reddat ſibi inſtrumēta: ſi uero cōtingat eam mori, inſtrumenta det cauſa mortis debitoribus. dicitur qd̄ hęc talis donatio tenet: & Mæuia filia hæres Titiæ non poteſt reuocare. Qui hominem. Donaſti mihi cauſa mortis ſeruum tuum. qui fecerat alicui delictū: uel quem alicui obligaueras. dicitur quod tantum uideris donaſſe, quantum talis ſeruus poſſit uēdi. Idē in fundo obligato, quē mihi donas cauſa mortis. Fr. Acc.

e Alteruter eorum. Cuius intuitu donatur: & facit ſupra eo. l. qui pretio. in fine. & quod ibi no. & quod etiā in prin. eiuſdem l. dixi.

f Delegaueris. iuſſu meo. Acc.

dorum non habuiſſe, a auelli b ab eo res mortis cā donata debet. Nā cùm legata ex teſtō eius, qui ſoluendo nō fuerit, omnimodo inutilia c ſint: poſſunt uideri etiā donationes mortis cā factæ reſcindi debere: quia legatorū inſtar obtines. d

Poteſt quis donare cauſa mortis ſua, & alterius. Bar.

Idem libro lx. Digeſtorum. XVIII.

v MOrtis cauſa capimus nō tunc ſolùm, cum quis ſuæ mortis cauſa nobis donat, ſed & ſi propter alterius mortē id faciat, ueluti ſi quis filio, uel fratre ſuo moriente donet Mæuio ea conditione, ut ſi conualuerit alteruter eorū, e reddatur ſibi res: ſi deceſſerit, † maneat apud Męuium.

Ex donatione cauſa mortis in tantum quiſq; capit, in quantum quis debito liberatur, uel ex actione percipitur. h. d. Bar.

Si donaturus mihi mortis cauſa, debitorem tuū creditori meo delegauerit: f omnimodo capere uidebor tantū pecuniā, in quātū a creditore meo liberatus g fuero. Quòd ſi ab eodem h ego ſtipulatus fuero: i eatenus capere exiſtimandus ero, quatenus debitor ſoluendo fuerit. nam & ſi cōualuiſſet creditor, idemque donator: condictione, k aut in factum l actione debitoris obligationem duntaxat reciperet.

Mandatum, quod confertur poſt mortem, non finitur morte. hoc dicit. Bar.

Titia chirographa debitorum ſuorum Septitij & Mæuij donatura illis, m Agerię dedit: & rogauit eā, ut ea ſi deceſsiſſet, n illis o daret: ſi conualuiſſet, ſibi redderet. morte ſecuta, Mæuia Titię filia hæres extitit: Ageria autem ut rogata erat, chirographa Septitio, & Mæuio ſupraſcriptis dedit: queritur, ſi Mæuia hęres ſummam, quæ debebatur ex chirographis ſupraſcriptis petat, p uel ipſa chirographa, an exceptione excludi poſsit? Reſpōdi, Mæuiam uel pacti q conuenti, uel doli mali r exceptiōe ſubmoueri poſſe.

g Liberatus. Etiā ſi non ſit ſoluendo delegatus: quia bonū fecit nomen qui accepit: ut ſupra mand. l. inter. §. abeſſe. & j. de fideiu. l. qui debitorem. & j. eo. l. mortis cauſa. §. Iulianus. & §. fi. in fi. & ſ. ad leg. Falc. l. Neſennius. §. fi. & l. quærebatur.

h Ab eodem. Debitore tuo: ut ſupra. Acc.

i Stipulatus fuero. Cum eum mihi delegares uolēs mihi mortis tuæ cauſa donare: ut & j. eo. l. mortis cauſa. §. fin. in princ. Acc.

k Conditione. ob cauſam, uel ſine cauſa: ut j. eod. l. qui mortis. & l. ſenatus. §. j. & ſ. ſi cer. peta. l. non omnis. in prin. Acc.

l In factum. Generali: quæ datur alia deficiēte: de qua dicitur. C. de ſacroſan. eccleſi. l. ſancimus. & hoc ſi dicatur non competere ſine cauſa. Acc.

m Donatura illis. cauſa mortis: quia mortis ſtatum fecit mentionē: alioqui præſumeretur donatio inter uiuos: ut j. eo. l. Seia. §. fin. & ſ. de do. ꝓleg. l. Seia. Acc.

n Deceſſiſſet, Titia. Acc.

o Illis. Debitoribus. Acc.

p Petat. Cum ſit hæres. Acc.

q Pacti. Vt & ſ. de pac. l. Labeo, & C. de remiſ. pigno. l. creditorem. & argu ſ. de leg. j l. ſeruum. §. eum. & C. de donat. l. j. & infra eodem. l. auunculo. & C. de lat. lib. tollen. §. illud.

r Doli mali quæ generalis eſt: ut j. de do. except. l. ij. §. generaliter. & ſ. de libe. leg. iij. ſecundo reſpon. ſed uidetur finiri morte huiuſmodi mandatum: & ſic eos non liberari: & ſic eſt cōtra j. de ſolu. l. fina. ij. reſ. Solu. hic donauit poſt tempus: ibi mandauit: uel hic iam erat in poſſeſ. cui dare debuit: ibi non. uel uerius dic, hic fuit collatum mādatum poſt mortē: quo caſu non finitur morte, ut & ſ. mand. l. ſi uero non. §. fin. ibi mandauit, ut ſolueret in uita: & mandatarius ſoluit poſt mortem meam. & ſic uerba poſt mortem determinant ibi uerbum ſoluitur, &c. ut & ibi not. & facit ſupra, titulo primo. l. hoc iure. §. ſi quis dederit. Accurſius.

† Iuxta huius. l. dictum quæro, an donatio facta ut poſt mortem habeat, dicatur de futura ſucceſſione: Bald. in l. licet. C. de pact. hoc late proſequitur. & Old. conſ. cxxxix.

a P. Flo. quanta.

Potuiſſet

a Potuiſſet. Homio iſcienti eius cõditionẽ, & eſt ſic ſ. ad l. Fal l. in quantitare. §. magis. & l. nox rebai. circa prin. & ſ. de coodi. fur. l. ſi ſeruus. Accur.

b Vt pretium. Quanti poſſet uendi ſic obligatus: & hoc qñ initio non pertinet ad hæredem, quod quãdo ſit, dic ut dicitur in legato: ut ſ. de le. j. l. ſi res obligata.

SI filiofamilias. CASVS. Si filio Titij donaui rem cã mortis meç, & conualeſcã, repetam quod donaui ab ipſo Titio act. de peculio. Sed pone quod ipſi Titio donaui cauſa mortis meæ: & ipſe dedit ſe poſtea in arrogationem. dicit quod ſi conualeſcã, repetam ipſam rẽ: ſecus autem eſſet, ſi Titius rem ſibi donatam cauſa mortis alij dedit. nam ego petam a Titio non rem, ſed ei⁹ pretiũ. Fran. Accur.

Res tantum ualet, quantum uendi poteſt ſcienti eius cõditionem, & recipienti in ſe periculũ rei hoc dicit. Bar.

Qui hominẽ noxæ nomine, uel alias obligatũ mortis cã acceperit: tatũ accepiſſe intelligendus eſt, quãti is homo uenire potuiſſet. [a] Idem in fundo, qui obligatus eſt, obſeruari poterit, ut pretiũ [b] excutiatur.

Contra patrem naturalem datur actio de peculio, cotra arrogatorẽ utilis uendicatio: & cũ res non poteſt reſtitui, pretium conceditur. h. d. Ba.

Idem lib. xxx. ad Sabi.

XIX.

SI filiofami. res mortis cã fuerit donata, & cõualuiſſet donator: actionẽ ď peculio [c] cũ patre habet. At ſi paterfamiliàs cũ mortis cã donationẽ accepiſſet, in adoptionẽ ſe dederit: res ipſa a donatore repetit. [d] Nec huic ſimilis eſt is, qui rẽ quã mortis cã acceperat, alij porrò dederit. Nã donator huic non rẽ, ſed p̃tium [e] eius condicet.

Dãtũ cã cõdõnis ampl da minuitur minuto legata. h. d. B.

c De peculio. i. cõditione ſine cauſa in peculio. ſed & ſi proponat uelem in rem, quod poteſt, ut ſ. eo. l. ſi mortis. & leg. quæ mortis. conuenit patrem, ut quemlibet poſſidentẽ. & facit ad iſta ſ. de pe. i. hære. l. ſi a domino uel a patre. in prin. & §. j.

d Repetitur. i. rẽ ipſam donator reuersit. non tamen ideo dico quod arrogator teneatur de peculio ex ante geſto: ut ſ. de pecu. l. in arrogatorem. & Inſt. de acqui. per arrog. §. fi. nam res ipſa non uidetur eſſe in peculio: ut ſ. de pecu. l. depoſui. in prin. & §. j. Itẽ facit bene ſ. de cap. dimi. l. tutelas. §. pe.

e Sed pretium. Imo uidetur ꝙ rẽ: quia ea eſt in obligatione, non pretiũ: ut j. de uerb. obl. l. ſi ſeruum ſtipulatus fuero. §. fi. & l. eum. §. fi. ſed certe bene condicet pretium: quia illud neceſſe habet dare, cũ iam rẽ dare non poſſit: licet ipſa res ſit in obligatione: ut ſ. de cõſti. pe. l. promiſſor. & ſ. de cond. fur. l. in re furtiua. & C. de compen. l. ſi. in prin. Idẽ erit in ſeruo manumiſſo: ut j e. l. ſi is cui. uel forte fauore libertatis nõ erit ſeruus in obligatione: ſed pretiũ tantũ: ut arg. C. de ijs, qui a nõ dom. l. j. Item ad hoc, quod dicit rẽ non poſſe condici, ſed pretium: eſt contra. j. e. l. illud. §. Iul. ſcribit ſi quis. ſolu. ut ibi. [f] Itẽ quare hic ſecus, quam in ſuperiori proxi. reſpon. ubi repetitur res? Reſpon. quia ſupra rem poteſt præſtare. & ideo ad eam præciſe tenetur, hic non, ut ſ. de rei uẽdica. l. qui reſtituere.

f Intelligẽ iſtã ſecũdũ illã, ſecundum Bart. hic.

EI qui. CASVS. Legaui tibi fundum, ſi x. dediſſes hæredi meo: nunc nõ potes capere, niſi dimidiã fundi, fortè propter Fal. uel quia erat filius naturalis defuncti. dicitur quod ex quo non potes habere niſi dimidiã fundi: & dimidiũ grauaminis ſuſtinebis: & & ſic dabis tantum quinque. Fran. Ac.

Idem lib. j. ad Vrſeiũ Ferocem.

XX.

EI, qui non amplius pte caperẽ poterat, [f] legat⁹ ẽ fundus, ſi decẽ dediſſet hæredi. Nõ totã ſummã dare is dẽt, ut partẽ fundi haberet: ſed partẽ dũtaxat pro rata, qua legatum conſequitur.

f Poterat. Puta filio naturali: qui quãtum capere poſſit, habes C. de natu. li. auth. nũc liberi. & auth. licet. uel in eo, cui per Fal. ſubtrahitur, potes ponere: ut C. e. l. ij. & facit bñ ad l. iſtã ſ. de cõd. & demõ. l. q hæredi. §. pe. & §. fi. & l. Plautius. §. itẽ reſcinditur. & l. ſed & ſi hoc. & ſ. ad Tre. l. Lucius. §. hæres. & ad leg. Fal. l. in ratione. §. ij.

Idem li. ij. ad Vrſeium Ferocem.

XXI.

EVm, q, ut adiret hæreditatem, pecuniã accepiſſet, [g] plęriq; (in quibus Priſcus quoque) reſponderũt, mortis cauſa eum capere. [h]

Capacitas uel incapacitas donatarij inſpicitur tempore mortis, nõ tempore donationis. Pa. de Caſtro.

EVm qui. CASVS. Hęres inſtitutus nolens adire hæreditatẽ accepit x. a legatarijs uel a creditoribus hæreditarijs ad hoc ut adiret, & adiuit: dicitur quod hęc x. uidetur habere cã mortis: & ſubaudi teſtatoris. Franc.

g Accepiſſet. A creditoribus uel legatarijs: cum legata non ualerent hæreditate non adita: ut Inſti. ad l. Falc. §. ex diuerſo.

h Capere. Lati⁹ patet mortis cauſa capio, quàm mortis cauſa donatio. Ir. ut dixi ſ. eod. l. qui pretio. Accur.

Aphricanus libr. ſ. quæſtio.

XXII.

IN mortis cauſa donationibus non tempus donationis, ſed mortis [i] intuẽdum eſt, an quis capere poſsit.

In donatione facta filiofam. inſpicitur cuius contemplatione ſit acta donatio. Bo. ar.

IN mortis. CASVS. In do. cã mortis inſpicitur tempus mortis donatoris: ut ſi tunc donatarius ſit capax, ſatis ſit, licet tẽpore donationis non eſſet capax: ut quia fortè tunc captus ab hoſtibus erat: uel alia de cauſa. Franc. Accur.

* Coniũge l. filiofa. de con. & demon.

Idem libro ij. quæſtionum.

XXIII.

SI filiofamiliàs mortis cauſa donatũ ſit,

i Sed mortis, ut quia in poteſtate hoſtiũ erat, qui tẽpore mortis redierit, ſecundum Azo. Idẽ in legato: ut j. de iu. fiſc. l. nõ intellig. §. qñ. & ſ. de leg. præſtã. l. interuenit. & de leg. iij. l. ſi deportati ſeruo. Alij dixerũt & tempore facti teſtamenti: arg. ſ. de reg. Cato. l. j. & de reb. dub. l. ſi cognitis. ſed non placet, quia reg. Cato. locũ nõ habet, qñ ex perſona legatarij tantum deficit legatum, ſed cum propter rem ipſam, uel perſonam legantis, uel legantis & legatarij miſtim. In hæreditate aũt quãdoque tria tempora quandoq; etiam unum ſpectatur. ut no. Inſtitu. de hære. quali. & diff. §. in extraneis. Item not. hic R. idem eſſe econtra, an quis poſſit donare. argumen. ſ. de lega. iij. l. j. §. ſi filius. Accur.

Regula Catonia- na quãdo locum habeat.

SI filiofamilias. CASVS. Donaui filiofamilias fundum

dum cauſa mortis: tādem deceſſit hic filius me uiuo. dicitur quod donatio eſt ea tincta, niſi contemplatione tui patris eſſet facta. tunc enim mors patris nō filij ſpectatur ad hoc, ut extinguatur donatio. Vltimo dico, ea quæ dixi in filio donatario habent locum in ſeruo donatario. Fran. Accu.

a Competere. Aliter in uſuf. ut C. de uſufr. l. fi. uel ibidem etiam hoc dici loqui poteſt: ſed loquitur ibi, cū in certū eſt, cuius contemplatione relinquit. licet huic ſolutioni uideatur repugnare finis illius legis, ubi dicit, cum plerunque uerisſimi. & ſic &c.

b Miniſterio. ſic ſ. quod iuſſu. l. fi. in prin. & Inſti. quod cum eo. in ti. A.

c Ipſius. ſcilicet filij.

d Quæratur. Nam eodē modo diſtinguitur. cuius contemplatione. & ſic intellige ſ. eo. l. fina. Accur.

Ipſe. †

& uiuo donatore moriatur filius, & pater uiuat: quæſitum eſt, quid iuris ſit? Reſpondit, morte filij cōditionem competere, a ſi modo ipſi † filio potius quā patri donaturus dederit: alioquin ſi quaſi miniſterio b ei pater uſus ſit: ipſius c patris mortē ſpectandam eſſe. Idque iuris fore, & ſi de perſona ſerui quæratur, d

Qui eſt liberatus acceptilatione: nō poteſt uti præſcriptione, qua uteretur, ſi liberatus non eſſet. Bar.

Idē li. ix. quæſt. XXIIII.

Qvod debitori acceptum factum eſſet mortis cā, ſi conualuerit donator: & tempore liberatus e ei pōt cōdici. Nāque acceptilatione interueniente abitū f a iure priſtinæ obligationis, g eāq; g in huiuſmodi conditionem trāsfuſam dicimus. h

Sicut poſſunt fieri codicilli ex teſtamento, id eſt facto teſtamēto, & etiam ab inteſtato, id eſt non facto teſtamento, ita & donatio cauſa mortis. Pan.

Qvod debitori. CASVS. Tenebaris mihi actio. tali pacta redhibitoria. ea inſtans tunc tamen libe raui te per eace. cā mortis. dicitur quod ſi conualeſcam: condicam a te quod mihi debes, nec inſpicitur quantō tēpus interim currerit. Frā. Accur.

e Liberato. i. liberando, ſi acceptilatio non interueniſſet: ut quia redhibitoria tenebatur. nunc autem cum ſit ac ceptilatione ſublata, non poteſt actio plus tempore tolli.

f Abitum. id eſt, receſſum.

g Eamque. ſ. priſtinam obligationem. Accu.

h Dicimus. Quæ erit ppetua: arg. ſup. de conſti. pec. l. item illa. §. quod adijcitur. & facit ad iſtam tranſlationem ſup. de condi. ob cau. l. ſi quis accepto tulerit. & de condi. fur. l. parui. & ſup. man. l. qui negotia.

P. F. eāque in huiuſmodi conditionis tranſfuſam.

Martianus lib. ix. Inſtitutionum. XXV.

Tam is, q teſtamentum facit, quàm q non facit, i mortis cauſa donare poteſt.

Filius poteſt donare cā mortis patre nolente. Bar.

Filiusfamilias, qui non poteſt facere teſtamentum nec uolūtate patris, k tamen mortis cauſa donare patre permittente poteſt.

Ad confirmationem huius donationis ſufficit donatorem non ſuperuiuere donatario. hoc dicit. Barto.

Tam is. CASVS. Dicitur quod donare poteſt quis cauſa mortis, ſiue faciat teſtamentū, ſiue nō. Filiusfa. Filiusfa. non poteſt teſtari etiam patre uolente: donari tamen cauſa mortis poteſt patre uolente. Franciſ. Accur.

i Non facit. de facto, de iure autem facere pōt. ſic ſup. de iur. cod. l. cōficiunt. §. j. ſi autem de iure nō poſſet teſtari, nec donare cauſa mortis poteſt: arg. ſup. de iu. cod. l. diuus Seuerus. §. pen. niſi eſſet filiusfami. ut ſtatim ſubijcit.

k Patris. Vt & Inſti. quib. non eſt permiſ. fa. teſt. in prin. & ſup. de teſt. l. q in poteſt. & C. q teſt. fa. poſ. l. iij. in fi. & l. ſi tā &c. ut ſubijcit. & ſ. tit. j. l. filius. §. pater ratione. ſed non legare etiam patre permittente: ut ſ. de leg. j. l. ij. & eſt ratio: quia legata in teſtamēto relinquuntur: q non debet ex alieno pendere arbitrio: ut Inſti. de fidei. hær. §. præterea. & ſ. de hær. inſt. l. illa. Sed an erit codicillus hæc uoluntas, qua filiusfa. donat patre conſentiente? Videtur quod ſic: cū quinq; teſtes ibi ſint: ut C. eo. l. fina. ſed dic q non: ut ſ. de codi. l. diu. §. penul. ſed dicetur ultima uoluntas: ut C. de codi. l. fi. §. fi. itē nūquid poterit hodie filiusfa. legare conſentiente patre, cū etiam ſine teſtamento poſſit legari: ut Inſti. de leg. §. noſtra aūt? Rñ. nō, quia licet ſit diminuta ſolēnitas quo ad numerō teſtiū & uolūtatis ſolēnitatē non tñ in ſolēnitate perſonæ concedentis ultimam uolontatē inuenimus aliquid diminu. & unde ſtamus ueteri iuri: ut C. de app. l. præcipimus. in ſin. Item qua actione petetur donatio cā mortis? Rñ. ut dixi C. eo. l. j.

Idem libro ij. regularum. XXVI.

Si ijs, l q m inuicem ſibi mortis cā donauerunt, pariter deceſſerint: neutrius heres repetet; qa neuter alteri ſuperuixit. n Idē iuris eſt, ſi pariter maritus & uxor ſibi donauerint, n

l P. Fl. & qui.

m Cōiunge l. 34. ad trebel.

Conuentio contra ſubſtantiam contractus facit conuentionem in alium contractum trāſire, ſi uerborum ſignificatio patitur. hoc dicit. Bar.

Si ijs. CASVS. Si duo donauerunt inter ſe cauſa mortis, & uterque ſimul deceſſit: donationes confirmantur. idem eſt in marito & uxore ſi inter ſe doneut cauſa mortis. Frane. Accurſij.

n Superuixit. Et eſt ratio, ut magis ualeat quàm pereat, ut ar. ſupra, de reb. dub. l. quoties.

Idem libro v. regularum. XXVII.

Vbi ita † donatī mortis cauſa, ut nullo

† Iſte tex. eſt ſin. ſecundum Imol. in l. ſi ſocer. §. Lucius. in iij. col. ſupra, ſolu. matri. ad nnū quod ibi uult: & poſt eum ſecūdum Alex. hic ī additio. ad Barto.

n Donaretur. Cā mortis, uel inter uiuos: ut & ſ. de reb. du. l. ſi inter uirū. & ſ. de do. inter uir. & uxo. l. cum hic ſtatus. §. ſi maritus. & eſt hic etiā alia ratio pter ſuperiorē, quia nō amare. &c. ut ſup. de do. inter ui. & uxo. l. ſi id quod. §. ſi quis ſerui operas. & caue tibi: quia ſpeciale eſt in his duabus donationibus. ſ. cauſa mortis, & inter coniuges: ſecus in alijs contractib. ut ſi ſtipuletur uxor dotem a uiro, ſi prædecedat uir, ut in contrario: ut ſup. de reb. dub. l. q duos. §. ſi maritus. Illud autem notitar, quod ex qualitate perſonæ, uel ex aliquo alio lex præſumit alterum primo deceſſiſſe, ut in illo §. ſi maritus. & §. fin. ſup. de pact. dot. l. integre. in principio. & ſupra, de religio. l. ſi poſſeſſor. §. primo.

Vbi ita. CASVS. Donaui tibi fundū cauſa mortis, & tradidi: hoc acto, quod nulla de cā poſſit reuocari donatio. dicitur quod ratio donādi magis uidetur inter uiuos quā cauſa mortis: & ſic hæc donatio æqui-

æquiparatur donationi inter uiuos. Vnde inter uirum & uxorem talis donatio facta non tenet. Item de tali donatione non detrahit hæres donantis Falcidiam: quod faceret, ſi eſſet donatio cauſa mortis. Franc. Ac.
[a] Reuocetur. quod pōt fieri: ut & ī. eo. l. ſi alienũ. in fi. & ī. e. l. ſenat[b]. §. mortis cauſa. in fi.
[b] Cauſa. i. ratio ſiue occaſio.
[c] Magis. ſcilicet inter uiuos. Acc.
[d] Cauſa. ſ. quãdã impulſiua: non finalis. ſic. ſup. titul. j. l. & generaliter.
[e] Ideoque. ſ. quia eſt donatio inter uiuos. Acc.
[f] Non ualet. Vt nunc tranſeat dominium, ſed poterit morte confirmari: ut. ī. eo. l. ſi mortis.
[g] Et ideo. ſcilicet quia non eſt huiuſmodi donatio cauſa mortis, ſed inter uiuos.
[h] Donatione. In mortis cã donatione locũ habet Falc. & in illa, quæ fit inter coniuges, quando morte cõfirmat: vt C. ad legẽ Falc. l. pen. & l. in donationibus.

caſu reuocetur: [a] cã [b] donandi magis [c] eſt, quã mortis cã [d] donatio: & ideo perinde haberi dẽt, atq; alia quæuis inter uiuos donatio. ideoq; [e] inter uiros & uxores nõ ualet. [f] & ideo [g] nec Falcidia locum habet, quaſi [h] i mortis cã donatione.

Qui contra uoluntatem defuncti petit, exceptione doli repellitur. h. d. Bar.

Marcellus li. ſing. Reſponſorum. XXVIII.

AVunculo ſuo debitori mortis cã donaturus [i] quæ debebat, [k] ita ſcripſit: Tabulæ uel chirographum, † ubicũque ſint, inanes eſſe, neq; eum ſoluere. quæro, an hæredes [l] ſi pecuniam ab auunculo defuncti petant, exceptione doli mali ſe tueri poſsit? [m] Marcellus reſpondit, poſſe. [n] nimirum enim contra uoluntatẽ defuncti hæredes petere ab eo. [o]

† Cherographum tot, vbicunque.

* P. Flo. poſſit.

Si dominium non eſt tranſlatum, donator reuocat rei vendicatione directa, aliàs vtili, vel condictione. h. d. Bart.

AVunculo. CASVS. Tabulæ & chirographa eorum: quæ debet mihi auunculus meus, uolo quod ſint inanes: & id quod ipſe mihi debet, nolo eum ſoluere. & hoc dixi aĩo uolendi illa debita donare ei cauſa mortis: dr̃ quod donatio tenet. unde ſi hæredes mei petent hæc debita ab auunculo: ipſe habet excep. doli. Franc.
[i] Donaturus. nepos.
[k] Debebat. ſcilicet auunculus.
[l] Hæredes. ſcilicet iſtius nepotis.
[m] Poſſit. ſcilicet auunculus.
[n] Poſſe. alias eſt poſſe: alias deficit poſſe. & debet deficere, enim.
[o] Ab eo. auunculo. & facit. ſup. eod. l. mortis cauſa. §. Titia. & quod ibi nota.

SI mortis. CASVS. Si donaui tibi fundũ cã mortis, ſi poſtea conualeſcam, quæ actio mihi dabitur, quæritur? Et diſtinguitur. nam ſi donaui, vt tũc demũ fieret tuus cũ morerer, in hoc caſu ſi cõualeſcã, habeo act. in rẽ, ſi non conualeſcã: tũc tu eris dñus: & ſi deſinas poſſidere, hebebis rei uend. ſi aũt ſic donaui, vt ſtatim fieret tuus: redeat ãt ad me ſi cõualeſcã: tũc dominium ſtatim eſt tuũ, & interim habes rei vẽ. ſi deſinas poſſidere. & ſi cõualeſcã: datur mihi vtilis in rẽ. Idẽ eſt & ſi tu pmoriaris ante q̃ ego: nõ habeo utilẽ. Fra. Ac.
[p] Habeat in rem actionem. ſcilicet directam.
[q] Contigiſſet. ſcilicet donanti. Acc.

[r] Tunc haberet. ſ. demum: ſi accipitur tunc, ut extremum tẽpus capiat. ut & ī. de cõdi. & demõ. l. iiij. §. fi.
[s] Donator. conualeſcens.
[t] Vẽdicare. Directa in rẽ, cũ dñiũ ab eo nõ diſceſſit.
[u] Mortuo. ſ. qui donauit. Accur.

Vlpianus libr. xvij. ad dictum. XXIX.

ij SI mortis cã res donata eſt, & conualuit, qui donauit: uidendũ, an habeat in rẽ actionem. [p] Et ſi quidẽ ſic q̃s donauerit, vt ſi mors cõtigiſſet, [q] tunc haberet, [r] cui donatum eſt: ſine dubio donator [s] poterit rẽ [t] uendicare. mortuo [u] eo, tunc is cui donatũ eſt. [x] Si verò ſic, vt iam nunc haberet, ſed redderet, ſi cõualuiſſet: [a] vel de prælio, vel peregrè rediſſet, pōt defendi, in rẽ cõpetere donatori [b] actionem, ſi quid horũ [c] contigiſſet: interim aũt ei, cui donatum eſt. Sed & ſi morte præuẽtus ſit is, cui donatum eſt, † adhuc quis [f] dubitet in rẽ donatori cõpetere?

Idem libro xxj. ad edictum. XXX.

QVi mortis cã donauit, ipſe ex pœnitẽtia [g] condictionem, [h] vel vtilem [i] in rem actionẽm habet.

[x] Donatũ eſt. ſ. poterit uendicare, ſi à poſſeſſione cadat. nam mortuo donatore tranſiuit in eũ dominium.
Sic. ſcilicet donauit. Accur.
Iam nunc. i. ſtatim fieret donatarius dñs. ſed redderet in defectũ cõditionis: vt ī. ſubijcit. Quid aũt in dubio? Rñ. dñium transfertur ſtatim: vt arg. ī. de iure dot. l. dotis fructos. §. fina. & l. ſeq. Accurſi.
Conualuiſſet. ſ. qui donauit.
Actionem. ſ. utilem: vt ī. l. pxi. no. & ex ui pacti. nec ob. C. de pac. l. traditionibus. q̃a aliud eſt in ultimis uolũtatibus ut poſſit reddere dñium, & ideo non obſt. ſimiliter. C. de pac. inter em. & uẽd. l. j. & ij. & 3. uerũ ẽt in pactis inter uiuos pōt diſtingui: vt no. ſ. ti. j. l. j. §. itẽ cum ipſe. & facit. ī. de do. inter ui. & uxo. l. ſi interim. in pri. & §. j. & ī. eo. l. ſenatus. §. mortis.
Si quid horũ. ſ. ſupradictorũ: quia ſi donauit cã infirmitatis quã habebat, ex qua ſi moreretur fieret res donata donatarij, & factus eſt ſanus: uel ſi donauit cã prælij, ad q̃ ibat, in quo timebat mori, & ſi moreretur fieret res donata donatarij, & non eſt mortuus ſed reuerſus eſt ſanus: vel ſi donauit cũ volebat ire vltra mare: & ante, quã reuerteret credebat mori, & tũc fieret donatarij: & reuerſus ẽ. nã olb. ī. dictis caſib. poterit vẽdicare rẽ do.
[c] Interim. i. an̄q̃ ueniret cõdõ. in qua d̃bebat reddeř.
[e] Donatũ. ſ. competit in rem, ſi à poſſeſſione cadat.
[f] Adhuc q̃s. i. iuriſcõſultus. & lege interrogatiue. & habeas ſic, quis dubitet in rẽ donatori cõpetere? q. d. nullus. alias de eſt cõpetere: & tũc habeas, q̃s dabit in rem, &c. & dic q̃s. i. aliquis iuriſconſultus: vt ſup. Acc.

QVi mortis. CASVS. Si donaui tibi rẽ cã mortis, & poſtea pœniteam, repetam quod donaui per condõnem, vel vtilem in rem act. Fran.
[g] Et pœnitentia: ut ī. eod. l. ſenatus. §. donatio. in fi. §. & Inſti. eo. §. j. & ſup. ſi cer. peta. l. non omnis.
[h] Condõnem. Sine cã, uel ob cãm, vt pbatur ll. pſatis. & hoc rõne poſ. ſed q̃ iã dicũt tm̃ ſine cã, nec ob cãm: vt utilẽ in rẽ. i. efficacẽ rõne pprietatis: q̃a trãsfert ipſo iure dñium in donatorẽ: vt ſ. l. pxi. uel pprie dicit utilem

Sentit hæc gl. q̃ donatio cã mortis reuocat p donatoris cõualeſcentiam. ita eſt ueritas. pro quo allego bonũ text. in l. nõ omnis. ſi cert. petat. quẽ ad hoc allegat Bar. in l. j. in j. q. prin. C. de ſac. ſan. ec. & plenius p Ale. poſt Bal. ſ i. ſi. C. de poſthu. hære. inſti. & cõſil. 8 t. uolu. j.

Actionem non eſt in P. F.

P. F. adhuc quis dabit in rem donatori.

Iſtam. l. limitabis p. l. ſi cui. ſ. e. dũ vſ hæc lex ſẽtire, p donatio cauſa mortis reuocatur ex donatoris pœnitẽtia: q̃ eſt uerum ſm Alex. fin. in l. ſ. ols. ſi cer. petat. niſi donans ſine herede decedat. ſecundũ Angel. fin. in l. circa. ſ. ſi cui. ad le. Fal. & ſ l. q Rom. §. Flauius. ubi dicis eſſe caſũ inauditũ, & ibi omnino Ale. ad fin. de uerb. obl.

In rem. non eſt in P. F.

Vbi ſpeciale nomen non cadit, cauſa mortis capio nuncupatur. h. d. Bar.

Caius li. viij. ad edictum prouinciale. XXXI.

vj M Ortis cã capit, cũ ꝑ mortem alicuius capiendi occaſio [a] obuenit: exceptis ijs capiendi figuris, quæ ꝓprio noĩe appellant. Certè em̃ & qui hæreditario, aut legati, aut fideicõmiſſi iure capit, ex morte alterius nãciſcit capiendi occaſionẽ. ſed quia proprio noĩe hæ ſpecies capiendi appellantur: ideo ab hac definitione [b] ſeparantur.

Si debebas mihi centum, & non eras ſoluendo, & ego liberaui te per acceptilationem: ex donatione cauſa mortis uideris totã quantitatem a me recepiſſe. h. d. Pau. de Caſtr.

Iuliano placet, licèt ſoluendo non ſit debitor, cui accepto latũ eſt, videri ei mortis cauſa donatum.[c]

Sine donatione aũt capitur,[d] veluti pecunia, quã ſtatuliber, aut legatarius alicui condõuis implendæ gratia numerat: ſiue extraneus ſit, qui accipit, ſiue hæres.[e] Eodem numero[f] eſt pecunia, quamuis in hoc accipit, vt uel adeat hæreditatẽ, uel nõ adeat: quiq; in hoc accipit pecuniam, vt legatum [g] omittat.[h]

Sed & dos, q̃ qs in mortẽ mulieris a marito ſtipulat ſanè mortis cã capit, cuius generis dotes recepticiæ † vocãtur. Rurſus [i] id, qđ mortis cã donat, aut in periculũ mortis datur, aut cogitatiõe mortalitatis: qđ nos qñque morituros intelligimus.[k]

Ex donatione cauſæ mortis tantum quis capit, quãtum exigit, uel in quantum liberatur. Bar.

Si iuſſeris mortis cã debitorem tuum mihi, aut creditori meo expromittere decem, quid iuris ſit, quęritur, ſi iſte debitor ſoluẽdo non ſit. Et ait Iulianus ſi ego ſtipulatus fuerim, tantam pecuniam videri me accepiſſe, in quantum* debitor ſoluendo fuiſſet. Nã & ſi cõualuiſſet (inquit) donator: obligationẽ debitoris dũtaxat [l] recipere deberet. Si verò creditor meus ſtipulatus fuerit, tantã pecuniã videri me accepiſſe, in quantũ* a creditore meo liberatus eſſem.[m] Per acceptilationẽ[n] quoq; egen* debitor liberatus, totam eam pecuniã, qua liberatus eſt, cepiſſe videtur.

Vlpianus libro lxxvj. ad edic. XXXII.

N On videtur perfe-

---

utilem in rem: & ſic poterit intelligi condictionẽ dari ratione proprietatis. & hoc ideo dico: quia nemo rem ſuam condicere põt, præterquã a fure: ut s. uſuf. quemadmo. ca. l. fina. uel dic tertio dati condictionẽ, cum in quantitate: in rem, quãdo in ſpecie cõſiſtit donatio. & facit C. de don. ant. nup. l. cũ ueterum.

M Ortis cauſa. CASVS. Dicitur, quod mortis cã capere dicor quicquid occaſione mortis alicuius capio: nõ tñ iure legati uel hæredi. quia cum habeant propria noĩa, non continentur hoc uocabulo. Iuliano.

Debitori meo, q non erat ſoluendo: remiſi debitum animo donandi cã mortis: dr quod hæc donatio tenet: & quantum eſt debitũ, in tñ vr ſibi donatũ.

Siue donatione. Dr, quod aliqñ lucratur quis cauſa mortis, & non ex dona. vt ſi ſtatu liber debet hæredi, ne[illegible]ij aliquam pecuniam cauſa habẽdæ libertatis: uel legatarius cauſa habendi legatum. Idem eſt ſi hæres inſtitutus recipiat pecuniam cã adeundæ hæredi. vel non adeundæ. Idemque legatario qui accepit pecuniam, vt omittat legatum. Idem eſt de eo qui ſtipulatur a viro Bertæ, dotem Bertæ ſibi dari, ſi Berta decedat in matrimonio. nã hæc capiuntur cauſa mortis: non tñ titulo donat. Vltimo dicit quod donatio cã mortis ſit ſiue cauſa mortis præſentis & imminentis, ſiue cogitatione futuræ mortis. Si iuſſeris. Volens mihi cauſa mortis donare decem, debitorẽ tuum in decem, qui non erat ſoluendo, iuſſiſti mihi, aut creditori meo promittere decem, & promiſit. quæritur quantum uideatur mihi donatum? & diſtinguitur. nam aut mihi promiſit illa decem, aut creditori meo. ſi mihi: tunc uidetur tm̃ mihi donatum, in quantum eſt ſoluendo. & ſi conualeſcat caſu donator, teneor tñ cedere obli. mihi quæſitam & non ultra. ſi creditori meo promiſit: tunc tm̃ vr mihi donatum, in quantum a creditore meo nunc per hoc factum ſum liberatus. Per acceptilationem. Dic caſum vt ſupra ea. l. §. Iuliano. vel aliter, vt in gl. Acc.

[a] Occaſio. ut & s. eod. l. qui pretio, plenè de ea capione dixi. Acc.

[b] Definitione. mortis cauſa. & facit ſ. de uerb. oblig. l. doli clauſula. & s. de pac. l. iuris gentium. in princip. Item facit s. ſi quis omiſ. cau. l. ſi quis ſub conditione.

[c] Donatum. in totum: vt in hac l. in fin. quia ipſe pauper ſibi ſoluendo eſt: vt & ſup. ad legem Falci. l. Neſennius. §. ſi. & l. quærebatur. §. j. Sed ſecus ſi debitorem meum non ſoluendo conſtitutũ tibi mortis meæ cã delego: vt ſ. eadẽ l. §. ſi iuſſeris. & ſup. eod. l. mortis cã. §. ſi donaturus. Acc.

[d] Capitur. Mortis cauſa. Azo.

[e] Siue hæres. Non tamen eſt mortis cauſa donatio: alias capitur ſiue, & habes hunc caſum ſuprà de reli. l. Neratius. §. qui tamen. Accur.

[f] Eodem numero. ſcilicet ut, dicat mortis cauſa capio.

[g] Legatum. Sibi relictum.

[h] Omittat. idest repudiet. Acc.

[i] Rurſus. ſ. capitur mortis cauſa. eſt tamen & donatio in caſibus, qui ſequuntur. & ſic not. quod omnis mortis cauſa donatio, eſt mortis cauſa capio: ſed non conuertitur. & facit ad §. ſup. eod. l. qui pretio. & qđ no. infrà eo. l. inter. Acc.

[k] Intelligimus. Si eſt donatio cauſa mortis.

[l] Duntaxat. Cum non ſit adhuc ſolutum. aliàs repeteret a me, quod eſt mihi ſolutum.

[m] Liberatus eſſe. n. ut & ſupra eodem. l. mortis cauſa. §. j & de iure dotiũ. l. cum uir. Accur.

[n] Acceptilationem. Dic caſum, vt ſupra eadem l. §. Iuliano. vel iunge ad præcedentia: & dic liberatus a me, cui feciſti expromittere. nam totam videtur accipere, & ſic ego: & ita ad totam reddendam tenebor: vt argumento ſuprà de donation. inter virum & uxor. l. quod autem. §. eleganter. & §. ſi uxor.

N On uidetur. CASVS. Donatio cauſa mortis facta non uidetur perfecta, niſi decedat donans: quia prius poſſet reuocare: & poſtea non poteſt reuocare. Franciſ.

† Dos recepticia q̃ nam dicatur, uide Gell. lib. xvij. c. vj.

* P. Flo. cepiſſe.

* quantũ

Mortis cã dõatio, mortis cã capio dicitur: non econtra.

* quantũ

Non

Nō vt perfecta. irreuocabiliter perfecta tñ eſt quo ad obligationem: ut ſup. de his, quibus ut indigni. l. poſt legatum. §. qui mortis. Idem quo ad dñij tranſlationem, licet quãq; ꝑte ſecus apatur: vt ſup. eod. l. ſi mortis cã ter. Sed argu. contra in hoc infra de ſol. l. qui ſic. Dic ſm Barto. quod ibi debebatur in cõmune quia hic erat dubium.

Mors. ſcilicet, donatoris.

Qvi alienam. Equũ alienum tibi donaui cã mortis & tradidi: tu uſu cepiſti. dic quod hanc rẽ uidetur habuiſſe à me: vñ ſi cõualeſco mihi reddes per condi. ſine cã: non aũt vid. tris habere a quõ tam dño eius rei. Franc.

Qui alienã. Sed ab eo & ei datur cõdictio: ut plene dixi ſ. eo. l. ſi alienã. & facit ſup. de iure dot. l. iuſ ſuccurſũ. §. ſi pt. & d. cõd. indeb. l. indebiti. §. ij. in fi. & ſup. mand. l. Iul. ſed certe l. mo il le cuius erat, vñ alienare: vt j. de uerbo. ſign. l. alienationis. ſed dic, ideſt, tranſit ab eo dñium: nõ tñ ut accipiens di. atur habere ab eo cãm uſucapionis.

Mortis. CASVS. Donatio cã mortis poteſt fieri & hoc mõ, vt cã mortis patiar te ſtipularia me oĩ anno dari tibi x. donec uiuet. & ſic incipiat compe ere exactio poſt mortem meã. Franci. Accur.

Quoad uiueret. ſtipulator. & eſt una ſtipulatio: vt j. l. proxi. §. finali.

Exactio. Niſi etiam actum eſt, vt In vita accipiat, ut in dominio, argumen. ſupra eodem. l. ſi mortis cauſa.

Senatus. CASVS. Donatio cauſa mortis facta in perſonas non capaces, Perinde habetur ſicut in legatis relictis his perſonis, quæ capere non poſſunt. & hoc dicit ſenatusconſul. Poſtea dicit, quod multæ quæſtiones de facto deſcendunt ex illo ſenatu. & aliquas de his uult dicere. Tertio dicit unde dicatur donatio, & quæ ſit differentia inter donationem ſimplicem, & eam, quæ fit cauſa mortis: & ſi conualeſcat donans, habet condi. ob cauſam ad repetendam don. ſicut qñ do, ut aliquid facias, & non facis: aut ut Lucius Titius faciat, & non facit, & in ſimilibus habet locum condi ob cauſam. Mortis. Donatio cauſa mortis fit multis modis. Quædam enim fit ab homine ſano & cogitante q debet mori, & donat cauſa mortis. Quędam fit ab hoīe Infirmo, & in periculo mortis exiſtente. Quædam fit rõne mortis metus ꝑ præſens periculũ, ut quia eſt in naui, quæ timetur ſubmergi. Quędam ꝑ futurum periculum mortis: vt qa debet ire per mare, uel ad Sanctum Iacobũ, & vñ timet mori in uia, donat cã mortis. Item ut oĩmodo donãte moriente ex ea infirmitate donatio nõ reuocetur, & ſi pœniteat donantem. Itẽ ſic ut reuocet donatio, ſi me pœniteat & ſi prius decedã. Item ſic, ut donatio non reuocet, niſi in uno caſu. ſ. ſi donatarius prius decedat. Item ſic, vt nullo caſu reuocet donatio, & ſi pœniteat donãtem, uel ſi conualeſcat. Si qs ſocietatẽ. Per donationem cã mortis tecũ ſocietatẽ contraxi, ut puta, c. lib. tecũ cõtraxi, uolẽs tibi donare dimidiam. ſ. cã mortis te nihil ponente in ſocietate. d. qd nulla eſt ſocietas. Si duobus. Duo debebant mihi x. in ſolidum: uolens eis donare mortis cã liberaui unum per acceptila. & ſic uterque eſt liberatus, tandẽ conualui. d. q ꝑ poteſt agere contra quẽ uoluero de debitoribus. Si quis. Si ſtipuler à te promittente cã mortis x. in annos ſingulos: una eſt ſtipulatio. & ſemel inſpicitur conditio eius, qui ſtipulatur: ſed in legato annis ſingulis relicto ſecus eſt: quia quot anni, tot legata. Franciſ.

P. Fl. vt quid ſtipuletur.

Et ad- dda infra de uerbo. obl. l. Stichum. §. j. Olde.

cta [b] donatio mortis cã facta antequam mors inſequatur.

Paulus libro . ad Plautium.

XXXIII.

Qvi alienam rem mortis cã traditã uſucepit, non ab eo uideretur cepiſſe, cuius res fuiſſet, ſed ab eo, qui occaſionem uſucapionis præſtitiſſet.

Marcellus lib. ... Digeſto.

XXXIIII.

Mortis cã donatio ẽt ſic conſtitui poteſt, ut quis ſtipuletur in annos ſingulos quoad viueret: [d] ſcilicet vt poſt mortem promiſſoris incipiat exactio.

Et poſt mortis cauſa donari, cui poteſt legari h. d. Bar.

Paulus lib. ... ad leg. Iul. & Papi.

XXXV.

Senatus [f] cenſuit, placere mortis cã donationes factas in eos, quos lex prohibet capere, in eadem cã haberi, in qua eſſent q teſtõ his legata eſſent, quib. ꝑ legẽ capere nõ liceret. [g] Ex hoc ſenatuſconſulto multæ, uariç que qõnes agitantur, de quibus pauca referamus.

Donatio dicta eſt à dono, [h] quaſi doni datio. tracta ì Græco δωρέα, nã ita Græci dicũt. Sed mortis cã donatio longè differt ab illa uera & abſoluta donatione: quæ ita proficiſcitur, vt nullo caſu [i] reuocetur. Et enim ibi qui donat, illum potius, quam ſe habere mauult. at is, qui mortis cã donat, ſe cogitat, quòd [k] amore uitæ recepiſſe [l] potius, quàm dediſſe mauult. & hoc eſt, quod uulgò dicitur, [l] ſe potius habere uult, quàm eum, cui donat: illum deinde potius, quàm hæredem ſuum. Ergo qui mortis cauſa donat, qua parte ſe cogitat, negotium gerit: [m] ſcilicet, ut cùm conualuerit, reddatur ſibi. Nec dubitauerunt Caſsiani, quin condictione [n] repeti poſſit, quaſi re non ſecuta, propter hanc rationem, quòd ea quæ dantur, aut ita dantur, ut aliquid facias, aut ut ego aliqd

P. F. quaſi donatio tracta à Græcis. nã hi dicunt δῶρον μοι δωρεῖσθαι

Et ibi.

Atque.

Quare uulgo dicatur.

Cõcor. tex. l. c. ſi diligenti. ea tra, de for. comp. & huic beneficio renũtiari nõ põt: vt ibi per Fe. ſe ne, col. 7. uer. quintum contra laiũ. Qd tñ fallit in donatione renumeratoria, ut no. idẽ Fe. in cap. nn uit. colũ. ij. uer. limita tertio. ea tra de iud. & ibi contra de rõne diuerſitatis. quod tñ dictum Pel. puto intelligendum ſm ea, quę notaui in l. ſi pt. §. ſi quis a'i-quem. In apo. poſt Bolo. fuerit. text. ibi irreuocabi lis. ſ. eod.

[f] Senatus. Cuius nomen non habemus. M.

[g] Non liceret. quia æquiparantur legatis: vt & ſup. eo. l. omnibus. & l. Marcellus. §. Paulus. Accur.

[h] Nullo caſu. Niſi ex ingratitudine, vt C. de reuo dona. per totum titulum. Acc.

[i] Ibi, ſcilicet in uera donatione de qua habuit ſup. prin. §. mentionem.

[k] Recepiſſe. i. recepturum eſſe. Accur.

[l] Vulgo dr. Vt & ſup. eod. l. j. & Inſti. eod. §. j. & ſm hoc non uidetur differre à legato, ſed dic ut dicta l. j. ſup. eod. Accur.

[m] Negotium gerit, ideſt obligationem: ſic ſup. titu. j. l. Ariſto.

[n] Condictione. Sine cauſa uel ob cauſam: vt ſ. eo. l. qui mortis. & l. ſi alienam. in princ. & ſup. de condict. cau. da. l. cũ quis. & ſ. ſi cer. pet. l. non omnis. in prin.

Vt aliquid facias. primum vt, ponitur cauſatiuè, & poſtea ponitur conſecutiuè: vt & alias C. de obſeq. l.

iiij.& C.de indi.l.properandum.§.j.& ibi,ut laſi ſiec tis &c.in pſalmo,miſerere mei Deus.

a Aliquid faciam. Puta,ut adeam hæreditatem, uel adimpleam aliquã conditionem. quia hoc non ſecuro dat repetitio:vt ſup.de cõd.cau.da.l.j.§.ſi paterti.Ac.

ob.l.pluribus.in prin.ſed illud, qñ fuerunt plures res capt:ſtæ in ſtipu.vt in eod.tit.l.quod dr.& l. eire debemus.vel cum intelliguntur expreſſæ ui repetitioni:vt j.de uerb.obl.l.Titia.§.fi.ut ibi innuit. Dicit enim lex illa,pluribus propoſitus:vel ſolue ut ibid.Itẽ adhuc cõtra in ea. l.pluribus.§.j.ſolu.

faciam, [a] aut ut Lucius Titius, aut vt aliquid contingat. [b] & in iſtis cõdictio [c] ſequitur. Mortis cã donatio fit multis modis. aliàs extra ſuſpicionem ullius periculi [d] a ſano, & in bona valetudine poſito, & cui ex humana ſorte mortis cogitatio eſt. Aliàs ex metu mortis, [e] aut ex pręſenti periculo aut ex futuro. ſiquidem [f] terra mariq; & tã in pace, q̃ in bello, tam domi, q̃ militiæ multis generibus mortis periculum metui põt. Nã & ſic põt donari, vt oĩmodo ex ea ualetudine donatore mortuo res non reddat, [h] & vt reddat, ẽt ſi prior ex eadẽ ualetudine deceſſerit, ſi tñ uolũtate mutata reſtitui ſibi uoluerit. Et ſic donari põt, vt non aliter reddat, q̃ ſi prior ille, qui accepit, deceſſerit. [k] Sic quoq; põt donari mortis cã, vt nullo caſu ſit repetitio ideſt, ne ſi conualuerit quidem donator.

So. ius non dicitur, niſi aliquid ponat in ſocietate, ſcilicet, rem uel operam. Paul.

Si quis ſocietatem per donationem cã mortis inierit, dicendũ eſt, nullam ſocietatem eſſe.

Condictio ſine cauſa ſubrogatur loco actionis primæ, & illius naturæ eſt, cuius erat prima: ut detur contra quemlibet in ſolidum. Paul de Caſt.

Si duob. debitorib. mortis cã donaturus creditor uni acceptũ tulerit, & conualuerit: eligere poteſt, utri eorum [q] condicat.

Stipulatio mortis cauſa annua, eſt vna: legata annua ſunt plura. h d Bar.

Si quis [r] mortis cã in annos ſingulos pecuniã ſtipulatus eſt: nõ eſt ſimilis ei, cui in annos ſingulos legatum eſt. Nã licet multa legata eſſent, [r] ſtipulatio tñ una eſt: & ꝯdõ eius, cui expromiſſum eſt ſemel, intuenda eſt.

Quod condonis implendæ cã datur, computatur in portione, quam quis de bonis defuncti ex capere poteſt; ſed in Falcidiam non computatur, ſi tẽpore mortis in bonis defuncti non erat.

[illegible] ad l. [illegible] XXXVI.

Qvod ꝯdõnis [t] implendæ cã daẽ, licet nõ ex bonis mortui proficiſcatur: capere tamen ſupra modum

b Contingat. Veluti Sticho libertas. Azo.

c Condictio. ob cãm.& facit ſup.ti.j.l.j.§.item cum ipſe. & ſup. de condi.inde.l. in ſumma. & Inſt. eo.in prin.

d Periculi præſentis. Accur.

e Metu mortis. ſ. præſentis. Acc.

f Periculo. ſ. alio: vt ſupra eod.l.iij.& iiij.& v.& vj.ſi quidem &c. & ut Paulus: periculũ in mari, & periculum in falſis fratribus: vt C.de inſtit.& ſubſtit.l.a vj.Acc.

g Siquidem. Refert ad id, quod dicit de futuro.

h Non reddatur. Etiam ſi dantem pœnituerit, uel conualuerit.

i Deceſſerit. Donator. Accur.

k Deceſſerit. Et tunc per pœnitentiam uel conualeſcentiam non reuocatur. R.

l Donator. Et tũc magis eſt inter uiuos:vt ſup.eo.l.uiu. Accurſius.

m Inierit. Vt ſi te nihil ponẽtem, nec rem, nec operam, in ſocietatem admittẽ volẽs cauſa mortis donare, idem ſi inter uiuos:ut ſupra pro ſoc.l.v.§.ſi. & ſup.de mino.l.in cauſæ.circa prin & ĩ. de don. inter uir. & uxo.l.cum hic.§.ſi inter.

n Si duobus debitoribus.iiſdem que reis debendi.

o Acceptum.quo caſu & alter liberatus eſt.

p Tulerit.ſcilicet creditor.

q Eorum.i.à quo vult eorũ:ſicut & ante poterat: vt j.de duo.reis.l.ij.& hoc accipe,cum uterq; eſt capax: quia uno liberato & alter liberatur alias ſecus:vt ĩ.de do.int.ui.& uxo.l.ſi ſpõſus ſpõſæ.§.j.niſi ſint ſocij: vt j.de lib.leg.l.antep.quo caſu locum habet electio, ſicut quando ſunt ambo capaces:vt dicitur hic.

r Multa legata eſſent.primi anni purum, ſequentiũ conditionale:vt & ſup.de annu.leg.l.ſi in ſingulos.& l.cum in annos.& qñ dies leg.ced.l.nec ſemel.in pri.& l.cum in annos.& ſup.qñ dies uſusfruct.legat.ced.l.j.in princip. Sed uidetur huic l.contra j.de uerb.

ſm M. una eſt quo ad unam conceptionem:vt hic:ſed ueritate inſpecta plures ſunt:vt ibi, ꝓpter plures ſolutiones & actiones. hoc non placet:quia in legatis eſt una conceptio uerborum: uel ſecundum Ioan.una eſt, vt ſemel inſpiciatur, an acquirat: vt hic, & infra de uerb.obli.l.ſi filius.& l.ſi Stichum.§.j.ſed ueritate inſpecta plures ſunt:ut ibi, & ſupra de uſur.l.Seia.in fin.ſed in legato ſpectantur ſinguli anni, an ſit capax:vel in ſtipulationibus una naſcitur actio:in legato plures.uel ſolue vt ibi. Item contra.videtur prædictis ſolutionibus infra de fideiuſſ.l.ſi à colono.in princip.ubi dicit una ſtipulatio plurium annorum, & plurium rerum etiam ueritate inſpecta: ſed ibi promiſit fideiuſſor, quod colonus in quinquennium promiſerat, & ſic eſt una. Item eſt argument. contra huic l.C.de donat.l.ſancimus.§.finali,ſed illud dicitur, vt donatio non pereat ꝑ omiſſam inſinuationem: vt argu.ſupra de rebus dubijs.l.quoties.

s Semel.ſ.tempore mortis, vt in donatione cauſa mortis,ex qua cauſa fit hæc ſtipulatio: ut ſupra eod.l.in mortis. & ſup.ſi quis cau.l.ſi eum.§.fi.ſed in ſtipulatione habetur aliud tempus.ſ.conceptionis:vt d.l.ſi filius.

t Qvod conditionis. Dic caſum. Cum quid dat alicui cã implendæ conditionis à ſtatulibero uel ab alio quocunq;: nunquã capiat vltra modũ lege ſtatutum:vt in filio naturali, cui licet habere unciã extantibus legitimis:vt C.de natur.lib.l.ij.& auth.nũc aũt.& auth.licet.Sed vtrũ debeat imputari in Falc.uel non, ſi detur hæredi cã implendæ conditionis diſtinguitur,cũ dat ſtatuliber:an erat tpe mortis in peculio.an non:vt hic,& ĩ.ad l.Falcid.l.id aũt.Si alius à ſtatulibero det, non diſtinguitur: quia nun ju:

† Obtingat.

† Tu dic hoc eẽ uerũ, dũmodo in ea fiat expſſim mentio mortis. alias non:vt in l.Seia.infra eo.gl.Bal.& do cto.in l.quotis.ſol.ma lex.conſi.14.& 81.uol.j.& conſ.lix.uol.4.

Stipulatio annua an ſit una uel plures.

Alias. Sed quo.

Dic melius iuxta Barto.ubi tẽpora exprimunt, tot eſſe ſtipulationes, quot tẽpora:vt dictũ eſt, annua bima trima die, ſecus uero ubi ſimplex annua ſtipulatus ẽ. Caſum ponit.

Datum cã conditionis implẽdæ, an ſit in Fal.imputandũ.

nūquā imponitur in falci. debitā iure inſtitutionis. ſe eus in Trebel. quarta, in quā talia cōputantur: ut hac l. & ī. ad l. Fal. in quarti. in prin. & §. ſed & quod implendæ. & §. ſi quid uero. & d. l. ad antē. & ad Trebel. l. deducta. §. ſummis. Poteſt ſecundo intelligi hæc lex, ut quod da ur cauſa implendæ conditionis a ſtatulibero, poſſit capi ultra modum conceſſum a lege, ſi nō fuit ex peculio, quod habuit tēpore mortis: alioqui nō poſſit. Quod autem ab alijs non a ſtatulibero datur, uel eius nomine ab alio, poſſit capere ultra modum. Sed an ſit in Falc. imputādō: dic ut modo dixi. Ac.

a Nō poterit. immo cōtra: ut ī. de uulg. ſub. l. ſi is qui. Sol. hic a nemine poterat capere ultra modū: ibi ab alijs poterat: licet à quodā non: uel hoc quod paretur cauſa implendæ conditionis, eſſet loco eius, quod ei relinquitur: & ita ab ipſo teſtatore procederet, alias fraus fieret legi: quia teſtator omnia bona ſua alicui relinqueret ut filio naturali tantundē præſtaret, quod non licet, ut ī. de proba. l. quidam. & de leg. & ſenatuſcon. l. contra legē. & l. fraus. quod autem ex ſubſtitutione ubuenit, ut in contrario, alio iure procedit non ex donatione teſtatoris.

nō poterit [a] is cui certū modū ad capiendum lex conceſsit.

Datum hæredi gratia conditionis implendæ, ſi erat hæreditarium, imputatur in Fal. Pau.

Certè, quod a ſtatulibero conditionis implendæ cauſa datur, [b] indubitatè modo legati conceſſio [c] imputatur: ſic tamen, ſi mortis tempore in peculio id habuit. [d] cæterū ſi poſt mortē, uel ēt ſi alius pro eo dedit, [e] quia non fuit ex his bonis quæ mortis tempore teſtator habuit, in eadem erunt cā, in qua ſunt, quæ a legatarijs dantur.

Mortis cauſa donatio legatis aſsimilatur. Bar.

Idē [illegible] xv. [illegible] & P[illegible] XXXVII.

Illud gñaliter meminiſſe oportebit, donationes cā mortis factas legatis cōparatas. [g] Quodcunq; igit̄ in legatis iuris eſt, id in mortis cā donationibus erit accipiēdū.

b Cauſa datur. hæredi.

c Conceſſo. id eſt, in Falcidiam, quæ moderatur legata: & hoc ſi unus hæres eſt: ſi ſunt plures, pro parte cohæredis eſt extra quartam: ut d. l. in quartam.

d Id habuit. ſtatuliber. ut dicta lege, id autem. & arg. ſupra, de bo lib. l. iij. §. ſinali.

e Dedit. ſcilicet abſente eo.

f Dantur. cauſa implendæ conditionis, quæ non imputantur. ſed in eo, quod dicit non imputari, quia alius pro eo dedit, eſt contra ī. eo. l. quod ſtatu. in fin. Sōl. hic abſens erat is, pro quo dabatur: ibi præſens: arg. infra, de uerbo. oblig. l. ſi procuratori præſentis Sol. ibi. H.

g Illud. [illegible] Donatio cauſa mortis ſimilis eſt legato: & iura, quæ habent locum in legatis. habent locum & in dona. cauſa mortis. Iulianus. Donaui tibi ſeruum cauſa mortis & tradidi: tu uendidiſti eū Mæuio: ego poſtea conualui. dicitur quod poſſum petere a te, uel pretiū, quod inde habuiſti. uel alias uerū pretium ſerui, ſi uolo. Franc. Accur.

Comparatas. regulariter. ſed fallit quandoque: ut nota. ī. eodem. l. Marcellus. §. Paulus.

Perempta re donata facto donatorii, poteſt condici, uel utili in rem peti. Bart.

Iulianus ait: Si quis ſeruū mortis cauſa ſibi donatū uēdiderit, & hoc uiuo donatore fecerit: pretij [h] cōdictionem donator habebit, ſi conualuerit, & hoc donator elegerit: alioquin [i] & ipſum ſeruū [k] reſtituere compelletur.

Mortis cauſa donatio eſt, quando præſens præſenti dat cauſa mortis: ſed mortis cauſa capio eſt, quæ in ſpeciale nomen non cadit. hoc dicit Bart.

Marcellus li. 1. ad le. Iul. & Pap. XXXVIII.

Inter [l] mortis cā donationem, & omnia quę mortis cā quis acceperit, ē earū rerū differētia. Nā mortis cā donat̄, q̄ [m] p̄ſēs p̄ſenti dat. Mortis [n] cā capi intelligit̄, & q̄ non cadit in ſpeciē donationis. Etenim cū teſtamēto ſuo quis Pāph lum ſeruū ſuum liberū eſſe iuſſit, ſi mihi decem dederit

h Pretij. accepti.

i Alioquin. id eſt, ſi non ſigat pretium acceptum.

k Ipſum ſeruum. id eſt, iuſtam æſtimationem. & ſic ſoluitur contra. ſupra, eo. l. ſi filio. & ſupra, de pet. hære. l. ſi poſſeſſor. §. j. & l. in æſtimationem uel intelligé illam ſecundum iſtam. Electio ergo datur donāti, quia donatarius fuit in culpa uendendi, cū debebat cogitare poſſe eum reuocari: ut ī. e. l. ſi is cui. & arg. ī. depoſi. l. j. §. ſi. & l. iij.

Inter. CASVS. Facit differētiā inter donat. cauſa mortis & mortis cauſa capionē: nam mortis cauſa donatio fit a præſente: & hoc expone ut in gloſ. at mortis cauſa capere quis dicitur, etiā ſi non donat: ut ſi ſeruus iuſſus eſt eſſe liber. ſi det mihi x. nam iſta x. dicor capere cauſa mortis. Idem in eo, qui hæres eſt inſtitutus, ſi det mihi x. nā iſta x. capio cauſa mortis. Fran.

l Inter. Quidam habent talem literam, Inter mor. cauſa dona. & ea omnia ſunt, quæ mortis quis cauſa ceperit, quod præſens preſenti dat &c. & eſt ſenſus quod omnia, quæ mortis cauſa capiuntur, poſſunt dici donatio cauſa mortis, large accepto uocabulo: & ecōtra, omnis mortis cauſa donatio poteſt dici capio mortis cauſa: & hoc ſubijcit quod præſens &c. & ſic ſunt communia ad cōfirmationē, ſed in Py. litera eſt plus. ſic ſ. inter mortis. cauſa don. & ea quæ mor. cauſa quis ceperit, eſt earū rerū differentia. nam cauſa mortis donatur quod præſens præſenti dat. mortis cā capi intelligitur, quod nō &c. & de hoc ſubijcit duo exēpla. & ſic facit ī. eo. l. mortis cauſa capitur. in prin. Eſt & alia differentia: quia qui ex teſtamento capere non poteſt legati uel fideicommiſſi nomine, uel donatione cauſa mortis: capit tamen hoc modo: ut ī. de condi. & demon. l. Mæuius cui. Eſt & alia: ut ī. ad l. Fal. l. acceptis. Item alia, quia non reuocatur fortè per pœnitentiam: ut C. de int. do. l. ij.

m Præſenti. ipſa re, uel promiſſione, uel quia ſic dimittit, ut actio competat: ut C. eod. l. j. ſed pro mortis cauſa capione nō cōpetit actio: ut patet in eius exemplis, ut hic, & ī. eo. l. qui pretio. & l. mortis cā capitur. in prin. & §. fine. & l. quod conditionis.

n Donationis. ſupple mortis cauſa capi intelligitur ſecundū primā literā, ut ſubijcit exēplū, ſecundū aliā: nil ſubaudias: & dic ſpecies donationum eſſe c[illegible]or. donationē, legatū, fideicō. ut ī. e. l. mortis cauſa capi.

* Debuit gl. allegare l. qui teſtamentū. ſecūdum, An. aduerte tamen quod hæc lec. doctorib. parū admodō, placet.

* Tu uide quod no. ibi in apoſti. in uer. differunt.

* P. Fl. quo.

Aduerte tamen, quod licet donatio cauſa mortis abſenti fieri nō poſſit: ut hic, & in l. q mortis. & in l. j. & ibi gl. Cy. & doct. C. e. ſuſtinetur tamen in uim fideicōmiſſi. l. cū pater. §. eorū, ſupra de leg. ij. & l. miles ad ſororem. eod. titul. Et confirmatur talis donatio aditione: ut no. Bal. in alleg. l. j. C. eo. tit.

* P. Flo. A mortis, vel At mortis.

a Nihil mihi donaſſe. ut ſ. tit. j. l. quæ ſtatuliberi.

SI is cui. Donaui tibi ſeruũ cauſa mortis, tu eum manumiſiſti: tandem ego conualui, uel pœnitui: & ſic uolo reuocare, quod donaui, dicitur quod ego condicam a te pretium ſerui. debebas enim ſcire a te poſſe reuocari ſeruum: puta ſi conualuerit donator: ideo eum manumittere non debebas. Franc. Ac.

In pretium. ut & ſ. eo. l. ſi filio. in fi. & l. illud. in fin. & dic ut ibi. & facit C. de his qui a non do. lege ſecunda.

Quoniam ſcit. maximè. nam ſcire debet, ut ſ. ſi certũ pet. l. quod te. & j. de fideiuſſo. l. ſi Titius. in pri. & quod ui aut clam. l. Seruius. unde aliud in indebito, quod non cogitabat: ut a ſe repeteretur: ut ſ. de condi. indebi. l. in ſumma. §. ſi ſeruũ. Accurſius.

† P. F. idẽ accidit, qđ qs ſit hęres inſtitutus, ſi mihi. &c.

nihil mihi donaſſe a uidebitur: & tamen ſi accepero a ſeruo decem, mortis cauſa accepiſſe me cõuenit. † Ideq; accidit in eo, qui ſic hæres inſtitutus eſt, ſi mihi decem dederit. nam accipiendo ab eo, q hæres inſtitutus eſt conditionis eius explendæ cã: mortis cã capio.

Paulus lib. xvij. ad Plautium. XXXIX

SI is, cui mortis cã ſeruus donat^s eſt, eũ manumiſit. tenet̃ cõdictione in pretiũ b ſerui: qm̃ ſcit c id poſſe ſibi condici, ſi conualuerit donator.

Donatio cauſa mortis facta uxori ſi confirmatur morte donantis: trahitur retro ad diẽ donationis. Paul.

Papinianus l[illegible] xix. quæſtionum. XL.

SI mortis cauſa inter uirum & uxorem donatio facta ſit: morte ſecuta e deducitur ad id tempus donatio, f quo interpoſita fuiſſet.

Datum a ſtatulibero de bonis defuncti cauſa implendæ cõditionis imputatur in Falcidiã, & uenit in hæreditatis petitione, & Trebellianica reſtitutione: & in Trebellianica cõputatur undecunq; eſſet datũ. Bar.

SI mortis. C A. V. Donaui uxori meæ Stichũ ſeruum meũ cauſa mortis hoc pacto, quod nunquam reuocari poſſet hæc donatio: interim plura acquiſiuit hic ſeruus. tandem ego donans deceſſi. dicitur quod confirmata eſt donatio, & trahitur retro tempus donationis: ut ſic quæſita interim per ſeruũ ſint nunc mulieris perinde, ac ſi ſeruus ſemper fuiſſet eius. Fran. Accur.

e Donatio facta ſit. ſic ut nullo caſu reuocetur. ſic enim trahitur retro, ut hic dicit: cum æquiparetur donationi inter uiuos: ut ſ. eodẽ. l. ubi. & C. de dõ. inter uir. & uxo. l. donationes. & dabo exemplum in ſeruo ſic donato, qui interim ſtipulatur, cui acquirit: ut ſupra, de dona. inter uir. & uxo. l. ſi is ſeru^o. aliàs ſi eſſet mera donatio cauſà mortis, non traheretur retro: niſi ad tempus mortis. ut ſ. de dona. inter uirum & uxo. l. ſed interim §. j. & ibi plenè dixi.

e Secuta. ſcilicet donantis.

f Donatio. ut iam res fiat eius. Accur.

QVod ſtatuliber. A. Reliqui libertatem ſeruo meo, ſi dederit x. uni de hęredib. meis puta Ciceroni. hic ſeruus dedit de peculio ſuo iſta x. Ciceroni. dicit, q Cicero iſta x. cõputabit ſibi in Falcidiam. Item ſi hæreditas petatur a Cicerone p legitimum, poterit & hæc pecunia peti per peti. hære. Item ſi hic Cicero erat grauatus reſtituere partem ſuam alij: & coactus adiuit: cogetur reſtituere & hæc x. non ſolum alia bona. Idem eſt ſi non uiuente iſti ſeruo donata ſunt a quodã extraneo iſta x. quæ nunc dedit Ciceroni ob prędictam cauſam, idẽ eſt etiam ſi me mortuo alius amore iſtius ſerui dedit x. hæredi meo pro ſeruo præſente: nam ab ipſo ſeruo mihi datũ intelligitur. Franc. Accurſij.

g Dedit. ſcilicet cauſa implendæ conditionis.

Idem libro ij. re[illegible] ſorum. XLI.

QVod ſtatuliber uni ex hęredib. d' peculio dedit: ei q accepit, in Falcidiæ ratione uenit: & in hæreditatis petitione. i Itẽ ex Trebelliano reſtituit. Ex peculio aũt uidet̃ dari, qđ ſtatuliber donatũ accepit, & dedit. Et quod ab alio nomine ipſius præſente eo dat: prope eſt, ut ab ipſo datum intelligatur.

Mortis cauſæ donatio extinguitur, ſi donatarius prędecedat: & uiuo donatore non pot peti: nec pro ea cautio poſtulari: poſt mortẽ donatoris poteſt peti: ſed ex ea Falcidia detrahitur Bar.

Venit. pro parte ſua, nõ pro parte cohæredis: ex quo de Falci. iure inſtitutionis. dic ut ſ. ad l. Fal. l. id antẽ. & ſ. eo. l. quod conditionis. §. certe. ſed cõtra ſ. ad l. Falc. l. j. §. itẽ ſi ita. ubi dicit hæredẽ non poſſe imputare in Falcidiam, in qua erat mortis cauſa capio: ſed capione, non poteſt ibi ad ſuum commodum. poteſt & debet ad ſuum in commodum: ut hic, & ibi plenius patet ſol. Item facit. ſ. de inoff. te. l. Papinianus. §. ſi conditio.

Petitione. ut & ſ. de pe. hęr. l. nec ullã §. quod ſi quis. ibi, ſed Sabinus &c.

Reſtituit. ſi eam hæres ut ſuſpectam adit: & hoc quod a ſtatulibero habet cum alijs bonis reſtituit: ut hic, & ſupra ad trebel. l. ita tamen. §. qui ſuſpectam.

Accepit. Ab aliquo uiuente dño.

Dedit. ſ. poſtea.

Ab alio. puta amico ſerui.

Ipſius. ſerui.

Eo. ſeruo. & ſic operatur præſentia aliquid: ut quaſi de peculio eſſe uideatur, ſecus ſi non eſſet præſens: ut in contrario ſ. eo. l. quod conditionis. in ſi. & eſt pro hoc infra, de uer. oblig. l. ſi procuratori præſentis. & de furt. l. falſas. §. ſed ſi is qui. & ſ. de dona inter uir. & uxor. l. iij. §. ſiue. uel hic aliàs erat donaturus ſeruo, etiam ſi nõ manumitteretur: ibi non: arg. j. de caſtren. pecu. l. caſtrenſe. uel hæc lex loquitur in quarta Trebellianica, & in ea imputatur, quod donatur cauſa implendæ cõditionis a quocunq;, ut ſ. ad l. Fal. l. in quartam. ſed in quarta debita iure inſtitutionis non: in qua ibi loquitur: ut ſ. ad l. Falc. l. id autem. Cui ſol. eſt cõtra quod ſ. dixi uenire in pe. hær. nã contradiceret: ut ſ. de pe. hære. l. nec ullam. § plane ſi acceptã. dices ergo ut in prin. legis loquatur in quarta iure inſtitutionis: id autem quod ſequitur, ex peculio &c. loquitur in quarta Trebellia. & facit ad l. ſ. de acquiren. hære. l. pro hęrede. §. Papinianus.

[illegible] XLII.

SEia, cum bonis ſuis,

SEia. Seia donauit cauſa mortis omnia bona ſua Titio: & tradidit retento ſibi uſufructu. & hoc pactum appoſuit, ut ſi Titius præmoreretur, quod dominium bonorum rediret ad eam: & cum ipſa decederet, quod bona iſta dabit filijs Titij, ſi quos

traditionibus [a] factis Titio cognato donationis cauſa ceſſiſſet, uſumfructum ſibi recepit: & conuenit, ut ſi Titius ante ipſam deceſſiſſet, proprietas ad eam rediret: ſi poſtea ſuperſtitibus liberis Titij mortua fuiſſet, tunc ad eos bona ptinerent. [b] Igitur ſi res ſingulas hæredes Lucij Titij uendicent: doli non inutiliter opponet exceptio. [c]

Bonæ fidei autem iudicio conſtituto [d] quærebatur, an mulier promittere debeat, ſe bona cũ moreret, filijs Titij reſtituturã? Incurrebat hæſitatio nõ extorqndæ [e] donationis, q nondũ in pſona filiorũ initiũ [f] acceperat. Sed nũqd interpoſita cautione [g] prior donatio, quæ dominio translato [h] pridem perfecta eſt propter legem [i] in exordio datam, [†] perimeret, dum ſecũda permittitur? [k] utrũ ergo certæ conditionis donatio fuit, an quæ mortis conſilium, ac titulum haberet? Sed negari non poteſt, mortis cauſa factam uideri. [l] Sequif, [m] ut ſoluta, [n] priore donatione, quoniam Seia Titio ſuperſtes fuit, ſequẽs [o] extorqueri [p] uideatur. Muliere deniq; poſtea diem functa, liberi Titij ſi cautionem ex conſenſu mulieris acceperint, [†] ad contributionem propter Falcidiam [q] ex perſona ſua tenebuntur.

Infirmus non præſumitur cauſa mortis donare: niſi de reddẽdo conueniat, uel fiat mentio mortis. Bartolus

Cum pater [†] in extremis uitę conſtitutus, emãcipato filio quædam ſine ulla conditione redhibẽdi donaſſet, ac fratres, & cohæredes eius bonis [r] contribui donationes Falcidiæ cã uellent: [s] ius antiquũ ſeruandum eſſe [t] reſpondi. Non enim ad alia [u] conſtitutionẽ [x] pertinere, quam quæ lege certa donarentur, & morte inſecuta quodam modo à bonis auferentur, [y] ſpe retinendi perẽpta. [z] Eum autẽ, qui abſolutẽ donaret, non tã

quos habuerit. accidit quod prædeceſſit Titius relictis filijs. & ſic iſta recuperauit dominiũ rerũ: nunc filij Titij petunt iſtas res a Seia rei uen. dicitur quod non poſſunt: quia non dum uenit dies, in qua debent habere. Sed pone, quod filij Titij petunt, ut Seia caueat de his bonis reſtituendis cum morietur. dicitur quod nõ cogitur cauere: ſi tamen caueat, ſponte tenet, & prima donatio. q erat in pſona Titij finitur: & hæc ſecũda incipit: & ſic mortua Seia filij Titij petẽt iſta bona ex cautione, ſi cautio interuenit: & hæres Seiæ retinebit de his Falcidiam. Cum pater. Quidam exiſtẽs infirmus donauit filio emãcipato fundum animo nũquã reuocandi, dicitur quod hæc donatio eſt inter uiuos non cã mortis: & ideo non detrahitur Falcidia. Franc. Accur.

a Traditionibus. Quod non ſuit neceſſe, cum retinebat uſum fructum: ut C. de dona. l. quiſquis.

b Pertinerẽt. hucuſque de conuentione fuit, ſecundum Azo.

c Exceptio. A Seia: quia nondum dies uenit reſtituendorum bonorum. Azo.

d Conſtituto. eſt enim hoc iudiciũ, quo petitur aliquid ex donatione cauſa mortis, ſimile bonæ fid. iu. ut C. in quib. cauſ. in integ. reſtit. l. in minorũ. & arg. ſ. e. l. illud. alij appellãt hic peti. hę. quo petuntur illa bona: ut de hæreditate Titiana.

e Non extorquendæ. alias cautionis, & alias donationis. id eſt, cautionis propter donationem.

f Initium. uiuente Seia. melior eſt ratio: quia cum fuerit donatio cauſa mortis. poteſt eam reuocare per pœnitentiam: ut ſupra, ſi certum petatur. l. nõ omnis. Item & alia ratio: quia non debet quis eſſe ſolicitus de hæreditate uiuentis: ut ſupra de uulg. ſubſtitu. l. ij. §. interdum per quas rationes tolluntur contraria, ſ. de iud. l. in omnibus. & de pe. hę. l. quod ſi in diem. in fin. j. reſpon.

g Interpoſita cautione. ſponte: nam ad hoc non poteſt mulier cogi: ut dictum eſt.

h Translato. in Titium.

i Legem. i. pactum. ſ. ut ſi Titius ante ipſam uita decederet, proprietas ad eam rediret. Accurſius.

k Permittitur. certe ſi permittitur prima ſed tamen adhuc reuocat in dubium dicens, utrum &c. ac ſi dicat, an eſt donatio inter uiuos habens certam conditionem uel pactionem. Accurſius.

l Videri. primã, de qua dicit, & hoc propter illa uerba, ut ſi Titius ante ipſam &c. quæ in tali donatione poni conſueuerunt: ut ar. C. de teſt. l. nõ codicillum. alioqui in dubio eſſet donatio inter uiuos: ut infra proxi. §. & ſ. titu. j. l. filiusfami. §. ſed eũ. Et not. quod duæ fuerunt hic donationes cauſa mortis. prima collata in Titium, alia in eius filios: qui pactus eſt ipſe Titius filijs ſuis, ex cuius pacto habent utilem actionẽ: ut j. de uerborum obliga. l. quodcunque. prima reſoluit præmoriente Titio: ſecunda remanet. ſed cum poſtea mulier exponit cautionem ſpõte, nunquid ſit nouatio, an confirmatur prima? Videtur prima tolli, & ex ſecunda agi: ar. inſti. quib. mod. teſta. infirm. §. ſed & ſi quis priore.

m Sequitur. uere ſequitur: quia ſi eſſet inter uiuos, non reſolueretur ipſo iure: ſed per traditionem: ut C. de condi. ob cauſ. l. ea. & de pact. l. traditionibus. Item non minueretur p Falc. ut ſupra eod. l. ubi. quod hic fit: ut ſtatim ſubijcit. Accur.

n Soluta. i. reſoluta morte Titij. Accurſius.

o Sequens cautio uel donatio. Acc.

p Extorqueri. ſpõte: uel dic mortua Seia: uel dic etiam uiua: & dic, uideri extorqueri: non tamen poteſt fieri cum effectu.

q Falcidiam. quam hæres retinebat ex hac donatione: ut C. eod. l. ij. in fin. & ad l. Falcid. l. in donationibus. & l. penult. Accurſius.

r Bonis. hæreditarijs ſiue teſtatoris &c.

s Vellent. ut & fuit factum ſ. proxi. reſpon.

t Seruandum eſſe. quod dicit debere contribui quãdo eſt donatio cauſa mortis: non autem cum eſt inter uiuos: ut ſ. eodem. l. ubi.

u Alia. alias aliam. ſcilicet donationem. alias alia, ſcilicet donata.

x Cõſtitutionem. ſcilicet cuius authoritate locus eſt Falcid. in dona. cauſa mortis.

y Auferetur. etiam in uita.

z Peremptã. & ſic fuit ſ. e. l. ij. in prin. & ſ. de dote præle. l. Seia. & ſic non eſt contra: ſed concor.

a Abſolute. ut in hoc caſu fuit. Accurſius.

† P.F. retinet, non ſecũdi p̃ equitatur.

† Contributiõi p̃pter &c.

† Dyn. Bartolus, Imo. Bal. Alexã. in l. quæ dotis. ſolu. mat. ſ. in r. co. iſtũ. tex. ſin. te putant ad hoc. quod donatio facta dicit inter uiuos, et ſi fiat ab infirmo, niſi de morte habeat mentio. Bolo. Tu uide ad hoc, quod notaui in apo. in l. hæc. n. in uerſ. Iſtãs periculũ. & ll. ſenatus. uerſi. mortis cã in apoſti. in uerſ. in bona ualetudine. po ſito, ſ. eo. titu.

† à deeſt in P.F.

a Morientem. electiuè ponitur: unde dicenda eſt donatio inter uiuos Falcidiæ locum non habente. & facit ſupra tit. j. l. ſi filius. §. ſed enim meminiſſe. & non poſſet hoc per pœnitentiam reuocari: ut ſupra de pac. do. l. cum maritus. §. primo.

Fulcinus. CASVS. Tunc poteſt uir uxori uel econtra donare cauſa mortis, cum donans habet iuſtum metum mortis: ut quia forte grauiter infirmus eſt donans. & hoc caſu donatio tenet, non alias: & hoc dixit Fulcinius. Neratius autem dixit ſufficere, quod donans exiſtimet ſe moriturum: & ob hoc ſcilicet cauſa mortis donet: ſit nunc infirmus, uel non. & hoc ultimum ſcilicet dictum Neratij eſt uerius. Fran. Accurſij.

b Fulcinus. conſtat inter uirum & uxorem ualere donat. cauſa mortis: ut ī. de donat. inter uirum & uxoré. l. ſi eum qui. §. finali. & l. quia. & l. ſed interim. quod qualiter ſit intelligendum, exponit hæc lex.

c Suſceperit. alias ſuſceperit. ſ. prædictam æſtimationē. alias ſucceſſerit, & tūc dic iuſte. id eſt, bene ſuccedit, cum nō ſequitur mors: non iuſte, cum ſequitur.

d Quærendum. ſubaudi ſit. Accur.

mortis cauſa, quàm morientem [a] donare.

Ad donationem cauſa mortis inter uirum & uxorem ſufficit mortis cogitatio. Bart.

Neratius libro j. reſponſorum. XLIII.

Fulcinus [b] inter uirū & uxoré mortis cā donationem ita fieri, ſi donator iuſtiſsimum mortis metū babeat. Neratius, ſufficere exiſtimationē donātis hāc, eſſe ut moriturū ſe putet: quā iuſtè necne ſuſceperit, [c] non quærendum. [d] qđ magis [e] intuendum eſt

In donatione cauſæ mortis quantum ad executionē, inſpicitur tempus mortis. Bartol.

Paulus libro j. mannalium. XLIIII.

Si ſeruo mortis cauſa donatum ſit, uideamus, cuius mors inſpici debeat, ut ſit locus conditioni: domini, an ipſius ſerui. Sed magis eius inſpicienda eſt, cui donatū eſt [f] ſed tamē poſt mortem eius [g] ante apertas tabulas teſtamenti manumiſſum hæc donatio nō ſequitur.

e Quod magis. dictum Fulcinij ſecundū quoſdam: pro quibus. ī. loc. l. habitatores. §. fin. uide Neratij: pro quo eſt ſup. eod. l. ſeruus. §. mortis.

Si ſeruo. CASVS. Donaui ſeruo tuo .x. cauſa mortis, quæritur mors cuius ſit inſpicienda, ſcilicet ſerui, an domini? Ad hoc reſpon. & dicitur quod ſerui. Secūdo dicitur: ſeruus fuit à te manumiſſus ante apertas meas tabulas, & poſt mortem meā. dicitur, ꝙ hæc donatio nō ſequitur manumiſſum, & hoc ſi habes in fin. non. ſi autem nō eſt: tunc eodem caſu retento dices, ꝙ hæc donatio ſequitur manumiſſum: & hoc ſecundum iura noua, ſecundum quæ à morte donantis cedunt legata & donationes. ſed ſecundum ſuperiorem caſum loquitur ſecundum iura uetera: ſecundū quæ erat ſecus. & dicas, quòd hanc donationem feci in teſtamento meo. Frau. Accur.

f Cui donatum eſt. ſ. ſerui cum non cōtemplatione domini fuit facta: ut dixi ſup. eod. l. ſi filio. Accur.

g mortem eius. Duob. modis expone. primo eius ſ. dñi ſerui: & dices, ꝙ mortuo dño ſerui hæres hūc manumiſit ante apertas tabulas: & ſic non tenuit manumiſſio: cū hæres nō erat dñs, cū adire nō poterat ante apertas tabulas: & ſic non erat in ſolidum inſtitutus. ſed hodie poteſt adire etiam clauſis tabulis: & ſic teneret libertas, & donatio eum libertam ſequeretur: ut C. de cadu. tol. §. cum igitur. Secūdo dic, quod poſt mortem donantis, ante apertas tabulas: & ſic ante quam cederet dies legati uel donationis fuit factus liber à domino. ſed & hoc corrigitur hodie: quia à morte teſtatoris cedunt dies talium relictorum: ut dict. §. cum igitur. & §. in nouiſſimo. & hoc ſi habeas in fine, non ſequitur manumiſſum nam ſecūdum primum nullo modo. ſecundum al[illegible] inte im ante apertas tabul. Si uero habeas fine non: loquitur ſecūdum iura noua. ſic ergo tēpore mortis donantis inſpicitur ſit liber, & eum donatio ſequit: uel ſeruus, & tunc dominum: uel mortuus, & tūc eſt extincta: ut in princip. huius l. & ad hoc ī. quando dies le. ce. l. ſi poſt mortem. §. finali. ſecus in cōtractibus, ubi contractus tempus [illegible] ut ſu pra de uerborum obliga. l. ſi ulius. & i[illegible] de regu. iur. l. [illegible] lem [illegible] de flora [illegible] inter uirum & uxorem. l. ſed interim. §. maritus. & §. conſequenter. & ſup. de euict. l. minor. §. denunciare.

DIGESTORVM LIBER QVAdrageſimus.

TITVLVS I.

DE MANVMISſionibus.

Qui eſt in ultima die uiginti annorum: nō eſt minor uiginti annis, neque maior h. d. Barto.

Vlpianus libro vj. ad Sabinum. I.

Placuit [h] eū, q calendis Ianuarijs natus [i] eſt, poſt ſextā noctis pridie calendas, quaſi annū † uiceſimū cōpleuerit, poſſe manumittere. Nō n. maior [illegible] annis [illegible] [k] m[illegible] e re, ſ[illegible] minore ma[illegible] te re uetat. † Iam [illegible] minor nō eſt, [l] q diē ſupremū agit ann uiceſimi. [m]

† In P. P. non adijcitur uerbum eſt.

† Cōcor. text. in c. in pſentia. extra de proba. & in ca. cum in cūctis. & ibi glo. in uer. uiceſimum quintum. de ele. & in cle. fin. de æta. & quali.

† P. Flo. permitti manumittere, ſed minorem manumittere uetari.

DE MANVMISSIONIBVS.

Dixit de relictis pecuniarijs à libro de teſtamentis uſque ad librum ſuperiorem: nunc de libertatibus præmittens titulum generalem.

h Placuit. Lex Aelia Sentia prohibuit minorem xx. ann. manumittere: ut Inſti. qui ma. non poſſ. §. eadem. quis dicitur minor, hæc lex dicit.

i Noctis. q. d. in inchoata uiceſimi anni die ultima. Cal. quæ in media nocte incipit, ut ſup. de fer. l. more Romano. Accur.

k Permittitur. ſcilicet, tātum per l. Aeliam Sentiā. id eſt, lex Aelia Sentia nō dixit quod maior xx. ann. manumittat: uerum eſt tamē ſine dubio quod poteſt. ſic ī. titu. j. l. ſi collactaneus. Accurſius.

l Nō eſt. ut ī. de uerb. obl. l. ſi minor. Sed cōtra ſup. de mino. l. iij. §. minorē. Sol. plene ut ibi. Itē hodie uidetur innouari, quod hic de tempore dicit. quod dic ut Inſti. qui manu. non poſ. §. eadem. ubi plene dixi.

m Anni uiceſimi. concludit ergo q. od manumittere poteſt.

Idem lib. xvij. ad Sabinum. II.

SI hæres deliberãte legatario ſeruũ legatũ manumiſerit, mox legatarius repudiauerit: manumiſſum fore liberum placuit. a

Paulus lib. xxxix. ad edictum. III.

SEruus pignori datus, b et ſi debitor locuples ſit, manumitti nõ poteſt. c

Qui ſuis numis emitur, nanciſcitur libertatem: & dicitur ſeruus improprie ſuis numis emi, cum numos habere nõ poſſit. h. d.

Vlpianus lib. vj. diſputatio. IIII.

IS, qui ſuis numis emitur: epiſtola diuorũ d fratrum ad Vrbium Maximum in eam condõnem redigitur, ut libertatem adipiſcaẽ. e Et primo quidem numis ſuis. f non propriè vr̃ dici emptus: cum ſeruus numos hr̃e non poſsit. g Verum cõniuentibus oculis h credẽdum eſt ſuis numis eũ redemptum: cum non nu mis eius, q eum redemit, comparet, i Proinde ſiue ex peculio, qđ ad uenditorem pertinet, ſiue ex aduentitio lucro, ſiue ẽt amici beneficio uel libertate, uel prorogante eo, uel repromittente, uel ſe delegante, vel in ſe recipiente debitum, redemptus ſit: credendum eſt, ſuis numis eum redemptum. Satis k ẽm eſt, qđ is qui emptioni ſuum nomen accõmodauit, l nihil de ſuo impendit. m

Non poteſt ſequentib. actibus robur accipere, cuius principium ad alium finem cœptum fuit: ſecus ſi in tium cũ medijs & fine concordat. h. d.

Si ab ignoto n emptus ſit, poſtea aũt pretium ſuũ obtulerit, dicendum erit, non eſſe audiendum. Ab initio enim

S. I hæres. CASVS. Seruum tibi legatum ego hæres legantia manumiſi: tandem tu legatarius repudiaſti hoc legatum. dr̃ quod manumiſſio confirmatur. Fran. Accur.

a Placet. vt & ĩ. tit. j. l. iij. & ſup. de opt. leg. l. ſi cum opinio. & ĩ. ſi cer. pet. l. proinde. & ad l. Aquil. l. nam ſicut Accur.

S Eruus. CASVS. Seruũ tibi pro x obligaui: eum uolo manumittere. nõ poſſum, ẽt ſi alias ſim tibi ſoluendo. Franc. Accurſij.

b Datus ſpecialiter. vt C. de ſer. pig. da. l. ab eo.

c Non poteſt. vt & infra, qui & a quib. l. ſeruum. Sed cõtra infrà de fideicom. liber. l. gñaliter. §. ſi quia ſer. uo. ſolu. ut ibi & facit. C. de nec. ſer. hære. leg. j. Accur.

In P. F. nõ eſt, ſit.

I Squoſ. CASVS. Seruum Titij ab ipſo Titio emi numis ipſius ſerui. Epiſtola diuorum fratrum dicit me compellendum fore, vt manumittam iſtũ ſeruum. Secundo reſpõdet ei quod poſſet opponi qđ ſeruus nihil habet, nec habere poteſt, ſed clauſis oculis debemus dicere ſeruũ ſuis numis emptum eo ipſo, quod non eſt emptus numis emptoris, ſed aliunde quæſitis. Si ab ignoto. Si emi ſeruum meis numis, poſtea ſeruus offert mihi tãtos numos, quot eum emi, & uult ut eum manumittam: nõ cogor eum manumittere, niſi hoc actũ fuiſſet a principio qñ eum emi. Secundo dicit, inter me & ſeruum Titium conuenimus, quod emerem eum de ſuis numis: & eum emiſſem, feſtinaui ſoluere de mea pecunia uenditori: poſtea ſeruus dedit mihi pecuniam, & uult quod eum manumittam. dr̃, quod eum debeo manumittere. Idem eſt, ſi cum ſeruus uellet mihi dare pecuniam, ego remiſi ſibi eam: quia mihi multũ ſeruiebat: nam & hoc caſu debeo eum manumittere. Nihil. Dictũ eſt ſupra, quod ſi ſeruum emi numis ſerui, cogar eũ manumittere. Si aũt emi te hoc acto inter me & te, vt te debeam manumittere: dr̃, quod debeo te manumittere: ſiue hoc conuenerit inter uenditorẽ & me, ſiue non: ſiue contrarium inter uenditorem & me conuenit, puta quod non debeam te manumittere: nunc aũt dicit, non eſt uis quis ſit emptor: ſiue ſiſcus, id eſt, procurator fiſci, ſiue ciuitas, ſiue priuatus homo ſit: ſiue minor uiginti annis ſit: ſiue pupillus ſit. non etiam inſpicitur ætas uendentis: ſiue ſeruus ſit iſte emptor. Nam ſemper cogitur eum manumittere. niſi iſte ſeruus ſit exportandus ratione delicti. uel ſit in teſtamento domini prohibitum, ne manumittatur: uel ſi hac lege, id eſt, acto fuerit uẽditus huic emptori, ne ad libertatem perueniat. In his enim caſibus non manumittetur. Poſtea dicit, quia dicatur ſuis numis emptus. & certè non ſolum iſte, qui totum pretium dedit emptori, de quo emeretur, ſed & ſi partem prætij dedit emptori: & ex opera ſerui tñ lucratus eſt emptor, uel aliàs merito ſerui eſt lucratus, ita quod pretiũ eſt emptum. Sed pone, quod partem habebam in ſeruo: aliã partem emi numis eius: non habet locum conſtitutio: & ſic non cogor eum manumittere. Idem ſi habebam proprietatem nudam in ſeruo: & emi a fructuario uſumfructum eiuſdem ſerui. nam non cogor eum manumittere. ſecus erit, ſi habebam uſumfructum tantum: & emi proprietatem numis eius: nam habet locum conſtitutio, ut eum manumittam. Intelligas tamen, quod ipſe ſeruiet mihi fructuario, donec durat uſusfructus. Sed ſi ego & tu emamus ſeruum: ego meis numis & tu numis eius ſerui: non habet locum hoc caſu conſtitutio: niſi ego ueliẽ eũ manumittere. ſed ſi partem ſerui emi ſuis numis, & pars altera ex causa lucratiua effecta eſt mea: hoc caſu conſtitutio locum habet. Franc. Accur.

P. Flo. cum ſuos numos ſeruus habere nõ poſſit.

d Diuorum fratrum. ſ. Seueri & Anto. ſm quoſdam. & dic plene de his conſtitutionib. C. ſi man. ita fuerit alie. ne proſti. lege j. ubi diximus. Ac.

e Adipiſcatur. a lege, ſecundum P. quod non placet: ſed ab homine: ut ſup. de iud. l. qui ſe.

f Numis ſuis. ſcilicet ſerui. Accur.

g Non poſſit. nec aliquid aliud. ut Inſtitu. per quas perſo. nob. acquir. §. item uobis acquiritur. Accurſius.

h Conniuentibus oculis. id eſt, clauſis, ut non inſpiciamus iura ciuilia ſtrictam rationem.

i Comparetur. ſed ſi numis eius comparatur: ſi tñ conuenit ſeruus de pecunia emptori reſtituenda: idẽ eſt: ut ſtatim ſubijcit. & ſup. de iud. l. nix. in ſi.

k Satis. ad hoc ut dicatur ſuis numis emptus.

l Accõmodauit ſcilicet emptor.

m Impendit. ſcilicet, interim: preſtatur tamen eo caſu, cum fuerint peculiares: cum eos dando non liberetur emptor: ut C. de act. o. empti. l. ſi ſeruos. & C. ſi ſeruus extero ſe emi mand. lege prima, quæ ſunt contra. & facit C. de oper. lib. l. ſi cui. & de bon. lib. l. j.

n Si ab ignoto. id eſt, non paciſcente cum ſeruo, vt liber ſtat. Accur.

Iſte tex. ẽ ſin. ſm Bart. hic, & ſm Moderons, & Franc. Accur. in l. qui in aliena. ſupra, de acqui. hæ. Vide Pilum Anto. Bartolum in annot. ad ll. c. lviij.

hoc agi debet; [a] vt imaginaria [b] fiat emptio, & per fidem contractus inter emptorem & ſeruū agatur. Siue igitur nō hoc ab initio eſſet actū, vt ſuis numis redimeretur, ſiue hoc acto, numos ſeruus non dedit: ceſſabit libertas. Vnde quæri poterit, ſi cū hoc ab initio eſſet actum, emptor feſtinauit, vt pretiū numeraret, [c] † an poſtea ei ſatisfacto ſeruus conſtōne vti poſsit? Et puto poſſe. [d] Proinde & ſi ei numos prorogauerit emptor cū ei paruerit, † [e] poterit ad libertatē peruenire. Siue aūt exprimatur in contractu veluti in emptione, hoc, vt manumittať, [f] ſiue non exprimatur: [g] verius eſt libertatē competere. Ergo & ſi fortè quis ſic comparauerit ſuis numis, ne eum manumittat: [h] benigna eſt opinio dicentium, hunc ad libertatem peruenire: [i] cum et nomen † emptioni imaginarius iſte emptor accommodet, & ꝑterea nihil ei abſit. Nihil aūt intereſt, a quo qs ſuis numis ematur: a fiſco, uel a ciuitate, uel a priuato, cuiuſcunq; ſit ſexus is, qui emit. [k]

Sed ſi minor ſit uiginti annis, qui vẽdidit: interueniet conſtō. [l] Nec cō paranti quidem ætas ſpectať. Nā & ſi pupillus emat: æquum eſt, eum fidē adimplere: cū ſine damno eius hoc ſit futurum. Idē, & ſi ſeruus eſt. [m] In illis ſanè ſeruis nō interuenit conſtō, qui in totū ad libertatē perduci nō poſſunt: vtpote ſi exportandꝰ, vel hac lege uenierit, [n] vel teſtō hac condōnē acceperit, ne vnquā manumitteret. Suis aūt numis redemptus, & ſi totū pretium non numerauerit, ex operis tm̄ ipſius acceſſerit aliquid, vt repleri pretiū poſsit, uel ſi q d ſuo merito acq ſierit, dicendū eſt, libertatē cōpetere. [o]

Quod ſi partem ſuis numis [p] redemerit, cū partē ſerui haberet: ad conſtitutionē non ꝑtinebit: nō magis, quā qui cū ꝓprietatē haberet, uſumfructū redemit. Sed quid cū fructuarius eſſet, proprietatē redemerit, [q] in conditione eſt, vt ad cōſtōnē pertineat. [r] Sed ſi duo ſeruū redemerint, alter proprijs numis, alter numis ſerui: dicendum erit, cōſtōnem ceſſare: niſi fortè is, qui ꝓprijs numis redemit, manumittere fuerit paratus. Sed & ſi partē quis redemit, pars altera ex cā lucratiua acceſſerit, dicendum erit conſtōnē locum habere. [s]

In cauſa libertatis adipiſcendæ ſeruus poteſt contra dominū in iudicio cōſiſtere: hoc tamen ſeruus non facit ſine periculo. h.d.

Martianus lib. ij. inſtitutio. V.

SI qs [t] dicat numis ſe ſuis emptum: poteſt

a Debet. vt emptor eum liberum faciat. Subaudi, cū obtulerit ei pretium ſolutum pro ſe.

b Imaginaria. imo non eſt imaginaria pretio accedente: vt infrà de reg. iur. l. imaginaria. ſed hic ponit. id eſt, per momentū duratura. ſic & in auth. qūo oportet epiſc. §. j. & in pſalmo, Et in imagine pertranſibit homo. ibi uero. j. de reg. iur. l. imaginaria. id eſt, ſimulata. vt & ſup. de contrahen. emp. l. nuda.

c Pretium numerauit de ſuo emptor.

d Poſſe. idē ſi paratus ſit ſoluere: vt ſ. de iudi. l. uix. in fin.

e Paruerit. alias paruerit. i. ſeru erit p aliquod tēpus & ſic cum pretio compenſet. aliàs apparuerit. & idem eſt ſenſus. Accur.

f Manumittatur. cum non eſſet actū inter ſeruum & emptorem, quod eum manumitteret emptor.

g Siue non exprimatur. cum tñ inter emptorem & ſeruū hoc actum eſt, & ſic non eſt contra ſup. proxi. §.

h Manumittat. hoc dixit uenditor.

i Peruenire. hic eſt contra infra proximè. ibi, in illis ſanè. & C. ſi manc. ita fu. alie. ne ma. l. ea quidem. Sed hic de noua lege poſt imaginarium cōtractum ſerui: ibi de ꝑcedēte imaginarium contractum in alia emptione prima: quia uenditor eum emerat.

k Emit. aliàs emerit: & aliàs uendiderit.

l Cōſtitutio. imo vř ceſſare minore uendēte: vt infrà q & a qui. l. ſi quis integris. §. ſi. & ſuprà de mino. l. uerum. §. j. & de ſer. expor. lege, ſi minor. quæ ſunt contra. Solut. duæ ſ nt conſtitutiones: hic loqui. ur de ea, quæ eſt miſſa ad Vrſium Maximum: vt ſupra, in pri. huius legis, quæ locum habet, quādo ipſe ſeruus facit pactum cum emptore: & habet locum, ſiue ſit minor, qui uendidit ſeruum, xx annis, ſiue qui emit, vt hic, Alia eſt miſſa ad Aufidium Victorinum, quæ locum habet, qñ fit pactum inter uenditorem & emptorem: & illa non tenet minorem: vt in contrarijs,

m Seruus. ſ eſt. qui emit: ſed qūo ipſe manumittit, cum dño quæ ſinit? Reſpon. lex imponit libertatē: vel ſm Ot. dic dñm vigore huius conſtitutionis arctandum ad manumiſſionē. arg. infrà eod. l. Caius. Accur.

n Venierit. ne manumittatur, vt hic: aliàs ante hunc contractum, vt infrà eo. l. ſeruus hac. ne ſit contra ſupra, proxi. §.

o Competere. vt ſup. §. j. in fin.

p Suis numis ſcilicet ſerui. Accur.

q Redemerit. emptor. Accu.

r Pertineat. ſcilicet, quod efficiatur liber: ſeruiet tamen fructuario donec durat uſusfructus: ut C. commun. de manu. l. j. §. ſin autem. Accur.

s Locum habere: ex ſoluto pretio alterius partis. Accurſius.

S I quis. CASVS. Seruum emi. hic ſeruus petit, ut eum manumittam, dicens quod ſuis numis emi: ego nego. dicitur quod de hac cauſa, ſi eſt Romæ, debet cognoſcere præfectus vrbis: in prouincijs præſes prouinciæ: & debet iſte, qui cognoſcit de hac cauſa denunciare ſeruo. quod ſi non probauerit ſe ſuis numis emptū, quod dabitur in opus metalli, niſi ego vellem mihi reddi, nolens imponere maiorem pœnam. Vltimo dicit, ſi teſtator reliquit libertatem ſuo ſeruo Caſtaldioni, ſi redderet rationes, & ſeruus uelit reddere rationes: dicitur, quod debet dari arbiter, qui videat, an rationes bene reddantur. Franc. Accur.

t Si quis. ſeruus. Accur.]

† Et pretiū numerauit.

† Codex Flor. habet, paria nerit, & qđ uerbū rōnis redditionē ita factā notat, vt acceptis paria ſint expenſa. ſic hēt, paria tionibus, in l. ſi. de condi. indeb. licet ibi aptatū pactionibus. paria nerit. l. pariaſeeerit. uide Ant. Au. lib. 4. cap. 12.

† P. F. emptionis.

† Iſte tex. eſt not. ad hoc quod fiſcus, ciuitas & priuatꝰ æquiparanť in ijs quę nō ſunt. utraq eorū dā na Bolog. Adde Iac. Rebuff. I titu. C. do anut. fiſc. nu. 1. & v. & qđ ibi not. I apo. in uer. Romanorum li. x. & meliꝰ in l. unica nu. a. & ibi etiā no. in apoſtil. ad pſatū Rebuf. in uer. æquiparantur. C. de ſen. aduerſus fiſcū latis. extra, eod. lib.

Habetis hic tex. ibi æquū eſt eū. not. ad hoc ꝙ in tm̄ eſt grauе fidē fallere. l. j. ſupra de conſti. pec. qđ ēt ꝓcedat, in pupillis & ſeruis. Bolu.

Conſiſtere

cōſiſtere a cum dño ſuo, cuius in fidē confugit & queri, b quod ab eo nō manumittatur: Romę quidem apud ꝑfectum vrbi, in prouincijs verò apud præſides ex ſacris conſtō-nib. duorum fratrum: ſub ea tā denuntiatione, c vt is ſeruus, q hoc d intenderit, nec impleuerit, in opus metalli detur: niſi forte dñs reddi ſibi eú maluerit, vtiq; non maiorē e ex ea cā pœnā conſtituturus. Sed & ſi f rationibus redditis liber eſſe iuſſus fuerit, arbiter inter ſeruum, & dñm, id eſt, hæredem, detur de rationibus excutiendis.

Si dominus ſerui, qui pecuniā dederat pro libertate, manumittat in teſtamento: debet pecunia ſeruo reddi ab hærede, ſi dominus noluit eam eſſe in peculio ſecus, ſi ſuis rationibus applicuit. hoc dicit.

Alphenus Varus libr. iiij. Digeſt. VI.

Seruus pecuniā acceperat g ob libertatē, & eam dño dederat. dñs prius quàm eum manumitteret, mortuus erat, teſtamentoque liberum eſſe iuſſerat: & ei peculium ſuum legauerat. conſulebat, quam pecuniam dño dediſſet ob libertatem, an eam ſibi hæredes patroni reddere deberent, necne? Reſpondit, ſi eā pecuniā dñs poſtea quàm accepiſſet, in ſuæ pecuniæ ratione habuiſſet: ſtatim deſijſſe eius peculij eſſe. Sed ſi interea, dum eum manumitteret, acceptam ſeruo retuliſſet: h videri peculij fuiſſe: & debere hæredes eam pecuniam manumiſſo reddere.

In manumiſſionibus habet locum præuentio inter teſtamentū & donationē libertatis inter viuos: vt ſciatur, cuius libertus ſiat, qui manumittitur. h.d.

Idē li. vii. Digeſt. VII.

Duo filij familias peculiares ſeruos ſeparatim uterq; habebāt: i ex his alter ſeruū ſuum peculiarē uiuo patre manumiſerat, k pater utriq; teſtō peculiū prælegauerat, quærebať, ſeruus iſte l vtrum amborū, an eius, a quo manumiſſus fuerat, libertus eſſet? Reſpondit, ſi prius teſtm̄ pater feciſſet, quàm filius eum liberum eſſe iuſsiſſet: unius eſſe libertū ideo, quòd eū in peculio quoq; legaſſe videreť. m Sed ſi poſtea teſtamentum pater feciſſet: non uideri eam mentē eius fuiſſe, ut eū, qui manumiſſus erat, legaret: eūque ſeruum, n qm̄ prælegatus non eſſet, mortuo patre, amborum ſeruū o fuiſſe.

Si alienatio eſt reuocabilis: reus criminis capitalis non poteſt reuocare. Bart.

Marcianus lib. [illegible] VIII.

Qui pœnæ ſerui efficiuntur, indubitatē manumittere non poſſunt: quia & ipſi ſerui ſunt. p Sed nec rei q capi

a Conſiſtere. in iudicio. & ſic eſt de ſpecialibus caſibus: vt & ſup. de iud. l. uix. §. ſed & ſi quis. & l. qui ſe. & de in ius uoc. l. ſed ſi hac. ij. Reſpon. Accur.

b Queri. id eſt, conqueri.

c Denūtiatione. ſcilicet facienda a iudice ipſi ſeruo.

d Qui hoc. ſcilicet, redemptum ſe ſuis nummis.

e Non maiorem. quàm metalli. nam in uinculis poterit eū ponere: vt ff. de pœ. l. ſi quis aliquid §. qui ſep.

f Sed & ſi. ad hoc facit ſup. de iudic. leg. uix. §. liber etiā & infrà de fidei. l. ſi purè, & C. de teſta. mā. l. iiij. & ibi not.

Vulga. urbis.

g Eruus. Seruus accepit decem mutuo ab amico ſuo, & ea dedit dño, ut manumitteretur: tandem dominus antequam eum manumitteret, deceſſit: & in teſtamento libertatem reliquit ſeruo: & peculium ſuū ei legauit. quęſitum eſt, an ſeruus poſſit hāc pecuniam repetere ab hæredibus patroni ſui. Et dicitur, quod ſi dominus hanc pecuniam poſuit in rationibus ſuis proprijs: deſijt eſſe peculij: nec debebitur, niſi poſtea dominus iſtam pecuniam reddiderit ſeruo, ut haberet in peculio ſuo: quia hoc caſu debebit reddi hæc pecunia ſeruo. Fran. Acc.

P. F. in ſeruum.

Pecu. ob liber. pactus erat, & eam &c.

g Acceperat. aliàs acceperat, ſcilicet ab amico, vt domino daret pro libertate. aliàs pactus erat, ſcilicet de danda domino pro libertate: cuius pacto dominus non adſtringitur. vt C. de tranſac. l. interpoſitas. in fin.

h Retuliſſet. id eſt, reddidiſſet, ut eſſet in peculio. & ad hoc ſuprà de pecu. l. quam Tuberonis. §. final. & l. ſeq. & de pec. lege denique. §. conſequenter.

Duo filij famil. Duos filios Titius habebat: quilibet filiorū habebat peculium ſeparatū: & quilibet ſeruū in peculio: vnus de filijs manumiſit ſeruum ſuum peculiarem conſentiente patre. Item hic pater in teſtamento dixit: peculiū, quod habet quilibet filiorū, prælego cuilibet eorum. nūc quæritur de iſto liberto: cuius dicatur libertus? Et diſtinguitur, nā aut hic ſeruus eſt manumiſſus, antequā fieret teſtamētū: & tunc cū ſit effectus libertus Titij, erit amborum filiorum: & ſic cōis: ſi autem eſt manumiſſus poſt teſtamentum, tunc erit tm̄ libertus filij manumittentis. Franc.

i Habebant. puta unus unum, & alius alium. Accur.

k Viuo patre manumiſerat, ſed & eius uoluntate: aliàs manumiſſio eſſet irrita: vt ſupra, de iure patr. l. filiusfa. R. & infrà eod. l. ſi conſentiente. & infrà, qui & a qui. l. quęſitum. pōt etiā intelligi qđ pater nō conſenſit: vt ſtatim dices.

l Seruus iſte. a filio manumiſſus. Accu.

m Videretur. nam cum prælegat ei ſeruum, uidetur reliquiſſe quicquid fieret de ſeruo.

n Eumq; ſeruum. quondam, nunc libertum.

o Seruum. id eſt, libertum. erat enim patris iſte libertus, vt d. l. filius. de iure patron. & hoc ſi ex uolūtate patris. pōt ſecundo intelligi ſine uoluntate: & ſic proprie ponitur hic in textu ſeruum. Et quod ſupra dixit libertū: ideo eſt, quia licet non tenuit manumiſsio, quia tamen fuerat prælegatus ei qui poſtea manumiſit, non poteſt eam reuocare argu. C. de lib. cau. l. ſi ab eo & de ſer. pi. no. da. l. ſi creditoribus. argum. contra infra qui & à quibus. l. ſi ſeruo alieno.

Vi pęnæ. Hic dicit quoſdā non poſſe manumittere ſeruos ſuos & declarat litera. Fra. Accur.

p Serui ſunt. pœnæ, non fiſci: vt ſup. de iis quæ pro non ſcrip. l. in metallum.

q Rei. id eſt, accuſati & cōdemnati: vel accuſati tantum

talium criminū manumittere ſeruos poſſunt ſuos ut & ſenatus cēſuit. Diu[9] quoq; Pius Calphurnio reſcripſit, libertates ab eo, q iā lege Cornelia a dānatus eſſet, vel cū futurū ꝓſpiceret, ut dānaret, ſeruis datas nō cōpetere. Sed nec q dē illos ad iuſtā libertatē ꝑuenire diuus Adrian[9] reſcripſit, q ideo manumiſſi ſunt, vt crimini b ſubtraherentur.

Libertas impeditur caſib. hac lege expreſſis: & hoc intendit dicere, quod prohibitio iudicis, teſtatoris & contrahentis æqui parantur. h. d.

Paulus libro ſing. regularum. IX.

Seruus hac lege uēditus, ne manumittat, uel teſtō prohibitus manumitti, uel a præfecto, uel a præſide prohibitus ob aliquod delictum manumitti: ad libertatē perduci non poterit. c

Illud qd nō eſt in bonis debitorū ſimpliciter: nō trāſit in obligationē creditorum ſimpliciter. Bart.

[illegible] tente [illegible] ſecundo. X.

Vlianus d debitor fiſcalis Eumeriā ancillā ań annos e multos lege hac emerat, ut manumitteret, eamq; manumiſerat. ꝓcurator f cū bona debitoris nō ſufficiētia quæreret, f ēt Eumeriæ ſtatus q̄ſtionem faciebat. Placuit, nō eſſe iuri fiſcali locū, quo oia g bona debitorum iure pignoris tenerent: quia ea lege h eſſet empta, † ut ſi nō manumitteretur, ex conſtitutione diui Marci i ad libertatē perueniret.

Idem lib. lxiij. ad edictum. XI.

Seruū, q ſub cōdōne legatus eſt, interim k hæres manumittendo liberum non facit. l

Idem li. l. ad edictū. XII.

Lege Flauia ꝓhibet ſeruus, qui plagium admiſit, ꝓ quo dn̄s pœnā m intulit, intra decem annos manumitti: in hoc n tn̄ non teſtamenti facti, ſed mortis, o tempus intuebimur.

Curator furioſi nō pōt ſeruū furioſi manumittere: dēt tn̄ curatore, vt manumittatur ſi furioſus libertatem ſeruo debeat. h. d.

Pomponius libro j. ex Plautio. XIII.

Seru[9] furioſi ab agnato curatore manumitti non pōt: quia in adminiſtratione p patrimonij manumiſſio nō eſt. Si aūt ex fideicommiſſi cā debe ret libertatem furioſus, dubitationis tollendæ cā ab agnato q traden-

tum, ut non poſſint manumittere: ſcilicet in ultima uoluntate: ſed inter uiuos poſſunt, niſi in exceptis criminib. ut ī. de acco. l. ex iudiciorū. & C. ad l. Iul. ma. l. ſi. & ſup. de don. l. poſt contractum & de dona. cau. mor. l. ſi aliquis. & l. donationes. §. ſi. uel ſecus in alienatione earum rerū quā in libertate: accuſato tn̄ pōt ſolui pro ſe, & pro alio: vt infrà de ſolu. l. reo. & l. quamuis. §. j. Accur.

a Lege Cornelia. de ſicarijs, uel de falſis.

b Crimini. Id eſt, quæſtioni criminū: ut infra, qui & a quibus. l. prohibezit. vel crimini. id eſt, cōfiſcationi ꝓp crimen dn̄i. vt infrà de accu. l. ex iudiciorum. uel crimini id eſt accuſationi factæ de ſeruo: vt ſupra ſi ex noxa. cau. l. pen.

c Seruus. Non poterit. vt ī. e. l. is qui. §. in illis. & C. de teſta. ma. l. contra uoluntatem. & qui ad liber. non poſſ. per. l. j. & ij. & ī. qui & a qui. l. ille. §. fin. & ſup. de ſer. expor. l. ſi uenditor. §. ſed rō. excipe duos caſus. primus ſuprà eod. l. is qui. §. ſine. in ſi. ſecundus ī. ad Syl. l. iij. §. hi quoque.

Vlianus. Casus. Titi[9] emit Eumeriam ancillā hoc pacto appoſito, vt manumitteret eam: poſtea Titius factus eſt debitor fiſcalis. & manumiſit Eumeriā. nunc fiſcus uidens Titium non ſoluendo, vult reuocare Eumeriam in ſeruitutem: dicitur q nō poteſt: imo & ſi nō eſſet adhuc manumiſſa, debet uenire ad libertatem ex cōſtitutione Diui Marci. Fran.

d Ante annos. q̄ cōtraheret cū fiſco.

e Procurator. fiſci.

f Quæreretur. aliàs quæreret. l. videret ſeu inſpiceret Accur.

g Omnia. ſ. iuris fiſcalis. Accur.

h Ea lege. idem & ſi nō ea lege: niſi in fraudem fiſci: vt C. de ſer. pig. da. l. ij. ſed tūc intra x. annos reuocat, non ultra: vt infrà qui & a quib. l. ſi cum. §. Ariſt. Ac.

i Marci. & Commodi ad Auf. vi. vt C. ſi man. ita fue. alie. vt ma. l. ij. & j. Accur.

k Seruum. Interim ante conditionem. Accur.

l Non facit, vt & ī. qui & a quib. l. ſi optio. & intellige in ſeruo hæreditario, ſecus in ſeruo hæredis. vt ſup. de leg. j. l. ſi quis inquilinos. §. j. quæ eſt cōtra. & ī. qui & a quibus. l. hæres ſeruū. in prin. Item contra ī. ad Trebel. l. quidam ita. §. ſi quis. ſed ibi in ultima uoluntate manumiſit: hic inter uiuos, uel hic ſpecialiter, ibi cum uniuerſitate relictus erat: hodie tā nullo modo: vt C. communia de lega. l. fin. §. ſed quia. Itē contra infrà de act. & oblig. l. is qui. ſed ibi ex contractu debitum ſub conditione manumiſit: hic ex ultima uoluntate: præterea nec ibi dicit teneat, uel nō manumiſſio: ſed promiſſorem non teneri, ſi deceſſit manumiſſus ante moram: vt & alias ſupra, de hære. uen. l. uenditor ex. & facit ſupra, de reli. l. ſi locus. & de legat. j. l. ſeruo. §. j. Accur.

Lege. Casus. Seruus Titij cōmiſit plagium. Titius pœnam ſoluit pro eod. dicitur, q̄d talis ſeruus non poteſt manumitti ante x. an. Fran.

m Pœnam. pecuniariam olim ſtatutam, quæ hodie ceſſat: vt infra, de plagi. l. fina. & C. ad legem Fla. de pla. l. ſi furti. tn̄ & ſerui cor rupti poſſet & habere hodie locum. vt & infrà de plagi. l. penul.

n In hoc. ſcilicet x. annis.

o Mortis. vt ſatis ſit, ſi completum eſt decennium ſaltem moriente eo, qui libertatem huic ſeruo reliquit. Ir. & facit C. qui non poſſ. ad liber. perue. l. j.

Seruus. Casus. Agnatus furioſi exiſtēs eius curator, nō pōt manumittere ſeruū furioſi, niſi furioſus ex cā fideicommiſſi eſſet grauatus eum manumittere. nam tunc curator eius dabit iſtum ſeruum alij agnato pupilli: hoc acto, vt ille eum manumittat. Fran. Accur.

p Quia in adminiſtratione. bona ratio: vt ſup. de cu. fur. l. ab agnato. & l. ſi. & qui & a qui. l. curator.

q Ab agnato. curatore. ná furioſi in curatione ſunt agna-

† quæreret.

† P. Fl. eſt. ſi.

Iu P. F. Incipit, Aelianus.

† P. Fl. lege Fauia.

† Lex Flauia, inqt Pompon. Lætus li. de Rom. magiſt. & legib. ea. ē quā Flauius tulit de plagiarijs: cum quis dolo ſeruū aut pecus domino, & filium patri ſubtrahit. Porro Catellianus Cotta in cap. plagiarij, no. le. Fannia legem dū putat: id qd̄ & Sypontinus ſentire uidet, quo loco qd ſit plagiarius diſſerit. Ambroſius autem Calepinus uidetur legere Phania. Tu nunc ibi arbiter eſto.

agnatorum ex lege xij. tabul. ut Inſtit. de cura. [u] ſ. §. furioſi.

[a] Tradendũ. alij ſoi te agnato, faciẽdo eũ pcuratorẽ in rẽ ſuã: ut arg. C. de do. l. cũ pponas. uel heredi, ſecũdum P. dũ hic furioſus erat legatarius huius ſerui. & ſecundũ hoc põt intel[li]gi C q̃ mann. nõ poſ. l. pen. & ſic non q̃rit a quo manumittatur, ut ĩ. de uerb. obl. l. cum ſeruus. aliud in pupillo uidetur: ut ſ. e. l. cauſam. & ĩ. de fideicõ. lib. l. ex cauſa. Vel dic & ibi fieri eodem modo manumiſſionem.

A Pud eũ. C A S V S. Nõ poſſum manumittere ſeruũ meũ corã eo qui habet idẽ imperium, q̃ habeo ego: ſed pretor apud proconſulẽ põt manumittere. Itẽ imperator ſi uult manumittere ſeruũ ſuũ, nõ eſt opus, q̃ eũ manumittat uindicta: ſed q̃ut uult, põt manumittere. Fran. Acc.

[b] Imperiũ. cũ nobis manumittentibus: ſed cõtra, ĩ. tit. l. i. apud filium. §. j. q̃ par nõ eſt ibi, non, & ſup. de offi. cõſu. l. j. in fi. q̃ bos dicit apud collegã poſſe manumitti: ſed collega nõ eſt par, ſed idẽ habet imperiũ: ut C. de conſu. lib. xij. l. j. uel ſolue, ut ibi in d. l. de offi. cõſu. Itẽ cõtra, ſ. de in ius uoc. l. Leſt receptum. Sol. ut ibi.

[c] Põt. ut & C. de ma. oin. l. ſi. Sed nõ ne ambo ſunt ſpectabiles: ut in anth. de appell. §. ſimili quoque modo? Rñ. ſunt: ſed quilibet in territorio ſuo maior altero erat: ergo hic procõſul extra Romam in ſua forte prouincia: ut & ĩ. ti. j. l. apud proconſulem. Acc.

[d] Manumittit. abſq; ulla ſolennitate.

dum [a] ſeruum, ut ab eo, cui traditus eſſet, manumittatur, Octauenus ait.

Minor magiſtratus poteſt apud maiorẽ manumittere, nõ autẽ apud parẽ: & imperator põt manumittere abſque ulla ſolennitate, ſed ſola uoluntate.

Paulus libro xvj. ad Plautium. XIIII.

A Pud eũ, cui par imperiũ [b] eſt, manumittere nõ poſſum. Sed prętor apud cõſulẽ manumittere poteſt. [c] Imperator cũ ſeruum manumittit, non uindictam imponit, ſed cum uoluerit, fit liber is, qui manumittit, [d] ex lege Auguſti.

Mortis cauſa poteſt manumitti ſeruus non ut deſinat eſſe liber, ſi cõualeſcat manumittẽs: ſed ſicut ſi manumitteret uindicta cauſa mortis: ſcilicet quia moriturũ ſe putet, mors eius expectabitur: ita & ſi alio modo manumittat cã mortis: expectatur mors eius ſicut expectatur in alio caſu: ut ſi quis trãdat rẽ cã mortis: nam expectatur mors eius: & tunc fiat accipiẽtis. Francis. Accur.

Marcellus li. xxiij. Digeſtorum. VX.

M Ortis cauſa ſeruũ manumitti poſſe, nõ eſt dubitãdũ. q̃d non ita ĩtelligẽdũ eſt, ut ita liber eẽ iubeat, ut ſi cõualuerit dñs, nõ fiat liber, [e] ſed q̃madmodũ ſi uindicta [f] eum liberaret abſolute, ſ. quia moriturum ſe putet, mors eius expectabit. Similiter & in hac ſpecie in extremum tempus manumiſſoris uitę cõferi libertas: durãte ſcilicet p. p. mortis cãę tacitã cõditionẽ [g] uolũtate manumiſſoris: q̃madmodũ cũ rẽ ita tradiderit ut moriẽte eo fieret accipiẽtis: q̃ ita demũ alienat, ſi donator in eadem permã[h]ſerit uoluntate.

M[arcel]lus libro [...] re[g]ularum. XVI.

S I cõſentiente patre filius minor an. uiginti ſeruũ eius manumiſerit, pr̃is faciet libertũ: & uacat [i] cauſę probatio [k] ob patris conſenſum.

[...] XVII.

S Erui. quos filiusfamilias in caſtris acq̃rir, [l] non in patris [m] familia cõputabuntur. nec n. pater tales filij ſeruos manumittere poteſt. [n]

Gaius libro [...] ad leg. Iul. & Papiam. XVIII.

E Vm, q̃ uenierit, uẽditor, & promiſſor, quem promiſerit manumittere poſſunt. [l]

Licet ex peculio ſerui ſit profecta pecunia, quę data eſt domino pro libertate eius: tamen cõpellitur ſeruum manumittere.

Papinianus libro xxxi. quęſtio[num]. XIX.

S I quis ab alio [m] nu-

[e] Non fiat liber. id eſt, deſinat eſſe liber. R.

[f] Vindicta. ſup. ergo alio modo, quam uindicta manumittebat cauſa mortis.

[g] Cõditionem. ſi quid humanitatis contigerit. & facit ĩ. tit. j. l. ij. in fin. & l. ſi mortis cauſa res. in prin.

[h] Permanſerit. ſic ſup. ti. j. l. q̃ mortis.

S I cõſentiente. C A S V S. Filius minor xx. ann. ſeruũ patris manumiſit de conſenſu patris ſui, dicitur, q̃ ualet manumiſſio, & erit iſte manumiſſus libertus patris. nec requiritur qua de cauſa manumiſit hic minor: cũ non ipſe, ſed pater, uideatur manumittere. Accur.

[i] Et uacat. i. non eſt neceſſe probare cauſam. & facit ĩ. l. proxi. & l. nepos. & ĩ. ti. j. l. ſi pr̃. & l. pater. & ĩ. qui & a quib. l. ſi q̃s hac. §. j. & ſup. de bo. lib. l. ſi filiusfam. & ſup. de iure patro. l. filius. & C. cõmunia de ma. l. j. §. fina. & ſup. eo. l. duo.

S Erui. C A S V S. [k] Filiusfa. miles ſeruos in caſtris q̃ſiuit. dicitur, quod ſui ſunt, & non patris: unde patet eos non poteſt manumittere. Franc.

[n] Poteſt. cum nõ ſint ſui: ut C. de iis, qui à non do. ma. l. ſi non proprietatẽ. Et not. quod quidã habẽt talis filij ſeruos: & alij tales ſi filij ſeruos: & in idẽ recidit. & facit ſup. l. proxima.

E Vm qui. C A S V S. Vẽditor ſerui, & promiſſor ſerui antequam eũ tradãt, poſſunt manumittere. Franc.

[l] Poſſunt. ante traditionem: ut C. de act. emp. l. ſi ancillã. & de his qui à non do. ma. l. ij. & de hęre. uen. l. qui tibi.

[k] In uulg. addit, & ualet manumiſſio.

[l] P. F. quę ſit.

[m] P. F. familia.

M Ortis cauſa. C A S V S. Dicitur, q̃ mortis cauſa põt manumitti ſeruus: quod non intelligas, ut deſinat eſſe liber, ſi cõualeſcat manumittẽs: ſed ſicut ſi manumitteret uindicta cã mortis. ſ. q̃a moriturũ ſe putet, mors eius expectabit. ita et ſi aliu mõ manumittat cã mortis, expectat mors eius, ſicut expectatur in hoc alio caſu, ut ſi tradat q̃s rẽ cã mortis: nã expectatur mors eius: ut tunc efficiatur accipientis. Frã.

S I quis ab alio. C A S V S. Dediſti mihi x. ut ſeruũ meum manumittam, dicitur quod compellor manumittere, etiã ſi illa decem mihi data fuerint de peculio ſerui. maxime hęc ſunt uera, ſi pater aut frater ſerui mei pecuniam iſtam dederint, & me petant, ut eum manumittam: nam compellor manumittere, perinde ac ſi ſuis nummis emiſſem. Franc. Accor.

[m] Si quis ab alio. ſecus ſi à ſeruo. C. de cõdi. ob cau. l. ſi

l. ſi liber. in fin.

a Nummos. ut pretiũ: nã ſi ut ſpeciẽ, uel repetet ꝑ condi. ob cauſam: uel præſcriptis uerbis aget ad inter eſſe: ut ſ. de præſcri. uerb. l. naturalis. §. at cum do.

b Poteſt. ipſo iure per conſtitutionem: ut C. ſi ma. ita fue. alie. ut ma. l. ſi is.

c Eius. domini. ſ. de peculio: non tamen talis pecunia liberat dantem: ut C. ſi ſer. ex. l. j.

d Dedit. qui ratione affectionis hoc petunt: ut ſ. man. l. cum ſeruus.

e Similis. quo ad effectum. ſed primo caſũ locum habet conſtitutio miſſa ad Aufidium Victorinum: ut d. l. ſi is. ſecundo alia ad Vrbium maximum. ſ. eod. l. is qui.

Libertate. rogatus enim erat proprium ſeruũ manumittere. ſi uero legatum ſibi ſeruum à teſtatore rogetur manumittere, idẽ reſpondere oportet, quod in donatione dictũ eſt. R. ut ĩ. tit. j. l. ſi rogatus. Accur.

h Niſi ita. i. cauſa probata prius: ut ĩ. de fideicõ. lib. l. ex cauſa. de hoc dixi ſ. eod. l. ſeruus furioſi.

mos [a] acceperit, ut ſeruos ſuos manumittat, etia ab inuito libertas extorqueri poteſt: [b] licèt plerũq; pecunia ei [c] numerata ſit: maxime ſi frater, uel pater naturalis pecunia dedit. [d] uidebit enim ſimilis [e] ei, q ſuis numis redemptus eſt.

Minor donatum ſibi ſeruum ut manumittat, cogitur manumittere no probata cauſa: ſecus eſt i libertate relicta ꝑ fideicommiſſum quia tunc minor debet cãm manumiſſionis probare. Bar.

Idem lib. x. mitorũ. XX.

Cauſam uiginti annis minor, qui ſeruum donatũ manumittẽdi gratia accepit, ex abundanti probat poſt diui Marci literas ad Aufidiũ Victorinum. [f] etenim ſi nõ manumiſerit, ad libertatẽ ſeruus perueniet. nõ idẽ in fideicommiſſaria libertate [g] iuris eſt: cuius cã minor dẽt ꝑbare. na libertas niſi ita [h] manumiſſo non competit.

Sufficit ad euitandam pœnam, ſi de ſ. . ſit actum h. d. Bar.

Puellam ea lege uẽdidit, [k] ut poſt annum ab emptore manumitteref. quòd ſi nõ manumiſiſſet: conuenit, ut manũ iniijceret, aut decem aureos emptor daret. Nõ ſeruata ſide nihilomin⁹ ex ſnia cõſtitutionis liberã fieri reſpondi, qm̃ manus [†] iniectio plerunque [l] auxilij ferendi cauſa interuenit. Itaque nec pecunia peteturi [m] cùm emolumentum legis uoluntate uenditoris ſecutum ſit.

Licèt conditio ſuſpendat libertatem: non tamen modus

Tempore alienationis conuenit, ut homo libertatis cauſa traditus, poſt quintum annum impletũ manumitteref, & ut certam mercedem menſtruã interea præberet. Conditionem libertatis [†] mercedes non facere, ſed obſequio temporariæ ſeruitutis modũ præſtitutum eſſe reſpõdi. neque enim in omnib. libertatis cauſa traditũ comparari [n] ſtatulibero.

Vir poteſt ſeruum dotalẽ manumittere, ſi eſt ſoluendo: ſecus ſi ſoluẽdo no eſt. h. d. lex ſequẽs breuis eſt: ideo non ſummatur.

Idem libro … XXI.

Seruum dotalem uir, qui ſoluendo eſt, cõſtãte matrimonio manumittere põt. [o] ſi aũt ſoluẽdo non eſt, licet alios creditores non habeat, libertas ſerui impedief, ut conſtãte matrimonio deberi dos intelligatur. [p]

Idem libro ij. definitionum. XXII.

C. Auſam. CASVS. Donani ſeruum cuidã minori xx. ann. hoc pacto, ut eũ manumittat. dicit ꝙ manumittere põt. etiã ſine ca. probatione: & ſi non manumitteret, perueniret ad libertatem, ſed ſecus ſi minor rogatus ſit per modũ commiſſum ut ſeruum ſuum ꝓpriũ manumittat: tunc enim probare debet, antequam eum manumittat. Pu llam. Vendidi tibi ancillã hoc pacto, ut poſt annum manumittas: & ſi nõ manumitteres, ſic conueni, ut x. aureos mihi dares. dicitur ꝙ anno elapſo ſi non manumiſiſti, ex ſententia conſtitutionis peruenit ad libertatẽ ſi cut alias manus iniectio apponitur, ut qn uendo ancillam hoc pacto, ne proſtituas, non aut petam x. aureos. Tempore. Tẽpore quo emebas ſeruum a te, cõuenit inter nos, ut poſt x. annos manumittas eu. Itẽ cõuenit, ut certã mercede mẽſtruã pſtet hi ſeruus mihi intra quinquenniũ. Dicitur ꝙ hoc, ꝙ dictum eſt de mercede, eſt modus qualiter debeat ſeruire & præſtare obſequiu, donec durat ſeruus: nõ autẽ in modum condi. uidetur dictum, ut propter hoc ſuſpendatur libertas, ſiue differatur: quia non differtur, licet hoc non præſtet. Franc. Accur.

f Victorinum. quæ literæ in donatis etiã ſeruis hac lege locum habent: ut C. ſi man. ita fuer. alien. ut ma. l. j. & facit ĩ. ti. j. l. illud. §. j.

i Puellã. ancillã.

k Vendidit. ſcilicet dominus.

l Plerunque. quãdoque enim, ut uere abducatur: ut quãdo apponitur in eãm proſtitutionis: ut ſ. de ſer. ex. pot l. ſi uẽditor. in princ. & C. ſi mã. ita ne. u. pro. l. j. in prin.

m Petet. ut & C. ſi man. ita fue. alie. ut man. l. ea quidẽ. & l. fin. Sed contra ſ. de ſer ex. por. l. ſeruus ea lege. §. quod ſi ut. Sol. i. nõ fuit appoſitum tempus. ſed ex mora petitur pęna. hic ſic fuit appoſitum: ut eniã uindicta erat facienda manumiſſio: ut ibi dixi: & ſic etiam ſoluitur aliud contra. ĩ. de uerbo. obli. l. qui Romæ. §. Flauius.

n Cõparari. Comparatur in hoc, quia utriuſque libertas habet tempus iniectum: ſed ſtatuliber in uim condi. hic non: cũ conditio apponatur per ſi, & per cum: ut ſupra de condi. indeb. l. q promiſit. & infra de uerborum oblig. l. huius. ſed cauſa ſiue modus per ut: uel quia, ut hic fuit. ut Inſt. tu. de lega. §. hinc. & §. longe. Item facit ad §. C. de oper. liberto. l. Titius: & C. ſi man cip. ita fue. alie. l. cum iuſta. & ex illa conſtituit. dico competere libertatem.

† De manus iniectione, & qd ſit iniicere manus, pulchrè Budæ. ſupra de ſena. ls ulti.

† Innuit iſte text⁹ ꝙ cõditio ſuſpendit libertatẽ: quod eſt adeo uerum, ut pẽdente cõditiõe habeatur ꝓ ſeruo. Ita nota. Specul. in tit. de act. ner. Itẽ ꝙ libertus. & in titu. de accuſa. ner. qd ẽ. & ner ſic. ſed pone.

S Eruum dotalem. CASVS. Vir uult manumittere ſeruum dotalem: quæritur, an poſſit? Et diſtinguitur: nam aut eſt uir ſoluendo in dote: & tunc citra dotem conſtãte matrimonio manumittere poteſt: aut non eſt ſoluendo, licet non habeat alios creditores, & tunc non poteſt manumittere. hoc enim ca n dos dicitur deberi conſtante matrimonio. Franc. Accur.

o Poteſt. ut & C. de ſer. pign. da. ma. l. j. & de iure dot. l. & ſi dot. s. & ſ. de iuis & leg. l. ab inteſtato. §. j. & ĩ. ſol. matr. l. dotalem.

p Intelligatur. ut poſſit peti: ut C. de iure dot. l. ubi. Nepos

Nepos. Nepos uoluntate aui pōt manumittere ſeruum aui: & manumiſſus erit libertus sui. Itē ſi filius poteſt manumittere ſeruū patris uolente patre manumiſſus erit libertus patris, non filij. Franc.

Nepos. facit ſ. eo. l. ſi conſentiente. & quod ibi not. & eſt ſpeciale, regulariter contra: ut C. de ma. uin. l. nec mulierem.

Aius. Caius emit ancillam hoc pacto, quod manumittat eam intra annum: tandem Caius pronūtiatus eſt ſeruus Titij. dicitur quod hæc ancilla erit penes Titium dominum Caij ea conditione, qua erat penes Caium, ſcilicet ut Titius manumittat eam intra annum: ſi nō faciet, erit libera ex conſtitutione. Frā. Accurſij.

Domino. Caij Seij.

Proponeretur. ergo a dño Caij manumittetur intra annum: aut ex cōſtitutione erit libera: ut C. ſi ma. ita ue. ne proſti. l. ij. & iij.

Proponeretur. ergo finito anno libertatem conſecuta uidetur.

Lege Iulia. Quatuor erant iudices, qui cognoſcebat de libertate cuiuſdam: duo ex his uolebant iudicare eum liberū: alij contra, dicitur quod præualet ſententia eorū, qui pro libertate dicūt. Idē in teſtib. ſi quatuor ſunt teſtes in cauſa producti duo pro libertate dicunt: duo contra: ſtatur dicto illorum, qui pro libertate dicūt. Franciſcus. Accurſij.

P. F. patronia. Aiunt aſit latam fuiſſe a C. Iunio Ceſonio Patronio Turpil. Cos. anno 813. ab vrbe cōdita.

P. Flo. iuſſum.

Bal. in e. j. §. ad hęc in j. col. ti. hic finit lex Corr. & incipit conſtit. in ∴ ſib. feud. & Alexā. I l. de die. in prin. in ij. col. & hic l apo. ad Bar. allegat iſtū tex. p fin. ad id q dicit in ſum mario.

Nepos ex filio uoluntate aui, ut fili' patris uolūtate pt manumittere: ſed manumiſſus patris uel aui libert' eſt.

Qui ancillam emit, ut manumittatur: ſi ipſe ſeruus pronuntietur Titij, Titius tenetur ancillam emptā manumittere. h. d.

I[illegible] l. xv. [illegible] XXIII.

Caius Seius Pāphili hac lege emit, ut intra annum manumitteretur: deinde intra annū Seius ſeruus pronūtiatus eſt. quæro, an ex lege uenditionis finito anno Pamphila libertatē cōſecuta ſit? Paulus reſpondit, cū ea cōditione ancillā emptam domino acquiſitam, cum qua cōditione ueniſſe proponeretur.

Sententia, quæ pro libertate fertur, præualet, quā quæ cōtrà, ſcilicet iudicibus æquali numero diſcordantibus. h. d.

Hermogenianus libro j. iuris epito. XXIIII.

Lege Iulia Petronia ſi diſſonātes pares iudiciū ſniæ exiſtāt: p libertate pronūtiari uiſum. Sed & ſi teſtes nō diſpari numero tā p libertate, quā cōtra libertatē dixerint: tñ p libertate pnūtiandū eſſe, ſæpe conſtitutum eſt.

Caius libr. j. de manumiſſ. XXV.

Iuris ratio efficit, ut infantibus quoq; competat libertas. f

Iabo. lib. iiij. ex poſteriо. Labeonis XXVI.

Seruum furioſum omni genere g manumiſſum ad libertatem pduci poſſe, Labeo putat.

TITVLVS II.

DE MANVMISſis uindicta †

P[illegible]o. li j. ad Sabinū. I.

Apud prętorē eūdēmq; tutorē poſſe pupillū ipſo authore h manumittere conſtat.

V[illegible]a. li. x[illegible] ad Sabi. II.

Si minor ſit annis xx. fructuarius, an poſſit libertati conſentire? Et puto, conſentiendo poſſe ad libertatem pducere.

III.

Si hęres k ſeruū legatū manumittat, mox repudiet legatari': retrò competit l libertas. Idē que eſt, etſi purè duobus ſeruus legetur: & poſt alterius manumiſſionē alter repudiauerit, nā & hic l libertas retrò cōpetit.

Voluntas non finitur morte, libertatis fauore. Item reuocatio non debet peruenire in notitiam mandatarij, ſi eius reuocatione non læditur. Bar.

to: ut C. de fideicom. li. l. cum inter.

Seruum furioſum. CASVS. Seruus furioſus poteſt manumitti quolibet modo: apto tamē ad manumittendum. Franc.

g Omni genere. i. quolibet ex omnibus: qui multi ſunt: ut Inſtit. de libert. § multū. & facit ad hoc ī. prox. & q ibi dixi. nam nec hic, nec ibi eſt diſcretio in manumiſſo. Acc.

DE MANVMISſis uindicta.

Per ſpecies incipit dicere de manumiſſionibus.

Apud prętore. CASVS. Pupillus poterit manumittere ſeruū ſuū corā tutore exiſtēte & pſtāte authoritatē. Frā.

h Authore. uicem ergo duorum ſuſtinet, iudicis, & tutoris. ſic ſupra, de ado. l. magiſtratū, & ī. eod. l. apud filium. & l. an apud. & ī. de offici. pręſi. l. j. & ij. arg. cōtra ī. de pact. l. ſi plures. triplici nō: ut ſ. ad Trebel. l. ille a quo. §. tempeſtiuum.

† Quibus ſolēnibus manumiſſio uindicta fieret, eleganter explicat Alex. ab Alex. lib. 4. Ge. Dierū, ca. 10.

Si minor. CASVS. Minor xx. annis habens uſumfru. in ſeruo pōt conſentire proprietario manumitti illum ſeruum. Fran.

l Libertati. a proprietario pręſtandę: & ſic not. quod pōt alij cōſentire in eo, quod ipſe per ſe facere non poteſt. ſic ī. eo. l. ſi pater. §. fi.

Conſentire alij poteſt, qui p ſe facere nō poteſt.

Si hæres. CASVS. Hęres manumiſit ſeruū legatū: poſtea legatari' repudiat legatum. dicitur quod manumiſſio cōfirmatur. Secundo dicit, duobus pure legatus eſt ſeruus: unus legatariorum manumiſit illū: poſtea alter legatarius repudiauit partē ſuam. certè accreſcit alteri conlegatario: & ſic libertas tenet. Fran.

In quibuſdam codicibus, nam & huic.

k Si hæres. ut ſupra, titulo primo, lege ſecunda. & ſi certum petatur, lege, proinde. & ī. ad legem Aquil. l. nam ſicut. Accur.

l Competit. quia alteri accreſcet. ut ī. ad l. Aquil. l. ſi dominus. §. j. & l. Tirio. & l. ſeq. & ſup. ſi qd in frau. pa. l. j. §. utrum. & de reb. dub. l. quędam. Accur.

d Viſum. ut & ī de re iud. l. Pōpo. & l. inter pares. & arg. ī. de inoffi. teſta. l. ſi pars.

e Non diſpari. ſed pari. & ad hoc ī. de teſt. l. ob carmen. §. ſi teſtes.

Iuris. Manumitti poteſt etiam infans, & libertas relinqui ei in teſtamento. Fran.

f Libertas. ſi eis præſtita fuerit uel relicta: ut Inſtit. de lib. §. fi. & C. cōmunia de ma. l. pe. & ar. C. de einſ. lib. l. penul. & ī. de adop. l. etiā infantes. & etiā nō na

Si pater.

Si pater. CASVS. Quidã habẽs ſeruũ permiſit filio ſuo, ut manumitteret iſtũ ſeruũ: & poſtea deceſſit ab inteſtato hic pater. filius neſciens de morte patris libertatem impoſuit ſeruo: dicitur, quod libertas tenet cũ nõ appareat mutatã eſſe uoluntatẽ patris sed ſecus eſt, ſi pater adhuc uiuẽs reuocauit mandatũ: & antequã filius ſciret reuocatum fore mandatũ, manumiſit ſeruũ: nam nõ tenet manumiſſio. Quoties. Manumitto ſeruum, quem nõ credo meũ: uel econtra. ipſe non credit ſe meum ſeruum, uel ambo ſumus in hac credulitate, cum in ueritate eſſet meus ſeruus, dicitur quod tenet manumiſſio. Minor. Minor xx. an. non põt etiã ſeruum communẽ manumittere ſine conſilio, ſiue uindicta: ſeruum tamen ſibi obligatum conſentire poteſt manumitti. Franc.

a Permiſerit. quod poteſt: ut C. communia de ma. l. j. § fin. & ſupra eo. tit. j. l. conſentiente. & l. nepos.

b Fauore. Nam regulariter mandatũ alias morte finitur, etiam ignorante mandatario: ut ĩ. man. l. præcedente. & l. ſi mandauiſſem. & ſi cert. pe. l. eius qui. §. quas uero. & C. mand. l. ſi mandatum. Sed cõtra huic eſt. ĩ. qui & a quib. l. quæſitum. §. fin. Sol. ut ibi.

c Domini. hæredis mutatio non nocet: ut ſupra de ser. expor. l. iij. & de iur. do. l. ſi ego §. ſ.

d Non fit. ergo oportet certiorari. ſic & ſupra, de acquir. hæ. l. ſi quis mihi bo. §. pe. & ſupra de ma. l. cum furioſus. in fine. j. reſponſ. & ſupra, de diuor. l. ſi pœnituit. Sed arg. cõtra. ſ. pro ſocio. l. ſed & ſi ſocius. §. j. & de excep. rei iud. l. j. §. j. & ĩ. quod iuſſu. l. j. §. ſed ego. & ĩ. ſu. ma. l. ij. l. fi. Itẽ cõtra. ĩ. de cõ. ſic. ob. cau. l. ſi pecuniã. §. j. ubi euã poſt pœnitẽtiã. manumittit & ad æſtimationem datur cõdictio. Solu. ibi ut in rem ſuam fuit procurator, hic filius ut miniſter: unde paternus hic erit libertus: ut ſupra, de iure patro. l. legẽ, filius.

e Durare. ſic ĩ. de in rẽ uer. l. ſi pro parte. §. uerſum.

f Manumittentis. cum in ueritate eſſet. Accur.

g In re eſt. No. ſic ĩ. de iu. & fact. igno. l. regula. §. qui ignorauerit. & inſti. de leg. §. ſi rẽ. & ĩ. de furt. l. inter omnes. §. recte. Sed arg. contra. ĩ. de acqui. hære. l. is qui. putat. §. minor.

h Communem. nedum proprium. Accur.

i Conſilio. ſed cũ conſilio ſic, ut ĩ. e. l. ſeruus.

k Intelligitur. ſic ĩ. eo. l. ij. & ĩ. ſolu. ma. l. ij. §. itẽ ſi uoluntate. & C. de pact. l. de quæſtione. & C. de ser. pign. da. l. iij. Sed arg. contra, ĩ. de pig. l. ſi fundus. §. j. in fi. §. Acc.

† Oſcot. huic litera, dũ inuitt. quod uoluntas non finit morte ca. uore libertatis. tex in c. ſigta uoſt. & ibi Phi. F. poſt Arch. & Do. nu. ıx. ad quẽ Phil. poſius in apoſtil. in uer. mori tur tunc corpore. extra, de reſcrip. li. vj.

Iulianus lib. xlij. Digeſtorum. IIII.

Si pater filio pmiſerit a ſeruum manumittere, & interim deceſſerit inteſtato, deinde filius ignorans patrẽ ſuum mortuum, libertatẽ impoſuerit: libertas ſeruo fauore b liberatis cõtingit: cum nõ appareat mutatã eſſe dñi c uoluntatẽ. Sin autẽ ignorãte filio uetuiſſet pẽr pnũtiũ, & anteq̃ filius certior fieret, ſeruũ manumiſiſſet: liber nõ fit. d Na ut filio manumittente ſeru[9] ad libertatẽ perueniat, durare e oportet patris uolũtatẽ. Nã ſi mutata fuerit: nõ erit uerũ uolente patre filiũ manumiſiſſe.

Error domini non credentis ſeruum, quem manumittit, ſuũ eſſe, non impedit libertatẽ: ſimiliter nec error ſerui putantis ſe eſſe alterius. h. d. Barto.

Quoties manumittit ſeruũ dñs, q̃uis exiſtimet alienũ eſſe eũ, nihilomin[9] uerũ eſt, uolũtate dñi ſeruũ manumiſſũ: & ideo liber erit. & ex cõtrario ſi ſe Stichus nõ putaret manumittẽtis f eẽ, nihilomin[9] libertatẽ ↄtingere. Plus. n. in re eſt, g q̃ i exiſtimatione: & vtroq; caſu uerũ eſt, Stichũ uolũtate dñi manumiſſũ eſſe. Idẽque iuris eſt, & ſi dñs & ſeruus i eo errore eſſent, ut neque ille ſe dñm, nec hic ſe ſeruum eius putaret. Minor xx. annis dñs, nec communẽ h quidẽ ſeruũ ſine cõſilio i rectè manumittit. Paulus notat. Sed & ſi pignori obligatũ ſibi minor xx. annis manumitti patiatur rectè manumittit: q̃a nõ tã manumittere is, q̃ nõ ipedit manumitẽtẽ intelligit. k

Prætor poteſt ſeruum propriũ apud ſe manumittere. h. d.

Iulia[illegible] lib. v. V.

An manumittere apud ſe poſsit is, qui conſiliũ pbet, ſæpe q̃ſitũ eſt. Ego † quidem memini Iabolenũ præceptorẽ meũ & in Aphrica, & in Syria ſeruos ſuos manumiſiſſe, cũ cõſiliũ pberet. Exemplum eius ſecutus, & in prætura, & in cõſulatu meo, quoſdã ex ſeruis meis uindicta liberaui, & quibuſdã prætoribus, cõſulentib. me, idem ſuaſi.

† P. F. quẽ meminiſſem.

A N manumittere. An prætor poſſit cõtra ſe manumittere ſeruũ, & ipſe idẽ dare authoritatem ſiue conſilium ł & dicitur quod ſic, & probat per exempla. Franc.

Suaſi. Officium ergo trium uidetur ſubire aliquis, manumittentis, & cauſam approbantis, & authoritate pbentis. ſic ĩ. eo. l. j. Sed ar. contra ĩ. ad Tre. l. ille a quo. §. tempeſtiuũ. & hoc niſi ſit minor, qui cauſam probet: ut ĩ. de offic. con. l. j. §. pe.

Officium triũ quis ſubire poteſt.

Non impeditur libertas duobus minoribus xx an. manumittentibus, licet unus eorum cauſam non probauerit. h. d. ſequentia plana ſunt.

[illegible]anus li. j. ad Vr[illegible]um Ferocem. VI.

Seruus cõmunis, quin a minorib. xx. an. dominis poſsit apud cõſiliũ manumitti, quãuis un[9] m ex ſocijs cauſam † approbauerit: dubium non eſt.

† Vulg. nõ approbauerit. uide Ant. Aug. emẽdationũ. li. j. c. ij.

Seruus communis. CASVS. duo habebant ſeruum communem: ambo erant minores uiginti ann. & ambo uolut manumittere ſeruum: & unus tãtũ cãm allegauit & probauit. dicitur q ſatis eſt, & tenet libertas. Franc.

m Vnus. ſ. tantũ: ut & ĩ. qui. & a qui. l. ſi cum. §. j. & eſt ratio: quia cum teneat libertas unius, & alter iure communi habet manumittere: ut C de ſer. cõ. ma. l. ſ. alij hic ſubaudiunt, cũ probauerit unus alterius uoluntatem. Accur.

Caiu[illegible] li. j. rerum c[illegible] ſiue aureorũ. VII.

Non eſt omnino ne

Non eſt. [illegible] Poſſum manumittere ego minor xx. an ſeruum cotã iudice ſedẽte pro tribunali: & etiã nõ ſedẽte, ſed cũ ibat cauſa lauãdi, puta ad ſtuſam

ſtraſam: uel cauſa uidēdi aliquē ludum: & ego Vlpianus cum eſſem cum quodam prætore in uilla quadā, permiſit coram eo ibi manumitti: licet ibi non eſſet pręſentia lictoris: lictor enim erat homo, qui portabat ſigna magiſtratua. hoc dicit cum l. ſeq. Accurſ.

a Pro tribunali. hoc in uoluntaria iuriſdictione: ut Inſti. de li. §. ſerui. ſecus in contentioſa: ut C. de dilat. l. à precedente. Accur.

b EGo. Lictoris. i. eius, q magiſtratua Iſignia deſert. Azo.

IVſta. CASVS. Iuſta cauſa eſt propter quā poteſt minor xx. an. manumittere ſeruū, ſi ſeruus liberauit dñm à periculo mortis: cū quidā occidiſſet eū, niſi ſeruus fuiſſet, qui adiuuit dñm uel ab infamia quā alias ſuſtinuiſſet dominus, niſi fuiſſet ſeruus. Secundo dicit: minor manumiſit ſeruum cauſa approbata coram iudice: nūc uult reuocare dicēs, qd non fuit iuſta cauſa manumittendi. dicitur quod non auditur. Franciſc.

c Infamiæve. qd ſimile eſt petie alo ui. æ: ut & ī. quod met. cauſ. l. iſti. §. ſi. & facit ī. eo. l. etiā. §. j.

d Tribui. i. tributam conſeruari.

e Ne alienum ſeruū. not. q extraneum interierit caſum. & facit C. de hiaquia nō do. ma. p totum. & q ſubijcit, nā cauſæ &c. redit ad ſuperiora. & facit Inſti. qui ma. non poſ. §. ſemel. & quod ibi dixi. & C. de præ. mi. l. v. & de manumiſ. un. l. j. Accur.

SVrdi. CASVS. Filius ſurdi uel muti poteſt manumittere ſeruum patris patre uolēte: q uoluntas declaratur p nutū uel ſcripturā: ſecus autē eſt in filio furioſi. cum furioſus nullo modo poſſit conſentire. Franciſ.

f Iuſſu eius. nutu uel literis.

g Manumittere. ſeruum patris: ſed fiet: ut ī. eitu. l. l. ſeruus furioſi. ſed ſuum ſic. & ſic non obſtat ſupra de acquiren. hæred. l. cum hæres.

ceſſe pro tribunali [a]manumittere. itaq; plerunq; in tráſitu ſerui manumitti ſolent: cum aut lauādi, aut geſtandi, aut ludorū gratia prodierit prętor, aut proconſul, legatusve Cæſaris.

Vlpianus libro v. ad edictum. VIII.

EGo cùm in uilla cū prętore fuiſſem: paſſus ſum apud eum manumitti, & ſi lictoris [b]pręſentia non eſſet.

Martianus lib. xiij. Inſtitutio. IX.

IVſta cū manumisſionis eſt, ſi periculo uitę īfamięve dñm ſeru' liberauit. Sciēdū eſt: qualiſcunq; cā probata ſit, & recepta: libertatē tribui [d]oportere. nā diuus Pi' reſcripſit, cauſas pbatas, reuocari nō oportere, ne alienū ſeruū [e]poſsit qs manumittere. Nā cauſæ probationis contradicendum, non etiam cauſa iā probata retractanda eſt.

Idē lib. ... regularū. X.

SVrdi uel muti patris filius iuſſu eius [f]manumittere poterit: furioſi uerò filius nō poterit manumittere. [g]

Vlpianus libro vj. de officio proconſulis. XI.

SI minor annis uiginti manumittit: hmōi ſolent cauſæ manumiſsionis recipi, ſi filius [h]filiave, frater ſororve naturalis ſit.

Idē libr. ij. ad leg. Aeliā Sentiam. XII.

VEl ſi ſanguine eum ptingit. [i]Habetur eñ ratio cognationis.

Idem lib. de offic. procōſul. XIII.

SI collactane', [k]ſi educator, ſi pędagogus ipſius, ſi nutrix, uel ſilius filiave cui' eorū uel alūn', [l]uel capſari', [m]id eſt, q portat libros: uel ſi in hoc manumittat, ut pcurator [n]ſit, dūmodo nō minor ann. [o]x. & vij. ſit. Pręterea & illud exigit, ut nō utiq; unū ſeruū [p]habeat, q manumittit. Itē ſi mrimonij cā uirgo, vel mulier [q]manumittat: exacto prius iureiurādo, ut ītra ſex mēſes uxorē duci eā oporteat. ita enim ſenatus cenſuit.

Martianus libr. iiij. regularum. XIIII.

ALūnos magis [s]mulierib. eſt ꝯueniens manumittere. ſed & in uiris receptū eſt. ſatisq; eſt pmitti eū manumitti, in quo nutriēdo ppenſiorē animū fecerint. Sunt qui putant fœminas poſſe ēt matrimonij cā manumittere: ſed ita, ſi fortè & ꝯſeruu' ſu' in hoc [t]ea legat' ē. Et ſi ſpado uelit matrimonij cā manumittere, pe. Nō idē ē in caſtrato. [u]

SI minor. CASVS. Propter quamlibet iſtarū cauſarum poteſt minor manumittere ſeruum ſuū: & hoc dicit hæc lex cum quattuor ſeq. uſque ad §. plures.

Plures. Plures domini xx. anno. poſſunt ſimul manumittere ſeruum ſuum communem uindicta. Item plures ſerui poſſunt pariter uindicta manumitti.

Qui in Italia. Prouincialis poteſt manumittere ſeruū in Italia, ſi uult. Franciſ. Accur.

h Filius. manumittentis: & ſic de cæteris.

i VEl ſi. Contingit. quo quomodo.

k SI collactaneus. i. ex eodem lacte ſimul lactatus. quem Bono. fratrē appellant. Accur.

l Alumnus. qui alit, & qui alitur.

m Capſarius. à capſa, in qua qñq; libri portant. aliter quandoque ponitur p eo, qui pro mercede cuſtodit pannos, ut ā. de offic. præ. ur. l. pe. in ſi. de quo hic non dicit. Accur.

n Procurator. id eſt, procuratā. ſ. negotia eius, alias cōtra, ī. de procura. l. ſi minor. & plene de hoc dixi Inſt. qui man. non poſ. § eadem.

o Decem & vij. ſ. qui manumittitur.

p Seruū. ſ. tm̄. ſed plures, alias eſt in textu tantum.

q Mulier. ſ. corrupta, ut dixi. ī. de uerbo. ſign. l. mulieris. in prīne. & facit ī. qui & à quib. l. matrimonij. & infra l. proxi. §. j.

r Oporteat. niſi iuſta cauſa impediat: ut Inſt. qui manu. non poſſ. §. eod. Accur.

s ALumnos magis. quā maribus: licet maribus hoc cōueniat. R. vel magis quam non, ſecundum M.

t In hoc. ut eum manumittat. Accurſius.

u In caſtrato. hoc quia primus poteſt cōtrahere matrimonium, ſecundus nō: ut ī. de iur. dot. l. ſi ſerua. §. ſi. Similis differētia fit in adoptione: ut inſt. de adop. §. ſed & illud. & in ſubſtitutione poſthumi: ut ī. de lib. & poſth. l. ſed eſt quæſitum. Accurſius.

P. F. tribuere.

Infamia autæ piculo compatitur.

r Vel. gl. ſimilē in l. j. C. q res pign. ob. poſ

†P. F. decem & octo.

alta uſus pauit Sue. in Nerone.

E...ra

Paulus lib. j. ad leg. Aeliam Sentiam. XV.

ETiam condônis implendæ cá minori uiginti annis manumittere permittendum eſt:ueluti ſi quis ita hæres inſtitutus ſit, ſi ſeruú ad libertatẽ perduxerit. Ex pterito b tpe plures cãç eſſe poſſunt,uelutiq dñm in prælio adiuuerit, contra latrones tuitus ſit,q eum fanauerit, q inſidias detexerit. & logum eſſ,ſi exequi uoluerimus: quia multa merita incidere poſſunt, quibus honeſtum ſit, libertatem cum decreto præſtare : quas æſtimari debebit is,apud quem ea de re agitur.

Plures dñi minores viginti ann poſſunt ſeruo libertate dare ſimvl, & plures ſerui poſſunt pariter uindicta manumitti. h. d Franciſ. Accur.

Plures uindicta pariter manumitti poſſunt:& ſufficit præſentia ſeruorum, ut uel plures manumitti poſsint. Abſens quoq; cauſam probare per procuratorem poterit. Si duo matrimonij cauſa manumittent:recipi cauſa non debet. Qui in Italia, vel in alia prouincia domicilium habent, apud alterius prouinciæ præſidem conſilio adhibito manumittere poſsũt. f

Si minor uult manumittere ancillam,vt eam habeat concubinam: non eſt audiendus h.d. Franc. Gloſſ. ponit caſum §. ſeq.

V[illegible]us lib. [illegible] ad leg. Aeliam Sentiam. XVI.

ILlud in cauſis probãdis meminiſſe iudices oportet,vt nõ ex luxuria, g ſed ex effectu deſcendentes cãs pbẽt. Neq; .n. dliciis,ſed iuſtis affectionibus h dediſſe iuſtam libertatem legem Aeliam Sentiam credendũ. Si qs minori annis vigiti hac lege ſeruum dederit,vt precio accep.o,uel donationis cã eum liberum faciat:poterit ille cãm manumiſsionis iſtius probare,hoc ipſum allegans legẽ datã, & perducere ad libertatem. k ergo hic debet oſtẽdere, hoc inter ipſos actum : vt proinde ucl ex lege donationis, vel ex affectione eius,qui dedit, res æſtimetur.

Pa[illegible] XVII.

APud procõſulem, poſt q̃ urbẽ egreſſus eſt,uindicta manumittere poſſumus, Sed & apud legatũ eius manumittere poſſumus. m ex quo puinciã ĩgreſſus eſt.

[illegible] ad Plautiu[illegible] XVIII.

APud filiumfam. magiſtratum manumitti poteſt, etiam ſi ipſe filiusfamil.. n manumittere nõ poteſt. Apud collegam ſuum prætor manumittere non poteſt.

a E[illegible]tiam. Seruum [illegible] ſtantis,uel etiam ſurm:& eſt iuſta cauſa,quia lucratur hæreditatem vt ſ.ti[illegible].j.l. cauſam.

b Ex præterito. & plures quã ex futuro. de quib. quę pẽdent ex futuro,dixi ſup. pxi. rñ. & l. pxi. §.j. & §.ij.

c Toitus. ſie ſup. ad Sylla. l. iij. §. ſi cum omnes.

d Per procuratorem. licet manomittere non poſſit per procuratorem : vt C. eod. l. neque.

e Non debet. quia eum debeat iurari, ut ſup. eod. l. ſi collectaneus. neceſſe eſſet alterum periurare:cum duobus nupta eſſe non poſſit: vt Inſtit. de nu. §. affinitatis.

f Poſſunt. hoc in uoluntaria iuriſdictione:vt ſ. de ado. leg. emancipari. §. j. & ſup. de offic. proconſul. l. j. & ij. in princ. ſecus in contentioſa:vt in ar. cõtrario:vt ſup. de iuriſd. om. iudi. l. fin.

g ILlud. Luxuria:vt pcõcubina habeat. Acc.

h Affectionibus. argu. ſup. de dona. l. affectionis.

i Si quis minori. Minor emit à dño ſeruum,& ſoluit precium : ſed uenditor reddidit ei pciũ poſtea ex cã donationis. Vel dic, accepto à ſeruo : & hoc facit dñus ſuo donandi id preciũ minori. Acc.

k Ad libertatem. ſ. poterit. Ir. ſed contra. ſup. de ſer. expor. l. ſi minor. Sol. euidenter refert, à minore, an à maiore in ſerui datione lex dicatur de eo manumittendo. R. vt hic & ibi. & ſup. tit. j. l. is qui. §. nihil. & §. ſeq. & facit ſup. ti. j. l. cãm. in prin. Ac.

l APud proconſulem.

m Apud procõſulem poſtquã exiuit vrbem Romanam,põt minor manumittere. Itẽ apud legatum eius. Fran.

Poſtumus. ut ſup. de offic. procon. l. ij. in principio. Accurſius.

Poſſumus. hic eſt contra. ſupra de offic. procon. l. ij. in fin. ſed uindicta poteſt, ut hic : aliter non, ut ibi. uel proconſule præſente, vt hic: ſed non eo abſente, vt ibi. uel ſolue ut ibi. Accur.

APud filiumfamil. Tria dicit. In prima parte pone caſum,ut in gl. & diuerſis modis ſm quod ſunt diuerſæ literæ. Secundo prætor non põt manumittere apud collegam ſuum. & hoc ſi habes in litera:non. alias deeſt, & dic de hoc ut in gl. Tertio filius ſeruum patris apud ipſum patrem prætorem põt manumittere uolente patre. Franc.

n Filiusfamilias. Quidam habẽt manumittere:& habẽt uel ſubaudiunt pater eius, & ſm hoc dic : licet filius non poſſit ſcilicet manumittere ſeruum patris apud patrẽ qd' non placet:vt in fine huius legis : vel non poſſit filius, ſcilicet minor cã non pbata, ſed pater ſic apud filium, cum ſit maior, etiam nũ probata. Vel tertio poteſt pater apud filium : ſed filios nõ poteſt apud ſemetipſum, cum ſit minor : vt ſup. de offic. conſ. l. j. §. finali. ſecus ſi eſſet maior : vt ibidem, & ſupra eod. l. an manumittere apud ſe. & infra eodem. l. ſi rogatus. §. finali. quæ uidentur cõtra. alias eſt talis litera, manumitti: & non eſt ibi pater eius : & ſecundum hoc dices manomitti à quolibet, licet ſit minor. Sed quomodo minor in magiſtratu eſt : vt infra de muner. & honor. l. ad rem ? Reſpon. liberi ſupplent : vt ſupra de minori. l. ij. uel ex certa ſcientia principis : vt infra de re iudic. lege, quidam conſulebant. Accur.

Non poteſt. quidam habent non poteſt:& tunc concordat ſupra titulo primo, l. apud. Sed contra. Supra de officio conſul. l. j. in fine ſed ſolue ut ibi. alij ſine non : & tunc ſita concordat. ſed hoc eſt contra ſuprà titul. j. l. apud. & ſol. ut ibi.

P. Flo. agrum.

Iſte tex. eſt ualde notandus ad hoc ppoſitũ, qd proc. põt conſtitui ad articulum pbationũ tm. & tex. hoc optime pbat, & nõ eget aliqua alia interpretatione. pro quo, facit l. iij. §. ij. ſ. iudi. Solu. Bolo.

Quid hoc loco luxuria ſignificet, vide Anto. Aug. lib. 4. cap. 2.

P. Flo. aut præcio accepto, uel donationis cã ut eum &c.

In hunc locũ vide Gellium, lib. 2. c. 2.

In P. F. deſunt hęc ex quo puinc. ingr. eſt.

In uul. edit. additur, pater eius.

a Apud patrem. quid mirũ cum & apud ſeipſum pater poſſit manumittere: ut ſup. eo. l. an manumittere apud ſe. & facit ſup. de ritu nup. l. matrimonij. Acc.

b S I minor annis. ſcilicet uiginti alias eſt in tex. In
c terim. ante, quam ducatur. Accur.

generaliter. §. ſi alienum. & C. ad legem Falci. l. ſi ea. & ſupra tit. j. l. cauſam. ſecundo reſponſo.
f Iudicio id eſt, uoluntate.
g Eorum. ſcilicet ſeruorum.
h Cunctationem. id eſt, moram. Azo cum enim eſt ſtituto ·acit liberũ non eſt recurrendũ ad conſulem.

d In pẽdenti. quia ſi contrahatur mſrimonium, liber erit, alias non: ſed inſpecto ſtatu præſenti cõſtat eam ancillã, & ſic ti iũ ſeruum. ſed reſpectu futuri hoc eſt: nam ſi ducatur olim, creditur eſſe liber.

S I rogatus. CASVS. Si minori uiginti ann. legẽ ſeruum, hoc acto vt manumittat, dĩ q̃ eũ debet manumittere indubitãter, ſed ſi ei legaſſem decẽ, & rogaui eũ, ut manumittat ſeruũ ſuũ proprium: tũc eſt inſpiciendum. ſi tantũ uel plus eſt in legato, quantũ valet ſeruus. vt tunc permittatur manumitti: alias nõ. Vltimo dicit: quod dixi in ſeruo legato minori, idem in donato hoc mõ ut manumittat. Nam manumittere debet: & ſi non manumittat, conſtitutio facit eum liberũ, nec decurretur, uel ibitur ad conſulem.

Matrimonij. Si minor uult manumittere ancillam cã habẽdi eam in uxorẽ, põt: dum tñ ſit talis quã poſſit iuſte habere, ut non ſit filia, uel ſoror dñi, uel ſimili mõ ei cognata. Itẽ dñs minor uiginti an. põt manumittere ſeruum ſuũ, ſi erat ſuus alius, uel ſi mũl de cã, quia poſſet minor maſculus manumittere. Conſul. Minor uiginti an. exiſtens conſul, põt præbere authoritatem manumitte re uolentibus. Vel aliter, minor exiſtẽs conſul habens ſeruum, cauſa approbata corã collega. põt ipſe manumittere. Fr.

e Quanti as. ut & ſupra de min. l. ſi minor. & argu. infra de fideicom. libe. l.

Filius quoque uoluntate patris apud patrem a manumittere poterit. †

Libertas eſt in pendenti, ſi minor ancillam prægnantem manumiſit cauſa habendi eam in uxorem: quia ſi eã ducat, naſcitur partus liber, aliàs ſecus Fr.

Celſus lib. xxix. Digeſtorum. XIX.

S I minor annis b apud conſilium mĩimonij cã prægnantẽ manumiſerit, eaq; interim c peperit: in pẽdenti erit, d ſeruus, an liber ſit, quẽ ea peperit.

Si quis minori legat ſeruũ, vt manumittat, debet indubitãter eum manumittere. ſed ſi quis legat decem minori uiginti annis, vt ſeruum proprium manumittat, tũc debet inſpici, ſi tantum ſit in legato, quantum ualet ſeruus, vt tunc manumittat: aliàs ſecus. Idem in ſeruo donato, vt eum indubitanter manumittat. h. d. Fran.

Vlpianus lib. ij. de offic. conſul. XX.

S I rogatus ſit e annis uiginti minor manumittere per fideicommiſſum, incunctanter debet ei permitti, niſi propriũ ſeruum rogatus ſit manumittere. Hic enim quantitas e emolumenti conferenda erit, quæ ad eum puenit ex iudicio f eius, qui rogauit cum pretio eorum, g quos rogatus eſt manumittere. Sed & ſi hac lege ei ſeruus fuerit donatus, vt manumittatur: permittendum erit manumittere, ne conſtitutio diui Marci ſuperueniens cunctationem h.

conſulis dirimat.

Minor manumittens ancillam cauſa habendi eam in vxorem, debet talem ducere, qualem iuſtè habere poteſt h. d. Fran.

Mſrimonij i cã manumittere ſi quis uelit, & is ſit qui non indigne huiuſmodi conditionis uxorẽ ſorti turus ſit: erit ei concedendum. Mulieri quoque uolenti filium naturalem k ſuum, uel quẽ ex ſupradictis l manumittere, permittendum eſſe, Marcellus ſcribit.

Conſul minor viginti annis poteſt præbere autoritatẽ manumittere volentibus. Vel ſic. Coſul minor pot ſeruũ propriũ cauſa approbata coram collega manumittere. h. d. Fran.

Conſul apud ſe poteſt manumittere, † etiam ſi euenerit, ut minor uiginti annis ſit. m

Modeſtinus lib. i. Pandectarum. XXI.

A Pud præfectum Aegypti poſſum ſeruũ manumittere ex conſtitutione diui Auguſti.

Si filius mandato uel permiſſione patris manumittit ſeruũ, liber erit. & pater uidetur manumittere.

Paul. li. xij. Quæſt. XXII.

P Ater ex prouĩcia ad filium ſciens Romæ agẽtem epiſtolam fecit, qua permiſit ei, n quem uellet ex ſeruis, quos in miniſterio ſecum hic habebat, o vindicta liberare: poſtquã p filius manumiſſit Stichum apud prætorẽ, quæro, an fecerit liberum? Rñdi, Quare hoc non conceſſum credamus patri, vt remittere q poſsit † filio ex ijs, quos in miniſterio haberet, manumittere? Solam enĩ electione filio conceſsit: Cæterũ ipſe r ma

i Matrimonij. indigne aſſumuntur, quæ duci prohibentur: ut not. Inſtit. de nup. l. ſi aduerſus.
k Naturalem. eundem ſeruum.
l Supradictis. ſup. eo. l. ſi minor ann. uiginti. & l. ſeq. & l. ſi. & l. alumnos.
m Minor uiginti ann. ſit. hic eſt contra ſup. de off. con. l. j. §. conſules. Sol. expone hic, id eſt authoritatem manumittenti præſtare: vel ſolue, ut ibi. qualiter minor poſſit conſul eſſe, dixi ſup. eod. l. apud filium.

P Ater. CASVS. Habebã filium, qui Romæ degebat forte in ſtudio, & cũ eo miſeram quoſdã ſeruos, qui ei ſeruirent: tandem epiſtolam mandaui ad filium, in qua continebatur, q̃ poſſit manumittere, quẽ uult de illis ſeruis meis, qui ſecum ſunt. ipſe filius manumiſit coram prætore. Dicit quod hæc manumiſſio tenet, & pater vĩ manumittere, & filius quaſi miniſterium præbet. Fran.
n Ei. ſcilicet filio.
o Habebat. filius.
p Poſt quam. ſcilicet epiſtolam.
q Remittere. id eſt, mandare.
r Ipſe. ſcilicet pater: vt & ſupra titul. primo. l. ſi conſentiente, qui enim per alium

Vide in hunc locum Ant. Aug. emẽda. li. 4. ca. 22.

† P. F. minor annis uiginti quinque.

† Ita tamẽ ſi cãm apud collegam probauerit. l. unica, in fin. ſup. de off. con.

† Permittere poſſit.

alium facit &c. vt ſ. de admi. tut. l. ita aũt. §. geſſiſſet.

Manumiſsio. CASVS. Manumiſſio pōt fieri coram lictoribus: & quædam ſolennitas, quæ erat neceſſaria, licet non fiat: proſacta hĩ. Fran. Acc.

a Per lictores. i Id eſt per eos, qui deferũt inſignia magiſtratus. uel ex pone, ut dixi ſup. eo dem. l. ego.

i Lictores qui dicũtur pulchre Beroald' in Cęſare dictatore, circa prin.

numitti.

Quęda ſolennitas, quæ olim erat neceſſaria in manumiſſionibus: hodie remittitur h. d.

Hermogenianus lib. j. iuris epito. XXIII.

MAnumiſsio † ꝑ lictores ª hodie domino tacẽte expediri ſolet: & verba ſolennia, licet non dicãtur, ut dicta accipiuntur.

Pupillus. CASVS. Pupillus maior tamen infante pōt manumittere ſeruum coram iudice, & præſente tutore: nec manumiſſum ſequit periculum. Franc.

b Infans. id eſt, minor ſeptem an. ut C. de iu. delib. l. ſi infanti. ſi autem eſſet infans: etiam cum tutore nõ poſſet: ſicut nec iudiciũ ſubire: vt ſ. de adm. tut. l. j. §. Ita tamẽ.

c Paulus addẽdo, non corrigendo.

d Eum. ſ. manumiſſum, & hoc eſt ſpeciale in pupillo: ſecus in maiore manumittente: vt C. de pecu. eius qui li. me. l. j. & ſup. de pec. l. ſi Sticho. & ſ. ut. primo. l. iij. quæ ſunt contra.

† Arg. hn ius textus colligebat Aret. in l. j. de uerb. obli. ſ. quẽ ſequit Bar. Soci. in d. l. j. in ſecũdo not. qđ ipſius ſtipulationis ſolẽnitas: poteſt remitti per conſuetudinem: & dicunt ita uoluiſſe in l. præſenti benedictũ de Flumbi.

Paul. libro. ij. ad Neratium. XXIIII.

PVpillus, q infans ᵇ nõ eſt apud conſiliũ rectè manumittit. Paul': ᶜ Scilicet authore tutore: ita tñ, vt peculium eũ ᵈ non ſequatur.

Pupillus non pot ſeruũ ſuum manumittere, vt eũ habeat tutorẽ: quia hoc eſſet, ſibi tutorẽ eligere, quod tamen pupillo non permittitur propter infirmitatem iudicij ſui. h. d.

Caius lib. j. de manumiſſionum. XXV.

SI tutoris. CASVS. Pupillus uult manumittere ſeruum ſuum cã habendi eum in tutorẽ, quæritur, an hæc ſit iuſta cauſa manumittendi? & Aufidius dixit ꝙ ſic: ſed Nerua filius dixit, quod non eſt iuſta cã. q̃uo enim pupilli dicto ſtatetur ad tutorem eligendum, cum ꝓꝓ infirmitatem eius animi detur pupillo tutor, ut nihil præſumatur rite, ſiue benegerere abſq; tutore ꝓꝓ animi infirmitatem? Franc.

e Per abſurdum. arg. contra. ſup. eo. l. ſi collactenus. ubi ſecus in procuratore dicit. Item argu. contra, ſupra qui petantur. l. ij. §. nn. & de iure. l. qui habet. §. ſi pupillus.

† Probationis.

SI tutoris habẽdi gratia pupill' manumittat: probandã † eſſe cãm Aufidius ait. Nerua fili' ꝯ ſenſit. quod uerius eſt. namq; perabſurdũ ᵉ eſt, in eligendo tutore videri firmum eſſe iudiciũ pupilli, cuius in oibus rebus, ut infirmũ iudicium tutore authore regitur.

TITVLVS III.

DE MANVMISſionibus, quæ ſeruis ad vniuerſitatem pertinẽtibus imponuntur.

Omne collegium licitum pōt ſeruos manumittere, & ſuccedet iſtiſ collegio in bonis manumiſſi, ꝑut patroni libertis. Frã.

DE MANVmiſſionibus, quæ ſeruis ad uniuerſitatem pertinentibus imponuntur.

f Diuus Marcus. ius eſt. Omne collegium generaliter prohibetur, ª niſi approbet lege, uel ſenatuſc. uel conſtitutione: vt infra de codi. l. j. & iij. & ſupra, qđ cuiuſq; uniuerſ. l. j. in prin. Accur.

a Cõcor. text. in ca. dilecta. & ibi Inno. in glo. ſua, in uerſic. unum corpus. extra de exceſ. prę la. & in ca. cum in ſpeciali. de app. lib. vj.

Vlp. lib. v. ad Sab. I.

DIuus Marcus omnibus collegijs quib. coeundi ius eſt, ᶠ manumittẽdi poteſtatẽ dedit.

g Quare hi. Collegiati. Azo.

h Vẽdicabunt. vt ſ. d li nat l. j. & dicunt ſup. de rer. diui. l. in tm. §. j. & de in ius uoc. l. ſed ſi hac. §. qui manumittit.

Idem li. xiiij. ad Sab. II.

QVare hi ᵍ quoq; legitimam hæreditatem liberti vindicabunt. ʰ

Ciuitas dans libertatẽ ſeruo ſuo, videtur ei concedere peculiũ, niſi expreſſe adimat. Barto.

i Seruus. Iure conſentiente ordine decurionum & præſide prouincia, & dato uicario: vt C. de ſeruis reip. ma. l. j.

k Peculium. nominatim, & ſic priuato æquiualet: vt C. de pec. eius qui lib. l. j. Accur.

l Debitor. peculiatis.

m Liberabit. idem & ſi eſt ademptum: ſi tñ hoc ignoret, ſ. eum manumiſſum. & ad hoc ſ. de ſol. l. ſi quis ſeruo. & l. ſi ſeruus. & l. quod ſeruus. & Inſt. man. §. recte.

Papinianus lib. xiiij. Reſponſorum. III.

SEruus ciuitatis iure manumiſſus nõ adẽptum peculium ᵏ retinet. ideoq; debitor ˡ ſoluendo ei liberabitur. ᵐ

TITVLVS IIII.

DE MANVMISſis teſtamento.

Si teſtor ſępius in teſtõ reliquit libertatem ſeruo: ea voluntas valebit, qua leuius reliquit libertatem. h. d. Bar.

DE MANVmiſſis teſtamento.

n Cum ſęp' datur. id eſt relinquatur.

o Eam dationem. uel libertatem.

p Fauorẽ habere. alias fauore ualere.

q Peruenit. uel lenius, uel maturius: ut dices infra, eod. l. in libertatibus. Ac.

Vlp. lib. iiij. ad Sab. I.

CVm ſępius datur ⁿ ſeruo libertas: placet, eã ᵒ fauorem ᵖ habere: † ex qua peruenit. ᑫ ad libertatem.

† Fauore ualere.

Fauore libertatis ſeruus ſubſtitutus cũ libertate, fit liber: licet hæres non efficiatur. h. d. Barto.

Si quis. CASVS. Titium inſtitui hæredẽ: & ſi hæres non erit, Stichũ ſeruum meũ inſtitui hæredẽ & liberum. Dicitur, ꝙ ſiue Titius hæres erit, ſiue non: Stichus ſemper r erit liber: quaſi utroque gradu uideatur relinqui libertas; Sticho, Fran. Accur.

† Stichus hæres eſto. Stichus liber eſto &c.

Idem lib. v. ad Sab. II.

SI qs ita hæredẽ inſtituerit, Titius hęres eſto: ſi Titius hæres non erit, † Stichus liber hæ-

Non

a Non eſſe. Quia non eſt adita ab eo gradu hæreditas, a quo accepit libertatem: ut ſ. de uulg. ſubſt. l. ſi. §. j. Accurſius.
b Alio. ſecundo tantum.
c Dupliciter. id eſt, utroq; gradu. Azo. & facit ĩ. eo. l. diuus.

posterior eſt. Fran. Accur.
n In libertatibus. ſcilicet directis: in fideic. ſecus ut in ſi. huius legis. Accur.
o Plures. ſ. ſcripturæ de libertate. Idem hoc ſi ſeparatim conditiones ſunt datæ, quod ſi coniunctim: tunc omnibus parẽdum eſt, aliàs non erit liber: ut ĩ. eo. l. quod uulgo. Quod ſi nõ coniunctim. ſ. conditiones ſint appoſitæ. ſed ſeparatim, alteri obtemperare ſufficit: ut ſ. de con di. inſti. l. ſi hæredi. & ſ. eod. l. j. Accur.

* Senſus ẽ: quia nõ ſolum ſecundo gradu libertatem ei reliquit, ſed ẽt geminanit, hoc ẽ in primo gradu eã tacitè reliquit, in ſecundo aũt eã apertè pnunciauit:

† At hodie, ex quo teſtari poteſt, libertatẽ quoq; relinquere pôt etiam anno. xx. minor: ut in authẽ. ut ſponſ. larg. §. j. Et uide not. ad §. ead. in ſti. q ma. non poſ. ſecundũ Oldr.

† P. F. conſtituit.

N Ec militi. CASVS. Minor uiginti annis etiã miles nõ poteſt manumittere ſeruũ ſuum in teſtamẽto, & dic de hoc, ut in gl. Fran. Accur.

d Nec militi. ut & C. de teſta. mil. l. ſi Rufinus. niſi poſ ſit cauſam. ſ. iuſtam probare quare fuit manumiſſus: ut d. l. ſi Rufinus. in fin. & ĩ. de fideicõ. lib. l. ergo. §. item ſi minor. & C. de fideic. lib. l. minor. Accur.

S I qui. CASVS. In teſtamẽto reliqui libertatem ſeruo, & dixi, Hæres meus x. ei dato. Dicitur, quod ualet hoc legatũ de x. & hæc ſunt uera, ſiue in teſtamento hoc dixi. ſiue in codicillis. Vltimo dicit, In teſtamento reliqui libertatẽ ſeruo meo. Item dicit, Grauo hæredem meum, ut det x. illi ſeruo, ſi eum manumittam uindicta. Dicitur, quod hoc legatum debetur ſeruo meo, ſi eum manumittã uindicta. Fran. Accurſi.

e Debeãtur. ei decem. Accur.

f Manumiſerit. poſt teſtamentũ factum. Accur.

g Et ſi ſic. ſcripſit teſtator repete.

h Siue ſtatim. id eſt, ſiue in teſtamẽto dicit, Stichus liber eſto, ſiue poſtea ex interuallo: in tali tamẽ uolũtate, quæ ualeat. Accur.

res q; eſto. non eſſe [a] Stichum liberũ Ariſto ait, Titio hærede exiſtente. Mihi uidetur poſſe dici, liberum fore: quaſi non utio; alio [b] gradu * acceperit libertatẽ, ſed dupliciter. [c] quo iure utimur.

Pomponius libro j. ad Sabinum. III.

N Ec militi [d] minori uiginti annis permittitur poſſe teſtamẽto ſuo ſeruũ manumittere.

Idem lib. ij. ad Sab. IIII.

ij S I quis ita ſcripſerit, Stichus liber eſto, eiq; hęres meus decẽ dato: nulla dubitatio ẽ, quin debeanť, [e] ẽt ſi eũ paterfamilias uiuus manumiſerit. [f] Sed & ſi ſic, [g] Stichus liber eſto (ſiue ſtatim, [h] ſiue poſt tẽpus) eiq; eùm liber erit, hæres meus decem dato: idem [i] dicendum eſt. illud † cõſtat, ſi libertate data [k] fuerit ſic legatũ: Eiq; ſi eũ uindicta liberauero, hæres meus decẽ dato: licet ex nimia ſubtilitate ſeparatum [l] eſt a teſtamento: attamen humanitatis intuitu ualebit legatũ, ſi uiuus eum manumiſerit. [m]

Idem libro iij. ad Sabinum. V.

I N libertatibus [n] leuiſſima ſcriptura ſpectanda eſt: ut ſi plures [o] ſint, quę manumiſſio facilior ſit, ea leuiſſima intelligať. [p] Sed ĩ fideicõmiſſarijs libertatibus nouiſſima [q] ſcriptura ſpectať.

Quando teſtator legat rem ſuã, tranſit dominiũ recta uia in legatarium: ſed quãdo hæredis, non tranſit recta uia. hoc dicit Bar.

Vlp. lib. xviij. ad Sab. VI.

S I fructuarium dominus proprietatis [r] hęredẽ ſcripſerit, [s] & ſeruo [t] ſub conditione ſit libertas data: quoniam interim ſit hæredis, confuſione [u] facta uſusfructus, ſi extiterit conditio, perueniet [x] ad libertatem.

Ide lib. xix. ad Sab. VII.

N Eratius ſcribit: ei cui libertas ſic data eſt, Si filius nullus mihi erit, cũ moriar, Stichus liber eſto: impedire libertate poſthumo nato. Sed dum ſperatur naſci, utrũ in ſeruitute remanere dicimus, an uerò ex poſt facto, reſpondemus retrò liberũ fuiſſe nullo filio nato? quod magis [y] arbitror probandum.

Si fauore certa rei uerba trahuntur ad impropriã ſignificationem: talis fauor ad diſpoſitionem ſibi coniunctam non trahitur hoc dicit. Bar.

p Intelligitur. & ſi nõ ſit leuiſſima. M. ut ſ. de condi. & demonſt. l. ſub diuerſis. & l. quod traditũ. & l. leuiſſima: & ĩ. eodẽ. l. ſi quis ſeruo. & arg. Inſtit. de act. §. hinc.

q Nouiſſima. Sic in legatis ſemper: ut d. l. quod traditum eſt. ſic ſ. de codicil. l. diui. §. licet. Accur.

S I fructuarium. CASVS. Quidã habens proprietatẽ in ſeruo fecit teſtamentũ, & eum qui habebit uſumfru. in eodem ſeruo inſtituit hæredẽ: & iſti ſeruo reliqui libertatem ſub condi. dicitur quod adueniẽte condi. iſte liber erit. Fran. Accur.

r Dominus proprietatis. Alij contra. ſi fructuarius dominum proprietatis.

s Scripſerit. aliàs ſi non feciſſet hæredem, ſed tantum libertatem reliquiſſet, ſerua quod dicitur C. commu. de mann. l. prima. Accurſius.

t Seruo. in quo habes uſumfructum.

u Confuſione. ſ. aditione hæreditatis. Accur.

i Idem. ſ. quod dentur decem.
k Data. id eſt, relicta in teſtamento iam facto.
l Separatum. i. receſſum, quantum ad libertatẽ pertinet. R. uel ſecundum. M. ſeparatum. i. legatum.
m Manumiſerit. uindicta. & facit ſ. de leg. ij. Lucius Titius. in prin.

I N libertatib. CASVS. Si libertatem relinquo ſeruo meo in pluribus ſcripturis, & alio modo in una ſcriptura, quam in alia: ei ſtabitur quæ facilius imponit libertatem. & hæc ſunt uera. quando directo relinquitur libertas: at qñ per fideicom. tunc ei ſtabiť. quę

x Perueniet. directo ſecundum primam literam: per fideicommiſ. ſecundum aliam: ut C. e. l. ſeruo.

N Eratius. CASVS. Reliqui libertatẽ Sticho ſeruo meo, ſi nullus mihi filius erit cũ moriar. Dicitur, quod nato mihi poſthumo impeditur libertas. Sed pone, quod nondum eſt natus, ſperatur tamen naſci: erit ne interim ſeruus, an liber? & certe ſi nullus poſtea naſcatur, liber fingitur fuiſſe retro. Franciſc. Accurſij.

y Quod magis, id eſt, retro liberum dico. Accurſius.

SI ita ſit ſcriptū. CASVS. Seruo meo, qui fuerat meus Caſtaldio, reliqui libertatem ſi appareat rationes meas diligenter tractaſſe. dicitur, quod erit liber ſi appareat, ꝙ ad utilitatem domini bene geſſit, & bona fide, & reliqua, ſi qua ſunt, reddidit. Fran. Ac.

Pomponius libro v. ad Sabinum. VIII.

iij SI ita ſit ſcriptū, Stichus, ſi diligēter rōnes tractaſſe uidebitur, liber eſto. diligētia ꝯſideranda, quæ dño, non quæ ſeruo erit utilis, ꝯiūcta bonæ fidei, & in reliquis quoque reddendis.

Vlpianus lib. xxiiij. ad Sabinum. XI.

iiij SI qs ita ſit legat⁹ ſit ut manumittatur: & ſi manumiſſus nō fuerit, liber eſſe iuſſus ſit, eiq; legetur: & libertatem competere, & legatum deberi, ſæpe reſponſum eſt.

Teſtator non poteſt alieno ſeruo prohibere libertatem dari, niſi ſuo, & hæredis ſui h.d.

Quod cōſtitutum eſt, Vetitū in teſtō ad libertatē pduci, nō poſſe manumitti hoc ad eos ptinere puto, q fuerūt teſtatoris, uel heredis. Seruo enim alieno id irrogari non poterit.

Pau. lib. iiij. ad Sab. X.

SI peculiū plegatū ē, & uicarius liber eſſe iuſſ⁹ ſit: liberū eū eē ꝯſtat. Multū.n. intereſt īter genus & ſpēm. Speciē.n eximi de genere placet: ꝙ eſt in peculio legato, & uicario manumiſſo.

a Si ita ſit ſcriptum. hoc dic, ut dicitur C. eod. l. iiij. & ꝟ. eo. l. qui filium. §. fin. & de ſtatulibe. l. Labeo.

SI quis ita. CASVS. Legaui tibi ſeruum ſub conditione, ut eum manumittas: & ſi non manumiſeris, iuſſi eum eſſe liberū, & legatum hoc caſu ei reliqui. Dicitur, quod ſi non manumittas eum, erit liber ex teſtamento. & habebit legatū. Quod cōſtitutum. Quod dictū eſt ſ. de manu. l. ſeruus hac l. ſeruum uetitum in teſtamento domini ad libertatem perduci, nō poſſe manumitti: eſt uerū, quādo hic ſeruus erat teſtatoris uel hæredis eius: ſecus ſi eſſet hic ſeruus alienus. Fran.

b Legatus ſit. alicui. Accur.

c Legetur. aliquid.

d Reſponſum eſt. ut & ꝟ. e. l. quidam. & le. Stichum. & de fideic. lib. l. inuitus. §. fi. & C. ſi mācip. ita fue. alien. ut manu. l. ij. & iij. Ac.

e Quod conſtitutum. ut ſ. de manu. l. ſeruus. Accur.

f Alienu. argu. ſ. de leg. ij. l. unum. §. ſi rem Accur.

SI peculiū. CASVS. Peculium cuiuſdam ſerui mei legaui forte ipſi uero iuſſo eſſe libero uel alij extraneo poſtea uicario, qui erat de iſto peculio, reliqui libertatem. dicitur quod utrumque tenet: & legatum peculij tanquam cuiuſdā generis tenet. Si ſeruus. Legaui tibi ſeruum. eidem poſtea reliqui libertatem, dicit ꝙ liber eſt & ſic extinguitur legatum. Sed pone, ꝙ pximo reliqui libertatē ſeruo: tandem eum tibi lego. qđ iſtorū ualebit? & ſi quidem apparet, ꝙ habui animum reuocādi libertatem: tunc tenet legatum: ſi autē dubitetur de hoc, tunc fauore libertatis dicimus libertatem deberi: nec uideri reuocatum per hoc legatum. Fran.

g Prælegatum. uel ſeruo libero eſſe iuſſo, uel alicui extraneo.

a Tu hic uideto Bart. in id, quādo uerba accipienda, sūt iuxta proferentis mētē.

b P. F. diligentiam deſiderandam.

h Placet. ut ꝟ. de reg. iur. l. in toto. & ſ. de leg. iij. l. ſeruis urbanis. §. fi. & de pecu. leg. l. ſi Sticho. & de trit. & oleo leg. l. ij. in prin. & de au. & arg. le. ij. in princip. nec eſt cōtra. ſ. de pecu. lega. l. ſeruo manumiſſo. imo concordant. Accur.

Obſcura locutio, fauore libertatis, eſt interpretāda pro libertate h.d.

Si ſeruus legatus liber eſſe iuſſus eſt: liber eſt. Sed ſi prius liber eſſe iuſſus, poſtea legatus ſit: ſi qdē euidēs uolūtas ſit teſtōris, ꝙ ademit libertatē: cū placeat hodie ēt libertatē adimi poſſe, & legato eū cedere put9. Qđ ſi in obſcuro ſit: tunc fauorabilius reſpondetur, eum liberum fore.

Fideicommiſſaria libertas relicta ſeruo, quē prius teſtator legauerat, perducit eum ad libertatem. hoc dicit.

Pomponius libr. vij. ad Sabinum. XI.

SI legato ſeruo fideicōmiſſa libertas relicta eſt, uel hęres uel legatarius eum cogetur manumittere.

Vno ſeruo implente conditionem relictæ libertatis, efficitur ipſe liber: licet alter ceſſet implere hoc dicit.

Si Stichus & Pamphilus x. dederint, liberi ſunto. Poteſt alter v. dādo liber eſſe: quamuis alter non dederit. Cùm teſtamēto ſeruus liber eſſe iuſſus eſt: uel puno ex pluribus hæredib. inſtitutis adeunte hæreditatem ſtatim liber eſt.

i In peculio. quod eſt genus.

k Et uicario. quod eſt ſpecies peculij.

l Fore. ut ꝟ. tit. j. l. ſi ſeruus. & argu. C. de fideic. li. l. cū inter. & ꝟ. de regu. iu. l. quoties. & facit ad §. ſ. de le. j. l. ſi poſt mortē. §. fin. & de legat. ij. l. ſi idem. & C. de neceſ. ſer. hær. inſtit. l. quidam. in prin. & §. fi.

SI legato. CASVS. Tria dicit hæc l. Primo legaui tibi ſeruum, & rogaui per fideicō. eum manumitti. Dicit quod hæres uel legatarius cogitur eum manumittere: & dicas, ꝙ eſt in electione legatarij: ut ſi uellet eum manumittere, bene eſt: alioqui hæres manumittit. Secundo reliqui libertatē duobus ſeruis, ſi darent x. hæredi meo dicit quod ſi unus dat v. erit liber: licet alter ſua v. nondum det. Tertio reliqui in teſtamento libertatē ſeruo meo pluribus hęredibus inſtitutis. Dicitur, ꝙ ſufficit unum hæredum adire hæreditatem ad hoc, ut libertas debeatur, & ſit ſtatim liber. Fr.

m Vel legatarius. prout ultimo rogauit: nam poſt legatum potuit hęredē rogare, p qđ uidetur reuocare legatū, ar. ſ. l. proxim. §. fi. uel dic ſimpliciter ut dixi: & eſt in arbitrio legatarij, ut ſaltem habeat eū libertum.

n Dando. quia eſt diuidua. alias ſecus: ut & ſ. de condi. & demō. l. qui hæredi. §. fi. & l. ſi quis. & l. cum fundus. & dixi C. de condi. inſer. l. pe.

o Iuſſus eſt. directo.

p Vel. pro ſaltem. etiam multo magis ſi omnes adierint.

q Liber eſt. ſic ꝟ. e. l. teſtamēto manumiſſus. §. j. & l. teſtamento liber. & ꝟ. ſi quis te. lib. eſſe iuſ. l. j. §. ante. & C. de cad. toll. § in nouiſſimo. & arg. ſ. de tur. l. ſi nemo. & de contra ta. l. illud. in prin. & de bo. lib. l. etiam. §. fi. & C. eo. l. iij.

r Adde gl. in c. cū omnes. extra de conſtitu. & in c. decet de immu. eccle. lib. vj. & in capi. eos. xxxj. diſtinct. & gl. in l. ij. C. de tranſact.

Siquis

Conditio, ſub qua relicta eſt libertas, eſt implenda cupienti ad libertatem peruenire, licet dura videatur.

Vlpi. lib. I. ad edic. XII.

SI quis libertatem ſub iuriſiurādi cōditione reliq̄rit: [a] edicto p̄toris [b] locus nō erit, ut iuriſiurādi cōditio [c] remittat̄. & meritò. Nam ſi quis remiſerit conditionem libertatis, ipſam libertatē impedit: dū competere aliter non p̄t, [d] q̄ ſi paritum fuerit conditioni. Proinde & ſi quis cum libertate legatum acceperit: [e] non aliter legatum habebit, niſi conditioni iuriſiurādi paruerit. Sed ſi purè libertatē acceperit, legatum ſub iuriſiurādi cōditione: putat Iulianus libro † triceſimo ſorum, remitti ei conditionem iuriſiurādi. Idem puto [f] dicendum, & ſi † libertati quoque iniecta ſit conditio, ſi teſtator uiuus eum manumiſerit. nam & hæc conditio legati [g] remittetur.

† P. F. trigeſimo primo.

† P. F. libertate.

Licet conditio ſit indiuidua poteſt tamen ab vno ſeruorum impleri, vt liber fiat altero ceſſante: cui ceſſanti extinguitur conditio ſemel ab alio impleta.

Idē lib. v. Diſput. XIII.

SI ita fuerit ſeruis duobus libertas data, Si inſulā ędificauerint, uel ſi ſtatuā poſuerint: diuidi hęc ꝯdō non poterit. [h] ſolummodo illud habebit dubitationē, an altero faciente, [i] ſatisfactum volūtati [k] uideat̄, ideoq; ad libertatem perueniat. quod magis eſt, niſi aliud expreſſerit teſtator, faciendo tñ, ſibi conditionē impleuit, non alteri: quinimmo extinguitur ei conditio. Non enim amplius cōditioni parere poteſt, cùm ſemel expleta ſit. [l] Idem quæri poteſt, & ſi fabris duobus, uel pictoribus, † ſi templum depinxiſſent, uel fabricaſſent nauē, quid [m] adſcriptum ſit. Nam uoluntatis erit quæſtio, num alteri alterius facti conditionem † iniunxerit. [n]

† P. Fl. ſi mēbrum depinxiſſ. In quibuſdā exēp ſi templum: uel membrum depinxiſſēt.

† P. Fl. iunxerit.

SI quis libertatem. CASVS. Titius reliquit libertatem ſeruo ſuo, ſi iurauerit ſe daturum decē operas. Dicitur, ꝙ hoc iuramentum nunquā debet ſibi remitti. Idē etiā eſt ſi reliquit legatū & libertatē ſimul ſub condi. puta ſi iurauerit ſe daturum decem operas. nam nec legatū poterit conſequi abſq; iuramēto: ſed ſecus ſi libertatem pure, legatum ſub condi. iurandi reliquit. nā tunc remittitur ſibi hæc conditio iuramenti. Idem ſi libertatem ſub cond iuriſiurandi reliquit, & poſtea idem teſtator uiuus manumiſit. nam hæc conditio remittitur. Franc.

a Conditione. Puta, liber eſto, ſi iuraueris te decē operas daturum: ut ſ. eo. l. ſeruum. & ſ. de oper. lib. l. ut iuriſiurandi. §. j. uel Capitolium aſcenſurum? ut ſ. de ſta. lib. l. ſi quis ita. §. qui ita. Accur.

b Edicto prætoris. mortui, quo remittitur talis conditio iniecta legatis uel inſtitutionibus: & ideo nō eſt opus a ſue pro hoc prætorem [illegible]: ut ſ. de condi. inſtit. l. quæ ſub conditione. in prin. & §. fin.

c Cōditio. id eſt, conditio iuriſiurandi appoſita libertati. Accur.

d Non poteſt. nā ſic eſt in legato ſic relicto, ꝙ licet remittatur. iuramentum debet tamē facere, quod iurare debebat: & alias non habet relictū: ut ſ. de condi. inſtit. l. quæ ſub conditione. §. quoties. ſed in libertate ſufficit, ſi iuret ſe facturum, etſi nō faciat: ut ſ. de condi. & demon. l. hæc ſcriptura. in prin. & ſic fauore libertatis ꝑmittit fieri, quod facilius eſt. & facit ad hoc quod nō l. C. commu. utr. iudic. l. ſi cū patruo.

Libertatis fauore permittitur, quod facilius eſt.

e Acceperit. ſub cond. præfati iuriſiurandi. & facit C. de cadu. tol. §. in nouiſſimo.

f Idem puto. ſcilicet quod remittatur iuramentum.

g Legati. l. ſi iurauerit ſe daturum decem operas.

SI ita fuerit. CASVS. Titius duobus ſuis ſeruis reliquit libertatē ſi inſulam ędificarent. Dicit̄, ꝙ hęc conditio non poteſt diuidi. unde ſi unus ſeruorum uellet facere dimidiam inſulæ, & libertatem habere: non auditur. Sed pone, ꝙ unus eorum uult ædificare totā inſulā, & alter nihil: an ille q̄ facit, uidet̄ implere condi. quæritur? & dicitur ꝙ ſic: & ipſe erit liber niſi teſtator aliud ſenſerit, non alius qui nihil facit. Secundo quæritur. Quidam duobus fabris uel pictoribus reliquit centum, ſi templū depinxiſſent, uel ſi nauem fabricaſſent. & unus illorum uult facere: & alter non: modo quæritur: an ſi unus depingat templū, uel ſi nauim totam fabricet: habeat tota centum? Et dicitur, quod ſi appareat teſtatorē ſenſiſſe, & noluiſſe, quod uterque ſimul faceret: tunc unus faciendo nihil dicit̄ facere: nec habebit legatum. ſi autem appareat cōtrarium: tunc unus ſolus faciēdo opus, habebit legatū uel ipſe totum, uel partem ipſe, & partem ſocius, ſecundum quod uoluit teſtator. Tertio quæritur Si quis reliquit libertatem duobus ſuis ſeruis Caſtaldionibus ſub condit. ſi reddiderint rationes, & unus uult reddere rationes, alter nō: an uolens reddere audiatur, & diſtinguitur. nam aut geſſerant ſeparatim: & tūc unus reddendo ſuas proprias rationes, audit̄. & erit liber. ſi uero ſimul geſſerunt, tunc ille, qui uult reddere, debet reddere omnes, & reliqua omnia ſoluere: & etiam ipſa uolumina rationū ſiue libros reddere debet. Quarto quæritur, Titius manumiſit ancillā cū filijs ſuis: inuenit̄, quod nullum habet filium: uel ſi habet ſunt tales, quod nō poſſunt peruenire ad libertatem. Dicitur, quod nihilominus ipſa erit libera. Idem eſt & ſi ipſa non poteſt eſſe libera, filij tamen ſui ſic: nam filij erunt liberi non ipſa: & ſic apparet, quod hæc conditio cum filijs, non facit condi. niſi aliter ſenſiſſe teſtatorem appareat. Et quod non faciat condi. probo tali argumento. nam in edicto prætoris cauetur, Ventrem cū liberis in poſſeſſionem eſſe iubebo: tamen ſi nulli de liberis exiſtant, uenter nihilominus mittetur. Fran. Accur.

h Non poteſt. ut unus faciendo mediam inſulam.

h Poterit. cum ſit in facto. ſic ſ. de uerbo. oblig. l. ſtipulationes non diuiduntur. & l. in executione. §. ſecūda. & ſ. ſi quis cau. l. ſi duo.

i Faciēte. totum, cum ſit indiuiduum ut dial. C. de condit. inſerti. l. penulti. & facit ſ. eo. l. ſi legato. §. primo. Accurſius.

k Voluntati. ſcilicet defuncti.

l Expleta ſit. nam quod ſemel factū eſt, amplius fieri non poteſt, cum non poſſit poſtea factum haberi ꝓ infecto: ut in authen. de æquali do. §. ſ.

m Quid. pecuniarium: ut d. detrat à primo caſu huius legis.

n Iniūxerit. ita ꝙ teſtator noluit unum facere ſine

* P. Fl. ut quinad.

altero. Vel dic iniũxerit teſtator: ut ſic ſit induitiua.

a Deficiat. alijs deficiat, & hæc bona. alias fiat: & tũc dicta hoc noluiſſe teſtatorẽ ut ſubijcit. Accur.

b Quæſtio hæc. id eſt, mẽs huius quæſtionis in ſimili caſu tractatur, ut ſubijcit.

c Reddiderint. q duo cõtinet: ut ſ. de cõd. & demon. l. cũ ſeruus. §. j. Accur.

d Exoluerit. ſic ergo ſequens ſit indiuiſibilis propter primã, q ſequẽs eſt diuiſibilis ſua natura: cũ ſit in dãdo: ut ſ. de ſtatulibe. l. ſtatu libera. in fin. & l. ſi quis teſtamento. & facit ad §. in eo. tit. de ſtatulíber. l. ſi qua ita. §. ſi duo.

e Non poſsint. quoquo modo. ſic & in legato: ut ſ. de lega. j. l. ſi ancilla. & facit. C. quando dies le. ced. l. ij.

f Cauetur. ut & ſ. de uent. in poſſ. mit. l. ubicunque. §. ſi. & de lega. j. l. ſi quis legauerit filio. & facit eodem titul. l. ſi ancillas. & l. ſi quis inquilinos. §. ſi ita.

CVm ſeruus. CASVS. Inſtituit duos hæredes, unum purè, alium ſub conditione, ſeruo meo reliqui libertatem purè: tandem defecit conditio unius hæredum & ſic nõ eſt hæres. dicitur, q ſi alter adeat: ſatis eſt, ut libertas ſeruo relicta debeatur. & ſic erit liber. Fr. Acc.

g Libertatẽ. adita à cohærede hæreditate: alias nõ: ut ſ. de hæred. inſtit. l. Trebatius. §. fin. & l. ſequẽ. licet ibi aliter exponi poſſit.

h STichum. facit ſupra e. l. ſi quis ita. & q ibi dixi.

SI ita ſcriptum. CASVS. Sempronius ſeruo ſuo Sticho reliquit libertatem cum Ti-

quærẽs efficit, q alter ceſſat, alteri quoque, qui facere paratus eſt, conditio deficiat.[a] Quòd ſi ex ijs: quæ ſcripſit, uel dixit, oſtenditur cõtentus eſſe teſtator, uel alterum facere: res erit expedita. nam alter faciendo, aut ſibi & ſocio proderit, aut ſibi tãtùm: prout uoluiſſe teſtatorem apparuerit.

Relicta libertate duobus ſeruis, ſi rationes reddiderint: poteſt unus rationes reddẽdo liber fieri, ſi ſeparata fuerit earum geſtio; ſin autem ſimul geſſerunt, debẽt ambo rationes reddere, ſi uolunt ad libertatẽ peruenire. h.d.

Quæſtio hæc[b] & in eo tractatur, ſi quis libertatẽ dederit ſeruis duobus, ſi rationes reddiderint.[c] Iulianus enim tractat, ſi alter reddere ſit paratus, alter non ſit, an alter per alterum impediatur? Et rectiſsimè ait: ſi quidem ſeparatim rationes geſſerunt, ſufficere ad libertatem adipiſcendam ei, qui rationes ſuas reddit. ſi uerò ſimul, non aliàs uideri alterũ paruiſſe, niſi utriuſque reliqua exoluerit.[d] in reliquis accipere debemus, ut & ipſa rationum uolumina reddantur.

Coniunctum uitioſum ſine uitio, non impedit libertatem.

Sed & ſi ancilla cũ filijs libera eſſe iuſſa ſit: etſi nullos habeat, erit libera: uel ſi habeat quidẽ, filij aũt eius ad libertatem peruenire non poſsint.[e] Idem erit dicendum, & ſi ipſa libera eſſe nõ poſsit, filij tamẽ eius ad libertatem perueniãt. Nam hęc adiectio, cum filijs, non facit conditionem:[f] niſi mihi proponas aliã ſententiam teſtatoris fuiſſe.

Tunc enim pro conditione erunt hæc uerba accipienda. Conditionem autem non facere, argumento eſt edictum prætoris, quo ita cauetur,[f] § Ventrem cum liberis in poſſeſsionem eſſe iubebo; Placet n. etſi nulli liberi ſint: uentrem tamen ex edicto in poſſeſsionẽ eſſe mittendum.

Idem lib. viij. Diſputationum. XIIII.

CVm ſeruus purè liber ſcribitur, & hæres ſub conditione: placet, deficiente conditione habere eũ libertatẽ.[g]

Vlpianus libr. xxxij. Digeſtorum. XV.

STichum[h] Sempronio do lego, ſi Sempronius Stichum intrà annum non manumiſerit, idè Stichus liber eſto: quæſitum eſt, quid iuris ſit? Reſpondi, hoc modo libertate data, ſi Sempronius non manumiſerit, Stichus liber eſto, Sempronium niſi manumiſerit, nihil iuris in Stichum habiturum, ſed liberum eum futurum.

Si fauore certa rei uerba trahuntur ad impropriam ſignificationem, talis fauor ad diſpoſitionem ſibi coniunctam nõ trahitur. Bartolus.

Idem libr. xxxvj. Digeſtorum. XVI.

SI ita ſcriptum fuerit, Cùm Titius annorum triginta erit, Stichus liber eſto, eiq;[i] hæres meus fundum dato, & Titius ante, quam ad annum xxx. peruenerit, deceſſerit, Sticho libertas competet: ſed legatum non debebitur. Nam fauore libertatis receptum eſt, ut mortuo Titio tempus ſupereſſe uideatur, quo impleto[k] libertas contingeret. circa legatum defeciſſe[l] cõditio uidet.*

tius annorum triginta erit. & grauauit hæredem ſuum, ut ei Sticho daret fundum tunc temporis, ſcilicet deceſſit Titius ante, quã compleret triginta ann. dicitur quod adhuc ſtabitur per tãtum tempus: quo ſi Titius fuiſſet uiuus, compleuiſſet triginta annos: & tunc Stichus erit liber. & hoc eſt fauore libertatis. ſecus in legato, quod erat relictum eidẽ Sticho ſub eodem tempore, nã extinguitur. Franc. Acc.

i Eique manumiſſo. & ſic prima dilatio intelligitur repetita: ut ſ. de condi. & demo. l. auia. l prin.

k Impleto. quod eſt, ſi de ultimo anno eſt tactum: ut ſ. eodem. l. ſi ita fuerit libertas. ſecus in pecuniarijs relictis: ut ſupra de condit. & demonſtra. l. non putabam. & de his dixi ſupra, de mino. l. iij. §. minorem. Accur.

l Defeciſſe: quia in eo nullus eſt fauor ſed in libertate ſic: ut hic, & C. de fideicom. lib. l. fideicõmiſſaria. & ſupra de ſtatulibe. l. ſi ſeruus. Sed contra. C. quando dies legat. ced. l. ex his. ubi etiam in legato dicit idẽ. Sed ſolu. ut ibi ex qua ẽt ſoluitur ſupra de ali. leg. l. liberis. §. ab hæredibus, quæ eſt contra. Item cõtra ſ. ad Trebell. l. Seius Saturninus. ibi, non petit relictum pecuniarium. imo quod plus eſt, ſtatim

* Quantũ pertinet, ad ſectam horũ contrarioſũ diſſolutionem uide apud Cy. C. quãdo dies lega. ce. l. ex his. ubi habes prælongã diſtinctionem, quã tradit per Iac. Aret.

* P. Fl. uigleſt.

ſtatim mortuo oneratro datur: ſed ibi ſi ſtatim erat dilatio fauore eius: cum relinquebatur arguum. ſup. de au. l. cum fideicommiſſi. §. cum Pollidius. hic hæredes fauore: Item in libertate uidetur contra, ut ſ. eo. l. non debeatur: ut C. eo. l. cum teſtamento. ſed ibi incertum tēpus alicuius: hic certum fuit poſitum. Accur.

Idem li. xlix. Digeſtorum. XVII.

Libertas, quæ in ultimum uitæ † ſerui [a] tēpus confertur, ueluti cùm Stichus morietur, liber eſto, nullius momenti exiſtimanda eſt. Hæc aūt ſcriptura. Stichus, ſi Capitolium non aſcēderit, [b] liber eſto: ita accipiēda [c] eſt, ſi cū primū [d] potuerit, Capitoliū [e] nō aſcēderit. Iſto enī mō perueniet Stichus ad libertatē [f] ſi facultate data aſcēdendi Capitolium, abſtinuerit.

Hæc uerba, ita ut, faciunt modum, & poteſt quis compelli ad modum implendum. Bar.

Hac ſcripturā teſtamēti, Pamphilus liber eſto, ita ut [g] filijs meis rōnes reddat, an ſub ꝯdōne data libertas uideaꝰ, quæſitum eſt? Rñdi, purè quidē datam libertatem: & illā adiectionem, ita ut rōnes reddat, ꝯdūnem [h] libertati non inijcere: tñ, quia manifeſta uoluntas teſtātis exprimitur, ꝯ cogendū eum ad rōnes reddēdas. [i]

Pluralis locutio duorum numero eſt contenta. Bar.

Poſt annos [k] indiſtinctè [l] liber eſſe iuſſus, poſt biennium liber erit. idq; & fauor libertatis exigit, & uerba patiuntur: [m] niſi aliud ſenſiſſe patremfamilias manifeſtiſsimis rōnibus is, a quo libertas relicta eſt, probauerit.

Idem libro 13. ad Vrſeium Ferocem. XVIII.

Qui ſuos hęredes inſtituebat, poſt alterius mortē ſeruū liberū [n] eſſe iuſſerat: is, cuius ex morte libertas pendebat, uiuo teſtatōre deceſſerat. Sabinus rñdit liberum futurum.

Si tempus apponitur ſubſtantia legati: in dubio tempus incipit a morte teſtatoris. Bar.

Hæc ꝯdō, Cùm moriar, liber eſto: uitæ [o] tēps complectitur: & idcirco inutilis eſſe uidetur. Sed melius eſt, uerba

---

a Libertas. CASVS. Quatuor hēt partes hęc lex: prima eſt: relinquo libertatem ſeruo hoc modo: Cum morietur ſeruus, ſit liber: dicitur quòd nullius momenti eſt hæc libertas. Secundo, reliqui libertatem ſeruo, ſi non aſcenderit Capitolium. dicitur quod ualet: & tūc erit liber, cū potuerit aſcendere Capitolium, & non aſcēderit. Tertio reliqui libertatē ſeruo meo ita: ut filijs meis rationem reddat, dicitur quod purè eſt relicta libertas: non ſub conditione reddendarum rationū: cogitur tamen reddere rōnes. Quarto reliqui libertatem, ſeruo poſt annos dādam ab hærede meo, non dixi poſt quot annos, dicitur quod poſt biennium debebitur libertas ab hærede, niſi appareat teſtatorem aliud ſenſiſſe: & hoc probetur per heredem. Fr.

n Vitæ ſerui. ut ſ. eo. l. fin. & C. de lat. li. tol. circa princ. & ſ. de ſtatuli. l. cum hæres. §. i. & ſup. de condi. & demo. l. hæres meus. §. quamuis. non dantis libertatem: ut ſ. eo. l. qui duos. §. j. item non hæredis, nec extranei: ut d. l. hæres meus. j. & ij. reſpon. Sed contra. ſup. quand. dies le. ced. l. ſi cum hæres. ſed ibi in pecuniario relicto. Item contra C. de hær. inſti. l. extraneum. ſol. ut ibi.

b Non aſcenderit. ſi dixit non aſcenderit: accipitur cum primum &c. ut ſup. de condi. & demonſt. l. hæc conditio. Item ſecus ſi dixit, ſi non aſcendam: ut ſ. eo. l. Stichus ſi codicillis.

c Accipienda. fauore libertatis. Accur.

d Primum. non idem in ſtipu. hoc modo concepta: ut infra de uerb. ob. l. ita ſtipu. quæ eſt contra. & plene dixi ſup. ſi quis cau. l. & ſi poſt tres.

e Capitolium. ſ. aſcendere. Accur.

f Ad libertatem. Niſi uoluntas defuncti alia ſit: ut infra eo. l. ſi ij. reſpon.

g Ita ut. hoc eſt, quod dicit modum.

h Conditionem. alias conditioni libertatis non nocere, & alias conditionem libertati non inijcere. Accurſius.

i Reddendas. ſic enim eſt in modo: ut no. C. de his, quæ ſub modo. l. j.

k Poſt annos. alias poſt annos: & tunc plana. & ſic facit ſup. de teſt. l. ambo & ſ. de uer. ſig. l. inter illa. §. ita alias poſt annum, & tunc plurale pro ſingulari ponc. uel inbaudi: uel biennium. & ſic facit. ſup. de leg. ij. l. ſi ita relictum. §. fi.

l Indiſtinctè. i. nō determinando numerum annorū. alij dicunt, non determinando, incipiat currere ex die teſtamēti uel mortis. ſed hoc ſoluitur in l. p. xi. §. fi.

m Verba patiuntur. pluralis enim &c. ut d. lege, ubi. & not. in dubio fauorabiliorem ſenſum accipi: ut ſup. de iure do. l. nuptura.

Qui duo s. CASVS. Inſtitui Titiū & Sēpronium meos hæredes: & ſi Titius, qui erat unus de hæredibus, decederet, reliqui ſeruo meo libertatem. dicitur, quod ſi Titius decedat me teſtatore uiuo, debebitur libertas ſeruo: & intelligas poſt aditam hæreditatem ab alio hærede meo. Hæc conditio. Libertatem tibi reliqui cum moriar. uidetur tempore uitæ meæ tibi deberi libertatem. ſ. tunc, cum ſim in articulo mortis: & ſic eſſet inutilis: cū ego hoc nolui: ſed tamen de æquitate dicitur poſt mortem meam tibi deberi libertatem. Secundo reliqui libertatem ſeruo ad annum. ſenſus uerborum eſt, quod uſque ad annum ſit liber, quod eſſe non poteſt de iure: tamen ex æquitate interpretamur hæc uerba, ut poſt annum ſit liber. Tertio poſt annum; quo hoc teſtamentum erit factum, ſis liber: dicitur quod hæc conditio non eſt inutilis, ſi contingat teſtatorem intra annum mori: quia ille erit liber completo anno incepto a tempore teſtamenti conditi. Fran. Accur.

n Liberum. Nam iam tum conditionis fuit relicta, quæ uiuo teſtatore poterit impleri: ut hic, & C. de inſtit. & ſubſtit. l. ſi quis. & ibi dixi. Quid autem ſi ab hęrede foret danda? Reſp. idem, ut infra de fideic. libe. l. cum uero. & l. ſi pro hoc ſcripta. & C. de cadu. tol. §. in primo. Item accipe hæreditatem aditam ab alio, ut diximus ſup. eod. l. cum tertius.

o Tempus. nam unus mortuus, non mortuus: unde ex ui uerborum uiuente teſtatore eſſet liber. & hoc teſtator noluit, & ſic inutilis uidetur: uel etiam ſaltem tempore mortis ſtatim ex ui uerborum debet eſſe liber, ſed hoc non uult ius, ſed demum adita hæreditate: ut infra eod. l. teſtamento. Accur.

† In P. Fl. non eſt, ſerui.

Fauorabilis ſenſus in dubio accipiendus eſt.

n Hic decidit quæſtio, de qua apud Gellium libr. 6. Noctium Atticarū. cap. 13. de qua per Mando. ſu per ſigna. Gratiæ, ti. de confeſſionali.

benignius interpretari, ut poſt mortem [a] ſuam uideatur teſtator ei libertatem reliquiſſe. Sed multo magis hæc, Ad annū [b] liber eſto: vel ita accipi pt, Poſt annum, quā moriar, liber eſto. et licet hoc modo accipiat, [c] Poſt annū q̄ hoc teſtm̄ factum erit, liber eſto; ſi euenerit, ut intra annum teſtator decederet, inutilis non erit.

Idem lib. iij. ad Vrſeium Ferocem. XIX.

Quidā hǣdem [d] ſuū rogauerat, ut ſeruum manumitteret. deinde ſi hæres eum non manumiſiſſet, liberū eum eſſe iuſſerat, eiq; legauerat. Licet hęres eum non manumiſit, [e] pleriq; exiſtimant, hunc teſtō libertatem [e] conſequi. ſecundum hoc legatū quoque ei debetur. [f]

Meruiſſe uidetur, qui non apparet demeruiſſe. Bart.

Aphricanus lib. j. quæſtionum. XX.

Seruos legauit, & cauit ita, Rogo, ſi promeruerint, dignos eos libertate exiſtimes. [g] Prætoris hæ partes ſunt, ut cogat libertatem præſtari: niſi ſi quid tale hi ſerui admiſerint, ut indigni ſint, quò libertatem conſequantur: non etiam, ut talia officia [h] ab his exigantur, pro quibus libertatem mereri debent: arbitrium tamen eius erit, qui rogatus eſt, quo tempore quenq; uelit manumittere: ita ut ſi uiuus non manumiſiſſet, hæres eius ſtatim libertatē pręſtare cogatur.

Dictio imo, ponitur correctiuè. Bart.

Idem libro iij. quæſtionum. XXI.

[i] Stichus, [†] [‡] imò Paphilus liber eſto. Pamphilum liberum futurum reſpondit: quodā modo enim emendaſſe errorem ſuum [k] teſtatorē. idemque iuris fore, etiam ſi ita ſcriptum fuerit, Stichus liber eſto, imò Pamphilus liber eſto.

Quitatio tutoris valet: niſi inter ipſum, & eum, cui eſt facta, ſit colluſio. h. d. Bart. Lex ſequens plana eſt.

Idē lib. ix. quæſt. XXII.

Qui filium impuberē hęredē inſtituit, Stichum ratio-

---

[a] Mortem, quia morte demum relicta confirmantur. R.

[b] Ad annum. uis verborum eſt, vt interim hinc ad annum ſit liber, non poſt. ſed hoc non vultius: quia ad diem dari non pōteſt ſ. eo. l. libertas. & ideo ſit hęc interpretatio, vt intelligātur verba ex die: quod eē poteſt, ut infrà eod. l. teſtō manumiſſus. §. j.

[c] Accipiatur. huic uerbo ſupponis inferior conditio, quæ a teſtatore poſita, ſi accipiaſ hoc modo, quo ſuperior, & ſic poſt mortem non tamen erit inutilis, qui anno tranſacto a die teſtamenti cōditi conſequatur libertatem: & ſic tria ſunt ſimilia: ad annum liber eſto. Itē poſtquam moriar liber eſto. Item poſt annum, quàm hoc teſtamentum factū erit. licet hæc ultima parum plus habeat uti itatis, ſi cōtingat teſtatorē decedere dudum poſt teſtamentum intra annum, uel etiam poſt, cum computet ex die teſtamenti. Alij econtra dātina poſitum uerbo accipiatur, per ſuperiorem primam conditionem, ad annum liber eſto. quæ ſuperior, ſi accipiat hoc modo, quo inferior, non tamen erit inutilis, quin a die mortis anno computato competat libertas: & hoc ex interpretatione, non ex ui uerborum. facit infrà eo. l. ſi ita. Accur.

[a] P. Flo. Si ij legauerat, hæres eū manumiſit.

Quidam hæredē. CASVS. Rogaui hæredē meū, ut ſeruū meum manumittat: & ſi non manumiſerit, iuſſi eum eſſe liberum: eidemque legatum reliqui. dicitur, q̄ licet hæres non manumittat: tamen hic ſeruus erit liber ex teſtamento & legatum habebit. Fran.

[d] Quidam hæredem. alias quādam hæredem: & alias filio quādam hæredem: & alias quidem fratrem hæredem. Accur.

[e] Libertatem directam. & ſic fuit ſeruus teſtatoris: ut C. eo. l. ſeruo.

[f] Debetur. ut & ſup. e. l. ſi quis ita ſit legatus. in pri.

Seruos legauit. CASVS. Legaui tibi ſeruos: & dixi. Si de te promeruerint, rogo, vt eos dignos libertate exiſtimes, id eſt, vt eos manumittas. dicitur, q̄ prætor coget te, vt eos manumittas. quaſi ſemper præſumantur, digni niſi hi ſerui commiſerint aliquod delictum contra te, propter quod uideātur indigni. Secundo pone q̄ dixi: quocunq; tpe uis, manumitte quē uis de iſtis ſeruis. dicitur q̄ ſi tu uiuus non manumiſiſti: hæres tuus cogetur manumittere. Fran.

[g] Exiſtimes. id eſt, liberos eos facias. R. uel ſubaudi hic, manumittere eos. Accur.

[h] Officia. i. ſeruitia: vt C. de nego. geſt. l. officio. & uoquemlibet præſumi bonum, niſi probetur malus. ſic ſ. eo l. teſtamento Cēturio. in prin. & §. fi. & ſ. titu. j. l. ſtaliber. §. ſoruiē. & ſup. de leg. ij. l. cum quidā. & C. de inoff. teſt. l. omnimodo. Itē ar. ſup. de leg. ij. l. cum pater. §. rogo. & de rebus dub. l. utrum. §. primo.

Stichus. CASVS. Ego teſtator in teſtamēto reliqui libertatem ſeruo, hoc modo, Stichus, imo Pamphilus eſto liber. quaſi ego teſtator emendare uidear errorē circa Stichum. Idē erit, & ſi dixi. Stichus liber eſto, imo Pamphilus liber eſto. nam & hoc caſu Pamphilus erit liber prædicta ratione. Fran.

[i] Stichus. facit hoc ad quæſtionem, quam ſcripſi in Auth. de teſti. §. quia uero. ibi in gloſſ. ſed quid ſi ille.

[k] Errorem ſuum. ait Aphricanus. & not. imo correctiue poni in libertatibus: & ſic in inſtitutionibus: vt ſup. de hęre. inſtituen. l. ſi ita ſcriptum. quandoque non: vt C. de nouo Cod. compo. ibi, imo & mutatam, &c.

[†] Immo. ſcribiſ in P. F. ut ſere ſemp.

[‡] Iſte tex. eſt no. ad hoc, q̄ dictio imo. eſt correctiua pręcedentium licet aliquādo addat, uel copu [illegible], ut in l. imo. de li. cau. Bolo. Adde tu tex. in e. innotuit. & ibi Panor. nu. 5. & ibi notaui in apoſtl. ad ipſam in uer. dictio imo. extra de elec. & in e. accedens. j. & ibi iterum no. in apoſtil. ad ipſum, l uer. imo. extra ut lite nō conteſtat. de quo ol[illegible]no p Bal. in l. j. col. 8. C. de fur. & Ro. l urb. d ar bi. col. 17.

Qui filium. CASVS. Titius habens filiū impuberem, eum hæredem inſtituit: & Sticho ſeruo libertatem reliquit, ſi redderet rōnes argēti, quod ſub cura eius fuit. tādem ille Stichus ſeruus partem argenti quod ſubripuerat, cum tutore pupilli diuiſit: & tutor ſcripſit qualiter erāt bene reddiæ rōnes ab illo ſeruo Sticho. quæritur, an iſte ſeruus Stichus ſit liber? & dicitur quod non. nam ſicut in alienatione rerum pupillarium ata hic exigitur bona fides. Itē ſtatuliber [illegible] dare pupillo, ſi det eius tutori, ita demum liberaſ & efficitur liber, ſi ſeruus, & tutor fraude careant. ita & in noſtro caſu debeant carere in reddendis rōnibus, quod non fuerint uſi fraude, & ideo rō pro non reddita habetur. Vltimo dicit qualiter debet iſte ſeruus Stichus reddere rationem argenti, vt efficiatur liber: & certe illud argentum quod habet de bonis

bonis pupilli, debet ei reddere. & ſi quædam uaſa argentea amiſiſſet ſine dolo & culpa, nõ tenetur ad ea, ſufficit enim ſi ex bono & æquo rationem reddat. Fran. Accur.

cauſ. teſta. l. j. in prin. & in fi.

l Vel. pro ſaltem. Accur.

m Ab uno: vt infrà eo. l. teſtamento. & ſup. eod. l. ſi legato ſeruo. §. fina. ſic in tutela: vt ſup. de teſtamen. tute. l. ſi nemo.

ne argẽti; quod ſub cura eius eſſet, reddita, liberũ eſſe iuſſerat. Is ſeruus partem argenti ſubtractam cum tutore diuiſit: atque ita tutor parẽ a ei rõnem adſcripſit: Cõſultus b an Stichus liber eſſet? rñdi, non eſſe liberum. Nã qđ alioquin placeat, c ſi ſtatuliber pecuniã dare iuſſus, tutori det: vel ſi per tutorem ſtet, quò minus pareatur cõdõni, peruenire eum ad libertatẽ: ita accipiendum, vt bona fide, & citra fraudẽ d ſtatu liberi, & tutoris id fiat: ſicut & in alienationibus rerum pupillarium ſeruatur. e Itaque & ſi offerẽte ſtatulibero pecuniam tutori, † in fraudem pupilli accipere nolit, f nõ aliter libertatem contingere, q̃ ſi ſeruus fraude careat. Eademque & de curatore dicenda. Item quæſitum eſt, rõnem argenti reddere iuſſus, in quẽ modum intelligendus ſit cõditioni paruiſſe: id eſt, an ſi quædam vaſa ſine culpa g eius perierint, atque ita reliqua uaſa hæredi bona fide aſſignauerit, perueniat ad libertatem? Reſpondit, peruenturũ. nam ſufficere, ſi ex bono, & æquo rõnem reddat. deniq; quã rõnem bonus paterfamilias h reciperet, ea hæredi reddita, impletã cõdõnem uideri.

Marcianus lib. j. inſtitutio. XXIII.

Teſtamento manumiſſus ita demũ ſit liber, ſi teſtm̃ ualeat, & ex eo adita ſit hæreditas: i uel ſi quis omiſſa k cãteſtamẽti, ab inteſtato poſſideat hæreditatẽ. Teſtõ libertas data competit, purè quidem data, ſtatim q̃ adita fuerit hæreditas, uel l ab uno m ex hæredibus. ſi aũt in diem, n uel ſub cõdõne libertas data eſt, tunc competit libertas, cum dies uenerit, uel conditio extiterit. o

Serui nominatim uidentur manumitti, et qñ non nomen eorum ponitur: ſed nomẽ officij, quod habebant, ueluti pictorem aut piſtorem. h. d. Fran.

Caius li. j. rerum cotidianarũ ſiue aureo. XXIIII.

Nominatim p uidẽtur liberi eſſe iuſſi, qui uel ex artificio, uel officio, q uel quolibet alio mõ r euidenter denotati s eſſent: veluti diſpenſator meus, cellarius meus, cocus meus, Pamphili ſerui filius. t

Libertas teſtõ relicta tunc valet, cum hæreditas aditur et ab uno: & in eo gradu erat relicta, & purè erat relicta. h. d. Fran.

Vlpianus lib. iiij regularum. XXV.

Teſtamento liber eſſe iuſſus, tum fit liber, cum adita fuerit hæreditas qualibet ex parte: ſi modo ab eo gradu, t quo liber eſſe iuſſus eſt, adita fuerit, & purè u

a Parem. i. rectè eum reddidiſſe rationem ſignificauit, vt ſic eum liberum quaſi conditione impleta oſtenderet. R.

b Cõſultus. Aphricanus. Ac.

c Placet. vt ĩ. de ſol. l. ſi ſeruus decẽ. & l. Stichum aut Pamphilum. §. uſumfru. in fi. Accur.

d Fraudem. ſic ĩ. loca. l. ſed addes. in prin. & ĩ. pro empt. l. qui fundum. §. ſi tutor.

e Seruatur. & tunc demum a tutore facta ualida ſit alienatio, cũ ipſe fraude careat vt ſup. de min. l. & ſi ſine. §. j. & l. pe. & C. ſi aduer. uend. l. ij. & C. de prædi. mino. l. ij.

f Nolit. ſ. tutor.

g Culpa. ẽt leuiſſima, ſi cum mãdato gerebat: vt C. mã. l. a procuratore. aliàs leui regulariter: vt C. de neg. ge. l. tutori. nam ita in ſeruo debet eſſe, vt ſi liber gereret: vt ſupra, de pec. l. non ſolum. §. j. ſecus in libero homine bona fide poſſeſſo, qui delata tñ tenetur: vt ĩ. de acq. rei. domin. l. homo liber. in prin.

† Tutor.

h Paterfamilias. ſic ſup. eod. l. ſi ita ſit ſcriptum.

Teſtamento. CASVS. Manumiſſus in teſtamento, tũc fit liber, qñ adita eſt hæreditas ex teſtamento, & teſtamentum tenet: uel ſi inſtitutus omiſit ex teſtõ. & ab inteſtato adiuit: & hoc eſt uerũ, qñ libertas erat relicta pure: & ſufficit, qđ ab uno adeatur hæreditas. Si autem in diẽ vel ſub cõditione relicta eſt libertas, tunc competet libertas, cũ dies uenerit: uel conditio. Fran.

n In diem. i. ex die, non ad diem: vt ĩ. eo. l. libertas.

o Extiterit. ſic ĩ. quand. dies leg. ced. l. cedere. & C. de cadu. toll. §. ſin autem.

Nominatim. CASVS. Serui nominatim uidẽtur manumitti, etiam qñ non nomen eorum ponitur, ſed nomen officij quod habebant, vt ſi dicam, ſeruũ meum pictorẽ liberũ eſſe volo: vel ſic, ſeruũ meum diſpenſatorem liberum eſſe uolo: vel ſimile, per quod cognoſcitur.

p Nominatim. facit infra eod. l. nominatim.

q Officio. hæc differunt inter ſe: vt ĩ. de leg. 3. l. legatis. §. j. Accur.

r Denotati. ut ea demonſtratio fungatur uice nominis. R. vt ĩ. ſi cert. pet. l. certum eſt. Ac.

s Filius. Cum unũ ſolum filium habet ut ĩ. de libe. & poſthu. l. ij. & ſemper ſubaudi, liber eſto: ſi aũt non apparet, de quo ſenſerit, obtinet quod dr̃ ĩ. eo. l. cũ ex pluribus.

† S. C. Orficianu hoc eſt inductum. Pau. lib. 4. ſent. recept. tit. xiiij.

Teſtamento. CASVS. Libertas teſtõ relicta tunc ualet, cũ hæreditas adiť ẽt ab uno, & in eo gradu erat relicta, & pure erat relicta. Fran.

t Gradu. inſtitutionis uel ſubſtitutionis. ſic ĩ. de leg. præſt. l. ſed & ſi pro dote. §. non omnia. Sed quid ſi ab inſtituto libertas. a ſubſtituto hæreditas, relinquatur eidem? vř nõ debet libertas, cum inſtitutus nõ adeat per l. iſtã. Sed ẽt cõtra ĩ. de le. ij. l. cum pater. §. ab inſtituto. ſed reſpõ. ut no. C. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. j.

i Hæreditas. ut C. eo. l. ij.

k Omiſſa. in fraudem. aliàs ſecus: vt C. ſi omiſſ. ſit cau. teſt. A.

u Pure. alio qui ſecus: vt ſup. eo. l. teſtamento.

Manu.

a Manumiſſus. id eſt manumitti iuſſus. argu. contra huius l. C. eo. l. iij.

Diuus. CASVS. Titius in teſtō ſuo ſcripſit Sēpronium hæredem: & ſi hæres non eſſet, ſubſtituit ſeruum ſuum Stichum cum libertate. item ſi Sepronius erit hæres, reliquit legatum Sticho: dicitur, quod uidetur & ei libertatem relinquere etiam in hoc caſu. Fran.

b Legatum erat. hoc modo: ſi hæres, &c.

c Libertate. id eſt non habita mentione libertatis in legando.

d Libertas. habebit ergo legatum & libertatem, ſi hæres non erit, quod erit adeūte inſtituto: ſed uidetur neutrum habere: vt C. de neceſſa. ſer. inſti. l. pen. §. illo. quæ eſt contra. Sol. hic uidetur repetita conditio libertatis, quæ erat appoſita in ſubſtitutione: vt ſup. de cond. & demon. l. aug. & de condi. inſtit. l. cum ſeruus. Acc.

Qui potuerit. CASVS. Sicut minor uiginti ann. pōt dare libertatem ſeruo ſuo certis de cauſis: ita pōt eum inſtituere ſibi hæredem neceſſarium, & per hoc liberum efficere, quaſi & hæc ſit cauſa iuſta habere eum in hæredum. Fran. Ac.

e Perducere. qui numeratur Inſti. qui ma. non poſ. §. eadē. & ſup. tit. ij. l. ſi minor an. xx. & l. ſeq.

f Manumiſſionem. Id eſt, cauſam manumiſſionis. Azo. etiam ſi non ſubſit aliqua de prædictis. ſic ſup. ti. ij. l. illud. §. 1 ſic iure inſtitōnis licet, quod aliàs non liceret: vt Inſti. qui ma. non poſſ. in prin. & §. licet.

Inſtitutionis iure licet, quod alias non liceret.

quis manumiſſus [a] ſit.

Si quis inſtituit aliquem, & ſubſtituit ſeruum cum libertate, & ſi primus hæres erit, legatum reliquit ſeruo non expreſſa libertate. ſeruus iſte liber erit etiam illo caſu.

Mart. li. j. regul. XXVI.

Diuus Pius, & diui Fratres fauorabiliter reſcripſerunt. cum ſeruo cum libertate ſubſtituto legatū erat. [b] ſi hæres non eſſet, non adſcripta libertate: [c] perinde haberi, atque ſi adſcripta eſſet & libertas. [d]

Pau. lib. j. ad le. Aeliam Sentiam. XXVII.

Qui potuerint apud conſiliū manumittendo ad libertatē pducere, [e] potuerunt ēt neceſſarium hæredem facere: vt hæc ipſa neceſsitas probabilem faciat manumiſsionem. [f]

Seruus cui libertas relicta eſt his duabus conditionibus hac l. expreſſis utroq; caſu liber erit. hoc dicit.

Idem li. ſing. de iure codicil. XXVIII.

Stichus, ſi codicillis eū nō uetuero liberū eē, liber eſto. ſic eſt, atq; ſi diceret, Sticus ſi i Capitoliū ñ aſcēdero, [g] lib. eſto nā & hæres ſic inſtitui pōt.

Licet teſtamentum rumpatur propter præteritionē liberorum, ſerui tamē quibus eſt data libertas in illo teſtamento, ſi per quinquennium fuerint in libertate, liberi remanebunt.

Scæuola lib. xxiij. Digeſto. XXIX.

Vxorem pgnantem repudiauerat, & aliam duxerat. prior enixa filium expoſuit. hic ſublatus, [h] ab alio educatus eſt, nōie pr̄is uocitatus vſq; [i] ad tpa uitæ pr̄is tā ab eo, [k] q̄ a mr̄e, an in uiuorū [l] numero eſſet, ignorabat. mortuo pr̄e teſtōque eius; quo filius neq; exhæredatus, neque hæres inſtitutus fuit, recitato: filius & a mr̄e & ab auia paterna agnitus, hæreditatem pr̄is ab inteſtato quaſi legitimus poſsidet. quæſitum eſt, ij, qui teſtō. libertatem acceperunt, utrū liberi, an ſerui ſint? R̄ndit, filium quidē nihil præiudicij paſſum fuiſſe, ſi pater eum ignorauit. & ideo cum in pr̄āte ignorantis patris eſſet, teſtm̄ non ualere. [m] Serui aūt manumiſsi, ſi per quinquennium in libertate morati ſunt, ſemel datum libertatis infirmari, ꝯtrium ſtudium [n] † fauori libertatis eſt.

Vlpianus libro xix. ad edictum. XXX.

Si ſerui, q apud hoſtes ſunt, liberi eē iuſsi ſunt: ad libertatē pueniunt, [o] quāuis neq;

g Non aſcendero. quæ cōditio locum habet in me mortuo: ut arg. ſ. de uerb. obl. l. quicquid. §. ſi. & de his dixi ſup. eo. t. libertas. §. ſi.

Vxorem. CASVS. Quidam habens uxorem prægnātem, eiecit eam de domo, accepit aliā: expulſa in antiqua domo noluit ſtare, & peperit: poſtea partum eiecit forte ad aliquod hoſpitale: aliquis recollegit eū, & nutriuit eum, & nutriuit. pater iſtius pueri ueniens ad mortem, neſciebat de iſto filio quid eſſet, an eſſet uiuus uel non. inſtituit quendam aliū hæredem & de iſto pæro nihil dixit: reliquit ſeruis libertates: ille inſtitutus adiuit hæreditatem. nunc hic puer uenit, & probat ſe filium defuncti: & ſic teſtamentū rumpitur dicit per ꝑteritionem. obtinuit: & ſic habet bona. modo quæritur, quid erit de libertatibus: & dicit q poſtquam ſerui ſteterunt ut liberi per ſpatiū quinquēnij: amodo nō debent reuocari in ſeruitutem. Fran.

h Sublatus. id eſt natus.

i Vſque. cum ſequentibus iunge.

k Ab eo. ſ. patre.

l Viuorum. i. an eſſet uiuus. Ac.

m Non ualere. in quo præteritus eſt: ut Inſtit. de exhære. lib. in prin. Sed contra ſup. de inof. teſt. l. ſi inſtituta. §. fina. Sed ibi fuit matris præterito, quæ habetur pro exhæredatione: vt Inſt. de exhæ. li. §. mater. hic pr̄is.

n Studium. dabūt tamen xx. aureos: vt arg. ſ. de inoff. teſt. l. Papinianus. & eſt hic ſpeciale. aliàs contra: vt C. de fideic. l. cāquā. ſed per auth. vt eſſe ius cōet ut C. de libe. prete. authen. ex cauſa. & facit. C. de inoffi. teſtamen. l. cum ex cauſa.

Si ſerui. CASVS. Seruo meo licet ab hoſtibus capto poſſum relinquere libertatem: & reuerſus ab hoſtibus habebit eam: licet neque mortis meæ tempore, neque teſtamenti fuerit meus, ſed hoſtium. Franc. Accurſij.

o Perueniunt. ſ. iure poſtliminij, ſi reuerſi fuerint

† P. F. fauore.

† In hoc caput & quatuor ſequentia, uide Ant. Auguſti. li. j. ca. 1. paulo ante finē. ex quo intelliges c. xxj. quod incipit, libertas, debere ſubſe qui caput triceſimū tertiū, qd incipit, ſcilendū: idq; & contextus ipſe ſatis oſtendit.

n. ſic & legatū: ut ī. de lega. j. l. id quod. & ad hoc ȷ̄. e. titu. l. ab omnibus. §. etiā. & ȷ̄. titu. j. l. generaliter. §. hoſtium ſeruo. & ī. famil. erciſc. l. propter.

a Tempore. ȷ̄. eod. l. ſeruus. contra. ſolue ut ibi.

L Ibertas. CASVS. Libertas non poteſt dari ad tēpus: ut ſic ſit liber uſque ad decem ann. & ſi tale tempus apponitur: nullum, & erit perpetua: & h. d. hæc. lex cum l. ideoque. quæ eſt ȷ̄. prox. quam cōtinua cum iſta. Frā.

b Non poteſt. ut ſic relicta ualeat: ſed adiecto tempore ualet libertas: ut ſtra. eod. l. ideoque. quæ poteſt huic continuari: ſic ī. de ſer. l. iiij. & ī. de hære. inſtit. l. hæreditas. & de adop. l. h quæſitum. ſed ex eo die poteſt dari ut ī. eo. l. quidam. §. fina. & l. teſtamento manumiſſus. §. ſi. & ȷ̄. eo. l. ſi ita. arg. contra. ȷ̄. de ſer. ur. l. actus.

* In hōc locū Quintil. lib. vij. Inſtitut. Orato. ca. de Ambiguo, ſeu amphibolia: & alter Quin. Māndo. ſup. l. Reg. cāte. Reſerua-to. q. ſt. 4.

c C Vm ex pluribus. Nullus. ut ȷ̄. de reb. du. l. ſi fuerit. & hoc in directis, ſecundum quoſdam, ſecus in fideicōmiſſarijs: ut infra de ſtatulib. l. Labeo. in fin. & C. de fideicom. lib. l. cum inter. & l. pen. quæ ſunt contra, qđ non placet: imo idē in fideicom. ut ſupra, de reb. dubijs. l. ſi quis de pluribus. & dictæ leges in certis caſibus loquuntur. ſecus ſi legeretur Stichus, nec appareret de quo, ut ſ. de le. j. l. ſi quis à filio. §. ſi quis. & ſic deterior eſt conditio libertatis: quod eſt ſpeciale. Itē nō ob. C. de uer. ſignif. l. cum quidam. quia ibi alternatiue: & ſic ponitur uel, pro &. item nec ob. C. commun. de leg. l. ſi. in prin. quia & ibi alio caſu dicit. Item uo. hic in dubio eſſe neutrū: ſic. ſ. de teſta. tut. l. duo & ſ. de rebus dub. l. ſi fuerit. & ī. de rel uend. l. ſi frumentū. §. fina. & de in diē addi. l. cū duo. in fine. & ſup. de hære. inſtit. l. in tempus. §. j. ſed uidet hodie hæc lex corrigi: ut Inſtit. de le. §. libertas. & §. ſed nec. ſed ibi de tali incertitudine dicit, quæ ad Incertitudinem reduci poteſt. * Item argum. contra. huic legi. ſup. de his, q̄ in teſta. delen. l. ij. in fine. ſed alio modo erat ibi dubium. Accurſius.

Libertatis quandoque deterior eſt conditio.

* Imo ſpeciale non eſt, quoniam illic rerum eſt incertitudo, hic uero rerum & perſonarū. Et no. p Dy. in cap. in obſcuris. extra, de regul. iur. ſecundum Bart. hic.

S Ciendum eſt. CASVS. Filius Inſtitutus licet abſtineat ab hæreditate, libertates tamen tenēt, niſi ſint relictæ in fraudem creditorum. Franc. Accur.

d Neceſſario. ſcilicet filio, qui eſt ſuus & neceſſarius. hic quidem poteſt abſtinere. ſeruus autem, q eſt

teſtamenti, neque mortis tempore [a] in poteſtate teſtatoris, ſed hoſtium fuerunt.

Paulus lib. xij. Quæſtionum. XXXI.

L Ibertas ad tēpus dari non poteſt. [b]

Incertitudo rerum & perſonarū uitiat legatum. h. d. Bar.

Idem libro xxvj. ad edictum. XXXII.

C Vm [*] ex plurib. eodē nomine ſeruis, unus liber iuſſus, nō appareat, q ſit, null[9] [c] liber ē.

Exiſtentia ſui hæredis confirmat libertates. h. d. Bar.

Vlpianus lib. lxv. ad edictum. XXXIII.

S Ciēdū eſt, neceſſario [d] hærede exiſtēte, q̄uis ſe abſtineat, tñ libertates cōpetere, [e] ſi modo nō in fraudē [f] legis Aeliæ Sentiæ datæ fuerint.

Paulus lib. lxxiiij. ad edictum. XXXIIII.

I Deoq; [g] ſi ita ſcriptū ſit, Stichus uſq; ad annos decem liber eſto: tēporis adiectio ſuperuacua eſt. [h]

Vlpianus libro l. ad edictum. XXXV.

S Eruius exiſtimabat ijs poſſe ſeruis dari teſtō directā libertatē, q utroque tēpore, & quo teſtamentum ſit, & quo moriſ, teſtatoris fuerint, [i] q̄ ſententia uera eſt.

Cui relicta eſt libertas, ſi iuret decem operas ſe daturū filio meo, ſi iurat, erit liber: non tñ tenetur ex iuramēto, niſi iuret factus liber, id eſt poſt manumiſſionem h. d. Bart.

Idem libro ſeptimo ad Plautium. XXXVI.

† S Eruū teſtō ita manumiſit, Si iurauerit ſe ‡ Cornelio filio meo decē † operas daturū, liber eſto. ‡ q̄riſ, qđ iuris ſit? Et ſciendū eſt, iurādo ſeruū ɔditionē iplere, [k] ſ; nō teneri oparū noīe: qa niſi poſt manumiſſionē iuret, nō obligatur. [l]

Idem libro ix. ad Plautium. XXXVII.

N Ominatim codicillis manumiſſus uidet ſeruus, cuius nomē teſtamēto continet. [m] †

Idem libro xij. ad Plautium. XXXVIII.

L Ibertas teſtamento ſeruo ita dari pote-

tantum neceſſarius, non poteſt: ut Inſtit. de hære. qua. & diffe. in prin. & §. ſui. & §. ſed & his.

e Competere. quia remanet hæres nomine: ut ȷ̄. tit. primo. l. cum quaſi. §. ſed & ſi quis. & ī. de bo. libe. l. vj. §. ſi filius. nō se: ut ī. de interrog. act. l. ſi filius. nec obſt. C. eodem. l. ſi hæreditas. quia in extraneo hærede ibi dixit. & de hoc dixi C. ſi minor ſe ab hæredita. abſti. l. prima.

f Non in fraudē. puta in fraudem creditorū: ut Inſtit. qui ma. non poſſ. in prin.

g I Deoque. hæc iungitur ſuperiori. l. libertas. & dic ut ibi.

h Superuacua eſt libertate eū effectu procedente.

S Eruius. CASVS. Ad hoc, ut directa libertas poſſit dari ſeruo, eſt neceſſe, qđ ſeruus ſit teſtatoris tempore, quo teſtatur: item tempore quo moritur. Franc. Accur.

† In P. F. ita incipit, ſeruo teſtamento ita manumiſſo.

i Fuerint. ſe uel ſpe: ut ī. eo. l. ſi ſerui. quæ eſt contra. Itē hoc in directa: ſecus in fideicommiſ. ut C. eo. titu. l. ſeruo. & facit ȷ̄. eo. l. libertates. & l. uerum eſt. & Inſtitu. de hæred. qua. & differen. §. in extraneis.

† P. Fl. operaturū.

S Eruū. CASVS. Reliqui libertatem ſeruo meo, ſi iuret ſe daturum decem operas Cornelio meo filio. dicitur quod ſi iurat, erit liber: non tamen tenetur, nec obligatur ex iuramēto, niſi iuret factus liber, ſcilicet poſt manumiſſionem. Franciſcus.

† Poſterior tñ eſt, ut Pau. li. iiij. ſentē. titul. xui.

k Implere. ſic infra de ſtatulibe. l. Stichus ſi hæredi, & ad Trebel. l. hæredibus. in fine, & ſupra de condit. & demōſtra. l. Mæuius. & dixi ſupra, eodem. l. ſi quis libertatem.

l Non obligatur. ut ī. de oper. lib. l. ut iuriſiurandi. & infra de lib. cau. l. fina. & quarum re. act. non da. l. j. §. quæ onerandæ. ſed fallit C. an ſer. ex ſuo facto. l. promiſſæ.

m N Ominatim. Continet. puta, dixi in codicillis, ille quem in teſtamēto nominabo, uel nominaui, liber eſto. ad q̄ ī. de cond. inſti. l. in teſtamento. in prin. & ī. ſi cer. pet. certū eſt, & ī. e. l. nominatim.

L Ibertas. CASVS. Relinquo tibi libertatem, cū per leges licebit, tenet hæc datio, & erit liber, niſi leges prohibeant eum poſſe manumitti: quod quandoque faciunt. Franc.

Licebit

a Licebit. licebit aũt ſi leges non prohibeant: ut ſupra ex quibus cauſis l. nec non. §. j. prohibent. n. quãdoque: ut ĩ. de manu. l. lege Flauia. ſtatim ergo erit liber, ſi lex non prohibet.

ditione, uel non tranſit directo ad legatarium.

e Vtilem habet. facit ſupra de uſufruct. l. Tit. ad primum caſum legis & ultimum. & caue: quia nõ uetuit alienare: alias ſi uetuiſſet alienare, non teneret: ut ſupra de leg. j. l. filiusfamilias. §. diuus.

STichus. CASVS. Stichus ſeruus meus, cum eum hæres alienauerit, liber eſto. hæc datio libertatis non tenet: & reddit rationem quia libertas in id tempus cõfertur, quo alienus eſſet: nec uidetur aliud in ſtatulibero. nam hæres uendendo interim ſtatuliberũ adueniente condit. benefit liber, licet reperiatur alienus: & hoc eſt ideo, quia factum hæredis non poteſt perimere factum defuncti. Poſtea dicit: libertas & legatum ſimilia ſunt in hoc, quod utrunque relictum ſub condi. non debetur ante cond. Vltimo dicit, quidam in teſtamẽto reliquit libertatem ſeruis ſuis, hoc modo: relinquo libertatem talibus ſeruis, cum hæredis eſſe deſierint, non ualet talis donatio libertatis. Franc.

b Libertas. directa: ut & C. eo. l. ſeruo. ſecus ſi dicat, Nolo, quod alterius ſeruitutẽ patiatur, ut infra. tit. j. l. cum fidei. ſed hæc ratio quę ſequitur non uidetur bona: ut C. ſi mancip. ita fue. aliene ma. l. ij. ſed hic aderat ſolius relinquentis uoluntas: ibi utriuſq; paciſcẽtis fuit: unde ſuccedit conſtitutio etiam eo tempore, quo iam deſijt eſſe tradentis. Accurſius.

Cùm per leges licebit, [a] liber eſto.

D. tio libertatis in id tempus, quo ſeruus alienus futurus eſt, non ualet: licet ſtatuliber poſt alienationem fiat liber ex teſtamento. Itẽ legatum & libertas cõueniunt in hoc, quia neutrum eorum debetur ante euentum conditionis.

Idem libro xvj. ad Plautium. XXXIX.

STichus ſeruus meꝰ ſi eũ hæres alienauerit, liber eſto. inutiliter daĩ libertas, [a] q̃a in id tempus confertur, quo alienus futurꝰ ſit, nec contrarium eſt, quòd ſtatuliber etiam ſi uenierit, ex teſtamento libertatẽ cõſequitur. † Certè utiliter libertas data, facto hæredis non perimitur. [c] † Atq̃d in legato eo modo [d] dato dicemꝰ? Diuerſũ n. nulla diceĩ rõne. nã inter libertatẽ & legatũ q̃tũ ad hãc cãm nihil diſtat. Igiĩ nec ſic directo dabiĩ libertas, Si hęredis mei eſſe deſierit, liber eſto: q̃a nullũ caſũ utilẽ habet. [e]

† Cœppe, in P. Flo. quemadmodũ & in l. iij. §. ex contrario. de acquir. poſ. ĩ eiſdẽ P. legiĩ cæppe, pro q̃ppe. in quibus mendũ eſſe puto uitio librarij.

† P. Fl. aut quid.

Pomponius libro v. ex Plautio. XL.

IVlianus ait, cùm idẽ homo & p̃ fideicommiſſum detur alicui, & liber eſſe iubeatur: [f] hęredem libertatem debere præſtare. Non enim cogetur (inquit) ex cauſa fideicommiſſi æſtimationem ſufferre, cùm debitã libertatẽ reddiderit. Sed & cùm ſub cõditione ſeruo [g] libertas per fideicõmiſſum deĩ, & ipſe præſenti die daretur, [h] non aliter tradere eũ cogeĩ, quàm ut caueatur, exiſtente cõditione libertati eum † reſtitutum iri. Nam in omnibus [i] ferè cauſis fideicommiſſas libertates pro directo datis [k] habendas. Sed Offilius ait, ſi adimẽdi legati cauſa fideicommiſſam libertatem teſtator dediſſet, ea uera [l] eẽ. ſi uerò onerari hæredem à teſtatore legatarius oſtenderit: æſtimationẽ nihilominꝰ legatario præſtandam.

Differentia eſt inter has duas locutiones: relinquo libertatem ſeruo meo xij ann poſt mortem meã: & relinquo poſt xij ann. Nã primo caſu ſtati illuceſcẽte

IVlianus. CASVS. Grauaui hęredem, ut ſeruum Stichum daret Titio. Item grauaui iſtum eundem hæredem, ut manumitteret iſtum Stichũ. dicitur quod libertas debetur, legatum non: Secundo legaui pure ſeruum Stichum Titio, poſtea per fideicommiſſum grauaui hęredem meum, ut manumitteret iſtum Stichum, ſi nauis ex Aſia uenerit. Dicitur, quod hæres meus non aliter debebit dare Stichum legatario, quã ſi faciat ſibi caueri, exiſtente conditione, libertati iſtum Stichum reſtitui. Vltimo dicit, quod dictum eſt in prima parte, quod hæres manumittat Stichum: nihil autem dabit legatario: uerum eſt: niſi appareat teſtatorem uoluiſſe legatarium habere æſtimationẽ Stichi ſerui. Franc.

† In P. Fl. reſtitutũ iri. uide Ant. Aug. libr. Emen. 2. cap. 2.

f Iubeatur. per fideicommiſſ. ut infra parte, nam &c.

g Seruo. pure legato. & habes etiam hunc caſum infra titu. primo. l. ſi pater. §. cum ſub conditione.

h Daretur. ab hærede legatario.

c Perimitur. ut C. eo. l. ſtatuliberis.

d Eo modo. Tribus modis expone. Primo ſi hæres meus Stichum alienauerit, lego decem eidẽ ſeruo. nã non ualet quantum ad ſeruum: ſed quantũ ad emptorem, cui acquiritur ſic, ut C. de cadu. tollend. §. in nouiſſimo. Secundo ſic, ſi hęres meus Stichum alienauerit, eundem Stichum Titio lego. nam non ualet, ut directo tranſeat dominium in Titium. & ſecũdum hos duos fit ſimilitudo inter hũc & primum caſum legis. Tertio, ſecundum R. quia ſiue libertas, ſiue legatũ ſub cõditione, puta ſi nauis ex Aſia uenerit, relinquatur, eſt idem, quia interim pendet utrunque, adueniente conditione ualet utrunque. ea deficiente utrũque deficit. & ſecundum hoc dico eo modo, id eſt ſub conditione. & non reſpicit primum caſum legis, ſed illud qđ utiliter eſt data libertas. & hoc dixit hic Ioan. his uerbis, dato ſcilicet ipſi ſeruo, uel dato, ſcilicet ſub cõ

i In omnibus. libertatem fideicommiſ. legato præferri diximus: & merito, nam &c. R.

k Datis. quare conſtat præferri tali legato: ut ſupra eodem. l. ſi peculium. §. finali. Fere autem dicit, quia directa proprio: fideicommiſ. etiam alieno ſeruo relinquitur: ut C. eodem. l. ſi ruo. & de fideicommiſſ. liberta. l. deberi. & ſupra eodem. l. ſeruus. Item directa pure relicta ſtatim competit adita hæreditate: ut ſupra eodem. l. teſtamento. fideicommiſſaria non, niſi præſtetur: ut Inſtitution. de ſingulis rebus p̃ fideic. relict. §. libertas. Tertia differentia eſt infra eodem. l. libertates. Quarta colligitur C. qui manu. non poſſunt. l. prima. & fin. Quinta, quia directa etiam non petita ipſo iure competit: ut ſupra eodem. l. teſtamento. §. primo. fideicommiſſaria non: ut C. de fideicommiſſ. libertatibus. l. ſi uoluntate. in fine.

Libertas directa & fideic. differunt.

l Ea uera. libertatem præſtare hæredem debere æſtima-

eſtimationem non ſufferre: ut in princip. legis dixit Iu. & facit ſ. de lega. ij. l. ſi pluribus. & de legat. i. j. l. ij. §. Iulianus.

quod etiam ante completum triennium ſoluendo totum, libertatē petere poſſit, ut hic innuit, niſi pręſentē &c. ut ĵ. de ſta. lib l. ſtatim liberos. §. Stichus. & l. ſi peculium. §. quædam. dic ergo ſicut hæres non poterit eum cogere, ut pręmature ſoluat. ĵ. de ſtatu lib. l. ſi ſeruus. §. imperator. ita ſeruus faciendo ſetam ſolutionē annu cogi hæredem ad præſtandam libertatem: uel rectè to hoc ſenſu, quod poteſt ante ſoluendo conſequi libertatē: dic, quod hæres cōpenſet maturam ſolutionem pecuniæ, quæ ſibi fit, maturæ libertati, quam dat, & ſic eſt plana. & pro hoc eſt dictus §. Stichus. in fine. ſed ad legē de ſtatu liberta. l. ſi triennio. reſpondebis, ut ibi. & ad aliam, cum hæres. d. c quod in faciendo erat, ut prædicto §. quædam.

SI ita. CASVS. In teſtamēto reliqui libertatē ſeruo meo hoc modo, Stichus ſeruus meus xij. anno. poſtquam mortuus fuero, liber eſto. dicitur, ꝗ incepto xij. anno erit liber, ſecus ſi dixiſſem, poſt xij. an. ſit liber. tandem reuertitur ad primum caſum, & dicit: duodecimus annus dicit ſtatim cum incepit: quantumcunq; tranſierit ex eo ſemper eſt, ſi ue uocatur annus duodecimus. Qui ergo iuſſus eſt eſſe liber duodecimo anno: omnibus dieb. anni liber eſſe iuſſus eſt. Secundo ego teſtator ſic dixi, Stichus ſeruus meus, hæredi meo mille nummos anno, biennio, triennio, poſtquam mortuus fuero, ſi ſoluerit, liber eſto. Dicitur, ꝗ Stichus non erit liber, niſi lapſu triennij, & tunc ſoluerit prædictā pecuniā. ſi aūt ſoluat prius ſtatim cū ſoluerit, erit liber, quaſi celeritas ſolutionis, quæ fit hæredibus compenſetur cum matura libertate, quę datur. Tertio reliqui libertatem ſeruo Sticho intra annum poſtquam mortuus fuero: dicitur, quod ſtatim me mortuo erit liber. & adducit ſimile: ego teſtator ſic dixi: tu Stiche ſis liber, ſi intra annum dederis herędi meo decē. Dicit, quod me mortuo, ſi ſtatim ſoluas hæredi meo, eris liber. Fran. Accur.

prima die xij. anni competit libertas: ſecūdo uero non niſi trāſacto toto xij anno. h. d.

Idē li. vij. ex Plau. XLI.

ij SI ita fuerit libertas relicta, Stichus ſeruus meus anno xij. poſt quam ego mortuus ero, liber eſto. ueriſimile eſt, in principio [a] duodecimi anni eū eſſe liberū: [b] nam hoc mortuum ſenſiſſe, & inter hos ſermones duodecimo anno, & poſt duodecim annos, multū [c] intereſſe. & ita loq; ſolemus. Duodecimus annus eſt, cum quantum liber ex duodecimo anno uenifſet, aut præterijſſet. & qui duodecimo anno liber eſſe iubetur, omnibus diebus anni liber eſſe iuſſus eſt. Sed ſi ita [d] ſit ſcriptum in teſtamento, Stichus ſeruus meus hæredi meo mille numos anno, biennio, triennio poſt quā ego mortuus ero, ſi ſoluerit, ſatiſve fecerit, liber eſto. non poteſt is ſeruus niſi triennio præterito liber eſſe: niſi præſentem eam pecuniam ſoluat, aut ſatiſfaciat. Compenſanda [e] enim eſt hæredi libertatis celeritas prǽmaturæ pecuniarum ſolutioni.

Labeo ſcribit, † ſi ſic libertas relicta ſit, Stichus intra annum poſtquam † mortuus ero, liber eſto: ſtatim [f] eum liberū eſſe. Nam & ſi ita ſit ſcriptū, Si intra annum † decem heredi meo dederit, liber eſto. ſtatim ſoluendo, † eum liberū eſſe ſine mora futurum.

Marcellus lib. xvj. Digeſto. XLII.

v SI qs ita ſcripſerit, illū [g] illius [h] libertū eſſe uolo. & ſeruus libertatē petere pōt, & ille, ut habeat [i] libertum.

Modeſti. libr. ſingu. de manumiſ. XLIII.

LIbertates directę & teſtamento & codicillis teſtamento confirmatis [k] rectè dātur: fidei commiſſæ & ab inteſtato, & codicillis non ꝯfirmatis relinqui poſſunt.

Si quis ſub modo relinquit libertatem ſtatim adita hæreditate competit libertas: ſed iudicis officio cōpellitur factus liber implere modū appoſitum in teſtamento Barto.

[f] Statim. adita tū hæreditate: ut ſupra eodem, lege teſtamento. Accurſius.

SI qui. CASVS. Ego teſtator, ſic dixi, Stichum ſeruum meum Sēpronij libertū eſſe uolo. Dicitur, quod per hæc uerba Stichus poteſt petere libertatem. Item, Sempronius poteſt petere, ut habeat eum in libertum, qđ fiet, ſi tradatur ei ad manumittendum. Fran.

[g] Illum. ſeruū meum uel alienum.

[h] Illius. extranei.

[i] Habeat. quod fit, ſi ei ad manumittendum detur.

† Roma. & Ale. in l. qui bona, §. j. in penu. col. ſ. de dāno inf. dicunt iſtū text. ſingu. ad hoc quod licet alias promiſſio annua uel in ſingulis annis debeat in fine anni, fallit tamen fauore libertatis uel alterius piæ cauſæ, qa tūc ſtatim debet. Bolog.

† Quam.

† P. F. decimum.

† P. F. eo.

[3] Adde ꝗ not. in apoſt. in l. placuit. in uerbo. quaſi annū uiceſimum, compleuerit. ſup. de manumiſ. quibus ad de gl. or. in ca. ſubdiaconum. in uer. nō minor annis uiginti. lxxvij. diſtincti. & in cle. eos. de regula.

[a] In principio. annus ergo ceptus pro completo habetur ut dixi, ſ. e. l. ſi ita ſcriptum. Sed contra ĵ. de uer. ob. l. qui hoc anno. Solu. ut diximus C. quando dies leg. ce. l. j.

[b] Liberum eſſe. quod eſt fauore libertatis, aliàs ſecus: ut ſ. de le. j. l. ſi cui legetur. quæ eſt contra.

[c] Multum. & ĵ. de uer. ſig. l. inter illam.

[d] Sed ſi ita. ſ. dies tantū: hic etiam conditio pecunię dandæ ſuit appoſita.

[e] Compenſanda. alias compenſanda. aliàs componenda & dic. l. exequenda. ſicut enim ſoluendo totū ante triennium completum libertatem conſequi non poteſt: ut ĵ. de ſta. lib. l. cum hæres. §. ſeruire. & l. ſi tri ennio. Ita niſi ſtatim completo triennio ſoluat, liber non erit, ſecundum quoſdam. Sed certe imo uidetur.

LIbertates. CASVS. Directa libertas poteſt dari in teſtamento & in codicilis teſtamento cōfirmatis. fidei autem cōmiſſaria relinquitur ab inteſt. Item in codicillis non confirmatis in teſtamento: ut hoc modo. Rogo eos, qui mihi ſuccedent ab inteſtat. ut Stichum ſeruum manumittant. uel per ſimilia uerba. Franc.

[k] Teſtamento confirmatis. quod fit expreſſe: ut C. de cod. l. ſiue. & tacite quando fiunt poſt teſtamentū, ut ſ. de codic. l. ſi quis eum nullum. §. teſtamento. ſed ante facti non intelliguntur confirmari teſtamēto ſecundū has leges. Item nec tunc quando nullum eſſet factum teſtamētū: ut ſ. de codi. l. ante. & hic ſubijcit. ſed hodie ſemper uidetur cōfirmare: ut Inſtitutio. de codi. §. non tantum. & eſt ſic ſ. de teſtam. tut. l. iij. & C. eodem. l. ij.

Maxia

Maeuia. CASVS. Quædā mulier reliquit liber-tatem tribus ſuis ſeruis ſub modo, ut ipſi tres deberent apponere lucernam ad ſepulturā eius alternis menſibus, & ibi uigilent. Dicitur, ꝙ iſti ſerui liberi erunt ſtatim adita hæredit. & compellentur officio iudicis ſtare & obedire dictū teſtatricis. Franciſcus.

a Vt monuméto. impropriè dicit conditionem, cum modus fiat per ut: non conditio: ut infra ſubijcit. & dixi ſ. eod. l. libertas. §. ij. Accur.

b Officio. ſic ſup. de pet. hær. l. hæreditas. §. fin. & C. de rel. l. militis. & ſ. de reli. & ſ. ſi quis ſepulchrum. §. ſumptus funeris. & ſ. de annuis le. l. quintus.

Quod uulgo. CASVS. Si libertas relinquitur ſeruo ſub pluribus conditionibus, inſpicitur leuior: ut ſi ei pateat ſatis ſit, & hoc uerū, quā disiūctę ſunt. ſi autem ſunt cōiunctæ, tunc omnibus parēdum eſt ad hoc, ut libertas debeatur. Franc.

c Leuiſſima quę ſit hæc dixi. ſ. e. l. in libertatibus.

d Omnibus. ſecus in disiunctis: ut habes hæc omnia ſ. de conditio. inſti. l. v. & Inſtitu. de hære. inſtit. §. ſi plures. & ſ. de cōd. & dem. l. cum pupillus. §. disiuncto. Accur.

Ariſto. CASVS. Seruo relicta eſt libertas, cū erit xxx. an. interim propter delictum, quod fecerat, dānatus eſt in metallū, & tandem reſtitut'. Dicitur, ꝙ pœna impoſita non nocet. quin ſtatim cū erit xxx. ann. conſequatur libertatem. & legatum, ſi quod erat ei relictum. Idem ſi eſt inſtitutus hæres ſub cond. & interim hanc pœnā habuit, & tandem reſtitutus fuit: nam ueniē te condit. erit liber. & hæres neceſſarius. Fran.

f Cōcor. tex. in ca. pen. extra de uit. & hone. cle. lib. vj. & in clem. in pleriſque. & ibi glo. et doct. de elect.

e Reuocetur. reſtitutione a principe impetrata. f Legatum libertatis. uel alia res ei erat legata. & facit Inſtit. de hær. quali. & diffe. §. in extraneis. & C. qui non poſ. ad lib. perue. l. j.

Idē lib. x. reſp. XLIIII.

Maeuia decedens ſeruis ſuis noīe Sacco, & Eutychæ & Hirenæ ſub cōditione libertatem reliquit his uerbis, Saccus ſeruus meus, & Eutychia. & Hirene ancillæ meæ, omnes ſub hac conditione liberi ſunto, ut monuméto a meo alternis menſibus lucerná accédāt, & ſolennia mortis peragant. quæro: cum aſsidue monumento Mæuiæ Saccus & Eutychia & Hyrene non adſint, an liberi eſſe poſsint? Modeſtinus reſpondit, neque contextum uerborum totius ſcripturæ, neq; mentē teſtatricis eā eſſe, ut libertas ſub ꝯdóne ſuſpenſa ſit: cū liberos eos monuméto adeſſe uoluerit: officio b tamē iudicis eos eſſe cōpellendos teſtatricis iuſsioni parere.

Locutio coniunctiua compellit ad utrunque implendum: ſecus in disiunctiua. h. d.

Idem lib. o primo Pandectarum. XLV.

Quod uulgò dicit, ſub pluribus cōditionibus data libertate, leuiſsimam conditionem ſpectandam eſſe: ita uerū eſt, ſi ſeparatim conditiones ſunt datæ. quod ſi coniunctim datæ ſunt: niſi omnibus d paruerit, liber non erit.

Pœna inflicta poſt mortē teſtatoris, qui ſeruo libertatem in certū tempus reliquerat: intra tempus illud nō uitiat dationē libertatis. ſi antequam tēpus libertatis uenerit, reſtitutus ſit & liberatus ab illa pœna. Idē eſt, ſi hæres neceſſarius ſit inſtitutus ſeruus hoc dicit.

Pomponius libro vij. ex varijs lectioni. XLVI.

Ariſto Neratio Appiano reſcripſit: teſtamento liber eſſe iuſſus cùm annorum xxx eſſet, ſi ante, quàm ad eā ætaté perueniret, in metallum damnatus ſit, ac poſtea reuocetur: e ſine dubitatione cum libertate legatum f ad eum pertinere, neq; metallorum pœna ius ei mutari nec aliud, ſi hæres eſſet ſub conditione inſtitutus: futurum enim eum ēt neceſſariū.

Conſecutus libertatē ex falſis codicillis, tenetur hæredi dare xx ſolidos. Idē dic de teſtamēto falſo, uel inofficioſo pronuntiato. hoc dicit.

Pap. li. vj. Quæſt. XLVII.

Cum ex falſis codicillis ꝑ errorē libertas, licet non debita, præſtita tamē ab hærede g fuiſſet: uiginti ſolidos h a ſingulis hoībus inferēdos eſſe hæredi princeps ꝯſtituit. Sed & ſi ꝯdōnis implēdæ gratia ſeruū i inſtitutus k manumiſerit: ac poſtea filius de inofficioſo agēdo obtinuerit, l * uel teſtamētū falſum fuerit ꝓnūtiatū: ꝯſequēs erit, idē m & in hac ſpecie fieri, quòd in falſis codicillis cōſtitutum eſt.

Cum ex falſis. CASVS. In codicillis relicta eſt libertas ſeruis danda ab hærede, uel legatario, & præſtita eſt. poſtea apparēt codicilli falſi. Dicit, ꝙ nō reuocatur libertas, ſed quilibet manumiſſorum dabit xx. aureos huic hæredi, uel legatario. Sed ſi fuerit extraneus hæres inſtitutus ſub cond. ſi manumiſerit ſeruum meum propriū: & manumiſit: & ſic fuit hæres: tandem antē euicta eſt hæreditas ꝑ filiū defuncti, & ruptum teſtamētum per querelā uel aliàs appatet teſtamentū falſum: dicitur. ꝙ non reuocabitur libertas data ſeruo. & ſic quo ad hoc eſt ſimilis hic caſus ſuperiori. tū in alio diſcordant, quia in ſupiori dantur xx. ſolidi a quolibet manumiſſorum. ſed hic uerū precium manumiſſi præſtant. Fran.

g Ab hærede. uel etiā a legatario: ut C. de fide. lib. l. i. & ſ. de iu. pat. l. penult. §. j. Accur.

h Solidos. ſup. de min. l. ſi mulier. cōtra. Solu. alio caſu ibi loquitur. Accurſius.

i Seruum: ſuum ꝓprium. Azo.

k Inſtitutus. hęres. Azo.

l Obtinuerit. aliàs tenuerit. i. obtinuerit. Azo.

m Idem. quo ad hoc ut non reuocetur libertas: ſed xx. aurei hoc caſu non præſtantur: ſed uerum pretiū ſerui condictione ex lege a manumiſſo ſoluitur: ut ſ. de inoffi. teſta. l. ſi ſub hac conditione. item ad primum caſum & ad ſecundum, quibus dicitur ex falſis codicillis & falſo teſtamento libertatem datam nō reuocari, eſt contra, C. de pet. hær. l. fi. §. pe. Solu. ut ibi. & fa. ſ. de inoffi. teſt. l. Papinianus. §. fi. & l. ſeq. de inoffi. teſtam. l. cum ex cauſa.

* P. Flo. tenuerit.

Si

Seruus efficitur communis libertus familiæ illius, qui eum in teſtamento voluit à ſocio manumitti. h. d.

Idẽ li. x. Quęſt. XLVIII.

SI ſocius teſtõ libertatem ita dederit. § Pãphilus, ſi eum ſocius manumiſerit, liber eſto: § Seruius rñdit, ſocio manumittente cõem fieri libertum familiæ [a] atq; manumiſſoris. Neque. n. nouũ aut incognitũ eſt, uario iure [b] cõi mancipio libertatem obtingere.

Idem lib. vj. Reſponſorum. XLIX.

TEſtõ militis itá manumiſſam, § Samiã [c] in libertate eſſe iuſsi: § directam libertatem iure militari [d] accepiſſe placuit.

Idem lib ix. Reſpon. L.

QVod diuo Marco pro libertatib. cõſeruãdis placuit, [e] locum habet irrito [f] teſtõ facto, ſi bona uendita [g] ſint: alioquin uacantibus fiſco uindicatis non habere [h] conſtõnẽ locum apertè cauetur. Seruos aũt teſtõ manumiſſos, ut bona ſuſcipiãt, [i] iure cautionem idoneam offerre non minus, q̃ cęteros defunctĩ libertos aut extrarios declarauit. [k] quod beneficium [l] minoribus annis hæredibus ſcriptis, auxilium bonis præſtitutũ more ſolito deſiderantibus, non aufertur.

Idem li. xiiij. Reſpõ. LI.

TEſtõ Centurio ſeruos ſuos uenire ꝓhibuit: ac petijt, [m] ꝓut quiſq; meruiſſet, eos manumitti. Libertates utiliter datas reſpondi. cùm ſi nemo ſeruorum offenderit, [n] oẽs ad libertatem peruenire poſsint. quibuſdam aũt per offenſam excluſis, reſidui in libertatẽ perueniunt. Cùm ita [o] teſtõ adſcriptum eſſet, § Serui, qui ſine offenſa fuerunt, liberi ſunto: § ꝯdõnem adſcriptã uideri placuit, cuius interpretationẽ talẽ faciendã, ut de ijs libertate danda cogitaſſe non uideaſ, quos pœna coercuit, aut ab honore adminiſtrãdi, uel adminiſtrandæ rei negotio [p] remouit.

Paulus li. xij. Queſtionum. LII.

IMperatores Seuerus & Antoninus. Frontoni. Teſtõ militis his uerbis adſcripta libertate, § Stephanum ſeruũ meũ liberum eſſe uolo, uel iubeo: § adita hæreditate libertas competit. & ideo ea, quæ poſtea

SI ſocius. CASVS. Duo ſocij habebant ſeruũ cõmunem, unus eorum in teſtamento ſuo reliquit libertatem huic ſeruo communi ſub tali condi. puta ſi manumittatur à conſocio meo, ille ſit liber ex teſtamento unius partim. dicitur quod ſi alter ſocius manumittat, erit liber: & ſic partim erit liber ex teſtamento partim inter uiuos ex manumiſſione facta ab illo. Franc.

a Familiæ. ſcilicet teſtatoris: ſi non habeas in text. Ac.

b Vario iure. ex ultima uoluntate inter uiuos, ut hic fuit, & C. de ſeruo communi manumiſ. l. j. §. is itaque.

TEſtõ. CASVS. Teſtõ militis inuenitur manumiſſio facta hoc modo. Samiam liberam eſſe iuſſi. quæritur, an ſit directa libertas relicta huic Samiæ: an per fideicom. Et dicitur quod fauore militis eſt directa. Franc.

c Samiam. propriũ nomen. Ac.

d Iure militari. vt & C. de teſtamen. mil. l. ex his. ſed in priuato eſſet fideicommiſ. argumen. ſupra, de donatio. l. ex hac.

QVod diuo. CASVS. Cauſe libertatum conſeruandarum relictarum in teſtamento, cõſtitutio diui Marci admittit eum qui petit bona ſibi addici: & hoc eſt uerum, qñ teſtamentum eſt irritum pronũtiatum, & ſic hæres inſtitutus nõ uult adire, & creditores uolunt uendere hæc bona: ſecus autem eſſet, ſi hæreditas uacaret hærede aliquo non exiſtente: vt quia nullus inſtitutus fuerit: nec aliquis alius ueniat ab inteſta. nã tunc deferretur fiſco. Secũdo dicit, quod ſerui, quibus relicta eſt libertas in teſtamento debebunt cauere illi, qui hæc bona accipit. quod aũt in fi. dicit, expone ut in gl. Fr.

e Placuit. bona addici debere: vt Inſtit. de eo cui lib. cau. bo. addi. §. j.

f Irrito. me nunc hærede exiſtente ex eo: vt ſup. de iniuſto teſta. l. j. in fin.

g Vendita. i. uendenda a creditoribus. Accur.

h Non habere. vt & ĩ. tit. j. l. ergo. §. ſi bone.

i Suſcipiant. & alias ſuſcipiantur, id eſt ſuſcipi poſſint. Accur.

k Declarault. dicta conſtitutio. Accurſ.

l Beneficium. ſ. aditionis: & dic caſum: vt infra titu. primo. l. ergo. §. primo. in princ. & ſecundum hoc deſiderant hæredes reſtitui, n: abſtineant uel repudient. Vel pone ſecundo: vt infra. tit. j. l. ergo. §. j. in fine. & ſecundum hoc dices hoc beneficium. l. libertatis. ſed ſecundum hoc deſiderant hæredes reſtitui ad adeundum. & quod ſubijcit minoribus &c. ſunt ablatiui abſoluti, ſecundum utrunque caſum. & facit. C. eod. l. fina.

TEſtamẽto ſuo. CASVS. Centurio in teſtamento ſuo prohibuit ſeruos ſuos uendi. & dixit: prout quiſque meruit, manumittatur. Dicitur quod omnes erunt liberi, ſi nemo eorum offendiſſet defunctum. ſi autem quidem eorũ offenderint, illi non erũt liberi: alij ſic. [Cum ita.] Quidam in teſtamento reliquit libertatem ſeruis ſuis hoc modo: ſerui, qui ſine offenſa fuerint, liberi ſint. dicitur, ꝙ hæc conditio ſic debet intelligi, ut ſerui illi non ueniant ad libertatem, quos dominus semouerat ab adminiſtratione, cum eſſent tanquam ſuſpecti ſui caſtaldi. Fran.

m Ac petijt ſed ſi hoc non adieciſſet: fideicom. liber. petere poſſunt ex primo dicto: ut ĩ. t. j. l. generaliter. §. ſi petitum. Accurſius.

n Offenderit. de hoc eſt ĩ. eod. l. ſeruo. Accur.

o Cum ita. facit ſup. eo. l. ſeruos. Accur.

p Negotio. id eſt, per hoc, quod male forte gerebat. & nota eſſe honorem adminiſtrare, & dedecus remoueri, quaſi per hoc de eo dominus non confidat. & facit infra tit. j. l. fideicommiſſaria.

IMperatores. CASVS. Miles in teſtõ dixit, Stephanum ſeruum meum liberũ eſſe uolo. Dr, ꝙ per hæc uerba directe libertas uidetur data, & erit liber adita

† P. F. militiæ.

† Venum itura. in P. F. uenitura.

† P. Fl. libertos.

* Vulga. extraneos.

† In P. F. ſcipit, Imperatores Miſſenio Frontoni.

† Et inde eſt qd priuatus eut ſemotus ab aliquo officio, nõ põt iterũ ad illud aſſumi: vt ẽ tex. in l. ij. C. de diuer. offic. lib. xij. & in ſi. notat. Bald. In l. ij. per illũ tex. cũ gl. C. de manu. uindi. de quo in ca. officij. in fine. de elect. & in capit. poſt translationem. & ibi Panor. In ulti. not. extra de renun.

adita hæreditate: ſed ſi poſtea ex interuallo dixit teſtator, Volo tñ ut cum hærede meo ſit, quouſque iuuenis ſit: & ſi contempſerit, uel noluerit, iure ſeruitutis teneatur: per hæc uerba non reuocatur libertas. Vltimo dicit, idem eſt in pagano, ut licet talia uerba dixerit, no reuocetur libertas. Franc.

adiecta ſunt, [a] Sic tñ ut cum hærede meo ſit, quouſq; [a] iuuenis ſit: quod ſi noluerit, aut contempſerit, iure ſeruitutis teneatur: ad reuocandam libertatem, quæ competijt, nõ ſunt efficacia. [b] Idem [c] in paganorum teſtamentis obſeruatur.

Ius conſiſtens in dando non poteſt impleri per perſonam curatoris adulti. Bar.

Idem lib. xv. Reſponſorum. LIII.

LVcius Titius ſeruo libertatem dedit, ſi rõnem actus ſui ex fide [d] dediſſet Caio Seio filio ſuo. cùm annos pubertatis egreſſus [e] fuiſſet Caius Seius, à curatoribus eiuſdem [f] conuentus ſeruus ét apud iudicem, oïb. ſatisfecit: exacta cautione [g] a curatorib. pronuntiatum eſt liberũ eũ eſſe. nunc Caius Seius filius teſtõris negat curatorib. ſuis recte pecuniam illatam. quæro, an iure ſoluta ſit quantitas? Paulus reſpõdit curatoribus quidem adoleſcentis [i] reliquationem, [h] ut conditio teſtõ adſcripta impleat, non iure exſolutã uideri. ſed ſi præſente [i] adoleſcente pecunia illata eſt, uel in rõnibus eius relata, impletam conditionem uideri, ac ſi ipſi ſoluta fuiſſet.

[a] Adiecta ſunt. ex interuallo: & ſic nõ debet ad ſeruiendũ compelli: arg. C. de don. quę ſub modo. l. perfecta. alias ſi incontinenti: licet non differat libertas, leuiter compelleretur: vt ſup. eo. l. libertas. §. ij. & l. Mæuia. & arg. ĩ. de ſol. l. j. Accur.

P. Flo. quoadusque.

[b] Efficaciã. cũ ad tp̃s dari non poſſit: vt ĩ. eo. l. libertas

[c] Idem. ut non reuocetur: ſed in mil. l te fuit directa: licet per uerbum uolo, in pagano fideicom. ut Inſtitut. de ſing. re. per fideic. §. fin. uel uetius utrobiq; fuit fideic. unde quod ſup. dicit, cõpetit. ſ. per fideicom.

[f] Lucius. . . . Relinquo libertatem ſeruo meo ſi rõnẽ act' ſui reddiderit Caio Seio filio meo. cum annos pubertatis egreſſus fuiſſet Caius Seius, tunc curatores Caij conuenerunt ſeruum, & corã iudice ſeruus oïa reliqua ſoluit curatoribus Caij, & ſeruus pronuntiatus eſt liber. Caius aũt negat pecuniã recte ſolutam curatoribus ſuis, quęritur quid iuris? Et dicitur q ſi non eſt ſoluta. ſm quod teſtator dixit: ſic nõ erit ille liber. ſecus aũt. ſi iuuene præſente eſſet ſoluta: quia tunc recte eſſet impleta. Fran.

P. Fl. reliquam rationem.

[d] Ex fide. hoc expone ut ſup. eo. l. ſi ita ſcriptum. & l. qui filium. §. fin. Accur.

[e] Egreſſus. hoc eſt, quod facit ĩ. non ſufficere curatori ſolui. & ſic non eſt contra. ſup. eo. l. qui filium. in prin. & ſup. de cond. & demon. l. ſi fundus.

[f] Eiuſdem. Caij Seij.

[g] Cautione. confeſſionis: uel quodammodo non peteretur plus. Accur.

[h] Reliquationem. i. rationem reliquorum: uel ideo quia partem iam reddiderat.

[i] Præſente. operatur præſentia cõſenſum. ſic ſup. de cond. l. ſi dictum. §. antep. & ĩ. de confeſſ. l. certum. §. penultimo. Accur.

QVi habebat. CASVS. Habebam ſeruum nomine Cratinum. dixi in teſtamento. Cratiſtus ſeruus meus ſit liber. Dr qd iſte Cratinus erit liber, licet eum nominauerim Cratiſtũ, & in ſyllaba errraui. Scripſi. Inſtitueram quoſdã hæredes in teſtõ: & libertatẽ ſeruis reliqueram. nunc hæredes ante, quã adeant hæred.: fecerũt pactum cũ creditoribus hæreditarijs ut certa parte debiti eſſent contenti: & ſic adiuerunt hæredi. Dr, q libertates relictæ in teſtamento tenent, ſi teſtõr nõ habuit cõſiliũ fraudandi creditores. Franci.

Error in ſyllaba non nocet. B.

Scæuola libr. iiij. Reſponſorum. LIIII.

QVi habebat † ſeruum Cratiſtum, teſtamento ita cauit, Seruus meus Cratinus liber eſto. q̃ro, an ſeruus Cratiſtus ad libertaté peruenire poſsit: cùm teſtõr ſeruum Cratinum non habebat, ſed hunc ſolum Cratiſtum? Reſp. nihil obeſſe, q in ſyllaba [k] erraſſet. Scripti teſtõ hæredes ante aditam hæreditatem pacti ſunt cũ creditoribus, ut parte dimidia contenti eſſent: [l] & ita decreto a prætore interpoſito hęreditaté adierunt. quæro, an libertates in eo teſtõ datæ competierint? Reſpondi, ſi teſtator fraudandi conſilium [m] non habuiſſet, competere libertates.

† A dde ad text. bene facere, qa etiam errors huiuſmodi, de quo l tex. non uit at inſtrumẽtum in c. ex parte, de fide inſtrum. extra. Bolo.

[k] In ſyllaba. ſic C. de teſta. l. qm. & Inſtit. de leg. §. ſi qs in noïe. & C. de fuemn. l. j. & ij. & ĩ. de ſtatu ho. l. imperator. Sed arg. contra. ſup. de leg. j. l. 4. Ac.

[l] Contenti eſſent quod pactum ualet: vt ſup. de pac. l. iurigen. §. ſi ante.

[m] Conſiliũ. quod ſufficit in fideicommiſ. ſed in directis neceſſarius eſt etiã euentus: vt C. qui ma. non poſſ. l. j. & ij. Sed quis hoc peteret creditores? non quia pepigerũt, hæredes ĩnon: vt C. de ſer. pigno. dat. ma. l. ſi creditoribus. & mirum erit, q nõ tenent libertates: vt Inſti. q ma. nõ poſ. in principio, & tñ nemo põt hoc allegare. Accur.

Conditio non impedit competere libertatem, ſi non ſtat per ſeruum, cui relicta eſt libertas, quin cõditionẽ adimpleat. h. d.

Marcianus lib. ij. fideicommiſſorum. LV.

LIbertate ſub conditione [n] data, huc iã

LIbertate. CASVS. Titius reliquit libertatem directam ſeruo, ſi daret Stichum abſentem in uicarium. Dr quod ſi ſeruus non põt dare uicarium: tamen erit liber. Idem eſſet, ſi per fideicommiſſum dediſſet ei libertatem. & hoc q dixi in ſeruo teſtatoris. idem etiam dicas, ſi eſſet ſeruus hæredis. ſecus autem eſſet, ſi hæres eſſet grauatus emere ſeruum, & manumittere, ſi daret decem ſeruus ille hæredi: de quibus decem eum emeret. nam ſi ille ſeruus non poteſt dare decem hæredi: nunquam hęres compellitur ad emendum, & poſtea manumittendum. Franc.

[n] Libertate ſub conditione. miſta, ſi det uicarium abſentem: vt C. de condit. inſertu. l. fina. & facit l. 3. & de inſtitu. & ſubſtitu. l. ij. & de accel. ſer. hæredi. inſti. l. finali.

Peruc-

decurſum eſt, vt ſi p ſtatuliberũ nõ ſtet, quò minus ꝯdõni pareat, quãuis ne per hæredem quidem ſtet, † tñ ad libertatẽ ꝑueniat. [a] Qđ credo rñderi oportere, & ſi per fideicõmiſſum [b] utiq; hrdi tarijs ſeruis libertas data fuerit. Nõ abſurdè & de hrdis ſeruis idem dicet.

Si hæres grauatus eſt emere ſeruum, & manumittere, ſi ſeruus ille x. daret: ſeruo x. non dante non peruenit ad libertatem. & conſidera differentiam inter iſtum caſum, & ſuperiorẽ: quia nõ ſunt cõtrarij.

De ijs aũt, quos redimẽdos [c] habebit, nõ iniuſtè [d] dubitamus. ſi quidẽ eo caſu iniquũ erit, hrdem perinde cõpelli debere redimere eos, atq; ſi ꝯdõ impleta eſſet, q forte dñs prohiberet ꝯdõni parere, [e] vt & pretium perciperet, [f] & in ꝯdõnem † non erogaret. [g]

Eſt in electione ſerui, poſtquam conditio extiterit: vtrũ velit eſſe libertus orcinus, vel libertus hæredis. h. d.

Paul. li. j. fideico. LVI.

SI quis ſeruo teſtõ dederit libertatem, & directò, & per fideicõmiſſum: in ptãte ſerui eſt, utrum uelit ex directo, an ex fideicommiſſo ad libertatem peruenire. [h] & ita Marcus Imperator reſcripſit.

Licet diues ſuccedat pauperi, non pp hoc libertates teſtõ data magis valent: licet quidã dicerent contra, & malè. Secũdò dicit: ſi quis reliquit libertatem ſeruo, cùm æs alienum ſolutum fuerit, valet talis datio: cùm non habeat animum fraudandi creditores. h. d.

Caius libro iij. de manumiſsis. LVII.

† SI quis locuples egenti hæres extiterit: videamus an ea res teſtamento datis libertatibus proficiat, vt creditores ‡ fraudari non uideantur. Et ſanè ſunt quidam, qui cùm hęres locuples exiſteret, tale eſſe crediderunt, quale ſi ipſe teſtator adauctis poſtea facultatibus deceſsiſſet. Sed mihi traditum eſt, [i] hoc iure nos uti, ut ad rẽ non pertineat, locuples, an egens hæres extiterit. ſed quarũ † facultatum teſtõr deceſſerit. [k] quã ſnĩam Iulianus adeò ſequitur, ut exiſtimet, ne eum quidem libertatem conſecuturum, quem is, qui ſoluendo non eſſet, ita liberũ eſſe iuſsiſſet, ‖ Cùm alienum æs ſolutum erit Stichus liber eſto. ‖ Sed hoc nõ eſt ꝯñs Sabini, & Caſsi ſententiæ, quam & ipſe ſequi vr̃: qui exiſtimat, cõſiliũ [l] quenque manumittentis ſpectare debere. Nã qui ſub ea cõditione ſeruum ſuum liberum eſſe iubet: adeo ſine fraudis cõſilio liberum eſſe iubet, ut apertiſsimè curare [m] videatur, ne creditores ſui fraudarentur.

Seruus liber eſſe iuſſus, & à teſtatore ante mortem alienatus: ſi rurſus ante aditam hæreditatem reuertitur in bonis teſtatoris, adita hæreditate efficitur liber. h. d. Lex ſequens ponit caſum longum.

Marcianus lib. iij. fideicommiſ. LVIII.

VErum eſt, eum qui liber eſſe [n] iuſſus eſt, alienatum a teſtatore, ſi ante aditam eius hæreditatem rurſus hæreditarius fieret, mox adiretur hæreditas, ad libertatem peruenire. [o]

Scæuola libro xxiij. Digeſt. LIX.

[a] Perueniat. niſi appareat, q teſtõr noluit eum eſſe liberum, niſi conditio impleta ſit: vt infra, eod. l. fi. Accur.

[b] Per fideicõmiſſum. primo ergo caſu directò fuit relicta.

[c] Redimendos. rogo te hæredẽ, ut Stichum & Pamphilũ emas: & manumittas. ſi dederint tibi x. cùm quibus eos emas. Accur.

[d] Nõ iniuſte. alias non inſte. Accur.

[e] Parere. id eſt, dari x. ad redẽptionẽ.

[f] Perciperet. de burſa hæredis.

[g] Non erogaret. id eſt, conditioni parere non fineret. M & facit ſupra, de cõdi. ob cãm. l. iij §. fina.

SI quis. CASVS. Dixi in teſtamẽto meo, ſi nauis ex Aſia uenerit, ſis liber. Item poſtea ſic dixi, ſi nauis ex Aſia uenerit, rogo hæredem meum vt te manumittat. Dr̃, q iam ueniente cõditione eſt in electione ſerui, an directo, an per fideicommiſſum uelit eſſe liber. Fran. Accurſij.

[h] Peruenire. facit. ĩ. tit. j. l. gñaliter. §. fi. & ſup. eo. l. j. & alterο caſu eſt orcinus, altero, hæredis libertus: ut Inſti. de ſing. reb. per fideicõ miſ. reli. §. qui autẽ.

SI quis. CASVS. Licet diues ſuccedat pauperi, non propter hoc libertates datæ teſtõ valẽt amplius, licet quidã dicerent contra: & male. Secũdo dicit, quidam non ſoluendo exiſtens reliquit libertatẽ ſeruo ſuo, cum æs alienum ſit exolutum. Dicunt quidam, non effici liberum. Alij dicũt q hoc ualet, cũ non in fraudem creditorum ſit manumiſſus. Franciſ.

[i] Traditum eſt. & bene: vt & C. eod. l. in fraudem. & ĩ. quã & à qui. l. cũ hæreditas. & l. ſi mortus. §. finali.

[k] Deceſſerit. non tñ reſpicit tpe mortis: ſed aditæ hæreditatis: vt d. l. ſi mortis. In princip.

[l] Conſilium. de directa ergo dicit: quia in fideicõmiſ. ſufficit ſolus euẽtus vt C. qui maio. non poſſ. l. j. & l. fina.

[m] Curare. Sic ergo, qui apponit cõditionem, vr̃ velle eã adimpleri. ſic C. de condi. inſer. l. cũ patrem. Sed arg. cõtra ſup. de cond. inſti. l. uerba. & not. hac. l. mirum, q hic non erit liber, niſi cõditione impleta: nec tñ poterit à creditoribus in ſeruitutẽ reuocari: nec ab hærede dñi: vt not. ſ. eo. l. qui habebat. §. fi. uel uerius: vt in alio ſeruo fiet in iſto: q non vr̃ ei fuiſſe data libertas: vt infra eo. l. Titia. §. fina.

VErũ eſt. CASVS. in teſtõ reliqui libertatẽ ſeruo: tandẽ eũ uendidi: quæritur, an libertas extincta videat? & dr̃, q ſi antequã adeatur hæreditas mea, reuertatur in bonis meis: libertas tenebit. Franciſ.

[n] Liber eſſe. ſcilicet directo.

[o] Peruenire. contra ĩ. eo. l. Seruus. & Inſt. de ſi. re. per fidei: õmit. reli. §. qui aũt. quibus dr̃ à tempore mortis debere eſſe defunctũ. Solut. ſatis eſſe uidetur.

† Et ſi per eũ ſtaret: ſtatim & uno momento haberet pro impleta: ita quod ſi poſt pœniteret, & uellet eã impleri, non audiretur: ut not. Bald. ĩ l. j. in fi. C. de inſt. & ſubſtit. & l. executionem. in fin. & ibi omnino t Alc. infra de uerbo. oblig.

† P. Fl. nõ rogaret. alias non prorogaret, in quibusdã deeſt non.

† In P. Fl. incipit, ſi locuples.

‡ P. Flo. fraudari: uideãtur.

† P. Flo facultatium.

tur defuncti ſi hæreditarios fiat, cum hæreditar' us ſuſtineat uicem perſonæ defuncti: vt Inſtitu. de hæred. Inſtit. §. ſeruus aũt. & ſupra, de hære. inſti. l. non minus. §. j. & facit. ſ. eod. l. ſerui. ſic ſ. de hæred. inſtit. l. quoties. §. ſeruus eſt libertate ubi dicit idem in inſtituto. ſed arg. contra. ſup. de adimen. leg. l. cum ſeruus.

T Itia ſeruis quibuſdam, & ancillis nominatim directas dedit libertates: deide ita ſcripſit, § Et pediſſequas oẽs, quarum noĩa in rõnibus meis ſcripta ſunt, liberas eſſe uolo. § Quæſitũ eſt, an Eutychia, quæ teſtamenti facti tpe inter pediſſequas libertatem acceperat, mortis aũt tpe inueniatur actori [a] in contubernium [b] tradita, ex gñali capite pediſſequarum libertatem cõſequi poſsit? Rñdi, nihil impediri libertatẽ pediſſequæ, quod mortis demum tpe pediſſequa eſſe deſijt. Purã & directam dñi ſui teſtõ libertatem Stichus acceperat: & ex hæreditate multa p̃ fraudem amouiſſe dr̃: quæſitum eſt, an non ante in libertatẽ proclamare debeat, q̃ ea, quæ ex hæreditate amouiſſe probari poterit, hæredibus reſtituerit? Reſpondit ſm ea, quæ proponerentur, eũ, de quo quæritur, liberũ eſſe. Claudius uidetur abſoluiſſe & id, de quo quæritur. nam hæredib. ſatis conſultum eſt edicto de furtis. [c] Lucius Titius teſtamento ſuo ita cauit, Oneſiphore † niſi diligenter rõnem excuſſeris, liber ne eſto: quero, an Oneſiphorus ex his uerbis libertatem ſibi uindicare poſsit? Reſpondit uerbis, quæ proponerentur, libertatem adimi potius, quàm dari. [d]

T Itia. CASVS. Titia in teſtamento ſuo reliquit libertatem quibuſdam ſuis ſeruis & ancillis: tandem ſic dixit, Pediſſequas oẽs, quarum noĩa ſcripta ſunt in rõnibus meis, liberas eſſe uolo. inuenit quidam ancillam noĩe Eutychiã, quæ erat pediſſequa tpe teſtamenti: tpe mortis Titiæ inuenitur cuidam ſeruo caſtaldioni in contubernium tradita, & ſic deſijt eſſe pediſſequa. quæritur an ſit libera ex illis uerbis, pediſſequas oẽs &c. & dicitur q̃ ſic, inſpecto quo tempore teſtamenti erat pediſſequa.

Purãm. Reliqui libertatem directã ſeruo meo in teſtõ, tandem hic ſeruus multa ſubtraxit de hæred. Di q̃ pp̃ hoc non uitiatur libertas, quin ſit libertas quin ſit liber hæreditate adita. hæres enim meus habet actionẽ in factum contra illum furem pro rebus ſubtractis. Lucius. In teſtamento ſic dixi, Oneſiphore liber ne eſto niſi rõnes diligenter excuſſeris. dicit q̃ per hæc uerba nõ vt libertas data: poſito q̃ appareat eum diligenter rõnes excuſſiſſe: ſed potius per hæc uerba vt adimi libe. Fr.

† Vide in hunc §. Alcia. lib. parado. v. cap. iiij.

a Actori. ſcilicet, ſeruo.

b In contubernium. ergo non pediſſequa. M. & facit ſup. de legatis. §. j.

c De furtis. per actio. In factum: vt infrà ſi quis teſta. libr. eſſe iuſ. l. j. in princip.

d Quam dari. unde & ſi primo fuiſſet data, nunc revocaretur: vt ſ. de adimen. le. l. legata inutiliter. & de condi. & demon. l. cum tale. §. ſi. & ſ. eo. l. ſi qs locuples. ſic ergo niſi poſitũ in hac lege, non ponit de quo pleue dixi ſ. ſi quis cautionibus. l. ſi eum. in ſi.

Falſa demonſtratio non vitiat legatum. h. d.

Idem. LX.

T Eſtamento ita cauit, [e] Εὔδωι θέλω μοι δοθῆναι νομίσματα χιλιά ἐπεὶ πρῶτος † γεννηθῆναι μετὰ τὸ τὴν μητέρα αὐτοῦ γενέσθαι ἐλευθέραν. (id eſt uolo, vt Eudoni dentur mille ſolidi, eo q̃ primò ſit genitus, [f] poſteaquam mater eius ad libertatem peruenit) Quæro † an Eudo, & ſi non probet ſe poſt manumiſsionem matris ſuę natum, poſsit his verbis teſtamenti libertatem conſequi? Reſpondit, nõ oportere huiuſmodi † conſultatione [g] præiudicium parare.

Pom[illegible] LXI.

S Cio quoſdam eſſicere † uolentes, ne ſerui unquam ad libertatem perueniant, hactenus ſcribere ſolitos, § Stichus cùm morietur, liber eſto, § ſed & Iulianus ait, libertatem, quæ in ultimum uitæ tempus conferatur, nullius momenti eſſe: cum teſtator impediendæ magis, quàm dandæ libertatis gratia ita ſcripſiſſe intelligatur. [h] & ideo etiam ſi ita ſit ſcriptum, § Stichus ſi in Capitolium non aſcenderit, liber eſto: § nullius mo-

T Eſtamento. CASVS. Teſtamento meo ita dixi, Eudoni, quia primogenit' eſt matris ſuæ, poſtq̃ libertatẽ accepit, centum dari uolo. quærit an Eudoni neceſſe ſit p̃bare eũ fuiſſe primogenitum mris iã factæ liberæ, ut legatum conſequatur? Reſpon. quod nõ. Frãc.

e T ſtõ ita cauit. ſequitur græcũ: cuius interpretatio p̃ Bul. eſt talis, Eudoni &c. Accur.

f Primo ſit genitus. id eſt, primogenitus fuit poſt manumiſſionem matris. Ot. P.

g Conſultatione. eo quod dixiſti in cõſultatione qa præuenit &c. nã ualet legatũ, ẽt ſi non ſit primogenitus nõ obſtante falſa cã: vt ſ. de cond. & demõ. l. demonſtratio. dũmõ poſt manumiſſionem mris ſit nata, & ſic liberta. Sed quid ſi erat ancilla, quia prius nata an per hæc uerba teſtãtis erit libera? quidã ſic, licet ſit arg. contra, C de lega. l. ſeruus. & C. de teſtamen. mili. l. ex his.

S Cio. CASVS. Si dico, Stichus cum morietur liber eſto. di q̃ nõ ualet. Idẽ eſt ſi dicam, Stichus ſi non aſcenderit Capitoliũ, liber eſto. nam nõ ualet: cũ donec uiuit, poſſit aſcendere: nec in hoc caſu p̃ſtabit Mutiana cautio, puta q̃ non aſcẽdet: ſed ſic dicto, Stichus ſi Capuã ierit, liber eſto: alias non: hæc adiectio ẽ ſuperflua. Idẽ ſi ſub aliqua alia cõdi. liberũ eſſe iuſsi. alias nolo eũ manumitti. nã hæc adiectio eſt ſuperflua. neutro. n. caſu cogit hæres manumittere ante euentum cõdi. Fran.

† Γεννηθῆναι.

† P. Fl. an ſi nõ Eydo probet ſe.

† Adde melius gl. ll. ſi quis in fundo. & in l. quidã teſtõ. ſup. de lega. j.

† Vulga. conſultatione præiudicium parere.

† P. F. nolentes. ſed non recte, meo iudicio.

h Intelligatur. vt ſup. eod. l. libertas. in princip.

Apparet

a Apparet. quod ſi non apparet: ſerua quod dicitur ſupra. eod. l. libertas. §. j.

b Caution. ut caueat ſe Capitolium nõ aſcendere. Et ſic ſit liber. M. hæc eſt enim cautio Mutiana: ut ſ. de condi. & demon. leg. Mutianæ.

c Ierit. niſi fortuito caſu impediatur: ut ſupra, eodem, lege, libertate. in princ.

d Nihil ualere. id eſt. pro ſuperuacua eſt habẽda: cũ neutro caſu compellatur hęres ante manumittere: ſed certe imo utilis: cũ prohibitus nõ poſſit interim manumittit ut ſup de manumiſ. lege, ſeruus. aliàs ſic ut C. de latina liber. tollen. §. ſed & ſi ſub conditio. Reſpon. l. hic loqui, quando fuit ironice prohibitus, non propter aliquam cauſam, ſcilicet ſuũ delictum, uel hæredis commodũ: quo caſu prohibitio non ualet: ut ſ. de le. j. l. filius famil. §. diui. & de legar. iij. l. Lucius. in prin.

† F. Fi. ultima

méti eſſe, ſi apparet [a] in ultimũ [b] uitæ tp̃s ꝯferri libertatẽ teſtatorẽ voluiſſe: nec Mutianæ cautioni locũ eſſe, & ſi ita i teſtõ ſcriptum fuerit, Stichus ſi Capuã ierit, liber eſto. nõ aliter liberũ eſſe, quã ſi Capuã ierit, [c] Hoc amplius Octauenus aiebat, ſi quis in teſtamento ſub qualibet ꝯditione libertate ſeruo data, ita ſcripſiſſet, Ante ꝯditionẽ nolo eũ ab hr̃de liberũ fieri, nihil ualere [d] hanc adiectionem.

TITVLVS V.

DE FIDECOMMISSARIJS LIBERTATIBUS.

Abſentia uel dolus latitãtiũ fideicõmiſſariorũ nõ obſtat, quin p̃ſentes fideicommiſſarij poſſint ſeruo fideicõ. dare libertate. h. d.

DE FIDEICOMMISSARIJS LIBERTATIB.

SI quidã. CASVS. Titius inſtituerat per fideicõ. ut hæredes manumitterent ſeruos ſuos, poſtquam adiuerint hær. duo ex heredibus incipiunt abſentare ſe iuſta de cauſa. alij duo latitant nolẽtes pręſtare libertatẽ. alij duo ſunt pręſentes. Dicit ꝙ ſerui efficiuntur liberi per ſena. & erunt liberti iſtorum pręſentiũ & abſentium iuſta de cauſa. Fran.

e Abſint. qui alij ſunt habes ĩ. eo. l. ſi eum. §. fina. & l. neque infantes. & l. nõ tantũ. §. ſenatuſcon. Acc.

f Latitent. De hoc dic ut ĩ. quib. ex cau. in poſſeſ. ea. l. Fulcinius. §. quid ſit latitare. & §. latitare. & §. illud. ſciendum. Accur.

g Liber erit. ex Rubriano ſenatuſcon. ut ĩ. eo. l. cũ uero. §. ſubuentum.

h His. ſcilicet præſentibus. & ex iuſta cauſa abſentibus.

i Proficit. ut eorũ tantũ ſit libertus: ut ĩ. e. l. ſi eũ. §. eorũ & l. neque. & facit ſ. eo. lege ſi legatario. §. fina.

SI quis. CASVS. Quidã ab inteſtato decedens in codicillis reliquit per fideic. libertatẽ ſeruis ſuis: tandem nullus ei ſuccedere uult. Dicitur quod fauor conſt. diui Marci. extenditur ad hunc caſum, ſcilicet ut unus ſeruus ſit liber: & habeat bona defuncti ſi iſto nec uult cauere creditoribus domini de ſoluendis omnibus debitis. & etiam abſque promiſſione tenebitur creditoribus domini utili. & hæc ſunt uera, quando eſt certum nullum alium uelle ſuccedere: ſi autem eſt dubium, non habet hoc locum. Sed quid ſi ille, qui poterat ſuccedere ab inteſta. eſt minor xxv. anno. & nolit ſuccedere, imo repudiat: an unus de ſeruis poterit accipere bona? & uidetur non: quia poteſt reſtitui, & bona habere. ſed tamen dicitur, quod bene unus de ſeruis poterit petere bona, & habebit, & erit liber. & omnes alij ſerui, quibus teſtator reliquerat libertatẽ, nec reuocantur libertates, licet minor reſtituatur, & habeat bona. Item dicit. quod quando unus de ſeruis petit: ſiue petat præſentibus alijs cõſeruis omnibus ſiue non, ſiue etiam inuitis, nõ eſt uis: nã omnes erũt amodo liberi. & quibus purè relicta erat libertas, ſtatim erunt liberi, quibus ex die, die ueniẽte, quibus ex cõd. condit. ueniẽte & etiã ſi omnibus relicta erat libertas ſub cõdi. prædicta habebunt locũ, ut unus de ſeruis poſſit interim arripere bona defuncti domini. & ſi aliquibus relicta erat libertas, ſi dederint x. hæredi, dari debebunt ei ſeruo, qui accipit bona defuncti. poſtea dicit, Serui quibus per fideicommiſſum erat libertas relicta, erunt manumittendi ab iſto ſeruo, qui acceperat bona defuncti domini, tanquam libertatũ cõſeruãdarũ cauſa.

Vlpianus libro xiiij. ad edictum. I.

SI quidam ex ij, qui † fideicõmiſſariã libertatẽ debeat, præſentes ſint. alij ex iuſta cauſa abſint, [e] alii latitent, [f] perinde is, cui fideicommiſſaria libertas relicta eſt, liber erit, [g] atq; ſi ſoli, q adeſſent, & qui iuſta ex cauſa adeſſent, rogati eſſent. † Pars ergo latitantium his [h] proficit. [i]

† F. F. fidei cõmiſſã.

Ad confirmationẽ eorũ, quæ in teſtamẽto relinquuntur, requiritur aditio ab inteſtato. Bar.

† F. F. pars ergo latitãtis. Nori cua liber. pars ergo latitans.

Idem li. lx. ad edict. II.

SI quis iteſtatus decedẽs, codicillis dedit

ADDITIO. Ita demum auditur ſeruus petens bona domini ſibi addici cauſa libertatum conſeruãdarũ, ſi idoneè cauet creditorib. dñi de toto debito ſoluendo. Idoneè autẽ dicitur cauere, ſi dat fideiuſſores uel pignora: uel alter eis ſatisfacit ad eorum uoluntatem, & debent cogi creditores omnes unũ ordinare, cui caueatur nomine omnium. & debet hęc cautio præſtari priuſquam accipiat bona. & continet hæc cautio omne debitum, ſcilicet ſortem & uſuras. ſed alij ſerui, quibus erat relicta libertas in teſtamento pure, cuius erunt liberti? & certe teſtatoris, non iſtius, cui addicta ſunt bona, niſi ſub hac conditi. accepit bona ut illi ſint eius liberti: & illi conſenſerunt: & iſte qui efficitur patronus eorum, erit tutor eorum uel alicuius eorum, ſi inueniatur aliquis eorum impubes. poſtea dicit. pone, quod teſtator rogauerat ſeruos alienos manumitti. iſte qui accepit bona cauſa libertatum conſeruandarum, cogetur eos emere, & manumittere. Quid ſi legauerat ſeruum ſuum, & eum rogauerat de manumittendo: num aliquis accipit bona cauſa libertatum conſeruandarum? Dicitur quod legatum tenebit & cogetur legatarius præſtare libertatem. & hæc eadem, quæ dicta ſunt de ſeruo, locum habent in fiſco accipiente bona alicuius defuncti cauſa libertatum conſeruandarum. ſecus ſi ex alia cauſa accipiat: ut quia caduca, uel ſimili de cauſa. Sed quid ſi hic teſtator, qui reliquerat libertatem, erat minor uiginti annis, & bona eius ſunt addicta? Reſpondetur libertates, quas per fideicommiſſum reliquerat, debebunt, ſi ex tali cauſa reliquerat, ex qua ẽt iuuenis poterat manumittere. Sed qd ſi i fraudẽ credi. reliquerat libertates, nunquid debebunt ab eo: cui bo-

quærēs efficit, q̄ alter ceſſat, alteri quoque, qui facere paratus eſt, conditio deficiat.[a] Quòd ſi ex ijs: quæ ſcripſit, uel dixit, oſtenditur cōtentus eſſe teſtator, uel alterum facere: res erit expedita. nam alter faciendo, aut ſibi & ſocio proderit, aut ſibi tātùm: prout uoluiſſe teſtatorem apparuerit.

Relicta libertate duobus ſeruis, ſi rationes reddiderint: poteſt unus rationes reddēdo liber fieri, ſi ſeparata fuerit eorum geſtio; ſi autem ſimul geſſerunt, debēt ambo rationes reddere, ſi uolunt ad libertatē peruenire h. d.

Quæſtio hæc[b] & in eo tractatur, ſi quis libertatē dederit ſeruis duobus, ſi rationes reddiderint.[c] Iulianus enim tractat, ſi alter reddere ſit paratus, alter non ſit, an alter per alterum impediatur? Et rectiſsimè ait: ſi quidem ſeparatim rationes geſſerunt, ſufficere ad libertatem adipiſcendam ei, qui rationes ſuas reddit. ſi uerò ſimul, non aliàs uideri alterū paruiſſe, niſi utrusque reliqua exoluerit.[d] in reliquis accipere debemus, ut & ipſa rationum uolumina reddantur.

Conſilium uitioſum ſiue nullum, non impedit libertatem.

Sed & ſi ancilla cū filijs libera eſſe iuſſa ſit: etſi nullos habeat, erit libera: uel ſi habeat quidē, filij aūt eius ad libertatem peruenire non poſsint.[e] Idem erit dicendum, & ſi ipſa libera eſſe nō poſsit, filij tamē eius ad libertatem perueniāt. Nam hęc adiectio, cum filijs, non facit conditionem: niſi mihi proponas aliā ſententiam teſtatoris fuiſſe. Tunc enim pro conditione erunt hæc uerba accipienda. Conditionem autem non facere, argumento eſt edictum prætoris, quo ita cauetur,[f] {Ventrem cum liberis in poſſeſsionem eſſe iubebo} Placet n. etſi nulli liberi ſint: uentrem tamen ex edicto in poſſeſsionē eſſe mittendum.

Idem lib. viij. Diſputationum. XIIII.

CVm ſeruus purè liber ſcribitur, & hæres ſub conditione: placet, deficiente conditione habere eū libertatē.[g]

Vlpianus libr. xxxij. Digeſtorum. XV.

STichum[h] Sempronio do lego, ſi Sempronius Stichum intrà annum nou manumiſerit, idē Stichus liber eſto: quæſitum eſt, quid iuris ſit? Reſpondi, hoc modo libertate data, ſi Sempronius non manumiſerit, Stichus liber eſto, Sempronium niſi manumiſerit, nihil iuris in Stichum habiturum, ſed liberum eum futurum.

Si fauore certæ rei uerba trahuntur ad impropriam ſignificationem, talis fauor ad diſpoſitionem ſibi coniunctam nō trahitur. Bartolus.

Idem libr. xxxvj. Digeſtorum. XVI.

SI ita ſcriptum fuerit, Cùm Titius annorum triginta erit, Stichus liber eſto, eiq́;[i] hæres meus fundum dato, & Titius ante, quam ad annum xxx. perueniet, deceſſerit, Sticho libertas competet: ſed legatum non debebitur. Nam fauore libertatis receptum eſt, ut mortuo Titio tempus ſupereſſe uideatur, quo impleto[k] libertas contingeret. circa legatum defeciſſe[l] cōditio uidet.[*]

[a] P. Fl. ut quoad.

altero. Vel dic iniū xerit teſtator: ut ſic ſit iodiui 'ua.

[a] Deficiat. aliàs deficiat, & hæc bona. alias fiat: & tūc dices hoc uoluiſſe teſtatorē ut ſubijcit. Accur.

[b] Quæſtio hæc. id eſt, uis huius quæſtionis in ſimili caſu tractatur, ut ſubijcit.

[c] Reddiderint. quod duo cōtinet: ut ſ. de cōd. & demon. l. cū ſeruus. §. j. Accur.

[d] Exoluerit. ſic ergo ſequens ſit indiuiſibilis propter primā, q̄ ſequēs eſt diuiſibilis ſua natura: cū ſit in dādo: ut ſ. de ſtatulibe. l. ſtatu libera. in ſi. & l. ſi quis teſtamento. & facit ad §. in eo. tit. de ſtatuliber. l. ſi quis ita. §. ſi duo.

[e] Non poſſint. quoquo modo. ſic & in lega. ut ſ. de lega. j. l. ſi ancilla. & facit. C. quando dies le. ced. l. ij.

[f] Cauetur. ut & ſ. de uent. in poſſ. mit. l. ubicunque. §. ſi. & de lega. j. l. ſi quis legauerit Titio. & facit eodem titul. l. ſi ancillas. & l. ſi quis inquilinos. §. ſi ita.

[g] CVm ſeruus. CASVS. Inſtituit duos hæredes, unum purè, alium ſub conditione, ſeruo tamen reliquit libertatem purè: tandem defecit conditio uoius hæredum & ſic nō eſt hæres. dicitur, quod ſi alter adeat: ſatis eſt, ut libertas ſeruo relicta debeatur: & ſic erit liber. Fr. Acc.

[g] Libertatē. adita à cohærede hereditate: aliàs nō: ut ſ. de hæred. inſtit. l. Trebatius. §. fin. & l. ſequē. licet ibi aliter exponi poſſit.

[h] STichum. facit ſupra e. l. ſi quis ita. & quod ibi dixi.

SI ita ſcriptum, CASVS. Sempronius ſeruo ſuo Sticho reliquit libertatem cum Titius annorum triginta erit. & grauauit hæredem ſuum, ut ei Sticho daret fundum tunc temporis, ſcilicet deceſſit Titius ante, quā compleret triginta ann. dicitur quod adhuc ſtabitur per illum tempus: quo ſi Titius fuiſſet uiuus, compleuiſſet triginta annos: & tunc Stichus erit liber. & hoc eſt fauore libertatis. ſecus in legato, quod erat relictum eidē Sticho ſub eodem tempore, nā extinguitur. Franc. Acc.

[i] Eique manumiſſo. & ſic prima dilatio intelligit repetita: ut ſ. de condi. & demo. l. auia. in prin.

[k] Impleto. quod eſt, ſi de ultimo anno eſt tacitum: ut ſ. eodem. l. ſi ita fuerit libertas. ſecus in pecuniarijs relictis: ut ſupra de cōdit. & demonſtra. l. non putabam. & de his dixi ſupra, de mino. l. iij. §. minorem. Accur.

[l] Defeciſſe: quia in eo nullus eſt fauor ſed in libertate ſic: ut hic, & C. de fideicom. lib. l. fideicōmiſſaria. & infra de ſtatulibe. l. ſi ſeruus. Sed contra. C. quando dies legat. ced. l. ex his. ubi etiam in legato dicit idē. Sed ſolu.[*] ut ibi ex qua ē ſoluitur ſupra de all. leg. l. liberis. §. ab hæredibus, quæ eſt contra. Item cōtra ſ. ad Trebell. l. Seius Saturninus. ibi, ooo petit relictum pecuniarium. imo quod plus eſt, ſtatim [illegible]

[*] Quantū pertinet, ad ſectam horū contrariorū diſſolutionem uide apud Cy. C. quādo dies lega. i. l. ex his. ubi habes prælongā diſtinctionem, quā tradit per Iac. Aret.

[*] P. Fl. uiſa eſt.

ſtatim mortuo onerato datur: ſed ibi facta erat dilatio fauore eius, cui relinquebatur argum. ſup. de le. ii. l. cui fideicommiſſi. §. cum Pollidius. hic hæredes leuare: Item in libertate uidetur contra, ut ſ. eo. l. non debeatur: ut C. eo. l. cum teſtamento. ſed ibi incertum tẽpus alicuius: hic certum fuit poſitum. Accur.

Idem li. xlix. Digeſtorum. XVII.

LIbertas, quæ in ultimum uitæ † ſerui [a] tẽpus confertur, ueluti cùm Stichus morietur, liber eſto, nullius momenti exiſtimanda eſt. Hæc aũt ſcriptura. Stichus, ſi Capitolium non aſcẽderit, [b] liber eſto: ita accipiẽda [c] eſt, ſi cũ primũ [d] potuerit, Capitoliũ [e] nõ aſcẽderit. Iſto eñ mõ perueniet Stichus ad libertatẽ [f] ſi facultate data aſcẽdendi Capitolium, abſtinuerit.

Hæc uerba, ita ut, faciunt modum, & poteſt quis compelli ad modum implendum. Bar.

Hac ſcriptura teſtamẽti, Pamphilus liber eſto, ita ut [g] filijs meis rõnes reddat, an ſub ꝯdõne data libertas uideat᷑, quæſitum eſt: Rñdi, purè quidẽ datam libertatem: & illã adiectionem, ita ut rõnes reddat, ꝯdõnem [h] libertati non inijcere: tñ, quia manifeſta uoluntas teſtãtis exprimitur, cogendũ eum ad rõnes reddẽdas. [i]

Pluralis locutio duorum numero eſt contenta. Bar.

Poſt annos [k] indiſtinctè [l] liber eſſe iuſſus, poſt biennium liber erit. idq; & fauor libertatis exigit, & uerba patiuntur: [m] niſi aliud ſenſiſſe patremfamilias manifeſtiſsimis rõnibus is, a quo libertas relicta eſt, probauerit.

Idem libro ij. ad Vrſeium Perocem. XVIII.

QVi ſuos hęredes inſtituebat, poſt alterius mortẽ ſeruũ liberũ [n] eſſe iuſſerat: is, cuius ex morte libertas pendebat, uiuo teſtõre deceſſerat. Sabinus rñdit liberum futurum.

Si tempus apponitur ſubſtantia legati: in dubio tempus incipit a morte teſtatoris. Bar.

Hæc ꝯdĩ, Cùm moriar, liber eſto: uitæ [o] tẽps complectitur: & idcirco inutilis eſſe uidetur. Sed melius eſt, uerba

† In P. Fl. non eſt, ſerui.

LIbertas. CASVS. Quatuor hẽt partes hęc lex: prima eſt: reliqui libertatem ſeruo hoc modo: Cum morietur ſeruus, ſit liber: dicitur quod nullius momenti eſt hæc libertas. Secundo, reliqui libertatem ſeruo, ſi non aſcenderit Capitolium. dicitur ꝙ ualet: & tñ erit liber, cũ potuerit aſcendere Capitolium, & non aſcẽderit. Tertio reliqui libertatẽ ſeruo meo ita, ut filijs meis rationem reddat, dicitur quod purè eſt relicta libertas, non ſub conditione reddendarum rationũ: cogitur tamen reddere rõnes. Quarto reliqui libertatem, ſeruo poſt annos dãdam ab hærede meo, non dixi poſt quot annos, dicitur ꝙ poſt biennium debetur libertas ab hærede, niſi appareat teſtatorem aliud ſenſiſſe: & hoc ꝓbetur per hęredem. Fr.

[a] Vitæ ſerui. ut ĩ. eo. l. fin. & C. de lat. li. tol. circa princ. & ĩ. de ſtatuli. l. cum hæres. §. i. & ſup. de condi. & demo. l. hæres meus. §. quamuis. non dantis libertatem: ut ĩ. eo. l. qui duos. §. j. item non hæredis, nec extranei: ut d. l. hæres meus. j. & ij. reſpon. Sed contra. ſup. quand. dies le. ced. l. ſi cum hæres. ſed ibi in pecuniario relicto. Item contra C. de hær. inſti. l. extraneum. ſol. ut ibi.

[b] Non aſcenderit. ſi dixit non aſcenderit: accipitur cum primum &c. ut ſup. de condi. & demonſt. l. hæc conditio. Item ſecus ſi dixit, ſi non aſcendam: ut ĩ. eo. l. Stichus ſi codicillis.

[c] Accipienda. fauore libertatis. Accur.

[d] Primum. non idem in ſtipu. hoc modo concepta: ut infra de uerb. ob. l. ita ſtipu. quæ eſt contra. & plene dixi ſup. ſi quis cau. l. & ſi poſt tres.

[e] Capitolium. ſ. aſcendere. Accur.

[f] Ad libertatem. Niſi uoluntas defuncti alia ſit: ut infra eo. l. ſi. ij. reſpon.

[g] Ita ut. hoc eſt, quod facit modum.

[h] Conditionem. alias conditioni libertatis non nocere, & alias conditionem libertati non inijcere. Accurſius.

[i] Reddendas. ſic enim eſt in modo: ut no. C. de his, quæ ſub modo. l. j.

[k] Poſt annos. alias poſt annos: & tunc plana. & ſic ſcribitur ſup. de teſt. l. ubi & ĩ. de uer. ſig. l. inter illa. §. ita alias poſt annum. & tunc plurale pro ſingulari pone. uel ſubaudi: uel biennium. & ſic j. iicar. ſup. de leg. ij. l. ſi ita relictum. §. ſi.

[l] Indiſtinctè. i. nõ determinando numerum annorũ. alij dicunt, non determinando, incipiat currere ex die teſtamẽti uel mortis. ſed hoc ſolutum in l. ꝓxi. §. ſi.

[m] Verba patiuntur. pluralis enim &c. ut d. lege, ubi. & not. in dubio fauorabiliorem ſenſum accipi: ut ſup. de iure do. l. nuptura.

QVi duo s. CASVS. Inſtitui Titiũ & Sẽpronium meos hæredes: & Si Titius, qui erat unus de hæredibus, decederet, reliqui ſeruo meo libertatem. dicitur, ꝙ ſi Titius decedat ẽt me teſtatore uiuo, debebitur libertas ſeruo: & intelligas poſt aditam hæreditatem ab alio hærede meo. Hæc conditio. Libertatem tibi reliqui cum moriar. uidetur tempore uitæ meæ tibi deberi libertatem. ſ. tunc, cum ſim in articulo mortis: & ſic eſſet inutilis: cũ ego hoc nolui: ſed tamen de æquitate dicitur poſt mortem meam tibi deberi libertatem. Secundo reliqui libertatem ſeruo ad annum. ſenſus uerborum eſt, quod uſque ad annum ſit liber, quod eſſe non poteſt de iure: tamen ex æquitate interpretantur hæc uerba, ut poſt annum ſit liber. Tertio poſt annum: quo hoc teſtamentum erit factum, ſis liber: dicitur ꝙ hæc conditio non eſt inutilis, ſi contingat teſtatorem intra annum mori: quia ille erit liber completo anno incepto a tempore teſtamenti conditi. Fran. Accur.

[n] Liberum. Nam in eum conditionis fuit relicta, quæ uiuo teſtatore potuit impleri: ut hic, & C. de inſtit. & ſubſtit. l. ſi quis. & ibi dixi. Quid autem ſi ab hęrede foret danda: Reſp. idem. ut infra de fideic. libe. l. cum uero. & l. ſi pro non ſcripta. & C. de cadu. tol. §. in primo. Item accipe hæreditatem aditam ab alio, ut diximus ſup. eod. l. cum ſcriptus.

[o] Tempus. nam uiuus moritur, non mortuus. unde ex ui uerborum uiuente teſtatore eſſet liber: & hoc teſtator noluit, & ſic inutilis uidetur: uel etiam ſaltem tempore mortis ſtatim ex ui uerborum debet eſſe liber, ſed hoc non nulli ius, ſed demum adita hæreditate: ut infra eod. l. teſtamento. Accur.

Fauorabilis ſenſus in dubio accipiendus eſt.

[o] Hic deciditur quæſtio, de qua apud Gellium libr. 6. Noctiũ Atticarũ. cap. 13. de qua per Mando. ſu per ſigna. Gratiæ, ti. de confeſſionali.

a Mortem, quia morte demum relicta confirmatur. R.

b Ad annum. uis uerborum eſt, vt interim hinc ad annum ſit liber, non poſt. ſed hoc non valet ius: quia ad diem dari non põtuit ĩ. eo. l. libertas. & ideo ſit hęc interpretatio, vt intelligãtur verba ex die: quod cẽ poteſt, ut infrà eod. l. teſtã manumiſſus. §. j.

c Accipiatur. huic uerbo ſupponit inferior conditio, quæ a teſtatore poſita, ſi accipiaſ hoc modo, quo ſuperior, & ſic poſt mortem nõ tamen erit inutilis, qui anno tranſacto a die teſtamenti cõditi conſequantur libertatem: & ſic tria ſunt ſimilia: ad annum liber eſto, itẽ poſtquam moriar liber eſto. Item poſt annum, quàm hoc teſtamentum factũ erit. licet hæc ultima parum plus habeat uti itatis, ſi cõtingat teſtatorẽ decedere dudum poſt teſtamentum intra annum, uel etiam poſt, cum computet ex die teſtamenti. Alij econtra dãt ſuppoſitum uerbo accipiatur, per ſuperiorem primam conditionem, ad annum liber eſto. quæ ſuperior, ſi accipiaſ hoc modo, quo inferior, non tamen erit inutilis, quin a die mortis anno computato competat libertas: & hoc ex interpretatione, non ex ui uerborum. facit infrà eo. l. ſi ita. Accur.

benignius interpr̃tari, vt poſt mortem a ſuam uideatur teſtator ei libertatem reliquiſſe. Sed multò magis hæc, Ad annũ b liber eſto: vel ità accipi p̃t, Poſt annum, quã moriar, liber eſto. et licèt hoc modo accipiaſ, c Poſt annũ q̃ hoc teſtm̃ factum erit, liber eſto; ſi euenerit, ut intra annum teſtator decederet, inutilis non erit.

Idem lib. iij. ad Vrſeium Ferocem. XIX.

Quidã hr̃dem d ſuũ rogauerat, ut ſeruum manumitteret. deinde ſi hæres eum non manumiſiſſet, liberũ eum eſſe iuſſerat, eiq; legauerat. Licet hęres eum non manumiſit, a pleriq; exiſtimant, hunc teſtõ libertatem e conſequi. ſecundum hoc legatũ quoque ei debetur. f

a P. Flo. Eiq; legauerat, hæres eũ manumiſit.

Meruiſſe uidetur, qui non apparet demeruiſſe. Bart.

Aphricanus lib. j. quæſtionum. XX.

Seruos legauit, & cauit ita, Rogo, ſi promeruerint, dignos eos libertate exiſtimes. g Prætoris hæ partes ſunt, ut

Quidam hærede. Casus. Rogaui hæredẽ meũ, ut ſeruũ meum manumittat: & ſi non manumiſerit, iuſſi eum eſſe liberum: eidemque legatum reliqui. dicitur, q̃ licet hæres non manumittat, tamen hic ſeruus erit liber ex teſtamento & legatum habebit. Fran.

d Quidam hæredem. alias quidam hæredem: & alias quadam hæredem: & alias qui in fratrem hæredem. Accur.

e Libertatem directam. & ſic fuit ſeruus teſtatoris: ut C. eo. l. ſeruo.

f Debetur. ut & ſup. e. l. ſi quis ita ſit legatus. in pri.

Seruos legauit. Casus. Legaui tibi ſeruos: & dixi. Si de te promeruerint: rogo, vt eos dignos libertate exiſtimes, id eſt, vt eos manumittas. dicitur, q̃d prætor coget te, vt eos manumittas. quaſi ſemper præſumantur, digni niſi hi ſerui commiſerint aliquod delictum contra te, propter quod uideãtur indigni. Secundo pone q̃ dixi: quocunq; tp̃e uis, manumitte quẽuis de iſtis ſeruis: dicitur q̃ ſi te uiuus non manumiſiſti: hæres tuus cogetur manumittere. Fran.

g Exiſtimes. id eſt, liberos eos facias. R. uel ſubaudi hic, manumittere eos. Accur.

cogat libertatem præſtari: niſi ſi quid tale hi ſerui admiſerint, ut indigni ſint, quò libertatem conſequantur: non etiam, ut talia officia h ab his exigantur, pro quibus libertatem mereri debent: arbitrium tamen eius erit, qui rogatus eſt, quo tempore quenq; uelit manumittere: ita ut ſi uiuus non manumiſiſſet, hæres eius ſtatim libertatẽ præſtare cogatur.

Dictio imo, ponitur correctiuè. Bart.

Idem libro iij. quæſtionum. XXI.

i Stichus, † † imò Paphilus liber eſto. Pamphilum liberum futurum reſpondit. quodãmodo enim emendaſſe errorem ſuum k teſtatorẽ. idemque iuris fore, etiam ſi ita ſcriptum fuerit, Stichus liber eſto, imò Pamphilus liber eſto.

Quitatio tutoris valet: niſi inter ipſum, & eum, cui eſt facta, ſit colluſum. h. d. Bart. Lex ſequens plana eſt.

Idẽ lib. ij. quæſt. XXII.

Qui filium impuberẽ hęredẽ inſtituit, Stichum ratio-

h Officia. i. ſeruitia: vt C. de nego. geſt. l. officio. & non quemlibet præſumi bonum, niſi probetur malus. ſic ĩ. eo l. teſtamento Cẽturio. in princ. & §. fi. & ĩ. tit. j. l. ſtatuliberos. §. fonorẽ. & ſup. de leg. ij. l. cum quidam. & C. de inoff. teſt. l. omnimodo. Itẽ arg. ſup. de leg. ij. l. cum pater. §. rogo. & de rebus dub. l. utrum. §. primo.

i Stichus. Casus. Ego teſtator in teſtamẽto reliqui libertatem ſeruo, hoc modo, Stichus, imo Pamphilus eſto liber. quaſi ego teſtator emendare uideat errorẽ circa Stichum. Idẽ erit, & ſi dixi. Stichus liber eſto, imo Pamphilus liber eſto. nam & hoc caſu Pamphilus erit liber prædicta ratione. Fran.

† Immo. ſcribit in P. F. ut ſere ſemp.

† Iſte tex. eſt not. ad ho', q̄ dictio imo. eſt correctiua precedentium licet aliquãdo addat, uel copulet, ut in l. imo. de li. catt. Bolo. Adde to tex. in c. innotuit. & ibi Panor. nu. 5. & ibi notaui in apoſti. ad ipſum in uer. dictio imo. extra de elec. & in c. accedens. j. & ibi iterum no. in apoſtil. ad ipſum, ĩ uer. Imo. extra ut lite nõ conteſtat. de quo o[illegible]no p̃ Bal. in l. j. col. 8. C. de fur. & Ro. ĩ urb. ď ar bi. col. 17.

Stichus. facit hoc ad quæſtionem, quam ſcripſi in Authen. de teſti. §. quia uero. ibi in gloſſ ſed quid ſi ill:.

k Errorem ſuum. ait Aphricanus. & not. imò correctiue poni in libertatibus: & ſic in inſtitutionibus: vt ſup. de here. inſtituen. l. ſi ita ſcriptum. quandoque non: vt C. de nouo Cod. compo. ibi, imo & mutatum, &c.

Qui filium. Casus. Titius habens filiũ impuberem, eum hæredem inſtituit: & Sticho ſeruo libertatem reliquit, ſi redderet rõnes argẽti, quod ſub cura eius fuit. tãdem ille Stichus ſeruus partem argenti quod ſubripuerat, cum tutore pupilli diuiſit: & tutor ſcripſit qualiter erãt bene redditæ rõnes ab illo ſeruo Sticho. quæritur, an iſte ſeruus Stichus ſit liber? & dicitur quod non. nam ſicut in alienatione rerum pupillarium, ita hic exigitur bona fides. Item ſtatuliber, g[illegible] dare pupillo, ſi det eius tutori, ita demum liberaſ & efficitur liber, ſi ſeruus, & tutor rati de careant. ita & in noſtro caſu debeant carere in reddendis rõnibus, quod non fuerint niſi fraude, & ideo eã pro non reddita habetur. Vltimo dicit qualiter debet iſte ſeruus Stichus reddere rationem argenti, vt efficiatur liber: & certè illud argentum quod habeſ de bonis

bonis pupilli, debet ei reddere. & ſi quædam uaſa argentea amiſiſſet ſine dolo & culpa, nõ tenetur ad ea. ſufficit enim ſi ex bono & æquo rationem reddat. Fran. Accur.

a Parem. i. rectè eum reddidiſſe rationem ſignificauit, ut ſic eum liberum quaſi conditione impleta oſtenderet. R.

b Cõſultus. Aphricanus. Ac.

c Placeat. ut ĩ. de ſol. l. ſi ſeruus decẽ. & l. Stichum aut Pãphilum. §. uſumfru. an ſi. Accur.

d Fraudem. ſic ĩ. eo. l. ſed addes. in prin. & ĩ. pro empt. l. qui fundum. §. ſi tutor.

e Seruatur. & tunc demum a tutore facta ualida ſit alienatio, cũ ipſe fraude careat: ut ſup. de min. l. & ſi ſine. §. j. & l. pe. & C. ſi aduer. uend. l. ij. & C. de prædi. mino. l. ij.

f Nolit. ſ. tutor.

g Culpa. et leuiſſima, ſi cum mandato gerebat: ut C. mã. l. a procuratore. aliàs leui regulariter: ut C. de neg. ge. l. tutori. nam illa in ſeruo debet eſſe, ut ſi liber gereret: ut ſupra, de pec. l. non ſolum. §. j. ſecus in libero homine bona fide poſſeſſo, qui de lata tñ tenetur: ut ĩ. de acq. rer. domin. l. homo liber. in prin.

h Paterfamilias. ſic ſup. eod. l. ſi ita ſit ſcriptum.

Teſtamento. CASVS. Manumiſſus in teſtamento, tũc ſit liber, qñ adita eſt hæreditas ex teſtamento, & teſtamentum tenet: uel ſi inſtitutus omiſit ex teſtõ, & ab inteſtato adiuit: & hoc eſt uerũ, qñ libertas erat relicta pure: & ſufficit, qd ab uno adeatur hæreditas. Si autem in diẽ vel ſub cõditione relicta eſt libertas, tunc competet libertas, cũ dies uenerit: uel conditio. Fran.

Tutor.

ne argẽti, quod ſub cura eius eſſet, reddita, liberũ eſſe iuſſerat. Is ſeruus partem argenti ſubtractam cũm tutore diuiſit: atque ita tutor parẽ a ei rõnem adſcripſit: Cõſultus b an Stichus liber eſſet? rñdi, non eſſe liberum. Nã qd alioquin placeat, c ſi ſtatuliber pecuniã dare iuſſus, tutori det: vel ſi per tutorem ſtet, d quò minus pareatur cõdõni, peruenire eum ad libertatẽ: ita accipiendum, vt bona fide, & citra fraudẽ d ſtatu liberi, & tutoris id fiat: ſicut & in alienationibus rerum pupillarium ſeruatur. e Itaque & ſi offerẽte ſtatulibero pecuniam tutori, in fraudem pupilli accipere nolit, f nõ aliter libertatem contingere, q̃ ſi ſeruus fraude careat. Eademque & de curatore dicenda. Item quęſitum eſt, rõnem argenti reddere iuſſus, in quẽ modum intelligendus ſit cõditioni paruiſſe: id eſt, an ſi quædam vaſa ſine culpa g eius perierint, atque ita reliqua uaſa hæredi bona fide aſſignauerit, perueniat ad libertatem? Reſpondit, perueturũ. nam ſufficere, ſi ex bono, & æquo rõnem reddat. de nique quã rõnem bonus paterfamilias h reciperet, ea hæredi reddita, impletã cõdõnem uideri.

Martianus lib. j. inſtitutio. XXIII.

Teſtamento manumiſſus ita demũ ſit liber, ſi teſtm̃ ualeat, & ex eo adita ſit hæreditas: i uel ſi quis omiſſa k cã teſtamẽti, ab inteſtato poſſideat hæreditatẽ. Teſtõ libertas data competit, purè quidem data, ſtatim q̃ adita fuerit hæreditas, uel l ab uno m ex hæredibus. ſi aũt in diem, n uel ſub cõdõne libertas data eſt; tunc competit libertas, cùm dies uenerit, uel conditio extiterit. o

Serui nominatim uidentur manumitti, et qñ non nomen eorum ponitur: ſed nomẽ officij, quod habebant, veluti pictorem aut piſtorem. h. d. Fran.

Caius li. j. rerum cotidianarũ ſiue aureo. XXIIII.

Nominatim p uidẽtur liberi eſſe iuſsi, qui uel ex artificio, uel officio, q uel quolibet alio mõ r euidenter denotati s eſſent: veluti diſpenſator meus, cellarius meus, cocus meus, Pamphili ſerui filius. s

Libertas teſtõ relicta tunc valet, cum hæreditas aditur et ab uno: & in eo gradu erat relicta, & purè erat relicta. h. d. Fran.

Vlpianus lib. iij. regularum. XXV.

Teſtamento liber eſſe iuſſus, tum ſit liber, cum adita fuerit hæreditas qualibet ex parte: ſi modo ab eo gradu, t quo liber eſſe iuſſus eſt, adita fuerit, & purè u

i Hæreditas. ut C. eo. l. ij.

k Omiſſa. in fraudem. aliàs ſecus: ut C. ſi omiſſ. ſit cauſ. teſta. l. j. in prin. & in ſi.

l Vel. pro ſaltem. Accur.

m Ab uno. ut infrà eo. l. teſtamento. & ſup. eod. l. ſi legato ſeruo. §. fina. ſic in tutela: ut ſup. de teſtamen. tute. l. ſi nemo.

n In diem. i. ex die. non ad diem: ut ĩ. eo. l. libertas.

o Extiterit. ſic ĩ. de uer. ſig. l. cedere. & C. de cadu. toll. §. ſi autem.

Nominatim. CASVS. Serui nominatim uidẽtur manumitti, etiam qñ non nomen eorum ponitur, ſed nomen officij quod habebant, ut ſi dicam, ſeruũ meum pictorẽ liberũ eſſe volo: vel ſic, ſeruũ meum diſpenſatorem liberum eſſe uolo: vel ſimile. per quod cognoſcitur.

p Nominatim. facit infra eod. l. nominatim.

q Officio. hæc differunt inter ſe: ut ĩ. de leg. 3. l. legatis. §. j. Accur.

r Denotati. nam demonſtratio fungatur uice nominis. R. ut ĩ. ſi cert. pet. l. certum eſt. Ac.

s Filius. Cum unũ ſolum filium habet ut ĩ. de libe. & poſth. l. ij. & ſemper ſi bandi, liber eſto: ſi a ſit non apparet, de quo ſenſerit, obtinet quod dr̃ ĩ. eo. l. cũ ex pluribus.

Teſtamento. CASVS. Libertas teſtõ relicta tunc ualet, cũ hæreditas adit̃ et ab uno, & in eo gradu erat relicta, & pure erat relicta. Fran.

t Gradu. inſtitutionis uel ſubſtitutionis ſic ĩ. de leg. præſt. l. ſed & ſi pro dote. §. non omnia. Sed quid ſi ab inſtituto libertas. a ſubſtituto hæreditas, relinquatur eidem? vñ nõ deberi libertas, cum inſtitutus nõ adeat per. l. ità. Sed ar. cõtra ĩ. de le. ij. l. cum pater. §. ab inſtituto. ſed reſpõ. ut no. C. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. j.

S. C. Orficiano hoc eſt inductum. Paul. lib. 4. ſentẽ. recept. tit. xuij.

u Pure. alio qui ſecus: ut ſup. eo. l. teſtamento.

Manu.

a Manumiſſus. id eſt manumitti iuſſus. argu. contra hui. l. C. eo. l. iij.

D*iuus.* CASVS. Titius in teſtã ſuo ſcripſit Sẽpronium hæred em: & ſi hæres non eſſet, ſubſtituit ſeruum ſuum Stichum cum libertate. item ſi Sẽpronius erit hæres, reliquit legatum Sticho: dicitur, quod uidetur & ei libertatem reliquiſſe etiam in hoc caſu. Fran.

b Legatum erat. hoc modo: ſi hæres, &c.

c Libertate. id eſt non habita mentione libertatis in legando.

d Libertas. habebit ergo legatum & libertatem, ſi hæres non erit, quod erat adeũte inſtituto: ſed uidetur neutrum habere: vt C. de neceſſa. ſer. inſti. l. pen. §. illo. quæ eſt contra. Sol. hic uidetur repetita conditio libertatis, quæ erat appoſita in ſubſtitutione: vt ſup. de con di. & demon. l. auia. & de condi. inſtit. l. cum ſeruus. Acc.

Q*Vi potuerit.* CASVS. Sicut minor uiginti ann. põt dare libertatem ſeruo ſuo certis de cauſis: ita põt eum inſtituere ſibi hæredem neceſſarium, & per hoc liberũ efficere, quaſi & hæc ſit cauſa iuſta habere eum in hæredum Fran. Ac.

e Perducere. qui numeratur Inſti. qui ma. non poſ. §. eadẽ. & ſup. tit. ij. l. ſi minor an. xx. & l. ſeq.

f Manumiſſionem. Id eſt, cauſam manumiſſionis. Azo. etiam ſi non ſubſit aliqua de prædictis. ſic ſup. ti. ij. l. illud. §. j. ſic iure inſtitõnis licet, quod aliàs non liceret: vt Inſti. qui ma. non poſſ. in prin. & §. licet.

Inſtitutionis iure licet, quod alias non liceret.

quis manumiſſus [a] fit.

Si quis inſtituit aliquem, & ſubſtituit ſeruum cum libertate, & ſi primus hæres erit, legatum reliquit ſeruo non expreſſa libertate, ſeruus iſte liber erit etiam illo caſu.

Mart. li. j. regul. XXVI.

D*Iuus Pius, & diui Fratres fauorabiliter reſcripſerunt. cum ſeruo cum libertate ſubſtituto legatũ erat.* [b] *ſi hæres non eſſet, non adſcripta libertate:* [c] *perinde haberi, atque ſi adſcripta eſſet & libertas.* [d]

Pau. lib. j. ad le. Aeliam Sentiam. XXVII.

Q*Vi potuerint apud conſiliũ manumittendo ad libertatẽ pducere,* [e] *potuerunt & neceſſarium hæredem facere: vt hæc ipſa neceſsitas probabilem faciat manumiſsionem.* [f]

Seruus cui libertas relicta eſt his duabus conditionibus hac l. expreſſis utroq; caſu liber erit. hoc dicit.

Idem li. ſing. de iure codicil. XXVIII.

S*Tichus, ſi codicillis eũ nõ uetuero liberũ eẽ, liber eſto. ſic eſt, atq; ſi diceret, Sticus ſi i Capitoliũ ñ aſcẽdero,* [g] *lib. eſto nã & hr̃es ſic inſtitui põt.*

Licet teſtamentum rumpatur propter præteritionẽ liberorum, ſerui tamẽ quibus eſt data libertas in illo teſtamento, ſi per quinquennium fuerint in libertate, liberi remanebunt.

S*Tichus.* CASVS. Ego teſtator dixi in teſtã, Stichus ſit liber, ſi codicillis eum nõ uetuero eſſe liberum, dr̃ φ perinde eſt, ac ſi dixiſſem, ſi in Capitolium non aſcẽdero, ſit liber. nam utroq; caſu me mortuo erit liber, ſi non reuocaui in codicillis, ut in primo caſu: uel ſi non aſcendi Capitolium, ut in ſecundo. Vltimo dicit, φ hæres põt inſtitui ſub aliqua de prædictis conditionibus. Fran. Accur.

g Non aſcendero. quæ cõditio locum habet me mortuo: ut arg. ff. de uerb. obl. l. quicquid. §. fi. & de his dixi ſup. eo. l. libertas. §. j.

V*Xorem.* CASVS. Quidam habens uxorẽm pręgnãtem, eiecit eam de domo, accepit aliam: expulſa in aliqua domo uoluit ſtare, & peperit: poſtea partum eiecit ferre ad aliquod hoſpitale: aliquis recollegit eũ, & tenuit eum: & nutriuit. pater iſtius pueri uenicns ad mortem, nesciebat de iſto filio quid eſſet, an eſſet uiuus uel non. inſtituit quendam aliũ hæredem & de iſto puero nihil dixit: reliquit ſeruis libertates: iſte inſtitutus adiuit hæreditatem. nunc hic puer uenit, & probat ſe filium defuncti: & ſic teſtamentũ ruptum dicit per præteritionem, obtinuit: & ſic habet bona. modo quæritur, quid erit de libertatibus: & dicit φ poſtquam ſerui ſteterunt ui liberi per ſpatiũ quinquennij: amodo nõ debent reuocari in ſeruitutem. Fran.

Scæuola lib. xxiij. Digeſto. XXIX.

V*Xorem pgnantem repudiauerat, & aliam duxerat. prior enixa filium expoſuit. hic ſublatus,* [h] *ab alio educatus eſt, noĩe pr̃is uocitatus vſq;* [i] *ad tp̃s uitæ pr̃is tã ab eo,* [k] *q̃ a mr̃e, an in uiuorũ* [l] *numero eſſet, ignorabat. mortuo pr̃e, teſtõque eius, quo filius neq; exhæredatus, neque hæres inſtitutus fuit, recitato: filius & a mr̃e & ab auia paterna agnitus, hæreditatem pr̃is ab inteſtato quaſi legitimus poſsidet. quæſitum eſt, ij, qui teſtõ. libertatem acceperunt, utrũ liberi, an ſerui ſint? Rñdit, filium quidẽ nihil præiudicij paſſum fuiſſe, ſi pater eum ignorauit. & ideo cùm in prãte ignorantis patris eſſet, teſtm̃ non ualere.* [m] *Serui aũt manumiſsi, ſi per quinquennium in libertate morati ſunt, ſemel datum libertatis infirmari, ꝯtrium ſtudium* [n] † *fauori libertatis eſt.*

h Sublatus. id eſt natus.

i Vſque. cum ſequentibus iunge.

k Abeo. i. patre.

l Viuorum. i. an eſſet uiuus. Ac.

m Non ualere. in quo præteritus eſt: ut Inſtit. de exhære. lib. in prin. Sed contra ſup. de inof. teſt. l. ſi inſtituta. §. fina. Sed ibi fuit matris præteritio, quæ habetur pro exhæredatione: vt Inſt. de exhæ. li. §. mater. hic pr̃is.

n Studium. dabũt tamen xx. aureos: vt arg. ff. de inoff. teſt. l. Papinianus. & eſt hic ſpeciale. aliàs contra: vt C. de fideic. l. cãquã. ſed per auth. vt eiſe ius cões. ut C. de libe. præte. authen. ex cauſa. & facit. C. de inoffi. teſtamen. l. cum ex cauſa.

† P. F. fauore.

† In hoc caput & quatuor ſequentia, uide Ant. Auguſti. li. 3. ca. 7. paulo ante finẽ. ex quo intelliges c. xxj. quod incipit, libertas, debere ſubſe qui caput triceſimũ tertiũ, quod incipit, ſciendũ: idq; & contextus ipſe ſatis oſtendit.

Vlpianus libro xiv. ad edictum. XXX.

S*I ſerui, q apud hoſtes ſunt, liberi eẽ iuſsi ſunt: ad libertatẽ pueniunt,* [o] *quãuis neq;*

S*I ſerui.* CASVS. Seruo meo licet ab hoſtibus capto poſſum relinquere libertatem: & reuerſus ab hoſtibus habebit eam: licet neque mortis meæ tempore, neque teſtamenti fuerit meus, ſed hoſtium. Franc. Accurſij.

o Peruenient. ſ. iure poſtliminij, ſi reuerſi fuerint

R. ſic

r. ſic & legati: ut ſ. de lega. j. l. id quod. & ad hoc ſ. e. titu. l. ab omnibus. §. cũ. & ſ. titu. j. l. generaliter. §. hoſtium ſeruo. & ĩ. famil. ercisc. l. propter.

a Tempore. ſ. eod. l. ſeruus. contra. ſolue ut ibi.

Libertas. CASVS. Libertas non poteſt dari ad tẽpus: ut ſic ſis liber uſq; ad decem annos. & ſi tale tempus apponitur: tollitur, & erit perpetua. & h. d. hæc lex cum l. ideoq; quæ. quæ eſt ſ. prox. quam cõtinua cum iſta. Frã.

b Non poteſt. ut ſic relicta uitiatur: ſed adiecto tempore ualet libertas: ut i fra. eod. l. ideoque. quæ poteſt huic continuari: ſic ĩ. de ſer. l. iiij. & ĩ. de hære. inſtit. l. hæreditas. & de adop. l. quæſitum. ſed ex eo die poteſt dari: ut ĩ. eo. l. quidam. §. fina. & l. teſtamento manumiſſus. §. ſi. & ſ. eo. l. ſi ita. arg. contra. ſ. de re. iur. l. actus.

c Cum ex pluribus. Nullus. ut ſ. de reb. du. l. ſi fuerit. & hoc in directis, ſecundum quoſdam, ſecus in fideicõmiſſarijs: ut infra de ſtatulib. l. Labeo. in fin. & C. de fideicom. lib. l. cum inter. & l. pen. quæ ſunt contra, qđ non placet: imo idẽ in fideicom. ut ſupra, de reb. dubijs. l. ſi quis de pluribus. & dictæ leges in certis caſibus loquuntur. ſecus ſi legeretur Stichus, nec apparet de quo, ut ĩ. de le. ĩ. l. ſi quis à filio. §. ſi quis. & ſic deterior eſt conditio libertatis: quod eſt ſpeciale. Itẽ uõ ob. C. de uer. ſig. l. cum quidam. quia ibi alternatiue: & ſic ponitur uel, pro &. item nec ob. C. commun. de leg. l. ij. in prin. quia & ibi alio caſu dicit. Item no. hic in dubio eſſe neutrũ: ſic. ĩ. de teſta. tut. l. duo & ĩ. de rebus dub. l. ſi fuerit. & ĩ. de rei uendi. l. ſi frumentũ. §. fina. & de eo die addi. l. cũ duo. in fine. & ſup. de hęre. inſtit. l. in tempus. §. j. ſed uidet hodie hæc lex corrigi: ut inſtit. de le. §. libertas. & §. ſed nec. ſed ibi de tali incertitudine dicit, quæ ad incertitudinem reduci poteſt. Item arg. contra. huic legi. ſup. de his, q̃ in teſta. delen. l. ij. in fine. ſed alio modo erat ibi dubium. Accurſius.

Sciendum eſt. CASVS. Filius inſtitutus licet abſtineat ab hæreditate, libertates tamen tenẽt, niſi ſint relictæ in fraudem creditorum. Franc. Accur.

d Neceſſario. ſcilicet filio, qui eſt ſuus & neceſſarius. hic quidem poteſt abſtinere. ſeruus autem, q eſt tantum neceſſarius, non poteſt: ut Inſtit. de hęre. qua. & diffe. in prin. & §. ſui & §. ſed & his.

e Competere. quia remanet hæres nomine: ut ſ. tit. primo. l. cum quaſi. §. ſed & ſi quis. & ĩ de bo. libe. l. vj. §. ſi filius. uõ re. ut ĩ. de interrog. act. l. ſi filius. uec obſ. C. eodem. l. ſi hæreditas. quia in extraneo hærede ibi dixit. & de hoc dixi C. ſi minor ſe ab hæredita. abſt. l. prima.

f Non in fraudẽ. puta in fraudem creditorũ: ut Inſtit. qui ma. non poſſ. in prin.

g Ideoque. hæc iungitur ſuperiori. l. libertas. & dic ut ibi.

h Superuacua eſt libertate cũ effectu procedente.

teſtamenti, neque mortis tempore [a] in poteſtate teſtãtis, ſed hoſtium fuerunt.

Paulus lib. xij. Quæſtionum. XXXI.

Libertas ad tẽpus dari non poteſt. [b]

Incertitudo rerum & perſonarũ uitiat legatum. h. d. Bar.

Idem libro xxvi. ad edictum. XXXII.

Cum [c] ex plurib. eodẽ nomine ſeruis, unus liber iuſſus, nõ appareat, q ſit, null' [c] liber é.

Exiſtentia ſui hæredis confirmat libertates. h. d. Bar.

Vlpianus lib. lxv. ad edictum. XXXIII.

Sciẽdũ eſt, neceſſario [d] hęrede exiſtẽte, q̃uis ſe abſtineat, tñ libertates cõpetere, [e] ſi modo nõ in fraudẽ [f] legis Aeliæ Sentiæ datæ fuerint.

Paulus lib. lxxiiij. ad edictum. XXXIIII.

Ideoq; [g] ſi ita ſcriptũ ſit, Stichus uſq; ad annos decem liber eſto: tẽporis adiectio ſuperuacua eſt. [h]

Vlpianus libro l. ad edictum. XXXV.

Seruius exiſtimabat ijs poſſe ſeruis dari teſtõ directã libertatẽ, q utroque tẽpore, & quo teſtamentum fit, & quo morit, teſtatoris fuerint, [i] q̃ ſententia uera eſt.

Cui relicta eſt libertas, ſi iurat decem operas ſe daturũ filio meo: ſi iurat, erit liber: non tñ tenetur ex iuramẽto, niſi iure: factus liber, id eſt poſt manumiſſionem h. d. Bart.

Idem libro ſeptimo ad Plautium. XXXVI.

† Seruũ teſtõ ita manumiſit, Si iurauerit ſe ‡ Cornelio filio meo decẽ † operas daturũ, liber eſto. ‡ q̃rit, qd iuris ſit? Et ſciendũ eſt, iurãdo ſeruũ ꝯditionẽ iplere, [k] ſ3 nõ teneri o paꝝ noĩe: q a niſi poſt manumiſſionẽ iuret, nõ obligatur. [l]

Idem libro ix. ad Plautium. XXXVII.

Nominatim codicillis manumiſſus uidet ſeruus, cuius nomẽ teſtamẽto continet. [m] †

Idem libro xij. ad Plautium. XXXVIII.

Libertas teſtamento ſeruo ita dari pote-

Seruius. CASVS. Ad hoc, ut directa libertas poſſit dari ſeruo, eſt neceſſe, qđ ſeruus ſit teſtatoris tempore, quo teſtatur: item tempore quo moritur. Franc. Accur.

i Fuerint. re uel ſpe: ut ĩ. eo. l. ſi ſerui. quæ eſt contra. Itẽ hoc in directa: ſecus in fideicommiſ. ut C. eo. titu. l. ſeruo. & facit ſ. eo. l. libertates. & l. uerum eſt. & Inſtitu. de hæred. qua. & differen. §. in extraneis.

Seruũ. CASVS. Reliqui libertatem ſeruo meo, ſi iuret ſe daturum decem operas Cornelio meo filio. dicitur quod ſi iurat, erit liber: non tamen tenetur, nec obligatur ex iuramẽto, niſi iuret factus liber, ſcilicet poſt manumiſſionem. Franciſcus.

k Implere. ſic infra de ſtatulibe. l. Stichus ſi hæredi. & ad Trebel. l. hæredibus. in fine, & ſupra de condit. & demõſtra. l. Mæuius. & dixi ſupra, eodem. l. ſi quis libertatem.

l Non obligatur. ut ĩ. de oper. lib. l. ut iuriſiurandi. & infra de lib. cau. l. fina. & quarum re. act. non da. l. j. §. quæ onerandæ. ſed fallit C. an ſer. ex ſuo facto. l. promiſſæ.

m Nominatim. Continet. puta, dixi in codicillis, ille quem in teſtamẽto nominabo, uel nominaui, liber eſto. ad q ĩ. de cond. inſti. l. in teſtamento. in prin. & ĩ. ſi cer. pet. l. certũ eſt, & ĩ. e. l. nominatim.

Libertas. CASVS. Relinquo tibi libertatem, cũ per leges licebit, tenet hæc datio, & erit liber, niſi leges prohibeant eum poſſe manumittere: quod quandoque faciunt. Franc.

Licebit

* In hũc locũ Quintil. lib. vij. Inſtituti. Orato. ca. de Ambiguo, ſeu amphibolia: & alter Quin. Mãdo. ſup. j. Reg. extr. Reiterus. to. q̃ſt. 4.

Libertatis quandoque deterior eſt conditio.

* Imo ſpeciale non eſt, quoniam illic rerum eſt incertitudo, hic uero rerum & perſonarũ. Et no. p Dy. in cap. in obſcuris. extra, de regul. iur. ſecundum Bart. hic.

† In P. F. ita incipit, ſeruo teſtamento ita manumiſſo.

† P. Fl. operarum.

† Poſterior iñ eſt, ut Pau. li. iiij. ſentẽ. titul. xiij.

æſtimationem non ſufferre: ut in princip. legis dixit In. & facit ſ. de lega. ij. l. ſi pluribus. & de legat. iij. l. ij. §. Iulianus.

Si ita. CASVS. In teſtamẽto reliqui libertatẽ ſeruo meo hoc modo, Stichus ſeruus meus xij. anno. poſtquam mortuus fuero, liber eſto. dicitur, quod incepto xij. anno erit liber, ſecus ſi dixiſſem, poſt xij. an. ſit liber. tandem reuertitur ad primum caſum, & dicit: duodecimus annus dicitur ſtatim cum incepit: quantumcunque tranſierit ex eo ſemper eſt, ſic ut uocatur annus duodecimus. Qui ergo iuſſus eſt eſſe liber duodecimo anno: omnibus dieb. anni liber eſſe iuſſus eſt. Secundo ego teſtator ſic dixi, Stichus ſeruus meus, hæredi meo mille nummos anno, biennio, triennio, poſtquam mortuus fuero, ſi ſoluerit, liber eſto. Dicitur, quod Stichus non erit liber, niſi lapſu triennij, & tunc ſoluerit prædictã pecuniã. ſi aũt ſoluat prius: ſtatim cũ ſoluerit, erit liber, quaſi celeritas ſolutionis, quæ ſit hæredibus compenſetur cum matura libertate, quę datur. Tertio reliqui libertatem ſeruo Sticho intra annum poſtquam mortuus fuero: dicitur, quod ſtatim me mortuo erit liber. & adducit ſimile: ego teſtator ſic dixi: tu Stiche ſis liber, ſi intra annum dederis heredi meo decẽ. Dicit, quod me mortuo, ſi ſtatim ſoluas hæredi meo, eris liber. Fran. Accur.

prima die xij. anni competit libertas: ſecũdo uero non niſi trãſacto toto xij. anno. h. d.

Idẽ li. vij. ex Plau. XLI.

ij Si ita fuerit libertas relicta, Stichus ſeruus meus anno xij. poſt quam ego mortuus ero, liber eſto. ueriſimile eſt, in principio [a] duodecimi anni eũ eſſe liberũ: [b] nam hoc mortuum ſenſiſſe, & inter hos ſermones duodecimo anno, & poſt duodecim annos, multũ [c] intereſſe. & ita loq̃ ſolemus. Duodecimus annus eſt, cum quantum libet ex duodecimo anno ueniſſet, aut præterijſſet. & qui duodecimo anno liber eſſe iubetur, omnibus diebus anni liber eſſe iuſſus eſt. Sed ſi ita [d] ſit ſcriptum in teſtamento, Stichus ſeruus meus hæredi meo mille nummos anno, biennio, triennio poſt quã ego mortuus ero, ſi ſoluerit, ſatiſve fecerit, liber eſto. non poteſt is ſeruus niſi triennio præterito liber eſſe: niſi præſentem eam pecuniam ſoluat, aut ſatiſfaciat. Compenſanda [e] enim eſt hæredi libertatis celeritas præmaturæ pecuniarum ſolutioni.

Labeo ſcribit, ſi ſic libertas relicta ſit, Stichus intra annum poſtquam † mortuus ero, liber eſto: ſtatim [f] eum liberũ eſſe. Nam & ſi ita ſit ſcriptũ, Si intra annum † decem heredi meo dederit, liber eſto. ſtatim ſoluendo, † eum liberũ eſſe ſine mora futurum.

Marcellus lib. xvj. Digeſto. XLII.

v Si q̃s ita ſcripſerit, illũ [g] illius [h] libertũ eſſe uolo. & ſeruus libertatẽ petere põt, & ille, ut habeat [i] libertum.

Modeſti libr. ſingu. de manumiſ. XLIII.

Libertates directę & teſtamento & codicillis teſtamento confirmatis [k] rectè dãtur: fidei commiſſæ & ab inteſtato, & codicillis non ↄfirmatis relinqui poſſunt.

Si quis ſub modo relinquit libertatem ſtatim adita hæreditate competit libertas: ſed iudicis officio cõpellitur factus liber implere modũ appoſitum in teſtamento Barto.

[a] In principio. annus ergo ceptus pro completo habetur: ut diai, ſ. e. l. ſi ita ſcriptum. Sed contra ſ. de uer. ob. l. qui hoc anno. Solu. ut diximus C. quando dies leg. ce. l. j.

[b] Liberum eſſe. quod eſt fauore libertatis, aliàs ſecus: ut ſ. de le. j. l. ſi cui legetur. quæ eſt contra.

[c] Multum. ut & ſ. de uer. ſig. l. inter illam.

[d] Sed ſi ita. ſ. dies tantũ: hic etiam conditio pecuniæ dandæ fuit appoſita.

[e] Compenſanda. aliàs compenſanda. aliàs componenda: & dic. i. eæquenda. ſicut enim ſoluendo totũ ante triennium completum libertatem conſequi non poteſt: ut ſ. de ſta. lib. l. cum hæres. §. ſeruire. & l. ſi tri ennio. Ita niſi ſtatim completo triennio ſoluat, liber non erit, ſecundum quoſdam. Sed certe imo uidetur, quod etiam ante completum triennium ſoluendo totum, libertatẽ petere poſſit, ut hic innuit, niſi præſentẽ &c. ut ſ. de ſta. lib. l. ſtatu liberos. §. Stichus. & l. ſi peculium. §. quædam. dic ergo ſicut hæres non poterit eum cogere, ut prematurè ſoluat. ſ. de ſtatu lib. l. ſi ſeruus. §. imperator. ita ſeruus faciendo ſeram ſolutionẽ non cogit hæredem ad præſtandam libertatem: uel rectẽ to hoc ſenſu, quod poteſt ante ſoluendo conſequi libertatẽ: dic, quod hæres cõpenſet maturam ſolutionem pecuniæ, quæ ſibi ſit, maturæ libertati, quam dat, & ſic eſt plana. & pro hoc eſt dictus §. Stichus. in fine. ſed ad legẽ de ſtatu liberis. l. ſi triennio. reſpondebis, ut ibi. & ad aliam, cum hæres. d. c quod in faciendo erat, ut prædicto §. quædam.

[f] Statim. adita tñ hæreditate: ut ſupra eodem, lege teſtamento. Accurſius.

Si qui. CASVS. Ego teſtator, ſic dixi, Stichum ſeruum meum Sẽpronij libertũ eſſe uolo. Dicitur, quod per hæc uerba Stichus poteſt petere libertatem. Item, Sempronius poteſt petere, ut habeat eum in liberum, quod fiet, ſi tradatur ei ad manumittendum. Fran.

[g] Illum. ſeruũ meum uel alienum.

[h] Illius. extranei.

[i] Habeat. quod fit, ſi ei ad manumittendum detur.

Libertates. CASVS. Directa libertas poteſt dari in teſtamento & in codicilis teſtamento cõfirmatis. fidei autem cõmiſſaria relinquitur ab inteſt. Item in codicillis non confirmatis in teſtamento: ut hoc modo. Rogo eos, qui mihi ſuccedent ab inteſtat. ut Stichum ſeruum manumittant. uel per ſimilia uerba. Franc.

[k] Teſtamento confirmatis. quod fit expreſſe: ut C. de cod. l. ſi uc. & tacite quando fiunt poſt teſtamentũ, ut ſ. de codic. l. ſi quis cum nullum. §. teſtamento. ſed ante facti non intelliguntur confirmati teſtamẽto ſecundũ has leges. Item nec tunc quando nullum eſſet factum teſtamẽtum: ut ſ. de codi. l. ante. & hic ſubijcit. ſed hodie ſemper uidetur cõfirmate: ut Inſtitutio. de codi. §. non tantum. & eſt ſic ſ. de teſtam. tut. l. iij. & C. eodem. l. ij.

[a] Adde quod not. in apoſt. in l. placuit. in uerbo. quaſi annũ uiceſimum, compleuerit. ſup. de manumiſ. quibus ad de gl. or. in ca. ſubdiaconus. in uer. nõ minor annis uiginti. lxxvij. diſtincti. & in cle. eos. de regula.

† Roma. & Ale. in l. qui bona, §. j. in penu. col. ſ. de dãno inf. dicunt iſtũ text. ſingu. ad hoc quod licet aliàs promiſſio annua uel in ſingulis annis debeat in fine anni, fallit tamen fauore libertatis uel alterius piæ cauſæ, quia tũc ſtatim debet. Bolog.

† Quam.

† P. F. decimum.

† P. F. eo.

Mæuia

M Aeuia. CASVS. Quædã mulier reliquit libertatem tribus ſuis ſeruis ſub modo, ut ipſi tres deberent apponere lucernam ad ſepulturã eius alternis menſibus, & ibi uigilent. Dicitur, ꝙ iſti ſerui liberi erunt ſtatim adita hæredit. & compellentur officio iudicis ſtare & obedire dicto teſtatricis. Franciſcus.

a Vt monumēto. improprie dicit conditionem, cum modus fiat per ut: non conditio: ut infra ſubijcit. & dixi ſ. eod.l. libertas.§.ij. Accur.

b Officio. ſic ſup. de pet. hær.l. hæreditas.§.fin.& C.de rel.l. milius. & ſ.de reli.le. ſi quis ſepulchrum. §. ſumptus funeris. & ſ.de annuis le. l.quintus.

Q Vod vulgo. CASVS. Si libertas relinquitur ſeruo ſub pluribus conditionibus, inſpicitur leuior: ut ſi ei pareat ſatis ſit, & hoc uerũ, qñ diſiũctę ſunt. ſi autem ſunt cõiunctæ, tunc omnibus parẽdum eſt ad hoc, ut libertas debeatur. Franc.

c Leuiſſima quę ſit hæc dixi. ſ. eo.l. in libertatibus.

d Omnibus. ſecus in diſiunctis: ut habes hæc omnia ſ. de condi tio. inſti.l. v. & Inſtitu. de hære. inſtit. §. ſi plures. & ſ. de cõd. & dem. l. cum pupillus. §. diſiuncto. Accur.

A Riſto. CASVS. Seruo relicta eſt libertas, cũ erit xxx. an. interim propter delictum, quod fecerat, dãnatus eſt in metallũ, & tandem reſtituit. Dicitur, ꝙ pœna impoſita non nocet. quin ſtatim cũ erit xxx. ann. conſequatur libertatem. & legatum, ſi quod erat ei relictum. Idem ſi eſt inſtitutus hæres ſub cond. & interim hanc pœnã habuit, & tandem reſtitutus fuit: nam ueniẽte condit. erit liber. & hæres neceſſarius. Fran.

† Cõcor. tex. in ca. pen. extra de uit. & hone. cle. lib. vj. & in clem. in pleriſque. & ibi glo. et doct. de elect.

e Reuocetur. reſtitutione a principe impetrata.

f Legatum. libertatis. uel alia res ei erat legata. & fa

Idẽ lib x. reſp. XLIIII.

M Aeuia decedens ſeruis ſuis noĩe Sacco, & Eutychæ & Hirenæ ſub cõditione libertatem reliquit his uerbis, Saccus ſeruus meus, & Eutychia. & Hirene ancillæ meæ, omnes ſub hac conditione liberi ſunto, ut monumẽto [a] meo alternis menſibus lucernã accẽdãt, & ſolennia mortis peragant. quæro: cum aſſidue monumento Mæuiæ Saccus & Eutychia & Hyrene non adſint, an liberi eſſe poſsint? Modeſtinus reſpondit, neque contextum uerborum totius ſcripturæ, neq; mentẽ teſtatricis eã eſſe, ut libertas ſub ꝯdóne ſuſpenſa ſit: cũ liberos eos monumẽto adeſſe uoluerit: officio [b] tamẽ iudicis eos eſſe cõpellendos teſtatricis iuſsioni parere.

Locutio coniunctiua compellit ad utrunque implendum: ſecus in diſiunctiua. h. d.

Idem libro primo Pandectarum. XLV.

Q Vod uulgò dicit, ſub pluribus cõditionibus data libertate, leuiſsimam conditionem ſpectandam eſſe: ita uerũ eſt, ſi ſeparatim conditiones ſunt datæ. quod ſi coniunctim datæ ſunt: niſi omnibus [d] ꝑparuerit, † liber non erit.

Pœna inflicta poſt mortẽ teſtatoris, qui ſeruo libertatem in certũ tempus reliquerat: intra tempus illud nõ uitiat dationẽ libertatis, ſi antequam tẽpus libertatis uenerit, reſtitutus ſit & liberatus ab illa pœna. Idẽ eſt, ſi hæres neceſſarius ſit inſtitutus ſeruus hoc dicit.

Pomponius libro vij. ex varijs lectioni. XLVI.

A Riſto Neratio Appiano reſcripſit: teſtamento liber eſſe iuſſus cùm annorum xxx eſſet, ſi ante, quàm ad eã ætatẽ perueniret, in metallum damnatus ſit, ac poſtea reuocetur: [e] ſine dubitatione cum libertate legatum [f] ad eum pertinere, neq; metallorum pœna ius ei mutari nec aliud, ſi hæres eſſet ſub conditione inſtitutus: futurum enim eum ẽt neceſſariũ.

Conſecutus libertatẽ ex falſis codicillis, tenetur hæredi dare xx ſolidos. Idẽ dic de teſtamẽto falſo, uel inofficioſo pronunciato. hoc dicit.

Pap. li. vj. Quæſt. XLVII.

C Vm ex falſis codicillis ꝑ errorẽ libertas, licet non debita, præſtita tamẽ ab hærede [g] fuiſſet: uiginti ſolidos [h] a ſingulis hoĩbus inferẽdos eſſe hæredi princeps ꝯſtituit. Sed & ſi ꝯdónis implẽdæ gratia ſeruũ [i] inſtitutus [k] manumiſerit: ac poſtea filius de inofficioſo agẽdo obtinuerit, [l] uel teſtamẽtũ falſum fuerit ꝓnũtiatũ: ꝯſequẽs erit, idẽ [m] & in hac ſpecie fieri, quòd in falſis codicillis cõſtitutum eſt.

eit Inſtit. de hær. quali. & diffe. §. in extraneis. & C. qui non poſ. ad lib. perue. l. j.

C Vm ex falſis. CASVS. In codicillis relicta eſt libertas ſeruis danda ab hærede, uel legatario, & præſtita eſt. poſtea apparẽt codicilli falſi. Dicit, ꝙ nõ reuocatur libertas, ſed quilibet manumiſſorum dabit xx. aureos huic hæredi, uel legatario. Sed ſi fuerit extraneus hæres inſtitutus ſub cond. ſi manumiſerit ſeruum meum propriũ: & manumiſit: & ſic fuit hæres: tandem autẽ euicta eſt hęreditas ꝑ filiũ defuncti, & ruptum teſtamẽtum per querelã uel aliàs apparet teſtamentũ falſum: dicitur, ꝙ non reuocabitur libertas data ſeruo. & ſic quo ad hoc eſt ſimilis hic caſus ſuperiori. tñ in alio diſcordant, quia in ſuperiori dantur xx. ſolidi a quolibet manumiſſorum. ſed hic uerũ precium manumiſſi præſtatur. Fran.

g Ab hærede. uel etiã a legatario: ut C. de fide. lib. l. i. & ſ. de iu. pat. l. penult. §. j. Accur.

h Solidos. ſup. de miln. l. ſi mulier. cõtra. Solu. alio caſu ibi loquitur. Accurſius.

i Seruum: ſuum ꝓprium. Azo.

k Inſtitutus. hęres. Azo.

l Obtinuerit. aliàs tenuerit. i. obtinuerit. Azo.

m Idem. quo ad hoc ut non reuocetur libertas: ſed xx. aurei hoc caſu non præſtantur: ſed uerum pretiũ ſerui condictione ex lege a manumiſſo ſoluitur: ut ſ. de inoffi. teſta. l. ſi ſub hac conditione. item ad primum caſum & ad ſecundum, quibus dicitur ex falſis codicillis & falſo teſtamento libertatem datam nõ reuocari, eſt contra, C. de pet. hær. l. fi. §. pe. Solu. ut ibi. & ff. ſ. de inoffi. teſt. l. Papinianus. §. fi. & l. ſeq. de inoffi. teſtam. l. cum ex cauſa.

• P. Flo. tenuerit.

Seruus efficitur communis libertus familiæ illius, qui eum in teſtamento voluit à ſocio manumitti. h. d.

Idē li. x. Quęſt. XLVIII.

SI ſocius teſtō libertatem ita dederit. } Pāphilus, ſi eum ſocius manumiſerit, liber eſto: } Seruius rñdit, ſocio manumittente cōem fieri libertum familiæ [a] atq; manumiſſoris. Neque. n. nouū aut incognitū eſt, uario iure [b] cōi mancipio libertatem obtingere.

Idem lib. vj. Reſponſorum. XLIX.

TEſtō militis itá manumiſſam, } Samiā [c] in libertate eſſe iuſsi: } directam libertatem iure militari [d] accepiſſe placuit.

Idem lib ix. Reſpon. L.

QVod diuo Marco pro libertatib. cōſeruādis placuit, [e] locum habet irrito [f] teſtō facto, ſi bona uendita [g] † ſint: alioquin uacantibus fiſco uindicatis non habere [h] conſtōnē locum apertè cauetur. Seruos aūt teſtō manumiſſos, ut bona ſuſcipiāt, [i] iure cautionem idoneam offerre nōn minus, q̄ cęteros defunctī † libertos aut extrarios [*] declarauit. [k] quod beneficium [l] minoribus annis hæredibus ſcriptis, auxilium bonis præſtitutū more ſolito deſiderantibus, non aufertur.

Idem li. xiiij. Reſpō. LI.

TEſtō Centurio ſeruos ſuos uenire ꝓhibuit: ac petijt, [m] ꝓut quiſq; meruiſſet, eos manumitti. Libertates utiliter datas reſpondi. cùm ſi nemo ſeruorum offenderit, [n] oēs ad libertatem peruenire poſsint. quibuſdam aūt per offenſam excluſis, reſidui in libertatē perueniunt. Cùm ita [o] teſtō adſcriptum eſſet, } Serui, qui ſine offenſa fuerunt, liberi ſunto: } ꝯdōnem adſcriptā uideri placuit, cuius interpretationē talē faciendā, ut de ijs libertate danda cogitaſſe non uideat, quos pœna coercuit, aut ab honore adminiſtrādi, uel adminiſtrandæ rei negotio [p] remouit.

Paulus li. xiij. Quęſtionum. LII.

† IMperatores Seuerus & Antoninus. Frontoni. Teſtō militis his uerbis adſcripta libertate, } Stephanum ſeruū meū liberum eſſe uolo, uel iubeo: } adita hæreditate libertas competit. & ideo ea, quæ poſtea

SI ſocius. CASVS. Duo ſocij habebant ſeruū cōmunem, unus eorum in teſtamento ſuo reliquit libertatem huic ſeruo communi ſub tali condi. puta ſi manumittatur à conſocio meo, ille ſit liber ex teſtamento unius partim. dicitur quod ſi alter ſocius manumittat, erit liber: & ſic partim erit liber ex teſtamento partim inter uiuos ex manumiſſione facta ab illo. Franc.

[a] Familiæ. ſcilicet teſtatoris: ſi non habeas in text. Ac.

[b] Vario iure. ex ultima uoluntate inter uiuos, ut hic fuit, & C. de ſeruo communi manumiſ. l. j. §. is itaque.

TEſtō. CASVS. Teſtō militis inuenitur manumiſſio facta hoc modo. Samiam liberam eſſe iuſſi. quæritur, an ſit directa libertas relicta huic Samiæ: an per fideicom. Et dicitur quod iure militis eſt directa. Franc.

[c] Samiam. propriū nomen. Ac.

[d] Iure militari. vt & C. de teſtamen. mil. l. ex his. ſed in priuato eſſet fideicommiſ. argumen. ſupra, de donatio. l. ex hac.

QVod diuo. CASVS. Cauſa libertatum conſeruandarum te licitarum in teſtamento, cōſtitutio diui Marci admittit eum qui petit bona ſibi addici: & hoc eſt uerum. qñ teſtamentum eſt irritum pronūtiatum, & ſic hæres inſtitutus nō uult adire, & creditores uolunt uendere hæc bona: ſecus autem eſſet, ſi hæreditas uacaret hærede aliquo non exiſtente: vt quia nullus inſtitutus fuerit: nec aliquis alius ueniat ab inteſta. nā tunc deferretur fiſco. Secūdo dicit, quod ſerui, quibus relicta eſt libertas in teſtamento debebunt cauere illi, qui hæc bona accipit. quod aūt in fi. dicit, expone ut in gl. Fr.

[e] Placuit. bona addici debere: vt Inſtit. de eo cui lib. cau. bo. addi. §. j.

[f] Irrito. me nunc hærede exiſtente ex eo: vt ſup. de iniuſto teſta. l. j. in fin.

[g] Vendita. i. uendenda a creditoribus. Accur.

† Venum itura. in P. F. ueniitura.

* P. F. militiæ.

† P. Fl. liberos.

* Vulga. extraneos.

[h] Non habere. vt & ĩ. tit. j. l. ergo. §. ſi bona.

[i] Suſcipiant. & alias ſuſcipiantur, id eſt ſuſcipi poſſint. Accur.

[k] Declarauit. dicta conſtitutio. Accurſ.

[l] Beneficium. ſ. additionis: & dic caſum: vt infra titu. primo. l. ergo. §. primo. in princ. & ſecundum hoc deſiderant hæredes reſtitui, ut abſtineant uel repudient. Vel pone ſecundo: vt infra. tit. j. l. ergo. §. j. in fine. & ſecundum hoc dices hoc beneficium. ſ. libertatis. ſed ſecundum hoc deſiderant hæredes reſtitui ad adeundum. & quod ſubicit minoribus &c. ſunt ablatiui abſoluti, ſecundum utrunque caſum. & facit. C. eod. l. fina.

TEſtamēto ſuo. CASVS. Centurio in teſtamento ſuo prohibuit ſeruos ſuos uendi. & dixit: prout quiſque meruit, manumittatur. Dicitur quod omnes erunt liberi, ſi nemo eorum offendiſſet defunctum. ſi autem quidam eorū offenderint, illi non erūt liberi: alij ſic. [Cum ita.] Quidam in teſtamento reliquit libertatem ſeruis ſuis hoc modo: ſerui, qui ſine offenſa fuerint, liberi ſint. dicitur, ꝙ hæc conditio ſic debet intelligi, ut ſerui illi non ueniant ad libertatem, quos dominus remouerat ab adminiſtratione, cum eſſent tanquam ſuſpecti ſui ca ſualdi. Fran.

[m] Ac petijt ſed ſi hoc non adieciſſet: fideicom. liber. petere poſſunt ex primo dicto: ut ĩ. t. j. l. generaliter. §. ſi petitum. Accurſius.

[n] Offenderit. de hoc eſt ſ. eod. l. ſeruo. Accur.

[o] Cum ita. facit ſup. eo. l. ſeruos. Accur.

[p] Negotio. id eſt, per hoc, quod male forte gerebat. & nota eſſe honorem adminiſtrare, & dedecus remoueri, quaſi per hoc de eo dominus non confidat. & facit infra tit. j. l. fideicommiſſaria.

IMperatores. CASVS. Miles in teſtō dixit, Stephanum ſeruum meum liberū eſſe uolo. Dr, ꝙ per hæc uerba directa libertas uidetur data, & erit liber adita

† In P. F. ſcipit, Imperatores Miſſenio Frontoni.

[1] Et inde eſt qd priuatus aut remotus ab aliquo officio, nō pōt iterū ad illud aſſumi: vt ē tex. in l. ij. C. đ diuer. offic. lib. xij. & in ſi. notat. Bald. in l. ij. per illū tex. cū gl. C. de manu. uindi. de quo in ca. officij. in fine. de elect. & in capit. poſt translationem. & ibi Panor. in ulti. not. extra de renun.

adita hæreditate: ſed ſi poſtea ex interuallo dixit teſtator, Volo tñ ut cum hærede meo ſit, quouſque iuuenis ſit: & ſi contempſerit, uel noluerit, iure ſeruitutis teneatur: per hæc uerba non reuocatur libertas. Vltimo dicit, idem eſt in pagano, ut licet talia uerba dixerit, no reuocetur libertas. Franc.

adiecta ſunt, [a] Sic tñ ut cum hærede meo ſit, quouſq; [*] iuuenis ſit: quod ſi noluerit, aut contempſerit, iure ſeruitutis teneatur: ad reuocandam libertatem, quæ competijt, nõ ſunt efficacia. [b] Idem [c] in paganorum teſtamentis obſeruatur.

Ius conſiſtens in dando non poteſt impleri per perſonam curatoris adulti. Bar.

Idem lib. xv. Reſponſorum. LIII.

LVcius Titius ſeruo libertatem dedit, ſi rõnem actus ſui ex fide [d] dediſſet Caio Seio filio ſuo. cùm annos pubertatis egreſſus [e] fuiſſet Caius Seius, à curatoribus eiuſdem [f] conuentus ſeruus ẽt apud iudicem, oĩb. ſatiſfecit: exacta cautione [g] a curatorib. pronuntiatum eſt liberũ eũ eſſe. nunc Caius Seius filius teſtõris negat curatorib. ſuis rectè pecuniam illatam. quæro, an iure ſoluta ſit quantitas? Paulus reſpõdit curatoribus quidem adoleſcentis [†] reliquationem, [h] ut conditio teſtõ adſcripta impleat, non iure exſolutã uideri. ſed ſi præſente [i] adoleſcente pecunia illa

[a] Adiecta ſunt. ex interuallo: & ſic nõ debet ad ſeruiendũ compelli: arg. C. de don. quę ſub modo. l. perfecta. alias ſi incontinenti: licet non differat libertas, ſeruire compelleretur: vt ſup. eo. l. libertas. §. ij. & l. Mæuia. & arg. ĩ. de ſol. l. j. Accur.

[*] P. Flo. quoaduſque.

[b] Efficaciã. cũ ad tpˢ dari non poſſit: vt ĩ. eo. l. libertas

[c] Idem. ut non reuocetur: ſed in mi i te fuit directa: licet per uerbum uolo, in pagano fideicom. ut Inſtitut. de ſing. re. per fideic. §. fin. uel uerius utrobiq; fuit fideic. unde quod ſup. dicit, eñ petit. ſ. per fideicom.

LVcius. CASVS. Relinquo libertatem ſeruo meo ſi rõnẽ actˢ ſui reddiderit Caio Seio filio meo. cum annos pubertatis egreſſus fuiſſet Caius Seius, tunc curatores Caij conuenerunt ſeruum, & corã iudice ſeruus oĩa reliqua ſoluit curatoribus Caij, & ſeruus pronuntiatus eſt liber. Caius aũt negat pecuniã rectè ſolutam curatoribus ſuis, quęritur quid iuris? Et dicitur ꝙ ſi non eſt ſoluta ſm quod teſtator dixit: ſic nõ erit ille liber. ſecus aũt. ſi iuuene præſente eſſet ſoluta: quia tunc rectè eſſet impleta. Fran.

[†] P. Fl. reliquum rationem.

[d] Ex fide. hoc expone ut ſup. eo. l. ſi ita ſcriptum. & l. qui filium. §. fin. Accur.

[e] Egreſſus. hoc eſt, quod facit ĩ. non ſufficere curatori ſolui, & ſic non eſt contra. ſup. eo. l. qui filium. in prin. & ſup. de cond. & demon. l. ſi fundus.

[f] Eiuſdem. Caij Seij.

[g] Cautione. confeſſionis: uel quodammodo non petetur plus. Accur.

[h] Reliquationem. i. rationem reliquorum: uel ideo quia partem iam reddiderat.

[i] Præſente. operatur præſentia cõſenſum. ſic ſup. de cond. l. ſi dictum. §. antep. & ĩ. de confeſſ. l. certum. §.

penultimo. Accur.

QVi habebat. CASVS. Habebam ſeruum nomine Cratinum. dixi in teſtamento. Cratiſtus ſeruus meus ſit liber. Dĩ ꝙ̃ iſte Cratinus erit liber, licet eum nominauerim Cratiſtũ, & in ſyllaba erraui. Scripti. Inſtitueram quoſdã hæredes in teſtõ: & libertatẽ ſeruis reliqueram. nunc hæredes ante, quã adeant hæred. fecerũt pactum cũ creditoribus hæreditarijs ut certa parte debiti eſſent contenti: & ſic adierunt hæredi. Dĩ, ꝙ libertates relictæ in teſtamento tenent, ſi teſtõr nõ habuit cõſiliũ fraudandi creditores. Franci.

ta eſt, uel in rõnibus eius relata, impletam conditionem uideri, ac ſi ipſa ſoluta fuiſſet.

Error in ſyllaba non nocet. B.

Scæuola libr. iiij. Reſponſorum. LIIII.

QVi habebat [†] ſeruum Cratiſtum, teſtamento ita cauit, Seruus meus Cratinus liber eſto. q̃ro, an ſeruus Cratiſtus ad libertatẽ peruenire poſſit: cùm teſtõr ſeruum Cratinum non habebat, ſed hunc ſolum Cratiſtum? Reſp. nihil obeſſe, ꝙ in ſyllaba [k] errasſet. Scripti teſtõ hæredes ante aditam hæreditatem pacti ſunt cũ creditoribus, ut parte dimidia contenti eſſent: [l] & ita decreto a prætore interpoſito hęreditatẽ adierunt. quæro, an libertates in eo teſtõ datæ competierint? Reſpondi, ſi teſtator fraudandi conſilium [m] non habuiſſet, competere libertates.

Conditio non impedit competere libertatem, ſi non ſtat per ſeruum, cui relicta eſt libertas, quin cõditionẽ adimpleat. h. d.

Marcianus lib. ij. fideicommiſſ. LV.

LIbertate ſub conditione [n] data, huc iã

[k] In ſyllaba. ſic C. de teſta. l. qm̃. & Inſtit. de leg. §. ſi qs in nõie. & C. de formu. l. j. & ij. & ĩ. de ſtatu ho. l. Imperator. Sed arg. contra. ſup. de leg. j. l. 4. Ac.

[†] Adde ad text. bene facere, qa etiam error huiuſmodi, de quo ĩ tex. non uitiat inſtrumẽtum in c. ex parte. de fide inſtrum. extra. Bolo.

[l] Contenti eſſent quod pactum ualet vt ſup. de pac. l. iuriſ gen. §. ſi ante.

[m] Conſiliũ. quod ſufficit in fideicommiſſ. ſed in directis neceſſarius eſt etiã euentus: vt C. qui manu. non poſſ. l. j. & ĩi. Sed quis hoc petet creditores? non quia pepigerũt, hæredes ꝗnon: vt C. de ſer. pign. dat. ma. l. ſi creditoribus. & ſic ẽ mirum, ꝙ nõ tenent libertates: vt Inſti. q ma. nõ poſ. in principio, & ibi nemo põt hoc allegare. Accur.

LIbertate. CASVS. Teſtator reliquit libertatem directam ſeruo, ſi daret Stichum abſentem in uicarium. Dĩ quod ſi ſeruus non põt dare uicarium: tamen erit liber. Idem eſſet, ſi per fideicommiſſum dediſſet ei libertatem. & hoc ꝙ dixi in ſeruo teſtatoris. idem etiam dicas, ſi eſſet ſeruus hæredis. ſecus autem eſſet, ſi hæres eſſet grauatus emere ſeruum, & manumittere, ſi daret decem ſeruus ille hæredi: de quibus decem eum emeret. nam ſi ille ſeruus non poteſt dare decem hæredi: nunquam hęres compellitur ad emendum, & poſtea manumittendum. Franc.

[n] Libertate ſub conditione. mixta, ſi det uicarium abſentem: vt C. de condit. inſertu. l. una. & facit l. j. ĩ. de inſtitu. & ſubſtitu. l. ij. & de neceſ. ſer. hæredi. inſti. l. final.

† Et ſi per eū ſtaret: ſtatim & uno momento haberet pro impleta: ita quod ſi poſt pœniteret, & uellet ei impleri, non audiretur: ut not. Bald. l l.j. in fi. C.de inſt. & ſubſtit. & l. executionem. in fin. & ibi omnino t Ale. infra de uerbo. oblig.

a Perueniat. niſi appareat, ꝙ teſtõr noluit eum eſſe liberum, niſi conditio impleta ſit: vt infra, eod. l. ſi. Accur.

b Per fideicõmiſſum. primo ergo caſu directo fuit relicta.

c Redimendos. rogo te hæredẽ, ut Stichum & Pamphilũ emas: & manumittas, ſi dederint tibi x. cùm quibus eos emas. Accur.

d Nõ iniuſte. alias non iuſte. Accur.

e Parere. i. eſt, dari x. ad redẽptionẽ.

f Perciperet. de burſa hæredis.

g Non erogaret. id eſt, conditioni parere non ſineret. M & facit ſupra, de cõdi. ob cām. l. ij §. fina.

S I quis. CASVS. Dixi in teſtamẽto meo, ſi nauis ex Aſia uenerit, ſis liber. Item poſtea ſic dixi, ſi nauis ex Aſia uenerit, rogo hæredem meum vt te manumittat. Dr, ꝙ iam ueniente cõditione eſt in electione ſerui, an directo, an per fideicommiſſum uelit eſſe liber. Fran. Accurſij.

h Peruenire. facit. ĩ. tit. j. l. gñaliter. §. fi. & ſup. eo. l. j. & aſ tero caſu eſt orcinus, altero, hæredis libertus: ut Inſti. de ſing. reb. per fideicõ miſ. rel. §. qui autẽ.

† P. Fl. nõ rogaret. alias non prorogaret, in quibuſdā deeſt non.

S I quis. CASVS. Licet diues ſuccedat pauperi, non propter hoc libertates datæ teſtõ valẽt amplius, licet quidã dicerent contra: & male. Secũdo dicit, quidam non ſoluendo exiſtens reliquit libertatẽ ſeruo ſuo, cum æs alienum ſit exolutum. Dicunt quidam, non effici liberum. Alij dicũt ꝙ hoc ualet, cũ non in fraudem creditorum ſit manumiſſus. Franciſ.

i Traditum eſt. & bene: vt & C. eod. l. in fraudem. & ĩ. qui & à qui. l. cũ hæreditas. & l. ſi mortis. §. finali.

decurſum eſt, vt ſi ꝑ ſtatuliberũ nõ ſtet, quò minus ꝯdõni pareat, quãuis ne per hæredem quidem ſtet, † tñ ad libertatẽ ꝑueniat.[a] Qd̃ credo rñderi oportere, & ſi per fideicõmiſſum[b] utiq; hr̃ditarijs ſeruis libertas data fuerit. Nõ abſurdè & de hr̃dis ſeruis idem dicet.

Si hæres grauatus eſt emere ſeruum, & manumittere, ſi ſeruus ille x. daret: ſeruo x. non dante non perueniet ad libertatem. & conſidera differentiam inter iſtem caſum, & ſuperiorẽ: quia nõ ſunt cõtrarij.

De ijs aũt, quos redimẽdos[c] habebit, nõ iniuſtè[d] dubitamus. ſi quidẽ eo caſu iniquũ erit, hr̃dem perinde cõpelli debere redimere eos, atq; ſi ꝯdõ impleta eſſet, ꝙ fortè dñs prohiberet ꝯdõni parere,[e] vt & pretium perciperet,[f] & in ꝯdõnem † non erogaret.[g]

Eſt in electione ſerui, poſtquam conditio extiterit: vtrũ velit eſſe libertus orcinus, vel libertus hæredis. h. d.

Paul. li. j. fideico. LVI.

SI quis ſeruo teſtõ dederit libertatem, & directò, & per fideicõmiſſum: in ptãte ſerui eſt, utrum uelit ex directo, an ex fideicommiſſo ad libertatem peruenire.[h] & ita Marcus Imperator reſcripſit.

Licet diues ſuccedat pauperi, non ꝑꝑ hoc libertates teſtõ data magis valent: licet quidã dicerent contra, & malè, Secũdo dicit: ſi quis reliquit libertatem ſeruo, cùm æs alienum ſolutum fuerit, valet talis datio: cùm non habeat animum fraudandi creditores. h. d.

Caius libro iij. de manumiſſis. LVII.

† SI quis locuples egenti hæres extiterit: videamus an ea res teſtamento datis libertatibus proficiat, vt creditores † fraudari non uideantur. Et ſanè ſunt quidam, qui cùm hęres locuples exiſteret, tale eſſe crediderunt, quale ſi ipſe teſtator adauctis poſtea facultatibus deceſsiſſet. Sed mihi traditum eſt,[i] hoc iure nos uti, ut ad rẽ non pertineat, locuples, an egens hæres extiterit. ſed quarũ † facultatum teſtõr deceſſerit.[k] quã ſñiam Iulianus adeò ſequitur, ut exiſtimet, ne eum quidem libertatem conſecuturum, quem is, qui ſoluendo non eſſet, ita liberũ eſſe iuſsiſſet, Cùm alienum æs ſolutum erit Stichus liber eſto. Sed hoc nõ eſt ꝯñs Sabini, & Caſsi ſententiæ, quam & ipſe ſequi vr̃: qui exiſtimat, cõſiliũ[l] quenque manumittentis ſpectare debere. Nã qui ſub ea cõditione ſeruum ſuum liberum eſſe iubet: adeò ſine fraudis cõſilio liberum eſſe iubet, ut apertiſsimè curare[m] videatur, ne creditores ſui fraudarentur.

Seruus liber eſſe iuſſus, & à teſtatore ante mortem alienatus: ſi rurſus ante aditam hæreditatem reuertitur in bonis teſtatoris, adita hæreditate efficitur liber. h. d. Lex ſequens ponit caſum longum.

Martianus lib. iij. fideicommiſ. LVIII.

VErum eſt, eum qui liber eſſe[n] iuſſus eſt, alienatum a teſtatore, ſi ante aditam eius hæreditatem rurſus hæreditarius fieret, mox adiretur hæreditas, ad libertatem peruenire.[o]

Scæuola libro xxiij. Digeſt. LIX.

k Deceſſerit. non tñ reſpicit tpe mortis: ſed aditæ hæreditatis: vt d. l. ſi mortis. In princip.

l Conſilium. de directa ergo dicit: quia in fideicõmiſ. ſufficit ſolus euẽtus vt C. qui maio. non poſſ. l. j. & l. fina.

m Curare. Sic ergo, qui apponit cõditionem, vr̃ velle eã adimpleri. ſic C. de condi. inſer. l. cũ patrem. Sed arg. cõtra ſup. de cond. inſti. l. uerba. & not. hæc l. mirum, ꝙ hic non erit liber, niſi cõditione impleta: nec tñ poterit à creditoribus in ſeruitutẽ reuocari: nec ab hærede dñi: vt not. ĩ. eo. l. qui habebat. §. fi. uel uerius: vt in alio ſeruo fiet in iſto: qa non vr̃ ei fuiſſe data libertas: vt infra eo. l. Titia. §. fina.

V Erũ eſt. CASVS. in teſtõ reliqui libertatẽ ſeruo: tandẽ eũ uendidi: quærit, an libertas extincta videatr̃ & dr̃, ꝙ ſi antequã adeatur hæreditas mea, reuertatur in bonis meis: libertas tenebit. Franciſ.

n Liber eſſe. ſcilicet directo.

o Peruenire. contra ĩ. eo. l. Seruius. & Inſt. de ſi. re. per fidei cõmiſ. relict. §. qui aũt. quibus dr̃ à tempore mortis debere eſſe defunctĩ, Solut. ſatis eſſe uidetur

† In P. Fl. incipit, ſi locuples.

† P. Flo. fraudari: uideãtur.

† P. Flo facultatium.

tur defuncti ſi hæreditarius fiat, cum hæreditat us ſuſtineat uicem perſonæ defuncti: vt Inſtitu. de hæred. Inſtit. §. ſeruus aũt. & ſupra, de hære. inſti. l. non minus. §. j. & facit. ĩ. eod. l. ſerui. ſic ĩ. de hæred. inſtit. l. quoties. §. ſeruus eũ libertate ubi dicit idem in inſtituto. ſed arg. contra. ſup. de adimen. leg. l. cum ſeruus.

T Itia. CASVS. Titia in teſtamento ſuo reliquit libertatem quibuſdam ſuis ſeruis & ancillis: tandem ſic dixit, Pediſſequas oẽs, quarum noĩa ſcripta ſunt in rõnibus meis, liberas eſſe uolo. inuenit quidam ancillam noĩe Eutychiã, quę erat pediſſequa tpe teſtamenti: tpe mortis Titiæ inuenitur cuidam ſeruo caſtaldioni in contubernium tradita, & ſic deſijt eſſe pediſſequa. quæritur an ſit libera ex illis uerbis, pediſſequas oẽs &c. & dicitur ꝙ ſic, inſpecto quo tempore teſtamenti erat pediſſequa.

Purum. Reliqui libertatem directã ſeruo meo in teſtõ, tandem hic ſeruus multa ſubtraxit de hæred. Dr ꝙ pp hoc non uitiatur libertas, quin ſit libertas quin ſit liber hæreditate adita. hæres enim meus habet actionẽ in factum contra illum furem pro rebus ſubtractis. Lucius. In teſtamento ſic dixi, Oneſiphore liber ne eſto niſi rõnes diligenter excuſſeris. dicit ꝙ per hæc uerba nõ vr libertas data: poſito ꝙ appareat eum diligenter rõnes excuſſiſſe: ſed potius per hæc uerba vr adimi libe. Fr.

a Actori. ſcilicet, ſeruo.

b In contubernium. ergo non pediſſequa. M. & facit ſup. de legatis. §. j.

c De furtis. per actio. in factum: vt infrà ſi quis teſta. libr. eſſe iuſ. l. j. in princip.

T Itia ſeruis quibuſdam, & ancillis nominatim directas dedit libertates: deide ita ſcripſit, § Et pediſſequas oẽs, quarum noĩa in rõnibus meis ſcripta ſunt, liberas eſſe uolo. § Quæſitũ eſt, an Eutychia, quæ teſtamenti facti tpe inter pediſſequas libertatem acceperat, mortis aũt tpe inueniatur actori [a] in contubernium [b] tradita, ex gñali capite pediſſequarum libertatem cõſequi poſsit? Rñdi, nihil impediri libertatẽ pediſſequæ, quod mortis demum tpe pediſſequa eſſe deſijt. Purã & directam dñi ſui teſtõ libertatem Stichus acceperat: & ex hæreditate multa p fraudem amouiſſe dr: quęſitum eſt, an non ante in libertatẽ proclamare debeat, q̃ ea, quæ ex hæreditate amouiſſe probari poterit, hæredibus reſtituerit? Reſpondit ſm ea, quæ proponerentur, eũ, de quo quæritur, liberũ eſſe. Claudius uidetur abſoluiſſe & id, de quo quæritur. nam hæredib. ſatis conſultum eſt edicto de furtis. Lucius Titius teſtamento ſuo ita cauit, Oneſiphore † niſi diligenter rõnem excuſſeris, liber ne eſto: quero, an Oneſiphorus ex his uerbis libertatem ſibi uindicare poſsit? Reſpondit uerbis, quæ proponerentur, libertatem adimi potius, quàm dari. [d]

d Quam dari. unde & ſi primo fuiſſet data, nunc reuocaretur: vt ĩ. de adimen. le. l. legata inutiliter. & de condi. & demon. l. cum tale. §. ſi. & ĩ. eo. l. ſi qs locuples. ſic ergo niſi poſitũ in hac lege, non ponit: de quo plene dixi ĩ. ſi quis cautionibus. l. ſi eum. in ſin.

Falſa demonſtratio non vitiat legatum. h. d.

Idem. LX.

T Eſtamento ita cauit, [e] Εὔδωνι θέλω μοι δοθῆναι νομίσματα χιλιά ἐπεὶ ἰέβλοιν † γεννηθῆναι μετὰ τὸ τὴν μητέρα αὐτοῦ γενέσθαι ἐλευθέραν. (id eſt uolo, vt Eudoni dentur mille ſolidi, eo ꝙ primò ſit genitus, [f] poſteaquam mater eius ad libertatem peruenit) quæro † an Eudo, & ſi non probet ſe poſt manumiſsionem matris ſuę natum, poſsit his verbis teſtamenti libertatem conſequi? Reſpondit, nõ oportere huiuſmodi † conſultatione [g] præiudicium parare.

T Eſtamento. CASVS. Teſtamento meo ita dixi, Eudoni, quia primogenit⁹ eſt matris ſuæ, poſtq̃ libertatẽ accepit, cẽtum dari uolo. quærit, an Eudoni neceſſe ſit pbare eũ fuiſſe primogenitum niſi iã factæ liberæ, vt legatum conſequat? Reſpon. quod nõ. Fràc.

e T ſtõ ita cauit. ſequitur græcũ: cuius interpretatio p Bul. ẽſt talis. Eudoni &c. Accur.

f Primo ſit genitus. id eſt, primo genitus fuit poſt manumiſſionem matris. Od. P.

g Conſultatione. eo quod dixiſti in cõſultatione qa præuenit &c. nã ualet legatũ, ẽt ſi non ſit primogenitũ nõ obſtante falſa cã: i vt ĩ. de cond. & demõ. l. demonſtratio. dũmõ poſt manumiſſionem mris ſit nata, & ſic liberta. Sed quid ſi erat ancilla, quia prius nata an per hæc uerba teſtãtis erit libera? quidã ſic, licet ſit arg. contra, C de lega. l. ſeruus. & C. de teſtamen. mili. l. ex his.

Pomponius lib. epiſtol. ... LXI.

S Cio quoſdam efficere † uolentes, ne ſerui unquam ad libertatem perueniant, hactenus ſcribere ſolitos, § Stichus cùm morietur, liber eſto, § ſed & Iulianus ait, libertatem, quæ in ultimum uitæ tempus conferatur, nullius momenti eſſe: cum teſtator impediendæ magis, quàm dandæ libertatis gratia ita ſcripſiſſe intelligatur. [h] & ideo etiam ſi ita ſit ſcriptum, § Stichus ſi in Capitolium non aſcenderit, liber eſto: § nullius mo-

S Cio. CASVS. Si dico, Stichus cum morietur liber eſto. dr ꝙ nõ ualet. idẽ eſt ſi dicam, Stichus ſi non aſcenderit Capitoliũ, liber eſto. nam nõ ualet: cũ donec uiuit, poſſit aſcendere: nec in hoc caſu pſtabit Mutiana cautio, puta ꝙ non aſcẽdet: ſed ſic dicto, Stichus ſi Capuã ierit, liber eſto: alias non: hæc adiectio ẽ ſuperflua. Idẽ ſi ſub aliqua alia cõdi. liberũ eſſe iuſsi. alias nolo eũ manumitti. nã hæc adiectio eſt ſuperflua. neutro. n. caſu cogit hæres manumittere ante euentum cõdi. Fran.

h Intelligatur. vt ſup. eod. l. libertas. in princip.

† Vide in hunc §. Alcia. lib. parado. v. cap. iiij.

† Γεννηθῆναι.

† P. Fl. an ſi nõ Eudo probet ſe.

i Adde melius gl. I l. ſi quis in fundo. & in l. quidã teſtõ. ſup. de lega. j.

† Vulga. conſultatione præiudicium parere.

† P. F. nolentes. ſed non recte, meo iudicio.

Apparet

a Apparet. quod ſi non apparet: ſerua quod dicitur ſupra. eod. l. libertas. §. j.
b Cautioni. ut caueat ſe Capitolium nõ aſcendere. Et ſic ſit liber. M. hæc eſt enim cautio Mutiana: ut ſ. de condi. & demon. leg. Mutianæ.
c Ierit. niſi fortuito caſu impediatur: ut ſupra, eodem, lege, libertate. in princ.
d Nihil ualere. id eſt. pro ſuperuacua eſt habẽda: cũ neutro caſu compellatur hęres ante manumittere: ſed certe mo utilis: cũ prohibitus nõ poſſit interim manumittere ut ſup de manumiſ. lege, ſeruus. aliàs ſic ut C. de latina liber. tollen. §. ſed & ſi ſub conditio. Reſpond. hic loqui, quando fuit ironice prohibitus, non propter aliquam cauſam, ſcilicet ſuũ delictum, uel hæredis commodũ: quo caſu prohibitio non ualet: ut ſ. de le. j. l. filius famil. §. diui. & de legat. iij. l. Lucius. in princ.

P. Fl. ultimæ

mẽti eſſe, ſi apparet [a] in ultimũ [b] uitæ tẽps ꝯferri libertatẽ teſtatorẽ voluiſſe: nec Mutianæ cautioni locũ eſſe, & ſi ita ĩ teſtõ ſcriptum fuerit, Stichus ſi Capuã ierit, liber eſto. nõ aliter liberũ eſſe, quã ſi Capuã ierit, [c] Hoc amplius Octauenus aiebat, ſi quis in teſtamento ſub qualibet ꝯditione libertate ſeruo data, ita ſcripſiſſet, Ante ꝯditionẽ nolo eũ ab hr̃de liberũ fieri, nihil ualere [d] hanc adiectionem.

TITVLVS V.

DE FIDECOMMISSARIJS LIBERTATIBUS.

Abſentia uel dolus latitãtiũ fideicomiſſariorũ nõ obſtat, quin pſentes fideicommiſſarij poſſint ſeruo fideicõ. dato libertate. h. d.

Vlpianus libro xiiij. ad edictum. I.

SI quidam ex iis, qui † fideicõmiſſariã libertatẽ debeãt, præſentes ſint, alij ex iuſta cauſa abſint, [e] alii latitent, [f] perinde is, cui fideicommiſſaria libertas relicta eſt, liber erit, [g] atq; ſi ſoli, q adeſſent, & qui iuſta ex cauſa adeſſent, rogati eſſent. † Pars ergo latitantium his [h] proficit. [i]

† P.F. fidei cõmiſſã.

† P.F. pars ergo latitãtus. Nori cus liber, pars ergo latitans.

Ad confirmationẽ eorũ, quæ in teſtamẽto relinquuntur, requiritur aditio ab inteſtato. Bar.

Idem li. lx. ad edict. II.

SI quis ĩteſtatus decedẽs, codicillis dedit

DE FIDEICOMMISSARIJS LIBERTATIB.

SI quidã. CASVS. Titius inſtituerat per fideicõ. ut hæredes manumitterent ſeruos ſuos, poſtquam adiuerint hær. duo ex heredibus incipiunt abſentare ſe iuſta de cauſa. alij duo latitant nolẽtes pręſtare libertatẽ. alij duo ſunt pręſentes. Dicit ꝙ ſerui efficiuntur liberi per ſena. & erunt liberti iſtorum pręſentiũ & abſentium iuſta de cauſa. Fran.
e Abſint. qui iſti ſunt habes ſ. eo. l. ſi eum. §. fina. & l. neque infantes. & l. nõ tantũ. §. ſenatuſcon. Acc.
f Latitent. De hoc dic ut ſ. quib. ex cau. in poſſeſ. ea. l. Fulcinius. §. quid ſit latitare. & §. latitare. & §. illud. ſciendum. Accur.
g Liber erit. ex Rubriano ſenatuſcon. ut ſ. eo. l. cũ uero. §. ſubuentum.
h His. ſcilicet præſentibus. & ex iuſta cauſa abſentibus.
i Proficit. ut eorũ tantũ ſit libertus: ut ſ. e. l. ſi eũ. §. eorũ & l. neque. & facit ſ. eo lege ſi legatario. §. fina.

SI quis. CASVS. Quidã ab inteſtato decedens in codicillis reliquit per fideic. libertatẽ ſeruis ſuis: tandem nullus ei ſuccedere uult. Dicitur quod fauor conſt. diui Marci. extenditur ad hunc caſum, ſcilicet ut unus ſeruus ſit liber: & habeat bona defuncti ſi iſto nec uult cauere creditoribus domini de ſoluendis omnibus debitis. & etiam abſque promiſſione tenebitur creditoribus domini utili. & hæc ſunt uera, quando eſt certum nullum alium uelle ſuccedere: ſi autem eſt dubium, non habet hoc locum. Sed quid ſi ille, qui poterat ſuccedere ab inteſta. eſt minor xxv. anno. & nolit ſuccedere, imo repudiat: an unus de ſeruis poterit accipere bona? & uidetur non: quia poteſt reſtitui, & bona habere. ſed tamen dicitur, quod bene unus de ſeruis poterit petere bona, & habebit, & erit liber. & omnes alij ſerui, quibus teſtator reliquerat libertatẽ, nec reuocantur libertates, licet minor reſtituatur, & habeat bona. Item dicit. quod quando unus de ſeruis petit: ſiue petat præſentibus alijs coſeruis omnibus ſiue non, ſiue etiam inuitis, nõ eſt uis: nã omnes erũt amodo liberi. & quibus purè relicta erat libertas, ſtatim erunt liberi, quibus ex die, die uenięte, quibus ex cõd. condit. ueniẽte & etiã ſi omnibus relictæ erat libertas ſub cõdi. prædicta habebunt locũ, ut unus de ſeruis poſſit interim arripere bona defuncti domini. & ſi aliquibus relicta erat libertas, ſi dederint x. hæredi, dari debebunt ei ſeruo, qui accipit bona defuncti. poſtea dicit, Serui quibus per fideicommiſſum erat libertas relictæ, erunt manumittendi ab iſto ſeruo, qui acceperat bona defuncti domini, tanquam libertatũ cõſeruãdarũ cauſa.

ADDITIO. Ita demum auditur ſeruus petens bona domini ſibi addiei cauſa libertatum conſeruãdatũ, ſi idoneè cauet creditorib. dñi de toto debito ſoluendo. Idonee autẽ dicitur cauere, ſi dat fideiuſſores uel pignora: uel alter eis ſatisfacit ad eorum uoluntatem, & debent cogi creditores omnes unũ ordinare, cui caueatur nomine omnium. & debet hęc cautio præſtari priuſquam accipiat bona. & continet hæc cautio omne debitum, ſcilicet ſortem & uſuras. ſed alij ſerui, quibus erat relicta libertas in teſtamento pure, cuius erunt liberi? & certe teſtatoris, non iſtius, cui addicta ſunt bona, niſi ſub hac condit. acceperit bona: ut illi ſint eius liberti: & illi conſenſerunt: & iſte qui efficitur patronus eorum, erit tutor eorum uel alicuius eorum, ſi inueniatur aliquis eorum impubes. poſtea dicit. pone, quod teſtator rogauerat ſeruos alienus manumitti. iſte qui accepit bona cauſa libertatum conſeruandarum, cogetur eos emere, & manumittere. Quid ſi legauerat ſeruum ſuum, & eum rogauerat de manumittendo: num aliquis accipit bona cauſa libertatum conſeruandarum? Dicitur quod legatum tenebit & cogetur legatarius præſtare libertatem. & hæc eadem, quæ dicta ſunt de ſeruo, locum habent in fiſco accipiente bona alicuius defuncti cauſa libertatum conſeruandarum. ſecus ſi ex aliæ cauſa acciperet quia caduca, uel ſimili de cauſa. Sed quid ſi hic teſtator, qui reliquerat libertatem, erat minor uiginti annis, & bona eius ſunt addicta? Reſpondetur libertates, quas per fideicommiſſum reliquerat, debebunt, ſi ex tali cauſa reliquerat, ex qua ẽt uiuens poterat manumittere. Sed qd ſi ĩ fraudẽ credi. reliquerat libertates, nunquid debebunt ab eo: cui bo-

na ſunt addicta? & certe ſi unus de ſeruis, cui ſint addicta bona, cauerit creditoribus de omnibus debitis ſoluendis, bene debebuntur omnes libertates: nec nocet creditoribus, cum eis ſit cautum ab iſto, qui habet bona, de omnibus debitis ſoluendis. Si autem fiſcus accepit bona cauſa libertatum conſeruandarum, adhuc idem uidetur, quod nõ debeantur libertates, cum & ſi adita eſſet hæreditas a uero hærede, directæ libertates, non ualerent, ſi in odium creditorum ſint relictæ, & ex hoc debent damnum. Item fideicõmiſſariæ non ualerent, ſi euentu fraudarentur creditores: licet non fuerit animus fraudandi. ſic ergo & in noſtro caſu debet eſſe, cum fiſcus habuerit bona: & hoc eſt, uerum. Si bona. Teſtator decedens reliquerat libertatem ſeruis, & dum nemo uult ſuccedere, uenit de ſeruis eius unus: & ei ſunt addicta bona cauſa libertatum conſeruandarum, procuratore fiſci ſciente & uolente: bona amodo, ſi habere uult, non auditur. ſi autẽ eo neſciẽte ſunt data bona uni de ſeruis, & nunc procurator fiſci uult habere bona: auditur ſi lucroſa ſunt bona: alioqui non. Poſtea dicit, quod ille, cui addicta ſunt bona, eſt loco bono. poſſeſſuris. unde & iura ſepulchrorum habet: & tenebitur ea ſtipulatione creditoribus hæredi. ſi eis cauerit. alioqui non. & ſi pluribus puta duobus ſunt, addicta bona, amodo habebũt hęc bona cõmunia, & communes libertos & fami. erciſc. inter ſe agere poterunt ad diuidenda hæc bona. h. d. cum duabus legibus ſequentibus. Fran.

libertatem,[a] neq; adita eſt ab inteſtato hæreditas, fauor[b] conſtõnis diui Marci debet locum habere, & hoc caſu: q[c] iubet, libertatem cõpetere ſeruo, & bona ei addici, ſi idoneè creditoribus cauerit de ſolido, quod cuique debetur, ſoluendo.

Idē lib. lxv. ad edict. III.

IN quem[d] etiã utiles actiones plerũq;[e] creditoribus cõpetunt.

Idē li. lx. ad edict. IIII.

ERgo[f] quãdiu incertum eſt, utrũ exiſtat ſucceſſor, an nõ, ceſſabit ꝯſtitutio. cum certũ eſſe cœperit,[g] tunc erit ꝯſtitutioni locus. Si is q[†] in integrũ reſtitui põt,[h] abſtinuerit ſe hęreditate; an quãdiu põt in integrũ reſtitui,[i] exiſtimamus conſtitutionem ceſſare, quia non eſt certum ab inteſtato neminem ſucceſſorem extare?[k] Eſt tamen[l] uerius, admittẽdam cõſtitutionem.[m] Quid ergo ſi poſt addictionẽ libertatum ꝯſeruãdarũ cã factã, in integrũ ſit reſtitutus? Vtique non erit dicendũ, reuocari libertates, q́ ſemel[n] competierunt, illud uideamus, utrũ pręſentes[o] eſſe debeant, q libertatem acceperunt,[p] an uerò non. Et cũ inuitis[q] alijs poſſunt bona propter libertatem addici: utique etiam abſentibus[†] quibuſdam poſſunt addici. Quid ergo ſi quidã præſentes ſint, quidam abſentes? uideamus, an etiam abſentibus cõpetat libertas. Et poteſt dici, exemplo aditæ[r] hr̃ditatis cõpetere libertatem etiã abſentibus. Si ex die data ſit libertas, an dies expectandus ſit? Et puto expectandum.[s] ante ergo non addicentur.[t] Quid deinde ſi ſub cõditione data ſit libertas? Et ſi qdẽ aliq̃ purè, aliq̃ ſub ꝯdõne, utiq; addi ſtatim poſsũt. Si omnes ſub ꝯdõne, quid conſequens erit dicerẽ? utrũ expectãdũ eſt, ut cõditio exiſtat, an uerò ſtatim addicimus? tunc demum competiturã libertatẽ, cũ extiterit libertatis conditio? quod magis erit probãdum. Addictis itaque bonis, directæ libertates purè datæ, ſtatim[u] cõpetunt: ex die, cũ dies uenerit; conditionales, cũ conditio extiterit. Nec erit ab re exiſtimare, etiã pendente conditione libertatum (licet omnes ſub conditione datæ ſint) cõſtitutionem locum habere. Vbi enim libertatis ſpes eſt, ibi dicendum eſt, uel modica data occaſione[x] (ꝙ ſine damno creditorũ futurũ eſt) addictionẽ admittendam.

a Libertatem. per fideicõmiſſ. ut ſupra, tit. j. l. libertates. Accurſius.

b Fauor. non uerba, quæ teſtamento facto demum locum habent: ut Inſti. de eo cui lib. cau. bona addici. §. j. & §. in primis. & facit ſupra, titu. j. lege, quod duo. & C. de teſtam. manu. l. fina. in principi. & continua ſeq. leg. ad iſtam.

c Quæ conſtitutio. Accurſius.

d IN quem. ſ. eum cui bona addiſciuntur.

e Plerunque. ſcilicet quando nõ interceſſerit ſtipulatio. aliàs datur directa ex ſtipulatu: ut infra, lege proxima. §. penul.

f ERgo. id eſt, quia dictum eſt ſupra proxim. in lege, ſi quis. quod non adita hæreditate ſeruus poteſt accipere bona cauſa libertatum conſeruandarum.

g Cœperit. ſucceſſorem non extare: ut Inſt. de eo cui lib. cau. §. tũc cõſtitutiõis. & j. ꝓxi. §.

h Poteſt. ut quia minor xxv.

i Reſtitui. ſ. ad hoc, ut adeat.

k Extare. quod uidetur hac ratione: ut ſupra, proxim. reſpon.

l Tamen. quamuis in ea cauſa ſit, ut reſtitui poſſit. Accur.

m Conſtitutionem. ut Inſtitut. de eo cui liber. cauſa. §. ſi is. & ſupra, titu. primo, lege. ꝙ diuo.

n Semel. ſic Inſtituti. qui ma. nõ poſſunt. §. ſemel. & ſupra, de minor. l. & ſi ſine. §. ſed quod Papinia. & inſtituti. d. §. ſi is. & C. de teſta. manu. l. iij.

o Pręſentes. quando bona addicũtur alicui.

p Acceperunt. In teſtamento. Accur.

q Inuitis. ut & C. de teſta. man. l. fi. §. ſi uero quidã. ſic j. de re. iur. l. quĩ poteſt inuitis. Sed arg. contra, ſ. de arbit. l. ſi in tres.

r Aditæ. ut ſicut adita hæreditate competunt libertates etiam ignorantibus: ita bonis addictis, Acc.

s Expectandum. ſic ut nõ addicãtur bona antequã dies ueniat ſecundum quoſdã, quod nõ placet, ut ſtatim dicet: ſed dic libertatis dandæ. Accur.

t Addicentur. ei ſeruo, cui ex die data eſt libertas.

u Statim. ſcilicet adita hęreditate.

x Occaſione. No. bonum uerbum.

† Not. ꝙ ea quę. depẽdent ex ſola principis uolũtate, ſeu facultate, iudicanf eẽ impoſſibilia: ad hoc dicit iſtũ tex. ſingu. Bal. in ca. j. ueſi. modo uenio ad glo, in ti. nie finit lex. in pri. l iiij. col. ſed tamẽ aduerte, q̃ ille text. hoc non probat, ut uidere poteris hic in nouis interptatio. Bolo. Ad de domi. meum domin. Iaso. Mayn. in Additio. ad Cnri. Por. in §. ſed ꝙ pri. Inſti. ut in ſe natura li. Gem. in c. cum cuncta. 9. q. ij. & Card. in cle. fin. de ſenten. ex commu.

† In P. F. deſũt hęc, quibuſdã poſsũt addici.

† P. F. & tũc demũ competitura libertate: ſi extiterit conditio? &c. ſed noſtra hęc lectio magis placet.

Accepit

Facultas implendi Conditionē ad hæredē transfertur. Bartol.

Si ſub cōditione † dandorū decem libertas data ſit, ſiue hæredi dare iuſſus ſit, qui libertatem accepit, [a] ſiue no ſit dictū cui: [b] an dādo ei, cui bona addicenda ſunt, perueniat ad libertatē, quæri poteſt. Et magis eſt, ut ei dari debeat, cui bona addicta ſunt, quaſi conditio tranſlata [c] uideatur. Certè ſi alij, quā hæredi dare iuſſus ſit: ipſi, † cui iuſſus eſt, dabit Hi qui fideicōmiſſam libertatem acceperunt, [d] nō ſtatim, ubi bona addicta ſunt, [e] liberi ſunt, ſed fideicommiſſam libertatē poſſunt conſequi: hoc eſt, mānumittendi ſunt ab eo, cui bona addicta ſunt.

Addici ita demum bona uoluit, [f] ſi idoneè creditoribus cautum fuerit de ſolido, ꝙ cuique debetur. Ergo cauendū eſt idoneè. Quid eſt idoneè? ſatiſdato utiq;, aut pignorib. datis. Sed ſi ei fides [g] habita fuerit promittēti ſine ſatiſdatione: idoneè cautū uidebit. Creditoribus caueri quemadmodū dēt: utrū ſingulis, an uerò oium noie. [h] uni ab ipſis [i] creato? [k] Et oportet officio iudicis ꝯſtitui, ꝯuenire creditores, unūq; [l] creare, cui caueat oium noie. Illud uidēdū, an ante caueri dēat creditorib. & ſic addici bona: an uerò ſub conditione hæc ſunt addicenda, ſi fuerit cautū. Et puto, ſic ꝯprehēdendū decreto, [m] ſi oia [n] ex ꝯſtitutione diui Marci facta ſunt. De ſolido utiq; ſic accipiemus, de ſorte & uſuris [o] debitis. Hiqui ad libertatē peruenerunt, quorum liberti fiant ꝯſtitutio oſtēdit, [p] ut qui directam libertatē acceperūt, Orcini [q] † ſint liberti: niſi forte is, qui ſibi addici bona deſiderat ita uelit addici, ut etiam ij, qui directā libertatē acceperunt, ipſius liberti fiant. [r] Qui autem uolunt ipſius liberti fieri, utrū manumittendi ſunt ab eo, an uerò ipſa addictione hoc cōprehēdēdū, [s] hac cōditione ſibi addici bona, ut ij etiā, qui directam libertatem acceperunt, ipſius fiant liberti? Et puto hoc eſſe probandum, ut ipſa addictione hoc ꝯprehēdatur. idq; uerba quoque ꝯſtōnis admittunt. Cùm autē ſeruus libertatē nactus eſt: utiq; ēt tutelam eius habebit [t] is, cui bona addicta ſunt. Si alienos ſeruos rogauerat hæredem manumittere: utrū dicemus conſtitutionem locum habere, an uero ceſſabit conſtitutio? [u] Magiſque eſt, ut locus ſit cōſtitutioni. Addictis enim bonis, redimere, & præſtare libertatem cogitur à prætore. Si non hæres, ſed legatarius rogatus fuerit manumittere: nunquid ceſſat conſtitutio: quòd [x] legatis nō debitis, nec libertates poſſunt deberi? Magiſq; eſt, ut idē fauor ſit. † Omnibus enim gñaliter uoluit [y] libertatem præſtari, quibus competeret, ſi hæreditas adita fuiſſet. Eadem conſtitutio proſpexit, ut ſi fiſcus bona admiſerit, [z] æque libertates competant. Ergo ſiue iaceant bona fiſco ſpernente, ſiue agnouerit, [a] conſtitutio locum habet. Cæterum ſi alia ratione [b] agnoſcat: apparet ceſſare debere cōſtitutione. Quare & ſi [c] caducis legionis bona delata ſint, idem erit probā-

[a] Accepit. in teſtamento. Accur.

[b] Dictum cui. quo etiam caſu hæredi dandum eſt: ut ĩ. de ſtatu libe. l. qui pecuniam.

[c] Tranſlata. ab hærede ad eum, cui bona ſunt addicta. M. & eſt, ſic ſupra de le. j. l. is qui in po. §. ſi. & ã. ſi quis omiſ. cau. teſta. l. quiautem. in fin. Accur.

[d] Acceperunt. i. in teſtamento.

[e] Sunt. ut Inſtit. de eo cui li. §. j. nã eſt in loco bo. poſ. ut. ĩ. eod. §. ſi aũt cui. Accur.

[f] Voluit conſtitutio: ut inſtitu. de eo cui liber. cauſa. §. j. Accurſius.

[g] Fides. ſic ſ. de pigno. act. l. ſi rem. §. omnia. & quib. mo. pign. uel hyp. ſol. l. Itē liberatur. §. j. & Inſtit. de rerũ diui. §. uenditæ.

[h] Nomine. ad hoc uſei caueatur. Accurſius.

[i] Ab ipſis. ſcilicet omnibus creditoribus.

[k] Creato. id eſt, electo.

[l] Vnumq;. i. unum quem uoluerint.

[l] Vnumq;. quaſi ꝓcuratorē. ſic infra, de cur. bon. l. j. & ã. de adminiſt. tut. l. iij. §. ſed non erit.

[m] Decreto quo bona addicuntur.

[n] Si omnia. i. ſub hac cōditione generali, ſi omnia &c. in qua continetur & cautio.

[o] Vſuris. ſic ſupra, de pa. l. ſi plures. in ſi. itē dic, quæ poſſunt peti.

[p] Oſtēdit. dicens ꝙ ſtatim recitat: ut Inſtit. de eo cui liber. cauſ. boo. §. j. ibi, & hi &c. Accurſ.

[q] Orcini. Id eſt, teſtatoris.

[r] Liberti fiant. nã hic aut cōſentient, & hoc ſtatim dicit. aut non. & tunc remanent ſerui: ut C. de teſta. ma. l. ſi. §. ſi uero quidam.

[s] Comprehendendū. hoc ſcilicet ea condicione.

[t] Habebit. ſub. is, cui bona addicta ſunt ſi non eſt in text. &c. ſic Inſtit. de legi. pat. tute. uel ſic teſtator reliquit libertatem Sticho, & tutorem filij eſſe iuſſit, qui Stichus poſtea habuit bona ex addictione. prima placet.

[u] Cōſtitutio. quod uidetur.

[x] Quod. i. quia.

[y] Voluit conſtitutio.

[z] Admiſerit ea cōſtitutione. Acc.

[a] Agnouerit. cauſa conſeruandarum libertatū: ut infra, eadem. l. §. ſi bona. Accurſius.

[b] Alia ratione. ut debitoris fiſci uel damnati: uel caduca, uel etiam uacantia: cū etiam nullæ ſint libertates inter uiuos, ut Inſti. de eo cui. §. penul. & §. hæc conſtitutio. ſicut & ante prædictam conſtitutionem poterat facere, ut etiam ſubijcit.

[c] Caducis. quidam habent ducis legionis bona delata

† Colligit Bart. hic ex iſto §. qđ facultas conditionis implēdæ tranſit ad hæredem. Sed tu ne fallaris, hoc non eſt in diſtinctæ uerum: ut not. idem in l. ſi decem cū petiero. col. j. uerſi. ſolet eſſe q̃ſtio. ĩ. de uer. ob. & ibi omnino Alexã. in l. à teſtatore. colũ. j. uerſi. dices tu, & ſequēt. de condit. & demōſtr.

† Alias, cui uſus ē. In P. F.

† De his Alex. ab Alex. lib. 3. Genia. cap. 25.

† Accepe runt, non eſt in P. F. puto ex ſcholio aliquo adiectũ textui, ut sūt pleraque: alia.

† P. Fl. nã ctũs eſt.

† Sic in P. Fl. uetior tamē lectio habet, ſi qua ducis legiõis &c. Caduca rijs legibus uide Hottom. de ligib. po. Rom.

lata ſunt.ſcilicet fiſco.ſ.alia ratione, quam ex hac cōſtitutione.alij habent caducis legionis &c.& tunc ſecundū P.eſt figurata locutio,id eſt, per caduca legionis.i. per caducitatem alicuius, qui erat in legione.

[a] Idem erit probandum. ſcilicet ut ceſſet cōſtitutio. & facit ī. titul. j.l. quod diuo.

[b] Fideicommiſſariam. quam ab alio præſtare fuerat rogatus, ſecundum quoſdam: arg. ī.de mā.teſ.l.cautam.ij. reſpon.tu dic,quod etiam poteſt iure relinquere per fideicommiſſum, ſi ſub ſit cauſa: ut hic, & C. eod. l.minor.& de teſt.mi.l.ſi Ruffinus. Si ergo omnes libertates directo dedit, ceſſat cōſtitutio: ſi per fideicomiſ. fiet bonorū addictio.

[c] An cōpetat. bonis addictis. Acc.

[d] Atqui. oppoſitio.

[e] Adita. ex teſtamento.

[f] Nō competeret. ut ī.de man.teſt.l. ſi quis locuples. Accur.

[g] Eum. ſ.fiſcum

[h] Et euentus. ut Inſtit.qui ma. non poſ.§.in fraudem. & ʒ. quæ in fraud. credi.l.ſi quis cū haberet.& ʒ.de ſtatulib.l.j.in fin. & C. qui manu.non poſſunt .l.j. Accur.

[i] Euentu. etiam ſolo.Ioan.ut C.qui ma.non poſ.l.ſi.qd ergo erit? quidam dicunt fiſcum non teneri, ſed priuatū ſic. per uerba ſuperiora, certe ſi &c. alij dicunt indiſtincte quem libet teneri:prima placet.

[k] Fiſco. i.à fiſco.

[l] Addicta. alij & hoc certiorato fiſco. & præfecto ærarij,ſecundū. Ioā. ut ex ſequentibus patet.

dum.[a] Item ſi minor uiginti annis libertatē dederit dicimus non cōpetere, † niſi fideicōmiſſariā [b] libertatē.hæc enim ꝯpeteret, ſi modo potuerit cām probare minor uiginti annis,ſi uiuus manu mitteret. Si in fraudē creditorū libertas data ſit ab eo,q mortis tpe ſoluēdo nō eſt? an ꝯpetat,[c] Et ſi qdē fiſcus bona nō agnouerit, fortè ꝯpetet libertas, qa ſolum creditori offert. Atqui [d] ſi adita [e] hęreditas fuiſſet, nō com[f]peteret.

Certè ſi fiſcus agnouerit hæreditatē, facilius ꝓbabit, ceſſare libertatē: niſi quis uerba ꝯſtōnis ſecutus dixerit eū [g] ſibi īputare debere, q addici ſibi hac ꝯditione bona uoluerit, ut libertates ꝯpetant. Si quis autē exemplū aditæ hæreditatis fuerit ſecutus: directæ libertates nō ꝯpetent, ſi ꝯſiliū, & euētus [h] fuerit fraudādorū creditorū. nec fideicōmiſſæ præſtabuntur, ſi euentu [i] fraudentur creditores.

† Si bona fiſco [k] nondum agnita fuerint, eaq; addicta [l] libertatis cōſeruandæ gratia, an poſsit fiſcus poſtea agnoſcere? Et magis eſt, ne poſsit. Planè [l] ſi non certiorato præfecto ærarij [m] bona fuerint libertatis conſeruandæ cauſa addicta: uidendum eſt, an cōſtitutioni locus ſit. Et ſi quidē talia fuerint, ut agnoſci deberent, [n] addictio [o] ceſſat: [p] ſi uerò nō fuerint, [q] addictionis locus eſt. [r] Is autem, cui bona addicta ſunt, bonorū poſſeſſori aſsimilari [s] debet, & ſecūdū hoc & iura ſepulchrorū [t] poterit habere. Itē uideamus an ꝯueniri à creditorib' poſſit hæreditariis actionibus, an uerò non, niſi ex cautione quā īterpoſuit? Magiſque eſt, ut non aliter cōueniatur, quàm ex ea cautione, quam interpoſuit. [u] Si duob. plurib.ve addicta fuerint bona, & cōem rē & cōes libertos [x] habebunt, & ſecū familiæ erciſcūdæ [y] iudicio [z] experitur.

† P. Fl. niſi ſi fideicōmiſſam. Hęc enim &c.

† P. Fl. ſi bona fuerint à fiſco non agnita.

† P. Fl. ſi nō certiorati præfectis ærario.

[m] Præfecto ærarij. alias præfectis, & alias præfecto, & dic, id eſt, procuratori fiſci: ut ʒ.ne quid in lo. publ.l.ij.§.hoc interdictum.

[n] Deberent. quia lucroſa.

[o] Addictio. facta.

[p] Ceſſat. id eſt. non ualet.

[q] Non fuerint. ſcilicet lucroſa. Accurſius.

[r] Locus eſt, id eſt, remanet firma, quæ facta eſt. & ad hoc ʒ.de iu.fiſ.l.j.§. an bona.& ʒ.de offic.procuſ.

Cæſa.l.j.§.fina.& l.ſeq.ſecundum hanc ergo uidetur dici, ꝙ primo debeat fiſcus admitti, quàm extraneus, ſi bona ſoluendo ſint.etiam ſi bona eſſent alicui iam addicta, quod immutatur hodie: ut Inſtit.de eo cui liber.cau.bona addiciun.§.ne huius, ſecūdū lr.quæ eſt contra. & facit ad hunc §.ī. ea.l.§.eadem conſtitutione. & §. ſi in fraudem. & ī.titu. j.l. quod diuo. Acc.

[s] Aſſimilari. ut ei & in eū actiones utiles dentur: ut ʒ. prox. dices.

[t] Sepulchrorum. quia hæc bonorum poſſeſſoribus competunt ut.ī.de religio. l. uel quæ pater.§. ſed in utroq;. ſecus in eo cui ex Treb. eſt reſtituta hęreditas: ut ī. ad Trebel. l.quia poteſt de.§.j. Acc.

[u] Quam interpoſuit.i.actione ex ſtipul. ſi interceſſerit. aliàs datur utilis, ſcilicet ex ſtipulatu tacite ficta interuenire: ut argu. ī.de adoptio. l. his uerbis. uel uerius utilis, quæ hæredi & in hæredem daretur directa: ut ſupra eodem.l.in quem. Accurſius.

[x] Libertos. Non ſic tranſeunt in Trebellianicum ſucceſſorem, ut ſupra ad Trebellianum. l. ſi patroni filius.in princip.

[y] Erciſcundæ. utile: cum directum ſoli hæredi de iure ciuili detur: ut ſupra familiæ erciſcūdæ. l.ij.§.j. facit lex, ſed & eius.§.j.& l.ſi ex aſſe.in eodem.titul. Accur.

[z] Iudicio. Vtili. ſicut bonorum poſſeſſores. ſoli enim hæredes experiūtur directo: ut ī. famil. erciſ.l.j.

Iudex abſente hærede pōt pronūtiare ſeruū cui debetur fideicom. libertas, liberū eſſe. quòd ſi fuit ſeruus teſtatoris, erit eius libertus: ſi uerò fuit ſeruus hæredis, erit libertus ipſius hæredis. hoc dicit.

Pau. lib. lvij. ad edict. V.

IN fideicōmiſſariis libertatibus, ſi abſente hærede prætor pronunciaſſet libertatem deberi:[a] eſt & liber, & defun

IN fideicōmiſſarijs. CASVS.

Hęres rogatus de manumittendo nun manumittēbat hærede abſente. iudex pronuntiabit libertatē deberi ſeruo. Dicitur, quod hic ſeruus erit liber. & ſi fuerat defuncti ſeruus, eiuſdem erit libertus: ſi uero hæredis erat ſeruus, eiuſdē hæredis erit libertus: imo & ſi hæres deceſſit abſq; ſucceſſore, tamen huic ſeruo debebitur libertas. Franciſ.

[a] Deberi. quod facere debet: ut C. eodē.l. ſi ſeruus. & l.ancillam. Accurſius.

Eius

a Eius. ſcilicet defuncti.
b Hæredis. ut libertus: niſi ex iuſta cauſa abſit: vt infra eo. l. ſi e m. §. pe. & §. ſi. Accur.
c Heres. qui libertatem præſtare debebat.

que (quos hic refert Bolog. in nouis ſuis interpretat.) hic reputant iſtam gl. ſin. ad hoc, quod teſtator vt prohibere Falc. iubendo hæredem integra legata ſoluere, uel totam, & integram hæreditatē reſtitui: vel ola bona &c. & ſic per talia æquipollentia uerba. Bolog. Adde,

DEcem. CASVS. Legata ſunt Titio x. & rogatus eſt, ut de his x. emat ſeruum Stichum, & manumittat. de iſto legato detraxit hæres Falcidiam. & ita id, quod eſt datum Titio, non ſufficit ad emēdum Stichum. dicebant quidam iſtam pecun. lucrati Titium. idem dicūt & ſi hic Stichus erat ipſius Titij, ut lucretur pecun. non cōpellatur manumittere: ſed tamen in iſto caſu quando eſſet Titij Stichus, ſine dubio compellitur manumittere: at in ſuperiori caſu, licet opiniones eſſent olim ſuper hoc, tamen dicit, quod hæres non debet detrahere Falcidiam. Fran.

ꝯti libertus, ſi & ſeruus eius[a] fuerit: aut hæredis, [b] ſi ſeru[9] hrēdis fuerit. Imo & ſi ſine ſucceſſore hæres [c] deceſſerit: ꝯſeruanda eſſe libertatem, ſenatus Hadriani tēporibus cenſuit.

Hæres no detrahit Falcidiā de legato ſi id, quod legatū fuit pro emendo ſeruo ad eū liberādum, non ſufficit ad pretium ſerui detracta Falcidia, ſed debet ſolidum legatum ſoluere, vt ſeruus ematur h. d.

Idem li. lx. ad edic. VI.

DEcem legata ſunt, & rogatus eſt legatarius, Stichum emere, & manumittere. † Falcidia interuenit, [d] & minoris [e] ſeruus emi non pōt. Quidam putāt[f] dodrantem † accipere debere legatarium, nec emere compellendum. Iidē putant, [g] ēt ſi ſeruū[h] ſuū rogatus ſit manumittere, & dodrantē ex legato acceperit, non eſſe cōpellēdum manumittere. † Videamus ne vtique in hac ſpeciei[i] aliud dicendum ſit. [k] Sed in ſuperiore [l] ſunt qui putant, cogendū legatarium redimere ſeruū: & ſe oneri ſubieciſſe, dū accipit uel [m] dodrantē. Sed ſi paratus ſit retro reſtituere, qđ accepit, an audiēdus ſit, vidēdū. Sed cogendus hæres tota decem[n] præſtare † perinde, atq; ſi adiecıſſet teſtator ut integra præſtentur. [o]

Bonis teſtatoris uenditis propter æs alienū, ita ut non poſſit ſolui totum illud, quod legatum eſt ad emendum ſeruum: pro eo liberando pōt legatarius partē legati petere, ſi de illa parte poteſt ſeruum emere, & caueat ſe empturum ſeruū, & manumiſſurum. aliàs ſecus h. d.

Vlp. li. lxiij. ad edi. VII.

SI cui legata ſint centum ita, ut ſeruum alienum redimat, & manumittat, & bonis hæredis uenditis partem, non totum perſequatur: [p] nō aliàs conſequi debet legatum, q̃ ſi cauerit, ſe manumiſſurum, ſed hoc ita • demum, ſi largiatur[q] portio, quam accepit ad ſerui pretium, paratusq; ſit dominus tanti eum uendere. alioquin [r] exceptione doli debebit legatarius repelli. [s]

Legatarius non cogitur ſubire onus iniunctum a teſtatore, niſi ſoluto legato. h. d.

quia eſt cogitandū ſuper iſta glo. cuius deci. vī mihi nō uera ſequētib. medijs. primo per text. in l. ſi. §. uēm. C. de admi. tut. iūctis ibi dictis p Bar. & ubiq; ubi uult ille §. qđ ubicunq; lex ſpecialiter, & expreſſe aliquid requirit, illud debet ſpecialiter, & expreſſim adimpleri, & in forma ſpecifica: nō aūt in gñe p æquipollēs, vel cōſimile. Ita pōderat illū tex. Ang. in prin. in l. i. de uul. ſubſ. in x. col. uerſ. de prima expreſſa, &c. ſed ſic eſt, quod lex uult teſtatorē expreſſim debere prohibere, ne Fal. detrahat p text. in aut. ſed cū teſtōr. C. ad legē Fal. iūcta ibi. gl. & tex. in Aut. de hæredi. & Fal. §. ſi uero expreſſim. et go nō ſufficit p ſim. Præterea. & ſecūdo qñ aliqd a lege req̃ritur pro forma, non ſufficit p æquipollēs adimplere p theoricā traditā a Bal. An. & Mod. in l. j. & ij. ff. de lib. & poſthu. quare &c. Ego tibi explicarem iſtud & alia media, & pſeq̃rer amplioribus verbis, ſed occuparem chartā: p mō cogitabis. ADDITIO. Pro ijs uide Mand. ſup reg. 57. de Anna. vbi diſcutit an noīs, & aliorū, de quib. in illa Reg. expreſſio p æquipolleus fieri poſſit.

† Aduerſatiuā ſed, ab Haloādro adiectam, non habēt P. F.

† Sic F. F. licet Haloāder expunxerit, dictionē, debere.

† Et hic quoq; aduerſatiuā, addiderat Haloand.

† Per hūc text. cum ſua glo. tenet Arei. hic, & infert Falcidiam non detrahi de legato ad liberandū ſeruu, quādo hæreditas aliàs non eſt locuples: de ueritate cuius dicti uide, ſin. in l. j. §. de impē ſa. ad leg. Falc.

• P. Flo. tunc demum.

d Interuenit. ut minus decem legatarius conſequatur.
e Et minoris. quā ſint decem.
f Putant. & male. Accur.
g Idem putant. ſimiliter, & male.
h Seruū legatur.
i Specie. id eſt, qui do de ſuo eſt rogatus. Accur.
k Dicendum ſit. & uere aliud dicendum vt quantumcunque acceperit, omnino manumittat: vt C. ad le. Fal. l. ſi ea. & infra eo. l. ſi debitor. §. j.
l Superiore. caſu, quando eſt rogatus emere ſeruū & manumittere.
m Vel. pro ſaltem. Accur.
n Tota decem. Fal. non deducta: ut C. ad l. Falci. in d. l. ſi ea. & ſic eſt contra ȷ̄. eod. l. ſi legatario. j. reſp. Sed ibi de ſuo ſeruo, hic de alieno. Item contra infra ad leg. Falci. l. ſi ſeruus. cum tribus ſeq. ubi dicit Falc. detrahi ēē de eo, quod relinquitur, vt alienum redimat, & manumittat. Sol. ibi ūn erat in dodrāte, quod ſeruus emi poterat, hic non: vt infra eo. l. qualiter. §. ſi quis alienum. & infra l. proxi.
o Præſtentur. ut in hoc legato ceſſet Falcidia, quemadmodum ſi nominatim teſtator dixiſſet, ne Falcidia locū haberet: vt in Auth. de hær. & Falci. §. ſi uero expreſſim. Sed ar. contra. ſup. de leg. Fal. l. quod de bonis. §. j. ſed ibi alio mō occurrebat Falcidiæ, ut loquitur hic ſm nouum ius ex dicta auth. & ſa. ſup. de inof. teſt. l. Papinianus. §. quarta. ADDITIO. Scribentes ubi

SI cui. CASVS. Legaui tibi c. & rogaui te ut Stichū emas & manumittas. bona hæredis mei uendita ſunt pp debita, ita quod partē legati tibi dare pōt. nunquid poſſis illā partem petere, quæritur? & dr quod ſi de illa partes potes emere ſeruū, habebis eam, dum tñ caueas te empturum ſeruum & manumiſſurū, & ſi nolis cauere non audieris. Fran.
p Perſequatur. i. conſequatur. Accur.
q Largiatur. i. ſi tamen conſecutus ſit, quantū pretium ſerui poſtulabat. M. ſcilicet alieni redimēdi, ſecꝰ in ſeruo: vt ȷ̄. eo. l. ſi legatario. in prin. quæ eſt cōtra.
r Alioqn. id eſt, ſi nō caueat. nō aūt dicas id eſt, ſi noluerit vēdere dñs. nā licet nō vēderet, debet tñ iſte habere legatū: ut ȷ̄. de leg. j. l. ſi fundū. §. Iul. & facit. C. eo. l. deberi.
s Repelli. petens legatum.

Pom.li.vij.ex Pla. VIII.

EVm,cui mille numi legati fuiſſent, ſi rogatus fuiſſet uiginti ſeruum manumittere: non cogi fidei cõmiſſam libertatem præſtare, ſi legatũ non caperet,conſtat. a

Alienatio neceſſaria quandoque excuſat, ubi uoluntaria non excuſaret h.d.Bar.

Marcel.lib.xv.Dig. IX.

CVm fidei hæredis cõmiſſum ſit, b ne ſeruus alienam ſeruitutẽ patiatur:experiri põt c cõfeſtim, vt fuerit alienatus,& petere libertatem. Sed ubi alienatio non eſt uolũtaria, ſed neceſsitas alienãdi ex cã teſtõris pẽdet: d prope eſt, vt nondum debeat p̃ſtari fideicommiſſum,q̃ e põt videri defunctum nihil ſenſiſſe de huiuſmodi caſu alienationis.

Si ideo teſtator prohibuit ſeruum uendi,vt ſi uendatur, fiat liber:ei uendito competit libertas.h.d.

Idem lib.xvj.Digeſt. X.

QVidã in teſtõ ſcripſerat, illum & illũ ſeruos meos uenire f nolo. Si ideo eos noluit uenundari, g ut ſi ueneant, h ad libertatẽ p̃ueniant:p̃ſtãda erit libertas. i Nã & illi vr̃ libertas relicta, k de quo ita ſcriptum eſt, Nolo alij,quàm tibi ſeruiat. Secundum hæc igitur, ſi quoquo modo l uendere tentauerit ſeruum, cõfeſtim poterit peti libertas: nec quò minus præſtet libertatem, proderit hæredi,ſi eum redemerit: m quia ſemel extitit conditio.

Si hæres grauatus ſeruũ manumittere,eũ uẽdat,põt ſeruus et abſente emptore petere ſe ab hærede manumitti.h.d. Fran.

Is, cui libertas debebatur,venijt. n Si uult ab hærede manumitti, non erit intercedendũ o ei, cùm *hæres pręſens erit, emptor latitauit: p quoniam poterit uti ſenatuſconſulto, q ut quaſi ex teſtamento ad libertatẽ perueniat.

Qui ſeruum, cui data eſt fideicommiſſ.libertas,uẽdit,tenetur emptori de euictione.h.d.

Is,cui ex fideicommiſſo libertas debebatur ab eo,qui ſoluendo nõ erat, r paſſus eſt ſe bonæ fidei emptori tradi, exiſtimas * s in manumiſſum conſtituendam actionem, t exemplo eius, qui liberi hominis emptorem ſimulata ſeruitute decepit. Ego quoque adducor, u ut putem recte aduerſus † uendi-

EVm cui. CASVS. Legaui tibi mille nummos & rogaui te,ut ſeruum tuum ualentem xx. manumittas. Dr̃,quod non cogeris manumittere,niſi habeas legatum. Fran.

a Conſtat.ut ĩ. de mino. ſi minor uigintiquinque ann.& C.de fideicõmiſ.lege,ab eo.& ad legẽ Fal.l.ſi ea. Ac.

CVm fidei. CASVS. Rogaui hæredem meum,ne Stichus ſeruus meus alienam ſeruitutem quam ſuam patiatur. ſi hæres meus eum alienat, ſtatim poterit Stichus p̃ petere libertatem.& hęc ſunt uera q̃ñ uoluntarie hæres alienauit. ſi aũt ex neceſſitate ex facto teſtatoris ueniente eum uendidit ſub conditione, quæ conditio extitit in perſona hæredis ĩ hoc caſu non poterit petere libertatem. Fran.

b Cõmiſſum ſit. a teſtatore.

c Poteſt.ſeruus.

d Pendet.ueluti ſi teſtator neceſſe habuerit eum alienare ſub conditione,& conditio extiterit in perſona hæredis: vt arg.infra, de uerbo. oblig.ſi ſeruum. §. item ſi hnmn. & ſic not. quædam permitti ex neceſſitate, quæ ex uoluntate non permittuntur: vt ſup. de fun. do.l.j.& ſup.de leg. j.l.filiusfam. §. diui.in fi.& de leg.ij. l. peto. §. prędium. & de leg. iij lege,pater filium, ſecundo reſpon.& ſupra, de peti.hæred.l.diuus. & famil. ercif.l.qui erat.

e Quod.id eſt,quia: ſed contra infra, eo. lege,rogo. in fi.Sol. ibi cogitauit teſtator quocunque modo alienaretur, hic non: quod in dubio præſumitur, uel ibi ex perſona hæredis aduenit neceſſitas alienandi,hic teſtatoris.& facit infra l.proxi.

QVidam in teſtõ. CASVS. Teſtator prohibuit quoſdam ſeruos uendi. ſi ideo eos uoluit uendi, ut ſi uendantur, fiant liberi (quod noluiſſe præſumitur)efficiuntur liberi, ſi uẽdentur. Idem eſt, ſi teſtator dixerit, Nolo, quod tales ſerui alij ſeruiant quam tibi hæredi. Nam ſtatim cum hæres eos uendere tentauerit, erunt liberi. nec auditur hæres, ſi eos redimeret,quo minus ſint liberi. Is cui. Hæres grauatus de manumittendo ſeruum, eum uendidit. poteſt ſeruus etiam abſente emptore petere ab hærede, ſe manumitti. Is cui. Hęres erat rogatus de ſeruo Sticho manumittendo: paſſus eſt Stichus ſe uendi, tanquam ſeruum ab illo hærede, qui hæres promiſit de eui. non tñ erat ſoluendo. hic ſeruus petit ſe manumitti & eſt manumiſſus. quæritur, an emptor habeat regreſſum contra Stichum: ſicut ſi liber homo pateretur ſe uendi tanquã ſeruum?& dicit, q̃ emptor hẽt regreſſum contra uenditorem,ſicut ſi ſtatuliberum uendidiſſet. Fran.

f Venire. Id eſt, uendi.

g Venundari. q̃d p̃ſumitur: vt infra, eodem, lege, generaliter.§.ſi petitum.

h Si ueneãt.id eſt, uendantur.

i Libertas. illis uenundatis.

k Relicta. ut pote per fideicomm.relicta, ſi contingat eã alienari: vt & ĩ.eo. lege,rogo.Accur.

l Quoquo modo. etiam ex neceſſitate ex perſona hæredis interueniente:ut d. l.rogo.

m Redemerit.un. ſic ſupra,depoſi.l.j. §.ſi rem.& infra, rẽ rat.hab.l.quo enim. §.j.& argum.ſupra, de mi.l. uerũ. §. itẽ quæri.& ĩ.quo.leg. l. j. §. prodeſt autẽ. item facit ſupra, de ſer.export.l.fina. & ſupra, lege proxi. & inf. l. imperator. in prin.

n Venijt.id eſt.uenditus eſt.

o Intercedendum i.contradicendum.

p Latitauit.maximè: quia etiam ſi pręſens eſſent, eandem habet electionem:ut infra eod.l. generaliter.§.ulti.

q Senatuſconſulto. Rubriano, quod ei electionem dat:vt ĩ.eo.l.ſi eum.& facit ĩ.de act.emp.l.Tit.

r Nõ erat.unde ineſſicax eſt act.de euic.contra eũ.

s Exiſtimas.iuriſconſulte quiſpiam.

t Actionem.emptori in factũ in duplum eius quod dedit,uel obligatus eſt emptor.nã ſic eſt in libero empto ut ſubijcit.& ĩ.de lib.cau.l.rectiſſimè.& l.in tm̃.

u Adducor.id eſt,moueor.

* P. Flo. cõmiſit.

† Interueniendum.

* P. Flo. cui.

* Vulga. & exiſtimans.

† P.F.uenditus.quã lectionem Accurſius improbat.

torem [a] actionem com peteret, & magis [b] ſimilem uideri ſtatulibero, [c] qui pridie, quam ex teſtō ad libertatem perueniret id fieri paſſus eſt.

Modeſt.li.j.diffe. XI.

EX cā fideicommiſſi ſeruo libertatem dare ſine tutoris authoritate pupillus non pōt. [d]

Idem lib.ſingul.de manumiſs. XII.

IMperator Antoninus, cū Firmius † Mutiano tragœdos tres [e] legaſſet. & adiecisſet, quos tibi commendo, ne cui alij ſeruiant: publicatis bonis Titiani reſcripſit, debere eos publicè [f] manumitti. Et legatarius nō minus quam hæres rogari pōt, ſeruum manumittere. Et ſi antè manumiſſionem deceſſeri:, ſucceſſores eius debent [g] manumittere.

Diuus Antoninus, & Pertinax reſcripſerunt, hæreditate fiſco uindicata, quam * tacitè [h] qs rogatus erat ei, qui capere non poterat, reſtituere hæreditaté: & directo per fideicommiſſum datas [i] libertates deberi. [k]

Idem libro ix. regularum. XIII.

SI prægnans ancilla moram non ſtudio manumiſſoris, ſed fortuitò patiat, ne manumittatur: liberum quidé nō pariet. ſed cogetur, qui manumittere debuit, natum matri [l] tradere ut per eā perueniat ab libertaté.

Non intelligitur repetitum quod repetitum uitiaret. h. d. Bar.

Idem lib. x. reſponſorum. XIIII.

LVcius Titius teſtō facto, Seiam uxoré ſuam, item Titiam filiam cōem æquis partibus [m] ſcripſit hæredes. [n] item alio capite, [n] Eroté ſeruum meum, qui & Pſyllus uocatur, liberum eſſe uolo, ſi uxori meæ placeat. Cùm itaque Seia uxor Lucij Titij abſtinuerit ab eadem hereditate, & ex ſubſtitutione portio eius ad Titiam filiam peruenerit, quæro, an Eroti, qui & Pſyllus uocatur, ex his uerbis ſupraſcriptis libertas competat? Modeſtinus, Eroti, quod uxor teſtatoris hæreditate ſe abſtinuit, non obeſſe, reſpondit. Itē quæro, an Seia uxor, quæ ſe hæreditate abſtinuit, petenti Eroti libertatem, iuſtè contradicere poſsit? Modeſtinus reſpōdit, Seiæ diſſenſum nullius eſſe momenti. [o]

Idem lib.iij.Pandectarum. XV.

IS, qui * ex cā fideicōmiſsi manumiſſurus eſt, nullo mō deteriorem eius ſerui conditionem facere pōt. ideoq; nec vēdere eum † interim alij pōt, ut ab eo, cui traditus eſt manumittaſ: & ſi tradiderit, redimere illum cogitur, & manumit

a Venditorem. aliàs uenditorem, & hæc bona: & alias uenditos, & hæc mala.

b Magis. quam manumiſſus teneatur: & ſic corrigitur quod proxime dixit.

c Statulibero. qui ſi ad pretium participandum paſſus eſt ſe uendi, non peruenit ad libertatem. aliàs enim pure non cōpetebat libertas, & ꝑ ꝑ uenditionis ꝓclamauit in libertatem ſecus ſi cōpetebat, ut ꝟ. qui ad liber. procla. nō licet. l. Licinius. emptor uerò, pōt agere de euictione. ſed ſi uenditor non ſit ſoluendo, datur aduerſus manumiſſum de dolo: argum. ſupra, de dolo. lege, & eleganter. §. ſeruus pꝛoni.

EX cā. CASVS. Pupillo legatū relictum eſt, & eſt grauatus de ſeruo ſuo manumittēdo: Dī, quod non poteſt manumittere abſq; tutore.

d Non poteſt. de proprio dicit, nō de relicto ſibi ad hoc: quia & ſine tutore manumitteret eū. arg. ſup. de ma. uin. l. ſi rogatus. in prin. ubi dicit incunctanter. & arg. infra eo. l. cum quaſi. §. j. & dic ut ſupra de manu. l. ſeruus furioſi. Accur.

IMperator. CASVS. Firmius Titiano tres ſeruos legauit, & eum rogauit, ne alicui alij ſeruiant. ſi propter aliquod delictū Titiani bona ſunt publicata, hi ſerui manumittentur a republica. Secundo dicit, ſicut hæres, ita legatarius poteſt rogari de ſeruo manumittendo. & ſi quis rogatus de manumittendo decedat prius, quam manumittat, hæres eius cogetur manumittere. Tertio dicit, hæres inſtitutus hæreditatem amiſit eo, quia accommodauerat fidem teſtōri de aliquo dando nō capaci, & ſic fiſcus bona habuit. D, ꝙ nihilominus * libertates relictæ in teſtamento ſiue directæ ſint ſiue fideicommiſſariæ, tenebunt. Fran.

e Tres. ſcilicet ſeruos.

f Publicè. i. a repu. & ſa. ī. e. l. cum fidei. & l. quidā.

g Debent. ut ī. de leg. ij. cum ita. §. j.

h Quam tacite. bona rō: vt & C. ad le. Falc. l. iij. & ī. de ꝓba. l. cū tacitum. & ꝟ. de iure fiſci. non intelligiſ. §. cum ex cā: & ſup. de uſur. l. cū qdā. §. in tacito.

i Datas. ſ. in teſtō.

k Deberi. ut & infra de iure fiſci. lege. Statius Florus. §. fi. cū prædictis. cōcor.

SI prægnās. CASVS. Hæres uel legatarius rogatus manumittere ancillā fuit in mora manumittendi · nō ſua culpa, ſed fortuito caſu impeditus. interim ancilla prægnās peperit. Dī, ꝙ cogiſ eam manumittere, & ei tradere partū ad manumittendū.

l Matri. de hoc diſtingue. vt dixi C. eo l. iij. & facit ꝟ. ti. 4. l. iij.

LVcius. CASVS. Inſtitui uxorē meā, & filiā meā hæredes æqualiter, & Eroti ſeruo meo reliqui libertatem, ſi placebit uxori meæ. tandē uxor mea abſtinuit ſe ab hæreditate, & ſic oīa bona uenūt ad filiam, meam. Dicitur, quod libertas debebitur Eroti, nec requiritur cōſenſus uxoris meæ, ex quo mihi non ſucceſſit. Fran. Accur.

m Hæredes. & inuicem ſubſtituit.

n Capite. teſtamēti. ſ. ſcripſit Erotē.

o Momenti. quia nō vī libertas collata in eius arbitrium niſi ſit hæres ſed cōtra, C. eo. l. cū ꝓponas. Solu. ibi ſubanditur maximè, ut ibi dixi.

IS qui. CASVS. Qui ex cā fideicōmiſſi manumittere debet ſeruum, nō pōt facere deteriorem eius cond. hinc eſt, quod nec eum uēdere poteſt, vt ib emptor-

* P. F. Titiano.

* P. Flo. quoniam.

* P. Flor. portionibus.

* P. Fl. ſi quis.

† P. F. interdum.

emptore manumittatur. & ſi uendat, cogitur eum redimere & manumittere. Fran.

a Nonnunquam. ſed multoties a ſene, quia ſenex citius moritur, nam iuuenis præſumptione iuris, vt ſup. ad leg. Fal. hæreditatum. licet ſecus quandoque contingat: vt ĩ. de inoff. teſt. l. nam & ſi. ergo non tot operas præſtabit, quot iuuenis. ſm ls. & facit ĩ. eo. l. l. generaliter. §. fi.

tere. Intereſt enim nonnũquã a ſene potius manumitti, quã iuuene.

Licinius Rufinus li. v. regu. XVI.

Libertates ẽt per fideicommiſſum dari poſſunt, & quidem largius, q̃ directo.[a] Nã nõ tm̃ proprijs, ſed & alienis ſeruis per fideicõmiſſum libertas dari põt:[b] ita tñ ut vulgaribus[c] uerbis, & quibus euidenter uoluntas teſtatoris exprimi poſsit.

Ex li. xxj. Digeſt. Sceuolæ Claudio. XVII.

Acciolã[d] Claudi, cùm tibi uiſum fuerit[e] manumittere, vtiliter datur fideicommiſſaria libertas.

Scæuola lib. xxiij. Digeſtorum. XVIII.

Teſtõ ita cauit, Pãphilus, ſi bene ſe geſſerit in rõnibus meis, liber eſto. Quæſitum eſt, cùm manẽte eodẽ teſtõ, poſt aliquot annos deceſſerit nec ulli quærelæ[f] locus de Pamphilo circa rõnes p̃roni ſit: an ex teſtõ libertates ſit cõſecutus? Reſp. nihil proponi, cur non ſit conſecutus.

Idem lib. xxiiij. Digeſtorum. XIX.

Hæredc inſtituto marito,[g] per fideicõmiſſum libertatem ſeruis dedit:[h] in quib:[i] & Sticho actori[k] mariti.[l] quæſitũ eſt, cùm ab ſente dño: iſte[m] p̃ fidẽ prouinciæ adierit, vt libertas ſibi p̃ſtaret, quaſi ex iuſta cã hæres abeſſet: & p̃ſes prouinciæ pnunciauerit libertatẽ deberi:[n] an agi cũ Sticho poſſit, vt rõnẽ actus adminiſtrati a ſe reddere cõpellatur? Rñdi, non poſſe.[o]

Vxori dotẽ & alias res plures legauit:[p] & eius fideicõmiſit, ut Aquilinũ ſeruũ proprium mulieris apud conſiliũ manumitteret, id negauit,[q] ſe facere debere, q[r] ipſius pprius eſſet, quæro, an libertas ei debeatur? Rñdi, vxorem, ſi ex teſtõ nõ ſolum dotem, ſed ẽt cætera legata præſtari ſibi[s] uellet,[t] compellendam[u] ex cã fideicommiſſi Aquilinum manumittere: eumque[x] cum liber erit, petiturũ ea, q̃ ſibi legata ſunt.[y]

Pomponius libr. vij. epiſtolarum. XX.

Apud Iulianum ita ſcriptum eſt, ſi hæres rogat manumittere

Libertates. CASVS. Libertas poteſt relinqui directo: item per fideicommiſſum. & quandoque melius eſt, ſi per fideicõmiſſum detur, ut ſeruis alienis. dum tamen idoneis uerbis relinquatur. Fran. Accurſius.

a Alс. lib. 1. Diſpũ. c. 54. fallitur in reſtitutiõ da inſcriptione huius legis. Ant. Auguſt. emẽ. li. j. c. iiij. ei. ca fin. q & hoc mo. incipit, Claudius cum tibi &c.

b Poteſt. ſed directo tantũ ſuis: vt C. de manumiſſ. teſta. l. ſeruo.

c Vulgaribus. i. aptis, qualia ſunt Inſti tu. de ſing. re. per fideicom. re. §. fi.

Cum. CASVS. Dicit teſtator hæredi: cum tibi uidebitur manumittere Stichum ſeruũ meum, manumittas. per hæc uerba ſi deicommiſſaria uidetur relicta libertas. Fran.

d Acciolam. aliàs lex, & aliàs §. & dic Claudium eſſe nomen inſtituti. & facit ĩ. eod. l. ſi fideicommiſſaria.

e Viſum fuerit. Scilicet. opportunum.

Teſtamento. CASVS. Reliqui libertatem ſeruo meo in teſtamento hoc modo. Pamphilus ſit liber, ſi bene ſe geſſerit in rationibus meis. tandem adhuc aliquo tempore uixi, poſtea deceſſit: nec ulla quærimonia eſt facta de Pamphilo quod male ſe geſſerit. dr quod erit liber.

f Quærelæ. ſic ſupra ad Syllanianũ lege, prima. §. finali. & facit. C. de manumiſſis teſtamento, lege, quarta.

Hærede. CASVS. Vxor inſtituit uirum ſuũ hæredem, & per fideic. reliquit libertates quibuſdam ſeruis. Caſtaldio uiri, cum uir abeſſet, & ex iuſta cã petijt p̃ fide ſibi dari libertatem: & data fuit: nũc uir reuerſus petit ab iſto libero facto rõnem eius, qđ geſſit in ſeruitute. Dr q non auditur. Vxori. maritus legauit uxori ſuæ dotem, & plures alias res: & rogauit eam per fideicom. quod ipſa manumitteret apud conſilium ſeruum ſuum nomine Aquilinum: mulier nõ uult manumittere. Dicitur, quod compellitur manumittere: & ſi aliqua legata erunt relicta Aquilino, poterit petere. Fran.

g Marito. ab uxore. Accur.

h Dedit. ſcilicet in teſtamento.

i In quibus. ſcilicet ſeruis manumiſſis. in teſtamento. per fideicõmiſſum. Accurſius.

k Actori. id eſt, caſtaldioni.

l Mariti. ſcilicet dedit libertatem per fideicom.

m Iſte. ſcilicet ſeruus caſtaldio.

n Deberi. quod facere debet: vt ĩ. eo. l. ſi legatario. §. finali.

o Non poſſe. vt C. an ſeruus ex ſuo facto. l. pen.

p Legauit. ſcilicet maritus.

q Negauit. ſcilicet mulier.

r Quod. i. Quia.

s Sibi. ſ. mulieri.

t Vellet. ſcilicet. uxor.

u Compellẽdam. ſic C. ad leg. Falc. l. ſi ea. & C. eod. l. de beri. & ſup. de leg. iij. l. cũ pater. §. quã dotale. Accur.

x Eumque. ſcilicet Aquilinum.

y Legata ſunt. ſi qua ſunt. Accur.

† P. F. iſti præ ſid. puinc. adiecit.

Apud Iulianũ. CASVS. Titius hæres inſtitutus, erat rogatus manumittere ſeruum hæreditarium: erat etiam grauatus reſtituere hæreditatẽ Seio. hic Titius reſtituit hæreditatem Seio, retento iſto ſeruo, quem debebat manumittere. nunc non uult manumittere, & ſic latitat, vel forte eſt abſens ex iuſta cauſa, dicitur. q iudex ſiue prætor debet eũ pronunciare fore liberũ. Secũdo pone, quod Titius reſtituit iſtum ſeruum cum tota hæreditate Seio. nunquid Seius cõpellitur manumittere? & Iul. dicit quod ſicut ſit idẽ in iſto, cui eſt hæreditas reſtituta, ſicut & in emptore talis ſerui. Sed Põp. q̃rit a quibuſdã, an hoc dictũ. Iul. ſit uerũ. & dicit Pop. merito quæro, qa uolo addiſcere: nã recordor de quodã dicto Iuliani, qđ dixit: & ſi alterũ pedẽ in ſepulchro haberẽ &c. & illi reſpõdent & dñt qđ iſte ſeruus non debeat tradi Seio: ſi tñ traditus ſit, erit uerum quod dixit Iul. & confirmant dictum eius. Fran.

Seruum

a Seruum. ſcilicet per fideicommiſſum. Accur.
b Debebit. ſcilicet, adhuc manumittere.
c Debebit manumittere ſeruum nõdum traditum.
d Conuenit. alias competit.
e Emptores. quid in his ſeruet, habes ỹ. eod. l. generaliter. §. fina.

f An hæc. Iulianus hæc ſcripſit: ſed an tu Ariſto & Octa. ut infra dices, putas hæc uera? & bene facio, quod quæro ego Pompon. quia nolo addiſcere. nam propter amorem addiſcendi notaui, & memoriæ commendaui quoddam dictum Iulia. & ſi alterũ &c. & facit. ỹ. de uar. & extraor. cog. l. j. §. j. & in decretis. xx. diſt. c. de qbus. et xxxviij. di. nullus epiſcopus.
g Ego. Pomponius.
h Belliſſime. nunc refert quid ei fuit reſponſum.
i Nõ eſſe. C. ad ſenatuſconſul. Trebel. l. fin. contra. Solu. hic ſpeciale fauore libertatis.
k Scribit. ỹ. ij. reſp. legis.

Rogo. CASVS. Teſtator inſtituit Titium hæredem, & dixit, rogo hæredem, ne Stichus in alterius ſeruitutem deueniat. uidetur dare per fideicommiſ. libertatem iſti Sticho, ſi perueniat in alterius ſeruitutem: nec ſolum poſt mortem hæredis perueniet ad libertatem, ſed etiam aliquando ante: ut ſi hæres iſtum ſeruum alienet. Nec impeditur libertas, ſi iſte hæres eum redemerit. & hæc ſunt uera, ſiue uoluntaria ſit alienatio, ſiue non. Franciſcus.
l Placuit principi per prædicta uerba.

ſeruum, [a]ex Trebelliano ſenatuſconſulto hæreditatem reſtituerit, cogi debebit [b]manumittere: & ſi latitauerit, uel iuſta ex cauſa aberit, prætor cauſa cognita ſecundum ſenatuſcõſulta ad eas cauſas pertinẽtia pronuntiare debebit. [c]Si uerò ſeruum ſuſceperit is, cui hæreditas reſtituta fuerit, ipſum conuenit [d]manumittere, & eadem in perſona eius obſeruari conueniet, quæ circa emptores [e]cuſtodiri ſolent. An hæc [f]uera putas? Nã ego [g]diſcendi cupiditate, †quã ſolã uiuẽdi rõnẽ optimã, in octauũ & ſeptuageſimũ annũ ætatis duxi, memor ſum eius ſnīæ qui dixiſſe fertur, †καὶ τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῷ σορῷ ἔχων, πρὸς μαθεῖν τι βουλοίμην. Et belliſsimè [h]Ariſto & Octauenus putabãt hunc ſeruũ, de quo quæreret, fideicõmiſſariæ hęreditatis nõ eſſe: [i]quia teſtator rogando hæredem, ut eum manumitteret, non uideť de eo reſtituendo ſenſiſſe. Si tñ per errorẽ ab hærede datus fuerit, ea dicẽda ſunt, quæ Iulianus ſcribit. [k]

Papin. li. xix. quęſt. XXI.

Rogo, ne Stichus alterius ſeruitutẽ experiatur.¶ Intelligi datã fideicommiſſam libertatem, placuit principi.[l] Quid enim tam contrarium eſt ſeruituti, quam libertas? [m]Nec tamen quaſi poſt mortem hæredis data uidebitur, quod eò pertinet, ut ſi uiuus eũ alienauerit confeſtim libertas petatur: nec proſit ad impediendam libertatis petitionem, ſi redemerit eum, cuius ſemel [n]conditio extitit. Idem pbandum eſt, & ſi non uolũtaria [o]alienatio ab hęrede facta eſt. nec refragabitur, quod non per ipſum [p]alienatio facta eſt: fuit enim quaſi ſtatuliber, & quacũq; ratione [q]conditio impleta eſt.

Idẽ lib. xxij. quęſt. XXII.

Si legatario fundi [r]decẽ [s]prætij noĩe relicta ſunt in hoc, ut ſeruum ſuum manumittat, quamuis fundi legatum agnouerit ſi tamen pecuniæ legatũ pp interuentũ Falcidiæ non agnouerit, cogendus eſt & pecuniam accipere habita legis Falcidiæ [t]ratione, & ſeruo fideicommiſſariam libertatẽ pręſtare, cum ſemel fundi [u]legatum agnouit. A duobus hæredibus, qui tres ſeruos habebat, petiit, [x]ut

ỹ. de condict. indeb. l. finali.

Si legatario. CASVS: Teſtator legauit Titio decem, item fundum, & grauauit eũ, ut manumitteret ſeruum ſuum Stichum. legatarius cœpit petere decem. detracta eſt inde Falcidia, & ſic legatarius non uult legatum pecuniæ habere, nec manumittere ſeruum. dicitur ꝙ compellitur legatum pecuniæ accipere detracta Falcidia, & manumittere ſeruum.

A duobus.] Duo erant hæredes, & grauati ſunt manumittere duos de ſeruis eorum quos uellent, cum tres tantum ſeruos haberent. unus hæredũ latitat, nec uult eligere, qui duo ſint manumittendi, dicitur ꝙ ſtabitur electioni alterius hæredis tantum, qui præſens eſt. ſed ſi unus de ſeruis decedit antequam eligantur, cunctantum duo qui ſuperſunt, ueniunt manumittendi. Cum is. Hæres rogatus manumittere ſeruum abeſt iuſta de cauſa ſiue non iuſta; & ſic latitat: uel ſi erant plures hæredes, & grauati manumittere ſeruum: quidã eorum abſentes ſũt iuſta de cauſa, quidã non iuſta de cauſa & quidã ſunt præſentes: uel ſi hęres grauatus decedat, nec aliquis ei ſuccedat: uel ſi hæres rogatus abſtineat ſe ab hæredi. dicitur, ꝙ iudex debet pronuntiare hunc liberum, uelut ex teſtamento illius, qui reliquerat ꝑ fideicom. libertatem. Item debebit iudex pronuntiare, qui fuerint abſentes iuſta de cauſa, ut illi ſint patroni, & qui non iuſta, & illi non eruntpatroni. Franciſ.

m Libertas. quaſi dicat nihil: ut Inſti. de iu. pſo. §. j.
n Semel non ſufficit ſemel. ſic ſupra de aqua pluuia arcen. l. in diem.
o Si non uoluntaria. ſed neceſſaria. & ſic eſt contra, ſupra eodem. l. cum fideicom. Sol. plene dic ut ibi. & facit ſupra eod. l. quidam. & quod ibi dixi.
p Per ipſum. id eſt. uoluntate eius.
q Ratione. dic ut ỹ. de uerbo. oblig. l. cum ſeruus. &

r Si legatario fundi. Cui fundus & x. ideo relicta erant, ut ſeruum ſuum manumittat. Accurſius.
s Decem præter fundum.
t Legis Falcidiæ. contra ỹ. eodem. l. decem. in fi. & l. ſequen. Solu. ut in l. illa, decem.
u Fundi. ut & ỹ. de leg. ij. l. v. & facit. C. eodem tit. l. ſi te. & l. deberi.
x Petijt. teſtator.

* P. Fl. competit

† Nota, ꝙ bonum eſt ſemꝑ diſcere. eñ. cor. tex. & ibi gl. in cã. null' epiſcopus. xxxviij. diſt. tex. I cano. ſi habes. xxiiij. q. iij.
† Haber vulga. Iulianus.
* Iuxta hanc ſententiã eſt quod M. Cicero d Senectute inducit Solonẽ in uerſibus gloriãtẽ, qui ſe quotidie aliquid addiſcentẽ, ſenem fieri diceret.
† Et ſi alterum pedem in tumulo haberẽ, nõ pigeret aliquid addiſcere.
¶ . Fl. ſi. deicomiſ. ſę.

duos ex iis, quos uoluiſſent, manumitterent: altero hæredum latitante, alter declarat, quos uelit manumittere. Poteſt dici fieri liberos: ut perinde libertas cōpetat, ac ſi præſens ſolus manumittere potuiſſet. [a] Quòd ſi ex ſeruis unus deceſſerit: [b] ſiue ex iuſta cauſa abſit hæres, ſiue fari non poſsit, à quo petitum eſt: decernēte prætore, duos qui ſuperſunt, fieri liberos [*] conuenit. Cùm is, qui fideicommiſſariā libertatem præſtare debet, iuſta ex cauſa [c] abeſt, aut latitat, aut quidā [d] præſentes ſunt, alij ex iuſta cauſa abſunt: nonnulli † [e] fraudandi gratia fideicommiſsi copiam ſui nō faciūt: aut ei, [f] qui libertatem debuit, hæres non extitit, aut ſuus hæres hæreditate ſe abſtinuit: prætor pronūtiare [g] debet ex teſtamēto Lucij Titij fideicōmiſſam libertatē cōpetere. [h] Idq; ſenatus cōſulto demōſtratū eſt: quo ſenatuſcōſulto ꝯprehēſū eſt: ne dubiū ei eſſet, cuius libertus fieret, p̄torem pronūtiare debere, qui ex iuſta cauſa, & qui detrectādæ libertatis gratia ab ſit. [i]

Hæres rogatus de manumittendo ſeruum, non poteſt differre manumiſsionem ob hoc, quòd dicat ſeruum expilaſſe res hæreditarias, uel male geſſiſſe res domini. hoc dicit Franciſ.

Idē li. ix. rēſorū. XXIII.

Fideicommiſſaria libertas, prętextu † expilatę [k] hæreditatis, aut rationis geſtæ, [l] nō differtur. Fideicōmiſſariā libertatem ab hærede nō præſtitam cogendus eſt hæredis hæres, qui reſtituit ex Trebelliano ſenatuſcōſulto hæreditatem præſtare, [m] ſi eius perſonam [n] eligat, qui manumittendus eſt.

Onus manumittendi ſeruum tranſit ad hæredem fideicommiſſarij, qui rogatus fuit manumittere. hoc dicit.

Seruum peculij caſtrēſis, quē pater fideicōmiſſi uerbis à legitimis † filiis hæredibus [o] liberari noluit filium militem, uel qui militauit, ſi patri hæres extitit manumittere cogendum [p] reſpondi: qm̄ ꝓpriū [q] manumiſiſſe defunctus poſt donatiōnē in filiū [r] collatam exiſtimauit. Portionē. n. a fratre [s] dn̄o fratrī eundemq; [t] cohęredē citra damnū [u] uolūtatis [x] redimere nō cogendū: nec ob eundē errorē [y] cætera,

a Potuiſſet, quaſi totum arbitrium in eum à teſtatore collatum ſit. Accurſius.

b Quod ſi ex ſeruis unus deceſſerit. unde amodo nō eſt in eorum arbitrio, ut ſubiicit: & argu. ſ. de contra. empt. l. ſi in emptione. §. ſi emptio.

c Iuſta eſt cauſa. quod eſt eo ipſo, quod non eſt ea iniuſta: ut j. eod. l. ſi eum. §. ex iuſta.

d Quidam. cum ſint plures. Accur.

e Fraudandi. alias fruſtrandi Accu.

f Aut ei, i. hæredi rogato. Accur.

g Pronuntiare. in omnibus ſupraſcriptis.

h Competere. in omnibus prædictis caſibus, ac ſi libertas directa teſtamēto data eſſet: ut & C. eo. l. ancillam. & l. ſi ſeruus. in fi.

i Abſit. ut præſentibus & iuſta cauſa abſentibus ius patronatus ſeruetur, detrectantibus modis omnibus denegetur: ut ſupra, eod. l. j. & j. eod. l. ſi eum. §. eorum. & not. de cauſa in ſententia ea prime ... ſic ſ. de ſuſpe. tuto. l. hæ. & C. de iudic. l. properandum. §. penult.

Fideicommiſſaria. CASVS

Hæres rogatus de manumittendo ſeruum, nō poteſt differre manumiſſionem ob hoc, quod dicat ſeruum expilaſſe res hæreditarias, uel male geſſiſſe rationes dn̄i.

Fideicomiſſariā. Titius hæres inſtitutus & rogatus manumittere ſeruum hæreditariū, grauatus etiam fuit reſtituere hæreditatem Seio decesſit Titius, antequam reſtitueret. Dicitur, ꝙ hæres Titij debet hanc hæreditatē Seio reſtituere, & etiā libertatē præſtare ſeruo debet, ſi ab eo petat ſeruus. Seruū. Pater habens plures filios, unu ex his habebat militē, ei donauit Stichū, & quædā alia bona. poſtea credens iſte pater dominiū ſerui, & aliarū rerū, quas donauerat filio adhuc remāſiſſe penes ſe, abinteſtato decedēs rogauit filios omnes, ut iſtū Stichū ſeruū manumitterent. Dicit, ꝙ illius miles ſi ſuccedat patri, cōpellit manumittere, nec aliqd fr̄es ob hoc dabūt militi: alias aūt res donatas militi à p̄re nō cōpellit miles cōferre ſiue cōmunicare cum fratribus. Etiā. Grauaui filium meū ut eū habebit a a. an. manumittat ſeruū Stichū. filius antequā haberet hanc ætatē deceſſit. Dicitur ꝙ hæres filij præſtabit tunc tēporis libertatē, quo ſi filius uiueret, hāc ætatē cōpleret: licet ſecus ſit in fideicō. Seruū.

Teſtator rogauit filium ſuum hæredē ut poſt v. an manumittat ſeruum Stichum, ſi ille ſeruus præſtiterit ei de uſq; ad finem quinquennij certam mercedē: poſtea ſeruus fugit ab iſto filio hærede, & per bienniū nihil præſtitit. Dicitur, quod deficit conditio: nec iſte debebit ob hoc a mō manumitti, niſi filius hæres acciapiat per biennium miniſterium eius ſerui loco mercedis: nā tunc uidetur paritū cōditioni, & ſic libertatē dari: uel niſi ſteterit per hæredē, quo minus acciperet iſtā mercedē. Franciſ.

k Expilatæ. alias expilata: alias cōpilatæ. & concordat j. ſi quis teſta. liber eſſe iuſſus. l. j. §. ſi ſeruus. & ar. C. de cri. expi. hęred. l. obtentum. Sed contra, C. de le. l. nū ē. Sol. hic ab alio, ibi à ſeruo fuit expilata. Vel uerius, hic ſpeciale in libertate: ut §. ſi ſeruus.

l Geſtæ. alias infę: & tunc ſequēti. alias geſta: & tunc precedēti literę iungitur. Et no. ꝙ poſt libertatē rationē debet reddere, ut infra eod. l. ſi pure.

m Præſtare. ſcilicet libertatē. Ac.

n Perſonā. ꝙ pōt: ut ſ. e. l. apud Iul.

o Hæredibus. ab inteſtato. Accur.

p Cogendum. eſt ſolum. nec per hoc uidetur adire ut ſ. de acquirend. hæred. l. Iulianus. §. finali. Accurſius.

q Proprium. id eſt credidit apud ſe pater remāſiſſe dominium, etiam poſt donationem in filiū factā, licet erraret, & ſic uolebat alios filios grauare in redimēdo.

r In filium. ſ. militem.

s A fratre. domino ſ. milite.

t Eūdēq; militē, cōſeruata in totū uolūtate teſtātis.

u Damnum. ſcilicet de uoluntate.

x Voluntatis. id eſt, ſalua uoluntate.

y Errorem. quo putauit pater ſeruum, & alias res donatas

* Aliàs libertos.

† P. F. fruſtrandi.

Limitabis hoc dictum glo. & l. hæ. in gloſ. alle. ut procedat in ſententia abſolutoria, nō autē in cōdemnatoria. argumento. l. ſi iuſta. §. diui. & ibi Dyn. ubi notaui in apoſtil. ad eu. de leg. j. Sed tu dic & melius, quod hodie nō requiratur cauſa. per e. ſicut. extra, de re iu. not. in l. Iulian'. & ibi dn̄o Alexan. ſ. de condi. in debi. quod intelligo, quo ad ualiditatem ſententię.

ſed quo ad reuelā-dū uel grauādū ſic z ut no. Gn. de Cug. in l. properādum. §. illo ꝓculdubio. nu. ij. & ibi nor. io apoſtil'. in uer. debet exprimere cauſam. C. de iud. & Panor. in ca. examinata. nu viij. ubi etiam notant ... ad. in uer. non puto notum. extra. de iud.

† P. Fl. cōpilatę.

† Verbū, filijs, Haloander reiecit: cum tamen ſit in P. Fl.

donatas filio in ſuo dominio remăſiſſe. M. & facit C. fami. erciſcun. l. ſi filius. Accur.

a Legitimos. non tantum inter teſtamentarios.

b Nō placuit. ut & ſ. de manum. teſtam. l. ſi ita. Sed contra. C. quando di. lega. ced. l. ea his. Solut. ut ibi. & facit ſ. quando dies lega. ce. l. ſi Titio.

c Eo tempore. ſcilicet totius quinquennij.

d Voluit. ſcilicet teſtator.

e Proximo. poſt mortem teſtatoris.

f Vagatus ſeruus.

g Elegiſſent. contempta mercede: & accipe, excepto qđ &c. q. d. uidetur paritum conditioni, ſiue accipiat hæres miniſterium ꝑ mercede, ſiue per hæredem ſtet, ut neutrū fiat.

h Eam rē. id eſt, uagationem biēnij.

quæ pater in militiam profecturo filio donauit, fratri, qui manſit in poteſtate, conferenda: cum peculium caſtrenſe filius etiam inter legitimos [a] hæredes præcipuum retineat. Etiam fideicōmiſſaria libertas a filio poſt certam ætatem eius data, ſi ad eam puer non peruenit, ab hærede filij præſtituta die reddatur, quā ſententiam iure ſingulari receptam, ad cętera fideicōmiſſa relicta porrigi non placuit. [b] Seruū a filio poſt quinque annos ſi eo tempore, [c] diurnam mercedem filio præſtitiſſet, manumitti uoluit. [d] biēnio proximo [e] uagatus, [f] non præſtiterat: conditione defectus uidebatur: ſi tamen hæres filius, aut tutores eius miniſterium ſerui per bienniū elegiſſent, [g] eā rē, [h] (prǽterito quòd per hæredem ſtetiſſet) impedimento reſiduæ conditioni non eſſe conſtitit.

Vlpianus lib. v de fideicom. XXIIII.

Generaliter dicimus, eos poſſe fi-

Generaliter. CASVS. illi poſſunt fideicommiſſarias libertates relinquere, qui aliquod fideicom. pecuniarium poſſunt relinquere: ut ſunt illi, q poſſunt teſtari: & cuiuſq; ſeruo poteſt fideic. libertas relinqui, ſiue principis ſeruo, ſiue ciuitatis: ſiue ſeruo hoſtiū: & tūc debeť, cū ſeruus hoſtiū ad nos ꝑuenerit. Itē libero homini pōt relinqui libertas ꝑ fideic. & tūc tenebit, ſi tpe mortis teſtatoris inueniatur ſeruus uel tempore caſtēis eōdi. ſub qua relicta erat libertas. Itē ſeruo alicuiꝰ, q ſit I uētre, pōt relinq libertas ꝑ fideic. Itē ſeruo damnato in metallū pōt fideicōmiſſaria libertas relinqui: & tūc debebiť cū a pœna erit liberatus indulgentia principis, tunc enim ſeruus fiſci efficietur, & nūquā reuertetur ſub priori domino. Itē nato & cōcepto ex damnata in metallū poteſt fideicommiſſaria relinqui libertas: cū etiam talis ſeruus poſſit uendi a fiſco. Si perituum. Teſtator dixit in teſtamēto, Nolo quod Stichus ſeruus meus ſeruiat. Dicitur, quod per hæc uerba uidetur hæres rogatus de manumittendo. ſed ſi teſtator dicat. Nolo quod hæres meus Stichum ſeruum meum uendat: vł relinquere libertatē per fideicō. ſi contingat eum uendi: niſi appareat, quod alia de cauſa hæc uerba dixerat, ut animo cruciandi ſeruum: & ſic in eius odiū poſſit habere: uel quia dixit hæc uerba animo conſulen. hæredem ne eum uēdat, cum bonus ſit ſeruus. & hoc debebit probare hæres: nam præſumiť, quod animo relinquendi libertatem hæc uerba dixerit teſtator. Si quis tutorem. In teſtamēto meo Stichum reliqui tutorem filijs meis, credens eum liberum, cum eſſet ſeruus, nō propter hoc putet ſibi libertatē deberi. Si quis. Ego Franciſcus obligaui ſeruum Stichum Bozolo: tandem Bozolus illi ſeruo reliquit libertatem directo in teſtamento: rigore iuris non ualet, ſed tamen de æquitate ualet, ut uideatur hæres Bozoli rogatus per fideicom. manumittere, & ſic eū emet a me, & manumittet: & hoc præualet, cum nō eſt ignotum multa induci contra rigorem iuris, fauore libertatis. Ex teſtamento. Teſtamento rupto per natiuitatem poſthumæ, omnes libertates tam directæ, quam fideicōmiſſariæ in eo relictæ caſſantur: niſi teſtator dixerit, eas dandas etiam a legitimis. & iſte eſt caſus. hodie autē ſecus ſeruatur: ut C. de lib. præte. authent. ex cauſa. Si quis alienum. Ego Franciſcus legaui Titio decem, eundem rogaui, ut manumittat ſeruum ſuum Stichū uel forte non ſuum ſed alienum. tandem Titius accepit hæc decem: nunc uidet Titius, quod ualet ſeruus Stichus ultra decem, non uult manumittere Stichū. quæritur, an cogatur: & diſtinguitur. nā aut hic Stichus erat ſeruus Titij: & tunc cogetur eum manumittere: licet minus ſit legatum, quā ualeat Stichus. ſi autem ſit ſeruus alienus, non cogitur Titius eū emere ꝑ maiori quā habuerit noīe legatis & ſic nec manumittere. Sed pone, ꝙ Titiū hæredē mihi inſtitui, & eū rogaui de ſeruo Sticho manumittēdo. Diciť, quod ſi aliquid licet modicū ſupereſt penes eum de hæreditate, deducto ære alieno, cogitur eum manumittere. ſi autem nihil ſupereſt, non cogiť. Poſtea dicit, Legaui Titio decē eūdē rogaui de Sticho ſeruo alieno manumittendo, q ultra decē ualet. tandē hoc legatū creuit, puta mora hæredis. & ſic Titius habuit forte uſuras legati, & ſic ultra decē. dicitur quod hoc totum eſt de legato: & ſi hoc totum ſimul legatum collectum ſufficiat ad emēdum Stichū, cogitur eum emere & manumittere. Idem eſt ſi ſerui Stichi pretium decreſcat, ita quod bene poteſt emi pro tanto quantum eſt legatum: nam Titius cogiť eū emere & manumittere. Sed pone, quod fundū legaui Titio: eundem rogaui de ſeruo Sticho manumittēdo. & bene tunc ualebat legatum tantum quantum ſeruus Stichus. tandē decreuit legatū fundus puta chaſmate, ita quod ualet minus, quā Stichus. an nūc cogetur manumittere Stichum? & dicitur quod nō, ſi legatum quod habet, uult reddere. ſed ſi hoc quod remanſit, ualet tantum, quantum Stichus: tunc bene cogitur manumittere. Sed pone, quod erat rogatus plures ſeruos manumittere & fundus legatus minutus: ut dixi prius, ad huc ualet tantū, quā tū aliqui ex ſeruis, non quantum omnes: & accepit legatum, hoc caſu cogitur manumittere quoſdā ex ijs, qui ſufficiant ad pretium legati, & primo illos, qui primo ſunt nominati. Si hoc nō apparet: tūc forte uel meritis decernetur, q primo manumittantur. Vltimo dicit: ea quæ dixi, quādo Titius erat rogatus de ſeruis ſuis manumittēdis, habent locum: & ſi de alienis ſeruis manumittēdis erat rogatus: cum legatū ſibi relictū nō ſufficiat ad omnes emendos. nam emet quos poterit ex tanto quātum eſt legatum, & manumittet. Si cui. Titius legauit mihi centum, & rogauit me ut manumitterē ſeruum meum Stichum, & ei facto libero iſta cētum darem: dicitur quod tali ſeruo non compellor dare libertatem, & adducit ſimile, quod leue eſt. Si rogatus. Legatus eſt mihi fundus; & rogatus ſum, ut iſtū fundū poſt mortem meam reſtituam Titio: & cētū dē Sempronio. dicitur quod ita demum teneor ad iſta centum, ſi interim tantum lucri habeam ex hoc fundo. ſic ergo pendet hic fideicommiſſum, prout ſupra dicitur de libertate. Quoties. Seruo relicta eſt libertas per fideicommiſſum: amodo ſi hæres eum uendat

dat, uel uſucapiatur hic ſeruus ab aliquo, non extinguitur hoc fideicommiſſum, quin hic ſeruus poſſit petere manumitti. Poterit autem petere manumitti ab eo, a quo maluerit, ſ. ab hærede uel ab emptore. & ſimiliter ſi erat relicta libertas ſub cōditione, & interim hæres eū uendat. nā exiſtente cōditione petere poterit manumitti: uel uult ab emptore, uel ab hærede. & ſi ante cōſtitutionē emptor eū manumiſerit: & tūc exiſtente cōditione petat ſe eſſe liberū hæredis non manumittentis, cum durior ſit patronus: auditur. Item ſi ex alia cauſa hoc idem petat. & hoc ſi fuerit talis uoluntas teſtatoris. ſi autem teſtator non putauit a quo manumittatur, ſed hoc tantum, quod manumittatur: tūc hoc non poterit allegare, ſiue petere hic ſeruus libertus factus. Fran. Acc.

a Fideicōmiſſum. ſcilicet ſibi deberi ab hærede rogato manumittere.

b Poſſunt. & illi ſint, qui teſtandi habent ius: ut ſupra, de le. j. l. ij.

c Valet. & ut ſup. eod. l. libertates. Accurſius.

d Indignū. accipe, ſeruum hoſtium uerū &c. quaſi dicat, quod ſeruus hoſtiū conſequatur libertatem. Accur.

e Relinquatur. fideicommiſſaria libertas.

f Quid prohibet. nihil. ſic & ſupra, de lega. j. ab omnibus. §. etiam. ſed in ſtipula. non uenit: ut infra, de uerborum obligat. l. liber homo in ſtipu.

g Mortis tempore. eius qui libertatem reliquit.

h Exiſtentis. ſub qua hæreditas eſt relicta. Azo. uel uerius libertas. Et eſt arg. cōtra infra, de uerborum oblig. lege, inter ſtipulantem. § ſacram. ibi, & ſatium, &c. Item cōtra in inſtitutū. de le-

deicommiſſariā libertatē adſcribere, qui fideicommiſſum a pecuniarium poſſunt b relinquere. Et principis ſeruo, uel municipij, & cuius alterius, fideicommiſſaria libertas adſcripta ualet. c Hoſtiū ſeruo ſi fideicōmiſſaria libertas fuerit adſcripta, poteſt tractari, an nō ſit inefficax. Et fortaſsis quis dixerit, indignū d eſſe ciuem Romanū fieri hoſtiū ſeruū. Sed ſi in caſu relinquatur, e in quem noſter eſſe incipit, quid prohibet f † dicere, libertatē ualere? Si homini libero fuerit libertas per fideicommiſſum adſcripta, & is in ſeruitutē redactus, ꝓponatur: petere poteſt libertatem, ſi modo mortis tempore g uel conditionis exiſtētis h, inueniatur ſeruus. Seruo eius, i qui nōdū in rebus humanis eſt, libertas rectè per fideicōmiſſum relinquit. Si ſeruus in metallū fuerit dānatus, libertatē ſperare nō poterit. k Quid ergo ſi fideicōmiſſaria libertas ei relicta ſit, & pœna metalli idulgētia principis ſit liberatus? Et eſt reſcriptū ab Imperatore noſtro, hūc in dominium prioris domini non reſtitui: l cuius tamen ſit, nō adiicitur. m Certe cū ſi ſci n efficiatur, ſperare poterit o fideicōmiſſariā libertatē. Ex dānata p in metallū cōcepto & nato fideicōmiſſaria libertas dari poterit. Quid mirū, cū etiā uenundari eū poſſe quaſi ſeruum, q diuus Pius reſcripſerit? Si petitum a teſtatore fuerit, ne poſtea Stichus ſeruiret: placuit, fideicommiſſariā libertatem datam uideri. Nam qui hoc petit, ne poſtea ſeruiat, uidetur petere, ut libertas ei præſtetur. r Sed & ſi ita ſcripſit, Ne eū alienes, s ne eum uēdas: idē erit dicēdum, t ſi modò hoc animo fuerit adſcriptum, qđ uoluerit teſtator eum ad libertatem perduci. Cæterum, ſi alia mente id ſcripſit, utputa, † quia conſuluit u hæredi, retinere talem ſeruum: uel quia coercere uoluit ſeruum, & cruciare, ne meliorem dominum experiretur, uel alia mente nō tribuendæ libertatis animo: dicendum eſt, ceſſare libertatis præſtationē. & ita Celſus libro uigeſimotertio Digeſtorū ſcribit. Non tantū enim uerba fideicommiſsi, ſed & mens teſtatoris tribuere ſolet libertatem fideicommiſſariam. Sed cum ex præſumptione libertas præſtita eſſe uideatur: x hæredis eſt, cōtrariam uoluntatem teſtatoris probare.

Datur tutor, quem teſtator putauit eſſe liberum, nō propter hoc efficitur liber h.d.

Si quis tutorem ideo ſcripſit, quia liberum putauit: certiſsimum eſt, neque libertatem peti poſſe, neque tutelam libertatis præſtationi patrocinari. y & ita

gat. §. an ſeruo. Sed in multis fallit Catonis regula: ut ſupra, de regu. Cato. l. j.

i Seruo. facit. C. eo. l. cum inter.

k Non poteſt. interim: ut C. qui non poſſ. ad liber. perue. l. prima.

l Non reſtitui. ut & j. de pœnis. l. aut facta. §. ſi. amiſit ergo dominium: ut ibi dicitur.

m Non adijcitur. in reſcripto.

n Fiſci. ut & C. de ſentent. paſſ. l. fruſtra. in fine.

o Poterit. ſ. ſibi deberi ab hærede rogato manumittere.

p Ex damnata. ſcilicet ſeruū fiſci. ſecus ſi ante fuiſſet conceptus: ut C. de pœ. l. ſi ante. Acc.

q Seruum. ſcilicet ſibi deberi ab hærede rogato manumittere.

r Ei præſtetur. qđ enim &c. ut ī. eo. l. rogo.

s Alienes. quæ ꝓhibitio ualet: ut C. de rebus alien. non alie. l. fina.

t Dicendum. ſcilicet, quod alienando eum, poſtea efficiatur liber.

u Conſuluit. ad hoc C. qui nō poſſ. ad liber. perue. l. ij.

x Videtur. cū dubitatur quid teſtator ſenſerit. & facit ad §. ī. eo. l. cum fidei. & le. quidam. & l. 1020. Item ad fin. hic facit. ſup. de probat. l. iij. & lege, quinquaginta. & le. quidam. & C. de donati. inter uirum & uxo. l. etiā. & ī. de iure dot. lege, nuptura. Accur.

y Patrocinari. ut ī. de teſtam. tu. l. ſi quis tutorē. Sed contra in eod. titul. l. ſi hæreditas. §. fina. & C. eodē. l. & ſi non adſcripta. Solut. hic credebat ſuū: nō daturus ſi alienū noſſet: ibi alienū ſciebat. & facit ſ. ti. q. te ſta. dar. tu. poſſ. §. j. ut Si quis, q puta creditor: ut infra, eo. l. ſi debito, & tunc dic ut no. C. de manu. teſta. l. ſeruo. Alij. id eſt, debitor. quod

¶ Haloan. expunxit hęc uerba, dicere libertatē ualere cū tamen in P. F. extent.

† P. F. qa conſilium dabat hęredi.

Marcellus libro decimo quinto Digeſtorũ, & Imperator noſter cum pře reſcripſit, Si quis ſeruo pignorato directã libertatem dederit: licet vř iure ſubtili inutiliter reliquiſſe: attã quaſi ei [a] fidei cõmiſſaria libertate relicta † ſeruus petere põt, ut ex fideicõmiſſo liber fiat. Fauor. n. libertat's ſuadet, vt interpretemur & ad libertatis pſtationem † accedere teſtamẽti uerba, quaſi ex fideicõmiſſo fuerit ſeruus liber eſſe iuſſus. Nec.n. ignotũ eſt, ꝙ multa ꝯ iuris rigorem [a] pro libertate ſint cõſtituta. Ex teſtõ, quod agnatione poſthumę ruptum eſſe cõſtet, [b] neq; directas libertates cõpetere, neq; fideicommiſſarias deberi, quas [a] non à legitimis quoq; hæredibus paterfamiliàs relĩquerit, ſatis conſtat. [c]

Legatarius agnoſcẽs legatũ ſibi relictum vt ſeruũ propriũ manumittat: licet minus ſit in legato, quàm ſeruus valeat, cogĩtur tñ eum manumittere: ſecus eſt, ſi fuit rogatus ſeruum alienũ manumittere: quia non cogitur, ſi pluris eſt ſeruus emẽdus, quàm legatum valeat. h.d.

Si quis alienum, vel ſeruum ſuũ rogatus ſit manumittere, [d] & minus ſit in eo, quod accepit iudicio teſtõris, plus ſit in pretio ſerui: an cogatur, uel alienum redimere, uel ſuum manumittere, uidendum eſt. Et Marcellus ſcripſit, cùm ceperit legatum, cogendum omnimodo ſuum manumittere. Et ſanè hoc iure utimur, [e] vt multũ interſit, ſuum quiſq; rogatus ſit manumittere, an alienum, Si ſuum cogeť manumittere, ẽt ſi modicum [f] acceperit. Quòd ſi alienum: non aliàs erit cogendus, ꝗ ſi tanti poſſit redimere, quãtum ex iudicio teſtatoris conſecutus ſit.

Hæres inſtitutus & rogatus ſeruum ſuum manumittere tenetur manumittere: licet apud eũ de illa libertate remaneat deducto ære alieno, ſecus ſi nihil apud eum remanſit. h.d. & continua tex. per te: quia planus & prolixus.

Proinde ꝯ̃ter Marcellus ait, eum quoque, qui hęres inſtitutus eſt: ſi quidem aliquid [g] ad eum deducto ære alieno peruenit, cogendum eſſe ſuum [h] manumittere. ſi verò nihil peruenit, non eſſe cogendum. Planè ſi minus forte relictum eſt [i] alicui, verùm creuit legatum ex aliqua cã: [k] æquiſsimum erit, tanti eum cogi redimere, quãtum ad eum peruenit: nec cauſari debere, ꝙ minus illi relictum ſit, cùm creuerit eius legatũ per teſtamenti occaſionem. Nam & ſi ex mora [l] fructus, vſuræ ve fideicommiſſo acceſsiſſent, dicendum eſt, libertatem præſtãdam. Proinde & ſi pretium ſerui decreuit: dicendum eſt, redimere cogendum. Quod ſi legatum [m] ſit imminutum, [n] videndum eſt, an cogatur [o] ſeruum manumittere, qui ſperauit legatum ſe uberius [p] conſecuturum. Et putem, ſi legatum refundere ſit paratus, non eſſe cogendum: idcirco, quia alia contemplatione ignouit legatum, quod ex inopinato deminutum eſt. Parato igitur ei à legato recedere, concedendum erit: niſi fortè reſiduum † quod apud eum remanet legatum ad pretium ſufficiat. Quid ergo ſi plures ſic ſeruos [q] rogatus manumittere, & an quorundam pretium ſufficiat id, quod relictum [r] eſt, ab omnium uero non ſufficiat: an cogendus ſit quoſdam manumittere? Et putem debere eum cogi, vel [s]

quod eſt falſum: vt ſupra, de manu. l. ſeruus. & ĩ qui & à q. l. iiij. §. j. & l. pigno. & l. ſeq. §. pignori. & C. de ſer. pig. da. ma. l. ab eod. l. ñ. ſed defendunt quaſi in ultima uoluntate, ſed non inter uiuos. ut dictis legib. ſed non poſſunt: vt ſupra, de leg. j. l. ſeruum filij. §. fundi. & C. de nec. ſer. hære. inſti. l. j. niſi diceres ſoluta pecunia: vt ĩ. qui & à qui. l. pignori. in fi.

[a] Rigorem. vt & Inſti. de dona. §. fi. & argu. ã. ad legem Aquil. l. ita uulneratus. in fin.

[b] Conſtet. vt C. de poſthu. hæredi. inſtit. l. prima.

[c] Satiaconſtat. vt & C. eod. l. j. & de fideicom. l. eam. & l. ex teſtõ. ſi tñ præſtentur, raræ ſunt: vt ĩ. eod. l. in teſtõ quãque & interpretamur legitimos rogatos, licet nõ ſint: vt infra, eod. l. ſi pater. §. fin. ſ. d hodie hic §. corrigitur: ut C. de liber. præter. & exhæred. auth. ex cauſa.

[d] Manumittere. ſcilicet ſeruum ſuum.

[e] Vtimur. vt l. prædi. legib. cõtinetur. Itẽ ſallit hoc in minore: vt ſupra, đ manu. uind. l. ſi rogatus. in prin. & de mino. l. ſi minor viginti quinq; ann. ſeruũ.

[f] Modicum. ut & C. ad leg. Falcid. l. ſi ea. & infra, eod. l. ſi debitor. in princi. & §. j. & ã. eod. l. decem. Sed contra Inſtit. de ſing. re. per fideic. relict. §. hoc ſolũ. ubi nõ in plus tenetur, quã ad eũ peruenerit. Solu. hic ſpeciale fauore libertatis. Itẽ not. acceperit. aliàs ſecus: vt ſupra, eod. l. eum cui.

[g] Aliquid. etiam modicum.

[h] Suum. i. ſeruũ.

[i] Relictum eſt. quã ſit pretium ſerui.

[k] Ex aliqua cã. fructibus forte uel iure accreſcendi. & ſic eſt cõtra C. de inof. teſt. l. ſelnius. §. j. & ſup. de don. inter virum & uxo. l. de fructibus. nam fructus non augent rẽ donatam: vt cum ea reuocentur.

[l] Nã etſi ex mora. ab hærede facta.

[m] Legatum. quã uis ab initio plus fuerit in ſerui pretio, quàm in fideicommiſſo.

[n] Imminutũ. ſicut in rẽ, vt non poſſit emi ſeruus. Accur.

[o] Cogatur. qui legatum agnouit. & caue tibi: quia de ꝓprio ſeruo legatarij dicit cõmodu vſque illuc, ſimili mõ &c.

[p] Vberius. aliàs vetius. ſed Py. uberius.

[q] Seruos. ſuos proprios.

[r] Relictum. quod ex poſt facto apparet imminutum: vt ſuprà.

[s] Vel. pro ſaltem.

Qui.

• P. Flo. &.

† Fideicommiſſariam libertatem relictam legit Halo. ſed P. Flo. nobiſcum cõueniũt.

† Petitionem procedere.

• P. Flo. ſi quas.

‡ Vides hic qualiter glo. dicit, ꝙ iſte §. eſt hodie correctus, ideo nõ eſt uel de in eo inſiſtẽdum, & eſt §. iſte ſic. ſecundum doc. hic, & Alec. in l. ſi patroni. §. actiões. l. vj. col. ij. ſupra, ad Trebell.

† Hęc verba, quod apud eum remanet. nõ ſunt in P. Fl. puto autem ex ſcholio in marginis adiecto in cõtextu et ſe translata, cuiuſmodi non ſunt inter legẽdum deprehendere poſſis.

ſione eſſe læſum: ſuccurri ei ex his ꝯſtõnibus [a] oportet: ne ꝙ volũtatem defuncti durior eius ꝯdõ [b] ꝯſtituatur. Planè ſi ea ſit defuncti voluntas, vt uel a quocũq; manumitti uoluerit: dicendũ eſt, conſtitutiones ſupraſcriptas ceſſare. [c]

Seruus cui relicta eſt libertas. quam hæres defuncti vẽdidit, cùm peruenerit ad libertatem, erit libertus emptoris, nõ hæredis: ne emptor dãno afficiatur dupliri Si aũt hæres deceſſit relicto hærede uel delictũ fecit, pp quod bona eius fuerunt publicata: tunc eſt in electione ſerui: cuius velit eſſe libertus, ſecundũ conſtitutionẽ diui Pij. hoc dicit uſque ad §. apparet.

Paul. li. iij. fideic. XXV.

SI hæres, qui uendidit ſeruũ ſine ſucceſſore deceſſerit, emptor aũt extet, & velit ſeruus defuncti libertus eẽ, nõ emptoris: nõ eẽ audiẽdũ eũ, Valẽs ſcripſit: ne emptor & pretiũ, [d] & libertũ pdat.

Vlp. li. v. fideic. XXVI.

CVm uero [e] is, † qui rogatus eſt alienũ ſeruũ manumittere mortalitatis neceſsitate, [f] uel bonorũ publicatione ad alterũ ſeruũ pduxit: magis opinor, ꝯſtõnibus [g] eſſe locũ, ne deterior ꝯdõ fideicõmiſſæ libertatis fiat. Nã & cũ quidã rogatus eſſet, cũ moreret, ſeruũ manumittere, iſq; deceſsiſſet libertate ſeruo non data: perinde eũ habendũ conſtitutum eſt, atq; ſi ad libertatẽ ab eo perductus [h] eſſet. Põt [i] enim ex teſtõ [*] dare libertatem: † vtiq; cũ dictum ſit, [k] vt quoties quis libertatẽ accepit fideicommiſſam: [*] ſi ab alio, ꝙ qui erat rogatus, manumittatur: auxilium ꝯſtõnum habeat: perinde que habeatur, atq; ſi ab eo manumiſſus fuiſſet: qm̃ fideicõmiſsi libertatibus fauor exhibeť: nec intercidere ſolet deſtinata fideicõmiſſa libertas. Qui. n. donatus eſt, i poſſeſsione libertatis interim eſſe ui detur. [l]

Hæres rogatus de manumittendo ancillam, dicitur eſſe in mora ſine aliqua interpellatione: & ex tunc pueri, qui naſcuntur ex ancilla, dabuntur ipſi ancillæ factæ liberæ, vt ipſa eos manumittat. Si aũt interpellatus fuit hæres, vt manumitteret iſtã ancillã, & nõ fecit: eſt in uera mora: & ex tũc ex ancilla naſcuntur ingenui: ſiue ancillæ ſint maiores uiginti quinque annis ſiue non. Fran.

Apparet [m] igiť ſubuentum fideicõmiſsis libertatib. ut † in rẽ [n] mora facta eſſe videať. [*] Et ex die quidẽ, quo libertas peti potuit, matri tradenť manumittendi cã: ex die verò quo petita eſt, [o] ingenui naſcenť. Plerunq; † enim p ignauiã, uel timiditatẽ eorũ, quib. relinquiť libertas fideicõmiſſa, uel ignorãtiã iuris ſui, vel p authoritatem, & dignitatẽ eorum, a quib. relicta eſt: uel ſeruis petiť, uel in totum non petitur fideicõ-

ex empto emptor, quod liberum eum habere nõ licet: ut ſup. de euic. l. ſed hoc nomine. & ſup. de actio. em. l. Tit. & l. idemque. §. ſupereſt.
[a] Conſtitutionibus. quas appellauit ſupra proxim. reſcripta.
[b] Conditio. quod fieri uidetur, ſi duriorem habet patronum.
[c] Ceſſare. quia nõ uidetur eius conditio fieri durior contra uoluntatem defuncti.

SI hæres. CASVS. Hæres rogatus ſeruũ manumittere uẽdi it eũ. poſtea deceſſit hic hæres, nec habet ſucceſſorem. ſeruus aũt uenditus uult eſſe libertus hæredis, qui uendidit eũ. Dicitur quod non auditur: imo erit libertus emptoris. & reddit rationem. Fran.
[d] Pretium. non enim eſt perſona, quæ de pretio teneatur. & facit ſupra de act. empt. l. cum & forte. & not. ex hac & ſuperiori l. in ſi. duos caſus, ubi non eligit, cuius ſit libertus.

CVm uero. CASVS. Hæres rogatus manumittere ſeruum deceſſit relicto hærede, uel delictum fecit propter quod eius bona sũt publicata. Dicitur, quod eſt in electione ſerui cuius uelit eſſe libertus. & ſic habet locum conſtitutio diui Pij, quæ hoc dicit. & ad iſtũ caſum adducit aliũ ſimilem. Apparet. Dicit ut in ſummario huius §. cum quidam. Ego Franciſcus obligaui Bozolo ancillam: tandem in teſtamento meo grauaui hæredem meum ut ancillam luat, & manumittat eam hæres non luebat: & ſic ancilla ſtans penes creditorem peperit plures filios, & creditores uendidit. Dicitur, ꝙ hæres meus cogitur tantum pretiũ dare emptori puerorum, quantum ei conſtituerũt: & recuperare eos, & manumittere. Idem ſi in teſtõ pure reliqui libertatẽ ancillæ meæ: tandẽ bene per quinque annos teſtamentum fuit clauſum: & interim ancilla peperit plures partus. nam illi partus tradentur matri eorũ, vt manumittantur. ſic ergo mora libertati facta ſine ſponte, ſi az fortuito caſu, non debet obeſſe partui. ſecus autem ſi hoc teſtator noluiſſe uidetur: vt ſi reliquit libertatem dandam ancillæ à ſubſtituto impuberi, & interim uiuente impubere ancilla peperit. Nam partus erit ſeruus. Idem ſi ſub cõdi. uel poſt tempus reliquit libertatem ancillæ. & ipſa interim peperit, nã partus erit ſeruus. & hoc uoluiſſe teſtatorem apparet.

Si pro non ſcripto. Si legem tibi Stichum: rogemque te ut eũ manumittas: ſi legatũ efficiať pro non ſcripto & ſic non ualeat: huic tamen ſeruo debebit hæres meus præſtare libertatem.
Subuentum. Dic ut in ſummario. Fr.
[e] Cum uero. cõtinua ad pcedentia.
[f] Neceſſitate traſmiſſa hæreditate.
[g] Cõſtitutionib'. diui Pij: de quibus dixi ſupra eod. l. generaliter. in fine.
[h] Ab eo perductus. qui rogatus erat M.
[i] Poteſt. l. debet.
[k] Dictum ſit. ſupra eodem. l. generaliter. §. fina.
[l] Videtur. propter ſpem. ſic ſupra, ſi ex noxa. cauſ. ag. l. finali.
[m] Apparet. hoc ſuperius uidetur dicere, ad quod re. ertur hoc igitur.
[n] In rem. ideſt ſine interpellatione: vt ſupra de vſuris. l. mora.
[o] Petita eſt. quod dic, vt no. ſup. de lega. iij. l. ſi quis ſeruo. Item not. quod hodie uidenť liberi, & ſi nõ ſit petita li-

[*] P. Fl. eo teſtõ.
† P. F. uti que directũ ſic ſit, vt &c.
[*] P. Fl. fideicommiſſariũ.
† P. F. in re.
† Argu. iſtius literæ colligitur, qđ filius regia patre uiuen. põt dici rex. concor. tex. cũ gl. capiella I can. fina. xxuij. q. j. glo. eſt in proœ. pragma. ſan. §. quibus attẽte. ſuper uerſi. primogenito. Adde tex. in l. in ſuis. & ibi Bal. de libe. & poſ. de quo p Panor. in ca. tanta. num. x. & ibi notaui in apoſti. ad ipſum in uerſ. in uita parẽtum. extra, qui filij ſint le. & in capl. quoniam. ubi etiam notaui in apoſtil. in uer. iuuari. nu. l. extra, de magiſtr. & Old. conſil. xciiij. aliàs eſt conſ. ciiij.
[*] P. Flo. his udeatur.

† P. F. qui rogatus non eſt.

miſſa libertas : quæ res obeſſe libertati non debet. Quod igiť defendimus, ira determinādum eſt, ut ingenui q̃dē exinde naſcanť, ex quo mora libertati facta eſt: manumitti aũt partum dici debeat, ex quo libertas peti potuit, quãuis petita nõ ſit. Certe minorib. [a] vigintiquinq; annis & in hoc tribuēdũ eſt auxiliũ, ut uideať [f] in rē mora facta eſſe. nam qua rõne decretũ, & a diuo Seuero ꝯſtitutũ eſt, [b] in rē morá eſſe circa pecuniaria fideicõmiſſa, q̃ minorib. relicta ſũt, multò magis [c] debet ẽt in libertatib. hoc idem admitti. Cùm quidam Cęlius ancillam quam pignori obligauerar, dimiſſo [d] creditore per fideicommiſſum manumitti uoluiſſet, & hæredib. creditorem nõ liberantib. [e] infantes, q̃ poſtea erant editi, veniſſent a creditore: Imperator noſter cum patre reſcripſit ſm ea, q̃diuo Pio placuerant, ne pueri ingenuitate deſtinata fraudarenť: pretio [f] emptori [g] reſtõ [h] perinde eos ingenuos fore, ac ſi mater eorum ſuo tpe manumiſſa fuiſſet. Idem Imperator noſter cum patre reſcripſit, ſi poſt quinquennium mortis teſtõris tabulæ teſtamenti apertæ eēnt, vel codicilli, & partus medio tpe [i] editus ſit: ne fortuita mora ſeruitutē partui irrogaret, matri partũ tradendũ, vt ab ea ad libertatē pducatur. Apparet igiť ex hoc reſcripto, itē eo, q̃d a diuo Pio reſcriptũ dixim[k], [k] noluiſſe eos [l] morã libertatis [m] fortuitã nocere editis ex ea, cui fideicõmiſſaria libertas relicta data eſt. Non tñ ſi à ſubſtituto impuberis fideicommiſſaria libertas data ſit ancillę, eaq; uiuo impubere partum edideri: uel ſi poſt tp̃s, uel ſub ꝯdõne libertarũ acceperit, [m] & ante diem, uel ꝯdõnem partē ediderit: ad libertatē partus perduceť: quia horum alia ꝯdõ eſt. [n] Non.n. morá fortuitam, [o] ſed ex uoluntate teſtantis paſſi ſunt. [p]

Seruus alicui legatus, vt manumittatur : ſi ſit habitus pro non ſcripto, debet ei, heres dare libertatem. h.d.

Si pro non ſcripto [q] habitus ſit ſeruus alicui legatus, cui ſeruo p fideicommiſſum libertas adſcripta eſt: q̃õnis eſt, nã fideicommiſſa libertas debeat intercidere: & an ſi ſeruus petat fideicõmiſſam libertatē ab eo, penes [r] quē remanſiſſet: pro non ſcripto habitum legatum, [f] quod erat relictũ ei, [s] qui eũ rogatus fuerat manumittere: uel ſi ipſe ſeruus (vt ſupra dictũ eſt) fuerit legatus, an libertas nõ d̓beat intercidere? Et putem, debere dici, fideicómiſſariã libertatē ſaluã eſſe: [t] licet ad eũ nihil pueнerit, [u] qui eũ rogatus erat manumittere. Cogetur igirur libertatem præſtare is, ad quem peruenit legatum: quia libertas fideicommiſſa nullum impedimentum pati debet. [x]

Factum eſt quoddam ſenatuſconſultum, quod appellatur Rubrianum: in quo prouidetur libertatibus, & tenor eius talis eſt, Si ij, qui erant rogati manumittere ſeruos, citatis à iudice, vt veniant & manumittãt, nolint uenire, & iudex pronuntiet libertatem his deberi, amodo erunt liberi: & uocantur orcini. Poſtea ratiocinatur ſuper hoc ſenatuſc. per totam legem, & ſeq. & princ. tertiæ uſque ad §. ſi quis.

Subuentum libertatibus eſt ſanatuſconſulto, quod factum eſt temporibus diui Traiani Rubrio [y] Gallo & Cælio Piſone conſulibus, in hæc uerba, Si ij, quibus libertatem præſtari oportet, [z]

---

bertas : cum quilibet fideicommiſſarius habeat utilem in rē actionem : vt C. com. de lega. l. j. uel dic ut ibi not. Item & dic hic diſtinctionem quam not. C. eo. l. cum libertatem. In qua ſunt concord. huius §.

[a] Minoribus. Idē in maioribus, ſed de his exemplificat: quia minus de his poterat dubitari. Sed arg. contra ſup. de mino. l. ſi tamen. ſed dic ut ibi not.

[b] Conſtitutũ eſt. ut C. ex quib. cau. in integrum reſtit. non eſt neceſſ. l. in minorum.

[c] Multo magis. q̃a plus fauetur libertati, quam ætati. Azo. Item ad §. iſtum facit C. eod. l. ancillam.

[d] Dimiſſo creditore. i. præcepit hæredi lucre a creditore, & manumittere.

[e] Non liberantibus. ſcilicet ſe a creditore. ſic ſup. de neg. geſt. l. ſi pupilli. §. j.

[f] Pretio. quod ipſe creditori dederat.

[g] Pretio emptori. quod pretium emptor dederat. ſic ſ. de reſ uendi. l. emptor prædium. & C. ſi uendi. pignor. ag. l. i. & iij.

[h] Reſtituto. ab hæredibus.

[i] Medio tempore, poſt teſtamentum factum ante apertaram tabularum. M.

[k] Diximus. in alio ſuperiori proxi.

[l] Eos. ſcilicet Imperatores.

[m] Acceperit. ſcilicet aliqua ancilla in teſtamento.

[n] Conditio eſt. quàm ſuperior.

[o] Fortuitam. ut ſuperiores. M.

[p] Paſſi ſunt. ſcilicet iſti ſerui : vt & C. eo. l. ij. & iij.

[q] Si pro non ſcripto. quid hoc ſit, habes C. de cad. tol. §. & cum triplici.

[f] P. Fl. in re mora eſſe.

[r] Penes quem. hæredem forte. Azo.

[s] Relictum ei. in qualibet alia re : vt ita interſerat alium caſum.

[t] Saluam eſſe. & propter hoc dicitur, quod habes, C. de cadu. toll. §. in primo. & §. pro non ſcripto.

[u] Peruenerit. ſiue hæres ſit, ſiue alius.

[x] Pati debet. legato habito pro nõ ſcripto.

[y] Rubrio. propter hoc appellatur Rubrianum. & not. q̃ cõtineatur hæc materia uſque ad §. ſi quis ſeruum. in l. ſi eum.

[z] Oportet. ſeruis hæreditarijs. Directo.

[m] P. Fl. libertati.

[f] Habita legato.

euocati à prætore adeſſe noluiſſent, ſi cauſa cognita prætor pronũtiaſſet libertatem his deberi: eodem iure ſtatum ſeruari, ac ſi directò [a] manumiſſi eſſent. Hoc ſenatuſconſultum ad eos pertinet, quibus ex cauſa fideicõmiſſi libertas debetur. Proinde ſi libertas nõ deberetur, obreptũ [b] tamẽ prætori ſit de libertate, pronuntiatũq;: [c] ex hoc ſenatuſconſulto libertas non competit. [d] & ita Imperator noſter cum patre ſuo reſcripſit.

Euocari autem à prætore oportet eos, qui fideicommiſſam libertatẽ debent. cæterum niſi fuerint euocati, [e] ceſſat Rubrianum ſenatuſconſultum. proinde denuntiatiõibus, & edictis, literisque euocandi ſunt.

Hoc ſenatuſconſultũ [f] ad omnes pertinet latitãtes, [g] quos fideicommiſſariam libertatem præſtare oportet. Proinde ſiue hæres rogatur, ſiue quis alius: ſenatuſconſulto locus eſt: omnes enim omnino, qui deberent fideicõmiſſariam libertatem præſtare, in ea cauſa ſunt, ut ad ſenatuſconſultum pertineant. Quare ſi hæres quidẽ latitet, legatarius autem. uel fideicommiſſarius, qui rogatus ſit libertatem præſtare, præſens ſit: † ſenatuſcõſultũ efficiet, ut nihilominus impediatur [h] libertas. Proponamus enim legatarium nondum dominium ſerui nactum eſſe. [i]

Paulus libro iij. fideicommiſ. XXVII.

Itaq; hoc caſu princeps adeundus eſt, ut & in hoc caſu [k] libertati proſpiciatur.

Vlpianus libro v. fideicommiſ. XXVIII.

Si eum ſeruum, cui erat fideicommſſa libertas relicta, diſtraxerit is, qui erat rogatus: & emptor quidem latitet, is autem, qui rogatus erat, præſens ſit: an Rubriano ſenatuſcõſulto locus ſit? Et ait Marcellus, Rubrianum locum habere: quia abeſt, quem manumittere oportet. [m] Hæc autem uerba, [n] adeſſe noluiſſent: non utique exigunt, ut latitet is, qui libertatem præſtare debebit. nam & ſi non latitet, contemnat [o] autẽ uenire, ſenatuſcõſultum locũ habebit.

Idem obſeruatur, & ſi plures hæredes inſtituti fideicommiſſam libertatem præſtare rogati, † non iuſtè abeſſe pronuntiati fuerint: & eorum, qui iuſta ex cauſa abeſſent, & eorum, qui præſentes fideicommiſſariæ libertati moram non faciant: perinde libertus erit, atq; ſi ſoli [p] rogati [q] ad iuſtam libertatem pduxiſſent.

Nunc ponit aliud ſenatuſconſultum, per quod ſubuenitur libertatibus: ut ſi aliquis eſt rogatus manumittere ſeruum ſuum proprium, & iſte eſt abſens: iudex debet cognoſcere de hoc fideicommiſſo: & ſi uidebit ſeruũ in ea cauſa eſſe, ut ſi præſens eſſet rogatus, iuberet eũ manumittere: pronunciabit etiam eo abſente liberum eſſe. poſtea quod ſequitur per totam hanc l. & ſeq. & per totam tertiam leue eſt. Fran.

Si quis [r] ſeruum † ſuum non hæreditarium manumittere, rogatus latitet: factum eſt ſenatuſconſultum Aemilio Iunco & Iulio Seuero conſulibus in hæc uerba: Placere, ſi quis ex ijs, qui fidei-

a Directò. ut ſunt orcini: ut ☩ ⁊. de le. j. l. j. §. pen. ☩ no. quatuor eſſe ſenatuſcon. uel v. ut no. C. eodem. l. ſi ſeruus. & facit l. ancillam. & de iudic. l. qui ſe.

b Obreptum. & per obreptiõnẽ ab eo impetratum, ut male iudicaret.

c Pronuntiatumque. ſcilicet eſſe liberum.

d Non competit. ſic C. de præ. mi. l. & ſi præſes. & de rebus eo. l. magis. §. penult. & C. ſi contra ius uel uti. pub. l. ij. & ⁊. de nat. re. l. j. & C. de ijs, qui à non do. l. fina.

e Euocati. ſic ⁊. quæ ſen. ſine appel. reſcin. l. j. §. item cum. & ⁊. de nata. reſt. l. ij. in fin. & l. patrono.

f Hoc ſenatuſconſultum. Rubrianũ.

g Latitantes. ſed ſi iuſta cauſa abſint, ſuccedit Damaſianum: ut ⁊. eodem. l. neque infantes.

h Impediatur. quia legatarius non poſſet manumittere, niſi ab hærede ſibi traderetur.

i Nactum eſſe. ſed quomodo poteſt hoc eſſe, cum recta uia tranſeat in legatariũ mortuo teſtatore: ut ⁊. de fur. l. à Titio. & ſ. de pecu. l. peculium antẽ. §. ſed & creditor. & quemad. ſer. amit. l. ſi partem. §. j. quæ ſunt contra? Rñdit. hic non erat adita hæreditas: ut ſ. de leg. j. l. ſeruum filij. §. j. uel non extiterat conditio legati ſerui.

k Itaque. In hoc caſu uerbis ſena. con. locum non habentibus: quia non ſtat per eos. qui libertatem præſtare debent. & eſt ſic C. de uet. iure enu. l. ij. §. ſed quia diuinæ. & ſ. de legi. & conſtitu. l. & ideo. & C. de epiſco. audien. l. tertia, & C. de legib. & conſtitu. l. cum de nouo.

l Si eum. Rogatus. ſ. eum manumittere.

m Oportet. ſcilicet emptorem: ut infra lege proxi. & ſupra eodẽ. lege generaliter. §. fina. Accur.

n Hæc autem uerba. poſita ⁊. eod. l. cum uero. §. ſubuentum.

o Contemnat. ut & ſupra eodem. lege ſi legatatio. §. fina.

p Soli. ſcilicet iſti præſentes, uel etiã ex iuſta cauſa abſentes.

q Rogati. ut & ſupra eodem, l. prima, & l. ſi legatatio. §. fina. non autem latitantium: ut ſ. eo. l. cum uero. §. ſubuentum. Accurſius.

r Si quis. ſuperius ſen. con. ſcilicet Rubrianum, loquitur de hæreditarijs ſeruis: hic de proprijs ſeruis rogati: & appellatur Aemilianum, & etiam Muſtianum: ut hic. & ⁊. l. non tantum. §. ſed & ſi non hæreditarium.

s Placere. ſenatoribus uiſum eſt, ut ſi quis &c.

Ex

† P.F. ſenatuſconſultum deficit: & nihilominus impeditur libertas.

† P.F. cõſtituti. P.F. nõ iuſta ex cã abeſſe pronũtiatum fuerit. Eorũ qui &c.

† In P.F. non eſt, ſuum.

commiſſam libertaté ex quacúque cauſa deberét ſeruo, qui mortis tépore eius;qui rogauit,non fuerit, iſq; adeſſe negabitur, prætor cognoſcat:& ſi in ea cauſa eſſe uidebitur,ut ſi præſens eſset,manumittere cogi deberet,id ita eſse pronunciet. Cunque ita pronunciaſset: idè iuris erit ꝙ eſset, ſi ita,ut ex fideicommiſſo manumitti debuiſset,manumiſſus eſset. Et iuſta [a] cauſa abeſse eos demum dicendum eſt, qui nõ habent [b] iniuſtam cauſam abſentiæ:cum ſufficiat, [c] quòd nõ in fraudem libertatis abſint,quò magis uideantur ex iuſta cauſa abeſse. Cæterum nõ eſt neceſse, ut reipublicę cauſa abſint. Proinde ſi alibi domiciliũ qs habeat,ſi alibi petaẽ fideicommiſsaria libertas:dicendum eſt non eſse neceſse, † uocari [d] eũ, q fideicõmiſsariam libertatem debere dr̃: quia etiam abſente eo, ſi conſtiterit libertaté deberi, pronuntiari poteſt, iuſta de cauſa eum abeſse: [e] nec libertum perdit.

Nanque eos, qui apud † ædes ſuas, & domiciliũ ſuũ ſunt,nemo dubitabit, ex iuſta cauſa abeſse.

Paulus libro iij. fideicommiſ. XXIX

SI quis poſtea quam ĩ ea cauſa eſse cœperit,ut ex fideicõmiſſo manumitti déret, alienatus ſit. is qdé, cuius interim ſeruus erit,manumittere cogeẽ.[f] Sed hic nõ diſtinguit, [g] iuſta, an no iuſta cauſa abſit. [h] omnimodo enim libertas ei [i] ſeruaẽ.

Vlpianus lib. v. fideicommiſ. XXX.

CVm quaſi abſente quodam decretum fuiſſet interpoſitum,iuſta ex cauſa [k] eum abeſſe, [l] is autem mortuus iam eſſet: Imperator noſter reſcripſit,in hæredis perſonam transferendum decretum: eoq; loco ius [m] eius eſſe: quaſi hunc [n] ipſum ex eadem [o] cauſa ꝓnũtiaſſet abeſſe. Si infans ſit inter eos,qui manumittere debent: ſenatus cenſuit,cùm unius ætas impedierit, [p] ut liberi liberæque ſint ij, qbus libertates ex cauſa [q] fidecõmiſſi præſtari oportet. Hoc idem erit dicendum, & ſi ſolus ſit hæres inſtitutus,qui fari non poteſt. Si uerò pupillus tutoré habeat. isque nolit ad libertatem pręſtadam author eſſe: adeo non debet impedimento eſſe neque pupillo, ut libertos non habeat, neque libertati:ut diui Fratres reſcripſerunt,ex cauſa fideicommiſsi libertaté p̃ſtari debere ſeruo pinde, atq; ſi ab ipſo pupillo tutore authore [r] manumiſſus eſset.

Quicunque igitur caſus inciderit, quo is, qui fari non poteſt, fideicommiſſæ libertati ſubiectus eſt, [s] accommodabimus mentem ſenatuſconſulti: quæ [t] etiam ad hæredem infantem † rogatum [u] trahenda eſt. Adeundus eſt autem etiam ex hac cauſa, prætor, præſertim cũ reſcripto diui Pij effectum ſit, ut quidam ex rogatis præſentes ſint, alij latitent, alij ex cauſa abſint: intercedente infantis perſona: non omnium libertus efficiatur, ſed tantum infantis, [x] & eorum qui iuſta ex cauſa abſunt, uel etiam præſentium.

Si plures hæredes ſint inſtituti, & inter eos is, qui fari non poteſt, ſed non ipſe rogatus ſit ſeruum manumittere: non oportere interdicere libertatem ab hoc, quòd cohæredibus ſuis uendere eum infans non poſsit. Et extat quidem ſena-

a Ex iuſta. expone ꝙ tacitè inerat uerbis ſe.cõ.ſ. ut ſi iuſta cauſa abſit,ſeruet ei ius patronatus:aliàs non.

b Qui nõ habẽt. ſic ergo q diciteos iniuſtè abfuiſſe probet.& p hoc s̃.de ꝓba.l. in exceptionibus.& l.quoties.§. q dolo. itẽ ſic s̃. de pe. hær.l.itẽ ueniunt.§.eos autem.

c Cũ ſufficiat. ad ius patronatus cõſeruãdũ. aliàs cõtra.s̃. de legi. tuto. l.j.§. pe.& s̃.eo.l.prima.

d Vocari. imo cõtra. ut s̃. l.cũ uero. §. hoc ſenatuſ. ibi, euocari &c. Solu. ibi eſt cõtra doloſum:quia libertũ pdit:hic cõtra nõ doloſum, qui nõ pdit: hic cõtra. C.quomodo & quãdo iu.l.ea. ſed illud in pecuniarijs habet locum.

e Abeſſe. à loco ubi petiẽ libertas.& facit s̃. de in ius uocã.l.plerique.& l.ſeq.

f SI qs Cogetur. ut & s̃.l.Proxi.in prin.

g Non diſtinguiẽ. quãtũ ad hoc ꝙ erit liber:ſed quantũ ad ius patronatus ſic: ut s̃.l.proxi.§.fi.niſi eligat uenditorẽ: ut s̃.eo.l. generaliter.§.fina.

h Abſit. ſcilicet iſte emptor.

i Ei. qui erit manumittendus. Acc.

k CVm quaſi. Iuſta ex cauſa.per decretũ pronuntiatũ eſt, cũ ex iuſta cauſa abeſſet.

l Eum abeſſe. ut ſic ſit ſaluum ei ius patronatus. ut s̃.e. l.j.& l. ſi legatario. §.ſi. Accur.

m Ius. ſcilicet patronatus.& ſic ſententia uel decretum una parte mortua tenet. & ſic eſt contra, s̃. qui ſatiſ. cog. l.ſi deceſſerit. § qđ ſi ignorans. & j. quę ſen. ſin. app.l. pen.& j. de re.iud. l.Neratius.& ibi plenè dices.

n Hunc.ſ.hęredẽ.

o Eadem. ſ.iuſta.

p Impedierit. de iure communi.

q Ex cauſa.ſub. ut dicamus, ex cã &c.

r Tutore authore. à ſenatuſconſul. factus liber, non à pupillo ſine tutore ut s̃.l. ex cauſa.quę eſt contra. & iunge literam,author eſſe, ex cauſa fideicõ. li. præſtare debet ſeruo perinde &c. adeo non debet &c. Itẽ cũ loquitur de ſeruo infantis hoc ſe.cõ.ut s̃ .l.ſi eum §. ſi quis. intellige ſecundũ quod habes s̃. de ma.uin.l. ſi rogatus. in prin.

s Subiectus eſt. pręſtandæ ab eo.

t Quæ.mens.

u Rogatum. non tantum ſi iure legati: uel alio modo capiat aliquid, ſcilicet infans ex bonis defuncti.M.

x Infantis. facit s̃.e.l.ſi legatario.§. ſi.& l. ſi eum.§.eorum.& l.j.

Sena-

† P.F. euocari eũ.

† Alias ſedes ſuas.

† P. F. rogati.

tuſconſultum † Thraſianum, [a] ſed & diuus Pius Caſsio Dextro reſcripſit, ita rem explicari, ut partes ſeruorum, quibus per fideicōmiſſum libertas data eſt, iuſto pretio æſtimentur: [b] atq; ita ſeruus ab ijs, q rogati ſunt, manumittatur, [c] Hi autem, qui eos manumiſerunt pretij nomine perinde fratribus, [d] & cohæredibus ſuis obligati [e] erūt atq; ſi ob eā rem ex iudicati [f] cauſa cū his agi poſsit. In furioſi [g] pſona diuus Pius reſcripſit fideicōmiſſariam libertatē nō impediri ſub conditione [h] ſcripti hæredis, quē ꝯpotem mētis nō eſſe affirmaẽ. Igiẽ ſi ꝯſtiterit ei, rectē datā ꝑ fideicōmiſſum libertatē decretū interponeẽ, quo id ipſū ꝯplectaẽ. Ad exēplū ergo infantis & muto & ſurdo ſubuenietur. [i] Sed & ſi quis ſine hærede, [l] uel alio ſucceſſore [k] deceſſerit, qui fideicōmiſſam [l] libertatē præſtare debebat: adito prætore libertatē præſtandam eſſe, ſenatus cenſuit. Sed & ſi ſuus hæres ſe abſtinuerit, libertati fideicommiſſæ per ſenatuſconſultū ſubuentum eſt: tametſi non eſt [m] ſine hærede, qui ſuū hæredem habet, licet abſtinentem ſe.

Idē dicēdum eſt, [n] & ſi minor uigintiquinque annis adierit hæreditatē eius, qui [o] libertatē fideicōmiſſam debebat, & in integrū ſit reſtitutus abſtinendi cauſa. Quærendū eſt autem, cuius libertus iſte ſit. Ex conſtitutione enim † fauor libertatis perinde competit, atq; ſi ex teſtamento libertatē ꝯſecutus eſſet. Erit igiẽ libertus orcinus, [p] non eius, qui fideicommiſſam libertatem debebat. Si alter [q] ſine ſucceſſore deceſſerit, alter ex iuſta cauſa abſit: extat reſcriptum diuorū Marci & Veri dicentiū, perinde eum ad libertatē ꝑuēturū, ac ſi ab eo, q ſine ſucceſſore deceſſerit, & ab eo q ex iuſta cā abeſſet, ad libertatē, ut oportuit, ꝑductus eſſet. Elegāter q̄ri pōt, cū hæres ſine ſucceſſore decedit utrū expectari debeat, donec certū ſit hęredē, uel bonorū poſſeſſorē, nō extiturū: † an uerò ẽt dū incertū eſt fortè [r] de liberāte hęrede ſcripto, poſsit ad libertatē ꝑueniri? Et melius ē, expectari oportere, quo ad certum eē cœperit, ſucceſſorē nō extiturum. † Imperator nr̃ Antoninus reſcripſit, eū, cui fideicōmiſſa libertas debeẽ, ſine libertate aliquid ex teſtō hæredis † accipere nō poſſe. [r] Diuus etiā Marcus reſcripſit, fideicōmiſſas libertates neq; ętate, [s] neq; ꝯdōne, [t] neq; mora non pſtantium, [u] tardiusve reddētiū corrūpi, aut in deteriorē ſtatū perduci. Quanquam ex irritis codicillis libertates non debentur: [x] attamen ſi hæres hos † codicillos factos habeat, & ex his [y] quædam præſtiterit, [z]

a Senatuſconſultum Thraſianum. ut j. proxi. §.
b Aeſtimentur. ſic C. de communi ſer. ma. l. prima. §. ne autem.
c Manumittatur. ſcilicet in totum.
d Fratribus. in fantibus non rogatis.
e Obligati. actione in factū. ut ſubijcit uel die condict. ex hac lege.
f Iudicati. ut qđ facit ſententia, hoc faciat legis poteſtas.
g In furioſi. ſcilicet rogati.
h Sub cōditione. rogati, id eſt ſub cōdit. ſcripti, qui eſt furioſus. & ꝙ ſubijcit ei recte, id eſt ab eo. & hoc ad exēplū infantis: ut ſ. eadē l. §. ſi infans. Alij dicunt furioſi cohæredem rogari: argum. ſupra. prox. §. & tunc dicet, ſcilicet ſeruo. uel ei. id eſt ab eo ſcilicet a cohærede furioſi. Item quod dicunt ſub conditione, dicunt eum ſub conditione inſtitutum de facto. Idem ſi pure, uel ſaltem tacitam dicunt ineſſe conditionem, ſi reſipuerit: ut C. de cura. fu. l. fina. §. penultimo.
i Sine hærede. extraneo. Accur.
k Succeſſore. bonorum poſſeſſore.
l Quj fideicommiſſam. qui ſcilicet defunctus per hoc debebat ex alterius teſtamento. unde ſubuenitur libertati, licet extraneus filius abſtineat: ut C. qui manu. non poſſ. l. j. & de bon. autho. iud. poſſ. l. j. & optime hoc probatur infra §. idem dicendum &c. & §. ſi alter. ſecus autem ſi defunctus reliquiſſet, qui non habet hæredem: ut C. eodem. l. j. Sed Azo & Hug. dicunt, qui ſcilicet hæredes aſſerentes debent fideicommiſ. libertatem relictam ab eo, qui ſine hærede deceſſerit. oā niſi ſic des libertati priuilegium in ſuperiori caſu, id eſt primæ poſitioni non dabis, cum commune ius cum alijs creditoribus ſerui pro ſuis habeant libertatibus: ut teneantur, ſcilicet ſe immiſcentes hæredes, & alias non: ut ſupra, de acquirenda hæredi. l. quæſitum. Item pro hoc ſupra de lega. j. l. ſi poſt mortem, primo reſpon. & ad legem Cod. eo. l. j. & ſimiles, dic ꝙ fuit ibi adita ab inteſtato: hic nō: ut arg. j. §. ſi alter. in fine.
m Tametſi nō eſt. unde non uidetur eſſe neceſſarium priuilegium. Azo. Et no. quod hic dicit, & intellige de nomine: ut ſupra de bo. lib. ſi ex modica. §. fina. & ſ. de manu. teſt. l. ſciendum. Sed argu. contra ſ. de iure patrona. l. ſiue patronus. §. ſi. & ſ. ad Tert. l. ij. §. ſed non ſit. & de hoc dixi ſ. de inoffic. teſt. l. Papinianus. §. quarta. & C. ſi ut ſe ab hæred. abſti. l. prima.
n Idem dicendū eſt. libertati debere ſubueniri. N. ut & ſ. de min. l. & ſi ſine. §. ſed qđ Papinianus. & l. ſi mulier.
o Quj ſcilicet minor, ſecundum Azo.
p Libertus Orcinus. id eſt nō directo manumiſſus: ut Inſt. de ſingu. rebus per fideicom. rel. §. libertas.
q Si alter. cū duo eſſent rogati. M.
r Non poſſe. ut & C. de leg. l. ſeruis.
s Aetate. Infantiæ ut ſupra eo. l. prima. §. j. & ij.
t Cōditione. furioſi, muti, ſurdi: ut ſ. §. in furioſi. Accur.
u Non præſtantiū. ut quia latitant uel contemnunt: ut ſ. eo. l. ſi eum. §. j.
x Non debentur. ut arg. C. de codi. l. j. Accur.
y Factos. quaſi in re ſciens irritos.
z Præſtiterit. relicta in eis approbando

† P. F. Vitraſianū.

† P. Fl. et in muto et in ſe(r)uo ſubuenietur.

† Halo.. fauore libertas perinde &c.

† Extaturum.

t De orcino liberto uide Alcia. l. præter. j. hac ipſa dictione.

† P. F. extaturum.

† P. F. accipere poſſe.

† P. F. codicillos ratos habeat. Haloand. legit, Factos.

b·ndo eos. ſic C. de fideicom. lib. l. ij. & l. ſi ueritas. & C. de teſta. l. non dubium. § j.

a Voluit. ſic. C. eo. l. ſi uoluntate. Accur.

b Declarat. uigintiaureis ꝓſtādis hæredi ab uno quo qz lo. ut C. e. l. ij. & ꝟ. de ꝺ ma. teſt. l. cū ex falſis. Ac.

d Eius. ſcilicet ſeruus.

e Factio eſt. paſſiue. & facit ꝟ. de le. ij. l. debitor. §. ſeruo. & de leg. j. l. ſi mihi. §. regula. & de hære inſti. l. non minus. & C. de hære. inſtit. l. neq; & facit C. eo. l. deberi. & l. ſi te.

Alieno. Caſus eſt planus uſque ad §. ſi patronus. Si patronus. Libertus inſtituit extraneum hæredem, & nihil patrono reliquit. Titio autem reliquit centū, & eundem Titiū rogauit, ut emat Stichum ſeruū patroni & manumittat. tandem patronus per contra tab. ſucceſſit liberto. tunc Titius habens legatum, uult emere ſeruum a patrono, & manumittere: & patronus non uult uēdere. dicitur, quod patronus nō cogit: eum nil lucri uideatur habere a liberto. Idem ſi hic eſſet ſeruus alicuius alterius extranei hominis, & ille non uult uēdere, uel ſi uult, uult nimis magno pretio. ſi autē uult iuſto ꝓtio uendere, & Titius nimis modicum uult dare, tunc iudex coget Titium iuſto pretio emere ſeruū, & manumittere. ſi autem Titius non uult emere, dñs autem ſeruū uult uendere: tūc poterit cogi Titius ut emat, & manumittat. ſed ſi ſeruus uult, quod ipſe dñs manumittat, & dominus in hoc conſentiat: tūc dñs manumittat eum, & pretium eius petat a Titio. Idem ſi hæres rogatus eſt emere ſeruum alicuius & manumittere, & hęres latitat nolens hoc facere. ſed ſi dominus non uult eū manumittere, niſi prius ſibi ſoluatur pretium auditur. Poſtea dicit: hæc ſunt uera quod uel dominus poteſt manumittere ſeruum, & petere pretium ab hærede. uel poteſt cogi hæres, ut ſeruum emat: & manumittat, quādo ſeruus hoc patiatur: quia uult manumitti. ſi autē non uult. non cogetur nec poteſt dominus in hoc compellere ſeruum: niſi debebat habere ultra uerū pretiū ſerui: ut quia hoc diceret teſtator. Nam & tunc poteſt dominus etiam ſeruum inuitum uendere hæredi ad manumittendū: uel ut ipſemet eū manumitteret, & petere pretiū ab hærede: ſicut & ſi hęres eſſet grauatus emere fundum meum pro maiori pretio ſtatuto a teſtatore. & hoc dicit hic §. cum lege ſeq. Franciſcus.

Per fideicommiſſum. non directo: ut ꝟ. eo. l. libertates, & ꝟ. de manumiſ. teſta. l. ſeruus.

& ſeruos præſtandæ fideicōmiſſariæ libertatis gratia ī libertate morari uoluit: [a] ad iuſtā libertatē eos perueniſſe, reſcripto Imperatoris noſtri & diui patris eius declarat. [b]

Poteſt alieno ſeruo relinqui libertas, dum tamē ſeruus ille ſit capax ex alieno teſtamēto. Frā.

Paulus lib. iij. fideicommiſſo. XXXI.

Alieno ſeruo dari poteſt ꝑ fideicōmiſſum [c] libertas: ſi tamen eius [d] ſit, cum quo teſtamenti factio eſt. [e]

Filius grauatus de manumittendo, licet poſt mortē patris ei ſupernaſcitur illius frater, tamē uterque cogitur manumittere. h. d. Franciſcus.

Cū inteſtatò moriturus, fidei filij [f] cōmiſiſſet, ut ſeruū manumitteret, & poſthumus ei [g] natus fuiſſet: diui Fratres reſcripſerunt, qa diuidi nō pōt, [h] ab utroq; præſtandam. [i]

Minor poteſt dare fideicommiſ. libertatem, licet alienare non poſſit. h. d.

Qui fideicommiſſariā libertatē debet, etiam eo tēpore, quo alienare ꝓhibitus erit; [k] manumittere poterit. Si patronus cōtra tabulas bonorū poſſeſſionē acceperit, [l] qa eū prætererit libertus, nō cogetᷣ uēdere, [m] ſeruū ꝓpriū quem rogatus erat [n] à liberto ſuo [o] manumittere. Si is cuius ſeruus eſt, noluit eū uēdere, ut manumitteretᷣ: nullæ ꝓtoris partes ſunt. [p] Idē eſt, & ſi plus [*] iuſto [q] uēdere uelit. Si autem certo quidem pretio, quod non prima facie uidetur eſſe iniquum, dominus ſeruum uendere paratus eſt: is uerò qui rogatus eſt manumitterre, [†] ut immodicum minuendū id eſſe nititur: prætoris partes erunt interponendæ, ut iuſto pretio [‡] uendenti domino dato, libertas ab emptore præſtetᷣ. Quòd ſi & dominus [r] uendere paratus ſit, & ſeruus uelit manumitti: [s] cogendus eſt hæres redimere, & manumittere, [t] niſi dominus uelit ſeruum manumittere, [u] ut actio ſibi [x] pretij in

f Filij. nati.

g Ei. defuncto.

h Non poteſt. libertas. ut & infra de libe. cau. l. duobus. Accur.

i Præſtandam. fideicom. libertatē. ſed contra, ꝟ. de condi. l. qui graui. & l. ſeq. & l. pe. quibus dicitur a rogato tātū manumitti. Sol. ibi a nato tantum. hic ſimpliciter reliquit. uel ſciebat hic uxorem pregnātem: ibi non, ſecundum Ot.

k Prohibitus erit. ut in minori ætate. M. ut infra eod. l. non tantum. circa princ. & C. de admini. tut. l. lex. & facit ꝟ. eodem. l. cum quaſi. §. j. & l. ex cauſa. & ꝟ. de manumiſ. l. cauſam. & de ma. uin. l. ſi rogatus. in prin.

l Acceperit. Idem ſi ex debita tantum ſit inſtitutus portione: ut ſupra ad Trebel. l. ꝓ patronus. & de le. ij. l. cū patronus.

m Vendere. ideſt, manumittere: uel dic proprie, & dic, alius enim erat rogatus redimere & manumittere.

n Erat. aliquis: & eſt ratio, quia nihil ex iudicio eius accepiſſe uidetur: ut & ſupra de don. l. ſi patronus.

* P. P. ſi pluris iuſto.

† P. P. in modicum id eſſe nititur.

‡ P. P. uolenti domino dato.

o Suo. id eſt, a liberto huius patroni.

p Prætoris partes ſunt. ut rogatum cogat manumittere, cū nihil accepit ex iudicio defuncti. alias cōtra. ſed differt: ut Inſt. de ſingu. rebus per fideicom. t eli. §. libertas. & C. eo. l. deberi. & l. ſi te.

q Idē eſt & ſi plus iuſto. qa perinde eſt, ac ſi nollet uendere: ut & ꝟ. de leg. iij. l. non dubium. §. fina.

r Qđ ſi dñs. ſ. uolebat emere, q manumittere debebat. hic nō nolebat emere hęs, & ſic nō manumittere.

s Manumitti. ſcilicet ab hærede rogato cum emere & manumittere.

t Manumittere. & hoc ſeruus cōſentiat. nam in electione ſua eſt, a quo uelit manumitti: ut ꝟ. eo. tit. l. generaliter. §. quoties. & ꝟ. eo. l. inuitus. in princ.

u Manumittere. cū hæres rogatus nolebat emere, & ſic nō manumittere, & hoc caſu nō erit libertus hæredis, ſed manumittentis, & idē eſt in inferiori prox. rñ. & ꝟ. eo. l. cum uero. §. ſubuentum. & l. ſi cum. §. corā.

x Sibi. domino ſerui.

Hære-

a Hæredem. qui erat rogatus eũ manumittere.
b Faciendum eſt. vt ſeruus ad libertatẽ perducatur, & actio de pretio detur. M. vtilis ex uendito fortè.
c Sed ſi alienare. Et interdũ. nõ eſt æquũ utroq; carere. ſic ſup. de cond. cau. da. l. ſi pecuniã. §. quod ſi diſtractus. & ſup. de actio. emp. l. ex empto. §. fin. ibi, neque enim bonæ fidei &c. & ꝭ. quarum re. act. non da. l. fin. §. ſi ſeruus. & C. ad Velleia. l. pen. ſic econtra habere utrunque non eſt æquum: vt C. de la. li. tol. l. j. §. illud. etiam.
d Alij. ſcilicet emptori.
e Concedendum. ſic ergo non fit liber inuitus. & ſic eſt regula contraria, quæ dicit, nemini ſeruorum licet recuſare ciuitatẽ Ro. ut C. de manu. teſt. l. ti. §. ſi uero quidã. Sol. ut ibi.

Liber nemo fit inuitus.

f Fideicõmiſſum. Id eſt, ad libertatem perducere. M.
g Acquiratur. non enim aliquid quæſitum uidetur, cum ſeruus abſit: licet pretium adſit. Azo.
h Alioquin. id eſt ſi quid acquiratur domino.
i Ipſi. ſcilicet domino.
k Contingere. vt ipſi domino datum uideatur.
l Iuſſus. idem eſt, & ſi æquo pretio: ſi tamen intereſt dñi: ut ſup. de leg. j. et ſi æquo. lo.
m Et ei. domino cuius intereſt, præter uerũ pretiũ. M.
n Pluris. uel etiã æqui pretij: ſi domini intereſt: ut modo dixi. Accur.

hæredem [a] def. Idq; faciendum eſt, [b] & ſi hæres latitet. & ita Imperator Antonin' reſcripſit.

Mætianus libr. v. fideicommiſ. XXXII.

Sed ſi alienare paratus ſit quidẽ, nõ ante tñ id uelit facere, q̃ ſibi in pretium ſatisfiat: non erit manumittere cõpellẽdus: ne & ſeruum manumittat, & interdũ [c] nihil aut minus ꝯſequatur.

Si forte is, qui rogatus eſt manumittere, ſoluendo non ſit: inuito tñ ſeruo, neq; alij, [d] neq; dño eam rem perſequitur cõcedendum [e] eſt: quia nõ tale ſit hoc fideicõmiſſũ, [f] ex quo dño quid acquirat. [g] alioquin [h] ipſi [i] datũ uideretur. quod põt cõtingere, [k] ſi teſtõr pluris eum ſeruum, quã quanti eſt, redimi, ac manumitti uoluerit. Nã & tunc dño erit fideicõmiſſi perſecutio: cuius intereſt, p̃ter uerum pretiũ, id quod plus ei iuſſus [l] eſt dare, cõſequi: † vt ſeruus ad libertatẽ ꝑueniat.

† P. Fl. & ſerui, vt ad libertatẽ &c.

Quod eueniet, & ſi rem alienã pecunia certa redimere, atq; alij p̃ſtare, hæres uel legatarius † rogatus intelligeretur.

† Rogatus, nõ eſt in P.F.

Nãque tunc & dño rei, & ei, [m] cui eadem præſtari deberet, perſecutionem eſſe. vtriuſque enim intereſſe, & dñi, ut p̃ter pretiũ accipiat, quo pluris [n] teſtõr eam redimi uoluit: & eius, cui relicta eſt, uti eam habeat.

Si hæres manumittit ſeruũ patris ſui, quem fuit grauatus manumittere, erit manumiſſi iuſtus patronus: & poteſt habere contra tabulas in bonis manumiſſi, & ei operas imponere. h.d.

Paulus lib. iij. fideicommiſ. XXXIII.

Si filius defuncti rogatus fuerit ſeruum ſui pr̃is manumittere: dicendũ eſt, poſſe eum & ꝯ tabulas [o] habere, & operas imponere. hoc em̃ [p] potuiſſet, & ſi directam libertatem accepiſſet, [q] quaſi patroni filius.

Seruus, cui competit fideicom. libertas ſub conditione: ſi non ſtat per eum quo minus cõditionem impleat, debet manumitti. Item ſi hæres impediat conditionem impleri: non habebit hunc ſeruum libertum, poſtquam liber erit. h.d.

Erit Rubriano [r] ſenatuſcõſulto locus, ẽt ſi ſub ꝯdõne libertas data ſit: ſi modò per ipſum ſeruum non fiet, [s] quò minus ꝯdõni pareat. nec refert, in dando, an in faciẽdo, an in aliquo caſu conditio conſiſtat. Imo etiã a-

Si filius. CASVS. Pater inſtituit filium ſuum hæredẽ: & eum grauauit, quod manumittat Stichũ ſeruũ ſui patris. filius manumiſit. Dicitur quod erit iuſtus patronus hic filius: & habere poterit contra tabulas in bonis manumiſſi. Item poterit ei imponere operas, & hoc etiam poſſet facere ſi pater ipſe manumiſiſſet hunc ſeruum. Erit. Titius inſtituit filium ſuum hæredẽ, & rogauit eum ſub cõditione, vt manumitteret ſeruum Stichũ hæreditarium, puta ſic: ille Stichus ſi fecerit domũ, uel ſi det decẽ, rogo te, vt manumittas eum. Dr quod ſi non ſtat, quo minus pareatur conditioni per ſeruũ, licet non impleatur conditio, habebit locum ſenatuſconſultum Rubrianum. Secũdo dicit: ſi hæres afferat impedimentum quod non impleatur conditio, nõ habebit eum in libertum tanquam filius, uel hęres manumiſſoris. & ſic [g] hoc minus iuris habebit. quod dic ut in gl. Si is cui. Legaui tibi ſeruum, & te rogaui ut eũ manumittas: non uis accipere legatũ ſeruum, & ſic non manumittere. Dicitur quod cogeris iura tua ſiue act. cedere huic ſeruo, ut ſic libertas non deficiat. Secundo dicit: rogatus eſt hæres, uel legatarius manumittere ſeruum: debet eum manumittere, non tradere eum in uſum alij ad manumittendum. Tertio dicit, minor uiginti annis inſtituit aliquem ſibi hæredẽ, & eum rogauit, ut Stichũ ſeruũ ſui hæredis manumittat. dr̃, quod cogi debet hæres ad manumittendum, nec hoc caſu habet locum lex Aelia Sentia. Quarto dicit, Seruum tibi legaui, & te grauaui, vt eum manumittas: & ſi nõ manumittas, legaui eũ alij, & eundẽ grauaui, vt eum manumittat: & ſi non manumittat, ſit ille ſeruus liber. Dicitur, quod hic ſeruus ſtatim debet eſſe liber, ne per tot circulos uadat. & hoc dicit hic § cum l. ſequẽ. Fran.

o Tabulas. liberti bo. poſſ. ut & C. de bo. poſſ. contra tab. l. j. Sed quod ſubijcit de ope. eſt contra, C. de ope. lib. l. Quintus. Solut. hic nõ cogebatur manumittere licet rogatus ſit: ibi aũt cogebatur. Vel hic uoluit pater habere. ſ. filium plenum ius patronatus: vt ꝭ. de bon. li. l. qui ex cã. §. ũn. uel ſpeciale hic in filio.
p Hoc enim. duo, ſcilicet prædicta quaſi patroni filius, etiam ſi &c.
q Accepiſſet. à patre filij.
r Rubriano. quod habes ſup. eo. l. cum uero. §. ſubuentum. Accur.
s Non fiet. ut ſup. de man. teſt. l. libertate.

mittit libertum [a] hæres, ſi ꝯdõni impedimentũ fecerit, etſi filius defuncti quãuis alio iure [b] habiturus ſit libertũ. Nõnullã [c] enim & hic pęnã [d] patiẽtur: nã & ſi in ſeruitutẽ petierit, [e] aut capitis accuſauerit: perdit [f] bonorũ poſſeſsionem ꝯ̃ tabulas.

Qui non vult ſeruum ſibi legatũ, vt manumittatur accipere, cogitur illi ſeruo actiones ſuas cedere. cætera q̃ ſequũtur, breuia ſunt, ideo ñ ſummãtur.

Si is, cui ſeruus legatus eſt, fuerit rogatus, vt eũ manumitteret, & nolit eũ accipere: cõpellẽdus eſt, † vt actiones ſuas ei [g] pſtet, ſi ſeruus velit: [h] ne intercidat libertas.

Pompo uus lib. iij. fideicommiſ. XXXIIII.

INuitus is, cui fideicõmiſſo libertas eſt relicta, nõ eſt [i] tradendus alij, vt ab eo manumittatur, & fiat alterius libertus, q̃ qui rogatus eſt manumittere. Cãpanus ait, ſi minor uiginti annis rogauerit hr̃dem, vt ꝓpriũ [k] ſeruũ manumittat, pręſtandam ei libertatẽ: q a hic lex Aelia Sẽtia locũ non habet. Seruus [l] legatus erat Calphurnio Flacco: iſq; rogatus erat, vt eum manumitteret: & ſi non manumiſiſſet, idẽ ſeruus Titio lẽgatus erat: & is [m] æquè [n] rogatus erat, vt eum manumitteret, ſi non manumiſiſſet, liber eſſe iuſſus erat. Sabinus dicit, inutiliter legatum fore: & ex teſtamento eum continuò [o] liberum futurum.

Hæres poſt acceptam hæreditatem vel legatarius agnoſcẽs legatum tenetur ſeruũ propriũ, de quo rogatus eſt, manumittere: licet ei valde ſit neceſſarius, vel dominum dictus ſeruus grauiter offenderit. h.

Martianus lib. xv. fideicom. XXXV.

CAi Caſsij recepta ſnia non eſt, exiſtimãtis & hæredi, & legatario remittendam interdum proprij ſerui manumittendi neceſsitatem, ſi vel vſus † ſerui eius tam neceſſarius eſſet, vt eo carere non expediret, ueluti diſpenſatoris, pædagogi [p] ſui, ſiue liberorum: uel tñ delictum eſt, vt vltio remittenda non eſſet. Viſum eſt enim, ipſos in ſua ptãte habuiſſe, [q] † num potius [r] eſſet, diſcedere à cã teſtamenti: qua non omiſſa, debere uoluntati defuncti obſequi.

Senatuſconſultum Rubrianum non comprehendit perſonas hac lege enumeratas.

Idem li. xvj. fideicommiſ. XXXVI.

[a] Libertum. vt non habeat eum libertum iure manumiſſionis, quod haberet, ſi impedimentum nõ præſtitiſſet: vt ſup. eod. l. cum uero. §. ſubuentum, & l. ſi eum. § eorum.

[b] Alio iure. ſ. hæreditario: vel quia filius eſt manumittentis. ſm hoc ergo nõ v̓, quod hic filius puniat de ſuo impedimento: quia & ſi non ſuo alieno tñ iure habet eum libertum, ſed reſpõ. non eſt ita, & oſtendit pœnam ibi, cum dicit, nonnullã &c. quæ eſt talis. Nam in libertum quẽ qs habet iure ſuæ manummiſsionis, non amittit contra tab. licet eũ capitis accuſet, uel in ſeruitutẽ petat: ſed eũ quẽ iure alieno ſiue hæreditario, quem paternum dicimus, ſic amittit, & ſic intelliguntur hæc. ſup. de iure patro. l. cum. & de bo. lib. l. qui cum maior. & l. in ſeruitute. Cum ergo hic filius amiſerit contra tabulas pp impedimentum, qđ præſtitit: quam iure ſuæ manumiſſionis haberet, niſi impedimentum pſtitiſſet: patet, quod ſi amodo accuſet, uel in ſeruitutem petat, quod amittit: quia non habet amodo, niſi iure alieno.

[c] Nõnullam. ſ. ſed aliquam. ſ.

[d] Pœnam. ſ. ſ. fili' qui præſtitit impedimẽtũ, quo minus manumitteret ſeruum pria ſui, qui rogatus à pr̃e erat, vt manumitteret.

[e] Petierit. deinceps.

[f] Perdit bon. poſſ. quam nõ perderet, ſi ut pronus ſ libertũ haberet. non vt patroni filius: vt hic optime colligitur. Sed quidam dicunt etiam patronũ manumittentem, ſi accuſat perdere: vt argu. ſuprà de iure patro. l. cum. ſed illam in liberto patrono intellige. & facit ad hoc quod not. ſup. de in ius uoc. l. ſed ſi huius. §. ſed liberti. & facit optimè ĩ. de bon. lib. l. ſi filius. §. j.

[g] Ei. ſeruo. Accur.

[h] Velit. non aliàs: ut ſup. l. proxi. §. initio. & contra ſiñ ſigna, vt ibi. & facit ĩ. de le. ij. l. Imperator. in pri. & de leg. iij. l. ſi legatarius.

[i] INuitus. Nõ eſt. vt ĩ. eo. gñal ter. §. ſi. & de act. empt. l. Tit. & ſic eſt arg. quod dñs non põt in alium alienare ius uaſalli uel feudi inuito uaſallo.

ADDITIO. Limitabis hanc gl. cũ ſuo tex. per. l. ſ. & quod ibi no. Bal. C. de ſeru. fugi. & tex. in c. prætereà ducatus. §. inſuper etiã. & ibi per eundem Bald. in uerſi. nota quod dñs. in titu. de prohi. feud. alie. per Feder.

[k] Vt proprium. ipſius hæredis, ſecus ſi ipſius minoris: vt C. eod. l. minor. Accur.

[l] Seruus. facit ĩ. de manu. teſta. l. ſi quis ita. & l. Stichũ.

[m] Is. l. Titius.

[n] Aeque. ſicut primus.

[o] Cõtinuo. abſurdum enim erat non tam fieri occaſione legati nullum emolumentum afferentis.

CAij. CA VS. Hæres ſiue legatarius rogatus de manumittendo ſeruõ ſuõ, an ſemꝑ cõpellatur? & Caſſius dixit, quod non in caſibus iſtis: vt ſi uſus huius ſerui ſit ualde neceſſarius hæredi, vel legatario. ueluti ſi ſeruus ſit diſpenſator dñi, vel pædagogus, vel grauiter deliquit cõtra dñm. ſed tñ dictum Caſsij corrigitur. Et dicit, quod ex quo habuit lucrum à teſtatore, debet & hoc onus ſentire, vt ſic ſemper cõpellatur manumittere, ex quo accepit hęredi tatem, vel legatum. Fran.

[p] Delictũ eſt. l. eſt ſeruus magnum delictum fecit: puta, quia iacuit ſeruus iſte cũ uxore eius.

[q] Habuiſſe. manumittere, vel non in caſibus, & ſic eſt dictum Caſsij. Vel dic econtra habuiſſe, ſcilicet accipere relictũ, vel nõ: cũ ſi receperit, omnino cogetur manumittere. Accurſius.

[r] Potius. ratio Caſsij: ſed caſſa. Io. quia hoc inconueniens ſequeretur, quia melius eſſet non parere uoluntati defuncti, quam parere. Vel dic eſſe uerba Modeſtini: ſic. ſ. merito ſnĩa Caſsij non eſt recepta, ná potius eſſet

† P. Flo. actiones ſuas ei pſtare, cui ſeruus uelit.

† In P. Fl. non eſt, eius ſerui. Sui, non eſt in P. F. ſed hæc lectio uerior.

† P. Fl. nã potuiſſent diſcedere &c.

eſſet &c. ſcilicet ſecundum Caſſium: quod eſſet abſurdum. & ſemper in idem recidit.

Neque infantes. CASVS. Rubriano ſenatuſconſulto eſt cautũ, quod ſi hæres, uel legatarius eſt grauatus manumittere ſeruum teſtatoris, & non manumittat, & uocatus corã iudice non ueniat: iudex debet pronuntiare iſtum ſeruum liberum: & erit libertus teſtatoris non hæredis vel legatarii. hoc ſenatuſconſultum non ſpectat ad infantem vel furioſum, uel ab hoſtibus captũ, vel ad militem, uel ad magiſtratum, uel ad pupillum, qui non habet tutorem: uel ſi habet, habet aliquem de prædictis, uel habet illos, qui ſtudioſè in odium pupilli non curant manumittere. Nam ſi aliquis iſtorũ eſt grauatus ſeruum teſtatoris manumittere, cuius eſt hæres, uel legatarius, & nõ manumittat, & iudex pronuntiat illũ ſeruum eſſe liberũ: erit bene libertus eius, licet ab eo non ſit manumiſſus perinde, ac ſi eſſet abſens ex iuſta cauſa. & hoc eſt inductum ex Daſumiano ſenatuſconſulto. Idem eſt ſi aliquis rogatus manumittere, eſt abſens: per procuratorem tamen reſpondet coram iudice ob hoc citatus: quia non eripitur ei libertus. Vltimo dicit: hæres uel legatarius rogatus de manumittendo ſeruũ hæreditarium coram iudice competenti citatur ex priuilegio alicuius dignitatis nõ uult coram eo reſpondere. Dicitur quod non auditur priuilegiũ ad hoc allegans, quicunque ſit, ſiue priuata ſiue ciuitas.

† F. P. uel maior res familiaris.

Neque infantes, neque furioſi, neque ab hoſtib. capti, neq; ij, quos [a] religio, [b] aut honeſtior [c] cã, uel calamitas aliqua, † vel maioris rei familiaris, aut capitis famæve periculũ, aut ſimilis cã moret̃, Rubriano ſenatuſcõſulto continent̃. [d] ac ne pupilli quidem, qui tutores non habent, aut eos habẽt, quos earum quæq; cã detinet. [e] Sed nec ſi hi [f] data opera ſui ptãtẽ non faciũt, puto pupillis libertos eripi: quia & iniquum [g] eſt, facto tutoris, q̃ [h] forſitan ſoluendo non ſit, [i] pupillum dãno affici: & ſenatuſcõſulto nõ continet̃ aliusquis; quã q̃ ex cã fideicommiſsi debet [k] pſtare libertatem. Quid ergo eſt? Daſumiano ſenatuſconſulto ſubuenit̃ [l] his, quo cautum eſt de ijs, q̃ iuſta ex cã abeſſent, vt nec libertas impediatur: nec libertus eripiant̃ his, qui fraude careat. Si per procuratorem q̃s defendatur: ſemper iuſta ex cã abeſſe dr̃: [m] nec libertus ei eripitur.

Nihil facit ad interpellandum [n] iuriſdictionẽ eius, qui de fideicommiſſa libertate cognoſcit, priuilegium cuiuſq;, uel ciuitas, uel corporis, uel officij, in quo quiſq; eſt: uel conditio perſonarũ.

Hæres non poteſt denegare, quia det libertatẽ ſeruo, de quo rogatus eſt, vt eum manumittat ſub prætextu rõnum non redditarum eorum, quæ geſſit in rebus teſtatoris. h. d.

Vlpianus lib. vj. fideicommiſ. XXXVII.

Si purè [o] data ſit fidei cõmiſſa libertas, & is ſeruus rõnes adminiſtraſſe dicat̃, diuus Marcus reſcripſit, moram libertati non eſſe faciendã: [p] ex continenti tñ arbitrũ dãdum eſſe, qui cõputationẽ ineat. uerba reſcripti ita ſe habẽt. Aequius vr̃ Trophimo ex cã fideicõmiſſi pſtari libertatẽ, q̃ ſine ꝯdõne [q] reddẽdarũ rõnum datam eſſe cõſtat. Neq; humanum fuerit, ob rei pecuniariæ q̃ſtionem libertati morã fieri, qua [r] tñ repræſentata, cõfeſtim arbiter [s] à prætore erit dandus: apud quẽ rõnẽ, quã adminiſtraſſe eũ apparuit, ex fide reddat. [t] Tñ igit̃ rõnem [u] reddere cogetur. Sed an & reliqua [x] reſtituere debeat, nihil adijcitur: [y] nec puto cogendũ. nã de eo, quod in ſeruitute geſſit, poſt libertatem conueniri non põt. [z] Corpora planè rationũ, & ſi quas res, uel pecunias ex his detinet, cogendus eſt per prætorem

i Non ſit. ſ. pupillus ad emendandum damnum, quod ei ex culpa eorum contingat. Azo.
k Debet. ſed tutores non debent præſtare, ſed pupilli. & facit. ſup. eo. l. cum quaſi. §. j. & §. Imperator.
l Subuenitur his. vt ã. eo. l. non tantum. §. ſenatus.
m Dicitur. facit Inſti. per quas perſonas age. poſ. §. j.
n Interpellãdam. id eſt impediẽdam.

Si purè. CASVS. Rogaui hæredem meum, ut ſeruum meum, qui fuerat meus caſtaldio, manumittat. hæres nõ uult manumittere, niſi reddat rationẽ. certè hæres non auditur: imo cogitur manumittere, & factus liber reddet rationem eius quod geſſit hoc modo, nam cõputabit cum hærede. & ſi quid habet de bonis domini, hæredi reddet: non aũt ſi quid malè geſſit, tenebitur hæredi emendare: cum liber factus nõ teneatur de eo, quod geſſit in ſeruitute. Fran.
o Si purè. i. nõ cõditionaliter: puta, quod ſit liber ſi rationes reddiderit.
p Faciendam. ut & ĩ. ſi quis teſtam. liber eſſe iuſſus fuerit. l. j. §. ſi ſeruus. Sed uidetur differri poſt redditam rationem: vt ĩ. de li. cau. l. Imperator. Solu. ibi erat liber, uel nõ erat purè relicta. Item contra, ĩ. eod. titu. l. de his. ſed ibi non erat purè: hic ſic. ad quod eſt ſup. de condi. & demon. l. ſicut libertas.
q Sine conditione. tunc enim differretur: ut C. de teſta. manu. l. cum teſtamento. quæ eſt contra.
r Qua. ſcilicet libertate.
s Arbiter. Id eſt Iudex.
t Reddat. qualiter reddere debeat, exponit ſtatim. Accur.
u Rationem. id eſt computare, & quæ habet apud ſe reddere.
x Reliqua. quæ non habet.
y Adijcitur. ſ. in uerbis reſcripti.
z Non poteſt. C. de pet. hære. l. fin. §. penul. contra. Solu. ibi ſpeciale: vt ibi patet. Item contra ã. de nego. geſt.

a Quos. ſ. milites.
b Religio. ſacramenti: vt milites.
c Honeſtior. veluti ſi magiſtratum gerant.
d Continentur. ex eo ius patronatus amittatur.
e Detinet. ſ. aliqua prædictarum.
f Si hi. tutores. Accur.
g Iniquum. non ſolum abſurdum.
h Qui. ſcilicet tutor.

geſt. eum actum. & l. ſeq. §. Scæuola. & C. de negot. geſt. l. ſi cognati. ſed in illis legibus aliena, non domini geſſit negotia: vbi ſerua, quod in illis legibus dicitur.

a Inſtruere. i. docere qualiter geſta ſunt: vt ſ. de cōdi. & demon. l. cum ſeruo.

I N teſtamento. CA[illegible] Pater in teſtō alumnæ ſuę reliquit libertatem, & eidem per fideicōmiſſum aliqua reliquit. tandem filij ab inteſtato ſuccedentes patri manumiſerunt iſtam. Dicitur quod bene fecerunt, & ei debebunt fideicommiſſa. Fran.

b Non erat. de iure.

c Cū omnia. quæ continebantur in teſtamento. Azo.

d Veluti. id eſt ſicut.

e Geſſiſſent. eamque manumiſiſſēt.

f Debuiſſe. plus reſpon. quam quærat. nā ad quæſtionem erat reſponſum ſ. eo. l. cum quaſi. §. fin. & poſtea hic reſpondet. ſed huic q́ dicit in fi. l. eſt contra, C. de manu. teſtam. l. ex teſtamento. & l. ſi iure. & C. de fidei. l. eam quā. & l. ſi uetitus. & l. ex teſtamento. & C. eo. l. j. & ij. Solu. ſpeciale in perſona ſic dilecta, ar. gum. eius quod dicit, pios &c. & argum. ſupra de le. ij. l. cum pater. §. filius matrem. & C. de lega. l. cum rē alienam. Item ex quo libertatē dederunt, per conſequēs & pecuniarium fideicom. præſtare debent, ar. C. de teſt. l. non dubiū. & C. de fideic. l. & inutiliter. & C. ad leg. Falc. auth. ſed cum teſtator. non autem placet, q́ fuerūt hic repetita ab inteſtato: quia hoc eſt diminute. nec quod eſt de relictis in teſtamento filij: quia hoc eſt contra literam, imo patris.

† Iſte tex. reputatur ſi. ad hoc, quòd hæres ſoluēs unū legatum pium in teſtamēto minus ſolenni relictū, cogitur ſoluere aliud legatum ueniēs in cōſequentiā illius. Bolog.

† P. Fl. dū omnia ab inteſtato egiſſent.

† Nullo. n. uocis miniſterio, nullo uſu literarū indigens reſū natura, proprijs ac tacitis uiribus charitatē parentū liberorum pectorib. infudit. Val. Max. li. 5. cap. 24.

reſtituere: item de ſingulis inſtruere. a

Heredes rectè & piè dant libertatē alumnæ, cui pater in teſtā ſuo reliquit fideicom. libertatem, licet ipſi heredes ab inteſtato ſuccedant: quinimo debent dicta alumnæ ſoluere fideicommiſſa. h. d.

Paulus lib. iij Decreto. XXXVIII.

I N teſtō † qđ perfectum nō erat, b alūnæ ſuæ libertatē & fideicōmiſſa dedit; cū oia c filij veluti d ab inteſtato geſsiſſent: e q̄ſijt Imperator, an vt ex cā fideicōmiſsi manumiſſa fuiſſet: & interlocutus eſt, etſi nihil ab inteſtato pater petijſſet, pios † tñ filios debuiſſe f manumittere eā, quā pr̄ dilexiſſet. ꝓnūtiauit igit̃ rectè eā manumiſſam: & ideo fideicommiſſa etiam ei p̄ſtanda.

Error teſtatoris putantis ſeruum eſſe ſuum, cui reliquit fideicom libertatem, non officit libertati eiuſdem ſerui, ſecus eſt in alia re legata. h. d.

[illegible] XXXIX.

ij P Aulus rn̄dit, & ſi alienus inueniat̃ ſeruus, que ut ſuū teſtōr ab uno ex hęredib. uoluerit manumitti, tñ cogendum eū, qui eſt rogatus redimere eū, & manumittere: qm̄ nō putauit g ſimilem eſſe cauſam libertatis, & fideicommiſsi

P Aulus. C[illegible] Vnum ex hæredibus meis rogaui t vt Stichum quē credebam ſeruū meū, manumittat. Dr qđ licet Stichus appareat alienus, tamen hæres rogatus cogetur eum emere & manumittere: ſed ſecus ſi alienam rem, quam credo meam, per fideicommiſſum lego. nam non valet. Paulus. Dicit teſtator in teſtamento: crede mihi Zoile, quod gratiā tibi referet filius meus Martialis. Dr quod per hæc uerba, Zoilus & ſibi coniuncti conſequentur libertatem à Martiale, ſi ſerui eius erant. Fran.

g Non putauit. Paulus. Accur.

h Pecuniarij. ſi enim alienam rem, ut ſuam per fideic. reliquit, non ualet. vt Inſt. de le. §. nō ſolum.

pecuniarij. h Paulus reſpondit his uerbis, i πιστευσον μοι Ζώιλε, ὅτι τὰς χάριτας σοι ἀποδώσει ὁ υἱός μου Μαρτιαλος, καὶ τοῖς παισίν σου. [i. Crede mihi Zoile, gratias tibi refert filius k meus Martialis: imo nō tibi ſolùm, ſed & filijs tuis.] in plena uolūtate defuncti ꝯtineri, l circa beneficiū m † ꝯiunctis n pſonis, & Zoilū. o qui ſi ſerui ſint, † nihil gratius † p his p̄ſtari poſſe q̄ libertatē: ideoq́ue præſidem debere ſequi uolūtatem defuncti.

i Paulus reſpōdit his uerbis. hæc eſt interpretatio Græci: Crede mihi Zoile, qm̄ gratias tibi referet filius meus Martialis. imo non tibi ſolum, ſed etiā filijs tuis. Alij non habent hanc ex. o ſi tinnē ſed dicunt, qđ hac lege teſtator alicui de ſuis ſeruis gratum reliquit. ſed nil gratius libertate. er. o ea relicta uidetur.

k Filius. quod infra erit.

l Contineri. dixit. Paulus. Accurſius.

m Beneficium. ſ. præſtandum. alias benefaciendum.

n Coniunctis. qui ſunt ſerui & Zoilus.

o Zoilum. ſubaudi & in Zoilum, ſiue circa Zoilum.

p Gratius. ſic Inſt. qui ma. non poſ. §. cum ergo.

† Beneficiendum.

† Quid ſi ſerui ſint.

† Nihil tā gratū: ſimile loquendi genus infra l. 45. §. in fideicommiſſaria. ſatis iniuriā facit libertati q̄ fideicom.

Teſtator, qui inter viuos ſeruum vel ancillam donauit, nō poteſt in ſuo teſto illum ſeruū vel ancillam iubere manumitti per donatarium: niſi talis donatarius legatum aliud ſibi relictum agnouerit. h. d.

[illegible] XL.

ij L Vcius Titius. Septitiæ filiæ ſuæ naturali q Concordiam ancillam ſuā donauit. r idem poſtea teſtō filiæ ſuę cum alijs quibuſdam ancillam ſupraſcriptam legauit, ut manumitteretur. Quæro, an Septitia filia naturalis ancillā ſupraſcriptam manumittere cogi poſsit? Paulus reſpondit, ſi uiuo patre naturali donatio ancillæ fuit, neque patris naturalis iudicium in cęteris legatis filia

L Vcius. [illegible] Filiam ex concubina habui, & ei donaui ancillā meā noīe Concordiā, & ita tenuit donatio. poſtea feci teſtamētum, & eidē filiæ eādem ancillā cū quibuſdam reb. legaui: & eā rogaui de ea ancilla manumittēda. q̄ritur an hæc filia cōpellat̃ manumittere hāc ancillā? Et dr̄ qđ non, ſi nō accipiat legata alia ſibi relicta. nā hāc ancillā habuit iure don. & pute. Lucius. Legaui ſeruū meū Stichū Mæuio, & rogaui ne ipſe nel hæres eius manumittat. Dr̄ q́ ego adhuc uiuēs potero eū manumittere: quaſi hāc legē Mæuio & ſuis impoſuerí, nō mihi.

q Naturali. quæ erat nata ex concubina: & ſic non erat in poteſtate patris.

r Donauit. & tenuit donatio, cum non eſſet in poteſtate: vt ſup. de dona. l. hæreditatem.

Agno-

a Agnouit. quod ſi eſſet, cogeretur ut C. eo. l. debetl. & l. ſi te.
b Propriam. ſ. factam olim per donationem.
c Teſtatorem. qui legem dixit.
d Dixiſſet. nõ enim potuit: ut ff. de leg. iij. l. ſi quis. in princi. & argu. ff. de donat. inter uir. & uxo. l. quod autem. §. pe. & de leg. ij. l. cũ filio. §. Stipu. & de arb. l. penult.

agnouit:[a] nõ poſſe compelli eam ancillam propriam[b] ex cauſa fideicõmiſſi manumittere. Lucius Titius Stichum ſeruum Mæuio legauit: & petijt, ut neq; ab eo, neque ab hærede eius unquam manumitteretur. Paulus reſpõdit, teſtatorẽ[c] potuiſſe poſtea ſeruum hunc ad libertatẽ perducere: quia nõ ſibi legẽ dixiſſet,[d] ſed legatario.

Thais ancilla. Caſus. Reliqui libertatẽ Thaidi ancillæ meæ hoc modo: Cum Thais ancilla mea ſeruierit per decẽ annos hæredi meo, ex tũc uolo, quod ſit mea liberta. uidetur quod eſſe non poſſit: cũ directã libertatẽ teſtator nõ reliquerit, unde & ſi hæres manumittat, non efficietur liberta teſtatori. & ſic uidetur quod debeat remanere ſerua, & poſt decẽ annos. & hoc de rigore: ſed tamẽ de æquitate dicitur, quod hæres debeat eã poſt decẽ annos manumittere. Lucius. Quoſdam ſeruos obligaueram: rogaui hæredem meum, ut ſi ſerui prędicti eum promeruerint, eos liberet ære alieno, nolens quod alterius quã ſuam ſeruit. experiantur. hęres noluit. & ſic creditor forte eos uendidit. quæritur an eis debeatur libertas ex cauſa fideicommiſſi? & diſtinguitur. nam ſi hęres neceſſitate rei familiaris impeditur quo minus oñe uat, nõ debebitur per hoc libertas: ſi autem ſtudioſe differat, tunc debebitur libertas fideicommiſſaria. Tutoris. In teſtamento quendam reliqui tutorẽ filijs meis: & eum grauaui de ſeruis ſuis manumittẽdis. tandem hic tutor excuſauit ſe a tutela: & alij ſunt dati loco eius. quæritur an iſti alij tutores debeant præſtare libertates ſeruis iſtis? Et dicitur, quod ſic. ement ergo eos & manumittent. Seio. Reliqui in tutorem Seium filijs meis, & eidem legaui tres libras, & Stichũ ſcriptorẽ: & eum rogaui, quod Stichum manumittat. tandẽ Seius excuſauit ſe a tutela. Dicitur, quod nihilominus debebitur libertas per fideicommiſſum Sticho, ſed non aperit per quem. Sed tu dic, quod aut Seius amiſit legatum: quod eſt uerum, ſi contempla. tutelæ erat ei relictum: & tunc debebitur libertas per hęredes teſtatoris. ſi autem nõ amiſit: ut quia non hac contẽpla. erat ei relictum: tunc ipſe Seius debebit libertatem. Sororem. Sororem meam hæredem inſtitui, & rogaui eam de ſeruis ſuis manumittẽdis, hoc modo, uolo dulciſſima mea ſoror, ut tales meos ſeruos caſtaldiões meos habeas cõmendatos: quos nolui manumittere donec rationes meas reddiderint: ſi autem tibi placebit eos manumittere, ſcias mẽtẽ meã, in qua bene mihi placet. quæritur, an per hæc uerba uideatur rogata de manumittendo, etiã ſi ei diſplicere uidebitur? Reſpon. quod ſic. nõ enim ſpectandum eſt &c. Lucia Titia. Grauaui hæredem meum, ut Pamphilam ancillam Titij emat cum filijs ſuis, & eos omnes manumittat. nũc emit, & nondum ſunt ſibi traditi eo, quod nõ ſoluebat pretium, & ſic nunc Pamphila cõcepit & peperit filiũ. Dicitur, quod hic partus eſt eius, cuius erat & mater tunc temporis, cum peperit, ſcilicet uenditoris. ſi hæres tamen fuit in mora, cogitur hunc etiam partum emere. Lucius. Tales meos ſeruos medicos commendo tibi hæredi meo. Dicitur, quod per hæc uerba nõ uidetur relicta fideicommiſſaria libertas, ſed erit in arbitrio hæredis uelit eos manumittere uel non. Titius. Seruo meo caſtaldioni reliqui libertatem, ſi rationes reddiderit hæredi meo, non debet reddere ea, quæ caſu perierunt. Item ſi iuſſus eſt reddere pecullium, nõ deducet quod domino debet. Itẽ ſi id quod debebat ex reliquis, uerſum eſt in peculiũ, & peculium debebat reddere, & reddat: ſatis eſt.

Sceuola libro quarto Reſponſorum. XLI.

Thais[e] ancilla mea cum hæredi meo ſeruierit annos[f] decem, uolo ſit liberta mea. Quæritur, cum libertam ſuã eſſe uoluerit, nec id hæres facere potuerit, nec directa purè data ſit libertas, an etiã poſt decẽ annos in ſeruitute remaneret? Reſpondeo, nihil proponi, cur non Thaidi

Libertatem. Reliqui libertatem Cupito ſeruo meo caſtaldio. cũ filius meus compleuerit xvj. ann. & ipſe ſeruus reddiderit rationes. poſt mortẽ meam, tutores filij mei cõmiſerũt Cupito ſeruo adminiſtra. de debitis huius pueri exigẽdis, & cũ exegerat ſeruus, & tutoribus aſſignabat, tãdẽ hic iuuẽis anteq̃ compleret xvj. annos deceſſit, & ei ſucceſſit mater: cui matri tutores fuerunt cõdemnati propter malã adminiſtrationẽ: nunc lapſum eſt tãtũ tẽpus, quo ſi iuuenis uiueret, cõpleſſet xvj. annos. petit Cupitus libertatẽ, & uult reddere rationes eius, quod geſſit in uita mei teſtatoris, non eius quod poſt geſſit. Dicitur, quod de omni geſtione debet reddere rationem, tam eius quod geſſit ante mortem teſtatoris, quam poſt. Stichus & Dama. Teſtator ſuo teſtamento ſic dixit: Stichus & Dama ſint liberi, ſi rationes reddiderint. Dicitur, quod per hæc uerba non ſolum debent cõputare, ſed etiam reliqua reddere debent. Sed pone, quod erat eis relicta libertas, ſi redderent rationes intra certum tempus: puta intra annum: & non reddiderunt intra illud tempus, poſt annum uolunt reddere, & uolunt eſſe liberi: nõ audiuntur ſi per eos ſtetit, quo minus intra præſcriptũ tempus rationes redderent. Ab hæredibus. Grauo hæredes meos ut manumittant ſeruũ meum Stichũ, cum filius meus compleuerit xvj. ann. & cum reddiderit rationes. dicitur quod debet reddere rationes eius quod geſſit in uita mei teſtatoris in bonis meis, & etiam eius quod geſſit poſt mortem meam. Stichus ſeruus. Seruo meo reliqui libertatem per fideicommiſſum, ſi det decẽ uxori meæ & hæredibus meis: nunc uxor mea abſtinuit ſe ab hæreditate mea: & filia ſola mihi ſucceſſit. dicitur quod huic filiæ tota decem ſunt danda: & ipſa manumittet hũc ſeruum. Hærede. Titius inſtituit filium hæredem, & libertatẽ dedit quibuſdam ſeruis hoc modo, December & Seuerus & Victorina poſt annos octo liberi ſint. & commẽdauit eos filio. poſt hoc teſtamentum Titius uixit per plures annos, quæritur quãdo incipient currere iſti octo anni? Et dicitur, quod a tempore teſtamenti facti. Spendoforus. Reliqui libertatem Spendoforo ſeruo meo ſub condi. hoc modo: Cum filia mea in familia mea nupſerit, ſi rationes idoneè filiæ meæ adminiſtratas reddiderit. Spendoforus. liber eſto. hæc filia exiſtens pubes deceſſit uiuo me patre eius: & ſic Spendoforus non adminiſtrauit rationes eius. nunc quæritur, an Spendoforus ſit liber elapſo tanto tempore poſt mortem filiæ, quo ſi uiueret illa compleſſet xij. ann. & ſic facta fuiſſet nubilis. Et dicitur quod ſic. Stichum. Stichum rationibus redditis manumitti uolo. nunc Stichus adducit ea, quæ geſſit: & qualiter ego dominus approbaui omnia, quæ fecerat Stichus. Dicitur quod debebit manumitti hic Stichus. Franc.

e Thais. Scilicet liberta teſtatoris.
f Annos. id eſt, per decem annos.

Debeatur

libertas debeatur. [a] Lucius Titius ita cauit,{Me ui fili chariſsime, te rogo, ut ſi Stichus & Damas & Pāphilius ꝓmeruerint [b] † ære alieno [c] liberes, ne alterius quàm tuā ſeruitutē experiant}Quæro, an ſi ꝑ hæredē ſteterit, quò minus æs alienū † exolueret, ex cā fideicōmiſsi libertatē ꝯſeq poſſiut? [d] Reſpōdit, nō qdē imputādū hęredi, ſi ꝓ cōmoditatibus rei ſuæ administrādæ ęs alienū tardius exoluerit. Verum ſi manifeſte ſtudiū nō ſoluētis ei rei paratū, [f] ut libertatibus mora fieret, ꝓbaretur repræſentādas libertates. [e] Tutoris, quē & ipſum † teſtamento liberis dederat, fideicommiſit de manumittendis ſeruis ipſius tutoris: ſed is a tutela excuſatus fuerat. Quæro, an eiſdem ſeruis libertatem præſtare debeant tutores, qui in locum excuſati dati tutelam adminiſtrarent? Reſpondi ſecundum ea, quæ proponerentur, libertates & ab hæredibus ſcriptis uideri datas. {Seio auri libras mille & Stichum notarium, [g] quem peto, [h] manumittas.} Seius eodē teſtamento tutor datus a tutela ſe excuſauit. [i] quæritur, an nihilominus fideicommiſſa libertas debeat? Rñdit, nihil ꝓponi, cur nō debeat. Sorore ſua hærede inſtituta de ſeruis ita cauit. [k]

† Βουλομαι καὶ παρακαλῶ γλυκυτάτη μου ἀδελφὴ ἐν παρακαταθήκη ἔχειν Στίχον καὶ Δάμαν τοὺς πραγματευτάς μου οὓς ἐγὼ ἐκ παιδὸς θρέψασα, ἄχρις ἐὰν τὰς ψήφους ἀποκαταστήσωσιν. ἐὰν δὲ καί σοι ἀρέσωσιν, ἐμήνυσά σοι τὴν γνώμην μου.

(id eſt, Volo, & a te peto ſoror ſuauiſsima, Stichū & Damam actores meos, quos ego, quo ad rationes retulerit, nō manumiſi, tibi eſſe cōmendatiſsimos. Quod ſi ipſi tibi quoq; probentur, [l] expoſui tibi meam ſniam. [m]) q̄ro ſi paratis actoribus rationes reddere, hæres libertatem non prę ſtet, dicendo, eos non placere ſibi: an audienda eſſet? [n] Reſpondit, non ſpectandum, quid hæredibus diſpliceat: ſed id ꝙ, uiro bono [o] poſsit placere, ut libertatem conſequantur. Lucia Titia hæredum fideicommiſit, uti Pamphilam ancillam Seiæ cum filijs [p] eius redimerent, & manumitterent. & iuridicus [q] quanti ſinguli eſſent redimendi, æſtimauit. [r] medio tempore Pamphila antè, quā pecunia ſolueretur, peperit. Quæro, id, quod natum eſt ex Pamphila, utrum ad hæredes Titiæ, an ad hæredem [s] Seiæ pertineat? Reſpondit, id quod natū eſt ex Pamphila, eius quidē eſſe, cuius ea fuerat tūc cum pareret: uerū hęredem ſi morā fideicommiſſariæ libertati fecit, cōpellendū, partum quoque ad libertatē perducere. Lucius Titius in teſtō cauit: Medicos tibi [t] cōmendo illū & illū. In tuo iudicio [u] erit, ut habeas bonos libertos & medicos. ꝙ ſi ego libertatē eis dediſſem, ueritus ſum, ꝙ ſorori meæ chariſsimæ fecerunt medici ſerui eius manumiſsi ab ea: qui ſalario [x] expleto reliquerūt eam. q̄ro, an fideicommiſſaria libertas ſupraſcriptis cōpetere pōt? Rñdit, ſm ea, q̄ ꝓponerent: nō neceſsitatē heredibus impoſitā, ſed arbitrium † remiſſum. Titius Sticho ſeruo ſuo libertatē ſic ḋdit, ſi rōnes dederit. [y] quæro, an ratio ꝑ eū geſta ita ꝯputari [z] † debeat, ut damna, quæ caſu ꝯtigerunt. ad onus reliquorum nō pertineāt? Rñdit, in negotio, ꝙ uolūtate dñi adminiſtraſſe proponatur, ea damna, quæ caſu ita acciderunt, ut ſeruo nihil imputari poſſit, non pertinere [a] ad reliquorū onus. Itē quæro cū omne peculiū reddere iuſſus ſit:

[a] Debeatur. fideicommiſ. nam directa non dicitur deberi, ſed competere adita hæreditate: ut ĩ. de manu. teſta. l. teſtamēto. ſed qdā ex interpretatione directa dicunt.
[b] Promeruerint. ſuis ſeruitijs.
[c] Aere alieno. pro quo pignori tenentur creditori. M.
[d] Conſequi poſſint. a creditore ſorte uenditi.
[e] Libertates. fideicōmiſſarias: ut & C. eo. l. ancillā. nō directas: ut ĩ. de ma. l. 3 & facit ſ. e. l. rogo.
[f] Datas. ut C. de rebus credi. l. eum etiam a pupillorum tutoribus. ergo omni præſtare debent.
[g] Notarium. id eſt ſcriptorem: non ſit contra C. de tab. l. generaliter.
[h] Peto, id eſt, deprecor.
[i] Excuſauit. per ꝙ amiſit legatum. cū diſtinctione tamē ut ſ̃ de teſta. tu. l. qui tutelā. & de excuſ. tutor. l. tutor petitus. & loquit hic forte quando non amittit. ſed H. iudi ſtricte facit hic loq.
[k] Cauit. ſequit in terpretatio Græci uſq; illuc, q̄ro &c.
[l] Probent. ſcilicet ut manumittas.
[m] Meam ſententiā. id eſt, quid mihi placet.
[n] Eſſet. ſoror prædicta hæres.
[o] Bono. ſic ĩ. titu. ij. l. Labeo. & ĩ. de lega. iij. l. fideicom.
[p] Filijs. iam natis
[q] Iuridicus. i. iudex. ut Inſt. de exe. tuto. §. peoul.
[r] Aeſtimauit: cū diſcordia eſſet de pretio: nunc antem perfectus fuit contractus, & ſic dominium remanſit primi domini.
[s] Ad hæredē. ab eo redimēdū: ut C. eo. l. cum libertatem.
[t] Tibi hære. di.
[u] Iudicio. i. uoluntate. facit C. eo. l. ex uerbo.
[x] Salario. ſalariū uocat operas eis impoſitas.
[y] Dederit. ſequitur Græcum, cuius interpretatio eſt, ut detrahatur prius qc quid ex quacunque cauſa debet: ſcilicet creditoribus peculiaribus, non dico domino: ut patet per inferiora. & qd ſupereſt, peculium ſit, & debeat reſtitui domino.
[z] Computari. id eſt deputari.
[a] Non pertinere. ut & ſupra, de manumiſ. teſtam. l. qui filium. §. fina. Deduci.

† P. F. ære alieno liberato.
† P. F. exolueret.
† ipſo.
† uide Alciat. li. diſpun. j. ca. xxvij.
† I. uolo & obſecro dulciſſima mea ſoror, ut Stichū & Damā actores meos tibi cōmendatos habeas, quos ego tantiſper manumiſſos eſſe nolo, donec rationes reddiderint. Sane ſi tibi quoq; placent, ſignificaui tibi mentem meam.
† P. F. permiſſum.
† P. F. putari.

an ita peculium cōputari debeat, ut ſolùm id peculij eſſe uideatur, quod quacunque ex cauſa† do mino debeat ſupereſſe? Reſpondit, in ea ſpecie, de qua quæreretur, non debere deduci ex peculio, quòd domino debea tur. Item quæro, an ſi ex reliquis in peculiū aliquid ꝯuerterit: deduci [a] hoc ex peculio reddēdo debeat? Reſpon. ſi id ꝙ ex cauſa, quæ proponeretur, in peculium uerſum eſt, reliquorum nomine ſolutū [b]† eſt, ſatiſfieri ꝯditioni, ſi id ꝙ reliquum eſt peculij, ſoluatur. Libertatem ita teſtamēto dedit, § Cupitum ſeruum meū cū Martianus fili⁹ meus ſexdecim annos impleuerit, rationibus redditis libertum eſſe uolo. § Poſt mortem teſtatoris tutores Cupito exactionē [c]† commiſerunt: iiſque numos redactos expēſauit [d] eiſdem tutoribus: deinde filius impubes deceſsit, cui mater hæres extitit: & tutorem filij tutelæ iudicio cōdemnatum habuit. [e] Cupitus ad libertatem proclamabat eo tēpore, quo ſi uiueret Martianus, annos ſexdecim ætatis habiturus eſſet: offerens rationes [f] unius anni i die mortis teſtatoris quo [g] cæteræ ſubſcriptæ fuerūt. [h] quæſitū eſt, an eas quoque rationes, quas tutores periculo ſuo egerūt, [i] Cupitus reddere ꝯpelli debeat? Rñdit, eū de quo ꝗrit. conditioni rationis reddendæ ita uideri paruiſſe, ſi omnes ex eo ꝙ geſsit, & rectè deſiderari poteſt, & reddiderit. Nam alteram [k] cōditionem humaniore interpretatione ita accipi poſſe, ut defuncto pupillo, tempus, quo ſi uiueret, ſexdecim annos ipleret, expectare ſatis fuerit. [l] § Stichus & Dama ſerui mei, ſi rationes reddideritis, liberi eſtote.

Quæſitum eſt, an nō ſolū rōnes, [m] uerū ſi qua alia ꝯſilio & fraude eorū amota ſunt, præſtari ab his debeant, ut ad libertatē ꝑueniant? Rñdit, rationū red dēdarū ꝯditione ꝯtineri omne, ꝙ quoquo gene re [n] ſerui actū fideq; reſpiceret. Intra certa tempora [o] conditioni reddendarum rationum nō paruerunt. [p] poſtea parati, erant. [q] quæſitum eſt, an perueniant ad libertatem? Reſpondit, ſi per ipſos ſtetiſſet, quò minus intra tempora præſcripta conditioni parerent: non idcirco [r] liberos fore quòd poſtea rationes uelint reddere.

Ab hæredibus meis peto, fideiq; eorum cō mitto, cū filius meus ſexdecim annos ipleuerit, Stichum rationibus redditis manumittant, quæro, an eundem ſeruum teſtator uſque in diem [s] pubertatis filij ſui actū⁹ agere [t] uoluerit? Reſpondit, manifeſtum [u] eſt teſtatorem huius quoque actus rationem à Sticho reddi uoluiſſe. § Stichus ſeruus meus iubeo, ut det, præſtet & filiæ, & uxori meæ, hæredibus meis ſine ulla controuerſia tot aureos: [x] & ut ipſum manumittat, fidei eorum committo, quæſitum eſt, cum uxor ab hæreditate abſtinuerit⁹ utrum duabus [y] an filiæ præſtare debeat? Reſpondit, filiæ, quæ hæres ex aſſe extitiſſe proponeretur, pro ſolido dandū. [z] Hærede filio ſuo ex aſſe inſtituto, [a] libertatem dedit in hæc uerba, December diſpenſator meus, Seuerus uillicus, & Victorina uillica Seueri contubernalis in

† P. F. à domino.

† Deſolutum.

† De hoc uerbo exigere, dic ꝙ propriè eſt ab inuito extorquere. concor. text. in l. fideicōmiſſ. §. ſi rē. & ibi gl. in uer. exegerat. ff. de leg. iij. cōcor. text. & ibi glo. in c. i. de elect. §. & ut oīa. I prag. ſan. Adde qd' hæc dictio exigere, ſemper interpretatur, id eſt, ab inuito extorquere: niſi in caſibus expreſſis in gloſ. ordi. in l. ſoluēdo. ff. de ne. geſt. & per Card. in cle. fin. de ſen.

quoq·.

† P. Fl. actus.

[a] Deducere e dibus.
[b] Solutum. ſ. creditoribus.
[c] Exactionē. debitorū: ut ab eis, ſ. debitoribus debita exigat.
[d] Expēſauit. i. deſignauit: ꝙ nō ſufficit: ut hic, & ī. de ma. teſt. l. qui filiū.
[e] Habuit. mater.
[f] Rationes. quas tempore teſtatoris geſſit. Azo.
[g] Quo. anno. Accurſius.
[h] Fuerunt. ſc. iſti ſunt introitus & expenſæ talis anni.
[i] Egerūt ꝑ capitulum.
[k] Nā alterā. ſ. cū Martianus xvj. an. impleuerit. Accur.
[l] Satis fuerit, ut de manu. teſt. l. ſi ita ſcriptū fuerit. & C. eo. l. fideicōmiſſaria.
[m] Rationes. computando.
[n] Quoquo genere. i. quoquo modo: & facit ī. de teſta. man. l. ſi ita ſit ſcriptū. & l. q filiū. & C. de teſt. ma. l. ij.
[o] Tempora. à teſtatore definita.
[p] Non paruerunt. ſerui, quibus erat relicta libertas ſub conditione reddendarum rationum.
[q] Parati erāt. reddere rationes.
[r] Non idcirco. ſic ſ. de. arb. l. Celſus. in prin. & C. de cō trah. ſtip. l. magna. Sed cōtra, ꝟ. de uerbo. obli. l. qui Romæ. §. Flauius. ij. reſpon. ſed illud permittetur, ut euitetur pœna conuentionalis. hic autem non ſufficit poſtea uelle i. poſt diē adimplere conditionem: ut ideo dominus cogatur manumittere. poſſet tñ ſi uellet. & eodē modo reſpon. ad illam ꝟ. de uer. ob. l. inter dum. §. fi. & l. ſi ſeruum. §. ſequitur. Præterea in illis non fuit dies appoſita, hic ſic. quod multū facit: ut dixi. C. e. dicta. l. magnam. Item in omnibus illis erat obligatus, qui moram purgat hic ſerui non. Item non obſt. ī. ſi quis cau. l. & ſi poſt tres quia illud eſt ſpeciale circa iudicia. Itē contra. ꝟ. de lib. cauſa. l. Paulus. §. Caius. ſed ibi deceſſerat ille, in cui⁹ fauorem adimplenda erat conditio. & ideo poſt moram poteſt adhuc adimplere, & mora purgari. Item contra, infra titulo ſecūdo. l. Stichū. §. Dama. ſed ibi fortuito caſu fuit impeditus uel ibi in faciendo, hic I dādo erat cōditio.
[s] Vſq; in diē. poſt mortē teſtatoris.
[t] Agere. i. actus totius ſi ſpontè geſſit reddere.
[u] Manifeſtū. ut & ī. eo. §. libertatem.
[x] Tot aureos. puta decem.
[y] Duabus. filiæ. & uxori.
[z] Dandum. decē aureos.
[a] Inſtituto. à domino puta.

Quos

{annos octo liberi ſint: quos [a] in miniſterio [b] filij mei eſſe uolo. † te autē fili chariſsime peto, uti Decembrem & Seuerum cōmendatos habeas: quibus pręſentem libertatē non dedi, ut idonea miniſteria haberes: quos ſpero te & libertos idoneos habiturū. } quæro, cùm eo tēpore, quò Titius teſtamentum faciebat, filius natus annorum fuerat nouem: & Titius poſt biennium & ſex menſes deceſſerit: anni octo, in quos libertas erat dilata, ex teſtamēti facti [c] tēpore, an uerò ex mortis numerari debeant? Reſpōdit, poſſe uideri teſtatorē eos annos octo dilatæ libertatis ɔprehēdiſſe, q cōputādi ſunt à die teſtamēti facti: niſi aliud uoluiſſe teſtatorem probaretur.

• Spendoforus, cum filia in mea familia [d] nupſerit, ſi rationes filiæ meæ idoneè [e] adminiſtratas reddiderit, liber eſto. filia cū adhuc [f] impubes eſſet, uiuo patre deceſsit, ex ſubſtitutione Seius hęres extitit. q̄ro cum ſpendoforus rationes pupillę non adminiſtrauerit, & uiuo patrefamilias deſierit ipſius rationes adminiſtrare, & ſi uiueret Titia, annos haberet amplius [f] duodecim. an ex teſtamēto liber ſit? Rūdit ſecundū ea, q̄ ꝓponerentur, liberum eſſe, ſi nullas rationes adminiſtraſſet, quas reddere hæredi deberet. Stichū rationibus reditis manumitti uolo. Stichus arcarius [g] ꝓbāte domino nomina fecit, & rationes à domino ſcriptas [h] exhibuit: [i] nec poſtea nomē [k] ullū fecit. q̄ro, an ſi q minus ſoluēdo fuerint debitores, q̄bus alij exactores erāt applicati: [l] nōdū uideat̄ ɔditioni ſatisfactū? Rn̄dit ſecūdū ea, q̄ ꝓponerēt̄, non ꝑtinere ad onus reddēdarum rationum, ꝙ ſoluendo non ſint debitores. [m]

Si miles poſt inſtitutum & ſubſtitutū, alium, ſcilicet ſeruū ſubſtituit cum libertate: licet inſtitutus & ſubſtitutus decedant ante aditam hereditatē: tamen ſeruus habebit hereditatem cū libertate: ſecus eſſet in pagano, quia tunc ſeruus talis ſolam conſequeretur libertatem. h. d.

Mæcianus libr. [illegible] ij. fideicom. XLII.

Antoninus Pius auguſtus noſter quò [n] militū ſuorū ꝑ omnia rata eſſet uoluntas ſuprema: cū & inſtitutus & ſubſtitutus incōtinēti [o] priuſquā adirēt hęreditatē, deceſsiſſent: [p] eos [q] q̄bus ab his [r] & libertas & hereditas à milite ꝑ fideicōmiſſum data erat, perinde liberos & hæredes eſſe iuſsit, ac ſi utrunque [s] directo accepiſsēt. Eorum autē, qui a pagano & libertatē & hęreditatē ꝑ fideicommiſſum acceperant: cùm ęque incōtinenti & inſtitutus & ſubſtitutus deceſsiſſent, ſatis habuit libertatē confirmare.

Pau. lib. iiij. ad Sabinum. XLIII.

ij Fideicōmiſſaria † libertas nō debetur ei, quē poſtea uinxit [t] dominus.

Pompo. lib. vij. ad Sabi. XLIIII.

De libertate fideicōmiſſaria pręſtāda ſeruus cū domino rectè cōtendit. [u]

Si creditor legat aliquid debitori: & rogat eū, ut manumittat ancillā, quam ipſe creditor pignori habebat, debitor agnoſcens legatum cogitur ancillam manumittere. hoc dicit.

[a] Quos. aliàs, ſi quos. ſed ſi, uidetur abundare.

[b] Miniſterio. i. dominio. ut patet j. ſtatim. Accur.

[c] Teſtamenti facti. dic ut dixi ſ. de teſt. ma. l. qui duos. §. fi. & facit ſ. de iure dotium. l. j.

[d] In familia. quod licet iure fori: ut C. de nup. l. celebrandis.

[e] Idonee. aduerbium qualitatis.

[f] Amplius xij. ſic ergo inſpicitur tempus contrahendarum nuptiarum: & facit ſ. ad §. C. de teſt. ma. l. cum in teſtamento.

[g] Arcarius. Tenebat enim arcam domini.

[h] Scriptas. i. approbatas.

[i] Exhibuit. ad hoc ut manumittatur.

[k] Nomen. id eſt debitorem.

[l] Applicati. i. ut ab eis exigeret.

[m] Debitores. à q̄bus non ille, ſed alij exigere debent. Idē dicit H. ſi ipſe erat exactor: quia ſufficit dominū inſtruere & reliqua ſi qua habet reddere: non autem ea quæ non habet. cum ex ante geſto non teneatur: ut ſ. eo. l. ſi parē. & ȷ̄. de ma. teſta. l. qui filium. §. fi. & de neg. geſt. l. eum actum. & l. at qui natura. §. Scæuola.

Antonius. [illegible] Miles inſtituit aliquem: & ſi non eſſet hæres, ſubſtitutum dedit: & rogauit eos per fideicōmiſſum, ut manumitterent quoſdam de ſeruis: puta Stichum & Pamphilum: & darēt eis hęc bona. nūc inſtitutus & ſubſtitutus deceſſerunt ſimul uno impetu: puta per naufragium. quæritur, an ſerui habeant libertatem & bona? & dicitur quod ſic. ſed ſecus eſſet ſi ſic feciſſet paganus. nam libertas tātum teneret. Fran.

[n] Quo. pro ut. Accur.

[o] Incontinenti: † idest ſimul.

[p] Deceſſiſſent. fortè naufragio. Azo.

[q] Eos. ſ. ſeruos.

[r] Ab his. inſtituto & ſubſtituto.

[s] Vtrunque. i. libertatem & hæreditatem: & eſt contra C. de fideicō. l. eam quam. ſolu. hic ſpeciale: ut & ibi dixi. & facit ſ. eo. l. in teſtamento.

Fideicōmiſſaria. [illegible] Rogaui hæredē meū, ut Stichum ſeruum meū manumittat. poſteą ſeruus ille me dominum oſtendit: unde feci illum ligari: & ſic ſtate: & deceſſi. uidetur hæc fideic. libertas reuocata. Fran.

[t] Vinxit. quia hoc ipſo, quod poſtea ligauit, uidetur mutaſſe uoluntatem, ut ſ. de ma. teſt. l. teſtamento centurio. §. j. & facit C. qui nō poſ. ad li. perue. l. j. & C. de pœn. l. ſeruus. ſicut facit. ȷ̄. de adimen. le. l. diuus. in fi. & l. ſeq.

De libertate. [illegible] Seruo Titij libertas eſt relicta per fideicommiſſum danda ab hærede teſtatoris: poteſt facere cogi hæredem, ut eū manumittat.

[u] Contendit. ut & ſ. de iudi. l. iux.

Si debi-

† Adde de hac dictione gl. in c. j. de mutius pe. in c. ueniēs. col. ij. de teſta. & in ca. præter ea. [illegible] teſti. cog. & plenius p gl. in c. apud miſericordē. xxxij. q. j. de quo notaui in apoſtil. ad Gemi. in c. cordi. §. hi quib'. nu. j. & q̄d ibi not. in apoſtil. ad eum. uer. intelligitur illico. de appel. lib. vj.

† P. F. fideicōmiſſa libertas.

† P. F. te autem Seuere fili.

• Spondophorus. alias ſphendophorus. hæc uox paciferū ſignificat. Erat autē frequens ueteribus id ſeruorū nomen. apud Martialem lib. 10. Spōdophorus, & Teleſphorus noīa ſunt puerorū meritoriorū. Alci. li. 8. parerg. ca. 18 & lib. 10. ca. 3.

† F. F. pubes eſſet. ſed noſtra hęc lectio magis placet.

Sidebitor. Debebas mihi decem. & pro his obligauras ancillã mihi. tãdem in teſtõ meo legaui tibi liberationem huius debiti: & te rogaui de hac ancilla manumittenda. tu agnouiſti hoc legatũ liberationis, opponendo exceptio. liberationis hæredi meo, cum hæc decẽ à te peteret, uel alio modo. dicitur, quod cogeris manumittere ancillam, etiam ſi plus ualeat ancilla, quam ſint decẽ. Poſtea dicit, Lego Titio decem, & rogo, vt ſeruum ſuum manumittat. ex quo accepit legatum, cogitur manumittere, licet ſeruus plus ualeat: nec hoc legatum põt minui. Tertio dicit, quod cum aliquis eſt rogatus de manumittendo ſeruo, uel ancilla: ante quàm eum manumittat, ſeruus remanet: ſi eſſet in mora manumittendi: & interim poterit eam uendere cum ea cauſa.

hic igiť ſi non detrahiť Fal. & ſic habet cõmodũ: merito & hoc onus ſentiat, vt manumittat, qualiſcunq; ſit legatũ: vt hic, & ĩ. de ma. teſt. l. decẽ. adhibita diſtin. ſuorũ & alie. vt ĩ. eo. l. gñaliter. §. ſi quis ſeruõ alienũ.

l Mutatur. ut C. eod. l. iij. & iiij.

Vlpianus lib. v. Diſputationum. XLV.

SI debitor [a] rogatus ſit à creditoř ancillã ſuã pignoratã manumittere: dicendũ eſt, fideicõmiſſariã libertatem utiliter eſſe à debitore [b] relictam. Quid. n. intereſt, certa quantitas ab eo relinquať, an fideicõmiſſaria libertas? Et ſiue plus ſit in pretio, [c] ſiue minus, cogiť libertatẽ p̃ſtare: ſi mõ ſemel agnouit uoluntatem creditoris. Agnouiſſe aũt ſic accipimus, ſi fortè cùm cõueniretť [d] ab hr̃de, uſus eſt exceptione, uel alias uolũtatẽ ſuã oſtendit. [e] Nã ſi ꝯueniať debitor ab hærede creditoris: doli exceptione uti põt in id, qđ inter erit debitoris ancillam [f] ſuã habere.

Quamuis modicum ſit legatum: tamen ſi quis agnouit illud, cogitur ancillam manumittere, de qua rogatus fuit, vt eam manumitteret. h. d.

In fideicommiſſaria libertate, quamuis modicum [g] qs legatũ fuerit ꝯſecutus: neceſſe [h] habet ſeruũ ſuũ manumittere. Pecuniariũ. n. fideicõmiſſum ſi diuiſum [i] fuerit, ſanè [*] iniuriã facit libertati, [k] † q̃ fideicõmiſſario. Satius ẽ igiť eũ q agnouit legatũ, onerari, q̃ libertatẽ intercideř.

Cui fideicommiſſ. libertas debetur: interim eſt ſeruus donec manumittatur. h. d.

Quoties ſeruo, uel ancillæ fideicõmiſſaria libertas relinquiť, in ea ꝯdõne eſt, ut quo ad manumittatur, ſeruilis ꝯdõnis ſit. Et quidẽ ſi nullã morã p̃ſtãdæ libertati, [†] qui p̃ſtare debet, fecit: nihil đ ſtatu eorũ mutať: [l] ideoq; eos interim legari poſſe, ſed cùm ſua cã, [m] ꝯſtat.

Idẽ li. vj. Diſp. XLVI.

iij FIdeicõmiſſaria † libertas ita dari põt, ❴Hæres, ſi volueris, fidei tuæ cõmitto, vt Stichũ manumittas,❵ quãuis nihil aliud in teſtõ † ſit, põt ualere ex nutu hęredis. [o] Planè & ſi ita, ❴Si Stichus uoluerit,❵ poterit ei libertas [p] adſcribi. Sed & ſi ita adſcriptũ ſit. ❴Si Seius uoluerit, Stichũ liberũ eſſe uolo:❵ mihi vř poſſe dici, ualere libertatẽ: [q] quia ꝯdõ potius eſt, quẽadmodum, ſi mihi legatum eſſet, ſi Titius Capitoliũ aſcẽderit. Quòd ſi ita [r] ſcriptum ſit, ❴Si hæres uoluerit:❵ nõ ualebit: ſed ita demũ, [s] ſi totum in uoluntate fecit hæredis, Si ei libuerit. Cæterùm ſi arbitriũ illi quaſi bono uiro dedit: non dubitabimus, q̃n libertas debeať. Nam & eam libertatẽ deberi placuit: ❴Si tibi uidebitur, peto, [t] ut manumittas.❵ Ita enim hoc accipiendum, ſi tibi, quaſi bona [u]

a Si debitor. cui legata eſt liberatio.

b Debitore. quod fieri poteſt: vt Inſt. de ſing. rebus per fideicom. reli. §. j.

c In p̃tio. ancillæ.

d Conueniretur. nomine debiti, pro quo ancilla obligata erat. Azo.

e Oſtendit. agens ex uoluntate creditoris, ut liberetur. Accur.

f Ancillam. quam cogitur manumittere poſtquam agnouit uoluntatem creditoris eiuſdemque teſtatoris. & facit ſupra eod. l. decem. & ĩ. proxi. §.

g Modicum. id eſt, non totum id qđ ei legatum eſt.

h Neceſſe. vt & ſup. proxi. reſpon. & C. ad legem Fal. l. ſi ead.

i Diuiſum. per leg. Fal. Accur.

k Libertati. libertati fieret iniuria: quia alias non cogeť manumittere: aut ſi cogetur, non deberet cogi, niſi ꝓ rata, quã habet ex legato, qđ eſſet incõuenientẽs, vt ꝓ parte libertatẽ daret: vt ĩ. de li. cauſ. l. duob. fideicõmiſſario fit iniuria: quia intelligiť hoc pretiũ ſerui manumiſſi, qđ certe nõ oportet minui: vt

* P. Florent.

† Similis modus dicendi ĩ. in l. prætor. §. hoc interdictũ. de no. op. nunciat. qui de Anto. Aug. emẽdatio. lib. iiij. c. viij.

m Cauſa. ut ĩ. eo. generaliter. §. fina.

n Fideicommiſſaria. C. ſ. ſ. libertas põt cõmitti in uoluntatẽ hæredis tanq̃ boni viri nõ immota eius voluntate. ſed ſi ſic dicã: ſi Stichus ſeruus meus voluerit eum manumittere: uolo, bene valet. Idem ſi hoc ponã in arbitrio extranei: ſicut ſi tibi legatẽ decẽ ſi Titius aſcendat Capitoliũ. Idẽ ſi dicã: ſeruo tali da libertatem, ſi hoc probaueris. Itẽ poni põt in arbitrio hæredis, q̃n manumittat ſeruũ. Vltimo dicit, tres ſeruos Titio legaui: tandem rogaui hæredem meũ, ut duos de iſtis ſeruis, quos uelit manumittat. Dĩ, ꝙ fideicom. libertas tenebiť: & ſi Titius petat hos duos, quos hr̃s elegerat ad manumittendũ, repellitur exceptio. doli. Franc.

n Dari poteſt. ſed an data ualeat? Reſpon. hoc aperit ĩ. eo. §. quod ſi ita.

o Hæredis. vt & ſup. de lega. j. l. ſeo tus. § legatum.

p Libertas. ſed & legata poſſunt conferri in uoluntatẽ legatarij. & conditionalia ſunt: nec ad hæredem trãſmittit legatarius, niſi uoluntatẽ expſſerit: vt ĩ. đ le. j. l. ſi ita legatum. § j. nec eſt contra huic rõ. ĩ. C. de contrah. empt. l. in uendentis. quia illud in contractib⁹.

q Libertatẽ. ꝙ fauore libertatis fit: vt ſup. de cond. & demon. l. nõ nunquã.

r Quod ſi ita. nũc aperit p̃mũ dictũ. legis: licet ibi in ſecunda perſona, hic in tertia loquatur: ſed non eſt uis.

s Ita demum. non ualebit, ſi &c. Accur.

t Peto. id eſt nolo.

u Bono. quia arbitratur libertatem præſtari.

† In P. F. quæ præſtare debent: ſed hic recti⁹.

† Fideicõmiſſa libertas, in P. F.

† Sit, non eſt in P. F.

Proba-

viro vr̄. Nā & ita relictū, ſi voluntatem meā ꝓbaueris, [a] puto deberi: quēadmodū, † Si te meruerit quaſi virū bonū. Vel, ſi te nō offenderit, quaſi virū bonū. uel, Si ꝯprobaueris. vel, Si nō reprobaueris. vel, Si dignum putaueris. nam & cùm quidam Græcis uerbis, ita ſideicōmiſſum reliquiſſet, τῷ [1] δεῖνι ἐὰν δοκιμάσῃς ἐλευθερίαν δοθῆναι βούλομαι. ideſt, Illi, ſi probaueris, libertatem dari volo: à diuo Seuero reſcriptum eſt, fideicommiſſum peti poſſe. Quanquam [b] aūt in hr̄dibus arbitriū ꝯferri, an debereť, nō poſsit: qn̄ tn̄ debeatur, conferri pōt. Quidam [c] cùm tres ſeruos legaſſet, fidei hæredis ſui commiſsit, ut ex his duos, quos uellet, manumitteret. Fideicōmiſſa libertas ualebit: & quos ex his volet hæres, manumittet. Quare ſi eos uindicaret legatarius: quos hæres uult manumittere: exceptione doli mali repelletur.

Iul. li. xl .D g. XLVII.

SI pr̄ duos filios hæredes iuſtituerit, & agnatione poſthumi ruptū teſtm̄ fuerit: quāuis hr̄ditas ꝑ duab. partib. [d] ad eos [e] ptineat, tn̄ fideicommiſſę libertates pſtari nō debēt: [f] ſicuti nec legata q̄dē, aut fideicōmiſſa [g] pſtare coguntť.

Si cum alienum ſeruū hæres rogatus ſit manumittere, itē cōem, uel eū, in quo uſusfructus alienus eſt, † is [h] latitet: nō iniquè [i] ſenatuſcōſulto [k] libertatib. ſuccurreť. Si Sticho [l] libertas per fideicōmiſſum data fuit ſub ꝯdōne, ſi rōnes reddidiſſet: & is abſente [m] hærede parat' ſit reliqua ſoluere: ptoris officio ꝯtinetur, vt uirum bonum eligat, cuius arbitrio rōnes cōputentur, & pecuniam, quæ ex cōputatione colligitur, deponat: atque ita pronuntiet libertatem ex cā fideicommiſsi deberi. Hæc aūt fieri conueniet: ſi hæres ex iuſta cā aberit. nam ſi latitauerit: ſatis erit, liquere pretori, per ſeruū non ſtare, quò minus ꝯdōni pareat: atque ita pronuntiare de libertate oportebit. Cùm ſub ꝯdōne legato [n] ſeruo libertas dať: non aliter † fideicōmiſſario tradi debet, q̄ ut caueať, exiſtēte ꝯdōne † traditū [o] iri eū. Quædā cū in extrema eēt ualetudine, p̄ſentib. honeſtis viris

a Probaueris. ſ. ita hæres Gul. Accur.

b Quanquam. ſic ſupra, de eo quod certo loco. l. ij. §. qui Stichum. & ſup. de contrahē. emp. l. hæc venditio. & l. ſi in emptione. §. pe. & facit infra de actio. & obli. l. ſub hac conditione. & C. de do. promiſ. l. iij. & ſ̄. de leg. ij. l. j. & de leg. iij. l. fideicōmiſſa. §. ſic fidei. & de legat. j. l. ſi ſic. in principio.

c Quidam. cōcor. ſupra, de mann. teſta. l. in peculium. §. finali. & C. eod. l. ſi quis in teſtamento. & ĩ. eod. l. ſi ſeruus. Accur.

SI pater. CASVS. Quidam duos filios habens, eos hæredes inſtituit & eos rogauit, quod manumittant quoſdam ſeruos. poſtea natus eſt poſthumus illi teſtatori, & ſic ruptum eſt teſtamētum. dr̄ quod hæc fideicommiſſaria libertas extinguitur. licet penes illos duos filios debeāt remanere duæ partes bonorum: & ſic legata in eo teſtamento relicta extincta ſunt.

Si cum alienum. Hæres rogatus, vt ſeruum alienū manumittat, latitat: propter hoc dicitur quod habet locum ſenatuſconſultū, de quo habes ſupra eo tit. l. alieno. §. fin. & l. fina. in quo cauetur quod hæres cōpellitur emere & manumittere, uel dominus ſerui poterit eum manumittere & petere pretium ab hærede.

Si Sticho. Grauaui hęredem meum, ut manumittat ſeruum Stichū, ſi reddiderit rōnes. nunc hærede abſente Stichus uult reddere rationes & uenire ad libertatem. quæritur, quid iuris ? & diſtinguitur. nam aut hic hęres eſt abſens iuſta de cā & tunc iudex eliget quendam bonum uirum, qui excutiat rōnes a ſeruo, & reliqua accipiat & deponat: & poſtea iudex dabit libertatem illi ſeruo. ſi aūt hæres abeſt mala fide ſatis eſt, quod ſeruus dicat coram iudice ſe paratum reddere rationem, & ſic pronūties iudex libertatem huic ſeruo. Cum ſub conditione Seruum tibi pure legaui, vt eum manumittas, ſi nauis uenerit ex Aſia, dicitur quod ibi non aliter dabitur hic ſeruus, niſi caueas hæredi meo, quod eum manumittes ueniente condi. Quędam exiſtens infirma nolens decedere ab inteſtato, præſentib. quinq; uiris & matre ſua ita dixit. Mæuiam & Seiam liberas eſſe uolo. Dr̄, quod ſiue mater ei ſuccedat: ſiue matre repudiante alius legitimus ei ſucceſſit: videtur grauatus per fideicommiſſum, vt has ſeruas manumittat.

d Pro duabus partibus. pro tertia ad poſthumum. & ſic nota, teſtamentum rumpi in totum s etiam propter unū poſthumum. ſic infra de inin. teſta. l. penul. aliud de inoff. teſta. ut ſup. de inoffi. teſta. l. circa. Azo.

e Ad eos. ſcilicet filius inſtitutos in teſtamento, in quo erant relictæ libertates, quod teſtamētum eſt ruptum per natiuitatem poſthumi.

f Non debent. niſi ab inteſtato rogauit, ut ſupra eod. l. aliena. §. j. & ſup. de condi. l. qui graui. & ſeq. & l. penult. & C. de fideicommiſſ. l. eam quam.

g Aut fideicommiſſa. Ex rupto em̄ teſtamento nihil debetur: vt C. de poſthu. hæ. l. j. & argu. ſup. eod. l. cum quaſi. §. fin. ſed hodie ſecus: vt C. de lib. præ. authen. ex cauſa.

h Et is. ſ. hæres.

i Non inique. ſed æque.

k Senatuſconſulto aliquo: arg. ſupra eo. ſ. alienū. §. fina. & l. ſeq. non Rubriano, quod in ſeruo rogantis: nec Aemiliano, quod in ſeruo legatarij locum habet. vt ſupra eod. l. cum uero. §. ſubnētum. & l. ſi eum. §. ſi quis ſeruum. Vel dic ſenatuſconſult. id eſt ex mente prædictorum ſenatuſconſultorum.

l Si Sticho. facit ſup. eo. l. ſi pure. Accur.

m Abſente. ex iuſta cauſa, vt ſtatim patet.

n Legato pure, ſed libertas ſub condi.

o Traditum. id eſt, quod reddet hæredi ad manumittendum: vt ſupra eod. tit. j. l. Iulia. ſecundo reſpō. & facit infra. l. proxi. & ſupra tit. j. l. ſi peculium §. fi. Accur.

† Aleiat. lib. Diſp. j. c. xiij. putat legendū, ſi demeruerit: neq; enim latine, inquit, dicimus, mereo te.

† Senirei in P. Flor. meli' deini.

i Et ratio eſt qa filius nō poteſt exhæredari, niſi cōmiſſa una uel pluribus cauſis ingratitudinis: de quibus per e. Quinta nouellis. extra de inreiu. & in §. cauſas. in authē. vt cum de app. cogn. quam poſthum' cōmittere n̄ pōt, vt in l. ſi qs in ſuo. C. de inoff. teſt. & ideo hodie nō pōt exhęredari: vt ggl. in l. ſi poſth. à prio. & ſ̄. d lib. & poſthu. Quod tñ limitabis nō pcedere in poſthumo mōſtroſo, vt plene no. Bald. in l. pen. C. de poſth. hære. inſtitu.

† Is, nō eſt in P. F.

† Fideicōmiſſario hic pro legatario.

† P. F. tra ditu iri. eum. vide Ant. Aug. lib. a. ca. a.

Com-

Complurib9.vt v. ad minus: ut C.de co.l.ſi.§.in omni.

Legitima.ex Tertyl.ut Inſtit. ad Tertyl.in princ. & facit ad §.ſup.eod.l.in teſtamento.

Senatuſconſulto.Tertylliano.

Videtur ut fuit in noſtro caſu.

Cum in teſtaméto.

Titio ſeruum legaui & eius rogaui,ut ſeruum iſtum manumittat. non dabitur actio in ſeruum,niſi caueat hæredi de eo manumittendo.

Manumittat. Idẽ ſi ut quoduis aliud faciat·licet non interſit hæredis·vt & ſup. de legat. ij.l.ſi tibi legatum. & facit ſup. titul.j.l. Iul. & ſup l.pro. 1.§.penult.

[illegible]is.

Tibi erat legatus Stichus, & rogatus erat vt eum manumitteres. tu latitas, nec uis manumittere. erat orcinus libertus. [illegible] eſt, ſi hæres teſtatoris rogatus ſit Stichum manumittere. nam ſi latitet erit libertus orcinus ille Stichus. Sed quid ſi cum plures eſſent hæredes, quidam ex eis ſunt rogati manumittere Stichum ſeruum hæreditarium, & latitant? Reſpond. ille ſeruus efficitur libertus orcinus. At tamen hæredes, qui non erant rogati, agent contra rogatus ad pretium partium, quas habebant in illo [illegible].

Orcinum.ex Rub. [illegible] ſ.eo. [illegible] acro.§ ſubuentum.

Aeque idest,ſi [illegible] ſuper [illegible] caſus [illegible] orcinus, ſi [illegible] manumiſ[illegible] [illegible]

[illegible] qui [illegible] ſunt rogati.

C[illegible]redibus.q[illegible] non ſunt

[illegible] actionem. Ad pretium ſuæ partis:vt ſup. [illegible] quaſi.§.ſi plures.

A[illegible] factum.

[illegible] ſeruus legatus. Seruum tibi legaui,poſtea grauaui hæredem meũ,vt eũ manumittat d[illegible] quod legatũ extinguitur, ſic ultimũ dictum ſeruatur. Sed pone,ꝙ primo hæredem meum rogaui de manumittendo Stich[o], poſtea eum Stichum legaui. Dicitur quod primum grauamen libertatis dandæ extinguitur per hoc legatum,quaſi videat poenituiſſe de li bertate.Si autem eſt in obſcuro,ſiue in dubio,qua mẽte legauerit:non extinguitur libertas.

cõpluribus, & matre ſua,ad q̃ legitima eius hæreditas pertinebat,ita locuta é; Ancillas meas Mæuiam & Seiã liberas eſſe uolo,& inteſtata deceſſit:qro, ſi mater ex ſenatuſcõſulto legitimã eius hæreditaté non vindicaſſet, & hæreditas ad proximũ cognatum pertinuiſſet, an fideicõmiſſa libertas debeatur? Rñdi, deberi.nam ei,q̃ in extremis dixiſſet, Ancillas meas,illam & illa liberas eſſe uolo; uideri ab oibus, qui legitimi hæredes,aut bonorum poſſeſſores futuri eſſent,petiſſe,ut hoc fieri poſſit.

[illegible] ſeruum, [illegible] eum m[illegible] mitt[illegible] [illegible] manumittendo an [illegible] dctur h.d.

XLVIII.

Cum in teſtõ ſcriptum eſſet, Stichũ Titio lego: vel hæres meus dato ita, vt eũ Titius manumittat: dixi petenti legatario Stichum exceptionem doli mali obſtaturam, niſi cauerit, ſe libertatem ſm uolũtatem defuncti præſtaturum.

H[illegible] & [illegible] rogati ſunt ſeruu manumittere,et latitant:ſeruus efficitur libertus orcinus.

XLIX.

His, cui ſeruus legatus eſt, rogatus manumittere, latitet: orcinũ fieri libertũ rñdit. Idem fore,& ſi non legatarij, ſed hæredis fideicõmiſſum ſit. Sed & ſi non oĩum, ſed quorundã hæredum fideicommiſſum ſit:æquè dicendũ orcinum fieri. In eos auté, qui latitauerint, coheredibus, a quib. redimendæ partes eſſent, utilem actioné eo nomine dari debere:vel ét familiæ erciſcundæ iudicio rectè eos acturos.

L.

SI ſeruus legatus, & per fideicommiſſum manumiſſus [illegible] dius Scæuola conſultus putabat, nouiſſimam ſcripturam ualere,ſiue libertas ſit, ſiue legatũ:qa cùm libertaté datam poſtea placeat adimi, & legatum conſtat poſſe adimi. Sed ſi in obſcuro ſit,qua mente poſt libertatem legauerit eundem ſeruum:in obſcuro libertaté præualere. quæ ſententia mihi quoque uerior eſſe videtur.

LI.

NOn tãtum qui rogatus eſt manu-

Manumiſſus.a. manumitti iuſſus.

Conſultus. ideſt, interrogatus.

Adimi. ſcilicet poſſe.

Verior eſſe videtur.vt ſup. ut. j.l.ſi peculium.§.ti. & j. de regul.iur. l. quoties. & ad hoc ſup. ut.j.l.Stichus Sempronio. & ſupra de u[illegible] ubſti.l. ſi.§.j. ibi, nos didicimus &c. & de lib. & poſth.l.ſi ita.§.regula, & de leg.ij.l. ſi idẽ. in prin.& j.titu.j.l. Stichum. in prin.& C.de nec ſer.l. qui dam. §. finali.

Non tantum. Rogaui hæredem meũ ꝙ ſeruũ manumittat:ſiue ipſe hæres, ſiue hæres eius eũ manumittat, bene eſt. Idem ſi emptor, qui emit ab hærede, eũ uoluerit manumittere. & fiſcus ei ſucceſſit antequam manumittat, [illegible] fiſcus cogitur eum manumittere. Vltimo dicit, ꝙ rogatus manumittere, poterit manumittere, etiã ſi eius ſit ætatis, qua rem ſuam alienare non poſſet, vt qa minor eſt. Si alienum. Decem tibi lego & rogo te,ut ſeruum [illegible] bum emas & manumittas: dominus Stichi nolente uendere. tñ tenebis legatum. Cui per fideicõmiſſum. Seruus cui eſt relicta libertas per fideicõ.eſt loco liberti,& obtinet uicem ſtatuliberi : imo melioris eſt condi.

Cerui-dius, [illegible] dum cen-ſet Aug.

& per legatum.

cum non poſſit in aliũ transferri. nec cogitur alium patronum habere q̃ rogatum. Senatuſconſul. Hæres grauatur de manumittendo ſeruu[illegible] bet, & ex iu[illegible] ta [illegible] l. & hoc eſt pronunti[illegible] D[illegible] qui modo [illegible] perinde,ac ſi eſſet manumiſſus ab hæred[illegible] Secund[illegible] qui [illegible] abeſſe:& cert[illegible] a tribu[illegible] habet & qd dixi in hærede,idem [illegible] grauato per fideico. de manumittendo,qui ſi abeſt ex iuſta cauſa,& h[illegible] pro ſ[illegible] tatũ fuerit:ſeruus e[illegible] liber perinde ac ſi eſſet a roga[illegible] manu-

ro manumiſſus: & ſic eius libertus erit. Et de hoc in ſ. ab ſint ex iuſta cā, ei non, debet [illegible] in prouincijs cognoſcere [illegible] ciæ, & hoc ul[illegible] aūt qui eſt rogatus [illegible] tuu propriū manumittere:&

Iulia & ſa. C. eodem. l. deberi.
Ob[illegible] ſicut en[illegible] onem expe- ctat [illegible] ſtatuliber. M.
[illegible] plus liber, quam ſtatuliber.
Ex[illegible] facit ſup. cod. l. gñ. [illegible] ſtina. & l. is qui ex cau ſa. & C.

[illegible] & iudex cognouit eum abeſſe & libertatem huic ſeruo deberi: pronunciet eū eſſe liberū: & erit amodo liber. & hoc eſt [illegible] ſenatuſc. Vincia. Vi[illegible] hæres rogatus de manumittendo ſeruum hæreditarium abſens ſit: iudex iudicabit ſeruum eſſe liberū. & erit liber abſens autem dicitur, ſiue abeſt ex iuſta cauſa, ſiue latitet, ſiue præſens eſt, & non uult manumittere. Sed pone, quod hic hæres uendat hūc ſeruum, quem erat rogatus manumittere: hoc c ſu emptor cogitur manumittere. Sed pone, quod duo erant hæredes, & unus eorū rogatus eſt de manumittēdo ſeruum hæreditarium. Dicitur, [illegible] manumitteri, etiam [illegible] cohærede abſente: intellig[illegible] pretium ſe [illegible] bit. & hæc [illegible] ſunt, ſi cohæres ſit imp[illegible] Sed [illegible] hæres rogatus eſt manumittere ancillam, & vt eum ea contrahat matrimonium Dicitur [illegible] cogitur eam m[illegible] non autem eam ducere in uxorem cogi[illegible] Fran.

mittere, ad libertatē perducere pot, ſed & ſucceſſores ei⁹, ſiue emptione, ſiue quo alio mō ſucceſſerint. Sed & ſi nemo ſucceſſore extiterit: ad fiſcū ita tranſit, ut liber tas ab eo præſteť. Is aūt, q rogatus eſt manumittere ēteo tpe, quo alienare prohibeť, pōt manumittere. ſiahenū ſeruū qs rogatus fuerit manumittere, cum ei certa pecunia legata eſt, ut emat eū & manumittat, & dñs nolit eum uēdere: legatum retinet ex uolūtate defuncti. Cū p fideicōmiſſum libertas debeť, liberi quodāmodo loco eſt, & ſtatuliberi locū obtinet: vel eo magis, q nec in alium trāsferēdus eſt, ut aut [illegible] eius impediat: aut i[illegible] patronorū grauiora experiat. Se natuſcōſulto D[illegible]umiano ca[illegible], ut ſi ex iuſta cā ab[illegible] [illegible] [illegible] & hoc [illegible] ſue rit, per[illegible] [illegible] er, ex [illegible] [illegible] Abeſſe aūt is [illegible], qui a tribunali a[illegible] Et quia de hæreditubus tm [illegible] erat: adie ctum eſt eodē ſenatuſcō ſulto, vt quicunq; fideicō miſſam libertatē debet, ex quacunq; cā [illegible] p nunciatū fuerit eum, eos ve abeſſe: perinde habea

tur, atque ſi, vt oportet, ex fideicommiſsi cā manumiſſus eſſet. Sed Artificuliano ſe natuſco[illegible] cauet, vt in prouincijs pſides prouinciarum cognoſcant: licet hæres non ſit ei⁹ prouinciæ. Sed & ſi nō hæreditarium ſeruū quis ro gatus ſit man[illegible]ittere, ſed proprium: ex ſenatuſconſulto Vinciano poſt pronunciationē peruen[illegible] ad libertatē Siue ex iuſta cā abeſt, ſiue latitat, ſiue [illegible] nō vult m[illegible]tere: p abſente eū haberi diuus Pius reſcripſit. Emptor quoq; [illegible] ittat, eodē ſe n[illegible]onſult. expreſſum eſt: & pſens cohęres perinde manum[illegible] [illegible]que ſi [illegible] a cohærede a[illegible] [illegible] & [illegible] puber[illegible] hære[illegible] na, [illegible] erat rogatus manu[illegible] [illegible] [illegible] lat[illegible] n[illegible] rogat[illegible] [illegible] non eſt cogē dus eam uxorem ducere: ſed ſufficit fideicommiſſa libertas.

LII.

Oſteaquam a creditor[illegible] alienati ſunt ſerui, quibus fideicommiſſa libertas adſcripta eſt: non [illegible] ex iuſta cauſa aduerſus hæredem ſub uenıri cis poſſe.

LIII.

qu. ad l. ber. procla. non li[illegible] Accurſiu.
Cautum eſt ut & ī. eod. neque in fantes.
Cognoſcant. de ſupradictis.
Eius prouinciæ cuius teſtator [illegible] fuerat uel dic ſpeciale: vt & l. neque infantes. §. fin. alias contra: ut ſup. de iuriſdi. omni. in iudic. l. fin. & C. de inierd. l. [illegible]
Vinciano. idē dicitur Aemilianū. ut ſupra eo. [illegible] §. ſi quis ſeruum.
Pronunti[illegible] nem, id eſt, poſt decretum [illegible] tum eo abſen[illegible]
Reſcripſit [illegible] ei ſup. eod. [illegible] infantes. & l. ſi cu. in p[illegible]
Quoque [illegible] it ī. ea. [illegible]
Cohæres qui eſt rogatus.
A[illegible] Sed [illegible]
[illegible]
Manumittere [illegible] an illam [illegible] hat matrim[illegible] cum ro[illegible] Acc.
O[illegible]
Teſtator quoſdam ſuos ſeruos obligauerat alicui puta Bozolo Florentino. hic teſtator rogauit hære dem [illegible] de his ſeruis manumitten dis antequā hæres cos [illegible] m[illegible] [illegible] B[illegible] [illegible] uendi [illegible] [illegible] tui, an hic hæres [illegible] gatur [illegible] re ab [illegible] re & m[illegible]umittere.

[illegible] Transit. ſeruus cum hæreditate.
Ab[illegible] l. fiſco.
Prohibetur ut ſup. e. l. alieno. §. ij. & l. ne[illegible] infantes. § fi[illegible] uoluntas defuncti facere ſta re nece[illegible] atem decreuit. vt C. [illegible] quando decreť. opus non eſt. l. [illegible] Sed an [illegible] tra. C. [illegible] re. alie. non alienandis. l. finali.
Retinet. vt ſup. de lega. j. l. ſi fundum ſub cond. §.

[illegible] eſt in P.F. Defuncti voluntas neceſſitatē decreti ceſſare facit.

Ha[illegible] Ar[illegible] no ex P.F.

P.F. [illegible]

citur qu[illegible] non, ni[illegible] it in mora [illegible] A[illegible] ut [illegible] empt[illegible] re [illegible] gatur red[illegible] m[illegible] um [illegible] a cauſa, [illegible] luendo a credit[illegible] re: vt ſup. eod. l. [illegible] hæs. § j.

Si quis

Si quis rogatur. Hæres rogatus eſt manumittere ... hæreditatem. hic hære adita hæreditate ... in mora ... & ſic ancilla peperit. Dicitur ... hic partus eſt liber & ingenuus: cũ enim libertas ſit ... publica, is hæres, q eã debet, debuit eã offerre. ... lex dat ... tem. Sed pone, quod hic hæres ... adiuit hære. in ... huius an... ad ... ut eius partum haberet ſeruum ... hic partus ... eſt ... tra... manumittendu. ſed ſi mater uel eius hære, non uult manumittere cogũtur ad huc. Sed pone, qd hæc mater nol... ſibi huc ... tradi ... compelli tur. ſed pone, quod hæc non ſtud... dulitadi ... huc idem ... ne, quod ancilla ... rit antequam h...tes cognoſcat ſe herede: adhuc idem, tamen hoc caſu ipſe hæres manumit...ret hunc part... ... libertas huic anci... ... pepe... ho... lu mater ... numiſſa peteit hunc partum. Sed ... ne q directo libertas fuit relicta ſeruus, ſed antequã hæreditas adeatur hi ſerui ab alio ſunt ... Dicitur ... hæreditate po... per ... liberi ... im...utari ... ſeru... & h... ſi autem ... hoc ... is ... dũ. ... duabus leg... ſequen. Fran. Ac...

...ris. poſt adi... per ... ſeruus naſ...ſed ... iſta ... tendum. ut ſ. eo. l. ſi prægnans. l. cũ ... §. ... in prin.

Conſtitutiones. ... peratorum, nõ ſolũ alia iura.

Quatenus. i. qu... a.

Si quis rogatus ancillam manumittere, moram fecerit, ſi ... interea fuerit, conſtitutũ eſt, huiuſmodi partũ liberũ naſci, & quidẽ ingenuũ, ſed ſunt cõſtitutiones, quibus cauetur, ſtatim ex quo libertas deberi cœperit, ingenuũ naſci, & hoc magis eſt ſine dubio ſequendũ: quatenus libertas non priuata, ſed publica res eſt: ut ultro is, q eã debet, offerre debeat. Sed ſi nõdũ debita libertate fideicõmiſſa, ancilla peperit, ſtudio tamẽ hæredis ... effectũ, ut nõdũ libertas deberet: ueluti qd tardi... adierit hære..., ut q nati ... ex ancilla, ſerui ... fiant: placet manumittendos, ſed tradi matri oportere, ut ab ea manumittantur, ut liberti potius matris fiant. Nam quos indignus eſt his ſeruos habere, ne libertos quidẽ habebit.

LIIII.

Si mater poſtquã filiũ acce...it, uel qui in eius locũ ſucceſ...ſſ..., præſtare libertatẽ noluit, cõpellẽdi ſunt. Amplius ſi mater a... nol... ... filiũ tradi, aut i rerũ natura eẽ deſi..., ſ...nõ ab re ẽ dicere, nihilo... ... ab herede libertate ...ſtari.

LV.

Sed & ſi nõ data opera tardius adierit, ſed dũ de adeunda hæreditate deliberat, idẽ dicẽdũ eſt, & ſi poſtea cognouit ſe hæredẽ inſtitutum, quã ancilla peperit: placet hoc quoq; caſu ſubueniẽdũ eſſe: hoc tamen caſu ipſe manumittere debebit, nõ matri tradere. Sed ſi directò libertas data fuerit ancillæ, & horum aliquid euenerit: quemadmodũ natis ſubuenietur ... qdẽ petit fideicõmiſſa libertas, & prætor paruulis ſubuenit: cũ uero directo libertas dat, nõ perit. Sed etiã hoc caſu puto ſubueniendũ nato eſſe: ut aditus prætori rẽ mat... ...e...ratio ne exemplo fideicõmiſſariæ libertatis. Sic denique Marcellus libr. xvj. Digeſto. ſcripſit, & ante aditã hæreditatẽ uſucaptis, q teſtamento manumiſſi ſunt ſubueniendũ, ut eis libertas cõſeruet, utiq; per prætore: quãuis & his imputari poſſit, quare uſucapti ſint. In paruulis autẽ nulla dephendit culpa.

N... ... repetitũ, quod repetitũ ... Bart.

LVI.

Lucius Titius teſtamento ita cauit: Si quos codicillos reliquero, ualere uolo ... ſi quis mihi ex Paula, quæ ...

Non priuata. i. non indiget quod à priuato detur talis libertas. cum per legem det...

Offerre. Ex hoc uidetur in al... ... colligi, quod dixi ſ. e. ... cũ vero. §. appater. & ſi ... C. de cõt... hẽ. & cõmit. ſtip. l. magnã. & de emphyteutico iure. l. ij. §. pen. Sed argumen... ſu cõtra, ſ. qu... ... leg. l. ij. §. j. quod nõ placet: quia & j. eo. l. ſed ſi non data. habes idem. ſ. quod debeat peu. dic ergo quod ultro debet offerre, ſi uelit eum habere libertum.

Debeat ... ne eo ... fferente lex præſtet.

Tardius adierit. ſic ſ. de uſufru. le. l. uſus fructus le. in princ.

Matris. non tamen imponet operas. cũ ex neceſſitate manumittat ut & C. de ope. lib. l. ij. & adiunge duas ſeq. leges cum iſta.

Si mater. Accepit. ut manumitteret. quod fit quandoque: ut ſ. l. proxi. in fin.

Eius. ſ. matris.

Sed & ſi non. Idẽ. qd in l. ſi qui rogatus. in fine continetur, uel qd ... in utra ... ſuperiori Ac...

E... libertati.

Debebit ... quia nihil eſt, quod poſſit ei imputari, iuſta ignorantia eum excuſante. It. & adde diſtin. ut C. eod. l. iij.

Nam ... ſ. in ſuperioribus caſibus.

In rem matri. No. ſpeciale ut mater uẽdicet filium: ar. contra. j. de furt. l. mater. In patre cõſtat quod poteſt: ut ſ. de rei uendi. l. j.

Subueniendum. eſſe. ut j. tit. ij. l. lj. j reſpon. & l. ſtatuliberum. §. fi.

Lucius. Teſtator in prima parte teſtamenti inſtituit ... ſt... humos & Seium. & libertatem ſeruis reliquit, quando ... eſſent puberes. In ſecunda ... parte ſubſtituit poſt ... hoc mo... ... ſi ... hui... ... ante pubertatẽ d...: ſubſ.... Tertio fecit codicillos, in quibus dixit uelle ſeruari tã a primis, q a ſecũdis h... ſue ſub... ſtitutis:

P. F. dictum eſt.

Mater ... cat.

Colligit Barto. ex iſta quod iſta ... te... ... ſ... tu... ... in l. ... ex ... ante pe. C. de tranſa.

ſtitutis ea, quæ in teſtamento cauerat. poſtea cum eo ſit quod poſthumi non ſunt nati & ſi [illegible] s & ſubſti[illegible] ti habẽt bona. quæritur, an debeant dare libertatẽ his ſeruis ſtati[illegible] e[illegible]ectata, cõdi. ſub q[illegible]a dãda erat, ſi poſthumi eſſent na[illegible] dic[illegible]tur, quod ſtatim danda eſt libertas: nec e[illegible] ditio expe[illegible]ãda eſt, cum non poſſit eue nire in pe[illegible]na bo[illegible]rum ſob[illegible] f u[illegible] ſi e[illegible] al[illegible] di[illegible]. Fran.

Vt cum ad pubertatem hæc eſt conditio, de qua eſt quæſtio, an [illegible] ſubſtitutis ſit repeti [illegible].

Priore teſtan[illegible] c̃to. id eſt, prima parte teſtamenti.

Debeat [illegible]uicet à ſub[illegible]inti[illegible].

Quæ [illegible] c[illegible]cipe a[illegible] eſſet, quæ e[illegible] ſi ad pubertatem [illegible]ertinent [illegible] nt.

E[illegible] in prima parte [illegible]ſta[illegible] nenti.

Non uide[illegible]ri. nec in codicillis, nec in ſecunda parte teſtamenti: ut & ſupra, de leg. [illegible] ſe. uo alicoo. §. ab im pubere. & l. ſi quis à filio. ij. reſpon. ar. contra inſ[illegible] a[illegible] de uerbo [illegible] ob[illegible] l. Titia. §. idem reſpondit. & ſu[illegible]a, de condi. & ſt. l. cum ſeruus

A[illegible]imis[illegible] ex ui codicen[illegible]tum.

Scriptum[illegible] in eo dicillis.

Veriſi[illegible]ile. Nota, non ſ[illegible]elligi Intell[illegible] ti[illegible] [illegible] ui tie[illegible] ſi C[illegible]te cõdit. in ſer. h[illegible]e, cum partem. & d. [illegible]ge, ſe uo alien[illegible]. §. ſi [illegible]b impubere. Accur.

P. F. hęredes ſun[illegible]to.

In P. F. nõ eſt, hęredes inſtitui.

P. F. hoc eſt & a ſequentibus &c.

Vm li[illegible]bertas [illegible] Quæ[illegible] [illegible]er [illegible]ta in te[illegible]o da ta eſt [illegible] ac [illegible]a. [illegible]re [illegible]ta. & [illegible] in ſer[illegible] deadul terio[illegible] domina cõ

uxor mea fuit, intra decem mẽſes natus natave erit: ex ſemiſſe hæres eſto. Caius Seius ex ſemiſſe hæres eſto. Stich[illegible]m & Pamphil[illegible]ũ ſeruos meos & Erotem & Diphilum peto, & fidei hęredũ cõmi[illegible]to. ut cũ ad pubertatẽ liberi mei puenerint, manumittat. deinde nouiſsima parte ita ca[illegible]it, Quòd ſi mihi liberi nati non erũt, aut intra pubertatẽ deceſſerint: tũc hęre d[illegible]s ex pa[illegible]ibus pa[illegible]ibus ſunto Mutius & Męuius. legata, [illegible]prio[illegible] teſtamẽto, fi[illegible]ios. & Se[illegible]ũ hæredes in[illegible]tui, reliq, præſtari uolo [illegible] hæc & à ſequ[illegible]tibus hęr[illegible]ib[illegible]s De inde codicillis ita cauit, Lucius Titius hæredibus pri[illegible]s & ſubſti[illegible]tutis ſalutẽ. Peto, ut ea, quę t[illegible]ſtamẽto caui, legaui, & ea, q̃ codic[illegible]is cauero, legauero, p̃[illegible]. q̃to, cũ l[illegible]i Lucio Titio nati nõ ſint, ab Sticho & Pãphilo & Eroti & Dip[illegible]lo [illegible] cõfeſtim fid[illegible] li bertas præſtari debea[illegible] Marc[illegible]o n[illegible]b[illegible]tati eorum de q[illegible] q[illegible]ret[illegible] ſi filij hæred[illegible]s ex[illegible]t, a[illegible] po[illegible]a e[illegible], [illegible]õ [illegible]ide[illegible]ri [illegible]o[illegible]cõfeſtim libertat[illegible] [illegible]a[illegible]dã eſſe & a pri[illegible]mis, & [illegible]b[illegible]tutis hęred[illegible]bus. Nã, ut ſupra ſcriptu[illegible] eſt, petij[illegible] teſtamẽto cauiſ[illegible]et, præſtarentur. ca[illegible]it a[illegible]tem de libertate eorum ſeruorum. atquin ſub conditione cauit[illegible] &

miſſo, qui nõ poteſt manumitti. Idem in ſeruo de plagio dãnato, p quo dominu[illegible] pœnã ſoluit pecuniariã. ſunt & alia exempla, ut habes [illegible] glo. Fran. Accur.

Lege ad[illegible]tur. quod ſi in ſe[illegible]o de adulterio cum domina com[illegible]o accuſato: ut Inſti. de hęred[illegible]bus inſti.

ſi alteri[illegible]s gene[illegible]s cõditio eſſet, expectãda eſſet. ſed nõ ẽ uериſimile, [illegible] ut hoc in iſta cõditione cogitauerit, cũ fidei ſubſtitutorũ cõmitteret: [illegible] q admitti ad hęreditatẽ nõ poſſent, ſi adimpleret cond[illegible]io.

TITVLVS VI.

[illegible]

[illegible]

Vm li[illegible]ertas [illegible]ge adimi[illegible]tur: [illegible] a[illegible]t p nõ data haberi debet, aut certe p[illegible]de abſer[illegible]ari, ac ſi [illegible]t[illegible]ſt[illegible]tore ademptaeſſet.

TITVLVS VII.

[illegible]

Hæ[illegible] lex [illegible] m[illegible]

I.

T[illegible]er[illegible], q[illegible] ſtatutam & deſtinatam in tẽp[illegible]s, [illegible]el condit[illegible]one[illegible] habet liberta[illegible]. Fi[illegible]t autem ſtatuliberi, ue[illegible] c[illegible]ditione expre[illegible]a, uel ui ipſa. Conditio[illegible]e expreſſa q[illegible]d ſit, mani[illegible]eſtum eſt. [illegible] ui ipſa, cum [illegible] credi[illegible]or[illegible]s frauda[illegible]di cauſa manumittu[illegible]tur[illegible] Nam dum incertum eſt, an creditor iure ſ[illegible]o [illegible]tur[illegible] In[illegible]te[illegible]m ſt[illegible]tuli[illegible]er[illegible] ſunt[illegible] quoniam fraus cum effe-

§. ſeruum & [illegible]. de hęredibus inſt[illegible] u. l. his uerbis. §. ii ter[illegible]dum[illegible] & de leg. [illegible] l. cũ [illegible]lius. §. [illegible]tu[illegible]s. Item pone in [illegible]et[illegible]uo, qui ſeruatur intra lx. d[illegible]es [illegible]b[illegible]ux ſtionem ad[illegible]: ut ſ. qui & [illegible]q[illegible]. proſpexit & C[illegible] ad legem Iul. de a[illegible]. l. uerba. Item pone, ut ſ. de ma. l. l[illegible]ge [illegible]lauia. & l[illegible] ſeruus. & hoc ex [illegible]er[illegible]ſuna ſerui. Ex[illegible]na etiam do[illegible]ni quandoque p[illegible]d[illegible]be[illegible] ex: [illegible] ut [illegible] & [illegible] quæ [illegible] & de [illegible] nu[illegible] q[illegible] pœnæ.

[illegible]

D[illegible] [illegible]xm [illegible]ne [illegible]

Tut[illegible] [illegible] Sta [illegible]ber[illegible] [illegible] [illegible]ctas ex [illegible]c, uel [illegible]b[illegible] conditione. [illegible]ecundo dicit, quod [illegible]od[illegible]o q[illegible]an doque eſt expreſſ[illegible], ut h[illegible] ſi nauis ex Aſia uenerit, talis ſeruus ſit liber. quandoque ſit conditio [illegible] ipſa, quæ facit ſeruum ſtatuliberum: ut ſi in fraudem creditorum te[illegible]ſta ſit libertas, & n[illegible]r an ex h[illegible]c fraude cotur [illegible] ſ[illegible]te[illegible]d[illegible]s[illegible] au[illegible] n[illegible] manumitter[illegible] [illegible]us [illegible] dicit[illegible] [illegible]ber. Fran.

Manifeſ[illegible] [illegible]ſt puta ſi [illegible] li[illegible]bertas[illegible] ſi nauis ex Aſia uener[illegible] [illegible] u[illegible] ſub quali[illegible]t[illegible] [illegible] ſimili. Accurſ[illegible]

Cum

Q[illegible] [illegible]eſt in P. F.

In P. F. cre[illegible] tes

Cum effectu. nõ ſulum conſilium: ut & ĩ. de fidei com. lib. l. iij. §. ſi in fraudem. & facit ſ. ne quis eum, qui in ius uoca. l. penult. §. ij. Accur.

& ſi ille nõ ſit, tũc ſeruus hæres erit. & eodẽ modo in inferiori gradu ſubſtitutionis, & in oĩbus his caſibus dicitur hæres neceſſarius: & interim eſt ſtatuliber. Frã.

Qui. ſcilicet ſeruus. Accur.

Apprehendit. id eſt, qui ſtatuliber.

... ctu in lege Aelia Sentia accipitur.

Statuliber quocunq; trãſeat, cum ſua cauſa tranſit: & ſtatuliberi cauſam non prius nanciſcitur ſeruus, quàm adita ſit hæreditas. ſi uerò ante aditionem tradatur ſiue uſucapiatur: ſpes libertatis perit. Item ſeruus ſubſtitutus ſubſtitutione pupillari, licet pupillus adeat hæreditatẽ: nihilominus ſeruus efficitur ſtatuliber. hoc dicit.

V... ad Sab. II.

Qui ſtatuliberi cauſam apprehẽdit, in ea cõditione eſt, ut ſiue tradatur, ſalua ſpe libertatis alienatur: ſiue uſucapiatur, cũ ſua cauſa uſucapiatur: ſiue manumittatur, nõ perdat ſpem orcini liberti. Sed ſtatuliberi cauſam non prius ſeruus nanciſcitur, niſi adita uel ab uno ex inſtitutis hæreditate. Cæterum ante aditionẽ ſiue tradatur, ſiue uſucapiatur, ſiue manumittatur: ſpes ſtatutæ libertatis intercidit. d Sed ſi tabulis impuberis ſeruo ſit libertas adſcripta: an uiuo pupillo, uidelicet poſt aditionem hæreditatis patris, ſtatuliber ſit? Caſſius negat, Iulianus contra exiſtimat, quæ ſententia uerior habetur. f Plus ſcripſit Iulianus, & ſi legatus ſit ſeruus ab hærede patris, liber eſſe iuſſus in pupillaribus tabulis, præualere libertatis dationem.

Sub conditione ſeruus inſtitutus non eſt ſtatuliber cõditione pendente. & reddit rationem. Si conditio deficiat, erit ſtatuliber tantum, non etiam hæres. Item ſeruus ſubſtitutus pupillo cũ libertate ſiue prima gradu, ſiue ſecunda, aut ulteriori, efficitur ſtatuliber h. d. uſque ad l. ſeq. quam uide per te.

Si ĩ primis g tabulis ſub conditione h ſeruus cũ libertate ex parte dimidia hæres ſit inſtitutus: an ſtatuliberi cauſam obtineat, ut adeunte cohærede, cum ſua cauſa uſucapiatur? i Et cũ a ſemetipſo libertatem acccperit, non poteſt ſtatuliberi cauſam obtinere. Planè ſi cõditio hæreditatis deficiat (quo caſu ſecundũ Iul. k † libertatem adipiſcitur) dicẽdũ eſt, ſtatuliberi cauſam obtinere: eo quod nõ a ſemetipſo, ſed à cohęrede accepiſſe libertatẽ creditur. Quocũq; gradu pupillo ſeruus cum libertate ſubſtitutus ſit, neceſſarij cauſam obtinet. quã ſentẽtia utilitatis cauſa recepta eſt, & a nobis probatur. Celſus quoq; putat libro xx. cũ libertate ſubſtitutum ſtatuliberi cauſam obtinere.

Ide[m] li[b]ro xxv[...] ad Sab. III.

Statuliberos cõditioni parere oportet,

Qui ſtatuliberi. Quatuor partes habet huius. l. principium. Prima eſt, quod ſtatuliber interim ſiue uẽdatur ab hærede, ſiue uſucapiatur ab aliquo, ſiue interim manumittatur, non perdit ſpem libertatis orcinæ, quia ueniente condit. ſub qua erat relicta libertas, ſit orcinus libertus. ſ. teſtatoris. Secunda eſt, ſtatuliberi cauſam nõ prius ſeruus nanciſcitur, niſi adita hęreditate, ſaltem ab uno hærẽdum. ante enim, quam adeatur, ſi uſucapiatur hic ſeruus ab aliquo, ſpes libertatis extinguitur. Tertia eſt, ſeruus ſubſtitutus eſt filio impuberi, ſi contingat eum mori in pupillari ætate, & in hoc caſu eſt relicta libertas ſeruo ſub conditione aliqua. nunc impubes adiuit hæredi. an nunc iſte ſeruus dicatur ſtatuliber, quæritur? & dicitur quod ſic: licet quidam cõtra: & male. Quarta eſt, legatus eſt ſeruus dandus ab impubere hærede. huic impuberi datus eſt ſubſtitutus, & hoc caſu relicta eſt libertas huic ſeruo. dicitur quod præualet libertatis datio, ut ſic dicatur ſtatuliber, & legatum non teneat.

Si in primis. Stichum ſeruum meũ cum libertate hæredem ex parte inſtitui ſub condit. puta ſi nauis ex Aſia ueuerit. dicitur, quod interim non eſt ſtatuliber: cum a ſe ipſo accipiat libertatem. & adeunte cohærede nõ eſt liber: & poſſeſſus ab aliquo uſucapiatur non ſpe libertatis. Secũdo dicit: pone quod deficiat conditio. hoc caſu eſt liber tantũ, non hæres, ſed ſtatuliber. Tertio dicit, ſubſtitui ſeruũ meum cum libertate pupillo meo hæredi inſtituto, ſiue primo gradu ſubſtituto: puta ſi pupillus hæres non erit, ſit ſeruus liber. & hæres. ſiue ſecundo: puta ſi pupillus hæres non erit, talis ſit hæres.

Interdicit. ſed adita hęreditate redintegratur: ut ĩ. e. l. ſtatuliberum. §. fi. & ſ. tit. ij. l. penult. in fin.

c Adſcripta. ita ut dictum eſt. Acc.

f Habetur. ut ſit ſtatuliber. & ad hoc ĩ. ead. l. §. una. & l. in tabulis. & ſupra de hæred. inſtit. l. ſed & ſi in conditione. §. finali.

g Si in primis. reſpõdet. ſ. Iulianus.

h Sub conditione. ſi nauis ex Aſia uenerit.

i A ſemetipſo. facit ſ. de acqui. hær. ſ. ex parte. & d. l. ſed & ſi in conditione. §. fin. & ſ. de nego. geſt. l. atqui natura. in princ. & §. cum me.

k Secundum Iulianum. ut ſ. prox. §. in fin.

Tatuliberos. Statuliberi debent parere conditioni, ſub qua relicta eſt eis libertas ſi nemo eos impediat parere, & conditio ſit poſſibilis. Secundo dicit: Seruus iuſſus eſſe liber, ſi det decem hęredi: ſi dat, ſtatim eſt liber. ſi autem dare uult, & hæres non uult accipere, ſtatim eſt liber: ex quo per eum non remanet: nec eſt uis, de qua pecunia offerat. an peculiari, an aliunde habita. Sed pone, quod ipſe hęres debeat pecuniam ſeruo: ut quia ſeruus de peculio erogauerat in bona defuncti, uel ſeruus debeat recipere pecuniam ab extraneo: nec hæres uult ſoluere huic ſeruo, uel non uult exigere quod ſeruo debetur ab extraneo: & ſic non haber ſeruus unde pareat cõditioni ſub qua relicta eſt ei libertas. certe liber erit, ſiue iuſſus erat dare pecuniam hæredi: ſiue extraneo. Sed pone, quod relicta erat libertas ſeruo, ſi aſcendat Capitoliũ: uel ſi Capuam iret ſeruus, & per hæredẽ ſtat, quo minus ſeruus uadat: nam

† Et, non eſt in P. F.

† P. F. uel libertatẽ.

† P. F. libro xv.

ſi nemo eos impediat, & ſit conditio poſsibilis. [a] Sed ſi in hæredis perſona iuſſus ſit parere conditioni: quid dici debeat? Et ſi quidem paruit conditioni, ſtatim liber eſt etiã inuito hæredi. Quòd ſi non patitur hæres pareri, [†] puta offerri ſibi decem, [b] quæ dare iuſſus erat: [c] proculdubio liber eſt: quia ꝑ hæredẽ ſtare uidetur, quò minus conditionem impleat. & parui refert de peculio ei offerat, an ab alio accepta. Receptũ [d] eſt enim, ut ſeruus peculiares quoque numos dando perueniat ad libertatem: ſiue ipſi hæredi, ſiue alij dare iuſſus eſt. Inde quæritur, ſi fortè debeatur pecunia huic ſeruo, uel ab hærede quod in domini rationem plus erogauerat, [e] uel ab extraneo: nec uelit hæres debitorem [†] conuenire, uel ſtatulibero ſoluere pecuniã: an debeat ad libertatẽ ꝑuenire, quaſi moram ꝑ hrẽdẽ patiatur? Et aut [f] legatũ huic ſtatulibero fuit peculiũ, [†] aut nõ. ſi legatũ fuit peculiũ. Seruius ſcribit, morã eũ libertatis paſſum ob hoc ipſum, ꝙ ei aliquid ex ratione dominica deberetur, nec ei ab hærede preſtaretur. quã ſententiam & Labeo ꝓbat. Idẽ Seruius ꝓbat, & ſi in eo morã faciat hæres, ꝙ nolit exigere a debitoribus. [g] Nam peruẽturum ad libertatem ait. mihi quoque uidetur uerum, quod Seruius ait. Cùm igitur ueram putemus ſententiam Seruij, uideamus, an & ſi non fuerit peculium prælegatũ ſeruo, idẽ debeat dici. Conſtat enim, [h] ſtatuliberũ de peculio poſſe dare, [†] uel ipſi hæredi iuſſum [i] dare, uel alij: & ſi eũ dare impediat, perueniet ſtatuliber ad libertatẽ. denique ẽt remedij loco hoc

liber erit ſeruus. Sed pone, quod ſeruo eſt relicta libertas, ſi det decem uni hæredum, puta Titio. & per alterum hæredem ſtat, quo minus det. certe liber eſt hic ſeruus: & cohæres cui hæc x. erat danda, aget familiæ erciſcundæ contra hæredem impedientem ad iſta x. Si x. iuſſus. Seruus eſſe liber iuſſus, ſi det x. hæredi accipit quinque ab extraneo, & ea dedit hæredi. dicit, ꝙ nõ eſt liber, niſi omnia decẽ det: & extraneus, qui ad hoc dederat numos, eos uendicabit. ſed ſi ſeruus det alia v. erit liber: & ex tunc dominium numorum erit accipientis. Si plus quã. Iuſſus dare x. & eſſe liber, dedit xx. dicitur, ꝙ erit liber, & alia x. repetentur. Si quis. Seruus erat iuſſus eſſe liber, ſi det x. hæredi. hæres eum uendidit ſine peculio: an ſtatim ſit liber, quæritur, & uidetur ꝙ ſic, quaſi prohibitus uideatur de peculio dare. ſed tamen dicit, quod non eſt liber, niſi eum uellet accipere de peculio & ſoluere prohibitus eſt. Si quis ſeruum. Seruo relicta eſt libertas, ſi det x. hæredi, hæres prohibet eum operari, uel aufert ei, quod ex operis ſuis quæſierat: uel ſponte dedit ei ſeruus. an efficiatur liber hic ſeruus, quæritur? & dicitur, quod id quod quæſierat ſeruus, hæredi dedit ſponte, uel abſtulit ei hæres, erit liber. ſi autem prohibeatur operari: non erit per hoc liber: niſi teſtator noluerit, ꝙ hæc x. poſſit ſeruus colligere ex operis ſuis. ſi autem ſurripuit hæredi argentum, uel aliam rem, & eam uendidit: & de hac pecunia ſoluit hæredi: erit liber. ſecus ſi ipſam pecuniam ſurripuit hæredi, uel alij, & ſoluit hæredi: nam donec extat pecunia, non erit liber. ſi autem eſt conſumpta in primo caſu, ſcilicet, quando hæredi ſurripuit, idem. ſi autem alij, tunc liber efficietur. Non ſolum. Siue hæres fecit moram in manumittendo ſeruum, de quo erat rogatus: ſiue eius tutor uel curator uel ſimilis: eſt idẽ ſemper, ſcilicet, ut ſeruus efficiatur liber. ſufficit enim ꝙ per ſtatuliberũ non ſtet, quo minus conditioni pareatur.

Si quis. Seruus iuſſus eſt liber eſſe, ſi det x. hæredi intra xxx. dies proximos poſt mortem teſtatoris. hic hæres diſtulit adire: poſtea adiuit. dicitur, ꝙ ſi ſeruus det x. intra xxx. dies poſt aditam hæreditatem, ſatis eſt, ut ſit liber. & hoc ſi hęres doloſe diſtulit adire, & ſeruus pecuniam, quã propter hoc habebat paratam, interim amiſit: hoc caſu ſtatim adita hęredi. ſeruus ſit

liber. Si quis ſic. Libertas relicta eſt ſeruo cum decem dare poterit hæredi, dicitur, quod tunc erit liber cum dederit: uel per eũ nõ ſtet, quo minus prius det: licet ſeruus habuerit decem, uel ſit idoneus ad decem ſoluenda. Stichus. Sticho relicta eſt libertas, ſi annua bima trima die x. aureos det hæredi. cum uellet pro primo anno dare x. hæres noluit recipere. non per hoc erit liber, ſed tunc demum cum lapſum erit triẽnium, & ſeruus ſoluerit pro omni anno x. uel ꝑ eũ nõ ſteterit. unde & ſi eadẽ x. ſecundo anno obtulit, ſatis ſit, uel tertio, & hæres noluit, ſeruus ſit liber. nec hæres poterit pœnitere. Sed pone, ꝙ hic ſeruus tota triginta obtulit primo anno pro omnibus tribus: ſatis ſit, ut hic ſeruus ſit liber. Si ita. Relicta eſt libertas ſeruo, ſi quinquennio ſeruierit hæredi. hæres interim eum manumiſit. Dicitur, quod ſtatim ſit liber ex teſtamento, quaſi per hæredem ſteterit, quo minus cõditio impleatur: ſecus autem ſi hæres eius ſeruitio non uult uti. nam hoc caſu ſeruus non ſit liber, niſi lapſu quinquennij. & eſt ratio diuerſitatis inter hos duos caſus: quia in primo caſu ex quo eſt manumiſſus non poteſt amodo ſeruire iure ſeruitutis. ſecũdo caſu poteſt. cũ adhuc ſit ſeruus, & hæres poteſt manumittere, & uti eius ſeruitio: licet non per totum quinquennium, cum aliquid de eo ſit lapſum. Idem Iulianus. Arethuſæ relicta fuit libertas ſi tres ſeruos peperit. per hæredem ſtetit, quo minus pareret, dando ei medicamenta ne cõcipiat, uel ut abortũ faciat. dicitur quod ſtatim eſt libera. idẽ eſt, ſi ſeruo relicta eſt libertas, ſi ſeruierit hæredi, & hæres eum uendat & tradat. nam ſtatim ſeruus ſit liber. Franciſ. Accur.

a Poſſibilis. alias dic, ut ĩ. eodem. l. cum hæres. §. ij. Accurſius.
b Decem. ſcilicet non poitur.
c Erat ſcilicet, ad hoc, ut fieret liber.
d Receptum eſt. ut & ſ. de cõdictio. cau. da. l. iij §. finali. deducto quod domino debetur: ut ĩ. eodem. l. ſi decem. Accurſius.
e Plus erogauerit. quam inde accepiſſet.
f Et aut. nunc reſpondet.
g Debitoribus. ſcilicet, illius ſerui.
h Conſtat enim. ut ſ. in princip.
i Iuſſum. ſcilicet dare.

† P.F. puta offert decẽ &c.

† P.F. ſiue ipſe hæredi.

† P.F. cõuenire.

† Sic in P.F. licet aliter Haloander.

† In P.F. uel ipſi hęredi iuſſum uel alij. ſed nõ recte, meo iudicio.

Perdat

monſtratur dño ſtatuliberi, ut eum extraneo iuſſum dare prohibeat: ne & numos pdat a cũ ſtatulibero. proinde defendi põt, & ſi nõ uult exigere, vt ipſe ſoluere, ut hic habeat vñ ꝑdõni pareat, libertatẽ cõpetere. & ita quoque Caſsius ſcribit. Nõ ſolùm aũt ſi pare iuſſum dare prohibeat, ſtatuliber ad libertatẽ ꝑueniet: uerùm ẽt ſi aſcendere Capitoliũ iuſſum aſcẽdere uetet: item ſi Capuę dare iuſſum, Capuam ire prohibeat. Nã qui prohibet ſeruũ proficiſci, intelligendus eſt, impedire magis uelle libertatem, quàm operis ſerui uti. b

Sed & ſi iuſſum cohæredi dare, non patiatur unus ex hæredib. dare: æquè liber erit. Sed is, cui iuſſus erat dare, & liber eſſe, familiæ erciſcundæ iudicio ab eo, qui impedierit ꝯſequetur, qđ ſua itererat, prohibitum, ſtatuliberũ non eſſe. Si decem iuſſus dare, & liber eſſe, quinq; det, f non peruenit ad libertatẽ, niſi totũ det: c interim igit uindicare qnque numos dños d eorũ põt. Sed ſi reſiduum e fuerit ſolutum, tunc ẽt id alienatum eſt cuius ante dñium nõ erat tranſlatũ: f ita pendebit pcedentis ſummæ alienatio: ſic tñ, ut non retro g numi fiãt accipientis: ſed tũc cùm reſidua ſumma fuerit ex ſoluta. Si plus, q̃ iuſſus erat, dederit ſtatuliber, h puta x. iuſſus dare xx. dederit, ſiue numerauerit, ſiue i ſacculo dederit: ꝑuenit ad libertatẽ: & ſuperfluum põt repetere. i Si quis iuſſum ſeruũ x. dare, & liberum eſſe, uendiderit ſine peculio: k vtrũ ſtatim l liber ſit, quaſi ꝓhibitus videatur de peculio dare, hoc ipſo, qđ ſine peculio diſtractus eſt: an verò cum fuerit ꝓhibitus peculiũ tangere? Et puto, tũc demum liberum fore, cùm uolens dare, prohibeatur: non ſtatim ubi f uenit. m Si quis ſeruum iuſſum x. dare, & liberum eſſe, operari prohibeat: vel ſi quod ex operis ſuis meret, hæres ei abſtulerit: vel ſi quod ex mercedibus ſuis coegit, hęredi dederit: an ad libertatem n peruenietr? Et puto, ſi quidẽ ex operis dederit, uel undecunq; dederit, ad libertatem peruenturũ: ꝙ ſi prohibeatur operari, nõ fore liberum: q̃a operari o dño debet. Planè ſi ei f ablata fuerit pecunia ex operis collecta liberum fore arbitror: quia de peculio p dare prohibeatur. Sanè ſi teſtator uel ex operis ut det, iuſsit prohibitum operari: ad libertatem peruenturum nõ dubito. Sed & ſi argento ſubtracto, q uel reb. alijs diſtractis numos corraſos r dederit: ꝑueniet ad libertatẽ: quãuis ſi numos ſubtractos dediſſet, ad libertatẽ non perueniret. nec. n. vr dediſſe, s ſed magis reddidiſſe. Sed nec ſi alijs ſubripuerit numos, t & hæredi dederit, ad libertatẽ perueniet: quia auelli numi ei, qui accepit, poſſunt. Planè ſi ſic conſumpti fuerint, ut nullo caſu auelli poſsint: competet libertas. Non ſolùm autem ſi hæres moram facit libertati, ſed & ſi tutor, uel curator, vel procurator, vel alius quiuis, in cuius perſona conditioni parendum eſt, libertatem competere dicemus. Et ſanè hoc iure utimur in ſtatulibero, vt ſufficiat, per eum non ſta-

a Perdat. Interim ſubaudi, perdere tamen: quia conuenitur actione in factũ ab eo, qui habere debuit: vt ſupra, de cõdictio. cau. da. l. iij. §. finali. Item contra. ſup. eo. l. ſi peculium. §. de illo. ſed ſolue ut ſup. de condictio. ob cau. l. iij. § fina. ubi plenè dixi. & tacit ſupra, de fideicommiſſar. libertatibus lege ſi ſi lius. §. erit. & in ra de furt. l. ſi ſeruus communis. §. fina.

b Serui uti. alias ſerui uti: & hæc bona, & die operis in eundo Capuam. & ſic facit infra, l. ſi quis ſeruũ. alias, ſeruum uti. & hæc mala.

c Totum det. ſic C. de diſtra. pign. l. quandiu. Arg. contra. ſ. de ſol. l. ſi quis ſtipulatus. §. qui decem.

d Dominus. extraneus, qui ad hoc dedetar ſeruo, uel domino ſerui.

e Reſiduum. id eſt, alia quinque. Accurſius.

f Translatum. ſic ſupra, de condi. indeb. l. ſi non ſurtem §. ſi decem. & ſ. de uerbo. oblig. l. ij. in princ.

g Non retro. ſic ſupra, de offic. proconſul. l. obſeruare. §. ſi. Arg. contra. C. ad mace. l. fin. item facit ad §. ſupra de uſufru. lege, ſed & ſi quis ſtipuletur. §. in tedium.

h Statuliber. extraneo, non hæredi, ut habeant locum ſequentia.

i Repetere. dominus quondam. ſic ſupra, de condi. ind. l. ſi pœnæ. §. fin. & l. & cum duo.

k Sine peculio. qđ ſemper intelligitur: niſi contradicatur: vt ſupra, de contrahen. emp. quamuis.

l Statim. facit ſ. eo. l. non uideretur. & ſuprà eadem l. in princip.

m Venijt. id eſt uenditus eſt ſine peculio.

n Ad libertatem. niſi ipſemet operas ab hærede conduxerat quarum mercedem ſoluendo non fit liber: vt ſ. eod. l. ſeruus. in princ.

o Operari domino. & uxor uiro. t vt ſup. de oper. libe. l. ſicut.

p De peculio. ex peculio enim intelligitur, quod ex operis ſuis quæſiuit.

q Subtracto. hæredi. Accur.

r Corraſos. i. collectos ex uenditionibus prędictarum rerum. ſic ponitur ſup. de admi tuto. l. ita autem. in princ. & pro hoc ſ. de fur. qui uas. §. ult. Alij dicunt id eſt, non argenteos. quod nihil eſt.

s Dediſſe. ſic infra, eod. l. Stichum. §. ſi hæres.

t Numos. unde habere non uidetur vt infra, de reg. iur. l. non videtur data. Et arg. ſupra, de pign. act. l. eleganter. §. qui reprobos. & facit ſ. eo. l. ſi hæredi tas. & l. non omne. & l. non videbitur.

t Sentit iſta gloſſ. qđ uxor tenetur uiro ad operas. ſed tu dic, qđ tenet ad operas obſequiales: nõ autem ad induſtriales: ita no. Baldus in authẽ. ex teſtamẽto col. vij. C. de col. per glo. hic alleg.

P. F. venit.

ſ Sic in P. F. quamuis Halo. legerit allata.

f In P. F. deeſt negatio, ſed uſtio libra rij, qui eã imprudẽs prætermiſit.

Non

re quò minus ꝯdôni pareat. Si q̃s hr̄di in diebus xxx. proximis mortis teſtõris dare iuſſus fuerit, deinde hr̄es tardius adierit: Trebatius, & Labeo, ſi ſine dolo malo tardius adierit, danté eũ intra dies xxx. aditæ hr̄editatis, ad libertaté ꝑuenire aiunt. † q̃ ſnia uera eſt. Sed q̃d ſi data opera traxerit: an ob id ſtatim, ut adita eſt hr̄ditas, ad libertaté ꝑueniat? Quid. n. ſi tũc habuit, [d] poſt aditã habere deſijt? S3 & hic expleta vr̄ ꝯdõ, [c] q̃m per eũ nõ ſteterit, quò minus impleat̃. ſi q̃s ſic acceperit libertaté, † § Cũ decé dare poterit, liber eſto. § Trebati⁹ ait, licet habuerit x. vel idoneus fuerit ad acquirendũ, & cõſeruandũ peculium, tñ nò aliàs ad libertatem peruenturum, niſi dederit, aut per eum nõ ſteterit, quò minus det. quæ ſnia uera eſt. [f] Stichus annua, bima, trima. die denos aureos hæredi ſi dederit, liber eẽ iuſſus eſt. Si prima pẽſione ſteterit ꝑ hr̄edem, quò minus acciperet decé, expectandam eſſe ſecundã penſioné placet: q̃a & tp̃s adiectũ eſt, [h] & adhuc ſuperſunt duæ pẽſiones. Sed ſi eadé decẽ ſola habeat, q̃ obtulit, [i] ad primã penſionem: an ẽt ad ſequẽtem quoque proſit, ſi offerat decé: an & ad tertiã, ſi ſequens penſio nõ ſit accepta? Et puto ſufficere hæc eadé: & pœnitentiæ hr̄di locũ nõ eſſe: q̃d & Põp. ꝓbat. Quid ſi ſeruus, qui annua, bima, trima die iuſſus eſt dena dare, tota ſimul offerat hæredi, nõ expectata die: vel decẽ primo anno datis, ſecundo anno uiginti obtulerit? benignius eſt, eũ in libertaté ꝑuenire: [m] cùm vtriuſq; prouidentia infert: & ſerui, qua tenus maturius ad libertatem perueniat: & hæredis, quatenus dilatione interẽpta illico accipiat quod poſt tp̃s ꝯſequi poterit. Si ita ſit libertas ſeruo data, ſi quinquenniũ hæredi meo ſeruierit: deinde eum hęres manumiſerit: ſtatim liber ſit: quaſi per eum ſit effectum quo minus ei ſeruiat: quamuis ſi nõ pateretur eum ſibi ſeruire, non ſtatim perueniret ad libertatem: quaſi quinquenniũ p̃terijſſet. Rõ huius rei euidẽs eſt. manumiſſus em̃ amplius ſeruire non poteſt. at is, quem quis nõ patitur ſibi ſeruire, poſtea pati põt intra quinquennij tp̃s. Atqui iã quinquennio ei ſeruire, non poteſt. Sed uel minus poteſt. Idem Iuli. libro xvj. Dige. ſcripſit, Arethuſæ [u] ſi libertas ita ſit data, ſi tres ſeruos peperiſſet: & per hæredem ſteriſſet, quò minus pareret: puta quòd ei medicamentum de diſſet, ne conciperet, ſtatim liberam futuram eſſe. Quid enim expectamus? [y] Idemque [z] ſi egiſſet hæres, vt abortum faceret, [a] quia & uno utero potuit tres edere. Item ſi hæredi ſeruire iuſſum ſtatuliberum hæres uendidit, & tradidit: credo ſtatim ad libertatem peruenire.

Depoſita pecunia, quam ſtatuliber debet pro ſua libertatione, efficitur liber. hoc dicit.

† Aiunt, non eſt in P.F.

† Vt, non eſt in P.F.

† Illuſtris doc. Fran. Aret. in l. ſi mihi & tibi. §. ſi q ſeruos. in pe. col. de le. j. iſtum text. dicit ſingul. ad hoc, quòd iuſſus dare aliquid hæredi intra certum tempus, à die mortis non tenetur dare, nec currit tp̃s, niſi à die aditæ hæreditatis. dic tñ quod uis noſtri tex. non conſiſtit in hoc, quia nõ haberet dubium: ſed in alio, ut hic in nouis interp. Bolog.

† P.F. trinam.

† Iſte eſt tex. ſingu. ſecundum Bald. prout dicit hic Bolo. in ſuis ſecundis interpretat. tñ in meo Bald. non reperio, quod aliquid ſcripſerit ſuper iſto titul. nec in cõmuni impreſsione. & hic & alibi in multis locis allega. ipſe Bolo. Bald. ibi. cuius tamen commentum non habemus communiter.

[a] Non ſtare. vt infra, eod. l. ſi hæreditas. in prin. & facit ſup. de manumiſ. teſta. l. qui filium. & in poteſtatiua hſic. §. intellige, non caſuali.

Adierit. hæreditatem: & ſic nõ potuit dare, alias contra: vt ſup. eod. l. ſi intra.

Traxerit. id eſt ꝓtraxerit: ſic ſupra, tit. ij. l. ſi quis rogatus. §. j.

Habuit. quod dando potuit ad libertatem peruenire, & ad hoc j̄. eod. l. ſi hæreditas. in prin.

[c] Conditio. & ſic adita hæreditate erit liber.

[f] Vera eſt. oportet ergo, quod factum ſequatur potentiam.

Secundam. aliàs primam, & tunc dic primã poſt primã. ſic in Auth. de hære. & Fal. §. inordinatum. aliàs trinã.

[h] Adiectum eſt. ſic infra, de verbo. oblig. l. in illa ſtipulatione.

Quæ obtulit. ex hoc quia eadem x. offert patet ſecundum Azo. quod nõ eſt neceſſaria conſignatio, uel depoſitio: ſed ſufficit ſola oblatio, niſi quando eſſet abſens, qui recipere deberet: vt hic, & infra. eod. l. cum hæres. in prin. & §. ſi duobus. q̃d non eſt alias: vt C. de uſur. l. acceptam.

[k] Non eſſe. ſic j̄. de ædili. edic. l. quis ſit fugitiuus. in pr. at cõtra. C. de app. l. ſi quis libellos. Accur.

Offeret hæredi. & ſic xxx. pro tribus annis, in quolibet quorum tenebatur ſoluere decem, & poſtea eſſe liber.

[m] Peruenire. ſic j̄. de manu. teſt. l. ſi ita fuerit. §. fin. Sed contra infra, eod. l. ſi triennio. ſed ibi ibi ſolues.

[n] Statim liber. ſic j̄. eo. l. ſeruus ſi hæredi. in princip. & dic ex teſtamento, non ex huius manumiſſione. Accur.

Per eum. ſcilicet hæredem.

Quo minus. id eſt, non.

Perueniret ad libertatem. & eſt ſic j̄. eod. l. Stichum. §. Dama.

[t] Non poteſt. iure ſeruitutis: vt & j̄. l. proxi. §. Stichus. l tuo. quæ eſt cõtra. ſed ibi ſolues.

Atqui. opponit.

Sed uel. nunc reſpon. & dic, uel pro ſaltem.

[u] Arethuſæ. aliàs §. idem. & aliàs, l. Arethuſæ. H.

[x] Medicamẽtum. ad quod facit in Authentic. de nupt. §. ſic itaque. & infra ad legem Cornc. de ſic. l. iij.

Expectamus. Noi. ergo conditionem pro impleta haberi, ex quo ſtat per eum, cui debet impleri: vt & ſupra de fideic. lib. l. ſi filius. §. erit & j̄. de uerb. oblig. l. in executione. §. ſi. At. cõtra. ſ. ea. l. §. ſi quis ſeruum. ubi prohibet eum operari, & non nocet domino.

Idemque. ſcilicet quod ſtatim efficiatur liberta.

[a] Faceret. ſcilicet Arethuſa.

Ad libertatem. conditione habita pro impleta: quia ꝑ hæredem ſtetit quo minus ei ſeruiret.

Cum

† Decem, non eſt in P.F.

P.F. pœnitentiæ

Pan. Fl. Quatanus, ſicut & paulopoſt. & fere ubique repe- ries ꝓ quatenus. q̃d & ex Quintiliani temporib. uſurpatũ pro quatenus, Valla author eſt.

In P.Fl. non eſt ad libertaté.

Amplio hanc glo. ut ꝓcedat, quamuis pœniteat is, cui debet impleri, & petat eã impleri. ita not. Bal. in l. j. C. de inſt. & ſubſtit. Guliel de Cu. ibi nu me. xj. & q̃d not. in apo. ad eũ in uerbo, pro impleta. & Ale. in l. ſi ſerui. §. ſequitur. infra de uerbor. ob. & melius in l. iij. §. ſi. de condi. ob cau. & cõſilio cij. uol. j.

† P.F. intra quinquẽnium tempus.

Pau.li.v.ad Sab. IIII.

CVm hęres reipublicæ cā abeſſet, [a] & pecuniam ſtatuliber haberet: vel expectare debet [b] donec redeat is, cui dare debet, vel deponere in ędē pecuniā conſignatā oportet: quo ſub ſecuto, ſtatim ad libertatem peruenit. [b]

Libertas collata in nimis longum tempus, vel in conditionem impoſſibilem declarat voluntatem domini contrariam eſſe libertatis. h.d.

Non eſt ſtatuliber, cui libertas in tam longum tp̄s collata [c] eſt, ut eo tpe is, qui manumiſſus eſt, uiuere non poſſit, [d] aut ſi tam difficilē, imò penè impoſſibilem conditionem [e] adiecerit, vt aliunde libertas ea obtingere non poſſit: veluti ſi hæredi [f] mille dediſſet: aut cùm moreretur, liberum eſſe iuſſiſſet: ſic enim libertas inutiliter datur: & ita Iulia. ſcribit: quia nec animus dandæ [e] libertatis eſt. Seruire Titio anno, & liber eſſe iuſſus, Titio mortuo nō ſtatim liber fiet, ſed cùm annus trāſierit: [f] quod [g] uidetur non tm̄ ſub conditione, ſed etiam ex tpe data libertas. Etenim abſurdum eſt, maturius eum liberum fieri, cùm conditionem non impleuit: ex qualibet futurus foret, ſi eam impleret. Si duobus decem dati s, liber eſſe iuſſus ſit: & unus quinque accipere noluerit, melius eſt dicere, poſſe eum, eadem quinque [h] alteri offerentem [i] ad libertatem peruenire. ∫ Stichus ſi Titio [k] per triennium ſeruierit, vel ſi illi [l] centum operas dederit: liber eſto. ∫ conſtat hoc mō libertatem vtiliter dari poſſe. Nam & alienus ſeruus ſeruire nobis pōt, ſicuti liber: [m] & multò magis operas dare: niſi teſtator ſeruitutis appellatione [n] dominium magis, quàm operam intellexit. Ideoque ſi prohibet hæres Titio ſeruire, peruenit ad libertatem. [o] Stichus ſi hæredi meo

CVm hæres. CASVS. Seruus iuſſus eſt eſſe liber, ſi det x. hæredi. hæres abeſt cā reipu. dicit quod hic ſeruus uel expectet hæredem, & ei det x. & erit liber, uel ſi non uult expectare, deponat pecuniam in eccleſia, & erit liber. Non eſt ſtatuliber. Reliqui libertatem cuidam ſeruo, qui nihil habebat, ſi det mille libras hęredi. vel ſic. cum morietur, ſit liber. non eſt iſte talis ſtatuliber, cum nec animus dandæ libertatis ſit. [Seruire.] Seruo relicta eſt libertas, ſi anno ſeruierit Titio. Titio intra annum mortuo, ſeruus non dum eſt liber, niſi annus finiatur. & redditur ratio. [Si duobus.] Seruus liber eſſe iuſſus, ſi det x. Titio & Sempro. v. obtulit Titio: & Titius noluit: eadem quinque obtulit Sempronio, & noluit. dicitur quod ſit liber. [Stichus.] Seruo relicta eſt libertas, ſi ſeruierit Titio extraneo per triennium uel ſic: ſi tot operas puta decem ei dederit: dicitur quod interim eſt ſtatulib. & ſeruire debebit per triennium Titio: licet non domino. & ſi hæres prohibet Titio ſeruire: ſtatim ſeruus ſit liber. & hæc ſunt uera, quando per hæc uerba non habuit teſtator animum relinquendi Titio dominium ſerui. tunc enim ſecus eſſet in hoc ultimo caſu: quod dic ut in gloſſ. [Stichus.] Titio reliqui libertatem, ſi hæredi meo ſeruierit per annum. dicitur quod hic annus conſtat ex ccclxv. diebus, non ex pluribus propter biſſextum. & dicitur quod impleta conditio eſt, ſi per aliquā partem anni fuit infirmus, ita quod non potuit ſeruire. Secundo dicit: ſeruus liber eſſe iuſſus eſt, ſi det decem hæredi. hæres cogitur recipere etiam particularem ſolutionem. & hoc ſpeciale fauore libertatis. Tertio dicit: relicta eſt libertas ſeruo, ſi Titius Capitolium aſcendat. uel ſi Titius det decem fratribus prædicatoribus. Titius non compellitur hoc adimplere: & eo non adimplente ſeruus nō fiet liber. Vltimo dicit: ſeruus liber eſſe iuſſus, ſi ſeruiat hęredi meo per annum: illi dies non computantur in anno, quibus ſeruus extitit in fuga; uel in quibus contendit pro libertate contra hæredem. Fran. Acc.

[a] Abeſſet. ſecus ſi preſens accipere recuſat: vt ſupra, l. proxi. §. Stichus annua.

[b] Peruenit. ſic C. de uſu. lege, acceptam. & qui po. in pig. hab. l. j. ſup. depo. l. j. §. ſi pecunia in ſacculo. Accurſius.

[c] Collata. id eſt, relicta.

[d] Poſſit. niſi conditione impleta.

[e] Dandæ. quod præſumitur, ex eo quod tam longum tempus, vel conditionem impoſſibilem adiecit. Azo. vt ſup. de manu. teſtam. l. antepenult. §. fina. & l. finali. in princip. & arg. ſup. de uſufruct. l. Titio. Sed contra. Inſtitu. de hære. inſtl. §. impoſſibilis. ſed finis huius §. uidetur ſoluere. vel hæc per illam corrigitur: vel ibi de natura eſt impoſſibilis, hic de facto.

[f] Annus tranſierit. ut & ſup. de teſtamen. manu. l. ſi ita ſcriptum fuerit. & ∫. eod. l. ſi peculium. §. quædam. & l. ſi ſeruus liber. Sed contra, infra ea. l. §. Stichus. & l. ſi hæredi in ſi. Solu. ibi in perſona ſerui contingit impedimentum: hic in perſona domini.

[g] Quod. id eſt, quia. & hoc ſoluit etiam dictum contrarium.

[h] Eadem quinq;. & facit ſup. eod. l. proxi. & §. Stichus annua. & §. ſi decē iuſſus. Accur.

[i] Offerentem. i. quia alteri offerebat. Accur.

[k] Titio. ſ. extraneo, qui non erat hæres.

[l] Vel ſi illi. diſiunctio eſt legis, non teſtantis.

[m] Sicuti liber. accepto uerbo, ſeruire non pro domino, alias ſecus, vt ſup. l. proxi. §. pe. Accur.

[n] Appellatione. ut per hoc quod dixit, ſeruire uoluerit, vt per triennium dominium foret Titij. Accurſius.

[o] Peruenit ad libertatem. quia non ſtat per ſeruum, quo minus adimpleat cōditionem, ſed per hęredem: & hoc intellige, cum teſtator ſeruitutis appellatione, non dominium, ſed operam intellexit. quod in dubio eſt p̄ſumendum: vt ∫. eod. l. pen. in prin. & ſup. de uſufr. l. uxori. §. fin. Si uero dicas loqui, quando intellexit de dominio, non ſtatim perueniret ad libertaté. Arg. ſup. l. proxi. §. penu. & ideo leges interrogat uè, peruenit ad lib. Reſpon. non peruenit ſecundum lo. Item arg. contra. huic. §. ∫. eod. l. triennio. & l. ſi peculium. §. quædam. & l. ſeruus ſi hæredi. §. Imperator.

Biſſex·o

[a] P. Flo. Vel expectari cum debere.

Quotuplex ſit cōditio impoſſibilis, & quos actus uitiet, uide Bart. in l. obtinuit. de cōdit. & demon. & in l. j. ſup. de con. inſtl. & Bald. in l. ſi pater. in ij colu. C. de inſti. & ſubſtit.

† Milites legendum putat Anto. Augu. quem vide emēdatio. lib. ij. cap. vj. circa ſi. ubi & locum hunc non rectè in P. Flo. deſcriptū ait.

ãno ſeruierit, liber eſto. quærendum eſt, annus quõ accipi debeat; an q ex cõtinuis dieb. ccclxv. ↄſtat: † an qui biſſexto? a Sed ſuperius b magis intelligendum Pompo. ſcribit. Sed etſi quibuſdã diebus aut valetudo, aut alia iuſta cã impedimento fuerit quo minus ſeruiat: & hi anno imputandi ſunt. c Seruire.n. nobis intelligunt̃ ẽt ij, quos curamus ægros: qui cupientes ſeruire, pp aduerſam d ualetudinem impediuntur. Item ſi decem hæredi dare iuſſus fuerit hæres etiam per partes e accipere fauore libertatis cogendus eſt. Ita liber eſſe iuſſus, ſ Si Titius Capitolium aſcẽderit: ſ ſi Titius nolit aſcendere, impeditur libertas. Idemque iuris eſt in ſimilibus cauſis, f & conditionibus. g Item Caſsius ait, ei qui ſeruire iuſſus eſt anno, illud tẽpus, quo in fuga h ſit, uel in controuerſia, i p libertate nõ procedere.

Obſcuritas rationum nõ impedit libertatem competere: ſi ſtatuliber paratus eſt pro his ſatiſdare. h.d.

Pomponius libr. viij. ad Sab. V.

ij STatuliber rõnem reddere iuſſus, reliquum quod apparet, ſoluit. de eo, quod obſcurius eſt, ſatiſdare paratus eſt. Neratius & Ariſto recte putant, liberum fore: k ne multi ad libertatẽ puenire non poſsint l in ſerta cã, rõne, & genere m negotij huiuſmodi. Statuliber, qui non rationes n reddere, ſed pecuniam iuſſus eſt dare numerare debet, non fideiuſſores dare.

Vlpi[illegible] VI.

SI ſtatulibera pœnæ ſerua facta ſit, o & poſt damnationem ſtatutæ libertatis conditio extiterit: quamuis ipſi ſtatuliberæ nihil proficiat, p

† Anton. Auguſtin. emẽdatio. lib. j. ca. ij. ex P. F. legit, an quibuslibet. improbata Haloandri lectione. idque interpretatur, id eſt, non continuis, ſi quibuſdã diebus aut valetudo, aut alia iuſta cauſa impedimento fuerit: vt poſtea hic iuriſconſ. ſubiungit.

a Biſſexto. aliàs quibuslibet, & aliàs biſſexto. & hæc bona. & de hoc plenè habes ĩ. de uerb. ſignif. l. cum biſſextus.

b Superius. qui conſtat ex ccclxv. diebus, ut & ſ. ad legem Aquil. l. ita uulneratus. Accur.

c Imputandi ſunt. quaſi cõditione impleta. ſufficit enim ſi per eum non ſtat, quominus ſeruiat. Azo. & ad hoc ſup. ad le. Rho. de iac. l. ſi. ubi dicit, puta morbo impeditum. & ſup. de uſufr. l. arboribus. §. de illo. & ĩ. eo. l. ſi. & ſ. de condit. & demon. l. ſi pecuniã. in prin. & ĩ. de re iudi. l. cõtumacia. §. pœnam. & ſup. loc. l. qui operas. & ĩ. de uar. cog. l. j. §. pen. Accur.

d Aduerſam. ſecus ſi pp publicum iudicium impediatur: vt ĩ. eo. l. Stichum. §. Dama. uel per caſum in perſona ei°, cui eſt ſeruiendum: vt ſup. ea. l. §. ſeruire. & facit infra ea. l. in ſi. Accur.

e Per partes. fauore libertatis. aliàs contra ſup. de uſur. l. tutor. §. Lucius. & hoc plenè notaui ſup. ſi cert. pet. l. quidam.

f Similibus cauſis. in pecuniarijs relictis, vt ſup. de cõdi. & demon. l. non nunquam.

g Conditionibus. ſcilicet ſimilibus. ſi Titius Romam ierit, uel ultra mare.

h In fuga. ſic. ĩ. eod. l. ſeruus qui teſtamento. §. ſeruus, & ſup. de ſer. expor. l. Titius. in pri. Arg. contra ſup. de infra. l. arboribus. §. Iulianus. & ĩ. de acqui. poſſ. l. j. §. per ſeruum qui. Accur.

i In controuerſia. cum in libertatem proclamat: nõ ſi ei ab alio fiat controuerſia ſine dolo ſerui.

STatuliber. Accur. Seruus iuſſus eſt eſſe liber, ſi reddiderit rõnes hæredi. hic ſeruus reliqua quæ nunc apparent, uult reddere, & uult ſatiſdare pro alijs reliquis, ſi apparebunt: ſatis eſt, & ſic erit liber. Vltimo dicit, ſeruus liber eſſe iuſſus, ſi det decẽ, debet decẽ dare ad hoc, vt ſit liber: nõ aũt pderit, ſi vult ſatiſdare. Fr.

k Liberum fore. & bene. Arg. ſup. de col. bo. l. j. §. ſed cum poſſint. & arg. ſup. ſi cer. pet. l. quidam.

l Inſerta cauſa. ſi habes inſerta cauſa: ſubaudi impediente rationem huius. Acc.

m Et genere. ſ. impediente rationem huius. Accur.

n Statuliber, qui non rationes. tunc. o. in obſcuris fideiuſſores admitterentur. & vt ſupra dixi. ſic ſup. quibus mo. pign. uel hypo. ſol. l. item liberatur. §. j. & de conſt. pecu. l. promiſſor. §. conſtituto. Accur.

SI ſtatulibera. Statulibera pp aliquod delictum eſt ſerua pœnæ effecta. nunc extitit cõditio, ſub qua relicta erat ei libertas, dr quod hoc prodeſt partui eius, licet non ei. ut partus tunc conceptus & natus ſit liber. Sed quid ſi hæc ſtatulibera exiſtens in ſeruitute concepit: poſtea capta ab hoſtib. pariat poſt euentum conditionis? certè interim donec partus eſt apud hoſtes eſt ſeruus: liberatus ab hoſtibus ſit liber iure poſtliminij. Idẽ ſi apud hoſtes cõcepit, & pariat ibidẽ poſt euentum conditionis. [Statuliber.] Seruus iuſſus eſt liber eſſe, ſi det x. hæredi. hunc ſeruum hæres interim uendit, uel legat, uel donat alicui vel uſucapitur ab aliquo. dr quod hic ſeruus ſi paret conditioni in perſona emptoris, uel alterius noui domini dando ei iſta x. efficitur liber. Idem in emptoris hærede. Idem ſi det patri hęredis: poſito quod filius ſit inſtituturus ab extraneo. & hæc ſunt uera, ſiue filius nunc uiuit, ſiue non, cum ſeruus dat x. patri hæredis. Sed pone quod iuſſus eſt ſeruus dare decem extraneo, & liber eſſe: nunc hæres teſtatoris ſucceſsit illi extraneo, huic hæredi dabuntur x. nõ quaſi extraneo. Franc. [Statuliber.] Iuſſus ſeruus dare x. hęredi, & eſſe liber, v. dedit hæredi: nunc hæres eum uendidit, ſi alia v. det hic ſeruus, dabit emptori. [Si ſeruus.] Seruus iuſſus eſt eſſe liber ſi det x. hæredi. hæres hunc ſeruũ uendidit ſeruo meo. dicitur quod ſi hic ſtatuliber det mihi hæc x. erit liber. ſed & ſi ſeruo meo dederit idẽ, ſi emerat de peculio eum, nec ei peculium ademit. [Si quis.] Seruus liber eſſe iuſſus eſt, ſi reddiderit rationem eius, quod geſsit de factis domini. hæres interim eum uendidit: an hæc conditio eſt implenda in perſona emptoris, quęritur? & eſt ſciendum, quod illæ demum conditiones tranſeunt ad emptorẽ, quæ ſunt in dando, non illę q̃ ſunt in faciẽdo: vt ita talis ſeruus ſit liber, ſi filiũ illius inſtituat literis. Idẽ ĩ ſimilibus. oĩa aũt conditio & in dando eſt, ꝓut cõtinet dationẽ reliquorũ: & in faciendo eſt, prout cõtinet extrahere, & excutere rõnes. dicendũ eſt ergo, ꝙ datio uadat ad emptorẽ, factio aũt ſtet & impleꝫ in perſona hær. F.

o Facta ſit. qualis & hodie fieri poteſt: vt in Auth. de nupt. §. quod autem prius.

p Proficiat. propter geminam ſeruitutem. Accurſi.

† P. F. incerta cauſa rationis.

Partui

partuĩ [a] tamẽ proficere oportet: ut perinde liber naſcatur, arque ſi mater damnata non eſſet. Quid tamen ſi qua ꝯcepe rit in ſeruitute, deinde ab hoſtibus capta, peperit ibi poſt exiſtentẽ conditionẽ liberũ pariat? Et interim [b] qdẽ quin ſeruus hoſtiũ ſit, nequaquã dubium eſt: ſed uerius eſt poſtliminio eũ liberum fieri: q̃a ſi mater eſſet in ciuitate, liber naſcerẽ. Planẽ ſi apud hoſtes eum ꝯcepiſſet, & poſt exiſtẽtẽ ꝯditionẽ edidiſſet: benignius [c] dicĩ, ꝯpetere ei poſtliminium, & liberũ eũ eſſe. Statuliber parẽdo conditioni in pſona emptoris, peruenit ad libertatem. & ſciendum hoc ad ſtatuliberos omnis ſexus pertinere. Non ſolum autem ſi euenerit hæc conditio, ad eum tranſit, qui emit: uerum etiam ad omnes, quicunque quoquo iure dominium in ſtatulibero nacti ſunt. Siue igitur legatus ſit tibi ab hærede ſtatuliber, ſiue adiudicatus, [d] ſiue uſucaptus a te, ſiue traditus, uel aliquo iure tuus factus: ſine dubio dicemus, † iure parere conditioni in perſo na tua poſſe. Sed & in hęrede emptoris idem dicitur. [e] Si filiusfam. hæres ſit inſtitutus, [f] & ſtatuliber filio dare iuſſus eſt, & liber eſſe: ſiue filio ſiue patri dando peruenit ad libertatem: quia ad patrem [g] hæreditatis emolumẽtum peruenit. Sed & ſi poſt mortem filij patri dederit, quaſi hęredis hęredi: liber erit. Nã & ſi q̃s extraneo dare iuſſus ſit, & liber eẽt deinde hic hæredi hæres extiterit: non quaſi in extranei pſona, ſed quaſi in hæredis ꝯdõue parebit. [h] Statuliber [i] decẽ dare iuſſus, & liber eſſe, ſi quin q; datis diſtractus ſit, reſidua quinq; emptori dabit. Si ſeruus tuus ſtatuliberũ emerit: tibi [k] daĩ ꝑ hęredib. dare iuſſus eſt. Sed & ſi tuo ſeruo dederit: ſi modo is [l] peculiari nomine eũ emit, neq; ei tu peculium ademiſti: pu to liberũ fore. ſ. ut eo mo do tibi dediſſe intelligaẽ perinde, ac ſi tua uoluntate cuius alij ſeruorum tuorũ dediſſet. Si quis nõ dare decẽ, ſed rationibus redditis liber eſſe iuſſus ſit: an ad emptorẽ hæc ꝯditio tranſeat, uideamus. Et aliãs ſciendũ eſt, eas demum ꝯditiones ad em ptorẽ tranſire, quę ſunt in dando. cęterum hæ quæ ſunt in faciendo, non tranſeunt, ut puta ſi filium eius literas edocuerit. hæ enim perſonis eorum cohærent, [m] quibus adſcribuntur. Rationum autem reddendarum cõditio, quod ad reliqua quidem attinet, in danda pecunia conſiſtit: quod autem ad ipſa uolumina rationum red denda, [a] percõtandaſq; & examinandas rationes, & diſpungendas [n] atque excutiendas, factũ habet. Nunquid ergo reliqua qdẽ & emptori dando perueniat ad libertatem, cætera in perſona hæredis cõſiſtant? Puto igitur & ad emptorem reliquorum ſolutionem tranſmitti. ſic fiet, ut diuidatur [o] conditio. & ita Pompon. libr. viij. ex Sabino ſcribit.

a Partui. forſitan ante damnationem conceptio, uel etiam poſtea. Azo. Ad hoc ſupra. tit. ij. l. generaliter. §. ex damnata.

b Interim. quandiu apud hoſtes ſit. Azo.

c Benignius omiſſo rigore iuris. & ad hoc infra de iniuſt. teſta. l. ſi quis filio exhæredato. §. ſiue autẽ. & ad hoc quod not. C. de cap. l. j. Accur.

d Adiudicatus. in iudicio familiæ erciſcundæ.

e Idem dicitur. ut in eius perſona poſſit parere conditioni: ut & ĩ. de excep. do. l. ij. §. fin. & ĩ. eod. l. ſtatuliberi. §. Quintus. & ĩ. de act. emp. l. Titius. §. j. & infra de fur. l. ſi ſeruus communis. & §. fin. & ĩ. de euict. l. qui libertatis. & ĩ. ead. l. §. ſtatuliber. & §. ſi quis non dare. ſed hodie uidetur, qđ alienari non poſſit: ut C. communia de lega. l. fi. §. pen. & §. fina. & in auth. res.

f Inſtitutus. ab extraneo. Accur.

g Ad patrem. non ſolum illud, quod à ſtatulibero datur. Accurſius.

h Parebit. ut infra eod. l. ſi peculium: §. hæredi.

i Statuliber. facit ſupra §. ſtatuliber. & quod ibi dixi. Accurſius.

k Tibi. ſ. domino. Azo.

l Is. ſ. ſeruus.

m Cohærent. ut & C. de cad. toll. §. ne autem. Accur.

n Diſpungendas. Quid ſit diſpungere, habes ĩ. de uerborum ſignifi. l. cognoſcere. in ratione enim reddenda ſunt hæc duo neceſſaria ut & ĩ. de condi. & demonſt. l. cum ſeruus ita. §. j. & l. qui ſub conditione. Accur.

o Diuidatur. ſimilis diuiſio: Inſtitu. per quas perſo. no. acquir. §. j. Et not. quia conditio. quæ pendet ex perſona ſerui, aut conſiſtit in dando, aut in faciendo, aut mi- ſta eſt. ubi in dando: hæredi eſt dandum & emptori & hæredibus emptoris: niſi eſſet dictũ, ut alij detur: ut ĩ. eodem. l. Labeo. & ĩ. eod. l. qui pecuniam. & l. ſi quis teſtamento. & l. ita liber. & ſupra de euic. l. qui alienam. §. finali. & hic. Si uero eſt dictum, ut alij detur, ei dabitur, non alij, niſi in caſu: ut hoc §. & ſupra de euict. l. qui alienam. in fin. & ĩ. eodem. l. ſi is cui. & de cond. & demon. l. ſub diuerſis. §. ſi. Secundo caſu, quãdo ſcilicet in faciẽdo: ſi ſit dictum in cuius perſona, ei impleri debet: ut ſupra de condi. & demonſt. l. quæſitum. alias hæredi: nec ad emptorem tranſit: ut hic. Si autem ſit miſta, tunc ſerua quod hic dicit, ut factum fiat perſonæ deſignatæ: datio uero etiam emptori. ut hic, & ĩ. de euic. l. qui libertatis. §. ſeruus. Quod in emptore dixi, in accipiente quoquo titu. accipe: ut ſupra §. ſtatuliber. & infra eodem. l. ſtatuliberi. §. Quintus. circa finem. Item eſt huic ſimile. contra. ſupra de iuriſdict. omnium iudicum. l. ſi idem §. ſi una. Accur.

Conditio ex pſona ſerui pendens triplex eſt.

† Iure, nõ eſt i P. F.

a Et in hoc pulcherrime per Bud. in anno. ad Pãd.

a P. Flo. tradenda.

Vſusfru-

a b VSosfructus. Coodit ionẽ. licet ſit in dãdo. Acc. Noo trahitur ut detur fructuario. ſed proprietate slienata datur proprietario: ut ſ. l. proxi. §. fina.

ITa liber. C A Teſtator reliquit libertatem ſeruo, ſi det decem, & oon dixit cui. dicitur ꝙ debet dare hæredi. Secundo dicit: teſtator reliquit libertarem ſeruo, ſi det decem hæredibus: & hæredes uendideruot hunc ſeruum: dicitur quod eas portiones, quas dediſſet hęredibus, ſi penes eos remanſiſſet, eaſdem dabit emptoribus. & quas dediſſet hæredibus, declarat. nam aut expreſſit nomina propria hæredum: & tunc uiriles darentur hæredibus, & ſic emptoribus. aut dixiſſet ſimpliciter hæredibus: & tunc hæreditariæ. Fran.

Paulus l. v. ad Sab. VII.

VSusfructus alienatio cõdõnem a ſtatu liberi ſecũ non trahit. b

Pomponius l. viii. ad Sabinum. VIII.

ITa liber c eſſe iuſſus, {Si decẽ dederit, liber eſto. } hæredi dare debet. nam qui non habet cui det, hæredi dando ad libertatem peruenit Si partes ſuas quiſque hæredũ diuerſis ementibus uendiderit, quas portiones hęredibus dare ſtatuliber debuit, eaſdem dabit emptoribus. Labeo autem ait, ſi nomina d duntaxat hæredum in teſtamento poſita ſunt: uiriles e partes eis dandas, ſi uerò ita, {Si hæredibus dederit: } hæreditarias.

[illegible] li. xv. [illegible] ab. IX.

STatulĩberum medio tempore ſeruum hæredis eſſe, nemo eſt, qui ignorare debeat. f ea propter noxæ dedi poterit: g ſed deditus ſperare adhuc libertatem poterit. nec enim deditio ſpem illi adimit h libertatis. Si ſtatuliberum non eadem conditione i hæres uendat, cauſa eius immutabilis eſt, k & luere ſe ab eo poteſt ſimili modo, ut ab hærede. Si tamen ſuppreſſerit conditionem ſtatuliberi, & ex empto l quidem tenetur. grauiores m auté etiã ſtellionatus crimen † imponunt n ei, qui ſciens o diſſimulata conditione ſtatutæ libertatis ſimpliciter eum uendiderit. illud tractatum eſt, an liberatio contingat ei, qui noxæ dederit ſtatuliberum. Et Octauenus putabat, liberari. p Idẽ dicebat, & ſi ex ſtipulatu Stichũ deberet, q eũque ſtatu liberũ r ſoluiſſet. At etſi ante ſolutionẽ ad libertatẽ peruenisset. extinguetur obligatio. tota enim s ea in obligatione conſiſtere, quæ pecunia lui preſtarique poſui: libertatem autem pecunia lui non poſſe, nec reparari t poſſe, quæ ſententia mihi uera uidetur. Statuliberi conditio ita demũ immutabilis eſt, ſi adita hæreditas fuerit u cæterum ante aditam hæreditatem in propriam uſucapitur x ſeruitutem, libertatiſque ſpes infringitur. ſed adita poſtea hæreditate ſpes libertatis fauore ſui redintegrabitur.

Paulus li. v. ad Sab. X.

SI decem dare iuſſum hæres uendiderit, & tradiderit, dixeritque, adſcriptum libertati, ſi

c Ita liber. ſic j. e. l. q pecuniam. & ꝙ no. ſ. l. ſi ſtatuliberæ pœnæ. §. fin.

d Nomina. propria. & eſt ſimilis diſtinctio ſ. de leg. j. l. turpia. §. fina. & l. ſi hæredes nominatim. & ſ. ad Trebel. l. quoties. & l. ſeq. Sed contra, j. eod. l. ſi quis teſtamento. Sol. ut ibi. Item quid ſi dixerit propria & appellatiua? Reſpon. diſtingue, quod præpoſui. At. j. de ſtipu. ſer. l. ſeruus cõmunis ita.

e Viriles. i. pro numero perſonarum: ut ſ. de lega. præ. l. uirilis. in princip. Accur.

f Tatuliberum. Statuliber antequam impleatur conditio, dicitur ſeruus hæredis: & interim delinquat, poterit hæres dare eũ pro noxa. adueniente autem cõdiõne erit liber. ſed ſi hæres eũ uendat, adhuc durat ſpes libertatis: & ſi uendiderit eũ tanquã merum ſeruum, non tanquam ſtatuliberum, tenebitur emptori actio ex empto. item crimine ſtellionatus, ſi ſciens diſſimulauit eius condi. Vltimo dicit, hæres dans pro noxa ſtatuliberum, liberatur. Item & ſi antequam det, exiſtat conditio, liberatur. Statuliberi, ille, cui relicta eſt in teſtamento libertas ſub cõditione, ita demum tenet hoc relictum, ſi adeatur hæreditas, & ex tunc habet ſpem libertatis: antequam adeatur, uſucapi poteſt talis ſeruus, etſi poſtea adeatur: extunc incipiet habere ſpem. Fran.

f Debeat. ut j. eo. l. ſtatuliberi a cæteris. in princi.

g Poterit. ut ſ. de noxa. l. ſi quis an nullo. & l. ſequẽ. & l. ſi noxali. §. ex his. & pignori dari: ut ſ. de pigno. l. grege. §. j.

h Adimit. ut C. de te. ma. l. ſtatuliberis.

i Conditione, id eſt, non dicat ſe ſtatuliberũ uẽdere. M.

k Immutabilis eſt. ut & ſ. proxi. reſpõ. & ſupra eo. l. ij. in princ.

l Et ex empto. ut ſupra de euic. l. qui alienam. & l. qui libertati. in princ. & j. eo. l. proxi. Ac.

m Grauiores. iuriſconſulti.

n Imponunt. alias importãt, id eſt, inferunt.

o Scieos. ignorãs autẽ nõ committit hoc crimẽ, ut & ſ. de pig. act. l. j. & l. tutor. §. j. & j. de cri. ſtellio. l. penult.

p Liberari. ut & ſupra de noxa. l. prætor. Accur.

q Deberet. hoc eſt contra. j. de ſu. l. cũ quis. §. qui homioẽ. & ſupra de condit. indeb. l. Neratius. ſed ibi plene dixi in l. Neratius.

r Statuliberum. ſine ſuo facto: ut & j. de uerb. oblig. l. ſi ſeruum. §. item ſi homo. Accur.

s Tota enim. i. omnia enim quæ pecunia lui.

t Nec reparari. ſic j. de reg. iur. l. libertas inæſtimabilis. & ſ. de his qui deie. uel effu. l. j. §. ſed cum liber homo. Accur.

u Fuerit. ſ. etiam poſtea.

x Vſucapiat, imo tranſit incontinenti dominium, cũ dominus ſit tradens: ut ſ. In princip. huius. l. ergo nõ uſucapit accipiens: ut j. de uſucap. l. ſequẽt. §. lana. Reſpon. hic alienus erat, uel uerius quo ad ius parẽdi cõditioni: ut j. de ca. & poſtli. re. l. in bello. §. ſi quis. & ſic etiam expone ſ. eod. l. ij. in princip. & §. j. & ſ. tit. ij. l. pen. in fin. Accur.

SI decẽ. [illegible] Liber eſſe iuſſus, ſi det decẽ hæredi: hæres eum uendidit, & dixit emptori, quod hic ſeruus debebat eſſe liber, ſi det xx. nunc apparet, quod

† P. F. importãt.

In P. F. uidetur ſcriptum, nam.

Cõcor. tat. in c. apoſtoli cæ & ibi no. Pano. nu. iij. ubi poſui in apoſti. ad ipſum, in uerſi. non curauit. extra de cle. excommun. & in c. noui de ſenten. excõmu.

quod dãdo x. eſt liber. tenebitur hæres emptori actio. ex empto. ſi autem promiſit hæres de dupla nomine euictionis, & ... emptori hic ſeruus per extraneum: tunc hæres tenebitur de dupla. Fran.

De ... ſecus ſi al. j: ut ſ. de euictio. ege, qui ... ſ. j

ex peculio hæc x. ſiue hoc peculiũ ſpectat ad hæredẽ relinquentis libertatem ſiue alium dominum ore eſt uis, cui debeat dare. Si duo Duobus ſeruis relicta eſt libertas, ſi reddi erint rationes quæritur, ao unus reddendo ſine alio perueni ad libertatem? & diſtinguitur, nã aut geſſerunt ſeparatim rationes: & tune unus reddendo ſine alio erit liber. aut communiter geſſerunt: & tune unus ſine alio non poteſt peruenire ad libertatem Qui ita. Libertas relicta eſt ſeruo, ſi iurabit ſe aſcendere Capitolium. dicitur quod ſtatim cum iurat, eſt liber. Seruus. Reliqui libertatem ſeruo hæredis mei, ſi quandam rem, quæ eſt hæredis mei, ei det. dicitur quod eam dando eſt liber: cum & ſine ulla condi. poſſem illi ſeruo relinquere libertatem. Hæc ſcriptura. Reliqui libertatem ſeruo Sticho cum erit xxx. anno ſum, poſtea dixi, Si Stichus decem non dederit, liber non eſto. dicitur: quod & dare debet x. & xxa. ann. eſſe... & tune erit liber. Franc. A... ſi.

Ob mẽdacium. hic eſt ſenſus: ut ob mendacium agatur ex empto, & non ad duplum: ſed te euicto ab aliquo extraneo ad duplum agitur, ſi promiſſa eſt: & ſic non eſt contra, C de euic. l. qui ... ſ. j ubi dicitur non agi ad duplum, ppter mendacium.

Agi ad duplum ob mendacium non poſſit.

I hæres. Liber eſſe iuſſus, ſi det x. hæredi. hæres donauit ſeruo x ut ea ei ... deret, & liber eſſe licet reddat nõ eſt liber, & hoc de iure: ore: de ς iuxta te ſecus: ut aute ſim pliciter donauit, & ſeruus hæc x. reddat hæredi, liber eſt. Fran.

Si hæres al. lex, ſi hæres al. ... §. Pomponius.

Dederit P. Flor.

Liberum. de rigore iuris. ſic ... de ſol. l. qui ſic. ſed de æquitate ſecus: ut ſupra, ſi cer. pe. l. ſi tibi. & de doo. l. qui id. §. j. quæ ſunt cõtra. Accur.

In plenum id eſt, non adiecta hac conditione. quandoque ergo plenè dat, quandoque nõ ſic nitra, de acquiſco. re. do. l. per ſeruũ n. §.

I quis teſtamento. Li

uiginti dediſſet: ex empto erit actio cum uenditore. aut ſi dupla promiſſa eſt ob euictionem duntaxat, duplæ repetitio erit, & ex empto ob mendacium.

XI.

I hæres pecuniam donaſſet ſtatulibero ut ſibi eam daret, & liber eſſet: non fieri liberum Ariſto ait. ſed ſi in plenum ei donaſſet, fieri liberum.

XII.

I quis teſtamento libertatem acceperit ſub ꝯditione, ſi rationẽ reddiderit, debet ꝓ hæreditaria parte heredibus reliqua ſoluere: etiam ſi nomina quorũdã heredũ ſint in ꝯditione poſita.

XIII.

I quis ita libertatem dediſſet: § Stichus, ſi hæres meus eum teſtamento ſuõ non manumiſerit. liber eſto: ſecundũ uoluntaté defuncti hoc ſignificari uidetur, ſi teſtamento ſuo hęres nõ adſcripſerit ei libertaté.

quare ſi quidem hæres libertatem ſeruo ſuo teſtamẽto dederit, defectus conditione uidebitur. ſi non dederit: impleta conditione ultimo uitæ tempore hæredis ad libertatem perueniet.

Seruus communis liber eſſe iuſſus ita, ſi decem dederit ex peculio: dare poteſt, quod quocunque modo acquiſitũ habuerit. nec refert, apud hæredem id, an apud ſocium fuerit: & hæredi, an extraneo iuſſus ſit dare. nã per omnia cauſæ ſtatuliberi applicaſ, quod cõditionis implendæ gratia alienare peculiares nummos poteſt. Si duo ſerui rationibus redditis liberi eſſe iuſſi fuerint, & ſeparatim rationẽ geſſerint: nõ dubitẽ ſeparatim quo que conditioni parere poterunt. Sed ſi actus eorũ cõmuniter geſtus, ita immiſtus fuerit, ut ſeparari non poſsit: neceſſario alter ceſſando alteri us libertatẽ impediet; nec

Significari uidetur. ſc licet ut ſit liber, ſi &c.

Defectus. Sed cur manumittente hærede nõ ſit liber ex teſtamento priore: ut ſupra eod. l. Statuliberos. § ſi ita; Reſpon. ſ. conditio ſi ſeruierit, habetur pro impleta, cum hæres manumiſerit: quia per eum ſit, quo minus impleri poſſit. at hæc conditio, ſi hæres non manumiſerit, deſi cum hæres manumiſit, ſecundum Io. Item quid ſi dixerit teſtator ... hus liber eſto, ſi teſtamento ſuo hæres eũ manumiſerit: & hæres ei poſt modũ reliquit libertatem: ex cuius teſtamento erit liber? Argu. quod de ... ſ. de leg. ... l. ... ca ... in prin. & ſ. de hære. inſtitu. l. u. §. j. & l. aſſe. & ſ. e. l. ſi peculium. §. ſi.

P. F. quod

be... ſſe iuſſus ſi reddiderit rationes hæredibus: reddere debet & reliqua, & pro hæreditaria parte omnibus: licet quorundam hæredum nomina ſint expreſſa. Frao.

... ſi ita. ſed certè imo uirilis tunc, ut ſ. eodem. l. ita ... § j. quæ eſt contra ſolutionem datam pro hæredibus, his quorum nomina non ſunt expreſſa: nomi ... pro uirili: ut ſit proportio totius, & partis. uel ... cum omnia nomina, aliud cum pars tantum ex ... ut ſ. e. qui pecuniam & hoc placet. nel ſ. ſi ... e ... oſita ppria, hic appellatiua. & facit ſ. de manu ... ſta. l. ſi ita fuerit. Accur.

Totiens & pro parte de bere eſſe ꝓ ...

I ... ita Reliqui libertatem ſeruo n... ſi hæres eum non manumiſerit in ſuo teſtamento. dicitur ꝓ expectabitur mors hæredis ſi hæres eum manumiſerat in teſtamento ſuo uel non. Seruus communis. ... ex dominis reliquit libertatem ... communi ſi det x. dicitur, quod dare poterit

Iuſſus ab uno ex dominis.

Hæredem eius teſtatoris qui reliquit libertatem.

Socium. nam poteſt ab alio domino habere, ab alio non: ut ſ. de pecu. l. qui ergo.

Cauſæ. i. utilitati. Io. ut ſcilicet cuicunque & de quocunque ſuo peculio poſſit dare. Io.

Applicatur. hoc ſcilicet quod poteſt &c. Sed contra, ſ. ... l. no... uidetur. Sol. tibi.

Totum concordat ſ. de ma. teſt. l. ſi ita fuerit. & C. de condi. [illegible] ſer. l. pe.

Non aſcenderit non enim aſcenſio, ſed iuſiurandum in condi[illegible] Azo. Sed quid ſi aſcen[illegible] & non iurauit? R[illegible] pond non uidetur imp[illegible] eſſe conditio-nem, cum i[illegible] ramen tum non re[illegible] tur: ut & ſ. de ma. teſt. l. ſi quis liberta tem. & l. ſtatuum te-ſtamento.

Perueniet. trade[illegible] do [illegible] cum non ſtet. Et ſic not. quod nũ temperet idem dare, qui [illegible] cete acc[illegible] entis. ſic & poteſt nou re. s. de uſu. l. ſi ſtip[illegible] tus. §. [illegible] ſi emptor. & Inſtitu. qui. mo. re con. [illegible] § item is cui. & Inſti. de leg. §. [illegible] tis. [illegible] con-trarium Inſtitu. de ac. §. ſic itaque. & ſ. de uerbo obli[illegible] ubi au cem non. §. nu. Accur.

Quia poteſt. bo na ratio: quia ſua res ei dari & nihil dari pari [illegible] ut Inſti. de leg. §. ſed ſi rem [illegible] tant.

Inic[illegible] ut ſ. de adimen le[illegible] l. ſi [illegible] in princ. & ſ. [illegible] pecu[illegible]

Eruus. [illegible] liber eſ-ſe iuſſus [illegible] ruus, ſi det x. [illegible] ſeruus [illegible] opera[illegible] de, & [illegible] mer[illegible] x. di [illegible] eſt [illegible] cer. Seruus. Relicta eſt [illegible] ſeruo [illegible] hæred[illegible] [illegible] piem an[illegible] tu [illegible] non [illegible] autẽ eſt [illegible] dictũ, cum [illegible] ſer[illegible] tunc ſi li ber [illegible] ſi p[illegible] fugæ reuer[illegible] Franciſcus Accurſij.

Non enim pro

Dare non ſemper eſt accipi etiã facere.

Tn uero diſſolue ꝙ illic regulare eſt, hac cauſale. Item ibi ꝓprie ſumitur iuxta uerbi ſignificationem germanã: hic uero improprie ex teſtantis méte. Rem ſuã dari & nihil dari, paria ſũt.

nidebit ꝯditio in pſona alterius impleta, niſi id, ꝗ ꝓputatione rationũ habita reliquum fuerit, aut uterq;, aut alter totum ſoluerit. Qui ita liber eſſe iuſſus ē, ſi iurauerit ſe Capitoliũ aſcẽſerũ: ꝯfeſtim ut iurauerit, quauis Capitolium nõ aſcenderit, liber erit. Seruus heredis rem ipſius heredis dare, iuſſus & liber eſſe, ad libertatem perueniet: q[illegible] pôt teſtator & ſine ulla dãdi ꝯdone hæredis ſeruũ manumittere. Hæc ſcriptura, Stichus cum erit annorũ xxx. liber eſto. Stichus ſi x. non dederit, liber ne eſto. hanc uim habet, Stichus ſi x. dederit, & ad annos xxx. puenerit, liber eſto. Nanque adẽptio libertatis. ut legati ſub ꝯdõne facta incipit ꝯdõne [illegible] to uel libert[illegible] data erat [illegible]

XIIII.

Eruus qui teſtaméto do[illegible], cum dicẽ hæredi d[illegible] liber eſſe iuſſus erat, hæredi mercedẽ [illegible] ꝓ operis ſuis ſolebat cũ ex mercede hæres amplius decẽ recepiſſet, ſeruus liberum ſe eſſe arbat. de ea re cõſulebatur. R[illegible] non uideri liberũ eſſe. non enim ꝓ libertate, ſed pro operis eum pecuniã dediſſe: nec magis ob ea rem liberũ eſſe, quã ſi fa[illegible] conduxiſſet, & pro [illegible] fructu pecuniã [illegible] Seruus cũ hæredi anno-

rum ſeptem operas dediſſet, liber eſſe iuſſus erat, is ſeruus fugerat & anni in fuga fecerat cũ ſeptẽ anni præterijſſent: reſpõdi, non eſſe liberum. non enim fugitiuũ operas domino dediſſe. quare niſi totid[illegible] quot a[illegible] ſet, ſeruiſſet, nõ fore liberũ. Sed etſi ita ſcriptum eſſet, ut tũc liber eſſet, cũ ſeptẽ annis ſeruiſſet: potuiſſe liberũ eſſe, ſi poſt tempus fugæ reuerſus ſer uiſſet.

XV.

Octauo hæredi ſi ſtatulib[illegible] [illegible] pletiorẽ hæreditatẽ tãta pec[illegible] dari [illegible] ſus ſit, fecerit [illegible] di[illegible] ſoluendo, c[illegible] ita familiæ d[illegible] do. ſtatum eũ ad libe[illegible] [illegible] H[illegible] cũ ſtatulib[illegible] x. [illegible] [illegible] [illegible] lege d[illegible] emptori e[illegible] ce dar[illegible] ꝗrebat, utri eorũ ſtatuliber pecuniã dãdo, libertatẽ ꝯſequi? Reſpondit, eum dare debere hæredi. Sed & ſi legem dixiſset talem, ut extraneo alicui ſtatuliber pecuniam daret, reſpondit, & hoc caſu conuentionem ualere: quia hæredi uidetur ſoluere qui uolũtate eius alij ſoluit.

XVI.

Statulibera quicquid p[illegible] hoc [illegible] hæredis eſt.

Numeratio [illegible] numeratio im[illegible] tio [illegible]

libertate non omnis [illegible] numeratio im[illegible] nem [illegible] ſi a[illegible] [illegible] ſeruum. & facit, s. [illegible] pe. l. non omn[illegible] & [illegible] de ce[illegible] Accu.

Tot de[illegible] dies. quod facere poteſt & ſi [illegible] hæte[illegible] §. h. Sed [illegible] ita, [illegible] qui [illegible] ut ibi [illegible] quod no. ſ. [illegible] liber. [illegible] §. in [illegible] a.

Ot[illegible]

[illegible] ta eſt [illegible] ſi det x [illegible] h[illegible] [illegible] tionem [illegible] di. in x. [illegible] uel pau[illegible] hæredi [illegible] x. expendit. [illegible] eſſe li[illegible] ſi det x. hære[illegible] cum h[illegible] uend[illegible] une [illegible] tu liberum [illegible] pretio [illegible] emp[illegible] x quæ [illegible] du[illegible] de, & [illegible] be[illegible] quod [illegible] hi d[illegible] [illegible] x[illegible] [illegible] x. ſeru[illegible] er [illegible] hæte[illegible] [illegible] et dar

Ex[illegible] Aſ[illegible] ur ſi[illegible]

Valere. quantum ad h[illegible] ut em p[illegible] non [illegible] dare. & ut dando extraneo l[illegible] er fiat R. & facit ſ. de [illegible] l. uel [illegible] proc[illegible] ato-rt & l. [illegible] tant. Accurſius.

Statulibera [illegible] Hæc [illegible] ſt. cum [illegible] ut [illegible] ſtatul[illegible] rum. in princip[illegible] C. de fidei omni[illegible] l. cum libertat[illegible] quandoq[illegible] [illegible] dixi [illegible] cundo [illegible] pen in fin.

Pan F [illegible]

[illegible] Dominus [illegible] seruo suo liber- [illegible] decem [illegible] heredi [illegible] ta [illegible] potest hac [illegible] uis [illegible] to, ue [illegible] x. de [illegible] detrahet [illegible] & [illegible] per [illegible] acceptis. & quod [illegible] dare, & liber esse, potest

XVII.

ij Si decẽ hæredi dedisset, iussus est esse liber. decẽ habet, & tãtundẽ dño debet. dãdo hæc decem, nõ liberabit. Nam quod statulibero ex peculio suo dare ex plenis dz ꝯdõnis ea concessum est, ita interpretari debemus, ut non et ex eo dare posit, quod extra peculium est. nec me pterit, hos numos peculiares posse dici: quãuis si nihil pterea seruus habet, peculium nullum sit. sed dubitari non oportet, [illegible] hæc n[illegible]es fuerit id ꝯstituentium ut quasi c[illegible] p[illegible] o[illegible] dandi c[illegible] oie seruo potestas esset. quia [illegible] maxime [illegible] [illegible] dominorum concedi uidebatur. ꝙ si ultra quis progrediatur: non multum aberit, quin etiã eos numos, quos dño surripuerit, dando statu liberũ conditioni satisfacturum existimet.

XVIII.

Si triennio dena dare iussus, primo anno uiginti obtulerit: non accipiente hærede, nõ statim liber est: quia & si accepisset hæres, nondum liber esset.

XIX.

Si seruus liber esse iussus sit, & legatum ei datũ, si filius xiiij. annũ compleuerit, & filius ante decesserit: libertas fauore cõpeteret die veniẽte: legati aũt ꝯdõ deficit.

[illegible] non stat per seruum, quin con[illegible] tio libertati implea tur. perinde est, ac si impleta esset, ut competat [illegible] libertas

XX.

Si peculium seruo legatum sit, qui iussus est alij dare decem, & sic liber esse: & hæres eum

[illegible] dem [illegible] [illegible] Accur. [illegible] [illegible] x. & [illegible] [illegible] Cor [illegible] [illegible] dare [illegible] hæreditatus [illegible] contra [illegible] Surripuerit [illegible] eo enim [illegible] [illegible] [illegible] sup. de [illegible] lib. [illegible] peculium. § [illegible] & ꝙ surri- [illegible] sed uidetur [illegible] Sticho. § [illegible] sed ibi soluet. Accur.

Si triennio. Relicta est libertas seruo, si det x. omni anno usque ad triennium hæredi. nunc seruus primo anno obtulit xx. hæredi [illegible] & hæres non [illegible] est liber per hoc [illegible] & si hæres acceptasset [illegible] xx. non esset seruus [illegible] bet. subaudi, nisi a [illegible] x. of- [illegible] Franc. is.

Liber esset, nisi [illegible] tertium x. hæredi obtulerit. & sic con [illegible] eod. [illegible] statul [illegible] eros. § Stichus. in fin. & supra de manumiss. testa. l. si ita ueritr. in fin. Accur.

[illegible] Relicta est libertas seruo [illegible] terea & legati, si filius testatoris cõpleuerit xiiij. [illegible] decessit. dī ꝙ cum transierit tĩ [illegible] tus si uixisset, cõpleuisset xiiij annos, erit [illegible] non aũt legatum habebit. Franc. [illegible] fac. sup. de manumiss. testa. l. si ita scri- [illegible] ubi not. Accur.

[illegible] Seruo relicta est libertas & [illegible] si det x. alicui extraneo: puta Tit. cum [illegible] x. de peculio suo Titio, & sic [illegible] hic seruus liber est, & si [illegible] legatum ab hærede, & [illegible] & hæres [illegible] x. quæ iussus erat seruus dare, [illegible] intestatus tũ, quod [illegible]

hæres teneretur [illegible] Titio [illegible] decem [illegible] liber esse [illegible] dare x. [illegible] potest hac [illegible] & si [illegible] accipiendus. si autem [illegible] seruum suum esse [illegible] det x. hæredi, & hæres x. debebat huic seruo [illegible] potest [illegible] compensare cũ hærede, & erit liber.

[Is cui.] Seruus liber esse iussus est, si det x. [illegible] extraneo: [illegible] Titio, antequam det [illegible] decessit [illegible] quæritur, an hic seruus sit liber? Et respon. ꝙ si hic seruus habuit x. parata in [illegible] Titij, & per eum non stetit, quo minus solueret seruus est liber. & hoc dixit Sal. Iul. autẽ plus dicit, quod si nunc seruus habet parata x. & tunc nõ habuit satis fit, vt sit liber. & hoc est non testatoris uoluntate, sed iure suppleente eam fauore libertatis adeo ꝗd nec legatum hoc casu [illegible] habebit. si autem per hæredem stetisset, quo [illegible] seruus [illegible] testat [illegible] Vt mo [illegible] seruus liber est iussus, si det x. hæredi hæredis dando liber est. si autem est iussus dare x. [illegible] extraneo

hæredi eius extraneo dando, liber est, si hæc fuisse uoluntas defuncti. [Quædam conditiones.] Quandoque libertas relinquitur seruo sub conditione, quæ conditio sui natura uno eodemque tempore non potest impleri: vt si decem operas dederit hæredi. nam per decem dies debet operas dare. similiter si ad x. annos x. aureos dare [illegible] est hæredi, & esse liber [illegible] omni die potest dare unum aureum [illegible] omnes compleuerit [illegible] liber. in uno tamen discordant [illegible] conditione: [illegible] conditi. operarum non potest fi- [illegible] hæredi [illegible] dece o[illegible] ras ut [illegible] hæres uel non, non fit liber, nisi x. di [illegible] transeant idem si iussus est [illegible] Capuam, & [illegible] liber [illegible] prohibeat eum ne: nam non statim fit liber [illegible] tempore quo potuisset [illegible] Capuam. sed [illegible] secunda conditio. puta si det x. fit liber [illegible] simul decem dare, & erit statim liber. [Si ita quis acceperit.] In testamento meo dixi [illegible] Stichum non manumisero [illegible] expectabitur aliquod tempus nec nimium nec modicum intra quod potuisses [illegible] magno incommodo eum manumittere [illegible] & si manumiseris, tunc hic liber ex testamento meo [illegible] si autem tempus est ꝓpositum, In- tra

tra quod hæres eum manumittat, ſi uult, alioqui ſit liber: illud tempus expectabitur: quo elapſo, & ſeruo non manumiſſo, ſeruus eſt liber ex teſtamento meo. Franciſ. Accur.

conditionis defectu: vt ſup. de cōdi. & dem. l. In teſtā. nam ſic eſt & in alijs pecuniarijs relictis, ut deficiat, deficiente conditione, ub qua relicta ſunt: vt ſubijcit, & C. de condi. inſer. l. legatum.

Prohibuerit dare. & ſic eſt liber conditione habita pro impleta: vt ī. eod. l. iij. in prin. & C. de condi. inſert. l. final.

Ex teſtamento. id eſt, ex uoluntate defuncti ſola, nec iure conſtituto. M.

prohibuerit dare: deinde manumiſſus peculium petat ex cā legati: an per doli exceptionem eam ſummam, quā daturus eſſet, deducere poſſit hæres, vt ipſi proſit, non manumiſſo, ꝙ ea pecunia data nō eſt: an uerò indignus ſit hæres, qui ꝯ volū tatem defuncti fecit, eam pecuniā lucrari? Et cùm ſeruo nihil abſit, & libertas ei cōpetat: inuidioſum eſt, hæredem ſi au dari. De illo quærit, ſi inuito hærede det, aut neſciēte: an faciat numos accipientis? Et Iulianus rectè exiſtimat, ex hac cā conceſſam uideri ſtatuli beris alienationē numorum, ēt inuito hærede: & ideo facere eos pecuniā accipientis. Quòd ſi hæredi dare iuſſus eſt decem, & eam ſummam hæres debeat ſeruo: ſi uelit ſeruus eam pecuniā cōpenſare, [illegible] liber. Is, cui ſeruus pecuniā dare iuſſus eſt, [illegible] decem [illegible], ſi x. habeat et parata, liberū fore [illegible] non ſtaret per eum quo minus daret. Iulianus āt ait fauore libertatis cōſtituto iure hūc ad libertatem peruenturum, ēt ſi poſtea habere cœperit decem. Adeò aūt ex cōſtituto potius iure, quā ex teſtō ad libertatem peruenit: vt ſi eidē & legatū ſit [illegible] tuo eo, cui dare iuſſus eſt, ad libertatem quidē perueniat. non aūt & legatū

habiturus ſit. Idq; & Iulianus putat: vt in hoc cæteris legatarijs ſimilis ſit. Diuerſa cā eſt eius, quem hæres prohibet cō ditioni parere. hic enim ex teſtamento ad libertatem peruenit. Hæredi autem iuſſum dare, ēt hæredis hæredi dare poſſe diuus Hadrianus reſcripſit. Sed & ſi hoc ſenſit teſtator: etiam in legatario idem dicendum eſt. Quædam conditiones naturā ſui nec poſſunt eodem tempore impleri, ſed neceſſariam habent temporis diuiſionem: velut cùm decē operas ſeruus iuſſus erat dare: quia operę per ſingulos dies dantur. Igitur & ſi ſingulos aureos det ſtatuliber pōt dici, eum implere conditionem. Alia cā eſt operarum: quia hæc neceſſario ſingulæ [illegible] ſunt. Sed & ſi hæres accipere noluerit, non ſtatim liber erit, ſed cum tempus tranſierit, per qđ operarum quantitas conſumatur. Idem dicendum eſt ſi iuſſum Capuam ire, & liberum eſſe, hæres ire prohibeat: tunc enim erit liber, cum peruenire Capuam potuiſſet. ineſſe enim uidetur tempus tam operarum præſtationi, quam itineri.

Si ita quis acceperit libertatem, Stichus, ſi hæres eum non [illegible] ſerit, liber eſto: poteſ-

Manumiſſus. id eſt, factus liber ipſo iure condit[i]one habita pro impleta, cum per eum nō ſtetiſſet, ſed per hæredem.

Et eum ſeruo. nunc ſol.

Inuidioſum. ſic ſup. de diſtra. pign. l. rei [illegible]ptum. §. ſi aliena. [illegible]on.

Fraudari. tenet [illegible] actione in [illegible] ēt in cuius perſona erat adimplenda cō ditio: vt ſupra, de condi. ob cau. l. [illegible] §. [illegible]

Inuito. imo uidetur quod dominium non tranſit inuitus hæredibus: ut ſup. de cōd. & de mon. l. ſi [illegible] & ī [illegible] ſtatuliberos circa [illegible] ibi: cum igitur uetam &c. & ī. de condi. ob cau. l. iij. §. ſi. ſed ibi, ſcilicet in ritu. de condi. cau. da. l. [illegible] §. ſi. plene dixi. Accur.

Eam. ſcilicet, tantum.

Debeat. ſ. natura: ter: vt ſup. de [illegible] cu. l. nec ſeruo.

Compenſare. vt ſup. de pec. [illegible] peculium. §. ſicut aūt. & ī. de cō. en. l. & quod natura.

Non [illegible] offerebat [illegible] de [illegible] d[illegible] ndi. [illegible] conſtituto [illegible] d. non [illegible] uoluntate, ſed iure ſuppleuite eam.

Potius iure. nō ex uoluntate teſtatoris, ſed ex iure ſuppleuite eam.

Eidem & legatum ſit. præter libertatem.

Habiturus ſit.

* Et non eſt in F. F.

Hæredis hæredi. quia hæres hæredis &c. ut C. de hæredi. inſti. l. fin. & de uſu [illegible] antiquitas. & infra de uerborum ſigni[ficatio]ne. l. hæredes. & ſupra eo. l. ſi ſtatuliberis. §. ſi [fili]usfam. & l. mortuo. & ī. eod. l. ſeruus ſi hæredi in prin. & C. de leg. l. in annalibus.

Dicendum eſt. vt & eius hæredi poſſit dari, al[ias] [illegible] cus: vt ſup. de cond. & demonſtrat. l. ſub diuerſi. §. [illegible]n. uel etiam ali[illegible] vt ibi notauimus.

Dantur. [illegible] ſup. de ope. liber[t].

Igitur. a [illegible] & dic [illegible] ad x. ann. x. a[illegible] dare & liberū eſſe & ipſe quolibet an no dedit unum.

Neceſſario. ſed aureī ex uoluntate ſic diuiſim ſolui n[on] tui nam e[illegible] pri mo an[no] poſſunt [o]mnes [illegible] & erit liber vt h[ic] innuit per hoc quod [d]icit [illegible] ia. & ſupra de ma nu. teſtamen. l. ſi ita fuerit. in fi. & ī. eod. ſtatuliberos. §. Stichus.

Noluerit. ſcilicet unam operam, uel oēs ei ante tps oblatas. Accur.

Idem. ut tacitum tempus intelligatur.

Ire. eodem tempore.

Potuiſſet. vt ī. eo l. ſeruus ſi hæredi. §. Imperator. ſic & in ſtipu. tps. ſ. tacite intel[ligitur] pp locum vt [illegible] tu. de uerb. [o]b. §. loca ti. & in [illegible] de uerb. oblig. l. eum qui calendis. §. quo ies. & [illegible] continuus. §. cum ita & [illegible] cal[illegible] tu. l. fin. §. ſi inter eus.

F. F. de [illegible] da [illegible] intel[illegible] nomine

Ca[illegible] & p[illegible] poſt.

Non

a Non enim contra. Ideſt, contra uolontatem defun ẞi eſſet, ſi non permitteremus eum manumittere & habere libertum: & fa. lt ĩ e. l. ſi quis ita. in prin. Ac:
b Manumittere. Nota optimum ea duob. cootrarijs temperamentum. & ſic facit ſupra de interroga. act. l. & quum. & infra, de uerb. obl. l. eum qui calẽ. & l. cõtinuus. io princi. & §. cum ita. & §. illud. & de ſol. l. ratum. & l. qđ dicimus. & rem ratam hab. l. quo eñ. §. Iulianus. & ſupra de neg. geſt. l. diuortio. & ſupra de condic. ob cauſ. l. ſi pecuniam. §. fin. & ſi quis cau. l. ij. §. pen.
c Tempus adiectum, puta annus. ad quod facit ĩ. de condict. ob cauſ. l. iij. §. j. Accur.

k Poterit. nam competit oondum damno dato: vt ſupra, de aqua pluuia arc. l. j. §. hæc actio. ſimilis eapoſitio ſup. ad Velle. l. hæ actiones. & ſup. de capi. dimi. l. ij. §. hoc iudicium.
h Cui. id eſt, cuius arbitrio. Accur.

rit ab hęrede manumitti. non enim eſt [a] uolũtatem teſtãtoris adimiť ei libertas. Sed non tã ꝯtinuũ tp̃s exigendũ eſt, vt † p̃cipitare cogať hæres, vel ex peregrinatiõe celeri[b] reuerti ad manumittẽdũ vel adminiſtrationẽ rerũ neceſſariarũ intermitteř. Nec rurſus tam longũ † tp̃s exigendum eſt, vt quãdiu uiuat, protrahať manumiſsio: ſed modicũ, quo primùm poſsit ſine magno incõmodo ſuo, hæres manumittere. [b] Quòd ſi tp̃s adiectum [c] fuerit, illud ſpectabitur.

In redditiane rationum continentur reliqua. Item cùm teſtator fecerit mentionem de aliquo dando, ſi non expreſsit, cui velit dari, debet dari hæredi. hac dicit.

Pomponius lib. [illegible] j. ex Plautio. XXI.

LAbeo libro [illegible] ſecũdo Poſteriorũ ita refert: Calenus [d] diſpẽſator meus ſi rõnes diligenter tractaſſe videbiť, liber eſto: † ſuaq; oĩa, [e] & centum habeto. diligentiam eam deſiderare debemus, q̃ dño, non quæ ſeruo fuerit utilis.[f] Erit aũt ei diligentiæ cõiũcta bona fides, non ſolùm in rõnib. ordinandis, ſed ẽt in reliquo reddendo. [g] & quod ita ſcriptum eſt, videbitur, [h] ꝓ hoc accipi đbet, uideri poterit. ſic & uerba legis xij. tabul. veteris interpretati ſunt, ſi aqua pluuia nocet, id eſt, ſi nocere poterit. Et ſi quæretur, cui [k] eam diligẽtiam probari oporteat † hæredi, an arbitrio uiri boni: morem agentium [l] ſequi debemus: ueluti ſi is, qui certã pecuniam dediſſet, liber eſſe iuſſus eſt, non adſcripto eo, cui, ſi dediſſet, eo mõ poterit liber eſſe, quo poſſet, ſi ita fuiſſet ſcriptũ, ſi hæredi dederit: [m]

Si teſtator poſuit in electione mea, vt dem centum ex certis nominatim, cui velim: ſi deceda ante, quàm eligam, debetur hac ſumma oĩbus pro portione. h. d.

† Pacuuius Clemens aiebat, ſi ita ſit fideicõmiſſum relictũ, cui uoles eorũ [n] reſtituas rogo: ſi nullum elegiſſet, cui reſtitueret, oĩb. deberi, Imperatorẽ Antoninum ꝯſtituiſſe.

Qui præcipit in teſto aliquid dari: ſi non exprimat cui, uel quibus, debet dari hæredi, uel hæredibus pro hæreditarijs portionibus: ſi quoſdam nominauit hæredum, his tantũ dabitur. ſi hæredibus uel extraneo dari iuſſit, extraneus habebit portionem uirilem tantum: hæredes verò pro hæreditarijs portionibus. hoc dicit.

Paulus lib. iij. ad Vitellium. XXII.

QVi pecuniam dare iuſſus eſt, niſi adiectum ſit, cui det, hæredib. dare debet [o] ꝑ partibus hæreditarijs. ꝑ ea enim parte quiſque ac

Temperamentũ optimũ ex duobus cõtrarijs ſit.

† In P. Fl. deeſt, eñ.

† Præcipitari, i. P. F.

† In P. F. deſũt hęc, tp̃s exigendum eſt.

L Abeo. CAſus. Reliqui libertatẽ ſeruo meo caſtaldiooi, ſi rationes diligenter tractaſſe uidebitur: & reliqui ei peculiũ. Dicitur, quod debet Inſpici, an bona fide inceſſerit non ſolum in rõnibus ordinandis, ſed ẽt in reliquo reddẽdo. Secundo exponitur hoc uerbum uidebitur, id eſt uideri poterit. ſic & alias aqua pluuia nocet, ideſt nocere poteſt. Tertio dicit, quod debet reddere rationes ipſi hæredi. ſic alias cum ſeruus liber eſſe iuſſus eſt, ſi dederit x. licet non dixerit, cui debeat dare: intelligitur quod hæredi. [Pacuuius.] Legaui tibi cẽtum: & grauaui te per fideicõmiſſum, ut dares iſta centum, cui uelles d libertis meis. ſi ante, quam eligeres, deceſsiſti, ex tunc dabitur omnibus libertis. Fran.

† Secundo, nõ eſt in P. F.

† Sic in P. F. Haloã. aũt legit, ſuaq; oĩa ſibi habeto.

d Calenus. uerba teſtatoris. Acc.
e Suaque omnia. Pr. eſt, habeto &c.
f Vtilis. ad hoc ſupra de manumiſ. teſta. l. ſi ita ſcriptum ſit. & l. qui filium. §. j.
g Reddendo. ut & ſupra eod. l. ſi ſtatulibera. §. pen. & §. fina.
h Videbitur. materialiter ponitur.

l Agẽtium. id eſt, ſecundum morem in ſimilibus obſeruatum ab agentibus, ſcilicet hominibus in cauſis, ueluti &c. ex quo exemplo apparet, quod ſi non ſit dictum, cui eam diligentiam probari oporteat: hæredi probanda ſit, ſecundum M. arg. contra, ſup. ti. ij. l. Thais. §. ſorore. & ſupra de contrahen. empt. l. hæc uenditio. ſed in alijs loquuntur caſibus. Vel uerius & hic in ſubſidium ad arbitrium boni uiri recurratur hærede male reprobante. per dictam l. & ſup. pro ſocio. l. ſi ſocietatem. & de oper. lib. l. ſi libertus. Accur.
m Dederit. ſic ĩ. l. proxi. & ſup. eod. l. ita liber.
n Cui uoles eorum. quibuſdam nominatis: puta libertis: vt ſup. de leg. ij. l. cum quidam. & l. unum ex familia. in princip.

QVi pecuniã. Caſus. Seruo reliqui in teſtamento meo libertatem, ſi det decem: nec dixi cui. dicitur, quod dare debet hæredib. meis, & pro hæreditarijs partib. ſed ſi quoſdam ex hæredibus nominaui illis tantum dabitur, & pro hæreditarijs portionibus. ſi autem adiecit extraneũ, uel extraneos, quibus uolui dari, & hæredib. meis etiam: tunc extraneo, uel extraneis dabitur uirilis: hæredibus autem pro hæreditaria portione. Franciſcus Accurſius.

† In P. Fl. Hæredum arbitratũ boni uiri more agẽtium ſequi debebimꝰ. Haloã. uero ſic, Hæredũ arbitratu, ao boni ui. more &c.

† In P. F. pactũ eius Clemen.

o Dare debet. ut ſupra. l. proxima. §. ueluti &c. & l. ita liber & ſupra, de acquirenda hæred. l. pro hærede. §. Papinianus. & §. ſeq. Argu. contra ſu. ſi uſuſfruct. pet. l. fundum. Accur.

cipere debet, ꝑ qua dñs eſt. Si quidã ex hæredibus, quib. [a] dare debeat, noĩati ſunt, dabit eis [b] ꝑ hæreditarijs portionibus. Si hæredib. noĩatis ẽt extraneus iũctus ſit: extraneo uirilis, cæteris † portiones hęreditarię dari debent. Et ſi nõ ſolum Titium, ſed ẽt alios adieciſſet: hos [c] uiriles portiones habituros: cohęredes autem hæreditarias, [d] Iulianus ſcribit.

Tranſacto tẽpore intra quod cõditioni quis parere debet, poſt tempus non admittetur. hoc dicit. In. § ſequen. pone caſum ut ſupra eodem. l. ſi peculium.

Celſus lib. xxij. Digeſtorum XXIII.

SI intra quinquenniũ Stichus cẽtum dederit, liber eſto: nec Titio, [e] nec hæredi, uel emptori poſt quinquennium dabit. [f] Si rõnes reddidiſſet, liberum eſſe iuſſum, non patitur hæres reb. peculiarib. uẽditis reliqua ſoluere: perinde liber eſt quaſi ꝯdõni paruiſſet. [g]

Qui grauatus eſt aliquid promittere. ſufficit ad conditionẽ implendam, ſi tantum promittat, licet nõ ſoluerit adhuc. h.d.

Marcellus lib. xvi. Digeſtorum. XXIIII.

STich' ſi hæredi meo decẽ promiſerit, vel operas ſe daturũ iurauerit, liber eſto. Põt expleri ꝯdõ. ſi ꝓmiſerit. Nã ſpopondiſſe aliqua ſignificatione dici põt, ẽt ſi non ſit ſecuta obligatio. [h]

Modeſtinus lib. i. Differentiarum. XXV.

STatuliberos uenundari poſſe, leges xij. tabu. putauerunt. Duris aũt ꝯdõnibus [i] in uenditione minimè onerandi ſunt: ueluti, ne intra loca † certa ſeruiant, neve unquam manumittantur.

Nomine rationum continentur rationes in ſcriptis redacta & non ſcripta. h.d.

Idem li. ix. Reg. XXVI.

LIbertate ſeruo ſub ꝯdõne rõnis redditæ teſtõ data, hæres non ſolùm ſcriptam rõnem exigit, uerum etiam quæ ſine ſcriptura ab eo adminiſtrata eſt.

Seruus iuſſus reddita rõne ad libertatem peruenire, licet nullã adminiſtrauerit rõnem, nihilominus [k] liber erit.

Statuliber tranſit cum ſua cõditione. hoc dicit. Duas leges ſequen. uide per te.

Idem lib. j. Pandectarum. XXVII.

SIis, cui dare iuſſu eſt, redemerit ſtatuliberum, eumq; rurſus alij uẽdiderit, nouiſsimo emptori dabit. Iam enim cum ad eũ, cui dare iuſſus eſt, dñium quoque ſerui peruenerit: ſi eum alienet, conditionem quoq; ab eo ad emptorem tranſire, Iuliano placet. [l]

[a] Quibus. ſcilicet eſtum, puta duobus, iuſſit dari, & non alijs duobus, cum eſſent quatuor.
[b] Eis. ſcilicet tantum: alijs nihil.
[c] Hos. ſcilicet extraneus.
[d] Hæreditarias. ſic ĩ. de uulga. ſubſt. l. qui plures. Et not. q̃ aut omnia nomina ꝓpria hæredum dicta ſunt, aut nullius: & tunc ſerua quod dĩ ſup. eod. ita liber. §. fin. aut quorundam, & tunc quod hic: uel etiam dic, ut dixi ĩ. eo. l. ſi quis teſtamẽto. Accurſius.

I intra. Reliqui libertatem ſeruo meo, ſi dederit centum hæredibus meis intra quinquenniũ: poſt quinquenniũ, dãdo non erit liber. Secundo dicit, reliqui libertatem ſeruo, ſi reddat rationes, & reliqua. cum ſeruus uellet reddere & ſoluere reliqua hæredi, hæres nõ patiatur, dicitur quod ſeruus ſit liber, ac ſi conditioni paruiſſet. Fr.

[e] Nec Titio. extraneo, cui dare iuſſus erat. M.
[f] Dabit: ut ad libertatem ueniat: ut & ĩ. tit. ij. l. Thais. §. inter. Sed contra. ſup. eo. l. ſeruus qui. §. ſeruus. Solu. hic in dando, ibi in faciendo. Itẽ ibi ante tempus ſaltem incipit, hic non: ſed ante quinquẽniũ ſoluere poteſt, & eſſe liber: ut ſup. de manu. teſta. l. ſi ita iuerit. §. primo.
[g] Paruiſſet. facit ſup. eod. l. ſtatuliberos. in princ. & §. ſi quis ſeruum.

STichus. CA. Seruus liber eſſe iuſſus ſi hęredi decẽ promiſerit, uel operas daturum ſe iurauerit, ſi promittat decẽ hæredi, efficitur liber, licet non ſit obligatus: ut quia inter ſeruum & dñm &c. Franciſcus.

[h] Obligatio. Inter hæredem, qui dominus eſt, & ſeruum: ut ĩ. eo. l. penulti. §. Paulus. & ĩ. de lib. cau. l. fin. §. ſi. ſed forte in ſubſidium tenebitur actione in factum poſt manumiſſionem. argum. C. an ſer. ex ſuo facto. l. promiſſæ.

Argu. tamen contra, ĩ. ſi quis omiſ. cau. teſta. l. ſi quis ſub conditione dari. in fine. Item nota, q̃d de facto ſufficit conditionem impleri. ſic ĩ. eo. l. ſi quis. in ptin. & §. qui ita. & de manumiſ. teſta. l. ſeruum teſtamento. & de condi. inſtit. l. mulier. §. ſi quis. Itẽ facit ſupra, de oper. lib. l. ſerdonem. Accur.

STatuliberos. CASUS. Statu liber interim ante, quam impleatur cõditio, ſub qua relicta erat libertas, poteſt uendi. & ſi in uenditione apponatur pactum, puta quod intra certa loca eum teneat emptor, uel quod non poſſit eum manumittere: hæc pacta non tenent. Fran.

[i] Conditionibus. conditio, id eſt pactio, alias dura, aliàs bona: ut hic, & ſup. de his, qui ſunt ſui uel ali. iur. l. dominorum. & ſupra, de ędil. edic. l. actionem. & facit C. de teſta. ma. l. ſtatuliberis.

LIbertate. CASUS. Reliqui libertatem ſeruo, ſi reddiderit rationes hæredi. dicitur q̃d debet reddere rationem, quam redegit, & eam quã non redegit in ſcriptis. Secundo dicit, Seruo relicta eſt libertas, ſi reddiderit rationem. hic ſeruus nullam rationẽ adminiſtrauit: dicitur quod erit liber. Fra. Accur.

[k] Nihilominus. Non ergo nocet falſa demonſtratio: ut & ſup. de cõd. & demon. l. demonſtratio. Item facit ĩ. e. l. ſeruus ſi hæredi. in prin. & C. de manumiſ. teſta. l. cum teſtamento.

SIis. CASUS. Seruus ſi daret decem hæredi, debebat eſſe liber. hæres alienauit hunc ſeruum, puta Sempronium: poſtea redemit: interim eũ uendidit Titio. dicitur quod dando decem Titio, erit liber. Franc.

[l] Placet. dum uiuit uenditor: ut infra eodem. l. ſeruus ſi hæredi. in prin. quæ eſt contra, ſecundum quoſdam. uel ibi ideo eſt, quia hæres, cui erat dandus, manumiſit

† In P. F. ſi quidam ex hæredibus dare debeat nominati ſint, dabit his. quæ lectio non multũ placet.
† In P. Fl. non eſt, portiones.
† Virilem partem, in P. F.

Caſuũ diſparitas rem clarã efficit. Nã hic hæres recipere, illic dare debebat. Præterea hic hæreditatẽ adiuit, illic adire omiſit. Itẽ grauati illic ꝓmiſſio tm̃ uenit, hic nõ ſecundum lae. Belu.
† Certa, non eſt in P. F.

Cum apud eum, in P. Fln. ſed recta hic.

Iabolenus libr. vi. ex Caſſio. XXVIII.

SI hæreditas eius, qui ſeruum intra dies triginta mortis ſuæ, ſi rationes reddidiſſet, liberum eſſe iuſſerat, † fortè poſt dies triginta adita eſt: iure quidē ſtricto ita [a] manumiſſus liber eſſe non pōt: quoniam cōdōne deficit. ſed fauor libertatis eo rem ꝑduxit ut rn̄deat, expletā ꝯdōnē, ſi ꝑ eum, cui data eſſet, non ſtaret, quò minus expleretur. [b] Statuliber [c] antequam conditio libertatis obtigerit, ſi quid cōparaſſet, peculio legato [d] non ceſſurum, in libris Caij Caſſij ſcriptum eſt: [e] niſi id legatum in tp̄s libertatis collatum eſſet. [f] Videamus, ne cū peculium & acceſſionē & deceſſionē habeat, [g] augumentum quoq; peculij eius, ſi mō ab hr̄de ei latum nō ſit, [h] legato ceſſurū ſit. Et magis hoc iure utimur. [i]

Pomponius lib. xviij. ad Q. Mu. XXIX.

STatuliberi a cæteris ſeruis nihilo penè [k] differunt. & ideo ꝙ ad † actiones, uel ex delicto uenientes, uel ex negotio geſto, [l] uel ex ꝯtractu ꝑtinet, * eiuſdē ꝯdōnis ſunt ſtatuliberi, cuius cæteri. ideo & in publicis quoq; iudicijs eaſdē pœnas [m] patiunť, quas cęteri ſerui. Quintus Mutius ſcribit, paterfami. in teſtamēto ſcripſerat ʒ ſi Andronicus ſeruus meus hæredi meo x. dederit, liber eſtoʒ deinde de his bonis cœperat controuerſia [n] eſſe qui ſe lege hæredem aiebat eſſe, is eam hæreditatem ad ſe pertinere dicebat. alter, qui hæreditatem poſſidebat, aiebat teſtamēto ſe hæredem eſſe ſm eum ſn̄ia dicta erat, ꝗ teſtō * aiebat ſe hr̄dem eſſe. deinde Andronicus quęrebat, ſi ipſi hæredi ſcripto decē dediſſet, quoniam ſecundum eum ſententia dicta eſt, futurus ne eſſet liber: an nihil uideretur ſententia, qua uicerat, ad eam rem ualere? [o] quapropter [p] ſi decem hæredi ſcripto dediſſet, & res contra poſſeſſorē iudicata eſſet, illum [q] in ſeruitute forę. Labeo hoc, quod Quintus Mutius ſcribit, ita putat uerum eſſe, [r] ſi re uera lege ab inteſtato fuit † hæres is, qui uicit. Nam ſi iniuria iudicis uictus eſſet ſcriptus uerus hęres ex teſtō, nihilominus

nunc miſit eum ſtatuliberū: hic redemit, & alienauit. magis autem eſt contra de condi. & demonſtra. l. ſub diuerſis. §. fi. Sed qualiter intelligitur. expone ut ibi. & ad hoc facit quod no. ſ. eod. l. ſi ſtatulibera pœnę. §. fi.

SI hæreditas. CASVS. Teſtator reliquit libertatē ſeruo caſtaldioni, ſi redderet rationes intra xxx. dies poſt mortē teſtatoris. hæres diſtulit hæreditatem adire bene per xxx. dies, & ſic ſeruus nō potuit intra tēpus prędictū reddere rationes. dicitur, ꝙ ſi adhuc uult reddere rationes, erit liber.

[Statuliber] Teſtator reliquit libertatem ſeruo ſuo ſub cōdi. & legauit ei peculium: hic ſeruus antequam ueniret cōditio, emit aliquam rem: dicitur ꝙ hæc res ſicut & peculiū attinet ad ſeruum factum liberum: licet quidam dicerent contra. F. Accur.

[a] Ita. ſ. ut ſupra dictum eſt.

[b] Expleretur. Idē habes ſ. eo. l. ſtatuliberos. §. ſi quis hę redi. Accur.

[c] Statuliber. Aliàs lex, aliàs §. Accurſius.

[d] Legato. illi ſtatu libero. Ac.

[e] Scriptum eſt. & male: ut ſubijcit. Accur.

[f] Collatum eſſet Velut cum libertate peculium tibi do, lego.

[g] Habeat. ut & ſ. de pecu. l. peculium.

[h] Non ſit. Ante euentum conditionis.

[i] Vtimur. Hoc cum ipſi ſeruo manumiſſo legatur: aliàs ſi extraneo, tēpus mortis teſtātis inſpicitur: ut Inſtitu. de lega. §. peculiū. & ſ. de pecu. leg. l. denique. §. fina. de pecu. l. penul.

STatuliberi. CASVS. Statuliberi nihil penè id eſt fere differūt a ſeruis, & quo ad cōtractꝰ, & quo ad actiones, & quo ad delicta.

[Quintus Mutius.] Teſtator exhæredauit filiū, & Inſtituit Titium hæredem, & reliquit libertatē ſeruo ſi daret x. hæredi. nunc mota eſt quęſtio inter filiū & hæredem ſcriptū, qui filius dicebat ſe nō iuſte exhæredatum, & ſic debebat habere bona. ſcriptus obtinuit, ſeruus dedit x. iſti ſcripto. quæritur: an ſit liber? & antequam reſpondeat, dicit alium caſum. Si hic ſeruus dat x. ſcripto, & poſtea ſcriptus amiſit bona, ut quia filius obtinuit contra eum: dicitur quod hic ſeruus non erit liber. Labeo autem confirmat proximum caſum ita demum, ſi iuſtè iudicauerit iudex. Poſtea loquitur Ariſto, corrigens dicta: & dicit quod hic ſeruus debet dare ei qui uicit: ſiue ſcriptus uicerit, ſiue filius. nam ſicut uerbo emptionis continetur omnis alienatio: ſic hæc dictio hæres, comprehendit ſcriptum. & ſic eſt reſponſum, quæſtioni primæ. poſtea dicit, quod ſi ſeruus dedit x. ſcripto poſſidenti hæredi. quod iſta x. ſcriptus debebit dare uincenti. Franciſcus.

[k] Nihil pene. ut ſupra eodem, lege, ſtatuliberum. pene dicit, propter id, quod ſtatim dicam.

[l] Geſto. uelut negotiorum tutelæ.

[m] Pœnas. hoc eſt contra, infra de pœnis, leg. mortis. §. fina. & de quæſtion. l. ſtatuliberi. & ſupra ſi ex noxali cauſa agatur. lege fin. quibus dicitur, ut liberum poniendum. Solutio. hic deliquit antequam eſſet ſtatuliber, in illis legibus poſtea: argumento infra, de pœnis. lege prima, primo reſponſo. & propter hoc dixit ſupra penè.

[n] Controuerſia. inter legitimum hęredem & ſcriptum. M.

[o] Valere. Ad hāc non reſpondet.

[p] Quapropter. ſcilicet ſcribit Quintus Mutius ſoluendo quandam aliam quæſtionem, propter quam uidebatur idem in ſuperiori eſſe, ſi ſententia nihil facit pro ſcripto: ſed in utroque contra erit per Ariſtonem.

[q] Illum. ſcilicet ſeruum. Accur.

[r] Verum eſſe. illum dantem ſcripto, & poſtea uicto in ſeruitute remanere: ſed & hic Labeo corrigitur per Ariſtonem.

† Forte, nō eſt in P. F.

† Aliàs, eſt, lex.

† Nempe ut ex delicto actio noxalis detur ex cōtractu, ꝗ peculio agatur, ſecundum Iacobum & Ray.

* P. Flo. uel ex negocio geſto contra ꝯtractu pertinet.

* In quibuſdā codicibus ab inteſtato.

* In P. F. nō eſt hęredi ſcripto. puto ea margine in contextū trāſlatum, ut pleraque alia.

† Videtur aliquid deeſſe.

a Poſſe dari. Sed cur, cum ſcriptus non deſijt hæres eſſe per hanc ſententiam? R. ñ. imo quantum ad effectũ & utilibus actionibus conuenitur. & agit legitimus: ut & ſ. de tranſac. l. cõtrouerſia. & Inſti. de fideic. hære. §. reſtituta. & de condi. inde. l. iij.

b Emptionis. Dixit enim licet hoc non habeamus, ſtatuliber decem dare iuſſus, ſi uenditus fuerit, decẽ det emptori. & ſic translatio a ſcripto in legitimum, eſt uẽditio ſecundũ H. Alij dicunt ut lr. quod loquitur per ſimile. ſicut enim lex duodecim tab. prædicto uerbo emptionis omnẽ alienationẽ ſingularem eſt complexa: ita cũ dicit, des hæredi, uidetur omnem hæredẽ cõplexa. unde ſi dedit legitimo, paruit conditioni. Itẽ not. hic large accipi hoc uocabulum emptionis. alias ſtricte: ut C. de iure emphyteuti. l. j. Itẽ in eodẽ titulo. l. fi. & C. de fun. patri. l. j. Item C. de præd. curia. l. fi. Itẽ ſ. de pig. l. in quorũ. ſic alienationis uerbũ eſt generale: ut in Auth. de nõ ali. aut permu. §. alienationi. Quandoq; tñ ſtricte ponitur: ut ſ. de ob. ind. l. ex hoc edicto. §. alienare. Itẽ not. nihil intereſſe, quid ex æquipollẽtibus fiat: ſic C. de inſti. & ſubſti. lege ſi mater. & ſ. ad Trebel. l. mulier. §. j.

† In P. F. an quoq;. ſed recti' hic.

Emptionis uerbũ ſtricte & large ſumitur.

eum paruiſſe conditioni ei dando, & liberum fore ſed uerisſimũ ẽ & q (Ariſto Celſo reſcripſit) poſſe dari pecuniã hęredi ab inteſtato, ſm quẽ ſnia dicta eſt: qm lex xij. tab. emptionis uerbo, omnem alienationẽ cõplexa uideatur, nec interſit, quo genere quiſq; dominus eius fieret. & ideo hũc quoq; ea lege cõtineri, ſm quẽ ſnia dicta eſt: & liberum futurum eum, q ei dediſſet pecuniã. hũc autẽ. i. poſſeſſorẽ hęreditatis, cui data eſſet sũma, ſi uict' eſſet hęreditatis petitione: cũ cæteris † eã quoq; pecuniã c uictori reſtituere debere.

Idem lib. vij. ex [illegible] lectionibus. XXX.

ij SI ita liber eſſe iuſſ[a] ſit, Stichus, ſi eũ hęres ñ alienauerit, liber eſto: etiam ſi ſtatuliber eſt alienari tamen poterit. d

Nomine rationum continentur etiam reliqua. Item ſi teſtator reliquit libertatem ſeruo cũ ſua uxore, et ſi ſeruus rõnes reddiderit. ſi ſeruus decedat ante rationes redditas, uxor poterit rõnes reddẽdo puenire ad libertatẽ. et adducit ſimile in legato.

c Pecuniam. Habitam a ſtatulibero: ut & ſ. de dona. cau. mor. l. qđ ſtatuliberi. & ſ. de Pe. har. l. necullam. §. Sabinus. Remanet ergo ille liber etiam eo caſu, quo eſt data ſententia contra ſcriptum cui fuerunt data decem, multo magis ſi pro ſcripto. & ſic corrigitur hic q ſ. dixit Quintus Mutius & Labeo. Sed opponitur. Nonne reſciſſo teſtamẽto reſcinditẽ & libertas: ut C. de manu. teſt. l. ſi mater. & de pi. l. ſi ſeparatus? R. ñ. nõ: ut. ſ. de exce. rei iud. l. j. Vel dic, q loquitur in caſibus, quos habes ſ. de inof. teſt. l. Papi. §. ſi. & l. ſeq. uel in eo quẽ habes C. de inof. te. l. cũ duobus. uel in illo, qui eſt in ea. l. cũ ex cauſa. uel ut C. de pet. hære. l. fi. uel ut C. de fideicommiſ lib. l. quãuis. Vel aliter tunc uitiatur libertas, quando de uirib. teſtamenti fuit quæſitũ & diſputatum: at hic nõ fuit quæſitũ: quia nec fuit oſtenſum: & ſic nõ obſtant prędicta iura. a Ac.

Teſtamẽto reſciſſo, an libertas reſcindatur

a Arg. ſ. de excep. rei iu. l. j. l. duobus. & l. cum a gent. ſecundum hac. & adde huc q tradit Alber. hic.

SI ita. CASVS. Reliqui libertatẽ ſeruo, ſi hæres eum non alienauerit. dicitur quod hæres poteſt alienare: & eũ alienando deficit cõditio libertatis. Fran. Accur.

d Poterit. Et ſic deficit conditio libertatis: q aliàs non contingit: ut C. de manumiſ. teſt. l. ſtatuliberis.

Caius lib. xiij. ad leg. Iul. & Papiam. XXXI.

SI ſeruo † ſub cõdõne rõnũ hæreditariarũ reddẽdarũ e legatũ ſit: f p ea cõditionẽ iuſſum eſſe eũ accipere legatũ, ut pecuniã reliquorũ reddat, nõ dubitaſ. Et ideo cũ q̃ſitũ eſt, g Stichus h cum rationes reddiderit, cum contubernali i ſua liber eſto: an mortuo Sticho ante conditionem, k cõtubernalis eius libera eſſe poſsit? Iulianus dixit, quæſtionẽ eſſe in hac ſpecie, q̃ etiã in legatis agiteſ: Illi cũ illo do lego: a an altero deficiente, alter ad legatũ admittaſ: q magis ſibi placere, l perinde ac ſi ita ſcriptũ eſſet, Illi & illi m aliã etiã eſſe quæſtionẽ, an cõtubernali quoq; cõditio iuncta ſit? † quod magis eſſe. n Itaq; ſi nulla reliqua Stichus habuerit, ſtatim eã liberam eſſe: ſi habuerit reliqua, debere eam numerare pecuniam, nec tamẽ largiturã o ex ſuo p peculio daret: q qa id r illis pmiſſum ſit, q principaliter s p ſua libertate pecuniã dare iubẽtur.

† In P. F. ſub cõdi. rationum editarum legatũ ſit.

a lego, nõ eſt in P. F.

† P. F. quod magis eſſet.

† Licitorum, in P. Flo.

SI ſeruo. Caſus. Si ſeruo relicta eſt libertas Sticho & quoddã legatum, ſi reddiderit rationes: ita demũ dicitẽ reddere, ſi reliqua reddat. Secundo dicit, Teſtator ſic dixit, ſi Stichus reddiderit rationes, liber eſto cum contubernali ſua. antequã redderet rõnes deceſſit: nunquid contubernalis erit libera, quæritur? & antequã ſoluat, adducit caſum ſimilẽ. Si teſtator dicat, Illi cum illo lego fundum: ſi unus ex eis decedat, ualebit legatũ in alienũ ſuperſtitem. poſtea reuertitur ad quæſtionẽ quam fecit, & dicit, ſi conditio illa fuit in contubernali, ſi nulla reliqua appareat Stichum debere, ipſa erit libera: ſi uero appareat debere, ipſi ſoluet, & nõ de peculio: & erit libera. Fran.

e Reddendarum. aliàs nõ eſt in tex.

f Legatũ ſit. ſ. aliquid præter etiã libertatẽ. & facit ad hũc caſum ſ. de pecu. le. l. denique. §. interdum. & C. de manumiſ. teſtamẽ. l. iiij.

g Quæſitũ eſt. ſ. in genere: nunc in ſpecie.

h Stichus. uerba teſtatoris. Azo.

i Contubernali. teſtatoris.

k Conditionem. Antequam reddat rationes.

l Sibi placere. ait Iulianus.

m Illi & illi. ut ſ. de uſufr accreſcẽdo. l. Titio. in fi. Sed argumen. contra ſupra, de fund. inſtructo. l. ſi cui. in fine.

n Magis eſſe. ſ. ait ſed hoc de rigore: ſed de æquitate non eſt onus conditionis ei in omni caſu: ut ſ. de conditio. & demonſtratio. l. Iulius Paulus. quæ eſt contra.

o Largituram. Contubernalem. Accur.

p Suo. ſcilicet contubernali.

q Dare. ſcilicet contubernalem.

r Id. ſcilicet dare peculio.

s Principaliter. Hæc autem non fuit principaliter iuſſa.

Sidue

I duobus. Teſtator duos hæredes inſtituit, & reliquit libertatē ſeruo, ſi det decem hæredibus, unus hæredum uendi[illegible] partem, quā habebat in hoc ſeruo. dicitur quod iſte ſeruus dabit quinque alteri hæredi & quinq; emptori, & erit liber. Franc. Acc.

Pecuniam & [illegible] partem emptori ut ī .co. l. ſta[illegible]era. §. iij.

Tatul bero — rum. ſic ff. de teſta ma. l. ſtatuliberi. & ī .co. l. ſtatu liberos uenundati. Accurſius

Eruus. Seruus iuſſus eſt eſſe liber, ſi det x. hæredi. hæres eum uēdidit, & poſtea deceſſit. quęr[itur] cui ſeruus debeat, an emptori? & certe emptori. & quod alias dicitur hæredis hæredi dandū: eſt uerū, ſi hæres hunc ſeruū nō alienaſſet.

Imperator. Seruus iuſſus eſt eſſe liber, ſi reddiderit rationes hæredi parato ſeruo reddere. hæres noluit audire dicitur quod ſeruus eſt liber & hoc reſcripſit Imperator, quod eſt intelligendum, ſi nulla reliqua debebat hic ſeruus, uel ſi qua debebat ea offerat. Sic etiam debet eſſe liber cū ea facit, propter quæ ſi hæres audiret rationē eſſet liber. & adducit ſimile [illegible] relicta eſt libertas ſ[eruo] ſuo, ſi in Hiſpaniam uadat, & colligat fructus anni [illegible] fundorum domini. hæres tunc tenet ſeruum Romæ, nec dimittit eū in Hiſpaniam ire. certe hic ſeruus nō ſtatim fit liber, niſi cū tranſierit tempus, quo poſſint illi fructus [illegible]ligi. ſic & in ſtipul[atione] tacitū tēpus intelligitur, ut ſi Romæ exiſtens promittat mihi dare centum in Hiſpania. nam non ante tenebitur, quam tranſierit tantum temporis, quo in Hiſpaniam promiſſor ire potuiſſet.

In P. F. & ab altero ex hæredib[us] uenierit &c.

In P. F. [illegible] emi ne [illegible] ſed [illegible] placet [illegible] n c [illegible]

Brevis eſt, & ideo non ſummatur.

XXXII.

I duobus hęredi[bus] inſtitutis ſeruus liber eſſe iuſſus ſit, ſi decē hæredibus dederit: & uni ex hæredibus quinq; datis, ab eo ſeruus uenierit, & traditus fuerit, pro parte alteri ex hæredibus, quo nō uenierit, dādo pecuniam, liber erit.

XXXIII.

Tatuliberorū iura per hæredem nō poſſe fieri duriora.

S. ſeruus qui iuſſus eſt eſſe liber, ſi decē dederit hæredi, [illegible] uenierit ue[n]ditus: d[e]bet [illegible] d[are] emptori, & hæredi hæred[is] [illegible].

XXXIIII.

Eruus ſi hæredi decē dederit liber eſſe iuſſus eſt: ſtatuliberū enī hæres manumiſit, ac poſtea defunctus eſt: hęredis hæredi dāda pecunia nō eſt. Quod enim placuit, hæredis hæredi dari oportere, tūc meminerís locum habere, cum prior hæres dn̄s accepturus pecuniā fuerit: quę cauſa facit ambulatoriā (ut ita dixerim) ꝯditionē. Duę [illegible] enim cauſę per quas ī hęredis primi pſona ꝯditio implet: dn̄ij ratio, itē demonſtratio pſonæ, Prior cauſa tranſit in omnē ſucceſſorē ad quē peruenerit ſtatuliber p dominij tranſlati ꝯtinuationem: ſequens perſonæ dū taxat eius, qui demonſtratus eſt, adhæret.

Si ſeruus iuſſus ſit eſſe liber, ſi rationes reddiderit: non ſufficit per hærede ſtare quo minus ſeruum uolentē rationes reddere audiat, ſed oportet, quod ſeruus ſi reliqua debeat, ea offerat, quia no ſufficit ſola hæredis mora ad libertatem & probat p exempla, quæ uide. h. d.

Imperator Antoninus reſcripſit, iuſſū rōnes reddere, & liberū eſſe, ſi hæres cauſabit accipere rōnes, nihilominus liberū fore. ꝙ reſcriptū ita accipi debet, ut ſi reliqua nō trahat, liber ſit: ꝙ ſi trahat, ita demū, ſi obtulerit eā quātitatē, q̄ refundi debuit fide ueritatis. Nō n. libertati ſufficit hæredē ī mora [illegible] ſi nō id fiat p ſtatuliberū, ꝙ remo a mora libertati aditū daret. Quid n. ſi ita manumiſſū Damā, Si ī Hiſpaniā pfectus anno proximo fructus coegerit, liber eſto, Romę retineat hęres, neq; pficiſci patiat? nunquid dicturi ſumus, ſtatim añ fructus coactos liberū fore? Nā & cū Romæ ſtipulatio ꝯcipit ita, Cētū ī Hiſpania dare ſpōdes? ineſſe ſtipulationi tēpus, quo poſsit in Hiſpaniam perueniri, nec ante iure placuit agi. Sed ſi hę res acceptis rationibus, & reliquis cōputatis, donare ſe ea ſtatulibero nō habenti quod inferat, pſcribat, aut etiam literis ad eum miſſis palam faciat conditio libertatis impleta uidebitur. Quid

Poſtea reuertitur ad primum caſum Pone, quod hæres audit rationē: & cū ſeruus multa reliqua debet nec habet unde ſoluat hæres ei illa reliqua remittit animo donandi, dicitur ꝙ ſeruus fit liber. Tande dicit, cū ſeruus uellet reddere rationē, hæres noluit audire: & ſic ſeruus dicens ſe nulla reliqua debere, eſt factus liber, quaſi impleta ſit conditio. hæres autem nunc petit eum in ſeruitute, dicens quod non fuit in mora audiendi rōnes: & quod ſeruus reliqua debet. dicitur quod index, coram quo hæc cauſa uertitur de his inquiret. & etiam rationem cōputabit iudex: & ſi uiderit eum debere reliqua, pronuntiabit eum non eſſe liberum: ſi autem à princi. cum ſeruus uellet reddere rationē, & hæres nolebat audire, ſeruus paratus erat ſoluere, ſi quid nomine reliquorum appareret eum debere, & de hoc uolebat dare bonū promiſſorem, & hæres noluit: iſte erit liber: & ſententia pro eo dabitur, quod ſit liber. Fran. Acc.

Defunctus eſt. ſcilicet hæres.

Oportere. ut & ī .co. l. ſi peculium. §. hæredi. Accur.

Fuerit. Quod hic non fuit cū manumiſerit. ſic ergo extinguitur conditio manumiſſione non ſic redemptione & alienatione: ut ī cod. l. ſi is cui. quę eſt contra.

Demonſtratus eſt. At in noſtro caſu nec dominiū habet hæres hæredis: nec fuit demonſtratus: ergo ei dādum non eſt. Accur.

Nō trahat. Quia nulla ſunt, uel ſi ſunt, incontinenti uult reddere.

Si in Hiſpaniam. Verba teſtatoris.

Coactos id eſt ante, quam poſſet colligere. & legas [illegible]errogatiue & [illegible] audi

P. Fl Dama ſi [illegible]cia.

ſubaudi non: ut ſ. eodem. l. ſi peculium. §. quædã. ubi [illegible] dixi.

Conſtabit. i. conſtare debebit. Accur.

Obtulerit. [illegible] ſ. eo. l. ſtatuliber rationem.

Non uidebitur. Seruo relicta eſt liber tas, ſi decem dederit hæredi. heres eum uendit retẽto peculio, cum ſer uus uellet de hoc peculio ſoluere decẽ emptori ad hoc ut [illegible] liber. Idẽ & ſi heres cum uendide rat cum peculio. & nõ tradat peculiũ. & ſic ſeruus non habet unde ſoluat hæc decem. nã erit liber. Fran. Acc.

Non uidebitur per ſtatuliberũ ſtare. alias deeſt non. & tunc concor. ut ſ. eo. l. [illegible] §. ſi quis ſeruũ iuſtum. alias cum non. & tũc eſt cõtra. ſed intellige hanc ſecundũ illã: quia debet probare [illegible] Accur.

Ad alienũ. hic eſt contra ſ. eo. l. ſi qui [illegible] §. [illegible] & l. [illegible] §. ſi quis [illegible] ſeruũ iuſtum. ſed ibi dicis bene ſciebat ſeruum habere peculium apud duos: hic de emptore non cogitauit.

Defuncti. Quæ talis eſſe uid tur, ut liceat ſeruo ex ſuo peculio dare pecuniam.

In tabulis. Teſtator inſtituit filium [illegible] impuberẽ hæredẽ: & ſi decederet in pupillari ætate, ſub ſtituit ei [illegible] libertat[illegible] adiret hæ[illegible] & a[illegible] dicitur ꝙ eſt [illegible] cu[illegible] cauſa unde ſi hic filius decedat in pupillari ætate, ille ſeruus erit liber & hæres. & hoc habet locum, ſiue ſit primo ſubſtitutus, ſiue ſecũdo, ſiue tertio. Fran. Acc.

ergo ſi neget ſe reliqua traxiſſe, atq; ideo q̃ a p hę redẽ ſteterit, ut accipiat rationes, liberũ factũ, heres autem neq; ſe feciſſe morã, & reliqua debere ſtatuliberũ ꝯtẽdat? Apud eũ, q de libertate cognoſcit, an cõditio ſit impleta, cõſtabit: cuius officio ꝑtinebit de mora cõſiderare: nec minus ꝯputare rõnes: & ſi reliqua trahi cõpererit, non eſſe liberũ pronũtiare. Sed ſi nũq̃ negauit reliqua debere: cũ autẽ conueniret hęredẽ, & rationes offerre pfeſſus ſit refuſurum quicquid in reliquis eſſe cõſtiterit, & eius pecunię rerum numerare paratum idoneum obtulerit, & hæres in mora fuerit, ſententia pro libertate dicetur.

XXXV.

Non uidebitur p ſta[illegible] [illegible]re, quo minus [illegible] liber tatis exiſtat [illegible] lio ꝙ apud u[illegible] ſeruus ha[illegible] pd[illegible]s o[illegible] potuit. Ad alienũ [illegible] peculii uoluntas defuncti porrigi non potuit. Idẽ erit & ſi cũ peculio ſeruus uenierit, & uẽditor fide rupta peculium retinuerit. quaqu. ãn.

ex empto actio, tamen apud emptorem peculiũ ſeruus non habuit.

XXXVI.

In tabulis ſecũdis filio ſeruum data libertate ſubſtitutum iure ſtatuliberi prudentes munierũt. ꝙ utilitas recipit, ſ. ut cũ ſua cauſa alienaret, ne patris teſtamẽtũ puer filius reſcindat, q̃ iuris authoritas circa dilectũ ordinis ad ſecũdũ quoque, uel tertium ſubſtitutum porrecta eſt.

XXXVII.

Si ita ſcriptũ ſit, Stichũ Titio do, ut eũ manumittat: ſi non manumiſerit, liber eſto: ſtatim [illegible] Stichum liberum eſſe.

XXXVIII.

Non omne ab hære[illegible] [illegible] impedimentũ ſtatu libero [illegible] explet a cõditio[illegible] re ced[illegible]: ſed id duntaxat quod impediendæ libertatis cauſa factum eſt.

XXXIX.

Stichum Titio do, lego. & ſi is numos ei cẽtũ dederit, liber eſto. Si ſeruus ex teſtamento numos Titio dediſſet, eos repetere hære-

Statim. cauſa [illegible] .de condi inde bit. l. d[illegible]nus. ut ſupra de ma numiſ. teſta. [illegible] ſi quis teſta[illegible] cũ Ti[illegible] eſt in mora manumit[illegible] di. ut ſ. [illegible] teſta. [illegible] Stichum Sempronio. & l. Iul. & l. ſi quis [illegible] legatus. [illegible] l. qui [illegible] & de fidei[illegible] l. [illegible] §. [illegible]n.

Non omne Impedit hæres [illegible] cond a ſtatu[illegible] ro ſi fac[illegible] im pediendæ [illegible] ut qui a nõ uul accipere pecuniam ei oblatam ſeru[illegible] efficitur [illegible] er. [illegible] tem alia de cauſa ut quia eum prohibet operari extra neo pro mercede non ideo effi[illegible] liber, quia o[illegible] domino debe[illegible] & hæc exempla h[illegible] ſupra eodem [illegible] l. iij. in prin[illegible] & §. ſi quis [illegible] Fran. Accur.

Factum eſt [illegible] ſupra de [illegible] lib. [illegible] §. ex iuſta. & [illegible] in prin. & § ſi [illegible]

Stichum Stichum ſeruu[illegible] m[illegible] ui Titi[illegible] eide[illegible] cho reli[illegible] a teu[illegible] centum de de[illegible] Sti[illegible] ei u[illegible] dici ur [illegible] liber e[illegible] ante iusm de [illegible] ſtatu liber. lic[illegible] contra & male & eſt ſeruus hæredis, non Titij cum legatum extinctũ ſit per libertatem relictam. Stichus. In teſtamento reliqui libertatem Sticho, cum creditoribus meis ſatisfacti erit quãuis hæres meus locuples ſit, non tamen Stichus ſit liber: niſi ei ſatisfactum erit, uel ſoluẽdo, uel aliter ad eorum uolũtatem cauendo. [Si hæres.]

Relicta eſt libertas Sticho, ſi det decẽ hęredi. hic hęres dedit decẽ h[illegible] ſeruo, ut de bis negotietur. ſeruus hic decẽ dat hæredi: q̃ [illegible] an ſit liber? Et dicit ꝙ non: quia uidet [illegible] decẽ red[illegible]re, non date. ſecus ſi d[illegible] ſeruo, ut haberet in peculio illa de[illegible] Dama ſeruus] Seruũ [illegible] iuſſi eſſe liberũ, ſi hæred[illegible] meo ſeruiret p ſeptẽ ann. h[illegible] tu[illegible] ſeruiens hæredi me[illegible] cõmiſit ali[illegible] extraneo ali[illegible] delictũ, ꝓpter [illegible] eſt. & ſic iterum nõ potuit ſeruire hęredi, & la[illegible] ſepten-

Reſcin lat. Alienando. Accut.

Delictum. [illegible] diſtinctũ. ſic ſ. de ritu nup. l. palam. & facit ſ. eo. l. ij. uerſicu. ſed ſi tabulis. uſq; in unẽ. & C. de euic. l. qui à pupillo.

Ita ſcriptum. Legaui Stichũ Titio ut eũ manumittat: & ſi nõ manumiſerit, ſi liber. dicitur quod non eſt opus tradi Titio: imo ſtatim eſt liber. Franc. Accur.

refuſurus.

Collige ex hac hu ius l. arg. quod hoc caſu ultima mora nocet. ad idẽ eſt tex. in l. j. & ibi Bal. not. C. de inſtitu. & ſubſti[illegible]

In P. F. nõ ſtare ſed nõ re cte meo iudicio.

In P. F. [illegible] o data[illegible] ber[illegible] ſub[illegible] hæ[illegible] ſt[illegible] uer[illegible]

In P. F. delictum.

Ca[illegible] P. F.

In [illegible] F. At[illegible] & [illegible] poſt.

ſeptennium dr̃ ꝙ hic Stichus non erit liber: niſi prius compleat dies [illegible] quibus non ſeruiuit hæredi per ſeptennium. Si [illegible]us. [illegible] rei qui libertatem, ſi [illegible] dederit [illegible]: [illegible] non inuenitur mort [illegible]. quæritur [illegible] liber [illegible] Labeo & Offilius dixerunt ꝙ non [illegible] contrarium. ſed [illegible] Labeonis & Offilij [illegible] eſt [illegible] rigore, [illegible] de [illegible] dicemus [illegible] ſic [illegible] teſtamentum.

[illegible] ſeruus [illegible] iuſſus eſt [illegible] liber ſi de[illegible] x. operas extraneo [illegible] qd [illegible] has operas non poteſt [illegible] ipſemet [illegible] præſtare [illegible] erat dare x. [illegible] & erit liber [illegible].

Labeo [illegible].

[illegible] male [illegible] ag. l. [illegible] [illegible].

[illegible] ſeruo nõ [illegible] l. ſi [illegible] §. ii. & de [illegible] lib. l. ſi ſeruus legatus. Ac.

Vero uel [illegible].

Reſponderunt. ſic C de nup. l. ſancimus.

Si peculiares. i. ſi [illegible] eos dedit, vt in peculio eſſent. & [illegible] §. ſi qui [illegible] Ac. ii. [illegible] uel quia [illegible] ſe autem nõ [illegible], niſi in caſibus exceptis vt [illegible] l. hos accuſare. §. omnibus. [illegible]

dem non poſſe, Labeo exiſtimat: quia Titius eos a ſeruo ſuo ac[c]eperit non ab hæredis ſeruo. Eũ aũt ſtatuliberũ eſſe Quintus Mutius, Gallus, & ipſe Labeo putãt: Seruius, O[ffilius] non eſſe. Superiorem ſniam probo: ita tñ, vt is ſeruus hæredis, nõ leg[at]arij [f]i[e]t po[ſ]te cum legatum ſtati ta[ ]li bertate tollatur. § Stichus liber [e]ſto, q[u]ũ æs alienũ meũ ſolutũ, creditoribusve meis ſatiſfactũ e[r]it. Quãuis heres locupl[etem] ext[i]tiſſe [illegible] prius Stichum liberũ futurum, [illegible] cred[it]ores pecunia, aut ſati[s] acc[e]p[er]i[n]t, al[i]o ve[ro] mõ [illegible], Labeo & [illegible] runt. Si hæres ſeruo pecunia[m] ad negotiandum dediſſet, ſtatuliberũ eã ipſam numerando liberari ex teſtõ nõ poſſe, Labeo & Trebatius reſpõder[ũ]t: quia reddere eã magis, q̃ dare uideat. Ego puto ſi peculiares [illegible] numi fuerũt, ex teſtõ eum liberum futurum. § Dama ſeruus meus cũ hær[e]di meo annorũ ſepté operas ſoluerit, liber eſto. § Cum is ſeruus intra ſ[e]ptẽ annos in iudicio publico [illegible] eẽt, & ſeptimus annus [p]terijſſet, Seruius ait, eũ nõ liberari debere. Labeo, & ſi poſtea ſol[u]iſſet annorum ſ[e]ptẽ operas, liberũ futurum. quod uerũ eſt. Si Stichus Titiæ mille numos d[e]derit, liber eſto. Titia uiuo teſtõre deceſſerat. Nõ poſſe Stichũ liberũ eſſe Labeo & Offilius rñderunt. Trebatius, ſi ante teſtm̃ factum Titia deceſſit, eundẽ poſtea liberũ futurũ. Labeonis & Offilij ſnia rõnem quidem habet: ſed hoc iure utimur, vt is ſeruus ex teſtõ liber ſit. Si ſeruus extraneo operas dare [illegible] eẽt nullus noĩe ſ[e]rui ſuas operas dãdo liberare ſeruum p[oteſ]t. [illegible] quod in pecunia aliter obſeru[a]t[ur]. [illegible] pote cum & extraneus pro eo ſeruo dãdo pecuniam, ſeruum liberaret.

[illegible]

XL.

Ticho libertas data eſt hoc mõ, Ab hæredibus meis peto, fideique eorũ cõmitto, vt rationib. redditis Stichum

peculium. §. is cui item fac[it] ſup. de cond. inde. l. iij.

Dare iuſſus. ad hoc ut ſit liber.

Seruum põt. Q[uia] ea, quæ in faciẽdo ſunt, generaliter per alium non poſſunt fieri. [illegible] ſic & ſup. de leg. iij. fideicommiſſa. §. ii. & ĩ. de ſ[illegible] inter artifices. & ĩ. eod. l. ſtatuliberã. §. ſi. Arg. contra in quibuſdam: [v]t C. de cadu. tol. §. ne aũt. & ſup. de in ius voc. l. neq;. §. j. in dãdo ſecus: vt hic ſubijcit, & ſup. de ſtatu homi[n]. l. Arethuſa. in fi. leg. Accur.

Ticho. [illegible]

Grauaui hæredes meos ut Stichũ manumittãt, ſi reddiderit eis rationes. dicitur quod tenetur reddere ratonẽ de his, quæ geſſit in uita teſtatoris, & de his, quæ poſt geſſit unde ſi poſt mortem teſtatoris aliqua de hæreditate ſubripuit, omnia debet reddere ad hoc [u]t ei libertas ſit danda ab hæredibus. Pamphilus. Pãphilo ſeruo meo reliqui libertatem, [c]um peculium ſuũ totũ dederit hæredi meo: hic Pamphilus plus mihi debebat quam habet in peculio di[ci]tur qd Pamphilus pecu[li]ũ [illegible] le, quod habet, dand[o] hæredi meo, [ſi]t liber.

Pamphi[l]o. Pamphilũ liberũ meũ hæredẽ inſti[t]uerã ex parte, & alium ex alia. Tandẽ ſeruum Stichum prælegaui Pamphilo, & rogaui e[um], vt eũ manumittat, ſi præſtiterit ei omni menſe lx. denarios uſque ad quinquennium. hic Pamphilus deceſsit, & inſtituit ſibi hæredes filium ſuum, & uxorem ſuã, & eos grauauit, vt manumittant ſeruũ Stichum, ſi præſtet eis omni menſe quod eis pſtare debebat uſque ad finem quinquennij. dr̃, ſi non præſtat, non erit liber.

Seruius. Reliqui libertatem Sticho, ſi reddiderit omnem rationem actus ſui, & reliqua [illegible] & tunc cũ liber erit [illegible] xx. & peculium ſuum. teſtator aliquas rationes [illegible] approbauit, ſe eis ſubſcribendo, aliquas a[pprob]auit in teſtõ. d[icit]ur quod [illegible] liber. relĩqua [illegible] vſque ad §. [illegible] { Titius [illegible] Stichum [legaui] Titio, & Cornelium Seio ſub hac [conditione] ſi reddiderint rationem hæredibus mei: poſtea dixi in teſtamento, ſeruos quos legaui, & quos manumittam, uolo intra quattum menſem poſt mortem meam

Iſta regula fallit quandoq; ut no. in l. inter artifices. infra de ſol. ea. firmiter. vbi p Pel. col. xx. ver ſi. utrũ do ctor. poſt Pano. ibi. ad quẽ ad didi poſt alios in uei. p ſubſtitutũ. ex tra, d ſum. trini. & ſi de cathol. & Ioã. de Plat in l. nullus g. & ibi notaui in apoſtil. ad la. Re uſ. ſi. in e. nec ſi. C de de curio. li[b]. x.

Ar[g]. In F. Ho. & paulo poſt, A[r]g.

In P.F. hic locus ſic [illegible] Ti[illegible] ſi ante teſtamentũ factũ Titia deceſſiſſet, [h]ẽ ſi poſtea eum e rum futurum.

Hoc mõ, non eſt in P.Fl.

[illegible] Non liberari. Imo ui[de]tur haberi pro impleta: eũ [illegible]um non remanet: vt ĩ. eo. l. [ij]. in princ. Rñ. illud [illegible] poteſtate intel[l]igitur quæ facile poteſt impleri: vt ſup. de hæ. inſtit. l. ſeruus. hic de miſta. uel hic nõ fuit impeditus ſtudio differ[en]dæ libertati: vt ſup. [illegible]. prox. hic quæritur aliud, ſi ualetudine ſit impeditus: vt [illegible] eo l. cũ hæres. §. Stichus? Rñ. ibi apud dñum [illegible] ægrotabat, & eũ quaſi ægrũ curabat & ideo quadam benigna interpretatione ſeruire intelligitur: hic ſeorſum, uel culpa ſua incidit in hunc caſum.

Futurum, vt & ĩ. eo. l. ſeruus [illegible] §. Sed contra. ĩ. de fidei [li]ber. le[g]. [illegible] §. intra. Sol[uitur] ibid.

Rationem quidem habet. Cum ſit defectus conditionis [illegible] C. de cond. inſer. l. legatum. & facit ĩ. eo. l. ſi

 reddere

manumittant. Quæſitum eſt, cũ a[illegible]pl[illegible] pecu[illegible]a exacta poſt mortem teſtõris, ſ[illegible]i cõmi[illegible]a relinquere t[illegible]r & qu[illegible]dam [illegible]umas a col[illegible]s e[illegible]ctas r[illegible]bus non intul[illegible]it: hæreditatemq; ſpoliauerit apertis c[illegible] horreis, ſublatisq; ſupellectili, & veſte, & uaſis & apothecis exhauſtis, an non prius ei fideicõmiſſa libertas debeatur, q̃ ea, quæ mala ratione reliquatus, quæ furatus eſt, reſpoſuerit? Reſpondit, nõ prius ei fideicommiſſam libertatẽ pręſtandam, q̃ & reliqua, & omnia, quę per eum abeſſent re[illegible]ituiſſet.

§ Pamphi[illegible]us liber eſto, pec[illegible]lio ſuo hæred[illegible]. uere d[illegible]to, § quęſitũ eſt, cũ d[illegible]io plus debeat, q̃ in pec[illegible]lio h[illegible]beat [illegible] & oẽs res, q[illegible]s in pecu[illegible]io habebat, bona fide hæredib. dederat: an libertas ex teſtõ cõpetat? Rñdit, [illegible]ihil ꝓponi, c[illegible]r [illegible]on co[illegible]pete[illegible]et.

Pamp[illegible]lo libe[illegible]o, [illegible] hæred[illegible] ex par[illegible]e [illegible]itu[illegible], [illegible]tichum [illegible]ru[illegible] prælega[illegible]at, & ei li[illegible]tatẽ his ue[illegible] d[illegible] § Ita ut ſi tibi [illegible] tis m[illegible] æ per a[illegible] n[illegible]s n[illegible] rit: [illegible] eũ ma[illegible]u[illegible]as §

Pamp[illegible]e quinquenni[illegible] hęredi[illegible]us [illegible] [illegible]lio, & u[illegible]or[illegible] [illegible]dem Sticho [illegible] [illegible]ichus ſeruus, qui mi[illegible] te[illegible]tõ patroni mei certa[illegible] do[illegible]e relictus e[illegible] [illegible]det p̃ſt[illegible]t fi[illegible]io, & [illegible] meæ [illegible] co trouerſia[illegible] & eum peracto tp̃e manumittant.§

Quęſitum eſt, ſi Stichus ſexagenos numos menſtruos nõ p̃ſtiterit, an impleto quinquennio fideicommiſſa libertas ei debeatur? Rñdit, niſi p̃ſti[illegible]iſſet, fideicõmiſſam libertatem non deberi. Seruus teſtõ ita manumiſſus eſt, § Stichus ſeruus me[illegible] actor ſi rõnẽ oẽm actus ſui hæredi meo reddiderit, eoq[illegible] noĩe ſatisfecerit li[illegible]er [illegible]o[illegible] eiq, cum liber erit, dari uolo uigi[illegible]i, & pecul[illegible]u[illegible] ſuum. § quæſitum eſt, an ſi rõnes, q[illegible]as egit per multos a[illegible]os ſi[illegible]e ſub[illegible]criptione teſt[illegible]ris, hæredi reddere paratus ſit, li[illegible]r ex [illegible]e[illegible]o fiat: cum [illegible] g[illegible]au[illegible] [illegible]etudi[illegible] teſt[illegible]r non potuer[illegible]bus ſub[illegible]ribere, teſt[illegible] tñ [illegible]bſc[illegible]? R[illegible]dit, ſi ex fid[illegible] rõ [illegible]d[illegible]cetur [illegible]eliquaque i[illegible]tur, liberum fore.

Ite[illegible] [illegible]uæro, an ea, [illegible] e[illegible]acta [illegible]u[illegible]t pe[illegible] a[illegible]ores [illegible] rio [illegible] le[illegible] p[illegible] e[illegible]et [illegible] præ po[illegible], ſi c[illegible] qđ [illegible]s deberet impu t[illegible] [illegible]p[illegible]ctare ad ratio[illegible]is re[illegible]d[illegible]dæ neceſſitatem. Item q[illegible]æro, an eorum quoque noĩe rõ haberi debeat, quod [illegible]e[illegible] cõ duct[illegible]ribus prædiorum, a uillicis penſiones exegerit, & inſuper [illegible]ẽt quod mut[illegible]um eis dederit? Reſpond[illegible]t, ſupra reſponſum eſſe[illegible]

Item quæ[illegible]o, an eo nomine teneatur, quod omnem rem ſuam, id eſt peculiũ exportauerit, ante[illegible]uam rationes redderet? Re[illegible]ond[illegible], [illegible] eam re[illegible] [illegible]pedire conditionem, ſi modò ratio red[illegible]eretur. Titius teſtamento ſeruos actores

---

In P. Fl. reliquet.

reddere rationes. & poſtea dari legatarijs. Poſtea in teſtõ eodem reliquit liber tatem [illegible]obus [illegible] ſeruis c[illegible]ni bus, ſi reddid[illegible] nẽ hæ[illegible]us mei cũ uelle[illegible] hi ſerui tam le[illegible]ati, quam liberi e[illegible]e [illegible]uſſi redde re rationem hære des mei nol[illegible]erunt audire [illegible] & [illegible] ſu[illegible]t qu[illegible]tuor me[illegible] ſes. quęritur, an ſint liberi, & an d[illegible]bean tur [illegible]g[illegible]ta[illegible]? & reſponde[illegible] quod l[illegible]gata, & libertates non al[illegible]te[illegible] ua[illegible]nt [illegible] niſi reddid[illegible] rõnes, uel [illegible] [illegible]æredes ſte te[illegible]t. quo[illegible] red diderint. tand[illegible]m li cet nun[illegible] hæc [illegible]o ditio, ſi [illegible]dẽ[illegible]derint rationes intra quatuor men[illegible]es, videtur appoſita tam legatis [illegible], quam liberis eſſe iuſſis: vt ſi per eos ſtet intra quatuor mẽ[illegible]es, quo minus reddant rationem, non teneat legatum, nec libertas: an tm le[illegible] vt ſic l[illegible]beri e[illegible]e iuſ ſi, ſi reddant rationem eiꝰ poſt quatuor menſes, ſint [illegible]beri? & dic[illegible]ur ꝙ tãtum legatis [illegible] u detur appoſita cõ ditio. Argentarius Reliquit i[illegible] te[illegible]ta[illegible]e io libertatem ſeruis caſtaldiun[illegible]us h[illegible] modu, ſi Dama ſeruus meus reddide rit hæredi me[illegible] rationem [illegible]us ſui, quem geſſi[illegible] cum Pam[illegible]lo & pa[illegible]ia fe[illegible] [illegible] mẽ ſes [illegible]no[illegible] [illegible]tum [illegible] Pamphilo [illegible]l[illegible]er dici tur quod per hæc uerba debet omnia nomina [illegible] rat exi[illegible] red dere pecu[illegible] hæ redi meo & ſi h[illegible] facere [illegible]ta ſex [illegible] [illegible]on [illegible] liber [illegible] Pã philus [illegible] A[illegible] [illegible] ſa. ſe[illegible] in [illegible] quia [illegible] tene[illegible]tur actione in fa[illegible]

Nõ eſt, & uaſis.

argum. ſup. de manu. teſta. le. Titia. §. 1. Et nut. etiam ad futurum tempus poſt mortem [illegible]ferri dictu[illegible] teſtatoris: vt ſup. de fideic lib. l. Thais §. [illegible]ber ta[illegible]m. [illegible] §. ab hæredibu[illegible]. & eſt a[illegible]um. contra ſu[illegible] de [illegible]er. u[illegible]b. p[illegible] d. l. ſi [illegible]ul tu[illegible]. Se[illegible] arg. contra ſup. de c[illegible]trahẽ. empt[illegible]. [illegible] lege.

Non compete re. Imo [illegible]on[illegible]a vt ſu[illegible]. eod. l. ſi decem ſed ibi [illegible] quæ [illegible] tatem dari [illegible] quæ cum [illegible] de [illegible] [illegible]u[illegible]o d[illegible]ndo, ante deduci [illegible]uod domi[illegible] o d[illegible] totu[illegible] pecul[illegible]um q[illegible] lequale eſt da[illegible] d[illegible] [illegible]et. & ſic n[illegible] e[illegible] de ta[illegible] [illegible] partem uel [illegible] ad ſp[illegible]e [illegible] es [illegible]

C[illegible]n[illegible] Q[illegible] b[illegible].

Non [illegible] c[illegible] [illegible] §[illegible]te-

Sub[illegible]r ſi a[illegible] p[illegible] [illegible]d [illegible] q[illegible] [illegible] tr[illegible]b[illegible] [illegible]eſt[illegible]. [illegible]xc[illegible] [illegible]um [illegible] [illegible]ebi erit.

R[illegible] ſum eſſe. Ex ſup[illegible]ioribus reſponſis h[illegible]b[illegible] hu iuſmodi [illegible]itionem: quod ſ[illegible] [illegible]cet teneatur cum d[illegible]gentiã nõ adhibuit, ut ſup. eo. l. Labeo.

Acie-

P. Fl[illegible] prom[illegible] tuum [illegible] &[illegible]

P. Flo. actus.

ſingulos diuerſis pſonis legauit cũ adiectione, ſi rõnes reddiderint hęredi, deinde, pprio capite ita ſcripſit, Omnes actores, quos legaui uel manumiſero, intra quartum mortis meæ mẽſem rõnes reddere uolo: & dñis, qb. à me legati ſunt reddi infra deinde alios actores liberos eſſe iuſſit, æque cum hac adiectiõe, ſi rõnes hęredi reddiderint. q̃ro, cum per hęredẽ fiat quo minus reddant, vtrum ſtatu liberi eſſe deſinãt, an nihilo minus q̃q; poſſint reddita rõne, & reliquis illatis, libertatem ex teſtõ cõſequi? Rñdit, legata quidẽ, & libertates non aliás cõpetere, quã ſi rõnes redditæ eſſent, aut per hæredẽ ſtaret quò minus redderent. Verũ iudicandum eſt ęſtimandum, vtrum tps ꝯdõni legatorum libertatumque additũ videatur: an libero tpe reddere volentib. reliqua hæredibus, quatuor mẽſes appoſiti ſint, ſolicito teſtõre cunctationem & morã eorum proſcribente. Melius aũt eſt, pſumptione, p ſtatu liberis eẽ. Argentarius coactor cum pene totam fortunã in noĩbus haberet, ſeruis actorib. ita libertatẽ dedit, Quiſquis mihi hæres erit, ſi Dama ſeruus meus actus ſui, qui agitur eius noĩe & Pamphili cõſerui ſui, hæredi meo rõnes reddiderit, pariaq; fecerit: a die mortis meæ intra menſem ſextũ liber eſto. Quæſitũ eſt, an hæc verba, pariaque fecerit ad oĩa noĩa pertineãt: perinde ut hoc ſignificent, ſi oẽm pecuniã ab oĩbus exegerit, & hæredi ſoluerit; uel eo noĩe ſatisfecerit: & ſi in exactione noium ceſſauerit, intra ſex menſes libertas illi non cõpetat? Rñdit, manifeſtam eſſe ꝯdõnem uerbis teſtamenti ſuprascriptis poſitã. igit ita demũ liberũ fore, ſi aut ei pareat, aut per hæredem ſtat, quò minus pareat.

XLI.

SI quem ſeruum tuũ ad certum tps ſtatu liberum relinquere uis nihil intereſt, vtro mõ caueas, ſi ſeruierit, an ſi triennio operas dederit, liber eſto. Paulus, Si quis liber eſſe iuſſus fuerit, ſi decem hæredi, pmiſiſſet quamuis ea promiſſio nullam rem habitura eſt, tñ promittendo liberabitur.

XLII.

SI quis eundem hominem uxori ſuæ legauerit. & cũ ea nupſiſſet, liberum eſſe iuſſerit: & ea ex lege nupſerit: liber fiet is homo.

TITVLVS VIII.

Si ſeruus venditus eſt hoc pacto, vt intra annum fiat liber: & venditor, & emptor deceſſerint: ſeruus iſte intra annum liber erit h. d.

I.

SI ſeruus uenditus eſt, vt intra certum tempus manumittatur, ẽt ſi ſine hærede deceſſerit, & uenditor, & emptor,

Adiectione. ſcilicet ha[illegible]

Proprio capite. id eſt, pprio capitulo teſtamẽti poſt prædicta.

Reddi. ſcilicet, [illegible] lea. Ac.

Deinde. id eſt pro ſequenti cap.

Quo minus reddantur. intra quatuor menſes.

Deſinant. Et ſic ſerui remaneant: & dicit in te[illegible] caſu: ſed ſtat in reſpondebli de utroque. Accur.

Videatur. ſ. in modum conditionis, ut ſi [illegible] a quatuor menſes poſt mortem [illegible] rationes red[illegible] ſerui: quo caſu ſi ſtet per hæred[illegible] etiam poſtea au[illegible] vt ſ. eod. l. [illegible] §. ſi quis hære[illegible] & l. ſi hæreditas alias non, ſed deſinunt eſſe ſtatu libe[illegible] ſup. eo. [illegible] ſi triennio & ſup. de fideicom[illegible] Th[illegible] §. [illegible] A[illegible]

Libero tpe. [illegible] licet quandocunq; reddatur ratio, perueniãt ad libertatẽ.

Cunctationem. id eſt procraſtinationem. Ac.

Eorum. Statu liberorum. vel die hęredum, qui plerunque ſunt in mora re[illegible] iendi: vt ſup. eo. [illegible] ruus ſi hæredi. §. Imperator Acc.

Melius aut eſt. in dubio: vt ſcilicet etiam poſtea andiã[illegible] Accur.

Argentarius coactor [illegible] collector [illegible] minu[illegible] nec enim [illegible] nquit niſi uni.

Pariaque. id eſt [illegible] putauerit, & [illegible] ſic, quod h[illegible] nde nihil debea[illegible] ſi [illegible] onitur ſupra d[illegible] condi. inde[illegible] bi. [illegible] §. pen.

Liber eſto. aliàs cum Pamphilo ſocio [illegible] ut conueniant ſe [illegible] uentia vt & ſup. d[illegible] condi. & demonſtra. l. Iulius Paulus.

Perinde Hic eſt plus, alias exceptis pditis: & aliàs non eſt. Accur.

Si quem ſeruum. Si uolo relinquere libertatem ſeruo meo poſt tps dandã, poſſum: vt ſi dicam, Stichus ſit liber, ſi triennio ſeruierit hæredi meo: vel ſic, ſi triennio dederit operas hæredi meo. Secũdo dicit, Reliqui libertatem Sticho ſi promiſerit ſe x. daturũ hæredi meo dicitur ꝙ promittendo liber fit, licet promiſſio non habeat effectum. Ac.

Seruierit. ſcilicet triennio, & ſic eſt ſup. eo. l. ſeruus qui teſtõ. §. fina.

Liberabitur. Vt & ſup. eo. l. Stichus ſi hæredi. ubi plenè dixi.

Si quis. Legaui. Stichũ uxori meæ: & eidẽ Sticho legaui libertatem, cum uxor mea nupſerit. dicitur quod ipſa nubẽte legitime, hic ſeruus fit liber. Fran. Accur.

Ea ex lege. id eſt ſm legem, ad quod eſt ſup. de condi. & demon. l. hæc conditio filiæ &c. & C. de infa. l. decreto. Accur.

SI ſeruus. Vendidi tibi ſeruũ hoc pacto, ut intra certum tps, puta intra annum manumittas, deceſſiſti ſine hærede, antequam manumittas. & ego deceſſi. dicitur

Coactor, a pecuniis co[illegible] l. [illegible] eu[illegible] no[illegible] [illegible] p[illegible] da[illegible] ce[illegible] cep[illegible] ho[illegible] ge[illegible] ſiſſimum, & lo[illegible] moleſtiſſimum.

P. F. exceptis perditis, vt hoc &c.

In P. F. uerbo hoc plurale ẽ, vt & ſequentia.

[illegible] lis, in P. F.

Liberos, in F. Flor.

Pareãt, in P. F.

a Græci interpretes ad legem Iuliã Miſcellam retulerunt.

P. F. deceſſiſſent.

dicitur quod ſeruus ſit liber lapſo anni. Idē & ſi ego venditor adhoc viuo, & pęniteo: nam adhuc ſit liber. Fran. Accur.

Competit. ſtatuto tempore veniente. Acc[illegible]r.

Libertas competit. non ergo poteſt mutare. & ſic eſt contra, ī. de ſer. expor. l. iiij. & C. ſi manci[illegible] ita fue. alie. vt ma. l. j. & l. ſi. in ſi. & ī. co. l. cum. Sol. hic mutauit & poſtea ſine hærede deceſſit vterq; : qđ non fuit in contrarijs : vel mutarit hic poſt iā præſtitā libertatem. Alij dicunt, quod l[illegible] nō debeat manumittere poſt pœnitentiā: ſi tamen manumi[illegible]ſit, tenet: vt hi[illegible]. vel ſolue, ut ibi. & facit ſup. de ſer. expor. l. quæ ſtum[illegible].

Eruo. Dominus ſeruū ſuū ægrotantē derecit extra domum, ſeruus ſit liber. Fr.

Competit libertas. vt C. de la. lib tol. §. ſed ſcimus. Sed contra, ī. ꝓ de rell. l. ſi. & de ſtipu. ſer. l. quod ſeruus. quibus dicitur concedi occupanti. Solu. hic languēs, ibi nō. & facit in auth. de no. §. & multo potius. & C. de epi. au. l. nemini.

Vm qui. Vendidi tibi Stichū hoc pacto, ut eū intra annum manumittas: venit annus, & non manumiſiſti, & ego venditor in eadem voluntate perſeueto: dicitur quod ſeruus ſit liber, ac ſi eū manumiſiſſes. Sed ſi e[illegible]o venditor deceſſi, n[illegible] requiritur voluntas hæredis mei. Fran. Ac[illegible]r.

In eadem volūtate. ſic ī. de ſer. ex por. l. iij. Sed contra. ſup. eo. l. j. Sol. ut ibi.

ſeruo libertas cōpetit. & hoc diuus Marcus reſcripſit. Sed & ſi mutauerit voluntatē vēditor, nihilominus libertas competit.

II.

Eruo, quē pro dereli cto dn̄us ob grauē infirmitatem habuit, ex edicto Diui Claudij compe tit libertas.

Tranſacto tempore [illegible] ſeruus venditus e[illegible] ha lege [illegible] manumittatur, ſeru[illegible] liber. h. d. lege ſi q no[illegible] manumittatur quia breue.

III.

Vm, qui ita venit, vt intra cert[illegible] tp̄s manumitteret, cū dies pſtandæ libertatis venerit, uiuente uēditore, & pſeuerante in eadem uoluntate, pe[illegible] ab e[illegible], a quo d[illegible] [illegible] manumiſſus [illegible] ſit. Mortuo aūt vēd[illegible]re nō eſſe hæredū eius vol[illegible]tate exploradā, diu[illegible] Marcus cū filio ſuo reſcripſit.

IIII.

I quis hac lege em ptu[illegible] ſit, ut a uiuo emptore manumittatur: ſtatim mortuo eo, [illegible] cōpetit libertas.

V.

[illegible] orcinus [illegible] ſit libertus.

Vi ob necē dn̄i detecti pmiū libertatis conſequit,

VI.

I quis obligatū ſer uū hac lege emerit, ut manumittat, compe[illegible] libertas ex ꝯſtōne diui Marci: licet bona oīa [illegible]ius obligauerit, quæ habet, hab[illegible]e eſſe. Tā [illegible]dem dicendum eſt, & ſi lege hac [illegible]merit, ne proſtituat[illegible], & ꝓſtituerit

VII.

Mperator noſter cū patre ſuo [illegible]tuit in eo, [illegible] poſſet abducere proſtitutā ancillam, pecunia acc[illegible]a manu[illegible] e[illegible] - dic[illegible]at ut l[illegible] N[illegible] [illegible] an pat[illegible] [illegible] e pretio accepto [illegible] poſſit eximere.

Quæ dic[illegible] ſunt in [illegible] ne ſerui, vt liber [illegible] habent ēt locum in donatione. h. d.

VIII.

Ancipia mr̄ filiæ donauerat, vt filia curaret ea poſt mortem

bo. liber. l. ſi necem. ſed [illegible] ſit nullius ho[illegible] tis, ſed def[illegible]cti: [illegible] hic, & ſup. de ſu[illegible] & leg. [illegible] §. quod ſi necem. & facit C. p[illegible] q[illegible] ca. ſer[illegible] ſcil. [illegible] j.

I quis obligatum.

Seruū q[illegible] ligaderam [illegible] ter, [illegible] alijs meis bonis t[illegible] vend[illegible] hoc pa[illegible]o u[illegible] manum[illegible] ſi n[illegible] ma[illegible] effi[illegible] Mar[illegible] obl[illegible] & ſi [illegible] ancillam hoc pacto ne[illegible] n[illegible] p[illegible] effi[illegible]tur libera. Fran. Ac

Si q[illegible] tum. [illegible] ter [illegible] de[illegible] gno. [illegible]

D[illegible] M[illegible] ad A[illegible] m. [illegible] C[illegible] man[illegible] al[illegible] er[illegible] [illegible] in [illegible]

[illegible] ex [illegible] H [illegible] §. [illegible] §.

M[illegible] V[illegible] an c[illegible] as [illegible] qui [illegible] mihi abducere dedit[illegible] mihi aliquā pecuniā, ne eā abd[illegible] dr̄ quod [illegible] ancilla efficitur libera pe[illegible] inde acſi eā abduxiſſem, & proſtituiſſem. Fr. Ac

Conſtituit. ſ. vt libera eſſet. qđ eſt ī. Accur.

Abducere [illegible] eſt manus inijcere: quod ſic pepigerat. Accur.

Proſtituas. quo caſu conſtat eſſe liberam. Azo. vt ſup. de in ius uoc. leg. ſed ſi hæ. §. j. & C. ſi manci. ita fue. alie. ne proſti. l. j.

Ancilla. Mater donauit filiæ mancipio hoc pacto, vt filia curaret, quod hæ mancipia ſi[illegible] liber[illegible] poſt [illegible]tem eius [illegible]. hæc filia deceſſit, n[illegible] ma[illegible] [illegible] ipſa. [illegible]tur, qu[illegible] ſi mater donans ad[illegible] mancipia erunt [illegible], ſi mater in eadem uoluntate perſeuerat. ſi aute[illegible] mater ſit mort[illegible] tunc omnimodo mācipia erunt libera. Fran. Accurſij.

Manum[illegible] [illegible]et ab eu[illegible]re.

I quis hac lege. Emiſti ſeruū hoc pacto vt ante quā m[illegible]aris, eum manumittas, te mortuo & non manum[illegible] ſeruo efficitur liber ex lege. Franc. Accurſij.

Mortuo eo. facit ſup. ti. [illegible]. ſi quis ita. in prin.

V[illegible] ob necem. Seruus, qui[illegible] ſit liber, eo quod accuſauit nec[illegible] cit libertus orcinus, id eſt defun[illegible]. Fran. A[illegible]r.

Orcinus. i. directo manumiſſu[illegible] In[illegible] de [illegible] fidei. relict. §. libertas. & ſic defuncti. Sed contra [illegible] de

In P. F. incipit, Eiqui. hac &c.

Contra [illegible] d[illegible] qu[illegible] [illegible].de [illegible]

P. F. ma[illegible] [illegible] ne vē de[illegible]t.

Sa[illegible] et filiæ.

Ex ſententia. nam u[illegible]ba loc[illegible]m habent in uendi[illegible] tan[illegible] :nt C[illegible] h man[illegible] i. ita fuerat aliæ. ut ma. l. j. Sed [illegible]etur [illegible]tra j̄ de uerb. obli. l. q Romæ. §. Flamus. [illegible] tem quæro &c. ubi non contingit l[illegible]bertas. Solu. [illegible]i. & eodem mo[illegible]ne, ut j̄. de [illegible] expo[illegible]. l. ſeruus [illegible] quæ eſt contra. §. qu[illegible]i.

Conſentiente. [illegible] eſt, in eadem uoluntate durãte. An autem poſſũt mutare, dixi [illegible] leoe ſupra eodem.

Omnimodo [illegible]. non exquiſita uolun[illegible]te hæredum: ut ſ̄. eo. l. [illegible]. in fin. Vel dic non habita differentia, an mater uolutatem mutauerit: arg. ſ̄. eod. l. j. in fine.

Aunus. Vendidi tibi ancillã hoc pacto, ut eam [illegible]anumittas: nec dixi [illegible]tra quod tempus. quæritur per quantum tempus expectetur emptor, ut ſi manum[illegible]tat, beue[illegible]: [illegible] non manumit[illegible] [illegible]ſſi[illegible]atur libera? & certe diſtinguitur. nam aut eſt dictum, cũ pr[illegible]mum potueris, eam manumittas, & tunc modicum tempus expectatur. ſi autẽ eſt dictum, quando uol[illegible] hoc caſu inſpicitur [illegible] emptoris: ut [illegible] emptor uiuens non manu[illegible]t, tunc poſt m[illegible]rtem emptoris a[illegible]lla ſit libera. ſi [illegible] non apparet qu[illegible] ſit actum: hoc ca[illegible] ſi ancilla & emptor ſunt præſ[illegible]ntes, expectabi[illegible] [illegible]r menſium tẽpus [illegible]rum. ſi autẽ ter[illegible] c[illegible] abſens, tunc [illegible]pus quatuor menſium: intra quos, ſi emptor non [illegible]miſerit, ancilla efficietur libera. Fran. Accur.

[illegible] conſtitutione. diui Marci. Accur.

Moriente emptore. ſic ſ̄. loc. l. locatio. Sed argum. contra. j̄. de uerb. obl. l. centeſi[illegible]. §. fina.

Priorem. i. primam: ut & ſ̄. de præſcrip. uer. l. naturalis. §. arcum do. quæ ſtatim recipit interpretationẽ. Io. dicit primam, id eſt meliorem, quæ illa ſit, dicit.

ſuã libera eſſe. Cũ donationis legi nõ eſſet obtẽperatũ, ex ſentẽtia cõſtitutionis Diui Marci libertatem obtingere matre conſentiente rñdi. Quod ſi ante filiã mater uita deceſſerit, oĩmodo.

Lex præſens ponit caſum.

IX.

Latinus Largus uẽdidit ancill[illegible] ita, ut manumitteretur, nõ addito te[illegible]pore. Quæro, quãdo ex cõſtitutione incipiat libertas ɔpetere ei, ce[illegible]ante emptore in manu[illegible]ittẽdo? Reſpõdit, Inſpiciendũ eſt, quid actũ ſit: [illegible] cũ primum potui[illegible] ut [illegible] an u[illegible] poteſtate eſſet emptor[illegible], [illegible]do uellet manumittere. Priore caſu tẽpus facile deprehendi poter[illegible]: poſteriore utiq; moriente emptore ɔpetit libertas. Si nõ appareat, q̃d cõuenerit, fauor priorem inducit opinionẽ: id eſt, ut intra duos menſes, ſi ambo pñſto ſint, tam ſeruus, quam emptor ei[us]. Seruo enim abſente, niſi emptor itra q[illegible]atuor mẽſes impoſuerit libertatẽ, ex conſti[illegible]tionibus ad libertatem eripitur.

[illegible] quandam contrarietatem reſpicit ad ſup[illegible] ponitur.

Celſus. Alias incipit, utilita[illegible] & a[illegible]s C[illegible]lſus.

Surdum. Quidam habent mutus, ſci. licet C[illegible]lſus: & ſic de ſurdo tantum dicit: alij habent mutum ſurdum &c. & ſic eſt contra, C. qui teſt. face. poſſ. l. diſcretis. primore ſpou. Solu. hic ſeparatum erat uitium, ibi non: uel hic à principe impetrauit: ut ſupra de teſta. l. ſi mutus. & facit ſupra de teſta. mil. l. iij.

TITVLVS IX.

I.

Celſus lib. xij. Dig. utilitatis gratia mutũ ſurdũ ita natũ, ma[illegible]umittere poſſe ait.

II.

Seruo cõpetere non poteſt libertas, ſi relegatus moratus ſit in urbe.

E[illegible]io data in teſtamento [illegible], impedit libertatem dari ſeruis. h. d.

III.

Si optio hominis data ſit uel indiſtincte homo legatus ſit: nõ poteſt hęres quoſdã ſeruos, uel omnes manumittendo, aut euertere, aut minuere ius electionis. Nã optione ſiue electione ſerui data, quodãmodo ſinguli ſub ɔditione legati uidentur.

IIII.

Seruo. Iudex relegauit ſeruum propter delictum ipſius ſerui dominus iſtum ſeruum manumittit. non tenet libertas. Franc. Accur.

Libertas. Poſt ſententiam ſeruum relegatum per ſententiam iudicis dominus manumiſit. non tenet libertas, imo eſt ei pœna au[illegible] geoda: ut j. de pœ. l. capitalium. §. in exulibus. & facit infra de pœ. l. frates. ſed hæc pœna non uidetur ſeruo conuenire: ut j̄. de accuſat. l. hos accuſare. §. omnibus. quæ eſt contra. Solu. de facto hic iudex fecit. Vel dic, tenet quo ad corpo[illegible]: non quo ad ciuitatem, eum non ſit ciuis. Vel ſolue, ut ubi. Item uidetur liber eo ipſo, quod Romę ſtatu: ut ſ̄. de ſtatu homi. l. in urbe. quæ eſt contra. Solu. ut ibi.

Vide de hac l. Aelia Senna Angelum Polinanũ miſ. ca. lxxiiij. & Alc. lib. j. diſpunc. ij. c. xxj. P. Flo. motus.

Si optio. Legaueras mihi Fr[illegible]ncíſco unũ de ſeruis tuis, quem uelle. Vel ſic, Simpliciter unũ de ſeruis tuis mihi legaueras, non exprimẽdo quem, interim ante, quã eligã, hæres tuus [illegible] aliquẽ de [illegible] ſeruis manumittere, [illegible] ſi[illegible] u[illegible] mihi l[illegible] ſub cod. Fr. Acc.

Indi[illegible] in [illegible] enere. quo e[illegible] m caſu habet electionem[illegible] eg[illegible] ut inſt. de le[illegible] [illegible] eneta[illegible]er.

Tu uide de hac differẽtia gl. & doc. in clem. quo circa. & ibi Card. de elec. & in c. ſi cõpromiſſarius. eo. ti. lib. vj.

Euertere. Manumittendo om[illegible].

Minuere. Manumitte[illegible]do omnes uel qu[illegible]ſdam.

Sub conditione. Vnu[illegible]q; enim ita uidetur mihi legatu[illegible], ſi ue[illegible] & [illegible] poſſunt manumitti: ut j̄. e. l. cum [illegible]. & ſ̄. de ma. l. ſeruum. Item not. differentiã inter eum, q[illegible] habet [illegible]ptionem a [illegible]eſtante, & e[illegible], qui habet a lege[illegible] licet hæc lex pacificet[illegible] ut no[illegible]atur ſ̄. de op. leg. l. ij. in prin. Accur.

Seruum

Seruum. Adempta eſt nobis licentia manumittẽdi, alias lege ut minore. alias nuſtra uoluntate efficiente: ut hic. ... zo. & ſ. de ma. l. iij. & C. de ſer. pig. da. l. iij. & ĩ. de pœ. l. fratres. in fine

Seruum pignori datũ manumittere non poſſumus.

V.

Cum hæreditas ſoluẽdo nõ eſt, quãuis hæres locuples exiſtat, libertas ex teſtamẽto nõ ꝯpetit. Si autẽ is, ꝗ ſoluẽdo nõ eſt, hoc modo libertatẽ dederit, Si creditoribus meis ſolidũ ſolutũ fuerit. Stichus liber eſto. nõ põt uideri fraudãdorũ creditorũ gratia liberum eſſe iuſſiſſe. Si Titius nihil in bonis amplius, quam Stichum, & Pamphilũ habeat, eoſque ſtipulanti Meuio ita promiſerit, Stichũ, aut Pamphilũ dare ſpõdes? deinde cum alium creditorem non haberet, Stichum manumiſerit, libertas per legem Aeliam Sẽtiam reſcinditur. Quãuis enim fuit in poteſtate Titij ut Pamphilum daret: tamen quãdiu eum nõ dederit, quia interim mori poſſit, non ſine fraude ſtipulatoris Stichũ manumiſit. Quod ſi ſolũ Pamphilum dari ꝓmiſiſſet, non dubitarim, quin Stichus ad libertatẽ ꝑueniret. quamuis ſimiliter Pamphilus mori poſſit. Multũ enim intereſt, contineatur ipſa ſtipulatione is, qui manumittitur, an extra obligationẽ ſit. Nã & ꝗ ob aureos quinque Stichum & Pãphilũ pignori dederit, cũ uterque eorũ quinum aureorũ ſit: neuter manumitti poteſt. At ſi Stichum ſolum pignori dederit, Pamphilum non uidetur in fraudem creditorum manumittere.

Teſtator ſi teſtamẽto ſuo confirmat codicillos poſtea ab eo cõficiendos, & reſ[...]itur non ſoluendo teſtamento f[...]o. libertate datæ in codicillis non ualent, ne fraudẽtur creditores. hoc dicit.

VI.

Vlianus de eo loquitur, qui in ſubſtãtia nihil aliud habeat. Nam ſi habeat, quare non dicetur unum poſſe manumitti? quia & uno mortuo, ſoluẽdo eſt, & uno manumiſſo, ſoluẽdo eſt: nec aduentitij caſus cõputandi ſunt. alioquin & qui unum incertũ ex ſeruis ſuis promiſit, neminem manumittet.

VII.

Si quis integris facultatibus codicil

In P. F. libertas ex teſtamẽto competit. ſed puto rectius hic addi negationem, ut conueniat cum reſcripto Alex. Imper. ad Quintia-num quod extat ſub tit. de teſta. manumiſ. li. vj. Cod. porro hæres locuples nihil proficit ad libertatẽ. l. ſi mortis. in ſi. ĩ. eo.

Gratia, non eſt in P. F. In quibus etiam (liberos) plurali numero ſcri ptum e[...] ſed rectius hic liberum.

Cum hæreditas. Debitor pluriũ exiſtens non ſoluendo, in fraudem creditorum non poteſt relinquere libertatẽ ſeruis ſuis: licet quendam diuitem hæredem ſibi faciat ſed ſi ſic relinquat, ſerui mei ſint liberi, cum creditoribus meis erit ſatisfactum: bene tenet. Si Titius

Promiſiſti mihi Stichum. aut Pamphilum. aliquem eorum non potes interim manumittere, licet ſi ſolueris unum, alium bene poteris manumittere. ſecus ſi unum tantum promiſeris, puta Pamphilum, nam Stichum bene poteris manumittere. ſic & ſi obligaſſes mihi Stichum. & Pamphilum pro quinque, quæ mihi debebas. nam interim nullum eorum poteris manumittere. & hæc ſunt uera de debitore, qui nihil aliud in bonis habebat. ſi autem alia bona præter iſtos ſeruos habebat, tunc unum de his poterit manumittere, cum & uno de ſeruis mortuo uel manumiſſo ſoluendo ſit, nec aduentitij caſus ſpectandi [...] Nam ſi [...]tes iam qui de [...] ſui unum incertum [...] ſet non poſſet manumittere [...] ali[...] de [...] quod eſt [...] & hoc dicit hic § [...] lege ſeq. [...] Accur.

fraus: ut ĩ. eo. l. in fraudem.

Poſſit. Nota debere inſpici quod ex præſenti, non quod ex futuro. ſic ſupra, ꝙ metus ca[...]. metum autem præſentem. & infra, quod ui aut clam l. ſi alius. §. eſt autem. & de re iudicata. l. ſi quis ab [...] & infra. l. proxi. Accurſius.

Stipulatoris. Not. utrunque aliquando natiuurum eſſe in obligatione ſic ĩ de fideiu[...] Græce. §. ſi quis Stichum & ſ. de minor. & ſi ſine. in princi. & dixi ſ. de conſtitu. pecu. l. illud.

Neuter manumitti. ſic ĩ. de fur. l. cum qui. §. Papinianus. & continua l. ſeq. cum illa.

Vlianus de eo. ſcilicet promiſſore in ſuperiori lege. §. finali. Accurſius.

Nihil aliud. Præter Stichum & Pamphilum.

Soluendo eſt. Sunt hæc dicta ſimilia quo ad hoc ut de bonis caeat ut infra de ſol. l. ſi mihi alienum.

Aduentitij. No. ſic ĩ. de re iudic. l. ſi quis ab alio. & ſ. de in lit. iu. l. j. Sed argu. contra, ſupra de nego. geſt. l. [...]orio. §. ſed & ſi faceret &c.

Neminem manumittet quod eſt falſum ſed cur ſecus in legato in genere: ut ſ. eodem. l. ſi optio? Rñ. quia ibi habet uendicationem legatarius, quã hic habet promiſſor.

Si quis. Titius exiſtens debitor multorum, & ſoluendo, fecit teſtamentum, & in eo teſtamento confirmauit codicillos quos fecerat ante quam faceret codicillos, effectus eſt nõ ſoluẽdo: & in his codicillis reliquit libertatẽ ſeruis ſuis, ſciens ſe nõ ſoluedo, & ſic in fraude creditorũ, an hæ libertates ualeant, quæritur? Et dicitur quod non. rationem dubitationis habes in litera.

Cõcor[...] tex[...] in ca[...] quo[...] ad [...] tionem [...] cata, de re iudi. & in c. j. de reſti[...] lib. v

Locuples. ea aliis propriis ſuis bonis.

Libertas. in fraude creditorum relicta. & facit C. de teſtam. manu. l. in fraudem. & ĩ. eo. l. ſi motus. in princ. & §. primo.

Creditorum. ut ſ. de manumiſ. teſt. l. ſi quis locuples. in ſi. ubi plene dixi.

Promiſerit. Stipulanti Stichum &c.

Alium. ſcilicet quam iſtum ſtipulatorem.

Reſcinditur. Special. quia ambo ſunt in obligatione: & quia alter facile poteſt mori. aliar c[...] nec prius. nec poſt manumiſſionẽ interueneerit ſtipula

Minor. Minor uiginti annis, cum non haberet iuſtam cauſam manumittendi ſeruum, uendidit eu[...] hi[...] pacto, [...] tam. dicitur [...]ud non ual[...] hoc pactum, cum in fraudem legis Aeliæ Sentiæ [...]

Facultatibus. Exiſtentibus.

Con[...]

los confirmarit [a] deinde cū cōſiliū creditorū fraudandorū cepiſſet, libertates codicillis dederit: obtineri non poteſt, † quo min⁹ lege Aelia Sētia libertates interpellenť. Nā cōſiliū teſtatoris fraudulētū nō eo tēpore obſeruatur, quo codicilli cōfirmanť, ſed quo codicillis libertas datur. [b]

Quod una uia phibetur, phibetur & alia. hoc dicit.

Minor [c] annis uiginti cum ſeruum manumittere uellet, nec iuſtam cauſam apud conſilium manumittendi haberet, tibi eum, ut manumitteres dedit. Negauit eum Proculus liberum eſſe: quoniā fraus legi facta eſſet.

Aphricanus lib. iij. quæſtio. VIII.

CVm is, qui ſub cōditione debet, [d] manumittat [e] fideicōmiſſi cauſa, [f] lex Aelia Sētia locum non habet. [g] †

Nec milites poſſunt in fraudē creditorū libertatem relinquere. hoc dicit.

Si miles iure militari teſtamēto facto libertates dederit in fraudē creditorū, & nō ſoluēdo moriať, impedienť libertates.

Martianus lib. j. inſtitutio. IX.

ILle ſeruus liber nō erit, [h] qui coegerit, ut eum dominus manumittat: & ille perterritus ſcripſit liberū eſſe eū. Item nec ille liber fieri [i] pōt, q a domino nō eſt defenſus in capitali crimine, poſteaq; obſolutus eſt. Qui hac lege [k] uenierint, ne manumittanť: uel q teſtamēto ꝓhibiti ſint manumitti, uel iuſſu pſidis prouinciæ, licet manumittanť, tñ ad libertatem non perueniunt.

Caius lib. j. rerū cotidianarū uel aureorū. X.

IN fraudē creditorū manumittere uideť, qui uel iā eo tēpore quo manumittit, ſoluēdo nō eſt: uel datis libertatibus † deſtitur⁹ eſt ſoluēdo eſſe. [l] Sæpe enim de facultatibus ſuis amplius, quā in his eſt, ſperant homines. quod frequēter accidit ijs, qui tranſmarinas negotiationes, & alijs regionibus, q̄ in qbus ipſi morāť, p ſeruos atq; libertos [m] exercēt † & ſæpe attriti iſtis negotiationib. lōgo tpe, id ignorāt, & manumittendo ſine fraudis cōſilio indulgent ſeruis ſuis libertatem.

Marcellus libr. xiij. inſtitution. XI.

a Confirmarit. teſtamento quod non erat neceſſe, cū poſtea fiant: ſecus ſi ante, ſecūdum hæc infra: ut ſ. de iur. codicil. l. ſi quis cū. §. teſtamento. & l. ante tabulas.

b Datur. ſic ſ. de teſta. manu. l. j.

c Minor. facit. ſ. de ſeruis expot. l. ſi minor. Sed contra. ſ. de ma. l. iiij. §. ſed ſi minor. So. ut ibi. Item facit ſ. de manu. l. illud. §. j. ſed ibi. ſolue.

† P. Fl. quomin⁹: libertates legē inter pellentur.

CVm is q. CAſvs. Hæres ſeruum ſub conditione legatū interim manumiſit: dicitur q libertas non tenet. Secundo dicit, Miles iure militari fecit teſtamentū: in quo in fraudem creditorum reliquit libertatē ſeruis ſuis: & non erat ſoluendo. non tenet libertas. Franciſcus Accurſij.

d Debet. Seruum, & ex teſtamento: ſi autem ex contractu inter uiuos, poſſet interim manumitti & ad æſtimationē tenetur: ut ſ. de uer. obli. l. ſi ſeruū. §. ſed ſi ſit.

e Manumittat. Pēdente conditione.

f Fideicōmiſſi cā. Hoc determinat uel uerbū debet, uel uerbū manumittat. ut quia ab alio fuit rogatus.

† In P. F. locum habet.

g Locum non habet. Conditione exiſtente: ſecūdū quoſdam. Tu dic ſimpliciter non tenere libertatem. ut ſ. eo. l. iij. & ſ. eo. l. generaliter. §. fina. & ſ. de ma. l. ſeruum. & atqu. ſ. quemadmodum ſer. amit. l. is cui. §. ſi.

ILle ſeruus. CASVS. Dominus metu a Seio ſibi illato ſeruum manumiſit: non tenet libertas. Secundo dicit, Dominus non defendit ſeruum accuſatum de aliquo crimine: ſeruus tamē ſe bene defendit: & obſolutus eſt, non fit propter hoc ſeruus liber. Tertio dicit, Emptor qui emit ſeruum hoc pacto, ne eum manumittat: manumittere non poteſt. Idē de hærede prohibito a teſtatore ne ſeruum manumittat. Idē de quolibet domino ſerui prohibito a iudici, ne ſeruum manumittat: nam manumittere nō poterit: & manumiſſus de facto non efficitur liber. Fr. Ac.

h Ille ſeruus liber non erit. ſic ſ. eodē. l. ſi priuatus. Sed contra ſ. quod met. cau. l. metum. §. idem Solu. ut ibi.

i Fieri poteſt. Hac ratione, quod non defenditur: ut ſupra de ſtatu homi. l. ſeruus. ubi plene not. Item not. quod poteſt eum defendere dominus: ut hic, & infra de accuſatio. lege, ſi cui. §. idem Imperator. quod intellige ut ibi pro eo faciat: ut C. de accuſation. l. ſi cuiuſdam. Item uidetur, quod de capitali non poſſit accuſari: ut infra de accuſa. l. hos accuſare. §. fin. quæ eſt contra. ſed hæc ſecundum illam.

k Qui. hac lege. facit ſ. de manu. l. ſeruus hac lege. & C. qui non poſſunt ad libert. perue. l. j. & ij. & C. ſi man. ita fuer. alie. l. ea quidem. Sed contra. C. de condict. ob cau. l. ea quidem. Solu. plene ut ibi not.

IN fraudem creditorum. CASVS. Qui manumittit in frau. credi. non tenet manumiſſio. & ille dicitur manumittere in fraudem, qui uel tempore quo manumittit, non fit ſoluendo: licet non habuerit animum fraudandi creditores: uel quia ſperabat plus habere in bonis, quàm habeat. Item debitor ciuitatis in fraudem eius manumittere non poteſt. Idem de debitore fiſci. & hoc eſt uerum, ſi non ſit ſoluendo: aliàs autem debitor fiſci bene poteſt manumittere. & hoc dicit hæc lex, cum ſequenti. Franciſc. Accurſij.

Deſitur⁹, in P. F. melius deſtitur⁹.

† In P. F. quid ſæpe ad uidi &c.

l Soluendo eſſe. ut Inſtitutio. qui. ma. non lic. §. in fraudem. exigitur etiam quandoque fraus: ut nota. C. qui manu. non poſſ. l. prima. & facit infra lege proxima, Sed arg. cōtra, de reſci. uen. l. quiſquis.

ADDITIO. Solue ſecundum Barto. hic, quod ibi patrimonium erat de propinquo in rebus immobilibus: hic ſecus. Quando autem quis præſumatur ſuum patrimonium ſcire, uide per Bar. in auth. ſed cū teſtator. C. ad leg. Fal.

m Libertos. aliàs liberos, & aliàs libertos.

In frau-

ij I N fraudem ciuitatū manumiſsi ad libertatē non perueniūt, ut ſenatus cenſuit. Sed nec in fraudē fiſci datas libertates procedere, principalibus conſtitutionibus caueſ. Sed Diui Fratres reſcripſerunt, Nō utique ſi debitor fiſci manumiſerit, libertates impediri, ſed ita, ſi cū nō erat ſoluēdo, īfraudē manumiſit.

Lex, q̃ generaliter loquitur, ex defectu rationis nō reſtringitur, ut lucri amiſsio euitetur. B.

[illegible] XII.

P Roſpexit legiſlator ne mācipia ꝑ manumiſsionem quęſtioni ſubducātur: idcircoq; prohibuit ea manumitti: certumq; diē ꝓſtituit, intra quem manumittere non liceat. Ipſa ergo quę diuertit, omnes omnino ſeruos ſuos manumittere uel alienare ꝓhibeť: quia ita uerba faciunt, ut ne eum quidem ſeruum, qui extra miniſteriū eius mulieris fuit, uel i agro, uel in prouincia, poſsit manumittere uel alienare: quod quidem perquá durum eſt. Sed ita lex ſcripta eſt. Sed & ſi poſt diuortiū ſeruū mulier rapuit, aut alia ratione acquiſiuit: æquè ꝙ ad uerba attinet, manumittere non poterit & ita Sextus quoq; Cæcilius annotat.

Pater uerò in cuius poteſtate filia fuerit, ea tantum mancipia prohibetur manumittere, alienare ve, quæ in uſum ſi liæ ſuæ fuerint tributa. Matrem quoque prohibuit manumittere, alienare ve ea mācipia, q̃ in miniſteriū filię cōceſſerat. Sed & auum & auiā ꝓhibuit manumittere: cū horum quoq; mācipia q̃ſtione poſtulari poſſe lex uoluerit. Sextus Cæcilius rectè ait, anguſtiſsimū tempus legem præſtituiſſe aliènandis manumittendisve ſeruis. Finge, inquit, reā adulterij poſtulatam intra ſexageſimum diem, quæ adulterij cognitio tam facilè expediri poterit, ut intra ſexageſimum diem finiatur? Et tamen licere mulieri quāuis poſtulatæ adulterij, ſeruum ſuſpectum in adulterio uel queſtioni

I N fraudem. Cauetur: ut ꝭ. de iure fiſ. l. in fraudē. §. a debitore. Accur.

Manumiſerit. ut & C. de ſer. pig. da. ma. l. ij. & nō. ſit lapſum decennium: ut ꝭ. e. l. ſi cū fideicom. lib. §. Ariſto. & §. ſicut.

Roſpexit. Cum maritus inueniret uxorem ſuā cū ſcholari, diuertit ab ea, & accuſat eā de adulterio. dicitur quod in quadam l. cauetur, ne uxor poſſit manumittere uel alienare ſeruos intra certū diem. ſ. ſexageſimum, & hoc ſtatutum ideo fuit, ne ſerui quæſtioni ſubducātur. & hoc intelligas etiam de illis ſeruis mulieris qui ſtabāt in uillis, & ēt de ijs quos poſt repudium acquiſiuit bono uel malo modo. Pater uero. Item pater, item mater huius uxoris ꝓhibeť ſeruos uēdere uel manumittere quos cō ceſſerat ei filiæ in uſum eiuſdem. De ſeruis aui uel auiæ tandē dicit, qđ tempus ſit iſtud, intra qđ prohibetur alienatio uel manumiſſio. & certè eſt tēpꝰ duorū menſiū. duobus ergo menſibus elapſis poſſunt manumitti: licet non dū finita ſit cauſa adulterij: & exceptis ſeruis, qui iam erāt deſtinati tanq̃ cōſcij, uel quaſi nocentes huius criminis: q nō debēt manumitti niſi finita cā adulterij. Poſtea dicit. hæc q̃ dixi de patre uel de matre, habent locum etiā ſi hæc filia deceſſit intra duos menſes: uel dic etiā ſi ipſe pater uel mater decedat intra duos menſes: ut ſerui eius non poſſint interim alienari uel legari. ſi autem intra hoc tempus manumittat, tenet poſt lapſum tempus. Sed pone. quod maritus deceſſit intra duos menſes: adhuc ſerui nō poſſunt manumitti. nec eſt uis ſiue ipſa repudiauit uirū, ſiue cō: ra. ſi autem morte mariti uel bona gratia ſolutū ſit matrimonium, manumiſſio uel alienatio non impedietur. Sed pone, qđ conſtante matrimonio mulier dum diuortium cogitat, uendidit uel manumiſit ſeruos, & poſtea repudiat uirum: & tunc uir eam accuſat de adulterio, reuocabitur iam præſtita. Vltimo dicit, quod uerbo alienationis, omnis alienatio continetur, & h. d. hic §. cū l. ſequen. & ſeq. Fran. Accur.

c Proſpexit. Statuendo. Accur.

d Legislator. ſ. legis Iuliæ de adul. ut C. ad leg. Iul. de adul. l. uerba. quis autem fuit hic lator, habes ꝭ. de adul. in prin. tit. Et ſic not. prohibitionē alienationis alicuius rei poſſe fieri ex cauſa a iudice. ſic ꝭ. de polli. l. de pollicitationibus. & ſ. de cur. fu. l. Iulianus. & ꝭ. pro emp. l. qui fundum. §. qui ſciens.

e Diem. lx. ut ꝭ. ea. l. §. ſeatus.

f Alienare. Large accipe, ut ꝭ. eod. l. ſed ſi maritus. in fi. Accur

g In agro. id eſt in uilla. ſic ſ. qui ſatiſda. cogantur. l. ſciendū. circa princip. l. Et eſt contra, C. de adult. l. in adulterij. Sol. ut ibi. Item contra in patre uel matre & auo mulieris: ut ꝭ. §. pater.

Lea ſcripta eſt. prædicta de adult. ſic ergo nota ſtari uerbis legis. ſic ſ. de leg. iij. l. non aliter. & de caer. l. j. §. ſi is qui. & de hoc plenè dixi ſ. de legi. & ſenatuſcon. l. non poſſunt. Item ubi lex non diſtinguit, nec nos: ut hic, & no. ſ. de publi. l. de pretio. & hoc niſi alia lex diſtinguat: ut ea duabus legibus patet Inſti. de uulg. ſubſti. §. ſed ſi īſtituto. & ſ. de hær. inſti. l. ſi pater. lič ex al ja duabus: ut ſ. de poſtu. l. Imperator. & ꝭ. ad mun. l. ordine Item no. quod non licet alicui uerba legis offendere. & ſic facit pro Pla. quod no. C. de legi. & ſenatuſcon. l. non dubium.

Rapuit. Alias rapuit. alias parauit, id eſt per ſolutionem recepit: ut ſ. de ſtatulib. l. Stícho. §. argentarius. & alias uſucepit. & omnia tendūt ad hoc, ꝙ habere cœperit. & facit ad l. ſ. de leg. ij. l. cum filius. §. ſeruus.

Filiæ. & ſic poſſunt ſcire. ſic & C. de repu. l. cōſenſu. §. ſuper plagis.

Prohibuit manumittere. ſeruum in uſum filiæ datum: ut patet ex ſuperioribus duobus dictis.

m Anguſtiſſimū. ſcilicet l. dierum: ut hic ſubijcit. & C. de adul l. uerba. Accur.

n Finiatur. Interrogatiuè & reſponſiuè, quaſi dicat nulla.

o Suſpectum. quod ipſe ſeruus fecerit adulterium.

p Quæſtioni. Hoc expone ut ꝭ. de inin. l. litē apud. §. quæſtionem. & §. quæſtionis. & ſ. ad Syll. l. j. §. q̃ſtionem

† Bal. in l. j. col. ſi. j. iſtum text. reputat ſin. ad hoc qđ ea tacita l. ratione nō poſſumus perimere formā ipſius legis in caſibus formaliter diſpoſitis. & Bald. ibi īđ l. dicit uulgatā. Bolog. adde tamen qđ Bolo. Baldum allegat uitioſe: quia eſt in l. j. ubi ſ. & alleg. in l. ij.

† Sic. in P. Fl. ſed malim legere, parauit.

* P. Flo. ꝓſtitiſſe.

Verba legis offendere non licet.

* P. Flo. quæſtione.

nem.& facit, ff.de adult.l.ſi poſtulauerit.
a Nocentes. Ipſimet.
b Litem finitam. Alias litem, aliàs quæſtionem, & aliàs cognitionem.
c Decedat. ſcilicet filia. & facit C.de adult.l.fin. uel dic ipſi pater, & mater: & tunc poterũt alienare, puta libertatem relinquẽdo, uel legando. Acc.
d Alienare. Large accipe: ut ff.eo.l.ſed ſi maritus. in fi.

necessariũ, quod ad uerba legis attinet, manumittere. Sanè in hunc caſum ſubueniẽdũ eſt, ut deſtinati ſerui quaſi cõſcij, vel quaſi nocentes, nõ debeãt manumitti ante litẽ finitã. Quin pr̃ mulieris, uel mater, ſi intra ſexageſimũ diẽ decedat, ex ijs ſeruis, quos in miniſteriũ filijs dederint, neque manumittere, neque alienare poterunt.

[illegible] XIII.

Qvod ſi ultra diẽ ſexageſimũ manumiſerit, ſeruus ſtatim liber erit.

[illegible] XIIII.

Sed ſi maritus intra ſexageſimum diem deceſſerit, an manumittere, uel alienare iã ſupraſcriptas pſonas poſsit, uideamus. Et non puto, poſſe: quáuis accuſari mulier deſinat à marito: cùm pater accuſare poſsit. Et ſimplr quidẽ lex mulierẽ ꝓhibuit intra ſexageſimũ diẽ diuortij manumitter̃. Siue aũt diuertit, ſiue repudio dimiſſa ſit, manumiſsio impedier̃. Sed ſi morte mariti ſolutũ ſit mr̃imonium, uel aliqua pœna, eius manumiſſio nõ impedier̃. Sed & ſi bona gratia finierit mr̃imonium: dicer̃, manumiſſionẽ, uel alienationẽ nõ impediri. Sed etſi ꝯſtãte mr̃imonio dum mulier diuortium cogitat, manumittat, uel alienet, & hoc dilucidis ꝓbationib. fuerit approbatum: quaſi in fraudẽ legis hoc factum ſit, non debet alienatio ualere, vt̃ manumiſſio. Alienationẽ oẽm oĩno accipere debemus.

Pau. li. [illegible] ad leg. [illegible] XV.

Qværitum eſt, an is, qui maieſtatis crimine reus factus ſit manumittere poſſit: qm̃ ante damnationẽ dñs eſt? Et Imperator Anton. Calphurnio Critoni reſcripſit ex eo tpe, quo quis pp facinorum ſuorum cogitationem iã de pœna ſuæ certus eſſe poterat: multò plus cogitatione, & cõnſcientia delictorum q̃ damnatione ius dandæ libertatis eum amiſiſſe. Iulianus ait, ſi poſtea q̃ pater permiſit filio manumittere, filius ignorans patrẽ deceſsiſſe, manumiſerit uindicta, non fieri eum liberum. Sed & ſi uiuit pater, & uoluntas mutata erit: non uideri uolente patre filium manumiſiſſe.

[illegible] XVI.

Si cum fideicommiſſa libertas debear̃, minor uiginti annis ſeruum uẽdat, ut manumittatur, uel qa hac lege emit: nõ impedietur alienatio.

e Qvod ſi ultra. Si habes ultra, planũ eſt: ſed ſi intra: tunc corrigit ꝓximũ ſuperioris. reſpõ. uel in totũ, uel ſaltẽ in manumiſſione, q̃ qua ſola hic repetit, non de alienatione. uel dic ſtatim. ſ. lapſo tpe: vt ff.l. ſi priuatus. §. fina. Vel tertio non debet fieri, vt ſup. factum tamen tenet, ut hic. ſic ff. quando app. ſit.l. j.§. biduum.
f Sed ſi maritus intra. Pater accuſare. Adulterum uel etiam filiam: & ſic pater filiam accuſat: ut & C. qui accu. non poſſunt.l. propter.
g Dimiſſa. id eſt, ſiue uirum ipſa, ſiue uir eam reijciat.
h Pœna. ut deportatione: nec illa ſeruat in eum affectionem: vt C. de repud.l.j.
Gratia. Vtroque uolente: ut in auth. de nupt. §. diſtrahuntur.
k Manumittar. ſic ſup. de manu. l. qui pœnę. in fine.
l Alienationem. ſic C. de re. alie. nõ alien.l. fina.
Qværitum eſt. Quęritur an accuſatus de crimine læſæ maieſtatis poſſit manumittere ſeruum ſuũ? Et dicitur quòd nõ. imo quòd plus eſt ſtatim ex quo cõmiſit hoc delictũ non poterit manumittere. Iulianus. Pater meus mihi filio pmiſit, ut Stichũ ſeruũ eius manumittã. poſt mortẽ eius ignorãs eũ mortuũ manumiſi, nõ tenet manumiſſio. Idẽ ſi pater meus adhuc ninẽ pœniteat, & poſtea manumiſi. nam non ualet manumiſsio. Fran. Accur.
Reus: ideſt accuſatus. Accur.
Pl us. Alias plus alias pri'. & facit C. ad le. Iul. ma. l. fi. & ff. de ac l. ex iudiciorũ. & ff. de ma. l. qui pœnæ.
Liberum. Imo cõtra: vt ff. de ma. uin. l. ſi pater. So. hic ſubducebat quæſtioni adulterij Vel hic mutauit uoluntatem: ibi non. Vel hic minor erat filius: ibi non.
Si cũ fideicõmiſſa libertas.
Minor xx. an. debebat libertatem ſeruo date ex cauſa fideicom. uel quia hoc pacto emerat. uendit minor hunc ſeruum hoc pacto, ut manumittatur: ualet hoc pactum. ſi autem minor habens partem in aliquo ſeruo, partem ſuam vẽdat hoc pacto, vt manumittatur: non ualet hoc pactũ, niſi talẽ eãm haberet hic minor ꝙ ipſemet potuiſſet eũ manumiſiſſe.
Ne quis. Lege Aelia Sentia cauet, ne quis in fraudem creditorum ſeruum manumittat. ſed q dicunt creditores? Rñ. Illi qui habent actionem ex quacunque cã contra hũc manumittẽtẽ.
Ariſto. Manumiſſus à debitore fiſci & in fraudem fiſci reuocar̃ i ſer. niſi diu. i. decẽ an. ſteterit in libertate. Idẽ ea, quæ erogant in funus debitoris fiſci, in eius fiſci fraudem, reuocantur. Si ſub cõditione. Qui debebat alicui pecuniã, puta centũ ſub cõditione, interim manumiſit ſeruũ. Dicitur, ꝙ hic ſeruus ſtatuliber interim eſt. nam aut extat conditio debiti, & ſic ſit debitor nõ ſoluendo: & hoc caſu reuocatur libertas. aut nõ extat: & tunc tenet. Si uolũtate. Filius uoluntate patris ſeruum paternum manumiſit: ſiue filius, ſiue pater ſciat non ſoluendo patrem, non tenet manumiſſio. Franc. Acc.
Debeatur. Seruo minoris à ſe minore.
Alienatio. Facta eadem l. & facit ſup. de mann. l. cauſam. in prin. & de manu. uin. l. ſi rogatus. in prin.

lecus

† In P. F. finitã cognitionẽ, pater &c.
† P. F. intra diem.
P. Fl. erit ſeruus ſtatuliber.
Cõcor. text. in c. cõſanguinei. extra, de re iud. de quo p Bart. in l. ij. in prin. & §. ſi publico. infra, de adulter. & Spec. In tit. de accuſ. uerſi. item contra agentem.
† P. Flo. quãuis accuſatore marito mulier deficiatur: cum pater &c.
In Pan. Flor. multo prius conſcientia delicto rum &c.
Nã ita cuiq; ſra', & ſuus terror maximè uexat, ſuum quẽque ſcelus agitat, amentiaq; afficit, ſuæ malæ cogitationes, conſcientiæque animi terrẽt. Cicer. pro Sex. Roſcio Amerino.

ſecus ſi non deberetur: vt ſup. e. l. ſi quis integra. §. minor. Item facit C. de fideic. lib. l. minor.

a Intelligetur, & facit ſ. eo. l. ſi quis. §. minor. Acc.

b Lege. Aelia Sentia, vt Inſtitut. qui manumit. non poſſunt in prin. Accur.

l Caſtigaretur. ſcilicet ſeruus.

m Voluntas. Diſpoſitiua: ſed enuntiatiua fuit, per quam non datur libertas: vt hic, & C. de teſta. milit. l. ex his. & de teſta. l. uerba. Sed arg. cõtra ſupra de con ſtitu. pecu. l. Titius. Item arg. contra. Inſtitu. de adopt. in fi. ſed expone ut ibi. Item dicunt hic quidam, quod hic ſeruus fit detegentis huiuſmodi colluſionem, per l. j. de collu. deteg. l. j. ſed ibi fuit lata etiam ſententia.

Si partẽ, quam in cõi ſeruo hẽt minor uiginti annis manumittendi cãtra dat: nihil aget. Sed ſi cùm ipſe cãm probare poſſet, tradiderit: nulla fraus intelligeẽ. a Ne qs creditorum fraudandorum cã ſeruos manumittat, hac lege b caueẽ. Creditores aũt appellanẽ, quib. quacunque ex cã c actio cũ fraudatore cõpetit. Ariſto rñdit à debitore fiſci, qui ſoluendo nõ erat, manumiſſum ita reuocari in ſeruitutẽ debere, d ſi nõ diu in libertate fuiſſet: id eſt † minus decennio. e Planè ea, q̃ in fraudẽ fiſci † in funus eius f collata ſunt, reuocanda ſunt. Si ſub ꝯdõne alicui g pecunia debeaẽ, quaſi ſtatuliber erit à debitore manumiſſus, vt pẽdeat libertas ex ꝯdõne. h Si uoluntate patris filius manumiſerit: i ſiue pater, ſiue fili⁹ ſciat ſoluendo patrẽ non eſſe, libertas impedietur.

Idem lib. ſing. l. de libert. XVII.

SI priuatus coactus à populo k † manumiſerit: quanuis uoluntatẽ accõmodauerit, tñ non erit liber. Nam & diuus Marcus prohibuit, ex acclamatione populi manumittere. Item non fit liber, ſi mentitus dñus, ne a magiſtratib. caſtigareẽ, l dixit eſſe liberum: † nõ enim fuit uolũtas m manumittendi. In ijs, quos intra certa tẽpora non licet manumittere, ſi teſtõ acceperint libertatẽ: non teſtamenti n facti, ſed competentis o libertatis tp̃s inſpiciendum eſt.

Idem lib. xvj. ad Plautium. XVIII.

SI mortis tpe † ſoluẽdo ſit hæreditas: † tñ cum aditur, deſierit eſſe ſoluendo: libertas à teſtatore in fraudem creditorum relicta nõ competet. Nam ſicut aucta hæreditas prodeſt libertatibus, ita nocet deminuta. p Si is cui libertas relicta eſt, iuſſus ſit hæredi dare tm̃, quanti eſt, & liber eſſe, uideam⁹, an adhuc ſit fraus creditorum, quia hæres mortis cã q accepturus eſt: r an verò ſi alius pro eo, uel ipſe non de peculio det, nulla ſit fraus. Sed ſi hæres locuples non proficit s ad libertatem: nec qui dat pecuniam prodeſſe poteſt.

Modeſtinus lib. j. Regularum. XIX.

† COmpetit libertas data ab eo q poſt

c Ex cauſa. Et ſic largiſſime: vt & ſupra ſi cer. petat. l. j. & in Auth. de fideiuſ. §. etiam abſolute. & ĩ. de uerbo. ſig. l. creditor.

d Debere. Quod licet: vt ſup. eod. l. in fraudem.

e Decennio. Diu pro decennio. ſic ĩ. de acquir. poſ. l. iij. §. ſi ſeruus. ſic etiã dicimus diuturnos mores, & diuturna conſuetudo. quandoque ꝑ quinquennio ponitur: vt ĩ. de ſepara. l. j. §. qđ dictum. quandoque pro anno. vt ſup. de ſucceſ. edi. l. j. §. largius. quandoq; pro biennio: vt ſup. loc. l. cum domini. & facit ſup. de cõſti. pec. l. promiſſor. ubi de decẽ diebus dicit. & ſup. quod cuiu eo. l. ſed & ſi. §. penult.

f Eius. ſcilicet debitoris.

g Alicui. Creditori.

h Condictione. ſcilicet indebiti.

i Manumiſerit. quod poteſt. ut ſ. de manumiſ. uin. l. ſi pater.

SI priuatus. CASVS. Dominus ſerui coactus à populo ſeruum manumiſit: nõ tenet manumiſsio. Item ſi dominus una die coram iudice dixit, hic eſt liber: nolens quod iudex eum caſtigaret quod feciſſet, ſi ſciuiſſet eum ſeruum: nõ propter hoc efficitur liber. Item ſi teſtator reliquit libertatem tali ſeruo, cui non poterat dari uſque ad quinquennium: vt quia tali pacto eum emerat: debebitur tamen uenieo te quinquennio libertas. Franciſcus.

k A populo. Alias appellans; & tunc facit C. qui manu. non poſ. l. diuorum. & de pœ. l. decurionum. & ĩ. de app. l. ſi conſtat. alias eſt à uillico, ſcilicet populi: & tũc idem. uel dic quod ab ipſo ſeruo qui uillicus erat: & tunc facit. ſup. eod. l. ille. ſed ſemper eſt contra ſup. quod metus cau. l. metum. §. idem Pomponius. ſolu. ibi ab extraneo priuato fuit coactus. ut ibi not.

n Teſtamenti. Vt ſi non poteſt tunc manumitti, de libertate deſperet per hoc. Accur.

o Competentis. Quod eſt à die aditæ hæreditatis: vt C. de cadu. toll. l. j. §. in nouiſſimo. ſi ergo tunc ceſſet tp̃s prohibitionis erit liber: alias nõ erit. uel die ſeruo competentis, id eſt in quo tranſierit tempus ꝓhibitionis vt quandocunque illud ſit, fiat liber: et ſupra eod. l. quod ſi intra. ſm unam expoſitionem. & facit ſup. de hære. inſti. l. ſeruum alienum. §. qui fideicommiſſarium.

SI mortis. CASVS. Teſtator reliquit libertatẽ, & deceſſit: & hoc tempore erat ſoluẽdo creditoribus: tẽpore autẽ aditæ hæreditatis eſt facta hæreditas non ſoluẽdo. dicitur quod impeditur libertas. Secundo dicit: ſeruo relicta eſt libertas, ſi det hæredi tãtum, quantum ſeruus ualet. an creditores domini per hoc uideantur fraudati? & dicitur qđ ſic, cum hoc quod accipiet hæres hac de cauſa dicatur capere cauſa mortis: & ſic non prodeſſet creditoribus. Fran. Accur.

p Diminuta. Arg. contra Inſtit. ad legem Falcid. §. quantitas & §. ex diuerſo.

q Mortis cauſa. Hæc appellatur mort. cauſa capio. & pro hoc ſup. de dona. cauſ. mor. l. qui precio. §. fina.

r Accepturus eſt. q. d. non pro precio ſerui. Accur.

s Non proficit. vt ſup. eo. l. cum hæreditas. in prin.

COmpetit. CASVS. Manumiſi ſeruum meũ: poſtea ego efficior ſeruus alicuius, vt qa paſſus ſum me uẽdi: nõ impeditur per hoc libertas à me data. Fr.

Poſtea

a Iſta gl. eſt bene not. de dictione decennio, quot modis accipiatur.

† P. F. nõ minus decennio.

P. Fl. in fious et.

† Cõcor. in c. licet. viij. q. j. in gl. in c. ij. §. itẽ nec. de elec. in pragma. ſan. in uer bo, precibus.

† P. Fl. ſi non fuit uoluntas &c.

† Iſta lex eſt ſio. & non alibi inuenitur ſio Bart. in ꝓem. ff. l. 3. col.

† P. Fl. ſi tñ aditur &c.

† Hoc e a pur in P. F. ſic incipit, nulla competit libertas &c. Vide Anto. Augu. emenda. lib. 4. ca. xvij.

ea ſeruus [a] ipſe pronuntiatus eſt.

Non confirmatur libertas aditione hæreditatis, ſi prius nō fuerit à domino relicta h.d.

Idem libro. ſingul. de enucleatis caſibus. XX.

SI ſeruo [l] alieno libertas nō ɔſentiēte dño data eſt, ualere ex authoritate iuris non pōt: [b] quāuis poſtea manumiſſor dño hr̄es extiterit. Nā licet ei [c] iure cognationis, qui manumiſit, hęres extitit, non ideo aditione hæreditatis libertatis datio confirmatur. [d]

Idem lib. j. Pandectarum. XXI.

MAtrimonij cā manumitti à nullo alio [e] ancilla pōt, q̄ qui eam uxorē ducturus eſt. Quòd ſi alter [f] eā manumiſerit mr̄imonij cā, alter eam [g] uxorem ducat: non erit libera. [h] adeò ut nec ſi intra ſex quidem menſes eā repudiatā poſtea manumiſſor [i] vxorem duxerit, † liberā nō fieri, Iulian⁹ reſpōderit, quaſi de ijs nuptijs ſenat⁹ ſenſerit, quæ poſt manumiſſionē nullis alijs interpoſitis ſecutæ fuerit. [k]

Pompon. lib. xxv. ad Q. Mutium. XXII.

CVrator [l] furioſi ſeruum eius manumittere non poteſt.

Item lib. iiij. ex uarijs lectionibus. XXIII.

SEmper [m] in fraudē creditorū libertas datur ab eo, q ſciret ſe ſoluendo nō eſſe: quāuis bene dediſſet merenti hoc.

Teren. Cle. li. ix. ad leg. Iul. & Papi. XXIIII.

SI qs hn̄s creditores, [n] plures [o] manumiſerit, non oīum libertas impedieſ, ſed qui primi ſunt, [p] liberi erūt, donec creditorib. ſuū ſoluaſ. [q] qua rōne * Iulianus ſolet dicere, † ut uel duobus manumiſſis † ſi unius libertas defraudeſ: [r] nō utriuſq;, ſed alterutrius [s] impediri libertatem: & plerunq; poſtea ſcripti: [t] niſi ſi qn̄ maioris precij ſit is, qui ante nominatus eſt: nec ſufficiat

[a] Poſtea ſeruus. Factus ex aliqua noua cauſā, non aliter, ſecundum Ioannem: ſic enim non teneret manumiſſio, ut in contrarijs: vt C. de ijs qui à nō domi. l. ſi non proprietatem. & C. ne de ſtatu defunc. l. j. & facit. C. de ſenten. & interlocutio. l. ij. ſed quidam in ſeruo manumittente hanc intelligūt, ut licet ipſe ſeruus pronuntietur, non noceat manumiſſo, niſi & ipſi fiat quęſtio. ſed econtra abſolutio manumittentis proficeret manumiſſo: ut arg. infra ad legem Iuliam de adulter. l. denuntiaſſe. §. finali.

SI ſeruo alieno. CASVS. Seruum tuum manumiſi te non conſentiente: poſtea ſucceſſi tibi: dicitur quod nō ualet hęc manumiſſio. nec cōfirmatur per hoc quod ſucceſſi tibi. Fran. Accur.

[b] Non poteſt: ut & C. de ijs, qui à nō do. l. ſi non proprietatem.

[c] Ei. Domino ſerui.

[d] Confirmatur. Imo uidetur, quod ſic: vt C. de liber. cau. l. ſi ab eo. contra. ſolut. ut ibi: & eodem modo ſoluo contra ff. de lib. cau. l. filium. Item contra, ff. de condi. inſtitu. l. mulier. §. j. Sed qđ ibi tenet, ea uoluntate domini, ſcilicet teſtatoris fuit. Item eſt contra in eo, qui rem alienam obligat, & domino ſuccedit: quia confirmat pignus: vt ſup. de pigno. act. l. rem alienam. & ſup. ad Maced. l. ſed Iulianus. §. ſed & ſi filius. Item in eo qui fundum dotalem uel rem furtiuam uendidit, & ſucceſſit uxori, vel dño: vt ff. de uſuca. l. cum uir. Item eſt contra ſup. de cond. indeb. l. ſi non ſortem. §. ſi filius. Item contra ſup. de euic. l. uendicantem. cum concord. ſuis. Solu. ad oīa prædicta, quod hæc ſm illas: ut licet non confirmetur libertas, ſi tamen uelit reuocare, qui dedit, per exacep. repellatur. ſed quidam dixerunt hoc ſpeciale in libertate. argu. C. de euict. l. ſi tibi. quod nō placet: quia non pro eo, ſed contra libertatis fauorem eſſet. Et facit ff. de reg. iur. l. pen.

MAtrimonij. CASVS. Minor pōt manumittere ancillam cā eā habendi in uxorem: & eā manumiſſam ob hoc debet ducere: alias ſi ipſe nō ducat, ſed alius accipiat eam in uxorem, nō tenet manumiſſio: & licet poſtquam eam alius duxit & poſtea repudiauit, hic minor eam ducat, nō confirmaſ manumiſſio.

[e] A nullo alio. De minore ergò dic xx. ann. qui non poteſt manumittere niſi cā cognita, inter quas hæc eſt una, ut eam in uxorem habeat, vt ſup. de ma. uin. l. ſi collactaneus. in fi. & Inſtit. qui ma. non poſ. §. ead. ſi autem eſſet maior, poſſet alij nubere iſto manumiſſore conſentiente, ut ſup. de ritu nup. l. matrimonij. vel ētin minore habeat locum illa lex.

[f] Si alter. ſcilicet minor.

[g] Eam. Manumiſſam à minore: ſit maior uel minor ille ducens.

[h] Libera. Nūquid ergo partus erit in pendenti?

[i] Manumiſſor. Idemque minor.

[k] Fuerint. ſic ſupra de pact. do. l. inter. §. fin. & de condi. & demonſt. cum uir. & infra de uerbo. ſign. plene habes, in l. boues. §. i. ar. contra. ſup. de iureiuran. l. qui per ſalutem.

[l] CVrator. facit ſup. de manu. l. ſeruus furioſi.

SEmper. CASVS. Qui ſcit ſe non ſoluendo creditorib. ſuis, ſi manumittat ſeruum, licet bene meritum, non tenet manumiſſio: quia in fraudem creditorum uidetur manumittere. Franciſ.

[m] Semper. facit ſup. de iur. pa. l. ſi libertus minorem. & ſupra eod. l. in fraudem. Accur.

SI quis. CASVS. Debitor multorum ſeruos duos manumiſit, & ſic eſt effectus non ſoluendo: per unum tamen eorum manumiſſum rātum non deſijſſet eſſe ſoluendo. dicitur quod non reuocabitur libertas omnium, ſed unius tantum, ſcilicet ultimi, id eſt, cui ultimo erat libertas relicta: niſi precium primi ſit maius precio ſecundi, ita ut ſi ſecundo reuocaretur libertas, ad huc eſſet non ſoluendo. ſi primi, tunc ſecus, hoc enim caſu reuocatur libertas primi. Franciſ. Accur.

[n] Si quis habens creditores. puncta.

[o] Plures. id eſt, ſeruos.

[p] Primi ſunt. ſcilicet manumiſſi.

[q] Soluatur. id eſt, adhuc ſolui poſſit.

[r] Defraudetur. id eſt, depereat. Azo.

[s] Sed alterutrius. Py. eſt litera, & uidetur abundare.

[t] Scripti. ſcilicet ſerui non impedire libertatem dicimus: vt ſupra, de hæred. inſtit. l. qui ſoluendo. Et ſic no. de ordine ut diximus ſup. de fideicommiſ. liber. l. generaliter. §. ſi quis alienum.

† Iſte tex. eſt ſing. ſecundum Baldū ad hoc, quod priuilegiū conceſſum alicui per non habētem poteſtatē, ſeu ius concedendi confirmaſ ex iure ſuperuenientē ipſi concedēti. qui tex. ſ[...] [...]derec, uult totum contrarium. Bolog.

† P. Fl. liberam eā fieri.

* P. Flo. quam rationem.

† P. F. uel ut.

† In P. Fl. ſi unius libertate fraudenſ.

poſteriorē retrahi in ſeruiturē: priorē† aūt ſufficiat. Nā hoc caſu, ſequenti loco ſcriptū[a] ſolū ad libertatē peruenturum.

Papin. lib. v. rñ. XXV.

iij IN fraudē creditorum teſtō datæ libertates, prioribus creditoribus dimiſsis,† pp̄ reſiduos[b] alios creditores irritæ ſunt.

Scæuo. li. iiij. rñ. XXVI.

PIgnori obligatū[c] ſeruū debitoris hæres manumiſit: quæſitum eſt, an liber eſſet. Rñdi, ſm ea, quę proponerent, ſi ēt[d] pecunia tunc* deberetur, nō eſſe manumiſſione liberū factū. Paul*. Soluta ergo pecunia, ex illi** uolūtate[e] liber fit.

Hermogenia. libro. j. iuris epito. XXVII.

QVi* in fraudē creditorum manumittiī, liber eſſe prohibeī: ſiue dies ſoluendæ pecuniæ iā ceſsit: ſiue in diem, uel ſub ɔdōne ſit debitum. Diuerſa cā eſt legati ſub ɔdōne relicti. nā antequam ɔdō extiterit, inter creditores legatarius iſte non hr̄.† Ex oi aūt cā creditorib. in hac parte lex Aelia Sentia ꝓſpicit: inter quos fideicōmiſſariū[g] quoq; eſſe placuit. Pignori[h] datus ſeruus, antequā debiti noie fiet ſatis, ſine ɔſenſu[i] creditorū manumitti non pōt. Sed pupilli creditoris citra tutoris authoritatem ɔſenſus nihil libertati[k] prodeſt: ſicuti non prodeſt, ſi fructuarius pupillus manumiſsioni ſimiliter conſentiat.

Paulus lib. iij. ſententiarum. XXVIII.

HAeres ſeruū ꝓpriū,[l] quem teſtōr legauerat, manumittēdo nihil egit: q̄ a ſcientiæ, uel ignorantiæ eius nullam placuit admitti rōnē.[m]

Caius libro de manumiſſioni. XXIX.

GEneraliter pignori† datus ſeruus ſine dubio pleno iure debitoris[n] eſt: &† iuſtā libertaté ab eo ɔſequi pōt,[o] ſi lex Aelia Sentia nō impediat libertatem: id eſt, ſi ſoluendo ſit: nec ob id creditores uideanī fraudari. Sub ɔdōne ſeruus legatus pendente cōditio-

[a] Scriptū. liberū. Et ſic no. quod paupertas ꝓdeſt: ut not. C. de epiſ. & cler. l. ſi quis ad declinandā. §. pē.

IN fraudem. CASVS. Volēs fraudare creditores meos primo reliqui libertatem ſeruis meis: poſtea illis primis creditoribus ſolui. dicitur quod libertas nō tenet ratione ſequentium creditorum. Fran. Acc.

[b] Propter reſiduos. Alias propter nouos, & alias propter aſſiduos. Sed cōtra huic l. ī. quæ in fran. credit. l. ſi quis eum haberet. Sol. diſtingue, an primi ex pecunia ſequ-n. ſint dimiſſi: ut hic, an non: vt ibi in eodem titu. l. ait prætor. §. ita demum. & l. Papinianus. uel hic omnes propoſuit fraudare, licet primo illos, quibus poſtea ſoluit: ibi non, uel hic in fideicom. libertate: ibi in directa: vt C. qui manu. non poſ. l. j. & ſin.

PIgnori. CASVS. Seruum meum tibi ſpecialiter obligaui: ne poſtea mortuo hæres meus manumiſit: nō tenet manumiſſio. ſed ſi poſtea hæres ſoluat debitum creditori, libertas confirmatur. Franciſ. Accur.

[c] Pignori obligatum. ſpecialiter: vt C. de ſer. pi. da. l. ab eo. Accur.

[d] Si etiā. Hic uerſus eſt Pr. litera.

[e] Ex uoluntate. vt & C. de ſer. pig. da. l. ſi creditoribus, & ſupra de hæred. inſtit. l. pignori. ſic etiam poteſt intelligi ſupra de fideicō. lib. l. generaliter. §. ſi quis ſeruo. & infra l. proxi. §. fin. Et not. quod ab initio non tenet, fit maius. Argu. contra ſup. eod. l. ſi ſeruo. & facit ſup. eodem. l. ſeruum.

QVi in fraudem. CASVS. Debitor multorum manumiſit in fraudem creditorū, nō tenet manumiſsio, ſiue in diem, ſiue ſub cōdi. debeat. non aūt connumeratur inter creditores legatarius cōditionalis, ſed purus legatarius uel fideicōmiſſarius. purus. i. cui puie relictū eſt legatū, uel fideicōmiſſum cōputatur inter creditores. Pignori. Seruū obligaui alicui ſpecialiter: eūdē manumittere nō poſſum, niſi ſoluā debitū: uel niſi cōſentiat creditor. uel ſi minor ſit creditor, tūc cū authoritate tutoris cōſentire debet pupillus. Idē ſi pupillus habeat uſumfr. in ſeruo, & ego ꝓprietatē: non ꝓdeſt cōſenſus pupilli in manumiſsio-ne ſerui: niſi tutore authore conſentiat. Franc. Accur.

† Non hr̄. vt & ī. de actio. & obl. l. is cui. ſecus ſi eſt purum: quia tunc eſt creditor, cui debetur: vt ī. prox. not. & C. qui ma. non poſ. l. j. Item hoc accipe ſi non ſit legatus, qui manumittitur: tunc. n. impedit: vt infra eodem, l. generaliter. §. j.

[g] Fideicommiſſarium. purum: vt no. ſup. proxi. §.

[h] Pignori. ſpecialiter: vt ſupra l. proxima.

[i] Sine conſenſu. ſed cum conſenſu ſic: vt C. de ſer. pigno. da. l. ſi ut proponis.

[k] Libertati. Secus hic & in ſequenti caſu, ſi eſſet adultus: vt ſup. d mano. uin. l. ij. & l. iiij. §. ſi. quæ ſunt contra.

HAeres. CASVS. Teſtator legauit ſeruum proprium, hæres eū manumiſit. non ualet libertas. Vel aliter. teſtator legauit ſeruum hæredis: hæres hunc ſeruū manumiſit. nihil agitur, quo minus ualeat legatum, & tenebitur hæres ad æſtimationem legati: libertas tamē data tenet. Fran. Acc.

[l] Hæres ſeruū proprium. ſ. ipſius teſtatoris, aut etiam hæredis: ſed tū dices, nihil egit. ſ. quo minus legatū teneat. Io. ut debut æſtimatio, & libertas ualeat: vt in contrarijs: vt in Inſtit. de le. §. ſi res. in fin. & ī. de leg. j. l. ſi quis in quilinos. §. cum ſeruum. & ar. cōtra. l. ſi hæres gñaliter, & ſup. de legat. ij. l. ſi hæres rem. Item vī cōtra ī. ad Treb. l. quidā. §. ſi qs filiū. ſed ibi ſub cōditione erat legatus: hic pure: qd non placet: vt ī. l. ꝓxi. §. ſi. & ibi ſolues.

[m] Rationem. Vt arg. ī. de uerbo. obl. l. ſi ſeruum. §. de illo. Sed arg. contra. ſup. de condi. indeb. l. in ſumma. §. ſi ſeruum. Sed dic ut ibi. Accur.

GEneraliter. CASVS. Debitor ſeruum gñaliter obligatum manumittere pōt: dum tñ ſit ſoluendo creditorib. ſuis: alias non. (Sub conditione.) Seruum legatum ſub conditione hæres manumittere nō poteſt: licet interim pendente conditione ſit ſuus. & redditur ratio in litera. Fran. Accur.

[n] Debitoris. Idem de ſpeciali. vt C. de pigno. actio. l. pignus.

[o] Conſequi poteſt. in hoc differunt: vt hic: & ſup. eod. ꝓ pignori. & C. de ſer. pig. da. l. ab eo. Accur.

Pleno

† Tu contra elude breuiter caſus, quib. prodeſt. Et primo excuſat à pœna ordinaria. Itē à deſertione appellationis: ne currant fatalia, & ab illius proſecutione. Item à tutela, à muneribus, & collectis, ab onere conditionis implēdæ. Item à pœnis. Itē excuſat ſi deuiſſorē, ne teneaī ꝓſequi appellatiuonē. Itē matrem ſecūdo nubentē, ne reddat rationem tutelæ prius q̄ ſcdo nubat. Item excuſat à ſatiſdatione. Item à cōdemnatiōe expēſarū. Item ne teneaī pauper liberatus in foro conſciētiæ, & ut excōicatus abſoluaī nō facta ſatiſfactiōe nō à cōtumacia. Item à cōmiſſa. Item non teneī ſoluere mercedem notario, nec procurationem vi ſitatori. Et hoc ꝓ magna pte ponit Spec. in ti. d accu. §. ult. uerſi. ſed qd ſi eſt paup. Archi. in ca. ſtatuimus. de reſcri. li. vj. & in cap. paup. vj. q. iij. alios aliunde col legi. & qñ dicatur aliquis eſſe pauper, & qualiter ꝓbetur, no. Arch. poſt gl. in cap. quo iure. 8. diſt. ubi dicit, ꝙ paup eſt, qui parum habet, inops qui nihil. & notaui in apoſtil. ad Phi. Frāc. in c. ſtatutū. §. ſup poſt eum. in ſi I ver. probetur, paupertas de reſcrip. lib. vj.

† Prior.

† In P. F. ꝓpter nouos creditores.

* P. F. nūc

* P. Fl. ex illa.

* P. P. in fraude creditorū manumiſſi, liberq; eſſe.

† Vide Theophilū in Inſti tu. titul. de libert.

† Iuſtam libertaté, id eſt, ciuitatis Romanæ. Ant. Auguſt. li. 3. c. 7.

a Pleno iure. ut & ĩ. de rei uend. l. non ideo. Sed arg. contra. C. commu. de leg. l. fi. §. ſed quia.
b Conſequi poteſt. ut & ĩ. eod. l. cũ is. & l. ſi optio.
c Iniuria. Quia exiſtente conditione nõ poſſet uẽdicare liberũ ſtatum, & eſt hęc ratio, quod põt alienare pendente conditione iure iſto: ut ĩ. de leg. j. l. ſeruo legato. §. j. & d. l. cõmunia de leg. ſed non manumitti, ut hic dicitur. Idem & ſi hæres pendente cõditione faciat locum religioſum, nam non poteſt: ut ĩ. de reli. l. ſi locus. ſed uidetur quod poſsit inter m manumitti, ut ſ. de ae. & ablt. l. is qui. & ſup. ad Trebel. l. qui dam. §. ſi quis filiũ. ſed plenè filio. ſup. de ma. l. ſeruum.

* Nullã. ĩ. neque latinã neque Romanã. neque dediticiã. idẽ ibidem.

* P. F. gueperit.

S I quis. CASVS. Titius emit ſeruum hoc pacto, ut eum manumittat: eo non manumittente ſeruus debet eſſe liber ex conſtitu. diui Marci. nec Titius dicitur patronus huius liberti. & ideo Titius hunc libertum ut ingratum accuſare non poteſt. [Si filius.] Filius ex uoluntate patris manumiſit ſeruum paternum. Ipſe pater dicitur patronus, & ipſe eum poterit accuſare ut ingratum. Si autem hic filius manumiſerit ſeruum ſuum ex caſtrenſis peculij hoc caſu ipſe filius dicitur patronus & non pater: & ipſe filius poterit accuſare hunc libertum, ut ingratum. Vltimo dicit: quãdiu durat ius patronatus, accuſare libertum ut ingratum poteſt. Quoties plures ſunt patroni unius liberti: libertus exiſtit ingratus contra unum de patronis, ille poterit eũ accuſare ut ingratum. & ſi plures offendit, omniũ offenſorum conſenſus requiritur ad eum reuocandum in ſeruitutem. [Si pater.] Pater libertum ſuum uni ex filijs aſsignauit. ille ſolus filius dicitẽ patronus. Fran. Accur.
d Ex conſtitutione. ut C. ſi manci. ita fuer. alie. l ij.
e Eum libertum.
f Hoc ius reuocandi in ſeruitutem: ſed quo ad alias eſt patronus. quo ad ſucceſsionẽ: ut ſup. de ſuis & legi. hær. l. iij. §. is plane. Item ut non uocet in ius ſine uenia. ut ſupra, de in ius uoc. l. ſed ſi hac lege. in prin. Item in legitima tutela: ut ſupra, de leg. tut. l. iij. §. j. quæ ſunt arg. contra. & his modis intellige quod eſt ſupra, de iure pat. l. ſeruum. §. fina.
g Ac ſi manumiſiſſem. Et ſic accuſo: ut ſup. de manu. l. ſi conſentiente. Accur.

ne pleno iure [a] hæredis eſt, ſed nullã * libertatẽ ab eo cõſeq põt, [b] ne legatario iniuria [c] fiat.

Vlpi. li. iiij. ad leg. Aeliã Sentiam. XXX.

S I quis hac lege ſeruũ emerit, ut manumittat, & nõ manumittente eo, ſeruus ad libertatem perueniat * ex cõſtitutione [d] diui Marci: an poſsit, ut ingratũ eũ [e] accuſare, uideamus. Et dici põt, cũ non ſit manumiſſor, hoc ius [f] eum non habere. Si filius meus ex uoluntate mea manumiſerit: an ut ingratum eum accuſandi ius habeam, dubitari poterit idcirco, qa nõ manumiſi. Sed ꝓ eo habendus ſum, ac ſi manumiſiſſem. [g] Sed ſi caſtrenſem ſeruũ filius meus manumittat, ꝓculdubio hoc ius nõ habebo: qa nõ ipſe manumiſi. Ipſe planè filius poterit accuſare. [h] Tandiu autẽ qs accuſare poterit, qdiu ꝑſeuerat [i] patronus. Quoties autẽ patroni libertũ uelint accuſare, utrũ omnium cõſenſus neceſſarius ſit, an uerò & unus poſsit, uideamus. Et eſt uerius, ſi ſaltẽ in unũ hoc commiſerit, [k] ut ingratum eum [l] acccuſari: ſed omnium conſenſum [m] neceſſarium, ſi ſint eiuſdem gradus. Si pater libertũ uni ex filijs aſsignauerit: ſolũ eum [n] accuſare poſſe, [o] Iulianus ſcripſit. ſolũ enim [p] patronum eſſe.

Terẽ. Cle. li. v. ad le. Iul. & Papiam. XXXI.

Q Væſitũ eſt, ſi libertã patronus iureiurando adegiſſet, ne ea liberos impuberes habens nuberet: quid iuris eſſet? Iulianus dicit, non uideri cõ legẽ Aeliã Sentiam feciſſe eum, qui nõ perpetuam [q] uiduitatẽ libertæ iniunxiſſet.

Idẽ li. viij. ad legẽ Iuliã & Pap. XXXII.

S I non uoluntate pa-

h Poterit accuſare. nam ipſe eſt patronus: ut & ſup. de in pat. l. ſeruum a filio. in prin. & de ſuis & legi. le ge iij. § miles.
i Perſeuerat. perditur autem ius patronatus multis modis: ut no. C. de bo. libert. l. fina. in fi. Accur.
k Commiſerit. ſcilicet Ingratitudinẽ.
l Eum. libertum.
m Conſenſum. Imo uidetur, ꝙ non exigatur aliorum conſenſus: cum qui libet inſolidum ſit patronus, ut ſupra, de ritu nupti. l. filio. & l. illud. & de aſsigna. li. l. ſi ex duobus. quæ ſunt contra. ſed dic omnium, ſcilicet offenſorum: ſecundum P. Sed quid ſi aliquis de inoffenſis non uult conſentire? Item an reuocatur in ſeruitutem etiam aliorum, quos non offendit, propter unum aſſenſum. Item aſſume hic arg. in cauſis feudorum.
n Eum. libertum.
o Poſſe. poſſunt enim eſſe nõ eiuſdẽ gradus patronus & alterius patroni filius: ut ĩ. de le. tut. l. iij. uerum hoc ius reuocãdi in ſeruitutẽ ultra filium non procedit: ut & ĩ. de uerb. ſignifi. l. ſciendum. licet tute la ſic: ut dicta l. iij. de legitimis tutoribus. Accur.
p Solum enim. Vt no. ĩ. de r t. nup. l. filio. §. fin. & Inſtit. de aſsig. li. §. fina.

† In uulg. edit. addita erãt ex gloſſulâ aliqua hæc uerba, ut in ſeruitutem redigatur.

Q Væſitum. CASVS. Manumiſi ancillã. & feci eã iurare, ne nubat, donec filios impuberes habebit, dicit quod per hoc iura patronatus nõ amitto, cum perpetuam uiduitatem huic fœminæ nõ impoſui. Franciſcus. Accur.
q Non perpetuam. ſecus ſi perpetuam: ut ĩ. de in ius uoc. l. adoptiuum. §. ſed ad. Sed idem uidetur & ſi ad tempus: ut ĩ. de ſuis & legi. l. inteſtato. §. ſi quis. quæ eſt cõtra. So. hic propterea leuier toleratur, quia grã tia liberorum libertæ nuptias prohibuit eis impuberibus exiſtentibus. Azo. & facit ſupra, de iure patr. l. adigere. §. quamuis. & infra, l. proxi.

S I nõ uolũtate. CASVS. Manumiſi ancillã: filius meus ab ea exegit iuſiurãdũ, uel ſtipulatus eſt me nubat. dicitur quod ego patronus debeo ei remittere hoc, qd intrauit uel promiſit: & ſi hoc nõ facio, perinde punior, ac ſi illud feciſſem [Non prohibentur.] Manumiſi ſeruum: promiſit mihi operas, poſtea mercedem ſiue æſtimationẽ dat, nõ amitto per hoc aliquod ius patronatus. Idem eſt, ſi promiſit mihi operas decem, aut decem libras. ſecus autem ſi tantũ ſtipulatus ſui

P 2 ab eo

ab eo mercedem certam, puta, decem libras loco operarum, quas promiſerat. Idem, ſi ab alio nomine eius: quod dic ut in gloſſ. Fran. Accur.

a Eius. ſcilicet patroni.

b Idipſum. Quod non remittit: ſed ex eo, quod ſe ignorante eſt exactum, non incidit: ut in contrario. ſ. de iure patro. lege, quamuis. §. ſed ſi ignorante. unde remittendo non incidit ut hic.

† In P. F. iuſiurandum adegerit, ſed hic rectiꝰ. fortaſſe ſcribendũ fuit, iuſiurandũ exegerit.

troni, is qui in eius a poteſtate ſit, † iure iurādo adegerit, uel ſtipulatus fuerit, ne nubat, niſi id patronus remittat, aut liberet libertum: incidit in legem: uidebitur enim id ipſum b dolo malo facere. Non prohibentur lege Aelia Sentia patroni a libertis mercedes capere, ſed obligare eos. c Itaque ſi ſponte ſua libertus mercedem patrono præſtiterit, nullum legis huius pręmiũ conſequetur. d Is qui operas, aut in ſingulas eas, certam ſummam promiſit, e ad hanc legem non pertinet: f quoniam operas præſtando poteſt liberari. Idem Octauenus probat, & adijcit, Obligare ſibi libertũ, ut mercedem g operarũ capiat, & is intelligitur, qui hoc ſolum agit, ut utiq; mercedem capiat, etiā ſi ſub titulo operarum eam h ſtipulatus fuerit.

c Obligare eos. ſcilicet prohibentur inuitos: niſi propter inopiam: ut C. de ope. liber. l. j. Accurſius.

d Conſequetur, Libertus, ut perdat patronus contra tabu. quam perderet. ſi ab initio exigeret mercedē, ut ſ. de ope. lib. l. quæ onerandæ. & hoc ſi habes præmium. alias prętiũ, & tunc dic, huius operæ nō cōſequetur patronus ullum præmium, ſcilicet deinceps. ſed quod eſt ei ſponte ſolutum, non reuocatur. & facit. ſ. manda. l. ſi remunerandi. in prin. §. fina.

e Promiſit. Alternatiue.

f Non pertinet. quoniam non præciſe ad ſummam tenetur: & ſubijcit: ut ſ. de iure patro. l. adigere. §. qui ſtipulatus eſt. ſed arg. contra ſupra, de condi. iuſſit. l. quæ ſub conditione. §. ſed ſi ſub iuriſiurandi. Accurſius.

† De iure aureorum annulorũ uide Bud. l. ulti. ſ. de ſenatoribus. Alex. ab Alex. in. lib. ij. genia. Dic. cap. 29.

g Vt & mercedē. Quod eſt prohibitum.

h Eam. ſcilicet mercedem. quaſi dicat etiam ſi eſſet ſtipulatus ab alio nomine liberti eā mercedem operarum, perinde habetur, ac ſi a liberto: ut perdat contra tab. ui dicta l. ſup de oper. liber. l. quę onerandæ. & C. de ope. liber. l. ſi quam. ubi plene de hoc dixit. & facit ſupra proximo. §.

TITVLVS X.

DE IVRE † AVREORŨ ANNULORUM.

Non tollitur ius alimentorum liberto relictũ propter meliorē eius conditionem factam.

DE IVRE AVREORUM ANNULORUM.

Dictum eſt ſupra, qualiter ex ſeruitute ad libertatem ſerui perueniāt: nunc qualiter ad quaſi ingenuitatem: & dicuntur ſic, quia olim liberti no poterant ferre annulos niſi impetrarent: uel dic uerius, ut not. C. eo. l. ij Accur.

Vlpianus li. j. reſpon. I.

INter cæteros alimēta liberto relicta † non id circo nō debentur, quia ius annulorum aureorum ab Imperatore libertus acceperit. i Diuerſum k in eo probatur, qui iudicatus l ingenuus colluſione per alium patronũ detecta, conditioni ſuæ redditus, alimēta ſibi, quæ † tertius m patronus reliquerat, præberi deſiderat. Hunc enim etiam beneficium n annulorum amittere placuit.

Idem lib. xv. reſpon. II.

† INtra quinque annos o pro ingenuitate ſententia dicta p reſciſſa fuerat. dictum, aureorum annulorum beneficium, quod ante ſententiam pro ingenuitate dictam, acceperat, ac depoſuerat, q non retinuiſſe r reſpondi.

Martia. lib. j. inſtitu. III.

DIuus Commodus, etiam ius annulorum datum ademit illis, qui inuitis aut ignorantibus patronis acceperunt.

INter cęteros. CASVS. Relicta erāt alimēta liberto: q exiſtens libertus impetrauerat ius anulorũ aureorũ: an propter hoc alimēta ſibi relicta ideo minꝰ debeātur, quæritur? & rñ. quod nō: ſecus in eo, q cũ erat libertus, & habebat ius annulorum aureorum, fecit ſe per colluſionem iudicari ingenuum, & poſtea ab uno de patronis reuocatus eſt in libertatem: nam talis non habebit alimenta, quæ fuerant relicta libertis: nec etiam habebit ius annulorum aureorum. & hoc dicit hæc lex cum ſeq. Fran. Acc.

† In P. F. non idcirco debentur. Halo. autē legit non idcirco minus debentur.

i Libertus accepetit. Quia honor ei augetur. non conditio mutatur: ut ſ. de condi. & demon. l. falſa. §. ſed ſi cui. & no. uariatione admitti: nā quo ad quid eſt libertus: quo ad quid non. ſic ſ. de excu. tuto. l. cum ex oratione. & ſ. de col. bo. l. nōnunquam. in prin.

k Diuerſum. Vt ei alimenta non debeantur.

l Iudicatus. Colludente illo patrono. cum quo litigabat.

m Tertius. Erant enim tres patroni: unus qui colluſit, alius qui colluſionem detexit: alius, qui alimenta reliquit.

n Beneficium. Quod ante quæ ſierat: & habes idem infra, l. proxi.

† Titius patronus. in P. Flo. 3 Tu dic quod permittitur, quaſi circa prorſus diuerſa, non circa idem, uel connexa: ut l. ſi cui. in fi. de ſerui. & in. l. de rebus. & ibi not. in apoſtil. ad Dy. in uer. reprobatur. ff. rerũ amo. & in reg. mutare cōſilium, per eundē Dy. li. vj.

o SI intra quinque annos. Nā poſtea nō auditur: ut ſ. de collu. dete. l. ij. & de lib. cau. l. qui de libertate. §. ſi. Accur.

† Sic in P. F. tā etſi Haloan. legat, ſi intra quinque &c.

p Dicta. Per colluſionem.

q Depoſuerat. Per hoc qd facit ſe iudicari ingenuũ.

r Non retinuiſſe. Sic ergo ſententis pro ſe dicta ſibi nocet. & ſic eſt cōtra ſ. de excep. rei iud. l. euidenter. So. magis ſua uolūtas, quā ſentētia ei nocuit: cum enim petijt ingenuitatē & habuit, uidetur renunciaſſe iuri annulorũ aureorũ: ut & ſ. l. proxi, & arg. ſ. de cōd. in deb. l. ſeruo. & C. de inge. manu. l. j. l ſi. & codē modo poteſt ſolui. C. de leg. & cōſti. l. q fauore. ut & ibi notē argu. cōtra. ſ. de inoffi. teſt. l. nihil. §. ſi eũ filius.

DIuus. CASVS. Inuitis aut ignorantibus patronis, libertiius annulorum impetrauerunt: dicitur quod non ualet hæc impetratio. Franc.

Acce-

tibus patronis acceperant. [a]

Vlpianus libr. v. ad legē Iul. & Pa. IIII.

ETiā fœminæ † ius aureorū annulorū impetrare poſſunt: [b] & iura ingenuitatis impetrare, & natalibus reſtitui poterunt.

Paulus lib. ix. ad leg. Iul. & Papiam. V.

QVi ius annulorū aureorū impetrauit, ut īgenu[9] habeť: [c] quamuis ab hæreditate eius patronus non excludatur.

Vlpianus lib. j. ad legem Iul. & Papi. VI.

LIbertinus [d] ſi ius annulorū impetrauit, quamuis iura ingenuitatis ſaluo iure patroni nactus ſit, tamē ingenuus intelligiť. & hoc diuus Hadrianus reſcripſit.

TITVLVS XI.

DE NATALIbus reſtituendis. †

Vlpia. lib. ij. reſpon. I.

PRincipe natalibus ſuis reſtitutū eū, qui ſe ingenuum natū principi affirmauit: [e] ſi ex ancilla natus eſt, [f] nihil uideri impetraſſe.

Marcia. lib. j. inſtitu. II.

INterdū & ſerui nati, [g] ex poſtfacto iuris interuētu ingenui fiunt: ut ecce ſi libertinus à principe natalibus ſuis reſtitutus fuerit. Illis.n. utique natalibus reſtituitur, in quibus initio [h] omnes homines fuerūt: nō in quibus ipſe naſcitur, cum ſeruus natus eſſet. hic enim quātum ad totū ius pertinet, perinde habetur, atque ſi ingenuus natus eſſet: nec patronus eius pōt ad ſucceſſionem eius uenire. [i] Ideoq; Imperatores non facile ſolent quenquā natalibus reſtituere, niſi cōſentiente [k] patrono.

Scæuola libro v. reſpon. reſpondit. III.

QVæris, an ingenuitatis iure utať [l] is, quem ſanctiſſimus & nobiliſſimus Imperator natalibus ſuis reſtituit. Sed ea res nec dubitationē habet, nec unquā habuit: quin exploratum eſt, ad omnē ingenuitatis ſtatū reſtitui eum, q iſto beneficio principis utať.

Paulus libro iiij. ſententiarum. IIII.

† Non nihil in hūc locum Celius Rho. lib. lectionum antiquarū iij. c. xxvj.

† De natalibus reſtituendis uide Bud. ſ. de ſenatoribus. l. ulti.

[a] Acceperāt. ſic ſ. tit. j. l. penulti. § fin. & C. de authoritate præ. l. fin. & C. ad legem Viſcel. l. j. Accur. ADDITIO. Iſta lex eſt ualde not. ſecūdū Bar. hic, ad hoc quod comites. q poſſunt ex reſcripto principis legitimare. an poſſint ſpuriū legitimare non uocans his, quorum intereſt. de quo uide eundem Bar. in l. ij. C. de tempo. appel.

ETiam fœminæ. CASVS. Nō ſolum liberti maſculi, ſed etiam libertæ fœminæ ius annulorum impetrare poſſunt, & iura ingenuitatis: & natalibus reſtitui poſſunt. Fran.

[b] Poſſunt. q ualet ad matrimonia: licet nō ad honores.

QVi ius. CASVS. Libertus, q impetrauit ius annulorū aureorū, habeť ingenuus quo ad multa, ut quo ad honores habendos. Item quo ad matrimonia & quo ad ſimilia, quæ dicuntur in gl. magna hic poſita: non tamen præiudicat patrono, quia Patronus ei ſuccedat: nam ei bene ſuccedet. & hoc dicit hæc lex & ſeq. quæ incipit libertinus. Franc.

[c] Habetur. quo ad multa. Primo, ut habeat tutorem ingenuum: quod alias non haberet: ut ſ. de excuſatio. tuto. l. cum ex oratione. Item quo ad honores: ut C. ad leg. Viſcel. l. j. in princip. Item contrahit matrimonia cū nobilibus. quod patet: quia uiuit ut ingenuus: ut ſ. de oper. lib. l. iij. I princi. Ecōtra in multis ut libertus. Primo in contra tabu. ut ſubijcit. & d. l. de ope. lib. l. iij. Itē ut participet legato libertis relicto: ut ſ. e. l. j. Itē ut nō uocet in ius ſine uenia: ut ſ. de in ius uoc. l. ſed & ſi. §. patronum. Itē torqueť pro cęde domini ut alij liberti: ut ſ. ad Syl. l. idem iure erit. & de talibus dicit l. ſeq. ſed hodie omnes ſunt fere ingenui: ut in Authen. ut lib. de cæte. §. j.

[d] LIbertinus. dic ut ſ. l. proxi.

DE NATALIBVS RESTITVENDIS.

Hoc plenam ingenuitatem inducit: ut infra l. interdum in fine.

PRincipe. CASVS. Quidam ſeruus iuit ad principem, & dixit ei ſe fuiſſe natum ex ingenua matre: tamen poſtea effectus erat ſeruus ex aliqua cauſa iuſta: & impetrauit à principe ſe reſtitui naturalibus. dicitur q eum appareat eum natum ex ancilla non tenere hoc reſcriptum. Fran. Accur.

[e] Affirmauit. & poſtea aliquo iure ſeruum factum manumiſſum. alias ſi eſſet ingenuus, quid peteret?

[f] Natus eſt. & ita ſeruus eſt. & facit C. ſi contra ius uel uti. pub. l. ij. & l. & ſi legibus. & de ijs, qui à non dominis. l. fi. & de diuer. reſc. l. fin. Quid autem ſi dixit ſe natum ingenuum, & ſeruum poſtea factū manumiſſum? uidetur tenere cōceſſio: cū ſit princeps idem conceſſurus, ſi uerū dixiſſet: ut ar. contra, C. ſi contra ius uel uti. pu. l. j.

INterdum. CASVS. Aliquādo euenit, quod qui naſcitur ſeruus, efficitur ingenuus: ut ſi libertinus meus natus ex ancilla mea, & poſtea manumiſſus à me, impetret à principe natalium reſtit. nam efficitur ingenuus: & uidetur reſtitui natalibus, in quibus omnes naſcebantur liberi inſpecto iure naturali: non illis, in quibus eſt natus. & hoc priuilegium princeps non ſolet concedere, niſi cōſentiat huic petitioni patronus: & erit iſte per priuilegium hoc plene ingenuus quo ad omnia. & hoc dicit hæc lex & ſequens, quæ incipit, quæris &c Franciſ.

[g] Nati. Nota contra Py. qui dixit in eo, qui naſcitur ingenuus, poſtea factus ſeruus manumittitur. habere locum hunc titu. per l. j. huius titu. & quia diciť natalibus reſtitui. ſed Io. & nos cōtra: ut etiam natus ſeruus, & poſtea manumiſſus impetret: ut hic. ſed exiſtens ſeruus non: ut C. de preci. imper. offe. l. j.

[h] Initio. de iure naturali. ut inſti. de iure nat. §. ius autem gentium.

[i] Venire. ut & ſ. de bo. lib. l. etiam. §. j. & C. de bo. lib. l. finali.

[k] Conſentiente. ut ſ. eo. l. penult.

[l] QVæris. Vtatur. ut & C. de nup. l. imperialis. §.

itaque cum. & argu. C. de crimi. ſacrileg. l. ſacrilegij.

NEc filio. CAIVS Libertus non debet impetrare reſtitutionem nataliũ inuito patrono, ſi patronus uiuat: uel filio patroni inuito, ſi iam deceſſerit patronus. patrono autẽ conſentiẽte pôt impetrare reſtitutionẽ nataliũ:

in ſerui. hũc filiũ q̃ ſuit: & uterq; poſtea manumiſſus eſt. hoc ẽt pmittit̃ militi ꝑ ꝑſona ſibi cõiũcta. & ſi aliquis ſupra dictorũ nõ exiſtat: tũc etiã matri & ſorori ſimilibus fęminis, q̃ iſti cognatione iũgunt̃, hoc pmittit̃: & etiã patrono huius qui ſtat ſponte tanquã ſeruus

NEc filio [a] patroni inuito libertus natalibus ſuis reſtitui poteſt. Quid enim intereſt, ipſi patrono, an filio eius fiat iniuria?

Modeſtinus libro vij. regularum. V.

PAtrono conſentiẽte debet [b] libertinus [a] ab Imperatore natalibus reſtitui. Ius enim patroni hoc impetrato amittitur. Libertinus, qui natalibus reſtitutus eſt, perinde habetur, atq; ſi [†] ingenuus natus medio tẽpore maculam ſeruitutis nõ ſuſtinuiſſet. [c]

TITVLVS XII.

DE LIBERALI CAVSA.

Vlp. li. liiij. ad edict. I.

SI quidẽ [†] is, q in poſſeſſione ſeruitutis [d] cõſtitutus ẽ, litigare de cõditione ſua nõ patit̃, q̃ forte ſibi, ſuoq; genere uelit aliquã iniuriam inferri: in hoc caſu ęquũ eſt, quibuſdã ꝑſonis dari licentiã, pro eo litigare: ut puta parẽti, [e] q dicat filiũ in ſua poteſtate eſſe. Nã etiã ſi nolit filius, ꝑ eo litigabit. Sed & ſi in poteſtate nõ ſit parẽtis, dabitur hoc ius: quia ſemper parentis intereſt, filiũ ſeruitutẽ nõ ſubire. Verſa. n. uice dicimus, liberis parẽtum etiã inuitorũ [f] eandẽ facultatẽ dari. Nec enim modica [g] filij ignominia eſt, ſi paren

tem ſeruum habeat. Idcirco uiſum eſt, cognatis etiam hoc dari debere.

Caius ad edi. prætor. ur. ti. de liberali cauſa. II.

QVoniam ſeruitus eorum [h] ad dolorẽ noſtrum, iniuriamque noſtrã porrigit.

Vlpia. li. liiij. ad edi. III.

AMplius puto, naturalib. [i] quoq; hoc idẽ pſtãdũ: ut parens filiũ in ſeruitute queſitũ & manumiſſum poſſit in libertatẽ uẽdicare. Militi [k] ẽt ꝑ neceſſarijs ſibi ꝑſonis de libertate litigare permittit̃. [a] Cũ uerò talis alius nemo eſt, qui ꝑ eo litiget: tũc neceſſariũ [l] eſt, dari facultatem etiã matri, uel filiabus, uel ſororibus eius cæteriſq; mulieribus, quæ de cognatione ſunt, uel ẽt uxori adire prętorẽ, & hoc iudicare: ut cã cognita & inuito ei ſuccurrat̃. Sed & ſi liberũ [m] meũ, uel libertã dicã: idem erit dicendum.

Caius ad edi. præ. ur. [ti.] de liberali cauſa. IIII.

SEd tunc patrono cõceditur pro libertate liberti litigare, ſi eo [n] ignorante [o] libertus uenire ſe paſſus eſt. [p]

Vlp. li. [l]iiij. ad edi. V.

INtereſt enim noſtra, libertos libertaſq; habere. Quòd ſi plures ex memoratis perſonis exiſtant, qui [a] uelint pro his litigare: prętoris partes [q] interponendæ ſunt, ut eligat, quem potiſſimum [r]

& hoc impetrato ius patronatus tollitur, & libertus plene erit ingenu' ꝑinde, ac ſi nunquã fuerit ſeruus, & h. d. hæc l. & ſeq. Fran.

[a] Nec filio. patre mortuo. & facit ĩ. l. proxi. & ſ. e. l. interdum. in ſi. & ſ. tit. j. l. diuus. Acc.

[b] PAtrono. Debet. nõ ergo pôt princeps cẽ priuati uẽdere eo inuito: ut & ſ. l. proxi. & ſ. tit. j. l. diuus. & C. de contra. iudi. l. j. in medio. niſi ob pub'icã utilitatem ut ſ. de offic. præſ. l. Barbarius. in ſin. & ĩ. de iure fiſci. l. diuus. Sed ar. contra. C. de quadrien. præſcrip. l. ſi. in princi. ſed eam expone ut ibi.

[c] Non ſubſtinuiſſet. ut & ſ. eo. l. interdum. in ſi. Acc.

Supra dictum eſt de libertate præſtã da, nunc de ea tuenda, quod ſit per cauſam liberalem, ſiue quis in libertatem proclamet, ſiue in ſeruitutẽ petatur.

SI quidẽ. CAIVS. Aliquis cũ eſſet ingenuus, ſtabat ut ſeruus Titij, nec uolebat ſe petere in libertatẽ cũ poſſet: & hoc faciebat [i] iniuriã parẽtũ ſuorũ, & totius generis, dicit̃ q̃ parentes ſui poſſunt eũ etiã inuitũ petere in libertatẽ. Itẽ & econtra hoc etiã pmiſſum eſt cognatis eius: & reddit̃ ratio: qm̃ ſeruitus eorum &c. & hoc etiam permitt̃ parẽti naturali tm̃: ut patri qui exiſtens

apud alium. Poſtea dicit, ſi plures de pdictis exiſtant, & q libet uult petere iſtum in libertatem. iudex quem credet ad hoc meliorẽ, eligat. Vltimo dicit, ſi furioſus trahitur in ſerui. admittunt̃ & coniuncti & etiã extranei ad eũ defendendũ. h. d. hæc lex cum ſeq. uſque ad l. libertis. Franciſ.

[d] In poſſeſſione ſeruitutis. idẽ econtra ſi de libertate trahit̃ ad ſeruitutẽ: ut ĩ. e. l. benignius.

[e] Parenti. i. patri.

[f] Inuitorũ. no. ſic ĩ. quã ap. ſit. l. ij. §. ſi is q. & de ap. l. non tm̃. & ĩ. de ſepara. l. j. §. ſed & ſi quis ſo- ſpectum. in ſi. §. ſ. de mino. l. pri. ꝑ ſi- lio. in prin. Regulariter contra. ſ. de pcu. l. Põpon. in ſi.

[g] Modica. i. magna.

[h] QVoniã ſeruitutis eorũ. ad oẽs refert ſuperiores: & iſtã ge ſuperioribus & inferioribus.

[i] AMplius puto naturalibus. parentibus.

[k] Militis. ſpeciale. regulariter contra: ut C. de pcura. l. qui ſtipendia.

[l] Neceſſariũ. i. utile. & facit ſ. de procur. l. fœminis.

[m] Sed & ſi libertum. ut & C. eo. l. principaliter.

[n] SEd tunc. Eo. ſ. patrono.

[o] Ignorante. Secus ſi conſenſit.

[p] Paſſus eſt. ad precium participandum.

[q] INtereſt. Partes. ſic & ĩſtit. de excuſ. tut. § j. & ĩ. de pact. l. iuriſgentium. in ſin. & l. ſi.

[r] Potiſsimũ. ſic ĩ. de accu. l. ſi plures. & ĩ. de lib. ho. exhibẽ. l. iij. §. hoc interdũ. & ſ. de dã. infec. l. in reficiendo. Acc.

Ben-

[a] P. Fi. libertus.

[†] In P. F. ingenuus factus. ſed hic recti'.

[†] In P. F. incipit, Si quando is.

[a] Exẽpli idoneũ erit ex Virginij hiſtoria ex l. 2. ff. de ori. iur.

[a] alium que.

in hoc eſſe exiſtimet. qđ & in plurib. patronis obſeruari debet.

Caius ad edictum præt. urb. VI.

Benignius aũt hoc † ſequẽdũ eſt, ut furioſus, uel infans eſt, q in ſeruitutẽ trahit: non ſolũ neceſſarijs pſonis, ſed ẽt extraneis d hoc permittat.

Vlpi.li.liiij.ad edi. VII.

Liberis ẽt hominib. maximè, b ſi maiores uiginti annis uenũdari ſe paſſi ſunt, uel in ſeruitutem quaqua rõne deduci, nihil obeſt, quò minus poſſint in libertatem pclamare: niſi fortè ſe venũdari paſſi ſunt, ut participarent pretiũ. Si qs minor uigiti annis † ad participandũ pretiũ uenundari ſe paſſus eſt: nihil ei hoc poſt annos uigiti nocebit. c Sed ſi añ quidem ſe uenũdedit, poſt uiceſimum aũt annum pretiũ † participatus eſt: poterit ei libertas denegari. d Si qs ſciens liberũ emerit: nõ denegat uẽdito in libertatẽ pclamatio aduerſus eum, q eum cõparauit, cuiuſcunq; ſit ætatis, q emptus eſt, idcirco qa nõ eſt uenia e dign9, q emit, ẽt ſi ſcientem, prudẽtemq; ſe liberũ emerit. Sed n. ſi poſtea alius eũ f emerit ab hoc, q ſciuit, ignorans: deneganda eſt ei libertas. Si duo ſimul emerit partes, alter ſciẽs, alter ignorãs: g videndũ erit, nunqd is, q ſcit, non debeat nocere ignorãti. Quod qdem magis eſt. Sed. n. illa erit qõ partẽ ſolã habebit is, q ignorauit, an totum: & qd dicemus de altera parte? an ad eum, qui ſcit, ptineat? Sed ille indignus eſt qd habere, q ſciens emit, rurſum q ignorauit, non põt maiorẽ partem dñii habere, q̃ emit. Euenit igit, ut ei ꝓ ſit, q eum cõparauit ſciens, qđ alius ignorauit. Sunt & aliæ h cãæ, ex quib. in libertatẽ pclamatio denegat: veluti ſi quis ex eo teſtõ liber eſſe dicatur, quod teſtm̃ ꝑtor aperiri uetat: quia teſtõr familia necatus eſſe dicat. Cum enim in eo ſit iſte, vt ſupplicio fortè ſit afficiendus, non debet liberale iudicium ei ꝯcedi. Sed & † ſi datũ fuerit: qa dubitat, i utrũ nocẽs ſit, an innocens: differt liberale iudiciũ, donec ꝯſtet dè morte eius, q necatus eſt. apparebit eñ, utrũ ſupplicio ſit afficiendus, an non. Si qs ex ſeruitute in libertatẽ proclamet, petitoris partes ſuſtinet. Si uerò ex libertate in ſeruitutẽ petat: is partes actoris ſuſtinet, q ſeruum ſuum dicit. Igit eum de hoc incertũ eſt: † ut † poſſit iudicium k

a Benignius. Extraneis. ſic in ſuperioribus non dicit de extraneis, quod admittantur. Accur.

Liberis. CASVS. Liber homo maior uiginti annis paſſus eſt ſe uendi, ut ſeruum: poterit proclamare in libertatem, niſi pretium participatus ſit. [Si quis minor.] Minor uiginti annis paſſus eſt ſe uendi ad pretium participandum: nõ nocet hoc ei ẽt effecto maiori uiginti annis. Sed pone quod ante uigintiann. paſſus eſt ſe uendi, poſt uiginti annos participatus eſt pretiũ. hoc caſu nocet ei, ut nõ poſſit proclamare in libertatem. [Si quis.] Sciens liberũ hominem emi. hic emptus poterit petere ſe in libertatẽ, quaſi ſcientia mea mihi noceat. ſed ſi aliquis eũ emat bona fide a me, nõ poterit amodo ſe petere in libertatẽ. Si duo. Duo emerunt liberum hominẽ: unus ſciens, alter ignorans. quo ad ignorantem tenet: & per conſequens quo ad ſcientem, adeo quod ſeruus non poſſit ſe petere in libertatem. Sunt & aliæ. Aliquando ſeruus, cui eſt relicta libertas in teſtamẽto, non põt petere libertatẽ. quidem ſi dicatur teſtatorẽ necatum a familia: & interim donec hæc cauſa agitur pẽdebit libertas huiuſmodi ſerui. & ſi apparebit hic ſeruus culpabilis, morte erit dignus. ſi non, tunc manumittetur. [Si quis ex ſeruitute.] Aut quis exiſtens in poſ. ſer. petit ſe in libertatẽ: & tũc obtinet partẽ actoris, & imminet ei onus probandi. aut ecõtra quis exiſtẽs tanquam liber petitur ab aliquo in ſerui. & tunc petenti incumbit onus probandi. ſi autem hoc eſt dubium tunc ante omnia iudex hoc inquirat, & ſuper hoc pronuntiabit. Fran. Accur.

b Maximè: abundat: vt C. de manumiſſis teſt. l. ſi. §. j. nam minores ẽt iuuãtur, & etiam ſine diſtinctione, cum plura ſint neceſſaria: vt not. Inſti. de iure perſo. §. pen. & facit ĩ. tit. j. l. j. & tit. ij. l. j. & C. eod. l. non, ideo. & l. ſi miniſterium. & ĩ. proxi. §.

c Nocebit. Vt & ſup. proxi. reſpon.

d Denegari. Arg. contra. ſup. de min. l. iij. §. Scio. ſolu. ut ibi.

e Venia. Propter ſcientiam. ſic & ĩ. tit. j. l. Licinius. & ĩ. eo. l. qui ſciẽs. & arg. ĩ. ad Mac. l. pe.

f Alius eum. Hoc ẽt caſu vĩ exigi participatio pretij. Ac.

g Ignorans. Lege interrogatiue ſm Azo. quaſi dicat nõ. & dic quod unius ignorantia ſcienti non prodeſt: ſic totũ habebit ignorãs: ut infra t. j. l. j. & ar. ſup. de contrahen. emptio. lege, ſi fundus. ſed Ir. & M. & alij legebãt plane, & ſic ſciens habet partem pp ignorantiam: ſed tunc eſt contra infra, tit. j. l. fin. Sed ſoluunt: qđ hic partes, vt quiſlibet dimidiam: ibi quilibet inſolidũ. Item ſecũdum hoc ſimiliter contra infra eodem. l. non ſolum. §. j. Sol. ut ibi. Item & obſt. ſupra, de iur. & fac. igno. l. iniquiſſimum. ſed ſoluunt, quod ignorantia unius alteri proſit propter delictum eius, qui ſe uendit. ar. ĩ. de mino. l. ſi ex cã. §. Papinianus. & ſm hoc nota quod innocens nocentem excuſat. ſic ĩ. de pœnis. lege. prægnãtis. & de leg. ij. lege, cũ ei qui. & de uen. in poſ. mi. l. j. §. toties. & ĩ. de fur. l. is qui rẽ. §. pe. ar. contra. ĩ. ad Mace. l. ſed Iulianus. §. ſed ſi.

h Sunt & aliæ. nõ ſolum quando uenditus eſt ad pretiũ participandum interuenientibus, quę debẽt interuenire.

i Dubitatur. ratio ſequentis non præmiſſi. Ioan. ideo enim differunt, quia dubitatur: nam ideo fuit datum, quia dubitatur, ſecundum M.

k Iudicium. quod per actionem in rem, & præiudiciales agitur. & domino agenti directa, & prouocanti ad liber-

† In P. F. perſequendum eſt.

† In P. F. ad partiẽdum.

† P. F. partitus eſt.

Ignorantia unius an ſcienti proſit.

P. Flo. quin ſciẽ a emerit.

In P. F. data fuerit.

Innocens nocẽtem, excuſat.

In P. F. ubi.

At non ita ĩ diſſolubile eſt ut non diluí poſſit, proinde dicito, ille ita ſtatutum creditorum odio, hic uero ſe uẽdentis, vt nota. in l. iniquiſſimũ. in gl. alleg. Aut quod id ipſum magis ex occaſione, quam iuris mente, ut ĩ. de riuis. l. Labeo. ſecundũ la Belviſ. & potes fuſius hic dicere ut per eandem not. ſup. ad Syllan. l. iij. §. fina. cui adde ſi uacat Albe. in hunc locum.

ad libertatem utilis datur: cũ nemo ſit ſui dominus, ut ſup. de le. Aqui. l. liber homo.
a Pronuntiatum fuer. i. in incidenti ergo pronuntiatur: quia aliter in iudicio procedi non poteſt: ut not. C. de ordi. iudi. l. j.
i Ab eodem. Qui nunc dominium uendicat.
k Datus ſit. Ei qui pignori ſibi datum dixit.

SI pariter. CASVS. Si Titius dicat ſe habere proprietatẽ in ſeruo, & Sẽpronius uſumfr. ille dicat ſe liberum poſtea unus eorum abeſt: nunquid præſens poterit agere? & dicitur quod ſic. & ſi ille abſens reuertatur, & uelit agere contra ſeruũ: auditur: tamen corã eodem iudice coram quo agit præſens: niſi dicat eum ſibi ſuſpectum. Idẽ eſt, ſi duo petant cõiter ſeruũ in ſeruit. ille autem neget ſe fore ſeruum. Poſtea dicit, pone quod unus eorum egit & ſuccubuit, alter egit, & obtinuit, nunquid unus proderit alteri: ſicut alias factum patroni reuocantis ſeruos manumiſſos a liberto in fraudẽ patroni, prodeſt hæredibus liberti? & ſi dicas prodeſſe non ille qui ſuccubuit, ſi agat amplius repelletur excep. rei iud. Item ſi dicas non prodeſſe: an ille qui obtinuit habebit totum ſeruũ, an uero tantũ partẽ? & licet nũ plenẽ rñdeat: tn̄ dicas quod ex quo ſeruus obtinuit cõtra unũ, liber eſſe debet: & alijs cum quibus ſuccumbit ſeruus dat æſtimationem ſui pro illa parte. Franc.

ordinẽ accipere, hoc antè apud eum, qui de libertate cogniturus eſt, diſceptatur utrum ex libertate in ſeruiturẽ, an ꝯ agaẽ. Et ſi forte apparuerit, eũ qui de libertate ſua litigat, in libertate ſine dolo malo fuiſſe is, qui dñum ſe dicit, actoris partes ſuſtinebit, & neceſſe habebit ſeruũ ſuum probare. Quod ſi pronuntiarũ fuerit, [a] eo tp̄e, quo lis præparabatur, in libertate [b] eum non fuiſſe, aut dolo malo [c] fuiſſe: ipſe, qui de ſua libertate litigat, debet ſe liberũ [d] ꝓbare.

Idẽ lib. lv. ad edic. VIII.

COgnitio de liberali cã uſufructuario daẽ, [e] ẽt ſi dñus quoq; uelit, hoc eſt, qui ſe dñm dicit, mouere ſtatus ꝯtro uerſiam. Si plures ſibi dominium ſerui uindicent, dicentes eſſe cõem: ad eũdem [f] iudicem mittẽdi erunt: & ita ſenatus cenſuit. Ceterũ ſi unuſquiſq; ſuum eſſe inſolidum, nõ in partem dicat: [g] ceſſat ſenatuſconſultũ. Neque enim timor eſt, ne uariè [h] iudiceẽ: cũ unuſquiſq; ſolidũ dñium ſibi uindicet. Sed & ſi alter uſumfructum totũ, alter ꝓprietatẽ ſerui uĩdicet: itẽ ſi alter † dñium, alter pignoratum ſibi dicat: idẽ iudex erit: & parui refert ab eodem, [i] an ab alio ei pignori datus ſit. [k]

Caius ad edi. prę̃to. ur. ri. de liberali cauſa. IX.

SI pariter aduerſus eũ, qui de libertate litigat, ꝯſiſtãt [l] fructuarius, & proprietarius: fieri poteſt, ut alteruter abſit, quo caſu an p̃ſenti ſoli permiſſurus ſit prætor aduerſus eum agere, dubitari põt: quia non debet alterius [m] colluſione, aut inertia, alterius [n] ius corrumpi. Sed rectius dr̃, ẽt alterutri eorum permittendum agere, ut alterius ius [n] incorruptum maneat. Quod ſi adhuc nondum finito iudicio ſuperuenerit, [o] ad eundẽ iudicem [p] mittetur: niſi ſi iuſtam cãm [q] afferat, quare ad eũ mitti nõ debeat: fortè ſi eum iudicẽ inimicum ſibi eſſe affirmer. Idem dicemus, & ſi duo, pluresve dñi eſſe dicantur, [r] & quidã præſto ſint, quidam abſint:

† Sic in P. F. licet Hal. legerit, domini j ſui.

b In libertate. i. in poſſeſſione libertatis, ut ꝟ. eod. l. quod autem. & l. ignus. §. poteſt.
c Dolo malo. Quã pro eo eſt, ac ſi non eſſet: ut C. de prob. l. uis eius & C. eo. l. non ideo. in fi. & l. ea quæ. & facit ſup. de prob. l. circa. Accurſius.
ADDITIO. Iſta gl. iuncto tex. olet allegari ſecundum Bartu. hic, ad hoc qđ poſſeſſio uitioſa nõ releuat quẽ a probatione: ut C. de proba. l. ſiue poſſidetis.
d Liberũ. alio poſſeſſore conſtituto.
COgnitio. CASVS. Vſufructuarius põt petere in ſerui. ſeruũ in quo dicit ſe habere uſumfru. ſiue cũ proprietario ſimul agat, ſiue ipſe tñ. [Si plures.] Plures petant eundẽ ſeruũ dicentes eũ eſſe cõmunẽ eorũ. dicitur qđ coram eodẽ iudice litigare debebunt, & hoc cenſuit ſenatus. Si autẽ quilibet dicat ſeruum eſſe ſuum, & inſolidum: hoc caſu etiã coram diuerſis poterunt litigare. Sed ſi unus petat uſumfru. ſerui, alter proprietatem: uel ſi unus petat dominiũ in ſeruo, alter dicat eum obligatum idem debet eſſe iudex. Fran. Accur.
e Vſufructuario datur. Vt aduerſus ipſum ſeruum de libertate litiget, ſiue ſolus, ſiue cũ proprietario: ut hic, & infra. l. proxi.
f Ad eundem. ut & ꝟ. proxi.
g Dicat. Seruũ contendente ſe liberũ cõtra utrunq;.
h Ne variẽ. Hoc planẽ eſt uerũ, ſi primũ pro libertate pronuntiatur: quia præiudicat petitioni alterius: ut ſu. ea. de dolo. l. ſi dolo. & infra, eodẽ. l. dim. ſi aũt contra ſeruum pro uno pronuntiẽ: quid prohibet ẽt alterum dñm agere, cum non fariat ius inter proprietatis, ſicut inter libertatis? ſed adhuc põt dici idem: q2 cum intu' idam ſit pronuntiatum alterius ſeruus, iam non poteſt ſe dicere liberum: ſecus ſi partem tantum alter obtinuiſſet: quia adhuc poſſet dicere ſe liberum: ut ſup. proxi. reſpon. arg. ꝟ. eod. l. duobus. in fin.
l Conſiſtant. Lite nundũ cõteſtata. alias nũ poſſet recuſari, qđ ꝟ. dicit: ut C. de iuri. om. iud. l. nemo. Accur.
m Alterius. Scilicet abſentis.
n Alterius ius. ſcilicet præſentis.
o Superuenerit. Qui abſens erat.
p Ad eundem iudicem. ut & ſup. eo. l. cognitio. in fi. & arg. ſupra, de quibus re. ad eun. iu. ea. l. j. & C. arbitu. l. omnes. & ſimul & ſeparatim ergo poſſunt agere. ſic ꝟ. de u. & ui ar. l. ſi de fundo. & ꝟ. de int. l. inter omnes. §. ſi ſeruus. & l. furtiuam. & l. fullo. §. ſingulis. & ſupra, eod. l. cognitio. in prin.
q Niſi iuſtam cauſam. ſic & ſup. de arbi. l. nõ diſtinguemus. §. cum quidam. & l. licet. Et not. hic duo ar. Primũ ordinarium, ſcilicet præſidem recuſari. Item quod cauſa recuſationis debeat exprimi. ſed in utroq; dic contra: ut no. C. de iudi. l. apertiſſimi.
r Dicantur. Pro parte, non inſolidum: ut ſupra, lege proxi. §. primo.

Præſes an & quando poſſit recuſari, & cauſa recuſationis, an debeat inſeri.

In utro-

unde in utroq; [a] caſu diſpiciamus, an ſi is, q prior egerit, uictus ſit: ꝓſit ei [b] qđ poſterior uicerit, uel ꝯ: [c] id eſt, ut cú oĩno alteruter uicerit, proſit ēt alteri: ſicuti prodeſt hæredib. liberti, [d] ꝙ in fraudē patroni ſerui manumiſſi ſint. Si cui placeat prodeſſe: ꝯñs eſt, vt cú idē † victus petat, [e] exceptioni rei iudicatæ obijciatŕ replicatio. [f] Si cui uerò placeat, nó prodeſſe, is habebit ſequētiū dubitationē, vtrū, id in quo [g] quis uictus eſt, nullius erit, an eius eſſe debeat cú quo actū ſit, an potius eius, qui uicerit: [h] ſcilicet ut utilis actio det ei, qui uicerit: minimè autē prætor pati debeat, ut ꝓ parte quis ſeruus ſit.

Vlp. lib. lv. ad edict. X.

QVod aút diximus [i] in libertate fuiſſe, ſic eſt accipiēdū, vt non ſe liberum doceat is, qui liberale iudicium patiŕ: ſed in poſſeſſione libertatis ſine dolo malo fuiſſe. Quid ſit aút, ſine dolo malo fuiſſe, uideamus. Nam Iulianus ait, oēs, qui ſe liberos putát, ſine dolo malo in libertate fuiſſe, ſi mō ſe pro liberis gerant, quanuis ſerui ſint. Varus aút [k] ſcribit, eum, qui ſe liberum ſciat dum in fuga ſit, non uideri ſine dolo malo in libertate eē, ſed ſimul atq; deſierit quaſi fugitiuus ſe cælare, & pro libero agere: tunc incipere [l] ſine dolo malo in libertate eſſe. Etenim eū ait, qui ſcit ſe liberum, deinde pro fugitiuo agit: hoc ipſo quod in fuga [m] ſit, pro ſeruo agere.

Caius ad edi. prętō. ur. ti. de liberali cauſa. XI.

LIcet fugæ tempore pro liberto ſe geſſerit: dicemus tamen eū in eadem cauſa eſſe.

Vlpian. lib. lv. ad edictum. XII.

IGitur ſciendum eſt & liberū poſſe dolo malo in libertate eſſe, & ſeruū poſſe ſine dolo [n] malo i libertate eſſe. Infans [o] ſurreptus bona fide in ſeruitute fuit, cum liber eſſet, deinde cum de ſtatu ignarus eſſet, receſſit, & clàm in libertate morari cœpit. Hic non ſine dolo malo in liber-

a In utróque caſu. ſcilicet quando fructuarius cum proprietario, & quando duo de proprietate ꝯ.
b Proſit ei. ſcilicet uicto.
c Vel cōtra. ſ. ſi ſuccubuit poſt alterius uictoriā: & qđ ſubijcit ĩ. id eſt, ut cū oĩno &c. totum comprehēdit.
d Liberti. In fraudem patroni libertus manumiſit: reuocat patronus, prodeſt hęredib. in ea parte, quæ ultra tertiam patroni eſt.
e Idē uictus petat. ab eodē ſeruo, qui uicit. Vel dic ēt ab alio petente, qui obtinuit. Accur.
f Replicatio. doli. Sed hæc oppoſitio non placet, maxime eo caſu quo primo agens ſuccubuit: quo caſu non nocet ſecundo agenti: cū ſiat lus ea ſententia: vt dixi ſup. l. proxi. §. j.
g In in quo. Pro parte. ergo quilibet agebat, non inſolidum: vt dixi. cū ponis in duobus petētibus in ſeruitutem iure dominij.
h Eius, q uicerit. Etiam in eo, quo al tero petente eſt abſolutus ſeruus: & nō ſoluit ad plenū. quare dic quod ex toto liber erit, etiā ſi unū tm̄ uicit ſeruum: ſed æſtimatio partis dabitur alteri uictori: vt ar. ĩ. c. l. duobus. & ĩ. de ex cep. rei iud. l. iudicatæ.
i QVod aūt diximus. Hæc lex continuat ad fin. l. liberū, ſ. e. nam quod ibi dicit, ſi ſeruus eſt in poſ. libertatis, quod ei nō incumbit onus probandi: eſt uerū, ſi ſine dolo malo eſt in poſſeſſione libertatis: nō cogitur aūt probare ſe liberū. Nā ſufficit, qđ credat ſe liberū, & quod pro libero ſe gerat, licet ſeruus ſit. & hoc dicit Iulianus. Varus aūt corrigit Iulianū in parte. nā non eo ipſo, quod credat ſe liberum, eſt ſp in poſ. libertatis, ut ſic non incū bat ei onus probandi. quid. n. ſi in fuga eſt tanquā fugitiuus? licet enim ſciat ſe liberū, non eſt tñ per hoc in poſ. libertatis: ſed ſtatim cū deſijt tanq̄ fugitiuus ſe celare: erit in poſ. libertatis. Poſtea dicit. ſciendum eſt poſſe liberum hoiem ſtare dolo malo in poſ. libertatis, & ecōtra ſeruum ſtare in poſ. libertatis ſine dolo malo. Et de primo dat exēplū in iurante hoc mō, infans liber ſurreptus eſt, & ſtabat tanquā ſeruus. deinde credēs ſe ſeruū receſſit, & clā ſtabat tanq̄ liber. hic enim dolo malo ſtat in poſſeſſ. libertatis. poſtea dat exēplū de ſecūdo: ecce eū ſeruus teſtō accepit libertatem, qđ teſtm̄ nullius eſt momēti. hic ſtat tanquā liber ſine dolo malo, cū ſeruus ſit. Ponunt & alia exempla in litera: quæ per ſe uideas: & inſpicitur tp̄s quo in ius vocat, ut tunc bona fide ſit in poſ. libertatis: vt ſic onus ꝓbandi in cūbat aduer ſario. & h. d. hæc lex, & ſequens cum princ. ſeq. Franc. Accurſij.
Quod autem diximus. ſupra, eod. l. liberis, §. final. & facit infra. eo. l. igitur. §. poteſt. Accurſius.
k Varus autem. corrigēs Iulianum in parte, qui nimis large dixerat. Accurſi.
l Tunc incipere. Imo diuturnitas ēt temporis debet tráſire: vt ĩ. de acq. poſ. l. iij. §. ſi ſeruus. So. ibi mala fide gerebat ſe pro libero: hic bona. uel hic eſt in poſ. libertatis, quantum ad cōmodum liberalis cauſæ: quantum uero ad cætera, non, ut ibi. uel ſubaudi hic, maxime ſi diu.
m In fuga. No. vt & C. de præſcr. lōg. tempo. quæ pro li. l. j. & C. ubi cā ſta. l. j. & ĩ. de uſuc. l. ſi ia. §. ſi ſeruus. & C. de probat. l. uls. & ĩ. l. igitur contra. Item ex hac l. uidetur, quod aliquis mutat ſibi cauſam poſſeſſionis: ſed ĩ. reſpon. non mutat aliquo de modis prohibitis, ue permiſſis: ſed tantum fidem bonam in malam: uel econtra. & de hoc dic ut C. de acquirenda poſ. lege, cum nemo. uel hic in poſſeſſione ſui ꝯſius. ſecus aliarum rerum.
IGitur. Planus eſt in princ. [Si opera.] Pone caſum duobus modis ut in gloſſ. domini mei. Accur. [Si quod damnū mihi.] Si poſſidebam liberum hoiem tanquam ſeruum, & ipſe commiſit delictum Tit. Titius agit contra me tanquam contra dñm ſerui Aquilia: & ego emendaui damnum: poſtea hic ſeruus prouocauit in libertatem. dr quod agam actio. in factum contra eum, vt reſtituat mihi hoc quod ſolui pro delicto, quod ipſe fecerat: & omne aliud dānum, ſi quod mihi dederat, emendabit per hanc act. & hoc dicit. hic §. cum l. ſeq. Fran. Accur.
n Sine dolo. vt ĩ. §. poteſt.
o Infans. ĩ. proxi. reſpon.

In P. P. non eſt, uictus.

Poteſt

tate moratur. Pōt [a] & ſeruus ſine dolo malo in libertate morari, ut puta, teſtō accepit libertatē, quod nullius momenti eſſe ignorat: uel uindicta ei impoſita eſt ab eo, quem dn̄m eſſe putauit, cum non eſſet, uel educatus eſt quaſi liber, cū ſeruus eſſet. Et gn̄aliter quoties q̄s iuſtis rōnibus ductus: vel non iuſtis, ſine calliditate tn̄, putauit ſe liberum, & in libertate moratus eſt: dicēdum eſt hunc in ea cā eſſe, vt ſine dolo malo in libertate fuerit, atque ideo poſſeſſoris commodo fruatur. Probatio aūt ad id tp̄s referetur, cū ſine dolo malo ī libertate fuerit, quo primum in ius aditū eſt. † Si opera [b] alicui debeatur, is quoq; liberali iudicio experiri pōt. Si quod damnum mihi dederit, qui ad libertatem proclamat, illo tp̄e quo bona fide mihi ſeruiebat, ueluti ſi ego bōa fide dn̄s [c] noxali iudicio ꝯuētus, & ꝯdēnatus, litis æſtimationem ꝓ eo obtuli in id mihi condemnabitur. [d]

Caius ad edi. præ. urb. ti. de libe. cauſa. XIII.

Illud certum eſt, damnum hoc [e] non ſolum in hac actione in factum deduci, quod dolo, ſed ēt quod culpa factum ſit. Ideoque licet abſolutus hoc iudicio [f] fuerit, adhuc tn̄ poſtea cum eo poterit lege Aquilia agi: † cum ea lege aliter [g] ex ea culpa teneatur. Item certum eſt, tam res noſtras, quàm res alienas, quæ tn̄ periculo nr̄o ſunt, in hanc actionē deduci; ueluti commodatas, [h] locatas. Certè depoſitæ apud nos res, quia periculo nr̄o nō ſunt, [i] ad hanc actionem non pertinent.

Vlpianus lib. lv. ad edictum. XIIII.

Rectiſsimè ꝑtor calliditati eorum, qui cum ſe liberos ſcirent dolo malo ſe paſsi ſunt pro ſeruis uenundari, occurrit. dedit. n. in eos actionē: [k] q̄ actio toties locū habet, quoties non eſt in ea cā [l] is, qui ſe uenire paſſus eſt, ut ei ad libertatem proclamatio denegetur. † Dolo aūt nō ſolum eum feciſſe accepimus, qui non ultro inſtruxit emptorem: ſed etiam † qui decepit. [m]

Paulus lib. lj. ad edictum. XV.

Idem eſt [n] ſiue uirilis ſexus, ſiue fœminini ſit: dummodo eius ætatis ſit, ut dolum capiat.

Vlpianus l. lv. ad edictum. XVI.

Imò eum, qui finxit ſe ſeruum, & ſic uenijt, decipiendi emptoris cā. Si tamen vi, metuque cōpulſus fuit is, qui diſtractus eſt: dicemus, eum dolo carere. Tūc habet emptor hanc actionem, cū liberum eum eſſe neſciret. Nam ſi ſciuit liberū, † & ſic emit: ipſe ſe circuuenit. [o] quare ſi filiusfamilias emit: ſi quidem ipſe ſciuit, pater aūt ignorauit: non acquiſiuit [p] patri actionem, hoc ſi peculiari noīe egerit. Cæterum ſi patre mādante; [q]

[a] Poteſt. facit C. de p̄ſcri. lōg. temp. quę pro lib. l. ij. Sed arg. contra ↄ̄ ſi lib. inge. eſſe di. l. fi. ſed ibi expone. Accur.

[b] Si opera. Dic operam mihi in ſeruo legatā: qui nunc ſe liberū dicit. ar. ſ. eod. l. cognitio. in prin. Vel dic, ꝙ de liberto dicit a quo mihi patrono debetur opera: vt ↄ̄. ſi li. inge. eſſe dica. l. fi. in princ. & dicitur hoc libertinitatis iudicium liberale.

[c] Dominus. Vt credebam.

[d] Condemnabit. Actione in factum, ut ↄ̄. l. prox. & no. ꝙ extra id quod agit, naſcitur obligatio: ut hic, & ſupra, cōmo. l. ſi is. §. ſi liberto. & C. de ne. geſ. l. atqui. §. ſi liberto. & continua ſequentem legem.

[e] Illud. Dānū hoc. eo tp̄e datum quo bona fide poſſidebam, ut ſup. l. proxi.

[f] Hoc iudicio. i. hac actione in factū: quia fuit actū ex cā doli tm̄, non culpæ etiam latæ.

[g] Aliter. q̄ de dolo ſolo: qa ēt leuiſſima culpa uenit: vt ſ. ad legem Aqui. l. in lege. ſed hoc caſu ſola lata: vt ↄ̄. de ac qui. rer. do. l. homo liber. §. j. ꝓ qua hoc ſecūdo agit iudicio. & ſic in actione in factū ueniret dolus & culpa, ſi actor uellet: ſed hic ſolū dolū uenire uoluit. Alij dicunt, ꝙ per in factū tm̄ dolus. per Aquil ēt culpa: & quod dicit ſupra, ſed ēt ꝙ culpa: dicunt quæ in aliam actionem uenit. & facit. ↄ̄. eo. l. de bonis. & l. liberali. & l. imperator. & C. qui ad li. procla. nō licet. l. ſi. Accur.

[h] Commodatas. Vt has res ab eo detētas per hāc actionem cōſequamur, uel ut damnum a bis in eis datum reſarciatur. Accur.

[i] Non ſunt. niſi in caſibus: ut depo. l. j. §. ſæpe. Accur.

[k] Rectiſſimè. Si aliqs ſciens ſe liberū paſſus eſt dolo malo ſe uēdi ut ſeruum: & aliquid de his defecit, q̄ erant neceſſaria ad hoc, ut ſeru° fieret, & ꝓuocet ſe in libertatem: dr̄ ꝙ habeo ego emptor acti. in factū cōtra eū, quanti intereſt mea. Poſtea dicit qualiter dolo malo uideat facere. hoc dicit cū l. ſeq. & pri ei. ſeq. Cætera ſunt plana: & ideo amplius nō ponam caſum uſque ad l. ſi uſumfruct. Fr. Acc. Actionē. in factum: vt ↄ̄. eo. l. nō ſolum. in prin. & ſ. de fideicommiſ. li. l. quidam. §. fi.

[l] In ea cā. quia illa quę ſunt neceſſaria interuenerūt, aliàs quō contra ſuū ſeruum ageret? & facit C. qui. ad lib. procla. non li. l. j. & ↄ̄. eod. l. cum pacto.

[m] Decepit. Aſſeuerando ſe ſeruum, & ſic no ꝙ decipit, qui nō inſtruit. ſic ſ. de ac. em. l. j. §. j. & de peri. & cōmo. rei uen. l. ſi unic. & de offi. p̄ſec. uig. l. j. §. ſciendū. & ↄ̄. de fur. l. ſi ſeruus cōis. §. quod ſi ſciens. & ↄ̄. l. imo. & de admi. tut. l. ita aūt. §. fin.

[n] Idem eſt. Alias idē eſt. & aliàs quod eſt. Acc.

Imo. Et ſic uenijt, id eſt, uenditus eſt.

[o] Circunuenit. & a ſtarg. ſup. de act. emp. lege j. §. j. de contrahend. emp. lege, & liberi. & l. ſed Celſus. in prin.

[p] Non acquiſiuit. Quia ſcientia contrahētis inſpicitur: ut infra, de liti. l. ſi ſeruus. in prin.

[q] Mandante. ſuo nomine emi, & incertum: ſecus ſi con-

Obligatio naſcitur quandoque extra id, qđ agitur.

† P. F. ſi operæ alicui debeātur.

† In P. F. hoc ſolū in hac &c. & paulo poſt, n. etiam qđ culpa &c.

† P. Flo. cum ea lege etiam culpa teneatur.

† In P. F. dolo autē feciſſe nō eum accipimus.

† In P. Fl. non eſt, etiam.

† In P. F. Incipit, id eſt, ſiue uirilis &c. in Norico aūt li. incipit. ſiue virilis, &c. Decipere dr̄, qui nō inſtruit.

† In P. Fl. nō eſt, & ſic emit.

ſi certum:ut ȷ.l.in ſeruo.§.contra autem.

a Procuratoris. Cui de incerto fuit mandatũ: ipſe tñ dño tenet actiõe mãdati: ut ſ.de ædi.edi.l.cũ mãcipiũ.§.circa.ſecundũ Azo.licet hic gdã ꝓ cõtraria ponãt: ut dices ȷ.e.l.nõ ſolũ.§.pe.ĩ fi.& ſic nõ obſtat cõtra.ſ.de iur.& fac. ign.l. iniquiſſimũ. Vel dic ꝙ nõ eſt, ꝑſus ali' ꝓcurator a dño: uel filius uel ſeruus à patre uel domino.

hic quærit, an filij ſcientia noceat. Et puto adhuc nocere, quemadmodum procuratoris [a] nocet. Plane ſi filius ignorauit, pater ſciuit: adhuc dico repellẽdũ patrem, etiã ſi peculiari nomine filius emit, ſi modo pater præſens fuit, potuitque [c] filium emere prohibere.

Paul.li.ij.ad edi. XVII.

IN ſeruo † emente, & in eo ꝗ mandato noſtro emit, [d] tale eſt, [e] ut ſi certũ hominẽ mãdauero emi, ſciens liberum eſſe: licet is, cui mãdatum eſt, ignoret, idẽ eſt: [f] & nõ competet [g] ei actio. Contra autẽ ſi ego ignoraui, ꝓcurator ſciuit, nõ ẽſt mihi deneganda. [h]

Vlpianus libro lv. ad edictum. XVIII.

IN tantum ergo tenetur, [i] quãtũ dedit, [k] uel in quãtum obligatus eſt, ſcilicet in duplũ. Sed utrum precium tantùm, an etiam id quod precio acceſſit, duplicet, uideamus. Et putem, omne omnino, quod propter emptionem uel dedit.

Pau.lib.lj.ad edi. XIX.

VEl ꝑmutauit, uel cõpenſauit eo nomine. nã & is dediſſe intelligendus eſt. [l]

Vlp.lib.lv.ad edict. XX.

VEl obligatus [m] eſt, † duplari [n] debere.

b Si peculiari. Nõ ſolũ ſi nomine dñi eo emit incertum: ſecus ſi certũ cum mãdato: ut ȷ. e.l.ꝓxi. ſed cũ peculiari tunc non refert certũ uel incertũ ut ſ. de ædi. edic. l. cũ mãdato.ĩ prin. Ac.

c Potuitq;. ſecus ſi nõ potuit: qa tũc ꝑſentia ſua ei non nocet: ut ſ.de contrah.emp.l.ĩ hmõi. ꝗ eſt cõtra.ar.ſ. de noxa.l.ĩ delictis.& facit ȷ. de uſuca. l. hęres eius.§.patrẽ.

† In P. F. non eſt, emente.

d IN ſeruo. Qui emit.

e Tale eſt. & non perſonarum, ſed factorum diuerſitatẽ facit. Accur.

f Idẽ eſt. ꝙ ſ.proxi.in fi. dixi: ſed nõ omnino idem: quia hic ſemper ſentẽtia & ignorãtia ſpectatur: ibi non, niſi in caſu ibi poſito.

g Competet ei. procuratori: uel, id eſt, mihi domino.

h Deneganda. in procuratorẽ: ſed in uẽditorẽ non dat, ſm quoſdã ut ſ. de ædil.edi.l. cũ mãcipiũ.§.circa. ꝗ eſt cõtra. Si certe ibi loqt cũ mãdaui de incerto. nã imputat procuratori, cũ talem emit, hic autẽ mandaui de certo emẽdo: ut hic dicit: nõ ergo tenet ꝓcurator, licet ſciat liberũ uel uitioſum. dicit ergo nõ denegari dño uel directã ex empto cõtra uẽditorẽ ubi emerit ſeruus, uel cũ emit ꝓcurator. Azo. & facit ȷ.de litig.l.ſi ſeruus.ĩ fi.& ꝗ in fraud. credi.l. fi.§.ſi ꝓcurator.& ſ.de iur.& fac ign.l. iniqſſimũ.& adde diſtinctionẽ, quã habes ĩ illa.l.cũ mãcipiũ.

† Sic in P. F. Haloand. autẽ legit, duplicari.

i IN tantum. Tenetur in libertatem proclamans.

k Dedit. emptor. Accurſius.

l VEl ꝑmutauit. Intelligẽdus eſt. ut & ſ.de calũ. l.ij.& iij.& ſ.de ædi.edic.l.debet autẽ.& ar.de leg.j. l.non quocunq;.§.fundus.& ſup.de hæred.uẽd.l.ꝙ ſi ulla.& ȷ.de uerborum ſignifica.l.dediſſe.

m VEl obligatus. Iungeilli l.tantum. in fin.

n Duplari. Alias duplari: & alias in duplum.

Proinde ſi quid cuidam ob hanc actionem [o] licito [p] iure dedit: dicendũ eſt, in hoc edictum cadere † duplum. Obligatũ, uel ipſi uenditori accipere debemus, uel alij obligatũ. Nam quod dedit, ſiue ipſi uenditori, ſiue alij iuſſu eius: ſiue ipſe, ſiue alius dederit: æquè continebitur. Obligatum accipere debemus, ſi exceptione tueri ſe non poteſt. [q] cæterùm ſi poteſt: dicendum eſt, non eſſe obligatum. Interdum euenit ut is, ꝗ comparauit, habeat in quadruplũ actionẽ. [r] Nam in ipſum quidẽ qui ſciens [s] pro ſeruo uenit, [t] † hanc habebit in duplum actionem: & pręterea in uenditorem, uel eũ qui duplam promiſit, in duplum actio eſt.

Modeſt. lib. j. ... XXI.

VTiq; eius duplũ, [u] quod propter emptionem uel dedit, uel obligatus eſt. ſecundum quæ id, quod alter eorũ [x] † exoluerit, nihil ad exonerandũ alterum pertinebit. quia placuit, hanc actionem pœnalem eſſe. & ideo [y] poſt annũ non datur: nec cum ſucceſſoribus, [z] cùm ſit pœnalis, agetur. Igitur actionem, quæ ex hoc edicto oritur, [a] manumiſſione [b] nõ extingui re-

o Ob hanc actionem. id eſt, ob hũc actum.

p Licito. Forte mediatori.

q Non poteſt. Veluti ſi creditor uenditori ſit delegatus: ut infra de noua.l. ſi quis delegauit. nam aduerſus uenditorem poteſt ſe tueri exceptio. cum enim contra eum habeat actionem: ut ȷ. proxi.§. multo magis excep. ut infra de ſuperfi.l.j.§. quod ait prætor. & ſic non habet actionem contra proclamantem in libertatem: ut ſubicijt & ȷ. de uerb. ſigni.l. creditores. & l. creditorem. & l.debitor.

† In P. F. duplari ve.

r Actionem. De qua uſque modo dixi.

s Sciens. ſcilicet liberum.

t Pro ſeruo uenijt. id eſt, uenditus eſt.

† P. F. hinc habet in duplo actionem.

u VTique eius duplũ. Hęc actio nulla eſt alia, quàm illa quæ pro euict. in duplum datur: & ideo non duplatur in ea omne intereſſe: ſed tãtum precium: ut hic, & ſ.de euict.l.ex mille. ſecus in ſuperiori, ubi omnia duplicantur, & etiam dãnorum: ut ſupra l. illud. & leg. igitur. Accurſ.

x Alter eorum. Siue uenditor, ſiue ille, qui paſſus eſt ſe uendi. & facit ſ. ad legem Aquil.l.item Mela.§.ſi plures.& ȷ.l.proxi.§.fi.

† P. Flo. ſoluerit.

y Et ideo. bona ratio: ut ȷ. de actio. & obli.l.in honorarijs.& ȷ.l.proxi.§.fina.

z Succeſſoribus. Id eſt, contra ſucceſſores.

a Oritur. contra proclamantem in libertatem.

b Manumiſſione. quæ de facto tantum fit, cum ſit liber. Accurſius.

c Non extingui. quin detur in ipſum de facto manumiſſum.

Authorem,

ba.l.ad probationem in fi.ſed ſi econtra mater libera pronunciet, licet adhuc quæſtio poſſit filio fieri, ut & C.eo.l.iiij.in fi.tamē onus probandi uidetur imminere ei, qui ſe dominum dicit etiam ſi poſſideat: ut in hoc ſnia pro matre proſit filio, argum. C.de inge manu. l. iij. & arg. ſ. ad leg. Iul. de adul. l. denunciaſſe. §. tina. & de crimi. expi. hære. l. hæreditarias. & ſ. de inof. teſta. l. poſthumus. §. ſi qs ex his & ſi ſerui. uend. l. loci. §. ſi fundus.

re eum non poſſe: alij non reſtringunt, & illam ſecundum iſtam intelligunt. Accur.

e Morte. ut quia in hæredes: uel hæredib. non dātur.

f Redigere. ſcilicet, in hoc, ut perpetuentur.

g Cedere. quaſi ante nō uideantur habuiſſe poteſtatem agendi. Azo. ut C. de anna. excep. l. j. §. fi.

Idē ſo. l. j. ad edi. XXIIII.

ORdinata [a] liberali cauſa liber illico [b] habetur is, qui de ſtatu ſuo litigat: ita ut aduerſus eū quoq;, q ſe dominum eſſe dicit, actiones ei non denegentur, [c] quaſcunq; [d] intēdere uelit. Quid n. ſi tales ſint, q tpe [e] aut morte [f] intereant, quare nō ɔcedaī ci litem ɔteſtādo in tutū eas redigere? [f] Quinetiā Seruius ait, in actionibus annuis ex tempore annū cedere [g] ex quo lis ordinata ſit. Sed ſi cum alijs experiri uelit, [h] nō eſt q̄rendum, an lis ordinata ſit: [i] ne inueniatur ratio, quēadmodum ſubiecto aliquo, [k] q libertati ɔtrouerſiam moueat, interim actiones excludanť. Aeq; enim ex euentu [l] iudicij liberalis, aut utilis, aut inanis [m] actio eius efficieť. Sed ſi quas actiones inferat dominus, [n] q̄riť, an cōpellendus ſit ſuſcipere iudiciū? [o] Et plerique exiſtimant, ſi in pſonā agat, ſuſcipere ipſum ad litis conteſtationē: ſed ſubſtinendum iudicium, donec de libertate iudicetur. nec uideri præiudicium libertati [p] fieri, aut uoluntate domini [q] in libertate eum morari. Nā ordinato liberali iudicio, interim ꝓ libero habeť: & ſicut ipſe ageret, [r] ita cū ipſo quoq; agi pōt. Cæterū ex euentu, aut utile iudicium [s] erit, aut nullum, ſi contra libertatem pronuntiatum fuerit. Si is, qui in libertatem proclamat, furti, aut damni iniuria ab aliquo arguatur: Mela ait, interim eum cauere [t] debere, iudicio ſe ſiſti: ne melioris ſit conditionis, qui dubiæ libertatis eſt, quam qui certę: [u] ſed ſuſtinendum iudicium, [x] ne præiudiciū [y] libertati fiat. Aeque ſi cum poſſeſſore hominis furti agi † noxali cęperit: deinde is, cuius noīe agebatur, in libertatem proclamauerit: ſubſtinendū

* P. Flo. ut.

ORdinata. CASVS. Poteſt loqui hoc princip. uſq; ibi, ſed ſi cum alijs &c. ſiue deſeruit. qs ſe petat in libertat. ſiue econtra nā pēdēte cā liberali habetur loco liberi. unde iſte q dicit ſe dominum, ſi habet aliquas act. temporales intentare contra eum, bñ pōt. Idē & in actionibus annuis ſed ſi aliquis exiſtēs in poſſ. libertatis uocet ad ſerui. iſte talis ſi actione aliqua uelit interim experiri, auditur: ex euentu tamen iudicij liberalis apparebit, an bene egerit, uel nō. Itē & ſi ille qui petat cum inſeruitu. moueat ei alias act. non auditur uſque ad litem conteſt. [Si is qui.] Quidā exiſtens in poſ. ſeruit. petit ſe in libertatem. interim quidam alius uult agere furti, uel iniuria contra eū. dicitur, quod debet iudicio ſiſti, & interim differri hęc cā furti uel iniuriarū: Secundo dicit: Poſsidebas aliquē tāquam ſeruum: hic fecit mihi damnū: cœpi agere contra te act. leg. Aquil. noxali. nunc ille poſſeſſus petit ſe in libertatem: dicitur. q interim debet differri iudicium noxale. Fran. Accur.

a Ordinata. Per lit. conteſt. uel etiam per libelli porrectionem & ſatiſdationem: ut probatur. C. qui pe. tu. l. j. & intellige uſque illuc: ſed ſi cum alijs &c. etiam quando ex ſeruitute in libertatem prouocat: p. l. ſup. de procu. l. ſeruum. §. ei qui.

b Liberi loco. Quo ad multa: ut no. C. e. l. iiij. & eſt ſic. ſ. de colluſio. dete. l. ſi libertinus. §. j. & ſup. ex qui. cau. maio. l. is autem. Sed arg. cōtra. ſup. ad maced. l. j. §. ſi pendeat. * Accur.

* Tu huic obiectioni ſic reſpondeto: quod illic iuris fictio ineſſe di-

c Non denegētur. Niſi per calum. uel iniuriam liberalis cauſæ ut C. eo. l. ſi tibi ſeruitutis. quæ eſt contra: & plenè dic ut ibi.

d Quaſcunque, hoc ſtatim reſtringitur ad perituras morte, uel tēpore: & ſic nō eſt cōtra: ut C. de ot. cog. l. ſi ſtatus prin. ubi dicit cōtra dominū interim agere

h Velit. in libertatis poſſeſſione conſtitutus: ut patet ex ulterioribus.

i Sit. i. ut ſi ſit ordinata non poſſit agere. alias ſic.

k Aliquo. a debitore: & eſt ſic. ſup. de tranſac. l. cū hi. §. ſi cum lis.

l Ex euentu. id eſt mora fiet. Accurſi.

m Inanis. ſ. tempore finita: uel debitore facto non ſoluendo ſecūdū quoſdā: uel die ex euentu: quia ſi obtineat in liberali, apparebit tenere hoc iudicium: alias non: ut ſ. proxi. §.

n Dominus. contra eū de cuius ſtatu agitur.

o Iudiciū. i. inſtantiam: ut & arg. ſ. de fer. l. j. in fin. & de offi. præſi. l. ſenatuſconſul. Alij dicunt ſententiā quaſi cām, & tunc poſſit agi. ar. ſ. proxi.

p Libertati. per hoc quia hic alia cā differtur.

q Voluntate domini inferentis aliam actionem.

r Ipſe ageret. Alijs actionibus.

s Iudicium. Fuit ergo intentatum, ſed ſola ſententia retardata ſecundum quoſdam: nam ex prędictis patet, & ex proxi. §. j. quod in liberali cauſa ordinata ſiue per directam quam dominus mouet, ſiue per utilem in rem præiudicialem, quam ille, qui prouocat ad libertatem mouet: cū nemo ſit dominus ſui: ut ſupra, ad le. Aquil. lege, liber homo. quod ſeruus eſt in iudicio cum eo, qui etiam de libertate litigat, & cum alijs agendo & defendendo. Quare ergo dicuntur præiudiciales actiones prædictæ: ut inſti. de act. § pręiudiciales actiones? Reſpon. quo ad ſententiam quæ differtur ſed cauſæ examinatur cum extraneis, & cū domino, niſi in caſu: ut dixi per legem. C. e. l. ſi tibi. uel uerius dic in domino generaliter differendū, niſi ſint perituræ. Accur.

t Cauere. ſic ſup. de iud. l. ij. §. ſed ſi dubitetur.

u Qui certæ. hoc enim eſſe, nō debet: ut ſ. tit. j. l. pe. & C. ſi ſer. extero. l. j. Accurſius.

x Iudiciū. i. furti, uel ſimiliū. ut ſ. dictū eſt. & expone hanc dictionem iudicium, ut ſ. proxi. §. dictū eſt.

y Præiudicium. ſic. C. de peti. hær. l. fin. & facit. C. de iure

catur, quæ id efficiat. Aut ſi uelis, potes ita dicere qđ hic loco liberi ſecundum qđ habeatur, ibi uero filij familias loco ſecundum quid ut dici ſolet: niſi malis dicere illud creditoria odio contingere: ſecundum Iaco. Bel uiſ.

† Noxali, non eſt in P.F.

de iure delibe.l.cum aliquis.
a Iudicium.noxale.
b Potius.ſ.quam in poſſeſſorem quondam.
c In eum.qui liber iudicatus eſt.

SI cui. CASVS. Relicta eſt electio alicuius rei cuidā,cui nunc mouet quæſtiu ſtatus: tandē in hoc legato locū habent, quæ in hære. ei relicta locū habentur, expectetur euentus iudicij. nā ſi liber iudicabitur, ſibi habebit: alioqui nō. hoc enī in heredi. d icitur: ut C.de iur.deli.l.cum aliquis. [Licet uulgo.] Licet dictum ſit ſup.l.pxi.hominem,de cuius ſtatu quæritur, interim eſſe loco liberi: ſi tamē ſeruus ſit, quod interim acquiſiuit uel p ſtipu. uel per tradi.domino uidetur acquiſiſſe, perinde ac ſi de eius ſtatu nulla eſſet mota q̄ſtio: & ſic ſemp ſtetiſſet tā quam ſeruus. Idem ſi poſ. alicuius rei acquiſiuit, licet ipſe idem interim a nullo dicatur poſſiderū hoc idem euenit, ut per eū quæratur domino. Fran.

* de, non eſt in P.F.

† Veluti eius, in P. Flo.

d Optio. alicuius rei.

e Tractari. ſ. ut expectetur euentus iudicij. Nam ſi liber iudicetur, ſibi habebit.alioqui nō.ſic enim de hæreditate relicta ei dicitur: ut C.de iure deli.l.cū aliquis.

† Eius,nō eſt in F.F.

f Ex integro. cum ſemel prouocauit & amiſit. & facit C.eo.l.ij.& ÿ.de except.rei iudi.l.ſi mater.§.eandem.
g Licet uulgo dicatur.ut ſup.eo.l.proxi.
h Acquirere. non ergo quo ad omnia habetur loco liberi:ut ecce quo ad acquirendum:ut hic.item quo ad onus probandi,ſi ex ſeruitute in libertatē prouocet: ut ſupra eo.l.liberis.in ſi.& no.hoc C.eo.l.lite.
i Eius.ſ.rei per eum quæſitæ,de qua plus dubitaſ,cū ipſum &c.et ſic tria ſolui hic.de ,pprietate.itē de poſſeſſione aliarū reiū.Item de poſſeſſione ſuiipſius.Ac.
k Poſſidere.corpore non animo:ut ſtatim dicit. Ac.
l Vt acquirat. ſcilicet poſſeſſionem, quam quærit. poſſeſſus ergo quærit proprietatem & poſſeſſionem: & ſic eſt cōtra ad primum ÿ.de acquir. re. do.l.ſi ſeruus,ad ſecundum ÿ.de acqui.poſ.l.j.§. ſed & p eum. So.ibi nullo modo poſſidetur:hic animo,licet nō corpore: ut ÿ.de acqui. poſ.l.iij.§.ſi ſeruus. ſed H.dixit quod illa l ſi ſeruus.de domino dicebat, hic de poſſeſſione:qđ nihil eſt:quia & de domino dicebat ille. M.dixit:quia ibi in l.ſi ſeruus.dicit non fieri domini: qa nō poſſidetur:uerum eſt ſecundū peculium, & nō ſecūdū aliā rationē.Vel dicemus:ipſi cui ſeruit, naturaliter & dñiū quærere,& poſſidere poſſit:uerū ſeruū poſtea vēdicādo ipſa res ad me trāſibit. M. primā pbat.
m Non poſſideatur.corpore, ſed animo ſic:vt.d.l.j. de acqr.po.l.iij.§.ſi ſeruus.q̄ eſt contra: qđ patet per ſequens exēplū de fugitiuo, in quo poſſeſſionem retinemus animo:uel non poſſidetur, ut hic dixit inſpecta cauſa liberali, in qua litigat ut liber: & quærimus per eum ut ſubijcit.
n Poſſeſſionem. quia & eum poſſidemus: ut & ÿ. de acqui.poſ. l.j.§. per ſeruū.& ſup. de uſu fruct.l.arboribus.§. de illo & §.iuli.

Seruus an, quando, qualiter, & quo iure poſſideat, & quo iure dominiū trāſferat.

iudiciū: [a] ut ſi liber iudicatus ſit,i ipſum trāſferatur iudiciū: & ſi dānatio facta ſit, iudicati actionē potius [b] in eū [c] dandā.

Caius ad edi. præſe. vrbi.de li.cauſa. XXV.

SI cui de libertate ſua litigāti optio [d] legata q̄cunq; de [*] hereditate ei relicta dicunſ, eadē & de optione tractari [e] poſſunt. Interdū ex integro [f] daſ ad libertatē ,pclamatio,† ueluti ei,q affirmat ideo ſe primo iudicio uictū q ſtatuta libertas non dum ei obtigerat,q̄ nunc dicit ſibi obtigiſſe. Licet uulgo dicaſ, [g] poſt ordinatū liberale iudiciū hominē,cuius de ſtatu ꝯtrouerſia eſt,liberi loco eſſe, ſi tamē ſeruus ſit: certum eſt nihilominus eū, q ei tradaſ,uel ſtipuleſ, perinde domino acquirere, [h] atque ſi non de libertate eius q̄rereſ. Tantū de poſſeſſione † eius [i] uidebimus, cum ipſum poſt litē ordinatam deſinat dominus poſſidere. [k] Sed magis eſt, ut acquirat, [l] licet ab eo non poſſideaſ. [m] Et cū placuit per fugitiuū quoq; nos poſſeſſionem [n] acquirere poſſe: quid mirum,etiā p hunc, de quo quærimus, acq̄ri?

Idem lib.xx.ad edict.prouinciale. XXVI.

QVi ex libertate in ſeruitutem petit,ſi iudicij de euictione ſeruādi cauſa ꝯ libertatē agit, iniuriarum actione non ꝯuenitur. [o]

Vlpianus li.ij.de offi.conſulis. XXVII.

DIui Fratres Proculo & Mutiano reſcripſerunt: cum Romulus de cuius ſtatu quæritur, pupillaris ætatis ſit, an exigente Varia Hedone matre, & conſentiente tutore, ad tempus pubertatis cā differēda ſit, ueſtræ grauitatis eſt ex fide perſonarum, quod utile eſt pupillo cōſtituere. [p] Si ea perſona

QVi ex libertate. CASVS. Peto quēdā liberū i ſerui. ſciens eū liberum: & hoc facio cauſa habēdi regreſſum de euic. contra uenditorem eius. dicitur quod non teneor propter hoc iniuriarū actione. Franc. Accurſij.
o Non conuenitur. etiam ſi ſciebat [*] liberum:ut & ÿ. de iniur. ſi quis de libertate. & non agit:ut ſup. de euict. l.euicta.§.j.

* Gloſſa certe i hoc no. una cū litera ipſa ad euictionis materiam, qđ is iuſtā litigādi cauſam habere uideaſ, qui ob id agit, etiā ſi ſciat ſe malam fouere cauſam,ut interim ſibi de euictione prouideat.

DIui fratres. CASVS. Cum moueretur quæſtio ſtatus cuidam pupillo, mater eius & tutor petebant hanc cauſam differri in tempus pubertatis. diui fratres de hoc interrogati a quibuſdā iudicibus reſcripſerunt debere differri uel expediri ſtatim ſcdm q expediat pupillo. [Si ea pſona.] Petebā quēdā in ſerui. iure cōie. deſiſto a cā: dicitur q cōuentus in eo ſtatu eſt,quo erat antequā ei moueret quęſtio ſtatus, & erit i elect. eius,an uelit deſtrui & cancellari acta cauſæ:an procedi uelit in cauſa:& ſi uidebitur me nihil probaſſe,abſolui eū, & pronuntiari eū nō eſſe meū ſeruū. ſi autē ecōtra aliās exiſtēs in poſ.ſeruitu.prouocet ſe in ingenuitatē:& cōtradictor eius cœpit ſe abſentare: hoc caſu acta debēt cācellari:niſi plene fuerit pbatū eum eſſe ingenuū, & tunc ſuper hoc pronuntiabitur.Sed pone, quod hic ſuper cuius ſtatu quæritur,cœpit ſe abſentare: contradictor uero eius eſt præſens.hoc caſu pronūtiabitur ſuper hac cauſa: & ſi apparebit contra eum probatū, pronuntiabitur eum eſſe ſeruum. ſi autem apparebit eū eſſe liberum: pro eo pronuntiabitur. Fran.
p Cōſtituere. feſtinare,uel differre,ut ſ. de Carb. edic.l.iij.§.dux.& ſic differt quandoque ex edicto: quandoque ex conſtitutionibus.ut in ea. l.iij.§.quarius.& l.de bonis.§.ita.

Cogni-

a Cognitioni. erat ergo lis conteſt. aliàs fruſtra daretur definitio, quam ꝟ. dicit dandam: vt C. de temp. appell. l. final. §. illud. Accurſius.
b Alicui. exiſtenti in poſſeſsione libertatis.
c Qua. ſcilicet cauſa.
d Suã cauſam. ſic & ꝟ. de re iud. l. cõtumacia. quod non faceret, ſi litẽ ante abſentiam conteſtatus nõ eſſet. ſed quidam dicunt hoc infra corrigi.
e Penuria. ut C. de ingen. manu. l. ſi te. Accurſius.
f Rectè. ecce quatenus amittat: & ſic determinat prædicta: non corrigit omnino.
g Aduerſario. ſ. uocato ad ſeruitutem.
h Circunduci. i. cancellari, quæ de eã acta ſunt. ſic ponitur ꝟ. de iud. l. & poſt. §. j. Accur.
i Cognouerint. id eſt, quia ſit electa illa uia.
k Non uideri. & nõ poterit a modo ille ad ſeruitutẽ uocare eum: vt hic, & C. de inge. manu. l. diffamari. & C. eo. l. ſi is. & de aſſer. toll. l. j. in fi. & ſ. de do. l. ſi dolo. & ſic contrahiť eremodicium abſente actore in cauſa liberali ꝓ pſente: vt & C. e. l. iuſta. & d. l. ſi is. Sed quid ecõtra, ſi probatum ſit eũ ſeruum: nunqd & pronuntiabitur ꝓ abſente? qdã ꝙ nõ, & ſic non cõtrahitur eremodicium eo caſu. Sed contra vř. d. l. iuſta. in alijs autẽ abſente actore olim non, hodie ſic: ſed abſente reo olim, & hodie ſic: vt C. de iudi. l. properandũ. §. & ſi quidem. & §. ſequen.
l Neque hæc res. alias hæres: alias neq; abſens: & tunc ſupple, quin ea dignus ſit. alias neq; hæres: prima bona. cũ nõ &c. ꝓbať ergo aperte ſnĩam ingenuitatis oĩbus præiudicare: vt hic, & ſup. de ſtatu ho. l. ingenuum. niſi colluſio detegatur: vt ꝟ. de coll. dete. per totum. Si enim ſoli actori pͥudicaret: ergo idem eſſet, qđ in illa qñ pronũtiatur ſeruum illius non eſſe, quod aperte hic falſum oſtenditur. Sed contra ꝟ. ſi lib. inge. eſſe dica. l. j. Sol. vt ibi. Item contra ꝟ. eo. l. ſi ſeruus. ſed expone ut ibi.
m Se allegat. & ſic prouocat ad libertatem: & contradictor eſt abſens: vt & ſuperiori caſu.
n Fecerint. ſcilicet iudices. ſi ergo cõtra fecerint, iterum ad ſeruitutem uocarentur.
o Litigat. uel quia prouocat ad libertatem, uel quia uocatur ad ſeruitutẽ. utroq; enim caſu cõtrahitur eremodiciũ: ſed tantũ ad primũ referunt, ſcilicet qñ prouocat ad libertatem. quod non placet: vt C. eo. l. iuſta.
p Dabit. ſ. ſententiam. Accur.
q Vincat. imo cõtra. C. de aſſer. tol. l. j. ubi dicit, quod ſeruus eſt ex quo non uenit. ſolu. lex illa hanc corrigit: uel hic per annum non ſtetit. Accur.

† Iſte tex. eſt. not. ad hoc, qđ ſi teſtis dicat vř mihi qđ decẽ annis poſſediſtis, valebit eius dictum, ſecundũ Barto. hic.

* P. Fl. cũ non ingenuus pronũtietur.

deſit cognitioni, a q̃ alicui b ſtatus ꝯtrouerſiam faciebat in eadem cã eſt, qui de libertate ſua litigat, qua c fuit prius, quá de libertate ꝯtrouerſiam patiať. Sanè hoc lucrať, qđ is, qui eam ſtatus ꝯtrouerſiam faciebat, amittat ſuam cãm. d Nec ea res ingenuum facit eũ, q non fuit. Nec eñ penuria e aduerſarij ingenuitatẽ ſolet tribuere. Rectè, f atque ordine iudices puto facturos, ſi hanc formam fuerit ſecuti: vt ubi deeſt is, qui in ſeruitutẽ petit, electionem aduerſario g deferant, utrum malit cognitionem circunduci, h an audita cã ſniam ꝓferri: & ſi cognouerint, i ꝓnuntiare debebunt ſeruũ illius non uideri: k † Neque hæc res l captionem ullã habet: cùm ingenuus non pronuntieť, * ſed ſeruus non uideri. Quod ſi ex ſeruitute in ingenuitatẽ quis ſe allegat, m melius fecerint, n ſi cognitionẽ circunduxerint, ne ſine aduerſario ꝓnuntiẽt ingenuum uideri: niſi magna cã ſuadeat, & euidenter probationes ſuggerant, ſm libertatem pronuntiandum: vt ẽt reſcripto Hadriani cótinetur. Quòd ſi is, qui pro ſua libertate litigat, o deſit, ꝯdictor uerò pſens ſit: meliꝰ erit, † agi cãm eius ſententiamq́ue proferri. Si. n. liquebit, ꝯ libertatẽ dabit. p Euenire aũt poteſt, ut ẽt abſens uincat. q Nam põt ſnĩa ẽt ſm libertatem ferri.

† In P. F. augeri cauſam eius.

Pomponius lib. xij. ad Q. Mutium. XXVIII.

NOn uidetur r dñi uoluntate ſeruus in libertate eſſe, quẽ dominus ignoraſſet ſuum eſſe. & hoc eſt uerum. Is. n. demum uoluntate domini in libertate eſt, qui poſſeſsionem libertatis ex uoluntate domini conſequitur.

Arrius Menander lib. j. de re mili. XXIX.

QVi de libertate ſua litigans, necdũ ſententia data militiæ ſe dedit: in pari cã cũ cæteris s ſeruis habendꝰ eſt: nec exonerat eũ, ꝙ ꝓ libero habeatur in q buſdam. t Et licet liber apparuerit: exauthoratus, ideſt, militia remotus, caſtris eijcieť: utiq; q ex ſeruitute in libertatem petitus ſit, uel qui nõ ſine dolo malo in libertate moratus eſt. Qui uerò per calumniam u petitus in

NOn uidetur. CASVS. Aliqs ſeruus meus ſtat tã quam liber me uidente, quẽ ignoro meũ ſeruũ eſſe, dr ꝙ non uidetur iſte mea uoluntate in poſſeſ. libertatis eſſe. Franc. Accur.
r Non uidetur. facit. C. de fideicom. lib. l. ſi uolũtate. & ꝟ. de nſnea. l. ſequitur. §. tũ ceõuenit. & ꝟ. de acquir. poſ. l. qui abſenti.

QVi de libertate. CASVS. Qui litigat de ſtatu ſuo. ſ. an ſit liber, an ſeruus, nõ poteſt effici miles interim, & quo ad hoc non differt à ſeruis, & ſi efficiatur miles de facto & etiam ſi poſtea pronuntietur liber, tamẽ remouebitur à militia: niſi per calumniam peteretur in ſeruitutem. Qui ingenuus. Quidam ſeruus fecit ſe pronũtiari ingenuum per colluſionem: & ſic effectus eſt miles, tandem intra quinquennium hęc ſententia retractata eſt: & ſic ſeruus eſt pronuntiatus, dicitur, ꝙ nouo domino erit hic ſeruus tradendus. Franc.
s Cum cæteris. ut nec iſti, nec illi poſſint aſpirare ad militiam: ut & ꝟ. de re mili. l. qui ſtatus. & l. ab ol. A.
t In quibuſdam: ut ſ. eo. l. ordinata. quia non in omnibus: vt hic, & not. ſ. eod. l. ſi cui. §. licet.
u Calumniam. ſecus ſi non per calumniam: vt d. l. qui ſtatus, uel licet nõ debeant eligi, vt ibi: tñ electi retinentur: vt hic, & ar. ꝟ. qñ app. ſit. l. j. §. biduũ. & facit C. e. l. nõ mutanť. & l. nõ idcirco. & ſ. d iur. aur. anu. l. ij.

Quinqu ennom.

a Quinquenanium.vt & ℸ. de collu. detegeo.l.ij.
b Nouo domino. dei egenti colluſionem: ſiue ſit dominus, quando hic fuerat ſeruus: ſiue patronus, q̄ñ hic fuerat libertus: & tunc impropriè dicitur dominus: ut infra de collu.deteg.l.j.& l.ſi libertinus.

Dvobus. CASVS. Petebam quendam in ſeruitutem, dicens eum eſſe meum ſeruum pro dimidia. Item quidam alius petebat eundem in ſeruit. pro dimidia coram alio iudice. unus iudicum uolebat pronunciare eũ liberum. dicitur, q̄ bonum eſt eos cogi, ut cōſentiant in unam ſententiam: & ſi nō poſſunt cōſentire, tunc quidã dixerunt debere duci ab eo, qui uiciſſet, ut ſic ſit in totũ ſeruus: ſed uerius eſt, quod ſit in totum liber, & compellatur partẽ precij ſui, quę æſtimabitur arbitrio boni uiri, dare uictori. Franciſ.

c Liber.i. libertinus: quia ſi ingenuus pronũtietur, præiudicaret omni bus ſententia, vt nec habeat neceſſe ſoluere preciũ ſeruitvt ſup.eo. l.diui. fratres. Vel dic idẽ in utroque caſu, ſi ingenuus, uel libertinus pronũtietur: & dic iudicatus, i. iudicandus: uel iudicatus quãtum ad mentem, & propoſitum iudicum. ſic & ī. de iureiurãdo. l.admonendi. Nam ſi iam protuliſſent ſentẽtias, non ſunt cogendi cōſentire: quia ſemel functi ſunt officio ſuo: vt ℷ.de re iud.l.iudex.
d Non continget.quod conſentiant.
e Libertatem.not. in totum aliquid debere fieri, aut in nihilũ. ſic & ſup.eo.l. ſi pariter.in fi.& C.de inoff. teſta.l.cũ duobus.& ar.inp.ſi ex noxa.cã.l.ſi cũ uno. & de arbi.l.ſi eum dies.§.pen.in fi.& l.itẽ ſi unus.§. item.commu.diu. l.cōi diuidundo. §. fina. & de ter. ruſt.præ.l.una eſt.& ad Treb.l.ſi pupillus. & de teſt. mili.l.ſi certarum.§.Iul.& de bon.lib.l.nã abſurdũ. & de oper.lib.l.libertus qui.& ſup.ad leg. Falc. l.qui quadringenta.in prin.& C. qui accuſ. non poſſ. l.qui crimen.& C.de io.deliber. l. quidam. & de hoc not. etiam ſup.de proco.l.in cauſę.in princ.
f Commodius.de æquitate.nam ſupradicta de rigore ſunt: vt & ℷ.de re iudi.l.inter pares.
g Præſtare. ut & ℷ.de exceptio. rei iudi. l.iudicatæ. in pri.& ſup.de uulg.ſubſt.l.ſi ſeruus.in prin.& C.de

ſeruitutem eſt, in militia retinebit. Qui ingenuus ꝓnuntiatus eſt, ſi ſe militię dedit, intra quinquenniũ [a] retractata ſnīa, nouo dño [b] reddendus eſt.

Iulianus lib. v.ex Minutio. XXX.

Dvobus petentibus hoīem in ſeruitutẽ pro parte dimidia ſeparatim: ſi uno iudicio liber, [c] altero ſeruus iudicatus eſt, commodiſsimum eſt, eouſq; cogi iudices, donec ↄſentiant. Si id nō cōtinget, [d] Sabinum refert exiſtimaſſe, duci ſeruum debere ab eo, q̄ uiciſſet. cuius ſnīæ Caſsius quoq; eſt, & ego ſum. Et ſanè ridiculum eſt, arbitrari cũ ꝓ parte dimidia duci, ꝓ parte dimidia libertatẽ [e] eius tueri. Cōmodius [f] aũt eſt fauore libertatis, liberum quidẽ eum eſſe: cōpelli autẽ precij ſui partem uiri boni arbitratu victori ſuo præſtare. [g]

Vlp. li.j reſpon. XXXI.

Filium ob hoc, [h] q̄ pr̄i hæres extitit, ꝓhiberi à patres ſuum [i] ſeruum manumiſſum in ſeruitutem petere.

Paulus lib. vj. regularum. XXXII.

De bonis eorum, q̄ ex ſeruitute [aut li bertinitate] ī ingenuitatẽ uindicati ſunt, ſenatuſcō ſultum factum eſt, quo cauet de ijs quidem, qui ex ſeruitute defenſi eſſent, ut id duntaxat ferrẽt, qđ in domum cuiuſq; intuliſſent: [k] in eorum aũt bonis, qui poſt manumiſsionem repetere originem ſuã uoluiſſent, [l] hoc amplius, ut qđ poſt manumiſsionem quoq; acquiſiſſent, nō ex re manumiſſoris [m] ſecum ferrent: cętera bona relinquerẽt illi, ex cuius familia exiſſent.

Idem lib. ſing. de libera cauſa. XXXIII.

Qvi ſciens liberum emit, quãuis & ille ſe patereẽ uenire, tñ non pōt [n] ↄdicere ei, qui ad libertatem proclamat. Sed ſi alij eum ignoranti uendiderit, denegabitur ei proclamatio.

ſer.eō. manu.l.j. Itẽ not. quod res inter alios acta nocet alijs q̄ñq;. [r] ad qđ facit. ℷ.de re iud.l.ſæpe. Item facit ℷ.de re iud.l.duo ex tribus.& l.duo iudices. Ac;

Filium ob hoc. CASVS. Pater manumiſit ſeruũ filij: tandem pater deceſsit, & filius ei ſucceſsit. dicitur quod filius non poteſt reuocare in ſeruitutem illum ſeruum à patre manumiſſum. Franciſcus.
h Filium ob hoc. ratio quare prohibetur, eſt bona: vt C. eo. l. ſi ab eo.& de re ali. non ali.l. uenditrici. & de re. iur. l. ex qua perſona. Sed contra ſup. qui & à qui.l. ſi ſeruo.ſolue ut ibi. Accurſius.
i Suum. ſcilicet filij. Accur.

De bonis. CASVS. Circa bona eorum, qui in ſeruitutis poſſeſsione exiſtentes, uel in libertinitatis poſſeſsi. exiſtent. uendicant ſe in ingenuitatem: eſt factũ quoddam ſenatuſconſultum, in quo eſt dictum, quod illi qui ex poſſeſsione ſeruitutis uendicant ſe in ingenuitatem, bona quæ intulerunt in domum poſsidentis, ea demum ſecũ reportent. illi autem, qui ex libertinitate uindicant ſe in ingenuitatem, ea demum bona ſecum ferant, quæ poſt manumiſsionem de facto acquiſierunt, non ex re manumiſſoris. Franciſc. Accurſius.
k Intuliſſent. Nō ex re uel opera ſua quæſita: quia hæc paria ſunt: vt infra de acquir. rerum domi.l. quæſitum. & ſtatim hic poteſt colligi. Alij dicunt, quod quæſita ex opera ſua poterunt: quod non placet.
l Voluiſſent. Vt ex libertinitate in ingenuitatẽ. A.
m Non ex re manumiſſoris. ſcilicet de facto. in eo. ſtatu ſunt ea, quæ ſunt ei legata, vt liberto: vt C. de inge.ma.l.j.& ad hoc infra ſi lib. ing. eſſe di. l.iij.in fi. & ſup.de iur.aur.an.l.j.& ſup.de condi.inde. l. ſeruo manumiſſo.& ℷ.eod. l. imperator.& l.de his.& C. qui.ad liber.proclama.non lic.l.fina.

Qvi ſciens. CASVS. Quendã liberum, eũ ſciẽs liberum, emi. quamuis pateret ſe uendi, bene poterit prouocare in libertatem etiã me inuito: ſecus ſi eum uendidi bona fide ementi. nã nō poterit à modo prouocare in libertatem. Franc. Accur.
n Non poteſt. ut & infra titul.j.l.pen.& ſup. eod.l. liberis.§. ſi quis ſciens.

r In fac regulã affirmatiuã, quod res inter alios acta alijs nocebat. l. ſæpe.de re iudi.c.quã uis.& c. ſuper eo.extra, eo.tit. qđ limitatabis, niſi tertius gereret nomine ſuo proprio de iure pertinẽte ad me, ſed neſciẽte, vt in c. ſuborta.& ibi de hoc per Pano. colu. iiij. uerſic.Innoc. dicit. extra de re iudic.& Fel.c.pen. col.ij. uer. limita ſecundo, dũ modo tertius ſciret. ubi alias Fel. ponit eod. tit.
† In P. Fl. aut libertate. ſed non rectè meo iudicio.

Impe-

Imperator. CASVS. Liber homo exiſtẽs in poſſ. ſeruit. Titij, adminiſtrauit bona eius, nunc uult ꝓuocare in libertatem. non auditur, niſi prius reddiderit rationes adminiſtrationis. Fran. Accur.

a Reddiderit. ut & C. qui ad li. procla. non licet. l. fi. & ſup. eod. l. illud. & ad hoc C. de peti. hæred. l. fin. in fi. & ſup. eo. l. de bonis. ſed in libertate pure relicta aliter eſt: vt in contra. C. de manumiſ. teſt. l. iiij. & ſup. de fideicom. li. l. ſi pure. Accur.

b In ſeruitute. id eſt, ſeruitutis poſſeſſione.

Seruos. CASVS. Titia in teſtõ ſuo iuſſit hæredib. ſuis, vt facerẽt quoddam templum, ſine hoſpitale: & ꝑ quoſdam de ſuis ſeruis, quos nominauit, uoluit cuſtodiri templum: non autem eos manumiſit: dicitur ꝙ iſti nõ ſunt ſerui hæredis, ſed templi. & hoc ſi habeas in fine legis in litera, neque hæredis. & ſic ſecundum hoc dicas ſpeciale in ultima uoluntate vt ex ſola uoluntate ultima fiãt templi: at ſecus in alia uoluntate, puta inter uiuos: vt infrà de pollic. l. ij. in pri. & C. de fur. l. ſi nondum. ſi autem in fine non habeas neque tunc dic cauſam ut dixi, niſi quod in fine dicas quod hi ſerui ſunt hæredis: & ad hoc concordant leges prædictæ. Franciſcus.

c Deſtinatos. ab ea uiuente. Accur.

d Neque hæredis. ſi habeas ſine neq; planum eſt, & concor. ℐ. de polli. l. ij. in prin. & C. de fur. l. ſi nondum. ſi habeas neque: tũc dic, ſed templi. ſed dices proceſſum fuiſſe hic ad actum dedicãdi: vel ſpecialẽ in ultima uoluntate, vt ex ſola uolũtate ſint templi: ut hic dicit: nec ſint contrariæ dictæ leges.

Dominus. CASVS. Petij quẽdam in ſeruitut. & obtinui. nunc eũ inuitũ nolo abducere, poſſum, licet uelit afferre litis æſtimationem. Fran. Acc.

e Qui obtinuit. in liberali cauſa. & facit ſup. de rei uendi. l. qui reſtituere. Accur.

Conuentio priuata. CASVS. Quidã liber homo confeſſus eſt ſe eſſe meum ſeruum. hoc ſibi non nocet. idem ſi libertum: & de hoc dic ut C. eod. l. liberos priuatis. Fran. Accu.

f Conuentio priuata. hoc dicit ut C. eodem. l. liberos priuatis.

Vlp. libr. ſingu. Pandecta. XXXIIII.

Imperator Antonin⁹ ꝯſtituit, nõ alias ad libertatẽ ꝓclamationẽ cõcedẽdã cuiquã, ᵃniſi pri⁹ adminiſtrationum rõnes reddiderit, ᵃ quas cũ in ſeruitute ᵇeſſet geſſiſſet.

Papinianus libro ix. Reſponſorum. XXXV.

Seruos ad tẽpli cuſtodiã, qđ ædificari Titia uoluit, deſtinatos, ᶜ neq; manumiſſos, † neq; hæredis ᵈ eſſe conſtitit.

Idem lib. xij. Reſponſorum. XXXVI.

Dominus, qui obtinuit: ᵉ ſi uelit ſeruum ſuum abducere, litis æſtimationem pro eo accipere non cogetur.

Calliſtratus lib. ij. Quæſtionum. XXXVII.

Conuentio priuata ᶠ neque ſeruũ quẽquam, neque libertum alicuius facere poteſt.

Paulus lib. xv. Reſponſorum. XXXVIII.

Paulus ᵍ rñdit, ſi ut proponitᷣ poſt perfectam ſine ulla ꝯdõne emptionẽ, poſtea emptor ex uolũtate ſuas literas emiſit: quib. profitereť ſe poſt certum tp̃s manumiſſurũ eũ, quẽ emerat: nõ uideri eas literas ad ꝯſtõnem diui Marci ꝑtinere. ʰ Idẽ rñdit, ꝯſtõnem quidem diui Marci ad eorum mãcipiorum libertatem pertinere, q̃ hac lege uenijſſent, ut poſt tp̃s, ⁱ manumitterenť, ſed eundẽ fauorem ᵏ libertatis ꝯñdæ cã ẽt eam mereri, pro qua dñs pretium accepiſſet, ut ancillã ſuã manumitteret: cum idem ẽt libertã habiturus ſit. Quæſitum eſt, an emptor ſeruo rectè libertatem dederit nondum pretio ſoluto? Paulus rñdit, ſeruũ, quem uenditor emptori tradidit, ſi ei pro pretio ſatisfactum eſt, ᵐ & nondum pretio ſoluto i bonis emptoris, eſſe cœpiſſe. ⁿ Caius † Seius Stichũ ſeruũ Lucio Titio uẽdidit ita, ut Titius Stichum poſt trienniũ manumitteret, ſi continuo triennio ſeruiſſet. ſed nõdum exacto tp̃e triennij Stichus fugit, & poſt aliquantulum temporis defuncto. Titio reuertitur: quæro,

Paulus. CASVS. Vendidi ego Franciſcus tibi ſeruum meũ pure: poſtea perfecta emptione miſiſti mihi literas in quibus cõtinebatur, quod manumitteres iſtum ſeruum poſt certum tp̃s. ſi non manumittas nõ efficitur per hoc liber. non enim locum habet prædicta conſtitutio, quando uendidi tibi ſeruum ſub hac conditione, ut manumittas eum poſt certum tempus. nã te nõ manumittẽte ſeruus fit liber ex prædicta conſtitutione: ſed in noſtro caſu uenditio fuit pura. Item prædicta conſtitutio extẽdit fauorem ſuum etiã ad alium caſum: vt quando accepi pretium ob manumittendũ ancillam in certum tempus: nã me non manumittente, ipſa fit libera. Quæſitum. Emptor ſeruum quem emit, & ſibi traditũ manumiſit ante, q̃ ſoluat pretium uenditor. quæritur, an teneat manumiſſio? Et dicitur, ꝙ ſic ſi ſatisfecit emptor uenditori pro pretio ut dãdo fideiuſſores, ne' aliter ſatiſfecit ad uoluntatem uenditoris. [Caius Seius.] Vendidi tibi Stichũ ſeruũ meũ hoc pacto, ut eum poſt triennium manumittas, ſi triennio continuo tibi ſeruierit. nõdũ completo triennio ſeruus à te fugit: & tu interim deceſſiſti: nunc ſeruus reuertitur, & finito triennio uult libertatẽ: quæritur, an audiať? Et dicit quòd ſic, ſi nunc reuerſus ſeruiat tãto tempore, quanto fuit in fuga. Franc. Accur.

g Paulus. aliàs incipit, ſi ut proponitur.

h Pertinere. vt liber ſit liber poſt tp̃s, ſi nõ manumittať: quæ conſtitutio qñ habeat locũ ſubijcit ſtatim.

i Poſt tẽpus. vt C. ſi man. ita fue. alie. l. j. ij. & 3. Ac.

k Eundem fauorem. alias feruorem, & tunc plana: aliàs fauorem, & tunc dic eundem, ſcilicet diuũ Marcum conſtituiſſe certum eſt &c.

l Mereri libertatẽ: vt & C. ſi man. ita fue. alie. l. ſi is.

m Satisfactum eſt: fideiuſſore, uel alio mõ: vt Inſti. de rerum diui. §. uenditæ. & ſup. de contrahen. emp. l. quod uendidi. & l. vt res. & ſup. quibus modis pig. uel hypo. ſolu. l. item liber. §. qui paratus.

n Cœpiſſe. & ſic eſt liber. Accur.

miſſione ſeruiat, & cõſequitẽ libertatẽ omnino. qui ter. ſi bene Interpretaẽ, hoc non probat: vt hic in nouis Iterpretat. per Boln. Adde, qđ iſtud non uidetur eſſe ſpeciale hoc caſu, cũ iſta dictio continue Intelligatur, & interpretetur. i. Interpolatim: ut uult gl. ſing. ſecũdum Sal. ibi, in l. fi. C. ſi mãc. ita fu. ali. Gemi. refert, & ſequit in c. fin. §. fi. & ibi not. in apoſtil. ad ipſum, in uer. ſi ad tempus te cedunt, dicuntur cõtinui. extra de uer. ſignific. & ibi etiam notaui in apoſti. ad Phi. Frãc. nu. ix. In uerſic. de tempore: cõgrun ꝑ qb., & ꝑ dictionib. continue, ſeu continuò, aſsiduè, & ſimilibus, & ꝙ capiãt aliqđ Iteruallũ Mando. in 22. quæſt. num. 4. & ſeq. 32. Regul. & in Glo. Facult §. nolite. in uerſicu. aſsidue.

ᵃ P. F. proclamationem cuiquam permittendã reddiderit

† In P. Fl. hæredis eſſe conſtituit.

† Franc. Are. doct. Illu. in l. ſi ita ſtipulatus eſſẽ. infra, de uerb. obligat. iſtum tex. exclamat ſing. ad hoc ꝙ fauore libertatis ille qui habet ſeruire triẽnio continuo: alicui dicitur ſeruire continue, etiã ſi interpolatim, & cũ inter-

a Deceſſerit. Titius ſcilicet.
b Tempore. id eſt, ſeruitio tanti temporis præſtito, quantum fuit tēpus fugæ: vt ff. de ſtatuliber. l. ſeruus qui. §. ſeruus. & l. cum hæres §. fi. Item contra ſup. de fideicom. lib. l. Thais. §. intra. Sol. vt ibi. Accur.

an obſtet Sticho ad conſequendā ex uēditione libertatem, quod ante triēniū † deceſſerit. [a] Paulus rñdit ſm ea q̃ proponerē tur, expleto tpe, [b] poſt quod Stich⁹ manumitti d̄buit, libertatem ei cōpetiſſe.

Idem lib. v. Sententiarum. XXXIX.

CVi neceſsitas ꝓbādi de ingenuitate ſua non incumbit, ſi ipſe ultrò probare deſideret, audiendus [c] eſt.

Qui de ingenuitate cognoſcūt, de calumnia ei⁹ qui temerè ꝯtrouerſiam mouit, ad modū exilij poſſunt ferre ſnīam. [d] Tutores, uel curatores † pupillis, quorū tutelam, & res adminiſtrauerunt, poſtea ſtatus qōnem facere non poſſunt. [e] Marit⁹ uxori eidemq; libertę ſtatus qōnē [f] inferre non ꝓhibet̄.

Se uendens ad pretium participandum, non efficitur ingenuus. h.d.

Hermogenianus lib. v. iuris epito. XL.

CVm pacto [g] † participationis ꝑtij maior uiginti annis uenalē ſe præbuit: nec poſt manumiſsionem ad libertatem [h] proclamare pōt.

Si dubitatur, an quis ſit in poſſeſſione ſeruitutis, an libertatis, & ipſe uelit probare ſe eſſe in poſſeſſione libertatis, prior audiendus eſt quàm cā liberalis procedat. Item qñ cognoſcitur de cā liberali, debet iudex cognoſcere de rapina, & de furto, ſi quod fecit: vel de aliquo magno damno. h.d.

Paulus lib. ſing. de artic. libe. cauſæ. XLI.

† LIberali cā, ſi in obſcuro ſit, [i] in quo fuerit ſtatu is, qui ꝓ [k] libertate ſua litigat: prior audiendus eſt [l] ꝓbare uolens, ſeipſum in li bertatis poſſeſsione eſſe:

Iudex [m] aūt, qui de libertate cognoſcit, ēt d̄ rebus amotis, danove † magno [n] facto cognoſcere debet. Fieri. n. pōt, vt fiducia libertatis & ſurripere q̄dam, & corrūpere, atq; ꝯſumere ex bonis eorū, [*] quib. ſeruiebat, auſus ſit.

Labeo lib. vij. Poſteriorum. XLII.

SI ſeruus, quē emeras [o] ad libertatē ꝓclamauit, & ab iudice ꝑperā [p] ꝓ eo iudicatū eſt, dñs eius ſerui poſt rē ꝯ te iudicatā te hr̄dem fecit, aut alioquo no͞ie is tu⁹ [q] eſſe cœpiſſet: petere eū tuū eē poteris, † nec tibi obſtabit rei iudicatæ præſcriptio. [r] Labeonis hæc uerba ſunt.

CVi neceſsitas. CASVS. Aliquem exiſtētem in poſſeſ. ingenuitatis peto in ſerui. mihi: non ei incumbit onus probandi: niſi ſponte offerat ſe ad probandum de ingenuitate ſua. & ſi iudex uiderit, quod calumnioſe petam in ſeruitutem, puniet me de calūnia pœna exilij. [Tutores.] Tutor non poteſt petere in ſeruitutem pupillū ſuū, maritus autem vxorem ſuam poteſt petere in ſeruitutem. Fran. Acc.

c Audiendus. vt & ſup. de prob. l. circa. & C. de inof. teſta. l. liberi.
d Sententiam. vt & C. eo. l. ſi tibi.
e Non poſſunt. non ſic econtra: vt C. eod. l. nunideirco. & nota hic officium ſuum eſſe alicui damnoſum. arg. contra ff. de fur. l. ſi ſeruus. §. quod uero.
f Status quæſtionem. reuocando in ſeruitutem ex ingratitudine, uel dic liberta de facto, ſed quomodo hoc, cum famoſa, & pœnalis uideatur, nam ea tota fama conſumitur mulieris. Reſpon. per hoc ſoluetur matrimonium, ſed in caſu quo durarer, non poteſt pœnalis, vel famoſa inſtitui. ut C. re. amot. l. ij. & facit C. de uper. lib. l. libertæ.

CVm pacto. CASVS. Maior viginti annis vendit ſe ad pretium participandum, & omnia interuenerunt, quæ requiruntur ad hoc, ut liber efficiatur ſeruus. emptor cum poſtea manumiſit. dicitur quod libertus nunc efficitur, nec poteſt ſe petere in ingenuitatem. Fran.
g Cum pacto. interuenientibus, quæ debent interuenire. ut not. ſup. de ſtatu ho. l. & ſeruorum. §. j. Accu.
h Ad libertatem. id eſt ingenuitatem: vt ſup. de ſtatu homi. l. homo liber. ubi de hoc dixi. & facit C. qui. ad lib. proclā. non licet. l. j.

LIberali. CASVS. Si dubitatur, an quis ſit in poſſ. ſeruit. an libertatis, & ipſe uelit probare ſe eſſe in poſſ. libertatis. uolens hoc probare prior audiēdus eſt quàm cauſa liberalis procedat. Secundo dicit, quando cognoſcitur de cauſa liberali: puta an ſis ſeruus meus, an liber ſis, debebit iudex cognoſcere de rapina, & furto, ſi quod mihi feciſti. uel dic de aliquo alio damno magno. Franc.
i In obſcuro ſit. Ideo. ſ. quia dubitatur in quorum &c.
k Litigat. id eſt, utrum ſit in poſſeſſione ſerui. uel libertatis: & ſic incipit pendere prior. &c.
l Audiendus eſt. ſcilicet prædictus, de cuius ſtatu quæritur: & hoc etiam ſi ſibi non imminebat onus: vt arg. ſupra eod. l. cui. & ſm hoc dic prior quam cauſa liberalis procedat: vt ſup. eo. l. liberis. §. fin.
m Iudex. mutat caſum. ſup. depoſ. hic de proprietate agit. facit ſup. eo. l. illud. & l. de bonis. & l. Imperator. & infra. l. de his.
n Damnove magno. ad hoc ff. de acquirendo rer. do. l. homo liber. §. j.

SI ſeruus. CASVS. Seruum emeras à non domino, & traditus tibi fuit: tandem apparuit non tuus: & ſic fuit iudicatum non eſſe tuum ſeruum: poſtea eius dñs ſerui te hæredem fecerat: nunc uis petere adhuc illum ſeruū, certè audieris: nec obſt. tibi exceptio rei iudicatæ: quia alio iure agis. Fran.
o Quem emeras. à non dño. Accur.
p Perperam. quia iudicauit eum non eſſe ſeruum tuum, quia non probaſti tuum: & ita perperam, quia tu cum poſſideres, ſi ipſe liberum ſe non probaret, uincere debebas. Item nec fuit iudicatum eum liberum: quia iſtę ſententia inter omnes faceret ius: vt ſup. de ſta. hu. l. ingenuum. & ſup. eo. l. diui. §. j. quæ ſunt contra, ſm Azo. uel dic ꝑperā, ſm H. quia iā debuit iudicare eū liberū, non iudicauit eū liberū, ſed nō eſſe ſeruū ſuū.
q Is tuus. alias tuus, & alias iſtius: & tunc dic, id eſt tuus: & alias is huius. & tunc eodem modo.
r Præſcriptio. cum noua cā ſiue dñium acceſsit: vt & ff. de

† In P. Fl. diſceſſerit quod uerbū ad Stichum referendū eſt.
† Pupillorū, in P. F.
† In P. F. partitionis.
† Hoc caput in P. F. ſic incipit, ſi in obſcuro ſit, in quo fuerit ſtatu is, qui pro libertate ſua litigat &c. Vide Augu. emēdatio. lib. j. cap. iiij.
† In P. F. non eſt, magnu.
* Eorum. non eſt in P. Fl.
† In P. F. nec tibi obſtabit rei iudicatæ profcriptio. lauo ſeuus. hęc uera ſunt.

& ꝟ.de excep.rei iud.l.ſi autem.§.eandem. & facit ſup.eo.l.ſi c: i.§.j.& C.res inter alios acta.l.j.& ij.& C.eodem,l.ſi is. Accur.

DE his. CASVS. Heres grauatus erat manumittere ſeruum: hic ſeruus ſubripuit aliqua hereditatis, & petit ſe ab eo manumitti. dicitur quod prius debet reddere ea, quæ ſubripuit poſtea manumitti. Prã ciſcus.

a Dare debet. ſcilicet præſes prouinciæ. Accur.

b Antequam. contra C.de manum.teſtam.l.iiij.§.j. Sol. ibi ſub conditione, hic purè: fuit relicta libertas. hoc nõ placet: quia tunc eſſet contra ꝟ.de fideicom. liberta.l.ſi purè. quare dic, q́d hic ſub conditione fuit relicta & ſic cõcord. cum d.l.C.& non diſcordat ab illa l.ſi purè. cũ ibi non fuerit conditio reddendæ rationis. & facit ꝟ. de manu.l.ſi quis dicat in fi. & ſupra e.l.illud.& l.Imperator.& l. liberalis. & l. de bonis. Accur.

L Icet. CASVS. Libertus iurando ſe daturum decem operas patrono, tenetur: & hoc eſt uerum quando manumiſſus iam iurat. ſecus ſi exiſtens ſeruus iurat, nã non tenet. ſed ſeruus ad hoc exiſtens poteſt iurare, quod liber factus iurabit ſe decem operas daturũ: & hoc caſu ſtatim cum erit manumiſſus, debebit iurare uel ꝓmittere. impubes autem iurare poterit ſe daturum operas patrono, & tenebitur operas dare, cũ erit factus pubes. poterit etiam & impubes exiſtens operas aliquas præſtare: ut puta ſi hiſtrio ſit. Fran.

Póp. lib. iij. S. C. XLIII.

DE ijs, qui bona eorum, quibus ſeruiebant, intercepiſſent, deinde ad libertatẽ proclamaſſent, Hadrianus Imperator reſcripſit: cuius reſcripti uerba ſunt hæc: Sicut non æquum, fiducia libertatis, quæ ex fideicommiſsi cauſa præſtanda eſt, intercipere hæreditariam pecuniam: ita nec libertati præſtandæ moram quæri oportet. Quamprimum ergo arbitrũ dare debet, a apud quẽ ꝓſtet, quid ſeruari ꝑt hæredi anteq̃ b ad ſeruũ manumittẽdũ ꝯpelleret.

Venuleius libro vij. actio. XLIIII.

LIcet dubitatũ antea fuit, utrũ ſeruus dũtaxat, an libertus iurando patrono obligaretur in ijs, quæ libertatis cauſa imponuntur, c tamen uerius eſt, non aliter quã liberum d obligari. Ideo autem ſolet iuſiurãdum a ſeruis exigi, ut hi religione e adſtricti, poſtea q̃ ſuæ poteſtatis eſſe cœpiſſent, iurãdi neceſsitatẽ f haberent: dummodo incontinenti g cum manumiſſus eſt, aut iuret, aut promittat. Licet autem circa donum, h munus, operas, etiam uxorũ i perſonas inſerere. In eum, qui impubes iurauerit, ſcilicet qui & iurare potuerit, k danda eſt utilis actio l operarum nomine: cum pubes tamen factus erit. Poteſt tamen & impubes operas dare, uelutiſi miniculator m † ſit, uel hiſtrio.

TITVLVS XIII.

QVIBVS AD libertatẽ proclamare non licet. †

Maior uiginti an. ſi ſe uendidit, & pretium recepit, nõ poteſt proclamare in libertatem: ſecus eſt in minore uiginti an. h. d.

Vlpianus libr. ij. de off. Proconſulis. I.

MAiores uiginti annis ita demũ ad libertatẽ proclamare nõ poſſunt, ſi pretium ad

c Imponuntur. licit è. Acc.

d Liberum. ut & inp. de ope. lib. l. ut iuriſiuran. & C. de ope. li. l. j. & ſup. de manu. teſt. l. ſeruũ teſtamento.

e Religione. ſ. ſacramenti.

f Neceſſitatem. Iurant enim ſe iuraturos cum erunt liberi: quod ſi non fecerint, datur in eos actio de dolo ut ꝟ. de dolo. l. eleganter. §. ſeruus pactionis. aut ſi promiſſa eſt pecunia, datur actio in factum: ut C. an ſer. ex ſuo facto. l. promiſſæ. ſecundum Azo.

g Incontinenti. Imo etiam uidetur ex interuallo: ut ꝟ. de ope. li. l. ut iuriſiuran di. §. & fine. Sol. hic loquitur quando primo in ſeruitute iurauerat: ibi nõ. Vel ibi poſt tẽpus modicũ, quod uidebatur ineſſe, quod incõtenenti dicit: ut arg. ꝟ. ſi cert. peta. l. lecta. & ad hoc ꝟ. de dam. infe. l. fluminũ. §. ſed quod dictum eſt, uel ibi fuit actum in manumiſſione, ut etiam poſtea ex interuallo fieret: ut ꝟ. de ſol. l. Modeſtinus. uel ibi ſpõte & ſciens ſe non teneri. argu. ꝟ. de oper. liber. l. cãpanus. Item ex hoc quod incontinenti iurat uel promittit, patet q́ cauſa libertatis, id eſt, quia non aliter eſſet manumiſſurus, operas promittit, & dominus exigit: & ideo tenetur: ut hic, & d. l. ut iuriſiurãdi. ſi autem ex interuallo: ſi quidem ſponte ſciens ſe non teneri tenebitur, ut dixi. ſi metu uel nimia reuerentia patroni, contra: ut ꝟ. quarum re. actio nõ datur. lege, j. §. quæ onerãdæ. & l. final. §. ſi ſeruus. Itẽ no. ex iuramento hic aliquem obligari, & actione in factũ ex eo agetur: ut arg. C. de re. cred. leg. actori

h Donum. differunt hęc inter ſe: ut ꝟ. de uerb. ſig. l. inter donum. & l. munus. & ꝟ. de offi. procõſ. l. ſolẽt. §. fi. Ac.

i Vxorum. facit C. de in ius uocan. l. nenia. Itẽ facit ſup. de dam infec. l. fluminum. §. adijcitur. & facit quod no. C. de ope. liber. l. ſi q̃.

k Potuerit. Cum ſit doli capax: ſecus in eo iuramento, quod ſuper contractibus præſtatur. quod tãtum ‡ a pubere factũ ualet: ut in authen. ſacramenta. Item not. pupillum obligari. & eſt ſic ꝟ. de acqui. hær. l. pupillus. & ꝟ. de iureiur. l. qui iuraſſe. Sed argu. contra, ſup. de iur. & facti ignoran. l. fi. Accu.

l Vtilis actio. ſecus in filio emancipato: ut ſup. de obſe. l. penul.

m Miniculator. aliàs nummicaleulator, & aliàs miniculator. & facit ꝟ. de ope. lib. l. ut iuriſiuran. § dabi tur. & ꝟ. de rei uen. l. certum. Sed arg. contra ꝟ. de uſuf. l. arborib. §. de illo. & ſup. de oper. ſer. l. fi. §. j.

QVIBVS AD LIBERTATEM proclamare non licet.

MAiores. CASVS. Maior uiginti annis paſſus eſt ſe uẽdi: ſi ꝑtiũ participatus eſt nõ poterit ꝓuocare in libertatẽ, ſi autẽ nõ eſt participatus pretiũ, licet omnia alia interueniant, q̃ interuenire debent, ut liber efficiatur: ſeruus poterit prouocare ad libertatem. Sed pone, quod eſt minor uiginti ann. licet participatus ſit pretium, poterit prouocare in libertatẽ:

† In P. F. nomenculator. atq; ita emendat locum hunc Anto. Augu. lib. ſingu. ad Modeſtinum, c. xij. §. neq; librarios.

† Vide Anto. Nebri. in hac ipſa dictiõe, niſi malis nomenclator legere.

‡ iſta glo. eſt ſingul. ſecundum Baldũ, ad hoc quod authen. ſacramenta puberum, non habet locũ in pupillo etiã doli capace, ſed ſolũ in adulto. Bolog. Tu dic contra ꝑ not. eiuſd. Bal. in l. fi. §. filius. C. de bo. quæ li. & in l. ij. C. de reſt. in integr. & Spec. in ti. de pac. §. ij. uer. & no. ex præceden.

niſi factus maior durauit in ſeruitute. Fran.

a Qui uenit. id eſt uenditur.

b Peruenerit. uere, ut & C. eo. l. j. & not. ſup. de ſtatu homi. leg. & ſeruorum. §. j.

c Ex cæteris. i. ſi non participatus eſt lucrum.

d Suprascripta. id eſt, participationis pretij.

e Dicendũ. vt ſup. de liber. cauſ. l. liberis. §. j. & contraua. & facit ſupra de mi no. l. ſi ex cauſa. §. Papinianus.

S Eruum. CASVS. Compulſus dediſti mihi ſeruum, & eum in teſtamento liberum eſſe iuſsiſti: dr̃ quod non tenet libertas, licet alias ſoluendo ſim: & tu poteris ab hærede meo uindicare ſeruum. ſi autẽ diceres effici liberum, quod eſſe non debet, iam tu nõ haberes aliquam actio. contra hæredem meum: quia nihil uidebitur, &c. Fran.

f Per uim. ſ. compulſiuam. & ſic dominium directũ trãſijt: vt ſup. qđ met. cau. leg. ſi mulier. § penul.

g Erit ille. ſecus ſi non tradere, ſed manumittere cogatur: quia tenet libertas: ut ſup. quod metus cau. l. metum. §. idem Pompon. licet quidam dicant hic in ultima uoluntate, ibi inter uiuos factam manu, quod non placet.

h Agere. utili in rẽ: vt ſup. quod me. cau. l. metum. §. uolenti. & §. licet. an autem ipſe ſeruus poſsit conueniri actione, quod metus cauſa, quaſi ad eum commodum perueneri: & quod uidetur: vt ſup. qđ met. cau. l. ſi cum exceptione. §. in hac actione. econtra quod non: quia non erat pecuniarium commodum: vt arg. ſup. de leg. j. l. plane §. ſi. & l. ſeq.

i Peruenerit. i. perueniret, quod eſſe non debet.

k Conſecutus. nihil habet, qui libertũ habet: vt hic, & ſup. de præſcrip. uerb. l. naturalis. §. ſi. in ſi.

l Is qui. ... Liber homo ſi paſſus eſt ſe vẽdi ad precium participãdum, & ea interuenerũt, quæ interuenire debent, efficitur ſeruus. Sed quid ſi fœmina libera paſſa eſt ſe uendi interuenientibus ijs, quæ debent interuenire: an qui nunc naſcũtur ex ea, erunt ſerui? Dicitur quod ſic, cum & mater ſit ſerua, nec poſsit prouocare in libertatem. Fran.

† In P. F. partit' ſit.

ipſum qui uenit [a] peruenerit. [b] ex cæteris [c] aũt cauſis, quanuis maior uiginti annis ſe uenundari paſſus ſit, ad libertatẽ ei proclamare licet. Minori aũt uiginti annis ne ex cã quidem ſupraſcripta [d] debet denegari libertatis proclamatio, niſi maior uiginti annis factus durauit in ſeruitute. Tunc. n. ſi pretium † participatus ſit: dicendum [e] erit, denegari ei debere libertatis proclamationem.

Marcellus libr. xxiiij. Digeſto. um. II.

S Eruum quis p uim [f] a Titio accepit, & teſtamẽto liberum eſſe iuſſit. Quanquam ſoluendo deceſſerit, non erit ille [g] liber: alioquin fraudabitũ Titius: qui non procedẽte quidem libertate cum hærede ei⁹ agere [h] põt. At ſi ad libertatẽ ſeruus peruenerit, [i] nullã actionem habiturus ſit: quia nihil uidebitur hæres ex defuncti dolo cõſecutus. [k]

Sicut maſculi, qui ſe uendũt, & pretium participant, nõ poſſunt proclamare in libertatẽ: ita nec mulieres, nec ij, qui nati ſũt eis tempore ſeruitutis. h. d.

Pomp. li. xj. epiſtolarũ & variarum lectio. III.

H Is, * q ſe paſsi ſunt uenire, [l] ad libertatem proclamandi licentiam denegari. [m] Quæro an & ad eos, qui ex mulierib. q ſe paſſę ſũt uenire, naſcunt̃, iſta ſenatuſcõſulta pertineant? Dubitari [n] non põt, quin ei quoque, q maior annis uiginti ſe uenire paſſa eſt, ad libertatem proclamandi licẽtia fuerit denegãda. His quoque danda [o] non eſt, qui ex ea nati tp̃e ſeruitutis eius erunt.

Paria ſunt aliquid in eſſe cõſiſtere, uel in eo ſtatu, quo de p ximo rem producit in eſſe. Bar.

Paulus libro xij. quæſtio. IIII.

L Icinius Ruffinus Iulio Paulo. [p] Is, cui fideicõmiſſa libertas debebatur, [q] poſt uiceſimum annum [r] ſe uenire paſſus eſt. quæro an denegandum ſit ei, ad libertatem [s] proclamare? Mouet me exemplũ cuiuſuis liberi hoĩs. nam & ſi cum conſecutus eſſet libertatem, ſe uẽdidiſſet, [t] denegaretur [u] ei ad libertatem proclamare. neq; debet meliori [x] loco in

l Venire. interuenientibus, quę debent interuenire.

m Denegari. Dicit Pomponius, uel cauetur ſenatuſconſulto.

n Dubitari. nunc reſpondet. & ſubaudi, ſed cum dubijs. &c.

o Danda. licentia proclamandi ad libertatem.

L Icinius. CASVS. Hæres nolebat uendere ſeruum, quem erat per fideicommiſſum rogatus manumittere: & ipſe maior xx. anno. exiſtens paſſus eſt ſe uendi. quæritur an poſsit prouocare in libertatem? & uidetur quod non. nam ſi iam eſſet manumiſſus, & ſic eſſet liber, & eſſet paſſus ſe uendi, non poſſet prouocare in libertatem. Sed econtra uidet̃ quod ſic, nam libero homine uendito nihil ei obeſt, quod uendatur: ſed ſecus in hoc caſu, cũ ſeruus ſit qui uendit̃. quid ergo erit? & certe dicit, quod & liber homo, & ſeruus poteſt uendi: & ſtipulatio de euict. poterit committi. & intelligas de eo, qui ignorans liberum hominem emit. Si enim ſciens liberũ emeret, tunc bene poſſet prouocare in libertatem. in noſtro autem caſu etiã inuitus potuit uendi: licet poſsit ei imputari, cum ad libertatem non prouocat petendo iudicis officium, ut manumittatur: quod non poſſet imputari ſtatulibero, cui relicta eſt libertas ſub conditio. Nam interim potuit petere libertatem: ſed ueniente condi. poterit ſe prouocare in libertatem. in noſtro autem caſu dicendum eſt non poſſe prouocare in libertatem, cũ maluit uendi, cum poſſet petere libertatem. Fran.

* P. F. Eis qui.

p Paulo. Salutem & quæſtionem talem.

q Debebatur. Pure. Accur.

r Viceſimum annum. ſuæ ætatis. Accur.

s Libertatem. & ſic eſt homo liber.

t Vendidiſſet. interuenientibus ijs, quæ in libero homine empto interuenire debent.

u Denegaretur. ut ſup. tit. j. lege, liberis ; in princ. & C. eod. l. j. in prin.

x Meliori loco. ut & ſuprà thu. j. l. ordinata. §. ſi in. Accurſius.

Contra-

telligi, ꝙ in ſeruitute cõſtitutus paſſus eſt ſe uenũdari quam ſi eſſet libertaté conſecutus. Sed econtrario, mouet me, ꝙ in hoc, de quo q̃rit̃, uéditio cõſiſtit, & eſt q ueneat. in libero aũt homine neque uenditio cõſtitit, & nihil éſt ꝙ [a] ueneat. Peto itaq; plenisſimè inſtruas. Rñdit: Venditio quidé tam ſerui, quã liberi ꝯhi pót: [a] & de euictione ſtipulatio cõtrahitur. Nõ enim de eo loquimur, qui ſciés liberum emit. nam aduerſus hunc nec ad libertaté proclamatio denegat̃.. [b] Sed & is qui [c] adhuc ſeruus eſt, ét inuitis uenire [d] poteſt: quamuis & ipſe eo malus ſit, ꝙ de conditione ſua diſsimulata cũ in ſua poteſtate habeat, ut ſtatim ad libertatem perueniat. [e] Quod quidem [f] nõ poteſt ei imputari, cui nondum libertas debetur. [g] Pone ſtatuliberũ [h] paſſum ſe uenundari: nemo dicturus eſt, ſuperueniente ꝯditione, quæ nõ fuit in eius poteſtate, libertatis petitioné ei denegandam. [i] Idem puto, ét ſi in ipſius poteſtate fuerit conditio. Sed in ꝑpoſito [k] magis probandum eſt, ut denegetur ei libertatis petitio, qui potuit petere libertaté, & maluit ſe uenundari: quia indignus eſt auxilio prætoris fideicõmiſſarij.

Idem libr. ſingu. ad ſenatuſconſul. Claudia. V.

SI duo liberum hominem maiorem annis uiginti emerimus: unus ſciens eius conditionem, alter ignorans: non propter eũ, qui ſcit, ad libertaté ei proclamare permittitur: ſed propter eũ, qui ignorat, ſeruus efficietur: ſed nõ etiam eius, qui ſcit, ſed tm̃ alterius. [l]

TITVLVS XIIII.

† SI LIBERTVS INGENVVS eſſe dicetur.

Res iudicata contra eum, qui ſe patronum dicebat non præiudicat uero patrono. h. d.

Marcellus lib. vij. Digeſtorum. I.

SI libertus alterius alio agéte [m] ingenuus, ꝓnũtiatus eſſe dicet̃. ſine ulla exceptione tp̃is patronus eius cognitioné ſolet exercere. [n]

Saturninus lib. j. de offi. proconſul. II.

QVi ſe uenire paſſus eſſet maiorem, ſ. ut ad ipſum pretium perueniret: prohibendum de libertate contendere, Diuus Hadria-

[a] Contrahi poteſt: ut ſ. de contrahen. emp. l. & ſi liberi. & l. liberi.
[b] Denegatur: ut ſ. titul. j. l. qui ſciens. & l. liberis. §. ſi quis ſciens. & C. de inge. ma. l. ſcientis.
[c] Sed & is quis. ut in caſu propoſito.
[d] Venire. id eſt, uendi.
[e] Perueniat. poteſt enim implorare, ut manumittat.
[f] Quod quidem. id eſt, certe.
[g] Debetur ſcilicet ſequenti caſu. Accurſius.
[h] Statuliberũ. id eſt, ſub conditione manumiſſum. Accurſius.
[i] Denegandam. nec enim tacite uel expreſſe potuit renuntiare iuri futuro: ut & j. quo. le. l. ꝙ ait prætor. & de leg. ij. l. ſi ita. §. j. & dixi C. de pact. l. j.
[k] In propoſito. ad primum tantum ui detur ſe referre: licet eadem æquitas in poteſtatiua conditione ſit: cũ poteſtatiua conditio & puritas paria ſunt ut & ſ. de hære. inſti. l. ſuus. per quod dicunt quidam ad utrunque caſum referri ꝙ hic dicit̃: & facit C. e. l. j. in fin. & ſ. de fideicom. libe. l. j. qdam. §. fina.

SI duo. CASVS. Duo emerunt liberũ hominem tanquam ſeruum: & unus eorum ſciebat eum liberum, alter ignorabat: quæritur quid iuris? Dicitur ſcientia unius ignoranti non nocebit: & fiet hic ſeruus totus ignorantis. Franc. Accurſ.
[l] Sed tantum alterius. cõtra ſ. titu. j. l. non ſolum. §. j. Sol. ut ibi item contra ſ. tit. j. l. liberis. §. ſi duo. Solu. ut ibi. item not. in perſona huius uenditi magis inſpici quod nocet, quam quod prodeſt. ſic ſup. ad Syll. l. ſi quis in graui. §. fina. Sed arg. contra ſ. de ſena. l. emancipatum. §. fina. & j. de iur. fiſ. l. non intelligitur. §. ſi quis palam. & ſup. ad Maced. l. ſed Iul. §. non ſolũ. Ité nota inutile cedit utili. ſic ſ. de leg. j. l. plane. §. ſi duobus. & ſ. communia præd. l. proprium ſolũ. & C. de hæret. l. cognouimus. & ſ. de bo. lib. l. eũ liberũ. & j. de ſt ip. ſer. l. j. §. communis. & l. proinde. §. ſi. & l. ſeq. Ité arg. contra. ſunt ad hanc l. ſ. de legat. j. l. ſi res. & l. ſi duobus in prin. & l. planè. §. ſi cõiũctim. & l. huiuſmodi. §. ſi Titio. & ſ. de leg. ij. l. ſi Titio. & l. Proculo. & j. de uerbo. oblig. l. ſi mihi & Titio. & ſup. de iureiurand. l. ſi duo patroni. in princ.

SI LIBERTVS ingenuus eſſe dicetur.

SI libertus. CASVS. Petiiſti quêdam in libertum tuum: & qa nõ ꝓbaſti, eſt abſolutus. dicitur ꝙ non præiudicat illa ſententia, nec curſus temporis mihi uero patrono, qui hunc peto in libertinitatem. Franc. Ac.
[m] Alio agente. Qui eum ad libertatem uocat. Acc.
[n] Exercere. uocando eum in ſuum libertum: ut infra, eo. l. patronum, ſed ui detur nullo tẽpore audiri, ut ſ. de ſtatu. ho. l. ingenuum, & ſ. titul. ij. l. duo fratres. §. j. Solu. in illis fuit acta cauſa ſeruitutis & ingenuitatis: & ſic præiudicat inter oẽs: hic autem libertinitatis & ingenuitatis quæ non eſt adeo fauorabilis: & ideo non ꝑiudicat alijs. Alij dicunt ꝙ hic, & j. e. l. patronum. non fuit pronuntiatus ingenuus, ſed libertum illius non eſſe: in contrarijs uero ingenuus. & qđ hic dicit ingenuus, id eſt pro eo, qui ingenuum ſe dicebat: & ſic expone illam l. patronum. Vel dic ꝙ hic non fuit iuſtus cõtradictor in legib. cõtrarijs: ſicut j. de collu. dete. l. eũ nõ iuſto. & arg. ſ. de inoffi. teſt. l. q repudiantis. in fin. Item contra hunc legi j. de collu. dete. l. ij. in prin. ubi intra quinquenniũ tantũ auditur. Sol. ut ibi. Accurſ.

QVi ſe uenire. CASVS. Liber maior xx. ann. paſſus eſt ſe uendi ad ꝑciũ participandũ, & pretiũ ꝑuenit ad eũ: nõ põt ꝓuocare in libertaté, niſi in caſu: ut eũ ꝑ ſuum reddit emptori ſpõte recipienti, in [Qui ſe ex libertinitate.] Quidã ingenuus tanq̃ ſeruus alicuius exiſtens, ab eodé manumiſſus eſt: ſic nũc ſtat tanquã libertus. hic uult ꝓuocare in ingenuitaté.

Alias quoniam.

† In P. Fl. ſi ingenu' eſſe dicetur.

poteſt uſque ad quinquennium, nõ ultra, niſi in caſu: ut ſi poſt quinquẽnium dicat ſe de nouo inueniſſe inſtrumenta ſuę ingenuitatis: & hæc cauſa corã principe ſit. Franciſcus.

a Conſtituit. ut & ſup. tit. j. in prin.

b Permiſit. ſ. ex ſpeciali beneficio, ſecundum lo. Alij dicunt: ſemper ſi ꝑtium reddunt, id eſt parati ſunt reddere, poterunt de libertate cõtendere: arg. Inſt. de nox. §. dominus. alias offerat & deponat. ut C. de uſur. l. ſed acceptam. ſed hoc quãdo quis uult ab obligatione qua tenet liberari: ſed hic nõ tenetur. Tertij dicunt, ut Azo, quod hic ſponte recipit. Et dic reddidiſſet, ſcilicet iam emptori ſpõte recipiẽti. eſt enim ꝑtiũ pluſquam ꝓfectũ. Acc.

c Qui ſe ex libertini: atc. ſ. de facto.

d Non ultra. etiã lite conteſtata. ut ĩ. de colluſ. dete. l. ij. §. aliter. Accur.

e Manumiſſi. de facto: ut Inſtitu. de inge. §. fin. & facit ĩ. proxi. §. & l. hæc oratio. ſed hodie ſecus: ut C. ubi cauſa ſtatus. l. fin.

f Cognituros. facit ſup. de in lit. iur. l. uideamus. §. fin. & de iureiur. l. admonendi. & quod no. ſup. proxi. §

H f Oc ſermone. CASVS. Erãt quædam uerba cuiuſdam ſenatuſcon. quæ nunc uult exponere: & erant forte talia. agnitis natalibus prouocent in ingenuitatẽ: ſed relinquant manumiſſori omnia quę habent ex eius re. Et dicitur, ꝙ hæc uerba habent locum in eo, qui apparet ingenuus. & debet reddere manumiſſori ea, quæ acquiſierit ex eius re, ſiue eo ſciẽte, ſiue ignorante: & etiam ea, quæ donauerat manumittens huic manumiſſo. Franc.

* Quibus inſtrumẽtis probaretur ingenuitas, quibusq; liberales cauſæ munirentur, refert Iul. Capitolinus in M. Antonio philoſopho.

nus ꝯſtituit, [a] ſed īterdũ ita ꝯtendẽdũ ꝑmiſit, [b] ſi ꝑtium ſuum reddidiſſet. Qui ſe ex libertinitate [c] ingenuitati ſe adſerũt, nõ ultra [d] quinquẽnium q̃ manumiſſi [e] fuerunt, audient. Qui poſt quinquẽniũ inſtrumẽta * ſe ingenuitatis reperiſſe adſeuerant: de ea re ipſos principes adire oportet cognituros. [f]

Põp. li. v. Senatuſcõ. III.

HOc ſermone, [g] Adgnitis natalibus [h] de nullis alijs intelligendum eſt ſenatũ ſenſiſſe, q̃ ingenuis. [i] Verbo aũt reliquerunt ẽt hoc intelligẽdũ eſt, ut quæcũq; ex re eius, à quo manumiſſi erãt, acquiſita habebãt, reſtituant. Sed id quẽadmodũ accipiendũ ſit uidẽdũ eſt: utrumne ea, q̃ ignorãtibus dñis abſtuliſſent, † itẽ q̃ ex rebus eorũ acquiſiſſent reddere debeãt: [k] an uero etiam quę cõceſſa & donata à manumiſſoribus amplexi ſunt. [l] Quod magis eſt.

† In P. F. Itẽ quod ex his acquiſitum reddere debeant.

Papi[…]ianus libro xxij. Quæ[…]onum. IIII.

† HAec oratio, [n] q̃ ꝓhibet apud conſules aut præſides prouinciarum poſt quinquennium à die manumiſſionis in ingenuitatem proclamare nullã cauſam [n] aut perſonam excipit.

† In P. F. incipit, oratio quæ &c.

Pone caſum, ut ſupra eod. l. j.

Idem libr. j. Reſpon. V.

PAtronum poſt quinquennium ſentẽtiæ [p]r ingenuitate dictæ, quo ignorãte res iudicata eſt, nõ eſſe [o] ꝓſcriptiõe tpis ſubmouẽdum, reſpondi.

Vlp. li. xxviij. ad edi. VI.

QVoties de hoc contẽdit, an quis libertus ſit: ſiue operæ petant, ſiue obſequiũ deſideretur, ſiue etiã famoſa actio intendatur, ſiue in ius uocetur, qui ſe patronum dicit, ſiue nulla cauſa interueniat, reddit præiudiciũ. [p] Sed & quoties quis † libertinũ quidem ſe confitetur, libertum autẽ Caij Seij ſe negat: idem præiudicium [q] datur. redditur autem alterutro deſiderante: ſed † actoris partibus ſemper qui ſe patronũ dicit, fungitur, [r] probareq; libertum ſuum neceſſe habet: aut ſi non probet, uincit.

†Sic in P. F. Haloa. legit, libertum.

† In P. F. auctoris. ſed rect[ius] hic.

TITVLVS XV.

NE DE STATV defunctorum poſt quinquennium quæratur. †

† Marcus Antoninus philoſophus huius conſtitutionis autor fuit, ut refert Iulius Capitolinus in eodem.

g Hoc ſermone. Forte talia erant uerba ſenatuſcon. cuius mẽtionem facit ſup. tit. ij. l. de bonis. & C. e. l. j.

h Adgnitis natalibus. prouocent in ingenuitatẽ: ſed relinquant manumiſſori oĩa, quæ habent ex eius re.

i Quam ingenuis. quia ingenui habent natales: nõ ſerui, uel liberti, per quos probatur ingenuitas: ut & C. de libe. cau. l. parentes. & de proba. l. non epiſtolis.

k Debeant. ſcilicet tantam, an uero. &c.

l Amplexi ſunt. ſ. ſenatores. uel dic, hi de quorũ ſtatu eſt quæſtio.

HAec oratio CASVS. Hæc prohibitio, qua dicitur manumiſſum nõ poſſe poſt quinquennium in ingenuitatẽ proclamare, nõ excipit aliquam perſonam nec cauſam aliquã, niſi unam: ut ſup. l. ij. in fine Franc.

m Hæc oratio. ſ. diui Marci. quam non habemus. & de ea fit mentio ĩ. tit. j. l. j. §. ſed interdũ. Accurſius.

n Nullã cauſam. niſi ut ſup. e. l. ij. §. fina. & hoc corrigitur per l. C. ubi cau. ſtatus. l. fina.

o PAtronũ. non eſſe: ut ſup. e. l. prima, plene dixi. Sed ar. cõtra. C. de preſcri. long. temp. l. ſi. in fin.

QVoties. CASVS. Quoties quęrit an q[ui]s ſit libertus meus, qđ contingit multis de cauſis: ſiue petam operas, ſiue obſequium: ſiue petã ne me uocet in ius ſine uenia uel ſimili de cauſa: eſt mihi danda actio in rem pręiudicialis. & hęc ſunt uera ſiue ille dicat ſe ingenuum ſiue dicat ſe liberũ ſed nõ meum. tunc ſi ille eſt in poſ. ingenuitatis: mihi incumbit onus probandi eum eſſe libertum meum: & ſi nõ probo: ille uincet. Franc.

p Præiudicium. id eſt, actio in rem ꝓiudicialis: ut Inſti. de act. §. præiudiciales.

q Idem pręiudicium. id eſt, prædicta actio.

r Fungitur. quia hic libertus non erat in poſſeſſione libertinitatis apud eum, qui ſe dicit patronum. alias contra, ſup. de prob. l. circa. ſed in quæſtione operarũ ſemper patronus probat: niſi ſit naturaliter opera debita: ut ſup. de prob. l. quoties. facit ſup. de lib. cau. l. igitur ſciendũ. §. ſi opera & ĩ. de excep. l. generaliter. & ĩ. de libe. agno. l. ſi quis à liberis. §. ſolent. Accur.

NE DE STATV DEFVNCTORVM poſt quinquennium quæratur.

Dictum eſt de ſtatu uiuorum: nunc de ſtatu defunctorum.

De ſtatu

Exiſtens in poſſeſsione libertatis, ſi decedit poſt quinquennium, non quæretur amplius de ſtatu ſuo. h. d.

Martianus lib. ſingula. de delatorib. I.

DE ſtatu defunctorũ [a] poſt quĩquẽnium quæ re nõ licet, neq; priuati, neq; fiſci [b] noĩe. Sed nec eius ſtat⁹ retractãdus eſt, qui ĩtra qn quẽniũ deceſsit. ſi p hmõ di qõnem præiudiciũ futurum eſt ante q̃nquẽniũ mortuo. Imo nec de uiui [c] ſtatu q̃rendum eſt, ſi q̃ſtio huius p̃iudicium facit ei, q̃ ante quinquẽniũ d̃ceſsit. & ita diu⁹ Hadrianus ↄſtituit. Sed interdũ & intra quinquenniũ nõ licet de ſtatu defuncti dicere. Nam oratione diui Marci cauet, ut ſi q̃s ingenuus ꝓnũtiatus fuerit, [d] liceat [e] ingenuitatis ſnĩã retractare: [f] ſed viuo eo, q̃ ingenu⁹ ꝓnũtiatus eſt, non ẽt poſt mortẽ: [g] intantũ vt ẽt ſi cępta [h] quęſtio fuit retractationis, morte eius extinguat: vt eadem oratione cauet.

Licet non poßit quæri de ſtatu alicuius poſt quinquennium in deterius mutando: tamen poteſt quæri poſt quinquennium mutando in melius. h. d.

† Siquidem [i] deteriorem ↄdĩnem defuncti faceret, qui ſtatum retractaret: ſm ea, quæ dixi, præſcribendum eſt. Quid ergo ſi meliorem, [*] ueluti, ſi [*] pro ſeruo liber tus dicatur? quare nõ admittatur? [k] Quid enim ſi ſeruus quis dicat, quaſi ex ancilla natus, quę ante quinquennium [l] mortua eſt. Quare non liceat probare liberam fuiſſe? † hæc enim pro mortua [m] eſt. & Marcellus [n] lib. v. de officio conſulis, poſ ſe ſcripſit. Ego quoque in auditorio publico idẽ † conſecutus ſum. [o]

Etiam pupillis tutores non habentibus currit hæc præſcriptio quinquennij. h. d.

Papinianus lib. xiiij. Reſponſorum. II.

NOn eſſe libertatis quæſtionem filijs inferẽdam p̃ p̃ patris, uel matris memoriam, poſt quinquennium a morte non retractatam [p] conuenit. nec in ea re, quę publicam tutelã [q] meruerit, pupillis agentibus reſtitutionis auxilium tribuendũ eſt: [r] ꝙ quinque annorum tp̃s, cũ tutores non haberent, exceſſerit. Præſcriptio [s] quinque annorum, quæ ſtatum de

DE ſtatu defunctorum. CASVS. Quidã ſtat bona fide in poſſeſsione libertatis, deceſſit inſtitutis hęredibus: dr̃ q̃d poſt quinquennium a tp̃e mortis nõ eſt quęrendũ de eius ſtatu, nec eſt q̃rendum de ſtatu eius qui deceſſit intra quinquennium, uel ẽt eius q̃ uiuit, ſi per hoc fieret p̃iudicium mortuo ante quinquenniũ. Item aliq̃n nec intra quinquenniũ, de ſtatu defuncti quæritur, ut cum iudicatus eſt quis ingenu⁹, deceſſit poſt ea: non amodo debet quæri de ſtatu eius: nec retractari ſententia lata pro ingenuitate etiã intra quinquennium.

Siquidem. Apparet ex princ. l. quod præſcribitur ſpatio quinquennij uolenti retractare ſtatum defuncti in deteriorem. Sed quid ſi in meliorem uult producere? etiam ultra quinquennium poteſt. nã ſi aliquis dicitur ſeruus quaſi ex ancilla natus, quæ erat mortua iã elapſo quinquennio: ille autem uult probare matrẽ fuiſſe liberam, auditur. Fran.

a De ſtatu defunctorum. qui tempore mortis erant bona fide in poſſeſſione libertatis. ꝙ ſi uarietas interuenit, poſteriora ſpectantur tempora: ut C. eo. l. ſi mater. & le. fi. & ad emãcipationem no: ptinet: vt in e. ti. l. q̃d eſt. Sed quid eſt, quod dicit poſt quinquenniũ cũ nec ante: vt C. de lib. cau. l. principaliter? Reſpond. non propter carnẽ, & oſſa, ſed propter poſteros & peculium quæritur intra quinquennium, non ultra: vt & ff. eo. l. ij. & C. eo. l. j. & l. ſi is. & hoc ſi non fuerat ingenuus pronuntiatus. aliàs nec intra quinquennium: vt ff. §. ſed interdum. Accurſi.

b Fiſci. vt & C. eo. l. ſi mater.

c Viui. q. d. non ſolum de mortui ſtatu, ſed nec etiã de ſtatu uiuentis quæri poteſt, ſi præiudicetur ei, qui ante quinquennium deceſſit. Azo. ut & C. eod. lege, prima, & ij. Accur.

d Fuerit. per colluſionem.

e Liceat. cuilibet de populo. Accur.

f Retractare. intra quantum. dixi ſupra titul. primo, l. prima.

g Poſt mortem. ſic ff. de re iudica. l. cum procurator. & ff. ad leg. Corn. de fal. l. j. §. tutores. & ff. de uet. obl. lege, hoc iure.

h Cœpta. ſpeciale, ut conteſtatione non perpetuetur actio, nec fieret tranſitoria cõtra hęredes: ut & ff. l. proxi. in fi. fin. ſic C. de dolo. l. fin. regulariter contra: ut C. de preſcrip. xxx. anno. l. fi.

i Siquidem. dixi ſup. eod. in princip. Accur.

k Non admittatur. certe imo admittitur, ut ſubijcit, & ff. eo. l. pen.

l Ante quinquennium. & in ſeruitutis poſſeſſione ea exiſtente: vñ p̃ſcri. v. ann. non põt allegari: & ideo poteſt & neceſſarium eſt probari de libertate huius, qui dicitur ſeruus. Azo.

m Pro mortua. i. ꝓ eius ſtatu tuẽdo.

n Et Marcellus. reſpondet. Ac.

o Conſecutus ſum. ideſt ad eam ſententiam perueni. Acc.

Cõteſtatione non ſp perpetuat actio. tu vid̃ hoc an & q̃ñ ꝑpetuetur in ca. j. de li. conteſt. e. dudum. ij. de iur. calũ. e. cum cãm. cum not. ex. de dolo & cõtuma.

† In P. F. ſi quidem in deteriorem conditionem, qui ſtatũ, &c.

* ſi, non eſt in P. F.

* In P. F. ſi in meliorem.

† P. F. hoc eſt & pro mortua ẽ.

† P. F. ſecutus ſũ.

N On eſſe. CASVS. Mouebam quæſtionẽ ſtatus filijs alicuius, de cuius ſtatu non egi, & iam lapſum erat quinquenniũ a morte eius: dicitur quod non audior: & hæc præſcriptio quinquennij currit etiam pupillo tutorem non habenti, nec poterit reſtitui. [Præſcriptio.] Litis cõteſtatio in quęſtione ſtatus ante mortẽ defuncti illata, nõ facit p̃ſcriptionem v. an. q̃ ſtatũ defunctorũ tuetur, irritã: ſi is qui mouet quæſtionẽ ſtat. defuncto, a ſua lite triẽnio deſiſtat. nam tunc liti renunciaſſe uidetur. Fran.

p Retractatã. aliàs recitatam: & aliàs retractã. ſ. intra quinquennium: & ſemper dic, & finitam.

q Tutelam. i. tutelam, quod eſt publicũ munus: vt Inſti. de excu. tu. §. j.

r Tribuendum eſt. imo uidetur ipſo iure nõ carere, vt C. in qui. cau. reſtit. in inte. non eſt neceſ. l. ſi ſolu. ut not. in concor. C. eo. l. ſi mater.

s Præſcriptio. quæ ſine poſſeſſione procedit. Acc.

functorum tueſ;[a] ſpecie litis ante morté illatę nō ſit irrita: ſi ueterē cām, deſiſtente q mouit, longo[b] ſilentio finitam probeſ.

Ingenuus in poſſeſ ſeruitutis deceſſit: dicitur quòd & ante quinquennium, & poſt quinquennium poteſt cognoſci de ingenuitate eius Fran.

Hermogenianus lib. vj. iuris epito. III.

ANte quinquénium[i] defunctorū ſtatus honeſtior, q̄ mortis tpe fuiſſe exiſtimabaſ,[†] uendicari non ꝓhibeſ. Idcirco & ſi qs in ſeruitute[c] moriaſ: poſt quinquéniū liber deceſsiſſe ꝓbari pōt.

De ſtatu defuncti poſt quinquennium poſt mortem eius nō quaritur: nec ſi petam peculiū eius tanquam mei ſerui, poſt quinquennium admittar. Fran.

Calliſtratus li. j. de iure fiſci. IIII.

PRimus oīum diuus Nerua edicto uetuit poſt quinquéniū mortis cuiuſq; de ſtatu q̄ri. Sed & diuus Claudius Claudiano reſcripſit ſi per q̄ſtionem numariā[d] præiudicium ſtatui fieri uidebitur, ceſſare quæſtioné.

TITVLVS XVI.

DE COLLVSIONE detegenda.

Qui colluſioné detegit, nanciſcitur dn̄m ſerui, qui per colluſionem effectus eſt ingenuus.

Caius lib. ij. ad edict. prætoris urb. ti. de lib. cau. I.

NE quorundā dn̄orum erga ſeruos nimia indulgétia inquinaret ampliſsimum ordiné,[e] eò q paterent ſeruos ſuos in ingenuitatē ꝓclamare, liberoſq; iudicari,[f] ſenatuſconſultū factum eſt Domitiani téporibus, quo cautū eſt, vt ſi qs ꝓbaſſet, per colluſionem qicquam factum: ſi iſte[g] homo ſeruus ſit, fieret eius ſeruus, qui detexiſſet[h] colluſionem.

Vlpia. li. ij. de offi. ꝯſ. II.

COlluſioné detegere ingenuitatis[i] poſt ſn̄iam intra quinquénium[k] poſſe, diuus Marcus ꝯſtituit. Quinquéniū aūt ꝯtinuū utiq; accipiemus. Sicubi planè ætas eius,[l] cuius retractaſ colluſio differendā retractationem in tp̄s pubertatis uel alterius rei[m] ſuadeat, quinquéniū nō currere dicendum eſt. Quinquennium aūt nō ad perficiendam retractationé, ſed ad inchoandā[n] puto ꝓfinitum. aliter atque[o] circa eum, qui ex liberti-

---

a Tuetur. ut & C. eod. leg. j. in princip. uel ſecundū quoſdam eius, qui nitebatur ſtatum defuncti retractare. Accur.

b Longo. ſ. triennio. & no. q contestatione non perpetuatur actio: ut ſup. l. proxi. §. ſed interdum. uel ſecundum Placen. & Azo. ideo contingit, quia actor deſtitit alite triennio, & ſic renuntiaſſe uidetur: vt ſupra, ꝗ iu dic. leg. deſtitiſſe. & C. ꝺ pactis, leg. poſt quam. & C. qui acc. non poſ. l. accuſationem. aliàs cōtra: vt C eod. le. iij. & lege, pen. Accur.

c ANte quinquennium. In ſeruitute. i. i poſſeſſione ſeruitutis. & facit ꝭ. de leg. j. §. ſi quidem. Accur.

d PRimus. Numariam. Principaliter. n. de ſtatu defuncti agi nō poteſt: vt C. de li. cau. l. principaliter. Ac.

DE COLLVSIONE detegenda.

Quoniam in iudicio liberalis cauſa fit colluſio, ideò de eo ponit. Accur.

NE quorūdā. CASVS. Quia dn̄i colludebant cū ſeruis, & efficiebāt eos ꝓnuntiari ingenuos, & ſic admittebantur ad ſenatoriam dignitatem: & hoc erat turpiſſimū dignitati ſenatorū: eſt factum quoddā ſenatuſconſultum, quo cautum eſt, ut quicunq; probauerit hanc colluſionem, habeat iſtum iudicatum ingenuū in ſeruum ſuum, ſi ſeruus fuerat colludentis: uel in libertum, & ſi eius libertus fuerat. & hanc colluſionem detegere uſque ad quinquennium poſt ſententiam latā permiſſum eſt: & hoc quinquennium cōtinuū eſt, niſi hic iudicatus ingenuus ſit impubes. Nam tūc expectabitur tempus pubertatis: nec interim currit quinquénium. Idem ex ſimili cauſa iuſta, ubi etiam poſt quinquénium agitatur hæc cauſa: vt exemplū habuiſti ꝭ. ſi libe. inge. eſſe dic. l. ij. in fi. poſtea dicit: hoc quiquennio ſufficit conteſtari litē. Sed ſecus in eo, qui ex libertinitate ꝓuocat ſe in ingenuitatem. nam intra quinquennium a tp̄e manumiſſionis numerandum debet tota cauſa expediri. Vltimo dicit: ille admittitur ad hanc colluſionem detegendam qui pro alio eſt habilis ad poſtulandum: & h. d. hæc l. & lex ſeq. Fran.

† P. F. de functo.

† P. F. uindicari. Ha loan. iudicari.

e Ampliſſimum ordinem. ſ. ſenatorum: qui centum erant numero: vt C. de peti. hære. l. ſi. in prin. Accur.

f Iudicari. ut quaſi ingenui creentur quandoque ſenatores.

g Iſte. de cuius cō ditione eſt colluſum.

h Detegiſſet. ut & ſupra, de liber. cauſ. qui de libertate. §. finali. Si uero libertus fieret libertus eius, qui detexit colluſionem: vt C. eo. l ij. & ſup. de in ius no. l. adoptiuum. § patronum.

i COluſionem. Ingenuitatis. Id eſt, ſententiarum latarū pro ingenuitate. Accur.

k Quinquennium. uiuente tamen eo, qui ingenu⁹ pronūtiatus eſt: vt ſupra, tit. ij. l. j. §. ſed interdum. Sed uidetur perpetua: ut ſup. ſi lib. inge. eſſe dic. l. j. & pen. So'u. Ibi nō iuſtus fuit cōtradictor: vt ꝭ. l. proxima. uel ibi de liberto ingenuus: hic de ſeruo ingenuus. uel ibi detegit uerus patronus: hic extraneus: argu. ꝭ. in fin. huius l. item cōtra. ꝭ. de lib. cauſa. l. diuifratres, in princ. ubi nullo mō audiſ, ſed illa ſecūdū hāc, ſcilicet niſi ſit colluſum. & eodem mō reſponde ad l. ſup. ꝺ ſta. ho. l. ingenuū.

l Aetas eius. quia impubes eſt: vt ſup. de lib. cau. l. diui fratres. in prin.

m Alterius rei. ſ. ratio: ut exemplū habes ꝭ. ſi li. inge. eſſe dic. l. ij. §. fi. & l. pe. & ꝭ. de adul. l. quinquennium Accur.

n Inchoandā. ar. contra C. de dolo. l. fi. & ꝭ. tit. j. l. j. §. ſed inter. & C. de tempo. in integ. reſt. l. fi.

o Aliter atque. quia tunc conteſtatione non perpetuatur: vt & ſup. ſi liber inge. eſſe di. l. ij. §. j. & l. hæc oratio. & eſt rō, quia agens in ſuperiori reſpon. conuenitur, argum. ꝭ. de excep. doli. l. purè. §. fina. & ſup. de Carbo. edi. l. iij. §. ſi ille. & ſm hoc hodie cōtra: ut C. ubi cau-

* Hæc decū Alexander Seuerus libertinos nūquā in locum equeſtrem redegit, ut ſcribit Aelius Lāpridius in eodem.

ubi cau. ſta. l. fi. Alij dicunt, & perpetuo auditur, nõ in tra quinquennium tñ: & eſt rõ differẽtiæ inter hũc caſum, & ſuperiorem: quia hic in meliorẽ, ibi in deteriorem ſtatum trahitur: vt ſup. tit. j. l. j. §. fi. & l. ante. ſed tunc erit contra ſup. ſi liber. inge. eſſe dica. l. ij. §. j. & l. penul. & ideo non placet. Tertij dicunt hic aliter exponi, ſcilicet cum libertus pronũtiatus eſt ingenuus ꝑ colluſionem, ut perpetuo poſſit reuocari, ſed ubi ſeruus pronuntiatur ingenu', tunc intra quinquẽnium. Pro quo eſt, quod notaui in ſolu. cõtra ſup. in pri. huius. l. & ſecundũ hoc dic, petit. ſcilicet per colluſionẽ. prima placet. Not. ergo hic triplex, quinquennium. primum quod defuncti ſtatum tuetur: quod conteſtatione annuli non perpetuatur, ſed utili ſic: niſi fuerit remiſſa lis tacitè, vel expreſſe: vt ſupra, titu. j. l. j. in princip. & l. ij. §. final. & C. ne de ſtatu defunct. lege penulti. Secundum quod datur ad retractandam colluſionem, & hoc poteſt perpetuari, ut ſup. proxi. reſpon. Tertium, quod datur ad prouocandũ in ingenuitatẽ: & hoc non perpetuatur, vt hic dicitur, quod hodie tollitur: vt C. ubi cau. ſta. l. finali. Accur.

† In P. F. liqueret.

Quinquennium, triplex.

nitate ſe in ingenuitatẽ petit. Oratione diui Marci cauet̃, vt et extraneis, [a] qui pro alio poſtulãdi ius haberent, † liceret detegere colluſionem.

Non praiudicat uero patrono, ſi quis iudicatus fuit ingenuus, non uero patrono agente, uel nolente defendere. h. d.

Calliſtratus lib. iiij. de cognitio. III.

CVm non iuſto [b] ꝯdictore qs ingenu' ꝓnũciatus eſt: ꝑinde ineſficax eſt decretum, atq; ſi nulla res iudicata interueniſſet: [c] idq; principalibus ꝯſtõnibus cauetur.

Vlpianus lib. j. ad l. Iuli. & Pap. IIII.

SI libertin' ꝑ colluſionẽ fuerit ꝓnuntiatus ingenuus, colluſione detecta in quibuſdã cauſis, [d] quaſi libertinus incipit eſſe. Medio tñ tꝑe, anteq̃ colluſio deteg̃at, & poſt ſñiam de ingenuitate latam, utiq; quaſi ingenuus accipitur.

Hermogenianus lib. v. iuris epito. V.

SEntentiam † de ingenuitate latam colluſionis prætextu ſemel [e] retractare permittitur.

Si plures ad colluſionẽ detegẽdam pariter accedãt: cã cognita, q̃s debeat admitti, comparatis omnium moribus, & ætatibus, & cuius magis intereſt, [f] ſtatui oportet.

a Extraneis. In nero ergo domino, uel patrono, non quæruntur hęc. qui autem habeant ius poſtulandi uel nõ, habes ſupra, de poſtu. l. j.

† Contradictor iniuſtus quis ſit, tu dic quod ille dicitur eſſe iuſt', & legitimus contradictor, qui allegat dominiũ. l. j. C. ſi d mo mẽta. poſ. fue. ap. & c. filius. ex de teſt. itẽ qui eſt in poſſeſſiõe ut l. fi. C. d edi. di. Hadria. toll.

CVm non iuſto. CASVS. Quidam eſt iudicatus ingenuus, uero patrono non exiſtente contradictore, ſed aliquo alio. dicitur quòd non præiudicat uero patrono. Fran.

b Cum non iuſto, omnem dic iniuſtum, niſi dominus ſit, uel patronus. Accur.

c Interueniſſet. & ita in perpetuum admittitur. tũc ergo locum habet huius tituli præſcriptio tantum, cũ iuſtus fuit contradictor: † vt in l. j. patet: alias occurreret iniquitas, ſi te colludente cum meo ſeruo, vel liberto Titius detegat & efficiatur ſuus. & facit C. de tuto. & cura. qui ſatis non de. l. in dubium. & ſup. de inoffi. teſta. l. qui repudiantis. in fi. at. contra. ſup. mã. l. ſi fideiuſſor. §. in omnibus. & ſup. quib. mod. pig. uel hypo. ſol. l. antepe. in fi.

SI libertinus. CASVS. Quidam libertus eſt pronuntiatus ingenuus: aliquis detexit colluſionẽ: amodo iſte erit iudicandus libertus eius, qui detexit colluſionem, licet prius a tempore ſententiæ datæ pro ingenuitate eſſet ingenuus. Fran.

† P. P. pro Ingenuitate dictis.

d Cauſis. ſcilicet in quibus non admittuntur liberti ut ingenui: & erit detegentis, ut dixi ſup. eod. l. proxi. in fi. Accur.

SEntẽtiam. CASVS. Aliquis iudicatus eſt ingenuus, nunc exiſtit aliquis, qui uolebat colluſionem oſtendere, ſed nõ potuit. & ſic ſuccubuit: amodo alius uolens ad illud idem uenire, non auditur. Secundo dicit, ſi plures exiſtunt, & quilibet, uult colluſionem oſtendere: alie præfertur, quem uiderit iudex magis idoneum, & cuius magis interſit. Franciſcus.

e Semel. quaſi dicat, ſi ſemel actum fuerit, & fuit abſolutus ſeruus, uel libertus, non conuenitur plus ab alio, nam ſic eſt in popularibus actionibus, ut infra de popul. actio. l. iiij. Acc.

f Intereſt. præfertur ergo dominus, uel patronus cuius plus intereſt. & ad hoc infra, de popula. actio. l. ij. & iij. §. j. & lege ſequenti. & lege mulieris. & leg. finali. & infra, de libero hom. exhibend. le. iij. §. ſi tamen. & ſupra, de ijs, qui deie. uel effu. lege, ſi uero. §. hoc autẽ. & infra, de re pulchroniola. l. prætor. §. ſi plures. & ꝭ. de accuſationibus. l. ſi plures. & ſupra eod. l. ſecunda, in fine. & argum. C. de uerbo. ſignifi. l. fin. & ſup. de legatis. ij. l. peto. §. fratre. & xxxv. q. vj. c. j. ſup. de lib. cauſ. l. v. Sed qualiter fiet libellus? Reſpond. ex officio iudicis petet eum adiudicari ſibi in ſeruum, uel libertum: quia dicit per colluſionem iudicatum.

Finit liber xl.

DIGESTORVM LIBER QVADRAGESIMVS PRIMVS.

TITVLVS I.

DE ACQVIRENDO * RERVM * DOMINIO. †

Cum quinque ſint genera rerum: vt Inſt. de re. diui. in prin. hoc quintũ hic proſequitur, & dicit, quòd ſingulorum res ſũt, uel iure gentium, uel ciuili: & quia ius gẽtium antiquius eſt, de eo prius videndum eſt. h. d. Et iſte titulus eſt planior totius iuris: ideo non multa indiget caſus declaratione.

Caius lib. ij. rerum cotidianarum, ſiue aureorum. I.

* Res infinitis modis accipitur, & cõprahendit omne prædicatum. Mando. in Glo. Facu. §. ac tam, in uer. rebus.

* Dominium, & dñs quomodo accipiatur, Mãdo. in prohe. Gloſſ. Facul. in uer. domini.

† Quibus reb. dñiũ legitimũ perficitur, Varro lib. a. ubi de paſtoribus loquitur.

INCIPIT LIBER XLI.

De bonorum poſſeſſionibus, & de relictis tractatu expoſito, in quo & de acquirendo rerum dñio eſt habita mentio: cum & ille modus eſt quærendi dominij, ideo generalem de acquirendo rerum dominio titu. poſuit. Bul. vel dixit de perſonis. ſ in ſuperiori libro: nunc de rebus, vt Inſti. de iure natu. §. final.

Quarum

Qvarundam[a] rerũ dñium nãciſc imur iuregentiũ, qđ rõne naturali inter oẽs hoies peræque[b] ſeruať.[c] Quarũ dam iure ciuili, id eſt, iure proprio ciuitatis nr̃æ.[d] Et quia[†] antiquũ ius gentium cum ipſo genere humano proditũ eſt:[e] op᷒ eſt,[f] ut de hoc pri᷒ referendũ[g] ſit. Omnia igiť[h] aĩalia q̃ terra, mari, cœlo[i] capiunť, id eſt feræ beſtiæ, uolucres, piſces, capientium fiunt.[k]

Floren. lib. v. inſti. II.

VEl ea, q̃ ex his apud nos edita[l] ſunt.

Caius li. ij. rerum cotidian. ſiue aureo. III.

QVod.n. nullius eſt,[m] id rõne naturali occupanti conceditur.[n] Nec intereſt, quo ad feras beſtias, & volucres, verũ in ſuo quilq; fundo capiat, an in alieno.[o] Planè qui in alienum fundum ingreditur uenandi, aucupãdive gratia: põt a dño, ſi is ꝑuiderit iure ꝓhiberi[p] ne ingrediatur. Quicquid aũt eorum ceperimus,[q] eouſq; nr̃m eſſe intelligitur donec nr̃a cuſtodia coercetur. Cum uero euaſerit cuſtodiam noſtram, & in naturalem libertatem[r] ſe receperit, uoſtrum eſſe definit,[s] & rurſus occupantis fit.

Floren. li. vj. Inſti. IIII.

NIſi ſi manſuetę factæ,[*] emitti ac reuerti ſolitæ[t] ſint.

Caius lib. ij. rerum cotidia. ſiue aureo. V.

NAturalem autem libertatem recipere intelligitur,[u] cũ uel oculos nr̃os effugerit,[x] uel ita ſit in cõſpectu noſtro, vt difficilis[y] ſit eius perſecutio.

Quod nullius eſt, non fit meũ, niſi poſſeſſionẽ eius nactus ſim: intellige, quantum ad caſum præſentis legis h.d.

Illud quæſitum eſt, an fera beſtia, q̃ ita uulnerata ſit, vt capi poſsit, ſtatim nr̃a eſſe intelligatur. Trebatio placuit, ſtatim nr̃am eſſe. & eouſque noſtram uideri, donec eam perſequamur. Quod ſi deſierimus eã perſequi, deſinere nr̃am eſſe: & rurſus fieri occupantis. Itaq; ſi ꝑ hoc tp̃s, quo[†] eam perſequimur, alius eã ceperit eo aĩo, ut ipſe eã lucrifaceret, furtũ uideri nobis eum commiſiſſe. Pleriq; non aliter putauerunt, eã nr̃am eſſe, q̃ ſi eam ceperimus: quia multa accidere poſſunt, ut eã non capiamus, qđ uerius eſt.[z]

a Quarũdam rerũ. quarum quinq; genera ſunt: vt Inſt. de re. diu. in pri. & quintũ membrũ hic proſequiť, ſcilicet q̃ ſunt uel fiũt ſingulorũ: vt in eo. ti. §. ſingulorũ. & ita non rerũ, ſed factorũ notat hic differentiam.

b Peræque. id eſt intra imperium, & extra.

c Seruatur. vt Inſtit. de iure natur. §. quod uero. & ſ. de iuſtitia & iure. leg. ex hac. Accur.

d Ciuitatis noſtræ. i. Romanæ ꝑ excellentiam: vt Inſti. de iu. natu. §. ſed ius. Et eſt exemplũ in uſucapione, præſcriptione, arrogatione, monachatione, deportatione, teſtamento, ſucceſſione, bonorum poſſeſſione, aditione.

e Proditum eſt. quod dic, vt Inſt. de re. diuiſio. §. ſingulorum.

f Opus eſt. id eſt, neceſſe. Acc.

g Referendũ. poſtea dicet de iure ciuili ĩ. de uſuc. & in ſeq. tit. argu. ex d. §. ſingulorũ. & Inſti. de uſu, & habitat. §. fin. & de uſucap. in prin. Accur.

h Omnia igitur. quia a iure gentium quod eſt uetuſtius iure ciuili, eſt incipiendum, igitur &c.

i Cœlo. i. aere.

k Fiunt. ut Inſti. eod. §. feræ: & ĩ. tit. j. l. j. in prin.

l VEl ea quæ. Edita. ut & inf. e. l. in quæ & Inſti. eod. §. itẽ ea. & C. de rei uend. l. partum. Accur.

m QVod enim nulli᷒ eſt. neq; dei, neq; hominis, ſi ue l ſpẽ hñt nũ cultura, qđ ſit occupabile: & ſic nõ recipit inſtãtiã.

n Conceditur. fallit in libero homine: & eſt ratio quia hæc regula loquitur de ijs, quæ poſſunt ſubijci nr̃o dñio, quod in libero hoĩe non eſt: vt Inſti. de inuti. ſtip. in prin. & §. j. l. em fallit in ſeruo ægrotante electo a dño. qui fit liber: vt C. de lat. liber. tollen. l. uni. §. ſed ſcimus. & quia in multis alijs vř fallere hæc regula: ideo dic quot modis dř res in bonis nullius: vt not. ſup. de re. diui. l. j. Item not. quod quæ alias dicuntur communia in diuiſione: vt Inſti. eod. in princ. hic ſub genere nullius appellantur, ſed occupando efficiũtur alicuius. Acc.

o Alieno. nam utroque caſu efficiuntur occupantis.

p Prohiberi. licet enim principaliter prohiberi non poſſit occupare quod nullius ſit, tamen per conſequentiam cum prohibetur ingredi, prohibetur & capere. itẽ not. ꝙ poſſum prohibere intrãtem in meum. uel etiã manu reſiſtere: ut ſ. ad leg. Aquil. le. quemadmodũ. circa prin. & etiam iniuriatũ agere poſſum: vt ĩ. de iniu. l. iniuriarũ. §. ſi quis me. ſed fallit in caſibus: vt inf. de glã. le. l. j. & ſup. ad exhibẽ. l. theſaurus. & C. de ſerui. fugi. l. ij. & ſ. de act. empt. l. qui pendentem. itẽ qđ ſi poſt prohibitionem capiat i Reſpon. ut diximus ſup. de ſeru. ru. præd. l. dinus.

q Cepeimus. no. ſecus ſi tantum uulnerauimus: vt ĩ. eodem, l. naturalem. §. j. Accur.

r Libertat. m. id eſt laxitatem. Accurſus.

s Deſinit. idem in poſſe ſione rei inanimatæ: ſed non ſic in dominio: vr ĩ. ti. j. le. iij. §. Neru. & leg. Pomponius. & facit Inſt. eod. §. feræ. Accur.

t NIſi ſi. Solitę. Tu dic vt infra, lege proxima, §. in his.

u NAturalẽ autẽ. Intelligitur. quo ad hoc, vt occupanti poſtea cõcedatur. Accur.

x Effugerit. in aere libero, non ſub cappa, Accur.

y Difficilis. ſecus ſi facilis: vt argu. ĩ. tit. j. l. quod meu. §. ſi. in fin.

z Quod uerius, eſt. etiam ſi alienus erat laqueus: vt inf. eod. l. in laqueum. ſed ſecundum legem Longobardam, expectatur uulnerans uſque ad xxiiij. horas, & poſtea occupãtis fit: ut in Longobarda, de uenatoribus. legẽ penultima.[2] Item facit Inſtitu. eodem. § illud. ſed de conſuetudine Trebatij ſententia ſeruatur. Item not.[3] quod ſecundum Trebatium illud inſpicitur, quod euenire poteſt: vt ſupra, de iuriſdictio. omnium iudicum. l. ſi idẽ. in fine.

[*] P. Flo. manſuefactæ.

[†] Iſta gl. iũcto tex. facit arg. ad hoc qđ dř, ꝙ is, cui ſua, & ꝓpria ciuitas eſt interdicta, & Roma interdicta ẽ: ut in l. qui exportandus. C. ſi ſer. export. veneat. ad quod facit le. Roma. ff. ad munici. & ca. fundamenta. de elec. lib. 6. ubi dicit, ꝙ Roma eſt cõmunis patria omnibus, etiam hodie. vt per Phi. Fran. in ca. meminim᷒, đ appel. per e. cum expediat. de elec. li. v. licet non ſit ampli᷒ Imperatoris, ſed domini Papę ut in pal. le. c. fundamenta.

[†] P. F. antiquum ius gentium.

[†] quo ad.

[2] Dic ſecũdum Bar. qđ aliud eſt de iure iſto, & aliud de iure iſto: ſed de conſuetudine approbať opinio Treb.

[3] Collige qđ inſpicitur euentus. cõ. tex. in cano. ſi quis abſciderit lv. diſtin. eone. in e. fin. de homi. in 6. in c. j. de ſeru. nõ ord.

Fera,

a Fera.id eſt ſyluatica, ſiue non manſueta.
b Furto.ut & ꝭ.de fur.l.ſi apes. ſed per l.Longobardam diſtinguitur. ſignauerit dominus arborē, uel nō. Vt de fur.& ſer.fugi.l.ſi quis de arbore. Accur.
c Diximus.ut ſup.eo.l.iij.Accurſius.

principio.& Inſtit.eodem.§.item ea.Et not. quod quidam dicunt aliter hic accipi ius gentium, quàm ſupra l.prima accepimus. cum iudicat hic ſeruitutem, quæ eſt contra ius naturale: ut Inſtit.de iur. nat.§.ius autem.ſed nihil prohibet bellum licitū à iure gentium induci: quod dicitur naturale: ex quo fit ſeruitutis ius ſupra de inſtit.& iure. l. ex hoc. & ſic in l. prima. ſupra eodē. naturale & gentiū ius idem eſt. & adiunge. hi. l. ad.o.ut colligitur Inſtitut. eodem. §. item ea, quæ ab. Accurſius.

Accidens non mutat materiā. adhoc allegatur hoc dicit, ſecundum Barto.

Apium quoq; fera [a] natura eſt. Itaq; quæ in arbore noſtra ꝯſederint, antequàm alueo à nobis ꝯcludant, nō magis noſtræ eſſe intelligunt, q̃ uolucres, quæ in arbore noſtra nidū fecerint. Ideo ſi alius eas incluſerit, dominus earū erit. Fauos quoq;, ſi quos hæ fecerint, ſine furto [b] quilibet poſſidere pōt. ſed ut ſuprà quoque diximus, [c] q in alienum fundū ingrediť, pōt à domino, ſi is †ꝓuiderit, [d] iure prohiberi ne ingrediať. Examen, [e] qđ ex alueo noſtro euolauerit, eouſq; noſtrū eſſe intelligiť, donec in ꝯſpectu noſtro eſt, nec difficilis [f] eſt eius ꝓſecutio: alioq occupantis fit. Pauonū & colūbarū fera [g] natura eſt, nec ad rem pertinet ꝙ ex cōſuetudine euolare & reuolare ſolent, nā & apes idē faciunt, quarū [h] conſtat feram eſſe naturā. [i] Ceruos [k] quoq; ita manſuetos quidam habent, ut in ſyluas eant, & redeant: quorum & ipſorum ferā eſſe naturam nemo negat. In ijs autem animalibus, quæ ex conſuetudine abire & redire ſolent, talis regula comprobata eſt, vt eouſque noſtra [l] eſſe intelligantur, donec reuertēdi animum habeant: ꝙ ſi deſierint reuertēdi animū habere, deſinát noſtra eſſe, & fiant occupantium. Intelliguuť aūt reuertēdi animū deſiiſſe habere tunc, cū reuertēdi cōſuetudinē deſeruerint. Gallinarū & anſerū non eſt fera natura. Palàm eſt enim alias eſſe feras gallinas, [m] & alios feros anſeres. Itaque ſi quolibet modo anſeres mei & gallinæ meæ turbati, turbatæue adeò longius euolauerint, ut ignoremus ubi ſint, tamen nihilominus in noſtro dñio [n] tenentur. Qua de cauſa furti nobis [o] tenebiť, q qđ eorū lucrādi aīo appreheēderit. Itē q̃ ex hoſtibus [p] capiuntur, iure gentiū ſtatim capientium fiunt. [q]

Floren. lib. vj. Inſti. VI

ITem quæ [r] ex animalibus dominio noſtro ſubiectis nata ſunt, eodē iure noſtra ſunt.

Caius lib. ij. rerum cotidian. ſiue aureo. VII.

ADeò quidē ut & liberi homines in ſeruitutem †redigantur, [s] qui tamen ſi euaſerint [t] poteſtatem hoſtium, recipiunt priſtinā libertatē.

Per alluuionem quæritur nobis [illegible] dominium. h.d.

Præterea [u] qđ per alluuionē agro noſtro flumē adiecit, iure gētiū nobis [x] acqriť. Per alluuionem aūt id vř adiici, qđ ita paulatim adiiciť, ut intelligere nō poſſim⁹, q̃tum quoquo momēto tpis [y] adiiciať. Quod ſi uis fluminis partē aliq̃ ex tuo ꝓdio detraxerit, & meo prædio †appulerit, palàm eſt, eam tuā permanere. Planè ſi longiore tempo

d Pręuiderit. integra re.
e Examen. Id eſt uniuerſitas apium: non ſic in ſingulis apibus uolantibus: ut ꝭ. titul.j.l.iij.§. aues.
f Difficilis. ſic ſ. ea.l. in prin. & Inſtit eodem.§.examen.& nec iſte, nec ſuperior §.de cōſuetudine ſeruať. Ac.
g Fera. id eſt ſyluatica.
h Quarum. ſcilicet apium: ut ſupra ea.l.§. apium. Accu.
i Naturam. ut & ſup. proxi.§. & facit Inſti. eod.§.pauonum. Accur.
k Ceruos. facit Inſtit.eo.§.ceruos.
l Noſtra. & Interim poſſidemus: ut ꝭ. titu. j.l.iij.§.aues. & fieret nobis furtū: ut infra, de furt.l. ſi pauonem. Accurſius.
m Feras gallinas. ut faſianus: ſic & gallus ferus poteſt dici.
n Dominio. de poſſeſſione habes j.t.j.l.iij.§.Nerua. & l.Pomponius. in princi.
o Furti nobis. Sed quare pro tam modica re datur actio furti, [z] & non de dolo? Reſpon. quod magis odioſa, & ſubſidiaria eſt de dolo. Itē quia furta frequentius in pannis fiunt. argu. ꝭ.de pœn. l. aut facta. in fine. Tertio, quia eſt reſtitutoria, argu. ſup. de in integrū reſtitu. l. ſcio. Itē no. hic tria genera animalium: ut no. Inſtit.eo.§. ceruos. Accurſius.
p Item quæ ex hoſtibus. quæ ſunt, dic ut infra, de capti.l. hoſtes.
q Fiant. ut & Infra eodem. l. transfuga. & infra titu. primo. l. prima. in

r ITem q̃. hucuſque per occupationem. nunc per acceſſionem, & eſt hæc diſcreta acceſſio: ut Inſtitut. eodem. §. item ea quæ. & facit ſupra eodem, l. ſecunda. & C. de rei uen. l. partum, & ſupra, de rei uendi. ſi frumento. §. ſi equam.
ADeo quidem.
s Redigantur. ut ſupra, de ſtatu homi. l. & ſeruorum Accur.
t Euaſerint. animo & corpore: ut & infra de capti. l. nihil. & eſt ſic ſupra de relig. l. cum loca. & de rerum diuiſio. l. in tantum. Sed argu. contra Inſtit. eodem. §. locus autem. & infra de uerborum obl.l.inter ſtipulantem. §. ſacram.
u Præterea. nunc de diſcreto ſine latenti incremento. Accurſius.
x Nobis. ut & C. de allu.l. prima. in fine. & ſupra, de uſufruct.l.item ſi fundi.§.huic. ſed fallit Infra eodem. l. in agris. Accur.
y Momento temporis. nam & ſi tota dies figas Intuitum, imbecillitas uiſus tam ſubtilia incrementa perpendere non poteſt ut in cucurbita oſtendi poteſt. unde dicitur latens incrementum: ut Inſtit. eodem. §. præterea.
Longio-

Marginal notes:
†P.F. prouiderit.
*Cōcor. test. In c. fina. & ibi plenè per gloſ. xvij. q. vj.
†P.F. deducantur.
P.F. adijcet, ut paulo poſt adijci, adijcitur & adijciatur.
†P.F. attulerit.

re a fundo meo hæſerit, arboresq; quas ſecũ traxit, in meũ fundũ radices egerit: ex eo tpe † uidetᷓ fundo meo acquiſita b eſſe. Inſula, c q̃ in mari naſcitᷓ (q̃ rarò accidit) occupantis fit. nullius. n. d eſſe creditᷓ. ĩ flumine nata (quod frequẽter accidit) ſi quidem mediam partẽ e fluminis tenet, commu nis eſt eorum, q̃ ab utraque parte fluminis ꝓpe ripam prædia poſsident, pro modo f latitudinis cuiuſque prædij, quæ latitudo prope ripam ſit. Quod ſi alteri parti proximior ſit: g eorũ eſt tantum, q̃ ab ea parte prope ripam prędia poſsidẽt. Quod ſi uno latere †pro ruperit flumen, h & alia parte riuo nouo fluere cœperit, i deinde infra nouus iſte riuus in ueterẽ k ſe ↄuerterit: ager, quia duobus riuis ↄprehẽſus, in formam inſulæ l redactus eſt, eius eſt, ſcilicet cuius & fuit. Quod ſi toto m alueo naturali relicto flumen alias fluere cœperit: prior quidem alueus eorũ eſt, qui prope ripam prędia poſsident: pro modo ſcilicet latitudinis cuiuſque prædij, quę prope ripam ſit.

Nouus autem alueus eius incipit iuris n eſſe, cuius & ipſum flumen, id eſt †publici iuris gentiũ. Quod ſi poſt aliquot tẽporis o ad priorẽ alueũ reuerſum fuerit flumẽ: rurſus nouus alueus eorũ eſſe incipit, q̃ ꝓpe ripam eius prædia poſsident. † Si cuius tñ totũ agrũ nouus alueus occupauerit, licet ad priorẽ alueũ reuerſum fuerit flumẽ: non tamẽ is cuius o ager fuerat, o ſtricta ratione quic q̃ i eo alueo habere pôt: q̃a ager ille q̃ fuerat, deſijt eſſe, amiſſa ꝓpria for ma: p & q̃ *uicinũ ṗdiũ nullum habet, q nõ pôt ratione uicinitatis ullam partẽ in eo alueo habere: ſed uix eſt, r ut id obtineat. Aliud ſanè eſt, ſi cuius ager totus inundatus fuerit, nanque inundatio ſpeciẽ s fundi nõ mutat. & ob id cum receſſerit aqua, palam eſt, eiuſdẽ eſſe, cuius & fuerat. Cum q̃s ex aliena materia ſpeciẽ aliquã ſuo noĩe t fecerit: Nerua & Proculus putant, hunc dominum eſſe, qui fecerit: u quia quod factũ eſt, antea nullius fuerat. Sabinus & Caſsius magis naturalẽ rationem efficere putant, ut qui materiæ dominus fuerit, idem eius quoque, quod ex eadem materia factum ſit, dominus ſit: q̃a ſiue materia nulla ſpecies effici poſsit, ueluti ſi

a Longiore tempore. ſcilicet tanto, ut coalueritin terra mea: ut ſ. de damno infecto. l. hoc amplius. §. Alphenus. Azo. Alij dicunt de decem uel uiginti ann. arg. ĩ. pro emp. l. ij. §. ſed & ſi fundus.

b Acquiſita. dictæ arbores & terra. potes tamẽ utili in rem uindicare, ſecundum. M. arg. ſ. de rei uendi. l. ſi frumentum. §. de arbore. ſed tn dic in factum tibi dari: ut ibidem dicimus.

c Inſula. dicitur tribus modis, ut Inſt. eo. §. inſula.

d Nullis enim. bona ratio: ut ſ. eod. l. quod enim. idem in nata ĩ flumine ſi agri undique ſint limitati: ut ĩ. de flu. l. j. §. ſi inſula.

e Mediam partẽ. id eſt, in medio fluminis.

f Pro modo latitudinis. exiſtẽtis ab una parte, cum plures ſiot ea una parte: & unius fundus latior eſt, quam fundus alterius. & in hoc conſidero tantum frontem agrorum: ut ĩ. eodem. l. inſula. in princip. quod hic tamen dicit, fallit quãdoq;: ut in d. l. inſula. primo reſpon.

g Proximior ſit. quod poterit ſciri accepta chorda, & puncto in medio poſito inter utrunque agrum: & tunc ſi punctus eſt tantum ex una parte, alijs cedatur ſmi q̃ punctus extendit: ut ĩ. e. l. inter eos. & l. fina. Sed argu. contra, ſ. de damno infect. l. quod cõclaue. ſed alio caſu loquitur. & ex his patet quod pro diuiſo poſſidetur inſula, argu. ĩ. eadem l. §. fina. & l. ſequenti.

h Proruperit flumen. id eſt, pars fluminis.

i Cœperit. ſcilicet illa pars.

k In ueterem. ſ. alueum.

l Inſulæ. non tamen eſt Inſula: ut hic, & ĩ. e. l. ergo. §. tribus. & C. de allu. l. ij.

m Quod ſi toto. alia acceſſio à ſuperiori, quia alueus uetus qui accedit, nec eſt alluuio, nec inſula. Accurſ.

n Iuris. nã flumina uicẽ tenent cenſitorũ: ut ĩ. l. ergo §. alluuio. & facit. ĩ. de flu. l. j. §. ſi Inſulã. & §. ripa.

o Ager fuerat. ſcilicet totus occupatus. Accur.

p Forma. id eſt eſſe rei. M. ut ſupra, ad exhib. l. Iulianus. §. ſi quis rem.

q Nullum habet. prior dominus.

r Sed uix eſt. i. nullo modo de equitate: ſed de ſtricto iure ſic: ut Inſti. eo. §. alia ſecundum Azo. Alij dicunt, ut ſi quoquo modo qualitas primi agri appareat, reſtituatur primo domino. alias non, ar. ĩ. eo. l. quod in litore. §. ſi. Tertij dicunt, an receſſit aqua cum impetu. an non. ar. ĩ. e. l. ergo. §. alluuio.

s Speciem: quantum ad proprietatẽ: ut ĩ. de flu. l. j. §. ſi foſſa. & ĩ. e. l. ergo. §. alluuio. ſed poſſeſſio amittitur: ut ĩ. tit. j. l. iij. §. Labeo. ſed in dominio ſignatur cõtra. ſ. q̃ mo. uſus fruc. amit. l. ſi agere. ſolu. ibi fecit alueũ: hic non. Vel ibi quo ad commodũ, nõ pro uero. Itẽ in uſufru. uidetᷓ cõtra. ſ. q̃ amittatᷓ: ut ĩ. e. l. ſi ager. & l. cum uſusfructus. in ṗtin. ſed ꝑ hoc non ẽ cõtra, ſed dic amittitur. ſ. quantũ ad cõmodum fruendi. & poſt reſtituitur, quatenus de facto interim perijt.

t Suo noĩe. Tria ſunt neceſſaria ut fiat ſpecificatus. Bona fides: ut ſup. ad exhi. l. ũ co. §. ſi q̃s. Item quod ſuo nomine: ut hic, & ĩ. e. l. quicquid. §. ubi. Item quod non poſſit redire ad priorẽ materiam: ut hic ſubijcit. Sed quid ſi duo ſpecificauerint: unus bona, alter mala fide? uidetur unius ſcientiam alteri nocere, ut nulli quæratur: ut ſ. ad Macedo. l. ſed Iul. §. nõ ſolũ. 2 E cõtra quod utrique: ut alterius ignorantia alteri proſit. arg. ſ. de li. cau. l. liberis. §. ſi duo. 3 Tertio uidetur, quod totum ignoranti: ut ſup. qui. a li. procla. non licet. fina. ſed Azo dicit mediam ſpecificanti bona fide, & mediam domino. Item adde quæſtiones, quas not. Inſtitu. eod. §. cum quis ex aliena. in principio.

u Fecerit. uel ꝑ ſe, uel ꝑ aliũ mãdato ꝓcedẽte: uel ratũ habẽ-

† P.F. ni- dent meo fundo acquiſitæ eſſe.

† P.F. per ruperit.

1 Mando. s. q. Reg. de non iudi. iux. for. ſup. nn. 4. et ſeq.

† P. Fl. id eſt publicus.

* Aliàs aliquod tempus.

† In P. Fl. nõ eſt, ſi.

* P. Fl. is cuius is ager.

* P. Fl. et quia.

Specificatũ ut ſpecificantis fiat tria requiruntur.

2 Dic ſm Bar. q̃d ibi ratione ſocietatis, uel mãdati uidetᷓ eſſe una ꝑſona: ſciẽtia ſua uidetur ſibi nocere nõ aliena.

3 Ibi eſt ſpeciale odium liberi hominis ſe uendentis, ut ibi notat. & l. iniq̃ſſimũ. de inr. & fac. igno. ſecũdum Bar. hic.

tihabitione ſequentetur. ꝟ. de ui & ui. ar. l. j. §. deiecit. Item factum accipe etiam infectum, dum tamẽ in rudis materię nomen exierit. argu. ſ. de aur. & ar. leg. l. & ſi non ſint. §. argento.

a Ex tabulis tuis nauem. de hoc dicitur ꝟ. eo. l. ſed ſi ex meis. in princip.

b Mulſum. id eſt nectar.

c Collyrium. unguẽtum ad oculos.

d Ex ſpicis. hoc ꝟ. corrigitur ſecundum quoſdam.

e Media. nota, ſic ſ. de pot. hære. l. ſed & ſi lege. §. adeo. Sed argu. contra. ſ. de neg. geſt. l. Neſennius. in fi.

f Seoſerunt. ut ſit ſpecies domini materię: ut ꝟ. eod. l. in omnibus. & l. ſeq.

g Proculo. placuit. ut ad ſpecificãtem dominiũ perueniat, ut & ſ. de rei uendi. l. ſi frumẽtũ. §. idẽ ſcribit. & ſic no. ꝙ hic deficit regula quæ eſt ſup. de rei uẽ. l. nõ ſolum. ſed eſt ratio, quia uidetur extincta, cũ nouam formam receperit: ut ſ. ad exhi. l. Iul. §. ſi quis. ſed actionẽ in factũ habet dominus materię, otia ferruminatis: ut ſ. de rei uẽdi. l. in rem. §. itẽ ſi quæcunque. licet quidam dent utilẽ in rem, argu. ſup. de rei uen. l. ſi frumentum. §. de arbore.

h Videtur tamen mihi. Caio. Accur.

i Dixiſſe. ſ. quoſdam ſecundũ quos corrigit quod ſ. de ſpicis dixerat, & refertur Inſti. tu. e. §. cum quis. ſed Azo dicit hanc pillam Inſtit. corrigi, quod hic de ſpicis dicit. Accur.

k Facit. ſic C. de neg. ge. l. j.

l Miſcentium. ſcilicet per ſpecificationem, non per cõfuſionem.

m Commune totũ. ut & ſup. de rei uen. l. ſi frumentũ. §. quod ſi uoluntate. & Inſtit. eod. §. ſi duorum. & ſup. commun. diuid. lege, arbor. cir. a prin.

n Sit ſpecies. id eſt, non permaneat in eadem materia. Accurſius.

o Idẽ iuris eſt. ut ſi communes: & hoc ſi ſeparari non poſſunt: ut ſ. de rei uen. l. qui grege m. §. ſi g. & l. ſeq. ſecus ſi poſsint: ut ꝟ. e. lacus. §. ſi ex aere. & ſ. de rei uẽ. l. ſi frumẽtum. § ſed ſi plumbũ. quæ ſunt cõtra. quod ergo ſ. facit uoluntas, hic inſeparabilis confuſio;

p Aedificauerit a bona fide, alias ſtatim uendicat, ut iuretur in litem: ut & ſ. de rei uẽdica. l. in rem. §. tignum. Accurſius.

q Inędificatur. id eſt, in ipſa terra affigitur. ſecus in ędificio non affixo ſolo: ut ꝟ. eod. le. Titius. & facit ad regulam iſtam. C. de ædifi. priu. l. ij. Idẽ in ſatis & plãtatis, quod hic dicitur in ædificatis: ut ꝟ. eo. §. fin. & l. ſeq. unde uerſus: Quicqd plantatur, ſeritur, uel inędificatur, Omne ſolo cedit, radices ſi tamẽ egit. Sed contra regulã hanc eſt ſ. de re. di ui. l. in tantũ. Solu. ſpeciale ibi. Ac.

r Deſijt dominus. ex cauſa ędificationis: ſed alia cauſa põt facere deſinere: ut ꝟ. ti. ij. l. rerũ miſtura. §. Labeo, quæ huic regulę ſignat cõtra Ac.

s Neque ad exhibẽdum. niſi ſciens adiunxerit: quo caſu aget, non ut eximatur, ſed ut pretium præſtetur per iuramentum in litem: ut ꝟ. de ſolu. l. q res. §. fin. & ꝟ. de tig. iniunc. l. j. i fin. & l. ſeq. nam arbitraria eſt. ſ. actio ad exhib. ut ſ. de in li. iuran. l. in actionibus.

t Sed duplum. hic facit quæſtiões quinque: ut not. ſ. de rei uẽ. l. in rẽ. §. tignũ. ut no. hic &c. & no. §. ut & ꝟ. e. &c.

u Fiunt. ut & infra de uerb. ſign. l. tigni. & ꝟ. de tign. iniun. l. j. & ſ. ad exhiben. l. tigni.

x Ad exhibendũ. niſi duplum ſit pſecutus iam: ut Inſtit. eo. §. appellatione. & facit ꝟ. de uſucap. l. cum qui. §. ſi autem. & ꝟ. de exce. rei. iu. leg. ſi quis eũ. §. ſed in cę mentis. & C. de rei uendi. l. ij.

y Illud rectè. uindicare igitur dominus pot. rit.

ex auro, uel argento, uel ære tuo a aliqd uas fecerõ, uel ex tabulis d tuis nauẽ, aut armariũ, aut ſubſellia fecero, uel ex lana tua ueſtimẽtũ: uel ex uino & melle tuo mulſum: b uel ex medicamentis tuis emplaſtrũ, aut collyriũ: c uel ex uuis, aut oliuis, aut ex ſpicis d tuis uinũ uel oleum, uel frumentũ. Eſt tamẽ etiã media e ſentẽtia rectè exiſtimantium, ſi ſpecies ad materiã reuerti poſsit, uerius eſſe, ꝙ Sabinus & Caſsius ſenſerũt: f ſi nõ poſsit reuerti, uerius eſſe, ꝙ Neruæ & Proculo g placuit. ut ecce, uas conflatũ ad rudẽ maſſam auri, uel argenti, uel æris reuerti poteſt: uinũ uerò, uel oleum, uel frumentum ad uuas, uel oliuas, uel ſpicas reuerti nõ poteſt. ac ne mulſum quidem ad mel & uinum: uel emplaſtrum, aut collyria ad medicamenta reuerti poſſunt. Videtur tamen mihi h rectè quidã dixiſſe, i nõ debere dubitari, quin alienis ſpicis excuſſum frumentum eius ſit, cuius & ſpicę fuerint. Cum n. grana, quæ ſpicis cõtinenẽ pfectam habeãt ſuam ſpeciem: qui excutit ſpicas, nõ nouam ſpeciem † facit, k ſed eam, quę eſt, detegit. Voluntas duorũ dominorũ miſcentiũ l materias, commune totũ m corpus efficit, ſiue eiuſdem generis ſint materiæ: ueluti ſi uina miſcuerunt, uel argentũ cõflauerunt: ſiue diuerſę, ueluti ſi alius uinum contulerit, alius mel. uel alius aurũ, alius argentũ, quanuis mulſi & electri noui corporis ſit ſpecies. n

Sed & ſi ſine uoluntate dominorum caſu cõfuſæ ſint duorum materiæ uel eiuſdẽ generis, uel diuerſæ: idem iuris eſt. * o

Cum in ſuo ſolo aliquis ex * aliena materia ędificauerit, p ipſe dominus intelligit eſſe ædificij: q2 omne, ꝙ inædificatur, q ſolo cedit. Nec tamen ideo is, qui materiæ dominus fuerit, deſijt dominus r eius eſſe. ſed tãtiſper neq; uindicare eam põt, neq; ad exhibendum s de ea agere ꝓpter legẽ xij. tabularũ, qua cauet, ne quis tignum alienum ædibus ſuis iniunctũ eximere cogat: ſed duplum t pro eo præſtet. Appellatione autẽ tigni, omnes materiæ ſignificantur, ex quibus ædificia fiunt. u Ergo ſi ex aliqua cauſa diritum ſit ædificium, poterit materiæ dominus tunc eam uindicare, & ad exhibendum x agere.

Illud rectè y quæritur, an ſi id ædificium uendiderit is, qui ædificauit, & ab emptore longo tempore captum, poſtea dirutum ſit: adhuc domi-

Non

Margin notes:

* tuo, nõ eſt in P. Fl.

† Ex hoc inferũt ad uerã declarationem, per quam dilucidant oſcura, nõ aũt quid nouũ concedirur, ut per Mando. in j. quęſt. 9. Regu. cancel. nu. 2.

Aedificiũ an & quãdo cedat ſolo. item quãdo affixum, & quando ſatũ & plantatum.

* Nõ idẽ iuris eſt. ex Theophilo lib. 2. de re. diui. §. ſi duorum. Inſti.

* P. Flo. loco.

Actio ad exhibẽdũ eſt arbitraria.

b Non placuit. quia ſingula ſunt uſucapta: & ſic prior dominus uendicat: ut ſ. tit. ij. l. cum q. ſingulæ enim res per ſe non cenſentur: ſicq; nec poſſidentur: ut ſ. ti. j. l. qui uniuerſas.

[?] Illius fit. ut & C. de rei uen. l. ij. in prin. & Inſti. e. §. ex diuerſo

nus materiæ uindicationem eius habeat? Cauſa dubitationis eſt, an eo ipſo, quod [a] uniuerſitas ædificij longo tempore capta eſt, ſingulæ quoque res, ex quibus conſtabat, captæ eſſent, quod nõ placuit. [a] Ex diuerſo, ſi quis in alieno ſolo ex [b] ſua materia ædificauerit: illius fit [b] ædificium, cuius & ſolum eſt. Et ſi ſcit alienum ſolum eſſe: ſua uolũtate [c] amiſiſſe proprietatẽ materiæ intelligitur. Itaque ne diruto quidẽ ædificio uindicatio eius materiæ cõpetit. [d] Certe ſi dominus ſoli ædificium petat, [e] nec ſoluat pretiũ materiæ, & mercedes fabrorũ, poterit per exceptionem doli [f] mali repelli: utique ſi neſcit, qui ædificauit, alienum eſſe ſolum, & tanquam in ſuo bona fide [g] ædificauit.

Nam ſi ſcit, poteſt culpa obijci, quod temerè ædificauit in eo ſolo, quod intelligeret alienum. Si alienam plantam in meo ſolo poſuero: [h] mea erit. Ex diuerſo ſi meam plan-

[a] P. Flo. quo.

[b] ex, non eſt in P. Fl.

c Sua uoluntate. uidetur enim donati quod nullo iure cogente cõcedi tur. Ro. ut inf. de re gu. iur. l. donari. & facit C. de ædifi. pri. l. ſi is contra quem.

d Competit. quia alienata eſt, ideo non poteſt uendicari. Sed contra C. de rei uẽ. l. ij. in fi. Sed ibi ex aliena materia & in alieno ædificauit, hic de ſua in alieno. quare dic aut de mea materia in meo ædifico & tũc planum eſt, aut de aliena in meo, ut ſ. proxi. aut de mea in alieno, ut hic, aut de aliena in alieno: & ſic loquitur lex contraria. ſed M. ſubaudiuit hic, & donãdi animum habuit: ut non ſit contraria, ſecũdum eũ.

e Petat. ab illo, qui ædificauit poſſidente.

f Exceptionẽ doli. ut ſ. de rei uẽd. l. ſinaũt. §. Irepetita.

g Bona fide. an initio & ex poſt facto: aliàs eligeretur media uia: ut ſ. de rei uend. l. Iulianus. & dic ut ibi. Idem ſi dicas hic diſtinctionẽ de impẽſis: ut no. inſti. eod. §. ex diuerſo.

h Poſuero. bona uel mala fide.

i In alieno ſolo poſuero. bona uel mala fide ſi poſſideo, aliàs ſtatim uideor donare, antequam immitterentur radices: uel uerius licet perderem dominiũ, tamen non ſtatim acquiritur domino fundi.

k Arborem. hic tamen & ſuperiori caſu datur in factum priori domino arboris: ut diximus ſup. ea. lege. §. præterea.

l Radices. pro parte.

m Egerit. ut & ſ. quæ ui aut clam. l. ſi inter. & Inſtit. eo. §. ſi Titius.

n Communis eſt. hoc tamẽ & ſuperius reſpõ. intellige, quando non poterat ſuſtentari ex prima terra: aliàs eſt illius tantum: ut ſ. arb. fur. cæſ. l. ſi plures. in fi. quæ eſt cõtra, ſed agent non eſſe eius ita habere: ut in ea. l. §. j. & ſ. arb. fur. cæſ. l. j. uel ſol. ut ibi.

Lapis naſcitur & creſcit.

o P Ro regione. In confinio. duorum prædiorum.

p Naſcatur. No. lapidem naſci & creſcere: ut ſup. de fun. dõ. l. ut in fundo. in fi. Accur.

q Pro indiuiſo communis. R. dicit hunc uerſum falſum, & uitio ſcriptorum poſitum. Alij, quod duo habent prædium Titianum pro indiuiſo, & alij duo habent Seianum pro indiuiſo, & ſic quilibet eſt communis duorum pro indiuiſo. Tertij quod ſi ego & tu emimus Titianum a Titio, & Seianum a Seio pro indiuiſo: lapis ibi natus & ante diuiſionem fundorum & poſt, erit pro diuiſo communis, facta ſic diuiſione, ut unus uni, alter alteri cedat: & inter utrũq; eſt lapis. Alij, quod confinium erat quo ad culturam, ſed proprietas pro indiuiſo erat communis utr. uſque prædij. & facit ſupra, communi diu. l. arbor. & pro ſocio. l. illud. & de ſeruit. ruſti. prædio. l. binas. Accur.

tam in alieno ſolo poſuero, [i] illius erit: ſi modo utroque caſu radices egerit: antè enim, quàm radices egerit, illius permanet, cuius & fuit. His conueniens eſt, [†] ſi uicini arbor ita terram meã preſſerit, ut in meum fundum radices egerit, meam effici arborem: [k] rationem enim non permittere, ut alterius arbor intelligatur, quam cuius in fundum [a] radices [l] egiſſet. & ideo prope confinium arbor poſita, ſi etiam in uicinum fundum radices egerit, [m] cõmunis eſt. [n]

[†] In P. F. ſi uicini arborẽ ita preſſerim, ut in meũ &c.

Martianus libro iij. inſtitutio. VIII.

PRo regione cuiuſq; prædij. Sed & ſi in cõfinio [o] lapis naſcatur, [p] & ſint pro indiuiſo communia prædia: tunc erit lapis pro indiuiſo [q] communis, ſi terra exemptus ſit.

Caius li. ij. rerũ cotidia. ſiue aureorũ. IX.

QVa ratione autẽ plãtæ, quæ terra

[a] P. Flo. cuius fundo.

QVa ratione. CASVS. Sicut planta aliena, quæ in meo fundo duxit radices, mea fit: ita frumenta aliena in meo fundo ſata fiunt mea: & ſicut qui ædificauit in meo ſolo, ſi petam, ſ. ab eo ſolũ cum ædificio, habet exce. niſi reddã expenſas ædificij: ita ſi petam fundum ab eo, qui in meo ſolo ſeruit habet except. doli ma. niſi reddã ei æſti. ſeminis.

[Literæ quoque.] Si in charta uel membrana tua ſcripſi: licet litera ſit aurea, tamen litera cedit chartę: ſicut ędificium dño ſoli. ſi tñ petas a me chartam, habeo exce. doli mali, niſi reddas mihi expẽſas literę: & hæc ſunt uera, ſi bona fide ſcripſi. Sed quid erit ſi in tabula tua pinxi? certe tabula picturæ cedit: & ſi dominus tabulæ eam petat a pictore, habet utilẽ act. in rem, dum tamen offerat ei pretium picturæ: & ecõtra ſi dominus tabulæ eam tabulam poſſideat, & pictor uelit petere tabulam: auditur, & habet act. in rem directam, dum tamen offerat pretium tabulæ.

[Hæ quoque res.] Per traditionem quoque nobis acquiruntur res iure gentium: ut ſi ex cauſa uenditio. uel ſimili tradantur nobis res. & redditur notabilis ratio: nec ẽſt uis, ſiue ipſe dominus tradat, ſiue alius uolũtate domini. hinc eſt, quod ſi procurator domini habens liberam admi. rerũ domini, unã de rebus dñi ſui uendat & tradat mihi, acquiritur mihi. Item aliquã euenit, quod ſine tradi. res nobis acquiruntur, ut ſi rem apud me depoſuiſti uel commodaſti, & eandẽ nũc mihi uẽdis. nã ſtatim mihi acquirit dominiũ. Itẽ ſi merces quas in horreo habes, mihi uendis, & claues horrei tradis: nam mihi acquiritur ſtatim dñium merciũ.

Vltimo

Vltimo dicit, aliquando in incertam pſonam collata uoluntas domini transfert dominium rerum: ut quãdo miſſilia iactantur in uulgus: ut quicunque occupet de illa pecunia iactata: ſua ſit. ſecus eſt ſi cauſa leuãdę nauis aliquę res eijciuntur extra nauim. nã non fiunt occupantium: ĩmo qui eas accepit animo lucrandi, fur eſt, & furti tenet. de hoc dic ut ſ gloſ. Fran. exceptio. Item & quod non poteſt obijci, dolo facit &c. & pro eo. ſ. ſi ex noxa. cauſ. aga. l. prima. in principi. & de noxa. l. ſi quis à multis. & ſupra, de peti. hæred. l. eum idem. Et ſic ſunt argu. contra. C. de rei uendic. l. res alienas. & infra, de ſuperfie. l. j. §. quod ait prætor. & in ra de except. doli. l. do-lo. Sed Bul. & Io. & R. contra. unde ſi dominus tabulæ uendicet à pictore poſſidente, poterit pictor poſſidens eũ repellere offerendo ei pretium tabulæ, etiam ſi nollet ille ei offerre pretium picturæ: & ſic in aliis dicam. Itẽ quæ eſt ratio diuerſitatis in pictis & in ſcriptis? R̃nd. forte quia ſcriptores antiqui temporis non erant adeo cari, ſicut ſunt hodie: unde eum parui pretij eſſet ſcriptura, cedebat chartæ q̃. ſ. charta charior erat, ec õtrario pictorea & fuerunt & ſunt cari & tabula uilis pretij eſt & fuit: unde cedit picturę, ſecundum Ioan. ſed cum hodie ſit ſcriptura pretioſior, quam charta, idem poteſt, quod in pictura dici, ſecundum Azo. Item quid ſi pictura fiat in marmore? forte ſecus. ſed argu. contra idem Inſt. de teſta. §. penulti.

coaleſcunt, ſolo cedũt: [a] eadem ratione frumenta quoque, quæ ſata ſunt, ſolo cedere intelligũtur. [b] Cæterum ſicut is, qui in alieno ſolo ædificauit, ſi ab eo dominus ſoli petat ædificiũ, defendi poteſt p exceptioné doli [c] mali: ita eiuſdé exceptionis auxilio tutus eſſe poterit, qui in alienum fundũ ſua impenſa conſeuit. [d]

Scriptura cedit charta, tabula uerò cedit picturæ quo ad dominium directum: ſecus quo ad utile. h. d. Barto.

Literæ quoq;, licet aureę [e] ſint, pinde chartis [f] mẽbranisve [g] cedunt, ac ſolo cedere ſolent [h] ea, q̃ ædificanĩ, aut ſeruntur. Ideoq; ſi in chartis mẽbranisve tuis carmen, uel hiſtoriam, uel rationé ſcripſero, † huius operis nõ ego, ſed tu dominus eſſe intelligeris. Sed ſi à me petas tuos libros, tuasve membranas, nec impenſas ſcripturę ſoluere uelis: potero me defendere per exceptioné doli mali: utiq; ſi bona fide [i] eorum poſſeſſioné nactus ſim. Sed non ut literæ chartis membranisve cedũt, ita ſolent picturę tabulis cedere: ſed ex diuerſo placuit [k] tabulis picturę cedere. Vtiq; tñ cõueniens eſt, domino tabularũ, aduerſus eũ, q pinxerit, ſi is tabulas poſſideat, utilé [l] actioné dari: qua ita efficaciter experiri poterit, ſi picturæ impẽſam exoluerit. alioquin nocebit ei doli mali exceptio: utique ſi bona fide poſſeſſor fuerit, † q pinxerit. Aduerſus dominũ uerò tabularũ, ei q pinxit, † directã uẽdicationẽ [m] ꝯpetere dicimus: ut tamẽ pretium tabularum inferat: alioquin nocebit ei doli mali exceptio. Hæ quoque res, quæ traditione [n] noſtræ fiunt, iure gentium [o] nobis acquiruntur. Nihil enim tam [p] cõueniens eſt naturali æquitati, quã uoluntatem domini uolentis rem ſuam in alium transferri, ratam haberi. [q] Nihil autem intereſt, utrum ipſe dominus per ſe tradat alicui rem an uoluntate [r] eius alius. Qua ratione ſi cui libera [s] negotiorũ adminiſtratio ab eo, qui peregre proficiſcit, permiſſa

† P. F. huius corporis.

† In P. F. qui ſoluerit. ſed nõ recte meo iudicio.

† In P. F. rectã uindicationem.

[a] Cedunt. ut ſup. e. l. adeo. §. fin. Ac.

[b] Intelliguntur. ut Inſtit. eod. § qua ſõne. & ſ. de uſu. l. qui ſcit. in princi. & §. primo.

[c] Per exceptioné doli. ut & ſ. e. adeo §. diuerſo. Accur.

[d] Conſeuit. bona fide: ut Inſtit. eo. §. cæterum. & hæc acceſſio diuina & humana natura cooperante. Idem ſi diuina tantum plãta uel frumẽtum coaluiſſent ſ. eodem. l. adeo. §. j. ibi plane ſi ideo. & ſ. de contrahen. empt. l. qui fundum §. fundi.

[e] Aureæ. hoc raro cõtingit: & ideo hic non cõſiderat.

[f] Chartis. de bõbice.

[g] Membranisue. quæ de membris animaliũ eripiunt.

[h] Cedere ſolent. ut ſ. eod. l. adeo. §. cum in ſuo.

[i] Vtique ſi bona fide. ſi autem mala, laborem donaſſe ui detur. ut ſ. l. adeo §. certè. ſed ſi à poſſeſſione cecidit ſcriptor, an habeat actionem cõtra dominum? Reſpon. ſic in factum, ut ſ. de rei uen. l. in rem §. Itẽ ſi quęcunq;. ſi malam, non: quia nec exceptionem habet: ut hic. & facit Inſt. eod. §. literæ. Accur.

[k] Placuit. ut & Inſti. eod. § ſi quis in aliena. Idem ſi in charta pictum ſit. ſecundum Azo. Sed contra. huic reſpon. ſ. de rei uend. l. in rem. §. ſi id quod. Sol. ut ibi.

[l] Vtilem. in rem, ſed actionem furti habet cõtra eũ, qui ſurripuit, quicunq; fuerit, ut Inſti. eo. §. ſi quis in aliena. Sed quid ſi ambo contra eundẽ agant? Reſpon. præfertur pictor, qui habet directam. Accur.

[m] Directam uendicationem. ſi bona fide pinxit, licet P. dicit ſiue bona, ſiue mala: ſed cum non datur exceptio poſſidenti: ut ſ. proxi. ergo nec actio. Itẽ quis erit dominus, ſi tabula ſit abraſa? Reſpond. idem: ut ſ. de rei uendi. l. in rem. §. & quod ſemel. item nota hic caſum ſecundum M. quod deterior eſt conditio poſſidentis. Item quod alicui datur actio, cui non datur

Poſſidentis quandoque deterior eſt conditio.

[n] Traditione. nõ nuda: ut j. e. l. nunquam. Accur.

[o] Iuregentium. quod & naturale dicit: quia inſtinctu naturæ eſt inductum: ut Inſti. eo. §. per traditionem.

[p] Nihil enim eſt tam. hyperbolice loquitur. ſic ſupra, de pact. l. prima, in princ. & de iuriſd. omnium iudic. l. ſi per errorem.

[q] Ratam haberi. ſi eſt legitima: alias cõtra: ut C. de agri. & cenſi. l. quemadmodum. lib. xj. & C. de adminiſtra. tuto. l. lex quæ. Accur.

[r] Voluntate. quia per alium &c. ut & j. de ui & ui ar ma. l. j. §. deieciſſe. quandoque tamen intereſt: ut j. de ſol. l. ſi filius. Item quandoque etiam ſine uolũtate domini, ut creditor: ut Inſt. qui. alie. licet. §. j. & arg. j. eo. l. ergo. §. alluuio.

[s] Libera. & generalis: ſecus ſi generalis tantũ: ut ſ. de procur. l. procuratore cui. & l. procurator totorum. Sed M. diſtinxit inter procuratorem totorum & uniuerſorum bonorum: ut primo caſu poſſit, ſecundo nõ: arg. Inſtit. eo. §. nihil.

Et tra-

a Et tradiderit.niſi tradere ſit prohibitus: vt ſupra, de pub.l.ſi quis pro.

b Nuda.ſic C.de pac.l.traditionibus. Item in alijs caſibus dñium ſine poſſeſſione transfert:vt not. Inſt. eod.§.interdum.

fuerit,& is ex negotijs rẽ uendiderit & tradiderit, a facit eam accipientis.

Res,quæ apud me eſt ex contractu, uoluntate domini ſit mea ſine traditione.h d.

Interdum ẽt ſine traditione nuda b volũtas dñi ſufficit ad rem transferẽdam:veluti ſi rem, quam commodaui, aut tibi locaui,aut apud te depoſui uendidero tibi. Licet.n. ex ea cã tibi ea non tradiderim,eo tñ, * ꝙ patior eã ex cã emptionis apud te eſſe,tuam efficio. c

Per traditionem clauiũ tranſit poſſeſsio.h.d.

Item ſi quis merces in horreo repoſitas uendiderit: ſimulatque claues horrei emptori tradiderit, transfert ꝓprietatem d mercium ad emptorẽ. Hoc amplius interdũ & in incertã e perſonã collata uolũtas dñi transfert rei proprietatem: vt ecce,qui miſsilia f iactat in uulgus.ignorat enim qd eorũ quiſq; excepturꝰ ſit: & tñ q a uult,quod quiſq; exceperit, eius eſſe: ſtatim eum dominũ efficit.

c Tuam efficio. ſi res præſens eſt, alias cum apprehenſa fuerit:vt s. de rei uen.l.eius. & l.ſeq. ſecus in pecunia:vt not.ſup. ſi cer.peta. l.certi condictio.§. fin.& l.ſeq. uel forte hic non eſt neceſſaria præſentia:quia ab initio habuit domini uoluntatem. ſed in l. illa eius, nõ.vnde hic eſt uera uẽditio:ibi ficta. & facit.ĩ.eo.l.ſi ſeruus.in fin.& ĩ.ti.j. l.iij.§.illud. & ſup. de euic.l. ſi rem in prin.& ſup. de pub. l.fine.§.j. & ſup.de rei uend.l. quædã.

d Proprietatẽ. & poſſeſſionem ſi dominus eſt tradens. alias cauſam uſucapiendi, ſi hæc fiant corã horreo: & hoc ꝑ uiſionem rei:vt ſup. de contrahend. emp. l. clauibus.& infra titul.j.l.j.§.ſi iuſſerim. & facit ĩ. proxi.§.& ꝙ ibi no.

e Incertam. ſic ſupra de reb.dubijs.l. ſi fuerit.Sed arg.cõtra.Inſt.de leg.§.tutor. ADDITIO. Dic ſecundum Bar. hic, ꝙ hic certificata eſt perſona ab euentu:ibi non.

f Miſsilia. aurum, quod proijcitur. ſic dicta, quia mittuntur in uulgus:vt facit Papa, uel Imperator, quando coronantur. Sed hodie die deleta eſt illa conſtitutio per deſuetudinẽ,quæ permittebat prætores,uel conſules,vel magiſtratus aurũ proijcere:vt C.de con.l.ij.ſoli.n.principi licet aurum ſpargere,& ſic iactare:ſed conſulibus licet de argento hoc facere.non tamen coguntur:vt in auth. de cõſul. §.ſi autem etiam uxorem.& facit Inſt. eo.§.hoc amplius.& ĩ.pro dereli.l.ſi id.in fine.

g Fluctibus.Id eſt undis.

h Cõmitti.imo non:vt ĩ.de fur.l.falſus.§. ſi iactũ. quæ eſt contra.ſol.diſtingue animum proijcientis,qd patet: vt ſi liberum apertum proijciat, a ſecundum lo.ut hic.& ideo colligitur argu. ſupra de dam. infe. l.ſi finita.§.ſi quis metu. In dubio autem præſumitur non uelle perdere.vt argu.ſup.de proba.l. cum de indebito.& facit Inſtitu.eod.§.final. & quod ibi nota.& ſupra ad legem Rhodiam de iactu.l.prima.§.finali.& l. qui leuandæ. & infra eodem l. quicunque.

* In aliquibus,codicibus eo tñ ipſo.

a Dic eſſe ad hoc textum in terminis in l. furti. §.ſi. infra de fur. ſecus ſi eſſet inuolutus in panno cereo, ſecundum Bart. ibi. & Iac. Rebuf.l. ſi ratio. no.4. & ibi notaui l apo. ad eum,in ner. de furto inqueſtari.C.de naufra. li. 11.

& infra tit.j.l.interdum.

A Cquiritur. CASVS. Dictum eſt ĩ. qualiter acquirantur dñia rerum de iuregentiũ: nunc uult dicere,per quos acquirant,& dicit, ꝙ per noſmetipſos acquiritur nobis.Item per eos , quos habemus in noſtra poteſtate,vt per filios noſtros:& ſeruos. Item per eos ſeruos,in quibus habemus uſumfructum.Item per liberos homines,& per ſeruos alienos,quos bona fide poſsidemus.& de his ſingulis uideamus.& certe ſerui mei, quicquid acquirunt per traditionem uel per ſtipulationem uel ſimili de cauſa, nobis acquiritur:nihil enim ſeruus habere poteſt. hinc eſt, ꝙ ſi hæres inſtituitur,hæreditatẽ adire non poteſt ſine mea uoluntate: & ſi mea uoluntate adeat, mihi quæritur. Item legatum ſeruo meo relictum mihi quæritur: & nõ ſolum dominiũ mihi quæritur per ſeruum, ſed etiam poſſeſsio:per quam poſſeſ.etiam uſucapio ignorans.poſtea dicit de ſeruo, in quo habeo uſumfru. quod quicquid ille q̃rit ex re mea, uel ea opera ſua mihi quæris. Si autem ea alia cauſa aliquã rem acquiſiuit:puta legatum, uel hæreditatem ei relictam proprietario quærit. Idem dicendum eſt de ſeruo alieno, uel libero homine,quẽ bona fide poſsidemus. ſi autem bonæ fid.poſſeſſor ſerui alieni eum uſucapiat, amodo plene erit dominus: & quicquid quærat,dño quæret.uſufructuarius autem non põt uſucapere ſeruum,in quo habet uſumfructũ, quia non dicitur eum poſsidere: tum quia ſcit eum ſeruum alienum. Franc.

Merces iacta in mare cauſa uitandi periculi, dominorum permanent.

Alia cã eſt earũ rerũ, q̃ in tempeſtate * nauis leuandæ cã eijciuntur.hæ em̃ dñorum permanent: quia non eo aĩo eijciunt, ꝙ quis eas habere nõ uelit:ſed quò magis * cũ ipſa naue † periculũ maris effugiat. Qua de cã ſi qs eas fluctibus g expulſas, uel ẽt in ipſo mari nactꝰ, lucrandi aĩo abſtulerit, furtum committit. h

Idem lib.ij.Inſtit. X.

A Cquiritur i nobis non ſolũm p noſmetipſos, ſed ẽt per eos quos in poteſtate k habemus. Item per ſeruos, in quibus vſumfructũ l habemus.Item per homines liberos,& ſeruos alienos,quos bona fide poſsidemus. de quibus ſingulis diligentius diſpiciamus. Igitur quod ſerui noſtri ex traditione nanciſcuntur:ſiue quid ſtipulentur, uel ex qualibet alia cauſa acquirant, id nobis m acquiritur.Ipſe

i Acquiritur ſupra dixit qualiter acquiratur: nunc per quos.

k In poteſtate.vt filij,uel ſerui.

l Vſumfructum. Quid ſi nudum uſum? Reſpond.ex re noſtra acquiritur,non autem ex opera: vt notatur. Inſtitutio.per quas perſonas nobis acquiritur. in principio,& ſupra de uſu & habita.l. per ſeruum. in principio.

m Nobis.etiam inuitis:vt infra eodem.l.etiam. Arguitur contra ſupra,de donationibus. l. hoc iure.§. non poteſt.& dic hic ut not.ſupra,de ijs, qui ſunt ſui uel alie.iur.l. j.

* P. Flo. in tempeſtate maris &c.

* P. Flo. ſed quod magis.

† Periculũ nauis, in P. Flo. ſed hic tacitus.

Ideo

Hæreditas ut per ſeruũ domino quæratur, tria requiruntur.

enim, qui in poteſtate alteri[a] eſt, nihil ſuũ habere pôt; Ideoq; [a] ſi hẽres inſtitut[b] ſit, niſi nr̃o iuſſu adire hęreditatem non pôt. Et ſi iubentib. nobis [b] adierit: hæreditas nobis acquirit̃ perinde, [c] atq; ſi nos ipſi hæredes inſtituti eſſem[us]. Et his [d] ꝯuenienter [e] legatum. ſ. nobis per eundẽ [f] acquiritur. non ſolùm aũt ꝓprietas ꝑ eos, quos in poteſtate habemus, acquiritur nobis, [g] ſed ẽt poſſeſſio. [h] Cuiuſcunq; ẽm rei poſſeſſionem adepti fuerint, [i] id nos poſſidere uidemur: [k] unde ẽt ꝑ eorum lõgã poſſeſſionẽ dñium [l] nobis acquirit̃. De ijs aũt ſeruis, in quib. tñ uſumfructũ habemus, ita placuit, ut quicquid ex re nr̃a, uel ex operis ſuis acquirant, id nobis acquiratur. ſi quid uero extra eas cãs ꝓſecuti ſunt, id ad dñum proprietatis [m] pertineat. Itaq; ſi is ſeruus hẽres inſtitutus ſit, legatumve quid, aut ei donatum fuerit: non mihi, ſed dño proprietatis acquiritur. Idem placet de eo, qui à nobis bona fide poſſidetur; ſiue liber ſit, ſiue ſeruus alienus. Quod enim placuit de uſufructuario, idem probatur [n] etiam de bonæ fidei poſſeſſore. Itaque quod extra duas iſtas [*] cauſas acquiritur, id uel ad ipſum [o] pertinet, ſi liber eſt, uel ad dominum eius ſi ſeruus eſt. Bonæ fidei [p] [†] poſſeſſor cum uſuceperit ſeruum, [q] quia dominus eo modo fit, ex omnibus cauſis per eum ſibi acquirere poteſt. uſufructuarius uerò uſucapere ſeruum non poteſt: Primum, quia non poſſidet, [r] ſed habet ius utendi fruendi: deinde quoniam ſcit ſeruum alienum eſſe. [s]

* Iſtas, nõ eſt in R.F.

† Sed bo. fid. in R.F.

Martianus lib. iij. Inſtitutionum. XI.

PVpillus (quantũ ad acquirendum [t]) nõ indiget tutoris authoritate. alienare verò nullam rem poteſt, niſi præſente tutore authore: ac ne poſſeſſionem [u] quidem, quæ eſt naturalis, vt Sabinianis uiſum eſt. quę ſententia uera eſt.

Calliſtratus lib. ij. inſtitutionum. XII.

a Ideoque. quia non ſibi, ſed nobis. ne ergo nobis inuitis oneroſa quæratur hæreditas: ideo niſi &c.

b Et ſi iubentibus nobis. In hæreditate quærenda tria ſunt neceſſaria, ſcilicet iuſſus: item quod præcedat: vt ſupra, de acquiren. hæredi. l. ſi quis mihi bo. §. iuſſum. & quod ſerui conſenſus adſit: ut C. de hæredi. inſtit. l. cum proponas. In bon. poſſeſſ. puta ſecundum tabu. non exigitur, ut domini iuſſus præcedat: ſed ſufficit eius ratihabitio ante, uel poſtea, ſed exigitur ſerui conſenſus. In Trebel. ſufficit ſi primo, uel poſtea ratum habeat dominus: nec exigitur ſerui conſenſus: vt ſupra, ad Trebellia. l. ſeruo inuito. & infra eo in ratam ha. l. penult, in legato non eſt opus iuſſione, cum emolumentum tantum contineat: vt ſupra, mand. l. ſi hæreditatem. §. primo.

c Perinde. quandoque tamen refert per ſe an per alium ſit hæres: vt ſupra, de inter. actio. l. ſi defenſor. §. illud & ſup. de l. præſt. l. iij. §. hoc autem. & de uulga. ſubſtitut. l. qui liberis. §. hæc uerba. & infra, de uerborum ſignifi. l. ſciendum. & ſupra, de oper. lib. l. cum patronus §. j.

d Et ex his. præceptis, ſecundum R. uel ijs, quæ dicta ſunt.

e Conuenienter. quia ſicut hæreditas eſt relictum, ſic legatum. Item legatum ſicut hæreditas nobis per ſeruum acquiritur, ſi die cedenti legati non inueniatur liber: vt ſup. de dõ. cã mor. l. fin. & ſup. quando dies leg. ce. leg. ſi poſt. §. penul. & §. fin. & facit ad l. ſup. de leg. ij. l. Titia. §. Lucius. & Inſtit. per quas per. nob. acqui. §. item nobis.

f Per eundem. ſcilicet ſeruum.

g Nobis. ut ſup. proximè.

h Poſſeſſio. ſ. iuſta: ut ff. titu. j. l. quod ſeruus. Accur.

i Adepti fuerint. ſiue noſtro nomine poſſideat, ſiue ſibi. ſecus ſi alij: vt ff. tit. j. l. ſi me in uacuam. §. fin.

k Videmur. ẽt ignorantes: vt ff. titu. j. l. iij. §. ſaltus.

l Dominium. id eſt, effectus dominij. ſic & ff. tit. ij. l. cum qui. & dic in peculiaribus etiam domino ignorante uſucapi: in dominicis demum cum dñus ſcit: vt ff. pro ſoc. l. ij. & de uſucap. l. Labeo. & facit ff. titul. j. l. j. §. item acquirimus. & §. ſed per eum. & C. per quas perſo. nob. acqui. l. j. & Inſtitu. eod. §. non ſolum Accurſius.

m Dominum proprietatis. niſi contemplatione fructuarij ſit inſtitutus, uel aliud ei datum fuerit: quo caſu ex re eius eſſe uidetur: vt ſupra, de uſufru. l. ſed & ſi quid. non tamẽ ſ. uſufructuarij iuſſus ſufficit ad adeundã hẽditatem, ut ſupra de acquir. hære. l. aditio. §. preterea.

n Idem probatur. quo ad acquiſitionem: nam in alio differunt: vt ff. ead. l. §. bonæ fidei. Accur.

o Ad ipſum. pertinet. præter poſſeſſionem: vt infra eodem. l. homo liber. in fi. & præter uſucapionem, quæ ſine poſſeſſione non procedit: vt infra de uſucap. l. ſine poſſe. ſed in hære. per liberum hominem quærenda multa ſunt neceſſaria: vt infra, eodem. l. liber homo. & facit Inſtitu. per quas perſo. nob. acquir. §. de his. & C. de rei uend. l. j. & infra, tit. j. l. j. §. ſed & per eum. & ſupra de uſufru. l. ſi ſeruo. & l. ſed & ſi quid & l. donatutus. & l. ſed ſi quis. §. interdum.

p Bonæ fidei poſſeſſor. ſerui alieni.

q Seruum. in quo habeat uſumfructũ. Accur.

r Non poſſidet. ſcilicet, ciuiliter: vt infra, titul. j. l. j. §. per eum. ſed naturaliter ſic: ut ff. tit. j. l. naturaliter. & ſup. qui ſatiſ. cogan. l. ſciendũ. & infra, de preca. l. certè. §. is qui rogauit. & facit Inſtit. eo. §. ſed bonæ fidei. & ff. eod. l. liber homo. §. quicquid. Accur.

s Alienum eſſe. in quo uſumfructum habet.

PVpillus CASVS. Pupillus pôt acquirere dñium rei ẽt ſine tutoris authoritate. fallit in hærede eidem relict. ut habes in gl. Alienare aũt rem ſuam nõ poteſt, nec ẽt poſſ. in alium transferre poteſt. Fran.

t Ad acquirendum. ſecus in hæreditate, quia ibi eſt dubium: vt Inſti. de autho. tuto. §. neque.

u Nec quidem poſſ. contra ff. titu j. l. poſſeſſionem. Sol. de poſſeſ. facti, ſiue detentione ibi dicit. Item quo modo præbet cãm uſucapiendi: vt ff. pro emp. l. ij. §. ſi à pupillo. Reſpon. ut dixi ibi. & facit Inſtit. qui. alien. lic. §. nunc admonendi.

Lacus,[a] & ſtagna[b] licet interdum creſcant, interdũ exareſcãt,[*] ſuos tñ terminos retinẽt: ideoq; ĩ his alluuiionis i⁹ nõ agnoſcit. Si ære meo, & argento tuo ↄflato aliqua ſpecies[c] facta ſit: nõ erit ea nr̃a cõis:[d] qa cùm diuerſæ materiæ ſint æs atq; argentum, ab artificibus ſeparari, & in priſtinã materiam reduci ſolent.

Nerat. li. vj. regul. XIII.

SI procurator rem † mihi emerit ex mandato meo, eiq; ſit tradita meo noĩe, dñium[e] mihi, id eſt proprietas[f] acquiritur, etiam ignorãti. [g] Et tutor pupilli, pupillæve ſimiliter, ut procurator emendo noĩe pupilli pupillæve, ꝓprietatẽ eis acq̃rit, ẽt ignorãtibus.[h]

Idem lib. v. membranarum. XIIII.

QVod in litore[i] q̃s ædificauerit, eius erit.[k] nã litora nõ ita[l] publica[*] ſunt, vt ea, q̃ in patrimonio populi ſunt:[m] ſed ut ea, quę primum à natura prodita ſunt, & in nullius adhuc dñium peruenerunt. nec diſsimilis eorũ ↄdõ eſt, atque piſcium, & ferarum: quæ ſimul atque apprehenſę ſunt, ſine dubio eius, cuius in ptãtem peruenerunt, dominij fiunt.[n] Illud uidendum eſt, ſublato ædificio, quod in litore poſitum erat, cuius conditionis is locus ſit: hoc eſt, utrum maneat eius, cuius ædificium fuit an rurſus in priſtinam cauſam recidat: perindeq́ue publicus[o] ſit, ac ſi nunquam in eo ædificatum fuiſſet: quod propius eſt, ut exiſtimari debeat,[p] ſi modo recipit priſtinam litoris ſpeciem.[q]

Idem libr. v. regularum. XV.

QVi aũt in ripa fluminis ædificat, nõ ſuum facit.[r]

Florentinus libro iii Inſtitutionum. XVI.

IN agris limitatis[s] † ius alluuionis locum[t] non habere conſtat. † Idq́; & diuus Pius conſtituit. Et Trebatius ait, agrum, qui hoſtibus deuictis ea conditione conceſſus ſit,[u] ut in ciuitatem ueniret,[x] habere alluuionem, neque eſſe limitatum:[y] agrum au-

Lacus. CASVS. In lacu, & ſtagno priuato ceſſat ius alluuionis: licet interdum creſcat, & interdũ decreſcat. Secundo dicit: quidam fecit campanam ex ære meo & ex argento tuo ſine noſtra uoluntate: dr̃ ꝙ hæc campana non eſt communis nobis, ſed ab artificibus ſeparabiẽ argentum ab ære: & cuique noſtrum dabiẽ quod ſuũ eſt. Fran.

a Lacus. qui habet perpetuam aquam: ut infra, ut in flum. publi. naui. li. l. j. §. lacus.

b Stagna. quæ habent temporalem aquam: vt eo. tit. §. ſtagnum. & dic hic loqui de lacu, & ſtagno priuato. ſecus ſi in publico, ut j. de uerbo. ſig. l. litus publicum eſt. & facit de aqua plu. arcen. l. uicinus. in fi. & s̃. de contrahen. emp. l. Rutilia. Ac.

c Species. ut campana. & dic, ſine noſtra uoluntate. Accur.

d Communis. contra ſup. eod. l. adeo. §. uoluntas. in fin. ſed ibi non poterat ſeparari, hic aũt ſic. Item uidetur cedere ſpecificanti vt ſup. eo. l. adeo. §. cum qs ſed illud quando nõ poteſt reduci ad materiam priſtinam. & facit ſup. de rei uendica. l. ſi frumentum. §. ſed ſi plumbum.

SI procurator. CASVS. Procurator meus emit mihi equum meo mãdato, & ei eſt traditus. dr̃ quod per eũ eſt mihi quæſitum dominium equi ẽt ignoranti. idem iuris eſt in tutore nomine pupilli aliquam rem emente. Francis.

e Dominium. plenum.

f Proprietas. nuda, ut & ſup. de uſufruct. l. uſufruct. in multis.

g Etiam ignoranti. contra inf. eo. l. res ex mandato. Itẽ cõtra ſup. de neg. geſt. l. ſi ego. Sol. ut no. s̃. de don. l. qui mihi. & j. de acq. poſſ. l. j. §. per procuratorem.

h Ignorantibus. quod ſup. mandatũ, hoc facit hic publica authoritas. & facit ad l. j. tit. j. l. j. §. per procuratorem. & l. communis. §. j. & C. per quas perſo. nob. acqui. l. j. & de acquir. poſ. l. j. & l. per procuratorem.

QVod in litore. CASVS. Qui ædificat in litore maris, ſuũ facit ædificium. idẽ ſi capit piſces vel feras, nã ſuæ ſunt: & deſtructo ædificio loc⁹ redit in priſtinũ ſtatum. qui aũt in ripa fluminis ædificat, non facit ſuum ædificium. & hoc dicit hęc lex cũ lege, qui autem. quæ eſt j. quæ continuari debet ad iſtam. Franc. Accurſij.

i Quod in litore. maris.

k Eius erit. vt ſup. de rer. diui. l. in tantum.

l Non ita. imò ſunt communia: vt Inſti. de re. diui. §. j.

m Populi ſunt. de quibus dicitur Inſt. de re. di. §. uniuerſitatis. & j. ne quid in lo. pub. l. ij. §. publica. & §. ſi quis ne. ſup. de cõtrahẽ. emp. l. ſed Celſus.

n Dominij fiũt. ut Inſtit. de rer. diuiſ. §. feræ.

o Publicus ſit. id eſt communis.

p Vt exiſtimari debeat. ut d. l. in tãtũ. & facit ſup. d. relig. l. cum loca. Sed arg. contra ſup. eod. l. adeo. §. cũ in ſuo. ibi, ex diuerſo. ut Inſti. eod. §. locus autem. Itẽ facit inf. de uſu. l. ſi. in princi.

q Speciem. ſic ſup. eod. l. adeo. §. ꝗ ſi poſt. & hic continua l. qui autem.

r QVi autem. Non ſuum facit, qa hæc ſunt eorũ qui poſſidẽt ꝓpe ibi ꝑdia: vt Inſt. eod. §. ri parum. ſed tñ põt ꝓhiberi per interdicta: ut inf. de flumi. l. j §. nõ aũt omne. & §. uenu. & inf. ne quid in flumi. pub. l. j. in prin. niſi ædificet cauſa munienda ripæ: vt inf. de ripa muni. lo.

IN agris. CASVS. Ius alluuionis non habet locũ in agris militibus aſſignatis: & reddit rationem in fin. l. Secundo dicit: hoſtes deuicti à Romanis, agrum, ut eſſet ciuitatis Romanæ, dederunt: dr̃ quod in iſto agro habet locum ius alluuionis. At ſi ager hoſtium ſit captus a militibus, & is militibus ſit aſſignatus: iſte ager dicitur limitatus: & ideo in eo non habet locum ius alluuionis. Franciſ.

s In agris limitatis. id eſt, militibus aſſignatis. uel id eſt, inter veteranos diuiſis, ſecundum R. ſic enim fiebat poſt meritã ſtipendia ueteranis.

t Locum. ne. inſula ratione uicinitatis eis cedit: vt j. ne quid in flu. publi. l. j. §. ſi inſula.

u Conceſſus ſit. id eſt, quem ipſi hoſtes deuicti Romanæ ciuitati dederunt.

x Veniret. id eſt, ager eſſet ciuitatis Romanæ.

y Limitatum. id eſt. non eſſe militibus aſſignatũ.

Manuca-

* Sic etiã in P. Flo. alias decreſcãt. l. pen. §. ultu. de aqua plu. ar.

† Facit ad hunc tex. quod not. Gerar. de Petra Sancta, ſin. ſuo, iure ſi mandant.

* Quę publica, uel cõia ſint, Ariſto. li. 2. cap. 1. & 2.

† Vide in hanc l. Alciã. li. præſermiſ. ij. in dictione limitati agri.

† Vide Agenium: urbi. ſi de controuerſijs, titul. de alluuione.

a Manucaptum. a militibus, & ei aſsignatum.
b Limitatũ fuiſſe. & ideo ceſſat ius alluuionis. Acc.
c Vt ſciretur. ratio quare non habet locum ius alluuionis.
d Veniſſet. ſi neceſſe eſſet, ut aliqua pars uẽderetur
e Relictũ, ſcilicet neque aſsignatum, neque uenditum.

l. ſed & ſi quid: Accur.
l Aliquatenus. ſcilicet eſſe operæ dixit Ariſto. ſed non eſt, ut ſubijcit, & ĩ. eodem. l. fructuario. in ſtipul. eſt operæ: ut & ſupra, de uſu & habita. lege, per ſeruũ. j. reſpon.

tem manucaptũ [a] limitatum fuiſſe: [b] ut ſciretur quid [c] cuiq; datum eſſet, quidq; ueniſſet, [d] & q̃d i publico relictũ [e] eſſet.

Vlp. li. j. ad Sab. XVII.

SI duo domini ſeruo communi rem tradiderint, [f] acquiritur alteri ab altero. [g]

Idem libro quarto ad Sabinum. XVIII.

PEr hęreditarium ſeruum quod eiuſdem eſt hæreditatis, hæredi acquiri non poteſt, [h] & maximè ipſa hæreditas.

Póp. li. iij. ad Sab. XIX.

LIber homo, qui mihi bona fide ſeruit, id, quod ex operis ſuis, aut ex re mea pararet, ad me pertinere ſine dubio, Ariſto ait. Quòd uerò q̃s ei donauerit, aut ex negotio geſto acquiſierit, id ad ipſum pertinere. [i] Sed & hæreditatẽ, legatumve non acquiri mihi per eũ, quia neq; ex re mea, neq; ex operis ſuis id fit, nec ulla eius opera eſſet in legato: [k] in hæreditate aliquatenus, [l] q̃a p̃ ipſum adiretur. quod & † Varum Lucilium aliquádo dubitaſſe ait. [m] Sed uerius eſt, non acquiri, [n] etiam ſi teſtator ad me uoluiſſet pertinere. Sed licet ei [o] minimè acquirat, attamen ſi uoluntas teſtatoris euidens appareat, reſtituendã ei eſſe [p] hæreditatem. Sed Trebatius, ſi liber homo bona fide ſeruiens, iuſſu eius cui ſeruit hæreditatem adijſſet, hæredẽ ipſum [q] fieri, nec intereſſe, quid ſenſerit, [r] ſed quid fecerit. Labeo contra, ſi ex neceſsitate [s] id feciſſet. Quòd ſi ita, ut & ipſe uellet, ipſum fieri [t] hæredem.

Vlpianus libro xxix. ad Sabinum. XX.

TRaditio † nihil amplius transferre debet, uel poteſt ad eum, qui accepit, quã eſt apud

SI duo. CASVS. Duo habebant ſeruum communẽ. eidem ſeruo donauerunt aliquã rem. dicitur, quod tenet donatio, & acquirit quilibet noſtrũ partem alterius. nã pars, quam habebat ſocius in re donata, mihi quærit, & mea ſibi. Fran.
f Tradiderint. qui libet donare uolẽs: ut diſtinguitur inf. eo. l. p̃ ſeruum. §. j.
g Ab altero, id eſt, quãtum ad partem ſocij mihi quæritur, quantum ad mea ſibi: quod aũt eſt alterius mihi tãtum quæritur: ut inſti. de ſtipul. ſeru. §. fina.
PEr hęreditarium. CASVS. Seruus hæreditatis iacentis nihil poteſt interim acquirere hæredi futuro: maxime nec ipſam hęreditatem. Fran.
h Non poteſt. ſcilicet aliquid. & maximè, &c. ut & ſupra, de acquiren. hęr. l. hæres per ſeruum. & eſt ratio: quia hæreditarius dicitur ante aditam hæreditatem: & ſic non eſt ſuus: poſtea autem ſuus. & ſic nõ eſt hæreditarius: ut plene dicam. ĩ. titu. j. §. ueteres. Eſt etiam ratio hæc, quia per alium nõ poteſt hæreditas quæri hęredi, ut s̃. de acqui. hær. l. Paulus. licet ſecus ſit in ea, in qua eſt inſtitutus ſeruus. Accur.
LIber. CASVS. Liber non bona fide poſſeſſus quicquid acquirit ex re ſua, uel ex opera. acquirit poſsidenti. quod aliunde quærit, ut puta ſibi donatũ uel legatũ, uel hæres inſtitutus ſit ab aliquo. ſibi quærit, licet in hæreditate aliqua opera eius ſit, & licet teſtator inſtituerit eum contemplatione poſsidẽtis. ſed hoc caſu poſſeſſus tenebitur cõdictio. ſine cauſa poſſidenti ad reſtitu. hæreditatem. Vltimo dicit, liber homo a me bo. fi. poſſeſſus iuſſu meo adiuit hęreditatem in qua ipſe erat inſtitutus, dicitur quod ſibi quærit. & hoc dixit Trebatius, ſed Labeo diſtinguit. nã ſi neceſſitate ductus a me, adiuit: & tunc mihi quęrit, nõ ſibi: aut ſponte adiuit, & tunc ſibi quærit. Fran.
i Ad ipſum pertinere, quantum ad dominiũ, & obligationem, & actionem: non quo ad poſſeſsionẽ, ut ĩ. eo. l. homo liber. §. quicquid.
k In legato. hoc cum eius contemplatione eſt relictum, ſecus ſi bonę fidei poſſeſſoris, ut ſupra, de uſuf.

m Alt. Ariſto.
n Non acquiri. hoc in hæreditate intellige: & in eo caſu ubi non uult hic poſſeſſus mihi quęrere. ſecus eſt in legato, ubi meo reſpectu eſt relictũ. Azo. ſed in hæreditate eſt contra ſup. de pec. l. hinc quæritur. §. poteſt. ubi marito quæritur p̃ ſeruum dotalẽ hæreditas. ſed nihil ad rhombum, quia dominus eſt ſecundũ nos de iure naturali, & ciuili, uel etiã ſecundum alios ſaltẽ de iure ciuili eſt dominus. Accur.
o Sed licet ei. poſſeſſori. & ſic mutat perſonas. Acc.
p Eſſe. ei poſſeſſori per condictionẽ ſine cauſa. arg. ĩ. de ſtip. ſer. l. pen. coget ergo adire poſſeſſus. & ſic reſtituere. & ſic eſt cõtra. ĩ. eo. l. homo liber. in princip. q̃ eſt contra. ſol. ut ibi plenè dicam. Item in eo, quod hic inſpicitur, cuius contẽplatione ſit inſtitutus, eſt contra. s̃. de act. emp. l. Iul. §. ſi quid ſeruo. Solu. ibi non diſtinguitur, cuius contẽplatione, ſcilicet ſerui, uel emptoris. ſecus ſi contemplatione uenditoris, ut s̃. de uul. ſubſti. l. ſed ſi plures. §. in arrogato. & ſup. de acquiren. hære. l. aditio.
q Hæredem ipſum. poſſeſſum.
r Quid ſenſerit. poſſeſſus.
s Neceſſitate. quia tunc non eſſet hæres poſſeſſus.
t Ipſum fieri. liberũ hominẽ poſſeſſum: & faciũt ad l. iſtam Inſtit. p̃ quas perſo. no. acquiri. §. de his. j. & s̃. de rei uen. l. præterea. & C. de rei uen. l. j. & ĩ. de uer. oblig. l. liber homo qui. in prin. & de neg. geſt. l. atqui. §. ſi libero. & ĩ. eo. l. in fructuario. & C. de iure deli. l. cum aliquis. & s̃. de hære. inſti. l. liber homo. in prin.
TRaditio. CASVS. Si ex cauſa uend. uel ſimili tradatur tibi res, id iuris in re habes, quod habebat tradens. & cum ſua cauſa tranſiuit res, ut ſi prius erat ſerua, & nunc erit: & ſi ſeruitutes ei rei debebãtur, & nunc debebantur. ſed ſi tradit tibi fundum tanquam liberum, cum eſſet ſeruus, non liberatur p̃ hoc fundus: tenebitur tamen tradens. Vltimo dicit, ego Titius, & Seius emimus rem, & Titio fuit tradita tanquam meo procu. pro mea parte, dicitur, quod in parte acquiritur mihi dominium, & etiam poſſeſsio per hunc Titium. Fran. Accur.

† In P. F. Varũ Lucullum.

† Cõcor. tex. in ca. nuper. extra de do. inter uirũ & uxore. tex. in ca. Dilectũ. j. q. vij.

eum qui tradit. [a] Si igitur quis dominium in fundo habuerit, id tradẽdo transfert. [b] Si non habuit, ad eum, qui accipit, nihil transfert. [c]

Quoties autem dominiũ transfert ad eum, qui accipit, tale transfertur, quale fuit apud eũ, q tradit. [d] ſi ſeruus † fuit fundus, cũ ſeruitutibus tranſit, ſi liber, uti fuit. Et ſi fortè ſeruitutes debeant fundo, q traditus eſt, cũ iure ſeruitutũ debitarũ transfertur. Si quis igitur fundum liberũ dixerit [e] cũ traderet eum, qui ſeruus ſit, [f] nihil iuris ſeruituti fundi detrahit: uerumtamen obligat ſe, debebitque præſtare quod dixit.

Si duo rem aliquam emerint, & uni eorum tanquam procuratori alterius tradita ſit, ambobus acquiritur. h.d.

Si ego & Titius rem emerimus, [g] eaq; [h] Titio quaſi meo procuratori tradita ſit, [i] puto mihi quoq; q̃ſitum dominiũ: quia placeat, per liberam pſonam omniũ rerũ poſſeſſionem quæri poſſe, & per hanc [k] dominium.

Pomp. li. xj. ad Sab. XXI.

SI ſeruus meus [*] cũ tibi bona fide ſeruiret, rem emiſſet, traditaq; ei eſſet: Proculus ait, nec meam fieri, [l] quia ſeruum non poſsideam: nec tuam, ſi non ex re tua [m] ſit parata. ſed ſi liber bona fide tibi ſeruiẽs emerit, [n] ipſius fieri. [o] Si rẽ meam poſsideas, & eam uelim tuam eſſe, fiet tua, [p] q̃uis poſſeſsio [q] apud me non fuerit.

Per ſeruum alienum ui poſſeſſum, uel clam uel precario, nõ poteſt quæri poſſidenti tanquam per poſſeſſum. Fran. Acc.

Vlp. li. xl. ad Sab. XXII.

NEmo ſeruũ ui poſſidens, aut clam, aut precario, per hunc [r] ſtipulantẽ, uel rem accipientem põt acquirere.

Idem libro xliij. ad Sabinum. XXIII.

QVi bona fide alicui ſeruit, ſiue ſeruus alienus eſt, ſiue homo liber eſt, quicquid ex re eius cui ſeruit, acquirit, ei acquirit, cui bona fide ſeruit. Sed & ſi quid ex operis ſuis [s] acquiſierit, ſimili modo [t] ei ac-

[a] Qui tradit. Fallit ſup. de uſufruct. l. quod noſtrũ. Itẽ in creditore & alijs, quos no. inſt. qui. alie. lic. §. j. Item debitore alienante pignus: nam minoris ſpatio: ſe tuetur emptor, quam poſſet uenditor ſe tueri: ut C. de præſcript. xxx. ann. l. cũ notiſſimi. in princi. & C. ſi aduer. cred. l. diuturnum. Item fallit ſecũdum hæc iura in eo, qui a malæ fidei poſſeſſore emit, qui uſucapit. quod non faceret ipſe tradens: ſed hodie ſecus: ut in auth. ut ſpon. lar. §. rurſus.

[b] Transfert. niſi iuris ratio reſtat: ut in minore & fundo dotali: ut inſtit. q. alie. licet in principio. & §. nunc admonendi.

[c] Nihil tranſfert. dominij, ſed cauſam uſucapiendi, uel utile dominiũ, ut ī. de cõtr. empt. l. elanibus. & facit ȷ̄. de regn. iur. l. nemo plus. & C. de donati. lege, ſi filius. Accur.

[d] Qui tradit. fallit ȷ̄. pro emptore. l. ij. §. ſi a pupillo. & §. ſi a furioſo. & §. ſeq. ſed concor. ī. in principio huius l. & ī. de ſer. ruſt. p̄di. l. uia. §. pe. & §. fin. & ſup. de cõtrahen. empti. l. alienatio. & C. de diſtra. pig. l. ſi debitor. & C. de ſer. l. & in prouinciali. Argu. contra. C. loca. lege, emptorem.

† In P. F. fuit fundus errore de ſe.

[e] Dixerit liberũ. ſecus ſi nõ dixit, ſecundum quoſdam. quod non placet: ut not. ī. de cõtrahenda emptione. l. cum uenderes.

[f] Seruus ſit. i. ſeruitutẽ debeat. Ac.

[g] Si ego & Titius rem emerimus. a domino. Acc.

[h] Eaque. ſcilicet res.

[i] Tradita ſit. ratione meæ partis.

[k] Et per hanc. ſ. poſſeſsionẽ ſecũdũ quoſdã. tu dic per hanc liberam perſonam: ut not. C. de acqui. poſ. l. per procuratorem. & inſti. per quas perſo. nob. acquir. §. ex his. & ȷ̄. de uſuca. l. ſi rem ſub cõditione. & C. p loc. l. ij. Accur.

SI ſeruus. CASVS. Quatuor partes habet hæc lex. prima, poſsidebas ſeruum meum bona fide: hic ſeruus emit rem ex re tua. dicitur quod tibi acquiritur, non mihi, cum eum non poſsideam. Secunda: pone quod emit rem non ex re tua, nec ex opera ſua. hoc caſu mihi quæritur. Tertia: liber homo bona fide a te poſſeſſus emit rem extra rem tuam, & operam ſuam. dicit q ſibi quæritur. Quarta: rẽ meã poſsidebas, uolo quòd fiat tua, poſſum ſola uolũtate facere q fiat tua: quamuis poſſeſſio rei apud me non fuerit. Fran. Acc.

[l] Nec meam fieri. cũ emit ex re bonæ fidei poſſeſſoris, uel ex opera ſua.

[m] Si nõ ex re tua, uel ex opera ſua, & ſic duobus caſibus loquitur hæc lex. & ſic nõ eſt cõtra. ī. ſi cert. pet. l. cũ fundus. §. j. & ȷ̄. e. l. homo liber §. ſi. & ȷ̄. de ſoln. l. fugitiuus. & ī. de pecu. le. eo tempore. §. fina. & de liberat. leg. l. ſi cui. §. ſi. & ī. de uſu fru. l. ſed & ſi quis.

[*] cum, nõ eſt in P. F.

[n] Emerit. non ex re, uel ex opera.

[o] Ipſius fieri. ratione proprietatis, non poſſeſſionis: ut ȷ̄. eo. l. homo liber. §. fin. & ȷ̄. tit. ſ. l. j. §. ſed & per eũ.

[p] Fiet tua. Si eras præſens: ſi abſens, cum poſſeſſionem apprehenderis: ut ā. de rei uend. l. eius rei & l. ſeq.

[q] Poſſeſſio. Ciuilis, & naturalis, uel naturalis tantum.

[r] NEmo. Per hunc. ſ. tanquam poſſeſſum: acquiret tamen peſſ tanquã per procuratorẽ: ut & ȷ̄. ti. j. l. ſi me in uacuã. §. fin.

QVi bona fid. CASVS. Bona fide poſſeſſus, ſiue ſit liber, ſiue ſeru' q̃rit poſſidẽti ex re eius, & opera ſua tãdiu q̃rit ei, quãdiu poſſidens habet bonam fidẽ & ſuperueniens mala fides nocet. quod autem ei non poteſt acquirere, ut ſi ſtipuletur partum ancillæ, bonæ fidei poſſeſſoria, tunc ſibiipſi quærit. quod autem ſibiipſi acquirere nõ poteſt, ut quod lucratur ex opera ſua: tunc acquirit poſſidenti, & ſecundum hoc habeas in fine nõ põt. aliàs ſine nõ: & tunc aliter dic: ut hęc omnia habes in gloſſ. [Si quis.] Aliquis bona fide ſeruiebat duobus: acqret cuique ex re eius. Sed pone, quod ſtipulat aliquid ex re unius eorum. an acquiret ei totum? & dicitur, quod totum ei acquirit ex cuius re ſtipulatur. Sed quid ſi ex re unius ex dominis ſtipuletur alteri domino? dicitur quod acquirit nominato, ſecundum quoſdam, uel dic quod acquiret ei, ex cuius re ſtipulatur. priorẽ caſum repetit, & adducit ſimile de ſeruo communi. Fran.

[s] Suis. ſ. poſſeſsi. Accur.

[t] Similimodo. facit infra, pro emptore, lege, qui fundum. §. finali, & ſupra, de cõdictione indebiti. l. ſi na. & infra eodem, lege, quæ ſitũ. & infra, titulo primo l. ſi.

quirit. Nā & operę quodammodo ex re eius, cui ſeruit, habenť q̃a iure ei operas exhibere debet, cui bona fide ſeruit. Tandiu aũt acquirit ei, quandiu bona fide ſeruit. Cęterũ ſi cœperit ſcire eũ alienum eſſe, uel liberum, uideamus, an ei acquirat. q̃ſtio in eo eſt, utrũ initiũ ſpectemus, [a] an ſingula momēta? Et magis eſt, ut ſingula momenta ſpectemus. Generaliter dicēdũ eſt, ꝙ ex re ſua, hoc eſt eius, cui bona fide q̃s ſeruit, ei [b] acq̃rere nō pōt: [c] ſibi [d] eum acquiſiturũ. † ꝙ autē ex re eius, ſibi acquirere nō pōt: [e] ei acq̃ſiturũ, cui bona fide ſeruit. Si q̃s bona fide duobus ſeruiat, utriq; acquiret, ſed ſingulis [f] ex re ſua. [g] Quod autē ex re alterius eſt, utrũ ꝓ parte ei, cui bona fide ſeruit, [h] ꝓ parte domino, ſi ſeruus ſit: † aut ſi liber ſit, ſibi, uel ei cui bona fide ſeruit: [i] an uerò ei debeat acq̃rere totũ, ex cuius re eſt, uideamus. q̃ ſpeciem Scæuola quoq; tractat libro ij. quęſtionũ. ait .n. Si alienus ſeruus duobus bona fide ſeruiat, & ex re unius eorũ acquirať: rationē facere, ut ei dũtaxat ĩ ſolidũ [k] acquirat. Sed & ſi adiiciat eius nomē, ex cuius re ſtipulať: nec dubitandum eſſe ait, quin ei ſoli acquirať: quia & ſi ex re ipſius [l] ſtipuletur, alteri ex dominis ſtipulando nominatim, ſolidũ ei acquirit. [m] Et in inferioribus [n] probat, [o] ut quāuis non nominatim, nec iuſſu meo, ex re tamen mea [p] ſtipulatus ſit, cum pluribus bona fide ſeruiret, mihi ſoli [q] acq̃rat. Nā & illud receptũ eſt, ut quoties communis ſeruus omnibus acquirere nō pōt, [r] ei ſoli eũ acquirere, cui pōt. & hoc Iulianũ quoq; ſcribere, ſępe retulit, eoq; iure utimur.

Paulus lib. xiiij. ad Sabinum. XXIIII.

IN omnibus, q̃ ad eādē ſpeciem † reuerti poſſunt, dicēdũ eſt ſi materia manēte, ſpecies dũtaxat fortè mutata ſit, ueluti ſi ex ęre meo [s] ſtatuā, aut ex argēto ſchyphũ feciſſes, me dominũ manere eorũ.

Callistratus lib. ij. inſtitutionum. XXV.

NIſi uolũtate domini, alterius [t] noīe id factũ ſit. ꝓpter cōſenſum .n. dñi tota res eius fit, cuius nomine facta ē.

Paulus lib. xiiij. ad Sabinum. XXVI.

SEd ſi ex

l.j.§.ſed & per eum. & l.cũ hæres. §.ſi.& ĩ.de do.inter ui. & uxor.l.ſi uxor.& ĩ.de ſtip.ſer.l.liber homo.
a Spectemus.hoc in libero, in ſeruo ſecus: ut ſup.de uſur.l.qui ſcit.§.finali.
b Ei.poſſeſſori.
c Non poteſt. ut ſi ſtipuletur partũ ancillæ bonæ fidei poſ. ut Inſti.de inu. ſtip.§.itē nemo. uel emat rem bonę fidei poſ. uel ſtipuletur.nec enim poteſt amplius ſua fieri: ut ĩ. de ſtip. ſer. l. liber homo. in princip.
d Sibi.ſ.ſeruienti. Accurſius.
e Sibi acquirere nō poteſt.aliàs eſt poteſt ſine non: & tunc plane, & dic ſibi poſſidēti. aliàs non poteſt: & tunc dic, ſibi poſſ.& da exemplum de operis, quæ non quæritur poſſeſſo, ſed poſſidenti. Vel uerius x.ea opera eſt lucratus: ex quibus x. ſuam propriam rem emit poſſeſſus: & ſic ex re eius, ſcilicet poſſidentis ſibi poſſeſſo.hęc tamen regula ſecunda fallit in poſſeſsione, quæ non quæritur poſſeſſo, nec tamen poſsidenti, ſi eſt extra rem, uel operā: ut ĩ. eo.l. homo liber.§.quicquid. & facit inſti. de ſtipu. ſer.§.ſi.& ĩ.de ſtip. ſer.l.j.§.cōmunis. & l.ꝓinde.§.fin.& l.ſeq.& l. ſi ſeruus communis.§.ſi ſeruus Titij.
f Sed ſingulis ex re. poſſeſſoribus ſingulis ex re ſua ſicut dominis in commune quæritur, ſed pręcipitur fructuarijs ſicut poſſeſſoribus It. primum probatur hic, & ĩ.de ſtipu.ſer.l.ſi alienus ſeruus.ſecundum.ſ. quod dominis. ĩ.de ſtipul.ſer.l.ſi ex re.§.j. tertium ĩ. de uſuf.l.ſi ſeruo. §.pen.in ſi.& ĩ.eod.l.per ſeruum.§ j.in fin.
g Ex re ſua.ſed an in totum, hic ſubijcit. Accur.
h Seruit.Ex cuius re quæ ſiuit. Accurſ.
i Seruit.ex cuius re non quæ ſiuit. Accurſius.
k Inſolidum. imo partem domino, & partem ei, ex cuius re quæritur: ut ĩ. de uſufruct. l.ſi ſeruo.§.ſi duos. Sol.hic indiuiduam rem fuit ſtipulatus: ibi diuiduam. uel ſolue, ut ibi.

l Si ex re ipſius.ſcilicet, unius domini.
m Ei acquirit.domino ex cuius re ſtipulatus eſt, nō ex ſtipulatione. ſed ex alia cauſa: ut ſupra, ſi cer.pet.l. certi condictio.§.quoniam.uel dic nominato, & ita ipſa quaſi ſola nominatio faciat acquiri: ut hic.ergo quod ex re mea quęritur, mihi nominato quæritur: ut ĩ. ꝓxi.
n Et in inferioribus. duobus caſibus.
o Probat. Scæuola.
p Mea. qui ſum unus de bonæ fidei poſſeſ.
q Mihi ſoli. hic, & ĩ. habuiſti. & iō hic eſt contra ſup. de uſur. l. ſi ſeruo. §. ſi duos. & ſolue, ut ſupra, proxi.
r Non pōt. quod frequēter euenit: ut ĩ.de ſtip. ſer.l.ꝓinde.§.fin. & l.ſeq.& facit ad hoc C. per quas per. nobis acqui.l.ſi duo.& ĩ.de autho.ꝑ. l.ſi ſeruus communis. & ĩ. proxi.§. & ĩ.de ſtipu.ſer. l.ſi alienus.

IN omnibus. CASVS. Ex meo ęre feciſti ſtatuā: uel ex meo argento feciſti ſchyphũ, dicit ꝙ ſum dominus huius ſtatuę uel ſchyphi, niſi de mea uolũtate feciſſes, & tuo nomine. nā tũc eſſes dñs, & nō ego.& hoc dicit hæc lex cũ ſeq. Frā.
s Ex ære meo.in ſpecie conſiſtenti, ut cāpana uel lāce. & facit ĩ.e.l.adeo. §.cũ quis.& §.uolũtas.& l.lacus.§.fin. & ĩ. de leg. iij.l.q̃ſitum.§.illud. Acc.

NIſi uolũtate.
t Alteri'.ſpecificantis. Accur.

SEd ſi ex meis. CASVS. Cōtinuať eũ ſuperiori. & dic, de mea cupreſſo, feciſti tabulas, & de eis feciſti nauim. dicitur ꝙ tua nauis ſit. idē ſi ex mea lana feciſti ueſtimenta. Poſtea dicit: pedē meæ ſtatuæ appoſuiſti, aut fundum ſchypho meo appoſuiſti. dicit ꝙ mea dicit ſtatua, itē ſchyphus. idē in ſimilibus. Arbor. Arbor mea cum radicibus eruta in tuo fundo eſt poſita, adhuc durat mea, niſi in tuo fundo radices impoſuiſſet: nā tunc tua ſit, & durat tua: etiam ſi diruať amodo de tuo fundo. Secũdo dicit: lanā meā intinxiſti, aut purpurā meā alio colore intinxiſti, adhuc durat mea: quēad

† In P. Fl. quod autem nō ex re ei' &c. uide Ant. Aug. emē. libro iiij. cap. xvij.

† In P. Fl. aut ſi libe r ei, cui bo. fid. ſeruit. &c.

† In P. Fl. reuerti nō poſſunt, ſed emendatior eſt noſtra hęc lectio contra negationē. q̃ uel ex ſubiectis exemplis facile eſt intelligere.

meis [a] tabulis nauem fe ciſſes, tuam nauem [b] eſſe. quia cupreſſus non manet, ſicuti nec lana ueſtiméto facto: ſed cupreſſeū aut laneū corpus [c] fieret. Proculus indicat, hoc iure nos uti, quod Seruio & Labeoni placuiſſet. In q̄bus propria qualitas rei ſpectatᵉ, ſi q̄d additum eſſet, toto cedit: ut ſtatuæ pes aut manus, ſcypho fundus aut anſa, lecto fulcrū, [*] naui tabula, ædificio cęmentū. tota [d] n. eius ſunt, cuius antea fuerant. Arbor radicitus [e] eruta, & in alio poſita, priuſq̄ coaluerit, p̄rioris domini eſt: ubi [f] coaluerit, agto cedit: [g] & ſi rurſus eruta ſit, nō ad prioré dominū reuertitur. Nā credibile eſt, alio terræ alimento aliam factam. [h]

Si meam lanam † infeceris, aut purpura [i] intinxeris, nihilominus meam eſſe, [k] Labeo ait: quia nihil intereſt† inter purpuream lanam, & eam quæ in lutum aut cœnum cecidiſſet, atq; ita priſtinum colorem perdidiſſet.

Pomponius lib. xxx. ad Sabinum. XXVII.

QVicquid [l] † infecto argéto [m] alieni argéti addideris: nō eſſe totū tuū [n] argétum, fatendum eſt. at ǭ ſi tuum ſcyphū alieno plūbo plūbaueris, alieno ve argéto ferruminaueris: nō dubitaſ ſcyphū tuū eſſe, [o] & à te rectè uédicari.

Vbi ſimul plura contribuunt, ex quibus unū medicamētum fit, aut coctis [p] odoribus unguéta facimus: nihil hic ſuū uerè dicere pōt prior dominus, quare potiſsimū eſt exiſtimari, cuius nomine factū ſit, eius eſſe. [q] Cùm partes [r] duorū dominorū ferrumine [s] cohærerēt, hęq; cùm quærèretur, utri cederent, Caſsius ait, pro portione [t] rei æſtimandum, uel pro pretio. [u] cuiuſque partis. Sed ſi neutra alteri acceſsioni [x]

modum ſi cecidiſſet in lutum, & ſic mutaſſet colorē: nam adhuc mea duraret. Franciſ. Accur.

a Sed ſi ex meis. id eſt, mea cuppreſſu factis à te & ſic factę fuerunt tuę p̄ ſpecificationem. ſecus ſi iam tabulæ ſactæ à me ad hoc paratæ erant: ut ſ. de rei uen. l. Mutius. & de pigno. act. l. ſi conuenerit. §. ſi quis. quę ſunt contra. ubi plene dixi.

b Tuam nauem. teneris tamen actione in factū ad precium: ut ſ. de rei uē. l. in rem. §. item quæcunq;. ibi. non idem in eo &c.

c Laneū corpus. facit ſ. de leg. iij. l. ſi cui lana. & ſup. de dō. inter ui. & uxo. l. ſi mulier. §. j. & de au. & arg. leg. l. Seia. in fin. & l. cū aurū. & Inſtit. de re. diui. §. cū ex aliena. & §. q̄ ſi partis. & §. ſi tamē alienā. arg. cōtra. ſ. de leg. j. l. ſeruum filij. §. ſi crocula.

d Tota. non intelligas ita, quod quælibet eius pars, ſed ita totaliter: ſic ponitur ſ. de rei. uendic. l. in rem. §. ſi q̄s rei. & l. ij. & hoc ſi per applumbaturam adiungatur: & ſic non ob. ſupra, ad exhi. l. tigni. §. j. ſecus ſi per ferruminationem: ut ſupra, de rei uēdi. l. in rē. §. item quæcūque. & ſ. eo. l. quicquid in princi. Accur.

e Radicitus. id eſt, cum radicibus.

f Vbi. id eſt, poſtquam.

g Cedit. ſed in factū agit prior dominus ad æſtimationē: ut ſup. de rei uen. l. in rē. §. itē quęcūq;. ſed Mar. dabat utilem in rem: ut ſup. de rei uen l. ſi frumētū. §. de arbore. & facit inſtitu. eo. §. ſi Titius. & ſup. de dā. infecto. l. hoc amplius. §. Alphenus. & ſup. eo. l. adu. §. præterea. & §. cum quis. & §. fin. & l. ſequen.

h Alienam factam. ſic. ſ. de ſolu. l. qui res. § aream.

i Aut purpura. ſcilicet in alium colorem. alias deeſt aut. & tunc dic lanam purpuream tinxeris, id eſt, in purpureum colorem. Accurſius.

k Meā eſſe. ſecus ſi tuo ueſtimento intexuiſti: ut inſtitu. de re. diui. §. ſi tamē. ali. & ſup. ea. l. §. Proculus. Sed argu. cōtra. ſ. de le. iij. l. ſi cui lana. in prin. Accur.

QVicquid. CASVS. De meo argento cum tuo argēto feciſti maſſam. dicit q̄ tota maſſa nō eſt tua, ſed aut poterit ſeparari, & tunc quilibet ſuū argētū uēdicabit. aut nō: & tūc eſſet cōmunis hęc maſſa. Secundo dicit, pedem alienū adiunxiſti ſcypho tuo dicitur quod ſcyphus adhuc tuus dicitur, & cum tanquam tuū à quolibet poſſeſſore poteris uendicare. [Vbi ſimul.] Ex alienis medicamentis emplaſtrū feci, meum efficitur. [Cū partes.] Pars tuæ ſtatuæ iūcta eſt parti meæ ſtatuæ: quęritur cuius ſit? & dicitur quod, ei cedit, qui habet maiorē partem in ſtatua uel pręcioſiorem. & ſi neuter habeat maiorē uel precioſiorem, & ſic æquales ſunt partes, tunc quilibet remanet dn̄s ſuæ partis. Franciſ.

l Quicquid. factū uel infectum.

m Argento ſcilicet tuo.

n Non eſſe totū tuum. nō em̄ ſit ſ ind e aliqua ſpecies, ſed eſt quædā maſſa: & ideo diſtinguet: poſsit ſeparari, & tunc quilibet ſuum uendicet, aut non: & tunc ſit communis: ut ſ. de rei uendi. l. iij. §. fin. & l. ſequē. & l. j. in princi. & §. j. & ij. & ſ. eod. l. lacus. §. fina. & l. adeo. §. uoluntas Accur.

o Tuum eſſe. ita quod quælibet eius pars, cum per ferruminationem eſt coniunctio facta: cum per applumbaturam, non, ſed totaliter ut dixi ſup. eodem. l. proxima. §. primo, & ſ. de rei uēd. l. in rē. §. ſi q̄s. & §. item quecunque. Accurſius.

p Coctis. alias coactis.

q Eſſe. ſcilicet, tribus interuenientibus, ut nota. ſupra eodem. l. adeo. §. cum quis.

r Cum partes. loquitur hic. §. quando per ferruminationem meę ſtatuę uel alij ſpeciei factæ tuā ſpeciem factā adiungo: non dico membrū: ut differat ab illo §. Arg. cōtra, q̄a in duobus caſibus primis huius. § ſit acceſſio, ſed agitur in factum: in tertio utriq; ſuum redditur, cum poſsit ſeparari: ut hic, & ſ. eod. l. lacus. §. ſi ex ære. uel ſecundum R. mea media ſtatus, & tua media iunctę ſunt, nec tamen ita quod iure ſpecificationis altera cedat alteri.

s Ferrumine. id eſt, mediante eadem materia: ut ſ. de rei uendi. l. in rem. §. ſi quis.

t Pro portione. Sed quid ſi tuæ portioni maiori addam meam portionem minorem? Reſpon. tua in totū fiet: & ſi quidem bonam fidem habeo, ad æſtimationem meæ partis habeo actionem in factum: uel, quod tutius eſt, doli exceptionem. ſi malam fidem habeo, uideor donaſſe: ut ſup. eo. l. adeo. §. ex diuerſo. & facit ſup. de reſt. l. repetundarum. § hermaphroditus.

u Vel pro pretio. Cum partes ſint æquales. & exemplificat R. ut in tabula & pictura: quod non placet, cū non ſit ibi ferruminatio.

x Acceſsio. q̄a & in parte & in precioſitate eſt æqualitas, ſed nec ſpecificandi iure alicui cederet,

Confuſa

* Pulcrū epxis quo lectus ſub ſtinet. Gellius lib. 20. cap. 15. Neque apud eius lecti fulcrum capſam eſſe cum ſtrue, aut ferro oportet. Sueto. in Claudio, Qui more ueteri ad fulcra lectorū ſedētes ueſcerent.

† In P. Fl. inſeceris: purpura. nihilominus &c.

† In P. Fl. inter purpuram & eam lanā quæ &c.

† P. Fl. in facto argēto.

† Adde gl. in l. fi. de condi. inde. c. ſi laicus. xxxj. diſt. & in reg. acceſſorium. libro ſexto.

eſt,uideamus, ne aut utriuſq; eſſe dicenda ſit, ſicuti maſſa confuſa: [a] aut eius,cuius nomine ferruminata eſt. Sed Proculus & Pegaſus exiſtimãt, ſuã cuiuſque rem manere. [b]

Idem libro xxxiij. ad Sabinum. XXVIII.

SI ſupra tuum perietẽ uicinus tuus ædificauerit: proprium eius id, quod ædificauerit, fieri Labeo, & Sabinus aiũt. [c] ſed Proculus, tuũ ꝓpriũ. [d] quemadmodũ tuũ fieret, qđ in ſolo tuo [e] alius ædificaſſet. qđ uerius eſt.

Paulus libro.xv.ad Sabinum. XXIX.

INter eos, qui ſm [f] unam ripam ꝑdia habẽt, inſula in flumine nata, non pro indiuiſo cõis ſit, ſed regionibus [g] quoque diuiſis. quantũ enim ante cuiuſque eorũ ripã eſt, tm̃, ueluti linea in directum per inſulam tranſducta, quiſq; eorum in ea habebit certis regionib⁹.

Pompon.libro xxxiiij.ad Sab. XXX.

ERgo [h] ſi inſula nata accreuerit fundo meo, & inferiorẽ partem fundi uẽdidero, ad cuius frontẽ inſula nõ reſpicit, nihil ex ea inſula ꝑtinebit ab emptorẽ [i] ex eadẽ cã: qa ne ab initio quidẽ eius fieret, ſi iã tunc cũ inſula naſceret̃, eiuſdẽ partis dñus fuiſſet. Celſus filius, ſi in ripa fluminis, q̃ [k] ſm. [l] agrũ meũ eſt, arbor nata ſit, meã eſſe ait: qa ſolum ipſum meũ priuatũ eſt: [m] uſus aũt eius public⁹ intelligit̃. & ideo [n] cũ exſiccatus eſt alue⁹, proximorũ fit: qa iã populus eo non utit̃. Tribus [o] modis inſul[*] in flumine fit: vno, cũ agrum, qui aluei nõ fuit, amnis [p] circũfluit: [q] altero, cũ locũ, q aluei eſſet, ſiccũ reliquit, & circũ fluere [r] cępit: tertio cũ paulatim colluẽdo locũ eminẽtẽ ſupra alueum fecit, & eum alluẽdo auxit. Duob. poſteriorib. modis priuata inſula fit eius, cuius ager propior fuerat, cũ primũ extitit. Nam & natura fluminis hæc eſt, vt curſu ſuo mutato, aluei cauſam mutet. nec quicquã interſit utrũ de aluei dũtaxat ſolo mutato, an de eo, qđ ſuperfuſum [†] ſolo ueteri ſit, q̃ratur. utrunq;. n. eiuſdẽ generis eſt. Primo aũt illo mõ cã proprietatis non mutat̃. Alluuio [s] agrum reſtituit eum, quẽ impetus fluminis totũ abſtulit

[a] Confuſa. vt ſup. eod. l. adeo. §. uoluntas. Accur.

[b] Rem manere. ꝑp incertitudinem. arg. ſup. de uſufruct. l. adhuc. & ſup. de fun. inſtr. l. quæ ſitũ. §. ſi quis eod. & hoc ſecundum R. cum neque ſpecificand iure alicuius ſuit facta, & ſeparatio non ſit impoſſibilis, nec dominorum uoluntate ſit facta.

SI ſupra. CASVS. Supra tuũ parietẽ ego Sẽpronius ædificaui: dicunt quidam, qđ ædificium meum eſt: ſed male dicũt, imo eſt, ſicut ſi in ſolo ædificaſſem. Franciſcus.

[c] Aiunt. & male.

[d] Proprium. ut & C. de rei uẽdic. l. ij. & ſup. de rei vẽ. l. redemptores. & ſup. de uſufr. l. ſed & ſi quid in hære. Item ſi hoc ſuperædificatum ſuſtentatur pariete: alias ſecus: vt j. eod. lege, Tit. & ſup. ad le. Aquil. l. quemadmodum. §. j. & ij. & ĩ poſſeſſione dic, aut habet ſuperædificatũ cœnaculũ ex publico aditu, aut non: vt infra uti poſſ. l. ſi duo. §. Labeo. & §. ſeq. Accurſius.

[e] Tuo. ut ſup. eo. l. adeo. §. ex diuerſo.

INter eos. CASVS. Plures habent prædia iuxta unam ripam fluminis, in quo flumine nata eſt inſula: non ſit communis illorum, qui habent ibi prædia, ſed ſit cuiuſque pro diuiſo, qui habet prædia ante frontem inſulæ; vt inquantum inſula reſpicit de agro meo, tantundem inſulæ ſit meum. Si ergo fundus meus ſit tam longus uerſus ripam inferius, quod inſula non eſt tam longa, & ſic inſula non reſpicit, niſi primam partem agri mei, & ego uendam inferiorem, nihil ſequitur emptorem de inſula, & hoc dicit hæc lex cum princ. ſeq. Fran.

[f] Secundum. id eſt iuxta: vt ſupra, de ſeruitutib. urbanor. prædio. l. quidam iberus.

[g] Regionibus. ſic ſup. eod. l. pro regione. & facit l. adeo. §. inſula. & infra de flum. l. j. §. ſi inſula.

ERgo. CASVS. huius princ. continuatur l. ſuperiori. Celſus filius. Arbor nata in ripa fluminis ſit illius, qui habet ꝑdiũ ante illũ locũ, cũ ripa ſit eius inquãtum reſpicit agrũ ſuum, licet uſus ſit publicus. flumen aũt eſt publicum etiam rõne proprietatis, & eo exiccato ſit proximior. Tribus modis. Inſula ſit in flumine tribus modis. Vno modo cum flumẽ uadit circunquaque agrũ meũ. Alio mõ cum aliquid de alueo ſiccum relinquit, & circũquaque illum locũ uadit flumen. Tertio modo cum paulatim coalluendo de terra facit quendam locum eminentem ſupra alueum, ut aliquem montem. iſtis ultimis duobus ſit inſula illorum, qui habent prædia ante frontem inſulæ: primo modo remanet illius, cuius & prius fuerat. Alluuio. Flumen occupauit agrum meum, quẽ erat inter uiam publicam & flumen, faciendo ibi alueũ: & ſtatim receſſit flumen. dicitur qđ ager iſte ad me antiquum dominum reuertitur. & habes hoc notabile uerbum, in text. in fin. dicens, ſi pilas in mare iactaui, & ſuper eas feci magnam domum: mea efficitur: idem ſi paruam Franc.

[h] Ergo. quia tantum in ea inſula mihi quæritur, quæ frontem agri mei reſpicit, ergo &c.

[i] Ad emptorem. ſecus in ſeruitute. quæ ſingulas partes reſpicit fundi. ut ſupra de ſer. ruſt. prædiorum. l. via. §. fina. & quemadmo. ſeruitu. amit. l. non ſatis. §. j.

[k] Quæ. ſcilicet ripa. Accur.

[l] Secundum. id eſt, iuxta, ut infra eodem, lege, inter eos.

[m] Priuatum eſt. contra infra, de flumin. lege, flumina. ubi dicit publicam ripam. ſed dic quo ad uſum, & facit Inſtit. de rer. diui. §. riparum.

[n] Et ideo. ſupple, licet ripa priuata, flumẽ eſt publicum, etiam ratione proprietatis, & ideo &c.

[o] Tribus. & facit ad §. ſupra, eodem, lege, adeo. §. inſula.

[p] Amnis. id eſt, flumen.

[q] Circunfluit. i. circumuadit.

[r] Circunfluere. i. circumire.

[s] Alluuio. impropriæ ponitur: ut infra, eodem, lege, Martius.

[*] De rõne inſularum enaſcẽtiũ Plyn. li. 2. Natu. hiſto. ca. 88. & ſeq.

[†] P. F. ſolo & terrę ſit &c.

Itaq; ſi ager, qui inter viã publicã,& flumẽ fuit, inũdatione fluminis occupatus eẽt,ſiue paulatim occupatus eſt,ſiue non paulatĩ,ſed eodẽ impetu, receſſu fluminis reſtitutus, ad priſtinũ dñm ꝑtinet. [a] Flumina eñ cenſitorũ [b] † vice funguntur:vt ex priuato in publicũ [c] adducant,& ex publico [d] in priuatũ. Itaque ſicuti hic fundus,cum alueus fluminis factus eſſet, fuiſſet publicus,ita nũc priuat⁹ ei⁹ eẽ debet, cui⁹ antea fuit. Si pilas in mare iactauero, [e] & ſup eas ædificauero,ꝯtinuò ędificiũ meũ fit.Itẽ ſi inſulã † vel villã [f] in mari ædificauerĩ, ꝯtinuò mea fit.qm̃ id,qđ nullius eſt,occupantis [g] fit.

Paulus libro xxxi. ad edictum. XXXI.

NVnquã nuda traditio transfert dominium, ſed ita, [h] ſi venditio, aut aliqua iuſta cã [i] pręceſſerit,ꝑp q̃ traditio ſequereť. Theſaurus [k] eſt q̃dam vetus depoſitio pecuniæ, cuius [l] non extat memoria, vt iã dñm ſi habeat.ſic.n.ſit ei⁹ q inuenerit, [m] qđ [n] nõ alteri⁹ [o] ſit.alioqn ſi qs aliqd uel lucri cã,uel metus,vel cuſtodię ꝯdiderit ſub terra, non eſt theſaurus, [p] cuius etiam furtum fit. [q]

Per ſeruum acquiritur domino,etiam inuito.fallit in hæreditate.Accur.

Caius lib. xj. ad edictum prouin. XXXII.

ETiã inuitis nobis [r] ꝑ ſeruos nr̃os acquirit̃ penè [s] ex oĩbus cauſis.

Vlpian.lib. iiij. diſputatio. XXXIII

IN eo, qđ caſtrẽſi ſeruo ante aditã hæreditatẽ filijſfam.militis [t] legať,uel in eo, qđ ſtipulať ſeruus, [u] tractatur apud Marcellũ lib.xx. ex cuius [x] perſona,vel ſtipulatio uires habeat, vel legatũ. Et puto verius (quod & Scæuolæ vr̃, & ipſe Marcellus tractat) ſi quidem adeatur [y] hæreditas,oĩa ut in hæreditario ſeruo, ſi adita non ſit, vt in proprio patris eſſe ſpectanda. [z] & ſi uſuſ-

[a] Priſtinum dominum pertinet. hic eſt cõtra ſ̃.eo. l.adeo.§. quod ſi poſt.ſed hoc facit hic uia, ibi non erat uia,quod non placet,ut ĩ.eod.l. Martius. uel hic de æquitate,& ſic ſecundum illam,uel aliter ut ibi.& eod.modo ſolu. ſ̃.quibus mod. uſusfru. amit.l.cum uſufr.ſed concot.le. ſi ager.in eod.tit.& quemadmod. ſer. amit.l. ſi locus.

[b] Cenſitorum.Cẽſitores ſunt, qui ſignant prædia militantibus aſſignãda, ut ſup.eo.l.in agris. uel illi qui prędia auferunt non ſoluentibus tributa, & alijs dant, vt C. ſi propter.publ.pen.lege, j.& ij.& ſupra,de reſcind vend.l.pe. uel cenſitores uocat iudices, qui uni auferũt, & alij dantdñium,ut Inſti. de off. iud.§.ſi.

[c] In publicum.alluuione ſuperueniente.

[d] Et ex publico.alluuione recedente.

[e] Iactauero. quod non erat cõcedẽdũ, ſi uſus maris deterior efficiat, ut arg. ĩ. ne quid in flum. publi.l.ij.

[f] Villam. id eſt, paruam domum.Accurſi.

[g] Occupantis. vt & ſup.e.l.iij.in pri. & fac ſ̃.đ act. emp. l.creditor. in fin. & ĩ. ne quid in lo.pu. l. littora.& ſup.eod. l.quod in litore. & ſupra,de rer. diuiſi. lege,in tantum.Accurſius.

NVnquam. CASVS. Nuda traditio non transfert dominium, ſed ea quæ fit cum cãui ſi tradatur ex cauſa venditionis,uel ſimili, Secundo dicit quid ſit theſaurus, & tradit eius diffinitionẽ quam nota.Franciſcus.

[h] Sed ita.l.transfert dominium traditione.

[i] Iuſta cauſa.vera uel putatiua.alioqui. i. ſi dicas ex putatiua non trãſferri dñium, totus tit. de cond.ind. repugnaret,qui titulus habet locũ qñ trãsfertur dñium alicuius rei ex putatiua cã.Idẽ in promiſſore ꝑ ſtipulationem,vt ĩ.de do.excep.l.ij.§.circa.ibi,ſi qs ſine cã &c.& in cõfeſſione,vt ſup. de prob.l. cũ de indebito. §.ſi.& facit C.đ pact.l.traditionib.& ſ̃.de dõ.l.nud.

ADDITIO. Dic ſecundum Bar.hic,quod non transfertur ſine cã uera,uel putatiua, & idem dicas in ſtipulatione,vt l.ij.§.circa.de doli exce.

[k] Depoſitio.id eſt,pecunia depoſita.& facit C. de theſau.l.j.

[l] Cuius.ſcilicet depoſitionis pecuniæ factæ.

[m] Qui inuenerit.licet non occupauerit.aliud in gẽmis in littore maris inuentis, vt ſubtiliter not. Inſti. eodem.§.item lapilli.Item accipe hic qñ in ſuo. aliàs dic ut dicitur Inſtit.eo.§. theſauros. & C. de theſ.l.j.

[n] Quod.id eſt, quia.

ADDITIO. Quod pro quia,ſeu ex quo,pro ſed,& ꝑ & pro quaniam, & prout Mand. in Gl. Fac.§.ſanè,in verſ. quod,col.2.

[o] Non alterius ſit. ſic C.unde ui.l.cõquerebatur.in ſi.

[p] Non eſt theſaurus.l.proprie, ſed abuſiue quandoque, ut arg.ſup. ad exhi. l. theſaurus. & ſup. famil. ercíſ. l. item Labeo.in prin.

[q] Furtum ſit.quia proprietas, & poſſeſſio eſt eius, q recondit, vt ſ̃. de tenendi. l. a tutore.& ĩ.t.j.l.iij.§.Neruа. & l. peregre. in pri.

[r] Etiam inuitis. ut ĩ. de uerb. obli.l. ſeruus uetante.ſed atg.contra ſ̃. de do.l.hoc iure. §. nõ pôt.ſed ibi finaliter, ſic ecõtra nos inuitos de peculio obligat,ut ſ̃. de pecu. l. ſi quis ſeruũ. §.etiam.

[s] Penè. hoc dicit propter hæreditatẽ, in qua debet pręcedere iuſſus domini, vt acquiratur, ut ſ̃.de acqu. here. leg.ſi quis mihi bona.§.iuſſum. & dixi ſ̃.eod.l.acqui.ſi.

IN eo. CASVS. Filiusfamilias miles habens caſtrẽſe peculium,fecit teſtamentũ,in quo inſtituit ſibi quẽdam hæredem. ſeruus caſtrẽſis peculij aliqd ſtipulatur nunc, uel aliqd acquirit:uel uſusfructus alicuius rei relinqtur. Dr̃,ꝙ eſt in pẽdẽti cui acquirat. Nã aut inſtitutus adijt,& tũc ei q̃rit:aut nõ adijt, & tũc quæriť patri teſtõris,qui occupat oĩa iura peculij. Itẽ ſi res huius caſtrẽſis peculij interim ſubripiať,eſt in pẽdenti, an naſcať actio furti.qđ erit ſi non adeat inſtitutus. Vltimo dicit ſeruus hæreditarius,ſi aliquid ſtipuletur,uel per traditionem aliquid acquirit, ualet ex perſona defuncti,non hęredis futuri. hæreditas.n. perſonã defuncti repræſentat.& hoc dicit hæc l.& ſeq. Fran.

[t] Militis.qui teſtatus deceſſit.

[u] Stipulatur ſeruus.ſcilicet talis.

[x] Ex cuius.i.utrum patris ad quem bona pertinent iure peculij ſublata inſtitutione, an etiam ex perſona hæredis,ad quem iure inſtitutionis pertinent.

[y] Adeatur.ex teſtamento. Accus.

[z] Spectanda.ergo interim.i.antequam adeatur hęreditas,eſt in pendenti,vt & ĩ.de caſtren.pec.l.filiusf.de hoc

Cẽſitores qui ſint.

† Aliàs,cẽſorum. & uide Ant. Nebri. in lexi.iu.ciuil. in dictione,cẽſeo.

† In P. F. nõ eſt, uel nullam.

† Quid dicatur proprie theſaurus, hic habes tex. aliqñ im ꝓprie ſumitur.glo.eſt in §. theſauros. In ſti. de rer. di.gloſſ.in procemio pragmat. ſan.§ quibus ad plenũ. ſuper uerbo theſauri. Adde aliã gl. in l. iij. §. Neratius. ĩ. de aqr. poſſ. & in capi. cum tu. ex̃. de uſur.Alci. lib. 7. par erg.ca. 1. Fuit autẽ hæc ſcriptura vſitata tempore Iuſtiniani, vt apparet ex eo loco Donati in Eunucho.

hoc cum ſeruus proprius erat.ſ.filij.ſecus ſi cum alio cōis erat,quo caſu totum ſocio interim quæriť, vt infra,de ſtip.l.ſer.l.ſi ſeruus cōis.in prin. quæ eſt cōtra.

a Relictus.ſecus ſi ſtipuleiut uſumfructum : quia non ualet,vt ĵ.de ſtipula.ſer.l.uſusfructus.

fructus fuerit huic ſeruo relictus, [a] mō pr̄i uideri delatū, [b] mō hr̄di, [c] nec a pſona in pſonam [d] credit̄ tranſijſſe. Eadē diſtinctione [e] qs uteť,ēt ſi res fuerit ſubtracta, aut ceſſare,aut non, furti actionē dicet,ſi ex teſtō [f] adierit: qm̄ hęreditati furtum nō fit. [g] aut ſi non adierit, patri dabitur furti actio. nam & condictio. [h]

Quoties ſeruus hæreditarius ſtipulatur, uel per traditionē accipit,ex pſona đfuncti uires aſſumit, * ut Iuliano placet, cui* & ualuit ſnīa [i] teſtantis [k] perſonam ſpectandam eſſe opinantis. [l]

* P. Flo. cōſumit.

Idem libr.iiij.de cenſibus. XXXIIII.

HAereditas.n.nō heredis perſonā, ſed defuncti ſuſtinet,vt multis argumentis [m] iuris ciuilis comprobatū eſt.

Idem lib.vij.Diſputatio. XXXV.

SI procurator meus, uel tutor pupilli, rē ſuam quaſi meā, uel pupilli alij tradiderit,nō receſſit ab eis dn̄ium,&nulla eſt alienatio,q̄a nemo errans rē ſuā amittit. * [n]

b Delatum. ſcilicet eo caſu quo hæres repudiauit hæreditatem, ſcilicet filij.

c Hæredi. ſcilicet cum ipſe adiuit.

d In perſonam.puta patris in hęredē, quia ab initio fingitur ei acquiſitū, qui poſtea adijt, ut ĵ.de ſtipula.ſer.l.ſi ex re.§. ſi.

e Diſtinctione.vt in ſuſpēſo maneat.

f Si ex teſtamento. ſupple ceſſabit ſi ex teſtamento, &c.Accur.

g Non fit. niſi in caſibus, vt infrà de furt.l. hæreditariæ. Accurſ.

h Nam & condictio.ſcil.furtiua.ſed hodie non habet locum diſtinctio huius l. quia pater tā quam hæres filio, ſuccedit, ut in authen.de hære.ab inteſtat.§. j. ſed olim tempore huius l. iure peculij, omnia occupat pater, ut infra,de caſtren.pecu.l. ij. & facit infra, de uerb.oblig. lege, interdum. §. ſi ſeruus. Accur.

i Sententia. ſcilicet opinantis &c. quod eſt in fin. huius legis, & iunge cum l.ſeq.

k Teſtantis.Id eſt, mortui.Accur.

l Opinantis.id eſt dicentis.

m HAereditas.Argumentis.ut Inſti.de hære.inſti.§.ſeruus alienus.& de ſtip.ſer.in prin. & C.depoſi.l.eū hæreditas.& inf.e.l.hæreditas in multis.& ĵ.de noua.l.nouatio.in fi.& ſup.de leg.ij.leg.ſi mihi,& tibi ea.§.fi.& l.debitor.§.fi. & de inter. act. l.ſi ante.

SI pcurator. CASVS. Procurator,uel tutor meus, rē ſuā quaſi meā hoc credens uendidit. Dr̄ quod non transfert dn̄ium:quia nemo errans &c. Franci.

a Amittit.ſ.ſic.nam per uſuca. & per alios modos amittit quis errans,ſed cōtra huic l.ī.ſi cer.pet l.eius qui.§.quas uero.Sol.hic alij,quā tradenti poterat geri negotium,ibi non alij pro pa tre.ſ.tradentis.ut ibi.uel ſol.ut ibi.item contra ſup.mā.l.ſeruū Titij.ij.reſp.Solu.ut ibi.Item contra ſup.de cura.fur.l.Iul.§.j.Solut. hic errauit,ibi non.& diſtingue.circa hoc,ut not.ſup. de offi.procu.Cęſa.l.j.§.j.& facit ſup.de in.om.iud.l. ſi conuenerit.Item contra Inſt.de le.§. ſi quis rē ſuā. Solu.ibi fauor ultimę uoluntatis.Accur.

CVm in corpus. CASVS. Error cauſæ ex qua traditur res, cum conſenſum ſit in corpore, nō impedit tranſlationē dominij,vt ſi credo me teneri tibi tradere ex teſtamento,tu credis tibi deberi ex ſtipulatu. Idem ſi trado tibi pecuniam cauſa donandi, cū donare tibi promiſeram.nā utroque caſu dominium ad te transfertur.Fran.

* Aliàs emittit.

Iulianus libro xiij.Digeſtorum. XXXVI.

CVm in corpus quidem,quod traditur, conſentiamus, in cauſis verò diſſentiamus, [o] non animaduerto, cur inefficax ſit traditio. ueluti ſi ego credam, me ex teſtō tibi obligatū eſſe, ut fundū tradam, tu exiſtimes ex ſtipulatu eum tibi deberi. Nam & ſi pecuniā numeratam tibi tradam donandi gratia, tu eam quaſi creditam accipias, conſtat,proprietatem ad te tranſire, nec impedimento eſſe, quòd circa cauſam dandi atque accipiendi diſſenſerimus.

Idem libr.xliiij.Digeſtorum XXXVII.

PEr ſeruum, qui pignori datus eſt creditori, nec poſſeſſio acquiritur,quia nec ſtipulatione,nec traditione,nec ullo alio modo per eum

n Diſſentiamus.in tradendo, quia nos conſenſimus in dominio transferēdo. ſed uidetur nō trāſferri, vt ſup.ſi cert. pet.l. ſi ego.in pri. Solut. hic debebam tibi x.ex cā mutui, ſe non recolens x.tibi tradidi ex cauſa donationis, tu tamen ut debitum recepiſti, & ſic putabas *t.bi numeraſſi, ſed in l. contraria non erā debitor.hic ergo in cauſum debiti aſſumemus, q̄a promptiores, &c.vt ĵ.de act.& oblig.lege, Arrianus.uel dic ꝙ etiam ex alia cā, quam mutui hic debebam. Alij dicunt, quod hic primo ex cauſa donationis tibi decē promiſeram, & poſtea ex ea cauſa ſoluo, ſed tu quaſi mutuā accipis. unde in grauiorem cedit, ut liberer a pmiſſione. ſed in lege contra. non promiſeram, ſed a datione uolebam incipere donationem. & ſm hoc quod ſup. dixit donandi gratia, expone, id eſt, ex cauſa donationis implendæ.donaueram enim,ſed non tradideram.uel ſolue ut ibi.& facit infra, de action. & obligatio.lege,in omnibus.& infra, titu.primo,ſi me in uacuam. Accur.

PEr ſeruum. CASVS. Per ſeruum obligatum nihil quæritur creditori:ut ſi hic ſeruus aliquid ei quiſiuit per ſtipulationem,uel ſimilem modum,licet creditor habeat poſ.ſeruit. Si unus ex dominis. Seruo communi ſcilicet meo & tuo pecuniam dedi, ſi hoc aio,ut teneat eam ſeparatam a ſuis rōnibus,ut habeat in peculio,non animo donandi, hoc caſu manet hæc pecunia adhuc mea.Si aūt ei dedi aīo donandi, tunc acquiritur omnib.ſocijs pro parte quam habent in ſeruo.Poſtea reuertitur ad primum caſum, pone, q̄d de illa pecunia quam ei dedi,ut eam teneat ſeparatam à rōnibus ſuis,emit hic ſeruus aliquā rē. cuius erit res? & dr̄ quod erit cōis oīum dominorum, perinde ac ſi ex pecunia,quæ ſubrepta eſſet, em.ſſet.ſecus in ſeruo fructuario, qui emit ex re fructuarij rem aliquam,

non

non quærit proprietario: eadem diuerſitas eſt, ſi aliũ de emerit. Nam ſeruus communis undecunque habens pecuniam, ſi de ea emat rem, acquiritur res illa dominis. ſed ſeruus fructuarius undecunque habens pecuniam: ſi emit de ea rem aliquam, acquirit eã proprietario: niſi emerit de pecunia fructuarij. nam tunc ei tantum quęreret, uel per traditionem accipiendo uni ex dominis. [Sicut ſeruus. [Sicut ſeruus communis ſtipulando uni ex dominis ei tantum quærit, ſic per traditionem accipiendo ſoli ei acquirit. ſed ſi ſeruus à Sempronio, accipit rem aliquã nomine domini ſui & Titij cuiuſdam extranei, partem acquirit domino, pro alia parte nihil ualet quod fecit: poſtea dicit, ſeruus fructuarius, ex re fructuarij acquiſiuit rẽ, & dixit eam acquirere proprietario. dr quod proprietario quęritur: nam ſtipulando ei ex re fructuarij proprietario quæritur. [Si cum mihi.] Cum mihi uelles donare rem & tradere, dixi quod ſeruo communi meo, & Titij traderes: & tradidiſti. ſeruus accepit animo acquirendi. Titio tantum: vel mihi & ei. dicitur quod mihi tantum acquiritur: nec nocet mihi uoluntas uel opinio huius ſerui. Quod dixi in ſeruo, idem in procuratore meo: ut ſi ei rem tradidi, ut meam faceret, mea fiet: licet alia mente acceperit, puta ut ſua fieret. Franc.

conſequendam ageret pro ſocio: & ſic uidetur quod etiam donator habeat partem & ſic eſt contra. ſup. pro ſocio. l. uerum. §. ſi ſeruo communi. Solu. vt ibi, & eo modo ſolue aliud contrarium. ſup. ad leg. Falcid. leg. Plautius. §. Paulus. Item facit infra, de ſtipula. ſeruo. l. proinde. §. ſi ſeruus.

ſeruũ quicquã ei [a] acquirit: quãuis poſſeſsio [b] penes eũ ſit. Si unus ex dñis ſeruo cõi pecuniã donauit: in ptãte dñi eſt, quemadmodum ſeruo cõi pecuniam donet. Nã ſi hoc ſolum egerit, ut ea ſeparet a ſuis rõnibus, & in peculio ſerui ſit, manebit eiuſdem dñi proprietas. [c] Si uero eo mõ pecuniã ſeruo cõi donauit, quo alienis ſeruis donare ſolemus: fiet cõis ſociorũ pro portione, [d] quã in ſeruo habebunt. Sed ut ſequens qõ locũ habeat, conſtituamus ſocium ita ſeruo cõi pecuniam donaſſe, vt proprietarẽ ſuã manere vellet. [e] Si ex hac pecunia ſeruus fundum cõparauerit, erit is fundus cõis ſociorum pro portione dominij. Nam & ſi furtiuis [f] numis, cõis ſeruus comparauit fundum, ſociorum erit pro portione dñij. Neq; enim, ut fructuari[9] ſeruus ex re fructuarij nõ acquirit proprietario: [g] ita & cõis ſeruus ex re alterius dñi non acquirit [h] alteri dño. Sed quemadmodum in ijs, quæ aliunde [i] acquiruntur, diuerſa cõdõ eſt fructuarij, & ſerui cõis: veluti cum alter fructuario non acquirat, [k] alter dñis acquirat: ita quod ex re quidem fructuarij acquiſitum fuerit, ad eũ ptinebit ſolũ, quod ex re alterius dñi cõis ſeruus acquiſierit, ad utrunque dñum pertinebit. [l] Sicut ſeruus cõis ſtipulãdo noiatim alteri ex dominis, ita per traditionẽ accipiendo, ſoli ei acquirit. [m] Quod [n] ſeruus unius per traditionem accipiendo, ſe accipere dixerit dño, & Titio, [o] partem dño acquirit, in parte nihil agit. [p] Fructuarius ſeruus ſi dixerit ſe dño proprietatis per traditionem accipere ex re fructuarij, totum dño acquiret, nam & ſic ſtipulando [q] ex re fructuarij, dño proprietatis acquiret. [r] Si cùm mihi donare uelles, iuſſerim te ſeruo cõi meo, & Titij rem tradere: iſque hac mente acceperit, vt rem Titij faciat, nihil agetur. [s] Nam & ſi procuratori meo rem tradideris, ut meam faceres, & is hac mẽte acceperit, vt ſuã faceret: nihil aget. [t] Quod ſi ſeruus communis hac mẽte

[e] Manere uellet. ut fuit in primo caſu. nam ſi ut extraneo ſeruo, tunc non eſſet quæſtio dubitabilis.

[f] Furtiuis. uel domino, uel extraneo ſubripuerat: vt infra. eodem. l. communis. Accur.

[g] Proprietario. vt infra de ſtipula. ſer. lege, ſeruum fruc. & ſup. de uſufruct. lege, adhuc. §. quęſtionis. in fi.

[h] Non acquirit. q. d. non eſt prohibitũ hoc ſicut illud, ſed permiſſum: vt hic. & infra. de ſtipula. ſer. l. ſi ex re. §. j. & ſup. communi diuid. l. communis ſeruus. Accur.

[i] Aliunde. non ex re fructuarij, uel opera ſerui. Item extra res dominorũ.

[k] Non acquirat. ut j. eod. l. communis. in fi. Accur.

[l] Pertinebit. ſed ille, ex cuius re eſt acquiſitum, iudicio communi diuid. percipiet: vt j. eodem. l. communis. j. reſp. & facit infra, de ſtipul. ſer. l. ſeruus cõmunis.

[m] Ei acquirit. cui uult. ſic & infra. de ſtipu. ſer. l. ſeruus cõmunis omnium. & l. ſequen. & C. per quas perſonas nobis acquir. l. ſi duo. Accur.

[n] Quod. aliàs qd.

[o] Titio. extraneo.

[a] Quicquam ei. ſcilicet creditori. Accur.

[b] Poſſeſsio. ſcilicet ciuilis, & naturalis ſecundũ nos: ſecundum alios naturalis tantum: vt dices infra, titu. j. l. j. §. per ſeruum corporaliter. ſecus in pignore prætorio, quod non poſsidetur: vt infra, tit. j. l. iij. §. fin. & infra, uti poſſ. l. ſi duo. §. creditores. & facit ſupra, qui ſatiſd. cog. l. ſciendum. §. creditor. & de pigno. actio. l. cum ſortis. §. fina. & infra, de uſucap. lege, ſerui nomine, & C. de præſcrip. xxx. annor. l. cum notiſsimi. §. primo.

Pignus prætoriũ non poſsidetur.

[c] Proprietas. ut & ſupra, de pecu. l. quis ergo caſus. Accurſius.

[d] Pro portione. quam in ſeruo haberet, ad quam

[p] Nihil agit. ſic Inſti. de inuti. ſtipu. §. quod ſi quis. ſecus in uenditione: vt ſup. de contrahen. emp. l. fundus. & eſt rõ, quia hic nil intereſt tradentis uel promittentis: magis aũt eſt gaudendũ: ſed intereſt uendẽtis, qui non niſi totam uendidiſſet: ar. ſup. de in diem addi. l. quã ſi nno. & facit j. de ſtip. ſer. l. ſeru⁹ alien⁹.

[q] Stipulando. ſ. proprietario. Accur.

[r] Acquiret. ſed per condictionem ſine cauſa tenebit fructuario: vt j. de ſtip. ſer. l. penu. & l. ſi ex re. §. j. ſecus in conuerſo caſu: vt j. eod. titu. l. ſeruum fructuarium. & ſup. de uſufru. l. adhuc. §. quæſtionis.

[s] Nihil aget. in perſona Titij: ſed totũ mihi acquirit.

[t] Nihil agetur. in eius perſona, ſed mea.

Nihil

a Nihil agetur. ſed in illius, in quē uoluit donator. et adde ot not. ſup de dona. l. qui mihi.

MArtius CASVS. Martius habebat fūdū, ibi iuxta publica uiā erat. tertio ager Lucij Titij: quarto flumen erat: quinto fundus cuiuſdā innominati. creuit flumen, & inundauit, & occupauit agrum Lucij Titij, & etiam uiā publicam, & ſic accreuit innominato. tandem poſtea receſsit aqua, & rediijt in antiquum alueum. dicitur quod ager quondam Lucij Titij accreſcit Martio, non obſtante quod uia ſit in medio: uia autē cū ſit publica, nemini accedit. Franc.

Flumen. Fundus Lucij Titij. Via publica. Fundus Attij.

† In P. F. Artius.
† In P. Fl. ultra uiā flumen erat, &c.
† Fluit flumen. in P. Flo.
† In P. F. primum omnium agrū &c.

acceperit, ut duorū dominorū fecerat, ī parte alterius domini nihil aget.

Alphenus Varus lib. iiij. digeſtorum à Paulo epitom. XXXVIII.

MArtius b † fundū habebat ſm cui ā publicā, † flumen erat, & ager Lucij d Titij, † flumē paulatim, † primum omnē agrū e q inter uiā, & flumē eſſet, ambed it, f & uiā ſuſtulit: poſtea rurſus minutatim receſsit, & alluuione g in antiquū locū rediit. Rñdit, cū flumē agrum, h & uiam publicam ſuſtuliſſet, eum agrum eius factum i eſſe, qui trans flumen fundum habuiſſet. poſtea cū paulatim retro rediiſſet, ademiſſo k ei, cuius factus eſſet, & addidiſſe l ei, cuius trans uiam eſſet: quoniam eius fundus proximus flumini eſſet: id autem, quod publicum fuiſſet, m nemini acceſsiſſet, nec tamen impedimento uiam eſſe ait, quò minus ager, n qui trans uiam alluuioni o relictus eſſet, Martij † fieret. p nā ipſa quoque uia fundi q eſſet.

b Martius. ordo: q̄ primo ager Martij. ſecūdo uia publica. tertio ager Lucij: quarto flumen: quinto innominatus.
c Secūdū. l. iuxta. ſic. ī. e. l. inter eos. & l. ſeq. in princip.
d Erat & ager Lucij. ſ. ultra uiam, inter ipſam & flumē, ita qđ ager prius: ut ſtatim patet.
e Omnē agrū. ſ. Lucij Titij. Ioan.
f Ambedit. remouendo ſuperficiem, & alueum conſtituendo.
g Alluuione. Improprie hic ponitur alluuio: ut ſup. eodem. l. ergo. §. alluuio. quia paulatim, & minutatim receſſit.
h Agrum. ſ. Lucij Titij.
i Eius factum. ſcilicet innominati ſerui, non Titij: Titius enim citra flumen habebat, & ultra uiam.
k Ademiſſe ei. ſcilicet innominato.
l Addidiſſet ei. ſcilicet Martio.
m Publicum fuiſſet. ſcilicet antea, puta locus uiæ.
n Quo minus ager. Lucij Titij.
o Trans uiam alluuioni. i. ultra uiam: in qua & fuit alluuio. i. aduentus, & receſſus paulatim contingens.
p Martij fieret. flumine redeunte ad ſuum alueum.
q Fundi. & per hoc Martij: quod eſt uerū quantū ad emolumentū, nō ad ꝓprietatē. Itē quo ad incōmodū: quia ſi qñq; deſtruitur, ex eodem fundo iuxta quē eſt reparatur, ut ſup. quemad. ſer. amit. l. ſi locus. §. ſi. Itē cedit, ſ. via in modū agri, ſi actū ſit: ut ſup. de peri. & com. rei uend. l. id q̄. §. ſi. ſecus aūt ſi locus uiæ eſſet alicuius priuati: ut ī. e. l. ergo. in princ. ſic & alias medium prędium priuati, quod non ſeruit, impedit ſeruitutē: ut ī. de ſer. ruſt. l. prædio. l. qui ſella. §. fin. ſed uia publica non: ut ī. de ſeruitu. l. ſeruitutes. §. publico. Itē huic dicto eſt contra. ſup. eo. l. adeo. §. inſula. in fi. & l. ergo. §. alluuio. ubi dicit primo domino reſtitui. ſed illud de æquitate, quæ prævalet, uel ibi eodem impetu receſsit, hic alueum fecit. Accurſius.

† Attij in P. F.

Iulianus lib. iij. ex Minutio. XXXIX.

ETiam furtiuus ſeruus bonæ fidei emptori. r acquirit, quod ex re eius s ſtipulatur, aut per traditionem accipit.

Aphric. li. vij. quęſt. XL.

QVęſitū eſt, ſi is, cui liber homo bona fide ſeruiret, deceſſerit, eiq; is hæres extiterit, q liberū eū eſſe ſciat, an aliquid ꝑ eū acquirat? Non eſſe ait, ut hic bonæ fidei poſſeſſor uideatꝛ, quādo ſciens liberum poſsidere cœperit: t quia & ſi fundū ſuū qs legauerit, hęres, q eū legatū eſſe ſciat, ꝓculdubio fructus ex eo ſuos non faciet: u & multò magis x ſi teſtator eū y alienū bona fide emptū poſſederit. Circa ſeruorū igiꝛ operā ac miniſterium eandem rationem ſequendam, ut ſiue proprij, ſiue alieni, uel legati, uel manumiſsi z teſtamento fuerint, nihil per eos hæredibus,

ETiam. CASVS. Subripuiſti ſeruū, & uendidiſti alicui bona fide ementi: quicquid acquirit ſeruus, uel ſtipulatur ex re bonę fidei emptoris, emptori quærit. Fran.
r Emptori. licet uſucapi non poſsit ut ī. eod. l. bonæ fidei. §. pē. ſi enim eſſet malæ fidei, non acquireret fructus: ut C. de rei uēd. l. j. §. fin. fallit tamē in uiro, & uxore: ut ī. de do. inter uir. & uxor. l. ſi uxor filio. Accurſius.
s Eius. ſ. bonæ fidei emptoris.

QVæſitū. CASVS. Bonæ fidei poſſeſſor liberi hominis deceſsit, hæres eius ſcit illū poſſeſſum eſſe liberū: & ſic habet malā fidē: dicit q̄ hic hęres nihil ꝑ eū quęrit. Itē nec hæres pōt facere fructus ſuos fundi, quem teſtator legauit: cū hoc ſciret hęres: ſiue fundus fuerat teſtatoris, ſiue nō: ſed bona fide eū poſſideat. hoc idem eſt in ſeruis. ūde ſi teſtator ſuo teſtamēto legauit ſeruos, ſiue ſuos ꝓprios, ſiue alienos: aut eos manumiſit, & eius hęres hoc ſciēs poſſidebat eos, nil ei ꝑ eos acquiritur. Nam quo caſu bonæ fidei poſſeſſor fundi ſuos facit fructus, eodem caſu per ſeruum alienum, quem poſſidet acquirit ex re ſua uel opera eius. Franciſ.
t Poſſidere cœperit. id eſt, detinere: & ſic per eū nō querit: ut ī. titul. j. l. cum hæredes. §. item quæro. ſi putat ſuum ſeruū, tunc poſsideret: ſed ſi alienū ſeruū, tunc poſſidet ſed mala fide. & facit infra. de ſtip. ſer. l. ſi ſeruus teſtamento.
u Suos non faciet. quia incipit ſcire alienum eſſe, id eſt, illius, qui habet cauſam ab eo, à quo ipſe, i. a teſtatore. ſecus ſi nō ab eo, ſiue ab alio, quā a quo ille: ut Iul. li. de uſuca. §. diutina: & ī. de uſur. l. qui ſcit. §. fi. q̄ ſunt cōtra. Itē in illa de uſur. ab initio fuit bonæ fidei: ſed hic hæres nullo tpe fuit bonę fidei poſſeſſor. Acc.
x Et multo magis. ſcilicet non acquirit.
y Eum. ſcilicet fundum.
z Vel manumiſſi. hoc refert et ad proprios & ad alienos. id eſt, dicere, ſiue proprij, ſiue alieni ſint legati: ſiue proprij, ſiue alieni ſint manumiſſi.

Eorum

qui modo eorũ. a id nõ ignorarẽt, b acquiratur. etenim ſimul † hoc recidere, c ut quo caſu fructus prædiorum conſumptos d ſuos faciat bonæ fidei poſſeſſor, eodem p ſeruum ex opera & ex rę ipſius ei acquiratur. e

Vlp. li. ix. ad edict. XLI.

STatuas in ciuitate poſitas ciuiũ f non eſſe, id & Trebatius & Pegaſus aiunt: dare tamen operam prętorẽ oportere quod ea mente g in publico poſitũ eſſet, ne liceret priuato auferre, nec ei, q poſuerit. tuẽdi ergo ciues erunt & aduerſus petentem exceptione, & actione h aduerſus poſſidentem iuuandi. i

Paul. l. xj. ad edi. XLII.

SVbſtitutio, k quę nõ dũ competit, extra bona noſtra eſt. l

Caius li. 7. ad edi. pu. 43

SEruus, qui bona fide poſſidetur, id quod ex re alterius eſt, poſſeſſori non acquirit. m Incorporales n res traditionẽ o & uſucapionẽ p nõ recipere manifeſtum eſt.

Pecunia poſt emptionem ſoluta, declarat cui res empta acquiratur. hoc dicit.

Cum ſeruus, in quo alterius uſusfructus eſt, hominẽ emerit, & ei traditus ſit: antequam pretium ſoluat, in pendenti eſt. q

a Eorum neutraliter.

b Ignorarent. id eſt, legatos uel manumiſſos.

c Recidere id eſt, in uera hypothetica uel cõſequentia conditionali, quodlibet eorum ad aliud ſequitur: quia ſi alterum eſt, & reliquum: & ideo dicit ſimul, ſecundum lo. Accur.

d Cõſumptos. uel perceptos: ſed ideo dicit conſumptos, quia illos non tenetur reſtituere, ı ſed perceptos ſic: licet perceptiõe ſuos fecerit: ut C. de rei uend. l. certũ: & ſic de induſtrialibus dicit. ſed R. dixit de naturalibus loqui. & ideo de conſumptis dixi: quia tũc demum fiunt poſſeſſoria, non prius: ut ſ. de uſur. l. fructum. Itẽ habẽt hic quidam, fere recidere. nã fallit hęc regula ſ. de uſu & hab. l. per ſeruum. in princ. de pecu. le. l. deniq;. §. fina. Item & alios duos aſſignant quidam: ut ſ. de peti. hære. l. niſi. in princi. & ſ. de ædil. edict. l. cũ autem §. fin. & l. ſeq. ſed ibi etiã ex opera ei acquirit ut ex re: ſed tenetur reſtituere acquiſita ex opera: unde non ſunt aſſignandi. Item uidetur adhuc fallere hæc regula ſ. de peric. & com. rei uen. l. ſerui emptor. & de actio. emp. l. Iul. §. poſſeſſioni. uerum hic loquitur in poſſeſſore, qui habet poſſeſsionem ciuilem & naturalem, ibi de eo qui ſolam naturalem habebat. & adde hic quæ not. ſ. eodem. l. qui bona in princip.

‡ P. F. hęc ferè cedere.

ı Tu dic & melius, quod fructus induſtriales cõſumptos reſtituere non tenetur: ut in l. ij. C. de fruc. & li. expen. & ibi p Bal. qd de induſtrialibus cõmiſtis. & in l. ex diuerſo. ff. đ rei uẽd. gl. in l. ſed ſi lege. §. ſcire. in uer. nõ puto. ſ. de peti. hære. alias tenetur reſtituere, quatenus factus eſt locupletior: ut ibi ſupra, & in l. fructus, de rei uen. & ca. granis. de reſti. ſpolia.

e Acquiratur. propoſitionum alia eſt categorica, ut Socrates eſt homo: alia hypothetica, ut ſi Socrates eſt homo, Socrates eſt animal. Item ſi bonæ fidei poſſeſſor fundi facit fructus ſuos: ergo bonæ fidei poſſeſſor ſerui quærit ex re & ex opera: & econtra.

STatuas. CASVS. Statuę in ciuitate poſitæ in honorem ciuitatis, non ſunt ſingulorum ciuium, ſed totius ciuitatis. nec aliquis ciuis poterit eas tollere, ẽt ille, qui eas poſuerat, & ſi aliquis eas incipiat poſſidere ciuitas eas uendicabit. Franciſ.

f Ciuium. ſ. ſingulorum. ſed publicas. in honorem ciuitatis poſitæ ſunt. alioqui non, ut. j. de pri. credi. l. Aufidius: & j. de exceptio. l. Paulus. & quod ui aut clã. l. is qui in puteum. §. primo. H.

g Ea mẽte. ſ. ſupra dicta, puta in honorem ciuitatis.

h Actione. utili. in rem: quod dic ut j. quod ui aut clam. l. is qui in puteum. §. j.

i Iuuandi. Not. act. & excep. quis tuetur: id eſt, defenditur: ut & ſup. fa. erciſ. l. inter. §. j. & facit j. e. l. rẽ in bonis. & ſ. de lega. j. l. ciuitatibus. in princi. & ſ. de aur. & argen. lega. l. Lucius. & C. de ſta. & imagi. l. j. & fi. & de polli. l. iij. & ſup. de public. l. Publicana. & alias incipit l. ſi ego. §. ſi de uiu.

SVbſtitutio. CASVS. Teſtator inſtituit Titium, & ſi hæres non erit, ſubſtituit Sempronium. Dicit, quod ſubſtitutus nõ dicitur eſſe dominus huius hęreditatis, in qua ſubſtitutus eſt antequam adeat. Franc.

k Subſtitutio. idem in inſtitutione: ſed de hac ideo dixit, quia ea ſemper ſit ſub condi. puta ſi ille nõ erit hæres, uel ſi ille morietur &c. unde recte dicit, quæ nondum competit: cum non eſt pura: ſed inſtitutio quandoque ſtatim competit, ut cum eſt pura. ſed de ſubſtitutione, quando dices eam competere? Reſpon. quidam cum ſubſtitutus poteſt adire hæreditatem, licet nõdum adierit: puta ſi inſtitutus repudiauerit, quod non placet: quia nõ poteſt dici eam eſſe in bonis ſubſtituti: unde eſt quod ſi repudiet, non uidetur aliquid alienaſſe: ut infra, quæ in fran. credi. l. qui autem. circa princ. uerũtamen quo ad quædam non poteſt negari, quin ſit in eius bonis: puta quantum ad actionem l. Aquil. quæ ei competit pro ſeruo, qui erat inſtitutus, ſi ſit occiſus: ut ſupra ad l. Aquil. l. inde Neratius. in princip. & quantum ad ius deliberãdi quod tranſmittit ſuis heredibus: ut C. de iur. deli. l. cum antiquioribus. & de iis, qui ante ſper. tabu. Dico ergo quod tunc competit cũ iam adiuit. Et not. aliud eſſe in ſtipu. quam in legato uel hæreditate, quia ea ſtipu. tranſmittitur ad hæredes pendente conditione, quod ſecus eſt in iſtis: ut infra, de actioni. & oblig. l. is cui. & Inſtit. de uerbo. oblig. §. ex conditionali.

l Noſtra eſt. & ideo uendicare non poſſumus.

SEruus. CASVS. Seruũ alienum poſſideo bona fide, hic acquiſiuit aliquid ex re alterius: nõ mihi quærit, ſed domino ſuo. Secundo dicit incorporales res nõ poſſunt tradi nec uſucapi. Tertio ſeruus fructuarius emit Stichum, & ei eſt traditus. Dicitur, quod eſt in pendenti, cui acquirat donec ſoluat pretium: nã ſi ſoluat de pecunia, quæ ſpectat ad fructuarium, fructuarij fiet, alias proprietarij.

m Non acquirit. ſed domino: ut j. e. l. homo liber. §. finali. Sed quid ſi ſint duo bonæ fidei poſſeſ. & ex unius re acquirat an utriq; quærat? Reſpon. ut dixi ſ. eod. l. qui bona. §. ſi quis duobus. Accurſius.

n Incorporales. ut actiones, & iura, ſ. ſeruitutes: ut Inſtitu. de reb. cor. & incor. §. incorporales. Accur.

o Traditionem. ſed quaſi, ut per patientiam: ut ſ. de pub. l. ſi ego. §. j. & ſ. de uſufruct. l. iij. §. dare. & ſ. de ſer. ruſti. prædi. l. j. in fin. & ſ. de ſer. urba. prædi. l. ſi ędiles. §. finali. Hug.

p Vſucapionem. & eſt ratio, quia poſſideri non poſſunt: ut dixi, & dicit j. titu. primo. l. poſſideri. in princip. & uſucapio nõ procedit ſine poſſeſſione: ut j. tit. ſecundo. l. ſine poſſeſsione. Item hoc uerum, quod nõ poſſunt uſucapi, per ſe ſcilicet: ſed cum aliis ſic: ut j. de uſucap. l. ſi aliena. §. j. Item excipe illas, quę habẽt perpetuam, uel quaſi perpetuam cauſam. Item & niſi tanto tempore, cuius non extet memoria: ut dixi ſ. de ſer. l. ſeruitutes. iiij.

q In pendenti eſt. inſpecto futuro, non pręſenti tempore: ut not. in ſimilibus, Inſtitu. quibus mod. ius pat. pote.

pote.ſol.§.ſi ab hoſtibus.
a Cui proprietatem.proprietario, an fructuario?
b Soluerit.hoc intellige,ſiue adhuc duret uſuſfru. ſiue extinctus ſit:dummodo nõ delicto uſufructuarij: ut ſupra,de uſufru.l.ſed & ſi quis.§.interdum.& l.ad huc.alias nõ eſt ibi lex.& a. ſupra,de actio.empti.l.ſi ſeruus. & de ædil. edict.l.bouẽ. & de caſtren.pecul.l.pater.§.hæreditatẽ. Itẽ dic fuiſſe habitã fidẽ de pretio.

ptum ut ſup.fami.erciſ.l.Pomponius.in fi. & facit ̅J. tit.j.l.iij.§.item feras.
k Idem ait probat Pomponius per ſimile.
l Non ſtatim,ut ſup.eo.l.qua ratione.§. fi.& ̅J.titu lo.j.l interdum.§.j.

cui ꝓprietatem [a] acquiſierit. Et cum ex peculio, ꝙ ad fructuarium pertinet,ſoluerit, [b] intelligiẽ fructuarij homo fuiſſe. Cũ uerò ex eo peculio, ꝙ proprietarium ſequiẽ,ſoluerit, ꝓprietarij ex pòſt facto fuiſſe uidetur.

Quod fera beſtia nobis rapit, noſtrum manet, quandiu illud perſequi poſſumus.h.d. & nota legem elegantem.

Vlpianus libro xix. ad edictum. XLIIII.

POmponius tractat, cũ paſtori meo lupi porcos eriperent, hos uicinæ uillæ colonus cum robuſtis canibus & fortibus, quos [c] pecoris ſui gratia paſcebat, conſecutus lupis eripuit, [d] aut canes extorſerunt. [*] & cũ paſtor meus peteret porcos, quærebaẽ, utrum ei[*] facti ſint porci q eripuit, an noſtri [e] maneant? nã genere quodam uenandi id erãt nacti.cogitabat [f]. tamen, quemadmodũ terra,mariq; capta,cũ in ſuã naturalem laxitatem perueniſſent, deſinerent eorum eſſe, qui cepiſſent, [g] ita ex bonis quoque noſtris capta a beſtijs marinis, & terreſtribus, deſinant noſtra eſſe, cùm effugerunt beſtiæ noſtram ꝑſecutionẽ. Quis deniq; manere noſtrũ dicat, qđ auis tranſuolans ex area, aut ex agro noſtro tranſtulit,aut qđ nobis † miluus eripuit?Si igiẽ deſinit [h] ſi fuerit ore biſtię liberatẽ occupãtis erit, quẽadmodum piſcis, uel aper, uel auis,cum poteſtatem noſtram euaſerit, ſi ab alio capiaẽ, ipſius fit. Sed putat potius noſtrum manere tandiu, quandiu † recuperari [i] poſsit,licet in auibus, & piſcibus, & feris uerum ſit,quod ſcribit. Idem ait, [k] & ſi naufragio quid amiſſum ſit: nõ ſtatim [l] noſtrum eſſe deſinere. denique quadruplo [m] teneri eum,q rapuit. Et ſanè melius eſt dicere, & quod a lupo eripiẽ,noſtrũ manere, quã diu recipi poſsit[n] id,qđ ereptũ eſt.Si igiẽ manet † noſtrũ,[o] ego arbitror,ẽt furti ꝯpetere actionem. Licet n. nõ furãdi animo fuerit colonus ꝑſecutus, quãuis & hoc animo potuerit eſſe.ſed & ſi nõ hoc animo ꝑſecutus ſit: tamẽ cũ repoſcenti nõ reddit, ſupprimere & intercipere uideẽ. [p] quare & furti, & ad exhibendum teneri eum arbitror, & uindicare ab eo exhibitos [*] porcos poſſe.

Caius lib. vij. ad edictum prouinci. XLV.

COmmunis ſeruus, ſi ex re alterius dominorum acquiſierit, nihilominus commune id erit.ſed is, ex cuius re acquiſitum fuerit, communi diuidundo iudicio eã ſummam recipere poteſt. [q] Nam fidei bonæ conuenit, ut unuſquiſque præcipuum habeat, quod ex re eius ſeruus acquiſierit. Sed ſi aliundè [r] communis ſer-

POmponius. CASVS. Ego Frãciſcus dedi porcos meos paſtori, ut eos ducat ad paſcendum & cũ duceret,lupi ceperunt porcos, & eos portabant,quidam ruſticus ibi prope exiſtens ꝑſecutus eſt lupos cum ſuis canibus,& recuperauit porcos de ore luporum, quæritur, an fiant ſui,an uero remaneãt mei & ſic mihi debeãt reddi? & uidetur ꝙ fiant ſui, ſicut & ſi ferã cepiſſem, & illa poſtea euaſerit, occupantis fiet. ſed certe dicit, ꝙ mihi debent reddi: ſecus ſit in feris.idẽ eſt dicẽdum, & ſi rem meam amiſi naufragio, & aliquis eam occupat. nam occupans debet eã mihi reddere, alioq tenebitur in quadrupium. Sed in noſtro caſu quid ſi recuperans porcos non ſit redderet certe tenebitur furti, & ad exhibendũ rei uendicatione.Franciſc. Accur.
c Quos. ſcilicet canes.Accur.
d Eripuit. dictus colonus. Accur.
e Noſtri.cuius erant primo.
f Cogitabat.ſ.colonus uicinę uillę. Acc. Imo Pomponius.Blau.
g Qui cepiſſent. ut ſup.eo.l.naturalem.Accur.
h Si igiẽ deſinit. ſ.noſtrũ eſſe. Azo.
i Recuperari poſſit. id eſt, quandiu non fuerit conſum

m Quadruplo.ex edicto poſito ̅J.de inced. l.j.quod eſt in quadrupium intra annum:ſed poſt annum in ſimplũ.
n Recipi poſſit. qa nõ fuit conſumptum.Accur.
o Manet noſtrũ. ſcilicet quod a lupo eripitur.
p Videtur. facit ̅J. de doli exceptio. l.ij.§.generaliter.ĩ fin. & quar. rer.actio non daẽ. l. j.§. & in ſumma. & ĩ. depoſi.l.j.§. eſt autem. Sed cõtra inf. de fur. l. inficiãdo. ĩ princi. & ĩ. mãd. leg.procurator. quibus dicitur ſola inficiatione non fieri furtum, niſi ſit ibi contrectatio.ſed dic, quod hic contrectat. Alij dicũt, quod hic inficiatur, & negat reſtitui: ibi tantum inficiatur.Accur.

COmmunis ſeruus. CASVS. Quod ex re unius dominorum ſeruus acquiſiuit.commune ſit omnium,tenebitur tamen alter actio communi diuid. ut reddat illi, cuius ex re q̄ſitum eſt. Sed pone, quod hic ſeruus aliunde acquirat, certe acquiritur omnibus dominis: pro parte dominica. Fran.
q Percipere poteſt. ſi ſummam, quæ ſoluta eſt,non patiatur ſocius percipere de communi. Azo. & facit ad hoc ſup. communi diuid.l.communis ſeruus. & ĩ. eod. l. ꝑ ſeruum. §. j& ̅J. de ſtipu. ſer. l. ſeruus communis. & l.ſi ex re.§.j. Acc.
r Sed ſi aliunde. aduerſatur in eo, quod hic nõ redditur per communi diui.ut ſupra.

[*] Hoc uerbo cõgruè utitur: extorquere enim quis dicitẽ ſiue ꝓpriũ. ſiue ꝑ fraudẽ, ſiue ꝑ metum aſſequaẽ. Hic adagium, extorqueẽ clauam e manibus Herculis. pro qbus Mando. in Glo. Facul.in proœ. in uer. extorqueat.

† Miluus, non eſt in P.F.

† Reciperari, in P. Fl.

† noſtrũ, non eſt in P.F.

[*] Exhibitos. puto ãthic poni ꝓ actione exhibitoria.

Non

a N On eſt nouum. Dominiũ.ſic & in poſſ.ut inf. tit.j.l.interdum.

b Cauſam dominij præſtat.ut inſti.quib.alien.§.j.& ſ.de pigno. act.l.iiij.Sed contra.ſ.e.l traditio.& ſ.de contrah.empt.l.alienatio.ſed ſpeciale:ut dixi in l.traditio.Item hoc accipe ſi uacuam poſſeſſionem tradidit creditor,ut C.de diſtr. pignor. lege, qui prædium.

c F Ructuario. Non poteſt. ut ſ.eo.le. liber homo.& ſ.de acqui. hęr.aditio.in prin. Sed quid ſi cõtemplatione fructuarij ſit inſtitutus? dic idem, cum dominus habeat iubere,ut j.de acq.hęr.l. ſi quis mihi bona.in prin.ſed tenetur dominus per cõdict. ſine cauſa reſtituere fructuario, ut j.de ſtipu. ſer.l.pen. quaſi ex re fructuarij ſit quæſitũ, ut ſ.de uulg. ſubſt. l.ſed ſi plures.§.in arrogato & ſecundũ hoc intellige ſ. de uſufruc.l. ſerui uſusfruc. quod eſt e ctũ ſiue finem ibi conſiderer.

B Onę fidei. CASVS Bonæ fidei emptor etiã ex aliena re ſuos fructus facit, ſiue alterius diligentia prouenerunt, etiam eo ipſo, quod a ſolo ſunt ſeparati.nec eſt uis,poſſit eam uſucapere,uel non, ut quia ui poſſeſſa.Sed pone, quod quando emit, habet bonam fidem:poſtea incipit habere malam, nunquid faciet fructus ſuos?& uidetur quod ſic. nam et in uſucapione procedit:& nõ impeditur uſucapio propter uenientem ſcientiam.ſed hoc non uidetur obſtare, cum uſucapio reſpiciat ius:at percipere fructus reſpicit factũ. unde de rigore uidetur non facere fructus ſuos amodo,ex quo cœpit habere malam fidẽ. & ſic ſecus erit in uſucap. quam in percep. fructuũ.ſic & in alio caſu differunt:nam & qui non poteſt uſucapere propter rei uitium, tamen fructus ſuos facit,ut dictum eſt ſupra. [Et ouium.]Fœtus ouiũ in fructu dicitur.unde bonę fid.poſſeſ.fiunt,licet prægnantes uenditę ſint,& licet ſurreptæ fuerint oues.idem in lacte, & lana,ut bonæ fidei poſſeſſoris fiant.Fran.

uus acquiſierit, omnibus ſocijs pro parte dominij hoc acquiritur.

Vlp.li.lxv.ad edi. X LVI.

N On eſt nouum, † ut quis dominium a nõ habeat, alij dominiũ prębeat. nam & creditor pignus uendendo, cauſam dominij præſtat, b quam ipſe non habuit.

Pau.li.l.ad edi. XLVII.

F Ructuario hæreditas acquiri non poteſt, c quòd in operis ſerui hæreditas non eſt.

Idem libro vij. ad Plautium. XLVIII.

B Onę fidei d emptor nõ dubiè percipiendo fructus etiam ex aliena re, ſuos interim e facit: non tantũ eos, qui diligẽtia, & opera eius peruenerũt, ſed omnes: f quia quod ad fructus attinet, loco domini penè eſt. g denique ẽt priuſquam percipiat, ſtatĩ ubi a ſolo ſeparati sũt, bonę fidei emptoris fiũt. h nec intereſt, i ea res, quã bona fide emi, lõgo tẽpore capi k poſſit nec ne, ueluti ſi pupilli l ſit, aut ui poſſeſſa, m aut pręſidi cõtra legẽ repetũdarũ n donata, ab eoq; alienata * ſit bonę fidei emptori. In cõtrarium o quęritur, ſi eo tẽpore quo mihi res traditur, putẽ uẽdentis eſſe, deinde cognouero alienã eſſe: quia pſeuerat p per longũ tẽpus capio, an † ante q fructus meos faciam? † puto r uerẽdum, ne non s ſit * bonę fidei poſſeſſor, quamuis capiat. Hoc enim t ad ius, id eſt, capionem, illud u ad factum pertinere, ut quis bona, aut mala fide poſſideat. x Nec contrarium eſt, quod longum tempus currit. nam e contrario is, qui non poteſt cape-

d Bonę fidei.quis hic ſit,habes infra,de uerbo.ſign. l.bonæ fidei.& infra.eo.§.j.

e Interim.& etiam poſt quandiu cuiuca: ut ſup.de uſur.l.qui ſcit.§.bonę fidei. Accur.

e Interim.i.donec duret bonę fidei.

f Sed omnes.id eſt,etiam,qui diligentia alterius uenerunt,ut ſ.de uſur.l.qui ſcit.§ pręterea.alioqui falſum eſſet quod dicit, quia fructus naturales non facit ſuos,ut ſtatim dicam.Hug.

g Penè eſt. hoc dic propter naturales, ut ſupra, de uſu.lege,fructus. quæ eſt lex contra. ſignata.Item & quantum ad quæſtionem de ſeruo habendam, ut ſup. ad Syll.l.j.§.j.& poteſt hic interſeri illa diſtinctio.quæ eſt ſ.de reiuend.l.fructus.

h Emptoris fiunt. ut d.l.qui ſcit.§. præterea. & facit infra,de fur.l.ſi apes.in fi.

i Intereſt. cum bona fide poſſideat, ut C. ſi quis ignorem mi.eſſe. l.ij.

k Capi.i.pſcribi.

l Pupilli. nam eſt prohibentur alienari, ut C. de adminiſt. tut.l. lex quæ. ergo uſucapi, ut j. de uerbo.ſig.l.alienationis.in princi.ſed contra.ſ.de minor, l.etiam ei. ubi dicitur rem pupilli poſſe uſucapi.Solut. ut ibi.Item cõtra.j.de exceptio.do.l.apud Celſum.§. ſi quis non tutor. in fi.ſed ibi non erat res pupilli, niſi quo ad opinionem. & eodem modo ad illã j.pro empt.l. ij. §. ſi a pupillo. quæ eſt contra.& ad illam, de eo qui pro tu. l. ſi is.quę eſt cõtra.ſed Al. & Ir. dicunt eas in re mobili,ſed hæc in immobi. loqui. Accur.

m Vi poſſeſſa. uiolentia ablatiua, uel expulſiua ut Inſtit. de uſuca.§.furtiuæ. & C.de uſucap.pro emp.l ſi partem,uõ compulſiua, ut C. quod me.cã.l.ſi cui.

n Repetundarum. ut & infra, ad leg.Iul.repetũdarum.l.quod contra.& diſtingue hic,ut no.C.de acqui. poſ.l.uitia. Accur.

o In contrarium.ſ.non uſucapiebam, hic ſic.

p Perſeuerat.per longum.ut & infra,pro emptore.lege,alienam.& C.de uſuca.transfor.§. hoc tãtummodo.Accur.

q An ante.ſcilicet uſucapionem completam.& lege interrogatiuè.Accur.

r Puto.ſ.ego.Accur.

s Ne non.i.quod non.

t * Hoc enim.quod de uſucapione dicitur.

u Illud.quod de fructibus dicitur.

x Poſſideat. habere ergo bonam, uel malam fidem facti eſt,& ſic aliud factum ſcilicet perceptionem fructuum poteſt impedire,ſed non impedit mala fides ſuperueniens uſucapionem, quæ iuris eſt. ſed in quo eſt uſucapio iuris, & fides facti? Reſpondetur, quia uſucapio a iure inducitur:ut Inſtitut. de uſucapio.in principio.ſed fides non a iure,ſed ab hominis conſcientia deſcendit. Alij etiam dicunt, quod poſſeſsio ex qua prouenit uſucapio, habet plurimum iuris in acquirendo,ut infra, titu.primo, lege.iij.in princ. ſed in retinendo plurimũ facti.& ſic quæ facti ſunt,ut mala fides, plurimum ibi operantur. quod non uerum uidetur,imo plurimum habet iuris in retinendo,& multum in acquirendo, cum animo retineatur, ut C. de acqui-

† Dic quod regula l. nemo plus. infra, de regu. iur. cõcor. in ca. nuper. de do. inter uirum & uxorẽ. & in cap. Daibertũ a.q.vij.

* P. Flo. ab alienatu.

† Añ, non eſt in P.F.

† In P. F. Pomp. uerẽdũ, &c.

* Non eſt bonę fidei poſſeſſor. Duare. a. Diſpu. cap. xi. Idẽ gerus eſt loquẽdi in l. j. de cloa, infra.

acqu. poſſ. l. licet. Ex prædictis ergo collige, quòd non faciat fructus ſuos: quod & adhuc innuit rñdendo ob iectioni, quæ poſſet opponi: & pro hoc arg. ſup. eo. l. q bona fide. §. j. & l. quæſitum. & ī. de pe. hær. l. ſed & ſi leg. §. de eo. Sed contra ſup. de uſu. l. qui ſcit. §. ꝑterea. & §. bonæ fidei. Sol. hoc de rigore: & illud de æquitate ſecundum ſr. Vel dic, hic opponendo, non ponendo dicit. Accur.

[a] Suos. ut & ī. ea. l. circa princ.

[b] Venierint. non à fure: ut Inf. de fur. l. qui uas. §. ſi ancilla. & facit inf. de vſuca. l. ſequitur. §. lana. & §. ſeq.

[f] Huic dicto uidetur obſtare dictum Bald. in l. ancillę. co. ſ. uerſ. itē dubitatur, quare ſi ex pello. C. de furt.

re pp rei uiti um, fructus ſuos facit. [a] Et ouiū fœtus [f] ſunt in fructu. & ideo ad bonę fidei emptorem pertinent, ẽt ſi ꝑgnātes uenierint, [b] uel ſubreptæ ſint. Et ſanè qn lac ſuum faciat, quamuis plenis uberib. uenierint, dubitari non pōt. Idemque in lana iuris eſt.

Idem libro ix. ad Plautium. XLIX.

Quod fructuari[a] ex re ſua donat, [c] ex re eius eſt. Sed ſi eo aīo id fecerit, ut ad ꝑprietatis dñium ꝑtineat: dicendum eſt, illi acqri. [d] Si aūt extraneus ei donauerit: indiſtinctè [e] ſoli proprietario acquirit. Eadem dicemus [f] in hoīe libero, qui mihi bona fide ſeruit: ut ſi aliqd ei donaucrim, meū ſit. Et ideo Pomponius ſcribit, quā uis donauerim ei operas ſuas: tñ quicqd ex operis ſuis acquiret, [g] mihi acquirere.

Pomp. li. vj. ex Plaut. L.

Quod fructuarius. CASVS. Si ſeruo, in quo habeo uſumfr. donem rem ſuā, uel aliquid ex re mea, mihi acquiret tanquā ex re mea quæſitum: niſi eo animo donauerim, ut proprietario quæreret. nam tunc ei quęret. ſi autem extraneus ei donet, proprietario quærit, non mihi. & ea quę dixi in prima parte, id eſt, in ſeruo, habent locum in bona fide poſſeſſo. Franci.

[c] Donat. ſeruo, in quem habet uſumfructum: vt & ī. de uſufruct. l. ex re. & de uſu & habi. l. ſi ſta. §. fin. Accur.

[d] Acquiri. & facit. ī. eodem. l. per ſeruum. §. j.

[e] Indiſtinctè. id eſt, nulla habita diſtinctione, an contemplatione ſerui, uel proprietarij: ſecus ſi contemplatione fructuarij: ut ī. d. uſufruct. l. ſed ſi quid donetur. contra. & l. ſi quis donaturus.

[f] Eadem dicemus. quæ in primo caſu huius legis dicta ſunt. & facit ad legem illam C. de iure delibcran. l. cum aliquis.

[g] P. Fl. ad quiri Alibi acquirit.

Quamuis. CASVS. In litore publico uel in mari ita demum poſſem ædificare, & ædificatū tenere, ſi hoc fiat ſine incōmodo uicinorum. ſi aūt fieret cum incōmodo, non potero ædificare: imò prohibeor: niſi hoc fiat ex decreto prætoris. Franc.

[g] Publico. id eſt communi, ut maris: ut & ī. eod. l. quod in litore. & ſup. de rerum diui. l. in tm. in princ.

[h] Manu. id eſt, per lapilli iactum: ut ī. de oper. nou. nuntia. l. de pupillo, §. meminiſſe. Item not. hic qđ: quod fieri non debet, factum [s] tñ tenet. nam ſemper debet interuenire decretū. ſi tamen non interuenit, quando ſine incōmodo alicuius fit, remanet. & pro hoc ī. de ſer. l. j. & quod ibi. not. ſed non placet. nā quod alij non nocet, ualet ſine decreto: alias nullo modo, quin deſtruatur. & ita hic ueſtus: ſi cum incō modo &c. determinat utrunq; ſuperius dictum. ſic concor. ī. de dam. Infec. l. fluminum. in prin. & infra ne quid in lo. pub. l. ij. §. ſi quis à principe. & argum. inf. tit. j. l. ſi quis fundum.

[s] Factum tenet, qđ alias tenere non deberet. Tu dic hoc eſſe uerū, ſi lex ultra cōfirmet, per l. non dubiū. C. de legi. & l. ij. §. dubium. infra quando appellan. ſit.

[i] De faciendo. aliquid in litore, uel in mari.

Quamuis quod in litore publico, [g] vel in mari extruxerimus, nſum fiat: tñ decretum prætoris adhibendū eſt, ut id facere liceat. Imò ẽt manu [h] prohibendus eſt, ſi cum incommodo cæterorum id faciat. Nam ciuilem eum actionē de faciēdo [i] nullam habere non dubito.

Celſus lib. ij. Digeſtorum. LI.

Transfugam [k] iure [l] belli recipimus. & quæ res hoſtiles [m] apud nos ſunt, non publicæ, [n] ſed occupantium fiunt.

Modeſtinus lib. vij. regularum. LII.

Rem [o] in bonis noſtris intelligimur habere, quoties poſsidentes, exceptionē: aut amittentes, ad recuperandam eam actionem habemus.

Idem lib. xiiij. ad Q. Mutium. LIII.

Ea, quæ ciuiliter acquiruntur, per eos,

Transfugam. CASVS. Si Romani capiāt transfugam, efficitur ſeruus. ſecundo dicit: ſi Roman' rē hoſtiū capiat, efficit eius: non aūt efficitū cōis, ſiue publica. Fran.

[k] Transfugam. qa ſic, habes intra de capti. l. poſtliminiū. §. transfuga.

[l] Recipimus. i. noſter fit ſeruus, ſi prius fuerit liber: & etiam interficere licet: ut inf. de ſica. l. iij. §. ſi. ſeruus uero iure poſtliminij domino reddit: ut infra, de capti. l. poſtliminiū. §. transfugę. ſed & liber habet poſtliminiū ſi commilitones apprehendit, & transfugas demonſtrauit: ut infra de re mili. l. nō omnes. §. finali.

[m] Hoſtiles. ſecus de noſtris agris recuperatis: quia dñis reſtituuntur: vt infra, de cap. l. ſi captiuus. §. expulſis.

[n] Non publicæ. nam res pub. non fiunt occupantium: vt Inſti. de rerū diui. §. flumina. & ī. de rerum di. l. ij.

[o] Rem. ſcilicet corporalē. ſecus I incorporali: vt C. de uiuiru. leg. l. j. Imò dici ẽt pro ſeruitute dari. act. & excep. & ſic eſt in bonis: ſed dī non eſſe in bonis, quia non per ſe cenſetur, ſed cum adiunctis: ut & poſſesſio tigni in domo poſiti: ut inf. ti. ij. l. eum qui. uel ideo, quia non uidentur in rerum natura, ſed extinctæ: ut Inſti. eod. §. ſi tñ aliena. dic ergo quædam in bonis, pro quib. hæc duo concurrunt, actio, & exceptio: ut ī. eod. ſtatuas. quędā extra bona, ut res ſacræ, & ſimiles: vt inſti. eo. in pri. quædam nec in bonis, nec extra, ut ſeruitutes: quod expone ut dixi. quædam ex bonis, ut illæ quæ in nro periculo ſunt: ut Inſti. ui bon. rapt. §. ſanè in hac. & facit ad legem illam. ꝗ. de regu. iur. l. qui actionem. & de uerb. ſig. l. bonorum. §. in bonis. & l. quod euincitur. & de uerbo. oblig. l. ſtipulatio illa. §. habere. Res in multiplici ſunt differentia.

ADDITIO. Et qđ habere dicat ẽrg poſſeſſionē non habet, Mand. in gl. Fac. §. & in ipſa, in uer. & hīc pōt.

Ea quæ. CASVS. Ea quæ acquirunt de iure ciuili, poſſunt acquiri nobis per filios, uel ſeruos, nō per alias perſonas. hinc eſt, quod filius, uel ſeruus ſtipulando acquirunt patri uel domino: non ſic, ſi alia perſona ſtipuletur nobis. Secundo dicit, quod ea, quę acquiruntur naturaliter per apprehenſionem

ſionem, poſſunt nobis acquiri per quemcunque: ſicuti eſt poſſeſſio. Franciſ.

a Per ſtipulationem. Item hæreditatē: vt ſup. de acqui. hæredi. l. placet. & l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum.

b Naturaliter. puta per apprehenſionem naturalem de facto.

qui in ptāte nr̄a ſunt, acquirimus: ueluti ꝑ ſtipulationē.[a] Quod naturaliter[b] acquiritur, ſicuti eſt poſſeſſio, per quemlibet[c] uolentib.[d] nobis poſſidere acquirimus.

Idem lib. xxx. ad Q. Mutium. LIIII.

Homo liber[e] hr̄dſtatem nobis acquirere nō pōt: ſed qui bona fide nobis ſeruit, acquire, ſi tñ ſponte ſua, ſciens[f] ꝯdōnem ſuam, adierit. Nā ſi iuſſu[g] nr̄o adierit: neq; ſibi, neq; nobis acqret, ſi nō[h] habuerit ſibi acquirendi animum. ꝙ ſi eam mentē habuit,[i] ſibi acquiret. Item promittendo nobis homo liber, q bona fide nobis ſeruit, ut emendo, uel uendendo, uel locādo, uel cōducendo, obligari ipſo iure poterit.[k] ſed & dānum dādo, dāni iniuriæ[l] tenebitur vt tñ culpā in dāno dādo exigere debeam* grauiorē,[m] † nec tā leuē, q̄ ab extraneo. At ſi iuſſu nr̄o qd in re nr̄a gerāt, uel abſentibus nobis quaſi ꝓcuratores aliqd agāt danda erit in eos actio.[n] Nō ſolùm ſi eos emerimus: ſed ēt ſi donati fuerint nobis, aut ex dotis noīe, aut ex legati cā * pertinere ad nos cœperunt, aut ex hæreditate, idem præſtabunt:[o] nec ſolùm[p] ſi noſtros putauerimus, ſed & ſi cōes, aut fructuarios: ut tamen quod acquiſituri non eſſent,[q] ſi re uera communes, aut uſuarij eſſent, id hodie quoq; * non acquirant.

Quicquid tamen liber homo, uel alienus, quive

c Per quemlibet. etiam non ſuppoſitum poteſtati. & ꝙ dicit poſſeſsio, dic in ea uerti factum: vt ī, ti. j. l. j. l. iij. in princ. Idem in interruptione uſucapionis, vel præſcriptionis: ut ī. ti. eo. ij. l. naturaliter. Idem & aliud: ut ſup. de uſu. l. ſi quis ſolutioni. in fin. & ī. quod ui aut clam l. iij. in princ. Item pecuniæ numeratione: vt ſup. ſi cer. peta. l. certi condictio. §. ſi numos. nā his caſibus alienum factum noſtrum uidetur.

d Volentibus. ablatiui abſoluti: & punctā ibi, poſſidere.

Homo liber. CASVS. Per liberum hominem, puta per procuratorem meum hæreditas non poteſt mihi quæri. per liberū tamen hominem quem bona fide poſſideo, acquiri pōt: dumtamen ſciat cōditionem ſuam, & ſponte adeat. ſecus ſi iuſſu meo adiuit: nā hoc caſu nec mihi, quærit, nec ſibi: niſi habeat animum ſibi quærendi. nam tunc ſibi quærit. Secundo dicit liber homo quem bona fide poſſideo, poteſt mihi obligari: ut ſi mihi promittit per ſtipulationem aliquid, uel à me emat, uel aliter mecum contrahat. Idem ſi damnum mihi det: dum tamē lata culpa interuenerit. Item ſi iuſſu meo aliquid geſſerit in re mea, uel me abſente: & male geſſit: tenebit mihi act. mandati, uel nego. geſto. nec eſt uis qua de cauſa eū cœpi poſſidere: ſiue ex cauſa emptionis, ſiue donationis, ſiue dotis, ſiue ſimilis. Item non eſt uis ſiue meum ſeruū credam, ſiue me habere uſumfruc. ut tamen nihil mihi quærat, quod acquireret etiam ſi ſeruus non eſſet, ut credebā. Vltimo dicit, ſi hic liber homo, uel ſeruus alienus, quem poſſideo bo. fi. acquiſiuit aliquid extra rem, uel operā ſuam, ſibi quærit ſi eſt liber: uel uero domino, ſi erat ſeruus alienus, excepta poſ. quā non poteſt facere rei poſſeſſæ ab iſto ſeruo ſtante penes alium: ſicut nec per fugitiuum. Franciſ.

e Homo liber. qui non poſſidetur ab alio: puta ꝓcurator noſter: vt ſup. de acqui. hære. l. procurator. aliàs eſt l. Paulus reſpondit per procuratorem. Franc.

f Sciens. ut mihi per liberum hominē quæratur hæreditas, quinq; interuenire oportet. Vt bona fide poſſideam, ut hic. Item ꝙ mea contemplatione inſtituatur: ut ſup. eod. l. liber homo. §. ſed licet. Item ut ſciat conditionem ſuam. Item ut uolens adeat: ut hic. Item ut iuſſu meo, ut ſup. e. l. liber homo. §. fi. Itē ſextum, ꝙ mihi uelit quærere. Si tria prima interueniūt, quæritur ei hæreditas: ſed reſtituit mihi per condictionē ſine cauſa. Si quartum interuenit cum duobus primis tantum, ſi noluerit domino quærere. non quærit: nam non potuit mihi, nec ſibi, quia noluit ſibi quæri, ſed ſi uoluit ſibi quærere, ſibi quærit quidem: ſed reddit per condic. ſine cauſa. ſi ſecundum deeſt, neutri quærit. ſi primū deeſt, tantum ſibi quærit, nec alij reddit. dic ergo breuius, ignarus nulli quærit, ſciens uolens ſibi quærere, quærit ſibi ſine diſtinctione: ſed cum diſtinctione reſtituit, ſi ſit inſtitutus contemplatione mea, uel non, & iuſſu meo, uel non. uolens quærere poſſeſſori, quærit ei ſi eius iuſſu ſponte adeat, ſecūdum Azo. at Ioan. ſic ſcripſit, Ignarus nulli. nam ſibi nō: ut ſupra de acquiren. hæred. l. qui putat. §. qui bona. & l. qui aliena, quia ſe noluit obligare. poſſeſſori, non ſi iuſſus non interuenit: vt in primo lex dixit: vt ſupra, de acquit. hære. l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum. ſi interuenit quoque iuſſus, idē eſt: vt ſupra, de acquir. hære. l. vj. §. j. & §. Celſus. nā & ſeruili neceſſitate feciſſe vr̄, ut ſup. de neg. geſt. l. atqui natura. §. ſi libero. quia non pōt acquirere: ut ſup. de hære. inſti. l. liber homo. in prin. uolens ſibi acquirere, acquiret ſibi, ſed reſtituit per condic. ſine cā, ſi contemplatione poſſeſſoris inſtitutus fuit, aliàs non uolens quærere ſibi, quærit poſſeſſori, cuius contēplatione inſtitutus eſt, iuſſu eius adeūdo ſi nō eius contēplatione, nihil agit: ut hic in prin. l. & ſup. eo. l. liber homo. Itē pōt dici ꝙ ignarus quærit ſibi, cū non contēplatione poſſeſſoris fuit inſtitutus, ut ī. de acquir. hære. l. q in aliena. §. fi.

g Nam ſi iuſſu. imponente neceſsitatem.

h Si non. id eſt, niſi.

i Habuerit. ut ſibi acquirat.

k Poterit. ut ī. de uerb. oblig. l. liber homo.

l Damni iniuriæ. i. l. Aquil. ut & ſup. de lib. cau. l. igitur. §. fi. & ī. ad leg. Aquil. l. liber homo. §. ſi homo.

m Grauiorem. i. latā: quāuis alias leuiſſima ueniat in Aquil. ut ī. ad l. Aqui. l. in lege. & ī. de lib. cau. l. illo. §. j. & hoc ſubiicit: ſed ſeruus proprius extraneo paribicatur: ut ſup. de pecu. l. non ſolū. §. j. ſed vr̄ hunc etiam de lata culpa nō teneri: ut ī. de fur. l. ſi libertus. ſed illud in modicis: ut ī. de pœnis. l. reſpiciendum.

n In eos actio. neg. geſt. uel mādati: ut ſup. manda. l. ſi is cui. §. fi. & de neg. geſt. l. atqui natura. §. ſi libero.

o Præſtabunt. actione mandati.

p Nec ſolum. tenētur mandati: uel dic acquirent nobis. Accurſius.

q Non eſſent. nobis. Accurſius.

Non

† Factum alienū aliquādo noſtrum uidetur. Cōcor. text. in capi. is cui. & ibi glo. extra de præbē: lib. 6. ad quod facit authē, eo decurſum. C. de donation. ante nup.

Hæreditas ut per liberū hominē quæratur, plura requiruntur.

† Anto. Auguſtin. emēd. lib. iiij. cap. ix. legē dum putat, nec tamen lenem, quā ab extraneo. tu illā uideto. quo loco & §. quicquid tā. Infra, ead. l. pulchre reſtituitur ex P. F.

* Cauſa, non eſt in P. Flo.

* P. Fl. id hodieque non acquirant.

Domioiū quandoq; ſine poſſeſſione q̃ritur.

bona fide nobis ſeruit, nō acqrit nobis: [a] id vel ſibi liber, uel alienus ſeruus dño ſuo acquiret: excepto eo, qđ uix eſt, [b] ut liber homo poſſidendo uſucapere poſſit: q̃a nec poſſidere [c] intelligiť, qui ipſe poſſideť. Sed nec p̃ ſeruum alienum, quē nos bōa fide poſſidem[d], dñus peculiari noīe ignorans uſucapere poterit: ſicuti nec per fugitiuum quidē quem non poſſidet.

Quod in laqueum meū incidit, non eſt meum, niſi manualiter capiatur. h.d. Bar.

Proculus lib. ij. Epiſtolarum. LV.

IN laqueum, quem uenandi cā poſueras ap incidit. cūm eo hæreret, exemptū eū abſtuli, [e] nū tibi uideor tuum aprū abſtuliſſe? [f] & ſi tuum putas fuiſſe: ſi ſolutū eum in ſyluā dimiſiſſem, eo caſu tu[g] eſſe deſijſſet, an maneret? & quam actionem mecū haberes, ſi deſijſſet tuus eſſe? num in factum dari oporteret? Rñdit: uideamus, [g] ne interſit, laqueū in publico, an in priuato poſuerim. Et ſi in priuato poſuerim, [h] utrum in meo, an in alieno: [i] & ſi in alieno, utrū pmiſſu eī cuius fundus erat, an nō permiſſu eius poſuerim? Prꝫterea utrum in eo ita hæſerit aper, ut expedire ſe nō poſſit ipſe, an diutius luctādo expediturus ſe fuerit. Summam [k] tñ hāc puto eſſe, ut ſi in meā ptitem [l] puenerit, meus factus ſit. Sin autem aprū meum [m] † factum, in ſuā naturalem laxitatem dimiſiſſes, eoq; facto meus eſſe deſijſſet: actionē mihi in factū [n] dari oportere, ueluti [o] reſpōſum eſt, [p] cū quidam poculū alteri° ex naue deieciſſet.

Idem li. viij. Epiſt. LVI.

INſula eſt nata in flumine contra frōtem agri mei, ita ut nihil excederet longitudo regionē prædij mei: poſtea aucta eſt paulatim, & proceſſit † contra frontem agri ſuperioris uicini, & inferioris. quæro, quod accreuit, utrum meum

[a] Non acquirit nobis. puta extra rem, & operam.
[b] Quod uix eſt. alias ius eſt. & tunc habeas infra non poſſit. alias oix, id eſt nullo modo, & habeas ſine non: & in idem recidit. Accur.
[c] Quia nec poſſidere, ſic & ſ. de adulto. l. ſic euenit. acquirit ergo ſibi dñium extra rem, & operam, ſed non poſſ. & ſic facit pro lo. qui dixit dñium ſine poſſeſſ. quæri. ſic & ſ. de fun. do. l. ſi fundū. & ſ. de pecu. l. eo tempore. argu. contra. C. de diſtra. pigno. l. qui prædium. Accur.
[d] Quem non poſſidet. ut quia non ab alio poſſidetur, uel diu ſit in libertate moratus: alias dominus poſſidet fugitiuum, & p eū etiam acquirit poſſeſſionem ciuilem, non naturalē: vt ſ. tit. j. l. j. § ſed & per eum. & §. per ſeruum qui. & l. iij. §. ſi ſeruus. & l. per eum. §. per ſeruum. & ſ. de publica. l. ſi ſeruos. & ſup. de li. cau. l. ſi ſibi. §. fina. & ſup. de uſufru. l. arboribus. §. Iul. & §. item tracta. Item facit ſ. titu. j. l. cum hæredes. in ſi. & ſ. de furt. l. ſerui & filij. Accur.

IN laqueum. CASVS. Feciſti laqueum cā capiendi aliquam feram. Aper incidit in laqueum, & non poterat ſe mouere, ego tranſiens inde uidi aprum captum in laqueo, exemi eum inde, & accepi, an tenear tibi aprum reddere? & dicitur quod non: cum non fuerit factus tuus, quia nō apprehenderas eum de laqueo. ſi autem apprehendiſti eum de laqueo, & ſic factus eſſet tuus, & ego accepi eum & dimiſi eum fugere, deſinit eſſe tuus: & teneor act. in factum. & adducit ſimile de poculo alterius, quod alius deiecit de naui. nam tenet act. In factum. Fran.

[e] Abſtuli. id eſt, accepi. ſic ſ. de fur. l. qui uas.
[f] Abſtuliſſe. Reſpon. non ſecundum Io. & V. niſi cepiſſet, & apprehendiſſet, qui laqueum poſuiſſet. Ac.
[g] Videamus. mutat perſonas.
[h] Poſuerim. ut alias diſtinguitur, ut & ſup. ad legē Aqui. l. qui foueas.
[i] In meo an alieno. quod non uidetur referre: ut ſ. eod. l. 3.
[k] Summam. huius quæſtionis uel meæ opinionis in hac queſtione: & ſic hic dico reprobari ſuperiores diſtinctiones, ſecundum R. alij dicunt non fore huic quæſtioni reſponſum.

[l] Meam poteſtatem. id eſt, mei apprehendentis de laqueo, ſecundum B. unde aiebat non ſcandalum, non ſuum iudicium: eum dle quadam feram ſic apprehendere poſſet. ſed ſecundum Azo. meam, id eſt mei, qui appoſui laqueū, cum ipſe aper per ſe expedire ſe non poſſet. Sed qualiter poſſet in eius ignorantis poteſtatem uenire: ut infra de uſucap. l. ſequitur. §. tunc in poteſtate. & infra, de uerborum ſignific. l. poteſtatis uerbo. & infra pro empto re. l. qui fundum. §. furtiua res. arg. contra. ſupra de lega. ij. l. cum pater. §. ſurdo. H. & not. quod ſicut dixi, non eſt fera tui apponentis laqueum, niſi demum cum apprehenderis, uel apprehendendi poteſtatem habeas per oculorum inſpectionem, & affectione poſſidendi, ſecundum Ioan. & B. & R. argu. infra tit. j. l. j. §. penulti. at M. & H. quod ſtatim, cum diu luctando ſe expedire non poteſt. Quid autem ſi a remotis oculis inſpicio? Reſpond. ſecundum Vin. non ſit meus: cum multa accidere &c. ut ſupra eodem. l. naturalem. §. illud. licet ſit argum. contra infra titulo primo. l. quod meo. §. ſi uenditorem. Accur ſius.
[m] Meum. id eſt, mei apprehendentis in laqueo, puta quod eum iam apprehendi. H.
[n] In factum. ſubſidiariam Aquiliam: vt Inſtitut. ad legem Aquil. in fi.
[o] Veluti. id eſt ſicut. Accur.
[p] Reſponſum eſt. ut ſupra de præſcript. uerb. l. qui ſeruandarum. in prin. & facit infra tit. j. l. iij. §. item feras. Accur.

INſula. CASVS. Inſula nata eſt in flumine ante faciem agri mei: & durat tantum in longitudine, quantum ager meus: & ſic tota mea eſt facta. Poſtea hæc inſula creuit, ita quod uadit ante faciem agrorū uicini: dicitur quod tota mea eſt & illa pars, quæ reſpicit agros uicini: cum iſtud augmentum cedat inſulæ iam meæ effectæ. ſecus ſi a principio ſi tota creuiſſet. nam tunc pars, quæ reſpiceret agrum meum mea eſt: illa autē pars, quæ reſpiceret agros uicini, ei cedit. Sed pone, q̃ flumen cœpit fluere inter agrum meum, & inſulam derelicto antiquo alueo. dicitur q̃ inſula remanet mea, alueus derelictus cedit tā mihi, quām uicino. Franc.

† Ferum, In P. Fl.
° P. Fl. ieciſſet.
† In P. F. cōtra frontes & ſuperioris vicini, &c.

ſit, qm̃ meo adiunctũ eſt, a an eius iuris ſit, cuius eſſet, ſi initio nata eius lõgitudinis fuiſſet? Procul[a] rñdit. Flumẽ iſtud in quo inſulam contra frontem agri tui enatam eſſe ſcripſiſti, ita ut non excederet longitudinem agri tui, ſi alluuionis ius habeat: & inſula initio † propior fundo tuo fuit, quã eius, qui trans flumẽ habebat: tota tua facta eſt. & quod poſtea ei inſulæ alluione acceſſit, id tuum eſt: b ẽt ſi ita acceſſit, ut procederet inſula ꝙ frontes uicinorum ſuperioris, atque inferioris: vel ẽt ut propior eſſet fundo eius, q trans flumen habet. Item quæro, ſi cum propior ripæ meæ enata eſt inſula, poſtea totum flumen inter eam c & inſulã fluere cœperit relicto ſuo alueo, quo d maior amnis fluxerat, nũquid dubites, quin ẽt inſula mea maneat: & nihilominus eius ſoli, quod flumen reliqt, pars fiat mea? rogo, quid ſentias, reſcribas mihi. Proculus rñdit: Si, cũ fundo tuo ꝓpior initio fuiſſet inſula, flumen relicto alueo maiore, qui inter eam inſulam fuerat, & eum fundum uicini, qui trans flumen erat, fluere cœperit inter eam inſulã & fundum tuum, nihilominus inſula tua manet: ſed alueus, qui fuit inter eam inſulã, & uicini fundũ, medius diuidi debet: ita ut pars propior inſulæ tuæ, tua: pars aũt ꝓpior agro uicini, eius eſſe intelligaẽ. Intelligo, vt & cum ex altera parte inſulę alueus fluminis exaruerit, deſijſſe inſulam eſſe. ſed quo facilius res intelligeretur, agrum, qui inſula fuerat, inſulam appellant.

Si vir donat vxori ſeruum, & ipſa ſcit donationem non valere: ſeruus ille nihil poteſt acquirere uxori illi, nec etiam ex re uxoris. h. d.

Paulus lib. vj. ad Plautium. LVII.

PEr ſeruũ donatum † uxori a marito, f ne ex re quidem eius, cui donat⁹ eſt, acquiri quicquã poſſe, g Iulianus ſcribit. Hoc enim in eorum perſona conceſſum eſſe, qui bona fide h ſeruiũt.

Iabolenus libr. xj. ex Caſſio. LVIII.

QVæcunque i res ex mari extracta eſt, non ante eius incipit eſſe, qui extraxit, quàm dñus eam pro derelicto habere cœperit.

Calliſtratus lib. ij. Quæſtionum. LIX.

REs ex mãdatu * meo empta non prius mea k fiet, quã ſi mihi tradiderit qui emit.

Horreum poſitum in fundo non domino fundi, non efficitur dñi, cuius eſt fundus. h. d.

Scæuola libr. j. Reſponſorum. LX.

TItius † horreũ frumẽtarium nouum ex tabulis ligneis factũ mobile † l in Seij prædio poſuit. quæritur, uter horrei dominus ſit? Reſpondit ſecundum ea, quæ proponerentur, non eſſe factum Seij.

Hermogenianus lib. vj. iuris epito. LXI.

HAereditas in multis partibus iuris pro domino m habetur. ideoque hęreditati quoque, ut domino per ſeruum hæ-

a Quoniam meo adiunctũ eſt. i. inſulæ factæ meæ rõne uicinitatis. Accur.

b Id tuum eſt. ſic & ĩ. eo. l. penult. §. Paulus. Sed quid ſi ſine alluuione aliquid acceſſit: ſed inſula, quæ primũ patuit ſupra aquam, mihi uicinior erat: deinde aquæ accedente, uel in hanc uel illam partem, quædam pars inſulæ tibi uicinior eſt, & inſula multo maior apparet? Reſp. põt aliud dici: quia quod mihi uicinius eſt mihi cedere debet: ut ſup. eod. l. adeo. §. ij. hic tamẽ innuit contra. ſed in ſeq. §. bene uidetur probare quod dixi, ſecundum Azo.

c Inter eam. ſcilicet ripam. Azo.

d Quo. ſcilicet alueo. Accur.

e Tua. ſic & ĩ. eo. l. penul. §. Paulus.

PEr ſeruum. CASVS. Donauit uir ſeruum uxori ſcienti dona. nõ tenere: & tradidit eidem. nunquid talis ſeruus acqret uxori poſſidenti ex re eius uxoris? & dicitur ꝙ non. Fran.

f A marito. ſcilicet uxori.

g Quicquam poſſe. ſed tamen ſi id acquiſitum poſſideat, mulier habet excep ut ĩ. de don. inter uirum & uxo. l. ſi uxor filio. & l. de fructibus. & ad idem ĩ. de peti. hæ. l. nec ullã. §. omnibus. & hoc ſi mala fide uxor poſſidet. ſi autem bona: tunc ex re ſua, & operis ſerui acquiritur eum. ĩ. de donat. inter uirum & uxo. l. ſi id quod. §. ſi quas & de uſur. l. fructus & l. uſuræ. & hæc lex innuit in fine.

h Bona fide. ut & C. de rei uendi. l. j. & infra tit. j. l. j. §. ſed per eum.

QVæcunque. CASVS. Rem eiectã in mare accepi. dicitur, quod non efficior dominus, niſi dñs eius habuerit eam pro derelicto. Fran.

i Quæcunque. & facit ſup. eo. l. qua ratione. in fi. & quod ibi not. & ĩ. eod. l. Pomponius.

k REs. Mea. facit ĩ. tit. j. l. poſſeſſio. §. & ſi poſſeſſio. & infra, de furt. l. falſus. §. j. ſed cõtra ſup. e. l. ꝓcurator. & ĩ. de do. l. qui mihi. ſed dic ut ibi. Item contra. ĩ. tit. j. l. cõis. §. j. ſolue ut ibi. Acc.

TItius. CASVS. Titius fecit horreũ de aſſeribus & erat mobile. iſtud poſuit in fundo Seij. diciturquod adhuc durat horreum Titij. Fran.

l Mobile. ſecus ſi terræ eſſet affixum ut ſup. eod. l. ſi ſup. & ĩ. de actiõ. emp. l. fundi. & l. granaria. & inf. de ui & ui ar. l. j. §. ſi quis de naue. in fi. & ĩ. arb. fur. cæſa. l. ſi gẽma. Item facit ad legem iſtã ſup. de ſer. urb. præd. l. fiſtulam. §. penul. & fina. Acc.

HÆreditas. CASVS. Hæreditas in multis repræſentat perſonam defuncti. unde ſeruus hæreditarius ſtipulando acquirit hæreditati. non autem ſi inſtituatur hic ſeruus ab aliquo hæres, acqret interim hæredi, cum iuſſus domini debeat interuenire. Item ſi ſtipulatur interim uſumfructum non acquiret hæreditati. Fran.

m Pro domino. defuncto, non hærede: ut ſup. eod. l. in eo

† Prior, I P. F. ſed non recte meo iudicio.

† Vxori, non eſt in P. F.

* Aliàs mandato.

† Aliàs incipit, ſi Titius.

† Altare ẽt mobile, ſeu portatile dicim⁹, ꝙ quo Mando. ſu per ſignat. tit. Altare portatile.

in eo.& l.ſequen.& inſtitu.de hæredi.inſtituen.§.ſeruus alienus.

a Hæreditarium.idē ſi non ſit hereditarius,ſed bona fide à teſtatore poſſeſſus : vt ſ.ſi cer.pe.l. eius qui in prouincia.

b Sane. ꝓ ſed. Accur.

c Perſonę.in hoc facit, ſ. de acq.here.l. aditio.& l.qui ſeruum.& die pſonæ, ſcilicet domini,ut iubeat. Acc.

d Operæve ſubſtantia. id eſt iuſſu præcedente ſeruus adeat. Alij referūt iſta etiam ad caſum de uſufruc.ut in fi.huius l. dicūt enim pſonæ factū deſiderari, & ſubſtantiam operæ q̄ debet præſtare cautionē. dicſit enim cautionem eſſe de ſubſtantia uſufruc. quod non placet ut no.ſ.d uſuſfru. l. j. ſed exigitur in uſufruc.perſona deſignari, cui conſtituatur. facit ȷ̄. de uerb.ob.l.interdū. §.j.& inſti.de ſtipu.ſer.in princ.Accur.

reditarium [a]acquiritur. In his ſanè, [b] in quibus factum perſonę, [c] operę ve ſubſtantia [d] deſideratur,nihil hęreditari quęri per ſeruū poteſt, ac ꝓpterea quāuis ſeruus hęreditarius hęres inſtitui poſsit, [e] tamen quia adire iubentis domini perſona deſideratur, heres expectandus eſt. [f] Vſusfructus qui ſine perſona cōſtitui non pōt, hęreditati p ſeruum nō acquirit. [g]

Paulus libro ij.manualium. LXII.

QVędā †ſunt, q̄ non poſſunt [h] ſola

e Inſtitui poſſit.ut & ſ.de hær.inſtituen.l.nō ml- gus.§.j.

f Expectandus eſt. ſic ergo ualet relictū. ſed cōtra ſ.de leg.j.l.ſi mihi.§ regula.ſed illa regula habet locum,cum deficit legatum ratione perſonę:puta quia non eſt capax dominus ſerui.ſecus ſi alia ratione,puta quia non eſt pſona,cuius iuſſu acquiratur,& adeatur hæreditas.

g Nō acquiritur. vt & ȷ̄.de ſtipul.ſer.l.uſuſfr.& ſ. qbus modis uſuſfru.amit. l.ſi ſeruo hęreditario.Ac.

QVædam. CASVS. Quædam res nō poſſunt alienari ſolę,generaliter autem ſic ut fundus dotalis,uel res cuius cōmercium non habet:vt res ſacra,& ſimilis , qui fundus dotalis nō pōt ſpecialiter alienari:ad hæredem tamen uiri tranſit.Fran.

h Non Poſſunt.vt quia lex ꝓhibet,ut ſubijcit.ſi autē teſtator:tunc ſerua quod dicitur ſ. de leg. ij.l.pe- ꝓ.§.fratre.Item ſi pacto cōtrahentium: tūc quod eſt ȷ̄.de uer.ob.l.ſi ita.§.ea lege.l ſi. ſic & aliàs diſtinguitur,an per legem dicatur quē nō teneri de euictione, ut creditorem uendentem pignus,an per pactum cōtrahentiū:ut ſ.de euictio.l.e- m ea.& de actio.emp. l.ex empto.§.ſi.& facit C. de rebus alie. nō alienan. l.ſi.Accurſius.

i Fundus dotalis.idē in iure patronatus, in re ſacra & religioſa:vt ſ.de contrahen.emp.l.in modicis.quādoque tamen in fundo dotali mulier repellitur à uēdicādo.vt ſ.de leg.ij.l.cum pater. §. qui dotale.& ſ. de fun do.l.dotalē.§.ſi.Item & quādo ex neceſſitate: vt ſ.de fun.do.l.j.Idē ſi alius prouocat ad diuiſionę: vt C.de fun.do.l.ſi.Item uſucapitur quādoque: vt ſ. de fun.do.l.ſi fundum.Item & fallit hæc regula in iure ſepulchrorū,& operarum obligatione:vt ſ.ad Tre. l.quia perinde.§.j.& l.ſi patroni.in prin.

k Cuius.ſcilicet rei.Accurſius.

l Non poſſit ſcilicet fundus dotalis. non autem dicas rem ſacram fieri in dominio hęredis:& diſtingue h.c ut no.inſti. de lega.§.nō ſolum.Item not.hic nō

uideri alienatum, quod cum uniuerſitate tranſit.Sed arg.contra. C. de ſecun.nup.l. ſi quis primis.§.certū eſſe.ſed illud propter filios primi matrimonij,qui ſic poſſent defraudari.Item uidetur quod neutrum ſcilicet nec legatū,nec hæredis inſtitutio:vt ſ.de alie.iudic.l.ex hoc. §.ſed hæredem.ſed illud quo ad illud edictū hēfacit ȷ̄.de uſuca l.ſi aliena.§.hoc iure.Accur.

alienari,†tn̄ p uniuerſitatē ad hęredē trāſeunt, ut fundus dotalis, [i] uel res cui⁹ [k] aliq̄s cōmerciū nō habet:nā & ſi legari ei nō poſsit, [l] tamē hæres inſtitutus dominus ei⁹ efficit.

Triphoninus lbr.vij.Diſputatio. LXIII.

SI is,q in aliena [m] poteſtate eſt,theſaurū [n] inuenerit, [n] † an perſonę eius, [o] in cuius eſt poteſtate, acquirit? Hoc erit [p] dicendū,ut ſi in alterius [q] agro inuenerit, partē ei [q] acquirat:ſi uerò in parētis, dominive loco inuenerit, illius [r]

SI is q. CASVS: Filius, uel ſeruus alicuius inuenit theſaurū in aliquo fundo, nūquid acquiret patri uel domino,quęrit? & dicit q̄d ſi in agro cuiuſdā extranei inuenerit,dimidia eius erit domini fundi, in quo inuenit theſaurū, ſi uero in agro domini uel parētis inuenerit,tūc totum acquiret patri, uel domino:& quando in alieno inuenitur,pars quę remanet penes eū, uadit ad patrē , uel dmini um.Secundo dicit . Si ſeruus communis inuenit theſaurū in fundo alieno : pars,q̄ remanet penes eū,uadit ad quemlibet dominorum ꝓ parte dñica. Tertio dicit, Si ſeruus cōmunis inuenit theſaurū in fundo unius domini,dimidia pars trāſibit ad dominium fundi rōne fundi,in quo eſt inuentus. Sed quid de alia dimidia ? & uidetur quod ad eūdem uadat:& adducit ſimile.nam ſi ſeruus communis ſtipulatur uni ex dominis nominatim uel iuſſu unius dominorū , totum ei acquirit. ſic in noſtro caſu totū acquirit domino ſundi,in quo eſt inuentus. uel aliter potes intelligere ut in gloſſa. [Quod ſi ſeruus.]

Habeo uſumfructum in ſeruo, tu proprietatem.hic ſeruus inuenit theſaurum in fundo proprietarij uel ī fundo extranei:dimidia uadit ad dominium fundi,in quo eſt inuentus.Sed quid de alia dimidia?& certè dicit,quod uadit ad proprietarium, nō ad fructuarium; cum non uideatur quærere ea opera.Idem eſt & ſi in fundo fructuarij hic ſeruus inuenit theſaurū nā dimidia ibit ad proprietarium tanquam ad dominum ſerui. [Quod ſi creditor.] Creditor in fundo ſibi obligato inuenit theſaurum . pars ibit ad debitorem tanquam ad dominum fundi : alia pars ſibi remanebit. Sed quid ſi creditor impetrauit , ut habeat pignus tanquam proprium,niſi luatur intra certum tempus? Dicitur, quod ſi inuenit theſaurum intra tempus prædictum,eſt idē quod dictum eſt ſupra : ſed ſi poſt tēpus inueniat ,tunc totum q̄ inuenit inuentoris eſt. Tertio dicit,quod dixi ſi inueniat creditor theſaurum intra tempus,quod pars uadit ad debitorem:uerum eſt, ſi debitor poſtea luat,non aliàs. Fran.

m Si is qui in aliena . Patris , uel domini.Accurſius.

n Inuenerit.non data opera:vt C.de theſau.lege prima,libro decimo.ubi dicitur quis ſit theſaurus.& ſupra eodem,lege,nunquam.§.theſaurus.

o Perſonæ eius.in cuius poteſtate eſt.

p Hoc erit.nunc reſpondet.

q Partem ei. in cuius agro inuenit.

r Illius.patris,uel domini.

† Quot modis acci piatur.Mi do. I Glo. Facul.§. ſanè.

† Iſte tex. eſt ſingul. ſecundum Barto. hic ad hoc, q̄d ea, quæ alias ī alienabilia erant, trāſeunt cum uniuerſitate. Bolog. ultra eū hic ad dominicum ad materiā iſtam Roma. in ſuis ſin. fo.iij. ſin. lvi.Cui cō cor.tex.in ca.cū ſeculum.extra de iu. pat. & in capi. quanto.& ibi notaui ī apoſtil. ad Panor. in uer. eſt falsū . nu. v.extra de iudic. & plenius in ca.querelam . ubi etiā poſui in add. ad Pan . uer. ut in iure patronatus.num. iiij.de ſi-mo.

† In P. F. per uniuerſitatē trāſeūt,ut fundus dotalis ad hæredem , & res cuius &c.

n De hac orthographia not. ſupra eod. titu.l.nunquam.

† In P. F. in perſona eius , cui acquirit, hoc erit dicēdum ut ſi in alieno agro &c.

r P.Fl. ut ſi in alieno agro.

a Alieno.priuati. Quid autem ſi in ſacro,religioſo, uel publico,uel fiſci,habes ſ. de iu. fiſc. l. iij.§.ſi.& inſt.eod.§.theſauros.

b. Pars domino.uel patri quæritur.

c Traditur.qd tūc ſit,habes inſt.de ſtip.ſer.§.ſeruus communis. & ſ.de ſtipu.ſer.l.ſi ſeruus communis.

totus ſit:ſin autem in alieno,a pars† domino b acquiratur. Si communis ſeruus in alieno inuenerit, utrum pro dominij partibus, an ſemper æqs acquiret? Et ſimile eſt, atque in hæreditate, uel legato, uel quod ab alijs donatum ſeruo traditur: c quia &, theſaurus donum fortunæ d creditur:ſcilicet ut pars, quæ inuētori cedit, ad ſocios pro qua quiſq; parte ſerui dominus eſt,ptineat.

Si communis ſeruus in domini unius fundo proprio inuenit: de parte, e quæ ſoli dño ſemper cedit, nō eſt dubium quin ſolius domini prædij ſit. uerùm an aliquid ex parte f ferat alter ſocius,uidendum eſt.& nūquid ſimile ſit,atque cum ſtipulatur ſeruus iuſſu unius domini: aut per traditionem aliquid accepit uel nominatim g alteri.quod magis h dici poterit. Quòd ſi ſeruus, in quo uſusfructus alienus eſt, inuenerit in eius loco,qui ſeruum propriū habet: i an totū illius k ſit? & ſi in alieno, an partem eidem l acquirat,an uerò fructuario? Inſpectio in illo eſt,num m ex operis ſerui acquirat. n finge terram fodientem inueniſſe: o ut hoc dicatur fructuarij eſſe. quod uerò ſubitò in abdito loco p poſitum,nihil agēs, ſed aliter ambulans inuenit, q proprietatis domini ſit. ego nec illius r ad fructuarium pertinere partē arbitror. Nemo enim s ſeruorum opera theſaurum quærit. nec tunc ea propter terram fodiebat: ſed alij rei operam inſumebat: & fortuna aliud dedit. t Itaque ſi in ipſius fructuarij agro inuenerit: u puto partem ſolam, ut agri dominum habiturum: alteram ad eum,cuius in ſeruo ꝓprietas eſt, pertinere. Quòd ſi creditor inuenerit: x in alieno uidebitur inueniſſe. partem itaque ſibi,partem debitori pręſtabit:nec recepta y pecunia z reſtituet, qđ iure † inuentoris, no creditoris ex theſauro apud eum ꝑmanſit. * a Quæ cum ita ſint, & cum ex principis authoritate creditor, ut proprium agrum tenere cœpit:iure dominij intra conſtitutum luendi tempus b pignoris cauſa uertitur. c Poſt tranſactum autem tempus theſaurum in eo inuentum ante ſolutam pecuniam totum tenebit. d oblato e uero intra conſtitutum tempus debito f (quoniam uniuerſa præſtantur, † atque ut in ſimplici g pignore reuocantur) reſtitui debebit. h ſed pro parte ſola: quia dimidium inuentori ſemper placet relinqui.

Q. Mutius Scæuola lib.ſing. LXIIII.

QVę quiſq aliena in cēſum deducit,nihilo magis i ſūt ei*

d Donum fortunæ. alias doni fortunæ, aliàs donum fortunæ: ſed certè legatum,& hęreditas non ſunt omnino donum fortunę:ſed fiunt ob pręcedēs meritum: ut ſ. pro ſocio. l. nec adiecit.& l.ſeq.

e De parte. dimidia.

f Ex parte. quæ alias inuentori tribui ſolet.

g Vel nominatim. qbus caſibus ſoli ei quærit: ut ſ. e.l.ꝑ ſeruū.§.ſicut.

h Quod magis dici poterit. ut ei ſoli acquiratur quēadmodum ſtipulādo, uel nomine eius ꝑ traditionē accipiendo ſm quoſdā. uel legas iterrogatiuè: ut poſtea dicas medietatē medietatis acquiri alteriq; uidet habere rationē ſecūdū Azo.uel dic referri non ad proximū, ſed ſuperius an aliquid &c. & eſt idem ſenſus. ꝓ quo eſt ſ. de ſtipu. ſer.leg.iij.

i Proprium habet. i. cuius eſt in eo proprietas.

k Illius. ſcilicet proprietarij.

l Eidem. proprietario.

m Num. i. an.

n Acquirat. iſte theſaurus.

o Inueniſſe. operando tamen.

p In abdito loco. id eſt latenti. Acc.

q Inuenerit. ſcilicet fortuito. Accurſius.

r Illius. quod inuentū eſt fodiēdo.

s Nemo enim.ue re nullo caſu ad fructuarium pertinet. Accurſius.

t Aliud dedit. quid ergo ſi propterea fodiebat iuſſu fructuarij? Dicit P.& R.idē, quaſi hoc non liceat: qđ eſt falſum:imo licet in ſuo: non tamen arte magica: C.de theſau.& ſic quæris ei,ut hic innuit. Accu.

u Inuenerit. fortuito non fodiendo iuſſu fructuarij pro eo inueniendo.

x Quod ſi creditor inuenerit. ſ fundo pignorato.

y Recepta. id eſt ſoluta.

z Pecunia. ꝓ qua erat iſte fundus obligatus.

a Formā ſit. ſecus in eo quod actione furti cōſecutus eſt creditor: ut ſ. de pi. act.l.ſi pignore.

b Intra conſtitutū tempus. ſcilicet biennium: ut C.de iure do. impe.l.ſi. §.ſin autem imperator.

c Vertitur. ut ſit idem, quod erat ante prędictam impetrationem: ut ſ. & ſ.proxi.

d Tenebit. ſcilicet creditor.

e Oblato. ſcilicet creditori.

f Debito. cū uſuris & dānis eius uitio creditori illatis: ut & d. §. ſin autē.

g Simplici pignore. id eſt ita omnia reſtituunt, ac ſi pignus ſimpliciter eſſet nō īpetrato iure dominij: & ita ſimplex petitor eſt debitor, q repetit pignus āte īpetrationē iuris dominij.

h Debebit. ſ. theſaurus.

QVæ quiſque. CASVS. Aliqs eū æſtimaret bona ſua, ut de ijs poſtea ſolueret cenſum, ſiue tributū, ęſtimauit qđ dā prędiū tanq̄ ſuū cū nō eſſet:& ſolu it ꝓ eo cēſum ſiue tributū.diciſq; hęc ęſtimatio & ſolutio cēſus nō facit ſuū prediū & hoc ſi habes I litera nihilo magis. Si habes nihilominus, dic, i. nō ideo minus ptædium remanet eius, cuius in ueritate erat. Fr.Acc.

i Nihilo magis, aliàs nihilo magis, id eſt, non ſunt ſoluen-

† In P. F. nō eſt domino acquiratur.

† Alexander Seuer' impe. theſauros repertos his qui repererant donauit. Aelius Lampridius in eo.

* Alias remanſit.

† In P. F. atq; I ſimplici petitione reuocātur, &c.

ſoluendis cenſum. & tunc facit C. de do. l. cenſuali. & C. de reiuẽd. l. ſolennibus & C. de act. emp. l. ſi pater. alias nihilominus. & tũc dic n[illegible]t. id eſt remanẽt eius, cuius fuerant. ſi ff. de iudi. l. Iulianus. Accur.

Tabellario tuo. mei & tui cauſa. nam ſtatim ſequitur cum tui cauſa tantum. & facit ſupra de don. l. qui mihi. & infra de furt. l. cum qui. §. fina. & ſup. de do. inter uirum & uxo. l. ſi ſponſus. in princ. & l. ſed interim. §. idem. Mar.

LXV.

SI epiſtolam tibi miſero, non erit ea tua antè, q̃ tibi reddita fuerit. Paulus: imo ꝯ. nã ſi miſeris ad me tabellariũ tuũ, & ego reſcribẽdi cauſa literas tibi miſero: ſimul atq; tabellario tuo tradidero, tuę fiet. Idẽ accidit in ijs literis, quas tuę dũtaxat rei gratia miſero: ueluti ſi petieris a me ut te alicui cõmendarem, & eas tibi cõmendatitias literas miſero. Si qua inſula in flumine nata, ꝑpria tua eſt, nihil in ea publicũ eſt. Paulus. Imo eo in genere inſula eſt, quo ripę fluminũ & litora mari proxima, q̃ publica ſunt: nõ ſecus, atq; in ꝯtinẽti agro idẽ iuris eſt. Si qua inſula in flumine publico proxima tuo fundo nata eſt, ea tua eſt. Paulus. Videamus, ne hoc falſum ſit de ea inſula, q̃ nõ ipſi alueo fluminis cohęret, ſed uirgultis, aut qualibet alia leui materia ita ſubſtinet̃ i flumine, ut ſolũ eius nõ tãgat, atq; ipſa mouet̃. hęc .n. ꝑpemodũ publica, atq; ipſius fluminis eſt inſula. Paulus: Si inſula in flumine nata, tua fuerit, deinde inter ea inſulã & ꝯtrariã ripã alia inſula nata fuerit: mẽſura ea nomine erit inſtituẽda tua inſula, nõ ab agro tuo, ꝑpter quẽ ea inſula tua facta fuerit. Nã qd intereſt, qualis ager ſit, ꝑpter cuius ꝑpinquitatẽ poſterior inſula cuius ſit, q̃rit̃? Si id qđ in publico innatũ, aut ędificatũ eſt, publicũ eſt: inſula quoq;, q̃ i publico flumine nata eſt, publica eſſe debet.

LXVI.

CVm prægnans mulier legata, aut uſucapta, aliove quo modo alienata pariet, eius fiet partus, cuius eſt ea, cũ eniteret̃, nõ cuius tunc fuiſſet, cum conciperet.

TITVLVS II.

[illegible]

Si epiſtolam. Miſi tibi epiſtolã, nõ prius fit tua, quam ſi tibi tradit[illegible] in duobus caſibus. Primus ſi p tabellariũ tuũ, que ad me miſeras, eam tibi miſi cauſa reſpõdẽdi. oñ ſtatim cũ dedi tabellario, tua fuit effecta. Idem ſi cauſa tui tantu mittebam literas. nã ẽt ante, q̃ tibi deot, tuę fiunt. Si qua inſula. Inſula nata eſt in flumine ꝑpe fundũ meũ mea eſt. dicũt qdã q nec aliquid publici eſt ibi, ſed falſum eſt: unde dicas, q inſula ſimilia eſt ripę, niſi quo ad uſum ſit publica inſula ſicut ripa. ſed quoad ꝑprietatem ſit ꝑpria mea. [Et litora.] Litora maris ſunt publica, & publice communia, ſicut & litora fluminis ſunt publica. [Idẽ iuris.] Si inſula eſt nata in flumine publico, eius eſt, q habet ꝑximiorẽ fundũ. hoc uerũ eſt de ea inſula, q̃ ſuſtẽtat ipſo alueo fluminis. Sed qd de ea, q̃ nõ ſubſtẽtat̃ ſed in uirgultis ſtat, ſeu alia qualibet materia? Certẽ eſt publica talis inſula quo ad uſum, ſed quo ad ꝑprietatẽ eſt eius, q habet proximiorẽ fon[illegible] & ſic ſm hoc nõ refert ſuſtẽteiur uel nõ inſula ab alueo, uel aliter ut in gl [Paulus.] Inſula eſt nata in flumine iuxta ripam mei fundi: & ſic eſt mea effecta. tandẽ inter hãc [illegible] & cõtrariam ripam eſt nata alia inſula. & eſt q̃ſtio [illegible], ſ. an mea, an uicini ex alia parte fluminis [illegible] dicit q mẽſurari debet coi magis eſt ul[illegible]na, & illius q magis eſt, ꝑpinquus, erit: & mẽſura incipiet ab inſula, q̃ mea eſt, nõ ab agro meo. [Si id.] Q[illegible]amuis id q ędificat̃ in flumine pub[illegible]o, eſt publicũ, [illegible]atione ul[illegible]ame inſula nata in flumine publico, publica nõ eſt, [illegible]atione ꝑprietatis uel aliter ut in glo. Fran. Acc.

Reddita. id eſt data. ſic infra, de uerbo. ſign. l. uerbum reddendi.

Et ſic compoſitũ pro ſimplici. Aliqñ contra ſimplex pro cõpoſi[illegible] ponetur. de quibus per Mandu. in G[illegible] Facul §[illegible] in [illegible]. obtinebat.

Tabellarium. id eſt [illegible]ruum ſiue ſcriptorem: vel etiam notarium aliquem.

Tua eſt. ratione propinquitatis.

Ripæ fluminũ. quæ quo ad uſum ſunt publicæ. Ioan. ſed quo ad proprietatem ſunt eorum qui poſſident prope: vt inſtitu. eo. §. riparum.

Cõtinẽti agro. agrum uocat locũ adiacentẽ flumini: vt ĩ. eo. l. inſula. in fine. & ĩ. de flumina & nequid in flumine publi. l. penulti. ſic ergo litora, q̃ alicui agro propinqua ſunt, publica ſunt: ſic & mari ꝑxima ſunt publica, id eſt, publicè cõmunia: vt inſti. eod. §. & quidẽ. & §. litorum. & ĩ. eo. l. in litore.

Ea tua eſt. ratione uicinitatis. Accurſius.

Propemodum. nã eius proprietas non eſt publica, ſed eius uſus. & ſic non eſt differentia inter hanc, & illam, q̃ [illegible] ſolum tangi[illegible] uel dic, quod & huius proprietas eſt publica, & ſic differt ab illa, quæ tangit ſolum: & prope, eſt philoſophicum tẽper[illegible]mentum.

Paulus. facit ff. eo. l. inſula. Accur.

Quẽm. ſcilicet agrum.

Quęratur. quaſi dicat, nihil intereſt.

Si id quod. alias, ſi id quod &c. & tunc dic, ſi, id eſt quãuis, & q ſubijcit publi[illegible]ũ eſt ſ. ratione uſus: & in hoc ſi habes, ſiue n[illegible] dic, debet ratione uſus. ſi cum nõ, dic ratione proprietati[illegible] vt [illegible] ĩ. e. l. adeo. §. inſula. alias ſicut id, quod in publi[illegible]o natum aut inędificatum publicũ eſt: ita inſula publica debet eſſe, & eſt tunc ſimilitu[illegible] lo[illegible] cõtrarium. vt & [illegible]zarus ſimi[illegible]ter mala. Ac[illegible]

Vm prægnans. Prægnans ancilla legata eſt Titio, uel ei uẽdita, uel Titius uſucepit eã, poſtea peperit: dicitur quod partus eſt eius, cuius eſt ancilla tempore quo peperit & ſic Titij erit. Franc.

Fiet partus. vt & C. de lib. cau. l. plerũq;. Sed contra ff. qui po. in pi[illegible]. ha. l. potior. § ſi de futur[illegible]. ſed ibi in ꝑignore, vt ibi [illegible]ximu[illegible] [illegible] in dominio. Accur.

In P. F. nõ eſt, nata.

P. Flo. publici eſt.

Anto. Augu. lib. j. emendatio. ca. ix. hũc locũ ex P. Flo. ſic reſtituit, Paulus, imo [illegible] eo genere [illegible] ripæ fluminum & [illegible] litora [illegible] ꝑxima [illegible] publica [illegible]nt, non ſecus &c.

Tabellarius quid ſit.

Bar. hic dicit ſe habere iſtũ text. pro multũ no. & cũ neceſſe eſt ita bene alibi, & ſic facit eũ ſingul. ad hoc ibi, dum dicit tex. ſi id q &c. ſcilicet quod in publico natũ eſt, publicũ eſt. amplia iſtum nõ ſolum id eſſe publicũ qđ naſcitur, & ſic a natura uenit, ſed ẽt qđ ex accidẽti: vt probat text. ibi, aut ædificatum, Bolog.

P. F. in ſtruenda.

In P. F. Labeo li. eodẽ, ſi id quod &c.

In P. F. quæ emeretur.

Omittenda, in P. F.

Si, pro q̃uis. Mãdo. I Glo. Facul. §. ſi & præcepto. col. j.

Iſtā cō-tinuatio-nē ſequi-tur Bart.

Dixit qualiter iure gentiū acquiritur dominiū: nunc qualiter de iure ciuili, id eſt ꝑ uſucapionē: quæ cū nō ſit ſine poſſeſſione, ut infra e. t. i. l. ſine poſ. de ea præmittit. & not. quod hic dicit amittenda. ſed C. eo. dicit retinēda. quod in idē recidit: quia contrariorū eadem eſt diſciplina.

Apellata eſt poſſeſſio a pedū poſitione: & ab ea olim incepit dominium: & hodie incipit ab his, quæ in nullius bonis ſunt. hoc dicit. Bartolus.

2 Vbi eſt eadem ratio ſecundum oēs ſcribētes, et eadem diſpoſitio et eadem regula ꝓbandi. ꝓ qbus Mādo. in 21. q̄ſtio. 32. Reg. cancel. nu. 3.

Poſſeſſio. Dicit primo unde dicatur poſſeſſio. Secundo dicit de effectu poſſeſſionis. nā ex poſſeſſione deſcendit dominiū. nam animalia fera ſtatim dum capimus, & incipimus poſſidere, eorū efficimur domini. dat & alia exempla. [Adipiſcimur.] Acquirere poſſumus poſſeſſ. per noſmetipſos, pupillus autē, & furioſus non poſſunt acquirere poſſeſ. ſine tutoris authoritate: cum tutoris autem authoritate poſſunt. Offilius autem corrigit in pupillo, dicens ꝙ pupillus poteſt acquirere poſſeſ. etiam ſine tutore: dum tamen habeat intellectum. [Si uir.] Poſſeſ. nudam fundi donauit uir uxori, & ceſſit ei: nunquid ipſa poſſidere dicatur. quæritur & uidetur quod poſſideat, cum poſſeſſio ſit facti. quod tollī non poteſt per ius ciuile quod inhibet dona. inter uirum, & uxorem fieri. Itē & alia ratione donatio inhibetur inter uirum & uxorē, ideo ne pauperior unus eorū efficiat, ꝓpter alium. ſed in nostro caſu, ſi diceres non acquiri poſſ. mulieri tamē uir amiſiſſet. melius eſt ergo ut dicamus eam poſ. acquiri mulieri. [Item acquirimus.] Supra dixit per nos quæri poſſeſ. nobis: nunc dicit per quas alias perſonas nobis quęratur. & rex. eſt ſatis planus uſque ad §. ueteres. [Veteres.] Heres ſuus nunquam poteſt acquirere poſſeſ. alicuius rei hæreditariæ per ſeruū hæreditariū, ſed ſi legati ſint mihi plures ſerui, uel donati, uel uenditi, & poſſeſſio. unius poſtea incœpi habere, ꝑ iſtum poſſum acquirere poſſeſ. aliorum. [Vel ex parte.] Si teſtator uni hæredum prælegauit ſeruum, poteſt acquirere poſſ. ille hæres per talem ſeruum fundi hæreditarij. Idem ſi teſtator habebat ſeruum communem cum uno hæredum. nam per talem ſeruum poteſt hęres acquirere poſſeſſionem fundi hęreditarij. [Per procuratorem.] Per procuratorem, item per tutorem, ſiue curatorē acquiritur nobis poſſeſſio, ſi noſtro nomine recipiant. ſi ſuo, nunquam acquiritur nobis. & uerum eſt quod dixi nobis quęri, ſi noſtro nomine accipiant. Si enim nobis non quæritur, nec quæritur eis non: quia non habuerunt animum ſibi quærendi. nec is qui tradit, habet poſſeſ. cum eam amiſit. ergo dicendum eſt quod nobis quæratur. [Sed uulgo.] Enumerat quoſdam caſus in quibus nobis acquiratur poſſ. etiam ſine apprehenſione noſtra. [Municipes.] Municipes per ſe non habent poſſidere, cum non poſſint conſentire. & dicit quod nec forū, nec baſilicam dicantur poſſidere, licet ꝑ mi ueut. Per ſeruum autem commune ... acquiſitum poſſidere & uſucapere poſſunt ... contrarium nec ipſos ſeruos dicantur poſſidere. Sed contrarium eſt uerum. nam & pupilli ... & uſucapere poſſunt. Itē poſſeſſio ... per ſeruum eorum, & per liberam ꝑſonam ab eis poſſeſſam. & hoc dicit hic §. eum ſeq. Franc.

A pedibus.] alias a ſedibus: & tunc habeas ſedium: & ſi reſpicit finem dictionis poſſeſſio: quia ibi ſedebant, alias a pedibus & habeas tunc pedum: & ſic reſpicit principium. & hęc bona. ut ſubijcit. & hic eſt alluſio uocabuli. quaſi compoſitio, ſeu deriuatio uocabuli, uel deſcriptio uocabuli. ſic ſ. ſi certum peta. l. ſecunda. §. appellata. Definire autem poteſt ſic, ſecundum Ioan. Poſſeſſio eſt ius quoddā rē detinendi ſibi. Vel ſecundum Azo. duobus modis. primo ſic, poſſeſſio eſt ius quoddam, quo quis rem corporalem uerè, uel interpretatiue ſibi habet. Tu dic, ut & idem Azo poſtea dixit, poſſeſſio eſt corporales rei retētio, corporis, & animi iuris adminiculo cōcurrēte. De corporali ideo dicit, quia incorporalia ꝓprie non poſſidentur. ut j. e. l. iij. in principio. & infra titu. j. l. ſequitur. §. ſi uiam. Item retentio dicitur propter id quod ſtatim hic ſequitur. corporis, & animi propter id ꝙ eſt infra. l. iij. in principi. iuris adminiculo ideo, quia ius operatur & in acquirenda, & in retinenda: quia quandoq; habet plurimū, quandoque multum, quandoque parum iuris poſſeſſio: vt dices infra eodem. l. poſſeſſio. Item iuris, ut ius non reprobet: vt in re ſacra & ſimili: vt infra eodem. l. qui uniuerſas. §. j. uel quia alius poſſidebat, cum duo in ſolidum &c. ut infra eodem titu. l. iij. §. ex contrario. Item nota ex eo, quod hic dicit: quia minus ꝓprie dicitur res mobilis poſſideri: cum a pedibus dicatur poſſeſſio. Accur.

Iſta definitio ..., nō d... par a definitione Bar... & Ia... tamē B... eā reprehendat.

In P. F. appe..., ut La beo a... à ſedibus, quia & ...

Vi. Aleia. d... u. j. e. j.

Iſtę ... reprobantur ꝑ Bar. Pau Are. Cuma. & Alexan...

Imo ꝓprie Bar. Alexand. Aret. Cuma. & Iaſ.

Idem Aret. Alexā. & Iaſ.

Imo ſecundum ... Bar. P. Alexan. & Ia.

Q. ita naturaliter. i. corporaliter. Sed quare corporalis poſſeſſio dicitur naturalis? Reſpon. ad differentiam ciuilis, & ideo quia de iure naturali prima uo ante, quam eſſent iura ciuilia, id eſt leges, fuit ſtatutū ut quācūque terram calcauerit pes tuus, tua ſit. Idem ideo quia naturæ ſuſtentamento, id eſt corporis auxilio opus eſt: ut infra. l. iij. in principio. & in ſecūdo reſpon. Item nota quod ex eo, quod hic ſubijcit, tenetur, & inſiſtit, dicunt quidam quod ſtatim eū definit inſiſtere, uel tenere, definit poſſidere, ſiue fundū, ſiue domum. & per hoc etiam ea quę in domo ſunt. pro quibus eſt infra de ... & ui ar. l. j. §. quod unq. in fine §. In partibus ergo quibus inſiſtit naturaliter poſſidet, in alijs ciuiliter. quod non placet. R. ſed P. & Azo dicunt quod retinet naturalē quocunq; uadat: cū poſſit redire quando uult. Sed opponitur contra eos: quia ſecundum eos non eſſet ciuilis ſine naturali. Itē plures haberent naturalem: quia ingreſſus habet naturalem etiam ſecundum eos: quod ipſi alias negant, ſcilicet duos inſolidum poſſidere naturaliter: ſed dicunt uerum eſt eodem iure, ſed diuerſo poſſunt duo poſſidere naturaliter: nam ingrediens habet naturalem naturaliter, ſed abſens habet naturalem ciuiliter. Oldr. dixit ꝙ ſtatim cum exit de fundo, amittit naturalem, & acquirit ciuilem in ipſo exitu. cum autem redit in fundum, amittit ciuilem, & recuperat naturalem: nec ſimul eſſe poſſunt ſecundum eum. Tu diſtingue, ſecundum Ioan. an habeat quis naturale & ciuilem per ſe an per alium tantum, ut per filium & ſeruum ca... peculij: vt infra eodem. l. iij. §. quod ſi ſeruus: & §. ſaltus, & an per ſe ciuilem, per alium naturalem, an habeat tantum naturalem. Primis duobus caſibus, ſi exeat detentans de fundo, non amittitur poſſeſſio, ſcilicet naturalis ſi ſit in cōſpectu ... etiam per decem miliaria cum ... ſic quęratur: vt infra eodem. l. quod meo. §. ... uenditorem. ergo magis retinetur. arg. infra de ſuperficiebus l. prima. §. quod ait. ibi, nam cui damus actionem &c. alias ſi non eſt in conſpectu naturalis amittitur, ſed ciuilis retinetur ut C. eodem l. ... Sed quid ſi non eſt in conſpectu, ſed de proximo ſic quod cito poteſt in redit? Reſpon. non amittit, cum etiam ſi ... ut ſupra, ... contrahi ... l. clauibus. & infra eadem. l. §. ſi ... Item quid ſi non eſt in conſpectu, nec de proximo, &

Et bene Alex. & eſt de ...

... eſt ... ſecundum Alexand.

A... ro batur ... Ba. A... P. A... & I...

... ad ... quod ... Bar. ... Alexan. & Ia.

mo, & ſic amiſit: ſi redeat, & ſic ſit de proximo, uel in conſpectu: an recuperet? Rñd. ſic, ſi ita ſtat, ut de facili poſſit recuperare. ſi aũt per alium habeat dictã naturalem p[illegible] ut per procuratorem & cuſtodem, uel ſeruũ & per ſe ciuilem licet detentans exeat: & nec ſit in conſpectu, nec de proximo, tenetur naturalem per dominũ, ſi exiens habeat animum retinendi dñij: ut ĩ. eo. l. clã. §. qui ad nundinas. in pri. & l. ſi colonus. & idem dico in quatuor caſu, qñ ſolam naturalem habet per ſe: ut fructuarius: ut ĩ. eo. l. naturaliter. nã retinet quocunque uadat ut probatur ĩ. de ui & ui ar. l. i. §. interdictum hoc. & l. uj. §. unde ui. Sed quare retinetur hic, uel ĩ ultimo caſu pl naturalis, quã primo, & ſecũdo caſu? R. quia ibi ſatis operatur aĩus in retentione ciuilis: quod hic nõ facit. operatur ergo retentionem naturalis poſſeſſionis. Sed quidam dicunt qđ hic naturalis habet quiddã ciuilitatis in ſe. quod alio tenet licet exeat, quod nõ placet: quia ciuilem habet proprietarius. ergo iſte habere non poteſt: ut dices in l. iij. § ex contrario. Item in ſuperiori proximo caſu animus detinentis operatur retentionem naturalis: ut d. l. ſi colonus. in allud non operetur. nam ciuilem meo animo retineo & hęc omnia de naturali. at cum his ſ[illegible] ſola, ſiue cũ naturali retinentur quocunque uadat ille, qui habet: vt inf. eod. l. clam. §. qui ad nundinas. Ex prædictis patet, quod duæ ſunt poſſeſſiones, ciuilis, & naturalis: ut ſtatim dices ſecundum Azo.

Nec poteſt dici quod ſtatim quod ingreſſus quærit, ſi ſe amittat: quia non tunc, ſed poſtea eam rediens nõ admittitur, ut inf. eo. l. clam. §. ij. dices ergo ſecundum Io. quod retinet ciuilem.

Veſtigium. id eſt exemplũ, ut dñium ex naturali poſſeſſione quæratur, id eſt, cum cœperit poſſidere, ſtatim ſit dominus.

Cur poſſeſſio κατοχὴ dicatur. ui de Alciat. paret. P. Alex.

κατοχὴν dicunt: dñiumque rerum à naturali poſſeſſione cœpiſſe: Nerua filius ait: eiuſque rei ueſtigium remanere in ijs, quæ terra, mari, cœloque capiunt. Nam hæc protinus eorũ fieri, qui primi poſſeſſionem eorum apprehenderint. Itẽ bello capta, & inſula in mari nata, & gemmæ, lapilli, margaritæ in litoribus inuentę, eius fiunt, qui primus eorum poſſeſſionem nactus eſt.

Adipiſcimur poſſeſſionem per nos maiores, & ſine mentis ſenſu in furioſo, & infante ſine tutoris authoritate. h. d. Bar.

Adipiſcimur aũt poſſeſſionem per noſmetipſos.

Furioſus, & pupillus ſine tutoris authoritate non poſſunt incipere poſſidere: quia affectionem tenendi non habent, licet maximè rem ſuo corpore con-

In ijs. feris animalibus. nam iſta cum poſſeſſione ſtatim quæruntur: ut ĩ. tit. j. l. j. & l. ſeq. ſecus in alijs rebus. nam non ſtatim in aliqua re quæſita poſſeſſione quæritur dominium: at in his non quęritur unum ſine altero. Idem in amiſſione dicunt quidam, ut unum ſine alio non amittat: qđ nõ placet: vt ſtatim dices.

Priuatim. (ut l. i. Of. Ci. ait) natura nulla ſunt, ſed aut ueteri occupatione, ut qui quondã uł uacua uenerũt, aut uictoria, ut qui bello potiti ſũt. I. Ro.

Qui primi. ſecus ſi alius occupaſſet: quia illius eſſet etiam, ſi poſſeſſionẽ amittat per alterius occupationem, ut inf. eod. l. rem quæ. Sed an & alia quærantur ſtatim, quæ ſunt in conſpectu, ſi habemus animum acquirendi? Rñ. aut ſunt aĩalia: & tunc ſecus quod habes ĩ. tit. j. l. naturalem. §. illud. & l. in laqueum. in non aĩalis vt diſtinguẽdum inter res ab aliquo poſitas [illegible] & nõ apprehenſa poſſeſſione quæratur: ut inf. eo. l. quod meo. §. ſi uenditorem. & uacãtes, ſiue pro de[illegible] habitas: & tunc demum poſt corporalem apprehenſionem: ut hic, & inf. eo. l. iij. §. Neratius. in fi. & eſt ro, quia primo caſu concurrit tradentis, & acquirentis conſenſus: ſecundo non: vt inf. de ſtip. ſer. l. ſi ſeruus ſtõ. Alij dicunt hic ſufficere conſpectum cum affectione quærendi. Nec ob. d. §. Neratius. quia ibi non uidebat: hic ſic. Arg. contra ĩ. de contrah. emp. l. ci[illegible]ulibus. Vel dic quia ibi & ſi ſciebat theſaurũ eſſe in fundo, nõ tñ ut hic, ſic & in illa l. ſlaui[illegible]. Tertio dicit ibi de poſſeſſione, hic de dominio: uel ibi de alio genere quærendi, ſcilicet per inuentionem, hic per occupationem: quæ diuerſa ſunt: ut Inſti. de re. diui. §. feræ. & §. theſauros. Accur.

Idem Ia. & eſt de mente aliorum. Iſta eſt nera ſecundum Bar. P. Aret. & Iaſ.

Reſpectu tutoris ſi bi competentis. B. & Alexan. hic, & omnes doct. in l. natura liter. infra eod.

Dominiumque rerum. ecce effectus poſſeſſionis.

Naturali poſſeſſione. hoc expone ut ſup.

Ait. & bene, ut patet ex prædicta authoritate, quicquid calcauerit pes tuus &c. hæc autẽ poſſeſſio ſi corpore ſit quæſita, ut hic: uel oculis, & animi affectu: vt inf. ea. l. §. pen. dicitur naturalis, id eſt iure gen. ut & ponitur Inſti. de re. diui. §. per traditionem. non eo qđ oibus conueniat animalibus. nam irrationabilia non poſſident, ſicut nec furioſi, uel dormientes: ut ĩ. §. ſed furioſus. & hæc eadem poteſt dici ciuilis approbatione, ut int. de uer. ſig. l. lege. & ſic nõ duæ ſunt apud eũdem, ſed una ſm P. & Azo. At Io. & alij dicunt duas eſſe: naturalem, quæ corpore, ciuilem, quæ animo conſiſtit: ut in l. iij. in princ. & C. eod. l. nemo. quod eſt iuſtius. quod ergo dr C. eo. l. licet. quod exiens de fundo retinet poſſeſſionem etiam ſi non eſt in cõſpectu, dicere ciuilem ſecundum Io. ſed Azo naturalem quæ & ciuilem poteſt dici ẽm eum, ex eo quod ius ciuile operatur ad retentionem: ſic & ciuilis actio dr prætoria tone extenſiuum: ut ſup. de noxa. l. ele. §. ſi is. ſi autem me abſente quis ingreditur meum prædium quod poſſideo, ciuilis iuris authoritate ut dictum eſt ſecundum Azo. ingrediens habet naturalem de iure naturali: [illegible] & e cõtra extraneus habeat interdictum uti poſſ. ut inf. uti poſ. l. j. in ti. & l. ſeq. & illam naturalẽ, & de iure naturali interpretatur [illegible] ex eitueri animo: ſicut in ſi[illegible]uatur: dr ut inf. de ui & ui arm. l. iij. §. unde ui. Nec mirum, quia hic in hoc caſu plurimum à iure uiuitur. i. habet poſſeſſionem pro ut inf. eo. l. poſſeſſio. ſed ſi iſtes [illegible] naturalem. & ingreſſus acquirit naturalẽ: ergo duo habent naturalem: quod eſt falſum.

Poſſeſſio ciuilis & naturalis an duæ ſint uel, una.

Diſplices Bartol. & alijs ſcribẽ. Iſta etiã non placet Bartol. nec alijs ſcrib.

Actio ciuilis prætoria dici po teſt.

Iſta glo. eſt menti tenenda, ſecundum Bartol. & ſuos ſecun dum Alc. hic, hoc quidem ens p[illegible] naturalẽ retinet ſolo animo.

Bello. licito, ut indicto a po. Ro. uel ab alia ciuitate: vt inf. de cap. l. hoſtes. Accur.

Vel ab Imperatore, uel papa, uel alio non recognoſcente ſuperiorẽ. Iaſo. Iu §. rurſus. Inſti. de act.

In mari. ſecus in flumine, niſi ſint ibi agri limitati: ut inf. de flu. l. j. §. ſi inſula. & ſup. tit. j. l. in agris. & l. adeo §. inſula.

Lapilli quid inter ſe differant, legitur ſup. de auro, & ar. leg. l. & ſi non ſint. §. gemmæ. & facit ſup. de rerum diui. l. item lapilli.

k Per noſmetipſos. non remouet, quin & per alium: ut inf eo. §. item acquirimus, cum ſeq.

Sine tutoris. uel curatoris, propter furioſum. Nunquid ergo cum tutoris authoritate uel curator. infans & furioſi acquirunt poſſeſſionem? Videtur quod non: vt inf. pro ſ. l. ſi pu. &c. & ibi, que ſententia &c. & inf. de reg. iur. l. in negotijs. Sed contra hoc innuit. inf. eo l. quamuis. §. inf. ſed licet non quæratur furioſo ſine curatore, retinet tñ: vt inf. eod. l. ſi is qui & inf. ui. [illegible] iuſte. §. eum. & l. nunquam. §. antepe. licet enim deſinat habere animum poſſidendi non tamen habet animum non poſſidendi: quia tunc deſineret: vt inf. eod. l. ſi quis ui. §. differentia.

Idẽ Iaſ. & eſt de mente omniũ ſcrib. Iſta glo. reprehenditur per Bart. Aret. P. Alexan. & Iaſ.

m Non poteſt incipere poſſidere. id eſt acquirere poſſeſſionem.

Licet maximè. id eſt, quod eſt maximũ in poſſeſ-

ſione

non quæ rit proprietario :eadem diuerſitas eſt, ſi aliũ de emerit. Nam ſeruus communis undecunque habens pecuniam, ſi de ea emat rem, acquiritur res illa dominis. ſed ſeruus fructuarius undecunque habens pecuniam: ſi emit de ea rem aliquam, acquirit eã proprietario: niſi emeret de pecunia fructuarij. nam tunc ei tantum quæreret, uel per traditionem accipiendo uni ex dominis. [Sicut ſeruus. [Sicut ſeruus communis ſtipulando uni ex dominis ei tantum quærit, ſic per traditionem accipiendo ſoli ei acquirit. ſed ſi ſeruus à Sempronio, accipit rem aliquã nomine domini ſui & Titij cuiuſdam extranei, partem acquirit domino, pro alia parte nihil ualet quod fecit : poſtea dicit, ſeruus fructuarius, ex re fructuarij acquiſiuit rẽ, & dixit eam acquirere ꝓprietario. dr̃ quod proprietario quæritur: nam ſtipulando ei ex re fructuarij proprietario quæritur. [Si cum mihi.] Cum mihi uelles donare rem & tradere, dixi quod ſeruo communi meo, & Titij traderes: & tradidiſti. ſeruus accepit animo acquirendi. Titio tantum : vel mihi & ei. dicitur quod mihi tantum acquiritur : nec nocet mihi uoluntas uel opinio huius ſerui. Quod dixi in ſeruo, idem in procuratore meo: ut ſi ei rem tradidi, ut meam faceret, mea fiet : licet alia mente acceperit, puta ut ſua fieret. Franc.

ſeruũ quicquã ei [a] acquirit:quãuis poſſeſsio [b] penes eũ ſit. Si unus ex dñis ſeruo cõi pecuniã donauit:in ptãte dñi eſt, quemadmodum ſeruo cõi pecuniam donet. Nã ſi hoc ſolum egerit, ut ea ſeparet a ſuis rõnibus, & in peculio ſerui ſit, manebit eiuſdem dñi proprietas. [c] Si uero eo mõ pecuniã ſeruo cõi donauit, quõ alienis ſeruis donare ſolemus: fiet cõis ſociorũ pro portione, [d] quã in ſeruo habebunt. Sed ut ſequens qõ locũ habeat, ꝯſtituamus ſocium ita ſeruo cõi pecuniam donaſſe, vt ꝓprietatẽ ſuã manere vellet. [e] Si ex hac pecunia ſeruus fundum cõparauerit, erit is fundus cõis ſociorum pro portione dominij. Nam & ſi furtiuis [f] numis, cõis ſeruus comparauit fundum, ſociorum erit pro portione dñij. Neq; enim, ut fructuari[9] ſeruus ex re fructuarij nõ acquirit proprietario: [g] ita & cõis ſeruus ex re alterius dñi non acquirit [h] alteri dño. Sed quemadmodum in ijs, quæ aliunde [i] acquiruntur, diuerſa ꝯdõ eſt fructuarij, & ſeruui cõis : veluti cum alter fructuario non acquirat, [k] alter dñis acquirat: ita quod ex re quidem fructuarij acquiſitum fuerit, ad eũ ptinebit ſolũ, quod ex re alterius dñi cõis ſeruus acquiſierit, ad utrunque dñum pertinebit. [l] Sicut ſeruus cõis ſtipulãdo noiatim alteri ex dominis, ita per traditionẽ accipiendo, ſoli ei acquirit. [m] Quod [n] ſeruus unius per traditionem accipiendo, ſe accipere dixerit dño, & Titio, [o] partem dño acquirit, in parte nihil agit. [p] Fructuarius ſeruus ſi dixerit ſe dño proprietatis per traditionem accipere ex re fructuarij, totum dño acquiret, nam & ſic ſtipulando [q] ex re fructuarij, dño ꝓprietatis acquiret. [r] Si cùm mihi donare uelles, iuſſerim te ſeruo cõi meo, & Titij rem tradere : iſque hac mente acceperit, vt rem Titij faciat, nihil agetur. [s] Nam & ſi procuratori meo rem tradideris, ut meam faceres, & is hac mẽte acceperit, vt ſuã faceret: nihil aget. [t] ꝗ ſi ſeruus communis hac mẽte

a Quicquam ei. ſcilicet creditori. Accur.

b Poſſeſsio. ſcilicet ciuilis, & naturalis ſecundũ nos: ſecundum alios naturalis tantum: vt dicetur infra, titu. j. l. j. §. per ſeruum corporaliter. ſecus in pignore prætorio, quod non poſsidetur: vt infra, tit. j. l. iij. §. fin. & infra, uti poſſ. l. ſi duo. §. creditores. & facit ſupra, qui ſatiſd. cog. l. ſciendum. §. creditor. & de pigno. actio. l. cum ſortis. §. fina. & infra, de uſucap. lege, ſerui nomine, & C. de præſcrip. xxx. annor. l. cum notiſsimi. §. primo.

Pignus prætoriũ non poſsidetur.

c Proprietas. ut & ſupra, de pecu. l. quis ergo caſus. Accurſius.

d Proportione. ſ. quam in ſeruo haberet, ad quam conſequendam ageret pro ſocio: & ſic uidetur quod etiam donator habeat partem & ſic eſt contra. ſup. ꝓ ſocio. l. uerum. §. ſi ſeruo communi. Solu. vt ibi, & eo modo ſolue aliud contrarium. ſup. ad leg. Falcid. leg. Plautius. §. Paulus. Item facit infra, de ſtipula. ſeruo. l. proinde. §. ſi ſeruus.

e Manere uellet. ut fuit in primo caſu. nam ſi ut extraneo ſeruo, tunc non eſſet quæſtio dubitabilis.

f Furtiuis. uel domino, uel extraneo ſubripuerat: vt infra. eodem. l. communis. Accur.

g Proprietario. vt infra de ſtipula. ſer. lege, ſeruum fruc. & ſup. de uſufruct. lege, adhuc. §. quæſtionis. in ſi.

h Non acquirit. q. d. non eſt prohibitũ hoc ſicut illud, ſed permiſſum : vt hic. & infra. de ſtipula. ſer. l. ſi ex re. §. j. & ſup. communi diuid. l. communis ſeruus. Accur.

i Aliunde. non ex re fructuarij, uel opera ſerui. Item extra res dominorũ.

k Non acquirat. ut ĩ. eod. l. communis. in ſi. Accur.

l Pertinebit. ſed ille, ex cuius re eſt acquiſitum, iudicio communi diuid. percipiet: vt ĩ. eodem. l. communis. j. reſp. & facit infra, de ſtipul. ſer. l. ſeruus cõmunis.

m Ei acquirit. cui uult. ſic & infra. de ſtipu. ſer. l. ſeruus cõmunis omnimodo. & l. ſequen. & C. per quas perſonas nobis acquir. l. ſi duo. Accur.

n Quod. alias qd.

o Titio. extraneo.

p Nihil agit. ſic Inſti. de inuti. ſtipu. §. quod ſi quis. ſecus in uenditione: vt ſup. de contrahen. emp. l. fundus. & eſt rõ, quia hic nil intereſt tradentis uel promittentis: magis aũt eſt gaudendũ: ſed intereſt uendẽtis, qui non niſi totam uendidiſſet: ar. ſup. de in diem addi. l. qd̃ ſi uno. & facit ĩ. de ſtip. ſer. l. ſeru' alien'.

q Stipulando. ſ. proprietario. Accur.

r Acquiret. ſed per condictionem ſine cauſa tenebit fructuario: vt ĩ. de ſtip. ſer. l. penu. & l. ſi ex re. §. j. ſecus in conuerſo caſu: vt ĩ. eod. titu. l. ſeruum fructuarium. & ſup. de uſufru. l. adhuc. §. quæſtionis.

s Nihil aget. in perſona Titij: ſed totũ mihi acquirit.

t Nihil agetur. in eius perſona, ſed mea.

Nihil

a Nihil agetur. ſed in illius, in quẽ uoluit donator. et addent not. ſup de dona. l. qui mihi.

MArtius CASVS. Martius habebat fundũ, ibi iuxta publica uiã erat. tertio ager Lucij Titij: quarto flumen erat: quinto fundus cuiuſdã innominati. creuit flumen, & inundauit, & occupauit agrum Lucij Titij, & etiam uiã publicam, & ſic accreuit innominato. tandem poſtea receſsit aqua, & rediit in antiquum alueum. dicitur quod ager quondam Lucij Titij accreſcit Martio, non obſtante quod uia ſit in medio: uia autẽ cũ ſit publica, nemini accedit. Franc.

Flumen: Fundus Lucij Titij. Via publica. Fundus Attij.

acceperit, ut duorũ dominorũ fecerat, ĩ parte alterius domini nihil aget.

Alphenus Varus lib. iiij. digeſtorum à Paulo epitom. XXXVIII.

MArtius b † fundũ habebat flumini cui ã publicã, † flumen erat, & ager Lucij d Titij, † flumẽ paulatim, † primum omnẽ agrũ c q inter uiã, & flumẽ eſſet, ambed it, f & uiã ſuſtulit: poſtea rurſus minutatim receſsit, & alluuione g in antiquũ locũ rediit. Rñdit, cũ flumẽ agrum, h & uiam publicam ſuſtuliſſet, eum agrum eius factum i eſſe, qui trans flumen fundum habuiſſet. poſtea cũ paulatim retro rediiſſet, ademiſſe k ei, cuius factus eſſet, & addidiſſe l ei, cuius trans uiam eſſet: quoniam eius fundus proximus flumini eſſet: id autem, quod publicum fuiſſet, m nemini acceſsiſſet, nec tamen impedimento uiam eſſe ait, quò minus ager, n qui trans uiam alluuioni o relictus eſſet, Martij † fieret. p nã ipſa quoque uia fundi q eſſet.

† In P. F. Attius. † In P. Fl. ultra uiã flumen erat, &c. † Fluit flumen. in P. Flo. † In P. F. primum omnium agrũ &c.

b Martius. ordo: q a primo ager Martij. ſecũdo uia publica. tertio ager Lucij: quarto flumen: quinto innominatus.

c Secũdũ. l. iuxta. ſ. ſ. e. l. inter eos. & l. ſeq. in princip.

d Erat & ager Lucij. ſ. ultra uiam, inter ipſam & flumẽ, ita qđ ager prius: ut ſtatim patet.

e Omnẽ agrũ. ſ. Lucij Titij. Ioan.

f Ambedit. remouendo ſuperficiem, & alueum conſtituendo.

g Alluuione. improprie hic ponitur alluuio: ut ſup. eodem. l. ergo. §. alluuio. quia paulatim, & minutatim receſſit.

h Agrum. ſ. Lucij Titij.

i Eius factum. ſcilicet innominati tertij, non Titij: Titius enim citra flumen habebat, & ultra uiam.

k Ademiſſe ei. ſcilicet innominato.

l Addidiſſet ei. ſcilicet Martio.

m Publicum fuiſſet. ſcilicet antea, puta locus uiæ.

n Quo minus ager. Lucij Titij.

o Trans uiam alluuioni. i. ultra uiam: in qua & fuit alluuio. i. aduentus, & receſſus paulatim contingens.

p Martij fieret. flumine redeunte ad ſuum alueum.

q Fundi. & per hoc Martij: quod eſt uerũ quãtũ ad emolumentũ, nõ ad ꝓprietatẽ. Itẽ quo ad incõmodũ: quia ſi qñq; deſtruitur, ex eodem fundo iuxta quẽ eſt reparatur, ut ſup. quemad. ſer. amit. l. ſi locus. §. fi. Itẽ cedit, ſ. via in modũ agri, ſi actũ ſit: ut ſup. de peri. & com. rei uend. l. id ꝙ. §. fi. ſecus aũt ſi locus uiæ eſſet alicuius priuati: ut ſ. e. l. ergo. in princ. ſic & alias medium prędium priuati, quod non ſeruit, impedit ſeruitutẽ: ut ſ. de ſer. ruſti. prædio. l. qui ſella. §. fin. ſed uia publica non: ut ſ. de ſeruitu l. ſeruitutes. §. publico. Itẽ huic dicto eſt contra. ſup. eo. l. adeo. §. inſula. in fi. & l. ergo. §. alluuio. ubi dicit primo domino reſtitui. ſed illud de æquitate, quæ præualet, uel ibi eodem impetu receſsit, hic alueum fecit. Accurſius.

Iulianus lib. iij. ex Minutio. XXXIX.

ETiam furtiuus ſeruus bonæ fidei emptori. r acq rit, quod ex re eius s ſtipulatur, aut per traditionem accipit.

Aphric. li. vij. quæſt. XL.

QVæſitũ eſt, ſi is, cui liber homo bona fide ſeruiret, deceſſerit, eiq; is hæres extiterit, q liberũ eũ eſſe ſciat, an aliquid ꝑ eũ acquirat? Non eſſe ait, ut hic bonæ fidei poſſeſſor uideaẽ, quã do ſciens liberum poſsidere cœperit: t quia & ſi fundũ ſuũ qs legauerit, hęres, q eũ legatũ eſſe ſciat, ꝓculdubio fructus ex eo ſuos non faciet: u & multò magis x ſi teſtator eũ y alienũ bona fide emptũ poſſederit. Circa ſeruorũ igiẽ operã ac miniſterium eandem rationem ſequendam, ut ſiue proprij, ſiue alieni, uel legati, uel manumiſsi z teſtamento fuerint, nihil per eos hæredibus,

ETiam. CASVS. Subripuiſti ſeruũ, & uendidiſti alicui bona fide ement: quicquid acquirit ſeruus, uel ſtipulatur ex re bonę fidei emptoris, emptori quærit. Fran.

† Atij in P. F.

r Emptori. licet uſucapi non poſsit vt ĩ. eod. l. bonæ fidei. §. pẽ. ſi enim eſſet malæ fidei, non acquireret fructus: vt C. de rei uẽd. l. j. §. fin. fallit tamẽ in uiro, & uxore: vt ſ. de do. inter uir. & uxor. l. ſi uxor filio. Accurſius.

s Eius. ſ. bonæ fidei emptoris.

QVæſitũ. CASVS. Bonæ fidei poſſeſſor liberi hominis deceſsit, hæres eius ſcit iſtũ poſſeſſum eſſe liberũ: & ſic habet malã fidẽ: dicit ꝙ hic hęres nihil ꝑ eũ quęrit. Itẽ nec hæres põt facere fructus ſuos fundi, quem teſtator legauit: eũ hoc ſciret hęres: ſiue fundus fuerat teſtatoris, ſiue nõ: ſed bona fide eũ poſſideat. hoc idem eſt in ſeruis. ũde ſi teſtator ſuo teſtamẽto legauit ſeruos, ſiue ſuos ꝓprios, ſiue alienos, aut eos manumiſit, & eius hęres hoc ſciẽs poſſidebat eos, nil ei ꝑ eos acquiritur. Nam quo caſu bonæ fidei poſſeſſor fundi ſuos facit fructus, eodem caſu per ſeruum alienum, quem poſſidet acquirit ex re ſua uel opera eius. Franciſ.

t Poſſidere cœperit. id eſt, detinere: & ſic per eũ nõ quærit: ut ĩ. titul. j. l. eum hæredes. §. item quæro. ſi putat ſuum ſeruũ, tunc poſsideret: ſed ſi alienũ ſeruũ, tunc poſſidet ſed mala fide. & facit infra. de ſtip. ſer. l. ſi ſeruus teſtamento.

u Suos non faciet. quia incipit ſcire alienum eſſe, id eſt, illius, qui habet cauſam ab eo, a quo ipſe, i. a teſtatore. ſecus ſi nõ ab eo, ſiue ab alio, quã a quo ille: ut Inſti. de uſuca. §. diutina: & ĩ. de uſur. l. qui ſcit. §. fi. q ſunt cõtra. Itẽ in illa de uſur. ab initio fuit bonæ fidei: ſed hic hæres nullo tpe fuit bonę fidei poſſeſſor. Acc.

x Et multo magis. ſcilicet non acquirit.

y Eum. ſcilicet fundum.

z Vel manumiſſi. hoc refert et ad proprios & ad alienos. id eſt, dicere, ſiue proprij, ſiue alieni ſint legati: ſiue proprij, ſiue alieni ſint manumiſſi.

Eorum

a Eorum neutraliter.
b Ignorarent. id eſt, legatos uel manumiſſos.
c Recidere id eſt, in uera hypothetica uel cõſequentia conditionali, quodlibet eorum ad aliud ſequitur: quia ſi alterum eſt, & reliquum: & ideo dicit ſimul, ſecundum Io. Accur.

qui modo eorũ. [a] id nõ ignorarẽt, [b] acquiratur. etenim ſimul † hoc recidere, [c] ut quo caſu fructus prædiorum conſumptos [d] ſuos faciat bonæ fidei poſſeſſor, eodem ꝑ ſeruum ex opera & ex re ipſius ei acquiratur. [e]

Vlp. li. ix. ad edict. XLI.

STatuas in ciuitate poſitas ciuiũ [f] non eſſe, id & Trebatius & Pegaſus aiunt: dare tamen operam prętoré oportere quod ea mente [g] in publico poſitũ eſſet, ne liceret priuato auferre, nec ei, q̃ poſuerit. tuẽdi ergo ciues erunt & aduerſus petentem exceptione, &

d Cõſumptos. uel perceptos: ſed ideo dicit conſumptos, quia illos non tenetur reſtituere, ; ſed perceptos ſic: licet perceptiõe ſuos fecerit: ut C. de rei uend. l. certũ: & ſic de induſtrialibus dicit. ſed R. dixit de naturalibus loqui. & ideo de conſumptis dixi: quia tũc demum ſiunt poſſeſſoris, non prius: ut ſ. de uſur. l. fructum. Itẽ habẽt hic quidam, fere recidere. nã fallit hęc regula ſ. de uſu & hab. l. per ſeruum. in princ. de pecu. le. l. deniq;. §. fina. Item & alios duos aſſignant quidam: ut ſ. de peti. hære. l. niſi. in princi. & ſ. de ædil. edict. l. cũ autem §. fin. & l. ſeq. ſed ibi etiã ex opera ei acquirit ut ex re: ſed tenetur reſtituere acquiſita ex opera: unde non ſunt aſſignandi. Item uidetur adhuc fallere hæc regula ſ. de peric. & com. rei uen. l. ſerui emptor. & de act. emp. l. Iul. §. poſſeſſionem. uerum hic loquitur in poſſeſſore, qui habet poſſeſſionem ciuilem & naturalem, ibi de eo qui ſolam naturalem habebat. & adde hic quæ not. ſ. eodem. l. qui bona in princip.

† P.F. hęc ferè cedere.
¡ Tu dic & melius, quod fructus induſtriales cõſumptos reſtituere non tenetur: ut in l. ij. C. de ſtue. & li. expen. & ibi ꝑ Bal. qd de induſtrialibus cõmiſtis. & in l. ex diuerſo. ff. đ rei uẽd. gl. in l. ſed ſi lege. §. ſcire. in uer. nõ puto. ſ. de peti. hære. alias tenetur reſtituere, quatenus factus eſt locupletior: ut ibi ſupra, & in l. fructua, de rei uen. & ea. gratis. de reſti. ſpolia.

e Acquiratur. propoſitionum alia eſt categorica, ut Socrates eſt homo: alia hypothetica, ut ſi Socrates eſt homo, Socrates eſt animal. Item ſi bonæ fidei poſſeſſor fundi facit fructus ſuos: ergo bonæ fidei poſſeſſor ſerui quærit ex re & ex opera: & econtra.

STatuas. CASVS. Statuę in ciuitate poſitæ in honorem ciuitatis, non ſunt ſingulorum ciuium, ſed totius ciuitatis. nec aliquis ciuis poterit eas tollere, et ille, qui eas poſuerat, & ſi aliquis eas incipiat poſſidere ciuitas eas uendicabit. Franciſ.

f Ciuium. ſ. ſingulorum. ſed publicas. in honorem ciuitatis poſitæ ſunt. alioqui non, ut. ĩ. de pri. credi. l. Aufidius: & ĩ. de exceptio. l. Paulus. & quod ui aut clã. l. is qui in puteum. §. primo. H.

g Ea mẽte. ſ. ſupra dicta, puta in honorem ciuitatis.

h Actione. utili. in rem: quod dic ut ĩ. quod ui aut clam. l. is qui in puteum. §. j.

i Iuuandi. Not. act. & excep. quis tuetur: id eſt, defenditur: ut & ſup. fa. ercíſ. l. inter. §. j. & facit ĩ. e. l. rẽ in bonis. & ſ. de lega. j. l. ciuitatibus. in princi. & ſ. de aur. & argen. lega. l. Lucius. & C. de ſta. & Imagi. l. j. & fi. & de polli. l. iij. & ſup. de public. l. Publicana. & alias incipit l. ſi ego. §. ſi de uin.

SVbſtitutio. CASVS. Teſtator inſtituit Titium, & ſi hæres non erit, ſubſtituit Sempronium. Dicit, quòd ſubſtitutus nõ dicitur eſſe dominus huius hęreditatis, in qua ſubſtitutus eſt antequam adeat. Franc.

k Subſtitutio. idem in inſtitutione: ſed de hac idem dixit, quia ea ſemper ſit ſub condi. puta ſi ille nõ erit hæres, uel ſi ille morietur &c. unde rectè dicit, quæ nondum competit: cum non eſt pura: ſed inſtitutio quandoque ſtatim competit, ut cum eſt pura. ſed de ſubſtitutione, quando dices eam competere? Reſpon. quidam cum ſubſtitutus poteſt adire hæreditatem, licet nõdum adierit: puta ſi inſtitutus repudiauerit, quod non placet: quia nõ poteſt dici eam eſſe in bonis ſubſtituti: unde eſt quod ſi repudiet, non uidetur aliquid alienaſſe: ut infra, quæ in frau. credi. l. qui autem. circa princ. uerũtamen quo ad quædam non poteſt negari, quin ſit in eius bonis: puta quãtum ad actionem l. Aquil. quæ ei competit pro ſeruo, qui erat inſtitutus, ſi ſit occiſus: ut ſupra ad l. Aquil. l. inde Neratius. in principio. & quantum ad ius deliberãdi quod tranſmittit ſuis hęredibus: ut C. de iur. deli. l. cum antiquioribus. & de iis, qui ante aper. tabu. Dico ergo quod tunc competit cũ iam adiuit. Et not. aliud eſſe in ſtipu. quam in legato uel hæreditate, quia ea ſtipu. tranſmittitur ad hæredes pendente conditione, quod ſecus eſt in iſtis: ut Infra, de actionl. & oblig. l. is cui. & Inſtit. de uerbo. oblig. §. ex conditionali.

actione [h] aduerſus poſſidentem iuuandi. [i]

Paul. l. xj. ad edi. XLII.

SVbſtitutio, [k] quę nõdũ competit, extra bona noſtra eſt. [l]

Caius li. 7. ad edi. ꝓu. 43

SEruus, qui bona fide poſſidetur, id quod ex re alterius eſt, poſſeſſori non acquirit. [m] Incorporales [n] res traditioné [o] & uſucapionẽ [p] nõ recipere manifeſtum eſt.

Pecunia poſt emptionem ſoluta, declarat cui res empta acquiratur. hoc dicit.

Cum ſeruus, in quo alterius uſusfructus eſt, hominé emerit, & ei traditus ſit: antequam pretium ſoluat, in pendenti eſt. [q]

l Noſtra eſt. & ideo uendicare non poſſumus.

SEruus, CASVS. Seruũ alienum poſſideo bona fide, hic acquiſiuit aliquid ex re alterius: nõ mihi quærit, ſed domino ſuo. Secundo dicit incorporales res nõ poſſunt tradi nec uſucapi. Tertio ſeruus fructuarius emit Stichum, & ei eſt traditus. Dicitur, quod eſt in pendenti, cui acquirat donec ſoluat pretium: nã ſi ſoluat de pecunia, quæ ſpectat ad fructuarium, fructuarij fiet, alias proprietarij.

m Non acquirit. ſed domino: ut ĩ. e. l. homo liber. §. finali. Sed quid ſi ſint duo bonæ fidei poſſeſ. & ex unius re acquirat an utiq; quærat? Reſpon. ut dixi ſ. eod. l. qui bona. §. ſi quia duobus. Accurſius.

n Incorporales. ut actiones, & iura, ſ. ſeruitutes: ut Inſtitu. de reb. cor. & incor. §. incorporales. Accur.

o Traditionem. ſed quaſi. ut per patientiam: ut ſ. de pub. l. ſi ego. §. j. & ſ. de uſufruct. l. iij. §. dare. & ſ. de ſer. ruſti. prædi. l. j. in fin. & ſ. de ſer. urba. prædi. l. ſi ędiles §. finali. Hug.

p Vſucapionem. & eſt ratio, quia poſſideri non poſſunt: ut dixi, & dicit ĩ. titu. primo. l. poſſideri. in principio. & uſucapio nõ procedit ſine poſſeſſione: ut ĩ. tit. ſecundo. l. ſine poſſeſſione. Item hoc uerum, quod nõ poſſunt uſucapi, per ſe ſcilicet: ſed cum aliis ſic: ut ĩ. de uſucap. l. ſi aliena. §. j. Item excipe illas, que habẽt perpetuam, uel quaſi perpetuam cauſam. Item & niſi tanto tempore, cuius non extet memoria: ut dixi ſ. de ſer. l. ſeruitutes. iiij.

q In pendenti eſt. inſpecto futuro, non pręſenti tempore: ut not. in ſimilibus, Inſtitu. quibus mod. ius pat. pote.

pote.ſol.§.ſi ab hoſtibus.

a Cui proprietatem.proprietario, ao fructuario?

b Soluerit.hoc intellige,ſiue adhuc duret uſusfru.ſiue extinctus ſit:dummodo nō delicto uſufructuarij:ut ſupra,de uſufru.l.ſed & ſi quis.§.interdum.& l.ad huc.alias nō eſt ibi lex.& a.ſupra,de actio.empti.l.ſi ſeruus. & de ædil.edict.l.bouẽ.& de caſtren.pecul.l.pater.§.hæreditatẽ.Itẽ dic fuiſſe habitā fidẽ de pretio.

ptum ut ſup.fami.erciſ.l.Pomponius.in ſi.& facit ĩ.tit.j.l.iij §.item feras.

k Idem ait probat Pomponius per ſimile.

l Non ſtatim,ut ſup.eo.l.qua ratione.§.ſi.& ĩ.titulo.j.l interdum.§.j.

cui ꝓprietatem [a] acquiſierit. Et cum ex peculio, ꝙ ad fructuarium pertinet,ſoluerit, [b] intelligitᷣ fructuarij homo fuiſſe. Cũ uerò ex eo peculio, ꝙ ꝑ proprietarium ſequitᷣ,ſoluerit, ꝓprietarij ex pòſt facto fuiſſe uidetur.

Quod fera beſtia nobis rapit, noſtrum manet, quandiu illud perſequi poſſumus.h.d. & nota legem elegantem.

Vlpianus libro xix. ad edictum. XLIIII.

POmponius tractat, cũ paſtori meo lupi porcos eriperent, hos uicinæ uillæ colonus cum robuſtis canibus & fortibus, quos [c] pecoris ſui gratia paſcebat, conſecutus lupis eripuit, [d] aut canes extorſerunt.* & cũ paſtor meus peteret porcos, quærebatᷣ, utrum ei' facti ſint porci ꝗ eripuit, an noſtri [e] maneant? nā genere quodam uenandi id erāt nacti.cogitabat [f] tamen, quemadmodũ terra,mariq; capta,cũ in ſuā naturalem laxitatem perueniſſent, deſinerent eorum eſſe, qui cepiſſent, [g] ita ex bonis quoque noſtris capta a beſtijs marinis, & terreſtribus, deſinant noſtra eſſe, cùm effugerunt beſtiæ noſtram ꝑſecutionẽ. Quis deniq; manere noſtrũ dicat, qđ auis tranſuolans ex area, aut ex agro noſtro tranſtulit,aut qđ nobis † miluus eripuit?Si igitᷣ deſinit [h] ſi fuerit ore biſtię liberatẽ occupātis erit, quẽadmodum piſcis, uel aper, uel auis,cum poteſtatem noſtram euaſerit, ſi ab alio capiatᷣ, ipſius ſit. Sed putat potius noſtrum manere tandiu, quandiu † recuperari [i] poſsit,licet in auibus, & piſcibus, & feris uerum ſit,quod ſcribit. Idem ait, [k] & ſi naufragio quid amiſſum ſit: nõ ſtatim [l] noſtrum eſſe deſinere. denique quadruplo [m] teneri eum,ꝗ rapuit. Et ſanè melius eſt dicere, & quod a lupo eripitᷣ,noſtrũ manere, quā diu recipi poſsit [n] id,qđ ereptũ eſt.Si igitᷣ manet † noſtrũ, [o] ego arbitror,ẽt furti ꝯpetere actionem. Licet n. nõ furādi animo fuerit colonus ꝑſecutus, quāuis & hoc animo potuerit eſſe.ſed & ſi nõ hoc animo ꝑſecutus ſit: tamẽ cũ repoſcenti nõ reddit, ſupprimere & intercipere uidetᷣ. [p] quare & furti, & ad exhibendum teneri eum arbitror, & uindicare ab eo exhibitos * porcos poſſe.

Caius lib. vij. ad edictum prouinci. XLV.

COmmunis ſeruus, ſi ex re alterius dominorum acquiſierit, nihilominus commune id erit.ſed is, ex cuius re acquiſitum fuerit, communi diuidundo iudicio eā ſummam recipere poteſt. [q] Nam fidei bonæ conuenit, ut unusquiſque præcipuum habeat, quod ex re eius ſeruus acquiſierit. Sed ſi aliundè [r] communis ſer-

POmponius. CASVS. Ego Frãciſcus dedi porcos meos paſtori, ut eos ducat ad paſcendum & cũ duceret,lupi ceperunt porcos, & eos portabant,quidam ruſticus ibi prope exiſtens ꝑſecutus eſt lupos cum ſuis canibus,& recuperauit porcos de ore luporum, quæritur, an fiant ſui,an uero remaneāt mei & ſic mihi debeāt reddi? & uidetur ꝙ fiant ſui, ſicut & ſi ferā cepiſſem, & illa poſtea euaſerit, occupantis fiet.ſed certe dicit, ꝙ mihi debent reddi:ſecus ſit in feris.idẽ eſt dicẽdum, & ſi rem meam amiſi naufragio, & aliquis eam occupat.nam occupans debet eā mihi reddere, alioꝗ tenebitur in quadruplum. Sed in noſtro caſu quid ſi recuperans porcos noſit reddere? certe tenebitur furti, & ad exhibeodũ rei uendicatione.Franciſc. Accur.

c Quos. ſcilicet canes.Accur.

d Eripuit. dictus colonus. Accur.

e Noſtri.cuius erant primo.

f Cogitabat.ſ.colonus uicinę uillę. Acc. Imo Pomponius.Blau.

g Qui cepiſſent. ut ſup.eo.l.naturalem.Accur.

h Si igitᷣ deſinit. ſ.noſtrũ eſſe. Azo.

i Recuperari poſſit. id eſt, quadiu non fuerit conſumptum.

* Hoc uerbo cõgruè utitur: extorquere enim quis dicitᷣ ſiue ꝑtiũ. ſiue ꝑ fraudẽ, ſiue ꝑ metum aſſequatᷣ. Hic adagium, extorqueᷣ clauam e manibus Herculis. pro ꝗbus Mando. in Glo. Facul.in proœ. in uer. extorqueas.

† Miluus, non eſt in F.F.

m Quadruplo.ex edicto poſito ĩ.de incend.l.j.quod eſt in quadruplum intra annum:ſed poſt annum in ſimplũ.

n Recipi poſſit. qa nõ fuit conſumptum.Accur.

o Manet noſtrũ. ſcilicet quod a lupo eripitur.

p Videtur. facit ĩ.de doli exceptio. l.ij.§.generaliter.ĩ fin. & quar. rer.actio non datᷣ.l.j.§.& in ſumma. & ĩ.depoſi.l.j.§.eſt autem. Sed cõtra inf.de fur.l.Infitiādo.ĩ princi. & ĩ.mād.leg.procurator. quibus dicitur ſola inficiatione non fieri furtum, niſi ſit ibi contrectatio.ſed dic, quod hic contrectat. Alij dicũt, quod hic inficiatur, & negat reſtitui: ibi tantum inficiatur.Accur.

COmmunis ſeruus. CASVS. Quod ex re unius dominorum ſeruus acquiſiuit.commune ſit omnium,tenebitur tamen alter actio communi diuid. ut reddat illi, cuius ex re ꝗſitum eſt. Sed pone, quod hic ſeruus aliunde acquirat, certe acquiritur omnibus dominis ꝓ parte dominica. Fran.

q Percipere poteſt. ſi ſummam, quæ ſoluta eſt,non patiatur ſocius percipere de communi.Azo. & facit ad hoc ſup. communi diuid.l.communis ſeruus. & ĩ.eod.l.ꝑ ſeruum.§.j& ĩ.de ſtipu.ſer.l.ſeruus communis. & l.ſi ex re.§.j. Acc.

r Sed ſi aliunde. aduerſatur in eo, quod hic nõ redditur per communi diui.ut ſupra.

† Reciperari, in F.Fl.

† noſtrũ, non eſt in F.F.

* Exhibitos. puto aũt hic poni ꝓ actione exhibitoria.

Non

a On eſt nouum. Dominiū. ſic & in poſſ. ut inf. tit. j. l. interdum.

b Cauſam dominij præſtat. ut inſti. quib. alien. §. j. & ſ. de pigno. act. l. iiij. Sed contra. ſ. e. l. traditio. & ſ. de contrah. empt. l. alienatio. ſed ſpeciale: ut dixi in l. traditio. Item hoc accipe ſi uacuam poſſeſſionem tradidit creditor, ut C. de diſtr. pignor. lege, qui prædium. quantum ad quæſtionem de ſeruo habendam, ut ſup. ad Syl. l. j. §. j. & poteſt hic interſeri illa diſtinctio. qua eſt ſ. de reiuend. l. fructus.

h Emptoris fiunt. ut d. l. q ſcli. §. præterea. & facit infra, de fur. l. ſi apes. in fi.

...uus acquiſierit, omnibus ſocijs pro parte dominij hoc acquiritur.

Vlp. li. lxv. ad edi. XLVI.

N On eſt nouum, † ut quis dominium a nō habeat, alij dominiū prębeat. nam & creditor pignus uendendo, cauſam dominij præſtat, b quam ipſe non habuit.

Pau. li. l. ad edi. XLVII.

F Ructuario hæreditas acquiri non poteſt, c quòd in operis ſerui hæreditas non eſt.

Idem libro vij. ad Plautium. XLVIII.

B One fidei d emptor nō dubiè percipiendo fructus etiam ex alienare, ſuos interim e facit: non tantū eos, qui diligētia, & opera eius puenerūt, ſed omnes: f quia qđ ad fructus attinet, loco domini penè eſt. g denique ēt priuſquam percipiat, ſtatī ubi a ſolo ſeparati ſūt, bonę fidei emptoris fiūt. h nec intereſt, i ea res, q̄ bona fide emi, lōgo tpe capi k poſſit nec ne, ueluti ſi pupilli l ſit, aut ui poſſeſſa, m aut pręſidi ꝯ legē repetūdarū n donata, ab eoq; alienata * ſit bonę fidei emptori. In cōtrarium o quęrit, ſi eo tpe quo mihi res tradit, putē uēdentis eſſe, deinde cognouero alienā eſſe: q̄a pſeuerat p p longū tēpus capio, an † ante q fructus meos faciam? † puto uerēdum, ne non s ſit * bonę fidei poſſeſſor, quamuis capiat. Hoc enim t ad ius, id eſt, capionem, illud u ad factum pertinere, ut quis bona, aut mala fide poſſideat. x Nec contrarium eſt, quod longum tempus currit. nam econtrario is, qui non poteſt cape-

† Dic qđ regula l. nemo pl'. infra, de regu. iur. cōcor. in ea. nuper. de do. inter uirum & uxorē. & in cap. Daibertu s. q. vij.

* P. Flo. ab alienata.

† Añ, non eſt in P. F.

† In P. F. Pomp. uerēdū, &c.

* Non eſt bonę fidei poſſeſſor. Duare. a. Diſpu. cap. xi. Idē genus eſt loquēdi in l. j. de cloa, infra.

c F Ructuario. Non poteſt. ut ſ. eo. le. liber homo. & ſ. de acqui. hęr. aditio. in prin. Sed quid ſi cōtemplatione fructuarij ſit inſtitutus? dic idem, cum dominus habeat iubere, ut j. de acq. hęr. l. ſi quis mihi bona. in prin. ſed tenetur dominus per cōdict. ſine cauſa reſtituere fructuario, ut j. de ſtipu. ſer. l. pen. quaſi ex re fructuarij ſit quæſitū, ut ſ. de uulg. ſubſt. l. ſed ſi plures. §. in arrogato & ſecundū hoc intellige ſ. de uſufruc. l. ſerui uſusfruc. quod eſte ctū ſiue finem ibi conſideret.

B Onę fidei. CASVS Bonæ fidei emptor etiā ex aliena re ſuos fructus facit, ſiue alterius diligentia prouenerunt, etiam eo ipſo, qđ a ſolo ſunt ſeparati. nec eſt uis, poſsit eam uſucapere, uel non, ut quia ui poſſeſſa. Sed pone, quod quando emit, habet bonam fidem: poſtea incipit habere malam, nunquid faciet fructus ſuos? & uidet qđ ſic. nam et in uſucapione procedit: & nō impeditur uſucapio propter ſuperuenientem ſcientiam. ſed hoc non uidetur obſtare, cum uſucapio reſpiciat ius: at percipere fructus reſpicit factū. unde de rigore uidetur non facere fructus ſuos ex modo, ex quo cœpit habere malam fidē. & ſic ſecus erit in uſucap. quam in percep. fructuū. ſic & in alio caſu differunt: nam & qui non poteſt uſucapere ꝑpter rei uitium, tamen fructus ſuos facit, ut dictum eſt ſupra. [Et ouium.] Fœtus ouiū in fructu dicitur. unde bonę fid. poſſeſ. fiunt, licet prægnantes uenditę ſint, & licet ſurreptæ fuerint oues. idem in lacte, & lana, ut bonæ fidei poſſeſſoris fiant. Ftan.

d Bonę fidei. quis hic ſit, habes infra, de uerbo. ſign. l. bonæ fidei. & infra. eo. §. j.

e Interim. & etiam poſt quandiu euinca: ut ſup. de uſur. l. qui ſcit. §. bonę fidei. Accur.

e Interim. i. donec durat bonę fidei.

f Sed omnes. id eſt, etiam, qui diligentia alterius uenerunt, ut ſ. de uſur. l. qui ſcit. § pręterea. alioqui falſum eſſet quod dicit, quia fructus naturales non facit ſuos, ut ſtatim dicam. Hug.

g Penè eſt. hoc dic propter naturales, ut ſupra, de uſu. lege, fructus. quæ eſt lex contra. ſignata. Item &

i Intereſt. cum bona fide poſsideat, ut C. ſi quis ignorem mi. eſſe. l. ij.

k Capi. i. pſcribi.

l Pupilli. nam cū prohibeant alienari, ut C. de adminiſt. tut. l. lex quæ. ergo uſucapi, ut j. de uerbo. ſig. l. alienationis. in princi. ſed contra. ſ. de minor. l. etiam ci. ubi dicitur rem pupilli poſſe uſucapi. Solut. ut ibi. Item cōtra. j. de exceptio. do. l. apud Celſum. §. ſi quis non tutor. in fi. ſed ibi non erat res pupilli, niſi quo ad opinionem. & eodem modo ad illā j. p empt. l. ij. §. ſi a pupillo. quæ eſt contra. & ad illam, de eo qui p tu. l. ſi is. quę eſt cōtra. ſed Al. & Ir. dicunt eas inte mobili, ſed hīc in immobi. loqui. Accur.

m Vi poſſeſſa. uiolentia ablatiua, uel expulſiua ut inſtit. de uſuca. §. furtiuæ. & C. de uſucap. pro emp. l. ſi partem, nō compulſiua, ut C. quod me. cā. l. ſi cui.

n Repetundarum. ut & infra, ad leg. Iul. repetūdarum. l. quod contra. & diſtingue hic, ut no. C. de acqui. poſ. l. uitia. Accur.

o In contrarium. ſ. non uſucapiebam, hic ſic.

p Perſeuerat. per longum. ut & infra, pro emptore. lege, alienam. & C. de uſuca. transfor. §. hoc tātummodo. Accur.

q An ante. ſcilicet uſucapionem completam. & lege interrogatiuè. Accur.

r Puto. ſ. ego. Accur.

s Ne non. i. quod non.

t Hoc enim. quod de uſucapione dicitur.

u Illud. quod de fructibus dicitur.

x Poſſideat. habere ergo bonam, uel malam fidem facti eſt, & ſic aliud factum ſcil. et perceptionem fructuum poteſt impedire, ſed non impedit mala fides ſuperueniens uſucapionem, quæ iuris eſt. ſed in quo eſt uſucapio iuris, & fides facti? Reſpondetur, quia uſucapio a iure inducitur: ut Inſtitut. de uſucapio. in principio. ſed fides non a iure, ſed ab hominis cōſcientia deſcendit. Alij etiam dicunt, quod poſſeſsio ex qua prouenit uſucapio, habet plurimum iuris in acquirendo, ut infra, titu. primo, lege iij. in princ. ſed in retinendo plurimū facti. & ſic quæ facti ſunt, ut mala fides, plurimum ibi operantur. quod non uerum uidetur, imo plurimum habet iuris in retinendo, & multum in acquirendo, cum animo retineatur, ut C. de acqui-

æqu. poſſ. l. licet. Ex prædictis ergo collige, quòd non faciat fructus ſuos: quod & adhuc innuit rñdendo ob iectioni, quæ poſſet opponi: & p:o hoc arg. ſup. eo. l. q bona fide. §. j. & l. quæ ſitum. & ī. de pe. hær. l. ſed & ſi leg. §. de eo. Sed contra ſup. de uſu. l. qui ſcit. §. pterea. & §. bonæ fidei. Sol. hoc de rigore: & illud de æquitate ſecundum ſr. Vel dic, hic opponendo, non ponendo dicit. Accur.

[a] Suos. ut & ī. ea. l. circa princ.

[b] Venierint. non à fure: ut inf. de fur. l. qui uas. §. ſi ancil la. & facit inf. de uſu ea. l. ſequitur. §. lana. & §. ſeq.

Q Vod fructuarius. CASVS. Si ſeruo, in quo habeo uſumfr. donem rem ſuã, uel aliquid ex re mea, mihi acquiret tanquã ex re mea quæſitum: niſi eo animo donauerim, ut proprietario quæreret. nam tunc ei quæret. ſi autem extraneus ei donet, proprietario quærit, non mihi. & ea quæ dixi in prima parte, i. de ſt, in ſeruo, habeut locum in bona fide poſſeſſo. Francisc.

[c] Donat. ſeruo, in quem habet uſumfructum: ut & ī. de uſufruct. l. ex re. & de uſu & habi. l. ſi ita. § fin. Accur.

[d] Acquiri. & facit. ī. eodem. l. per ſeruum. §. j.

[e] Indiſtinctè. id eſt, nulla habita diſtinctione, an contemplatione ſerui, uel proprietarij: ſecus ſi contemplatione fructuarij: ut s. d. uſufruct. l. ſed ſi quid donetur. contra. & l. ſi quis donaturus.

[f] Eadem dicemus. quæ in primo caſu huius legis dicta ſunt. & facit ad legem iſtam C. de iure deliberan. l. cum aliquis.

[†] Huic dicto uidentur obſtare dictum Bald. in l. ancillę. co. ſ. uerſ. itẽ dubitatur, quare ſi ex pello. C. de furt.

re pp rei uitium, fructus ſuos facit. [a] Et ouiũ fœtus [f] ſunt in fructu. & ideo ad bonę fidei emptorem pertinent, ẽt ſi prægnãtes uenierint, [b] uel ſubreptæ ſint. Et ſanè q n lac ſuum faciat, quamuis plenis uberib. uenierint, dubitari non põt. Idemque in lana iuris eſt.

Idem libro ix. ad Plautium. XLIX.

Q Vod fructuari[9] ex re ſua donat, [c] ex re eius eſt. Sed ſi eo aĩo id fecerit, ut ad ꝓprietatis dñium ptineat: dicendum eſt, illi acqri. [d] Si aũt extraneus ei donauerit: indiſtinctè [e] ſoli proprietario acquirit. Eadem dicemus [f] in hoĩe libero, qui mihi bona fide ſeruit: ut ſi aliqd ei donauerim, meũ ſit. Et ideo Pomponius ſcribit, quãuis donauerim ei operas ſuas: tñ quicqd ex operis ſuis acquiret, mihi acquirere.

[*] P. Fl. ad quiri Alibi acquirit.

Pomp. li. vj. ex Plaut. L.

Q Vamuis quod in litore publico, [g] vel in mari extruxerimus, nrum fiat: tñ decretum prætoris adhibendũ eſt, ut id facere liceat. Imò ẽt manu [h] prohibendus eſt, ſi cum incommodo cæterorum id faciat. Nam ciuilem eum actionẽ de faciẽdo [i] nullam habere non dubito.

Celſus lib. ij. Digeſtorum. LI.

T Ransfugam [k] iure belli recipimus. [l] & quæ res hoſtiles [m] apud nos ſunt, non publicæ, [n] ſed occupantium fiunt.

Modeſtinus lib. vij. regularum. LII.

R Em [o] in bonis noſtris intelligimur habere, quoties poſſidentes, exceptionẽ: aut amittentes, ad recuperandam eam actionem habemus.

Idem lib. xiiij. ad Q. Mutium. LIII.

E A, quæ ciuiliter acquiruntur, per eos,

Q Vamuis. CASVS. In litore publico uel in mari ita demum poſſem ædificare, & ædificatũ tenere, ſi hoc fiat ſine incõmodo uicinorum. ſi aũt fieret cum incõmodo, non potero ædificare: imò prohibeor: niſi hoc fiat ex decreto prætoris. Franc.

[g] Publico. id eſt communi, ut maris: ut & ī. eod. l. quod in litore. & ſup. de rerum diui. l. in tm̃. in princ.

[h] Manu. id eſt, per lapilli iactum: ut ī. de oper. nou. nuntia. l. de pupillo. §. meminiſſe. Item not. hic qd: quod fieri non debet, factum [ſ] tñ tenet. nam ſemper debet interuenire decretũ. ſi tamen non interueniat, quando ſine incõmodo alicuius ſit, remaneret. & pro hoc ī. de ſer. l. j. & quod ibi. not. ſed non placet. nã quod al j non nocet, ualet ſine decreto: alias nullo modo, quin deſtruatur. & ita hic uerius: ſi cum incõmodo &c. determinat utrunq; ſuperius dictum. ſic concor. ī. de dam. infec. l. fluminum. in prin. & infra ne quid in lo. pub. l. ij. §. ſi quis à principe. & argum. inf. tit. j. l. ſi quis fundum &c.

[ſ] Factum tenet, qđ alias tenere non deberet. Tu dic hoc eſſe uerũ, ſi lex ultra cõfirmet, per l. non dubiũ. C. de legi. & l. ij. §. dubium. infra quando appellan. ſit.

[i] De faciendo. aliquid in litore, uel in mari.

T Ransfugam. CASVS. Si Romani capiãt ex la fugam, efficitur ſeruus. ſecundo dicit: ſi Roman⁹ rẽ hoſtiũ capiat, efficit eius: non aũt efficit cõis, ſiue publica. Fran.

[k] Transfugam. qs ſit, habes infra de capti. l. poſtliminiũ. §. transfuga.

[l] Recipimus. i. noſter ſit ſeruus, ſi prius fuerit liber: & etiam interficere licet: ut inf. de ſica. l. iij. §. ſi. ſeruus uero iure poſtliminij domino reddit: ut infra, de capti. l. poſtliminiũ. §. transfugę. ſed & liber habet poſtliminiũ ſi cõmilitones apprehendit, & transfugas demonſtrauit: ut infra de re mili. l. nõ omnes. §. finali.

[m] Hoſtiles. ſecus de noſtris agris recuperatis: quia dñis reſtituuntur: ut infra, de cap. l. ſi captiuus. §. expulſis.

[n] Non publicæ. nam res pub. non fiunt occupantium: ut Inſtit. de rerũ diui. §. flumina. & ī. de rerum di. l. ij.

[o] R Em. ſcilicet corporalẽ. ſecus ſi incorporalis: ut C. de uſufru. leg. l. j. imò dicit ẽt pro ſeruitute dari act. & excep. & ſic eſt in bonis: ſed dr̃ non eſſe in bonis, quia non per ſe cenſetur, ſed cum adiunctis: ut & poſſeſſio tigni in domo poſiti: ut inſ. ti. ij. l. eum qui. uel ideo, quia non uidentur in rerum natura, ſed extinctæ: ut Inſti. eod. §. ſi tñ aliena. dic ergo quædam in bonis, pro quib. hæc duo concurrunt, actio, & exceptio: ut ī. eod. ſtatuas. quędã extra bona, ut res ſacræ, & ſimiles: ut Inſti. eo. in pri. quædam nec in bonis, nec extra, ut ſeruitutes: quod expone ut dixi. quædam ex bonis, ut illæ quæ in nr̃o periculo ſunt: ut Inſti. ui bon. rapt. §. ſanè in hac. & facit ad legem iſtam. ī. de regu. iur. l. qui actionem. & de uerb. ſig. l. bonorum. §. in bonis. & l. quod euincitur. & de uerbo. oblig. l. ſtipulatio illa. §. habere &c.

Res in multiplici ſunt differentia.

ADDITIO. Et qđ habere dicat ẽt q poſſeſſionẽ non habet, Mand. in gl. Fac. §. & in ipſa, in uer. & hĩc põt.

E A quæ. CASVS. Ea quæ acquirunt de iure ciuili, poſſunt acquiri nobis per filios, uel ſeruos, nõ per alias perſonas. hinc eſt, quod filius, uel ſeruus ſtipulando acquirunt patri uel domino: non ſic, ſi alia perſona ſtipuletur nobis. Secundo dicit, quod ea, quę acquiruntur naturaliter per apprehenſionem

bona fide nobis ſeruit, nõ acq̃rit nobis: [a] id vel ſibi liber, uel alienus ſeruus dño ſuo acquiret: excepto eo, qđ uix eſt, [b] ut liber homo poſsidendo uſucapere poſsit: q̃a nec poſsidere [c] intelligit̃, qui ipſe poſsidet̃. Sed nec ꝑ ſeruum alienum, quẽ nos bõa fide poſsidem[d], dñus peculiari noĩe ignorans uſucapere poterit: ſicuti nec per fugitiuum quidẽ quem non poſsidet.

Quod in laqueum meũ incidit, non eſt meum, niſi manualiter capiatur. h.d. Bar.

Proculus lib. ij. Epiſtolarum. LV.

IN laqueum, quem uenandi cã poſueras ap incidit. eũm eo hæreret, exemptũ eũ abſtuli, [e] nũ tibi uideor tuum aprũ abſtuliſſe? [f] & ſi tuum putas fuiſſe: ſi ſolutũ eum in ſyluã dimiſiſſem, eo caſu tu* eſſe deſijſſet, an maneret? & quam actionem mecũ haberes, ſi deſijſſet tuus eſſe? num in factum dari oporteret? Rñdit: uideamus, [g] ne interſit, laqueũ in publico, an in priuato poſuerim. Et ſi in priuato poſuerim, [h] utrum in meo, an in alieno: [i] & ſi in alieno, utrũ ꝑmiſſu eī cuius fundus erat, an nõ permiſſu eius poſuerim? Preterea utrum in eo ita hæſerit aper, ut expedire ſe nõ poſsit ipſe, an diutius luctãdo expediturus ſe fuerit. Summam [k] tñ hãc puto eſſe, ut ſi in meã ꝑtem [l] ꝑuenerit, meus factus ſit. Sin autem aprũ meum [m] † factum, in ſuã naturalem laxitatem dimiſiſſes, eoq; facto meus eſſe deſijſſet: actionẽ mihi in factũ [n] dari oportere, ueluti [o] reſpõſum eſt, [p] cũ quidam poculũ alteri* ex naue deieciſſet.

† Ferum, in P.Fl.

* P.Fl. ieciſſet.

Idem li. viij. Epiſt. LVI.

INſula eſt nata in flumine contra frõtem agri mei, ita ut nihil excederet longitudo regionẽ prædij mei: poſtea aucta eſt paulatim, & proceſsit † contra frontem agri ſuperioris uicini, & inferioris. quæro, quod accreuit, utrum meum,

† In P. F. cõtra frontes & ſuperioris vicini, &c.

Dominiũ quandoq; ſine poſſeſsione q̃ritur.

a Non acquirit nobis. puta extra rem, & operam.

b Quod uix eſt. alias ius eſt. & tunc habeas infra non poſſit. alias uix, id eſt nullo modo, & habeas ſine non: & in idem recidit. Accur.

c Quia nec poſſidere, ſic & ℐ. de adulte. l. ſi e cuenit. acquirit ergo ſibi dñium extra rem, & operam, ſed non poſſ. & ſic facit pro lo. qui dixit dñium ſine poſſeſſ. quæri. ſic & ſ. de fun. do. l. ſi fundũ. & ſ. de pecu. l. eo tempore. argu. contra. C. de diſtra. pigno. l. qui prædium. Accur.

d Quem non poſſidet. ut quia non ab alio poſſidetur, uel diu ſit in libertate moratus: alias dominus poſſidet fugitiuum, & ꝑ eũ etiam acquirit poſſeſsionem eiuſdem, non naturalẽ: ut ℐ. tit. j. l. j. § ſed & per eum. & §. per ſeruum qui. & l. iij. §. ſi ſeruus. & l. per eum. §. per ſeruum. & ſ. de publica. l. ſi ſeruus. & ſup. de li. cau. l. ſi tibi. §. fina. & ſup. de uſufru. l. arboribus. §. Iul. & §. item tracta. Item facit ℐ. titu. j. l. cum hæredes. in fi. & ℐ. de furt. l. ſerui & filij. Accur.

IN laqueum. CASVS. Feciſti laqueum cã capiendi aliquam feram. Aper incidit in laqueum, & non poterat ſe mouere, ego tranſiens inde uidi aprum captum in laqueo, exemi eum inde, & accepi, an teneat tibi aprum reddere? & dicitur quod non: cum non fuerit factus tuus, quia nõ apprehenderas eum de laqueo. ſi autem apprehendiſti eum de laqueo, & ſic factus eſſet tuus, & ego accepi eum & dimiſi eum fugere, deſinit eſſe tuus: & teneor act. in factum. & adducit ſimile de poculo alterius, quod alius deiecit de naui. nam tenet act. in factum. Fran.

e Abſtuli. id eſt, accepi. ſic ℐ. de fur. l. qui uas.

f Abſtuliſſe. Reſpon. non ſecundum Io. & V. niſi cepiſſet, & apprehendiſſet, qui laqueum poſuiſſet. Ac.

g Videamus. mutat perſonas.

h Poſuerim. ut alias diſtinguitur, ut & ſup. ad legẽ Aqui. l. qui foueas.

i In meo an alieno. quod non uidetur referre: ut ℐ. eod. l. 1.

k Summam. huius quæſtionis uel meæ opinionis in hac queſtione: & ſic hic dico reprobari ſuperiores diſtinctiones, ſecundum R. alij dicunt non fore huic quæſtioni reſponſum.

l Meam poteſtatem. id eſt, mei apprehendentis de laqueo, ſecundum B. unde ait: timeo ſcandalum, non ſu' utam iudicium: cum die quadam feram ſic apprehendere poſſet. ſed ſecundum Azo. meam, id eſt mei, qui appoſui laqueũ, cum ipſe aper per ſe expedire ſe non poſſet. Sed qualiter poſſet in eius ignorantis poteſtatem uenire: ut infra de uſucap. l. ſe quitur. §. tunc in poteſtate. & infra, de uerborum ſignific. l. poteſtatis uerbo, & infra pro empto re. l. qui fundum. §. furtiua res. arg. contra. ſupra de lega. ij. l. cum pater. §. ſurdo. H. & not. quod ſicut dixi, non eſt fera tui apponentis laqueum, niſi demum cum apprehenderis, uel apprehendendi poteſtatem habeas per oculorum inſpectionem, & affectionẽ poſsidendi, ſecundum Ioan. & B. & R. argu. infra tit. j. l. 1. §. penulti. at M. & H. quod ſtatim, cum diu inſtando ſe expedire non poteſt. Quid autem ſi a remotis oculis inſpicio? Reſpond. ſecundum Vin. non ſit meus: cum multa accidere &c. ut ſupra eodem. l. naturalem. §. illud. licet ſit argum. contra infra titulo primo. l. quod meo. §. ſi uenditorem. Accur ſius.

m Meum. id eſt, mei apprehendentis in laqueo, puta quod eum iam apprehendi. H.

n In factum. ſubſidiariam Aquiliam: vt inſtitut. ad legem Aquil. in fi.

o Veluti. id eſt ſicut. Accur.

p Reſponſum eſt. ut ſupra de præſcript. uerb. l. qui ſeruandarum. in prin. & facit infra tit. j. l. iij. §. item feras. Accur.

INſula. CASVS. Inſula nata eſt in flumine ante faciem agri mei: & durat tantum in longitudine, quantum ager meus: & ſic tota mea eſt facta. Poſtea hæc inſula creuit, ita quod uadit ante faciem agrorũ uicini: dicitur quod tota mea eſt & illa pars, quæ reſpicit agros uicini: cum iſtud augmentum cedat inſulæ iam meæ effectæ. ſecus ſi a principio ſic tota creuiſſet. nam tunc pars, quæ reſpiceret agrum meum mea eſt: illa autẽ pars, quæ reſpiceret agros uicini, ei cedit. Sed pone, ꝙ flumen cœpit fluere inter agrum meum, & inſulam derelicto antiquo alueo. dicitur ꝙ inſula remanet mea, alueus derelictus cedit tã mihi, quàm uicino. Franc.

ſit, q̄m meo adiunctũ eſt, [a] an eius iuris ſit, cuius eſſet, ſi initio nata eius lõgitudinis fuiſſet? Procul[a] rñdit. Flumẽ iſtud in quo inſulam contra frontem agri tui enatam eſſe ſcripſiſti, ita ut non excederet longitudinem agri tui, ſi alluuionis ius habeat: & inſula initio † propior fundo tuo fuit, quã eius, qui trans flumẽ habebat: tota tua facta eſt. & quod poſtea ei inſulæ alluione acceſsit, id tuum eſt: [b] ẽt ſi ita acceſsit, ut procederet inſula ꝯ frontes uicinorum ſuperioris, atque inferioris: vel ẽt ut propior eſſet fundo eius, q trans flumen habet. Item quæro, ſi cum propior ripæ meæ enata eſt inſula, poſtea totum flumen inter eam [c] & inſulã fluere cœperit relicto ſuo alueo, quo [d] maior amnis fluxerat, nũquid dubites, quin ẽt inſula mea maneat: & nihilominus eius ſoli, quod flumen reliqt, pars fiat mea? rogo, quid ſentias, reſcribas mihi. Proculus rñdit: Si, cũ fundo tuo ꝓpior initio fuiſſet inſula, flumen relicto alueo maiore, qui inter eam inſulam fuerat, & eum fundum uicini, qui trans flumen erat, fluere cœperit inter eam inſulã & fundum tuum, nihilominus inſula tua manet: ſed alueus, qui fuit inter eam inſulã, & uicini fundũ, medius diuidi debet: ita ut pars propior inſulæ tuæ, tua: [e] pars aũt ꝓpior agro uicini, eius eſſe intelligaĩ. Intelligo, ut & cum ex altera parte inſulę alueus fluminis exaruerit, deſijſſe inſulam eſſe. ſed quo facilius res intelligeretur, agrum, qui inſula fuerat, inſulam appellant.

Si vir donat vxori ſeruum, & ipſa ſcit donationem non valere: ſeruus ille nihil poteſt acquirere uxori illi, nec etiam ex re uxoris. h. d.

Paulus lib. vj. ad Plautium. LVII.

PEr ſeruũ donatum † uxori a marito, [f] ne ex re quidem eius, cui donat[9] eſt, acquiri quicquã poſſe, [g] Iulianus ſcribit. Hoc enim in eorum perſona conceſſum eſſe, qui bona fide [h] ſeruiũt.

Iabolenus libr. xj. ex Caſsio. LVIII.

QVæcunque [i] res ex mari extracta eſt, non ante eius incipit eſſe, qui extraxit, quàm dñus eam pro derelicto habere cœperit.

Calliſtratus lib. ij. Quæſtionum. LIX.

REs ex mãdatu [*] meo empta non prius mea [k] fiet, quã ſi mihi tradiderit qui emit.

Horreum poſitum in fundo a non domino fundi, non efficitur dñi, cuius eſt fundus. h. d.

Scæuola libr. j. Reſponſorum. LX.

TItius † horreũ frumẽtarium nouum ex tabulis ligneis factũ mobile †[l] in Seij prædio poſuit. quæritur, uter horrei dominus ſit? Reſpondit ſecundum ea, quæ proponerentur, non eſſe factum Seij.

Hermogenianus lib. vj. iuris epito. LXI.

HAereditas in multis partibus iuris pro domino [m] habetur. ideoque hereditati quoque, ut domino per ſeruum hæ-

[a] Quoniam meo adiunctũ eſt. i. inſulæ factæ meæ rõne uicinitatis. Accur.

[b] Id tuum eſt. ſic & ȷ̄. eo. l. penult. §. Paulus. Sed quid ſi ſine alluuione aliquid acceſſit: ſed inſula, quæ primũ patuit ſupra aquam, mihi uicinior erat: deinde aquæ accedente, uel in hanc uel illam partem, quædam pars inſulæ tibi uicinior eſt, & inſula multo maior apparet? Reſp. põt aliud dici: quia quod mihi uicinius eſt mihi cedere debet: ut ſup. eod. l. adeo. §. ij. hic tamẽ innuit contra. ſed in ſeq. §. bene uidetur probare quod dixi, ſecundum Azo.

[c] Inter eam. ſcilicet ripam. Azo.

[d] Quo. ſcilicet alueo. Accur.

[e] Tua. ſic & ȷ̄. eo. l. penul. §. Paulus.

PEr ſeruum. CASV. Donauit uir ſeruum uxori ſcienti dona. nõ tenere: & tradidit eidem. nunquid talis ſeruus acqret uxori poſſidenti ex re eius uxoris? & dicitur ꝙ non. Fran.

[f] A marito. ſcilicet uxori.

[g] Quicquam poſſe. ſed tamen ſi id acquiſitum poſſideat, mulier habet excep ut ſ̄. de don. inter uirum & uxo. l. ſi uxor filio. & l. de fructibus. & ad idem ſ̄. de peti. hæ. l. nec ulla. §. omnibus. & hoc ſi mala fide uxor poſſidet. ſi autem bona: tunc ex re ſua, & operis ſerui acquiritur ꝗm. ſ̄. de donat. inter uirum & uxo. l. ſi id quod. § ſi quas & de uſur. l. fructus & l. uſuræ. & hæc lex innuit in fine.

[h] Bona fide. ut & C. de rei uendi. l. j. & infra titu. j. l. j. §. ſed per eum.

Qæcunque. CASVS. Rem electã in mare accepi. dicitur, quod non efficior dominus, niſi dñs eius habuerit eam pro derelicta. Fran.

[i] Quæcunque. & facit ſup. eo. l. quã ratione. in fi. & quod ibi not. & ſ̄. eod. l. Pomponius.

[k] REs. Mea. facit ȷ̄. tit. j. l. poſſeſſio. §. & ſi poſſeſsio. & infra, de furt. l. falſus. §. j. ſed cõtra ſup. e. l. ꝓ curator. & ſ̄. de do. l. qui mihi. ſed dic ut ibi. Item contra. ȷ̄. tit. j. l. cõis. §. j. ſolue ut ibi. Acc.

TItius. CASVS. Titius fecit horreũ de aſſeribus & erat mobile. Iſtud poſuit in fundo Seij. dicitur quod adhuc durat horreum Titij. Fran.

[l] Mobile. ſecus ſi terræ eſſet affixum: ut ſup. eod. l. ſi ſup. & ſ̄. de actiõ. emp. l. fundi. & l. granaria. & inf. de ul & ul ar. l. j. §. ſi quis de nane. in fi. & ȷ̄. arb. fur. cæſa. l. ſi gẽma. Item facit ad legem iſtã ſup. de ſer. urb. præd. l. fiſtulam. §. penul. & fina. Acc.

HÆreditas. CASVS. Hæreditas in multis repræſentat perſonam defuncti. unde ſeruus hæreditarius ſtipulando acquirit hæreditati. non autem ſi inſtituatur hic ſeruus ab aliquo hæres, acqret interim hæredi, cum iuſſus domini debeat interuenire. Item ſi ſtipulatur interim uſumfructum non acquiret hæreditati. Fran.

[m] Pro domino. defuncto, non hærede: ut ſup. eod. l. in eo

† Prior, l P. F. ſed non recte meo iudicio.

† Vxori, non eſt in P. F.

[*] Aliàs mandato.

† Alias incipit, ſi Titius.

† Altare ẽt mobile, ſeu portatile dicimꝰ, ꝗ quo Mando. in per ſignat. tit. Altare portatile.

In eo.& l.ſequen.& inſtitu.de hæredi.inſtituen.§.ſer uus alienus.

a Hæreditarium.idē ſi non ſit hereditarius,ſed bona fide à teſtatore poſſeſſus : vt ſ.ſi cer.pe.l. eius qui in prouincia.

† Quot modisacci piatur.Mādo.l Glo. Facul.§. ſanè.

reditarium ᵃacquiritur. In his ſanè, ᵇin quibus factum perſonę, ᶜ operę ve ſubſtantia ᵈ deſideratur,nihil hęreditati quęri per ſeruū poteſt, ac ꝓpterea quāuis ſeruus hęreditarius hęres inſtitui poſsit, ᵉ tamen quia adire iubentis domini perſona deſideratur, heres expectandus eſt. ᶠ Vſusfructus qui ſine perſona cōſtitui non pōt, hęreditati ꝑ ſeruum nō acquirit. ᵍ

Paulus libro ij.manualium. LXII.

QVędā †ſunt,q̄ non poſſunt ʰ ſola alienari,†tñ ꝑ uniuerſitatē ad hęredē trāſeunt , ut fundus dotalis, ⁱ uel res cui⁹ ᵏ aliqs cōmerciū nō habet:uā &ſi legari ei nō poſsit, ˡ tamē hæres inſtitutus dominus ei⁹ efficit.

Triphoninus lbr.vij.Diſputatio. LXIII.

SI is,q in aliena ᵐ poteſtate eſt,theſaurū ⁿ inuenerit, ⁿ † an perſonę eius, ᵒ in cuius eſt poteſtate, acquirit? Hoc erit ᵖ dicendū,ut ſi in alterius * agro inuenerit , partē ei ᑫ acquirat:ſi uerò in parētis, dominive loco inuenerit, illius ʳ

b Sane. ꝓ ſed. Accur.

c Perſonę.in hoc facit, ſ. de acq.here.l. aditio.& l.qui ſeruum.& dic ꝑſonæ , ſcilicet domini ,ut iubeat. Acc.

d Operæ ve ſubſtantia. id eſt iuſſu præcedente ſeruus adeat . Alij referūt iſta etiam ad caſum de uſufruc.ut in fi.huius l. dicūt enim ꝑſonæ factū deſiderari ,& ſubſtantiam operæ quā debet præſtare cautionē. dicūt enim cautionem eſſe de ſubſtantia uſufruc. quod non placet: ut no.ſ.d uſufru. l. j. ſed exigitur in uſufruc.perſona deſignati, cui conſtituatur. facit ꝟ. de uerb.ob.l.interdū . §.j.& inſti.de ſtipu.ſer.in princ.Accur.

e Inſtitui poſsit.ut & ſ.de hær.inſtituen.l.nō minus.§.j.

f Expectandus eſt . ſic ergo ualet relictū. ſed cōtra ſ.de leg.j.l.ſi mihi.§.regula.ſed illa regula habet locum,cum deficit legatum ratione perſonę:puta quia non eſt capax dominus ſerui.ſecus ſi alia ratione,puta quia non eſt ꝑſona,cuius iuſſu acquiratur,& adeatur hæreditas.

g Nō acquiritur. vt & ꝟ.de ſtipul.ſer.l.uſusfr.& ſ. qbus modis uſusfru.amit. l. ſi ſeruo hęreditario.Ac.

QVædam. CASVS. Quædam res nō poſſunt alienari ſolę,generaliter autem ſic ut fundus dotalis,uel res cuius cōmerciū non habet:vt res ſacra,& ſimilia , qui fundus dotalis nō pōt ſpecialiter alienati:ad hæredem tamen uiri tranſit.Fran.

h Non Poſſunt.vt quia lex ꝓhibet,ut ſubijcit.ſi autē teſtator:tunc ſerua quod dicitur ſ . de leg. ij.l.peto.§.fratre.Item ſi pacto cōtrahentium: tūc quod eſt ꝟ.de uet.ob.l.ſi ita.§.ea lege.l ſi ſic & aliàs diſtinguitur,an per legem dicatur quē nō teneri de euictione, ut creditorem uendentem pignus,an per pactum cōtrahentiū:ut ſ.de euictio.l.cum ea.& de actio.empt. l.ex empto.§.ſi.& facit C. de rebus alie. nō alienan. l.ſi. Accurſius.

i Fundus dotalis.idē in iure patronatus, in re ſacra & religioſa:vt ſ.de contrahen.emp.l.in modicis.quādoque tamen in fundo dotali mulier repellitur à uēdicādo.vt ſ.de leg.ij.l.cum pater.§. qui dotale.& ſ. de fun do.l.dotalē.§.ſi.Item & quādo ex neceſſitate: vt ſ.de fun.do.l.j.itē ſi alius prouocat ad diuiſionē: vt C.de fun.do.l.ſi.Item uſucapitur quādoque: vt ſ. de fun.do.l.ſi fundum.Item & fallit hæc regula in iure ſepulchrorū,& operarum obligatione:vt ſ.ad Tre. l.quia perinde.§.j.& l.ſi patroni.in prin.

k Cuius.ſcilicet rei. Accurſius.

l Non poſſit ſcilicet fundus dotalis. non autem dicas rem ſacram fieri in dominio hęredis:& diſtingue hic ut no.inſti. de lega.§.nō ſolum. Item not.hic nō uideri alienatum, quod cum uniuerſitate tranſit.Sed arg.contra. C. de ſecun.nup.l. ſi quis prioris.§.certū eſſe.ſed illud propter filios primi matrimonij,qui ſic poſſent defraudari.Item uidetur quod neutrum,ſcilicet nec legatū,nec hæredis inſtitutio:vt ſ.de alie.iudic.l.ex hoc. §.ſed hæredem.ſed illud quo ad illud edictū hęc facit ꝟ.de uſuc. l.ſi aliena.§.hoc iure.Accur.

† Iſte tex. eſt ſingul. ſecundum Barto. hic ad hoc, qđ ea, quæ alias ī alienabilia erant, trāſeant cum uniuerſitate. Bolog. ultra eū hic ad dovidēdū ad materiā iſtam Roma . in ſuis ſin. fo.iij. ſin. lvi.Cui cō cor.tex.in ca.cū ſeculum.extra de iu. pat. & in capi. quanto.& ibi notaui ī apoſtil. ad Panor. in uer. eſt ſalaū . nu. v.extra de iudic. & plenius in ca.querelam . ubi etiā poſui in add. ad Pan . uer. ut in iure patronatus.num. iiij.de ſimo.

† In P. P. per uniuerſitatē trāſeūt,ut fundus dotalis ad hæredem , & res cuius &c.

SIis q. CASVS. Filius , uel ſeruus alienius inuenit theſaurū in aliquo fundo,nūquid acquiret patri uel domino,quęrit ? & dicit qđ ſi in agro cuiuſdā extranei inuenerit,dimidia eius erit domini fundi , in quo inuenit theſaurū,ſi uero in agro domini uel parētis inuenerit,tūc totum acquiret patri , uel domino:& quando in alieno inuenitur,pars quę remanet penes eū, uadit ad patrē , uel dmini um.Secundo dicit . Si ſeruus communis inuenit theſaurū in fundo alieno : pars,q̄ remanet penes eū,uadit ad quemlibet dominorum ꝓ parte dñica. Tertio dicit, Si ſeruus cōmunis inuenit theſaurū in fundo unius domini,dimidia pars trāſibit ad dominium fundi rōne fundi,in quo eſt inuentus. Sed quid de alia dimidia ? & uidetur quod ad eādem uadat:& adducit ſimile.nam ſi ſeruus communis ſtipuletur uni ex dominis nominatim uel iuſſu unius dominorū , totum ei acquirit. ſic in noſtro caſu totū acquirit domino fundi,in quo eſt inuentus. uel aliter potes intelligere ut in gloſſa. [Quod ſi ſeruus.]

Habeo uſumfructum in ſeruo, tu proprietatem.hic ſeruus inuenit theſaurum in fundo proprietarij uel ī fundo extranei:dimidiā uadit ad dominium fundi,in quo eſt inuentus.Sed quid de alia dimidia?& certè dicit,quod uadit ad proprietarium, nō ad fructuarium: cum non uideatur quærere ex opera.Idem eſt & ſi in fundo fructuarij hic ſeruus inuenit theſaurū nā dimidia ibit ad proprietarium tanquam ad dominum ſerui. [Quod ſi creditor.] Creditor in fundo ſibi obligato inuenit theſaurum . pars ibit ad debitorem tanquam ad dominum fundi : alia pars ſibi remanebit. Sed quid ſi creditor impetrauit , ut habeat pignus tanquam proprium,niſi luatur intra certum tempus? Dicitur, quod ſi inueniat theſaurum intra tempus prædictum,eſt idē quod dictum eſt ſupra : ſed ſi poſt tēpus inueniat , tunc totum ꝙ inuenit inuentoris eſt. Tertio dicit,quod dixi ſi inueniat creditor theſaurum intra tempus,quod pars uadit ad debitorem:uerum eſt, ſi debitor poſtea luat,non aliàs. Fran.

m Si is qui in aliena . Patris , uel domini . Accurſius.

n Inuenerit.non data opera:vt C.de theſau.lege prima,libro decimo.ubi dicitur quis ſit theſaurus.& ſupra eodem,lege,nunquam.§.theſaurus.

o Perſonæ eius.in cuius poteſtate eſt.

p Hoc erit.nunc reſpondet.

q Partem ei. in cuius agro inuenit.

r Illius.patris,uel domini.

n De hac orthographia not. ſupra eod. titu.l.nunquam.

† In P. P. in perſona eius , cui acquirit, hoc erit dicēdum ut ſi in alieno agro &c.

n P.Fl. ut ſi in alieno agro.

a Alieno. priuati. Quid autem ſit in ſacro, religioſo, uel publico, uel fiſci, habes ꝗ. de iu. fiſc. l. iij. §. ſi. & inſt. eod. §. theſauros.
b. Pars domino. uel patri quæritur.
c Traditur. qd tūc ſit, habes inſt. de ſtip. ſer. §. ſeruus communis. & ꝗ. de ſtipu. ſer. l. ſi ſeruus communis.

fructuarij? Dicit P. & R.: idē, quaſi hoc non liceat: qd eſt falſum: imo licet in ſuo: non tamen arte magicas C. de theſau. & ſic quærit ei, ut hic innuit. Accu.
u Inuenerit. fortuito non fodiendo iuſſu fructuarij pro eo inueniendo.

totus ſit: ſin autem in alieno, a pars † domino b acquiratur. Si communis ſeruus in alieno inuenerit; utrum pro dominij partibus, an ſemper æqs acquiret? Et ſimile eſt, atque in hæreditate, uel legato, uel quod ab alijs donatum ſeruo traditur: c quia & theſaurus donum fortunæ d creditur: ſcilicet ut pars, quæ inuētori cedit, ad ſocios pro qua quiſq; parte ſerui dominus eſt, ptineat.

Si communis ſeruus in domini unius fundo proprio inuenit: de parte, e quæ ſoli dño ſemper cedit, nō eſt dubium quin ſolius domini prædij ſit. uerùm an aliquid ex parte f ferat alter ſocius, uidendum eſt. & nū quid ſimile ſit, atque cum ſtipulatur ſeruus iuſſu unius domini: aut per traditionem aliquid accepit uel nominatim g alteri. quod magis h dici poterit. Quòd ſi ſeruus, in quo uſusfructus alienus eſt, inuenerit in eius loco, qui ſeruum propriū habet: i an totū illius k ſit? & ſi in alieno, an partem eidem l acquirat, an uerò fructuario? Inſpectio in illo eſt, num m ex operis ſerui acquirat n. finge terram fodientem inueniſſe: o ut hoc dicatur fructuarij eſſe. quod uerò ſubitò in abdito loco p poſitum, nihil agēs, ſed aliter ambulans inuenit, q proprietatis domini ſit. ego nec illius r ad fructuarium pertinere partē arbitror. Nemo enim s ſeruorum opera theſaurum quærit. nec tunc ea propter terram fodiebat: ſed alij rei operam inſumebat: & fortuna aliud dedit. t Itaque ſi in ipſius fructuarij agro inuenerit: u puto partem ſolam, ut agri dominum habiturum: alteram ad eum, cuius in ſeruo ꝓprietas eſt, pertinere. Quòd ſi creditor inuenerit: x in alieno uidebitur inueniſſe. partem itaque ſibi, partem debitori præſtabit: nec recepta y pecunia z reſtituet, qd iure † inuentoris, no creditoris ex theſauro apud eum ꝑ manſit. * a Quæ cum ita ſint, & cum ex principis authoritate creditor, ut proprium agrum tenere cœpit: iure dominij intra conſtitutum luendi tempus b pignoris cauſa uertitur. c Poſt tranſactum autem tempus theſaurum in eo inuentum ante ſolutam pecuniam totum tenebit. d oblato e uero intra conſtitutum tempus debito f (quoniam uniuerſa præſtantur, † atque ut in ſimplici g pignore reuocantur) reſtitui debebit. h ſed pro parte ſola: quia dimidium inuentori ſemper placet relinqui.

Q. Mutius Scæuola lib. ſing. LXIIII.

Qvę quiſq· aliena in cēſum deducit, nihilo magis i ſūt ei'

† In P. F. nō eſt domino acquiratur.

d Donum fortunæ. aliàs doni fortunæ, aliàs donum fortunæ: ſed certè legatum, & hęreditas non ſunt omnino donum fortunę: ſed fiunt ob prę cedēs meritum: vt ſ. pro ſocio. l. nec adiecit. & l. ſeq.
e De parte. i. dimidia.
f Ex parte. quæ alias inuentori tribui ſolet.
g Vel nominatim. qbus caſibus ſoli ei quærit: vt ſ. e. l. p ſeruū. §. ſicut.
h Quod magis dici poterit. ut ei ſoli acquiratur quēadmodum ſtipulādo, uel nomine eius ꝑ traditionē accipiendo ſm quoſdā. uel legas interrogatiuè: vt poſtea dicaa me dietatē medietatis acquiri alteri: ꝙ uidet habere rationē ſecūdū Ale. uel dic referri non ad proximū, ſed ſuperius an aliquid &c. & eſt idem ſenſus. ꝓ quo eſt ꝗ. de ſtipu. ſer. l. ſeq. iij.
i Proprium habet. i. cuius eſt in eo proprietas.
k Illius. ſcilicet proprietarij.
l Eidem. proprietario.
m Num. i. an.
n Acquirat. iſte theſaurus.
o Inueniſſe. operando tamen.
p In abdito loco. id eſt latenti. Acc.
q Inuenerit. ſcilicet fortuito. Accurſius.
r Illius. quod inuentū eſt fodiēdo.
s Nemo enim. uere nullo caſu ad fructuarium pertinet. Accurſius.
t Aliud dedit. quid ergo ſi propterea fodiebat iuſſu

x Quod ſi creditor inuenerit. i. fundo pignorato.
y Recepta. id eſt ſoluta.
z Pecunia. ꝓ qua erat iſte fundus obligatus.
a Fermā ſit. ſecus in eo quod actione furti cōſecutus eſt creditor: vt ſ. de pi. act. l. ſi pignore.
b Intra conſtitutū tempus. ſcilicet biennium: vt C. de iure do. impe. l. ſi. §. ſin autem impera tor.
c Vertitur. vt ſit idem, quod erat ante prędictam impe trationem: vt ſ. & ꝗ. proxi.
d Tenebit. ſcilicet creditor.
e Oblato. ſcilicet creditori.
f Debito. cū uſuris & dānis eius ultio creditori illatis: vt & d. §. ſi autē.
g Simplici pignore. id eſt ita omnia reſtituunt, ac ſi pignus ſimpliciter eſſet nō īpetrato iure dominij: & ita ſimplex petitor eſt debitor, q repetit pignus āte īpetrationē iuris dominij.
h Debebit. ſ. theſaurus.

Qvæ quiſque. CASVS. Aliqs cū ęſtimaret bona ſua, ut de ijs poſtea ſolueret cenſum, ſiue tributū, ęſtimauit qdā prędiū tanꝗ ſuū cū nō eſſet: & ſoluit ꝓ eo cēſum ſiue tributū. dicitꝙ hęc ęſtimatio & ſolutio cēſus nō facit ſuū prędiū & hoc ſi habes ī litera nihilo magis. Si habes nihilominus, dic, i. nō ideo minus prædium remanet eius, cuius in ueritate erat. Fr. Acc.
i Nihilo magis, aliàs nihilo magis. id eſt, non fiunt ſoluen-

† Alexander Seuer⁹ impe. theſauros repertos his qui repererant donauit. Aelius Lampridius in eo.
* Aliàs remanſit.

† In P. F. atq; ī ſimplici petitione reuocātur, &c.

ſoluentis cenſum. & tunc facit C. de do. l. cenſual. & C. de relued. l. ſolennibu. & C. de act. emp. l. ſi pater. alias nihilominus. & hic dic ſūi. id eſt remanet eius, cuius fuerant. ſi. ff. de iudi. l. ... Accur.

c Tabellario tuo. mei & tui cauſa. nam ſtatim ſequitur cum tui cauſa tantum. & facit ſupra de don. l. qui mihi. & infra de furt. l. cum qui. §. fina. & ſup. de do. inter uirum & uxo. l. ſi ſponſus. in princ. & l. ſed interim. §. idem. Mar.

LXV.

SI epiſtolam tibi miſero, non erit ea tua antè, q̄ tibi reddita fuerit. Paulus: imo ꝯ. nā ſi miſeris ad me tabellariū tuū, & ego reſcribēdi cauſa literas tibi miſero: ſimul atq; tabellario tuo tradidero, tuę fiet. Idē accidit in ijs literis, quas tuę dūtaxat rei gratia miſero: ueluti ſi petieris a me ut te alicui cōmendarem, & eas tibi cōmendatitias literas miſero. Si qua inſula in flumine nata, ꝓpria tua eſt, nihil in ea publicū eſt. Paulus. Imo eo in genere inſula eſt, quo ripę fluminū & litora mari proxima, q̄ publica ſunt: nō ſecus, atq; in ꝯtinēti agro idē iuris eſt. Si qua inſula in flumine publico proxima tuo fundo nata eſt, ea tua eſt. Paulus. Videamus, ne hoc falſum ſit de ea inſula, q̄ nō ipſi alueo fluminis cohęret, ſed uirgultis, aut qualibet alia leui materia ita ſubſtinet̄ ī flumine, ut ſolū eius nō tāgat, atq; ipſa moueat̄. hęc .n. ꝓpemodū publica, atq; ipſius fluminis eſt inſula. Paulus: Si inſula in flumine nata, tua fuerit, deinde inter eā inſulā & ꝯtrariā ripā alia inſula nata fuerit: mēſura ea nomine erit inſtituēda tua inſula, nō ab agro tuo, ꝓpter quē ea inſula tua facta fuerit. Nā qd intereſt, qualis ager ſit, ꝓpter cuius ꝓpinquitatē poſterior inſula cuius ſit, q̄rit̄? Si id qđ in publico innatū, aut ędificatū eſt, publicū eſt: inſula quoq;, q̄ i publico flumine nata eſt, publica eſſe debet.

LXVI.

CVm prægnans mulier legata, aut uſucapta, aliove quo modo alienata pariet, eius fiet partus, cuius eſt ea, cū eniteret̄, nō cuius tunc fuiſſet, cum conciperet.

TITVLVS II.

DE ...

Si epiſtolam. Maū tibi epiſtulā, nō prius ſit tua, quam ſi tibi tradit̄. fallit in duobus caſibus. Primus ſi p tabellariū tuū, que ad me miſeras, eam tibi miſi cauſa reſpōdēdi. nā ſtatim cū dedi tabellario, tua fuit effecta. Idem ſi cauſa tui tantū mittebam literas: nā ē ante, q̄ tibi dent̄, tuę ſiunt. Si qua inſula. Inſula nata eſt in flumine ꝓpe fundū meū mea eſt. dicūt quidā ꝙ nec aliquid publici eſt ibi, ſed falſum eſt: unde dicas, ꝙ inſula ſimilis eſt ripę, niſi quoad uſum ſit publica inſula ſicut ripa ſed quoad ꝓprietatem ſit ꝓpria mea. [Et litora.] Litora maris ſunt publica, & publice communia, ſicut & litora fluminia ſunt publica. [Idē iuris.] Si inſula eſt nata in flumine publico, eius eſt, q habet ꝓximiorē fundū. hoc uerū eſt de ea inſula, q̄ ſuſtētat̄ ipſo alueo fluminis. Sed qd de ea, q̄ nō ſubſtētat̄ ſed in uirgultis ſtat, ſeu aliis qualibet materiis? Certè eſt publica alis inſula quo ad uſum, ſed quo ad ꝓprietatē eſt eius, q habet proximiorē fundū. & ſic ſm hoc nō refert ſuſtēteiur uel nō inſula ab alueo, uel aliter ut in gl. [Paulus.] Inſula eſt nata in flumine iuxta ripam mei fundi: & ſic eſt mea effecta. tande inter hāc inſulam & cōtrariam ripam eſt nata alia inſula. & eſt q̄ſtio cuius ſit, ſ. an mea, an uicini ex alia parte fluminis. & dicit ꝙ mēſurari debet cui magis eſt ui[ci]na. & illius q magis eſt ꝓpinquus, erit: & mēſura incipiet ab inſula, q̄ mea eſt, nō ab agro meo. [Si id.] Quamuis id ꝙ ędificat̄ in flumine publico, eſt publicū, ſ. ratione uſus: tamē inſula nata in flumine publico, publica nō eſt, ſ. ratione ꝓprietatis uel aliter ut in glo. Fran. Acc.

Reddita. id eſt data. ſic intra, de uerbo. ſign. l. uerbum reddendi.

Et ſi compoſitū pro ſimplici. Aliqñ contra ſimplex pro cōpoſito ponitur. de quibus pee Mando. in C. Facul. §. ... in ... obtinebat

Tabellarium. id eſt ſeruum ſiue ſcriptorem uel etiam notarium aliquem.

Tua eſt. ratione propinquitatis.

Ripæ fluminū. quæ quo ad uſum ſunt publicæ. Ioan. ſed quo ad proprietatem ſunt eorum qui poſſident prope: vt Inſtitu. eo. §. riparum.

Cotinēti agro. agrum uocat loci adiacentē flumini: vt ſ. eo. l. inſula. in fine. & ī. de flumina. & nequid in flumine publi. l. penul. ti. ſic ergo litora, q̄ alicui agru propinqua ſunt, publica ſunt: ſic & mari ꝓxima ſunt publica, id eſt, publicè cōmunia: vt inſtit. eod. §. & quidē. & §. litorum. & ſ. eo. l. in litore.

Ea tua eſt. ratio ne uicinitatis. Accurſius.

Propemodum. nā eius proprietas non eſt publica, ſed eius uſus. & ſic non eſt differentia inter hanc, & illam, quæ ſolum tangit. uel dic, quod & huius proprietas eſt publica, & ſic differt ab illa, quæ tangit ſolum: & prope, eſt philoſophicum temperamentum.

Paulus. facit ſ. eo. l. inſula. Accur.

Quēm. ſcilicet agrum.

Quęratur. quaſi dicat, nihil intereſt.

Si id quod. alias, ſi id quod &c. & tunc dic, ſi, id eſt quāuis, & ꝙ ſubijcit publicū eſt ſ. ratione uſus: & in fine ſi habes, ſine n... debet ratione uſus. ſi eum nō, dic ratione proprietatis: vt ... e. l. adeo. §. inſula. alias ſicut id, quod in publico natum aut inędificatum publicū eſt: ita inſula publica debet eſſe & eſt tunc ſimilitudo g cōtrarium: vt & ibi Lazarus ſimiliter mala. Accur.

Vm prægnans. Prægnans ancilla legata eſt Titio, uel ei uēdita. uel Titius uſucepit eā, poſtea peperit: dicitur quod partus eſt eius, cuius eſt ancilla tempore quo peperit & ſic Titij erit. Franc.

Fiet partus. vt & C. de lib. cau. l. placuit. ſed contra ff. qui po. in pignore ha. l. potior. § ſi de fun... ſed ibi in pignore, vt ibi ... in dominio. Accur.

In P. F. nō eſt, natura.

P. Flo. publici eſt.

Anto. Angu. lib. j. emenda tio. ca. ix. huc locū ex P. Flo. ſic reſtituit, Paulus, imo i eo genere ... ripæ fluminum, & litora mari proxima publica ſunt, non ſecus &c.

Tabellarius quid ſit.

Bar. hic dicit ſe habere iſtū text pro multū no. & eū neſcit ita bene allbi, & ſic facit eū ſingul. ad hoc ibi, dum dicit tex. ſi id ꝙ &c. ſcilicet quod in publico natū eſt, publicū eſt. ampla iſtum nō ſolum id eſſe publicū qđ naſcitur, & ſic e a natura uenit, ſed & qđ ex accidēti: vt probat text. ibi, aut ædificatum. Bolog.

P F. inſtruenda.

In P. F. Labeo ſi eodē, ſi id quod &c.

In P. F. quæ emercetur.

Omittenda, in P. F.

Si, pro quia. Mādo. l Glo. Facul. §. ſi & præcepto. col. j.

Iſtâ cõtinuatio nẽ ſequitur Bart.

Dixit qualiter iure gentiũ acquiritur dominiũ: nunc qualiter de iure ciuili, id eſt p uſucapionẽ: quæ cũ nõ ſit ſine poſſeſſione, ut infra ti. i. l. ſine poſ. de ea præmittit. & not. quod hic dicit amittenda. ſed C. eo. dicit retinẽda. quod in idẽ recidit: quia contrariorũ eadem eſt diſciplina.

Apellata eſt poſſeſſio a pedũ poſitione: & ab ea olim incepit dominium: & hodie incipit ab his, quæ in nullius bonis ſunt. hoc dicit. Bartolus.

Vbi eſt eadem ratio ſecundum oẽs ſcribẽtes, et eadem diſpoſitio et eadem regula pbandi. pbus Mi. do. in [illegible] t. qſtio. 3a. Reg. cancel. uu. 3.

Poſſeſſio. [illegible] Dicit unde dicatur poſſeſſio. Secundo dicit de effectu poſſeſſionis. nã ex poſſeſſione deſcendit dominiũ. nam animalia fera ſtatim dum capimus, & incipimus poſsidere, eorũ efficimur domini. dat & alia exempla. [Adipiſcimur.] Acquirere poſſumus poſſeſſ. per noſmetipſos, pupillus autẽ, & furioſus non poſſunt acquirere poſſeſ. ſine tutoris authoritate: cum tutoris autem authoritate poſſunt. Oſilius autem corrigit in pupillo, dicens q pupillus poteſt acquirere poſſeſ. etiam ſine tutore: dum tamen habeat intellectum. [Si uir.] Poſſeſ. nudam fundi donauit uir uxori, & ceſsit [illegible] nunquid ipſa poſsidere dicatur, quæritur & uidetur quod poſsideat, cum poſſeſſio ſit facti, quod tolli non poteſt per ius ciuile, quod inhibet dona. inter uirum, & uxorem fieri. Itẽ & alia ratione donatio inhibetur inter uirum & uxorẽ, ideo ne pauperior unus eorũ efficiatur, pter alium. ſed in noſtro caſu, ſi diceres non acqui[illegible] poſſ. mulieri tamẽ uir amiſiſſet. melius eſt ergo ut dicamus eam poſ. acquiri mulieri. [Item acquirimus.] Supra dixit per nos quæri poſſeſ. nobis: nunc dicit per quas alias perſonas nobis quæratur. & tex. eſt [illegible] planus uſque ad §. ueteres. [Veteres.] Heres futurus nunquã poteſt acquirere poſſeſ. alicuius rei hæreditariæ per ſeruũ hæreditariũ, ſed ſi legati ſint mihi plures [illegible], uel donati, uel uenditi, & poſſeſsio. unius poſtea incœpi habere, p iſtum poſſum acquirere poſſeſ. aliorum. [Si ea parte.] Si teſtator uni hæredum prælegauit ſeruum, poteſt acquirere poſſ. ille hæres per talem ſeruum fundi hæreditarij. Idem ſi teſtator habebat ſeruum communem cum uno hæredum. nam per talem ſeruum poteſt heres acquirere poſſeſsionem fundi hæreditarij. [Per procuratorem.] Per procuratorem, & etiam per tutorem [illegible] ſiue curatorẽ acquiritur nobis poſſeſſio, ſi noſtro nomine accipiant. ſed ſi ſuo, nunquam acquiritur no[illegible] & uerum eſt quod dixi nobis quæri, ſi noſtro nomine accipiant. Si enim nobis non quæritur, [illegible] quæritur ei[illegible] non. quia non habuerunt animum ſibi [illegible]rendi. nec is qui tradit, habet poſſeſ. cum eam amiſit. ei [illegible] dicendum eſt quod nobis quærant. [illegible] Enumerat quoſdam caſus, in quibus nobis acquiratur poſſ. etiam ſine apprehenſione noſtra. [Municipes.] Municipes per ſe nihil dicuntur poſsidere, [illegible] non poſſunt conſentire. & di[illegible] [illegible] nec baſilicam dicantur poſsidere, [illegible] pr[illegible] [illegible]. Per ſeruum autem communem [illegible] pe[illegible] ac[illegible] poſſidere & uſucapere [illegible] contra: um nec ipſos ſeruos [illegible]. Sed contrarium eſt uerum. nam & poſ[illegible] & u[illegible]apere poſſunt. Itẽ poſſeſſio acquiri[illegible] per ſeruum eorum, & per liberam pſonam [illegible] poſſeſſam. & hoc dicit hic §. cum [illegible] ſeq. Franc.

A pedibus, alias a ſedibus: & tunc habeas ſedium: & ſic [illegible] finem d[illegible] poſſeſſio: quia ibi ſedebant, alias a pedibus & habeas [illegible] pe[illegible]um: & ſic reſ[illegible] prin[illegible]pium. & hæc bon[illegible] ut ſub[illegible] eſt aliud uocabuli. quaſi compoſitio, ſeu deriuatio uocabuli uel deſcriptio uocabuli. ſic ſ. ſi certum peta. l.

1. [illegible]

Poſſeſſio appellata eſt (ut Labeo ait) a pedibus, quaſi poſitio: quia naturaliter tenetur ab eo, qui ei inſiſtit: quã Græci

ſecunda. §. appellata. Definire autem poteſt ſic, ſecundum Ioan. Poſſeſſio eſt ius quoddã rẽ detinendi ſibi. Vel ſecundum Azo. duobus modis. primo ſic, poſſeſsio eſt ius quoddam, quo quis rem corporalem uerè, uel interpretatiuè ſibi habet. Tu dic, ut & idem Azo poſtea dicit: poſſeſsio eſt corporales rei retentio, corporis, & animi iuris adminiculo cõcurrẽte. De corporalibus ideo dicit, quia incorporalia pprie non poſsidentur: ut ſ. e. l. iij. in principio. & infra titu. j. l. ſeruitur. §. ſi uiam. Item retentio dicitur propter id quod ſtatim hic ſequitur. corporis, & animi propter id q eſt infra. l. iij. in principio. iuris adminiculo, ideo, quia ius operatur & in acquirenda, & in retinenda: quia quandoq; habet plurimũ, quandoque multum, quandoque parum iuris poſſeſſio. ut dices infra eodem. l. poſſeſsio. Item iuris, ut ius non reprobet: ut in re ſacra & ſimili: ut infra eodem. l. qui uniuerſas. §. j. uel quia alius poſsidebat, cum duo in ſolidum &c. ut infra eodem titu. l. iij. §. ex contrario. Item nota ex eo, quod hic dicit: quia minus pprie dicitur res mobilis poſsideri: cum a pedibus dicatur poſſeſsio. Accur.

Iſta definitio [illegible], nõ d[illegible] pa[illegible] a definiri [illegible] Bar. Alex & Ia. [illegible] tamẽ B[illegible] eã repre hendat.

In P. F. appellata ẽ, ut [illegible] beo ait à ſedibus quaſi &c.

Vid Alcia. di[illegible] j. c. j.

Iſtę duę reprobantur p Bar. Pau. Aret. Cuma & Alexan.

Quia naturaliter. i. corporaliter. [illegible] ſed quare corporalis poſſeſsio dicitur naturalis? Reſpon. ad differentiam ciuilis, & ideo quia de iure naturali primæuo ante, quam eſſent iura ciuilia, id eſt leges, fuit ſtatutũ ut quãcũque terram calcauerit pes tuus, tua ſit. Idem ideo quia naturæ ſuſtentamento id eſt corporis auxilio opus eſt: ut infra. l. iij. in principio. & in ſecũdo reſpon. Item not. quod ex eo, quod hic ſubijcit, tenetur, & inſiſtit, dicunt quidam quod ſtatim cũ deſinit inſiſtere, uel tenere, deſinit poſsidere, ſiue fundũ, ſiue domum. & per hoc etiam ea, quę in domo ſunt. pro quibus eſt infra de ui & ui ar. l. [illegible] §. [illegible] in fine §. In partibus ergo quibus inſiſtit, naturaliter poſsidet, in alijs ciuiliter quod non placet [illegible] R. ſed P. & Azo dicunt quod [illegible] naturalẽ quo[illegible] uadat: cũ poſſit redire quando [illegible]. Sed opponitur contra eos: q[illegible] ſecundum eos non eſſet ci[illegible] ſine naturali. Itẽ plures haberent naturalem. quia ingreſſus habet naturalem [illegible] ſecundum eos. quod ipſi alias negant, ſi [illegible] ſolidum poſſidere naturaliter. ſed dicunt uerum eſt eodem iure, ſed diuerſo poſſunt duo poſſidere naturaliter: nam ingrediens habet naturalem naturaliter, ſed abſens habet naturalem ciuiliter. Oldr. dicit q ſtatim cum exit de fundo, amittit naturalem, & acquirit ciuilem in ipſo exitu. cum autem redit in fundum, amittit ciuilem, & recuperat naturalem: nec ſimul eſſe poſſunt ſecundum eum. Tu diſtingue, ſecundum Ioan. [illegible] an habeat quis naturalẽ & ciuilem per ſe an per alium tantum, ut per filium & ſeruum ea cauſa peculij: ut infra eodem. l. iij. §. quod ſi ſeruus: & §. ſalius, & an per ſe ciuilem, per alium naturalem, an habeat tantum naturalem. Primis duobus caſibus, ſi cecat detentans de fundo, non amittitur poſſeſſio, ſcilicet naturalis ſi ſit in cõſpectu [illegible] etiam per decem [illegible] cum etiam ſic quæratur: ut infra eodem. l. quod meo. §. [illegible]endiorem. ergo magis retinetur: arg. infra de ſuperficiebus. l. prima. §. quod ait. ibi, nam cui damus actionem &c. alias ſi non eſt in conſpectu naturalis amittitur, ſed ciuilis retinetur: ut C. eod. [illegible] et. Sed quid ſi non eſt in conſpectu, ſed de proximo [illegible] ſic quod [illegible] poteſt in[illegible]tedi? Reſpon. non [illegible] cum etiam ſi quæratur, ut ſupra, [illegible] contra [illegible] l. [illegible]ibus. & infra eadem. l. §. ſi [illegible]. Item quid ſi non eſt in conſpectu, nec de proximo, &

Imo p prſe. Bar. Alexand. Aret. Cuma. & Iaſ.

Idem Aret. Alexã & Iaſ.

Imo ſe[illegible] Bar[illegible]. P. Alexan. & Iaſ.

Et bene Alexã & eſt de mẽte al[illegible].

Iſt[illegible] rep[illegible] d[illegible] p[illegible] Bar. & e[illegible] de [illegible] a[illegible].

Iſta ẽt eſt [illegible] ſecũdum Alexand.

Approbatur per Bar. Aret. P. Alexã. & Ia[illegible] [illegible] prædi[illegible].

Iſt[illegible] [illegible] ad [illegible] qui [illegible] Bar [illegible]. Aret, [illegible] xan. & Ia.

mo, & ſic amiſit: ſi redeat, & ſi ſit de proximo, uel in conſpectu: an recuperet? R. ſic, ſi ita ſtat, ut de facili poſſit recuperare. ſi aut per alium habeat dictā naturalem poſſ. ut per procur. tu. & cu. [illegible], uel ſeruū & per ſe ciuilem licet detentans exeat: & nec ſit in conſpectu, nec de proximo, tenetur naturalis per dominū, ſi exiens habeat animum retinēdi dnij: ut ī. eo. l. clā. §. qui ad nundinas. in pri. & l. ſi colonus. & idem dico in quarto caſu, qñ ſolam naturalem habet per ſe: ut fructuarius: ut ī. eo l. natur. [illegible] iter. nā retinet quocunque uadat: ut probatur ī. de ui & ui ar. l. j. §. interdictum hoc. & l. uj. §. unde [illegible]. Sed quare retinetur hic, uel l ultimo caſu pl. naturalis, qui primo, & ſecūdo caſu? Rñ. quia ibi ſatis operatur alius in retentione ciuilis: quod hic nō facit. operatur ergo retentionem naturalis poſſeſſionis. Sed quidam dicunt, qđ hic naturalis habet quiddā ciuilitatis in ſe, quod aīo tenet licet exeat, quod nō placet: quia ciuilem habet [illegible] proprietarius. ergo iſte habere non poteſt: ut dices inf. [illegible] §. ex contrario. Item in ſuperiori proximo caſu animus detinentis operatur retentionem naturalis: [illegible] d. l. [illegible] eo. l. ſi colonus [illegible] aliud non operetur. nam ciuilem meo animo retineo & hęc omnia de naturali. at ciuilis ſiue ſola, ſiue cū naturali retinetur quocunque uadat [illegible] e, qui habet: vt inf. eod. l. clam. §. qui ad nundinas. Ex prædictis patet, quod duæ ſunt poſſeſſiones, ciuilis, & naturalis: ut ſtatim dicet ſecundum Azo.

κατοχὴν dicunt: dñiumque rerum à naturali poſſeſsione cœpiſſe: Nerua filius ait: eiuſque rei ueſtigium remanere in ijs, quę terra, mari, cœloque capiunt. Nam hæc protinus eorū fieri, qui primi poſſeſſionem eorum apprehenderint. Itē bello capta, & inſula in mari nata, & gemmæ, lapilli, margaritæ in litoribus inuentę, eius fiunt, qui primus eorum poſſeſsionem nactus eſt.

Adipiſcimur poſſeſſionem per nos maiores & ſana mentis: ſecus in furioſo, & infante ſine tutoris authoritate. h. d. Bar.

Adipiſcimur aūt poſſeſſionem per noſmetipſos.

Furioſus, & pupillus ſine tutoris authoritate non poſſunt incipere poſsidere: quia affectionem tenendi non habent, licet maximè rem ſuo corpore con-

Dominiumque rerum. ecce effectus poſſeſſionis.

Naturali poſſeſſione. hoc expone ut ſup.

Ait. & bene, ut patet ex prædicta authoritate, quicquid calcauerit pes tuus &c. hæc autē poſſeſſio ſi corpore ſit quæſita, ut hic: uel oculis, & animi affectu: vt inf. eo. l. §. pen. dicitur naturalis, id eſt iure gen. ut & ponitur Inſti. de re. diui. §. per traditionem. non eo qđ [illegible] conuenit animalibus. nam irrationabilia non poſſident, ſicut nec furioſi, uel dormientes: ut ī. §. ſed furioſus. & hæc eadem poteſt dici ciuilis approbatione, ut inf. de uer. ſig. l. lege. & ſic nō duæ ſunt apud eū dem: ſed una [illegible]. & Azo. At Io. & alij dicunt duas eſſe: naturalem, quæ corpore, ciuilem, quæ aīo conſiſtit: ut [illegible] l. iij. in princ. & C. eod. l. nemo. quod eſt uerius. qđ [illegible] ergo dī C. eo. l. licet. quod exiens de fundo retinet poſſeſſionem etiam ſi non eſt in conſpectu, dices ciuilem ſecundum Io. ſed Azo naturalem, quæ ēt ciuilis poteſt dici [illegible], ex eo quod ius ciuile operatur ad retentionem. ſic & ciuilis actio dī prætoria rōne extenſionis: vt ſup. de noxa. l. ele. §. fi. ſi aute n me abſente quis ingreditur meum prædium q[illegible]d poſsid[illegible] ciuilis iuris authoritate ut dictum eſt ſecundum Azo. ingrediens habet naturalem de iure naturali: cum & econtra extraneus habeat interdictum uti poſſidetis [illegible] in ti. & l. ſeq. & illam naturalē. [illegible] de iure nat. interpretatur [illegible] retineri animo: ſicut in [illegible] inf. de ui & ui arm. l. iij. §. unde ui. Nec mirum: quia [illegible] in hoc [illegible] plurimum à iure mutuatur. habet poſſeſſionem: ut inf. eo. l. poſſeſſio. ſed [illegible] retinet naturalem, & ingreſſus acquirit naturalē: ergo duo habet naturalem: quod eſt falſum.

Nec poteſt dici quod ſtatim quod ingreſſus quærit, ſi ſe amittat: quia non tunc, ſed poſtea cum rediens nō admitti[illegible], ut inf. eo. l. clam. §. ſi. dices ergo ſecundum Io. quod retinet ciuilem.

Veſtigium. id eſt exemplū, ut dñium ex naturali poſſeſsione quæratur, id eſt, cum cœpit poſsidere, ſtatim ſit dominus.

c In ijs. feris animalibus. nam iſta cum poſſeſſione ſtatim quæruntur: ut ī. tit. j. l. j. & l. ſeq. ſecus in alijs rebus. nam non ſtatim in aliqua re quæſita poſſeſſione quæritur dominium: at in his non quæritur unum ſine altero. Idem in amiſſione dicunt quidam, ut unum ſine alio non amittat: qđ nō placet: vt ſtatim dices.

Qui primi. ſecus ſi alius occupaſſet [illegible] quia illius eſſet etiam, ſi poſſeſſionē amittat per alterius occupationem, ut inf. eod. l. rem quæ. Sed an & alia quærantur ſtatim, quæ ſunt in conſpectu, ſi habemus animum acquirendi? Rñ. aut ſunt alia: & tunc ſerua quod habes ī. tit. j. l. naturalem. §. illud. & l. in laqueum. in non alatis vt diſtinguēdum inter res ab aliquo poſſ. ut [illegible] ēt nō apprehenſa poſſeſſione quærantur: ut inf. eo. quod meo. §. ſi uenditorem. & uacātes, ſiue pro derelicto habitas: & tunc demum poſt corporalem apprehenſionem: ut hic, & inf. eo. l. iij. §. Neratius. in fi. & eſt [illegible] quia primo caſu concurrit traditio, & acquirentis conſenſus: ſecundo non: vt inf. de ſtip. ſer. l. ſi ſeruus [illegible] ſto. Alij dicunt hic ſufficere conſpectum cum affectione quærendi. Nec ob. d. §. Neratius. quia ibi non uidebat: hic ſic. Arg. contra. ī. de contrah. emp. l. cl[illegible] uibus. Vel dic quia ibi & ſi ſciebat theſaurū eſſe in fundo, nō tñ ut hic, ſic & in illa l. clauib. Tertio dicit ibi de poſſeſſione, hic de dominio: uel ibi de alio genere quærendi, ſcilicet per inuentionem, hic per occupationem: quæ diuerſa ſunt: ut Inſti. de re. diui. §. feræ. & §. theſauros. Accur.

Bello. licito, ut indicto a po. Ro. uel ab alia ciuitate: vt inf. de cap. [illegible] hoſtes. Accur.

In mari. ſecus in flumine, niſi ſint ibi agri limitati: ut inf. de flu. l. j. §. ſi inſula. & ſup. tit. j. l. in agris. & l. adeo §. inſula.

Lapilli quid inter ſe differant, legitur ſup. de auro, & ar. leg. [illegible] & ſi non ſint. §. gemmæ. & facit ſup. de rerum diui. [illegible] lapilli.

k Per nosmetipſos. non remouet, [illegible] quin & per alium: ut inf eo. §. Item acquirimus. cum ſeq.

Sine tutoris. uel curatoris, propter furioſum. Nunquid ergo cum tutoris authoritate uel curator. infans & furioſus acquirunt poſſeſſionem? Videtur quod non: [illegible] inf. proxi. [illegible] pu. & c. & ibi, que ſententia &c. & inf. de reg. iur. [illegible] in negotijs. Sed contra hoc innuit. inf. eo l. quamuis. §. infans. ſed licet non quæratur furioſo ſine curatore, retinet tñ: vt inf. eod. l. ſi is qui. & inf. tit. j. l. iuſte. §. eum. & l. nunquam. §. antepe. licet enim deſinat habere animum poſſidendi, non tamen habet animum non poſſidendi: quia tunc deſineret: vt inf. eod. l. ſi quis ui. §. differentia.

m Non poteſt incipere poſſidere. Id eſt acquirere poſſeſſionem.

Licet maximè. id eſt, quod eſt maximū in poſſeſſione

Cur poſſeſſio κατοχὴ dicatur, ut l. de [illegible] paret. j. ī. F. Flex.

Reſpectu iuris ſi bi competentes. B. & Alexan. hic, & omnes doct. in l. naturaliter. infra eod.

Poſſeſſio ciuilis & naturalis an duæ ſint uel una.

Actio ciuilis prætoria dici poteſt.

Iſta glo. eſt menti tenenda, ſecundum Bartol. & ſing. ſecundum Alex. ibi. d. hoc [illegible] dens poſſideri naturalē rei nec [illegible] lo animo.

Priuatim. (ut li. 1. Of. Ci. ait) natura nulla ſunt, ſed aut ueteri occupatione, ut qui quondā uacua uenerūt, aut uictoria, ut qui bello potiti ſūt. I. Ro.

Idem Ia. & eſt de mente aliorum.

Iſta eſt uera ſecundum Barr. P. Aret. & Iaſ.

Diſplicet Bartol. & alijs ſcrib.

Iſta etiā non placet Bartol. & alijs ſcrib.

Vel ab Imperatore, uel papa, uel alio non recognoſcente ſuperiorē. Iaſo. in §. rurſus. Inſti. de act.

Idē Iaſ. & eſt de mente omnium ſcrib.

Iſta glo. reprehenditur per Bart. Aret. P. Alexan. & Iaſ.

ſione quærenda:vt ꝩ.l.iij.in prin.ſic C.quod met.cã. l.uj.nõ ergo oĩs detẽtatio eſt poſſeſsio:ſed triplex eſt. nam alia ciuilis,alia naturalis:in quarum utraq; quærenda duo exiguntur:vt ꝩ.eod.l.uj.in prin.alia detentatio,ut hic:qualem etiam habet colonus.

liaribus:vt ꝩ.eo.l.quicquid.Item dic filium uerũ,nõ putatiuum ut ꝩ.eo.l. per eum. ſecus in putatiuo ſeruo:vt ꝩ.§.proxi.Et eſt tõ,ut ꝩ.ııı.j.l.iuſto.ıu prin.

m Peculiariter. Quid ergo ſi nõ peculiariter, an ignorantibus nobis quæratur. Quidam quod n : vt hic,& ꝩ.l.iij.§.filius.& l. peregre.§ quæ ſitũ. nos tamen contra. pro nobis. inf. eo.l. qđ ſeruus.& Inſti.p quas perſo.nob.acqui.§. item nobis. ubi dicitur:& ſi nullum ſit peculium, quærere etiam domino inuito : ergo multo magis ignoranti. & quod dictis legibus dicitur ſcientiam exigi, reſtringitur quantum ad uſucapionẽ,quæ eſt effectus poſſ. ut infra pro ſol.l. ij.& ſup.ui.j. l.acquirit. §.non ſolum. fi. & inf tit.j.l.Labeo. & ſubijcit uſucapiunt.uel expone hic pecu[illegible]ter.i.quicquid quæris iuſte:ut d.l.quod ſeruus.

tingant, ſicuti ſi qs dormieti aliquid in manu ponat.Sed pupillus tutore authore incipiet poſſidere. Offilius quidẽ, & Nerua filius,ẽt ſine tutoris authoritate poſsidere incipere poſſe pupillum aiunt. Eã.n.rẽ [c] facti, nõ iuris eſſe.q̃ ſnĩa recipi poteſt, [d] ſi eius ætatis ſit, ut intellectum capiat.

Ex inutili cõtractu transfertur poſſeſsio.h.d.Bar.

Si uir uxori cedat poſſeſsionẽ cã donationis: pleriq; putant poſsidere eam: qm̃ res facti infirmari iure ciuili non põt. [k] Et quid attinet dicere,non poſsidere mulierem,cum maritus ubi noluit poſsidere, protinus amiſerit [i] poſſeſsionẽ?

Per ſeruum,& filium ex cã peculiari acquiritur nobis ignorantibus poſſeſsio, & vſucap ẽ di conditio. Item per ſeruũ & liberum bona fide poſſeſſum acquirimus.Item per ſeruum cõmunem,& fructuarium. ſi tamen ſcient exiſtat.h.d. Bar.

Item acquirimus poſſeſsionem per ſeruũ, aut filium, [l] qui in ptãte eſt: &quidem earum rerum, quas peculiariter [m] tenent,ẽt ignorantes :ſicut Sabino,& Caſsio, & Iuliano placuit:quia nr̃a voluntate intelligunẽ poſsidere: [n] ꝙ [o] eis peculiũ habere permiſerimus. Igiẽ ex cã [p] peculiari & infans,& furioſus acqrũt poſſeſsionẽ, & uſucapiunt: [q] & hæres, [r] ſi hæreditarius ſeruus emat.

Per ſeruum alienum, vel liberum hominem bona fide poſſeſſum acquiritur poſſeſsio poſſeſſori ſed ſi mala fide,nec illi acquiritur,nec etiam alteri.h. d.Pau.de Caſt.

Sed & per eum, quem bona fide poſsidemus, quamuis ſit alienus, uel liber, poſſeſsionẽ acquirimus. [s] Quod ſi mala fide cũ poſsideamus, nõ puto acquiri nobis poſſeſsionem [t] per eum.

Sed nec uero dño, aut

a Dormienti. facit ſup.de auth.tut. l.j.in fi.

b Pupillus. idẽ de furioſo, ut dixi: licet iu pupillo tantum proſequatur.

Eam enim rem. id eſt acquiſitionẽ poſſeſsionis.& ſubaudi maximè. nã & ſi iuris, eſſet idẽ: ut ecce poteſt ſtipulari ſine tutoris authoritate :ut Inſtit. de autho. tuto. in princ.& uſucapere: ut inf.ti.j.l.ſequitur §.pupillus. quæ iuris ſunt.Sed ſi in hoc quomodo eſt factũ, non ius ? Rñ. quia ea acquiſita de facto quæritur, de iure,uel non iure ſit quæſita:ut inf.l.iij. §. ex contrario. Tu dic [4] quod eſt rõ quare furioſus non poſsit acquirere poſſ. ſed pupillus ſic ſine tutore : quia ea res non eſt iuris.i.in ea deſideratur fictio iuris, quę factum alterius fingat pupilli : qa ipſemet quęrit . ea autem quæ per alium quæritur habet plurimum iuris : ſed ea quæ per ſe, plurimum facti, quod factum bene cadit in perſona pupilli, qui habet intellectum:ſed nõ in furioſo:quia etſi plurimum facti habet talis poſſeſsio,non tamen quæritur ſine animo.

d Recipi poteſt.ut pupillus ſine tutore incipiat poſſidere.

c Capiat.non ergo infans quærit ſine tutore.Sed cõtra.C.eo.l.donatarum.Sol. ut inf.eod.l.quamuis. §.infans.& facit Inſti.de inuti.ſtip.§. pupillus.

f Poſſeſsionem.nudam. [6] cum forte alterius eſſet proprietas.

g Poſsidere eã.imo non poſsidet:ut ſup.de do.i uir.& uxo.l.ſi eum qui.quæ eſt contra. Sol. ut ibi.

Nun poteſt.ſic infra de ca.& poſtli.re.l. in bello. §.factæ.hoc fallit. in poſtliminio & fictione legis Cor.& alias:ut C.de rei uxo.act.in prin.

Amiſerit.ut inf.eo.l.ſi quis ui.§. dña. & eſt bona rõ:quo enim conſulere uoluit donanti, ſi in quod primo a legaui,licet falſum ſit:per hoc aũt non conſuletetur:cum etſi non quæratur, hic tñ amittit: ut infra eo.l.quod meo.§.ſi a furioſo.Sed contra infra eod.l.ſi me in uacuam.Sol.ut ibi.

poſſeſsionem.ut hic fuit.

Filium.etiam qui ab alio poſsidetur in rebus peculiaribus:vt ꝩ.eo.l.quicquid.

n Intelligunẽ poſſidere.i.detinere.ſic & inf.eod.l. qđ ſeruus.nec ſit contra infra de uerb.ob.l.ſtipulatio iſta.§.hi.in fi. & §.hæc quoque ſtipulatio.

Permiſerimus . tacitè hoc ipſo quod non adimimus . alias cauſa eſt liberæ adminiſtrationis:ut ſup.de pec. l. quam Tuberonis. §. ſunt. & §.alia.

p Igitur ex cauſa. quia ignorantibus acquiritur poſſeſſ. igitur &c.arg.Inſti.de hære.quę ab inteſta.§.ſi nantẽ. non ergo ad proximum dictum refertur : quia noſtra uoluntate &c.quia nõ poſſunt peculium concedere: ut ſup.de pec.l.quam Tuberonis.§.j.& facit infra tit. j.l.ſi ſeruo furioſi.Acc.

q Et uſucapiunt.ignorantes.ſed opp. furioſus per ſe non incipit uſucapere:ergo nec per ſeruum : ut inf.ti. j.l.Labeo.in.fine.Sol.ut ibi.

r Et hæres.ſ.uſucapit,ſed poſt aditam hæreditatem: ut infra tit.j.l.ſi. §. ſi.

s Acquirimus.ex duabus cauſis: [t] ut Inſti.p quas perſo.no.acqui.§.non ſolum. Quid ergo de alijs? Rñ. P. [o] proprietatem dño,uel ſibi libero, poſſeſsionẽ nulli:ut ſup.tit.j.l.homo liber.in fine.niſi hic geſtiat alieni poſſeſsionem quærere:uel ſaltem tradẽs ut ſup. de don.l.qui mihi.Sed nunquid tunc quæratur ſine ratihabitione?Idem de proprietate quæro , quando uel tradens geſſit alicui quærere.arg. quod demum poſt ratihabitionem,ſup.de neg.geſt.l.ſi ego.

t Poſſeſsionem.per eum:ut & C.de rei uendicatio. l.j.in fine.

Nec uero domino.ſ.acquirit poſſ. quid de domino

: Iſta gl. placet Barto. quamuis diſplicet Iaſ.

2 In hoc reprehẽditur p Bar. & alios in gl.ſine tutoris . ſupra ea.l.

Idẽ Are. & eſt de mẽte aliorum.

P.F.poſſeſsione.

4 Iſta cõmuniter tenetur ſecũdũ Are.

Ibi acquirit res, in quibus ea dit affectio infantię , puta in iocalibus. Pau. Are. & Alexã. hic: uel ſolue ut ibi.

Iſta eſt uera in le: ſed eſt diuinatiua ſecundum Bar.Aret. & Alexã.

Dic qđ mulier nõ poſsidet quo ad effectũ, ſed quo ad uſucapionẽ: bene tamẽ poſsidet ſecũdũ Bar. Aret. Alc & Iaſ.

8 Imò dic quòd ius fingit contra factũ: ſed nõ hic, quia fictio non affert aliquã utilitatem . Bar. mol. Alc.& Iaſ.

P. Flo. qui.

9 Idẽ Alexan. & eſt de mente aliorum .

Gl. ſſ. ſequit Bar. Are.& Iaſ.

1 Idẽ B. Paulus & Alexan.

nio, quidam? idem quaſi non poſſit dñium ſine poſſ. quæri. pro eis C. de proba. l. cũ res. Tu dic nero dño quæri: ut ſup. titul. j. l. homo liber. in fi. & de peculio. l. eo tpe. in fi. & j. de ſol. l. fugitiuns. & j. eo. l. quicquid. & ſup. de fundo do. l. ſi fundum. ſed contra ſup. ti. j. l. ſi ſeruus. in fi. ſed eam expone ut ibi.

A[...] Dic qđ loquitur, qñ uenit ex re, uel ex opera bonæ fidei poſſeſſ. Alex.

Qui ab alio poſſidetur. huic rationi eſt cõtra ſup. de lib. cau. l. ſi cul. §. licet. Sol. hic animo & corpore ab alio poſſidetur. vt ibi dixi. Azo. Sed quomodo liber homo poſſidetur? Reſpondetur quod credo eſſe ſeruum alienum. aliàs non poſſiderem: vt infra eo. l. cum hæredes. §. item quæro.

Singuli. i. uel ego uel ſocius tantum: ut ſubijcit: non autem ambo inſolidũ poſſumus: vt j. l. iij. §. ex contrario. Quid ergo ſi non agat, ut uni inſolidũ quæratur? Reſpon. ut j. de ſtipul. ſer. l. ſi ſeruus communis. per ſtip. autem poteſt dominis inſolidum quærere: ut infra de ſtipu. ſer. l. ſi ſeruus communis.

In dominio vt ſ. tit. j. l. per ſeruum §. ſicut.

d Per eum. ex operis ſuis, uel ex re noſtra: vt inf. eo. l. poſſeſſio quoque.

Non poſſidemus ciuiliter, ſed naturaliter ſic: vt infra eodem, lege, naturaliter. ſed P. dixit, nullo modo. & ideo de alijs, qui habent ius in re dicitur: ut in emphyteus. & ſimilibus.

ſibi acq̃ret poſſeſſionẽ, qui ab alio poſſidetur. a

Seruus communis poteſt uni ex dominis poſſeſſionẽ inſolidũ acquirere, ſi hoc egerit Pau.

Per cõem ſeruũ ſicuti ꝑ ꝓprium acquirimus poſſeſſionem ẽt ſinguli in ſolidum, ſi hoc agat ſeruus, ut uni acquirat: ſicuti in dñio acquirendo.

Per ſeruum, in quo habemus uſumfructum, acquiritur nobis poſſeſſio ex re noſtra, uel ex opera ſua: licet ipſum ciuiliter non poßideamus.

Per eum, d in quo vſum fructum habemus, poſſidere poſſumus, ſicut ex operis ſuis acquirere nobis ſolet nec ad rem pertinet, ꝙ ipſum non poſſidemus: nam nec filium.

Per illum qui penitus intellectu caret, non poſſumus acquirere: ſecus ſi non penitus, licet perfectum non habeat. hoc dicit. Pau. de Caſt.

Cæterùm g & ille, per quẽ uolumus poſſidere, talis eſſe debet, ut habeat intellectũ poſſidendi. Et ideo ſi furioſum ſeruũ miſeris, ut poſſideas, nequaquam uideris apprehendiſſe poſſeſſionem. Quòd ſi impuberem h miſeris ad poſſidẽdum, incipies poſſidere: ſicut pupillus (maximè tutore authore) ſibi acquirit poſſeſſionem.

Nam & per ancillam quin poſſis nanſci poſſeſſionem, non dubitatur.

Impubes poteſt eſſe procurator ad negotia, & etiam inſtitor. hoc dicit.

Pupillus k per ſeruum ſiue puberẽ, ſiue impuberẽ acquirit poſſeſſionẽ, ſi tutore authore iuſſerit eum ire in poſſeſſionẽ.

Seruum fugitiuum poſſidemus, uſucapimus, & per eum acquirimus. Bar.

Per ſeruum, qui in fuga ſit, nihil poſſe nos poſſidere, Nerua filius m ait: licet rñdeatur, quádiu ab alio non poſſideatur, à nobis eũ poſſideri, ideoque interim ẽt uſucapi.

Sed utilitatis cã receptũ eſt, ut impleatur uſucapio, p quandiu nemo nactus ſit eius poſſeſſionem. Poſſeſſionem aũt ꝑ eum acquirit, ſicut ꝑ eos, quos in prouincia habemus, Caßij & Iuliani ſententia eſt. q

Per ſeruum à nobis pignori traditum, non acquiritur nobis poſſeſſio.

Per ſeruũ corporaliter r

f Nec filium. ſ. poſſidemus: alia tamen ratione per eum acquirimus, ſcilicet iure patriæ poteſtatis.

g Cæterum. ut poſ. quis per ſe quærat, poſſidendi animum habere debet: vt ſup. ead. l. §. ſed furioſus. cæterum & ille &c.

Impuberem. ſcilicet ſeruum.

Sicut pupillus. qui habeat intellectum ut in multis rebus ipſa, ſcilicet parum. uel dic, ẽt ſi non habeat intellectum: ut tantum faciat mea luſio, quãtum faceret in totis authoritas: ut inf. e. l. quamuis. §. infans. nec ob. litera prædicta. ſic. n. intelligi põt, ſcilicet ut non ſit furioſus. Sed illud quæritur, an per ſeruum furioſum quæratur, ſi hoc geſti a tradens? Rñd. ſic, ſecundum Azo. cum & inuito procuratore hoc fiat: vt ſup. de dona. l. qui mihi.

Pupillus. uel dic habens intellectum. & j. dic tut. authoritate. ſ. maximè, propter id quod eſt ſ. ea. §. ſed furioſus. in fi. uel dic pupillus ẽt infans: vt inf. eod. l. quamuis. §. fi.

Iuſſerit eum. Sed quid ſi tutoris authoritate ſeruus pupilli uiolenter occupauit, an quæritur pupillo? Videtur quod non, quaſi perperam ſit data authoritas: vt ſup. de auth. præſt. l. ij. econtra quod ſic: ut inf. qđ ui aut clã. l. is qui. §. ſi tutoris. & C. vñ ui. l. meminerint. & inf. de ui & ui ar. l. ſi uime.

m Nerua filius. & malè: vt inf. dicit.

n Poſſideatur. ut & ſup. de uſufru. l. arboribus. §. de illo. & hoc niſi diu &c. ut j. l. iij. §. ſi ſeru⁹. ſecus aũt dicitur in alijs rebus mobilibus: vt inf. l. iij. §. Nerua. & l. Pomponius. in princ. & eſt ratio ut in l. rem quæ. & l. ſi rem mobilem. Sed op. iſte facit furtum ſui: vt C. de ſeruis fug. l. j. ergo deſinimus poſſidere: vt j. eo. l. rem quæ. Sed tñ. hoc uerum extra eo furãte: non ſiuo uel ſerno, ut ibi. Item quid ſi iam cœpit poſſideri ab alio, uel ſe liberum contendat: an poteſt nobis acquiri poſſeſſio? Videtur quod non: vt hic à contrario ſenſu: & j. proxi. §. & ſ. ead. §. ſed & per eum. econtra quod ſic. vt ſ. de li. cau. l. ſi cui. §. licet. ſed quod dicit magis eſt ut acquirat: ſcilicet alia: non poſſ. uel ibi adhuc poſſidebat animo: vt & inf. l. iij. §. ſi ſeruus. aliud ergo ſi ab alio poſſidetur. Accurſius.

o Vſucapi. ipſum ſeruum, ſi ante fugam inceperam uſucapere: ut inf. de fur. l. ſerui & filij. §. fi. & inf. tit. j. l. ſi is. §. ſi ſeruus &c.

p Vſucapio. rerum poſſeſſarum per ſeruum.

q Sententia eſt. & noſtra: ut inf. eo. l. per eum. in fi. & ſ. de li. cau. l. ſi cui. in fi. reprobata eſt Neruæ ſcõtentia. Sed contra ſup. de pub. l. ſi ſeruus. Sol. ut ibi.

A[...] Dic quod ibi loquitur de ſeruo ab alio poſſeſſo, hic non. Bar.

r Per ſeruum corporaliter. ſecus ſi ſolo conſenſu: vt ſup. de pig. actio. l. j.

Ad

Idem Alexand. & Aret.

Iſta eſt difficilis inductionis ſecundum ſcriben.

In P. F. nõ eſt poſſeſſionẽ.

Placet Alexan. & eſt de mẽte aliorũ. Iaſ.

Idẽ Bar. & Alexã.

Et male. Barto'.

Et male. Bartol. P. Aretin. & Alexand.

Contra ſiũ eſt uerum ſecũdum præd. ſcribẽ.

ſibi, non eſt in P. F. Idẽ Pau. Aret. Ale. & Iaſ.

Nihil ẽ ſecũdum præd. quæ uis Barto. contrariũ dicat.

Iſtam gl. ſequuntur uſque ad finem Bartol. P. Aretin. & Alexand.

pignori datum nõ acqui ri nobis poſſeſsionem, Iulia. ait: ad unam enim cauſam tantum uideri eum à debitore poſsideri, ad uſucapionem. Sed nec creditori: quia nec ſtipulatione nec ullo alio modo per eum acquirat, quã uis eum poſsideat.

Per ſeruum hæreditariũ nihil nobis hæreditatis acquiritur ſed per emptum, & donatum, aliàs res empta & donata acquiruntur h.d. Barto.

Veteres putauerũt, non poſſe nos per ſeruũ hæreditariũ acquirere, quod ſit eiuſdẽ hæreditatis. Itaque agitatur, num hęc regula longius producenda ſit: ut ſi plures ſerui legati ſint per unũ, an poſsint cęteri poſsideri? Idẽ tractatũ eſt, ſi pariter empti, uel donati ſint. Sed uerius eſt, ex his cauſis poſſe me per unũ reliquorũ acquirere poſſeſsionem.

Si ex parte hæredi inſtituto ſeruus legatus ſit: pro parte, quã ex cã legati habet, acquiret fundi hæreditarij poſſeſsionem. Idem dicendũ eſt, ſi ſeruum cõem iuſſero adire hæreditatem: quia propter meam partem acquiro.

Seruus acquirit domino ita demum, ſi uult: quia ſecus ſi de contraria ipſius ſerui uolunt. aperte appareat. Pau.

Hęc, quæ de ſeruis diximus, ita ſe habent, ſi & ipſi uelint nobis acquirere poſſeſsionem. Nam ſi ſeruum tuum poſsidere iubeas, & is eo animo intret in poſſeſsionem, ut nolit tibi, ſed potius Titio acquirere, non eſt tibi acquiſita poſſeſsio.

Per procuratorem nobis acquiritur poſſeſsio, ſi hoc agatur. aliàs ſecus hoc dicit. Bart.

Per procuratorem, tutorem, curatoremue poſſeſsio nobis acquiritur. Cum autem ſuo nomine nacti fuerint poſſeſsionem, non cum ea

Ad uſucapionem. vt ĩ. eo. l. qui pignoris. & ĩ. ti. j. l. pignori. Item & quantum ad euitandum lauſidationem: ut ſup. qui ſat. cog. l. ſciendum. §. creditor. & de hoc dic quis poſsideat, ut not. C. de præſcri. xxx. an. l. cum notiſſi iu. §. j.

Poſsideat. ut ſ. ti. j. l. per ſeruum. in prin. Sed quid in dominio rerum ab eo quæſitarum? Dicũt quidã interim nullius eſſe. Ioan. dicit domino quæri, vt in ſeruo alieno, & libero homine bona fide poſſeſſo: vt ſup. e. § ſed & per eũ.

c Nos. ſcilicet hæredes.

d Quod ſit eiuſdem. ita hic includitur, id eſt nec hæreditatem, nec dominium rei hæreditariæ, nec poſſeſſionẽ: ut ĩ. tit. j. l. per hæreditarium. & ſ. de acqui. hære. l. hæres per ſeruum. Sed contra ĩ. eo. l. qui abſenti. §. fin. ſed ibi non erat hæreditarius, vt ibi dices.

Donati ſint. ita rerum per unum eorum cæterorũ poſſit acqui poſſeſſio.

Per unum reliquorum. non ut poſſeſſo uno, per eũ uideas & cæteros poſsidere: ſed poſt acquiſitam poſ. in uno incipiat alius meo nomine poſsidere: vt hic, & ĩ. eo. l. prædia. niſi in legatis. ubi etiã ſine poſſ. quæritur dominium: vt ĩ. de f[illegible] r. l. à Titio. Sed quæ eſt ratio, quod per hæreditarium nihil quæritur, per iſtos alios ſic? Rñ. Io. urgen[illegible] putatio: a[illegible] j, ratio coæqualitatis: quia dedignatur res hæreditaria per comparem [illegible] nam aliter intelligitur, ſi per comparem ſe uideat [illegible] rehendi. h[illegible] e non ua et: [illegible] quia in legatis i[illegible] em deberet eſſe, ut in cæteris. Tu dic [illegible] qui [illegible] d hæreditarius ſeruus dicitur ante adita hæreditate: quo tem[illegible] re nihil quærere põt, cum non ſit ſeruus: vt ĩ eo. l. ſi me in uacuam. §. ſi. at poſt aditam iam nõ eſt hęreditarius, ſed proprius hæredis: vt ĩ. eo. l. cum hęres. li[illegible] ce[illegible] pto[illegible] rie quandoque, vt h[illegible] c ſcilicet ſeruus hæredis factus hæreditarius appelletur. ut ſup. eo. §. [illegible] quirimus. en ñ. hoc ergo nomen hæreditarius, dictam, ſcilicet hæreditatem ſignificat: quam no habet ſuam ca adit[illegible] ab hærede. Sed cum dico emptos, donatos, & legatus, titulus [illegible] er hæc nomina, uel participia. onde licet factus ſit dominus legatarius, adhuc [illegible] tuus legatus dicitur: & ita de cæteris: [illegible] ſic for. e intellexit Ioã. cum dixit, urgens diſputatio in hæreditate [illegible]. Eſt & alia ro, quare non quæritur per hæreditarium ſeruum vt ſup. de acqui. hær. d. t. l. Paulus. Sed quid ſi habeam [illegible] in ſeruo teſtatoris meum

quid per eum acquiram hæreditatem? Reſpon. quod non, cum nec per ſeruum hæredis poſſit quæ[illegible] e cus ſi ſeruus inſtituatur, quia per eum tunc acquiritur. Accurſi.

Si ex parte. ſecus. ſi in totũ. tunc. n. inutile eſſet legatũ: vt ſup. de legatis j. l. legatum. §. j. ſed ſi ab alter er, totum conſequitur: ut eodem tit. l. qui ſ[illegible] l[illegible] b[illegible]. §. ti. & l. ſequenti.

Legatus. i. prælegatus.

Partem dimidiam. ſi ponas duos hæredes: aliã autem habet iure hæreditario.

Fundi. non ipſam hæreditatem: cum per me ſim hęres: ut ſup. de acqui. hære. l. Paulus.

Seruum communem. mei, & teſtatoris cui ſuc[illegible] eſsi per ipſum ſeruũ: vt ſup. de h[illegible] n[illegible] l. [illegible] in prin. ſe[illegible] ſi p me: ut d. [illegible] Paulus. & erit non hæredi[illegible] hoc ca[illegible] u, ſ[illegible] d totius mihi accedit ſecundum Io.

Acquiro. ſcilicet totam hæreditaté, poſſet & poni in ſeruo duorum inſtituto [illegible] b extraneo contemplatione alterius.

Hæc quæ de ſeruis di[illegible] mus. ut per eos ac[illegible] uiratur nobis poſ. ut ſ eod. §. item acquirimus. & ſequentibus.

Velint. & ſciant uelle: vt & ſup. eod. §. cæterum.

Nolit tibi. ſed potius Titio. ſi tamen habebat ratum, ut ſup. de negu. geſt. l. ſi ego. Item hoc niſi ille, q[illegible] i tradit, hoc agat, ut mihi acquiratur. quo caſu ſerui malignitas non nocet: ut ſup. de don. l. qui mihi. & ſup. [illegible] l. per ſeruum. §. fi. quæ eſt contra. uel hic a nemine tradebatur. item hoc in quæſitis, ſecus in quæſitis: vt ĩ. eo. [illegible] ti. & C. de pac. l. ſeruus. & facit ſup. de bo. poſ. ſecundum tab. l. penu. & de iure dotium. l. cum uxor. & ĩ. cod. l. ſi me in uacuam. in fin.

Acquiritur. dic quod per procuratorem quæritur poſſeſſio, & dominium, ſi dominus fuerit tradens, etiã ignoranti. aliàs ſi ipſe tradens non fuit dominus, [illegible] n dicto uſucapiet. di ex quo t[illegible] uit dñus: vt hi[illegible] & ſup. ti. j. [illegible] ſi procurator. [illegible] C. eod. l. per liberam. [illegible] procuratorem. ſed [illegible] R. dixit, quandoque quæritur [illegible] er procuratorem poſſ. & dominium, etiam ign[illegible] rant mihi [illegible] quando ſpecialiter [illegible] ad hoc conſtituto ita ſi[illegible] tur geſtiente etiam tradẽte, licet procur[illegible] tor ni ſigne[illegible] [illegible] ſi q[illegible] ts al[illegible] er uel ſibi. l. ti. & ſup. de [illegible] in. fi. ſup. [illegible] j. ſi procurator. quandoque poſſ. ola & ea mediante ſtue per eam dñium, ſi ab e[illegible] e[illegible] rati nõ põtius ſi habeat ſpeciale mandatum, & meo nomine acci-

Iſta glo. allegat ad hoc. quod dictio ta-xatiua nõ excludit ſi miles ca-ſus. cõcor. gl. in l. ſer ui nomi-ne. infra, de uſuca. gl. in l. qui pp neceſsi taté. ĩ. de reg. iu. me lior text. eſt de iore in l. j. ſo-pra, ſi mẽ. ſal. mo. di-xerit. per Dy. in c. 3. ar. de reg. ior. in 6. p Bar. in l. j. ſi quis ius dicen. nõ obtem pe. Tu ad-de melio-rem text. de iure in cle. exiui de paradi-ſo. §. eum antem. de uerb. ſigo. de quo per Paulum d Caſt. con. cccxvij. & Alexand. conſ. cvij. uol j.

Sed, non eſt in P. F. Glo. ſe-quit Bart. Soci. Are. Alexand. & Iaſ.

In P. F. tractat' ẽ. Sed nõ poſſeſsio. Bart.

Et bene. Bar. Aret. Alexan. & Iaſ.

Iſta pla cet Bar. & Iaſ. diſſ i-cet tamen Pau. & a hijs. tene tamen cũ glo.

Et bene. Bart. Alc. & Iaſ.

G[illegible] quitur A[illegible] lexan.

Idẽ Pau. Alexand. & Iaſ.

Idẽ pię dicti ſen-ben.

Iſtã pri mam par-tem [illegible] ap probant Are. [illegible] C[illegible] & [illegible]

In hoc bene [illegible] tur ſecun-dum Are. Alexa. & Iaſ.

D[illegible] cet Are. & Alexand.

mente ut operam duntaxat ſuam accommodarēt nobis, nō poſſunt acquirere. Alioquin ſi dicamus, ꝑ eos non acquiri nobis poſſeſſionē, q noſtro nomine accipiunt: futurum eſt, ut neq; is poſſideat, cui res tradita ſit: quia non habeat animum poſſidendi: neque is, qui tradiderit: quoniam ceſſerit poſſeſſionem.

Oculis & aſpectu acquiritur poſſeſſio rei ab alio traditæ. h.d.

Si iuſſerim uenditorē ꝓcuratori rem tradere, cū ea in preſentia ſit, uideri mihi traditā, Priſcus ait. Idemq; eſſe, ſi numos debitorem iuſſerim dare alij. Nō eſt n. corpore, & actu neceſſe apprehedere poſſeſſionē, ſed et oculis & affectu. & argumēto eſſe eas res, quæ propter magnitudinem pon deris moueri non poſſunt: ut colūnas. nam pro traditis haberi eas, ſi in re præſenti conſenſerint: & uina tradita uideri, cū claues cellæ uinariæ emptori traditę fuerint

Vniuerſitas per ſe & per alium poteſt poſſidere, & poſſeſſionē acquirere. h.d. Bar.

Municipes per ſe nihil poſſidere poſſunt, quia uniuerſi conſentire non poſſunt. Forum autē, & baſilicam, hiſq; ſimilia non poſſident, ſed promiſcue his utuntur. Sed Nerua filius ait, ꝑ ſeruum, quę peculiariter acquiſierint, & poſſidere & uſucapere poſſe. Sed quidam contra putant, quoniam ipſos ſeruos nō poſſideant.

II.

Sed hoc iure utimur, ut & poſſidere, & uſucapere municipes poſſint: idque eis & per ſeruum, & per liberam perſonam acquiratur.

Corporalis improprie poſſidetur. & animo & corpore poſſeſſio quæritur: & per ingreſſum partis, acquiritur poſſeſſio totius. h.d. Bar.

[illegible]

III.

nō accipiat, eo qui dat non hoc agente ut mihi quæratur. ut hic. & C eo. l. per procuratorem. & l. per liberam. quando que tunc demum rei traditæ procuratori non meo m quæritur poſſeſ. cum nouero, & ratum habuero. ut ſi generalis erat ꝓcurator, uel ad alia conſtitutus: ut infra eo. l. Leoninumnis. §. fina. & ſ. de nego. geſt. l. ſi ego. quandoque tūc demū mihi quęritur, cum tradita mihi fuit: ut ſi in tradendo neuter id egit ut mihi quæratur, ut ſ. titul. j. l. res. & C. de [illegible] qui a non do. l. [illegible] ſed lo. non diſtinguit in generali & ſpeciali ꝓcuratore: & quod ſa cit ſpecialis quo ad quædam, hoc generalis quoad omnia & econtra: ut ſ. de admi. tut. l. ſi duo. Item nō diſtinguit ſi generali, uterque, uel tradens tantum gerat ut ſ. de do. l. ſi mihi. & ſ. titu. j. l. per ſeruum. in fi. uel etiam accipiens tantum: quia etiam etiam uoluntas inquiritur: ut ſ. ea. §. cęterum. & §. hæc que de ſeruis. Item non dicit dominiū mediante poſ. quæri: ſed per ipſum procuratorem: ut not. Inſti. per quas pſo. no acqui. §. ex his. & illa l. cōmunis. § j & l. ſi ego. intel ligitur quando non habeat mādatum. ſed uidetur dñium non quæri per ꝓcuratorem: ut C. per quas perſo. no. acqui. [illegible] ibi nō dicit excepta poſſeſ. de cauſa poſ. id eſt dominij.

Accommodarent nobis. i. non noſtro nomine.

Non poſſunt acquirere, niſi tradens gerat: ut ſ. de do. l. qui mihi. niſi fuerit res tradita: ut ſupra ti. j. l. res. Item contra ſ. eo. l. communis. in fin. ſed illa in geſto re ſine mandato dicit, & noſtro nomine accipit.

Alioquin. non ad proximū, ſed ad ſuperius dictum refertur.

Poſſidendi ſibi, ſed nobis.

Tradiderit. quod eſt abſurdum: ut ſ. eod. l. ſi me in uacuā. tamen talia abſurditas quādoque toleratur: ut ſ. eo. l. quod meo §. ſi furioſo.

In præſentia. ſed quid operatur præſentia: cum & ignorantibus nobis per procuratorem acquiratur: ut ſupra proxi. Reſpon. ibi per procuratorem: hic per me ipſum acquiro ſicuti cu mitto epiſtolā, uel nuntium: ut ſupra de conſtit. pecu. l. & licet. & infra eo. l. quod meo. §. procurator.

Si numos. ut infra de ſolu. l. ſi pecuniam. & infra de fur. l. falſus. §. ſed & ſi is. & ſupra de dona. inter uirum & uxorem. l. iij. §. fina.

Et affectu. ſufficit, ſcilicet. ſed contra infra. l. quēadmodū. Sol. ut infra. l. iij. in princ. quæ eſt ſimiliter contra. ADDITIO. Dic quod hic interuenit actua uere, tamen ficte ſic. Alexand.

Ponderis. idem de alijs mobilibus ut pecunia: ut ſupra proxim. ſed in hia maximè. ſi ergo ſine ingreſſu per aſſe ctū quæritur: multo magis retinetur: vt not. ſupra eodē in principio.

Traditæ. coram cella: ut ſupra, de cō trahen. empt. l. clauibus.

Poſſidere poſſunt. ut ſ. l. proxim. contra. Sol. ut ibi.

Non poſſunt. ut ſupra, de liber. uniuerſi. l. j. & arg. ſupra de arbi. l. itē ſi unus §. principaliter. & ſupra, de do. l. ſed ſi ex dolo. & ſubaudi hic facile, uel cōmode: arg. ſ. de ijs, qui deiec. uel effu. l. cū ſane. & infra, de uet borum ſignifi. l. ne pos Proculo. & hoc ideo, ne ſit contra. C. de leg. & con ſtitu. l. humanum. & ſ. quod metus cauſa. merum. §. animaduertendum.

Non poſſident. ſcilicet municipes.

Vtuntur. ſic infra, quorum leg. l. j. §. quod autem ait.

Ait. & bene. ut infra. l. ꝓxim. & ſ. de ſer. non dubito. & de publi. l. ſi. uc autem. §. fio. ſed contra infra titu. j. l. Labeo. in fine. Sol. ibi ex delicto dominus non poteſt uſucapere: pręterea ipſi municipes uſucapiunt: ut ſ. l. proxi.

Putant. & malè. Accur.

Non poſſideant. imo ut ſubijcit, ſed hoc iure &c.

Sed hoc iure utimur. reprobata ſuperiori ſententia. & ſic poſſidere proprię accipe: ut & ſ. ad exhi. l. tigni. §. nē municipes. Ali dicunt im pprie poſſidere, ne obſtet prædicta. Sed R. dixit municipes non poſſidere: ſed illos quibus adminiſtratio municipum eſt commiſſa: ut arg. ſ. de con. & demon. l. municipibus. & ſ. ad municip. l. municipibus. Acc.

Id [illegible] ſcilicet poſſeſſio.

Per [illegible] rum. ut ſ. l. proxi in fine.

[illegible] ut ſ. de ui & ui arma. l. ſi ui me. & ſ. ut in poſſeſ. leg. l. municipio. in fine. Accur.

Acquiratur. & etiam per ſ [illegible] ipſa ſi maior pars in hoc conſentiat: ut ſ. quod metus cauſa. l. metum. §. animaduertendum. & C. de leg. & con. l. humanum. Itē per eos quibus res municipum eſt commiſſa: ut ſ. de condi. & demon. l. municipibus.

Diſplicet Areti. Alexan. & Iaſ.

Et bene P. Areti. So Alex. & Iaſ.

poſſeſſio omnia capta in corpore & rei quā do releuās ſit Mand. in 12. quę. 16. Reg. cāccel. nu. 7.

Idē. Bar. Bald. in l. cōuacua.

Idē Iaſ.

Idē Ar. & Alc.

Idē Areti. Cō. & Alex.

Sumpta eſt ex tractatu de Interdictis.

Idē Bar. & Alexā.

Iſtā opinionē tenet Bart. P. & Al. Iſtę duę opiniōes non placent Bar Paulo, & Alexand.

POſsideri aũt poſſunt q̃ ſunt corporalia: [a] & adipiſcimur [b] poſſeſſionem corpore [c] & animo: neq; ꝑ ſe animo [d] aut ꝑ ſe corpore. Quod aũt diximus [e] & corpore & animo acqrere nos debere poſſeſsionẽ, non utiq; ita accipiẽdũ eſt, ut q fundũ poſsidere uelit, omnes glebas circũambulet, ſed ſufficit q̃ libet [f] partẽ eius fundi introire: dũ ea mente, & cogitatione ſit, ut totũ fundũ uſque ad terminum uelit poſsidere.

Incerta pars ratione loci & quota non poteſt poßideri. h. d. Bartolus.

Incertam partem rei nemo poteſt poſsidere:

POſſideri. Res corporales dicũtur poſſideri. Secundo dicit, quod in acquirenda poſſeſſ. ſunt duo neceſſaria, ſcilicet animus, & corpus. nec eſt neceſſe, quod ſingulas glebas poſſideam: ſed ſufficit partẽ fundi me introire ad hoc ut dicar totum fundũ poſsidere. incertam autem partem non poſſum poſsidere: ut ſi uolo poſsidere de fundo, quantum Titius poſsidet: cum incertum ſit. [Neratius.] Animo ſolo non poteſt acquiri poſſeſſio, niſi etiam interueniat apprehenſio corporalis. Dicunt quidam, uel aliud quod pro apprehenſione habeat. unde theſaurum, quem in fundo meo ſcio, eo ipſo quod poſsideo fundum, & habeo ſcientiã theſauri, uideor apprehendere poſſeſ. theſauri. Plus etiam dicunt, quod eo ipſo quod uſucapio fundum, uideor uſucapere theſaurum qui in eo eſt. ſed hoc ſecundum falſum. Item quod dixi de poſſeſſ. theſauri ſimiliter falſum eſt. nam nõ uideor acquiſiuiſſe poſſ. theſauri, niſi prius remoueam eũ de loco, in quo erat. [Ex pluribus.] Poſſeſſionem alicuius rei poſſum habere ex pluribus cauſis. & ponit exemplum, ſed dominiũ alicuius rei nõ poſſum habere ex plurimis cauſis, ſed ex una. [Ex contrario.] Continua ut in gloſ. & dicit hic §. duos, uel plures non poſſe unam, & eandem rẽ in ſolidũ poſsidere naturaliter. uel dic ciuiliter, & dic de hoc ut in glo. Secundo dicit: ſi conceſsi tibi rem precario, ego poſsideo ſcilicet ciuiliter, tu naturaliter. hoc ſecundum dictũ cõfirmat Trebatius. dicit etiam duos poſſe eandem rem poſsidere, unũ puta iuſtè, aliũ iniuſtè: quod ultimum dictũ eſt falſum. & redditur ratio. [In amittenda.] Ad hoc ut amittã poſſeſ. debeo habere animũ deſinẽdi poſsidere. hinc eſt, ꝙ ſi in fundo ſim, & uelim te poſsidere: ſtatim amitto poſſ. Secũdo dicit: me abſente quidam intrauit agrum meũ, & ego adhuc habeo animum poſsidendi. ille poſsidet naturaliter: ego ciuiliter. ſi autem cum an[illegible] in intraſſe agrum meum. uel domum, timore ductus nolui ire: dicitur quod amitto poſ. Si poſsideo per ſeruũ uel colonum: licet illi recedant, nõ amitto poſſ. ſed ſi al[illegible] tradam poſ. fundi, amitto poſſeſ. Sed [illegible] ꝙ ſeruus meus pro libero ſe gerit, & iudicium [illegible] tale ſubſtiuet ut fecit Spartacus, dicitur qu[illegible]. & hoc eſt uerum, ſi diu in libertatis poſſ[illegible] ſi autem non ſtetit diu, ſed ex poſſeſ. ſeruitutis in libertatem ſe proclamat, non amitto poſſeſſ. eius: cum animo eum poſsideam. Itẽ ſaltus hybernos dicor poſsidere, licet in æſtate eis nõ utar: & econtra ſaltus æſtiuos poſsidemus, licet in hyeme eis nõ utamur. Item euenit, qđ animo noſtro poſsidemus, & ita ſcientes: & corpore alieno: ut ꝑ ſeruum, & colonum: & etiã quaſdam res ignoranter poſsidemus. ut eas quas comparauerunt peculiariter. [Nerua.] Rerum mobilium, excepto homine, retinemus poſſ. donec ſunt in noſtro cõſpectu: uel forte recõditas habemus in camera, uel in [illegible]nio, uel in alio loco: ita quod quando uelimus poſſumus eas habere ſi enim pecus meum oberrauerit, uel uas ita exciderit quod non inueniatur, deſinimus poſsidere. [Item feras.] Feras, quas in uiuari[illegible]s, quæ parui ſpatij ſunt, poſuimus, item piſces quos in piſcina collegimus, poſsidemus. ſecus ſi piſces in ſtagno, i[illegible] eſt in loco ſpatioſo poſui. Item feras in ſyluas circũ ſeptis poſ[illegible]as non poſsidemus. aues autem quas clauſas tenemus in caueolis, poſſidemus. Item columbas quæ euolant de domo noſtra, & redeunt, poſsidemus. Locum autem noſtrum, quem mare, uel flumen occupat, deſinimus poſsidere. [Si rem apud te depoſitam.] Depoſui rem apud te: & eam inficias, & cõtrectas. dicitur quod deſino poſsidere. ſi autem tantum inficias, non autem cõtrectas, non deſino poſsidere. Secundo dicit, quis non poteſt cauſam poſſeſsion. ſibijpſi mutare ut ſi ex una cauſa poſsidens fundum, puta tãquam colonus, conſtituat in animo ſuo ſe uelle poſsidere tanquam emptor nam non auditur. Sed pone, quod rem apud te depoſui, uel commodaui, eandem rem tibi uendo: incipies poſsidere eam rem tanquam emptor: nec uideris mutaſſe cauſam poſſeſ. cum prius nõ diceretis poſsidere. [Genera poſſeſ.] Genera poſſeſsionis quærendæ tot ſunt, quot cauſæ quęrendi dominij, ut pro emptore, pro donato, & ſimilibus. Item cum capimus feram, uel piſces, & ut breuiter dicam, unum genus eſt poſsidendi ſpecies autem plures. Vel poteſt dici, quod genus poſſeſsionis diuiditur. nam aut quis poſsidet bona fide, aut non bona fide. Vltimo reprehenditur Quintus Mutius, dicens miſſum in poſſeſ. rei ſeruãde cauſa, uel ea cauſa damni infecti, uel legatorum, uel ſimili poſsidere. nam non poſsidet, ſed cuſtodiam rei, uel rerum dicitur habere, ſi miſſus ea cauſa damni infecti diu ſtetit in tenuta, poterit impetrare ut poſsideat, & ſic uſucapiat. [Poſsideri.] Cui & per quẽ poſſeſſ. quæſitum dixit: nunc cuius rei, audi.

[a] Corporalia incorporalia non: vt infra titul. j. l. ſequitur. §. ſi uiam. & ſupra titu. j. l. ſeruus. §. incorporale. ſed quaſi poſsident unde dantur interdicta: ut ſupra de ſerui. l. quoties. & de ſer. urba. prædio. l. ſi ædes. §. libertas & ſi ſer[illegible] nendi. l. ſicuti. §. Ariſto. itẽ nec corporalia omnia: vt liber homo, vt infra. eo. l. cum hæredes. §. item quæro. & alia, vt j. eo. l. qui uniuerſas. §. j. Item res uſibus duplicibus deſtinatæ: vt ſupra. l. j. §. fina. Accur.

[b] Corpore & animo. vt & infra eodem. l. quemadmodum. & C. eodem l. nemo. & ſic quęſita eſt naturalis tantum, ſecundum Azo. uel naturalis, & ciuilis ſecundum Ioan. quod tutius eſt: vt ſupra eodem. l. j. in principio.

[c] Animo, licet retineri poſsit: vt infra eodem l. ſi id quod. §. fina. & C. eo. l. licet. ſed in caſibus etiam ſolo animo acquiritur. Primus, propter rei præſentiam: vt ſupra. l. [illegible] §. ſi [illegible]uſſerim. Secundus, propter cuſtodis appoſitionem: vt j. eod. l. quarundam. Tertius ſupra, de contrahen. emp. l. clauibus. Quartus j. e. l. quod meo. in princ. Quintus per traditionem inſtrumenti: vt C. de do. l. j. Sextus ꝑ retentionem uſuſfruc. vt C. de dona. l. quiſquis. cum enim cõceditur a iure me poſſe retinere uſumfruc. neceſſario ſequitur, quod in alium tranſeat poſſeſ. ciuilis & dominium: cum ſolam retineam naturalem, vt j. eod. l. naturaliter. nec enim ꝓ derelicto poſſeſ. uel dominium habere uolui. Vel dic. qđ his caſibus interuenit actus corporalis uel quaſi. Sed quid ſi intraui quaſi mihi traditã, ſcilicet in præteritum, cum nõ eſſet. Reſpon. non quaro: vt hic innuit: quia deeſt animus acquirendi, licet retinendi ſit.

[d] Quod autem diximus. ſcilicet ſ. proxi.

[e] Qualibet. imo non: vt j. eo. l. qđ meo. §. ſi. e[illegible]tra. So[illegible]. hic

[a] In P. Fl. apiſcimur. i. acquirimus, et eſt uerbum penè obſoletum, quod apud antiquiſſimos legitur. Lucil. lib. xxvj. vt ego effugiã, quod te in primis cupere apiſci intelligo. et Lucre. lib. j. nec ratione animi, quã quiuis poſſit apiſci.

[b] Idẽ Bar. cum Alexã. & Iaſ.

[c] Iſtã ultimã partem gl. ſequitur Cuma. & eſt de mente aliorum

[d] Iſtã opinionẽ tenent omnes ſcribẽ in. l. j. in princi ſupra eodẽ.

[e] Iſtã gl. tenent Alex. & Iaſ.

ueluti ſi hac mente ſis, ut quicq́d Titius [a] poſsidet tu quoq; uelis poſsidere.

Theſauri poſſeßio non quæritur, niſi per apprehẽſionem. hoc dicit. Bar.

Neratius, & Proculus ſolo animo nõ poſſe nos acquirere poſſeſsionem † aiunt, ſi non anteecedat naturalis poſſeſsio.[b] Ideoq; ſi theſaurum † in fundo meo poſitũ ſciam, ꝯtinuò me poſsidere, ſimulatq; poſsidẽdi affectũ habuero; [c] q̃a ꝙ deeſt naturali poſſeſsioni, [d] id animus iplet. Cęterũ [e] ꝙ Brutus, & Manilius putant eum, qui fundum longa poſſeſſione cepit, ẽt theſaurum cepiſſe, [f] quanuis neſciat in fundo eſſe: nõ eſt uerũ. Is.n.q. neſcit, nõ poſsidet [g] theſaurum, [h] quamuis fundum poſsideat. Sed & ſi ſciat, non capiet longa poſſeſsione: quia ſcit alienum [i] eſſe. Quidam [k] putant Sabini ſententiã ueriorem eſſe: [l] nec aliàs eum poſsidere, qui ſcit, niſi ſi loco motus ſit: [m] q̃a non ſit ſub cuſtodia noſtra quibus conſentio.

Ex pluribus cauſis nõ cõtrarius ſed diuerſis ſe inuicem cõpatientibus poſſeßio poteſt haberi: dominium uerò non poteſt haberi ex pluribus cauſis ĩ diuerſum tempus acquiſitionis concurrentibus utraque cauſa remanẽte. h.d. Barto.

Ex pluribus cauſis poſſidere eandem rem poſſumus, ut quidam putant: [n] & eum, [o] qui uſuceperit, [p] & pro emptore, & ꝓ ſuo poſsidere. ſic em̃ [q] & ſi ei, qui pro emptore poſsidebat, hęres ſim: eandem rem & pro emptore & pro hęrede poſsideo. [r] Nec enim ſicut [s] dominium non poteſt, niſi ex una cauſa contingere, ita & poſsidere ex una duntaxat cauſa poſſumus.

Sol. hic iuſtè uoluit adipiſci poſ. ibi iniuſtè. hęc nõ ualet: vt ĵ. §. ex contrario. Vel q̃d hic dicit, eſt uerũ niſi impediatur uel ratione rei: vt q̃a ſi pars rei ſacrę uel religioſæ. Vel ratione cauſæ: quia alius ſit in poſſeſſione partis: vt ibi erat. Item eſt hic ar. quod pro parte baptizatus, [1] ꝓ toto habeatur. Sed contra uideru: q́d' caput: vt ſ̃. de relig. l. cum in diuerſis. Itẽ quid ſi ingrediatur in uno prædio pro eo & pro alijs? Reſpon. non ſufficit ut hic innuit, uſq; ad terminũ &c. hĩc facit. ſ̃. de lega. ij. l. ſi cui.

[a] Titius. qui ſimiliter ſit Icertus quã tum poſſideat. & facit ĵ. e. locus. & ĵ. tit. j. ſi fur. §. ſi. Sed op. pars incerta uendicatur. ut ſ̃. de rei uẽd. l. quæ de tota. § incertæ. quæ eſt contra. Sed quicquid uẽdicatur poſſidetur: vt C. de alie. iud. l. j. ergo incerta pars poſſidetur? reſpond. imo in leg. quæ de tota, totũ poſſidebat. & eſt in dicto argu. ſophiſma, uel fallacia ſecundum accidẽs. nam licet uendidiſſem incertam partem, non tamen ſequitur. quod ille à quo uendico, poſſideat incertam. Inſtantia. l. ſimile: habeo contra te directam ex maleficio acti. ſi tu efficeris ſeruus: ergo & hodie habeo: nõ ſequitur imo eſt nugalis: vt Inſti. de nna. §. ex diuerſo. Illud quęritur quomodo mihi uendicanti incertam partem fiet reſtitutio incertę partis? Reſpon. ut d. l. quæ de tota. Accur.

[b] Naturalis poſſeſſio. id eſt corporalis apprehenſio: vt ſ̃. eo. l. j. ij. reſpon. dixi: & ſupple, uel aliud quod pro eo habeatur. & ſic bene ſequitur: & ideo &c. nam fundi apprehenſio, & ſciẽtia theſauri ęquipollent apprehenſioni theſauri, ut ſubijcit ſecundum eos.

[c] Habuero. ſ. dicunt: ſed malè.

[d] Naturali poſſeſſioni. i. apprehenſioni.

[e] Cæterum. pro certè.

[f] Cepiſſe. ſ. per pręſcriptionem. & pro eis. ſ̃. eo. l. j. §. ĵ. ſed theſaurus non eſt pars fundi ut gleba.

[g] Non poſſidet. l. non incipit poſſidere, ſed retinet ignorans, alias nullus dormiens, uel furioſus retinet: quod eſt falſum: vt ĵ. eo. l. ſi is qui.

[h] Theſaurum. non ad proximum, ſed ad ſuperius dictum refertur.

[i] Alienũ. loquitur ergo impropriè de theſauro: [2] ut ſ̃. ad exhi. l. theſaurus. ſecundũ H. uel dic [3] de uero theſauro. & quod dicit alienũ, [4] i. non ſuum: vt & C. vnde vi. l. ſi. item & quia non poſſidetur niſi apprehendatur: vt ſubijcit.

[k] Quidã. corrigit nũ: ſuperiorẽ caſum, ideoque &c.

[l] Eſſe. hanc quæ ſequitur. nec &c.

[m] Motus ſit. ſed uidetur per ſolum conſpectũ: vt ſ̃. eo. l. j. §. j. ibi, qui primi poſ. ſed ibi de proprietate: hic de poſ. uel ibi uidebatur, hic non: hoc nõ ualet. ſ̃. de contrahen. emp. l. clauibus. ſed ibi factum interuenit, clauiũ ſcilicet traditio: quod pro apprehenſione habemus. ſed certè & hic factum, ſ. poſſ. fundi, quæ tantundem debet operari. uel clauium traditio ſit, ut per hoc mihi mercium quęratur poſ. ſed poſſ. fundi non per hoc traditur, ut theſauri poſſe. deiur. uel dic ueri': ut d. l. j. nn. & facit inſtitut. de re. di. §. theſauros. & ĵ. eod. l. peregre. in princ.

[n] Putãt. & bene.

[o] Eum. primum exemplum.

[p] Vſuceperit. futurum, uel etiam præteritum ſubiũctiui: ut ĵ. pro ſuo. l. j.

[q] Sic enim. ſecundum exemplum.

[r] Poſsideo. ut ſ̃. de pe. hęre. l. & non tantum. §. antepe. ſed ſi una uſucapio citius finiatur, an alia deſinit? Reſpon. ſic: [5] ſicut & ſi rem tuam uſucapiens tibi ſuccedã, deſino uſucapere. uel ſubtilius, una, & eadem eſt utraque uſucapio: ſed adiungitur primæ, ſcilicet pro emptore, noua forma, ſcilicet pro hærede, quam ante nõ habebas. ſ. uſucapio retẽta prima: vt ĵ. pro ſuo. l. j. in fin. uel ab ipſo initio [6] iunguntur duę formę, ſcilicet ꝓ emptore, & pro ſuo, ad unum effectum. i. dominium acquirẽdum: ſicut aliquis acciperet cultellum & enſem ſimul diuerſis temporibus ad unum effectũ, ſcilicet hominem occidendum. Nam & hic occiditur, ſeu extinguitur dominium primi, ut inſti. de rerum diui. §. ſi tamen.

[s] Nec enim ſicut. Nota duas regulas. ſ. dominiũ ex una [7] cauſa: poſ. etiã ex pluribus habetur: [8] ut & ĵ. de reg. iu. l. non ut ex pluribus. primæ obijcitur, ſi concurrit uſucapio pro emptore: & pro ſuo: vt hic. & uſucapio eſt acquiſitio dominij: vt ĵ. tit. j. l. uſucapio. ergo ex diuerſis cauſis quæritur dominiũ. Reſpõ. proximã cauſam inſpici [9] .i. traditionẽ ſiue acquiſitionẽ poſ. non remotã. ſ. cauſam ex qua fit traditio. & ſic no. tria: cauſa ſcilicet traditionis ſeu tit. q́ poſſunt eſſe plures uno, uel diuerſo tempore inchoantes. ſecundo eſt traditio poſ. quæ eſt una. tertio uſucapio, quę naſcitur ex primis duobus, Secundo op. dominium uſucapione quæritur. & uſucap. ex multis cauſis procedit, ſcilicet tit. & bo. fi. ergo & dominium. Reſpon. hæc omnia faciunt unã cauſam, id eſt uſucapionẽ. Tertio op. quia agens in rem, omnem cauſam dominij in iudicium deducit: vt ĵ.

[1] Scribentes reputãt iſtam gl. fin. ad hoc quod baptizat' ꝓ parte, dicitur eſſe baptizatus in totum: hoc addito, ꝙ baptizat' in capite dicitur baptizat' in toto corpore. Bolog. Adde q́d' iſtud dubium eſt multũ intricatũ inter theologus & canoniſtas: de ueritate cuius te remitto ad Fel. in ca. quæ in eccleſiarũ. colum. vj. uer. ſecunda concluſio. extra de conſti. & ad ea q̃ notaui remiſſiuè in apoſt. ad Car. Fel. j. §. ad hęc. in apoſtil. in uer. ſaltẽ habeat caput de ſum. trin.

† In P. F. non eſt, aiunt.

† De hac dictione. theſaurus, quid proprie ſignificet uide l. nunquã. & q̃d ibi notaui in apoſtil. in uer. tex. §. theſaurus ſ̃. de acq. rer. do. & ibi q̃d improprie d noter.

[2] Iſtã gl. ſequitur Dy.

[3] Iſta pla

cet Barto. diſplicet tamen Ia.

[4] alienũ ꝓ ſuũ opponitur: ut probat Mand. in Gin. Facul. §. Ac etiam, in uer. ſuos. cir. p'in.

[5] Approbatur per Bar. Pau. A ret. Alexã. & Iaſ.

[6] Iſta placet Iaſ.

[7] Imo cũ duabus ſecundum Bartol. P. Alexand. & Iaſ.

[8] Hoc uerum niſi quando cauſæ eſſent inuicem contrarię, uel inualidæ. Bar. Imo. Alexand. Areti. & Iaſ.

[9] Reprobatur per Bar. Pau. Cuma. Alexand. & Iaſo. ideo dic aliter, ut per eoſdem hic.

vt ff.de exce.rei iud.l.ſi mater.§.eadē.in fi.& l.an ea dē.§.actiones.ſed nec dicitur ſuā niſi ex una cauſa. Quarto ſi res debita ex pluribus cauſis ſoluitur:vt ff.de ſol.l.cū qs.§.de peculio.& l.in numerationibus. & de leg.j.ſi creditori.§.Marcellus.Reſpon. ut in prima: qa ꝑ imā cauſam inſpicio.i.traditionē, q̄ ex multis cauſis fieri pōt: 2 ſicut ī uſucapione inſpicit traditio, licet illa fiat ex diuerſis. ſed hęc nō ualet: 3 ergo nec hoc in prima quæſtione: quia ſm hoc poſſ.non pōt eſſe niſi ex una cauſa, ſ.ex traditione:quod eſt contra hunc §.ſed reſpond.hęc uerba, ita poſſidere &c. referri ad id quod dixi in prin. §. & eum qui uſu. &c.hoc eſt ad remotā cauſam:quod non placet,vt in dominio proxima,in poſ. remota inſpicia tur:quod eſt contra mentem huius §.tu ergo dic 4 ſecundum Azo. in utraque regula inſpici remotam, ut dominium ex pluribus cauſis ſeparatis non quęratur, ſed concurrentibus ſic. poſſeſſio autem etiam ex ſeparatis hoc modo:quod meum eſt, non plus fieri poteſt meū ex aliqua cauſa ſuperueniente primo remanente dominio. At quod ſemel cœpi poſſidere,eadē manēte poſſeſſione ex noua cauſa poſsidere poſſum: vt hic,& ff.eo.l.ſi quis ante. Quinto op.ex l.ſ.ad leg. Fal.l.fundo.ubi habens dominium ut hæres, incipit habere,ut ex legato,ſed nec ibi ex pluribus cauſis acquiritur.ſed tantum ex cauſa legati,& deſinit 5 ex cauſa hereditaria. Sexto ſi heres rem mihi legatam ſub conditione leget ſub eadem conditione ſed dic & ibi ex prima cauſa tantum quæri:argumen.dicta l.fundo.Septimo ſi rem quam mihi ſub conditione debebas tradas mihi,ut fiat mea exiſtente conditione: & poſtea mihi leges ſub eadem conditione: & extat conditio.ſed certè hic ex cauſa debiti fit mea:quia etſi diuerſa eſſet conditio, & exiſteret ſcilicet conditio legati, & poſt conditio debiti ſcilicet exiſteret, ex ea ſcilicet conditione debiti peteretur: argu.d.l.fundo. licet ſit argu.contra inſtitu.de legat.§.quod ſi in diem.ubi non uitiatur legatum,licet poſt exiſtat conditio debiti ex eo. ſed dic uerum,non ut uitietur legatum,id eſt res legata: quia ſemper peteiur res legata, licet non ex ea cauſa, ſed cauſa debiti,cuius cōditio prior 6 extitit ut poſſit exigi,ſed nō ex ea cauſa petitur nec dominium habet: ut ſupra,de lega.ſecundo.l. debitor. Ad ſecundam regulam op. C.de contrahenda emptione. l. cum res.ibi, poſſeſ.pro dominio ponitur.Item op.ff. pro emptore. leg.ij.in princ.Sol.ut ibi.

1 Iſtā ſol. tenēt Bat. Alexand. & Iaſ.

2 Iſta ſol. reprobat ꝑ Bar. P. Imo. & Alexan.

3 Et bene, ſm omnes ſcribētes.

4 Et bene, Barto. P. Imo Are. Alexand. & Iaſ.

5 Sequitur eā Bartol. & eſt de mente aliorum.

6 Melius dixiſſet gl.poſtea. Imo.hic.

7 Iſta opi. diſplicet Bart.Pau. Areti.Cu. Alexand. & Iaſ.

8 res eadē an poſſit à pluribus inſolidum poſſideri? Tu dic poſſe eſſe etiā īſolidum inter duos pluresve cōiunctos & connexos: ut no ta. Bart.& Ioan. de por. in l. nō ſolum. ſupra ſol. matri.

9 Et bene in præd.

ADDITIO. Dic quod ibi tituli erāt contrarij: hic autem non,ſecundum Bar.

a Ex contrario. Dixit unum ex pluribus cauſis poſſidere:nunc econtra plures &c.& no. ꝙ R. 7 P.& alij intellexerunt hunc §.in naturali poſſeſ. tātum,ex eo quod dicit tenere,ſtare,ſedere:& Trebatium a Labeone reprehendi:quia dicebat Trebatius duos, naturaliter inſolidum poſſidere,unū 8 ſcilicet iuſtè,quod eſt impoſſibile, ut probat Labeo.nam quo ad ſummam poſſ.i.ius ipſum poſſidendi, uel in genere poſſidendi non multum intereſt &c. & hoc ſatis ſtare poſſet.ſed ciuiliter dicebant R. & P. & alij duos inſolidum poſſidere diuerſis reſpectibus,& cauſis:& hoc iuſtè,uel īiuſtè:uel unus iuſtè,alter iniuſte vt debitor qui habet ciuilem,& creditor qui cum naturali habet quandam ciuilem.Itē de redacta in emphyteuſim uel in feudū, uel in dotem: talibus caſibus admittebat R. in alijs fortè non. Sed Ioan.dixit 9 creditorem omnino poſſidere,& non debitorem: vs ſupra leg. prima. § per ſeruum corporaliter. Item mulierem nullo modo,niſi quo ad uitandam ſatiſdationem, ut debitor. vt & ſupra qui ſatiſdare cogantur. l.ſciendum. §.creditor.& quo ad commodum: quo etiam reſpectu dicitur domina. vt C.de iure dotium.l.in rebus. Item feudatariū, & emphyteutam,quos dixit R. habere ciuilem ratione iuris quod habent in re:dixit Ioan.nullam ciuilem habere, ſed naturalē tātū. & dominum tā ciuilē, q̄ naturalem tenet, ēt ſi ad nundinas eat.ꝙ patet: qa datur eis interdictum unde ui, ſi reuerſi nō admittant:vt ff.de vi & vi ar.l.j.§.hoc interdictū. & l.iij.§.unde ui.ciuilem aūt ſolus dñus habet: cum duo etiam ciuiliter inſolidum non poſſideant ſecūdum eum. Quod autem dicitur hic tenere,ſtare,ſedere,& ſimilia,quod facit pro R. & P.alijs non obſt. quia & ciuilis nō dicitur teneri animo, uel uerius exemplificat de naturali cum dicit,cōtra naturam &c. ut euidentius probaret de ciuili:quod nō poſſet dici, niſi in ænigmate. b Alij dicūt in diſtinctè 10 duos uel plures inſolidū ciuiliter poſſidere,nō ſolū in ꝓdictis caſibus poſitis a P. uel R. uel iniuſte uel miſtim:quod ſic probant:qui ad nundinas iuit, poſſidet ciuiliter.ſed ſi quis intret,animo & corpore poſſidet: ergo & ipſe ciuiliter, ex quo eſt talis res quæ poteſt poſſideri ſm R.ſed ſm Ioan. 11 nō ſequit:qa ſi liberū hominē ſciens liberū inuadam animo, & corpore, non tamen poſſideo:ut ff.e.l.cum heredes.§.j.ſed dicent,hæc res eſt,quæ à ſciente non poteſt poſſideri:& ego dicam,quod hic eſt aliud qd impedit,ſcilicet quia alius ciuiliter poſſidet. Contra omnes eſt ff.de precario.l.duo.ſed ipſi dicunt .inſolidum utroque iure,uel naturali non poſſunt,ut ibi. Præterea obijcitur eis: ſi duo inſolidum ciuiliter poſſident,cur nō naturaliter? uerbi gratia ſi ingredior fundum,quem tu poſſides,ut poſſideamus inſolidum naturaliter præter id tātūm, quod ſtamus:uel etiam inſolidum ſi ambo exeamus, & ſtemus in cōſpectu,quod M. 13 dicitur admiſiſſe ſcilicet duos naturaliter inſolidum poſſidere.Itē ſecūdum eos,qui dicunt duos ciuiliter inſolidum poſſidere:ſi plures intrent fundū eius,qui ad nundinas iuit diuerſis temporibus,uel uno:& exeuntes retineāt ciuilem.ergo infiniti poſſident ciuiliter:ergo ſi omnes habeant bonam fidem, & titulum:quia ab aliquo acceperunt non clam:cum non credant ſe prohibendos omnes uſucapiunt.quod eſt abſurdum:nā & ſic haberent dominium uſucapione tali inſolidū:quod eſt cōtra legem ſ.commod.l.ſi ut certo.§.ſi. Item quilibet efficeretur 14 dominus fructuum inſolidum ſi decidant uel per aliquem colligantur:quod ſufficit,ut ſit bonæ fid.poſ.ut ſ.de uſu.l.qui ſcit.§.in alieno.uel dic quod ingrediens habet tantum naturalem. dic ergo ſecundum Io. 15 duos inſolidum nō poſſidere neq; ciuiliter & naturaliter:neque naturaliter tantū:neq; ciuiliter tantum:neque ambo iuſtè: neque ambo iniuſte:neque unus iuſtè, alter iniuſte,ut hic, & ff.de precario.l.duo.in prin.ſed unus ciuiliter alter naturaliter:ſicut fructuarius, & proprietarius.Item dominus,& uaſallus.Item dominus,& emphyteuta. Item uadēs ad nundinas & ingrediens. Sed cōtra ff.uti poſ.l.ſi duo. in prin.Reſpon. 16 Ibi accipe iuſtam ciuilem:iniuſtā naturalem:vt & alias infra eodem.l.quod ſeruus.Sed quid ſi ille,qui habet naturalem tantū,ut uaſallus & ſimiles alij,det in feudū,uel in emphyteuſim, an habeat poſtea ciuilem? Reſpond.ſecundū Io. 17 naturalem transferre.

Ex cōtrario:a plures eādē rē inſolidū poſſidere nō poſſunt.b Cōtra naturā † quippe eſt, ut cū aliqd ego teneā,tu quoq; id

Eadē poſſeſſio numero non pōt eſſe inſolidum apud plures:ſed plures poſſeſſiones eiuſdem rei, ſpeciei, uel numero differentes poſſunt eſſe inſolidum apud plures.h.d.Bar.

† Cœppe, in P.F. ſed initio libra rij,quęadmodū & in l. Stichus ſeruus. ſ. de manumiſ. teſta.

10 Id eſt Iutellectu. Bart.

11 Diſplicet doctoribus.

12 Et bene,ſecundum Bar. & eſt de mēte aliorum.

13 Diſplicet omnibus ſcribēti.

14 Iſta gl. eſt ſing.& eam appro. Bart.

15 Iſta eſt uera ſecūdū Bar. & eſt de mēte aliorū.

16 Idem Bartol. & Iaſ.

17 Sequitur Cin. Bar.Aret. Alexand. & Iaſ.

b Poſſidere non poſſunt. naturaliter ſecundum R. tu dic ciuiliter. & hoc probat per hoc,quia ſic eſt in naturali:& ſic ſubijcit contra &c.& eodem modo dic in fin.§.

Tu quo

tenere uideris. a Sabinus tñ ſcribit eum, qui ꝓcario dederit, & ipſum poſſidere, & eū, qui precario acceperit. b Idem Trebatius ꝓbabat: c exiſtimans d poſſe aliū iuſtè, aliū iniuſtè poſſidere: e duos iuſtè, uel duos iniuſtè non poſſe. f quē Labeo reprehendit: qm̄ in ſumma g poſſeſſione nō multum h interſit, iuſtè qs, an iniuſtè poſſideat, quod uerius eſt. i Non enim magis eadē poſſeſſio k apud duos eſſe poteſt, quam ut tu ſtare uidearis in eo loco, in quo ego ſto: uel in quo ego ſedeo, tu ſedere uidearis.

Poſſeſſio retenta animo, & corpore noſtro, uel animo tantum, ſine animo noſtro non perditur: ſecus in ea, qua animo noſtro, & alieno corpore retinetur. h. d. Bar.

In amittenda quoq; poſſeſſione affectio l eius, q poſſidet, intuenda eſt. Itaque ſi in fundo ſis, & tñ nolis eū poſſidere, protinus amittes poſſeſſionē. Igitur amitti & aīo ſolo m pōt, quāuis acquiri nō pōt. Sed & ſi aīo ſolo poſſideas, licet alius ī fundo ſit, adhuc tñ poſſides. n

Qui ſcit naturalem poſſeſſionem occupatam, & propter timorem negligit recuperare, perdit etiam ciuilem. Pau.

Si quis nuntiet, domū a latronib. occupatam, & dñus timore conterritus noluerit accedere, amiſiſſe o eum poſſeſſionem placet.

Per mortem eius, cuius corpore poſſidemus, ciuilem nō perdimus: ſed per traditionē eius, uel deiectionem, uel animo noſtro ſic. h. d. Pau.

Quòd ſi ſeruus, uel colonus, per quos corpore poſſidebam, deceſſerit uel aīo retineo poſſeſſionem. p † Sed ſi alij tradiderit, * amitto poſſeſſionē. q Nā ꝓ̄ſtat r poſſidere nos, donec aut nr̄a uolūtate † diſceſſerim*, aut ui deiecti fuerimus.

Seruus fugiens priuat me poſſeſſione, ſi diu in libertate moretur h. d. Bar.

Si ſeruus, quem poſſidebam, pro libero ſe gerat, ut fecit Spartacus, † & iudicium liberale pati paratus ſit: non uidebitur a dño poſſideri, s cui ſe aduerſariū præparat. Sed hoc ita uerum eſt, ſi diu t in libertate moraꝰ. alioquin ſi ex poſſeſſione ſeruitutis in libertatem proclamauerit, & liberale iudicium implorauerit, nihilominus in poſſeſſione mea eſt: & animo eum u poſſideo, donec liber fuerit pronuntiatus.

Animo meo tantum, uel animo meo & corpore alieno: uel etiam animo, & corpore alieno poſſum poſſidere. Bar.

a Tu quoque tenere uidearis. eodem iure. nam alio poteſt eſſe, &c.

b Acceperit. quod uidetur contra prædicta: ſed non eſt: quia unus poſſidet ciuiliter, alter naturaliter: qđ dic ut ī. de preca. l. & habet. §. eum, &c.

c Probabat. & bene, &c.

d Exiſtimans. in hoc malè.

e Poſſidere, &c. naturaliter, & in ſolidum. & ſic reprehēditur, ſecundum R. ſed ſi de ciuili intellexiſſet, idem eſſet, ſecundum Io. ſcilicet quod reprehenderetur.

f Non poſſe, &c. in hoc bene: & eſt iuſta in qua eſt bona fides, & iniuſta ui, uel clā, uel ſimilis.

g In ſumma. i. in iure, uel genere poſſidendi. Accur.

h Non multum. quia nihil quantum ad hanc cauſam: quantum ad aliam forte multum intereſt: quia unus facit fructus ſuos, alter non.

i Verius eſt. ſ. dictum Labeonis.

k Eadem poſſeſſio. ſcilicet naturalis, ſecundū R. & P. uel etiam ciuilis ſecundum nos: quod probat per naturalem, &c.

l Affectio. deſinēdi poſſidere. s & ſic non poteſt opponi de furioſo: vt infra eo. l. ſi is qui. Accur.

m Animo ſolo. hic eſt contra ī. eo. l. quemadmodū. & ī. de reg. iur. l. fere. ſol. hic. §. totus. de ciuili loquitur: ille de naturali. quod nō placet: quia hic dicit in fundo ſis. ſecundo dic duo neceſſaria ex parte eius qui expulit, ut ſibi quærat & alij auferat: ſed ex parte perdentis unum ſufficere. Vel tu dic hanc ſecūdum illā, ui ſemper duo ſint neceſſaria: & quod hic dicit affectio: dic ſed non ſola. Item protinus ſubaudi poſtquā exiuerit. ſic inf. de uerb. obl. l. ſtipulatus ſum Damā. in ſi. ibi continuo, id eſt poſt rei interitum. & qđ dicit animo: dic quādo ſo o animo poſſidet. & ſic bene iungitur ſequens tñ. ſed & ſi quis &c. ſed utrū nūc de naturali, & ciuili dicit. uel hic de ea, quā per me teneo: ibi de ea quā per aliū teneo, quā nō amitto, licet deſinam aīo poſſidere. niſi colonus expellatur: vt ī. de ui & ui ar. l. iij. §. ſi quis aūt. circa finem. Vel dic, ſecundum Io. a utrūq; neceſſe in perdēdo, ſi incipias à corpore: ſecus ſi ab animo. ſic C. de iure delib. l. potuit. & arg. ī. eo. l. l. peregre. §. pen. Sed nunquid ſolo corpore retinetur? quidā quod ſic, ut in furioſo & infante: ſed in furioſo eſt animus ſcilicet præteritus. Item facit inf. eo. l. ſi quis ui. §. differentia.

n Tamen poſſides. ciuiliter & ille naturaliter donec rediens non admittaris, uel repelli ſuſpiceris: vt inf. eo. l. ſi id quod. & ī. proxi. §. & l. clam. in fin. Item no. φ dicit animo ſolo. nam ſi corpore alieno, aliud eſſet: vt & ī. px. §. quod ſi ſeruus.

o Amiſiſſe. ſiue erit uerum, ſiue falſum: ; quia ſuſpicatus fuit ſe repelli: ut inf. eo. l. ſi id qđ. §. ſi. ſed an ſit uiolenta, uel detur interdictum, dic ut & ī. de ui & ui ar. l. iij. §. ſi quis autem, &c.

p Retineo poſſ. ciuilem. de naturali poſſet dubitari: ſed idem eſt: ut ī. eo. l. ſi de e. §. ſi forte. & facit ī. de dolo. l. cum quis.

q Amitto poſſeſſ. ut ī. eod. l. peregrè. §. ſi. ſed contra. C. e. l. ſi. Sol. ut ibi. quod facit inf. đ uſu. l. nō ſolū. §. qui pignori.

r Nā conſtat. non ad proximū, ſed ad aliud refertur. ſ. ad illud, ſed & ſi animo. uel ad proximū dicit poſſeſſionem quam per ſeruū teneo ēt ignorantem perdere. ſecus in ea quam per nos ; & hoc dicit, nam &c.

s Poſſideri. ut ī. titu. j. l. ſi is qui. §. ſi ſeruus.

t Si diu. i. decēnio inter pſentes, & xx. an inter abſentes: vt ī. q & a quib. l. ſi cū ideic. §. Ariſto. ſic in pſcriptione diſtinguit: ut C. de pſcr. lon. tēp. l. ſi. Alij dicūt de biennio. arg. C. de ol agro deſer. l. qui agros. lib. xj. ſed φ ēt ſi non diu: ut ī. de lib. cau. l. quod autem. & l. liberis. in ſi. ſed illud quo ad onus probandi.

u Et aīo eū. ut ſ. eo. l. j. §. p ſeruū. & ī. eo. l. p eū. §. fina.

Poſſeſſio iuſta uel iniuſta q̄ ſit.

; Iſta gl. ſequuntur Imo. Alexan. & eſt de mente aliorum.

a Iſta placet omnibus ſcribentibus.

† diſceſſerint.

† In F. F. & ſi.

* F. F. tradiderim.

; Iſta gl. eſt not. ſecundum Bar. Alex. & Iaſ.

† Sic in F. Flo. ſed Haloand. legit, diſceſſerint, & paulo poſt fuerint.

† Vide in hūc locū Io. Batto. Pium annotationum poſteriorum cap. iij.

ſine.nõcorpore:vt ſup.de lib.cau.l.ſi cui.§.licet.quæ eſt contra. ADDITIO. Pro ſolut.huius cõtrarij dic quod quandoque ſeruus fugitiuus occupatur ab alio, & omnem poſſeſsionem perdo: vt l.j.§. per ſeruum. ſupra eod.quandoque non occupatur ab alio; & tunc aut eſt moratus diu in libertate, & tunc amitto omnem poſſeſsionem: vt hic. Aut non eſt diu moratus, & uult ſe in libertatem proclamare, & perdo naturalem, & non ciuilem: vt l. ſi cui.§. licet.ſ. de libe.cau. ſecundum Bar. hic.

a Saltus hybernos. quibus hyeme utimur.

b Aeſtiuosq;. quibus æſtate. & dic animo. ſ. ciuiliter. & idem eſt in alijs prædijs quæ aliqñ dimittimus: vt & infra de ui & ui ar. l. j.§.quod uulgo.

c Animo noſtro. & ita ſcienter.

d Alieno. ita ut factum alienũ quodammodo meum uideatur. Azo.

e Diximus ſup. e. §.quod ſi ſeruus alienus. Accur.

f Debet. ſ. quod poſsidemus ſciẽtes per ſeruum. ut dixi.

g Quod. id eſt, quia [1] &c. uel aliter in quærendi poſſeſsione per ſeruum dixi eſſe factum ſerui & animum noſtrũ neceſſarium. Sed contra hoc uidetur, quia quandoque ſufficit factum ſerui: vt ſubijcit. ſed certè & ibi eſt animus eiuſdem ſerui.

h Quaſdam. Imò omnes non peculiares: ut diximus ſup. eo.l.j.§.item acquirimus. & ſic eſt plus in ſeruo, quàm in colono.

i Nerua filius. ait quod ſequitur.

k Homine. nam homo poſsidetur; [2] & ſi non ſit ſub noſtra cuſtodia, uel quia propoſitum habet redeundi. vt ĩ.eod. l.ſi rem.in fine.uel illa ratione quæ eſt infra eo.l.rem quæ.uel illa ratione quæ eſt C. de ſer.fug. l.ij.& ĩ.eo.l.Pomponius.in princi.

l Poſsideri.ſ.ciuiliter [3] nam de poſſeſsione ciuili loquitur hic §.naturalem.n.amitto ſtatim,cum non inſiſto pedibus, uel eam non uideo: niſi ſim talis, qui tñ naturaliter poſsideam: uel qui retineam per aliũ ut ĩ.eo.l.Pomponius.in prin.& not.ſ..eo.l.j.in prin. & ideo ſubijcit hic nanciſci,quia amiſſa eſt naturalis. ſed quidam notant hic, ꝙ naturalis amittitur ſtatim cum non inſiſto, etiam ſi ſit in conſpectu oculorum. quod non placet: vt not.dicta l.j.ſup.eo.Acc.

Saltus hybernos [a] æſtiuoſq; [b] aio poſsidemus, quamuis certis temporibus eos relinquamus. Cęterum aio nr̃o, [c] corpore ẽt alieno [d] poſsidemus: ſicut diximus [e] per colonum, & ſeruũ. Nec mouere nos debet, [f] ꝙ [g] quaſdam [h] res ẽt ignorantes poſsideamus, id eſt, quas ſerui peculiariter parauerũt. nam uidemur eas eorundem & aio, & corpore poſsidere.

Ciuilis poſſeſsio res mobilis animata tandiu animo poſsidetur, quandiu per facultatem apprehendendi naturalem eius cuſtodiam coerceatur, uel ex conſuetudine redeundi. h. d. Bart.

Nerua filius, [i] res mobiles, excepto hoĩe, [k] quaten⁹ ſub cuſtodia nr̃a ſint, eaten⁹ poſsideri, [l] id eſt, quatenus ſi uelimus naturalem poſſeſsionem nanciſci, [m] poſsimus. Nam pecus ſimul atq; aberrauerit, [n] aut uas ita exciderit, ut non inueniaſ: ꝓtinus deſinere [o] a nobis poſsideri, lʒ a nullo poſſideaſ, diſsimiliter, [p] atq; ſi ſub cuſtodia mea ſit, nec inueniaſ: q̃a p̃ſentia eius ſit: [q] ſed tm̃ ceſſet [r] interim diligẽs inq̃ſitio.

In feris animalib. retinetur ciuilis poſſeſsio quouſq; facile eſt nobis adipiſci naturalẽ poſſeſsionẽ, uel quouſq; retinẽt conſuetudinẽ ad nos redeundi. Pa.

Item feras beſtias, † quas ĩ uiuarijs [s] incluſerimus, & piſces, quos in piſcinam cõiecerimus, à nobis poſsideri. Sed eos piſces, qui in ſtagno ſunt, aut feras, quę in ſyluis circunſeptis euagantur, à nobis non poſsideri: q̃m relictæ ſint in libertate [t] naturali: alioquin ẽt ſi quis ſyluam emerit uideri eũ oẽs feras poſsidere. quod falſum eſt. [u] Aues autẽ poſsidemus, quas incluſas habemus: aut ſi quæ manſuetæ factæ cuſtodię noſtræ ſubiectæ ſunt, Quidam rectè putant, columbas quoque, quæ ab ædificijs noſtris euolant, item apes, q̃ ex alueis nr̃is euolãt, & ſm̃ ↄſuetudinem [x] redeũt, à nobis poſsideri.

Licet per inundationem fluminis quod commutauit alueum, non perdam dominium rei meæ, bene tamen perdo poſſeſsionem h. d. Pau.

Labeo & Nerua filius reſponderunt, deſinere me poſsidere [y] eum locũ, quem flumen, aut mare occupauerit. [z]

Furtum non cõtrahitur animo, ſed contrectatione: quia dominus priuatur poſſeſsione, & furti quæritur. h. d. Bart.

Si rem [a] apud te depoſitam furti faciendi cã cõtrectaueris, deſino poſſidere: ſed ſi eam loco nõ

m Nanſciſci. nõ ergo erat res in conſpectu oculorum: ut dixi.

n Aberrauerit. ſecus ſi non errauerit. [4]

o Deſinere. ciuiliter, & naturaliter, ut ĩ.eod.l. Pomponius.in prin. & l.ſi id quod. in principio.

p Diſsimiliter. q̃a adhuc ciuiliter poſſidebo, ſm̃ H. & nos. ſed & naturaliter, ſecundum P. & Azo. licet non ſit in conſpectu.

q Quia præſentia eius ſit. i. non ſit, ut repetas non. uel dic ꝙ ſit ratio ad id qđ dixit, cuſtodia: non proximi dicti, nec inueniatur, &c. Ac.

r Tantum ceſſet. quaſi dicat, non poſſeſsio, cũ poſsideamus ciuiliter, uel etiam naturaliter, ſi uideatur.

s In uiuarijs. quæ parui ſpatij ſunt. alioqui contra: ut ſtatim dicit, & facit ſup. de uſufruct. l.uſufructuarium.

t In libertate. hoc ergo modo poſſeſ. amittitur, & ideo ponitur hic §.

u Quod falſum eſt. ad hoc ſup. de act.empt.l.funes.& lege ſeq. Accur.

x Conſuetudinẽ. alias & proprietas, & poſſeſ. amittitur: ut hic, & ſup.tit.j.l. naturalem.§.pauonum.& §.ceruos.& facit in eod.tit.l.in laqueum.

y Deſinere me poſſidere. Interrumpitur ergo uſucapio [5] ut infra.tit.j.l.naturaliter. ſed datur reſtitutio: vt ĩ.de iti.actuque priua.l. j.§.ſi quis autem propter. ſed poteſt dici, ibi certabat de damno, ſecus ſi de lucro: ut ſup.ex quib.cau.ma.l.denique. & l.ſeq.

z Occupauerit. etiam inundando: vt & inf.eo.l.Pomponius.in prin.& l.qui uniuerſitas.§.j. & inf. de bon. au.iu.poſſ.l.cum unus.§.ſina. ſecus in proprietate: vt ſup.tit.j.l.adeo.§.inſula.in fine.

a Si rem. facit C.depoſiti.l.iij.& ĩ.eod.l.rem quæ. & ſup.

[1] Mando. in glo. Facul.§. ſanè, in uer. & qđ.uer. Nonnunq̃ quod pro quia.

[2] Approbatur per Bartol. & Alexan.

[3] Approbatur per Alexand. & Imo.

† Caue tamen fallaris putãdo iſta duo. ſ. feras beſtias eſſe ut ſubſtantinũ, & adiectiuũ. ſunt enim unum & idem: quia appellatione beſtiæ cõprehẽduntur animalia fera, & immãſueta. ut l.j.§.beſtias. ſup. de poſt.& not. Mac. matth. ſi. ſuo. xcvj. Incip.not. unum mirabile.

[4] Idẽ Bar. & Alexã.

* P. Flo. quas uiuarijs. & uiuarium locus dr̃, in quo aues, piſces, uel feræ continentur, quę ad uictum duntaxat pertinent, ut apud Gellium lib. 2. cap. 20. & apud Plyn. li. 9. cap. 20.

[5] Iſtam gl. approbant Alc. & Iaſ. & eam dicit Paul. eſſe ſingularẽ.

mouerit[a] & ſi[b] inficiãdi aĩum habeas, plerіq; ueterum & Sabinus & Caſſius rñderunt, rectè poſſeſſorem me manere: [b] q̃a furtum ſine ꝯtrectatione fieri non poſſit, nec aĩo furtum admittatur.[c]

Non poteſt quis cauſam poſſeſſionis ſibi mutare, cauſa extrinſecus non accedente. Bar.

Illud quoq; a ueteribus ꝓceptum eſt, neminẽ ſibi ipſum cãm poſſeſſionis mutare[d] poſſe.[e] Sed ſi is, qui apud me depoſuit, uel cõmodauit, eam rem mihi uẽdiderit, uel donauerit: nõ uideor cãm poſſeſſionis mihi mutare,[f] qui ne poſſidebã quidẽ.

Quot ſunt modi acquirendi, tot ſunt differẽtiæ poſſeſſionis. & omnis poſſeſſio aut eſt bona fide, aut non bona fide: & miſſus ex primo decreto non poſſidet, ex ſecundo ſic. Bar.

Genera poſſeſſionũ tot ſunt, quot & cãæ acquirẽdi eius, quod nrm̃ non ſit: ueluti pro emptore, pro donato, ꝓ legato, ꝓ dote, pro hr̃de, pro noxæ dedito, ꝓ ſuo:[g] ſicut in ijs,[h] q̃ terra, mari, † cęloq; uel ex hoſtib. capim⁹, vel q̃ ipſi, ut in rerũ natura eſſent, fecimus.[i] Et in ſumma magis unũ genus[k] eſt poſſidendi, ſpecies infinitæ. Vel ẽt põt diuidi poſſeſſionis gen⁹ in duas ſpecies: vt poſſideatur aut bona fide, aut nõ bona fide.[l] Quod aũt Q. Mutius inter genera poſſeſſionum poſuit, ſi qñ iuſſu magiſtratus rei ſeruandę cã, † uel quia damni infecti non caueať, poſſidemus: ineptiſſimũ eſt. Nã qui creditorem rei ſeruãdæ cã, uel q̃a dãni infecti nõ caueať, uel uẽtris noĩe mittit in poſſeſſionẽ: nõ poſeſſionẽ,[*][m] ſed cuſtodiã rerũ, & obſeruationẽ ꝯcedit. & ideo cùm dãni infecti nõ cauẽte uicino, in poſſeſſionẽ[n] miſſi ſumus: ſi id longo tp̃e fiat, ẽt poſſidere nobis,[o] & per longam poſſeſſionẽ capere, prætor cauſa cognita[p] permittit.

Per filium etiam ab alio poſſeſſum nobis acquiritur poſſeſſio h. d. Bar.

Vlpianus lib. lxvij. ad edictum. IIII.

QVicquid filius peculiari[q] noĩe apprehenderit, id ſtatim pr̃ eius poſſidet: quãuis ignoret[r] in ſua ptãte filium. Amplius ẽt ſi filius ab alio tanquã ſeruus poſſideatur:[s] idem probandum[t] erit.

Ex uera cauſa non acquiritur nobis poſſeſſio iuſta ſine poſſeſſoris uoluntate. h. d. Bar.

Paulus lib. lxiij. ad edictum. V.

SI ex ſtipulatione tibi

[*] Omnes iſtas gloſſ. ſequitur Alexand. [*] ſi nõ eſt in P. Fl.

& ſup. tit. j. l. Pomponius. in fine. Accur.

a Non moueris. ſic ſup. eod. l. Neratius. Acc.

b Manere. cõtra ĩ. e. l. ſi rẽ.[1] ſed ibi & a loco mouit.

c Committitur: ut & ĩ. de furt. l. j. & l. inficiando. & l. ſi quis uxoris. §. neque uerba. & ſup. manda. l. procurator. Hoc autem uerum, niſi quando ope fit, & conſilio alterius: ut infra de fur. l. qui ſeruo.

d Mutare. vt & C. loca. l. ad probationem. in fi. & dic ſex modis fieri hanc mutationẽ: ut not. C. eo. l. cùm nemo.

e Poſſe. ſi poſſideam pro emptore conſtituã me in animo poſſidere pro donato. Accur.

f Mutare. ut ſit ꝓhibitum per præcedentẽ regulam: imo permiſſum quando extrinſeca cauſa accedit:[1] & ſic fit de nulla aliqua. quare ratio quæ ſequitur, quia nec &c. non eſt bona: ſed hęc eſt bona: quia extrinſeca cauſa accedit. Vel dic:[2] quod bona eſt quia non proprie eſt mutatio de nulla ad aliquam: licet impropriè ſic: & ideo pono inter alios modos mutandi cauſam poſſ. ut in d. l. C. eod. l. cum nemo.

[2] Vtraq; opi. eſt bona ſecundum Ale.

g Pro ſuo. Sed nõ ne in ſupradictis poſſidemus ꝓ ſuo? ut ĩ. pro ſuo. l. j. ? Reſpondeo, utique. ſed hoc reſtringitur ad ſequentia: ut infra pro ſuo. l. ij.

h Sicut in his. exemplificatiuè ponitur ad id, quod dixit pro ſuo.

† Cœlo, non eſt in P. Fl.

i Fecimus. ſpecificando. Accur.

k Genus. eſt ergo poſſ. genus, & poſſ. ſpecies: ut & actio eſt genus & ſpecies.

l Non bona fide. plus portat, quàm ſi diceret mala. nam etiam dubitantem ſit ſua uel aliena res, continet, qui nec bonam nec malam fidem habet.

m Non poſſesſionẽ. in creditore dic, ſi realiter egit, & miſſus eſt in poſ. rei petitæ, ſtatim poſſidet, ſm Azo. & Io. ſed de ꝓprietate dñs audiẽ uſque ad annum. ſed Bul. demũ elapſo anno poſſidet quaſi ex ſecundo decreto:[3] ut C. ꝗ pſcri. xxx. an. l. ſi quis emptionis. §. ſi. Si ꝑſonaliter: tunc nõ poſſidet.[4] niſi ſm decretum interuenit: ut hic, & ĩ. qb. ex cau. ĩ poſ. ea. l. cũ legati. An aũt naturaliter iſti poſſideant? quidam ſic: arg. ĩ. de rei. uen. l. officiũ. & ad exhi. l. Celſus. lo. cõtra. arg. huius legis. Itẽ ſecus in miſſo ex Carbo. q̃ in hoc quia ſtatim poſſidet, ut ſup. de Carbon. edi. l. iij. §. miſſum. Azo.

[3] Inter primũ & ſecundum decretum annus dat Mando. in tet caſus Annales, num. 138.

[4] Iſtã gl. in omnibus ſequũtur Barto. Pau. Alex. & Iaſ.

n In poſſeſſionẽ. ex primo decreto. Accurſius.

o Nobis. per ſecũdum decretum.

p Cauſa cognita. ulcino perſeuerante in eadem contumacia: vt ĩ. de dam. infec. l. ſi finita. §. nõ aũt. itẽ quod dicit uſucapere, facit ã. de uſufru. l. uſufruc. lega. & de noxa. act. l. & generaliter. Sed cõtra ſup. communi diui. ſed ſi res. ubi dicit ſtatim fieri domini. ſed plene dic ut ſup. de dam. infec. l. prætoris.

† Clauſa hæc ſunt parentheſi in P. Fl.

[*] In hunc locũ uide Cicero. in Oratione pro Quin.

QVicquid. CASVS. Filius ſi acquirat ex cauſa peculiari poſſ. alicuius rei, acquiritur ſtatim hæc poſſeſſio patri etiam ſi ignoret pater filiũ eſſe in ſua poteſtate. Secundo dicit, ſi detineas filium meum tanquam ſeruum, & acquirat interim poſſ. alicuius rei, mihi quærit. Franc.

q Peculiari. profectitij, uel aduentitij peculij ſecundum hæc iura: vt inf. eo. l. poſſesſio. §. qui in aliena. dicet.

r Ignoret. ſecus in eo qui putatur fili⁹: vt inf. de uſuca. l. in ſto. in prine.

s Poſſideatur. à ſciente liberũ. unde dic. i. detineatur: vt ĩ. eo. l. cũ hęredes. §. itẽ quæro. uel etiã ſi credat eũ ſeruũ, tñ patri acquirit: q̃a non rõne poſſ. ſed patriæ poteſtatis patri acquiritur:[5] quæ non ceſſat, licet ab alio poſſideatur: & ideo ſecus in ſeruo, qui acquirit ratione poſ. ut ſup. eo. l. j. §. ſed & per eũ. & ĩ. eo. l. p eũ. §. per ſeruũ. & facit in auth. de mona. §. ſi monach⁹.[5]

t Probandum. ut poſſeſ. nobis quæratur, non poſſeſſori per eum.

[5] Iſta gl. eſt corrupta, nã nolnit allegare de ſancti. epiſc. ſecundum Iaſ. hic.

SI ex ſtipulatione. CASVS. Seruum tibi debitũ per ſtipulationem, uel ex cauſa venditionis, tua authoritate accepiſti, dicitur ꝙ prędo es. Franc.

Stichũ debeã, & non tradam eũ, tu aũt nactus fueris poſſeſsionem: p̃do es. [a] Aequè ſi uẽdidero, nec tradidero rem, ſi non volũtate mea nactus ſis poſſeſsionem, nõ pro emptore poſsides, ſed prædo es.

Inſpicimus initium poſſeſsionis: quæ non mutatur de iuſta in iniuſtam. Bar.

Vlpia. li. lxx. ad edi. VI.

CLam poſsidere eũ dicimus, qui furtiuè [b] ingreſſus eſt poſſeſsionem eo ignorãte, quẽ ſibi ꝯtrouerſiam facturũ [c] ſuſpicabatur, [d] & ne faceret, timebat. Is aũt, qui cum poſsideret, nõ clam ſe celauerit, in ea cã eſt, vt non uideatur [e] clam poſsidere. Non. n. rõ obtinendæ [f] poſſeſsionis, ſed origo [*] nanciſcendæ exquirenda eſt. nec quenquã [g] clã poſsidere incipere, qui ſciẽte, [h] aut volẽte eo, ad quẽ ea res pertinet, aut aliqua rõne bona fide [i] poſſeſsionẽ nãciſcit. Itaq; (inq̃t Põponi⁹) clam nanciſcit poſſeſsionẽ, qui futurã ꝯtrouerſiã metuens, ignorante eo, quem metuit, furtiuè [k] in poſſeſsionẽ ingredit.

Abſens, qui neminẽ domi reliquit, retinet poſſeſsionẽ ciuilẽ, naturalem perdit: & ingrediẽs clàm naturaliter poſsidet: et ſi reuertentem non admittit, & ipſe reuertens ſuſpicatur ſe poſſe repelli, ciuiliter poſsidebit. h. d. Bar.

Qui ad nundinas profectus, neminẽ reliquit, [l] & dũ ille à nũdinis redit, aliquis occupauerit poſſeſsionem: uideri eũ clã [m] poſsidere, Labeo ſcribit. Retinet ergo poſſeſsionem [n] is, qui ad nũdinas abijt. Verum ſi reuertentem dñum non admiſerit, ui magis [o] intelligi poſsidere, non clam. [p]

[*] Origo inſpicitur. Mando. in a. quę. 30. Reg. Cancel. nu. 2.

[l] Cõcor. tex. in cle. ſi. d res. & in cle. dudũ. & ubique no. Cardi. de elect.

[a] Prædo es. vt j. eod. l. fundi. & C. eo. l. nec ex vera. & j. quo. leg. l. j. in princ. & inf. de furt. l. cum qui. §. j. Sed contra inf. de regu. iur. l. nemo prædo eſt qui pretium. & ſup. de peti. hære. l. ſi. §. ſed ſi quis ſciens. ſed ſol. ut ibi. Item contra inf. pro lega. l. pen. Solu. ut ibi. Item contra inf. de except. rei iudi. l. j. §. finali. Solut. hic non erat ſolutum pretium: vel contra uenditoris uoluntatem fecit. & facit. C. eodem. l. minus. & C. ſolut. matri. l. dotis. & C. de ſuffra. l. pri. & ſupra. quod met. cauſa. l. extat. Item not. de initio ſpectando, ut & ſup. man. l. ſi procuratorem.

CLam. CASVS. Ille dicit clam poſsidere, qui clam, & occultè ingreditur poſſeſsio. alicuius eo ignorante: quia ſibi moturum controuerſiam inſpicatur, ſi ille ſciret: & ne hoc eueniret, timebat. ſi autem a principio palam bona uel mala fide incipit poſſidere, poſtea ſe celare incipit, non uidetur poſſidere clam. nam origo inceptæ poſſeſ. ſpectatur. Qui ad nundinas. Dominus recedens de fundo, nullo ibi dimiſſo iuit ad nundinas: interim aliquis incœpit poſſidere illum fundum. dicitur quòd dominus retinet poſſ. ciuilem: occupans naturalem, & clam dr̃ poſsidere. ſi autem dominum reuertentem non admittat, dominu. amittit ciuilem, & poſſidens dr̃ poſſidere ui, non clam. ſed ſi dñus noluit uenire ad fundum, audito quod alius intrauerit, amiſit ciuilem poſſeſ. & hoc dicit hic §. cum l. ſeq. Fran. Accurſij.

[b] Furtiue. i. clam & occultè: vt j. arb. fur. cæ. l. furtũ & de fur. l. j. Acc.

[c] Facturum. de iure, uel etiam de facto: ut j. quod ui aut clam. l. prohibere §. ſi.

[d] Suſpicabatur. Vel ſuſpicari debebat: vt inf. quod ui aut clam. l. Seruius. & inf. de reg. iur. l. quo tutela. §. in factum. Sed qua actione hæc poſſ. recuperatur? Reſp. Vti poſ. interdicto: vt dices in §. qui ad nundinas.

[e] Vt non videatur. quia mutaretur cauſa poſſeſ. vt not. ſup. eod. l. iij. §. illud. Sed argu. contra ſup. de libe. cauſ. quod autem. & ſup. de peti. hæredita. l. ſed & ſi lege. §. quod ſi ab initio. Dic ſecundum Barto. quod illa l. non contradicit: quia nulla fit mutatio.

[f] Obtinendæ. id eſt, retinẽdæ. & dic ratio &c. id eſt, non inſpicio, an de iure retinere poſsit, uel ratio, ideſt opinio ſiue animus, ſiue qualitas, ſiue uoluntas. Sed contra j. pro ſuo. l. ſi ancillam. Solu. ſpeciale ibi propter uitium furti in homine: quod poteſt perpendi: quia ſi ſimpliciter cognouiſſem alienum, non impediretur. vſucap. ut ibi, & infra titul. j. l. iuſto. §. conſtat.

[g] Quenquam. bene dixi ignorante, nec &c. Accur.

[h] Sciente. & non contradicente: vt C. eod. l. manus. & l. nec ex uera. & facit j. arbo. fur. cæſa. l. facienda. §. fin. & ſup. de actio. emp. l. j. in fin.

[i] Bona fide. uidentur ergo hæc duo conuertibilia: clam poſsidere, & mala fide: vt & infrà eodem. l. ſi de eo. in fine. & inf. pro ſuo. l. ſi ancillam. ibi: neque idem & pro ſuo &c.

[k] Furtiue. id eſt, clam.

[l] Neminem reliquit. nam ſi aliquem, cum per eum retineat naturalem, & per ſe ciuilem: ille, qui clam intrauit, nullam haberet: cum duo etiam ciuiliter inſolidum non poſſideant, ſecundum Io. ſed R. contra.

[m] Clam. ſcilicet tantum, id eſt, habet tantum naturalem poſ. & ſic bene ſequitur illatio. ſed R. & alij dicũt, quod hic ingrediẽs habeat etiam ciuilem, licet & abſens habeat: vt not. ſup. eod. l. iij. §. ex contrario.

[n] Poſſeſsionem. ſcilicet ciuilem, et poſt ingreſſum. q. d. ſi ille habet naturalem tantum, ergo abſens ciuilem: & ſic audi Rom. quod etiam ciuiliter duo non poſſideant in ſolidum. Item contra te, quia dicit neminem reliquerit: quia ſi aliquem ingrediens nullam haberet etiam ciuilem, quam habet abſens. ſed ipſe reſpondet: ideo dicit neminem: quia ſi aliquem, ingrediens non haberet ciuilem: quia nec naturalem: cum nulla quæri ſine corpore, & animo poſsit: & hoc caſu habeat utranque. quæ ratio non ualeret: quia licet alius poſſideat naturaliter, nihilominus alius poſſet ingredi. melius autem potes dicere: ideo dicit neminẽ: quia ſi aliquẽ dimiſiſſet in poſſeſ. ille poſſideret: & ſic dominus utranq; pderet: vt inf. eod. l. peregre. §. quibus. ſed ubi nullum, licet ille ingrediatur, retinet domin⁹ ciuilem: & ſic duo inſolidum ciuiliter poſſideant. ſed ſecundum H. & Azo. qui dixerunt retineri naturalem à profecto, quam habet ingreſſus: forte alter animo, alter corpore habet naturalem: non autem ille amitteret ignorans: vt inf. eod. l. ſi id quod. §. ſi.

[o] Magis. comparatiue accipe, quia & clam.

[p] Non clam. ſcilicet tantum poſſidet: ergo ui, & clã. vt enim duæ iuſtæ, ſic etiam duæ iniuſtæ poſſunt eſſe apud eundem: vt ſupra eodem. l. iij. §. ex pluribus. & hoc tamen contra uidetur, infra titul. j. l. ſequitur. §. item ſi occupaueris. ubi dicit. non uideris ui poſſediſſe. Sol. ut ibi: ſed quam habet ui? Reſpon. ciuilem. nam naturalem poſſeſ. habet ſine ui, in qua inſi-

inſpicitur origo, ut & ſ. & in qua ſi diceretur uiolẽtia mutaretur cauſa poſ. quod eſſe non debet. Sed quam ciuilem habet? Reſpon. quã dominus habebat: & tũc amittit non admiſſus. nũ ergo prius ciuiliter poſſidebat, quia ſic haberet duas ciuiles in eadẽ re: quod eſt abſurdũ: illud etiã eſt abſurdum, quod eadem ſit clandeſtina, & uiolenta: ſed di ſit, nõ eſſe abſurdũ ex pluribus cauſis poſſidere, ut ſ. eo. l. iij. §. ex pluribus, ſed ibi patiuntur. At ui, & clã oppoſita ſunt; niſi dicas pro parte ui, & pro parte clam, uel niſi dicas naturaliter clã, ciuiliter ui, ut hic, uel econtra. itẽ pro eis quod idem opus dicit fieri ui, & clam, ut j. quod ui aut clam. l. is qui in puteum. §. interdictum. Sed illud pro parte, ut hæc domus eſt ex lapidibus, & lignis. Sed quid ſi hic ingreſſus non admittens dominum non uult ciuilẽ? Reſpon. non tenetur interdicto: ut infra, tit. j. lege non ſolum. §. ſi dominus. Itẽ iam non eſt quæſtio an pro ciuili tãtũ detur interdictũ, ut j. de ui, & ui ar. l. j. §. ſiue autẽ. Sed an nomine naturalis habet aliquod iudiciũ poſſeſſoriũ, q ad nundinas iuit? Reſpõ. ſic uti poſ. cũ ab eo clam habeat, ut j. uti poſſ. l. j. in ſi. & l. ij. & l. ſi duo. in prin. Sed quomodo ab eo, cũ eandem uacantem inuenit? Reſpon. quia clã intrauit timens ſibi cõtrouerſiam futuram. Sed ſecundũ hoc, ſi clam intrem tuum fundum credens ab alio fieri mihi cõtrouerſiã, dabitur ei Vti poſ. interdictum? Reſpon. non. & hæc ciuilis turbatur per hoc quod tenetur naturalis. erit ergo ius hois interdicti, ſcilicet uti poſſ. quia reſtituitur naturalis, ut ſic non inquietetur in ciuili. ſicq; patet, quod primo debet agi pro ciuili interdicto unde ui, ut ſic agatur uti poſſideris. poteſt etiã agi rei uẽd. pro illa naturali. & fortè concurret hoc caſu cum uti poſſid. cum non ſit contraria rei uen. pro naturali, & uti poſſid. pro ciuili turbata. Item oppo. cum interdictum uti pol. tueatur poſſidentem, ut j. uti poſ. l. j. §. interdictum. quomodo hunc tuetur? Rñ. & hic ciuiliter poſſidentẽ tuetur antequã non admittatur. Itẽ & poſt eam recuperatã, ut dixi. Itẽ & poſt amiſſam, ſi I amiſſionẽ aliqd cœperit intereſſe amittẽtis. ar. j. uti poſ. l. ſi duo. l. ſi. & facit. j. ne uis fiat ei. l. j. §. hec actio.

ita in ea amittenda hęc duo neceſſaria ſunt. animus deſinendi poſſidere & corpus, id eſt, quod exeat de poſſeſ. fundi. Sed ad hoc uidetur cõtra. ſup. eod. l. iij. §. in amittenda. ubi unum tantum dicit neceſſariũ in amittenda poſſeſ. ſcilicet animum. Sed dic duo eſſe neceſſaria ſi à corpore incipias: nam nõ ſuffic t exire de fundo, niſi exiẽs habeat animum deſinendi poſſidere, & ita hic. ſi autem incipias ab aĩo: tunc unũ ſolũ ſufficit. ſ. animus. & ita ibi. Franciſcus.

c Nulla. nec ciuilis, nec naturalis, uel ſimul utraque, ut & ſup. eo. l. iij. in princ. ſed fallit ut ibi no. Accurſius.

d Vtrunq;. id eſt animus, & corpus, ut & j. de reg. iur. lege, fere. & infra, eodem lege, quamuis. Sed contra ſupra, eodẽ. l. iij. §. in amittenda. ubi ſufficit animus in perdendo, Solu. ut ibi. Item oppo. ſupra, eodẽ. l. clam. in ſi. ubi amittitur naturalis ſine animo. ſed cũ detur ibi uti poſ. occaſione ciuilis, non uidetur amiſſa, ut ibi dixi. Itẽ nat. argu. ſecundum M. quod ſi exeas & ſis in conſpectu, & ego intrem: quod ambo poſſidemus naturaliter, & ciuiliter ex eo, q hic dicit nulla, & nulla.

Pau. lib. liiij. ad edi. VII.

† SEd ſi nolit in fundũ reuerti, quod a uim maiorẽ uereatur, amiſiſſe b poſſeſſionem uidebit. & ita Neratius quoque ſcribit.

Quæ ſunt neceſſaria ad acquirendum, ſunt neceſſaria ad perdendum. Bar.

Idem libro lxv. ad edictum. VIII.

QVemadmodum nulla poſſeſſio acquiri, niſi animo & corpore poteſt, ita nulla c amittiẽ, niſi in qua utrunque d in contrarium actum eſt.

Dimiſſo cuſtode in fundo abſens non ſolum retinet ciuilem animo ſuo, ſed etiã naturalem corpore illius. Paulus.

Caius libro xxv. ad edictum prouin. IX.

GEneraliter quiſquis omnino noſtro nomine ‡ nobis uolẽtibus ſit in poſſeſſione, ueluti procurator, hoſpes, amicus, e nos poſſidere uidemur.

Dua cauſa, ex quarum altera poßidetur, altera detinetur, nõ concurrunt in idem ſed ultima præualet, niſi eſſet inualida, ſecus ſi ex utraqua poſſidetur, uel neutra. Bar.

Vlp. libr. lxix. ad edi. X.

SI quis ante conduxit, poſtea precario rogauit, f uidebitur diſceſsiſſe à conductione. Quod ſi antè rogauit, poſtea cõduxit, conduxiſſe g uidebitur. Potius eñ hoc procedere uidetur, quod nouiſsimè h factũ eſt. Et hoc Pomponius

a S Ed ſi nolit. Quod. id eſt, quia.

b S Amiſiſſe. ſcilicet non ea priore facto, ſed ea ſua uoluntate, ut & ſ. e. l. iij. §. ſi quis nũtiet. Et quęre ut ibi, & hæc amiſſa quæritur clandeſtino, etiam ignorãti, ſecundũ lo. Sed quomodo ſine animo, ut ſ. e. l. iij. in princip. & l. j. §. furioſus? Reſpon. quia ex quo habet naturalẽ, ea tunc uidetur noluiſſe habere ciuilẽ, non autem iure accreſcẽdi, quia non ſine animo ſcilicet acquiritur poſ. ut dixi.

QVemadmodũ. CASVS. Sicut I poſſ. q̃rẽda duo ſunt neceſſaria ſcilicet animus, & corpus:

e GEneraliter. Amicus. cui ex gratia cõceſſi, ut j. de iti. actuque pri. l. j. §. is cuius. & de ui & ui ar. l. j. §. q ſeruus. & ſ. quemad. ſeruitus amit. l. uſu. ſed contra. ſup. communi diui. l. communi diuidũdo. §. neque. ſed & ibi domino poſſidet colonus, & ſic dominus poſſidet. Accur.

SI quis ante. CASVS. Conduxi prius prędium, poſtea rogaui dominũ ut dimitteret me poſſidere precario, & ipſe cõceſſit: uideor receſſiſſe à cõdu. Idẽ econtra. Poſtea dicit, q cõduxit prędium rogauit dominũ p̃cario, ut eſſet I poſ. Dicit qd iſte talis uidetur poſſidere utroq; modo. [Si qs cõduxerit.] Cõduxi fundũ eiuſdẽ fundũ ut poſſideã p̃cario, impetraui. Dicit qd ſi cõductio eſt facta numo uno, non tenet, ſed ſolum precarium tenet. ſi autem conductio iuſto p̃tio facta eſt, tunc ſpectatur quod ultimo factũ eſt, ut illud teneat, & à primo uideatur receſſum. Fran.

f Precario rogauit. ut poſſideret accipiens.

g Cõduxiſſe. reſciſſo precario. & facit. j. pro emp. l. q cũ. & j. eo. l. quod meo. in prin. & l. ſi aliquã. Accur.

h Nouiſſimè. ut & C. de pact. l. pacta. & C. ne de ſta. defun. l. ſi mater. in ſi. Sed quare nõ cõcurrũt, ut ſ. e. l. iij. §. ea pluribus. nam non ſunt oppoſita? Reſpon. accipe quando altero caſu agebatur. ſ. ut poſſideret accipiẽs, altero non: hoc enim in precario eſſe poteſt, ut j. de preca. l. certè. §. ij. & l. & habet. §. pe. Itẽ & conductor quandoque poſſidet, ut ſi ad non modicum tempus conduxit. Cęterum, ſi neutro iure poſſidet, utrunq; tenet, ut infra, prox. idẽ Pomponius &c. & j. ti. j. l. non ſolum. in ſi.

† In Pan. P. & ſi no lit.

‡ In P. P. nõ eſt, nobis uolentibus.

Duo ſimul & ſemel & uno inſtanti an poſſint naturaliter & ciuiliter poſſidere.

ait. Idem [a] Pomponius belliſsimè tẽtat dicere,[b] nunquid qui cõduxit quidem prediũ, precario autem rogauit, nõ ut poſsideret, ſed ut in poſſeſsione eſſet? [c] eſt autem lõge diuerſum: aliud eſt enim poſsidere, longè aliud in poſſeſsione eſſe. denique rei ſeruãdę cauſa, [d] legatorum, damni infecti, nõ poſsident, [e] ſed ſunt in poſſeſsione cuſtodię cauſa. Quod ſi factũ eſt, utrũque [f] procedit. Si quis & conduxerit, & rogauerit ꝑcario uti [g] poſsideret: ſi quidẽ numo † uno ꝯduxit, nulla dubitatio eſt, quin ei pręcariũ ſolũ teneat: [h] q a ꝯductio nulla eſt, quę eſt in numo uno. Si uero ꝑtio,[i] tũc diſtinguẽdũ, q d prius factũ eſt.

Authoritas iudicis prebet iuſtam cauſam poſsidendi. Pau.

Paul. li. lxv. ad edi. XI.

IVſtè † poſsidet, qui authore[k] Pretore poſsidet.

Vlp. li lxx. ad edi. XII.

NAturaliter uidetur poſsidere [l] is, q uſumfructum habet.

Poſt intentatum petitorium non prohibetur quis intentare poſseſsorium retinendæ. Bar.

Nihil [m] cõmune habet proprietas cũ poſſeſsione, & ideo nõ denegatur ei interdictum uti poſsidetis, qui cœpit [n] rem † uindicare. Non n. uidetur poſſeſsioni renũtiaſſe, qui rem uindicauit.

Rei mobilis perditur poſseſsio ciuilis, cum non poteſt adipiſci naturalis, homine excepto Bar.

[a] Idem. ſi utroque: ut dicto §. ex plurimis.
[b] Tentat dicere. quærendo.
[c] In poſſeſsione eſſet. ſubaudi, an tenet utrunq; ? R. ſic: ut in fi. ibi, quod ſi factum eſt, &c. Quod uero ſequitur, eſt interpoſitio uſque ibi, quod ſi factum, &c.
[d] Seruandæ cauſa. ſ. in poſſeſſionẽ miſſi.
[e] Non poſſident. ut ſup. e. l. iij. §. fi. & ĩ. qbus ex cau. ĩ poſ. ea. l. cum legati. & inf. ꝓ hęrede. l. ij. in princip. & inf. quorum leg. l. j. §. quæ ſitum.
[f] Vtrunque. & ꝑ caria rogatio & cõductio.
[g] Vti pro ut.
[h] Solum teneat. quia locatio nulla eſt, ut ſubijcit. & ſup. lo. l. ſi qs cõduxerit. Sed cõtra ſup. de iure do. l. ſi uſufru. Sol. ibi ſpeciale eſt ex neceſsitate: uel res erat ibi digna tãta mercede ſm lo. quod Ro. nõ placet: quia merces in pecunia numerata cõſiſtere debet. at unitas nõ eſt numerus, ſed principiũ numeri: & ita ſm eum eſt cõtractus innominatus. Item quod hic dicitur locationẽ nullam, dicit R. uerum eſt ſi pręceſſit, & precarium fuit ſecutum: ſi autẽ locatio eſt ſecuta, quãquã nõ teneat ut locatio, tamẽ tenet ut cõtractus innominatus: ſiue erat digna maiori mercede, ſiue non: & ſic nõ erit ſolum precarium: quod non placet: quia cõtractus innominatus nõ eſt, niſi ſit actum ſaltem tacitè.
[i] Vero pretio ſ. iuſto. & dictio uero, eſt coniunctio vel niſi ſubaudias, ſit nomen: & dic uero. id eſt, iuſto: vt inſtitu. qui ma. non poſſ. §. ſemel.
[k] IVſtè. Authore. interpoſito decreto rite ſecundũ iudiciarium ordinem: licet nõ rectè quo ad ius litigatoris: alias nõ: vt C. unde ui, l. meminerint. & C. ſi per uim uel alio mod. l. fi. & C. de ſen. l. prolat. & ſ. de contrata. l. nõ putauit. §. nõ quæuis. Sed quęritur, ſi iudex conceſſit alicui licentiam ut occuparet poſ. an poſſit iuſte facere? Lot. ſic. Azo contra: quia nõ poteſt demandari ſecundũ Io. & facit ĩ. de reg. iur. l. qui authore. & ſ. de noxa. l. & generaliter. in fi. & ſ. ſi ex noxa. cauſa aga. l. ij. in fine. & ſup. de relig. l. ſi quis ſepulchrum. in princ. per quas ponitur hic caſus.

NAturaliter. CASVS. Fructuarius dicitur naturaliter poſſidere rẽ in qua habet uſumfr. (Nihil cõmune.) Dicit quod proprietas nihil habet cõmune cum poſſeſsione, & dat exẽplum. Si egi interdicto adipiſcendæ, puta quorum bonorum, uel recuperãdæ poſ. puta unde ui, & ſuccubui: adhuc poſſum agere rei uen. & ad hoc exẽplum non habes in litera. hinc eſt quod ſi cepi rem uendicare, poſſum etiam intentare interdic. uti poſsidetis: quod declara. ut in glo. quæ incipit, apertè uidetur &c. ibi, uel tertio dic &c. Fran.

[l] Videtur poſsidere. imo non: vt ſup. eo. l. j. §. per eum. & inſtitu. per quas perſo. no. acqui. §. ſed bonę fid. & ĩ. tit. j. l. acquiritur. §. fi. quæ ſunt contra. ſol. hoc uerbum uidetur, improprietatem notat. uel poſſidere ꝓ detinere dicitur. Vel poſſidere domino, non ſibi: vt & ĩ. communi diui. l. communi diuidũdo. §. neq; Ioan. dicit eũ naturaliter poſsidere: vt hic, & inf. e. l. poſſeſsio. cũ & habeat interdictũ unde ui. idẽ in uſuario: vt inf. de ui & ui ar. l. iij. §. nõ ui & §. ꝑtinet. & §. itẽ ſi nõ. quidam etiam quãdã ciuilẽ eum habere dicunt: quod non placet, ut no ſup. e. l. iij. §. ex contrario.
[m] Nihil. Pone exẽplum ad prin. huius §. ut inf. de excep. rei iud. l. & an eadem §. fi. Sed oppo. imo ſ. habet aliquam cõmunionem: quia utrũque incorporale. Item dominium ex poſſ. cepit: ut ſup. e. l. j. ij. reſpõ. Itẽ unũ ab alio non ſeparatur quandoque in acquirendo: ut C. eod. l. per procuratorem, quę ſunt contra. Sol. nihil, † id eſt nõ omne. & ſic uniuerſalis in particularẽ reſoluitur: nã in corporalibus nõ poſ. ſed dominium habemus. uel ſic ſecundum Ioan. nihil: quia nec ut paria, nec ut ꝓpoſita, nec ut pars & totum ſe habẽt: & ideo neque ſe inuicẽ: uel poſitiuè ſequitur unũ ad aliud: ſed habent ſe ut excedentia & exceſſa: uel nihil, &c. i. d eſt, nihil quod eſt proprietas, eſt poſſeſsio, uel econtra Accur ſi.
[n] Qui cepit. Apertè uidetur dicere quod poſſeſsoriũ retinendę poſs. concurrit cum petitorio: quod eſt falſum: vt not. ſup. de iudi. l. ſi de ui. hic ergo dic ꝙ primo egi rei uen. & ſuccubui. uel egi, ſed nunc cum ago uti poſs. petitori renuntio expreſſe. uel dic etiam tacite: ut ar. ſup. de le. commiſ. l. poſt diem. Ex quo enim poſsidet, iam rei uen. nõ habet: vt inſt. de act. §. ei uero qui. & ĩ. uti poſ. l. j. §. perpetuo. ſed certè ergo & cõtra agendo petitorio uidetur renuntiare poſſ. qđ hic ſtatim negat. Sed reſpõ. hic egit neſciens ſe poſſidere cum ꝑ filium, uel ſeruum poſsideret, uel cũ crederet aduerſarium poſſidere, qui non poſſidebat. licet ſ. intellexit, cum ex certa ſcientia uenit ad poſ. de petitorio. Vel dic agi hic uti poſſ. nomine poſſ. quæſitæ poſt quam cepit rem uendicare. Vel dic tertio qđ egi rei uen. contra eum qui naturaliter detinebat, uel poſſidebat tantum: quod poſſum: ut ſ. de rei uendi. l. officiũ. & tunc ago uti poſſ. contra eundem etiam pendente primo, quod poſſum: quia turbat mihi ciuilem, tenendo naturalem à me ui, uel clam, uel precario ac ſi utrãque mihi turbaret: vt ĩ. uti po. l. ſi duo. §. ij. & ita utrunque ſimul intenderetur diuerſis reſpectibus, & hoc caſu reſtituitur naturalis per interdictũ uti poſ. ut no. ſ. eo. l. clam. in fi. & facit inf. e. l. fin. in prin. & de ui & ui arma. l. cum fundus. §. finali.

Pompo-

† quid ſit uno numo cõducere, pulcrè Budæus ſup. de in diẽ addict. & in lib. j. de Aſſe, uerſus finẽ.

† Cõcor. & facit q a non uidetur peccare, qui iuris, uel Iudicis authoritate aliquid facit. l. cano. qui peccat. xxxiij. qõ. iiij. concor. l. iij. ſupra. de eo qđ met. cau.

† Huc ſpectant quæ ſcribit Mãdo. I Glo. Facul. in proœ. in uer. Nihil, ubi de huius dictionis ſignificationibus.

POmponius. CASVS. Lapides mei in Tyberim ceciderunt: tãdem extracti ſunt. quæritur an retinui dominium interim dum erat in aqua? Et dicitur quod ſic, ſed non poſſeſ. licet in fugitiuo ſeruo ſecus, cuius retineo poſſeſſionem. & eſt ratio, ne ſit in poteſtate ſerui dominũ priuare poſſeſſione ſui ipſius, qui intellectus in lapide eſſe non poteſt.

[Cum quis.] Emi rẽ a non domino. ſi uolo in uſucapione a me faciẽda computare tẽpus, quo poſſedit uẽditor, dicit qđ debeo uti cum eius cauſa, ſuiſque uitijs. unde ſi ui, uel clam, uel precario poſſidebat: & ego eodẽ modo uideor poſſidere. Secundo dicit, emi ſeruum, & mihi eſt traditus: & poſſedi aliquo tempore, tãdem quia apparet uitioſus, reddidi uẽditori: an uẽditor in uſu. a. faciẽda huius ſerui poterit uti tẽpore, quo ego emptor poſſedi, quæritũ? & quidã dicebant ꝙ non. al. & uerius, dicunt ꝙ ſic. [Si liber homo.] Poſſidebam liberum hominẽ bona fide, uel ſeruum alienum: hic emit prædiũ neque ex re mea, neq; ex opera ſua: & eſt ſibi traditum & ſic acquiſiuit poſſ. mihi. poſtea cũ appareat liber reddo ſibi poſſ. huius prædij: an in uſucapione facienda utetur tẽpore quo poſſedi, quæritur? Et dicitur quod nõ.

[Quæſitũ eſt.] Teſtator poſſidebat quoddã prædiũ bona fide, deceſsit. nũc cœpit quidam extraneus poſſidere. poſtea hic fundus ad hęredẽ peruenit: quæritur an tẽpus quo poſſedit teſtator, proſit hęredi ad uſuca. faciendã & cõplen. am? Et uidebatꝰ ꝙ ſic. & ſic aliud in emptore eſſet: cui non prodeſt tempus, quo uẽditor poſſedit, ſi in medio alius poſſedit: ſed in fine dicit ꝙ nõ prodeſt. & ſic idẽ quod in emptore. [Nõ autem.] Poſſeſ. defuncti ꝓdeſt hęredi non ſolum ea poſſeſsio, quæ fuit uſq; ad mortẽ teſtatoris: ſed etiã ea quę non durauit uſq; ad mortẽ teſtatoris: ut ſi teſtator aliquandiu poſſedit, tandẽ deſijt poſſidere, & nemo poſſ. eius rei nactus fuit. [In dotẽ quoq;.] Mulier rem alienam poſſidebat bona fide, & eã dedit in dotẽ uiro ſuo. Dicitur ꝙ acceſsio tẽporis ſit uiro ex perſona mulieris: ut tẽpus quo poſſedit mulier, ꝓficiat uiro ad complẽdam pręſcrip. & ſi poſtea ſoluatur matrimoniũ, & dos reddatur uxori, acceſsio tẽporis quo poſſedit uir, proderit uxori. [Si is qui.] Rem alienã, quam bona fide poſſidebã, cõceſsi tibi precario, transferendo in te naturalẽ, & ciuilem poſ. & tandẽ reſtituiſti precariũ. Dicitur ꝙ poſſeſsio tui temporis accedit mihi. [Ex facto.] Manumiſi ſeruum retento eius peculio. hic manumiſſus rem peculiarem accepit, & tenuit aliquo tẽpore. nunc manumittens petit hanc rem, & habuit. & ad eam præſcribendam uult uti tempore quo iſte manumiſſus poſſedit. an poſsit, quæritur? Et dicitur quod non. [Si iuſſu iudicis.] Egi Publiciana, uel Saluiana uel alia perſonali ad fundum contra bonæ fidei poſſeſſorem: & mihi eſt traditus. Dicitur quòd poſſum uti acceſsione temporis quo ille poſſedit. Secundò dicit, ꝙ legatarius cui eſt tradita res legata a bonæ fidei poſſeſſore, poteſt uti in præſcribenda re acceſsione temporis quo teſtator, & eius hæres poſſedit. Item donatarius poteſt uti acceſsione temporis quo donans poſſedit. tandem dicit: acceſsio temporis authoris non prodeſt, niſi poſſidenti. Item uitioſa poſſeſſio authoris, ut quia furtiua, uel clandeſtina, non prodeſt poſſidenti mala fide. ſed bona fide poſſidenti ſic. Franciſ. Accurſij.

Idem libro lxxij. ad edictum. XIII.

POmponius refert, cũ lapides a i Tiberim demerſi eſſent naufragio, & poſt tempus extracti: an dominium fuit in integro per id tempus, quo erant merſi? ego me dominium retinere b puto: poſſeſsionem non puto: nec eſſe ſimile fugitiuo. Nanque fugitiuus idcirco a nobis poſſideri uidetur, ne ipſe nos priuet c poſſeſsione † ſui. d at in lapidibus diuerſum eſt.

Qui utitur acceßione ſui authoris, utitur cum ſua cauſa, ſuiſq; uitijs. Bartol.

Cum quis † utitur adminiculo e ex pſona authoris, uti debet cum ſua cauſa, ſuiſq; uitijs. f Deniq; addimus g in acceſſione de ui, & clàm, & precario uenditoris.

Emptor utitur acceßione uenditoris, & uẽditor emptoris facta redhibitione. Bart.

a Cum lapides. idem de re immobili: ut ꝭ. de bonis autho. iud. poſſid. l. cum unus. §. ſiuo. Sed quidam ſecus in mobili, quam in immobili: ut quia uilis & abiecta &c. ut infra eodem, l. ſi rem mobilem. & illa, cum unus. in acquirendo dicit ꝙ nõ placet: ut ꝭ. e. l. poſſideri. §. Labeo. & ꝭ. e. l. q uniuerſitas. §. item qđ à mari. Azo.

b Retinere. ut & ꝭ. tit. j. l. adeo. §. inſula. in fine.

c Nos priuet. bona ratio. ſic ſupra ad legem Aquiliã. l. ſi ſeruus ſeruum. §. j. & de publi. l. interdum §. ſerui. & facit ꝭ. eodẽ. l. j. §. p ſeruũ. Accur.

d Sui. Cum noſtram conditionem deteriorem facere non poſsit. Accur.

e Cum quis adminiculo. id eſt, dicit ſe uelle ſua tẽpora iungi temporibus ſui authoris in uſucapio. ut ꝭ. de contrahen. empt. l. doli. §. finali. uel dicit ſe habere cauſam, ſiue titulum ab eo. quid autem ſi nõ uult uti? Videtur quod poſsit. ut infra de diuer. pręſcrip. l. an uitium & C. de præſcrip. lon. tempo. l. j. & ij. & ſecundum hoc d. e utitur, id eſt, uti uult. ſed illæ corriguntur per Authen. ut ſpon. lar. §. rurſus. & ſic ſecundum iura Authẽ. ſiue reale, ſiue pſonale ſit uitium, nocet ſucceſſori uniuerſali, uel ſingulari. ſic ꝭ. de uerborũ obligatio. l. ſtipulatus ſum Damam. Vel pone caſum ut ꝭ. de exceptio. doli. l. apud. §. ſi quis autem ex cauſa. Item poſſet poni ſecundum M. cum ſucceſsit quis in uitium defuncti perſonale: & uniuerſalis eſt ſucceſſor. ſi enim uelit continuari cum defuncto, non poteſt niſi cum ſuis uitijs. ſed ſi a ſe uelit incipere, uſucapi poteſt. nos contra, ut modo dixi, & notaui C. de uſucapio. pro hære. l. ij. Accur.

f Vitijs. licet ergo habeat titulum, & bonam fidem, non uſucapit triennio, uel decẽnio, uel uicennio, ſicut nec author poterat: ut hic, & ꝭ. eo. l. j. in fine. & de regu. iur. l. in his officijs. §. non debeo. ſed triginta ann. hodie, quo ſpatio tollitur omne ius: ut C. de præſcriptio. triginta annorum. l. ſicut. & quod dicit ſua, ſcilicet authoris cauſa: ſcilicet uitio perſonali, quod etiã ſecundum hęc iura nocet uniuerſali ſucceſſori, ut ꝭ. de diuer. & tẽpo. præſcript. l. cum hæres. & uitijs, ſcilicet realibus. ſed ꝑin hoc quid addit in inferiori reſpon? Reſpon. ſpecificãdo. argumẽtũ ꝭ. de iniur. l. itẽ apud. §. hoc edicto. & quod dicit de ui, dic expulſiua, uel ablatiua, non compulſiua: ut C. quod metus cau. l. iij. & quod dicit de clam, & precario: quæro an ſint uitia realia? quod R. admiſit ex eo, quod hic cõiungit cum ui, quod eſt reale uitium. quod non placet, quia precaria eſt iuſta: ut ꝭ. communi diuidundo. l. communi diuidundo. §. inter. Sed propter ſcientiam rei alienæ eſt perſonale. Item nec clandeſtina dicitur res, licet poſſeſsio ſit: ut ꝭ. eodem. l. clam. & ita non reale ſed perſonale eſt uitium. & adde diſtinctionem quæ eſt C. e. in l. uitia. & facit ꝭ. de præſcript. l. in uſucapione. § j. uſque in finem. Accur.

g Addimus. ſcilicet exemplificando.

† Sui, non eſt I P. F.

† Facit & con ord. quia ſucceſſor debet uti eodem iure quo ꝑdeceſſor. in c. ſi quis I lus. de re. iur. in vj. adde gl. in ea. ꝫ. in princi, in uer. poſſedit. ad princ. ibi, ſed quæritur de pacifi. poſ. in prag. ſanc.

Prętereà quærit̃, ſi quis hominem uenditori redhibuerit, an acceſsione uti poſsit [a] ex ꝑſona eius? [b] Et ſunt, q̃ putant, nõ poſſe: quia redhibitio uenditionis reſolutio [c] eſt. Alij emptoré acceſſione uẽditoris uſurũ, & uẽditoré emptoris. q̃ magis probandũ puto. † [d]

Non utitur quis acceſsione eius, a quo cauſam non habet. hoc dicit Bar.

Si liber homo, uel alienus ſeruus cum bona fide ſeruirét, comparauerint, [e] & alij [f] acquiſierint poſſeſsioné: neq; liberũ, neque ſerui dominium debere uti acceſsione. [g]

Ex poſſeſsione non continuata non datur acceſsio. h.d.Bar.

Quæſitum eſt, † ſi prius [h] hæres non poſſederat: an teſtatoris poſſeſsio ei accedat? Et quidé in emptoribus poſſeſsio interrumpitur. [i] Sed non idé in hęredibus pleriq; probant: quoniá plenius eſt ius ſucceſsionis, quá emptionis. Sed ſubtilius eſt quod in emptore eſt, & in hęrede id quoq; ꝓbari. [k]

Hæres cum poſſeſsione ſua poteſt iungere non ſolum poſſeſsionem, quæ fuit apud eum tempore mortis, ſed et illã, quæ apud nullum fuit poſt eius mortẽ, ſi fuit uacans h.d.Paul. de Caſt.

Non aũt ea tantũ poſſeſſio teſtatoris hæredibus ꝓcedit, q̃ morti fuit iniũcta: uerũ ea quoque, quæ nunq̃ teſtatoris [l] fuerit.

In re data, uel reſtituta pro dote maritus utitur acceſsione ex perſona uxoris, & econuerſo. h.d.Bar.

In dotem quoque ſi data [m] res fuerit, uel ex dote recepta: [n] acceſsio dabit̃ uel marito, uel uxori.

Eius, qui nobis precario poſſidet, datur nobis acceſſio reſciſſo precario. Barto.

Si is q̃ precario ꝯceſsit, [o] acceſsione uti uelit ex ꝑſona eius, cui cõceſsit: an poſsit, quęrit̃? Ego puto eum qui precario cõceſſit, quandiu manet precariũ, acceſsione uti nõ poſſe. [p] Si tamen receperit poſſeſsionem rupto precario: dicendum eſt, accedere poſſeſsionem [q] eius temporis, quo precario poſsidebatur.

---

a Poſſit ſcilicet uenditor. Accur.

b Eius. emptoris.

c Reſolutio. quod perinde habetur ac ſi nõ ad actũ uentum ſit: & ſic non uidetur acceſsio, quaſi non habuerit emptor, ſed uenditor ſemper. Accur.

d Puto. ut & ꝟ. de diuer. ꝓſcri. l. ſi duobus. §. fin. & ꝟ. tit. j. l. ſi hominẽ. arg. ꝟ. de fur. l. ſerui & filij. §. j.

† Mando. In 21. q̃ſt. Regn. de Anua. nu. a. c1 ſeq.

e Comparauerit. neque ex re poſſeſſoris, neque ex opera ſua.

f Et alij forte poſſeſſori bonæ fidei, uel cuilibet alij. quod poteſt: vt ꝟ. eo. l. ſi me in uacuam. in fine Accur.

g Debere uti acceſsione. etiã ſi res ei reſtituta ſit ab eo, cui poſſeſsio fuit acquiſita: alias nulla eſſet queſtio: cum non poſsidẽt, nõ fiat acceſsio: vt ꝟ. ea. l. In fine. & ſe eũdẽ hoc eſt cõtra. ꝟ. ea. l. §. ſi iuſſu. ſed ibi pactioné ꝑſonalẽ, ut debita ſu is reſtituta res: hic reali. & ſic nõ uſucapit, cũ ſit ſua. uel ibi per iudicem, hic non. uel ſecundum Py. ibi qui reddit, habuit cauſam ab eo cui reddit: vt ꝟ. §. prętereà. hic nõ.

† Sic in P. F. Haloã. autẽ, ſi primus.

h Si prius. Alias primus, i. primo non ipſe, ſed alius

i Interrumpitur. ſi alius poſsideat inter uẽditorem, & emptorem uenditã rem.

k Id quoq; probari. i. ut interrumpatur uſucapio, ſi alius medio tempore poſſedit: vt ꝟ. titu. j. l. poſſeſſio. & pro emp. l. qui cũ hærede. §. ſi. nõ tamen eſt idẽ quo ad alia quædã. Nã mala fides heredis non nocet, ſed emptoris ſic: vt ꝟ. pro em. l. ij. §. ſi eam rem. & §. ſi defunctus. Item emptor nõ ſuccedit in uitium perſonę per hæc iura: ſed hæres ſuus ſic, ſecundum omnes: & etiam extraneus, ſecundum Ioan.

l Nũquam teſtatoris. ſepara hæc duo: primo ut dicatur teſtatoris, q̃ fuit ſui authoris, q̃ iũgitur ſuę morti, nõ cũ illa quá ipſe tenuit tñ. uel dic teſtatoris, q̃ primo tenuit bona fide iuncta morti, ſi cœpit ſciẽtiã rei alienæ habere: q̃ nõ nocet: vt C. de uſuc. transfor. l. j. Vel dic, q̃ defunctus aliq̃n poſſedit, ſed poſtea poſ. amiſit, nõ tñ alius habuit. ꝓ quo eſt. ꝟ. ꝓ emp. l. q̃ fundũ. I princ. & l. ij. §. etiã hæredi. Sed an idẽ ſi uẽditor amiſit, nec tñ alius habuit, & poſtea habuit emptor? põt dici idẽ. ar. ſ̃. ꝓxi. §. & facit ꝟ. eo. l. cum heredes.

m Si data. i. tradita. Azo. alias factus dominus non uſucapit uel dic proprie etiam uſucapere contra creditores: vt C. ſi aduerſus creditorem. l. ij. Accur.

n Recepta id eſt ſiue uir accipiat ab uxore, ſiue eam reſtituat. & facit ſ̃. de iure do. l. doris. §. ſi res. Itẽ ex eo q̃d ſit acceſsio uiro, eſt arg. q̃ ipſe eſt dñs rei dotalis: ſed poſſum reſpondere, quod ad opus mulieris uſucapit: ut creditor ad opus debitoris. item argu. quod uir poſſidet, non mulier. Itẽ quid ſi mulier malã fidẽ habebat eũ dedit, ita quod non uſucapiebat: uir antẽ cœpit uſucapere: reddita poſtea dote uxori accedet ea poſſeſ. uiro? ar. q̃ ſic. ſ̃. quæres pi. obli. poſſ. l. Ariſto. & de acqu. hære. l. cum hereditate.

Vir poſſidere dicitur, non mulier.

o Si is qui precario conceſsit. ut ciuilem, & naturalẽ poſſ. transferret: vt ꝟ. de precario. l. in rebus. §. j. alias ſi qua retinuiſſet penes concedentem, quod fieri poteſt: ut infra de preca. l. & habet. §. cum. & l. certe. §. ij. nõ eẽt acceſsio, ſed continuatio.

p Non poſſe. quia nõ poſsidet: & poſſidenti datur tantum acceſsio: vt infra. §. final. Accurſius.

q Accedere poſſeſsionem. audi q̃ precaria poſſ. non eſt uitioſa. alias qualiter ex ea fieret acceſsio: vt ꝟ. §. fina. ſed uidetur ceſſare hæc acceſſio. nam ſi dominus deſijt poſſidere, & præſcribere ſibi, quia nec accepit, præſcribit: cum habeat ſcientiam rei alienę: ergo interrupta eſt uſucapio: & ſic tempora non continuabuntur? Reſpond. non eſt interrupta, nec procedit, ſed ceſſat. ſic C. de præſcript. xxx. ann. l. ſicut. §. penultimo. Rupto uero poſtea precario, fingitur iſte poſtea poſſediſſe ſemper. Vel dic non uſucapit ſibi, ſed domino, ut in creditore: vt infra de diuer. & tempo. præſcript. l. de acceſſionibus. §. plane. Vel dic ut omnem euites oppoſitionem, quod uendidi tibi rem, & tradidi precario poſſeſsio. donec ſolueres pretium. poſtea ante pretij ſolutionem receſsimus a uenditione. & eſt arg. ſupra, de condictio. indebiti. l. indebiti. §. ſed & ſi poſſeſsionem. & ſ̃. de donatio. cauſa mor. l. ſi alienam. in princip. Item an durante precario utetur acceſſione ſui authoris, qui conceſsit? uidetur q̃: non eum non poſsideat: ſed dic ſic: quia & uſucapit per poſſ. alterius, licet ipſe nõ poſsideat.

Precaria poſſeſsio non uitioſa eſt.

Ex uitioſa poſſeſſione non datur acceſſio. Bart.

Ex facto q̃ritur, ſi quis manumiſſus ex cã peculiari, habeat rem nõ ↄceſſo ᵃ ſibi peculio, deinde dñus uelit retracta poſſeſſione, acceſſione uti, an poſſit? Et placuit, nõ eſſe dandam hãc acceſſione, quæ clàm ᵇ habita eſt prædone poſſidente.

Authoritas iudicantis facit ut eius res, quæ mihi reſtituitur ut mea, transferatur uſucapien di conditio. Bar.

Si iuſſu iudicis res mihi reſtituta ſit, ᶜ acceſſio nẽ mihi eẽ dãdã placuit.

Legatario datur acceſſio ex perſona defuncti, & ex perſona hæredis. hoc dicit. Bar.

Sed & legatario dandã acceſſionẽ eius tpis, quo fuit apud teſtatorem, ſciẽdum eſt. ᵈ An hæredis poſſeſſio ei accedat, uideamus. Et puto ſiue purè, ſiue ſub ↄdõne fuerit relictum, dicendum eſſe, id tpis, quo hæres poſſedit ante exiſtentem conditionem, ᵉ uel reſtitutionẽ rei, & legatario proficere. Teſtatoris autem † tempus ſemper ᶠ proderit legatario, ſi legatum uerè fuit, uel fidei commiſſum. ᵍ Sed & is, cui donata res eſt, acceſſione utetur ex perſona eius, qui donauit.

Non poſſidenti no datur acceſſio, nec ẽt poſſidenti uitioſè ſeu uitioſæ poſſeſſionis, nec econtra de uitioſa poſſeſſione ad nõ uitioſam h. d. Pau.

Acceſſiones ʰ in eorũ perſonas locũ habẽt, qui habent propriam poſſeſſionẽ. Cæterùm acceſſio nemini proficit, niſi ei, qui ipſe poſſidet. Præterea ne ⁱ uitioſæ ᵏ quidẽ poſſeſſioni ulla põt accedere, ſed nec uitioſa ei, ˡ quę uitioſa non eſt.

Poſſumus uti acceſſione ficti authoris. Bar.

Paulus lib. lxviij. ad edictum. XIIII.

SI ſeruus † meus, vel filiusfamiliàs uendiderit, ᵐ dabitur acceſſio † eius tẽporis, quo penes me fuit, ſcilicet, ſi uolente ⁿ me, ᵒ aut de peculio, cuius liberã adminiſtrationem habuerunt, uendiderint.

poſſideat. ſic & hæreditas complet uſucapionẽ, licet non poſſideat. unde quod ibi hæreditas, ut dña facit, hic poſ. alterius. Item an hic concedens teneatur rei uend. quod videtur, quia facultatem habet rei reſtituẽdæ, cum poſſit reuocare, ut ſupra, de rei uend. l. officium. & ſup. de noxali. l. ſi ſeru' depoſitus. §. j. & ĩ. de precar. l. cum precario. ſed lo. contra, ut C. de aliẽ. iud. l. j. nec obſtat, quod habet facultatem rei reſtituendæ: quia & qui tignum domui, & rotam uehiculo adiunxerit, habet facultatem reſtituendi, non tamen tenetur ᵃ rei uendi. niſi prius ad exhib. agatur. ſed dices illud ideo, quia extincta eſt. Sed dicam quod ibi extinctio facit hoc, hic nullo modo poſſidet. De ciuiliter autem poſſidente, an teneatur rei uendi. quidam non. Azo ſic, nec per huius reſtitutionem fit præiudicium naturaliter poſſidenti.

ᵃ Non conceſſo. id eſt, ſpecialiter retento, cũ de manumiſsione ſter uiuos dieat, ut C. de pecu. eius qui liber. me. l. j. Accurſius.

ᵇ Clam. Quid ſi bona fide. Ioan. reſpon. non, cum non habeat cauſam alter ab altero.

ᶜ Reſtituta ſit. non per rei uendi. tunc enim non vſucaperem, cum dominus eſſem, ut in contrario ſupra, eodem. §. ſi libet. ubi & alijs modis ſolui. ſed per Publicianam, & Triticariam egi hic, uel alia perſonali, quia promiſerat rem bona fide poſſeſ. ut inf. ti. j. l. non ſolum. §. ſi mihi. & in ra. de re iud. l. à diuo. §. ſciẽdum. in fin. Vel dic ꝙ rei uend. obtinui, quaſi dominus, cum non eſſem: ſed tunc obijcitur, ſi poſſeſſor eſſet dominus, non transfertur dominium, quia non tradidit, ut ſuam, ut ſupra, de condi. ob cauſam. l. iij. §. ſubtilius. ergo ſi non eſt dominus, uel ẽt ſi erat, non dat cauſam uſucapiendi ſecundum quoſdam? Reſpond. hæc regula, ut quo caſu, qui eſt dominus transfert dominium, eodem caſu non dominus trãsferat cauſam uſucapi. & econtra. ut quo caſu quia non dominus transferat cauſam uſucapi. eodem caſu, qui dominus eſt, transferat dominium. hæc ultima regula fallit in pupillo, & furioſo, & uiro, & uxore, vt inf. pro empt. l. ij. §. ſi à furioſo. & ĩ. pro donato. l. ſi uir. Vel dic, licet non traderet, ut ſuũ, trãsferret dñiũ propter authoritatẽ rei iudi. ut ar. ſup. de reb. corũ. l. iij. §. item quæri poteſt. & facit ad hoc ĩ. de pub. l. iij. in fi. & quod ibi not. poſſet ẽt intelligi illa l. qñ egi perſonali ad quantitatem, cuius executionis gratia poſſeſsio tradita eſt in ſolutũ emptore non inuento, ut C. de execu. rei iudi. l. ordo. & ſi auittatur, per Publicianã reuocatur. Item facit ſ. eo. l. iuſtè. & ſup. de dam. infe. l. ſi finita. §. ſi de uectigalibus.

ᵈ Sciendum eſt. ut inf. tit. j. l. ad tempus. §. j.

ᵉ Ante exiſtẽtem conditionem. idem eſt ſi poſt. & ideo ſic dixit, quia ſemper anterioris temporis poſſeſſ. ꝓdeſt legatario, ſed poſterioris non ſemper, quia poteſt eſſe q̃d hæres mala fide poſſidet, uel eſt in mora, ut ſup. tit. j. l. quæſitũ. & pro hoc facit quod ſubijcit, teſtatoris autẽ ſemper. Accur.

ᶠ Semper. Id eſt, ſiue ſint apud hæredem medio tempore, ſiue non.

ᵍ Vel fideicõmiſſum. niſi extraneus interim poſſederit, ut ĩ. eod. j. l. poſſeſſio. Accurſi.

ʰ Acceſſiones. niſi ei qui poſſidet, ut ĩ. de d uer. præſcri. l. in uſucap. §. j. in fin. §.

ⁱ Præterea ne. id eſt, ſi non habet titulum.

ᵏ Vitioſæ. quæ non poteſt præſcribi. Azo. & facit ĩ. pro empt. l. ij. §. ſi cam rem.

ˡ Nec uitioſa ei. ut inſtit. de uſuc. §. diutina. ſed ar. contra. ca. l. §. eũ quis. ſed hoc non fit ad inducendam longi temporis præſcri. ſed longiſsimi ſic: ut & ibi dixi. uel non accedit, ut proſit, ut hic, ſed ut noceat, ut ibi. Alij diſtinguũt, ut ſi poſſit redire ad authorem, cuius acceſſione uult uti, & tunc poſſit, alias non. & facit ĩ. de diuer. præſcrip. l. cum hæres. in fine.

SI ſeruus. CASVS. Seruus, uel filius tuus vẽdidit mihi rem bona fide poſſeſſam te ſciente, & uolente, uel rem peculiarem, cuius adminiſtrationem liberam habebat. Dĩ quod uti poſſum acceſſione tẽporis, quo penes te fuit. Idem ſi tutor uendidit rem quam bona fide pupillus poſſidebat. Nam datur mihi acceſsio temporis, quo pupillus poſſedit. Fran.

ᵐ Vendiderit. vt & ĩ. de diuer. præſcript. l. in uſucapione. §. ſed ſi à ſeruo. & ſ. de rei uen. l. ſi quis hoc. §. j. & C. quod cũ eo. l. ſi libera. & ĩ. tit. j. l. ſeruus. Acc.

ⁿ Volente. ſcilicet ſpecialiter. Azo.

ᵒ Me. ſcilicet patre, uel domino.

ᵃ Angel' hic ingerit Inn. notabile dictũ extr. ut lite nõ conteſt. in ca. quoniam frequenter uerſi. ſi ſuper. nimirum tamẽ aduerſus ſimplicem detentorẽ agi reali, iud. poſſ. cum dubitatur, an tunc poſſideat: at ubi conſtat cũ ſimplicẽ detẽtorẽ habere, tunc abſolui à iudicis obſeruatione poſſeq; defendi & authorẽ laudare in ipſo iudicio: ut in l. iij. C. ubi in rem ac. q̃d facit ad limitationẽ l. officiũ. de rei uendic.

ᵃ Et non eſt in P. F.

† Tempus, non eſt in P. F.

† In Pan. P. non eſt, meus.

† In P. Fl. eius quod penes &c.

Tutore quoque, uel curatore uendente [a] dabitur acceſsio eius temporis, quo pupillus, uel furioſus poſſederit.

Rei ſubtractæ perdimus poſſeſsionem, niſi is qui eſt in noſtra poteſtate, ſurripuit. Bar.

Caius lib. xxvj. ad edictum prouinc. XV.

REm, q̃ nobis ſurrepta [b] eſt, perinde itelligimur deſinere poſſidere, atq; eã, q̃ ui nobis erepta eſt. [c] Sed ſi is, q in ptãte nr̃a eſt, ſurripuerit, quandiu apud ipſum eſt res, tandiu nõ amittimus poſſeſsionem: quia p huiuſmodi pſonas acquirit [d] nobis poſſeſsio. & hæc rõ eſt, quare uideamur fugitiuum poſſidere, quod is quemadmodũ aliarum rerũ [e] poſſeſsio nẽ interuertere non põt, ita ne ſuam quidẽ põt. [f]

Ex donatione factæ inter cõiuges, cùm ſit nulla, ſi donans erat dñs, ſicut non transfertur dñiũ, ita non transfertur uſucapiendi conditio, licet transferatur poſſeſſio: quia dicitur poſſeſſio iniuſta, cùm donatarius dicitur poſſidere pro poſſeſſore, id eſt, ſine cauſa, uel tit. h. d. Pan.

Vlpianus lib. lxxiij. ad edictum. XVI.

QVod uxor uiro, aut uir uxori donauerit, pro poſſeſſore [g] poſſidetur.

Non dicitur quis perdidiſſe illud, ad quod recuperandum habet actionem. Pan.

Idem lib. lxxvj. ad edictum. XVII.

SI quis ui de poſſeſsione deiectus ſit, perinde haberi debet, ac ſi poſſideret, [h] cùm interdicto de Vnde ui, † recipe randæ poſſeſsionis facultatem habeat.

Non poteſt quis animo perdere dominium poſſeſsione retẽta, ſecus in poſſeſsione h. d. Bar

Dr̃ia [i] inter dñium, & poſſeſsionem hæc eſt, qđ dñium † nihilominus eius manet, qui dominus eſſe non uult: [k] poſſeſsio aũt recedit, ut quiſq; conſtituit nolle poſsidere. [l]

a Tutore uendente. aliàs non, ut inf. pro empto. l. qui fundum. §. ſi tutor. Accur.

REm quæ. CASVS. Rei ſurreptæ amittim⁹ poſ. idẽ eſt ſi ui rapta ſit. Secundo dicit, is qui in poteſtate noſtra eſt, ſurripiendo nobis rem, eius rei non amittimus poſſ. donec apud ipsũ ſtet. & hæc eſt ratio, q̃a nec ipſum deſinimus poſsidere, licet fugiat. Nam ſi aliarum rerum furtum committendo non amittimus poſſeſſ. multo ergo magis nec ipſius ſerui. Franc.

b Surrepta eſt. ab extraneo. fallit tamen in depoſitario extraneo, & commodatario inficiante. nam nihilominus retinetur poſſ. & ab extraneo fit furtum.

c Erepta eſt. non tamen habet locum aliquod poſſeſſorium iudicium, niſi occaſione immobilium rerum, ut j̃. de ui & ui ar. l. j. §. ſi fundus. Et eſt ratio, quia rerum mobilium uilis, & abiecta &c. ut inf. eod. l. ſi rem.

d Acquiritur nobis. ergo multo magis retinemus, ut s̃. de procu. l. per procuratorem.

e Aliarũ rerum. etiam dominicarũ dum apud eũ ſunt, ut hic. & infra, eodẽ. l. de eo. in princ. & infra tit. j. l. non ſolum. §. fina. furtum tamen ſui, & rerum dominicarum facit, ut C. de ſeruis fugitiuis. l. j. ſecus in peculiari, niſi in alium transferat, ut in ff. de fur. l. interdum. §. cum autem ſeruus. & eſt ratio, ut not. C. de ſer. fugi. l. j.

f Nec ſuam poteſt. ſ. ſeruus, ut & s̃. de ſer. exportan. l. ſi Tit. & facit ſup. eod. l. j. §. per ſeruum.

QVod uxori uiro. CASVS. Rem ſuam donauit uir uxori, dicitur quod pro prædone dicitur poſſidere hæc uxor. Idem contra, ut ſic non poſſit hanc rem uſucapere. Fran.

g Pro poſſeſſore. hoc quantum ad uſucapio. ſi res erat donantis: ſi aliena, poteſt uſucapi, cũ non fiat pauperior, ut j̃. pro do. l. j. §. ſi inter. & l. ſi uir uxori. & s̃. de dona. inter uirum & uxo. l. ſed ſi conſtante. Item quo ad fructus non habetur loco prædonis, ſi putans donationem ualere, cepit rem ſibi donatam, ut s̃. de uſuri. l. fructus. & de donatio. inter uirum & uxorẽ. l. de fructibus. Si uero ſciens non ualere, etiam quo ad fructus eſt prædo, ut dictis legibus, & ſupra, de donation. inter uirum & uxorem. l. ſi uxor filio. ſed quo ad rei interitum, cum non, niſi in quantum locupletior eſt, teneatur reddere, ut s̃. de donatio. inter uirum & uxorem. l. ſi ſponſus. §. conceſſa. facit s̃. eo. l. j. §. ſi uir. & de peti. hæredit. l. nec ullam. §. j.

SI quis ui. CASVS. Deiectus per uim de poſ. fundi, perinde hr̃, ac ſi poſſideret, cum habeat interdict. unde ui ad recuperandam poſſ. & de hoc dic ut in glo. Secundo aſſignat differentiam inter dominium, & poſſ. dicens, dominium ſolo animo non amittitur, ſed poſſeſsio ſic. hinc eſt quod ſi tradam tibi poſſ. fundi hoc acto, ut poſtea mihi reddas, amitto poſſ. Franc.

h Poſsidere. Quo ad rem, & damna & fructus, ut & infra, de ui & ui ar. l. j. §. rectiſsimè. & l. in interdicto. non quo ad uſuca. cum ſit interrupta ut j̃. ti. j. l. naturaliter. Item nec licet recuperare ſua authoritate, niſi incontinẽti, ut j̃. de ui & ui ar. l. 3. §. cũ igitur. Itẽ nec quantum ad interdicta quæ poſſeſſoribus tantum competunt, ut uti poſſidetis, & utrobi. & facit ſup. titul. j. l. rem in bonis. & inf. eo. l. non uidetur. & j̃. de reg. iur. l. quia actionem. & ſup. de in integrum reſtit. l. nemo.

i Differentia. ſcilicet una. ſunt & aliæ multæ, cum nihil habeat commune, ut ſupra, eo. lege naturaliter. §. primo.

k Non uult. contra infra, pro derelicto. l. j. & ij. & Inſti. de rer. diui. §. fin. quibus dr̃ deſinere eſſe noſtram rem habitam p derelicto. Solut. ibi diſceſſit de re, hic non: uel ibi erat apud alium, hic apud ſe. uel hic non noluit deſinere poſſidere. & ſic etiam dominium potuit deſinere habere. prima placet. Qualiter ergo de immobili fiet, quæ non poteſt ſic abijci? Reſpond. primo deſinit poſſidere, deinde ſolo animo amittit dominium. Idẽ eſt in mobili. Sed oppono. ſi conſtituo in animo quod nolo eſſe dominus, an poſſeſ. perdo? uideor enim hoc uoluiſſe. Sed reſpon. non, quia non principaliter hoc agitur: unde nec acceſſorium tenet. argu. ſupra, de ſeru. ruſti. prædio. lege. iij. §. fin. Item quia ſi hoc eſſet, ergo & dominium, ex quo non poſſidet: quod eſſet contra legem iſtam. Item ſub ea conditione uideor perdere poſſeſ. ſi dominium perdam, ut arg. infra, eodem. l. ſi me. §. primo. Alij dicunt quod poſſeſſio. & dominium amitto. & quod hic dicit, obtinet quando hoc egi, ut dominium tantum, & non poſſ. perderem. Accur.

l Poſſidere. contra s̃. eo. l. quemadmodum. ſol. ut ã. eo. l. ij. §. in amittenda.

† Recipe randæ, in P. F.

† Bar. hic dicit quod dominiũ aliud dire ctũ, aliud utile. adde glo. in ca. abbate. de reg. iu. lib. vj. & Dy. & doct. in §. & quæ. Inſtit. de actio.

Si quis

a Si quis igitur. quia ſolo animo amittitur, ergo & hic, cum interim poſſidere nolit.

Vod meo. CASVS. Rem quam poſſideo meo noīe, poſſum alieno noīe poſſidere, ut ſi in aīo meo conſtituā me poſſidere hāc rē pro Tit. nec dicor hoc caſu mutare cauſam poſ. cū deſinā poſſidere, & ille dicat poſſidere cuius noīe poſſideo. Secūdo dicit, per ꝓcuratorē meū pōt acquiri poſ. mihi qn̄ eſt qū habet animum mihi quærēdi, uel ſaltem tradens habuit. Tertio dicit uolens tradere rem furioſo, ei tradidi credens qđ eſſet tunc ſanæ mētis, cum non eſſet. dicitur quod amitto poſ. huius rei, licet ille eam nō acquirat. [Si uenditorem.] Venditor tigni, uel equi, uel ſimilis rei, poſuit tignum uel equum in domo mea me hoc iubente. Dicitur quod acqu to poſ. licet non tangam manibus. Idē ſi uenditor fundi demōſtret eum mihi, cū ſimus in aliqua domo alta, uel turri, & tradere ſe dicat ita à longe poſſ. nam & hoc caſu poſſ. quæro per uiſum, perinde ac ſi pedibus intraſſem. [Si dū in alis.] Cum eſſem in fundo, aliquis intrauit clam in poſſeſſionē huius fundi & ſtabat in angulo fortè fundi. Dr̄ qđ adhuc retineo poſſeſsionē fundi, licet de facili exiſſem fundum ſi hoc ſenſiſſem. Secūdo dicit, quidam exercitus ingreſſus eſt agrū meū cum magna ui. eā partē fundi deſino poſſidere quam exercitus intrauit. Fran. Acc.

Tot & tātę ſunt cāę acquirēdæ poſſeſsionis, quot ſunt domini acquirendi.

* is, nō eſt in P. Fl.

Si quis igit a ea mente poſſeſsionem tradidit, vt poſtea ei reſtituatur, deſinit poſſidere.

Eius quod poſſidemus, poſſumus alium facere poſſeſſorem conſtituendo nos eius nomine poſſidere. h. d. Bar.

Celſus libr. xxiii. Digeſtorum. XVIII.

Vod meo noīe poſſideo, poſſum & alieno noīe poſſidere. b Nec. n. muto c mihi cāam poſſeſsionis, ſed deſino poſſidere, d & alium poſſeſſorē miniſterio e meo facio. Nec idem eſt poſſidere, & alieno noīe poſſidere. nā is * poſſidet, cui⁹ noīe poſſidet. Procurator f alienę poſſeſsioni præſtat g miniſterium.

Tradens amittit poſſeſsionē, licet illi cui traditur, non quaratur. Bar.

Si furioſo, quē ſuæ mentis eſſe exiſtimaſti eò ꝙ fortè in ꝯſpectu inūbratę h quietis fuit ꝯſtitutus, rem tradideris, licet ille non erit adeptus poſſeſſionem, tu poſſidere deſinis. Sufficit † quippe dimittere poſſeſsionem, ēt ſi non transferas. i illud enim rediculū eſt dicere, quod nō aliter uult q̄s dimittere, q̄ ſi transferat. k imò dimittere uult, quia ſe transferre exiſtimat.

Per ſolum aſpectum acquiritur poſſeſsio interueniēte traditione poſſeſſoris. h. d. Barta.

Si uenditorem, quod emerim, deponere l in domo mea m iuſſerim, poſſidere me certum eſt, n quanquam id † nemo attigerit. Aut ſi uicinum mihi fundum mercatum * uenditor ex mea turre demonſtret, † uacuamq; poſſeſsionem ſe tradere dicat, non minus o poſſidere cœpi, quām ſi pedem finibus intuliſſem.

Per ingreſſum non quaritur poſſeſſio rei non uacantis.

b Poſſidere. ex iuſta cā, puta donando, uel uendēdo alicui ipſam nudam poſſ. Tot. n. ſunt cāæ acquirendæ poſſ. quot & dñij, ut & ſup. eod. l. poſſideri. §. genera poſſ. Item ſcientia, & uoluntas eius exigitur, cui quæritur, ut ꝗ. de preca. l. certè. & ſup. eod. l. poſſideri. in princ. & infra. ead. l. §. ſi furioſo. & facit ſupra, de rei uendic. l. quędam. & infra, l. proxi. in princ. & l. interdum. §. ſi. in dñio non ſic, id eſt, non amittitur aīo tm̄ ſed poſſ. ſic, ut dictum eſt, ut ſup. l. proxi. §. j. & C. de iuris, & fac. igno. l. cum falſa. Acc.

ADDITIO. Dic ſm̄ Bar. hic quod in d. l. cum falſa. fuerunt uerba enūtiatiua, quæ nec dominium, nec poſſeſſionem inducunt, licet probarent, ut l. Publ. in fin. ſupra, depoſ. hic fuerunt uerba diſpoſitiua, licet glo. ibi aliter intelligat, & male ſecundum eundem Bartolum.

c Nec enim muto. reſpondet tacitæ obiectioni. eſt enim prohibitum: vt infra. l. proxi. §. j. & C. loca. l. ad probationem. & C. eo. cū nemo. niſi in caſibus, ut no. ſup. eo. l. iij. §. illud.

d Deſino poſſidere. & ſic uſucapere, ut ſup. pro emptore. l. qui cum pro. in prin. Accur.

e Miniſterio. id eſt, actu & uoluntate.

f Procurator. hic puncta. dic & præſtat miniſterium alienæ poſſ. id eſt, quæ nullo tempore fit ſua, ſicut in alio, & ſeruo, ut ſup. de acquir. hæredi. l. placet. factum ergo cē ſetur dñi in acquirē do & retinendo, vt & ꝗ. de conſt. pec. l. & licet. & etiam in amittēdo ſi alij tradit, * uel deijciatur, ut C. eo. l. ſi. & facit C. de agri. & cen. l. per colonum. & ꝗ. pro ſoluto. l. ij. & qđ not. ſup. eo. l. j. §. per procuratorem.

g Præſtat. i. præſtare poteſt. ſ. gerendo in animo, quod mihi acquirat. idē & quando nō gerit, dum tn̄ gerat tradens. ſecus autē ſi uterque aliud gereret, quia tūc nō præſtat miniſteriū, imò ſibi acq̄rit, ut no. ſupra de do. l. q mihi. & ſup. ti. j. l. p ſeruū, in ſi. & l. res ex mā.

h Inūbratæ quietis. quia uidetur ſanus, & non eſt.

i Etiam ſi nō trāſferas. ſecus in dominio, ut ſupra, de don. inter uirum & uxo. lege, uir uxori. §. ſed ſi promiſſor. & infra, de ſol. lege, cum quis. §. ſi debitorem. & ſupra, ex quibus cau. maio. in integ. reſti. l. nec utilem. item argu. contra infra, de ui & ui arm. lege, cum fundum. ſed ibi in perſona accipientis habilis erat ad acquirendum.

k Quam ſi transferat. ut & ſup. eo. l. j. §. ſi uir. & arg. ſup. de iur. dot. l. ſi ego. in prin & l. ſi uſusfr. fun. & de colla. bo. l. iij. in prin. & inf. de uerb. obli. l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. in fin. §. ſed contra. inf. eod. l. ſi me in uacuam, ij. reſpon. Sol. ut ibi. item argum. contra ſupra, eod. l. j. §. per procuratorem. ibi. alioqui &c. ſed ibi erat habilis cui quæritur, unde abſurdum eſſet non quæri.

l Deponere. id eſt, ponere.

m In domo mea. uel etiam alibi: vt argum. ſup. nau. cau. l. & ita ij. reſpon.

n Certum eſt. ut & ſupra. lege j. §. pe. & infra, eod. lege pen. in fine. ſic in dominio, ut infra, de ſol. lege, ſi pecuniam.

o Non minus. Interpretatiuè hic interuenit actus corporis, ut in pdicta concor. Vel dic ꝗ v. eſſe ſenſus corporis. ſ. tactus, guſtus, odoratus, uiſus, auditus. & hic uiſus fuit. ſecus in re habita pro derelicto, & aliis à nemine poſſeſsis, quas non incipio poſſidere, niſi à tactu, ut ſup. eod. l. iij. §. Neratius. & ibi dixi.

† Cœpe, in P. Fl. ut & ſup. eo. l. iij. §. ex contrario.

† In P. F. nemo dū attigerit.

* P. F. mercato.

In P. Pl. uacuam que.

ꝗ Scribonres eā ſin. reputāt ad hoc qđ qn̄que ſunt ſenſus corporis: & unuſquiſque dr̄ habere perfectā cognitionem ſecundū materiā ſubiectam. Bol.

Non

Si dum in alia parte fundi ſum, alius quis clá aîo poſſeſſoris ĩtrauerit, non deſijſſe [a] illico poſſidere exiſtimandus ſum, facilè [b] expulſurus finibus, [c] ſimul [d] atq; [e] ſciero. Rurſus ſi cũ magna ui ingreſſus eſt exertus, eã tm̃modo partẽ, [f] quã intrauerit, obtinet.

Si poſseſsor conduxit rem à non poſseſsore, transfert in illũ poſseſsionem, quam habet. Pau.

Marcellus lib. xvij. Digeſtorum. XIX.

QVi bona fide fundum alienũ emit, eũdem à dño [g] conduxit. quæritur, utrũ deſinat poſsidere, an nõ? Reſpon. In promptu eſt, ut deſierit poſsidere.

Poſsidẽs ex una cã non põt ſolo aío poſseſsione retẽta deſinere poſsidere ex illa cã, & incipere poſsidere ex altera, ſecus ſi poſseſsionem dimittat. Barto.

Quod ſcriptũ eſt apud ueteres, Neminem ſibi cauſam poſſeſsiõis poſſe mutare, credibile eſt de eo cogitatũ, qui & aío, & corpore [h] poſſeſsioni incũbens, hoc ſolũ ſtatuit, ut alia ex cã id poſsideret, nõ ſi quis [i] dimiſſa [k] poſſeſsione prima eiuſdẽ rei, denuo ex alia cã [l] poſſeſsionem nanciſci uelit.

Denegans reſtituere rẽ quã poſsidet alieno noĩe, ſi cãm iuſtam habet, non priuat illũ poſſeſsione, nec eam interuertit: ſecus ſi non habet iuſtam cãm. P.

Idem li. xix. Dig. XX.

SI quis rem, [m] quam utendam dederat, vẽdiderit, emptoriq; tradi iuſſerit, nec ille tradiderit: alias uidebiť † poſſeſsionẽ dñi interuertiſſe, [n] aliàs ñ. [o] Nam nec tũc quidẽ ſp dñs amittit poſſeſsionem, cum repoſcenti ei commodatum non reddiť. Quid. n. ſi alia quę piam fuit iuſta, & rõnabilis cã non reddendi, [p] non utique, ut poſſeſsionem eius interuerteret?

Poteſt quis transferre poſſeſsionem, quam ante actum traditionis non habuit, ſed in ipſo actu tradendi quaſiuit. Barto.

Iabolenus libro vij. ex Caſsio. XXI.

INterdum eius rei poſſeſsionẽ, cuius ipſi nõ habemus, alijs tradere poſſumus, [q] ueluti cũ is, q̃ pro hærede rẽ poſsidebat, ante quam dñs fieret, [r] precario ab hærede eam

[a] Non deſijſſe. etiam naturaliter, ut ſtatim patet, quia etiam in ipſo.

[b] Facile. idem ſi non facilè, ſi modo non ſuſpicaret poſſe repelli, ut ĩ. eodem. l. ſi id quod. §. fin. & facit ſ. de in ius uoc. l. ſatis. §. j. Accur.

[c] Finibus. agri mei.

[d] Simul. i. ſtatim.

[e] Atque. i. cum.

[f] Eam tantummodo partem. aliã uero minimè. ſed contra ſup. eo. l. poſſideri. §. j. Solu. ut ibi.

QVi bona fide. CASVS. Fũdum bona fide emi à non dño, eundem fundũ conduxi à uero dño. Dicitur quod deſino poſsidere. [Quod ſcriptũ.] Si poſſideo rem tanquã emptã, tãdem dico me uelle poſsidere tanquã donatam, non audior, & ſic non poſſum mutare cauſam poſſeſsionis. ſecus autẽ ſi deſij eã rem poſsidere, & tãdem mihi donata eſt. nam tunc bene poſſum poſſidere titulo pro donato.

[g] A domino. idẽ ſi à non domino, q̃a is poſsidet &c. ut ſ. eo. l. proxi. in prin. & facit ſ. d. rei uẽd. l. quædam. & ĩ. pro emp. l. qui cum pro hærede.

[h] Animo, & corpore. naturaliter, & ciuiliter, nec tamen hoc ſolo caſu habet locum, imò etiam naturali tantum, ut not. ſupra, eod. l. iij. §. illud.

[i] Non autem ſi quis. mala fide poſſidens.

[k] Dimiſſa. id eſt, reiecta.

[l] Ex alia cauſa. bona fide, ut emendo à dño: ut inf. tit. j. l. non ſolum. §. j. & de pręc. l. ſi is. uel alia iuſta cauſa, ut ſup. ſi pars hæredi. peta. l. ſi. & facit C. de pręſcri. xxx. an. l. ij.

SI quis. CASVS. Cõmodaui tibi librum, poſtea iſtum librum uendidi eidem, interdixi ut reddere librum ei, cui uendideram, tu non uis tradere. ſi ſine iuſta cã dicas te nolle tradere, amitto poſſeſsionẽ libri, ſi ex cã iuſta nolis tradere, ut puta ſi non compleueras id opus ad quod tibi commodaueram, ut quia nõdum auſcultaueras librum, tunc propter hoc non amitto poſſeſsionem libri. Fran.

[m] Si quis rem. mobilem uel immobilem, ut ſupra, commoda. l. j. §. j.

[n] Domini interuertiſſe. ut cum ſine cauſa non admittit emptorem, ut infra, de ui & ui arma. lege, cum fundum.

[o] Aliàs contra. ut quando iuſta cauſa erat retinendi, ut ĩ. de ui & ui ar. l. colonus. in fi. nam & domino poteſt reſiſtere ex cauſa, ut ſubijcit.

[p] Non reddendi. ut propter impenſas, ut d. l. colonus. & ĩ. de fur. l. creditoris. §. fin. & l. ſi is qui rem commodatam. & ſ. commo. l. in rebus. §. fi. & at. ſ. depoſi. l. j. §. eſt autem. & §. apud. & facit ĩ. eo. l. ſi rem. & ſupra, tit. j. l. rem in bonis. ſed contra. ſup eod. l. poſſideri. §. ſi rem. ſed ibi patet ſol.

INterdum. CASVS. Aliquando euenit q̃d nõ habeo poſſeſsionem rei, & tamen eã trado alij, ut ſi Titius poſsidebat rem tit. pro hærede, quia ſucceſſerat non domino, idem Titius accepit eandem rẽ precario ab hærede ueri domini, nam iſte uerus hæres tradidit poſſ. iſti Titio, & tamen eã nõ habebat. [Quod ex naufragio.] Res per naufragium amiſſa non poteſt uſucapi ab eo, qui eam inuenit, cum non ſit habita pro derelicto. Idem in rebus iactis de naui tempore tempeſtatis. Qui alienã. Rẽ quã dam habebam à nõ dño precario, iſtam rem à domino conduxi. Dicitur quod dominus dicitur amodo poſſidere. & hunc caſum habes la gloſſ. uel aliter ut in gloſſ. Franciſcus.

[q] Poſſumus. hoc uerum, ut & ſup. ti. j. l. non eſt nouum. ſed quod detur alicui plus quam habet, ut ſubijcit, uidetur abſurdum, ut Inſti. de leg. §. ſed ſi rem. ſed dicit hic dari ei qualitatem tenendi precario, quam prius non habebat.

[r] Dominus fieret. ſcilicet per uſucapionẽ. Sed quomodo uſucapit pro hærede, qui hæres nõ eſt, ut infra. pro hærede. l. iij. Reſpond. iuſta ignorantia, ut ĩ. pro legato. l. iij. Vel dic quod uerus hæres erat, & dum uſucaperet, rogauit precario ab hærede ueri domini: uel dic fieret dominus quoquo mõ etiam ſi nõ ſit hęres, qui rogauit, & poſsidebat, ſed pro hęrede poſsidebat. Ideo autem dicit, anteq̃ fieret dominus: quia poſtea non teneret precarium ſuæ rei, ut inf. de reg. iur. l. neque: uel dic duos hæredes, & uni fuit prælegata, uel alias

[Margin notes:] a Atq; nõ eſt in P. F. — † In P. Fl. poſſeſsione domi num interuertiſſe.

aliàs erat: ſua propria res, quam cohæres poſſidebat: & a cohærede cuius erat, precario rogauit. Sed an rogãs deſinit ex prima cauſa poſſidere? quidam non. tu dic ſic: & ſic cohæres cuius eſt incipit poſſidere: & ſecundũ hoc quod in principio dicit, non habemus, ſcilicet ante conceſsionẽ.

Poſſidenti quando quæ dat non poſſidens. † Iſtũ tex. Iducit Alex. hic: & dicit eſſe multum no. ad hoc qđ liber proiectus in mare ſi eſt reiectus a repertore: quia habet pro derelicto. de caſ⁹ dicti ueritate uidi iã notaui in l. quia ratiõe. §. ſi. in gl. com mittit. in net. ut ſi librũ aperuerit. ſupra tit. prox.

Item not. quod nõ poſſidens dat poſſidenti: quod ſemper fieri poteſt cũ quia incipit alieno nomine poſſidere: ut infra. de preca. l. unuſquiſque.

rogauit. [a]

Quod capitur ex naufragio, non poteſt uſucapi: quia cadit in uitium furti. Bar.

Quod ex naufragio † ex pulſum eſt, [b] uſucapi nõ põt [c] q̃m non eſt in derelicto, ſed in deperdito. Idem iuris eſſe exiſtimo in ijs rebus q̃ iactę ſunt: quoniam non poteſt uideri id pro derelicto [d] habitũ, q̃ ſalutis cauſa interim miſſum eſt.

Qui primo rogat precario, poſtea conducit eandem rẽ ab eodẽ, cenſetur a precario receſſiſſe. cùm poſſeſſionem, quã habebat ab illo locatore, tranſtuliſſe uideatur. Paul.

Qui alienam rem precario rogauit, [e] ſi candẽ rem a domino conduxit, poſſeſsio ad dominium reuertitur.

Sicut ille qui poſſeſsionem perdit, non uidetur perd. diſſe, ſi habet interdictum, uel actionẽ ad eam recuperandam: ita qui acquiſiuit, non uidetur acquiſiuiſſe, ſi tenetur aliquo interdicto, uel actione ad eam reſtituendam. hoc dicit.

Idẽ li. xiij. ex Caſ. XXII.

NOn uidetur [f] poſſeſsionem adeptus is, qui ita nactus eſt, ut eã retinere non poſsit.

Per aditionem hæreditatis omnia iura, quæ erant apud defunctum, & per mortem non fuerũt extincta, ipſo iure trãſeunt in hæredem: ſed poſſeſsio non: quia licet illa ſit ius, tamen per mortem poſſeſsio defuncti fuit extincta: ideo neceſſe habet hæres iterum poſſeſsionẽ apprehẽdere, & erit noua poſſeſsio, nõ uetus, quæ erat apud defunctũ. Paulus.

Idem libro j. epiſtolarum. XXIII.

CVm heredes inſtituti ſumus, adita [g] hæreditate omnia quidem iura [h] ad nos tranſeunt: poſſeſsio tamẽ niſi naturaliter comprehenſa, ad nos non pertinet. [i]

Fictio poſtliminij circa recuperandam poſſeſsionem nõ fingit. h. d. Bart.

In ijs, qui in hoſtium poteſtatem peruenerunt, in retinendo iura rerũ ſuarum ſingulare [k] ius eſt: corporaliter [l] tamẽ poſſeſsionẽ amittunt. Neq; enim poſſunt uideri aliquid poſsidere, cùm ipſi ab alio poſſideantur. [m] Sequit̃ ergo, ut reuerſis his noua poſſeſsione opus ſit, ẽt ſi nemo medio tẽpore res eorũ poſſederit.

Liber homo non poteſt poſſideri a ſciente. Bart.

Item quæro, ſi uinxero liberum hominem, ita ut eum poſſideam, [n] an omnia, quæ is poſſidebat, ego poſſideam per illum? Reſpondit. Si

a Rogauerit. onde interrupta eſt uſucapio: ut j. pro empto. l. qui cum pro. in princip.

b Expulſum eſt. ab aqua, uel ab hominibus.

c Non poteſt. ab occupãte: uel a nullo, ſi ponas primũ occupantem talem rem ſciſſe: & ſic facta eſt furtiua: ut ĩ. ad legẽ Rho. de iac. l. qui leuandæ. & infra de fur. l. falſus §. q iactũ. imo punitur: ut C. de fur. auth. nauigia.

d Pro derelicto. uere ergo oportet haberi pro derelicto. ſ. ad hoc ut poſſit uſucapi: ut j. pro dereli. l. nemo. & l. ſi quis merces. Sed tunc quomodo uſucapio? Reſpon. non erat abijcientis: alias ſtatim fieret occupãtis. & facit inſtit. de rerum diui. §. ſi. & ĩ. tit. j. l. qua ratione. §. fin.

e Rogauit. a domino, ſic ut poſſideret: ut probat uerbum reuertitur, & quod ſ bijcit a domino. l. eodem: & reuertitur, ſcilicet per condictionem. & ſic facit ĩ. eod. l: qui bona. in princ. Vel dic. i. rogauit a nõ domino. Quid autem ſi rogauit a dño, & conduxit a nõ dño? Rñ. dñm poſ. priuat, ut j. eo. l. peregre. §. quibus. & facit j. de preca. l. fin.

NOn uidetur. CASVS. Deieci Titiũ de poſſeſ. agri ſui, & incepi poſſidere. Dicitur quod non uideor acquiſiſſe poſſe. cum non debeat remanere penes me. Franciſ.

f Non uidetur. dixit ĩ. e. l. ſi quis ui. de deiecto, nõ de deijciente. & facit ĩ. de leg. iij. l. qui cõcubinam. §. cũ ita. & j. titul. j. l. ſequitur. §. tunc. & §. ſi dominus. & j. de uerborum ſignifi. l. mulieris. §. de ſinere.

CVm heredes. CASVS. Adita hęreditate omnia iura tranſeunt ad hæredem, excepta poſſeſ. quæ non tranſit, niſi eam apprehendat. [In his quæ.] Captus, ab hoſtibus retinet omnia ſua iura. excepta poſſeſ. corporali rerum ſuarum: nam illam non retinet. cum enim ipſe ab alio poſſideatur, aliquid poſſidere non poteſt. [Item quæro.] Liberum hominem ligatum teneo. Dicitur quod nec eum poſſideo. nec res eius. Franciſ. Accur.

g Adita. quod fit ſola uoluntate: ut inſtitu. de hęred. qualit. & diffe. §. finali.

h Iura. ut ſup. de petit. hæred. l. item uidendum. §. final. & l. non tantum. & ſupra de bono. poſſeſ. l. j. ſi nõ ſint tranſitoria. nam quædam non tranſeunt: ut not. inſtitu. de perpe. & tem po. actio. & facit ĩ. de rei uend. l. ſi ager. in fine. & j. ſi quis teſta. l. j. §. ſi ſeruus.

l Non pertinet. ut j. eodem. l. qui uniuerſas. §. q per colonum. & ſupra eodem. l. Pomponius. §. quæ ſitum. & ar. C. de edic. di. Hadria. tollen. j. Sed cõtra. ſupra ex quibus cauſ. ma. l. cum miles. Sol. hic in extraneo: quia dicit adita: ibi in ſuo. uel ſolu. ut ibi. Item nec inchoatur hoc caſu uſucapio ante apprehenſam poſſeſsionem: ut j. titul. j. l. fina. ſed perficitur: ut infra tit. j. l. cœptam.

k Singulare. quia fictione poſtliminij: nam communi iure cum ſeruus ſit, nihil habet, ut inſti. per quas perſo. nob. acquir. §. item quod ſerui.

l Corporaliter. l. perinde ac ſi corpore deiecti eſſent. Vel corpore. i. eam poſſ. quam corpore ſuo tenebant, in qua non habet locũ poſtli. ut & ſup. quibus ex cau. maio. l. ait prætor. §. j. ſecus in ea quæ p aliũ, ut ſeruum, uel filium ex cauſa peculiari: ut j. n. j. l. iuſto. §. fin. & l. ſi is. plenè dicta. & facit j. de capti. l. finali.

m Poſſideantur. ut & ſupra titul. j. l. homo liber. in fin. & infra de regu. iur. l. qui in ſeruitute. facit j. tit. j. l. neque ſeruus.

n Poſſideam. de facto: ut hic, & ĩ. de libe. hom. exhiben. per totum. Accur.

Non

uinxeris liberū hominē, eū te poſsidere nō puto. [a] ꝙ cū ita ſe habeat, multò min⁹ ꝑ illū res ei⁹ a te poſsidebunt. Neq;.n. rerum natura recipit, ut ꝑ eū aliquid poſsidere poſſim, [b] quem ciuiliter in mea poteſtate nō habeo.

Poſſeſsio quæſita per ſeruum quæritur domino, ſi eſt iuſta: aliàs ſecus. Bar.

Idem libro xiiij. epiſtolarum. XXIIII.

QVod ſeruus tuus te ignorante [c] ui poſſidet, [d] id tu nō poſsides. [e] quoniam is, qui in tua poteſtate eſt, ignoranti ſibi non corporalem [f] poſſeſsionem, ſed iuſtam poteſt acquirere: ſicut id quod ex peculio [g] ad eū peruenerit, poſsidet. [h] Nā tunc ꝑ ſeruum dominus quoque poſsidere dicitur: ſumma l. cum ratione: [i] quia quod ex iuſta cauſa corporaliter ſeruo tenetur, id in peculio eſt ſerui. & peculium, ꝙ ſeruus ciuiliter [k] quidē poſſidere nō pōt, ſed naturaliter tenet, dominus credit [l] poſsidere. Quod uerò ex maleficijs apprehēdit, id ad domini poſſeſsionem ideo non pertinet, [m] † quia nec peculij [n] cauſa apprehēderit.

Si aliquid tibi cadit, puta annulus, ſtatim perdis poſſeſsionē, non ſolùm naturalē, de qua non eſt dubium, ſed etiam ciuilem. & hoc regulare in qualibet re mobili, cuius poſſeſsio eſt uilis, & abiecta. Paulus.

Pomponius libro xxiij. Ad Q. Muti. XXV.

SI id, qđ poſsidemus, ita perdiderimus, ut ignoremus ubi ſit, [o] deſinimus poſsidere.

Per colonos, & inquilinos ſicut per ſeruos poſsidemus: nec perdimus, licet moriantur, uel furioſi efficiantur. Bart.

a Non puto. de iure. ut ꝟ. eodem. l. qui uniuerſas. §. poſſeſsionem in fi. §. & ſ. de proba. l. ſi quis liberum. & hoc ſi ſciens liberum. Sed quid ſi ſeruum meū credebam? uidetur ſecus, ut ſ. titu. j. l. homo liber. & l. acquiritur. §. penultimo. quod poteſt dici, ut eum poſsideam: ſed non ut mihi quærat extra rem, & operam ratione poſ. uel proprietatis: ut not. ſ. eodem. l. j. §. ſed & per eum. niſi hoc gerat: & tunc ut procurator, non ut poſſeſſus quærit: ut ꝟ. e. l. ſi me in uacuam. §. ſtua. ſicut eccleſia ꝑ conuentum. Sed an eccleſia poſsideat econuerſum? Dic ꝙ nō, quia ſcit eū liberum [t] eſſe. Itē an ratihabitio exigatur, ut etiam per eū quæratur? Dic quod non.

b Poſsim. eo uel tradente non huc geſſiente. & facit ꝟ. de ui. & ui ar. l. j. §. penult. & ꝟ. de regu. iur. l. cum principalis. & ꝟ. de ſtipul. ſer. l. ſi ſeruus teſtamento manumiſſus.

QVod ſeruus. CASVS. Si ſeruus deijciat aliquē de fundo ꝑ uim, & incipiat poſsidere, & hoc faciat domino ignorante, uel inuito: dicitur quod hęc poſſeſsio nō acquiritur domino, & hoc ſiue acquirebat ex cauſa peculiari: ut quia emerat rē de pecunia peculiari: tandem intrauit poſſeſ. eius rei ſua authoritate, ſiue non ex cauſa peculiari: ut quia intrauit in poſſeſ. alicuius rei. Franciſ.

c Ignorante. ſecus ſi mandante, uel ratum habente, uel alias uolente: quia tunc per ſe, non per ſeruum dominus poſsidet: ut ꝟ. de ui & ui ar. l. j. §. deiecisse.

d Poſsidet. i. detinet: ut ꝟ. hac lege.

e Non poſsides. contra. ſupra de his qui ſunt ſui uel alie. iur. l. j. & ſupra titu. j. l. acquiritur. §. non ſolum. quibus dicitur, quicquid per ſeruum &c. Sed ibi ſubaudi iuſte. Cui ergo quæritur? ſeruo non: quia nec momento uno ſtaret, ſcilicet iſta poſſ. ut ſ. de acquirend. hære. l. placet. quare dicas nulli. Sed nonne datur interdictum unde ui contra dominum: ut ꝟ. de ui & ui ar. l. j. §. ſi aduerſus. ergo deiectus poſſeſ. amiſit: ut in ea. l. §. ſiue autem. ergo & domino eſt quęſita? Reſpo. non ſequitur, ſi competit interdictū, ergo alij eſt quęſita: ut ꝟ. ti. j. l. non ſolum. §. ſi dominus. Item oppo. hanc poſſ. quæreret ſibi, ſi eſſet liber: ergo domino, cū ſit ſeruus. Reſpon. hoc argumentum ualet quando iuſtè quærit, non quando iniuſte: ut in fin. huius l. Vel dic nō omne, qđ ſibi quæreret ſi eſſet liber, quærit domino, cum eſt ſeruus, uel referas ad proprietatē hoc modo: quod quęreret ſibi libero quo ad proprietatem, hoc quærit domino quo ad proprietatem, & poſſeſsionem, cum eſt ſeruus. ſed ex cauſa maleficij nō quæreret ſibi quo ad proprietatem: ergo cum eſt ſeruus nec domino. Accur.

f Non corporalem. i. iniuſtam. aliàs dicitur iniuſta naturalis, & iuſta ciuilis: ut ꝟ. uti poſside. l. ſi duo.

g Ex peculio. id eſt, ex iuſta cauſa: ut poſtea ſequitur ſecundū H. uel uerius peculio ſtrictè hic accipitur. Et quod ſ. dixit iuſtā, ſcilicet extra peculium. Et hic dicit idem in peculio, ut patet: quia dicit, ſicut &c.

h Poſsidet. i. detinet.

i Cum ratione. ratio, quę equit eſt ad utrūq; dictū, ſ. quādo extra peculium, & quando in peculio quæri. & quod ſubijcit in peculio, large accipe pro omni eo qđ ſeruus iuſte quærit. alias ſtricte: ut ſ. proxim. & ꝟ. de pec. l. peculium. j. reſpō. & §. ex his. quæ eſt contra. & ſic eſt hic contra. ad id quod not. ſ. eodem. l. j. §. item acquirimus.

k Ciuiliter poſsidere innuit quod naturaliter poſsit ſeruus poſsideret quod eſt falſum. ſed tamē tenere poteſt ut aſinus ſellā. ut infra titul. j. l. nūquam. §. ſeruus. & ꝟ. e. l. poſſeſsio. §. j. & ꝟ. de uerb. obli. l. ſtipulatio iſta. §. hęc quoque. dic ergo ciuiliter. i. de iure ciuili non poſsidet, neq; ciuiliter, neq; naturaliter. uel dic ciuiliter, id eſt, nullo modo, nam etiam naturalis eſt de iure ciuili.

l Creditur. quadam interpretatione iuris: quia iuſtum ſerui factū domini præſumimus etiam ignorantis ſed ſcientis, & uolentis etiam iniuſtum. ſic alias iuſta quęritur hæreditas, ut inſti. quib. mod. teſta. infir. §. fin. Item plenius iuſta poſ. quā iniuſta: ut patet. ſ. eo. l. poſsideri. §. j. & l. quod meo. in fin.

m Non pertinet. i. domino non quæritur.

n Peculij. i. non ex iuſta cauſa. & facit ꝟ. tit. j. l. ſequitur. §. item ſi eam. Accur.

SI id quod. CASVS. Pecuniam meā poſui in fundo meo, uel in aliquo loco ſub terra, non recordor ubi eam poſui. Dicitur ꝙ amitto poſſ. Secundo dicit: per colonum, item per inquilinum, & ꝑ ſeruum retineo poſſeſ. etiam ſi moriantur, uel furioſi fiāt. Idē ſi eam rem alij locent. Tertio dicit: poſſeſ. fundi, quā retineo animo, non amitto, licet alius fundum ingrediatur: niſi me repellat, uel ſuſpicer me poſſe repelli: & ita de fur. do nado. Franciſ.

o Vbi ſit. in quo fundo, uel domo, uel horto, uel loco. ſecus ſi fundū ſcio, ſed locū fundi nō retineo in memoria: ut ꝟ. e. l. peregre. in princ. & ſ. e. l. iij. §. item ſi iras. Item excipe hominem, & res per eum detentas: ut ſ.

t Videtur cōtrariari huic glo. tex. in ca. cauſam. quæ præſcri. & in c. ut priuilegia. de priui. & in clemen. j. de dec. ſed potes concord. ut ꝑ gl. xvij. q. iiij. c. quiſquis.

† In P. F. qs nec peculij cauſam apprehēdit.

nt ſ.eo.tit.poſsideri.§.Nerua.& l.rem quę.& ī.eod. l.ſi rem. Sed quid de immobili:ſi neſcis ubi ſit ex lõgo tẽpore? Item quid ſi fundum ſcis, & neſcis te poſsidere ex longinquitate temporis? Reſpond.ad utrumque, quod perdis non tempore, ſed per obliuionem: vt inſti. de uſuc. §. quod autem.

h Corporalis. id eſt, naturalis: vt ſ.eodẽ.l.clam.§. qui ad nundinas.

i Magis probatur. ſcilicet quàm ſupra dictum.

k Vtilius.ut & d.§.qui ad nundinas.& ſ.eo.l.iij.§. in amittẽda.in fin.& §.ſi qs nuntiet.ī.de ui & ui ar. l.j.§.ſiue autẽ.arg. contra.ſup. qđ me.cau.l. meũ.i prin. Item ſecus in poſſ. rei mobilis, quam amitto ignorãs vt ſup.eod.l. rem quę nobis.

Et per colonos, a & inquilinos b aut ſeruos noſtros poſsidemus. c & ſi moriantur, aut furere incipiant, aut alij locẽt: intelligimur d nos p eos retinere poſſeſsionẽ. Nec inter colonũ, & ſeruũ noſtrũ, p quẽ poſſeſsionẽ retinemus, qcquã itereſt. e

Qui poßidet ciu.liter, per ingreſſum alterius eam nõ pdit, niſi reuerſus nõ admittatur, uel ſuſpicetur ſe poſſe repelli.Bar.

Quod autem ſolo animo poſsidemus, f quęritur, utrum ne uſq; eo poſsideamus, g donec alius corpore ingreſſus ſit, ut potior ſit illius corporalis h poſſeſsio, an uerò (quod quaſi magis pbatur) i uſque eò poſsidemus, donec reuertentes † nos aliqs repellat: aut nos ita animo deſinamus poſsidere, q ſuſpicemur repelli nos poſſe ab eo, q igreſſus ſit i poſſeſsionẽ? Et uidetur utilius k eſſe.

Locus certus ratione loci, uel quota põs poß.deri. ſecus ſi eſſet utraq; ratione incertus.Bar.

Idem libro xxvj. ad Q. Muc. XXVI.

LOcus certus ex fundo & poſsideri, & per lõgã poſſeſsionẽ capi †po teſt. & certa pars p indiuiſo, quę introducit, uel ex emptione, uel ex donatione uel qualibet alia ex cauſa. l Incerta aũt pars nec tradi, nec uſucapi poteſt: ueluti ſi ita tibi tradã, qcquid mei iuris m ĩ eo fundo eſt. Nã q ignorat, nec tradere, nec accipere id, q icertũ eſt, põt.

Furioſus non poteſt deſinere poſsidere.hoc dicit.Bar.

Proculus libro v.epiſtolarum. XXVII.

SI is, qui animo poſſeſsionẽ ſaltus retinet, furere cœpit, non potuit dũ fureret, eius ſaltus n poſſeſsionẽ amittere: o qa † furioſus nõ põt deſinere p animo poſsidere.

Poſsidens rem propriam, ſi illam conducit, quæretur, an conducens perdat poſſeſsionem, debet attendi an ignorans ſe poſsidere cõducat, an ſciens: & hoc ſecundo caſu refert. an cõducat eam, ut alienam, an ut ſuam, & interdum dominus non poſſeſſor à poſſeſſore cõducit, ſtipulatur uel emit: & tunc aut proprietatis reſpectu cõtrahit, & contractus omnes ſunt nulli, aut reſpectu tantum poſſeſsionis cõ

a Et per colonos. in uilla.

b Inquilinos. In ciuitate: vt infra, e. l. re pignutis.

c Poſsidemus. diuerſimodè: quia p ſeruos res peculiares eorum animo, & corpore: per colonos, & inqlinos eorum corpore naturalem, noſtro ciuilem: vt ſ.e.l.iij. §.ſiltus. hic tamen dicit de eo, qđ ſeruus poſsidet nõ peculiariter. cũ dicatur in fine, nihil intereſt. Accur.

d Intelligimus. aliter i primo. ſ. quando fuerunt mortui, & aliter i alijs, quãdo cęperũt furere, uel locare. nam ubi moriuntur, retineo ciuilem per me, nõ naturalem, niſi hæres coloni acceperit nolẽs mihi poſsidere, quia tunc ẽt naturaliter in alijs retinet ciuilem per me, naturalem per eos. vt Inf.eo.l.qui uniuerſas.§.fin. ſecundum lo. † uel dic ſecũdum H. retineo ciuilem mortuis per me ciuilem, per eos naturalẽ. ſi nõ neglexi apprehendere poſſeſ. poſt eorum mortem, ut infra, l. ſi de eo.§.primu.& nec ob. ſi dicas, ille eſt mortu9, & nullo modo detinet: quod idem poſſet opponi de dormiente, ut infra, tit.j.l.nunquam.§. ſi ſeruus meus.

e Quicquam intereſt. in retinẽda poſſ. Item nec aliquis eorum poteſt ſibi mutare cauſam poſ. cõſtituẽdo ſibi poſsidere. ut ſup.e.l.rem quę.& l.q bona.& C.de preſcrip.xxx.ann.l.ij.licet Py.contra dixit in colono. Item nec in amittẽda intereſt, cũ noſtro animo & eorum corpore poſſidemus: in alio autem intereſt. i. quãdo peculiariter, cũ etiam eorũ animo poſſideamus ut dixi. Item & qñ moriuntur, ut modo dixi. Item ẽt in uſucapione differunt, quia per ſolum ſeruum uſucapit ignorans, ut ī.pro ſoluto.l.ij. Item nec ſic per alios quæritur dominiũ, uel poſ. ut per ſeruum. & facit inf. pro emp qui fundum. in prin.

f Poſſidemus. & ſic ciuiliter.

g Poſſideamus. & ſic ciuiliter.

l Locus certus.

L CASVS Certam partem fundi pro diuiſo poſſidere poſſum: ſed incertã non poſſum poſsidere: nec tradi nec uſucapi poteſt. Fran. Accur.

l Ex cauſa. ſic ergo pars certa pro diuiſo, uel pro indiuiſo poſsidet, & uſucapitur: vt inf.e.l. ſi quis fundum. ſed ſecundum illius l. reſponſum, eſt cõtra, Sol. ut ibi.

m Mei iuris. cum & meum ius ſit incertum, ut & ſ.e l. iij.§. incertã. & quære ut ibi. Sed opponitur, hæres ignorãs ex qua parte ſit heres poteſt adire, ut ſ. de acqui.hęr. l.ſi quis extraneus. §. ſciendum. ergo uſucapere. ut ī.tit. j.l.fin.& ſ.eo.l.iij. §.ex pluribus. ergo & poſsidere, ut ī. tit.j.l.ſine. Sed reſpon. de facili poſſum fieri certus p teſtamẽtũ. unde p inde eſt ac ſi ſim. argu.ſ.eo. lege, qđ meo.§.fin. & facit infra.de uerborum ſignifi.lege, locus. & infra, titu. j. le. ſi fur.§.fina.& pro empto.l.emptor

SI is. CASVS. Aliquis habebat ciuilẽ poſſ. alicuius fundi: licet efficiatur furioſus, tamẽ retinet eã poſſ. Franc.

n Saltus. animo enim frequẽtius poſsidet: vt ſup.e. l.j.§.ſalt9. Idẽ ergo & ſi naturaliter poſsideret, ut ga rei inſiſteret, ut inf.tit.j.l.iuſto.§.enim.

o Amittere. animo ſolo ſubaudi, nã eõ iure quo amitteret ẽt homo ſanæ mẽtis ignorans: & hic pderet, ut ſi fieret res ſacra, uel religioſa & alijs modis, ut ī. e.l.q uniuerſa.§ j.& q ſic ſit reſtringẽdũ, innuit ſequens reſpõſum, ut & ſ.de calũ.l.hęc.actio.& ſ de l. ij.cũ pater.§.dulciſsimis.& ī.de uer.ſig.ſi cũ fundus. & ī.de bo.eorũ l.j. ſic ecõtra p pcedentia ſequens generale reſtringitur, ut ſ.de uino & oleo le.l.ſi.§.ſi.

p Deſinere. i. nõ põt habere aium nõ habẽdi uel poſſidendi

† In P. F. non aliqs. ſe l male. Ant. Aug. lib.j.emẽ. ca.2.

† Iſta opi. eſt uera ſecundum Bart. hic.

† Capi, p uſucap. ſic inf. l. 43. capere, p uſucapere, et ſupra titu. de acquir.re.dom. capta p uſucapta,

† Quot modis ſumatur iſta dictio qa, uide gl. in e.j.I princi.de referua.i pragma. ſancti. Tu uide melius in l. ij ſupra ſi cer. pe. p glo. & in l.demonſtrat. §.quod autem.ſupra de condi. & demonſtra.

ſidendi. Sed oppo. cum homo ſanæ mentis perdit per obliuionem. cur non & furioſus cum ipſe obliuiſcitur? Reſpon. hic ex defectu animi, ille ex negligētia. Itē ille in ſui præiudiciū tacitè poteſt conſentire obliuiſcendo, hic nō. item ille de uoluntate in uoluntatē tranſit, hic permanet in prima, quam non mutat, uel ſi mutat, facit nullā ut dormiens, ut ꝟ. titulo. j. l. nūquam §. ſi ſeruus. Itē facit ꝟ. ꝑ emp. l. ij. §. ſi à furioſo. contra. ſed ibi nō ſolo animo perdit.

trahit: & tūc tenet ſtipulatio, emptio, conductio, et precariū. hoc dicit Alex. de Imol.

Tertullianus lib. j. queſtionum. XXVIII.

SI aliquā rē poſſideā, & eādē poſtea cōducā an amittam poſſeſsionem? Multum [a] refert in his, qd agatur. Refert em̄ primū, utrū ſciam me poſſidere, an ignorē, [b] & utrum [c] quaſi non meam [d] rem cōducam, an quaſi meam, [e] & ſi ſciens meā [f] eſſe, utrum quaſi ꝓprietatis reſpectu, [g] an poſſeſsionis [h] tantū. [i] Nā & ſi rē meā tu poſsideas, & ego emam à te poſſeſsionē eius rei, uel ſtipuler, utilis erit & emptio & ſtipulatio, [k] & ſequit̄, ut & ꝑcariū & ꝯductio, ſi ſpecialiter poſſeſsionis ſolius ꝯducēdę, uel ꝑcario rogādę animus iteruenia.

Pupillus non poteſt animo deſinere poſſidere. hoc dicit. Bart.

Ignorans an & quādo amittat poſſeſſionem rei ſuæ & qd iuris in errāte, & qñ præſumatur aliquis ignorare.

SI aliquam. CASVS. Dic caſum ut in gloſſ. q incipit, rōne poſſeſſionis &c. ibi. diſtingue ergo ex prędictis &c. Fran.

[a] Multum. nunc reſpondet.

[b] An ignorem. ignorans enim, uel errans non amittit poſſ. ut ꝟ. e. l. ſi me in uacuam. Ignorāte autem poſſum, quando per filium, uel ſeruū ex cauſa peculiari quero, ut ꝟ. eo. l. poſſeſ. §. etſi poſſeſſio.

[c] Vtrum. accipe primū membrum, ſcilicet ſi ſciam.

[d] Quaſi nō meā. erat tamē mea, quo caſu non amitto ꝓprietatem, quia alter in ea querenda non conſenſit. nec in ea ſola uoluntas ſufficit, ut ſ. eo. l. ſi quis ui. §. differētia. & etiam ſi alter conſenſiſſet, Idem: quia cum rem meam quaſi tuā tibi do, non transfero dominium, ut ſup. de cōdi cau. da. l. iij. §. ſubtilius. ſecundum Azo. poſ. autem amitto. H. ut ſup. eo. l. quod meo. Azo.

[e] An quaſi meam. & erat. & hoc caſu proprietatem & poſ. uideor transferre uelle: niſi forte agam de altero transferendo tantum, ſecundum Azo.

[f] Et ſi ſciens meam. uel quaſi meam, ut ſ. eo. l. qui bona fide.

[g] Reſpectu. & non ualet, ut ſup. depoſiti. l. qui rem. & inf. eo. l. ſi de eo §. ſi.

[h] An poſſeſsionis. hoc poteſt ualere, ut ſubijcit.

Conducens rem propriam an ei' poſſeſ. perdat.

[i] Tantum. nam uere refert poſſeſ. uel proprietatem conducam. nam &c.

[k] Et ſtipulatio. ratione poſ. ut ſup. de cōtrah. emp. l. ſi in emptione. §. rei. Diſtingue ergo ex prędictis ſi aliquam rem poſſideo, & eam à te conduco, aut ignoro me poſſidere, aut ſcio: ubi ignoro, non ualet conductio, ut C. loca. l. qui rem. ubi ſcio, refert an quaſi rem alienam conduxerim, an quaſi meam. ſi quaſi alienam, ſi quidem erat aliena, ualet conductio: ſi ꝓpria, non ualet, ut ſup. depoſiti. l. q rē. ſed poſ. amittitur, ſecundū Azo. Si uero quaſi meā, aut erat mea, aut nō. ſi nō erat, ualet qđ agitur inſpecta ueritate, nō opinio. ar. ſupra, de neg. geſt. lege, item ſi cum. Si uero mea, refert utrum proprietatis reſpectu, & non ualet, ſiue ſciebam, ſiue ignorabam meā, ut d. l. depoſiti. l. qui rem. Sed ubi ſcio, uideor trāsferre dominiū in alium. ut ſ. de cōtrahen. emp. l. ſuæ rei. Si uero poſ. gratia, ualet quod agitur. ſed quomodo etiā reſpectu poſſeſſionis ualet in re propria, cum conductor poſſideat. Reſpond. quia locator fortè aliquo iudicio poterat eā auocare, uel prius fuit confeſſus eius nomine poſſidere. & facit. ꝟ. de preca. l. in rebus. §. fin. & l. ſi is.

Vlpianus libro xxx. ad Sabinum. XXIX.

POſſeſsionē pupillū ſine tutoris authoritate amittere poſſe ꝯſtat. non ut animo, ſed ut corpore [l] deſinat poſſidere. quod enim facti eſt, poteſt amittere. Alia cauſa eſt, ſi fortè animo poſſeſſionē uelit amittere. hoc enim non poteſt.

POſſeſſionem. CASVS. Poſſeſſionē naturalē poteſt pupillus amittere, puta ſi fundum deſinat poſſidere, etiam ſine tutoris authoritate, ciuilem autem nō.

[l] Vt corpore. ſi de naturali dicas, eſt contra. ſ. tit. j. l. pupillus. unde dic de derelictione aſinina hic loqui, non de naturali, quę iuris eſt. uel hic, proximus pubertati, ibi non. uel poteſt amittere naturalē, quam cū ciuili habet exiens de fundo, ita qđ nō ſit in conſpectu, quia & maior ſanæ mentis ſic amitteret. ſed animo non poteſt, quā maior poſſet, etiam in fundo exiſtens, ut ſ. e. l. ſi qs ui. §. differētia. ſed alienādo etiam naturalem nō poſſet amittere, ut in l. cōtraria. & ſic eſt differentia inter amittere, & alienare. Sed pone qđ tradit & recedit, ita quod non ſit in conſpectu, ergo animo perdit. Reſpon. non: imo quia dereliquit, & nō eſt in cōſpectu. Item econtra uidetur, quod etiam ciuilē, & naturalem poteſt alienare, ut ꝟ. pro emp. l. ij. §. ſi à pupillo. quæ eſt contra. Sol. hoc uerum eſt, niſi alius apprehendat poſ. ut ibi. nam & hoc diximus in colono, per quem poſ. non amittimus, niſi alius apprehendat, uel ſo. ut ibi. & facit. ſ. de dam. infe. l. ſi finita. §. ſi fortè. & §. ſi pupillus.

Qui poſſidet unum totum integrale, nō poſſidet ſingulas partes eius. Bar.

Pau. li. xv. ad Sab. XXX.

QVi uniuerſas ędes poſſedit, ſingulas res, quæ in ędificio ſunt, non uidetur poſſediſſe. [m] Idē dēt dici & de naue, & de armario.

Poſſeſsio perditur ab ignorāte & inuito ſuperuenięte defectu ex parte rei, uel pſonæ. h. d. B.

Poſſeſsionem amittimus multis modis, ueluti ſi mortuum in eum locū

QVi uniuerſas. CASVS. Primo dicit, ſi poſſideo domum, ſingulas eius partes non uideor poſſidere. Idē in naui, & ī armario. [Poſſeſsionē] Nunc dicit qualiter amittitur poſſeſsio tā rei immobilis quā mobilis. & leuis eſt litera [Quod ꝑ colonū.] Poſſidebam fundum ꝑ colonum meum, hęres meus non dicitur habere poſſeſsionē illius fundi, niſi eam apprehendat corporaliter. Idem ſi colonus apprehendat poſ. fundi nomine hæredis mei, & hæredi acquiritur poſ. & etiam uſucapere poterit. Poſtea dicit, commodaui tibi rem, uel locaui, uel depoſui, & ſic poſſeſſionem retineo per te, tu autem alij commodas, uel locas, uel apud alium deponis, quia ad huc retineo poſſeſsionem.

[m] Non uidetur poſſediſſe. ut ꝟ. tit. j. l. cū qui. & facit. ſ. de rei uen. l. in rem. §. ſi. & ꝟ. quod ui aut clā. l. ſi alius

Homo liber ſcienter a quo nis poſsideri non pōt, quia æſtimationem non recipit, ignoranter aũt ſecus.

alius. in fin. & l. ſeq. & ĩ. ad exhi. l. tigni. §. ſed ſi ro tum. & ĩ. ti. j. l. adeo. §. illud recte. & ĩ. de eui. l. naue.

a Quem. ſcilicet locum. Accur.

b Poſsidere. ſed detinere: vt ĩ. de mor. infe. l. longa.

c Etſi. id eſt, quamuis.

d Contemnamus. ſcientei. n. conditione nõ poſſidemus, licet eius libertatẽ cõtemnamus. aliud ſi bona fide nobis ſeruiat.

e Sicut hominem liberũ. quẽ non poſſidemus ſcienter: vt ſup. l. cum hæredes. §. item quero.

f Iuſſerit. ex ſecũdo decreto: non ſi ex primo: vt in contrario ſup. eod. l. ſi quis. ante ↄ.

g Labeo ait. ut & ĩ. de damno infec. l. ſi finita. §. Iuli. & §. nõ autem. & ſup. eod. l. iij. in fin.

h Occupatum ſit. uel alueũ faciendo flu. uel inundando mare, ſ. m Ioan. & ſiue mobilis, ſiue immobilis: vt hic, & inf. de bon. auth. iud. poſſ. cum unus. §. ſi. & ſup. eo. Pomponius. & facit. ſup. ſi uſufr. pe. l. ſi ager. & ſup. titu. j. l. ergo. §. alluuio.

i In alterius poteſtatem. i. dñiũ: vt ĩ. de uerb. ſig. l. poteſtatis. ut quia redactus eſt in ſeruitutẽ ꝑ ingratitudinem, uel quia paſſus eſt ſe uẽdi ad ꝓtiũ participandum. uel dic ẽt quia dedit ſe in arrogationem. ſed in iſto hodie aliud eſſet. nã habet poſſ. ciuilẽ omnium. quę ante habebat. Item rerũ peculij aduentitij arrogator naturalem: quia habet uſumfr. ut Inſti. de acq. per arr. & ſup. eo. l. naturaliter. de alijs filijs: dic ut ĩ. e. l. poſſ. ſ. ſio. §. q in aliena.

k Nolimus. alias uolumus. & idem eſt ſenſus.

l Manumittamus. ut ĩ. ꝓ donato. l. qui pro donato.

m Ex lana factum non enim poſsidet lanam in eo ueſtimento: ſed ſi lanam leget, neta, & iuncta cõtinetur: vt ſup. de le. iij. l. lana. Azo. & facit ĩ. tit. j. l. adeo. §. cum quis.

n Poſsideo. meo nomine ↄ.

o Nactus ſit. aut alius nomine eius: vt in fin. §. dẽ.

p Non poterit poſsidere. ut & ſup. eod. l. cum hæredes. in princip. & inf. tit. j. l. ſi homo. aliter in hærede coloni, ut ſup. loc. l. cum in plures. §. hæredem. & ĩ. eo. l. ſi de eo. §. j. quæ ſunt contra. ſed an hæreditas retinet naturalem per colonum? Ioan. forte non: vt ĩ. ſi quis teſta. lib. l. j. §. Sceuola.

q Colonum apprehendentem nomine hæredis, & dic ẽt. q. d. non tm̃ ſi ipſe. ſ. hæres apprehendat. Idem fortè ſi colonus mercedem hæredi ſoluerit: vt ĩ. eod. l. quamuis. §. j. & facit Inſtitut. de interdic. §. poſſidere. & ſup. l. iij. in prin. & C. eod. l. licet.

intulimus, quẽ [a] poſsidebamus. Nanq; locum religioſum, aut ſacrũ nõ poſſumus poſsidere: [b] etſi [c] ꝯtemnamus [d] religionẽ: & pro priuato eum teneamus, ſicuti hoiem [e] liberum. Item cum ꝑtor idcirco in poſſeſsionẽ rei ire iuſſerit, [f] ꝙ damni infecti non promittebat: poſſeſsionem inuitum dñum amittere, Labeo ait. [g] Itẽ quod mari aut flumine occupatũ [h] ſit, poſsidere nos deſinimus: aut ſi is, qui poſsidet, in alteri° ptãtẽ [i] peruenit. Itẽ quod mobile eſt, multis modis dẽſinim° poſsidere: ſi aut nolimus, [k] aut ſeruũ puta manumittamus. [l] Item ſi id, quod poſsidebam, in aliam ſpeciem tranſlatum ſit: veluti ueſtimentum ex lana factum. [m]

Hæres non acquirit poſſeſſionem, niſi eam apprehendat uerè, uel ſi ctẽ. Bar.

Quod per colonum poſſideo, [n] hæres meus, niſi ipſe nactus ſit [o] poſſeſſionem, non poterit poſſidere. [p] Retinere enim aĩo poſſeſsionem poſſumus: adipiſci nõ poſſum°. Sed qđ ꝓ emptore poſſideo, per colonum [q] ẽt uſucapiet hæres meus.

Per colonum, commodatariũ, vel depoſitarium, & ſi alij locet, commodet, vel deponat, poſſeſsionem retinemus. h. d. Bart.

Si ego tibi commodauero, tu Titio, qui putet tuum eſſe: nihilominus ego id poſsidebo. [r] Et idẽ erit, ſi colonus meus fundũ locauerit: aut is, apud quẽ depoſuerã, apud alium ruſus depoſuerit: & id per quamlibet pluriũ perſonas factum obſeruandum ita erit.

Per colonum abſentem non retinemus poſſeſsionem naturalem. Barto.

Pomponius lib. xxxij. ad Sabinum. XXXI.

SI colonus non deſerẽdæ poſſeſsionis cauſa exijſſet de fundo, & eo redijſſet, eundem locatorem poſsidere placet. [a]

Per colonum, vel inquilinũ retinet quis poſſeſsionem, etiã ſi locatio ſit inutilis: & per mandatariũ, licet mandatũ ſit inutile ad obligandum Pau.

r Id poſſidebo. ciuiliter per me, naturaliter per aliũ. ſed per quem: dic ꝑ primum, licet per mille manus ambulet. hoc enim operatur mihi animus eius: quia etſi de fundo exiſſet, non tamen animo deſerẽdæ poſſeſ. adhuc naturaliter per eum poſsideo: vt infra l. proxim. ſed certe imo uidetur quòd non poſſideam per aliquem hic, uel in ſequentibus caſibus: vt infra titul. j. l. non ſolum. §. qui pignori. quæ eſt contra. Sol. ibi in pignore. quod nihil eſt. vel ibi depoſuit apud ſe. nec hoc ualet. Dic ergo quod ibi commodatarius uel depoſitarius alij tradidit alienãdo: hic non. Item facit Inſtitu. de inter. §. per eos quoque. & ſup. quibus mod. uſuſtru. amit. l. Pomponius. Sed argum. contra. infra de preca. l. quæſitum. in princ. Accur.

ADDITIO. Dic ſecundum Barto. hic ꝙ ibi loquitur de actione perſonali, quæ tantum contra primum cõceditur: hic de retinenda poſſeſsione, quæ etiam per ſecundã, & ulteriorem retinetur.

SI colonus. CASVS. Colonus meus exiuit de fundo animo reuertendi incontinenti: dicitur quòd etiam interim poſ. ſ. naturalem & ciuilem retineo per colonum. & ſic not. quod per aĩum coloni retineo poſ. utranque. Fran. Acc.

a Placet. ciuiliter, & naturaliter etiam medio tempore abſente domino: & ſic ſolus animus [t] coloni retinet mihi naturalem: quamuis nec in fundo nec in cõſpectu, nec in proxi. ſit, ut hic, & infra pro empto. l. qui fundum, in princ. Sed quid ſi exiuerit animo deſerendi poſſ. Reſpond. naturalem perdit dominus. ar. huius. l. ſumpto a contrario quod eſt ualidum: ut ſupra de offic. eius cui man. eſt iuriſ. l. j. §. j. ciuilem retinet: in qua coloni malignitas nihil nocet: vt C. eo. l. fin. & hoc ſi tantum deſerit. Si autem alij tradat vel deijciatur, tunc dominus utranque perdit: vt inf. eo. l. peregrè. §. q. ib. & ſup. l. iij. §. qđ ſi ſeruus. Sed alij dicunt quod ſi tantum deſerit, ꝙ nullam perdit dominus, etiam ſi animo deſerendi: & hic ſubaudiunt maxime

t Sic ſolo animo coloni retinetur, etiã & per familiam, ut not. glo. in l. conſentaneum. C. quo & quã iud. & in l. ſi mulieri. ſup. quibus mod. uſuſfr. amit. Quod tamen limitabis niſi alius interim poſſideat, & fruatur, vt per glo. in l. j. C. de ſer. fug. & ibi Bal. co. ſi. uerſi. ſequitur nũc utilis quæſtio. Aliter tamen non do animo acquirit, vt in l. ſi. C. eod. tit. de acquiren. poſſeſſio.

maximè nt not. C. communia de uſuca. l. j. & facit ſu pra de dolo, l. cum quis.

Q Vamuis. CASVS. Si locaui poſſeſſionẽ fundi mei pupillo conducenti ſine tutoris authoritate certa mercede, licet mihi non obligetur ad mercedem, tñ per eum ret neo poſſ. fundi. [Si conductor.] Ego Franciſcus rem tibi locaui: tu eam uendis, & eandem conducis ab emptore. & tam mihi, quàm ei ſoluis mercedem. dicitur ꝙ adhuc retineo poſſeſsionem per te. Infans. In fana tutore authore poteſt acquirere poſſ. pupillus autem etiam ſine tutore. Item infans ſine tutore in caſu etiam quærit poſſ. ut per ſeruum ſuũ peculiari nomine apprehẽdentẽ poſſ. alicuius rei. Fran.

a Non obligetur. ut obnoxius conſtituatur. ut Inſtit. de autho. tuto. in princip.

b Retinemus. ſi fortè a nobis conducat: & ſic quodãmodo nobis eſt obnoxius. uel etiã mandoei, ut meo nomine intret. non enim obligatur ex mandato: ſed acquirit nobis poſſ. & nobis poſſidet. quod accipe ſi haberet intellectum: vt ſup. eod. l. j. §. Offilius. & facit infra de act. & obli. l. pupillus. Accur.

c Retinet. Sed hoc quomodo: nõne dominus poſ. amiſit per traditionem à colono factam ſup. eodem. l. poſsideri. §. quod ſi ſeruus. Quidam ſic. ſed dicunt eam reſtitutam per mercedis ſolutionem. ar. ſup. depoſi. l. j. §. ſi rem. ſed illud eos non iuuat: quia ibi nec dr̃ ꝙ depoſitor quondam recuperet poſſ. nec quod redeat in cãm depoſiti. Nec enim ſequitur: tenetur, ergo in primam cãm rediit. Alij dicunt hic non fuiſſe traditam poſ. contra quos eſt, quia conducendo tradere uidetur: ut ſup. de rei uen. l. quædam. & ſupra eod. l. interdum. §. ſi. Tu dic. quod nec fuit tradita, nec pro tradita habita: nec habuit animum auferendi poſ. priori locatori, cum ſemper ei mercedem ſoluerit. argu. C. eod. l. finali. alioqui ſi fuiſſet tradita, uel habita pro tradita, ſine dubio eſſet amiſſa. Nec ob. ꝙ conduxit: quia tunc per condu. facit alium poſſidere, cum conductor poſſidebat: quod hic non erat, ſed prior locator poſſidebat. & facit ſupra quibus mod. uſusfruct. amit. l. Pomponius.

Paulus lib. xv. ad Sabinum. XXXII.

Q Vamuis pupillus ſine tutoris authoritate non obligetur[a] poſſeſsionem tamen per eũ retinemus.[b]

Facta traditio coloni non priuat dñm poſſeſſione. h. d. Bart.

Si conductor rem uendiderit, & eam ab emptore conduxerit, & utriq; mercedes pſtiterit: prior locator poſſeſsionẽ p cõductorẽ rectiſsimè retinet.[c]

Infans per ſeipſum non põt incipere poſſidere, ſine tutoris authoritate: ſed per ſeruũ eius ſic: ſed maior infante bene poteſt, etiam ſine tutoris authoritate. h. d. Pau.

Infans poſsidere rectè põt, ſi tutore authore cœpit. Nam iudiciũ[d] infantis ſupplet authoritate tutoris. utilitatis. n. cã hoc receptum eſt: nã alioqn[e] nullus ſenſus infantis eſt accipiendi poſſeſsionẽ.[f] Pupillus[g] tñ, ét ſine tutoris authoritate, poſſeſsionẽ nanciſci põt. Itẽ infans peculiari[h] nomine per ſeruum poſsidere poteſt.

d Iudicium. ſemiplenum.

e Nam alioquin. id eſt, ſine tutore.

f Accipiendi poſſeſſionem. & ſic non quærit: vt & ſup. l. j. §. adipiſcimur. in fin. S. d contra C. eod. l. donatarium. Sol. ut ibi.

Cui datus eſt executor, non poteſt ingredi ſua authoritate. Item mãdatum eius, quod quis habet neceſſe facere, non finitur morte. h. d. Bar.

Pomponius lib. xxxij. ad Sabinum. XXXIII.

F Vndi uenditor ét ſi mãdauerit alicui, vt emptorẽ i uacuã[i] poſſeſſionẽ induceret: priuſquã id fieret, nõ rectè emptor ſe i poſſeſsionẽ ueniet.[k]

Mãdatum factum ſuper eo, quod mandans tenebatur, morte eius non finitur. bene tamen poteſt reuocari per hæredem e. n. h. d. Paul.

Item ſi amicus[l] uenditoris, mortuo eo, priuſquam id ſciret, aut[m] non prohibentib. hæredib. id fecerit:[n] rectè poſſeſſio tradita erit.[o] Sed ſi id fecerit, cũ ſciret dñum mortuũ, aut cùm ſciret hr̃des id facere nolle, ꝯerit.[p]

Error nominis acquiſitionẽ poſſeſſionis non impedit: ſed error in corpore ſit. Item diſſenſus accipientis impedit perditionem poſſeſſionis. Bar.

Vlpianus lib. vij. diſputationum. XXXIIII.

S I me in † uacuam † poſſeſsionem fundi

g Pupillus. maior infante habens intellectum: ut ſup. e. l. j. Offilius. & inſ. de autho. tutor. l. obligari.

h Item infans peculiari: vt & C. de do. l. ſi quis in emãcipatione.

F Vndi venditor. CASVS. Vendidi fundum tibi: poſtea mandaui Titio, ut te mitteret in poſ. fundi, non expectaſti quod te mitteret in poſſeſ. ſed tua authoritate intraſti. dicitur ꝙ non iuſtè intraſti, & es prædo. Secundo dicit. Titius me mortuo cum id ignoraret, te miſit in poſſeſ. dicitur ꝙ iuſtè incipis poſsidere. ſi autem Titius miſit te in poſ cum ſciret me mortuũ aut cum ſciret hæredes id facere nolle: tunc non iuſte incipis poſſidere. Franci.

i In uacuam. ad quam tradendam tenetur ſecundum quoſdam, quod non placet: vt C. de proba. l. cum res.

k Veniet. & ſi fecerit, prædo eſt: vt & ſup. eodem. l. ſi ex ſtipulatione. & C. eodem. l. nec ex uera. Accur.

l Item ſi amicus. id eſt, procurator, ſiue nuntius.

m Aut. alias aut pro &. i alias haud pro, ideſt, non. & ſecundum iſtam non eſt in litera non. Accur.

n Id fecerit. i. duxerit emptorem in poſſeſſionẽ. A.

o Rectè poſ. ei tradita erit. ut & ſ. de proc. l. ſi procuratore. & ſup. de off. præſi. l. ſi fortè. & j. de ſol. l. ſi eũ Cornelius. in fi. & ſup. mã. l. ſi pcedẽte. & ſup. d pact. l. ſi eũ. Sed arg. cõtra. ſup. de iu do. l. ſi ego. §. ſi res. & ſup. de ma. un. l. ſi pr̃. ſed alijs caſib. loquunt. Itẽ contra ſup. de do. l. ij. §. ſed & ſi quis. Solu. ibi iu dño, uel ut ibi. Itẽ cõtra. ſup. ſi cer. pe. l. eius. §. quas uerò. Sol. ut ibi. ADDITIO. Dic ſm Bart. hic ꝙ hoc mandatum conſiſtit etiam in id, quod habebat de neceſſitate facere, ideo non reuocatur morte. ſed de hoc plene uide eundem Bart. in d. l. ij. §. ſed & ſi quis.

p Erit. ut ſupra de dona. inter uirum & uxorem. l. ſed interim. §. ſi uxor.

S I me in uacuam. CASVS. Si miſiſti me in poſ. uacuam

† Vacuã, in P. F.

† Tu hic de poſſeſſione uacua uide hic eleganter p Ang. & de triplici poſſeſſione, plena ſcilicet, ſemiplena ac uacua uid optimã gl. Inſtitu. de uſucap. §. quod aũt. quam not. quoniam ſingularis habetur & ſociam nõ habet.

ı Mando. In glo. Facul. §. & ꝓprium iur. aut uerſic. qui ſubtilius.

Corneliani miſeris, ego putarē me in fundū Sempronianū [a] miſſum, & in Cornelianū iero: nō acqrā [b] poſſeſsionē: niſi fortè in noīe tm̄ errauimus, & ī corpore ꝯſenſerimus. [c] † Quando [*] aūt in corpore nō ꝯſenſerimus, [d] an à te tm̄ recedet poſſeſſio, q̄ a aīo deponere, [e] & mutare [f] poſſeſsionē nos poſſe [g] & Celſus, & Marcellus ſcribūt: [h] dubitari pōt. & ſi aīo acquiri poſſeſſio pōt, [i] nunqd [k] ēt acq̄ſita eſt? [l] Sed nō puto errantē acq̄rere. Ergo nec amittet [m] poſſeſsionē, q̄ quodāmō ſub conditione receſsit de poſſeſsione.

Cùm res traditur procuratori ad hoc, ut poſſeſsio quæratur domino, ſufficit quod alter ipſorū non erret, licet alter erret in rei ſubſtantia. Item etiam per ſeruum alienum recipientem meo nomine poteſt mihi acquiri poſſeſsio h.d. Pau.

Sed ſi nō mihi, ſed procuratori meo poſſeſsionem tradas, uidendum eſt, ſi ego errē, [n] procurator meus non erret? an mihi poſſeſsio acquirat̃? Et cū placet, ignorāti acq̄ri: [o] poterit & errāti. [p] Sed ſi ꝓcurator meꝰ erret, ego nō errē, magis eſt, vt acq̄rā [q] poſſeſsionē. Seruus quoq; meus ignorāti mihi poſſeſsionem acq̄ret. Nā & ſeruus alienus (ut Celſus ſcribit) ſiue à me, ſiue à nemine poſsideat̃, pōt mihi acq̄rere poſſeſſionem, ſi noīe meo [r] adipiſcatur eā: qđ & ipſum admittendum eſt.

Poſſeſſorium retinēda debet prius terminari, vt poſt hoc petitorium terminetur h.d. Bar.

Idem lib. v. de omnibus tribuna. XXXV.

EXitꝰ ꝯtrouerſiæ [s] poſſeſsionis hic eſt tm̄, ut prius pronūtiet iudex, uter [t] poſsideat. ita em̄ fiet, ut is, q̄ uictus eſt [u] de poſſeſsione, petitoris partibus fungatur, & tunc de dominio quæratur. [x]

Debitor præſcribit per creditorem poſſidentem, vel ſibi precario concedentem h.d. Bar.

vacuam fundi Corneliani: ego autem credebam memiſſum in poſſeſſionem fundi Semproniani. & ſic errauit in corpore. dicitur quod non acquiro poſ. fundi Corneliani, niſi errauī tantum in nomine: quia certæ rei mihi poſſeſſio acquiritur. Sed quid ſi in nomine, & in corpore, ut fuit in primo caſu: nunquid tu qui miſiſti me in poſſeſſ. ſtatē amittes poſſeſſionem? quod uidetur: quia animo ſolo poteſt quis deponere, & mutare poſſeſſ. quæ dic ut in gloſſ. ſic ergo uidetur & in noſtro caſu. Item nunquid poſ. fundi acquiritur in primo caſu, ubi interuenit error? & uidetur qđ ſic, quia animo ſolo acquiri poteſt poſſeſſ. in caſibus: ſic ergo uidetur & hic. ſed tamen reſpondet, ꝙ errans nō acquirit poſſeſ. nec tu amittis poſſeſ. Tertio dicit, ſi tradas poſſ. fundi Corneliani procuratori meo recipienti nomine meo: & ego errem, ut quia crederem tradi poſſeſ. fundi Semproniani, at procurator non erret: nunquid eſt mihi acquiſita poſſeſsio? & dicitur quod ſic. nam cum ignoranti quæratur per procuratorem: ergo & erranti. Sed quid econtra ſi procurator meus errauit, ego non? dicitur quod bene acquiritur mihi poſſeſ. Poſtea dicit quod per ſeruum acquiritur poſſeſſ. ignoranti domino. Vltimo dicit, ſeruus alienus ſiue poſsideatur à me, ſiue a nullo, poteſt mihi acquirere poſſ. ſi nomine meo eam adipiſcatur. Fran.

[a] Sempronianum, quem emeram.

[b] Non acquiram poſſ. ſicut ĩ. pro emp. l. ij. §. cum Stichum. & ſup. de contrah. emp. l. in uenditionibus.

[c] Conſenſerimus hic error non nocet: ut ſup. de rei uen. l. idem Pomponius. §. cum in rem. & ſup. titu. j. l. cum in corpus.

[d] Non conſenſerimus. ut in primo caſu.

[e] Depon re. depono cum nemini quæritur, & ſit ſolo animo meo: ut ſup. eo. l. iij. §. in amittenda.

[f] Mutare. cum alij quæritur: & hoc animo meo ſolo ſimiliter, ſecundum Marcel. & Cel. quod eſt falſum, niſi in caſibus: ut ĩ. l. iij. in pri. ibi, ſolo aīo acquirēdi.

[g] Poſſe. ſcilicet alias, ubi non eſt error.

[h] Scribunt. & ſic uidebat̃ ꝙ iſte deſineret poſsidere.

[i] Poteſt. quod eſt ſecundum Celſum uel quod eſt in caſibus, ubi non eſt error.

[k] Nunquid. hæc eſt alia quæſtio: & utraque ſoluet.

[l] Acquiſita eſt. ubi eſt error. Acc.

[m] Nec amittere. ut & ĩ. de ui & ui ar. l. cum fundū. & arg. ĩ. quib. mo. pig. uel hyp. ſol. l. uoluntate. Sed contra ſup. eod. l. qđ meo. §. ſi furioſo. & l. j. §. ſi uir. Solu. hic eū conditione ſi alius acquireret: ibi non: qđ non placet: quia pro nihilo diceret quodāmodo: quod improprietatem notat. alij dicunt quod hic etiam in animo habuit conditionem, ibi nec uerbis, nec animo. Tertij quod hic in re mobili, contraria immobili, quarum poſ. eſt uilis, & abiecta: ut ĩ. eo. l. ſi rem. Tu dic ꝙ hic fuit error in re: ſed in §. ſi furioſo. in perſona accipientis tantum.

[n] Si ego errem. quia credo quod de poſſeſsione fundi Titiani dicas: & tu dicis Semproniani.

[o] Ignoranti mihi acquiri. ſ. per procuratorem. ut C. eod. l. per liberam.

[p] Erranti. in nomine, uel in corpore, ſecundum Ioan. & Azo.

[q] Vt acquiram. Not. acquiram: & ĩ. acquiratur, ſcilicet ſtatim: quia præſens ſum: & nudum præſtat miniſteriū, alias ſi ſibi acquirere uelit: & ſi non præſtat nudum miniſterium, non acquiret mihi: ut ſup. de contrahē. emp. l. in huiuſmodi. niſi tradens hoc gerat: quo caſu error procuratoris mihi non nocet: ut ſupra de don a. l. qui mihi. Acc.

Procuratoris error non ſemꝑ nocet.

[r] Nomine meo. q̄n à nemine: ut & ſup. titu. j. l. nunquam. §. ſeruus. & facit ĩ. de ſtipu. ſer. l. ſi ſeruus. & facit ĩ. pro empt. l. ij. §. ſi ſeruus. & quod not. ĩ. de ædil. edic. l. cum mancipium.

EXitus. ¶ A S. Si uterq; nſum contendat ſe in ſolidū poſsidere fundum, & agat quilibet contra alium interdicto uti poſsidetis: dł ꝙ iudex habet uidere q̄s eorū poſsideat & pronūtiare illū debere eſſe in poſ. & uictus in poſ. poterit intentare rei uend. Fran.

[s] Exitus controuerſiæ. altero uel utroque agente interdicto uti poſsi.

[t] Vter. alias utrum. & dic, id eſt quis eorum.

[u] Victus eſt. Quid ſi uterque uincit? Rñ. & tūc aget uterque ſi uelit ut dixi ĩ. uti poſſ. l. ſi duo.

[x] Quæratur. ſi et quęri placuerit. ad hoc ĩ. de rei uē. l. is qui. & ĩ. uti poſsid. l. j. §. ij. & ĩ. de iud. l. inter. & C. de rei uen. l. ordine. & de interd. l. incerti. & ſup. ti. reg. l. ſi quis. & Inſti. de interdic. §. retinendæ.

[y] Quæratur. ab eodem iudice: ut C. de iudi. l. nulli.

† Cōcor. text. in c. ſignificante. & ibi not. Feli. col. i. uer. ſ. declar. de reſcr. & quod notatur ī apoſt. ad Guilie. de Cug. in l. nec apud ānum. j. in uerſi. cum cōſtat corpore. C. de hære. inſtitu. Quod tñ limitabis per gl. in l. ſi mater. §. ſi q̄s homines. ſup. de excep. rei iudi. Domi.

* P. Flo. Quoniam aūt in corpore cōſenſerimus.

Iulianus lib. xiij. Digeſtorum. XXXVI.

QVi [a] pignoris cã fundũ tradit creditori, intelligitũ [b] poſsidere. Sed & ſi precario eundem rogauerit [c] æquè ꝑ diutinam poſſeſſionẽ capiet. Nã cum creditoris poſſeſsio nõ impediat uſucapionẽ, [*] lõgè min[us] [d] precarij rogatio impedimento † eſſe nõ debet, cùm plus iuris in poſſeſsione habeat, q precario rogauerit, [e] quàm qui oĩno non poſsidet. [f]

Martianus lib. ſing. ad formulam hypothecariam. XXXVII.

RE [*] pignoris noĩe data, & poſſeſsione tradita, deinde à creditore conducta: [g] cõuenit, ut is, qui hypothecam deditſet, ꝑ colono in agro, in [*] ædib. aũt pro inquilino ſit: per eos [h] creditor poſsidere [i] uidetur. [k]

Non perdit quis poſſeſsionem ſerui abſentis donec ad eũ literæ libertatis perueniant. h. d. Bar.

Iulianus lib. xl[iiij]. Digeſto. XXXVIII.

QVi abſẽti ſeruo ſcribit, ut i libertate [l] moreť: non eã mẽtẽ habet, ut ſtatim [m] uelit ſerui poſſeſsionẽ dimitteř: ſed magis deſtinationẽ ſuam in id tẽps conferre, [n] quo ſeruus certior factus fuerit.

Poſſeſsio, & dominium pot ſub conditione transferri: & defectus conditionis impedit eius translationem. h. d. Bart.

Si quis poſſeſsionẽ fundi ita tradiderit, ut ita demũ cedere eam dicat, ſi ipſius [o] fundus eſſet: nõ uĩ poſſeſsio tradita, ſi fundus alienus ſit. [p] Hoc amplius exiſtimãdũ eſt, poſſeſsionẽ ſub ꝯdõne [q] tradi poſſe, ſicut res [r] ſub ꝯdõne tradunť: neq; aliter [s] accipientis fiunt, quàm conditio exititerit. [t]

Per ſeruum hæreditariũ ex alia cauſa habitum res hæreditariæ poſſunt quæri. h. d. Barto.

Si is, qui Titio ſeruum uendiderat, hæredi eius eũ tradiderit, poterit hæres rerum hæreditariarũ poſſeſsionem per eum [u] apprehendere: quia non ſeruus iure hæreditario, ſed actione [*] ex ẽpto ad eum peruenit. Nã & ſi ex ſtipulatu, uel ex teſtamẽ-

& de rei uendi. l. ordinarij. Accur.

QVi pignori. CASVS. Si tu mihi fundum à non domino, & fuit mihi traditus: & ſic cœpi poſsidere: & eum fundum obligaui Titio & tradidi, dr̃ quod adhuc dico poſsidere, & in uſucapione procedo. Idem eſt ſi eundem fundum quem obligaui Titio concesſit mihi precario Titius: nam adhuc procedo in uſuca. & reddit rationem. nam cum plus iuris in poſſeſ. &c. Fran. Accurſ.

[a] Qui. ſ. debitor.

[b] Intelligitur poſsidere. quo ad uſucapionem, ut infra ſubijcit, & inf. titu. j. l. ſi ſeruu mei noĩe. Item quo ad ſatiſdationem iudicatum: ut ſ. qui ſatiſda. cogan. l. ſciendum. §. creditor. quoad alia non: ut not. ſup. eo. l. j. §. per ſeruũ corporaliter. Acc.

[* P. Fl. capionem.]

[† Sic in P. Fl. Haloander tamen legit affirmatiue, eſſe debet.]

[c] Rogauerit. i. acceperit precario debitor à creditore.

[d] Longe minus. id eſt magis. ſic C. de iudi. l. properandum. §. fina. uel dic abundat non, ut ſupra de dãno infe. l. fluminũ. in prin. ibi nihil ne &c. & facit inf. de prec. l. certe. l ſi. & ſup. de pig. act. l. cum & furtis. §. fin. & J. de act. & obli. l. quia ſeruo. & ſup. de peri. & cõmo. l. ſeruũ emptor. & inf. tit. j. l. non ſolum. §. qui pignori. Acc.

[* Res, in P. Fl.]

[e] Rogauerit. id eſt accepetit.

[f] Poſsidet. Creditor poſsidet pignus, [a] quod dicit à pugno. non autem hypothecam: ut inf. de uſuc. l. non ſolum. §. ſi rem.

[* In, non eſt in P. F.]

[f] Non poſsidet. ut eſt debitor. Acc.

[a Creditor poſsidet pign[us]: ut l. ſeq. cũ cõcor. in gl. ſi. Et ideo ẽ, qđ creditori non põt ꝓpria authoritate debitoris pignus auferri, ut no. in gl. in l. ſi quis in tãtam. C. unde ui.]

RE pignoris. CASVS. Obligaui tibi fundũ uel domum & tradidi: tandem iſtum fundum, uel domum à te cõduxi: & conuenit ut pro colono ſim in iſto agro, uel ſim pro inquilino in domo. dr̃ quod tenetur poſſeſ. per me. Fran. Acc.

[g] Conducta. id eſt, debitor conduxit à creditore: ut ſupra, de pign. act. l. ſi pignus.

[h] Per eos. nunc reſpondet.

[i] Poſsidere. Not. quod colonus in uilla, inquilinus in ciuitate: ut hic. & ſup. loca. l. itẽ quærit. cum l. ſeq.

[k] Videtur. facit ſup. de peri. & commo. rei uen. l. ſerui emptor. & J. ti. j. l. ei a quo Acc.

QVi abſenti. CASVS. In quadã epiſtola ſcripſi ſeruo meo, ut ſit liber. dr̃ quod non erit liber ex tẽpe datæ epiſtolæ: ſed ex tunc qñ hæc epiſtola peruenit ad notitiam ſerui. Si quis. Tradidi tibi poſſeſ. fundi, ut ita demũ habeas eius poſſeſ. ſi hic fundus ſit meus. dicitur quod non uideor poſſ. tradere ſi appareat alienum eſſe fundum, & non meum. Secundo dicit quod poſſeſ. poteſt tradi ſub conditione: ut ſi nauis ex Aſia uenerit habeas poſſ. talis fundi. Si is qui. Dic caſum ut in ti. alti. gl. quæ incipit quia &c. ibi, ideoq; dicas &c. Fran.

[l] Vt in libertate. id eſt in poſſeſsione libertatis ſecundum quoſdam. imò ut ſit liber. & in hac epiſtola debent adeſſe quinque teſtes: ut C. de lati. libert. tol. §. ſcimus. Acc.

[m] Vt ſtatim. i. ante, quam epiſtola ad ſeruum perueniat. & facit C. de fidelcom. lib. l. ſi uoluntate. & ſup. de libe. cau. l. non uidetur. argu. cõtra. C. de re pu. l. licet. ſed ibi fuit traditus libellus repudij.

[n] Conferre. ſic J. de ui & ui arma. l. cũm fundum.

[o] Ipſius. ſcilicet tradentis.

[p] Fundus alienus ſit. in præſenti tempore: ut differat a ſequenti caſu.

[q] Sub conditione. ſ. uera, quæ erit de futuro: ut & ſup. ſi cer. pe. l. itaq;. ſed ſupra proxi. no fuit uera: quia fuit de præſenti tempore. uel dic de alia conditione hic loqui, quã ſup. & per hoc dicat hoc amplius. Et nota, quod expreſſa fuit conditio. aliàs contra. ſupra eodẽ. l. quod meo. §. ſi furioſo.

[* P. Flo. actio.]

[r] Sicut res. id eſt, rerum dominium uel proprietas: ut ſupra, de iure dotium. l. dotis fructus. §. finali.

[s] Neque aliter. Sed contra inſ. de ſol. l. ſub conditione. in fi. Sol. ut ibi.

[t] Extiterit. concordat ſupra eodem. l. ſi me uacuam. in princip. argumen. ſi dono tibi domum, ut non alienes, & tu alienas: uendicabo ab eo cui uendidiſti. ſi autem tibi tradidi hoc modo, ne alienes: transfuli in te dominium. ſi uendis alteri. non in me transfertur dominium. ſi alienas, iſtu caſu non uendicabo ab eo in quem eſt alienatio facta: ſed contra te agam condictione ob cauſam: ut ſupra, de condictio. ob cau. l. ea lege. ad primum facit C. de rebus alienis non alien. l. final.

[u] Per eum. ſcilicet ſeruum. Acc.

Vel

a Vel ex teſtamento. ita tamen, ſi non tranſiuit dominium in teſtatorem: ut ſi erat alienus, nõ legãtis.
b Et hæres, ſtipulatoris, uel legatarij.
c Acquirere. quia non ex cauſa hæreditaria directo, ſed ex alia ad eum peruenit: alias ſecus: ut hic innuit, & ſ. e. l. j. §. ueteres & ſup. ut. j. p ſeruũ hereditarium. Sed opp. quia cum actio ex empto competit ex cauſa hæreditaria, & ſeruus ea ca actione: ergo & ſeruus ex cauſa hęreditaria? Reſpon. non ex cauſa hæreditaria, ſed propter hæreditatem. ſic. ſ. de pec. l. eo tempore. ſ. ſi. ſed ſi per actionẽ ex empto petitur, & hæc actio demũ adita hæreditate competit: nonne & per hęreditariam tunc poteſt quærere. ſ. poſt aditam? Ideoq; dicas ꝙ ante aditionem hæreditatis ſeruum acquiſiuit per actionẽ ex empto. & indebitè ei ſolutus fuit: cum nondum erat hæres: unde p euni acquiret poſſeſſionem rerũ hæreditariarũ an adi- tionẽ hæreditatis. cęterũ adita hęreditate iã rerũ propriarũ poſ. p eum acquiret. Accur.

to [a] ſeruus debitus teſtatori fuiſſet, & hæres [b] eũ accepiſſet: non ꝓhiberẽ rerũ hęreditariarũ poſſeſſionẽ p eundẽ acqrere. [c]

Rei ſequeſtrata de ſ artiũ uoluntate perditur poſſeſſio, niſi cauſa cuſtodia ſequeſtretur. h. dicit. Bar.

Idem libr. ij. ex Minutio. XXXIX.

INtereſſe † puto, qua mẽte apud ſequeſtrũ [d] res deponaẽ. nã ſi omittẽdę [e] poſſeſſionis cauſa, & hoc apertè fuerit ꝓbatũ: [c] ad uſucapionẽ poſſeſſio ei' partibus nõ procedet, [f] at ſi cuſtodię cauſa deponaẽ, [g] ad uſucapionẽ eã poſſeſſionẽ ꝓcedere [h] uictori, ꝯſtat.

Violentia ſerui proprij quẽ poſſeſſione nõ priuat. h. d Bar.

Aphricanus libr. vij. quæſtio. XL.

† Cõcor. ea quę no. per doct. in l. j. C. de proh. ſequeſt. & quę notauit in cap. examinata. extra de iud. et quod habes apud Gell. lib. xo. cap. 10.
° Sic eriã in P. Flo. alibi dimittẽdę.

INtereſſe. CASVS. Ego & tu contendebamus de poſ. cuiuſdam libri: tandẽ depoſuimus apud ſequeſtrum, ut det ei qui uicerit. quęritur an poſ. interim ꝓcedat ad uſucapio. complendam: & ſic proſit uictori? & diſtinguitur qua mente depoſuerunt apud ſequeſtrum ut uno caſu proſit, altero non. Fran. Accur.
d Sequeſtrum. dicitur ſequeſter tertia perſona: ut ſ. depoſi. l. et qui. in ſi. & l. ſeq.
e Approbatum. quod eſt eo ipſo, quod non probatur contrarium. ſecus in alio depoſito: ut ſ. depoſiti. l. licet. §. rei.
f Non procedet. quia interrupta fuit: ut ĵ. ti. j. l. naturaliter. & die quid ſit ſequeſter, ut ĵ. de uerb. ſig. l. ſequeſter. & ſup. depoſiti. l. propriè.
g Deponatur. quia hoc agitur expreſſe. Accur.
h Procedere. unde ſi reus uſucapiebat, continuabatur modo tempus ſuum actori, qui uicit: ut & ſ. eo. l. Pomponius. §. ſi iuſſu. & qua actione agatur cõtra ſequeſtrum, no. in d. §. rei. & l. ſequeſter.
SI de eo. CASVS. Fundũ quem poſſidebã, tibi obligaui & tradidi: ſeruus tuus te de eo deiecit. dicit quod adhuc poſ. fundi habere diceris.
[Si forte. Poſſidebam fundum per colonum meum, qui ſtabat in fundo, dicitur ꝙ licet ipſe moriatur, uel diſcedat de eo fundo non animo deſerendi poſ. adhuc tamen retineo poſ. per illum colonũ. Secundo dicit, ſi moriatur colonus meus, quod nõ amitto poſſ. niſi ſim negligens in adipiſcendo eam. Tertio dicit, quod ſi colonus meus diſcedat de fundo animo deſerendi poſſeſ. amit. poſ. Quarto reuertitur ad ſecundũ caſum dicens, hoc quod dixi ꝙ mortuo colono retineo poſ. fundi interim: hoc eſt uerum niſi alius extraneus poſſidere incipiat: nam tunc amitto poſ.
[Seruum tuum.] Emi ſeruũ tuum a non domino, credens eũ dominũ: & traditus eſt mihi, & ſic incœpi poſſidere. tandẽ incœpi ſcire tuũ: & ſic eũ celaui, ne perderẽ. dicitur ꝙ propter hoc nõ uideor eum poſſidere clã. unde bene procedo in uſucapio. Secundo dicit, contra, ut ſi a principio cœpi poſſidere clã, poſtea deſij clam poſſidere: nam inſpiciẽ principium.
[Si ſeruum.] Seruum meum poſſeſſum a quodam qui emerat bona fide, ab eo abſtuli clam. quæritur an uidear poſſidere clam? dicitur ꝙ non. & reddit rationem. Nam ſicut cõductio, aut precarij rogatio non poteſt eſſe ſuæ rei, ſic nec clandeſtina poſſeſſio. Fran. Accurſij.

SI de eo fundo quem cum poſſiderẽ, [i] pignori tibi dedi, ſeruus tuus te deijciat, adhuc te poſſidere ait: qm̃ nihilominus p ipſum ſeruum poſſeſſionem retineas. [k]

Si colonus recedit nõ animo deſerẽda poſſeſſionis, nulla poſſeſſio perditur: ſed ſi animo deſerẽdi, uel moriatur, naturalis perditur, et ẽt ciuilis, ſi naturalem negligit adipiſci. h. d. Bar.

Si fortè colonus, per quem dominus poſſideret, deceſſiſſet: [l] propter utilitatem receptum eſt, ut per colonum [m] poſſeſſio retineretur † & continuaretur: quo mortuo dicendũ eſt, non ſtatim interpellari: ſed tũc demũ, cum dominus poſſeſſionẽ adipiſci neglexerit. [n] Aliud exiſtimandum [o]

† In P. F. & cõtinuaretur.

i Poſſiderẽ. ergo debitor. Ac.
k Retineas. per ſeruum iniuſtũ retines iniuſtã, quãuis per eum uolentem non quæras: ut ſ. e. l. quæ ſeruus. & quia retines, ꝓ uſucapio debitoris procedit: ut ĵ. tit. j. l. nõ ſolũ. §. ſi rem. unde collige debitorẽ non poſſidere: aliàs interpellaretur, ſcilicet uſucapio: quia interuertiſſet poſ. debitoris ſeruus alienus id eſt, creditoris, licet nõ ſuus: ut hic, & ſup. eod. rem quæ.
l Deceſſiſſet. id eſt moriatur. † & quod ſubijcit propter uti. & c. eſt interpoſitio quæ ponit primũ caſum: & quod ſubijcit, quo mortuo & c. reaſſumit princi. & eſt ſecũdus caſus. Vel dic ſecũdo deceſſiſſet id eſt de agro exiſſet, & non animo deſerendę poſ. ut & ſupra, e. l. ſi colonus. Et nota. quod tres caſus iſte §. ponit. primo. cum diſcedit colonus nõ animo deſerendi. ſecundo cum moritur. tertiò cum diſcedit animo deſerendi. Accurſius.

† Decedẽ pro mori, et quibus alijs loquẽdi modis mori quem ſignificamus, pleniſsimè Mandoſ. Clo. Faſcul. §. ſanè. in uer. diem clauſit.

m Per colonum. detinẽtem, ſecundum primam expoſitionem. uel ſecundum aliam per colonum, id eſt per eius animum retineo naturalem· ciuilem autem per me.
n Neglexerit. ſed quam perdit dominus per negligentiam? naturalem nõ: quia per mortem coloni eſt amiſſa, nec per hęreditatẽ tenetur: ut ĵ. ſi qs teſt. lib. l. j. §. Scęuola. nec obſt. finis huius §. ut ibi dices. nec ciuilem: quia eam retinet per ſe. Rñ. ſecundũ quoſdã de ciuili tantum dicit. quibus obſtat uerbũ adipiſci: ſed dicunt impropriè. i. retinere, & uti, ut per iniuriã ut inſti. de uſuc §. quod autẽ. Tu dic ꝙ perdit ciuilẽ niſi petat naturalem mortuo colono: & ſic propriè ponit adipiſci. uel uenlendo ad fundum obliuiſcitur: & ſic perdit etiam ciuilem. Accur.
o Aliud exiſtimandum. aliàs aliquid ęſtimandum:

 & tunc

& tunc referas ad primum caſum de tribus ſecundū ſecundam poſitionem. nam hic caſus loquitur cū diſceſſit animo deſerendi poſ.aliàs idem: & tunc ad proximum. nam & hic amitto naturalem ſtatim, & retineo ciuilē donec negligam: vt ſ.e.l.iij.§.q̄ ſi ſeruus. & cum ero negligens perdam ciuilem: ut in proximo caſu. Sed uidetur quod non perdā naturalem ſtatim: vt C.e.l.ſi.quæ eſt cōtra. Sol. ut ibi. Acc.

ADDITIO Dic ſecundū Bar. quod illa lex per iſtam intelligitur: quia per exitum pditur naturalis, ut hic non ciuilis, ut ibi.

a Hæc ita uera. ſ. quod nō interpelletur ciuilis: & ſic ad ſecūdum caſum ſe refert: & per conſequens ad tertiū, ſi habeas idē: alias ſi alius poſſedit, etiā ciuilem perdit. Sed uidetur q̄ non perdam ſtatim per alterius ingreſſum, ut ſup.eo.l. ſi id qđ §.h. & l.clā.§.fin. Rñd. hic non dicit q̄ fuerit ingreſſus tantū, ſed quod poſſedit, ut quia ſuſpicatus ſum me poſſe repelli ut & j. pro empto. l.q cū pro. §. fi. Alij dicūt qđ cōtrahit ciuilia origine n ex naturali, quæ perditur mortuo colono uel recedente animo deſerendi. ſed hoc nō placet: quia ſecundum hoc ſi qđ poſſidebam locaui, & colonus deijcitur, non perdam. ſi inſpicitur origo. prima ergo placet. Item uidetur q̄ etiam naturalis mortuo colono non amittitur: cum hic dicat quod in hereditate manſerit: ſed dic res, non poſſeſsio. Vel ſi poſſeſſio impropriiſſimè: vt ſup. de acqui. hęre. l. pro hęrede. nam uere hæreditas non poſſidet: vt inf. ſi quis teſta. lib. l.1.§. Scęuola.

P. Fl. & tum.

Dominium, in 3.F.

b Ar. ſi · j. tit. j. l. iuſto. §. & ſi poſſeſſionis. Sed cōtra inf. pro ſuo. l. ſi ancilla. Sol. illud ſingulariter furis odio dictum eſt, ſecundum R. ut dixi ſup. eo. l. clam.

c Nam retro. i. econtrario. & ad hoc facit j. de fur. l. qui ea mente.

d Emptori. qui emit a non domino.

e Abduxerim. id eſt abſtulerim.

f Nō uideri clam me. ſed furti teneor: vt j. de fur. l. itaque. §. j. & l. cum ex. §. j. Azo. Sed hic dicas, q̄ feci credens mihi licere, cum crederem meam: unde nō teneor furti, ſed conſti. ſi quis in tantam. ut inſtit. ui bo no. rap. §. j.

g Teneri. ut ſ. depoſi. l. qui rem. & j. de preca. l. ſ re

ait, ſi ſponte colonus poſſeſsiōe diſceſſerit: ſed hęc ita uera [a] eſſe, ſi nemo extraneus eā rē interim poſſederit, ſed ſemper in hæreditate coloni māſerit.

Poſſeſsio iuſta, uel iniuſta abſq; noua cauſa extrinſeca non mutatur. h. d. Bar.

Seruum tuum a Titio bona fide emi, & traditū poſſedi. deinde cùm cōperiſſem tuum eſſe, ne eū peteres, celare cœpi. Nō ideo magis hoc tempore clam poſsidere me uideri ait. [b] nam retro [c] quoque ſi ſciens tuum ſeruū a non domino emerim: & cum [*] clàm eum poſſidere cœpiſſem, poſtea certiorem te fecerim: nō ideo deſinere me clam poſsidere.

In qua re non cadit locatio, & precarij rogatio, in ea nō cadit clandeſtinitas. h. d. Bar.

Si ſeruum meum bonæ fidei emptori [d] clàm abduxerim: reſpondit, nō uideri clàm me [f] poſſidere: quia neque precarij rogatione, neque conductione ſuæ rei domi num teneri: [g] & nō poſſe cauſam clādeſtinę poſſeſsjonis ab his duabus [h] cauſis ſeparari.

Qui ingreditur fundum ratione amicitiæ, uel familiaritatis, non dicitur poſsidere. hoc dicit. Bar.

Paulus libr. j. inſtitutionum. XLI.

Qvi iure familiaritatis [a] amici fundū ingreditur, nō uidetur poſsidere: [k] quia non eo animo ingreſſus eſt, ut poſsideat, licet corpore in fundo ſit.

Nota per iſtū text. ſi remanſerūt plures filij parui, & unus magnus alienus: & iſte maior omnia adminiſtrauit ſolus: & ipſe ſolus accedebat ad fundos hereditarios, & fructus percipiebat: & quòd hoc uidetur feciſſe nomine ſuo, & fratrū ſuorū: & omnes uidetur fuiſſe in poſſeſsione, poſito qđ alij nō poſſunt probare ſe unquam feciſſe aliquos actus, ex quibus reſultet præſumptio poſſeſsionis. hoc d. Paulus.

Vlp. [illegible] XLII.

Communis [l] ſeruus etiam ſi ab uno ex dominis omniū nomi-

bus. §. fi. & j. tit. j. l. ei, a quo. Et no. q̄ facit arg. a pari. q. d. cui rei illa poſſunt conuenire, & hoc, & a qua illa remouent, & hoc: ut ſubijcit, & nō poſſe & cętera. ſed uidet̄ falſum hoc ar. quia pro ope quod quis in ſuo facit, tenetur quod ui aut clā: vt j. quod ui aut clā. l. j. §. ij. & l. is qui in puteū. §. fin. ſed reſpondeo: aliud eſt agi, qđ ui aut clam, qħ agitur ad intereſſe p opere facto ui uel clā, & aliud poſſideri aliquid clā. Nā nō ideo qđ facit clā opus, poſſidet clam, cum origo [t] inſpiciat poſſ. ut ſ. eo. l. clam. Secundo ob. quia precariū tenet in ſua re rōne poſſ. ut ſ. e. l. ſi aliquā. ſed hic credebā eſſe eius q̄ poſſidebat, ſecūdū lo. ibi ſciebam meā proprietatem. Arg. j. de preca. l certe. §. fi. uel euā ſi pntabam hic meam, proprietatis gratia: clā abduxi metuēs mihi fieri controuerſiam proprietatis: in qua nec clandeſtinitas, nec precarium tenet: ſed in poſ. poſſet eſſe utrūque ſi ego non poſſidebam. Item op. ſi a me poſſides clā uinco interdicto oti poſſidetis: vt j. uti poſſidetis. l. j. in fi. & l. ſeq. Si tu dicas te dominum, ergo nō poſſides clam: ſicq; remoues me ab interdicto: quod eſt falſum. ſed reſpōſio eſt ex prædictis: q a i poſſeſ. ſuæ rei pot eſſe clandeſtinitatia, ſi primo alius poſſidebat.

t Mādo. in 2. q̄ t. 10. Regu. nu. a.

h Duabus, ſcilicet a precario, & a conductione.

Qvi iure. CASVS. Si aliquis ſcholaris, uel aliquis meus amicus uineam meam intret cauſa comedendi de uuis, uel cauſa ibi ſolatiandi: nō acquirit per hoc poſ. uineæ quia nō eo animo intrauit. Franciſc. Accur. ſi j.

a Qui iure familiaritatis. i. amicitiæ.

k Videtur poſſidere. facit j. de iti actuque priua. l. j. §. is cuius. & ſup. quemadmodum ſer. amit. l. uſu.

Communis. CASVS. Plures habemus ſeruū cōmunem, ſi unus noſtrū ſeruum poſſideat nomine aliorū: ab omnibus dicitur hic ſeruus poſſideri. Secūdo dicit, procurator meus emit rem meo nomine, & ei eſt tradita, dicitur quod ſtatim eſt mihi quæſita poſſeſſio illius rei. Si autem geſtor negotioru meorum emit meo nomine, & ei eſt tradita: nō acquiritur poſ. niſi habeam ratam illam emptionem. Fran. Ac.

l Cōmunis, facit ſup. e. l. quod meo. cum ſi poſſideat, cuius nomine poſſidetur. Accur.

Procu-

a Procurator. facit differentiam inter ſpecialem procuratorem, & generalem. Nam ſi generalis uel ad alia conſtitutus, poſt ratihabitionē demum, ut in fine huius §. ſi ſpecialis ad hoc, tūc ſtatim: ut in princip. ſiue uterque gerat, ſiue alter, tradens uel accipiens. Sed Io. non diſtinguit inter generalē, & ſpecialem, ut not. ſ. e. l. j. §. per procuratorem. & ideo primo exponē procurator, id eſt procurans. ſic ſ. de nego. geſt. l. ſi ego. & de procurato. l. Plautius. nā de habēte, & nō habēte mādatum dicit. uel dic procurator, id eſt geſtor, & ſtatim ſpecificat de procuratore, poſtea de geſtore.

b Acquirit poſſ. ſ. tit. j. l. res ea mandato. quæ eſt contra. Solu. ibi neuter egit, ut mihi quæreretur: hic ſic. Ioan.

c Spontè emerit. habēs generale mādatum. Ro. ſed Io. non habens mandatum.

d Emptionem. Not. quod per procuratorem habentem mandatum, quæritur mihi dominiū & poſſeſ. etiā ignoranti: ut hic. & ſ. eo. l. j. §. per procuratorem. Si autem mandatum non habeat: non quæritur mihi ignoranti, niſi ratum habeam. ut ſ. de neg. geſt. l. ſi ego.

ne poſſideatur, ab omnibus poſſideri intelligit.

Per procuratorem habentem mādatum ſpeciale, uel generale acquiritur poſſeſſio domino etiā ignorāti, ſi hoc cadebat in generali mandato: ſed ſi nō cadebat, ratihabitiōe acquiritur ſecuta. hoc dicit. Bartolus.

Procurator [a] ſi quidē mādāte domino rē emerit, protinus illi acquirit poſſeſſionē. [b] quod ſi ſua ſponte emerit, [c] nō niſi ratā dominus habuerit emptionē. [d]

Qui ſcit certam partem diuiſam, uel indiuiſam eſſe alienam, uel ius aliquod, eatenus non præſcribit. h. d. Bart.

Martianus libro iij. Regularum. XLIII.

Si quis fundū emerit, cuius particulā ſciebat eſſe alienam, Iulianus ait, ſi pro diuiſo ſciat [f] eſſe alienam, poſſe eum reliquas partes lōga poſſeſſione capere. Sed ſi pro indiuiſo, licet ignoret quis ſit locus, [g] æquè eum capere poſſe, [h] quod ſine ullius [i] damno pars quæ putat eſſe uendentis, per longā poſſeſſionē ad emptorē tranſit. Sed & Pomponius ſcribit libro quinto Variarum lectionum, ſi ſciat uel putet alienum eſſe uſumfructum, bona fide [k] diutina poſſeſſione capere poſſe. [l] Idē inquit, & ſi emerim rē, quā ſciā pignori obligatam. [m]

Si quis. CASVS. Emi fundum à nō domino, quādam particulam eius ſcio alienam & certam. puta à foſſato ſupra, illam partem nō præſcribam, aliā ſic. Sed quid ſi incertam ſcio alienā, puta duo iugera ſcio eſſe aliena in quodam angulo fundi, ſed neſcio uſque quo durent. Dicitur quod reliquam partem præſcribam. Vltimo dicit, emi fundū cuius uſumfructū ſcio alienum, non impedit quin præſcribam fundum. Idē ſi ſciam eum obligatum. Fran. Accur.

a Si quis fundum emerit. à non domino. Accurſ.

f Sciat. ut eam ſciat oſtendere, ut uſque ad foueā illam, alias nō, ut. j. pro emp. l. emptor. in prin. quę eſt contra. ſecundum Ioan. ADDITIO. Dic ſecundū Barto. quod hic ſciebat alienam pro parte certa, & diuiſa & determinata.

g Locus. ſibi contradicere uidetur litera. nam ſiue dimidiam, ſiue tertiam uel aliam quotam habet alius, non poteſt ignorari locus, cū in qualibet gleba quotā habeat portionem ut in toto. unde dic, quod ſcio eū habere duo iugera in quodam angulo, neſcio tamen uſque quo teneant. & hoc dicat pro indiuiſo. uel etiā dic, ſcio eum habere tertiam totius, nec tamen ſcio locum, ſcilicet tertium, qui totus ſit ſuus: quia nec eſt. quod enim non eſt, ſciri non poteſt. & ſecundum hoc non eſt contra. ſupra eodem. l. locus. quę ſignatur cōtra. poteſt & tertio ſolui, quia ibi tradebatur pars incerta, hic autem tota res. ſed pars ſciebatur aliena.

Poſſet etiam dici, quod fundus habeat certas partes, & in una ſciam quendam habere tertiā pro indiuiſo: neſcio tamen in qua. Accur.

h Capere poſſe. reliquas partes, quas credit eſſe uendentis, licet non ſint.

i Sine ullius. id eſt, illius cuius hāc portionē ſcit: exterum nec reliquas ſine damno domini uſucapit. & ſic apparet quod totus fundus erat alienus: particula, puta Titij, reliq. partes Seij & ſic nō nocet Titio, ſi reliquæ partes uſucapiant. uel dicas totum fuiſſe Titij. & tūc nihil nocet Titio quo ad particulā quę ſcit aliena, ſi reliquæ partes uſucapiunt.

k Bona fide. id eſt dominium per diutinam &c.

l Capere poſſe. in hoc ergo non habet ſimilitudinē cū domino, ut not. ſ. de uſufruct. l. iiij.

m Pignori obligatam. ſed aduerſus hypothecariam nō præſcribet: cum non ſit iuſta poſſeſſio, ubi bona fides abeſt: ut C. ſi aduer. credi. l. ij. in principio.

Per oblinionem parti. loci, in qua res mobilis cuſtodia cauſa reponitur, poſſeſſio non perditur, niſi per alium occupetur. hoc dicit. Bartolus.

Papinianus libro xxiij. Quæſtionum. XLIIII.

Peregrè profecturus pecuniā in terra cuſtodiæ cauſa condiderat: [n] cum reuerſus locum [o]

Peregrè. CASVS. Cū uellem ire ad ſanctum Iacobum, uel alio, pecuniā ſub terra condidi, ut ſic ſtet ſalua. nūc reuerſus ſum, & bene recordor in quo fundo eam poſui: ſed nō recordor in qua parte fundi poſui. Dicitur quod bene retineo poſſeſſ. pecunię, quamuis eam non uideo. nam alias diceres me amittere poſſeſſionem ſeruorum meorum, quando eos non uideo: quod eſſet abſurdum. Nec eſt uis ſi pecuniam poſui in meo fundo, ſiue in alieno. [Quęſitum.] Si ex cauſa peculiari ſeruus quærat poſſeſ. acquirit mihi eam etiam ignoranti. & redditur ratio. Secundo dicit, ſi ex cauſa non peculiari, tunc oportet interuenire ſcientiam domini, & corporalem poſſeſ. ſerui. His premiſſis uult dicere, quod refert teneam poſſ. fundi per me, an per alium: nam aliter amittitur uno caſu quam altero. nam quādo poſſideo meo corpore, non amitto, niſi animum habeam deſinendi poſſidere, & deſinam. illam autē quam tenebam per ſeruum, non amitto, niſi alius ingrediatur: nam tunc etiam ignorans amitto. hinc eſt quod ſaltum hybernum, uel æſtiuum dicor poſſidere licet ibi nullus ſit. nec eius amitto poſſeſ. licet alius ingrediatur, niſi habeam animum detinendi poſſidere. & hoc dicit hic §. cum lege ſequenti & ſequenti. Franciſcus Accurſ.

n Condiderat. hic uidetur prohibitū pecuniā ſepeliri, ut j. ad leg. iul. pecul. l. xiij. §. non licet. ſed illud ut cadauer: ſed cauſa cuſtodię poteſt, ut hic. Acc.

o Locum. fundum tamen bene ſcit, ne ſit contra. ſ. eo. l. ſi id quod. in prin.

t pecunia ſepeliri prohibet. ſcribitur Matthei cap. 6. Nolite theſaurizare theſauros ī terra. & de theſauro ī agro abſcondito eſt parabola Matthei. xiij. ſimile eſt regnū cęlorū theſauro abſcō dito ī agro &c.

a Theſauri. Improprie, id eſt pecuniæ. ſic ī. ad exhiben. l. theſauros. & ī. de rei uendi l. à tutore. alias aliter ut ſup. titu. j. l. nunquam. §. theſaurus.

b Non repeteret. id eſt, non recordaretur in quo loco pecuniam condiderat. Accurſ.

theſauri [a] memoria nõ repeteret, [b] an deſijſſet pecuniam poſsidere? uel ſi poſtea recognouiſſet locũ, an poſtea [*] confeſtim inciperet poſsidere, quæſitum eſt. Dixi, quoniã cuſtodiæ cauſa pecunia condita proponetur, ius poſſeſsionis ei, qui condidiſſet, nõ uideri peremptũ: nec infirmitatem memoriæ [c] damnum afferre poſſeſsionis, quam alius non inuaſit. [d] alioquin reſponſuros, [e] per momẽta ſeruorum, quos nõ uiderimus, interire poſſeſsionẽ. [f] Et nihil intereſt, pecuniam in meo, an in alieno cõdidiſſem, cũ ſi alius [g] in meo condidiſſet, nõ alias poſsiderẽ, quã ſi ipſius rei [h] poſſeſsionẽ ſupra terrã [i] adeptus fuiſſem. itaq; nec alienus locus meã propriã aufert poſſeſsionem, cum ſupra terram, an infra terram poſsideam, nihil interſit.

Ex cauſa peculiari quæritur uſucapiendi conditio, & poſſeſſio domino ignoranti, ex alia poſſeſſio, & uſucapio tantum ſcienti. h. d. Bart.

Quæſitum eſt, cur ex peculij cauſa per ſeruum ignorantibus [k] poſſeſsio quæreretur? [l] Dixi, utilitatis cauſa iure ſingulari [m] receptũ, ne cogerẽtur domini per momẽta, ſpecies, [n] & cauſas peculiorũ inquirere. Nec tamen [o] eò pertinere ſpeciem iſtam, ut animo uideatur [p] acquiri poſſeſſio. Nam ſi non ex cauſa peculiari quæratur aliquid, ſcientiam quidem domini eſſe neceſſariã, [q] ſed corpore ſerui quæri poſſeſsionem.

Poſsidens ſuo animo, & corpore demum ſciens poſſeſsionẽ amittit, ſecus in eo, qui ſuo animo, & corpore aliena poſsidet. h. d. Barta.

Quibus explicitis, [r] cum de amittẽda poſſeſsione quæratur, multũ intereſſe dicam, per noſmetipſos, an per alios poſsideremus. Nam eius quidẽ, quod corpore noſtro teneremus, poſſeſsionẽ amitti, uel animo, uel etiã corpore, ſi modo [s] eo animo inde digreſſi fuiſſemus, ne poſsideremus: eius uerò quod ſerui, uel coloni etiam corpore poſsidetur, non aliter amitti poſſeſsionem, quam ſi eã alius ingreſſus fuiſſet, [t] eã que amitti nobis quoq; ignorantibus. Illa quoq; amittẽdæ poſſeſsionis ſeparatio eſt. Nã ſaltus hybernos, & æſtiuos, quorum poſſeſsio retineẽ animo. [u]

Idem libr. ſecundo Definitionum. XLV.

[*] Poſtea, non eſt in F. Fl.

c Infirmitatẽ memoriæ. adhibita tamen diligenti inquiſitione recordaretur, ut ī. l. iij. §. Nerua. ubi ergo adeſt infirmitas, abeſt diligens inquiſitio, quæ ſi adeſſet, recordaretur. & facit C. de ueter. iur. enucl. l. ij. §. ſi quid autẽ. arg. ī. depoſi. l. j. § ſic iſta. in fin.

d Non inuaſit. ſecus ſi inuaſit, quia mobilis rei poſſeſ. eſt uilis, & abiecta, ut ī. eo. l. rem quæ. & j. eo. l. ſi rem.

e Reſponſuros. ſcilicet nos, diceret quis.

f Interire poſſeſ. quod eſt falſum, ut d. l. rem quæ.

g Si alius. alias. eſt ſi alius in meo, & alias, cum ſi in alieno.

h Ipſius rei. id eſt theſauri.

i Supra terram. & ſic foſſi, & ex loco moti: ut ī. eo. l. iij. §. Nerstius. in fine. & dicas idem & ſi ſub terra ſit tectus & totus, ut ſubijcit.

k Ignorantibus. datiui caſus.

l Quæreretur. ut & ſup. e. l. j. §. item acquirimus.

m Singulari. id eſt, ſpeciali.

n Species. id eſt, res, & cauſas, ſcilicet acquirendi. ad quod facit C. de præſcrip. xxx. ann. l. ij. Et not. quod hic innuit quod extra cauſam peculiarem non acquirit domino ignoranti: quod eſt falſum unde expone hic poſſeſ. quæri, id eſt effectus poſſe. ſcilicet uſucapionis quæ eſt effectus eius, ut j. titul. j. l. fine poſſ. ergo ignoranti. ſed uſucapio demũ ſcienti in nõ peculiari. uel dicas peculium hic largiſsimè dici, ut ī. e. l. quod ſeruus. & no. ī. e. l. j. §. itẽ acquirimus. & facit j. tit. j. l. Labeo. & l. nunquam. §. ſi ſeruus. & pro empt. l. ij. §. Celſus. Accurſius.

Seruus domino ignoranti an acquirat.

o Nec tamen. reſpondet tacitæ obiectioni.

p Ut animo ſolo uideatur, quaſi dicat, alias ergo neceſſaria eſt ſcientia dñi. unde uidetur quod tunc ſolo animo quærat: quod remouetur, quia & corpore ſerui quæritur. uel aliter diceret aliquis, quia ignorãs acquirit poſſeſ. ex cauſa peculiari: ergo ignorans habet animum acquirendi, quod eſt impoſsibile, ut habeat acquirẽdi animum, qui non habet aliquem animum: quod hic remouetur, quia animo, & corpore ſerui quæritur, non ſuo.

q Neceſſariã. ad effectũ poſſeſſ. id eſt uſucapionis, uel ad peculiarẽ: ut largiſsimè intelligas, ut dixi. & facit j. de actio. & obli. l. qui à ſeruo. in fine.

r Quibus explicitis. hic nõ eſt §. ſecundum Ioan. ſed cõtinuatur cum ſuperiori.

s Si modo. non ergo corpore ſufficit, ſi ab eo incipias, ut ī. eo. l. quẽadmodum. & l. iij. § in amittenda. & l. ſi quis ui. §. differentia.

t Ingreſſus fuiſſet. colono diſcedẽte non animo deſerendi, & tunc alio ingrediente ego uideor deijci, & habeo interdictũ. ut j. de ui & ui ar. l. j. §. qđ ſeruus. Ante eiectionẽ ſerui nec ciuilem, nec naturalem amitto, etiã ſi conſtituã in animo meo me nolle poſsidere. & hæc eſt prima differentia, quia aliam ſcilicet quam poſsideba per me animo ſolo amitto, hãc non. & pro hoc facit j. de ui & ui ar. l. j. §. non autem. Et eſt mirabile, quia ciuilis retinetur per naturalem ante deiectionem, à qua nõ poteſt ſeparari. & quod ſequitur eam que &c. eſt ſecũda differentia. Nam quam poſſeſsionem per eos habeo, amitto ignorans, ſi deijciuntur, quam per me, non, ſiue habeam ciuilem, & naturalem, ſiue etiam ciuilẽ tantum. de quo ſubijcit exemplum de ſaltu, illa quoque &c. & duæ ſequentes leges iunguntur ad iſtam. Sed contra. C. eod. l. fina. ubi dicitur, quod domino non præiudicat factum ſerui uel coloni. Solu. ut ibi. Accurſius.

u Retinetur animo. ut ſup. eo. l. iij. §. ſaltus.

Quamuis

a Q Vamuis ſaltus. æſtiuos uel hybernos: de quibus ſupra locutus. & dicitur inf. de ui & ui ar. l. j. §. quod uulgo.
b Propoſito. id eſt, animo.
c Aſſolet. vt & inf. de reg. iur. l. nihil. & l. fere. & ĩ. de ſolu. l. prout quiſque.
ADDITIO ſuper hac iuris regula nouam quæſtionem ponit Man. lo. in reg. Cancel. ſuper unionibus, in diſſolutionibus ſibi locũ uendicet. quæ. l. 13.
d Ignoranti tolli. in mobilib. hoc fallit: q. ignorãs amittit: vt ſ. eo. l. rẽ quę. & ĩ. eo. l. ſi rẽ. Itẽ in immobilib. quãque: vt ſup. eo. l. q vniuerſas. §. j. & de leg. uj. §. Labeo. & ĩ. d dã. infect. l. ſi finita. §. ſi forte. Itẽ ĩ illa fallit quam p alium teneo: vt ſ. eo. l. peregre. §. ſi.

g Vel pro eius m.
h Ignorantem. Nota quod ignorans amitto poſ. rei mobilis. niſi in homine, ut ſubijcit: non ſic in immobili: vt ſup. eo. l. ſi id quod. §. ſi. Accur.
i Mobilium. etiam quas per me tenebam: vt & ĩ. eo. l. iij. §. Nerua. & ſecundum hoc dic, inuaſit, q̃d eſt inſ. i. apprehendit. in noſtro tñ caſu eſt cõtrectatio alterius: unde quod hic negligentia, ibi alterius contrectatio. quando tamen ex negligentia perdo: diſtinguitur an fuerit diligens inquiſitio, vel non: vt ſup. eo. l. iij. §. Nerua. Ac.

Ignorans amitto poſſeſſionem rei mobilis præterquã in homine.

L Icet neq; ſeruũ, neque colonũ ibi habeamus.

Idem lj. xxiij. q̃õ. XLVI.

Q Vãuis ſaltus a poſſidendi propoſito b fuerit alius ingreſſus, tãdiu priorẽ poſſidere dictũ eſt, quandiu poſſeſſionẽ ab alio occupatam ignoraret. Vt em̃ eodem mõ uinculum obligationum ſoluitur, quo quæri adſolet: c ita non debet ignoranti tolli d poſſeſſio, quæ ſolo animo retinetur.

Poſſeſſio rei mobilis contrectata furandi gratia, perditur ab ignorante. Idem ſi rei cuſtodia omittatur: ſecus in animali rationali ſtatuitur. h. d. B. ar.

Idẽ lj. xxvj. q̃õ. XLVII.

S I rem mobilẽ apud te depoſitã, † aut cõmodatam e tibi poſſidere, neq; reddere cõſtitueris, cõfeſtim amiſiſſe f me poſſeſſionẽ uel g ignorantẽ h reſpõſum eſt. cuius rei forſitan illa rõ eſt, q rerum mobiliũ i neglecta, k atq; omiſſa cuſtodia, quãuis eas nemo alius inuaſerit, ueteris poſſeſſionis damnũ afferre conſueuit. idq; Nerua filius libro de Vſucapionib. retulit. Idẽ ſcribit, aliã cãm eſſe hoĩs cõmodati omiſſa cuſtodia. l nam poſſeſſionẽ tandiu ueterẽ fieri, m quãdiu nemo alius eũ poſſidere cęperit: videlicet ideo, quia põt homo n poſito redeũdi dño poſſeſſionem ↄſeruare: cuius corpore cæteras quoque res poſſumus n poſſidere. Igit̃ earum rerum quidem, quę rõne, vel anima o carent, confeſtim p amittitur poſſeſſio: hoĩes aũt retinentur ſi reuertẽdi animum q haberent.

Per inſtrumentum non probatur poſſeſſionis traditio. Item inſtrumentũ uerificatur ex actu uero, non ficto. Bar.

Idẽ lj. x. reſpõ. XLVIII.

P Rædia r cũ ſeruis donauit, ſ eorũq; ſe tradidiſſe poſſeſſionẽ literis declarauit. s Si uel unus t ex ſeruis, q ſimul cum p̃dijs donatus eſt, ad eũ, qui donum accepit, peruenit, u mox in p̃dia remiſſus ſit, x p ſeruũ prædiorum poſſeſſionẽ quæſitam, cæterorumq; ſeruorum y conſtabit. z †

S I rem. CASVS. Depolui apud te librum, vel cõmodaui. tu conſtituiſti aĩo tuo retinere librũ, & non reddere. dĩ quod amitto poſ. & reddit rõnem ponẽdo nouũ caſum. Meritò in ſuperiori caſu amitto poſ. rei mobilis. nã rerũ mobiliũ neglecta, atq; omiſſa cuſtodia facit nos amitter̃ poſ. earũ: licet nemo inuaſerit poſ. earũ. ſecus eſt in homine. i. ſeruo. nã licet neſciã ubi ſit ſeruus meus nemo tñ alius eum poſſidere cœpit, retineo poſſeſ. Quare ſi: ſpãle in ſeruo, redditur rõnẽ: in alijs aũt rebus mobilib. ſtatĩ cũ neſcio ubi ſint amitto poſ. Fran.

† In P. F. aut ex cõmodato, ubi &c.

e Cõmodatã. aliàs ex commodato.
f Amiſiſſe. contra ſup. eo. l. iij. §. ſi rem. ij. reſp. Solu. hic contrectauit, & mouit de loco: vt & ibi loq̃. & q̃d hic dicit cõfeſtim. ſ. antequã ſciã: uel hic fuit habita diligens inquiſitio: ibi nõ. vel hic cõſtituit ſibi poſſidere: ibi tñ habuit aĩum infitiandi. Sed oppo. hic vſ poſ. aĩo quæri commodatario, vel depoſitario, & ſic eſt contra ſup. eo. l. quemadmodũ. Reſpon. hoc facit p̃cius apprehenſio. Arg. ſup. ſi cer. pe. l. certi cõdictio. §. ſi. Itẽ. & quia ſic faciendo fit furtũ ut ĩ. de fur. l. inficiando. j. rñſ. unde de ſuo poſſideretur ſup. eod. l. rem quæ nobis. Itẽ opp. nemo ſibi mutat ibi cãm poſ. & ſic eſt contra ĩ. tit. j. l. non ſolũ. §. j. Rñ. hic extrinſeca cã eſt ſcilicet furtum, uel alia uis: ut inf. de ui & ui arma. l. colonus. Itẽ opp. quaſi origo debeat inſpici: ut ſup. eo. l. clã. ſed hic nulla erat origo q a prius non poſſidebat.

1 Cõcor. text. in c. quia propter. & q̃d ibi no. Panormi. ad quẽ etiam addidi in ap. in uer. iſtarum dicti. in fin. extra de elec. & gl. in ca. ſi in qualibet. ij. q. ij.

k Neglecta. Not. ex hoc colligimus tota die, quod poſſ. rei mobilis eſt uilia & abiecta, eo quod facile perditur. i. etiam ab ignorante: quod non eſt in immobili: vt ſup. eo. l. peregre. in fi.
l Cuſtodia. uel a domino, uel a commodatario, uel ab utroque.
m Veterem fieri. i. remanere. ſic ſup. de iud. l. Iul. ij.
n Poſſumus poſſidere. ut ſ. eo. l. rẽ q̃.
o Vel anima. i. rõnali anima: ne ſit contra. ſup. eo. l. iij. §. Nerua filius.
p Cõfeſtim. omiſſa cuſtodia.
q Reuertendi animum maximè ſubaudi. vt ſup. eod. l. j. §. per ſeruũ. & l. poſſidere. § Nerua. & l. rẽ quæ. in fin. niſi diu: ut ſup. e. l. 3. §. ſi ſeruus. uel niſi ab alio poſſideat: vt ĩ. eo. l. pereũ. §. ſi. Ac.

P Rædia. CASVS. Quidam donauerat prædia cum ſeruis mihi: unus ſeruorum donatorum peruenit ad me, & eum miſi ut intret poſ. fundorum mihi donatorum, & ſeruorum ibidem exiſtentium. dicitur quod per iſtum acquiro poſ. prædictarũ rerum. Fran. Acc.

Iſte text. eſt uni. ſecũdũ ſcri. ad illud quod dr in ſummario hoc addito, quòd inſtrumentũ non ꝓbat, niſi ea, de quibus notarius fuit rogatus & quib. interfuit, ſm Ia no. in c. cũ in iure peritus. extra de off. iu. deleg. Bolo.

r Donauit. ſcilicet aliquis.
ſ Declarauit. iſtæ literæ fuerunt ſcriptæ poſtquam ſeruus remiſſus poſſ. intrauit: alioqui non eſſet uerum ſe tradidiſſe in præteritum. Accur.
s Vel unus. ſ. tantum. q. d. & ſi in hunc modum fuerit quæſita poſ. quod literis declaratur.
u Peruenit. conſenſu dñi præcedentis, & rite. Io.
x Remiſſus ſit. per eum accepit donũ ut intret poſſeſ. nomine ſuo.
y Seruorum. repete, quæſitam poſſeſſionem.
z Conſtabit. ut & ſup. eo. l. j. §. ueteres.

. cõſtitut.

POſſeſſio. CASVS. Per ſeruū in quo habeo uſum fru. acquiritur mihi poſ. ſi ex re mea uel ex opera ſua quærat. Secundo dicit, ſeruus & filius dicuntur res peculiares tenere, nō poſſidere: eſt poſſeſſio non tm̄ ſit corporis, ſed etiam iuris. Tertio dicit: ſi procurator emat rē meo nomine, & ei ſit ita dita acquiritur mihi poſſeſſio ēt ignoranti. non aūt uſuca piam, niſi ſciam eā rem emptam meo noīe. Item non habeo regreſſum de euictione cōtra uenditorē rei, niſi procurator meus eam mihi cedat ad quā cedendam compelletur actione mandati. Fran. Ac.

Aliquando poſſeſſio habet plurimum iuris, aliquando plurimum facti. Pau. de Caſt.

Idem lib. ij. definitionum. XLIX.

POſſeſſio quoq; per ſeruum, cuius uſuſfruct[°] meus eſt, ex re mea uel ex operis ſerui acquirit mihi: cum & naturaliter a fructuario teneatur; [a] & plurimum ex iure [b] poſſeſſio mutuet. Qui in aliena ptāte [c] ſunt, rē peculiarē tenere poſſunt: [d] habere, [e] & poſſidere non poſſunt: quia poſſeſſio † non tantum corporis, [f] ſed & iuris eſt.

Poſſeſſio, & dominium quæritur per procuratorē: actio perſonalis non quæritur, niſi cedatur. h. d. Bar.

Et ſi poſſeſſio p̄ ꝑcuratorē ignorāti [g] q̄rit̄, uſucapio verò ſciēti [h] cōpetit: [i] tñ euictionis actio dño ꝯ uenditorem [k] inuito ꝑcuratore non datur: ſed per actionem mandati eā cedere [l] cogetur. [m]

Per filium putatiuum nobis non quæritur. h. d. Pan.

a Teneatur. i. poſſideatur: ut & ſup. eo. l. naturaliter. nō ciuiliter: vt & ſup. eo. l. j. §. per eum.

b Ex iure. i. ex uſu fructu, quod eſt ius. uel dic ꝙ plurimū trahit a iure poſſeſſionis ſcilicet talis quæ ex cauſa peculiari quæritur: vt iſta. nam ignoranti domino quæritur poſ. & uſucapio: & fictio poſtliminij habet locum in omnibus, quibus fingit ius. ſed illa quā quæro per meipſum habet plurimum facti in acquirendo: vt & ſup. quibus ex cau. ma. l. denique. quæ eſt contra. & hoc plene no. C. eo. l. j.

c Qui in aliena poteſtate. ut ſerui, & filij.

d Poſſunt. ut & ĩ. eo. l. quod ſeruus.

e Habere. i. ſcilicet dñium: alliàs ēt qui tenet, habere dr̄: vt & ꝟ. de uer. ob. l. ſtipulatio iſta. §. habere non poſſunt. ut & inſ. de reg. iur. l. quod attinet. & l. filiuſfa. & ſup. eo. quicquid. & l. qui uniuerſas. §. itē quod a mari. & inf. de uerb. ob. l. ſtipulatio. §. hoc quoque. & inf. ti. j. l. nunquam. §. ſeruus. & hoc in oī peculio. excepto caſtrenſi uel quaſi, in quibus ēt iure ueteri cenſetur ut paterfa. ut ſup. ad Maced. l. ij. & nouo: vt C. de bo. quæ lib. l. cum oportet. Reſtat ergo quod aduentitium non poſſidet filius ullo mō iure iſto: cum ut ſeruus dño, ſic filius patri tale peculium, quod non erat caſtrenſe, uel quaſi, quærat: vt Inſt. per quas perſo. no. acquir. §. j. ſed cum hodie non quærit patri quo ad proprietatem, dici poteſt, ut naturalis patri per filium poſ. quæratur rōne uſusfr. patri quæ ſiti: ut ſup. l. naturaliter. ſed filius ciuiliter poſſideat: vt proprietarius: vt C. de bo. quæ lib. l. cum oportet. § j.

f Corporis. & ita facti.

g Ignoranti. ſcilicet domino.

h Scienti. ſcilicet domino.

i Competit. ut C. eodem l. per liberam. & ꝟ. pro ſoluto. l. j.

k Contra uenditorem. a quo emit procurator.

l Cedere. ſic ſup. man. l. ſi procuratorē. §. fi. & argu. ꝟ. de fur. l. ſi uendidero. §. fi. & ꝟ. quorū leg. l. j. §. interdictum. Audi ergo Azo. [a] hic contra te, quod actio ex alterius pacto non quæritur, niſi ceſſa, & niſi in caſibus ſpecialibus quos no ta. Inſti. de inu. ſtip. §. ei qui. ſed tu dicas directam non dari, ſed utilem.

m Cogetur. procurator domino.

[°] Poſſeſſio. i. ipſa acquiſitio plus facti, quā iuris habet, Mō do. in 23. queſt. xvj. Regu. in 2a. & in 25. de An na. nu. 2.

[°] Mōd. in ꝓo. Facul §. habuit.

[a] Glo. eſt no. in l. cū & filiusfamilias. C. qui bo. ce. poſſ.

[a] alliàs Martinū, aliàs Hug.

Hermogenianus lib. v. iuris epitom. L.

PEr eum, quem iuſto ductus errore filiū meum, & in mea ptāte eſſe exiſtimo, neq; poſſeſſio, neque dominium, neque quicquam aliud ex re mea mihi quæritur. [n] Per ſeruum in fuga agentem, [o] ſi neque ab alio poſſideatur, [p] neq; ſe liberum eſſe credat, [q] poſſeſſio nobis acquiritur.

In rebus, in quibus propter earum magnitudinem, vel naturam non cadit corporalis apprehenſio, non pōt acquiri poſſeſſio per alium actum æquipollentē, puta per appoſitionem cuſtodis, vel aſpectum, & tunc dicitur apprehendi potius animo, quā corpore. h. d. Paul. de Caſtr.

PEr eum. CASVS. Credo quendam eſſe meū filium, dr̄ quod per eum neque poſſeſſio, neque dominium mihi quæritur etiā ex re mea. Secundo dicit: per ſeruum meum exiſtentem in fuga poteſt poſſeſſio nobis quæri, niſi ab alio poſſideatur & niſi ſtet in poſſeſſione libertatis. Fran. Accurſij.

n Mihi quæritur. ſecus in alieno ſeruo bona fide poſſeſſo. ut ſup. eo. l. j. §. ſed & per eum. & eſt rō: vt ꝟ. ti. j. l. iuſto. in princi. & facit ſup. eo. l. cum hæredes. in fi. & l. quicquid.

o Per ſeruum. agentem. id eſt conſtitutum.

p Poſſideatur. vt & ſup. eod. l. j. §. per ſeruum.

q Credat. & ſtat ī poſ. libertatis: vt ꝟ. tit. j. l. nunquam. §. ſeruus. & l. ſi is qui. §. ſi ſeruus. & diu ſtetit: vt ſup. eo. l. iij. §. ſi ſeruus. & facit ſup. de li. cau. l. qui in libertate.

Iabolenus lib. v. ex poſterioriḃ. Labeonis. LI.

QVarundam rerum aīo poſſeſſionem nos adipiſci, ait Labeo: [r] ueluti ſi aceruū lignorū emere, & eū uenditor tollere me iuſſerit: ſimul atq; [s] cuſtodiā poſuiſſē, traditus mihi vr̄. [t]

QVarundam. CASVS. Quādoque acquiro poſ. ſolo aīo. ut ſi aceruum lignorum emi, uel uegetem plenam uino cum toto uino. & iubeas quod tollā, & ego appoſui cuſtodē: qui interim donec tolli facerem cuſtodiret: nam poſ. ſolo aīo acquiſiuit. Franc. Acc.

r Ait Labeo. ſed mala dat exempla, ut per hanc eandem legem probatur. nam & animo, & corpore quæri uidetur appoſito cuſtode, & re exiſtente in præſentia, & ēt ſine cuſtode idem: quia ſufficit iuſſus: ut ſup. eo. l. j. §. ſi iuſſerim. ſm̄ Mar. & l. quod meo. §. ſi uenditorem. alia ergo debuit dare quæ dixi ſup. eod. l. iij. in prin. licet etiam in illis ſemper uideatur aliquid pro corporis actu interuenire.

s Simul atque. id eſt, ſtatum.

t Traditus mihi vr̄. facit ſup. de contrahen. emp. l. clauibus. & inf. de ſol. l. ſi ſoluturus. in fi. & ī. de iure dot.

dot.l.ſi ego.§.penul.Accur.
a Simul.& in præſentia mihi aſſignatæ:vt C.de pe‑ ri.& commo.rei uen.l.ij.
b Animi.& corporis, ut dixi, ſit oppoſitus cuſtos uel non.Sed argumen.contra de cuſtode rut ſup. commo.l.ſi ut certo.§.ſi de me.

* Hoc ar. diſſoluit gloſſ. quæ ſic eſt & pulchrè.

P Ermiſceri. CASVS. Poſſeſſio & uſusfructus non ſunt idem, imo diuerſa. Item poſſ. & proprietas non ſunt idem, imo diuerſa. nam alius poteſt habere poſſ. fundi, & alius uſumfr.

† Cui,nõ eſt in P.F.

Eum qui. Si prohibeo te in tuo ædificare, uideor te prohibere poſſidere.unde potes agere contra me interdicto uti poſſidetis.& hũc caſum habes ĩ. uti poſſi.l.ſi duo.§.j.

Species. Si iudex mittit me in poſſeſ. fundi aduerſarij mei, eo quia ſe non defendit, debet me etiam defendere in ea poſſeſſione. Frã. Accur.ſij.

c Permiſceri cauſas. ut ſit una cauſa. duæ enim ſunt, nec ſe contingẽtes, & penes diuerſos exiſtentes.
d Poſſeſſionis. ſ. ciuilis. Accur.
e Permiſceri.l.eõ fundi oportet:vt ſic unum non poſſit eſſe ſine alio:quia bene poteſt.
f Debent. vt & ſ. eo. l. naturaliter.§. nihil. & ĩ. de exer. reiiud.l.& an eadẽ. §.ſi.Accur.
g Alter poſſideat. non ergo ſequitur unum ad eludere motiuè, ſcilicet ſi unus habet unum: ergo alius non poteſt habere aliud ut hic,& ſ.ad exhib.l.iij.§. Pomponius. & l.Celſus.§.Iulianus.

† Computari, in P. F. factum, amputari.

Idem iuris eſſe in uino uẽdito, cũ uniuerſæ amphoræ uini ſimul [a] eſſent. Sed uideamus (inquit) ne hęc ipſa corporalis traditio ſit:q a nihil intereſt, utrũ mihi, an & cuilibet † cui iuſſerim, cuſtodia tradať. In eo puto hanc qõnem ɔſiſtere, an ét ſi corpore aceruus, aut amphoræ apprehẽſę non ſunt, nihilominus traditæ uideantur. Nihil uideo intereſſe, utrũ ego ipſe aceruũ, an mãdato meo aliqs cuſtodiat. Vtrobiq; enim animi [b] quodam genere poſſeſſio erit æſtimanda.

Poſſeſsio eſt res diuerſa ab vſufructu ſicut a proprietate. Pau.de Caſt.

Venuleius lib. j. interdictorum. LII.

P Ermiſceri cauſas [c] poſſeſsiõis, [d] & uſuſfruct⁹ nõ oportet:quéadmodũ nec poſſeſsio, & ꝓprietas ꝑmiſceri [e] debét. [f] neq; impediri poſſeſsionẽ, ſi alius fruatur:neq; alterius fructum † amputari, ſi alter poſsideat. [g]

Eum, qui ædificare prohibeat: poſsidere quoq; ꝓhiberi manifeſtũ eſt. [h]

Per ſecundum decretum miſſus acquirit poſſeſsionẽ: & in ea debet per iudicẽ immittentem defendi: ſed per traditionẽ quæ fit a priuato, licet acquiratur poſſeſsio, non tenetur ille priuatus eũ in illa defendere. b. d.P.

Species [i] inducẽdi [k] in poſſeſsionẽ [l] alicuius rei eſt, prohibere ingredieti uim fieri. Statim.n.cedere aduerſariũ, & † uacuã reliquere poſſeſsionem iubet: [m] quod multò plus eſt, q̃ reſtituere. [n]

Idem lib. v. interdictorum. LIII.

A Duerſus [o] extraneos uitioſa poſſeſſio prodeſſe ſolet.

l Poſſeſſionem. ſcilicet a prætore ex cã damni infecti, uel ſimili.
m Iubet. prætor ille qui prohibet ingredienti uim fieri.
n Reſtituere. priuatum priuato ex præcedente obligatione ſcilicet uenditoris, qua ei tradere tenebatur. nã tenetur eum inducere, ſed non defendere ne fiat ei uis: vt hic, & C.de action. emp. l. expulſos. at ſecus eſt prætor dicit ſe miſſurum: nã & tueri debet prohibendo uim fieri: vt dixi. uel dic ſecũdum Ioannem plus eſt prohibere uim fieri: quia ſic ciuilẽ, & naturalem uult eſſe apud eum pro quo prohibet. at cũ iubet prætor reſtitui, poteſt eſſe reſtitutio in ſola ciuili uel naturali.

† Vacuã, in P.F.

A Duerſus. CASVS. ſi tu poſſides fundum ui a Titio, non nocebit tibi quin obtineas in interdicto uti poſſidetis contra alium: vt & hunc caſum habes inf. uti poſſideris.l.j.in fi. Franciſcus.
o Aduerſus. pone caſum ut ĩ. uti poſſideris.l.j. in fine. & l.ſecunda. Itẽ ut infra de ui & ui armata. leg. cum a te. Item ut C. unde vi.l.prima. Item vt C.de rei uẽdicatio. l.res alienas. & ſic non obſtat ſup.eod. l.Pomponius. in fine. quia nihil hic de acceſſione dicit. Accur.

† Anto. Augu.lib. iij. emendationum ca.j. hunc tractatũ, ſic inſcribi oit in P. Fl. De uſurpationibus & uſucapionibus.

TITVLVS III.

† DE VSVCApionibus ſeu uſurpationibus.

Primò declaratur pp quid fuit introducta vſucapio, quia pp bonum publicum. Secundo in quo conſiſtat illud bonum publicum: ſcilicet ne dominia rerum ſint in incerto. Tertio remouet obiectionem, quæ poſſet fieri de iniquitate. Pau.de Ca.

Caius lib. xxj. ad edi. prouinc. I.

B Ono publico [p] itroducta eſt uſucapio, ne ſcilicet quarũ

DE VSVCApionibus ſeu uſurpationibus.

De effectu poſſeſsionis dicit quid eſt uſucapio: vt infra eod l ſine poſſeſsione. Item uſurpatio, id eſt interruptio: vt infra eod l ij.

h Manifeſtum eſt. & ſic habet interdictum uti poſ. ut ĩ. uti poſ.l. ſi duo.§.ij.& ĩ.de vi & vi ar. l. uim fecit. & ſup. ſi ſer.uen.l.loci.§.ſi quis.
i Species. uerè eſt ſpecies ſiue modus. nam põt quis induci, & in ea retinenda defendi. & hoc facit prætor cum mittit aliquem in poſ. ut hic. & ĩ. ne uis fiat ei.l.j.§.j.& ij. Item poteſt induci a uenditore, uel inducẽte: nec tamen defenderet in ea retinenda. & hoc in priuato uendente uel inducente: vt in fin. huius §.
k Inducendi. duobus modis quis inducitur in poſſ. a prætore, qui & prohibet uim fieri a priuato, ut a uendente. & prima planior ſecundum primam poſitionẽ.

In poſſeſſionẽ quot modis qs inducatur a prætore.

B Ono. CASVS. Vult dicere rõnem quare uſucapio ſit introducta. & eſt ratio, ne dominia rerum ſint incerta, id eſt, in dubio. Secundo quid ſit uſurpatio. Tertio quid ſit uſucapio. hoc dicit cum duabus legibus ſeq. Fran.
p Bono publico. i. ad utilitatem omnium communẽ contra æquitatem naturalem: vt ſ. de nego geſt.l.j.in fi.& ſup.de condi.indeb.l.nã natura. ſed ſibi imputent negligentes: vt ĩ. de reg.iuris.l.quod quis. ſic & ſeruuntes ſunt

tes ſunt contra ius naturale: vt Inſtit. de iure perſona. §. ſeruitut. & ſic eſt aliud bonum, & aliud æquũ: vt & C. de pact. conuen. ſuper dote. l. hac lege. Accurſius.

a Fere. hoc ideo, quia ſi uſucapio non eſſet, eſſent tamen certa dominia in quibuſdam caſibus de iure gent. quos habes Inſti. de re. diuiſ. §. ſingulorũ uſque in fi. tit. & ad hanc rationem facit Inſt. eo. in pri. eſt & alia, vt ſi finis litiũ ut ff. pro ſuo. l. fi. Accur.

b Sufficeret. i. ſufficere poſſit.

c Temporis. in uſucapione.

d Spatium. quod habes Inſti. de uſuc. in prin.

dam rerũ diu, & fortè [a] ſp incerta dñia eſſent: cũ ſufficeret [b] dñis ad inquirendas res ſuas ſtatuti tpis [c] ſpatium. [d]

Interdum uerba impropriantur: quia vſurpatio ſumitur pro vſucapione: cum tamen non ſit vſucapio, ſed vſucapionis interruptio. h. d. Paul.

Paulus libr. liiij. ad edictum. II.

Vſurpatio † eſt vſucapionis interruptio. [e] Oratores [f] autẽ [g] uſurpationem frequẽtem uſum uocant. *

Iuriſconſultus ponit hic vſucapionis diffinitionem: quæ quaſi non uidetur eſſe bona. h. d. Pau.

Modeſtinus lib. v. pandectarum. III.

Vſucapio eſt † acquiſitio [h] uel adiectio * dominij per continuatio nem poſſeſſionis [i] temporis [k] lege definiti. [l]

e Vſurpatio. Interruptio. vt & inf. eod. l. naturaliter.

f Oratores. i. dictatores, & etiam legiſtæ quandoque: vt & inf. de iniur. l. iniuriæ. §. fi. & ſup. ſolut. mat. l. ſi conſtãte. §. quoties. in fin. Accur.

g Autem. pro ſed.

h Vſucapio. Acquiſitio. accipe dictum per cauſam. Eſt enim uſucapio cauſa acquiſitionis dominij, non ipſa eſt acquiſitio: ſicut nec traditio facta a domino dominij eſt acquiſitio, ſed cauſa acquiſitionis: ſic nec facta a non domino eſt uſuc. ſed cauſa uſuc. Si autem aliter dixerim cũ uſuc. poſſit eſſe ex pluribus cauſis: ergo & dominiũ. quod eſt falſum: vt ſup. tit. j. l. iij. §. ex pluribus. vbi de hoc dixi. Item large accipe uſucap. pro præſcriptione: vt hic, & toto hoc tit. ut inf. eod. l. quæritur. Sed proprie uſucapio eſt in re mobili: præſcriptio in re immobili: vt C. de long. temp. præſcr. l. ij. ſecundum hoc ergo non ſolum uſucapione quæritur dominium: quod ſecundum omnes conſtat: vt C. de pactis. l. traditionibus. ſed etiam præſcriptione. quod M. cõceſſit: vt hic, & ff. eo. l. eum qui. & Inſti. eo. circa princ. Sed Bul. dixit principaliter quæri exceptio. ſecundario utile dominium: ut & C. de præſcrip. xxx. anno. l. ſi quis emptionis. in princ. & hanc & alias intelligit de utili. Pater ergo quod uerbum dominij, d. uerſimode accipitur pro directo, & utili. ſic ſup. de offi. proconſul. l. ij. Accurſius.

i Poſſeſſionis. ſub. quæ poſ. eſt habita bona fide, & iuſto tit. Acc.

k Temporis. ſ. continui: ut hic, & inf. eo. l. nunquã. §. j. & l. poſſeſſio.

l Definiti. aliter olim, & aliter hodie: ut Inſtit. eod. in prin.

S Equitur. CASVS. Nunc uult dicere de uſucapione, hoc modo. Primo quis poſſit uſucapere. Secũdo quas res. Tertio quanto tempore: & per ordinẽ dicit. Et primo quis poſſit uſucapere. Poteſt paterfam. Item filiusfa. maxime miles: quod capone in glo.

† Vſurpatio in bonã, & malam partẽ Mando. in 14. quæſt. 3. Reg. ante nu. 4. & nu. 6. & in glo. Facul. in prin. in uerſic. uſurpet.

* Vide Gelliũ lib. 7. capi. 10. Nota. Quędam ſi ere dis conſulſis mancipat uſus.

† In Pan. F. non eſt, acquiſitio uel.

* Duarenus hoc in loco legendũ putauit adeptio, ex Vlpia. 19. ti. & ex li. Etymolo. Iſido. quõdam manuſcripto c. 25.

Vſucapio & præſcriptio an & in quibus differant, & in quibus rebus habeat unũquodq; illorum locum.

Itẽ pupill⁹ ſi tutore authore cœpit poſſidere. Itẽ ſi ſine tutore, ſi capax ſit doli, & ſic habeat animum poſſidẽdi. Item furioſus uſucapit, ſi ante furorem cœpit poſſidere, & ex cã ex qua uſucapio ſequatur: vt pro emptore, & ſimili. Seruus aũt non poteſt poſſidere pro hærede, & ſic nec uſucapere. & ſic uidimus de primo membro. Nunc autem de ſecundo uidendũ eſt ſcilicet quæ res poſſint uſucapi. & quidem ſi defunctus poſſidebat bona fide partum ancillæ, uel fructum agri, uel fœtum pecorum: & ſic uſucapiebat: & interim deceſſit: poterit uſucapere prædicta hæres eius. Itẽ res furtiua non poteſt uſucapi, niſi reuertatur res in poteſtatem eius, cui ſurrepta eſt. & hoc dicit lex Attinia. Hæc autem ultima uerba, niſi reuertatur, &c. indigent expoſitione: & exponamus ea hoc modo. quod in dñi poteſtatem debent reuerti. hinc eſt quod ſi res mea ſurrepta eſt creditori, uel cõmodatario, non poterit uſucapi, niſi reuertatur in poteſtatẽ mei domini. Si autẽ res peculiaris ſeruo ſurrepta eſt: ſi quidem me ignorante, tũc ſufficit reuerti penes ſeruum ẽt me ignorante, ut ſic modo poſſit uſucapi. ſi autem ſciui eam ſurreptam, tũc me ſcire oportet eam reuerſam penes ſeruum ad hoc, ut poſſit modo uſucapi. Sed quod dixi, quod ſufficiat eã reuerſam penes ſeruum in primo caſu, ut ſic deſinat eſſe furtiua: eſt uerum quia uolui illam rem eſſe in peculio ſerui. ſi aũt nolui eſſe in pec. ſerui, tunc debeo ſcire eã reuerſam penes ſeruũ, ut ſic deſinat eſſe uitioſa. Quid aũt ſi ſeruus meus rem meã ſurripuit, & eandẽ poſtea in priſtinum ſtatum reponit: an deſinat eſſe furtiua? Et certe ſciui eam ſurreptã tunc ſcire debeo eã reuerſam & tunc ſufficit eam reuerſam ẽt me ignorante. poſtea dicit: Seruus meus ſurripuit rem meã, & eã retinet in peculio. dĩ quod non deſinit eſſe uitioſa, niſi reuertatur in ſtatum antiquum, ſiue ſciebam furtum factum, ſiue ſciebam rem eſſe in peculio, & ei illam rem habere conſenſi. hoc dicit uſque ad §. item Labeo. Fran.

Titulus pro herede cum conſiſtat in iure, non cadit in ſeruo: & ideo ſeruus talis titulo non poteſt vſucapere pro ſe, nec pro domino: ſed ſi ipſe ſeruus ſit inſtitutus, & adiuit iuſſu domini, ipſe dominus eſt ille qui uſucapit tali titu h. d. Pau.

Pau. li. liiij. ad edi. IIII.

S Equitur de uſucapione dicere. & hoc ordine eundum eſt, ut uideamus, quis poſſit uſucapere, & quas res, [m] & quãto tpe. Vſucapere põt ſcilicet paterfamilias, & filiusfa. & maximè miles [n] acquiſitum in caſtris uſucapiet. Pupillus [o] ſi tutore authore cœperit poſſidere, uſucapit. Si nõ tutore authore poſſideat, & animum poſſidendi [p] habeat, dicemus, poſſe eum uſucapere.

Furioſus quod ante fu

m Et quas res. i. poſſit quis uſucapere, & quas non.

n Et maxime miles. abundat maximè. [3] ſic C. de teſ. ma. l. fi. §. ij. nam alias filiusfa. totum quærit patri ſm hæc iura: ut Inſtit. per quas perſo. nob. acquir. §. j. Vel dic miles. i. militans. nam idem in ueterano filiofa. uel maxime propter peculiũ quaſi caſtrenſe: quod & his legibus locum habebat, ut ſup. de col. bon. l. j. §. nec caſtrenſe. uel dic quod reſpexit ad noua iura. nam hodie in aduentitijs uſucapit filiusfa. ut ſup. ti. j. l. poſſeſſio. §. j. & ſm tres ultimas non abundat maxime.

o Pupillus. etiã infans: ut ſ. tit. j. l. quãuis. §. infans.

p Animum poſſidendi. ut quia ſit doli capax, & puber-

3 Mando. in glo. Facul. §. nos qui, 1 uet. præterea col. 2.

& pubertati ꝓximus,ut ſ.tit.j.l.j.§.adipiſcimur.quales Lombardia & Normania parit, & auaritiæ caput Roma, cunctos tales generans.Ioan.

a Vſucapiet.cum non deſinat poſſidere.ut & inf.e.pe.§.cum.& ſup.tit.j l.ſi is qui animo. Accurſ.

b Sed hæc pſona. ſcilicet furioſi. idē in alijs: ſed de hoc gratia exēpli dixi. nam quia tenebat ei in retinēdo poſſeſſionem,& uſucapiendo crederet ꝗ quod etiam in titulo, quod remouet.

c Seruus pro hærede. idē in quolibet alio titulo, ut ſeruus non poſſideat, ſed ideo de hoc titulo pro hærede magis dixit, quia nullo momento poteſt dici hæres ſeruus, uel poſſ. uel hæreditas eſſe penes ipſum, ut ſupra de acquir. hęr.l.placet.ſed poteſt bene dici emptor & donatarius. Item alio titulo poteſt habere & uſucapere dño ignorante, licet nō poſſideret, ut dixi,ſed non hæreditatem adire ſine iuſſu domini:ut ſ.de acquiren. hære.l.ſi quis mihi bona. §. iuſſum. Item alio titulo uſucapit dominus p ſeruum, ſed in hoc, ſcilicet tit. pro hærede, per ſe ipſum dñs uſucapit etiam ſeruo inſtituto,cū nec momēto remaneat penes eū hæreditas, ut dicta l.placet. Accurſius.

rorem poſſidere cœpit, uſucapiet,a Sed hæc perſona b ita demum uſucapere poteſt,ſi ex ea cauſa poſſideat, ex qua uſucapio ſequit̃.Seruus pro hęrede c nō pōt poſſidere.

Acceſsiones perceptæ ex re aliena,ſi non fuerunt effectæ ꝑcipiētis,ſola ꝑceptione poſſunt per hæredem eius uſucapi titulo pro hærede. h.d.Pau.

Fructus, & partus ancillarum, & fœtus pecorum,ſi defuncti d nō fuerunt e uſucapi poſſunt. f

Ad hoc ut uitium furti purgetur, debet res reuerti in poteſtatem ueri domini,nec ſufficit quod reuertatur in poteſtatem illius,cui fuit ſurrepta,ſi non erat uerus dominus,ſed cuſtos, uel habebat ius in re.h. d.Pau.

Quod autem dicit lex Attinia,ut furtiua res nō uſucapiatur, niſi in poteſtatem g eius,cui ſurrepta eſt, reuertatur, ſic acceptum eſt.ut in domini poteſtatem debeat reuerti,non in eius utique,cui ſurrepta eſt. Igitur creditori ſurrepta, h & ei cui cōmodata eſt, in poteſtaté domini redire debet.

Sufficit quod res furtiua reuertatur ad eum,per quē dominus poſsidebat,uel quod reponatur in loco ubi ſtabat domino ignorante: aliàs domini noua ſciētia,& uoluntas requiritur. hoc dicit.Barto.

Labeo quoque ait, ſi res peculiaris ſerui mei ſurrepta ſit i me ignoráte, k deinde eā † nactus ſit l uideri eā in poteſtaté meā redijſſe.Cómodius dicit̃, et ſi ſciero, m redijſſe eā in meam poteſtaté. Nec enim ſufficit,ſi eam rem, quā † perdidi,ignorante me ſeruus meus apprehēdat,ſi modo in peculio † ea eſſe nolui. n Nā ſi uolui, tunc exigendum eſt, ut & ego facultatem eius nactus ſim. o Idcoq; ſi ſeruus meus rem p mihi ſurripuerit, deinde eandem ſuo loco reponat, poterit uſucapi,quaſi in poteſtaté meā redierit,utiq; ſi neſciui. q Nā ſi ſciui,exigimus, ut redijſſe ſciā r

d Defuncti.genitiui caſus.

e Nō fuerint.i.in dominio defuncti: erant tamē in rerum natura tempore uitæ defuncti. Sed opponitur, aut defunctus erat malæ fidei, & nō uſucapit hęres, quia uitiorū, & culpæ defuncti eſt ſucceſſor, ut j.dè diuer.præſcri.l.cum hęres. & etiam fiebat ex contrectatione res furtiua, quæ uſucapi non poteſt,ut infra proxi.§.aut bonę fidei.& ſic facit fructus ſuos,ut ſup. titu.ij.l.bonę fidei.& ſic nō uſucapit,& ſic ſunt hęredis,ut j.ea.l.§.lana. Reſpō.ſecundum M.& Azo. In malę fidei loqui. ſed hæres ex ſua perſona facit initium uſucapionis,ut C. de pręſcri.lon. tem l.j.quod Ioan.non placet,ut ex perſona ſua poſſit uſucapere. Alij ut Ot.ſimiliter in malę fidei,ſed alia ratione ſcilicet quia defunctus percepit per alium habentem bonam fidem. ideoque poſſit uſucapi, non dico ab hærede,qui eſt ſucceſſor uitiorū. Tertij dicūt de eo,q prius malę fidei,& nūc bonę fidei erat.tu dic In bonæ fidei loqui, & in fructibus naturalibus quos nullus etiam bonæ fidei facit ſuos. ſ.de uſuris.l. fructus.de partu ancillæ planum eſt,quia non ſunt fructus, & ideo nō poterunt fieri bonæ fidei poſſeſſoris.ut ſ. de uſu.l in pecudum. De fœtu quid eſt,cū & ipſe fiat bonæ fidei poſſeſſoris? Reſpon. hic uſucapi poteſt ab alio. quam ab hęrede, ſi non hæres,ſed alius apprehendat poſſeſ. à non domino cū titulo. Idem in fructibus induſtrialibus. uel dic quia non eſt bonæ fidei poſſeſſor, incommutabiliter fructus uel fœtus apud eū extantes tenet reſtituere, ſaltem offic. iud.ſi agatur rei uēd. pro capitibus,& pro re:ut C. de rei uēdi.l.certū. in hoc ergo uſucapi poterit, ut ꝑ poſſ. iudi. non reſtituatur. uel dic plane in fructu, & fœtu, & partu quę defunctus uſucapiebat. Si autem cœperūt prædicta eſſe in rerum natura poſt mortem defuncti: eadem oppo. & reſpon. fieri poteſt, Accurſius.

f Poſſunt. ab hærede.

g Niſi in poteſtatem. ut inſti.eo.§. furtiuæ. & infra ui bon.rapt.l.ſi.& ita quod non poſſit auelli ut j. §.inne. Accurſius.

h Creditori ſurrepta eſt ab extraneo non debitore, ne ſit cōtra. j. pro ſo.l. fina.uel ibi rē alienam ,hic ſuam debitor obligauit. unde non ſufficit ibi in poteſtatem creditoris redire. & facit j.pro emp. l.rem quam.

i Surrepta ſit. ſcilicet ab extraneo.

k Me ignorante. ſcilicet quod ſurrepta ſit. ſecus ſi ſcirem, ſecundum Io.ut j.eo.§. Azo.

l Nactus ſit.etiam me ignorante. ſcilicet ſeruus.

m Etiam ſi ſciero. furtū factum,& tunc dic redijſſe ſi ſciam eum redijſſe. Ioan.uel dic ſciero, ſcilicet qd ſeruus ſit nactus,& tunc dic redijſſe etiam me ignorante.& ſic cōcordat cū primo, niſi hic addat,quod poſt reuerſionem ſciui:quod autem ſubijcit,nec enim &c. redit ad primum caſum,quando me ignorante eſt ſurrepta,quem determinat: & ita loquitur de peculiari ubique illuc, & ideo &c. hoc modo prædicta in peculiari,non ita in dominica.& hoc dicit, nec enim &c. & ſic habeas ibi perdidi.alias eſt perdidit ſecundum aliam lecturam.

n Nolui.ſcilicet eſſe in peculio.

o Nactus ſim.per me,uel per alium.

p Rem.ſ.dominicā,nec tamen tenet in peculio, ut differat à ſequenti caſu: de peculiari enim nō poteſt loqui:ut de fur.l.in ter dum. §. cum ſitterit. Accur.

q Si neſciui. ſcilicet rem eſſe ſurreptam.

r Sciam.facit inf.eo.l.ſi rem.

Item

† Inquantū ſentit ꝑ Romani cui⁹ q̃ alij ſapiūt bene loquit̃: inquātum uero Romam ſugillare conat, perperā, & falſo loquitur,prout ꝑ Mandoſ.de ætate mino. nu. 82.ca. 5.de Adoleſcen.

• Conuenit cū his quæ dicūtur in l.cū filio. ſ.de leg.j.nimirum quod etiam nondum hęredis nomē non remaneat penes ſeruū, ſecūdum Roma.licet diſſentiant nonnulli, ut Angel. In d.l.cum filio.

• Quorū certe ſētio expreſſim refelliť per §. hæres. j. eadē. l. & quāquam ex ſequentibus ſunt q defendi queant:

† Nō de ſunt tamē quæ diminent magis, ac uerum fateantur ſecundū Io. Im. quem uide: nempe recte habet qđ Ioāni non placeat ꝑ l. Pomponius.§. cū ꝗs.ſ. titu. proxi. Certe uidere hic potes Lud. Ro. ac Barto. in ſequen. ſolu.

† Nanctus, In P. Flo.

† Perdidit, in P. Flo.

† In P. F. eam eſſe nolui. nā ſi nolui, tūc &c. uide Anto. Auguſti. lib.j. emēdatio. capi.iij.

in meā poteſtatē. Itē ſi eā rē [a] q̄ ſeruus ſurripuerit, mihi peculiari noīe teneat: nō uideri in poteſtatē meā reuerſam, [b] Pōponius ait, niſi habere cœperimus, quemadmodum habuimus antē, q̄ ſurriperet: aut cū reſciſſemus, ī peculio eum habere conceſſerimus.

Sufficit rem rediſſe ad eum, per quem quis poſſidebat. hoc dicit. Bartolus.

Item Labeo ait, ſi rem, quam apud te depoſueram lucri faciendi cauſa uendideris, [c] deinde ex pœnitentia redimeris, & eodem ſtatu habeas, ſiue ignorante me, ſiue ſciente [d] ea geſta ſint, [e] uideri in poteſtatē [f] meam rediiſſe ſēm Proculi ſententiam, quæ & uera eſt.

Sufficit rem redire in poteſtatem legitimi adminiſtratoris. h.d. Bartol.

Si pupilli res ſurrepta ſit, ſufficere [g] dicendum eſt, ſi tutor eius ſciat [h] rediſſe eam in domum pu-

a Item ſi eam rem. dominicam.

b Reuerſam. ut uitium purgetur. uere tamē poſsidemus dum ſeruus tenet: vt ſup. tit. j. rē quę. quę eſt contra. aut ergo res peculiaris, aut dominica ſurripitē, & aut à ſeruo, aut ab extraneo. ſi à ſeruo, & peculiaris: tūc ſerua quod dicitur. j. de furt. l. interdū. §. eum autē. ſi ab extraneo: aut domino ignorante, & tunc etiā eo ignorante reuerſa ad ſeruum, purgatur uitium, niſi in peculio eſſe noluit. ſi ſciente: & eo ſciēte redire debet ut hoc. §. ſi dominica a ſeruo ſurripiē, retinet nihilominus poſſeſsionē, ſed ſit uitioſa: vt §. & ideo &c. & §. itē ſi eam rem. ſi ab extraneo oportet quod me ſciente ad me redeat, niſi in peculio eſſe uolui. tunc ſi me ignorante ad ſeruum perueniat, purgatur uitium, ut hic, nec enim &c. ſecundum ſecundam lecturam. Accurſ.

Sic lu. P. Fl. in uulga. uerò Æditio. Aureū rē ſciremus.

Item Labeo. CASVS Depoſitarius rem depoſitam uēdidit animo lucrandi, & ſic effecta eſt furtiua. tandem redemit, & in ſtatu antiquo poſuit, dicitur quod deſiuit eſſe uitioſa, ſiue me ſciente ſiue ignorāte hoc fecit. [Si pupilli.] Res pupilli ſurrepta eſt. ſufficit ſi reuertatur tutore ſciente in domū pupilli. Itē ſi res furioſi ſurrepta ſit, ſufficit eā rediſſe ſciēte curatore. [Tunc in poteſtatem.] Quod dictū eſt deſinere eſſe furtiuam, ſi reuertatur in poteſtatem domini, intelligimus ita eā reuerſam ut non poſsit ab eo auelli, & q̄ tanquā ſua res reuertat. ſ. quid enim ſi dominus ignorans eſſe ſuam, eam emit. & eſt ſibi tradita? nō dicitur eſſe reuerſa. Sed quid ſi dominus rem ſuam ſibi ſurreptam uēdicauit, & litis æſtimat. accipit? certè deſinit eſſe furtiua. idem ſi uoluntate domini alij ſit tradita res furtiua. [Hæres.] Ancilla furtiua concepit, & peperit penes hæredē furis. quæritur an hæres hunc partum poſsit uſucapere? & dicitur quod non. [De illo quęritur.] Seruus meus ancillam ſurripuit alicui, & eam mihi dat ad hoc, ut eum manumittam, & manumiſi. quęritur ſi hæc ancilla concipiat, & pariat, an partum poſsim uſucapere? & dicitur quod non quia hæc poſſ. quam ſeruus uitioſe cepit, mihi domino nocet. Idem eſt ſi aliquis extraneus ancillam quam ſurripuit alicui, dat mihi, ut ſeruum meum manumittā. nam partum huius ancillæ apud me conceptū, & editum non uſucapiam. Idem eſt ſi aliquis talem ancillā mihi dedit ex cauſa permutationis, & in ſo. uel ex cauſa dona. nam partum eius uſucapiam. & hæc omnia ſunt uera. ſi ante, quam pariat, ſubaudi & concipiat, ſciui eam alienam. & idem in emptore. ſi autem ignorem alienam, poſſum uſucapere partum eius, & in initio uſucapionis inſpicitur ſcientia mea uel ignorātia. [Lana ouium.] Oues meas ſurripuiſti, & eas uēdidiſti. quæritur an lana ex ouibus detonſa poſsit uſucapi? Diſtinguitur, nam ſi detonſa ſit apud furem, amodo non poteſt uſucapi etiam à bonæ fidei emptore. ſi uero detonſa ſit penes bonæ fidei poſſeſſorem, ſecus eſt, quàm ſupra. Nam tunc hæc lana poterit uſucapi ab aliquo poſſeſſore alio, quam emptore. emptor uero non dicitur uſucapere, cum dominus ſit eius. Idē in agnis. ſi eos, conſumpſit. Vltimo dicit, pone quod ex lana furtiua facta ſunt ueſtimēta à malę fidei poſſeſſore. dicitur quod ueſtimenta ſunt furtiua, ut ſic nō poſsint uſucapi. [Si rem pignori.] Rem meā tibi obligaui, & tradidi: tandem eam tibi ſurripui, & eā Titio uendidi: alius tamen ei tradidit, non ego. quæritur an rem poſsit uſucapere? & dicitur quod ſic, nec dicitur hęc res furtiua, licet ego furti tenear. [Si tu ui.] Deiecisti me de poſſeſsione fundi mei, nec eam poſſeſsionē apprehendiſti: alius tamen apprehēdit. quæritur an apprehendens poſsit eā præſcribere? & dicitur quod ſic: non enim dicitur ui poſſeſſa. ſi autem poſſeſsio eſſet ui poſſeſſa, non poſſet p̄ſcribi & ſi malę fidei poſſeſſor deiectus inde ſit. nam dictus apprehēdēs poſſeſsionē nō poterit eam præſcribere. Idem ſi aliquis expulit malę fidei poſſeſſorem poſsidentem titulo pro hęrede, nam hic expellens non poterit eam pręſcribere. Idem ſi aliquis expulit bonæ fidei poſſeſſorem fundi alieni ſciēs alienum, & cœpit poſsidere: nam non pręſcribit. Vltimo dicit, dominus fundi ſui deiecit poſſeſſorem fundi ſui: dicitur quod hæc poſſeſsio dicitur uitioſa: cum teneatur dominus deijciens eam reddere per interdictum unde ui. [Si uiam.] Habebā uiā per fundū tuū, expuliſti me, ita quod non iui per illam uiā longo tēpore, dicitur quod non utendo illa uia per longū tempus, amitto eā, nec uideris poſsidere ui, nec eā: cū ius incorporale non poſsit poſsideri. Secundo dicit: uacuam poſſeſsionē à nemine poſſeſſam nec animo, nec corpore apprehendi: tandem uenientem dominum ad hunc fundum prohibui eum intrare: dicitur quod non uideor poſsidere. Tertio dicit, libertas ſeruitutis poteſt præſcribi, ſeruitus autē non. & hoc prohibuit lex Scribonia, niſi habeat ꝑpetuam cauſam, uel quaſi. poſtea dat exemplū de primo, ut ſi debet domus mea ſeruitutem tuę domui altius non tollendi, & eam altius eleuaui, & ſic altam teneo longo tempore. nam pręſcribo libertatem. Fran. Accur.

c Vendideris. non tamen tradideris. ſecundum quoſdam, ut forte melius tollatur. contra ſupra depoſi. l. prima. §. ſi rem. quod non placet, ſed ſolue vt ibi. Accurſius.

d Siue ſciente. ſcilicet eam redemptam, & in eodem ſtatu repoſitam, ſecundum Al. uenditionem tamen ignoraui, ut non ſit contra. ſupra eodem. §. Labeo. & eodem modo ſolue contra. infra de furt. l. ſi ad dominum. uel ibi apud dominum, hic apud depoſitarium erat. Azo.

e Geſta ſint. Sed qualiter hoc fieri poteſt, cum ipſe amiſit poſſeſsionem non ignorans?

f In poteſtatem. Idem in poſſeſsione ut infra. §. tūc. ſed non ſequitur: vt in fine eiuſdē §. hic ergo non incipit dominus poſsidere, vt infra eodem. l. ſi rem ſurreptam. Item contra. j. de furt. l. qui ea mente. ſed nec excuſat hic eum a furto, licet res deſinat uitioſa eſſe. Accurſius.

g Sufficere. id eſt, ſufficere tutorem, uel curatorem ſcire.

h Si tutor eius ſciat. q domini loco eſt, ut j. de fur. l. inter-

Interdum. §. qui tutelam. & idē eſt ſi ſciat pupillus: ut int. pro emp. l. qui fundum. §. ſi tutor.

pilli: & ſi furioſo: [a] ſufficere curatores ſcire.

Ad hoc ut purgetur uitium furtiuitatis, requiritur quod res redeat irreuocabiliter in domini poteſtatem, merè uel interpretatiue hoc dicit. Bar.

Tunc in poteſtatē domini rediiſſe dicēdū eſt, cū poſſeſsionem eius nactus ſit, ut iuſtè auelli nō poſſit: [b] ſed tāquā ſuę rei. Nā ſi ignorās [c] rē mihi ſurreptā emā: nō uideri in poteſtatē meā reuerſam. [d] Sed & ſi uindicauero rē mihi ſurreptam, & litis ęſtimationem accepero: licet corporaliter eius poſſeſsionem non ſim nactus, uſucapietur. [e] Idē dicēdū eſt, et ſi uolūtate mea alij tradita ſit.

Tribus modis partus ancillæ dicitur furtiuus. Primò quando erat in utero tempore, quo mater fuit ſubtracta. Secūdo ſi tūc nō erat ī utero: ſed poſtea cōcipiatur apud furē. Tertio quādo nō cōcepit apud furē, ſed apud alium malæ fidei poſſeſſorē. Pa.

Hęres q in ius defuncti [f] ſuccedit, licet apud eum ignorārē ancillā furtiuā eſſe ɔceperit [●] & pepererit, non tñ uſucapiet. [g]

Partus ancillæ furtiuæ cōceptus penes bonæ fidei poſseſsorem non poteſt uſucapi, ſi fur in eius poteſtate fuerit: aliter poteſt uſucapi, ſi ante natiuitatem ſcientiā rei alienæ non habuit. h.d. Bar.

De illo quæritur, ſi ſeruus meus ancillam, quā ſurripuit, [h] ꝓ libertate ſua mihi dederit: [i] an partū apud me conceptū uſucapere poſsim? Sabinus, & Caſsius non putant: [k] q̄a poſſeſsio, quā ſeruus uitioſè nactus ſit, domino noceat. [l] & hoc uerū eſt. Sed & ſi ut ſeruū meū manumitterē, alius mihi furtiuā ancillam dederit, eaq; apud me ɔceperit, [m] & pepererit: uſucapturū me non capturū: Idemq; fore, ſi q̄s eā ancillā mecū ꝑmutaſſet, aut in ſolutū dediſſet: itē ſi donaſſet. [n] Si ante, q̄ pariat, alienā eſſe ſcierit [●] emptor: diximus nō poſſe eū uſucapere. q̄d ſi neſcierit poſſe. Quòd ſi iam cum uſucaperet, cognouerit alienā eſſe initium [o] uſucapionis īrueri debemus, ſicut ī emptis rebus placuit. [p]

Lana ouium furtiuarum, ſi fuit detonſa penes furem, eſt furtiua, & per nullum poteſt uſucapi. ſi uerò penes bonæ fidei poſſeſſorē, ne eſt furtiua: & ſic eſt uſucapibilis per aliū, quā per bonæ fidei poſſeſſorem, non quia ipſe efficitur dñus eo ipſo quod percipit. et idem in agnis ouiū furtiuarum. h.d. Pau. de Caſt.

Lana ouiū furtiuarū ſi q̄dē apud furem detonſa eſt, uſucapi nō pōt. ſi uerò apud bonę fidei emptore, ɔ̄: [q] q̄m in fructu eſt. nec uſucapi debet: ſed ſtatim emptoris [r] fit. Idē in agnis dicēdū eſt, ſi ɔſumpti [s] ſint. q̄ uerū eſt.

Quando malæ fidei poſſeſſor de lana furtiua fecit ueſtimentū, furtiuū eſt: ſecus eſt ſi erat bonæ fidei: quia tūc cū materia trāſiuit in materiatū, materia non debet conſiderari de per ſe: ſed materiatū, quod eſt diuerſum. & illud nunquam fuit ſubtractum. h.d. Pau. de Caſt.

Si ex lana furtiua [t] ueſtimentum feceris: [u] ue

[a] Et ſi furioſo. ſ. res ſurrepta fuerit. Accur.

[b] Non poſsit. poſſet autem ſi ex interuallo per uim ei abſtuliſſet: ut ĩ. ea. l. §. ſi dominus. & facit inf. de uer. ſig. l. mulieris. §. de funere. & ĩ. titu. j. l. non uidetur. Et no. quandoq; redit in poſ. nō tamē in poteſtatem: ut ĩ. e. §. Labeo. quandoq; non redit in poſ. & tamen redit in poteſtatē: ut ĩ. ſtatim ſubijcit. quandoq; concurrunt: ut hic.

[c] Ignorans. ſcilicet ego.

[d] Reuerſam. Et hic eſt reuerſa: & fingitur non reuerſa: ſed ĩ. proxi. caſu eſt contra.

[e] Vſucapietur. Ab alio bona fide poſſidente. ille autem qui præſtitit litis ęſtimationem, ſtatim eſt dominus. ſi res erat præſens: ut ĩ. de rei uen. l. eius rei. & l. hoc ſi res. & facit ĩ. de uerb. ſig. l. poteſtatis. §. fin. & ĩ. de noxa l. quoties. §. pręror. & ĩ. eo. l. ſi fur.

[f] Hęres defuncti. ſcilicet furis.

[g] Non tamen uſucapiet. non quia ſit res furtiua: ſed quia in malā fidē ſuccedit: ut ſupra, de pub. l. ſi ego. §. partus. ubi plene de hoc diſtinxi.

[h] Surripuit. Extraneo.

[i] Dederit. Vt eū manumitteret.

[k] Non putant. Si ante cōceptionem ſciam alienam: ut ſtatim dicet.

[l] Domino noceret. Idem in filio, & patre, ut infra eodem, lege, hęres. §. finali.

[m] Cōceperit. Et hic dicas, quod ante conceptum ſciui alienam.

[n] Donaſſet. Hæc uera ſunt, ſcilicet ante &c. Azo. & quod dicit pariat ſubaudi, & concipiat. ſic ĩ. de ſenat. l. emancipatum. ſecus ſi poſt conce-

ptionem ſciui: ut ĩ. l. iuſto. §. & ſi poſſeſsionis, quę eſt contra: uel ut ibi: & quod ſubijcit in emptore, idē in ſuperioribus. & quod dicit diximus. ſ. alias. uel dic omnes predictos emptores uocat: ut ĩ. de ſtatuli. l. ſtatuliberos. §. ſi.

[o] Initiū. ſic C. de uſuc. transfor. l. unica. §. hoc tantummodo. & argumen. ĩ. de hæredib. inſtituē. lege, ſi alienum. §. primo.

[p] Placuit. ubi duobus temporibus, uel uno ſufficit bona fides: ut infra pro emptor. lege ſecunda. & ad de hic diſtinctionē de partu: ut ĩ. de pu. l. ſi ego. §. partus.

[q] Emptorem cōtra. id eſt uſucapibilis eſt nō ab emptore, quia ſua eſt: ſed ab alio, ut ſubijcit, & infra, de fur. l. qui uas. §. ſi ancillam. quæ eſt contra.

[r] Statim emptoris. no. quod meū eſt, nō poſſum uſucapere ut hic, & infra de capti. l. in bello. §. ſi quis. nā quod meū eſt &c. ut inſtitu. de leg. §. ſi rem legatam. Sed oppo. ex eo quod eſt infra de furt. l. qui uas. §. ſi ancillam. In eo quod dicit: idem in ꝑtu, & fructu, quod in partu: ſed illud ſi a fure non a bonæ fidei poſſeſsore percipiatur. & facit ĩ. titu. j. l. bonę fidei, in fi.

[s] Cōſumpti. Idē & ſi extent, licet tunc per officium iudicis poſsint reuocari. ſic ſupra titu. ij. quę ſitum. in fine.

[t] Si ex lana furtiua. hoc cum mala fide.

[u] Feceris. ut ſupra ad exhibend. l. de eo. §. ſi q̄s aliās. ſerua quod eſt ſupra titulo ſecundo. l. adeo. §. cum quis. & facit ĩ. de contrahen. emp. l. in uenditionibus. §. inde quæritur.

[●] P. Fl. cōceperit ea.

[l] Mādo. in 12. q̄ſt. 18. Reg. nu. 12.

[●] P. F. reſcierit.

Furti

rius eſt, ut ſubſtantiã ſpectemus: & ideo ueſtis furtiua [a] erit.

Quando dominus ſurripuit rem ſuam etiam ei, qui habebat iuſtam cauſam detinẽdi, et ius in re, nã efficitur res furtiua: et ſic eſt uſucapibilis, licet furtum committatur. hoc dicit Paulus de Caſtro.

Si rem [b] pignori datã debitor ſurripuerit, [c] & uẽdiderit: uſucapi eam poſſe, [d] Caſsius ſcribit, quia in poteſtatem domini [e] uidetur perueniſſe, q pignori dedit quamuis cũ eo [f] furti agi poteſt [g] quod puto rectius dici.

Res uiolenter poſſeſſa etiam a mala fidei poſſeſſore non põt uſucapi, uel præſcribi, niſi uitiũ uiolentia ſit purgatum: ſecus ſi nã eſt uiolẽter poſſeſſa, licet poſſeſſor fuerit uiolenter expulſus: & nã dicitur uitiũ purgari ſi res fuerit reuerſa ad dominũ uiolẽter: licet ab ipſo uioẽ: er fuerit poſſeſſa: quia nõ eſt reuerſa irreuocabiliter. Pa. de Caſt.

Si tu ui me expuleris de fundi poſſeſsione, nec apprehenderis poſſeſsionẽ, ſed Titius [h] in uacuã [i] poſſeſsionem intrauerit: põt lõgo tpe capi res. [k] Quanuis n. interdictũ Vnde ui, locum habeat, [l] qa uerũ eſt, ui me deiectum. [m] non tamen uerũ eſt, & ui poſſeſſum [n] eſſe. Cæterum etiam ſi mala fide fundũ me poſſidentem deieceris, & uẽdideris, non poterit uſucapi: [*] quoniã uerũ eſt, ui poſſeſſum eſſe, licet nõ a domino. Idem dicendũ [o] eſt in eum, qui expulerit eum, qui pro herede poſsidebat, [p] quanuis ſciat eſſe hæreditariũ. † Si fundum alienum bona ſide poſsidentem quis ſciens [q] eſſe alienum expulerit, uſucapere non poteſt: quoniam ui poſsidet.

Si dominus fundi poſſeſſorem [r] ui deiecerit, Caſsius ait, non uideri in poteſtatem eius rediſſe: quando interdicto Vnde ui, reſtituturus ſit poſſeſsionem.

Non utens ſeruitute per legitimum tempus, perdit eam: licet per dominum fundi ſeruientis fuerit uti prohibitus, & ille præſcribit libertatem. Paul. de Caſtra.

Si uiam [s] habeam per tuum fundũ, & tu me ab ea ui expuleris: per longum tempus non utendo amittam [t] uiam: quia nec poſsideri [u] intelligitur ius incorporale: [x] nec de uia quis mero iure detruditur. [y]

Qui occupat poſſeſsionem uacantẽ, nõ dicitur uiolẽter poſsidere: & ſic res nõ afficitur uitio reali. Pau. de Caſt.

Item ſi occupaueris [z] uacuam poſſeſsionem: [a] deinde uenientem dominum prohibueris: non ui deberis ui poſſediſſe.

Contra non utentem ſeruitute præſcribitur libertas ĩdiſtinctẽ, etiam ſi ſit ſeruitus habis cauſam diſcontinuam: licet

a Furti. Et ideo non poteſt uſucapi.
b Si rem. Quam quis uſucapiebat.
c Subripuerit. Creditori.
d Poſſe. Imo uidetur quod prius in poteſtatem creditoris debeat redire: vt ∫. pro ſo. l. ſi ſo. quæ eſt contra aliàs ſit furtiua: vt C. de uſu. pro emp. l. cũ ſit ꝓbatũ. quæ ſimiliter eſt cõtra. Sol. hic ſuã, ibi (id eſt ĩ cõtrarijs) alienã obligauit debitor: vt ∫. ꝓ emp. l. ſi rẽ. & dic hic alio tradẽte, q̃ dño. Alij ꝙ & dñs hic tradidit: ſed erat ei ſĩter dicta adminiſtratio: vt qa ꝓdigus: & ſic licet uõ dominiũ, tñ cauſam uſucapiẽdi pſtat ignorãti, nõ ſciẽti: vt ∫. e. l. ſi ab eo. Sed ar. cõtra ∫. de uer. ſig. l. alienationis. uel hic cõtra [a] hypothec. ut C. ſi aduer. cred. l. j. & cõtra oti lẽ ĩ rẽ, quę metum paſſo poſſet dari: ut C. quod met. cau. l. ſi ui. & facit ∫. de fur. l. ſi is. io prĩoc. & ∫. de pignorat. actione. l. ſi pignore.

a Quod tuoc procedere poteſt cũ pluribus res obligata fuerit, uni uero duntaxat tradita, ſecũdũ Io. ab Imo. hic

e Dñi. l. bonę fidei poſſeſſoris uo opinione domini. poſsidet.
f Eo. Debitore.
g Furti agi põt. Hic nn. quod quandoque ſit furtũ: & cõpetit actio furti, & res ſit furtiua: ut cũ mihi extraneus rem meã ſurripuit: quandoq; ſit furtũ, & res eſt furtiua, nõ tamen competit actio furti: ut dum filij, & ſerui ſurripiunt: vt inſtitu. de ob. quę ex delic. §. ij. qñq; non eſt furtiua, ſed ſit furtũ: & cõpetit actio furti: ut hic. & facit. ∫. de fur. l. itaq;. Acc.
h Sed Titius. Tertius.
i In uacuam. l. in uacãtem, quam nemo animo uel corpore poſsidet: ut in ſtit. de inte. §. qđ autem.

a P. Flori.

k Res. ſubaudi, ſi ille q ĩtrauit, habebat bonam fidem: & non aliter.
l Locum habeat, contra deijcientem, non occupantem: ut & ∫. de ui & ui ar. l. cũ a te. & C. unde ui. l. ſi.
m Deiectum. ut & ∫. eo. l. non ſolum. §. ſi dominũ. Sed cõtra. ſup. quod uiet. cau. l. metũ. in princip. Solu. ut ibi.
n Poſſeſſum. & ideo in hoc caſu lex Atilnia nõ impedit uſucapionẽ.
o Idem dicendũ. contra deijcientẽ non occupantem, ut non poſsit uſucapi quaſi uitioſum.
p Poſsidebat. & ſciebat ſe non eſſe hæredem: vt cõueniat præcedẽti tñ. uel ẽt credebat ſe heredem, ut ſeq. §. ſi fundum.
q Sciens. aliàs ſi crederet ſuã inuaſor, non ſit uitioſa licet conſtitutio, ſi quis in tantam locum habeat.
r Poſſeſſorem. alium q ã inuaſorem: vt ∫. de vi & vi arma. l. j. §. q ſi vi a me. Vel dic ipſum deijcientẽ deiecit, & nõc dicex iter uallo. ſecus ſi ſucõ tinẽti: vt ∫. de vi & ui ar. l. iij. §. eũ. & l. qui poſſeſsionẽ. & facit ∫. de uerbo. ſig. l. mulieris. §. de ſioere. & ∫. titul. j. l. nõ uidet. & ∫. de reg. iu. l. uõ uidetur.

† In P. F. deſũt hęc uſq; ad §. ſi dominus.

s Si uiã. l. ſeruitutem.
t Amittã. Sed uñ ex æquitate in integrũ reſtituer. arg. ∫. de ui & ui ar. l. ſi plures. §. deieci ſi. & l. ſi de fundo.
u Quia uec poſsĩ deri. reſpondet obiectioni quaſi eſſet ui poſſeſſa. Accur.
x Incorporale. ut & ∫. ti. ij. l. ſeruus. §. incorporales.
y Detruditur. ex quo uõ poſsidetur: & ſic eſt ratio proximẽ dicti.
z Item ſi occupaueris uacuã. corpore & animo. Ac.
a Poſſeſsionem. q nullus retinet ẽt animo. aliàs cõtra ∫. de ui & ui arma. l. j. §. ſiue aũt. & ∫. tit. j. l. clã. in ti. ſed nihilominus poſſeſsio eſt uitioſa uitio quaſi uiolentię: vt C. unde ui. l. ſi. nec enim ligno capi pro contraria.

a Verius eſt. Aliter tamẽ in ruſticis, aliter in urbanis: ut ſup. de ſer. urb. prædio. l. hoc autem. & l. ſi ædes. & facit C. de præſcrip. long. tem. l. fi. in fine.
b Suſtulit. Niſi quando habet perpetuam cãm, uel quaſi: quod plene dic ut ſup. de ſer. l. ſeruitutes.
c Seruitutem. ſcilicet acquirendam.
d Statutum. decẽ ann. inter præſentes, xx. inter abſentes: vt C. de ſeru. l. fi. in prin.

N Aturaliter. CASVS. Si poſſidebas rẽ alienam bona fide, in qua te habeat Titius hypothecariã uel aliquod ius: & uſucapiebas illam rẽ aduerſus omnes qui habebant ius in d. rã re: & ante, q̃ cumpleres uſucapionem, deiectus fuiſti per uim de poſſ. fundi: dicitur quod interrumpitur poſ. & uſucapio aduerſus omnes: nec refert quis te deiecerit. Fran. Acc.
e Naturaliter interrumpitur. De poſſeſsione rei immobilis.
f Vi deiicitur. Quãdoque etiam ſine ui: vt C. de præſcri. xxx. ann. l. cum notiſſimi. §. imo. ſed quocunque modo deſinat poſsidere, interrumpitur naturaliter. fallit in capto, qui deiicitur eo quod captus eſt: tamẽ intelligitur in peculio ſi retinere, ut j. eod. l. ſi is. §. j.
g Aduerſus eũ. Imo pro eo. unde dic interrumpitur poſ. aduerſus eum, id eſt pro eo. ſic & infra proxi.

Sic in P. P. quam uis Halo. legat Vaconia.

Iſta ſeruitus tempore nõ præſcribitur: niſi tanto tempore cuius contrarij memoria non exiſtat. Pau. de Caſt.

Libertatem ſeruitutum uſucapi poſſe uerius eſt: a quia eã uſucapionẽ ſuſtulit b lex Scribonia, q̃ ſeruitutẽ c cõſtituebat, nõ ẽt eã, q̃ libertatẽ pſtat ſublata ſeruitute. Itaq; ſi cùm tibi ſeruitutẽ deberẽ, ne mihi puta, liceret altius ædificare, & p ſtatutũ d tp̃s altius ędificatũ habuero: ſublata erit ſeruitus.

Si præſcribens cadat à poſſeſſione, præſcriptio naturaliter interrumpitur: & iſta interruptio prodeſt omnibus, contra quos præſcribitur, non ſolum interrumpenti. Paul. de Caſt.

Caius [illegible] xxj. ad edictum prouinciale. V.

N Aturaliter interrũpitũ e poſſeſsio, cũ quis de poſſeſsione ui deijcitur, f uel alicui res eripiẽ: quo caſu non aduerſus eum g tm̃, qui ui eripit, interrumpit poſſeſſio: ſed aduerſus oẽs. h nec eo caſu quicquam intereſt, is, qui uſurpauerit, i dñus ſit, k necne. ac ne illud quidem intereſt, p ſuo l quiſque poſsideat, an ex lucratiua cauſa.

In vſucapionib. dies cœptus habetur pro completo. Pa. de Ca.

Vlpianus libro xj. ad edictum. VI.

I N uſucapionibus nõ à momento ad momẽtum, ſed totũ † ad poſtremum diẽ cõputamus. m

Idem libr. xxvij. ad Sabinum. VII.

I Deoq; n qui hora ſexta diei calendarũ Ianuariarũ poſsidẽ cępit, o hora ſexta p noctis pridie calẽdas Ianuarias implet uſucapionem.

Ex cã peculiari domino etiam ignoranti acquiritur uſucapiẽdi conditio: & qui non pot uſucapere per ſe, nec per alium poteſt. Pau. de Caſt.

Pau li x j. a[illegible] VIII.

L Abeo, & Neratius reſponderũt, q ea, quæ ſerui peculiariter r nacti ſunt, uſucapi poſſe: quia hæc s etiam ignorantes dñi uſucapiũt. Idẽ Iulianus ſcribit: Sed eũ, qui ſuo nomine nihil uſucapere poteſt, t ne per ſeruum quidem

Non enim hic ponitur pro titulo: & ſic ſunt duæ partes pro ſuo. uel dic pro ſuo: quia in litore maris inuenitur: uel ab hoſtibus cepit, uel fecit ut eſſet in rerum natura: vel dic generaliter accipi pro quolibet tit. & q̃ ſubijcit lucratiua, id eſt ſine titul. prima placet. & dic hic quæ not. C. de præſcrip. xxx. an. l. cum notiſſimi. §. ſed & ſi quis.

I N uſucapionibus. CASVS. Cum in uſucapione triennium ſit ſtatutum: nunc dicit quod ſufficit tangi ultimam diem triẽnij. & hoc dicit hęc lex cum ſeq. Fran. Accurſij.
m Computamus. alias, ſed ad totam diem computamus poſtremũ. & tunc. i. ad quãlibet partem poſtremi diei. alias diem totum cõputamus poſtremum accipiendo partem pro toto, vt & j. de diuerſ. præſcrip. l. in uſucapione. in prin. & infra. l. proxi. Sed contra. j. de act. & obl. l. in omnibus. Sol. plene ut no. ſup. de min. l. iij. §. minorem. quia hæc in uſucap. triennij: illa in præſcriptione.

Ad, nõ eſt in Pã. F. uide in hunc locũ Anto. Augu. emendati. lib. iiij. c. xiiij.

n I Deoque. Diei ſi tunc ſalis.
o Cœpit. & uſucapere.
p Hora ſexta. ſcilicet completa. nam tunc finitur, & incipit dies. vt j. de fer. l. more.

L Abeo. CASVS. Si ſeruus peculiariter acquiſiuit rem à non domino, uſucapiam interim per eum illã rem etiam ſi ignoraui hoc: dum tamen ſit res, quam per me poſſum uſucapere non furtiua: vel ſim perſona quod per me poſſem uſucapere. & hoc dic ut in glo. Fran.

Aduerſus, quot modis ponatur: Mã do. in l. cõmiſ. in ter. cõtra & aduerſus.

h Aduerſus omnes. Id eſt pro omnibus: ſicut & ei quo ponitur pro contra quẽ: vt j. eod. l. eius qui. uel poſſeſ. interrumpitur aduerſus eum, id eſt effectus poſſeſsionis, qui erat aduerſus eum: hoc eſt uſucap. interrumpitur. ſic & j. proxi. aduerſus omnes. ſcilicet poſſeſsio, id eſt effectus eius, qui erat aduerſus plures, interrumpitur: vt quia currebat uſucapio contra debitorem & creditorem, uel dominum, uel emphyteutam, uel habentes utilem in rem uel publicianam. à capite ergo oportet poſſideri. ut j. eod. l. ſi is. §. ſi quis. & ſup. de ſer. urb. præd. l. ſi ædes. §. j.
i Vſurpauerit. id eſt poſſeſſ. ſiue uſucapionem interrupeiit: vt ſup. eod. l. ij.
k Dominus ſit imo quo ad conſtitutionem, ſi quis in tantam. ſed ad nouum. uel licet perdat, tamen interrumpitur poſſeſsio.
l Pro ſuo. i. pro ſua pecunia. non ex cauſa lucratiua.
q Reſponderunt. & bene Accur.
r Peculiariter. i. ſi ex cauſa peculiari: ſtrictè, uel large accipiatur peculium: vt j. pro ſol. l. ij.
s Quia hæc etiam. Videtur eſſe ratio, quod dictum eſt. ſed dic uſucapimus ſcientes: quia & ignorantes: arg. contra ſupra, de offic. præſid. l. ſi forte. & ſup. de lega. ij. l. fin. Vel ita complentur nobis ſcientibus: quia inchoatur ignorantibus, ſecundum Azo. & facit infra pro empt. l. ij. §. Celſus. & l. qui fundum. §. fina. & ſupra, de acquiren. poſſeſ. l. peregre §. quęſitum. & l. j. §. item acquirimus.
t Vſucapere poteſt. ratione rei, qui furtiua: vt ſupra eodem. l. ſequitur. §. hæres. uel ratione perſonæ: vt ſi legetur non capaci, nõ uſucapiatur pro legato: vt inſt. de hære. quali. & diffe. §. in extraneis. Idem in libero homine

nomine poſſeſſo: vt per eum uſucapiam, quod nõ per me. ſed nec uſucapit ipſe, quia ipſe non poſſidet: vt ſ. tit. ij. l. homo liber. in ñ. uel miſta ratione rei & perſonæ: vt in Iudæo, & mancipio Chriſtiano: vt C. Chriſt. manc. l. j. & facit. C. de hære. inſti. l. neque per ſe. & quod ibi not. Sed ar. cõtra. ſup. de acqui. hæredi. l. cum hæreditate. itẽ contra ſ. eod. l. ſi ſeruo. & ſup. tit. j. l. j. §. itẽ acquirimus. in fin. ſed ibi ratione delectus intelligẽtiæ in furioſo, & in infante. Acc.

nideor præſcripſiſſe & ſeruitutes ei debitas. Scæuola.] Vacca furtiua concepit apud furem, uel furis hæredem, & peperit apud furis hæredem. & hic titulus uenditus eſt an emptor bona fide uſucapiat quæritur. & dicit Marc. ꝙ non, ſicut nec partus ancillæ furtiuæ. ſed Scæuola dicit quod poteſt emptor uſucapere uitulum, ſicut & partũ ancillæ furtiuæ. Si enim eſſet pars, non poſſet uſucapi, etiam ſi apud bonæ fidei poſſeſſorem pepererit. quod eſt falſum. Fran. Acc.

poſſe [a] Pedius ſcribit.

Res quæ non ſunt in commercio noſtro, non poſſunt uſucapi uel præſcribi Pau.

Caius lib. iiij. ad edictum prouinciale. IX.

VSucapionẽ recipiũt maximè res [b] corporales exceptis rebus ſacris, [c] ſanctis, [d] publicis populi Romani, [e] & ciuitatum, [f] item liberis hominibus. [g]

Cum uſucapitur, vel præſcribitur titulo pro emptore, requiritur bona fidei tam tempore contractus, quàm etiam traditionis. Pau. de Caſt.

Vlp. lib. xvj. ad edict. X.

SI aliena res bona fide empta ſit: quærit, vt uſucapio currat, utrũ emptionis [h] initium ut bonam fidem habeat, exigimus, an traditionis? [i] Et obtinuit Sabini & Caſsij ſentẽtia traditionis † initium ſpectandum [k] eſſe.

† In Pan. ¶. initium ſpectãtiũ.

Seruitus habens causam diſcontinuam non uſucapitur, vel præſcribitur longo tempore per ſe: ſed ſi præſcribatur fundus cui debetur, uel acquiſita eſt: vna cum fundo tranſit ad præſcribẽtem. Paul. de Caſt.

Hoc iure utimur, ut ſeruitutes [l] per ſe nunquã lõgo tẽpore [m] capi poſsint: cũ ædificijs [n] poſsint. [o]

Partus conceptus & editus penes furis hæredem, vſucapibilis eſt ab extraneo. Bar.

Scæuola lib. xj. Quæſtionum ſcribit, Marcellum exiſtimaſſe, ſi bos [p] apud furem cõceperit, uel apud furis hæredem, pariatque apud furis hæredẽ, uſucapi [q] ab hærede diſtractũ [r] iuuencũ non poſſe: ſic (inquit) quemadmodum nec ancillæ [s] part⁹. [t] Scæuola aũt ſcribit ſe putare uſucapi poſſe & partũ: [u] nec. n. eſſe [x] partum rei furtiuæ partem. cæterùm ſi eſſet pars, [y] nec ſi apud bonæ fidei emptorẽ peperiſſet, uſucapi poterat. [z]

Seruus captus ab hoſtibus non dicitur aliquid poſſidere, nec dominus captus per eum. Franc Acc.

Paul[illegible] XI.

[a] Poſſe. ſcilicet uſucapere.

VSucapionem. Casus. Res corporales dicuntur poſſe uſucapi: exceptis rebus ſacris, ſanctis, publicis, & ſimilibus, & liberis hominibus, qui nõ poſſunt uſucapi. Fr. Acc.

[b] Maximè res. imo corporales tm: vt ſup. titu. ij. l. ſeruus. §. incorporales. abũdat ergo maximè: vt & ſupra ſi quis omiſ. cauſ. teſta. l. ij. Vel dic, ꝙ incorporales quandoque uſucapiantur, ut cum habent perpetuam cauſam uel quaſi: vt C. de ſer. & aqua. l. ij. & ſupra de ſer. urb. præd. l. foramen. item & quando non habet quandoque, ut cum ædificijs: vt infra l. prox. §. j.

[c] Sacris. i. eccleſijs ſacris: ſed uſucapio trienuij admittitur hodie in his: vt C. de ſacroſanct. eccle. auth. quas actiones. ſed illa loquitur in rebus eccleſiæ non ſacris.

[d] Sanctis. ut muri ciuitatum.

[e] Romani. i. quę ſunt in uſu ipſius populi Romani: aliorum autem quæ non ſunt in uſu, bene recipit uſucapio: vt C. de ſacroſan. eccl. l. ſi. & ſ. de diuer. pręſcri. l. intra. & l. in omnibus. ubi plene not.

[f] Ciuitatum. ſi ſunt in uſu uniuerſitatis: vt ſ. de uia publi. l. uiam publicam. Aliæ poſſunt: vt ſ. de cõtrah. emp. l. ſed Celſus. & C. de præſcrip. xxx. an. l. omnes. quæ ſunt contra. uel hic loquitur de præſcr. long. & de hoc nota. in d. l. in omnibus.

[g] Hominibus. quia in nullius dominio eſſe poſſunt: vt Inſt. eo. §. j.

SI aliena. Casus. Si rem alienam emi à nõ dño, ad uſucapiendum debeo habere bonam fidẽ duobus temporibus, ſcilicet tempore contractus, item tẽpore traditionis. Secundo dicit, ſeruitus per ſe non poteſt præſcribi. ſubaudi niſi haberet perpetuam cãm, uel quaſi, vt ſeruitus aquæductus, uel ſtillicidij. ſi aũt præſcribam fundum, domum cui debetur ſeruitus, pro ædificio cui debetur ſeruitus, ſeruitutem habeat. & facit ſ. tit. ij. l. quædam. & ſ. eo. l. ſequitur. §. fin.

[h] Emptionis. ſcilicet tantum.

[i] Traditionis initium. ſubaudi etiã. nam & in emptione initium ſpectat, vt inf. pro ſoc. l. iij. & pro empt. l. ij. in princ. & facit ſ. eõ. l. iuſto. §. ſi poſſeſſionis. & ſup. ſolu. ma. l. de diuiſione.

[k] Spectandũ. hoc eſt directè: requiritur ꝙ quis habeat bonam fidem tempore emptionis & traditionis.

[l] Seruitutes. quæ habent cauſam interpolatam.

[m] Longo tempore. ut licet per fundum meum uadas, non quæras ſeruitutem & ſic intelligitur hic. §. de his quæ non habent perpetuam, uel quaſi perpetuam cauſam.

[n] Aedificijs. & ita cũ urbanis prædijs. ſ. dem in ruſticis.

[o] Poſſint. Non quod tunc uſucapiantur: ſed uſucapiantur cum fundo.

[p] Si bos. i. uacca. ſic ſ. de uſur. l. equis.

[q] Vſucapi. ab emptore. Accur.

[r] Diſtractum. in alienum. Acc.

[s] Nec ancillæ partus. ſubaudi, debet poſſe uſucapi, ſi eſt cõceptus, & editus apud furem: vel cõceptus apud furem, & editus apud furis hæredem.

[t] Partus. cum Marcel. cõcor. ſ. de furt. l. qui uas. §. ſi ancillam.

[u] Etiam partum. non ſolum iuuencum: & ſic in partu, & in fœtu contradicit ſ. de fur. l. qui uas. §. ſi ancillam. & § idem in pecudibus Sol. ut ibi.

[x] Nec enim eſſe. ut & ſ. de uer. ſigni. l. partũ. Sed cõtra ſup. de uen. inſp. l. j. §. ex hoc reſcript. Sol. illud eſt ante, quàm edatur: hoc poſt. vel illud quo ad hoc, ut non poſſit agi interdicto de libe. exhib.

[y] Pars. ſ. ſubaudi, partus ancillæ furtiuæ.

[z] Poterat. quod eſt falſum: quia uſucapit, vt ſ. eod. l. non ſolum. in princ. & in diſtinctione de partu quam habes ſ. de publi. l. ſi ego. §. partus.

Neque

a Neque ſeruus. ſcilicet captiui. hoc niſi ex cauſa peculij: vt ĩ. eo. l. iuſto. §. fin.
b Dominus. ſcilicet captus.
c Qui. ſcilicet, dominus. uel ergo ipſe dominus emerat, uel ſeruus extra cauſam peculiarem.

Neq; ſeruus, [a] neq; per ſeruũ dñus, [b] qui [c] apud hoſtes eſt, poſſidet.

Titulus nullus non dat ſcienti cauſam uſucapiendi. Paul. de Caſt.

Idem li. xxj. ad edi. XII.

Si ab eo emas, quem prætor uetuit [d] alienare, idque tu ſcias, uſucapere non potes.

Qui non poſsidet rem tanquã dominus, eam non uſucapit, vel præſcribit. Pau. de Caſt.

Idem l. v. ad Plau. XIII.

Pignori rẽ acceptam uſu non capimus: [e] quia pro alieno [f] poſsidemus.

Titulus putatiuus iuſto errore interueniente tribuit iuſtam cãm vſucapiendi. Pau. de Caſt.

Eum, qui † à furioſo bona fide [g] emit, vſucapere poſſe, reſpõſum eſt.

Qui ſcit ſe actione perſonali tantum teneri, non eſt poſſeſſor malæ fidei. Barta.

Si mandauero tibi, vt fundũ emas, ex ea cã traditum [h] tibi, [i] diutina [k] poſſeſsione capis: [l] quãuis poſsis uideri, non pro tuo [m] poſsidere: cùm nihil interſit, [n] quod [o] mãdati iudicio tenearis.

Singularis ſucceſſor vtitur acceſſione ex perſona ſui authoris de poſſeſſione præcedente titulum, & traditionem, nõ de ſequente. Pau. de Ca.

Idem libro xiij. ad Plautium. XIIII.

Id tẽpus uenditoris prodeſt emptori, [p] quo ante, quàm uenderet, [q] poſſedit. Nam ſi poſtea nactus eſt poſſeſsionẽ [r] uenditor, hæc poſſeſsio emptori non proficiet.

Legatarius vtitur acceſſione ex perſona defuncti ſicut hæres. Pau. de Caſt.

In re legata in acceſsione tẽpis, [s] quo ° teſtator poſſedit, legatarius quodammõ quaſi hæres eſt. [t]

Vſucapionẽ rerum, quas quis per ſe, uel per alium extra cãm peculiarem ſuo nomine poſsideret, ſuperueniens captiuitas interrumpit: nec per fictionem poſtliminij uel legis Corneliæ reſtauratur: ſecus in his, quæ peculiari nomine per alium poſsidentur, vel poſt captiuitatem capta ſunt poſsideri. Barta.

Idem libro xv. ad Plautium. XV.

Si is, †

d Vetuit. ut prodigo. ſic & ĩ. pro emp. l. qui fundũ. §. qui ſciens. Sed quid ſi ut prodigo, cum nõ ſit ei interdictum? Reſpon. idem propter authoritatem ſententiæ. Acc.

e Non capimus. Nos creditores.

f Alieno. id eſt, ſcientes alienum: vt ſupra de noxa. l. ſi ſeruus. §. his qui. & ſupra de lega. iij. l. qui habebat. ſibi tamen poſsidet creditor: vt not. C. de præſcrip. xxx. ann. l. cum notiſsimi. §. j. Sed an xxx. annorum? Reſpon. non quantum ad rei uend. arg. C. de præſcrip. xxx. ann. l. male. ſed quantum ad pignoratitiam ſic, & ius offerendi.

g Bona fide. Cum crederet ſanę mentis: quia erat in conſpectu inumbratæ quietis. & facit ĩ. pro emp. l. ij. §. ſi a furioſo. & ĩ. de publi. l. cum qui.

h Traditum. à non domino: alias mihi etiam ignoranti dominium, & poſſ. ſtatim quæritur altero geſtiẽte, uel utroque. ſi uero neutro, tibi: vt ſup. tit. ij. l. ſi procurator, & l. res ex mandato. & hic.

i Tibi. ementi & recipienti tuo noĩe, nõ mandantis.

k Diutina. nunc reſpondet.

l Capis. quãdo neuter egit, ut poſ. mihi quæratur. & facit ĩ. pro empt. l. ij. §. procuratorem. alias cum ego, non tu poſsideas, non uſucapis: vt ĩ. eod. l. ſiue.

m Non pro tuo. quo ad exitum & effectum: verè tamen pro tuo poſsides. Accur.

n Cum nihil interſit. tua. uel dic, nihil interſit quo ad effectum dicaris pro tuo poſsidere, an non.

o Quod. id eſt, quia mea &c.

ID tempus. CASVS. Illud tẽpus quo poſſedit uenditor, prodeſt emptori ad præſcriptionem complendam, quo tenuit uẽditor antequã uenderet: nõ illud quo tenuit poſtquã uendidit, & tradidit: ſi ex aliqua cauſa poſsidere cœpit. Secundo dicit: Teſtator legauit rem alienam, quam bona fide poſsidebat, dicitur quod tempus quo poſſedit teſtator hanc rem, prodeſt legatario ad complendam uſucap. ſicut prodeſſet hæredi, ſi non eſſet hec res legata. Francis. Accur.

p Emptori. quo ad uſucapionem, uel præſcriptionem perficiendam.

q Vẽderet. id eſt, traderet: vt ĩ. de di. & temp. præſcri. l. in uſucap. §. pen.

r Poſſeſsionem. quã traditione amiſerat, cum emptor ab ea ceciderat. & facit ſup. tit. j. l. Pomponius. §. cum quis.

s In acceſsione tẽporis. uel adiunctionis: ut ſupra de lega. j. l. quod in rerum. §. a.

t Hæres eſt. ut iacẽte hæreditate uſucapiat ſicut hæres: vt & ĩ. eod. l. nunquam. §. uacuum. Vel dic quod hæres iacẽte hæreditate uſucapit: ſed id tempus legatario iungitur: vt d. §. uacuum. & facit ĩ. de uerborũ ſignific. l. in cõuentionibus. & ſup. ti. j. l. Pomponius. §. ſed & legatario.

SI is qui. CASVS. Si poſsidebam fundum, quem emeram à non domino bona fide: & antequã cõpleam uſucapionem, captus ſim ab hoſtibus: dicitur quod ſiue ibi decedam, ſiue reuertar, interrumpitur interim uſucapio: nec tempus quo ſteti in captiuitate, procedit ad uſucap. complendã. Secundo dicit: Seruus meus emit rem a non domino ex cauſa peculiari: Interim captus ſum ab hoſtibus: an interim currat tempus ad uſuca. complendam, quæritur: & diſtinguitur. nam aut reuertor ab hoſtibus: & tunc tempus medium proderit ad uſucap. complendam. aut non reuertor: & tunc non proderit. Marcellus autem dicebat hoc ſecundo caſu prodeſſe fictionem legis Corneliæ: ſed male dicit. Nam ſicut eius quod poſsidebam, ſi captus ſum ab hoſtibus ante completam uſucapionem, & ibi decedam, non completur interim uſucapio: nec

† Côcor. cum mente huiꝰ §. text. in c. ad apoſtolicæ. de do. & in c. cũ dilectꝰ, extra de conſue.

° P. F. qua.

† Ad materiam fictiõis hic per Bart. ego addo glo. dantẽ aliquas remiſsiones in materia fictionis in cap. j. §. & quoties. in uerbo, nihil. de col. in pragm. Tu adde melius gl. in cle. quæ circa. extra de elect. & in cle. j. §. ſi. de conceſ. ꝓben. & melius in c. is qui. extra, de ſpon.

currit tempus: ita ſi ſeruus meus non ex cauſa peculiari emit rem à non dño, & poſſidet interim donec ſum captus, & ibi decedã: non currit uſucapio. nam licet in alijs hæreditas locum perſonę ſuſtineat, in hoc tamẽ caſu ſecus eſt. Si ſeruus. Seruum meum poſſidebas: is à te fugit: dicitur quod uideo reum poſſidere, niſi pro libero id eſt, tanquã liber ſtet, & paratus ſit de libertate litigare, non eum poſſidere. Si quis bona fide.] Bona fide rem aliený poſſidebã: & ante completam uſucap. eam deſij poſſidere, & nunc cognoſco eam alienam, & recupero poſſ. eiuſdem rei. quæritur an uſucapiam iſtam rem? Et dicitur quod non, cum hoc initium ſecundæ poſſeſ. ſit nimoſum. Si ex teſtamento. Si ex ſtipulatu uel teſtamento res mihi debita à non domino traditur, eam uſucapere poſſum. Franciſc. Accur.

qui [a] pro emptore poſſidebat, ante uſucapionẽ [c] ab hoſtib. captus ſit: videndũ eſt, an hæredi eius [d] procedit uſucapio: [e] nã interrumpit uſucapio. & ſi ipſi [f] reuerſo nõ prodeſt, [g] quemadmodum [h] hęredi eius proderit? Sed verum eſt, cũ [i] in uita ſua deſijſſe poſſidere. [k] ideoque nec poſtliminiũ ei prodeſt, [l] vt uideatur uſucepiſſe. [m] Quòd ſi ſeruus eius qui in hoſtium poteſtate eſt, emerit, [n] in pendenti eſſe uſucapionẽ, Iulianus ait. nam ſi dñus reuerſus fuerit: intelligi uſucaptum. [o] ſi ibi deceſſerit, [p] dubitari, [q] an per legem Corneliam ad ſucceſſores eius pertineat. Marcellus, poſſe plenius [r] fictionem legis accipi. Quemadmodum enim poſtliminio reuerſus plus iuris habere poteſt in ijs, quæ ſerui egerunt, quam in ijs, quæ per ſe, uel per ſeruum poſſidebat, cum ad hoſtes peruenit? Nam hæreditatem in quibuſdam [s] vice perſonæ fungi receptum [t] eſt: ideoque in ſucceſſoribus locũ non hẽre [u] uſucapionẽ.

Seruus fugitiuus per alium non occupati retinemus poſſeſſionẽ ciuilẽ: niſi pro libero ſe gerat, vel de libertate ſit paratus litigare. h.d. Pau. de Caſt.

Si ſeruus, quem poſſide-

a Si is qui. Primo emit Titius fundũ à non domino: & dum vſucaperet captus eſt: interrupta eſt uſucapio: & ſiue reuertatur, non habet locum poſtliminium: ſiue ibi decedat, nõ habet locũ Cornelia ut continuet uſucapio hæredibus. ſecundo pone, quod ſeruus capti emit à non dño peculiariter: hoc caſu poſtliminium locum habet ſi dñs redeat: & Cornelia locũ habet ſi non redeat: licet de hoc ſecundo hic dubitauerit Iul. ſed eius dubitatio eſt ſublata per l. ĩ. de cap. l. in bello. §. factę. Tertio dicit Mar. plenius accipi fictiones prędictas Corneliæ, & poſtliminij, vt ſiue ex cã peculiari, ſiue ex nõ peculiari emerit ſeruus capti à non domino: ſiue etiã dominus ante captiuitatem emerit per ſe: habeat locũ fictio poſtliminij, & Corneliæ quia hæreditas iacens complet uſuca. & ſic in hæredibus locum habet Cornelia ſecundum Marcel. ſed ſecundum Iul. tertius caſus aliter ponitur: vt in glo. not. quod eſt uerius. & ſecundum hoc eſt in fin. non. Acc.

b Poſſidebat. animo & corpore ſuo: vel animo ſuo, & corpore coloni uel ſerui.

c Vſucapionem. ſcilicet completam. Acc.

d An hæredi eius. decedentis in captiuitate ✓.

e Vſucapio. per Cornel. ſcilicet quod non. nam &c. Azo.

f Ipſi. ſcilicet capto.

g Prodeſt. ille annus qui fluxit in captiuitate, ſi ponas, quod duobus annis poſſederat rem, & in tertio ſit captus. Accur.

h Quemadmodum hæredi. certè nullo modo: vt & ĩ. de di. præſcrip. l. cum hæres.

i Eum. Titium ab hoſtibus captum ✓.

k Poſſidere. cum iam ab alio ſit poſſeſſus: vt infra de regul. iur. l. qui in ſeruitute ✓.

l Prodeſt. hoc in his qui per ſe, uel per ſubiectas perſonas extra cãm peculiarem: alias contra: vt ĩ. proxi. §. & ĩ. eo. l. iuſto. §. fi. & ĩ. de cap. & poſtl. reuer. l. in bello. §. factæ. & tacite ĩ. ex quib. cau. maio. l. denique. & quæ ibi not. Sed quidam dicunt Cornel. locum habere per hanc literam: & ſic approbant quod ĩ. dicit Mar.

m Vſucepiſſe. in illo anno quo fuit in captiuitate ✓.

n Emerit. ex cã peculiari. & traditionem acceperit, ſed male ſi dicas ex nõ peculiari, vt ĩ. e. l. iuſto. §. fin.

o Vſucaptum. per lapſum triennij.

p Deceſſerit. dominus.

q Dubitari. ſed infra de capti. l. in bello. §. factæ. non dubitat Iul. nam dicit per Cornel. ad hæredes pertinere ſi ex cauſa peculiari.

r Plenius. Vt etiã ad non peculiarem cauſam, & etiam quando per ſeipſum emerit, pertineat Cornelia, & poſtli. & dicas quod uſque in fin. ſunt uerba Marcelli. & quod ſubijcit. ſerui egerunt ſcilicet peculiariter. Item quod dicit per ſeruum, ſcilicet ex cauſa non peculiari. & in fi. leges ſine non: ſed male dicit Marcellus, niſi in peculiaribus: vt ĩ. de capti. l. in bello. §. factæ. & ſup. eo. l. prima in prin. uel ſi habes non, In litera: ſunt uerba Iul. abinde, quemadmodum &c. uſque in fine. hoc modo: ut uera poſtliminio reuerſus id ſolum uſucepiſſe intelligitur, quod ſeruus peculiariter emerat. quemadmodum enim &c. Et quod dicit ſerui egerunt, non peculiariter. Tertij dicunt eſſe uerba Caij Iulianum repræhendentis eum: vt dixi de Marcello.

s In quibuſdam. ergo & in iſto, ſi deficit non. & ſecundum Marcel. uel ſecundum Iulia. & cum non. nã dicit in quibuſdam, ſed non in iſto, cum non ex peculiari cauſa erat.

t Receptum eſt. ſed in iſto caſu non. & hoc ſi habes literam ſequentem non habere: & hoc cum non, eſt communior litera. & in lib. domini mei Azo. & alias eſt ſine non. & tunc dic quod uſucapio locum habet: vt in litera dicitur.

u Non habere. alias habere: & alias non habere. & diſtingue cum quis poſſidens & uſucapiens deinde ab hoſtibus capitur. aut poſſidebat ſuo animo & corpore: aut ſuo animo, & corpore alieno: vt per ſeruum in dominicis, & per colonum. Aut animo & corpore alieno: vt in peculiaribus: vt ſup. ti. j. lege iij. §. ſaltus. primis duobus interrumpitur uſucap. nec habet locũ poſtliminium ut conſolidetur, ut ſupra titul. j. l. cum hæredes. §. j. & in princip. huius l. ibi, quemadmodum prout dixi eſſe uerba Iuliani. & ĩ. de capt. l. in bello. §. factæ. ſi uero ibi deceſſerit: dicunt quidam locũ habere Corn. ſecundum Marc. ut in fin. j. rñ. legis, & ĩ. de cap. in dicto. §. factæ. Tu dic contra ut per eundem §. factæ. probatur. Tertio uero caſu & poſtli. & Corne. locum habent: vt dicto §. factæ. & l. bona ĩ. eodem titu. §. pen. & l. pen. ut tunc & poſtli. & Cornel. locum habeant. ſi autem poſt captiuitatem emit ſeruus, ſi quidem ex cauſa peculiari, habet locum poſtli. non Cornel. ſi ſuccedat extraneus: ſed ex tempore aditæ hæreditatis incipit: vt ĩ. eod. l. fi. §. fi. ſecus ſi ſeruus: vt l. iuſto. §. fi. ſecundum quoſdam. Vel dic ſecundum quoſdam, quod etiam

[l] Vide Anto. Aug. li. j. Emend. cap. 3.

etiam fictio Cornel. locum habet, ut ∓. de capti. l. pe. & in bello. §. factæ. Si uerò ex cauſa nõ peculiari, nec poſtliminium, nec Corne. locum habet: ſed ab adita hæreditate incipit. & hoc in ſeruo. porro ſi filius emit tempore captiuitatis, ſiue peculiari nomine ſiue paterno nomine, poſſediſſe ſubintelligitur patre ibi mortuo, quo reuertente diſtinguitur inter peculiaria & paterna, ut d. l. Iuſto. §. fi. & l. fi. §. fi. Accur.

† In P. F. ſi pro libero, &c.

ª Is, non eſt in P. F.

bũ, ª fugerit: † niſi ꝓ libero ſe gerat, ᵇ uidebitur à dño poſsideri. Sed hoc tũc intelligẽdũ eſt, cũ ſi is ª apprehẽſus fuerit, non ſit paratus ᵈ ꝓ ſua libertate litigare. Nã ſi paratus ſit litigare, nõ uidebiť à dño poſsideri, cui ſe aduerſarium pręparauerit.

Quando uſucapio naturaliter interrupta reincipitur per adeptionem nouæ poſſeſsionis, debet adeſſe bona fides tempore, quo reincipitur: alias nõ ꝓdeſt bona fides præterita. Pau. de Caſt.

Si quis ᵉ bona fide poſsidẽs, ante uſucapionẽ ᶠ amiſſa poſſeſsione cognouerit rẽ eſſe alienã, & iterũ nanciſcatur ᵍ poſſeſsionẽ: non uſucapiet: q̃a initium ſecũdę poſſeſsionis uitioſum ſit. ʰ

In alio titulo, quàm emptionis, ſufficit adeſſe bonam fidem tempore traditionis: licet non fuerit tempore acquiſiti tituli. Paul. de Caſt.

Si ex teſtamento, uel ex ſtipulatu res debita nobis tradatur, ⁱ eius tempori exiſtimationem ᵏ intuẽdam, quo traditur: quia conceſſum ˡ eſt ſtipulari rem etiã, quę promiſſoris non ſit.

Qui non poßidet, nec detinet, licet habeat facultatẽ rei reſtituendæ: non conuenitur rei nen-

a Poſsidebam. ſ. bona fide, & uſucapiebam.

b Gerat. & dic, & paratus ſit ſubire iudicium, & bona fide. hæc enim quatuor uidentur neceſſaria, ut hic, & ∓. titu. j. l. iij. §. ſi ſeruus. & C. de præſcrip. longi temp. quæ pro li. l. j. Accurſius.

c Poſſideri. interim, & ideo uſucapitur interim. Accurſius.

d Non ſit paratus. & alia concurrant quę modo dixi. & facit C. de li. cau. lege, lite. Accurſius.

e Si quis bona fide poſsidens: & titulo.

f Ante uſucapionem. ſ. completam.

g Nanciſcatur. ex titulo, uel ſine titu.

h Vitioſum ſit. ut & ∓. pro empt. l. qui fundum. §. qui bona fide. ergo à contrario ſi bona fide inciperet ſecũdo poſsidere, inciperet uſucapere ex præcedenti, & longo, non longiſsimo tempore, ut ∓. eo. l. naturaliter. ſecundum Azo. & H. Sed uidetur contra per eandem l. & ſup. eodem. l. uſucapio. in caſu tamen hoc fallit, ut inf. eod. l. iuſto. §. & ſi poſſeſsionis. acceſsio autem nõ fit etiam bonæ fidei, ut ſup. tit. j. l. Pomponius. §. quęſitum. Accur.

† Ray. hic & alij ſcri. poſt eum iſtum tex. reputant ſingul. ad hoc, qď ſi ego habeo titulũ in una re, cuius rei poſſeſsionẽ poſtea amiſi, ſi poſtea recupero ꝓdeſt mihi primus titulus: qui tex. noſter hoc nõ ꝓbat, niſi addito ſẽſu. Bolo. Fugitiuus ſeruus, an à domino poſsideatur.

ª. P. Flor. exiſtimationẽ noſtram.

i Tradatur. & ſi uſucapiam tl. pro ſoluto: ſed quo modo hoc, cum forte ambo eramus ſcientes rẽ alienam Reſpon. quia &c. Accur.

k Exiſtimationem. i. bonam, uel malam fidem.

l Quia conceſſum. Sed hæc ratio non eſt ſufficiẽs: quia & rem alienam emere poſſum. utrunq; th ipſi inſpicit. Azo. ut ∓. ꝓ empt. l. ij. in prin. ſed differũt: quia in uẽditione ſi uterq; ſcit alienã, nõ ualet, ut ∓. de cõtrahen. em. l. ſi in emptione. §. itẽ ſi emptor. ſed ſtipulatio, uel legatum ſic. etiam ſi uterque ſciat ſm Ioan. uel dic ꝙ eſt iõ, quia tit. pro ſoluto uſucapio, ſi ſoluat ex teſtamento, uel ex ſtipulatione res debita.

Seruí nomine. . Obligaui tibi ſeruum, & tradidi: dicoradhuc poſſidere quo ad complendam uſuc. nõ quo ad alia. hinc eſt quod ipſe creditor dicitur poſſidere, & ipſe conuenitur act. ad exhibendum, non debitor. Fran. Accurſi.

dicatione, uel eius ꝓparatoria. Item debitori accedit poſſeſsio creditoris, & econuerſo. hec dicit. Barta.

Iabolenus libro . ex Plautio. XVI.

Erui nomine, qui pignori datus eſt, ad exhibendum cum creditore, non cum debitore ᵐ agendum eſt: ⁿ quia qui pignori dedit, ad uſucapionem tantum poſsidet. ᵒ quantum ad reliquas omnes cauſas pertinet, qui accepit, ᵖ poſsidet adeò ut addici poſsit ei ᵠ poſſeſsio eius, ʳ qui pignori dedit.

Authoritas iudicis facit ut etiã in eo quod nobis traditur tanquam noſtrum, trãſferatur uſucapiendi conditio. Bart.

.... geſto. XVII.

SI ꝑ errorẽ de alienis fundis quaſi de cõmunibus iudicio cõmuni diuidũdo accepto, ex adiudicatione poſsidere cœperim: longo tempore ˢ capere poſſum.

In bonis uacantibus non denuntiatis procedit uſucapio, & præſcriptio contra fiſcum titulo, & bona fide, ſicut contra priuatũ, licet in bonis iã incorporatis in fiſcum non procedat. Paulus.

M d ſtinus l. . rum. XVIII.

m Debitore. per hoc patet ꝙ nec ciuiliter poſſidet. alias rei uendi. & ad exhibẽ. teneretur, ut eſt ille qui dat in fundũ, & in emphyteuſim, & in uſum fruct. ut not. C. ubi in rem act. l. ij.

P. Fl. ꝙ ad reliquas.

n Agendũ eſt. ab eo cuius intereſt exhibitionẽ fieri. Ac.

o Poſſidet. i. poſſidere uideť quo ad hoc, ut noxaliter teneatur, ut ∓. de noxa. l. ſi ſeruus depoſit⁹. §. j. & quo ad ſatiſdationẽ uitandam, ut ∓. qui ſatiſd. cog. l. ſciendũ. §. creditor. & facit ∓. de pac. l. inter debitorem. & ∓. ti. j. l. j. §. ꝑ ſeruũ. & ∓. ti. ij. ꝑ ſeruum. & no. C. de pręſcrip. xxx. ann. l. cum notiſſimi. § j.

P. Fl. et.

p Accepit. ſ. creditor.

q Ei. ſ. debitori q pignori dedit. Acc.

r Poſſeſſio eius. ſ. creditoris, ſecundũ H. uel dic ei creditori, & eius debitoris, ut creditor ſe defendat aduerſus priorem dñm, ut ∓. de diuer. pręſcrip. l. de acceſsionibus.

Not. gl. ad hoc ꝙ dictio taxatiua nõ excludit ſimilem caſus, nec extẽſionem per alia iura. de qua dictione tantũ, addo. gl. i c. itẽ ſinſuper. in uerbo tãtũ, de col. in prag. Ad de prędictis. quod no. in l. j. §. per ſeruũ. in gl. in uer. ad uſucapionem. in apoſtil. in uerbo, itẽ & quãtũ. ∓. de acqui. rem. poſ.

s Iper errorem. Credens quoſdam fundos eſſe communes. ſ. meos, & tuos, cũ eſſent alieni. egi tecum communi diuidundo, & mihi adiudicati ſunt, quia fortè non poterant commode diuidi. dicitur quod eos poſſum pręſcribere. Franc. Accurſius.

s Longo tempore. titu. ergo adiudicationis, cuius cauſa etiam publiciana competit, ſi à poſ. cadam, ut ∓. de publi. l. ſed ſi res. in prin. & poteſt dici pro ſuo: arg. ∓. pro ſuo. l. ſi. uel pro hęrede, ſi hoc crederet: quia diuiſerunt, ut cohæredes, & iuſtus fuit error ut crederet ſe hæredẽ. ut ∓. pro emp. l. quod uulgo. & ꝓ leg. l. pro legato. ad aliud ergo ſibi prodeſt, quã prodeſſe putaret. ſic ∓. de teſta. tute. l. ſi hæreditas. §. ſeruus.

QVamuis. CASVS. Res fiſci uſucapi nō poteſt. & intelligas ſpatio trium annorū, uel x. uel xx. ſed q emit rē a nō dño ex bonis uacātib. quæ nondum fiſco denuntiata ſunt, uſucapere poterit, cū hæc res nondum fiſci dicatur. Fran. Accur.

QVamuis aduerſus fiſcū uſucapio nō ꝓcedat, [a] tñ ex bonis uacantibus nondum tamē nūtiatis, emptor ꝑdij ex ijſdē bonis extiterit, rectè diutina [b] poſſeſſione capiet. idque conſtitutum eſt.

Si res redit ad uēditorē ex pacto, datur ſibi acceſſio eius tēporis, quo fuit apud emptorem. B.

Iabolenus libr. j. epiſtolarum. XIX.

SI hominē emiſti, ut ſi aliqua conditio extitiſſet, [c] inemptus fieret, & is tibi traditus eſt, & poſtea ꝯditio emptionē reſoluit, tēpus quo apud emptorem fuit, accedere uenditori debere exiſtimo, qm̄ eo genere retroacta uēditio eſſet redhibitioni ſimilis, ī qua nō dubito tēpus eius, q redhibuerit, ſuo uēditori acceſſurum, [d] qm̄ ea uenditio propriè dici non poteſt.

Hæres non poteſt uti acceſſione ex perſona defuncti, niſi fuerit poſſeſſio cōtinuata. Paul. de *Caſtro.*

Idem li. iiij. epiſt. XX.

POſſeſſio teſtatoris ita hęredi procedit, ſi medio tempore a nullo poſſeſſa eſt. [e]

Conductio rei ſuæ non ualet, & per talem conductionē locator non retinet poſſeſſionē, ſed perdit. Idem in emptore. Bart.

[a] Non procedat. ſcilicet communis triēnij, uel decē nij uel uicennij, ut C. commu. de uſucap. lege ij.

[b] Diutina. id eſt, triennio, uel decennio, uel uicennio, ſed cum uenditor quadriennio. tueatur, ut ī. de preſcri. l. intra. quare nō & emptor? Reſpō. hic nō aduerſus fiſcū, ſed ut contra alium poſſit agere amiſſa poſ. ſ. quod non placet. ſed diſtingue ut no. ī. de pi. pſcri. l in omnibus. & in ſti. e. §. res. in fi. ex quib. patet non eſſe cōtra. ī. de diuer. ꝑſcri. l. intra. & C. de quadrien. præſcrip. l. j. & ī. de iu. fiſ. lege j. §. diuus. & §. præſcriptio.

SI hominē. CASVS. Emi a te ſeruum hoc pacto, ut ſi mihi diſpliceat ſit inēptus, & traditus eſt mihi. eum poſſedi aliquo tempore, poſtea diſpliciuit mihi, & reddidi tibi eū. dicit qđ tempus quo eū poſſedi proderit tibi ad complēdam uſucapionē, ſicut & ſi reddidiſſem tibi per redhibitoriā. Fran. Acc.

[c] Extitiſſet. puta ſi tibi diſplicuerit, ut inſtit. de contra hen. emp. §. pe.

[d] Acceſſurum. ut & ī. de diu. pſcrip. l. ſi duobus. §. fi. & ī. tit. j. l. Pōponius. § ꝑterea. nec obſt. ſupple, quoniam ea &c. nam hæc ratio erat in contrarium. Sed contra ī. pro empt. l. qui fundum. §. qui bona fide. Sol. ut ibi. Item facit C. quando lic. ab emp. diſ. l. j. Accurſi.

POſſeſſio. CASVS. Tēpus quo tenuit defunctus ita demum prodeſt hęredi ad complendā uſucapionem, ſi medio tempore nullus poſſedit rem. Frā. Accurſij.

[e] Poſſeſſa eſt. ut & ī. tit. j. l. Pomponius. §. quę ſitū. & ī. eodem. l. uſucapio. & ar. ī. de teſta. l. hęredes. §. fi. & ī. titu. j. l. ſi ideo. §. j. & ī. eo l. cum ſolus. in fi.

EI a quo. CASVS. Si poſſidebam rem tuam tibi pro hærede, & eam uſucapiebam, & antequā cōpleam uſuca. locaui tibi eam rem, uel eam uendidi, dicitur quod non tenet locatio, cum rem ſuam quis nō poſſit conducere. Item nec uenditio, cum rem ſuam emere quis non poteſt. ſic ergo ego deſino poſſidere, & uſucapio interrumpitur. Fran. Accur.

Idem libro vij. epiſtolarum. XXII.

EI a quo [f] fundum [g] ꝓ hęrede diutius [h] poſſidēdo capturus erā, locaui eum, [i] an nullius momēti eā locationē exiſtimes, quęro. q ſi nullius momēti exiſtimas, an durare nihilominus capionē* ei9 fundi putes? Itē quęro, ſi eidē uēdidero eum fundū, qđ de ijs cauſis, [k] de quib. ſupra qſiui, exiſtimes? Rñdi, ſi is qui pro hęrede fundum poſſidebat, domino eū locauit, nullius momēti eſſe locationem, [l] quia dñs rē ſuā ꝯduxit. † Sequit ergo, vt poſſeſſionem [m] locator quidē retinuerit: [n] ideo que longi temporis præſcriptio non durabit. In uenditione idē iuris ē, q ī locatiōe, vt emptio ſuæ rei cōſiſtere nō poſſit. [o]

Hæreditas non adita repræſentat perſonam defuncti, adita uerò hæreditas repræſentat perſonā hæredis, quia amplius non eſt hæreditas. Paul. de Caſt.

Idem libr. vij. epiſtolarum. XXII.

HAeres, & hęreditas tāetſi duas appellationes recipiunt, unius [p]

[f] Ei a quo. id eſt, contra quem. ſic e contra. ī. eo. l. naturaliter.

[g] Fundum. quem inueni in hæreditate eius cui ſucceſsi: & nō erat eius, ſed iſtius cui locaui.

[h] Diutius. i. lōgo tempore. Acc.

[i] Eum. i. fundū.

[k] De his cauſis. an teneat contractus, & an deſinā uſucapere.

[l] Locationē. hoc ſi conductor ſuit ignorans. i. nō credebat ſuam, cū eſſet. Si uero ſciens, locatio tenet. & poſ. retinet locator, ſecundum quoſdam. argu. C. loca. l. qui rē & l. ad probationem. Tu dic, etiam in ſciente nō tenet locatio, licet poſſeſſionem conductor propter ſcientiam nō habeat. argu. ī. depo. l. qui rem. & no. C. loca. l. q rē.

[m] Nec poſſeſſio nē ciuilē. uel naturalē. Alij dicunt q retinet ciuilem: cū nō credat ſe amittere. Itē dico ꝓ tenet eā teſtitucre ꝑ cōſtitutionem. C. loca. l. ſi quis cōductionis. Accur.

[n] Retinuerit. ꝑ talē cōductionē. Ac.

ADDITIO. Ad nerte ad intellectū iſtius l. ſecundum Bart. hic qđ ut conducens non potes opponere exceptionem dominij contra me locātē. hoc intellige uerum ſi agitur per conductionē ex l. ſi quis conductiōis. C. loca. ſed ſi agat actiōe ex locato, bene pōt opponi exceptio, q locatio nō ualuit, quis conductor eſt dñs. ſed de hoc uide late per eundem Bar. in l. ſi alienam. ī. ſolu. mat.

[o] Nō poſſit. & deſinat uēditor uſucapere & poſſidere. & facit ī. de pig. act. l. ſi rē alienā. & l. debitor. & ī. e. ti. l. nō ſolu §. ſi rē ſuā. & ī. de re. iur. l. neq; & ī. depo. l. bona fides §. fi. & ī. de cōtrahē. emp. l. ſuę rei.

HAeres. CASVS. Hęres, & hęreditas licet ſint diuerſa nomina, tñ pſonā defuncti repręſentāt, ut uſucapiat uterq; q defunctus cœpit uſucapere. Fr. Ac.

[p] Vnius. i. defuncti, ut l. auth. de iureiurā. a mo. pſtāto. §.

* P. i. o. uſucapionem.

† Adde gl. in. l. qui rē. in uer. ex locato. & ibi bo. tex. ī. depoſ. & in l. qui rem. in uer. exiſtimās. C. loca. contra quas & iſtam gl. in l. j. ī. c. loc. & in l. ſi rem aliquam. §. fi. ſupra d acqu. poſ. quæ cōtraria ſol. ut per Bald. in præal. leg. l. ſi rē. col. j. uerſ. Itē quęro an iuſto caſu. & uerſ. quærit gl. col. fi.

to.§.j.& ideo inter que uſucapit, quæ defunctus uſucapiebat.& facit ſ.de cōdi.& demonſt.l.cui fundus.in fin.& ſ.de col.bo.l.cum emancipati.§.ſi tres.& j.p empto.l.ij.§.ſi defunctus.& infra, quod ui aut clā.l.denique.§.quæ ſitu.in.

M.ut præſcrip.long.tempo.mutet dominium Sed in dic.i.effectus dominij:vt not.inſtit.e.§.j.ſed licet nō poſsideat res ſingulas,dominiū tamē habet rerū ſingularum.Sed opp.poteſt aliquis poſsidere quotam domus ut dimidiam:ergo & tertiam: ergo milleſimam: & ſi hic lapis eſt milleſima, hūc poſſidet? Reſpon.non ſequitur : ſed eius lapidis milleſimā: & ſic multiplicatiuam partem poſſidet, non rem certam. Item oppo.ſi domum quia poſſidet:ergo quamlibet eius partem, ergo ab hoc puncto uſq; ad illud:& ſic lapidem ſi hic eſt? Reſpond. illam us partem poſſidet: non tamen ut lapidem: licet ſolus lapis ibi ſit. Vel poteſt dici ſi lapis faciat partē domus, poſſideri. Accur.

a Funguntur, quādoque non ve a...i. tu.ij.l.hæreditas in multis.

tamen perſonę uice funguntur. [a]

Corpus integrale poſsidetur. non res ſingulares, ex quibus cōſtituitur. Item quod cœpit p ſe poſſideri, poterit ex anteriori titulo præſcribi. h.d.Bar.

Idem li.ix.epiſt. XXIII.

EVm, q̄ ędes mercatus [b] eſt, non puto aliud, quàm ipſas ædes [c] poſſidere. [d] Nā ſi ſingulas res poſſidere intelligeř, ipſas ędes nō poſſidebit, Separatis enim corporibus, ex quibus ędes cōſtant, uniuerſitas ędiū intelligi nō poterit. Accedit [e] eo, [f] q̄ ſi q̄s ſingulas res [g] poſſide dixerit, neceſſe erit, dicat, in poſſeſſione ſuperficiei [h] tēpori de mobilibus ſtatuto locū eſſe, [i] ſolū ſe capturum eſſe ampliori. [k] quod abſurdum, & minimè iuri ciuili cōueniens [l] eſt, ut una res diuerſis temporibus capiatur: vt puta cum ędes ex duabus rebus cōſtent, [m] ex ſolo, & ſuperficie: & uniuerſitas earum [n] poſſeſsione tēporis immobilium rerum [o] dominium mutet. [p] Sin aūt columna [p] eui cta fuerit: [q] puto te ex empto [r] cū uenditore recte acturū, & eo genere rē ſaluā habiturū. Sin aūt demolita eſt domus, ex integro res mobiles poſſidēdę ſunt: vt t̄pe, quod in uſucapione rerum mobilium conſtitutum [s] eſt, uſucapiantur. [t] Et nō potes rectè uti [u] eo tēpore, quo in ędificio fuerūt. nā quemadmodū eas ſolas & ſeparatas ab ędificio nō poſſediſti: [x] ſic nec penes te ſingulæ aut ſeparatæ fuerunt, † cohęrentibus his in ędificio † depoſitis ędibus, quę [y] hoc quoque ipſum continēt. [z] Neque enim recipi poteſt, ut eadem res, [a] & ut res ſoli, & tanquam mobilis ſit poſſeſſa.

Ratio dubitandi poterat eſſe, quia uidebatur quòd prohibitio legis deberet intelligi eo caſu, quo poſſeſſor eſſet malæ fidei: uel ſaltem non bonæ, licet nec malæ. Paulus de Caſtro.

Pomponius libro xxii. ad Q. Mutium. XXIIII.

EVm qui. CAſus. Qui poſſidet domū, non dicit ſingulas res domus poſſidere, ſed tātū ipſam domū. nam ſi diceres ſingulas res eū poſſidere, iam nō diceretur poſſidere domū. Item in alio ige uſucaperes ſingulas res, puta triennio: & alio totam domum, ſ. decennio, uel uiginti annis. licet autem res ſingulæ non dicantur poſſideri, ſi tamen tignum quod erat in domo, euictum ſit ab emptore domus: ille emptor habet regreſſum de euict. cōtra uenditorē. & licet dixi. poſſeſſorē domus nō poſſidere ſingulas res: uerū ē exſtante domo. ſed ſi fuerit deſtructa, bene poſſidebit ſingulas res, & uſucapiet eas triennio: nec computabit tēpus, quo poſſedit domum: ut ſic iam tignum dicat poſſediſſe, & tanquam immobile, quod eſt donec durat domus: & tanquam mobile, quod eſt deſtructa domo: quod eſſe non debet. Franciſci. Accurſi.

b Mercatus. a non domino bona fide.

c Aedes. id eſt, hoc totum integrale Accurſius.

d Poſſidere. ut ſ. tit. j. l. qui uniuerſas. in prin. Acc.

e Accedit. ſ. quod non poſſideam ſingulas res.

f Eo. id eſt, ideo.

g Singulas res. i. ſingula cęmenta, & tigna. Accur.

h Superficiei. Vel huiuſmodi rerū quæ ſuperficiē conſtituunt: ſicut ſunt tigna, & lapides. Accur.

i Locum eſſe. puta triennio. Accurſius.

k Ampliori tempore, ſcilicet decennio inter pręſentes, uiginti inter abſentes.

l Conueniens. toleratur tamen quandoque ubi x. dies ſuperetant: vt j. eodem. l. tertī. §. Labeo. & facit ſ. de rei uen. l. in tem. in fin. Accurſius.

m Conſtent. ſecundum leges: ut & ſ. de rei uēd. l. ſolum. ſed ſecundum dialecticos ex tribus, fundamēto, pariete. & tecto. Accurſius.

n Et uniuerſitas earum. i. ipſa uniuerſa domus.

o Mutet. id eſt, mutare congruum ſit. Et not pro

p Sin autem columna. quātum ad uſucap. nam empta domo res ſingulę neque uenditę, neque traditę intelligunt: ſed quantū ad euictionem nō ita eſt.

q Euicta fuerit. per actio. de tigno iniuncto: quia uendicari non poteſt: tamen dicitur euinci: vt ſupra, de euict. l. euicta. §. j. uel ipſam rē dedit bonæ fidei poſſeſſori: ſed malæ fidei præciſe ad duplum tenetur.

r Ex empto. non ex ſtipulatu: cum nec tota, nec quota pars rei ſit euicta: vt ſ. de euict. l. nanes. quæ eſt contra ſed magis emptori maioris partis accelsit: ut ſupra de contrah. emp. l. in modicis. & facit ſ. de act. empt. l. emptorem. §. ſi quis rem alij. quod hic nominatim de columna fuit in uenditione dictum. Alij quod hic fuit exempta ante euictionē, ibi non. Alij quod hic quanto minoris: non illa ex empto quę pro euictione datur.

s Conſtitutum. ſcilicet triennij.

t Vſucapiantur. tigna, & cæmenta.

u Vti. id eſt, dici uti, ut procedat uſucapio, quæ non procedebat.

x Poſſediſti. dū extat ędificiū. & literā ſequētē rectè lege: ſed ibi cōtinēt &c. ſubaudi, Intelligunt poſſideri, & uſucapiunt vel ſic coherētibus &c. uſq; illuc, continēt penes te &c. & ſic dictio, nec, nō negat uerbū fuerunt, ſed participiū cohęrētibus. & ē idē ſenſus ſemp.

y Quæ. ædes.

z Ipſum continent. tigna, ſcilicet & lapides.

a Res. quod eſſet, ſi diceres durante ædificio uſucapi res ſingulas, cum tunc ut immobiles cēſeantur.

† Omniſt in P. Flor. ſed rectè hic.

† Et cohęrentibus, in P. Flo.

† Sic in P. F. Haloander autem legit, nec depoſitis.

V Bi lex. CASVS. Duo dicit. Et primo pone exẽplum. poſſideo rem furtiuam, non poſſum eam uſucapere, etiam ſi bonam fidem habeam. Interdum. Euenit aliquando quod res, quam non potuit defunctus uſucapere, ut quia ſit furtiua, uel ſi erat res fiſci, & tunc deſijt eſſe eius, uel deſijt eſſe furtiua, uſucapiatur ab hærede. Frãcil. Accur.

V Bi lex inhibet uſucapionẽ,[a] bona fides poſsidenti nihil prodeſt.[b]

Poteſt heres uſucapere id quod nõ poterat defunctus, ſi in eius perſona ceſſat cauſa prohibitionis, quæ erat in perſona defuncti, hoc dicit. Paul. de Caſt.

Interdum etiam ſi nõ fuerit inchoata uſucapio à defuncto, procedit hæredi eius: ueluti ſi uitiũ, qđ obſtabat nõ ex perſona,[c] ſed ex re purgarum fuerit,[d] ut puta ſi fiſci res eſſe deſierit, aut furtiua, aut ui poſſeſſa.[e]

Licinius Rufinus libr. j. regularum. XXV.

S Ine poſſeſſione uſucapio contingere nõ poteſt.

Si ſolum non poteſt præſcribi, nec etiam præſcribitur ſuperficies. hoc dicit. Paul. de Caſt.

Vlpianus libro xxix. ad Sabinum. XXVI.

N Vnquam ſuperficies[g] ſine ſolo capi longo tempore poteſt.

Qui putat ſe habere titulum errore iniuſto, non uſucapit: ſecus ſi iuſto. hoc dicit. Barto.

Idem libro xxxj. ad Sabinum. XXVII.

C Elſus lib. xxxiiij.† ad Sabinum, errare eos ait, qui exiſtimarẽt,[h] cuius rei quiſque bona fide poſſeſsionem adeptus ſit, pro ſuo uſucapere eũ poſſe: & nihil referre, emerit, necne: donatũ ſit, necne. ſi modò emptum, vel donatũ ſibi exiſtimauerit: quia neque ꝓ legato, neque ꝓ donato, neq; pro dote uſucapio ualer, ſi nulla donatio, nulla

a Vſucapionem. ratione uitij: ut inſtit. eod. §. furtiuæ. uel defectus tituli: vt C. pro dona. l. finali.

b Nihil prodeſt. ſed ad fructus prodeſt: vt & ſ. tit. lj. l. bonæ fidei. l prin cl. Item obijcitur de fundo do. ut ſ. de fundo do. l. ſi fundũ. Sed lex Iulia ꝓhibet inchoari, non inchoatam perfici. Item obijcitur de re minoris ſine decreto alienata, quæ tamen uſucapitur. C. ſi quis ing. rem mi. l. j. & pe. Sed illud poſtquã cœpit eſſe maior: ut ibi in l. j. & fin, argu. tamen cõtra. ſup. eo. l. ſequitur. §. de illo. ubi initium dicit inſpici ſed illud cũ agitur de perſonæ uitio ſcilicet bona, uel mala fide, non uitio rei: vt infra proxi. §. quod utique quandam occulta cõtinuatione coniungitur. Vel dic referre expreſſè prohibeat lex uſuca. ut hic: vel tacitè, ut ibi. Nã ꝑ hoc ¹ quod alienatio rei minoris prohibetur: ꝑ cõſequens & uſucapio tacitè: vt j. de uerbo. ſignific. l. alienationis.

c Ex perſona. ergo ſi ex perſona obſtat, licet purgatum: quia fingitur nec purgatum: vt ſi extraneus ſuccedat ſcienti rem alienam: licet M. contra: vt not. ſupra, de publi. l. ſi ego. §. partus. pro M. eſt infra, de di. præſcrip. l. an uitium. & ſupra eodem. l. ſequitur. §. fructus.

d Deſierit. quæ uſucapi non poterat.

e Vi poſſeſſa. ſed quomodo re durante in eodẽ ſtatu purgari potuit uitium: nam poſſeſ. ad dominium tenerti debuit? Reſpon. in re furtiua, uel ui poſſeſſa dic ꝙ præſtita eſt litis æſtimatio: vt ſ. eo. l. ſequitur. §. tũc. In fiſco dicam, ꝙ dominium in alium tranſtulit ꝑ inductionem in poſſ. licet non poſsideret: vel ſine poſſeſsione: vt & alias fieri poteſt: vt & ſ. tit. ij. l. homo liber. in fin. & de fun. dot. l. ſi fundum.

f S Ine poſſeſsione. Vera uel ficta. propter id qđ dicitur j. eodem. l. iuſto. §. fin. & hoc inſpecto initio. finitur enim quandoque ſine poſſeſsione, ut j. e. l. rerum miſtura. & j. eodem. l. cœptam.

g N Vnquam ſuperficies. æquiuocum eſt. nam ſuperficies. i. domus. & ita hic: quæ non poſſidetur ſine ſolo: vt ſ. eo. l. cum. qui. Item ius quod ſuperficiat ius habet: & hoc uſucapitur: vt not. ſ. de pub. l. cum ſponſus. §. in uectigalibus. & facit j. de actio. & oblig. l. obligationum fere. §. placet. Item ar. cõtra j. uti poſſ. l. ſi duo. §. Labeo.

C Elſus. CASVS. Si poſſideo rem alienam tanquã emptam, & in ueritate non emeram: vel tanquã donatam: an uſucapiam quæritur. Et quidam dicebãt quod ſic. tamen falſum eſt. oportet enim quod emerim ad hoc, ut uſucapiam, nam neque põt quis poſſidere, & uſucapere titu. ꝓ donato, uel legato, vel pro dote ſi nulla dos interuenerit. Idem & ſi poſſideam rẽ quaſi ſoluiſſem litis æſtimat. nam non uſucapio, niſi uere ſoluiſſem eius æſtimationem. Franc. Accurſij.

h Exiſtimarent. & uerè errant. quia neque &c. Sed uidetur malè reprehendere eos: quia ipſi dicũt uſuca. ꝓ ſuo: & Celſus uetat pro legato: & alias ſpeciales. ſed hic ꝙ dicendo de his, & de illa pro ſuo, ſenſit Celſus ut non competat. ſed certè Celſus uidetur deterius dicere: vt patet in uſuca. pro empt. ut j. pro emp. l. quod uulgo. & l. ij. §. ſi à pupillo. & ſup. eo. l. pignori. §. j. Item in uſucap. pro leg. ut j. pro leg. l. fin. & pro ſuo. l. ſi ancillam. §. fin. Item in uſuca. pro hære. ut j. e. l. non ſolum. §. quod uulgo. Item in uſucap. pro ſuo: vt j. pro ſuo. l. fin. Item pro ſoluto: vt j. pro ſoluto. l. iij. & pro ſuo. l. hominem. Item pro dote: vt ſ. de iu. do. l. Proculus. quæ ſunt contraria. Sol. ſecundum M. & Azo. ſpeciale in prædictis: nec traditur ad aliũ tit. ut ſ. de leg. & ſenatuſcon. l. quod uero. quod non placet: quia & hic expreſſim uetat de quibuſdam prædictis ſpecialibus. Alij dicunt quod titulo pro ſuo poteſt, ut in contrarijs: non ſpeciali, ut hic. nec hoc placet: quia & illud pro ſuo hic uetat Celſus. dic ergo, ſi iuſtam habeat cauſam æſtimandi, obtinent cõtraria. ſi non obtinet, quod hic dicit Celſus. Illi autem quos Celſus reprehendit, dicebant etiam ſi non eſſet iuſta cauſa ignorãtiæ, habere locum uſucapionem. In emptione tamẽ ẽt iuſtiſſima cauſa eſt neceſſaria: cũ & duobus temporibus ibi bona fides exigatur. in alijs aũt prædictis ſufficeret iuſta: vt ſ. pro ſo. l. iij. & erit hoc uerũ in quolibet alio titulo, ubicunq; ſit iuſta cauſa: vt tũ ubi in uero tit. eſt neceſſaria traditio ad uſuc. & hic ſic neceſſaria, quando creditur ſubeſſe titulus. ubi uero alias, nõ eſt neceſſe: ut in tit. pro legato, & pro hærede: quibus quæritur dominium ſine traditione nec hic ſit neceſſaria traditio: apprehẽſio tamẽ eſt neceſſaria, ſine qua non procedit uſucapio: ut j. pro ſuo. l. hominẽ & pro ſoluto. l. ſi exiſtimans. & pro legato. l. ſi nõ traditam. & j. eod. l. non ſolum. §. quod uulgo. & ſ. eod. l. ſine. Sed cur ſufficit putare cauſam habere: non autem ſufficit habere traditionem ad hoc ut uſucapiat? Rñde, ne plus operetur hic opinio falſa circa traditionẽ, quam facit ubi uerus ſubeſt tit. Itẽ & quia in traditione exigitur bona fides: ut infra pro ſol. l. iij. quæ non poteſt adeſſe

i F. Floren. ut puta.

l Bar. hic dicit illã gloſ. fore ſin. adhoc ꝓpoſitũ, quod ubicunq; à lege cõmuni uel municipali ꝓhibet alienatio alicuius rei: etiam intelligitur prohibita uſucapio. cõcor. gl. ĩ l. j. C. ſi aduerſus uſucap. gl. ĩ l. alienationis uerbo. j. de uerb. ſigni. Bolo.

† In F. F. nõ eſt, ad Sabinum.

adeſſe ſi traditio abeſt. ſed cum in venditione exigatur etiam tempore contractus bona fides: quomodo potuit adeſſe, ſi ipſe contractus non eſt, quantumcunque iuſtum habeat errorem? Reſpond. ſpeciale. & hac ratione iuſtior ibi error exigitur, quam in alijs contractibus. Nunquid ergo ſi in traditione interueniat iuſtior, poterit uſucapi? Reſpond. forte ſic. non autem dicas quod plus operetur fictio in contractu, quam in poſſeſſione: quaſi in poſſeſſione ſit factum contra iura & contractus iuris ſunt, ut ſup. de cur. fur. l. cū filio. §. quęſitum. item quo tit. ſit hęc uſucapio? quidam pro ſuo: ar. ſup. pro ſuo. l. ſi aucti iam. in fi. & ſup. de iu. do. l. Proculus. Tu dic eo. ti. qui pręſumitur propter errorem, ut infra, pro empt. l. quod uulgo. nihilominus & tit. generali pro ſuo nō illo qui in ſubſidium datur: quia bene dico eos errare.

dos, nullū legatū ſit. Idē & in litis æſtimatione [a] placet; ut niſi uerè q * litis æſtimationē ſubierit, uſucapere non poſſit. [b]

Seruo furioſi & infantis tradita eſt res a uo domino ex cauſa peculiari: & dicitur quod per eum vſucapit infans, vel furioſus. Fran. Acc.

Pomp. lib. xvij. ad Sabinum. XXVIII.

SI ſeruo furioſi, uel infanti * res tradita [c] ſit, vſucapere ꝑ eū [d] eas perſonas [e] poſſe ꝯſtat. [f]

Eius quod ex cauſa diuiſionis mihi traditur tāquam meum, vſucapiendi conditionem non habet. hoc dicit. Bart.

Idē li. xxij. ad Sa. XXIX.

CVm † ſolus [g] hęres eſſem, exiſtimarē aūt te quoq; ꝓ pte hęredē eē, [h] res hæreditarias ꝓ parte [i] tibi tradidi. Pro

[a] Aeſtimatione placet. ut & ī. pro emp. l. iij. & facit C. pro dona. l. fin. & ī. pro empt. l. j. & Inſtit. de uſucap. §. error. & ar. ſup. de re. eo. l. qui neque.

[b] Non poſſit. niſi & hic iuſtus adſit error. ut dixi in alijs tit. modo.

[c] SI ſeruo. Tradita, ex cauſa peculiari. alias non procederet uſucapio, ut ſup. eo. l. Labeo. quæ eſt cōtra. Vel dic ut ibi. & facit ſup. tit. j. l. quamuis. in fi.

[d] Per eum. ſeruum.

[e] Eas perſonas. ſcilicet furioſum, & infantem.

[f] Conſtat ut ī. ti. j. l. j. §. itē acquirimus. & §. ꝑ eum.

CVm ſolus hæres. Leuis eſt. & dicitur in glo. ſed quia ſcholaris rudis fortè dubitaret ēt in planis gloſſis, ideo ſic pone caſum in terminis. CASVS. Ego ſolus eram Titio hæres, & totam hæreditatem poſſidebam, cum te crederem cohæredē, tradidi tibi dimidiam rerum. quæritur an eam uſucapias? Reſpon. qđ non. nam tit. pro hærede non, quia non fuit tibi continuata poſſeſſio à teſtatore, quod eſt opus. imò ego in medio poſſedi. nec alio titulo niſi ex cauſa tranſact. dediſſem tibi. & ſunt hæc uera, ſiue ſciebas te cohæredem, ſiue non. Fran. Acc.

[g] Cum ſolus, id eſt, inſolidum. Accur.

[h] Hæredem eſſe. ſuum, cum tu ſcires te non eſſe hæredem pro parte.

[i] Pro parte. diuiſa, uel indiuiſa.

[k] Non poſſis. quia nec es hæres, nec inſtam cauſam credēdi habeas. ratio aūt quę ſubijcitur, nulla eſt, quia idē eſſet & ſi ab alio, uel nullo. itē nec qui trāſigit, eſt hæres: & tñ uſucapit: vt ſubijcit & hoc ſecundū quoſdam. Alij ꝙ ideo non vſucapis: quia ab alio titulū, vt à defuncto, ab alio poſſeſſionē habes, ut à me: ꝙ tñ

in alijs contractibus nō nocet, ut ī. eo. l. ſi is q. §. ſi [illegible] bona. & ī. pro empt. l. ij. §. ſi à pupi[illegible] §. [illegible] furioſo. ubi poſ. alias habebam. ſed a pupillo, & furioſo habeo tit. ſed quare ſecus in hoc ti. quā in alijs, nō uideo: cū vbique poſſit mutari cā poſ. extrinſeca [illegible] cedete eā: vt no. C. de a[illegible] poſ. l. cum nemo. vel dic ꝙ id quæ ſequ. ſ., optima eſt. ſ. quia ab alio medio tpe eſt poſſeſſ. ſ. a uero hærede, vt ī. eo. l. poſ. & ſup. ti. j. l. Pomponius. §. quęſitum.

pius eſt, ut uſu eas capere nō poſſis: [k] qa nec ꝓ hærede uſucapi pōt, qđ ab hrēde poſſeſſū eſt: † neq; aliā ullā hęres habet cāam [l] poſſidēdi. ita tñ hoc verū eſt, ſi nō ex trāſactione id factū fuerit. Idē dicimus, [m] ſi tu quoq; exiſtimes te hæredē eſſe: nā hic quoq; poſſeſſio ueri hæredis [n] obſtabit tibi. [o]

Si rem mobilem, quam cœpi vſucapere, iungam alicui totis integrali coherenti ſolo, non deſino vſucapere, ſi tantum decem dies, vel pauciores reſtabant ad vſucapionem cōplendam: licet deſinā poſſidere. ſed ſi tale totum non coharet ſolo, ſed erat per ſe mobile, vel erat totū vniverſale: tunc ēt ſi plures dies reſtabant: nec poſſidere, nec vſucapere deſino. Pau. de Caſt.

Idem libro xxx. ad Sabinum. XXX.

REɾum † miſtura fa

[l] Habet cauſam. Imò ſaltem unius partis cuius nolui in eū transferre dominiū & tranſtuli: unde eſt qđ & condictio dat. ut ſup. fa. erciſ. l. ptiarem. & ſi non eram dominus dedi cauſam viuea. ex cauſa diuiſionis, ut alius ex cauſa dati in ſolutum, ut ī. pro ſol. l. ſi exiſtimans. & pro ſuo. l. hominem. quę ſunt contra. item diuiſio obtinet uicem emptionis: vt C. com. utri. iu. l. j. Rñ. hic malam fidē habuiſti. uel dic non uſuca. pro hærede, ſed ꝓ diuiſione, vel trāſac. vel dic, quod dedi tibi partem. ſ. pro indiuiſio uerbis. unde de nulla parte uolui in te transferre dominium. nec igit eām uſucapiendi tibi dedi: qa tūc ſecus ſi tradidiſſem: vt C. de uſucap. pro emp. l. ex cā.

[m] Idem dicimus. modo quando putabam te cohæredem. & tu hoc credebas.

[n] Veri hæredis. uel ēt extranei cuiuslibet. ut ī. ti. j. l. Pomponius. §. quæ ſitum.

[o] Tibi, ut pro hærede uſucapere poſſis. Accur.

REɾū miſtura. CASVS. Sæpe cōtingit ꝙ inchoata uſu. alicuius rei, res illa alij iungit. ut fiat pars alterius. unde quæritur an deſinat poſſideri & uſucapi. ad quod reſpondet a remotis: dicēdo, qđ tria, ſunt genera rerū. unū quod eſt indiuiduū: vt homo, tignū, & ſimilia: aliud qđ conſtat ex plurib. inter ſe cohærentibus, ut domus, nauis & ſimilia. aliud quod ex diſtantibus conſtat, ut populus, grex. De primo non eſt quęſtio ſi durat. nam bene uſucapitur. De ſecundo ponit exemplum. ſi cœpi uſucapere colūnam: tādem poſui eā in aliquo ædificio: dicitur quod aut reſtabāt x. dies uel minus ad uſuc. complendā: & tunc cōplebitur. aut plures: & tūc deſino uſucapere. ſecus aūt eſt in gemma quam poſſidebam, & uſucapiebam. nam licet eā ponam in annulo, adhuc poſſeſſio eius, & uſuca. procedit: idem de annulo. Tertio ponit exemplū. nam ſi gregem alienum emam à non domino, uſucapio: cum nec ſic uſucapitur grex, uel ſingulæ res. Nam re ſingulari uſucapta, amplius ab eodem uſucapi non poteſt: ſecus in grege. nam licet uſuceperim gregem, & poſtea adijciam aliam ouem, remanet idem grex: ea tamen ouis uſucapit: niſi ſit furtiua. nam eam uſucapio totam. expone ut in gl. Fran. Acc.

* F. F. qs.

* F. Fl. in fantis.

† Bar. hic reputat iſtum tex. ſin. ad hoc quod licet interceptio poſſeſſionis nō auferat utilitatē titulo poſſidenti l. iuſto. §. erſi poſſeſſionis. ſ. eo. tñ hoc procedit i titulo uero: ſecus aūt eſt ēt in putatiuo, p iſtū tex. Bolo.

† In F. F. deqꝫ aliā ullam habes cauſam &c.

† Vide in hāc l. Alc. lib. prætermiſſorum ij. hoc ipſo tit. Cel. Rho. lib. 13. Lect. ant. cap. 31. & Othon. ca. 1. in pādect.

a Vſucapionem.inchoatam.
b Præcedentem.id eſt,cœptam antequam res miſtę ſint.
c Tria.altius exorditur,quam quærat.
d Vno ſpiritu.id eſt,una elementatione: ſiue compagine elementorum non ſoluta:ſed in partibus ſuis: non tamen inter ſe adinuicem cohærentia. Io. ut & ait Senec. Omne quod undique ſuis partibus circumſcribitur, uiuere uno ſpiritu dicitur.
e Similia. & dicuntur ſpecies, uel indiuidua.& ad hoc ſupra de rei uendi. l.in rem.§. quod nõ eadem. & in iſta non cadit rerum miſtura.
f Alterum.ſcilicet corpus.
g Vocatur. & hoc dicitur totum integrale.
h Aedificium. ſolo infixum. aliàs etiam per ſe poſſet uſucapi ſuperficies: ut ſup.de act. empt. l.granaria.
i Tertium.ſcilicet corpus.
k Nõ ſoluta. imò ſoluta uerè ſunt, ſed non ſunt ſoluta quo ad diſpoſitionem patriſta. & hoc dicitur uniuerſitas.
l Non habet.tum ſemper in ea cauſa maneat, niſi ad ſecundum, uel tertiũ perueniat, ſecundũ Ioan.
m Decem dies.ſecus ſi amplius tempus,ut ſup.eo.l.eum qui.& de ſecundo genere hic dicit.item facit ſup.de fun.dot.l.ſi fundum.in fin.

* Corpus etiam alijs modis conſideratur ut per Mand. in gl. Fac. §.conſiderantes, in uer. unum corpus.
† Id eſt, vnitũ. aliàs τεχνικὸν, id eſt, naturale.
† In P. F. ex contingentibus.
† i. connexum.aliàs συνημμένον, artificio — ſum.
* In, non eſt in P.F.

cta,an uſucapionẽ a cuiuſq; rei præcedentẽ b interrũpat,quæritur? Tria c aũt genera ſunt corporũ, * vnũ quod cõtinetur uno ſpiritu, d & græcè † ἡνωμένον uocatur,homo,tignũ, lapis,& ſimilia. e Alterũ, f quod ex cõtinentib. † hoc eſt pluribus inter ſe cohęrentibus cõſtat:quod † συνημμένον vocat, g vt ædificiũ, h nauis,armariũ. Tertiũ, i quod ex diſtantib.cõſtat:vt corpora plura nõ ſoluta, k ſed uni nomini ſubiecta veluti populus, legio, grex. Primum genus in * uſucapione quæſtionem nõ habet: l ſecundũ & tertiũ hñt. Labeo in libris epiſtolarũ ait: ſi is, cui ad tegularũ,uel colũnarum vſucapionẽ decẽ dies m ſupereſſent,in ædificium eas cõieciſſet: nihilominus eũ vſucapturũ, n ſi ædificiũ poſſediſſet. Quid ergo in his, quæ nõ quidẽ implicantur rebus ſoli, ſed mobilia permanent, ut in annullo,& gemma? o in quo uerũ eſt, & aurum,& gemmã poſſideri, p & uſucapi:cũ utrunque maneat integrũ. De tertio genere q corporũ uidendum eſt. Nõ aũt grex uniuerſus ſic uſucapitur, quõ ſingulæ res: r nec ſic, quõ cohærẽtes. s Quid ergo?Et ſi ea t natura ei u eſt ut adiectionib.corporum maneat idẽ, nõ tñ * uniuerſi gregis ulla eſt vſucapio,ſed ſingulorum aĩalium ſicuti poſſeſsio, ita & uſucapio.Nec ſi quid emptũ x immiſſũ fuerit gregi,augẽdi eius gratia. idcirco poſſeſsionis y cã mutabit,ut ſi reliquus grex dñij mei ſit, hæc quoque ouis: z ſed ſingulæ cãm, a ſuam habebunt ita ut ſi quæ furtiuæ erunt, ſint quidem ex grege, non tñ uſucapiantur. b

Error iuris circa validitatem tituli non inducit bonam fidē: ſed malam in vſucapionibus,& præſcriptionibus longi temporis.l.d.Pau.de Caſt,

Paul. lib. LIIIJ. ad Sabinum. XXXI.

Nunquam in uſuca

pulo.
r Singulæ res.quia nullo modo uſucapitur grex ſecundum quoſdam.tu dic ſm Io.quod uſucapitur,cum poſſideatur,& uendicetur,ut ſup.de rei uend.l. .ij.& iij.Quære enim ſi emi decem animalia quæ erant aliena, & ſic gregem, ut ſ.de abige.l. fin. non uſucapiã?quaſi diceret bene uſucapiã. & quod hic dicitur non ſic capitur, ut ſingulæ res: ſic intellige,quia aliqua re ſingulari uſucapta, poſtea in ea nihil uſucapitur: ſecus in grege. Nam eo uſucapio ſi adiectã aliam ouem, remanet idem grex vt ſup. de iud. l. proponebatur. & ea ouis uſucapitur. & ſic in eo, quod uſucaptũ eſt, procedit uſucapio. & quod ii. fra dicit, non tamen uniuerſi &c.ſ haud tantum. & ſic patet, quod pluribus cauſis poſsidetur caput gregis,vt o ſ pro emptore: & totus g.ex quo comprehenditur illa ouis, pro donato, ut & ſupra titul.j.l. iij. §. ex pluribus. Accurſius.
s Cohærentes.ædificio, uel armario, quia gregis quodlibet caput poſsidetur,& uſucapitur:ſecus in domo, vt ſupra eod.l.eum qui.
t Et ſi ea. nunc reſpondet.
u Eius.gregis. Ioann.
x Emptum.a non domino.Acc.

* P.Fl.nõ idem tñ.

y Poſſeſsionis.rei immiſtę. Acc.
z Ouis.fit mea per hoc.
a Cauſam.id eſt,naturam quam habebant ante immiſtionem:tenebunt etiam poſt immiſtionem. Acc.
b Vſucapiantur.cum ſint furtiuæ.

n Vſucapturum.Imò ſtatim eius fieri vr, ut ſup. de acqui.rer.dom.l.adeo.§.cum in ſuo.ſed dic,cedit ſolo, quo ad totale ædificium ut ibi dicitur.
o Annulo,& gemmis.hoc eſt de tertio genere, cum utrunq; poſſideatur,in quo tunc reſpond.
p Poſſideri.imo videtur quod gemma non poſſideatur,cum pro ea rei uendi. non detur contra ſic tenentem,ut ſup.ad exhi. l. gemma.ſed diſtingue quia eniui ornandi cauſa ponatur,ut ſup.de au. & ar. leg.l.& ſi non ſint.§.perueniamus. quæ eſt ſimiliter contra. Si aũt hoc non appareat, tunc obtinet quod hic dr & poteſt legi cum,temporaliter.nec ob. ſupra de aur.& arg. leg. l.ſi ut habiliter. eſt enim illud quantum ad hoc,ut ſi legauerit quis gemmas,& aurũ, in quo ſunt incluſæ,cedat legato:vtrunque tamen per ſe poſsidetur & ſeparata intelliguntur,ut hic, & neutrum alteri cedit. & hoc etiam modo poteſt reſponderi ad §. perueniamus.
q De tertio uero genere. ſcilicet de grege,non de po

Nunquam. CASVS. Ponit regulam. Secundo dicit exemplum.& eſt regula quod in uſucapionibus iuris error non prodeſt poſſeſſori. Exemplum eſt, quod ſi emo a pupillo in initio abſq; authore tutore per errorem,& tradidit mihi rem:licet poſtea ex interuallo interueniat authoritas tutoris.non tñ uſucapio.

In uſucapionibus. In uſuc. enim mobi iũ continuũ tẽps exigitur.[Seruus.] Seruus ſtans tanquam liber,nõ poteſt poſsidere ſibi : nec dominus per eum poſsidet. ſi autem nomine alterius acquirat rẽ, quæritur poſ. ei, cuius nomine quæſiuit.[Si ſeruus.]Si ſeruus meus uoluntas quæſiuit peculiari nomine aliquam rem. ſicut acquiritur mihi poſſeſsio,& etiam uſucapio ignorãti: eandem poſ.teneo,& in uſuc. procedo etiam ſi furere incipiat.Idem eſt in colono,& in inquilino.

Si ui aut clã.Poſsideo fundũ ui,aut clam aut precario

y Cōcor. tex. in ca. apoſtoli — ex. extra, de dn. & in cap. du. dū. de de. Quod eſt uerū, quando ius eſt clarū, non quādo dubitaſ probabiliter de eius intellectu: vt in ca. cum dilect⁹. extra, ꝺ cōſn. z P. Fl. at quia.

ro: nunc effi ioꝛ furioſus, adhuc eodem modo dicor poſſidere, ſicut & curator furioſi poteſt experiri interdicto, Vti poſſidetis, pro poſſ. quam ante furorem acquiſiuit furioſus per ſe, uel quā acquiſiuit poſt furorē per alium. Vacuum. Defunctus cœpit uſucapere rem. d. celſis, dicitur ꝙ tempus quod tranſiuit poſt mortē defuncti, & ante aditam hæreditatem, uel quod tranſiuit poſt aditam hæreditatem, & ante cōprehenſam poſſ. huius rei, prodeſt hæredi ad complendam uſuca. [Si defunctus.] Defunct⁹, uſucapiebat rem titulo pro emptore. hæres eius credidit defunctum poſſediſſe ex cauſa donationis illam rem. dicitur quod non impeditur propter hoc uſucapio. Fran. Accurſij.

quia tunc dominus per eum, nec poſt: quia tunc ipſe poſſidet: niſi dicas, nihil poſſidet ante decenniū: nec per eum alius ſ. poſt decennium.

h Alius. vt etiam dominus. quod accipe ut d. §. ſi ſeruus. ſ. ꝙ diu ſit moratus in poſſeſsione libertatis, & qꝺ paratus ſit ſubire iudicium liberale: alias ſecus: quia acquirit poſſeſsionem domino, vt ī. eo. ti. l. j. §. per ſeruū. & facit l. p eā. in fi. & ī. e. l. ſi is. §. ſi ſeruus.

pionib. iuris error poſſeſſorib. prodeſt. a Et ideo Proculus ait, ſi p errorē initio uenditionis tutor pupillo author factus b ſit: vel poſt lōgū tp̄s c uēditionis peractū, uſucapi ñ poſſe, qa iuris error ſit. f

Tempus uſucapionis uel præſcriptionis eſt continuum: ideo non deducuntur dies feriati.

In uſucapionibus mobilium d continuum tempus numeratur. e

Peſtquam deſii ſeruum fugitinū poſſidere: nec ſibi, nec mihi poſſeſſionē acquirit: niſi eam acquireret nomine meo, & ego ratum haberem. Pau de C. ſt.

Seruus licet in libertate moretur, nihil poſſidet f nec p eū g alius. h at q ſi noīe alicuius dū ī libertate moraſ, nactus fuerit poſſeſsionē, acqret i ei, cuius noīe nactus fuerit.

Furor ſuperueniens ei, per quē poſſideo, me poſſeſsione non priuat. h. d. Pau. de Caſt.

Si ſeruus meus, uel fili⁹ peculiari, uel et meo nomine, quid tenet, vt ego p eū ignorās poſſideā, k uel ēt uſucapiā: l ſi is furere cœperit, donec in eadē cā res fuerit, m intelligendum eſt, & poſſeſsionē apud me remanere, & uſucapionē procedere: ſicuti per dormiētes quoqꝫ eos idem nobis contingeret. n Idemqꝫ & in colono, & inquilino, per quos poſſidemus, dicendū eſt.

Per furorem ſuperuenientē iniuſta poſſeſsio non fit iuſta: nec econuerſo iuſta efficitur iniuſta. Pau de Caſt.

Si ui, aut clā, aut precario poſſeſsionem nactus quis poſtea furere cœperit: & poſſeſsio, o & eadē cā durat ꝺ hoc, quod precario furioſus habet: quēadmodū interdicto quoque Vti poſſidetis, furioſi noīe rectē experimur p eius poſſeſsionis nomine, quam ante furorem per ſe, uel poſt furorem per alium q nactus eſt.

In uſucapione cœptæ complenda computatur tēpus, quo poſt mortē uſucapientis poſſeſsio ſtetit uacua, vel ante aditam hæreditatem, uel poſt. Pau de Ca.

Vacuum r tp̄s, quod ante aditam s hæreditatem, t vel poſt aditam u interceſsit, ad uſucapionem hæredi procedit. x

Hæres uſucapit titulo quem habebat defunctus: licet ipſe credat de alio titulo, quàm reuera eſſet. Pau de Caſt.

Si defunctus emit, y hæres autem putat eum

a Prodeſt. hoc exemplum ſubijcit & inf. eo. l. ſi tut. §. j. & ī. pro empt. l. ij. §. ſi a pupillo. Sed contra. ī. eod. l. pen. §. j. & inf. pro donat. l. ſiuir. Solu. ut noi. ſup. de iur. & fac. ignoran. l. iuris ignorantia. & facit. l. iuris ignorantia.

b Factus. alias nō. & tunc ſupple, nec aliquo tempore: vt bene iungatur, uel poſt &c. uel ſit expoſitio ſuperioris hic uerſus, uel poſt &c. q. d. non ſit factus author ut debuit: ſed ex interuallo poſtea. alias ſine non. & tūc dic in initio, ſcilicet tantum, non in ipſo contractu & eo perfecto: quod fieri debet: vt inſti. de autho. tut. §. tutor. &c. & ſupra, de acquir. hæ. l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum. Vel dic factus, ſed perperam: vt ſup. de authn. tut. l. j. in fin. & l. ij. & l. ſi conditionalis. & l. non multum.

c Longum tempus. ſic ī. de ſol. l. cæterum. Accur.

d In uſucapionibus mobilium. Idem in immobilibus: vt ſup. eod. l. uſucap. & l. naturaliter. de his tamen magis erat dubium, quia citius acquiruntur. Item quia uilis, & abiecta eſt poſſeſsio rei mobilis, ut ſupra tit. j. l. ſi rem.

e Numeratur. olim annus: hodie triennium.

f Nihil poſſidet. niſi ut ſup. tit. j. l. iij. §. ſi ſeruus. nā nullam communionem habet ad ius ciuile: vt ſupra, de teſta. l. qui teſtamento. §. ſeruus.

g Per eū. Oppo. nec ante decēniū habet locū hic §.

i Acquiret. tanquā procurator: vt ſup. tit. j. l. ſi me. §. fin.

k Poſſidebam. Nā ex cauſa peculiari ignorantibus nobis acquiritur poſſeſsio & uſucapio: vt ſup. titu. j. l. poſſeſsio. in prin. & l. j. §. per eū.

l Vſucapiam. hoc ad peculiares reſpicit. ut inf. pro ſol. l. ij.

m Res fuerit. i. nō apprehenſa per alium.

n Contingeret. nā licet tales non quærant, vt ſup. tit. j. l. j. §. furioſus. retinent tñ. vt hic, & inf. proxi. §. & ī. ti. j. l. ſi id quod. §. j. & l. ſi is qui. & facit ī. pro emp. l. qui fundum. in prin. & ī. eo. l. iuſto. §. cum. & ſup. de acqui. hære. l. ſi quis alicui.

o Et poſſeſsio. nunc reſpondet: & ita tenetur interdicto de precario: & quod ui aut clam: quemadmodū &c. q. d. ſicut iuſta non mutantur: ſic nec iniuſta & facit ſup. §. proxi.

p Experimur. ſcilicet nos curatores eius.

q Per alium. vt per ſeruum, uel filium, per quos uſucapio quæritur ignoranti: vt ſupra, ti. j. l. iij. §. ſaltus. & l. quamuis. §. ſi.

r Vacuum. quod fuit poſt mortem teſtatoris ante aditam hæreditatem. Acc.

s Aditam. animo.

t Hæreditatem. quæ non poſſidet: vt ī. ſi quis teſta. lī. l. j. §. Scæuola.

u Poſt aditā. aū apprehenſam poſ. vt ī. ti. j. l. cū heredes. & ſic dī uacuum p̄p poſſ. quę apud neminem eſt.

x Procedit. ut ſuitai: vt & ī. eo. l. cœptā. & ī. e. l. ſerū miſſum. §. Labeo. & arg. ī. tit. j. l. j. §. per ſeruū. & l. Pōponius. §. ſi is. non autem ut inchoetur, ut ſupra, eod. l. fine. & eſt hic ratio: vt infra de reg. iu. l. omnis.

y Si defunctus emit. & per traditionem cœpta non

ex donationis cā poſſediſſe, uſu eum capturum, a Iulianus ait.

Vitium furti purgatur, ſi fur domini voluntate habere incipiat. hoc dicit. Pau. de Caſt.

Pompon. lib. xxxij. ad Sab. XXXII.

SI fur rē furtiuā a dño emerit, & ꝑ tradita habuerit, deſinet eā ꝑ furtiua poſsidere, b & incipiet pro ſuo poſsidere.

Qui putat ſe non poſſe vſucapere cum poſſit errando in iure, dicitur mala fides, & non uſucapit. Pau. de Caſt.

Si quis id, quod poſsidet, c non putet ſibi per leges licere uſucapere: d dicendum eſt, etiam ſi erret, nō procedere tñ eius uſucapionem: vel quia non bona fide uideatur poſsidere, uel quia in iure erranti e non procedat uſucapio. Incertā partem poſsidere nemo poteſt. Ideo ſi plures ſint in fundo, qui ignorent quotam quiſque partem poſſideat, neminem eorum merā f ſubtilitate poſsidere, Labeo ſcribit.

Quilibet bona fidei poſſeſſor cum titulo uſucapit partum ancillæ furtiuæ apud ſe côceptum, & editum. Bar.

Iulianus libro. xliiij. Digeſtor. XXXIII.

NOn ſolum bonæ fi

non domino.

a Capturum. tit. pro emp. arg. ĵ. pro dona. l. fi. & ēt pro donato, ſi iuſtus ſit error, ſecundum Ioã. Sed quid ſi hæredi fuit facta traditio? Rñ. cum ex cauſa ſolutionis datur, & accipitur, non nocet: arg. ſ. titu. ij. l. cum in corpus. Si uero ut contractus cōſtitueretur, ſcilicet fiebat traditio, ſi alter intendens uendere, alter donatum accipere, tunc diſſenſus nocet: & facit ĵ. eod. l. hæres eius. Acc.

SI fur. CASVS. Fur rē furtiuam à domino emit, & habuit eam pro derelicta. dicitur quod definit eſſe furtiua: & poſsidet eam amodo pro ſuo. Secundo dicit, poſſeſſor non credit ſibi licere per leges uſucapere rem quam poſsidet: ut quia Iudæus non credit ſibi licere per leges uſucapere rem, quam poſsidet, puta ſeruum Iudaicū, quem poſsidebat. dicitur quod hic error iuris nocet ei in uſuca. facienda. Tertio dicit, Incertam partem fundi nemo poteſt poſsidere. & ponit exemplum. Fran. Acc.

b Poſsidere. non dicit uſucapere: quia ſua eſt: vt ſ. de rei uendi. l. hoc ſi res. niſi dicas contra eum qui haberet eā obligatam. & facit infra, lege prox. §. quod uulgo. & infra, de fur. lege, quamuis. & infra, de hære. inſtituendis, lege, ſeruus alicuius. §. qui fideicommiſſariam. Accur.

c Poſsidet. in ueritate.

d Vſucapere. Puta Iudæus poſsidet mancipium Iudaicum, qui non putat ſe poſſe uſucapere, ſicut nec Chriſtianum.

e Erranti. cum putaret ſibi non licere, ſcilicet uſucapere mancipium Iudaicum. & ad hoc ſ. de leg. iij. l. j. in prin. & ſup. eo. l. nunquam. in pri. icens ſi in facto: vt ĵ. eo. l. iuſto. §. filiusfamilias. quæ eſt cōtra. & ſ. de iu. & fac. igno. l. regula. §. qui ignorauit. & ſ. de acqui. hær. lege, ſi quis extrāneus §. ſciendum. quę ſunt contra. & probatur hæc diſtinctio infra, pro empt. lege ij. §. ſi à pupillo. Item arg. contra ſupra de pe. hære. l. ſed & ſi lege. §. ſcire. ubi etiam qui in iure errat, eſt bonæ fidei. ſed illud quo ad fructus, hoc quantum ad uſucapionem.

f Mera. unde ſecus eſt de æquitate, ſm quoſdam. hoc at. non placet. & fallit ĵ. de iure do. l. ſi ego. §. j. in fin. Item nec quod dicit placet: vt ſup. titu. j. l. iij. §. ij. & l. locus. ubi ſunt exempla huius. §. ſed pars quæ durat ab hoc puncto uſque ad illud, licet neſciatur quota pars ſit fundi, bene poſsidetur. Nam diſtincta ab aliquo, quaſi per ſe fundus eſt: alias diceremus neminē in mundo poſsidere fundum, uel agrum: cum neſciatur quota pars mundi ſit fundus, uel ager, ſiue quota pars huius regni. Acc.

Incerta pars rei alicui' poſſideri non poteſt. & qualiter ſint illa uerba intelligēda.

NOn ſolum. CASVS. Si quis emit ancillam furtiuā bona fide, ſiue alio iuſto titulo cępit eā habere, & hæc ancilla concepit, & peperit apud bonæ fidei poſſeſſorem: poſſeſſor vſucapiet partē eius. Quod uulgo. Emi fundum à nōn domino, ſciens: & ſic non poſſum uſucapere propter malam fidem. nunc uolo mutare qualitatem poſſidendi: uolēs poſſidere iſtum eundem fundum ti. pro hærede uel ſimili: & ſic uſucapere. quæritur an poſſum? & dicitur ꝙ ſi nulla cā interueniat, non poſſum mutare: & ſi aliqua cauſa extrinſeca interueniat, poſſum mutare: vt ſi iſtum eundem fundum emi à uero domino, uel ab eo quem credebā dominum, uel ſi a domino ſim hæres inſtitutus, uel bonorum poſſ. eius accepi, incipiam pro hærede poſſidere. Item ſi credam me hæredē inſtitutum à domino, & habeam iuſtam cauſam hoc credendi. In his eñ caſibus uel efficior dominus, uel uſucapiam. ultimo dicit de colono fundi, qui non poteſt ſibi cauſam poſſeſ. mutare nulla extrinſecus accedente cauſa, eū nec poſſ. aliquam dicatur colonus habere. ſi autem cauſa extrinſecus interueniat, tunc incipiet poſsidere: veluti ſi mortuo domino fundi emat iſtum fundum ab eo, qui exiſtimat ſe hæredem domini, uel bonorum poſſeſſorem. hoc enim caſu incipiet colonus poſsidere pro emptore. [Si dominus.] Exiſtēs in fundo meo uidi homines armatos: timens ne uenirent ad me, fugi: non tamen uenerunt ad fundum. dr quod poſſ. fundi amitto, & qui bona fide incipiet poſsidere, præſcribet: fundum. Si mihi. Dic primo in genere. Secundo in ſpecie. Si promiſeras mihi fundum & ceſſiſti mihi eius poſſeſ. & in ſolutum accepi, cū fundus ille non fuerit tuus, præſcribam. Vel aliter ut in glo. quæ incipit, uidetur &c. Qui pignori. Rem quandam uſucapiebam, ea tibi obligo. dicitur quod adhuc procedo in uſuca. donec hæc res ſtat penes creditorē. Si autē creditor alij tradat hanc rem, & ſuo nomine, amodo interrumpitur uſucapio perinde, ac ſi depoſuiſſem hanc rem uel commodaſſem: & depoſitarius hāc rem alij traderet ſuo nomine. Nam & hoc caſu interpellabitur uſucapio mea. Si autem hanc rem obligaui, & non tradidi, in uſucapione procedam, etiam ſi creditor hanc rem alij tradiderit, cum poſſeſsionem non potuerit tradere, cum eam non habebat. Si rem tuam. Poſsidebam rem tuam, & bona fide, tandem obligaui eam tibi ignoranti tuam eſſe: an procedam in uſucap. quæritur? & diſtinguitur. Nam aut tradidi tibi: tunc non procedam: aut non tradidi, ſed ſimpliciter obligaui: & tunc procedo. Et quæ ſit ratio diuerſitatis inter hos duos caſus, dic ut in gloſſ. Si rem pignori. Rem quam poſsidebam bona fide obligaui tibi, & tradidi. poſtea ſeruus ſurripuit eam tibi. dicitur quod non interrumpitur uſucapio mea. Idem & ſi ſeruus meus tibi eam ſurripuit. & reddit rationem. Idem ſi tu creditor conceſſiſti mihi eam rem precario, & ſeruus meus eam à me ſurripuit. idem & ſi conduxeram eam rem à te. Idem ſi eam conduxi à te. & eam tecum habui precario ſimul. Fran.

Emptores.

dei emptores,[a] ſed & omnes qui poſſident[b] ex ea cauſa,[c] quā uſucapio ſequi ſolet,[d] partū[e] ancillæ[f] furtiuę uſu ſuū faciūt. idq; ratione iuris introductū arbitror. Nā ex qua cauſa[g] qs ancillā uſucaperet, niſi lex duodecim tabularū, uel Attinia[h] obſtaret: ex ea cā neceſſe ē partū uſucapi, ſi apud eū[i] ɔceptus, & editus eo tpe fuerit, quo furtiuam eſſe matrē ei[k] ignorabat.

Nemo poteſt cauſam ſuæ poſſeſsionis mutare, niſi ſuperueniat cauſa extrinſecus iuſta, & uera, uel putatitua. Bartol.

Quod uulgo rńdet,[k] ipſum ſibi cām poſſeſsionis mutare non poſſe: toties uerū eſt,[l] quoties qs ſciret ſe bona fide nō poſſidere,[m] & lucrifaciendi cauſa[n] inciperet poſſidere. idq; p hęc probari poſſe,[o] ſi quis emerit fundū ſciens ab eo, cuius nō erat: poſſidebit pro poſſeſſore.[p] Sed ſi eundē à domino emerit, incipiet ꝑ emptore poſſidere: nec uidebit ſibi ipſe cauſam poſſeſsionis mutaſſe.[q] Idemq; iuris erit, ēt ſi à non dño emerit, cū exiſtimaret eum dominum[r] eſſe. Idem hic ſi à domino hęres inſtitutus fuerit, uel bonorum poſſeſſionē acceperit: incipiet[s] fundum[t] pro hærede poſſidere. Hoc amplius, ſi iuſtam cauſam habuerit[u] exiſtimandi ſe hęredem, uel bonorum poſſeſſorē domino extitiſſe: fundum pro hęrede poſſidebit, nec cauſam poſſeſſionis ſibi mutare uidebitur. Cum hæc igitur recipiantur in eius perſona, qui poſſeſsionem habet: quantò magis in colono recipienda ſunt[x] qui nec uiuo, nec mortuo domino ullam poſſeſsionem[y] habet? Et certè ſi colonus mortuo domino emerit fundum ab eo, qui exiſtimabat ſe hęredem eius, uel bonorum poſſeſſorē eſſe incipiet pro emptore poſſidere.

Non ſufficit quem deiectum eſſe, niſi pdiūm ſit ui poſſeſſum. hoc dicit Bartol.

Si dominus fundi homines armatos uenientes exiſtimauerit, atq; ita[z] ꝓfugerit: quamuis nemo eorū fundū ingreſſus fuerit, ui deiectus[a] de poſſeſsione uidet. Sed nihilominus id prędiū, ēt antequā in poteſtatē domini redeat, à bonę fidei poſſeſſore uſucapitur:[b] quia lex Iulia, & Plautia ea[c] demū uetuit longa poſſeſsione capi, quę ui[d] poſſeſſa fuiſſent: nō etiam ex quibus ui quis deiectus fuiſſet.

Traditio facta ab eo, qui conuenitur actione perſonali, præſtat iuſtā cauſam uſucapiendi. Bar.

Si mihi Titius, à quo fundum petere nolebam poſſeſsionē ceſſerit, uſucapionis cauſam iuſtam habebo.[e] Sed & is,[f]

a Habuerit. ſ. emptor malæ fidei, ſcilicet quod poſſidens mala fide non poſsit mutare cauſam poſſeſ. niſi extinſeca adueniat: quanto magis &c.

x Recipienda ſunt. ut non poſsit ſibi mutare cauſam poſſeſsionis.

a Emptores ancillę furtiuę.

b Poſsident. matres.

c Cauſa. id eſt, titulo. & bona fide.

d Solet. ut ex donatione uel quolibet alio titulo. & dic poſſident ancillam.

e Partum. nunc reſpondet.

f Ancillæ. quam & ipſi poſsident: ſed non eo. tit. quo matrem: ut de his plene not. ī. de publi. l. ſi ego. §. partus. ubi titu. ꝓ ſuo uſucapitur partus.

g Ex qua cauſa. ut titul. & bona fide. Accurſius.

h Attinia. ut Inſtit. de uſuc. §. furtiuæ. & facit ī. pro emp. l. ſeruus dño.

i Eum. emptorē, uel, id eſt, habentem ab alio titulo matrem.

k Quod uulgo reſpondetur. ut C. de acquiren. poſſeſ. l. cum nemo. ubi plene dixi.

l Verum eſt. i. ſic per exemplum intelligenda eſt.

m Non poſsidere uel detinere tantū: ut habeat locum quod de colono infra dicit. & ī. pro hærede. l. ij. & ſic nō uſuca. & dic eū titul. uel fine.

n Cauſa. per uſucapionem.

o Poſſe probari. ſcilicet nō directo, ſed per exempla ducta in contrarium.

p Pro poſſeſſore. ut impediatur uſucapio: non ut talis poſſeſſor directa peti. hære. teneat: ut ſup. de peti. hære. l. nec ullam. §. ſi quis ſciens. quę eſt contra.

q Mutaſſe. licet mutata ſit: quia ex trinſeca cauſa ſuperuenit: vt ſup. titu. j. l. iij. §. illud.

r Eum dominū. ergo ſi habuit malam fidem, uidetur mutare. & ſic ſunt hæc exempla: ſed per obliquum. Ac.

s Incipiet. qui ante ꝓ poſſeſſore poſſidet.

y Vllam poſſeſsionem. iuſtam uel iniuſtam ciuilem, ſed naturalem ſic. ſecundum quoſdā. pro eis. ī. pro hærede. l. ij. §. j. & ī. cōmu. diui. l. communi diuid. §. neque. Tu dic nullam. ſ. neque naturalem, neq; ciuilem. & facit ī. de preca. l. certe. §. Iulianus. & l. proxi. in princip.

z Atque ita. quia ſcilicet uidit homines armatos.

a Vi deiectus. uidetur ut amittat poſſeſ. & definat uſucapere: non uero ut habeat act. quod met. cau. ut ī. quod met. cau. l. metum. in princip. quæ eſt contra. nec habet locum unde ui: vt ī. de ui & ui arma. l. iij §. ſi quis autem. quę eſt contra. & ibi plenè dices. Accur.

b Vſucapitur. ut & ſup. e. l. ſequitur. §. ſi tu.

c Ea. ſ. prædia.

d Quę ui. ablatiua uel expulſiua. non compulſiua: ut C. quod met. cau. l. ſi ui.

e Iuſtam. habebo. titu. pro ſoluto.

f Sed & is. uidetur idem repetere. quare dic quod primo in genere, ſecū do explicatiuè, uel primo de alijs, ſecundo ſpecialiter de actione ex ſtipulatu. de qua erat dubium cū eſſet ſtricti iuris. Vel primo erat debitū uere, ſecundo nō, ſed credebatur ex ſtipulatu deberi: ut infra titu. j. l. j. Nō autem dicas in aliquo. quod peterem act. reali: quia tunc aut eſſē dominus, & non uſucaperem ut ſupra eod. l. ſequitur. §. Iana. aut tradens, & non ego: nec tunc uſucaperem: cum is ut meam, nō ut ſuam tradat: vt ī. de condic.

t Fundum pro hærede. ſ. titu. & etiā uſucapit ꝓpter iuſtum errorem, licet non ſit hæres: vt C. e. l. Celſus.

condic.ob cau.l.iij.§.ſubtilius. aut neutrius:& tunc idem:quia qui non transfert dominium cum eſt domi nus,nec cauſam uſucapiẽdi patat,cũ nõ eſt dominus: licet illa regula fallat infra ꝓ empt.l ij.§.ſi a furioſo. & de hoc dic,ut ſ.tit.j.l.Pomponius.§.ſi libet.& §.ſi iuſſu. Item ſecũdũ hoc non eſt cõtra. ſ.e.l.cũ ſolus.nam & ibi agebat rei uẽdicatione,ſeu petitione hæreditatis q̃ eſt in rẽ. Nec cauſam habebat à tradente,hic perſonaliter. quãquam poſſet dici, qđ ibi non impeditur alia uſucapio,niſi pro hęrede. Alij dicunt qđ ibi loquit̃ in cauſa lucratiua,hic in nõ lucratiua: quod nõ placet: quia & hic forte cauſa lucratiua erat: puta ex cauſa legati. alij quod ibi ſpeciale, quod non placet.

à quo [a] ex ſtipulatu fundum petere uolebam:cedẽdo mihi poſſeſſionẽ ,ſi ſoluẽdo cauſa id fecerit. eo ipſo efficiet, ut fundũ longo tempore capiam.

Per procuratorem cui res traditur,debitor uſucapit: quæ uſucapio interrumpitur,ſi per creditorem poſſeſſio in alium trãsferatur. Bartolus.

Qui pignori rẽ dat, uſucapit, quandiu res apud creditorẽ eſt. [b] ſi creditor eius poſſeſſionẽ alij tradiderit: [c] interpellabitur uſucapio. [d] & quãtũ [e] ad uſucapionẽ attinet, ſimilis [f] eſt ei,q̃ quid depoſuit,uel commodauit: quos palàm eſt, deſinere uſucapere, ſi cõmodata, uel depoſita res alij tradita fuerit ab eo, q̃ cõmodatũ,uel depoſitũ acceperit. [g] Plane ſi creditor nuda cõuẽtione hypothecã ꝯtraxerit, [h] uſucapere debitor ꝑſeuerabit. [i]

Rei propriæ nõ conſiſtit pignus: et ſi tali creditori traditur, uſucapio interrumpitur, ſiue ſit tradita uere,ſiue fictẽ. Bart.

Si rem tuã cũ bona fide poſſiderem,pignori tibi dẽ,ignorãti tuã eſſe,deſino uſucapere: [k] q̃a nõ intelligit̃ q̃s ſuę rei pignus ꝯtrahere. [l] at ſi nuda cõuẽtione pignus cõtractũ fuerit, nihilominus uſucapiã:q̃a hoc quoq; modo nullum pignus contractum uidebitur. [m]

Si ſeruus debitoris,uel creditoris ſurripiat rem pignori traditam: uſucapio non interpellatur,ſiue ſit tradita uerè,ſiue ficte.hoc dicit.Bartol.

Si rem pignori datã creditoris ſeruus ſubripuerit,cũ eã creditor poſſideret, nõ interpellabit̃ uſucapio debitoris. quia ſeruus dominiũ ſuũ poſſeſſione nõ ſubuertit. [n] Sed & ſi debitoris ſeruus ſubripuerit,quamuis creditor poſſidere deſinat, [o] tamẽ debitoris uſucapio durat nõ ſecus,ac ſi ea creditor đbitori tradidiſſet. Nam quãtũ ad uſucapiones attinet, ſerui ſubtrahẽdo res,nõ faciunt deteriorẽ dominorũ ꝯditionẽ.Facilius obtinebit [p] ſi p̃cario poſſidẽte debitore,ſeruus eius [q] ſubripuerit, † uel cũ ex conductione poſſideret. Nã cõductio idẽ p̃ſtat, quaſi apud creditorẽ res eſſet. Poſſidet n.& hoc caſu [r] creditor Sed & ſi utrũq; interceſſerit, & precarij rogatio,& ꝯductio, intelligit̃ creditor poſſidere. & precarij rogatio nõ in hoc iterponit̃, ut debitor poſſeſſionẽ habeat, ſed ut ei tenere rem liceat. [s]

Alphenus libro .Digeſt. à Paulo epi. XXXIIII.

SI ſeruus [t] inſciẽte domino rẽ peculiarem

[a] A quo. perſonaliter. obligato.
[b] Apud creditorẽ eſt.ut & ſup.e.l. ſerui nomine. Ac.
[c] Tradiderit. ſcilicet ſuo nomine: ut trãſferat poſſ.in accipientẽ,puta uẽdendo: ſecus ſi ſuo creditori obliget, & etiam tradat.
[d] Uſucapio, ſcilicet debitoris.
[e] Et quantũ.non ergo quo ad alia, & ſic non quo ad poſſeſſionem.ergo iſte, ſcilicet debitor nullo modo poſſidet, licet fingatur quo ad uſucapio.ſed commodator, uel deponẽs bene poſſidet. ſupra depoſi. l.licet. §.qui. Accur.
[f] Similis . ſcilicet debitor.
[g] Acceperit.ut & ſupra eo.l.iij.§.qđ ſi ſeruus . Sed contra.ſ.ti.j.l.qui uniuerſas.§.fin.Sol.ut ibi.Itẽ cõtra. C.de acquir.poſ.l.fi.I fi. Sed aliud eſt tradere, ut hic:aliud eſt perdere,uel derelinquere,ut ibi.Item arg.cõtra ſupra de bonorum poſſeſſione.l.tutor.& de rebus eorũ qui ſub tutela uel cura ſunt.l.ſi fundus.§.quanquã.& de ſucceſſo.edi.l.j.§.unuſquiſque.
[h] Contraxerit.& ſic apud debitorem res ſtetit.
[i] Perſeuerabit . etiam ſi creditor alij tradat: quia nec poteſt,ſcilicet creditor transferre poſſeſſionem, cum non habeat.
[k] Deſino uſucapere.quia & poſſidere.
[l] Contrahere.ut ſup.eod.l.ei a quo . & ī.de re.iur. l.neque pignus.& aperi hanc rationem : quia per te uolui poſſidere. ſicut per creditorem cui pignus tradidiſſem , ſed pignus nullum : poſſeſſio ergo nulla retinetur.plane amittere poſſeſſionẽ potui,quod nolui. Accurſius.
[m] Videbit̃. not. eandem rationem ad oppoſitos caſus: & ſic eſt argu.contra.C.de con.tr. pecu. l. fina. ſed dic quod hic non deſino poſſidere : ſed ſuperiori caſu ſic. Item ibi licet, non de iure,de facto tamen contractũ eſt pignus. & facit ī. de pigno.act.l.ſi rẽ alienam.
[n] Non ſubuertit. ut & ſ.tit.j.l. ſi de eo. in princip.& l. rem quæ.& l.ſi rẽ. ſed nonne incidit in uitiũ furti ? Reſpõ. utique:quia hoc fieret etiã ſi eſſet dñs rei ſubtractę: ut inſti. de oblig. quæ ex deli. §. hi qui. Cur ergo non interpellatur uſucapio ? Rñ.quia iam erat cœpta: & ideo non interpellat̃ ex poſteriori facto.
[o] Deſinat . ergo poſſidet.
[p] Obtinebit. ſ.ut uſucapio non interrumpatur:cum hic qualitercũq; teneatur debitor. Acc.
[q] Eius . ſcilicet, debitoris.
[r] Poſſidet enim hoc caſu . ī.de pign.act.l.ſi pignus. Accurſius.
[s] Liceat.i. ut ſit in poſſeſſione . nã ſi precario rogaret ut poſſideret,& poſtea cõduceret, vel econtra:per ultimũ tollitur primũ : ut ſ.de acq ui.poſſ.ſ.l. ſi quis ante.

SI ſeruus. CAſUS Seruus tuus non habens liberam peculij adminiſtrationẽ,uendidit mihi rem peculiarem,& tradidit credens de ſua uoluntate hoc facere:& etiam ego emptor credebam . dicitur quod iſtam rem poſſum uſucapere:vel potes aliter ponere caſum ut in gloſſ. Franciſ. Accurſij.

[t] Si ſeruus . habens liberã adminiſtrationẽ peculij: uel expreſ-

† Et ratio huius §. eſt , quia pignus & dominiũ non concurrunt. not. Spec. in titu. de ceſſione actio . §. j. uerſic.ſed quid ſi ceſſ ſi.& uerſ. ſed pone, habeo . & in titu. de loca.§.vj. uerſ. xlv.

* F.F.obtineretur.

† In Pan. F.hęc deſunt.

* F. Flo. quod ſi.

vel expreſſam domini uoluntatem, aliàs re uitioſa facta, non procederet uſucap. ut C. quod cum eo. l. ſi liberam. & j. de di. præſcrip. l. in uſu. §. ſed ſi ante. & dicas quod res non erat peculij, ſed forte ſeruus emerat a nõ domino, alioqui ſi eſſet de peculio, ſtatim fieret emptoris, ut d. l. ſi liberã. vel dic quod non habet liberã, ſed credit cum uoluntate domini facere, & emptor credit idem, & ſic nõ incidit res in uitiũ furti, alias contra, ut j. de fur. l. inter dum. §. cum autẽ.

uendidiſſet, emptorem uſucapere poſſe.

Crimen expilatæ hæreditatis inuſucapibilẽ rem facit: ſecus furto cõmiſſo aduerſus fructuarium, uel hæredem. Bart.

Iulianus li. iij. ad Vrſeiũ Ferocem. XXXV.

SI homo [a] † cui[9] uſuſfructus legatus [b] erat ab hærede nunquã poſſeſſus ſubreptus fuiſſet: qſitũ eſt, q̃a hęres furti actionẽ nõ haberet, [c] an uſucapi poſsit? Sabinus rñdit nullã eius rei uſucapionẽ eſſe, cũius noĩe furti agi poſsit. [d] agere aũt furti eũ, q frui deberet [ł] poſſeſſione. ꝙ ſic accipiendum [e] eſt, ut [f] fructuarius poſſit uti frui: [g] alter enim [h] homo † in eã cauſam [i] nõ perducetur. Sed ſi utenti iam & fruenti abductus homo fuerit, non ſolum ipſe, [k] ſed etiã hęres furti agere poterit. [l]

Error iuris, qui eſt in perſona tradentis, uſucapionem nõ impedit. Paul. de Caſt.

Caius lib. ij. rerũ quotid. ſiue aureorũ. XXXVI.

POteſt pluribus modis accidere, ut quis rem alienam aliquo errore deceptus, tanquam ſuam uendat fortẽ, aut donet, & ob id a bonæ fidei poſſeſſore res uſucapi poſsit: ueluti ſi hæres rem defuncto commodatam, aut locatam, uel apud eum depoſitam, exiſtimans hęreditariam eſſe, alienauerit. [m] item ſi

SI homo. CASVS. Titius fecit teſtamẽtum, & in eo inſtituit me hæredem, & Seio legauit uſumfr. ſerui. hic ſeruus poſtea ſurripitur. quæritur an poſſit uſucapi, ſi aliqa emat rem a nõ domino? & diſtingue tria tẽpora. Primum ante apprehenſam poſſ. ſerui per hęredem, uel fructuarium, & ante ſatiſdationem a fructuario pręſtitam, & ſi hoc tempore ſurripiatur, nõ fit furtiuus, & uſucapi non poterit. Secundum tempus eſt, poſtquam fructuarius ſatiſdedit de cuſtodia rei, & tunc ſi ſurripitur ſeruus efficitur furtiuus, nec poterit uſuca. & dic de hoc ut in gloſſ. Tertium tempus eſt, poſtquam fructuarius apprehendit poſſ. ſerui naturalem. & ſic uidetur habere ciuilem: & tũc ſi ſurripitur, efficitur furtiuus, & tam hęres, quam fructuarius poſſunt agere furti. & ſic ſeruus uſucapibilis nõ eſt. Fran.

† Bart. & etiã Bald. in l. uitiu. C. de aeq. poſ. & Alex. hic in apoſtil. ad Bar. reputãt iſtum tex. ſin. ad hoc, quod uitia realia, vel qua ſi realia tranſeant ad quoſcunq; hæredes: ſed pſonalia, ut mala fidea & ſimilia, ñ niſi in hæredes uniuerſales. qui text. tamẽ nihil ad hoc propoſitũ facit. Bolo.

† In P. F. poſſe.

ł In Pan. F. in cauſa non perducetur.

a Si homo. ſeruus.

b Legatus erat. ſubaudi Titio.

c Non haberet, quia nunquam poſ. habuit, uel quia non adiuit hæreditatem, uel ſi adiuit, tamen non poſſedit: ſed crimine expi. hær. agere poteſt, ut j. de fur. l. hæreditarię. & de cri. expi. hæ. l. ij. §. apparet. & j. de præſcrip. uer. l. ſi gratuitam. §. ſi.

d Agi poſſit. contra extraneum: ſecus ſi cõtra dominum, ſcilicet poteſt agi furti, ut ſupra. eod. l. ſequitur. §. ſi rem. ſed utrunque iſtorum eſt falſum. nam domino ſurripiente, & extraneo opem pręſtante agitur furti contra extraneum, & tamen res non eſt furtiua. Itẽ extraneo ſurripiente, & re mihi reſtituta deſinit eſſe furtiua, & tamen furti actio durat, nec de hoc dubiũ eſt. dicas ergo uerum quod Sabin. ait, cum extraneus ſurripuit nec rem reſtituit. Azo.

e Quod ſic accipiẽdũ. ut poſſit agere furti fructuari[9].

f Vt. id eſt, poſtquam, ſ. Accurſius.

g Poſſit uti frui. ſed quando poteſt? Rñ. adita hæreditate, & tũc enĩ magis agit quã hęres: nã & hęredis intereſt ratione dominii. Reſpõ. quod dicitur uti poſſit, dictũ fuit ꝓpter ſatiſdatiõnẽ de cuſtodia rei & ſalute. nã antequam eam ſ. ſatiſdationẽ pręſtet furti nõ poteſt, ut j. de uſufru. le. l. uxori. poſtea uero frui põt, & iã intereſt eius, & nõ ſolum ratione iuris, ſed etiã cuſtodię. quia domino ꝑ cuſtodia tenetur, unde furti agit: dominus uero nulli ad cuſtodiã tenetur. Sed quomodo tenetur fructuarius, cũ nondũ poſſedit? Rñ. qa ꝑ eũ ſtetit quo minus poſſidere inciperet, ut j. de hęre. uen. l. ij. §. perueniſſe. & §. illud. ſecundum Azo. Vel dic ſecundũ Io. & dominũ agere ratione dominij nudi, aliter ratione ſeruitutis, ut j. de fur. l. his caſibus. Nec obſt. quod nõ poſſedit, qa & hoc aliàs contingit ratione iuris, ut j. de fur. l. ſi is qui rem. in prin. & quod in principio dixit, nõ habet, dic ratione pleni dominij.

ł Mando. In proœ. Glo. Faceul. in ver. nt. ubi ẽt de alijs huius dictionis ſignificationibus.

h Alter enim. id eſt, niſi dies ceſſerit & ſatiſdederit.

i Cauſam. ſ. furti.

k Ipſi. gratia naturalis poſſeſſionis.

l Poterit. ut & j. de fur. l. inter oẽs. §. ſi ſeruus. & eſt ratio quia ꝑ fructuarium poſſidentem naturaliter hęres poſſidet & ciuiliter. ſed hoc quomodo, cum ſibi tantũ naturaliter fructuarius poſſidet? Dic ergo ſatis eſſe quod non poſſideatur ab aliquo, etſi non à ſe: ſecus, ſi a nemine: ut j. ſi qa teſt. lib. eſſe iuſ. fue. l. j. §. Scæuola. & j. de fur. l. hęreditarię. fructuarius tamẽ quia ſua intereſt ratione iuris & cuſtodię, agit ẽt ſi a nemine poſſidebatur, cum ſibi fuerit ſurrepta. & facit j. de ui & ui ar. l. iij. §. pe. & de uſufruct. l. ſi fur.

Poterit. ſubaudi, apprehenſa ſua poſſ. ciuili. Si autẽ uſufructuarius nõ apprehẽderet ſuam naturalẽ, nec hæres ſuam ciuilẽ, agere nõ poſſent, ut in prin. legis.

POteſt. CASVS. Aliquando euenit. quod quia credit rem ſuam iuſtu errore ductus, & eã tanquam ſuam uendit, uel donat, cum in ueritate ſit aliena. & ſic bonæ fid. poſ. eã uſucapiet, ut puta ſi hęres eẽ defuncto commodatam, uel depoſitam credens hæreditariam eam uendit, uel donat: uel ſi quia credẽs ſe hęredem, cum non ſit, hæreditariam rem uendit: uel ſi quis habens uſumfruct. ancillæ credit partum eius eſſe in fructu, & ſic ſuum eſſe credit. nam poſſeſſor uſucapere poterit has res: nec dicitur fieri furtum, cum non ſit affectus furandi. & hoc dicit hæc l. cũ princi. ſeq. Franc.

m Alienauerit. ut Inſt. eodem. §. ſed tamen. & ſup. mand. l. mandatum. & idẽ in ſimilibus, ubi iuſtus eſt error, ut ſupra, mand. lege, mandatum. Sed nunquid ipſe hæres per ſe uſucapiet? Reſpon. non. quia perſonali actione tenetur, ſed nulla eſt ratio, ut ſupra eod. l. pignori. §. fina. ſed ea ratio eſt, quia uidetur non bonam fidem habere, cum in eius locum ſucceſſit q bonam fidem nõ habebat, non dico malam. ut infra, de diuer. præſcrip. lege, cum hæres. & facit ſupra, de acquiren. hæred. l. cum quidam. §. quod ſi ipſe. Item nõ ne poſſeſſionẽ deponens, & ſi alij tradita ſit, retinet? Reſpond. non. ut ſupra. eodem. l. non ſolum. §. qui pignori. & j. titu. j. l. iij. §. quod ſi ſeruus. maximẽ rei mobilis. Accurſius.

Credide-

quis aliqua exiſtimatione deceptus, crediderit [a] ad ſe hereditatẽ pertinere, quæ ad eum non pertineat, & rẽ hereditariã alienauerit: aut ſiis, ad quẽ uſusfructus ancillę pertinet, partũ eius exiſtimãs [b] ſuum eſſe (quia [c] & fętus pecudum ad fructuariũ pertinet) alienauerit.

Si res cuius poſſeſsio ciuilis et naturalis uacat, clandeſtinè accipetur, nõ efficitur per hoc uitioſa uitio reali, ſed perſonali: & ideo licet occupans non poſſit uſucapere, uel præſcribere ꝓpter ſuam malã fidem, ꝑ aliũ tamẽ bona fidei poſſeſſorem cũ titulo poterit præſcribi. & dicitur uacare ciuilis, uel naturalis uel per negligentiam cammiſſam in recuperanda naturalẽ, uel quia poſſeſſor deceſsit ſine harede: uel per obliuionem, quã inducitur per lapſum longi tẽporis. hoc dicit.

Idem libro ij. inſtitutionum. XXXVII.

FVrtum non committitur. Furtum enim ſine affectu furãdi nõ committitur. [d] Fundi quoq; alieni põt aliquis ſine ui nanciſci poſſeſsionẽ, quę uel ex negligẽtia [e] dñi uacet, uel qa dñs ſine ſucceſſore deceſſerit, [f] uel longo [g] tẽpore abſuerit. [h]

Idem li[illegible] [illegible]rum quo[illegible] [illegible]

XXXVIII.

QVare ipſe qdẽ nõ põt uſucapere, qa intelligit alienum ſe poſsidere, & ob id mala fide poſsidet. Sed ſi alij bona fide accipienti tradiderit, [i] poterit is uſucapere: [k] qa neque ui poſſeſsũ, neq; furtiuũ poſsidet. Abolita eſt n. quorundã ueterũ ſententia, exiſtimãtiũ ẽt fundi, locive [l] furtum fieri. [m]

Pone hic caſum quod quis occupauit ſolum per uim, poſtea ibi ipſe, uel alius ædificauit: deinde ad te peruenit ſolũ, & ſuꝑficies bona fide, & titulo. certum eſt quod ſolum non poteſt præſcribere: quia eſt affectũ uitia reali, an ſaltem ædificiũ? et dicitur quod nõ: intelligo uerũ reſpectu directi dominij, ſed reſpectu utilis ſi poſſedit tanquã ſuperficiarius, uidetur ſecus. Paulus de Caſt.

Martianus lib. [illegible] inſtitutionum. XXXIX.

SI ſolum uſucapi non poterit, [n] nec ſuperficies [o] uſucapietur.

Per hæreditatem iacentem uſucapio cœpta per defunctũ, poteſt cõpleri, & ſiue poſſeſsione. hoc dicit. Paul.

N[illegible] li. [illegible]rum. XL.

COeptã uſucapionẽ a defuncto, poſſe & ante aditam hęreditatem imp[illegible]ri, conſtitutum eſt. [p] [q]

Vitium furti uel uiolentia nõ purgatur, licet res ueniat in poteſtatem procuratoris. Paulus de Caſtro.

Idem libr. vij. membranarum. XLI.

SI rem mihi ſurre-

a Crediderit. Vt ſi quis ſit inſtitutus hæres, & poſtea ſit mutatum teſtamentum. Accurſius.

b Exiſtimans. ſcilicet errore iuris. & ſic eſt contra ſupra. l. nunquam. in princ. Solu. ſupra loquitur de eo qui ꝑ errorẽ iuris credit titulũ emptionis iuſtum eſſe, cum ipſo iure nullus ſit, hic loquitur de illo, qui errat in facto, quia credebat fructuarium proprietariũ eſſe, uel hic nõ fuit error ex parte accipienus. Vel dic ut ibi.

c Quia. hac ſimilitudine, quia &c.

FVrtum. CASVS in §. fundi quoque. poſſum aliquando poſ. fundi alieni acquirere ſine ui, ut cum dominus eã reſpuit, uel deceſſit dominus abſque ſucceſſore: uel ſi tradidit eam dominus obliuioni ex longa abſentia, & hanc poſſeſsio. ergò intraui. nam acquiro eam, nõ tamen poſſum uſucapere, cũ ſcio alienum fundũ me poſsidere. tamẽ ſi alij tradam bona fide accipienti ex cauſa uenditionis, uel ſimili, poterit ille cui trado, uſucapere, nec dicitur hic fundus furtiuus, cum loci, ſiue fundi nõ poſsit fieri furtum. & hoc dicit hic. §. eũ. l. ſeq. Franci.

d Non committitur, niſi ut ſup. de cõd. ob tan. l. cũ ſeruus. & ff. de furt. l. qui ſaccum. & l. ſul lo. §. qui ancillam.

e Ex negligẽtia. uera, ut quia poſſeſſionẽ reſpuit. &c.

f Deceſſerit. uel etiam eũ ſucceſſore, ſed hereditatem non adiuit, uel ſi adiuit, poſſeſsionẽ non apprehendit, ut ſupra, titu. j. l. cum hęredes. Accurſius.

g Vel longo, id eſt. ex obliuione, quę ex longa abſentia prouenire præſumitur, ut ff. ti. j. l. ſi id quod. j. reſpon. & l. peregrè. in princ. & adhoc ff. de dam. infe. l. ſi finita. §. non autem ſtatim. tẽpus autem ſolum non ſufficit, ut ſupra, quibus mod. uſuſfru. amit. l. ſi mulieri. Alij dicunt ſolo tempore amitti: vt arg. ſupra, de uſufruct. l. arboribus. §. de illo. Item longo accipe quantum iudici uidebitur, per quod obliuio inducitur, argu. Inſtitu. de obli. quę ex quaſi delict. naſ. §. j. non autem longum de decẽ uel uiginti ann. & facit Inſtitu. eod. §. quod autem. Accurſius.

h Abſuerit. à fundo.

i QVare. tradiderit. ille q ſine ui nactus fuerit poſſeſſionem.

k Vſucapere. uel pro donato, uel pro emptore, uel pro ſoluto, ſi ex his cauſis fuerit tradita.

l Loci ue. & ita rei immobilis.

m Fieri. & ideo præſcribitur. ſed hodie contra, ut in Authen. ut ſponſalitia largitas. §. rurſus. Accurſius.

n SI ſolum. Non poterit. per uim primo occupatum, & poſtea inædificatũ. Azo. uel quia dotale, uel quia poſſeſſor habebat malam fidem, ut ſupra. l. pro xi. uel non habebat, nec poſsidebat.

o Nec ſuperficies. eum ſolo puta domus. ineſt enim ſibi, ſed ipſa per ſe quandoque poteſt, ut ſupra eodem lege, rerũ mixtura. §. Labeo. & ecõtra ſi ſolum poteſt, non tamen ſuperficies poteſt per ſe, ut ſupra eodẽ. l. cum qui. ſed cum ſolo poteſt cedere ei. ſic & ff. eo. l. ſi aliena. §. j.

p COeptam. ſecus ſi non cœptam, ut infra. l. fin. §. ſi. & facit ſupra eod. l. nunquã. §. uacuũ. & infra ꝓ emp. l. qui eũ. in ſi. & l. qui fundũ, in princip. & ſupra ex qui. cau. maio. l. cum miles. & ff. de leg. j. l. legatum eſt. § ſeruo. & ff. ti. j. l. hęreditas. & ff. eod. l. iuſto. §. nõdum. Accurſius.

q Conſtitutũ eſt. quia hæreditas fungit uice pſonę, ut. ff. eo. l. hæres & hęreditas. & l. nunquã. §. uacuũ.

SI rẽ. [illegible] Res mihi ſurrepta eſt tandẽ peruenit hęc res ad procuratorẽ meum. nunquid deſijt eſſe

† F. Fl. Quam rẽ ipſe &c.

† Beneficiũ eccleſiaſticum uacans ut cõpleat uſucapionẽ Mando. I aa. q. Reg. de Anna. Vide Aſ ciat. in. lib. 7. pareerg. cap. 26.

eſſe uitioſa, quæritur. Et dī quod non. nam licet aliàs per procuratorē mihi quæratur poſſeſsio etiam ignoranti, tamen res mihi ſurrepta non vī in meam ptātē uenire quo ad hoc ut deſinat eſſe uitioſa: licet perueniat ad meum procuratorem me ignorante. & reddit de hoc rationem. Franci.

Poſſeſsio an poſsit per generalē ꝓcuratorē acquiri.

ptā ꝓcurator [a] meus apprehendit: quāuis p ꝓcuratorē [b] poſſeſsionē adipiſci [c] nos iā ferè [c] cōueniat: nihilo magis [d] in ptātem meam rediſſe, uſuque [e] capi poſſe [f] exiſtimādum eſt: quia ꝯ ſtatui, [g] captioſum erit. [h]

Si venditor ſuccedat domino rei furtiuæ, uel dotalis, uitium reale purgatur. Bart o.

a Procurator. generalis, non ad hoc ſpecialis. Alioqui nulla eſſet captio ſecundum Ioannē. & ita lex iſta eſt pro nobis, qui diximus per generalem acquiri poſſeſsionē in eo, quod dicitur, quanuis per procuratorem &c. licet R. diſtinguat inter generalem, & ſpecialem: vt not. ſupra titul. j. l. j. §. per procuratorem.

* P. F. api ſci, & eſt uerbū penè obſoletū, de quo Lucretius libro vj. Quippe etenī nullo ceſſabant tēpo reſipiſcr.

b Procuratorem. etiam generalem: argu. contra ſup. de acqui. hære. l. ſi quis mihi bona. §. ſed utrum.

† Lex iſta concor. ad id q̄d uoluit gloſſ. in ca. j. §. nolēs itaque. uerſi. exceptis illis. de col. in prag. ſan. in uerbo, tolerandas. ad medium.

c Fere. quia ſi ſuo nomine nactus eſt poſſeſsionem, non acquirit nobis, niſi tradens hoc uelit: vt ſup. de dona. l. qui mihi.

d Nihilo magis. id eſt, non ideo magis. Accurſi.

e Vſuque. repete nihilomagis.

f Capi poſſe. quia dominum ſcire oportet ſe poſſeſsionem habere: ut ſup. eod. l. ſequitur. §. tunc.

g Statui id eſt, ſi diceremus quod in meam poteſtatem redijſſet. Acc.

Captio uitanda eſt.

h Captioſum erit. colludentibus procuratoribus, & paciſcentibus cum furibus. Et not. quod captio euitatur. ſic ſup. quod met. cauſa. l. ſi cum. §. aliquando.

Pap. li. xxij. quæſtionum XLII.

CVm uir † prædium dotale [i] uendidit ſcienti, vel ignorāti rem dotis eſſe: venditio nō ualet: [k] quā [l] defuncta poſtea muliere ī mr̄imonio ꝯfirmari ꝯuenit, [m] ſi tota [n] dos lucro mariti ceſſit. Idem iuris eſt, cùm is, qui rem furtiuam uēdidit, poſtea dn̄o hr̄es extiterit. [o]

In vſucapione inchoanda per hæredem, malæ fides eius nocet: ſecus in inchoata per defunctū. Pau. de Caſtro.

CVm uir. CASVS. Si uir fundum dotalē uēdidit, non ualet uenditio. ſed ſi mulier decedat in matrimonio, & uir lucretur dotem ex forma pacti inita inter eos, confirmatur uenditio. idem eſt ſi rem furtiuam uendidi, tandem ſucceſsi domino rei: nam confirmatur uenditio. Fran. Acc.

i Dotale. prędium dotale dicitur datum inæſtimatum: vt C. de rei uxo. act. l. unica. §. ꝑcu.

k Non ualet. ut Inſti. qui. ali. li. in prin.

l Quam. ſcilicet uenditionem.

m Conuenit. inter ſapientes. & tunc uerbum cōuenit eſt ꝑteritū. uel dic quod ſit pſentis tpis. i. conueniens eſt. Sed cōtra ꝗ. de reg. iur. l. q̄d in initio. & l. qui ab initio. Sed dic, non conualeſcit ſolo tpe, vt ibi: ſed alio cooperante ſic, ut hic: vel non conualeſcit de rigore, ut ibi: ſed de æquitate ope exceptionis ſic, ut hic. Itē contra. C. de cap. l. nec nos. Sol. q̄d ibi dicit non obeſſe quod fecit cum nō erat dn̄us. ſ. quo minus ſit hæres, obeſt tn̄ ut a uendicando excep. repellatur. Item contra ſup. qui & à qui. l. ſi ſeruo. Sol. ſm quoſdā aliud in libertate: pro qua ſi eam dat, nō obligatur: aliud in his contractibus. uel dic ut ibi. Item arg. contra ſup. de hæred. Inſtit. l. ſi alienum. j. reſpon.

n Si tota. maximè, quia idem ſi ſolum illum fundū eſſet lucratus: alias ſi lucretur uir dotem ex pacto, ex perſona mulieris poſſet uendicare, non ſua: cum cōtra ſuum factum uenire non poſsit: vt C. de reuoc. don. l. cum ꝓfiteaneris. ſed & tūc ſcilicet ſi agetur ea perſona mulieris, poſſet exceptione repelli: ut ſupra de euic. l. uendicantem. Acc.

o Extiterit. ut confirmetur, non quod ſtatim ſit emptor dominus: ſed forte definit eſſe uitioſa. & facit ſupra de cōtrahen. empt. l. ſi in emptione. §. item ſi emptor.

Idem libro xxij. quæſtionum. XLIII.

HAeres eius, [p] q bona fide rē emit, uſu non capiet, ſciens alienā: ſi mō ipſi [q] poſſeſsio tradita ſit. [r] continuatio uerò non impeditur hæredis ſcientia. [s]

In quæſitis per filiumfa. tam mala fides eius, quàm etiam patris, impedit vſucapionem inchoari. Pau. de Caſtro.

Patrem non uſucapturum, quod filius emit, ꝓpter ſuā, [t] uel filij ſcientiam [u] certum eſt.

Per filium putatiuum nobis non quæritur: ſecus per ſeruum putatiuum. Bar.

HAeres. CASVS. Titius emit rem alienam bona fide, & deceſſit: & tandem tradita eſt eius hæredi ſcienti alienam: dicitur quod hic hæres non uſucapiet. ſecus autem eſt ſi Titio tradita eſt, & tandem peruenit ad eius hæredem. nam mala fides hæredis non impediet uſucap. cœptam à defuncto. Patrem. Si mandante patre filius emit rem alienam, ſiue pater ſciat rem alienam, ſiue filius, impeditur uſucapio. Franc. Accur.

Idem libro xxiij. quæſtionum. XLIIII.

IVſto † erro-

† Scribentes hic iſtū tex. reputāt ſin. ad hoc ꝓpoſ. quod ſi acquirat nobis per illum quē credimus ſeruum eſſe noſtrū, qui in ueritate nō eſt, & per liberū hominē, quē bona fide poſsidemus, vt Inſtitut. per quas perſo. nob. acquir. §. itē placet. tamen ſecus in eo, quē credimus filiū, & nō eſt. & ex hoc optime ꝓbāt diuerſitatis rationes. Bolo

p Hæres eius emptoris.

q Ipſi. hæredi.

r Tradita ſit. ſecus ſi defuncto, quamuis ipſe malæ fidei ſit: vt infra pro empto. l. ij. §. ſi defunctus. & ſup. de publi. l. eum qui. §. in hac. & hic ſubijcit. cui eſt contra ſup. tit. j. l. Pomponius. in fin. quia requiritur bona fides tempore emptionis & traditionis.

s Scientia. re tradita defuncto. uel dic ſciētia, id eſt, propter hæredis ſcientiam.

t Propter ſuam. ſcilicet patris.

u Scientiam. ſi mandante patre, ſcilicet filius emit noīe ſuo, & utriuſque ſcientia nocet: vt hic. Item ſi patris nomine, id eſt, ſi tempore contractus ſciuit uterque, uel alter: vt hic. & infra pro empto. l. ij. §. Celſus. in fin. §. ſuperueniens enim ſcientia patris nō nocet. Sed quidam hunc caſum non approbant: quia filij ſciētia non nocet, ſed tantum patris ad uſuca. argu. infra, pro empto. l. ij. §. Celſus. circa prin. In ſeruo dic ut ſupra de ædi. edict. l. cum mancipium. & ſic ad hoc facit ſupra de contrahen. empt. l. In huiuſmodi. & infra, pro empt. l. ij. §. ſi ſeruus. & §. ſequen. & ſupra de liber. cauſ. l. imo §. fina. Sed argu. contra ſupra de iur. & fac. igno. l. iniquiſsimum.

IVſto. CASVS. Arrogaui Titium in filiū meū nō præſente prīcipe, & ſic arrogatio nō tenet. nūquid per iſtum Titiū acquirit mihi ex re mea? dī quod non: licet ſecus ſi liberū hominem emam tanquā ſeruū: nam per eū mihi quæritur: & quæ ſit tō diuerſitatis dicit. Conſtat. Rem alienam mihi hoc ſcienti uēdidiſti: tādem tpe quo tradebas dn̄us rei habuit hoc ratū. dicitur quod inſpicitur tempus tradit. & ſi res mea ſit.

ſed

ſed qualiter uſocapiam eam ? Dic contra creditorem.

Et ſi poſſeſsionis. Licet aliàs tempus poſſeſsionis inſpiciatur, ut tunc poſſeſſor debeat habere bonam fidem, quo incœpit poſſidere: tamen aliquando fallit: vt ſi emi ancillam a non domino bona fide, quæ ancilla prægnans eſt facta, tempore quo peperit, ſciui alienam. nam hæc mala fides ſuperueniẽs non nocet mihi in poſſeſ. huius partus, & in uſucap. Idem in ſeruo quẽ bona fide poſſidebam, & uſucapiebam, ſi interim captus ſit ab hoſtibus & tandem reuerſus: & nunc incipiam habere malam fidem: quia nõ nocet mihi hæc mala fides. Nondum. Siue teſtator, ſiue eius ſeruus emit rẽ à non domino: & interim teſtator decedat: licet nondum adeatur hæreditas, tamen interim cedit tempus ad uſucap. complendam.

Filiusfami. Filiusfa. emit rem à non domino: tandem factus ſui iuris eſt, & ignorabat hoc. nunc tradita eſt ſibi hæc res. dicitur quod uſucapiet. Idem dicendum. Dic ſalum huius reſponſi ut in gloſſ. quæ incipit emptam &c.

Non mutat. Tu obligaueras Titio rem, licet iſtam rẽ uſucapiam, non tamen tollitur hypothecaria: nam ſicut aliàs uſuca. proprietatis non tollitur uſusfruc. perſecutio, ſic & in noſtro caſu. Eum qui. Vſucapiens factus eſt furioſus, uſucap. nihilominus procedit. Si cum apud hoſtes. Pater, aut dominus captus eſt ab hoſtib. eſt: interim filius, uel ſeruus emit rem a non domino: nunquid interim procedit uſucapio: Et diſtinguitur: nam ſi ſeruus, aut filius emit rem ex cauſa peculiari: tunc procedit interim uſuca. ſi autem non ex cauſa peculiari: tunc non procedit uſuca. niſi pater aut dominus decedat in captiuitate. Franc.

[*] Eoim, non eſt in F. Fl.

re [a] ductus, Titiũ filiũ meũ, & in mea ptãte eſſe exiſtimaui, cũ arrogatio non iure [b] interueniſſet. Eum ex re mea mihi quærere nõ exiſtimo. non. n. ↄſtitutũ eſt in hoc, [c] qđ in hoĩe libero, q bona fide ſeruit, placuit. Ibi eñ [*] ꝑꝑ aſsiduã, & quotidianã comparationẽ ſeruorũ ita ↄſtitui, publicè interfuit. [d] Nã frequenter ignorãtia [e] liberos emimus: non aũt tam facilis, & frequens adoptio, uel arrogatio filiorum eſt.

Vendens rẽ alienam præter voluntatem domini transfert dominium, ſi tempore traditionis domini voluntas adeſt. Pau.

Conſtat ſi rem alienã ſciẽti mihi uẽdas, tradas aũt eo tpe, quo dominus ratum habet: traditionis [f] tempus inſpiciendum, remque meam fieri. [g]

Quantum ad bonam fidem initium poſſeſsionis inſpicimus, quo ad rem ipſius, & etiã quo ad ea, quæ procedũt ex ea. Bar.

Et ſi poſſeſsionis, non ↄctus [h] initium, quo ad uſucapionem pertinet, inſpici placet: [i] nonnũquam tñ euenit, ut nõ initium præſentis poſſeſsionis, [k] ſed tãm antiquiorem traditionis, quæ bonam fidem habuit, inſpiciamus: veluti circa partũ eius mulieris, [l] quã bona fide cœpi poſsidere. Nõ enim ideo minus capietur [m] uſu puer, ꝙ alienam [n] matrẽ priuſquam eniteretur, [o] eſſe cognoui. Idem in ſeruo poſtliminio [p] reuerſo dictum eſt.

Tempus, quo iacet hæreditas, computatur in vſucapione cœpta per defunctum, vel etiã per ſeruum hæreditarium iacẽte hæreditate ex cauſa peculiari. Paul. de Caſtro.

Nondum aditæ hæreditatis [q] tp̃s uſucapioni datum eſt; [r] ſiue ſeruus hæreditarius [s] aliquid comparauit, [t] ſiue defunctus [u] uſucapere cœperat: [x] ſed hæc iure ſingulari [y] recepta ſunt.

Error in facto non impedit vſucapionem. Item circa traditionẽ ſufficit error iuſtiſsimus. hoc dicit. Barto.

fin. & ar. ſup. de le. j. l. ſi ſeruus plurium. §. fin.

f Traditionis. & non emptionis.

g Rem meam fieri. qualiter ergo uſucapiam: vt ſup. eod. l. ſequitur. §. ſi ſo? Reſpon. contra creditorem aliquem, qui habebat ius in re: vt C. ſi aduer. credito. l. j. & ij. & facit ſupra de pigno. l. ſi fundum. §. j.

h Et ſi poſſeſsionis non contractus. ſubaudi tantum.

i Placet. imo contrã que: vt inf. pro ſo. l. iij. & pro empt. l. ij. in princ. quæ ſunt contra. So. hic ſubaudi tantum. q. d. non tantum contractus tempore, ſed etiam poſſeſſio. Vel dic hic in alijs contractibus, ſecus in uenditione.

k Præſentis poſſeſsionis. quæ à me incipit, cum naſcitur puer.

l Mulieris. ſit mulier furtiua uel non.

m Capietur. quę à me incipit eũ naſcitur puer, & eſt uſucapio pro ſuo, cum non habeatur in eo titulus.

n Quod alienam. ſed non furtiuam ſciui. alioqui impeditur uſucapio: vt ſ. eod. l. ſequitur. §. de illo. & infra pro ſuo. l. ſi ancillam. quæ ſunt contra.

o Eniteretur. poſt conceptionem.

p Poſtliminio. quẽ dominus potatiuos poſsidebat, & uſucapiebat: ſed licet interrupta ſit poſſeſſio, & uſucap. & nõ aptetur poſtliminij fictio ad poſſ. Interruptam quaſi non ſit interrupta: tñ ꝑꝑ bonam fidem, quam habui aliquando in ſeruo antequã caperetur, & nunc uideor habere bonã fidẽ, licet malam habeam. Nam ſæpe ius fingit eum habere malam, qui habet bonam ſm Ioã. & idem dicas ſm Azon. de peculiaribus, quæ poſſidebat, & uſucapiebat dominus ignorans: & tpe reuerſionis ſerui habet dominus malam fidem: nam inſpicitur principium. & eſt ſpeciale in ſeruo & eius peculio: alias contra. ſup. eod. l. ſi is. §. ſi quis bona. & facit ſ. tit. j. l. ſi de co. §. pen. & ſup. eod. l. ſi is.

q Hæreditatis. ſcilicet iacentis.

r Datum eſt. vt ſup. eod. l. exceptam. Acc.

s Hæreditarius. uuoc. ſ. non tunc cum emit: ſed viuebat dominus: alias ſi nunc emit, tempus aditæ hæreditatis inſpicitur: vt j. eod. l. fin. §. fin.

t Comparauit. & per traditionem accepit.

u Defunctus. qui emerat. Accur.

x Cęperat. per ſeipſum.

y Singulari. aliud de iure communi: vt ſ. eod. l. ſiue. & ſi

a Iuſto errore. in prin. huius legis not. differentiam inter filium putatiuum, & ſeruum putatiuum.

b Non iure. quia non coram principe, uel magiſtratu: vt Inſtit. de adop. in princ.

c In hoc. ſcilicet filio arrogato.

Interfuit. quod ex re mea, & eorum opera acquiratur: ut ſup. de acquir. rerum do. l. acquiritur. §. de his.

e Ignorantia. ad hoc ſ. de contrahẽ. emp. l. & liberi. & l. quia difficile. itẽ & ſup. de le. & ſi nalcõ. l. ex his. & l. nam ad ea. & ſup. tit. j. l. per eum. & l. quicquid. in

& ſic ſup.eo.l.rerum.§.Labeo.
c Ignoraret quia ignorabat patrem mortuum.
b Cur non capiat uſu. q.d. concedendum eſt quod uſucapiat,quamuis &c. & allegat rationem, quare uidebatur contra,ſed non eſt. Sed certè imo uidetur contra:vt ſup.e.l.ſi ut.§.j.Sol. ibi in iure errauit, hic in facto: quia non putabat ſe patremfa.uel illud eſt, cum putabat quis ſibi non licere, id eſt eſſe licitum: hic uero non putabat eſſe illicitum,arg.ſup.de pac.l. iuriſgentium.§. ſed ſi fraudandi.Vel ibi in re quæ uſucapiebatur, hic in pſo na uſucapiente. Vel ibi nec ſibi nec alij creditu poſſe uſucapere hic ſic alij.

† Iſte tex. eſt ſin. ad hoc propoſitũ, quod error iuſtiſſimus habet uim traditiõis: hoc uerbo etiam addito,quod error iuſt⁹ habet pro titulo quo ad præſcribendũ. Bo log. Concor. text. in ca.dilectus extra de conſu. & no. Anto.de But. in ca.apoſtolicæ.ex tra,de dona.& Ale. in l. Celſus. ſupra eo. tit.

Per errorem. facti,non iuris, quæ uſucapioni non prodeſſet,ut ſup. eod.l. nunquam.

d Arbitretur.quia credit ſe filiumfamil.

e Nec poſſidere. ipſe per ſe, ſed pater per eum, ut ſup. tit. j.l.poſſeſſio.§.j.

f Idem dicendum. vt uſucapiat.

g Emptam.per patrem a non domino.non tamen traditam ei, ſed filius forte iuſta opi. ductus dum inuenit eam in hæreditate,putauit defuncto traditam, & ſic per hæreditatem ad ſe peruenisse,uſucapiet quidem ſlin. pro empt. quia ſcit defunctũ emiſſe, & putat ei traditam non leui præſumptione fuiſſe.

† Dominij.I P.Fl.

h Non leui.idem ſi leui ſecundũ H.

Non mutat uſucapio. ſtrictè pro triennio accipe. ſecus in pſcriptione,vt C. ſi aduer.cre.l.j.& ij.

† Relictũ eſt,in P.F.

iuſfam.emptor alienę rei cum patremfamil. ſe factũ ignoraret cœpit rẽ ſibi traditã poſſidere. Cur nõ capiat uſu, cũ bona fides initio poſſeſſionis adſit,quãuis ſe p errorẽ eũ eſſe arbitret,[d] qui rẽ ex cã peculiari quęſitã,nec poſſidere poſſit?Idẽ dicendũ erit,& ſi ex pr̃is hæreditate ad ſe puenisse rẽ emptã nõ leui pſumptione credat.

Vſucapio trienny non perimit ius fructuary, vel creditoris h d.Bar.

Nõ mutat ſuperueniens uſucapio pro emptore, uel pro hærede, quòmin⁹ pignoris perſecutio ſalua ſit. Vt.n.uſusfructus uſucapi nõ põt, ita pſecutio pignoris,q̃ nulla ſocietate dño ɔiungit, ſed ſola ɔuentione ɔſtituit, uſucapione rei non perimit.

Furor non extinguit uſucapionem inceptam h.d. Bar.

Eum, qui poſtea, quam uſucapere cœpit in furorẽ inciderit, utilitate ſuadẽte † receptũ eſt (ne languor aĩ dãnũ ẽt in bonis afferat [m]) ex oĩ cã implere uſucapionem.

Quod à tempore captiuitatis ex cauſa peculiari emitur,præſcribitur:ſecus ſi ex cauſa domi

k Non poteſt.per uſucapionem proprietatis,vt ſup. de uſufruc.l.locum.§.proprietarius.ipſe aũt uſusfructus per ſe etiam non poteſt uſucapi, cum incorporalis ſit,ut ſup.de ſer.l.ſeruitutes.

l Poteſt.longo tempore:uſucapitur autem tanto tẽpore,cuius non extet memoria.

Coniungitur.ut & ĩ.de pign l.j.§.cum prædiũ.& dic ut ibi,& C.de pig.l.uſucap.& facit ĩ.pro hær.l.ij. in prin.& arg.contra ſup.de uſufr.leg.l.ij.

m Afferat.hoc enim non debet eſſe, vt inf. de partic.l.pen.in fin.

a Vſucapionem.vt & ſup.eod.l.nunquam.§. ſi ſeruus.& ſup.tit.j.l.ſi is qui animo.

An ei.patri domino.

p Inchoari. id eſt,inchoatam uideri ſeu fingi. nam non audeo dicere,quod in ueritate inchoetur:quis n. uſucaperet, ſecundũ Hug.ego audeo, vt ut dominum etiam captum per ſeruum uſucapere dicam, quod per ſe non poſſet,vt ſtatim innuit ibi, cum prius eſſet &c.

nica, ſed tunc patre defuncto ibi filius per fictionem per ſeipſum præſcribit.Bar.

Si cùm apud hoſtes dñs aut pr̃ agat,ſeruus aut filius emat: an ei tenere incipiat?Si quidẽ ex cã peculij poſſedit, uſucapionẽ inchoari, nec impedimento dñi captiuitatem eſſe,cuius ſciẽtia nõ eſſet in ciuitate neceſſaria. Si uerò nõ ex cã peculij comparet, nõ uſucapi,nec iure poſtliminij quæſitum intelligi. tùm prius eſſet, [u] ut qđ uſucaptũ diceret, poſſeſſum foret. Sin autem pater ibi deceſſerit, quia tpa captiuitatis ex die, quo capit, morti iũgerentur,põt dici,filiũ & poſſediſſe ſibi,& uſucepiſſe intelligi.

q Nec impedimẽto. dummodo redierit.nam ante quã redeat dominus, dicam uſucapionem ſtiam eſſe in pendẽti,vt ſup.e.l. ſi is q.§. quod ſi ſeruus. & facit ſup. ex quibus cauſ ma. l. ait prætor.§.hi plane.

† In P.Fl. an & tenere &c.

r Cuius.ſcilicet domini.

s In ciuitate. l. ſi eſſet in ciuitate uſucaperet ignorans. Accurſius.

t Intelligi. ut dicta l.ait prætor.§.is qui. & ſup. ex quib. cau.ma. l. denique.

Cum prius eſſet. id eſt,prius eſſet hic inquirendum. ſequitur ergo, ut dominus captus res peculiares per ſeruum etiam ignorans poſſideat, nec ſit opus noua poſſeſſione, ut modo not.

x Foret. cum ergo iſte ſeruus nõ poſſideat, nec uſucapit. Accur.

y Poſſediſſe. ſecus in ſeruo. ut ĩ.l. proxi.§.fina. & hoc ſine peculiari, ſiue dominico emit, ut plene no ſup.eod.l. is qui.in fine diſt. & facit C.de ſuis & leg.l. apud hoſtes. Accur.

Loca publica, quæ iure gentiũ occupanti conceduntur longo tempore poſt occupationem non præſcribuntur, quò minus ceſſante occupatione redeant in priſtinam cauſam, & iterũ concedantur occupanti. hoc dicit Pau.

[illegible] XLV.

PRæſcriptio longę poſſeſſionis ad obtinenda loca iure gentium publica, [z] ɔcedi non

Præſcriptio. A Si Titius faciat domum in litore maris, & poſſedit eam longo tempore,tandem poſtea deſtructa eſt, ſi alius uelit ibi ędificare,bene põt, nec Titius poterit impedire dicẽs q́ præſcripſit,quia non eſt uerum. Idem ſi Titius piſcatus ſuit longo tẽpe in quodã loco flumi. nã non poterit pſcribere,nec prohibere alium quo minus poſſit piſcari. Poſt mortẽ. Mortuo dño ſeruus eius emit rẽ à non dño ex cã non peculiari. dr̃ quod uſucapio incipiet tempore quo adibetur hæreditas. Fran.

Publica .i.cõis,ut in exemplu patet. ſic & Inſtitu. de re diui.§ ij.idẽ tñ in publicis,vt ſup.eo.l.uſucapio.

z Concedi.quia non poſſunt præſcribi.

a Quod.i.quæ quæſtio,uel huius rei exemplum:nõ autem dicas quæ præſcriptio.

b Diruto.ut in priſtinam ſpeciem redierit:vt & ſup. de rei.diui.l.in tantum.& ſup.tit. ij. l.quod in litore.

c Depoſuerat.ædificando.

d Aut.pro &.

e Occupanti. de nouo.

f Datam exceptionem. a iure, ſcilicet decem, uel uigintianno.& die exceptionem, id eſt præſcriptionem agẽdo in rem ſi nõ poſſidet, uel exceptionẽ ſi poſſidet. alias opponat prior poſſeſſor, qui nunc dereliquerat:nam non poteſt,ut hic:& ſtatim ſubijcit. Sed contra ad ſequentem caſum de diuerticulo j. de diuer. præſcriptio.l. quiſquam. Sol. hic non erat in poſſeſſ. ibi ſic.uel hic ſola præſcri. ibi præſc.p. & reſcriptum principis,arg.C.de fun.patrimo.l. fin. ue. ſol. ut ibi.

g Opponat. q. d. non poteſt.

h Quod.i.quia.

i Hæreditarius. id eſt hæreditate iacente.Accur.

k Hæreditatis. aditæ, & apprehenſæ poſſeſſ. rei quæ uſucapitur,ut ſup. tit.j. l.Pomponius.§.quæſitum. & j. de act. & obli. l. q a ſeruo. Sed contra.ſup.eod. l.iuſto. §. noodum. ſed ibi ante cœperat poſsidere , ut ibi not.Item contra. j. de cap.l.pen.ſed in peculiaribus ibi dicit. hic de nouo ſibi peculium conſtituebat,cum alias non haberet aliquid in peculio.unde idem quod in dominicis cenſetur.om & dominicæ ſuoi.& facit C.de temp.in integrum reſt.l.ea quæ. in fin.

Sic Mãd. in Gl. Fac. §. & proprium in ver. aut.

In P.Fl. ædificiũ.

In P.Fl. occupanti.

P. Flo. eodem.

Sic Mãd. in Gl. Fac. §.ſane, in verſ.&qđ. verſ.Nonnunquam quod pro qola.

Hic tit. recens adiectus eſt: nec eſt in Indice in P. Fl. putatque Anto. Augu. emẽdatio. lib. iij. ca. j.ad titulũ præcedentem pertinere capita, quæ ſub hoc titulo collocata ſunt.

ſolet.Quod [a] ita ꝓcedit, ſi quis ædificio funditus diruto, [b] qđ in litore depoſuerat, [c] aut [d] dereliquerat, † ædificio alteri [e] poſtea eodem loco extructo, † occupanti [e] datam exceptionẽ [f] opponat: [g] uel ſi quis ꝙ [h] in fluminis publici diuerticulo ſolus plurib.annis piſcatus ſit, alterũ eo, [*] iure ꝓhibeat.

In acquiſitis per ſeruum hæreditarium hæreditate iacente non ex cã peculij à defuncto cõceſſi,ſed uolendo peculium ſibi conſtituere de nouo,non incipit uſucapio niſi poſt aditam hæreditatem. Pau.de Caſ.

Poſt mortẽ dñi ſeruus hẽditarius [i] peculij noĩe rẽ cępit tenere. Vſucapionis primordiũ erit tẽpꝰ hæreditatis [k] aditæ. Quẽadmodum etenim uſucapietur, quod antẽ defunctus non poſſederat?

TITVLVS IIII.

† PRO SOLVTO.

Cum datur res in ſolutũ ex cã,quæ nõ cadit ĩ titulũ ſpãlẽ, uſucapitur titulo pro ſoluto.Pa.

PRO SOLVTO.

Hic tit.eſt generalis,ſed ſuperior generalior eſt. M.

P Ro ſoluto. Si promiſiſti mihi rẽ non tuam,uel uendidiſti,uel ex aliquo alio titulo mihi debes, & ſoluas eam uſucapio eam titu.pro ſoluto.Idem eſt ſi debes mihi pecuniam,& tradidiſti mihi rem non tuam loco pecuniæ,& eam ſponte accepi. dicitur ꝙ illam rem uſucapiam.tit.pro ſoluto.Fran.

l Pro ſoluto.ſi quid ex ſtipulatu debetur, uel aliquo contractu innominato, aliud ſolutum uſucapitur tantum titu. pro ſoluto. quod ſi debetur ex aliquo titul. qui inter titulos uſucapionis numeretur , ut ex cauſa legati uel ſimili,uſucapitur eod. titu. & tit. pro ſoluto. & ſic etiam ex diuerſis cauſis,quod eſſe poteſt,ut ſup. tit.ij.l.iij.§.ex plurib.& hoc ſiue uerè ſit titulus, ſiue credatur,niſi in emptione,ubi uera debet eſſe,vt j.l. iij.uel iuſtiſſima cã erroris, vt j.titul.j.l.quod uulgo.

m Debetur.prædictis modis ſuperiori gl.not.

n Solutum.uolenti credit.nõ alias:vt ſup.ſi cer.pet. l.ii.§.ij. ubicunque ergo ſit id,quod ſoluitur , fieret ſtatim accipientis ſi eſſet dantis:ibidem ſi nõ eſt dantis , uſucapitur hoc titu. & facit ſup.delega.j.l. cum incertus.Accur.

Hermogenianus [...] v. [...] ris epito. I.

P Ro ſoluto [l] uſucapit,qui rem debiti cá recepit. Et non tñ qđ debet, [m] ſed & quodlibet pro debito ſolutũ, [n] hoc titulo uſucapi põt.

Procurator acquirit domino ignoranti poſſeſſionem,non uſucapiendi conditionem.Paul.

Paulus [...] ad Neratium II.

S I emptã rem mihi [o] procurator ignorãte me meo noĩe apprehẽderit,quãuis poſsideã eam, non uſucapiã: [p] quia ut ignorãtes uſucapiamus, [*] in peculiaribus rebus tantum receptum eſt. [q]

Titulo pro ſoluto,etiam putatiuo procedit uſucapio,non ſic titulo pro emptore.Item in primo ſuffiicit bona fides tempore traditionis,in ſecundo etiam requiritur tempore traditionis. h.d. Pau.de Caſt.

[...] M[...]a- [...] III.

S I exiſtimans [r] me de

S I emptam. [...] A [...] Licet per procuratorem poſſeſ. mihi quæratur etiam ignoranti,nõ tamen uſucapiam ignorans rem , quã emit procurator à non domino: ignorãs autem dominus uſucapit in caſu, ſcilicet in rebus peculiaribus per ſeruum emptis. Fran.

o Mihi . acquiſitiuè.

p Non uſucapiam. niſi ſciam, ut C. de acquir poſſ.l.j.& ſupra ti j.l. poſſeſſor. §.fin. Acc.

q Receptum eſt. ut ſup.tit.j.l.Labeo. & j.tit.j.l. qui fundum.§. ulti. & l. j. §.Celſus. niſi ab alio poſſideatur ſeruus . qui quæris nobis peculiariter , ut ſup.tit.ij.l.homo liber. in fin. & eſt rõ diuerſitatis:quia in uſucap. rei quæſitæ per procuratorem bona fides debet eſſe. at ignorans, bonam fidem uel malam non habet, ſed in peculiaribus cauſa publicæ utilitatis eſt ſecus, vt ſupra, titul.ij.l. peregrè.§.quæ ſitum.Item dic idem ſiue filij,ſiue ſerui peculium ſit , ut ſupra tit.ij.l.j.§. item acquirimus.& large accipe peculium,ut ibi not. Accur.

P.F.uſu ceperim [*].

S I exiſtimans. CAS V S Si credam me ex ſtipulatu,uel ex alio ſimili contractu debere tibi rẽ, quæ non eſt mea,& tradam,ita demum uſucapis , ſi & tu putes tibi deberi.ſecus autem ſi ex cauſa uenditionis putẽ me tibi teneri tradere rem,& tradam.nã nõ uſucapies niſi uerè uendiderim : nõ aũt ſufficit ſi credam me uendidiſſe,& non uendiderim . Et quare ſit ſecus in uen.quam in alijs contractibus eſt,quia in alijs cõtractibus ſufficit eum cui traditur res , habere bonam fidem tempore quo traditur : ſed in uenditione debet habere duobus temporibus bonam fidem,ſcilicet tẽpore contractus,& tempore quo traditur.quod autem in hoc legia dicitur, expone ut in gloſſ. Fran.

In uenditione debet bona fides inter uenire tẽpore contractus uẽditionis , & tẽpore traditionis.

r Si exiſtimans. Aſsignat differentiam inter uenditionem,& cæteros contractus,ut in cæteris contractibus ſufficiat putare deberi ex contractu,qui non inter ceſſerit

ceſſerit, quem tamen credit interceſſiſſe: Sed in uendi tione non ſuffi. ſi putare debere ex uenditione, niſi & vendi io præceſſerit. & hoc probat. quia cum debeat interuenire bona fides duobus temporibus, ſcilicet tẽ pore contractus uenditionis, & traditionis: hæc non poſſunt interueni- re, niſi contractus eſſet: in alijs nõ ſic. Accur.

bere [a] tibi tradam: ita demum vſucapio [b] ſequitur, ſi & tu putes [c] debitum eſſe. Aliud, ſi putẽ [d] me ex cauſa uenditi teneri, & ideo tradã. hic enim niſi † emptio [e] pcedat, [f] pro emptore vſucapio locum non habet. Diuerſitatis cauſa [g] in illo eſt, ꝙ in cęteris cauſis [h] ſolutionis [i] tẽpus inſpicitur. nec intereſt, cũ ſtipulor, ſciã alienum eſſe, necne: ſufficit em̃ me putare tuũ eſſe, cùm ſoluis. in emptione aũt & contractus tempus inſpicit, [k] & quo * ſoluitur. Nec poteſt pro emptore uſucapere, q nõ emit: nec pro ſoluto [m] ſicut in cęteris ꝯtractibus.

Nec pignor ita creditori ſurrepta per debitorẽ, efficitur furtiua et inuſucapibilis reſpectu creditoris ſeu iuris ſui: uitiũ tamẽ purgatur, ſi res in poteſtatẽ creditoris reuertatur. h. d. Pau.

La... lib... quarto pi thanõ a Paulo epitoma... torum. IIII.

SI quid eſt ſubreptũ, id uſucapi non poteſt [n] ante, quàm in domini poteſtatem peruenerit. Paulus. Imò forſitan & contra. [o] Nam ſi id, quod mihi piguori dederis, ſubripueris, erit ea res furtiua facta, ſed ſimul atque in meam [p] poteſtatem uenerit, uſucapi poterit.

TITVLVS V.

PRO EMPTORE.

Soluens æſtimationem litis uſuca tit. pro emptore. Pau.

Caius li. vj. ad edi. pu. I.

POſſeſſor, qui litis ęſtimationem obtulit, [q] pro emptore incipit poſſidere.

In emptione requiritur bona fides duobus temporibus, ideo iuſtus error cauſam uſucapiendi non præſtat. Bar.

Paulus libro liij. ad edictum. II.

PRo emptore poſſidet, q re uera emit: nec ſufficit tantum in ea opinione eſſe eum, ut putet ſe pro emptore poſ-

---

a Debere ex aliquo contractu pręter uẽditionem, puta fundum ex cauſa ſtip. uel dona.

† Actio, in ?. ?.

b Vſucapio. Pro ſuo.

c Putes. alias nõ: ut & ℑ. ti. j. l. q fundũ. §. ſeruus meus. & inf. pro ſuo. l. hominem. ſed hoc qd' hic dicitur, uidetur falſum: quia error falſæ cauſæ uſucapionem non parit: vt inſti. de vſucap. §. error. Rñ. hoc accidere iuſto errore, interueniente. At illud idem eſt in emptione: vt infra. pro emp. l. quod vulgo. quod. ℑ. ſtatim negat. ſed dic ꝙ ibi iuſtiſſimus, ut in alio facto. Sed a iis qualis qualis ſufficit error: vt hic. & ℑ. ti. j. l. nõ ſolũ. §. j. ibi: hoc amplius &c. & dixi in leg. Celſus. & hoc patet: quia leges in alijs contractibus dicuns, putans, vel exiſtimans. & cauſam non inſerunt: ſed quæ de uenditione dicunt, frequenter cauſam erroris notãt: vt ℑ. ti. j. l. ij. in princip. & l. quod vulgo. & pro ſuo. l. hominem. Accur.

* Alias, q

d Putem, tempore traditionis.

e Niſi emptio. alias emptio, & alias actio. i. emptio: quia utrunque auget. unum re, alterum pretio.

f Pręcedat & tunc habeat bonam fidem. Ac.

g Cauſa. inter emptionem, & alios contractus.

h In cęteris cauſis. i. contractibus: & inde actio, vel obligatio procedit. Accur.

i Solutionis. i. traditionis.

k Inſpicitur. ut & ſ. titu. j. l. ſi is. §. ſi. & ℑ. titu. j. l. ij. in princ. Accur.

l Soluitur. & ſic duo tẽpora: ut & ſ. ti. j. l. ij. in prin. & ſic intellige. ſ. de pub. l. ſed & ſi. §. ſi. & l. de pretio. & ſup. tit. j. l. ſi aliena. in prin. In extraneis hęredibus tria: ut ſit hęres capax: ut in arg. contra. ſup. de hær. inſtit. l. ſi alienum. §. in extraneis.

m Nec pro ſoluto. ſ. poſſumus uſucapere quam non emimus licet emiſſe credamus. Quod autem ſubijcit: ſicut in cęteris &c. eſt ſimilitudo per contrarium. vt & aliàs. ℑ. de accu. l. hos accuſare. §. omnibus. q. d. poſſumus in cæteris. Vel dic rectam fieri ſimilitudinẽ ad id quod de ſtipulatione dixit: & ſic non ad proximũ dictum refertur. ſed ad illud, ſufficit &c. & ibi coniunges illud ſicut. Item quæritur quare ſecus in uenditione quàm aliàs? Reſp. ut ℑ. tit. j. l. ij. in princ. dices.

SI quid. CASVS. Si Rei furtiuę nõ fit vſucapio, niſi peruenerit in poteſtatẽ dñi. hoc fallit ĩ caſu. nã ſi obligaſti mihi rẽ alienã, & eandem mihi ſurripias, talis res non poteſt uſucapi niſi perueniat in poteſtatem mei creditoris. Fran.

o Non poteſt. ut ſup. tit. j. l. ſequitur. §. quod autem.

o Et cõtra. ſ. in caſu qui ſequitur.

p In meam ſ. creditoris: ut & C. pro emp. l. cum ſit probatũ. ſed cõtra. ſ. ti. j. l. ſi rẽ. & ſ. ti. j. l. ſequitur. §. ſi rẽ. ſed hic aliena, non debitoris erat: in contrarijs erat debitoris: & plenè dic ut in d. §. ſi rem.

PRO EMptore

POſſeſſor. CASVS. Fundum, quẽ poſſidebas, petebam a te: cum eſſes condẽnatus ad fundũ reſtituendum, voluiſti libentius ſoluere ęſtimatio. rei, & ego ſponte accepi. dicit quod rem iſtã amodo poſſides ti. pro emptore. Fran.

q Obtulit. non ex cauſa tranſactionis. nam tunc non haberet cauſam ab eo, & ſic non uſucaperet pro emptore uel pro tranſacto. ut C. de tranſact. l. ſi pro fundo. ſed quare non fuit res ablata manu militari: ut ſup. de rei uen. l. q reſtituere? Reſp. quia actor fuit cõtentus rei ęſtimatione, ut in e. ti. l. quod ſi poſſeſſor. uel dic quod reus nõ poſſidebat, ſed poſſeſſor dicitur: quia cum culpa, non dolo deſijſſet poſſidere, poteſt a poſſeſſore auocare: vt ſup. de rei uend. l. ſi culpa.

r Poſſidere. rem quæ non erat petitoris: aliàs ſtatim fieret eius ſi res eſſet præſens, ut ſup. de rei uen. l. eius rei. & l. ſi res. & facit ſup. de publi. l. ſed & ſi. §. ſi lis. & ℑ. l. iij. & ſup. de eui. l. ſi ſeruus. §. j. Accur.

PRo emptore. CASVS. Ad hoc ut quis uſucapiat rẽ titulo p emptore, debet in ueritate emiſſe: nec ſufficit ſi credat ſe emiſſe cum non emerit. Secũdo dicit, ſi credo me tibi teneri ad rẽ tradendã tibi bona fide accipienti uſucapies hanc rem titulo pro ſoluto. ſecus ſi tradam tibi ex cauſa uendi. quam credis interueniſſe, cum non interuenerit. Nam uſucapies titulo pro emptore. Et eſt ratio diuerſitatis: quia in cæteris cõtractibus excepta uendit. ſufficit tempore tradit.

ſ Adde ꝑ modũ incidentis ꝙ temporet, hæc clauſula, manu militari. nota in l. j. §. ſi neceſſaria. ſupra, ſi uẽ. no. mulier ubi exponitur, id eſt, per miniſtros iudicis.

fidere, ſed etiã debet ſub eſſe cauſa emptionis. [a] Si tamen exiſtimans me debere, [b] tibi ignoranti [c] tradam, uſucapies. [d] Quare ergo & † ſi putes me uendidiſſe, & tradam: nõ capies uſu? ſcilicet quia in cæteris contractibus ſufficit traditionis tempus. [f] Sic denique ſi ſciens ſtipuler rem alienam, [g] uſucapiam: ſi cum traditur mihi, exiſtimem illius eſſe. At in emptionem & illud tempus inſpicitur [h] quo contrahitur. Igitur & bona fide emiſſe debet, & poſſeſſionem bona fide ade-

† In P. F. ſi putem.

habere bonam fidem. Vnde licet tempore ſtip. ſtipulator habeat malã fidẽ: ſi tpe tradi. habeat bonã fidẽ, ſatis ſit, ut ſic poſſit eam vſucapere. at in emptione duobus tẽporibus debet emptor habere bonã fidem. ſ. tpe contractus · item tempore traditi. ſic ergo emptio debet interuenire, ut ſic poſſit uſucapere, ſed in noſtro caſu non interuenit cõtrac. emptionis. [Separata] Aliquã do poſſideo, & non uſucapio: ut ſi emi a non dño ſciens rẽ eſſe alienam: & eſt mihi tradita. nam poſſideo, non tamẽ uſucapio. [Si ſub cõditione.] Emi rẽ aliena a no dño ſub conditione: dicitur quod interim. i. antequã cõditio extet, non vſucapio. Secundo dicit. Pone quod credo condi. extitiſſe, quæ nondum extitit: nunquid vſucapiam interim? Et dicitur quod non. ſic & ſi putem me emiſſe rem quã non dum emeram, non vſucapio. Tertio pone quod conditio extitit me ignorante: nunquid vſucapio? dicitur ſecundum Sabinum quod ſic, inſpecta potius veritate quam opinione. [Sabinus.] Emi rem a non dño ꝑ decem hoc pacto appoſito, ut ſi non ſoluam prædicta decẽ in carniſpriuio, ſit res inempta: & eſt mihi tradita res: quæritur quãdo incipiam vſucapere? & dicit Sabi. quod tunc demum incipio vſucapere, quando precii ſolui. poſtea loquitur author U. dicẽs ꝙ dictũ Sabini debemus intelligere quando io modu cood. prędictũ pactum ſit appoſitum: ſecus autem ſi in modum conuentionis, ſiue pactionis fuerit appoſitũ. [Si in diẽ.] Emi rem a non domino hoc pacto appoſito, quod ſi alius offeret plus intra carniſpriuium, ſit res inempta. dicitur quod emptio dicitur pura, ſed reſoluitur ſub condi. & ideo interim vſucapio. licet quidam dicerent contra, ſed male. Vltimo ponit ſimilem caſum: ſi emi rem a nõ domino hoc pacto appoſito, ut ſi mihi diſplicuerit intra carniſpriuium, ſit inempta. nam & hoc caſu vſucapio interim. [Cum Stichum.] Emi Stichum a non domino, & traditus eſt mihi Dama, quem non emeram. dicitur quod non uſucapio Damam, cũ eum non emerim. [Sed & ſi fundus.] Vendidiſti fundum intra certos terminos: tãdẽ tradidiſti mihi etiã ultra terminos. dicitur quod totum uſucapio. [Eius.] Emi bona Titij, apud quem Titium erant depoſita mancipia Sempronij, tradita ſunt mihi bona Titij & etiam illa mancipia, quę erant apud Titium depoſita. dicitur quod illa mancipia non vſucapiam titu. pro emptore.

[Tutor.] Duo erant tutores pupilli: unus tutorum emit rem a pupillo, quæ non erat pupilli, altero contutore præſtante autho. nunquid hic emptor vſucapiet? dicitur quod ſic, nam aut emit plus, quam alius emiſſet: & tunc tacet pupillus, cum non ſit læſus: aut dedit minus, quam alius dediſſet: & tunc aget pupillus contra tutorem authorantem, & etiam contra [illegible] ementem act. tutelæ: perinde ac ſi tutor uendidiſſet tẽ cuidam extraneo. [Procuratorem.] Si procurator emit rem authore procuratore uendẽre nomine dñi: dicitur quod vſucapiet. Idem eſt & ſi geſtor negotiorum emit rem a procuratore. [Si ſeruus.] Si ſeruus emit rem bona fide a non domino ex peculio: dicitur quod inſpicitur ſcientia ſerui, non domini. Secundo dicit quod qñ ſeruus emit ſcio bona fide a non domino ex peculio, vſucapio procedit etiam domino ſerui ignorante: ſecus ſi non ex peculio emit. Vltimo dicit quod ſi ſeruus accepit poſſ. alicuius rei per uim, non uſucapiet. [Pomponius.] Si ſeruus poſſidet rem nomine dñi, inſpicitur ſcientia domini non ſerui: ſecus ſi ex cauſa peculij poſſidet, nã tunc inſpicitur ſcientia ſerui, uel ignorantia, nõ domini, etiam ſi dominus poſtea auferat iſtam rẽ, & totum peculium ſeruo. [Si ſeruus.] Seruus emit rẽ a non domino ex cauſa peculij, & bona fide. tandem dominus ſerui cœpit habere malã fidẽ. dicit ꝙ uſuc. procedit: ſecus ſi a principio cũ ſeruus cœpit poſſidere, dñs ſerui habuerit malã fidẽ. nã uſuca. nõ ꝓcedit. Vltimo dicit: ſeruus emit rem a nõ dño, & mala fide. tandẽ iſtã rẽ dedit ſeruus dño ſuo ad hoc ut manumitteret: & manumiſſus eſt. dicitur quod dominus ſerui iſtam rem non uſucapit. [Si a pupillo.] Habebam rem alienam precario a patre pupilli: tandem eandem rem mortuo patre emi a pupillo, quem credebam eſſe puberem cum non eſſet. dicitur quod uſucapio inſpecta ueritate. ſ. quod hæc res erat aliena, nõ inſpecta opinione. ſ. credendo eum eſſe pupillum. Credebam autem licere de iure pupillum poſſe vẽdere ſine tutoris authoritate. dicitur quod hoc caſu non vſucapio: quia iuris error nulli prodeſt. [Si a furioſo.] Rem quam poſſidebam, quæ tamen non erat mea, emi a furioſo bona fide credens eum ſanæ mentis, dicitur qđ vſucapio. [Si eam.] Rem alienam vſucapiebas bona fide pro emptore. eam rem inter m uendidiſti mihi ſciẽti non tuam. dicitur quod nõ uſucapiebam. Etiam hæredi. Teſtator uſucapiebat rem aliquam hæres eius tradita hære. & ante apprehẽſam poſſ. huius rei deceſſit relicto hęrede. dicitur quod hæredi poſſe. primi defuncti ad complendam uſuca. prodeerit. [Si defunctus.] Defunctus cœpit uſucapere rẽ aliquam bona fide ut pro emptore, licet hæres eius ſciat hanc rem alienã: non impeditur proceſſus uſucapionis. & quod dixi in hærede, idem in bono. poſ. or [illegible], uel extraordinario. Idem in eo cui reſtituta eſt hęreditas defuncti ex cauſa fideicõmiſſi, & in ſimilibus: ut eorum mala fides non impediat uſucap. recte a defuncto inchoatã.

[Emptori.] Vſucapiebas rem alienam, & eam mihi uendidiſti, & tradidiſti: tempus quo rem [illegible] eam, mihi prodeſt in complenda uſuca. [Si rem alienam.] Rẽ a nõ domino bona fide emi, & eam uſucapio: ſi uerus dominus eam a me uendicet, non interrumpitur ꝑ hoc uſucapio. & de hoc d. c ut in glo. ſed pone quod rei æſtimat. ſoluo uero domino, cauſa poſſ. mutatur, id eſt uſucapio ceſſat, cum efficiar dominus. Idem ſi verus dominus eam mihi donet. Fran.

a Cauſa emptionis. Vel iuſtiſsimus error: vt ĩ. eo. l. quod uulgo. aliàs ſufficit qualis qualis.

b Debere. Ex alia cauſa quàm uenditionis, & ſic mutat caſum.

c Ignoranti. Et iuſte tempore traditionis.

d Vſucapies. pro ſoluto: v. ſup. tit. j. l. iij.

e Vſu. ſupple, & hoc, ſcilicet quia, &c. & habes idẽ. ſup. tit. j. l. iij. & plene dic ut ibi.

f Tempus. ſ. accipientem habere bonam fidem, de quo ſtatim dat exemplum. ſic &c.

g Alienam. Et ſic tempore contractus habeo malã fidem.

h Inſpicitur. Vt habeam bonam fidem.

i Contrahitur. Sed cur in emptione utrunque tẽpus inſpicitur in alijs traditio tantum? Rñ. ut ĩ. tit. ij. l. ſi is. §. fina. quæ ratio non ualet: ut ibi dixi. quare dic ut ibidem, quia frequentius fit hic contractus: argumẽt. ĩ. de pœnis. l. aut facta. §. fin. nã & exce. non nu. pecu.

tempus

tempus datur quod non datur confitenti ex alia cauſa, quia frequẽtius, ſi in ea cauſa mutui confeſſio. uel dic ſubtilius, ut no. ĩ. de uſuca. l. Celſus. ADDITIO. Dic ſecundũ Bar. ꝙ in l. Celſus, nil dicitur de ratione, ſed facit ad dictum. Itẽ hic accipe emptionẽ ſtricte: ſecus in datione in ſolutum, quæ ſimilis eſt emptioni, ut litis æſtimatio: arg. ĩ. titu. j. l. iij.

ris: vt ĩ. de iur. & fac. igno. l. regul. §. qui ignorauit. & hoc ſubaudito bene ſequitur. eſt tamen &c.

l Eum. qui non credit conditionem extitiſſe quæ extitit.

m Venditoris. Vt in caſu gloſſ.

pius [a] eſſe.

Licet quis habeat titulum & poſſeſſionem, non tamen propterea ſequitur, ergo uſucapit: quia etiam requiritur bona fides. Paul. de Caſtro.

Separata [b] eſt cauſa poſſeſſionis, & uſucapionis. [c] nam uerè dicitur quis emiſſe, etſi mala fide: quemadmodum, [d] qui ſciens alienam rẽ emit, pro emptore [e] poſſidet, licet uſu non capiat. [f]

Pendente conditione emptionis non procedit uſucapio, etiam ſi extitiſſe putetur: ſecus ſi extitiſſet, licet extitiſſe ignoretur. Bartolus.

Si ſub ꝯdõne emptio facta ſit, pẽdẽte cõditione emptor non uſucapit. [g] Idẽq; eſt, & ſi putet conditionẽ extitiſſe, q̃ nõdũ extitit. Similis ẽ n. ei, q putat ſe emiſſe. [h] Cõtra ſi extitit, & ignoret: põt dici ſcdm Sabinũ (q potius ſubſtãtiã [i] intuet, [*] q̃ opinionẽ) uſucapere [k] eũ. [l] eſt tñ non nulla diuerſitas, ꝙ ibi cum rẽ putat alienam, quę ſit uẽditoris, [m] affectionẽ emptoris [n] habeat. at cũ nõdum putat ꝯditionẽ extitiſſe, [o] quaſi nõdũ putat [p] ſibi emiſſe. Quod apertius [q] quęri põt, ſi cũ defunctus emiſſet, hęredi eius tradat, q neſciat defunctũ emiſſe, ſed ex alia cauſa ſibi tradi, an uſucapio ceſſet? † ſed mihi eũ [r] uſucapere poſſe uidet.

Pactum legis commiſſoriæ, uel addictionis in diem non reddit uenditionem conditionalẽ, ſed facit eã ſub cõditione reſolui: ideo interim poteſt res uſucapi titulo pro emptore, cùm ad ſit uerus titulus. Paul. de Caſtro.

Sabinus, ſi ſic empta ſit, ut niſi pecunia intra diẽ certũ ſoluta eſſet, inẽpta res fieret: [s] nõ uſucapturum, [t] niſi pſoluta pecunia. Sed uideamus, utrũ ꝯditio [u] ſit hęc, an ꝯuẽtio. Si ꝯuentio [x] ẽ, magis re-

a Adeptus. aliàs niſi emiſſet, nec bonam nec malã fidẽ poſſet habuiſſe.

b Separata. Non ſequitur, poſſides: ergo uſucapis.

c Et uſucapionis. quandoq; enim aliquis poſſidet & nõ uſucapit, quia mala fide, ut ſubijcit: unde ſaltẽ in prin. bona fides exigit: vt C. de uſucapio. transfor. l. j. §. hoc proculdubio. quandoque ecõtra: vt ĩ. titul. ij. l. rerum mixtura. §. Labeo. & l. iuſto. §. eum. licet regulariter contra, ut ĩ. titu. ij. l. fine. Item eſt ſic: quia ſicut proprietas, & poſ. ſunt ſeparata: ut ĩ. de acqui. poſſ. l. naturaliter. §. j. ita & uſusfruct. & poſ. ut eo. tit. l. per miſceri.

d Quemadmodũ. Exẽplificatiuè ponitur.

e Pro emptore poſſidet. ſine effectu, ut ſubijcit: ſicut teſtamentũ falſum, eſt teſtamentum, licet ſine effectu, ut ſup. quẽadmod. teſta. aper. l. ij. §. teſtamentum. & infra, de uerb. ſigni. l. Paulus reſpondit.

f Licet uſu non capiat. pro emptore: licet ꝓ ſuo interdum uſucapiat, ſi dum traderet rẽ uẽditor, eã emptoris facere uoluerit: quod niſi in contrariũ liqueat omnino credit: ut ĩ. de iure do. l. dotis fructus. in fi. & l. ſed niſi. & ĩ. pro dote. l. j. & titu. pro ſuo. l. j. R.

g Nõ uſucapit. licet tradita ſit ei res: vt & ĩ. de peri. & com. rei uen. l. neceſſario. §. quod. ſi pẽdente. de in di. addic. ꝑrin. R. dicit ꝓ ſuo interim uſucapi. ꝙ nõ placet: ut ĩ. pro dote. l. ſi æſtimata. & deficiẽte cõditione ſit acceſſio prioris emptoris ad uenditorẽ: ut ĩ. de acquir. poſſeſ. l. Pomponius. §. ſi is. niſi malã fidem habuit emptor cũ accepit: vt ĩ. ea. l. §. ſi. quo caſu nec prima uenditoris cũ ultima forte coniungit: cum debeat eſſe continua: vt ſup. de uſucap. l. iij.

h Se emiſſe, quo caſu non eſt iuſtus, nedum iuſtiſſimus error in facto, ſcilicet ſuo: vt ĩ. pro ſuo. l. ſi. aliàs ſecus, ut inf. eod. l. quod uulgo.

i Subſtantiam. l. ueritatem. quod eſt no. ſic ſup. de acquir. hęre. l. cum quidam. §. quod dicitur. & inf. eo. §. ſi à pupillo. Azo.

k Vſucapere. ſupple ſicut inſpicit ueritas ubi emit emptor rem quam credidit alienam cum ſit uenditoris

n Emptoris. Et ideo tranſit dominiũ propter domini uoluntatem. Sed uidetur non tranſire, ſicut nõ tranſit in accipientem indebitũ ſcienter: ut ſup. de condict. fur. l. quoniam. & ĩ. de furt. l. falſus. §. j. & §. ſed & ſi is. quæ ſunt contra. Solu. plus delinquit qui ſciens indebitũ accipit, quàm q à domino, quem nõ dominum putat accipit: cum hic ei patrocinãte ueritate non fallit dantem, nec fallitur: enim ſi bi ſciens debitũ capere crediderit. ut in cõtrarijs ſimul ueritate, & iuſtã pcedẽte cauſa ex bona fide, & dãtis uoluntate deſtituitur is. qui accepit ſciens indebitum.

o Extitiſſe. quæ extitit. Accur.

p Quaſi nondũ putat. ex quo uidetur Sabi. maledixiſſe: quod quidã dicunt. & pro eis eſt quod hic dicitur. & quod ĩ. prox. & ſupra, de cõdi. & dẽ. l. multum. & ſup. titul. ij. l. ſi ſur. §. j. Tu dicas ſecundum M. eum bene dixiſſe, quamuis ſit diuerſitas in affectione ementis.

q Quod apertius. ſed quare apertius? Reſpon. quia hic habet affectionem, & rem acquiri putat, licet nõ ex uenditione quæ uere interceſſerat: argu. ĩ. quando credidit non extitiſſe conditionem, quæ extitit: nec emptoris affectionem, nec aliam habet. ſed huic quæſtioni quando fuit tradita hęredi. non reſpon. hic: ſed tu dic ſecundum Ioan. quod ceſſat uſucapio, cũ traditionis tempore debeat bonã fidem habere, ut in prin. huius legis: ſed non poteſt habere bonam fidem: quia ex ea cauſa non putat ſibi tradi. Item ad hoc, ut quis uſucapiat, debet eod. tit. credere poſſidere quo uſucapit: ut. ĩ. pro dereli. l. iiij. nec obſtat ſup. de uſuc. l. nunquam. §. fin. quia ibi defuncto fuit tradita, hic hęredi. Alij dicunt non ceſſare, arg. ſup. proxi. §. & ſup. de acquiren. rerum domi. l. cum in corpus.

r Eum. Qui credit conditionem non extitiſſe quæ extitit.

s Fieret. Et ita ſub pacto legis commiſſoriæ.

t Vſucapturum. Statim hoc determinatur, & ſic nõ eſt contra. ſup. de leg. com. l. j.

u Conditio ſit. Vt uendo, ſi ſolueris tali die.

x Conuentio. ut uendo, ſed fiat inempta, ſi non ſoluas tali die.

[l] Adde gl. fin. in l. 3. §. ſi duobus. ĩ. uer. utiq;. ĩ. de edi. leg.

[*] Cõmẽdãdũ ſingulare Sabini iudicium, qđ aliud ſit, quã uulgi ex ueritate pauca, ex opinione multa exiſtimantis. Cic. ꝓ Roſc. Comœdo. Nonũquam opinio ueritati pręfertur, ut per Lap. l illa pulcherrima alleg. 89. col. 7. uerſ. uenio ad ſecundum. ubi etiam Mandoſ. I Apoſtil. ad ipſum.

† Hęc nõ habentur in P. F.

a Implebitur. Et ſic procedit interim uſucapio: vt in ſequenti caſu. ſi uero conditionalis, tunc non: vt. ī. e. §. ſi ſub conditione.

b Si in diem addictio. id eſt, uenditio ſub pacto addictionis in diem.

c Attulerit. Supple. ſtetur uenditioni, ſecundum Azo.

d Perfectā. Nūc reſpondet.

e Effici. Si alius non afferat meliorem conditionem alias reddit: vt ſ. de in diem addi. l. item quod dictum. ſed in commiſ. dic ut ſup. de leg. com. l. iiij. §. ſed Iulianus. & ſup. proxi. §.

f Et hanc. Non ſolum in ſuperiori caſu de commiſſoria.

g Ille. ſcilicet Iulianus.

h Non contrahi. ſcilicet ſub cōditione.

i Reſolui. Sub conditione.

k Vera eſt. ut & ſupra de in di. addic. l. quoties. & l. ubi.

l Pura eſt. ut ſup. de contrahē. empt. l. iij. non ergo ſemper hæc dictio ſi facit conditionem: vt & ī. de tute. l. muto. §. hanc autē. ſed certè hic facit reſolutionem conditionalem, non uenditionem. in quo eſt arg. cōtra. ī. de adi. leg. l. legatum purè. primo reſpon.

ADDITIO Dic ſecundum. Barto. ꝙ ibi loquitur in ultimis uoluntatibus. hic in contractibus: ut not. ſup. de in di. addic. l. ij. in fine.

* aliàs al ſi quis.

ſoluetur, q̄ implebitur.[a]

Ex uenditione pura, reſoluenda ſub conditione interim procedit præſcriptio titulo pro emptore. Bartol.

Si in diem addictio[b] facta ſit: id eſt, niſi *quis meliorem conditionem attulerit:[c] perfectam[d] eſſe emptionem, & fructus emptoris effici,[e] & uſucapionē procedere, Iulianus putabat. Alij & hanc,[f] ſub cōditione cōtracta eſſe. Ille[g] non contrahi:[h] ſed reſolui[i] dicebat. Quæ ſententia uera eſt.[k] Sed & illa emptio pura eſt,[l] ubi cōuenit ut ſi diſplicuerit ītra diem certū, inempta ſit.

Si traditur altera res quàm empta, non uſucapitur hoc tit. niſi accedat rei emptæ. Paulus.

Cùm Stichū emiſſem, Dama[m] mihi per ignorantiam pro eo traditus eſt: Priſcus ait, uſu me eū non capturum:[n] quia id, quod emptum non ſit, ꝓ emptore uſucapi non poteſt.[o] Sed & ſi fundus emptus ſit, & ampliores fines poſſeſſi ſint, totū longo tpe capi, quoniam uniuerſitas eius poſſideatur, nō ſingulę partes.[p]

Mala fides uenditoris nocet emptori, ſicut nocet hæredi. Pau.

Eius bona emiſti, apud quem mancipia depoſita erant. Trebatius ait uſu te non capturum:[q] quia empta non ſint.[r]

Emptione facta ſolenniter per tutorem à pupillo transfertur ī tutorem dominium, ſi eſt dominus, alias uſucapiendi conditio. Bartolus.

Tutor ex pupilli† auctione[s] rem,[t] quā eius putabat eſſe, emit Seruius ait, poſſe: eum uſucapere, in cuius opinionē decurſum eſt, eo quòd[u] deterior cauſa pupilli nō ſit. Si pluris[x] habeat emptorem, & *minoris emerit[y] tutelę iudicio tenebitur, ac ſi alij minoris addixiſſet,[z] idq; à diuo Traiano conſtitutum dicitur.

Procurator emens à comprocuratore præſcribit. Bart.

m Dama. Proprium nomen ſerui.

n Nō uſucapturum. facit. ſ. de pign. act. l. ſi quis in pignore. & ſ. de acquirē. poſſ. l. ſi me in uacuā. in pri. & de hære. inſtit. l. quoties. in princ.

o Non poſsit. niſi iuſtiſsimus adſit error. ut inf. e. l. quod uulgo. ſed op. ī. proxi. ſed ibi rei uenditę adhæret. Item opp. de eo qui gregem emit. nam ꝑ hoc ſingula capita non emit: & tamen ſingula uſucapiuntur pro emptore: vt ſup. de uſuc. l. certū. in ſi. ſed ibi omnia continentur in uniuerſitate empta. Item opp. de eo q emet ancillam. nam etiam partum quē non emit, uſucapit pro emptore, ſecundum Ioan. ut ī. eo. l. qui ob pactionem. ſed ibi eſt acceſſio, uel pro ſuo ibi uſucapit, ut ibi not. & ſup. de publi. l. ſi ego. §. partus. Itē cōtra. inf. eo. §. ſi à furioſo. ſed ibi ſaltem de facto aliqua fuit.

p Non ſingulæ eius partes. Imò uidentur poſsideri, cum ſingulę uſucapiantur: vt ī. e. l. emptor. quę eſt contra. Itē & quia nomine partium daī interdictū unde ui: vt ſ. de acquir. poſ. l. quod meo. §. ſi. ad hoc dicas hic ſubauditur tantum: vel dic non poſſideri principaliter per ſe, ſed cum uniuerſitate prędij: ſed in Dama ſecus, qui Sticho accedere non pōt, ut ſ. ꝓxi. rā. Itē hic totus fundus erat alienus, in lege contra. ꝑ parte tantū. & hoc ēt modo rā. ad l. ī. e. l. qui fundum. §. ſi fundū. uel ut ibi. Itē cōtra. C. fin. reg. l. fin. ubi xxx. an. dicit præſcribi actioni fi. reg. ſed hic rei uen. x. an præſcribitur: ibi perſonali fi. regnę triginta an. & ita hic & poſt decenniū agetur fin. reg. ſed para pręſcripta pſcribenu aſſignabitur.

q Non capturum. prædicta mancipia, tit. ſcilicet pro emptore: ſed pro ſuo ſic, ſecundum quoſdam. & ſic eſt ī. de uer. ſignif. l. bonorum. & C. de euic. l. j. Argu. cōtra. ſup. de pet. hære. l. non tantum. Accurſ.

r Non ſint. Nec emptis rebus acceduni, quod erat ſuperiori caſu. Item contra uidetur: ī. e. l. quod uulgo. ſed ibi erat magis iuſtus error, quam hic. Pręterea hic emptor loco hęredis eſt: & hæres non uſucaperet: ergo nec iſte.

s Auctione. i. actu. aliàs adminiſtratione.

t Rem. ſ. mobilē. & ſic poteſt uſucapi, ut res eccleſiæ mobilis, ut C. de ſacroſan. ecc. auth. quas actio. ſecus in immobili, ut in cōtra. ſ. de acquir. rer. do. l. bonæ fidei. §. nec intereſt. uel hic nō erat, ſed putabaī pupilli, ibi erat. ſed hoc non placet quibuſdā: ut ſup. de rebus eod. l. magiſt. §. j. item dic ꝙ authoritate contutoris emit: quia ipſe ſe authore nō poſſet: ut ſ. de autho. tut. l. v. §. item ipſe. & ſup. de cōtrah. emp. l. ſi in emp ione. §. ſi. & l. non licet. & C. de cōtrah. empt. l. cum ipſe. ſi enim ſe authore feciſſet, aut ſciuiſſet ius, & non uſucaperet: ut ſup. tit. ij. l. ſi [illegible]. §. j. aut ignoraret, & tunc idem: vt ī. §. ſi à pupillo. nec poſſet dicere ſe credere puberem, ut C. de interd. & releg. l. de tutela. ſed extraneus poſſet, ut inf. §. ſi à pupillo.

u Eo quod. id eſt, ideo quia.

x Si pluris. ſi, id eſt quamuis alius uelit plus dare: quia conuenit tutorem emētem, & authoritatem præſtantem. uel dic pluris &c. id eſt, ſi iſte tutor plus dedit, q̄ alius daret. ſi autē minus hoc ſubijcit: & ſi minoris &c. & not. tutelæ conueniri, quia ſicut ab alijs, ſic à ſe ipſo pupillum debuit cuſtodire: vt hic, & ſupra ſi ſer. uen. l. altius.

y Emerit. Authoritate contutoris, ut ſup.

z Addixiſſet. id eſt, uendidiſſet cum plus habere potuiſſet dominus.

† In P. F. ut, deletū eſt, ut ſit actione: atque ita legit Accur.

: Iſta gl. eſt ualde no. cū ſuo textu ad hoc propoſitum, quod emptor omnium bonorum eſt loco hæredis, & ſicut hæres non uſucapit, ita nec iſte pōt uſucapere: hoc addito q̄ iſte dicitur procurator in rem ſuam: ideo nil mirū ſi eſt loco hæredis. Bolog.

y In Pan. Fl. ſi propius.

Mando. in Glo. Facul. §. ſi et præcepto. uerſ. item ſi ꝓ quantis.

* P. Fl. et ſi minoris.

Procu-

Procuratorē quoq;, [a] qui ex † auctione, [b] quā mādatu dñi fecit, emerit: [c] pleriq; putāt utilitatis cā pro emptore uſucapturū. [d] Idē pōt dici, & ſi negotia dñi gerens [e] ignorantis, emerit [f] pp eandem utilitatem.

Si ſeruus tuus peculiari [g] noīe emat rē, quā ſcit alienam: licet tu ignores alienā eē, tñ uſu ñ capies. Celſus ſcribit, ſi ſeruus meus peculiari noīe adipiſcatur poſſeſſionē: id ēt † ignorante me uſucapere. [h] Quod ſi nō peculiari noīe: non, niſi ſciēte [i] me. & ſi uitioſè [k] cœperit poſſidere rē eā, uitioſam eſſe poſſeſſionē. Pōponius [l] quoq; in ijs, quę noīe dñi poſſideantur, dñi potius, quā ſerui uoluntatem ſpectādam ait.

Quod ſi peculiari, tūc mentē ſerui quærendā: & ſi ſeruus mala fide poſſideat, eamq; dñs nactus ſit ut ſuo noīe poſſideat, adēpto puta peculio, dicēdū eſt, vt eadem cā ſit poſſeſſionis: & ideo uſucapio ei non magis procedat.

In rebus peculiaribus ſcientiam ſerui inſpicimus, in dominicis ſcientiam domini: & illa ſcientia inſpicitur, quæ fuit in initio poſſeſſionis, non quæ poſtea ſuperuenit. Bar.

Si ſeruus meus bona fide emerit peculiari noīe, ego ubi primū [m] cognoui, [n] ſciam alienam, proceſſuram uſucapionē Celſus ait. initium enim poſſeſſionis ſine uitio fuiſſe. Sed ſi eoipſo tēpore quo emit, quanquam id bona fide faciat, ego alienā rē eſſe ſciam, [o] uſu me nō capturum. Etſi quod non bona fide ſeruus meus emerit, in pactionē libertatis mihi dederit, non idō me magis uſucapturum. durare enim primam cauſam poſſeſſionis, [p] idē Celſus ait.

Error iuſtiſſimus præſtat cām vſucapiendi in titulo pro emptore: ſecus ſi ſit error iniuſtus, vt error iuris. Bar.

Si † a pupillo emero [q] ſine tutoris authoritate, quem puberem [r] eſſe putem: dicimus uſucapionē ſequi: vt hic plus [s] ſit in re, [t] q̄ in exiſtimatione. Quòd ſi ſcias pupillū eſſe, putes tñ pupilli licere res ſuas ſine tutoris authoritate adminiſtrare: non capies uſu, [u] quia iuris error nulli prodeſt. [x] ſi à furioſo, quem putē ſanæ mentis, emero: [y] † ꝯſtitutū eſt, capere [z] utilitatis cā [a] me poſſe: quā

a Procuratorem quoque. Non ſolum tutorem. Acc.
b Ex auctione. i. ex adminiſtratione.
c Emerit. A procuratore: vt conueniat prædictis: uel dic a quodam alio nomine domini: vt ſupra, de vſucap. l. pignori. §. fi.
d Vſucapturum. Procuratorem, ſecundum primum: uel dominum ſecūdum alium.
e Gerens. ſine mādato.
f Emerit. A procuratore domini: uel ēt ab extraneo ēt rem domini: ut ſup. de neg. geſt. l. atqui. §. cum me.
g Peculiari. Secus ſi dominico: ut ℑ. §. Pomponius.
h Vſucapere. vt ℑ. pro ſolu. l. ij. & ℑ. de cap. l. pe. Accur.
i Sciente. quo ad uſū. ſed quo ad poſſeſſ. etiam ignoranter: ut d. l. pro ſoluto. l. ij. cū ergo mea cōſcientia exigitur: ſi illa eſt cum mala fide, non uſucapio: ſed in peculiari nocet domini ſcientia ad inchoandum: ut ℑ. §. ſeruus. in fi.
k Vitioſè. puta per uim.
l Pomponius quoque. non tantum Celſus dicit, quod ſi non peculiari nomine emit, inſpicitur ſcientia domini ſed etiam Pompon. dicit idem.
m Primum. ſ. ex poſt facto.
n Cognoui. ſcilicet emptionem factam.
o Sciam. quia fui præſens, quando ſeruus emit: nec prohibui cū poſſem: ut ſ. de lib. cau. l. imo. in fi. & ſup. de uſuca. l. hęres. § fin. ſecus ſi non potuiſſem prohibere: ut ſup. de cō trahen. emptio. l. in huius.
p Primam cauſam poſſeſſionis. Sed cur non uſucapio, ſicut extraneus emptor, cum mala fides ſerui non noceat. nam dñus uice emptoris eſt: ut ℑ. eo. l. ſeruus. hic ergo uice hæredis, non uice emptoris habetur. Az. & facit ſ. de acqui. hæred. l. cum quidam. §. ſcientia. & quod not. ſup. de ędili edict. l. cum mancipium.
q Si a pupillo emero. rem alienam, & ſic eſt error dominij rei. res enim ſua nō poteſt uſuc. ut in contra. ſ. de acq. rerū do. l. bonæ fidei. uel hic erat mobilis, ibi immobilis. & eiſdem modis ſolue. C. eod. l. fin. uel ibi ſciebat emptor pupillū. Item op. aut pupillus iſte poſſidebat, aut nō. ſed ſi nunc, nec iuſtam cām poſ. poteſt præſtare: vt C. de acq. poſſ. l. cum nemo. ſi poſſidebat, transferre poſſ. nō poterat, vt ſup. de acq. poſſ. l. poſſeſſionem. & de acquir. rerum do. l. pupillus. quæ ſunt cōtra. ſi ergo ipſe non amittit: ergo nec alius quęrit: ergo nec uſucapit: vt ſup. tit. iij. l. ſi. Reſp. non pupillū, ſed emptorem poſſidere, ut precario a patre pupilli: & tamen iuſtā præſtat cām uſucapiendi: ut ſup. tit. ij. l. nō ſolum. §. quod uulgo. ſecundum Azo. Vel dic, quod tradidit enim tutore. uel dic quod non amittat ex ſua traditione, ut ibi: ſed ex eo quod emptor poſſidet, & contrectat: ut ſ. de acqui. poſ. l. ſi rem. uel hic proximus pubertati, ibi non. uel aliud eſt tradere ut hic, aliud nolle poſſidere, & deſerere: ut ibi: argu. ſup. de acqui. poſ. l. iij. §. quod ſi ſeruus.
r Quem puberem. & ſic eſt error ætatis.
s Hic plus. aliàs eſt non. aliàs ſine non.
t Sit in re. plus enim eſt quod res eſt aliena, quam opinari eam eſſe pupilli: ut ſ. ea l. §. ſi ſub conditione. & ſ. de mā. uind. l. ſi pater. §. quoties. alias eſt non, hoc modo, nō plus eſt in re. ſ. quod ille eſt pupillus, quā in exiſtimatione, qđ creditur pubes: & tunc eſt ſic ſ. de acquir. hær. l. qui putat. & ſic duo erant hic errores, primus de rei dominio, ſecundus de ætate.
u Non capies uſu. ut C. ſi quis igno. rē mi. l. j. & C. eo. l. fi. Accur.
x Nulli prodeſt. ut & ſ. de uſuca. l. nunquam. ſed certè & ſi puberē putem poſſum in iure errare, ut ſi credam poſſeſſionem ſine decreto alienare: quod non poteſt. ad quod dic, ut notaui ℑ. pro do. l. ſi uir uxori.
y Emero. rem quam poſſideo: nam poſſeſſionem trāſferre non poteſt, ſicut nec pupillus ſine tutore.
z Capere. pro emptore. nam de eo. ti. hic tractat. Az.
a Vtilitatis cauſa. ſecus de rigore: quia non eſt contractus deficiente conſenſu. & facit ſup. de inſti. l. ſed & pupillus. §. fin. Sed contra ſup. eod. l. cum Stichum. ſolue ut ibi.

† Deletū ut in P. F. & factum actione.

† In P. F. ignorantē me. itē & paulo poſt ſcientem me.

Dominus uice emptoris eſt: & uice ſit uice hæredis.

† Hunc §. cum ſua glo. aiūt doc. ſ. modum eſſe difficilē. Proinde tu uideto hic Ioann. ab Imola, & Pau. q admodū rē facile explicāt, qui ſuus eſt mos.

† In P. F. cōſtitutum capere. aptatum, cōſtitit uſucapere.

uis nulla eſſet emptio:& ideo neque de euictione actio naſcitur mihi, nec Publiciana a cōpetit, nec acceſsio poſſeſsionis.

Bona fides authoris non prodeſt ſingulari ſucceſſori haben ti ſcientiam rei alienæ: ſecus in ſuc eſſore uniuerſali Bart.

Si eã rem, quã ꝓ emptore. b uſucapiebas, ſcienti mihi alienã eſſe, vẽdideris: nõ capiã uſu. Etiã hæredi ulteriori defuncti poſſeſsio ꝓderit: quãuis medius hæres poſſeſsionem eius nactus nõ ſit. c

Ibi vſucapietur res, ſcilicet ſi defunctus inceperat eã uſucapere, quia fuit ſibi tradita: ſecus ſi non inceperat, quia fuit tradita hæredi malæ fidei, licet defunctus bona fide emiſſet: quia nõ inchoauit vſucapere. P.

Si defunctus bona fide emerit: uſucapiet res, quã uis hæres ſcit alienam d eſſe. hoc & in bonorũ poſſeſſore, e & in fideicommiſſarijs, quib. ex Trebelliano reſtituit hæreditas, cæteriſq; f prætorijs ſucceſſorib. obſeruatum eſt. Emptori g tẽps vẽditoris ad uſucapionẽ procedit.

Per litis conteſtationem non interrumpitur vſucapio triẽnij: & ex duabus cauſis ſe non compatientibus res non poteſt poſſideri. Bar.

Si rẽ alienam emero, & cùm uſucaperẽ, eandem rẽ dñus a me petierit: nõ interpellari uſucapionẽ h meam litis conteſtatione. ſed ſi litis æſtimationẽ ſufferre maluerim: i ait Iulianus, cãm poſſeſſionis k mutari ei, qui litis æſtimationem ſuſtulerit: idemque l eſſe ſi dñs ei, qui rem emiſſet a non domino, donaſſet. eaque ſententia uera eſt.

Vlp. li. lxxv. ad edict. III.

LItis æſtimatio ſimilis m eſt emptioni.

Mala fides in parte, impedit vſucapionem alterius partis, ſi eſt incerta ratione loci & quotæ: aliàs ſecus. h. d Pau. de Caſt.

Iabolenus libro xj. ex Plautio. IIII.

EMptor fundi partẽ eius † alienã eſſe non ignorauerat. n Reſponſum eſt, nihil eum ex eo fundo lõga poſſeſsione capturum. Quod ita uerum eſſe exiſtimo, ſi q̃ pars aliena eſſet in eo fundo, emptor ignorauerat. o Quod ſi certum locum eſſe ſciret, reliquas partes longa poſſeſsione capi poſſe, non dubito. Idẽ iuris eſt, ſi is, qui totum fundum emerat, pro indiuiſo partem aliquam alienam eſſe ſcit. p eam enĩ duntaxat non capiet: cæterarum partium non impedietur longa poſſeſsio ne capio.

a Publiciana. imo competit: vt ĩ. de pub. l. eum qui a curioſo. quæ eſt contra. Sol. ut ibi.

b Si eam rem. quam pro emptore. Idem in quolibet alio ut. ſup. de acquir. poſſ. l. Pomp. in fin. licet alij dicant ſecus: & idẽ quod in hærede: vt ĩ. §. ſi defunctus.

c Non fit. niſi alius in medio poſſederit: vt ĩ. e. ti. l. qui cum hærede. §. ſi.

d Sciat alienam. & eſt ratio: quia & ſi hæres nõ adijſſet hæreditas cõpleret uſuca. ut ſup. tit. ij. l. nunquam. §. uacuã. & quia eſt eadem ꝑſona: vt in auth. de iureiurando. a mor. & ecõtra ſi defunctus ſciuit: hæredi quãuis bo. fid. noceret, licet a ſe uellit incipere: vt ĩ. de diuer. præſcrip. l. cum hæredes. Quis ergo ꝓ hærede uſucapit? Rñ. hæres in re, quã defunctus bona fide poſſedit. Et not. ex prædictis ſeparari cauſam ſucceſſoris uniuerſalis, & ſingularis: ut hic, & Inſtit. eod. de uſuc. §. diutina. & ſup. eo. §. eam rem.

e Poſſeſſore. ordinatio: ut habeat locum ſequens litera.

f Cæteriſque. qui habent ſeptimã bo. po. poſſ. extraord. ut Inſti. de bon. poſ. §. ſeptima.

g Emptori. facit Inſti. eo. §. inter.

h Vſucapionem. rei mobilis: ſ eius de præſcriptione, in immobili: vt C. de rei uendicatio. l. more litis. Item hoc quo ad curſum, ſecus quo ad effectũ: ut ſup. de rei uendi. l. ſi poſt acceptum. ſed hodie uidetur interpellari etiam quo ad curſum. C. de anna. excep. l. ut perfectius. ſm M. ſed ſecundum Io. illa in quatuor caſibus loquitur: vt no. dict. l. ſi poſt acceptum.

i Maluerim. pro re quam emeram a non domino, & uſucapiebam.

k Cauſam poſſeſſionis. i. eius quod eſt effectus poſſ. id eſt uſucapionem. nam prius uſucapiebam: nũc nõ, cum factus ſim dominus, ſi res præſens eſt: vt ſup. de rei uen. l. eius. & l. hoc ſi. cl aũt poſſ. conſtat, quia mihi non mutatur, imo & priorem cauſam retineo: vt ſup. de acq. poſ. l. iij. §. ex pluribus. quæ eſt contra.

l Idemque. ut ſcilicet cauſa poſſ. mutetur prædicto modo.

m Litis æſtimatio ſimilis. vel ut fiat dñus, ſi res eſt præſens: vt ĩ. de rei uen. l. eius. & l. ſeq. uel vt cã uſucapiendi: vt ſup. eod. l. j. item ut competat. publ. vt ſup. de pub. leg. ſed & ſi res. §. ſi lia. item ut de euict. teneatur: vt hic, & ĩ. re. amota. l. ſi ꝑ ꝑ res. & arg. ĩ. quibus ex cauſ. in poſſe. ea. l. ſi. * ſed non tenetur de euict. licet teneatur: vt dixi, vt ſup. de rei uen. d. l. & ex diuerſo. §. penultim. & ſup. de con. dict. fur. l. ſi ſeruus, §. cauere. ſed qui dã dicunt eum non teneri de euict. arg. C. de tranſactio. l. ſi pro fundo. ſed certe hic non eſt tranſactio. Item facit ſup. commo. l. ſi ut certo. §. j. & ſup. de eui. l. ſi ſeruus uend. §. j. Sed ar. contra. C. de ſer. fu. l. mancipia. Accursio. Dic ſm Bar. quod ibi ſoluis pœnam: hic litis æſtimationem.

EMptor. CASVS. Emi fundum meum a te: & partem fundi ſcio alienam: quæritur an reliquas partes uſucapiam? Et diſtinguitur. nam aut neſcio quæ ſit pars aliena, nec ratione loci, nec quotæ: & hoc caſu non uſucapiam. aut ſcio, quæ pars ſit aliena pro diuiſo: & tunc uſucapiã cæteras partes.

n Ignorauerat. quãtum eſt alienum ratione loci, & quotæ: vt in primo. aut ſcio rõne loci, ut in ſecũdo, aut ratione quotæ: vt in tertio.

o Ignorauerat. ratione ergo incertitudinis nihil ualet. Arg. contra ſupra, de legat. j. l. ſi ita ſit ſcriptũ. & ſe. unde hãc intellige ſup. de acq. poſ. l. ſi quis fundũ. Sed qd ſi emptor ignoraret q̃d aliqua pars ſit aliena: venditor ſcit & dixerit. vẽdo tibi quicquid iuris habeo in iſto fundo? Rñ. nõ ꝓcedere uſuc. ar. ĩ. de acq. poſ. l. locus. uẽditio aũt tenet, ut ſup. de hæ. uen. l. qd ſi nulla. Vel dic ꝓcedere uſuc. ut ĩ. eo. l. qui eũ. §. j. nec ob. l. locus. quia põt dici ꝙ ibi uterq; ſciebat, ꝙ aliqua pars erat aliena, ſecundum Hugo.

p Scit. puta tertiam.

Succeſſoris uniuerſalis & ſingularis an & quando cauſa poſſit ſeparari: & quis ſit illius ſeparationis effectus.

* Contrarium ibi per glo. notatur, nempe ut non teneat de euictione litis æſtimationẽ recipiens, ut hic, quoq; Bartol. & Io. ab Imola notauerũt quẽ tu hic uideto ad multa: & eadẽ certè longe utiliſſima, q̃ fuſiſſime, hic ipſe ꝑtractat.

* De rõne litis æſtimandę Cic. in oratione pro Cluentio.

† In P. F. alienã nõ eſſe ignorauerat.

Si rem

S I rem. Pone caſum ut poſui ſ. de uſuca. l. ſequitur. §. ſi rem pignori. Fran.

a Surripuero. Ego dominus: ſecus ſi non ſum dominus: vt ſup. pro ſol. l. ſi. & C. eod l. cum ſcir. uel ſolu. ut ſ. de uſuca. l. ſequitur. §. ſi rē. ubi ē quæſiuit, quomodo hoc caſu poteſt habere locum uſucapio: cum dominus alienet. & facit in ſ. de furtis. l. cum hæres. §. j.

Furtum factum a domino, vſucapibilem rē non facit. Bar.

Modeſt. li. x. Pandect. V.

S I rem, quā tibi pignoraui, ſubripuero, [a] eamq; diſtraxero: de uſucapione dubitatū eſt. Et uerius eſt, utiliter cedere tempore uſucapionis.

Qui ab alio rogat precario, quod poſsidet, incipit poßidere ex noua cauſa, & deſinit ex antiqua. Bart.

Pōp. li. xxxij. ad Sab. VI.

Q Vi cùm ꝓ hęrede, uel pro emptore uſucaperet, precario rogauit: [b] uſucapere non pot. Quid porro inter eas [c] res intereſt, cum utrobiq; deſinat ex prima cā poſsidere, qui precario uult habere.

Mala fides vna re certa, non nocet in altera, in qua certum eſt adeſſe bonam fidem, ſecus ſi amba ſunt incerta. Pau.

Si ex decem ſeruis, quos emerim, aliquos putem alienos, & qui ſint ſciam, reliquos uſucapiam, ꝙ ſi ignorem, qui ſint alieni, [d] neminem uſucapere poſſum.

Vſucapio capta per defunctū completur per hæredem, ēt poſſeſsione non apprehenſa. Pau.

[a] Poſt mortem eius, qui hominem emerit: expleto tempore, quod defuiſſet ad uſucapionem, quāuis eum hominem hæres poſsidere non cœpiſſet, fiet [e] tamen eius. [f] ſed hoc ita, ſi nemo eum poſſediſſet. [g]

Ad uſucapionem ſufficit ſola ciuilis poſſeſsio. Bar.

Iulianus lib. xliiij. Digeſtorum. VII.

Q Vi fundū poſsidebat pro emptore, antequam diutinā poſſeſsionē impleret, deceſsit. ſerui, qui in poſſeſsione relicti fuerant, diſceſſerunt relinquendæ eius gratia. quæſitum eſt, an nihilominus hæ-

Q Vi cum ꝓ hærede. CASVS. Vſucapiebā rem tit. pro emptore, vel pro hęrede: & interim eandem rem petij precario a uero domino. dicitur quod uſuca.

Si ex. Emi decem ſeruos a non domino: quoſdam ſcio alienos, & eos cognoſco. alios uſucapiam, ſed ſi non cognoſco illos, quos ſcio alienos, neminem eorum uſucapiam.

Poſt mortem. Teſtator uſucapiebat ſeruum titu. pro emptore. deceſſit teſtator. hæres interim diſtulit adire hæreditatem. dicitur quod hæreditas complet uſuca. & ea cōpleta ſi hęres poſtea adeat hæred. efficitur dominus huius ſerui, ſicut aliarum rerum hæreditariarum. & hęc ſunt uera, niſi alius interim eum ſeruum poſſedit. Fr.

b Rogauerit. a uero domino: vt ſup. de acq. poſſ. l. interdum, non a creditore debitor. nam non deſineret uſucapere: vt ſup. ti. ij. l. nō ſolū. §. qui pignori. & §. ſi.

c Inter eos. id eſt, tit. pro emp. & pro hærede ex vna parte, & precarium ex alia.

d Neminem uſucapere. ratione incertitudinis: vt & ſup. eod. l. emptor.

e Fiet. adita hæreditate ſaltem animo.

f Eius. ut ſup. tit. ij. l. cepiam.

g Poſſediſſet. ut ſup. tit. iij. l. ſi de eod. §. j. & l. Pompon. §. quæſitum.

Q Vi fundum. CASVS. Vſucapiebat Titius fundum titulo pro emptore. deceſsit interim Titi⁹. ſerui defuncti qui ſtabant in illo fundo, receſſerunt de fundo animo relinquendi poſſ. alius fundi. dicitur quod adhuc procedit uſucapio.

Si fundum. Poſsidebam tit. pro emptore fundum. ſi iam tenueram eum aliquo tempore: nunc cœpi poſsidere partem fundi uicini aliquo tit. diciturquod de nouo incipio poſsidere, & uſucapere illam partem.

Seruus. Seruus meus mandauit Titio, ut ei emeret fundum, tandem iſti ſeruo in teſtamento reliqui libertatem: & Titius emit fundum, & ſeruo facto libero tradidit. quæritur an iſte factus liber uſucapiat fundum? & dicitur quod non, ſiue Titius credebat conceſſum liberum peculium ſeruo facto libero: ſiue ignorabat. & redditur ratio: quia aut ſeruus nunc factus liber ſciuit ſibi peculium conceſſum nō eſſe: aut ſcire debet, cum in teſtū manumiſſo intelligitur peculiū ademptum: & ſic ſi ſcit, eſt malæ fidei poſſeſſor, ſi aūt ignorat, errat in iure: & ſic non uſucapit. Et adducit ſimile de eo, qui ſimulat ſe meum creditorem, & ei ſoluam: nam non uſucapit, cum ſit malæ fidei poſſeſſor. ſi autem ſciebat Titius peculium manumiſſo conceſſum non eſſe, & tamen ſciuit, præſumitur donare potius, quam indebitum ſoluere.

Si tutor. Tutor rē pupilli ſurripiens uendidit eam. dicit quod emptor eam non uſucapiet, cum ſit furtiua.

Qui bona. Emi fundum a non domino bona fide, & cum poſſidere cœpi: tandem alius inuaſit poſſ. fundi, & poſtea ab inuadente recuperaui: & eodē tempore quo recuperaui, cœpi habere malam fi. dicitur quod non uſucapiā. & reddit rationem. poſtea adducit ſimile: cum emirem a non domino bona fide: & tempore quo traditur mihi, incœpi habere malam fidem: nam iſtam rem non uſucapiā. Poſtea adducit aliud ſimile. Vendidiſti mihi ſeruū uitioſum, qui tamen non erat tuus: tamen poſſidebas eum bo. fid. & tradidiſti: tandem quia apparet uitioſus, reddidi eum tibi recepto pretio: & nunc incipis habere malam fidem. dicitur ꝙ non uſucapies. Idem eſt & in eo, qui bona fide poſſidebat fundum, & poſtea deiectus de eo fuit, & eum recuperauit per interdictū unde ui: & tempore quo recuperauit, cœpit habere malam fidem.

Qui ſciens. Interdictum eſt hæredi, ꝙ non diminuat de rebus hæreditarijs. tandem uendidit cuidam hoc ſcienti. dicitur quod ille qui emit, non uſucapiet.

Procurator. Mandaui procuratori meo ut uenderet fundum quem poſſidebam: & hic fundus ualebat centum. tandem procurator uendidit eum pro xxx. odio mei ut afficeret me damno. dicitur quod ſi emptor hoc ignorauit, bene poterit præſcribere: & adducit ſimile de eo, qui ſciens rem alienam uendidit ignoranti. dicitur quod emptor præſcribit fundum. ſi autem emptor cum procuratore meo colluſit, dicitur quod emptor non præſcribit.

Furtiua. Surripuiſti mihi ſeruum. tandem eum mihi ignoranti eſſe meum ſeruum obligaſti: & cum luiſti poſtea: & eum uendidiſti cuidam bona fi. ementi. di ꝙ emptor non uſucapiet: & cum hæc res ſit furtiua

a Hęreditas. uicens cōpiet uſucapionē, & hoc ex fictione legis. Mand. in ꝛa. quæſtio. Regu. de Anna. num. a.

tius, nec uidetur ueniſſe in poteſtatem domini, cum dominus hoc ignorauit. Liber homo. Liber homo quē poſsidemus bona fide, ex eiſdem modis nobis acquirit, ex quibus acquirit ſeruus domino: & ita liber homo ſi ex peculio, quod ad me ſpectat aliquam rem a non domino emerit, etiam ignorans uſucapio. Fran.

preſſe dixit dominus ſe non concedere peculiū, & hoc ſciuit: ſed tradidit obliuioni manumiſſus. quare craſſa ignorantia nocet: vt ſup. de iur. & fac. igno. l. nec ſupina. & ſecundum hoc no. quem nō debere tradere obliuioni quod ſcit. ſic C. de contrahen. & committ. ſtip. l. magnā. Itē nō debere quem factum ſuum, uel quaſi ignorare, vt C. de reſcin. uen. l. quiſquis, & infra quod ui aut clam. l. iij. in fine. & ſup. ſi cer. pe. l. quod te. & ĩ. de fideiuſſ. l. ſi Titius. §. Seia.

redi [a] tempus lōgæ poſſeſsionis procedere pōt? Reſpondi, & diſcedentibus ſeruis hoc tempus [b] hæredi procedere. [c]

In parte addita fundo noua emptione, noua præſcriptione opus eſt. Bar.

Si fundū † Cornelianū pro emptore lōga poſſeſſione capiā, & partē ex uicini fundo ei † adiciā: [d] utrū eā quoq; partē reliquo [e] tp̄e pro emptore capiā: an integro ſtatuto tp̄e? Reſpondi: partes, q̄ empto fundo adiciūtur, [f] propriam ac ſeparatā ɔdōnē [g] habere, & ideo poſſeſsionem quoq; earū ſeparatim nanciſci [h] oportere: & longam poſſeſſionem earū integro ſtatuto tempore impleri.

Reſtitutio procuratoris facta ei, qui ſcit uel ſcire debet ad ſe nō pertinere, uſucapiendi cām non tribuit, niſi procurator reſtituens fuerit ſciens. tunc enim donare videtur. Bart.

Seruus meus Titio mandauit, ut fundum ei emeret, eique manumiſſo Titius poſſeſsionem tradidit. quæſitum eſt, an longa poſſeſsione caperet? Rn̄di: ſi ſeruus meus mandauerit Titio, ut fundum emeret, & manumiſſo [i] ei Titius fundū tradiderit, cū putaret & peculiū ei ɔceſſum eſſe, uel ēt cum ignoraret [k] peculium ɔceſſum non eſſe: † nihilo magis ſeruum diutina poſſeſsione capere. Qui aut ſcit † ſeruus, [m] peculiū ſibi cōceſſum non eſſe, aut ſcire debet: [n] & per hoc [o] ſimilis eſt ei, qui ſe creditorē ſimulat [p] eſſe. Quod ſi ſcierit Titius peculiū manumiſſo ɔceſſum nō eſſe. donare potius, [q] quā indebitum fundum ſoluere intelligendus eſt.

Furtum tutoris facit rem inuſucapibilem: nec ſufficit rem in tutoris poteſtatem reuerti. h. d. Bart.

Si tutor rē pupilli ſubripuerit, & vēdiderit, uſucapio nō ɔtingit prius, quā res in ptātē [r] pupilli redeat. Nā tutor [s] in re pupilli tunc dn̄i loco [t] habetur, cū tutelam admini-

[a] Hæredi. qui adiuit antequam ſerui diſcederent: & ſic fuit ei quæſita ciuilis per ſeruum.

[b] Tempus. ante diſceſſum ſeruorum uel poſt.

[c] Procedere. quia retinuit ciuilem poſſeſsionem: unam niſi certis modis non potuit perdere: vt ĩ. tit. iij. l. ſi id quod §. j. & fac. l. ſi colonus. & quod ibi no. & ſup. de dolo. l. eū quis. Item hoc niſi ſit alius ingreſſus. ar. ĩ. l. proxi. in fin.

[d] Adijciam. acquirendo aliquo tit. aliàs quomodo uſucaperem?

[e] Reliquo tempore. quod adhuc ſupereſt ad uſuca. cōplendam.

[f] Adiciuntur. ſcil. poſt emptionem primam: ſecus ſi totū ſimul: vt in contra. ſup. eod. l. ij. §. ſed ſi fundus. uel ibi totū credidi unius uendentis: hic non.

[g] Conditionem. niſi adiceretur per alluuionem: vt ſup. de publi. le. ſi ego. §. idem ait.

[h] Nanciſci. non ergo trahitur ultima acquiſitio ad primam quod uidebatur ratione cuiuſdam uniuerſitatis. ſed non eſt, ut & ſup. ti. ij. l. rerum. §. fi. & facit ſup. de au. o & ar. le. cum aurum. §. fi. & C. ſi. reg. l. fi.

[i] Manumiſſo. in ultima uoluntate domini: vel etiā inter uiuos.

[k] Cum ignoraret. errans etiam in iure: nā ſoluenti ad implendam conditionem indebiti non nocet ēt error iuris: vt not. C. de iur. & fac. ignor. l. cum quis. & ſic repetet hic Titius condictione indebiti.

[l] Seruum. ſcilicet manumiſſum in ultima uoluntate, uel etiam inter uiuos &c.

[m] Scit ſeruus. & ſic eſt malæ fi. quare non uſucapit, vt ſup. tit. ij. l. ſi fur. §. j.

[n] Scire debet. quia in ultima uolūtate nō intelligit datum in dubio. ut Inſt. de lega. §. peculiū. ſi ergo hoc neſcit, in iure errat: & ſic non uſucapit: vt ſup. de uſu. l. nunquam in prin. uel dic, ſcire debet, quia cū eſſet legatum, fuit ademptum, & hoc ſciuit: ſed dicit ſe obliuioni dediſſe: & ſic ēt inter uiuos eſſe potuit: q̄a ex-

[o] Et per hoc. refert ſe ad articulum quando ſciuit ſibi conceſſum nō eſſe: & ſic fuit malæ fidei poſſeſſor, cui hic caſus ſimilis eſt.

[p] Simulat. cum nō ſit. ſi ergo ex hac cauſa ſolutum ſit, non uſucapit, cum ſit malę fidei poſſeſſor.

[q] Donare potius. ut & ĩ. de reg. iur. l. cuius per. & ſu. de libe. agn. l. ſi quis a liberis. §. ſi mater: nō ergo repetit, & domino tenetur adhuc actione mandati: vt ĩ. de ſol. l. ſi qs ſeruo. & l. ſi ſeruus. Sed ſi quæras ſecundum Azo. an tranſlatū ſit dn̄ium hoc caſu in manumiſſum? Rn̄. ita, ſi ꝓcurator factus fuit domini: qđ eſt ſi ipſe & tradens, uel alter eorum hoc egerit, vt dn̄o quęreretur. ſed ſi ponas ꝓcuratori à non domino traditū eſſe, eūq; poſtea manumiſſo ſoluiſſe, & ſciēs peculiū nō cōceſſum, an uſucapiet manumiſſus? Rn̄. ita, ſm. Io. Quid ergo ĩ. proxi. dr̄? Reſp. illud tunc uerum eſt, cū quaſi creditor acceperit: hoc uerò quaſi extraneus ex dono habet uſucapionem. ergo ſiue ſciat eum ſcienter indebitū ſoluere, & tunc ti. pro donato habet locū, ſiue ex prima cā credat ſibi ſolui, cum tā probabiliter credat ſibi peculiū conceſſum: & tūc ex ea cā, ex qua putat ſibi tradi. ſi aūt ſcit non cōceſſum, eſt malæ fidei, & non præſcribit: vt ſup. proxi. reſp.

[r] Priuſquam res in poteſtatem. ſed certè nec tunc cum ſit pupillaris: ut ſup. de acq. re. do. l. bo. fi. quæ eſt contra. reſp. non ob. poſtea quod fuerit furtiua. ſed qđ eſt pupillaris, ſic. uel ibi in immobili: hic in mobili. uel hic rediſt poſtquam fuit factus pubes. & ſecundū hoc dicit poteſtate pupilli, id eſt, eius qui fuit pupillus. uel ſecundum Azo. de ipſo pupillo dica quod interim non uſucapit, cum ſit poſſeſs.one priuatus: vt ſupra tit. iij. l. rem quæ.

[s] Nam tutor. uidebatur ſufficere redire in ptātem tuto-

† Hic tex. non eſt alibi, ſecūdū Ro. ſo. xx. ſing. cccclxxvij. ad hoc quod præſcri. in principali, trahitur ad acceſſoris, q̄n ipſa incœpit principali ab initio: ſecus ſi ex poſtfacto: quia tunc opus ē noua ꝑſcriptione. Bo.

† In P. F. adicā, ſcilicet priū erat: ſed nuper addito apratum eſt adiciā, vt & paulo poſt adiciuntur.

† Cōcor. in c. cum illorū. extra de ſen. exco. & in c. ab excōmunicato. & ibi notaui in apoſtil. ad Panor. in ner. in facto ꝓprio. nu. xviij. extra, de reſcrip.

† In P. F. nihilominus. ſed hic recti⁹.

† No. qđ ſcire, uel ſcire debere idē ſūt. Bald, ad hoc iſtum text. allegat in l. j. C. de ſer. uer. quæ in ulterius. &c.

† Iuxta hoc Pau. ad Gal. c. 4. Quādiu hæres paruulus eſt, nihil differt a ſeruo cū ſit dn̄s omnium. ſed ſub tutoribus, & actoribus eſt uſque ad præfinitum tp̄s a patre.

ſtrat, [a] non cùm pupillum ſpoliat. [b]

Eo tpe quo poſſeſsio recuperatur, debet quis eſſe bonæ fidei: aliàs non procedit præſcriptio: ſiue recuperetur extra iudiciũ, ſiue per actionem perſonalem, ſiue per interdictum h. d. Bar.

Qui bona fide alienũ fundum emit, & eius poſſeſsionem amiſit, [c] deinde eo tpe † nactus [d] eſt poſſeſsioné, quo ſcit alienã rem eſſe, non capiet [e] longo tpe, q̃a initiũ ſecũdę poſſeſsionis uitio [f] nõ carebit. † nec diſsimilis [*] é ei q̃ emptionis quidem tpe putat fundum uendentis eſſe, ſed cum traditur, ſcit alienum eſſe. [g] Cũ n. [h] ſemel amiſſa fuerit poſſeſsio, initiũ rurſus recuperatę [i] poſſeſsionis ſpectari oportet. [k] Quare ſi eo tpe redhibeatur [l] homo, quo emptor [m] ſcit alienũ eſſe, uſucapio non ꝯtingit, [n] q̃uis ante q̃ uéderet, in ea cauſa fuerit, ut uſucaperet. Idẽ iuris ẽ in eo, qui de fundo deiectus, poſſeſsioné ꝑ interdictum recuperauit, [o] ſciens iam alienum eſſe.

Qui ſciens emit ab eo, cui eſt interdicta adminiſtratio à iudice uel à lege, non præſcribit. hoc dicit Paulus.

Qui ſciens [p] rem emit [q] ab eo, quem prętor [r] ut ſuſpectũ hr̃dem deminuere uetuit, uſu non capiet.

Malitia procuratoris, non nocet emptori bonæ fidei: ſecus ſi procurator colludat. h. d. Bart.

Procurator tuus ſi fundũ, [s] quẹm centum aureis uendere poterat, addixerit [t] triginta aureis in hoc ſolum, ut damno te afficeret, ignorante emptore, dubitari nó oportet, quin emptor longo tempore capiat. Nam [u] & cum ſciẹns quis alienũ fundum uendidit ignorãti, nó interpellatur [x] lõga poſſeſſio. Quod ſi emptor cũ procuratore colluſit, & eũ prẹmio corrupit, quo uilius mercaret, [y] nõ intelligetur bonę fidei [z] emptor, nec lõgo tempore capiet. & ſi aduerſus petentem dominum uti cœperit exceptione rei uolũtate eius uenditę, replicatio [a] doli utilis futura eſt.

Res non dicitur reuerſa in poteſtatem domini, qui furtum factum ignorauit. h. d. Paulus.

Furtiua res non intelligitur in domini poteſtatẽ rediſſe, quãuis poſsideret eã, ſi modò ignorauerit, [b] ſurreptã ſibi eſſe. S igit [c] ſeruũ q̃ tibi ſubreptus erat, ignorãti tibi

[*gloss*]

...toris quaſi domini: ſed non eſt ita: nam &c.

a Adminiſtrat. ad opus pupilli.

b Expoliat. ſic etiam in omnibus eſt dicendum, qui egerunt officium, ſiue in diuinis, ſiue in humanis rebus. & facit ff. de fur. l. interdũ. §. tutelã. & C. de pac. l. pactum. & ſ. de manumiſſ. teſta. l. qui filium. §. itaque.

c Amiſerit. quia alius inuaſit.

d Nactus. cum titulo, vel ſine.

e Non capiet uſu. ut ſup. titu. ij. ſi is cui. §. ſi quis bona.

f Vitio. perſonali.

g Alienum eſſe. qui non uſucapit: ut & ſ. e. l. ij. i prin.

h Cum enim. redit ad primum.

i Recuperatę. cũ tit. uel ſine titulo.

k Oportet. ut uſucapiat, ſi habeat malam fidem, aliàs ſic etiam ex primo titu. ut. not. in l. naturaliter.

l Redhibeatur. nõ eſt hic caſus ſimilis alijs, niſi ad id, de quo tractat, ſcilicet quia interrumpitur prima poſſeſsio: & uitium ſecundæ inſpicitur ut poté cum is qui redhibetur, redhibẽtis tempora ſibi cõtinuet: ſed non ſic in alijs ſupradictis, quia ibi non continuantur tempora: vt ſupra, titul. ij. l. ſi hominem. & titul. iij. l. Pomponius. § præterea. & § quæ ſitũ.

m Emptor. id eſt uenditor. ut & ſup. de act. empt. l. neceres. nam & hic quaſi emptor eſt, tum precium reddit & dat: ut ff. de diuer. præſcript. l. ſi duobus. §. uendidi.

n Non contingit. quando ſecundum initiũ eſt uitioſum, ut hic: alias ſecus, ut dicta l. ſi hominem. & l. Pomponius. §. præterea. quæ ſunt contra. Alij dicunt, quod poteſt ſi incipiat à ſe. alij econtra, ſcilicet ſi uelit continuare cum primo. prima placet.

o Recuperauit. ſecus ſi incontinenti, quia tunc poſſeſſor in priſtinam cauſam redit: vt ff. de ui, & ui arm. l. qui poſſeſsionem. ſed an hoc quod non uſucepit, pro intereſſe ab inuaſore recuperat? Reſpon. non, ut arg. infra de fur. l. ſi is cui. in fine.

p Sciens. ſi uero ignoraret, datur acceſsio: vt ff. titul. iij. l. Pomponius. §. ſi iuſſu. Franc.

q Rem emit. hæreditariam.

r Prætor. uiuus poſtulantibus creditoribus, quod cauſa cognita fieri debet: ut ſ. de cur. fur. l. obſeruare. uel die etiam mortuus, quod facit muta quæſtione de hæreditate iudicio petitorio: ut ſ. de petit. hæredita. l. diuus. uel diuiſorio: ut famil. ercif. l. alienationis. & ita cit ſup. de uſu. §. ſi ab eo.

s Fundum. quem bona fide alienum poſsidebas. Idem ſi tuum, ſi tamen pro certa quantitate tãtum dari mandaueras, puta pro centum, & ipſe minoris uendidit, quo caſu dominium non transfulit, ut ſupra man. l. ſi diligẽter. Quid autẽ ſi certa forma nõ erat præfixa in mãdato, ſed ſimpliciter mãdauerat. ut uenderet: nunquid dominiũ tranſtulit, cum doloſè eum ꝑ minori uendidit? argu. quod nõ ſupra mãda. l. antepenult. §. fina.

t Addixerit. id eſt, uendiderit.

u Nam & cũ. uere malitia procuratoris non obſtat pſcriptioni, quia nec alterius cuiuslibet uenditoris.

x Nõ interpellatur. id eſt, nó impedietur & hoc iure iuſto: hodie ſecus, ut C. de prẹſcript. longi tempor. authen ti. malę fidei. Accurſius.

y Mercaretur. & ſic ille procurator uilius uenderet.

z Bonę fidei. ſic ff. de lega. j. l. ſi ſeruus plurium. §. primo. & quod dicit premio, an idem ſi gratia? uide tidẽ argu. infra, de fur. ſi pignori.

a Replicatio quia colluſit cum procurat. & hoc niſi reliquum quod deeſt, uellet emptor ſupplere. tunc enim non obſtaret replicatio: ut ſup. man. l. diligenter. §. j.

b Ignorauerit. ut infra, de furt. l. ſi ad dominum in fine tit. & de uerborum ſignifica. l. Labeo. §. item ſi. & ſupra de uſucap. l. ſequitur. §. tunc. niſi in caſu: ut lo dicta l. ſequitur. §. Labeo. Argu. contra inſtitut. de leg. §. ſi quis rem ſuam.

c Si igitur. quantum ad propoſitum, quia in ueritate: ſua rei pignus non contrahitur.

[*marginal notes*]

† In P. Fl. apprehendiſſet poſſeſsioné, &c.

† In P. F. nec ſimilis eſt ei &c. ſed nõ recte.

* Diſsimilis ut l. 2. ſupra. e. in prin. maximè cũ Iulianus author huius l. Sabinianus fuerit l. a. l. ſi. ſupra de uſu. fur. et Sabinianorum ſententia fuerit. l. ſi aliena ſup. de uſuca.

† Infero ex iſto textu quod furtũ committitur quãuis fur habuerit animum reddendi. de quo eſt expreſſus text. in l. ſi iumẽta. ff. de fur. ſecundum Bal. in l. j. col. vj. C. de ſer. fu.

a Pignori dedero. quantum ad propoſitum.
b Non pôt. quia in poteſtatê tuâ redijſſe ignoraſti.
c Ex re noſtra. uel opera ſua: vt ſup. de acquir. rerũ domi. l. acquiritur. §. de his.
d Solemus. Not. paria quo ad quid liber homo poſſeſſus, & ſeruus. ſic ſupra de uſur. l. qui facit. §. in alieno.
e Quare ſicut traditione. facta à domino.
f Vſucapione. quã do à non domino.
g Ignorantes. facit ſupra pro. ſol. l. ij.

SI quis. CASVS. Emi rem à Titio, quem ſciebam pecunia ſtatim conſumpturum, bene uſucapere poſſum iſtam rem: niſi Titio eſſet interdictũ bonis: quia erat luxurioſus: nam tunc ſi emam ab eo, non uſucapio. Fran. Ac.
h Conſumpturũ. non tamen in turpem uſum. ſed idê ſi in turpem uſum, ſi. tamen poterat uendere, quia non erat ei interdictum, uel ſi erat, fecit cum tutore, uel curatore. alias bona fides, nõ prodeſt. ut ſupra, de uſuc. l. ubi lex. Accurſius.
i A domino emit. ſecũdum credulitatem ſuam.
k Luxurioſo. cui per hoc erat interdictum bonis à iudice: ſed furioſo ꝑ legem interdicitur ut ſup. de cur. fur. l. j. alias cuicũque det quid ad me. & pro hoc ĩ. de alea. l. ſi. §. j. ſecundo reſpõ. Alij dicũt etiam ſi non ſit interdictũ. & ꝑ eis ſup. de mi. l. quod ſi minor. §. fina. & ſup. mãda. l. ſi uero non remunerandi. §. ſi adoleſcens. ſed illę in minore loquuntur.

tuum eſſe, pignori dedero, a & ſoluta pecunia eum Titio uendidero. Titius uſucapere nõ pôt. b

Per liberum hominem bona fide poſſeſſum ex re poſſeſſoris, et ex opera ſua, acquiritur dominium & uſucapiendi cõditio, ſicut per ſeruum proprium. Pau.

Liber homo, qui bona fide nobis ſeruit, iiſdê modis ex re noſtra c acqret nobis, quib' per ſeruũ noſtrũ acquirere ſolemus. d Quare ſicut traditiõe, e ita uſucapione f rem noſtrã faciemus; interueniête libera perſona. & ſi peculij noie, quod nos ſequi debet, emptio contracta fuerit, etiam ignorantes g uſucapiemus.

Qui emit ab eo, quem ſcit conſumpturum pretium, bonæ fidei eſt: niſi ſciat eum conſumpturũ in aliquem malum uſum. Bart.

Idẽ li. ij. ex Minut. VIII.

SI quis cum ſciret uẽditorem pecuniã ſtatim conſumpturũ, h ſeruos ab eo emiſſet, plerique rñderũt, eũ nihilominus bona fide emptorẽ eſſe. idq; uerius eſt. Quomõ n. mala fide emiſſe vr̃, q à dño emit? i niſi fortè & is, q a luxurioſo k & ꝓtin' ſcorto l daturo pecuniã ſeruos emit, non uſucapiet. m

Item pro eis ĩ. qua. re. act. non da. l. ij. ſed ibi cõtraxerunt colluſores inter ſe. ſecus ſi extraneus. uel illud in act. de euic. aliud in principali.
l Scorto. id eſt, meretrici.
m Non uſucapiet. ſubaudi, nam &c.

QVi ob pactionem. CASVS. Seruum meũ manumiſi: & ob hoc dedit mihi ancillã furtiuam. dicitur quod partum ancillę potero uſucapere tanquam emptor. Franc. Accur.
n Quaſi emptor. qui nullo tempore ſciuit alienam. Idem ſi nato partu, & inchoata partus uſucapione cognoſceret, ſiue alienam, ſiue furtiuam. Idẽ ſi poſt cõceptionem ante natiuitatê cognouit ſimpliciter alienam: in alijs caſibus ſecus. & ſic non eſt cõtra. ſup. de uſuca. l. ſequitur. §. de illo. Item quo tit. dic pro. ſoluto. & ſic dictio quaſi non eſt expreſſiua ueritatis. nã eſt fac. o ut des, ut dixi. ĩ. ꝑ ſoluto. l. j. & facit ĩ. l. proxi.

Dominus poteſt uſucapere partum ancillæ furtiuæ ab alio, quàm a ſeruo ſubtractæ, & per ſeruum domino traditæ. Bart.

Idem lib. iij. ad Vrſeium Ferocem. IX.

QVi ob pactionê libertatis ancillã furtiuã à ſeruo accipit, pôt partum eius quaſi emptor n uſucapere.

Dominus poteſt uſucapere partum ancillæ à ſeruo manumiſſo ſubtractæ, & ſibi traditæ. Bartolus.

Idem li. ij. ad Minut. X.

SEruus domino ancillam, quam ſubripuerat, pro capite ſuo dedit. ea cõcepit: quęſitum eſt, an dominus eum partum uſucapere poſsit? Reſpõdi: Hic dominus quaſi emptor partum uſucapere pôt. o Nanque p res ei abeſt pro hac muliere & genere q quodammodo uenditio inter ſeruũ, & dominũ contracta eſt.

Iuſtiſsima cauſa erroris in titulo pro emptore, tribuit cãm uſucapiendi. h. d. Bart.

Aphricanus li. vij. Quæſtionum. XI.

QVod uulgo traditũ eſt, eum, qui exiſtimat ſe qd emiſſe, nec emerit, non poſſe ꝓ emptore uſucapere: hactenus uerum eſſe ait,

SEruus. CASVS. Seruũ meũ manumiſi: & ob hoc dedit mihi ancillã quam ipſemet ſurripuerat, & hęc ancilla peperit penes me. dicit ꝙ uſucapiam partũ. Fr. Ac.
o Vſucapere poteſt. Quid eſt ergo qđ dicitur ſup. de uſucap. l. ſequi. §. de illo? Reſpon. ſuperior para §. per inferiorem determinatur. Ioan. uel aliter ibi ſciuit ſeruum uitioſe detinere ante, quã ſibi ſeruus traderet: hic dominus ignorauit. uel ibi dedit cũ erat ſeruus, hic iã liber factus quondam domino tradiderat. uel melius quando ſeruus non ſubtraxit ancillam, ſed eam ſine uitio ſuo habet, uſucapit dominus partum: ut ſup. l. proxi. at quando ſubtraxit eam, & tradit quoad ſeruus eſt, non uſucapit dominus, quia poſſeſsio ſerui uitioſa domino nocet: vt ſupra, dicto §. de illo. & ĩ. e. l. ij. §. ſi ſeruus bona fide. ſi autem tradit iam liber, uſucapit, ut hic. Io.
p Nanque. ſi hæc eſt ratio quare uſucapit partum, cur in matre prohibet, ut ĩ. e. l. ij. §. ſed ſi ſeruus? Reſp. nõ eſt rõ quare dicat uſucapere. ſed quare uideat quaſi emptor.

t Cõcor. tex. in ca. gratiã. cũ ibi no. per Pano. n. 9. & quod ibi poſui in addi. in uer. dictio quaſi. extra de offi. de le. & in ea. cũ de diuer. & ibi notaui in appo. ad Gemi. c. uer. eũ. de priui. & exceſ. priuil. lib. 6.

q Et genere quodammodo. id eſt, de iure gentium, ut apparet ſupra, de contrahenda empt. l. j. in princi. ibi, olim non erat &c.

QVod uulgo. CASVS. Id quod uulgo dicitur eum non poſſe uſucapere pro emptore, qui credidit ſe emiſſe, & non emit. fallit in caſu: vt ſi credam emptionem factam: ut ecce, ſi mandaui ſeruo meo, uel procuratori meo ut emat mihi rem: & ille poſtea dicat ſe emiſſe, cum non emerit: & tradat eã mihi, nam uſucapio pro emptore illam rem. Franciſcus Accurſij.

Emptor

a Emptor habeat. A contrario ergò ſi iuſta cauſa interuenit, habet locum uſucapio pro emptore. nā & ſic facit ad tit. & pro hoc ꝟ. pro leg. l. ſi. & ſ. de uſuca. l. nō ſolum. §. quod vulgo. ibi. hoc amplius &c. Alij dicūt. id eſt, titu. pro ſuo. argu. ſ. de iure do. l. Proculus. Item quod dicit iuſtam, dic. id eſt, iuſtiſſimā. quia in alieno facto: ut ſubijcitur & ꝟ. pro ſuo. l. ſi. & dixi ſ. eo. l. iij. in prin.

ſi nullam iuſtam cauſam eius erroris emptor habeat. [a] Nam ſi fortè ſeruus uel procurator, cui emendā rem mandaſſet perſuaſerit ei, ſe emiſſe, atq; ita tradiderit: magis eſſe, ut uſucapio ſequatur.

Per miſsionem in poſſeſsionē ex primo decreto, nō deſinit quis uſucapere, uel præſcribere Pau.

Papin. lib. x. R. XII.

MIſſo legatario in poſſeſſionem, [b] res pro emptore uſucapiuntur, ſalua prætorij pignoris cauſa.

Nunciatio noui operis non interrumpit præſcriptione ſoli. Bartolus.

... XIII.

ALienā areā bona fide emit, & ante impletam diutinam poſſeſsionē ędificare cœpit, & denuntiante domino ſoli intra tēpora diutinæ poſſeſsionis perſeuerauit: quæro, utrum interpellata ſit, an cępta durauerit? Rńdit ſm ea, quæ proponerentur, non eſſe interpellatam. [*]

Qui emit ab aliquo tanquam a negotiorum geſtore, uel coniuncta perſona, eſt malæ fidei, niſi credat eum habere mandatum. Bartolus.

Id. li. xxv. Digeſt. XIIII.

MIſſo. CASVS. Hęres q poſſidebat rem aliquā titulo ꝓ emptore, licet legatarius mittatur in poſſe. huius rei cauſa legatorum ſeruandorū, tamen hæres procedit in uſucapione. Fran.

b In poſſeſsionē. cauſa rei ſeruandæ.

Vſucapiuntur. nihilominus. ſcil. ab hærede. vt & ꝟ ti. j. l. ij. in princ. & ſ. ſi ſcit C. de pigno. l. vſucapio. & facit ſ. titulo iij. l. iij. §. fin. Accurſius.

ALienam. CASVS. Fundū tuum bona fide poſſidebam, & antequam præſcripſiſſem, ædificabam domum in eo fundo: & cum ædificarem, denūtiaſti mihi ne ędificarem. dicitur ꝙ propter hoc non interpellatur præſcriptio Fran.

Emit. aliquis.

Denūtiante. nouum opus. ne ædificaret. uel dic ꝙ denuntiauit ſuam eſſe, non tamen per executorem: quia tunc ſecus: vt C. de præſcript. xxx. ann. l. ſicut. nec ob. C. de rei uen. l. ſi fundum. q ibi fuit ab initio denuntiatum: vt. ſi de peti. hæredit. l. item ueniunt. § petitam. quia ibi ſpeciale. & facit. ſupra de libe. cau. l. non ſolum. §. ſi eum.

ſ Domino. in non domino certum eſt. vt C. de reſc. uen. l. ſi maior.

INteſtatæ. CASVS. Duo fratres ſucceſſerūt ſorori ſuæ defunctæ inteſtatæ: unus iſtorum fratrum erat abſens & alter pręſens. Ille qui erat preſens. uēdidit fundum communem nomine ſuo, & fratris: quæritur an emptor uſucapiet, ſeu præſcribet? Et dicitur quod ſi emptor credidit quod uenditor uendat de uoluntate fratris. quod pręſcribet. Fran.

t Fundum. non hæreditarium, ſed pro hæreditario habitum.

P. Fl. ei

P. Fl. in terpellatā

b Si credidiſſet. & iuſtam cauſam habuit credulitatis: vt ꝟ. de uerb. ſig. l. bonę fidei. non autem ideo, quia frater. quia ſic eſſet error iuris, qui noceret. ut ſ. de uſuca. nunquā. Sed op. quod cohæres abſens poſſeſsionem ignorans non amiſit: ergo nec emptor quę fuit, ergo nec præſcripſit Reſpon. abſens non poſsidebat: uel quia nō adierat, uel quia poſ. non apprehenderat: ut ſup. de acqui. poſſeſ. l. cum hęredes.

ſ Veniſſe. i. venditum eſſe.

INteſtatæ ſororis hæreditas obuenit duob. fratribus, quorū alter abſens erat, alter pręſens: pſens ēt abſentis cauſam agebat, ex qua hæreditate ſuo, & fratris ſui nomine fundum [t] inſolidum uendidit Lucio Titio bona fide ementi. quæſitum eſt, cum ſcierit partē fundi abſentis eſſe, an totum fundum longa poſſeſsione ceperit? Reſpondit: ſi crediſſet mandatu fratris ueniſſe, [ſ] per longum tempus cepiſſe.

TITVLVS VI.

PRO HÆREDE.

Titulus putatiuus pro hærede non ſufficit ad uſucapiendū, ſi nō poterat eſſe hæres: quia uiuebat ille, cuius ſe hæredem putabat. h. d. Pau.

Pomponius libro ... ad Sabinum I.

PRo hēde ex uiui bonis nihil uſucapi pōt, [k] etiā ſi poſſeſſor mortui rem fuiſſe exiſtimauerit.

Miſsio ex primo decreto præſcriptionem non interrumpit. Pau. de Caſtro.

Ioh. lib. ... Digeſt II.

PRO HAEREDE.

Aliter accipitur hic: aliter ſupra de pet. hære. l. pro hærede cum hic uerè, ibi falſo hæredes dicantur. & quando hoc locum habet, nota. infra l j.

PRo hęrede. CASVS. Credebam Titium mortuum, cū eſſet uiuus: cœpi poſſidere bona eius tāquam hæres: & intercætera bona erat quædam res aliena, quam defunctus tenuerat bona fide dicitur quod non uſucapio iſtam rem titu. pro hærede. cum Titius adhuc uiuat. Fran. Accurſius.

k Poteſt. id eſt, oportet eſſe mortuum eum in cuius bonis ſum hæres: ut C. eod. l. opinione. non autem dicas, quod res uiuentis non poſsit vſucapi: quia hoc eſſet falſum: ut argumē. ꝟ. pro lega. l. ea res. Item eſt ratio, quia nec hęreditas eſt uiuentis: ut ſupra, de hęred. uend. l. j. Accurſius.

Exiſtimauerit. quantum ad opinionem. non ergo ſufficit opinari ſed ... eſſe debet eum mortuum eē ut poſsit adire, uel bono. poſ. petere: vt ſ. de acqui. hæredita. l. qui hæreditatem. Item contra ſi putet eū uiuum, qui deceſſit: ut eo. titul. l. hæres. quis ergo vſucapit pro hęrede? Reſpond. M. Ille qui tenet rem quam defunctus mala fide poſsidebat & uolit uti acceſsione ex pſona defuncti: vt C. de pręſcri. long. tempo. l. j. & ſ. de acqui poſſ. l. Pompo. §. cum quis. ſed lo. cōtrar vt ꝟ. de diuer. præſcrip. l. cū hæres. & no. ſ. de pub. l. ſi ego. §. partus. Dic igitur ꝙ ille uſuca. pro hærede. q poſſidet rem quam & defunctus uſucapiebat ꝓ emptore: ut ſic

In P. F. addit. uel pro poſſeſſore.

Vſucapio pro hærede ad hoc ut habeat locum, qđ oportet, ſicel. Et poteſt. i. dēt, et alijs modis, de quibus p Mando. in Glo. Faeul. in pro be. in uer. debemus uerſ. ſic cōtra.

vt ſic duobus modis poſſideat:ut ſup. de acquir. poſſ. l. iij. §. ex pluribus. Item ille qui apud defunctum rē ui tioſam, nunc purgatam vitio poſſidet pro hærede: ut ſu. de uſuc. l. ubi. §. j. Item ille q̃ iuſtiſſimè errat: vt ĩ. de uſuc. l. non ſolum. §. j. Item ille qui tenet rē in qua defunctus carebat ti. tenebat tamen ꝑ ſua, & bona fide: vt ĩ. e. ti. l. plerique. & hoc ſi eſt extraneus ſecus in ſuo: ut ĩ. l. proxi. §. filium. & facit ĩ de furtis. l. ſi quis ex bonis. An autem totalis hęreditas uſucapiatur? Reſpond. non: quia cum ſit uniuerſitas iur. ut ĩ. de uerb. ſig. l. nihil aliud. ergo non poſsidet: ut ſ. de acquir. rer. do. l. ſeruus. §. in corporales. nec ergo uſucapiatur. ut ſup. de uſuca. l. ſine. ſed res ſingulares corporales ſi alienæ ſunt in hæreditate ſic, ut in hoc titu. ſ. mobilis triennio, immobilis d cennio: licet quidam dicunt omnes decennio: ne inueniatur in quibuſdam hęres, in alijs non. arg. ſup. de hær. inſt. l. ex facto. quod non placet. perſonalibus autem actionibus ſuis temporibus præſcribitur. ſcili. xxx. annis, uel alio tēpore, non dico titu. pro hęrede, ſed petitoris negligentia: ſecus in uniuerſitate facti, quę uniuerſaliter uſucapitur: ut no. ſup. de uſuca. l. rerum. §. ſi. & ad idē. ſup. de rei uendi. l. uendicatio. Accur.

Retinebit. in P. Flo. poſitum.

c Quod vulgo reſpondetur. ut & ſup. de acquir. poſſ. l. iij. §. illud. ubi plene dixi.

d Colonum. Arg. pro eis qui dicunt iſtos naturaliter poſsidere. ſic & ĩ. com. di. l. cōmuni diui. §. nec. ſed tu dic, nullam: vt ſup. de uſuc. l. nō ſolu. §. j. in ſi. & quod hic dixit poſſeſsio ciuilis, & naturalis, di it proprie pro ciuili: improprie pro naturali, d eſt detētatione ſic ſup. de of ſi. proconſu. & lega. l. ij. Vel dic qđ hic uerius, & propterea &c. addat prędictis: quaſi dicat, ſi ita eſt in ciuili, & naturali: ergo magis in nulla. Ac.

e Filium quoque. Iſtud quoque, ſimilitudinē cum ſuperioribus notat. nam ſuperiores qui habent natural m poſſeſsionem, non poſſunt mutare cauſam poſſeſsionis: & ſic nec uſucapere: ſic & hic quia quaſi ta m & hic, qualem & prædicti habēt detentationē patre uiuo. Acc.

Not. in l. ſi. de condit. & de mõ. & in cle. j. §. ij. extra, de reg.

f Pro hęrede, nec etiā ſi eſt hęres. ut C. e. l. nihil. & eſt ratio ut ſubijcit, & diximus in d. l. nihil. ſed an pro ſuo? quod uidetur. ut ĩ. ꝑ ſuo l. pen. § ſi pater. ſed dic ut d. l. nihil itē an pro donato? Reſpon. uidetur quod non, quia aut donauit ut extraneo: & ſic non tenet ab initio, ſed demū morte confirmatur: ſed tunc iam incipit rē tā habere filius quaſi ex cauſa legati: vt C. de inofficioſis dona. l. ij. nō tamen dico quod ſit legatum, uel donatio cauſa mortis. aut dat ut habeat in peculio: & tunc idem. l. ꝙ nō uſucapiat: ut ĩ. ti. j l. j. §. j. uel poteſt dici, quod hic ut extraneo donauerit, & uſucapit pro donato, nō ex tempore confirmationis, ſi nun erat res patris. alias ex tempore confirmationis eſſet filij: vel ut dixi ibi, quādo ut haberet in peculio.

Qui legatorū ſeruādorū cauſa in poſſeſſionē mittit, non interpellata poſſeſſione eius, qui pro hęrede vſucapit. cuſtodię enim cauſa rem tenet. Quid ergo eſt? Impleta etiam uſucapione ius pignoris pertinebit:[a] ut nō prius diſcedat,[b] quàm ſi ſolutum ei legatum fuerit: aut eo nomine ſatiſdatum.

Qui detinet rem, quam ſcit alienā, ex ſuperuenienti titulo ꝓ hærede nō incipit poſsidere nec uſucapere: quia non poteſt ſibi cauſam poſſeſsionis mutare Pau.

Quod uulgò reſpondetur,[c] cauſam poſſeſsionis neminem ſibi mutare poſſe: ſic accipiendum eſt, ut poſſeſsio non ſolùm ciuilis, ſed etiam naturalis intelligatur. & ꝓpterea reſponſum eſt, neque colonum,[d] nec eū, apud quem res eſt depoſita, aut cui commodata eſt, lucrifaciendi cauſa ꝓ hęrede uſucapere poſſe.

Filius hæres ſiue ſolus, ſiue cum alio ſuccedat, non uſucapit titulo pro hærede. Pau.

Filium quoque[e] donatam rem a patre pro hærede[f] negauit uſucapere Seruius: ſcilicet quia exiſtimabant naturalem poſſeſsionem penes eū fuiſſe uiuo patre. Cui conſequens[g] eſt, ut filius a patre hæres inſtitutus, res hęreditarias[h] à patre ſibi donatas, pro parte cohæredū[i] uſucapere non poſsit.

Verus hæres rem alienam, quā credit hæreditariam, poteſt uſucapere tit. pro hærede. de hoc dic ut in glo Fran. Accur.

[illegible] III.

PLerique putauerūt, ſi hæres ſim, & putē rem aliquam ex hęreditate eſſe, quæ nō ſit, poſſe[k]

Qui legatorū. Hęres Titij poſsidebat rem alienam ſl. pro hærede. tandem unus legatarius, cui hæres debebat legatum, miſſus eſt in poſſeſsione huius rei cauſa legatorum ſeruandorum. dicitur quod non interrumpitur poſ. hęred. ſ. unde procedit in uſuc. & ſi interim compleatur uſuc. nihilominus legatarius erit, & durabit in poſſ. nec diſcedet de poſſe. niſi ei ſatis fiat.

[Quod uulgo.] Quod alias dicitur neminem ſibi cauſam poſſ. mutare poſſe, habet locum in poſſ. ciuili, & naturali. hinc eſt ꝙ colonus, uel depoſitarius, uel commodatarius non poſſunt mutare cauſam poſſ. & poſsidere pro hærede.

[Filium.] Pater donauit filio ſuo, quem habebat in poteſtate quandam rem: & ſic filius uiuo patre ſucceſsit patri inſolidū, & rem ſibi donatam a patre vult poſsidere ti. pro hęrede. dicitur quod non auditur. Idē eſt & ſi filius ſucceſsit parte in parte hęredr. nam non poteſt poſsidere rem ſibi donatam pro parte cohæredum nec pro ſua ti. pro hęrede. Fran.

a Pertinebit. ut ĩ. de uſuc. l. iuſto. §. non mutat. Ac.

b Diſcedat. ut ſic tędio affectus hic hæres ſatiſdet. ut & ĩ. ut in poſſ. leg. l. is cui. in prin. & facit ĩ. tit. j. l. miſſo. Accur.

g Conſequens. dixit quando ſolus eſt hæres: audi quā cum alio, quia idem: & dic filius in poteſtate hic, & in ſuperiori caſu. ſed quidam dicunt in emancipato: & ideo non uſuc. ſ licet ti. pro hærede: quia non peruenit ad eum poſſeſsio, quę fuiſſet apud defunctū tēpore mortis: quia nulla tunc erat apud filium: quod eſt neceſſe vt uſucapiat pro hærede: ut ſup. de uſ ca. l. cum hæres. Item ſec ndum eos hoc caſu pro ſua parte non uſucapit quia ſua ſtatim fit.

h Hęreditarias. ſiue in ueritate, ſiue quo ad opinionem.

i Cohæredum. ſed pro ſuo ſic ſecundū quoſdā. quaſi habeat per alium quod non per ſe ſolus haberet: argu. ĩ. de acqui. hęr. l. cum hæreditatem. ſed tu d. c, nec pro ſuo, ut ſup. prox. reſp. & C. e. l. nihil.

k PLerique. Poſſe me. niſi ſim de ſuis: ut ſup. l. proxi. in ſine. uel niſi ſcietia defuncti mihi noceret cuā

me uſucapere. a

Ille pôt uſucapere pro hærede,qui poteſt inſtitui hæres Fr. Accur.

[illegible] ius l[illegible]. v. ad le[illegible] [illegible] & [illegible]. IIII.

Conſtat eũ,qui teſtamenti factionem habet, pro hærede uſucapere poſſe.

TITVLVS VII.

PRO DONATO.

P. ul. l[illegible].l iij ad e[illegible] I.

Pro donato is uſucapit, cui donationis cã res tradita eſt: d nec ſufficit opinari, ſed& donatũ eẽ oportet.

Filius in poteſtate rem donatam a patre non vſucapit titulo pro donato,nec uiuẽte patre, nec poſt eius mortem:quia donatio non ualuit: & ſic caruit titulo, niſi patri non ſuccedat, et hæres patris habeat illam donationem ratam:quia tunc uſucapit ex noua donatione facta ab hærede.h. d.Pau.

Si pater filio, quem in ptãte habet, donet,deinde decedat, f filius ꝓ donato non capiet uſu, qm̃ nulla g donatio fuit.

Donatio facta inter coniuges de re propria donantis, uel de aliena:ſi tamen donãs efficitur pauperior,non ualet. nec ex ea transfertur dominium,uel uſucapiendi conditio conſtante matrimonio,vel eo ſoluto per diuortium, niſi poſt diuortium fuerit per donãtem confirmata:bene tamen transfertur poſſeßio.ſed ſi erat aliena, & donans non efficiebatur pauperior,ualet,& præſtat uſucapiendi conditionem.hoc dicit. Pau.

Si inter uirum & uxorem donatio facta ſit, i ceſſat uſucapio. k Item ſi uir rem uxori donauerit,& diuortium interceſſerit,uſucapionem ceſſare l Caſsius reſpondit: qm̃ non poſsit cãm poſſeſsionis ſibi ipſa mutare m alias ait n poſt diuortium ita uſucapturã, ſi eam maritus cóceſſerit, quaſi nunc donaſſe intelligatur. o poſsidere aũt uxorem rem à uiro donatam,Iulianus putat. p

Conteſtatio facta quoad unum, non interrumpit præſcriptionem quo ad alium B.tr.

[illegible] ſt[illegible] II.

Si is,qui rem alienam donauit,reuocare cõſtituerit donationem, q

cui ſuccedo in uitium,ut C.com.de uſu. l. fina.

a Vſucapere.tit.pro hærede.

b Conſtat. Factionem. In paſſiua ſignificatione, ac ſi diceret. is qui pôt inſtitui hæres, poteſt uſucapere pro herede:quod inſpicitur tribus temporibus,vt in inſti.de hære.quali. & diffe.§. in extraneis. alias nõ uſucapit: hæres tñ eſt, ſed adimitur ei,ut indigno, ut ĩ. de uulg.ſubſtit. l.ex facto.§. Iulianus.& facit inf.pro lega. l. nemo.

c Habet. demum, ſed non omnẽ, quia non ſuus hæres.

[illegible]

Pro donato. [illegible] Ille uſucapit titulo pro donato,q rem ſibi donatam a non domino poſſidet:nec ſufficit ſi putet ſibi donatã, niſi hoc eſſet uerum. Si pater.Pater donauit Stichum filio in poteſtate ſua exiſtenti, ut eum habeat in peculium t tandem deceſſit hic pater : quæritur an filius poſſit uſucapere hunc Stichum titul. pro donato ? & dicitur quód non, quia nulla eſt donatio. Si inter. Vir uxori donauit rem ſibi uiro commodatam a Titio, uel propriam , dicitur quod uxor non poteſt uſucapere iſtam rem, nec conſtante matrimonio , nec etiam eo ſoluto. uxor tamen dr̃ poſſidere iſtam rem. Fran. Acc.

d Tradita eſt. à non domino, alias fieret ſtatim dominus,ut ſup.de acquir.rerum domi.l.traditio. & ſic eſt contra ſup.de do.l.in ædibus.in fi. ubi dr̃ quod nõ eſt donatio,niſi fiat ſtatim res accipientis:& ſi nõ eſt donatio,ergo deficit titu.& ſic uſuca. ceſſat: ſed illud quo ad propoſitum donationis ſecundum ſecundam poſitionem caſus.

Error iuſtus an uſucap. inducat.

e Nec ſufficit. ſpeciale in hoc tit.ut iuſtus error non inducat uſuca.ſecundum Ir.quod non placet, ut dixi ſup.de uſuca.l. Celſus. hic ergo non ſufficit opinari, ſcilicet ſupinè.& facit C. de rei uendic. l. nullo.& C. pro hære.l.fina.

f Decedat.ſ.pater.

g Nulla.eo caſu quo eſt inualida. ſecus ubi eſt permiſſa,ut ĩ.eo.l.ſi uir.

h Donatio.uel dedit ut in peculio haberet, quod eſt uerius:uel ſi ut bene merito , non uſucapit.ſ. ex tunc quia nulla,ſed ex nũc,quia aliqua.ſ. morte cõfirmata, ut C.de inoffi.do.l ſi pater.nec ob.C.de do.inter virũ & uxo.l.donationes.quaſi retrotrahatur. quia rñ. ut diceimus ĩ.l.ſi pater.ſ. ut quo ad fructus trahatur retro, non quo ad dñium uel uſuca. Vel dic, quod pater hic mutauit uoluntatem, uel olim non cõfirmabatur ſilentio . Item cõtra ĩ.ꝓ ſuo. l.pe.§. j. ſed ibi hæredes confirmauerunt,vt & ĩ.eod.l.ſi pater.Vel dic ut no. ſup.tit. j.l.ij.§. fina. Item nnt.ꝙ M.dixit quod non pôt donari filio,ut extraneo, cum non ſit extraneus : quod eſt falſum,ut ſup. de in rẽ uer.l.ſi pro patre.§. ſi domiol.in fi.§.& quod iuſ.l.j.§.j. & de adop.l. ſi pater. §.qui duos.& de iu. do. l.profectitia.§. ſi.&d le.j.l.cũ filio.

i Facta ſit. eo caſu quo eſt inualida. ſecus ubi eſt permiſſa,ut ſup.eo.l.ſi uir.

k Vſucapio. ſi tñ putat tenere, facit fructus ſuos,ut ſup. de uſur. l. fructus. alias ſecus,ut ſup.de acq.poſ.l. qđ uxor.

Ceſſare. uſucap. ſe propria donata. Idem eſſet ſi de aliena in caſu cum donator pauperior eſt, & donatarius ditior.nam hoc quoq; caſũ irrita eſt donatio.R.

l Mutare. mutata quia rem eſt cauſa poſſeſsionis, ut pote cum reuocata ſit donatio, ut ſup. de dõ. inter uir. & uxor. l. ſed interim. §. fina. Ipſa uero cui donatũ eſt,nõ pôt ſibi mutare cãm poſ.ut ipſa,q̃ nũc iniuſtũ tit.habet,efficiat ualidus & iuſtus tit.ſ.ꝓ donato.

m Ait.ſcilicet Caſſius.

n Intelligatur.ut ſup.de donat.Inter ui. & uxo. l.cũ hic ſtatus §.ſi diuortium. nec muta: cãm poſſeſ. ſed ei mutatur:vt ſup.de uſucap.l.non ſolum.§.j.

o Putat.ut ſup.de acqui.poſſ.l.j.§.ſi uir. Sed cõtra.ĩ. de dona.inter uir.& uxo.l.inter. Sol.ut ibi. Accur.

Si is,qui. [illegible] Donaui tibi rem alienam,tandem cum uſucaperẽ iſtã rẽ,extitis mihi ingratus, & ſic reuoco à te iſtam rem donatam,& de hoc eſt iudicium.dr̃ quod uſucapio nõ interrumpitur. Fr. Acc.

Donationem.uel quia donatarius extitit ingratus, uel quia cauſa,propter quã donatum fuit,impleta non erat. Azo.uel pone in dona. cã mortis:quæ reuocatur conualeſcentia,ut ſup. de don. cau. mor.l.qui aliéoã.

Edide

etiam ſi iudicium ediderit, [a] remq; cœperit uindicare, curret uſucapio.[b]

Si concurrit error iuris cum errore facti, non impeditur uſucapio. h. d. Bar.

P[illegible]po[illegible]us lib. xxiiii. ad [illegible] Mu[illegible]um III.

SI uir uxori, uel uxor uiro donauerit, ſi aliena res donata fuerit, uerum eſt, quod Trebatius putabat, ſi pauperior [c] is, qui donaſſet, non fieret, uſucapionem poſſidenti procedere.[d]

I[illegible]e[illegible] IIII.

SI pater filiæ donauerit quæ in poteſtate eius erat, & eam exhæredauerit, ſi id hæres eius ratum habeat, [e] exinde ea uſucapiet donationem, qua ex die ratam hæres [f] donationem habuit.

Ante completam uſucapionem non eſt acquiſitum dominium uſucapienti. Item non dominus ſerui non pot. ipſum manumittere, ſed ſi de facto manumittat, cadit à poſſeſſione: & ſic uſucapio interrumpitur naturaliter. Paulus.

S[illegible] V.

QVi pro donato cœperat uſucapere, manumittendo nihil egit, [g] q̃a nec dñiũ nactus fuerit, quæſitũ eſt, an uſucapere deſierit? Reſpondit, eum, de quo quęritur, omiſiſſe uideri poſſeſsionem, & ideo uſucapionem interruptam.[h]

Herm[illegible]geni[illegible]us li[illegible] [illegible]ris[illegible]. VI.

DOnationis [i] cã facta uenditione. nõ pro emptore, ſed ꝓ donato res tradita uſucapitur.

TITVLVS VIII.

PRO DERELICTO

Res habita pro derelicto à uero dño ſtatim deſinit eſſe ipſius ẽt antequàm per aliũ occupetur, & efficitur occupãtis, ſi ſcit eam pro derelicto habitã: ſi aũt non erat illius, ſed aliena, tunc occupans non acquirit ſtatim dominium, ſed uſucapiendi conditionem: & idem in alio, qui habeat cauſam ab ipſo. Pau.

V[illegible] I.

SI res pro derelicto habita ſit, ſtatim noſtra eſſe deſinit, [k] & occupãtis ſtatim fit: quia iiſdem modis [l] res deſinunt eſſe noſtræ, quibus acquiruntur.

a Ediderit. id eſt, litem conteſtatus fuerit.

b Curret uſucapio, nihilominus, quia non interrumpitur lit. conteſta. ut ĩ. pro empt. l. ii. §. ſi a. hodie contra, ut ĩ. de anns. except. l. ut perfectius. uel illa in quatuor caſibus loquitur, ſecundum Io. uel uerius hic nõ ſuit a uero domino lis mota, & ſic ciuilis interruptio non prodeſt alijs, licet in naturali interruptione ſecus, ut ſup. de uſuc. l. naturaliter.

SI uir. Ca[illegible]. Vir donauit uxori ſuę rem alienã. dicitur quod uxor poterit uſucapere iſtam rem: niſi uir ex iſta do. ſit pauperior effectus ui quia habebat uir eam commodatam, uel depoſitam. Franciſcus.

c Pauperior. pauperior autem tunc intelligitur fieri, cũ eius rei nomine obligatus eſt commodanti, uel deponenti, & hoc caſu ceſſat, ſicut & in ſua, ut ſup. eo. l. i. §. ſi inter. alias ſi non tenetur, uel quia dominus conſenſit, obtinet quod hic dicit, & ſup. de don. inter uirum & uxor. l. ſi conſtante. Accur.

d Procedere. op. aut putauit don. ualere, & ſic errat in iure, & non uſucapit, ut ſup. de uſuca. l. nunquam amittit, & iſta eſt malæ fidei, & non uſucap. ut ſup. de uſucap. l. ſi fur. §. i. Reſpon. hic ſpeciale, ut error iuris non noceat. uel uerius, hic duplex fuit error. errauit enim in iure credẽs donationem generaliter ualere inter uirum, & uxorem. Item errauit in facto putans rem donatam fore donantis, non errauit etiam putans donationem in illa re tenere, puta quia maritus ex cauſa lucratiua habebat. Inest ergo hic error iuris ab errore facti adiuncto per ueram opi. quam uxor habuit in re donata, & ſic procedit uſuca. Item ex dicto errore facti, quia credidit rem donantis, prouenit error iuris, dum putat rei propriæ coniugis ualere do. & ita ex quo principale non nocet, nec acceſſorium. Item error facti, & iuris eſt mixtus, ut patet ex prædictis, & ſic nõ nocet. argu. ſupra, de dona. inter uirum, & uxo. l. ſi ſpõſus. §. generaliter.

SI pater. [illegible] Pater filiæ quam habebat in poteſtate, donauit rem alienam, tandem eam exhæredauit, deceſſit relicto hærede, & hæres habuit ratã donationem. dĩ quod ex tunc poterit filia uſucapere. Fr.

e Ratum habeat. cum pater mutaſſet uoluntatẽ, uel fortè olim non confirmabatur ſilentio. Azo.

f Hæres. non enim prohibetur hæres donare. Sed an [illegible] exhæredando uidetur mutare uoluntatẽ forte? diſtinguitur, mala mente, uel non, ut arg. ſup. de bo. libe. l. ſi patronus.

QVi pro donato. [illegible] Seruum mihi donatum à non dño manumiſi antequã uſucepiſſem eũ. dĩ quod non ualet manumiſſio, & deſino uſucapere iſtũ ſeruum. Fran.

g Nihil egit. ut C. de his qui a non do. ma. l. ſi non proprietatem.

h Interruptam. Nũquid procedat eo poſſidente libertatem, ut & alias interet emptorem, & uẽditorem ſit continuatio, ut ſup. pro empt. l. ii. §. emptoris. Rñ. hic uĩ dicere q̃ non, cum dicat interruptam.

DOnationis. [illegible] Vendidi tibi rem alienã cã donationis in totum. dicitur q̃ tu uſucapies rem titu. pro donato, non ꝓ emptore. Franc.

i Donationis in totum, ut ſup. de cõtrahen. emp. l. ſi q̃a fundum. ſecus ſi ꝓ parte, ut eod. tit. l. ſi quis donationis. & facit C. de cõtrahen. emp. l. emp. & plus ualere q̃ agẽ.

[illegible]

Inſtar habet donationis, ut infra de ſtip. ſer. l. quod ſeruus & ideo poſt præcedentem tit. competenter ponitur.

SI res. [illegible] Rem habuit dñus pro derelicto, ſtatim deſinit eſſe dños eius rei, & quia eam occupat, ſtatim fit dña eiu rei, & ultima uerba l. expone ut in gl. Fr. Deſinit. mobilis cum abiecta

k eſt, immobilis cum exierit de ea animo derelinquẽdi & ſic non eſt contra. ſup. de acquir. poſſ. l. ſi quis ui. §. differentia. & facit ĩ l. prox & ſup. de nox. l. quemadmodu. §. i. & ĩ. de furt. l. falſus. §. ſi quis. & §. ſi tantũ.

l Iiſdem modis. ac[illegible] urunt. n. per occupationem quę occupabiles ſũt, ut feræ & ſimilia. ecõtra amittunt cũ fuerint occupabiles, q̃ ante nõ erãt. & facit ĩ. de reg. iu. l. nihil tã. & l. certe q̃buſcũq;. Et no. q̃ l hæc, & l duab. ſequent.

* Iſta gl. eſt notanda ad hoc ꝓpoſitum quod pater exhæredando filiã mala mente uidetur reuocare donationẽ aliãs factã filio ſuo: & ſic ex uno malo ſequitur aliud. Bol.

ſequent. leg. non habet locum uſucap. pro derelicto: q statim ſit occupantis cum erat delinquentis. Acc.

a Pro derelicto. Si ſciamus. aliud ſi ex alia cã putarem me acquirere, & pro derelicto rem habitã occuparem arg. ſup. pro empt. l. ij. §. ſi ſub cõdi. & ſ. eod. l. ſi id quod.

Res habita à domino pro derelicto, ſi ſciens hoc accipio eã, ſtatim efficitur pro derelicto, & deſinit eſſe eius: licet Proculus contra dixerit. Fran.

Paul. lib. liiij. ad edic. II.

Pro derelicto rem à dño habitã ſi ſciamus, a poſſumus acqrere: Sed proculus, b nõ deſinere c eã rem dñi eſſe, niſi ab alio poſſeſſa fuerit: Iulianus, deſinere qdẽ omittẽtis eſſe: nõ fieri aũt alteri niſi poſſeſſa fuerit, rectè.

Quod iuris eſt de toto quo ad totu, idem iuris eſt de parte quo ad partem: ſed non eſt idem iuris de parte quo ad totũ. Barto.

Modeſtinus lib. vj. Differentiarum. III.

An pars p derelicto haberi poſſit, quæri ſolet. Et qdẽ ſi in re cõi ſocius partẽ ſuã reliquerit, eius eẽ deſinit: vt hoc ſit in parte, qd̃ in toto. d Atquin totius rei dñus efficere non poteſt, e ut partem retineat, partem pro derelicto habeat.

Paul. li. xv. ad Sabi. IIII.

Id quod p derelicto habitum eſt, f & haberi putamus, g uſucapere poſſumus, etiam ſi ignoremus, à quo derelictum ſit.

Pomponius libro xxxij. ad Sabinum. V.

b Proculus. & mala arg. tamẽ pro eo. ſup. ex quibus cauſ. ma. l. nec utilem.

c Deſinere. ſi modo deſinat poſſidere: vt dixi ĩ. l. proxi. ne ſit cõtra. ſup. de acquir. poſſeſ. l. ſi quis ui. §. differentia. Accur.

An pars. Casus. Si ego, & tu habemus rem cõmunem, poſſum partem quam habeo in re habere p derelicto: ſecus ſi partem rei mex nolo habere pro derelicto. nam non poſſum. Franc.

d Quod in toto. ſic ĩ. de acquir. hæred. l. ſi ſeruus eius qui capere. & de mini. lege, qui ſcit.

e Non poteſt. ſic ſ. de acquir. hær. l. j. & de admini. tut. l. cum quæritur. & de procura. l. in cauſa. & C. de iure delib. l. quidam. in fin. & hoc niſi fortè prius fundo diuiſo, vel domo per parietes, alteram p derelicto habeat: quia tunc duo fundi, & duæ domus ſunt: vt ſup. de l. j. l. quod in rerum. §. ſi quis poſt.

Id quod. Casus. Rem habitam pro derelicto à non domino apprehendi, credens quod dominus uerus eſſet ille, qui habuit eam pro derelicto. dr̃ quod uſucapio iſtam rem. Fr.

f Habitum eſt. à non domino.

g Putamus. à domino, ſcilicet pro derelicto.

Si id quod. Casus. Rem habitã a non dño pro derelicto occupaui, & eam uendidi tibi ſciẽti eam pro derelicto fuiſſe. dr̃ quod bene uſucapies tã p emptore, quã p derelicto. idẽ ſi uxor rẽ alienã donat uiro, & uir eam uendat: nã emptor uſucapit. Id quod. Rẽ habitam pro derelicto à uero dño apprehendi ſtatim mea efficitur. Idem tñ quis ſpargit pecuniã, uel aues emitit: nam apprehendentium efficiuntur. Fran.

h Habitum. à non domino: aliàs ſtatim eſſet factus dominus.

i In ea cauſa eſſe. id eſt, pro derelicto habitam.

k Conſtat. tam pro emptore, quàm pro derelicto.

l In bonis. id eſt, in dominio.

m Nam & ſi tibi. bonũ ſimile. nã quod p derelicto poſſidetur, quaſi ex donatione poſſidetur: ut ſ. de ſtipula. ſer. l. quod ſeruus. Accur.

Si id, quod pro derelicto habitum h poſſidebas, ego ſciens in ea cã eſſe, i abs te emerim, me uſucapturũ cõſtat. k nec obſtare, q in bonis l tuis non fuerit. Nam & ſi tibi m rem ab uxore donatã ſciẽs n emero: quia quaſi uolente, & cõcedente dña o id faceres: idẽ iuris eſt. Id quod quis pro derelicto habuerit, continuò p meum fit: ſicuti cũ quis æs ſparſerit, aut aues emiſerit: * quàmuis incertæ perſonæ uoluerit eas eſſe: eius tñ fient, qui eas ſuſtulerit, eaque cum quis pro derelicto habeat, ſimul q intelligitur uoluiſſe alicuius fieri.

* P. Flo. amiſerit.

Iulianus lib. iij. ad Urſeium Feroцem. VI.

Nemo põt pro derelicto uſucapere, q falsò exiſtimauerit rẽ p derelicto habitã eſſe. r

Idẽ li. ij. ex Minicio. VII.

Si quis merces s ex naue iactatas inueniſſet, num ideo uſucapere non poſſet, quia non uiderentur derelictæ, quæritur. Sed uerius eſt, eum pro derelicto uſucapere non poſſe.

Qui negat alimenta, & aliũ tradi mandauit, pro derelicto uidetur habere. Bar.

n Sciens. tibi donatam: non ſciens alienam.

o Domina. puta tua: quia (ut dixi) res erat aliena: & ſic cum nõ ſit facta pauperior, procedit uſucap. ut ſup. ti. j. l. ſi uir. & dic q dr̃ cõcedere ẽt ſi eſt abſens cum donauerit. Sed quidam dicunt, q ẽt ſi ſua res fuiſſet, habet locum quod hic dicitur: vt tñ exigant eam præſentem, cum uir uendit: & ſic emptor quaſi à muliere uideatur emere: & ſecundum hoc præſens conſentit.

p Cõtinuũ. id eſt, ſtatim cum apprehendero.

q Simul. poſt apprehenſionem. differunt tamen miſſilia ab habitis pro derelicto: quia qui hẽt pro derelicto, principaliter uult carere: vnde ẽt antequã ab alio apprehendãtur, deſinunt eſſe ſua: vt ſup. eo. l. ij. in fi. ſed iactata in uulgus principaliter, vt alius habeat, licet ſecundario carere uelit, tum demum poſt apprehenſionẽ alterius deſinit eſſe dñs: vt Inſt. de re. diui. §. hoc amplius. & §. pe. Item eſt ar. contra huic §. ſup. de teſt. tu. l. tutor ita.

Nemo poteſt. Casus. Rẽ quam putabam eſſe pro derelicto, cum non eſſet, apprehendi dicitur quod non uſucapio. Fran.

r Eſſe. niſi iuſtus error interueniat: vt in alijs diximus, ſupra de uſucap. l. Celſus. Acc.

Si quis merces. Casus. Mercator merces quas habebat in naui eiecit eas adeo compoſitas, qd aqua non poterat eas deſtruere. dr̃ quod non præſumitur uelle eas habere pro derelicto: & ideo apprehendens eas non uſucapit titulo pro derelicto. Fran. Acc.

s Si quis merces. ſcilicet bene compoſitas, ut etiam ſi non captarentur peritura non ſint: alioqui credendum eſſet derelinquendi animo merces iactaſſe: vt ſ. de tur-

de fur.l.falſus.§.ſi ſublatum.lo.& facit ſup.ad l.Rhð.de iact.l.ij.§.ſi.& l.qui leuandæ.& inſti.de re.diui.§.ſi. Accut.

S Empronius. CASVS. Thetis nata ex ſerua Sēpronij, & ex Lucio Titio, habebat Proculam in alumnam: quæ alumna nomine Thetidis petijt alimenta a Sempronio: & Sempronius denegauit ei Thetidi dare alimenta, & dixit: uadas ad patrem ſuum Lucium Titium. & hæc reſponſio fuit in ſcriptis redacta. tandem Lucius Titius eam apprehendit. & manumiſit. dicitur quod libera eſt, quaſi dominus habuerit eā pro derelicto. & ſic effecta fuit Lucij. & ſic Lucius tanquam effectus dominus potuit eam manumittere. Fran.

Concordat cum hac l. in quātū concernit materiam alimentorum, text. lxxxiij.di. in princi. & quæ ſit pœna denegantis alimenta, ponit Bar. in l. necare.ff. de li. ag. & Spe. in titu. qui filij ſint legiti.

P.Flo.in ſoluendis.

Paul.li.xviij.Reſp VIII.

SEmpronius Thetidi[a] ſtatus qōnē facere tentabat, quaſi q̄ ſerua ſua nata ſit,[b] q[c] iam teſtato puētus à Procula nutrice Thetidis de[*] ſoluendis alimētis,[d] rñdit, non habere ſe unde eiuſdem alimēta exoluat: ſed debere eam patri ſuo Lucio Titio[e] reſtituere. idque cū illa in teſtationē[f] redegiſſet, ut poſtea nullam qōnem pateretur ab eodē Sempronio, Lucius Titius Seię Proculæ ſolutis alimentis[g] puellā uindicta manumiſit: quæro, an poſsit reſcidi libertas Thetidis? Paul[9] rñdit, qm̄ dn̄s ancillæ, ex qua Thetis nata eſt, Thetidē ꝓ derelicto habuiſſe vr̄, potuiſſe eā à Lucio Titio[h] ad libertatē tūc[*] ꝓduci.

TITVLVS. IX.

PRO LEGATO.

Ille poſsidet, & uſucapit titulo pro legato, cui legatum eſt à non domino, ut in gloſſ. Franc.

Vlpia.li.vj.Diſputa. I.

LEgatorū nomine is vr̄ poſsidere, cui legatū eſt.[i] Pro legato enim poſſeſsio & uſucapio nulli alij, q̄ ei, cui legatū[k] eſt, cōpetit.

Paul.lib.liij.ad edic. II.

SI poſſideā aliquā rē, quā putaba mihi legatā, cū non eſſet:[l] pro legato non uſucapiam.

Papinianus libro xxiij. Quæſtio. III.

NOn magis, quàm ſi quis emptū exiſtimet, quod non emerit.[m]

Not. hic caſum in quo ille qui habet cauſam à domino, no efficitur dominus, ſed acquirit uſucapiendi conditionem. Paul.

Paulus libro liiij. ad edict. IIII.

PRo legato uſucapi pōt, & ſi res aliena legata ſit: aut teſtoris quidem ſit, ſed adempta[n] codicillis ignorat. in horū enim pſona ſubeſt iuſta cā,[o] quæ ſufficit ad uſucapionem. Idem pōt dici[p] & ſi in noīe erit dubitatio: ueluti ſi Titio legatū ſit, cum ſint duo Titij: vt alter eorum de ſe cogitatum exiſtimauerit.[q]

Quantum ad uſucapiendum tit. pro legato ſufficit mors illius, qui legauit: & quod putetur fuiſſe ipſius, licet ſit aliena, & dominus eius uiuat. Paul.

Iabolenus libro vij. ex Caſsio. V.

---

a Thetidi. pupillæ.

b Nata ſit. de Lucio Titio: vt ī. in ſi. legis.

c Qui. ſcilicet Sēpronius.

d Alimentis. quæ ſi dominus erat, dare debebat.

e Lucio Titio. qui pater erat Thetidis.

f In teſtationem. id eſt, ſcripturam coram teſtibus.

g Solutis alimentis. & apprehenſa puella à Lucio Titio.

h Lucio Titio. qui eam occupauit. & eſt ſic ſup. de nox. l. quemadmodum. §. j. ſed uidetur ſtatim libera: vt in auth. de nup. §. & multo potius & C. de Latt. li. toll. l. j. §. ſed ſcimus quæ ſunt contra. Sol. hic dixit dandam Lucio Titio: quod non dixit in contrarijs. Alij quod illæ hanc enutrigant. Tu dic q̄ illæ in languente, hic in non languente. an aūt ſola denegatio alimentorū faciat habera pro derelicto? Rñ. nō: ut C. de infan. expo. l. ij. & facit ſup. de ſtatu hom. l. ſeruus. & de dā. infect. l. ſi finita. §. non ant. & §. ſi qs.

* tunc, nō eſt in P. F.

PRO LEGATO.

i LEgatorum. Legatum eſt. à non domino: & quandoque a dño: vt inf. l. iiij. alias ſtatim it dñs ēt ſine traditione: vt ī. de fur. l. a Titio. & an ſic currat uſuca. ſine traditione poſſ. dic ut ſup. de uſucap. l. Celſus.

Alimentorum denegatio non facit haberi pro derelicto.

k Legatum. uel iuſtus error interuenerit. quod dic ut infrà eod. l. iiij. & infrà, pro ſuo, l. penult. §. final.

SI poſſideam. CASVS. Credo rem mihi legatā, cum non ſit: non uſucapiam eam tit. pro lega. idē in tit. pro empto. h. d. cum l. ſeq. Fran.

l Non eſſet. nec iuſtus error adeſt: vt dixi ſ. l. proxi.

NOn magis. m Non emerit. nec iuſtiſſimus error interuenit: vt ſupra, pro empt. l. ij. in princip. & l. quod uulgo.

PRo legato. CASVS. Siue teſtator legat rem alienam mihi, ſiue ſuam, & in codicillis adimat, & hoc ignorem: dicitur q̄ uſucapio iſtam rem titulo pro lega. Idem eſt & ſi leget Titio, & duo ſint Titij, & unus eorum apprehendat legatum, non uſucapit, Franc.

n Adempta. quod ergo eſt ademptum, non omnino perinde habetur ac ſi legatum non fuiſſet, cum hoc inducat in ſtam cauſam errandi: & eſt ſic in reuocatione mandati: vt infra, de ſolu. l. cum quis. Sed argum. contra ſupra, de legat. j. l. ſi ita ſit ſcriptū. Sed ſi res adempta erat teſtatoris, & ſit poſtea hæredis: ergo tranſtulit dominium in legatarium: non ergo indiget uſucap. Ad hoc quidam dicunt quod res erat apud legatarium ſine uitio: vt infra, eodem. l. ſi non tradita. Alij quod hæres non tradidit, ſed dixit cuicunque eſt legata, eam accipiat: vnde non uidetur hunc tradidiſſe, cum ei legata non erat. Alij quod uetè tradidit hæres: ſed ſub conditione, ſi ei deberetur: vnde ſi ei debetur ſtatim eſt dominus: nunc ergo uſucapiet. Tu dic q̄ hæres ſimpliciter tradidit: & prudens in iure credebat dominium recta uia in legatarium tranſiſſe: vnde tradendo non intendebat tranſferre dominium: ſed iam tranſlati dominij poſſ. tradere. unde non tranſtulit: vt ſup. de condi. ob cau. l. iij. §. ſubtilius.

o Iuſta cauſa. ſic ī. eo. l. nn. & arg. ſup. de acqui. hære. l. cum quidam. §. quod ſi ipſe putet.

p Idem poteſt dici. ſi ſit iuſtus error.

q Exiſtimauerit. & exiſtimare debuit propter malorē affectū: nec dubiū ſibi erat. alias ſi indubiū reuocet ius

ius.imoedit hoc legarũ,ut s̃.de reb.dub.l. ſi fuerit.& ita hic erraret iure,& ſic non uſucaperet.

E A res. CASVS. Legaſti mihi rem Titij,dĩ qđ uſucapio iſtã rẽ,licet dominus eius uiuat:dum tñ credam teſtatoris fuiſſe.& h.d.hęc l. cũ.l.ſeq.Fran.

E A res,quæ legati nomine tradita eſt:quãuis dominus eius uiuat, [a] legatorum tamẽ nomine uſucapietur.

Pôp li.xxxij.ad Sab. VI.

S I is, cui tradita eſt, mortui eſſe exiſtimauerit. [b]

Is poteſt uſucapere ti.pro legato,qui poteſt capere ex teſtamento Fran.Accur.

Iabole li.vij.ex Caſ. VII.

N Emo. poteſt legatorum nomĩne uſucapere,niſi is,cum quo teſtamenti factio eſt: [c] quia ea poſſeſsio ex iure teſtamenti proficiſcitur.

Semper non eſt neceſſaria traditio ad uſucapiendum.

Papinianus libro xxiij. Quæſtio. VIII.

S I non traditam poſſeſſionem ingrediatur ſine uitio [d] legatari⁹, legatæ rei uſucapio competit.

Hermogenianus libro v. iuris Epito. IX.

P Ro legato uſucapit, cui rectè [e] legatum relictum eſt. Sed & ſi non iure [f] legatum relinquatur,uel legatum adẽptum ſit, [g] pro legato uſucapi poſt [h] magnas uarietates obtinuit.

TITVLVS X.

PRO DOTE.

Si res detur in dotem uniuerſaliter,uel ſpecialiter, matrimonio contracto uſucapitur ꝓ dote: ante contractum uerò uſucapitur ꝓ ſuo: niſi expreſſe ſit actũ quod non tranſeat dominiũ, niſi matrimonio contracto: & hoc ſiue res detur æſtimata,ſiue inæſtimata Bar.

Vlpianus libro xxxj. ad Sabinum. I.

T Itulus eſt uſucapionis, & quidem iuſtiſsimus, qui appellatur pro dote, [i] ut qui in dotem rẽ [k] accipiat, uſucapere poſsit [l] ſpatio ſolenni,quo ſolent,qui pro emptore uſucapiunt. Et nihil refert,ſingulę res, [m] an pariter uniuerſæ [n] in dotem dentur. Et primum de tempore uideamus, quando pro dote quis uſucapere poſſit, utrum poſt tempora

[a] Viuat. non eſt contra. s̃.pro hærede.l.j. quia ibi non erat mortuus, cuius credebatur fuiſſe hęreditas. & hic erat mortuus cuius credebatur fuiſſe res legata. & facit infra, pro ſuo.l. pen. §.fi. & l.fina. & coniunge l.ſeq. Acc.

[b] **S** I is. Exiſtimauerit. & eſt uerum eum mortuum eſſe,& ſcitur.

[c] **N** Emo Factio eſt. a paſsiue,ut infra eod.l.fina. ſed ſi eius rei nõ habeat commerciũ, idem. ſecus ſi ab eo legetur, qui non eſt capax: ut ſup.de lega ij.l. mortuo.§. Labeo. Item quid ſi errans in facto putet ſe poſſe uſucapere, quia inceſtuo⁹ nõ eſt, ſed putat ſe legitimum? Item quid ſi alias eſt capax:ſed non ab iſto a quo credit ſibi relictũ? Reſpon. hoc caſu non uſucapio. Azo. Item facit ſup. pro hærede.l.fi.

[c] Bal. in l.ij. in.ij. eo.s̃.eo.i. ſtã g'. ſin. ad hoc reputauit ꝙ licet hęres uel legatarius repu tet cõmuniter, capax, non capit, nec uſucapere poteſt. q̃ gl. hoc nõ dicit ſi bene põdere tur. iõ male eam gu ſtault Bal. Bolog.

[d] **S** I non traditã. Siue uitio. ut quia hęres non ſatiſdat: ut in exẽplo s̃.quo. leg.l.fin.§.ſi per legatarium, uel quia hæres accommodauit uoluntatẽ: licet non tradidit: uel quia uacantem, & nondum per hęredem apprehenſam occupauit.& ſecundum hoc non ob.s̃.de acqui.poſ.l.ſi ex ſtipulatione. Item facit hæc l.ad id quod no.ſup.de uſuc.l.Celſus. Sed nonne tenet peti hęredit? Dic quod non propter iuſtum errorem.ꝙ dicitur j.l.proxi.no.

P Ro legato. CASVS. Is poteſt uſucapere ti. pro leg.cui poteſt legari,quia ſit perſona quæ poſſit capere ex teſtamento.Secundo impubes condidit teſtamentum,& legauit Titio aliquam rem:hic Titius credidit teſtatorem eſſe puberem,& ſic poſſe teſtari:dicitur quod uſucapiet.Tertio teſtator legauit mihi rem: tandem ademit eam mihi codicillis:ego hoc ignorans cœpi poſſidere illam rem. dicitur quod uſucapiam. Fran.

[e] Rectè.i.cui teſtator rectè legare potuit.

[f] Non iure.ſed oppo.aut ſciebat, & tunc mala fide, ut ſupra,de uſucapio.lege,ſi fur. aut non, & ſic errabat in iure:& tunc idem,ut non uſucapiat,ut ſupra, de uſuc.l.nunquam.Rñ.licet de iure nõ teneat,tamẽ legatariũ dic in facto erraſſe:ut ꝗa credidit puberẽ: & ſic poſſe teſtari qui erat impubes.ar.s̃. pro empto.l.ij.§. ſi a pupillo.[uel] credidit adeſſe vij. teſtes, uel ſigilla, uel ex cauſa pręteritionis apparuit poſtea nõ ualere in teſtto. licet hodie ſecus:ut C.de lib. præte. auth. ex cauſa.

[g] Ademptum eſt. de hoc dixi. ſup. eo. pro lega.

[h] Poſt ſi iuſtus ſit error, ſed uidetur ꝙ eſſet uſucapio ꝓ leg.cum teneatur peti.hære.quæ eſt perpetua: ut C. de peti. hęred.l. hereditatis? Reſpon. propter iuſtum errorem habetur ac ſi titulum haberet. unde dicta actione,non tenetur.

PRO DOTE.

T Itulus. CASVS. Titulus pro dote iuſtiſsimus eſt, nam æquum eſt, ut qui accepit rem in dotem, poſsit eam uſucapere titu'. pro dote: ſicut qui emit, uſucapit titu. pro empto. nec eſt uis utrum res quas dedit uxor in dotem, omnes ſint alienæ: an quędam ſint ſuę & quædam alienæ. Poſtea dicit quando uſucapere quis poſsit titulo pro dote. an demum poſt nuptias contractas, an & ante? Et dicitur quod ſi ſponſa dedit dotem ſponſo eo animo ut demum poſt contractas nuptias fiat eius: tunc antequam matrimonium ſequatur, non poterit uſucapere uir. ſi autem non apparet quo animo dederit cum præſumamus ꝙ dederit eo animo, qđ ſtatim fiat eius:ſic ſponſus poſſit ſtatim uſucapere illas res titu.pro ſuo,non pro dote.[Conſtante.] Vxor res alienas dedit in dotem uiro. dicitur quod uir poteſt illas res uſucapere titulo,pro dote.hoc fallit ĩ duobus caſibus. Primus,qñ nullum matrimonium eſt contractum:licet hoc putarẽt. alius ut ſi,eſt cõtractũ inter perſonas quæ ſunt prohibitę a iure contrahere. Fran.

[i] Pro dote. ut ĩ .de publi.l.ſunt & alię.§.j.

[k] Rem. alienam.

[l] Poſſit. facit C.e.l.unica. Accur.

[m] Singulæ res.i.ſingulariter.& per ſe tantum:res.n. ſllę alienę fuerunt datę in dotem.

[n] Vniuerſę:ſcilicet res mulieris,id eſt,cum alijs quę erant mulieris uel damnis:& ſic omnia bona ſua dedit: inter quæ erant quædam res alienæ: & hoc caſu uidetur dominiũ tranſire ſine poſſeſsione, ut in ſocietate omnium bono,ut ĩ. ꝓ ſocio.l.a.ſed de uſuc. demũ ſequuta

 poſſeſ-

poſſeſsione:vt ī.de ſuc.l.fine. ſed non audeo primũ dicere ꝙ dominium ſine poſſeſsione tranſeat quando generaliter dedit:ſed forte pro ſuo habet locum: vt ĩ. intuit.§.proxi.ſed alio caſu ibi dicit.

a Nuptiarum.& ita poſt matrimonium contractũ.

b Nuptias. & ſic ante contractum de iure uel de facto. Accurſius.

c Vulgata. i.conſueta. uel die apertius, & magis vulgariter quam ſup licet ſtatim facta ſit illa eadem quæſtio ſup.proxi.

d Ceſſabit.pro dote, & pro ſuo: quia nec dominiũ tranſiret ſi ſic daretur: licet eſſet mulieris,ut ſup.de iure dot.l.dotis fruct.§.fina.

e Videtur. i. non appareat.

f Eius ſponſi.

g Fiãt.ut ĩ.de iu: dot.l.ſed niſi.& ſic ĩ.de hęred.inſtit.l.quoties.§.ſi duo.& de donation.l.Ariſto.& de admin.tu.l.ſi duo.

h Poſsint. tit.pro ſuo. & ſic ſoluitur contrariũ. ĩ.l.pxi.

i Sed pro ſuo. hoc cum dos fuit inęſtimata.ſecus ſi eſt ęſtimata,ut ĩ.l.pxi. ſecundum Azo. & H. uel aliter ut ibi.

k Conſtante. id eſt, contracto de iure,& de facto.

l Si ceſſet. de facto, & de iure: vt differat a ſequenti reſpõ.& eſt ſic ſup.de iu. do.l.iij.& ĩ.ut.j.l.nemo.

m Nulla ſit. ſine matrimonio.

n Putauit. errat in iure:ut quia credebat ualere in caſu prohibito:qui multi ſunt,ut inſtitu.de nupt.§. ſunt & aliæ. unde cũ ſit error iuris,nocet:ut hic,& ĩ.de uſuca.l.nunquã.ſecus ſi in facto erraret:vt quia credebat liberam, quę eſt ancilla:quia tunc uel pro dote propter iuſtum errorẽ habet locum:uel pro ſuo ſecundum Azo. uel utraq; ſecundum alios,ut ĩ.de iure do.l.Proculus.

o Sit.ubi non ſit matrimonium.

* P. Flo. uſus.
† In P. F. ſi tamen euidenter id actum fuerit &c.

nuptiarum.[a] an uerò & ante nuptias.[b] Eſt quæſtio vulgata,[c] an poſsit ſponſus (hoc eſt qui nondũ maritus eſt) tẽ ꝓ dote uſucapere. Et Iulianus inquit, Si ſponſa ſponſo ea mẽte tradiderit res, ut nõ antè ei* fieri uellet, q̃ nuptię ſecutæ ſint: uſu[*] quoq; capio ceſſabit.[d] Si tñ nõ uidetur[e] q̃d actũ fuerit credẽdũ eſſe, id agi, Iulianus ait, ut ſtatim res ei[f]† fiãt:[g] & ſi alienę ſint, uſucapi poſsint.[h] quæ ſententia mihi probabilis uidetur. Ante nuptias autem non pro dote uſucapit, ſed pro ſuo:[i] conſtante[k] autem matrimonio pro dote uſucapio inter eos locum habet, inter quos eſt matrimonium. Cæterùm ſi ceſſet[l] matrimonium, Caſsius ait, ceſſare uſucapionem: quia ei dos nulla ſit.[m] Idem ſcribit, & ſi putauit[n] maritus eſſe ſibi matrimoniũ, cũ nõ eſſet, uſucapere eũ nõ poſſe: q̃a nulla dos ſit.[o] quæ ſententia habet rationem

Ante contractum matrimonium æſtimata res a ſponſo data, nõ uſucapitur a uiro, nec tñ. pro ſuo.nec ti.pro emptore.Frã. Accur.

Paulus,libro.liiij.Digeſtorum. II.

SI ęſtimata[p] res ante nuptias tradita ſit, nec ꝓ emptore, nec pro ſuo[q] ante nuptias[r] uſucapietur.

Res præſcripta, uel uſucapta in iudicium diuiſorium non uenit.b.d.

Scæuo.li.xxv.Dig. III.

DVę filię inteſtato patri hęredes extiterunt, & mancipia communia ſingulæ[s] in dotẽ dederũt: & poſt aliquot annos a* morte patris familię erciſcundę iudiciũ inter eas dictatum eſt. quęſitum eſt, cum mariti bona fide mancipia in dotem accepta, ut dotalia, multis annis[t] poſſederunt: an uſucepiſſe uideantur, ſi qui accipiebant, dãtis credidiſſent eſſe? Reſpondit, nihil proponi, cur nõ uſucepiſſent.[u]

* à, non eſt I P.Fl.

TITVLVS XI.

PRO SVO.

p SI ęſtimata.ſecus ſi non æſtimata:ut ĩ.e.l.j.§.ante.quæ eſt contra,ſecundum Azo.& H. & dic in æſti.etiam ſi ęſtimentur ideo,ut ſciatur an fiant deteriores:ut C.de iure do.l.ſi inter. Alij ut R. diſtingũt, an ſic dent,ut demum ſecutis nuptijs fiant accipiẽtis: & tunc obtinet quod hic.an quod ſtatim,uel nihil de hoc,agitur:& tunc quod ibi.& pro eo.ĩ.titu.j.l.j.Cui oppono ĩ.pro emp.l.ij.§.ſi ſub cond.ſed reſpon.uerũ eſt pro empt.ut ibi.ſed pro ſuo ſic, ut hic etiã ante cõditionẽ,uel illud in cõd.expreſſa,hic in tacita.Tu dic quod cum dantur ęſtimatę, & ſi agitur ut ſtatim fiãt uiri,tamẽ cõtractus ſuſpenditur in euẽtũ cõditionis:ut ĩ.de iure do.l.plerunq;.§.ſi ante. unde cũ habeatur pro eo,ac ſi non fuerit, non põt dici ꝙ habuit bonam fidẽ uir in eo,qđ non fuit,qđ eſt neceſſe nõ ſolũ tẽpore traditionis, ſed etiam contractus in uenditione, ut ã.ꝓ emp.l.ij. qualis iſte eſt,ut C.de iur.dot.l.quoties. unde prima ſolutio uera eſt.

q Ne pro ſuo. neдum pro dote.

r Ante nuptias. nec mirum:quia cõditionalis eſt uenditio, ut ſupra,de iure dot. l. plerunque.§.ſi ante. unde interim uſucap. ceſſat:vt ĩ. pro empto. l.ij.§.ſi ſub conditi.licet R. contra,ut modo dixi poſt conditionẽ autem uſucapio. ꝓ emptore locum habet, ut d. lege,plerunque. §. ſi ante. & C.de iure dot.lege,quoties.

DVæ. O A SVO.Duæ filiæ ſucceſſerunt patri ab inteſtato: in hac hære.plura erãt mancipia, puta decem.una ex his dedit uiro ſuo quinque:alia ex his mãcipijs in dotem alia quinque. & iſta mãcipia ſeparata quilibet uirorum longo tempore poſſedit: nunc filiæ uellent diuidere hęreditas: & ſic etiã mancipia, dicitur ꝙ mancipia non poſſunt diuidere, cum uſucapta ſint. Fran.

s Singulæ. Puta una quinque mancipia.alias totidem: cum eſſent decem communia & ſic etiam remãſerũt communia:nec tamẽ fecerunt adinuicem furtum:cũ quęlibet crediderat iam permanſuram.

t Annis.i.tempore ſtatuto in uſucapione. Ac.

u Cur non uſucepiſſent.triennio. & ſic no.actionẽ communi diuidundo tolli minori ſpatio xxx.ann.ut & C.de com.rerum alie.l.j.& no. C. in quibus cauſ. ceſ.lon.temp.præſ.l.unus.nam habebat hic locũ communi diui.ante præſcriptionem ẽt contra acceptorẽ uirum,ut ã.de act.emp.l.Iul.§.idem Celſus.

PRO SVO.

Nota quòd pro ſuo tribus modis dicitur. Primo ſtrictè quando deficit alius tit.ut hic,& inf.l.ij. Secũdò largius:quando concurrit cum quolibet alio titulo vt infra.l.j §.j.etiam cum tit.pro ſoin.qui eſt generalior alijs,ut infra,eodem lege,hominum. & ſuprà.

pro,

pro ſo.l.j. Tertio largiſsimè quicunque pro ſe poßidet. unde etiam dominus pro ſuo poßidet, ut infra eod.l.ij. & dicitur tunc ad differentiã creditoris, & ſimiliũ. qui non ꝑ ſuo poßident: & hoc tertio modo nõ eſt tit. uſucapionẽ pariẽs: quia iam quilibet poſſeſſor, etiam malæ fidei, & ſine tit. uſucaperet. Sed quidam dicunt, quod ubi concurrit alius titu. hic non eſt tit. ſed dicitur pro ſuo, id eſt, proprio. quod non placet, cum ſpecies ſ. licet pro emptore, uel ſimilis, per genus, ſcil. et per tit. pro ſuo, non tollatur. & econtra: nec ex pluribus cauſis quis poſſidere prohibeatur, ut ſupra de acqui. poſſeſ. l. iij. §. ex pluribus.

Suum, quot modis accipiatur Mãdo. in Glo. Facul. §. Ac ẽt. in uer. ſuos.

Pro ſuo poßidet, qui poßidet ex cauſis, ex quibus de iure gentium dominium quæritur. Item quocunque titulo poßidet. Item quilibet dominus. Bartol.

Ulpianus [illegible] edict. I.

PRo ſuo poſſeſsio talis, ẽ cum dominium nobis acquiri putamus: & ex ea cauſa poſsidemus, ex qua acquiritur, & præterea [b] pro ſuo, ut puta ex cauſa emptionis, & pro emptore, & ꝑ ſuo poſsideo.

Itẽ donata, uel legata, uel ꝑ donato, uel ꝑ legato, & ꝑ ſuo poſsideo. Sed ſi res mihi ex iuſta cauſa, puta emptionis, tradita ſit, & uſucapiã, incipio quidẽ ante uſucapionẽ ꝑ meo poſsidere. Sed an deſinã ex cã emptionis poſt uſucapionem, dubitabat. Et Martianus dicitur exiſtimaſſe, non deſinere.

Pro ſuo dicor poßidere omnia, quæ capimus mari, calo, uel terra, & etiam ea, quæ per alluuionem fluminum acquirimus: partum ancillæ hereditariæ, & etiam fructus rei emptæ, ſiue donatæ dicor poßidere pro ſuo.

PRo ſuo. Titulus pro ſuo habet locum quando alius titulus deeſt, ut ſi ceruũ tuũ credens non manſuetum cepi, habet etiam locum cum alio titulo: ut ſi poſſideo item ex cauſa emptionis, uel donationis. nam poſſidere dicor & titu. pro emptore, uel pro donato, & pro ſuo. poſtea aliqua ex prædictis repetat ut addat. nam ſi emi à non domino, & antequam uſucapiam poſſideo, poſſideo titulo pro ſuo, hoc pro meo, & etiam poſtquam uſucepi, poſsideo titulo pro ſuo: & pro emptore. Franciſ.

[b] Acquiritur. id eſt, acquiri ſolet: & eſt exemplum ut ſi tuum ceruum credens non manſuetũ, uel tuã gemmã, credens nullius, in litore inuenio: ut ſ. de acqui. poſ. l. uj. §. gnali. & ĩ. l. ij. ſi autẽ eſſet nullius, fieret meũ: & ſic non uſucaperet: ut ĩ. de uſuca. l. ſequitur. §. lana. præterea eſt exemplũ huius temporis. ubicunq; eſt iuſta cauſa uſucapiendi, & deficit alius ti. nec enim eſt determinatus ti. iſte: ut patent exẽpla. ſ. tit. j. l. j. §. ante nuptias. & ſ. de iure do. l. Proculus. & ĩ. eo. l. fi. Acc.

Et præterea. ex hoc. §. not. quod omnibus titul. adhæret: licet quidam contradicentes hic, pro ſuo, id eſt, pro proprio.

Uſucapio: an habeat locum in emptione conditionali, ſi qua pendente conditione traditio ſit.

Sed ſi res. uidetur repetere ſupradicta. unde Ro. dicit hic de conditionali emptione loqui: in qua, ſi pendente conditione traditio fiat, habet locum uſucapio: quod non placet: ut not. ſup. titulo j. l. ſi æſtimata. dic ergo repetit ut addat, & diſtinguat inter tempus ante uſucapionem completam, & tempus poſt uſucapionẽ completam. Idem tamen dicit utrobique.

[d] Uſucapionem. ſcilicet completam.

[e] Deſinere. ſ. poſsidere. alias eſt in litera: & tunc nõ ſubaudies. nam ex pluribus cauſis tenere poteſt. ut ſ. de acquiren. poſſeſ. l. iij. §. fina. & adde quod ibi de hoc notaui.

Idem l. iiij. ad edict. II.

EſT ſpecies [f] poſſeſsionis, quæ uocatur pro ſuo: hoc enim modo poſſidemus omnia, quę mari, terra, cęlo capimus, [g] aut quę alluuione fluminum noſtra fiunt. [h] itẽ quæ ex rebus alieno nomine [i] poſſeſsis nata poſsidemus: ueluti partum hæreditariæ, aut emptæ [k] ancillæ pro noſtro poſsidemus. ſimiliter fructus rei emptæ, aut donatæ, aut quæ in hæreditate inuenta eſt.

[illegible] III.

HOminem, quem ex ſtipulatione te mihi debere falſo exiſtimabas, tradidiſti mihi. Si ſciſſem, nil mihi deberi, uſucapiam non capiam: quod ſi neſcio, uerius eſt, ut uſucapiam: quia ipſa traditio ex cauſa, quam ueram eſſe exiſtimo, ſufficit ad efficiendum

[f] EſT ſpecies. Mirabiliter dicit ſpecies: cum concurrat cũ quolibet tit. ſed reſpexit ad id quod quandoque procedit etiam nullo alio titul. interueniẽte. ut ſ. l. pro xi. no. Item autẽ dicit poſſeſsionis. & non uſucapionis: non enim omnibus exemplis procedit uſucapio. Accur.

[g] Capimus. ſi quidem ſit alicuius, cũ credam nullius, poſsidens uſucapio pro ſuo. ſi nullius, poſsideo pro ſuo: ſed non uſucapio: cum meum ſit, ut not. ſ. l. proxi.

[h] Noſtra. fiunt. uel uere: & ſic non uſucapimus: uel putatiue quia puto meũ fundũ, cui accedit, cum non ſit, ut ſupra de Publi. l. ſi ego. §. quod tamen.

[i] Alieno nomine. imò ſuo nomine: ſed dicit alieno, quia ab alio habet cauſam. ſic ponitur uerbum alieno nomine, ſupra de his qui nota. infa. l. furti. §. ſi quis alieno. uel dic re uera alieno, ut quia procurator meus qui emit ancillam, uſucapit antequã ſciam & mihi tradat, ſed iure mãdati reſtituit. Potuit enim procurator errare in facto, quia putat partum illius eſſe ex ſua ancilla propria.

P. Flor. quia.

[k] Emptæ. a procuratore.

[l] Fructus naturales. alias fiunt ſtatim mei: ut ſ. de uſur. l. fructus.

HOminem. Credens te mihi debere Stichum ex ſtipul. cũ mihi tradidiſti. dicitur quod ſi ego etiam hoc credebam, uſucapiam titulo ꝑ meo: ſi autem ſciam eum mihi non deberi, tunc non uſucapiam. Franciſ.

Uſucapiam non. ut ſupra, pro ſol. l. ſi exiſtimans. & ſupra, pro empto. lege, qui fundum. §. ſeruus. Sed condictione indebiti tenetur ratione poſſeſsionis ut ſupra, de condictio. indebiti. l. indebiti. §. j. & facit ĩ. de furt. l. talius. §. ſed ſi is. & ſ. l. ſi mulier. uent. no. l. j. §. competit.

Capiam. quia habeo malam fidem.

Vſucapio. Vſucapio non ſolum ex prædictis cauſis ſiue titulis, ſed etiã ex alijs cauſis conceſſa, ideo eſt inducta, ut ſit finis litium. Secundo dicit, euenit aliqñ quod rem quã credo meam, & non eſt, uſucapio: ut quia credo quod ſeruus meus emerit cui mandaueram ut emeret: aut ille cui ſucceſſi. nã in iſtis cauſis iuſtè potui ignorare, cum in alieni facti ignorantia tolerabilis ſit error. Franc.

Exceptio uſucapionis, vel præſcriptionis eſt exceptio litis finitæ: ideo poteſt opponi ad impediendum litis conteſtationẽ, ſicut exceptio rei iudicatæ, & tranſactionis. Pau.

N... V.

Vſucapio rerum, ẽt ex alijs [a] cauſis conceſſa, interim pp ea, quæ noſtra exiſtimantes poſsideremus, cõſtituta eſt, ut aliquis litiũ finis eſſet. Sed id, quod quis cum ſuum eſſe exiſtimaret, poſſederit, uſucapiet: ẽt ſi falſa fuerit ei' exiſtimatio. Quod ita tñ interpretandũ eſt, ut probabilis error poſſidentis uſucapioni non obſtet: ueluti ſi ob id aliquid poſſideam, quod ſeruum meum, aut eum, cuius in locum hæreditario iure ſucceſsi, [g] emiſſe id falsò exiſtimem: quia in alieni facti ignorantia tolerabilis error eſt.

Ex alijs. non ſolum in prædictis titu. ſupra ſpecialiter expoſitis titu. de uſu. uſque huc. ſed etiam ex alijs ꝑ quibus ſpecialiter habet locum hic titul. ut dedi exempla ĩ eo.l. in prin. uel dic non ſolum omnibus prædictis, ut etiam hunc comprehẽdat, ſed etiam in alijs ſi qui reperiantur. Vel dic econtra, non ſolum hoc titu. pro ſuo: ſed etiam ex alijs ſuperioribus ſpecialibus eſt hæc ratio. Accur.

Interim. i. ſtatuto tempore: vel. i. aliquando. Acc.

Finis. Nor. ratio nem quare uſucapio eſt inducta. ſic C. de ind. l. apertiſsimi. item eſt illa, ne dominia rerum &c. ut Inſtit. de uſucap. in prin. Acc.

Poſſederit. Credens ex iuſta cauſa ſe habuiſſe ut ſubijcit ſecus ſi ſolum credebat ſuum.

Non obſtet. imo proſit. Azo. ſecus ſi non probabilis ſit, C. pro donat. l. irritum.

Seruum meum. cui mandaui rem emendam: vt ſupra, pro empt. lege, quod uulgo.

Succeſſiſſem. ſic ĩ. de tegu. Inſ. l. qui in alterius. & ſup. ad Velle. l. ſi mulier.

Emiſſe. cum uerè tamen tradita fuerit, alias non.

Tolerabilis. non in ſuo: vt ĩ. de iu. & fac. igno. l. pluſimum. & ſup. de acqui. hær. l. cum falſum. Acc.

Multa præclara in hanc ſententiã M. Cic. lib. 2. Offic. ubi Arati Sicyonij meminit.

Litibus finem imponere, illaſq; execrari optimè Man. in Pexfa. Regu. de ſubro.

L...

Dixi qualiter res per præſcriptionẽ quæratur: nunc qualiter per ſententiam iudicis. Accurſ.

Res iudicata. Ego Franciſcus pono caſum: vt litera iacet, & intelligere eam ut in gl. notatur. Fran. Acc.

Accepit. ſnia accepit finem controuerſiæ quia in ea finis eſt: & dicunt quidã hoc uerum. ſ. rem iudicatã dici, qñ iã appellari nõ põt, vt ſup. de condic. inde. l. eleganter. §. ſi quis poſt. nos contra. nam ẽt interim dum põt appellari, eſt ſententia: vt per eandem l. & C. de appel. l. litigatoribus. ſed poſtea facta appellatione fingitur nec iudicatum: vt infrà ad Turpil. l. j. §. fina. & fingitur nec pronocatum appellatione omiſſa, vt C. de tempor. appel. l. fina. §. final. ſi autem pronunciet iudex appellationis & confirmet primam ſententiam condemnatoriam, ex qua ſententia de tur actio: dic ut ſup. de inſa. l. furti. Ac.

TITVLVS. I.

...VDICA... de e...ctu ...ten tiarum, & de in-...

Res iudicata dicitur cã p ſnĩam iudicis terminata, continentẽ condẽnationem, vel abſolutionẽ vel aliud æquipollens. h. d. Pau.

...eſt... I.

Res iudicata [a] dr̃, quæ finem cõtrouerſiarũ ꝓnũtiatione iudicis accepit: quod uel condemnatione, uel abſolutione, ꝯtingit.

Iudex põt in ſententia cã cognita tempus executionis prorogare, uel minuere. Idem ſi in ſententia nihil eſt dictum. iudex enim qui de executione cognoſcet, facere poteſt. Bar.

... II.

Qui pro tribunali [o] cognoſcit, nõ ſemper tps iudicati ſeruat: ſed nõnunq̃ arctat, nõnunq̃ ꝓrogat pro cãæ qualitate & quantitate, [q] uel perſonarum obſequio, [r]

Abſolutione. & his uerbis tantum ſecundum quoſdam ut C. de ſentent. & inter. om. iudi. l. præſes. non etiam per æquipollentiam: vt infra, eod. l. in ſumma. & ſupra, de arbi. l. quid tamen. §. ſi arbiter. & de compen. l. quod in diem. §. j. Sed iudex appellationis ſufficit ſi dicat iuſtam, uel iniuſtam, vt C. de ap. l. eas. circa princ.

Qui pro tribunali. Iudex ordinarius, qui exequit ſententiam, aliquando ſeruat tẽpus ſtatutũ antequam exequatur, aliquando prorogat: aliquando arctat, & ponit exẽpla: & dic ea ut in glo. Fran.

Qui pro tribunali cognoſcit. qualis eſt ordinarius, qui & ſententiam ſuam & delegati ſui exequitur: vt infra, eod l. a diuo. delegatus autem nõ. cũ executio ſit miſti imperij: & ſic non poteſt delegari. ut ſupra, de iu. om. iud. l. iubere. cognoſcit ergo hic exequendo.

Tempus iudicati. Quod erat olim duorum menſium, hodie quatuor, ut ĩ. eod. l. debitoribus. & C. de uſu. rei ind. l. ij. & iij.

Arctat. alias coarctat. & dic cauſa cognita: vt ſubijcit: aliàs non: vt inf. eod. l. ſi ſe. §. ſi quis. quæ eſt cont. Sed prorogat etiam ſine cã, ut ibidem, cum proniores ſimus in liberando &c. vt ĩ. de act. & ob. l. Arrianus.

Qualitate. ut in rei uend. ubi arctatur, & prorogatur, ut Inſt. de offi. iud. § j. & §. ſeq.

Quantitate. vt ſi eſt quantitas parua poſsit arctari: ſi multum magna, prorogari. arg. ĩ. de iur. fiſc. l. in fraudem. §. fiſcalibus. Acc.

Obſequio. condẽnato obedienti iudici prorogatur: inobedienti ſiue contumaci non. uel dic obſequio,

Cõcor. text. in §. diffiniti-na. ij. q. vj. addo glo. uidẽdam in ca. j. in princ. ſup uerbo, nõ habẽte. de fri. appel. in pragm. ſanct.

Tribunal quomodo accipiat Mãdo. in Gl. Facul. §. ſitque. in uer. tribu.

Ordinarius delegati ſnĩam exeq põt, non econtra.

uel curator: cum alieno nomine cõueniatur, ut ſupra, de admi. tut. l. j.

a Recuſare. vt non ſoluat de ſua burſa.

b Dabitur. ſi fiat executio in cõi burſa municipum.

c Soluat. ſubaudi iubebo ſoluere: alias compellam pignoribus captis: ut infra eod. l. debitoribus.

ni, uide eundẽ Bar. in l. & habet. §. cum quis. ĩ. de pe.

r Condemnatus. nã ſi nouauit dñus utilem, qua teneretur ex ſnĩa in procuratorem lata, ut ſup. eo. l. j. j. ñõ. ceſſat ordo executionis: licet directa nõ ſit nouata.

s Certos dies. puta xx. dies.

re. a in municipes enim iudicati actio dabitur. o

Condemnatus ad ſoluendum cogitur præciſe ſoluere: nec enim tat coactionẽ ſi paratus eſt dare expromiſſorem de ſoluendo. hoc dicit. Paul.

Ait pr̃tor, Condẽnatus, ut pecuniã ſoluat. A iudicato d ergo hoc exigitur, ut pecuniam ſoluat. Quid ergo ſi ſoluere quidem paratus non ſit, ſatiſfacere autẽ paratus ſit? qd dicem⁹? Et ait Labeo, debuiſſe hoc quoq; adijci: Neq; eo noĩe ſatisfaciat. fieri.n. poſſe, vt idoneum expromiſſorẽ habeat. Sed rõ pecuniæ exigendæ hæc fuit, qđ noluerit prætor obligationes ex obligationib. fieri: idcirco ait, Vt pecunia ſoluatur. Ex magna tñ & idonea cã accedendũ erit ad Labeonis ſnĩam.

Sententia habet executionẽ paratam, niſi ſit nouata. Barto.

Si ex conuentione litigantiũ cautũ ſit poſt rem iudicatam ei, cui quis cõdemnatus eſt: eueniet, ut hic ẽt recedatur: ſi mõ nouatio interceſſit, cæterum ſi non nouandi cã id factum eſt: manebit ordo executionis. Sed & ſi pignora accepta ſint, uel fideiuſſores in rẽ iudicatam: cõns erit dicere, non ceſſare executionem: quippe cum acceſſerit aliquid rei iudicatæ, non eſt a re iudicata receſſum. Idem obſeruandum eſt in eo, cuius procurator condemnatus eſt.

Si in ſententia apponatur minus tps, quam detur iudicatis a lege: ſine cauſa cognitione ſuppletur uſque ad tps legitimũ: ſi autem detur maius, computatur in eo tp̃s legitimum: & utrunque habet tam legitimũ, quam quod eſt ſupra legitimũ. h.d. Pau.

Si quis condemnatus ſit, ut intra certos dies s ſoluat: vnde ei tp̃s iudicati actionis computemus? utrum ex quo ſnĩa prolata eſt? an uerò ex eo, ex quo dies ſtatutus præterijt? Sed ſi quidẽ minorem idem ſtatuerit iudex tp̃e legitimo: repleatur ex lege, quod ſententiæ iudicis deeſt. Sinautem ampliorem numerum dierum x in ſua definitione iudex amplexus eſt, cõputabitur reo & legitimum tp̃s, & quod ſupra id iudex præſtitit.

Non dicitur quis condemnatus, vt executio poſſit fieri, niſi condemnatio ualeat. Pau.

Condemnatum acci pere debemus eum, qui ritè condemnatus eſt, ut ſententia ualeat. Cæterùm ſi aliqua ratione

d Iudicato. id eſt, condemnato.

e Satisfacere. id eſt, ſatiſdare ↄ.

f Adijci. in edicto. ſ. hoc quod ſequitur, neque &c.

g Satisfaciat. id eſt ſatiſdet.

h Pecuniæ. dictum quidem Labeonis utile eſt, ſed &c.

i Fieri. ut & C. de fruc. & lit. expen. l. terminato. niſi hoc fieret rectore uolente, vt ĩ. quib. mo. pi. uel hypo. ſol. l. j. in prin. & § j. & ſup. de pig. actio. ſi rem. §. oĩs. & ſup. ſi cer. pe. l. ij. §. mutui. in fin.

k Ex magna. forte, ſicut dr̃ inf. eod. leg. debitoribus. & ſup. de iudi. l. ſi debitori. uel uerius pro rei qualitate & pſonarum, ut ſup. e. l. ij.

l Sententiam. ut ſi uelit ſatiſdare, audiatur.

m Recedatur. a re iudicata.

n Nouatio. aliàs nouatio, alias nouandi animo, quod erat olim præſumptũ è, hodie ita demum, ſi hoc agatur, vt Inſti. qui. mo. tol. ob § præterea. & facit C. de execu. rei iudi. l. ſi cauſam. & C. de tranſact. l. ſi cauſa. & ſup. de minor. xxv. ann. l. ſi cui. ſed arg. contra. ĩ. de prætor. ſtip. lege pe. Dic q ibi interuenit pl⁹ in ſecunda quàm in prima, hic autem non, ſecundũ Bart. Imol. & Alexan.

o Manebit ordo. qui eſt ĩ. eo. le. a diuo. & leg. debitoribus. & facit. ĩ. de act. & oblig. l. Lucio.

p Pignora. quo caſu ẽt. ſ. qñ accipiebat pignora, ſi ſi principale debitum ſtipulabatur, fiebat olim nouatio. Nõ eſt. ſic & ſup. quemad. ſer. amit. l. is cui. Sed ar. contra. C. de pact. conuen. l. ſi. & ĩ. de precario. l. & habet. §. cum quis. Dic ſm Bar. hic, quod ibi prouiſio legis eſt de iure ſpeciali: hic de iure comu

t Tempus. quadrimeſtre ↄ.

u Minorem. quia xx. tantum cum legitimũ ſit quatuor menſium: repletur &c. & ſic eſt cõtra ſup. cod. le. ij. ſed ibi cum cauſæ cognitione, hic non. Sed quidam dicunt quod arctare tempus prodeſt uictori quo ad interitum: vt ex tũc de eo teneatur uictus: vt ibi: non autem, quo ad executionem, ut luc. quod non placet. Sed quid ſi ſub conditione iuſſit ſolui? reſpon. demum exiſtente conditione currit legitimum: licet ſecus ſit in appellatione, ut infra quando appella. ſit. l. j. §. biduum. nam in poteſtate eſt litigatoris ſtatim appellare. Accur.

x Dierum. Puta ſex menſium.

y Tempus. Statim a tempore ſententiæ.

z Supra. non utrũque, ſed quadrimeſtre habet, ut a lege, & duos mẽſes quos ultra dederit iudex, habet a iudice: & hoc fecerit cum cauſa, uel non, vt diximus ſupra eod. l. ij. Item not. ex hoc §. quod ſupplet lex, quod omiſit homo. ſic in libertate, ut ſuprà qui. ſi. ma. per totum. Item in legatis & fideicommiſſis, in quibus transfertur dominium ſine traditione, ut infra de fur. l. a Titio.

a Condemnatum. exponit uerba prætoris.

b Condemnatus eſt, ut & ĩ. de pœ. l. rei. §. fi. & ſup. ad Tertul. l. j. §. fi. & C. ne de ſtatu def. l. ſi pater. & arg. ſup. de teſta. tut. l. iij. & de teſt. l. ad teſtiũ. §. ſi quis. & C. in qui. cau. in inte. re. non eſt neceſ. l. ſi tutor. & ſup. de iu. codicil. l. conficiunt. §. j. & ſup. de ſta. ho. l. uulgo. uerba. n. cum effectu &c. ut ſupra, quod quiſq; iur. l. j. in fi. & ne qa cum qui. l. pe. §. ij. & facit ĩ. eod. l. ſi cum nulla. Acc.

Soluiſſe

Colligitur ex iſto text. quod beneficiũ iuris nemini ẽ auferẽdũ. cõ cor. tex. in c. indultũ. de re. iu. in vj. & ibi p Dyn. De materia iſtius uide ẽt notata per gl. in ca. cum ſit Romana. extra, de appel.

Lex ſupplet, quod homo omittit.

Retendatur, in P. F. quo uerbo qd ſignificet, plane non intelligo. Imò uerbum retendo, p laxare, quod tẽſum erat, ſeu remittere accipitur, Ouid. a. Metam. Eduit hic humero pharetrã, lentoſq; retendit Arcus.

a Soluiſſe. & hic exponit uerbum prætoris ſoluat.

b Liberatus eſt. etiam per alios modos quibus tollitur obligatio, qui ſunt In ſti. qui. mod. tol. obl. & facit infra, eodem. l. intra.

c Agi iudicati. ut & ſ. de ſol. l. ſi hominem. Sed contra. ſupra de uſufr. l. locum. §. proprietarius. vbi innuit iam non teneri, ſed fructuarium. Solut. hic conſtitutus fuit uſusfruct. poſt delictum commiſſum uel poſt iudicium ſuſceptum, uel poſt condemnatione factam, ibi ante. uel licet teneatur iudicati, vt hic: nihilominus, is cui datus eſt, repellit fructuarium, niſi præſtaret uſusfructus æſtimationem: uel fortè agit adhuc iudicatis, cui datus eſt pro noxa, ad impenſas litis. Item contra ſup. de dolo. l. ſi oleum. §. & ſi ſeruum. ſed ibi in eo ſeruo in quo ali⁹ habet ius pignoris: hic uſumfruct. uel datur ibi de dolo. id eſt, iudicati nomine doli. uel ſolu. ut ibi.

A It prætor. Nūc exponit quædā uerba quæ ſubaudiuntur ſup. l. proxi. §. ait prætor. hoc modo ait prætor condemnatum ab eo cuius de ea re iuriſdictio eſt, ſoluere cogam. modo exponit hæc uerba, & dicit quod melius dixiſſet: cuius de ea re notio eſt. hoc enim nomē notionis ſpectat ad eos, qui iuriſdictionem nō habēt de quauis cā ut ſunt arbitri, ex quorum ſnīa datur actio, quandoque & ēt exceptio. Si iudex. Decem erant tibi legata in teſtō, uel in codicillis & in eis dem grauatus erat, ut ea mihi reſtituas. ea a cepiſti, non mihi das agi contra te ut ea x. quæ habuiſti, mihi reſtituas: iudex condemnauit te hoc modo: vt quod habes ex teſtamento talis, uel codicillis, mihi reſtituas, dī quod hæc ſententia ualet. Idem eſt ſi teſtator hæc x. tibi reliquerit ſine ſcriptis, & prædicto modo te grauaui. Fran.

Ait prætor. continua cum eo quod eſt ſup. proxi. l. §. ait prætor. & ſubaudi ab eo. Accur.

e Notio eſt. nam uerbū notionis ut pote generalius ad plures extenderetur. & quod ſit generalius, probat ſtatim: vt ſ. de uer. ſig. l. notionem.

f Notionis. quod aliquis intelligeret tam de ordinario, quam de delegato.

g Ad eos, ſubaudi etiam &c.

h Nō habent. quales ſunt delegati ſm̄ quoſdā, quod nō placet, quia habent delegata, ut ſ. de offic. eius cui. l. j. §. fin. & l. fi. & de iur. om. iud. l. more niſi dicas nō habent ordinariā. dic ergo ꝙ hoc dicit propter arbitrum cōpromiſſariū cū pœna, & ſine pœna aſſumptū. l. electum. ex quorum ſententiis datur actio: quādoq; exceptio: vt C. de arbit. l. cum antea. & l. ne in arbitris. §. fi. ad quæ noua iura hic reſpexit, non ad uetera, ſm̄ quæ non erat actio, uel exceptio, nec ſnīa: vt C. de arbi. l. j. & ſup. de in ſa. l. quid ergo. §. ex compromiſſo.

ſententia nullius momenti ſit: dicendum eſt, condēnationis uerbum non tenere. Soluiſſe, ᵃ accipere debemus non tantū eū, qui ſoluit: uerùm oēm oīo, qui ea obligatione liberatus eſt, ᵇ quæ ex cā iudicati deſcendit.

Qui ſeruum noxæ traditum non facit perfectè accipientis, poteſt ex prima ſententia conueniri. h. d. Bar.

Celſus ſcribit, ſi noxali condemnatus, eum ſeruum, in quo uſusfructus alienus eſt, noxæ dediſti: poſſe tecū adhuc agi iudicati. ᶜ Sed ſi uſusfructus interierit, liberari ait.

Sententia etiam illius, qui non habet iuriſdictionem, ſed notionem, mittenda eſt executioni. Pau.

V.

A It prætor, ᵈ Cuius de ea re iuriſdictio eſt. Melius ſcripſiſſet, cuius de ea re notio eſt. ᵉ Etenim notionis ᶠ nomen ad eos ᵍ pertinet, qui iuriſdictionem non habent, ʰ ſed habent de quauis alia cauſa notionem.

Paria ſunt in ſententia certā quātitatem exprimere: vel eius uerba ad acta certam quantitatem continentia referre. Bar.

Si iudex aliquem ſic condemnet, ut quod habet ex teſtamento, uel codicillis Mæuij, reſtitueret Titio: ſic accipiendū eſt, quaſi quantitatem nominauerit, quæ teſtamento, uel codicillis relicta eſt. Sed & ſi fideicommiſſum ſine ſcriptura pronunciatum eſt. Idem erit probandum.

Miles habet beneficium, ut non exigatur ab eo, niſi in quantum facere poteſt. h. d. Barto.

VI.

M Iles, qui ſub arma

Ex teſtamento. ho. ſi certa quantitas parte actorum continetur, aliàs cō tra, ut C. de ſenten. quæ ſine cer. quant. leg. iij. uel ſpeciale eſt hic in actione, ex teſtamento, & qualibet uniuerſali actione. argu. ſ. ſi pars hæred. pe. l. j. §. fi. & ſ. de rei uen. l. quæ de tota. §. incerta. ſed certè hæc nō eſt uniuerſalis ſed ſpecialis petitio. Item contra infra, de uerbo. obligation. l. ubi autem. §. illud dubitatū nē. ſed ibi uerbum futuri temporis eſt, quod erit natum. unde eſt incerta, ut & argu. Inſtit. t. de lega. §. incertus. ſed eſt in præſenti: ut quod habet ex te &c. uel præterito, ut h... & d. l. g. ubi §. ſed qui ... um. & §. qui uero & eſt ratio: quia præſentia, uel præterita ſunt certa, non futura, ut In ſtit. de uerbo. obli. § conditiones. & ae ſ. de contrahenda emp. l. hęc uenditio. §. huius. & infra, de li. & poſthum. l. nominatim. ſed quæritur ſm̄ Az. quid ſi ita dicat iudex. iubeo reſtituere poſ. aduerſario, quæ ipſe habebat ante li. conteſ. vel quod teneat, maximè in poſſeſſorijs iudicijs in quib. ēt ſic fertur ſnīa, uti poſſidetis, ita poſſideatis: vt C. uti poſ. l. j. & quare non poſſet ſimiliter proferre per uerba præteriti imperfecti ... vt ita poſſideatis, uti poſſidebatis? & ſic non idem in reſtituendæ poſſ. iud.

Pronunciatum eſt. t. relictum. ſ. a teſtatore. & no. codicillos ſine ſcriptura. ſic C. de bon. lib. l. fi.

Erit. cum ſit quod relictum eſt.

Probandum. ut ueniat in prædicta ſententia.

Iles. Miles exiſtēs in caſtris cōtraxit debitū: nūc ad illud debitū cōuētus, & cōdenatus eſt: dr̄ ꝙ tenet ſoluere in quantū facere pōt & intellige deducto ne egeat. Decē. Seruus dederat mihi dānū in decē, egi contra te Aquil. noxali: iudex condēnauit te in decē. & in ſnīa expreſſit ꝙ poſſis dare ſeruum pro noxa, & libereris a condemnatione de x. & dr̄ ꝙ x. ueniunt in condemnat. & alia x. petenda ſeruū aūt poſſis dare pro noxa, & hoc ex permiſſu legis ſed ſecus ſi promiſiſſes mihi dare x. aut ſeruum noxæ dedere. nā hoc caſu non poterā petere præter x. etiam x. quam Stichus ſint principaliter in obli. ſed in primo caſu x. tm̄ principaliter debentur ex ſnīa: & ea tm̄ petam, licet ex permiſſu libereris dando ſeruū ꝓ noxa.

Qui

[Qui iudicati.] Bona debitoris mei mihi condemnati mea authoritate per uiolentiam accepi, & uendidi: dicitur quod teneor & furti, & ui bonorũ raptorum. Iudicati. Actio in factũ quę oritur ex sententia, eſt perpetua, & rei perſecu. continet, & datur hæredi, & in hæredem. Franciſ.

ea [a] militia ſtipendia meruit, condemnatus: eatenus quatenus facere poteſt cogitur ſoluere.

Si unum eſt in obligatione, aliud in ſolutione: illud petetur quod eſt in obligatione. ſed ſi utrunq; eſt in obligatione, utrum que peti poteſt. Bart.

Decem, aut noxę dedere condemnatus, iudicati mihi in decẽ tenetur. [c] facultatẽ. n. noxę dedendę ex lege accipit. At is, q ſtipulatus eſt decem, aut noxę dedere, non poteſt decem petere: quia in ſtipulationem ſingula per ſe ueniunt: eaq; ſingula ſeparatim ſtipulari poſſumus, at iudiciũ ſolius noxæ deditionis nullum eſt. ſed pecuniaria condemnatione ſequitur. & ideo iudicati in decẽ agitur: his enim ſolis condemnatur. noxę deditio in ſolutione ẽ, quæ à lege tribuitur.

Non licet uictori ſua authoritate ſententiam exequi. Bart.

Qui iudicati bona authoritate ſua diſtraxit, furti actione, & ui bonorum raptorum ei tenetur. Iudicati [p] actio perpetua eſt, & rei perſecutionẽ cõtinet. Itẽ hęredi, & in hæredem competit.

Intra tempus, quod datur iudicatis, poteſt quis ſoluere, uel aliter ſe liberare. Bart.

Caius lib. ad edict. prætoris urbani de re iudicata. VII.

INtra dies cõſtitutos quamuis iudicati agi nõ poſsit, tñ multis modis iudicatũ liberari poſſe, [u] hodie nõ dubitatur: quia conſtitutorum dierũ ſpatium pro iudicato, [x] non contra iudicatum per legem conſtitutum eſt.

Poſt litem conteſtatam etiam in actionibus ſtricti iuris, tenetur reus de interitu, & etiam de fructibus.

[illegible] VIII.

SI homo ex ſtipulatu petitus poſt litem cõteſtatam deceſſerit: abſolutionem non faciendam, ſed fructuum

[a] Armata. ſi tamen in caſtris cõtraxit: ſecus ſi uagando per mundum: uel etiam domi: ut inſtit. de teſt. mili. §. j. item hoc priuilegium perdit ignominia miſſus argu. ſup. de mili. teſt. l. teſtamenta eorum. & eſt eadem hæc l. cum l. item miles j. eod.

Facere poteſt. deducto. l. ne egeat ut j. de reg. iu. l. in condemnatione. Idẽ in patrono cauſæ, ut cogatur ſoluere in quantum facere poteſt: cũ & ipſe miles ſit. argu. C. de aduo. di. iudi. l. aduocati, & eſt ar. bonum ſ. de bo. poſ. ex teſt. mili. l. j. ſ prin. ci. nã & in quaſi caſtrenſi pecu. idẽ habet priuilegium aduocatus, quod miles in caſtrenſi: ut C. de aduo. diuer. iud. l. fori. Item quid in milite celeſtis militię? Rñ. idem multo magis: argu. C. de epiſc. & cle. l. ſacroſanctæ. cum per eos ſummi numinis ueniam ſperemus: ut C. de ſumma trini. & fide catho. epiſtola [illegible] claras. in fi. & [illegible] C. de execu. rei [illegible] l. ſtipendia. & l. final. §. item miles.

Noxę dedere permiſsiuẽ.

In decem tenetur. in his & ante ſententiã tenetur. arg. ſup. de conſtit. pecu. l. j. §. fina.

Ex lege. quandiu iudicati non conuenitur: vt ſup. de peti. hęred. l. item ueniunt §. idem rectè.

Decem petere. ſ. pręciſe, ut & j. de act. & oblig. l. obligationum ferè. §. modus. ſed ſup. ſic, & in hoc differt. Accurſius.

Veniunt. neutra alteri plus accedens, quam accedatur ei ab altera: & ſic ambo ſunt in obligatione: ut j. de uerborum oblig. l. ſi duo. in fin.

Poſſumus. & ita coniungendo alternatiũ idem facere uideamur, ſcilicet, utrunque ſtipulari.

Pecuniariam. niſi ex delicto uenirẽ.

Sequitur. noxæ deditio.

Solis condemnatur. non ergo in noxa niſi dicat permitto, uel ſi non dicat permitto, tamen intelligitur. ut inſtit. de offic. iudic. in princ. & C. de noxali. l. ij. & ſic ſemper in decem tãtum uidetur damnatus, & tantum decem petuntur actione in factum.

Qui iudicati. id eſt, damnati.

Authoritate ſua. ſecus ſi iudicis: vt j. de re iu. l. non uidetur. §. j. uel condemnati. ſ. ex uoluntate.

[o] Bonorum raptorũ. ſi uiolenter hoc fecit. & ẽt edicto diui Marci: ut ſ. quod met. cau. l. extat. per iudicẽ igitur uel executorẽ eſt faciẽda uẽditio: vt ſ. de euic. l. ſi plus. §. j. & de neg. geſt. l. iij. §. ſi executor. & C. ſi in cau. iu. pig. l. ij. & facit inſ. quę in frau. credi. l. qui autem. §. ſciendum.

[p] Iudicati actio. ſ. in factum: ut C. de re. cred. l. actori.

[q] Cõpetit. licet uetus actio fuerit temporalis uel tranſitoria, quia ex delicto forte: ut ſupra, de pecu. l. licet. §. idem ſcribit. uetus quoq; durat: ſed ſi uetus fuerit rei uend. non datur noua, ut no. C. de iud. l. j.

INtra dies conſtitutos. Condemnato datur dilatio quatuor menſium ad ſoluendum cõdẽnationem: nec interim poterit conueniri: liberari autẽ interim poterit, ut ſi ſoluat: vel ei accepto feratur. & redditur ratio. Franc.

Intra dies conſtitutos. quatuor menſium.

Non poſsit. ſ. cũ effectu: quia datur exceptio in factum: ut inſtit. de excep. circa princ.

Iudicatũ. Id eſt, condemnatum.

Liberari poſſe. ut per compenſationem: ut ſupra, de compen. l. ſi cum milliti. §. cum intra. Item & alijs modis quibus tollitur obligatio.

Pro iudicato. l. cõdẽnato: ut ſ. e. l. ſi ſe. §. ſi quis. in fi. §. & j. de uer. ob. l. eũ qui calendas. §. pe. & de ſolu. l. quod in diem. & de leg. ij. l. ſi ita. §. Pegaſus.

SI homo. Stichũ mihi debebas ex ſtipulatu: petij a te: quia non dabas, ſum litẽ cõtra te cõteſtatus. nec habebas iuſtã cauſam litigãdi, & interim deceſsit. dicitur quod condemnaberis ſaltem in fructibus. Fran.

Conteſtatam. hoc quando non habuit cauſam diffetendi, & ſic uidetur culpa, quod litigauerit. alias ſecus: vt ſup. de uſur. l. ſi quis ſolutioni. & l. partũ. & de peti. hære. l. illud.

Deceſſerit. culpa rei. & ſic de homine etiam tenetur: alias de fructibus tantum.

Sed fructuum. ſic in rei uen. ut infra iud. ſol. l. ſi ſeruus. ſed ſi in homine, non tenetur: quia ſine dolo, & culpa deceſsit: quomodo de fructibus datur ſententia? Reſpon. ſic, condemno te in homine & fructibus: ſed tamen quia ſine dolo & culpa deceſſit, ſatis eſt ſi fructus præſtes. Vel dic de homine abſolui, & de fructibus condemnari: contra dic ut ſup. de

Scribentes hic dicunt iſtã glo. unicã in iure ad hoc propoſitũ quod aduocati habẽt priuilegiũ ut non teneãtur, niſi in quãtum facere poſſunt, deducto ne egeãt. ſicut habẽt alię perſonæ priuilegiatæ. Bolog. [illegible] gl. reputat ſin[illegible]. Bar b. in [illegible]. Odoardus. eã de ſol. ad hoc quod miles cæleſtis militiæ æquiparatur mili[illegible] terre[illegible].

Habes hic gl. ſin. ad hoc quod actor uendẽs bona lui debitoris de licẽtia iudicis non incidit in aliquam pœnam. quæ glo. clara eſt. Bolo. Auſ utem uigore executoria [illegible] Romę decretam poſſit quis poſſeſſionẽ capere diſputat Mãdo. in ul. Gl. 14. fol. comiſ. q̃ſt. j.

T. Pl. et fructuũ.

l. ſi fundum. & l. cũ ſti pulatus ſum mihi. §. ſi. & ſu. de aqua plu. arcẽ. l. tertia. §. officium. Sed au ſit in obligatione, ut per libellum debeat peti, quidam quod ſic: & pro eis eſt argumen. ſupra de condic. fur. l. in re furtiua. in prin. & de cõſt. pec. l. promiſſor Suchi. in prin. & de uerb. obliga. l. quoties quis. in pri. & l. ſi quis ſtipulatus. §. fina. & l. ſi poenam. & ſupra, ſi cer. petat. l. cum fundus, §. quod ad pecu. &c. & ſup. ſi quis in ius uoc. non ie. l. ſi. ſiue certi ſiue incerti cõdictione ibi petatur intereſſe. & ſup. de act. empto. l. j. in prin. Alij contra. & pro eis ĩ. de verbor. obligatio. l. ſi ſeruum. §. pen. & §. fina. & l. cum qui ita. §. ſi. & de conſtit. pec. l. ꝓmiſſor hominis. & ſup. de no. ope. nun. l. ſtipulatio. §. ſiue & hoc placet. Sed an præciſè ad factum poteſt cõpelli? uidetur quod ſic: vt d. l. ſtipulatio. §. ſiue ſecundũ H. & ſup. quod metus cau. l. ſi cũ ex. §. ſed & ſi qa. & C. de fideicom. liberta. l. ſi. & ĩ. de procu. l. ſed & hę. §. pe. Econtra, quod non poteſt: vt hic, & C. de act. empti. l. ſi traditio. & in contrarium ſit ſpeciale. Te. tij diſtinguunt an poſſit per alium fieri: & tunc præciſè teneatur, aliàs non, ut C. de cadu. toll. §. ne autẽ. Item hoc in factis. in dandis autem pręciſe tenetur ad dandum, vt ĩ. de u ſu. obli. l. ubi autem. §. fin.

Iudex poteſt ſuam ſententiam interlocutoriam reuocare, non diffinitiuam. Bar.

Idẽ li. xxv. Digeſt. XIIII.

Quod iuſsit, [a] † uetuitve pᵭor, [b] ꝯrio imperio tollere & remittere põt, [c] licet de ſententijs [c] contra.

Iudices ordinarij exequuntur ſententias delegatorum ab eis, etiam arbitrorum, quæ merentur executionem. h. d. Pau.

Vlpianus libro iij. de officio conſu. XV.

A Diuo Pio reſcri-

a Quod iuſsit. Puta ne ueniret per talem locum, b Prætor. uel quilibet iudex & delegatus: [1] & exẽplũ, ut qa primo iuſsit adeſſe calẽdis, poſtea idibus, ut ſ. de arbi. l. dicere. §. fina. & idem in qualibet ſententia interlocutoria, quæ nihil dari uel reſtitui, ut expenſas litis imperet, aut quiete poſsidere iubere, aliòqui contra: puta in iudicio momentaneę poſ. ſuper quo lata ſententia, etiam ſi appellatio interponatur, tamen debet ſortiri effectum. C. ſi de mo. poſ. fu. appel. l. j. ſecundum Azo. & ſecundũ hoc omnis interlocutoria per quam deciditur incidens, uel emergens, poteſt mutari: & hoc ſecundum Azo. & ſecundum eum uſque ad quatuor menſes poterit reuocari: non poſtea fortè, quaſi tunc habeat executionem. Sed quid erit de ſententia lata in poſſeſſorio? uidetur ſi eſt interlocutoria, ut quidam dicunt, quod poſsit mutari. ſecundum Azo. Sed contra eſt ſcilicet quia non poſſit mutari etiam ſecundum eum: quia nec appellari: ut C. ſi de mo. poſ. fue. appe. l. j. Item hoc poſito quod ſit interlocutoria, continet aliquid reſtitui, uel dari uel æquipollens, ut quiete poſsidere. ſed certe diffinitiua eſt, ut d. l. unica nota. unde ceſſat hæc quęſtio. Alij dicunt: ꝙ ſi eſt talis interlocutoria per quam quæſtio incidens, uel emergens decidatur. hanc iudex corrigere non poſſit: ſicut nec diffinitiuam, cum huiuſmodi interlocutoriæ ſic inducant exce. rei, in illo caſu ſicut diffinitiua, ut ſupra de compen. l. quod in diẽ. §. ſi rationem, & C. ſi ex fal. inſtr. l. j. Incidens autem eſt: [2] ut ſi actor ſeruus dicitur. & ſimiles: emergens, ut teſtẽ admittendum, uel non admittendũ: & ſimiles. ſi aũt talia non contineat, tune poſsit mutari: puta ut adſint partes in idibus, uel calendis: ut ſ. de arb. l. dicere, §. ſi. & ita hic loquit. Sed uidetur quod etiam in dictis exẽplis non poſsit mutari: ut C. de dilat. l. ſiue pars. quæ eſt contra. Sol. [3] ut ibi, Vel diſtingue in dilationibus utrum a lege, & tunc coarctari tantum, non mutari a iudice poſſunt. an iudice, & tunc mutari: vt d. l. dicere, in ſi. & ar. ĩ. de no. ope. nun. l. ſi opus.

c De ſententijs diffinitiuis. [4] ut inf. eo. lege Paulus. & de pœ. l. diui fratres. de quæſtioni. l. prima. §. ſi. & dices infra eodem l. iudex.

† Cõcor. tex. in ca. cũ ceſſante, eñ. de appel.

[a] In P. F. repetere licet &c.

[1] Et arbiter ſecundum Bar.

[2] Glo. in hoc non hñ dicit. ideo dic ſcdm Alexan quod incidens dicitur illd qđ reſpicit merita cãx & habuit ortũ ante litẽ conteſta. ut exceptio pacti, ſatiſfactionis & cõpenſationis. De incidentib. dependẽtibus, & emergentibus vide Mandoſ. ſuper 2. for. comment. ſub ija uerbis.

[3] Illa intelligit ſe cõduuiſſe. Barto. & Ale.

[4] Appellatione ſententiæ uenit diffinitiua. gl. & concur. in l. j. §. biduum. infra, quãdo appel. ſit. adde alia in ca. j. §. item placet. ĩ. l ti. de cauſa, in pragm. ſanc.

A Diuo. Casus. Magiſtratus populi Romani mandabant executioni ſententiam delegatorũ: item arbitrorum. & intellige quando partes cõfirmauerunt expreſſe uel tacite. puta per taciturnitatem decem dierum compromiſſum. Item ſentẽtia in una terra dicta poterit mandari executioni in alia: puta ſi cõdemnatus in vna terra non habeat bona ibi, ſed in alia. Tertio dicit, executio debet fieri in bonis cõdemnati hoc modo. Primo mobilia, ſi qua habet cõdẽnatus, accipientur, & uendentur, & ſi hæc non ſufficiant, accipientur immobilia, & uendentur: & ſi hæc non ſufficiant, tunc perueniet or ad nomina, ſi qua habeat debitor. Sed pone quod pignora quæ capta ſunt de bonis condemnati, non poſſunt uendi, quia non inuenitur emptor. & hoc caſu dabuntur in ſolutum ipſi creditori ꝓ toto debito, licet minus ualeant: quia lex præſumit quod creditor ex quo ea accepit, quod vult ea tenere loco debiti, & non amplius debitũ, nec eius partem petere poterit. [Si ſuper rebus.] Titius eſt condemnatus mihi in decem: & quia nõ ſoluebat executor poſuit me in poſſeſ. cuiuſdam prædij. uenit quidam, & dicit hoc prædium eſſe ſuum. & non cõdẽnati. dicitur quod executor prædij cognoſcet ſuper hoc: & ſi uiderit eſſe condemnati, procedet in execu. ſi non uiderit eſſe condemnati, ſed petentis, dimittet illud prædium penes petentẽ: & de his debet ſummatim cognoſcere: nec hæc ſententia alicui partium faciet præiudicium, ſi de proprietate prædij uelint poſtea plenius inter ſe litigare. & ſi executor uiderit eſſe prædium condemnati, quod tamen ipſe præſcribebat. & miſi creditorem in tenutam: vſucapio ſiue pręſcriptio interrumpitur. Poſtea dicit: cum executor uolebat creditorem in tenutam alicuius prædij ponere: obijcitur ab aliquo quod illud prædium non eſt condemnati, debet executor illud dimittere, & ad alia bona debitoris condemnati ire. Sed quid ſi aliquis contradicit executori ne illam rem condemnati capiat, dicens eam ſibi obligatam: quæritur an poſſit uendi, ut primo ſatisfiat creditori qui habet eam in pignus, & poſtea uictori? & certè dicitur ꝙ ſic. hinc eſt ꝙ ſi aliquis uelit emere hanc rem, & primo ſatisfacere creditori qui habet eam obligatam, & reſiduum ſoluere uictori: auditur etiam ſi nolit hoc creditor. [Si poſt addictũ.] Titius eſt cõdẽnatus mihi in centũ, & quia nõ ſoluebat, executor miſit me in poſſ. cuiuſdam prędij. & uendidit poſtea illud prædium: ita ꝙ mihi eſt ſatiſfactum uel mihi ipſi dedit in ſolutum: poſtea uenit quidam, & dicit illud ſuum prædium. dicitur qđ executor non debet ſe intromittere de hac cauſa, etiam ſi poſſeſ. prædi. iam eſſet tradita emptori. Quid autem ſi emptor nolit ſoluere pretium? nunquid executor debet in hac cauſa ſe intromittere ut condemnet emptorẽ, & mandet ſententiã executioni in alijs rebus emptoris? & certè non. nam iam hæc cauſa iret in infinitũ. pone enim & nunc aliquem uenire & mouere quęſtionem in his rebus emptoris pignori captis. Vel ſi dicas emptorem haberi pro condemnato ad illud pretium. pone quod ipſe neget ſe emiſſe: uel ſi confiteatur ſe emiſſe dicat tamen ſe pretium ſoluiſſe: & ſic nõ uidetur habere locum quod de condemnato dixi: quid ergo erit? iam uictor uidetur deriſus. ſed ne hoc eueniat, dicamus quod executor prædium captum pignori non debeat uendere, niſi ſtatim pretium ſoluatur: & poſito quod uendat, nec ſoluatur pretium: ut fuit in quęſtione

ptum [a] eſt magiſtratibus populi Romani, ut iudicum a ſe [b] datorum uel arbitrorũ [c] ſniã exequãtur ij, q eos dederũt.

Poteſt unus iudex alterius iuriſdictionis iudicẽ requirere ut eius ſententiam exequatur. Bar.

Sententiam Romæ dictam, [d] etiam in prouincijs [e] poſſe p præſides, ſi hoc iuſsi fuerint, ad finem [f] perſequi, [g] imperator noſter cum patre ſuo reſcripſit.

In executione primò debent capi mobilia. Secundo immobilia Tertio nomina Bar.

ſtione propoſita: tunc executor recuperet prædium, & uendat alij, quaſi uinculo pignoris non ſit liberatum, donec ſoluatur pretium. [Sic quoque.] Non ſolum prædictis modis fit executio: ſed etiam hoc alio, ut ſi debitor condemnatus non habeat corporalia, ſed habet nomina debitorum: tunc nomina capiantur pignori. & hęc ſont: uera ſi confiteatur ſe debere. ſi autem negent, dicunt quidam de hoc debere cognoſci debeant, uel non: ſicut fit in corporalibus ſi de eis uertat quæſtio. Sed tñ dicit quod ſecus ſit in nominibus: ut illa demum nomina dentur pignori quæ confitentur debitores: & tunc uel executor exiget illud nomen, & ſoluet uictori: uel uendet ut corporalia uendi ſolẽt, & pretium ſoluet uictori ſecundum q melius, & facilius de his duobus ei executori uidebitur. Sed pone quod condemnatus habet pecuniam penes argentarios, uel penes alium: uel depoſuit eam. certe hanc pecuniam accipiet executor, & ſatisfaciet uictori. Idem eſt ſi pupillus ſit condẽnatus alicui, & pecuniam habebat in arca hic pupillus: nam hanc pecuniam accipiet executor, & mihi uictori ſoluet. Fran.

[*] per, non eſt in P. Fl.

[a] A diuo Pio reſcriptum. concor. extra de foro com. c. ſi quis. ad fin.

[b] A ſe. id eſt, a magiſtratibus populi Romani: & idẽ de quolibet alio ordinario, uel dic a ſe generaliter loqui licet reſcriptum miſſum fuerit magiſtratibus populi Romani. ſic ergo delegatus [1] non exequitur ſuã ſententiam iure noſtro: ut hic. Sed quid in delegato principis, uidetur ſecus, tum quia delegat ut ordinarius, ut C. de iudi. lege, a iudice. & etiam ut in auth. de iu. §. omnem. ibi, alijs autem omnibus &c. Item ſi cui executio mandatur, cognoſcit de ueritate precum, ut C. ſi contra ius uel uti publi. leg. & ſi non cognitio. ergo idem & econtra. ſcilicet ſi eſt commiſſa principalis, & executio uideatur commiſſa. Sed licet hęc ſpecialia habet, non tamen hoc contra ius commune habere debet. eum hoc non inueniam ſpecialiter. nec iõ quia cognitio mandatur, uidetur mandari executio: licet ſecus ſit econtra, quia executio ut fiat miſſio, de mixto imperio eſt. ut ſupra, de iu. om. iu. l. iubere. Sed iure Canonum delegatus a Papa poteſt exequi: ut extra de offi. & po. iu. dele. ca. paſtoralis. §. præterea poſtulaſti. Item ſecundum Azo. aliud poteſt quæri an executio ſententiæ poſſit demandari: & poteſt apertius proponi quæſtio ſi mandari poſſit ut in poſſeſſionem mittat. quod dic ut diximus. ſup. de offi. eius, cui man. eſt iuriſd. l. cognitio. §. ut poſſ. & de iuriſ. om. iu. l. j. aliud inſtantius quæritur an hoc ſaltẽ ut poſſit in poſſeſſionem mittere, non ut poſsideat delegetur. Et quidem cuilibet magiſtratui municipali hoc permittitur. quod dic ut ſupra, de dam. infect. l. iij. §. an tamẽ. & §. ſi fortè. & ind. ad municipa. l. ea quę. §. magiſtratibus. ergo delegabitur, quia magiſtratus iure competunt ſup. de offic. eius cui man. eſt iur. lege, j. in prin. ſecundum quoſdam. Azo. Item quæro de eo cui uniuerſitas cauſarum alicuius loci mandatur, & dicam non tranſire quod ſpecialiter non poſſet delegari. ſcil. ſententiæ ſuæ, uel alterius executio, ut ſupra, de offi. eius cui man. eſt. iuriſ. lege j. j. reſpon. licet de illis cauſis aliquam poſſit alij delegare, ut ſupra, quis & a quo app. l. j. §. j. Item uidetur delegatum in poſſeſſionem mittere, ut in Authent. de exhibeo. §. ſi uero. ſed ibi non apertè de delegato, uel ordinario dicat: qua ſe dic loqui de ordinario, uel ibi de delegato principis ſecundum quoſdam.

[1] Inferiors principe ſecundum Alexand.

[c] Arbitrorum. quando ſine pœna factum fuit arbitrium, & expreſsè, uel tacitè ſcilicet, taciturnitate x. dierum ſit homologatum, id eſt, a partibus comprobatum. ut C. de arbit. l. pen. quod ius nouum hic reſpexit. uel loquitur quando a partibus fuerunt petiti. certò iudices, ut ſup. non. uel qñ in locum recuſati alij dantur. ut C. de iu. l. apertiſsimi. §. fin. Accurſius.

In uenditione [h] itaq; pignorum captorum facienda, primò quidem res mobiles, [†] & animalia [i] capi pignori iubẽt. [k] mox [l] diſtrahi. quarum pretium ſi ſuffecerit: bene eſt. [m] ſi nõ ſuffecerit: etiã ſoli pignora capi iubent, & diſtrahi. Quòd ſi nulla mouentia [n] ſint: a pignoribus ſoli [o] initium faciunt. [p] ſic denique iudices interloqui [q] ſolent, ſi mouentia non ſint, ut ſoli quoque capiantur. [r] Nam a pignoribus ſoli initium fa-

[†] In P. F. res mobiles, animales ca. &c.

[d] Sententiam Romę dictam. accedit ad hoc extra de fo. compe. c. poſtulaſti.

[e] In prouincijs. Idem econtra, ut ſ. de ind. l. argentarium. §. nomine pupillę. item de una prouincia, uel ciuitate in aliam, ut j. de bon. autho. iud. poſ. l. cũ unus. §. fi. & C. de iud. l. properandũ. §. ſi autem reus. ſecus in delictis, [2] ubi remittitur ad locum delicti, ut in Au. ut nulli iud. §. ſi uero quis comprehenſorum.

[2] Idẽ Bar. dicit tamẽ Ale. quod hoc eſt uerum ſi iudex delicti petit remiſsionẽ, & ſic poſſet fieri ẽt poſt ſententiã ſm Alexan.

[f] Ad finem. quia ſententia ſit efficax.

[g] Perſequi. alias perduci. Accur.

[h] In uenditione. Dixit faciendam executionẽ. & p quos: audi nunc qualiter.

[i] Animalia. alias animales. quę & ipſa mobilia ſunt, ut j. de uer. ſig. l. mouentium. & licet non faciat hic ordinem inter mobiles, facias tñ ut primo [3] illa quæ minus debitori nocent: & maximẽ pecunia. ſed eſt ar. contra. ſ. de uen. in poſ. mi. l. j. §. diminutio. & C. de bo. quæ li. l. fi. §. ubi autem. & ſup. de ſeru. l. ſi cui.

[3] Idẽ Bar. & Alex. & hoc procedit, ẽt in rebus immobilib[*], ſcdm ſcribent.

[k] Iubent. ſ. dicti executores, alias iubentur.

[l] Mox. hoc dic, ut no. C. de bon. aut. iud. poſſ. l. cum proponas.

[m] Bene eſt. Imo uidetur contra. ut C. de his q ad ec cl. confu. l. fi. §. cum aũt monitus. ſed illa [4] ſecundum iſtam. uel ibi ex interlocutoria, & ſic non liquido: hic ex diffinitiua: & ſic in liquido.

[4] Iſta ſol. communiter tenet ſm Ange & Ale.

[n] Mouentia. uel alia mobilia.

[o] A pignoribus. improprie, ut j. de uer. ſig. l. plebis. §. pignus.

[p] Faciunt, exequentes.

[q] Interloqui. aliàs interim exequi, alias interloqui.

[r] Capiantur. & ſic fertur ſub conditione. ſed contra. j. qñ ap. ſit. l. j. §. biduũ. ſed dic [5] q hic uerſus, q ſi nulla &c. nõ ſit de ſententia: ſed hic, & ſoli &c. ſit dictio q, uel non eſt, uel abundat. Alij [6] q hic de interlocutoria: ibi de diffinitiua. Tertij quod hic de præſenti permittit: ibi prohibet de futuro. [7] argu. ſup. ſi cet. per l. itaq; uel licet ferri non debeat, lata tamẽ tenet. & ſic ſtatuet tẽpus intra q ſi nõ apparẽans mobilia, capiant res ſoli. ar. ſ. de hæ. anti. l. ſi quis inſtituat. & j.

[5] Iſta ſol. diſplicet Alexand.

[6] Iſta eſt uera & no. ſcdm Bart. P. & Alex.

[7] Iſta etiã ẽ bona. & menti tenenda ſm Bar.

& infra, de bon. authori. iudi. poſſid. l. ſeruus.

ADDITIO. Iſta ultima ſol. etiam placet Fau. & Ale. uel dic aliter ſm Bart. Fau. & Alex. quod ſnĩa diffinitiua non poteſt ferri ſub conditione extrinſeca, ſed bene intrinſeca.

ciendum non eſt. Quòd a ſi nec quæ ſoli ſunt, ſufficiãt: vel nulla ſint pignora ſoli: tunc peruenietur ẽt ad iura. b Exequunẽ itaque rẽ iudicatam præſides iſto modo. c

Si pignus datur creditori in ſolutum ſimpliciter, præſumitur datum pro tota debito Bar.

Si pignora, † quæ capta ſunt, emptorem nõ inueniant: d reſcriptũ eſt ab imperatore nrõ, & diuo patre eius, ut addicanẽ e ipſi, cui qs ɔdẽnatus eſt: addicanẽ aũt utiq; ea quãtitate, quæ debet. f Nam & ſi creditor maluerit pignora in creditum g poſſidere, hiſque eſſe ɔtẽtus: h reſcriptum eſt, nõ poſſe eum, qđ amplius i † ſibi debei petere: quia uelut pacto † tranſegiſſe † de cætero k vr̃, qui ɔtentus fuit pignora poſſidere: nec poſſe eũ, in quantitatẽ certã pignora tenere, & ſuperfluũ petere. l

Caram iudice exequente examinatur quæſtio emergẽs ſuper reb. pignori captis ſummatim quæ cognitio non facit præiudicium uolenti ordinarie agere: & poſt pignus addictum creditori ad uſucapionem proficiet. h.d.Bar.

† Si ſuper rebus, quæ pignoris iure captę ſunt, cõtrouerſia fiat: m ɔſtitutũ eſt ab Imperatore nrõ, ipſos, qui rem iudicatã exequuntur, cognoſcere debere de proprietate. & ſi cognouerint, eius fuiſſe, qui cõdemnatus eſt: rem iudicatam exequantur. Sed ſciẽdũ eſt ſummatim † n eos cognoſcere debere: nec ſuiam eorum poſſe debitori præiudicare: o ſi fortè hi dimittendã eam rem putauerint: quaſi eius ſit, qui controuerſiam mouit, non eius, cuius nomine capta eſt. nec eum, p cui reſtituta eſt, ſtatim habere per ſententiam debere, ſi fortè iure ordinario cœperit ab eo res peti. Sic eueniet, ut omnibus integris q tantum capioni res iudicata proficiat. r

a Quod. ſ. di entes, quod ſi nec ea. &c. & hoc ſi habes exequi.

b Ad iura. i. noĩa: vt C. qñ fiſ. uel pri. l. ij. & inf. eod. §. ſic quoque.

c Iſto mõ. nullo excepto priuilegio † vt ſup. quod cuiuſq; uniuerſita. nomi. l. ciuitatis. 1 & de fond. do. l. j. & C. de præ. mi. l. j. 2 quod aũt d eccleſiaſticis † Reſpon. idẽ ſm Az.

d Non inueniant. uel non iuſtum pretium offerentem inueniant. arg. ſup. de legat. iij. l. non dubium. §. fina.

e Addicantur. Id eſt, dẽtur in ſolutũ, & no. quod quadruplex eſt uia uictori. Primo ut quaſi pignora teneat. 3 Secũdo ſi magis uelit, addicantur ſibi pro quantitate debita nõ ꝑ minori ut hic & hæc addictio, eſt quaſi emptio † 4 vt C. de euict. l. ſi prædium. Tertio quia põt licitare 5 & emere ab executore ut quilibet alius: vt C. ſi in cau. iudic. pign. l. ſecunda. Quarto quia ſi uictus callidẽ fecerit quod non inueniatur emptor, dominium à principe impetratur: vt C. ſi in cauſ. iudic. l. finali. & ſecundum hoc intellige C. de excep. rei iu. l. ordo. & facit C. de iure do. impe. l. fin. §. ſi autem in tempore.

f Quæ debetur. non pro minori, inuito condemnato, & executore: vt ĩ. in fin. huius §.

g Creditum. id eſt, propter creditum: & eſt appellatio generalis: vt ſup. ſi cer. pet. l. j.

h Contentus. quod præſumit hæc lex: ſiue ſit hoc actum ſiue ſimpliciter 6 accipiat, ſiue ẽt uictus dicat: eum uictus, & iudex non cõſentiant: & ſic cũ lex præſumat ſuper certo, non admittiẽ probatio in cõtrarium ut dicat quod pro parte debiti accepit: vt not. C. de probat. l. ſiue poſſidetis. ſecus ſi iudex pro certa quãtitate det, vt uidemus quotidie fieri. eſt ergo tutius uictori emere ut quilibet, quam ſic in ſolutũ accipere.

i Amplius, alias deeſt quam, & tunc 7 eſt plana, alias nõ deeſt: & tunc dic non amplius quam quod ſibi &c. id eſt, nihil ultra. iã enim nihil ultra debitum eſt, cũ præſumatẽ pro rato accepiſſe: & uerbũ amplius expone, id eſt de cetero: non aut poterit pignora teſtimere, & debitum petere. ſed quidam dicunt ꝙ reſiduũ ad quod pignus nõ ſufficit, põt petere: & non plus ſi fortè uellet pœnitere de eo ꝙ pignora accepit quod præcedens, & ſequens litera non patitur: licet eſſet æquum: & licet ſic ſit in pignore conuentionali: vt C. de iure do. impe. l. fin. §. ſed ſi quidem. 8 Sunt & aliæ differentiæ inter conuentionale, & prætorium, ſiue iudiciale pign' ut not. ſupra, de pig. actio. l. j.

k De cætero. ſcilicet debito. adeo ut probatio in contrarium non admittaẽ, ut dixi. & ſic not. qđ lex præſumit remiſſionem reſidui, & tranſactionem factã, ut alias pactionẽ: vt C. de pact. l. ij. ſecus ſi partẽ debiti accepiſſet: vt C. de excep. l. ſi ex maiore: ſed alij dicunt de cætero, id eſt, deinceps. 9 quia uelit pœnitere: vt dixi.

l Petere. ut dixi.

m Fiat. ab aliquo iure dominij: idem ſi iure poſſeſſionis: 10 quia dicat ali' ſe poſſidere: ſed hic cõſtabat debitorẽ poſſidere. & dic hoc ſieri. 11 ante addictionẽ. ſi aũt poſt, habet tũc locũ inferior. §. ſi poſt. Acc.

n Summatim. Not. ſimilia de ſummaria cognitione: vt no. C. de iudi. l. ind.

o Præiudicare. ſi ſummatim ferat ſententia, non præiudicatur: vt & ſup. de lib. agno. l. ſi quis à liberis §. meminiſſe ſec' ſi plene: vt not. C. de ordi. cog. l. ij.

p Nec eũ. mouentẽ litẽ: uel uerius, id eſt, uictorẽ. & dic reſtituta, id eſt, tradita: vt ſup. de uerbo. ſignifica. l. uerbum reddendi.

q Integris. i. oĩbus integre uenientib. quę ſunt neceſſaria ad uſucapionem: & ſm hoc proficiet uſucapioni ſcilicet. faciendæ ꝑ creditorẽ: vt ſ. de acquir poſſ. l. Põpo. §. ſi iuſſu ſm quoſdam. ꝙ põt dici. 12 poſt addictionẽ. ſi aũt iam pignori capiatur, ut hic erat, dices, integris oĩbus, id eſt, iam iure debitoris, quam creditoris. Item & eius cui mouet cõtrouerſiã ſuper re capta in cãm iudicati. & quod ſubijcit uſucapioni. ſ. interrumpendæ: fuit enim naturalis interruptio: vt ſup. de uſuca. l. naturaliter. nã miſſus in poſſeſ. non põt uſucapere, cum non habet poſſeſſionẽ. 13 ut ſup. de acqui. poſſ. l. iij. §. final. & ĩ. in poſſ' l. ſi duo. §. creditores.

r Proficiat. quia pro ſuo poſſidens uſucapit.

1 Glo. iſta in hoc bene dicit ſecundum Alexand.

2 Hoc procedit in actione perſonali & reali ſecũdum Ale.

† Franc. Aret. in l. ſi ſtipuler. in 9. colu. ĩ. de uerb. obli. reputat iſtum text. ſing. ad hoc qđ ſi creditor uoluntatẽ ſua ſpõtaneã accepit pignus in ſolutũ, licet plus ſibi debeatur, quam ualeat pignus. non tamen poteſt petere reſtitutionẽ. nec habet locum diſpoſitio legis ij. de reſ. l. uen. C. qđ habet uerũ, qñ ipſe creditor dicit ſe ipsũ eẽ contẽtum de pignore pro toto debitõ. ut probat nr̃ tex. ibi qui contẽtus &c. alias non habet locũ doctrina Franc. Bolog.

3 Idẽ Bar. P. & Ale. hæc tamẽ uia nõ eſt ſecura ſm P. & Ale.

† Alias poſſe eum amplius, quod ſibi debeẽ &c. alias quod amplius, quã quod ſibi debetur &c.

† Decreto.

† De credito. in P. Flo.

† In P. Fl. ſi rerum, quæ pignoris &c.

4 Et ideo habet locũ euicto ſecundum Ale.

5 Iſta eſt melior via ſm Paulũ de Caſtro hic.

6 Quo caſu ualet ſi ne fiat à principe, iudice uel à patre. P. & Alex. quamuis Bar. in cõtrarium teneat in hoc ultimo, & male ſm prædictos ſcriben.

† Summatim, vel ſummarie quę cognoſcenda, & de ui clauſulæ ſummariè, uel ſũmatim &c. Mandu. lu. 3. For. commiſ. l uer. ſummariè.

7 Vtraq; eſt bona ſecũdum Ale.

8 Ibi loquitur quãdo dominium impetratur à Principe: hic qñ pignus fuit in ſolutũ datum ſm Bar. & A.

9 Idẽ Bar. P. Ange. Alexa. & Imol.

10 Sine i. poſt hac & in futurum, prout per Mando. in Glo. Facul. §. habita, in uerſi. de cætero.

11 Idem Bartol. & Alexan.

12 Iſte intellectus eſt planus ſecundum Alexand.

13 Idem Imola, & Alexan. contra Bart. qui contrarium tenet.

Sed & illud debet dici, ubi ꝯtrouerſia eſt de pignore, id dimitti debere, & capi aliud, ſi quod eſt ſine controuerſia. [a]

Quando eſt aliquid, quod poſſet capi ſine controuerſia, illud quod captum fuit in quo eſt controuerſia, dimittitur, & præcedens ſummaria cognitio ceſſat; & illud quod eſt ſine controuerſia capietur. Item ſi mouetur executio, ſed pignus venditur, & priori creditori ſatisfacit: & reſiduum in cauſam iudicati conuertitur.

Quod ſi res fuerit pignorata, [b] quę pignori capta eſt: videndū eſt, an ſic diſtrahi poſsit, ut dimiſſo creditore ſupfluū in cām iudicati ꝯuertaṫ. Et quanquā non cogaṫ [c] creditor rē, quā pignori accepit, diſtrahere: tñ in iudicati executiōe ſeruaṫ, ut ſi emptorē inuenerit res, q̃ capta eſt, q̨ dimiſſo priore creditore ſuperfluū ſoluere paratus ſit: admittenda ſit huiuſmodi quoq; rei diſtractio: [d] nec vr̃ deterior ꝯdō creditoris fieri, ſuum ꝯſecuturi, nec prius ius pignoris dimiſſuri, q̃ ſi ei fuerit ſatisfactum. [e]

Poſt rem venditam & in ſolutum datam ceſſat ſummaria cognitio iudicium exequentiū. hoc dicit Barto.

Si poſt addictum [e] pignus aliqua controuerſia emptori moueatur: an ſit cognitio eiuſdē iudicis, qui ſñiam executus fuerit, uidendum eſt. Et cum ſemel emptio perfecta ſit, eiuſq; qui ſic [f] comparauit, periculū [f] uerſetur: non puto locū eſſe cognitioni. Certè poſtea, q̃ inductus eſt emptor in poſſeſsionē, nonne ceſſabunt [g] partes eorundem iudicum? Idemque [h] & ſi ipſi, cui q̃s iudicatus eſt, res fuerit addicta. [i]

Si per iudicē exequentē res ſit vendita, pretio non ſoluto, ceſſat officium iudicis in pretio extendo: vnde res debet vendi præſente pecunia, vel res vendita reuocari. Bar.

Sed ſi emptor, cui pignora ſunt addicta, exequente iudice, pretium non ſoluat: [k] verum aduerſus emptorem porrigere manus [†] debeant ijdē iudices, qui ſñiam exequuntur, uidendum [l] eſt. [m] Et non puto eos ultra procedere. Cæterùm [n] longè [o] res abibit. Quid enim dicemus? Condenabunt emptorē, & ſic exequentur aduerſus eum ſñiam: an ſtatim pro iudi

[a] Sine controuerſia. ut C. quando ſi. uel priua. l. ij. & j. eadem. §. ſed utrum.

[b] Pignorata. cuidam alij ex conuentione.

[c] Non cogatur. aliàs. l. vt ä. de pig. actio. l. quamuis.

[d] Diſtractio. & ſic uel creditor conuentionalis pignoris uendet, vel uenditioni conſentiet. alias etiam eo inuito fiet.

[e] Si poſt addictū. i. captum, & poſtea uēditum authoritate iudicis & continua: qui s ſupra dixit quando controuerſia mouetur ante addictum pignus ubi ſummatim cognoſcitur: nec quando poſt, ubi ſiue de proprietate, ſiue de poſſeſsione fiat quæſtio, non ſe intromittunt exequentes, cuicunque ſit addicta. ſi autem de pretio, cum tulitur iudici ut omni alia quæſtione omiſſa, aut præſenti pecunia uendat: aut ſi hoc non fecerit, res ipſas ubicunque inueniat quaſi nondum uinculo pignoris liberatas, accipiat. Sed quare magis de pretio? Reſpond. quia [2] ibi non eſt longa cognitio autem te[illegible] ideo quia nihil uidetur feciſſe executor niſi pretium ſoluatur: quod ſoluto totum uidetur feciſſe [illegible] ei amodo auocari non poſſit pretium. ubi autem ſibi res eſt addicta, ſe impleue faciat executor. nam demum extinguitur iudicati actio omnino ſi res addicta facta eſt accipientis [3]: vt infra, de ſolu. l. ſi quis aliam. unde ea euicta non ceſſat eorum audientia, ſecundum quoſdam: prout habes non ceſſabunt, & poſtea idem &c. & ſic ad proximum dictum referē: vel ſecundum alium ceſſat [4] eorum officium: quia licet nō plenè: tamen prout voluit petitor finierunt. ar. ſup. ead. §. ſi pignora. ſed pretio non ſoluto nec plene, nec ſemel plene fecerant. Azo. [5]

[f] Periculum. quo ad hoc ut teneatur pretium ſoluere. Item quo ad executorem, uel uictorem, qui de euic. non tenetur: ſed non quo ad illum cui profuit ſolutio: vt ſup. de euic. l. ante. §. j. & l. ſi pignora. & C. de euictio. l. ſi ob cauſam.

[g] Ceſſabunt. Si habes nonne ceſſabunt? Rñ. utique ceſſabunt, & hoc ſi quæſtio ꝓprietatis uel poſſeſsionis moueatur, ſecus ſi pretij nō ſoluti: ut ſubijcit. Itē hoc ſiue tradita ſit iam poſſeſſio: vt hic, ſiue nō: ut s. ꝓxi. rū. dummodo contracta ſit uēditio. nam & ante fieri pōt controuerſia: vt C. de rei uen. l. ſi fundū. & C. de euic. l. ſi poſt. uenditione aūt non facta, ſummatim cognoſcetur: vt s. §. ſi ſuper rebus. Item alia litera eſt, non ceſſabunt: [5] & tūc dic cum mouetur quæſtio de pretio. Alij dicunt priori [6] caſu non ſuſcepiſſe periculū: hic ſic. & ſic non ceſſat. Alij q ſuperiori caſu agitur aduerſus alium ad quem poſſeſſio caſu deuenerat: hic conueniebatur: & ſic hic non ceſſat.

[h] Idemque. quod in proximo caſu ſi habes nonne: vel ad primum, nō ad proximum ſi habes nō ceſſabunt: ſed alij referunt ad proximum, etiam ſi ſic non ceſſabunt.

[i] Addicta. alio emptore non inuento: ut ſupra, ead. §. ſi pignora.

[k] Non ſoluat. executoribus qui uendunt: vt ſup. de euictio. l. ſi pignora. Accur.

[l] Videndum eſt. hic poteſt continuari: quid enim &c. uſque illuc, melius &c. & tunc [illegible], & non puta &c. & iunge cum eo, melius, & cætera. & ſecundum hos, quid enim &c.

[m] Eſt. examinatio quæſtionis: vel lege rectè: & quod dicit non puto ultra procedere debere, id eſt, vt mandet ſententiam executioni pro pretio non ſoluto in alias res ipſius emptoris.

[n] Cęterum. id eſt, alioqui.

[o] Longe in infinitum. pone enim iterum ab aliquo ſuper rebus illius emptoris captis moueri quæſtionē. Item q ſubijcit, quid enim &c. dic q probat eām ſuæ reſponſionis: q longe, ſcilicet abiret. nam aut dices q condemnabunt emptorem, & eius res capient & diſtrahent: aut dices q habebunt pro condemnato. hoc ſecundum dici ſemper non poteſt. quid enim ſi negat ſe emiſſe, uel dicit ſe pretium ſoluiſſe quod negatur ſolutum? neceſſe ergo habes dicere condemnationem faciendam. ſed quodcunque diceres, uel pro iudicato habendum, vel condemnationem fieri, [9] procederet in infinitum, quia quod in uenditione primi con-

[1] Idē Bar. Paulus & Alexand.

[2] Iſtæ ambæ reſponſiones placent Ale. & ſunt de mēte Bar.

[3] Aliàs, ſatiſdatum.

[4] Iſta cōmuniter tenet ſecū dum Ale.

[5] Iſta nō placet Bartol. Pau. & Alexand.

[5] Iſta nō placet Alexand.

[6] Hęc ſolū. cōmuniter non tenetur ſecundum Alexand.

[7] Iſta etiā non tenetur, ſecundum Alc.

[8] ſic, non eſt in P. F.

†Porrigere manus pro extendere, ſeu dilatare C cer. pro Cælio Licinio cū iam manū ad tradendū pyxidē porrexiſſet.

[9] Iſta gl. eſt de mēte Bart. P. & Alex.

mi condemnari contingit, poſſet contingere in uendi tione bonorum ſecundi, & tertij, & ſic per ſingulos, quod eſſet abſurdum.

Pro iudicato. ut ſi: non condẽnetur. & ſic eſt arg. quod confeſſus nõ condẽnetur. quod dic ut ſ. ti. j. l. j.

corporali pignore.

o Cognoſcere. ſummatim, ut ĩ. eod. §. ſed ſciendum.

De proprietate. ante addictionem.

Reſcriptum. ergo non confeſſi tantum capient.

q Reſcriptum eſt. quaritu. quare ſecus? Reſpõ. quia facilius in reb. corporalibus habetur ſummaria cognitio: cætera dicut nor. C. quando fiſc. uel pri. l. ij.

cato habebunt? & q d ſi neget ſe emiſſe, aut exſol uiſſe ꝯtendat? Melius igiť erit, ſi non ſe interponãt: b maximè cùm nec habeat c actionẽ aduerſus eũ is, cui iudicatũ fieri deſiderať, nec iniuria affi ciať. Oportet. n. res ca ptas pignori, & diſtráctas pſenti pecunia diſtrahi: nõ ſic, ut poſt tps pecunia ſoluať. Certe ſi ſe interpo nãt, f hactenus debebunt interuenire, ut ipſam rẽ addictam capiant, & di ſtrahant, quaſi nõdũ uin culo pignoris liberatã. h

Vbi alia res non ſunt, nomina capiuntur eorum, qui confitentur, quæ exigentur uel uendentur, ut iudici uidebitur. hoc dicit Bartol.

Sic quoq; iudices exequentur iudicatum, noĩa iure pignoris capiant, ſi nihil aliud ſit, quod capi poſsit. Poſſe. n. nomen iure pignoris capi, Imperator nr̃ reſcripſit. Sed utrum ꝯfeſſum nomẽ tm̃ capi poſsit, an ẽt ſi neget quis ſe debere, uideamus. Et magis eſt, ut id duntaxat capiať, quod confitetur. Cæterùm ſi negetur, æquiſsimũ erit diſcedi à uoie, niſi fortè quis exemplum ſecutus corporalium pignorũ, ultra proceſſerit, dixeritq; ipſos debere iudices de no mine cognoſcere, ut co gnoſcũt de ꝓprietate, p ſed ꝫ reſcriptum q eſt. Item quid dicemus? utrũ ipſi iudices ꝯuenient nomen, exigentq; id, qđ debetur, & in cãm iudicati conuertent? an verò uẽdent nomen, ut pignora corporalia ſolent? Et neceſſe eſt, ut quod eis facilius uideatur ad rem exequendam, hoc faciant.

Si creditor habet pecuniã debitoris, vel debitori deſtinatam, ipſa pecunia capitur, non debitoris nomen. h. d. Bar.

Sed & ſi pecunia penes argentarios ſit: æquè capi ſolet. Hoc amplius, & ſi penes aliũ quẽ, deſtinata tñ ei, qui ꝯdemnatus eſt, ſolet pignoris iure capi, & cõuerti in cãm iudicati. Præterea pecuniã quoque depoſitã nomine cõdemnati, uel in arca recluſam ſolent capere, ut iudicato ſatisfiat. Hoc amplius, & ſi pupillaris pecunia in arca repoſita ſit ad ad prædiorum comparationem, ẽt citra permiſſum prætoris, ab eo, qui exequitur iudicatum, ſolet capi, & in cãm iudicati conuerti.

Perſonæ hic enumeratæ conueniuntur, & exiguntur in quãtum facere poſſunt, & ære alieno non deducto. fallit in donatario. hoc dicit. Bartol.

S XVI. Vnt qui in id, quod

Non ſe interponant. ad exequendam ſententiam pro precio.

c Cum nec habeat. ſi eſt habeat in ſingulari. dic habeat is, ſcilicet emptor cõtra eum cui &c. ſed aduerſus eũ qui precio pignoris liberať, ut ſ. de eute. l. antep. & ſic ſupple, ergo & iſte uictor non debet habere contra eũ emptorem. uel dic is, ſcilicet uictor aduerſus eũ emptorẽ.

d Cui. id eſt à quo. nam frequenter datiuus pro ablatiuo ponitur. ſi habea in plurali habeant. ſ. exequentes contra uictorem. q. d. ſicut nõ poſſunt iudices ſtare pro emptore contra uictorẽ, ſic nec contra emptorem pro uictore. & ſecundum hoc abũdat is: uel etiam legi poteſt cum ſeq. uerſ. q. d. is cui, &c. affici damno &c.

e Afficiatur. ſcilicet uictor.

Interponãt. executores ꝑdicti, quia emptor non ſoluit precium, ut dictum eſt. Acc.

Addictam. i. captam & uenditam.

Liberatam. non uidetur ergo poſſe haberi fidem de precio ab exequentibus: & ſi habeatur, non tranſeat dominium. argum. infra de iu. fiſ. l. ſi procurator. in fin. ſed qualiter aucretať ei, ſi dicat ſe ſoluiſſe precium? Reſpõ. lit. hoc fortè non dicebat: aliàs contra.

Sic quoque. q. d. non ſolum prædicto modo exequun tur iudicatum, ſed etiam iſto.

Aliud. corporale: uel ſic, ſcilicet in quæſtione, ut ſupra eod. §. ſed illud.

Id duntaxat. ſcilicet nomen.

Confitetur. paſſiue ponitur. R.

Secutus. in nomine, ut cognoſcatur de eo ſicut de

Conuenient nomen. tunc, ſcilicet quando nomen nõ diffitetur.

s Capi. & conuerti. ſic dicendo, habeas illud nomen loco pignoris, & iſte poſtea habebit utilem actionẽ. ſicut uideo in nomine pignori obligato ex conuentione, ut ſup. de pigno. l. cum conuenit. & facit C. de præto. pig. l. j. & ij. & C. de ijs, qui ad eccle. con fu. l. fi. §. ij. Acc.

t Solet capi. pupillo condemnato. Accur.

S Vnt qui in id. Debes ſcire, quod regulariter quilibet conuenitur inſolidum exceptis quibuſdam perſonis, quæ conueniuntur inquantum facere poſſunt, deducto ne egeant, & non deducto ære alieno, ut ſocius. Item patrona & liberi eorum & parentes. Item maritus, quando conuenitur de dote. Itẽ miles qui in militia exiſtens contraxit debitum. nam iſti in quãtum facere poſſunt, conueniuntur. Tandẽ dicit, quidã eſt debitor multorum ex ſimili cauſa, nec eſt omnibus ſoluẽdo. dicitur quod occupantis cõditio erit melior. & ſi unus egerit, non deducit quod debetur alijs, qui ſunt ſimilis cõditionis. Sic eſt & In act. de peculio. & idem ſi filius, uel libertus agat cõtra patrem uel patronum. nam non deducitur quod alijs filijs, uel libertis debetur. Eſt & alius qui conuenitur inquantum facere poteſt, ut qui conuenit ex cauſa donationis, & iſte deducit ꝙ oĩbus debet. Itẽ quod ſupra dixi quod ſi unus filiorum agat cõtra patrem uel

r Et bene Bar. & Pa.

f P. Fl. nõ uinculo.

Idem & ſi diceret: du tamen conſtaret iudici emptorẽ non ſoluiſſe. B. Angel. & Alex.

t Scilicet hypothecariã cauſatã ex pignore capto ꝑ iudicẽ, uel utilem actionem perſonalẽ. Ang. & Alex.

patronum, eſſe occupantis meliorem conditionẽ: intelligas tamen qđ ille conueniatur deducto ne egeat. Item ſi uir conueniatur ab uxore ex cauſa dotis, ſiue ex alio contractu, habet uir hoc priuilegiũ, ut conueniatur in quantum facere poteſt. idem contra ſi uxor conueniatur a uiro ex aliquo contractu. Item priuilegiũ quod datur uiro ſi coueniatur ab uxore, idem priuilegium datur ſocero, & patri uiri. Sed quid erit ſi pater mulieris promiſit dotem genero pro filia, & fecit pactũ quod gener lucraretur ſi filia decedatẽ matrimonio. nũc gener agit cõtra ſocerũ ad hanc dotẽ: nunquid hic ſocer habet priuilegiũ ne cõueniatur, niſi in quantum facere poteſt? Certè non. & hoc eſt uerum ſi ſoluto matrimonio per mortem filiæ gener petat dotem, ſi autẽ adhuc conſtante matrimonio gener petat dotẽ a ſocero, tunc ſocer condẽnandus eſt in quantũ facere poteſt. Item quod dictum eſt ſocerum genero condemnari in quantum facere poteſt, fallit ſi conuentus neget ſe ſocerũ, uel ſi coueniatur ex cauſa doli. Item priuilegiũ quod datur uiro, datur etiam procuratori uiri, uel defenſori qui conuenitur nomine uiri, & eo uiuo: poſt mortem aũt uiri conuenitur inſolidũ. Item priuilegiũ quod dixi prædictis perſonis dari, nõ trãſit ad eorum fideiuſſores. Item priuilegium quod datur uiro, & alijs perſonis ſupra numeratis, non uadit ad hæredes eorũ, ſed inſolidum tenentur. & hoc dicit hæc lex cum ſeq. uſque ad le. ſi conuenerit. Fran. Accur.

facere poſſunt, [a] conueniũtur: id eſt [b] non deducto ære alieno. [c] & qdẽ ſunt hi ferè, [d] qui pro ſocio conueniuntur. ſocius autẽ oium bonorum accipiendus [e] eſt. Item parens.

Idem libro x. ad edictum. XVII.

PAtronus, [f] patrona, liberiq; eorum, & parẽtes. [g] Item maritus de dote [h] in id, quod facere poteſt, conuenitur.

Idem libro lxvj. ad edictum. XVIII.

ITem miles [i] qui ſub armata militia ſtipendia meruit, cõdemnatus, eatenus quatenus facere poteſt, cogitur ſoluere.

[a] Poſſunt. deducto ne egeant. alias nullum eſſet priuilegiũ: ut ĩ. de reg. iur. l. in condemnatione. in princ.

[b] Id eſt. pro ſcilicet ponitur: ſecundum Ioan. ſic ſup. quando actio de pec. eſt anna. l. j. §. quandiu. in gloſſ. id eſt. Azo.

[c] Aere alieno excipe donatorẽ: ut ĩ. e. l. Iter eos. §. fi.

[d] Ferè. ferè dicit: quia ſi negauit ſe ſocium eſſe inſolidum condemnatur, ut ĩ. eod. l. ſed hoc. §. cauſæ. quia & alij ſunt, ut donator: ut ĩ. eo. l. inter eos. in fin. Item qui ceſſit bonis: ut ĩ. de ceſ. bo. l. is qui bonis. Itẽ filius exhæredatus, uel abſtentus. quod dic ut not. ſup. quod cũ eo. l. ij. & iij. uel fere dicit, quia hic etiã enumerati non ſemper habent beneficium: puta maritus, uel ſocius ſi quid dolo facerent: ut ſup. pro ſocio. l. uerum. §. tempus. uer. hoc quoq;. & ſup. ſol. matri. l. eũ. §. licet. & C. de rei uxo. act. §. cum autem. uel tertio, ſecundũ H. ferè propter donatorem dicit, qui æs alienum deducat: ut dixi.

[e] Accipiendus eſt. cõtra ſup. pro ſo. l. uerũ. in princ. ubi etiam ſpecialis rei ſocium dicit habere beneficium hoc. Sol. hic ſub. maximè. uel illa ad iſtam trahitur. uel hic interrogatiue lege: & ſolue per illam, ut ibi. prima placet.

[f] Atronus. niſi patronatus ius amiſerit, quod multis modis fit: ut no. C. de bon. quæ lib. l. fi. Acc.

[g] Parentes. in in finitum, cum ſit fauor in omnibus his. accipe, ut ĩ. de in ius uoc. l. quiq;. §. parentes. & l. ſed & ſi. §. liberos autem. & de libe. & poſthum. l. cũ quidam. proprie tamẽ aliter, ut ſup. de gradi. l. iuriſconſultus. § parentes.

[h] De dote. ut ſup. ſolut. matr. l. maritũ. cauet tñ de ſoluendo ſi peruenerit ad fortunam pinguiorem: ut C. de rei ux. act. §. cũ autem. Sed contra inſtit. de ac. §. item ſi de dote. Sed non eſt, quia inquãtum facultas patitur, ut ibi, idem eſt quòd in quantum facere poteſt. Itẽ cõtra. ĩ. de nego. geſt. l. diuortio. In princip. Sol. ut ĩ. eod. l. non tantum. in gloſ. ij.

[i] ITem miles. Facit ſup. e. l. miles. in prin. & quod ibi not. & not. quod iſtæ tres leges reſpiciunt ſecundã partem tituli.

Paulus libro vj. ad Plautium. XIX.

INter eos, qui bus eadem ex cauſa [k] debetur, occupantis [l] melior conditio eſt. nec deducitur, quod eiuſdem conditionis hominibus debetur: ſicut fit in actione de peculio. [m] nam & hic [n] occupantis melior cauſa eſt. Sed & ſi cum patre, patronove agatur, non eſt deducendum æs alienum: maximè quod eiuſdem conditionis perſonis debebitur, ut liberis libertisq;. Is quoque, qui ex cauſa donationis conuenitur, [p] in quantum

[k] INter eos. Ex eade cauſa. in genere dicit, id eſt ex credito. ſed eandem cauſam dicit, quia omnibus in quantum facere poteſt, debet condemnari. & ſic omnium eſt eade cauſa, uel conditio in condẽnatione. alias aliter dicitur eadem cauſa, ut ĩ. de except. rei iudi. l. an eadem. & alias aliter, ut ſup. de inoffic. teſt. l. circa.

[l] Occupantis. occupare dicitur, qui primo ad ſententiã peruenit: ut ſup. de pec. l. ſi uero. alias qui primo litẽ conteſtat: ut ſup. de leg. j. l. ſi pluribus. Itẽ hoc accipe inter non priuilegiatos, & priuilegiatos æquali priuilegio perſonali, ut ſup. quod cũ eo. l. ſed an. & de pec. l. ex facto. §. plane. quæ ſunt contra, niſi in duabus dotibus: ut C. qui po. in pig. ha. l. fi. §. fina. Item non uidetur melior conditio occupantis, cũ in executione ultimus ueniat cũ primo, ut ĩ. eo. l. in iudicati. quæ eſt cõtra. Sol. in hoc eſt melior, quia totius debiti fit certa condemnatio nõ habito reſpectu, quod alij hic idẽ cõuẽtus damnari põt poſtea. At in ultima ſententia debet haberi reſpectus ad primam, ut quod debetur ex prima, ex bonis deducatur, & ſi quid in bonis ſuperfuerit, ſecundũ eius æſtimationem fiat condemnatio. cũ antẽ utraque ſentẽtia executioni mandatur, nõ poteſt petere primus ut primo ſibi ſatisfiat, & poſtea alij: imò uterque admittitur: pro rata tamen portione debiti cuiuſque, ſcilicet ut plus accipiat, cui plus debetur, ut ibi. quod multum prodeſt ultimo, ſi forte bona poſt utrauque ſententiam ſint minorata. hæc ergo ratio non in executione, ſed in ſententiæ prolatione. Si aũt ſolus ſecundus primo petat executionem, non habetur ratio primi qui non petiit: imo ſecundi occupantis melior erit cauſa: ut ibi. Accur.

[m] In actione de peculio. ubi non deducitur. quod dic ut ſup. de pecu. l. ſi uero.

[n] Et hic. in actione de peculio, ut d. l. ſi uero. & in alijs etiam caſibus ibi not.

[o] Eiuſdem conditionis. nec alijs, excepto donatore, ut ĩ. proxi. & ĩ. eo. l. exhæredatum. Accur.

[p] Conuenitur. ex ſtipulatione olim. hodie etiam ex nudo pacto datur ex l. conditio, ut C. de donat. l. ſi quis argentum. §. penultimo.

Condem-

facere pôt, cõdẽnaſ, [a] & quidẽ is ſolus [b] deducto ęre alieno. Et inter eos, [c] quibus ex ſimili cauſa pecunia debeſ: occupãtis potior erit cauſa. imò nec totũ ꝙ habet, extorquendũ ei puto, ſed & ipſius ratio habẽda eſt, ne egeat.

Poteſt eſſe iudicium inter uirum, & uxorem conſtante matrimonio ex alia cã, quã ex cã dotis: quia illa non pôt coſtante matrimonio peti. hoc dicit Pau.

M[illegible] XX.

NOn tantũ dotis nomine maritus in quantũ facere poſsit, condemnatur, ſed ex alijs quoque contractibus ab uxore iudicio conuentus, in quantum facere poteſt condemnandus eſt ex diui Pij conſtitutione. quod & in perſona mulieris ęqua lance ſeruari, ęquitatis ratio ſuggerit.

Socer uxoris pro dote conuentus hoc beneficium habet: ſed ſocer uiri non ſi conuenitur ſoluto matrimonio, ſecus ſi eo conſtãte. hoc dicit cũ prin. l. ſeq. Bar.

Paulus [illegible] XXI.

SIcut autem cum marito agitur, ita & cum ſocero, [g] ut non ultra facultates damnetur.

An ſi cum ſocerũ [h] ex promiſsione dotis agatur, in id, quod facere poteſt, damnandus ſit, quod & id ęquum eſſe uidetur. ſed alio iure utimur, [i] ut & Neratius ſcribit.

[illegible] XXII.

SEd hoc ita accipiendum eſt, ſi a ſocero dos ex promiſsione petatur ſoluto matrimonio. [k] uerũ ſi matrimonio manente dos ab eo petatur: ſuccurrendum [l] utique eſt, ut ne maioris ſummæ condemnetur, quàm quãtum facere poſsit.

Qui mentitur in eo, quod eſt cauſa beneficij, perdit beneficium hoc dicit Bar.

Quod aũt de ſocijs dictũ eſt, ut & hi in quãtum facere poſsint, condemnẽtur: cauſa cognita ſe facturũ prætor edicit. Cauſę autem cognitio in hoc erit, ut neganti ſe ſocium [m] eſſe, aut ex doli clauſula obligato nõ ſuccurraſ.

Exceptionem iure perſonali competentem domino, opponit procurator, & defenſor. hoc dicit. Bartolus.

Paulus libr [illegible] XXIII.

SI cũ procuratore mariti de dote actũ fuerit: [n] ſi quidem uiuo marito condemnatio fiet, in quãtum facere poteſt, fiet damnatio. Nam & defenſor [o] mariti in id, ꝙ ille facere poteſt damnatur: mortuo marito, inſolidum. [p]

Exceptio iure perſonali competit fideiuſſori. h.d. Bar.

a Condemnatur. ſi ab eo cui donauit, conueniatur, ſecus ſi ab eo cui ſic delegatus eſt: ut ỹ.eod. l. Neſennius. Azo.

b Is ſolus. & hoc eſt contra. ỹ. eod. l. in iudicati. ſed ſolue ut mo. lo. dixi.

c Alieno. in quo nõ computatur qđ ex ſimili cauſa debetur, ut ſubijcit.

d Inter eos. ſcillicet donatarios. & facit ỹ. eo. l. cum ex cauſa. & l. ex hæreditatum. & de regu. iur. leg. diuus. & l. quoties. & l. in condemnatione. & ſup. de dona. l. qui ex donatione. & ſupra, ſolu. ma. l. maritus ij. Hic quęro, ſecundũ Azo. an hæc exceptio, ut quis damnetur in quantũ facere poſſit, ſit dilatoria, uel peremptoria? uidetur dilatoria, quia nõ ſemper obſtat agenti: ut inſti. de exc. §. perpetuæ. & §. temporales. Item quia ſi ſoluatur, non eſt repetitio: ut ſupra, de cõdi. inde. l. in diẽ. & l. ꝙ nomine. & l. ne & ſi maritus. E contra perpetua. quia poſt litem conteſtatã opponitur: imo etiam quandoque poſt ſententiam ut ỹ. eod. l. Neſennius. §. fin. quod non eſt in dilatorijs, nec etiam peremptorijs: ut C. ſenten. reſcin. non poſſe. leg. peremptorias. ſed Io. dicit eam dilatoriam.

e NOn tãtum dotis nomine.

f Condemnatur. etiam ſoluto matrimonio: & etiam eo cõſtante in caſibus permiſſis: ut ſopra, de iure do. l. mutus. §. manente.

g Cõdemnandus eſt. conſtante matrimonio, non ſoluto, ut ſopra. de neg. ge. l. diuortio. I prio. & ſi durante matrimonio contraxit. Nec obſtat ſ. de conſti. pec. l. ij. ubi ex alio cõtractu, & ſoluto matrimonio habet priuilegium, ſed id ideo, quia imitatur naturam primi contractus actio de conſtituta: ut ſ. de don. l. qui id quod, in prin. & facit C. de dona. inter uir. & uxo. l. & ſi de tua. Item hoc in contractu, ſecus in delicto: ut ỹ. eo. l. ſi rerum. & ar. ỹ. eod. l. ſed hoc ita. §. j. Accur.

g Ieo. Cum ſocero. patre uiri: ut ſupra, ſol. mat. l. rei iudi. §. ſi. & l. ſequenti.

h Cum ſocero. patre uxoris. Accur.

i Vtimur. nos ergo ſequimur æquitatem in qua lex deficit: ut & ſupra, ſol. ma. l. ſi uero. §. de uiro. & C. de pac. conuen. tam ſuper do. l. hac l. & de oſſicio. l. dicit. ſed hoc ſoluto matrimonio: ut inferior lex diſtinguit: ut ſupra, ſol. matr. l. ex diuerſo. in prin.

k SEd hoc ita.

Soluto matrimonio. per mortẽ filię, alias non ualeret pactum: ut ſupra de pac. dot. l. ij. & debebat locari dotem ex pacto, ut ſupra de iure doti. l. ſi de dote.

l Succurrendum. ratio diſtinctionis hæc eſt. quia conſtante matrimonio durat affinitas: & in parentibus uiri, quia affines ſunt uxori, & in parentibus uxoris, quia affines ſunt uiro: extetũ uxore mortua, & ita ab una parte affinitatis uinculo ſoluto, ſicut amoris uinculum, ita & priuilegij decreſcit beneficium.

m Sociũ. facit ỹ. eo. l. qui. & ſup. pro ſoc. l. uerum. §. tempus. uer. hoc quoq;. & l. ſi unus. §. ſi. & ỹ. de fideiuſ. l. ſi dubitetur. §. j.

n SI cum. Fuerit. Id eſt fieri poſtoletur.

o Facere poteſt. ſcilicet maritus: ut ſupra, ſo. ma. l. alia. §. j. & ẽ ratio. qa ſi non obtulit ſe, in dominium fiet executio: ut ſup. eo. l. ſi ſe. ſiue obtulit, actione mãdati uel neg. geſt. recuperaret à dño. eſt ergo ęquũ ubiq; ꝓcuratorẽ ſic dãnari. Ac.

p Defenſor. ſine mandato: nec enim deterior &c. ut ỹ. de procu. l. ſed & hæ. §. defendere. & l. minor. §. quoniam. & facit ỹ. de excep. l. omnes exceptiones.

q Inſolidum. niſi filius eiuſdem matrimonij ſucceſſit uiro: ut ſupra ſoluto matrimonio. l. etiam. in principio.

* Aliàs ipſi.

Exceptio ut quis cõdemnetur in quantũ facere poteſt, an ſit dilatoria, uel peremptoria.

Affinitas an ſit conſtante matrimonio inter parẽtes uiri & uxoris. & quid ſoluto matrimonio.

XXIIII.

T ſi fideiuſſor [a] acceptus ſit rei, [b] uel actionis, nõ proderit ei, [c] ſi perſona, pro qua fideiuſſit, inquantum facere poteſt, condemnanda eſt. Si maritus nõ fuerit ſoluendo, licet ipſi marito proſit, quod facere nõ poſsit, (id eſt, mariti perſonę præſtat [d]) hęredi [e] ei hoc nõ prodeſt.

Pa...

XXV.

SCiendum eſt, hęredes earum perſonarũ non in id, quod facere poſſunt, ſed in integrũ teneri.

Si partes concordant qualiter ſententia feratur, iudex debet ſequi earum uoluntatem. hoc dicit. Paul.

XXVI.

SI cõuenerit inter litigatores quid pronũtietur: nõ abs re erit, iudicem huiuſmodi ſententiã proferre. [a]

Appellatio non ritè interpoſita non retardat executionem. hoc dicit. Barto.

XXVII.

PRæſes prouincię in [a] uſuras uſurarum cõdemnauit contra leges, [b] & ſacras conſtitutiones: ideoque Lucius Titius contra prolatam ſententiam iniuſtam prȩſidis appellauit. Quæro, cum non ſecundum legem hic Titius prouocaſſet: an exigi poſsit pecunia ſecundum condemnationem? Modeſtinus reſpondit: ſi in ſententia certa [c] quantitas cõtinetur, nihil proponi, cur iudicati agi nõ poſsit.

Si ex duobus delegatis alter ferat ſententiam uno modo, alter modo contrario, uel diuerſo: utraque ſententia pẽdet quouſque per delegantem altera fuerit approbata. Paulus.

I... lib.

XXVIII.

DVo iudices dati diuerſas ſententias dederunt. Modeſtinus reſpondit, utraque ſententiam in pendenti eſſe, donec competens iudex unam earum confirmauerit.

XXIX.

[a] IT ſi fideiuſſor. hęc lex non loquitur in marito, ſed generaliter.

[b] Rei. i. ſpeciei, & actionis. ſ. pro quantitate competentis. uel rei ſcilicet dandæ, uel tradendæ. actionis: id eſt acti, ſiue facti. uel pro eodẽ pone rei, & actioni. ſcilicet pro re competenti.

Ei. ſ. creditoris imò fideiuſſori. Azo. qui in ſolidum condemnetur, & in ſolidum agat mandati: & hoc quia perſonale beneficiũ eſt, alias cõtra ſi rei cohæreat: ut inf. de reg. iur. l. omnibus. & ĩ de excep. l. oẽs exceptiones. & inſti. de replica. §. fi. & C. de uſu. rei iudi. l. fi. §. fi. itẽ hoc niſi conueniatur ut defenſor, ut ĩ. pro ſocio. l. uerum. §. j.

Præſtatur. ſic ĩ. de reg. iur. l. in omnibus.

Hæredi. nõ ſuo: ut ſupra, ſol. matr. l. etiam.

[Margin: Iſta lex eſt pręce. ad ho. alleg. quod diſpoſitio perſonalis cum perſona extinguitur. cõ cor. tex. in cano. põtifices. xij. q. iij. text. in c. requiſiſti. de teſta. & l c. ſi gratioſe. de reſcri. in vj. no. ĩ c. priuilegium. de re iuli. ĩ a vj.]

SCiendum. Perſonarum. omnium prædictarũ, excepto uno relinquẽte communem filium: ut ſup. l. prima dixi. & facit ĩ. quod cum eo. l. ſed ſi. §. ſoli. & pro ſocio. l. uerum.

SI cõuenerit. Mutuaui tibi centum hoc pacto, ut non tenearis niſi in quãtum facere poſsis. nunc conuenio te ad iſta c. Iudex huius cauſæ ſeruabit hoc pactũ non condemnando te niſi inquantum facere poſsis. Fran. Accur.

[a] Proferre. contra ĩ. de arb. l. qualem. Sol. ibi in arbitrio, hic in iudicio. Vel dic hic quid, i. de quo. pone quod plura petere poteram. conuenit ut unum tantum peterem. uel hic iam lite agitata: ibi a principio. tu dic poni caſum quãdo conuenit ut in quantũ facere poſſet, damnetur, qui debebat inſolidum damnari: ut ĩ. de pac. l. ſi quis crediderit. Quid autem ſi econtra? tunc aut beneficiũ habet propter reuerentiam perſonæ: & tunc non poteſt contra paciſci: ut ĩ. ſol. mat. l. alia. §. eleganter. aut iure contractus: & tunc ſic: ut hic & C. de pac. l. ſi qs in conſcribendo. Item pone ut ſup. comuni diui. l. iudicem. Item C. de teſti. l. fi.

[Margin: Iſti gl. ſequitur Bar. Pau. & Alex.]

PRæſes prouincię. C. Mutuaueras mihi centum ſub uſuris: aliquo tempore elapſo petis a me ducẽta tam pro ſorte, quã pro uſuris, & uſuris uſurarũ. iudex me ad hoc condemnauit. appellationem interpoſui: forte poſt decem dies, & ſic mea appellatio pronuntiatur iniuſta. dicitur quod ſententia remanet ſirma. Franciſcus.

Leges. ut & ſup. de condi. indeb. l. ſi non ſortẽ. in prin. Accur.

Conſtitutiones. ut & C. de uſur. l. fi. & dico condẽnauit. l. tacite, non expreſſe, alias non ualeret ipſo iure ſententia: ut C. quãdo prouo. non eſt necel. l. ij. quæ eſt contra. Alij, quod hic erat quæſtio facti: ibi iuris, quod in idem recidit. Alij aliter dicunt: ut ibi notaui. Accur.

[Margin: in non eſt in P. F.]

Appellauit. poſt decẽ dies: uel quia ad minorem iudicẽ appellauit: ut ĩ. de appe. l. j. §. ſi quis.

Certa. ut C. de ſentẽ. quæ ſine cer. quanti. l. hæc ſententia. j. & facit ĩ. quæ ſen. ſine app. l. j. §. j. & ĩ. de app. l. ſi expreſſim. & ĩ. eod. l. cum prolatis. Accurſius.

DVo iudices. Duo ſunt iudices delegati in una cauſa, quilibet dedit ſuam ſniam contrariam alteri. Dicitur quod utraque eſt in pendenti donec delegatus cõfirmet quam vult. Franc. Accur.

Duo iudices dati. id eſt, delegati: ut non obſtet. ĩ. eo. l. inter pares. quæ eſt contra: quia illa in ordinario dicit. uel hoc inter lige in interdicto, Vti poſſidetis: cum uterque ęque probauit. Itẽ in famil. erciſ. iudicio, cum nõ poſsit apparere quis actor, uel quis reus ſit. nec obſtat ĩ. de iudic. l. in tribus. & l. ſequen. Illud enim intelligitur ut appareat quis primo de calumnia debeat iurare, ſecundum Alexandrum.

[Margin: Idẽ Bar. Alias eorum.]

[Margin: Iſte intellectus eſt ſingularis & approbatus per doct.]

Diuerſas. Ita quod contrarias. ſic C. de fide inſtr. l. ſcripturæ.

In pendẽti, quia interim neutra adſtringit, neutra abſoluit: & tempus appellationis a tempore confirmationis cedit.

[p] Iudex, id eſt, qui eos delegauit ſecundum quoſdã. uel dic eum competentem, qui ad hoc delegabitur: ut C. de app. l. iubemus ſi quã. & facit ĩ. de li. cau. l. duobus & in authen. ut iud. non expec. ſa. iuſsi. §. ſi autẽ. & ĩ. de arbi. l. itẽ ſi. §. fin. & l. ſicuti. & l. diem. §. ſi plures. Ex prædictis diſtingue, aut ſunt delegati plures: & tunc obtinet qđ hic dicit, ſi ſunt pares. alias pluriũ ſententia obtinet: ut ĩ. de arb. l. ſicuti. Si ordinarij impares: tunc quod eſt ĩ. ad l. Pomponius. alias incipit, ſi uni. ſi pares, tunc quod in l. inter pares. & facit. ĩ. de uerbo.

[Margin: Sententię contrariæ a diuerſis latæ, an ſit ſtandum.]

uerb. obli. l. qui ex pluribus.

T Empus. Condemnatus habet ſpatium quatuor menſium ad ſoluendum: n condemnationem, interim deceſſit. dicitur quod illud quod remanet, ex hoc tempore uadit ad eius hæredem. Fran. Accur.

T Empus, quod datur iudicato,ᵃ etiã hęredibus eius cęteriſque, q in locũ eius ſuccedũt, tribuitur: ᵇ uidelicet ꝙ ex tempore deeſt: quia cauſę magis, quã perſonę beneficiũ præſtat.

Pomponius libro vij. uariarum lectio. XXX.

C Vm ex cauſa donationis promiſſa ᶜ pecunia eſt: ſi dubium ᵈ ſit, an ea res eouſq; donatoris facultates exhaurire poſſit, ut uix quicquã ei in bonis relictũ ſit, actio in id, ꝙ facere poſſit, danda eſt: ita ut & ipſi donatori aliquid ſufficiens relinquatur. ᵉ quod maximè inter parentes, ᶠ & liberos obſeruandũ eſt.

Condemnatis & confeſſis datur terminus ad ſoluendum, & ex cauſa prorogatur: quo elapſo pignora capiuntur, & poſt duos menſes diſtrahuntur. hoc dicit. Bartolus.

Calliſtratus libro ij. cognitionum. XXXI.

D Ebitoribus ᵍ non tãtum petẽtibus ʰ dies ad ſoluendum dãdi ſunt, ⁱ ſed & prorogandi, ᵏ ſi res exigat. Si qui tñ ꝓ ↄtumaciã ˡ magis, q̃ quia nõ poſſit explicare pecuniam, differant ſolutioné: pignoribus captis ᵐ compellendi ſunt ad ſatisfaciendũ ex forma, q̃ Caſſio ꝓconſuli diuus Pius in hęc uerba reſcripſit: ⁿ His, q tibi ᵒ fatebunt̃ ſe debere, ᵃ aut ex re ᵖ iudicata neceſſe habebunt reddere, ᵠ tẽpꝰ ad ſoluẽdum detur, ʳ quod ſufficere pro facultate ˢ cuiuſq; uidebitur. eorũ, q intra diem, uel ab initio datum, ᵗ uel ex ᵃ cauſa poſtea prorogatum ᵘ ſibi, non reddiderint, pignora capiantur: ᵃ eaq; ſi intra duos mẽſes ˣ nõ ſoluerint, uẽdant̃. Si qđ ex ꝓcij ſuperſit reddat ei, cui pignora uẽdita erat.

Sententia lata contra tenorem conſtitutionis, ſi non fuit error expreſſus, ualet mero iure. Pa.

a Tribuitur. Etiam plus quãdo. ij. ut C. quando prouo. appellatio. mortis interuenientis. l. finali. Accurſius.

ᵃ Alias, iudicatu.

b Præſtat. ſic ſup. eo. l. & ſi fideiuſſor. §. fina. & ĩ. de reg. iur. l. in omnibus. iiij. & l. priuilegia. Accurſ.

ᵇ In P. F. præſtatur.

C Vm ex cauſa. Ex cauſa donationis mille mihi promiſeras: & eſt dubium, an hæc omnia ſoluendo remaneat tibi, unde poſſis ſuſtẽtari. dicitur quòd conuenia te in quantum facere poſſis. & hoc maximè habet locum ſi eras meus pater, qui hoc mihi promiſerat, Fra.

c Promiſſa per ſtipulationem: hodie ſufficit nudo pacto: ut C. de dona. l. ſi quis argentum. §. penult.

d Dubium. aut certum eſt eum eſſe diuitem, & non inquiruntur facultates: aut certũ quòd eſt pauper, aut dubiũ: & tunc inquiruntur. ſic C. de condic. indeb. l. fina. & ſupra, de condict. indeb. l. ſufficit. & ſupra de dolo. l. eleganter. §. non ſolum.

e Relinquatur. ut & infra, de regu. iuris. l. in condemnatione. & l. diuus Pius. & dicunt quidam inſolidum teneri donatorem ſed condemnari inquantum facere poteſt. alij dicunt nec teneri, niſi in quantum facere poteſt. & facit ſ. e. l. inter. & ĩ. eo. l. Neſennius. §. fina.

f Parentes. donantes liberis: ut ĩ. eodem. l. patronus. Accurſ.

D Ebitoribus. CASVS. Cum debitor meus confitetur ſe mihi centum debere, iudex debet ei præcipere, ut ſoluat dando aliquam dilationem. & ſi modica ſit, nec poſſit ſoluere intra illam dilationem, tunc lex dat dilationẽ: habebit quatuor menſes integros. & hæc ſunt uera, quando debitor confitens non poterat incontinenti ſoluere: ſi autẽ poterat cum haberet pecuniam præ manibus, & nolebat ſoluere, & ſic eſt contumax: tunc pignoribus captis cogitur incontinenti ad ſolu. aut ſi non eſt contumax, ſed nõ poteſt ſoluere, tunc dilatio dabitur à iudice. & ſi eſt minor quam legalis ſupplebitur à lege, ut habeat dilationem quatuor menſium, ſi iuſta de cauſa impeditus nõ ſoluit intra primam dilationem. & ſi intra iſtã dilationẽ non ſoluat, tunc res eius pignori capiatur. & ſi à tẽpore quo pignora ſunt capta ceſſet per duos mẽſes ad ſoluendum, uendentur pignora, & ſatisfiet creditori. Franciſcus Accurſ.

g Debitoribus. poteſt dici, ut loquatur tota lex, quando non fuit lis cõteſtata, nec proceſſit in figura iudicij, ſed tantum fuit reus confeſſus. uel poteſt dici, quod uſque ad uerba reſcripti de diffinitiua dicat.

h Petentibus. confitentibus uel condemnatis.

i Dandi ſunt. in ſententia diffinitiua. quod eſt uel quatuor menſium, uel plus, uel minus ex cauſa: uel dic in præcepto, quod facit iudex in cõfeſſum citra formam iudicij.

ᵃ P. Flor. His qui fatebuntur debere.

k Prorogandi. ſ. ſi iudex minus quatuor menſibus dedit ſine cauſa, iam lex prorogat, & ſupplet: ut ſup. eo. l. iiij. §. ſi quis. Accur.

l Contumaciam. quia habent pecuniam: ſed noluit ſoluere. ſic ſup. man. l. Lucius. in fine.

ᵃ P. F. uel ex ea cauſa.

m Captis. ſic inſtit. de ſatiſdat. tut. & curat. §. penulti.

ᵃ P. F. capi.

n Reſcripſit. reſcriptum loquitur poſt præceptum factum in confeſſum citra formam iudicij.

o Tibi. Proconſuli. Accur.

p Aut ex re. aut pro ſicut. nam quaſi cõdemnatus eſt cõfeſſus: ut ĩ. tit. j. l. j. uel dic, uere eſt cõdẽnatus cõfitens ipſa cõfeſſione, & ſtatim tẽpora iudicati currũt: ut ĩ. ti. j. l. certũ. § fina.

q Reddere. ſ. ſtatim ſi appareant contumaces, cũ aliquo tempore tamen: ut ĩ. de ſolu. l. quod dicimus. ſed cur non diffinitiue damnatus confitens, ſed tantum ei præcipitur? Reſpon. quia nõ in forma iudicij fuit facta confeſſio, nec fuit iuratũ de calũnia, nec lis conteſtata: ſecundũ nos: ut ſ. ti. ꝓxi. l. Iulianus. Alij cõtra, ut ſ. ad l. Aqui. l. proinde. ij. in fin. ſecundum Azo.

ᵃ Idẽ Bar. P. & Alc.

r Det. cũ nõ fuit cõtumax, ut ſ. de iudi. l. ſi debitori.

s Pro facultate. ſi ſemper pro facultate, ad quid quadrimeſtre inducitur? Reſpon. prodeſt: quia ubi minus & ſine cauſa, ſuppletur à lege. ſed ubi tantum, uel plus dat iudex. licet ſit ex iuſta plus dari, nõ ſupplet lex: ut ſ. eo. l. iiij. §. ſi quis condemnatus. Item ſi iudex nil dixit, de quadrimeſtri intelligitur.

t Datum. à lege, ſcilicet quadrimeſtre tẽpus, uel die à iudice. Accur.

u Prorogatum. quia iudex minus dederat: ut ſup. e. l. ſi ſe. §. ſi quis.

x Duos menſes. à die captionis. uel dic à die ſentẽ

tiæ. Azo. & hoc dic ut not. C. de bo. autho. iudi. poſſ. l. cum proponas. & facit ſupra de compen. l. ſi cũ militi. §. cum intra.

Cum prolatis. CASVS. Cum haberem cauſam coram iudice, allegaui legem ſcriptã in corpore iuris, uel aliquam ſententiam principis in ſimili quæſtione, quæ deciſit quæſtionẽ pro me, iudex credẽs quòd hæc lex nihil faceret ad quęſtionẽ iudicauit contra me. dicitur quòd hæc ſentẽtia tenet, niſi retractet remedio appellationis. Frãc.

a Cum. ab alijs iudicibus non diffinitiuas, ſed interlocutorias à principe. Accur.

b Prolatis. i. oſtẽſis, & allegatis ab eo, ꝓ quo faciebãt. & dic cognitionibus, id eſt ſententijs aliorum iudicum in ſimilibus negotijs. & ſecundum hoc bene æſtimauit, ut & C. de ſenten. l. nemo. Idẽ tamen ſi cõtra exiſtimaſſet. Vel dic cognitionibus id eſt, ſentẽtijs domini Imperatoris, quę ſunt lex, ut C. de legi. & conſti. l. fi. & idem ſi quę libet alia lex fuit allegata, & à iudice non audita quia non credidit facere ad rem: & idem etiã ſi credidiſſet, cũ nõ expreſſe, ſed tacite iudicet contra eam: ut C. quando prouoc. non eſt neceſ. l. ij. & ſup. e. l. pręſes. & ꝭ. quæ ſenten. ſine app. l. j. §. j. Quidã dicũt & tertio ut expreſſè cõtra legem pronuntiat, minorem xiiij. ann. poſſe teſtar. nam ualet ſententia ſecundum eos ſi putauit aliã eſſe quæ diceret contra, & illam non ualere, quæ dicit eum nõ poſſe teſtari: vel quia correcta: vel quia nõ ſic intelligatur. † quod non placet.

c Conſtitutionibus. alias cognitionibus.

d Iudex. ſupple, & hoc facit eo &c.

e Alioquin. id eſt, ſi non appelletur.

Idem libr. iij. Cognitionum. XXXII.

Cum[a] prolatis[b] † conſtitutionibus[c] ꝗ eas ꝓnuntiat iudex:[d] eo, ꝙ nõ exiſtimat cã, de qua iudicat, ꝑ eas iuuari, non uideť ꝗ ꝯſtitutionis ſniam dediſſe. ideoq; ab huiuſmodi ſententia appellandum eſt: alioquin[e] rei iudicatę ſtabitur.

Sententia lata prætextu falſorum teſtium, per reſtitutionẽ in integrum reuocatur, & delictum punitur. Bar.

Idem libro v. Cognitionum. XXXIII.

Diuus Hadrianus aditus per libellum[f] à Iulio[g] Tarentino, & † indicante eo, falſis teſtimonijs,[h] conſpiratione aduerſariorũ, teſtibus pecunia corruptis religionẽ iudicis circumuentã eſſe: in integrum cauſam reſtituendam, in hęc uerba reſcripſit:[i] Exemplum libelli dati mihi à Iulio Tarentino mitti[k] tibi iuſſi, tu, ſi tibi probauerit, cõſpiratione aduerſariorũ, & teſtibus pecunia corruptis[l] oppreſſum ſe, & rẽ ſeuere[m] uindica: † & ſi q̃d à iudice tã malo exẽplo circũſcripto iudicatũ ẽ, i integrũ reſtituas.[n]

Licinius Ruf. libr. xiij. Regul. XXXIIII.

Si uictum[o] uel ſtratũ[p] inferri † in carcerem quis iudicato[q] non patiatur: utilis[r] in eum pœnalis actio danda eſt, uel (ut quidam putant) iniuriarum cum eo agi poterit.

In cauſis publicis ex cauſa retractatur ſententia propter inſtrumenta de nouo reperta. Bar.

Diuus. CASVS. Aliquis ſuccubuit in cauſa eo. quod aduerſarius probauit quod uoluit ꝑ teſtes pecunia corruptos. dicitur quòd licet non appelletur tamen ſi hoc probat, retractabitur ſententia: & etiam teſtes illi puniuntur: & de hoc extat reſcriptum de quo habetur mentio in litera. Franc. Accur.

f Per libellum. ſcilicet ſupplicatorium.

g A Iulio. ſcilicet condemnato.

h Falſis teſtimonijs. id eſt dictis teſtium.

i Reſcripſit. cuidam Præſidi.

k Mitti. tibi præſidi prouinciæ.

l Corruptis. Idem ſi precibus, uel etiam ſine aliqua corruptela, dixerunt falſum. Nam idem in teſtibus, quod in inſtrumentis debet eſſe: ut C. de fide inſtru. l. in exercendis. & tamen inſtrumenta dicuntur: ut ſup. de fide inſtru. l. j. Item quia tit. C. ſi ex falſ. inſtrumẽ. eſt generalis in teſtibus, & inſtrumentis. Item ꝓ hoc C. ſi tutu. uel cur. fal. alleg. excuſatus ſit. l. j. Sed Placẽ. cõtra. nam propter inſtrumenta dicitur omnino retractari: ſed propter teſtes demum ſi ſint pecunia corrupti, uel etiam precibus. nam duo exigebant. ſcilicet eos falſos, & producentis dolum, quod eſſe nõ poteſt: niſi preciũ, uel preces adſint: ut arg. ſ. de iudi. l. ſi pretor.

m Seuerè. id eſt, crudeliter.

n Reſtituas. actione in factum propoſita: quę & cõtra teſtes uel dolo sè producentem datur: ut ꝭ. ad legem Corn. de fal. l. qui nomine. & hoc perpetuò, uel implorato officio iudicis. & ſic intra quadriẽnium ex clauſula generali. ſ. ex quibus cauſ. ma. l. j. in fi. ſed in caſu fauore minoris ipſo iure: ut C. ſi tuto. uel cur. fal. allega. l. j. & ij. & iij. Item cõtra uidetur. ꝭ. de excep. l. qui agnitis. ſed illa in inſtrumentis dicit, hęc in teſtibus. licet quidam dicunt hic q̃ñ pecunia corrupti, ibi non. uel dic ut ibi; & facit. C. ſi ex fal. inſtr. per totum. Item quid ſi ex falſo iuramento eſt lata? dic ut C. de tranſact. l. ſi ex falſis.

Si uictum. CASVS. Alicui capto in rure cõuicto propter aliquod delictũ, & cõdemnato ante, quam pœna ei inferretur, portabatur comeſtio, uel aliquid ſuper quo iaceret. aliquis prohibuit hoc portari. dicitur quod prohibens utili actio. in factum uel iniuriarum arbitrio iudicis eſt puniendus. Franc.

o Si uictum. unde uiuat.

p Vel ſtratum. hoc expone: ut ꝭ. de uerbor. ſignifi. l. uerbo uictus. & l. in ſtratum.

q Iudicato. i. condemnato. Sed ad quid differebatur pœna, ut C de pœnis. l. cum reis? Reſpon. ut in eodem titu. l. ſi uindicari. & ꝭ. de pœnis. l. prægnantis. uel dic Iudicato, ſcilicet ſpe. argu. ff. de iure iu. l. admonendi.

r Vtilis, ſcilicet in factum: ne ſ. de præſcript. uerb. l. quoties. & arg. ſ. ad leg. Aquil. l. liber homo in prin. & l. quemadmodum §. magiſtratus. Sed in quam pœnam? Reſpõ. ſ ut iudici uidebitur: ut ꝭ. de cuſto. reo. l. ſi quis reum. & inſtit. de oblig. ex quaſi male fi. §. j. & ſupra ſi quadrupes paupe. feciſſe. dica. l. ex hac. Itẽ cui dabitur? Reſpon. condemnato, ſi non eſt factus ſeruus pœnę per ſententiam, ut quia deportatus, uel relegatus: ut inſtit. quib. mo. ius pat. pote. ſol. §. cum autem. & de cap. dimi. §. minor. Secus ſi ſeruus pœnę: ut quia in metallum eſt damnatus: ut inſti. qui. mod. ius patr. pote. ſol. §. pœnę. quia tunc non: ut in inſt. de iniur. §. ſeruus. Nec alicui domino: ut ſup. de ijs, quæ pro non ſcrip. hab. l. ſi in metallum. licet quidam ſibi, & ſeruo facto dicant dari: ut arg. ꝭ. de iniur. l. item apud. §. ſi quis ſic fecit. poteſt etiam criminaliter à quolibet accuſa-

† Cõcor. tex. in ca. cum ſier. eo. tit. extra. & iſta l. ſecundũ Ioaun. de Imola. & Alexand. hic ẽ ſin. ad hoc, q̃d ſnia lata contra tenorẽ alicuius legis dubiæ quę habet plures, & uarios intellectus, & ſic quę eſt ſuper ambiguo iure lata, illa talis ſententia ualet, & nõ eſt omnino nulla. Bolo. Huc ſpectant q̃ ſcribit Mãdo. in 9. quęſt. Regu. de viri. nume 10. to. et ſe. iuxta 2. Æditio. ubi ẽt pręmiſſa amplíat.

† Indicante eo, I P. F. & teſtẽ quidem.

Iſte intellectus eſt ſing. & approbatur per Imol. & Alex.

a Iſta reſpõſio nõ congruit literæ, & eã reprobãt Imol. & Alex.

† In P. F. & ſi qua à iudice tã malo exẽplo circũſcriptio iudicata eſt, in integrũ reſtitue.

† No. tex. iſtum cõtra ipſos teſtes corruptos, & falſos: q̃a tales acriter & ſeuerẽ ſũt puniendi. & non omittit ſolu propoſito de teſte, ꝙ ſi q̃s in cauſa capitali falſũ teſtimoniũ tulerit cõtra innocẽtẽ, talis puniẽdus eſt ut homicida. & ſimilitudine ſupplicij. tex. eſt egregi', & notabilis l. j. ꝭ. ad l. Cornel. de ſic. quẽ text. dicit egregium Corſ. in ſuis ſin. lu uerbo, teſtis. clxij. ubi ẽt refert eũ ſingu. poſt Bal. & Barba.

† In P. F. non eſt, I carcerem.

Idẽ Bar. & Alexã.

Idẽ Im. & Alexã.

Idẽ Bar. Iſte intellectus eſt ſing. ſecũdũ Imol. & Alexã.

Papyrius Iuſtus lib. ij. conſtitutionũ. XXXV.

IMperatores Antoninus, & uerus reſcripſerũt quanquã ſub obtentu *nouorum [a] inſtrumẽtorum reſtitui [b] negotio [c] minimè oporteat: tñ in negotio publico [d] ex cã [e] permittere ſe huiuſmodi inſtrumentis uti.

Iſta.l.cum l.tunc aũt. & cũ l. inter pares & l. duo ex tribus. tractant de vna, eademq; materia. quando ſunt plures iudices ordinarij, uel delegati in una cã, & aliqui pronunciant, & aliqui non: vtrum ualeat pronunciatio: uel ſi omnes pronunciant & diſcordant, quæ ſententia præualet. Pau.

Paulus lib. xvij. ad edictum. XXXVI.

POmponius * libro xxxvij. ad edictum ſcribit, ſi uni ex pluribus iudicib. de liberali cã cognoſcenti, de re † non liqueat: cęteri aũt ꝯſentiãt: ſi is iurauerit ſibi non liquere: eo quieſcente, cæteros, qui cõſentiunt, ſententiam proferre: [f] quia & ſi diſſentirent, [g] ſnia plurium obtineret.

Marcellus lib. iij. Digeſtorum. XXXVII.

TVnc autem uniuerſi iudices intelligũtur iudicare, cùm omnes adſunt. [h]

Paulus lib. xvij. ad edictum. XXXVIII.

INter pares [i] numero iudices, ſi diſſonæ ſniæ proferantur: in liberalibus quidem cauſis (ſecundum quod a diuo Pio ſtatutũ eſt) pro libertate conſtitutum, obtinet: [k] in alijs aũt cauſis pro reo quod & in publicis iudicijs obtinere oportet. [l]

accuſare: vt capitalis pęna imponatur: vt C. de cuſt. re. l. j. §. fin.

IMperatores. CASVS. Sententia ſolenniter lata a qua non eſt appellatũ, non põt retractari ob hoc quod una partium dicat ſe inueniſſe inſtrumẽta, quæ ſi a princ. habuiſſet, obtinuiſſet. hoc autem fallit in republica in caſu. quod dic ut in gl. Franc.

a Nouorum. i. nouiter repertorum: vt ar. C. de tranſac. l. ſub prætextu. ſed contra ſup. de iureiur. l. admonendi.

b Reſtitui. id eſt reſcindi. Ac.

c Negotiis. * id eſt ſententias. Acc.

d Negotio publico. idem in pupillari, & eccleſię: vt no. C. eod. l. ſub. ſpecie. Acc.

e Ex cauſa. ſi non ſit defenſor reipub. ſoluenda cõtra quẽ habet actio. reipu. arg. C. de iud. l. properandum. in fi. Sed contra uidetur. C. ſi tu. uel cura. interue. l. etiam. & C. de ſac. ſan. eccl. l. iubemus. §. prædia. & §. œconomus. uel dic † an ſit lapſum triennium: & tunc an præuaricatio aſſuetiu: vt C. de ſen. aduer. fiſcum. l. j. ll. x. & hoc petita reſtitutione offic. iud. ea clauſula generali: vt ſupra, ex quib. cau. malo. l. j. in fi. & ita intra quadriennium tantum ſecundum. Ioan. vt C. de temp. in inte. reſti. l. ſuperuacuã. a'ij ² actione in factum, & ſic perpetuò nõ dolum delin quentis. & facit. ſupra, man. l. ſi hominem. & infra, de exce. rei iud. l. cum de hoc. in fine.

POmponius. CASVS. Plures iudices cognoſcebant de quadam cã liberali. oẽs excepto uno uolebant iudicare: poſſunt, dũ tñ ille unus iuret ideo nolle iudicare, quia de cã ſibi non liqueat. nam tunc cæteri iudicant: cum & ſi omnes uellent iudicare, & diſcordarent, ſnia plurium teneret. Vltimo dicit, tunc omnes dicuntur iudicare, cum omnes adſunt & ſtatur ſententiæ omnium, uel maioris partis. & hoc dicit hæc lex & ſeq. Fran. Acc.

f Proferre. non ergo omnes iudicant & ſic eſt cõtra in auth. ut iud. non expe. ſa. iuſ. §. ij. & ĩ. eod. l. duo. & ſup. de arb. l. ſicuti. & C. qñ prouo. non eſt neceſ. l. cũ magiſtratus. Sol. ibi liquebat. ³ hic non: & hoc hic iurauit: vt & ſup. de arb. l. ſi de meis. ⁴ §. ex cõpromiſſo. uer. proinde. & arg. ĩ. de fur. l. in actione. & ſup. depo. l. j. §. ſi quis argentum. Sed qualiter põt non liquere iudici cum aut probat actor, & obtinet: aut non & ſuccumbit? Reſpon. ut d. l. ſi de meis. Item hoc quando cœpit audire cãm, & iam ad ſulam eſt uentum. ab initio aũt cognitionem accipere cogitur, & procedere per ſuperiorem: vt in auth. vt iud. non expectent. §. j. & infrà, de muneri. & hon. l. munerum. §. iudicandi. quæ ſunt contra. Item cum hic de ordinarijs dicat: quod patet, quia de cã liberali dicit, quare non põt unus totam expedire ẽi alio non uocato: ſicut in uoluntaria iuriſdictione: ut ſup. de offi. con. l. j. quod hic & ĩ. l. proxi. negat? Reſpon. hic habet locum quando ſimul cœperunt ⁴ audire. alias quilibet ſolus poſſet audire incipere, & finire: cum inſolidum iuriſdictio uideatur conceſſa: vt ſup. de liber. cau. l. ſi pariter & d. l. j. de offic. conſu. & argu. C. de auth. præ. l. fin. Idẽ in delegatis ad uniuerſitatem cauſarũ: ſecus in pluribus delegatis ad unam, uel ad certas cauſas, qui nec etiam ab initio ſeparatim incipiunt: vt inf. eod. l. duo. Vel dic quòd in delegatis hic loquitur, quid de liberali cauſa cognoſcunt cum cõtingit abeſſe Præſidem: vt ſup. de offic. eius cui manda eſt iuriſ. l. j. §. primo. Item nunquid interlocutoria ſententia ſine alio dabitur ab uno: vt præcipiat partes adeſſe? quod puto. argumen. C. de autho. præſt. l. ul.

g Diſſentirent. illi ab iſto: plurium &c. ut ſup. de arbi. l. itẽ ſi unus. §. fi. ſed an reſpectu numeri tãtum dicitur maior pars? quod uidetur: ⁵ Alij ut Azo, ⁶ quod ẽt rõne dignitatis: vt arg. ſup. de pac. l. maiorem. & rõne diſcretionis: vt ĩ. de re mil. l. qui cõmeatus. in fin. & in auth. de defen. ciui. §. nos igitur. nam ſi propter meãm diſcretionem alius appatet maior, ut ibi dicitur: multo magis ego.

h Tunc autem. Adſunt. & ẽi ſniam ferunt, uel iudicanti conſentiunt: vel etiam iudicato, i. ſententiæ. ſi uero diſſentiunt: tunc omnes. ſi autem eſt aliquis cui non liquet, ille ſe excuſat iurando: vt ſup. l. proxi. Acc.

INter pares. CASVS. Duo iudices de cã cognoſcẽtes diuerſas ſnias dederunt. quæritur cuius ſententiæ ſtetur: & diſtinguitur. nam ſi eſt liberalis, ſtatur in ſententiæ quæ pro libertate eſt data, ſi autẽ eſt alia cauſa: ſtatur ſententiæ latæ pro reo. & hoc etiam in criminalibus cauſis locum habet. ſi autem eſt cauſa pecuniaria, & diuerſas ſententias dederint, unam in maiori, aliam in minori: ſtatur illi quæ in minori ſumma eſt lata. Fran.

i Inter pares. aliud ſi inter impares: vt ſup. eo. l. Pompo. contra. Item hoc ius habet locum in ordinarijs: ſecus in delegatis: vt ſup. eo. l. duo. Acc.

k Obtinet. ut ſupra de manu. l. lege. & argum. ſup. de fide commiſ. lib. l. in fideicõmiſſarijs libertatibus. & ſupra de rebus dub. l. ſi fuerit. in fin. & idem in querela inofficioſi teſtamen. ut ſup. de inoff. teſtamen. l. ſi pars.

l Oportet. ſcilicet pro reo. & eſt ſic. inf. de actio. & obli. l. Adrianus.

* Obtent' pro prætextu Mãdoſ. in 3. quæſtion. Regu. 31. num. 2.

* Negotia gñale nomẽ. ieſt, & quæ contineat Mãd. in Gl. Fac. §. conſiderantes, in uer. negociorum.

1 Idẽ Ange. Imo. & Alexan.

† Alias, in ei. l. ibi, ſi uni.

2 Idem P. & Alex.

3 Idẽ Bar. & Paul.

* alias, incipit Idem Pomponius.

4 Idẽ Bar. P. & Alc.

† Res hic pro lite, ſeu cauſa & quot ẽi alijs modis ſumaẽ Mando. in Gl. Facul. §. Ac iam. in uer. rebus.

† Hunc locum pulchrè explicat Ang. in proble. Sec. 19. de ijs quæ ad ius ciuile pertinent.

5 Verũ eſt quãdo iuriſdictio competit pluribus.

6 Verũ eſt quãdo iuriſdictio cõpetit uni, ſecundum Bar.

a Iudices.etiam delegati.nec obſtat ſup.eod.l.duo. quia hic conſenſerunt in minorem ſummam : vt ſup. de arb.l.diem.§.ſi plures.& dic ut ibi.

b Minimam.ſic in ſtip.ut ℑ.de uerb.obl.l.inter ſtip. §.ij.& l.ſi ita ſtipulatus fuero decē. & facit ℑ. de reg. iur.l.in obſcuris. & de lega.iij.l. ſideic. §.ſi quis.

Si in diuerſis ſummis ꝯdemnant iudices: [a] mi nimam [b] ſpectandam eſſe, Iulianus ſcribit.

Non valet ſententia plurium altero abſente, licet valeat eo praſente, & cōtradicente. Bar.

Celſus lib.iij.Digeſtorum. XXXIX.

DVo ex tribus iudicibus [c] uno abſente [d] iudicare non poſſunt: quippe oēs iudicare iuſſi ſunt. [e] Sed ſi adſit, & cōtra ſentiat: ſtatur duorum ſententiæ. † Quid enim minus [f] uerum eſt omnes iudicaſſe?

Commoda præmiorum poſſunt capi in cauſam iudicati in ſubſidium tantum.h.d.Bar.

Papinianus libro x.reſponſor. XL.

COmmodis premiorum, quæ pp coronas [g] ſacras præſtantur, condemnato placuit interdici. † [h] & eam pecuniā iure pignoris in cauſam iudicati capi.

Exceptio merè perſonalis nō obſtat ei, cui facta eſt delegatio ex cā lucratiua, uel oneroſa: licet obſtaret delegans.h.d. Bart.

DVo. CASVS. Tres erant iudices delegati. duo abſente tertio iudicare non poſſunt, cū omnes iuſſi ſiut iudicare. ſed ſi omnes ſunt præſentes, ſtatur ſentētiæ duorum. Franc. Acc.

c Duo ex tribus iudicibus. delegatis. idem in ordinarijs ſi cœperint cognoſcere ut dixi.ſup.eo. l.Pomponius.

d Abſente. uel mortuo : vt C. de pedaneis iud. l. placuit.& facit ſup. de arb.l.ſicuti. & l. itē ſi.§.ſi. & ℑ. de reg. iu.l.factum.j.

† Cōcor. tex. in ca. ſi.extra de re iudi. in cap. quia ꝓpter.eo. ti.in ca. j. de his quę ſi.a maio. parte cap. extra.

e Iuſſi ſunt. niſi aliquis iuret ſibi nō liquere, ut ſup. eo.l. Pomponius.

f Quid enim minus. i. quid deficit quin hoc dicamus ſcilicet omnes iudicaſſe.

COmmodis. CASVS. Quidā athleta pugnauerat ad populi delectationem, & obtinuerat.unde debebat, ſi ue ſperabat habere præmium à republica. Iſtę athleta condemnatus eſt mihi in c. nec bona ſua ad hoc ſufficiunt: dicitur quod reipublicæ interdicendū eſt, ne hoc præmium ſoluat athletæ : & hæc pecunia debita tanquam pignus tenebitur. Fran.

† Interdi ci. i. inhiberi Man. in j.quęſt. de inhibitio.

g Coronas.id eſt uictorias. qui enim pugnabant ad delectationem populi, præmium à repub.conſequebātur: vt C.de athletis.l.j.

h Interdici.ut ſibi.ſ.non ſoluatur:ſed uictori : vt ar. ſup.eo.l.à diuo.§.ſi.& hoc eſt uerum, [1] cum oīa alia deficiant, alias nec priuata pactione poſſunt obligari: vt C.quæ res pign.ob.poſſ.l.ſpem.nec publica: vt C.de execu.rei iud.l.ſtipendia.quæ ſunt contra.

[1] Idē Bar. Angel. & Alexand. qui dicit, qd habet locum in fructibus præbēdę, uel beneficij clerici cōdemnari.& idē in feudo, & hoc etiā videtur ſentire Bart. & Pau.

NEſennius. CASVS. promiſi tibi cētū dare ex cā donationis. delegaui me creditori tuo, uel ei cui donare uolebas. uel uiro tuo cauſa dotis pro te promiſi. nunc conuenior ab eo cui ſum delegatus. an teneat inſolidum non deducto ne egeam, quęritur. & dicitur quod ſic, & adducit ſimilia. & caue quia ante nō reſpondet, niſi ad duas quæſtiones. Ideo tamen dicam in tertia.

Fundum. Donaſti mihi fundum, & tradidiſti: tandem deſij poſſidere hunc fundum, & ad te peruenit: nūc ago cōtra te ad fundum. dī quod ſi non reſtituas condemnaris inſolidum, & etiam ad fructus ea tantes inſolidum damnari. ſi eos poſſides. ſi autem dolo deſijſti poſſidere, iurabo contra te in litem.

Paulus libr.xiiij. quæſtio. XLI.

NEſennius Apollinaris, [i] Si te donaturū [k] mihi, delegauero creditori meo: an inſolidum ꝯueniendus ſis? Et ſi es [l] inſolidū ꝯueniēdus, an diuerſum putes, ſi non creditori meo, ſed ei, cui donare uolebā, te delegauero? Et qd de eo, [m] qui ꝓ muliere, cui [n] donare uolebat, marito eius dotem promiſerit? Rñdi: [o] Nulla creditor exceptione ſubmoueretur: licet is, [p] qui ei delegatus eſt, poterit † exceptione uti aduerſus eū, [q] cuius noīe promiſit. Cui ſimilis [r] eſt maritus, maximè ſi ꝯſtante [s] mr̃imonio petat. Et ſicut hæres donatoris inſolidū ꝯdemnatur, [t] & ipſe fideiuſſor, [u] quem in donando adhibuit: ita & ei, cui non donauit, inſolidum [x] condemnatur.

Donator conuentus rei vendicatione non habet beneficiū ne conueniatur, niſi in quantum facere poteſt pro re, vel ſ.utilibus.hoc dicit.Bartol.

h Inſolidum. Ex cauſa donationis conuentus inſolidum condemnatus poterit obtinere priuilegium ne executio in eius bonis fiat, niſi in quantum facere poteſt. Fran.

i Neſennius Apollinaris. Iulio Paulo ſalutem, & hāc quæſtionem.

k Donaturum. i. traditurum ex cauſa donationis: ſed tamen iam donauerat uerbis. uel etiam dic quod non donauerat etiam uerbis.

l Et ſi es. ſecunda quæſtio.

m Et quid de eo. tertia quæſtio.

n Cui mulieri.

o Reſpondi, Nulla. tres poſuit quæſtiones, & hic rñd. ad p.imam ſed non ad ſecundā. ſed idē eſt in ſecunda quod hic dicitur in prima: [2] vt ſ.de don. l.qui id.§.ſi.& facit in eo.tit.l.ij.§. eum uero. & ℑ. de doli exce.l.pure.§.ſi eū. & ℑ.de noua.l.ſi qs delegauerit. & l. ſi Titius.

† Exceptione, nō eſt in P.F.

[2] Approbatur cōmuniter per doct.

p Is. donator. Accurſius.

q Eum. Donatarium.

r Similis.cum nec ipſe habeat cauſam lucratiuam : vt ſup. de acti. & oblig.l.ex promiſſione. Sed cō tra, ſup.de iure dot.l.ſi extraneus. ubi delegatus a muliere habet priuilegium, ut in quantum facere poteſt damnetur. Sol. [3] ibi iam ſoluto matrimonio mulier contra uirum agit qui non exegerat. hic uir agebat. uel dic ut ibi. Item cont.a. ſup. ſol. ma.l. ſi prior. ubi prior uir delegatus ſecundo uiro ab uxore inſolidum non tenetur. Sol. [4] ibi promiſit ſic: quod mulieri debeo. ubi uerba cum effectu accipio. ſecus ſi dixiſſet: decem, quæ mihi dedit, tibi promitto. argu. ſup. de iure iur.l.eum qui.§.ſi mulier. Accur.

[3] Reprobatur per Pau. Imo. & Alexa.

[4] Idē Bar. P. & Alc.

s Si conſtante. idem ſi ſoluto: vt ſup.eod.lege, ſed hoc ita.

t Condemnatur. vt ſup.eod.l.ſciendum.

u Fideiuſſor. repete : vt ſupra eodem. leg. & ſi fideiuſſor.

x Inſolidum. & hoc in hac exceptione, vt quis damnetur in quātum facere poteſt. ſecus in exceptione doli, ubi diſtinguitur : vt ℑ.de exce.doli.l. apud Celſum §.item quæritur.& §.ſed & ſi mulier.& l.pure.§.penult.

nulti.& leg.Iulianus.Azo.Item facit ſup.de cōdictione ob cauſam. [e] l.ſi donaturus.& l.ſi extraneus.& l.qui ſe.

[a] Donauit. & tradidit. ſed poſtea aliquo modo ad eum poſſeſſio redijt:& ſic non eſt contra ſ.de do.l.in ædibus.§.j.& l.cū de donation.& ſup.de uſur.l.uideamus §.ſi actionem. quæ ſunt contra.

ADDITIO. Dic ꝙ ibi in actione ſtricti iuris, uel malæ fidei poſſeſſore:quia tunc fructus ueniūt a tempore moræ: hic uero ſecus.

[b] Reſtituat. poſt ea enim poſſidens eſt conuentus actione in rem.

[c] Poſſeſſor. non ut donator in quantum facere poteſt.

[d] Fructuum.perceptorum poſt litem conteſtatam.

[e] Conſumpſerit. Nam eis conſumptis non iurabitur in litem pro eis:ſed condemnabitur in æſtimationem:erat enim malæ fidei poſſeſſor. quia poſt litem conteſtatā conſumpſit: vt ſup.de dolo.l. arbitrio. §. non tamen. ſm H. alias ſi extarent eu rei uen. poſſent peti: poſſet pro eis iurari in litem:vt ſup. de in lit. iuran. l.in actionibus. Alij ut Azo, quod hic intretur quando conſumpti ſunt: & hic ſubaudiunt maximè. Tertij ſi non conſumpſit. ſ. ante lit. conte. quia tunc non tenetur: cū ſit bonæ fidei. Quarti ꝙ ſi extant ante lit. conte. officio iudicis cum bonæ fidei ſit poſſeſſor.poſt litem conteſt.rei uēdicatione ſi extant.ſi autem cōſumpti ſunt:nec offi.iud.primi:nec rei uen.ſecund.ſed primi nulla actione,ſecundi condictione ſine cauſa petū tur:vt C.de condictione ex lege.l.mala fide. Ac.

[f] Deſijt poſſidere.non conſumendo.

[g] Condemnatio.quanti in litem iuratum fuerit.

[h] Non tenetur.vt & ſup.de do.l.quid.ij reſpon. ſic & ſup.ſol.mat.l.ex d uerſo.§.ſi.& quod cum e. l.ſi filius.& hoc ſi non fuerit primo iudicio ſuper hoc propoſita exceptio.alias ſecus: ut ī.de excep. rei iud. l.duobus.& C.de fide inſtru.l.fin.§ fina.& ſup.de nego.geſt.l.fin.autem §.ſi quocunque.& l. quod in diē. §.ſi rationem ſup.de compenſa. & pro hoc eſt quod notani ſup.eodem l.ſi conuenerit. & facit ſup. de iure dot.l.ſi extraneus.

Fundum qs donauit, [a] Si non reſtituat: [b] ut quis poſſeſſor [c] damnādus eſt. Si aūt fundum reſtituit, fructuum [d] noie, ſi non eos conſumpſerit, [e] inſolidum condemnādus eſt. potuit. n. non periclitari ſi ſtatim reſtituiſſet. Si dolo deſijt poſſidere, [f] in litem iurabitur:& tāti ſequetur condemnatio. [g]

Exceptio quæ non impugnat ſententiam, poteſt opponi in executione eius.Pan

Inſolidum condemnatus donator actione iudicati, niſi inquantum facere poteſt, non tenetur [h] beneficio conſtitutionis.

Pronuntiata diffinitiua non poſſunt per iudicem retractari: ſed omiſſa circa pronuntiata,ſi concernunt acceſſoria, bene poſſunt ſuppleri eadem die.h.d.P.

Idem lib.iij.reſponſorum. XLII.

j PAulus † rndit.reſcindere † quidem ſnīam [i] ſuam præcedentem prætorem nō poſſe: reliqua aūt, quæ ad ꝯnīā quidem iam ſtatutorū ptinent, priori tñ ſuīæ deſunt:circa ꝯdemnandum [k] reū,uel abſoluendū,debere ſupplere, ſ.eod. die.

† Cōcor. tex. in ca. in literis. de offic.& pote. iud. deleg. extra.text in c uenerabilia.e.tit. tex.in c.ſi compromiſſarius. §.ſi uero. de electi. in vj.

† Huc ptinet quod ſcribit Sueto.Iulium Cæſarem tñ meiū inceſſe conſuit de ſignato ut eum non ſigueritsē tentiā ſuā, quia mutare turpe eſſet, interpretatione finire.

a Idē Bar.

PAulus. CASVS. Index poſtquā dedit ſententiā diffinitiuam non poteſt eam mutare. ſuppleta autem poterit,quod deerat, ut ſi in ſententia condemnauerat de fundo,nunc uult ſupplere in fructibus.Frāciſcus Accur.

Si plures condēnentur in vna ſententia, nō cenſetur quilibet condemnatus inſolidum ſed pro parte,poſito quod inſolidū quilibet teneretur, & quod petitū fuerit quemlibet inſolidum condemnari. Item ex perſona conrei exiſtentis non ſoluēdo, alter conreus non tenetur,quādo obligatio eſt diuiſa.h.d.Pan.

Idem libr.xvj.reſponſorum. XLIII.

ij PAulus rndit, eos qui una ſnīa in vnā quantitatem condemnati ſunt,pro portione uiriliter [l] ex cauſa iudicati [m] conueniri.& ſi ex ſententia aduerſus tres dicta Titius portionem ſibi competentem exoluit, ex perſona cæterorum ex eadem ſententia conueniri eum non poſſe.

Ius exequendi ſententiā trāſit contra eum,qui in locum condemnati ſuccedit.h.d. Bart.

Scæuola lib.v.reſponſorum. XLIIII.

EX ꝯtractu paterno actum eſt cū pupilla tutore authore:& condemnata eſt. poſtea tutores abſtinuerunt eā bonis paternis : & ita bona defuncti ad ſubſtitutū, [n] uel ad cohæredes

[i] Sententiam.vt & ſup.eo.l.quod iuſſi.in fin.& C.quando prouoc. non eſt neceſ.l.j.& ī.eod.l.iudex.& l. acta. §. j.& l.cum quærebatur. & ī. de pœnia. l.diui fratres. fallit in caſibus : ut not. C. ſen. reſcin. non poſſe.l.j.

[k] Circa condemnandum. ut in fructibus, de quibus omiſerat: vt ſup. de rei uend.l. & ex diuerſo. & econtra abſoluit, ſi à fundo petito abſoluerat. & facit C. de fru. & lit.expen.l.termina to.& C.quando prouoc. non eſt neceſſ. l.omnem.

PAulus.CASVS. Duo ſunt condemnati in xx. in una ſententia. quilibet uidetur condemnatus in decē. & ſi unus eorū ſoluat ſua x. liberatur in reſiduo. Franciſ. Accur.

[l] Viril. etiam ſi inſolidum prius tenebantur:& ſentētia condemnatis proficit. ſic ī. de doli excep. l. fideiuſſor. ſed contra ī. de excep.rei iudi. l. euidenter. ſed plenè dic ut not. C. ſi plures una ſen.l.j.

[m] Ex cauſa iudicati. niſi iudex expreſſerit unumquemque teneri inſolidum.

EX Contractu. CASVS. Pupilla conuenta tutore authore in x. ex contractu paterno,condemnata eſt.tandem abſtinuerunt eam tutores ab hæredi.paterna:& ſic hæc bona iuerunt ad ſubſtitutum, uel ad cohæredes. quæritur in quo adetur actio ex ſententia.& dr quod in ſubſtitutum, uel in cohæredē,& exacti regreſſum habebunt contra tutores pupilli in caſu,ſi culpa eorum condemnata fuit pupilla. Fran. Acc.

[n] Ad ſubſtitutum. ſed nōne euanuit ſubſtitutio adita hæreditate,ut C.de impu.& alijs ſubſtit. leg. poſt aditā.& idem de iure accreſcendi inter hæredes:vt ī. de uſufr.accreſcen.l.fin.§.final.Rñ. [a] hoc facit retētio ac ſi adita non eſſet hæreditas:vt ſup.de minor.l.& ſi ſine.§.ſed quod Papinianus.ſed ſi non habet ſubſtitutum,uel cohæredem, an ad cognatos inferioris gradus

a Iſta gl. eſt ſin. ad hoc,quod licet ſubſtitutio uulgaris adita hęreditate euaneſcat: qđ idem eſt ēt in legatis per agnitionē primi legatarij: tamen hoc fallit ubi hæres qui adiuit eſſet reſtitutus aduerſus ipſam aditionē. Bolog.

³ Re ꝓbat per Imol. & Alexã. q annnad ſi cũ, ſed ad proximiores.

† Iudicati. non eſt n P. F.

² Cuius opinio approbatur per omnes doct.

dus deferatur hæreditas? Reſpond. nõ, ſed ad fiſcũ ſecundum quoſdam: vt ſup. de ſucceſſi. edict. l. fina. Accur.

a In eos actionem. cum effectu, & Inſpectu exim. & de hoc excipit niſi &c. quia & ubi culpa tutoris interuenit, datur ſimiliter in eos actio. exitus uero ſit contra tutores qui conueniantur, ſecundum Azo. ² Sed H. dicit tunc nullo modo teneri ſubſtitutũ, uel cohæredes. arg. ℑ. l. proxi. §. final. ſed ibi non habebat tutor. uel ſi habebat, non defendit: hic defendit: ſed male. & facit ſup. de in integrum reſt. l. fin. & de minori. l. ait prætor. §. nõn ſolum. & C. ſi aduerſus rem iud. l. cum minores. Item uidetur hic cõtra ℑ. eod. l. ſæpe. in prin. ſed non uidentur alij, ſed illi ijdem qui ſunt condemnati. Acc.

peruenerunt. Quæritũ, an hi ex cã iudicati teneantur? Rñd. dãdã in eos actionẽ ᵃ † iudicati niſi culpa tutorũ pupilla ꝯdẽnata ſit.

Acta non poſſunt deſtrui ſine conſenſu partis, & iudicis hoc dicit. Barto.

Paulus lib. j. ſententiarum. XLV.

Acta ᵇ apud ſe habita, ſi partes ꝯſentiãt, & iudex hoc permiſerit, põt iubere ea die ᶜ circũduci: ᵈ niſi uel negotiũ, uel lis terminata ſit. ᵉ De amplianda, uel minuẽda pena damnatorum poſt ſñiam dictam, ſine principali ᶠ authoritate nihil eſt ſtatuendum.

Hic eſt caſus unicus in iure quod ualeat iudicium agitatum cum adulto curatorem nõ habente. Paul.

Contra ᵍ indefenſos minores, tutores, uel curatores non habentes ʰ nulla ſñia ꝓferenda eſt.

Verbum condemno, vel abſolno, poſitum in ſcriptura ſententiæ poteſt per iudicem mutari, antequam ſit pronuntiatum: poſtea non. Paulus.

Acta. CASVS. Acta cauſæ, id eſt ſcripturas factas in cauſis, poteſt iudex iubere ea deſtrui, ſi partes hoc uolunt. & hoc ſi cauſa nõdum finita eſt. at ea finita põt hoc facere iudex etiam inuitis partibus.

De amplianda. Ex quo iudex in ſententia impoſuerit pœnam alicui, non poteſt eam pœnam augere, uel minuere niſi de uoluntate principis.

Contra ſententia contra minorem indefenſum nõ tenet. & dic ut in glo. Fran.

b Acta. id eſt ſcripturæ de his factæ quæ apud iudicem acta ſunt, uel dicta. Azo.

c Ea die. uel poſtea uſque ad deciſionem. Acc.

d Circunduci. id eſt deſtrui, ut not. ſup. de peti. hær. l. ſi quis libertatem. & facit. ſupra, de arbi. l. ſed ſi compromiſſum. & ℑ. l. proxi.

e Terminata ſit. tranſactione, uel ſententia, ita quod non poſſet appellari. nam tunc iudex poteſt hoc facere etiam ſi partes non conſentiant: ſed ante litem finitam non poteſt ſm Azon. Vel dic quòd tunc poſſunt partes & ſi iudex non permittat: cum ſuum officium ſit finitum, ſm B. uel dic ³ quod tunc fieri non põt etiam partibus, & iudice uolente, quo minus deciſio teneat: niſi & ab ea expreſſe recedat.

³ Iſta approbatur alijs duabus reprobatis ſecũdum Bart. Alexan. & alios.

f Sine principali. Quid ergo ſi principale reſcriptum fuerit allatum, id eſt, impetratum ſuper hoc? Reſpon. ⁴ non ei credam: vt C. ſi contra ius uel util. public. l. final. & de petitio. bon. ſub. l. prima. libro x. niſi dicat, non obſtante tali lege, uel legibus. argumen. ſupra de lega. tertio l. non aliter. & l. ſi quis. in principio. & in authen. de teſtamen. imperfect. §. ſed & ſi quis. Item niſi propter Innpiam: vt C. de mod. mul. l. eos. in fine. & ſupra de officio præſi. l. illicitas. §. fina. & facit. C. de pœ. l. pœnam. & infra de quæſtion. l. prima. §. fin. & infra eod. l. Iudex. & ſup. eod. l. Paulus. & infra de appellatio. l. ab executore. ij. reſpon. & quod not. C. ſenten. reſcindi non poſſe. leg. prima. Accurſius.

⁴ Contra eſt de l. ij. C. de preſ. imp. offe.

g Contra. ſed procuratoris poteſt ut C. de procurator. leg. non cod.

h Non habentes. uel habentes, ſed adeſſe nolentes. ⁵ argument. ſupra quod cuiuſque uni uer. leg. prima. §. & quidem. & facit. C. ſi aduer. rem iudicatam. l. cum & minores. Accur.

ⁱ Actorum. dic ſecũdũ quoſdam quod cum legit ſñiam, antequã legat uerbum condemno, uel abſoluo, poteſt id mutare, & ſic aliter ſententiare quam propoſuerat, cum tunc ſibi aliter uideatur. ſed poſt lectam non poteſt: eſt nec corrigere poſſit: vt inf. e. l. iudex. Vel dic ⁶ ſecundo quod etiã tota perlecta poteſt uerba diffinitiuæ ſententiæ mutare re enta ſententia. Nec obſt. dicta. l. iudex. quia non iudicat iterũ. ſed declarat iudicatum: vt argume. ſupra, de teſtamen. l. hæredes. §. quod uerò. Item not. arg. pro nobis, quòd licet uerba attendere ſeruata ſententia: vt not. C. de leg. & conſti. l. non dubium. Acc.

⁵ Scribẽ. hic dicunt Iſtam. gl. fin. ad hoc quod citatio facta de tutoribus, uel curatoribus nõ eſt ſufficiens ad hoc ut poſſit ferri ſẽtentia cõtra pupillos, uel cõtra minores, & ſi tutor, uel curator noluit adeſſe. de qua materia p Bart. in l. qui habet. §. ſi pupilla. ſ. de tuto. Bol.

⁶ Iſta placet Paul. & Alexã. & eſt uera in ſe.

Hermoge. libr. ij. iuris epito. XLVI.

Actorum ⁱ uerba emendare tenore ſententiæ perſeuerante non eſt prohibitum.

Ad hoc, vt ualeat ſententia, debent eſſe præſentes, uel legitime citati omnes illi, quos negotium tangit: id eſt contra quos principaliter fuit actum: & ſi aliqui ſunt præſentes, aliqui nõ nec citati, non ualet niſi quoad præſentes, uel citatos Paulu.

Pau. li. v. ſenten. XLVII.

De uno quoq; negotio præſentibus ᵏ oĩbus, quos cã ˡ ꝯtingit, ᵐ iudicari oportet. aliter enim iudicatũ tm̃ inter præſentes tenet. Quĩ apud fiſcum ⁿ cãm defendere ſæpius conuenti ᵒ neglexerit, rebus ᵖ iudicatis ſubijciendi ſunt. ᵍ quod ex eo apparet, ſi ſæpe conuenti præſentiã ſui facere noluerint.

De uno quoq; CASVS. Sententia debet dari præſentibus partibus. & dic ut in glo. Qui apud. Vna partium citata a iudice ſuo, puta à procuratore fiſci, noluit uenire. dicitur q̀ ſñia poterit dari. Fran. Ac.

k Præſentibus. uere, uel interpretatiuè: ut contumaces. ut ℑ. eod. l. contumacia. & in aut. ut nm. nb. iud. §. ſi uero neque.

l Quos cã. quia principaliter ⁷ contra eos lis mota fuit. alias contra: vt ℑ. eod. l. ſæpe. & facit. ſ. fa. erc. l. in hac iudicio. & C. res inter alios acta. l. fin. Acc.

⁷ Iſta approbatur per Ange. Imo. Pau. Alexa.

m Contingit. ut tutores, & alij cum quibus fuit lis conteſtata.

n Qui apud fiſcum. id eſt fiſci procuratorem iudicem. Idem ſi apud alium. Acc.

o Conuenti. i. citati. & erat lis conteſtata: aliàs non poſſet dari diffinitiua: vt C. de iud. l. properandũ. §. j.

p Rebus. prius condemnandi quaſi cõtumaces. Acc.

q Subijciendi ſunt. quaſi contumaces: ſi tñ iniuſtam foueant cãm: vt C. de iudi. l. properandum. §. ſi autẽ.

r Quod ſcilicet ipſum negligere. facit C. quomodo & quan-

& quando iudex.l.conſentaneum.& infra eo.l.contumacia.§.contumax.

a Decreta.Id eſt edicta ciſtoria cõtra abſentẽ. uel dic quæ fiunt ſuper alienationibus,& tranſactionibus per ipſos prætores:ut C.de aſſeſ.l.iij.Acc.

b Latinè. ſcilicet inter Latinos : ſed inter alios eorum lingua,niſi unus intelligat linguam alterius : ut ſupra, de inſtit.l. ſed.& ſi pupillus . §. de quo. uerſ. proſcribere. & C.de ſen. l.iudices. & ff.de uerb. oblig. l.j.§. fin. Accurſ.

c Et exhæredatũ. Casus. Filius exhæredatus, uel qui abſtinuit ſe ab hæreditate paterna,ex contractu ipſius conuenitur in quantum facere poteſt, non deducto ære alieno,ſicut uir, & patronus . ſecus in donatore cõuento. nam ibi deducitur æs alienum . & eſt ratio:ne ex liberalitate ſua inops factus periclitetur . h.d. hæc lex,cum l. ſeq. Fran.

c Nec ex ipſius. nam ex patris contractu nullo modo tenetur, cum nõ ſit hæres. Accur.

d Facere poteſt. niſi in caſibus:ut ſupra quod cũ eod.l. ſed ſi ex parte. §.interdum. & §.quanquam. & facit . ſup. l.j.& ij.& fin.& C. quod cum e . l.eius rei.& l.ſi ex.

e Aere alieno . ut ſupra eodem . l.inter alios. nam ſoli donatori hoc concedit.

f Conuenitur.de quo cõſtatut hic, & ſup.e. l.inter eos.§.is quoque.

g Condemnandum.& ſic non deducto ære alieno, & ita eſt contra. ſup.ꝙ cum eo.l. iij.in fi.ubi deducit etiam filius quod creditoribus debet Solu. donator deducit de omnibus quibus debet ex cauſa non ſimili:ſed filius non deducit quod debet primis:ut hic:ſed poſterioribus,qui ſecum contraxerunt poſt quam fuit factus ſui iuris ut ibi.Si quæras quare poſterioribus & non primis deducit:ibi eſt ratio:uel hic filius iuſtè fuit exhæredatus:ibi iniuſtè.Item hic fortè ex maxima parte inſtitutus,unde ſtultè abſtinuit, ibi ex minima.& ſic facit bene quod abſtinet. Accur.

h Debitum.id eſt non lucratiuum.nam & ex donatione ſit uerum debitum.

i Ne liberalitate. Fieri. id eſt factus.& ſic tempus pro tempore ponitur . ſic ſupra de lega. iij.l.etiam.& facit ſupra. de ædil. edict. l. ad res do.& ſup. de dona.l.Ariſto.in fi. Accur.

Si quis dolo. Miles,uel maritus,uel ſimilis,qui conuenitur in quantum facere poteſt : in odiũ creditorum bona ſua diſsipauit . Dicitur quod amodo conuenitur inſolidum. [Si quis creditorem.]

Pone cauſam ut in glo . quæ incipit. Et ſi uenditor, id eſt debitor &c.ibi,Vel dic tertio &c. Franciſcus Accurſij.

Dicitur,quòd decretum,ſiue citatorium ,ſi fiat ſuper alienationibus,ſiue tranſactionibus,debet ſcribi uerbis Latinis,& intellige inter Latinos.Fran.Acc.

Triphoninus libro i Diſputationum. XLVIII.

Decreta [a] à prętoribus Latinè [b] interponi debent.

Filius familiàs effectus ſui iuris,ſi conuenitur ex contractu celebrato tẽpore quo erat in patria poteſtate ,ſi non eſt hæres patris, condemnatur duntaxat quatenus facere poteſt,nec deducitur æs alienum : licet ſecus in donatione.h.d Pau.

Paulus libro ij. Manualium. XLIX.

Et exhęredatum,uel eum, qui ſe paterna hæreditate abſtinuit, nec ex ipſius [c] cõtractu niſi in id, [d] ꝙ facere põt [e] cõdẽnãdũ.Quemadmodũ aũt facere poſſe credat, uidẽdũ eſt:utrũ deducto omni ęre alieno, [e] ut is, q ex donatione conuenit: [f] an ut maritus,& patronus, nullo deducto ære alieno.Et indubitati iuris eſt,ad ſimilitudinẽ uiri, & patroni [f] eum condemnandũ, [g] Pinguius. n. donatori ſuccurrere debemus, q̃ ei,qui uerum debitum [h] perſoluere compellitur.

Triphoninus lib. xij.Diſputationum. L.

Ne liberalitate ſua inops fieri [i] periclitetur.

Qui dolo ſuo effectus eſt non ſoluẽdo,perdit beneficium ne cõueniatur ultrà , quàm facere poßit.Pau.

Paulus libro ij. Manualium. LI.

Si quis [k] dolo fecerit, ut bona eius venirẽt, [l] inſolidum tenetur. [m]

Si creditor conſecutus eſt quantum ſibi debetur à debitore,uel ab alio,licet non ex cauſa debiti,ſed propter dolum ſuũ : quia nõ permiſit creditorem uenire in poſſeßionem bonorum, nõ poteſt de æquitate amplius agere ad debitum.h d.Paul.

Si quis creditorẽ miſſum [n] in poſſeſsionem rei ſeruandæ cauſa, non admiſerit, & uenditor [o] præſtiterit creditori, quanti eius interfue-

k Si quis . alioqui ſi quid poſtea acquiſierit in quantum facere poteſt, condemnandus: ut ſ.de ceſſ. bon. l. quarta.

l Venirent . quia ipſemet uendidit . uel dic quòd ſic diſſipauit, ut neceſſe ſit uendi per creditores.licet ergo prius habeat beneficium ut inquantum facere poſsit condemnetur : quia miles, uel marit°, uel ſimilis nunc amiſit: contra eos tamen cõtra quos dolo fecit: ut ſupra ſoluto matrimonio .l. etiam. §.licet alij ponunt exemplum in eo . qui ceſsit bonis dolosè, ſecus ſi non dolosè,quia non perdit priuilegium : ut infra titulo ſecundo.l. iiij. quod non placet quia nemo uidetur dolo &c.ut infra , de regulis iuris . l. nullus uidetur . licet ſit argument . contra. ſupra , de damno infecto. l. Proculus.

ADDITIO. Dic quòd ibi non erat dolus aliquo modo.Imol. & Alexand.

m Tenetur. ſed & prius tenebatur inſolidum,ſed tamen non debebat inſolidum condemnari. Azo.

n Miſſum.id eſt mitti iuſſum.

o Et ſi uenditor.id eſt debitor,qui ideo non admiſit,ut liberè uenderet,& quod infra dicit debitor pro eodem ponit:uel dic uenditor, id eſt , executor , ſiue officialis,qui uendidit ipſam rem in cuius poſſeſſionem iuſſus erat mitti creditor, & ſoluit ei , uel dic tertio , quod in fraudem creditorum uendidit debitor . unde emptor conuentus fuit actione in factum ex edicto infra , quæ in fraudem creditorum. l.prima . & non ueniſſet eo iuſſus fuit creditor mitti in poſſeſſionem bonorum emptoris , & non fuit admiſſus : unde conuentus fuit actione in factum ex edicto infra,ne uis fiat ei. l.prima. liberatur ergo debitor . Idem ſi alius creditor,uel etiam prorſus extraneus impediat miſſionem . nam poteſt conueniri dicta actione in factum: ut infra titulo tertio . l. ſi quis . in principio . Alij, quod quidam emit actionẽ creditoris:& ei ſoluit& ſic uẽditor, id eſt emptor.

Die ꝑ etiam appellari decreta, ſententias, ſecundum Imol.

In P.F. ei detrahendum . Iſta lectura eſt bona , ſm Imol. & Alexand.

P.F. niſi id.

Iſta poteſt procedere ſm Imol . & Alexan . Et bene ſimo.

In P. F. ſi uenditor. Alibi & ſi uenditor. Alibi & debitor.

Iſta eſt uera . Im. & Alex.

Reprobatur: quia damnat, ſecundum Alexand.

Quælibet lectura poteſt procedere ſm Alexand.

Quod

x Quod accepit. ut & ĩ. de reg. iur. l. bona fides. ſed contra ſ. de pet. hęre. l. etiam. §. penult. ſed ibi non petit quod accepit. cum accepit à doloſo æſtimationem, ab alio petit rem. Item contra ĩ. de tabu. exhi. l. iij. §. condemnatio. ſed ibi ex cauſa ſuperueniente agit, quia extitit conditio. hic ex ueteri. An autem hic extraneus exactus debitorẽ conueniat? argu. quod ſic. ſ. de euictio. l. ſi plus. §. j. ſed dic contra: quia propter ſuũ dolum ſoluit: ut d. l. ſupra, de pet. hære. l. etiam. §. pe.

rit, quæſitum eſt, an debitor liberetur. Et puto i ꝑbũ eum eſſe, q uelit iterũ conſequi quod accepit. [a]

In actionibus deſcendentibus à delicto ceſſat beneficium, ne quis conueniatur, niſi quantum facere poteſt. Bart.

Triphoninus libro xij. D[illegible]utationum. LII.

SI rerũ amotarũ cũ uiro [b] agaẽ quanquã uideaẽ ea quoq; actio præcedẽtis ſocietatis [c] † iure cãm habuiſſe, inſolidũ tñ condemnari debet: quoniam [d] ex malo [e] contractu [e] & delicto oritur.

Contumacia eſt delictum, quod patet: quia punitur. h. d. Pau.

Hermogenianus lib. j. iuris epito. LIII.

COntumacia [f] eorũ q ius dicẽti nõ obtẽperant, litis dãno coercetur. [g] Contumax eſt, q

S I terũ. CASVS. Soluto matrimonio uxor agit contra uirum actio. rerum amotarum. dicitur quod uir tenetur inſolidũ: quoniam ex delicto hęc actio oritur. Franciſcus Accur.

† Vita, in P. F.

b Cum uiro. quod eſſe poteſt: ut ſ. rerũ amo. l. contra. §. ij. & l. mulier.

* P. Fl. ex male.

c Societatis. id eſt matrimonij.

d Quoniam. hæc ratio bona eſt, & alia, quia ſolutum eſt matrimoniũ: argu. ſup. de nego. geſt. l. diuortio. ſed hic poſita ratio ſuffi ceret etiam conſtante matr. ut ſ. eod. l. ſed hoc. in h. & acit. ſ. quod cum eo. l. ſed ſi ex parte. §. quanquam.

e Ex malo contractu. Id eſt facto.

COntumacia. CASVS. Contumax punitur damno litis: nam non appellat. Item in expenſis, & in ſimilibus. Secundo dicit, quod contumax dicitur, qui ter citatus, uel ſemel pro omnibus non uenit, cũ uenire poſſet non impeditus morbo, uel alia maiori cauſa, & cum uenire debet, ut quia erat iudex ſuus coram quo erat citatus, uel ſaltem dubium erat. Fran.

f Contumacia. Contumacia attenditur quandoque reſpectu non uenientis, ut extra de dolo. c. ij. & c. cum dilecti. ad finẽ. quandoque reſpectu non reſtituentis: ut ſ. de rei uẽdi. l. qui reſtituere. quandoq; reſpectu nõ reſpondentis: ut ſ. de inter. act. l. de ætate. §. q tacuit. & §. nihil. quãdoque reſpectu recedẽtis: [1] ut extra de dolo. c. prout. & xj. q. iij. certum. & extra de procura. c. conſtitutis. & de iudi. c. j. quandoque reſpectu nõ exhibentis: ut ĩ. de app. l. creditor. §. iuſſus. Prima cõtumacia, ſcilicet de non ueniendo, poteſt contingere tribus modis: uno, quia peremptoria citatione recepta uenire contempſit: alio, quis maitioſè ſeipſum occultat: alio, quis impedit ne ad eum citatio perueniret ut extra ut lit. non cõteſta. c. quoniam. §. porro. & quinta quæſt. j. c. quidam. & d. c. certum. & ſup. de euict. l. ſi dictum. [2] §. ſi præſente.

g Litis damnu coercetur. ut non appellet, [3] ut ſ. de iudic. l. & poſt. §. fina. Item in expenſis: [4] ut C. de iudic. l. properandum. §. ſin autem. Item ut ex cauſa poſſit iuriſdictionẽ denegare, ut ſup. quibus ex cau. ma. l.

* Sine licentia, ſecundum Imo.

x Glo. ſequuntur Imo. & Alexand.

3 Quãdo eſt iterus cõtumax. Imo.

4 Intelligẽ in tex. ctia poſt contumaciã & non ante. Ange. & Im.

ſed & ſi ꝑ prętorem. §. ſed & ſi dum. & C. de inge. ma. l. ditis mari. Item quando que principalem cauſam admittit ut C. de his, qui accuſa. e non poſſunt. l. ſi ea. & ſupra de libera. caut. l. dum. §. j. [*] Sed illud nõ ꝓpter abſentiam ſolummodo, ſed quia nec erat probatum propter contumaciam: ergo non perdit principalem cauſam: ut C. de iud. l. properãdum. §. cum autẽ. & ſ. de iudi. l. & poſt. quæ ſunt contra. Item facit C. de remiſſ. pigno. l. ſi eo. & C. quomodo & quando iudex. l. conſentaneum. [5]

* In gloſſam.

5 Hoc uerum regulariter. Imo.

tribus edictis propoſitis; uel uno ꝓ tribus (quod uulgò peremptoriũ appellaẽ [h]) literis euocatus [i] præſentia ſui facere ꝯtemnit. Pęnã ꝯtumacis [k] nõ patitur, quem aduerſa ualetudo, uel maioris cauſę [l] occupatio defendit. Contumaces nõ uidenẽ, niſi qui cũ obedire deberẽt, [m] nõ obſequunẽ, id eſt, q ad iuriſdictionem eius, cui negant obſequi, pertinent.

De tribus dixit, quod peremptorium eſt nullum. Bar.

Paulus libro primo Sententiarum. LIIII.

COntra pupillum indefenſum, eumq; q reipublicę cauſa abeſt, uel minorẽ uigintiquinque annis propoſitũ perẽptorium nihil momenti habet. [n] Is, qui ad maius auditoriũ uocatus eſt, ſi litẽ inchoatã deſerit, cõ-

h Appellatur. ad hoc facit. ſ. de iud. l. ad peremptorium. cum ſequentibus. Item facit ſ. eo. l. de uno quoque. §. j.

6 Sequuntur Imola & Alex.

i Euocatus. ſicut debet fieri per legem, uel ſtatutum. alias non potuit citatio arctare citatum: ut extra, de elect. cap. bonę memoriæ.

k Pœnam contumacis. quæ eſt multiplex, ut modo dixi. & alię, ut ſupra ſi quis ius dicẽti. non obtemp. l. j.

l Cauſę. uel iuſtę, ut ſupra ſi quis in ius uoc. non ie. l. ij. §. itẽ ſi nihil. & ſupra de iudi. l. ſi prætor. in fine.

m Deberẽt. quod eſt ſiue certum ſit eſſe de iuriſdictione uocantis, ſiue eſt dubium: [7] ut ſup. de iud. l. ſi quis ex aliena.

COntra pupillum. CASVS. Citatus eſt pupillus peremptoriè, uel abſens reipublicę cauſa, uel minor uigintiquinque an. & lata eſt ſententia cõtra eũ. dicitur quod non tenet citatio uel ſententia. [Is, qui ad maius.] Titius habens cauſam coram uno iudice, citatus propter aliã cauſam coram maiori iudice, & iuit, & deſeruit interim primam cauſam. non dicitur contumax ut primus iudex poſſit ferre ſententiam in eum. Franci

n Nihil momenti habet. diſſimiliter tamen quã in diffinitiua ſententia. nam in abſentem lata tenet. ſed ad appellãdum reſtituitur: ut ſupra de in integrum reſti. l. nus. ſed contra pupillum, uel minorem indefenſum nullo modo: ut ſupra eod. l. acta. §. fina. Sed quidam ut P. dicunt in abſentẽ idẽ, ſcilicet ſi iudex ſciebat abſentiam, ut ipſo iure non teneat. Item in poſſeſ. differunt: nam pupillus patitur miſſionem non uẽditionem niſi ex facto patris deſcendat negotium, ut infra, ex quibus cauſis in poſſeſ. l. apud Iulianum. §. primo, & §. fina. Item tertius miſſionem, & uenditionem, ut infra, de bon. autho. iudi. poſſ. l. ſi minor. licet reſtituatur. Item ſecundus miſſionem & uenditionẽ, licet & ipſe reſtituatur: ut ſup. de damno infect. l. ſi finita. §. ſi [illegible]orte. nec obſtat, quaſi debeat in notitiam ei tati peruenire edictum, ut no. ĩ. quæ ſent. l. j. §. itẽ cu ex edicto.

7 Facit iſta glo. cũ ſuo tex. q priuilegia ius nõ tenetur cõparere, qñ citationis nullitas ẽ notoria. concord. text. l. cle. paſtora . . lis. eo. tit. uerſi. Piſana. & cap. ſuper literis. extra de reſcrip. glo. ord. & [illegible]in. in c. ſi epiſcop'. iij. q. ij. & in ca. pterea, de dila.

Contu-

a Contumax. imo uidetur quod de uno iudicio ad aliud quis uocari non poſsit: ut ſ. de in ius uoc. l. ij. in fi. & l. iiij. in prin. ſed illas ſecundum hanc intellige: ut non poſsit uocari niſi ſit ſcilicet uocatus ad maius auditorium.

tumax [a] non uidetur.

Iudex non poteſt ſuam ſententiam diffinitiuam corrigere. hoc dicit. Paulus.

Vlpi. lib. ij. ad Sab. LV.

IVdex poſtea quàm ſemel dixit ſententiã, [b] iudex [a] eſſe deſinit. Et hoc iure utimur ut iudex, qui ſemel, uel pluris, uel minoris condemnauit, amplius corrigere ſentẽtiã ſuã non poſsit [c] Semel enim male, ſeu bene, functus eſt officio.

Sententia, iuſiurandum, & confeſsio in iudicio habent executionem paratam. Bar.

[illegible] D. xxvi. [illegible]

LVI.

POſt rem iudicatã, [d] uel iureiurando deciſam, uel confeſsionem in iure factã, nihil quęritur poſt orationem diui Marci: quia in iure confeſsi pro iudicatis habentur.

Maior decem & octo annis poteſt eſſe iudex delegatus & ordinarius. Item minor decẽ & octo, & maior quatuordecim põt eſſe delegatus, ſi ex cõſenſu partium delegetur: uel ordinarius ſi ex certa ſcientia Imperator eum iudicẽ dederit h. d. Bar.

Idem lib. ij. di[illegible]o-num. LVII.

[f] QVidam ꝯſulebãt, an ualeret ſnia a minore uigintiquinq; annis iudice data. Et æquiſsimum eſt, tueri ſniam ab eo dictam, niſi minor decem & octo annis [h] ſit. Certè ſi magiſtratum [i] minor [k] gerit, dicendum eſt, iuriſdictionem eius non improbari. [l] Et ſi forte ex conſenſu [m] iudex minor [n] datus ſit, ſcientibus iis, q in eum conſentiebant: rectiſsimè dicitur ualere ſententiam. Proinde ſi minor prętor, uel conſul ius dixerit, ſententiam ve ꝓtulerit, ualebit. Princeps enim, qui ei magiſtratũ dedit, omnia gerere decreuit. [o]

Ab executione non eſt incipiendum. Paul.

Idem libr. vi. de [illegible]ratio. LVIII.

SI cùm nulla ſentẽtia [p] præceſsiſſet, capta ſunt, & diſtracta pignora: poſſunt [q] recuperari.

Sufficit, ſi in ſcientia exprimatur uerbum condemno, uel æquipollens: & quòd exprimatur certa quantitas expreſſe, uel p relationẽ ad acta. h. dicit. Bar.

[illegible] de omnibus [illegible]. LIX.

b IVdex. Sententiam diffinitiuam. ſecus de interlocutoria: ut ſupra, eodem. l. quod iuſſit. Accur.

c Non poſsit. ut ſ. de pœ. l. diui fratres. & l. relegati. in fi. & ſ. e. l. cũ quęrebatur. & ſ. de arbi. l. dicere. in fi. & l. ſequen. & C. de ſent. e. breui. re. l. ij. §. j. & ſ. eo. l. Paulus. in prin. Item fallit ſ. de offi præſi. l. illicitas. in fi. Item. ſ. de in integ. reſtit. l. diuus. Item. C. de ſen. ex breui. re. le. ii. §. fin. ubi excipit principem, & præſec. prætorio & ſenatum, quaſi ipſi corrigant ſuas ſententias. Sed dic non in hoc excipit: ſed ut per alios poſsint retractare. Item fallit ſ. eo. l. Paulus. in fi. Item fallit in aliis caſibus quos notaui. C. ſenten. reſcin. non poſ. l. j. Itẽ dic quod hæc l. tenuit ſententia: quia contra ius litigatoris eſt lata, non conſtitutionis: & ſic in ordinario, & delegato intelligitur: & ſic non eſt contra C. de ſent. l. j. in fi. & de accu. l. ſi accuſatoribus & C. quomodo & quando iudex. l. ſi præſes. quia in illis non tenuit ipſo iure: & ita ille idẽ cognoſcit ſi eſt ordinarius: ſecus ſi delegatus: ut C. quomodo & quando iud. l. ſi proponis.

a P. Fl. poſtea iudex.

Cõcor. In c. I lie tis. & in c. uenerabi li. de offi. & po. iu. deleg. extra. tea. in c. ſi cõpromiſſari [illegible] us. § ſi uero. de elec. in vj.

d POſt rem iudicatam. ſic ſupra eodem. lege imperatores.

e Deciſam. hoc niſi prętextu nouorum inſtrumentorum: ut no. ſ. de iureiu. l. admonend. quæ eſt cõtra.

f In iure factam. ſic ſ. tit. j. l. Iulianus. & l. j. & ſ. ad l. Aquil. l. proinde. ij. §. notandum. Accur.

g Quæritur. quia cœpit eſſe res certa.

QVidam conſulebant. CASVS. Sententia lata à iudice minore xxv. ann. maiore tñ xvii. tenet: cũ & ſi magiſtratus ſit, tenebit quod fecerit: & hoc facit ꝓ me Franciſco, cum adhuc ſim intra ætatẽ xxv. ann. Secundo dicit, etiam minor xviij. an. poterit de cauſa cognoſcere: ut ſi ex conſenſu partium datus ſit. & ſic de facto euenit in me Franciſco: nam cũ eſſem intra ętatem xviij. an. datus ſui iudex in quadã cauſa, & de ea coguoui. hoc etiam eſt ſi princeps fecit minorem xviij. an. prætorem, uel conſulem. nam ſententiæ quas dabit, tenebunt. Fran.

h Quidam conſulebant. Minor xviij. annis. imo uidetur debere eſſe maior. xx. ann. ad minus, ut ſupra, de arbitr. l. cum lege. quæ eſt contra. Solu. ibi de delegato, hic de ordinario. uel aliud in arbitris, ut ibi: quod nihil eſt: quia & de iudice ibi dicit. dic ergo non cogitur iudicare, ut ibi: ſi tamen iudicat, tenet ſententia: ut hic. & not. quatuor ætates ut dixi ſupra de iudi. l. cum prætor. §. non autem. Accurſius.

i Magiſtratum. ſcilicet ordinarium: ut differat a ſequenti: item mediocrem: ut differat ab ultimo §. Accur.

k Minor xxv. maior tamen xviij. anno.

l Non improbari. ſed decuriones eſſe non poſſunt: ut ſ. de decur. l. ſpurij. §. j. quæ eſt arg. contra: ſed ibi non fuit a principe creatus, ſecundum quoſdam.

m Ex conſenſu. partium.

n Minor etiam xviij. annis, dummodo adultus ſit. facit. ſ. eo. l. ſi conuenerit. & C. de iureiurand. l. prima. & ſupra de iuriſdictio omnium iudicum. l. prima.

o Decreuit. potuit etiam Barbario dare libertatem: ut ſupra de officio præto. lege, Barbarius. & not. quod Princeps dat, ſiue eligit huiuſmodi magiſtratus in ciuitate Romana: ut infra ad legem Iuli. ambi. lege prima.

f Quid in iudice ordinario? Quid in delegato? Quid in arbitro? Mi doſ. de Æta. mino. cap. 5. de Adoleſcẽ. numero 76. 78. et ſeq.

SI cum nulla. CASVS. Bona debitoris mei ante ſententiam contra eum latam capta ſunt pignori, & uendita. dicimus quod reuocari debet quod factum eſt. Franc. Accur.

p Sententia. diffinitiua, uel interlocutoria, ne obſit quod eſt infra ex quibus cauſ. in poſſeſſi. ea. lege, Fulcinius. §. j. & facit C. de execu. rei iudica. leg. prima & ſecunda. & idem ſi eſt minus ſolennis: vt C. de ſen. l. prolatam. Accur.

q Recuperari. alias reuocari.

Reuocari, in P. F.

In ſum-

IN ſumma. CASVS. Si iudex condemnat reum in certam quãtitatem pecuniæ, iubens eam ſolui, uel præſtari, tenet ſententia. Item ſi dicit: ſolue quod petitum eſt, cum certa quantitas eſſet petita. ſi autẽ iudex fecit ſententiam certam ſuper ſorte, de uſuris autẽ ſic dicat: uſuræ ſi quæ competunt ſoluantur: non tenet.

[Si quis ex edicto.] Citatus eſt Titius peremptoriè. deceſſit, nũc eſt lata ſententia contra eũ. dicitur, quod ſententia non ualet, cum extinctum ſit peremptorium morte Titij: & de nouo citatio erat facienda in hæredes Titij. Fran. Accur.

† In ſumma, [a] ſufficiet ſi expreſſerit iudex ſũmam in ſententia, ſoluiq; iuſſerit, uel præſtari, uel quo alio uerbo [b] hoc ſignificauerit. Amplius eſt reſcriptum, & ſi in ſententia nõ ſit ſumma adiecta: ſi tamen is, qui petit, ſummam expreſſerit, [c] & iudex ait, ſolue quod petitũ [d] eſt, uel quantum [e] petitum eſt: ualere ſñiam.

Sententia incerta non ualet.

Qui ſortis quidem condemnationem faciunt, de uſuris autem ita pronũciant: Vſuræ ſi quæ competunt, [*] præſtentur: nõ rectè [f] pronunciant. debẽt enim de uſuris quoque cognoſcere, & certam facere condemnationem. †

Sententia lata contra mortuum, eſt ipſo iure nulla. Bar.

Si quis ex edicto peremptorio poſt mortẽ ſit cõdẽnatus, nõ ualet ſñia: [g] quia morte rei edictũ [*] peremptoriũ ſoluit. [h] Ideoq; ut in re integra de cã notio præſtabit: [i] & quod optimum patuerit, ſtatuetur.

Febricitans febre naturali non tenetur expectare, uel in peremptorio comparere. Bar.

[a] In ſumma. proferẽda in ſentẽtijs: uel id eſt, ut generalem tradam doctrinam. Accur.

[b] Verbo. nam ſententia magis, quam uerba, eſt inſpicienda: ut. ff. de adi. lega. l. iij. §. condictio. & C. quæ res pig. l. ſi. & ff. de iure dot. l. promittendo. & ſecundum hoc accipe. C. de ſen. l. iij.

[c] Expreſſerit. quandoq; & ſi non exprimat: ut ſup. e. l. ait prætor. §. ſi. & facit ff. de arbitr. l. q tamen. §. ſi arbiter. ſed contra in ead. l. §. Pomponius, ſed ibi non erat certum aliqua parte actorũ. Item facit C. de ſen ten. quæ ſine cer. quanti. l. ij. & iij. & iiij. & ſupra, de contrahen. empt. l. hæc uenditio. §. huiuſmodi. Accur.

[d] Quod petitum. quando ſpecies, uel factum.

[e] Quantum. quãdo quantitas. idẽ ſi unũ pro alio ponatur. arg. ſup. de leg. iij. l. ſi quis. item in cauſa appellationis recipio ſecundũ H. iudicem ſic poſſe pronunciare ut dicat, condemno, uel abſoluo ſicut primus fecit. licet quidam dixerunt, quod tantum ullam, uel iniuſtam [?] debeat pronunciare: ut C. de ap. l. eos. j. Ac.

[f] Non rectè. ut C. de ſen. quæ ſine cer. quanti. l. quan quam. & arg. ſup. de uſur. l. quod in ſtip.

[g] Non ualet ſententia. ut & ff. quæ ſen. ſine ap. l. pe.

[h] Soluitur. id eſt, poſſibilitas ferendi in eum ſententiam: ſed in hæredem transfertur iudicium: ut ff. de in offic. l. iam ex. §. ſi. ſed ſecus in decreto fauore mortuis interpoſito: ut ſup. de fideic. lib. l. cũ qui: ſi. in prin. in beneficio autem dic ut ff. de reg. iur. l. Neratius.

[i] Præſtabitur. ab eodem ſi eſt ordinarius. alias ſecus ut not. C. quomo. & quando iudex. l. ſi ut proponis. & facit ff. de iud. l. & poſt. §. circunducto.

† In P. F. ſic incipit, in ſententijs ſufficit, ſi expreſſerit &c.

[*] In P. F. ſunt etiã uerba hęc, uel quę cõpetunt.

† Amplia bis hoc dictũ ut procedat non tantum in diffinitiua, ut l. l. j. ij. & iij. C. de ſen. quæ ſine cer. quãt. uerum ẽt in interlocutoria. l. quid tñ. §. Pomponius. & ibi Bart. ff. de arbi.

[*] edictũ, nõ eſt in P. F.

[?] Vtraq; placet Bart. dicit tñ Alex. quod iſta eſt magis cõmunis.

QVæſitũ eſt. CASVS. Vnus ex litigatoribus febricitans diſceſſit à cauſa, & iudicatũ eſt. nunc dicitur quod ſñia non tenet, cum morbus ſonticus faciat differre cauſam. morbus autem ſonticus dicit qui cuiq; rei agẽdæ nocet, ut eſt febris, & hoc intellige ſi eſt magna febris, nõ ſi leuis ueniens in hominem robuſtum. Item ſecus in quartana ueteri: propter quã non dimittat ſua negotia. nã hæc non excuſat. Fran. Accur.

Iulia. li. v. Digeſ. LX.

QVæſitũ eſt, cũ alter ex litigatoribus febricitãs diſceſsiſſet, & iudex abſente eo pronuntiaſſet, an iure uideretur pronuntiaſſe? [k] Rñdit: Morbus ſonticus ẽt inuitis litigatoribus, ac iudice, diẽ differt. [l] Sonticus † autẽ exiſtimãdus eſt, [m] qui cuiq; rei [n] agendæ impedimẽto eſt litiganti. porrò quid magis impedimẽto eſt, quàm motus corporis contra naturã, quẽ febrẽ appellãt? [o] Igitur ſi rei iudicãdæ tẽpore alter ex litigatoribus febrem habuit, res non uidetur iudicata. [p] Poteſt tamen dici eſſe aliquam & febrium differẽtiam. Nam ſi quis ſanus, alias ac robuſtus tẽpore iudicãdi leuiſsima febre correptus [q] fuerit, aut ſi quis tam ueterem quartanã habeat, ut in ea oĩbus negotijs ſupereſſe ſoleat: poterit dici, morbũ ſonticũ non habere. [r]

Legem iſtam declara, ut per gloſſam ſupra eodem. l. inter eos, Paulus.

Idē li. x. v. Dig. LXI.

IN [*] iudicati actio-

[k] Pronuntiaſſe. pro eo, uel contra eum: ut ſup. eo. l. de unoquoque. li et ſecus in minore ſi ut C. de procur. l. non eo.

[l] Differt. ſine litigatorem tenet ut hic, & ff. ſi quis cau. l. ij. §. ſi quis iudicio. ſiue iud[...]ẽ, ut & ff. de iudi. l. iudea.

[m] Sonticu[s]. i. nocẽs quo minus poſſit adeſſe iudicio.

[n] Cuique rei. de qua quæritur: ut ff. de uerb. ſig. l. morbus. & ff. de ædil. edic[t]. l. iij. §. ſi. & l. ſi. §. j nã nullus eſt morbus quin cuiq; rei noceat.

[o] Appellant. ut & ff. de ædil. edic. l. j. § ſed ſciendum.

[p] Iudicata. hoc cũ iudex ſciuit, citauit uel non. Idem ſi ignorauit, & non citauit: ut C quomodo & quãdo iudex. l. ea quæ. Si autẽ citauit, [?] dicam idem quod in eo qui abſens eſt probabili, & neceſſaria cauſa: ut no. ff. de in integ. reſtitutio. l. fina. ſed an teneatur mittere procuratorem? Reſpon. non: ut ſupra ſi quis cau. l. ſecunda. §. primo. item an idem iudex iudicat? Reſpon. ut ſupra eodem. l. iudex.

[q] Correctus. quia corrigitur homo in uitijs. alias correptus.

[r] Non habere. ut & ff. ſi quis cau. l. ij. §. ſi propter. & ff. de ædil. edi. l. j. §. proinde. Sed ar. contra in eo. ij. l. qui tertiana, ſed uerbum rectè, ibi poſitum tollit contrarium.

IN iudicati. CASVS. Si teneor pluribus inquantum facere poſſum: & uni ſum condemnatus: poſtea alius me conuenit, dicitur quod ei debeo condemnari inſolidum non inſpecto eo, quod alij tum condemna-

[l] in hunc locũ uide Gell. lib. 20. noc. Atti. ca. 1. Anto. Auguſti. emendatio. lib. j. capi. ulti. circa finẽ legẽdum putat, quã cuiuſque re &c.

[?] Scribit hic [...] reputari ſingu[...] hoc quod ſententia lata c[ont]ra abſentem ex iuſta cã qui tamẽ legitime fuit citat[us] quẽ iudex ſcit abeſſe ex iuſta cã nõ ualet: quæ gloſſ. clara eſt ita Barto. tenuit in l. ea quæ. C. quomodo & quãdo iudex. Bolog.

demnatus. & hoc intelligas in ſententia, at in executione ſpectabitur. Fiane.

x In iudicati actione. quæ in factum dicitur: vt C. de ge. ercd. l. actori.

b Nun prius. licet prius meruerit ſententiam: ut hic, & arg. j. de ali. leg. l. Meia. §. ſed ſi alimenta. ſed cōtra ſupra eod. l. inter eus. Sol. hoc gñale, illud ſpeciale in illis. qui agunt inquantum facere poteſt reus. Alij quod illa ſecundum iſtam: vt in caec. loquatur. nam & hic potior eſt occupantis conditio. quod nō placet. Tertij qđ obtinet in ſententia danda ſuper actione in factum, ſed in executione facti illius prius habebitur ratio, qui primã prius meruit ſententiam. uel die ut ibi. Acc.

ne a non prius b rō haberi debet eius, cui prior reus condemnatus fuerit.

Intellige iſtam legem, ſecundum Dyn. quòd hic iudex iudicauit perperam, id eſt iniuſtè quãtum ad ius litigatoris: erat tamen ſententia mero iure ualida. Paulus.

Alfenus Varus libro vj. Digeſtorum à Paulo epitom. LXII.

Cum quærebatur, iudex ſi pperã c iudicaſſet, an poſſet eo die iterum iudicare, reſpondit non poſſe. d

Sententia lata contra unum non præiudicat alteri, qui eum prohibere non poterat, uel ab eo cauſam non habebat: ſecus ſi poterat prohibere, & ab eo cauſam habebat, et ſciens erat. hoc dicit. Bartolus.

M... libro ... a uo. LXIII.

Saepe conſtitutum eſt, e res inter alios iudicatas, alijs non præiudicare. quod tñ quandam diſtinctionẽ f habet. Nã ſnia inter alios dicta, alijs quibuſdam ẽt ſcientibus g † obeſt: quibuſdam uerò ẽt ſi ꝯ ipſos iudicatum ſit, h nihil nocet. Nã ſciẽtibus nihil prçiudicat: ueluti i ſi ex duobus hçredibus debitoris, alter ꝯdemnatur. nam alteri integra defenſio eſt, ẽt ſi cum hærede ſuo agi ſcierit. k Itẽ l ſi ex duobus petitorib. m alter uictus n acquieuerit, o alterius petitioni non præiudicatur. idq; ita reſcriptũ eſt. Sed ſciẽtibus ſententia, que inter alios dicta eſt, obeſt, cum quis de ea re, cuius actio, uel defenſio primum ſibi competit, ſequentem agere patiatur: ueluti ſi debitor experiri r paſſus ſit creditorem de proprietate pignoris,

c Vm quærebatur. Perperam. id eſt male. Accur.

d Non poſſe. ut ſupra eod. l. iudex. & dic ſcilicet ut ex eiſdem actis: ſed de nouo bene poteſt iudicare cognoſcendo iterum, ſi eſt ordinarius: ſecus ſi delegatus, vt C. quomodo & quando iud. l. ſi ut proponis. & dic perperam, ut quia contra mortuum: vt j. eo. l. in ſumma. §. fin. uel contra minorem indefenſum, vt ſup. eo. l. acta §. ult.

e Aepe cõſtitutũ. CASVS. Licet regulariter dicat, res inter alios iudicate, non pįudicare alijs. hoc tñ recipit diſtinctionem. nam qñq; pręiudicat alijs ſciẽtibus, quandoque non præiudicat alijs: licet uideatur contra eos iudicatum tacite. & de hoc ultimo dat duo exempla. Primum in duobus hæredib. debitoris. nam licet unus eorum condemnetur, alteri non nocet. Secundum exemplum eſt in duob. hæredibus creditoribus. nam licet unus agat, & ſuccumbat, alteri non præiudicat. Poſtea reuertit ad primum dictum, ut ſnia inter quoſdam lata noceat alijs. & dat de hoc quatuor exempla, ut ſi creditor patiatur agere de proprietate pignoris, aut maritus ſocerum, uel uxorem de re dotali, aut emptor uenditorem de proprietate rei uenditæ. Idem ſi libertum meum defendo in cauſa libertinitatis mota ſibi ab alio, & ſuccumbo, & ſic iudicatur libertus petenti. Nam omnibus his caſibus præiudicat. in ſuperioribus duobus non redditur rō in litera. Vltimo dicit, Titius à te uendicabat fundum me ſciente & ſuccubuit. tandem illum eundem uendico: non mihi præiudicat ſnia lata contra Tit. Fiane.

Sæpe cõſtitutum eſt. vt j. de excep. l. Modeſtinus. & C. res inter alios acta. l. j. & C. de fide inſtru. l. ij. in fine. Sed contra ĩ. eo. l. ſi ex contractu. ſed expone ut ibi. Item fallit hoc in caſibus quatuor qui ſequuntur hic, ſcilicet creditore, & debitore. Item uiro & uxore. Item uenditore, & emptore. Item patrono & liberto, & in alijs quos not. C. quibus res iudi. non nocet. l. ij.

f Diſtinctionem. i. ſallit quandoque.

g Euam ſcientibus. alias ſcientibus, ſcilicet non ſolũ litigantibus. alias contentientibus, ſcilicet tacitè, non ſolum expreſſe. quod in idem recidit.

h Iudicatum ſit. non directo, ſed p conſequentiam, & de his primo ſtatim duo exempla ponit. quandoque etiam ei contra quẽ fertur, non nocet: vt ſup. eod. l. contra pupillum.

i Veluti. primum exemplum in ſcientibus, contra quos uidetur iudicatum per cõſequentiam. Accur.

k Agi ſcierit. vt & ſup. de iud. l. ſi petitor. Sed arg. contra ſup. de eui. l. quidam. ſed ibi & precium receperũt cohæredes.

l Item. ſecundum exemplum.

m Petitoribus. qa ſunt duo hæredes creditoris. non dicas quod ſint duo rei credendi inſolidum, quia tunc nocet alijs, ut infra de duobus reis. l. ij.

n Victus. per ſententiam.

o Acquieuerit. ſententiæ, non appellando.

Compeut. ſi uult.

Si debitor. alias ſecundum Py. debitorem. & tunc eſt infra creditor. ſed communis eſt debitor, & creditorem. & ſecundum eum eſt glo. Acc.

Experiri. uel ẽt defendi. Idẽ põt dici, & ſi creditor pati ut debitorẽ experiri, uel agere, cũ ſit ſciẽs: alias ſecus: vt j. de exec. rei iudi. l. ſi mater. §. fi. & l. iudicatę. in fi. & ſup. de pig. l. ſi ſuperatus, & C. de pig. l. præſes. & ideo hñt hic quã literã Piſanã, đbitorẽ, & creditorẽ.

De proprietate. hypothecariam intentando. nam debet probare rem eſſe debitoris: vt ſup. de pig. l. ſi ſuperatus, & l. & quę nondum. §. quod dr. Et ponitur experiri proprie in perſona creditoris: at in ſocero & uxore & uenditore improprie pro defendere, ſecundum Ioan. ſed H. & Ot. idem & ſi agere uellet etiam uxor de facto, quod non placet, cum de iure non poſſit agere: vt C. de rei ven. l. doce ancillam. ponitur ergo experiri, ſecundum Io. p. quo aptatur ad uenditorem, & uxorem, pro defendere: ſicut & defendere quandoque ponitur pro agere: vt C. de teſti. l. j. & ſup. de alien. iud. l. penul. quod etiam ex ſequenti litera apparet, cum aurẽ &c. & ex eo quod dicitur in princ. huius §. ſed ſcientibus &c. ibi, actio, uel defenſio. quod ergo hic dicit agere, ſup. uel conueniri. Et not. ꝙ aliquando. experiri ſemel poſitũ poſtea ſubaudiũ proprie, & improprie ponitur: ſic & ſup. de peti. hære. l. nec ullam. §. omnibus.

poſſeſſor

† Sic in P. F. Haloand. autem legit, nō obeſt.

† In P. F. ueluti ſi creditor experiri đbitorẽ paſſus ſit de proprietate pignoris &c.

Nota ꝙ rea inter alios acta &c. concor. tex. in c. inter dilectos. extra de fide inſtr. text. in c. cum ſuper controuerſia. de re iud. extra in e. pe. eo. tit.

Rea inter alios acta an alijs noceat.

a Poſſeſſor.id eſt emptor.
b Intelligēda.facit ſup.de lib.cau.l.duobus. & ī.de dona.inter uirum & uxo.l.ſi ſeruus communis.in fi.
c Cur autem his.id eſt ultimis.
d Superioribus.id eſt primis.
e Prohibere. arg.

t Negotium.appellationis.
s Tractum.id eſt protongatum.
t Iudicatum ſit.a iudice appellationis.
u Pecuniæ.id eſt ſortis.
x Deductæ. in conſequentiam. ſ. primæ ſententiæ.

aut maritus ſocerum,uel uxorē de proprietate rei in dotē acceptæ, aut poſſeſſor[a] uenditorem de ꝓprietate rei emptæ.& hęc ita ex multis ꝗſtōnib. intelligēda[b] ſunt.Cur aūt his[c] quidem ſcientia noceat,ſuperioribus[d] non noceat, illa rō eſt, ꝙ qui ſcit cohæredem ſuū agere,[i] prohibere[e] eum, quo minus uti[f] uelit,ꝓpria actione,uel defenſione utatur,non pōt. Is uerò,[g] qui priorem dn̄um defendere cām patitur: ideo ꝑ ſcientiam[h] pręſcriptione rei quāuis inter alios iudicatę ſummouetur, quia ex uoluntate eius de iure, qđ ex perſona agentis[i] habuit,iudicatum eſt.Nam & ſi[k] libertus meus me interueniente[l] ſeruus, uel libertus alterius iudiceť mihi ꝑiudicatur. Diuerſa cā eſt,ſi ſundum à te Titius petierit,[m] quē ego quoque, ſed non ex perſona Titij,ad me pertinere dico.Nā quāuis ꝯ Titiū me neſciente iudicatū ſit,nullum tñ pręiudiciū patior: quia neq; ex eo iure,quo Titius uictus eſt,uindico, neq; potui Titio[n] interdicere quo minus ſuo iure utatur, ſicuti de cohærede ſupra diximus.[o]

Pendente appellatione fruſtratoria,currunt uſuræ.hoc dicit.Bartolus.

Scęuola libro xxv. Digeſtorum. LXIIII.

Negotiorum[p] geſtorum condemnàtus appellauit, & diu[q] negotium[r] tractum[s] eſt.quæſitum eſt, appellatione eius iniuſta pronuntiata, an quo tardius iudicatum ſit,[t] vſuræ pecuniæ[u] in condemnationem deductæ[x] medij temporis debeantur?[y] Reſpondit[z] ſecundum ea,quæ proponerentur, dandam[&] eſſe utilem actionem.

TITVLVS. II.

DE CON-
FESSIS.

In textu ibi,confeſſus,ſc.lis et in iure,ſeu coram iudice,& no dato libello,& tūc habetur pro condēnato,quia nō expedit aliā condemnationem facere,& in confeſſum nullæ ſunt partes iudicis in procedendo,ſed in exequendo.h.d.Pau.

2 [illegible]

I.

In uulg. edit.additum erat, nel conueniti,

pro utroque ſupra, de noxa.l.in delictis.& ī.de damno infect.l.fluminum. §.quanqui.Item facit ad hoc id, quod not.ī.de pig.act.l. Caius.item caue tibi, quia hæc ratio non eſt generalis. nā nec debitor poteſt prohi. ere creditorem:cum enim creditor ſuperet debitorem, ergo multo magis eum quē debitor poteſt ſuperare, vt j.de diuer. præſcrip.l.de acceſſionibus.
f Vti.id eſt ſicut.
g Is uero. Nota quod non reaſſumit de debitore & creditore.
h Propter ſcientiam. alias ſententiam, ſecūdum Py. ſcientiam.
i Agentis. uxoris forte uel ſoceri, uel uenditoris.
k Nam & ſi. audi quartum exemplū.
l Interueniente. idest,ipſum defendente,quod poſſem facere eo inuito, ut C.de li.cau. l.principaliter. Idē ſi me ſciente tm̄, cum ad me defenſio pertineat:vt ſup.ſecus ſi ignorāte. ſed ſi fiat aliquo modo ſeruus alterius, & ab eo manumittatur, mihi etiā neſciēti præiudicat, ut ſupra de bon.libe.l.ſi libertus meus.
l Præiudicatur. cum enim iudicatur alterius in ſolidum,ergo meus nō eſſet,ut j.de excep.rei iudi.l.ſi inter.
m Petierit.& uictus fuerit. Azo.& dic diuerſa cauſa, quàm in prædictis quatuor caſibus.
n Diximus.in princip.l.huius.Accur.
p Egotiorum. Quis condemnatus ad centum act.nego.geſt. appellauit,& diu uentilata fuit cauſa.tandem iniuſta appellatio eſt pronuntiata.an uſuræ medij temporis debeantur?& dicit quod ſic,& iudex appellationis ſuper his etiam pronuntiabit.Fran.Accur.
p Negotiorum.directa,puta in centum.
q Diu.intra annum tamen uel biennium, ut in auth. de ijs,qui ingre.ad appel.§.j.quandoque & ultra, quia per iudicē fiat,ut in auth.ut ſpō.lar.§.hoc quoq;.Ac.

y Debeantur ita quod iudex appellationis de his pronūtiet,ut ſup. de uſur. l.tutor. in princip. & ſic non obeſt C. depoſi.l.iij.& ſecūdum hoc deductæ, eſt genitiuus, uel dic etiam nominatiuus. & dices eas deductas in conſequentiam a iudice appellationis,& ſic debētur poſtea, ne ſit contra dicta l. depoſiti. & C. de uſur.l. in bonæ fidei.§ j. ſed vt quod a die confirmationis,& poſt quatuor mēſes demum currant: vt C.de uſur. rei iudi.l. ij. ſed ibi de cēteſimis dicit, non de ijs, quæ pro prio contractu currebant, ſed in eodē titu. C. de uſur. rei iud.l.iij.§. ſi enim. expreſſe dicit ceſſare etiam uſuras contractus, ſed ibi tranſierat in rem iudicatam, hic non. unde hic diſtinguitur ſecundum quoſdam, fruſtratoriè appellet,uel non, ut primo caſu currant,aliàs non, ut hic,& inf.de ap.l. ne ſtio rū.& l. Imperator. §.ſi uterque. & dicta l.de uſur. l. tutor. quæ diſtinctio poteſt admitti, ſi ſemper dicas fruſtratorie appellatū, quando ſuccubuit appellator.aliàs quare aliquid innouaretur pēdente appellatione,cum quiſque eorum in prima cā obtinuerit? qđ dic ut not.C.de ſen.quæ ſine certa quantitate.l.j.
z Dandam.ſicut enim poſt lit.conteſta.currunt uſuræ,nihilominus ex contractu,ut C.de iud.l.j.ita poſt ſententiam appellationis ſuſpenſam,ut hic: quia non uidetur pronuntiatum,ut infra ad Turpillian.l.prima in fine.
& Vtilem actionem.ſcilicet negot. geſt. & officium ei adhærens,ſecundum quod deductæ eſt genitiuus caſus,uel actionem in factum ex ſententia,prout eſt nominatiuus.& ſecundum hoc dic utilem, id eſt efficacem. Alij dant in factum ſubſidiariam,ut ſup.de præſcrip.uer.l.quoties.

n Intercedere, in P.Fl.

u In P. F. in codem natum.

y Hoc reſpōſum legitur ſub tit. de appel l. 24. uerbis quibuſdā immutatis.

Dicit

Dixit de uerè condemnabilis:hic de quaſi. & habet locum hic ti poſt li.conte.ſed ille de interro.act. ante.

a Onfeſſus. Quodámodo.quia impropriè. ſic C.de fideicom.l.ſi.propriè non:vt C. ne qs in ſua cã.l.j. & facit ſup. tit. j.l.poſt rẽ. & j. tit. j. l.pe.& ſup.de interro.a&.l.de ętate.§.j.& C.de exce. rei iudi.l. ſi. extera die ut not.C.eo.l.j.

Onfeſſus pro iudicato eſt, q quodámõ a ſua ſnia dã natur.

Iſta lex loquitur quando confeſsio allegatur falſa per confitentem, & uult eam reuocare dicens, quòd per errorem confeſſus eſt.h.d.Pau.

N On fatef. Ca ſus. Cõfeſſio per errorẽ facti facta non pⁱudicat confitenti:vt ſi cõfiteor te meũ cohæredẽ,cũ nõ eſſes.nã mihi non nocet. & intelligas ſi probẽ contrariũ uſque ad ſententiã: vt habes hoc exemplũ ff.famil.erciſc. l. cũ putarẽ. ſed cõfeſsio p errorem iuris facta nocet cõfitẽti: vt ſi cõfeſſus ſum me tibi debere centũ ex ſtipulatione, quam credebã ualere, cũ non ualeret:vt quia inter abſentes facta, uel alias uitioſa. Fran.

Vlp li.lvi. ad edict. II.

NOn fatetur,qui errat, b niſi ius ignorauit. c

Paulus lib.xix.ad Plautium. III.

IVlianus ait, cõfeſſum certum ſe debere legatum oĩmodo damnandum,etiam ſi in rerum natura non fuiſſet, d & ſi iam à natura receſsit: ita tũ,ut in æſtimationẽ eius damnetur:quia confeſſus pro iudicato habetur.

b Qui errat. in facto,ſi probetur contra uſque ad ſententiam:vt C.de iur.& fact.igno.l.error. & da exẽplũ ut ibi per l. fam.ercif.l.cũ putarem.& inf.eod.ſicut fideicõmiſſum.probato ergo c. otra. ipſo iure eſt tutus, uel ſaltẽ ſibi reſtõ datur:ut dicca inf.eo.l.pen. in fio. niſi in caſu: vt inf.eod.l.ſi ia. Si ergo in alieno facto, planum eſt:quia probabiliter errat:vt ſup.pro ſuo.l.ij. Si ſuo,dicam idem,cum de damno certet: vt arg. ſup. de condict.inde.l.ſed & ſi me.item hoc poſt lit. conteſt.ſed ſi ante,aut ſciens falſum: tunc ſerua quod dĩ ſup.de rei uend.l.is qui.& l.ſi autem.& de dolo.l.penul. ſi ignorat,diſtingue aut iuſtè, aut iniuſtè: ut primo caſu ſuccurratur ſi probetur contrarium, ſecundo non:vt ſup.de interrog.act.l.de ætate.§.qui iotlo.

c Ignorauit.ſume exemplũ ſup.de iuris & fac.igno. l.ſi.puta confeſſus eſt tutor pupillum teneri ex contractu inito ſine tutore,ere lens eũ teneri:uel confitetur promiſſor ſe teneri ex ſtipulatione inutili. vt inter abſentes: uel alio modo.& not. in iudicio nocere errorem iuris in damnis:ſecus extra: vt ſup.de iur. & fac. igno.l.error.in ſi. In facto ſecus:vt mõ dixi. & eſt huius legis rõ ſup.de iur.& fac.igno.l.ij.Sed quid ſi confitetur legem aliquam aliter dicere,quam dicat? Rõd. non debet ẽt de hoc fieri interrogatio, cum ius certũ ſit.ut ſup.de iuris & facti igno.l.in omni.

IVlianus ait. Caſus. Heres confeſſus eſt ſe debere ex cá legati Stichum,qui iam erat mortuus, & hoc ſciebat:certe tenebitur in æſtimationem. Franci. Accur.

d Non fuiſſet. Imo uidetur quod non:vt inf.eo.l.ſi. quæ eſt contra.Solu.hic ſciebat confitens non eſſe in rerum natura:ibi non. Vel hæc eſt ſententia Iuliani: ibi aliorum. Vel hic res erat in rerum natura tempore confeſsionis,licet non tempore ſententiæ:ibi non.prima placet:& facit inf.eod.l.qui Stichum.

S Iia cum quo. CASVS. Confeſſus es te occidiſſe ſeruum,cum alius eum occiderat.dicitur quòd teneris ex tua confeſſione.Fran.

a Tenetur.an liberetur qui occidit:dic ut ſup. de interrog.act.l.confeſſionibus. Item an idem in contractu & teſtamento, dic ut not.ſup.ad legem Aquil. l. inde Neratius. in ſin.

Idem lib. xv. ad Plautium. IIII.

SI is,cũ quo lege Aquilia agiẽ, confeſſus eſt ſeruum occidiſſe,licet nõ occiderit: ſi tamen occiſus ſit homo, † ex confeſſione ſua tenetur. e

Vlpianus lib. xx ij. ad edictum. V.

QVi Stichum f debere ſe confeſſus eſt, ſiue mortuus iam Stichus erat, ſiue poſt litis conteſtationem deceſſit,condemnandus eſt.

Idem libro v. de omnibus tribunalibus. VI.

CEr-

f Vi Stichũ. Pone qd dixit Confiteor me debere Stichum ex promiſſione.nã præſumiẽ pmiſiſſe ſicut confeſſus eſt:& ſic idẽ ita tenetur ac ſi uere pmiſiſſet:ſed tũc propter moram etiam re mortua teneret: ergo & hic. nã hic confeſſus eſt poſt moram uel ex interpellatione, uel per litis cõteſtationem poſt confeſſionem, uel ante. Vel pone quod ſimpliciter dixit debeo. nam uerba cũ effectu ſunt intelligenda:vt ſup. ne quis eum qui in ius uoc. eſt ui exi.l. penul. præſumitur enim ipſum fuiſſe in mora ante mortem. Vel tertio dic Stichum ab alio mortiferè uulneratum, & confiteris te eum debere, quaſi tu occideris. nam teneris vt ſup.l.proxi.licet ẽt poſt confeſsionem uita excedat:cum à die uulneris uideatur occiſus:vt ſup. ad legem Aquil.l.ita uulneratus.Idem multo magis ſi ipſemet uulnerat. Vel dic ſm Ioan.quod bene conſtabat ipſum promiſiſſe,& mortuum eſſe,ſed dubitabatur an in mora fuiſſet:& ipſe confeſſus eſt ſe fuiſſe,& ita debere:unde tenetur quandocunque deceſſit.Azo. Vel dic plane,quod cõſtat eum fuiſſe in mora ex interpellatione,uel per litis conteſtationem ut ſubijcit:& ex promiſſione eum teneri.ſed quaſi iam homo non ſit in obligatione,uidebatur uno tenere confeſſio, cũ ad nullum ſit ulum homo mortuus:ſed tñ tenetur:vt arg. ſupra de conſtitu.pecu.l.promiſſor.& homo eſt in obligatione:vt inf.de uerbo.oblig.l.ſi ſeruum.§.effectus.uel ſi.nouari.& dices,condemnandus eſt in æſtimatione:vt plene not.ſupra titul.j.l.ſi quis ab.§. ſin. Accur.

CErtum. CASVS. Qui confitetur ſe debere certum,tenetur, ut puta ſeruum Stichum.ſi autem incertum,ut puta corpus,non tenetur. ſi aut peterem à te Stichum. & fundum. & confeſſus es te unum ex his debere,nec dicas quem: cogeris dicere. & ſm hoc debes habere rem in litera.ſed ſi Stichum, uel fundũ &c.Item ſi confitearis debere quantitatem, nec dicas quantam:cogeris dicere quantam. Vltimo dicit: uendicabam à te fundum tanquam meum,& tu hoc confiteris. dicitur quod perinde habetur ac ſi iudicatum eſſet meum eſſe fundum.Si alia. Quacunque actione, uel interdicto quis conuentus, & confitetur, habetur pro condemnato:& dabitur tempus ad reſtituendũ in his caſibus,in quibus daretur uere condemnato: & ſi non reſtituat,iurabitur in litem. quod intellige ut in gloſſ. Si quis abſente. Confeſſio facta ab uno,litigatore

Caſum ponit.

e In P. F. ex confeſſo tenet.

g Iſta gl. ſio.ad hoc quod uulnerat⁹ nõ gi mortuus a die illati uulneris, ſi moriatur: & eſt glo. cara. Bo.

tore altero abſente, non ualet: ſicut & ſi libertus iurat abſente patrono ſe ei debere operas: nam non obligatur. Item ſi reus condemnatur actori abſenti, non ualet. ſi autem interueniat procurator, uel tutor, uel curator eius abſentis: bene ſufficit. confeſſio autem prædictorum tutorum, uel curatorum pupillo, uel adulto non obeſt.

[In pupillo.] Pupillus ex ſua confeſſione non tenetur niſi tutore authore eſſet facta. adulti autem confeſſio tenet: ſed poteſt reſtitui contra eam confeſſionem. Confeſſi. Poteſt intelligi hic §. de confeſſione quæ fit ante litem conteſtatam hoc modo: ut confeſſus ante litem conteſtatam ſe debere, habeat dilationem quatuor menſium ad ſoluendum, quæ datur condemnatis. poteſt etiam intelligi de confeſſione facta poſt litem conteſtatam, & dic ut in glo. Franc. Acc.

tum[a] confeſſus, pro iudicato erit: ſi[b] incertũ, nõ erit. Si quis incertum cõfiteatur, † ueluti ſi corpus[c] ſit cõfeſſus: ſed & ſi Stichum[d] uel fundum dare ſe oportere: urgeri debet, ut certum confiteatur. Item is,[e] qui rem confeſſus eſt, ut certam quantitatem cõfiteatur.[f] Sed & ſi fundum uendicẽ meũ eſſe, tuq́; cõfeſſus[g] ſis, perinde teneberis, atque ſi dominij mei fundum eſſe pronũtiatũ eſſet. Et ſi alia[h] quacũq; actione ciuili, uel honoraria, uel interdicto exhibitorio, uel reſtitutorio,[i] uel prohibitorio, dũ quis conuenitur,[k] confiteatur: dici poteſt in his omnibus ſubſequi prætorẽ uolũtatem orationis diui Marci debere: & omne omnino qđ quis confeſſus eſt, pro iudicato habere. Dabit igit ex his actionibus, ex qbus dies dat[l] ad reſtituendã rẽ, cõfeſſo tẽps ad reſtitutionẽ, & ſi nõ reſtituat, lis æſtimabitur.[m]

Cofeſſio facta in iudicio parte abſente, & p ea nemine recipiẽte, nõ præiudicat cõfitẽ[illegible].

Si quis abſente[n] aduerſario † cõfeſſus ſit: uidẽdũ, nunquid nõ debeat pro iudicato haberi:[o] quia nec qui iurat de operis,[p] obligat: nec ſolet quis abſenti[q] cõdemnari. Certe procuratorẽ, tutorẽm, curatorẽve præſentem[r] eſſe ſufficit.

Confeſſio legitimi adminiſtratoris, uel procuratoris generalis, non præiudicat domino. Paulus de Caſtro.

Sed an & ipſos procuratores, uel tutores, uel curatores fateri ſufficiat, uideamus. Et non puto ſufficere.[s]

Confeſſio pupilli nõ interueniente tutoris authoritate ſibi non præiudicat, nec ualet confeſſio adulti ſine curatore: tamen præiudicat, & ualet mero iure, ſed aduerſus eam poteſt reſtitui in integrum. Item confeſſo in iure datur tempus ad ſoluendum, quod datur iudicatis. Paul.

a Certum. ſicut ſententia, ſic confeſſio quæ generat ſententiam, debet eſſe certa: ut ſup. titu. j. l. in ſumma. & facit C. de repudi. hæredi. l. ſicut. in fin. & argumen. ſupra uſufruct. quemadmo. cauea. l. j. §. recte.

b Si incertum. re, & genere, uel re tantum: ut ſubijcit, ſi quis. &c.

c Corpus. hoc eſt incertum. & genere. ſed ſequitur ubi re non genere: prout habes, ſed & ſi. & quod dicit Stichum: cum ſint plures: & fundum in genere: & quod dicit urgeri debet & c. ſcilicet utroque prædicto caſu. uel uerius habeas, ſed ſi ſine culpa. & dic quod petebam Stichum, & fundum ſcilicet Sempronianum, & reus conſitetur de altero tantum: non tamen dicit de quo. compellitur ergo ut dicat de quo, & hoc niſi alternatiue diceret reus ſe teneri ad alterum, quo caſu non eſt ultra cogendus. & pro hoc facit quod dicit Stichum: quod eſt certum re, & genere. & quod dicit fundum, dic certum. & ſecundum hoc dic, eſt alternatio reſpondentis, non legis: ſed ſecundum primum eſt legis. & facit ĩ. de uerbo. oblig. l. ubi autem. §. qui illud Accur.

d Si Stichum, alias. ſed ſi Stichum. & alias ſed & ſi Stichum.

e Qui rem id eſt, quantitatem: ut ſubijcit.

f Confiteatur. i. urgeri debet. Sed qualiter? Rñ. captis pignoribus: ut arg. ſup. de re iudi. l. debitoribus. uel mulcta indicta: ut ĩ. de uent. inſp. l. 1. §. qd hoc ſi non. uel ſi uelit, habet eum pro confeſſo contra ſe, quod aduerſarius aſſerit. Idem ſi obſcure reſpondeat: ut ĩ. de interro. actio. l. de ætate. §. ſi cum eſſet. & §. qui tacuit. & §. nihil. Item quo interdic officio iudicis: ut not. C. eo. l. j. in fi. gl. & in auth. de ijs qui ingre. ad ap. §. un.

g Confeſſus. per uerba præſentis temporis: puta meum eſſe: argu. ĩ. de procur. l. Pomponius. §. ij. ſecus ſi per uerba præteriti temporis: puta fuiſſet quis non ſtatim haberetis pro iudicato: imò adhuc qualiter receſſit a me dominium, quæreretur. ut C. de proba. l. ſiue poſſidetis. Accur.

h Si alia. ſ. reali. de qua proxi. dixi.

i Reſtitutorio. facit inſtitu. de interdic. §. j.

k Cum quis conuenitur. ex hoc uides, quod hic titu. habet locum poſt litem conteſtatam: ut dixi in titulo.

l Dies datur. nam quandoque nõ datur ſi res præſens eſt: alias ſecus: ut inſtitu. de offic. iudi. §. j. & ſupra de rei uendi. l. qui reſtituere.

m Lis æſtimabitur. quanti in litem iurauerit actor, ſi talis, ſcilicet eſt actio, in qua iuretur: ut ſ. de in litẽ iuran. l. in actionibus. Accur.

n Si quis abſente. Abſentem accipe a iudicio: ut ĩ. de uerborum ſigniſic. l. abſentem. in gloſſ. Accurſius.

o Haberi. & uere non debet: ut probat ſtatim ſupra, de interrog. act. l. finali.

p De operis. ut ſi libertus iuret alicui abſenti patrono debere operas, ſecus ſi præſenti: ut ĩ. de liber. cauſ. l. fina. & de iureiur. l. ſi duo patroni, & ſic etiam non obſtat ĩ. de iureiuran. l. cum qui. §. ſi libertus. uel dic hic iurauit patronus deferente iudice ſibi deberi operas abſente liberto.

q Abſenti. actori: ſed reo abſenti ſic ut ĩ. de iudi. l. & poſt edictum. uel ſolue ut ibi: hodie uero quocunque abſentetur C. de iudi. l. properandum. §. ſin autem ex geſtis. & §. ſin autem reus.

r Præſentem. cõfeſſioni aduerſarij: ut & ſup. de eui. l. ſi ideo. ij. reſponſo.

s Non puto ſufficere. ut dño præiudicet: ſed ſibi ſic, ut utili teneantur: ut ſup. ad legem Aquil. l. proinde. §. j. & de interrogs. action. l. ſi defenſor. in princip. Sed quid eſt quod dicit domino non præiudicare? Ad hoc dicunt quidam hoc uerum ſi contra probetur. & ſic uidetur generalis conſuetudo. ſed quibuſdam non placet: quia non uideretur in eo ſpeciale, cum idem eſſet

a Si, non eſt in P. F.

f In P. F. uel corpus ſit confeſſus, Stichum, uel fundũ dare ſe oportere, &c.

n P. F. cu.

† P. Fl. habeatis.

† Bartol. hic, Cyn. Bald. in l. edita. C de eden. oẽs iſtã gl. reputãt ſin. ad hoc qđ ille q fuit olim dñs, debet allegare in liberto ſe eſſe de pñſenti dominũ nec ſufficeret quod ſimpliciter allegaret ſe fuiſſe dominũ etiã ſi reus hoc cõfiteret. Bolog.

† Pau. de Caſt. indu cit hũc text. tũ ad hoc quod confeſſio facta abſẽte parte, & nullo pro eo acceptãte, confitenti nõ nocet. cui cõcor. text. in ca. ex parte. & ibi nor. Panormi. nerſ. 6. q̃ritur de confeſſiõe. cũ concor. p eũ ibi adductis. extra de confeſ. & notant in apo. ad Lãfran. de Ora. in c. qm contra falſam. ſuper uerb. confeſſiones. num. xxj. & i apo. in uer. abſẽte parte poſt Bene. V ad. extra de p̃ba.

eſſet in maiore, ut ff. de interrog. act. l. de ætate. §. fin. ſed dices in minore plus eſſe, quia potuit ſine cauſa errare, ubi nō poſſet maior pœnitere, uel in iure, ut ſ. eod. l. ij. Alij ut H. & Azo dicunt abſente pupillo non nocere, ſi petat reſtitui, ſecundum Azo. uel etiam ſine reſtitu. ſed eo præſente, & doli capace, & non contradicente pupillo ſieri: & idem dicunt in prælatis, & ſyndicis eccleſiarum: ut ſi præſente collegio confiteantur, præiudicet, alias non: arg. C. de iure delib. l. potuit. & idem erit in patre agente cauſam filij, ut C. de bonis ma. l. j. Tertij quod hic minor litē ſuſceperat tutore, uel curatore authore: & ideo illius cōfeſſio nō nocet, ut ff. de admi. tut. l. j. §. ſufficit. ſed ſecūdū hoc ad quid iurat de calumnia tutor, uel curator, ut C. de iureiu. propter calum. dan. l. ij. §. quod obſeruari? Rn. quia ſi minor ipſe dominus litis efficiatur, non præſtet authoritatem minori cōſitenti, uel neganti, uel aſſeueranti calumnioſè. ipſe enim minor eſt interrogandus, ut d. §. ſufficit. & C. de autho. præſtāda. l. clarum. uel ſi ipſe tutor, uel curator interroget præſente minore, non reſpondeat calumnioſè, quæ cōfeſſio minoris nō noceat. C. de erro. aduo. l. j. Quarti dicunt quia pendēte lite hic deſierat eſſe tutor, uel curator. Quinti dicunt quod non ſufficit ut ex eorū confeſſione impuberi, uel minori det actio: ſufficit tamen forte ut in factum detur eo poſtea condemnato ex ea cōfeſſione. patet ergo ex ea confeſſione dari in factum, ut ff. proxim. §. In procuratore adde quod not. ff. de procur. lege, nō ſolum. in prin. & ſup. de interro. act. l. ſi defenſor.

In pupillo tutoris authoritatem exigimus.[a] Minorē[b] a confeſſione ſua reſtituemus.[c] confeſſi utiq; poſt confeſſionē tempora[d] quaſi ex cauſa[e] iudicati habebunt.

Confeſſus, & condemnatus ſi poſtea in executione uult aliquid dicere, per quod non uenit contra confeſſionem, uel ſententiā de directo, nec illā impugnet, ſed modificat: debet audiri, & de hoc poterit cognoſci ab illo, cui cōmiſſa eſt executio ſententiæ, & ēt ſuper hoc pronuntiari. Si uero illud expreſſe cōtradiceret cōfeſſioni, & ſentētiæ, et eā impugnaret de falſitate: nō auditur mere iure, ſed per iuſtū errorem bene auditur mediante beneficio reſtitutionis in integrum. quam tamē reſtitutionē facere nō poteſt ille, cui comiſſa eſt executio ſnīæ, ſed debet ipſum remittere ad iudicē ordinarium cōmittentē. h. d. Paul.

a Exigimus. nihilominus reſtituetur ut C. ſi tut. uel cura. l. j.

b Minorem. adultum.

c Reſtituemus. ſecus in ſnīa, quę nulla eſt ipſo iure contra eum ſi ſine tutore ſit in iudicio, ut C. ſi aduer. rem iudi. l. cum minores. de procu. l. nou eo. Ac.

d Tempora id eſt, quadrimeſtre tēpus: ut C. de uſur. rei iudi. l. ij. & l. ulti. §. ult.

e Quaſi ex cauſa. nā quaſi cōdemnatus eſt, ut ſ. l. j. & ſic not. pro eis qui dicunt nō dari plus ſnīām in confeſſum, quod falſum dicimus, ut ſ. eo. Iulianus. & not. C. eod. l. . & quod hic dicitur intellige lite nō conteſ. ut & ſup. de iudi. l. ſi debitori. & eo. modo ſi uis, ut ſ. de re iud. l. debitoribus. & ad legē Aquil. l. proinde. ij. §. notandum. & huic licet pœniteretur ſupra eodem. l. non fatetur. uel dicas etiam poſt lit. cōteſt. Et loquitur hic de quadam actione in factum. quæ ex confeſſione oritur. nihilominus alia ex ſententia poſtea naſcitur. Quidam tamē dicunt primā nouari per illam quę oritur ex ſententia: argu. C. de uſur. rei iudi. lege iii. uel finge quaſi nec nata ſit, ut infra de noua. lege, cum enim. in tex. & gloſ. ij. Illud quęritur, ſi cum forma quis confiteatur ſe debere ex uenditione, an utili ex uendito teneatur, ut in iuramento, ut ſupra, de iureiur. l. ſi duo patroni. §. Marcellus. & §. ſi quis iurauerit.

Cum fideicommiſſum. CASVS. Petebam à te decē ex cauſa fideicommiſſi: & confeſſus es, tandem iudex coram quo cōfeſſio facta fuit, deceſſit, & eius ſucceſſor hanc cauſam delegauit. nunc coram delegato dicis te debere abſolui nō obſtante tua cōfeſſione, cum oſtēdas teſtamentū defuncti, in quo apparet nihil mihi relictum. quæritur quid iuris. Et diſtinguitur qua de cauſa te debere abſolui dicis: nam ſi ideo quod non apparet relictum aliquid mihi, non debes propter hoc abſolui. ſi autē ideo, quia dicas bona defuncti non eſſe ſoluendo creditoribus hæreditarijs, & ſic legata, & fideicōmiſſa, debere ceſſare: uel aliqua uice confeſſus fuiſti, debita omnia hæreditaria eſſe ſoluta. & ſubaudi dolo malo: tamen apparet nunc contrarium: hoc caſu debes abſolui. In primo autem caſu cum petis abſolui eo quia nihil apparet relictum: diximus delegatum iudicem debere mittere te confeſſum ad prætorem, & ab eo abſoluere. Fran. Accur.

Aphric. li. v. quęſt. VII.

Cum fideicōmiſſum peteretur,[f] hęres confeſſus eſt debere:[g] arbiter[h] ad reſtituendum[i] datus comperit nihil[k] debere: quæſitum eſt, an poſſit abſoluere? reſpondi poſſe.[l] Intereſſe tamē qua • ex cauſa nihil debeatur.[m] Nam ſi ob id, quod nullum fideicommiſſum fuerit, non debere eum abſoluere.[n] Si uero quia teſtator fortè ſoluendo non erat,[o] aut quia hæres † æs omne[p] ſolutum eſſe apud prætorem dixerat: & cū

• P. F. intereſſe quia ex cauſa in alijs intereſt. n. qua ex cauſa.

† In P. F. nō eſt æs.

f Peteretur. quia dicitur in teſtamento relictum. Accurſius.

g Debere, quia relictum ſit in teſtamento.

h Arbiter. id eſt, iudex delegatus. ſed quare idem apud quem fuit confeſſus, non expediuit? Reſpond. deceſſit, & eius ſucceſſor cauſam delegauit.

i Ad reſtituendum. id eſt, ad cognoſcendum de reſtituendo, id eſt, dando fideicōmiſſo. ſic ff. de uerbo. ſignif. l. uerbum reddendi. non autem dicas ad executionem ſententiæ: quia delegari non poteſt: ut ſupra, de re iudic. l. à d uo. in princip. uel fuit datus ad cognoſcendum cauſam reſtitutionis, quam poſtulabat hæres. quod non placet.

Delegatus an poſſit in integrū reſtitutionē dare.

k Comperit nihil. probante herede errorem, quia fecit aperiri teſtamentum, ubi nihil fuit inuentū. cōfeſſio enim licet coram alio iudice, tenebat tamen: ut ſup. de iudi. l. mortuo.

l Poſſe. id eſt, poſſibile eſſe ut debeat abſolui: ut ſtatim diſtinguitur.

m Nihil debeatur. id eſt, nihil deberi dicatur.

n Abſoluere. hoc in ſi. corrigitur. Acc.

o Non erat. & ſic apparet legata non deberi: ut ſup. ad legem Falcid. l. in ratione. §. quod uulgo. & ad Trebel. l. j. §. pen.

p Hęres æs omne. alias hæres omne æs. & tūc dic quod apud primum iudicem fuit confeſſus deberi cō ſitens etiam omne æs alienum ſolutum: & tunc dic dolo aduerſarij ut ſupra, de iudicijs. l. ſi prætor. §. Marcellus. & poſtea fuit arbiter datus: alias hæres omne,

ſcilicet fideicom. & tunc dic quod apud prætorem delegantem dicit hic hæres poſt con.eſſionem.

a Arbiter.id eſt,iudex prædictus delegatus.

b Abſolutuium.ſed quare ſuperiori caſu non ſic? Reſpon.quia contra confeſſionem faceret abſoluendo.

controuerſia,& computatio difficilior eſſet, arbiter [a] datus fuerit: ſaluo officio eum abſoluturũ. [b] Has enim partes eius eſſe, ut ſi in computatione nihil inueniatur, poſsit abſoluere: ſed ex ſuperiore caſu [c] ad prætoré remittere [d] debet, ut abſoluat.

Paulus lib. iiij.ad Sabinum VIII.

NOn omnimodo cõfeſſus condemnari debet [e] eius [f] rei nomine, quæ an in rerum natura eſſet,incertum ſit.

TITVLVS. III.

DE CESSIONE bonorum.

Dictum eſt ſupra de confeſſis & condamnatis:uerum quia cõfeſſi,& condẽnati detruduntur in carcerem, ſi non ſoluunt: ut C.eo.ti.l.j.idea eſt adinuenta bonorum ceſſio,ex qua ſuccurritur condemnato ne in carcerem detrudatur.

Vlpianus libro xvij. ad edictum. I.

hic non, quia non abſoluit, quia non relictum, ſed quia alias non debitum. Accurſius.

c Sed ex ſuperiore caſu .cum dixit ideo ſe debere abſolui, quia nullum erat in teſtamento legatũ relictũ: ſed ipſe errans in facto ſic cõ eſſus eſt. Ac.

d Remittere. Hoc ideo quia iudex delegatus non poteſt dare in integ. reſti. ut j. ad munic.p.l. ea quæ. §.j.hodie tamen ſecus: ut C.ubi & apud quem in integ. reſtit. l. fi. Etnnt. hic quod ſi maior erret in facto, demum habita reſtitutione iuuatur, & probato errore. & ſic intelligitur, ſupra eod. l.non fatetur. uel dic quia hic loquitur in adulto.ut & ſupra l. pro xi.§. penult. minor autem ipſo iure probato errore ante ſententiam. uel dic tertio, quod hic erat damnatus poſt confeſſionem. unde nõ niſi per reſtitutionem iuuatur: ut C. de iuris & facti ignoratione l. error.ſed per reſtitutionem ſicut hic, & ſup. de iudi. l. ſi prætor. §. j.& facit ſ.de interroga.act.l.de ætate.§. ſi. & ſup.qui.ex cau.maio.l.j.in fi. Accur.

Delegatus an poſsit in integrũ reſtit. dare.

[e] enis, nõ eſt in P.F.

e NOn omnimodo. CASVS. Cum peteres à me Stichum ex cauſa ſtipula. confeſſus ſum me debere eum,neſciens tamen ſit uiuus nunc Stichus,uel non. dicitur quod iudex non debet me interim condemnare,cum neſciat ſuper quo.nam ſi erit certum eũ uiuũ, tunc in eo me cõdemnet. ſi erit certum eum mortuũ, tunc ſi tempore confeſsionis hoc ſciebam,condemnabit me in æſtimationem: alias non:ut hic,& ſ.e. Fra.

f Debet.quia certus debet eſſe utrum in æſtimationem,an in ipſam rem cõdemnet. quod in hoc caſu nõ poſſet facere: ar.C.de fideico.liber.l. ſi. hoc aũt certo quod nũ ſit in rerũ natura, diſtinguit: aut ſcienter fuerit confeſſus,& ſic damnet:ut ſ.eo.l.Iulia. quæ eſt cõtra,uel non,& tunc nõ:ut hic.uel ſolue ut ibi. Accur.

DE CESSIONE BONORVM.

Condemnati & confeſſi ſi ſatisfacere non poſſunt, in carcerem ſolent detrudi,ut argumenta C. eod.l. j.& fin.qua timere ſit ceſſio bonorum. & idea de hoc dicit hic.

a Creditori. CASVS. Creditor qui mutuauit alicui in re ectionem domus habet priuilegiũ in exigendo,tã in hypothecaria,quã in perſonali act. quod dic ut in glo. Fran.

b Priuilegium. in hypotheca: ut ſupra quibus cauſis

CReditori, q ob reſtitionem [a] ædificiorũ crediderit,priuilegium [b] exigẽdi datur.

Idem libro xxj.ad edictum. II.

IN perſonalibus actionibus qui poſtea quidem contraxerunt, uerũ ut [h] pecunia eorum ad priores creditores [i] perueniat, in locum eorum ſuccedunt.

Idem libr. lviij.ad edictum. III.

j IS, qui bonis ceſsit, ante rerum uẽditionem utique bonis ſuis nõ caret. Quare ſi paratus fuerit ſe defendere, bona eius non ueneũt. [k]

Idem libro lix.ad edictum. IIII.

ij IS,qui bonis ceſsit,ſi quid poſtea acquiſierit, [l] in quantum facere poteſt,conuenitur. Sabinus, & Caſsius putabãt eum,qui bonis ceſsit: ne quidẽ ab alijs, [m] qui-

pign.ra.contra.l.quã in perſonali. quod dic, ut ſuprà,qui po. in pign. ha. l.integrũ.& facit j.de priuil. credi.l. ſi uẽtri. §.j.& ſ. ſi cer. pe.l. creditor.

g Datur. ſi extant ædificia. Accur.

IN perſonalibus. CASVS. Titius habebat multos creditores, & quidam ex his erant priuilegiati in actione perſonali, tandem hic Titius accepit x. mutuo: hoc acto cum hoc creditore, ut de hac pecunia ſoluatur creditori priuilegiato, & ſic fuit. dicitur quod iſte ultimus creditor ſuccedit in locum primi. Fran. Accur.

h Vt.id eſt,ſub hoc pacto, ut pecunia &c.ut C. de ijs qui in priorum credi. lo. ſuc.l.j.

i Creditores. priuilegiatos in perſonali. ſic fuit ſupra, lege proxi. & facit C. de ijs qui in priorum credi. loc. ſucc. lege j. & l.penultima.& infra. de priuileg .credito. lege, ſi uentri. §. fina.& ſupra, qui potio. in pignn.lege,creditor. & ſupra, ad Macedonia.lege,ſed Iulianus.§.ſi filius. Accurſius.

† Reſtitutio. i. refectio.

j IS qui bonis. CASVS. Qui ceſſit bonis, ſi aliquid poſtea acquiſierit,poterit conueniri à creditoribus in quantum facere poteſt. Secundo dicit.cedens bonis non debet conueniri etiam ab illis creditoribus quorum timore non ceſsit. Tertio dicit,qui ceſſit bonis, & antequam uendatur pœnitet de ceſsione,& paratus eſt ſe defendere, non amittet bona. & hoc dicit hæc lex,& ſequens. Fran. Accu.

k Non ueneunt.ut & infra eodem. l.is qui.& C.eodem. qui bonis cede. poſſunt.l.ſi quantitatem.& de appella.l.ſi quis libellos.& C.eodem.lege,legis. Argumen.contra. C. de act.& oblig.lege, ſicut. Franciſcus Accurſius.

l IS qui. Acquiſierit. quod iudicem moueat. ut inf. eo.l.ſi debitoris.

m Ab alijs. poſt agentibus, quorum timore non ceſſerit. ad quod facit ſupra ,de arbit.lege, item ſi unus. primo reſponſ. & de capit. dominn. lege, tutelas. §. fina. & hoc niſi acquirat, ut infra, eodem. lege, qui bonis. Item niſi ut bona doceat, ad quod tenetur:ut dices infra,eodem.lege pe. in gloſſ.ij. ibi, Item. Ar.

quibus

bus a debet poſſe inquietari.

Paul.lib.lvj.ad edict. V.

QVē pœnitet bonis ceſsiſſe, pōt defendendo ſe, ꝯſequi, ne eius bona b ueneāt.

In exigendo, uel conueniendo aliquem in quantum facere poteſt, inſpicitur quantum ex eius patrimonij fructibus poteſt redigi, non quantum ex uenditione rerum redigetur. hoc dicit. Bartolus.

Vlp.lib.lxiiij. ad edi. VI.

QVi bonis ſuis c ceſſit, ſi modicū aliqd poſt bona ſua vēdita acquiſiuit, iterū eius bona non ueneunt. Vnde ergo modum hūc æſtimabimus? utrū ex quantitate eius, quod acquiſitum eſt, an uerò ex qualitate? d Et putem, ex quantitate id æſtimandum eſſe eius, quod quæſijt: dūmō illud ſciamus, ſi quid miſericordię cā ei fuerit relictum, puta menſtruum, uel annuum alimentorū noīe, non oportere pp hoc bona eius iteratò uenundari. Nec.n. fraudandus eſt alimentis quotidianis. Idem & ſi uſusfructus ei ſit conceſſus, uel legatus, ex quo tm̄ percipitur, quātum ei alimentorum nomine ſatis eſt. e

Modeſt.li.ij.Pādect. VII.

SI debitoris f bona uenierint poſtulantibus creditoribus, pmittiť rurſum g eiuſdem debitoris bona diſtrahi, h donec ſuū ꝯſequant: ſi tales tñ facultates acquiſitæ ſint debitori, quibus prætor moueri poſſit.

Non auditur uolens bonis cadere, antequam confiteatur debitū, uel antequam ſit condēnatus. & eſt ratio, ut in gl. Fran.

Vlp.lib.xxvj. ad edi. VIII.

QVi cedit bonis, antequā debitū agnoſcat, i condemneturve: uel in iure confiteatur: audiri nō debet. k

Ceſsio bonorum poteſt fieri in iure, & extra ius, & etiam per nuntium, uel epiſtolam poteſt declarari. Franc.

Martianus lib.xv. Inſtitutionum. IX.

BOnis cedi † non tm̄ in iure, ſed ēt extra ius poteſt: l ſufficit & per nuntium, uel per epiſtolam id declarari.

TITVLVS IIII.

QVIBVS EX CAVSIS IN POSſeſsionem eatur. †

Dictum eſt ſupra quando ſit executio ſententia, uel cōfeſsionis: natum quia quādoque quis non eſt confeſſus, neque condemnatus, ſed eſt contumax, ex quo peruenitur ad primum, & ſecundum decretum: ideo ponitur hoc titulus. Bar.

a Quibus. quibuſdam creditoribus abſentibus, quorum timore bonis ceſſit. Accurſius.

b QVem pœnitet. Bona. ut ſup. eo. l. iij. hoc tñ fallit: ut dicet ĩ. eod. l. penult.

QVi bonis. CASVS. Qui ceſsit bonis, ſi poſt ceſſionē aliquid acquiſiuit. & modicū, nō tenebiť propter hoc: ſi autē multum acquiſiuit, tūc conueniri poterit propter hoc. & inſpicitur ex quantitate ſit pcioſum, uel non, hoc qď poſtea acquiſiuit, non ex qualitate: ut ſi menſtruū, uel annuū relictū eſt nomine alimentorū huic, q ceſſerat bonis, uel uſusfructus alicuius fundi, non propter hoc poterit conueniri à creditoribus ſuis. Franc.

c Qui bonis ſuis. Omnibus: ut ĩ. eo. l. penult. not.

d Qualitate. utrū ſit precioſum quod acquirit, uel non.

e Satis eſt. in quātum ergo facere poteſt deducto ne egeat condēnatꝰ ut hic, & ĩ. eo. l. is q. & C. eo. l. cum & filij. & de bonis autho. iudic. poſ. l. iij. & ĩ. l. proxi. & inſti. de act. in fi. Item per hoc habes quod non eſt liberatus per ceſsionem: ut & C. eo. l. j. & in hoc facit C. ſolu. matr. l. nec maritus. Accur.

SI debitoris. CASVS. Debitor multorum ceſsit bonis: & ſic bona eius uendita ſunt a creditoribus, nec ſufficerunt. hic debitor multa bona acquiſiuit. nunc dicitur quod ſi nō uult reſiduum ſoluere, hęc bona nūc quęſita uendentur: ita quod integrè creditoribus ſatisfiat. Franciſ.

f Si debitoris. qui forte cum nō defenderetur latitauit, uel bonis ceſſit.

g Rurſum. id eſt, poſt ceſſionem. Accur.

h Bona diſtrahi. poſtea quęſita, quod tamen accipe ut ſubijcit. & ſup. l. proxima. Accurſius.

i QVi cedit Agnoſcat confitēdo cā ius: ut & ĩ. l. pxim. cū cautione, uel ēt dando fideiuſſorem: ut argu. C. ad legem Falcid. l. fina. uel pignus aliquod dando: ut arg. ſupra. ad Macedoni. l. ſed & ſi. uel ſecundum interponendo cautionem: ut C. de præſcript. xxx. anno. l. cum notiſsimi. §. ſed & ſi. ſi aūt in iure, hic ſubijcit.

k Non debet. ſi habes ſecundum Pi. non, erit ratio: quia creditor dicit, aut agnoſcat debitum, ut ſit liquidum, aut defendat ſe: quia uolo probare p teſtes, quos nunc habeo qui poſſunt non eſſe quando iſte poſtea aliquid quęſiuiſſet: ut argu. ſup. ad leg. Aquil. l. in lege Aquilia, ſi deleium. Itē & illa poteſt eſſe ratio quia ſi non ſit debitor non patietur iudex fieri ceſſionem, nam nemo re ſua &c. ut inſtitu. de ijs qui ſunt ſui uel alieni iur. §. final. ſi autem creditor dicat, cedat, & ego probabo cū nolam, admittitur ceſsio, licet debitum non ſit liquidum. & ſic poteſt legi ſine non. Item an hic credens debeat bona indicare? dicam ſic, argu. C. de iure delib. l. finali. §. licentia. & ibi not. Item not. quod quidam dicunt, quod poſt ceſſionem ſic ſolenniter factam non habet locum pœnitentia: ſed tunc quando ſimpliciter ceſſiſſet: ut ſupra eodē l. is qui. quaſi duæ confeſsiones impediant. argum. C. de plus peti. l. j quod non placet: ut argu. C. eodem. lege, legis. Itē not. quod omnibus debet cedere, ut etiam unū denarium non retineat: licet in poſt quæſitis ſit ſecus: ut ſupra eodem lege, qui bonis. & eſt pro hoc C. eodem. lege, cum & filij. & quod dicitur de Petro, qui omnia dimiſit, licet ſolā nauiculam dimiſerit.

l BOnis. Poteſt. ut & C. eo lege, in omni. & hoc ſi prius debitum agnoſcat, ut ĩ. l. proxima. Accur.

† Alexā. apoſtil. ad Bar. reputat iſtū tex. ſin. ad hoc, quod ceſſio poteſt fieri p nuntium. Bolog. Ceſſione ſolēniter facta an ſit locus pœnitentiæ.

† Multa ad hunc tractatū, et ſequen. pertinentia, grauiter, & copioſè diſſerit Cic. in Ora. p Quin. Cedes bonis, nil omnino retinere debet.

QVIBVS EX CAVSIS IN POSSESSIONEM EATVR.

Dixit quando uocatus uenit, & condemnatur: nunc ſi non uenit.

Vlp. li. xij. ad edict. I.

TRes ferè [a] cauſæ ſunt, ex quibus i poſſeſsionē [b] mitti ſolet: rei ſeruādæ [c] cā: Item legatorum ſeruandorū [d] gratia: & uētris nomine. Dāni n. infecti noie, ſi nō caueat, nō [*] uniuerſorū noie fit miſsio, ſed rei [e] tātū, de qua damnū timet. [*]

Idem libr. v. ad edi. II.

PRætor [f] ait: In bona eius, qui in iudicio ſiſtendi [g] cauſa fideiuſſorem dedit, ſi neq; poteſtatem ſui faciet, neque defendetur: iri iubebo. Poteſtatem autem ſui nō facit, qui id agit, ne aduerſarius eius copiam ſui habeat. Ergo latitātis bona iubet poſsideri. Quid ſi nō latitet, ſed abſens non defendat: nōne uidet poteſtatem ſui nō facere? [h] Defendi aūt uidetur qui per abſentiam ſuā in nullo deteriorem [i] cauſam aduerſarij ſui facit. Hæc uerba: neq; [*] defendatur. παρασταστικῶς [†] ſcripta ſūt, ut neque ſufficiat unquā defendiſſe, ſi nō duret defenſio: neque obſit, [k] ſi nunc offeratur. [l]

Si contractus, uel quaſi, deſcendit ex perſona maioris: etiā cōtra pupillum poteſt fieri miſsio, & uenditio. h. d. Barto.

Idem lib. lix. ad edi. III.

APud Iulianum quæritur, ſi communem rem cum Titio pater pupilli habuerit, & communi diuidundo iudicio pupillus non defendatur, nihilque erit

[*] P. F. nō in uniuerſorum.

[*] P. Fl. tuetur.

[*] Neque, non eſt in P. Fl.

[†] Vide Alcia. lib. diſpunct. ij. cap. 12.

TRes fere cauſæ. CASVS. Tres ferè ſunt cauſę, ex quarū qualibet fit miſsio in omnibus bonis. una eſt quādo mittitur cauſa debiti ſeruādi: & fit in bonis debitoris, alia q̃ fit cā legatorū ſeruandorū, cū agetur ad legatum actio. perſonali, puta ex teſtamento. Tertia eſt quæ uentris nomine. Et & quarta: & propter hoc dixit fere. de qua dic ut in gloſſ. Accurſij. Miſsio quæ neex cauſa dāni infecti, non fit in omnibus bonis, ſed in re illa tantum ꝓpter quam petebatur caueri. Franciſcus.

a Tres ferè. fere dico propter Carbonianam bonorū poſſ. & quam ſcriptus hæres poſtulat. Accur.

b In poſſeſsionē. omnium bonorum. ferè autem dicit. quia eſt & quarta: ut ex Carboniano. Accur.

c Rei ſeruandę. Id eſt, debiti uel quantitas. ſed contra C. de ijs qui ad eccle. confu. l. una. §. ſed & hoc. Solu. ut ibi. Item contra in authen. de exhib. §. ſi uero. ſed illa corrigitur in Carboniano edicto: tamen non corrigitur nec in uentre, nec in dam. infect.

d Seruandorum. cum agitur perſonali actione ex teſtamento pro quātitate: ut C. ut in poſſeſsionē leg. l. certa. & ſ. ut in poſſeſ. leg. l. quamuis. Accurſius.

e Sed rei. cōmunis: ut ſ. de dam. infect. l. iiij. §. j. & l. quamuis. Accurſius.

PRætor ait. CASVS. Ponitur edictum quo dicitur, ſi aliquis cōuentus dedit fideiuſſores iudicio ſiſtendi cauſa: idem ſi non dediſſet, & nō facit poteſtatem ſui, neque defenditur: in bonis eius prætor iubet mitti aduerſarium. Poſtea exponit hoc uerbum, non facit poteſtatem ſui, id eſt, dicere, qui id agit, ne aduerſarius eius copiam ſui habeat: ut quia latitat: idem ſi non latitet, ſed ſit abſens, nec defendatur: ſi autem defendatur & plenè, ita quod conditio aduerſarij non fiat deterior, in eius bonis non fiet miſsio. & intelligas de defenſore, qui ab initio uenit, & qui durauit uſque in finem cauſę. Franciſ.

f Prętor. Nota duo capita edicti, unum de mittendo, ut hic, ſecundum de uendendo: ut infra, eodem. l. Fulcinius. §. j.

g Siſtendi. idem dico ſi fideiuſſores nō dedit: uel iudicio ſiſti non promiſit: quia ſatis eſt ſi non facit copiam ſui. ſed de hoc plus dubitatur: an autem hoc caſu debeant citari amici? non uidetur: cum iam ipſe reus comparuit. Idem uidetur ſi inuentus fuit p prętorem: ut argu. hic, & in authen. de exhiben. §. ſi uero & C. de ijs qui ad eccl. confu. l. ſi. §. j. ſed tutius eſt ſecundum A. etiam tunc citare amicos: ut ĩ. eodē. l. hoc autem. §. j. & ſupra ex quib. cauſ. ma. l. itē ait prętor. §. finali. & l. ergo. & facit ĩ. de lib. ho. exhibē. l. iij. §. ſi. & l. ſi. in fin. Accurſius.

h Poteſtatem ſui non facere. & certè non uidetur facere ſui poteſtatem: unde ſequitur miſsio, ſed non uenditio: ſed in latitante uenditio ſequitur: ut ĩ. eodem. l. in poſſeſsione. & l. Fulcinius. §. j.

i Deteriorem. ergo debet eſſe defenſor adeo legalis perſona, ut defenſus, & ueritatem negotij ſciens: alias repellitur. & pro hoc C. de procura. l. fin. & ſupra, de procura. l. ſi actor. Item eſt argu. quod defenſor, uel agens pro abſente faciet ſumptus oēs, ſi contingat ab abſente mitti, uel pro iuramento calumniæ, uel pro aliqua confeſsione. de quo etiam dicit C. de iureiurā. l. finali. §. iiſdem pſentibus.

k Neque obſit. ſi aliquando non defendebatur.

l Offeratur. ſcilicet defenſor. & facit. ſup. de oper. no. nū. l. prętor. §. hoc acto. & de arbitr. l. Celſus. §. idem ait. & l. ſed ſi poſtea. & infra quorum leg. l. j. §. antepe. & ſup. de inoffi. teſt. l. Papinianus. §. meminiſſe. & ĩ. de teſti. l. ſed & ſi pupillus. §. proſcriptum. & ĩ. de condict. indeb. l. eleganter §. ſi quis. in ſi. & ĩ. de in rem uerſo. l. ſi pro patre. §. uerſum. & quod ibi not. Sed argumen. contra ſup. de condi. inde. l. qui ob rem. Item facit infra iudica. ſolui. l. iij. §. ob rem. Accurſius.

APud Iulianum. CASVS. Rem communē habui cum patre pupilli, nunc ago communi diuidūdo contra pupillum: & non defenditur, quæritur, an fiet miſsio in bonis pupilli, & uenditio? Et diſtinguitur: nā aut cum ago, de facto patris eius cōqueror, ut quia percepit fructus fundi communis, uel quia in re communi dedit damnum: & tunc fit miſsio, & uēditio de eius bonis. & redditur ratio infra ibi, Marcellus autem &c. Si autem non conqueror de facto patris, ſed tantum peto diuidi fundum cōmunē: tunc fit miſsio in bonis pupilli, non uenditio. Idem eſſet ſi ageretur cum pupillo ex contractu facto cum eius ſeruo, uel actione de peculio, uel de in rem uerſo, uel ſimili. Idē ſi de contractu facto cū eius tutore, propter quē detur actio in pupillum, ageretur cum pupillo, & non ſe defenderet. nam his caſibus fit miſsio, ſed nō uenditio.

[Si pupillus.] Pupillus ſucceſsit alicui extraneo, & cōuenitur ad legata ſoluenda, nec ſe defendit. an fiet miſsio in bonis pupilli? Et dicitur quod ſic. Tandē dicit eſſe arbitrio creditorum uelint mitti in bonis hęreditarijs, & ea uendi: an uelint mitti in bonis pupilli: quaſi pupillus uideatur contraxiſſe cum legatarijs adeundo hæreditatem & non uēdi. & hæc ſunt uera etiam ſi ſucceſsit alicui ſuo coniuncto. Poſtea dicit hoc, quod dictum eſt de miſsione, quæ fit in bonis

pupilli

pupilli, habet locum quando pupillus non defenditur a tutore, uel ab alio ſiue habeat tutorem, ſiue nõ. & de hoc debet requiri a iudice tutor ſi quẽ habet, & neceſſarij pupilli, & liberi pupilli, & alij ſui amici, qui uolunt pupillũ defendere: & ſi reſpõdeant, nõ: uel taceãt: & tũc fiat miſſio in bonis pupilli, & duret donec defendatur. nam ſtatim cum ueniet aliquis qui uelit defendere, deſinẽt bona eius poſſideri. & ea quæ dicta ſunt in pupillo, ſeruantur & in furioſo. Item ſi pupillus factus adultus ſe defendat, ſine ſatiſdatione hoc faciet: ſi alius uult eum defendere, cũ ſatiſdatione iudicatũ ſolui. & hoc dicit hic §. cum l. ſeq. Franc. Accurſij.

tur, ſi tenetur: licet uerba patris fuerint in contractu, ut in teſtamento pupillari dicimus: ut inſtit. de pupil. ſubſtit. §. igitur. Sed quid ſi nulla perſonalis præſtatio, ſed ſola diuiſio petatur fieri, etiam contra maiorem, & non ueniat, qualiter dabitur interlocutoria, & fiet miſſio. Accurſius.

cuius nomine [a] propter perſonam patris cõdẽnatio fieri debeat: [b] utrũ uenire [c] bona patris [d] oporteat, an uero rei ſeruãdæ cã poſſideanĩ? [e] Et ait Iulianus, ſi quidẽ pater aliquos fructus percepit, aut rem deteriorẽ fecit: bona eius uenire poſſe. Si uerò nihil ſit ꝓpter quod patris bona ueneãt: [f] † bona pupilli poſſideri. [g] Marcellus autem notat, [h] perquam iniquum eſſe, eum, qui nihil [i] cum pupillo ꝯtraxit, [k] expectare ei[s] pubertatẽ: q̃ ſnĩa habet rõnem, ideoq; cùm ꝯtus ex pſona patris deſcẽdat, dicendũ erit nõ eſſe expectãdã [l] pupilli pubertatẽ. Cõtractũ cũ pupillo poteſt dici, & ſi cũ ſeruo eius contractũ ſit. Competit eñ aduerſus eum de peculio actio. [m] Vnde probandum eſt ex oĩbus cauſis, [n] ex quibus aduerſus pupillũ actio datur: [o] hoc idem [p] ſeruandũ. [q] Et facilius hoc erit probandũ in ſeruo, qui in rẽ domini uertit: aut iuſſu [r] eius † cõtraxit: aut ſi inſtitoria [s] cũ eo agi poſſit. Ego puto & ſi cum tutore eius contractum eſt, ex qua cauſa actio in pupillum datur: magis eſſe, ut edicto locus ſit, quaſi [t] cum eo cõtractum ſit. Si pupillus hæres extiterit alicui, [u] & ex ea cauſa legata debeat: uidendum eſt, an huic edicto [x] locus ſit. Magiſq; ẽ (ut Marcellus ſcribit) poſſe etiam pupilli bona poſſideri: eſſeque in arbitrio hęreditariorũ creditorum, quid potius eligant. [y] Etenim [z] uidetur impubes ꝯtrahere, [a] cùm adit hæreditatem.

Paulus libr. lviij. ad edictum. IIII.

SEd & is, q̃ imiſcuit [b] ſe, cõtrahere uidetur.

Vlpianus libr. lix. ad edictum. V.

a Nomine. id eſt nihil fecit pater qđ in hoc iudicio ueniat, quia nec percepit fructus ex re cõmuni: nec damnum in ea dedit.

b Debeat: niſi ut ipſa diuiſio fiat. Accurſi.

c Patris, id eſt, pupilli, ut ex facto patris, & ſic miſſio, & uenditio fieri poſſet. Accur.

d Poſſideantur. ſcilicet tantum: qđ eſt ſi ex pſona ſua conueniatur pupillus.

e Percepit. ex cõmuni. Accur.

f Veneant. quia pater non percepit fructus, ſed filius: & ita conuenitur ex ſua perſona, non patris.

g Poſſideri. non uendi. Accur.

h Notat. addendo rationem uel corrigendo. uel dicas quod uendantur bona patris, ſiue filius percepit fructus, ſiue pater: quia ex contractu patris conueniantur.

i Nihil. Not. nihil. quia ſecus ſi nõ eſſet conſummatum in perſona patris, ut in præſcriptione patet: quia tunc pro futuro tempore priuilegium habet, ut ĩ. de iure fiſc. l. fiſcus. ſecundum quoſdam. Item quid ſi pater percepit: ſed uult eligere creditor pupilli poſſideri tantum? Repon. ut ĩ. eo. §. fi. Accurſi.

k Contraxit. uel quaſi contraxit, ſicut hic eſt.

l Expectandam. & ſunt ſimilia, uel concordantia ſupra de rebus eo. l. magis. §. ſi pupillus. & C. de hæred. actio. l. ſub prætextu. & ſ. de mino. l. Aemilius. & C. ſi aduer. uendi. pig. leg. ij. & de nõ num. pecu. l. ſi intra. & C. manda. l. ſi tibi. & de ijs, quib. ut indig. l. Polla. & ſupra de hæred. inſti. l. ſi quis inſtituatur. & infra, de actio. & oblig. l. furioſus. & C. ſi mãcip. ita fue. alie. l. j. in fine. & ſ. de iud. l. hæredes. ſed cõtra. ĩ. de uerb. ob. l. cũ filius. §. in hac. ſed ibi ex ſua perſona teneri uide-

m Actio. ut & ſup. de pecu. l. iij. §. Pedius.

n Cauſis. cum ſeruo factis. Accur.

o Actio datur. ex facto cum eo uel ab eo. uel quod intelligitur ab eo, uel cum eo geſtum, uel quaſi geſtum. Accurſius.

p Hoc idem. id eſt cum ipſo cõtractum uideatur.

q Seruandum. ſcilicet bona poſſideri: nõ autem diſtrahi, ſed in tempus pubertatis differenda eſt diſtractio.

r Iuſſu. facto authoritate tutoris.

s Inſtitoria. cum præpoſuit eum negotiationi cum authoritate tutorum.

t Quaſi. etiam in his caſibus, in quibus intelligatur cõtraxiſſe, priuilegiũ pupillare habebat.

u Alicui, a quo relicta erant legata. M.

x Huic edicto quo miſſio fit: ut ſ. eo. l. ij. in prin. ĩ. l. Fulcinius §. fi.

y Eligant. ſ. an bona pupilli poſſideri tãtum, an hæreditaria poſſideri, & diſtrahi: uel eligant an hæreditaria tantum, non tamen diſtrahentur ante pubertatem ea cauſa legati, cum ex quaſi contractu conueniantur: & hoc ex edicto. ĩ. de ſepara. & ſic nõ concurrent cũ creditoribus pupilli. an utraq;: & tunc concurrent creditores. Sed quomodo in bonis pupilli fit miſſio, cum etiã ſi eſſet maior, nõ fieret miſſio ante ſex menſes: ut arg. ſ. ut in poſ. leg. l. is cui §. imperator? Reſpõ qđ hic a defuncto debebantur ſecũdũ Azo. uel hæc ſecundum illam, ſcilicet poſt ſex menſes, quantum ad bona pupilli hæredis. Sed nonne eadem electio locum habet, & ſi ex alia cauſa hæreditaria debeat? quod uidetur ſcilicet bona pupilli poſſideri, uel hæreditaria poſſideri & diſtrahi. Interim tamen de bonis alitur pupillus: ut ĩ. de priuileg. credi. l. fi. Accur.

z Etenim. utrum defuncti bona, uel pupilli.

a Contrahere. id eſt, quaſi contrahere cum legatarijs. infra de regulis iuris. l. quæ legata. & ĩ. de actio. & oblig. l. ex maleficijs. §. hæres. & inſtit. de obli. quæ ex quaſi contractu. §. hæres. Accurſius.

b SEd & is qui immiſcuit. quod eſt ſuorum: ſed adire extraneorum: ut inſtitu. de hære. quali. & diff. §. extraneis.

† bona, non eſt in P.F.

† bona, non eſt in P.F.

‡ Hoc eſt uerũ, ſi ſit hæres, alias ſecus: ut notat Bal. in l. ſi cũ dotẽ. §. trãſgrediamus. ſolu. mat. & ibi ad hoc bo. tex.

* Huic actioni nõ reſpõdet gloſ. uide hic Alber. ſsibus rationibus reſpondẽtẽ. Et ad de quo ad id, qđ meminit de interlocutoria Spe. tit. de primo, ac ſecundo decreto. §. ui dẽdũ. uer. ſed nũquã in duplicibus. & ſeq. uide itidẽ gl. in l. eũ ꝓpo. C. de bo. auc. iudi. poſſ. Bar in l. ſi finita. §. Iulian. & eundẽ Albe. hic nu mero iiij.

† Contraxit, nõ eſt in P.F.

HAec aũt locum habent, quoties pupillus non defendatur à quocũque, ſiue à tutore, [a] uel curatore: ſiue habeat tutorem pupillus, ſiue nõ habeat. Cæterũ ſi exiſtat aliquis, qui defendere ſit paratus, ceſſabit rei ſeruãdæ cãæ poſſeſsio. Non defendi pupillũ, ꝯſtare debet, liquereq́; prætori, ut ſic permittat bonorum poſſeſsionem. Hoc aũt ꝯſtare debet ſic: Euocãdi [b] ſunt ad prætorem tutores pupilli, ut defendant. [c] Si aũt nõ habeat tutores, requirendi cognati [d] ſunt, uel affines, & ſi qui fortè alij ſunt, quos ueriſimile eſt, defenſionem pupilli pupillæve nõ omiſſuros, uel ꝑꝑ neceſsitudinem, [e] uel ꝑꝑ charitatem, [f] uel qua alia rõne. Liberti ẽt, ſi q ſunt idonei, euocandi, exquirendaq́; defenſio. Si aut negent ſe defendere: aut non negent, ſed taceant: tunc prætor poſſeſsionem dabit, tandin ſcilicet, quoad nõ defendatur. Si defendi cœpit pupillus, uel pupilla, deſinet [g] poſsideri. Idem eſt, in furioſo. [h] Ait prætor, Si is pupillus in ſuam tutelam [i] uenerit, eave pupilla uiripotens fuerit, & rectè defendantur: [k] eos qui bona poſsident, poſſeſsione decedere [l] iubebo. Rectè defendi quid ſit, uideamus: utrum tm̃ copiam ſui facere, & ad ſuſcipiendum iudiciũ paratum eſſe: an uero & ſatiſdare omnimodo? Et quidem non ſolum ipſis ſe defendere uolentibus, hoc edictum ſcriptũ eſt, ſed & in rem: [m] & rectè defendetur, hoc eſt, uel à ſe, uel ab alio quocunque. Sed ſi alius defendat, erit neceſſaria ſatiſdatio. [n] Si ipſe, non puto neceſſariam ſatiſdationem: [o] ergo oblata defenſione deijci poterit interdicto [p] reddito.

Paulus lib. lvij. ad edictum. VI.

IN poſſeſsionem mitti ſolent [q] creditores, & ſi ſub conditione eis pecunia promiſſa ſit. Cũ di-

[a] HAec aũt. Siue à tutore. imò ſemper uidetur defendi. cum iudex eo non defenſo debeat dare curatorẽ, ut ĩ. eo. l. Fulcinius. § adeo. Sed fortè in prodigis & furioſis ſpeciale eſt: ęcteris enim non dabit curatorẽ, niſi petatur ab aliquo nomine minoris. itẽ ibi non omnino dãdũ curatorẽ dicit: ſed ſi uideat iudex idoneum, dare poterit alioqui cõtra. Azo. & facit infrà de priuile. credito. lege, ſi pupillus. in prin.

[b] Euocandi. ut conſtare poſsit.

[c] Defendant. ad quod coguntur captis pigno. ut Inſti. de ſatiſd. tuto. §. pe. & etiam remouentur ab officio: vt infrà eodem. l. Fulcinius. §. ſed & ſi curator. & C. de admini. tutor. l. fin.

[d] Cognati. quos habet ibi. Quid em̃ ſi habeat eos in alia prouincia, uel ciuitate? non dicam eos uocandos: alioqui res abiret in infinitum, quod eſt prohibitum: argu. ſup. de re iudica. l. a diuo. §. ſed & ſi emptor. & argum. ſup. de procu. l. ſed & hæ. §. non ſolum. & inf. de reb. eor. lege, magis. §. illud. Item quia non eſſet finis litium: argu. C. de tranſac. leg. fratris. Vel dic quod etiam in qualibet ciuitate, uel loco, ubi eſt ueriſimile eum habere amicos, & qui ſint eum defenſuri: ſed non dicam ſingulos eſſe uocandos, ſed generaliter, & publicè proponi debere in quolibet tali loco, ut hic, & ſup. qui. ex cau. maio. l. ergo. & inf. de priui. credi. l. ſi publicus.

[e] Neceſsitudinem. id eſt, parentelam.

[f] Charitatem. id eſt, propter deum.

[g] Deſinet, ut d. l. ſi pupillus, & contra, de ſolu. lege, ſi pro me. & facit ſup. quod ui aut clam. l. aut qui. §. & ſi forte. Accur.

[h] In furioſo. de hoc dic ut ĩ. eo. l. Fulcinius. §. adeo.

[i] Tutelam, alias ſententiam, & alias tutelam, id eſt, pubertatem, ut ſup. de le. iij. l. cum filio.

[k] Defendãtur. idem & ſi ante defendantur, ut ſup. proxi. ſed hic magis eſt ueriſimile defendi cum & ipſi poſſint ſe defendere. ſi autem non defendantur, etiã uenditio fiet: vt inf. tit. j. l. ſi minor.

[l] Decedere. id eſt, recedere. ſic ſup. de acquir. poſ. l. ſi de eodem. §. j.

[m] Sed in rem. ut quilibet uolens defendere, audiatur & C. de procur. l. exigendi. & facit ĩ. de iudi. ſol. lege, rectè. Accurſi.

[n] Satiſdatio, ſcilicet iudi. ſol. quod tria continet: vt inf. de iudi. ſol. l. iudicatum ſolui. quod etiam non ſufficit niſi proſequatur defenſionem: vt ſupra, de procura. l. fina. & penul.

[o] Satiſdationem. prædictam iudi. ſol. quod non ſufficit, ſed iudicio ſiſti ſic, ut in contra. ut inf. de priuileg. cred. ſi pupillus. §. j. uel ſecundum alios non debet eam præſtare, ſi ſe defendat antequam fiat miſsio ex ſecundo decreto, ut hic. ſi poſtea, ſic: ut ibi.

[p] Interdicto. Vti poſsidetis. nam uidetur actor eum inquietare, niſi diſcedat de poſſeſsione, ſatiſdatione oblata. retinuit enim reus naturalem, & ciuilem poſſeſsionem, licet actor fuerit miſſus in poſſe. per quod patet quod ex primo decreto tãtum erat miſsio. Illud quæritur ſi ſatiſdatum eſt a defenſore, & non iurat de calũnia, quod poteſt, an cõmittetur ſtipulatio? Rñ. non, quia bonus uir non arbitratur: vt ſup. de proc. l. pen. Sed nunquid in poſſeſsionem fiet miſsio, uel diſcedet miſſus? Reſpo. nõ uidetur defendi, licet q dam contradicant.

IN poſſeſsionẽ. CASVS. Si legatarij quibus eſt legata pecunia ſub condi. uolunt mitti in poſſ. bonorũ hæredis, ob hoc quia hæres non cauebat eis de danda pecunia adueniente condi audiuntur. Cum dicitur. Hoc quod dicitur bona alicuius poſſeſſa à creditoribus debere uendi, niſi ſint bona pupilli, uel abſentis reipublicæ cauſa ſine dolo malo decet intelligere, quod ſi dolo malo abfuerit: poſſunt eius bona uendi. Item creditores mitti poſſunt in bonis debitoris capti ab hoſtibus: non tñ ſtatim fiet uenditio: ſed interim curator datur bonis. Item ſcias, quod creditores miſſi in poſſ. bo. debitoris. non debent ali ex illis bonis. & hoc dicit hic §. & prin. l. ſeq. Fran.

[q] Solent. facit inf. de ſepara. l. creditorib. ſed contra ſup. eo. l. pe. §. n. So. hic certum erat conditionẽ extituram: ibi nõ. uel intellige cum iam extat cõditio, ꝯ nõ prius ut ibi. uel hic delegatario, at ſupra, vt lega. nom. ca. per totum. ibi de creditoribus alijs. vel hic dicit ſolent, & non debent. Tu dic, ſi uelint mitti ut ſoluatur non poſſunt, ut ibi: ſed ideo quia non caueatur, ſic: ut

Bald. in l. is cui bonis. infra de uerbo. ob. & Alexand. hic in apoſtil. ad Barto. iſtam glo. reputant ſin. ad hoc propoſitũ q furioſu & prodigo datur curator etiã nemine petẽte. Bolog. Aduerte tamen ꝙ talibus non debet dari curator, niſi cauſa cognita, & habito iudicio medicorum. in furioſo loquor, ne is ſe furioſum ſimulet. ita nota. in l. ob ſeruare. de cur. fu.

P. Fl. de poſſeſsione.

ſe:ut hic. & arg. ī. de iud. l. in oībus. & ſup. ut leg. uo. cau. l. hæc ſtipulatio. & eſt ſic, ut fiat miſſio uice ſatiſdationis ſupra de Carb. edi. l. ſed & ſi is. §. quotieſcunque. & hoc maxime quando bona ſua dilapidat. uel cuã dicas non poteſt, ut fiat uenditio, ſed ut cauſa pi-

citur, [a] & eius cuius bona poſſeſſa ſunt creditoribus ueneant, præterquã pupilli, & eius qui reipublicæ cã ſine dolo malo abfuerit: intelligimus, † bona eius, qui dolo malo abfuerit, poſſe uenire. [b] Si ab hoſtibus captus * [c] ſit, creditores eius in poſſeſſionẽ mittendi ſunt: ut tñ nõ ſtatim bonorũ uẽditio pmittaſ, ſed interim bonis curator detur.

Vlp. li. lix. ad edi. VII.

FVlcini⁹ exiſtimat, creditores rei ſeruandæ cã miſſos in poſſeſſionẽ, ex his rebus ali non debe-re. [d] Prætor ait: Qui fraudationis cã † latitat, ſi boni uiri arbitratu [e] nõ defendeſ, ei⁹ bona poſſideri [f] uẽdiq; [g] iubebo.

Quando lex requirit actum & limitationem, nõ ſufficit actus ſine limitatione, nec limitatio ſine actu. hoc dicit Bar.

Cum hoc edictũ locũ hẽat, [h] non ſufficit eum latitare, [i] ſed neceſſe eſt, fraudationis cauſa id fieri. neque ꝙ fraudationis cauſa ſiue latitatione fit, ſatis eſt ad poſſeſſionẽ, & uenditionẽ: ſed oportet fraudationis [k] cauſa latitare. & eſt freq̃ntiſſi

gnoris. ſic & eiſdẽ modis ſol. ſupra, de pecul. lege, eo tẽpore. circa princ. & facit infra, de uerb. ſig. l. creditores. & ī. de act. & obli. l. iscui.

[a] Cum dicitur. in edicto tñ hæc uerba nõ ſunt, nec ī. codẽ. l. ij. ſed ī. l. proxi. §. j.

[b] Venire. ſic & ſupra, ea qui. cau. ma. l. item. §. ij. & ī. de priu. cre. l. cũ qui. & C. de reſti. miſili. lege ignorare. Sed quare ut ſpecialia ponit de⁹ pupillo & abſente reipublicæ cauſa, & captor cum nullus qui nõ latitet, patiatur uẽditionem, ut ī. lege proxim. §. enim hoc l. Reſpond. in pupillo, quia poſſet capax doli latitare: in alijs non eſt ratio. Vel dic ideo de his, quia ſpecialiter fuit de his prouidendum: ut ī. de iniur. l. item apud. §. hoc edictũ. Et quod dicit uenire, id eſt, uendi. Accurſius.

[c] Et ſi ab hoſtibus captus. facit ī. de priuil. cre. l. fin. & C. de pact. l. iij.

FVlcinius. Caſus in hoc princ. continuatur l. præceden. Prætor ait. Ponitur aliud edictum quo dicitur: ſi debitor fraudationis cauſa latitat, & boni uiri arbitratu non defendatur: bona eius poſſideri & uẽdi iubet prætor. Apparet ergo quod non ſufficit latitare niſi fraudis cauſa latitet. idem contra, & hoc eſt ualde in uſu, ut bona latitantis prædicto modo poſſideantur a creditoribus, & uendantur. ſi autem bona alicuius tanquam latitantis uendantur, & poſtea apparet quod nõ latitauit, uenditio non tenuit. & intellige de latitatione, quæ fit in fraudem creditorum, non ſi alia ea cauſa, puta ſi latitet timore hoſtium, uel alicuius tyranni. ſi ergo propter plures cauſas latitet, & inter cæteras hæc ſit, ſcilicet in fraudem creditorum, ſatis eſt, ut ſic bona eius uendi poſſint à creditoribus, & fiet uenditio ab omnibus creditoribus, & oībus ſatisfiet ſi in fraudem omnium latitabat. ſi autem in fraudem quorundam creditorum tantum illi mittentur in poſſ. & uendent, & eis tantum prædicto modo ſatisfiet. & bene dixi animo fraudandi creditores latitare ad hoc, ut habeat locum hoc edictum: & ſic animus deſideratur. Nam per hoc pater quod furioſus non dicitur latitare, cum ſenſum non habeat: & ſi nõ defendatur furioſus, fit miſſio in bonis eius: uel dabiſ curator. & ſi curator datus nolit eũ defendere, remouebitur, & dabitur in curatorem unus de creditoribus eius, qui nõ amplius uẽdat de bonis furioſi, quã ſit neceſſariũ. uendeſ. n. quandoq; de bonis furioſi, ut ſi urgeat æs alienum, & dilatio damnum poſſit creditoribus afferre. & ea quæ dixi in furioſo, ſerua & in prodigo, & in ſimilibus, qui curatorũ auxilio reguntur. Illud ſciendum. Debitor meus iuit in aliam ciuitatem ad habitandum, uel alia de cauſa: ſi palam ibi ſtat, nõ dicitur latitare. ſed ſi debitor meus non remoueat ſe de terra, in qua conſuetus eſt ſtare, abſcondat autem ſe in domo: uel cum eſt in palatio communi, ubi redditur ius, abſcondat ſe retro columnas in fraudem creditorum: dicitur latitare. Vltimo dicit: ſi cum Titius deberet mihi centum in diẽ, uel ſub conditione, in fraudem meam latitet: antequam dies, uel conditio uenit, nõ uendentur eius bona propter hoc debitum. Idem ſi habeã actionẽ contra eum, quæ per ea ceptionẽ poterat tolli. Si quis actione. Ex contractu filij, uel ſerui tui uolebam te conuenire actione de peculio: tu latitas. certe mittar in bonis tuis, & uendentur ita quod mihi ſatisfiat, licet appareat poſtea nihil eſſe in peculio: ſicut & tenet act. de peculio licet nihil ſit in peculio. Item uideam⁹. Si uelim a te uendicare fundum, & latitas: fit miſſio in omnibus tuis bonis, & etiam uenditio. & hoc dicit Neratius. Si autem non latitas, ſed abſens, nec defenderis: tunc fit miſſio in fundo petito. ſed ſi uelim à te hæreditatem quandam petere, & latitas fit miſſio in rebus hæreditarijs: ſed ſi eas res dolo deſiſti poſſidere, tunc fit miſſio in omnibus bonis tuis, & etiam uenditio. Vltimo dicit: quando mittor in poſſeſſionem rerum hæreditariarum, quod fit poſſeſſore hæreditatis latitante, fructus harum rerum facio meos, ſi poſſeſſor latitans nimis fuit contumax: ut quia cum eſſet citatus coram iudice, dicit, non ueniam. uel ſi nihil dicit, tamen ſtetit ad ueniendum, puta biennio. Franciſcus Accurſij.

[d] Non debere. non ergo lucratur fructus: ut & infra, titu. primo. lege, prætor. & de priuile. credit. lege fin. in prin. niſi in caſu propter nimiam contumaciã: ut infra, eadem l. §. fin. Item niſi, ut ſ. ut in poſſ. lega. l. quę legatorum.

[e] Arbitratu. expone ut ſup. de peur. l. penul. & fin.

[f] Bona poſſideri, olim omnia: hodie pro menſura debiti, ut ſup. l. j.

[g] Vendique. non omnia etiam iure ueteri: ut infra, eadem l. §. adeo. & C. de ijs qui ad eccle. confu. l. præſenti. Item ſunt multa neceſſaria, ut infra, proxi. §. Itẽ poteſt indici mulcta latitanti. arg. ſupra, de arbi. lege, nõ diſtinguemus. §. ſi arbiter. & ſup. ſi quis ius dicen. non obtempe. l. j. itẽ facit ſup. quib. ex cau. maio. l. ſi prætor. §. penul. & quod cuiuſ. uniuer. l. j. §. quod ſi. & ī. titu. j. l. minor. & ſi ſer. uen. l. is cuius.

[h] Locum habeat. alias cum hoc: & alias ut hoc. Itẽ alias habere: & alias habeat.

[i] Latitare ut bona poſſideantur.

[k] Oportet fraudationis. No. duo neceſſaria ut fiat uenditio, ut hic, ſcilicet ut latitet, & fraudationis cauſa. Item ut labatur tempus. Item quod conſtet de debito, ſaltem ſummatim: ut hic, & not. C. de bon. autho. Indi. poſſ. lege, cum proponas. quorum ſi quid defuerit, nõ tenet uenditio, ut ſupra, de tranſac. lege,

cum

† Bona, additum, ẽ ex ſcholio, nec eſt in P. F.

* P. Fl. quis captus ſit.

† Latitauit, in P. Flo.

ma hęc cā poſſeſſionis. nā in uſu [a] latitātium bona poſſidentur. [b] Si quis bona poſſederit alicuius quaſi latitantis, qui nō latitabat, & uendiderit: pōs erit dicere, uenditionem bonorum ſecutā nullius [c] momenti eſſe. Quid ſit aūt latitare, uideamus. Latitare eſt († ut Cicero definit [*]) turpis occultatio [d] ſui. Poteſt enim q̄s latitare non turpi de cā, ueluti qui tyranni crudelitatem timet, aut uim hoſtium, aut domeſticas ſeditiones. [e] Sed & is, qui fraudationis cauſa latitat, non tamen propter creditores: & ſi hęc latitatio creditores fraudet, in ea tamen erit cauſa, ne hinc [f] poſſideri bona eius poſſint: quia non hoc animo latitat, ut fraudet creditores. Animus enim [g] latitantis quęritur, quo animo latitet, ut fraudet, an alia ex cā. Quid ergo ſi duas cauſas latitandi habuit, aut plures, inter quas ēt fraudandi creditores, an uenditio recte procedat? Et puto probandū, ſi plures cāe ſint latitationis, inter quas eſt & fraudationis cā, nocere debere, poſſeq; hinc bona uendi. [h] Quid ſi aduerſus quoſdā occultare ſe conſiliū non eſt, aduerſus quoſdā eſt, quid dicemus? Et rectiſſimē Pomponius ſcribit, non aduerſus omnes latitationem exigendam: ſed aduerſus eum, quem quis decipere, & fraudare latitatione deſtinat. Verum [*] ergo oēs [i] bona eius uēdere poſſint, qui latitat, hoc eſt, † etiam ij, aduerſus quos non latitat, quia uerum eſt, eum latitare: an uero is ſolus, aduerſus quem latitat? Et quidem uerum eſt, eum latitare, & fraudationis cā latitare, etſi [k] non † aduerſus omnes latitet. Sed illud ſpectandum Pōponius putat, an aduerſus † oēs latitet: eumque ſolum [l] poſſe hinc uenditionem impetrare, aduerſus quem latitet. Latitare autē eſt, cum tractu aliquo latere, quemadmodum factitare eſt, frequenter facere. Adeo autem latitatio animum, & affectum occultantis [*] ſe deſiderat, [m] ut recte dictum ſit, furioſum hinc uenditionē pati non poſſe, quia ſe non occultat, qui ſuus non eſt. [n] Planē ſi non defendatur furioſus, curatorem ei dandum, aut bona eius, ut poſſideātur, nominatim permittēdum eſt. Labeo aūt ſcribit, [o] ſi non inueniatur curator, uel defenſor furioſi: ſed & ſi curator datus eū non defendat, tunc remouendum [p] eum, & oportere prętoré dare curatorem aliquem ex creditoribus: [q] ut non amplius [r] q̄ neceſſe eſt, ex bonis furioſi ueneat, eaq; ſeruanda Labeo ait, quę ſolent ſeruari, cùm uenter in poſſeſſionem mittitur. [s] Planē interdum* bona eius cognita cauſa uendenda erunt, ſi urgeat ęs alienum, & dilatio damnum ſit allatura creditoribus. Ita autē uendēda ſunt, ut quod ſuperſit, furioſo detur: quia hominis eius ſtatus, & habitus a pupilli conditio-

† In P.F. non ut Cicero. &c.

* In Oratione pro Quin. Latitauit, nullum procuratorē reliquit. & pro Cluentio. Extrahis domo latitās Oppianic' a Manilio.

* Anto. Aug. li. 3. Emen. c. 9. hunc locum reſtituit.

† In P.Fl. et ſi aduerſus &c. ſed nō recte.

† In P.Fl. aduerſus me.

† Me, in P.F.

* Aliās latitantis.

cum hi. §. ſi ꝑtor. & ꝟ. de iti. actuq; priua. l. iij. §. Itaq; hoc interdicto. Et arg. contra. C. de iur. de li. l. potuit. & ſup. de acqui. poſ. l. quemadmodum. Quid ergo ſi me abſente actor fuerit in poſſeſ. miſſus, & uendidit, quia interceſſerunt quatuor prędicta: in ueritate tñ habebam exceptionem pacti uel aliā, an admittar ad rē? Rñ. non, ſed ad pecuniā exinde redactā. Arg. ſup. ſi cer. pet. l. ſi & me. in fi. ſed vř plene cōſtare debere de debito ēt, ut fiat miſſio, ut ā. de pec. l. eo tempore. ſed reſpond. ut infra, ea. l.

[a] In uſu. id eſt, uſualiter.

[b] Poſſidentur. & uenduntur.

[c] Nullius. ipſo iure, uel impetrata in integrum reſtitutione ex generali clauſula, vt ſup. ex quibus cau. ma. l. j. in fi. & arg. ꝟ. de priui. cred. l. imperatorea. & ſup. de dā. infe. l. ſi finita. §. ſi forte. & facit ſup. de tu. & cur. da. ab his. l. Seiz. & C. de prędi. min. lege, & ſi ꝑſes.

[d] Occultatio. alias latitatio.

[e] Seditiones. facit ī. ex quib. cau. ma. l. ſuccurritur. & C. de acqui poſſe. l. licet. Accur.

[f] Ne hinc. id eſt, hac parte edicti qua permittitur uēditio.

[g] Animus enim. nā & uolūtas, & propoſitum &c. ut ꝟ. de furt. l. q iniurię. in princ. & ꝟ. de ſi ca. l. diuus. Quomodo ergo animus ꝓbatur? Rñ. quia hoc dixit aliqu bua uel quia dixeram ei, qđ eras datutus eram ei libellum, ar. ſup. de eden. l. quę dam. §. nihil intereſt. & C. de rei uend. l. ſi fundum. Item ſi iam dederat fideiuſ-

ſorem: vt ſup. eod. l. ij. in prin. Itē ſi iam lis erat conteſtata: vt C. de iudi. l. properandum. §. & ſi quidem. Sed ſi rediens probet ſe iuſta cā ab' uiſſe, contra prędictam pręſumptionem apparebit uenditionem nullius eſſe momēti, cū aliquid de neceſſarijs defuerit, ut ī. ead. l. §. ſi quis poſſederit. & ſic no. ex interlocutorija non fieri uenditionem, niſi pręducta quatuor interuenirit quę ſuperiori §. notantur.

[h] Vendi. facit inf. de iure fiſci. l. non intelligitur. §. ſi qa palam.

[i] Verum ergo oēs. ſcilicet creditores.

[k] Et ſi. Pro quamuis.

[l] Solum. qđ' uerū eſt. ſic & infra eadem. §. illud ſciendum. & arg. ſup. ſol. mat. l. ēt. §. licet. & Inſt. ꝓ ſocio. §. manet. & inf. de tur. l. uerum. eſt. argum. contra infra, quod ui aut clam. lege, ant qui. §. ſi quis dum ſed qui iam dicunt huic quę ſtrom ni non reſponderit.

[m] Deſiderat. ut §. cum hoc. & §. ſed & ia.

[n] Suus non eſt. id eſt, ſuę mentis, uel apud ſe, &c.

[o] Scribit. ſcilicet fieri miſsionem, &c.

[p] Remouendum. ſic & C. de procu. l. eum, &c.

[q] Ex creditoribus. vt & inf. de cur. bo. dā. l. j. & inf. eo. l. unus.

[r] Non amplius. uel dic, ut no. ſupra, ead. §. j.

[s] Mittitur. q. d. ea uendantur, quę ſolent uendi, quando uenter in poſſeſſionem mittitur. quę habes ſupra, de uent. in poſſeſ. mitten. lege prima. §. mulier. & facit ſupra, de hęred. inſtitut. l. ſi quis inſtituatur.

ne non multum a abhorret, * quod quidem nō eſt ſine ratione. Idemq; & in prodigo b dicendum eſt cęteriſq;, c qui curatorū ope iuuantur. Nec.n. quiſq̄ ꝓprie latitare eos dixerit. Illud ſciendū eſt, poſſe † quē in eadē ciuitate eſſe & latitare: & in alia ciuitate eſſe, & nō latitare. At.n.q. in alia ciuitate ſit, copiamq; ſui faciat in publico, ibiq; pareat, an latitet, uideamus. Sed hodie hoc iure utimur, ut ſiue quis eodē loci agat, ſiue alio, ſiue peregre: ſi eū occurſum creditoris euitet, latitare uideatur. † Denique eum quoque, q in eodem foro agat, ſi circa columnas, d aut ſtationes * occultet, uideri latitare, ueteres rńderūt: & poſſe quē aduerſus alterū latitare, aduerſus alterū nō. e Cōſtat aūt, ut ipſe poſſit bona eius uendere, aduerſus quē latitet.

Quia ſupra, exponendo edictum facit mentionem creditoris: exponendo qualiter quis latitet aduerſus creditorem: ideo incipit dicere, qui ſunt creditores. Bartol.

Si in diem, uel ſub conditione debitor, latitet: antequam dies, uel conditio ueniat, non poſſunt bona eius uenire. f Quid enim intereſt, debitor qs non ſit, an nondum conueniri poſſit? Nam & ſi non ſit debitor, idem dicemus. g Idem erit dicendum, & ſi quis habeat quidem actionem, ſed talem, quæ per exceptionem h repellitur. Si quis actione de peculio filij, uel ſerui nomine cōueniri poſſit, ſi latitet: eo iure utimur ut poſſint bona eius poſſideri, i & uenire: tametſi nihil in peculio fuerit: quia eſſe poteſt: & rei iudicatę tempus ſpectamus, k utrum ſit, an non ſit: & quid * teneat actio, etiam ſi nihil in peculio fuerit. Item uideamus, ſi quis aduerſus in rem actionem latitet, an bona l eius poſſideri, uenumque dari poſſint. Et extat Neratij ſententia exiſtimantis bona eſſe uendenda. m & hoc reſcripto Hadriani continetur, quo iure utimur. Celſus autem libro vj. reſpōdit: Si fundum, quem petere uolo, Titius poſſideat, neque abſens defendatur: commodius ſe exiſtimare, in fundi poſſeſſionem * mittēdum, quā bona n eius poſſideri. Hic * annotandum eſt, Celſum conſultum non de latitante, ſed de abſente. o Idem Celſus exiſtimat: ſi is, à quo hęreditatem petere uelim, latitet: commodiſſime fieri poſſe, ut in poſſeſſionem mittatur rerum, quas p ꝓ hęrede, uel pro poſſeſſore poſſidet. Sed ſi dolo fecerit, quò minus poſſideat, bona q eius poſſidenda & uendenda r ſunt.

Propter nimiā cōtumaciā pt ꝑtor decernere, ut ex primo decreto miſſus fructus lucretur. Bart.

Diuus † quoque Pius in perſona eius, qui hęreditatē poſſidens copiā ſui nō faciebat, reſcripſit, in poſſeſſionem rerum hęreditariarū aduerſarium inducendum. in quo reſcripto & fructum percipere iuſſit eum, qui per nimiam contumaciam poſſeſſoris hęreditatis, s ut lucro eius cedat, t in poſſeſſionem inductus eſt rerum hæreditariarum.

tentur. §. item ſi cōditionē.

a Non multum. imò nihil hoc caſu, ſcilicet in uenditione, & redditione ſeſidui: ut infra. titu. j. l. ſi non expedierit. item in miſſione: vt ſup. eo. l. hoc autem. §. nō defendi. in fin. §. in alijs autem differunt: ut ſ. de regul. iur. l. in negotijs.

b In prodigo. quod in furioſo.

c Cæteriſque. uelu ti qui morbo perpetuo laborant.

d Columnas. ſic ſ. de priuileg. cred. l. cum.

e Alterum non. quod dic ut nor. ſ. ead. l. §. j.

f Venire. & ſic intelligitur ſ. eod. l. penult. §. fin. ſed im miſſio fieri poteſt: ut not. ſup. eod. l. in poſſeſſionem.

g Dicemus. ut non fiat uenditio, nec immiſſio: niſi ſummatim probetur: ut ſupra eadem l. §. cum hoc.

h Per exceptionē: ut ſ. de reg. iur. l. nihil intereſt.

i Poſſideri. imo cōtra: ut ſupra, de pec. l. eo tēpore. in prin. Sol. hic erat dubium an eſſet, uel non eſſet in peculio aliquid: ibi certum qd' non erat. Vel, ſolue ut ibi.

k Spectamus. ut ſup. de libe. lega. l. ſi quis reum §. idem Iulianus. & hæc eſt ratio ſimiliter quare debeat mitti in poſſeſſionē. & hæc uerba, & quod &c. expone ut ſup. de pecu. l. quæſitum. in princip.

l Bona. ſcilicet, omnia.

m Vendenda. id eſt, poſſidenda: ut & uendi poſſunt pro rata debiti tantum: ut ſ. eo. l. j. §. j. not. & probatur ex coniunctione proxi. reſpon.

n Bona. ſcilicet omnia. & ſic Celſus Neratio contradixit in prin. & Vlpiani ſol. ſequitur, hoc annotandu eſt &c. Accur.

o Abſente. nam latitātis omnia bona poſſidenda ſunt. Ioan. niſi iure nouo aliquid dicas. ad inſtar perſonalis, in qua fit miſſio pro menſura debiti. ut in authen. de exhiben. & introduc. re. is. §. ſi uero quidā. coll. v. Aliud autem in p tito. hæredi. ubi in poſſ. rei petitæ tantum fit miſſio, etiam hoc iure, & contra latitante: ut infra, proxi. §. Sed quę eſt ratio diuerſitatis? fortè q̄a ibi mittitur in poſſeſ. multorum quæ non ſunt hæreditaria dummodo poſſideantur pro hærede. & ſecudum hoc l. illa C. de preſcrip. xxx. ann. l. ſi quis emptori. §. penult. & C. ubi in rem ac. l. ij. in abſente intelliguntur. Vel poteſt dici quod Neratius intellexit de deſinente dolo poſſidere: ſecus ſi poſſideret etiam ſi latitet: & ſic eſt idem quod in petitione hęreditatis: ut infr. proxi. §. & facit ſ. de interrogato. actionib. l. qui ſeruum. §. fin.

p Rerum quas. nō ergo omnium. ſecus in rei uendi. ut ſup. proxim. uel dic ut ibi. Accur.

q Bona. omnia.

r Et uendenda. uſque ad quantitatē debiti: ut ſup. eod. l. j. §. j.

s Hæreditatis. cōſtitue in poſ. &c.

t Cedat. ſ. fructus. ſed contra ſ. eo. l. in princ.

* l. non multū diſtat, diſſentit, diſcrepat, ſeu differt prout per Mādol. l Glo. Facul. §. nos qui, ſ uer. abhorruimus.

† In P.F. quominꝰ eadem ciuitate eſſet. ſed tamen ī eiſdem aptarū eſt ut in uulga. editione.

† Limitabis hāc legē in ſecta l. ſatis. & ibi gl. de in ins no. ut nō procedat in priuilegiato, qui citatus comparere nō tenet: nec patitur ſecundum decretū, ut not. in l. nō uideras. ſ. de iudi. & notaui in apo. ad gl. fi. in l. contumacia. l apoſtil. in uerſi. ſiue eſt dubiū. ſ. de re iu. Nec omitto qd̄ latitatio de q̄ hic dēt fieri tēpore primi & ſecundi decreti. alias miſſꝰ nō poteſt uēdere, ut no. Bar. in l. ait ꝑtor. §. ſi. ſ. ex qbus cauſis mia.

* Id eſt tabernas, ſiue armaria, quę bibliopolæ, & artifices a ij ad columnas, & pilas habebāt. Aeron ad lorum illu Hora. Nulla taberna meos habebat &c. lib. 1. Sermo. Saty. 4. Et ſtatio, & ſtationarius quot alijs modis ſumantur, ponit Mādol. ſuper ſigna. Gratiæ de indulgētijs, uerſi. ſtationes aurē.

* ſ. Fl. & quod.

* P. Fl. in fundum poſſeſſionem.

* P. Flo. Hoc.

† Iſte tex. eſt not. & ſing. ſecūdum Bar. ad illud, quod dicitur ī ſumma. adquē textū eſt aduertendum quia aliter debet intelligi ut deducitur, & explicatur hic fere p duas colu. in nouis ſ terpre. Bolo.

principe.& infra de ſol.l.Titia. Sol.hic punitur nimia contumacia poſſeſſoris, ſcilicet aperta: utquia dicit non ueniam:uel quia per magnum tempus ſteti: qđ non uenit,per biennium puta. & ſecundum hoc erit idem in quolibet nimium contumaci. vel ſecundum Azo. ſpeciale eſt in petit. hæredit. alias etiam contra apertè contumacem nõ eſt hæc pœna. Alij non faciunt uim ſit multum cõtumax, uel non: ſed ſpeciale in petit. hæredi. dicũt. Tertij quod hic fuerit ſpeciale beneficium à diuo Pio conceſſum. Quarti, ꝙ non aliter lucratur: ut in contra. ſed fructus ſuos facit: quod nihil eſt. Item eiſdẽ modis ſolue ſup.ut in poſſeſ. leg. l. is cui. §. qui legatorum. uel ubi eſt actio perſonalis, hic manifeſta. Prima placet. Item quod eſt lucrum, ſi hęres eſt petitor? Reſpõ. etiam ſi non ſit hęres miſſus. argum. contra.C. de Carb. edic.l.ij.in fi. Quid in rei uendi. ſi fuit miſſus in poſſeſ.rei petitæ? Videtur idem.

In P. F. bonũ hoc erit cõcedendum, &c.

Idem li.lx.ad edic. VIII.

SI diu.[a] incertũ[b] ſit, hęres extiturus necne ſit: cauſa cognita[c] permitti oportebit, bona rei ſeruandę cauſa poſſideri. & ſi ita res urgeat,[d] uel conditio[e] † bonorum, hoc ẽt erit concedendũ, ut curator conſtituatur.

Pau.li lvij.ad edi. IX.

VNus ex creditorib⁹:[f] Si alter ex hæredibus intra tempora ſibi pſtituta deliberet adire hęreditatem, alter uerò neget ſe aditurum: uidendũ eſt, quid creditoribus agendum ſit. Et placet, interim eos in poſſeſsionẽ mittendos[g] cuſtodiæ cauſa, donec appareat is, q deliberat, utrum agnoſcat[h] partem ſuam, an non agnoſcat.

Vlp. lib.lxxxj.ad edi. X.

SI pupillus pręſens ſit, tutorẽ aũt nõ habeat, p abſente[i] habendus eſt.

Paulus libro viii.ad Plautium. XI.

SI filiofamilias legatum, uel fideicõmiſſum ſub conditione relictum ſit: dicendum eſt, tã ipſum, quam patrem in poſſeſsionem mittendos eſſe: quia[k] ambo ſpem[l] commodi habent.

Miſſus in poſſeſsionem ex cauſa legati, uel fideicommiſſi, uel ex cauſa damni infecti, non dicitur poſsidere: ſed cuſtodiã rerum, uel rei habere. Franciſ.

Pomponius li.xxiij.ad Q.Murium. XII.

CVm legati uel fideicõmiſſi ſeruãdi cauſa, uel qa dãni infecti nobis nõ caueatur, bona[m] poſsidere ptor pmittit, uel uẽtris noĩe in poſſeſſionẽ nos mittit, nõ poſſidemus: ſed magis cuſtodiã[n] rerũ, & obſeruationem nobis concedit.

Papinianus lib. xiij. reſponſorum. XIII.

AD cognitionẽ Imperatorũ à pręſide prouincię remiſſus,[o]

SI diu. CASVS. Si hęres inſtitutus differt adire ex non iuſta cauſa, creditores hæreditarij mittẽtur in poſſeſſio. bonorum cauſa rei ſeruandæ id eſt debiti. & quandoque etiam de his bonis uenditur per unum ex creditoribus datum curatorem bonis: puta ſi debitum neget, uel ſimili cauſa. quod dic ut in gloſſ. Sed pone quod duo erant hæredes, unus repudiat, alter deliberet, adhuc eſt idem, ut creditores hæreditarij mittantur in poſſeſ. & hoc dicit hæc lex, & ſequens. Franciſ.

Diu, dicitur biennio.

a Si diu. id eſt, ſi futurum eſt quod diuerterit.

b Incertum. ſcilicet biennio. argu. ſup. loca. l.cũ domini.

c Cauſa cognita. Vtrum ex iniuſta cauſa differant, ut tunc fiat miſsio: alias non: ut ſupra de hære. inſtit. l.ſi quis ita ſtipulatus. in fin.

Dilatio damni pariat.

d Vrgeat. puta quia dilatio eſt damnum allatura creditoribus, ſecundum quoſdam.

e Conditio. rei, ueluti ſi teſtator pœnam promiſit, niſi certa die ſolutum ſit: ut ꝟ. de cu.bo.dan.l.j. & de hæredi.inſtitu.l.ſi quis ita ſtipulatus. §. j. Vel dic conditio: quia inſtitutus eſt hæres, ſi adeat hæreditatem intra magnum tempus. uel fortuita, ſiue dubia. Prima placet. & coniunge ſequentem legem, & quod ibi not.

f VNus ex creditoribus. uel etiam non creditoribus: ut ꝟ. de cura.bo.dan.l iij.§.quærit.qui uenderet quantũ eſt neceſſe: ut ſup.l.Fulcinius.§.ſed ſi curator. & facit ꝟ.ti.j.l.iiij.& no.ꝙ nõ ſit uenditio, niſi demũ conſtituto curatore. & facit. ꝟ.ti.j.l. creditore.

g Mittendos. non ut bona uendantur: niſi res, uel cõditio urgeat: ut ſup l.proxi. Accur.

h Agnoſcat. & ſi agnoſcat partem ſuam, utique & pars ſocij etiam inuito accreſcit: ut ꝟ. de acquirẽ. hæred. l. qui ex duabus.§. q ſemel. & de ſuis & legi. l.ſi ex pluribus. Accur.

i SI pupillus. Pro abſente. q.d. ita mittetur actor in poſſeſ. cuſtodiæ cauſa, ac ſi eſſet abſens, & non defenderetur. & facit ꝟ. de arbitr. l. diem. §.coram. & de iure codicil.l. ij.§.penult.& ſup.e.l.Fulcinius. §. adeo. & quod dicit tutorẽ, ſupple uel ſimilẽ, ut ſup.eo.l. hæc autem.§.j.

SI filiofam. CASVS. Filiofamilias eſt relictum legatum ſub conditione, hæres non uult cauere de dando legato in euentum condit. Dicitur quod filius, & eius pater mittuntur in poſ. quia ambo habent ſpem de habendo legato. & dic de hoc ut in gl. Francil.

k Quia. ſi enim durante poteſtate conditio exiuit, patri quæritur: alioqui ipſi filio. aliud in ſtipulatione: ut infra, de regulis iuris.l.quæ legata.

l Spem. pater ſperat ſi filio exiſtenre in poteſtate cõditio exiſtat. alias filius: ut ꝟ. de pig.l.ſi legati. ſecus ſ ſtipulatione conditionali: quia ſolus pater eſt mittendus, cum ſolus habeat ſpem: ut ꝟ. de uerb.obli.l.ſi filius. & facit. ꝟ. de præto.ſtipul.l.Paulus.

m CVm legati. Bona. omnia in alijs: ſed in cauſa damni infecti non: ut ſup.eod.l.j.

n Cuſtodiam. ut & ſup. de acquir.poſſ.l. iij.§.ſi.& l. ſi quis ante.§.idẽ Põpo.& ſup.ut l poſſeſ.leg.l.is cui. in princ.& ꝟ.uti poſſ.l.ſi duo. §.creditores.& ꝟ.quo. leg.l.j.§.quæ ſumm. ſecus uidetur in miſſo ex Carbo. edi. ut ſup. de Carb.edic.l.iij.§.miſſum.

AD cognitionẽ. CASVS. De prouincia appellaui ad principem Romæ. Dicitur ꝙ nõ cogor reſpondere Romæ in aliqua alia cauſa, ſed in prouincia debeo defendi: alioqui bona mea poſsidebuntur & uẽdentur. & adducit ſimile, uam damnatus in exiliũ uſque ad tempus, ſi tempore finito non defendatur. & latitet, ſit miſsio in eius bonis, & uenditio. Franciſ.

o Remiſſus. forte quia maiori pœna eſt dignus pro delicto aliquo, uel quia appellauit ad principẽ, & fuit remiſſus cum literis dimiſſorijs: ut ꝟ. de libe. dil.l.j.

Cęteris.

& in cęteris [a] litibus Romę defendere ſe nõ cogitur, [b] tñ in prouincia defendẽdus eſt. [c] Nã & exilio tẽporario puniti, ſi defenſor non exiſtat, bona ueneunt. [d]

Tria dicit. Prima quòd prohibens creditorẽ, ne poſsideat bona debitoris, tenetur ei actione in factum. Secundo quòd legatarius licet ſub conditione ei legatum fuerit, nõ mittitur in poſſeſsione bonorũ. Tertiò dicit quod aliud eſt in creditore caditiana li: qui talis nõ mittitur in poſſeſsionẽ bonorum debitoris. Bar.

Paul. li. ij. qõnum. XIIII.

SI quis creditorem prohibuit bona debitoris ingredi, dat in eum [e] actio † in factũ, quãti ea res eſt. Sed & ſi q̃s legatorũ ſeruandorũ cauſa miſſus [f] ĩ poſſeſsionẽ, admiſſus nõ eſt: ſi legati ꝯditio pẽdeat, licet poſsit deficere, [g] æſtimat tñ id, q̃ legatum eſt: [h] q̃a intereſt eius cautum habere. Creditor aũt conditionalis in poſſeſsionem non mittitur: [i] quia is mittitur, qui põt bona ex edicto uendere.

Vlpianus libr. vj. fidei commiſſorum. XV.

IS, qui rem permutatã accepit, emptori [k] ſimilis eſt: itẽ is, qui rẽ inſolutũ [l] accepit, uel qui lite æſtimata † rem [m] tenuit, [n] uel ex cauſa ſtipulationis, non ob liberalitatem [o] conſecutus eſt.

TITVLVS V.

†DE BONIS authoritate iudicis poſsidendis ſeu uendendis.

Bona debitoris latitantis uenira debent iuſſu iudicis illius ciuitatis in qua reus debet defendi: id eſt, ubi domicilium habet, uel in loco cõtractus: & dicitur locus cõtractus etiã ille in qua ſolutio facienda eſt hoc dicit.

Cai. li. ij. ad edi. puin. I.

VEnire [p] ibi bona oportet, ubi quiſque defendi debet.

Pau. li. liiij. ad edict. II.

IDeſt, ubi domicilium [q] habet.

Caius li. iiij. ad edictum prouinci. III.

AVt ubi quiſque contraxit. [r] Contractum autem non utique eo loco [s] intelligi-

a Cæteris. ad differentiam eius, propter quam remiſſus eſt.

b Cogitur. quia habet ius reuocandi domum.

b Cogitur. durante cognitione, ut & ſ. de iudic. l. ij. §. legatis. Accurſius.

c Defendendus eſt. per procuratorem, ut & j. eũ qui app. in pro. defendi. l. j. & ij. ſecus eſt ergo ſi eſt cauſa criminalis, ut infra de pub. iud. l. pe. §. ad crimen.

d Bona ueneũt. † hoc accipe ſi nullo tempore relegationis latitet ſtandu enter: alias facta etiam uenditio non teneret, ſed tantum miſsio: ut arg. ſup. eo. l. Fulcinius. §. ſi quis poſſederit. Hæc autem pœna exilij temporalis quando poſsit imponi, habes infra de pœ. l. abſentem §. ſi ſæpius & not. hoc pro bannitis.

SI quis creditorẽ. CASVS. Cũ creditor iuſſu iudicis uellet intrare in poſ. bonorum debitoris prohibitus fuit ab aliquo ne intraret. Dicitur quod habet act. in factum contra prohibentem quanti eius intereſt. Item ſi legatarius conditionalis uolens intrare in poſſ. iuſſu iudicis, prohibitus fuit: habet act. quanti eius intereſt, id eſt, quanti erat legatum, licet non ſtatim uenerit condi. ſed ſecus in creditore conditionali, qui interim non mittitur in poſ. Franc.

e In eum. ſ. prohibentẽ, quanti ea res ſit: ut j. ne uis fiat ei. l. j. in prin.

f Miſſus: id eſt, mitti iuſſus.

g Deficere. cauſa ipſius rei. uel ſpecialiter dicitur in legatis conditionale.

h Quod legatum eſt non ut præſtetur tota rei æſtimatio. ue … dic æſtimatio. ſ. tale quale eſt, id eſt. quanti nunc poſſet uẽdi: ut j. de furtis. l. ſi quis uxori. §. ſi. Vel ſecundo dic q̃d ſi et uera æſtimatio rei legatæ ac ſi nõ eſſet conditio, ꝓpter cõtumaciam rei ut ar. j. de tab. exhi. l. locũ. § cõdemnatio. & pro hoc quod dixit hic in principio quanti ea res eſt, ut j. de uerb. ſigni. l. hæc uerba. & ſic aliud eſt ſi debeatur ſub conditione. quãuis non uideatur intereſſe quaſi alias non interſit: ut j. ne uis fiat ei. l. j. §. hęc uerba. quæ eſt contra: quia conditio poteſt exiſtere. Item ſecundum hoc eſt ſimiliter contra. j. de reg. iur. l. quatenus, ſed hæc ſpeciale.

i Non mittitur. ut ſ. e. l. Fulcinius. §. ſi in diem. ſed contra. ſ. eo. l. in poſſeſsionem. in prin. Sol. ut ibi.

IS qui. CASVS. Si habeo rem ex cauſa permutationis, uel eſt data mihi in ſolutum, uel cũ peteretur a me res quã poſsidebam, ſolui eius æſtimationẽ: uel ex cauſa ſtip. mihi res eſt data: dico: ſimilis emptori. Sed quid facit hæc l. ad ti. dic ut in gl. magna. Fran. Accur.

k Emptori. ut & C. de rer. permu. l. permutationem.

l Inſolutum. ut & ſ. de uſucap. l. ſequitur. §. de illo. in fin.

m Rem. de qua erat quęſtio.

n Tenuit. ut poſſit uſucapere, ut ſ. pro empt. l. j. item ut ſup. de euict. l. ſi ſeruus. ſed non quo ad euictionẽ, ut ſ. de reiuend. l. & ex diuerſo. §. petitor.

o Non ob liberalitatem. alias ſecus, ut ſupra, de ædil. edi. l. ad res, quid hęc lex ad ti.? Reſp. quia miſſo creditore in poſſ. dato curatore bonis reuocantur alienata in fraudem. ſed ab eo qui cauſam habet lucratiuam, etiam ſi non participauerit fraudem, ſcilicet eſt donante, ab alijs ita demum ſi fraudem participauerit, ut infra, quę in frau. credi. l. qui autem. §. ſimili. Alij dicunt quia ſicut agente emptore de euict. & non defenſo uenditor fit miſſio, ſic agentibus his de euict. non defenſo auctore fit miſſio, ſed hoc ad eum, qui ob obiulit litis æſtimationem, non poteſt referri, ut dixi.

DE BO. AVTHO. IVDI. POSSID. &c.

Id eſt, de modo adminiſtrandarum bonorum authoritate iudicis poſsidendarum, & cuius iudicis iuſſu poſsideantur & uendantur, ſed ſuperior aſt da cauſa poſsidendi & uendendi.

p VEnire. Id eſt, peti ut fiat uẽditio à iudice eius loci, ubi &c. q. d. nõ a iudice in cuius territorio res ſunt ſitæ.

q IDeſt ubi domicilium. quod ubi ſit, habes C. de incol. l. ciues. & j. ad munic. l. eius. ij. in fi. & l. ſi quis à pluribus. Accur.

r AVt ubi. Contraxit uel etiam alio modo ſortiatur ibi forum. Accur.

s Eo loco. ſ. licet tantum. nam & in eo, ſecundum quoſ.

a Iſta gl. ẽ ſing. ad hoc quod citatio facta contra eũ qui propter partialitates nõ poteſt uenire ad ciuitatem nõ ualet, nec arctat eũ ad comparendũ, nec ualet proceſſus cõtra eum factus. nã ille q̃ non poteſt cõparere, nõ eſt citandus. Bolo.

† In P. F. non eſt, in factum.

a Gl. hæc anxię laborae uid. ẽ, idque fruſtra. ꝓinde dicito tu ut hic ꝑ Bar. contra dolum, habe ſi toti⁹ rei æſtimationẽ, nõ autem dubiũ euictã ęſti mari⁹ ut l. locũ. §. cõdẽnatio. j. de ta. exhib. & uide quę hic tradit Angel.

† In P. F. retinuit.

† P. Flo. de rebus.

quoſdam: ut argu. ſupra, de conſtit. pe. l. ſi duo. §. j. quod non placet, ut hic, & ſupra de iud. lege, hæres. §. una. & infra de actio. & obliga. lege, contraxiſſe. & ſup. de acti. empt. lege, idem. §. fin. ſed uidetur quod nec in loco, ubi eſt ſolutio facienda ut argu. ſup. de cõſtitu. pe. l. eum qui. §. j. Sol. ut ibi.

tur, quo negotium geſtũ eſt, ſed quo ſoluenda eſt pecunia.

Inſtituto ſub conditione poteſtatiua ſtatuitur tempus, intra quod conditionem impleat, & adeat. aliàs hæreditate prohibitur: ſed libertatis præiudicium non fiet. hoc dicit. Bar.

Pau. li. lvij. ad edic. IIII.

SI ſeruus ſub conditione [a] hæres inſtitutus ſit, aut dubium ſit, an is hæres, liberq; futurus ſit: non eſt iniquum, poſtulãtibus creditoribus ita decerni, [b] ut ſi ante certũ tẽpus is hæres non extiterit, perinde [c] oĩa obſeruẽtur, ac ſi is hæres ita inſtitutus nõ eſſet. [c] quod plerumq; [d] accidet, ſi ſub cõdõne dandæ alicui pecuniæ hæres inſtitutus ſit, nec dies [e] appoſitus ſit. ſed hoc quãtum ad bona [f] ita obſeruandum. [g] cæterum libertas ei quandoque cõpetet: [h] & a prætore conſeruanda eſt, ẽt ſi certum ſit, neq; hæredẽ, [i] neq; [k] bonorũ poſſeſſorem futurum. Si quis tñ [l] hæredem ſe reſpondendo, [a] uel actiones patiendo, defunctum [m] defendat, bona defuncti uenire [n] non poterunt.

SI ſeruus. CASVS. Dominus in teſtamento ſuo inſtituit ſeruũ ſuum ſibi hæredem ſub condi. puta ſi dederit centũ. uel ſub condi alia puta nõ dandi. & dubiũ eſt an ſit hæres, uel nõ, dicitur quod ad poſtulationem creditorum iudex ſtatuet tempus inſtituto, ut ſi intra illud adeat, bñ ſit. alioqui, id eſt, ſi non adeat intra prædictũ tempus, perinde erit ac ſi nõ eſſet hæres inſtitutus. & ſic dabitur curator bonis, ut ſatiſfaciat creditoribus. non tamen impedietur libertas ſerui, quin ſiat liber exiſtente cond. licet non poſſit amodo eſſe hæres cum effectu. & hæc sũt uera, quod detur curator bonis. qui ſatisfaciat creditoribus, niſi appareat aliquis qui dicat ſe hæredem, uel uolens defendere hæredi. nomine defuncti. nam hoc caſu, quis hoc dicit audietur: & bona defuncti non uendentur. Franciſ.

P. F. p- inde.

[a] Sub conditione. dandi aliquid, ut ĩ. dices. & quod ſubijcit aut, pro id eſt, ſed primo ſub conditione non dandi, ſecundo ſub conditione dandi. ſed alias poſuit exemplum de dubio s. de hæredi. inſtit. l. pignori. ubi ſeruus fuit puer a domino inſtitutus, qui erat pignori obligatus. Nam ita demum erit hæres, ſi creditoribus ſatisfactum: quod non placet: quia ille non conſequeretur libertatem. niſi prius creditoribus ſatisfacit. hic autem conſequitur, & ſi non ſatiſfaciat, ut ĩ. dicit.

[b] Decerni. a prætore: & eſt ſimilis denuntiatio ĩ. q. ſatiſd. cogan. l. ſi fideiuſſor. in prin. & de leg. ij. l. ſi tamen. & de hære. inſti. l. ſi quis inſti. §. j.

[c] Non eſſet. & dabitur curator bonis, ut & ĩ. ti. j. l. ſi diu. & inf. de cura. bo. dan. l. j §. j. Accur.

[d] Quod plerunque. ſ. ut dubium an hæres ſit &c.

[e] Dies. dandæ pecuniæ.

[f] Bona. poſſidenda & diſtrahenda. Accur.

[g] Obſeruandum eſt. ut dies ſtatuatur a prætore, & poſtea de bonis non audiatur. Accur.

[h] Competet id eſt. poterit competere ſcilicet ſi impleat cond. ſicut ſup. de ſta. lib. l. Labeo.

[i] Neque hæredẽ. quantũ ad emolumentũ: ſed hæres eſt in ueritate. nã & dãnoſa hæreditas, eſt hæreditas: ut. ĩ. de uerb. ſig. l. hæreditatis. & uerba cũ effectu hic accipiũtur: ut ſup. ne quis eum qui in ius uo. l. pe. §. j.

aliàs non poſſet dici quod conſequeret libertatẽ ex teſtamento, ex quo hæreditas non aditur, nec aliquis hæres extitit, ut C. de fideicom. l. eam quam. ubi in caſu. ſ. cum addicuntur bona alicui cauſa libertatum cõſeruandarum: ut Inſtit. de eo, cui liber. cauſa bona. §. j.

[k] Neque. quantũ ad effectum: quia res hæreditariæ diſtrahendæ ſunt, aliàs bona dicuntur, & ſi nihil habent emolumenti.

[l] Si quis tamẽ. licet uerum ſit bona defuncti poſſideri, ſi tamen extat defenſor, non erit uerum.

Aliàs ſpondendo.

[m] Defunctum. id eſt, hæreditatem nomine defuncti: alias nullũ eſſet iudiciũ, nulla defenſio: ut ĩ. de iu. l. de qua re. §. cum abſentem.

[n] Venire. id eſt, uendi.

Minor habens curatorem, ſi a nullo defendatur, patitur miſſionem in bona ſua, ſiue latitet ſiue non. hoc dicit.

Vlpianus lib. lx. ad edictum. V.

SI minor [o] xxv. annis, qui habet curatorẽ, [p] a curatore non defendatur, nec alium defenſorẽ inueniat: [q] bonorũ uenditionem patitur, & ſi nõ latitet: licet [r] non fraudationis cauſa latitare uideatur, qui ſui nõ eſt idoneus defenſor.

SI minor. CASVS. Minor xxv. an. habens curatorem conuenitur eſt ab aliquo: nec defenditur per curatorẽ, vel per aliũ. Dicitur quod bona eius uendentur ita quod ſatisfiat creditori. & hæc ſunt uera ſiue minor non latitabat: vel etiam ſi latitabat de facto nam de iure non dicitur latitare, cũ ſui non ſit idoneus defenſor.

Paulus lib. lviij. ad edictum. VI.

SI non expedierit pu-

[o] Si minor adultus. nam in pupillo ſecus: ut ſup. ti. j. l. in po. §. j.

[p] Qui habet curatorem. ſecus ſi non habeat: quia tunc non ſit uenditio, niſi eorum quæ non poſſunt ſeruari. uel propter graue æs alienum. ĩ. tit. j. l. Fulcinius. §. adeo. ſecundum quoſdam. uel dic ſecundũ Azo. idẽ quando non habet curatorem: ut ſup. titu. j. l. hoc aũt. in prin. ſed in furioſo, & prodigo ſerua quod dicitur in d. § adeo.

[q] Inueniat. No. ergo quod ipſemet ſibi debet inuenire curatorem: & tunc nec creditores tenẽt ei inuenire: poſſunt tñ ſi uolũt: ut C. qui pe. tu. l. admone.

[r] Licet. reſpicit hoc licet, uerbum patiẽ. uel dic non latitet ẽi de facto, uel latitet de facto, ſed de iure fingitur non latitare ut ſubijcit. quomodo ſit ergo uenditio cum non latitaret, uel fugitur non latitaret ut ſup. titu. j. l. Fulcinius. §. adeo. in prin quæ eſt contra? Sed dic ſpeciale in hoc caſu, quia non poteſt latitare. nam alias creditor ad ſitum debitum non deueniret: quod eſſe non debet, ut ſup. de eo qd' certo loco. l. j. reſtituitur tamẽ propter graue dãnum, ut ſup. de mino. l. ſi ex cau. in princ. [s] ex prædictis not. minorẽ deterioris conditionis quam maiorem: quoniam bona maioris non uendũtur, niſi latitauerit: ſed bona minoris ſic: ſed hoc propterea quia ſi fuerit facta latitatio a curatore, contra eum agere poteſt minor.

SI non expedierit. CASVS. Pupillus adiuit hæred. patris. poſtea habita reſtitu. abſtinuit, & ſic pro-

pter

[t] Habet hic gl. ſ... ad hoc q minor ... tatus debet legitime co... tere, ... licet cum curator, ... eet in ca... tione hoc nõ dicat. bolog. intelligitur enim ita ... eſtati minor ut legitime cõ pareat: ut in l. non ideo minus. in ſ. C. de pe. [s] minoris conditionem deteriorẽ, quã maioris.

pter creditores bona ſunt uendenda. Dicitur quòd uẽdentur, ita q ſatiſfiat creditoribus: & reſiduum quod remanebit, dabitur pupillo. Tandem dicitur: Pupillus adiuit hæreditatem, & aliqua geſsit circa hæreditatẽ: poſtea abſtinuit ſe ab hæreditate per in integr. reſtit. Dicitur q ea quæ geſsit tenent. Sed pone quod quibuſdam creditorib. hæreditarijs ſoluit tandem: & ſic bona hæreditaria uenduntur propter alios creditores: an repetetur quod ſolutum eſt primo? & certè ſi ille, cui fuit ſolutam, fuerat ſolicitus in exigendo, alius uerò nõ, nunquam auferetur quod habuit propter uigilantiam ſuam: & alter imputet ſibi quod fuit piger. ſi autem uterque fuerat ſolicitus, & pupillus ſoluit uni tantum: tunc ſi tantum in bonis eſt q poſsit ſatisfieri alijs, bene quidem. ſi nõ, tunc cõmunicabit iſte quod habuit. & hæc ſunt uera quando pupillus ſoluit ex bonis paternis. ſi autem de ſuo proprio, tunc pupillus de hæreditate deducit q ſoluit de ſuo. ſi autem nihil eſt in bonis hæreditarijs, tunc pupillus repetet quod ſoluit, ab eo cui ſoluit.

pillo, hæreditatem parentis retinere: [a] prætor bona defuncti permittit uenire: vt quod ſuperauerit, pupillo reſtituatur. [b]

Geſta per pupillum obſeruantur, licet poſtea ſe abſtineat. Item ſolutio facta uni creditori altero negligente, non reuocatur: ſed utroque inſtante, in ſubſidium communicatur, quod ſolutum eſt: vel pupillo reſtituetur, ſi de ſuo ſoluit. h. d. Bartol.

Si pupillus antequã abſtineret, [c] aliquid geſſerit, ſeruandũ eſt: [d] utiq; ſi bona fide geſsit. Quid ergo, ſi quibuſdã creditoribus ſoluerit, deinde bona uenierint? Si quæratur, an repetitio [e] ſit: ex cã [f] id ſtatuendum, Iulianus ait: ne alterius aut negligẽtia, aut cupiditas huic, qui diligẽs fuit, noceat. [g]

Quòd ſi utroque inſtante, tibi gratificatus tutor ſoluerit: æquum eſt, aut prius eandem portionem mihi quæri, [h] aut communicandum [i] quod accepiſti. & hoc Iulian⁹ ait.

[a] Retinere. & per hoc petijt reſtitui ut abſtineret: vt ff. de mino. l. ait prætor. §. non ſolum.

[b] Pupillo reſtituatur, ut iterum liceat ei adire: quod põt: vt ſup. de min. l. & ſi ſine. §. reſtitutus. & eſt ſic ã. ad Treb. l. ſi pupillus. uel dic quod non fuit reſtitutus ut abſtineat, & tamen fit uenditio propter debitum uſurarium, quod ei expedit. alias eſſet differenda ad ætatem adultam uenditio: vt ſup. titu. j. l. apud. §. fina. & l. hæc autem & l. in poſſeſ. §. j. & l. Fulcinius. §. adeo. quæ ſunt contra, & facit ſup. de re iudi. l. ex contractu. Accur.

[c] Abſtineret. per in integrum reſtitutionem.

[d] Seruandum eſt. vt ſup. de acquit. hær. l. quoties. & ff. de ſepara. l. ab hæred. & ff. de ſol. l. ante. & de mino. l. ſi mulier poſtquam. & l. integrum. Accur.

[e] Repetitio. eorum quæ ſunt ſoluta. ſed qua actione repetuntur? Reſpon. inf. ſtatim dices.

[f] Ex cauſa. quaſi dicat cum diſtinctione eſt danda repetitio.

[g] Noceat. quod eſſe non debet: vt & ff. quæ in frau. cred. l. pupillus. & l. qui autem. §. apud. & §. ſciendũ. & ff. de mino. l. ſi mulier. eſt ergo locus gratificationi, niſi utroq; inſtãte: vt in hac lege. & facit ã. de teſt. l. ſi. ſed cõtra. ſup. p̃ ſoc. l. uerũ. §. ſi cũ tres. ubi reuocat uni ſo-

lutum: ſed ibi ius fraternitatis eſt: vt ſup. ead. l. in prin.

[h] Mihi quæri. ex hæreditate de qua adhuc ſupereſt.

[i] Communicandum quando nil ſupereſſet, cum oĩa eſſent uendita per priores. ſed qua actione reuocantur, uel coguntur ad communicandum, uel a quo? Reſpon. Creditores alij agent condictione indebiti, uel ſine cauſa: cum ex poſtfacto appareat non cauſa, uel non debitum cum edectu: vt ſup. de condic. indebi. l. tutores. & ff. in n. huius legi: quandoq; con di. ex lege: vt C. de iure delibe. l. fin. §. licentia & facit C. de non nume. pec. l. ſi eũ.

Apparet aũt loqui eum, ſi ex bonis paternis ſolutũ ſit. Quid ergo ſi aliunde [k] pupillus ſoluerit, reddi ei debebit, necne? & utrum à creditore, an ex hæreditate? Scæuola noſter ait: ſi aliquid ſit in bonis, deducendum ex hæreditate ſolidum, [l] exẽplo eius qui geſsit negotia. [m] Sed ſi nihil ſit in bonis, non eſſe iniquũ aduerſus creditorem dandam repetitionẽ quaſi indebiti [n] ſoluti.

Stipulatio collata poſt mortem promiſſoris facit hæreditarium eſſe debitum: idẽ ſi fideiuſſor ſoluit pro debitore poſt mortem eius, quia habet actionem mandati contra hæredes. h. d.

Caius lib. xxiij. ad edictum prouincia. VII.

HAereditarium [o] æs alienum intelligitur [p] et id, de quo cum defuncto agi non potuit: ueluti quod is, cum moreretur, daturum ſe promiſiſſet: [q] item quod is, qui pro defuncto fideiuſsit, poſt mortem

[k] Quid ergo ſi aliunde. non de bonis patris, ſed de ſuo proprio, uel mutuo accepto.

[l] Solidum. & ſic fecerunt cruciferi de hæreditate Bononi bologni: ſed hypothecariæ dominæ Hæmeldæ non præiudicauerũt, quam in bonis illius habebat.

[m] Geſsit negotia. ſcilicet hæreditaria, & tanquam hæres cũ non eſſet: qui conuentus de hæreditate deducit quod creditoribus de ſuo ſoluit: vt C. de peti. hæred. l. de hæreditate. & ſup. de petitio. hære. l. ſi quid in poſſ. in princip. & facit inf. de ſepa. l. ij.

[n] Repetitionem indebiti. nam fuit debitum: ſed ex poſtfacto indebitum apparet pertinoq; fauore vt ſup. de condi. indeb. l. interdum. & facit ſupra de eo per quem factum eſt. l. fin. in princ.

HAereditarium. CASVS. Ad euidentiam legis nota quod quando dubitatur ſit ſoluendo hæreditas, uel non creditoribus. & legatarijs, præferuntur creditores, ut eis primo ſoluatur: in noſtra autem l. quia de duobus dubitatur ſint creditores uel non, decidetur. & primus eſt, Titius promiſit mihi decem cũ decederet nam poſt mortem eius incipio poſſe petere. & creditor dicor hæreditarius. Idem ſi udei fideiuſſeram pro Titio, & eo mortuo pro eo ſolui. & ſic habeo actio. mandati contra hæredes eius. nam dicor creditor hæreditarius.

[o] Hæreditarium. ex cuius nomine creditores in poſſeſ. mittuntur. & tunc demum impetratur uenditio, cum uerè conſtat de debito: vt ſupra, tit. j. l. Fulcinius. §. j. Accur.

[p] Intelligitur. ut ſic legatarius præferatur: ut ſupra ad Trebellia. l. j. §. fina. Idem ut ſeparatio impetretur vt inf. de ſepara. l. j. in prin.

[q] Promiſiſſet. ad hoc Inſti. de inuti. ſtipu. §. ita autẽ concepta,

concepta.& C.ut act.ab hæredi. & contra hæredes.l.j.Accur.

a Soluit. ſicque hodie incipiat agere poſſe mandati cum effectu:quod dic ut C.man.l.ſi pro ea.

g Venierit.id eſt,antequam uenditus ſit.Accur.

f Erit.à debitore.

g Seruabit.aliud in emptore fundi: vt C. loc.l.emptorem.

h Etiam ſi minoris.ut ſ.loca.Item ibi ultra dimidiã fuerat deceptus: vt C.de reſcin.uẽ.l.ij.

IN uenditione. CASVS. Cum uẽdunt bona debitoris uẽdetur & uſusfr. ſi quam habebat in fundo alieno. Secũdo dicit q̃d creditor miſſus in poſ. prædij debitoris latitantis,poteſt uendere hunc fundum, uel locare,niſi eſſet primo uenditus, & locatus à debitore. Nã iſtud nõ retractaret, niſi eſſet factũ in fraudẽ creditorũ. nã tũc creditores darent electionẽ emptori, uel conductori, ut uel habeat emptũ pcio inito,uel cõductũ iuſta mercede: uel reddat agrũ habito quod dederat. & quod dixi de fundo, idem in cæteris rebus: vt in ſeruis debitoris, uel iumẽtis. Item quod di l quod creditores poſſunt locare: intelligẽ intra quãtũcunque tpe.eſt. n. in arbitrio eo: ſi quanto tpe locent. & de dolo tñ tenentur: nõ de culpa. & intelligas leui. & ſi unus eſt creditor qui poſſideat,& uelit uendere,uel locare, planum eſt,quia poterit. ſi aũt ſint plures creditores miſſi,& oẽs uelint uendere,uel locare,uel cõcordent per quẽ eorũ hæc fiant:planum eſt.ſi uero nõ cõueniat per quem fiat uenditio, uel locatio:tunc ptor eliget unũ de his per quẽ hæc fiant. Frã.

eius ſoluit. a

Vlp.li.lxj.ad edict. VIII.

IN uenditione bonorum ét uſusfructus b uenit: quia appellatione domini fructuarius † quoque continetur. c

Creditor miſſus in poſſeſſionem prædy debet fructus uendere uel locare,ſi debitor ante miſſionem hoc nonfecit:niſi ipſe debitor uendidiſſet uel locaſſet fructus in fraudem creditorum.nã tunc creditor miſſus iterum uẽdit uel locat fructus prædy. Itẽ mercedes uectura ſuorum iumẽtorum continentur nomine fructuum. Item creditor locat quãto tempore ſibi placuerit. Et ſi plures ſunt creditores, poſſunt unum ex eis eligere,qui uẽdat, uel locet.ſin autem, prætor tam ſa cognita eliget unum eorum. hoc dicit uſque in finem legis.

Si quis fructus ex pdio debitoris capi poterit, hunc d creditor,q in poſſeſsionem pdij miſſus eſt, uẽdere uel locare debet. ſed hoc ita demũ, ſi ante neq; uenierit, e neq; locatus erit. f Nã ſi iã a debitore uel locatus erat, uel uenierat,ſeruabit g p̃tor uenditionẽ& locationem à debitore factã, & ſi minoris h diſtractũ eſt uel locatũ: niſi in fraudẽ creditorum hoc fiat.tunc enim prætor arbitriũ dat creditoribus, ut ex integro locationem uel uenditionẽ faciant. i De cæterarum k quoq; rerũ fructio. idẽ erit dicendũ: vt ſi qui locari poſsint, locẽtur:puta mercedes ſeruorũ, † uel iumẽtorũ, cæterorumq;, q̃ poſſunt locari. De tpe locationis nihil p̃tor l locutus eſt.& ideo liberũ arbitriũ creditorib.datum vr̃, quãto tpe locent, quemadmodum illud eſt in arbitrio eorum, uendant, uel locẽt, ſcilicet ſine dolo malo.ex culpa m aũt rei nõ ſiunt. n Si unus ſit, qui poſsideat bona:expeditũ erit de locatione. Quòd ſi nõ unus,ſed plures ſint: quis eorum debeat locare,uel uẽdere, quæritᵣ Et ſi quidem conuenit inter eos: expeditiſsimum eſt. Nã & omnes poſſunt locare, & uni hoc negotiũ dare. Si uero non conuenerit:tunc dicendum eſt, prætorem o cauſa cognita eligere debere, qs locet,uel uendat. p

Ponit uerba edicti continentis tria capita. ſecundum ibi, quod impenſa.tertium ibi, ſine dolo malo.uide per te.

Idem lib.lxij.ad edi. IX.

PRætor ait: Si quis cum in poſſeſsione bonorum eſſet, † quos

b Vſusfructus.pertinens ad eum cuius bona ueneunt.

c Continetur.quoad hue, ut ſi debitor latitans habeat uſumfru. in aliqua re, ille uendatur.Item quoad alia quandoque:vt inf.de uerbo.obligatio.l.liber homo. ij. & ſup.de uſu. l. uſusfructuarius inultus.& ibi not.glo.j. ſed in alijs caſibus non:vt inſtitu.de here.Inſti.§.alienus.& inf.de fur.l. falſus.in fin.& inf.de uerb.ſignific.l.recte.

e Continetur.quantum ad ius,cuius dominus recte dici poteſt.

d Hunc.ſ. fructum, id eſt,prædium, ex quo fructus percipitur.& ita expone ſ.ſtatim.§.de cætero &c.

i Faciant.data electione emptori,uel conducto.i. utrum malit rẽ emptã, uel cõductã iuſto pcio, ſeu mercede:an uero diſcedere precio recepto, ſeu mercede:vt ſup.ſi quid in fra.pat.l.j.§. ſi q̃d in fraudem.

k De cæterarum. non tantum de fructibus prædiorum. Azo. & ſic dic de fructibus, ſcilicet rerũ de quibus proueniunt fructus.

l Prætor. qui plura uerba dixit, quã ſint.inf. l. proxi.in princ. & facit ſ.de iu.delib.l.ſ.in fin.

m Ex culpa. i.leui:vt inf.l.proxi.§.eſt præterea. q eſt ſi nõ potuerit locare ſua culpa pſtante impedimentũ.ſi autem poteſt,& nõ facit, nec ipſe fructus percepit,dolus eſt: vt ſup.mand.l. dolus.& l.proxi. §.in eum.ſibi ergo in debitum cõputat, uel debitori reddit: ut infra titu. proxi. in princ.Itẽ no. hic ſecũdum quoſdam quod ap.culpæ non continetur lata. nõ ergo bene exponitur quod eſt. C. man.l.a procuratore. quod ibi dicit præſtare omnem culpam. nam dicunt latam, & leuem. Interdum tamen appellatione culpæ continetur & lata:vt C.de negotijs geſtis. l.curatoris. & l. tutoris, ſed contra uidetur ſup.de leg.j.l.ſi ſeruus.iij.§.cum quid tibi. ſecundum Ioan.

n Non ſiunt.ſic inf.de cur.bon.dan.l.fina.

o Prætorem. ſic Inſtit. de atil.tut. §.j.& in decre. lxiij.diſt.cap.fina.

p Vendat. Vt forte ſenior iuniori, ditior pauperiori, nobilis inferiori gradu conſiliano præfertatur.

PRætor ait. [illegible] Ponit edictum quod habet tria mẽbra.Primũ ſi creditor miſſus in poſſeſ.bonorum debitoris percipiat fructus ex illis bonis, nec eo.

† Tu dic quod hoc eſt improprie vt no. gl. in l. cũ mann ſa. ta. ſ.de cõtrah.emp. & uend.& gl.in l.proprietatis. C.de proba. ubi dicit q̃d dicitur dominus ratione uſusfructus: dicit etiam dominus ratione præeminentiæ ut not. gl. in l. non quocunq;. §. fundũ. in uerſi. ſi aberit. de lega. j. Et quot modis accipiatur dñs,late Mando. in proœ. Gl. Facul. in uer.domini.Huc ſpectãt uerba M.Tullij.lib. 1. 2. Epiſto. Familia. ad Curtium, ubi inquit id cuiuſq; eſſe propriũ, quo quis utit, & fruitur.

† In uulg. edit. additum erat, uel uecturæ iumentorum.

Culpæ appellatione an lata cõtineatur.

In P. F. quos ex &c.

eos reſtituta eis ad quē res pertinet, tenebitur ad hoc act. in factum. Secundū membrum eſt, ſi creditor miſſus in poſſ. bonorum debitoris impendit de ſuo ſine dolo malo, in illis bonis habet act. in factum ad hoc. Tertium membrum eſt: ſi creditor miſſus in poſſ. deſtruxerit bona dolo malo, tenebitur act. in factū ad hoc emendandū. Poſtea reuertitur ad primum membrū, & dicit, quod dixi de fructibus, ut eos reddat creditor, idem ſi quid peruenit ēt ſi pœnam ſit conſecutus creditor ex cōpromiſſo, quod fecerat debitor cū aduerſario, qui aduerſarius inciderat in pœnā. Itē quod dictum eſt in ſecundo membro, quod ſi quis expenſas facit de ſuo creditor ſine dolo malo: ꝙ eas repetit, eſt uerū ſiue proficiant expenſæ ipſi debitori, ſiue non. ſufficit enim quod ſine dolo malo expendit. Item quod dixi in primo membro ꝙ debent reſtitui fructus ei ad quem res pertinet: intellige non ſolum debitori, ſed etiam curatori bonis dato. Item huic creditori dabitur actio contra prædictos pro expenſis, quas fecit de ſuo, ut in familia debitoris alenda, uel in prædijs fulciendis, uel in ſimilibus, dummodo ſine dolo malo expendit. non autem habet actio. nego. geſt. ſicut nec ſocius, qui communem inſulā fulſit, cum & hic creditor cum expendit in bonis debitoris, commune negotium dicatur facere. Idem hic creditor tenetur ſi dolo malo deteriora facit prædia debitoris, uel alias eius res. tenetur enim tantum propter dolum, non de culpa licet ſecus ſit in creditore qui habet pignus cōuentionale: qui tenetur etiam de culpa. & quod dixi in creditore miſſo in poſſ. idem intellige in curatore bonis dato, ut teneatur tantū de dolo. Item creditor miſſus in poſſ. bonorum debitoris, ſi nō uēdat de bonis illis, cum hoc debitori expediret: uel non locet fundos debitoris, & minus percipiat fructuum, quam faceret ſi locaſſet uel uēdidiſſet, tenetur ad intereſſe pro tempore quo ſtetit in poſſeſ. uel alius pro eo: non pro alio tempore. Vltimo dicit, actio in factum, ex primo, & ſecundo capite ꝑpetua eſt, & hęredi, & in hæredem datur. actio in factum, quæ ex tertio capite naſcitur eſt annalis, & in hæredem non datur: cum propter dolum naſcatur, niſi in quantum ad eum peruenit: hæredi autem datur. hoc dicit hæc lex cum duabus ſequent. Franc.

Prætor. Tria dicit hoc edictum. Accur.

a Pertinet. ut debitori, uel curatori dato bonis: ut infra eodem. §. his uerbis.

† In P. F. nō eſt, nomine.

eo nomine fructus ceperit, ei, ad quē ea res pertinet, [a] nō reſtituet, [b] ſiue quod impenſæ [c] † nomine ſine dolo malo fecerit ei nō præſtabitur, ſiue dolo [d] malo eius deterior cauſa poſſeſsionis facta eſſe dicetur: de ea re iudicium in factum dabo.

Exponit quid continetur nomine fructuum vſque ibi, eſt præterea quæſitum.

Quod de fructibus ait, ēt de cęteris q̄cunq; ex re [e] debitoris ad creditorē peruenerint, intelligēdū eſt. Et ſanè debuit hoc ita eſſe. qd .n. ſi ex compromiſſo, vel alio caſu pœnam conſecutus eſt? Nam eā pœnam, quā ꝯſecutus eſt, [f] præſtare debet. ꝙ ait prætor, ſiue quod impēſæ nomine ſine dolo malo fecit, [g] ei non præſtabit, hoc eò ſpectat, ut ſi quid ipſe erogauerit creditor, ſi modò ſine dolo malo erogauit, ei hoc præſtet. Sufficit igit, [h] ſine dolo erogaſſe, etiā ſi nihil profuit erogatio eiꝰ d̄bitori. His uerbis, [i] Ei, ad quem ea res ptinet, ēt curator bonis diſtrahendis datus continebit: [k] & ipſe debitor, ſi cōtigerit ne bona eiꝰ ueneant. Et ipſi itaq; [l] creditori aduerſus hos [m] dabit actio, quos enumerauimus, ſiue qd ī fructibus percipiēdis erogauerit, ſiue ī familia alēda curandave, prædijs [n] fulciēdis, uel reficiēdis, vel de damno infecto ꝓmittēdo, uel ſeruo noxali iudicio defēſo: ſi modo nō magis eū expedit [o] dedere, quā retinere. ꝙ ſi dedere expedit, cōſequēs erit, repetere eū nō debere. [p] Generaliter etiam dicēdum eſt, quicquid impendit ī rē, ſi modo ſine dolo malo impēdit, repetere [q] eū poſſe. Nā negotiorum

b Non reſtituet. ad quod tenetur, ut hic. ſed contra. ſ. ti. j. l. Fulcinius. in fine. Sol. ut ibi. Sed quis colliget? Reſpond. debitor: & ſi non facit, tunc creditor: ut in poſſeſ. leg. l. is cui. §. qui legatorum.

c Siue quod impēſæ. ecce ſecundum dictum, & agitur hic contra debitorem: ſed ſuperiori contra debitorem.

d Sine dolo. Ecce tertius caſus.

e Ex. e. i. occaſione rei debitoris, ut ſubijcit. ſic infra de incē. rui. nauf. l. j. §. ex incēdio. & inſti. per quas perſo. no. acquir. §. j.

f Conſecutus eſt. occaſione horū bonorum. nullam ergo lucrum facere debet, ſicut nec nego. geſto. ut j. eo. l. creditore. in fin. & ſup. de ne. geſt. l. ſin antē. §. item ſi nec procurator. & ſupra de proc. l. qui proprio. §. in cæteris. nec hæreditatis poſſeſ. ut ſup. de peti. hære. l. utrū. §. fin. & facit ſup. de noxal. l. ſi in re cōi. in fi. j. reſpon.

g Fecit. ſcilicet creditor.

h Sufficit igitur. ſic ſup. de neg. geſt. l. ſed an ultro. §. j. ſecus in pupillo cuius in re fit impenſa, ut ſup. de neg. geſt. l. pupilli. ī pri. & l. liis. & in eccleſia, & in ciuitate, ut ſupra ſi cert. pet. l. ciuitas. & C. de ſacroſanc. eccleſ. auth. hoc ius porrectum. in fine. Item ſecus in conuentionali pignore, in quo impenſa non ſtultè demum facta repetitur, ut ſ. de pigno. act. l. ſi neceſſarias. in princip. & l. ſi ſeruos. quæ omnia ſunt arg. contra.

Pignus prætoriū & conuentiōale differunt.

i His uerbis. Hoc ad primam partem edicti pertinet.

k Continebitur. ſi bona uenduntur. ut & j. de cur. bo. dan. l. ij. in fi. j. reſpon & l. fina.

l Et ipſi itaq;. nunc ad ſecundā partem edicti. & facit j. de cura. bo. dan. l. ij. in prin.

m Hos. id eſt, curatorem, & debitorem.

n Prædijs. ſcilicet urbanis.

o Expedit. id eſt, putat expedire, cum ex dolo ſolo tenetur: ut ſup. §. proxi.

p Non debere. hoc ita ſi ſciebat non expedire, cum ex dolo teneatur tantum. Alij dicunt hoc ſpeciale in noxalibus, ut teneatur ultra dolum: quod non placet. ſed an ſaltem tantum, quantum ſeruus ualet, repetat? argument. quod ſic, ſupra, de negotijs geſtis. l. ſi pupillus. §. ſed & ſi quis. econtra quod non: quia non tam alieno, quàm ſuo gerebat nomine: ut infra proximo §. unde donare uidetur. ut Inſtitu. de rerum diui. §. ex diuerſo. & facit ſup. de peti. hære. l. utiles. & de act. emp. l. emptorem. in princ.

q Repetere. in factum actione.

geſtorũ agere nõ magis põt, quàm ſi ſocius commune ædificiũ fulſit: [a] qa hic quoq; creditor commune,non alienum negotium geſsiſſe uidetur.

Creditor de damno,uel deteriorațione prædiorum tenetur de ſolo dolo,nõ ẽt de culpa.h.d.

Eſt præterea quæſitũ, ſi deteriora prædia facta fuerunt ſine dolo [b] malo creditoris, uel iura [c] eorũ amiſſa,uel ædificia diruta,uel exuſta, itẽ familię pecorumq; acta cura [d] nõ ſit, aut poſſeſsio alij tradita, ſine dolo malo tñ:an teneať? Et apparet, eũ nõ teneri, qa dolo malo caret:eritq; melior eiº ꝯditio, quàm in pignore [e] creditoris: quia non tñ dolũ malũ, uerùm culpã [f] quoq; debet. Eadẽ cauſa eſt curatoris bonorũ: uã & iſte teneť,ut creditor. [g] In eũ quoq;, qui neque uendidit fructũ [h] prædij, neq; locauit, [i] in factum actionem dat prætor: & in hoc condemnabitur, quantò minus propter hoc perceptum eſt: quia neque uendidit,neque locauit. Cæterùm ſi tantum perceptũ eſt, quãtum perciperetur, ſi locatus, uel diſtractus fructus eſſet:nihil ei imputabitur. [k] Præſtat autem † id per tantũ tpis, quo in poſſeſsione fuit uel ipſe, uel iuſſu eiº alius,quoad inde de poſſeſsione diſceſſum eſt. Nã neque hoc imputabitur [l] creditori,cur i poſſeſsionẽ nõ uenerit,neq; illud, cur de poſſeſsione diſceſſerit: cum uoluntarium, & ſuum potius negotiũ creditor gerat. Aeſtimatio autem fit, quanti intereſt eius,qui experitur. Hæ actiones [m] neque temporariæ ſunt: & tam hæredibus, quàm in hæredes dabũtur, cæteroſque ſucceſſores. [n] Si poſſeſsionis cauſa deterior facta eſſe dicetur dolo [o] eius,qui in poſſeſsionem miſſus ſit: actio [p] in eum ex dolo datur.quę neque poſt annũ,neque in hæredes cæteroſque ſucceſſores dabitur, cùm ex delicto oriatur,pœnæque nomine concipiatur.

Paul.li.lix.ad edi. X.

NIſi quatenus ad eũ peruenit.

Vlpianus lib. lxij. ad edictum. XI.

HAeredi autem dabitur: quia & rei continet perſecutionem. [q]

Primum decretum interpoſitum ad petitionẽ ueri creditoris prodeſt omnibus alijs creditoribus:ſecus ſi primus creditor fuit putatiuus.Itẽ primo dimiſſo ius cæterorũ nõ læditur. Bar.

Paulus libro lix. ad edictum. XII.

CVm unus ex creditoribus [r] poſtulat,

---

a Fulſit.cum pro parte fulcire non poſſet: alias ageret nego.geſt.ut ſ. commu.diui. l.ſi qs putans.§.j.& ſupra famil.erciſcund.l. hæredes.§.non tantum.& de neg.geſt.l.ſi communis.& fac.t ff.de noxa.l. ſi ſeruus communis. & ſupra commu. diui.l.& ſi nõ omnes.§. fina. & l. in hoc. & ſupra, de pact.l. ſi cum fundum. Sed argum. contra ſ.de uſufr.l. ſi abſente.

b Sine dolo. & lata culpa: ut ſupra ſi menſor fal. mo. di. l.j.§.ideo.

c Iura. id eſt ſeruitutes.

d Cura. Id eſt habita cura.

e In pignore. conuentionali.

f Culpam. id eſt leuem etiã: ut ſup. de pign. act. l. ſi eũ uenderet.§. fina. & inſtit. quibus mo. re cont. ob. §. fina. & ỹ. de regul. iur.l. contractus. Et not. hic differentiã inter prætorium, & conuentionale pignus: ut dixi ſup.de pign.act.l.j. quibus adde alia:ut ỹ. ut in poſſ.l.j.§. creditores. itẽ facit ſup. de dam.infec.l.ſi finita.§. ſi quis damni.

g Creditor. i poſſeſ.miſſus,licet quidam dicant, id eſt conuentionalis. Ac.

h Fructum. id eſt fundũ, ex quo colliguntur fructus.

i Locauit. quod facere debet:ut ſup. eo.l.in uenditione. §.j.item hic not. ꝙ tenetur,ſi non acquirat:ut ſ. de pet.hæred.l. ſed & ſi.§.perinde.Arg. cõtra ỹ. quæ in frau. credi. l.qui autẽ.in princ. Itẽ facit ſup.de tri. l. illud. §. ſed & ſi mercem.

k Imputabitur. ſic ſ.de ali. iu. mu. cau.l.ij. in fin. & l. non ſolum. §. pen.

l Neque hoc imputabitur.arg. contra, ſup.de dã. infe. l.ſi finita. §. ſi quis metu. Accurſ.

m Hæ actiones. ſcilicet in factum ex primo,uel ſecundo capite edicti: non ſic ex tertio:ut ỹ. pro ai.§.

n Succeſſores.ſunt enim ex nego.geſt.

o Dolo.id eſt propter dolum.

p Actio in factum, ut ſup.eo.l.j.in princ.

q HAeredi. Perſecutionẽ, ab eius parte, ꝗ deliqt, pœnalis ẽ, ſed nõ ex parte actoris cũ ad itereſſe dat. Et no. ꝙ hæc rõ ſufficiẽs eſt,ſed non neceſſaria: quia nõ perſecutoriæ ut pœnales danť hæredibus, ut inſt.de perpe. & tẽp.act.§.nõ aũt.& facit ſ.de ali.iud. mu.cau.fa.l.non ſolum.§. fin. & l.ſeq. & quod me. cauſ. l. quod diximus. §.fi.

CVm unus. CASVS. Ex quo unus creditorũ miſſus eſt in poſ. nõbus alijs uideť hoc idẽ permiſſum, nec uideť per liberã pſonã alijs quæri per pactũ: cũ nec miſſo aliqd quærať ex pacto, ſed ex eo quod factũ eſt in eo, i. in poſ. intrare, acquiritur alijs. & hoc eſt uerũ, qñ miſſus erat uerus creditor quod prodeſt alijs, ſed licet miſſo ſoluatur poſtea, non nocet alijs qn poſſit uendere bona. [Is qui.] Dic caſum ut in gloſ. dñi mei Accur. [Si propter] Creditor miſſus poſſidere, non inuenit quid poſſideat, ut quia pdium debitoris eſt inundatum, uel ab hoſtibus occupatum, uel ſimili de cauſa,non dicit eſſe qd poſſideatur: ſed tñ perinde eſt fictione iuris,ac ſi eſſet in poſ. ut ſi bona debitoris poſtea appareãt, creditor intret poſ. eorum ſine noua iudicis authoritate.& hoc dicit hic §.cum l. ſeq.

r Ex creditorib°. ſ.omnib. & ſic no. duo. Primo quòd nõ pdeſt præuenire in tẽpore in pignore prætorio.ſic & ſup. ut in poſ.le.l.is cui. §. q prior. & de dã. infec.l.ſi finita.§.ſi plures. & l. prætor ait.§.eius rei. Secundo, ꝙ primo miſſus alijs prodeſt. ad quod facit C.de diuer.prę.l.j.& ỹ.q in frau.cre.l. ait prætor. §.j.& C.eod.l.fina.ſed utriqȝ dicto ob.C.qui potio.in pig.ha.l ſi decreto.& C.ut in poſ.lega.l.ſi poſtquam. quæ ſunt contra.quibus dicit ꝙ primo to iſtius pfertur. & ſic alijs non prodeſt, ſed nocet. Sol.ibi primo miſſi ex teſtamento,ſecũdo ex contractu erãt creditores.& ſic ex

---

pignus pſorum, et cõuẽtiona le differũt.

P.Fl. ut creditores.

In P.F. per id tantum tẽporis,&c.

in bona debitoris ſe mitti: quęritur utrum ſolus is, qui petit, poſsidere poſſit, an cum unus petit, & prætor permiſerit, omnibus creditoribus [a] aditus ſit? Et commodius dicitur, cũ pretor permiſerit, non tam perſonæ ſolius petentis: q̃ alijs creditoribus & in rẽ [b] ꝑmiſſum uideri: qđ & Labeo putat. Nec uidebit libera pſona acquirere alij: quia nec ſibi quicquã acquirit, [c] cui prætor permittit: ſe aliquid ex ordine facit, & ideo cæteris quoque prodeſt. Plane ſi is poſtulauerit, qui creditor non eſt: minimè dicẽdum eſt, uel eum, qui creditor eſt, poſſidere poſſe: [d] quia nihil egit talis poſtulatio, aliter, atque ſi creditor, cui permiſſum eſt poſsidere, poſtea recepit debitũ ſuũ: cęteri.n. poterũt peragere bonorum uenditioné.

Simplex iudicis præceptum ultra eius territorium non extenditur.h.d.Bar.

Is, qui [e] poſsidere iubetur, eo loco iuſſus uidetur, cuius cura ad iubentem pertinet. †

Paria ſunt rem non poſſe reperiri, uel nõ poſſe poſsideri itẽ ad ſecundum decretum poſſe ꝑueniri, licet quis nõ ſit ingreſſus ex primo h.d.Bar.

Si propter naturam rei, ueluti ſi prædium inundatum [f] ſit, aut propter latronum potentiam [g] non poteſt poſsideri: rectè [h] dicitur, non eſſe, quod poſsideatur.

Caius libr.xxiij. ad edict. prouinc. XIII.

QVãuis† bona poſſeſſa nõ ſint, q̃a nihil fortè fuerit, quod poſsideat, aut ſine cõtrouerſia nõ poſsideat: creditor, qui in poſſeſsionem miſſus eſt, [i] perinde habetur, [k] ac ſi etiam poſſeſſa bona fuiſſent. [l]

Paulus libro lx.ad edictum. XIIII.

CReditore in poſſeſſionem rerum debitoris miſſo, curator conſtitui debet, [m] ſi quædam

ſic ex diuerſis cauſis, & titulis & capitulis, hic autem intellige ex una. Item opp.utriq; ſup.tit.j.l. Fulcinius illud.in fi.ſed ibi in ſecundo decreto: hic in primo: prętera ibi contra latitantem, ſecundum quoſdam. Item ſecundo obſt.ſup.ut in poſſ.leg.l.is cui.§.ſi plures.ſed ibi ex cauſa lucratiua fiebat miſsio: hic non. Item ſecundo oppo.ff.de dam.infect.l. ſi finita.§.ſi plures. ſed ibi ſpeciale. Item obtinet quod hic dicit, ſi non prętendebatur hypotheca: alias ſecus: ut C. qui pot.in pign.hab.l.eos. Itẽ ſi alij præſentes uſque ad biennium, abſentes uſque ad quadriennium ueniant, & expenſas pro rata refundant: ut C.eod.l.fi.hodie tamen uidetur hoc immutatum: cum is qui mittitur, mittatur pro menſura debiti: ut in authen.de exhib.& intro.§.ſi uero.coll.v.ſecundũ quoſdam. Sed certè non placet. nam qđ ſi uni centum, alij centum debentur: & in bonis ſunt centum tãtum? iam ergo ſolus primus haberet: quod non eſt uerum. Accur.

a Creditoribus. degentibus in eadem prouincia intra biẽnium, alioqui quadriennium: ut C.eodem.l.cum apud ueteres.

b Et in rem. i.ſine præfinitione perſonæ.

c Acquirit. miſſus. ſ.ex pacto, cui miſſo per prætorem hęc lex dat poſſeſ. licet aliquid ex ordine &c. i. ex eo quod ordinariè factum eſt per eum in poſſ.acqui. acquiritur alij poſſeſſio: non ex pacto.& eſt ſic ff.de uſuris.l. ſi quis ſolutioni.§.fin. & j. q̃ ui aut clam.l.iij.in prin.

d Poſſidere poſſe. ſi ergo principale non ualet, nec acceſſoriũ. ſic ff.de li.leg.l.ſi is q̃ duos.& j.ne uis fiat ei.l.j.§.hęc uerba.ar.cõtra.ff.de inof.teſt l.poſthum⁹.§.ſi quis ex his.& de hoc d xi ſup.de ſer.ru.præ.l.itẽ.§.qui habet.in glo.fi.

e Is qui. feci uocari Titium ad cauſam: & eo non ueniente præcepit iudex me intrare in poſſ.rerum ſuarũ omnium: & dedit nuntium. Dicitur hic qđ non uidetur hoc generali iuſſu cõprehendere, niſi in rebus ſuæ iuriſdictionis.ad quod facit j. de uerborum ſignifica. l.pupillus.§.territorium. & C. qui per. tuto. l.ij.Sed quid ſi nil ibi poſſideret reus? Reſpond. pronuntiat de mittendo: & iudex loci ubi ſunt res, mittet ad inſtar diffinitiuæ, ut & ſupra de re iudica. leg. à diuo.in princip.ſed quidam dicunt ſecus in interlocutoria: & hic dicunt iuſſus uidetur, ſcilicet legitimè: cuius cura &c.& pro eis.C.ubi per tuto.l.j. contra quos ſupra de iud.l.ſed & ſi ſuſceperit.§.ſi. Accu.

f Inundatum. ad quod facit ſup.de acquirẽd.poſſeſſ.l.ij.§.Labeo.& l.qui uniuerſas.§.item. Sed contra ff.de acquirẽd.rerum domin.l.adeo.§.inſulam.in fine.& inſtitu.de rerum diuiſio.§.alia.ſed illud in proprietate: ut ff.de acquiren.poſſeſſ.l.Põponius. Item ibi ad retinendum: hic ad adipiſcendum.

g Potentiam. contra C.de acquiren.poſſ.l.licet.in fine.ſed ibi tantum ne à perſona læderetur timuit: hic ſuſpicabatur ſe repelli. imò hic de adipiſcẽda, ibi de retinenda. Accurſius.

h Rectè. facit ſupra quod cuiuſque uniuer. lege j.§.penultimo.

i QVãuis Miſſus eſt. id eſt, mitti iuſſus. ſic C.de edi.diui Hadria.l.fi.§.j.

k Perinde habetur. non uere, ſed fictè: ut ſi poſtea aliquid inuenerit, uel acceſſerit in bonis debitoris, poſſit poſſidere ſine noua iudicis authoritate. argu.ſupra, de bono. poſſeſ.l.ſed cum patrono.in fine.j.reſpon. Item quantum ad hoc, ut ſi quæ tũc erant, quæ non poterant poſſideri: ut ſupra, l.proxi.in fin. perinde tamẽ ſit in eis contracta hypotheca prætoria, ac ſi in poſſeſſionem eſſet uentum: licet aliàs ſit opus miſſione in poſſeſſionem: ut ff.de pignoratitia actione.l.nõ eſt. Item etiam quoad hoc, ut licet poſtea aliquid inueniat, & poſſideat per biennium, uel quadriennium ex tempore primo incipiat alijs creditoribus dandum: ut C.eodem. lege finali.

l Fuiſſent. ut ſi incorporale aliquid inueniatur, ei ſatisfiat ex eo.

CReditore. CASVS. Creditore miſſo in poſſeſſionẽ bonorũ debitoris: ſi in illis bonis eſt actio tempore peritura, conſtituitur uel ipſe idem creditor curator, uel alius qui illam actionem intentet. Item hic creditor quicquid ex bonis debitoris ad eum peruenit, debet reddere debitori, uel curatori bonis dato, ſed ſi nondum peruenit, habet tamen actionem, eam cedat.& tenetur ad hoc actione in factum. & omnia ueniunt in ea, quæ ueniunt in actione negot. geſto. Franciſcus.

m Debet. uel idem creditor, uel alius, ut j.de cu.bo.l.ij.§.quæritur.& not.qđ perituras exercet. ſic & j.de mune.& ho.l.j.§.illud.& arg.ff.de ne.geſt.l.j.& ſup.

† Cõcor. glo.l.j. C. de poſtu. quod ego amplio, ut nõ procedat, etiam quãdo dubitatur de eius iuriſdictione, quia tunc non ligat, ut no.inc. cũ in iure. & ibi Inn. extra, de offi.delegat.

† Iſta lex eſt ſumme notanda pro declaratione iſtius ti. & eiuſdẽ C. quę materia utilis, & quotidiana ponitur in l. ſi finita.§. Iulianus. de damno infe. unde ſi quæritur an iſti in miſſionibus requirat corporalis miſſio, an ſufficiat uerba. & dic uerbalẽ, ꝑ iſtum textum, quęcur ad hoc mirabilem, & unicum dicit Bal. in l.ij. C. ne uxor pro marito, cũ dicit ſing. Alexã. hic ad Bar.

de Carbo.edi.l.ſed & ſi is.§.quoties. & ſup. de admi. tu.l.inter.in fi.& de uētre in poſſ.mit.l.j.§.itē ſi peri culum.& ꝗ.ti.j.l.id priui'egium.in prin. & §.j.Idē ui detur de non periturís:ut ꝗ.de cura.bo.dan. l.ij. circa prin & de Car.edi.l.ſed ſi is.§.j.& colligitur ā.e.l.p̄tor.j. reſponſ. & §. his uerbis. & maximè quandiu eſt incertu ſit aliquis heres futurus,uel non: ut ā. titu.j.l. ſi diu. & ſup.e.l. ſi ſeruua. Sed Azo reſtringit. perituras tantum.

a Datur actio. in factum ut ſubijcit. & ſup.e.l.pretor. in princ. & dic creditorem qui & curator eſt,uel etiā non curator.

b Conſecutus.cōſequi tamen poteſt, ut pœnā ex compromiſſo ſuo.

c Omne. id eſt omnis utilitas.culpa autem nō tanta uenit in hac actione, ut in neg.geſt.ut ſ. eod.l. prætor. §.eſt autem.

actiones periturę ſint. Datur in creditorē actio, [a] qui in poſſeſsionem miſſus eſt, de eo, ꝙ ex bonis debitoris ad eū peruenit. Si nondum aliquid conſecutus[b] ſit, actiones ſuas pręſtabit. Datur aūt actio in factū aduerſus eum:& omne [c] quod in actione negotiorum geſtorū ueniret, ſi poſſet agi, reſtituendum eſt à creditore.

Creditoribus miſsis in poſſeſsionem permittitur facere inuētarium, & eis datur copia inſtrumentorum, ut eorum ſummam perſcribant: uel ex cauſa totum exemplū. Et ei qui ſemel exemplauit, non permittitur iterum exemplare, niſi iuret ſe primū non habere. h.d. Bart.

Vlp.li.lxij.ad edi. XV.

CVm plures creditores in poſſeſsionem rerum debitoris mittuntur, ne corrumpantur rationes, uni hoc negotiū a creditoribus[d] eſſe dandum, quē maior pars creditorum elegerit. † Ego puto creditoribus eſſe dādam copiam inſtrumentorum: nō ut deſcribāt ipſa corpora [e] inſtrumētorum, ſed quot ſint, & de qua re ſint, ſubnotēt ſibi, & quaſi inuētariū faciāt: quod etiam univerſorū [f] facere eis erit ꝑmittendum. Prætereà nonnunquam prętor cauſa cognita etiā deſcribere aliqd ex inſtrumentis creditoribus debebit permittere: Si qua idonea cauſa interueniat, utrum ſemel, an ēt ſæpius recognitio, & diſpūctio [g] concedenda ſit creditoribus, uideamus. Et ait Labeo, amplius, q̄ ſemel [h] nō eſſe ꝯcedendam. Si quis tñ (inquit) iurauerit[i] nō calumniæ cā ſe poſtulare, neque habere quæ diſpunxerit, iterū ei facienda poteſtatē ait: nec amplius quam bis. [k]

CVm plures. CASVS. Cum plures creditores miſsi ſunt in poſſ. bonorū debitoris, debent inſtrumēta, & rationes debitoris deponi apud unum de creditoribus quē maior pars creditorum elegerit.& iſte apud quē ſunt depoſitę debet facere copiam alijs creditoribus, ut deſcribant quot ſunt inſtrumenta, & de quibus quantitatibus. & nō ſolum de inſtrumētis hoc poterunt facere, ſed & de alijs bonis: non autem ipſa corpora inſtrumentorum tota debebunt deſcribere, niſi ex cauſa: ſi qua uidebitur iudici: & ultra ſemel non poterunt deſcribere. niſi iuret aliquis eorum ſe primam deſcriptionem amiſiſſe. nam tunc alia uice deſcribet,& non amplius. Fran.

† Haloan. ſic legit, puto & ἀναγραφήν. i. deſcriptionē ſeu inuētariū f. facere inſtrumētorum, nō ut &c. Sic legit Anto. Auguſtin. lib.iiij.ca. iij. ego puto creditoribus inſtrumētorum etiā ἀναγραφήν.

d A creditoribus alias creditori. & aliàs à creditoribus:& non eſt uia:ut ꝗ.de cur.bo.dan.l.ij.§.quęritur. & facit ꝗ.de adminiſtra.tut.l.iij.§.fi.& inſtit. de ſatiſda.tut.§.ſed ſi ex teſtamento.& ſup.e.l.in uenditiōe: §.fi.& quod dicit uni,dic quod omnes poſſunt:ut d.l. in uenditione.in fine.

e Ipſa corpora.ſ.tota.argu.C.de precib. impe.offer. lege ultima.

f Vniuerſorum bonorum, non tantum inſtrumentorum.

g Diſpunctio.id eſt datorum,& acceptorum in ſcripturam collatio: ut ꝗ.de uerborum ſignificatiō.lege, cognoſcere.

Diſpunctio quid ſit.

h Semel ſufficit ſemel: ſic C.de iure delibe.l.fin.§. ſed quia.

i Iurauerit. ſic ā. de eden. l.quędam. §.fi.& in authen.de teſta. §. quia uero, col.vij. Accur.

k Quam bis. Nota bis ſic ā.de lega. iij. l. fideicommiſſ. §.ſi quis decem. Sed arg.contra. ſ. de edendo.l. uelut.§.j.

TITVLVS VI.

† DE PRIVILEgijs creditorum.

Pluribus uolentibus emere præfertur ille qui eſt creditor & cognatus debitoris. Itē creditor tantum præfertur cognato tantum: & inter plures creditores ille præfertur, qui eſt uenditor maioris ſummæ. h.d. Bar.

Caius l.b. xxiiij. ad edictum prouinciale. I.

CVm bona ueneūt [l] debitoris, in cōparatione [m] extranei, [n] & eius q creditor cognatusve ſit, ꝑotior habetur

DE PRIVILEgijs creditorum.

CVm bona. CASVS. Cum ita ſtatur de bonis debitoris uendendis per creditores: & quidam ex eis uolunt uendere: quidam non: & ſunt pares in numero & cumulo debiti, & in dignitate. ſtabitur dicto illorum, qui attinent debitori magis, quam dicto extraneorum, & magis dicto creditorū etiam extraneorū, quā cognatorum debitoris, q nō ſunt creditores eius. Itē inter creditores ſtatur magis dicto creditoris, qui plus habet recipere: & hunc caſum habes in gl. domini mei Accurſ. quæ incipit infra, cre ditoribus &c. Vel aliter ego Fran. poſſum ponere caſum ut in prædicta glo. pater. Fran.

† Titulū hunc non eſſe in F. F. ſed ſubſequentia capita neque ad titulū de ſeparationibus pertinere ad præcedentem titulū admonet Anto. Augu. emendatio. lib. iij.c.j.

l Cum bona ueneunt. i. creditoribꝰ addicuntur, cum nō inueniant emptore, & alij ſibi cupiunt, & ſunt pares in cumulo debiti, & dignitate, & numero perſonarum, & ſic tota legitur ſecundum R. & ſic nō apparet quæ ſententia ſit humanior: qa illa ſeruareſ: ut arg. C. qui bo. ce poſſ.l. fi.& ꝗ. de pact.l. maiorem. Vel dic ſecundo qđ quidā uolunt uendere, quidā nō: & ſunt pares numero, cumulo, & dignitate. & ſic lege totam. Sed hæc uidetur humanior non uendi: & ſic cōtradicūt dictę leges. ad hoc dic qđ in alijs loquuntur caſibus. una in ceſſione alia in remittendo: hęc autē in uendendo. uel etiam hic poſſet eſſe dubitatio, quæ ſit humanior, cum fortè debitum ſit uſurarium.

m In comparatione. i. perſicatione a par paris, non à comparo comparas. Azo.

n Extranei. qui eſt & creditor.

creditor, cognatuſve, [a] magis tñ creditor, [b] q̃ cognatus: [c] & inter creditores potior is, cui maior pecunia debebitur.

Funeraria actio eſt priuilegiata, ſiue fuerit funeratus defunctus ſiue alius, cuius onus funerandi ad eum ſpectabat Bar.

Vlpianus lib. lxiii. ad edictum. II.

Quęſitum eſt, vtrum ita demum priuilegium habeat funeraria, ſi is, cuius bona ueneunt, funeratus ſit, an ét ſi proponas, [d] aliũ eſſe funeratũ? Et hoc iure utimur, vt quicunque ſit funeratus, id eſt, ſiue is, cuius de bonis agitur, ſiue quid is [e] debuit, qđ reddere eum, [f] ſi uiueret, funeraria actiõe cogi oporteret: priuilegio [g] locus ſit: paruiq; referre dicamus, qua actione hic ſumptus repetatur, funeraria, an familiæ erciſcũdæ, an qua alia: dũmó ſumptus funeris cã factus ſit. Quacunque ergo actione ob funeris ſumptum utatur ét funerariam ei competere. [h] Quare ſi in ſtipulatum funeris impenſa deducta ſit: dicẽdum eſt, locum eſſe priuilegio: [i] ſi mõ quis nõ abijciẽdi [k] priuilegij cã ſtipulat⁹ ſit.

Sponſa quæ dedit dotem, habet priuilegium, vt præferatur alijs creditoribus in dote exigẽda licet matrimonium ſecutum non fuerit h.d.

Si ſponſa [l] dedit dotẽ, & nuptijs [m] renunciatũ eſt: tametſi ipſa dotẽ ꝯdicit, [n] tñ æquũ eſt, hãc ad priuilegiũ [o] admitti: licet nullum mr̃imonium ꝯctum eſt. † Idem puto dicẽdum, ét ſi minor duodecim annis in domum quaſi uxor deducta ſit, licet nondum uxor ſit.

Paulus libro lx. ad edictum. III.

Intereſt [p] enim reipublic. & hanc ſolidum conſequi, ut ætate permittente nubere poſsit.

Vlpianus libro lxiij. ad edictum. IIII.

a Cognatuſve. ſic ſup. de pac. l. Imperatores.

b Magis tamen creditor. habetur potens, vel potiſſimus: & non reperitur potior: quia ſic ſuperflueret aduerbium magis. Accur.

c Quam cognatus. ſcilicet tantum. & facit ad l. ſup. depo. l. ſi plures. & dicta l. maiorem. & C. qui bo. cede. poſ. l. fin. Accurſ.

Quæſitum eſt. Casus Expẽdẽs in funus præfertur cæteris creditoribus, ſiue expẽdit in funus eius in cuius bonis agit: ſiue i alterius funus, cui ille ſucceſſit in cuius bonis ſit. & hæc ſunt vera ſiue agatur funeraria, ſiue familiæ erciſc. ſiue alia.

[Si ſponſa.] Priuilegium quod habet mulier in dote repetenda, quod eſt ut p̃feratur cæteris creditoribus extenditur etiam ad ſponſam per verba de futuro. quæ dedit dotem, cũ tũs non eſt ſecutum matrimonium. Item ad eam quæ non potuit eſſe vxor, ducta tamen de facto fuit: vt quia erat minor xij. ann. nam ſi interim diſſoluatur, repetet dotem, & præfertur cæteris creditoribus, vt ſic ea poſſit nubere alij. Item priuilegium quod habet pupillus contra tutorem, vt præferatur cæteris creditoribus, habet etiam contra eum q geſsit pro curatore bona eius, cum tutor non eſſet. & hoc priuilegium datur pupillo, non eius hæredi. Item datur prodigo, ſurdo, & muto contra curatorem. Non autem datur contra curatorem datum bonis abſentis uel capti ab hoſtibus, ipſi abſenti uel capto reuerſo. Item non habet hoc priuilegium pupillus contra geſtorem negotiorum eius, qui gerat ex amicitia. Item non datur contra curatorem datum uentri: & uenter non ſit natus. & hoc dicit hic §. cum lege ſequen. vſque ad §. diuus. Franc.

d Proponas. veluti ſi filiumfamilias, vel ſeruũ eius cuius bona veneunt.

e Quid is. ſcilicet hæres. Azo.

f Eum. ſcilicet defunctum. & eſt exemplum in filio & ſeruo, & vxore & alijs: vt ſ. de relig. l. at ſi quis. §. fina. & ſequen.

g Priuilegio. ut primo ſatisfiat ei, qui hunc ſumptum fecit: ſed an etiam in hypotheca tacita, vel expreſſis præfertur? Reſpon. ut not. ſ. de religio. l. impenſa. Accurſius.

h Funerariam ei competere. id eſt funerariæ priuilegium. non autem dicas quod enim alia competat: vt ſupra, de relig. & ſumpt. fun. l. at ſi quis. §. Labeo. quæ eſt contra.

i Priuilegio. Facit ſ. de donat. l. qui id. in princip. & C. ad Macedo. l. ij. & ſupra, ad Velleia. l. quamuis. §. ſi mulier hæres. & ſ. ſi quis cau. l. ſi eum. §. ſi. & quod ibi not. arg. contra. ſupra de re iudi. l. & ſi fideiuſſor.

k Abijciendi. vt nouandi animo: vt & infra, de noua. l. aliam. & ſ. de re iudi. l. iiij. §. ſi ex cõuentione.

l Si ſponſa. per verba de futuro. & ſic impropriè dicit dos.

m Nuptijs. id eſt ſpe nuptiarum.

n Condicit. ſcilicet condictio ob cauſam: vel ſine cauſa, vt ſupra, de iure dotium. l. ſi ſponſa. & argum. C. de condict. ob cauſ. l. ſecunda. & ſupra. de condic. ob cau. l. qđ ſeruus. non autem ex ſtipulatu pro dote tali. Accurſius.

o Ad priuilegiũ. inter pſonales. ſed an habeat tacitam hypothecam, vt mulier pro dote vera: vt C. de rei vx. act. §. j. & priuilegiatam, ut anterioribus habentibus tacitam, ſm omnes: & etiã expreſſam, ſecundum M. præferatur: vt C. qui potior. in pigno. habean. l. aſsiduis. §. ad hæc? Reſpond. Ioannes quod ſic, cum eadem ſit æquitas. Alij quod nec habet tacitam, ſic nec priuilegiatam. & pro eis dicta lex, aſſiduis. ibi, quis enim &c. Item illa ſunt contra ius commune, ergo non ſunt ad conſequentiam trahenda, ut ſupra, de legibus & ſenatuſconſul. l. quod uero contra rationem. Item quia nec pro uera dote tempore huius legis erant priuilegia in hypotheca. ut dicta l. aſſiduis. in principio. in hac ergo quaſi dote non inuenitur innouatum. ſtet ergo ut olim, ut C. de appellationibus. l. præcipimus. in fine. ſed pro Ioanne eſt quod hic dicit, & infra. l. proxima. & illa, dabimus. in principio, & ſupra ſoluto matrimonio, l. prima. & C. de bonis quæ liberis. l. non ſinè. & C. ad legem Iuliam, de adulterijs. l. propter. & infra, de adulter. l. ſi uxor. §. diuus. Item facit ad legem ſupra, de ritu nuptiarum. l. minorem. & ſupra, de donation. inter uirum & uxorem. l. cum hic ſtatus. §. fina.

† Et ratio eſt, q̃a dos priuatiua habet priuilegia ueræ dotis, & hypothecam i bonis mariti: no. in l. ſi cũ dotẽ. §. ſi. ſ. ſol. matri. & l. j. C. de cõd. ob cauſam. & ideo dicebat Bal. i præalleg. l. j. qđ inſtrumẽtũ dotis putatiuę habet executionẽ paratam, ſicut ueræ.

p Intereſt. ſic ſupra, ſoluto matrimo. l. j. & de iure dotium. l. ij. Accur.

Dabimuſque ex his cauſis ipſi mulieri priuilegium.

Pupilli habent priuilegium ut præferātur cæteris creditoribus in bonis, nō tantum ueri tutoris, ſed etiam eius, qui pro tutore geſſit. Idem in muto, ſurdo, & prodigo dicitur: ſecus tamē eſt in bonis curatoris, qui bonis datus eſt h.d. uſque ad legē, ſi negotium. quæ plana eſt.

Si quis cùm tutor non eſſet, pro tutore negotia geſsit, [a] priuilegio [b] locum eſſe manifeſtum eſt. nec intereſt, ipſe debeat, qui geſsit, ſiue hęres eius, cęteriq; ſucceſſores. Ipſe autem pupillus habet priuilegium: ſed eius ſucceſſores non habent. [c] Sed ęquiſsimū erit, cęteris [*] quoque, quibus curatores quaſi debilibus, [d] uel prodigis dantur.

Paulus libr. lx. ad edi. V.

Vel ſurdo, uel muto, [e] uel fatuo. [†]

Vlp. li. lxiij. ad edi. VI.

Idem priuilegiū competere. Sed ſi bonis datus ſit curator, uel abſentis, [f] uel ab hoſtibus capti, uel dum deliberāt ſcripti hęredes de adeunda hæreditate: nō oportebit priuilegium dari. non enim in eadem cauſa eſt.

Pau. li. lx. ad edi. VII.

Si negotium impuberis aliquis ex officio amicitiæ geſſerit, debet bonis eius uēditis priuilegium [g] pupillo conſeruari. & ita accepi. [h]

Vlpianus libro lxiij. ad edictum. VIII.

Si uentri curator datus ſit, nec partus editus, priuilegiū ceſſabit. [i]

Diuus Marcus ita edixit: Creditor, qui ob reſtitutionem ædificiorum crediderit: in pecunia, quæ credita erit, priuilegium [k] exigendi habebit. Quod ad eum quoque pertinet, qui redemptori [l] domino mandāte pecuniam ſubminiſtrauit.

In bonis menſularij [m] uendendis poſt priuilegia, [n] potiorem eorum cauſam eſſe placuit, qui pecunias apud menſam fidem publicam [o] ſecuti, depoſuerunt, [p] Sed enim qui depoſitis numis uſuras a menſularijs acceperunt, a cæteris creditoribus non ſeparantur: [q] &

a Dabimuſque. Geſsit. & malè, ita quod factus eſt debitor.

b Priuilegio. in perſonali conſtat: ut ſ. de tut. & ra. di. l. fina. & argu. j. eo. l. ſi negotium. ſed an tacitā habeat hypothecam? quidam non, niſi quando ex pecunia pupilli rē emiſſet, ut ſ. qui potio. in pign. habea. l. idemq;. tudic etiam in reali ad inſtar tutoris: ut C. de adminiſtr. tutn. l. pro officio. & hic, & ſ. de peculio. l. ex facto. Accur.

c Non habent. quia hoc priuilegium non cauſę, ſed perſonæ datum eſt. argu. ſ. de adminiſtra. tut. l. ex pluribus. & arg. ſ. de re iudi. l. ſi fideiuſſor. in fin. & C. de priuileg. do. l. j. niſi ſit ſuus hæres: ut C. q potio. in pign. habean. l. aſſiduis. §. exceptis.

d Quaſi debilibus. facit ſupra de cur. fu. l. & mulieri. § j. cum gloſ. ſ. titul. ij. l. Fulcinius. l. Labeo. & uectleu. ſed & ſi curator. & §. plane. & de poſtu. l. j. §. ſi. & j. de mu. & ho. l. j. §. fina.

e Idem priuilegium. ſcilicet perſonale.

f Abſentis. Nn. abſentis bonis dari curatorem, in actione, quæ datur in eos, quæ qualis ſit, dic ut infra. de cur. bo. dan. l. ij. in prin. & facit ſ. titu. ij. l. ſi diu. & j. de muner. & hono. l. j. §. final. & de cur. fu. l. ij.

g Si negotiū. Priuilegiū. in perſonali actione neg. geſt. non in reali: licet ſecus in tutore procurat. ut dixi ſupra eodem. l. dabimuſque. in glo. ij.

h Accepi. a præceptoribus.

Si uentri. CASVS In §. diuus. uſq; in finē legis. Creditor mutuans in refectionem domorū debitoris præfertur alijs creditoribus. & hoc eſt uerū ſiue numeret domino ædificij, ſiue eo nolente redemptori numeret. Itē cum tractatur de bonis menſularij uēdendis & ſatisfaciendo creditoribus, præferentur qui ex cauſa depoſiti petunt pecuniam, niſi de ea acceperint uſuras. nam tunc non præferuntur alijs, niſi pecunia depoſita extet. Vltimo dicit, ꝙ hi creditores priuilegiati ſunt, ex quorum pecunia ſolutum eſt priuilegiatis, ſiue directo ad eos peruenit pecunia: ſiue primo ad debitorem, poſtea per eum ad eos. Franc.

i Ceſſabit. In actione perſonali neg. geſt. quę datur ſubſtituto, id eſt uenienti ab inteſtato cōtra curatorē: ut ſ. ſi mu. uē. no. l. j. §. cōpetit. & de neg. geſt. l. iij. §. hac actione. Nec obſt. quia alterius nomine geſſit, cū in ueritate hmum eiai negotiū: ut in eo. tit. l. ſi pupilli. §. quid ergo, inquit. nec hypotheca locū habet. Itē nec poſſeſſio nomine uentris data tenet, ut ſ. de uen. in poſſeſſ. l. j. §. j. & de ſuo uidebitur mulier alita. nam reddet per act. in factū ſubſtituto, uel hæredi ab inteſtato, ſi modo ſciens fuit, ut ſ. de uen. in poſſeſ. mit. l. j. §. ſi. & ſ. ſi mu. uen. no. l. j. §. j. & §. ij. ſecus ſi naſcatur, licet abortiua. ut ſupra de uen. in poſ. mit. l. j. §. idem erit. nam priuilegio locus eſt in act. utili ne. geſt. Idē in tacita hypotheca, quę ſibi nato, uel ſubſtituto, uel uenienti ab inteſtato cum eſt abortiuus, datur ad inſtar tutoris: ut ſup. de uen. in poſ. mit. l. j. §. item ſi periculum. & ſ. l. proxim. licet ſit argu. contra ſupra eo. l. idē priuilegium. §. j. & facit ſupra de neg. geſt. l. cum pater.

k Priuilegium. in perſonali, & etiā in hypothecaria dupliciter. quod dic ut no. ſup. q pot. in pigno. hab. l. interdū. facit ſ. ſi cert. pet. l. creditor. & in qui. cauſis pig. uel hyp. tac. contra. l. j. & de ceſſio. bon. l. j.

l Redemptori. id eſt ei, qui conduxit opus faciendum ſua impēſa: ut ſup. de rei uend. l. redemptores. erat ergo mandati actio quaſi priuilegiata, quæ dat in hunc mādantē: ut inſti. man. §. j.

m In bonis menſularij, i. nummularij a fiſco prępoſiti ad menſam publicam, ut j. ſtatim dicet.

n Poſt priuilegia. imò ante priuilegia debent deponentes admitti: ut ſ. depoſi. l. ſi hominem. §. quoties. quæ eſt contra. Sol. dic hic poſt priuil. id eſt poſtquam facta eſt lex, quæ dat priuilegium deponentibus. uel poſt priuilegia, ſcilicet quædam. eū poſt funerariam: ut ſ. de religio. l. pe. uel ſol. ut ibi ſ d. §. quoties, ſ gl. ij.

n Poſt priuilegia. i. poſtpoſitis priuilegijs.

o Publicam. a fiſco enim proponebantur argentarij, & numularij, & ſic recurrebatur ad eius ſcripturam, ut ad tabellionis: ut ſup. de eden. l. quędam. §. penult.

p Depoſuerant extet uel nō extet, id eſt dummodo agatur perſonali actione depoſiti.

q Non ſeparantur. ſed a depoſitarijs ſeparantur.

[*] cæteros in P. Flu.

[†] In P. P. uel fatuo, caput eſt ſeparatū: cuius inſcriptio ē, Caius li. xxiiij. ad edi. prouinci.

[†] Limitabis hoc dictum, niſi abſens eſſet de proximo rediturus ut no. in l. ignorare. C. de reſtit. mi. qua ad hoc ut detur, oportet ꝙ conſtet de uera cōtumacia abſentis, ut per Bald. & doct. in titu. C de ſucceſſ. edicto.

Credere

meritò. Aliud eſt enim credere, [a] aliud deponere. Si tamẽ numi extent, [b] uindicari eos poſſe puto depoſitarijs: [c] & futurum eum, qui uendicat, ante priuilegia. Eorum ratio creditorũ prior eſt, quorũ pecunia ad creditores priuilegiatos peruenit. [d] Perueniſſe autem quemadmodum accepimus, utrum ſi ſtatim profecta eſt ab inferiorib. ad priuilegiarios? an uerò & ſi per debitoris perſonã., hoc eſt, ſi ei ante numerata ſit, & ſic debitoris facta creditori priuilegiario numerata eſt? ꝙ q̃dẽ põt benignè dici, [e] ſi modò nõ poſt aliquod interuallum id factum ſit.

Idem li.lxiij.ad edi. IX.

Ait prætor, Quod poſtea contractũ erit, q̃ is, cuius bona uenierint, [†] conſilium ceperit fraudandi. ſciente [f] eo qui contraxerit: ne actio eo nomine [g] detur.

[a] Credere.i.mutare: quod uidetur iam facere accipiendo uſuras, & aliqd &c. & ſic ſtricte ponit, ſcilicet hoc uerbum credere. ſed largè etiam qui deponit creditur: ut ſ. ſi cer. peta. l. j. ſic ergo oo. qđ accipiẽdo uſuras renũtiat priuilegio: & ſic eſt cõtra. ſ. de admini. tut. l. qui nominibus. ubi pupillus accipiẽdo uſuras reliquorum non perdit priuilegium. Solu. hic ex cauſa tantũ cõpetebat priuilegiũ: qua ceſſante & ipſum ceſſat. ibi ex cauſa, ſcilicet tutelæ, & ex perſona pupilli uel puberis competebat: unde eum duxat perſona, durat priuilegium.

[b] Extent. accepit uſuras, uel nõ, cum extent.

[c] A depoſitarijs. id eſt deponẽtibus: uel, propriè & paſſiue. & not. quod uendico hic, quod ciuiliter, & naturaliter poſſideo: ut & ſ. de rei uen. l. officium. & ſ. uſufruc. quemadmo. ca. l. ſi uſusfructus no. j. reſpon. arg. contra inſti. de act. §. æque ſi. uerſic. & contra quoque de uſufruc. ut j. uti poſſ. l. j. §. perpetuò. Item facit ſupra, de trib. l. pro curatoris. §. ſed ſi dedi. & C. de iure do. l. in rebus. & ſ. de pec. l. depoſui. j. reſpon.

[d] Peruenit. in perſonalibus priuilegijs dicit: ut & ſup. de ceſ. bo. l. ij. an autẽ in hypothecis, & quãdo, not. ſup. quæ res pign. obl. poſ. l. Atilio.

[e] Benignè dici. quod inferiori etiam caſu ſiat potiores, quorum pecunia peruenit ad primos: & hoc fortè rom dedit debitori non adiecto eo, ut daretur priuilegiato. hoc autem adiecto, quid refert incontinenti, uel ex interuallo: ut & j. quæ in frau. cred. l. ait prętor. ii. §. j. & ſ. de do. inter uiru & uxo. l. iij. §. fina. & j. de ſol. Modeſtinus. uel hoc cum dubitabatur uerum dictum eſt. uel non, ut ex breuitate ſpatij præſumatur dictum eſſe. Azo.

Ait prætor. CASVS. Debitor in fraudem credi totum uendidit rem ſuam emptore participãte fraudem. Dicitur quod actio ex empto non datur emptori, quæ præiudicet creditoribus uendentis. Franc.

[f] Sciente. in fraudem fieri: ſed in habente titu. lucratiuum nõ exigitur ſcientia: ut j. quæ in fraud. credi. l. qui autem. §. ſimiliq́ue modo.

[g] Eo nomine. i. ex eo contractu detur cõtra alienantem: ipſi, ſcilicet qui ſecum contraxit, ut eſt argo. ſ. de cõtrahen. empt. l. ſi in emptione. §. item ſi emptor. ſi tamen de facto tradatur res, trãſit dominium, licet reuocetur per creditores: ut ſup. de cõtrahenda empt. l. ſi ſciens. ſed uidetur contra j. titu. ꝗ. l. j. §. ex contrario. ubi licet debitori facere cõditionem creditoris deteriorem adijciendo aliũ: ſed illud quando non in fraudem. Sed quid hæc lex ad titulum? Reſpon. quia alij, utpote, quo ad hunc priuilegiati nõ impediuntur per eum. & facit j. de cur. bo. dan. l. imperatores. & quæ in frau. cred. l. fina. §. finali.

Pupillus accipiẽdo uſuras ſortis principalis, reliquorũ nõ perdit priuilegium.

Vendico quod naturaliter & ciuiliter poſſideo.

† Anto. Auguſtin. emẽdatio. lib. ij. ca. j. putat ex P. F. ſic legendum, conſilium receperit fraudare, græco ſcilicet dicẽdi genere.

Paulus libro xvj. breuis edicti. X.

Qui in nauem extruẽdam, [h] [†] uel armãdam, uel ẽt emendã [i] crediderit, priuilegiũ hẽt.

Vlp. libr. j. de offic. conſulis. XI.

Si magiſtratus [k] fideicommiſſi [l] ſeruandi cã in poſſeſſionẽ [m] miſerint, dare arbitrum [n] pñt ad ea diſtrahẽda, quæ mora deteriora futura ſunt: ita ut pretium ex his redactum, apud fideicõmiſſariũ cã depoſiti ſit, donec de fideicommiſſo, ꝗ ei debetur, conſtet. [o]

Si impubes ab hæreditate paterna ſe abſtinet ipſo iure, uel per reſtitutionem, paternis creditorib. nõ tenetur ipſe, nec ſibi pupillariter ſubſtitutus propter bona poſtea acquiſita: hæreditate uerò adita, & retenta uterq; creditoribus cũ effectu tenetur. hoc dicit. Bartolus.

Iabol. li. j. Epiſto. XII.

Paterfamiliàs impuberi filio, ſi ante pu-

[h] Qui in nauem extruẽdã. de nouo. ſed conſtruit, puta cibarijs nautarum: armat arbore, & alijs: ut hic, & j. eo. l. quod quis. & ſ. q pot. in pig. ha. l. huius. & no. quod cum emitur mea pecunia, pſonale, ut hic, & dicta l. qđ qs. acquiritur priuilegium: non autem reale: ut C. de pigo. leg. quamuis. quæ eſt contra, niſi expreſsè ageretur, ut C. qui pot. in pig. l. licet. Item facit ſ. qui pot. in pigno. ha. l. interdum.

[i] Emendam. aliàs inſtruendam.

Si magiſtratus. CASVS. Legatarius cõditionalis, quia ſibi non cauebatur ab hærede, miſſus eſt in poſſeſ. omnium bonorũ. Dicitur quod ſi in his bonis ſunt aliqua, quæ ſeruando deteriora fierent, debet dari curator bonis, per quẽ uendantur: & pecunia inde redacta dabitur in depoſitũ legatario, & ueniẽte conditione ſibi de ea ſatisfiet. Franc.

[k] Magiſtratus. non municipales, ſed maiores: ut j. ad municip. l. ea quæ. §. j.

[l] Fideicommiſſi relicti ſub conditione.

[m] In poſſeſſionem. omnium bonorũ olim: ut ſ. quibus ex cau. in poſ. ea. l. j.

[n] Arbitrum. id eſt. curatorem bonis: ut ſupra, de bonis authoritate iudicis poſſidendis. l. in uenditione. §. finali.

[o] Conſtet. exiſtente uel deficiente conditione.

Paterfamiliàs. CASVS. Paterfamilias filiũ ſuũ impuberẽ ſibi hæredem inſtituit, & ſi decederet intra pupillarem ætatem, ei ſubſtitutum reliquit: tandem filius inſtitutus abſtinuit ſe ab hæreditate paterna, & ſic creditores paterni intrauerunt poſſeſſionem horum bonorum tanquam uacantium, & non ſufficiunt eis. tandem iſte impubes inſtitutus hęres à quodam extraneo, adiuit illam hæreditatem, & poſtea deceſſit intra pupillarem ætatem, & ſubſtitutus datus ei à patre ſucceſſit pupillo. nunc creditores patris uolunt agere contra ſubſtitutũ, quæritur an poſſint? Et uidetur qđ nõ, cũ ſubſtitutus nihil habeat de

† In P. F. uel inſtruendam.

bonis paternis. Item quia creditores patris nullū ius habent in bonis pupilli aliunde quæſitis, qui non ſucceſſit patri. E contra uidetur quod ſic, cum teſtamentum unum dicatur in quo fuit inſtitutio, & ſubſtō. tñ poſtea ſoluit. & dicit non poſſe conueniri ſubſti. ſicut nec pupillum: tum quia filij pudori parcitur: ut potius patris bona dicantur uendi per creditores, quam filij, tum quia hæc bona quæ habuit filius, & per conſequens ſubſtitutus, non habuit à patre. h. d. uſque ad §. at cùm &c. Si autem impubes adiuit hæreditatem patris, & ſucceſsit alij, uel non, & deceſsit intra pupillarem ætatem, & ſubſtitutus ſucceſsit: tunc ſubſtitutus tenebitur creditoribus paternis, cum bona patris, & filij eadem dicantur. & ſicuti poſtquā adiuit ſubſtitutus, ſi non ſe defendat à creditoribus, bona eius uenduntur eo inuito, ita eo inuito cogetur reſpondere omnibus creditoribus, tam patris, quàm filij: nec poteſt eos ſeparare. Cætera ſunt plana. Fran.

bertaté deceſsiſſet, ſubſtituit hæredem. is filius paterna hæreditate ſe abſtinuit: [a] ideoq; bona patris [b] uenierunt. [c] poſtea filio hæreditas obuenit, [d] qua adita [e] deceſſit. quęro cùm p̄tor in ipſum pupillū, quamuis poſtea hr̄editas obueniſſet, creditorib. tñ patris actionem nō daret, [f] an in ſubſtitutum creditorib. pr̄is danda ſit actio cum [g] ex bonis paternis, quæ ſcilicet ad creditores miſſos ad bona pertinent, nihil acquirat: [h] & cùm creditores nihil iuris in bonis pupilli [i] habuerint, eorumq; nihil interfuerit, adiret, necne pupilli hęreditas, [k] cùm ea bona [l] omiſſa* [m] à ſubſtituto hærede, *[n]* ad creditores [o] nō pertinerent? Me illud maximè mouet, qđ † p̄ceptorib. [p] iuris placet unū eſſe teſtamentum. Rn̄di: Quod p̄tor filio, q à paterna hæreditate ſe abſtinet, p̄ſtat, ne bonis patris eius uenditis, in eū actio det, tametſi poſtea ei hęreditas obuenit, ut creditorib. non reddat: idè in ſubſtituto [q] filio [r] hærede † [s] ſeruandum nō eſt: qm̄ filij pudori parcitur, ut potius patris, quam bona eius ueneant. Itaque in id, quod poſtea ei obuenit, actio creditoribus denegatur: quia id ex aduentitio acquiſitū eſt, non per patrem ad eum peruenit. At cùm ſubſtitutus filio hæreditatem adijt, poſtquam pupillus ſe paternæ miſcuerat hæreditati: tunc hæreditas & patris & filij una eſt: & in omni ære alieno, quod aut patris, aut filij

• Aliàs ad miſſa.

* P.F. hæreditate.

† In Pan. Fl. præceptoribus tuis.

† In quibuſ. exempl. ſeruandum eſt.

[a] Abſtinuit. Si abſtinuit, ergo non ualet teſtamentum patris, ergo nec filij: vt ſupra, de pupilla. ſubſtitutio. l. ij. §. quiſquis. ij. reſponſ. quæ eſt cōtra. fruſtra ergo dicit de ſubſtituto. Sol. nō timebis iaculum, ſi ponas impuberem non inſolidum, ſed cum alio inſtitutum, ſecundum Io. uel dic quod adiuit, ſed per reſtitutionem abſtinuit: unde nihilominus eſt hæres: vt ſup. de mino. l. & ſi ſine. §. ſed quod Papin. Vel dic quod in l. contra. fuit exhæredatus hic inſtitutus. unde licet non adeat, eſt tamen hæres: vt ſup. de fideicom. li. l. cum quaſi. §. ſed & ſi quis. & ſup. ad Tertul. l. ij. §. ſed ſi nun.

[b] Bona patris. quaſi uacantia.

[c] Venierunt. à creditoribus.

[d] Obuenit. à quodam extraneo.

[e] Qua adita. deceſsit in pupillari ætate. & aliàs eſt, qua adita: & aliàs quiita de &c. id eſt, de hæreditate ad eum perueniente.

[f] Non daret. ut & C. arbit. tut. l. eam. niſi in caſibus: vt ibi notat.

[g] Cum. & uidetur quod non, cum &c.

[h] Nihil acquirat. ſcilicet ſubſtitutus, nec etiam filius. Acc.

[i] Pupilli. non à patre, ſed aliunde obuenientibus. Accur.

[k] Pupilli hæreditas. aliunde delata.

[l] Bona. obuenientia ex alienis bonis.

[m] Omiſſa. i. ſi non adiiſſet ſubſtitutus.

[n] Hærede. pupilli.

[o] Ad creditores. ſcilicet patris.

[p] Præceptoribus iuris. ut ſup. de uulg. ſubſt. l. pater. & Inſtit. de pupil. ſubſti. §. igitur.

[q] Idem & in ſubſtituto. ablatiuus.

[r] Filio. datiuus, ſed alij ablatiuus.

[s] Seruandum non eſt. alias ſine non: & tunc planat quia non debet plus onerari ſubſtitutus quàm impubes: ut ſupra, de acquirenda hæredita. l. ſi à pupillis. ij. reſponſ. & ad legem Falcid. l. qui fundum. §. qui filios. in fine. §. & continuabis literam uſq; illuc, at cum ſubſtitut. &c. Item coniunge poſtea in fine, quod ſi ſubſtitutus &c. & dices abſtinuiſſe, ſiue quia nō adijt, ſiue adijt, ſed reſtitutus eſt, vt abſtineat. ſed in §. at cum &c. loquitur quando adijt, & non dimiſit. Alibi eſt cum non, & tunc muta caſum: quia ſupra, cum abſtinuit inſtitutus, hic cum adiuit, & non eſt reſtitutus † quo caſu & ipſe ſubſtitutus tenetur creditoribus patris: & tunc continua literam uſque illuc, quod ſi ſubſtit. &c. & exinde uſque ad finem non adiuit: uel adiuit, ſed reſtitutus eſt. & quod ſubijcit, quoniam filij &c. ſcilicet, vt poſsit reſtitui, & ſi potius patris &c. Item quod ſubijcit denegatur, ſcilicet, etiam reſtitutione. ſed ſecundum hanc literam opponitur, cum poterat inſtitutus reſtitui, ergo hæredes eius: vt ſupra, de in integrum reſtitutio. l. non ſolum. quæ eſt contra. Sol. ſecundum P. poterit, ſed hoc hic non negat: ſed alio modo quam pupillus: quia ille etiam ſine reſtitutione: ſed hic ſubſtitutus per reſtitutionem in integrum ut ſupra, de acquirenda hæreditate. leg. in plurium. & de minoribus. leg. ait prætor. §. non ſolum. Vel melius, † non poteſt hic reſtitui: cum adeundo hæreditatem impuberis, paternā uoluntaté, & per hoc hæreditaté agnouiſſe vſ: vt ſubijcit infra ibi, quemadmodum enim &c. ſecus ſi ab inteſtato pupillo ſuccederet: vt ſupra, de acquirenda hæreditate. leg. ſi pupillus. primo reſponſo. at in leg. contra. nō dicit in talibus hęredem reſtituendum in quib. adeundu uidetur comprobare ſed in aliquibus contractibus quos fecerat ille cui ſuccedit. Vel dic ꝙ erat neceſſarius ſubſtitutus hæres, puta ſeruus teſtatoris: vt ſupra de uulg. ui & pupillari ſubſtitutio. leg. ſed & ſi plures. §. quos. & ideo non reſtituitur: vt ſupra, de acquirenda hæreditate. leg. neceſſarijs. in fine. uel dic ſecundum Azo. non ſeruatur eidem: quia pupillus, licet ſemel ſit hæres, abſtinet tamen ipſo iure, niſi ſe immiſcuerit: quod non eſt extraneo ſubſtituto. Item ſecundum eandem literam eſt contra ſupra, de acquirenda hæreditate. l. vij. §. primo. ſed ibi non ſe immiſcuerat inſtitutus: nec dicitur ibi quod nepos fuerit ſubſtitutus. Ex prædictis patet quod tres ſunt caſus: quia

† Alex. in l. quidam elogio, in ij. colu. C. de iure de liber. poſt Ioann. de Imo. in l. ſi. ff. de acqui. hęre. reputat iſtam gloſ. fin. adhoc quod ſubſtitutus pupillo ſe immiſcēti in hęreditate paterna ſi pupill⁹ poſtea moritur in pupillari ætate non poteſt poſtea petere reſti. in integrum ex pſona pupilli aduerſus dictam immiſtionē: & hoc modo ſeparare hæreditatem paternam à pupillari quę iā confuſa eſt cū ea. Bolog.

quia aut non adijt, aut adijt, ſed reſtituitur, & utrobique nō tenetur, nec ipſe, nec ſubſtitutus creditoribus patris: aut adiit, & retinuit, & tunc uterque tenetur. Sed quidam, ut R. & Ioan. dicunt quod quando adiit & reſtituitur, quod ſubſtitutus tenetur, ſed non ipſe. & hic erit caſus à capite uſq; fere ad finem illuc. quod ſi ſubſtitutus &c., put habes in litera nō. & ſecundum hoc quod dicit in principio huius legis abſtinuit, ſcilicet per reſtitutionem. Itē quod ſubijcit ꝟ. at cum ſubſti. &c. ibi, ſe paternæ miſcuerit, ſupple & abſtinuit. Accur.

fuerit, etiā inuitus hęres [a] obligatur. Et quemadmodum liberum ei non eſt [b] poſt obligationem, ut non omnimodo, ſi defendatur, * ipſius bona ueneant, [c] ita ne ſeparare quidem æs alienū patris & filij poterit, quo caſu efficietur, ut creditoribus in eū actio dari debeat. Quòd ſi ſubſtitutus hæres hæreditatem nō adierit, [d] creditoribus patris in id, quod pupillus reliqt, [e] actio dari non debet: qm̄ neque pupilli [f] bona uenire debent propter æs alienū patris: neque in bonis patris eſt, quod pupillus [g] acquiſiuit. [h]

Omnibus bonis debitoris uenditis per creditores, non uidetur uendi ſtatua in honorē eius in ciuitate poſita. h. d. Franc.

Paulus libr. v. ad leg. Iul. & Papiam. XIII.

† AVfidius [i] refert, ſtatuas ī publico poſitas, bonis diſtractis

a Etiam inuitus hæres. ſcilicet ſubſtitutus.

b Liberum nō eſt. ſi habeas non, & dic quemadmodum nō eſt liberum ſubſtituto poſt obligationem, quam contrahit adeundo, quin bona ſubſtituti ueneant per creditores, ſi non defendatur, ſcilicet, ipſe ſubſtitutus: ita &c. & eſt plana. uel ſi non habeas nō &c. dic quemadmodum liberum eſt, ſcilicet hæredi pupilli ab inteſtato, poſt obligationem, ſcilicet translatam de patre I. filium. uel poſt obligationem: quā contrahit adeundo, ſcilicet, cum creditoribus pupilli, non patris: ita contra &c. ſcilicet, quando eſt ſubſtitutus, qui adeundo uidetur agnoſcere: uel dic etiā quemadmodum liberum eſt, ſcilicet pupillo poſt obligationem, quam contraxit adeundo, nam poteſt reſtitui: ita econtrario, ſi nō petijt reſtitui ſubſtitutus adiens, tenebitur omnibus.

c Veneāt. ſupple uel non ueneant, & ſic non eſt uis ſit ibi omnino &c. uel non ſit ibi.

d Non adierit. ſcilicet patris pupilli: quia pupillus ſe abſtinuit. Azo. alij habent, & hæres. & tunc plana.

e Reliquit. aliunde acquiſitum. Accur.

f Neque pupilli. uiuentis, & deliberantis.

g Pupillus quia ſe adhuc abſtinere poteſt.

h Acquiſiuit. cum iam abſtinuit. igitur nec ſubſtitutus tenetur creditoribus patris. & facit ſ. ad Trebell. l. debitor. §. ſi. Item ſupra, quib. ex cau. in poſſeſ. ea. l. apud Iulianum.

i AVfidius. aliàs Furius. aliàs Aufidius, & aliàs Fulcinius.

k publicas. i. uniuerſitatis. & ſic impropriè. ut ꝟ. de uerbo. ſignifi. l. eum. ſic ponitur C. de ſacroſan. eccle. l. fin. in princip.

l Aut eius. quoad memoriā. & facit ſup. de acquirē. rerum domin. l. ſtatuas, & ꝟ. de except. l. Paulus. & ꝟ. quod ui aut clam. l. is qui in puteum. §. j.

m Diſtrahi. aliàs detrahi, & aliàs diſtrahi.

IMperatores. CA^sVS. Creditores uendiderūt bona debitoris, qui tamē ſe defendebat. & ſic ininſtè uendiderunt. Dicitur quod debitor uendicabit bona ſua ab emptoribus ſuo iure, nec eſt opus in integrum reſtitutione ad hęc. Franciſcus.

eius, cuius in honorem poſitæ ſunt, non eſſe emptoris bonorum eius, † ſed aut publicas, [k] ſi ornādi municipij cauſa poſitæ ſunt: aut eius, [l] cuius in honorem poſitæ ſunt: & nullo modo eas diſtrahi † [m] poſſe.

Non debet à principe impetrari, quod de iure communi cōceditur. h. d. Bar.

Papyrius Iuſtus libr. j. de cōſtitutionibus. XIIII.

IMperatores Antonin⁹, & Verus Auguſti reſcripſerunt eos, q̄ bona ſua negant iure ueniſſe, [n] p̄iudicio * [o] experiri debere, & fruſtra [p] à principe deſiderare reſcindi uenditionem.

Hæres ſuſpectus cogitur ſatiſdare cauſa cognita. & cōtra non ſatiſdantem proceditur ad miſſionē & uenditionē. h. d. B.

Vlpianus li. ij. De omnibus tribunalibus. XV.

SI creditores † hæredem ſuſpectum [q] pu-

n Iure ueniſſe. fortè, quia defendebantur. uel dic quia nō latitabant: ut ſup. quibus ex cau. in poſſeſſ. ea. l. Fulcinius. §. j. Sed in hoc ſecundo caſu fortè ualet uēditio, ſed per reſtitutio. in integrum reſcinditur: ut ſupra, de damno inſecto. leg. ſi finita. §. ſi fortè. Alij dicunt, ut M. quod ubi uendita ſunt bona alicuius ob tributa non ſeruatis ſolēnitatibus, quod poſſeſſio redit ad eum. nam contra agētem emptorem excipiet exceptione præiudiciali. Accurſius.

o Præiudicio. id eſt, rei uēdicatione, quæ præiudicat uenditioni, quæ tāmen de facto tenuit. Vel dic ſecundum M. quia præiudicatur ſolutioni, quæ à creditoribus poſtulatur: non autem dicit de tali præiudiciali, de qua eſt inſtitut. de action. §. præiudiciales. Accurſius.

p Et fruſtra. quia communi iure conceditur, cum non tenuerit uēditio. ſic C. de theſaur. l. j. Sed nunquid actor probat nō iuſtè factam uenditionē? Reſpond. ſic, ſecundum Azonem, quaſi præſumatur legitimè facta. Sed Ioan. contra: cum per rerum naturam &c. ut C. de probatio. l. actor. Accurſius.

SI creditores. CASVS. Debitor multorū deceſſit relicto hærede. creditores hæreditarij uolūt mitti in poſſeſſio. bonorum, & uendere, niſi hæres ſatiſdet. Dicitur quod audiuntur, ſi hæres eſt ſuſpectus, quod cognoſcitur ea facultatibus: licet in tutore ſit ſecus, qui præſumitur ſuſpectus ex malis moribus, non ex facultatibus. & hoc eſt uerum ſi creditores ſtatim ad ita hæreditate petunt hoc, non ſi diu poſt. & ſi nolit ſatiſdare hæres: tunc bona hæreditaria poſſidebuntur, & uendentur, & prædicta ſunt uera, quando iam aliqua alienauerat. ſi autem nihil uendiderat, tunc ſatis eſt, ſi ei iubeatur, ut non diminuat. Vltimo dicit⁹ cum creditores dicunt hæredem non idoneum, & ideo petunt ſatiſdari, & hoc probare non poſſunt: tunc tenetur actione iniuriarum ipſi hæredi. Franciſcus Accurſius,

q Suſpectum. id eſt. non idoneum. & facit ſupra, qui ſatiſdare cogantur. lege, ſi fideiuſſor. & quod ibi not. Accurſius.

Satiſdat

* P. Fl. ſi nō defenditur. †

† In Pao. F. incipit, Fulcinius refert.

† Emptor bonorum quia diceretur, pulchre Theophilus in inſtitutionib. titulo, de ſucceſſionib⁹ ſublatis.

† Detrahi in P. F.

* alibi, iudicio

† Iſta lex eſt not. ſecundum Bart. hic, & eſt gl. ſ. l. in omnibus. ſ. de iud.

tent, ſatiſdationem [a] exigere poſſunt ꝓ ſuo debito reddẽdo. cuius rei gratia cognoſcer̃ p̃torẽ oportet: nec ſtatim eũ ſatiſdationis neceſsitati ſubijcere debet: [b] niſi cã cognita conſtiterit, proſpici debere ijs, qui ſuſpectũ eum poſtulauerunt. Sed ſuſpectus hæres nõ iiſdem modis, quib. ſuſpectus tutor æſtimatur. Si quidem tutorem non facultates, [c] ſed fraudulenta in rebus pupillaribus, uel callida ꝯuerſatio ſuſpectum commendet: [d] hæredem verò ſolæ facultates. Planè in recenti aditæ hæreditatis audiendi erunt, qui ſuſpectum poſtulant.

Cæterùm, ſi probentur paſsi [e] eũ in hẹreditate morari, nec quicquam in eum [a] poſsint obijcere criminis, quaſi doloſè eo uerſato, non debebit poſt multum [f] t̃pis ad hanc neceſsitatem compelli. Quòd ſi quaſi ſuſpectus ſatiſdare iuſſus, decreto p̃toris non obtemperauerit, tunc bona hẹreditatis poſsideri, uenumq́; dari ex edicto ſuo permittere iubebit. Planè ſi doceat̃, nihil ex bonis alienaſſe, nec ſit, quod ei iuſtè præter paupertatẽ obijciat̃: ꝯtẽtus eſſe p̃tor debet, vt iubeat eam nihil minuere. Quòd ſi nec inopia laborantem eũ creditores oſtẽdere poterint, iniuriarũ actione [g] ei tenebunt̃.

Paul. lib. ſin. regu. XVI.

PRiuilegia [h] nõ ex t̃pe æſtimant̃, ſed ex cã: [i] & ſi eiuſdem tituli fuerint, concurrunt: [k] licet diuerſitates temporis in his fuerint.

Poteſt capi. de bonis pupilli ad eius nutrimentum, licet bona ipſius ſint à creditoribus poſſeſſa eo, quod non defendebatur. h.d.

Vlpianus lib. iii. regularum. XVII.

SI pupillus ex contractu ſuo non defendatur, ideoq́; bona eius creditores poſsidere cœperint, deminutio ex his

---

[a] Satiſdationem. facit ſup. de iudic. l. in omnibus. & quod ibi not. Accur.

[b] Subijcere debet. prætor.

[c] Non facultates. principaliter: vt Inſtit. de ſuſpect. tuto. §. fina. & C. de ſuſpect. tuto. l. in poſtulãdis. & ĩ. de ſuſpect. tuto. l. ſuſpectum. ſed ſecũ datiu ſic: ut ſup. de magiſtrat. conue. l. j. §. ij.

[d] Commẽdet. per contrariũ. i. accuſet.

[e] Paſsi. creditores.

[f] Poſt multum. quinquennium: vt ĩ. titul. j. l. j. §. quod autem dictum eſt. uel arbitrio iudicis: vt ſupra, de iure delibe. l. j. in fin. Accur.

[g] Iniuriarũ actione. ſic ſup. qui ſatiſda. coga. l. ſi uero pro condemnato. §. fina.

PRiuilegia. CASVS. Nota, q̃d duplex eſt priuilegium competens aliquando creditoribus. Vnum reale, ſcilicet hypothecarium: aliud perſonale. & de hoc dicit. Et ſic pone caſum. Quidã habet multos creditores priuilegium perſonale habentes: quæritur quis eorum præferatur? Et certè non inſpicitur tempus, ut qui primo contraxit, præferatur: ſed cauſa inſpicitur, ut quis eorum habeat magis fauorabilem cauſam, ut eſt in funeraria, quæ præfertur alijs: puta actioni tutelæ, & ſimilibus. Si autem ſunt duo creditores eiuſdem cauſæ: tunc concurrunt, licet diuerſis temporibus contraxerunt. & de hac materia dic plenè ut in gloſ. magiſtrali hic poſita, quæ incipit, ut priuilegiarus &c. Fran.

[a] In eum, non eſt in P. Fl.

[h] Priuilegia. perſonalia. ſecus in realibus: ut C. de priuil. fiſci. l. fina. Azo.

Priuilegiatus an præferatur non priuilegiato in ſoluendo, & etiã repetendo, & quid ſi utérq; ſit priuilegiatus.

[i] Ex cauſa. ut priuilegiatus præferatur non priuilegiato in ſoluendo, & etiam repetendo: ut hic, & C. de priuileg. fiſci. l. pecuniã. & ſup. quod cum eo. l. ſed ann. & de peculio. l. ex facto §. fin. Et ſi ambo priuilegiati, præferatur priuilegiatior: id eſt, cui debetur ex priuilegiatiori cauſa, ut mulieri, deponẽtibus, & ſimilibus, ut hic, & C. qui pot. in pigno. ha. l. aſsiduis. §. j. Si uero paria ſunt priuilegia, ut duo deponentes, & ſic eiuſdem titu. tunc concurrant, licet unus ante alium contraxerit, ut ſubijcit: vt ſupra, depoſi. l. ſi hominem. §. quoties. in fine. Hoc tamen fallit in duabus dotibus ex eadem ſubſtantia debitis, etiam ſi perſonale tantum priuilegium prætendatur: vt C. qui pot. in pign. hab. l. fina. §. exceptis. quod dixi, quando ſunt eiuſdẽ titu. idem & ſi diuerſorum, ut quia unus habeat condictio. ob cauſam pro dote futura, & alter depoſiti, ut ſupra eod. l. ij. §. fina. & l. ſi uentre. §. finali. & ſup. de iure dot. l. ſi ſponſã. uel unus tutelæ, alter depoſiti, niſi nominatim probetur alterum in priuilegio perſonalis actionis præferendum: vt in quatuor caſibus. Primus in fiſco: vt inf. eo. l. q̃d quis. Secundus in muliere dotem ſuã repetente. cũ enim ipſa priori tacitæ hypothecæ præferatur, & ita habeat priuilegium potentius alio priuilegio quo ad hypothecã: idem uidetur in hoc priuilegio perſonalium actionum: argu. ĩ quæ in frau. credi. l. qui antem. §. ſciendum. Tertius in eo, qui credidit in rem refi ciẽdam: vt ſup. qui pot. in pigno. ha. l. interdum. Quartus in funeraria: vt ſup. de relig. l. penulti. Sed & ſi contentio eſt inter eos adeo priuilegiatos, nunquid unus eorum alteri præferatur? Reſpond. non, per hanc leg. niſi expreſſè inuenia: ur contra. vt ĩ. eo. l. q̃d quis. & in Authen. de æquali. do. §. his cõſequens. Inter hypothecarios autem dic præferẽdũ priorem tempore: ut C. qui pot. in pigno. ha. l. ſi fundum. niſi in caſibus quos not. ĩ. eod. titu. l. diuerſis. & l. eos. quibus caſibus inſpicitur cauſa etiam in hypothecis. Item ſi alter habeat hypothecam, alter priuilegium, præfertur hypotheca: vt C. qui pot. in pigno. l. eos. & ſup. de pactis. l. reſcriptum. Si autem nullus hypothecam, uel priuilegiũ habeat, præfertur qui occupat, niſi iam poſſeſſa erant bona, uel niſi ambo inſtarent, & debitor uni ſolueret: vt ſup. de bonis autho. iudic. poſſ. l. non expedierit. §. j. & inf. quæ in frau dem creditorum. lege, qui autem. § ſciendũ. & l. pupillus. Sed in hoc uidetur contra ſup. loc. l. in operis. Solu. ut ibi. Accur.

[k] Concurrunt. præterquàm in duabus dotibus ab eadem ſubſtantia debitis: tunc enim prærogatiua temporis ſeruatur: vt C. qui pot. in pigno. hab. l. ulti. §. in duabus.

SI pupillus, CASVS. Creditores qui contraxerant cum pupillo, miſsi ſunt in poſſeſſ. bono. eius, quia pupillus non defendebatur. Dicitur quod de his bonis poteſt fieri diminutio cauſa nutriendi pupillum. Secũdo dicit: ſicut debitor à principio poteſt ſe defendere

dere, ſi ſatiſdet iudicio ſiſti, uel per aliũ poteſt defendi, nec bona eius poſsidebuntur: ita ſi non ſe defendat a principio, uel per alium, & miſsio ſit facta in bonis eius, nũc uolens ſe defendere, & ſatiſdare iudicio ſiſti, admittitur, & recuperat poſſeſsionem bonorũ. Fran.

a Veſcendi. aliud ſi ex paterno contractu. uel dic idem ſi modo non eſſet facta uenditio, quæ fieri tunc poteſt, nõ nunc: ut ſ. quib. ex cau. in poſſeſſ. ea. l. apud Iulianum. & l. qui poſſeſsionem. & facit ſ. ut in poſ. leg. l. ſi cui. §. qui legatorũ. & l. qui legatorũ. & j. eo. l. fi.

b Debet ſatiſdare. Iudicio ſiſti, non iudicatum ſolui: quãdo ipſe ſe defendit. ut ſupra. quibus ex cauſis in poſſeſ. ea. l. hæc autem. §. fin. quæ eſt contra. ſed ſi alius, tunc ſic, ut ſupra. quib. ex cauſ. ma. l. item ait prętor. §. fi.

ADDITIO. Dic quod non debet ſatiſdare de iudicato ſoluẽdo, ut per Bar. in l. contraria.

* P.F. ipſa ſui.

c Quod quis. Quoquo modo. uel dãdo, uel ipſe redemptori, uel uenditoribus materiarum domino mandante: ut ſup. eo. l. ſi ueniri. §. j.

* P.F. fabricandę, uel emendę, uel armandæ.

d Ob nauem uenditam. ut uenditor nauis pretium, uel naui uendita authoritate iudicis. nam creditores propter quod eſt uendita, habent priuilegium perſonale in bonis emptoris. Tu dic quod alius uendidit nauem, & ego credidi debitori pretiũ: nam habeo perſonale priuilegium, ut hic: & ſupra eodem. l. qui in nauem. & in authen. de æqua. do. §. his conſequens. col. vij. Sed arg. contra. ſ. de tribu. l. procuratoris. §. plane. Sed refert, an ſimpliciter mutuem, ut ibi: an dicam in nauem emendam, ut hic: an etiam ut ſit mihi obligata: ut C. qui pot. in pig. ha. l. licet. reale autem nõ habeo: ut C. de pig. l. quamuis.

† In uulg. edit. miſſus ſit rerum eius.

e Poſt fiſcum. ſiue ante, ſiue poſt contrahat fiſcus, præfertur in perſonali priuilegio ei, qui credidit in refectionẽ, ut hic, ſed mulier præfertur eidẽ: ut in auth. de æqual. do. §. his conſequens col. vij. In reali pfertur iure qui potior eſt tẽpore, ut ſ. qui pot. in pig. ha. l. ſi pignus. & C. qui pot. in pign. ha. l. ſi fundum. & facit ſ. qui po. in pig. l. interdum. & l. ſeq. Accur.

bonis fieri debet ueſcendi [a] pupilli cauſa.

Bonis debitoris a creditoribus poſſeſsis, ſi ſatiſdederit debitor de iudicio ſuſcipiẽdo, debẽt creditores a poſſeſsione diſcedere. h. d.

Defendere debitorem ſicut ante, quàm bona eius poſsiderẽtur, licet: ita quoque poſt bonorum poſſeſsionẽ eius, ſiue ipſe * ſiue alius defenſionem eius ſuſcipiat, debet ſatiſdare, [b] ut ſatiſdatione interpoſita iudiciũ accipiat, & poſſeſsiõe diſcedatur.

Qui credit pecuniam in refectionem, uel inſtructionem rei, habet priuilegium primum poſt fiſcum. h. d.

Martia. li. v. reg. XVIII.

QVod quis nauis fabricandę, * uel armãdę, uel inſtruẽdę cã, uel quoquo modo [c] crediderit, uel ob nauẽ unditã [d] petat, habet priuilegium poſt fiſcum. [e]

Qui abeſt cauſa reipublicæ dolo malo, patitur miſsionẽ in bona ſua: Qui autem abeſt cauſa reipublica bona fide, non patitur miſsionem in bona ſua.

Idem libro ſingular. ad formulam hypothecariam. XIX.

EVm, qui in poſſeſsionem † miſſus ſit eius, qui reipublicę cauſa abfuerit, ſi apparuerit, eum dolo malo reipublicæ cauſa abeſſe, iure in poſſeſsione eſſe placet, [f] donec ſolidum ſoluatur. Eum autem, qui rerum eius, qui ſine dolo malo reipublicę cauſa abfuit, in poſſeſsionẽ miſſus ſit, pignus non cõtrahere: [g] & ideo diſcedere oportere [h] de poſſeſsione.

Vlp. li. xlv. ad Sab. XX.

EVm, qui circa columnas ſe occultat, ut creditorem euitet, latitare placet. Nam & eũ, qui recedit, hoc eſt, qui ſubterfugit, ne ſecum aliqua actio moueatur, latitare placet: tanquam † & qui ab urbe profugit, utique fraudandi cauſa. Nec enim intereſt, quod attinet ad latitandum, utrum quis profugerit, an uero Romæ agens copiã ſui non faciat. [i]

Ius pignori competens priuato præfertur uel aliter: Priuilegium competens perſonali beneficio principis non præfertur priuato habenti hypothecam. h. d. Bartolus.

Papin. li. x. reſpõ. XXI.

ANtiochenſium Cœlę Syrię † ciuitati, quod de lege [k] ſua [l] priuilegium [m] in bonis defuncti debitoris accepit, ius perſequendi pignoris durare conſtitit. [n]

Paul. li. j. ſentẽtia. XXII.

EVm qui. CASVS. Contra debitorẽ abſentẽ dolo malo fit miſsio. & uenditio. ſed ſi ſine dolo abfuit, fit miſsio, ſed nõ uẽditio. & finẽ huius l. expone ut in glo. Franc.

f Eſſe placet. etiã ut uendere poſsit. Accur.

g Non contrahere. ſ. aliter, ut poſsit fieri uenditio: tenet tamen pignus cauſa rei ſeruandæ, ut ſupra. quib. ex cauſ. in poſſ. ea. l. j. §. j. & C. de reſtitu. mi. l. Ignorare. Sed & uenditio [1] quandoque fiet ad inſtar furioſi: ut ſ. tit. ij. l. Fulcinius. §. adeo.

h Oportere. ſcilicet placet eum, qui in ſolutum talem rem accepiſſet, uel econtra ex prædicta cauſa. & hoc petita in integ. reſtit. prius: ut no. ſ. tit. ij. l. Fulcinius. §. ſiquis poſſederit. Accur.

EVm qui circa. CASVS. Quocunque modo quis latitet, ne uideatur, & cõueniatur a creditore, dicitur latitare, & ſic fit miſsio, & uenditio in eius bonis, ſiue poſt columnã ſe occultet, ſiue ſubterfugiat, ſiue propter hoc exeat de ciuitate, ſiue non. Franc.

i Non faciat. ut ſ. tit. ij. l. Fulcinius. §. Illud ſciendum eſt. Accur.

ANtiochenſiũ. CASVS. Ciuitas Antiochenſium impetrauit priuilegium a principe ut habeat tacitã hypothecham in bonis debitoris. hoc priuilegiũ non nocet debitoribus alijs illius debitoris qui illi pferãtur i pignoribus expſsis Fr.

[1] Ale. hic in apo. ad Bart. poſt alios reputat iſtã gl. fin. ad hoc quod quẽadmodum ære alieno urgẽte, & dilatione periculum afferente ipſi creditori põt ueniri contra pupillum, & furioſum, qui non latitant ad ſecundũ decretũ dato curatore eius bonis, ita ẽt poteſt ueniri cõtra abſentem reipublic. cauſa, quæ doctrina gl. non uidetur poſſe pcedere. Bolog.

† tum.

† uide in hãc l. Ale. li. diſp. j. c. xj. de Cele ſyria Plinium libr. v. c. xxiij.

k De lege. l. priuilegio ſuę patrię dato. Accur.

l Sua. quia fortè impetrauerat, ut præferret omnib' creditoribus in perſonali actione. uel Impetrauit ut haberet tacitã hypothecã, quã alias nõ haberet: ut C. de iur. reip. l. ij. li. xj. Vel dic de lege ſua, quod ipſamet cõſtituit tale ius municipale, quod licet, ut C. quę ſit lõ. conſue. l. j. & facit j. ad munic. l. Lucius. §. fina.

m Priuilegium. ſubaudi poſt.

n Conſtituit. id eſt, ſi aliquis alius habeat ius pignoris in bonis illis, non amittat propter legem illam munici-

municipalem uel impetrationem, & præfertur huic ei uitati non obſtante eo priuilegio, quod lege. &c. & facit ī. ad municip. l. ſimile. Accurſ.

B Onis venditis. CASVS. Bonis debitoris venditis per creditores non videtur vendita ancilla, quæ fuit concubina debitoris, nec filij ex ea nati. Secundo dicit, republica, puta ciuitas Bononienſium præfertur cæteris creditoribus in perſonali Franciſcus.

B Onis venditis excipiuntur cōcubina,[a] & liberi naturales. Reſpublica creditrix[b] omnibus chirographarijs creditoribus præfertur.

Pone caſum vt ſup. e. l. ſi pupil.

Idē li. v. Sentē. XXIII.

P Vpillus,[c] ſi nō defendat̃ i poſſeſsione creditoribus ꝯſtitutus, † minoribus ex his vſq; ad pubertatē alimēta præſtanda ſunt. Eius q[d] ab hoſtibus captus ē, bona venire non pñt, q̃diu reuertat̃.

a Concubina. quæ erat ſua ancilla, & filij ex ea ſui ſerui. & facit ſ. de pign. l. obligatione. Acc.

b Reſpublica creditrix. alias creditrix, & alias creditoria, id eſt chirographaria, ſed fiſcus nunquā eſt chirographarius: vt C. in quib. cauſis pig. tac. cōtra. l. j. & ij. dic ergo Bononienſium. & ſic impropriè vt ī. de ucib. ſig. l. eum qui vectigal. Accur.

In quibus exemplar. minori.

P Vpillus. CASVS Si non defendatur pupillus, & ſic eſt facta miſsio in eius bonis adhuc iñ ex iſtis bonis dabunt pupillo alimēta vſq; ad pubertatem. Secūdo dicit, debitor multorū captus eſt ab hoſtibus & quia nō defendit, bona eius ſunt poſſeſſa à creditoribus. dicit̃ ꝙ nō fiet vēditio horum bonorum, niſi reuertatur ab hoſtibus, & nolit ſe defendere. Franciſ.

c Pupillus. de hoc notaui ſup. eo. l. ſi pupillus. in gl. j Accurſius.

d Eius qui. de hoc not. ſup. ex. quibus cau. in poſ. ea. l. in poſſeſsionem. §. j.

DE SEPARATIONIBVS.

De creditoribus in bonis mittendis dictum eſt: ſed quia quidam eorum ſolent ſeparationem bonorū impetrare, ideo de ea ſubijcit. & expone de ea infra, qd tempus impetrari poſſit, & ex quibus cauſis denegetur. Accurſius.

S Ciendum eſt. CASVS. Separatio impetratur decreto prætoris. & impetrant eam creditores hæreditarij, vt ſeparentur bona hæreditaria à bonis hæredis, vt ſic eis ſatisfiat in totum, vel plenius, quam ſi concurrerent cū creditoribus proprijs hæredis. creditores autem hæredis non impetrant ſeparationem. & redditur ratio in litera. Item creditores hæreditarij poſtquam impetrauerunt ſeparat. præferuntur omnibus creditoribus hæredis, etiam ſi hæres rem hæreditariam alicui obligauit, & etiam fiſco, & municipibus, qui erāt creditores hæredis. In caſu tamen creditores hæredis impetrant ſeparationem bonorū hæredis à bonis hæreditarijs: vt ſi hæres dolo malo in fraudem ſuorum propriorum creditorum adiuit hæreditatem debitis grauatam. Item in caſu ipſe hæres impetrat ſeparati. vt ſi hæres inſtitutus eſt grauatus de reſtituendo coactus adiuit: tandem non apparet cui reſtituat: ue quia fideicommiſſarius deceſſit ante, quam ſibi hæreditas reſtitueretur. nunc creditores hæreditarij conueniunt hæredem: poterit hæres ſeparatio. bonorum propriorum à bonis hæreditarijs impetrare, vt ſi tantum de bonis hæreditarijs ſatisfaciat creditoribus hæredi. & non de ſuo. Item hoc caſu, ſi hæres non impetret, poterūt creditores eius hoc impetrare. Item uideamus.

TITVLVS VII.

†DE SEPARATIONIBUS.

Gloſſa prima ſummat totam hanc legē, ut dicit Bartol. ideo uide eam.

Vlpianus libro lxiij. ad edictum. I.

S Ciendū eſt, ſeparationē ſolere īpe-

Pater filium ſuum impuberem ſibi inſtituit hæredem, & ei ſubſtituit. tandem impubes adiuit, & deceſſit, & ſubſtitutus ſucceſſit. nunc creditores ſubſtituti bona eius petunt vendi. quæritur an creditores patris poſſint impetrare ſeparationem, ut bona patris ſeparentur à bonis ſubſtituti? Et dicitur quod ſic. hoc idem permiſſum eſt creditoribus impuberis, qui cum impubere contraxerant. poſtea dicit: primus inſtituit ſecundum: ſecundus tertium: creditores tertij volunt vendere omnia bona tertij, dicitur quod creditores primi poſſunt impetrare ſeparationem bonorum primi à bonis ſecundi, & tertij. Item creditores ſecundi poſſunt impetrare ſeparationem bonorum tertij, non primi. [Si filijfamilias.] Filiusfamilias ante, quàm militaret, cœpit habere creditores: & peculium paganicum, quod habebat, non erat ſoluendo: poſt quam cœpit militare, & ſic habuit peculium caſtrenſe, cœpit habere & alios creditores. & hoc peculium caſtrenſe bene eſt ſoluendo. De iſtis vltimis creditoribus quæritur, an fiat ſeparatio inter creditores ſecundos, & primos? Et dicitur quod ſic, ad poſtulationem contrahentium cum eo iam militante. Idem in alio caſu, quando creditor contraxerat cum non militante: tamen pecunia peruenit in rem patris. nam alij creditores reijciunt iſtum a bonis caſtrenſibus.

† Anton. Auguſtin. emendatio. lib. iij. c. j. admonet titulũ hũc eſſe ſextũ huius libri, titulũque ſuperiorem de priuilegijs creditorũ nõ extare | P. F. nec item in earum indice.

[Illud.] Ponuntur quidam caſus, in quibus creditor hæreditarius non poteſt impetrare ſeparationem. Primus ſi nouauit obliga. ab hærede. Secundus, ſi accepit vſuras huius debiti ab hærede. Tertius, ſi recepit ſatiſdationem de hoc debito ab hærede licet minus idoneam. Quartus, ſi bona hæreditaria, & hæredis ſint commiſta, vt vinum hæreditarium cum vino hæredis. Idem in frumento, & ſimilibus, ſecus in prædijs, quæ non dicuntur miſceri: idem in ſimilibus. Quintus, ſi eſt lapſum quinquennium ab adita hæreditate intra quod non fuit impetrata ſeparatio. & de p̄dictis cognoſcet prætor, vel præſes: & nullus alter. Eſt & ſextus, vt ſi creditor hæreditarius accepit pignus ab hærede pro hoc debito. Quæſitum eſt. Si aliqui ex creditoribus hæreditarijs elegerunt fidem hæredis, vt nouando cum hærede, vel pignus ab eo accipiendo, vel ſimili modo: aliqui non: factum illorū non nocet iſtis, quin iſti poſſint impetrare ſeparationem bonorum teſtatoris à bonis hæredis. & hæc impetratio non proderit illis, qui ſecuti ſunt fidem hæredis. Secundo dicit, poſtquam creditores hæreditarij impetrauerunt ſeparationem, & eis erit ſatisfactum: ſi quid de bonis teſtatoris ſupererit proderit creditoribus hæredis: non ſic econtra ſcilicet quod bona hæredis proſint amodo creditoribus hæreditarijs, ex quo impetrauerūt ſeparationē. & redditur ratio in litera, niſi veniā impetrarēt. & hoc tunc demum cū creditoribus hæredis erit ſatisfactum. [Item ſecundum.] Dominus inſtituit ſeruum ſuum heredē, & liberū. tandē mortuo dño aliquis acquiſiuit ſeruus ante, quam adiret bona dñi. nūc conuenitur a creditoribus dñi cuius eſt hæres. vult hæc bona poſt quæſita ſeparare a bonis dñi: iſtā qd dñs ſibi debebat: vt ſic a creditoribus domini non poſſideantur, dicitur quod auditur. Frā.

Decre-

trari decreto prætoris. a Solet autẽ ſeparatio permitti creditoribus ex his cauſis: b ut puta debitorem quis Seium habuit: hic deceſsit, hæres ei extitit Titius: no.n eſt hic ſoluendo: patitur c bonorũ uẽditionẽ. creditores Seij dñt bõa Seij ſufficere ſibi, et dñt * creditores Titij d ɔtentos eſſe debere bonis Titij: & ſic quaſi duorũ e fieri bonorũ uẽditionem. fieri.n. põt, ut Seius quidẽ ſoluẽdo fuerit, potuerit que † ſatisfacere creditoribus ſuis, uel ita ſemel: f & ſi nõ in aſſem, in aliqd tñ ſatisfacere: admiſsis autẽ cõmiſtiſq; creditoribus Titij, minus ſint conſecuturi: g quia ille non eſt ſoluendo: h aut minus cõſequatur: quia plures ſunt hi creditores. *i Eſt igit̃ æquiſsimum, creditores Seij deſiderantes ſeparationem, audiri: impetrareque à prætore, ut ſeparatim † cuiuſque bona creditoribus præſtentur. Ex contrario aũt creditores Titij ſeparationem non impetrabunt. Nam licet k alicui adijcendo ſibi creditorem, l creditoris ſui condõnem facere deteriorẽ. At qui adiit hæreditatẽ debitoris mei, non faciet m meã deteriorẽ ɔditionẽ adeundo: quia licet mihi ſeparationẽ impetrare. ſuos uerò creditores onerauit, dum adijt hæreditatem, quæ ſoluendo nõ eſt: nec poterunt n creditores eius ſeparationem impetrare. Sciendũ eſt autem, etiam ſi res obligata eſſe proponatur o ab hęrede pignoris iure, uel hypothecæ: attamen ſi hæreditaria fuit, iure ſeparationis hypothecario creditore potiorem eſſe eum, qui ſeparationem impetrauerit: p & ita Seuerus & Anto. reſcripſerunt. Sed etiam aduerſus fiſcum, q & municipes impetratur ſeparatio. Quæſitum eſt, r an interdũ etiam hęredis creditores poſsint ſeparationem impetrare, ſi fortè ille in fraudem ipſorum adierit hæreditatem? Sed nullum remediũ eſt proditum. ſibi enim imputent, s qui cum tali contraxerunt: niſi ſi extraordinem putemus prætorem aduerſus calliditatẽ

a Decreto prætoris. No. viij. caſibus impetrari ſ. ſeparationem. Primo qñ creditores defuncti petũt: ut ſtatim hic ſubijcit, & C. e. l. ij. & de hære. act. l. ſi adulta. Item ſecundo creditores hæredis, in caſibus. ſ. ſpecialibus duobus. Primo quãdo doloſe hæres fecit: ut j. §. quæſit m. Alius eſt etiam j. §. ſed & ſi quis ſuſpectam, in fi. §. Tertio ipſe hæres impetrat de ſuis bonis ab hæreditarijs: ut j. ea. l. §. ſed & ſi quis ſuſpectam. Quarto hæres neceſſarius bona poſtea quęſita, ſi adhuc bona patroni non attigit: ut j. ea. l. §. fin. Quinto etiã ſi attigit, & eſt minor, ut per reſtitutionẽ: ut ſup. de minori. l. ait prętor. §. non ſolum. Sexto in patrono, qui libertam ab alio inſtitutam reuocat in ſeruitutem: ut infra, eod. l. quoties. §. ſi liberta. & ſ. de in integ. reſti. l. nõ ſolum. §. fin. Septimo creditores caſtrenſes: ut j. eo. §. ſi filij. Octauo ſubſtitutus pupillariter bona pupilli, à bonis patris pupilli. ſi pupillus non adijt, uel per reſtitutionẽ abſtinuit: ut ſ. titu. j. l. pater.

b Ex his cauſis. ſupple & ſimilibus, ut modo notaui.

c Patitur. ſ. Titius cum lateret, & nõ defendaretur: ut ſ. ti. iij. l. Fulcinius. §. ij.

d Creditores Titij. repete dicunt, ſi non eſt in litera.

e Duorum. hominum. ſ. Seij, & Titij. uel dic duorum bonorum. Azo.

f Vel ita ſemel. l. inſolidum. & perficitur oratio, & incipit alia, & ſi non in aſſem. Accur.

g Conſecuturi. creditores Seij.

h Non eſt ſoluendo. in aliquo.

i Creditores. licet Titius eſt in aliquo ſoluendo, & ita ſupponit duas rationes, quare minus conſequebantur, ſecundum Azo. Sed quidam dixerunt hoc idem inutiliter reperi: & ſic falſam literam: & dic creditores, ſcilicet Titij. uel dic omnes permiſti, Seij, & Titij. Accurſius.

k Nam licet. id eſt, licitum.

l Creditorem. non fraudulenter: alias ſecus: ut j. §. quæſitum. & j. quæ in frau. cred. l. j. & ij. Et eſt arg. cõtra. ſup de ali. iud. l. j.

m Non faciet. licet defunctus facere potuerit. & ſic non licet hæredi * quod defuncto licuit. Argu. contra de regu. iur. l. in hæredem. & in authen. de iureiuran. à mo. §. cum utique. ubi dicit eſſe unam perſonam utriuſq; e

n Nec poterunt. niſi in caſu: ut j. §. quæſitum. qui eſt contra. Accur.

o Proponatur. eius hæreditatis cuius nole poſtulatur ſeparatio: ut ſubijcit.

p Impetrauerit. etiam ſi chirographarius eſt. & ſic contra C. q pot. in pig. hab. l. eos Solu. hoc admittit hic beneficio ſeparationis, quã ſcilicet ſeparationẽ impetrabat. Item cõtra infra, l. proxi. Sed ibi in alienatione, hic in hypotheca. Accur.

q Aduerſus fiſcũ. cui eſſent dictæ res obligatæ. uel dic, fiſcus, & municipes ſunt creditores hæredis. & facit ſ. de petitio. hæredita. l. item ueniunt. §. ait prætor.

r Quæſitum eſt. extra ordinem. Sed nõne etiam ex hoc edicto per officium iudicis, & ſic extra ordinem ſubuenitur alicui? Reſpon. ſic. ſed quod hic dicit, dic id eſt, nõ ex ordine huius edicti, neque per hoc edictum. Item hoc eodem caſu ſubuenitur per inferius edictum, quę in fraudem creditorum: ut j. quæ in fraud. credito. l. iij. & l. hac in factum. Sed ibi ſecundum Azo, exigitur fraus non ſolum hæredis, ſed etiam creditorum hæreditariorum, ut infra, tit. ij. l. qui autem. §. hoc edictum. & §. ſimili que modo. & §. in bus. Accur.

s Sibi enim imputent. Nur. nam qui cum alio &c. ut j. de reg. iur. l. qui cum alio. & facit ſ. de arb. l. diem. §. ſtati. & de pecul. l. ſi poſtea. & de cap. di. l. ij. §. hi. & de iud. l. inter ſu §. ti. & ſi menſur falſ. mo. di. l. j. § j. & de mino. l. cum mãdato. in fi. & de dam. inſe. l. qui bona. §. de illo. & C. de iure delib. l. fin. §. ſin autẽ. & ſ. ſi qs cau. l. ij. §. ſi quis. & de rei uend. l. & ex diuerſo. §. petitor. & commo. l. fi. & ad l. Aquil. l. item Mela. in prin. & de exerci. l. j § cuius autem. & de iureiu. l. ſi ſeruus iurauerit. & de peri. & com. l. ſi uina. ij. ibi. de ſe queri. & ſup. quib. mod. pig. uel hypo. ſol. l. itẽ. §. ſi quis paratus. & de in ſtit. l. ſed & ſi pupillus. § cęterum. & inſti. quib. mod. re contra ob. §. pe. & C. de epiſco. aud. l. ſi legibus. & ad Velle. l. ſi mulier. Accurſius.

* et dicũt, non eſt in P. Fl.

† Facere, non eſt in P. F. Haloãder autẽ hoc loco expunxit uerbũ, ſatisfacere.

* P. F. quia plures ſũt. hic eſt igitur.

† In P. F. quantumcunq; creditoribus præſtetur.

* Hæredi non licet, qđ defuncto licuit.

Quod

eius ſubueniri, q talẽ fraudẽ cõmentus eſt ꝙ nõ facilè [d] admiſſum eſt. Sed ſi qs ſuſpectã hereditatẽ dicẽs, ↄpulſus fuerit adire, & reſtituere hæreditatẽ: deinde nõ ſit cui reſtituat, [b] ex quibus caſibus ſolet hoc euenire: & ipſe quidẽ deſiderãti ſuccurri ſibi aduerſus creditores hȩreditarios, ſubueniemus. Hoc & Diuus pius reſcripſit: ut perinde teſtatoris bona ueniret, atque ſi adita hȩreditas nõ fuiſſet. Creditoribus quoq; huiuſmodi hrdis deſiderãtibus hoc idẽ pſtandũ puto: licet ipſe nõ deſiderauit, ut quædã quaſi ſeparatio [c] præſtet. Itẽ uideamus, ſi quis hæres parenti extiterit, cùm eſſet impubes, deinde intra pubertatem deceſſerit, & ſubſtituti bona ueneant, [d] qui impuberis hæreditatem adijt: an patris creditores poſsint ſeparationem impetrare. Et puto poſſe. Hoc amplius puto, ẽt impuberis creditores poſſe ſeparationẽ aduerſus † creditores eius [e] impetrare. Secũdũ hȩc uideamus, ſi primus ſm hrdem ſcripſerit, ſecũdus tertiũ, & tertij bona ueneant, q creditores poſsint ſeparationẽ impetrare. Et putem ſi quidem primi creditores petant, utique audiendos, & aduerſus ſecũdi, & aduerſus tertij creditores. Si uerò ſecundi creditores petãt, aduerſus tertij utique eos impetrare poſſe, aduerſus primi autem nõ poſſe.

Et in ſumma, primi quidem creditores aduerſus omnes impetrare poſſunt ſeparationem, ſecundi creditores aduerſus primi non poſſunt. aduerſus tertij poſſunt. Si filijfamilias bona ueneant, qui caſtrẽſe peculium habet, an ſeparatio fiat inter caſtrenſes, cȩterosque creditores uideamus. [f] Simul ergo admitten͂t, dũ modo ſi q cũ eo ↄ̃xerunt ante, q̃ militaret, forte debeãt ſeparari, [g] ꝙ puto probandũ. Ergo q ante ↄ̃xerunt, ſi bona caſtrẽſia diſtrahantur nõ poſſunt uenire cũ caſtrẽſibus creditoribus. [h] Itẽ ſi qd [i] in rem patris uerſum eſt, fortaſſe poterit & creditori ↄ̃dici, ne caſtrenſe peculiũ inquietet: cum poſsit poti⁹ cum patre experiri. Illud ſciendum eſt, eos demum creditores poſſe impetrare ſeparationem, qui nõ nouandi [k] animo ab hærede ſtipulati ſunt. Cæterùm ſi eum hoc animo ſecuti ſunt, amiſerunt ſeparationis commodum: quippe cum ſecuti ſunt nomẽ hæredis, nec poſſunt iam ſe ab eo ſeparare, q quodã modo eum elegerunt. [l]

Sed & ſi uſuras [m] ab eo ea mente quaſi eum eligẽdo exegerint: idem erit, pbandum. Item quæritur, ſi ſatis acceperunt ab eo, an impetrent ſeparationem? Et non puto. † hi enim ſecuti ſunt eum fortẽ, quem nouerunt. Quid ergo ſi ſatis idoneum nõ acceperunt? & ſibi imputent, cur minus idoneos [n] fideiuſſores accipiebant. Præterea ſciendum eſt, poſtea quam bona hæreditaria bonis hȩredis miſta ſunt, [o] nõ poſſe impetrari ſepa-

a Quod non faciſe. id eſt, aliter quã dolo interueniẽte.

b Ex quibus caſibus ſolet. ſunt enim caſus quibus non eſt cui reſtituatur: ueluti ſi decedat fideicommiſſarius ſine hærede: ut ſ. ad Trebellia. l. poſtulante. circa princip. & l. apud Iulianum. §. utrum. uel ſi non eſt præſens, uel infans: vt ſupra, ad Trebelliana. leg. antepenultim. in principio.

c Separatio. propriè enim ſeparatio dici non poteſt: quia nulla eſt miſtio: aditio enim habetur pro nulla. & facit C. de non numera. pecu. l. ſi cui. & ſ. de bon. poſſeſ. contra tab. l. ſi poſt mortem. §. fina. & j. de appella. l. à ſententia. & j. iudica. ſolui. l. iam tamen. §. in hac. & ſupra. de liber. cau. l. j.

d Subſtituti bona ueneant. à parentis creditoribus. Idem & ſi a creditoribus impuberis, quibus ſubſtitutus tenetur: ut ſupr, tit. j. l. pater. Accur.

e Creditores eius. ſcilicet impuberis. & ſic intranſitiuè legitur.

f Videamus. ſubaudi. & puto non fieri. R. & hoc probat, ſimul ergo &c. uel niſi ſubaudi, & lege interrogatiuè. & quod ſequitur, quod puto probandum. ad utranque quȩſtionem refertur.

g Separari. ipſis caſtrenſibus creditoribus hoc ſtipulantibus.

h Cum caſtrenſibus creditoribus. hoc poſtulentibus. habentur enim caſtrenſes ut hæreditarij: cum & hoc peculium hæreditas eſt: ut ſ. de mili. teſta. l. ſi certarum. §. Iulianus.

i Si quid. filio creditum R. & facit ad §. ſ. loc. l. cũ in plures. §. ueſtimenta. & de peculio leg. l. hinc quæritur. §. primo. ibi, cum enim &c.

k Qui non nouãdi. No. quid ſi nouãdi. idem uidetur: vt infra. proxi. §. & §. ſi quis pignus. de nouatione autem ideo dixit, quia olim ex coniectura huius nouȩ perſonæ prȩſumebatur: ut inſtit. qui. mod. tol. obliga. §. præterea.

l Elegerunt. & facit ſ. de la. cõmiſſ. l. de lege. §. poſt diẽ. & C. de pac. cõuen. l. ſi. & ſ. nautȩ, caupo. ſta. l. idẽ. [•] §. ſi. & ſ. de re iud. l. ſi ſe. §. ſi ex cõocutione. & C. eodem tit. l. ex iuriſdictionis. Accurſius.

m Vſuras. facit. ſ. depoſi. l. ſi homine. §. quoties. & C. de iure domi. impe. l. ij. & j. quæ in frau. cre. l. ait prȩtor. ij. §. ſi fraudator. uerſ. ſi quid. Et eſt præſumendum ſi futuri temporis ab eo uſuras accepit, uel etiam prȩteriti ex quo fuit hæres? Quid autem ſi prioris ſnam uidetur ſ probaſſe fidẽ ipſius ſi parẽt ſortis accipiat, & ideo non poteſt impetrare ſeparationem, arg. ſ. ad Maced. l. ſed Iulianus. in fin. & l. ſeq. & idem ſi accipiat vſuras: vt C. de non nu. pec. l. cum fidẽ. Idẽ facit j. de uacã. mu. l. penul. §. fina. Accur.

n Cur minus idoneos. facit ſ. mãn. l. inter cauſas. §. abeſſe. & qui ſatiſ. co. l. ſi ab arbi. & j. de fide. l. ij.

o Miſta ſunt. ut frumẽtum, uinum, & ſimilia. quod de facto accipe. de iure enim poſtquam hæres hæreditatem adijt, & ſua propria, & cuius eſt hæres

† In P. F. creditores hæredis eius.

s Et hinc eſt qd tale peculium ex eiſdem cauſis cõfiſcatur, ex quibus hæreditas extraneo auffertur: ut no in l. ſenatus. §. ſi filius. iſtra ad Sylla.

[•] & ita.

† In P. F. hi enim ſecuti ſunt eum. Fortè quẽ mouebit: qd ergo &c.

hæres bona communia ſunt, & unũ patrimonium quantum ad ius. Acc.

a Contributa. id eſt, miſta.

b Effecerint. uelut cum alluuio depellit partem, uel cruſtam unius prædij in aliud prędiũ, & facit eam unitã: vt ſup. de acq. rerũ do. l. adeo. §. præterea.

c Quod dicitur. in edicto de ſeparationibus, quod non habemus.

d Poſt multum. facit Inſtit. de litera. ob. §. multum.

e De his. de quibus ſ. diximus ceſſare ſeparationem. Azo.

f Nullius alterius. ergo demandari non poteſt: vt ſupra de offi. eius. l. j. & facit ſup. de tran. l. cum hi. §. ſed nec prætor. & ĩ. de reg. iur. l. ubicunque.

g Hoc eſt. refertur ad prætorẽ. Ac.

h Qualitercunq;, aliàs qualitercunq; & alias qualiter. & facit ĩ. quæ in frau. credi. l. ait prætor. §. ſi quid. & ſupra, depoſit. l. ſi hominem. §. quoties.

i Nihil eis prodeſſe. quod ergo non habet per ſe, nec per alium. Sed arg. contra ſ. quæ res pig. ob. poſſ. l. Ariſto. & ſ. de acquir. hær. l. cum hæreditate. in gloſſ. iiij. & de bon. author. iu. poſſ. l. cũ unus. Acc.

k Hos. ſ. qui ſecuti ſunt fidem hæredis.

l Nihil. Niſi creditores hæredis dimiſſi ſunt: vt in cõtrario ĩ. eod. l. debitor. in fine. Azo.

m Facilitatem. ſic Inſtit. quib. mod. re contra. ob. §. præterea.

n Non ſunt audiendi. merito audiri non debent. ſeparatio enim &c. & facit quod quia debeat eſſe conten-

Electione ſua qs contentus eſſe debet.

rónem. Cõfuſis. n. bonis, & unitis, ſeparatio impetrari nõ pót. Quid ergo ſi prędia extent, uel mãcipia, uel pecora, uel aliud, qđ ſeparari poterit? Hic utique poterit impetrari ſeparatio. Nec ferendus eſt qui cauſat bona cõtributa, [a] cùm prędia ɔtribui nõ poſsint, niſi ita ɔiunctæ poſſeſsiones ſint, & permiſtæ proprijs, ut impoſſibilem ſeparationẽ effecerint. [b] qđ quidẽ perraro contingere pót. Quod dr̃, [c] poſt multũ [d] tp̃is ſeparationem impetrari non poſſe: ita erit accipiẽdum, ut ultra quinquennium poſt aditionem numerandum ſeparatio nõ poſtuletur.

De his [e] aũt oĩb. an admittenda ſit ſeparatio necne, prætoris erit, uel pſidis notio, & nullius alterius: [f] hoc eſt [g] eius, qui ſeparationẽ indulturus eſt. Si qs pignus ab hærede acceperit, non eſt ei concedenda ſeparatio, quaſi eum ſecutus ſit. Neque enim ferẽdus eſt, qui qualitercũq;, [h] eligentis mente tñ, hæredis perſonam ſecutus eſt. Quæſitũ eſt, ſi fortè plures ſint creditores, quidã ſecuti hęredem, quidam non ſecuti: & ij, qui hæredem ſecuti non ſunt, impetrauerint ſeparationẽ, an eos ſecũ admittãt, qui ſecuti ſunt? Et putem nihil eis pdeſſe. [i] hos [k] eñ cum creditoribus hæredis numerandos. Item ſciẽdum eſt, uulgò placere, creditores quidem hæredis, ſi quid ſuperfuerit ex bonis teſtatoris, poſſe habere in ſuũ debitum: creditores uerò teſtatoris ex bonis hæredis nihil. [l] Cuius rei rõ illa eſt, φ qui impetrauerint ſeparationem, ſibi debent imputare ſuam facilitatem, [m] ſi cum eſſent bona idonea hæredis, illi maluerint bona potius defuncti ſibi ſeparari: hr̃dis autem creditoribus hoc imputari non poſsit. At ſi creditores defuncti deſiderent, ut ẽt in bonis hæredis ſubſtituantur: non ſunt audiendi. [n] Separatio enim quam ipſi petierunt, eos ab iſtis bonis † ſeparauit. Si tamen temere ſeparationem petierunt creditores defuncti, impetrare ueniam [o] poſſunt: iuſtiſsima [p] ſcilicet ignorantiæ cá allegata. Item ſcieudum eſt, neceſſarium hæredem ſeruum cum libertate [q] inſtitutum impetrare poſſe ſeparationem: ſcilicet, ut ſi nõ attigerit [r] bona patroni, in ea cã ſit, ut ei quicquid poſtea acquiſierit, ſeparetur: [s] ſed & ſi quid ei a teſtatore debetur. [t]

Papinianus libro xxv. Quæſtio. II.

AB hærede uendita hæreditate, ſeparatio fruſtra deſiderabitur: utique ſi nulla fraudis incurrat ſuſpicio. Nam quę bona fide medio tempore per hęredẽ geſta ſunt, [u] rata conſeruari ſolent.

Cùm fideiuſſor principali ſuccedit, extinguitur obligatio fideiuſſoria, ſi ad incommodum creditoris non cedit: aliàs ſecus. Item poſt admiſſos creditores hæredis, creditores defuncti ad eius hæredis bona poſſunt habere regreſſum h. d. Bar.

Idem libr. xxvij. Quæſtionum. III.

DEbitor † fideiuſſo-

tas eo quod eligit, ſup. de trib. l. quod in hæredę. §. eligere. & ſup. de iureiu. l. qui iuraſſe. in pri.

o Veniam. ſcilicet ut in eo quod ſupereſt creditoribus dimiſſis, admittantur: ut infra eo. l. debitor. §. ſed infra eodem, l. ſi creditores. eſt contra. Sol. ut ibi.

p Iuſtiſſima. ut quia bona hæreditaria ſubita clade perierunt.

q Cum libertate. hodie etiam ſine libertate: vt inſtitu. qui manu. non poſ. §. j.

r Non attigerit. id eſt, adijt animo, ſed non adminiſtrauit.

s Separetur. communi iure: vt Inſti. de hæred. quali. & diff. §. j. ſed iure reſtitutionis minor etiam poſt, quam tetigit: vt ſup. de min. l. ait prætor. §. cum non ſolum.

t Debetur. ſupple ſimiliter ſeparetur.

u AB hærede. Geſta ſunt. uendẽdo, ut hic: vel alicui creditori ſoluẽdo: vt ſup. de bo. autho. iudi. poſ. l. ſi non expedierit. §. j. obligando enim non præiudicat ſeparationi: vt ſupra eo. l. j. §. ſciendũ. quæ eſt contra. Vel ibi mala fide, hic bona. & facit ſup. de mino. l. in integrum.

DEbitor. ſ. A. z e s. Titius debebat mihi centum, & pro eis fideiuſſerat Seius, debebat autem Titius & alijs multis. nũc Titius ſucceſſit Seio

† Separabit, in P. Flo.

x Not. qđ dictũ eſt in ſumma tio, & con cor. l. generaliter. infra đ ſide. quã l. cũ noſtra l. limitabis pulchre non procedere, quando cederet ad incommodum creditoris, ſecũ dum Bar. hic & Alexan. poſt eũ, q dicit hanc limitationem pulchrã.

Seio. & cum creditores vellent vendere omnia bona Titij,& ſic per conſequens hæredi, Seianam,volo impetrare ſepara. hæred. Seianæ à bonis Titij cum bona Seij ſint ſoluendo , & non bona Titij.dicitur ꝗ quod poſſum.& ſi bona Seij mihi non ſufficiant , admittar ad bona Titij cũ creditoribus eius, ſicut & ſi Titius non ſucceſſiſſet Seio : cum & creditores hæredit. ſi non ſufficiat hæreditas, poſſunt uenire ad bona hæredis, dum tamen prius ſit ſolutum creditoribus hæredis,& econtra multo magis. Fran.

a Debitor fideiuſſori. ſcilicet ſuo Accurſius.

b Eiuſq;. ſcilicet debitoris,& per cõſequens fideiuſſoris. & die uenierũt, id eſt de vendendo tractauerunt. alias cõtra : ut ſup.l.ꝓxi.

c Extincta ſit. quoties enim concurrit principalis,& acceſſoria obligatio in eãdem perſonam , extinguitur acceſſoria : vt infrà, de duobus reis. l. ſi duo. & de fideiuſſ. l. generaliter. & l. hæres. & C. de fideiuſſo.l. fideiuſſoris. & hoc ea rõne, quia pro ſeipſo fideiubere non poteſt. & adde quod not. C.de pac. l. debitori.in gloſſ. confuſa. Item facit C.ſi antiqui credito. l. j.& ſup. de euic. l. non tamen ei. Accur.

d Proſpexerat. accipiendo fideiuſſorem. & facit ſup.qui pot.in pigno.hab.l. creditor.§. reſpon.

e Ei quærenda. aliàs acquirenda, & aliàs exquirenda. Accur.

f Non adita.quod creditor conſequitur poſtulando ſeparationem , ſcilicet vt aditio nulla habeatur in ſui præiudicium.

g Venditis, vel etiam nõ venditis. imo hodie pri⁹ debitor,ut in auth. de fideiu. §.j.col.j.

h In propoſito ſummoueri,& ſi iuſta fuit cauſa ignorantiæ:ne ſit contra ſup.l.j.§.penult.in prin.ſecundũ Gar.& H.tu dic ſecundum Io.ſpeciale hic:quia & hæredis creditor erat,ut ſubijcit.

ri [a] hæres extitit, eiusq; [b] bona uenierũt. Quãuis obligatio fideiuſſionis extincta ſit , [c] nihilominus ſeparatio impetrabiť petẽte eo,cui fideiuſſor fuerat obligatus,ſiue ſolus ſit hę reditarius creditor , ſiue plures. Neq; .n. rõ iuris, quæ cãm fideiuſſionis ꝑ principalẽ obligationẽ, quæ maior fuit , excluſit, damno debet afficere creditorẽ , qui ſibi diligẽter proſpexerat. [d] Quid ergo ſi bonis fideiuſſoris ſeparatis ſolidũ ex hæreditate ſtipulator ꝯſequi nõ poſsit?verũ portio cũ cæteris hæredis creditorib. ei. ꝗrenda [e] erit:an ꝯtẽtus eẽ debebit bonis, quæ ſeparari maluit?Sed cum ſtipulator iſte nõ adita [f] fideiuſſoris à reo hæreditate, bonis fideiuſſoris uẽditis, [g] in reſiduũ permiſceri debitoris creditoribus potuerit : rõ nõ patiť, eũ in ꝓpoſito ſummoueri. [h] Sed in quolibet alio creditore, qui ſeparationem impetrauerit , ꝓbari commodius [i] eſt, ut ſi ſolidum ex hęreditate ſeruari nõ poſsit,ita demũ ali⁹ quid ex bonis hæredis ferat,ſi ꝓprij creditores hæredis fuerint dimiſsi . qđ ſine dubio admittendum eſt circa creditores hæredis,dimiſsis hæreditarijs. [k]

Creditores conditionales,& in diem, & etiam legatarij poſſunt impetrare ſeparatianẽ.hoc dicit. Bar.

i Commodius.de æquitate.

i Commodius.contra ĩ. eod. l. ſi creditores.Sold. vt ibi.

k Hæreditarijs.vt ſuperfluum accipiant : vt ſup.l.j. §.penult.in princ.

Idem lib.xij.Reſponſorum. IIII.

CReditoribus,quib. [a] ex die,uel ſub cõditione debetur, [b] & ꝑ hoc nondum pecuniã petere poſſunt, æquè ſeparatio dabitur : qm̃ & ipſis cautione [l] cõi conſuletur. legatarios autem in ea tm̃ parte,quæ de bonis ſeruari potuit , [m] habere pignoris [n] cãm conuenit.

Qui ſeparationem impetrauerunt,non poſſunt cum creditoribus hæredis concurrere , ſed ad bona poſtea ex hæreditate quæſita,aliunde nullo modo.hoc dicit Bartolus.

Paulus lib. xiij. Quæſtionum. V.

SI creditores [o] hęreditarij ſeparationẽ bonorum impetrauerint, & inueniatur non idonea hæreditas, hæres aũt idoneus:non poterunt reuerti ad hæredẽ:ſed ei , [a] qđ ſemel poſtulauerũt , ſtare debebunt. Sed ſi poſt, impetratam ſeparationẽ aliquid hæres acquiſierit, ſi quidem ex hæreditate:admitti debebunt ad id , qđ acquiſitum eſt illi, [a] qui ſeparationem impetrauerunt. Sed ſi illis ſatisfactum fuerit, quod ſupereſt tribuetur proprijs hęredis creditoribus. At ſi ex alia cauſa hæres ac-

CReditoribus. CASVS. Creditores hæreditarij etiam ij, quibus debetur in diem , uel ſub cõditione , poſſunt impetrare ſeparationem : legatarij autem poſſunt poſtulare ſeparationem , cum habeant bona hæreditaria obligata , quæ ſuperſunt poſt quàm ſatisfactum erit creditoribus hęreditarijs. Franc. Accurſij.

l Cautione. per ſeparationem , vel miſsionem in poſſeſſionem.M. ut ſupra quibus ex cauſ. in poſſ. eatur. l.in poſſeſſionẽ. Vel dic quod cauetur eis de ſoluendo : vt ſup.de iud.l. in omnibus.

m Potuit.deducto ære alieno:vt & ſuprà ad Trebell. l. j. §.pen.& ĩ.eo.l.quoties.in princ. & facit ĩ. de act. & oblig. l. hæreditariarum.

n Pignoris. vt C. communia de leg. l.prima.

SI creditores. CASVS. Impetrata ſeparatione à creditoribus hæreditarijs, ſi non inueniuntur ſoluendo hæreditas , nõ poſſunt habere regreſſum contra hæredẽ. Sed ſi ſeparatione facta , hæres aliqua acquirat:aut de hæreditate , & ad hęc ueniunt creditores hæreditarij : aut aliunde, & tunc non ueniunt etiam poſt quàm eſſet ſatisfactum creditoribus proprijs. Idem ſi in ſeparatione ſint læſi creditores hæreditarij : vt minus percipiendo de bonis quàm deberent. ad hæc autem bona poſt quæſita admittuntur creditores hęredis.& redditur ratio in litera.Franciſ.

o Si creditores. proprij creditores hęredis. Accurſius.

Sic in P.F. Haloand. autem legit, exequenda erit.

[a] P.F.qui. [b] P.Fl.debentur.

[a] P.F.ſed eo.

[a] P.Fl.illis.

Non

a Non uidetur.huic reſpon. & ỹ.proxi.eſt contra ī. l.debitor.§.quid ergo. Sol. hic corrigit, ut hic innuitt quidam putant &c. Alij ut lr. quod ibi erat uendita hæreditas,hic non.Tertij quod ibi interuenit ignorantiæ cauſa,hic non:vt ī.l.j.§.penul.in fin. Tu dic quod hic dicit de acquiſitis per hæredem:& infra proxim.reſpõ. non erat plene ſatisfactum proprijs: vel non eſt idē qđ in hoc reſpon. per omnia, licet dicat, idemq; &c. ſed intelligitur ſecundum determinationem illius l. debitor. & eildem modis ſoine aliud contra.ỹ.eod.l.j.§.penul.in fin. ubi dicit admitti hæreditarios ad bona hæredis cauſa cognita etiam poſt ſeparationem. uel, ut puto,non obſt. ilic §. penultim.quia & ſi non poſſet ſatis fieri pro his, impetrabunt hæreditarij ueniam ex iuſtiſsima cauſa.arg.ſup. de in lit.iuran. l. uideamus.§. pen. & ſup. de interro. act. l.de ætate.§ ex cauſa.& quibus ex cau. ma. l.j.in fin.

b Quæ.ſ.bona.

c Recipere.ſ.per defunctum qui non eſt.uel dic per hæredem extrinſecus acquirentem. ſecus ſi de hæreditate: vt ſup.ead.l. Accur.

d Acquirere. facit C.arbi.tut. l.ſi defunctus. Acc.

Quoties. CASVS. Non ſolum creditores hęredis impetrare poſſunt ſeparatio ſed ēt legatarij, vt tamen ſoluatur creditoribus priuſquā legatarijs. Item patronus qui ſucceſsit liberto adeunti hær.alicuius exiſtentis non ſoluendo,poteſt impetrare ſeparationem bonorum liberti a bonis hæredis. Francis.

quiſierit, non admittenē hæreditarij creditores. Quòd ſi proprij ad ſolidū puenerunt:id, qđ ſupererit, tribuēdū hæreditarijs quidā putant. mihi aūt nō vr̄. cum.n.ſeparationē petierunt, receſſerunt à pſona hæredis,& bona ſecuti ſunt,&quaſi defuncti bona uendiderunt, quæ [b] augmenta non poſſunt recipere. [c] Idemq; exiſtimo dicendū, ēt ſi circa ſeparationē bonorum decepti, minus conſecuti ſunt, quam proprij hæredis creditores. Proprij autem hæredis creditores propria eius habent bona & perſonam: quæ poteſt, donec uiuit, acquirere. [d]

Non ſolum creditores, ſed ēt legatarij poſſunt petere bonorū ſeparationem.

Iulianus libro xlvj. Digeſtorum. VI.

Quoties hæredis bona ſoluendo non ſunt, non ſolum creditores teſtatoris, ſed ēt eos quibus legatū fuerit, impetrare bonorum ſeparationem, æquum eſt ita, ut cum creditoribus ſolidum acquiſitū fuerit, legatarijs uel ſolidum, [e] uel portio quærat̄. Si liberta hæres inſtituta [f] bonorum poſſeſsionē ſm tabulas petijſſet eius, q ſoluendo nō erat: quæſitum eſt, an bona eius ſeparari ab hæreditarijs debeant? Reſpondi, non eſt iniquū ſuccurri patrono, [g] ne oneretur ære alieno, qđ liberta petendo [a] bonorum poſſeſsionem ſm tabulas, contraxerit. [h]

Martia.lib.ij.regul VII.

Qui iudiciū [†] dictauerint [i] hęredi, ſeparationem quaſi hęreditarij poſſunt impetrare: quia ex neceſsitate [k] hoc fecerunt.

TITVLVS. VIII.

DE CVRATORE bonis dando.

Primò loquitur in inſtituto ſub conditione poteſtatiua. Secundo ſub cōditione caſuali. Tertiò adducit ad prædicta exemplum, ſecunda ibi, Quòd ſi nihil. tertia ibi. Sicuti tum uenter. hoc dicit. Barto.

Paulus lib. lvij. ad edictum. I.

SI ſub [†] conditione ...

e Vel ſolidum. ſi bona ſufficiunt: aliàs inquantum poſſunt: vt hic, & ſup. eo. l. creditoribus. & ſup. ad Tre. l.j.§.pen. Vel dic ſolidum quando debetur, ut æs alienum: vt C.eod.l.j. Sed arg.contra. C. de iure delibe. l. fi.§.l centiam.ubi dicit creditores præferri. ſed & hic præferuntur eorum bona, ſed non hæredis creditores: cum hæreditas habeatur pro non adita, ex quo ſeparatio eſt poſtulata: ut ſup. eo. l. debitor.§.j.Acc.

f Inſtituta. a quodam alio non patrono.

g Patrono. ut poſsit impetrare ſeparationem qui poſtea libertæ ſuæ ſucceſsit. uel dic quod reuocauit eam in ſeruitutē. & eſt argumentum pro utraque, ſupra de in integ. reſtit. l. non ſolum. in ptinc. & §. proinde.

h Contraxerit. i. quaſi contraxerit adeūdo: vt Inſti. de oblig. ex quaſi contractu.§ hæres. Acc.

Qui iudicium. CASVS. Creditor hæreditarius, licet cœpit agere contra hæredem, tñ poteſt impetrare ſeparationem. Fran.

i Qui iudicium dictauerint. proponendo actionē. uel dic ſecundum R. etiam conteſtando: per quod uidebantur nouare, & ſic præiudicare: ut ſup. eo.l.j.§. illud. Sed eſt contra: quia hęc nouatio proficit, nō nocet: vt ỹ. de noua.l.aliam.

k Ex neceſsitate. ſcilicet perueniendi ad ſuum, quæ eſt cauſatiua neceſsitas, non præciſa. uel dic quia actio tempore expirabat. Argu. ſup. de ſer.l.j. In fi. & ſic expone. ſupra de bō.auth.iud. poſſ.l.ij.& iij. Acc.

[a] Aliàs, retinendo.

[†] Iudiciū dictare alicui, eſt actionē ei proponere, mouere, intentare.

DE CVRATORE bonis &c.

Datur curator bonis defunctorum, ut in l. i. huius titu. uel dic abſentium, ut C. de ca. & poſtliminio reuer. l. iij & ſup. ex quib. cauſis ma. l. ab hoſtibus. § i. uel debitū ſoluere nolentiū: vt infra eodē. l. fi. & ti. i l i. Itē quandoque præſentis: vt C. de bonis quæ liber's. l. fi. §. i. in fine. Item in alio: vt C. đ curatore furioſi l. i. Cætera genera curatorum dic ut infra de muneribus & honoribus lege prima, § fina. & facit ſupr. de priuilegijs creditorū. Litē priuilegium. §. i. Accur.

[†] In P. Fl. incipit, Is qui ſub &c.

Si ſub conditione. CASVS Hæres inſtitutus ſub conditione poteſtatiua, ſi det decem fratribus Sancti Franciſci, adire differt. ad poſtulationem creditorum cogetur adire: nam dabitur ei dies intra quam ſi non adeat, ex tunc repellatur. ſi aūt hæres inſtitutus ſub quacunque conditione dicat ſe nolle adire, etiam ſi conditio exiſtat, tunc bona hæreditaria poſsidebuntur. & uendentur, ut creditoribus ſatisfaciat. Si aūt conditio eſt caſualis: puta ſi nauis ueniat de Ferraria, & ſic interim non poteſt hæres adire: tunc datur curator bonis,

qui cuſtodiat ea,& uendat res quæ ſeruando perirent: uendat etiam alia bona propter æs alienum ſi quod urget: ſicut fit cùm uenter eſt in poſſ. bo. eũ pupillus hæres eſt, & non habet tutorem. Franc.

a Si ſub conditione. alias is qui ſub. alias ſi ſui.

b Si poteſt. i. ſi poteſtatiua eſt conditio: cogitur quidem non præciſe: ſed ſtatuitur ei dies intra quam deat: ni ea tunc repellatur etiam ſi uellet implere poſtea: ut ſ. de hære. inſtit. l. ſi quis inſtituatur. §. j. & ſ. de bon. autho. iud. poſſid. l. ſi ſeruus. & ad hoc C. de inoffic. teſt. l. ſi ſumus. §. fina. & ſ. ad Treb. l. facta. §. ſi ſub conditione. Accur.

c Si conditio. quæcunque ſit, caſualis, uel poteſtatiua, uel mixta. patet hoc quod amittit hæres hæreditatem. & ſic eſt cõtra. ſup. de acquir. hær. l. is qui hæres. ubi cõditionalis non poteſt repudiari. Sol. hic authoritas prætoris præceſſit: ibi nõ tenet per ſe, ar. ſup. de offi. præſi. l. legatus. & ſ. de orig. iur. l. ij. §. & cũ placuiſſet. in glo. ab ſtinerent. Vel dic, non repudiauit hæres hæreditatem: ſed ius adeundi et ſi extiterit conditio. Vel magis pacti, quam repudiationis ſunt hæc uerba: ut ſup. de pac. l. tale. in prin. Vel hic nõ dicit teneat, uel nõ repudiatio, ſed bona uendenda: & ſic nõ tenet: & poterit eſſe hæres ſi quod remãſerit. Sed an hoc caſu eſt curator dandus? uidetur quod nõ: ut ſtatim innuit. & eſt ad hoc C. de bon. autho. iu. poſſ. l. fi. & ſupra quibus ex cauſ. in poſſeſ. ea. l. Fulcinius. §. j. uel dic hic dandũ: & ſecus ibi. uel quia non fuit petitus. uel ibi, bona certum dominum habebant, qui ſe celabat: quo caſu non datur niſi in caſibus; ut modo notaui in titulo. at hic loquitur quando pendet cuius bona ſint, uel neſcitur pro certo.

d Vendenda. ex edicto quodam, quod non habemus: cuius meminit lex illa, ſi quis inſtitu. ſup. de hæred. inſtitu. & etiam hic, & ĩ. l. proxim. & eſt ſententia eius. uel ex ſenatuſconſulto: ut ĩ. eo. l. imperatores.

e Quod ſi nihil facere poteſt. ſcilicet hæres, id eſt, nec implere conditionem, nec reſpondere: quia caſualis eſt. Idem puto ſecundum Azo. & ſi poſſit & nolit: ut ſup. de hæred. inſtit. l. ſi quis inſtituatur. §. ſed ſi bonorum. & §. item ſi conditioni.

† Similẽ gl. habes incl. j. de off. or. & in l. pe. C. de uerbo. ſigni. & ĩ l. ſæpe. infra d uer. ſign. & in l. ij. C. de obſeq. patro. præſtã. & p[l]ene in l. ſi is de reb. dub.

f Conſtituendus erit. ad conſeruanda bona duntaxat: uel quæ ſunt peritura uẽdet. : ut ſubijcit. & ſupra de admin. tut. l. inter bonorũ. poteſt ergo conſtitui et ſi nullus ſit creditor: ut & ĩ. de mune. & ho. l. j. §. fin. & ſup. de neg. geſt. l. fin. nec ob. ſup. qui. ex cau. ĩ poſſ. ea. l. ſi diu. quia ſatis urget conditio ut res non pereat. Sed Azo dixit: urgebat æs alienum, per l. illam, ſi diu. & per id quod hic ſubijcit: & ĩ. l. proxi. & ſecundũ hoc ponitur aut pro &c. & quod hic ſubijcit: ſed ſi graue &c. quid adijcit ſecundũ eum: niſi dicas quod ſup. erat æs alienum, ſed non graue: ſed ĩ. graue: uel prius dixit fieri uenditionem: nunc ſolutionem dicat fieri quare prima litera planior eſt.

g Per curatorem. alienantem ad hæc peritura, & etiam non peritura, ſi oporteat: ut addat prædictis,

h Venter in poſſeſſione, ut ſup. de uẽtre ĩ poſ. mit. l. j. §. item ſi periculum. & l. curator. §. j. & adde idem ſ. de hære. inſti. l. ſi quis inſtituatur. Itẽ facit ad prin. l. C. de iure do. l. ij. & ſ. de arbitr. l. litigatores. §. idem dicit. Sed an teneatur facere inuentariũ? Reſpon. ſiet & argu. ſ. de uentre in poſſ. mit. l. j. §. curatore. ad fi. l. cuius exemplũ poſſunt creditores alij habere: ut ſ. de bo. autho. iudi. poſſ. l. finali.

i Decerni ſolent. ſcilicet curator. Accurſius.

ditione: [a] hæres inſtitutus eſt, cogẽdus eſt ꝯdõni parere, ſi põt: [b] aut ſi reſpõderit, ſe nõ aditurũ, ét ſi ꝯdõ [c] extiterit, uẽdẽda [d] erũt bona d̃functi. Quòd ſi nihil facere põt, [e] curator bonis ꝯſtituẽdus erit, [f] aut bona uẽdẽda. Sed & ſi graue æs alienũ ſit quod ex pœna creſcat, per curatorẽ [g] ſoluendũ æs alienũ, ſicuti cùm uenter in poſſeſſione [h] ſit, aut pupillus hæres tutorem nõ habeat, decerni ſolet. [i]

Supra locũ, ĩ quo tur quãda curator datur bonis defuncti, hic quãdo bonis uiuẽtis datur h. d. Barta.

Vlpia. li. lxv. ad edict. II.

DE curatore: † cõſtituẽdo hoc iure utimur, ut prætor adeatur, [k] iſque curatorẽ, curatoresve conſtituat ex conſenſu maioris partis creditorum, uel præſes [l] prouinciæ, ſi bona diſtrahenda ſunt in prouincia. † Quæque per eum, eos ve, qui ita creatus, creative eſſent, acta, [m] facta, [n] geſtaque ſunt, rata habebũtur, [o] eiſque actiones, &

† Lu. Ro. ĩ ſuis ſin. fo. iiij. ſi. xcvij. dicit hic eẽ caſũ ſin. ad hoc quod ubicunq; dubitatur de mandato ſubſtituti, ipſe ſubſtitut[us] debet tantum cauere ꝓcuratorẽ rem ratam habiturum, non autẽ dominũ. Adde quod in actore Bar. tãgit hanc q. in l. ſi actor. ĩ. rẽ ratã hab. & in l. ſi ante. ĩ ſi. iud. ſol. Baldus in l. nulla. & Salt. in l. quod qs. q. ul. C. de procur. & P. de Ca. conſi. xvj. & Aretin. cõſ. xxix.

† In hũc locũ uide Theophilum in inſtitutionibus, titul. de ſucceſ. ſubla.

DE curatore. CASVS. Primo dicitur qualiter conſtituitur curator. Secundo dicit, geſta per curatorem rata ſunt. Tertiò, quòd poteſt agere & excipere. Quartò, quòd ſi curator poſt litem a ſe conteſtatam conſtituat procuratorem, ſatiſdabit procurator nomine curatoris, id eſt, quòd curator habebit ratum. & de ſimilibus tanquam procurator curatoris, non domini bonorum. Quinto ſi plures ſunt curatores in bonis unius, quilibet poteſt agere, & conueniri inſolidum. ſed ſi per partes ſunt conſtituti, ut unus adminiſtraret Italica bona, alter prouincialia: tunc quilibet bona ſibi deputata tantum adminiſtrabit. Sexto curator non datur inuitus niſi in caſu, ut cum nemo uoluntarius inuenitur. Septimo, ſi tres ſunt curatores, & unus eorum non adminiſtret aliquid, alij ſic: dicitur quod poteſt conueniri inſolidũ ſicut alij: niſi inuitus eſſet factus curator. & hoc dicit hæc lex & ſequens. Franciſcus.

k Adeatur. a creditoribus, uel ab alijs quorum intereſt propter ſpem ſucceſſionis, ſcilicet eius, qui abſens eſt: ut & ſup. de hæred. inſtitu. l. ſi quis inſtituat. §. item ſi conditioni. & ſupra, de uentre in poſſ. mi. l. j. §. quoties. uel forte etiam nullo petente, ſi ſibi iudici quoquo modo ſit notum bona diſſipari: argu. ſup. qui petant tuto. l. ij. §. ſi quidem. & facit ſup. de fideicommiſ. li. l. ergo. §. creditori. & ſup. manda. l. ſi mãdauero. j. §. ſi curator. Accur.

l Præſes. ſcilicet adeatur.

m Acta. in iudicio quolibet modo.

n Facta extra iudicium contrahendo uerbis, ſed geſta ſine uerbis: ut ĩ. de uerb. ſignifica. l. Labeo. in fin.

o Rata habebuntur. etiã ſi minor ſit hæres: ut ſup. de hæred. inſtitu. l. ſi quis inſtituatur. ſupra, de mino. l. in integrum. & ſupra, titu. j. l. ab hærede. & hoc ſi fecit quæ debet facere ex officio. Sed quod eſt eius officium? Reſpon. intentare actiones perituras. Sed an idem in non perituris? Reſpond. ut ſupra de bon. autho. iu. poſſ. l. creditore. in princip. Item officium eius eſt cuſtodire, & diſtrahere peritura: & ſi grauet æs alienum, etiam non peritura: ſed curatoris adulti & furioſi plenior eſt poteſtas: ut ſupra de adminiſtr. tuto. l. inter bonorum. differt & in alijs, quia actio quæ datur in iſtum, nõ eſt priuilegiata: illa quæ in alium curatorem, ſic: ut ſupra, de priuileg. cred. l. idem priuilegium. Item iſte conuenitur actione mandati: ut ſupra man. l. ſi mãdauero. j. §. ſi curator. ſed ille tenetur negotio geſto. utili: ut C. de nego. geſt. l. curatoris. Item ille præſtat tantum dolum, & latam culpam: ut ſupra, de bo.

Curator datus bonis uiuentis a dato bonis defuncti differt.

bo.autho.iu.poſſ.l.prætor.§.eſt præterea.& l.in uenditione.§.de tempore.Il'e leuē:ut C.de neg.geſt.l.tutori.Item iurat ille tempore decreti interpoſiti:quod de iſto nō inuenitur:ut in auth.ut ij.q̄ ob.ha.ſe phi.res mi.§.fin.col.vj.Itē hic inuitus non datur:ut j.§.quæritur.ille ſic,ut inſt.de ſatiſd.tu.§.quibus.Itē ibi prius gerēs,quā nō geſēs conuenitur.j.e.l.fi.Item per hoc qđ hic habes,no eſt habere legitimā adminiſtrationem,& ſic de calumnia iurat:ut C.de iur.prop.calumn.dan.l.ij.§.qđ obſeruari. Accur.

† Curatores, I. P. F.

a Cōpetunt. quia legitimā habent adminiſtrationem.

b Curatorem. aliàs curatores, & tunc eſt plana. aliàs curatorē,& tunc,id eſt actorem,uel procuratorem:quod facere poſſunt. lite à ſe prius conteſtata, ut C.de pc.l.ne.ij.& inſt.de cura.§.fi.& hoc ſubijcit, uti ius eſſet. eſt etiā in hoc ius ut ſic legitimæ ætatis qui pcuratos conſtituuntur, qđ in hoc curatore exigo:ut C.de legi.tut.l.fi. Accur.

c Neque de rato. abundat una negatio:ut & alias C.de ſeru.fugi.l.j.& ſed de ſingula ſingulis. ſcilicet,de rato,cum ad agendū:de iudicato eū ad defendēdum.Sed an iſte curator ſatiſdet? Reſponde:non,ut inf.rem ra.ha.l.actor. Accurſius.

in eos utiles cōpetunt,[a] & ſi quem † curatorē[b] mittent ad agendum,uel defendendū, uti ius eſſet nec ab eo ſatis, neque de rato,[c] neque iudicatum ſolui nomine eius, cuius bona ueneunt, exigeret, ſed nomine ipſius curatoris, qui eum miſit.

Si plures[d] aūt ꝯſtituant curatores,Celſus ait,inſolidū eos & agere,& ꝯueniri,nō ꝑ portionib⁹.Quod ſi ꝑ regiones fuerint ꝯſtituti curatores, unus ſortè rei Italicę, alius in Prouincia:puto regiones eos ſuas conſeruare debere. Quęrit, an inuitus curator fieri poſſit? Et Caſſius ſcribit,nemīnē inuitum[e] cogendum fieri bonorū curatorem: ꝙ uerius eſt. Voluntarius itaque quærendus eſt, niſi & magna neceſſitate,[f] & imperatoris arbitrio hoc ꝓcedat, ut & inuitus crearet. Nec omnimodo creditorē eſſe oportet eum, qui curator ꝯſtituitur, ſed poſſunt

d Si plures.facit ad diſtinctionem huius §.C.de periculo tut.l.ij & ti.ſi unus ex pluribus.l.j.& ij.& ſ.de admi.tut.l.iij.§.apparet.uſque in fin.& l.ſeq.& ſ.de exer.l.j.in fi.& l.ſeq.& ſ.de his qui deie.uel eff.l.j.in fi.& l.ſeq.& j.l.prox.& ſup.de admin.tu.l.inter tutores.& dic ut ibi no.Accur.

e Inuitum.idem in procuratore,ut ſup.de procu.l.ſi liusfamilias.§.inuitus.& facit C.de bo.aut.iud.poſſ.l.inciuile.& ſ.quemadmo.teſt.ape.l.ſed ſi quis.ſecus in tutore,& curatore,ut inſt.de ſatiſda.tut.§.quibus. Accurſius.

ADDITIO. Dic ſecundū Bar.ꝙ aliud in tutore,& curatore alio,aliud in curatore qui datur bonis.

f Neceſſitate.ut quia nemo uoluntarius inuenitur, ut bona diſſipentur.

g Creditores.facit ſup.de bo.auth.iud.poſ.l.cum unus.& l.fi.& ſ.quib.ex cau.in.poſ.ea.l.Fulcinius.§.ſed & ſi curator.& ſup.de uent.in poſſeſ.mit.l.j.§.eligitur.Accurſius.

h Conſtitui.quo minus conueniat quem uult:ut ſubijcit.Accurſius.

i Veriorem.ſecus in tutoribus:ut C.de diui.tut.l.fi.& C.ſi tutor non geſ.l.j.niſi ſponte geſſerint:ut quia inutiliter erant dati,& tunc quilibet pro parte tenetur,ut modus actori præſcribatur:ut ſ.de admi.tut.l.tutores qui poſt.§.curatores.Secundo & idem in procuratoribus diceret niſi ſic mandatum eſt,ut qlibet teneatur inſolidū:ſ.man.l.antepe.§.duobus. Alij dicunt idē hic quod in tutoribus.& qđ dicit hic modum non debere cōſtitui.uerum eſt,cū nō geſſerint.Sed an habeat beneficium epiſtolæ? Rā.nō.cū enim ex dolo,& lata culpa tantum teneatur:ut ſ.de bon.aut.in.poſ.l.prętor.§.eſt præterea.non habet locū epiſtolæ: ut argu.ſ.de tut.& ra.d.l.j.§.nunc tractemus.& hoc ſi quęras qualiter conueniatur ex adminiſtratione à debitore,uel ab alijs creditoribus.Si autem dicas de creditore hæreditario,qui petit creditum ſuum tanquam à debitore,erit idem quod in tutoribus.ut ſup.ead.l.§.ſi plures.& C.ſi unus ex pluribus tut.l.j.& facit ſ.de edeu.l.ſi quis ex.§.j.Sed contra in princip.§.j.ſupra.de admi.re.ad ci.pert.l.iij.ſed ibi in alio curatore,nec ibi inuitus.Item argu.cōtra.ſup.de ſuſpect.tu.l.hæc enim.in fi. Sed ibi [t] in tutoribus.Accurſius.

† In uetuſtis exempla.ſcrip.non habetur totum hoc ex bonis illi.q cura.da.eſt.ac nec in P.F.

† Iſtam ſolut.ſequitur Barto.

& non creditores.[g]

Si res curatores fuerint, & unus ex his nihil attigerit:an ī eū qui nihil tetigit, actio danda eſt? Et Caſſius exiſtimat, modum actori non debere conſtitui,[h] poſſeque eū, cum quo uult experiri:& puto Caſſij ſententiam ueriorem.[i] Spectandū enim quid redactum eſt[k] † ex bonis illius,quibus curator datus eſt, nō quid ad curatorem unum peruenerit. & ita utimur:niſi inuitus factus eſt.[l] nam ſi ita eſt, dicēdum, eum non conueniendum.[m]

Celſus libro xxiiij. digeſtorum. III.

SI plures eiuſdem bonorum curatores facti ſunt: in quem eorum uult actor,[n] inſolidum ei datur actio, tanquam quis eorum inſolidum ageret.[o]

Papyrius Iuſtus libr.j. de conſtitutio. IIII.

k Quod redactum eſt ex bonis.

l Factus eſt.à principe:quia nihil geſſit,& ad eum nihil peruenit.Acc.

m Conueniendum.niſi in ſubſidium altero nō exiſtente ſoluendo:ut C.ſi tutor non geſ.l.j.& ij.H.& ſ.de admi.tu.l.iij.§.j.

n SI plures.actor.Si dicas,id eſt,creditor hæreditarius,planum eſt,ut & ſupr.l.j.circa princ.& §.j.de Cur.edi.l.ſed & ſi is.§.ſi impubes.& ſic eſt idē qđ in tutoribus:ut C.ſi unus ex pluribus.l.j.Si dicas actor,id eſt,qui agit contra curatorem quaſi malè adminiſtrauerit,& ſic eſt actor creditor.qui agit mandati,tunc facit ſupra,de uentre in poſſeſ.mit.l.prima.§.ſi uerò non tantum.& ſupra mandati.l.ſi mandauero.j.§.ſi curator.& etiam dominus bonorum ueniens,qui ageret actione in factum,ut arguitur ſupra.de bon.authorita.iudi.poſſiden.l.prætor.in princ.& §.his uerbis.& §.eſt prętерea.niſi ceſſiſſet bonis:ut j.l.proxima.

o Ageret.id eſt,adminiſtraret.& facit ſupra.l.proxi.in fin.Accurſius.

IMperatores. Pone caſum, ut in gl. quæ incipit, uocat &c. Franc.

a Ea ſenatuſconſulto. cum fortè eſſet ſenator debitor, ut ſ. de cura. l. ij. & de cura. for. l. curator. aliàs per prætorem, ut not. ſ. l. j. Vel dic quod nihil prohibet & prætorem, & ſenatum circa uendenda bona tractaſſe. & d. l. curator. quæ ſpecialiter in ſenatore loquitur, intelligitur quando bona quæ conſtabant eſſe alicuius, uenduntur, quo caſu non conſtituitur alter curatori ut no. ſupra l. j. Accurſius.

Fraudator quis dicatur.

b Fraudatori. Vocat fraudatorem debitorem cuius bona uendita ſunt: qui noluit ſoluere creditoribus, & qui ad hoc cedit bonis, ut creditores fraudentur, et quoniam dicit non habere act. contra curatorem bonis datum, cuius authoritate bona uendita ſunt: ſed datur alijs quorum intereſt ſi male adminiſtrauerit, ut not. ſ. l. prox. Vel dic ſecundo quod uocet fraudatorem, creditorem ex quocunque cōtractu, qui ad hoc conſtitutus eſt, ut cæteri creditores fraudarentur, qui dicit non habere actionem contra debitorem de eo contractu quem fecit, ſecundū H. & eſt ad hoc ſ. de priuil. cred. l. ait prætor. Vel † tertio ſecundum R. uocat debitorem cuius bona uendita ſunt: cui ſi qua competebat actio cōtra aliquem ſuum debitorem ceſſione bonorum facta, ei adempta uidetur. & competet emptori bonorum, & ſic fuit ſ. de oper. lib. l. ſi bona. & hoc primo modo accipitur fraudator, ut j. tit. j. l. ſi. in prin. & C. de ijs quæ in frau. cred. l. ſi. Vel quarto uocat fraudatorem creditoris huius debitori, cuius bona uendita ſunt: & ſic fraudatorem, id eſt, fraudatum. unde quidā habent in litera creditori, & non habent fraudatori. huic quidē non datur actio in debitorem qui ceſſit bonis. quod accipe niſi aliquid de nouo acquirat, quod dignū emolumentum haberet: ut inſtit. de act. §. ſi. Accur.

† Iſtę duę le. ultimę approbantur p Barsolum hic reprobantis duab⁹ primis.

IMperatores Antonin⁹ & Verus auguſti reſcripſerunt, bonis per procuratorem ex ſenatuſcōſulto [a] diſtractis, nullam actionē ex ante geſto fraudatori [b] competere.

Creditor poſtea ueniens non poteſt reuocare curatorem, quē alij creditores elegerunt cōmuni conſenſu ad uendenda bona debitoris, qui bonis ceſſit. h. d.

Iul. lib. xlvij. digeſt. V.

SI debitor [c] foro [d] ceſſerit, & creditores priuato conſilio coierint, & elegerint unū, [e] per quē bona diſtrahātur, & portio ipſis, q̄ ex redacto fieret ſolueretur, mox extiterit alius, qui ſe creditorē dicat: nullam quidē actionem aduerſus curatorem [f] habebit: ſed bona debitoris unà cū curatore uendere [g] poterit: ita, ut quæ à curatore, & à creditore ex bonis cōtrahentur, oībus pro portione [h] præſtētur.

SI debitor. CASVS. Debitor multorum in iudicio ceſſit bonis, tandem creditores elegerunt quendam qui eſſet curator ut uenderet hæc bona, & ſatisfaceret de pretio creditoribus. nunc apparet aliquis creditor prædicti debitoris qui non interfuerat electioni curatoris: uult reuocare iſtum curatorem. Dicitur quòd non poteſt. ſed ſi uult ipſe cum curatore uēdere bona, auditur, & pretium inde redactum ſoluetur omnibus creditoribus pro portione. Franc.

c Si debitor. numularius fortè. Accur.

d Foro. id eſt. negotiationi cui præerat, † cum aliud fortè non haberet. Vel dic foro uenalium mercium. non enim hic accipies forum, id eſt, locum iudicij ſecundum H. Vel dic foro, id eſt, loco iudicij ceſſit bonis: ut ſ. de ceſſion. bonor. lege penultima & fin. Accurſius.

† Certè hic miſere ſe torquet Accurſius cū duobus

e Vnum. ſcilicet curatorem, ut ſubijcit. & ſ. de bonis aut. iu. poſ. l in uenditione. §. ſi. fuit tamen à prætore approbatus: alioqui contra ſup. eo. l. ij. Accurſius.

f Aduerſus curatorem. ad eum remouendum. argu. ſupra de pact. l. reſcriptum. circa prin. Sed an pro mala adminiſtratione? Reſpond. ſi & eius negotia gerere proposuit, ſic: alias non. Sed alij creditores tenētur huic negotiorum geſto. uel in factū, ut ſupra manda. l. ſi mandauero. j. §. ſi curator. quæ uidetur contra. Alij dicunt quod ibi publice fuit ordinat⁹: hic priuatim.

g Vendere. Quid ſi iam uendiderit curator? Reſpond. aut nondum dederat pretium, & tunc habet locum prędictus §. ſi curator. aut ſoluerat, & habet locum quod dicitur infra tito. j. l. qui autem. §. ſciendum. & l. pupillus.

h Pro portione. ſic C. ad leg. Fal. l. in imponenda. & C. de bonis autho. ind. poſ. l. pro debito. Accurſi.

id uerbis explicari queat, ut & doctiſſimè tradit Budęus, q̄ ait, cedere foro nihil aliud eſſe, quàm mēſariam negotiationem abrūpere, uulgo facere bancā ruptam, quod & aliàs uertere ſolū dicitur. de quo uide eundem Budęū in prioribus annota. in pādectas.

TITVLVS IX.

QVAE IN FRAVdem creditorum facta ſunt, ut reſtituantur.

Primo ponit edictum prætoris, & eius uerba materialiter. Secundo illud edictum exponit. ſecunda ibi, Ait ergo prætor. & hic incipit exponere illa uerba, geſta erunt. h. d. Bar.

Vlp. li. lxvj. ad edict. I.

AIt prætor, [i] Quæ fraudationis cā geſta [k] erūt cū eo, [l] q fraudem non ignorauerit: [m] de his curatori [n] bonorū, uel ei, cui de ea re actio‑

QVÆ IN fraude creditorū &c.

Bene conuenit cum præcedentibus titulis.

AIt prætor. CASVS. Debitor multorum geſſit aliqua in fraudem creditorum cū eo, qui fraudem participabat. modo eundem debitorem conueniunt creditoribus. & non cōparente, creditores ſunt miſſi in poſ. bon. debitoris: & ordinato curatore uolunt uendere. quæritur quid iuris ſit de alienatione in fraudē? Et dicitur quod reuocātur actione reuocatoria, quę dabitur curatori bon. uel ipſis creditoribus contra cōtrahentē cum debitore. dabitur etiā contra alienantem in fraudē. & hoc dicit prætor. Secundo commendat Vlpi. hoc edictum. Tertio exponit hæc uerba geſſit in frau. cred. ſiue geſta ſunt. Et dicit quod omnem cōtractum cōprehendat factum in frau. cred. ſiue uendit, ſiue acceptil. ſiue pignora liberet, uel præbet exceptionem debitori ſuo: puta faciendo pactū de non petendo, ſiue quid aliud facias in fraudem cre. uel ſi ſeruit. amittit. i. remittit p pactum, uel nō utēdo. Item ſi rem ſuam pro derelicto habuit. oīa hæc omnia reuocantur. hoc dicit uſque ad l. qui autem. Fran.

i Ait prætor. eſt ergo edictum. ſed interdictū, quandoque dicitur: ut j. de ſolu. l. pupil. in prin.

k Geſta. à creditore.

l Cum eo. debitore.

m Non ignorauerit. ſed ſi ignorauerit, tenetur ſi habet titulum lucratiuum, ut j. eo. l. qui autem. §. ſimili modo. & C. e. l. pe. & ſic intelligitur ſ. ſi quid in frau. pa. l. j. §. dolum, quæ eſt contra. idem ſi eſt geſtum cū pupillo, ut teneatur ignorans: ut j. eo. l. qui autem. §. ſi quid cum.

n Curatori. quia poteſt eſſe, & non eſſe creditor.

Intra

nem dari oportebit: intra annum [a] quo experiundi poteſtas [b] fuerit, actionē [c] dabo: idque etiā aduerſus ipſum, qui fraudem fecerit, ſeruabo. [d] Neceſſario prætor hoc edictum propoſuit: quo edicto cōſuluit creditoribus, reuocando ea; quæcunque in fraudem creditorum [a] alienata ſunt. Ait ergo p̄tor: Quę fraudationis cauſa geſta erunt. Hæc uerba generalia [e] ſunt: & continent in ſe omnem omnino in fraudem ſacta, uel alienationem, uel quemcumque contractū. Quodcunque igit fraudis cā factū eſt, uidet his uerbis reuocari, qualecunq; fuerit: nā late iſta uerba patēt. Siue ergo rē alienauit, ſiue acceptilatione, [f] uel pacto aliquem liberauit.

Idē li. lxxiij. ad edict. II.

IDem erit [g] probandum. Et ſi pignora liberet, uel quem alium in fraudem creditorū [h] præponat. [i]

Idem li. lxvj. ad edi III.

VEl eī [k] præbuit exceptionem: ſiue ſe obligauit fraudandorum creditorum cauſa: [l] ſiue numerauit pecuniām: uel quodcūque aliud [m] fecit in fraudem creditorum: palàm eſt edictum locū habere. Geſta fraudationis cauſa, accipere debemus non ſolum ea, quæ contrahens geſſerit aliquis, uerum etiam ſi fortè data opera [n] ad iudicium nō aſtue rit, [o] uel litē mori patiatur: [p] uel a debitore non petit, ut tempore liberetur: aut uſumfructum, uel ſeruitutem amittit. [q] Et qui aliquid fecit, ut deſinat habere, [r] quod habet, ad hoc edictum pertinet.

Paulus lib. lxviij. ad edictum. IIII.

IN fraudem facere uideri ēt eū, qui non faciat, qđ debet facere: intelligendum eſt, [s] id eſt ſi non utatur ſeruitutibus.

Caius libro xxvj. ad edic. prouinciale. V.

SEd & ſi rem ſuam p̄ derelicto habuerit, ut quis eam ſuam [t] faciat.

Qui negligit acquirere, non poteſt dici hoc facere in fraudē creditorum. hoc dicit. cætera huius l. ſatis plana ſunt.

Vlpianus libr. lxvj. ad edictum. VI.

QVi † aūt cū poſsit aliqđ quærere, non id agit, ut acquirat: ad hoc edictum non

---

[a] Intra annum. ut & C. eod. l. fin. Sed contra ſup. ſi quid in fraud. pa. l. ſi patronus. §. hæc actio. ſed ibi de eo quod ad eum peruenit cōtra quem agitur. ſic enim eſſet & hic: ut j. eod. l. ait prætor. § hæc actio.

[b] Poteſtas. ad quod tria ſunt neceſſaria: ut infra de diuer. præſcrip. l. j. Accur.

[c] Actionem. ſcilicet in factum quæ uocatur Pauliana, quia a Paulo prætore fuit inducta. & nō competit ad omnia reuocanda quæ in fraudem creditorum alienata ſunt: ut infra eodem. l. hac in factum. Alij Paulianam ad corporalia, ſed in factū ad incorporalia dicunt competere. & adde de his & alijs reuocatorijs quod nota. C. ſi quid in frand. pa. l. ij.

[d] Seruabo. de hoc dic ut j. eo. l. fin. in fi. Accur.

[e] Generalia ſunt. & ſic generaliter intelligenda: ut ſupra de aleato. l. j. §. quod autem. & ſupra, de mino. l. ait p̄tor. in princi. & ſupra ſi quid in fraudem patroni. l. j. §. j. ibi, omne igitur &c. Sed contra j. de uerborum ſignifica. l. Labeo. in fine Sol. hic ex interpretatione. Accurſius.

[f] Acceptilatione. ut & C. eod. l. ſi. Accurſius.

[g] IDem erit. hoc iunge præcedētibus, & quod ſubijcit, & ſi pignora &c. incipit noua conſtructio quę pendet uſque ad §. geſta. Accur.

[h] In fraudem creditorum. ut j. eod. l. ſi pignus. licet non ſit alienatio: ut eadem l. dicitur.

[i] Præponat. prius ei ſoluendo, cum omnes inſtarent. Argu. infra, eodem. l. pupillus. aut rem hypothecando dum ſimul omnes inſtarent. Accur.

[k] VEl ei, ſcilicet debitori, paciſcendo, uel iuramentum deferendo, ut ſ. de iureiurando. l. nam poſtea. §. ſed & ſi quis.

[l] Creditorum cauſa. deferendo creditori, ut iuret ſibi deberi: ut dicto §. ſed & ſi quis. l. nam poſtea. ſ. de iureiuran. uel adeundo malam hæreditatem: ut ſupra de ſepar. l. j. §. quæſitum.

[m] Aliud. hoc dic ut infra, de ſol. l. pupilli debitor. in princip. Accur.

[n] Opera. a debitore, & ab alio cui debitor prodeſſe uolebat. Azo. ut ſi forte eſſet contumax, uel cum promiſiſſet alij ſub pœna iudicio ſiſti.

[o] Aſtuerit. ut contumax damnaretur. Accur.

[p] Patiatur. cum potuit litem conteſtari, & non fecit, ſecundum H. quod non placet: quia ſtatim ſubijcit hic reſpon. dic ergo quod dimiſit perire inſtātiam triēnio, in qua p̄duxerat teſtes, qui poſt teſtificationē mortui ſunt. Acc.

[q] Amittit. id eſt, remittit per pactum uel non utendo.

[r] Deſinat habere. puta patiendo ſe iudicio uinci, uel aliàs in fraudem obligando ſe. Ac.

[s] IN fraudem. Intelligendū eſt. Nor. qui non facit, facit: ut & infra de regulis iuris. l. q non facit. ſ. de ædi. edict. l. quis ſit fugitiuus. §. idem ait, ſi ſeruus. & infra, de re milit. l. omne. in fine. & ſupra, de liber. agno. l. necare. & infra, de uerborum ſignifica. l. alienationis. ij. reſpon. Accurſius.

[t] SEd & ſi rem. Vt quis eam ſuam. quod eſt eo ipſo, qđ pro derelicto habuit: ut ſupra pro derelicto. l. ſi id. Accurſius.

QVi autem. C A S V S. Aliquis noluit acquirere qđ poſſet: & hoc fecit in fraudem creditorū. bene ualet quod fecit, nec reuocatur per creditores, puta ſi noluit implere condi. ſub qua ſtipulatus erat aliquid: uel repudiat hęr. uel legatum ſibi relictum. Idem ſi emancipauit filium ſuum, qui erat hæres inſtitutus. uel lega. ei relictum, & hoc fecit in fraudem credi. Idem ſi ſeruum ſuum ab aliquo hæredem inſtitutum alienauit: & ſic hæreditas iuſſu emptoris eſt adita, & ei quæſita. nam hęc non reuocantur, niſi alienatio in fraud. credi. eſſet facta. & hoc dicit uſque ad §. apud Labeonem.

[Apud Labeonem.] Si debitor multorum ſoluat uni ex creditoribus iuſſu iudicis, non ſpectat ad hoc edictū: nā non reuocatur a cęteris creditoribus. licuit enim ſibi uigilare. & hæc ſunt uera quando ſatisfactū eſt ſibi antequā creditores ſint in poſ. bo. debitoris. ſi uero poſtea ſatisfactum eſt iſti: tunc quod accepit, com-

Pauliana actio in factum, quæ cōpetit ad omnia reuocanda, q in fraudem creditorū ſunt alienata, quare ita ſit appellata.

In P. F. eorum.

Mando. ſ a. quęſt. j. Reg. cancel. num. a. ampliat num. j. & ſeq. & quō dicat conſtare de generalitate legis. nu. 4.

Qui non facit, facere dicitur.

† In P. F. Quod autem cum poſſit aliquid quęrere &c

pertinet. Pertinet .n. hoc edictũ ad deminuẽtes patrimoniũ ſuũ, non ad eos, q id agunt ne locupletentur. a Vnde ſi qs ideo ꝯditioni nõ pareat, ne cõmittatᵗ ſtipulatio, b in ea ꝯditione eſt, ne faciat huic edicto locum. Proinde & qui repudiauit hereditatem, uel legitimam, † uel honorariam, uel teſtamẽtariam, nõ eſt in ea cauſa, ut huic edicto locũ faciat. Noluit .n. acquirere, nõ ſuum patrimoniũ deminuere. Simili modo dicendũ eſt, ſi filiũ ſuũ emãcipauit, uti ſuo arbitrio adeat hereditatem, ceſſare hoc edictum. Sed & illud probandum eſt, ſi legatum repudiauit, c ceſſare hoc edictum. quod Iulianus quoque ſcribit. Si ſeruum ſuum heredem inſtitutum alienauit, ut iuſſu emptoris adeat: ſi quidem in uenditione d nulla fraus eſt ſed in hæreditate e ſit, ceſſat f edictum: quia licuit ei etiam repudiare hæreditatem. At ſi in ipſa ſerui alienatione fraus eſt, reuocabitur: g quemadmodum ſi eum in fraudem manumiſiſſet.

Apud Labeonem ſcriptum eſt, eum, qui ſuũ recipiat, nullã uideri fraudẽ facere: h hoc † eſt eum, q qđ ſibi debetur, recipiat. eum enim quẽ præſes i inuitum ſoluere cogat, k ĩpunè non ſoluere, iniquũ eſſe. Totũ enim hoc edictum ad ꝯtractus pertinere, in quibus ſe prætor nõ interponit; l ut puta pignora, m uẽditioneſq;. n

Sciendum eſt, Iulianum ſcribere, eoque iure nos uti, ut qui debitam pecuniam † accepit, o antequam bona debitoris poſſideantur: quamuis ſciens, prudenſque ſoluendo non eſſe, recipiat: non timeat hoc edictũ. p ſibi enim uigilauit. q Qui uerò poſt bona poſſeſſa † debitum ſuum r fecerit: s hunc in portionẽ uocandũ, exequandumq; cæteris creditoribus. neque enim debuit † præcipere t cæteris poſt bona poſſeſſa: cùm iam par conditio omnium creditorum facta eſſet. Hoc

communicabit cum, alijs creditoribus. Item ſciat qđ hoc edictum punit contrahentem in frau. credi. cũ debitore. ſi enim contrahat non in frau. credi. uel cõtrahat ſcientibus creditoribus, & conſentientibus, non tenetur, licet debitor fraudem haberet. [Si quid cum pupillo.] Si debitor multorum donauit rem aliquam pupillo fraudem ignoranti: ſi ex hoc lædantur creditores, reuocabitur hoc quod donatum eſt. Idẽ multo magis ſi extraneo donauit in frau. cre. licet donatarius fraudem ignorauit: & tenebitur in quantum locupletior eſt ex iſto dono. Sed pone quod ſeruus meus emit aliquam rem a debitore uendente in frau. cred. & ipſe ſeruus participauit fraudem: in quantum teneor ego dominus, quæritur, & diſtinguitur: nam aut ego dominus hoc ignoraui: & tũc teneor de peculio, uel de in rem uerſo. & hoc idem dicas in filio. ſi autem hoc ſciui tunc meo nomine conuenior in ſolidum. Item ſi debitor in fraud. credi. plura legauit: & hæres hæc legata ſoluit creditoribus, reuocantur hæc legata. Vltimò dicit. hæc actio durat anno utili, & incipit ex die contractus facti. Franciſ.

a Locupletentur. Ad hoc & inferiora facit ſ. ſi quid in frau. pat. l. j. §. utrum. & infra. de regu. iur. l. non fraudãtur. in princip. & ſupra pro ſocio. l. nemo. §. j. & ꝟ. de iniur. l. iniuriarum. j. §. ſi quis de honoribus. & ſ. ad Trebellia. l. poſtulante. in fin. & ꝟ. de uerborũ ſignifica. l. alienationis. §. j. & ꝟ. de iure fiſc. l. cum quidam. Sed contra. ꝟ. eodem titul. de iure fiſc. l. in fraudem. in princip. Sol. ut ibi. Item ar. contra. ſ. de hæred. uen. l. ij. §. non tantum. & ſ. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. & ſ. uſuf. quemadmodum ca. l. iij. §. j. & de peti. hær. l. ſed & ſi. §. proinde. & ſup. ſi qs omiſ. cau. teſta. l. j. §. penult. ſed ille in ſuis tractatibus. Item contra. ꝟ. eo. l. ait prætor. §. penul. Sol. ut ibi. Accur.

b Stipulatio. erat enim ei promiſſum aliquid ſi aſcenderet capitolium: ut infra, ſi quid in fraud. patr. l. j. §. utrum.

c Legatum repudiauit. Sed nonne cum legatum repudiauit de ſuo diminuit, cum ſtatim adita hæreditate fiat dominus? Reſpond. ſi dicas hic repudiauit ante aditam hereditatem, nihil eſt: ut ꝟ. de reg. iur. l. qui poteſt. §. j. & ꝟ. quorũ le. l. j. §. quod ait. & ſupra de ſucc. edict. l. j. §. decretalis. ſed reſpond. ꝙ licet poſtea repudiet, non diminuit, cum fingatur non eſſe quæſitum: ut ſupra ad leg. Aquil. l. nam ſicut.

d In uenditione ſcilicet non acquirenda. Accu.

e Sed in hæreditate. non tamen al ꝯ . natione interueniẽte. Accur.

f Ceſſat. id eſt, reuocabitur.

g Reuocabitur. Sed nunquid reuocabitur hæreditas cum ſeruo quando in ſerui alienatione fraus interuenit, uel an ſeruus tantum? Et dic utrumque: ut inf. de regu. iur. l. cum principalis.

h Facere. ut & inf. de regu. iur. l. nihil dolo. & ſup. de condi. ob cau. l. ſi donaturus. §. j. & facit ad hunc, & ad ſeq. §. C. depoſiti. l. fin. & C. de ſut. de lib. l. finali. §. & ſi præfatam. & ſ. de bon. autho. iud. poſſ. l. ſi non expedierit §. j in prin. & C. de manumiſ. teſt. l. fina. § ſinantem. & ſ. de mino. l. ſi mulier. in fin. Ar. contra. ſ. de tribut. l. illud. §. proinde. Accur.

i Quẽ præſes. uel alius iudex. Accurſius.

k Cogat. actore agente.

l Non interponit. iubendo, uel approbando, ut hic fecit. Et ſic nota quod iuſſus, uel authoritas iudicis excuſat, ut infra. de regu. iur. l. non uidetur. §. qui iuſſu. & ſupra de iuriſ. om. iud. l. ſi quis id. §. doli. & de infamibus. l. furti. §. qui iuſſu.

m Pignora. in fraudem contracta: ut infra eodem. l. ait prætor. §. ſi eum. in uerſic. ſi cui. & idem eſt in uenditione. Accur.

n Venditioneſq;. quæ fiunt nulla cogẽte neceſſitate.

o Accepit. alias recepit. Accur.

p Hoc edictum. ſecus eſt in fiſco: ut C. de priuileg. fiſ. l. pecunia. & facit ſupra, prox. §. & quod ibi no. Accurſius.

q Vigilauit. facit ſ. de pecu. l. ſumma. §. ſed & ſi alij. & de ſeparationibus. l. debitor. in ſi. j. reſpon. & ꝟ. eod. l. pupillus. & l. ait prætor. §. ſi cum in diem.

r Suum. ſcilicet debitoris. Accur.

ſ Fecerit. id eſt, receperit. Accur.

s Præcipere. ſic ſupra de re iudica. l. penul. & de bon. authori. iud. poſſid. l. ſi non expedierit. §. j. ij. reſpon. Accurſius.

• Notat ex hoc tex. Lap. ꝙ aliud eſt alienare, aliud repudiare uide per eum alle. 25. in fin. & per Mando. in Addi. ad ipſum in penul. & ult. apoſti.

† In P. F. non eſt, uel honorariam.

• P. Fl. nõ ſuũ proprium patrimonium.

† Roma. & Franci.

Aret. In l. is qui hæres. ſ. & ac qui. here. reputant iſtam gl. ſin. adhoc qđ legatũ non poteſt repudiari ante hereditatem, quaſi nõ poſſit tolliius ꝺ futuro. ꝑ quo optimè facit text. in l. ꝗ põt. §. j. de regu. iur. ꝟ. quẽ text. allegat hęc gl. Bolo.

† Deſunt hic, hoc ẽ, eum quicꝗ ſibi debet, recipiat forte legẽdum recuperat.

† Recipit in P. F.

† In P. F. debitum ſuum recepit.

† Percipere, in P. F. imo præcipere.

: Adde ꝙ notaui in apoſti. ad l. quãquã. in uerſic. iudicis iuſſum. ſ. de aqua plu. arcenda.

Ceſſare

a Ceſſare. in tit. non lucratiuo accipe. ut ſup. e. l. j. in princ. & ī. eo. l. ſi debitor. & ſic non eſt cōtra ī. e. §. ſi
mili. Vel dic in lucratiuo: & tunc determinatur ī. eod. §. in hoc. Sed quid ſi tempore cōtractus bona fide con
traxerit: ſed cum traditur, ſcit in fraudem creditorum alienati? Rñ. non teneri: quia geſtū eſt aliquid tunc: vt ſ. l. j. in prin. Acc.

b Cōſentiētibus. ſ. expreſſè, uel quibuſdam coniecturis hoc appareat. Sed quid ſi uidentes tacuerunt? uidentur conſentire: argu. C. de remiſ. pign. l. j. & ij. §. ſi. ſed fortè diſtingues ut ſup. quibus mod. pign. uel hypo. ſol. l. ſicut §. non uidetur. Acc.

c Nemo enim. ut & ī. de reg. iur. l. ne mouidetur. & ſup. de ac. emp. l. j. in ſi. & ſup. quod fal. tut. autho. l. j. in ſi.

† Idē Ariſto. lib. v. Ethico. cap. 9. & 11.

d Si quid cum pupillo. in quem alienatum eſt. Accur.

e Omnimodo. i. ſiue habeat titulum lucratiuum ſiue nō lucratiuū: ſiue ſciat ſiue non: duntamē tutor ſciat: ut inf. e. l. ait prætor. & ſic poteſt notari hic eſſe deteriorem conditionem pupilli, quam aliorum: in quibus alijs diſtinguitur: vt ſup. pai. diai. Vel ſecundum Azo. quod loquitur de pupillo, cui donatum erat. Nā primo caſum dubitabilē ponit poſtea minus dubitabilem, & generalem in §. ſimili. ſic & ſup. ad leg. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum §. inquit. uer. rupiſſe. Accur.

f Extorqueatur. ſic ī. eo. l. ſi fraudator. in princ. & C. eod. de reuoc. an. his quæ in fraud. cred. ſ. ignori. & inf. de re iu. iuris. l. non debet actori. §. in re obſcura. & C. de iure delib. l. ſina. §. & ſi legatarij. & de codicil. lege ſina. § penul. & ī. eod. l. penul.

edictum eum coercet, qui ſciēs eū in fraudem creditorū hoc facere, ſuſcepit, quod in fraudem creditorum fiebat. Quare ſi quid in fraudem creditorū factū ſit: ſi tñ is, qui accepit, ignorauit, ceſſare [a] videtur uerba edicti. Preterea illud ſciendum eſt, eū, qui ꝯſentientib. [b] creditoribus aliquid a fraudatore uel emit, uel ſtipulatꝰ eſt, uel quid aliud ꝯxit. nō uideri in fraudem creditorum feciſſe. Nemo enim [c] vr̄ fraudare eos, † qui ſciunt, & ꝯſentiūt. Si quid cum pupillo [d] geſtum ſit in fraudē creditorum: Labeo ait, oīmodo [e] reuocādum, ſi fraudati ſint creditores: quia pupilli ignorantia, quæ per ætatē contingit, non debet eſſe captioſa creditoribus, & ipſi lucroſa. eoq; iure utimur. Simili mō dicimus & ſi cui donatum ſit, non eſſe quærendum, an ſciēte eo, cui donatum eſt, geſtum ſit: ſed hoc tm̄, an fraudentur creditores. Nec vr̄ iniuria affici is, qui ignorauit, cum lucrū extorqueatur, [f] non damnum infligat. In hos tñ qui ignorantes ab eo, qui ſoluendo non ſit, liberalitatē [g] acceperūt, hactenus actio erit danda, quatenus locupletiores facti ſunt: ultra non. Simili modo quæritur, ſi ſeruus [h] ab eo, qui ſoluendo non ſit, [i] ignorante domino ipſe ſciens rem acceperit, [k] an dominus teneretur. Et ait Labeo, hactenus eum teneri, ut reſtituat, quod ad ſe peruenit: aut duntaxat de peculio dānetur: uel ſi quid in rem eius uerſum eſt. Eadem in filiofamiliās probanda ſunt: ſed ſi dñs [l] ſit, ſuo noīe ꝯuenietur. Item ſi neceſſarius hæres [m] legata [n] præſtiterit, deinde eius bona uenierint, Proculus ait, ēt ſi ignorauerint legatarij, [o] tamen utilem actionem [p] dandam. quod nequaquam dubium eſt. Huius actionis annū utilem cōputamus, quo experiundi poteſtas fuerit, ex die factæ uenditionis. [q]

Cum res uendita reuocatur, pretiū emptori non reſtituitur: niſi in utilitatem debitoris appareat eſſe conuerſum. Bart.

Paulus libro xlij. ad edict. VII.

SI debitor in fraudem creditorum minore pretio [r] fundum ſcienti emptori uendiderit: deinde ij, quibus de reuocando eo actio datur, eum petāt: [s] queſitū eſt, an pretium reſtituere debeant? Proculus exiſtimat, oīmodo reſtituendum eſſe fundum, etiam ſi pretium nō † reſtituatur [t] & reſcriptum eſt ſecundum Proculi ſententiam.

Venuleius Saturni[n]us lib. vj. interdicto. VIII.

g Liberalitatem in caſu etiam ille, qui non liberaliter accepit, non tenetur in plus, vt ī. eod. l. ait prætor. § ait prætor. Acc.

h Si ſeruus. alienus. Accur.

i Soluendo non ſit. & qui fraudat creditores.

k Rem acceperit. ex cauſa peculiari, non dominica, nec domini mandato.

l Dominus. ne quia præſens eſt, & poſſet contradicere: vt ſup de libera. cau. l. uno. in fin. eliās non præiudicat, ſcilicet ſi non poteſt contradicere: vt ſup. de contrahen. empt. l. in huiuſmodi. & adde diſtinctionem quam habes ſup. de ædil. edic. l. cum mancipium.

m Hæres puta ſeruus debitoris hæres inſtitutus à debitore.

n Legata. relicta à debitore in fraudem. Accur.

o Legatarij. ſ. fraudem commiſſam.

p Actionem. uel Indebiti: vt C. de iure deli. l. fine. §. ſed et ſi legatarij. uel Fauianam, uel in factum. & facit ſup. ſi in frau. pa. l. j.

q Venditionis. ut & ī. eod. l. ait prætor. §. auus. & C. eo. de reuo. his quæ in frau. l. ſi actum.

S ſi debitor. CAS. Debitor multorum uendidit rem cuidā in frau. cred. etiam minore pretio quàm ualeret, & emptor participauit fraudem. quæritur an ſi creditores agant reuocatoria, debeant reſtituere pretiū emptoribus, quod pro ſe dederant? Et dicitur quod non. nec totum pretium. nec partem: niſi hoc extaret penes debitorem uendentem. & hoc dicit hæc lex, & ſeq. Franc. Accurſi.

r Minore pretio. hoc non curandum: cum ſciēs fueſit emptor: ſed ut apertius fraus appareat, hoc dicit.

s Petant. per Paulianam, uel in factum: vt not. ſup. eo. l. j. in prin.

t Non reſtituatur. à creditoribus. Sed nunqd ſoluendum

† In P. F. non ſoluatur.

Sed Iaſ. & Oldr. contra, ſi illud pretium interceſſit, nulla fraus uideatur: ut C. qui ma. non poſſunt. l. ſin fraud.

EX his colligi poteſt, nec [*] qde portionẽ emptori reddendã ex pretio: poſſe tamẽ dici, eam rẽ apud arbitrũ ex cauſa animaduertendã, ut ſi nummi ſoluti in bonis extent, iubeat eos reddi: qa ea rõne nemo fraudetur.

* P. Fl. ne quidẽ

Paulus libro lxij. ad edictum. IX.

QVi à debitore,[a] cuius bona † poſſeſſa non ſunt [b] ſciens rem emit: item [*] alij bona fide ementi uẽdidit, quæſitũ eſt, an ſecundus emptor conueniri [c] poſsit? Sed uerior eſt Sabini ſententia, bona fide emptorem non teneri: quia dolus ei duntaxat nocere debeat, qui eum admiſit.[d] quemadmodum diximus,[e] nõ teneri eum,[f] ſi ab ipſo debitore ignorans emerit. Is autẽ qui dolo malo emit, bona fide autem ementi uẽdidit: inſolidum pretium rei, quod accepit, tenebitur.[g]

† In Pan. F. poſſeſſa ſunt.

* Aliàs i rerum

* l. eum qui.

Vlpianus lib. lxxiij. ad edictum. X.

AIt prætor, Quæ

dum eſt ab eo qui in fraudẽ uendidit? uidetur qđ non: ut C. de reſcin. uen. l. ſi qui. ſed illud dico ſpeciale in fiſco, licet ſit arg. contra. C. de præſcrip. triginta anno. l. j. ※. hic enim uidetur reſtitui, ſi ſalui ſunt, ut j. proxi. & facit C. de rei uendicat. l. ſi mancipium. Sed cõtra ſupra, ſi quid in fraudem pat. l. j. §. ſi quid in fraudẽ. ubi pretium reſtituitur emptori. Sol. quare ibi ſecus ſit obſeruandum: euidens eſt ratio, ſecũdum R. quia ibi fuit ignorans emptor, qui emit à liberto uendente in fraudẽ patroni: hic ſciens. Accurſius.

QVi à debitore. CASVS. Emi a debitore in frau. cre. uendẽte, & ſciens hoc emi. & ante quam bona debitoris poſſiderentur à creditoribus, ego emptor hãc rẽ alij uendidi bona fide ementi: quæritur an creditores poſſint hic rem reuocare ab iſto emptore bonæ fidei? Et dicitur quod non: ſed ego eis teneor ad pretiũ, qđ habui ex hac re. Franc. Accur.

a Qui a debitore. in fraudẽ creditorũ uẽdente. Acc.

b Non ſunt. à creditoribus etiam: alioqui ſecundus emptor teneretur hypothecaria, ut C. de præt. pigno. lege fina.

c Conueniri poſſit. reuocatoria. Accur.

d Qui eum admiſit. ut & C. de reſcin. uend. l. dolus. & de pericu. & cõmo. l. dolũ. & ſup. de publi. ſed & ſi. §. prætor. & j. de excep. doli. l. apud Celſum. §. de authoris. & j. de reg. iur. l. fraudis.

e Diximus. ſup. eo. l. qui autem. §. hoc edictum.

f Eum. primum emptorem. Accur.

g Tenebitur. creditoribus reuocatoria. & ſic pretiũ loco rei ſuccedit. & facit ſupra, de rei uendi. l. Iulianus. j. in princ. & infra, de regul. iur. lege, factum. Accurſius.

AIt prætor. CASVS Ponit edictũ cuius ſenſus eſt: qui contraxit cũ debitore multorum in frau. cred. cõtrahente, uel emit à debitore, uel ſimilem contractu fecit: & hic contrahens participauit fraudẽ cũ debitore: tenebitur intra annum utilẽ reſtituere qđ de bonis illius debitoris habuit creditoribus eius, & ad hoc inducta eſt actio in factũ. Item quãdoque tenetur & ſi fraudẽ non participauit, ut qa ex titulo don. habuit rẽ. tandẽ loquitur Vlpi. & exponit uerba edicti, & dicit: hoc quod dictum eſt in frau. cre. factum reuocari: eſt uerum ſi creditores ex hoc habent damnum: ut quia nõ poſſunt cõſequi ſolidum, quod eis debetur, cum debitor tantum non habeat. Sed pone quod debitor in frau. cre. aliqua uẽdit, poſtea illis creditoribus ſoluit, quod eis debet, & incipit alios creditores de nouo habere. nunquid iſti alij poſſunt reuocare prædicta alienata? & diſtinguitur an iſti primi creditores ſint liberati de pecunia ſecundorum: & tũc eis ſecũdis competit hæc actio ad reuocanda alienata. aut de alia pecunia: & tunc non poſſent reuocare. Item quod dictum eſt in edicto, quod cõtrahens cum debitore participauit fraudem: bene dictum eſt. ſi enim contrahẽs ſciret debitorem habere multos creditores, nõ tamen aliam fraudẽ habuit, non tenebitur hac actione, niſi creditores denũtiaſſent ei, ne cõtraheret cũ debitore. Sed quid ſi tutor pupilli, uel curator adulti ſciens contrahat cum debitore multorũ in frau. creditor. an pupillus uel adultus ex hoc tenebitur? & dicit quod ſic inquãtum ad eos peruenit. [Præterea] In fraud. cred. à debitore alienata reuocantur ſiue unus creditor erat tẽpore alienationis, & adhuc eſt: ſiue plures erant, & adhuc omnes ſunt, uel unus eorum tantum remãſit, cũ alijs ſit ſatisfactum. Sed pone qđ cõtrahens cũ debitore ſcit unum creditorẽ fraudari, nõ alios: nunquid habet locum hoc edictũ? certè ſiet ut ille ſolus reuocet. Sed pone qđ ſatisfactũ eſt fraudato. ceſſat hoc edictum, & ſic reuocatoria. ſed ſi offeratur quod debetur fraudato, & nolit recipere, non elidit actio ex hoc edicto. Si fraudator. Debitor in frau. cre. aliqua alienauit, & deceſſit relicto hærede. creditores hæreditarij ſecuti ſunt fidẽ hæredis: & quia hæres non ſoluebat, imo latitabat, bona eius uenduntur. dicitur quod bona hæredis dicuntur uendi, non defuncti. & ideo nõ eſt uarendũ quæ defunctus in frau. alienauit: nec reuocantur. [Si quid in fraudem.] Quidam hæres ſuus uel extraneus minor xxv. ann. adiuit hæreditatẽ, & aliqua de hære. in frau. cre. hæreditariorum alienauit. tandem hic hæres abſtinuit ſe ab hæred. petita in integ. reſtit. quæritur an creditores poſſint reuocare alienata per hæredem. Et dicitur quod ſic utili act. quare nõ directa? dicitur in glo. hoc idẽ dicas in ſeruo hærede inſtituto, qui poſtea abſtinuit habita in integ. reſt. Sed an alienata per defunctum reuocari poſſunt? diſtin. aut creditores nõ ſunt ſecuti fidẽ hæredis: & tũc reuocantur. aut ſunt ſecuti: & tunc non reuocantur. & exempla utriuſq; ſunt in litera. [Si impubes.] Debitor alienauit aliqua in frau. cred. hic debitor deceſſit relicto hærede filio impubere. impubes adita hære. aliqua alienauit in frau. cred. tam hæreditariorum, quam propriorum: uel eius tutor alienauit: & ſeparatione a creditoribus hæreditarijs impetrata, dicitur quod creditores reuocabunt alienata in frau. eorũ. [Si eum in diem.] Debitor in frau. cred. debitum quod in diem debebat, ante diem ſoluit. dicitur quod quicquid in medio tempore habuit creditor cui ſolutum eſt, reuocabitur per alios creditores. Item ſi debitor in frau. cred. dedit rem ſuã pignori uni ſuo creditori antiquo, reuocabitur hoc pignus per alios creditores. Item ſi mulier in fraud. cred. acceptó tulit Titio, quod Titius ei debebat, ut hic Titius hoc habeat in dotem, non tenet hæc acceptilatio. ſic ergo obligatio debiti in antiquo ſtatu reponitur. Item ſi debitor in fraud. cred. conſtituat uſumfru. in fundo ſuo, uel uſumfr. ſibi debitum remittat, uel alicui promittat aliquid in annos ſingulos: reuocabitur quod faciet. Si debitorem. Debitorem meum & plurium aliorum fugientem fui perſecutus, & pecuniam ſecum ferentem ei abſtuli: an teneat reddere alijs creditoribus? & diſtin. aut hoc feci antequã creditores miſſi ſint in poſſ. eius, & tunc non reddo, aut poſt: & tunc reddo. Si ex conſtitutione. Quidam

Lucius Titius [a] fraudandi [b] cā ſciēte [c] te, in bonis [d] quibus [e] de ea [*] re [f] agit, fecit: ea [g] illis, [h] eo noīe, [i] quo de agit, actionem ex edicto meo competere, [k] eſſeve [l] oportet, ei ſi nō plus, q̃ annus eſt, [m] cùm de ea re qua de agitur, experiūdi ptās eſt reſtituas. Interdū cā cognita, & ſi ſcientia nō ſit, [n] in factum actionem permittam.

Creditores præteriti habent reuocatoriā non creditores poſt ſecuti: niſi in lo.um priorū ſucceſſerint. hoc dicit. Bar.

Ita demum reuocat, qđ fraudandorum creditorū cā factum eſt, ſi euentum fraus habuerit: [o] ſcilicet ſi ij creditores, quorū fraudandorū cā fecit, bona ipſius uendiderunt. [p] Cæterum ſi illos dimiſit, quorum fraudandorum cā fecit, & alios ſortitus eſt: ſi quidem ſimpliciter [q] dimiſsis priorib⁹, quos fraudare uoluit, alios poſtea ſortitus eſt: ceſſat reuocatio. Si aūt horum [r] pecunia, quos fraudare noluit, [s] priores dimiſit, quos fraudare uoluit: Marcellus dicit, reuocationi locum fore. ſm hāc diſtinctionem & ab Imperatoribus Seuero, & Antonino reſcriptū eſt: eoque iure utimur.

Non ſufficit ſcire creditorem alienantem habere creditores, ſed oportet fraudem participare, ut hoc edictum locum habeat. h. d. Bar.

Quod ait ptor, ſciēte te, [*] ſic accipimus, te cōſcio, & fraudē participāte. Nō enī ſi ſimpliciter ſcio illū creditores hr̄e, hoc ſufficit ad cōtēdendū [t] teneri eum in factū actione: ſed ſi particeps fraudis eſt.

Non poteſt uideri fraude carere, qui emit contempta denūtiatione facta à creditoribus, ne emeret à debitore in fraudē alienante. hoc. d Bar.

Si quis particeps quidem fraudis non fuit, ueruntamen uendente [u] debitore teſtatò [x] conuentus eſt à creditoribus, ne emeret: an in factū actione teneatur, ſi comparauit? Et magis eſt, ut teneri debeat. Non enim caret fraude, qui conuentus teſtatò perſeuerat. [y] aliàs autem qui ſcit aliquem creditores habere: ſi cum eo contrahat ſim-

dam debitor in frau. credi. aliqua alienauit, & teſtamento reliq. erat libertatem ſeruis ſuis: tādem nemo uolebat ei ſuccedere ex teſtamento uel ab inteſtato: uenit quidam, & petijt hæc bona hæreditaria ſibi dari cau a libertatum conſeruandarum, promittens de ſolido ſoluendo creditoribus. dicitur qđ amodo creditores non poſſunt reuocare alienata per defunctum: cum ſolidum conſequantur ab accipiente hæc bona. Secundo dicit, annus huius actionis incipit currere a tempore quo uendita ſunt bona in frau. cre. Tertio dicit: per hāc act. in factum, reuocantur res alienatę in frau. credit. cum ſua cauſa, id eſt, cum fructibus perceptis à poſ. & percipiendis, dūtamen expenſæ, ſi quæ ſunt factæ neceſſariæ, deducātur, & etiam uoluntarię expenſæ deducūtur ſi factæ ſunt uoluntate creditorum, uel fideiuſſorum debitoris. & ſi ancilla fuit uendita in fraudem cred. reuocabitur & etiam partus ſi quem habuit: & ut generaliter dicam, ſcias quod per hanc actio. reuocabitur res alienata in priſtinum ſtatū. Item obligatio ſi remiſſa erat in fraudem cred. reuocabitur in priſtinum ſtatum, perinde ac ſi non eſſet facta remiſsio, adeo quod & commodum medij temporis, ut puta fructus. Vſuræ autem medij temporis nō ueniunt, niſi prius erant debitæ iure ſtipulat. uel iure contractus bonæ fidei. & ſi obligatio erat ſub die, uel ſub condi. reuocabitur in priſtinum ſtatum: ſi autem erat temporalis, ut quanto minoris, quam remiſit debitori in frau. cre. illa reuocari poterit intra tantum tempus, quantum ſupererat ei, & non intra annum. Vltimo dicit hæc actio durat perpetuo in eo quod peruenit ad conuentum, ſiue ſit fraudator, ſiue alius. Item hæc act. datur creditoribus, & heredibus eorū. Item daī in accipientem & eius hæredem in id, quod ad eum peruenit. & hoc dicit hic §. cum ſequentibus. & cum l. ſeq. Fran.

[a] Lucius Titius. debitor. Accur.

[b] Fraudandi. creditores. Acc.

[c] Sciente. acceptore. Acc.

[d] Bonis. quæ accepiſti. Acc.

[e] Quibus, id eſt, de quibus. Azo.

[f] De ea re. i. fraude uel alienatione fraudulenta.

[g] Et. ſcilicet bona. Azo.

[h] Illis. ſ. creditorib. alias illis, ſcilicet qui conqueruntur. & accipe reſtituas. Accur.

[i] Si eo nomine, id eſt, nomine fraudis propter quam agitur.

[k] Competere. ſ. directo, ut creditori. Azo.

[l] Eſſeve. utiliter, ut procuratori bonorum, ut ſup. eod. l. j. in prin.

[m] Annus eſt. ſupple qui fluxit, cum &c. nam utilis annus eſt. & quod ſubijcit de ea re. i. alienatione. Sed quid differt hoc edictum ab illo ſup. eod. l. j. Rñ. nihil, niſi quo ad uerba: quia hic loquitur in ſecunda perſona. ſup. in prima. ſed ut exponat, ideo repetit. uel alius prætor fecit illud, & alius iſtud.

[n] Scientia nō ſit. contrahentis cum fraudatore: puta cū interceſsit titu. lucratiuus: ut ſup. eod. qui autem. §. ſimilique modo.

[o] Habuerit. fraudantes creditores ſuos.

[p] Vendiderunt. & non ſunt dimiſsi in ſolidum. & facit C. de ſer. pign. dato ma. l. ſi creditoribus. & inf. de regu. iuris. l. in fraudis. Accurſius.

[q] Simpliciter. i. ſi ſuam pecuniam, nō poſteriorum. Hug. Vel id eſt, ſine intentione dandi pecuniam ſecundario priorib. ſcilicet cum id non agebatur inter iſtum fraudatorem, & hos ſecundos creditores. Vel dic, id eſt, nō directo peruenit, ut ſup. de priui. cred. l. ſi uentri. §. ſi. & facit ſup. de bo. autho. iudi. poſſ. l. cum unus. & inf. eod. l. Papinianus. [*]

[r] Horum. poſteriorum.

[s] Noluit. in alienando. & facit ſup. ſol. ma. l. etiam. §. quanquam. & ſup. quib. ex cau. in poſſ. ea. l. Fulcinius. §. quod ſi aduerſus.

[t] Contendendum. i. dicendum, ut & ff. pro ſoci. §.

[u] Vendente. ſecus poſt uenditionē, ut ſup. pro emp. l. alienam. Accur.

[x] Teſtato. id eſt, coram teſtibus. Acc.

[y] Perſeuerat. ſic & C. de rei uend. l. ſi fundum. & ſ. de eden. l. quædam. §. is aūt. uerſ. ſed ſi ei. & ff. de lega. præſt.

[*] ff. Flo. uero tranſiguntur hę uoces, ea re. tan quā uacantes.

[*] Te, non eſt in ff. F.

[*] niſi priores.

præſt. l. ulcilis. §. ſi adleccerit. & ī. ma. l. l. ſi hominẽ. Sed arg. cõtra. C. de reſcin. uend. l. ſi maior. ſed ibi nõ erat ius nuntiandi. Item argu. cõtra. quod fal. tuto. auth. l. ij. Accur. ADDITIO. Dic ſecundum Bart. hic. quod ille qui denuntiabat, certabat de lucro: ſed ille cui denuntiabatur, certabat de damno: ideo eſt potior conditio eius cui denũtiabatur: qa poteſt dicere, non credidi tibi. ſecus ſi eſſent in pari cauſa: ut per Bart. hic.

pliciter ſine fraudis conſcientia, [a] non uidetur hac actione [b] teneri.

Ait ꝑtor, ſciente te, [*] id eſt, eo, qui ꝯueniẽ hac actione. Quid ergo ſi forte tutor pupilli ſcit, ipſe pupillus ignorauit? uideamus, an actioni locus ſit, ut ſciẽtia tutoris noceat. Idem & in curatore [c] furioſi, & adoleſcẽtis. Et putẽ hactenus iſtis nocere ſciẽtiã tutorũ, ſiue curatorũ, quatenus q̃d ad eos [d] ꝑuenit. Prӕterea ſciẽdũ eſt, poſſe quӕri, [e] q̃d dr̃, In fraudem creditorũ alienatũ reuocari poſſe; ſi ijdẽ ſint creditores: [f] & ſi unus creditor ſit ex illis, qui fraudati ſunt: [g] ſiue ſolus tũc fuit, ſiue quum [h] cӕteris ſatisfactũ ẽ: hic ſolus remãſit: ꝓbandũ eſſe, adhuc actioni [i] locũ [k] fore. Illud certẽ ſufficit, & ſi unũ ſcit creditorem fraudari, cӕteros ignorauit: fore locũ actiõi. Quid ergo ſi ei, quẽ q ſcit fraudari, ſatisfactũ eſt? nũq̃d deficiat actio, quia q ſup ſunt, nõ ſunt fraudati? Et hoc puto ꝓbandũ. [l] Non tamen ſi dicat aliquis, Offero quod debẽ ei, quẽ ſcio creditorem, audiendus erit, ut † actionem [m] eludat.

Si filius qui poteſt abſtinere ab hæreditate paterna, faciat aliquid in fraudem creditorum, & petat in integrũ reſtitui, eo quod immiſcuit ſe hæreditati paternæ ſi reſtitutus fuerit, competit hac actio reuocatoria creditorib. ad reuocandũ, q̃ alienata ſunt p defunctũ, ſi creditores nõ ſunt ſecuti fidẽ hæredis. Si aũt eius fidẽ ſecuti ſunt: tũc tãtũ reuocãtur ea, q̃ hæres alienauit.

Si fraudator hęredem habuit, [n] & hæredi bona uenierint, [o] nõ eſt in bonis de q̃bus agit̃, factũ: [p] & iõ ceſſat hæc actio. Si q̃d in fraudẽ creditorum fecit filius, q ſe poterat abſtinere: & in integrũ ſit reſtitutus, q̃d ſe miſcuerat: uel ſi q̃d fecerit hęres uolũtarius, [q] & uel ꝑ ætatẽ, uel q̃ aliã cauſam [r] iuſtã, in integrũ reſtitutionem meruit: dicendũ erit, utilem [s] actionem competere. Idem & in ſeruo [t] neceſſario. Sanẽ cũ illa diſtinctione hoc admittendum [u] eſſe, Labeo ſcribit, ut ſi quidem protinus [x] bona uẽdiderint creditores, uel paciſcentibus creditoribus ſe neceſſarius miſcuit: utriuſque [y] fraus [z] reuocẽ. i. teſtatoris, & ipſius. [a] Si uerò paſſi ſunt neceſſarium creditores, [b] † & quaſi in creditum habuerunt nomen eius: † uel dulcedine [c] uſurarũ, uel qua alia ratione ſecuti ſunt: [d] dicẽdũ eſt, nihil reuocari ex ijs, quæ teſtator alienauit. Si impubes

a Conſcientia. facit infra, de regu. iur. l. fraudis. & ſupra, proxi. §. & ſupra, qui & à quibus. l. in fraudem. Acc.

b Actione. in factũ ex hoc edicto. & eſt fortè ratio ſecundum Azo. quia hęc actio, ut Fauiana eſt perſonalis, non in rem ſcripta: ut ſupra, ſi quid in fraud. pat. l. j. §. antepenul.

c In curatore. ſecus in procuratore: ut ī. de doli except. l. apud Celſum. §. illud. uerſ. illa etiã. & §. ſi quis non li. & facit ī. de regu. iur. l. neque interdicto. & ſup. de dolo. l. ſed ſi ex dolo. & de trib. l. iij. §. j. & de pec. l. ſumma. §. dolo. Sed contra ī. ne uis fiat ei. l. j. §. hoc edicto. Sol. ut ibi.

d Ad eos. ſ. pupillos. Accurſi.

e Poſſe quæri. ſ. in eo, q̃d dicitur & c. fraudi, & utrum ita habeat locum reuocatio non aliter hoc. ſ. quæritur. Accurſius.

f Idem ſint creditores. qui tũc erant cum alienatio fiebat. & q̃d ſubijcit, ctiã ſi unus & c. in capite reſpõdere. Vel poteſt dici quòd reſpondet infra probandũ &c. Accur.

g Fraudati ſunt. quæritur an habeat locum reuocatio. ſic & dices infra reſponderi, probandum.

h Quum. id eſt, quando. Ioan.

i Actioni. ab omnibus excitedæ. Sed quid ſi nullus remanſit de his? Rñ. ut ſup ea. l. §. ita demum. Accur.

k Locum. licet unus tãtum creditor ſit in cuius fraudem eſt alienatum.

l Probandum. ut deficiat.

m Actionem eludat. fraudati & nolentis reuocare quicq̃d alienatũ eſt: licet ultra ſit debitũ: & quia proficiet alijs creditoribus. Azo. & hoc poſt miſſionem in poſſeſsionẽ. argu. ſup. e. l. qui antẽ. §. ſciendum. uel dic non audiri quãdo conuentus eſt reuocatoria. ſi autem ante uellet ſoluere, audietur fortè. arg. ſup. de alie. iudi. mu. l. iij. §. final. Accur.

n Habuit. & creditores fidem eius ſecuti ſunt. aliàs enim impetrarent ſeparationem.

o Venierint. non fraudatoris.

p Factum. i. alienatũm in fraudem: nõ enim fraudatoris bona ueneunt, ſed hæredis. & facit inſtit. de hæred. qual. & diff. §. j. Accur.

q Voluntarius. fortè extraneus.

r Cauſam. ut quia per metum adierat: ut ſup. q̃d me. cau. l. ſi mulier. §. penult.

s Vtilem. quia nõ propriè in bonis de quibus agitur, factum intelligitur: cum ſint hæreditaria: nec defunctus in eis fecerat ſed hęres: ſed quia q̃ñ hæc bona hęreditaria hęredis fuerunt: utilis actio competit. M. & facit ſup. de mino. l. ſi mulier. Ac.

t Idem & in ſeruo. ut detur utilis. nam & ille p reſtitutionẽ impetrare poteſt ſeparationẽ etiã poſtquã ſe immiſcuit, ut ī. de ml. l. ait ꝑtor. §. non ſolum. ante uerò etiã citra reſtit. ut ī. de ſepar. l. j. §. ſi. Acc.

u Hoc admittendum. i. hanc actionem ceſſare, ſi bona eius ueneant.

x Protinus. i. ante quam hæredis perſonam fidemque ſequantur. R. Accur.

y Vtriuſq;. patris & impuberis. Acc.

z Fraus. facta in bonis patris.

a Et ipſius. creditoris hiij.

b Creditores. in patrem ſe uenturos.

c Dulcedine. nota, dulce accipere uſuras.

d Secuti ſunt. facit ſupra de ſepara. l. prima. §. illud ſciendum.

[margin notes:]
* te, nõ eſt in P. F.
† In P. F. conſcientiam.
† Fraudari, non eſt in P. F.
† In P. F. actionem eludat.
* P. Fl. ſi quis
† In P. F. nõ eſt, hæres.
† In P. F. adduntur hęc: uel abſentibus: ſed clauſa per parentheſim.
† In uulg. edit. additum erat, eſſe in poſſeſſione.
† In P. F. uel dulcitudine.

Eius

patri hæres extiterit, eiuſque [a] mortui bona ueneant, ſeparatione impetrata, [b] utriuſq; fraus erit reuocanda, pupilli, uel ẽt tutoris, item curatoris. [c]

Si quis in fraudem creditorum citius ſoluit, quàm debuerit, cõpetit hac actio propter commodum repræſentationis pecuniæ. hoc dicit.

Si cum in diem mihi deberetur, fraudator præſens ſoluerit: dicendum erit in eo, quod ſenſi cõmodum in repræſentatione, in factũ actioni locũ fore. Nã ꝑtor fraudẽ intelligit etiã in tẽpe [d] fieri. Si cui ſolutũ quidẽ non fuit, ſed in uetus creditum pignus accepit, [e] hac actione [f] tenebitur: ut eſt ſæpiſsimè conſtitutum.

Liberatio a debito facta ab uxore ipſi marito cauſa dotis conſtituendæ, facit huic edicto locum hac dicit.

Si cùm mulier fraudandorum creditorũ ꝯſilium iniſſet, marito ſuo, eidemque debitori in fraudem creditorũ acceptũ debitũ fecerit dotis ꝯſtituẽdę cã, locũ habet hæc actio: & ꝑ hãc omnis pecunia q̃ maritus debuerat, exigit: nec mulier de dote habet actionẽ. Neq .n. dos ĩ fraudẽ creditorum ꝯſtituẽda eſt: & hoc certo certius eſt, & ſæpiſsimè conſtitutum. [g] Exitus aũt actiõis [h] erit, ut ſtipulatio q̃ accepta facta fuerat, ex integro interponatᷣ. Per hãc actionẽ ẽt uſusfructus, [i] & & eiuſmodi ſtipulatio, in annos ſingulos dena dare ſpondes? exigi poteſt.

Qui pecuniam ſibi debitam à debitore fugiente abſtulit, communicare nõ cogitur alijs creditoribus ante bona poſſeſſa: ſecus ſi poſt bona poſſeſſa Bar

Si debitorem meum & complurium creditorum conſecutus eſſem fugientem, & pecuniam ſecum ferentem, & abſtuliſſem ei id, quod mihi debeatᷣ: placet Iuliani ſententia dicentis, multum intereſſe ante, quàm in poſſeſſionem bonorum mittantur eius creditores, hoc factum ſit, an poſtea. ſi ante: ceſſare in factum actionem: ſi poſtea, huic locũ fore. [k] Si ex conſtitutione [l] diui Marci bona ſint addicta alicui libertatum conſeruandarum cauſa: dicendum eſt actionem ceſſare. [m] Ita enim ſuccedunt, ut rata ſint, quæ paterfamiliàs geſſerat. [n] Annus huius in factum actionis cõputabitur ex die uẽditionis bonorũ. [o]

Per iſtam actionem in factum reuocantur res alienatæ in fraudem creditorum cum ſua cauſa, id eſt, cum fructibus perceptis a poſſeſſore & percipiendis expẽ. ſit neceſſarijs deductis & etiã uoluntarijs, ſi uoluntate creditorum facta ſunt hoc dicit.

Per hanc actionem res reſtitui debet cum ſua ſcilicet cauſa: & fructus non tantum qui percepti ſunt, uerum ij quoque qui percipi a fraudatore potuerunt, [p] ueniunt: ſed cum aliquo modo, ſcilicet, ut ſumptus facti deducatur. Nam arbitrio iudicis nõ prius cogẽdus eſt, rẽ reſtituere, quàm ſi impenſas

[a] Eius. ſcilicet, patris. Accur.

[b] Impetrata. ſ. à creditoribus patris impetrantibus, ut bona patris a bonis impuberis ſeparentur. ut ſup. de ſepa. l. j. §. item uideamus.

[c] Item curatoris. ſupple & teſtatoris. & hoc ſi creditores non ſunt ſecuti fidẽ filij: alioqui non reuocant alienata a defuncto: ut ſupra. proxim. §. hic ergo patris fraudem reuocabant eius creditores: filij fraudem reuocabunt eius filij creditores.

[d] Etiam in tempore. ut & ĵ. eod. l. ocs. §. fi. & facit inſtitu. de act. §. tẽpore. & ſ. ad l. Falc. l. j. §. ſi qs. Sed qd ſi ꝑ tali debito datũ fuerat pignus uidetur non eſſe locũ reuocationi: quia in hoc ꝑtor ſe interponeret: ut ſ. de iud. l. in omnibus. Azo. & ſup. e. l. qui autem. §. apud Labeonem. ſed in puro debito dic ut ĵ. proxi. Accur.

[e] Accepi. in fraudem creditorum.

[f] Actione. reuocatoria. Sed ecõtra. ĵ. eod. l. illud. Sol. ibi ab initio obligauit, ſed non tradidit: hic non obligauit ab initio: uel hic accepit poſtquam eſſet poſtulatum mitti in poſſeſſionem: ibi ante. argu. infra. ea. l. §. ſi debitorem. uel hic in fraudem creditorum, ibi non: argu. ĵ. eod. cum in uetus. Accur.

[g] Conſtitutũ. ut infra eod. l. ſi. §. j. & C. eod. de reuoc. his q̃ in frau. l. ij. & ĵ. e. l. hac in factum. §. ſi libertus. tamen in fraudẽ patroni dotem conſtituere poteſt: ut ſ. ſi quid in frau. pa. l. j. §. & ſi libertus.

[h] Actionis. ſcilicet in factum reuocantis quod mulier fecit: ut ſ. prox. reſpon. & ĵ. eod. l. hac in factum.

[i] Vſusfructus. ſiue remiſſus, ſiue alij in fraudẽ creditorũ conſtitutus: & idẽ in alio exẽplo quod ſequitur.

[k] Locum fore. & ita uenit eo caſu potior. & ſic eſt contra. ſup. ꝗ in eo c. a. u. l. extat. & C. ui bon. ra. l. res. & de iudæ. l. nullus. & in gl. ultionem. & ĵ. e. l. pupillus. §. qđ ergo ſi cum eo &c. Solu. hic authoritate iudicis factum eſt. In contrarijs non: ſecundũ Al. & ſecundum hoc uerbum abſtuliſſem, dic per iudicẽ: ut & infra. de fur. l. qui uas. in princ. & l. interdum. §. j. Vel dic [1] ꝗ etiã ſine authoritate iudicis: ſed ideo quia fugiebat, & iudicis tam cito copia haberi non poterat: ar. C. quan. lic. unicuiq; ſine iudi. l. j. ſi autẽ ſit copia iudicis, tunc ſecus: ut in contrarijs. Alij dicunt qđ hoc corrigitur ꝑ l. illã, res. C. ui bon. rap. quod nõ placet. Alij ꝗ ibi de rigore, hic de æquitate: quod ĩ idẽ recidit cũ ſecunda. Item facit ſup. e. l. qui autem. §. ſciendum. Accur.

[l] Si ex conſtitutione. cuius uerba ſunt inſti. de eo cui liber. cauſ. bo. adij. §. j. Accur.

[m] Ceſſare. contra eos, quibus alienauit defunctus.

[n] Geſſerat. exponendo cautionẽ de ſolido ſoluendo cuique: ut d. §. j. inſtit. & C. de manu. teſta. l. fin. per qđ uidenẽ creditores ſequi fidẽ eius. ar. ſup. ea. l. §. ſi quid. in fin.

[o] Venditionis bonorum. quæ reuocãtur: ut pote in fraudem alienata: ut ſ. eo. l. qui autem §. ſi. & facit ſup. e. l. j. in princ. & C. eod. l. ſi actu. & ſup. ea. l. in princip. & hoc in id quod peruenit ad accipientem: ut ĵ. §. hęc actio.

[p] Percipi potuerunt. nec tit. excuſat: ꝗ eſt ſpeciale, alias ſecus: ut no. C. de reiuẽ. l. ſi fundu. Itẽ in id ꝗ dicit fructus medij tpis uenire, eſt cõtra ĵ. eo. l. ſi. §. nõ ſolũ. Sol. hic cohærebãt ſolo tẽpore alienationis, ut & ibi dicit ſm Bar.

Vel hoc

[1] Nota ꝗ ubi alicui non adeſt facultas adeũdi iudicem, uel ipſius copia in ꝓ̃ptu haberi non poteſt pro re mea recuperanda, tunc propria authoritate, & manu poſsum rẽ auferre. cõcor. l c. j. & ij. xxiij. q. j. gl. eſt in ca. ius gen. j. diſtin.

Vel hoc lit. conteſt. ut & ibi dicitur. Vel ſol. ut ibi.

[a] Neceſſarias utiles autẽ offert ſine læſione ſci: cum ſit malę fidei poſſ. ut C. de rei uend. l. domũ. & hoc in ſumptibus factis circa rẽ: ut ſup. de impen. in rebus do. fact. l. iij. §. nos gñaliter. expẽſas aũt fructuũ indiſtincte ſeruat: ut ſup. fa. mi. er. l. fundus. & de pe. hær. l. ſi a domino, uel a patre. §. fin. & ad hoc ſup. de uſu. l. uideamus. ij. §. in Fauia. & ſi ſer. uẽ. l. & ſi fortè. §. ſi.

neceſſarias [a] cõſequatur. Idẽ que erit probandum, & ſi quos [†] alios ſumptus ex uolũtate fideiuſſorũ creditorumque fecerit. [b]

Si ancilla fuerit alienata ĩ fraudẽ creditorũ, & peperit: reuocatur ancilla cũ ipſo partu. h.d.

Partum [c] quoque in hãc actionem uenire, puto uerius eſſe. Præterea gñaliter ſciendum eſt ex hac actione reſtitutionem fieri oportere in priſtinum ſtatũ: ſiue res fuerint, ſiue obligationes: ut perinde omnia reuocentur, ac ſi liberatio facta non eſſet. ꝓpter qđ etiam medij temporis commodũ, qđ quis cõſequeretur liberatione non facta, pręſtandũ erit. dum uſurę [d] nõ præſtẽt, ſi in ſtipulatũ deductę nõ fuerint: aut [†] ſi nõ talis [e] cõtractus fuerit: in quo uſurę deberi potuerunt ẽt non deductę. [f] Si cõditionalis fuit obligatio, cũ ſua cõditione, ſi in diẽ, cũ ſua die [†] reſtituẽda eſt. [g] Si tñ ea erat, [h] cuius dies finit: [i] poteſt [k] dici, reſtitutionẽ intra id tempus poſſe poſtulari, qđ ſupererat obligationi non utique intra annũ. Hęc actio [l] poſt annũ de eo quod [m] ad eum peruenit, aduerſus quem actio mouetur, cõpetit. Iniquũ enim prætor putauit, in lucro morari eũ, q̃ ſenſit lucrũ ex fraude. idcirco extorquendũ ei lucrũ putauit. Siue igit fraudator [n] ſit ipſe, ad quẽ ꝑuenit: ſiue alius quis: [o] cõpetit actio in id q̃d ad eũ ꝑuenit, dolove malo ei' factũ eſt, quò minus ꝑueniret. Hæc actio [p] hędi cęteriſq; ſucceſſoribus [q] cõpetit. Sed & in hæredes [r] ſimiliſque perſonas datur.

Venuleius Saturninus lib. vj. interdic. XI.

CAſsius actioné introduxit in id, qđ ad hæredem peruenit.

In generali conceſſione non uidetur conceſſa fraus. h.d. Bar.

Marcellus libro xviij. digeſto. XII.

SI pater filiofa. liberã peculij adminiſtrationem dederit: non uidetur hoc ei conceſsiſſe, ut in fraudem creditorum alienaret. [s] Talem enim alienationẽ non habet. At ſi hoc quoq; conceſsit filio pater, ut uel in fraudem creditorũ facere poſſit, uidebit ipſe feciſſe. [t]

[b] Fecerit. puta uoluntarios, nã prædictos etiã citra uolũtatem prædictorum factos recuperat.

[c] Partum cõceptũ ante alienationem, ſecus ſi poſt ut j. e. l. ſi. §. non ſolum. in fin. §. & §. Proculus. Accur.

[d] Dũ uſurę. ſcilicet medij tẽporis reſtituta prima obligatione: niſi in duobus caſibus, quos ſubijcit. ad quod eſt cõtra j. e. l. ſi. §. non ſolũ. Sed ibi de fructibus, hic de uſuris: uel hic in perſonalibus præſtationibus: ibi in fructibus naturalibus. Vel ſol. ut ibi. Accur.

[e] Aut ſi non talis: aliàs eſt ſi nõ talis: alias deeſt non, ſed ſubauditur, & repetitur. ſupra poſitũ. uel tertio ſupple in fine debebuntur. ſ. uſuræ.

[f] Non deductæ. In ſtipulatũ. ut in bonę fidei iudicijs: ut ſupra de uſur. l. mora. §. bonæ fidei. & facit. C. de uſur. l. iij. Accur.

[g] Reſtituenda eſt. ſed ſi pura: tunc ipſa pecunia, ut & j. de iure do. l. licet. §. fi. & j. e. l. hac i factũ.

[h] Erat. ſcilicet obligatio.

[i] Cuius dies finit. puta anno, ut quanto minoris: uel ſex mẽſibus ut redhibitoria: & tẽpore quo debitor eã remiſit in frau. cre. forte ſex menſis ſupererat. & ſic facit ꝓ eo quod no. ſup. ex qui. cau. maio. l. ſed & ſi per prætorem. §. quoties. & ſm hoc dic finitur. i. finitus eſt.

[k] Poteſt. uelut cum apud fraudatorem quis ad tempus fideiuſsit: quæ obligatio eo tempore ueniente finitur: ut C. de fideiuſ. l. ult. Accur.

[l] Hæc actio. Dic caſum ſecũdum R. & Azo. in acceptore, qui tenetur uſq; ad annũ: ut ſup. e. l. j. in prin. q̃ accipe etiam ſi nõ peruenit q̃ ſperabat accipere ex cõtractu quẽ fecit cũ debitore. Itẽ in uit. nõ lucratiuo diſtinguit interuenerit fraus, uel nõ. Sed ſi peruenit, uel dolo fecit quo minus perueneris: tunc perpetuo. & nõ diſtinguitur lit. uel fraus. & ſm hoc concorda literã: & non eſt contra ſup. eo. l. qui autẽ. in prin. ubi dicit nõ teneri debitorẽ ſi nõ acquiſiuit: quia ſecus in acceptore. Alij, ut R. faciũt hũc §. loqui in debitore quem dicunt teneri in id q̃ peruenit ad eum ex fraudatoris contractu: uel dolo fecit quo minus perueniret: & ſic eſt contra. d. l. qui autem. ſed ibi de extrinſecis lucris non curatur: ſed hic de eo quod occaſione ipſius contractus fraudatorij accipere potuit, & nõ accepit. & ad hunc caſum facit infra. e. l. ſi. in fin. & ſup. eo. l. j. in prin.

[m] De eo quod. Quidam habent hic iterum poſt annum: ut R. alij habẽt cancellatum.

[n] Fraudator ſit. id eſt, qui in fraudem ſuſcepit, ſecundum nos. uel, id eſt, qui in fraudem alienauit, ſecundum R.

[o] Alius quis. ut à fraudatore ſuppoſitus, uel hæres, uel bo. poſ. ſecundum utrũq;. & facit j. l. proxi. ſecundum primũ caſum. Sed quid ſi acceptor alij donauit? dicunt quidã nõ teneri: cũ dolus authoris obeſſe non debeat, & multo minus ſecundus emptor: ut ſupr. l. qui à debitore. Sed contra uidetur: ut j. de excep. do. l. apud Celſum. §. ſi quis autem.

[p] Hęc actio. reuocatoria, uel reſtitutoria.

[q] Succeſſoribus. ſ. creditorum.

[r] Hæredes. ſ. accipientis a fraudatore. & quod dicit, datur: dic in quantum ad eum peruenit. & ſic continua l. proxi.

SI pater. CASVS. Licet cõcedat pater filio liberam adminiſtrationẽ peculij, nõ uidetur per hoc concedere ut ipſe alienet peculium in frau. cred. peculiarium: & hoc caſu ſi filius alienat, nõ tenetur pater: ſed reuocant creditores alienata. Sed pone quod pater conceſſit filio, ut alienaret in fraud. cred. & alienauit ita, quod non eſt ſoluendo, tunc uidetur ipſe pater alienaſſe, & tenetur creditoribus inſolidum quaſi dolo deſijt habere peculium: & creditores filij uidentur eſſe creditores patris. Franci. Accur.

[s] Alienaret. ut & ſup. ad Maced. l. iiij. in princ. & de pecu. l. qui peculij. & arg. j. quod ui aut clam. l. iij. §. plane. & ad muni. l. Lucius. §. penult.

[t] Ipſe feciſſe. ſ. pater de fictiõe iuris cũ ꝑ aliũ fecerit.

† In P. F. & ſi quis alius ſumtus &c.

† In P. F. aut ſi tali contractum fuerit &c.

† Reſtauranda eſt, in P. F.

Acceptor tenetur uſque ad annum. qđ eſt uerum etiã ſi nõ peruenerit qđ ſperabat accipere ex cõtractu quẽ fecit cum debitore.

Compe-

ut ſufficiat aduerſus eum competentes [a] actiones. Etenim filij creditores, [b] etiam patris ſunt creditores. † & cum eo eiuſdem [c] generis uidelicet habebunt actioné: vt his de peculio pſtari neceſſe ſit. [d]

Paulus libr. lxviij. ad edictum. XIII.

ILlud conſtat, eum, q pignus tenet, [e] hac actione non teneri. [f] Suo n. iure, & ut pignus, nõ rei ſeruandę cauſa, poſsidet.

Hoc edictũ competit ad hoc, ut res alienatæ reſtituantur uel actiones uel ut actiones cedãtur ab eis, quibus cõpetunt. h. dicit.

Vlpianus libr. vj. diſputationum. XIIII.

HAc in factũ [g] actione nõ ſolum dominia reuocantur, [h] uerum etiam actiones [i] reſtaurantur. Ea propter competit hæc actio & aduerſus eos, † qui res [k] non poſsident, ut reſtituant, [l] & aduerſus eos, quibus actio competit, ut actioné cedant. Proinde ſi interpoſuerit quis perſonam Titij, ut ei fraudator res tradat, actione mandati cedere debet. [m] Ergo & ſi fraudator pro filia ſua doté dediſſet ſciẽti fraudari creditores: filia tenetur, [n] ut cedat actioné de dote aduerſus maritum.

Qui ſcit ſe habere creditores, & facultates ſuas non ſufficere, uidetur alienare in fraudẽ creditorum. hoc dicit.

Iulianus libr. xlix. digeſtorum. XV.

SI quis cũ haberet Titium creditorem, & ſciret ſe ſoluendo nõ eſſe, libertates [o] dederit teſtamẽto: deinde dimiſſo Titio, poſtea Sempronium creditorem habere cęperit, & eodem teſtamento manente deceſſerit: libertates datę ratę debẽt eſſe, & ſi hęreditas ſoluẽdo nõ ſit: [p] qa ut libertates [q] reſcindantur, utrunque in eorundem perſona exigimus, & cõſilium, & euentum: ſi quidem & creditor cuius fraudãdi conſiliũ initũ erat, [r] nõ fraudat: aduerſus eũ q fraudatur, conſilium initum nõ eſt. libertates itaq; ratæ ſunt.

Paulus libr. v. reſponſ. Papinia. XVI.

NIſi [s] priores [t] pecunia poſteriorũ dimiſſi probentur. [u]

Iulianus lib. xlix. digeſtorum. XVII.

OMnes debitores, qui in fraudem creditorum liberantur, per

---

[a] Competentes. ſ. de peculio. etiam ſi nihil ſit in peculio cum dolo fecit, quo minus eſſet, ut ſ. de pecu. l. ſumma. in prin. Item & in factum ex edictu de alie. iudi. mu. cau. fa. quia dolo deſijt poſſidere peculium. Itẽ & in factum Pauliana, ſecundum quod ſecundo modo expoſuimus. ſup. e. l. ait prętor. §. pe.

[b] Creditores. etiã pris ſunt creditores:

[c] Cum eo eiuſdẽ. aliàs cum eo eiuſdem &c. aliàs cum eiuſdẽ generis &c. ut. ſ. quam directam habent contra filium, eandem de peculio aduerſus patrem.

† In Pan. Flor. cum eius generis &c.

[d] Neceſſe. ſit. etiã ſi nihil ſit in pecul. ut modo notaui.

ILlud. CASVS. Titius debebat x. mihi Franciſco, & obligauerat pro hoc debito mihi quãdam rem, & non tradiderat. tandem iſte Titius eſt debitor aliorum, & nũc rem obligatam mihi tradit. non uidetur tradere rem in frau. cred. & ſic hęc actio ceſſat. Fran.

[e] Tenet, cum ab initio eſſet ſibi hypothecatũ, licet non traditũ ſecũdum Ir. aliàs ſecus. ut ſup. e. l. ait pretor. §. ſi cui. uel dic ut ibi. Item hoc niſi in frau. cré. factum ſit, ut ĩ. eo. l. cum in ueius.

[f] Non teneri. ſed nec alia ſupple, ut cõſonent ſequentia. uã quando rei ſeruandę cauſa, tunc proficit alijs, & tenetur, ut & ſupra de bon. autho. iu. poſſ. l. cum unus. & C. de bo. au. iud. poſſ. l. final. non autem dicas, quod miſſus rei ſeruandæ cauſa teneatur hac actione, niſi in fraudem. & illud fieret, ut ſup. eodem. l. iij. §. final. quo etiam caſu loqui poteſt, quod hic dicit.

† Sic in P. F. licet Haloand. negationẽ expunxerit.

HAnc in factum. CASVS. Per hanc act. in factũ reuocantur res alienatæ, & etiam obli. rem. ſſæ. Item obli. ceſſę à debitore. ſed ſi enim debitor meus uellet tibi tradere rem in fraudem meam, & aliorum creditorum, tu alium interpoſuiſti ut ei traderetur: teneberis hac act. ut cedas actio. mãdati cõtra interpoſitũ. Vltimo dicit. in frau. cred. debitor dedit dotem pro filia ſua, creditores agent contra filiam, ut cedat act. de dote contra uirum. Frau. Accus.

[g] Hac in factum. aſibi dicitur Pauliana, ut ĩ. de uſur. l. uideamus. ij. §. in Pauliana. & ponitur illud adiectiuũ à Paulo prætore, & per hanc corporalia, & incorporalia reuocantur, ut hic, & ĩ. l. ait prætor. §. annus. licet quidam aliter dicant, ut no. ſup. eo. l. j. in prin.

[h] Reuocantur. fuerunt ergo translata, ut & ĩ. de cõtrahen. emp. l. ſi ſciens.

[i] Actiones. remiſſæ in fraudẽ. Accur.

[k] Qui res. i. corporales. ſi habeas non. aliàs ſine nõ, & plana eſt.

[l] Reſtituant. ſ. reponendo ſe in priſtinam obligationem, ſi in diem, uel cõditionales erant: aliàs ipſa pecunia, ut ſup. e. l. ait pror. §. præterea. & §. ſi conditionalis. & ĩ. eo. l. omnes. in princ.

[m] Cedere debet. ſi hoc uelit creditor, exigitur. nã contra eum agere poteſt, & ipſe agit mãdati, ut ſup. ſi quid in frau. pa. l. peu. Accur.

[n] Filia tenetur. ad hoc ĩ. e. l. fin. §. j. & ſup. e. l. ait pretor. §. ſi cum mulier.

SI quis. CASVS. Debitor Titij in fraudẽ eius reliquit libertatẽ in teſtamẽto ſerui, ſciens ſe nõ eſſe ſoluendo. tandẽ hic debitor ſatisfecit Titio, & effectus eſt debitor Sempronij, cui nunc nõ eſt ſoluendo. modo quæritur, an Sempronius poſſit has libertates reuocare? Et dicitur quod nunc, cũ non in eius fraudem manumiſerit: niſi de pecunia Sempronij ſatisfactum fuerit Titio. nam tunc ſuccedit in locum eius. & hoc dicit hęc l. & ſequens. Franc. Accur.

[o] Libertates. directæ. Azo.

[p] Non ſit. ſic ſup. eo. l. ait prætor. §. ita demum. & §. illud. & ĩ. de reg. iur. l. fraudis. Sed contra ſ. qui & a quib. l. in fraudem. iij. Sol. ut ibi.

[q] Libertates. ſcilicet directæ. quod dic ut no. C. qui manu. non poſ. l. j. Accurſius.

[r] Initum erat. aliàs inerat, ſcilicet debitor, aliàs initum erat.

[s] NIſi. aliàs incipit. Papinianus.

[t] Priores. ſcilicet creditores.

[u] Probentur. qa tũc poſteriores in locũ priorũ ſuccedere uidentur, ut ſ. e. l. ait prætor. §. demum. Accur.

OMnes. CASVS. Obligationes remiſſæ in frau. cre. reuocantur in priſtinũ ſtatũ per hanc act. Secundo

cundo dicit, Lucius habens multos creditores, in fraudem eorũ dedit animo donandi omnia bona ſua libertis ſuis eiuſdemque filijs naturalibus. dicitur qđ reuocantur hæc bona per creditores, licet hãc fraudẽ ignorauerint illi liberti eiuſdẽq; filij. Tertio dicit, In odiũ creditorum uir ſoluto matrimonio reddit dotem uxori incontinẽti: cum nõ teneretur, niſi annua, bima trima die. dicitur quod mulier tenetur hac act. in quã tum intereſt creditorum non tam cito eam ſolutam fore. Fran. Accurſi.

hanc actionẽ[a] reuocant in priſtinã obligationẽ.[b]

In donatione omnium bonorum præſumitur fraus. Item ſufficit libellum concludere præſumptiuè. Bar.

Lucius Titius cùm haberet creditores, libertis ſuis iiſdemque filijs naturalibus uniuerſas res ſuas tradidit.[c] Rñdit: Quãuis non ꝓponat[d] ꝯſiliũ fraudandi habuiſſe: tñ qa creditores habere ſe ſcit, & uniuerſa[e] bona ſua alienauit: intelligendus eſt, fraudãdorũ creditorũ ꝯſiliũ habuiſſe. ideoq; & ſi filij eius ignorauerũt hanc mentem patris ſui fuiſſe: hac actione tenẽtur.[f] Si uir uxori, cùm creditores ſuos fraudare uellet, ſoluto matrimonio præſentem dotem reddidiſſet, quam ſtatuto tempore[g] reddere debuit: hac actione mulier tantum præſtabit, quanti creditorum intererat dotem ſuo tempore reddi. Nam prætor fraudem etiam in tempore fieri intelligit.[h]

Papinianus libr. xxvij. quæſt. XVIII.

† In P. F. incipit, Et ſi pignus.

† SI pignus uir uxori, uel uxor uiro remiſerit: uerior ſentẽtia

a Per hanc actionem. in factum: uel Pauliana, ut ſup. eo. l. hac in factum.

b Obligationem. aliàs actionem: & aliàs obligationem.

c Tradidit. animo donandi.

d Non proponat. in libello tuo. Azo. uel uerè: fictitiè tñ ſic ꝓni ſubijcit. ſic & ſup. de do. . an. mor. l. & ſi debitor conſilium. Accur.

e Vniuerſa. ſi ergo partem bonorum, uel rẽ alienauit, ceſſat hæc præſumptio, & oportet probari dolum, & euentum. Accur.

f Tenentur. in id quo locupletiores facti ſunt: ut ſ. eo. l. qui autẽ. §. in hos. etiam citra ſciẽtiã: ut C. e. l. pe. Sed uidetur quòd non hac actione: ſed alia teneatur donatarius donãti, & creditoribus: ut ſup. de don. l. hæreditatẽ. ſolu. ibi hæreditas, hic res uniuerſę: & ſic ibi eſt nomen iuris: hic nõ. arg. ſup. de iniur. l. mulier. Vel ibi ſub conditione dedit, ut ſatiſfaceret creditoribus, & ſic aperte non ſe fraudare dicit: hic non hoc edicto. argu. ſup. de manu. teſt. l. ſi quia locuples. in fi.

g Statuto tẽpore. annua, bima, trima die: hodie poſt annum, ut C. de rei uxo. act. l. j. § cum autem.

h Intelligit. ut ſup. e. l. ait prætor. §. ſi cum in diem.

SI pignus. CASVS. Vir remiſit uxori pignus, qđ ab ea habebat pro debito, quod ei debebat. quæritur an hæc remiſſio teneat? & dicitur quod ſic: nec uidetur donatio. ſed ſi in fraudem creditorum eſt facta reuocatur utili act. ex hoc edicto, ſicut & in quolibet alio debitore qui remitteret pignus. Franciſcus Accorſij.

l Exiſtimantium, & ſic ualet remiſſio: ut & C. ad Velleia. l. etiam. & l. iubemus. & ſ. ad Velle. l. quæuis. & ſup. qb. mod. pig. uel hypo. ſol. l. j. §. j. & l. Lucius. & ſic non eſt legatum, ut ſup. de leg. iiij. l. iij. §. ſi. Accur.

k Si quis debitor. etiam non maritus, uel uxor. Idem econtra, ut ſup. e. l. ait prætor. §. ſi cum in diẽ, uerſ. ſi cui ſolutum.

eſt nullã fieri donationẽ exiſtimantiũ.[l] quod ſine dubio, ſi in fraudẽ creditorũ fiat, actiõe utili reuocabitur. Idemq;[*] & ſi qs debitor[k] in fraudẽ creditorum pignus omiſerit.

† P.F. idẽ que eſt & ſi &c.

Qui reſtituit bona defuncti fideicommiſſi ante tempus, non uidetur in hoc edictum committere. Idem in eo qui totam hæreditatem reſtituit, cũ poſſet quartam Trebellianicã retinere. hoc di. i. cum l. ſeq.

Idẽ lib. xj. reſponſ. XIX.

PAtrem, qui non expectata morte ſua[l] fideicommiſſum hæreditatis maternæ filio ſoluto poteſtate[m] reſtituit omiſſa[n] rõne Falcidiæ,[o] plenã fidẽ, & debitã pietatẽ ſecutꝰ exhibitionis. Rñdi, creditores non fraudaſſe.

Calliſtr. lj. ij. quæſt. XX.

DEbitorem, qui ex ſenatuſconſulto Trebellia.[*] hæreditatẽ reſtituit, placet non uideri in fraudem creditorum alienaſſe portionem, quã retinere potuiſſet; ſed magis fideliter facere.[p]

† P.F. totam hęreditatẽ &c.

Scæuola lib. j. reſponſorum. XXI.

DEbitor in fraudem creditoris cum uicino de finibus pigniori

PAtrem. CASVS. Mater inſtituit uirum ſuum hæredem, & eum rogauit quod reſtitueret hęc bona filio communi, modo hic uir poterat differre reſtituere bona filio uſque ad mortem ſuam, ſi abſtineret ab emancipando. nõ abſtinuit, imo eum emancipauit: & ſtatim reſtituit bona in frau. cre. ſuorum. dicitur quòd hæc reſtitutio non reuocatur. Franciſcus.

l Morte ſua. ſ. patris: intra quod fortè tempus rogatus erat. ut reſtitueret hæreditatem: & tñc eſt contra. ſup. eo. l. ait prætor. § ſi cum in diem. ſed dices, gratia fideicommiſſarij dilatatur: ut ſ. de lega. ij. l. ſi ita. §. Pegaſus. Vel pone quod præſenti die rogatus erat reſtituere, & non expectauit mortem ſuam in quam poterat differre, cum non poterat cogi emancipare, & ſic nec reſtituere, ut ſ. de leg. iij. l. ſi legatarius. §. fi. & l. fideicommiſ. §. ſi filio. & § ſicut niſi probetur quòd dilapidaturus eſſet ſ. ad Trebel. l. Imperator. & ſic non eſt contra dictam l. ait prætor. §. ſi cum in diem. & facit ſ. l. pai. & C. de fidel. l. poſt mortem. & qđ ibi not.

m Soluto poteſtate. i. emancipato. Accur.

n Omiſſa. i. non retenta Falcidia.

o Falcidiæ. Trebel. & dic qđ pendet conſtructio uſq; illuc, reſpondi &c. nam ſoluit ibi quæſtionem.

DEbitorem. CASVS. Debitor multorum hæres inſtitutus eſt ab aliquo, & rogatus de reſtituẽdo hæredi. Titio. cũ poſſet retinere Falcidiã Trebellianicam, non retinuit, ſed totam hæreditatẽ reſtituit. dicitur quod nõ uidetur in frau. cre. feciſſe. ſed magis fideliter adimplere officium ſuum. Fran. Accur.

p Facere. ut & C. ad le. Fal. l. j. & facit ſup. l. proxi.

DEbitor. CASVS. Obligaueras mihi fundũ, poſtea in fraudẽ mei paſſus es te decipi à uicino

ſuo circa a ſigna. ſaium: & ego iſtum fundum uendidi iure creditoris, quæritur an emptor poſſit monere quæſtionē uicino de finibus: & ſic prædicta aſsignatio non noceat ei? & dicitur quod poteſt. Franc. Acc.

a Pactus eſt. ut uoluit uicinus: ita quòd de ſuo fundo uicino acceſsit. Ac.

b Agere poſsit. hypothecaria: ſed Pauliana non agit: niſi uterque fraudem admiſerit. Accur.

c Ignorante. ſecus forte ſi ſciēte: vt ſ. de re iudic. l. ſæpe. § j.

C Vm in uetuſ. CASVS. Cum haberē multos creditores: uni eorum dedi pignus. quæritur an alij creditores poſsint reuocare? Et dicitur quod non: niſi in fraudē eorum feci, & uerè ex hoc patiantur dānum. Franc.

d Et cauſa iuris. aliàs & cauſa iuris occurrat, qua. &c. id eſt, euentus aliàs & ei una iuris cauſa occurratur qua &c. & id eſt, actione in factū, qua &c. & dic. i. damni euētu, uel aliàs, & ea uia iuris &c. & expone eodem modo, & facit ſup. eo. l. ait prætor. §. ſi cum. uer. ſi cui. & l. illud.

P Rimo gradu. CASVS. Cum hæredes dubitarent adire: quia ui lebāt hæredi. non eſſe ſoluendo: pacti ſunt creditoribus hæred. de certa parte debiti non petenda: & ſic adiuerūt hæred. quæritur an libertates relictæ in teſtamento debitoris teneant: & an legata teneāt? & dr̄ q̄ lib. tenēāt, niſi ſint relictę in fraud. credi. legata aūt non debentur, ſi hęreditas non eſt ſoluendo.

e Seruandæ. ſic Inſti. qui manu. non poſ. § j.

f Secundum conſtitutionem diui Marci ſortè, quæ loquitur de bonis addicendis cauſa libertatum conſeruandarum. & de ſolido ſoluendo creditoribus: vt C. de teſta. manu. l. finali.

g Partem. dimidiam puta: vt ſ. de uerborum ſignif. l. nomen filiarum. §. portionis.

h Libertates. ſ. directæ. nam fideicōmiſſariæ ex ſolo euentu reuocātur: vt C. qui manumi. nō poſſ. l. j. & ſi.

i Legata autem. non enim debentur niſi ex hæreditate: quæ nō eſt niſi ære alieno deducto: vt & ſup. de dona. cauſ. mor. l. & ſi debitor conſilium. & C. ad l. Fal. l. ſucceſſores. ſed in libertatib. directis duo neceſſaria ſunt, ut dixi.

dati fundi pactus eſt. a quæſitū eſt, an is, qui à creditore emit, de finib. agere poſsit? b Rñdit ſni ea, quæ proponerent, non idcirco minus agere poſſe, quòd debitor ignorante c creditore pactus eſſet.

Si debitor habens multos creditores dat uni eorū pignus, non reuocatur, niſi in fraudem aliorum creditorum pignus datum ſit. h. d. Bar.

Ide li. v. Reſpō. XXII.

C Vm in uetus creditū unus creditor pignora accepiſſet, quæro an in fraudem cęterorum creditorū factum, nullius momenti eſſet: Rñdit, creditorem non idcireo prohibendum à perſecutione pignorum, quod in uetus creditum, ut obligaretur, pactus eſſet, niſi id & in fraudem cæterorū creditorum factum ſit, † & ca. iuris d occurrat, qua creditorum fraudes reſcindi ſolent.

Pactum factum inter creditores & hæredes, non nocet libertatibus & legatarijs. h. d. Bart.

Idem lib. xxxij. Digeſtorum. XXIII.

P Rimo gradu ſcripti hęredes cùm animaduerterent bona defuncti uix ad quartam partē ęris alieni ſufficere, famæ defuncti ſeruandæ e gratia, ex ꝯſenſu creditorum, authoritate p̄ſidis ꝓuinciæ ſm̄ conſtitutionem f ea ꝯdóne adierunt hæreditatē, ut creditorib. dūtaxat partem g præſtarēt. quęſitum eſt, an manumiſsi teſtō, † & libertates ex teſtō, & legatum & alimēta conſequi poſſent? Reſpondi, libertates h quidem, ſi in fraudem creditorum datæ non eſſent, cōpetere, legata aūt, i ſi ſoluendo hæreditas non eſſet, non deberi.

Quod uni ex creditoribus eſt ſolutū per gratificationem, vel extorſionem, uenit communicandum cæteris. h. d. Bar.

Idem lib. ſingul. quæſt. pūb. tract. XXIIII.

P Vpillus patri hæres extitit, & uni creditorum ſoluit, mox abſtinuit hæreditate paterna, bona patris ueneunt: an id, quòd accepit k creditor, reuocandum ſit, ne melioris ꝯdónis ſit, quàm cæteri creditores? † Diſtinguimus, an per gratificationem † acceperit creditor, an non: vt ſi per gratificationem l tutorum, reuocetur ad eandem portionem, quam cęteri creditores fuerint laturi. Si uerò iuſtè m exegerit, cæteri creditores neglexerint exactionem, & interea res deterior facta ſit uel mortalitate, vel ſubductis rebus mobilibus, uel rebus ſoli ad irritum perductis, id quod acceperit creditor, reuocari nullo pacto n pōt: quia alij creditores ſuæ negligentiæ expēſum ferre debent. Quid ergo ſi cùm

P Vpillus. CASVS. Pupillus ſucceſsit patri: & uni creditorum hæreditariorum ſoluit: tandem abſtinuit ab hæreditate patris. nunc paterna bona uenduntur a creditoribus paternis: & quia non ſufficiunt, petunt creditores cōmunicari quod ille creditor accepit. quęritur an rectè petant? & diſtinguitur. nam aut omnes creditores inſtabant: & tunc tutores pupilli, uel ipſe pupillus uni ſoluit: & hoc caſu audiuntur. an uero iſte tantum iuſtabat, cæteri non: & hoc caſu non reuocant: quia licuit uigilare. Quod autem dixi, quando omnibus creditoribus inſtantibus uni ſolutum eſt, quod reuocatur, eſt uerum quando ab initio extorſit creditor, ſi autem ſponte uni ſoluit pupillus, uel eius tutor, nunquam hoc reuocabitur. & nota bona uerba hic in fine legis. Franc. Acc.

k Id quod accepit. ante bona poſſeſſa, & ſic totam l. intellige, aliàs indiſtinctè reuocatur: vt ſupra. eod. l. qui autē. §. ſciendum.

l Vt ſi per gratificationem. utroque, ſcilicet inſtante: vt ſup. de bo. autho. iu di. poſ. l. ſi non. §. j.

m Iuſtè. id eſt, non malignè.

n Nullo pacto. Id eſt, nulla rōne. ſic & ſup. de condi. inde. l. tutores. l ſi. & ſ. de reg. iur. l. nihil dolo. & ſup. eo. l. qui autem. §. apud. & §. ſciendū. Sed cōtra. ſup. proxi. ſoc.

† In P. F. & ea uia iuris occurratur, qua &c.

* Ant. Auguſt. li. 3. Emenda. cap. 9.

Adde gl. in l. ſi. C. de pact. & in l. j. & ibi bonus text. C. de hęred. uel a ctio. uen. & in l. ſi marito. ſupra ſol. matri.

† In P. F. & libertates, & alimenta cōſequi poſſint.

† In P. F. an diſtinguimus, per &c.

l De gratificatiōe, gratificationiſque clauſula in materia beneficiaua, Mando. in ult. quęſt. 33. Regu. Cācel. nu. 22. & ſeq. & ſuper ſigna. Gratiæ de prouiſio. uerſ. Gratificatio dari nō deberet.

ſoc. l. uerũ. §. ſi cũ tres. ubi ſocius reuocat quod alter ſocius habuit a tertio ſocio. Sol. hic fuerunt negligentes: ibi nõ fuerunt. Vel ibi de æquitate: hic de rigore. Vel ibi ſpeciale: quia ius fraternitatis habet ſocietas: ut ſ. pro. ſoc. l. uerum. in princ. & not. hic ad negligentiam: ut C. de an-na. exceptio. l. ij in prin. & ſ. eod. l. qui autem. §. ſciendũ.

Societas ius fraternitatis habet.

a Venirent. quia non erant ſoluendo, non tamẽ erant poſſeſſa adhuc. Ac.

b Diſtinguendum eſt. innuit apertè ſuprà dicta non eſſe diſtinguenda. R. Sed certè imò, & prædicta prima diſtinctio admittitur: ut & ſ. de bon. auth. iud. poſ. l. ſi non expedierit. §. j. Azo. ergo hic unũ membrum ſubdiuidit, ſcilicet quando nõ fuit gratificatus.

c Extorſerim. ſimilis diſtinctio habetur ſupra. de lega. iij. l. xj. §. ſi rem.

† In P. F. an diſtinguendum eſt is &c.

* Extorquere uel artificio & aſtutias, ut latè p Mando. proœmi. Glo. Facul. in uer. extorqueat.

† Cõcor. text. in c. nuntiatũ. lxxiiij. di. & qd' pl gris, & negligẽtib' iura non ſubueniũt benefacit text. in l. non enim negligentibus. ſup. ex quib. cau. maio.

a Aliàs ideo quoque.

in eo eſſet, ut bona debitoris mei uenirent, [a] ſoluerit mihi pecuniam, an actione reuocari ea poſſit a me? † Diſtinguendũ eſt, [b] an is obtulerit mihi, an ego illi extorſerim [c] inuito, ut ſi extorſerim inuito, reuocet: ſi nõ extorſerim, [c] nõ reuocet. [d] Sed uigilaui: meã conditionẽ meliorem feci. ius ciuile † uigilantibus [e] ſcriptũ eſt. ideoq; [a] non reuocatur id, quod percepi.

Si debitor multorum creditorum liberauit fideiuſſorem, quẽ acceperat a ſuo debitore: ſi uterque ſcit, uterque tenebitur. ſi autem alter eorum ſcierit, ille qui ſcit, tenebitur. hoc dicit. Bar.

d Non reuocetur. niſi poſterior eſſem tempore: ut C. de iu. deli. l. fi. §. ſi uero hæredes. ſecũdum quoſdam; ſed illa in pignore dicit, non in perſonali.

e Vigilantibus. adde concor. ſ. eodem. l. qui autem, §. ſciendum. Accur.

S I fraudator. C A S V S. Debitor multorum in fraudem eorum accepto tulit fideiuſſori, quẽ acceperat a debitore ſuo, & ſic per hoc peruenit liberatio ad debitorem ſuum. quæritur an non ſolum detur reuocatoria in fideiuſſorem, ut reponat ſe in oblig. ſed etiam in ipſum debitorem: & diſtinguitur: nam aut ſciuerunt ambo hanc fraudem: & tunc ambo tenentur. Aut fideiuſſor tantum ſciuit fraudẽ: & tunc ipſe tenebitur, & non reus, niſi in ſubſidium: ut quãdo fideiuſſor non eſſet ſoluendo. Sed pone quod accepto tulit ipſi debitori, & ſic etiam fideiuſſor liberatur: & certè in ipſum debitorem fit reſtitutio, & in fideiuſſorem ſi ſciuerit hanc fraudem, & non tenetur fideiuſſor etiam in ſubſidium: quia de damno certat, non de lucro. & hic eſt caſus principij huius legis, uſque ad uerſicu. in duobus autem &c. in eo autem uer, potes ponere caſum ut ibi in glo. habes. Sed ne ego Franciſcus uidear tranſire ut muſcipula ſuper pullinas, audi huius uerſ. caſum. Quidam debitor multorum habens duos reos debendi eiuſdem quantitatis. in fraudẽ credi. uni eorum accepto tulit, & ſic per conſequens alter eſt liberatus. quæritur an uterque hac act. reuocatoria teneatur? Et certè par utriuſque cauſa eſt. hoc eſt dicere, ſi ille cui eſt accepto latũ tenetur, & alter. ſi nõ tenetur, nec alter tenetur. uidendũ eſt ergo qñ teneatur ille cui eſt accepto latũ. & certè tenetur quando participauit fraudem: uel etiã ſi non participauit fraudẽ, duntamen ex cauſa lucratiua ſit ei accepto latũ. & eiſdem caſibus tenetur & alter: alias non. [Si a Socero.] Quidã debitor multorũ in fraudem eorũ dedit mihi fraudẽ ſcienti prædia in dotẽ ꝓ filia ſua. dicitur quod teneor reuocatoria creditoribus. & ſi cõuentus ab eis reſtituo prædia, liberor ab act. de dote. nec teneor etiã uxori meæ emancipatæ a ſuo patre, ſi poſtea ab eadem diuertã. ſed ſi antequã cõuentus a creditoribus, reſtitui pꝛędia uxori meę, q diuertit a me: act. de dote conuẽtus ab ea teneor creditoribus, eo qd' ſciui fraudẽ: nec repetã à muliere prędia. idẽ eſt & ſi ſine iudice ei reſtituo. Si aũt ignoraſſem fraudẽ, & reſtitui mulieri prædia, nõ teneor creditoribus, ſed ipſa tenetur. ſi aũt tam ego, quã ipſa ſciuimus, uterq; noſtrũ tenetur. ſi autem neuter noſtrũ ſciuit fraudẽ, tũc ipſa teneť uel ſtatum dare prędia, ſi ei ſũt reſtituta prædia. ſi nondũ ſunt reſtituta, cauere debebit de reſtituendis cũ ad eam peruenient. ego autem non teneor ex quo fraudẽ ignoraui: cũ nõ ex cauſa lucratiua uideor habere, ſicut nec creditor cui eſt ſolutum, quod ſibi debetur: indotatam enim uxorẽ non accepiſſem. Vltimo dicit: Pone quod quidam extraneus in odium creditorum ſuorum dedit mihi dotem pro ea. dicitur quod ſi fraudẽ hanc ſciui, teneor reſtituere prædia. Itẽ uxor mea ſemper tenebitur id eſt, ſiue ipſa ſciuerit, ſiue nõ: & etiam eius pater tenebitur ſaltem, ut caueat ſe reſtituturum hæc prædia, ſi ad eũ peruenerit. [Si procurator.] Procurator meus uidens quendam debitorẽ multorũ uelle uendere prædia in fraudem creditorũ, iuſſit ſeruo meo, ut emeret illa prędia: & emit. dicitur quod ipſe procurator tenetur hac act. non ego. [Nõ ſolũ.] Fundus alienatus in fraudem cred. reuocatus, & etiã fructus qui cohærent ſolo tẽpore quo uenditur. Itẽ fructus qui poſt litẽ motam percepti ſunt. medio autem tempore fructus percepti nõ ueniunt. Item partus ancillæ in fraud. cre. uenditæ, cõceptus, & natus, poſt alienationem non uenit in hanc actio. ſecus ſi ſaltẽ eſſet conceptus tempore alienationis. [Fructus autem.] Qui emit fundũ in fraudem credi. tenetur hac act. & ad fundum, & ad fructus qui tẽpore emptionis cohæret fundo: ſiue fuerunt tunc maturi, ſiue nõ. & hoc probat triplici ratione. Prima, quia unũ emere uidetur emendo ſolum cum fructibus. Itẽ qui habet fundum ualentem centum in hyeme, & tẽpore meſsiũ ſunt ibi fructus ualentes decem, non dicitur habere duas res: ſcilicet fundum centũ ualentem, & fructus ualentes decẽ, ſed unã rem dicitur habere ſcilicet fundum ualentem centum. Item qui habet domũ, nõ dicitur duas res habere, ſ. ſolũ, & ſuperficiẽ: licet ſeparatim poſsit uẽdere ſolũ deducta ſuperficie. [Hæc actio.] Cicero alienauit multa in frau. cred. nõ eſt dubiũ qn acceptatores bonorũ teneanť reuocatoria, ſed an Cicero teneaf hac act. quæritur? Et uidetur qđ nõ: quia cũ omnia bona quæ ſupererãt penes eũ, ſint poſſeſſa à creditoribus, abſurdũ eſt eum conueniri, qui nihil habet, ſed tamẽ dicit, ſi nihil põt recuperari ab acceptatoribus, dandã ac. in eũ in omne id, quod poſtea quęrit uſque ad ſacculum, & peram: & ut etiam in carcerem detrudatur, ſi non poteſt ſolidum ſoluere. Franc. Acc.

Venuleius libro vj. interdictorum. XXV.

S I fraudator fideiuſſori ſuo [f] ſcienti acceptũ tulerit: [g] ſi & reus nõ ignorauerit, uterque tenebif. [h] ſi minus, is q ſciuerit. [i] Si tñ ille, cui acceptũ factũ eſt, ſoluendo nõ ſit: uidendũ eſt, an in reũ ẽt ſi ignorauerit, actio dãda ſit: quia ex donatione capit. [k] Cõtrà ſi reo ſciẽte accepto [*] latũ ſit, fide-

[k] P. Pl. acceptum latum ſit.

f Suo. id eſt, ſibi obligato. Accur.

g Acceptũ tulerit. & per hoc etiã reus liberatur: ut j. de accep. l. & per iuſiuran. §. & ſi fideiuſſori. Accur.

h Tenebitur. id eſt, reus, & fideiuſſor: etiã ſi ex cauſa non lucratiua fiat acceptilatio.

i Sciuerit. ſcilicet, tenebitur in ſolidum: alter uerò in quantum locupletior eſt, ſi cauſa lucratiua eſt.

k Capit. & puto dandam etiam non in ſubſidium: quia

quia ille cui donatur in fraudem creditorũ, ſiue ſciat, ſiue ignoret, tenetur quatenus locupletior eſt, ut ſup. eo. l. qui aũt. §. in nos. & adde de donat. cauſa mor. l. ſi debitor conſilium. & hoc caſu inſolidum vr̃ locupletior, ut ſup. de dolo. l. itaque. in ſubſidium autem maximè tenebatur: ut hic, & ſup. de eo per quem fac. er. l. ſiua. in princ. & de dolo. l. ideoque. in ſine. M.

ta, quaſi indebito ſoluto. Accur.

p Is. ſcilicet uir. Accur.

q Ignorauerit. Patre dante dotem pro ea in fraudem creditorum.

r Filia creditoribus, hac actione in factum. Acc.

iuſſor quoq;, ſi & ipſe ſcierit, tenebiť. Si verò ignorauerit, nunqd nõ æquè a actio in eum dari debeat, qm̃ magis detrimentum non patiť, q̃ lucrũ faciat? b in duobus c aũt reis par utriuſque cauſa eſt.

Iſte §. ponit caſum longum, quem lege prout punctuaui, & ſatis planus erit tibi.

Si à ſocero † fraudatore ſciens gener acceperit dotẽ, tenebit hac actione. & ſi reſtituerit eã, d deſinit dotem habere. nec qc quã emãcipatæ e diuortio facto reſtiturũ, Labeo ait, q̃a hæc actio f rei reſtituẽdæ gratia, nõ pœne g noie dareť. ideoq; abſolui ſolet h re᷒, i ſi reſtituerit. k Sed ſi pri᷒, q̃ creditores cum eo experirenť, reddiderit filiæ dotẽ, iudicio noie dotis ꝯuentus, nihilominus eũ hac actione l teneri, Labeo ait: nec ullum regreſſum habiturũ ad mulierẽ. m Si verò ſine iudice, uidendũ n eſt an ulla ei repetitio cõpetat. o Quòd ſi is p ignorauerit, q filia aũt ſcierit, tenebiur filia: r ſi uerò uterq; ſcierit, uterq; tenebiť. At ſi neuter ſcierit, q̃dam exiſtimãt, nihilominus in filiã dãdã actionẽ: q̃a intelligiť quaſi ex donatione aliq̃d ad eã peruenIſſe: s aut certè cauere eã debere, qđ ꝯſecuta fuerit, ſe reſtituturã. In maritũ aũt, q ignorauerit ñ dãdã t actionẽ: non magis, q̃ in creditorẽ, q à fraudatore, qđ ei deberet accepit; cũ is indotatã u uxorẽ ducturus non fuerit. Itẽ ſi extraneus filiæfamilias noie fraudãdi eã dotẽ dedrit, tenebiť marit᷒ ſi ſcierit: ęquè mulier, x nec minus & pr̃, ſi ñ ignorauerit, y ita ut caueat, ſi ad ſe dos ꝑuenerit, z reſtitui eam.

Pone caſum in terminis: quia obſcurus eſt tex. propter breuitatem ſuam. Procurator meus uidens quendam debitorẽ multorum creditorum uelle uẽdere prædia in fraudem creditorum iuſſit ſeruo meo, ut emeret illa prædia: qui emit. Dicitur hic quòd ipſe procurator tenetur hac actione, non ego. h. d. §. ſeq. uide per partes loquitur de fructibus uſque ibi, Hæc actio.

Si procurator ignorãte dño a cũ ſciret debitorem b eius fraudandi cepiſſe ꝯſiliũ, iuſsit ſeruo c ab eo accipere: d hac actione ipſe e tenebitur, non dñs. f Non ſolũ aũt ipſam rẽ alienatã reſtitui oportet, ſed ẽt fructus, q alienationis tempore terræ cohærent: quia in bonis fraudatoris fuerunt. Itẽ eos, qui poſt inchoatũ iudiciũ recepti ſunt, medio autem tp̃e perceptos in reſtitutionem non uenire. g Item partum

† Habetis hic textũ ſin. ad hoc quod dos data filiæ per patrẽ dicit perueniſſe ex cã lucratiua, ſecus autẽ eſt quo ad maritum: nam dicitur habere ex cauſa oneroſa, ſiue ſol. matri. ſiue conſtante, et ſi uir habeat lucrari dotẽ per mortẽ mulieris. Bolog.

a Non æque. ut in ipſum reum detur, qui capit ex donatione.

b Faciat. & puto non dandam, quia lucrum non capit, ſed dãnum euitat, ſecundum omnes.

c In duobus. puta Titius me᷒ debitor, & aliorum habet duos reos debendi, & in fraudem creditorum accepto fert uni. certè ſicut ille tenetur cui acceptolatum eſt, uel non tenetur ſecundum diſtinctionem ſcientiæ, & lucratiuæ cãæ, ita & alter, quia par utriuſque cauſa eſt. & facit C. de duobus reis. l. ſi. Accur.

d Reſtituerit eã. creditoribus agentibus reuocatoria.

e Emãcipatæ. quo caſu ſoli ſibi eſſet reſtituenda, ut C. de rei uxo. act. §. uideamus. Accur.

f Hæc actio. in factum, quæ datur contra accipientem à fraudatore, ſecus in ea eſt, quę contra alienantem datur ut inf. ea. l. in ſi.

g Non pœnæ. nã ſi pœnæ nomine daretur, non liberaretur ab uxore, ut arg. ſup. ne quis eũ, qui in ius uoca. l. ſi. Accur.

h Abſolui ſolet. ab uxore cõuentus.

i Reus. qui & maritus fuit.

k Si reſtituerit. ſ. creditoribus.

l Eum actione. ſcilicet hac reuocatoria, non obſtante exceptione rei iudicatæ, & hoc propter ſuam ſcientiam. Acc.

m Ad mulierem. Nam etiam indebita impedit repetitionem ſcientia, ut C. de condi. inde. l. j.

n Videndum. aliàs uidendum, & aliàs deeſt.

o Cõpetat. ei relinquitur ſacite reſpondendũ q̃ non ſit repetitio, nec huic quidem ſui Ir. & Hu. ſed M. con-

s Perueniſſe. & hoc eſt uerum, quã do dos iam ei reddita eſt, aliàs locum habet, quod ſequiť de cautione. Accur.

t Non dandam. non enim ex donatione capit, licet dos dicatur donatio, vt ſup. de do. l. j. Accur.

u Indotatam. & ſic quodammodo ſibi debitum vr̃ accepiſſe pro onere matrimonij, & ſic ſimilia eſt creditori, ut ĩ. de act. & oblig. l. ea promiſſione. & C. de impo. luc. deſcri. l. j. §. j. li. x. Ac.

x Mulier. ſiue ſciuerit, ſiue non: cum quantum ad eã ſit cauſa lucratiua, ut ſup. proxi. Accur.

y Si non ignorauerit. maximè tenetur inquantum dr̃, ut caueat, ut ſubijcit.

z Peruenerit. Quod eſſe poteſt ſi hoc ſtipulatus eſt, ut & ſupra, de euict. l. pater.

a Ignorante dño. qui ſibi mandauit.

b Debitorem. eius qui nunc experiri deſiderat.

c Seruo. eiuſdem cuius eſt procurator. Accur.

d Accipere. l. emere, uel alio titulo rem aliquam accipere. Acc.

e Ipſe. ſ. procurator. Acc.

f Non dñs. quia ignorauerit ſecundũ quoſdã. idem ſi ſciuit, niſi habeat ratum. nam in generali mandato talia illicita non continentur ut argu. ſup. eod. l. ſi pater. & ſ. de condic. indeb. l. ſi procurator. §. Celſus. Accur.

g Nõ uenire. contra ſup. eo. l. ait p̃tor. §. p hanc. & §. præterea. Sol. ibi de donatario, ut de fructibus medij temporis tenetur, hic de emptore. Vel ibi de fructib. prouenientibus natura, hic de prouenientibus cultura. Vel hic tradidit rem fraudator, ibi erat apud eum, in quem alienabat in fraudẽ. Vel ibi de actio. in factum,

hic de utili in rem. Tu dic illam ſecundum iſtam. & facit ſup. de uſur. l. uideamus. ij. §. in Fauiana.

a Proculus ait. facit ſup. proxi. Accur.

b Non debeat id eſt, non debet.

c Fructus. quidam habent in textu, ut fructus autem fundo cohæſiſſent, & dic eſſe uerba edicti: & ſupple, ait prætor, rem cum fructibus reſtituat, ut fructu & autẽ &c. Alij habent, ut fructus autem fundo cohæſiſſe, & tunc ſupple ut dicas fructus autem &c.

d Significet. reſtituendos. Acc.

e Nihilomagis. pro nihilominus. aliàs nihilominus: & tunc bene ſtat. Acc.

f Oportere. cum fructibus etiam nõ maturis. nam hoc uerbo reſtitui uidetur claudere fructus omnes, ut ſup. de uſur. l. uideamus generaliter. §. in Fauiana. & meritò. nam &c.

g Cuius. ſcilicet fundi. Acc.

h Omnis generis. i. quolibet modo facta, ſiue per donationem ſiue per uenditionem. uel dic omnis generis fructus, id eſt maturi, & immaturi. Acc.

i Fundum. quo ad hybernale tempus: ſed quo ad legem Falcidiam detrahendam pluris uidetur fundus, quando adſunt fructus, ut ſup. ad legem Falc. l. in lege Falci. placuit. Accurſ.

k Aedium. deducta ſuperficie. nam una eſt, id eſt domus. & facit inf. de regu. iuris. l. propemodum.

l Fraudatorem. qui alienauit in fraudem.

m Eſſent. niſi de nouo acquirat, quod habeat idoneũ emolumentum, ut & ĩ. de cur. bo. dan. l. Imperatores. & de ceſſ. bon. l. qui bonis.

ancillæ per fraudẽ alienatæ, medio tẽpe editũ, in reſtõnẽ nõ uenire, q̃a in bonis nõ fuerit. Procul' ait, a ſi mulier poſt alienationẽ ↄceperit, & antè q̃ ageret, pepererit, nullã eẽ dubitationẽ, q̃n partus reſtitui non debeat. b Si uerò cũ alienaret, p̃gnans fuit, poſſe dici, partũ quoq; reſtitui oportere. Fructus c aũt fundo cohæſiſſe, nõ ſatis ſe intelligere, Labeo ait: utrũ duntaxat qui maturi, an ẽt q̃ immaturi fuerint, p̃tor ſignificet. d Cæterũ ẽt ſi de his ſenſerit, q̃ maturi fuerint, nihilomagis e poſſeſſionẽ reſtitui oportere. f Nã cũ fund' alienaret, quod ad eũ, fructuſq; eius attineret, unã quandã rẽ fuiſſe, id eſt fundũ: cuius g oĩs generis. h alienationẽ † fructus ſequitur. Nec eũ, qui † tẽpe hyberno habuerit fundũ i centum, ſi ſub tẽs meſſis uindemięve fructus eius uendere poſsit decẽ, idcirco duas res, id ẽ fundum cẽtum, & fructus decem eum habere intelligendum, ſed unam id eſt fundum centum † & decem, ſicut is quoque unã rẽ haberet, qui ſeparatim ſolũ ædiũ k uẽdere poſsit.

Hæc actio non tantum in eos datur, qui rem alienatam per fraudem tenent, ſed etiam in debitorem, qui fraudulenter alienauit, licet ea quæ alienauit, nõ poſsint recuperari. hoc dicit.

Hęc actio ẽt in ipſum fraudatorẽ l dat̃, licet Mela nõ putabat in fraudatorem eã dandam: q̃a nulla actio in eum ex ante geſto poſt bonorũ uenditionẽ daret̃. & iniquũ eſſet, actionem dari in eum cui bona ablata eſſent. m Si uerò † q̃dam diſperdidiſſet, ſi nulla rõne † recuperari poſſent: n nihilominus actio in eũ dabitur, o & prætor non tã emolumentũ actionis intueri uẽ in eo, qui exutus eſt bonis, quàm pœnam.

DIGESTORVM LIBER QVADRAGESIMVS tertius.

TITVLVS I.

DE INTERDICTIS, ſiue extraordinarijs actionib. p quæ pro his competunt.

Iuriſcõſultus in hac l. & ſeq. proſequitur diuiſionem interdictorum. Et primò ponit diuiſionem reſpectu rerum, pro quib. competunt interdicta. Secundo reſpectu effectus interdicti. Tertio ponit aliam diuiſionẽ reſpectu tẽporis, quo dantur. Quartò ponit unam regulam. Quintò ponit unã diuiſionem reſpectu iuris pro quo dantur. Secũda ibi, Interdictorũ. Tertia ibi, Interdictorũ quædam. Quarta ibi, Interdicta. Quinta ibi, Interdictorum. h. d. Bar.

Vlpianus libro lxvij. ad edictum. I.

n Poſſent. ab acceptoribus, quia diſtraxit, uel ſic alienauit quod neſcitur quibus: cũ eſſent mobilia. Acc.

o Dabitur, in factum ad hoc, ut in carcerem ponat̃, ut ſubijcit. & argum. ĩ. ad legem Iul. pec. l. ſacrilegij.

quod non fieret poſt ceſ. bo. niſi quando non compareret reus: ut hic, & ĩ. d ceſ. bo. l. j. Vel hic nõ ceſſerat bonis. Vel dic ſecundo datur in eum actio, ſcilicet in ſolidum ſi quid de nouo acquirat uſque ad ſacculũ, & pœnam: ceſſerit uel non ceſſerit bonis, ut ſup. de re iud. l. ſi quis dolo. nam nõ eſt indulgendũ malitus, ut ſup. de rei uen. l. in fundo. §. cõſtituimus. Vel dic tertio, ſecundũ quoſdam teneri in id, q̃d ad eum peruenit occaſione dictæ alienationis in fraudẽ factæ, ut ſup. e. l. ait p̃tor. §. hæc actio. Vel dic quarto, quod ceſſit bonis, & tamen tenetur inquantum facere poteſt ſi q̃d quęrat, ut C. eo. l. fina. & nihilominus forte capietur in perſona, ut ſubijcit, ſed prætor &c. & ſic addat, ſed Pla. expoſitiuè legebat. Acc.

DE INTERDICTIS ſiue &c.

Qualiter de iure ciuili agatur, ſupra dixit, nũc qualiter de iure prætorio: quo plerunque de poſſeſsione per interdicta agitur, ut Inſti eo. in princip. ideo de interdictis dicit, Plerunque dixi quia quandoque de proprietate per interdicta agitur, ut infra. l. ij. § quædam. & econtra per alias actiones agitur de poſſeſsione, ut per cõdictionem indebiti. ut ſuprà, de condi. ind. l. in debiti. & triticaria: ut ſuprà, de tritic. l. i. in fin. & l. ij. uel per cõdict. ex lege: ut C. de acqui. poſſ. l fina. & C. de loc. l. ſi quis. uel per officium iudicis, ut ſuprà, de rei uen. l. ſi. Acc. Flor.

p Extraordinarijs actionibus. ſcilicet in factum, ſic dictis, quia extra antiquam ſolennitatem interdictorum proponuntur, ut inſtitu. eodem. §. fina. ſed quæ erat olim differẽtia inter eas, & actiones, cum & actiones ſo

† Fructus ſequi, in P. Fl. & in manuſcriptis exemplaribus.

† P. Flo. non habet tempore, ſed more græcorũ ſubaudit̃. Ant. Aug. li. 2. Emẽ. cap. 1.

† In P. Fl. non eſt, &c decem.

† No. iſtũ textũ ad hoc quod ille qui alienat bona, ſua in fraudem creditorũ ſuorum: ſi non reperiuntur illa bona, nõ poteſt cedere bonis: ſed debet carcerari. Bol.

† Recipe-rari. in P. Flo.

Videamus de quib. rebus interdicta cõpetũt, & ſciendum eſt, interdicta aut de diuinis reb. aut de humanis cõpetere. De diuinis, ut de locis ſacris, [a] uel de locis religioſis. De rebus hominum interdicta redduntur, aut de ijs, quæ ſunt alicuius, aut de ijs, quæ nullius ſunt. Quę nullius ſunt, hæ ſunt liberæ perſonæ, de quibus exhibendis, [b] & deducendis interdicta competunt. Quæ ſun alicuius, hæc ſunt aut publica, aut ſingulorum. [c] Publica ſunt de locis publicis, [d] de uijs, deque fluminibus publicis. Quæ autem ſingulorum ſunt, aut ad uniuerſitatem pertinent, ut interdictum Quorum bonorum, [e] aut ad ſingulas res, ut eſt interdictum Vti poſſidetis, & De itinere actuque. [f] Interdictorum [g] autem tres ſunt ſpecies: exhibitoria, [h] prohibitoria, [i] reſtitutoria. [k] Sunt tamen quędam interdicta & mixta, [l] quę & prohibitoria ſunt, & exhibitoria. Interdictorum quædam in pręſens, quædam in pręteritum referuntur. In præſens, vt Vti poſſidetis. [m] in præteritum, vt De itinere [n]

Interdictũ in tm cum actione prætoriana conuenit, ut alteroſępe alterius loco utamur.

nes ſolenniter proponebantur: ut ꝟ. de origi. iur. l. ij. §. omnium? Reſpon. ſolennitates actionum a iure ciuili, interdictorum a iure prætorio inducebantur. Vel ſecundum Azonem quia ſolennitas uerborum circa actiones generaliter in perſonis omnium formabatur. ſed in interdictis in perſonis petentium tantum, & ipſi tantum uti poterant. & hoc poteſt notari infra. de ui & ui arma. l. j. in principio. & ne quid in loco publico. l. ij. in principio. unde dicuntur inter duos reddi: ut inſtitut. eo. §. ſunt tamen. ſed hodie non eſt differentia: cum nulla hodie formetur a prætore, uel iudice ninente. eſt ergo interdictum nil aliud quàm actio prætoria: & quodcunque proponatur non eſt uis, ſcilicet act in in factum, uel interdictum: licet quidam dicant hodie non proponi interdicta. argum. C. eodẽ. le. penult. & l. fina. Accurſius.

Videamus. CASVS. Eſt primo uidendum de quib. rebus competant interdicta, & certè competunt tam de rebus diuinis, quam de humanis: de diuinis, ut de locis ſacris, uel religioſis. de rebus hominum competunt interdicta dupliciter. nã uel de rebus, quæ ſunt alicuius, uel de rebus, quę non ſunt alicuius: & de his primo dat exempla: ut de libero homine exhibendo & deducendo. Interdicta autẽ quæ competunt pro rebus alicuius quædam ſunt publica, quædam ſingulorum. publica ſunt interdicta, quæ tractant de locis publicis & uijs & de fluminibus publicis. Interdicta aũt ſingulorũ, id eſt, ad ſingulorũ utilitatẽ ſpectantia, quędã ſunt uniuerſalia, ut interdictum quorum bonorum. quædã ſingularia: ut interdictum uti poſſidetis: & interdictũ de itinere actuq; priuato. Tandem ponitur diuiſio in qua comprehenduntur omnes ſuperiores: & eſt talis: Interdictorum tres ſunt ſpecies, quædam enim ſunt exhibitoria: ut interdictũ de tabulis exhibendis. & ſimilia, quædã prohibitoria: ut interdictum ne quid fiat in loco ſacro: & ſimilia. quædam reſtitutoria, ut unde ui. quædam mixta, id eſt, tam prohibitoria, quam exhibitoria: uti eſt interdictũ de libero homine exhibendo: cũ & exhibitio fiat ex hoc interdicto, & prohibitione detineatur. Tandem ponitur alia diuiſio, & eſt talis: Interdictorum quædã ad pręſens tẽpus referuntur, quædã ad pręteritũ: ad præſens ut eſt interdictum uti poſſidetis. nam in eo obtinet q lit. cont. tempore poſſidet, nõ ui, nõ clã, non precario. de præterito ſunt interdicta: ut interdi. de iti. actuque. nã in eo obtinet, q hoc anno iuit. Item inter. de aqua ęſtiua. Poſtea ponit notabile dictum, ut licet quędã interdicta uideantur in rem concepta, ut quod ui aut clã. omnia ſunt in perſonam: quia qui tenetur aliquo interdicto eſt obligatus. Tandem ponitur alia diuiſio interdictorum: nam quædam ſunt annalia, ut interdictum unde ui, de eo quod non peruenit ad uiolentum & fere omnia alia: quædam ſunt perpetua: ut unde ui interdictum in eo, quod peruenit ad uiolentum. Tandem ponitur alia diuiſio interdictorum. nam quędam ſunt inducta hominum cauſa: quædam cauſa diuini iuris, & religionis. diuini iuris, ut interdictũ, ne quid in loco ſacro. religionis, ut de mortuo inferendo. hominũ cauſa ſunt interdicta, quædam ad publicam utilitatẽ pertinentia, quædã cauſa ſui iuris tuendi, quædam cauſa rei familiaris, & de his omnib. dat exẽpla. & h. d. hæc lex cũ princ. ſeq. Franc. Accurſius.

[a] Sacris. de ſacris duo exempla, de religioſis a'ia duo ponit: ut ꝟ. eod. l. ij. §. j. Accur.

[b] Exhibẽdis. hoc ad illud de libero hom. exhib. & ad illud de liberis exhibendis referri poteſt: ſed quod ſubijcit. ſ. deducendis, tãtum ad ſecundum, ut habes. ꝟ. de liber. homin. exhib. l. j. & de lib. exhib. le. j. & iij. in principio. liberi enim homines & filij noſtri in bonis nullius ſunt: ut hic, & ſup. de rei uendi. l. j. in §. j. in glo. non petuntur.

[c] Aut ſingulorum. inſufficiẽs uidetur diuiſio: ut inſtitu. de rer. diui. §. j. ſed illa quo ad eum tractatũ. hæc quo ad iſtum loquitur. Item contra. ꝟ. de iniur. l. ſane. Sol. ut ibi.

[d] De locis publicis. de his per ordinem dicit ꝟ. ne qd in lo. pub. uſque ad tit. de vi & vi arma.

[e] Quorum bonorum, quod ſolum eſt uniuerſale: ut ꝟ. tit. j. l. j. in fi.

[f] De itinere actuq;. ſ. priuato. de quo eſt ꝟ. de itinere actuque priua. l. j.

[g] Interdictorum. ſuperiores diuiſiones, licet alijs uerbis, hic repetuntur. R.

[h] Exhibitoria. ut de tabulis exhi. ut ꝟ. de tab. exhib. l. iij. §. hoc interdictum.

[i] Prohibitoria. ſunt ſ. ne quid in loco publico fiat: vt ꝟ. ne quid in lo. pub. fiat. l. ij. §. j.

[k] Reſtitutoria. ut quod factum eſt tollatur: ut d. l. ij. §. prætor ait. cætera exempla. quæ re. inſti. eo. §. j.

[l] Mixta. ſicut de lib. hom. exhib. & de libe. exhib. nã exhibitio fit per ea. ſed & prohibet prætor detineri hominẽ liberum, & prohibet uim fieri patri quo minus ducat filium: ut ꝟ. de li. hom. exhi. l. j. & iij. in princip. & ꝟ. de libe. exhi. l. j. ſed ex alia cauſa mixtum eſt interdictum ne uis fiat ei. ſ. prohibitorium & reſtitutorium. prohibet enim fieri poſſidenti, & amiſſam poſſeſ. iubet reſtitui. ad quod eſt ꝟ. ne uis fiat ei l. penu. §. cum prętor. & l. j. §. hæc actio.

[m] Vt uti poſſidetis. nam qui præſentialiter. i. lit. conteſt. tempore poſſidet non ui, non clam, non precario, obtinet: ut ꝟ. utrobi. l. j. in fi.

[n] Vt de itinere. nam in eo uincit. qui hoc anno iuit, ut ꝟ. de itine. actuque priua. l. j. in principio, & qđ de aqua ſubijcit, habes ꝟ. de aqua quotidia. & æſtiua. l. j. in principio.

actuque. & De aqua æſtiua. Interdicta omnia licet in rem uideantur concepta, [a] ui tamen ipſa [b] perſonalia ſunt. Interdictorum quædã annalia [c] ſunt, quædam perpetua.

Hic ponit aliam diuiſionem interdictorum. Et prima eſt diuiſio reſpectu perſonarũ, quibus competunt. Secũda reſpectu rerum, pro quibus competunt. Tertia reſpectu effectus. Quarta ſimiliter reſpectu effectus. Secũda ibi, Interdicta aũt. Tertia ibi, quædam interdicta. Quarta ibi, Hæc autem.

Pau. li. lxxiij. ad edi. II.

INterdictorum quædam duplicia ſunt, [d] quædam ſimplicia. [e] Duplicia dicuntur, ut Vti poſsideris. [f] Simplicia ſunt, ueluti exhibitoria, [g] & reſtitutoria: item prohibitoria, [h] De arboribus cædendis, & De itinere actuque. Interdicta uero cõpetunt uel hominum, uel diuini iuris cã, ut de religione: [i] ſicut eſt, Ne quid in loco ſacro [k] fiat: uel q̃ factũ eſt reſtituatur: & de mortuo [l] inferẽdo, uel ſepulcro ædificando. Hominũ cã ↄpetũt uel ad publicã utilitatẽ ptinentia, [m] uel ſui iuris tuendi gratia, uel officij tuendi cauſa, uel rei familiaris. Publicę autem utilitatis cauſa cõpetit interdictum, ut uia publica uti liceat, [n] & flumine publico: [o] & Ne quid fiat in uia publica. [p] Iuris ſui tuendi cauſa, De liberis exhibendis: [q] † item de liberto exhibendo. Officij cauſa, [r] De homine libero exhibendo: Reliqua in-

a Concepta. ſ. quandoq; ut quod ui aut clam: ut inf. quod ui aut clam. l. competit. §. in ſumma. & interdic. de ope. nu. nun. ut ĩ. de no. ope. nuntia. l. pe. & fi. & ſic in actione quod met. cau. ut ſup. q̃ met. cau. l. metum. §. cum autem. & ad exhib. ut ſup. ad exhi. l. de eo. §. fi.

b Vi tamen ipſa. quia obligatus eſt, qui tenetur interdicto aliquo ad id, quod uenit in eo interdicto, ſed in actione in rem nõ eſt quis ad aliquid obligatus, nec aliqua obligatione tenetur ut inſti. de act. § j.

c Annalia. ut unde ui. & de eo, quod non peruenit ad uiolentum: ut inf. de vi & vi arm. l. j. in pri. Et idem ferè in omnibus, cum prætoris imperium annu tantum durabat, ut inſti. de perp. & temp. act. §. eas uero. quædam tamen ſunt perpetua, ut ſubijcit: ut interdic. de tab. exhi. ut infra de tab. exhi. l. iij. §. fin. Poteſt igitur ſic diſtingui: ſi contineant rei perſecutionem nec dentur ex maleficio: dẽtur perpetuo. ſi autem ſunt ex maleficio, aut non continent rei perſecutionẽ: terminentur anno: niſi de eo quod peruenit ad maleficium, uel hæredem eius. de quo perpetuo agitur: ut ĩ. de act. & obli. l. in honorarijs. & ĩ. de vi & vi arm. l. j. in princ.

INterdictorum. CASVS. Vſq; ad §. quædã u diſtis ĩ. in l. pxi. [Quędã interdicta.] In quibuſdam interdictis uertitur quęſtio proprietatis: ut in interdicto de itine. actuque priuato, quando intentatur ab eo, qui vult reficere iter. nam agens eo debet probare dominiũ ſeruitutis. & de hoc habes ĩ. de itine. actuq; pri. l. iij. § ait prætor. & §. hoc autem. Item in interdictis quæ dantur pro rebus ſacris, vel religioſis, vertitur quæſtio quaſi proprietatis, non uerę: cum ſint in bonis nullius: ut eſt interdictũ ne quid in loco ſacro fiat, & ſimilia de quibus habuiſtis ſup. circa prin. l. q enim ea intentat, debet probare rem eſſe ſacram, uel religioſam. Itẽ interdictum de liberis exhibẽdis eſt ſimile ſuperiori. nam pater qui illud intentat, debet probare illum ſuum filium, quem petit. In fine dicit, & amodo non mireris, ſi in interdict. quę dantur pro re familiari, probatur cauſa proprietatis quandoque, ut dictum eſt, cum & hoc eueniat in ijs, quæ dantur cauſa diuini iuris tuendi, ut dictum eſt. Hæc autem interdicta. Interdicta quæ pro rebus familiaribus dantur, quædam ſunt inuenta adipiſcendæ poſſ. cauſa, quędam recuperandę, quędam retinendæ: quædam, duplicia. i. tam recuperandæ poſſeſ. quã adipiſcendæ. & de omnibus dat exẽpla, excepto ultimo. & de i lo dat exemplũ ut in interdicto ne uis fiat ei: ut habes exemplum ĩ. ne vis fiat ei l. iij. §. cum prætor. Fran. Accur.

d Duplicia ſunt. in quibus quilibet eſt actus, & reus, ut uti poſſ. ut inſtitu. eo. §. tertia. quandoque alites dicuntur duplicia: ut infra. ea. l. §. fi.

e Simplicia. in quibus alier agit, alter eſt reus: ut d. §. tertia. ſed, & in duplicibus, qui prouocat, habetur actor. uel ſorte diſcernitur, vt arg. ſup. de iud. l. in tribus. & facit ſup. de procu. l. ſi defunctus. § fi. Accur.

f Vti poſſideris, vt infra vti poſſid. l. ſi duo. §. hoc interdictum. & utrobi. ut d. §. tertia. & de ſup. fi. vt infra, de ſuperfic. l. j. §. pponitur. & de aqua quot. & æſti. quandoque, ut cum pponitur inter emptores, & heredes & bonor. poſſ. ut ĩ. de aqua quot. & æſti. l j. §. ait prætor, inter hæredes.

g Exhibitoria. exempla horum accipe ĩ. l. pxi. §. interdictorum. in primo interdictorum.

h Prohibitoriæ. ſupple. l. hoc de arboribus cædendis: quod eſt prohibitoriũ: ut ĩ. de arb. cæd. l. j. in princ. & de itine. actuq; priu. quod eſt ſimiliter prohibitorium, ut ĩ. dixi, quia non omnia prohibitoria ſunt ſimplicia: ſed quædam duplicia ſunt: ut uti poſſ. & vtrobi: vt inſtit. eod. §. tertia.

i Vt de religione. exemplificatiuè lege, quia & ſacra ſunt & religioſa. vel dic vt, id eſt, ſicut: & ſic ſtatim duo de q̃ libet ponuntur exempla.

k Ne quid in loco ſacro. exemplum diuini iuris. & eſt hoc ĩ. ne quid in loco ſacro. l. j. de reſtitutorio, de quo ſubijcit, non habemus, ſed eius meminit ĩ. ne q̃d in loco pub. l. ij. §. locorum.

l Et de mortuo. exemplum religionis. & habes hoc ſup. de mor. infe. l. j. in prin. & §. prætor ait. poteſt addi & quintum, ne quid fiat in loco ſacro: ut ĩ. ne quid fiat in loco ſac. l. pen. & fi. nam & ſanctæ res quodammodo diuini iuris ſunt: vt ſup. de rer. diui. l. j. in princ. & inſt. de re. diui. §. ſanctæ.

m Pertinentia. ſupple uel ad priuatam: ad priuatam dico, uel ſui iuris &c. Accur.

n Vti liceat. ut ĩ. ne quid in lo. publi. l. ij. §. fi.

o Flumine publico. ut ĩ. ut in flu. pu. na. li. l. j. in pri.

p In uia publica, vt ĩ. ne quid in loco publi. l. ij. § ait prætor, in uia. ſunt & alia quæ collige à tit. ĩ. ne quid in loc. pub. vſq; ad tit. de vi & vi ar. & facit ſup. tu. l. j. §. quæ ſunt alicuius.

q Liberis exhibendis in quibus habemus ius patrię poteſtatis: vt inſti. de pa. pote. in prin. In libertũ habemus ius patronatus: in neutro habemus dominiũ: ut ĩ. e. l. j. circa prin. & ideo non pertinet ad rẽ familiarẽ. adde his interdictũ de uxore exhi. ut ĩ. de li. exhi. l. ij.

r Officij cauſa. quod debet homo homini: ut ſup. de ſer. expor. l. ſeruus ea. & caue tibi, quia hæc ſubdiuiſio aliàs ad publicam, & alias ad priuatam vtilitatem ſe refert: alia uerò fieri poteſt, quæ reſpicit exercitium: quia alia ſunt publica, id eſt, publice cuilibet competunt,

Interdictorum quædam ſunt ad tẽpus, & illa sũt annalia: alia ppetua & quid inter vtraq; ſit diſcriminis.

† Nu. q̃d dñs de interdicto, de libero hoie exhibendo, q̃a farit vt poſſim ſimiliter habere interdictum de vaſallo exhibendo, ſeu ciue, uel monacho, uel pupill. exhibendo, uel alia pſona, i qua ius habeo. ſimile de uxore exhibenda. l. j. in fi. & l. ſeq. ĩ. de lib. homi. exh. quod tene mẽti ſecundum Bar. hic.

mut,& ſic ſunt popularia,& hæc ſunt octo.alia priuata.qa cūtum ei cuius intereſt danť, & hæc ſunt xxviij. quod dic ut inſti.eo.§.interdictorū,alia ſunt publica.

a Rei.id eſt proprietatis.

b Priuato.ſ. ſecundum quod datur uolenti reficere iteri unde probat dominium ſeruitutis, ut infra, de itine.actuque priua.l.iij.§.ait prætor. & §.hoc autem.& idem in interdicto quod datur pro aqua ex caſtello ducenda, ut inf. de aqua quotid. & æſti.l.j.§.fina.idem de interdicto de arbor.cæden.ut inf.de arbo.cæden.l.j.in prin. & §.non ſolū.

c Proponuntur.q̃ dixi fore quinque, ut ſup.ea.l.§.j.

d Veluti.id eſt, quaſi.nam in ueritate non habemus eorum proprietatem, ut inſti.de re.diui.&.nullius.

e De liberis.& de his habuiſtis in §.iuris ſui.& ſupple hic obtinet cauſam quaſi proprietatis: nam nec hic ſunt in noſtro dominio,ut ſupra,l.j.circa prin. eſt ergo proprietas, & quaſi,ut hic.ſic & poſſeſsio uera, ut in rebus corporalibus, & quaſi,ut in incorporalibus ut ſupra, de ſer.l.quoties.ij. ſed in quo eſt ſupra, cauſa proprietatis, & hic quaſi Rū. ſupra oportet probari dominium ſeruitutis quanquam poſſeſſorio agatur.hic filiationem,& libertiuitatē,& rem ſacram,uel religioſam, ſicut ſi ageretur petitorio, iure dominij uel quaſi, uel ſimili,ut pet in factum,ut C.de ſacroſan.eccle.l.ſancimus.& ſ.de rei uen.l.quæ religioſis.uel in re præiudiciali,ut ſ.de rei uen.l.j.item effectus uictoriæ erit ſimilis cauſæ proprietatis,uel quaſi,quia ſicut cauſa proprietatis finita totum finitur, ſic hic:ut hic,& dicta l.j.de aqua quotidia.& æſti.l.j.§.fina.ſecus in poſſeſſorio,quia ſecunda quæſtio proprietatis remanet:ut C.eo.l.incerti.

f Vt non ſit.nam cum interdicta de religioſis & ſacris & de ijs,quę ſunt iuris ſui tuendi cauſa inuenta, hoc habeant,ſcilicet cauſam proprietatis, non mirum ſi & illa quæ ad rem familiarem pertinēt, hoc habeāt quandoq;.nā ſi id de quo minus uidetur ineſſe, ineſt, multo magis id de quo magis.& facit ad §.ſup.de pub.l.cum.§.publiciana.

g Spectant. quæ ſunt unum membrū ſubdiuiſionis ſuprapoſitæ,in §.j.& facit inſt.eo.§.ſequens.Acc.

h Quorum bonorum.de quo eſt ĩ.tit.j.

i De pignoribus.i.de poſſeſſione rerum coloni tacitè obligatarum,ut C.de Sali.interdic.l.j. & de hoc infra.de Sal.inter.l.j.

k Quo minus.quo caſu emptor de quaſi poſſeſſione ſeruitutis adipiſcendæ cōtendit,cuius uerba nō habemus,ſed eius mens eſt ĩ.de iti.actuq; pri.l.j.pe.Ac.

l Sub titulo.directum,ſcilicet & utile, ut uſufructuario,& uſuario.ut ĩ.de ui & ui ar.l.iij.§.unde ui. & §.item ſi nō uſufructus.ſimile uidetur in interdicto de precario,ut ĩ.de preca.l.j.in prin.§.j.

[... main text, column 1:]

terdicta rei familiaris cauſa dantur. Quędam interdicta rei a perſecutionem cōtinent, ueluti De itinere actuq; priuato. b nam proprietatis cā ꝯtinet hoc interdictū. Sed & illa interdicta, q̃ de locis ſacris,& de religioſis proponunť, c ueluti d ꝑprietatis cām cōtinet. Item † illa de liberis e exhibendis, quę iuris ſui tuendi cauſa diximus competere, ut non ſit f mirum, ſi quę interdicta ad rem familiarem pertinentia ꝓprietatis cām, non poſſeſſionis habeant. Hęc aūt interdicta,q̃ ad rē familiarē ſpectāt, g aut adipiſcēdæ ſūt poſſeſsiōis, aut recuperandę, aut retinendę. Adipiſcēdę poſſeſsionis ſunt interdicta, quæ competunt ijs, qui antè non ſunt nacti poſſeſsionem. Sunt autē interdicta adipiſcēdę poſſeſsionis, Quorū bonorū, h Saluianū quoq; interdictum, q̃ eſt de pignoribus, i ex hoc genere eſt,& Quo itinere eſt uenditor uſus, quò minus k emptor utatur, uim fieri ueto. Recuperandæ poſſeſsionis cauſa † interdicta ꝓponuntur ſub titulo l Vnde ui. Aliqua m enim ſub hoc titulo n interdicta ſunt. Retinendæ poſſeſsionis ſunt interdicta: Vti poſſidetis. o Sunt interdicta (ut diximus p) duplicia, tā recuperandæ quā adipiſcēdæ poſſeſsionis.

Vlp.li.lxix. ad edi. III.

IN interdictis exinde ratio habetur fructuū ex quo edita q ſunt, non retro. r

Paulus lib.lxvij.ad edictum. IIII.

EX quibus cauſis annua interdicta ſunt,

† Sic in P. Flo. Haloand.expũxit hęc, de liberis exhibendis.

m Aliqua enim. ſcilicet alia interdicta recuperandę poſſeſsionis.

n Sub hoc titulo. i.poſt hunc tit. ſic ĩ.ſi cer.pe.l.j.

o Vti poſsidetis. & utrobi:ut inſtitu.eod.§.recuperandę. & etiam illud ne uis fiat ei.arg.inf.ne uis fiat ei.l.j.in princ.& §.j.in prin.

p Diximus.ĩ.eod.l.j.in prin.ſed alio modo hic, & alio modo ibi.ergo hic ſont duplicia recuperandæ & adipiſcendę poſſeſsionis: ut eſt interdictum ne uis fiat ei.ut ĩ.ne uis fiat ei.l.ſi quis miſſus.§.eū pretor.

IN interdictis. CASVS. In interdictis ueniūt fructus ex die litis conteſtatę, non priores: & de hoc dic ut in glo. domini mei. Accur. Fran. Accur.

q Edita.i.litis in eis interdictis conteſtata.

r Non retro. ut & infra,de prec.l.quæſitum.§.ex hoc. Sed hoc fallit in interdicto, Vnde ui. in quo habetur ratio ex die expulſionis, s ut ĩ.de ui & ui ar.l.j.§.ex dic.quæ eſt contra.& idem quandoq; in interdicto quod ui aut clam,ut ĩ.quod ui aut clam.l.is qui in pu enim.§.quod ait prætor.Et nor. ſex regulas affirmatiuas in interdictis. Prima quod omnia ſunt perſonalia,ut ſup.e.l.proxi.§.pe.Secunda,quod in omnibus habetur ratio fructuum ex die conteſtatæ litis,ut hic.Tertia, quod in loco cuiuslibet in factum actio datur,ut inſtit.eo.§.fina.Quarta, ut quæſtio per interdicta præcedat,cum ſint de poſſeſsione, ut C.eo.l.incerti.& quorum bonorum.l.fina.Quinta, quod ea quæ ſunt annalia,ſiunt perpetua de eo quod peruenit ad eum cum quo agitur ut ĩ.l.proxi. Sexta, quod ea quæ ſunt annua ad agēdum,ſunt perpetua ad excipiendum, ut C.de excep.uo.l.licet.Addunt & legum.l quòd omnia reddantur noxaliter, quod eſt falſum, cum enim ea tantum,quæ ex maleficio ſunt, noxaliter dentur,ut ĩ.l.proxima.ergo non alia. Econtra quatuor nota regulas negatiuas. Prima, quod nullum interdictum infamat,ut ĩ.de ui & ui ar.l.neque.Secūda, quia nullum ſollenniter redditur,ut inſtit.eo.§.fi.Tertia,quia in nullo habetur ratio fructuum ante lit. conteſt.niſi in interdicto unde ui. Quarta, quod nullum redditur inter non ſubiecto, ut C.e.l.ij.Adde & quintam,quia nullum pœnaliter redditur.

EX quibus. CASVS. Interdictum unde ui durat anno de eo,quod nō peruenit ad uim inferētē.at

† In P. F. nō eſt, interdicta.

s Spoliatus ēt in materia beneficiaria añ ſ areceu petabit poſſeſſionē, fructus perceptos, et qui percipi potuerūt omne intereſſe, ac expenſas, Mādo. ſuper Regu. cācel. 3 t.nu. 11. quæſt.3.

Interdicta ſex regulas affirmatiuas & quatuor negatiuas continēt.

de eo quod peruenit, perpetuo durat, ut ꝟ. de ui & ui ar. l. j. in prin. Franc. Accur.

a Sabinus reſpondit. ut & ꝟ. de act. & obli. l. in hono rariis & ꝟ. de ui & vi ar. l. j. in prin. & §. ſi. & l. iij. §. j. & C. unde vi. l. in pulſos.

INterdicta. CASVS quędam interdicta ſunt noxalia: ut ſunt ea quæ ex delictis ſeruorum dantur, ut ſi ſeruus meus ui de ecit aliquem. nam teneor uel emendare damnum, uel dare ſeruum pro noxa. Item ſi ſeruus meus fecit aliquod opus ui, uel clam in meo fundo, ea quo habes damnum ſeruitutis, quam habes in prædicto fundo, qa ea uti non potes. nam ſi nolo reſtituere, id eſt deſtruere opus mea impenſa, in amplius non teneor: ſi autem nolo tantum patientiam præſtare tibi, ut deſtruas opus & non impenſas, teneor dare ſeruum pro noxa, uel ad impēſas condemnabor. ſi autem nec patientiam præſtare uulo, nec opus deſtruo, in tantum cōdemnabor, in quantum iudex æſtimauerit, perinde ac ſi ego feciſſem, de quo dic ut in gloſ. domini mei. Franc. Accurſ.

ex his de eo quod ad eum peruenit, cū quo agitur, poſt annum iudicium dā dū, Sabinus reſpondit. [a]

Idem li. xiij. ad Sabi. V.

INterdicta noxalia ea ſunt, quę ob delictum eorū, quos in poteſtate [b] habemus, dantur: veluti cùm ui deiecerunt, [c] aut ui, aut clā opus fecerunt. Sed officio iudicis continetur, ut dominū ſua impenſa opus reſtituentem abſoluat: [d] patientiam tollendo operi pręſtantem, noxę dedere iubeat, & abſoluat: [e] ſi non dedat, quantum impenſæ in tollendo opere erogatum ſit, tanti condemnet. ſi neque patientiam pręſtet, neq; ipſe tollat, cùm poſsit, in tantum condemnet, in quātum iudex [f] ęſtimauerit, atque ſi ipſe feciſſet.

b In ptāte. ſeruili, non fiſcali, ut inſtit. de nox. §. ſi.

c Vi deiecerunt. ut ꝟ. de ui & ui arma. l. j. §. quod ergo adiicitur.

d Abſoluat. ab impenſis deſtructionis

e Et abſoluat: ab expenſis. & ad hoc facit ꝟ. quod ui, aut clam. l. ſi alius. in princ.

f Iudex. ut damnum ſarciatur, & impendia domino reſtituantur, ut ꝟ. quod ui aut clam. l. is q. §. quod ait prætor. Ioan.

QVORVM BONORVM.

A primis uerbis interdictis nominatur, ſicut in aliis interdictis. dixit ergo in genere de interdictis, nūc in ſpecie. & primo de uniuerſali quod ſolum iſtud inuenitur & datur directum bonorum poſſeſſori: utile hæredi de iure ciuili, ſicut econtra pet. hære directa hære di, utilis bono. poſſeſſ. & differt à pet. hære. & conſonat, ut nota in titu. C. eo.

AIt prætor. CASVS. Agnatus deceſſit, ei uolo ſuccedere. unde in eius bonis petii bon. poſſeſ. unde agnati, & habui, & ſic ei ſuccedo de iure prætorio. nunc uolo conſequi bona corporaliter, dicitur quod agam interdicto quorum bonorum contra eū, qui tenet hęc bona pro hærede, uel pro poſſeſſore, uel dolo deſiit poſſidere. Secundo dicit, per hoc interdictum peto reſtitui, id eſt dari bona, & ad uniuerſitatem bonorum ſpectat. quod expone. ut in glo. & uocatur quorum bonorum, & eſt adipiſcendæ poſſ. & eo interdicto conueniuntur corporum poſſeſſores non autem debitoris hęreditarij. & hoc dicit hæc lex, & ſequens Franc.

TITVLVS. II.

QVORVM BONORVM.

Dictum eſt ſuprà de interdictis in genere, nunc ſequitur de interdictis in ſpecie, & præmittitur de interdicto Quorum bonorum, quod eſt generale. & denominatur à prima parte bonorum. hoc dicit. Barto.

Vlpianus libro lxvij. ad edictum. I.

AIt ꝑtor, Quorum bonorū ex edicto meo [g] illi poſſeſsio [h] data ē, qđ de his bonis ꝓ hr̄de, aut pro poſſeſſore [i] poſsides, poſsideresve, ſi nihil uſucaptū [k] eſſet, † quodq; dolo malo feciſti uti deſineres poſsidere: id illi reſtituas. [l] Hoc interdictū reſtitutoriū eſt, [m] & ad uniuerſitatē bonorū, non ad ſingulas [n] res

g Ex edicto meo. ſecus ſi à iure ciuili: quia tunc utile, ut not. in titu.

h Poſſeſſio. Sabaudi bonorum, ut ſit una dictio, & denotet ius, ut ſup. de bo. poſ. l. iij. §. j. nam uerbum poſ. ſimpliciter poſitu tactum denotat, ut ſup. de acqui. poſ. l. j. §. ſi uir. decretalis. ergo uerbotenus data erat, nō facto.

i Pro hærede aut pro poſſeſſore. hæc uerba expōe in ſt. e. & interdi. §. ꝓ hæde. & §. pro poſſeſſore.

k Vſucapium. ſed cum poſſidere ꝓ hęrede, uel ꝓ poſſeſſore non ſit habere titulum, ut C. in qui. cau. ceſ. long. tēpo. p̄ſc. l. hæreditatem. quo habet locum uſucapio? R. probabilis fuit error, ut ſ. de uſu. l. non ſolū. §. quod uulgo. & ſecundum hoc ad poſſidentē pro hęrede refert: nam ſi ꝓ poſſeſſore, non, niſi triginta ann. præſcriberet, qua p̄ſcriptione & hoc interdictū de pet. hęr. tollitur, ut C. de pet. hęr. l. hereditatis. ſed hoc nō uidet poſſe ſtare: quia ſ in hoc poſt uſuca. tenetur hoc interdict. nam ſicut dicit, ſiue poſſides, ꝓ hęrede, uel pro poſſeſſore, ſiue poſſideres. ſ. ꝓ hærede uel pro poſſeſſore, niſi quia eſt uſucaptū teneris ad rē, uel æſtimationē. ꝙ nō vr, ut d. l. C. de pe. hęre. & in quib. cau. ceſ. lon. tēp. p̄ſcr. quare dic uſucaptū nō ab eo q conuenit, ſed a quodā tertio iſto doloſe dimittēte uſucapere. Sed contra hāc op. nāq̄ eo ponit interpellare uſuca? R. ſ. iſte ei uēdidit, unde emptor uſucapit, licet qui alienat, malā fidem habeat, ut C. de p̄ſcr. lon. temp. l. j. uel dic, ut no. ſ. de pe. hæred. l. ſed ſi lege. §. ꝙ ait. uer. ſed & culpa. ſed & prima pōt ſaluari, ut iungas, & ſi nihil uſucapis, cū eo ꝙ dixerat pro hęr. poſſides. & ꝙ dicit poſsidereve &c. iunge cū eo ꝙ dicit quodq; dolo &c. & ad hoc facit C. e. l. ij. & ſ. de petit. hæ. l. et. § itē ſi qs dolo. & ꝓ ſoc. l. nemo ex ſociis. i ſi.

† In P. Fl. quod quidem.

l Reſtituas. niſi incontinenti paratus ſis probare res tuas, ut uo. de edic. diui Hadria. tol. l. ij.

m Hoc interdictum reſtitutorium eſt. ut & inſti. e. de interdictis. §. reſtitutoria. ut uerbum reſtituas dādi ſignificationem habeat, ut ꝟ. de uer. ſign. l. uerbum. ac ſi dicat non prohibitorium, uel exhibitorium.

n Nō ad ſingulas. imo & ad ſingulas, ut ꝟ. de furt. l. hoc amplius. & l. ſeq. q̄ ſunt contra, ut ſ. e. l. in pri. hoc innuit, ubi dicit ꝙ ex his &c. ſed R. ſub. un̄. ſ. nō, tm̄ ad ſingulas &c. uel dic daſ alicui, nō qa ſucceſſit i res ſingulares, ſed qa in uniuerſitatē, ideo ad eā ptinere dr ſic ē in pet. hęr. ut ſ. de pe. hęr. l. regulariter. l ſi. & l. licet.

Interdi-

[a] Interdicto. Non tenẽtur. & in hoc differt a petit. hęre. vt ſup. đ petit hæredi. l. cẽ. §. ſi. differt & in alijs, ut not. ſ. in tit. actione ergo hæredi. eus cõuenit.

QVORVM LEGATORVM.

Scilicet, poſſeſſionem qui occupauerit id reſtituat hæredi. Legatorum, ſicut ſuperius eſt adipiſcendæ poſſeſſ. ſic & hoc, ut infra, in prin. & ideo de hac poſt illud ponit. Ac.

pertinet, & appellatur, Quorum bonorum: & eſt adipiſcendæ poſſeſſionis uniuerſorum bonorum.

Paul. li. xx. ad edi. II.

† Interdicto † quorũ bonorũ, debitores hæreditarij nõ tenent̃, [a] ſed tm̃ corporũ poſſeſſores.

TITVLVS III.

† QVORVM LEGATORVM.

Vlpian. li. lxvij. ad edi. I.

Hoc interdictum [b] uulgò, † quorũ legatorũ appellat̃. Eſt aũt & ipſum [c] adipiſcendæ poſſeſſionis, & ꝑtinet hanc cãm, vt quod quis legatorũ no͠ie non ex uoluntate hæredis occupauit, id reſtituat hæredi. Etenim æquiſſimũ prętori uiſum eſt, unumquenque non ſibi ipsũ [d] ius dicere [*] occupatis legatis, ſed ab hærede petere. Redigit igitur ad hæredes [e] per hoc interdictum ea, quæ legatorum nomine poſſidentur: ut proinde [*] [f] legatarij poſsint eum conuenire. Hoc interdi-

[*] Idẽ Ariſto. li. 1. politico. c. 6.

[*] P. F. ut perinde.

† ſumpta eſt ex tit. de peti. hęre.

† Habemus hic textũ, qui ꝓbat, qđ uerbũ bonorum denotat poſſeſſionẽ. iſtum tex. ad hoc dicit ſingu. Barba. in addi. ad Bal. in l. j. C. đ uſuf. Adde Cardi. in cle. j. q. ix. extra đ reb. eccl. non ali. Bar. in l. Cẽturio. de uulg. & pupil. extra. in cap. ij. de reb. eccl. non al. lib. vj. cũ ibi no. per Acc.

† In P. Fl. Quod legatorum.

In P. F. quod legatorum.

Hoc interdictum. CASVS. Hoc interdictũ, cuius mens eſt infra ſtatim, uocat̃ quorũ legatorũ & eſt adipiſcendæ poſſ. & habet locũ quoties legatarij ſua authori. acceperũt aliquid legatorum no͠ie: nam tenent ei illud dare. non enim æquum eſt ius dicere ſibiipſis. & ad hęredẽ ueniunt hæc bona. & datur hoc interdictum hæredi, & hæredi hæredis, & bonorum poſſeſſ. & eius hæredi. Qui aũt. Nunc dicit ꝙ aliquando datur hoc interdictum cum alia actione: vt ſi incertus eſt hæres quo titulo poſſideat, cõuẽtus: an tanquã legatarius, an tanq̃ hæres, uel poſſe. nã hoc caſu ꝓponit utrunq;. ſ. petitionẽ hæreditatis, & hoc interdictũ ſic & alias: ut ſi neſciã qualiter quis poſſidet rem hæredi. tanquam ex cã emp. uel ſimili. an tanquam hæres. nã & hoc caſu agã utraq; uia. ſ. rei uendi. & petitio. hæredi. Si quis. Rem donatam a teſtatore cã mortis, donatarius ſua authoritate accepit. dr̃ quod reuocat eam hæres per hoc interdictũ, non totam. ſed in eo quod eſt ultra Falcidiam. Secundo dr̃: Teſtator plures hæredes inſtituit, & uni eorum ante partem aliquid legauit: ſiue per hoc uerbum præcipiat, ſiue per aliũ modum: q̃ũ quatuor erãt olim modi legandi: ut habes Inſti. de leg. circa prin. & ille ſua authoritate rem legatam recipit. dr̃ ꝙ tenetur per hoc interdictũ eã reddere cohæredibus, excepta portione hæreditaria, quam in ea re habet. Quod att. Verba edicti, quæ, & quod non habemus, uult exponere, & erant forte talia: quorũ legatorũ poſ. legatarius occupauit, id reddat: ſiue habeat, ſiue dolo deſijt habere, niſi habeat uoluntate eius ad quẽ ea res pertinet, & ſi ſatiſdatum eſt: vel per eum. ſ. hæredem, uel per bonn. poſſ. non ſtat. & hæc uerba uult exponere Vlp. per ordinem. & primo illud uerbum dolo deſijt habere &c. ideſt deſijt habere facultatẽ rei reſtituendæ. tandẽ dicit, ſi alicui legatus eſt uſuſfruct. uel uſus alicuius rei, uel ſeruitus aliqua, & legatarius ſua authoritate accepit: an teneat̃ hoc interdicto, quæritur? Et vr̃ qđ non: quia talia non dicũtur poſſideri, ſed teneri. tñ dicit qđ bene habet locum. Sed pone, ꝙ legatarius conditionalis, uel in diem eſt miſſus in poſſeſ. cã legatorũ ſeruandorũ, quia ſibi hæres non cauebat, nũquid tenetur hoc interdicto? Et dr̃ quod non: cũ non poſſideat, ſed cuſtodit. Item quia iuſſu iudicis tenet, niſi hæres ſatiſdet, & non reddat rem legatarius. nam amodo teneb itur hoc interdicto: cum uideatur amodo poſſidere. Tandem dicit, hoc interdicto tenetur legatarius, item eius hæres & cæteri ſucceſſores. Poſtea uult exponere uerba illa, niſi habeat uolũtate eius &c. & ſunt ſic intelligenda, ut ſi hæres, uel bono. poſſe. poſtquã adiuit, ratificat quod legatarius fecit, ceſſat hoc interdictum. ſecus ſi ante aditam hæreditatem ratificet, nam tunc non ualet. Sed pone, quod legatarius duas res ſibi legatas ambas occupauit: hæres, uel bono. poſſe. poſtquam adiuit, in una re ratificauit, in alia nõ: in una ceſſabit hoc interdictum, in alia non. idem ſi in una re legata & in parte ratificat, in parte non. Tandem dicit: hoc interdictũ competit, ſiue legatarius cœpit poſſidere rem legatam, ſiue eius hęres, uel ſucceſſor etiam ſingularis. Poſtea dicit, ꝙ dixit uoluntatem hæredis facere ceſſare hoc interdic. eſt uerum, ſiue a prin. cœpta poſſeſſi. interueniat uolũtas hæredis, ſiue poſtea, & ſufficit ſemel uoluiſſe, licet pœniteat. ſed ſi duo ſunt hæredes, & unus ratificat qđ fecit legatarius, alius non: quo ad ratificãtem ceſſabit hoc interdictum, quo ad aliũ durabit. Poſtea exponit alia uerba, hęc. ſ. & ſi ſatiſdatum ſit: nã hęres debet ſatiſdare de legato dando, ad hoc, ut uincat in hoc interdicto. & debet talis ſatiſdatio dari, quę duret, & præſtetur; uel ipſi legatario, uel eius procu. & ſatiſda. eſt pro quibuſdam rebus legatis, pro quibuſdam non: pro his pro quibus eſt cautum, & eorũ augmentis habebit locum hoc interdictum, pro alijs ceſſabit. Poſtea exponit ultima uerba, hæc ſcilicet, uel per eum non ſtat. nam ſi non ſtat per bon. poſſ. quo minus ſatiſdet, habet hoc interdictũ cũ effectu. nec đbet ipſe offerre, ſed petenti præſtare moram non debet. Tandem dicit legatarius hoc interdicto conuentus ſi non cedit, condẽnatur in intereſſe. Tandem dicit, Pone quod legatarius non uult ſibi ſatiſdari, ſed caueri: dr̃ quod audit̃. Sed pone quod uult pignora, & hæres ſponte dat, bene eſt. ſed ſi legatarius non uult ſibi aliquo modo caueri, cogitur tamen reddere rem legatam, niſi nunc conuentus pœnitet, & uult ſibi caueri: nã pœnitens auditur. Idem econtra. nam ſi per bono. poſſ. ſtabat, quia nolebat ſatiſdare, & modo uult: auditur in hoc interdicto. & hoc inſpicitur tempore lit. conteſt. & hoc dicit hic §. cum l. ſeq. uſque in eius finem. Franc.

[b] Hoc interdictum. cuius uerba non habemus: ſed eius mens eſt inf. §. & continet.

[c] Et ipſum. non ſolum ſuperius.

[d] Non ſibi ipſum. ut C. ne quis in ſua cau. l. j. & C de Iudæ. l. nullus. & ſup. de acqui. poſſ. l. ſi ex ſtipulatione. & ſup. de re iudi. l. miles. §. pen. & ff. quod ui, aut clam. l. j. §. & parui. & ſup. pro leg. l. pe.

[e] Ad hæredes. nulla oppoſita exceptione, ut hic, & ar. ff. quod ui aut clam. l. j. §. & parui. & C. de loca. l. ſi quis conductionis. Acc.

[f] Vt proinde. &c. ſed vr̃ quod ius ſuum amiſerit, unde non poſsit amodo agere: vt C. de leg. l. non dubiũ. quæ eſt contra, ſed ibi erat hæreditas adita, hic nõ. Fu. Azo. Alij aliter, ut ibi. Item eodem mõ contra. ſup. quod me. cã. l. extat. & inf. ad l. Iuli. de ui pri. l. pe. ſed

ibi qui abſtulit, habebat ius in re, uel pro re, quã abſtulit: hic nullius erat, cum ante aditã hæreditatẽ abſtulit: uel ſi poſt, erat ſua propria. nã adita hęreditate fit legatarij, adeo ꝙ præſumatur ex die mortis ſua fuiſſe: ut ꝟ. de fur. l. a Titio. Item ad idem ob. C. unde vi l. cũ quærebatur. ſed ibi loquitur de uacante poſſeſſione, quæ eſt alicuius, puta abſentis: hic nullius. Alij dicunt ꝙ hæc per illam corrigitur. Item ob. eodẽ modo C. unde ui, l. ſi quis in tantam. ſed hic nemo poſſidebat. Item eadẽ ratione habet locũ interdictũ unde ui. Itẽ nec ob. ꝟ. de cri. expi. hære. l. ij. quia ibi extraneus non legatarius occupauit. Item nec ob. in alium modum ꝟ. de doli exce. l. dolo. & ſup. de Car. edi. l. iij. §. ſummatim. ubi ſi euidenter appareat non filius, nõ datur ei Carbonianum. at h c etiam ſi euidenter appareat deberi, legatum tamen reddi. Sed ſolu. ut dixi d. l. dolo. Item nota hoc edictum tũc demum habere locũ ſecũdum quoſdam, & bene, cu hæres uult uti retentione Falcidiæ: non aliàs: ut C. eod. l. j. in pri. & in fi. Itẽ. not. hoc interdictum dari contra titu. poſſidentem, ut hic quod nõ eſt in ſuperiori. ſed datne contra eũ, qui poſſidet pro hærede, uel pro poſſeſſore: ut ſup. ti. j. l. j. circa prin. Accur.

a Bonorũque poſſeſſoris. ſic ergo & hæredi & bonorum poſſeſſori datur ſecundũ tabulas. Ac.

b Incertũ eſt. hęredi.

b Incertum eſt. ꝑpter factum, nõ ius maximè aduerſarij ut in præcedenti exemplo. Ad quod ſimile eſt quod dicit ſup. de præſ. uer. l. j. ij. & iij. & l. ſi rem tibi. j. reſp. Azo.

c Dictamus. ſi uero certũ eſſet plures competere, & ex eod. facto: & idem per ſequentes actione una nõ omnibus eſſet utẽdũ: ut ꝟ. de act. & obli. l. plura. ſi autem diuerſæ ex diuerſis factis, omnibus utendũ eſt, ut ꝟ. eod. titu. de act. & obli. l. q ſeruum. & ꝟ. de pnua. de lie. l. nunquam. Ir.

d Velle conſequi. ſcilicet commodum. Not. ergo aliquẽ ſimul proponere duas actiones poſſe, & ſic ſunt cõtra. C. de cod. l. fin. in prin. Sol. ut ibi. & ꝟ. de reg. iur.

† Edicti, non eſt in P. F.

† Hęc nõ ſunt in P. Flo.

Interdictũ quorũ legatorũ dat cõtra eum, qui poſſidet pro hr̃de uel ꝑ poſſeſſore, & utrum cõtra titulo poſſidẽtẽ.

† Not. ex iſto textu qliter Falcidia ipſo iure reſecat. cõco. tex. in l. lì nea marga ritarũ. & in. l. Plautius. ſu. ad l. Falc. qđ facit ad id qđ uoluit Bart. hic.

ctum & hęredem hęredis bonorumque poſſeſſoris [a] habere, propter utilitatem huius † edicti dicendum eſt: necnon cæteros quoq; ſucceſſores.

Vbicunque incertitudo cauſatur ex facto rei, admittitur libellus incertus. h. d. Bart.

Quia autẽ nonnunquã incertũ eſt, utrũ qs pro legato, an ꝑ hærede, uel ꝑ poſſeſſore poſsideat: belliſsimè Arrianus ſcribit, hæreditatis petitionẽ inſtituendã, & hoc interdictũ reddẽdũ, ut ſiue qs ꝑ hærede, uel ꝑ poſſeſſore † poſsideat, petitione hr̃ditatis teneat, ſiue ꝑ legato poſſideat, hoc interdicto teneat, quemadmodũ ſolemus facere, quoties incertũ eſt, [b] quæ potius actio teneat. Nã duas dictamus, [c] ꝑſtati ex altera nos uelle conſequi, [d] quod nos contingat.

Si donatarius rem ſibi donatã cauſa mortis ſua authoritate accipit, reuocatur per hoc interdictum in eo quod eſt ultra Falcidiam. Idẽ eſt in re, quam quis occupat, quæ ſibi ꝑlegata fuit: quia tenetur eam reſtituere, & intellige quocunq; genere legati fuerit relicta. h. d. Bart.

Si quis † ex mortis cauſa donatione poſsideat, utique ceſſabit [e] interdictũ: quia portio legis Falci. apud hr̃dẽ ipſo iure remanet, & ſi corporales res inſolidum tranſlatæ sũt. Qui uero ex cã præceptionis, [f] utiq; tenet hoc interdicto, ſed ꝑ ea ſ. parte, q̃ iure legati habet, nõ etiam pro ea, quam quaſi hæres habet. Idẽq; erit dicendum, & ſi alio genere [g] legati uni ex hæredibus legatum ſit: nam & hic dicendum eſt, pro ea parte qua hæres eſt, ceſſare interdictum.

Exponit uerba edicti, & dicit quòd iſtud interdictum habet locũ, etiam ſi quis propria authoritate occupat ſeruitutem, uel uſumfructũ ſibi legatum, licet alia nõ propriè uideantur poſſideri ſe! teneri. h. d.

Quod ait prætor, [h] aut dolo deſijt poſsidere, ſic accipere debemus, deſijt facultatem habere reſtituendi. Vnde quæſitum eſt, ſi uſusfructus, uel uſus fuerit alicui relictus, eũque occupauerit, an hoc interdicto reſtituere ſit compellendus? Mouet, quod neque uſusfructus, neque uſus poſsidetur: [i] ſed magis tenet. Pòt tñ defendi competere inter

l. nemo ex his. §. quoties. & ꝟ. de tribu. l. quod in hęredem §. eligere. & de leg. ij. l. cũ filius. §. uarijs. Solu. ſecundũ Azo. hic cõuentus non certificabat actorẽ de qualitate poſſidẽdi: ſic nec actor reũ certificet de qualitate agendi. & licet hic dicat, quoties &c. quaſi generalis, ſcilicet, cũ dubitamus, reſtringe ſi dubitemus propter factum conuenti: ut erat hic. & idẽ poteſt contingere, ſi poſſeſſor rei non certificet hæredem poſſideat tit. uel nõ, & ſic neſcit, agat rei uendicatio. uel pet. hæred. & idem in ſimilibus. alias ſi ex alia cauſa dubito, ſecus eſt ſecundum eum. Alij aliter ſoluunt: ut not. in d. l. quod in hæredem. §. eligere. & facit ſup. de acquir. poſſ. l. naturaliter. §. nihil. & ſup. naut. caup. ſta. l. licet. §. poſſumus.

e Ceſſabit. Py. eſt: utique neceſſe habebit interdictum, ſcilicet utile: & tũc plana ſed cõmunia eſt: utique ceſſabit interdictũ: & tũc directũ dici: ſed utile locũ habet, quia &c. uel dic uerius ceſſat, ſcilicet in totum: quia non tota res reuocatur, ſed quatenus eſt ultra modũ Fal. ut C. ad l. Falci. l. ſi quis quadrigentorũ. ſed in legato reuocatur totum, ut ſup. ea. l. §. rediguntur. Nota ergo hic caſum, in quo differt legatum a donatione: ſed regulariter conueniunt: [1] ut inſt. de dona. §. j. & hæc eſt ratio: quia in traditione differt, cum donatio a teſtatore, & legatum ab hære de detur: ut inſti. de leg. §. j.

f Præceptionis. ſcilicet, poſſideat.

g Alio genere. quatuor enim ſunt genera legatorum, ut inſti. de lega. §. j.

h Quod ait prætor. uerba forte erant talia: quorũ legatorum poſſeſſionem legatarius occupauit, id reddat ſiue habeat, ſiue dolo habere deſijt, niſi habeat uolũtate eius ad quẽ ea res pertinet: ut ꝟ. §. quod ait. j. & ſi ſatiſdatum ſit: ut §. quod ait. ij. nam hic duo impediunt hoc interdictũ. ſ. uolũtas, & ceſſatio ſatiſdationis &c.

i Poſſidet. ſ. ciuiliter ut ſup. de acqui. re. do. l. acquiritur. §. ſi. ſed naturaliter ſic: ut ꝟ. de acqu. poſſ. l. naturaliter. ADDITIO. Dic iſtud eſſe uerũ in re, in qua eſt

[1] Iſta gl. debet intelligi ut loquat in donatione cã mortis quæ in aliquibus habet conuenientiã cũ legato: ut notaui in apoſt. ad l. Marcel. §. j. in apoſti. in uer. dixerunt. ſuper glo. in uerſic. reuocatæ ſunt. ſu. de don. cauſa mortis.

dictum. Idem dicendũ eſt & in ſeruitute relicta. [a]

Quæſitũ eſt, ſi qs legatorum ſeruandorũ cã miſſus ſit in poſſeſsionẽ, an hoc interdicto teneaĩ ad reſtõnem? Mouet illud primũ, quod non poſsidet is, qui miſſus eſt in poſſeſsionẽ legatorum cã: ſed potius cuſtodit, [b] deinde qđ prætorẽ hẽt [c] huius rei authorem. Tutius tñ erit dicendum, hoc interdictũ competere: maximè [d] ſi ſatiſdatum ſit iã legatorũ noĩe, nec recedat: tũc eñ ẽt poſsidere vř. [e] Legatorum noĩe nõ tñ ipſum poſsidere dicimus, cui legatum eſt, uerum hæredẽ quoque eius, [f] cæteroſque ſucceſſores.

Quòd ait p̃tor, [g] uolũtate eius, ad quem ea res pertinet: ita erit interpretandum, ut ſi poſt aditam hęreditatem, uel bonorũ poſſeſsionem agnitam, [h] uoluntas accommodata eſt legatario, ut poſsideret, interdictum ceſſet. [i] Quòd ſi ante aditam hęreditatem, bonorumve poſſeſsionem [k] agnitam, hoc factum eſt, rectius dicetur, eam uolũtatem nõ nocere debere. [l] Si duę res legatæ ſint, altera ex uoluntate occupata, altera non ex uoluntate: eueniet, ut altera † reuocari poſsit, [m] altera ſi poſsit.

Idemq; erit probandũ & in una re, cuius pars ex uoluntate * occupata eſt: nam pars ſola per interdictum aufertur. [n]

Illud tenendũ eſt, ſiue a te, ſiue ab eo, cuius in locũ ſucceſsiſti, poſsideri aliquid cœptũ eſt, interdicto huic locũ fore. In locũ ſucceſsiſſe accipimus, ſiue p̱ uniuerſitatẽ, ſiue † in rẽ [o] ſit ſucceſſum. Prodeſt aũt poſſediſſe, quoties uolũtate eius, ad quẽ ea res p̱tinet, põſsideri cę ptũ eſt. Sed & ſi poſtea voluntas acceſsit [p] eius, ad quem ea res p̱tinebat, tñ prodeſſe poſſeſſori debere. Vnde ſi quis cœpit q̃dem ex uoluntate [q] eius, ad quẽ ea res p̱tinet, poſſidere, poſtea uerò uoluntas non perſeuerat, nihil nocet: quia ſemel [r] poſsideri cœpit ex uoluntate.

Vnus hæredem conſentiendo ut res legata poſſideatur, non præiudicat cohæredi uolenti hoc interdictum intentare.

Si alter ex hæredibus ijsve, ad quos [s] ea res pertinet, uoluerit rem à legatario poſsideri, alter nõ, ei qui noluit, interdictũ competet: ei qui uoluit, non cõpetere palam eſt.

Idem eſt aliquid non facere, & aliquid facere, non tamen debito modo. h. d.

Quod ait prætor, niſi ſatiſdatum ſit. [t] accipe-

eſt uſusfructus, ſecundum Bar. hic.

[a] Relicta. ut debeatur ex prædio hæreditario: & legatarius occupauerit. ſecus econtra, ſi alius debeat p̃dio hæreditario: quia tunc non uenit in hoc interdicto, ſicut nec in petitione hæreditatis: vt ſup. de petitio. hęre. l. & non tm̃. in ſi. quæ eſt contra. Sol. ut ibi not. in glo. di dici. hoc tim. etiam incorporalia uenire, ut hic; quod non eſt in ſuperiori: vt ſup. tit. j. l. fin.

[b] Cuſtodit. ut & ſupra pro hære. l. ij. in princip. & de acquir. poſſe. l. iij. in fi. & l. ſi quis ante. & ut in poſſ. leg. l. is cui. in prin. & quib. ex cau. in poſſe. ea. l. cũ legati. ar. cõtra ſup. cõt diuid. l. communi diuidun. §. ſi duo. fit autem hæc miſſio cũ hæres nõ ſatiſdat præſtari legata exiſtente die, uel conditione. Ac.

[c] Habet. per quod uidebatur hoc interdicto non teneri. ar. ſup. de acqui. poſſeſ. l. iuſte.

[d] Maximè. * abũdat. ſic C. de teſta. ma. l. fin. §. j. nam ſi non ſatiſdat hæres ille non exit: vt ſup. ut in poſſeſſ. legat. l. ſi pecuniæ. §. ſi. uel ſupple, idem & ſi paratus ſit ſatiſdare, uel etiam ſoluerit: vt inf. de ſolu. l. ſi pro me quis. & ſic non abundat.

[e] Videtur. propter interuerſionẽ quam facit: ut ſup. de acquir. poſſ. l. ſi quis rem. & j. de ui & ui ar. l. colonus.

[f] Eius. ſcilicet legatarij, ad quem legatum tranſmittitur ſi purum eſt, uel purificatum: ut C. de cad. toll. §. cum igitur. & §. ſin autem.

[g] Quod ait. prætor. ſupple hæc uerba ut dixi ſup. ead. l. §. quia autem. &c.

[h] Agnitam. ſ. ſecundum tabulas.

[i] Ceſſet. ſi tamen errore facti, credens bona ſufficere conſenſit, reuocat per condictionem indebiti, quod ultra dodrantem eſt occupatum: ut ſup. ad leg. Fal. l. j. §. ſi legatarius. & C. ad l. Fal. l. error. Alij dant in factum. &c.

[k] Poſſeſsionem. &c. ſecundum tabulas.

[l] Debere. contra C. de pactis. l. j. Sol. ut ibi. concord.

ſup. de leg. ij. l. ſi ita ſcriptũ. §. ſi ſub cõditione. & ſup. de pig. l. j §. in ſpecie. & ĩ. quod iuſ. l. ſi tutoris. §. fi. & ſup. quib. ad li. procla. non li. l. pe. & ſup. de reſc. uend. l. Titius. ar. contra C. de temp. ap. l. fin. in fi. & j. a qui. ap. non li. l. j. §. j. & ſup. de aqua plu. ar. l. in diem. & ĩ. de euict. l. uendicantem. & ſup. de pign. l. ſi fundus. §. aliena. quibus legibus põt renuntiari iuri futuro. Quid aũt in ipſa apprehenſione, uel paulum ante? Reſp. idem, ut ualeat: argum. C. de pact. l. petẽs. idem ſi prius: ſed poſtea ratum habet: vt inf. §. prodeſt. Acc.

[m] Reuocari poſſit. quæ non ex uoluntate occupata eſt. Accur.

[n] Aufertur. facit ſup. de acq. poſſ. l. ſi ex ſtipulatione. Ac.

[o] Siue in rem. hoc ſpeciale, ſecundum Io. ut perſonalis actio ſequatur ſucceſſorem rei: regulariter contra: ut ſup. ad Trebell. l. e. j. §. q; ſi hæres. & de iud. l. e. ſi fideicommiſſum. §. tractatum. ſed de iure excipiendi conſtat: vt ſup. de ex. rei uen. l. fin. & j. de diuer. & tempo. præſ. l. de acceſſionibus. & ſupra de pact. l. ſi tibi. §. pactum. &c.

[p] Acceſſit. facit ſup. de aqua plu. ar. l. ſi autem. in fi.

[q] Ex uoluntate. poſt aditam hæreditatem, uel bonorum poſſ. agnitam: vt ſupra ead. leg. §. quod ait prætor.

[r] Quia ſemel ſufficit ſemel uoluiſſe: ut ſup. ad Macedon. l. ſi tamen. in fine. & de aqua plu. arc. l. in diem. §. nullũ. & C de act. & obli. l. ſicut. & Inſti. de rerum diui. §. religioſum. uerſic. in alienum locum. & arg. ſup. de fideicõ. li. l. quidam. in fi. j. reſp. Sed arg. contra. ſup. de diuor. & repu. l. ſi pœnituit. ubi admittitur pęnitentia eius, qui miſerat libellum repudij: ſed ibi uoluntas non pœnitentis affuerat tantum: hic utriuſque. &c.

[s] Quos. quos habes ſup. ead. l. §. hoc interdictũ. Ac.

[t] Niſi ſatiſdatũ ſit. ſ. nõ dabo interdictũ, niſi ſatiſdatum ſit, ſcilicet ab hærede ipſi legatario de reddendo legato

† Maximè & ſimiles dictiones nonnũquã abundant Mando. in Glo. Facu. §. nos qui, in uer. præſertim. uerſi. Quidoque dictiones. & ibi de illarũ ſignificationibus.

† In P. Fl. reuocari.

* P. Fl. ex uolũtate, altera pars non ex uoluntate occupata eſt.

† In P. F. in rem miſit. Nõ ſit ſed ſiue in rem his ſit ſucceſſum

Actio perſonalis quæ que rei ſucceſſorẽ ſequitur.

re debemus, ſi perſeueret ſatiſdatũ. ſ. ut ſi nõ pſeueret cautũ, mittat[a] in poſſeſſionẽ legatorũ ſeruandorũ cã. Satiſdatũ ſic arbitror, ſi ſic ſatiſdatũ ſit, ut legatario uel ipſo iure[b] acqſita ſit idonea cautio, p mandati actionẽ[c] acquiri poſsit, & tunc interdicto locum fore.

Si ſatiſdatũ eſt pro quibuſdam rebus legatis, pro quibuſdã nõ, pro his pro quibus eſt cautũ, & eorũ augmentis competit interdictum, pro alijs verò non. h. d.

Si quarundã rerũ noĩe ſatiſdatũ ſit, quarundã non ſit ſatiſdatũ, earũ rerum noĩe ſine impedimento agi poterit, de quibus ſatiſdatum, cæterarum non poterit.

Pau. li. lxiij. ad edic. II.

DIuerſũ ẽ, ſi poſt ea pars legato accreuerit.[d] nã hoc noĩe tenẽt[e] fideiuſſores in totum.[f]

Non uidetur bonorũ poſſeſſor eſſe in mora, ſi non offerat ſpõtè hãc ſatiſdationẽ, ſed tũc demũ ſi petitã non præſtat. hoc dicit.

Quod ait prætor, ſi per bonorũ poſſeſſorem non ſtat, ut ſatiſdetur, ſic accipimus, ſi paratus ſit ſatiſdare. Nõ ergo offerre debet ſatiſdationem, ſed petenti[g] ſatis, moram non facere. Ex hoc interdicto qui non reſtituit, in id, quod intereſt, debet condemnari.[h] Si legatarius repromiſſione † contentus fuit, dandum eſt interdictum. Idem dicendum eſt ſi legatarius pignoribus † uoluit[i] ſibi caueri. Si per legatarium factum ſit, quò minus ſatiſdetur,[k] licet cautum nõ ſit, tenet interdicto. Sed ſi fortè factum ſit per legatarium, quo minus ſatiſdetur: eo autẽ tempore quo edit interdictum, ſatis accipere paratus ſit, nõ cõpetit interdictũ, niſi ſatiſdatum ſit. Itẽ ſi per bonorũ poſſeſſorẽ[l] ſtetit, quò minus ſatiſdaret, ſed modo[m] paratus eſt cauere, tenet interdictũ, illud enim tẽps inſpicitur, quo interdictũ editur.[n]

TITVLVS IIII.

NE VIS FIAT EI, qui in poſſeſſionem miſſus eſt.

Diuiditur in tres partes. Primò ponũtur uerba edicti. Secundo commendatio eius edicti. Tertio expoſitio edicti. Secunda ibi, Hoc interdictũ ſumma. Tertia ibi, Hæc uerba. Vel ibi, Eſt autẽ generalé. litera per ſe ſatis plana eſt, ſi bene punctes eam. h. d.

Vlpia. li. lxxij. ad edi. I.

AIt prætor, Si quis dolo malo fecerit quo minus quis permiſſu meo, eiuſve cuius ea

legato ſalua Falcidia.

a Mittatur. ſ. legatarius, qui iam accepta ſatiſdatione reſtituerat, quæ nunc forte inopia fideiuſſorum facta eſt inutilis: ut ſup. ut in poſſeſ. leg. l. planè.

b In ipſo iure. l. cum cautum eſt ſibi. Azo.

c Per mandati actionẽ. ut quia procuratori eius eſt cautum. ad quod eſt ſup. de acqui. poſſ. l. poſſeſſio quoq; . §. ſi. Accur.

d **D**Iuerſum. Accreuerit. iure cõuentionis, uel uſufructu, uel alluuione.

e Tenetur. ipſi legatario ab hærede dati.

f In totum. quaſi in omnem cauſam, quæ ea occaſione puenit, fideiuſſiſſe uideatur: ut ſup. loc. & cond. l. quæro. & ĩ. de fideiu. l. ſi quis pro eo. §. ſi nũmos. & ar. ĩ. ad Velleia. l. non putat. §. j. & facit ſup. de dã. infe. l. dãni. §. ſi is. & ſup. de pac. do. l. inter. §. cũ inter. & ſecundũ hoc de parte, quæ accreuit, poterit agi interdicto.

g Sed petenti. ſ. legatario. npotiet ergo eũ interpellare, ad quod eſt ſup. de op. lib. l. ſi patron⁹. ſed argu. contra C. ĩ int. emphyte. l. ij. & C. de contrahen. ſtip. l. magnã. & ĩ. de uer. obli. l. ſi fundũ. & ĩ. tit. j. l. ſi. in pri. & ſup. ut l poſſ. leg. l. j. §. nõ exigit. & C. de lui. pig. l. ſi.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. hic, quod ibi certa dies erat appoſita ad aliud faciendũ : quæ dies interpellat pro homine : hic uero dies erat appoſita, in qua hæres debet ſatiſdare.

h Condemnari. uolunt etiã fructus a die conteſtationis litis: ut ſup. de inter di. l. tertia.

i Voluit. alias uoluit: ut quia hæres uoluit. alias noluit: & tunc dic ſimiliter: quia hæres noluit. ſed fideiuſſorem dedit: nec cogitur dare pignora: ut ĩ. de præto. ſtip. l. prætoriæ. iij. Acc.

k Satiſdetur. quia non petijt: uel ſi petijt, oblatã accipere noluit. Accur.

l Poſſeſſorem. ſecundum tab. quominus ſatiſdaret: & ſic non fuit admittendus ad interdictum.

m Sed modo. cum uult agere interdicto.

n Editur. i. ponitur in iudicio per conteſta. lit. & ſic no. hic poſteriorẽ moram nocere. & ſic ĩ. de pet. & cõmo. l. illud. & ĩ. de uer. obl. l. ſi ſeruum. §. ſequitur. Itẽ facit ĩ. de oper. no. nun. l. prætor ait. §. ſi qs paratus. & de arb. l. Celſus. §. ait.

NE VIS FIAT ei, qui in poſſ. miſſ. eſt.

Hic tit. tanquã generalis ad omnia poſſeſſoria: vt infra eo l. 1. § eſt autẽ. proponitur. & eſt prohibitorium, & reſtitutorium: ut infra, eod. l. ſi quis miſſus. §. cum prætor.

AIt prætor. CASVS. Primo ponitur edictum: poſtea Vlpianus uerba edicti exponit. Edictum eſt tale: Si aliquis dolo malo uetuit: quo minus quis mittitur iuſſus ſiue a me, ſiue ab aliquibus, qui iuriſdiction. habent in poſſeſſionem alicui⁹ rei, in poſſeſſion. eſſet, uel pro habeũdo intrare, uel iam ingreſſum deijciendo, in eum ac. in factum dat prætor quãti intereſt prohibiti. Poſtea Vlpia. cõmendat hoc edict. dicens, bene dixit prætor: nam fruſtra iuberet de mittendo homines in tenutã: & fruſtra mitteret, niſi prohiberet uim inferri miſſis, uel intrare uolentibus. Tandem dicit: hoc edictum generale eſt, & locum habet in omnibus, qui mittuntur, uel iubẽtur mitti in poſſeſſ. bono. ſiue cauſa rei ſeruandæ, ſiue legatorum cauſa, ſiue uentris, & habent iſti prohibiti act. in factũ. nec eſt opus quis ſit prohibens, ſiue dominus rei, ſiue nõ. Itẽ ſiue phibeat intrare, ſiue ingreſſum phibeat. Itẽ & ſiue in hac prohibi. interuenit ius, ſiue nõ, idẽ ẽ. Vltimo dicit: pone, q̃ prohibens intrare, hac de cauſa prohibuit, quia rem illam credebat ſuam, uel ſibi obligatam: uel nõ eſſe illi⁹ in cuius bona debebat fieri miſſio, ceſſabit hoc caſu hoc

† Limitabis niſi prior moros cõmiſerit dolũ, uel negligentiã, in prima mora: ut no. gl. i l. ſi per emptorem. ĩ prin. ĩ. de act. empt. gl. in l. bo minẽ. ſupra man. & in l. mora. & ibi dixi i ap. ad Dy. in eo. uerſ. ſup, ſo. ma tri.

† In P. F. retentus.

† In P. F. noluit.

iuriſdictio fuit, [a] in poſſeſsione bonorum ſit, [b] in eum in factũ iudiciũ, quãti ea res fuit, [c] ob q̃ in poſſeſsionẽ miſſus [d] erit, dabo.[e] Hoc edictũ summa ꝓuidentia prætor ꝓpoſuit. Fruſtra enĩ in poſſeſsionẽ mitteret rei ſeruandæ cã, niſi miſſos tueretur, [f] & prohibentes uenire [g] in poſſeſsionem coerceret. Eſt autem generale hoc edictum: pertinet enim ad omnes, qui in poſſeſsionẽ à prætore miſsi ſunt. Cõuenit.n.p̃tori, omnes quos [i] poſſeſsionẽ miſit, tueri. Sed ſiue rei ſeruandæ cã ſiue legatorum, aut uentris noie in poſſeſsionem miſsi fuerint, habẽt ex hoc edicto in factum actionẽ, ſiue dominus, [h] ſiue alter prohibuerit.

Hæc actio non tantum eum tenet, qui prohibuit quem uenire [i] in poſſeſsionem, † ſed etiam eũ, à quo quis de poſſeſsione pulſus eſt, cũ ueniſſet in poſſeſsionẽ. [k] nec exigit, ut ui fecerit, [l] q ꝓhibuit: [m] Si qs ideo poſſeſsione arcuerit, qa ſuã putabat, [n] uel ſibi nexã, uel certe non eſſe debitoris, conſequens eſt, ut hoc edicto nõ teneatur. Hæc uerba, quanti ea res fuit, ob quã in poſſeſsionem miſſus erit, continent utilitatẽ creditoris, [o] ut quãti intereſt eius poſſeſsionem habere, [p] tanti ei qui prohibuit, ɔdemnetur. Proinde ſi ob falſum creditũ, uel ob falſam petitionẽ miſſus eſt in poſſeſſionẽ, uel ſi exceptione [q] ſummoueri potuit, nihil ei debet ꝓdeſſe hoc edictum: quia propter nullam [r] cauſam in poſſeſſionem miſſus eſt. Hoc edicto neque pupillum, neq; furioſum teneri cõſtat: [s] quia affectu carẽt. Sed pupillũ eũ debemus accipere, qui doli capax nõ eſt. cæterũ, ſi iam doli

hoc Interdictum. [Hæc uerba.] Nunc exponit uerba edicti illa, ſcilicet, quanti ea res erit. & dicitur quod in hac act. uenit quicquid intereſt prohibiti quod non habuit poſſeſſ. quod expone ut in gloſ. domini mei. Acc. Si ergo nihil debebatur illi, qui erat iuſſus mitti, licet non fuerit admiſſus, non tamen habet hanc act. Poſtea dicit, Pupillus, & furioſus, licet prohibeant intrare iuſſum, non tamen tenentur hoc interdicto. fallit in eo pupillo qui eſt capax doli. Quid ſi tutor nomine pupilli prohibuit? tenetur pupillus inquantum tutor eſt ſoluendo, & etiam ipſe tutor tenetur. Quid ſi filius, uel ſeruus uoluntate patris, uel dñi prohibuit? ipſe pater, & dominus tenetur. Poſtea dicit, Hæc act. quæ datur ex hoc edicto, durat annu. hoc fallit in legatario prohibito, & bene dicit, dari intra annum, cũ ſit pœnalis. Item in heredes non datur niſi in id, quod ad eos peruenit, heredibus autem datur. & benedixit ſecus eſſe in legatario. nam legatario, uel fideicommiſſario prohibitu datur hæc actio perpetuo, & in heredem datur. & redditur ratio, nam ſi prohibens uſſerat ſatiſdatio, de legato ſoluendo adueniente die, uel condi. liberatur ab hac actio. etiam ſi erat alius, quam hæres: & ſi in hoc releuatur, meritò in hoc grauetur ut teneatur hac act. perpetuo, & in hæredem hoc caſu uadat. Franc. Accur.

[a] Ea iuriſdictio fuit. quem oportet habere imperiũ, ut ſup. de iuriſd. om. iud. l. iubere. Accur.

[b] Bonorum ſit. impediendo miſſionem, uel eijciendo, ut ĩ. eo §. j. & §. hæc actio. Accurſ.

[c] Quanti ea res fuit. hoc expone, ut infra eodem. §. hæc uerba.

[d] Miſſus uerè, uel deſtinatione ◡.

[e] Dabo. idem habes ſ. de dam. infec. dies. §. ſi intra uerſi. an tamẽ. & ĩ. quibus ex cau. in poſſ. ea. l. pe. & de re iudic. l. ſi quis dolo. §. j. habet & aliud auxilium, ut ĩ. eo. l. ſi quis miſſus.

[f] Tueretur. quoad ſatiſdetur, ut ĩ. ut in poſſeſ. leg. l. ſi cui. §. qui in poſſeſſione. Azo. & ſup. qui ſatiſdare cogan. l. de die. §. planè.

[g] Venire. iuſſu prætoris. & facit ſ. de acquir. poſſeſſ. l. permiſeri. §. ſpecies. Item facit infra, de iniur. l. iniuriarum. j. §. cõductori. & ĩ. l. proxi. in eo, ſcilicet quod dicit conuenit prætorem tueri.

[h] Siue dominus. cum fuerit conuentus, ut ſoluat: alio enim conuento, uel nullo, nihil nocet, ut ſup. ea. l. §. ſi quis ideo.

[i] Venire. ab initio.

[k] Cum ueniſſet in poſſeſsionẽ. ſic ĩ. de ui & ui arm. l. j. § ui poſsidere. & ſupra, de damno infec. l. damni. §. penulti. & de acqu. poſſeſ. l. clam. in fine ◡.

[l] Vi ui fecerit. ſufficit enim dolo prohibitum. ſed ſi ui factum eſt nunquid habet locum conſtitutio, ſi quis in tantum. C. unde ui? quod uidetur, ui arg. intra eodẽ. l. ſi quis miſſus. Sed reſpon. non. cum enim non poſsidet miſſus, uel mitti iuſſus, ut ſ. de acquirẽ. poſſeſsio. l. iij. §. final. non habet locum interdictum unde ui, nec, ſi quis in tantum. ut ĩ. de ui, & ui arma. l. j. §. interdictum autem hoc.

[m] Prohibuit. Sufficit enim dolo malo prohibitum eſſe, ut ſ. ead. l. in princi.

[n] Putabat. etiam ſupinè, cum dolus tantum ueniat, non lata culpa, ut ſup. e. l. j. in princip. ſic ĩ. ad legem Corn. de ſicar. l. in lege. & ĩ. de furt. l. inter oẽs §. rectè. hoc ergo ipſum ſummatim cognoſcitur, ut ſupra, de re iudi. l. à diuo. §. ſi ſuper. & facit ſupra, ne quis eum qui in ius uocat. l. antepenulti. §. finali.

[o] Vtilitatem creditoris, quia exceptione peremptoria ſummoueri non poteſt, non ergo iurat in litem. ſecus in eo qui eximit, ut ſup. ne quis eum qui in ius. l. penult. §. j.

[p] Poſſeſsionem habere. ſi ergo poſſeſſ. non ualet niſi duos denarios, & debitum ſit centum, duos denarios habet tantum creditor. Item ſi poſſeſsio ualet plus debito, non conſequitur plus debito, ſecundum Azo. quo intereſſe ab iſto ſolutũ, an debitor uerus liberetur, ſi fortè iſte ſit alius? Reſpond. ſic, ut ſupra, de re iudic. l. ſi quis dolo. §. j. argu. contra, ſupra, ne quis eũ qui in ius uoc. l. pe. in fi. & l. fi. ſed ibi in eo quod eſt in pœna, nam iuratur ibi in litem, & ſic exceditur uerum intereſſe creditoris.

[q] Exceptione. niſi fortè erat talis ex qua ſolutum repeti non poteſt: quia quod fecit iudex, debitor feciſſe uidetur, ut C. de euic. l. ſi ob cauſam.

[r] Propter nullam. hoc eſt contra, ſup. quibus ex cau. in poſ. eatur. l. pe. §. j. in fine. Sol. ut ibi.

[s] Conſtat. licet faciant contra hoc edictum, quia &c. & eſt ratio bona: ut ſup. e. in prin. & hoc niſi locupletiores ſunt, ut ſ. de dolo. l. ſed ſi ex dolo. & ſ. de actio. empt. l. Iulia. in fi. & ſup. quãdo ex facto tutoris. l. iij.

Contra

Idẽ Ari ſtn. 6. po- ſt. cap. 3.

P. Fl. ſine doli, ſi ue aliter ꝓhibuerit. forte legẽdum, ſiue dolo &c.

† In P. F. ſed etiam eum, qui poſſeſſione pulſus eſt. ſed nõ rectè meo iudicio.

P. Flo. quantum.

P. F. tãtum.

a Contra erit dicendum. nam tenetur ut ex quolibet delicto, ut inſtit. de obl. ex de. §. pe. præter carnis, ut ĵ. de adult. l. ſi minor.

b Soluendo. concor. ſup. de admini. tut. l. fin. in prin. & de pecu. l. ſumma. §. ſi dolo. Sed contra ĵ. de reg. iu. l. neque. ij. Solu. ibi deliquit non nomine pupilli, & plenè die ut ibi. Item eodem modo reſpon. ad l. ĵ. titu. j. l. pen. cōtra. & ſup. de act. empt. l. Iulianus. §. idem Iulianus. in fi. & infra. quod ui aut clam. l. is qui in puteum. §. ſi tutoris. in quibus dicitur indiſtinctè non teneri de dolo tutoris: at hic diſtinguitur ſit ſoluendo, uel non. econtra alij dicunt eum indiſtinctè teneri, ut ſupra de e-nic. l. iiij. & ſupra de ædil. edic. l. quod ſi nolit. §. qđ in procuratore. contra. Solu. hic ſubaudi maximè, ſecundum H. & ſic ad cedendum tenebitur, ut ſupra, de tribu. l. procuratoris. §. j. uel dic ut nor. ſuper quolibet contrario.

Mand. de æta. mino. cap. 4. de pueri. nu. 28. et ſeq.

In P. Fl. At cum.

c Tutorem. facit infra. l. proxi.

d Hoc fecerint. ut inf. de ui, & ui arm. l. j. §. quoties. & §. quod igitur. & adijcitur in princip. & ĵ. de noxali. l. ſi ex duobus. §. illud.

e Miſſione. & damni infecti, ut ĵ. de damno infecto. l. ſi qs miſſum §. actio. & l. iiij. §. hęc autē. ut ibi not. glo. fin.

capax ſit, contrà erit dicendum. a Ergo & ſi tutor dolo fecerit, in pupillum dabimus actionem, ſi modo ſoluēdo b ſit tutor. Sed & ipſum tutorem c poſſe conueniri Iulianus ſcribit. Si domini, uel patris uoluntate ꝓhibitus quis ſit à poſſeſſione, i ipſos dabitur actio, quaſi per alios hoc fecerint. d Hanc actionem, excepta legatorū miſsione, e intra annū f cōpetere, & nō poſtea ſciendū eſt, cùm ſit pęnalis. g Nec in hęredes ſimileſq; perſonas datur, niſi in id quod ad eas peruenit, ſed hęredi, ſimilibuſq; perſonis dabitur. † Nam cū h prohibitus quis eſt, legatorū, uel fideicōmiſſorum cauſa poſſeſſionem adipiſci, tunc actio & perpetua eſt, & in hæredem datur: q̄a eſt i poteſtate ſucceſſorū euitare interdictū ſatiſdatione oblata. i

Prohibitus ſiue ſuo nomine intrauit, ſiue alieno, habet locū hoc interdictum. Item prohibēs

f Intra annum. poſt prohibitionem numerandum.

g Pœnalis. Pœnalis eſt cum contra extraneum competit hoc edictum. nam pœna ſoluta, nihilominus uerum debitum à debitore petetur. ſed ſi ipſe dominus præſtitiſſet per interdictum eſſet liberatus a uero debitore. ſic & ĵ. titul. j. l. iij. §. condemnatio. ſecundum quoſdam, quod non placet, ſecundum H. imo improbè facit, qui conſecutus ab extraneo quod ſua intereſt, iterum petit à uero domino, ut ſup. de re iudic. l. ſi quis dolo. §. j. Accurſius.

h Nam cū. bene dicit excepta legatorum miſsione. nam &c.

i Satiſdatione oblata. de ſoluendo legato aduenien-te die, uel condit. ergo idem debet licere facienti uim miſſo in poſſeſſionem: quia quod hęres obligatus eſt facere, quilibet eo inuito ſoluere poteſt, uel facere, ut inſtit. quib. modis toll. oblig. in prin. cum ergo in hoc releuetur, grauetur in alio, ſcilicet ꝙ actio ſit perpetua & tranſitoria. arg. ĵ. de iureiur. l. eum qui. ſed alias qui impedit miſsionem, non liberatur ſatiſdādo; ſed oportet præſtare intereſſe præciſe, ut ĵ. ea. l. §. hęc uerba. &

eadem ratio eſt in damno infecto.

SVo quis. CASVS. Prohibitus ſiue intrabat ſuo nomine, ſiue alieno, ut quia procurator, habet locū hęc actio, & inſpicitur intereſſe domini. Item prohibens, & qui fecit prohiberi tenētur ambo. Fran. Acc.

ſuo nomine, uel alieno, tenetur. hoc dicit.

Paulus li. lix. ad edi. II.

SVo quis, k an alieno nomine ꝓhibitus ſit, nihil intereſt. hęc. n. uerba quāti ea res fuit, referēda ſunt ad perſonā dñi. l Itē tam is tenet̄, qui ſuo noīe, quàm qui alieno nomine m prohibuit. n

De duobus remedijs breuius, & melius eſt eligendum. Item iudices debent præcepta, & edicta ſua tueri. deinde uſque ad finē legis dicit, in quæ bona miſſus poteſt uti hoc interdicto.

Vlpianus libro lxvij ad edictum. III.

SI quis miſſus o fuerit p in poſſeſsionem fideicōmiſsi ſeruādi cauſa, & non admittatur, poteſtate eius q inducēdus, eſt in poſſeſsionem, qui eum miſit. r Aut ſi quis uolet uti interdicto, s conſequens erit dicere, interdictum locum habere. Sed melius eſſet dicere, extra ordinem prætores ipſos iure ſuæ

k Suo quis. ſcilicet ueniens in poſſeſſionem. Accur.

l Ad perſonam domini. ſic ſupra, ſi q̄s cau. l. pe.

m Alieno noīe. uel iuri procuratorio.

n Prohibuit. ut ſupra, de damno infec. l. ſi quis miſſum. in principio. & §. j. tenetur etiam ille pro quo ſit prohibitio, ut ſupra, l. prima. §. ſi domini. & C. de accuſ. l. non iden: ſed altero ſoluente alter liberatur, ut infra, de ui & ui arm. l. prima. §. quoties.

SI quis. CASVS. Ex cauſa fideicommiſſi iuſſus mitti in poſſ. non fuit admiſſus, dicitur quòd ipſe iudex debet eum mittere uiribus ſuis ut captis pignoribus. & etiam manu militari. habet etiam prohibitus hoc interdictum ne uis fiat. ſed melior eſt prima uia. Tandem dicitur quod mittitur quis aliquando in bona ipſius hæredis. & hoc caſu prohibens tenetur etiam prędictis duabus uijs. [Cum prætor.] Mortuo uiro, uxor nomine filij quem habet in uentre, petijt mitti in poſſ. & iuſſa mitti, nō fuit admiſſa, uel poſt miſſionem fuit deiecta, habet utroque caſu conſilium. Primo, ut non prohibeatur, ut per hoc interdictum, ne uis fiat: uel aget actio. in factū ad intereſſe ſicut creditores prohibiti poſſidere agunt. Secundo dicit, uiro mortuo, mulier ſe petit mitti in poſſ. bonorum nomine uentris. ſi modicum quid pro eo facias ꝙ ſit prægnans, debet mitti: ſicut pupillus mittitur in poſſ. bonorum, ſi modicum quid pro eo facias quod ſit filius: & ſi dicta mulier iuſſa mitti non fuit admiſſa, uel fuit deiecta, habet prædictas uias. Franciſcus Accur.

o Si quis miſſus. deſtinatione.

p Fuerit. à prętore.

q Poteſtate eius. id eſt officio, puta captis pignoribus, uel mulctam indicendo, ut inſtitu. de ſatiſda. tut. §. quibus. & ſupra, de uent. inſpic. l. j. §. poſt edictū. ut ſic. quid ergo ſi non. uel mittendo nuntios, uel officiales qui mittant. Accur.

r Miſit. id eſt iuſsit mitti. Accur.

s Interdicto. ſcilicet iſto, ne uis fiat ei.

Iuſt

a Iure ſuæ poteſtatis.i.officio; vt modo dixi. & hoc ſi iudex eſt ordinarius nõ delegatus: vt oo.ſ.de offic. eius cui mand.eſt iuriſ.l.pen.§.vt poſſeſſio. niſi fortè a Papa, vel a principe eſſet delegatus, ſecundũ quoſdã, quia ſunt ſimiles ordinarijs: vt C.de iud.l.a iudice iudex delegatus.

ingreſſum deijcias, habeo hoc interdictũ. ſcdo dicit, q habeo ac.in factũ ex hoc edicto ad intereſſe. in tm̃ inquantũ daretur actio ex ſtip. ſi ꝓmiſſum eſſet. Tertio dicit qđ ſi eo tẽpore quo petebã mitti cũ effectu, cũ iudex iã iuſſerat me mittẽdum, domus tua cecidit ſupra meam & ſic habeo damnũ, habeo act. in factum ex hoc edicto. Vltimo dicit: ſi ue iuſſus mitti ex cã dãni infecti, ſiue ex alia cã repellatur habet locum hęc actio in factum. Frã.

poteſtatis [a] exequi oportere decretum ſuum, non nunquam ẽt p manum militarem. [b] Conſtitutum eſt ab Antonino, ut ẽt in bona heredis quis † mittatur certis modis. [c] Si quis igitur in his bonis non admittatur dicendũ eſt, actionem hãc utilem [d] ꝯpetere. Cæterum poterit uti & extraordinaria [e] executione. Cum prætor uentrem in poſſeſſionem mittit, hoc interdictum & reſtitutorium, & ꝓhibitorium eſt.[f] Sed ſi mulier [g] uelit in factũ actione uti ad exemplum creditorum[h] magis, quã interdicto,[i] poſſe eam experiri ſciẽdũ eſt. Si mulier dicatur calumniæ cã in poſſeſſionem ueniſſe, quod non ſit † pręgnãs; [k] uel non ex eo prægnãs: uel ſi de ſtatu mulieris aliquid dicatur, ex epiſtola diui Hadriani ad exemplũ [l] præſumptionis Carboniani edicti uentri pollicetur poſſeſſionem. [m]

† In P. F. admittat.

† P. F. prægnas, ſicut & paulo poſt.

Iuſſus p iudicẽ ire ĩ poſſeſſionẽ eo, quod nõ cauebatur ex cã dãni infecti: ſi prohibetur ingredi poſſeſſionẽ põt uti hoc interdicto cõtra prohibentẽ, & etiam ſi quid damni paſſus fuerit, habet auxiliũ huius interdicti. h. d.

Idẽ li. lxix. ad edi. IIII.

PEr interdictum [n] ẽt ei ſubuenit p̃tor, qui damni infecti ab eo [o] in poſſeſſionẽ miſſus eſt, ne ei uis fiat. Pœna aũt eius, qui non promittit, [p] vel ſatis non dat, [q] hæc eſt, ut in poſſeſſionem mittatur aduerſarius. Siue ergo promittat, ſiue per eũ nõ fiat [r] quo minus promittat, nõ tenebit interdictũ repulſo per exceptionem eo q experitur. Prętor in eũ, qui neque cauit: neque poſſidere paſſus eſt eum, qui miſſus eſt, iudicium[s] pollicetur in tãtum, quantum præſtare eum oportet, ſi de ea re cautum [t] fuerat. Sed & ex alia [u] cauſa hoc iudicium propoſuit, ſi eo [x] tempore, quo in poſſeſſionem mitti deſiderabat, [y] pretoris adeundi poteſtas non fuerit, ſcilicet, ut ſi cum poteſtas pretoris adeundi non eſſet, damnum interim datum eſt: haberet iudicium, [z] q damnum paſſus eſt, itẽ ſubiectum, [a] ſi ex alia cauſa [b] in poſſeſſionem miſſus [c] prohibitus eſſe dicetur, habere in factum actionem.

b Militarem. ut q ministris, uel ſuis officialibus non poteſt: vnde coogregat milites: ut & C.de ijs, qui la. vel ali. le. ij. Sed uidetur quod non his vijs ſit eundum, ſed tantum p interdictum: ut ſup. ſi vẽ. no. mu. in poſ. mitt. l. j. §. neceſſario. quæ eſt contra. Sol. ibi ſubaudi tantũ, vel aliter vt ibi. & facit ĩ. prox. §. & ſup. de rei ven. l. qui reſtituere. Accur.

c Certis modis. poſt ſex menſes: vt ſup. vt in poſ. leg. l. is cui. §. Imperator. & C. ut in poſſ. lega. l. certa.

d Vtilẽ. i. efficacẽ in factum. Accur.

e Extraordinaria. hoc expone: vt ſupr. §. proxim. & contrarium ibi poſitum, & hic poſſet poni.

f Prohibitorium eſt. prohibet enim prætor ne uis fiat ei qui in poſſeſ. mit. item ſi quis iam ingreſſus fuerit & deijciatur, hac actione agere poterit: ut ſup. eod. l. j. §. hæc actio. Accur.

g Sed ſi mulier. ꝓhibita cum veniſſet in poſſ.

h Ad exemplum creditorum. pro quibus maximè eſt hoc edictum: ut ſup. eo. l. j. ſed ſine rei.

i Interdicto. interdicitur, ne prohibeatur, in factum agitur, ſi prohibita fuerit intrare: vel poſtea deiecta. & facit ſup. de euict. l. vendicantem. in fine ↄ.

k Non ſit prægnans. ad hoc ſup. de ijs qui not. infa. l. cum non pręgnans.

l Ad exemplum. ut ſi afferatur argumẽtum, uel modicè pro eo faciens. mittatur in poſſ. ſic. ſicut ſi offeratur puero: vt ſup. de Car. edi. l. iij. §. cauſæ cognitio.

m Poſſeſſionem. ergo multo magis ex quo eſt in ea dimittet.

PEr interdictũ. CASVS. Si noĩe dom' ruinoſæ q̃ poſſidebas, petij caueri mihi de dãno infec. & cũ iudex pręcepiſſet noluiſti cauere: debet me mittere in poſſ. domus ruinoſę. & ſi prohibeas me intrare, uel me

n Per interdictũ. ſ. quod eſt ſup. l. j. in princip. & idem per aliud ſpeciale quod eſt ſup. de damo. infecto. l. prætor.

o Ab eo. ſcilic. prætore ↄ.

p Non promittit. ouda cautione cum ſuo nomine ↄ.

q Satis non dat. per fideiuſſores cũ a ieno.

r Non fiat. ſic inf. de regu. iur. l. in iure ciuili.

s Iudicium. ſcilicet in factum ↄ.

t Cautum fuerat. ut ſup. de dam. infe. l. prætor. §. in eũ. & l. dies. §. ſi intra. verſ. an tamẽ. & §. in eũ. & l. ſi finita. §. pen. & ſic ad intereſſe, vt ĩ. rem ratam habe. l. ſi ꝓcurator, & ſic ad aliud dat hęc actio, cum ex alia cauſa in poſſ. fuerit miſſus, ut ſupra eod. l. j. §. hęc verba. ſecundum quoſdã. ſed certè imo ad idem: cum intereſſet ubique.

u Sed ex alia. ſcilĩ. non ſolum quando iudicis decreto paritum non eſt.

x Si eo. ſupple, ſci. ſi eo &c.

y Deſiderabat. cũ effectu, cum iã miſſus erat deſtinatione. A.

z Iudiciũ. i. actionẽ in factum cõtra dominũ ruinoſæ domus, licet a nõie ſit ꝓhibitus. ſic eſt in edicto illo de damno infecto: ut ſ. de dam. inf. l. ſi finita. §. eleganter. & ſic cõpetit actio hoc caſu ex alia cã q̃ ex eo q nõ admittitur iuſſu prætoris, uel miſſus reijciatur. Alij dñt q hic ab aliquo fuit ꝓhibitus.

a Item ſubiectum. eſt a prætore ↄ.

b Ex alia cã quã ex cã dam. infe. ut puta rei ſeruãdæ, uel ſimili. Vel dic ſecundũ M. ex alia quam ex ea, quia prætoris copia non fuerit. prima placet. Vel dic, non ſolum qñ per pretorẽ, ſed ẽt ſi ipſe fuit impeditus ex ſua perſona, ut legatione, uel abſentia, uel alia iuſta cauſa.

c Miſſus. i. miſſus iuſſus.

De tabu-

DE TABVLIS EXHIBENDIS.

Ei qui utitur interdicto quorum bonorum, & quorum legatorum, expedit agere hoc interdicto. & ideo de hoc ponit differentiam inter actio. exhib. & in factum, & hoc interdictum, & illud quemadmod. teſta. ape. not. ut dixi ſuprà ad exhib. l. iiij. in fine.

TITVLVS V.

DE TABVLIS EXHIBENDIS.

Diuide in duas partes. Primo ponit uerba edicti. Secũdo iuriſ con. exponit per quæſtiones. Secũda ibi, Si quis forte. tex. planus eſt.

Vlpi. li. lxviij. ad edic. I.

PRætor ait, quas tabulas [a] Lucius Titius ad cauſam teſtamẽti ſui ptinẽtes reliquiſſe dicet, ſi hę penes [b] te ſunt, aut dolo malo tuo factũ ẽ, ut deſinerẽt [c] eſſe, ita eas [d] illi exhibeas. Itẽ ſi libellus [e] aliudve [f] qd relictũ eſſe dicetur, decreto [g] cõprehẽdam. [h] Si quis forte confiteatur penes ſe eſſe teſtamentum, iubẽdus eſt exhibere, [i] & tempus [k] ei dandum eſt, ut exhibeat, ſi non poteſt in præſentiarum [l] exhibere.

Sed ſi neget ſe exhibere poſſe, uel oportere, [m] hoc interdictum competit. Hoc interdictũ pertinet non tantum ad teſtamenti tabulas, uerùm ad omnia, quæ ad cauſam teſtamenti pertinent, ut puta, & ad Codicil-

PRætor ait. CASVS. Titius fecit teſtamentum in ſcriptis, in quo inſtituit hæredem, & reliquit legata. mortuo Titio, Seius tenet illud, teſtamentum, uel dolo deſijt habere: dicitur quod poterit hæres legatarij agere contra Seium interdicto de tabulis exhib. & qđ dixi in teſtamento, idem in codicillis, uel alia ultima uoluntate. Secundo dicit: Si aliquis confitetur penes ſe eſſe teſtamentum cogitur exhibere per interdictum quemadmodum teſtamenta aperiantur. & ſi dicat ſe non poſſe exhibere, vel non debere exhibere ita cito: dabitur ei tempus, intra quod exhibeat, & cogitur per hoc interdictum: & habet locum hoc interdictum in teſtamento, & in omni alia ultima volũtate, ſiue valeat, ſiue non, ſiue ſit ultima, ſiue prior. Item ſi dubitetur de ſtatu teſtatoris, ut quia dicatur fuiſſe filium, uel ſeruum. Item habet locum hoc interdictum ad teſtamẽta filiorum famil. qui fecerunt teſtamentum in caſtrẽſibus, & quaſi peculijs. Item habet locum ad teſtamentum eius, qui dicitur deceſſiſſe apud hoſtes: non autem habet locũ ad teſtamenta uiuẽtis adhuc. Item habet locum ad teſtamentum deletum, ſiue in totum ſit deletum, ſiue in partem. Item & ſi plures ſunt tabulæ teſtamẽti, habet locum hoc interdictum. & hoc intellige ut dicitur ff. l. j. in uer. proinde &c. in glo. quæ incipit, uel particulariter ſcriptæ. Item qui tabulas teſtamẽti depoſuit poteſt hoc interdicto conueniri. Item ſi apud quem depoſitæ ſunt, quicunque ſit, etiam ſi ſit q ædes tuetur, uel aliquis tabellio. Itẽ ſi apud ſeruum depoſitæ ſunt, tenetur dominus eius hoc interdicto. Tandẽ dicit, qđ ſi teſtator tabulas quas fecit poſſeſſas a Titio uelit petere? Dicitur quod nõ habet hoc interdictum: ſed agat act. ad exhibendum, & exhibitas uendicet. quæ actio ad exhibendum datur omnibus, qui rem ſuam dicũt, quam petunt exhiberi. Tandem dicit, Titius poſſidẽs tabulas teſtamenti deſijt dolo poſſidere, tenetur hoc interdicto. Poterit etiam lege Cornelia teſtamentaria accuſari, quaſi dolo teſtamentum ſuppreſſerit. nec enim per maius delictum releuatur a minori. Sed pone qđ non amouit neq; celauit tabulas, ſed eas tradidit alij, ne teneretur exhibere, non autem animo ſupprimẽdi tabulas: tenebitur hoc interdicto, nõ autem lege Cornel. Poſtea dicit, hoc interdictum exhibitorium eſt. & eſt exhibere, copiã facere tabulæ apprehendendę, & legendæ. & apud prętorem exhibentur: ut ipſe prætor iubeat teſtes uenire ad recognoſcenda ſigilla: & ſi nõ ueniant ſponte, coercebit eos. & illi agunt hoc interdicto, quibus eſt aliquid legatum in teſtamento prędicto, & ſi conuentus hoc interdicto nõ exibeat tenetur inquantum intereſt petẽtis. unde ſi hæredi nõ exhibeatur, condemnabitur poſſeſſor tabularum in æſtim. hæredi. Item ſi legatario nõ exhibeantur tabulæ teſtamenti ſit condẽnatio in ualẽtiam legati. & hoc eſt uerum, etiã ſi cõditionale erat legatum. nec cauebit ſe reſtituturũ hãc æſtimat. ſi deficiat conditio legati. Sed an poſſit petere legatarius ex quo habuit æſtimationem per hoc interdictũ & certè ſi habuit ab hærede, amodo non poterit petere legatũ ab eodem hęrede. Si autem habuit æſtima. legati ab alio, bene poterit petere legatum ab hęrede. Idem in hærede ſi habuit æſtimat. hæredit. a Titio, qui noluit tabulas teſtamenti exhibere. nam hęredi. ipſam poterit petere ab alio qui poſſideat eam. ſecus ſi ipſe Titius poſſidet hæred. Vltimo dicit, hoc interdictum & poſt annũ durat, & hæredi extraneiſq; ſucceſſoribus competit. & h. d. cum duabus leg. ſeq. Fran. Acc.

[a] Tabulas. Sic ergo uidetur, qđ non pertineat hoc edictum ad ſcripturã, quæ fit hodie in teſtamẽto nũcupatiuo, ſicut uideo in bono. poſſeſ. ſecundũ tab. ut C. de bo. poſſ. ſecundum tab. l. bonorum, & de edi. diui Had. tol. uel cõſtitutione quam habes C. de edic. diui Hadriani tol. l. fi. ſecundum H. uel dic utile dari: ut d. l. bonorũ. & no. in d. l. de edi. diui Had. tol l. fi.

[b] Penes. p apud ponitur, quod largius ſignificat, ut ff. de uer. ſigni. l. penes. cõpetit enim hoc interdictum contra depoſitarium: ut ĩ. l. iij. §. ſi tabulæ. Accur.

[c] Vt deſinerẽt. quid ſi dolo feciſti quo minus a principio perueniret? Dicam ceſſare interdictũ. ſic ã. quę in frau. cre. l. qui autem. in prin. arg. contra. ſup. de peti. hæredi. l. ſed & ſi lege. §. perinde.

ADDITIO. Pro ſol. huius contrarij diſtingue ſm Bar. poſt Dy. ſic, qđ aut quis eſt mihi obligatus ex contractu, uel quaſi, ex quo tenetur acquirere: & tũc habẽt locũ oẽs leges, q̃ dicũt qđ ille, q̃ apprehendit, teneẽ tanquã poſſeſ. aut non eſt obligatus ad hoc ex contractu uel quaſi: & habet locũ leges q̃ dĩt eũ nõ cõdemnari.

[d] Ita eas. ut apud te ſunt: non a te corruptas.

[e] Si libellus, uelnti epiſtola fideicommiſſaria.

[f] Aliudve. puta codicillus. Accur.

[g] Decreto. id eſt, & edicto iſto.

[h] Comprehendam. i. comprehendo. ſed quandoque ceſſat hoc interdictum: ut ĩ. e. l. fi. Et in tabu. uiuiſtut eo. §. ſi. quæ ſunt contra.

[i] Exhibere. per interdictũ quema. teſt. ape. ut ſupra. quemad. teſt. ape. ſi. l. ij. fin.

[k] Et tempus. forte tale, ut eſt, C. de lia. l. j. & facit. in ſitu. de uſi. iud. §. ſi ad exhibendum.

[l] In præſentiarum. i. in præſenti.

[m] Vel oportere. i. ſi dicat ſe non debere exhibere. alterum ergo horum eſt opus, ut habeat locũ hoc edictum. ſ. qđ neget ſe exhibere poſſe, uel neget ſe debere. In tertio

† Sic in P. Flor. licet Haloã. legerit, ſtatur ſui.

† Not. ſecum. Bart. hic quod iſta dictio penes hic largius ſumitur quã l. penes. ff. de uer. ſig. & hoc uoluit hic glo.

Edictum de tabulis exhi. ut locũ habeat, quæ requiruntur.

In tertio a erò cum poteſt, ſed non uult, habet locum dictus tit. quemad. teſt. aper. d. l. ij. §. fi. ſecũdum Azo. ſed H. dicit hoc concurrere cum illo in eo caſu cũ habet, & dicit ſe nõ debere exhibere. arg. dicti §. Accur. quemadmodum teſta. ape. l. ij. §. ſ.

los a pertinet. Siue aũt ualeat teſtamentum, ſiue non, uel ꝙ ab initio inutiliter b factũ eſt, ſiue ruptũ, c uel in quo alio uitio d ſit: ſed & ſi falſum e eſſe dicat, uel ab eo factum, q teſtamẽti factionẽ nõ habuerit, dicendum eſt, interdictum ualere. Siue ſupremę tabulę ſint, ſiue nõ ſint, ſed priores, f dicendum, hoc interdictum locũ habere. Itaque dicẽdũ eſt ad omnẽ omnino ſcripturã teſtamẽti, ſiue perfectam, ſiue imperfectã g hoc interdictum pertinere. Proinde & ſi plures tabulæ h ſint teſtamenti, quia ſæpius fecerat: dicẽdum eſt, interdicto locũ fore. Eſt enim, quod ad cauſam teſtamenti pertineat, quicquid quoquo tẽpore factum, exhiberi debeat. Sed ſi de ſtatu diſceptetur, i ſi teſtator filiusfamilias, uel ſeruus hoc feciſſe dicatur, k & hoc exhibebitur. Itẽ ſi filiusfamilias fecerit teſtamentum, qui de caſtrenſi peculio teſtabatur, habet locum interdictum. Idem eſt, ſi is, qui teſtamentum fecerit, apud hoſtes deceſſit. l Hoc interdictũ ad uiui tabulas nõ pertinet: m qa uerba ꝑtoris † reliquiſſe n fecerũt mẽtionẽ. † Sed & ſi ſine dolo teſtamentum ſit deletum. o

Paul. li. lxiiij. ad edi. II.

VEl totum, uel pars eius.

Vlpianus libr. lxviij. ad edictum. III.

LOcum habet hoc interdictum. p Si tabulæ in pluribus codicillibus ſcriptæ ſunt omnes interdicto iſto continentur: quia unum teſtamentum eſt. Si tabulæ q teſtamenti apud aliquem depoſitæ ſint à Titio, hoc interdicto agendum eſt & cum eo, qui detinet, r & cũ eo, qui depoſuit. s Proinde & ſi cuſtodiam tabularum æditũus, t uel tabularius ſuſcepit, dicendum eſt, teneri eũ interdicto. Si penes † ſeruum tabulæ fuerint, dominus interdicto tenebitur. Si ipſe teſtator dum uiuit, tabulas ſuas eſſe dicat, & exhiberi deſideret, interdictũ hoc locũ non habebit, ſed ad exhibendũ erit agendum, ut exhibitas

a Codicillos. qui non pertinent ad teſtamẽtum, quia & in eis eſt teſtatio mentis, uel quia nõ uolebãt quandoq. niſi teſtamento confirmarẽtur, licet hodie ſecus, ut inſtit. de codi. §. j. Accur.

b Inutiliter. præterito filio puta.

c Ruptum. agnatione poſthumi.

d Vitio. puta irritum capitis diminutione teſtatoris, ut inſtitut. quibus modis teſta. infir. l. prin ci. & §. alio.

e Sed & ſi falſũ. in hoc eſt contra. infr. eo. l. fin. ſed hic ante, quã de falſo ageretur, ibi iam cœperat. Alij quod ibi criminaliter agebatur de eo, hic ciuiliter. uel ibi adſcripſit ſibi, hic nõ. prima placet. Accurſ.

f Sed priores. poſt quàm aliæ factæ ſunt.

g Imperfectam. hoc eſt contra ĩ. ad legem Cor. de fal. l. ſi quis legatum. ubi ꝓ imperfecto dicit hoc interdictum non competere. Solu. cum habet aliquod uitium teſtamentum, quod in aperto eſt, puta lituram, uel falſitatem apertam, tunc non eſt exhibendum: ſed ſi uitium ſit abſconſum, ut in omnibus iſtis caſibus, tunc eſt exhibendum, niſi ſtatim qui conuenitur ſit paratus probare ipſum eſſe falſum, uel ruptum, uel nullum, argumen. ſuprà ad exhiben. l. iij. §. ibidem. & de Carbo. edic. l. iij. §. cauſæ. & ſ. ut in poſſeſſ. lega. l. ſi is à quo. ſecundum H. hic ergo poteſt eſſe imperfectio aperta & obſcura. Alij dixerunt quod pro imperfecto, & falſo, nec hoc interdictum nec edictum quẽadmod. teſta. aper. nec lex Cor. de falſ. locum habet, licet aliquis ſibi in eo adſcribat, ut in contrario. pro falſo uerò, & perfecto, uel pro uero & imperfecto locũ habent prædicta, ut hic, & ſ. quemadmo. teſt. ape. l. ij. §. ſ. Tu dic, ſecundum Azo. ꝙ pro imperfecto qualibet ex cauſa datur hoc interdictum, excepto pro imperfecto conſignationis, ſiue ſigillationis, ut ibi: Pro falſo autem non negatur ibi competere hoc interdictũ apparet ergo tabulas accipi etiam abuſiuè cum. proprie ſit teſtamentum perfectum, & ſignatũ. ut dicta l.

h Plures tabulæ. uel particulariter ſcriptæ in diuerſis locis, uel integraliter. ſcriptæ ubi libet, uel aliæ primæ, uel aliæ poſteriores, ut ĩ l. iij. §. j. & inſtitu. de teſta. §. penultimo.

i Diſceptetur. ſupple, uelut ſic &c. Accurſius.

k Dicatur. qui teſtari non poſſunt niſi de caſtrenſi, uel quaſi in quo teſtatur filius, ut ſubijcit, & inſtit. qui. non eſt permiſ. fac. teſt. in prin. Accurſ.

l Deceſſerit. cuius teſtamentum ualet ex lege Corn. ut inſtitu. qui. non eſt ꝑmiſ. fac. teſta. §. finali.

m Non pertinet. nec illud quemad. teſtam. aper. ut ſup. quemad. teſt. aper. l. ij. §. ſi dubitetur. facit ad hoc infrà. l. iij. §. ſi ipſe.

n Reliquiſſe. hoc facit ad id, quod no. inſtitu. qui ma. non poſ. §. fin. Accur.

o Teſtamentum ſit deletum. puta ſecundum. R. cancellatum, uel inciſum per errorem, magis autem ſi aliqua culpa interueniſſet lata, uel leuis. & facit ſ. de bo. poſſ. ſecundum tab. l. j. §. ſi liuum.

p LOcum habet hoc interdictum. ſi tamen adhuc legi poſſit teſtamentum, ſin autem dolo hoc fuiſſet factum, tunc ex ea parte tenet quaſi dolo deſijſſet poſſe exhibere in totum, uel in partem, ut ſupra, eod. l. j. in prin. & facit ĩ. de furt. l. hoc amplius. & l. ſeq. & ſ. ad legem Aquil. l. qui tabulas.

q Si tabulæ. facit ſ. eo. l. j. §. interdictum. ibi, proinde & ſi plures &c. & ſ. de ſec. tab. l. j. §. ſi quis in duobus.

r Detinet qui poteſt exhibere, ut ſ. ad exhib. l. Celſus. in prin. eſt ergo ſcriptum interdictũ in rẽ, ut ſ. de inter. l. j. §. pen. & arg. ſup. ꝙ met. cauſ. l. metũ. §. cum aũt. ſed hoc caſu fortè dabit depoſitario tẽpus, ut dño denũtiet, ut in auth. ut omnes obed. iud. §. ſi igit. col. v. & C. ubi in rem act. l. ij. nec obſt. in auth. de depoſi. in prin. col. vj. qa nec interdicit depoſiti reſtitutionem ſed litẽ cõteſtat & agit hoc interdicto ut fiat exhibitio.

s Depoſuit. poteſt enim depoſitum ſuſcipere, & ſic exhibere. Accurſ.

t Aedituus. id eſt, qui ædes tuetur, ut inſtitu. de tut. §. tutores. Accurſ.

Teſtamenti tabulæ an & quã do ſint exhibendæ.

† Reliquerit, in P. F.

† Sic in P. F. Haloan. autẽ legit, ſed & ſi dolo teſtamentum ſit deletum.

† Iſte tex. facit qđ ſi apud monachũ eſt aliquod inſtrumẽtum, uel liber alicuius notarij, uel ſui ipſius, qui fortè fuit notarius, ante religionis ingreſſum, debet agi cõtra monaſteriũ: ut hic per Bartol.

Omnib.

uendicet, quod in omnibus, [a] qui corpora ſua eſſe dicunt inſtrumentorum, probandum eſt.

Primo ponit unum dictum, & eius rationē. Secundo ponit unā dubitationem circa illud, & illam declarat, Tertiò ponit unū aliud dictum, & illud determinat. Secunda ibi, nec præiudicatur. Tertia ibi, Et poſſe. Barto.

Si quis dolo malo fecerit, quò minus penes eū tabulæ eſſent, nihilomin⁹ hoc interdicto tenebiť, nec p̄iudicať aliquid legi Corneliç teſtamētariç, [b] quaſi dolo malo teſtamētū ſuppreſſerit. Nemo eñ ideo impunè retinet tabulas, q̄ maiꝰ [c] facinꝰ admiſit cū exhibitis tabulis ad miſſum eiꝰ magis [d] manifeſtei. Et poſſe aliquē dolo malo facere, ut in eā legem nō incidat, ut puta ſi neq amouerit, neq; celauerit tabulas: ſed idcirco alij tradiderit, ne ea interdicēti exhiberet: hoc eſt, ſi nō ſuprimendi animo, uel ꝯſilio [d] fecit, ſed ne huic exhiberet. Hoc interdictū exhibitoriū ē. Quid ſit exhibere, uideamꝰ. Exhibere hoc eſt, materiæ ipſius apprehendendæ [e] copiam facere. Exhibere aūt apud p̄torē oportet, ut ex authoritate eius ſignatores admoniti ueniant ad recognoſcenda ſigna, [f] & ſi fortè non obtemperent teſtes, Labeo ſcribit coerceri [g] eos à prætore debere. Solent autem exhiberi tabulas deſiderare omnes omnino, qui quid in teſtamento adſcriptum habent. [h]

Primo ponit unum dictum, & eius rationē. Secundo ponit unam dubitationem circa prædicta, & eam declarat. Secūda ibi, inde quæritur. h. d. Barto.

Condemnatio autem huius iudicij quāti interfuit, [i] æſtimari debet. Quare ſi hæres ſcriptus hoc interdicto experiať, ad hæreditatem referenda eſt ęſtimatio. & ſi legatū ſit, tm̄ uenit in æſtimationem, quantum ſit in legato. & ſi ſub ꝯditione legatum ſit, quaſi ꝯditione exiſtente ſic æſtimandum eſt: [k] nec cōpelli debebit ad cauendū, ut ſe reſtiturū [l] caueat quicquid cōſecutus eſt, ſi conditio defecerit, quia pœna contumaciæ præſtať ab eo, qui non exhibet. Inde quæritur, ſi hinc. [m] conſecutus æſtimationē legatarius, poſtea legatū petat, an ſit audiēdus. Et putē, ſi hæres idem præſtiterit, exceptione doli repellēdū: ſi alius, repelli non oportere. Ideo & ſi hæres ſit, qui interdicto illius æſtimationē eſt ꝯſecutus: eadē erit diſtinctio. [n] Interdictū hoc & poſt annum [o] competere conſtat: ſed & hæredi cæteriſq; ſucceſſoribus competit.

Paul. li. lix. ad edi. IIII.

[a] Omnibus. ſcilicet ut habeant actio. ad exhib. ſed non quod habeant interdictum de tabul. exhib. nam hæres eſt dominus teſtamenti, & tamen habet interdictū de tab. exhib. ut ſup. ad exhib. l. iij. §. ſi quis extra & ī. quemadmo. teſt. aper. l. ij. uel dic ſecundū R. q̄ hic dicit de iis, qui dicunt ex ſua perſona, ſed hæres nō ex ſua, ſed hæreditario iure dicit ſua. ſic ergo hic no. non currere hoc interdictū cum actiōe ad exhi. niſi in hærede, ut dixi. & facit ſup. ad exhi. l. iij. §. ſi. & C. ad exhib. l. inſtrumenta. Accur.

[b] Teſtamentariæ. per hoc interdictū, ſicut nec ecōtra: ut C. quādo ci. act. pri. iudi. cri. l. j.

[c] Quod maius. facit ī. de pœ. l. relegati in fine.

[d] Animo, uel conſilio. propoſitum enim & uolūtas &c. ut ī. de furtis. l. qui iniuriæ.

[e] Apprehendēdæ. & legendæ, ut ſup. quēadmo. teſta. ap. l. ij. §. ſi dubitet. uer ſic. inſpecto. & deſcribendæ, ut ſupra, ad legē Falc. l. pen. §. finali. Azo. & ī. quemadmo. teſta. aper. l. j. in prin. & facit ī. ad exhib. l. ij. & ī. de uer. ſign. plus eſt. & ī. de tab. ho. exhib. l. iij. §. ait prætor.

[f] Signa. i. ſigilli: & facit ſup. q̄madmo. teſt. ape. l. prima. in fine.

[g] Coerceri. i. captis pignoribus, uel mulctis: ut inſtit. de ſatiſd. tuto. §. quibus. & ſupra, de uent. inſpi. l. j. §. quid ergo. & ſup. ſi qs iudicē. non obtem. l. j. in prin. & facit C. de teſtibus. l. penulti. in prin. & ſup. de teſt. l. inuiti. j. & ij. argu. ſumpto a contrario. Sed contra ſupra, quemadmo. teſt. aper. l. ſed & ſi quis. ubi dicit non cogi eos uenire coram iudice. Sol. ibi extra territorium iudicis erant. Accur.

[h] Adſcriptum habent. pro quo cōpetit eis actio, aliàs ſecus, ut ſi lego tibi fundū, ſi decem dederis Titio. nā Titius nec legatarius dici pōt: ut ſup. ſi qs omiſſ. cau. teſt. l. ſi quis ſub condit. & ſic non habet hoc interdictum: argu. ſup. ad exhib. l. iij. §. ſciendum.

[i] Interfuit. eius qui agit.

[k] Æſtimandum eſt. ſed certè non tantum intereſt, cum adhuc hæreditatem petere nō poſſet, uel legatū: uel et nō ē cōditio, & ſic eſt cōtra ī. de regu. iu. l. quatenus. Solu. hic ſpeciale propter contumaciam. ut hic ſubiicit ut pereā augeatur. ſic econtra ſpeciale, ut quandoq; minuatur, ut C. de ſenten. quæ pro eo quod inter. eſt. l. j. in eo, quod non permittitur excedere duplū intereſſe cōis. ſic & ī. qb. ex cau. i poſ. eā. l. pe.

[l] Reſtituturum. exigitur ergo ſtatim: & eſt ſpeciale, alias cōtra. ī. ad l. Aqui. l. in lege Aquilia ſi deletum. j. Accurſ.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. q̄ hic conuenitur, quia propter dolum, ideo cōdemnatio repræſentatur: ibi propter culpā, ideo differť.

[m] Si hinc. i. p̄ hoc interdictum.

[n] Diſtinctio. ut ſi à poſſeſſore hæreditatis æſtimationem ſit conſecutus amplius eam nō petat: ſi ab alio ęſtimationem conſecutus eſt, hǣditatem a poſſeſſore petere non prohibetur. ad quod eſt ī. de petit. hære. l. nec ullam. §. pen. & ī. de ſol. l. ſi ueħū. §. dolo. nec eſt contra. ī. de reg. iur. l. bona fidea, quia hic ſpeciale. uel a diuerſis exigitur hic, ſecus ſi ab uno, ut ī. proxi. & in contrario. & ī. de furt. l. ei qui furti. in fi. & ī. ne quis eum, qui in ius. l. ij. Item contra. ī.: de re iudi. l. ſi qa dolo. §. fin. Sol. hic ſpeciale, quia occultat probationem. argu. C. de hæret. l. quoniā. in fi. Itē cōtra. ī. de nou. l. fundum. ubi ēt ab uno petiť res, & æſtimatio. Sol. ibi ſunt duæ ſtipulationes, & eo aio interpoſitæ, ut utraq; habeat effectū. ſ. rei, & æſtimatiōis rei.

[o] Poſt annum. nec enim eſt pœnale, habito ſaltem re ſpectu ad actore: ut ī. de act. & obl. l. in honorariis. Si ſint

† Oliſa. hinc ſumunt arg. in hoc ut p̄bationes in ciuili quodāmodo in criminoſo ſi dē feciāt. Ad quod glo. in l. ſi quis ad ſe. C. ad l. Iuliam de ui publi. uel priua. quæ incipit, qualiſqualis prælum ptione.

⁋ Signū pro ſigillo, & ſignare pro ſigillare, Mand. in Gloſſ. Facul. §. Et propriū. uerli. ſignum ēt pro ſigillo.

Legatarius ſi ab hæreditatis poſſeſſore æſtimationē ſit conſecutus petens eam ampliꝰ eā petere p̄hibetur: ſecus ſi ab alio æſtimationē ſit conſecutus.

SI fiat. CASVS. Cum quidam pupillus poſſideſet tabulas teſtamenti,& eas peteſe mihi exhiberi: dolo tutoris eius deſierunt eſſe apud eum pupillū. dicitur quòd tutor ex hoc dolo conuenitur hoc interdicto ad rutsreſſe: & de ſuo ſoluet. Franc. Accurſius.

Itaque &c. ſed ſecundum ultimas duas expoſitiones ſecnodi caſus, quare non apud fiſcum, ut digniorem: ut ſupra, de fide inſtrumentorum. l. finali? Reſpon. & ipſe dicitur uir idoneus: uel ibi non erat hæreditatis quæſtio, hic ſic.

SI ſint tabulæ apud pupillū, & dolo tutoris deſierint eſſe: in ipſum tutorem competit interdictum. æquum eſt enim ipſum ex delicto ſuo teneri, non pupillum. [a]

Iabol. li. xiij. ex Caſsio. V.

DE tabulis proferendis interdictum competere non oportet, ſi hæreditatis controuerſia ex his pendet, [b] aut ſi ad publicam [c] quæſtionem pertinét. Itaq; [d] in ęde ſacra interim deponendę ſunt, aut apud uirum idoneū.

TITVLVS VI.

NE QVID IN loco ſacro fiat.

Vlpia. li. lxviij. ad edi. I.

AIt ptor: In loco ſacro [e] facere, inve eum immittere quid ueto. Hoc interdictum de loco ſacro, nō de ſacrario [f] competit. Quod ait ptor, Ne quid in loco ſacro fiat: non ad hoc pertinet, quod ornamenti cā fit, ſed quod deformitatis, uel incommodi. Sed & cura ædiū, locorūque ſacrorū mādata ē his qui ædes ſacras [g] curant.

Hermogenianus lib. iur. epitomarum. II.

IN muris, itemq; portis [h] & alijs ſanctis † locis [i] aliquid facere, ex quo damnū, aut incómodū irrogeť, [k] nō pemittiť.

Pau. lib. v. ſñiarum. III.

NEque muri, neque portę habitari ſine permiſſu principis [l] (propter fortuita incendia) poſſunt.

---

[a] Non pupillum. faciat ī. quod ui aut clā. l. ſi quis. §. ſi tutoris. & ſupra, de actio. empt. l. Iulianus. §. idem Iul. & ī. de regu. iur. l. oecque .ij. & C. unde ui. l. meminerint. & ſupra, titul. j. l. j. §. hoc edicto. & quod ibi not.

DE tabulis. CASVS. Ponit duos caſus, in quibus non agitur hoc interdicto pro tabulis exhibendis. Primus eſt, ut ſi in teſtamento eſt Titius inſtitutus hæres. & nunc duo ſint Titij quorum quilibet contendit ſe hæredem inſolidum: & petit hæred. per pet. hære. amodo aliquis eorum non poteſt hoc interdictum proponere, cum præparatorium ſit: quod ideo ante litem conteſt. ſuper peti. hæred. potuit, hoc interdictum intentari: non poſt: ut hic. Secundus caſus eſt, ut quando aliquis petit teſtamentum exhiberi occaſione legati ſibi relicti, quod ipſemet ſibi adſcripſerat in teſtamento: & ſic ex hoc debet legatum amittere, & fiſco applicatur. Nam hoc caſu non auditur agens hoc interdicto: & hoc caſu deponetur interim teſtamentū in ædem ſacrā, uel apud bonum uirum. potes & alia exempla dare in hoc ſecūdo caſu, ut in gl. & ſi bene inſpicias, utrunq; caſum inuenies in gloſſis præceptoris mei Accur. Franciſ.

[b] Pendet. quia & lis conteſta. eſt: ut puta duo ſunt Titij: & in tabulis eſt inſtitutus Titius. uterq; eorum per petit. hæredita. inſolidum ſibi aſſerit hæreditatem. non ergo agetur amodo hoc interdicto, quia eſt præparatorium, ſicut & actio ad exhibend. & ideo ante lit. conteſt. ſuper petit. hæredita. debuit proponi, Accurſius.

[c] Ad publicam quæſtionem. quod eſt ſi falſum dicatur: ſi tamen controuerſia iam cœpta ſit, ſecundum quoſdam. Vel dic quod eſt ſi non ſunt tabulę ſignatę, nec fuerunt ibi ſignationes: ut infra, ad lege Cornel. de fal. l. ſi quis legatū. Vel tertio. quod eſt ſi in eis ſit relicta hęreditas, fiſco, nam tunc uere pertinent ad publicam quęſtionem, ſecundum Hugo. Vel quarto ſecūdum Azo. quia is qui agit interdicto, ſibi adſcripſit in teſtamēto. cuius cauſa petit ſibi exhiberi tabulas. quod lege Cornelia uetitum eſt: & relictū fiſco applicatur cum auferatur in digno: & ſecundū hos quatuor modos non eſt cōtra. ī. eo. l. j. §. hoc interdictum. Vel dic ut ibi.

[d] Itaque. quia non agitur interdicto his duobus caſibus: & ille, apud quem ſunt poſſet eas uitiare: et

NE QVID IN loco ſacro fiat.

Interpoſito titulo ſuperiori occaſione illorum titu. ſcilicet quorū bonorum, & quorum legatorum, redit ad propoſitam materiam, ſcilicet ne quis fiat ei, ſcilicet ad prohibitoria interdicta. & primo de digniorib. Eſt enim hec cauſa diuini iuris: ut ſuprà de interdictis. l. ij. §. j.

AIt prætor. CASVS. Prætor prohibet ne quid fiat, uel immittatur in loco ſacro, ut in ſacraſio, ubi uaſa ſacra reponuntur: & intelligas prohiberi ne quid in loco ſacro fiat, quod ſit ad deformitaté, uel in commodum: ſ ornamenti cauſa bene poſſunt aliqua fieri. tandem dicit quod curam, ſiue cuſtodiam ędium. & locorum ſacrorū debent habere, qui ædes curant. i. ædiles curules qui ædes tuentur. Franc.

[e] Sacro. Sacer eſt qui ritè & per pontifices Deo conſecratus eſt: ut inſti. de rerum diui. §. nullius.

Locus ſacer quis ſit.

[f] Non de ſacrario. ſcilicet ubi ſacra reponuntur: ut ī. de rerum diui. l. ſacra. §. illud notandum. Azo.

[g] Aedes ſacras. id eſt, deo cōſecratas: ut ī. diui. & ſupple non ſolum hoc interdicto proſpicitur: ſed & domus fiſcalis dicatur ſacra inſtitu. de uſucap. §. j. & de hic dicunt quidam hic loqui. §. ij. qui curant dicuntur æditui: ut inſtit. de tute. §. ij.

IN muris CASVS. in muris, & portis ciuitatis Romanæ, & in aliis locis ſacris. ut in muris mūicipiorum prohibet aliquid fieri quod ſit ad damnū, uel in commodum. itē & in muris, & portis uetat habitari: & hoc eſt timore incendij, ne habitantium culpa incēderetur turris: niſi inhabitent de permiſſu principis. Vel aliter potes exponere finem legis: quod dic ut in gloſſ. domini mei Accur. & hoc dicit hęc l. & ſequens. Franciſ.

† Sanctū quot modis dicat, Maodo. in Glo. Facu. §. conſiderantes, in uerſ. Sanctæ.

[h] Portis ciuitatis Romanæ: ut Inſtitu. de rerū diui. §. ſanctæ. & ſup. de rerum diui. l. fin.

[i] Locis. ut in muris municipiorum: ut ī. de re. diui. l. ſed diui §. fin. & l. ſacra. §. muros. Accurſius.

[k] Irrogetur. damnum priuato: ut ī. titu. ij. in princip. uel etiam ipſi reipub.

[l] NEque muri. Principis. ſcilicet permittentis propter &c. ut arg. ſup. de offic. præfe. uigi. l. j. uel dic ne ibi poſſit oriri incendium.

TITVLVS VII.

DE LOCIS & itineribus publicis.

Pom.li.xxx.ad Sab. I.

QVilibet in publicum petere permittẽdũ eſt id, qđ ad uſum omniũ pertineat, [a] ueluti uias publicas, itinera [b] publica: & ideo quolibet poſtulãte de his iterdr̃. [c]

Iulia. *li.xlviij.ſtorũ. II.

NEmini [d] licet in uia publica monumentum extruere.

Vlp.li.xxxiij.ad Sab. III.

VIæ uicinales, quę ex agris priuatorum collatis factæ ſunt, quarum memoria non extat, publicarum uiarum numero ſunt. [e] Sed inter eas, & cæteras uias militares [f] hoc intereſt, qđ uiæ militares exitum ad mare, aut in urbes, aut in flumina publica, aut ad aliam uiam militaré habẽt. harũ aũt uicinaliũ uiarũ diſsimilis ẽ ꝯditio. nã pars earũ in militares uias exitũ habẽt, pars ſine ullo exitu intermoriũt. [g]

DE LOCIS ET ITINERIBVS PVBLICIS.

Differt ab inferiori titu. ut ibi dices.

QVilibet CASVS. Si aliquis claudat uiam publicã, quilibet đ populo poteſt agere hoc interdicto, ut reſtituatur in priſtinum ſtatũ. Franc.

a Pertineat. i. ſi aliquis clauſerit uiam publicam, cuilibet permittitur agere interdicto, ut reſtituatur in priſtinum ſtatũ: ut & j. tit. j. l. ij. §. prætor ait. & facit infra, de popula. act. l. j.

* P. Fl. Vlpianus.

b Itinera. Via latior, iter minus dicitur: ut argu. inſti. de ſerui. §. j. & §. uia.

c Interdicitur. i. interdictum redditur.

d NEmini. facit j. tit. j. l. ij. §. ait prætor. Ac.

VIæ. CASVS. Ego Franciſ. habebam fundũ iuxta fundũ Titij. fecimus uiã in medio đ parte mei agri, & de parte ſui: & ſic ſterit diu ita qđ non extat memoria. dicitur quod præſumitur publica. Secundo aſſignat differentiam inter uias militares, ſiue publicas, & uias uicinales. nam publicæ habent exitum in mare, uel in flumen, uel in aliã uiam publicam: uicinales autem uiæ quandoq; habent exitum in uias publicas, quandoq; ſine exitu ſunt. Franc.

e Numero ſunt. imo. priuatæ quando ex collatione priuatorum: ut j. titu. j. l. ij. §. uiarũ. uer. uicinales. quę eſt contra. ſolu. ubi à publico emitur ſolum uiæ uicinalis, conſtat publicum: ubi priuati cõtulerunt ex agris ſuis, uel emunt alicuius agrum, ut inde faciant uiam, & non extat memoria: & tunc idem ut hic. ſed ſi extat memoria, tunc eſt priuata, ut ibi. Alij quod hic habet exitum ad uias publicas ſine iniuria publicorũ: ibi non. quæ non placet: ut in ſi. huius l. ubi non facit uim ubi habeant exitum. ſed pro eis j. titu. j. l. ij. §. priuatæ uiæ. & dic eſſe triplex genus uiarũ: ut j. titu. j. l. ij. §. uiarum. Accurſius.

f Militares. id eſt, publicas. Accurſiu.

g Intermoriuntur. facit ſ. de ſerui. ruſti. prædio. l. ſi.

TITVLVS VIII.

NE QVID IN loco publico, uel itinere fiat.

Pau.li.lxiiij. ad edictũ I.

IN loco publico ꝑtor ꝓhibet ędifica

NE QVID IN LOCO PVBLI. &c.

Superiori titulo ſpecialiter, hic generaliter in omni publico dicit: ut inf. eod. l. ij. §. publici. ſic & ſup. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit. uel ſuperior præparatorius eſt, nec eſt ibi aliquod interdictum: hic autem quãtuor proponit. Primum in l. 2. in prin. Secundũ in §. ait prætor. & ſunt prohibitoria tantum. Tertium in §. prætor. & eſt reſtitutorium. Quartum in §. finali. & eſt prohibitorium.

Diuide in quatuor partes totum hunc titulum. Prima ponit narratiunculam quandam, quæ loco cuiuſdam ſummarij eſt. Secundò ponit uerba edicti prætoris. Tertio exponit uerba edicti. Quartò quaſdã quæſtiones, uel difficultates diſſoluit circa hoc edictũ. Secunda ibi, Prætor ait. Tertia ibi, Hoc interdictũ. Quarta proprium locũ non obtinet: ſed ſicut ſanguis in corpore, ſic ꝑ totũ hunc titulũ diffunditur. Collige prudẽter, & ſapiẽter diſcerne: & nõ errabis.

IN loco publico. CASVS. primo dicit: Prætor prohibet ædificare ĩ loco publico: & ob hoc proponitur hoc interdictum. Secundo ponit edictum: prætor ait, ne quid fiat uel immittat in loco publico, propter quod damnum alicui daretur: niſi lege permittente, uel ſenatuſconſulto, uel edicto, uel decreto principis ꝑmittente fieret. et da exempla de his ut in glo. & ſi factũ ſit in contrarium, interdictum non dabo. ſ. reſtitutorium: & ſic habeas in litera, non dabo. alias deeſt nõ: & tũc dic. dabo interdictũ reſtitutorium quãdoq; ut qñ opus eſſet factum in uia publica, uel in itinere publico: ut de hoc habes j. ea. l. §. ait prætor. Poſtea loquitur Vlpianus, & dicit ꝙ hoc edictũ prohibitoriũ eſt, & ſpectat ad publicam utilitatem: & ſpectat etiam ad priuatã: ut ſi homines qui ibi prope morãtur, poſſint per loca publica ire liberè, & inde habere lumen ad domos ſuas, & tantum iuris habet aliquis ad obtinendum uſum publicũ, quod ſit proponendo hoc interdictũ, quantũ aliquis ad prohibendum uſum publicũ, quod fiebat ædificãdo. Poſtea exponit uerb. publico. nam publicũ comprehendit areas ciuitatũ, & agros, & inſulas, & uias publicas: hoc autem interdictum non extenditur ad ea loca quæ ſunt in fiſci patrimonio: & ſic de iſtis locis fiſci erit quæſtio. prę fecti. i. procuratores Cæſaris erũt indices. habet itaq; locum hoc interdictum in locis, quæ ſunt in uſu publico. i. cuiuſq; ciuitatis. Tandem dicit, in ſolario domus meæ poſui uelum, puta linteum, uel ſimile panum, & hoc nocet luminibus domus tuæ: agere potes hoc interdicto utili, ne hoc uelum immittã. Vltimo dicit: ædificaſti in loco publico, nec prohibitus es: modo cũ reficere uis illud ædificiũ, uolo prohibere ne reficias ex hoc interdicto. dicitur quod poſſum. Aduerſus. Molem in mare deiecisti. habeo hoc interdictum utile contra te, ſi illud mihi nocet, alias nõ: & tñ domũ in litore maris facere poſſis, ſi mihi, uel alij non nocet. ſi autem in mari uis piſcari, uel nauigare, uel lauare te in flumine publico, uel in curia communis proſpicere: non poſſum prohibere. imò ſi prohi-

re: & iterdictũ ꝓponit. [a]

Vlp. li. lxviij. ad edi. II.

PRætor ait: Ne quid in loco publico [b] facias, inve eum locum immittas, qua ex re quid illi damni detur præterquã quod lege, [c] ſenatuſcõſulto, [d] edicto, [e] decreto ue [f] principum tibi conceſſum eſt: de eo, qd' factũ erit, † interdictũ [g] dabo. Hoc interdictum prohibitorium [h] eſt: & tam publicis utilitatibus, quam priuatorum ꝑ hoc proſpicitur. Loca .n. publica utique priuatorum uſibus deſeruiũt: iure ſ. ciuitatis, [i] nõ quaſi ꝓpria cuiuſque: [k] & tantũ iuris habemus ad obtinendũ, [l] quantum quilibet ex populo ad prohibendũ habet. Propter quod ſi forte in publico fiet opus, quod ad priuati damnum redũdet, prohibitorio interdicto poteſt conueniri: propter quam rem hoc interdictum propoſitum eſt. Publici loci appellatio quemadmodum accipiatur, Labeo definit ut & ad areas, & ad inſulas, & ad agros, & ad uias publicas, itineraque publica pertineat. [m] Hoc interdictum ad ea loca, quæ ſunt in fiſci patrimonio, non puto pertinere: In his enim neque facere quicquam, neq; prohibere priuatus poteſt. Res enim fiſcales [n] quaſi propriæ, & priuatæ principis ſunt. Igitur ſi quis in his aliqd faciat, [o] nequaquã hoc interdictum locũ habebit. Sed ſi forte de his ſit controuerſia, præfecti [p] eorum iudices ſunt. Ad ea igiẽ loca hoc in-

† P.F. Interdictum nõ dabo. qd & Accurſiũ nõ latuit.

ſi prohibeo te de facto. teneor tibi iniuriarum acti. Merito. Nunc exponit Vlpianus uerba illa edicti, quæ dicunt: qua ex re damnum alicui detur. & merito ꝓſpicit prætor ne damnũ ex loco publico alicui detur. nã & quoties princeps permittit alicui ædificare in loco publico, intelligitur permiſſum de eo ędificio quod non noceat priuato. und: ſi ex hoc opere aliquis amittere ſperas liberum aſpectum, habet hoc interdictũ: ſi autem ſperat amittere aquam quæ de meo fundo ad ſuum ibat non iure ſeruitutis, non propter hoc habet hoc interdictum, ſi autem ædificat in publico, & nocet ædificio, quod feceras in eodem loco publico, non habes hoc interdictum, cum & tu illicitè ędificas: ſecus ſi licite: ut qa permiſſu principis ędificaueras. [Si quis a principe.] impetraui a principe, ut in loco publico, puta in curia communis ædificarem, ita demum uidetur conceſſum, ſi ſine iniuria, ſiue damno alicuius ędificemini ſi expreſſe in contrarium dictũ ſit in reſcripto. Secundo dicit ædificaui in publico nemine prohibente, non cogor deſtruere iſtud opus per hoc interdictum. ſi tñ obſtet publico uſui, is qui procurat operibus publicis, deſtruat id opus ex officio ſuo: ſi autem non obſtat, dimittatur: ſalarium tñ dabitur de hoc ędificio ipſi ciuitati. Sed ſi cum uellẽ ædificare in publico parabam iam me ad hoc: dicitur quod iudicis officio cogor ad cauendũ ut decętero nõ ædificẽ, nec ego, nec mei heredes. Vltimo dicit: ſecus eſt in locis ſacris quã in locis publicis. nã uetatur aliquid fieri in loco ſacro: & ſi fiat cogitur reſtituere in priſtinum ſtatum. h. d. uſque ad §. prætor ait. Fran.

[a] Proponit. ut ſ. l. prox. in prin. & facit ſ. q ui aut clã. l. uim facis. §. fi. & ſ. de ope. pub. l. ſi legatũ. §. fi.

[b] PRætor. in loco pub. hæc & ſequentia exponuntur ſ. ea. l. §. public. & ſequen.

[c] Lege. ſ. municipali, uel dic ſcripta. & ſecundum hoc ponitur ut genus, ſequentia, ut ſpecies.

[d] Senatuſconſulto. ꝑmittẽte: ut ſ. de flu. l. quo min⁹.

[e] Edicto. prętoris: ut ſ. de uia pub. l. j. in princip. & §. j. & l. fina. §. fin.

[f] Decreto. ut ſ. ea. l. §. ſi quis a principe. & ſ. de ſer. l. ſeruitutes. iiij. §. publico. & ſ. de ſeruitu. l. quo min⁹.

[g] Interdictum. Py. eſt non dabo. alias deeſt nõ. dicea ergo, cum factũ eſt in uia pub. uel in itinere publico, dabitẽ interdictũ reſtitutorium ut ſ. e. §. prætor ait. qd' & ſic etiam intellige ſ. ſi ſer. uend. l. ſi quis. §. fi. ſi autẽ in alijs locis pub. non habet locũ interdictũ reſtitutorium, ſed prohibitorium tantũ: ut ſ. ea. l. §. ſi qs nemine. & ſic utraque litera eſt bona. & facit ſ. de interdi. l. ij. §. publice. & de ope. no. nũ. l. j. §. nuntiatio, & ſ. de ope. pub. l. ſi legatum. §. fi.

[h] Hoc interdictum prohibitorium. duntaxat: uel dic etiam reſtitutorium quandoq;: ut ſup. pro ſoci. reſp. not.

[i] Ciuitatis. forte cuiuſq; alterius, non Romanę: cum ius ciuile dicitur cuiuslibet ciuitatis, ut inſtit. de iure na. §. j. ſic ergo quælibet ciuitas publicum habet, ſecundum Azo. Vel dic Romanæ ciuitatis tantum, cum nõ adijcitur nomẽ, ut inſti. de iu. na. §. ſed ius. eſt ergo ſenſus: iure ciuitatis, id eſt, iure ciuili Romanorum, quod omnes ſequimur. & ſic tam de publicis Romanæ, quam aliarũ ciuitatum dicit, quæ modo ſunt in uia publ. ut ſ. ead. l. §. hoc interdictum.

[k] Cuiuſque. ſ. priuati homines, ſcilicet iure ſeruitutis.

[l] Ad obtinendum. ſcilicet, uſum publicum: quod facimus proponendo edictum quantum quilibet ex populo ad prohibendum habet: quod ſit ædificando ſecũdum Io. & ſic cum ſumus in pari cauſa, potior eſt mea conditio qui prohibeo: ut ſup. communi diuid. l. Sabinus. & ſi ſer. uend. l. an unus. Item quia ſum in quaſi poſſeſſione uſus unde potior eſt cõditio poſſidentis cũ adhuc alter nõ ædificauerit. Itẽ & tertia, qa publicũ ius uniuerſitatis tueor principaliter, uel ſecundario, & ſic nõ tm̃, ſed plus iuris habeo ego qui interdico. Vel dic ſecũdũ B. tm̃ habemus ad obtinendum. ſ. ædificando, quãtum quilibet ex populo &c. i. durat mihi facultas ædificãdi quouſq; eſt facultas ꝓhibendi. uel dic tertio, ꝙ neuter uult ædificare, ſed uterq; uti. hoc ergo caſu neuter uincit: quia tm̃ ius habet unus, quãtum alter: ut in in plauſtris obuiantib. apparet: quo caſu uel gratificationi locus eſt. ut ar. ſ. de reli. & ſum. fu. l. ſi. uel forti. ar. ſ. de iud. l. in tribus. niſi fortè alter potuerit ꝓuidere. alter nõ, ar. ſ. de loc. & cond. l. ſi quis domũ. §. j. & facit C. de ſer. & aqua. l. ꝑ agrũ. Vel dic quarto tm̃ ius habet unus ad utẽdum loco pub. quãtũ iuris habem⁹ ad prohibendum ne quid in loco publico fiat quod nobis aliquid moleſtiæ inferat. Accur.

[m] Pertineat, q. ſ. ſint in uſu pub. ut ſ. pxi. §. aliter accipiẽ publicum: ut C. de uſur. l. acceptam. quę eſt contra.

[n] Fiſcales. i. ciuitatis Romanę, uel ipſius imperij. & facit C. de quadri. præſcri. l. fi. in prin.

[o] Faciat. authoritate prætoria, uel decreto, non iure actionis: ut ſ. de acquir. re. do. l. quamuis.

[p] Præfecti. hoc eſt procuratores Cęſaris: & ſic ſoluitũ cõtra. C. ubi cauſæ fiſcales. l. ad fiſcum. uel lege ſubſtãtiuè. i. propoſiti ſunt quidã iudices. ſ. dicti ꝓcuratores. ſic accipitur ſ. de fideico. l. iiij. §. ſi bona. una ſcilicet cum præſide: ut C. ſi aduer. fiſcum. l. ij. Accur.

terdictum pertinet, quæ publico uſui [a] deſtinata ſunt: ut ſi quid illic fieret quod priuato noceret, prætor † intercederet interdicto ſuo. Cum quidam uelum [b] in mœniano [c] immiſſum haberet, quod uicini luminibus officiebat: vtile [d] interdictum cōpetit, ne quid in publicū imittas, qua ex re lumi nib. Caij Seij officias.

Sicut prohibetur prætoris interdicto ne quid noui in loco publico fiat, ita etiam prohibetur ne iam factum reſtauretur. h.d.

Si quis, † quod in publico [e] loco poſitum habuit, reficere uoluit: huic interdicto locum eſſe, Ariſto ait ad prohibendum eum reficere. Aduerſus eum, qui molem in mare proiecit, interdictum utile [f] competit ei, cui fortè hæc res nocitura ſit. Si aūt nemo damnū ſentit: tuendus eſt is, qui in litorre ædificat: uel molem in mare iacit. Si quis in mari piſcari, uel nauigare prohibeatur: nō habebit [g] interdictum: quemadmodū nec is, qui in campo publico ludere, uł in publico † balneo lauare: aut in theatro ſpectare [h] arceatur: ſed in omnibus his caſibus iniuriarū [i] actione utēdū eſt. Merito ait prætor: Qua ex re qd illi damni daī. Nam quoties aliquid in publico fieri permittitur, ita oportet permitti, ut ſine iniuria [k] cuiuſque fiat. & ita ſolet princeps, quoties aliquid noui operis inſtituēdum petitur, permittere. Damnum autem pati uidetur, qui commodum [l] amittit, quod ex publico conſequebatur, qualequale [m] ſit. Proinde ſi cui proſpectus, ſi cui aditus ſit deterior, uel anguſtior, interdicto opus eſt, Si quid in loco publico ædificauero, [n] ut ea, quæ ex meo ad te nullo iure [o] defluebant, deſināt fluere: interdicto me non teneri, Labeo putat. Planè ſi ædificium hoc effecerit, [p] ut minus luminis inſula tua habeat, īterdictū hoc cōpetit. [q]

Qui illicitè facit, nō pōt alium arguere qui ipſum impedit in ſimili actu: iuxta quod dicit Iuuenalis, † Nil Iudæus Iudæo, nil Catilina Cathego. h.d.

Idem ait, ſi in publico ædificē, deinde hoc ei ædificio [r] obſtet ꝙ tu in publico ædificaueras: [s] ceſſare hoc interdictū. cum tu quoque illicitè ædificaueris; niſi fortè tu iure tibi cōceſſo [t] ædificaueras.

In reſcripto principis uidentur conceſſa quæ alijs incommodum non afferunt: niſi expreſſe aliud diceretur ī reſcripto. h d.

Si quis a principe ſimpliciter impetrauerit, ut in publico loco ædificet: non eſt concedendū [*] ſic ædificare, ut cum incommodo alicuius id fiat. neque ſi conceditur [u] ædificare: niſi fortè quis hoc impetrauerit. [x]

Aediſitia, quæ ſiunt in locis publicis nullo prohibēte, non de-

---

a Publico, uſui cuiuſlibet ciuitatis, non Romanæ. ut dictum eſt. & ſic quælibet ciuitas habet publica. Vel dic etiam de publicis. Romanæ ciuitatis, quæ modo ſunt in publico uſu: ut & ſupra, loquitur de ijs quæ ſunt in patrimonio, non tamen in uſu public. arg. ſ. de contrahend. empt. l. ſed Celſus.

b Cum quidam uelum. de panno, uel alia materia, ſic dictū, quia habet inſtar ueli, uel quia uelat lumen.

c In mœniano. id eſt, ſolario: a mœnibus: ſic dicto [l] & facit ī. de uerborū ſigni. lege, malū. §. j.

d Vtile. quia in ſuo, non publico facit, licet extendatur in publico: quia in ſuo uſque ad cælum liberum eſſe debet: ut ſupra. de ſeru. l. ſi na. & ī. quod ui, aut clam. l. fin. §. penu.

e In publico. quod cum poſuit, prohibere potuit.

f Vtile. quia ſolum eſt commune, non publicū: ut inſtitu. de rerum diuiſio. §. quia. nulla enim communia ſunt publica, uel econtra, & facit C. de ope. pub. l. v. & & ſupra. de ſer. ruſti. præd. l. imperatores.

g Nō habebit. quia nihil ille in publicū facit, nel immittit: etiam in commune.

h Spectare. non opere facto, ſed aliàs, manu adhibita. ſed in his omnibus præterquā in mari pōt dici quod detur utile: ut ī. de loco publi. fru. l. j. Similiter poſſet dici in mari: nam cū hoc ponatur in pariete cū iſtis alijs competat utile, in mari debet competere: ſic in uia publ. ut. ī. eo. §. fi. & ad hoc eſt ī. de de flu. l. j. §. ſi ī mari. & ī. ut ī flu. pub. na. l. j.

i Iniuriarum. ut ī. de iniu. l. iniuriarū. j. §. finali. ſed & hoc utile, ut dixi.

k Sine iniuria. i. damno. ad quod ē ſ. ſi ſer. uendi. l. ſicuti. §. pe. §. fi. & inf. ead. l. ſi quis a principe. & ſupra, de reli. & ſum. fu. l. ſi quis ſe. in fi. j. reſpon. & C. de preci. Impera. offe. l. ij. & ſ. e. §. cum quidam. Accur.

l Commodum. cōtra. ſ. de dam. inf. l. Proculus. & ſ. de aqua plu. arcend. l. j §. ſicut. ſed in publico hic ſit opus: ibi in priuato facientis. unde non ſic arcetur ibi.

m Qualequale. id eſt qualecunque.

n Adificauero. i. ædificare uoluero. j. §. ſi quis nemine. Azo.

o Nullo iure. tibi debito. Accur.

p Effecerit. i. factu rum ſit. Accur.

q Competit. & poteſt eſſe ratio: quia primum a me ſecundum a Deo habes.

r Ei ædificio. quo ad lumen puta: ut ſ. pron. §. Accur.

s Aedificaueras. nil doloſus doloſo, &c. ad hoc ſ. de dolo. l. ſi duo. & ī. de fideiuſſ. l. ſi Titius. in fi. & ſ. de dam. infec. l. ꝗ bona. §. ſi qa iuata. Azo. & ī. ꝙ ui aut clā. l. ſi alius. §. belliſſime. & C. de liber. cauſ. l. ſi filiū. de inof. teſt. l. in arenam. & ſ. ne quis eū qui in ius uo. l. ij.

t Conceſſo. a principe, uel ſenatu: ut ſup. proxi. §.

u Si conceditur. ſci. generali conceſſione, uel ſimplici. qd' eſt. ſup. e. §. merito. & C. de inoffici. teſt. l. ſi quando. in princ. & ī. de aqua quoti. & l. j. §. illud tamē illic. & ſup. ad Trebel. l. ſed cum ab hærede. & C. de emanc. l. nec auus. & ī. ꝙ ui aut clā. l. iiij. §. planè. & ī. ne qd in flum. pub. l. j. §. ſunt qui putant.

x Impetrauerit. Imò, vt non poſſe impetrari cū in cōmodo aliorū: ut ſ. de ſeruit. l. ſeruitutes. iiij. §. publico. in fine. Solut. hic expreſſe petitum, & conceſſū fuit: ibi ſimpliciter ut hic prædixit, uel hic cum incommodo. ſ. paruo, non magno: ut ibi, argu. ſupra, de reli. l. ſi qa ſe. in princ. & C. de preci. Impetat. offer. l. ij. uel ibi ſubaudi maximè. Accur.

---

† Sic in P.F. Haloan. legit interdiceret.

[l] Quid ſit mœnianū, pulch. Bud. ad. ſ. d ijs qui deiec. l. ſi uero. Solum eſt commune nō publicū. & ꝑ hoc nota differētiā inter commune, & publicū.

† Cōcor. text. ī ca. conſuluit. & qd' ibi no. ex. de Iudæis facit. l. ſācimus, ſm no. Bald. ibi, C. de teſt.

† Balineo, in P.F.

† Satir. 2. ibi, Clodi* accuſat mœchos. Catilina Cethegū.

* P.F. nō eſt credendus.

Si quis

a Si quis nemine. nec prætore. ut ī.l. ſinal. nec priuato, quia & tunc tolleretur: ut ſup. de oper. no. nun. l. j. §. nuntiatio. & l. prætor ait. Accurſius.

b Non reſtitutorium. hoc in cæteris publicis, non in uiis, uel itinere public. ut ī. ea. §. prętor ait. quia nec in flumine publico: ut ī. ne qd in flu. pub. l. j. §. penult.

c Deponere. ex officio. non ex interdicto. & ad hoc ſup. de dam. infecto. l. fluminum. §. quid ergo.

d Solarium. alias ſolariū, a ſolo, alias ſalarium: ad quod ī. de oper. pub. l. ſi legatum. in fin. & hoc ſi ei dimittit. ſi e aūt auferatur: dic de expenſis circa finē diſtinguendum: ut inſti. de re. diui. §. ex diuerſo.

e Adhuc. alias ſi tamen ad nullum hoc opus &c. i. non habet adhuc faciem opis: ut ī. de ope. no. nun. l. ſtipulatio. §. opus.

bēt facta destrui, nō obſtāt uſu publico: ſed debet ipſis impo ni annua pēſio: ſecus eſt in locis ſacris, quia ædificia ibi poſita debēt deſtrui pp religionē. h. d.

Si quis nemine [a] prohibente in publico ędificauerit, nō eſſe eum cogendum tollere, ne ruinis urbs deformetur: & quia ꝓhibitorium eſt interdictum, non reſtitutoriū. [b] ſi tamen obeſt ædificium id publico uſui: utiq; is, qui operibus publicis ꝓcurat, debebit id deponere: [c] aut ſi non obeſt, ſolarium [d] ei imponere. Sic. n. uectigal hoc appellat,[*] ex eo ꝙ pro ſolo pēdat. Si tñ adhuc [e] nullū opus factū fuerit officio iudicis ꝑtinet, uti caueat nō fieri: & ea omnia ēt in ꝑſona hęredū cęterorūq; ſucceſſorū erunt cauēda. Locorū ſacrorum diuerſa eſt cā. In loco. n. ſacro non ſolum facere uetamur, [f] ſed & factum reſtituere iubemur. hoc ꝓpter religionem. Ait prætor, In uia publica itinere ve [g] publico facere, immittere ve quid, quo ea uia, iter ve deterius ſit,

[*] P. F. uectigal. enī hoc ſic appellat ſolarium.

f Vetamur. ut & ſup. tit. ij. l. j. Accurſius.

g In uia publica. itinere ve, quod minus eſt quā uia: & in uia priuata, uel itinere: ut inſtit. de ſerui. circa pri.

Ait prætor. CASVS. Ponitur aliud edictū. nam prætor uetat quid fieri in uia publica, uel itinere publico per quod impediatur uſus uiæ. tandem exponit Vlpianus, & dicit: uiam publicā eam dico, cuius et ſolum publicū eſt. priuatę enim uię ſolū priuatū eſt: uſus tamen cōmunis eſt. at uiæ publicę ēt ſolum publicum eſt, & certæ latitudinis. & fiunt ab eo, qui ius publicandi de prędijs hominum habuerit, & facere uias: ut eſt princeps, & ſenatus. Poſtea dicit, uiarum quędā ſunt publicæ, quædam priuatæ. quędā uicinales. publicę ſunt, ut ſtrata panicalis, & ſtrata galerię, & ſimiles. & iſtæ dicunt ēt conſulares. priuatæ ſunt quę ab agro tuo agro meo debentur. uicinales ſunt quæ in uicis ſunt: ut in Cardina dilectabilis noſtra uilla eſt, quæ & publicę dicuntur. quod eſt uerum ſi ex collatione priuatorum ſint factæ: ſecus autem ſi ex collatione ſingulorum hominum ſit uia publica refecta, ut eſt ſtrata quæ uadit uerſus Galetiam, quæ multum mala eſt in hyeme. nam licet homines eam reficiant ponendo ſabulum ibi & lapides, non pp hoc eorū eſt uia. publica: aūt uia dicitur & ꝗ ab agro ad agrum ducit hominē, uel ꝗ plures homines ad agros ducit. & exit homo de uia publica, ſiue cōſulari, & intrat priuatam, ut eſt uia poſita iuxta Sanctum Paulum dē Rauone: quæ uia uocatur mebuncelliſ. nā de uia publica eximus, & intramus uiam illā ſtrictā, & imus ad uineas noſtras quas ibi habemus, quæ uia eſt noſtra & aliorum ibidem uineas habentiū. & habet locum hoc interdictum ꝓ uia ruſtica, nō urbana. non ergo habet locum in ſtrata ſancti Proculi, uel alia uia, quæ ſit intra ciuitatem. ſed ſi in eis aliqs faciat opus, Vbert⁹ de Vgne poteſtas Boñ. faciet reſtitui in priſtinum ſtatum, ſiue uia in totum ſit occupata per illud opus: ſiue in partem. Itē tenet qui cloacam faciat decurrere in uiam publicā: ita quod uſus uiæ impeditur. Item tenetur hoc edicto, q foſſam in ſuo faciat, ut ibi aqua coadunet, & decurrat in uiā publicam: ſed ſi faciam in meo opus q ex hoc tamen aqua in uia publica collecta redundat ita quod homines non poſſunt cōmode tranſire: teneor perinde ac ſi aliquid immitā in uiam publicā, ita quod aditus liberior impeditur. Sed ſi habeo fundum iuxta uiam & uenit aqua ex fundo uicini & intrat meum fundū, & tandem uadit in uiam publicā, ita quod uſus uiæ impeditur: quæritur quis noſtrum teneatur. & dicitur quod ſi aquā iſtam recipio ſponte, teneor ego hoc interdicto. ſed ſi nō ſponte, tenetur uicinus meus: & in caſu prædicto quando teneor, ſufficit quod agam contra uicinū meum, ut non immittat aquā in fundo. Item teneor hoc interdicto ſi in meo loco iuxta uiam facio ſulphuratiam, & ſic uia publica efficitur peſtilens. Item teneor hoc interdicto ſi teneo porcos, & mando eos ad paſcendum in uia publica: & ipſi cauant uiam, ita quòd impeditur uſus uiæ. [Deinde ait, prætor. Nunc exponit alia uerba edicti, ſcilicet hæc: quo ea uia idq; iter deterius ſit. uel fiat. hoc eſt dicere ſiue ſtatim per illud opus ſit deterior uia, ſiue fiat poſtea. deterior autem dicitur fieri uia, ut cum uſus eius impeditur: ut cum eſſet plana uia, facta eſt cliuoſa: & ſimilibus modis, quos habes in litera. [Tractatum eſt.] dicitur quod non poſſum facere pontem ſiue ſpecum ſupra uiam publicam. [Hoc Interdictum.] Hoc interdictum eſt perpetuum, & populare, & fit cōdemnatio in eo quantū actoris intereſt. [Prętor ait.] Nunc ponit aliud edictum quo iubet deſtrui, ſiue reſtitui quicquid eſt factum in uia publica, uel itinere publico. Secundo dicit: hoc edictum ex ea cauſa proficiſcitur, ex qua & ſuperius. ſ. propter publicam utilitatem: in hoc tamē differt à ſuperiori: quia hoc reſtitutorium eſt. & illud prohibitorium. Item ſcias quod hoc interdicto tenetur qui fecit opus in uia publica. Item qui ab alio factum emit, uel ex cauſa legati tenetur. Sed qui fecit opus in uia publica, & illud poſtea habuit ꝓ derelicto, an teneatur? quidam dixit quod non, ſed malè. dicas ergo eum teneri. poſtea dicit: arbor fundi mei cecidit ui uēti, uel alio modo in uiam publicā, & ita quod hoc homines cōmodè nō poſſunt inde ire. quæritur an teneat hoc interdicto? Rñ. ſi eam non habeo pro derelicto, teneor: ſi aūt habeā pro derelicto, non teneor niſi prohiberē eū q uult inde remouere arborē. Idem Labeo. Vicinus meus uiā corrupit ex opere qđ fecit, licet illud opus mihi proſit, non teneor hoc interdicto, ſed ipſe. ſi autē mea, & ſua uoluntate fecimus fieri, tunc uterq; noſtrum hoc interdicto tenebitur. Secundo dicit. hoc interdicto tenetur, qui fecit opus in publica uia: ſiue adhuc illud opus poſſideat, ſiue dolo deſijt poſſidere. Tertio exponit uerbum reſtituas. & reſtituere debet uiā in priſtinū ſtatū: ſiue remouēdo ꝙ poſuerat, ſiue adijciendo qđ detraxerat. & ſi ille q fecit opus illud poſſideat, tenetur ſuis impenſis reſtituere. ſi aūt alius poſſidet. tunc tenetur poſſidens tantū patientiā præſtare. Quarto dicit: hoc interdictum eſt perpetuū. & datur quanti actoris interſit. [Prętor ait.] Nunc ponit aliud edictum quo cauetur ne uis fiat quo minus quis uia publica, uel itinere publico utatur. Franciſ.

contingat, & ex eo aqua deriuata deteriorē uiā faciat, quæ tamen aqua ex uicini fundo in tuum ueniat, ſi quidem neceſſe ha beas, ea aquā recipere, interdictum locū habebit aduerſus uicinū tuū.[a] Si aūt neceſſe nō ſit,[b] non teneri uicinū tuum: te tamē teneri. cum enim uideri factū habere, qui uſum eius aquę habeat. Idē Nerua † ſcribit, ſi tecum[d] interdicto agatur: nihil ultra facere te cogē dū, quā ut arbitratu eius qui tecum experitur, cum uicino experiaris.[c] Ceterū aliter obſeruantibus futurum erit, ut tenearis, etiā ſi iam bona fide cū uicino egeris, neque per te ſtet, quò minus arbitratu actoris cum uicino experiaris.[f] Idē ait, ſi odore[g] ſoli[*] locus[h] peſtilētioſus fiat: nō eſſe abs re, de ea re interdicto uti. Hoc interdictū ēt ad ea,[i] quæ paſcuntur in uia publica, itinereve publico, & deteriorem faciant uiā locū habet. Deinde[k] ait prætor: Quo ea uia, idque iter deterius ſit, fiat: hoc eſt, ſiue ſtatim deterior ſit uia, ſiue poſtea.[l] ad hoc enim pertinent hæc uerba, ſit, fiat. Et enim quædam ſunt talia, ut ſtatim facto ſuo noceant, quædam talia, ut in præſentiarum[m] quidem nihil noceant, in futurum autem nocere debeant. Deteriorem autē uiā fieri, ſic accipiendum eſt, ſi uſus eius ad cōmeandum corrumpatur:[l] hoc eſt, ad agendum, uel ad eundum: ut cum plana fuerit, cliuoſa fiat: vel ex molli aſpera: aut anguſtior ex latiore: aut paluſtris ex ſicca. Scio tractatum, an permittendum ſit, ſpecus,[n] & pontem per uiā publicā facere. Et pleriq; probant, eum interdicto teneri.[o] nō em̄ oportere eū deteriorē uiā facere. Hoc interdictum perpetuum,[p] & populare[q] eſt: ꝯdēnatioq; ex eo facienda eſt, quanti actoris[r] intersit. Prętor[s] ait. Quod in uia publica, itinereve publico factum, immiſſum habes, quo ea uia idve iter deterius ſit fiat, reſtituas. Hoc interdictū ex eadem cauſa ꝓficiſcit, ex qua & ſuperius: & tantū intereſt, qđ hoc reſtitutorium, illud prohibitoriū eſt. Hoc interdicto[t] nō is tenet,[u] q in uia publica aliquid fecit: ſed is, qui factum habet. Proinde ſi alius fecit, alius factum habet: is tenetur, qui factum habet. & eſt hoc utilius: quia is poteſt reſtituere,[x] qui factum immiſſum habet. Habere eum dicimus, qui utit, & iure poſſeſsionis fruitur:[*] ſiue ipſe opus fecit, ſiue ex cā emptionis, vel conductionis, uel legato, uel hæreditate, uel quo alio modo acquiſiuit. Vnde Offilius putat, eum qui † pro derelicto haberet id opus, quod fecit, ſi uiam publicam corrupit, &

a Tuum. neceſſitas enim te excuſat ne uidearis facere, uel ne uidearis eſſe in culpa: ut ſup. locat. l. ſi naue ſaui'i. ſo ſi. ſecundum Azo.
b Non ſit. ſ. te recipere aquam ex uicini fundo.
c Eum enim. ſ. tantum: ut referatur hæc ratio ad illum caſum, quod neceſſe habet recipere aquam, ad quod eſt. ſupra de aqua plu. arcen. l. ſi tertius. in prin. & de dam. in fect. l. qui bono. §. cum inter. & quod ſubijcit uſum, id eſt ſeruitutem, ſecundū Azo. ſed H. dicit referri ad proxim. dicens, quod uerba iſtius interdicti ſunt intelligenda cum aliquis facit directo, uel immittit in uiā publicam. unde qui facit, uel immittit alio mediante, non tenetur hoc interdicto. ſed certe ſup. proxi. dicit contra. niſi dicas eum ſenſiſſe de directo: ſed ī. dixit utili eum teneri, qui immittit alio mediāte. ſed prima placet.
d Si tecum. qui nō habes neceſſe accipere aquam, & ſic ad proximum caſum referatur. Ac.
e Experiaris. interdicto uti poſſi. ut ſupra, ſi ſeru. uendic. l. ſicuti. §. Ariſto. Sed nunquid liberaris, cedendo? Reſpō. ſic: quia ideo teneris. quia habes actio. nam ſecus ſi non haberes: ut ſuperiori caſu: & ideo liberaris cedendo: ut ſupra de pecu. le. quod debetur.
f Experiaris. Quod eſſe non debet.
g Idem ait, ſi odore. alias ſi uicinn ſolo. & alias odore ſoli. Et dic odore. i. fœtore terræ etiam priuatæ, ut quia fecit ibi ſulfuraſiam.
h Locus. publicus.
i Ad ea. i. animalia. contra eum ergo agitur, quia ea ducit ibi paſcēdo: ut porcos, q terrā fodiunt.
k Deinde. non nouum editum ponit: ſed uerba ſuperioris exponit.

l Siue poſtea. ſic ī. de pact. l. iuriſgen. §. ſiue autem.
m In præſentiarum. i. in præſenti.
n Specus. hoc expone, ut ſup. de riuis. l. j. §. ſpecus.
o Teneri. nō. non licere facere pontem, ſ. uiā publicam. & facit ſ. de ſer. l. ſi. & ī. de flu. l. ſi Sed ar. cōtra. ſ. cō. præd. l. refectionis. ſed ibi in uia priuata dicit. Item facit. ſ. de itin. actu. priua. l. iij. §. pen. & de riuis. l. ſi. §. ſi.
p Hoc interdictū ꝑpetuum. i. ſempiternum ſecundum ueteres interpretes inſti. de perpe. ac. in prin. ui. uel dic uſq; ad cētum annos: ut C. de ſac. ſan. eccl. l. ſi. ſed hodie uſq; ad xxx. ann. ut C. de præſcr. xxx. anno l. ſicut. Sed contra ī. de po. ac. l. ſi. ubi dicitur q omnis popularis eſt annalis. Solu. hoc ſpeciale fauore publicæ utilitatis. arg. ī. ea. l. §. interdicto.
q Et popolare. ſic ſ. de oper. noui nuntia. l. in prouinciali. §. fina. ſecus in ſuperiori interdicto: ut ſ. ead. l. §. aduerſus.
r Quanti actoris. facit ī. q ui ſui eſſ. l. ſemp. §. in hoc interdicto. ad deſtructionē aūt eius, q factū ē agit ex inferiori interdicto ꝓx. §. prætor ait &c. & adde q nō. ī. ea. le. §. hoc interdictum. alias eſt in. l. proxi. ſi uicinus.
s Prætor. Ecce aliud interdictum.
t Hoc interdicto. id eſt, iſta parte edicti reſtitutorij. Acc.
u Non is tenetur. ſupple tm̄. qui ergo facit et factū habet tenetur ad deſtruendum ſuis ſumptibus q fecit, & factū non habet, tenet ad impēſam. q habet, & non fecit. ad patientiā: ut hic, & ī. §. reſtituas. & ī. de flu. l. j. §. ſin. & ar. ī. q ui aut elā. l. competit. §. in ſū. & ſ. de aqua pluuia arc. l. ſi cum quo. & ſecundum hoc expone hunc. §.
x Poteſt reſtituere. ad hoc tamen nō tenetur, ſed ad patientiam, ut dixi.

Habemus reg. q quis non uſus com pelli non poteſt ad agendum. C. ut nemo inui. qđ tamen fallit in caſibus ibi nota. dic tamen qđ illis caſibus liberatur ab agēdo, ſed non do iura ei qui poterat cōpellere eū ad agēdum. Item tex. ad hoc ꝓpoſitū dicit nō eſſe alibi Bal. in. l. ſi ſocer. §. Lucius. ſupra. ſo. matri. F. F. ſolo.

Idē Labeo ſcribit.

Perpetuū quot modis dicatur, Mādo. in ſubſcrip— ptio. Glo. Facul. in oer. Ad ꝑpetuam.

Vti & frui re qđ differant, Mando. in Glo. Facul. §. & proprium. gl. ſi.

F. F. qui pro derelicto relinquit id opus &c.

reliquit: nõ teneri [a] hoc interdicto. Non enim habet, ꝗ fecit. Sed an in eũ actio debeat dari, uidebimus. Et puto, utile interdictũ cõpetere, [b] ut ꝗ in uia publica ædificauit, reſtituat, [c] Si ex fundo tuo arbor in uiam publicã ſic ceciderit, ut itineri impedimento ſit, eãque pro derelicto habeas, non teneri te, Labeo ſcribit. Si tñ actor (inquit) ſua impẽſa arborẽ tollere paratus fuerit, rectè tecum acturum [d] interdicto de uia publica reficienda. Sed ſi pro derelicto non habeas, rectè tecum agi hoc interdicto. Idem Labeo [e] ſcribit, ſi uicinus meus opere uiã corruperit: quamuis opus, quod fecit, tam ipſi quam mihi utile [f] ſit, tamen ſi is uicinus fundi ſui cauſa id fecerit, me tamen non poſſe hoc interdicto [g] ꝯueniri. [h] ſi aũt hoc opus fieri cõiter curauimus, utrunq; noſtrũ teneri. Hoc interdictum locũ habet etiam aduerſus eum, qui dolo malo fecit, quò minus poſſideret, uel haberet. Etenim parem [i] eſſe conditionem oportet eius, qui quid poſſideat, uel habeat, atque eius cuius dolo malo factum ſit, quò minus poſſideret, uel haberet. Et mihi vr̃ uera Labeonis ſnia Reſtituas, inq̃t. Reſtituere † vr̃, qui in priſtinum ſtatum reducit: quod ſit, ſiue quis tollat id, quod factũ eſt, ſiue reponat, quod ſublatũ eſt: & id interdum ſuo ſumptu. Nã ſi ipſe, [k] cũ quo quis [*] interdixerit, fecerit, uel iuſſu eius alius: aut ratum habitum ſit, quod fecit: ipſe ſuis ſumptibus debet reſtituere. Si uerò nihil horum interuenit, ſed habet factũ: tunc dicemus patientiam ſolam eũ præſtare debere. [l] Interdictum hoc non eſſe temporarium, [m] ſciendũ eſt. Pertinet.n. ad publicã utilitatem: ꝯdemnatioq; ex eo faciẽda eſt, quãti actoris [n] interſit, tolli qđ factum eſt. Prætor ait, [o] † Quo minus illã uia publica, itinereve publico ire agere liceat, ui fieri ueto.

Celſus libro xxxix. Digeſtorum. III.

Littora, [p] in q̃ populus [q] Roman⁹ Imperium habet, populi Romani [*] eẽ arbitror. [r] Maris eſſe cõem uſum oĩbus hoĩbus ut aeris: iactaſque in id pilas eius eſſe, qui fecerit, ſed id concedendũ non eſſe, ſi deterior littoris mariſve uſus eo modo futurus ſit. [s]

Scæuola lib. v. reſponſor. reſpondit. IIII.

a Non teneri. etiam ad impenſam.

b Competere. etiam ad deſtruendum, non tantũ ad impenſam: cum non ſit alius qui deſtruat. aliàs ſecus: ut ĩ. reſtituas. & facit ſup. de ijs qui deie. uel effu. l. ſi uero §. poſitum. Accur.

c Reſtituat. ſup. de aqua pluu. arcend. l. is cum quo.

d Acturum. ſi prohiberes eum arborẽ tollere, & ſic etiam reficere: ut ſup. de uia pub. l. j. in prin. ſed & hoc utili ut ſup. proxi. §. Acc.

e Idem Labeo. aliàs incipit lex, ſi uicinus.

f Vtile. facit ſup. de inoff. teſt. l. poſthumus. §. ſi quis ex his, & de uſufruct. l. ſi abſente. & ĩ. quod ui aut clam. l. j. §. ſi.

g Interdicto. directo. Accur.

h Conueniri. aliàs contineri.

i Parẽeſſe. ſic ſup. de reg. iur. l. qui dolo. & l. parem. & ſup. de rei uen. l. ſi uero autem. §. ſed & his. & ſupra, de dãno infe. l. prætor. §. planè.

k Si ipſe. aliàs ſi ipſe cũ quo quis interdixit &c. alias, ſi ipſe quo quis inter &c.

l Debere. ſic ſeruatur in actione aquæ plu. arcen. ut ſ. de aqua plu. arcen. l. emptor. & l. poſt uenditionem. & l. in eum quo. & in oper. no. nũ. ut ſ. de ope. no. nun. l. pen. & ſi. & quod ui aut clã: ut inf. quod ui aut clã. l. competit. §. in ſumma. & facit. ſup. eo. t. l. prout non eſt ibi. l. ſi uicinus. §. hoc interdicto. [*] & de alie. iud. l. iij. §. j.

m Temporarium. contra infra, de popu. act. l. fin. ſed hoc ſpeciale eſt: uel hoc cum popularis non eſt ex maleficio, ſed opere facto.

n Actoris. Quid ſi nihil, uel parum intereſt: quia de alia contracta eſt. eſt enim populare, cum ex eadem cã eſt qua ſupeniuſſet ſup eo. §. hoc edictũ. Itẽ an alius agere & eade poſſunt quæri ĩ. §. hoc interdictũ. Ad hoc rñ. qđ poſſu intelligi hic, & ille §. qñ ꝓ ſuo iure agit, ñ popularis: ut arg. de pop. act. l. j. unde alius aget pro ſuo iure, & popularis: & et ipſemet pro ſuo iure popularis: ut ĩ. de lib. homi. exhi. l. iij. §. pen. nec dicimus agere ex eadem cã: ut ĩ. de popu. act. l. iij. Vel dic ratione præteriti intereſſe hoc intelligitur. nihilominus ergo præcipitur deſtrui, uel non fieri opus. arg. ĩ. uti poſſide. l. ſi duo. §. ſi. & ſecundum hoc non eſt populare, ꝓut ex cã ſui ſit cõdẽnatio. Vel dic tertio inſpici intereſſe totius popoli. nam ei cõpetit ut toti popolo: an aũt per teſtes probetur intereſſe, dic ut ĩ. quod ui aut clam. l. ſemper. §. in hoc interdicto.

o Prætor ait. ecce quartum Interdictum: ut in titul. & facit ĩ. ut in flum. pub l. j. §. j.

Littora. CASVS. Littora quæ tenet populus Romanus ei⁹ ſunt. Secundo dicit: communis eſt uſus maris, ſicut aeris: pilas autẽ quas iactat quis in mare, ſuæ adhuc durant: ſed deijcere non poterit ſi impeditur per hoc uſus maris. Itẽ in littore maris poteſt quilibet ædificare, niſi uſus publicus ex hoc impediatur. Item ſi ꝑ publicũ locum eſt riuus, & is nocere mihi poteſt: agam ut mihi caneatur de damno, ſi quod contingat. Poſtea dicit: qui hoc interdictum ne quid in loco publico fiat, intentare uult, poteſt hoc facere etiã per procuratorem. Vltimo dicit: qui in loco publico ædificat nullo prohibente, non tenetur deſtruere per hoc interdictum: ſꝫ quia facit contra edictum, illud debet deſtrui iudicis officio. ne aliàs illuſoria ſint interdicta quod eſſe nõ debet. & hoc dicit hæc l. cũ ſequẽtibus uſq; ad fi. tit. Frau. Acc.

p Littora. maris ſcilicet Acc.

q Populus. ſunt eñ quædam quæ à Saracenis poſſidentur.

r Arbitror. quo ad iuriſdictionem. ſic & C. de quadrien. præſcrip. l. j. §. j.

s Futurus ſit. facit ſup. de acqui. re. do. l. quod in littore. & l. quamuis. & de rerum diui. l. in tantum. ſed uidetur etiam ſi fiat deterius quam licet: ut ſup. de ope. no. nuntia. l. j. §. nuntiatio. in fin.

† Reſtituere hoc loci & pro. hunc titu. ad reſtablir et mettre en ſon premier eſtat & deu gallice. ſic infra, titu ij. ibi, reficit. n. Egi. Pcsr.

* P. Flo. Nam ſi ipſe quo quis interdixit.

† P. F. qui minus.

* Vſu publico licet quodã uſu barbaris nõ negando, modo hoſtes nõ ſint olim hominũ. l. quædam. de re. diui. ut ſupra. quo pertinet illud Troiani oratoris Ænei. j. Hoſpitio prohibemur arenæ.

* quis tñc diceretur ſupra e. l. proxima. §. hoc interdicto. uide gloſſ. idem Labeo. ſupra eo. §. idem Labeo.

a IN littore. Impediretur: tunc enim uel a magiſtratu eſt ꝓhibendū, uel utili interdicto agendū. & hic eſt cōtra. ſ. de ope. no. nū. l. j. §. aſtriatio. Sol. ut ibi.

b SI per publicum. Nocebit. i. nocere poteſt: ut ſup. de ſtatulib. l. Labeo. ali iuā lo non cautione, ſed actione eſſet opus. Azo.

c De noxa. ab oni uerſitate, ſi publice ducatur: alioquin à priuato. ſed alias eſt non. ſ. ot non domino, id eſt, etiam non domino, cuius tā intereſt, ut uſufructuario, creditori, bonæ fidei poſſeſſori caueatur. dico ita ut res per iudicem apud quem actio proponitur, diſponatur ne damnum poſſit pati. nō autem dico quod cautio damni infecti petatur per actionem. ſed ſi cautionem petere uellet, bene poſſet per offi. iud. ut ſ. de ſerui. urba. prædio. l. ſi fiſtulæ. & ſup. d dā. infe. l. fluminū. in prin. Sed quæ actio erit domino, uel non domino ex l. xij. tabu? Reſpon. in factum uel condictio ex lege, quæ ex antiqua lege datur, ubi non eſt alia actio: ut ſup. de cōdi. ex lege. l. j. & hoc ſi non habes noxa. ſi antè habeas noxa. ſ. pro noxa futura. Vel dic. i. damnum datum reſarcietur. Sed qua actione? Reſpond. ante leg. Aquil. inuenta erat alia quæ pro alijs dānis: ut ſup. ad l. Aq. l. j. hodie utilis Aq. uel in factū ſubſidiaria Aquil. quæ dat pro dāno dato.

P. Fl. ſpediret.

de, nō eſt in P. P.

Cantio damni infecti an petatur per actionem, an uero p officiū iudicis.

P. Fl. de moliſ, melior lectura uidetur demoliri, & ſignificat diruere uel deicere. Cic. 3. de Offi. da meliil ea quorum al tiındo officeret auſpicijs.

IN littore iure gentiū ædificare: niſi ſi uſus publicus impediret. a

Paul. li. xv. ad Sab. V.

SI per publicum locū riuus aqueductus priuato nocebit, b erit actio priuato ex lege xij. tabularum, ut de noxa c domino caueatur.

Iulianus libro xliij. Digeſtorum. VI.

EI qui interdicto experitur, ne quid in loco publico fiat, quo dānū priuato detur: quāuis de loco publico interdicat: nihilominus procuratoris dandi facultas eſt. d

Idem libro xlviij. Digeſtorum. VII.

SIcut is, e qui nullo ꝓhibente in loco publico ędificauerat, cogendus nō eſt demoliri, ne urbs deformetur f ruinis, ita qui aduerſus edictum g prætoris ædificauerit, tollere h ædificiū debet: alioquin inane, & eluſorium i prætoris Imperium erit.

d EI qui. Facultas eſt. pro damno priuato: ut ſup. de procura. lege, licet. & lege, non cogendum. §. qui ita.

e SIcut is. alias licet is &c. & ſ. habent ita tū &c.

f Deformetur. item alia ratione, ut ſup. e. l. ij. §. ſi quis nemine. & facit ad hanc rationem. C. de priua. ędi. l. ij. & ſup. ad exhiben. l. gemma.

g Aduerſus edictum. id eſt, prætore prohibente, ut infra, de re iud. l. qui uetante. alij dicunt cum nō eſt perfectum ædificium, tollat: alias non.

h Tollere. non per interdictum, ſed iudicis officio: ut d. §. ſi quis nemine.

i Eluſorium. qd eſſe nō debeat: ut ſup. de in. l. ſi pętor.

DE LOCO PVBLI. FRVENDO.

PRętor ait. CASVS. Aliquis cōduxit pro ſe, & pro ſocio campū Rheni, uel molēdinū cōmunis. ꝓhibet prętor & uim fieri cōductori, & eius ſocio quo minus utātur, & fruantur re conducta ſecundum legem, ſiue pactū appoſitū in locatione. Secundo dicit hoc interdictū ob publicam utilitatē factū eſt. nā per hoc interdictū tuētur publica uectigalia dum prohibetur uim fieri utēti re conducta ex forma locationis. Tertio dicit: uis fiebat conductori, & eius ſocio, quo minus fruantur re conducta uterque uult agere hoc interdicto. præferetur conductor ſocio ſuo. poſtea exponit Vlpianus uerba illa, ſci. icet ex lege locat. & bene dixit prætor, quod prohibet uim fieri fruēti re conducta ex lege locat. nam ſi ultra legem, uel contra legem frueretur, uel frui uellet, non audiretur: & expone hæc verba vt in glo. Franc.

TITVLVS IX.

DE LOCO PVBLICO fruendo.

Vlp. li. lxiij. ad edi. I.

PRætor ait, Quo minus loco publico quem is, cui locādi k ius fuerit, fruendū alicui locauit ei, q̄ ꝯduxit, l ſocioue m eius ex lege locationis frui liceat, uim fieri ueto. Interdictum hoc publicæ utilitatis cauſa proponi palā eſt. Tuetur enim uectigalia publica, dū prohibet quis uim facere ei, qui id fruendū cōduxit. Sed ſi ſimul ueniāt ad interdictū mouendū, ipſe, qui ꝯduxit & ſocius eius: magis eſt, ut ipſe cōductor præferatur. n Ait prætor: Quo minus ex lege locationis frui liceat. Meritò ait ex lege locationis. Vltra legē em̄, o uel cōtra legē p nō debet audiri, qui frui deſiderat.

Paul. li. v. ſententiarū. II.

k Locandi. vt publicanus, vel qui talibus præeſt: vt ſup. tit. j. l. ij. §. ſi quis nemine. Acc.

l Conduxerit. Potà etiam ad modicum tempus. licet etiam non habeat rei uend. poteſt tamen agere ad retinendum ſuam naturalem poſſe. ut ſ. de ſupert. l. j. §. quod ait. alias nullū eſſet ſpeciale hic: quia & conducens a priuato ad non modicum tempus, haberet excep. & ac. & inter dictum ne uis fiat ei, ſecundum Azo. Vel dic huic ad modicū tempus cōducenti dari in rem ut lem, ut priuato ad magnum. & facit ſ. uti. poſſeſ. l. ſi duo. §. cum inquilinus. Item aliter hic publicum, quā ſup. titu. j. l. ij. § publici. accipitur. cū ibi pro eo quod eſt in uſu publico accipiatur: hic non: ſed pro quolibet loco fiſci, Cęſaris. ciuitatis, muni. i. ij. ut ſ. ot in fin. publi. na. lic. §. ergo. ſed quandoque concurrunt: ut d. §. ſi quis nemine.

t Tu dic cōtra per text. in c. iij. & qd̄ no. Pano. ibi. col. ij. uer. uenio ad ſecūdā partē. ex̄ de iureiu. qd̄ eſt uerū, ſed in præali. Panor. & Fely. ubi ſupra qñ p. miſſiões nō ſūt adi inuicē reſpectiuæ, ſed ſēdūt ad diuerſum factū. & ita ſoluua cōtraria per gl. all. & tex. ſ reg. frāgēti fidē. de reg. iu. li. vj.

m Sociove hic eſt caſus ubi ex alterius cōtractu agit ſocius. alias nō, niſi ceſſa actione: ut ſ. pro ſocio. l. iij. in pri. ſic & ſ. ſi ſer. uend. l. loci. §. ſi fundus. ſed lo nō ex contractu ſocij, ſed propter contractum dixit dari utile. ſed cōductori directum: & eſt etiam aliud ſpeciale, ut ad hæredem tranſeat: ut ſ. pro ſocio. l. adeo. & facit. ſ. de iniur. l. iniuriarum. j. §. conductori. Azo.

n Prefreratur. quia directa pferiar utili, ut ſ. de pub. l. pe. ſed qñq; cōtra, ut dixi ſ. de procur. l. in cauſa. §. ſi.

o Vltra legem enim. i. ultra ſtatutum tempus.

p Legem. id eſt. pacta, uel ſi non ſoluit penſionē. nec enim fides eſt ſeruanda ei, qui nō ſeruat ſ; ut & infra de reg. iu. l. cum par. §. illi.

Concedi.

dū ciuitates [a] ſunt uias, ut utiq; ad ęquent; & efflu xiones nō noceant domi bus: & pontē faciant ubi- cunq; oportet. Studeant aūt, ut ꝓprij parietes, & aliorum aliqd quæ circa domus, quæ ad uiā publi cā ducūt, nō labilia [b] ſint: quatenus ut oportet emū dent domini domorū, & ꝯſtruant. Si aūt nō emun dauerint neq; cōſtruxe- rint, mulctent eos, quo ad illabilia [c] fiant. Curēt autem, ut nullus effodiat uias, neq; ſubruat, neq; cō ſtruat in uiis aliqd. Si aūt [d] ſeruus qdem fuerit ab obuiāte fuſtigeť: ſi liber, demonſtreť ædilibus, ędi les aūt damnificent ſecū- dum legem: & quod fa- ctum eſt, diſſoluant.

Conſtruat aūt uias publi cas unuſquiſq; ſecundum propriā domū: & aquæ- ductus purget, qui ſub diuo ſunt, id eſt, cęlo libe ro: & cōſtruat ita, ut non prohibeať uehiculū tran- ſire. Quicunq; aūt merce- de habitant, ſi nō ꝯſtruat dominus, ipſi conſtruen- tes computent diſpendiū in mercedem. Studeant autē ut ante ergaſteria nihil proiectū ſit, uel pro poſitū: præterquā ſi fullo ueſtimenta ſiccet: aut re- cton † trochos [e] exteri- us ponat. Ponant aūt & hi, ut nō prohibeat uehi- culū ire. Nō permittant autem rixari in uiis: neq; ſtercora proiicere: neque morticina, neq; coria ia- cere. Tranſlatum Piſis.

Paul. li. j. ſniarum. IIII.

SI in agrū uicini uiam publicā quis reiecce- rit, in tantum in eum uiæ reiectæ [f] † actio dabiť, quāti ei⁹ intereſt, cui⁹ fun do iniuria [g] irrogata eſt. Qui uiā publicā exaraue- rit, ad munitionem eius ſolus compellitur. [h]

TITVLVS XI.

DE FLVMINIbus, ne quid in flumine publico, ripave eius fiat, quo peius nauigetur. †

Vlpi. lib. lxvij. ad edi. I.

AIt prætor, Ne quid in flu- mine publi- co, ripave ei⁹ facias: ne

---

turales. debent eñ procurare, ut uiæ in Burgis poſitæ, itē ſi intra ciuitatem ſint poſitæ, adæquent: & effluxiones non noceant domibus & pontē fieri faciāt ſupra uias, ut erit neceſſe. Itē ſtudeāt, ut domus iuxta uiā poſitæ non ruant: & quod dñi eas domus tenētes reficiant: & ſi domi- ni nolunt emēdare, mulctēt eos. Itē cu rent ædiles ut nul- lus fodiat uias, uel ſubruat, uel faciat aliqđ opus in uijs, & ſi aliquis homo contra faciat, ſi ſit ſeruus, qui inueniet eum in hoc opere, uerberet eum: ſi aūt ſit liber, ducatur ad ædiles, & punietur ab eis. Item cogent deſtruere qui fece- rūt. Itē quilibet ho- mo debet conſtrue- re uiā ante faciem domus ſuæ: item aquæ ductus: & in- telligas de dominis domorum, non de conductoribus. Si autē dñs domus nō reficiat uiam, & cō- ductor reficiat, de trahit tm̄ de merce- de. Item curent ædi les ut ante ſtationes nihil ponatur, niſi fullo ante ſtationē (quam conduxit) poneret ueſtimen- ta, ut ſiccentur. I- tem qui facit rotas in ſtatione, pote- rit eas ante ſtatio- nem ponere. Idem intelligas de magi- ſtro Garſone magi- ſtro Soranorum, no ſtro hoſpite. Debent aūt prædicti ita po- nere, ut non impe- diatur uehiculum i- re. Item debent ędi- les curare, ut rixæ non fiant in uiis, ne que turpia deiici- antur in uiis, neque morticina, ut ca- nes mortui, neque coria. ſecus fit in quadrageſima in noſtra ciuitate, nam qui habent fal- cones, uel ſimiles aues occidunt canes, ut carnem dēt comedere auibus: & proijciunt corium in uijs. & hæc ſæpe ego Franciſcus uidi in Bitiora laudabili uenato re noſtro chariſſimo uicino. Franc.

Ædiles. nota bonam legem Græcam. Accur.

[a] Scd'm ciuitates. ut ꝑ borgos. idē ſi in ipſa ciuitate.

[b] Non labilia. id eſt, non ruant.

[c] Illabilia. id eſt, non ruinoſa.

[d] Si autem, id eſt, contra factum fuerit.

[e] Trochos, id eſt rotas, quibus uehuntur ligna. & idem in ſimilibus.

SI in agrum. CASVS. Si in agrum uicini uiam publicā deiicei, teneor act. in factū ad intereſſe ui- cino. & ad exemplum: cū uia iret iuxta fundū tuum, & forte habebat hæc uia aliquos angulos. idem ſi nō haberet cauā fundi tui ripam, ut inde homines irent. Item qui uiam publicam exarauerit, tenetur ad muni- tionem uiæ. Franciſcus.

[f] Viæ reiectæ. id eſt propter uiam re- iectā actione in fa- ctum. Ioan. uel uti- lis Aquil. uel (ut dicunt quidam) no men eſt actioni, a- ctio uiæ reiectę. Ac.

[g] Iniuria. i. dānū, hoc tamen fallit in caſu. quod dic ut ſ. quemadmodum ſer uitus amittat. l. ſi lo cus. §. ſiua.

[h] Compellitur. Qui ſi nō eſt ſoluē do, uicini coguntur. ut ſ. eo. l. ædiles. §. conſtruant. & ne quid in loco publi- co fiat. l. ij. §. uia- rum. Accur. Flor.

DE FLVMInibus, & ne qd in flumine pu blico &c.

Et ꝑ id eſt, ne quid &c. uel de flumine non nauigabili: & ne quid in flu- mine &c. ſcilicet nauigabili &c.

AIt prætor. CASVS. Prohibet ne quid fiat uel immittatur in flumine publico, uel in eius ripa, quo ſtatio, id eſt, locus ubi naues appodia- tæ ſecurè ſtant, uel inter nauigij deteri⁹ fiat. Secundo dicit flumen diſcernitur à riuo uel magni- tudine, ut quia flu- men eſt magnū, uel opinione ruſtico- rum ibi iuxta morantium. Tertio dicit: flumen a- liud perenne: aliud torrens. perenne eſt quod ſem- per currit: & torrens quod in hyeme currit: & licet perenne aliqua æſtate ſiccetur, non deſinit per hoc eſſe perenne. Quarto dicit, flumen aliud publicum, aliud priuatum. publicum eſt, quod perēne eſt, ut Rhe nus: & flumen dicitur & ad hæc publica habet locum hoc interdictum, non ad priuata. Poſtea exponit quid ſit ripa: & certe ripa eſt quæ tenet flumen ſecundum naturalem curſum fluminis: ſi enim aliquo tempore ſuper excreſcat aqua & uadas ultra ripas conſuetas, non efficitur quod occupatur nunc ripa. Item ſi decre ſcat flumen, non minuitur. ſi autem flumen cœpit plus de terra occupare, ut quia creuit alio flumine adiun-

---

dē, ut ne- quid impe dimēto, ſit quo mi n⁹ uehicu lū tranſe- at. Quod ſi q in cō- ductis ędi b⁹ habitāt quod ędiū dominus eas nō re- paret ipſi reparaue rint, eum ſumptum in penſio- nē reputa bunt. Pro curent in- ſup ne qd ante offici nas ꝓpoſi tū ſit, præ terquā ſi fullo ueſti menta ab excoctiōe ad auram re... uel faber rotas expo nat, ut ta- mē ita col locent, ne impedi- mēto ſint ducēdo ue hiculo. Sed neque rixari in itineribus neque ſter cora ꝓii- cere, neq; mortici- na, aut pel les iactare permittāt.

† Ergaſte rium Græ cè, offici- na dicitur Latine.

uide in hunc locū Alc. lib. præter. ij. hoc ipſo tit. Eſt au tē Græcis τέκτων faber, præ ſertim li- gnarius.

† recepta in P. ri.

† Et pro idest M. in Glo. Fa cul. §. nos q. in uet. & ueri. Si ue afferamus. & in illa glo. quot alijs modis ponatur.

† Hoc edi ctum ele- ganter ex plicat Ci- ce. in ora. pro Cecin na.

adiunctoibene hoc caſu creſcet ripa. [Si inſula.] Inſula in flumine publico nata eſt: In ea aliquis facit opus. dicitur quod uidetur non in publico facere: & ſic ceſſat hoc interdictum. nam hęc inſula non eſt publica, ſed illorum, qui habent ibi iuxta agros: niſi iſti agri ſint limitati, id eſt, limitibus aſſignatis: quia tunc eit non accreſcit inſula: ſed occupantis fiet. & quod dixi in inſula, idem eſt & ſi flumen alueum dereliquit: & per alium locum cœpit currere: nā alueum antiquum deſinit eſſe publicum, & fit illorum, qui habent prędia ibi iuxta. unde ſi fiat opus aliquod in tali alueo, ceſſat hoc interdictum. Idem eſt & ſi flumē derelinquit alueum nouum quod fecerat. nam hoc non reuertetur ad antiquos dominos: ſed fiet eorum, qui habent prędia ibi iuxta. [Si foſſa.] Foſſa quędam eſt manu facta, per quam currere incipit flumen: publica ex hoc fit: & ſi aliquid amodo in ea fiat, habet locum hoc interdictum: ſecus ſi flumen inundauit agrum meum, non alueum ibi faciendo. nam non fit publicus ager meus. & ſi quid operis fiat in agro meo prędicto, non habet locum hoc interdictum. idem eſt, ſi flumen uadat circunquaq; agrum meum: nam meus ager remanet, nec hoc interdictum habet locum ſi quid operis fiat in eo. Idē. & ſi fiat in flumine priuato. [In publico flumine.] Nunc exponit hoc uerbū in flumine: & dicit quod ſit in aqua fluminis, dicitur fieri in flumine. ſi autē ſit in ripa aliquod opus, non dicitur fieri in flumine. Poſtea dicit: non uetatur omne opus fieri in flumine publico, uel eius ripa: ſed illud tantum opus quo facto deterior ſit ſtatio, ubi naues appodiantur, uel nauigatio fiat deterior: & ſic apparet, quod in flumine nauigabili habet locum hoc interdictum: at in flumine non nauigabili non uidetur habere locum: ſed æquius eſt, ut dicamus ſi opus fiat in flumine non nauigabili, ita quod aqua ſiccetur, uel aquę curſus impediatur, utile hoc interdictum dari, ut liceat hoc opus tolli. Poſtea exponit uerbum ſtatio poſitum in edicto. Poſtea exponit uerba ultimi edicti: hæc ſcilicet, iter nauigij deterius fiat: nā intelligo ſiue ipſum nauigium fiat deterius per hoc opus, ſiue nauis, ſiue iter iuxta aquam fiat deterius quod iter iuxta aquam cauſa nauigij erat: & ut breuiter dicam, qualitercunque nauigatio incommodior ſit per hoc opus, habet locum hoc interdictum.

[Labeo ſcribit.] Si feciſti opus in ripa per quod impeditur uſus nauigandi, licet cauſa ripę tuendę feceris, non propter hoc te defendes: ſed hæc eſt iuſta exceptio faciendi opus. quaſi dicat ſe feciſſe lege concedente, ut conceditur ĩ. l. proxi. Secundo dicit: hoc interdictum habet locū & in opere quod fit in mari, per quod portus, ſiue ſtatio, ſiue nauigatio impediatur. Tertio dicit: hoc interdictum utile datur & quando opus fiebat in flumine publico non nauigabili. [Deinde ait pretor.] In hoc ponit aliud edictum cuius ſenſus eſt: ſi facit opus in flumine publico, uel eius ripa, ſiue immiſſum ab alio habeas, per quod ſtatio, ſiue iter nauigij deterior fiat: ait prætor ut illud opus reſtituas. Secūdo dicit: primum edictum eſt prohibitorium, ſecūdum reſtitutorium: & ad idem ſpectant, ſcilicet ad commoditatem nauigandi. Tertio dicit: qui poſſidet opus per quod impeditur nauigium, licet illud opus non fecerit, tenetur hoc interdicto. ſcilicet ut reſtituat, ſiue deſtruat opus illud. Fran. Accurſius.

quid in flumine publico, ripave eius immittas quo ſtatio, [a] iterve nauigio [b] deteri[*] ſit, fiat. [c] Flumē à riuo [d] magnitudine diſcernēdū eſt, aut exiſtimatione [e] circūcolētiū. Itē fluminū quędam ſunt perennia, † quędā torrentia. Perēne eſt, quod ſemp[f] fluit. i. ἀέναος. † Torrens † eſt quod tantum hyeme fluit, hoc eſt, χειμάρρους. † Si tamen aliqua [g] ęſtate exaruit, quod alioquin perenne fluebat, non ideo minus [h] perenne eſt. Fluminū quędā publica ſunt, quædam non. Publicum flumē [i] eſſe Caſſius definit, quod perenne [k] ſit. hæc ſnīa Caſij (quā & Celſus ꝓbat) vr̃ eſſe ꝓbabilis. Hoc interdictum ad flumina publica pertinet. Si autem flumen priuatum ſit, ceſſabit interdictum. Nihil enim differt à cæteris locis priuatis flumen priuatum. Ripa autem ita rectè definitur, id [l] quod flumen continet, naturalem [m] rigorē curſus ſui tenens. Cæterum ſi quando uel imbribus, uel mari, uel qua alia ratione ad tempus excreuit, ripas nō mutat. Nemo denique dixerit Nilum, q incremento ſuo aegyptum operit, ripas ſuas mutare, uel ampliare. Nam cùm ad perpetuam ſui mēſuram redierit, [n] ripę aluei eius muniendæ ſunt. Si tamen flumen naturaliter creuit, ut perpetuum incrementum nactum ſit, uel alio flumine admiſto, uel qua alia ratione: dicendum eſt proculdubio, ripas quoque eum mutaſſe: quemadmodum ſi alueo mutato, alia cœpit [o] currere. Si inſula in publico flumi-

* ꝟ. Fl. nauigio deterius ſit. melius fortè deter, uel deterior.

† Quæ ſunt Flumina perennia docet Ariſto. libro meteor. i. ca. 13.

† i. ſemper fluens, perennis.

† Hæc uerba, eſt qđ tantū hyeme fluit: hoc eſt, de ſunt in P. Fl.

† i. hyeme fluent torrent.

a Statio. ubi naues tutę ſtant: ut ĩ. ead. l. §. ſtationem. Accurſius.

b Nauigij. alias nauigio id eſt propter nauigium.

c Sit, fiat. ſit in præſenti, fiat in futuro: ut ſup. ne qđ in loco publico. l. ij. §. deinde ait pretor.

d Flumen a riuo. Hic riui nomine aqua fluens accipitur. Accurſius Florentinus legum doctor.

e Exiſtimatione. id eſt, opinione: ſic & ſup. de fun. inſtru. l. cum de lanionis. §. aſinam.

f Semper. a id eſt, ſine fine. ſic & C. de diuer. reſcr. l. ij.

g Aliqua. Id eſt, aliquibus temporibus, ita quod plerunq;. ſic ĩ. e. §. ripa. & inſt. ad l. Aquil. §. is autem.

h Non ideo minus. idem ergo per cōtrarium eſt in torrente.

i Publicum flumen. ſcilicet, l. i. demum. alia et enim ſunt priuata: ut Rapo, & Mellum zeltū. Azo ſed uia: publica dicitur cuius ſolum eſt publicum, ut ĩ. ne quid in loco publi. l. ij. §. niam.

k Perenne, id eſt, perpetuū: & ſic nō omni tpe fluat.

l Id. ſ. eſt ripa quod continet &c. ſi flumen eſt accuſatiuus. ripa dico tenens. ſcilicet alueo cituque.

m Naturalem. i. conſuetum curſum ſui, id eſt fluminis. cæterum &c. uel dic flumen dico continens &c. & hoc ſubijcit cæterum &c. & facit ĩ. eo. l. penult. & ĩ. de uerb. ſignific. l. litus & inſtit. de rer. diuiſi. §. eſt autem. & ĩ. ea. §. item fluminum. & ſup. de acqui. re. domi. l. adeo. §. inſula. in fin. & C. de allu. & paln. l. ij.

n Redierit. id eſt, naturalem, quam & ſolet tenere.

o Cœpit. facit ſup. de acquiren. rerum domi. l. ergo. §. alluuio. Accurſius.

† Nota quod ex eo, qđ uerbū fiat denotat futurū tempus, adde gl. concor. & amplio ri modo loquētem in cap. j. §. ipſas actiones. de reſcript. in pragma. ſanc. ſ uerbo, fiant.

a Mando. in Glo. Fa cul. §. Nos qui, inuer. ſemper.

Si limi-

[a] Si limitati. Id eſt, certis finibus determinati, ut nulla occaſione dominium eorum poſſit augeri. & quod hic de inſula dicitur, idem eſt de iure alluuionis, ut ſupra, de acqui. re. do. lege, in agris. alias eſt in litera milita res agri, id eſt, militibus aſſignati.
[b] Poſſidēt. ad hoc ſupra, de acquirend. re. do. l. adeo. §. inſula. & l. inter eos.
[c] Fecit. hoc eſt nouus.
[d] Publicum. totum. Idem ſi pars ad nauigiū ex Rheno, uel aqua, quæ ex Sauiana trahitur ad ciuitatem: niſi dicas quia non eſt perenne omne priuatum: ut ſupra. §. fluminum.
[e] Si amnis. facit in ſtitut. de rer. diui. §. inſula.
[f] Vtile. ſi ex eo non nauigabili aliud nauigabile fiat: ut J. §. ſi in mari. & §. ſequenti. & l. quominus. ſecūdum H. uel Azo. etiam ſi nō fiat illud nauigabile: ut quia caput ad mare tenet. An autem per Rhenū fiat aliud nauigabile, ut Padus: quod uidetur: quia ſi Rhenus & alias ibi non immittāt, ſcilic. caput, redditur non ita aptū ad nauigādum.
[g] Stationem. ad hoc infra, de uerbo. ſign. l. portus.
[h] Locus demonſtratur. ſcilicet ſtationis urb. Accur.
[i] Nauem. ſic accipitur C. de ſacroſanctis eccle. l. iubemus nullam. in fin. & ſic not. duobus modis dici nauigium.
[k] Si pedeſtre. qd' eſt iuxta aquam, quo itur quandoque funibus trahendo, quod dicitur reſtata, uel piarda uulgariter: uel de eo per quod deſcenditur, uel itur ad aquam, ſiue naues.

ne nata fuerit, inq; ea aliquid fiat: nō vī in publico fieri. Illa n. inſula aut occupantis eſt, ſi limitati [a] agri fuerūt: aut ei*, cuius ripā ꝯtingit: aut ſi in medio alueo nata eſt, eorum eſt, q̄ prope utraſque ripas prædia poſsident. [b] Simili modo & ſi flumen alueum ſuum reliquerit, & aliā fluere ceperit: quicq̄d in uetere alueo factū eſt, ad hoc interdictū non pertinet. Non enim in flumine publico factum erit, ꝙ eſt utriuſque uicini. At ſi limitatus eſt ager, occupātis alueus fiet: certè deſinit eſſe publicus. Ille ēt alueus, quē ſibi flumen fecit, [c] et ſi priuatus ante fuit, incipit tñ eſſe publicus: quia impoſsibile eſt, ut alueus fluminis publici non ſit publicus. Si foſſa manu facta ſit, per quam fluit flumen publicum, [d] nihilominus publica fit; & ideo ſi quid ibi fiat, in flumine publico factum uidetur: aliter atque ſi flumen aliquam terram inundauerit, non alueum ſibi fecerit. tunc enim non fit publicum, quod aqua coopertum eſt. Item ſi amnis [e] aliquid circumeat. ſciēdum eſt, manere eius, cuius fuerat. Si quid igitur illic factum eſt, non eſt factum in publico flumine. Nec pertinet ad hoc interdictum, ſi quid in priuato factum ſit: nec quidem ſi in priuato flumine fiat. Nam quod fit in priuato flumine, perinde eſt, atque ſi in alio loco priuato fiat. In publico flumine factum accipere debemus quicquid in aqua factum eſt. Nā ſi quid extra factum ſit, nō eſt in flumine factum: & quod in ripa fit, non uidetur iu flumine factum.

Nō aūt omne, ꝙ in flumine publico, ripave fit, coercet ꝑtor: ſed ſi q̄d fiat, quo deterior ſtatio, & nauigatio fiat. Ergo hoc interdictū ad ea tm̄ flumina publica pertinet, quę ſunt nauigabilia: ad cętera nō pertinet. Sed Labeo ſcribit, non eſſe iniquum etiā ſi quid in eo flumine, qd' nauigabile non ſit, fiat, ut exareſcat, uel aquę curſus impediatur: utile [f] interdictum competere, ne uis ei fiat, quò minus id opus, quod in alueo numinis, ripave ita factum ſit, ut iter, curſusve fluminis deterior ſit, fiat: tollere demoliri, purgare, reſtituere uiri boni arbitratu poſsit. Stationem † [g] dicimus † a ſtando. Is igitur locus demobſtratur, [h] ubicunque naues tutè * ſtate poſſunt. Ait prætor: Iterque nauigio deterius ſit, * fiat. Hoc pro nauigatione poſitum eſt. Imo nauigium ſolemus dicere etiam ipſam nauem. [i] Iter ergo nauigij poteſt & ſic accipi, Iter nauis deterius fiat. Nauigij appellatione etiam rates continentur: quia plerunque & ratium uſus neceſſarius eſt. Si pedeſtre [k] iter impediatur, non ideo minus iter nauigio deterius fit. [l] Deterior ſtatio, itemque iter nauigio deterius fieri uidetur, ſi uſus eius corrumpatur, uel difficilior fiat, minor, aut rarior, aut ſi in totum auferatur. Proinde ſiue deriuetur aqua, ut exiguior facta minus ſit nauigabilis: uel ſi dilatetur, aut diffuſa breuem aquam faciat: ſiue contra ſic coāguſtetur, ut * rapidius [m] flumē faciat: uel ſi quid aliud fiat, quod nauigationē incommodet difficilioremve faciat, uel prorſus impediat: interdicto locus erit. Labeo ſcribit, non eſſe dandam exceptionem ei, qui interdicto conuenit. † Si nō [n] ripę mutandæ cauſa factum ſit: ſed ita excipiendum ait, † Extra quam [o] ſi quid ita factū ſit, uti lege fieri licuit. Si in mari aliquid fiat, Labeo ait, competere † utile [p] inter-

[l] Deterius ſit. Vnde nō competit hoc interdictum.
[m] Rapidius. Facit ſupra, de aqua pluuia arc. l. j. §. ij. Azo.
[n] Si non. Verba exceptionis: quæ nō debet dari: rectè interdiceres ſi nō &c. Accur.
[o] Extra quam. Et hæc uerba exceptio. rectè agitur, ſi quid factum ſit extra quā uti. &c. lex autem permittit quandoque ut infra, lege proxim. uel ſic: rectè ageres niſi, quia faci lege permittente, uel principe.
[p] Vtile. aliàs utile, alias tale. Sed cōtra ī. de ope. no nun. lege prima. §. nunciatio, uerſicu. quod ſi quis

† Statio quot modis accipiatur, Mando. ſuper. ſigna. Gratiæ. titu. de Indulgen. uerſ. ſtationes autem.
† In P. F. & in manuſcriptis exempl. a ſtatuēdo.
* P. F. tutò, aliàs legi poſſet tutę.
* Sit, nō eſt in P. F.
* Aliàs & In P. F. aut niſi tl pg. &c.
† In hanc ſhiam pulchrè Cic. ſcdo Rhetoricorū, & But. in commen.
† In P. F. tale interdictum.

ſi quis in mari.

a Putat. ut exemplo interdicti de flumin. pub. hic interdicatur, ſicut de mari dictum eſt mutatis uerbis tantum cum eadem ſit ſententia, ſecundum Roge.

b Superius. facit ſup. ne quid in loco publ. l. ij. §. prætor ait ꝙ in uia.

dictum, Ne quid in mari, inve litore, quo portus, ſtatio, iterve nauigio deterius fiat. Sed & ſi in flumine publico nō tñ nauigabili fiat, idē putat. [a] Deinde ait prætor, Quod in flumine publico, ripave eius fiat, ſiue qd in eo flumine, ripave eius factū immiſſumve habeas, quo ſtatio, iterve nauigio deterius ſit, fiat, reſtituas. Superius [b] interdictum prohibitorium eſt, hoc reſtitutorium ad eandem cauſam pertinens. Iubetur autem is, qui factum uel immiſſum habet, reſtituere quod habet: ſi modo id, quod habet, ſtationem uel nauigium deterius faciat. Hæc uerba, Factum habes, uel immiſſum habes, oſtendūt nō eū teneri, qui fecit uel immiſit, [c] ſed qui factū, uel immiſſum habet. Deniq; Labeo ſcribit, † auctor [d] tuus aquā deriuauerit, teneri te hoc iterdicto, ſi ea utaris.

Hæc lex tria facit, prima ponit dictū uſque ibi, Si modo, ibi, dictum ſuum limitat, uſque ibi, Sed & ſi, ibi, ponit limitationis exemplum uſq; in finem. Bar.

Pomponius lib. xxxj. ad Sabinum. II.

QVo minus publico ex flumine ducāt aqua, [e] nihil īpedit; niſi Imperator, aut ſenatus uetet; ſi mō ea aqua in uſu publico non erit. Sed ſi aut nauigabile eſt, aut ex eo aliud nauigabile fit, non permittitur [f] id facere.

c Hæc uerba, immiſſū, hēs ſiue hēas nūc: ſiue non. quod dic ut ſupra, ne quid in loco publ. l. ij. §. reſtituas.

d Auctor. id eſt, uenditor.

QVO minus. CASVS. Ex flumine public. pōt duci aqua: niſi Imperator, aut ſenatus uetet. & hęc ſunt uera, quando flumen non eſt nauigabile, uel ea eo non fiat aliud nauigabile. de his enim fluminibus nō poſſet duci aqua, cum hoc lex uetat. Fran. Accurſius.

e Aqua. non tamē per uiam publicam: ut ſup. de aqua plu. arcen. l. ſi in publicum. §. finali. & facit ſup. de ſeruit. ruſtic. prædio. l. imperatores. Quid ſi ducebā aquam ea flumine. infra. ſed alius incipit ducere ſupra, ita quod me impedit, an poteſt? uidetur quod ſic ꝑ l. iſtā. Arg. contra. ĩ. tit. j. leg. j. §. ſunt autem qui. & ſup. ne quid in loco publ. l. ij. §. merito. & uidetur uerius. Acc.

f Non permittitur. a lege. etiam ſi princeps permitteret, niſi diceret non ob. le. iſta, uel alia, ut ſup. de aqua plu. arcen. l. ſi autē. §. fi. & eſt arg. inſti. de hęr. qua. & differ. §. teſtamenti. Itē ad hoc quod princeps, & ſenatus æquiualeant in concedendo, facit ſup. de aqua pluu. arcen. l. quod principis. & qd not. in l. ſin autem. in fi.

† In P. F. ſi actor.

Principes & ſenatus æquipolent in cō cedendo.

FLumina. CASVS. Flumina publica quæ fluunt, & ripæ eorum ſunt publicę. ripa autem dicitur quæ continet pleniſſimum flumen. & ea loca cedunt ripæ, quæ incipiunt uergere, ſiue declinare uerſus aquam uſque ad aquam. nam ripæ, & prædicta loca ſunt pub. quo ad uſum. Fran.

g Publicę ſunt. quo ad uſum, ſed flum. etiam quo ad ꝓprietatē: ut ſ. de rerum diu. l. nemo. in fi. & l. riparū.

Pau. li. xvj. ad Sab. III.

FLumina publica, q̄ fluūt, ripęque eorū publicæ ſunt. [g] Ripa ea putatur eſſe, quæ pleniſſimū flumen continet. [h] ſm [i] ripas fluminū loca nō oīa publica [k] ſunt, cū ripę cedant, ex quo primum a plano uergere incipit uſque ad aquam.

Sceuo. li. v. reſp. IIII.

QVæſitū eſt, an is, q in utraq; ripa fluminis publici domum habeat, pontem priuati iuris facere poſſit? Reſpondit, non poſſe. [l]

TITVLVS XII.

NE QVID IN FLVmine publico † ripave eius fiat, quo aliter aqua fluat, atque uti priore ęſtate fluxit.

Diuide titulum iſtum in duas principales partes. In prima ponit interdictum prohibitorium. In ſecunda interdictum reſtitutorium: ſecunda ibi, Deinde ait prætor. Itē prima ſubdiuiditur in quinque. Primo ponit uerba edicti. Secundò narratiunculā quendam per medū ſummarij cuiuſdā. Tertio exponit edictū. Qartò quæſtiones aptat ad primum edictum. Quinta declarat cui, & contra quos hoc edictum cōpetit, Secunda ibi, Hoc interdicto. Tertia ibi, Ait prætor. Quarta ibi, Si quis ex riuo. Quinta ibi, Hoc interdictū Cuius ſecūda pars principalis ſubdiuiditur in duas Primo ponit uerba edicti reſtitutorij. Secundò differentiam oſtendit inter hæc duo interd. et a ſecunda ibi, Hoc interdictum.

h Continet. quod & habes ſup. lege j. §. ripa.

i Secundum. id eſt iuxta.

k Publica. aliqua ergo. & hoc ſubijcit. cum ripæ &c. & dic ripæ datiuus: & cedant ſcilicet loca, & dic cedunt, ut ſint publica quo ad uſum, quod dicit uſque ad aquam, id eſt, naturalem curſum aquæ, ſiue unde naturaliter cōſueuit fluere. Quid ergo ſi inter duos montes currit? Et uidetur uſque ad cacumen montis eſſe publicum: cum ſem per uergit ad aquā. ſed dic uergit propter attractionem aquæ: ſed in prædicto caſu [illegible] ſic. Sed quid, ſi nil uergit propter tractionem aquæ, quia ſaxoſu. eſt uſque ad aquam? Reſpond. dicam eſſe publicum uſque ad locum quo pleniſſimum flumē excurrit: ut & ſ. pro xi. & arg. ĩ. de uerbor. ſign. l. litus.

QVæſitum eſt. CASVS. Habeo prædia ex utraque parte fluminis. uolo facere pontem ſupra flumen. dicitur quod non poſſum. & ſic eſt lex contra nos. habemus enim pontem pulcherrimum ſupra flumen in noſtra uilla delectabili, nomine Ricardina. ſed hæc lex non nocet, cum conſuetudo nīæ ciuitatis ſit in cōtrariū: ſ. uias enim publicas uidemus quotidie fieri ſolatia. & ſuper fluminibus pontes. Franc.

l Non poſſe. idē in domibus quod hic, ut ſ. ne quis in loco pu. l. ij. §. tractatum. Acc.

s Adde Bal. in tit. ff. de rerū di. col. vj. ver. ſed dubitat cum appendici b, et Bar. Cep. in ti. de rip. & in ti. de ſeru. ruſt. pręd.

† In P. F. nō eſt, ripave eius.

Differt à ſuperiori tit. quia illud propter nauigā tiulitatem,hoc propter agrorū, uel aliam quam nauigij prohibet in flumine fieri.Itē ille de nauigabili,uel quaſi dicit,hoc de oī flumine:vt infra l. j. circa prin. Item differt ab inferiori,quia hic prohibetur fieri in publico,ibi contra uetat fieri uim facienti, & utenti.Acc.

Vlp.li.lxviij.ad edic. I.

AIt prætor: In flumine publico, inve ripa eius facere, aut in id flumen, ripamve eius immittere, quo aliter aqua fluat, quam priore æſtate fluxit,ueto.

Hoc interdicto proſpexit p̄tor, ne deriuationib. minus [a] . p̄ceſsis flumina exareſcant,* uel mutatus alueus uicinis aliquā iniuriam [b] afferat. Pertinet aūt ad flumina publica, ſiue nauigabilia ſint, ſiue non ſint. Ait prætor: Quo aliter aqua fluat, [c] quàm priore æſtate fluxit. Non oīs ergo qui immiſit,uel qui fecit, tenet: ſed qui faciendo, uel immittendo efficit aliter, quàm priore æſtate fluxit,aquam fluere. Quod autem ait,aliter fluat, nō ad quantitatem [d] aquæ fluentis pertinet, ſed ad modum, [e] & ad rigorē curſus aquæ referendum eſt. Et gñaliter dicendum eſt,ita demum interdicto quem teneri, ſi mutetur aquæ curſus per hoc, qđ factum eſt:dū uel depreſſior, uel altior fiat aqua, ac per hoc rapidior ſit cū incommodo accolentiū. & ſi quid aliud uitij accolæ [f] ex facto eius,qui cōuenitur,ſentiant,interdicto locus erit: Si quis ex riuo tecto [g] per apertū ducere uelit: [h] uel ꝗ, q. ante [i] aperto duxit, nūc operto uelit, [k] interdicto teneri placuit: ſi mō hoc factum eius incōmodū circacolentib. afferat. Simili mō & ſi incile [l] ducat,uel alio loco † faciat, [m] aut ſi alueū fluminis mutet:hoc interdicto tenebit̄. Sunt qui putant ꝗ excipiendum hoc [n] interdicto, Quod eius ripæ muniendæ cā [o] nō fiat: ſcilicet,ut ſi quid fiat,quo aliter aqua fluat:ſi tamen ripę muniendæ cauſa fiat,interdicto locus non ſit. Sed nec hoc quibuſdam placet. Neque em̄ ripæ cum incommodo accolentium muniendæ ſunt. Hoc tamen iure utimur, [p] ut prætor ex cauſa æſtimet, an hanc exceptionem [q] dare debeat. Plerunque enim utilitas ſuadet, iſtam exceptionem dari. Sed etſi [r] aliqua utilitas uertatur eius, qui qui-

AIt prætor. CASVS. primo ponitur edictum,cuius ſenſus eſt, ne quid fiat in flumine publico, uel eius ripa per quod aqua aliter fluat, quàm priore æſtate conſueuit fluere. Secūdo loquitur Vlpia. & dicit: hoc edicto ꝑſpicitur ne deriuationibus flumina exareſcant: & ne mutatis alueis uicinus damnum inferatur. & habet locū in flumine nauigabili, & non nauigabili: & is demum hoc interdicto tenetur qui fecit opus, uel aliqd immiſit,per qđ aqua aliter fluat, quā priore æſtate conſueuit fluere: nec inſpicitur currat minus aquæ, uel plus per hoc opus:ſed ſi mutetur aquæ curſus, cum uel depreſſior fiat aqua, uel altior, & ſic rapidior: & ſic læ dantur ex hoc accolentes circunquaque flumen. Si quis ex riuo. Siue ducebā aquā per riuum coopertum,& nunc prædictum riuum aperio, uel econtra: & hoc ſit damnum colentiū agros ibi iuxta iter: ſi immutem alueū fluminis,hoc interdicto teneor. Secūdo quęrit, an ſubueniatur ei qui fecit opus cā ripę muniendæ licet per hoc opus aqua aliter curat? & vī quod non:cū ex hoc opere lædantur uicini.de æquitate tū dicas cōtrarium:vt ipſe non teneat. Idem & ſi muniat agrum ſuum ripis magnis, ſiue aggeribus, ut per hoc defendat agrum ſuum à flumine. nam non tenetur,licet per hoc curſus aquæ mutet. Tertio dicit:bene dixi teneri eum,qui facit opus, per quod aqua aliter fluit, & bene dixit prætor priore æſtate:cum in æſtate magis ſit certus curſus aquæ,quam in hyeme. Æſtas autem finitur in autumno. & ſi in fine ęſtatis ago de opere quod hac ęſtate eſt factum, inſpicitur principium præcedentis æſtatis,nō ꝓximæ: & dat hoc interdictū cuiqꝫ ex populo & contra eū qui facit ut aqua aliter fluat quā ſit conſueta. datur & in hæredem: & dic de hoc ut in gl. Deinde ait prætor. Nunc ponit aliud edictum,& eſt ſenſus: Si habes factum aliquid uel immiſſum in flumine publi. uel in ripa eius:per quod aqua aliter fluat, quam priore æſtate:debes id reſtituere,ideſt deſtruere. Secundo dicit,hoc edictum reſtitutorium eſt, & ad opera iam facta locum habet: primum autē prohibitoriū eſt,& nondū facto opere locum habet. Item tenetur qui dolo malo fecit quo minus haberet factum,ideſt poſſideret,& tenebitur hoc interdicto, & ueniet intereſſe. Franc.

P.F. exareſcant.

[a] Minus. ideſt nō, à principe enim, uel à ſenatu eſſet facienda. Accur.

† Fiat.

[b] Iniuriam. l. damnum:vt inf. de Iniurijs. l. j circa prin.

[c] Aqua fluat. facit ſup. de ſer. corru. l. j. §. perſuadere. & inf. de uerb. ſign. i. ſępe. Accur.

[d] Ad quantitatem. i. quod currat minus, uel plus, niſi qualitas curſus mutetur, quod uel citior, uel tardior, uel ſtrictior. uel latior, uel altior, uel depreſſior ſit, ita quod ſit incommodum uicinorum.

[e] Ad modum. i. qualitatem. uel, i. ut eo modo fluat ut priore æſtate.

[f] Accolæ. alias accolentes. Acc.

[g] Si quis ex riuo tecto. i. cooperto: quod licebat.

[h] Ducere uelit. id eſt,qui ante ducebat per riuum coopertum, nunc uult ducere per apertum.

[i] Ante. id eſt, priori æſtate. Accur.

[k] Velit. ſcilicet, ducere.

[l] Incile. locus ubi lapis,uel terra inciditur, ut aqua de flumine trahatur:ut inf. de riuis. l. j. §. incile. — Incile quid ſit.

[m] Faciat. quam fuerat, ſcilicet incile.

[n] Excipiendum hoc. id eſt, exceptione repellēdum, hoc, ſcilicet, modo &c. quaſi dicat, bene me conuenires, niſi ripæ muniendæ cauſa facerem.

[o] Muniendæ cā. ſm quorundam opinionem. Acc.

[p] Vtimur. ſpretis prædictis ſententijs.

[q] Exceptionem dare. ſupra, tit. j. l. j. §. Labeo. contra. ſolu. ibi erat damnum nauigij: hic autem non erat uicinorum.

[r] Sed & ſi. & ita demum &c. Azo. uel melius non

ſolum

in flumine publico fecit, (pone.n: grande damnũ flumẽ ei dare ſolitũ, ꝓdia eius depopulari) ſi fortè aggeres, aut q̃ aliã munitionẽ adhibuit, ut agrum ſuũ tueretur, eaq; res curſum fluminis ad aliqd [a] immutauerit: cur ei nõ ↄſulatꝰ? [b] Pleroſq; ſcio ꝓrſus flumina auertiſſe, alueoſq; mutaſſe, dũ ꝓdijs ſuis ↄſulunt. Oportet. n. in huiuſmodi rebus utilitatem [c] & tutelam faciẽtis ſpectari, ſine iniuria [d] utique accolarum. [e]

Is autem hoc interdicto tenetur, qui aliter facit fluęre, quàm priore ęſtate fluxit. & idcirco aiũt prætorem priorem ęſtatẽ cõprehendiſſe: quia ſemper certior eſt naturalis fluminum curſus æſtate, quam hyeme. Nec ad inſtantem [f] æſtatem, ſed ad priorem hoc interdictũ refertur: quia illius æſtatis fluxus indubitatior [g] eſt. Aeſtas ad æquinoctiũ autumnale refertur: [h] & ſi forte æſtate interdicetur, [i] proxima ſuperior æſtas intuenda erit. Si uerò hyme, tunc non proxima [k] hyemi æſtas ſed ſuperior erit inſpiciẽda. Hoc interdictum [l] cuiuis ex populo competit: ſed non aduerſus omnes, uerùm aduerſus eum, † qui id egit, [m] ut aliter aqua flueret, cum ius non haberet. Hoc interdictũ & in hæredes [n] competit. Deinde [o] ait ꝑtor: Quod in flumine publico, ripave eius factum, ſiue quod in flumen ripáve eius immiſſum habes, ſi ob id aliter aqua fluat, atque priore æſtate fluxit, reſtituas. Hoc interdictum reſtitutorium proponitur. ſuperius [p] enim prohibitoriũ eſt, & pertinet ad ea, quæ nondũ facta ſunt. Si quid igitur iam factum eſt, per hoc interdictum [q] reſtituetur. Si quid ne fiat, ꝓſpicitur: ſuperiore interdicto erit utendũ. & ſi qd poſt interdictũ reditum fuerit factũ, coercebitur. [r] In hoc interdicto reſtitutorio non eſt iniquum (ut labeo ait) uenire, ét ꝙ dolo malo factum eſt, quò minus haberes. [s]

TITVLVS XIII.

VT IN FLVMINE publico nauigare liceat.

Vlpia. li. lxviij ad edi. I.

PRætor ait: Quò minus illi in flumine publico nauem, ratẽ

ſolum muniendæ eius ripę. ſed &c. & facit C. de palu. l. j. & infra tit. ij. l. j. § is autem. Acc.

[a] Ad aliquid. id eſt. aliquantulum.

[b] Conſulatur. q. d. bene conſulitur.

[c] Vtilitatem. maximam. Accur.

[d] Sine iniuria. Maxima. ad quod eſt C. de preci. impe. offa. l. ij. & ſ. ne quid in loco pub. l. ij. §. ſi quis quod. uerſi. aduerſus. & § ſi quis à principe. & ſup. de aqua pluuia. l. j. §. de eod. in fin. & ſup. de ædil. ædict. l. quis ſit fugitiuus. §. apud. & ſup. de ſeruitu. ruſti. præ. l. Imperatores.

[e] Accolarum. alias accolentium.

[f] Nec ad inſtantẽ. i. præſentem.

[g] Indubitatior eſt alias indubitabilis, & alias indubitatior.

[h] Refertur. † ut ſ. tunc finiatur, at inci pit in æquinoctio uernali. & hoc largè accepto uocabulo: & ſic continet ſex menſes: vt ĩ. de aqua quoti. & æſti. l. j. §. æſtatem. Sed ſtricte continet tres: cũ in quatuor partes diuidaẽ annus ſecundũ cõputũ. ſ. hyemẽ, uer, æſtatem, & autũnum: & quælibet pars habet tres menſes: & eſt æquinoctium autumnale in nocte Sancti Matthæi: & ſic decimo die exeunte Septembri: ſed uernale decimo die exeunte Martin: & per conſequens poteſt ſcire qualiter etiam quatuor tpa diuiduntur accepto medio inter prædicta & dicitꝰ æquinoctium, quia dies, & noctes coæquantur. quod bis in anno contingit: ſcilicet in Autumno, & Vere: vt inf. de aqua quoti. & æſti. l. j. §. æſtatem. Accur.

† Iſta gl. eſt not. ſecundũ Bartol. ad hoc quod ęſtas largo modo ſumenda comprehendit ſex menſes: ſed ſtricto modo cõprehendit tres tãtum: qđ facit ad multa quæ uidere poteris in l. j. §. æſtatẽ. ĩ. de aqua quotid. & æſti.

[i] Interdicetur. id eſt, de eo quod de hac æſtate fuit factum, interdicetur: adeo quod ſi in fine æſtatis ago, inſpicietur qualiter cucurrit etiam in principio pręcedentis æſtatis: & ſic ferè per xviij. menſes retro. Si autem in fine hyemis ago, inſpicitur etiam principiũ prioris æſtatis, non dico proximæ, ſi forte in principio fluxit, non poſtea: & ſi ferre ad duos annos retro inſpicitur: vt hic ſubijcit, & ĩ. de aqua quotid. & æſti. l. j. §. priorem. Accur.

[k] Non proxima. cũ enim prior ſit inſpicienda, ut uerbi edicti dicit prius aũt proprie quod aliquid habet poſt ſe: ſed proxima æſtas nullam habet poſt ſe: ergo præcedens inſpicitur: vt d. §. priorem. ar. tamen contra Inſtl. de legi. agna. ſuc. § ſi plures. & inf. de uerb. ſign. l. in uulgari. & l. ꝓximus. & l. proximi.

[l] Hoc interdictũ. ſ. prohibitorium, qđ eſt ſup. eod. in prin.

[m] Id egit. alias qui id agatꝰ faciendo. ſ. uel immittendo.

† In P. Fl. qui deneger ni aliter &c.

[n] Et in hæredes. lit. conteſt. cũ defuncto. uel ut præſtet patientiam reſtituendi, uel ut reſtituatur. Sed quomodo reſtituitur quod nec eſt factũ? eſt enim hoc prohibitoriũ † vt inf. §. hoc interdictũ. dic ergo in hæredes nõ quaſi in hæredes, ſed quaſi poſſeſſores. hoc autem dico ne obſit inf. de pop. act. l. fin. ubi dicitur popularem actionẽ non dari in hæredes: hoc autem eſt populare: ut ſup. proximo §.

[o] Deinde. hoc eſt ſecundum edictũ: & eſt reſtitutorium, ſuperius prohibitoriũ. vt inf. proxi. §.

[p] Superius. de quo dictum eſt. ſup. eo. l. j. uſq; ad §. perinde.

[q] Interdictum. ſ. prohibitorium.

[r] Coercebitur. i. deſtruetur hoc interdicto ſecundo. Sed quid ſi primum nõ fuit motum, an ſecundum habeat locum? Innuit hic ꝙ non: ſed hic cõtra: ut ſup. de nou. oper. nũ ciat. l. j. §. j. Accur.

[s] Haberes. Sed qualiter fiet condemnatio hoc caſu? Rñ. pro intereſſe agentis, & iurabitur in litem: ut arg. inf. quod ui aut clã. l. ſemper. §. in hoc interdicto. uel dic ut not. ſup. ne quid in loco public. l. ij. §. penult. Item an ſit populare? Reſpon. ſic, ſicut & ſuperius, ut ſup. §. hoc interdictum cuiuis. Acc.

VT IN FLVMINE PVBLI. &c.

Differt à ſuperioribus, vt notaui ſup. proxi. tit.

PRætor ait CASVS. Ponitur edictum in quo uetatur fieri uim uolenti ducere nauem, ſiue ratem per flumen. Item fieri prohibet uolenti onerare, & exonerare nauem

agere, quove minus ꝑ ripā onerare, exonerare liceat, uim fieri ueto. Itē ut per lacum, foſſam, ſtagnū publicū nauigare liceat, interdicam. [a] Hoc interdicto proſpicitur, ne quis in flumine publico nauigare prohibeaẗ. Sicut enī ei, qui uia publica uti prohibeatur, interdictū ſuprà propoſitū eſt, [b] ita hoc quoq; proponendū ꝑtor putauit. Si priuata ſunt ſuprà ſcripta, [c] interdictū ceſſat. Lacus eſt, [d] qui ꝑpetuam habet aquam. Stagnum eſt, quod tēporalē ꝯtinet aquam ibidem ſtagnantem, quæ quidē aqua plerunq; hyeme cogiẗ. [e] Foſſa eſt receptaculū aq manufactum. [f] Poſſunt aūt ēt hæc eſſe publica. [g] † Publicano planè, q ſtagnum, uel lacum publicū conduxit, ſi piſcari prohibeatur, utile interdictum [h] competere Sabinus cō ſentit, & ita Labeo. Ergo & ſi à municipibus conductum habet, æquiſsimum erit ob uectigalis fauorē interdictū eum tueri. [i] Si quis uelit interdictum tale mouere, Vt locus [k] deprimatur pecoris adpellendi gratia, non debet audiri, & ita Mela ſcribit. Idem ait, tale interdictum competere, Ne uis fiat, quominus pecus ad flumen publicū ripāve fluminis publici adpellaẗ.

TITVLVS XIIII.

DE RIPA MVNIENDA.

Vlp. lib. lxviij. ad edi. I.

Prætor ait, Quo minus illi in flumine publico, ripave eius opus facere, ripæ, agrive, qui circa ripam eſt, tuendi cā liceat, dum ne ob id nauigatio deterior fiat, ſi tibi damni infecti in annos decem [l] boni uiri arbitratu, uel cautum, [m] uel ſatiſdatum eſt, aut per illum non ſtat, quo minus boni uiri arbitratu caueatur uel ſatiſdetur, uim fieri ueto. Ripas fluminū publicorū reficere, munire utiliſsimū eſt. Sicuti igiẗ de uia publica reficienda interdictum propoſitum eſt, [n] ita etiam de ripa fluminis munienda, proponendum fuit. Meritò adijcit, Dum ne ob id nauigatio deterior fiat. Illa enim ſola refectio toleranda eſt, quæ nauigio impedimento non eſt. [o] Is autem, qui ripam uult munire, de damno futuro debet uel cauere, uel ſatiſdare ſecundum qua-

---

nauem in ripa fluminis. Item prohibet uim fieri uolenti nauigare per lacum, per foſſam, & per ſtagnum publicum, & qui prohibetur à prædictis habet hoc interdictum ne prohibeatur. Poſtea loquitur Vlpianus & dicit, per hoc interdictū prouidetur ne uis fiat uolenti nauigare per flumen publicū. ſic & alias poſitum eſt interdictum, ne uis fiat uolenti uti uia publica, ut de hoc habes ſup. ne quid in loco publ. l. ij. §. fin. quę autem dixi de lacu, ſtagno, & ſimilibus, uera ſunt ſi erant publica. Poſtea dicit quid ſit lacus, & quid ſit ſtagnum, & quid ſit foſſa, & prædicta poſſunt eſſe publica & priuata. Poſtea dicit, qui conduxit ſtagnum uel lacum publicum, ſi prohibetur piſcari in eo, habet hoc interdictum utile. Idem ſi à ciuitate quis conduxit lacum Petnſinum. Sed ſi quis uult agere, ut ripa fluminis deprimatur ut ſic pecora poſſint ire inde ad bibendum, non auditur. ſi autem prohibeas me ducere oues adbibendum in flumine publico, habeo hoc interdictum. Fran. Acc.

[a] Interdicam. id eſt interdictum proponam, quo uetabo fieri impedimentum nauiganti. Sed nunquid utile dabitur de mari ad inſtar huius, & ad inſtar uiæ publicæ, de qua ſubijcit? Reſpon. ſic, ut not. ſup. ne quid in loco publico. l. ij. §. ſi quis in mari. Acc.

[b] Propoſitum eſt. ut ſup. ne quid in loco publico. l. ij. §. fi. Acc.

[c] Supra ſcripta. flumen, lacus, ſtagnum &c. Acc.

[d] Lacus eſt. facit ſupra, de acquir. rerū domi. l. lacus. Acc.

[e] Cogitur. alias cogitur, alias colligitur. Acc.

[f] Manufactum. ut ſæpe fit intra caſtra.

[g] Hæc publica. ad quod eſt ff. de uer. ſign. l. litus. ij.

[h] Interdictū. non hoc, ſed ſuperius ſ. de loco publ. fru. l. j in pri. uel dic hoc & illud ſimul cōcurrere hoc caſu. & facit ff. de iniu. l. iniuriarum. j. §. conducturi.

[i] Tueri. alias tueri, & tunc eū. ſ. cōductorē: alias teneri, & tunc eum qui prohibuit conductorem uti. Acc.

[k] Locus. ripę fluminis.

DE RIPA MVNIENDA.
Scilicet publici fluminis.

Prætor ait. CASVS. Primo ponitur edictum, quo eſt cautum ne uis fiat uolenti facere opus cā ripę, agrive, qui circa ripam eſt, tuendi, dum ne ob id nauigatio deterior fiat dum tamen caueat, uel ſatiſdet de damno infecto ſi quid intra decem annos continget, uel paratus ſit cauere, uel ſatiſdare. Poſtea loquitur Vlpia. & dicit, & valde eſt utile reficere ripas. ſic & alias eſt interdictum ꝓpoſitū circa uias publicas reficiēdas, ut habes ſup de uia publi. l. j. & benedixit prętor, dum ne ob id nauigatio deterior fiat. nam ſecus eſſet ſi fieret deterior. Is ergo qui uult reficere ripam fluminis, debet cauere, uel ſatiſdare ſecundum qualitatē perſonæ. quod expone ut in gl. domini mei Acc. Et præſtabitur uicinis qui habent agros ibi iuxta, etiam ſi ſint agri ex alia parte fluminis, & debet præſtari ante opus factum. nam poſt opus perfectum non præſtabitur hæc cautio. ſed ſi damnum det, habet locum ſubſidiaria Aqui. ſ. in factum. Vltimò dicit, ea quæ dicta ſunt in ripa fluminis munienda, habent etiā locū in ripa ſtagni & lacus & foſſæ. F.

[l] In annos decē. i. uſque ad decimum annum, quo finito noua interponitur cautio. Acc.

[m] Vel cautū. idē ꝑtor vř ſibi cōtrarius. nā ſ. de dā. inf. l. ꝑtor. §. de eo. q̄ eſt eōtrs. dicit ſimpliciter ſatiſdandū, hic adijcit uel cautū. Sol. alias ꝑciſè ſatiſdaẗ, ſed hic q̄a publice expedit fieri, q̄ſq; cauet. uel uerius illud cū ea dē diſt. recipit, qua iſtud, qua dices ff. eo. §. it aūt. Ac.

[n] Propoſitum eſt. ut ſup. de uia publi. l. j.

[o] Nu eſt, alias agitur ex illo edicto, ut ſup. de flū. l. j.

[margin] P. F. manufacta.

[margin] Locum hūc reſtitutum debemus Anto. Augu. qui li. j. emedatio. capit. 9. ita ea P. F. legendū admonet.

in ptin. ad quod eſt inſtit. de interdic. §. prohibitoriis.

a Qualitatem. ut ſi ſuo nomine petat quis, ei ſatiſdandum eſt. ſi nomine publico, debet repromitti, ut ſupra, de operis noui nuntia. l. nõ ſolum. §. ſi cum. uel dic econtra, ſi ille qui promittit, caueat ſuo nomine, debet repromittere. ſi alieno, ſatiſdate, ut j. de prætor. ſtipu. l. j. §. ſtipulatio. ſed ſufficit cautio, ſecundum Io. uel dic ſi ſis honeſtæ uitæ, probatæq; ſufficit cautio, ſecundum quoſdam. nec obſt. ſup. de dam. infect. l. prætor. §. de eo. ut in princ. huius l. dixi.

Petẽs munire ripã ſuo nomine debet repromittere: ſi alieno, tenetur ſatiſdare.

litatẽ [a] perſonæ. & hoc interdicto expſſum eſt, ut damni infecti in annos đ cẽ uiri boni arbitratu uel caueatur, uel ſatiſdet. Dabitur aũt ſatis uicinis, ſed & ijs, qui trans flumẽ poſſidebunt. Etenim curandum fuit, ut eis ante opus factũ caueretur. Nã poſt opus factum, perſequẽdi hoc interdicto nulla facultas [b] ſupereſt, ẽt ſi qd damni poſtea datũ [c] fuerit, ſed lege Aquilia [d] experiẽdũ eſt. Illud notãdũ eſt, qđ ripæ, lacus, foſſæ, ſtagni muniendi [e] pͥtor nihil hic cauit, ſed idem erit obſeruãdũ, qđ ĩ ripa fluminis muniẽda.

b Facultas. quia prohibitorium eſt, & non reſtitutorium.

c Datum. alias datum, & alias factum.

d Aquilia. id eſt, ex mente huius, ut in factũ ſit ſubſidiaria Aquil. ut argu. ſup. de ſer. urba. prædio. l. ſi fiſtulæ.

e ſubaudi cauſa.

De ui et de ui armata.

Primum in genere, ſecundum in ſpecie, & eſt idem quod unde ui, & continus. Dictũ eſt ſupra de interdic. adipiſ. poſſ. ut quo. bon. & quo. leg. nunc recuperandæ. Vel dixit de prohibitorijs, nunc de reſtitutorijs: ut inſtit. de interdic. §. j.

PRætor. CASVS. Ponitur edictũ cuius ſenſus eſt, Si deiecisti aliquem de loco quem poſſidebat, uel familia tua deiecit, datur ei interdictum contra te ad recuperandum poſſeſſio. Item ad omne id quod ibi per hoc amiſit, licet ad te nõ peruenit, datur ei interdictum hoc contra te intra annum. de eo autẽ quod uenit ad te, datur ei hoc interdictum perpetuo. Poſtea loquitur Vlp. & dicit, hoc interdictum datur deiecto, & ualde eſt æquum ſubuenire deiecto. & per hoc interdictũ reſtituitur poſſeſſio deiecto. & uis nõ ſolum prohibetur hoc edicto, ſed etiam legibus Iulijs publicorum, & priuatorum, item & conſti. principum. Poſtea dicit, hoc interdictum habet locum cum quis deiicitur de poſſeſſione. & pro ui atroci competit, id eſt in qua dolus ineſt, & eis competit qui deiiciuntur de ſolo ſiue area, ſiue domo, ſiue de ſuperficiaria inſula quis deiectus eſt. pro re autem mobili abrepta, uel ſubrepta non habet locum hoc interdictum, ſed ſufficit furti, & ui bon. rapt. act. ad exhibendum. in caſu tamen hoc fallit. ſi enim in domo, uel in fundo de quo ſum deiectus, erãt res mobiles, & has amiſi, habeo interdictum etiam nomine prædictarum rerum. Si autẽ de naui ſum deiectus, uel de uehiculo, nõ cõpetit hoc interdictum. ſecus ſi de domo lignea, ut de parietibus facta, deiectus ſum, nam habet locum hoc interdictũ: nec refert an deiectus poſſideat ciuiliter, id eſt aio , & corpore, uel animo ſolo, an naturaliter, ut fructuarius, qui poſſidebat pro ſuo, id eſt pro iure quod habebat, hinc eſt quod ſi uir donet fundum uxori, & ipſa deiiciatur, habet hoc interdictum: colonus autẽ, licet deiiciatur de agro quem colit, non habet hoc interdictum. [Ait prætor.] Nunc exponit Vlpia. quædã uerba edicti, hæc. ſ. deiecisti, aut familia tua deiecit. & bene eſt habita mentio familiæ: nam per primũ uerbũ ſcilicet deiecisti, continetur tantum deiiciens. nec ptinet ad eum cuius familia deiecit. tenetur ergo per primũ uerbum qui ſuis manibus deiecit, uel iuſſit aliquibus ut deiiciant. hinc eſt quod etſi familia mea te deiecit meo iuſſu, ego uideor deieciſſe. Poſtea dicit, ſi procurator meus ad hoc conſtitutus te deiecit, & ipſe tenetur, & ego. & uno noſtrũ litis æſtimationẽ pſtante, alter liberat. Idem eſt & ſi aliquem deiecisti ſine meo mandato præcedente: tamen habeo ratam deiectionem: nam teneor, & ſic ratihabitio comparatur mandato. Quod autem de familia dictum eſt in edicto, ſic intelligas, ut ſi ſine meo iuſſu deliquit familia mea te deiiciendo, factum eius emendem hoc modo. Nam id quod ad me peruenit ex illa deiectione, reddam ipſo reſiduo autem liberabor dando familiam pro noxa: nec uideor damnum pati, cum in hoc ſit permiſſum ſeruis damnificare dominos. Appellatione autem familiæ continentur & plures ſerui, & etiam unus ſeruus. ſi deiiciat aliquem, uidetur familia deieciſſe. & appellatione familiæ continentur, & ij, quos tenemus, ut ſeruos, puta libertos, & liberos homines, quos tenemus ut ſeruos noſtros. ſi tamẽ nolo defendere familiam ſeruorũ meorũ quæ deiecit aliquẽ, teneor ſaltẽ quod ex hac deiectione habui reddere. ſi autẽ filius meus, uel famulus ui deiecit aliquẽ, teneor utili hoc interdicto ut reddã qđ ad me peruenit ex hac deiectione. Vltimo dicit, familia tua deiecit me de fundo quẽ poſſidebã, tãdẽ mouet quidẽ tibi qõnem ſeruitutis, dicẽs te nõ eſſe liberũ. tandẽ inchoata liberali cauſa egi contra te hoc interdicto, & poſtea fuiſti liber pronuntiatus. tandẽ probaui qualiter familia tua me deiecit, debes mihi reſtituere poſſ. fundi. hoc dicit, uſque ad §. ſeruus. Fran. Accur.

TITVLVS XV.

DE VI ET DE VI ARMATA.

Vlp. li. lxix. ad edi. I.

PRætor ait, [a] Vnde ut [c] illũ ui deiecisti, aut familia [f] tua deiecit, † de eoq; [g] qđ ille tunc ibi [h] habuit tãtũmodo intra annũ, [i] poſt annũ đ eo, qđ ad eũ, [k] qui deiecit, puenerit, iudiciũ dabo. Hoc interdictum proponitur ei, qui deiectus eſt. etenĩ fuit æquiſſimũ, ui deiecto ſubueniri ꝓpter quod ad recuperandã [l] poſſeſſionẽ

† Vnde ui, et de ui armata hoc interdictũ ubique uocatum, unde ui, et extat apud Cicer. in Oratio. ꝓ Cæcina L. B.

† P. F. de eo, quæq; ille &c.

c Tu. qui conueniris. & conſtrue, dabo iudicium ſupple de ea poſſeſſione reſtituenda unde ui &c.

f Familia. ſi tua uolũtate, alias tu uideris deieciſſe ut j. §. ait ꝑtor. & §. ſe. & ſic fruſtra põeret hicđ familia.

g De eoque. repete dabo iudicium de eo reſti. &c.

h Ibi. i. in ipſa poſſeſſione, mobilia puta uel ſe mouẽtia. & hoc ſecundario, non principaliter, ut j. § illud.

i Annũ. utilẽ, ut j. eo. §. annus. & ad idẽ. C. eo. l. ij. & đ excep. l. licet. & adde nõ diſtincto peruenit ad te, uel non, ꝓpter id quod ſubijcit poſt annũ &c. alias cõdictio p l. ſi q in rantã. C. unde ui. perpetua eſt, ſed ut j. de perp. act. in princ. & facit. ſ. de inter. l. ex quibus. & ſ. cõmuni diui. l. communi diuidundo. §. Iul. Accurſ.

k Ad eum. i. ad te, qui deiecisti. & eſt apoſtrophe, id eſt mutatio perſonarũ. ſic. C. de tranſac. l. ſi ꝓ fundo,

l Ad recuperãdã. Eſt enim ſpoliatus ſtatim reſtituẽdus, &

dut, & poſtea cauſa proprietatis agenda: ut C. ſi ꝑ uim uel alio modo. l. ij. Accur.

a Priuatorum. i. iudiciorum: uel dic delictorum, ut per legem Iul. de ui public. & priua. ut ȷ. ad leg. Iul. de ui pub. & priua. quarum pœna eſt: ut inſti. de publi. iudi. §. item lex. & facit inſti. de interdi. §. recuperandæ. & §. ſi ex conſtitutione. verſ. qui autem.

b Conſtitutionibus principum. quæ ſunt. C. eo. unde ui. l. ſi quis in tantũ. & in alijs titul. & C. ſi ma. reg. l. ſi conſtiterit. & in pra. qđ met. cauſ. l. extat. ſed lex extat. locum habet quando non eſt facta uis, ſed ſua authoritate alienam rem temerè apprehẽderit et clam. Sed hoc interdictũ quãdo uis eſt facta cum armis, uel ſine armis dolo malo. Sed ſi quis in tantam etiã ſine dolo: cum detur contra eum, qui credidit ſibi licere: ut inſti. ui bon. rap. §. ij. Item in hoc immobili tantum: ut infra §. ad eos. & §. illud. illa etiam ad mobilia: ut inſti. ui bon. rap. §. pe. & ſic quandoque concurrit hęc cum illa. & potes addere modos quibus uiolentiæ puniuntur: ut uoi. ſuper l. illa, extat. in gloſſ. ſi. uerſi. ſciendum. Accur.

hoc interdictum propoſuit. Ne quid aũt ꝑ uim admittat, & legibus Iulijs publicorum & priuatorũ [a] proſpicitur, nec non & ꝯſtitutionibus prĩcipum.[b]

Hoc interdictum non habet locum ꝑ uiolentia compulſiua, ſed expulſiua. Bart.

* Hoc interdictum non ad omnem uim pertinet: uerum ad eos, qui de poſſeſsione deijciuntur.[c]

Ad ſolum autem atrocem [d] uim pertinet hoc interdictum, & ad eos tantum, qui de ſolo deijciuntur: ut puta de fundo, ſiue de ædificio: ad alium aũt nõ pertinet. Et ſi quis de area deiectus ſit, ſine dubio interdicto locus eſt. gñaliter ad omnes ꝑtinet hoc interdictũ, qui de re ſolo cohęrenti deijciunt. Qualiſqualis enim fuerit locus, unde quis ui deiectus eſt, iterdicto locus erit. proinde & ſi ſuperficiaria [e] inſula fuerit, qua quis deiectus eſt, apparet, interdicto locum fore. Illud utique in dubium non uenit; interdictum hoc ad res mobiles nõ pertinere.[f] Nam ex hac cauſa furti, uel ui bonorum raptorum actio competit. poterit & ad exhibendum agi.[g] Planè ſi quę res ſint i fundo, uel in ędibus, unde quis deiectus eſt: earũ ét noĩe interdictum competere, non eſt ambigendum.[h] Si quis de naui ui deiect[*] [i] eſt, huic interdicto locus nõ eſt, argumento ei[a] qui de uehiculo detractus eſt: quẽ nemo dixit interdicto hoc uti poſſe.

Plane ſi quis de ligneis ædibus deiectus fuerit, nemo ambigit, interdicto locũ fore: quia qualequale [k] ſit, quod ſolo cohæreat,[l] unde quis [*] deiectus eſt ui, habet interdictum.

Quacunque poſſeſsione quis rem ſoli detineat, ſi deijcitur, habet locum hoc interdictum. h. d.

Deijcitur is, qui poſſidet, ſiue naturaliter, ſiue ciuiliter [m] poſsideat. nã & [†] naturalis [n] poſſeſsio ad hoc interdictũ ꝑtinet. Denique & ſi maritus uxori donauit, eaq; deiecta ſit, poterit interdicto uti:[o] non tamen ſi colonus ſit.[p]

Commodum eſt non modicum ſingulas res ſingulis uerbis, aut ꝓpoſitionibus exprimere. hoc. d.

Ait prætor: Deieciſti, aut familia tua deiecit. Meritò familiæ mentio habita. Nam cùm (deieciſti) uerbum referatur ad perſonam eius, qui deiecit, nec pertineat ad eũ, cuius familia deiecit (nec enim ego uideor deieciſſe, ſi familia mea [q] deiecerit) ꝯſ̃s fuit addere, Aut familia tua deiecit.

Tu dic quod iniuria atrox dicitur ex magnitudine uulneris ut no. Spe. in tit. de aduoc. §. vij. uer. ſi. itẽ ex aſpectu not. idem Spe. in tit. de proba. § iij. uer. ſiij. & leg. uulneris. deinde itẽ reſpectu loci. ut oculus, ut caput, uel. prætor §. ſi dicatur. e. ti. & no. plene per gl. & doct. in §. atrox. inſti. de iniur.

c Deijciuntur. ui expulſiua, non compulſiua: ut ȷ. eodem. l. ſi rerum.

d Atrocem. id eſt quæ dolo ſit cum armis. uel ſine armis. H. uel atrox dicitur. i. quæ ſit contra bonos mores: nullo intercedente conſenſu patientis. ut dicta. l. ſi rerum.

e Superficiaria. idem in ſructuario, & uſuario. ut ȷ. eod. l. iij. § unde ui. & §. ſequen.

f Non pertinere. ſ. principaliter.

g Agi quod non eſt in immobili: quia ſe exhibet: ut C. quan. & quib. l. ij. §. hoc ubi.

h Ambigendum alias ambigendum, alias ambiguũ. & hoc ſm lo. ut hic patet. & ſup. e. proxi. rñ. & ȷ. eo. §. ſi fundus. & ar. ſup. d ſer. corru. l. ſi quis. §. fin. & l. ſeq.

i Deiectus. aliàs detractus. aliàs deiectus.

k Qualequale. alias ut Pi. qualequale, alias quale, quidve.

l Cohæreat, ut ei cedat. ſupr. de acq. re. do. adeo. §. cũ in ſuo. alias ſecus: ut e. ti. l. Titius. ſed ꝗ d de arbore. Ac.

m Ciuiliter. dicit Ir. i. iuſte naturaliter. i. iniuſtè pro quo eſt quod ſubijcit de uxore: ut infra. eo. §. qui ui. & ſic etiam exponebat, quod ſubijcit naturali. i. iniuſta: pro ſuo. i. ciuili ſiue iuſta Alij dicunt, ut H. ciuiliter. id eſt, animo. naturaliter. i. corpore, & animo: ut quia in ſiſtebat, pro quibus. infra. eodem. §. interdictum autem. & §. ſiue autem. uel dic ciuiliter, id eſt, animo, & corpore, uel animo ſolo. Naturaliter: ut in fructuario: ut ſupra. de acquir. poſſ. l. naturaliter. & ȷ. eode. l. 3. §. unde ui. & bis etiam duobus modis expone quod ſequitur. nã & naturalis. &c.

n Et Naturalis. Placent. expouit: naturalis, & pro ſuo: adiecta copula. & ſecundum hoc oppon. de fructuario, qui non poſſidet pro ſuo, & tamen hoc interdictũ habet: ut ȷ. eodem. l. iij. §. unde ui. ſed reſpon. imò pro ſuo ſ. iure, quod habet. tu expone, ut prædixi. alij non habent, pro ſuo.

o Interdicto uti. quamuis contra ius ciuile poſſideat.

p Si colonus. ſcilicet deijciatur, poterit interdicto uti: quia non poſſidet, niſi prius interuertat poſſeſſionem: ut in contrarijs. ȷ. eod. l. colonus. & l. eum fundum. ſed uxor rem ſibi a marito donatam poſſidet: ut ſupra, de acqui. poſſ. l. j. §. ſi uir. licet ſit argu. contra ſup. de dona. inter uirum & uxorem. l. ſi eum qui, in princip. ſed ibi ſol. ſed an locatori, competit, qui tantum ciuiliter poſſidet, ſecundum quoſdam.

q Si familia mea. me ignorante, uel inuito. & ſic no. non fuiſſe ponendum uerbum, niſi neceſſarium in edicto: ut & ſup. quod ꝗme. cau. l. j. in ſi.

* P. F. in de qui.

† In uulg. edit. additum erat, & pro ſuo.

Hoc interdicto tenetur mandans, ſicut mandatarius: uno tamẽ ſatisfaciente, alter liberatur: & põt cũ utroque agi. h. d.

Deieciſſe aũt ẽt is vr̃, q mandauit, uel iuſsit, [a] ut aliqs deijceret. Parui .n. [b] referre uiſum eſt, ſuis manibus qs deijciat, an uerò p aliũ, Quare ſi familia mea ex uolũtate mea deiecerit, ego uideor [c] deieciſſe. Quoties uerus [d] procurator deiecit, cum utrolibet [e] eorum, ideſt ſiue dño, ſiue cũ pcuratore agi poſſe Sabinus ait: & alterius noĩe alterũ eximit: [f] ſic tñ, [g] ſi ab altero eorum litis ęſtimatio fuerit pſtita. Nõ.n. excuſatus [h] eſt, q iuſſu alicuius deiecit: non magis, q̃ ſi iuſſu alicuius occidit. Cũ aũt falſus [i] eſt procurator, cũ ipſo tantũ procuratore interdici debere, Sabini ſñia uera eſt. Sed & ſi q d alius deiecit, ratũ habuero: [k] ſunt, q̃ putẽt ſm Sabinum, & Caſsium (qui ratihabitionẽ mãdato [l] comparant) uideri me deieciſſe, interdictoque iſto teneri, & hoc uerum eſt. Rectius enim dicitur, in maleficio ratihabitionẽ mãdato comparari. Quod ergo adijcitur [*] aut familia tua ui deiecit: meritò ſcriptum eſt in eum caſum, in quem familia mea ui deiecit. [m] Cęterum ſi iuſsit, deiecit ipſe. [n] Nec grauari [o] debet dominus, qui non iuſsit ſeruorum ſuorum factum pręſtare, & ſi non iuſſu eius deiecerunt. nã non grauabitur [p] hoc nomine: quippe cũ aut peruenit ad eum [q] aliquid, & reſtituet: aut nõ peruenit, & ipſos ſeruos noxæ dedendo, maleficij cauſa, indemnis erit. [r] Quod enim noxæ dedere compellitur, [s] in damno nõ debet [t] reputare: cũ ſeruus hoc [u] modo poſsit dñi conditionem deteriorem facere. Familię autẽ appellatio ſeruos continet. Sed quæritur, quem numerum ſeruorum contineat, utrum plurium, an uero duorum, uel trium? Sed uerius [x] eſt, in hoc interdicto, ẽt ſi unus † ſeruus deiecerit: fami-

[a] Vel iuſſit. uel ratum habuit, ut ī.e.in fin.proxi.§.

[b] Enim. quo ad hoc edictum: ut hic, & ī.eo.l.idem. §.cum procur. alias aũt quãque refert: ut arg. contra. ī. de ſol.l.fugitiuus. & C.de theſau.l.j.§.in alienis. & ſ. de iur.do.l.ſi mulier.l.ij.§.ex aſſe. & ā.de acqr. hæred. l.Paulus reſpon. per procu. [*] quæ ſunt arg. contra. & facit ad.§. hunc, & ſequẽtem. ſup.de do.inter uir. & uxo.l.iij.§. ſed ſi debitorem. & de repu.l.ij.§ ſiue. & de uſu.l.ſi quis ſolutioni.§.j. & de iniur.l. item apud.§. feciſſe. & ſup. de eo p quẽ fa.erit.l.j.§.j. & ī.de re.iu.l.is dãnũ. & l. hoc iure.§. ij. & ſup. q cuiuſq uniuer. l.item.§.j.

[c] Videor. quadam interpretatione.

[d] Quoties uerus. ad hoc ſpecialiter cõſtitutus. nam generali mandato nõ uidetur mandari illicitũ: ut ſup.de condi.inde.l.ſi procurator.§.quod ſi indebitũ. alias aliter accipitur uerus: ut ī. de ſo.l.uero.in prin.

[e] Cum utrolibet. ad hoc eſt.ī.de iniur.l.non ſolũ.§.ſi mandato. & §. ſeq. & iur. quod ui aut clam.l. deniq3.§.fi. & ſ.ad l. Aquil.l.liber homo. & C.de accu.l.non ideo.

[f] Eximi.id eſt, liberari.

[g] Sic tamẽ.l.liberatur, ſi &c. uno ergo ſoluente alter non tenebitur. ad quod eſt ſup.de ijs q de.l.j.in fi.& l.ij. Sed oppo.ſ. de pe. hære.l.etiam.§.pe. Reſp. hæc ſecũdum illam.ut conuento eo ad quem res peruenit, alter non teneatur, ſecus econtra: ut ibi. uel hic ad neutrum peruenit poſſeſ.ibi alter habebat. uel ſecundum Io. dic q ad intereſſe datur interdictum. Vnde cũ ab uno ſit cõſecutus, non intereſt amplius. uel quo ad interdictũ liberatur, non quo ad alia: quod in idem recidit. Item oppo.infra, ſi famil. furt.feciſſe dicatur.leg.quoues. ubi ſi emendet manumiſſus unus de familia, non liberatur dominus familiæ nomine. ſed dic ut dixi, quoad interdictum, quo intereſſe uenit, hic loquitur. & eodẽ modo reſpõ.ad aliam opinionem poſitam ſ. de noxa. l.ij.§.is qui. Vel dic, quod hic et ibi tam dominus, quã ſeruus manumiſſus teneatur, unus tamẽ per aliũ exactum, imò etiam electum liberatur: ut eodem titul. de noxa.l.electio.

[h] Non enim excuſatus. Imò uidetur excuſari: ut infra, de regulis iuris, l.is damnum. in fine, primo reſpo. ſed ibi erat non atrox, & perſona ſubiecta, quæ parere neceſſe habuit, ideo excuſatur.

[i] Cum autem falſus. quod eſt etiam ſi mandatũ habeat generale: ut modo dixi.

[k] Ratum habuero. Duo uidentur neceſſaria. Primũ, quod meo nomine. [2] geſtum ſit: alias ratum habere non poſſum: & ſi habeam, non teneor. ut infra, de precar.l. ſi ſeruus. Secũdum, quod habeam ratum, tanquam nomine meo factum, alias ſecus, ut ſi audiens nomine meo factum, dixi, doleo, quod nomine meo eſt factum, nec ſic ratum habeo, ſed alias bene gaudeo, hoc enim gaudium non comparatur mãdato: multo minus ergo teneor, quando non meo nomine actum prædicto modo gaudeo.

[l] Mandato. facit C. ad Macedonianum. lege finali. & infra, de diuiſio. lege, uero. in fine. Item hoc in his maleficijs, quę per alium poſſunt explicari. ſecus ergo in adulterio: ut arg. C. de caducis tollendis. lege prima. §. ne autem.

[m] Vi deiecit. domino ignorante, uel inuito.

[n] Deiecit ipſe. interpretatione legis. ut ſup. ea.l.§.proxi. Accur.

[o] Nec grauari. ut ſuo nomine teneatur.

[p] Non grauabitur. niſi in ſeruis. aliàs ſine non.

[q] Ad eum. non dicas domino quæri: ut ſupra de acquir. poſſeſ.l. quod ſeruus. & hoc eſſe poteſt, ut dices. inf. §. ſi aduerſus. Accur.

[r] Erit. aliàs eſt non erit: tunc plana. alias ſine nõ: & tunc dic, indemnis erit ut non teneatur præſtare dñi æſtimationem: uel reſarcire de ſuo, ſed ſeruos oportebit eum præſtare pro noxa. Azo.

[s] In damno debet. aliàs non debet &c. & aliàs ſine non: & tunc dic pro damno, ſcilicet alteri dato debet computare, quod dat. ut quaſi ipſe dans habeat damnum.

[t] Hoc modo. ſ. delinquendo, ut pro noxa detur. Item ſe occidendo: ut. ī. de pecu.l.ſed ſi damnũ. §. ſi ipſe ſeruus. & facit inſt. de noxa. §. j. an autem pro hac ui ſeruus poſſit accuſari? Reſpon. ut ī. de accu.l.hos. §.omnibus.

[u] Interdicto. non autem aliàs: ut in contrario. ī. de uerb. ſig.l.deteſtatio. §. unicus. nam hoc ſpeciale.

Seruo-

[*] alias incipit, per procuratorem.

Mandato generali illicitũ non continetur.

[1] Mando. in tn. q̃ſt. Regu. de Impe. breui uẽ. nu. 21.

[*] P. Flor. Quod igitur additur.

[2] Iſta gl. eſt ſin. reputida ad hoc ppoſitũ quod maleficiũ meo nomĩ negeſtum poteſt ratificari p me, ſi põt geri per aliũ: alias autem nõ ut in adulterio. Bo.

P. F. in dãno debet reputare, cum ſerui hoc poſſint domini &c.

Iſte tex. eſt not. ad hoc ppoſitũ, quod unus tantum dicitur conſtituere familiã & hoc etiam noluit Bal ſ l.ſi.§.ſinsurẽ. Bol.

Peculiũ. alias eſt in l. ſequẽ.

Sic et p unum cõſeruat collegium. Mando. in Glo Facul. §. uolentes. in ner. collegium.

liam uideri deieciſſe. Familię appellatione & eos quos ſeruorum [a] loco habemus, contineri oportere dicendum eſt.

Nolens defendere ſeruum, aut familiam deijcientem ſubit pœnas huius interdicti de eo, quod ad eum peruenit. hoc dicit.

Si quis tñ neget ſe ſeruũ, uel familiã defendere, cogendus eſt pati hoc interdictũ, ad hoc ſ. ut q̃ ad eũ peruenit, reſtituat. [b] Si filiusfamilias, uel mercenarius ui deiecerit, utile interdictum competit. [c] Si aduerſus eum, [d] qui in libertatem ex ſeruitute, uel ꝯ petit, poſt inchoatum liberale iudiciũ utar interdicto, [e] & liber iudicatus fuerit, & apparuerit ignorante eo à ſeruis eius ui me deiectum, in poſſeſsionē reſtituar. [f] Quod ſeruus, uel procurator, uel colonus tenēt, dominus vr̃ poſsidere. [g] Et ideo his deiectis ipſe deijci d̃ poſſeſsione vr̃, ét ſi ignoret [h] eos deiectos, per quos poſsidebat. Et ſi quis igitur alius, quem poſsidebã, deiectus fuerit, mihi competere interdictum nemini dubium eſt. Interdictum autem hoc nulli competit, niſi ei, qui tunc cum deijceretur, poſsidebat, [i] nec alius deijci uiſus eſt, quàm qui poſsidet. Siue autem corpore, [k] ſiue animo [l] poſsidens quis deiectus eſt, palam eum ui deiectum uideri. Idcircoque ſi quis de agro ſuo, uel de domo proceſsiſſet nemine [m] ſeruorum relicto,

a Seruorum. ut libertos, uel liberos homines, uel ſeruos alienos, quos pro noſtris tenemus. & etiam liberos, quos tenemus ut liberos, ſed uelut ſeruis utimur. ad q̃ facit j̃. de publica. l. j. §. familiæ: & de ædil. edic. l. ædiles. j. §. familię. & j̃. ui bon. rapt. l. ij. §. familię. & de uer. ſig. l. prouidiario. §. familię.

b Reſtituat. ad hoc ſupra, quod metus cauſ. l. quod diximus. §. j. & ſupra re. amo. l. una, & infra de condi. furt. l. ſul. & de pecu. leg. l. iij. §. ex furtiua. & ſup. eo. l. ſi ui me. & ſup. de do. l. ſed ſi ex dolo. §. j.

c Competit. aduerſus patrem uel dominum in quãtum ad eos peruenit, quia de familia ſunt, ut j̃. proxi. dictũ eſt, ſm H. & Azo. Vel dic in eos filios & mercenarios. & dic utile, id eſt efficax. & facit infra eo. l. interdicto. ij.

d Si aduerſus eũ. cuius familia deiecit me, ut apparet ex ſequentibus.

e Interdicto. litem conteſtando, quod ſolum poſſum, ut ſupra. de iu. cauſ. l. ordinata. Accurſ.

Quod ſeruus.

CASUS Seruus meus uel procur. uel colonus poſſidebat agrum meũ, ego uideor poſſidere. unde ſi ipſe deijciatur, ego uideor deiectus, & habeo hoc interdictũ: quia hoc interdictum competit ei, qui tpe deiectionis poſſidebat, ſiue poſſidebat animo, & corpore, ſiue animo tm̃. unde cum de agris Ricardinę ueniſſem non animo deſinendi poſſidere, ſed retinendi poſſeſ. & aliquem ibi pro me non dimiſi, nunc reuertens ad prædictos agros prohibes me intrare, uel in uia prohibuiſti me ire, & incœpiſti illos agros poſſidere, ui uideor deiectus, licet animo poſſidebam, nō corpore. Nec obſt. quod uulgo dicitur ſaltuum æſtiuorum, & hybernorũ poſſeſſionē animo teneri, quaſi in alijs agris ſecus ſit. nam in illis dicitur cauſa exempli. idem tamen poteſt eſſe in omnibus alijs agris, ex quibus agris nos domini recedentes, habentes animũ retinendi poſſeſ. poſſidemus eos animo. ſi autem cum uellem apprehendere poſſeſ. ui quia hæres ſum alicuius, uel ex alia cauſa, me prohibes intrare, non habet locum hoc interdictum. [Vim ui.] Si uis me deijcere de fundo per uim, poſſum me defendere ſimiliter per uim, & ſi cum armis uolebas me deijcere, cum armis me defendam. Secundo dicit quis dicatur ui poſſidere, & certè qui per uim expulit poſſeſſorem fundi de fundo, & ipſe incœpit poſſidere. Item qui uenit armatus ad fundum meum, ut ſi aliquis uellet eum inde deijcere, poſſet ſe defendere, & intrauit poſſ. fundi mei, cum ego eum non expectaſſem ſed præfugiebam. & iſte vi ui poſſidere. & hoc etiam dicitur j̃. § idem Labeo, &c. ſi autē fundi mei poſ. de fundo p uim, nō dicor ui poſſidere. Poſtea dicit, q̃ deiecit me de fundo per uim. ſi ab alio deijciatur, habet hoc interdictum. Tandē dicit, qui deijcitur de loco quem poſſidebat, quicquid dãni ob hoc habet, recuperat per hoc interdictum. priſtina enim cauſa reſtituenda eſt, ac ſi non eſſet deiectus. Vltimo dicit, deiectus ſum de fundo, & amiſi plures res quas ibi habebam: licet mihi reſtituatur fundus, habeo adhuc hu: interdictum ratione rerum, quas amiſi. ſi autem nolo pro talis rebus agere ad exhibendũ, poſſum. Item ui bonorum raptorum. hoc dicit uſque ad §. q̃ aũt. Frl.

f Reſtituar. ex illa parte edicti, aut familiæ &c. & not. ſi reſtituitur poſſeſſio, ergo fuit amiſſa, ut j. eadē. §. ſiue autem. ſed domino nō quæſita, ut ſup. quod ſeruus. quod poteſt eſſe, ut ſup. de uiuca. l. non ſolum. §. ſi dominus.

g Poſſidere. ut & C. communia de uſucap. l. j.

h Ignoret. ut & ſupra. de acquir. poſſ. l. peregre. §. quibus. & facit l. iij. §. quod ſeruus. & l. ſi de eo. §. j. eo. tit. de acqui. poſſ. & j̃. eo. l. ij. & ſup. ea. l. §. deijcitur. in fi. ſed qui dicunt illos inſolidum naturaliter poſſidere, p l. ſupra, communi diui. l. communi diui. §. neq;. quomodo hoc intelligũt? rñ. poſſidet, nõ tñ pro ſuo. & ideo in fructua. diuerſum.

i Poſſidebat. ſic j̃. de regu. iur. l. non uidetur rem amittere. & not. q̃ p hoc apparet q̃ uſufructuarius retinet poſſeſſionem, licet non ſit in conſpectu, ſolo animo, cum lex dicat dari ei unde ui interdictum. ut j̃. eo. l. iij. §. unde ui. quidam tamen dicunt eum habere quandam ciuilem per quam retinet illam naturalem: quod non uidetur, cum dominus ciuilē habeat, & ea in ſolidũ penes duos eſſe non poſſit, ut ſup. de acquir. poſ. l. ij. § ex contrario. idem dicimus in colono, ut licet non ſit in fundo, tamen dominus per eũ naturalē retineat. Item not. hic duo neceſſaria ut cōpetat interdictum. Primum quod uere corpore, uel animo poſſideat deiectus tēpore deiectionis. ut hic, & j̃. proxi. Secundum quod uere poſſeſſionem amittat, ut j̃. proxi. §. in fi. & j̃. ea. l. §. non alij autem. Tertium autem nõ eſt neceſſe, ſcilicet quod poſſeſſio quæratur uiolento, cum etiam de eo quod non peruenit, cōpetat intra annum, ut ſup. l. in prin. & ſic intelligitur ſup. de uſucap. l. non ſolum. §. ſi dominus.

k Siue autem corpore. Id eſt iniuſtè, ut in re donata uxori à uiro.

l Animo. i. ciuiliter, & iuſtè, ut ſup. ea. l. § deijcit. & j̃. q a uie. uel dic corpore, ut quia inſiſtat rei animo, quando non inſiſtit. ad quod facit quod ſequitur, idcirco &c. & §. quod uulgo. & not. q̃ aliquis poſſidet ciuiliter, & naturaliter, ut qui eſt in re, uel in conſpectu: alius ciuiliter, ut quia aliunde redit, & alius naturaliter tantum, ut fructuarius. Poſſidetur pōt [illegible] triplici[illegible]ter.

m Nemine quia aliquo ibi relicto per eum poſſidet,

nec amitteret poſſeſsionẽ, niſi ille expelleretur, ut ȷ. eo.§.non alij autem.

a Prohibitus ſit. an hic non admittẽs poſsideat ui? hic innuit quod ſic, ut ſ.de acqui.poſſeſ.l.clam.§.fin. Sed cõtra. ſup.de uſuca.l.ſequitur.§.idem ſi occupaue ris.ubi dicitur quod clam tãtum, nõ ui. Sol.ut ibi.

rint ingresſi.ut ſup.de uſuca.l.nõ ſolũ.§.ſi dominus. & infra eodem.§. idem Labeo.item pro hoc ȷ.eod.l. iij.§.qui armati.

e Qod uulgo dicitur. ut ſ. de acquir. poſſeſ.l.iij. §. ſaltus.& l.peregre. §.fin. & l. quamuis.

mox reuertens ꝓhibitus ſit a ingredi in * ipſum ꝑdiũ, uel ſi qs eum in me dio itinere detinuerit, b & ipſe poſſederit: cui de iectus uř. ademiſti. n. ei poſſeſsionẽ, quã aio re tinebat, & ſi nõ corpore.

Vbi eſt eadem ratio, ibi lex extendi debet ad ulteriores caſus, cùm lex quandoque utatur vocabulis exẽpli cã dandi. h d.

Quod uulgò dicitur, e Aeſtiuorũ, hybernorũq; ſaltuum nos poſſeſsiones aio retinere, id exempli cã f didici Proculũ dicere. nã ex oibus ꝑdijs, ex quibus non hac mente re cedimus, ut omiſiſſe poſſeſsionẽ uelimus, idẽ eſt.

Non uidetur deijci qui poſſeſſionẽ adhuc nõ apprehẽdit h d.

Eũ, qui neque animo, neq; corpore poſsidebat, ingredi autẽ, & incipere poſsidere g prohibeat, uerius eſt, non uideri ui deiectum. Dicitur enim q amittit poſſeſsionẽ, h

non qui † non accipit. Vim ui † repellere licere Caſsius ſcribit. † idq; ius natura i comparař. Apparet k aũt (inquit) ex eo arma armis repellere licere. Vi poſsidere l eum diffiniendũ eſt, qui expulſo uetere poſſeſſore, acquiſitã m per uim poſſeſsionem obtinet: aut n qui in hoc ipſum aptatus, & præparatus uenit, o ut ꝯtra bonos mores, ne auxilio prohiberi poſſit ingrediens i poſſeſsionem, † uim faciat. p Sed qui per uim poſſeſsionẽ ſuam retinuit, Labeo ait, non ui poſſidere. Idem Labeo ait, eum; qui metu turbæ perterritus fugerit, ui uideri deiectũ. q Sed Pomponius ait, uim † ſine corpore r aliquo locũ non habere. Ergo s etiã eum, qui fugatus eſt ſuperueniẽtibus quibuſdã, ſi illi ui occupauerint t poſſeſsionem, uideri ui uim poſſeſsionem teneat.

b Detinuerit. ſic & C.ubi de poſſ. agi oport.l.j.

c Poſſederit. qui eũ detinuit, uel deiecit. & dic maximè. nam idem & ſi non acquiſiuit poſſeſſ. ut modo not. proxi. §. uel ideo dicit, ut appareat quod res uitioſa eſt facta. nam etiã ſine hoc habet locũ interdictum unde ui ut dixi. Vel refert ſe ad caſum ubi ſic detinuit, ubi eſt neceſſe, ut poſsideat. uel dic quarto ipſe poſſederit, ſcilicet qui deiectus eſt. & ſecundum hoc poſſedit in præteritũ. & ſecundum alios intellectus tres primos poſſedit, ſcilicet poſtea.

d Poſſeſsionem. uel ob timorẽ accedere nolẽti, ut & ſ. de acqui.poſ.l. ſed ſi nolit. & l. ſi id quod.§. fina. ſed ſi te abſente occupauit, & timore non rediſti, non tamen in itinere te detinuit, an habeat locum interdictũ unde ui? conſtat, quod amittis, ut dicta l. ſed ſi nolit. & l. poſsideri.§. ſi quis nuntiet. & l. ſi id quod §.fina. H. negauit.& habet locum l.cum quære batur, ſecundum eum qui dixit uacuam, & quæ animo & ciuiliter tenetur. Plac. dicebat idem, ſcilicet & ad debat debere eum uenire ad locum, ut ſic tunc ab ingreſſu repellatur, & ex tunc competit ei interdictum, ut argu.ſup. quod metus cau.l.metum.ibi,ꝙ deiici nõ expec. &c.ſed hæc additio non poteſt ſtare. nam cum non admittitur, non poſsidebat, ergo non datur ei interdictum, ut ſup.proxi.§. amiſerat enim prius ꝑpter timorem, ut dixi. ſed ipſe reſpondebat, quaſi hodie cum non admittitur, uideatur deiectus, ut & alias qs retro fingitur uſus, ut ȷ.de itiner. actuq; priua.l.j.§.ſi quis propter. Azo. & Io. dixit dari utile interdictum ad exemplum eius quod dicitur de familia, & mercenario, qui alium expulerunt de prædio & prædij poſ. peruenit ad dominum ex delicto eorum. tenetur enĩ dominus utili interdicto ratione peruentionis. multo ergo magis debet teneri iſte qui deliquit, cum ad eum propter ſuſpicionem meã peruenerit poſſeſsio, ut ſup. eadem l.§ ſi filius. & §.ſi quis tamen neget. item pro eis quod dicitur dari ei qui deiici non expectauit, ſed uidit homines uenire, & ſi illi ueniebant, licet nõ fue-

f Exempli cauſa. quaſi dicat, non eſt ſpeciale in iſtis. Sed quam retinet animo? Azo. naturalẽ. uel dic ciuilem, ut not. ſ. de acquirenda poſſeſ. l. prima. in princ.

g Poſsidere. uel uti hæres fortè.

h Poſſeſsionem. quam antea habebat. ad quod eſt §. interdictum autẽ, ſupra ea. l. & quod ibi not.& ȷ. de reg. iur. l. non uidetur rem. Accurſ.

i Natura.i.iure naturali, ut & ſupra de iuſt. & iu.l.ut uim. & ad idẽ ſup. ad le. Aqui. l. ſcientiã. §. qui cum aliter. & ſupra, qđ metus cau. l.ſed & partus.

k Apparet. quia armata uis aliter non poteſt repelli, niſi cum armis. ad quod eſt infra eodem.l.iij. §.cum igitur. & C. unde ui. l.recte. quæ eſt lex prima.

l Vi Poſsidere. ſubaudi etiam.

m Acquiſitam. ab expulſo. non expulſore, ut inf. eo. l. cum a te.

n Aut. alias ut, & alias aut.

o Venit. ut per uim poſſeſsionem teneat.

p Faciat. ne prohiberi poſsit. Tria ergo ſunt, quia inuadit, & tenet per uim, ut in primo caſu. aut tantum tenet per uim, & in hoc paratus uenit auxilio, ſcilicet tali, ut etiam ſi quis uellet eũ deiicere, poſſet ſe tueri. nõ autem inuaſit per uim, quia dominus præfugerat. & hoc eodem caſu Vlpianus dicit idem quod Labeo, ut ȷ. §.proxi. Tertius eſt in eo qui tenet ſuam, & tunc licet, ut ſubiecit, ſed qui &c. C.eodem.l.j.& infra.l.iij. §.cũ igitur. & ſup.eo.§ eum qui.uerſi.uim ui. Vel dic primo caſu occupauit per uim, ſed pacificè tenet. nec enim aliquem timet. Secũdo inuaſit & tenet per uim, & ad hæc duo paratus uenit. Tertium non muto. In quarto, ſcilicet in §. item Labeo. idem dices, quando tantum tenet per uim. nam præfugerat dominus. Alij dicunt primum loqui de eo qui inuaſit poſſeſsionem, quam alius inuaſerat, ut & infra eadem l. §.qui à me.

q Vi uideri deiectum. licet alio tenderet, nec occupauit, ui bene reprehendatur per Pomponium.

r Corpore.i. ſine facto corporali, id eſt occupatione.

s Ergo alias ergo, alias ego.

t Occupauerint. cum dominus præfugerit, exigitur occupa

* P. Fl. uel ipſum.

† in P. F. non accipitur.

† Nota ꝙ unicuiq; eſt licitũ uim atq; iniuriam propulſare. Adde text. optimum quẽ etiam gl. hic allegat, in l. ſciẽtiam. §.qui cum aliter. ȷ. ad leg. Aqui. adde ad iſtud uidẽdum Ang. i l.j. ȷ. ad leg. Corn. de ſica.

† Hũc locũ diffuſe explicat Cicer. in Ora. pro Milone.

† Vim, nõ eſt i Pan. Flo.

† P. F. ſine corporali ui locum &c.

occupatio. alias non habet locū hoc interdictū: ut hic dicit. & ſup. quod me cā. l. metū. ij rñ. & ī. l. iij. § ſi qs ant. uet. ꝓinde. Sed contra ſ. de uſuca. l. nō ſolum. § ſi dñs. ubi nō exigiť occupatio. Sol. ſm B. exigitur occupatio, ut habeat locū interdictū, ut hic, nō quo ad amittendam poſſeſſ. ut ibi, & pro eod. ī. l. ij. § proinde. Vel dic ſecundum Mar. ēt quo ad interdictum non exigi occupationem, ſi modo illò tēdebant: ut in contrario. ſecus ſi alio: vt d. § proinde. hic autem ſubaudies maximè ſi illi ut &c. uel ēt dicit ideo, quia ſecus, ſi non occupaſſent, ſed metu ſibi dati feciſſent: vt in. l. ſi rerum. Vel tertio ut denotet rem uitioſam. & dicit, ſi illi &c. & in l. contraria. in fine. & de his qui not. inf. l. iij. § proinde. Acc.

a Vi deiectum. & ui poſſeſſum, ſed ſine occupatione non eſt ui poſſeſſum: licet poſſit eſſe ui deiectus: ut modo dixi. quid ergo ſi dudum poſſeſſ. occupauerit.

b Qui a me ui. expulſiua.

c Habet hoc interdictum. directum, ſecundum lo. ut & ī. eo. l. colonus. & l. cum fundum. ar. C. de præſcrip. xxx. ann. l. ſi quis emptionis. § ſed & ſi quis. & ſ. quod me. cau. l. ſi cum exceptione. § Pædius. Item quid ſi a me ipſo deijciatur ex interuallo? Reſp. v̄r habere contra me, cum tñ incōtinenti mihi liceat vi uti. eo. qui poſſ. non ob. exceptio. per l. ī. de excep. do. l. dolo. quia illud in petitorijs. ſic ergo v̄r me teneri, & poſtea agere. econtra uidetur caſus legis, ut non tenear. ut ſup. qđ me. cau. l. ſed & partus. § quæri. ſed illud quo ad act. quod met. cau. in qua damnum exigitur: vt eo. tit. l. ſed & partus. § ſi. In conſti. l. ſi quis in tantam. C. unde ui. minus dubij eſt. Sed cur furi non dať actio furti: vt ī. de fur. l. itaq;? Rñ. forte ne inuitentur hoſes ad furandum: ad quod facilius inuitarentur, quàm ad inuadendū. ar. ſ. de pact. do. l. conuenire. qđ non placet: vt ſup. de pact. l. ſi unus. § pacta quæ. ſed hic ideo, quia & ſi reciperet, alij redderet idipſum: qđ in fure non cōtingeret. uel ideo aliud: qa hic nō potuit à ui cuſtodiri, ſed fur à furto ſic: vt de ae. em. l. ſi ea res.

d Priſtina enim cauſa. i. utilitas.

e Habiturus. Quid ergo ſi uſucapiebat, & pauci dies ſupererant ad complendum ius, ꝙ ueniat: ut & inf. § non ſolum. & arg. ſup. de fun. do. l. ſi fundum. Sed ar. contra inf. de fur. l. ſi is, cui. § fin.

f Experiri. Sed nunquid hoc uerum eſt, ēt ſi ad uiolentum non peruen. uel? Argu. ꝙ ſic ſup. ea. l. in princ.

Quod aūt ait prætor. § 5. Nunc exponit Vlp. quędam uerba edicti. ſ. quæq; ibi habuit. & dicit ꝙ oēs res comprehendit, ſiue erāt deiectæ, ſiue ei cōmodatę, uel depoſitæ, uel obligatę. Poſtea exponit uerbū tunc, poſitū in edicto. i. dicere, ut res quas habuit in fundo tūc cū fuit deiectus, ueniāt in hoc interdicto, ſiue tūc amiſit eas, ſiue poſtea, ut quia oues ibi remanſerūt: & perierūt, uel ſerui emanſerūt, & perierūt. nā deijciēs nole oium tenebiť. hinc eſt, quod ſi domus de qua deiectus quis eſt, cōbuſta ſit poſtea, teneť deijciens emendare etiam, cum ſemper inerit in mora. Poſtea exponit uerbum ibi, poſitum in edicto: & eſt dicere, ꝙ res quas habebat, ſ. in tota illa poſſeſſ. de qua eſt deiectus, ueniant in hoc interdicto. Poſtea exponit uerbum, intra annum, poſitum in edicto. nam ille annua utilis eſt: & ex die deiectionis utilitas, quam habuiſſet deiectus. ſi deiectio non eſſet facta, uenit in hoc interdicto: quia tenetur deijciens, quo ad æſtima. etiam ſi deſijt poſſidere. Poſtea quæritur, an hoc interdictum detur liberto contra patronum: item filio contra patrem, ſi ab eis ſint deiecti? Et dicas quod non, ſed in factum datur: & hoc ſi uis fuit ſine armis. ſi autem cum armis tunc dabitur bene hoc interdictū & liberto, & filio cōtra patronum, & patrē. Itē hoc interdictū dať hæredi, & cæteris ſucceſſoribus. Itē dať ei, qui deſijt poſſidere p deiectionē. Pone enim ꝙ deiecisti me, nō aūt meam familiā: cū adhuc poſſideā, nō habeo hoc interdictū. Quid aūt ſi me expuliſti, & partē familiæ meæ, partē ī fundo ligaſti. vel ſi totā familiā meā ligaſti? bene habeo hoc interdictū cū deſierim poſſidere. Sed quid ſi me inueniſti in fundo meo, & me ibi ligaſti, & tenebas me ita ligatū? habeo hoc interdictū cū deiectus uidear. Poſtea dicit: nō ſolū deijciēs teneť hoc interdicto, ſed & hæres eius tenet act. in factū ad id quod ad eū peruenit ex ui defuncti, ſiue illa uis facta fuit cū armis, ſiue ſine armis: & ꝓpterea dať cōtra hæredem, cum dei in id qđ ad eū ꝑuenerit. Quid aūt cōtineatur noīe armorū, ſpecificat, ſcilicet fuſtes. lapides & ſimilia. Et dř uis armata, ſiue hæc arma habuerūt a principio, ſiue poſtea cœperunt habere. Itē ſi cū armis uenerūt ad deijciēdum, licet armis nō fuerūt uſi in deiectione. armata tñ uis dř. Sufficit. n. terror armorum. Sed pone ꝙ aliquis exiſtēs in fundo ſuo uidēs armatos, eredēs eos ad eum uenire, fugit de fundo, armati alio iuerūt: nō v̄r ui deiectus. Idē ſi audiuit armatos uenire: ſiue erat uerū, ſiue nō: & fugit ꝑ hoc de fun. ſ. illi tñ non intrauerūt, non v̄r ui deiectus. Tādem dicit, cū itē ad Ricardinam, & uellē in agros meos intrare, prohibitus fui a quibuſdā armatis: uideor deiectus armis. Tādē dicit, ꝙ cō armis uult me deijcere, poſſum ei armis reſiſtere: & ſi iam me deiecit, poſſum eū expellere abſq; pœna: & hoc incōtinenti, non ex interuallo. hoc dicit hic § cum l. ſeq. & pri. ſequentis uſque ad § cum procurator. Fran. Acc.

g Commodatę. Sed quomodo in depoſito, cum non teneatur

deiectum. [a] Qui à me ui [b] poſsidebat, ſi ab alio ui deijciať, habet hoc interdictū. [c] Qui ui deiectus eſt, quicquid dāni ſenſerit ob hoc, quòd deiectus eſt, recuperare debet. Priſtina enim cā [d] reſtitui ei [*] debet, quá habiturus [e] erat, ſi ñ fuiſſet deiect⁹.

Non liberatur uiolentus deiector reſtituto fundo, niſi & reſtituantur alia ablata de ipſo fundo. Et poteſt agi ad exhibe. dum pro rebus mobilibus, ſi uelit ipſe deiectus, uel is, ad quē res pertinet. Bar.

Si fundus, à quo ui expulſus ſum, mihi reſtitutus eſſet: cæteræ uerò res, quæ ui ablatæ ſunt, non reſtituerentur: hic dicendum eſt, interdictum nihilominus tenere: quia uerum eſt, ui eſſe deiectum. Planè ſi quis uelit de poſſeſſione quidem rei ſoli per hoc interdictū experiri, [f] de reb. uerò mobilibus ad exhibendum actio ne pōt habere hoc in ſuo arbitrio. & ita Iulianus ſcribit. Idem ſcribit, & ſi quis ui bonorum raptorum de huiuſmodi rebus uelit experiri.

Exponit iuriſconſul. quędam uerba edicti & eſt tex. ſatis facilis (quia plura ſcribere eſſet inutiliter membranam occupare) uſque ibi, Interdictum.

Quod autem ait prætor, Quæque ibi habuit ſic accipimus, ut omnes res contineantur, non ſolum quę proprię ipſius fuerunt, uerum & [*] quæ apud eum depoſitæ, uel ei commodatæ, [g] uel pignoratæ, quarumque uſum, uel uſum-

[*] Ei, non eſt in F.P.

[*] F. Fl. Verùm ēt ſi quæ apud eum.

fructum, uel cuſtodiã habuit: uel ſi quæ ei locatæ ſunt. Cum. n. dicat ꝑtor, habuit, oĩa hæc habendi uerbo [a] ↄtinenĩ. Rectiſſimè aũt prætor addidit, tunc ibi habuit. Tunc † ſic accipimus, cùm deijceretur. Et ideo ſi q̃d poſtea deſijt illis eſſe: dicendum erit, in interdictum uenire. ſic fit ut ẽt ſi hoĩes, uel pecora d̃ mortua ſint poſt deiectionẽ, interdicto locus ſit. Denique Iul. ſcribit, eum, qui ui deiecit ex eo ꝑdio, in quo hoĩes fuerant, propius eſſe, ut ẽt ſine culpa eius mortuis hominibus, æſtimationem eorum per interdictum reſtituere debeat: ſicuti fur hoĩs, ẽt mortuo eo tenetur. [b] Huic ↄ̃ns eſſe ait, ut uillæ quoque, & ædium incendio conſumptarum pretium reſtituere cogatur. Vbi. n. quis [c] (inquit) deiecit, per eum ſtetiſſe vr̃, [d] quò minus reſtitueret, & idcirco conſtare ait, eum qui ui deiecit, † qui ue dolo malo deſit poſsidere, interdicto teneri. ibi aũt ait prætor, ut ne quis & quæ illic non habuit, cõplectatur. Sanè quod ait prætor ibi, qũo accipimus? utrum in eo loco, unde quis ui deiectus eſt, an uero in oĩ poſſeſsione? Et melius dicetur, non ad angulum referendum, uel locũ, [e] in quo fuerit: uerum ẽt ad omnem partem poſſeſsionis: qua quis [f] caruit, cũ deijcitur. Annus in hoc interdicto, [g] utilis eſt. Ex die, quo quis deiectus eſt, fructuum † [h] rõ habetur, quamuis in cæteris interdictis, [i] ex quo edita ſunt, non retrò computentur. * Idem eſt & in reb. mobilibus, quæ ibi erant: nam & earum fructus cõputandi ſunt, ex quo quis ui deiectus eſt. Non ſolũ aũt fructuũ [k] in hoc interdicto rõ habetur: uerũ cæterarum ẽt utilitatũ habenda eſt. nã & Viuianus refert, in hoc interdicto oĩa quęcũque habiturus, uel aſſecuturus is erat, qui deiectus eſt, ſi ui [l] deiectus non eſſet, reſtitui: aut eorum litem a iudice æſtimari debere: eumque tñ conſecuturum, quanti ſua intereſſet, ſi ui deiectus non eſſet. Ex interdicto Vnde ui ẽt is qui non poſſidet, [m] reſtituere cogetur. [n]

Hoc interdictum denegatur liberis & libertis aduerſus parẽtes, & patronos, niſi ui armata expulſi ſint liberi, uel liberti: et datur eis loco interdicti denegati actio in factum h.d.

Interdictum hoc, quia atrocitatem facinoris in ſe continet, * q̃ſitum eſt, an liberto in patronum, uel liberis aduerſus parẽtes cõpetat? Et uerius eſt, nec liberto in patronum, nec in parentes liberis dãdum eſſe, meliusq; erit in factum actionem his cõpetere: [o] aliter atque ſi ui armata uiſ fit aduerſus libertum patronus, uel aduerſus liberos parens. Nã & hic [p] interdictum cõpetit. [q] Hoc interdictũ & hæredi, & cæteris [r] ſucceſſoribus competit.

teneatur, niſi dolum cõmiſerit: & in commodato, cum & ibi cuſtodia aduerſus uim patũ proficiat: ut ſup. commod. l. ad eos. l Reſpon. ſecundum quoſdam culpam commiſit: quia potuit defendere, nec ſcit. Alij quod præuenerat culpa: poſt quam quis de caſu tenetur: ut ſup. cõmod. l. in rebus. Alij quod per pactum ſe adſtrinxerat ad caſum, argum. ſup. depo. l. x. §. ſæpe. quibus caſibus cum teneatur, intereſt eius. & ideo agit. alias cum non teneretur, nec ageret: vt infrà de fur. l. eum qui. §. is apud quem. & §. præterea. & §. non ſolum. Tu dic etiam agi, ſi non interſit ea prædictis cauſis: & aliud in furto, & hoc odio inuadentis, aduerſus quem non poteſt præuideri: vt d. l. ad eos. ſup. cõmo. & ſup. loc. ſed & de damno, & de act. emp. l. ſi ea res. In quo ergo damnabitur uiolentus, ſi non reſtituat res tales? Reſpon. in uerã æſtimationem quaſi tãtum interſit, cum ad eas perſonaliter ſit adſtrictus. Sed argu. contra inf. eod. l. interdicto. ſed certè ultra rei æſtimationẽ, intereſſe poteſt magis, non autem minus: vt ibi exponitur litera.

[a] Verbo. in latiſſima ſignificatione. Azo.

[b] Tenetur ut & ſupra, de condict. furt. l. fina. & C. de furtis. leg. ſubtractio. & C. de condictio furt. lege, ante. & quod metus cauſa. l. j.

[c] Vbi enim quis. ubi, id eſt, poſtquã, uel ſtatim. & ſubaudi eum.

[d] Stetiſſe uidetur. id eſt ſemper eſt in mora: ut infra eod. l. pen. & de uerb. ob. l. nemo. §. fin. Non ergo diſtinguitur, erant perituræ penes actorem uel non, ò Martine: ſed ꝓ te eſt ſup. quod me. cau. l. ſi cũ exceptione. §. q̃ ſi homo. uerſ. ſed & ſi non. ibi, ſicut in interdicto &c. ſed expone ut ibi. Item pro te. ſup. de petit. hæ. l. ſi a domino. §. ſi prædo. Sed reſpon. ut ibi: pro nobis autem ſunt prædictę concord.

[e] Vel locũ. in quo morantur, ad quod eſt inf. de uer. ſign. l. locus. Acc.

[f] Qua quis. ſcilicet poſſeſſor.

[g] Interdicto. aliàs edicto. alias interdicto. & facit inf. de diuer. & tempo. præſcrip. l. j. Accur.

[h] Fructuũ. etiam percipiendorum: vt C. eod. l. ſi de poſſeſſione.

[i] Interdictis. ut & ſup. de interdi. l. I in interdictis. & j. de precario. l. quęſitum. §. ex hoc. eſt ergo hoc ſpeciale in interdicto quod ui aut clã: ut inf. quod ui aut clam. l. ſemper. §. hoc interdicto. & ſupra de uſu. l. uideamus. ij. §. I Faniana.

[k] Non ſolum autem fructuum. ut & ſup. §. proxi.

[l] Si ui. alias ſe ui deiectum non eſſet alias ſi ui deiectus non eſſet. & facit ſup. eodem l. ſi quando actum.

[m] Non poſsidet. deiecit tamen. Azo.

[n] Cogetur. ſcilicet, æſtimationem: ut & j. e. l. ſi ui me.

[o] His competere. filijs uel libertis Ac.

[p] Hic. id eſt iſto caſu. Accur.

[q] Competit. Non alias. & ſecundum hanc diſtinctionem accipe ut ſup. de ob ſeq. l. ij. & l. licet. qui bus indiſtinctè denegari dicitur interdictum. & facit ſup. de dolo. l. non debet. & de in ius uoc. l. ſed ſi hac lege. §. penulti. Accur.

[r] Et cæteris. de iure prætorio. Accur.

Competit. ut in ſtitu. de perpe. & tempo. act. §. non autem uerſic. ſed hæredibus. econtra in hæredem non datur, niſi peruenit: vt infrà. §. fin.

† Tunc, extremitatẽ tẽporis deſignat Mãdo. in 5. q. 4. Regu. nuos & in 2. q. 9. Regu. nu. 2.

† In P. F. quique ui ſine dolo malo deſierit poſſidere.

† Etiã qui percipi potuerunt. at intereſſe, & expenſarũ. Mãd. in 3. q. 11. Reg. Cancel. nu. xj.

* P. Pl. cõputantur.

* Aliàs, habet.

Poſſidet.

Retinenti poſſeſſionẽ per ſuos licet ipſe deiectus ſit, non datur hoc interdictum, niſi fortè hi, qui remanſerunt in fundo, cœperunt a deijciente poſſideri. hoc dicit cum § ſequenti.

Non alij, † quàm ei qui nõ poſſidet, [a] interdictũ Vnde ui cõpetere, argumẽtum præbet, [b] quod apud Viuianum relatum eſt: ſi quis me ui deiecerit, meos non deiecerit: non poſſe me hoc interdicto experiri: quia per eos retineo [c] poſſeſsionẽ, qui ui deiecti nõ ſunt. Idẽ Viuianus refert: Seruos quoſdã ui expulit, [*] alios retinuit, & uinxit, aut ẽt eis imperauit: [d] ui te deiectũ intelligi: deſijſſe .n. te poſſidere, [e] cũ ſerui ab alio poſsideant. Et quod in parte ſeruorũ [f] dictũ eſt, idẽ in oĩbus dici ait: ſi fortè nemo depulſus eſſet, ſed poſsideri ab eo cœpiſſent, qui ingreſſus eſſet in poſſeſsionẽ. Quid dicturi eſſemus tractat, ſi aliquo poſsidente, [g] ego quoq; igreſſus ſim i poſſeſsionẽ, & nõ deijciam poſſeſſorem, ſed uinctum opus facere cogam: quatenus (inquit) res eſſet? [h] ego uerius puto, eũ quoque deiectum uideri, qui illic uinctus eſſet. [i]

Hoc interdictũ (in quãtum eſt rei perſecutorium) datur ẽt in hæredes in id, quod ad eos peruenit, & datur perpetuo. h. d.

Ex cauſa huius interdicti in hæredem, & bonorum poſſeſſorem, cæteroſque ſucceſſores in factum [k] actio competit in id, quod ad eos peruenit. [l]

Pau. li. lxv. ad edi. II.

DOlove malo eorũ factum eſt, quò minus perueniret.

Vlpianus li. lxix. ad edictum III.

† IDem eſt & ſi quis armis deiectus eſt: quia ex facinoribus defunctorum de eo, quod ad hæredem peruenit, actio datur. [m] Sufficit enim non in loco uerſari eum hæredem, non etiã ſubire damnum. Hæc actio, quæ aduerſus hæredẽ, cæteroſque ſucceſſo-

[a] Poſsidet. ut ſ. ti. j. l. j. §. conſequenter. Accur.

[b] Præbet. alias præbei. aliàs probat.

[c] Retineo. hoc eſt planũ in ea poſſeſsione, quam eorũ. ſ. corpore, & animo poſsideo: ut peculiariter. ſi autem meo animo, & eorũ corpore: & ſic ciuilẽ per me, naturalẽ retineã per eos: & tunc idẽ. Nã cum retineam . ma turalem per colonus: & ſimiliter etiã ciuilem non uideor amiſiſſe: quia eſt miſta naturali, ut pote dignoris: dũo ergo expulſo neutra perditur, ut hic: ſed colono expulſo, tunc utraque perdit quaſi ciuilis cõcomitetur naturalẽ amiſſam: uel quia in coloni perſona repræſentatur dñs: ut ſup. de acquir. poſ. l. per egic. §. qu bas. & l. quod ſeruus. Sed licet dño ſolo deiecto non perdat dñs: ſecus tamen, ſi ſua uoluntate ſpontanea alij tradat: licet colonus non eius, ſed uelit meo nomine retinere. Itẽ & ideo retineo ego deiect⁹ per colonum: quia ſi perdo per eum deiectum, multo magis retineo per eum non deiectũ. ut argu. C. de uſufr. l. antepen. Itẽ facit ſ. de uerb. ob. leg. ſi ita ſtipulatus fuero per te.

[d] Imperauerit. pro ſuo commodo. uel etiam ut exirẽt.

[e] Poſsid: te. ſ. te intelligendum eſt, & ſic interdictum datur. Sed opponitur, quia hoc eodẽ caſu uidetur dari quod metus cauſa: ut ſ. quod met. cauſa. l. metum. iij. §. idẽ ait & §. ſi cottẽ. ergo hoc ceſſat: ut ſ. e. l. ſi metu. [*] Sed hic priuatur. poſſeſſor poſſeſsione: & recedit deijcens: ſed in l. metum nõ, ſed tantum ut patiatur ædificare. Item oppo. quia uidetur uis turbatiua, & ſic uti poſſidetis. ergo non hoc, ut ſ. eo. l. uim facit. Sed nõ, ut modo dixi: quia hęc & ſi non expulſiua, tamen priuatiua eſt uis. eo enim quod ligat poſſideotẽ, uidetur eũ priuare poſſeſsione. ad quod eſt ſ. de libe. ho. exhi. l. ij. at in turbatiua non eum deijcio: ſed tantum turbo, non permittendo eum arare, & colere: ut d. l. uim facit. Acc.

[f] In parte ſeruorum. No. quod dixi ſup. de uſur. l. qui ſcit. in princip.

[g] Si aliquo poſsidente. libero ſcilicet homine.

[h] Eſſet. id eſt, quid iuris ſit.

[i] Vinctus eſſet. quia non diſtat a ſeruo &c. qui uinctus detinetur ſ. de libe. homi. exhib. l. ij. & opp. & reſpond. ut modo dixi. Item quid ſi imperaui colono tuo, ut pro me poſsideat, & facit timore: uidetur te ui deijci: ut hic dicitur.

[k] In factum. quæ in locum interdicti datur: ut inſtit. de interd. §. ſi. & nihilominus hic datur interdictũ. arg. ſ. eo. l. idem. §. hoc interdictum.

[l] Peruenit. & perpetuo: ut & ſ. l. idẽ eſt. §. j. & ſ. quod metus cau. l. quod autem. & l. ſeq. & de dolo l. in hæredem. & l. ſeq. & C. deli. defun. l. j. & C. eo. l. ui pulſus. & ſ. de reg. iur. l. ſicuti. Nam turpia &c. ut ſup. de calũ. l. hæredem. iij. Accur.

IDem. in hac. l. uſq; ad §. cum procurator. cõtinuatur, l. præced.

[Cũ procurator.] Si procurator meus deiecit aliquem de fundi poſſeſsione cũ armis me iubente, uel ratũ habẽte, teneor: quia ego uideor deieciſſe. Idem in familia. Item tenetur cuius inſtigatu familia mea deiecit aliquẽ. Itẽ hoc interdictum datur poſt annum in id, quod peruenit ad deijcientẽ. [Vnde ui.] Si prohibetur fructuarius uti frui fundo, in quo habebat uſumfr. habet hoc interdictũ: prohibetur autẽ dicitur fructuari⁹, ſiue exiſtens in fundo, in quo habebat uſumfructũ ſi deijciatur, ſiue cũ exiſſet ſponte de fundo, nunc uolens redire non fuit admiſſus. ſed ſi ab initio uelit incipere uti frui: & fuerit prohibitus, non habet locum hoc interdictum: ſed rei uendica. agat. quod expone: ut in glo. & prædicta habent locum in uſuſfructuario domus, ſiue fundi. In fructuario uerò rei mobilis ſecus eſt: niſi res prædictæ mobiles ſolo cedant, ut ſunt tigna, quæ ſunt in domo. & quę dixi in fructuario. & ex quacunque cauſa ſit conſtitutus uſus, uel uſusfructus, id eſt, ſiue inter uiuos, ſiue in teſtamento: idem eſt. Et ut breuiter dicã, qualitercũq; fructuarius poſsidẽs deiectus ſit, habet hoc interdictum, & durat ei etiam ſi poſtea capite ſit minutus, & ſic amiſit uſumfructum. & hoc caſu dabitur pro præterito damno, non ut pro futuro tempore conſtituatur uſusfructus: & dabitur etiam hæredibus, & in hæredes deijcientes datur in factum in id quod ad eos peruenit. Franc.

[m] Actio datur. uidebatur, quòd quando cum armis facta eſt, non deberet dari in hæredes, etiã de eo quod ad hæredes peruenit: quia acrius punitur criminaliter deijciens, quam cum ui facta eſt ſine armis. ſed tamẽ contra eſt: quia datur, uel dic contra: uidebatur dari, etiam

[r] Sin. eſt iſta gl. ad hoc quod ubi dominus deijcitur de poſſeſsione, tamen ad hucceã retinet per colonũ ſuũ ibi exiſtẽtem: ſecus aũt ſi ſpõtanea uolũtate poſſeſsionem traderet alteri: quia tunc eam perdidit omnino, nec eã retinet per colonũ exiſtẽtem in eo fundo. Bolog.

† Quam ei qui poſſidet, in P. F.

[*] P. Fl. ui depulit

[*] alias, ſi rerum.

A ſeruo nõ diſtat qui uinct⁹ detinetur

† In P. F. incipit, quod eſt & ſi quis &c.

etiã ſi non peruenit propter immanitatem criminis: ſed tamen nõ datur, niſi in id quod peruenit, ut ſubijcit: ſufficit enim &c.

[a] Perpetuo. ad quod faciunt concord. poſitæ. ſup. l. j. §. finali.

res pertinet, perpetuò [a] competit: quia in ea rei perſecutio continet̃. Armis [†] deiectum quomodo accipimus? Arma ſunt omnia tela, hoc eſt & fuſtes, & lapides, nõ ſolùm gladij, haſtæ, & frameæ, id eſt, rhompheæ. [b] Planè & ſi unus uel alter fuſtem, uel gladiũ tenuit: [c] armis poſſeſſor deiectus uidet̃. Plus dicit̃, & ſi inermes uenerunt: ſi in ipſa concertatione, [d] qui inermes uenerant, eo proceſſerunt, ut fuſtes, [e] aut lapides ſumerent, uis erit armata. Qui armati uenerunt, & ſi non armis uſi ſunt ad deijciendũ, ſi deiecerint: [f] armata uis facta eſſe uidet̃. Sufficit enĩ terror armorũ, [g] ut uideantur armis deieciſſe.

[b] Rhompheæ. id eſt lanceæ, quæ habẽt roſtrum, uel rãponem ad homines capiendos. Alij habent ſambolas. & facit ĩ. de uerb. ſig. l. armorum. & in ſti. de interdict. §. ſi ex conſtitutione. uerſ. qui autem. Item in telo. ut ĩ. q̃ fuit. l. ſi pignore. §. ij.

[c] Retinuit. ne cũ eo percuteret. H. uel dic, unus, uel alter. quaſi non oẽs.

[d] Concertatione, aliàs cõcertatione, & alias deiectione, & alias certamine,

[e] Vt fuſtes. ex eo ꝙ nõ inſpecto principio, ſed fine dicit̃ hic uis: ſume ar. ꝙ ſi alio tendentes cũ uiderent me fugiſſe, mutato propoſito ingrediantur. ꝙ uideat̃ ui deiectus inſpecto fine.

[f] Si deiecerint. ſ. ſine armis: quia fortè armis uiſis fugerunt, aut cõuenißent armati, eis depoſitis deiecerũt poſſidentes. Acc.

[g] Armorum. Arg. ad quæſtionem qua quæritur, an oporteat aliquẽ expectare primũ ſe percuti. Sꝙ. nõ: ut not. C. unde ui. l. j. in gl. ſi. uerſi. itẽ nũquid. & facit ad §. in quantũ dicitur hic, & ſi non armis uſi ſunt. ĩ. de cal. l. generaliter. ij. rñ. ibi, ſiue fecerit ſiue nõ, cum gl. in uerbo, ſiue nõ. & quod ſ. ſ. in l. iij. ij. rñ. & C. de fur. l. ſi qs. & ĩ. de poſt. l. j §. beſtias. ibi, ſiue depugnauerit, ſiue non, ibi gl. in uerb. ſiue non. & facit. ĩ. ad l. Aquil. l. ſed & ſi quæcunque. & C. de ſica. l. ij. & ibi.

[h] Vi deiectus. imo uidetur ui deiectus, ut ĩ. de uſuc. l. non ſolũ. §. ſi dominus. Sol. nõ uidetur ui deiectus, ut habeat interdictum, ſed hic: ſed quo ad hoc ut amittat poſſeſſionem ſic, ut ibi. ſecundum Azo. Alij quod hic alio ibant, ibi illuc. quod non placet, quia quo ad amittendam poſſeſſionem non refert ibant illuc, uel non: uel etiam in nullo loco non ſemper amittitur. ut ibi.

[i] Cum armatos. alio tendentes, ſecundum Ioan. & Azo. & ſic loquitur eo caſu quo ſuperius prox. reſpõ. & hoc etiam caſu loquitur. ĩ. quod met. cau. l. metũ. ij. reſpon. & quod ſubijcit, ſiue uerum &c. ſ. eos eſſe paratos ad eundũ alio, ſiue non & quod ſubijcit nõ eſſe ui deiectum, ſupple, nec alio modo quo ad interdictũ, ut &c. ſed quo ad perdendam poſſeſſionẽ ſic: ut. ĩ. de uſu. l. nõ ſolum. §. ſi dominus. quæ eſt huic reſpon. cõtraria in eo quod ſubijcit non uideri deiectum ui. Alij dicunt illuc tendentes, non alio. & quod ſubijcit, ſiue uerũ &c. ſcilicet eos eſſe armatos, uel non: uere tamẽ ueniebant, & illuc ſecũdũ eos. Itẽ qđ ſubijcit nõ eſſe armis deiectũ, ſed ſine armis uidet̃ deiectus: & ita ha-

[†] No. iſtũ tex. quod armorum appellatio. cõprehenduntur fuſtes, lapides, & oẽ id quod nocere poteſt: quod ſin. intelligo hic eẽ uerũ impprię: ſed non propriè. gl. eſt ſingulariter notanda in cle. j. de ſtatu mo. ſuper uerbo, arma. quam ſingulariter dicit notã. Ange. ĩ §. ex maleficijs inſtitu. de act. in vj. col. idem Ang. in §. recuperandæ. inſtit. de interd. Adde tu limitando hũc text. niſi in ſtatuto de armis: quia fuſtes, lapides, & ſi multa non cõprehendũt. gl. eſt de hoc ſingul. in cle. j. §. nos eorũ. in uer. arma. extra de ſtatu mo. de quo p A-ret. in ſuo tracta. maleſi. in gl. in uer. armatus. & per Lud. Põta. i l. j. §. occiſorum. ſup. ad Syl.

[*] P. Fl. ſed deiecerunt

bebit interdictum pro ui ſimplici, non pro ui facta cũ armis, ſecundum eos. Ad idem tamẽ utraque dat cũ ciuiliter agitur: ut argu. ĩ. proxi. §. qui armati. & ideo hæc opinio non placet.

Fugienti, & relinquenti poſſeſſionẽ ſuã uano metu, non ſuccurritur hoc interdicto. h. d. B.

Si quis autem uiſis armatis, qui aliò tendebãt, metu hoc deterritus profugerit, non uidetur ui deiectus: [h] quia nõ hoc animo fuerũt, qui armati erant, ſed aliò tendebãt. Proinde & ſi cũ armatos [i] audiſſet uenire, metu deceſſerit [k] de poſſeſſione, ſiue uerũ, ſiue falſum audiſſet, dicendũ eſt, non armis eum eſſe deiectũ, [l] niſi poſſeſſio ab his fuerit occupata. Si autem cũ dominus ueniret in poſſeſſionem, armati eum prohibuerunt, qui inuaſerant poſſeſſionem, uideri eũ armis deiectũ. [m]

Vim ui repellere licet ſed cõtinẽti, nõ aut ex interuallo. h. d. B.

[k] Deceſſerit. ſi aliò tendebant, ut dixi: & tamen metu deceßi, ergo amiſi poſſ. meo animo. uñ licet mutato ꝓpoſito apprehendant eã, non teneri, quia tunc non poßidebã: ut ĩ. eo. l. j. §. interdictũ. Reſpõ. dant utile: ar. ĩ. eo. l. j. §. familiæ. Vel dic ꝙ receßit nõ animo deſerẽdi poſſ. ſed fortè ſub illa conditione. ſi illi intrarẽt. ar. ĩ. de acquir. poſſ. l. ſi me in uacuã. ſecundum Azo. Itẽ oppo. alia ratione, ꝙ non uidetur competere interdictum, etiam ſi fuerit occupata, nã nomine naturalis nõ: quia erat uacua. nomine ciuilis nõ, quia non alius. ſed ſua opi. & fortè uana priuauit eum: ut ar. ĩ. de fur. l. ſi quis in ſeruitute. in fine. cuius uani timoris nulla eſt æſtimatio: ut ĩ. de re iud. l. ſi qs ab alio. in prĩ. Rñd. non ſola opinio, ſed aduerſarius propter quem opinio ꝓcedit, eũ priuauit: ut ar. C. de rap. uir. l. unica. & hic animus amittendi prçuenit inuaſionẽ. E cõtra ſi inuaſio prçuenerit aliũ: ut ſi abſens nõ redij, credens me nõ admittẽdũ, uel eijciendũ: tũc dic ut no. ĩ. eo. l. j §. interdictũ.

[l] Deiectũ. cõtra ĩ. de uſu. l. non ſolum. §. ſi dñs. Sol. hic tñ audiuit eos uenire, & fugit. ibi uidit eos uenire, & fugit, quod nõ placet. ſed ſolue ut modo not. hoc eod. tĩ. & facit. ĩ. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. ſi quis omiſſ. & au. ꝙ fallit hæc regula, qui occaſionem damni &c. ut ĩ. ad leg. Aquil. l. qui occidit. § pe.

[m] Deiectũ. facit ĩ. e. l. §. unde ui. & l. colonus. & ĩ. eo. l. j. §. ſiue aũt. & diſtingue ſuper præmiſſis, quia cũ exiſtimaui aliquos uenire. & fugi: aut falſum erat qđ exiſtimaui, aut uerum. & cum uerò, aut illo ueniebãt, aut alio tendebant, & cũ alio tendebant, aut dum fugi, ſunt ingreßi, aut non. ſi falſum eſſet penitus quod exiſtimaui: & ſi poſſeſſionẽ amiſi, quia fugi, ut dicto §. ſi dominus. tamen nec edictũ quod metus cau. nec unde ui, locũ habet, ut ĩ. quod me. cau. l. metũ. ij. rñ. & ĩ. §. proinde. ſi uero ueniebant, ſed alio tendebant, nec ſunt ingreßi, tunc idem: ut ĩ. proxi. §. ſi quis aũt. Si uero alio tẽdebãt, ſed tamẽ dum fugi, ſunt ingreßi locũ habet unde ui, quaſi ui deiectus, & quaſi ex poſt facto ad id ueniſſe uideantur: ut ĩ. §. armis deiectum. & §. proinde, ubi & de hoc not. ſi uerò ad hoc ueniebant, tunc etiam ſi non ſunt ingreſſi, locum habet interdictũ unde ui: ut ſ. de uſuca. l. non ſolum. §. ſi dñs. & l. ſequitur. §. ſi tu ui me. & innuit ĩ. proxi. §. ſi quis autem. licet dominus Bul. in hoc caſu primo ſuperius diceret quod non, ſed ui deiectũ uideri quo ad perdendam

Eũ † igiť,[a] qui cũ armis uenit, poſſumus armis repellere: ſed hoc ꝯfeſtim, nõ ex interuallo, dũ modo ſciamus, nõ ſolum reſiſtere[b] pmiſſum, ne deiiciať, ſed & ſi deiectus qs fuerit, eundẽ deijcere, non ex interuallo, ſed ex continenti.[c]

Imputatur domino ſi procurator deiecit aliquem, ſcilicet, ſi dominus mandauit, uel ratum habuit, quod procurator fecit. Idẽ dicendum eſt in familia domini hoc dicit. Bar.

Cum procurator armatus uenit,[d] & ipſe dominus armis deieciſſe uidetur, ſiue mandauit, ſiue (ut Iulianus ait) ratum habuit. Hoc & in familia dicendum eſt. Nam cum familia ſine me[e] armata uenit,[f] ego non uideor ueniſſe, ſed familia, niſi uel iuſſi, uel ratum habui.[g] Hoc interdictum etiam aduerſus eum proponitur, q dolo malo[h] fecit, quo qs armis deiiceret. Et poſt annũ[i] reddetur in id, quod peruenit ad eum, qui prohibuit.

Hic incipit exponere, quãdo interdictũ iſtud detur fructuario, ſupra uerò dixit, quando pro rei proprietate.

Vnde ui interdictum[k] neceſſariũ fuiſſe fructuario[l] apparet, ſi prohibeatur utifrui uſufructu fundi.

Hoc interdictũ cõpetit cõtra eũ qui ꝓhibet frui fructuariũ, qui iã uti frui inceperat, nõ contra eũ, qui ab initio prohibuit ne frueretur. Et pertinet hoc interdictũ ad res immobiles, non ad res mobiles, & competit etiam uſuario ſicut uſufructuario. h. d. uſque ibi, Qui uſusfructus.

Vtifrui autem prohibuiſſe is uidetur, qui ui deiecit utentem, & fruentẽ, aut non admiſit,[m] cum ex fundo exiſſet non uſuſfructus dẽſerẽdi cauſa. Cæterum ſi quis ab initio uolentẽ incipere utifrui, ꝓhibuit, hoc iterdictũ locũ non habet.[n] Quid ergo eſt? Debet fructuarius uſũfructum uindicare.[o] Pertinet autem hoc interdictum ad eum, qui fundo uti frui prohibitus eſt. Sed *pertinebit etiam ad eum, qui edificijs uti frui prohibetur. Conſeqnẽter autẽ dicemus, ad res mo-

dendã poſſeſ. unde intelligebatur in dicto §. ſi dominus. niſi ſequeretur ingreſſus. & pro eo. ſup. eo. l. j. §. idẽ Labeo. & ſupra proxi. §. proinde. ſed eas expone ut in qualibet nuta. ſi uero ſunt ingreſsi poſſ. tunc ſine dubio, ſecundum omnes, unde ui interdictum locum habet, ut ſup. l. j. §. idẽ Labeo. & ſup. §. ꝓinde. in fin. Si uero nõ fugi, ſed allis me abſente ſunt ingreſſi, nec reuertentẽ admiſerũt, unde ui locum habet, ut hic, & ĩ. eo. l. j. §. interdictũ. & ſupra de ac qui. poſſ. l. clam. §. ſina. Si uerò me reuertentem non fugauerint in prædicto proximo caſu, ſed metu diſceſſi, & accedere no ui, quia ſi metu uideor eia poſſ. ceſsiſſe. & edictum quod metus cauſa, non unde ui, locum habet, ut ĩ. quod metus cau. l. metum. iij. reſpon. & §. ſed & ſi quis uim, ſecus ſi non tedij, cedens me non admittendũ, uel deijciẽdum, quia habeo interdictum, ut no. ĩ. eod. l. j. §. interdictum.

[a] Eum igitur. quia is qui armis deiecit, iniuſte facit, & ideo tenetur, igitur &c. & no. arma armis repelli, ut & ĩ. eo. l. j. §. uim ui, & ſic cum moderamine. quod not. C. eodem. l. j.

[b] Reſiſtere. ut & ĩ. eod. l. j. §. uim ui. & §. ui poſsidere. in fine.

[c] Continenti. id eſt ante, quã ad alia extranea diuertat negotia, ut infra, de uerbo. obli. l. cõtinuus. j. reſpon. & de duobus re. l. duos. §. fin. & ĩ. de adult. l. qđ ait. §. quod ait. & ſup. de teſta. l. hæredes. §. ulti. Sed quid ſi in uillis dicẽtus uenit ad ciuitatẽ pro amicis, & in hoc biduo, uel triduo laborat, an interim poſsideat? Quidam non, etiam ciuiliter, ſed ueniens recuperat. arg. ĩ. e. l. qui poſſeſsionem. Sed poteſt dici, ꝙ poſsideat ciuiliter, & ſpem habebat recuperandi naturalem. Nec obſt. l. illa, qui poſ. quia reuertitur in priſtinam cauſam quo ad naturalẽ, uel quatenus de facto eſt extra. ciuilis autem nõ amittitur, ſed perſeuerat eadem. Itẽ nõ obſt. l. ꝙ biduo, uel plus ibi morať in talibus, quia ſic eſt opus in talibus. nam & propter aduocatum datur dilatio, ut ſup. ex quibus cau. ma. l. ait prætor. §. fina. Item teſtatori ad neceſſarias cauſas. ut C. de teſta. l. cum antiquitas. & fideiuſſor accipit inter duos reo, ut dicta l. de duobus reis. l. duo. §. fina.

[d] Venit. ſupple & aliquem de poſſeſsione deiecit.

[e] Siue me. domino.

[f] Venit. ſupple. & aliquem de poſſeſſione deiecit.

[g] Habui. facit ſupra e. l. j. §. quoties. & §. deieciſſe. & §. merito. Accur.

[h] Dolo malo. puta ſua ſi ſiti familiæ meæ, ut quẽ deijceat qualiter meam poſſeſſionem occupaſſet, agrum. ĩ. de dolo. l. cum quis.

[i] Poſt annum. ut ſup. eo. l. j. in prin. & de interdic. l. ex quibus. & communi di uid. l. cõmuni diui. j. §. Iulianus.

[k] Interdictum neceſſarium. i. utile, ut & altàs ſup. de dam. infec. l. damni. §. penulti. uel dic hoc etiam directam dari, ut argu. ſup. e. l. j. §. deijcitur.

[l] Fructuario. & uſuario, ut ĩ. §. item ſi non. & de his tractat uſque in finem legis. Item & ei qui habitationem habet, ut ſup. de don. l. Aquilius.* Sed an ei qui de reali ſeruitute deijcitur competat? Reſpon. non, ut ſup. de uiuca. l. ſequitur. § ſi uſum. ſic & nouum opus permittitur nuntiare habenti ſeruitutem perſonalẽ, non realẽ. ut ſup. de no. ope. nun. l. j §. final. & l. qui uiam. in illis ergo ſuccurritur ad interdictum directum, & utile de itinere priuato. & de aqua, ut ĩ. de itiner. actuque priua. l. j. in princip. & de aqua quoti. & æſti. l. j. in princ.

[m] Non admiſit. retinuit ergo in abſentia poſſeſſionem ſuã ſcilicet naturalem, ut hic, ſupra. de uſufruc. l. arboribus. §. de illo uerſic. Iulia. & argu. ſup. ea. l. §. ſi uantẽ. ſed an deiecto fructuario à naturali, uideatur deijci ꝓprietarius de ciuili, uel contra? Reſpon. non, cum non niſi per deiectionem, uel per hoc quod uona dimittitur quis in poſſeſſione, perdat aliquis poſſeſſionem, ut ſupra de acquirenda poſſeſſ. l. ſi id quod ſecus in re mobili, qua priuatur unus per hoc quod alteri eorum ſurripit, quia etiam ignorans perdit, ut ſup. de acquir. poſſeſ. l. rem quæ.

[n] Locum non habet. ſed cum fructuarius ueniens ſolo aſpectu poſſeſſionem acquirat, ut ſup. de acquirẽ. poſſeſſ. l. j. §. ſi iuſſerim. & l. quod meo §. ſi uenditorem uideiur, ſi poſtea appropinquans prohibetur, quod deijciatur, & ſic habeat interdictum. ſed reſpon. hic fuit prohibitus etiam ante, quam poſſet locum uidere. Accurſius.

[o] Vendicare. Sed quomodo uendicet, ſi nunquam poſſedit?

† Iſte tex. eſt ſingulariſsim⁹ ad hoc qđ defenſio terſi & perſonæ ẽ permiſſa. cui cõcor. gl. I §. quod uero. Inſtit. de iure natur. gen. & ciuili. qđ dictũ eſt ad eo uerum ut qui poteſt ſe defendere & non facit, non defendens peccat. e. non inferenda. xxiij. q. iij. & c. ſi. &c. quantæ. cũ glo. & doc. extra de ſẽt. excom. & iij. q. j. ea. nulli. & ſe. & ſi nõ poteſt aliter, defendat ſe clamore. l. ii. §. hoc aũt. ad Syl. & glo. in alleg. c. quã tę. Bolog.

Tu limita hoc dictũ niſi eſſet aduocatus diu moratur⁹:

quia tunc non datetur dilat. imo quæ ſat pars alia aduocatum. ita not. Bart. in l. ait prætor. §. fin. ꝓ illo tex. ĩ. ex quib. cau. ma. & ĩ. l. ſi. & ſi. ſup. de uaca. mu. & melius in l. ſed ſi unus. §. qđ aũt. de iniue. & Pel. e. j. I prin. extra ut lite non cõte. de quo no. I apo. ad Iacob. Reb. in l. unica, numero ij. ĩ uerb. cauſam. C. de ſẽt. aduer. fiſcum latis retrac. lib. x. & in l. eões ludices. ſ prin. ubi ẽt notaui in apo. In vet. Andreas de Barulo. C. de dila. eo. ti. & I apoſt. ad Lanfr. in cap. qm cõtra falſam. §. dilatiões. extra de ꝓba.

* Atilius.

† Sed, nõ eſt in P. F.

poſſedit? Reſpon. fuit relictũ in ultima uoluntate, ut ſupra quemadmo. ſer. amit. l. ſi partem. §. fin. uel etiam inter uiuos, ſed cœpit aliquando poſſidere, & poſtea deſijt. ſi autem nõ fuiſſet inductus in poſſeſſionẽ tũc agitur ex ſtip. uel ex contractu ex quo conſtitutus eſt.

biles [a] hoc interdictum nõ pertinere, ſiqs uti frui prohibitus ſit re mobili, niſi ſi rei ſoli accedebant res mobiles. Si igitibi fuerint, [b] dicendum eſt, etiam ad eas referri hoc interdictum debere. Item ſi non uſusfructus, ſed uſus ſit relictus, competit hoc interdictum. Ex quacunque enim cauſa [c] conſtitutus eſt uſusfructus, uel uſus, hoc interdictum locum habebit.

Capite minuto uel mortuo fructuario, qui prohibitus eſt uti frui, competit hoc interdictum hæredibus fructuarij. & cõtra heredes prohibentis actio in factum ad damnum præteritum reſarciendum, non ad conſtituẽdum uſumfructum, qui extinctus eſt morte uel capitis diminutione fructuarij. h.d. leges ſeq. propter eorum breuitatem non ſummantur.

Qui uſufructus nomine [†] qualitercunq; [d] fuerit quaſi in poſſeſſione, utetur hoc interdicto.

Sed & ſi quis poſtea, quã pohibitus eſt, capite minutus ſit, [e] uel mortuus, recte dicitur hæredibus, & ſucceſſoribus competere hoc interdictum, non ut in futurum conſtituatur [f] uſusfructus, ſed ut præterita cauſa & damnum præteritum [g] ſarciatur. Hæres quoque ſimili modo debebit in factum actionem ſuſcipere in id, quod ad ſe peruenit. [h]

Idem lib. x. ad edi. IIII.

SI ui me deiecerit quis nomine municipũ, [i] in municipes mihi interdictum reddendum, Pomponius ſcribit, ſi quid ad eos peruenit. [k]

Idem lib. xj. ad edi. V.

[†] SI rerum [l] tibi poſſeſſionem ui [*] tradidero, dicit Pomponius, Vnde ui, interdictum ceſſare, quoniam non eſt ui deiectus, qui compulſus eſt in poſſeſſionem inducere. [m]

Paulus lib. ... ad edictum. VI.

IN interdicto unde ui tanta cõdemnatio facienda eſt, quanti intereſt poſſidere. & hoc iure nos uti, Pomponius ſcribit, id eſt tanti rem uideri, [n] quãti actoris intereſt, quod alias minus [o] ſit, aliàs plus. Nam ſæpe actoris pluris intereſſe, hominẽ [p] retinere, quàm quãti is eſt, [q] ueluti cùm quæſtiones habẽdæ, [r] aut rei probandæ gratia, aut hæreditatis adeundę [s] intereſt eius eum poſſideri.

[a] Ad res mobiles. ut tigna, & ſimilia quę ibi habebat.

[b] Fuerint. ſcilicet in ædificio. Idemq; ſi in domo eſſent, ut ſupra eod. l. j. §. ſi fundus.

[c] Quacũque enim cauſa. teſtamento, uel inter uiuos.

[d] Qualitercunq;. alias qualiter, alias qualitercunque.

[e] Minutus ſit. maxima, uel media ca. di. olim etiam minima, ut C. de uſufru. l. corruptionẽ. & inſtit. de ac. juiſ. per erroga.

[f] Conſtituatur. qa extinctus eſt cap. d. uel morte. ſecus ſi non utendo propter ipſam deiectionem, ut ĩ. e. l. ſi plures. in princi. & l. ſi de fundo & ſupra de uſufruc. l. cuiuſcunque. Accur.

[g] Præteritum. i. fructus percepti, & etiam percipiendi ueniant in diẽ finiti uſufr. non poſtea, ut & ſup. de uſufruc. l. qui uſumfructum. §. finali. & l. quęſitum. & l. cuiuſcunque. An autem ipſa quaſi poſſeſſio reſtituatur? Reſpon. fortè ſic, licet cità per dominum poſſit ei auferri: nã eſt momentanea, ut C. eo. unde ui. l. momẽtaneę.

[h] Peruenit. ſic ĩ eo. l. j. in fi. & l. iij. in principio.

[i] SI ui me. ... Aliquis nomine municipij me deiecit de fundo, tenetur municipes hoc interdicto. Franciſcus Accur.

[i] Municipũ. qui ſint municipes, habes ĩ. ad munic. l. j. & facit ſ. de dolo. l. ſed ſi ex dolo. § j. & quod metus cau. l. metum. §. iij. ſup. de acqui. poſ. l. iſ. Accur.

[k] Ad eos peruenit. ſed obijcitur, aut municipes habuerunt ratam illam deiectionem, & tunc tenentur in ſolidum, ut ſup. e. l. j. §. quoties. aut nõ, & tunc nõ. ideo tenentur interdicto, ut ĩ. eo. l. cum a te. ſed dic uulẽ, nõ directo, ut & alias. ſ. eo. l. j. §. ſi filius. & §. ſi quis tã. & argu. ſ. quod metus cauſa. ! ſi cum ex §. in hac. uel ſubaudi hic maximè. & dic quod mandauerit, uel ratũ habuerant municipes. & ſa. C. unde ui. l. meminerint.

[l] SI rerum. C... Metu coactus dedi tibi rem meam. nõ habet locum hoc interdictum, ſed act. quod metus cauſa. Fran.

[l] Si rerũ. alias incipit, ſi metu. & alias ſi rerũ tibi poſſeſſionem ui tradidero: & tunc dic ui, ſcilicet compulſiua.

[m] Inducere. non ergo pro ui compulſiua locum habet hoc interdictũ, ſed act. quod met. cau. ut ſup. quod metus cauſa. l. metum. iij. §. ſed & ſi per uim. & l. ſi mulier. §. qui poſſeſſionem.

IN interdicto. ... In interdicto unde ui ſit condemnatio in intereſſe agentis, quod eſt quandoq; ultra rei æſtimationem. quid enim ſi deieciſti me de fundo, in quo erant ſerui mei, & eos ſeruos per hoc amiſi, quos uolebã propter aliquam cauſam torqueri, uel erãt hęredes inſtituti, & ſic hęreditatem amiſi? certe hoc totum damnum æſtimatur. Franciſcus.

[n] Videri. id eſt, æſtimari.

[o] Minus. Non dicit minus rei uera æſtimatione. hoc enim nõ eſt, ut ĩ. de fur. l. ſi uendid ro. §. cum autem. loquitur ergo ſic, quia ultra rei precium extenditur intereſſe quandoque in maiorem ſummã, quãdoque in minorem, ſecundum Azo. & facit ſ. eo. l. j. §. qui autem. & quod ibi not. Et hoc intereſſe probabitur iuramento in litem contra doloſum uel contumacem inuaſorem nolentem reſtituere, ut ſup. de rei uendi. l. qui reſtituere. in fine. & infra, quod ui aut clam. l. ſemper. §. in hoc interdicto.

[p] Hominem. qui erat in poſ. ut puta adſcripititius, uel ſeruus, uel colonus: ut ſ. e. l. j. §. ſi fundus. & §. recte ſi me. Vel dic ꝙ inducit ſimile in hoſe ſeruo, puta rapto, qa actiõe ui bo. rap. repetit, ut quaſi ide ſit & hic. Ac.

[q] Quanti is eſt. id eſt ualet homo.

[r] Habendę. in ſeipſo de aliquo facinore. & quod ſubijcit probandæ. l. in alium. ad quod eſt ſ. ad calu. l. fi.

[s] Adeundæ. ad quod eſt infra, de furt. l. ſi quis uxori. §. penultimo.

[†] qualiter qualiter.

[†] Sic in P. F. Haloã. legit, ſi iterum tibi &c.

[*] ui, non eſt in P. F.

Cum

CVm a te. CASVS Deieciſti me de fundo, & alius poſtea te deiecit: habeo hoc interdictum cõtra te, & contra illũ. Secundo dicit, hoc interdictum datur etiam nõ domino deiecto de fundo quem poſsidebat. & hoc dicit hæc l. & ſeq. Fran. Accur.

a Si quis ui. uel ſi me ui, non curo.

b Non poſſum. ad quod facit ſup e. l. j. §. qui ui a me. & ſup. de acquir. poſſ. l. fin. & ĩ tit. j. l. j. §. fina. & ĩ. de uſucapio. l. ſequitur. §. ſi tu ui me. & ſup. ſi ſerui. uẽ. l. loci corpus. §. cõpetit. niſi fortè cũ fueras non ſoluendo: ut in argu. contra. ĩ. de furt. l. itaque. circa princip. Item facit C. ſi certum petatur. l. non unde. Accur.

† P. Flo. ſi Titius eãdem rem poſsidere, &c.

c Vlcinius. Vel pro & uel pro ſaltem.

d Poſsideret. largè accipe, id eſt, detineret: ut & ſup. eod. l. j. §. qđ autem ait. & facit ſup. de uſuca. leg. ſequitur. §. ſi tu ui me. Accur.

SI plures. CASVS Deieciſti me de fundo meo: & cœpiſti poſsidere. deceſsiſti poſtea relictis pluribus hæredibus. quilibet hæredum tuorum in id quod ad eum peruenit, tenetur. & ſi totum ad unum peruenit, in totum ille tenebitur. Secundu dicit: habebam uſumfruct. in fundo tuo: deieciſti me de poſſeſsione prædicti fundi, & ſic eũ non utendo & fruendo amiſi. dicitur quod agam hoc interdictu, per quod compelleris reſtituere, id eſt, conſtituere uſumfru. in priſtinum ſtatum quo fui deiectus. Fran.

† P. F. reſtituit iubet.

Idẽ li. xxiiij. ad edi. VII.

CVm a te ui deiectus ſim: † ſi quis [a] ui eãdem poſſeſsionem poſſidere cœperit, non poſſum [b] cum alio quàm te cum interdicto experiri.

Idẽ li. liiij. ad edi. VIII

FVlcinius dicebat ui poſsideri, quoties uel [c] nõ dñs, cum tamẽ poſsideret, [d] ui deiectus eſt.

Secundum cõmoda quæ quiſque ſentit, ita onus ſubire tenetur.

Idem li. lxv. ad edi. IX.

SI plures hæredes [e] ſunt unuſquiſque nõ in amplius, quàm ad quẽ peruenerit, tenetur. qua de cauſa interdum inſolidum tenebitur is, ad eum totum peruenerit, quamuis ex parte [f] hæres ſit. Deiectum [g] ab uſufructu, [h] in eãdem cauſam prætor † reſtiuere [i] debet, id eſt, in qua futurus eſſet, ſi deiectus non eſſet. Itaq; ſi tempore [k] uſuſfructus finitus fuerit poſtquam deiectus eſt a domino, [l] nihilominus cogendus erit reſtituere: [m] id eſt, uſumfructum † interdum conſtituere. [n]

Si poſt deiectionem facta ſit cõſolidatio uſusfructus, & proprietatis, non tenetur proprietarius iterum uſumfructum conſtituere: aget tamen uſufructuarius contra eum, per quem perdidit uſumfructum h. d. Lex ſequens ponit quid ſit uim facere.

Caius li. ij. ad edi. pre urb. tit. de lib. cauſ. X.

SI de fundo proprietarium [o] prędo expulerit, atque ob id fructuarius conſtituto tempore [p] nõ uſus perdiderit ius ſuum, nemo dubitat, quin dominus, ſiue experiatur cum fructuario aduerſus prædonem, ſiue non experiatur, [q]

e Hæredes. ſ. uiolenti. Accur.

f Ex parte. facit ſup. cõmod. l. iij §. hæres. & l. in cõmodatu §. ij. & ĩ. de præto. ſtip. l. ij. §. ſed & ſi unus. & ĩ. de rei uen. l. ſi poſſeſſor. & ſup. q met. cau. l. qđ diximus. §. ſi. & ſup. de eden. l. ſi quis ex argẽ. §. cogent. & ĩ. de aqua quotid. & æſti. l. j. §. competit. & ĩ. quod ui aut clam. l. ſemper. §. hoc interdictum.

g Deiectum, per proprietarium deijcientem, ut ſubijcit.

h Ab uſufructu. qui eſt quaſi poſſeſſor iuris.

Primæ gl. ſententia cõmuni. approbatur ſm Ray. & Bartol. & ad huius legis materiam uide extra, de reſti. ſpo. §. ſæpe. & uide quæ no. in hoc nut in c. bene. de appell. ad prici.

Iſtã gl. iunctu ſuo tex. reputat Barto. ſing. ex qua not. quod licet fructuarius rem naturaliter poſsideat, ut l. naturaliter. ſup. de acqr. poſſeſſ. tamen ius uſusfructus quaſi poſsidet ciuiliter, & naturaliter. & meliorem glu. habes in l. ait prætor. § item et. in uerbo, quaſi. ĩ. ex quib. cauſ. ma. ſecundũ eundẽ Barto.

i Reſtituere alias ſuſtinere. alias reſtituere.

k Si tempore. ſecus ſi alio modo: ut ſupra eodem, l. iij. § penul.

l A domino. i. proprietario.

m Reſtituere. etiam poſt annum: cũ ad eum peruenit: quia reuerſus eſt ad proprietatẽ. unde ſecus eſſet, ſi alius deieciſſet: quia intra annum teneretur inſolidum: ſed poſt in nihilum: cum nihil ad eum perueniſſet, ſed ad proprietatem rediſſet: ut ſupra eodem. l. j. in principio.

n Interdum conſtituere. facti, non iuris uarietatem notat uerbum interdum. Sed quæ gloſ. eſt hæc & ei Reſpõ. bona: quia quod remiſſum eſt, reſtitui non poteſt: quod uidebatur ex uerbo reſtituere: ſed de nouo aliquis conſtituitur priori omnino conſimilis. & facit ſup. ad leg. Aquil. l. item Mela. §. finali. & l. ſeq. & ſupra de uſufru. l. cuiuſcunque, in princ.

Interdum particula quid notet.

† P. F. iterum.

SI de fundo. CASVS Habebam proprietatem in fundo, tu in eodem uſumfruct. habebas: deiecti ſumus ambo de poſſeſsione fundi. & tu non utendo, ſiue fruendo amiſiſti uſumfructum. ſi agam interdicto: ſiue ego ſolus, ſiue tu mecum, recuperabo fundum in plena proprietate, id eſt, cum uſufructu, nec teneor conſtituere uſumfructum tibi, ſed tu tuo interdicto ages contra deijcientem ad intereſſe. Fran. Accur.

† Pan. Fl. proprietariũ & fructuarium prędo &c.

o Proprietarium. nec non fructuarium: nam ſi ſolus proprietarius eſſet expulſus, & non fructuarius, non dabitur interdictum proprietario quaſi per fructuarium retinuerit poſſeſsionem: ut ſupra eodem. lege prima. §. ſi quis ui me. ſecundum quoſdam. uel ibi in eis dicit, qui pro me poſsident. fructuarius autem non pro domino, ſed pro ſe, id eſt, ſuo iure poſſidet.

p Conſtituto tempore. ſcilicet decem, uel uiginti annis: ut C. de uſufruct. l. corruptionem. & de ſeruitu. & aqua, leg. ſicut. Sed quomodo poſtea poterit agere fructuarius interdicto, cum deijciens nõ teneatur poſt annum, niſi de eo quod ad eum peruenit: & uſusfructus reuerſus eſt ad proprietatem, ut hic, & dixi ſupra l. proxi? Reſpond. pone eum fuiſſe litem conteſtatum intra annum. Vel dic quod loquitur hic ſecundum iura uetera, quando peribat uſusfructus anno, uel biennio: ut dicta. l. corruptionem. C. de ſeruitu. & aqua in principio. & annus huius interdicti poteſt extendi lõge ultra, cum ſit utilis: ut ſupra eodem. l. prima. §. annus. Vel melius cum poſsit extendi hic annus ualde ultra x. uel xx. annos: non exigo quod hic loquatur ſecundum uetera iura: uel quod fuerit lis conteſtata ſecundum H. quod ultra poſsit extendi, patet, inf. de diuer. & temp. præſcri. l. ſ.

q Non experiatur. ſcilicet cum fructuario, ſed ipſe ſolus.

Retinet

retinere [a] debeat reuerſum ad [*] uſumfructum:& quod fructuarius perdidit,ad [*] damnũ [b] eius ꝑtineat,cuius facto perijt.

Pomp.li.vj.ex Plau. XI.

VIm facit, [c] qui nõ ſinit poſsidentẽ eo, quod poſsidebat,uti arbitrio ſuo, ſiue in ſerendo, ſiue in fodiendo, ſiue in arando; ſiue quid ædificãdo,ſiue quod omnino faciendo, per quod liberã poſſeſsionem aduerſarij non relinquit.

Colonus non admittens emptorem fundi habet interdictũ contra deijcientem, ſi deiectus ſit & dominus habet intedictũ contra colonum non admittentem emptorem.h.d.Bart.

Marcellus lib. xix. Digeſtorum. XII.

COlonus eum,cui locator fundum uẽdiderat, cum is in poſſeſsionem miſſus eſſet,nõ admiſit: [d] deinde colonus ui ab alio deiectus eſt .quærebatur, quis haberet interdictum Vnde ui? Dixi,nihil intereſſe,colonus dominum ingredi uolentem prohibuiſſet, an emptorem , cui iuſsiſſet dominus tradi poſſeſsionem , non admiſiſſet.igitur interdictum Vnde ui colono competiturum, [e] ipſumq; [f] ſimili [g] iterdicto locatori obſtrictũ fore:quẽ d'ieciſſe tũc vid'ret,cũ emptori poſſeſsionẽ nõ tradidiſſet, niſi forte ꝑp iuſtam, [h] & probabilem cauſam id feciſſet.

Damnatus interdicto Vnde ui, uel quolibet alio interdicto, infamis non fit,ſcilicet infamia iuris.Fran.Ac.

Vlp.li.vij.ad Sab. XIII.

NEque Vnde ui,neque aliud interdictum,famoſum [i] eſt.

Etiam ui , uel clàm poſsidens ſi deiectus fuerit,eſt reſtituendus.h.d.Bart.

Pomponius lib. xxix.ad Sabinum. XIIII.

SEd ſi ui armata † deiectus es: [k] ſicut ipſum fundum recepiſſes, etiã ſi ui,aut precario,aut clam eũ poſsideres: [l] ita res quoque [m] mobiles omnimodo recipies.

Non liberatur deijciens, licet poſſeſſionẽ ꝑdat ſine dolo: quia uitioſè poſſeſſionem adeptus erat hoc d.c.Bartolus.

[a] Retinere.l. non cogendus eſt de nouo concedere. & hoc cum extraneus inuaſit. ſecus ſi dominus:ut ſupra.l.proxi.in fine.

[b] Ad damnum.Sed quid ſi prætor non eſt ſoluendo? Reſpond.agitur contra proprietariũ ut cõſtituatur de nouo. arg.ſup.de eo per quem fact.erit. l.ſi. & ſup.l.ꝑxi.in fi.& ſup. de fun.do. l.ſi maritus.ij.ſecũdũm quoſdam . Sed B.& H. contra. Sed eis oppo. amiſſum per flumen reſtituitur:nt ſup.quib.mo. uſusfruct.amit. l.ſi ager.ſed reſpon. hic fuit utile,ibi non.Item hic agere potuit:ibi non a flumine recuperare, niſi eo recedente. & facit ſup.ſi cer.pe.le.periculum.

VIm facit. CASVS. Loquitur hęc lex, de ui inquietatiua, & ſic parum facit ad titulum.& caſum ſic pono: Franciſcus qui non ſinit poſſidentem uti & frui ſuo arbitrio:dicitur uim facere , ſiue aret in fundo, ſiue ædificet in fundo , ſiue quid aliud faciat , per qđ non dimittat quietè poſſeſſorem poſſidere.uel aliter pone caſum ut in gl. domini mei. Franciſcus.Accur.

[c] Vim facit. extra materiam eſt hęc lex. & nihil faciens ad titulũ. non enim pro hac uiolentia, cũ ſit inquietatiua, & non expulſiua,poteſt dari hoc interdictum , ſed illud uti poſſidetis : ut infra. uti poſſi.l. ſi duo.§. hoc interdictũ ſufficit.& ſup.ſi ſer.uẽ.l.ſicuti.§ Ariſt.In ſi §.ſic & alias eſt l.extra materiam q̃ habes. ſup.q.ex cau.in poſ.ea. l.hæc aũt in ſi.leg. Vel aliter loquitur.hæc lex in naturali poſſeſſione tantum,cum aliquis.ſ.prohiberet uſufructuarium arare &c. uolens eum priuare,& deijcere de naturali poſſeſſione uſusfructus, non uolens domino auferre ciuilem: & ſic pro naturali dabitur fructuario unde ui:pro ciuili dabitur domino uti poſſ. & facit ſupra,de acqui.poſs.l.penul.§.j.& ĩ.de iniur.l.iniuriarum.j.§.ſi quis me prohibeat.& ſup.de ope.no.nun.l.de pupillo.§.pe.& in fi.in uerbo, ratihabitionẽ.& gl. fi.& de procu.l.non cogendum.§.finali.

COlonus. CASVS. Locaui fundũ cuidã ruſtico: puta Guaſengo Vituperabili colono noſtro.poſtea iſtum fundum uendidi Titio,& permiſi ut intraret poſſeſ. fundi quãdo uellet.& cũ intrare uellet emptor, ruſticus,ſiue colonus,qđ idem eſt, non permiſit eũ intrare.poſtea colonus deiectus eſt de poſſ. fundi à quodã extraneo,dicit,ꝙ habeo interdictum unde ui cõtra colonũ ob hoc,qđ non admiſit emptorẽ, quaſi per hoc me deieciſſe uideatur. niſi iuſtã cauſam retinendi habeat puta impenſarum.Item ipſe colonus habet interdictum unde ui cõtra deijcientem.Frãciſ.Accur.

[d] Non admiſit. emptorem , uel etiã alium nomine domini euntem: ut & ĩ.eod.l.eum fundũ. & ſup.de reli.l.oſſa. §.fina.

[e] Competiturum. contra eum , qui ui deiecit colon.Acc.

[f] Ipſumque .colonum.

[g] Simili.alias ſimili, & alias ſimiliter, & facit ſu.loc. leg. ſi merces.§.qui fundũ.& ſup.ne uis fiat. ei.l.j. §. hæc actio.& ĩ. titu. j. l.ſi duo.§.eum inquilinus.

[h] Propter.iuſtam. expẽſarum forte. & ſ.de acquir. poſ.l.ſi quis tem. & C.eod. l.non ab re: & ſup. loca.l.ſi colonus.& arg.ĩ. de furt . l.qui iniur.j.§. ſi.& ſupra de pig.act.l. ſi neceſſarias in princip.uel ignorantiæ , quia ignorabat dominum hoc uelle,uel ſ[illegible] uẽdidiſſe. Idem dicunt quidam ſi propter iniuriam id faciat animo interuertendi:quod non placet: quia iã ſic nõ haberet locum hæc lex, cum ſemper faciat prauo animo : cum non reddat ei à quo habet : ut C.eodẽ.l. nõ ab re.& C.đ lo.l. ſi quis conduc. licet ergo male faciat, quia non reddit,& ſic puniatur:tamen priuatur dominus poſſeſ.bono,uel malo animo faciat. Acc.

[i] NEq; unde ui. Famoſum.i. nõ efficit infamis ĩfamia iuris dãnatus aliquo interdicto:de facto tñ infamant q̃dã:ut unde ui,& ꝙ ui aut clã.& ideo in parẽtẽ,uel patronũ nũ dant:ut.ſ.eo.l.j. §. hoc interdictũ. & ſup.de obſeq.l.licet.& facit.ĩ.de act.& obl.l.ceſſat.

SEd ſi ui. CASVS. Ego ui armata deiectus ſum de fundo,quem poſſidebam uitioſè, puta ui , uel clam,uel precario.recuperabo ipſam poſſ. & res mobiles,ſi quas amiſi ex hac deiectione.Fran.

[k] Deiectus es.forte etiam ab eo a quo uitioſè poſſidebas.Azo.ut inſtit.de interdict. §.recuperandę.

[l] Poſſideres.& aliquis te deieciſſet:ut ſup. eod.l.j.§. qui ui a me.& l.cum a te.Acc.

[m] Quoque.ut & ſup.c.l.j.§. ſi fundus a quo. ſed contra.huic.l.ſup.cõmuni. diuid.l.cõmuni diuidũdo.j.§. iuj.ubi

P.F. ad ſe uſum-fructum.

P. Fl. id ad damnum.

Cõcor. gl.in c. ſignificauerũt. & ibi not. Pan. extra de teſti. & in c. quia. de infa . cap. querelã . de elec. in antiquis.

Interdicta quædã de facto infamant.

iuiſ ubi dicit precariam poſſeſſionem non pergere ad rigorem iudicii. Sol. ibi non parit iudicium communi diuid. ſed interdictum unde ui parit, ut hic.

Si ui. CASVS. Tu me deiecisti de fundo, quẽ poſſidebam, uel ui, aut clam feceris, & cum fundũ deſiiſti poſſidere, licet ſine dolo, & culpa, tamen teneris quanti mea intereſt. Fran. Acc.

a Feciſti. facit ſup. eo. l. j. §. rectiſſime. & §. quia interdictum. & j. eo. l. pen. & infra quod ui aut clam. l. competit. §. in ſumma. item facit ſup. de minor. l. ſi ex cauſa. §. ſi mulier.

Paul. li. xiij. ad Sab. XV.

ij Si ui me deieceris, uel ui aut clam feceris, quamuis ſine dolo, & culpa amiſeris poſſeſſionem, tñ damnãdus es, quanti mea interſit: quia in eo ipſo culpa tua præceſſerit, quod omnimodo * ui deiecisti, aut ui aut clàm feciſti. a

* P. Flo. omnino.

XVI.

† Interdicto Vnde ui uti potes, ſi à filiofamiliàs deiect' es, ut ei' cã quod ad patrem peruenit, ipſe teneatur. b

† In P. Fl. hoc caput ſic habet, In interdicto unde ui dicẽdũ eſt ut & eius cã qđ ad patrem peruenit, ipſe teneatur.

Iulianus lib. xlviij. Digeſtorum. XVII.

Qui poſſeſſionem vi ereptá, ui i ipſo cõgreſſu c recipit, * in priſtinam cãm d reuerti potius, q̃ poſſidere e intelligẽd' eſt. Ideoq; ſi te ui deiecero, illico tu me, deĩde ego te: Vñ ui interdictũ tibi utile erit. f

* P. Fl. reciperat, alibi recuperat.

Interdictum recuperandæ poſſeſsionis concurrit cum petitorio h. d Bar.

Interdicto. CASVS. A filiofamilias deiectus ſum ui. ad id quod ad te ex hoc peruenit teneberis. Fran.

b Ipſe teneatur. ſcilicet filius. ad qđ eſt ſup. l. proxi. uel ipſe, ſcilicet pater. quod eſt ſup. de pecu. l. licet. §. ex furtiua cauſa. & ad utrumque. 'a cit ſup. l. j. §. ſi filius familias.

Qui poſſeſſionẽ. CASVS. Tu deiecisti me per uim de fundo, ego incontinenti eũ per uim recuperaui. non punior. Secundo dicit, ut te deieci, tu illico me, & ego te. bene teneor hoc interdicto. Fran.

c Congreſſu. id eſt in ipſo conflictu.

d Cauſam. id eſt in priſtinam detentionem. ſic ergo qui poſſeſsionem incontinenti recuperat, fingitur non amiſiſſe, ſecundum Azo.

e Quod ui poſſidere. id eſt quam poſſeſsionem ui adeptus ſit. & ſic uidetur quòd uſucapio non interrũpitur per talia. Sed argu. contra ſup. de uſucap. l. naturaliter. item facit ſup. de lib. & poſthu. l. filio quem. ibi uideſicet, quod non translatus &c. in Inſti. quib. mod. ius pat. pote. ſol. §. ſi ab hoſtibus.

f Vtile erit. id eſt efficax. ſed pone quod te ui deieci, tu incontinenti recuperaſti. an perdo ius meum? hæc lex innuit quod nõ. nam iniuria effectum nõ habuit, ut ſupra, quod quiſque iur. l. j. in fine. Item ſi ex interuallo recupero, an perdo condic. ex l. ſi quis in tantam. C unde ui quam habebam ſaltem ad pœnam. & potes addere, quod not. ſup. eo. l. iij. §. cum igitur.

Cum fundum. Locaui tibi fundum, & cum poſtea Titio uendidi, & conceſsi eũ intrare in poſſeſ. fundi. cum Titius uellet intrare, tu eũ prohibuiſti agam contra te interdicto unde ui, quia per hoc uideor prohibi ui. & ſi emptor expellat colonum de fundo, tenebitur emptor etiamſi expellit colonum de uoluntate, ſiue mandato uenditoris. Vltimo dicit, ex pulisti me de fundo, habeo interdictum hoc cõtra tegi rei uendi. hoc interdicto omiſſo. ea pendente poſſum hoc interdictum intentare. Fran. Acc.

g Iuſſit. locator, idemque uenditor.

h Quem. emptorem.

Papinianus libro xxvj. Quæſtionum. XVIII.

Cum fundum, qui locauerat uẽdidiſſet, iuſsit g emptorẽ in uacuã poſſeſsionẽ ire, quẽ h colonus i intrare ꝓhibuit, poſtea emptor ui colonũ expulit. de † interdicto Vnde ui, q̃ſitum eſt. placebat, colonũ interdicto uẽditori teneri, q̃a nihil intereſſet, k ipſum l an aliũ m ex uoluntate eius miſſum n intrare prohibuerit. Neque enim o ante amiſſam * poſſeſsionẽ uideri, p q̃ ſi tradita q fuiſſet emptori: q̃a r nemo s eo aĩo eſſet, ut poſſeſsionẽ omitteret ꝑ emptorem, quam t emptor adeptus nõ fuiſſet. u Emptorem quoque, qui poſtea x uim adhibuit, & ipſum interdicto colono teneri. Non enim y ab ipſo, ſed a uenditore per uim fundum eſſe poſſeſſum, z cui poſſeſsio eſſet ablata. Quæſitum eſt, an emptori ſuccurri

† Interdictis.

* P. Flo. omiſſam.

i Colonus. priua etiam male cogitana, ut infra parebit.

k Intereſſe. ut & ſu. ea. l. colonus.

l Ipſum. ſcilicet uẽditorem.

m An alium. emptorem.

n Miſſum. id eſt. mitti iuſſum: uel mittendum.

o Neque enim. uerè enim uenditori competit interdictũ, quia adhuc poſsidebat tempore, quo colonus non admiſit emptorem, licet colonus prius cogitaſſet ſibi poſsidere, ut & C. de acquirend. poſſeſſ. l. cum nemo. Item patet per hoc, quod domino datur interdictum, quod ei non daretur, niſi tempore quo emptor non admittitur, poſſideret, ut & ſupra eodem. l. j. §. interdictum autem hoc. Non ergo ſolus coloni animus dominum priuat, ut dictum eſt. & hoc patet, ſed ſi colonus deſerat eo animo, ut dominus perdat, bene perdit dominus naturalem, ut ſupra, de acquirenda poſſeſ. l. ſi colonum. & diximus. C. communia de uſuc. l. j.

p Videri. dominum.

q Tradita. a domino, uel à colono.

r Quia. & quaſi non uideatur amiſſa, quia nemo eo animo, &c.

s Nemo. dominus.

t Quam. poſſeſſionem.

u Non fuiſſet. cum ergo uenditor poſſeſsionem non amiſerit, is a colono uidetur deiectus. & facit ſup. de acquiren. poſſ. l. ſi me in. ſed contra in eod. titul. l. quod meo. §. ſi a furioſo. Acc.

x Poſtea. ex interuallo. ſecus ſi incontinenti, quia ſicut domino licet per ſe incontinenti recuperare poſſeſsionem, ut ſupra eodem. l. iij §. cum igitur. & l. qui poſſeſsionem. ſic & per aliũ, uel ſecundum lo. non licet ei per alium hoc facere. ſic infra de ſolu. l. fugitiuus. & C. de theſaur. l. j. libro x. & facit ſup. eod. l. j. § qui ui a me.

y Non enim. ideo dico uenditori contra colonum competere interdictum, quia non ab ipſo, ſcilicet emptore, ſed &c.

z Poſſeſſum. à colono.

Iſta glo. eſt ſing. ad hoc propoſitũ quod facultas capiendi propria authoritate, uel faciendi uindictam de offenſa, põt exerceri per alium nõ ſolum per noſmetipſos, quibus competit iſta facultas. qđ uerum intellige in conceſsiõe legali, ſecus ſi uindicta pmiſſa alicui à ſtatuto, quia nõ poteſt alteri cõmitti, & per alium explicari. Bologn.

debeat, [a] ſi uoluntate [b] uẽditoris colonũ poſtea ui expuliſſet? Dixi nõ eſſe iuuãdũ, q̃a mãdatũ illicitũ [c] ſuſceperit. Eũ q̃ fundũ uĩdicauit [d] ab eo, cũ quo interdicto Vnde ui potuit experiri, pẽdẽte iudicio [e] nihilomin⁹ ĩterdĩcto recte [f] agere placuit.

Ad uiolentum expulſorem pertinet periculum interitus in diſtincte h.d. Bart.

Triphoninus libro xv. diſputationum. XIX.

MEritò Iulianus reſpondit, ſi me de fundo ui deieceris, ĩ quo res mouentes fuerint, cũ mihi interdicto Vnde ui reſtituere debeas, non ſolum poſſeſſionem ſoli, ſed & ea, quę ibi fuerunt: quanquam ego moram fecero, [g] quò minus interdicto te conuenirem, ſubtractis tñ mortalitate ſeruis aut pecoribus, alijs ve rebus caſu intercidẽtibus, tuũ tñ onus [h] in eis nihilominus reſtituendis eſſe: quia ex ipſo tẽpore delicti plus, q̃ fruſtrator [i] debitor cõſtitutus es.

Labeo libro iij. πιθανῶν à Paulo epit. XX.

SI colonus tuus ui deiectus eſt, ages Vnde ui interdicto. Idem, ſi inquilinus tuus ui deiectus fuerit. Paulus. Idem dicẽ põt de coloni colono, [k] itẽ inquilini inquilino.

TITVLVS XVI.

VTI POSSIDETIS.

Vlpianus libro ſexageſimonono ad edictum. I.

AIt prætor.

---

[a] Debeat. ut non teneatur interdicto. Accurſ.

[b] Voluntate. ſcilicet etiam expreſſa. Accur.

[c] Illicitum. ut & inſtit. de manda. §. illud. Azo.

[d] Vindicauit. rei uendicatione propoſita.

[e] Iudicio. rei uendicationis.

[f] Interdicto. unde ui. & ſic nar. hic quod petitorium, & poſſeſſorium recuperandæ poſſeſſ. ſimul poſſunt intentari, quia iure canonum planum eſt, ut extra de cauſa poſſeſ. & proprie. c. paſtoralis. Item pro hoc, quia ad diuerſa competunt, ut ſ. de acquir. poſ. l. naturaliter. § j. Item non aduertant ſibi illæ petitiones, ſed ſibi compatiuntur. Itẽ quia non debet diuidi continentia cauſæ. ut C. de iudi. l. nulli. ſed lo. & Azo contra. ſcilicet quod etiam interdictum recuperandæ poſſeſſionis, uel adipiſcendæ non poſſit ſimul. ſ. cum petitorio intentari. & pro eis C. de interdictis. l. incerti. & de rei uendi. l. ordinarij. & de iudic. l. nulli. & inp. de le. ij. l. cũ filius. §. uarijs. Sed quomodo huic reſpondet quæ dicit, pendente iudicio &c. Sed dicunt quòd hic renuntiauit petitorio, ſed qualiter? imò eſt cauſa finita omnino renuntiatione, ut C. de pact. l. poſtquã. Sed dicunt, imò nec ſic eſt finita, ſcilicet ſi reus uult dari ſententiam, ut in authẽ. de lit. §. omnem. col. viij. Alij tenentes eandẽ opinionem, reſpõ. huic l. quia differt agere petitorio, & proſequitur tantum poſſeſſorium, quod de nouo proponitur, & ſic nõ ſimul agit utraque uia. & facit j. de exce. rei iud. l. & an eadem. § una. & ſup. de rei uendi. l. is qui. & quod no. ſup. de iud. l. ſi de ui. Accurſ.

[g] Erito. Deieciſti me de fundo, in quo erãt pecora, & ſerui. licet tardaui agere, & mortua ſunt interim pecora, & mancipia, tamẽ teneris ad æſtima. omnium rerum, cũ tu ſemper à tempore deiectionis fueris in mora. Secũdo dicit, ſi colonus meus, uel inquilinus deijcitur, ego uideor deiectus, & habeo hoc interdictũ. & hoc dicit hæc lex, & ſeq. Fran. Acc.

Morã fecero. quæ mihi nõ nocet: ut hic, & ſup. de uſuris. l. uideamus generaliter. §. item ſi ui. ſed arg. cõtra ſup. de aqua pluuia arcen. l. emptor. ſed in alio caſu loquitur. Accurſius.

[h] Onus. ut & ſup. eo. l. j §. rectiſſimè. & C. de furt. l. ſubtracto. & C. qd metus cauſ. l. j. & argu. C. de cõdic. fur. l. antepe. nec diſtinguitur, erant perituræ apud deiectum, uel non, ut hic ex præmiſſis legibus patet.

[i] Fruſtrator. plus eſt q̃ inuadit, quam ſi iſte qui eſt fruſtrator. & eſt fruſtrator ille qui eſt in mora ex interpellatione. ſup. de uſur. l. iij. §. n. nõ ex delicto, ut erat hic. In quo ergo eſt in plus debitor? Rñ. quia ſine alia interpellatione tenetur de interitu: ſed alius licet differat & fruſtretur ſolutionẽ, non tenetur de interitu, niſi & poſt interpellationem, ut j. de uerb. obli. l. ſi ex legati. Itẽ in alio, quia iſte tenet de interitu, ſiue erat interitura penes actorẽ, ſiue nõ: ſed alter non tenetur poſt moram, ſi erat interitura penes actorẽ, ſecundũ quoſdam, pro quibus eſt ſupra, quod metus cauſ. l. ſi cum ex. §. quatenus. uerſi. qd' ſi homo. & de rei uen. l. item ſi uerbe rarũ. §. ſi. ſed dic in hoc contra per l. ſ. de l. ga. j. l. cũ res. §. fin. & l. apud iulianum. §. hi. & ad illas rñ. ut in qualibet earum no. Item facit ſup. de noxal. l. quoties. §. pĩus. & C. de fide inſtr. l. ſi.

[k] SI colonus. Colono, nã rem ſibi locatam &c. ut C. loca. l. nemo. & per eos primus locator poſſidet, ut ſ. de acquir. poſſ. l. q uniuerſa. §. ſi. & hic deiectus primus locator deiicit, ut hic, & facit ſ. de relig. l. oſſa. §. ſi. & C. de acquir. poſſeſ. l. ſin.

VTI POSSIDETIS.

Poſt interdictum unde ui, quod poſſe. reſtituit, ſequitur hoc quod defendit, ut infra eodẽ, §. eſt igitur uerſic. & conſequuntur.

AIt prætor. CASVS. Pone caſum in hoc prin. ut in gloſſ. domini mei Acc. quæ incipit, pone caſum &c. Secundo dicit hoc interdictum nõ habere locum in cloacis, cum inter aliquos ſit quæſtio quis poſſidet cloacam, cõtendens quilibet ſe poſſidere inſolidum, & non alium. & quare nõ habeat locũ, dic ut in gl. magiſt. dñi mei Ac. hic poſita, q̃ incipit, fortè. Tertio in uerſ. neque plura &c. dic caſum ut in gl. dñi mei Ac. quæ ĩcipit, ſi a me poſſides &c. Quarto dicit, hoc interdictũ de ſoli poſſeſſore locum habet, in quo obtinebit, qui potior erit in poſſeſ. & eſt proh[i]bitoriũ circa retinẽdã poſ. i. ne uis fiat ei qui inuenitur potior in poſ. Quinto dicit cauſã quare hoc interdictũ poſitũ eſt. nã cũ in rei uẽ. alius debeat eſſe poſſeſſor, alius actor, & q̃nq; poſſeſſor nõ eſt dñs, q̃nq; ſic: occurrit pluries q quilibet cõtẽdit ſe poſſidere. unde aut ſpõte cõcordat qs ſit poſſeſſor, & ps agat rei uẽ. & tũc planũ eſt, & leuabit cõuẽtio. aut nõ cõcordãt, ſed q̃libet cõtẽdit ſe poſſidere, & ſit res ſoli, tũc hoc interdictũ intẽtat inter eos, & appellat uti poſſidetis, & eſt inductũ cauſa retinẽdę poſ. ut ne uis fiat ei, qui inuenit potior in poſ. & meritò hoc interdictũ eſt poſitũ iuxta ſuperius unde ui, cũ p illud reſtituat poſ. p hoc tueat poſſeſſor. Itẽ hoc defendit poſſeſſorẽ, illud oppugnat poſſeſſiuẽ uiolẽtũ, & cogit eũ reſtituere poſ. quã per vim occupauerat. Poſtea dicit, ols q̃ſtio de poſ. aut eſt ut nobis reſtituat poſ. quã nõ habemus, aut ut nobis retinere liceat, qđ poſſidemus. reſtitutã autem

---

Cõcor. tex. in c. j. & ij. præalleg. ſ. de cauſa poſ. & prie. & l. c. j. en. tit. lib. vj. gl. ſ. c. epiſcop. de reb. eccle. nõ alie. & in c. ſi q̃ſquã ex uij. diſtin. aduerte tñ quod ſi ſimul intẽtetur, poteſt iudex diuidere libellũ, & de utroq; pronũtiare ſi ſibi cõſtiterit, ut p Inn. in ea. ſub orta. ſ gl. ſua, ſ uer. decernimus. de re iudi. & in c. cũ dilectus. extra de eau. poſ. & prie. & gl. an l. naturaliter. §. nihil com mune. de acquiren. poſſeſſio.

Nota ad hoc quando dicatur quis fruſtratorie

agere, & gl. cõcludit qđ ille dicitur fruſtrator qui eſt in mora ex iterpellatione: hoc addito qđ huic dicimus, fruſtra petis quod iam habea. Bo iog.

* g. ſ. eſt

tor, [a] Vti [b] eas ædes, de quib. agit, nec ui, nec clã, nec precario alter ab altero poſsidetis: quo minus ita poſsideatis, uim fieri ueto. De cloacis hoc interdictum nõ dabo: [c] neque pluris, [d] q̃ quãti ea res erit, intra annum, quo primũ experiũdi [e] ptãs fuerit, agere pmittã. Hoc interdictum de ſoli [f] poſſeſſore reſcriptũ * eſt: [g] quem potiorem ꝑtor in ſoli poſſeſsiõe habeat. & eſt prohibitorium ad retinendam poſſeſsionẽ. Huius aũt interdicti proponendi cã hæc fuit, quòd ſeparata debeat eſſe poſſeſsio à proprietate. [h] Fieri etenim poteſt, ut alter poſſeſſor ſit, dñs non ſit. alter dñus quidem ſit, poſſeſſor uerò non ſit. fieri ẽt põt, ut & poſſeſſor idem & dñs ſit. Quoties ergo inter litigatores eſt proprietatis cõtrouerſia: aut conuenit, uter poſſeſſor ſit, uter petitor: aut nõ conuenit. Si conuenit, abſolutum eſt. & ille poſſeſſoris commodo, quem cõuenit poſſidere: ille petitoris onere fungetur. [i] Sed ſi inter ipſos contendatur, uter poſſideat, q̃a alteruter ſe magis poſſidere affirmat: [k] tũc ſi res ſoli ſit, de cuius poſſeſsione contenditur, ad hoc interdictum remittent. Eſt igitur hoc interdictum, quod uulgo Vti poſſidetis appellatur, retinendæ poſſeſsionis. nam huiꝰ rei cã redditur, ne uis fiat ei, qui poſſidet: & conſequẽter proponitur [l] poſt interdictum Vnde ui. Illud enim reſtituit ui amiſſam poſſeſsionem: hoc interdictũ tuetur ne amittatur poſſeſsio. Deniq; prætor poſſidẽti uim fieri uetat, & illud quidem [m] interdictum oppugnat poſſeſſorẽ: [n] hoc tuetur. Et ut Pædius ait, omnis de

* P. Flo. ſcriptum eſt.

autem poſſeſſio & per interdicta, & per unde ui, & per quorum bonorum. Item per actio. ut per triticariam: ut habes de hoc exemplum ff. de tritica. l. j. in fi. & l. ſequen. & per condi. inde. dic ut in gloſſ. Retinetur autem poſſesſio quandoque ope. excep. ut pacti, ut iuſiurandi, & ſimilibus modis, ut feciſti mihi pactum quòd poſ. talis fundi à me non petes. & ſic in ſimilibus. quandoque ope interdicti uti poſsidetis: ut in hoc titulo ſunt exempla. Et ille demum poſſeſſor per interdictum defenditur, qui poſsidet non ui, non clam, non precario ab aduerſario. ſic ergo hoc interdictum datur poſſeſſori: actio autem, id eſt, rei uendicatio non datur poſſeſſori. Et habet locum hoc interdictum ſiue condemnatur de poſſeſsione totius fundi, ſiue partis certæ fundi: ſiue pro indiuiſo contendat quis ſe poſsidere, ut dimidia fundi pro indiuiſo. & habet locum circa poſſeſ. ſoli, & ſic rei immobilis. Vltimo dicit, bene dictum eſt in edicto, quòd ille defenditur per hoc interdictum qui poſſidet nec ui, nec clam, nec precario. nam ſi ui poſsideret, aut clam, aut precario, ab aduerſario ſuccumberet in hoc interdicto: ſi autem poſsideret ui, uel clam, uel precario, quo ad extraneum, non quo ad aduerſarium, bona obtineret in hoc interdicto. & hoc dicit hæc l. ſeq. Franceſ.

[a] Ait pretor. pone caſum inter proprietarium, & uſufruct. quorum unus ciuiliter, & alter naturaliter poſſidet, licet quilibet de altero negaret. unde pro utroque datur ſententia: ut infra, eodem. l. fina. & C. eod. l. j. & quod ſubiicit ædes: idem dic in qualibet re immobili: ut infra, eadem. l. §. hoc interdictum in omnibus. Ergo gratia exempli de ædibus dicit. Pro incorporalibus autem locum habet utile: ut pro quaſi poſſeſsione uſusfruct. uel uſus, & exterarum ſeruitutum: ut ſupra, de ſerui. l. quoties. ij. & ſi ſerui. uen. l. ij. in fin. licet nõ proprie poſſideantur: ut ſupra, de acquiren. re. domi. l. ſeruus. §. incorporales. Item quod ſubijcit nec ui &c. expone hæc tria: ut notatur C. eod. l. j. in gloſſ. clam à me. & in glo. de ui, pone exemplum. & in glo. precario tenet à me &c. Item qualiter formabitur ſententia in hoc interdicto, not. ibi in glo. §. ſed qualiter formabitur &c. Acc.

[b] Vti. id eſt, ſicut.

[c] Non dabo. forte ideo quia per tria edicta in eis aliàs prouidetur. primum eſt prohibitorium, ne prohibeatur quis reficere priuatam cloacam. aliud eſt prohibitorium, ne quid fiat, uel immittatur in cloacam publicam. Tertium eſt reſtitutorium, uel factum uel immiſſum quo uſus cloacæ deterior fiat, reſtituatur, ut infra, de cloacis. l. j. i. reſpon. §. final. & pen. Vel dic ideo, quia cloaca non per ſe continetur, ſed ipſi ſolo adhæret: unde ſatis eſt, ſi de ipſo ſolo proponatur: ut ita etſi non principaliter, per conſequentiam tamen agatur de omni inquietatione quam circa ſolum ſuſtinet, uel circa cloacas, uel circa ſimilia. Accurſius.

[d] Neque pluris. ſi à me poſsides ui, uel clam, uel precario: etſi uinco te hoc interdicto, iudex qui te condemnat, ut me non inquietes condemnabit & te in meo intereſſe, ſcilicet quanti res eſt, id eſt, quanti mea intereſt poſſediſſe retro ab anno, citra, non ultra: ut hic, & infra, lege, ſi duo. §. finali. ſed ad prohibendam uim, & poſſeſsionem tuendam perpetuò agitur: & currit iſte annus à die redditi interdicti retro: ut argumen. infra de itine. actuque priua. lege prima, §. annum.

[e] Experiundi. eſt ergo annus utilis: ut infra, de diuerſis, & temporal. præſcriptionibus. l. prima.

[f] Hoc interdictum de ſoli. at pro mobili utrobi: quod quare ſic dicatur, dic ut infra, utrobi. l. j. pro incorporali, hoc utile: ut not. in princip. huius leg. licet aliàs contra.

[g] Scriptum eſt. illo ſcilicet poſſeſſore, quem &c.

[h] A proprietate. in iudicio rei uendi cauſa cuius hoc proponitur interdictum: ut Inſtitu. de interdict. §. retinendæ. & facit ſup. de iudi. l. inter litigantes. Alij exponũt: quia nõ debet de poſſ. & proprietate ſimul agi. de quo dixi. ſup. tit. j. l. antepen. §. fin.

[i] Fungetur. repete, quem conuenit. Acc.

[k] Affirmat. ex hoc ſumunt quidam arg. quod ſi quis ſe poſsidere non affirmat, poſſeſsionem tamẽ alterius inquietat: ut hoc interdicto conueniri non poſsit. & pro eis eſt inf. ead. l. §. retinendæ. ſed argu. contra inf. eod. l. ſi duo §. uicinus.

[l] Et conſequenter. proponitur. ſcilicet uti poſsid. interdictum: quia quæ cauſa unius eſt, & alterius, ſcilicet, ut quis poſsideat, & alius ſit poſſeſſor: licet diuerſo modo: ut hic dicit.

[m] Quidem. aliàs quoque.

[n] Poſſeſſorem. ſcilicet, uiolentum.

poſſeſsione ↄtrouerſia, aut eò ꝑtinet, ut qđ non poſsidem*, nobis reſtitua tur: a aut ad hoc, ut retineř nobis liceat, qđ poſſi demus. b Reſtituẽdæ c poſſeſsionis ordo aut interdicto c expedit, aut ꝑ actionẽ. d Retinendæ itaq; poſſeſsionis duplex eſt uia: aut exceptio, e aut interdictum. f exceptio datur ex multis cauſis g ei, qui poſsidet. Perpetuò h aũt huic interdicto inſunt hæc, qđ nec ui, nec clã, nec precario ab illo poſsides. Interdictũ aũt, quod eſt uti poſsidetis, poſſeſſorẽ ꝓdij i tueř. Actio.n. nunquã ultro k poſſeſſori datur. qppe ſufficiat ei, quod poſsideat.

Hic iuriſconſultus incipit exponere uerba edicti prætoris. hoc dicit. Bartol.

Hoc interdictũ locum habet, ſiue quis totũ fundum poſsidere ſe dicat, ſiue pro certa l parte, ſiue pro indiuiſo poſsideat.

Hoc interdictum in oĩbus ẽt poſſeſsionibus, quæ ſunt ſoli, ſine dubio m locũ habebit: dummõ poſsideri poſsint. n Qđ ait p̃tor o in interdicto, Nec ui, nec clam, nec p̃cario alter ab altero poſsidetis: hoc eo ꝑtinet, ut ſi quis poſsidet ui, p aut clã aut precario: ſi quidẽ ab alio, proſit ei poſſeſsio. ſi uerò ab aduerſario ſuo, nõ đbeat eũ ꝑ hoc ꝙ ab eo poſsidet, uincere. has enĩ poſſeſsiones nõ debere ꝓficere, q palàm eſt.

Paul. lib. lxv. ad edi. II.

Iuſta r enĩ, an iniuſta aduerſus cæteros poſſeſsio ſit, in hoc interdicto nihil refert. Qualiſcũque enim poſſeſſor, s hoc ipſo ꝙ poſſeſſor eſt, plus iuris habet, quàm ille, qui non poſsidet. t

Ex duobus poſſeſſoribus ille ſuccubit, qui ab altero poſsidet iniuſte: ſed ſi uterq; iniuſtè poſſideat, uenter uinit. Bartol.

Vlp. lib. lxix. ad edi. III.

a Nobis reſtituatur. largè accipe, ſcilicet ſiue reſtituatur amiſſa, ſiue nondum quæſita. Acc.

b Reſtituendæ. largè, ut ſup. proxi.

c Interdicto. recuperandæ, uel adipiſcendæ poſſeſ.

d Per actionem. l. in factũ reddită loco interdictorum: ut Inſti. e. §. ſi. uel di. etiam ciuilem: ut condict. indebi. ut ſup. de condi. indebi. l. indebiti §. ſed & ſi nummi. & per ſtiuca. ut ſup. de tri. ti. l. j. in fi. & l. ij. & ſiue cauſa ut ſup. ſi cer. peta. l. ſi quis nec. §. rea pignori. Sed oppon. quod hodie interdicta non habeat locum: vt C. de interdic. l. incerti. in ſin. Rñd. uerum eſt cum ea ſolennitate qua olim: ſed non ſolenniter & hodie poſſunt proponi.

e Exceptio. de hoc dicitur infra proxi.

f Interdictum. uti poſsi. & ſic not. qđ hoc interdictum habet initar exceptionis.

g Multis cauſis. ut pacti, rei iudicatæ, & iuriſiurandi, & alijs ſimilibus. ſi ergo contra me agis, ut meam naturalem ubi libere dimittã: rectè has exceptiones obiiciam: ſi autem non, ut ſibi dimittam agis, ſed me tantum turbes: hic non excipio, cum non agas: ſed uti poſsidetis ago: licet quidam cõtra: ut not. ſupra, eadem l §. huius autem.

h Perpetuo. id eſt, generaliter: ſic inſtit. de ſatiſdatur. § j. ſi enim aliquo de his modis a me poſsideas, ſuccumbis in hoc interdicto. alias obtines: ut inf. §. fin. & expone hæc uerba ut ſup. eod. l. j. in prin.

i Prædij. ex mente: licet uerba de ædibus tantum dicant vt ſup. proximo reſpon.

k Vltro. i. quod ultronea uolũtate intẽdat poſſeſſor rei uẽdi. Sed op. de cõmodante & ſimilibus vt ſup. de rei uen. l. officiũ & de priui. cre. l. ſi uẽtri §. in bonis. & ff. uſufr. quemadmodum caueat. l. ſi uſuſfr. Rñ. ei nõ datur actio per quã neget rem actoris, ſed rei: vt dixi Inſti. de ac. §. cõtra quoq;. Itẽ oppo. de actione iniuriarum quæ poſsidenti dat: ſed hic rei uen. denegat, non iniuriarũ: ut no. ſup. de act. emp. l. qui pendentẽ. & j. de iniur. l. iniuriarum. j. §. ſi quis me. Itẽ oppo. de actione in factũ quæ dat locũ interdicti huius. ut Inſti. eo. §. ſi. Sed rñ. illam non excludit hic, ſed rei uen. & triticariam, & in debiti, & ſimiles. & facit C. đ alie. iud. mut. cã fac. l. j. Sed quid dicemus hoc caſu? ecce dum ego abſens, & alio retinerem poſſeſsionẽ, alius intrauit ut poſsideret clam à me, ſed ab alio, rediens ego non ſuſpicor me poſſe expelli, nec tñ uolo uiolenter eum expellere, eo quod author nolo eſſe alicuius mali qđ inde euenire poſſet. quomodo conſuletur mihi? rei uen. intentare nõ poſſum, cũ ciuiliter poſſideamus. Interdictum iſtud intentare non expedit: cũ poſſeſſor non poſsideat a me ui, uel clam, uel precario. Reſpondent quidã ꝙ ex quo nolo eum expellere uiolenter, uideor deſinere animo poſsidere: & ſic amitto ciuilem: vt ſup. de acqui. poſſ. l. iij. §. in amittenda. & ſic intentabo rei uendi. ſecundum quoſda. uel dic ꝙ eam intentẽ contra naturaliter poſsidentem, licet ciuiliter poſſideam: cum ẽt ſi naturaliter, & ciuiliter poſſidecã, intento eã cõtra detentatorem: vt modo dixi per l. de rei uen. l. officium. & alias. Accur.

l Pro certa. nam incerta para poſsideri non poteſt: ut ſup. de acquir. poſſ. l. poſſideri. §. incertam. & l. locus.

m Sine dubio. locum habebit ex interpretatione: licet uerba in ædibus tantum dicantur: ut ſupra in princ. huius. l. & ſi. ff. utrobi. l. j. & C. eo. l. j. & ff. de precario. l. qui precario. & Inſtit. de interdi. §. ſed interdicto. & ſup. ea. l. §. hoc interdictum.

n Poſsint. non aliter: ut pro eccleſia, foro, baſilica, theatro, re ſacra, uel religioſa. nã hæ non poſsidentur: ut ſup. de acq. poſſ. l. j. §. fin. & l. qui uniuerſas. §. j. niſi ne:ta dicere, ut his poſsit dari a quibus dicimus poſſe uendicari: ut C. de ſacroſan. eccle. l. ſancimus. de ſerui. autem cloacæ dixi ſup. eod. in prin.

o Quod ait prætor. in prin. huius l.

p Poſsidet ui. non ꝙ me deiecerit oĩno, ſed me turbat, cum & interdictũ tueatur poſſeſſorem: ut ſ. §. eſt igitur. uerſ. & conſequenter. & eodẽ mõ de clã dicas, ꝙ me abſente clã intraſti. unde ciuilẽ retineo. & idẽ in precario. aliàs ſi utranq;, uel ſaltẽ ciuilẽ qñ cõceſſi p̃cario, uel ſi utranq; cõceſſi, cũ nõ poſſideã, nõ habeo hoc interdictũ: ut & ff. de p̃cario. l. qui p̃cario. cætera ſupple circa hæc tria uerba: ut not. ſuper eiſdem uerbis. C. eo. l. j. Itẽ quid, ſi te deiecit tu me inquietas: an ſuccũbes? Vř ꝙ non: quia a te ego poſſideo ui expulſiua, & tua me inquietatiua, ſecundum Azo.

q Non debere proficere. poſſeſſori contra aduerſarium.

r Iuſta. Bene dixi, ſi ab alio poſsidet ui, uel clã, uel precario, & non a me: quia illa poſſeſsio prodeſt ei contra me. iuſta enim &c.

s Poſſeſſor. i. naturalis. iniuſtus quo ad alios.

t Nõ poſsidet. id eſt, quam is, qui nec naturaliter, nec etiam iniuſtè poſsidet quo ad alios. & facit huic l. & fini

b Reſtitutæ poſſeſsionis, in P.F.

i Infero ex hoc textu cu ſua gloſſ. qđ in hoc interdicto ordo iudiciarius eſt ſeruandus. cui cõcord. tex. ſ. c. ij. extra ut lite nõ cõteſt. gl. in cle. ... ut lite pẽd. & in ca. dilecti. cũ ibi notat. de maiori. & obe.

t Iſta gl. eſt ſingul. ſecundum Alexand. hic in additio. ad Bartol. ad hoc, quod quãuis ex interuallo non ſit licitũ expellere uiolentũ poſſeſſorem, tamen eſt licitũ eum inquietare. pro qua gloſſ. bene facit text in l. ſi de eo. §. ſi. ff. de acquir. poſſ. licet Alex. eum non alleget.

Si duo [a] poſsideāt inſolidū, uideamus q̄d ſit dicēdū: ꝙ qualiter ꝓcedat tractemus. Si quis proponeret poſſeſsionem iuſtā & iniuſtam: ego poſsideo ex iuſta cauſa, tu ui, aut clam: ſi a me poſsides, ſuperior ſū īterdicto. ſi uerò nō a me, neuter noſtrū uincet. [b] nā & tu poſsides, & ego. Hoc īterdictū duplex ē: [c] & ij q̄bus cōpetit, & actores & rei

fini ſuperioris. ſup. de acqui. poſſ. l. fins. & ſup. ſi ſer. uē. l. loci §. competit. Accur.

Si duo. Casvs. Ego dico me poſſidere fundum in plena proprietate. tu dicis te poſſidere naturaliter. dicis enim te habere uſumfr. in eo fundo, & ſic turbas me in ciuili. dicitur qđ ſi agimus inter nos uti poſſidetis ratione ciuilis: ſi tu a me poſſides ui, uel clam, tu ſuccumbes: ſi autem ab alio poſſideas ui, aut clam, & tu obtinebis, & ego. Secūdo dicit: hoc interdictum eſt duplex, & quælibet pars dicitur actor, & reus. Tertio dicit: cum uellem ædificare in meo ſolo, prohibes me. agam contra te interdicto uti poſſidetis. uideris enim controuerſiam poſ. mihi facere prohibendo me ædificare. Quarto dicit: cum domum locaſſem Titio, & poſtea uellem eam reficere. Titius me prohibet. dicitur qđ poſſum agere hoc interdicto uti poſſidetis contra eū: & poteſt: quod eum dimittam inhabitare domum refectione facta. Quinto dicit; Caſtaldio uicini mei uues mei fundi tranſduxit in arbores uicini mei. dicitur quod poſſum ei denuntiare ut illas uites incidat. & ſi hoc non faciat, nec patiatur meas tranſducere, uel incidere, agam interdicto uti poſſidetis, quaſi me poſſidere uetet. [Item uideamus.] Tignum uel trabem in mea domo poſui: ita quod ſupra ſolum uicini mei ibat, non autem ibi appodiabatur hoc §. dicitur, quod interdictum uti poſ. non competit utrique noſtrum, ſed tantum tibi. Secundo dicit, Habeo domum iuxta tuam, & inter meam domū, & tuam eſt quædam curia paruula communis, id eſt, mea, & tua: feci in ea domo protectum aliquod, ita quod cooperit curiam communem, & ſuſtentatur ſupra tuā domum. dicitur quod ages contra me hoc interdicto, per qđ prohibeor ita habere. ſed ſi ego habeā a te de hoc ſeruitutem: tunc in hoc interdicto obtinebo. Tertio dicit, Titius ſupra domum meā ędificauit, & fecit ibi cęnaculū, id eſt, camerā quandam, & in ea ſtabat. quæritur quis noſtrum dicatur poſſidere cœnaculum, ut ſic in eius poſſeſsione defendatur per hoc interdictū. & dicit quod ſi ad cœnaculum ibatur per domū meam tantum: tūc ego dicor poſſidere cœnaculū. unde dabitur hoc interdictum, per qđ prohibetur ille ibi ſtare. ſi uerò ad cœnaculum ibatur ex publico, puta ex uia: tūc ille dicitur poſſidere cœnaculum, & non ego: & ei dat hoc interdictum, per qđ defenditur in poſ. cœnaculi. Item ſuperficiario datur hoc interdictum, ſi de uoluntate domini ſoli fecerat ſuperficiem. competit etiam ei utilis in rem ſi deſinat poſſidere. itē dominus ſoli habet hoc interdictum contra omnem etiam ſuperficiarium, ſi ultra legem locationis ędificet. [Creditores.] Si creditores ſunt miſsi in poſ. rei in debitoris cauſa rei ſeruandę, & iubentur in hac poſ. an habeant hoc interdictum, quæritur? & dicitur quod non. idem in eo qui eſt miſſus nomine uentris cauſa legatorum. Secundo dicit. Tignum ſupra domum tuam proieci: ſuſtinebatur tamen a męa domo tātum, non a tua. an habeas hoc interdictum quęritur. & dicitur quod ſic, ut tollam illud tignum. Tertio dicit, tradita eſt mihi poſſeſsio fundi ab eo quem credebam poſſidere. dicitur quod non uideor iſtum fundum poſſidere ui. [in hoc interdicto. Pone caſum duobus modis: ut habes in gl. domini mei Accurſij, quæ incipit, ponunt quidam caſum &c. Fran. Accur.

[a] Si duo Pone caſum. Impedis me colere. uel ædificare, uel aliter re mea uti: ut ſup. ti. j. l. j. nam facit. & l. j. §. ui poſſidere. & j. eo. §. hoc interdictum. & §. cum inquilinum. & §. item uideamus. in fine. & j. quod ui aut clam. l. j. §. hoc interdictum. Sed qualiter contra ſic impedientem datur hoc interdictum cum non ſe poſſidere contendat? Reſpon. imo. quia. n. ratione facit mihi quo minus poſſideam, eadem & ipſe poſſidere uidetur, quod mihi facit abeſſe, uel dic, non eſt neceſſe ut & ſe poſſidere contendat: ſed ſufficit ꝙ me poſſidentem inquietet, ut mihi contra eum detur interdictum, agam etiam iniuriarum. Sed quid ſi me iubet cauſa ſeruitutis quam ſibi aſſerit? Reſpondit. habet locum utile, & negatoria: ut j. ead. l. §. ſi uicinus. Vel ſecundo pone caſum quod qui aſſerit ſe haber. uſumfr. ſua authoritate intrauit poſſeſſionem, poteſt nō nolle ſe auferre ciuilem domino: ſed ut ſuam naturalem habeat. ratione enim ciuilis quæ ſibi turbatur, habet dominus uti poſſidetis. ratione naturalis habet unde ui: ut ſupra. titul. j. l. iij. §. unde ui. & ſecundum hoc iuſta, id eſt, ciuilis: iniuſta, id eſt, naturalis. Potes etiam ponere in clam uel etiam in precario: ut no. C. eo. in uerbo, clā, & in uerbo, precario. Sed quid in eo qui clam poſſidet, nonne ſtatim cum proponitur interdictum, incipit ui poſſidere: cum iam non clam, ſed contra denuntiationem poſſideat? reſpon. origo ſpectanda eſt: ut ſ. de acqui. poſ. l. clam. Item qđ ſubijcit inſolidum duos poſſidere. uidetur contra. j. de prec. l. duo. & ſ. commo. l. ſi ut certo. § ſi. & ſ. de acquir. poſ. l. iij. §. ex contrario. Sol. patet ex prædictis: quia diuerſimode poſſident, nō eodem modo: ſed unus ciuiliter, alter naturaliter: ſed eodem modo, non, ut in contrarijs. ad quod eſt infra, de precari. l. & habet. §. cum Alij dixerunt, ut M. cum ſuis Goſianis, [*] quod duo etiam inſolidum poſſidēt ciuiliter, & naturaliter. Tertij ut R. quod duo ciuiliter, ſed non naturaliter poſſunt inſolidum poſſidere ut not. ſupra, de acquirenda poſſeſsione. lege iij. §. ex contrario.

[*] alias Gloſianis.

[b] Vincetur. in eo, quia uterque eſt actor. actorem enim uincere nil aliud eſt, quàm reum ſibi condemnari hic autem neuter alteri condemnabitur: nam uterq; poſſidebit uti poſſidetis, cum ergo ſit uterque actor, ut j. prox. §. neuter uincit. In eo uero quod uterq; eſt reus, uterque uincit. & ſic loquitur Inſtit. de interdic. §. quorum. uerſ. hodie. quæ eſt contra. reum enim uincere, eſt non auferri quod apud ſe habet, hoc eſt abſolui. Item quæro hoc caſu quando uterque uincit, quis intendit rei uendi reſpon. Al. quod nullus: quia uterque poſſidet: ut inſti. de actio. §. contra quoq;. & ſ. l. j. §. interdictum. Alij dicunt propter neceſſitatem poſſeſſori dari rei uen. & dirimi ſorte: ut arg. ſ. de iud. l. in tribus. Sed Io. dicit utrunque poſſe agere alia ratione quia uidetur renuntiare commodo poſſeſsionis intendendo rei uend. uel ideo, quia qđ dicitur non dari actionem poſſidenti, uerum eſt omnino ciuiliter, & naturaliter: ita ſcilicet quod non alius. ſic ergo naturaliter poſſidenti dabitur pro ciuili, & econtra. Item quid ſi prædium meum poſſideam ciuiliter: alius autem qui neque ciuilem, neque naturalem habet poſſeſſionem, tibi uendat, & te inducat in poſſeſsionem: nōne hoc interdicto uincam? reſpondit, ita: ut C. quod cum eo. l. ſi ſeruus. idemque & ſi is qui tibi uendit, a me clam, uel precario, uel ui poſſideret · non ſit melior ſuo auctore: ut infra, de ſe iudic. l. in omnibus offi. §. non debeo.

[c] Duplex eſt. ut inſtit. de interdic. §. tertia. uerſ. ſi. duplicia. & j. de actio. & obli. l. actionis uerbo. in fin. & ſup. de iudic. l. in tribus. & l. ſequenti.

ſunt. Hoc interdictum ſufficit ei, qui ædificare in ſuo prohibetur. et.n. uideris mihi poſſeſsionís controuerſia facere, qui prohibes me uti mea poſſeſsione. a Cū inquilinus † dñum ædes reficere uolentē b prohiberet, æque cōpetere interdictū uti poſsidetis, placuit: c teſtarique dñum, d nō ſe * ꝓhibere, inq̄linū ne habitaret, ſed ne poſsideret. e

Iſte. §. uſque ad §. creditores. diuiditur in duas partes prīcipales. primò loquitur quando habeo protectum, quod eſt fundatum in ſolo a me poſſeſſo, & protenditur ſupra alienum. Secundo quando habea cænaculū quad totum fundatur ſuper ædificio ab alia poſſeſſo. ſecunda ibi, ſed ſi ſupra eas ædes. Prima ſubdiuiditur in duas: quia prima loquitur quando ædificium protenditur ſupra ſolum ab alia poſſeſſum. ſecunda quando proteditur ſupra ſolum commune. ſecunda ibi, Labeo quoque. hoc dicit. Bartolus.

Item uideamus, ſi actor * f uicini tui ex fundo tuo uites in ſuas arbores tranſduxit, quid iuris ſit. Et ait Pompo. poſſe te ei g denuntiare, h † ut uites præcideret: i idque & Labeo ſcribit, aut k uti eum l debere interdicto uti poſsidetis de eo loco, quo radices continentur uitium. Nam ſi tibi m uim fecerit, quò minus eas uites uel p̄cidas, uel tranſducas, n uim tibi facere uidetur, quo minus poſsideas. Etenim qui colere fundum prohibetur, poſsidere prohibetur, ut Pomponius inquit. Item uideamus, ſi proiectum † o ſupra uicini ſolum non iure habere dicatur: an interdictū Vti poſsidetis, ſit utile alteri aduerſus alterum. Et eſt apud Caſsium relatum, p utrique eſſe inutile: quia alter ſolū poſſidet, alter cum ædibus ſuperficiem. q Labeo

a Vti mea poſſeſsione. ſic ergo uidetur quod ſi non faciam tibi controuerſiam poſſeſsionis, ſed prohibeo ædificare, quia dico me habere ſeruitutē ne altius tollas: non competit tibi hoc interdictum, ſed actio negatoria niſi dicas utile: ut §. ſi uicinis. & facit ſupra, titul. l. j. uim facit. & ſup. cōmuni diui. l. ſi ędes. & ſi ſer. uen. leg. ſicut i. §. Ariſto. in fin. & §. finali. & ⁊. de ini. t. l. iniuriarum. j. §. ſi quis me. & ſupra. de acquir. poſſ. l. pe. §. j.

b Volentem. quod ei licet. C. loca. l. ædem.

c Placuit. ſ. domino contra inquilinū. & tamen inquilinus non poſſeſsionis faciebat controuerſiam, ſed ſolum uolebat habitare. uel dic quod poſſeſsionis dicitur facere controuerſiam, cum non deſinat ædificare: ut ſupra, proxi. §. ſed & alij dicunt quod inquilinus uolebat intertuertere Poſſeſsionem finito tempore locationis: & pro ſuo ſe aſſerabat poſsidere uelle: alias ſi tantum in habitare uult locatione finita, iniuriarum actio. tā tum dicunt eum teneri: ut argu. ſupra. de actio. empt. l. qui pendentem.

d Dominum. ſcilicet oportet. & accipe hoc alio caſu, quādo uellet reficere: quia tunc bene prohibet eum habitare: ut dita l. ædem. C. de loca. licet de penſione pro rata remittat, uel reddat quando ex neceſsitate tedificat: ut ſupra. loca. l. qui inſulam. in princi. & l. & hæc diſtinctio. uel dic teſtari quod non prohibebit eum habitare ſcilicet facta refectione.

e Poſſideret. id eſt, non inciperet ſibi poſsidere.

f Stactor. i. adminiſtrator uel caſtaldio: ut C. de procu. l. procuratoré. Idem ſi ipſemet dominus uicini fundi tranſduxit.

g Ei. ſ. tranſductori

h Denuntiare. ſ. dominum. alias denuntiari. ſ. à domino: & ſi hoc non fecerit poſtea cogitur iudicis officio ſi dominus. uult.

i Præcideret. ſ. tranſductor.

k Aut. ſ. ſi non uult dominus ei denuntiare, ut ipſe præcidat: uel ſi domino denuntiante, non præcedit.

l Eum. ſ. dominum.

m Nam ſi tibi. hucuſque Pomp. dictum retulit, nunc author legis loquitur. & caue quod Pomp. in tertia perſona, ſed author legis in ſecunda loquitur perſona, ſicut ergo prohibitio præciſionis, tranſductionis, & culturæ inducit hoc interdictum: ſic prohibitio ædificationis, & refectionis: ut ſupra, proximis duobus §. Alij dicunt quod tu dominus denuntians te præciſurum, ut ſi poſtea aliquid fecerit tranſductor, teneatur quod ui, aut clam: ut ⁊. quod ui aut clam. l. ſi alius, §. notauimus. ſecundum Ot. item quod ſubijcit. aut eum &c. exponunt quidam ſcilicet tranſductorem, qui agit uti poſsidetis: qa contendit ſe poſsidere locum ubi uites naſcuntur.

n Tranſducas. i. ad primum locum reducas: & hoc niſi immiſerint radicē in fundum uicini. alias ſecus ut infra, quod ui, aut clā. l. ſi uitem.

o Si proiectum. aliàs protectum, & aliàs proiectum: & eſt idem quando ex domo unius aliquid ſcilicet tignum uel lapis proijcitur ſupra alterius ſolum ita quod non requieſcit ibi hoc modo: ut ⁊. de uerb. ſign. l. malum. §. inter.

p Relatum. & bene ſecundum quoſdam. nam poſſeſſor ſoli non inquietatur in poſſeſsione ſoli: niſi forte uelit in eo ædificare: & tūc competit. Item poſſeſſor ſuperficiei non inquietatur à poſſeſſore ſoli. aliàs ſi inquietaretur, competeret ei qui poſsidet domū, & protectum: argu. ſupra. proxi. §. & inf. §. proxi. Alij dicunt relatum, & malè: & dicunt corrigi per inferiorem proxi. §. Labeo. & ſic dicunt dari poſſeſſori ſoli, & poſsidenti domum cum protecto, ne inquietentur. Tu dic, relatum, & bene. & quod dicit utriuſque, collectiuè ponitur uel coniunctiuè: quaſi diceret iſti, & illi: non diuiſiue ſiue diſtributiuè, aliàs ponitur collectiuè: ut ſupra. de contrah. emp. l. ſed Celſus. §. j. in fin. nam nec ratione Protecti datur ſimul utrique: quia protectum a poſsidente domum cui applicatur, poſsidetur. nec ratione ſoli, quia illud ab altero, non ab utroque poſsidetur: datur autem alteri, id eſt, poſsidenti ſolum contra poſsidentem domum. quia iniuſtè protectum habet. & ſic loquitur infra, eadem. §. ſi uicinus. nā uſque ad cœlū liberū eſſe debet cuiuſq; ſolum: ut infra, quod ui aut clam. l. pen §. finali. l. finali. §. pen. & econtra ſi poſſeſſor domus iuſtè habet protectum, aget ipſe, quaſi turbetur in poſſeſsione domus qui turbatur in protecto: ut ſupra. proxi. §. uel dic non utrique, quia poſsidenti ſolum tantum datur, non poſſidenti protectum. ſ. quādo non iure habet: ut dixit prīcip. §. ad quod eſt infra. in §. ſed & ſi ſupra. Et ita quatuor modis exponitur.

q Superficiem. id eſt, protectum quod domui ſuæ eſt applicatum: ſed alter purum & nudum ſolum poſſidet.

Proiectum

† Iſte tex. cū ſua gl. eſt ſingul. ſecundum Roma. in ſing. cccxxij. ad hoc qd licet locator poſſit expellere conductorem de domo qā uult reparare, uel reficere eam reparatione neceſſaria: per. l. ædē. C. lo. tamē refecta domo debet, & compellitur iterū reponere conductorem in ea. Bolog.

* ſe, non eſt in P. F.

* P. F. author.

† P. F. & uites præcidere.

† P. Fl. ſi proiectio.

quoque ſcribit, ſi ex ædibus meis in ædes tuas proiectū habeo interdicis mecū, ſi eum locū poſsideamus, qui proiecto tegetur: an quo facilius poſsim retinere poſſeſsionem eius proiectionis, interdico tecū, ſicuti nūc poſsidetis eas ędes, ex quibus proiectum eſt?

Primò loquitur in eo, qui habet cœnaculum ſupra ædificiū alienum, non conductum à domino tanquam ſuperficiarius. ſecunda ibi Caeterùm. Bartolus.

Sed ſi ſupra ędes, quas poſſideo cęnaculū ſit, in quo alius quaſi dn̄s moret: iterdicto Vti poſsidetis me uti poſſe, Labeo ait: nō eū q in cœnaculo moraret. Sp.n. ſuperficiē ſolo cedere. Planè ſi cęnaculū ex publico aditū habeat, ait Labeo uideri nō ab eo ędes poſsideri, q ὑπόγαιον poſsidet: ſed ab eo cuius ædes ſupra ὑπερῷον eſſent. Verū eſt hoc in eo, qui aditum ex publico, habuerit. Cęterū ſuperficiarius proprio interdicto & actionibus à pr̨tore utet: dn̄s aūt ſoli tā aduerſus aliū, q̄ aduerſus ſuperficiariū potior erit in iterdicto Vti poſsidetis: ſed p̄tor ſuperficiariū tuebit̄ ſm legē locationis. & ita Pōponius quoq; probat. Creditores miſſos in poſſeſsionē rei ſeruādę ca, interdicto Vti poſsidetis uti nō poſſe: & meritò, quia nō poſsidet. Idemq; & in cęteris oībus, qui cuſtodiæ cauſa miſsi ſunt in poſſeſsionē, dicendum eſt. Si uicinus meus in pariete meo tectoria habeat, & in pariete ſuo: Vti poſsidetis, mihi efficax ē, ut ea tollere compellatur. Nō uideor ui poſsidere, ſi ab eo quē ſcirē ui in poſſeſsione

a Proiectum. alias protectum. alias proiectum, & hoc caſu requieſcit ſuper domum tuam: ut differat à præcedenti §. hoc modo. unde magis propriè dicitur immiſſum, ut infra, de uerborum ſignific. l. malum. §. Inter. Vel dicas q & hic non quieſcit: & differt à præcedenti caſu: quia hic ſuper commune ſolum, & cōiter poſſeſſum alter p̄tegit, ibi ſuper alteri' tm̄.

b Mecum. id eſt, interdicto agis mecum, & rectè. & ſic ſuccumbam.

c Poſſideamus. q eſt inter meam, & tuam domum, & p̄ tecto tegitur. nam & ſi communiter poſſideamus, non poſſum protegere te inuito. alioqui hoc interdicto, uel communi diui. prohibeor: ut hic, & ſupr. communi diui. l. communi diuid. & l. ſi ædes. & l. Sabinus. Si autem alter tantum noſtrum poſſidet illum medium locum, ille aget contra alium protegentem: ut ſupra, proxi. §. dixi. & potes dicere contra, quod hæc uerba, ſi eum locum &c. ſint uerba interdicti, uel ponantur cōditionaliter.

d An quo. hæc eſt alia quæſtio, cui non reſpon. q. d. ſi iure ſeruitutis dicam me habere immiſſum, & ſic poſſeſſionem ſeruitutis mihi defendam an dabitur hoc interdi ctum mihi? Reſpondit, ſic, ar. ſup. de ſer. l. quoties. ij. §. ſi ſerui. uen. l. ſicuti, §. Ariſto. Azo. & ī. eodem. l. ſi. Sed alij dicunt qd' non, ſed tu mecū: ut ar. ſup proxi. §. & ī. §. ſi uicinus. ſed in illis non aſſerebat ſibi ſeruitutis iure poſſeſſionem.

e Interdico tecum. in interdicto tecum ago. Et quod ſubijcis, ſicuti &c. ſunt uerba prætoris interdicentis ſiue interdicti, non agentis. & ſic ad utroſque ſermonē refert. Alij habent interdicto tecum: & ſic ſupple, agā & quod ſequitur, expone ut dixi.

f Quaſi dominus. quia non uerè dominus, cum ſolum ſit meum, & domus, in qua fundatum eſt, & fortè locata ei qui poſtea cœnaculum fecit hoc modo.

g Cedere. quo ad proprietatem. nam quo ad poſſ. diſtinguitur, an aliunde habet aditum, uel nō: ut ſtatim dicet. & not. quia hoc cœnaculum ſuſtentabatur ædibus meis hoc modo. nam alias non diceretur ſuperficiei meatum adium.

h Ex publico. alias priuato ſolo eius, qui habet cœnaculum: ut ſup de dam. infect. l. penult. §. j. q. d. nō ex inferiori domo, ſupra quam eſt cœnaculum. niſi eſſet ſuperficiarius eius loci, ubi eſt cœnaculum fundatū: ut in. dicit.

i Ædes id eſt, cœnaculum.

k Qui hypogæon. i. ſolum, uel inferiorem partem.

l Cuius ædes. id eſt, cœnaculum.

m Supra hyperon. i. ædificium.

n Eſt hoc ſcilicet ut nomine cœnaculi competat interdictum ei qui inhabitat.

o Et publico. uel aliunde: non ex inferiori parte: quia tunc ſecus. ſed hæc diſtinctio, habeat aliunde aditū, uel nō, ceſſat in ſuperficiario: qui licet habeat aditum ex inferiori parte, habet tamen hoc interdictum, cum habeat illum aditum ex uoluntate domini. nā alias nō diceret ſuperficiarius: ut ī. proxime.

p Interdicto. uti poſſidetis.

q A p̄tore. utili in rē, & etiā ex conducto, uel, ex emptor. ut ī. u. j. l. j. & §. j. & §. ij. & ſup. de pig. actio. l. tutor. §. final.

r Interdicto. ſ. ſi ſuperficiarius facit ultra quā debeat. & hoc eſt qd' ſequitur, ſed pretor &c. patet ex prędictis qd' duobus caſibus poſſidet qui habitat cęnaculū. ſ. cū aliunde eſt aditus ex publico, uel priuato. itē cum ex inferiori domo, cum ſit ſuperficiarius. ſed tertio non. qn̄. ſ. ex inferiori domo. & nō eſt ſuperficiarius. & fa. in inſtit. de rerū diui. §. p traditionē. & ſup. de rei uen. l. ſuperficiario. & l. pretor. Accur.

s Non poſſe. nec cōtra ſe, nec cōtra alios. & eſt ratio, quia nō poſſidēti. ut hic, & ſ. de rei uēd. l. officium. & ſ. de acquir. poſſeſ. l. iij. §. ſi. & l. ſi qs ante. §. j. & qbus ex cau. in poſ. ea. l. cū legati. ſecus ergo in cōuentionali pignore, cū creditor poſſideat ſm nos: ut ſup. de acqui. poſſeſ. l. qui pignoris. licet P. contra: ut not. ſup. qui ſatiſda. cogan. l. ſciendum. §. creditur. Item not. hic unam differentiam inter conuentionale, & prætoriū pignus. ſunt & aliæ, ut ſup. de pig. act. l. j. Sed qualiter ſi iſti turbantur, eis ſubuenitur? Reſpondit. per actio. in factum & offici. iudi, ſiue manu militari: ut ſupra, ne uis fiat ei. l. j. in princip. §. ſed ſiue rei. & l. iij. in princip. & §. j.

t Et in cęteris. ut legati, & uentris nomine, & dāni infec. ex primo decreto: ſed contra hos datur interdictum quandoque: ut & ſupra quibus ex cau. in poſſ. ea. l. hæc autem. §. fin. Accurſius.

u In pariete. i. ſupra parietem: cum dicatur de tegendo. & eſt ratio, quia uſque ad cœlum &c. ut ī. q ui aut clam. l. fin. §. pen. & ſ. ca. l. §. item uideamus ſi proiectum. Idē tamen ſi requieſcat ſuper pariete meo multo magis: ut & ſ. ca. l. §. Labeo. & §. ſed ſi ſupra.

x Quem ſcirem. uel propriè: uel, id eſt, uehementer opinor, ut & ſ. de aqua plu. arcen. l. ij. § antepenult. & facit ī. de uerborum ſignific. l. bonæ fidei emptor.

Si. non eſt in P.F.

† Ex hoc tex. iūcta ſua gl. infero quod interdictū uti poſſidetis, datur quaſi poſſeſſori turis, ne turbetur l eo. cui cōcor. tex. in c. illicet cām. in prin. & in fin. extra de probat.

† In Pan. Florē. qui κρυπτας poſſidet. & paulo poſt ſupra κρυπτὰς eſſent.

† Vide in hunc locū Alc. li. pręter. ij. hoc ipſo titu.

† l. ſubterraneum. alias, refrigeria, vel refugium quemadmodum Vlpianus de uſufructu latinè appellat. l. 13.

† l. tabulatum: alias loca abdita ſub terra, qualia ſunt Maderiei p̄pe Pariſios.

† Parte mea.

† Parte ſua

P. Fl. qui ab eo.

eſt §. l. ſuperficiarin.

a Accipiã.non per uim,ſed ex cauſa empti.

b In hoc interdicto.ponunt quidam caſum ꝗ lite cõteſt.in hoc interdicto,& fide facta iudici,quod aduerſarius poſſideat a me uel ui,uel clam,uel preca.corporaliter:ille per contumaciam non uult parere arbitrio, ſiue diffi. ſententiæ datæ à iudice ſuper hoc interdicto,ut illam naturalem dimittat:nam cõdemnabitur mihi in executione ad intereſſe quanti intereſt mea illam poſſeſ.corporalem naturalem retinere: & hoc intereſſe declarabitur meo iuramento in litem, ſicut in unde ui,ut ſupra titul.j l. interdicto. & quod ui,aut clam: ut infra quod ui, aut clã. l.ſemper. §.in hoc. & ſupra de rei uẽd. l.qui reſtituere. Vel dic quod iudex præcipit non fieri uim mihi: nihilominus condemnat aduerſarium pro intereſſe turbatiõis factæ mihi ab anno retro ex ui huius interdicti: ut hic, & ſupra eod. l.j.§.j.

eſſe, fundum accipiam.[a] In hoc interdicto[b] cõdẽnationis ſumma refertad rei ipſius[c] æſtimationẽ.

Quanti res eſt, ſic accipimus, quãti uniuſcuiuſque intereſt poſſeſsionẽ retinere.[d] Seruij autem ſententia eſt, exiſtimãtis tanti poſſeſsionẽ æſtimãdam, quãti ipſa res[e] eſt. ſed hoc nequaquam opinãdum eſt. Longè enim aliud eſt rei precium,[f] aliud poſſeſsionis.

Habet quatuor partes: in prima eſt contentio inter duos fructuarios: in ſecunda cõtentio inter dominum; & fructuarium: quoniam uterque inuicem agit contra alium, in tertia ſunt opiniones. una quod fructuarius tãtum agit pro quaſi poſſeſſione uſusfructus: uel quod agit uti poſſidetis, & pro poſſeſſione rei, & iſta ſecunda eſt uerior. In quarta quando eſt contentio inter fructuarium & uſuarium. ſecunda ibi, & ſi alter. tertia ibi, idem erit. quarta ibi. proinde. hoc dicit. Bartol.

c Ipſius. obſcurum eloquium ſtatim exponit, quanti res eſt &c.

d Retinere, & libere, & in ea non turbatum eſſe.

e Ipſa res. id eſt, plena proprietas: ꝓ quo erat C. unde ui. l.ſi quis in tantam.

f Precium rei.i.plenæ proprietatis. aliud poſſ. ut hic, & ſupra, quod metus cau. l. ſi mulier. §. qui poſſeſſionem. non tamen dico precium poſſeſsionis hic dari, cũ ipſa poſſeſsio dimittatur: ſed precium, ſiue intereſſe turbationis, ſecundum ſecundam poſitionem caſus. uel dic aliud poſſeſ. id eſt, turbationis poſſeſsionis. ſed ſecundum primam bene æſtimaretur ipſa poſſeſſio ad arbitrium iurantis actoris. & facit ſupra titulo, j.l. interdicto unde ui. & ſupr. ne uis fiat ei, leg. j. §. hæc uerba. & ꝟ. de fur. l. furtiuam. itẽ hoc intereſſe poſſeſſionis turbatæ poteſt eſſe plus, & frequenter minus, quàm rei proprietas: cum fortè ſub pœna dare tenebat hanc poſſeſsionem, quod non potui: uel alia mea prædia uendita ſunt à creditoribus, uel à fiſco: quia de poſſeſsione iſta propter turbationem non inueni emptorem.

In ſumma. CASVS Si dico me habere uſumfructum fundi, & te nego habere uſumfructum, inter nos poteſt intentari hoc interdictum. Item ſi dico me habere uſumfructum, & ſic naturaliter poſſidere, tu ciuiliter dicis poſſidere: poteſt inter nos hoc interdictum locum habere. Tertio dicit: cum poſſiderem fundum naturaliter, in quo habebam uſumfruct. & turber in hac poſſe. habeo hoc interdictum per quod defendar in hac poſſeſ. Item inter uſuarium, & uſufructuarium eiuſdem fundi poteſt intentari hoc interdictum. Franciſcus Accurſij.

g Inter fructuarios. aſſerẽtes ſe poſſidere: & quilibet de alio negat: & poterit eſſe quod alter, uel quod ambo uincerent, & neuter: ut ſupra, eodem: l. ſi duo. in ſi. j. reſponſo. Accurſius.

Idem li. lxx. ad edi. IIII.

In ſumma puto dicẽdum, & inter fructuarios[g] hoc interdictum reddẽdũ. Et ſi alter uſumfructũ, alter poſſeſsionẽ[h] ſibi defendat:[i] idem erit probandum, & ſi uſuſfructus quis ſibi defendat poſſeſsionem, & ita Pomponius ſcribit.

Proinde & ſi alter uſũ, alter ſibi fructũ tueatur: & his[k] interdictum erit dandum.

h Alter poſſeſſionem, ſcilicet eiuſdem & ſic not. quod ciuiliter tantum poſſidenti, & naturaliter ſimiliter tñ poſſidẽti datur hoc interdictũ per l. iſtã.

i Defendat. poſſeſ. id eſt, quaſi. uel dic poſſeſsionẽ rei, ĩ qua habet uſumfructum

k Et his. qua uterque habet naturalem poſſeſ. tam uſuarius, quam fructua. ſed non inſolidum, ſed pro parte indiuiſa. H. & ſic decernet iudex in ſententia: Quia inueni hunc potiorem in poſſeſsione ratione uſus, præcipio non inquietari ab alio in eo uſu. & ecõtra dic de alio: ut no. C. eodem. l. j. in gloſſ. ſed qualiter formabit &c. & facit ad l. ſup. ad exhiben. l. Celſus §. Iulianus. & ꝟ. de aqua quotid. & æſti. l. j. §. ſi inter. & C. eo. l. j.

TITVLVS XVII.

DE SVPERFICIEBVS.

Vlpianus libro lxx. ad edictum. I.

Ait prętor. Vti ex lege locationis, ſiue ꝯductionis ſu

DE SVPERFICIEBVS.

Simile eſt ſuperiori interdicto: ut titu. j. l. j. § proponitur. & ideo poſt illud ponitur.

Ait prætor. CASVS Duo conduxerunt ſuperficiem, ut unus habeat uſumfr. in ea, alter uſum. iſtis poſſidentibus ſuperficiem non ui non clam, non precario, prætor uetat uim fieri, quo minus poſſideant. Secundum dictum eſt, quod & actio cauſa cognita datur ſuperficiario. Poſtea loquitur Vlpianus, & dicit: qui ſuperficiem in alieno ſolo habet ſi prohibeatur à domino ſoli poſſidere, habet act. contra eum. nam ſi conduxit ſuperficiem, habet ex conducto. ſi emit, habet ex empto: & per has conſequitur quod ſua intereſt. ſi autem ab alio prohibeatur: & tunc aget contra dominum, ut cedat ei act. puta rei uend. cum nondum traditio eſſet facta ſuperficiario. Item Aquili. quas ceſſas intentabit ſuperficiarius contra prohibentem. ſed melius eſt quod ſuperficiarius agat hoc interdicto, quam prædictis perſonalibus: cum quandoque non poſſit probari locatio uel emptio. Item quia melius eſt poſſidere, quàm in perſonam agere, per quod conſequatur ne prohibeatur poſſidere. Item uult in rem poteſt agere. Vltimo dicit, hoc interdictum datur ſuperficiarijs ad ſimilitudinem interdicti uti poſſidetis: & tuetur ſuperficiarium: nec inquiritur qua de cauſa poſſideat ſuperficiem: niſi ui, aut clam, aut precario ab aduerſario poſſidet, & ut breuiter dicam, omnia quæ ſeruantur

ſeruantur in interdicto uti poſsidetis, & in iſto locum habent. [Quod autem ait prætor.] Nunc exponit ſecundam partem edicti. nam dictum eſt cauſa cognita dari act. ſuperficiario. quod ſic intelligas. nam ſi ad modicum tempus conduxit: puta ad annum, uel biennium, & deſinat poſsidere ſuperficiem, non habet actio. in rem pro recuperanda poſſ. ſi autem ad longum tempus conduxit ſuperficiem, & deſinat eam poſsidere: tunc habet actionem utilem in rem. dominus autem ſoli habet directam in rem contra poſſeſſorem. ſi agat dominus ſoli contra ſuperficiarium act. in rem: tunc repelletur ope excep. nam cum demus act. ſuperficiario, ſi deſinat poſsidere, multo magis exceptio eſt ei danda. Si ſoli poſſeſſori. Emi ſolum cum ſuperficie a domino: tandem ſuperficies eſt mihi euicta. agam ex ſtipulatu de euict. uel ex empto contra uenditorem. [Quod autẽ.] Nunc dicit dari act. ſuperficiario. nam quaſi quendam uſumfruct. uidet habere, ſiue uſum, & cõſtitui poteſt eiſdem modis, ſicut & uſusfruct. & legari, & donari poteſt. & ſi plures habent ſuperficiem, poſſunt inter ſe agere communi diuidun. Vltimo dicit, quod ſeruitutes poteſt conſtituere ſuperficiarius ſecundum qd' & dñs ſoli põt conſtituere: & conſtitutæ petunt. & ſi impediatur uti ſeruitute ille, cui eſt conceſſa poteſt utili interdicto uti poſsidetis uti. Fran. Accurſius.

[* Supſiciũ l. ſi ex lapidicinis. ſupra de. iu. dot.]

perficie, qua de agiť: nec ui, nec clã, nec pcario alter ab altero fruemini: a quò minus fruamini, ui fieri ueto. b Si qua alia actio c đ ſuperficie poſtulabiť, cã cognita dabo.

Licet pro ſuperficie cõpetãt actiones ciuiles: tamẽ utile eſt hoc interdictũ, cũ pro poſſeſſione competat. magnũ eſt. n. cõmodum poſsidendi b d. Bar.

Qui ſuperficiẽ in alieno ſolo habet, ciuili actione ſubnixus d eſt. Nam ſi conduxit ſuperficiẽ, * e ex cõducto: ſi emit, f ex empto agere cum domino ſoli poteſt. Etenim ſi ipſe g eum prohibeat: quod intereſt, agendo h cõſequeť. Sin aũt ab alio i phibeať: pſtare ei actiones ſuas k dñs debet, & cedere. Sed longè l utilius uiſum eſt (quia incertũ erat, an locatio exiſteret, m & quia melius eſt poſsidere potius, quàm in perſonam experiri. n) hoc interdictũ o pponere, & quaſi in rẽ p actionem polliceri. q

Proponiť r aũt interdictũ s duplex, exẽplo interdicti Vti poſsidetis. Tueť itaq; pťor eum q ſupficiẽ petit, t ueluti Vti poſsidetis terdicto. neq; exigit ab eo q̃ cãm u

a Fruemini. Duo ſunt ſupficiarij eiuſdẽ ſuperficiei. Sed quomodo duo poſſunt frui in ſolidum? Reſpon. diuerſis reſpectibus quia alter uſumfruct. alter uſum habet in caſu infra. §. fin. & ſupra, tit. j. lege prima. §. ſi. Vel dic gratia honoris dicit fruemini. i. utaris ſiue fruaris.

[r Sit honoris, et præeminenſię gratia Princeps utitur dictiõe noſ: puta, Nos Aloyſius Mocenic' Dux, ſeu Princeps Venetiarũ &c. p q bus uide Mando. in Gl. Facul. §. Nos q.]

b Veto hoc interdicto, qđ dicit de ſuperficiebus, & habet inſtar interdicti uti poſſi. ut j. §. proponitur.

c Actio. ad agendum petitorio: nam dabitur utilis in rem: ut j. §. quod autem ait. & ſa. ſ. de loco publ. l. j.

d Subnixus id eſt, munitus contra dominum.

e Superficiem. id eſt, ſolũ in quo ſuperficies eſt: uel ut ibi ſuperficiem ponat: uel conduxit ipſam ſuperficiem cum ſolo. ſi autem ſuperficiem tãtum, ut innuit, id eſt, domum conduxit, non haberet in rem de qua infra dicetur ſed tantum ex conducto ſecundum Ioan. & B. ſed forte & tunc haberet utilem in rem, ſi ad nõ modicum tempus conduxit: ut j. §. quod ait prætor.

f Si emit. ſcilicet ſuperficiem ſine ſolo. uel dic aliud, emit ſolum, ut non debeat ſuum fieri ſolum: ſed debeat ibi ponere ſuperficiem: & ſic ſit ſuperficiarius. ſi autem ſolum emiſſet, tunc uel fieret dominus traditione facta domino. nam nemo eſt ſuperficiarius ſui ſoli: ut infra, lege fina. Vel publicianam haberet traditione facta a non domino. & ſic non daretur utilis, quæ ſpecialiter dicitur ſuperficiario competere. Sed ſi dicas, quod ſuperficiem ſine ſolo emit, opponitur: quia alterius eſt ſolum, alterius ſuperficies: quod non poteſt eſſe: ut infra, de actio. & obliga. l. obligationum ferè. §. placet. Sed Reſpond. quod a ſuperficiario qui conduxerat, emit ius ſuperficiarium, ſed non ualet: quia non ageret ex empto cum domino: quod hic dicit. Alii dicunt, ut ſecundum dixi, quod emit ſuperficiem, id eſt, ſolum a domino, ut habeat ſuperficiem, id eſt, domum, & ſic ageret ex empto ad ſolum. idem uidetur ſi emit ſolum ut caſtrum conderet, uel lacum faceret, uel uites poneret.

g Si ipſe. locator, uel etiam uenditor prohiberet non tradendo ſicut uendidit.

h Agendo. ex cõducto, uel ex empto, quibus uenit etiã ſingulare interesse, ut ſupra, de actio. empti. l. j. & loca. & condu. l. ſi fundus. §. fin. Sed qualiter dignoſcitur emptor a conductore? Reſpon. pretium, & mercedis quantitas facit diſcerni. Accur.

i Ab alio. quidam habent, ab alio prohibeatur. alij, alius prohibeat. & dic quem ipſe prohibere non poſſit: ut dicta l. ſi fundus. j. loca.

k Actiones ſuas. ſcilicet in rem, quam nondũ habebat ſuperficiarius, niſi facta traditione. Item Aquil. ad quod eſt ſ. de contrahẽ. empt. l. quod ſæpe. §. ſi res. penſionem etiam remittit, uel reſtituit pro rata: ut d. l. ſi fundus.

l Sed longe. id eſt, magis, uel ualde.

m Exiſteret. hæc uenditio ſubaudi.

n Experiri. ut inſti. de interd. §. retinendæ. uerſ. cõmodum. & inſti. de obli. quæ ex delict. §. furti. ſed hoc fallit ſecundum quoſdam. ſ. de noxa. l. ſi quis a multis. & ſ. de acqui. re. do. l. qua ratione. §. literę. uerſ. ſed non ut litaræ. ſed falſum eſt ut ibi not.

o Hoc interdictum. de ſuperficiebus.

p In rem. quia non directa, ſed utilis in rem datur, cum cecidit a poſſeſsione ſuperficiarius: ut hic, & ſupra de retinen. lege, ſuperficiario. & lege prætor. * & de pigno. actio. lege, tutor. §. fina, & ſupra ſi ager uectig. l. j. in fine. & l. ſeq. & de oper. no. nuntia. l. in prouinciali. §. penultimo.

[* Eſt § . de actę l. ſuperficiario.]

q Polliceri. aduerſus dominum.

r Proponitur. i. datur ſuperficiarijs.

s Interdictum. ſ. de ſuperficiebus: quod eſt duplex: quia quilibet in eo eſt actor, & reus, cum uterque contendat poſsidere ſicut hic, & ſup. tit. j. l. ſi duo. §. pen. Accurſius.

t Petit. i. ſuperficiem defendit, nam ſi nõ poſsideret ſuperficiem, non daretur hoc, ſicut nec illud uti poſsidetis. ut. ſup. tit. j. l. j. §. eſt igitur. uerſ. & conſequenter.

u Quam cauſam. alias quam, & alias qualem cauſam &c. ſed certè imo uidetur inquirẽ cauſa: ut ſup. in prin. ubi dicit. ut i ex lege locationis &c. Sed R. dicit ſed non probat. uel ibi contra dominum, hic contra extraneum. uel nec dicit, nec probat: ſed ſatis eſt quod poſsideat ut ſuperficiarius, & hoc aſſerat: non dico quod dicat ſe conduxiſſe, uel emiſſe.

etiã ſi non peruenit propter immanitatem criminis: ſed tamen nõ datur, niſi in id quod peruenit, ut ſubijcit: ſufficit enim &c.

a Perpetuo. ad quod faciunt concord. poſitæ. ſup. l. j. §. finali.

res pertinet, perpetuò [a] competit: quia in ea rei perſecutio continetur. Armis deiectum quomodo accipimus? Arma ſunt omnia tela, hoc eſt & fuſtes, & lapides, nõ ſolùm gladij, haſtæ, & frameæ, id eſt, rhompheæ. [b] Planè & ſi unus uel alter fuſtem, uel gladiũ tenuit: [c] armis poſſeſſor deiectus uidetur. Plus dicitur, & ſi inermes uenerunt: ſi in ipſa concertatione, [d] qui inermes uenerant, eo proceſſerunt, ut fuſtes, [e] aut lapides ſumerent, uis erit armata. Qui armati uenerunt, & ſi non armis uſi ſunt ad deijciendũ, ſi deiecerint: [f] armata uis facta eſſe uidetur. Sufficit enim terror armorũ, [g] ut uideantur armis deiecisse.

b Rhompheæ. id eſt lanceæ, quæ habẽt roſtrum, uel rãponem ad homines capiendos. Alij habent tambolas. & facit ĩ. de uerb. ſig. l. armorum. & in ſu. de interdict. §. ſi ex conſtitutione. uerſ. qui autem. Item in telo. ut ĩ. de furt. l. ſi pignore. §. ij.

c Tenuit. nec cũ eo percuteret. H. uel dic, unus, uel alter. quaſi non oẽs.

d Concertatione, aliàs cõcertatione, & alias deiectione, & alias certamine,

e Ut fuſtes. ex eo quod nõ inſpecto principio, ſed fine dicitur hic uis: ſume ar. quod ſi alio tendentes cu uiderent me fugiſſe, mutato propoſito ingrediantur. quod uidear ui deiectus inſpecto fine.

f Si deiecerint. ſ. ſine armis: quia fortè armis uiſis fugerunt, aut cõuenissent armati, eis depoſitis deiecerunt poſsidentes. Acc.

† No. iſtũ tex. quod armorum apellatio. cõprehenduntur fuſtes, lapides, & oẽ id quod nocere poteſt: quod ſin. intelligo hic eẽ uerũ impropriè: ſed non proprie. gl. eſt ſingulariter notanda in cle. j. de ſtatu mo. ſuper uerbo, arma. quam ſingulariter dicit notã. Ange. l §. ex maleficijs inſtitu. de act. in vj. col. idem Ang. in §. recuperandæ. inſtit. de interd. Adde tu limitando hũc text. niſi in ſtatuto de armis: quia fuſtes, lapides, & ſi multa non cõprehendũt. gl. eſt de hoc ſingul. in cle. j. §. nõ aũt. in uer. arma. extra de ſtatu mo. de quo per Aret. in ſuo tra ctã. maleſi. in gl. in uer. armatus. & per Lud. Põta. ĩ l. j. §. occiſorum. ſupr. ad Syl.

* P. Fl. ſed deiecerunt

g Armorum. Arg. ad quæſtionem qua quæritur, an oporteat aliquẽ expectare primo ſe percuti. & ꝑ. nõ: ut not. C. unde ui. l. j. in gl. ſi. uerſi. itẽ nũquid. & facit ad §. inquantũ dicitur hic, & ſi non armis uſi ſunt. ſ. de cal. l. generaliter. ij. rñ. ibi, ſiue fecerit ſiue nõ. cum gl. in uerbo, ſiue nõ. & quod q. iſq; in l. iiij. ij. rñ. & C. de fur. l. ſi qs. & ſ. de poſt. l. j §. beſtias. ibi, ſiue depugnauerit, ſiue non, ibi gl. in uerb. ſine non. & facit. ſ. ad l. Aquil. l. ſed & ſi quæcunque. & C. de ſicar. l. ij. & iij.

h Ui deiectus. imo uidetur ui deiectus, ut ſ. de uſuc. l. non ſolu. §. ſi dominus. Sol. nõ uidetur ui deiectus, ut habeat interdictum, ut hic: ſed quo ad hoc ut amittat poſſeſsionem ſic, ut ibi. ſecundum Azo. Alij quod hic alio ibant, ibi illuc. quod non placet, quia quo ad amittendam poſſeſsionem non refert ibant illuc, uel non: uel etiam in nullo loco non ſemper amittitur. ut ibi.

i Cum armatos. alio tendentes, ſecundum Ioan. & Azo. & ſic loquitur eo caſu quo ſuperius prox. reſpõ. & hoc etiam caſu loquitur. ſ. quod met. cau. l. metũ. ij. reſpon. & quod ſubijcit, ſiue uerum &c. ſ. eos eſſe paratos ad eundũ alio, ſiue non & quod ſubijcit nõ eſſe ui deiectum, ſupple, nec alio modo quo ad interdictũ, ut &c. ſed quo ad perdendam poſſeſſionẽ ſic: ut. ſ. de uſu. l. nõ ſolum. §. ſi dominus. quæ eſt huic reſpon. cõtraria in eo quod ſubijcit non uideri deiectum ui. Alij dicunt illuc tendentes, non alio. & quod ſubijcit, ſiue uerũ &c. ſcilicet eos eſſe armatos, uel non: uere tamẽ ueniebant, & illuc ſecũdũ eos. Itẽ quod ſubijcit nõ eſſe armis deiectũ, ſed ſine armis uidetur deiectus: & ita habebit interdictum pro ui ſimplici, non pro ui facta cũ armis, ſecundum eos. Ad idem tamẽ utraque datur cũ ciuiliter agitur: ut argu. ſ. proxi. §. qui armati. & ideo hæc opinio non placet.

k Deceſſerit. ſi aliò tendebant, ut dixi: & tamen metu deceſsi, ergo amiſi poſſ. meo animo. uſi licet mutato ꝓpoſito apprehendant eã. non tenent, quia tunc non poſsidebã: ut ſ. eo. l. j. §. interdictũ. Reſpõ. datur utile: ar. ſ. eo. l. j. §. familiæ. Vel dic quod receſſit nõ animo deſerẽdi poſſ. ſed fortè ſub illa conditione. ſi ll ll intrarẽt. ar. ſ. de acquir. poſſ. l. ſi me in uacuã. ſecundum Azo. Itẽ oppo. alia ratione, quod non uidetur competere interdictum, etiam ſi fuerit occupata, nã nomine naturalis nõ: quia erat uacãs. nomine ciuilis nõ, quia non alius. ſed ſua opi. & fortè nemo priuauit eum: ut ar. ĩ. de fur. l. ſi quis in ſeruitute. in fine. cuius uanitimoris nulla eſt æſtimatio: ut ſ. de re iud. l. ſi qs ab alio. in pri. Rñd. non ſola opinio. ſed adiicitur ſatius propter quem opinio ꝓcedit, eũ priuauit: ut ar. C. de rap. uir. l. unica. & hic animus amittendi præuenit inuaſionẽ. E cõtra ſi inuaſio præuenerit aliũ: ut ſi abſens nõ redij, credens me nõ admittendũ, uel eijciendũ: tũc dic ut no. ſ. eo. l. j §. interdictũ.

Fugienti, & relinquenti poſſeſsionẽ ſuã uano metu, non ſuccurritur hoc interdicto. h. d. B.

Si quis autem uiſis armatis, qui aliò tendebãt, metu hoc deterritus profugerit, non uidetur ui deiectus: [h] quia nõ hoc animo fuerũt, qui armati erant, [i] ſed aliò tendebãt. Proinde & ſi cũ armatos [i] audiſſet uenire, metu deceſſerit [k] de poſſeſſione, ſiue uerũ, ſiue falſum audiſſet, dicendũ eſt, non armis eum eſſe deiectũ, [l] niſi poſſeſsio ab his fuerit occupata. Si autem cũ dominus ueniret in poſſeſsionem, armati eum prohibuerunt, qui inuaſerant poſſeſsionem, uideri eũ armis deiectũ. [m]

Vim ui repellere licet incõtinẽti, nõ aut ex interuallo. h. d. B.

l Deiectũ. cõtra ſ. de uſu. l. non ſolum. §. ſi dñs. Sol. hic tñ audiuit eos uenire, & fugit. ibi uidit eos uenire, & fugit, quod nõ placet. ſed ſolue ut modo not. hoc eod tñ. & facit. ſ. ſi quis omiſſ. cau. teſt. l. ſi quis omiſſ. & no. quod fallit hæc regula, qui occaſionem damni &c. ut ſ. ad leg. Aquil. l. qui occidit. § pe.

m Deiectũ. facit ĩ. e. l. §. unde ui. & l. colonus. & ſ. eo. l. j. §. ſiue aũt. & diſtingue ſuper præmiſsis, quia eũ exiſtimaui aliquos uenire. & fugi: aut falſum erat quod exiſtimaui, aut uerum. & eum uerũ, aut illo ueniebãt, aut alio tendebant, & cũ alio tendebant, aut dum fugi ſunt ingreſſi, aut non. ſi falſum eſſet penitus quod exiſtimaui: & ſi poſſeſsionẽ amiſi, quia fugi, ut dicto § ſi dominus. tamen nec edictũ quod metus cau. nec unde ui, locũ habet, ut ſ. quod me. cau. l. metũ. ij. rñ. & ſ. §. proinde. ſi uero ueniebant, ſed alio tendebant, nec ſunt ingreſſi, tunc idem: ut ſ. proxi. §. ſi quis aũt. Si uero alio tẽdebãt, ſed tamẽ dum fugi, ſunt ingreſſi locũ habet unde ui, quaſi ſi ui deiectus, & quaſi ex poſt facto ad id ueniſſe uideantur: ut ſ. §. armis deiectum. & §. proinde, ubi & de hoc not. ſi uero ad hoc ueniebant, tunc etiam ſi non ſunt ingreſsi, locum habet interdictũ unde ui: ut ſ. de uſucap. l. non ſolum. §. ſi dñs. & l. ſequitur. §. ſi in ui me. & innuit ſ. pro i. §. ſi quis autem. licet dominus Bul. in hoc caſu primo ſuperio ri diceba quod non, ſed ui deiectũ uideri quo ad perdendam

dendā poſſeſ. unde intelligebatur in dicto §. ſi dominus. niſi ſequeretur ingreſſus. & pro eo. ſup. eo. l. j. §. idē Labeo. & ſupra proxi. §. proinde. ſed eas expone ut in qualibet nuta. ſi uero ſunt ingreſſi poſſ. tunc ſine dubio, ſecundum omnes, unde ui interdictum locum habet, ut ſup. l. j. §. idē Labeo. & ſup. §. proinde. in fin. Si uero nō fugi, ſed alias me abſente ſunt ingreſſi, nec reuertentē admiſerint, unde ui locum habet, ut hic, & i. eo. l. j. §. interdictū. & ſupra de ac qui. poſſ. l. clam. §. fina. Si uero me reuertentem non fugauerint in prædicto proximo caſu, ſed metu diſceſſi, & accedere noxius, quia ſi metu uideor eis poſſ. ceſſiſſe. & edictum quod metus cauſa, non unde ui, locum habet, ut ī. quod metus cau. l. metum. iij. reſpon. & § ſed & ſi g uim, ſecus ſi non redii, credens me non admittendū, uel deijciēdum, quia habeo interdictum, ut no. ī. eod. l. j. §. interdictum.

a Eum igitur. quia is qui armis deiecit, iniuſte facit, & ideo tenetur, igitur &c. & no. arma armis repelli, ut & ī. eo. l. j. §. uim ui, & ſic cum moderamine. quod not. C. eodem. l. j.

b Reſiſtere. ut & ī. eod. l. j. §. uim ui. & §. ut poſſidere. in fine.

c Continenti. id eſt ante, quā ad alia extranea diuertat negotia, ut infra, de uerbo. obli. l. cōtinuus. j. reſpon. & de duobus re. l. duos. §. fin. & ī. de adult. l. qđ ait. §. quod ait. & ſup. de teſta. l. hæredes. §. fina. Sed quid ſi in uillis deiectus uenit ad ciuitatē pro amicis, & in hoc biduo, uel triduo laborat, an interim poſſideat? Quidam non, etiam ciuiliter, ſed ueniens recuperat. arg. ī. e. l. qui poſſeſſionem. Sed poteſt dici, ꝙ poſſideat ciuiliter, & ſpem habebit recuperandi naturalem. Nec obſt. l. illa, qui poſ. quia reuertitur in priſtinam cauſam quo ad naturalē, uel quatenus de facto eſt extra. ciuilis autem nō amittitur, ſed perſeuerat eadem. Itē nō obſti. ꝙ biduo, uel plus ibi moratur in talibus, quia ſic eſt opus in talibus. nam & propter aduocatum datur dilatio, ut ſup. ex quibus cauſ. ma. l. ait prætor. §. fina. item teſtatori ad neceſſarias cauſas. ut C. de teſta. l. cum antiquitas. & fideiuſſor accipi inter duos reo, ut dicta l. de duobus reis. l. duo. §. fina.

d Venit. ſupple & aliquem de poſſeſſione deiecit.

Eū † igit, a qui eū armis uenit, poſſumus armis repellere: ſed hoc ꝯſeſtim, nō ex interuallo, dūmodo ſciamus, nō ſolum reſiſtere b pmiſſum, ne deiiciat, ſed & ſi deiectus qs fuerit, eundē deijcere, non ex interuallo, ſed ex continenti. c

Imputatur domino ſi procurator deiecit aliquem, ſcilicet, ſi dominus mandauit, uel ratum habuit, quod procurator fecit. Idē dicendum eſt in familia domini. hoc dicit. Bar.

Cum procurator armatus uenit, d & ipſe dominus armis deieciſſe uidetur, ſiue mandauit, ſiue (ut Iulianus ait) ratum habuit. Hoc & in familia dicendum eſt. Nam eum familia ſine me e armata uenit, f ego non uideor ueniſſe, ſed familia, niſi uel iuſſi, uel ratum habui. g Hoc interdictum etiam aduerſus eum proponitur, q dolo malo h fecit, quo qs armis deiiceret. Et poſt annū i reddetur in id, quod peruenit ad eum, qui prohibuit.

Hic incipit expenere, quādo interdictū illud detur fructuario, ſupra uerò dixit, quando pro rei proprietate.

Vnde ui interdictum k neceſſariū fuiſſe fructuario l apparet, ſi prohibeatur utifrui uſufructu fundi.

Hoc interdictū cōpet. tcōtra eū qui pbibet frui fructuariū, qui iā uti frui incœperat, nō contra eū, qui ab initio prohibuit ne frueretur. Et pertinet hoc interdictū ad res immobiles, non ad res mobiles, & competit etiam uſuario ſicut uſufructuario. h. d. uſque ibi. Qui uſusfructus.

Vtifrui autem prohibuiſſe is uidetur, qui ui deiecit utentem, & fruentē, aut non admiſit, m cum ex fundo exiſſet non uſuſfructus dſerēdi cauſa. Cæterum ſi quis ab initio uolentē incipere utifrui, ꝓhibuit, hoc iterdictū locū non habet. n Quid ergo eſt? Debet fructuarius uſū fructum uindicare. o Pertinet autem hoc interdictum ad eum, qui fundo uti frui prohibitus eſt. Sed p pertinebit etiam ad eum, qui edificijs uti frui prohibetur. Conſequēter autē dicemus, ad res mo-

e Siue me. domino.

f Venit. ſupple. & aliquem de poſſeſſione deiecit.

g Habui. facit ſupra e. l. j. §. quoties. & §. deieciſſe. & §. merito. Accur.

h Dolo malo. puta ſuaſiſti familiæ meæ, ut quē deijceat quaſi ille meam poſſeſſionem occupaſſet, agrum. ī. de dolo. l. cum quis.

i Poſt annum. ut ſup. eo. l. j. In prin. & de interdic. l. ex quibus. & commnni diuid. l. cōmuni diui. j. §. Iulianus.

k Interdictum neceſſarium. i. utile, ut & alias ſup. de dam. infec. l. damni. §. penulti. uel dic hoc etiam directam dari, ut argu. ſup. e. l. j. §. deijcitur.

l Fructuario. & uſuario, ut ī. §. item ſi non. & de his tractat uſque in finem legis. Item & ei qui habitationem habet, ut ſup. de don. l. Aquilius. p Sed an et qui de reali ſeruitute deijcitur competat? Reſpon. non, ut ſup. de uiuca. l. ſequitur. § ſi ui: m... ſic & nouum opus permittitur nuntiare habenti ſeruitutem perſonalē, non realē. ut ſup. de no. ope. nun. l. j §. final. & l. qui uiam. in illis ergo recurritur ad interdictum directum, & utile de itinere priuato. & de aqua, ut ī. de itiner. actuque priua. l. j. in princip. & de aqua quoti. & æſti. l. j. in princ.

m Non admiſit. retinuit ergo in abſentia poſſeſſionem ſuā ſcilicet naturalem, ut hic, ſupra. de uſufrue. l. arboribus. §. de illo uerſic. Iulia. & argu. ſup. ea. l. §. ſin autē. ſed an deiecto fructuario à naturali, uideatur deijci ꝓprietarius de ciuili, uel contra? Reſpon. non, cum non niſi per deiectionem, uel per hoc quod non admittitur quis in poſſeſſione, perdat aliquis poſſeſſionem, ut ſupra de acquirenda poſſeſſ. l. ſi id quod ſecus in re mobili, quia priuatur unus per hoc quod alteri eorum ſurripit, quia etiam ignorans perdit, ut ſup. de acquir. poſſeſſ. l. rem quæ.

n Locum non habet. ſed cum fructuarius ueniens ſolo aſpectu poſſeſſionem acquiret, ut ſup. de acquirē. poſſeſſ. l. j. §. ſi iuſſerim. & l. quod meo. §. ſi uenditorem uidetur, ſi poſtea appropinquans prohibetur, quod deijciatur, & ſic habeat interdictum. ſed reſpon. hic fuit prohibitus etiam ante, quam poſſet locum uidere. Accurſius.

o Vendicare. Sed quomodo uendicat, ſi nunquam poſſedit?

quia tunc non datur dilat. immo quæ rat para alii aduocatum. ita not. Batt. in l. ait prætor. §. fin. per illū tex. ī. ex quib. cau. ma. & ī. l. ſi. l ſi. ſup. de naca. mu. & melius in l. ſed ſi unus. §. qđ aũt. de Iniur. & Pel. c. j. l prin. extra ut lite non cōte. de quo no. l apo. ad Iacob. Reb. in l. unica, numero ij. in uerb. eaudem. C. de ſēt. aduer. fiſcum latis retrac. lib. x. & in l. cōes ludices. f prin. ubi ēt notaui in apo. in uer. Andreas de Barulo. C. de dila. eo. t. & l apoſt. ad Lanfr. in cap. qm cōtra falſam. §. dilatiōes. extra de ꝓba.

p Atilius.

* Sed, nō eſt in P. F.

† Iſte tex. eſt ſingulariſſim' ad hoc qđ defenſio rerū & perſonæ ē permiſſa. cui cōcor. gl. I §. quod uero. Inſti. de iure natur. gen. & ciuili. qđ dictū eſt ad eo uerum ut qui poteſt ſe defendere & non facit, non defendens peccat. c. non inferenda. xxiij. q. iij. & c. ñ. &c. quantæ. cū glo. & doc. extra de ſēt. excom. & iij. q. j. ca. nulli. & ſe. & ſi nō poteſt aliter, defendat ſe clamore. l. ij. §. hoc aũt. ad Syl. & glo. in alleg. c. quātę. Bolog.

Tu limita hoc dictū niſi eſſet aduocatus diu moratur*:

poſſedit? Reſpon. fuit relictũ in ultima uoluntate, ut ſupra quemadmo. ſer. amit. l. ſi partem. §. ſio. uel etiam inter uiuos, ſed cœpit aliquando poſſidere, & poſtea deſijt. ſi autem nõ fuiſſet inductus in poſſeſſionẽ tũc agitur ex ſtip. uel ea contractu ex quo conſtitutus eſt.

a Ad res mobiles. ut tigna, & ſimilia quę ibi habebat.

b Fuerint. ſcilicet in ædificio. Idemq; ſi in domo eſſent, ut ſupra eod. l. j. §. ſi fundus.

c Quacũque enim cauſa. teſtamento, uel inter uiuos.

d Qualitercunq;. alias qualiter, alias qualitercunque.

e Minutus ſit. maxima, uel media ca. di. olim etiam minima, ut C. de uſufru. l. corruptionẽ. & inſtit. de acquiſ. per erroga.

f Conſtituatur. qa extinctus eſt capi. di. uel morte. ſecus ſi non utendo propter ipſam deiectionem, ut ĩ. e. l. ſi plantes. in princi. & l. ſi de fundo & ſupra. de uſufruc. l. cuiuſcunque. Accur.

g Præteritum. i. fructus percepti, & etiam percipiendi ueniant in diẽ finiti uſusfr. non poſtea, ut & ſup. de uſufruc. l. qui uſumfructum. §. finali. & l. quęſitum. & l. cuiuſcunque. An autem ipſa quaſi poſſeſſio reſtituatur? Reſpon. fortè ſic, licet cito per dominum poſſit ei auferri: nã eſt momentanea, ut C. eo. unde ui. l. momẽtaneę.

h Peruenit. ſic ĩ eo. l. j. in fi. & l. iij. in principio.

S I me. [illegible] Aliquis nomine municipij me deiecit de fundo, tenetur municipes hoc interdicto. Franciſcus Accur.

biles [a] hoc interdictum nõ pertinere, ſi qs uti frui prohibitus ſit re mobili, niſi ſi rei ſoli accedebant res mobiles. Si igi ibi fue rint, [b] dicendum eſt, etiam ad eas referri hoc interdictum debere. Item ſi non uſusfructus, ſed uſus ſit relictus, competit hoc interdictum. Ex quacunque enim cauſa [c] conſtitutus eſt uſusfructus, uel uſus, hoc interdictum locum habebit.

Capite minuto uel mortuo fructuario, qui prohibitus eſt uti frui, competit hoc interdictum hæredibus fructuarij: & cõtra heredes prohibentis actio in factum ad damnum præteritum reſarciendum, non ad conſtituẽdum uſumfructum, quia extinctus eſt morte uel capitis diminutione fructuarij. h. d. leges ſeq. propter eorum breuitatem non ſummantur.

Qui uſufructus nomine [qualiter] qualitercunq; [d] fuerit quaſi in poſſeſſione, utetur hoc interdicto.

Sed & ſi quis poſtea, quã pohibitus eſt, capite minutus ſit, [e] uel mortuus, recte dicitur hæredibus, & ſucceſſoribus competere hoc interdictum, non ut in futurum conſtituatur [f] uſusfructus, ſed ut pręterita cauſa & damnum pręteritum [g] ſarciatur. Hæres quoque ſimili modo debebit in factum actionem ſuſcipere in id, quod ad ſe peruenit. [h]

Idem lib. x. ad edi. IIII.

SI ui me deiecerit quis nomine municipũ, [i] in municipes mihi interdictum reddendum, Pomponius ſcribit, ſi quid ad eos peruenit. [k]

Idem lib. x. ad edi. V.

SI rerum [l] tibi poſſeſſionem ui [*] tradidero, dicit Pomponius, Vnde ui, interdictum ceſſare, quoniam non eſt ui deiectus, qui compulſus eſt in poſſeſſionem inducere. [m]

Paulus lib. xvij. ad edictum. VI.

IN interdicto unde ui tanta cõdemnatio facienda eſt, quanti intereſt poſſidere. & hoc iure nos uti, Pomponius ſcribit, id eſt tanti rem uideri, [n] quãti actoris interſit, quod alias minus [o] ſit, aliàs plus. Nam ſæpe actoris pluris intereſſe, hominẽ [p] retinere, quàm quãti is eſt, [q] ueluti cùm quęſtiones habẽdæ, [r] aut rei probandæ gratia, aut hæreditatis adeundę [s] interſit eius eum poſſideri.

i Municipũ. qui ſint municipes, habes ĩ. ad munic. l. j. & facit ĩ. de dolo. l. ſed ſi ex dolo. § j. & quod metus cau. l. metum. §. iij. ſup. de acqui. poſ. l. ij. Accur.

k Ad eos peruenit. ſed obijcitur, aut municipes habuerunt ratam illam deiectionem, & tunc tenentur in ſolidum, ut ſup. e. l. j. §. quoties. aut nõ, & tunc nõ: ideo tenentur interdicto, ut ĩ. eo. l. cum a te. ſed dic utili, nõ directo, ut & alias. ĩ. eo. l. j. §. ſi filius. & §. ſi quis tñ. & arg. ĩ. quod metus cauſa. l. ſi cum ex. §. in hac. uel ſubaudi hic maximè. & dic quod mandauerunt, uel ratã habuerunt municipes. & ſu. C. unde ui. l. meminerint.

S I rerum. CASVS. Metu coactus dedi tibi rem meam. nõ habet locum hoc interdictum, ſed act. quod metus cauſa. Fran.

l Si rerũ. alias incipit, ſi metu. & alias ſi rerũ tibi poſſeſſionem ui tradidero: & tunc dic ui, ſcilicet compulſiua.

m Inducere. non ergo pro ui compulſiua locum habet hoc interdictũ, ſed act. quod met. cau. ut ſup. quod metus cauſa. l. metum. iij. §. ſed & ſi per uim. & l. ſi mulier. §. qui poſſeſſionem.

I Nterdicto. CASVS. In interdicto unde ui fit condemnatio in intereſſe agentis, quod eſt quandoq; ultra rei æſtimationem. quid enim ſi deieciſti me de fundo, in quo erant ſerui mei, & eos ſeruos per hoc amiſi, quos uolebã propter aliquam cauſam torqueri, uel erãt hęredes inſtituti, & ſic hęreditatem amiſi? certe hoc totum damnum æſtimatur. Franciſcus.

n Videri. id eſt, æſtimari.

o Minus. Non dicit minus rei uera æſtimatione. hoc enim nõ eſt, ut ĩ. de fur. l. ſi uendid ro. §. cum autem. loquitur ergo ſic, quia ultra rei precium extenditur intereſſe quandoque in maiorem ſummã, quãdoque in minorem, ſecundum Azo. & facit ĩ. eo. l. j. §. qui autem. & quod ibi not. Et hoc intereſſe probabitur, iuramento in litem contra doloſum uel contumacem inuaſorem nolentem reſtituere, ut ſup. de rei uendi. l. qui reſtituere. in fine. & infra, quod ui aut clam. l. ſemper. §. in hoc interdicto.

p Hominem. qui erat in poſ. inuaſa adſcriptitius, uel ſeruus, uel colonus: ut ĩ. e. l. j. §. ſi fundus. & §. rectiſſi me. Vel dic q inducit ſimile in hoſte ſeruo, puta rapto, qa actiõe ui bo. rap. repetit, ut quaſi idẽ ſit & hic. Ac.

q Quanti is eſt. id eſt ualet homo.

r Habendę. in ſeipſo de aliquo facinore. & quod ſubijcit probandæ. l. in alium. ad quod eſt ĩ. ad ca[illegible] ſi.

s Adeundæ. ad quod eſt infra, de furt. l. ſi quis uxori. §. penultimo.

* Sic in P. F. Haloã. legit, ſi iterum tibi &c.

* ui, non eſt in P. F.

Cum

Idẽ li. xxiiij ad edi. VII.

CVm a te ui deiectus ſim: † ſi quis [a] ui eãdem poſſeſsionem poſ ſidere cœperit, non poſ-ſum [b] cum alio quàm te cum interdicto experiri.

Idẽ li. liiij. ad edi. VIII

FVlcinius dicebat ui poſsideri, quoties vel [c] nõ dñs, cum tamẽ poſsi-deret, [d] ui deiectus eſt.

Secundum cõmoda quæ quiſque ſentit, ita onus ſubire tenetur.

Idem li. lxv. ad edi. IX.

SI plures hæredes [e] ſunt unuſquiſque nõ in amplius, quàm ad quẽ peruenerit, tenetur. qua de cauſa interdum inſoli dum tenebitur is, ad eum totum peruenerit, quam-uis ex parte [f] hæres ſit. Deiectum [g] ab uſufru-ctu, [h] in eãdem cauſam prætor [i] reſtiuere [l] de-bet, id eſt, in qua futurus eſſet, ſi deiectus non eſſet. Itaq; ſi tempore [k] uſuſ-fructus finitus fuerit poſt quam deiectus eſt a do-mino, [l] nihilominus co-gendus erit reſtituere: [m] id eſt, uſumfructum † in-terdum conſtituere. [n]

Si poſt deiectionem facta ſit cõ ſolidatio uſusfructus, & proprie tatis, non tenetur proprietarius iterum uſumfuctum conſtitue-re: aget tamen uſufructuarius contra eum, per quem perdidit uſumfructum h. d. Lex ſequens ponit quid ſit uim facere.

Caius li. xj. ad edi. pro-urb. tit. de lib. cauſ. X.

SI de fundo † proprie tarium [o] prędo ex-pulerit, atque ob id fru-ctuarius conſtituto tem-pore [p] nõ uſus perdide rit ius ſuum, nemo dubi tat, quin dominus, ſiue experiatur cum fructua-rio aduerſus prædonem, ſiue non experiatur, [q]

CVm a te. CASVS Deieciſti me de fundo, & a-lius poſtea te deiecit: habeo hoc interdictum cõ tra te, & contra illũ. Secundo dicit, hoc interdictum datur etiam nõ domino deiecto de fundo quem poſſi debat. & hoc dicit hæc l. & ſeq. Fran. Accur.

a Si quis ui. uel ſi ne ui, non curo.

b Non poſſum. ad quod facit ſup. e. l. j. §. qui ui a me. & ſup. de acquir. poſſ. l. fin. & ꝟ tit. j. l. j. §. fina. & ꝟ. de uſucapio. l. ſequitur. §. ſi tu ui me. & ſup. ſi ſerui. uẽ. l. loci corpus. §. cõpetit. niſi fortè cũ fueras non ſoluendo: ut in argu. contra. ꝟ. de furt. l. itaque. circa princip. Item facit C. ſi certum petatur. l. non unde. Accur.

c Fulcinius. Vel pro & uel pro ſaltem.

d Poſſideret. large accipe, id eſt, detineret: ut & ſup. eod. l. j. §. quãuis autem ait. & facit ſup. de uſuca. leg. ſequitur. §. ſi tu ui me. Accur.

SI plures. Deieciſti me de fundo meo: & cœpiſti poſſidere. decedis poſtea re lictis pluribus hære dibus. quilibet hære dum tantum in id quod ad eum peruenit, tenetur. & ſi totum ad unum perue nit, in totum ille tenebitur. Secundo dicit: habebam uſumfruct. in fundo tuo: deieciſti me de poſſeſsione ꝑ dicti fundi, & ſic eũ non utendo & fruendo amiſi. dicitur quod agam hoc interdicto, per quod compelle-ris reſtituere, id eſt, conſtituere uſumfru. in priſtinum ſtatum quo fui deiectus. Fran.

e Hæredes. ſ. uiolenti. Accur.

f Ex parte. facit ſup. cõmod. l. iij §. hæres. & l. in cõ modato §. ij. & ꝟ. de prætor. ſtip. l. ij. §. ſed & ſi unus. & ꝟ. de rei uen. l. ſi poſſeſſor. & ſup. ꝙ met. cau. l. qd di ximus. §. ſi. & ſup. de eden. l. ſi quis ex argẽ. §. cogent. & ꝟ. de aqua quotid. & æſti. l. j. §. competit. & ꝟ. quod ui aut clam. l. ſemper. §. hoc interdictum.

g Deiectum, per proprietarium deijcientem, ut ſub-ijcit.

h Ab uſufructu. qui eſt quaſi poſſeſſor iuris.

i [illegible] Iſtã gl. iuncto ſuo tex. reputat Barto. ſing. ex qua not. quod licet fructuarius rem naturali-ter poſſideat, ut l. naturaliter. ſup. de acqr. poſſeſſ. tamen ius uſusfructus quaſi poſſidet ciuiliter, & natu raliter. & meliorem glo. habes in l. ait prætor. § item et, in uerbo, quaſi. ꝟ. ex quib. cauſ. ma. ſecundũ eundẽ Barto.

l Reſtituere aliàs ſuſtinere. alias reſtituere.

k Si tempore. ſecus ſi alio modo: ut ſupra eodem, l. iij. § penul.

l A domino. l. proprietario.

m Reſtituere. etiam poſt annum: cũ ad eum perue-nit: quia reuerſus eſt ad proprietatẽ. quod ſecus eſſet, ſi alius deieciſſet: quia intra annum teneretur inſoli-dum: ſed poſt in nihilum: cum nihil ad eum perueniſ-ſet, ſed ad proprietatem rediſſet: ut ſupra eodem. l. j. in principio.

n Interdum conſtituere. facti, non iu ris uarietatem notat uerbum inter-dum. Sed quæ gloſ. eſt hæc & cę? Reſpõ. bona: quia quod re-miſſum eſt, reſtitui non poteſt: quod ui-debatur ex uerbo re ſtituere: ſed de nouo aliquis conſtituitur priori omnino con-ſimilis. & facit ſup. ad leg. Aquil. l. item Mela. §. finali. & l. ſeq. & ſupra de uſu-fru. l. cuiuſcunque. in princ.

SI de fundo. CASUS. Habebam proprietatem in fun do, tu in eodem uſumfruct. habebas: deiecti ſumus ambo de poſſeſsione fun-di. & tu non uten-do, ſiue fruendo amiſiſti uſumfru-ctum. ſi agam inter-dicto: ſiue ego ſolus, ſiue tu mecum, recu perabo fundum in plena proprietate, id eſt, cum uſufructu, nec teneor conſti-tuere uſumfructum tibi, ſed tu uno inter dicto ages contra de ijcientem ad inter-eſſe. Fran. Accur.

o Proprietarium. nec non fructuarium: nam ſi ſo-lus proprietarius eſſet expulſus, & non fructuarius, non dabitur interdictum proprietario quaſi per fru-ctuarium retinuerit poſſeſsionem: ut ſupra eodem. le ge prima. §. ſi quis ui me. ſecundum quoſdam. uel ibi in eis dicit, qui pro me poſſident. fructuarius au-tem non pro domino, ſed pro ſe, id eſt, ſuo iure poſ-ſidet.

p Conſtituto tempore. ſcilicet decem, uel uiginti an nis: ut C. de uſufruct. l. corruptionem. & de ſeruitu. & aqua, leg. ſicut. Sed quomodo poſtea poterit agere fructuarius interdicto, cum deijciens nõ teneatur poſt annum, niſi de eo quod ad eum peruenit: & uſusfru-ctus reuerſus eſt ad proprietatem, ut hic, & dixi ſupra l. proxi? Reſpond. pone eum fuiſſe litem conteſtatum intra annum. Vel dic quod loquitur hic ſecundum iu-ra uetera, quando peribat uſusfructus anno, uel bien-nio: ut dicta. l. corruptionem. C. de ſeruitu. & aqua in principio. & annus huius interdicti poteſt extendi lõ-ge ultra, cum ſit utilis: ut ſupra eodem. l. prima. § an-nus. Vel melius cum poſſit extendi hic annus ualde ultra x. uel xx. annos: non exigo quod hic loquatur ſecundum uetera iura: uel quod fuerit lis conteſtata ſe cundum H. quod ultra poſsit extendi, patet, inf. de di-uer. & temp. præſcri. l. ſ.

q Non experiatur. ſcilicet cum fructuario, ſed ipſe ſo lus.

---

† P. Flo. ſi Titius eãdem rem poſſidere, &c.

† P. F. reſtitui iubet.

Primæ gl. ſententia cõmuni. approbatur ſin Ray. & Bartol. & ad huiꝰ legis materiam uide extra, de reſti. ſpo. §. ſæpe. & uide quæ no. in hoc not in c. bene. de appell. ad pri cis.

Interdum particula quid no-tet.

† P. F. iterum.

† Pan. Pl. proprietariũ & fructuarium prędo &c.

retinere [a] debeat reuerſum ad [b] uſumfructum: & quod fructuarius perdidit, ad damnũ eius ꝑtineat, cuius facto perijt.

Pomp. li. vj. ex Plau. XI.

VIm facit, [c] qui nõ ſinit poſsidentẽ eo, quod poſsidebat, uti arbitrio ſuo, ſiue in ſerendo, ſiue in fodiendo, ſiue in arando; ſiue quid ædificãdo, ſiue quod omnino faciendo, per quod liberã poſſeſsionem aduerſarij non relinquit.

Colonus non admittens emptorem fundi habet interdictũ contra deycientem, ſi deiectus ſit & dominus habet interdictũ contra colonum non admittentem emptorem. h. d. Bart.

Marcellus lib. xix. Digeſtorum. XII.

COlonus eum, cui locator fundum uẽdiderat, cum is in poſſeſsionem miſſus eſſet, nõ admiſit: [d] deinde colonus ui ab alio deiectus eſt. quærebatur, quis haberet interdictum Vnde ui? Dixi, nihil intereſſe, colonus dominum ingredi uolentem prohibuiſſet, an emptorem, cui iuſsiſſet dominus tradi poſſeſsionem, non admiſiſſet. igitur interdictum Vnde ui colono competiturum, [e] ipſumq́; [f] ſimili [g] iter dicto locatori obſtrictũ fore: quẽ deieciſſe tũc videret, cũ emptori poſſeſsionẽ nõ tradidiſſet, niſi forte ꝑ iuſtam, [h] & probabilem cauſam id feciſſet.

Damnatus interdicto Vnde ui, uel quolibet alio interdicto, infamis non fit, ſcilicet infamia iuris. Fran. Ac.

Vlp. li. vij. ad Sab. XIII.

NEque Vnde ui, neque aliud interdictum, famoſum [i] eſt.

Etiam ui, uel clàm poſsidens ſi deiectus fuerit, eſt reſtituendus. h. d. Bart.

Pomponius lib. xxix. ad Sabinum. XIIII.

SEd ſi ui armata † deiectus es: [k] ſicut ipſum fundum recepiſſes, etiã ſi ui, aut precario, aut clam cũ poſsideres: [l] ita res quoque [m] mobiles omnimodo recipies.

Non liberatur deyciens, licet poſſeſsionẽ ꝑdat ſine dolo: quia uitioſè poſſeſsionem adeptus erat hoc d. e. l. Bartolus.

a Retinere. l. non cogendus eſt de nouo concedere. & hoc cum extraneus inuaſit. ſecus ſi dominus: ut ſupra. l. proxi. in fine.

b Ad damnum. Sed quid ſi prætor non eſt ſoluendo? Reſpond. agitur contra proprietariũ ut cõſtituatur de nouo. arg. ſup. de eo per quem fact. erit. l. ſi. & ſup. l. ꝓxi. in fi. & ſup. de fun. do. l. ſi maritus. l. j. ſecũdũm quoſdam. Sed B. & H. contra. Sed eis oppo. amiſſum per flumen reſtituitur: ut ſup. quib. mo. uſusfruct. amit. l. ſi ager. ſed reſpon. hic fuit utile, ibi non. Item hic agere potuit: ibi non a flumine recuperare, niſi eo recedente. & facit ſup. ſi cer. pe. l. e. periculum.

VIm facit. CASVS. Loquitur hęc lex, de ui inquietatiua, & ſic parum facit ad titulum. & caſum ſic pono: Franciſcus qui non ſinit poſſidentem uti & frui ſuo arbitrio: dicitur uim facere, ſiue aret in fundo, ſiue ædificet in fundo, ſiue quid aliud faciat, per qđ non dimittat quietè poſſeſſorem poſſidere. uel aliter pone caſum ut in gl. domini mei. Franciſcus. Accur.

c Vim facit. extra materiam eſt hęc lex. & nihil facit ad titulũ. non enim pro hac uiolentia, cũ ſit inquietatiua, & non expulſiua, poteſt dari hoc interdictum, ſed illud uti poſſidetis: ut infra. uti poſſi. l. ſi duo. §. hoc interdictũ ſufficit. & ſup. ſi ſer. uẽ. l. ſicuti. § Ariſt. in fi. §. ſic & aliàs eſt l. extra materiam q̃ habes. ſup. q. ex cau. in poſ. ea. l. hæc aũt in fi. leg. Vel aliter loquitur. hæc lex in naturali poſſeſſione tantum, cum aliquis. ſ. prohiberet uſufructuarium arare &c. uolens eum priuare, & deijcere de naturali poſſeſſione uſusfructus, non uolens domino auferre ciuilem: & ſic pro naturali dabitur fructuario unde ui: pro ciuili dabitur domino uti poſſ. & facit ſupra, de acqui. poſ. l. penul. §. j. & j̃. de iniur. l. iniuriarum. j. §. ſi quis me prohibeat. & ſup. de ope. no. nun. l. de pupillo. §. pe. & in fi. in uerbo, ratihabitionẽ. & gl. fi. & de procu. l. non cogendum. §. finali.

COlonus. CASVS. Locaui fundũ cuidã ruſtico: puta Guarengo Vituperabili colono noſtro. poſtea iſtum fundum uendidi Titio, & permiſi ut intraret poſſeſ. fundi quãdo uellet. & eũ intrare uellet emptor, ruſticus, ſiue colonus, qđ idem eſt, non permiſit eũ intrare. poſtea colonus deiectus eſt de poſſ. fundi à quodã extraneo, dicit, ꝙ habeo interdictum unde ui cõtra colonũ ob hoc, qđ non admiſit emptorẽ, quaſi per hoc me deieciſſe uideatur. niſi iuſtã cauſam retinendi habeat puta impenſarum. Item ipſe colonus habet interdictum unde ui cõtra deijcientem. Frãciſ. Accur.

d Non admiſit. emptorem, uel etiã alium nomine domini euntem: ut & j̃. eod. l. cum fundũ. & ſup. de reli. l. oſſa. §. fina.

e Competiturum. contra eum, qui ui deiecit colon. Acc.

f Ipſumque. colonum.

g Simili. aliàs ſimi mili, & alias ſimiliter, & facit ſu. loc. leg. ſi merces. §. qui fundũ. & ſup. ne uia fiat. ei. l. j. §. hæc actio. & j̃. titu. j. l. ſi duo. §. cum inquilinus.

h Propter. iuſtam. expẽſarum fortè. & j̃. de acquir. poſ. l. ſi quis rem. & C. eod. l. non ab re: & ſup. loca. l. ſi colonus. & arg. j̃. de furt. l. qui iniur. j. §. ſi. & ſupra de pig act. l. ſi neceſſarias in princip. uel ignorantiæ, quia ignorabat dominum hoc uelle, uel ꝗ iuẽdidiſſe. Idem dicunt quidam ſi propter iniuriam id faciat animo interuertendi: quod non placet: quia iã ſic nõ haberet locum hæc lex, cum ſemper faciat prauo animo: cum non reddat ei à quo habet: ut C. eodẽ. l. nõ ab re. & C. đ lo. l. ſi quis conduc. licet ergo male faciat, quia non reddit, & ſic puniatur: tamen priuatur dominus poſſeſ. bono, uel malo animo faciat. Acc.

NEq; unde ui. Famoſum. l. nõ efficit infamis īfamia iuris dãnatus aliquo interdicto: de facto tñ infamaut q̃dã: ut uñ ui, & ꝙ ui aut clã, & ideo in parẽtẽ, uel patronũ nõ datur: ut. j̃. eo. l. j. §. hoc interdictũ. & ſup. de obſeq. l. licet. & facit. j̃. de ſct. & obl. l. ceſſat.

SEd ſi ui. CASVS. Ego ui armata deiectus ſum de fundo, quem poſſidebam uitioſè, puta ui, uel clam, uel precario. recuperabo ipſam poſſ. & res mobiles, ſi quas amiſi ex hac deiectione. Fran.

k Deiectus es. forte etiam ab eo a quo uitioſè poſſidebas. Azo. ut inſtit. de interdict. §. recuperandę.

l Poſſideres. & aliquis te deieciſſet: ut ſup. eod. l. j. §. qui ui a me. & l. cum a te. Acc.

m Quoque. ut & ſup. e. l. j. §. ſi fundus a quo. ſed contra. huic. l. ſup. cõmuni. diuid. l. cõmuni diuidũdo. j. §. iiij. ubi

a P. F. ad ſe uſumfructum.

b P. Fl. id ad damnum.

Cõcor. gl. in c. ſignificauerũt. & ibi not. Pan. extra de teſti. & in c. quia. de infa. cap. querelã. de elec. in antiquis.

Interdicta quædã de facto infamant.

iuij ubi dicit precariam poſſeſſionem non pergere ad rigorem iudicii. Sol. ibi non paris iudicium communi diuid. ſed interdictum unde ui paris, ut hic.

palisti me de fundo, habeo interdictum hoc cōtra regi rei uendi. hoc interdicto omiſſo. ea pendente poſſum hoc interdictum intentare. Fran. Acc.

g Iuſſit. locator, idemque uenditor.

h Quem. emptorem.

Si ui. CASVS. Tu me deiecisti de fundo, quē poſſidebam, uel ui, aut clam feceris, & cum fundū deſiisti poſſidere, licet ſine dolo, & culpa, tamen teneris quanti mea intereſt. Fran. Acc.

a Fecisti. facit ſup. eo. l. j. §. rectiſſime. & §. quia interdictum. & j. eo. l. pen. & infra quod ui aut clam. l. competit. §. in ſumma. Item facit ſup. de minor. l. ſi ex cauſa. §. ſi mulier.

Paul. li. xiij. ad Sab. XV.

ij Si ui me deieceris, uel ui aut clam feceris, quamuis ſine dolo, & culpa amiſeris poſſeſſionem, tñ damnādus es, quanti mea interſit: quia in eo ipſo culpa tua præceſſerit, quod omnimodo * ui deieciſti, aut ui aut clàm feciſti. a

* P. Flo. omnino.

XVI.

† Interdicto Vnde ui uti potes, ſi à filiofamiliàs deiect⁹ es, ut ei⁹ cā quod ad patrem peruenit, ipſe teneatur. b

† In P. Fl. hoc caput ſic habet, In interdicto unde ui dicēdū eſt ut & eius cā q̄d ad patrem peruenit, ipſe teneatur.

Interdicto. CASVS. A filiofamilias deiectus ſum ui. ad id quod ad te ex hoc peruenit teneberis. Fran.

b Ipſe teneatur. ſcilicet filius. ad quem ſup. l. proxi. uel ipſe, ſcilicet pater. quod eſt ſup. de pecu. l. licet. §. ex iuſta cauſa. & ad utrunque. facit ſup. l. j. §. ſi filius familias.

Iulianus lib. xlviii. Digeſtorum. XVII.

Qui poſſeſſionem vi ereptá, ui i ipſo cógreſſu c recipit, * in priſtinam cáuſam d reuerti potius, q̄ poſsidere e intelligéd⁹ eſt. Ideoq; ſi te ui deiecero, illico tu me, deide ego te: Vñ ui interdictū tibi utile erit. f

* P. Fl. recipetat, alibi recuperat.

Interdictum recuperandæ poſſeſſionis concurrit cum petitorio h. d. Bar.

Qui poſſeſſioné. CASVS. Tu deiecisti me per uim de fundo, ego incontinenti eū per uim recuperaui. non punior. Secundo dicit, ut te deieci, tu illico me, & ego te. bene teneor hoc interdicto. Fran.

c Congreſſu. id eſt in ipſo conflictu.

d Cauſam. id eſt in priſtinam detentionem. ſic ergo qui poſſeſſionem incontinenti recuperat, fingitur non amiſiſſe, ſecundum Azo.

e Quod ui poſſidere. id eſt quam poſſeſſionem ui adeptus ſit. & ſic uidetur quòd uſucapio non interrūpitur per talia. Sed argu. contra ſup. de uſucap. l. naturaliter, item facit ſup. de lib & poſthu. l. ſi filio quem. ibi uideſſicet, quod non translatos &c. ut Inſti. quib. mod. ius pat. pote. ſol. §. ſi ab hoſtibus.

f Vtile erit. id eſt efficax. ſed pone quod te ui deieci, tu incontinenti recuperaſti. an perdo ius meum? hæc lex innuit quod nō. nam iniuria effectum nō habuit, ut ſupra, quod quiſque iur. l. j. in fine. Item ſi ex interuallo recupero, an perdo condic. ex l. ſi quis in tantam. C unde ui quam habebam ſaltem ad pœnam. & potes addere, quod uo. ſup. eo. l. iij. §. cum igitur.

Cum fundum. Locaui tibi fundum, & eum poſtea Titio uendidi & conceſſi eū intrare in poſſeſ. fundi. cum Titius uellet intrare, tu eū prohibuiſti agam contra te interdicto unde ui, quia per hoc uideor prohibitus. & ſi emptor expellat colonum de fundo, tenebitur emptor etiam ſi expulit colonum de uoluntate, ſiue mandato uenditoris. Vltimo dicit, ex

Papinianus libro xxvj. Quæſtionum. XVIII.

Cum fundum, qui locauerat uendidiſſet, iuſsit g emptoré in uacuā poſſeſsioné ire, qué h colonus i intrare ꝓhibuit, poſtea emptor ui colonū expulit. de † interdicto Vnde ui, q̄ſitum eſt. placebat, colonū interdicto uéditori teneri, q̄a nihil intereſſet, k ipſum l an aliū m ex uoluntate eius miſſum n intrare prohibuerit. Neque enim o ante amiſſam * poſſeſsioné uideri, p q̄ ſi tradita q fuiſſet emptori: q̄a r nemo s eo aio eſſet, ut poſſeſsioné omitteret ꝑꝑ emptorem, quam t emptor adeptus nó fuiſſet. u Emptorem quoque, qui poſtea x uim adhibuit, & ipſum interdicto colono teneri. Non enim y ab ipſo, ſed à uenditore per uim fundum eſſe poſſeſſum, z cui poſſeſsio eſſet ablata. Quæſitum eſt, an emptori ſuccurri

† Interdictis.

* P. Flo. omiſſam.

i Colonus. priua etiam male cogitans, ut infra parebit.

k Intereſſe. ut & ſupra. l. colonus.

l Ipſum. ſcilicet uēditorem.

m An alium. emptorem.

n Miſſum. id eſt, miſſi iuſſum: uel mittendum.

o Neque enim ueré enim uenditori competit interdictū, quia adhuc poſsidebat tempore, quo colonus non admiſit emptorem, licet colonus prius cogitaſſet ſibi poſsidere, ut & C. de acquirend. poſſeſſ. l. cum nemo. Item patet per hoc, quod domino datur interdictum, quod ei non daretur, niſi tempore quo emptor non admittitur, poſſideret, ut & ſupra eodem. l. j. §. interdictum autem hoc. Non ergo ſolus coloni animus dominum priuat, ut dictum eſt. & hoc patet, ſed ſi colonus deſerat eo animo, ut dominus perdat, bene perdit dominus naturalem, ut ſupra, de acquirenda poſſeſ. l. ſi colonum. & diximus. C. communia de uſuc. l. j.

p Videri. dominum.

q Tradita. à domino, uel à colono.

r Quia. & quaſi non uideatur amiſſa, quia nemo eo animo, &c.

s Nemo. dominus.

t Quam. poſſeſsionem.

u Non fuiſſet. cum ergo uenditor poſſeſsionem non amiſerit, is a colono uidetur deiectus. & facit ſup. de acquiren. poſſ. l. ſi me in. ſed contra in eod. titul. l. quod meo. §. ſi a furioſo. Acc.

x Poſtea. ex interuallo. ſecus ſi incontinenti, quia ſicut domino licet per ſe incontinenti recuperare poſſeſſionem, ut ſupra eodem. l. iij. §. eum igitur. & l. qui poſſeſſionem. ſic & per aliū, uel ſecundum Io. non licet ei per alium hoc facere. ſic infra de ſolu. l. fugitiuus. & C. de thesau. l. j. libro x. & facit ſup. eod. l. j. § qui ui a me.

y Non enim. ideo dico uenditori contra colonum competere interdictum, quia non ab ipſo, ſcilicet emptore, ſed &c.

z Poſſeſſum. à colono.

Iſta glo. eſt ſing. ad hoc propoſitū quod facultas capiendi propria authoritate, uel faciendi uindictam de offenſa, pōt exerceri per alium nō ſolum per noſmeipſos, quibus competit iſta facultas. q̄d uerum intellige in conceſſióe legali, ſecus i uindicta ꝓmiſſa alicui à ſtatuto, quia nō poteſt alteri cōmitti, & per alium explicari. Bolog.

Debeat.

tor, [a] Vti [b] eas ædes, de quib. agitũ, nec ui, nec clã, nec precario alter ab altero poſsidetis: quo minus ita poſsideatis, uim fieri ueto. De cloacis hoc interdictum nõ dabo: [c] neque pluris, [d] q̃ quãti ea res erit, intra annum, quo primũ experiũdi [e] p̃tãs fuerit, agere p̃mittã. Hoc interdictum de ſoli [f] poſſeſſore reſcriptũ [*] eſt: [g] quem potiorem p̃tor in ſoli poſſeſsiõe habeat. & eſt prohibitorium ad retinendam poſſeſsionẽ. Huius aũt interdicti proponendi cã hæc fuit, quod ſeparata debeat eſſe poſſeſsio à proprietate. [h] Fieri etenim poteſt, ut alter poſſeſſor ſit, dñs non ſit. alter dñus quidem ſit, poſſeſſor uerò non ſit. fieri ẽt põt, ut & poſſeſſor idem & dñs ſit. Quoties ergo inter litigatores eſt proprietatis cõtrouerſia: aut conuenit, uter poſſeſſor ſit, uter petitor: aut nõ conuenit. Si conuenit, abſolutum eſt. & ille poſſeſſoris commodo, quem cõuenit poſſidere: ille petitoris onere fungetur. [i] Sed ſi inter ipſos contendatur, uter poſſideat, q̃a alteruter ſe magis poſſidere affirmat: [k] tũc ſi res ſoli ſit, de cuius poſſeſsione contenditur, ad hoc interdictum remittent. Eſt igitur hoc interdictum, quod uulgo Vti poſſidetis appellatur, retinendæ poſſeſsionis. nam huiꝰ rei cã redditur, ne uis fiat ei, qui poſſidet: & conſequẽter proponitur [l] poſt interdictum Vnde ui. Illud enim reſtituit ui amiſſam poſſeſsionem: hoc interdictũ tuetur ne amittatur poſſeſsio. Deniq; prætor poſſidẽti uim fieri uetat, & illud quidem [m] interdictum oppugnat poſſeſſorẽ: [n] hoc tuetur. Et ut Pædius ait, omnis de

* P. Flo. ſcriptum eſt.

autem poſſeſsio & per interdicta, & per unde ui, & per quorum bonorum. Item per actio. ut per triticariam: ut habes de hoc exemplum ff. de tritica. l. j. in fi. & l. ſequen. & per condi. inde. dic ut in gloſſ. Retinetur autem poſſeſsio quandoque ope. excep. ut pacti, ut iuſiurandi, & ſimilibus modis, ut feciſti mihi pactum quòd poſ. talis fundi à me non petes. & ſic in ſimilibus. quandoque ope interdicti uti poſsidetis: ut in hoc titulo ſunt exempla. Et ille demum poſſeſſor per interdictum defenditur, qui poſsidet non ui, non clam, non precario ab aduerſario. ſic ergo hoc interdictum datur poſſeſſori: actio autem, id eſt, rei uendicatio non datur poſſeſſori. Et habet locum hoc interdictum ſiue condemnatur de poſſeſsione totius fundi, ſiue partiacertæ fundi: ſiue pro indiuiſo contendat quis ſe poſsidere, ut dimidia fundi pro indiuiſo. & habet locum circa poſſeſ. ſoli, & ſic rei immobilis. Vltimo dicit, bene dictum eſt in edicto, quòd ille defenditur per hoc interdictum qui poſſidet nec ui, nec clam, nec precario. nam ſi ui poſsideret, aut clam, aut precario, ab aduerſario ſuccumberet in hoc interdicto: ſi autem poſsideret ui, uel clam, uel precario, quo ad extraneum, non quo ad aduerſarium, bona obtineret in hoc interdicto. & hoc dicit hæc l. ſeq. Francis.

a Ait pretor. pone caſum inter proprietarium, & uſufruct. quorum unus ciuiliter, & alter naturaliter poſſidet, licet quilibet de altero negaret. unde pro utroque datur ſententia: vt infra, eodem. l. fina. & C. eod. l. j. & quod ſubiicit ædes: idem dic in qualibet re immobili: ut infra, eadem. l. §. hoc interdictum in omnibus. Ergo gratia exempli de ædibus dicit. Pro incorporalibus autem locum habet utile interdictum pro quaſi poſſeſsione uſusfruct. uel uſus, & cæterarum ſeruitutum: ut ſupra, de ſerui. l. quoties. ij. & ſi ſerui. uen. l. ij. in fin. licet nõ propriè poſsideantur: vt ſupra, de acquiren. re. domi. l. ſeruus. §. incorporales. Item quod ſubijcit nec ui &c. expone hæc tria: ut notatur C. eod. l. j. in gloſſ. clam à me. & in glo. de ui, pone exemplum. & in glo. precario tenet à me &c. Item qualiter formabitur ſententia in hoc interdicto, not. ibi in glo. §. ſed qualiter formabitur &c. Acc.

b Vti. id eſt, ſicut.

c Non dabo. forte ideo quia per tria edicta in eis aliàs prouidetur. primum eſt prohibitorium, ne prohibeatur quis reficere priuatam cloacam. aliud eſt prohibitorium, ne quid fiat, uel immittatur in cloacam publicam. Tertium eſt reſtitutorium, uel factum uel immiſſum quo uſus cloacæ deterior fiat, reſtituatur, ut infra, de cloacis. l. j. i. reſpon. §. final. & pen. Vel dic ideo, quia cloaca non per ſe continetur, ſed ipſi ſolo adhæret: unde ſatis eſt, ſi de ipſo ſolo proponatur: vt ita etſi non principaliter, per conſequentiam tamen agatur de omni inquietatione quam circa ſolum ſuſtinet, uel circa cloacas, uel circa ſimilia. Accurſius.

d Neque pluris. ſi à me poſsides ui, uel clam, uel precario: etſi uinco te hoc interdicto, inde a qui te condemnat, ut me non inquietes condemnabit & te in meo intereſſe, ſcilicet quanti res eſt, id eſt, quanti mea intereſt poſſediſſe retro ab anno, citra, non ultra: vt hic, & infra, lege, ſi duo. §. finali. ſed ad prohibendam uim, & poſſeſsionem tuendam perpetuò agitur: & currit iſte annus à die redditi interdicti retro: vt argumen. infra de itine. actuque priua. lege prima, §. annum.

e Experiundi. eſt ergo annus utilis: vt infra, de diuerſis, & temporal. præſcriptionibus. l. prima.

f Hoc interdictum de ſoli. at pro mobili utrobi: quod quare ſic dicatur, dic ut infra, utrobi. l. j. pro incorporali, hoc utile: ut not. in principio. huius leg. licet aliàs contra.

g Scriptum eſt. illo ſcilicet poſſeſſore, quem &c.

h A proprietate. in iudicio rei uendi. cauſa cuius hoc proponitur interdictum: vt Inſtitu. de interdict. §. retinendæ. & facit ſup. de iudi. l. inter litigantes. Alij exponũt: quia nõ debet de poſſ. & proprietate ſimul agi. de quo dixi. ſup. tit. j. l. antepen. §. fin.

i Fungetur. repete, quem conuenit. Acc.

k Affirmat. ex hoc ſumunt quidam arg. quod ſi quis ſe poſsidere non affirmat, poſſeſsionem tamẽ alterius inquietat: ut hoc interdicto conueniri non poſsit. & pro eis eſt inf. ead. l. §. retinendæ. ſed argu. contra inf. eod. l. ſi duo §. uicinus.

l Et conſequenter. proponitur. ſcilicet uti poſsid. interdictum: quia quæ cauſa unius eſt, & alterius, ſcilicet, ut quis poſsideat, & alius ſit poſſeſſor: licet diuerſo modo: vt hic dicit.

m Quidem. aliàs quoque.

n Poſſeſſorem. ſcilicet, uiolentum.

poſſeſsione ꝯtrouerſia, aut eò ꝑtinet, ut qđ non poſsidem⁹, nobis reſtituatur: a aut ad hoc, ut retinerẽ nobis liceat, qđ poſsidemus. † Reſtituendæ b poſſeſsionis ordo aut interdicto c expedit, aut ꝑ actionẽ. d † Retinendæ itaq; poſſeſsionis duplex eſt uia: aut exceptio, e aut interdictum. f exceptio datur ex multis cauſis g ei, qui poſsidet. Perpetuò h aũt huic interdicto inſunt hæc, qđ nec ui, nec clã, nec precario ab illo poſsides. Interdictũ aũt, quod eſt uti poſsidetis, poſſeſſorẽ ꝑdij i tuet. Actio.n. nunquã ultro k poſſeſſori datur. qppe ſufficiat ei, quod poſsideat.

Hic iuriſconſultus incipit exponere uerba edicti prætoris. hoc dicit. Bartol.

Hoc interdictũ locum habet, ſiue quis totũ fundum poſsidere ſe dicat, ſiue pro certa l parte, ſiue pro indiuiſo poſsideat.

Hoc interdictum in oĩbus etiam poſſeſsionibus, quæ ſunt ſoli, ſine dubio m locũ habebit: dummõ poſsideri poſsint. n Qđ ait ꝑtor o in interdicto, Nec ui, nec clam, nec ꝑcario alter ab altero poſsidetis: hoc eo ꝑtinet, ut ſi quis poſsidet ui, p aut clã aut precario: ſi quidẽ ab alio, proſit ei poſſeſsio. ſi uerò ab aduerſario ſuo, nõ đbeat eũ ꝑp hoc ꝙ ab eo poſsidet, uincere. has eñ poſſeſsiones nõ debere ꝓficere, q palàm eſt.

Paul. lib. lxv. ad edi. II.

IVſta r eñ, an iniuſta aduerſus cæteros poſſeſsio ſit, in hoc interdicto nihil refert. Qualiſcunque enim poſſeſſor, s hoc ipſo ꝙ poſſeſſor eſt, plus iuris habet, quam ille, qui non poſsidet. t

Ex duobus poſſeſſoribus ille ſuccubit, qui ab altero poſsidet iniuſtè: ſed ſi uterq; iniuſtè poſſideat, uincet uim. t Bartol.

Vlp. lib. lxix. ad edi. III.

a Nobis reſtituatur. largè accipe, ſcilicet ſiue reſtituatur amiſſa, ſiue nondum quæſita. Acc.

b Reſtituendæ. largè, ut ſup. proxi.

c Interdicto. recuperandæ, uel adipiſcendæ poſſeſ.

d Per actionem. ſ. in factũ redditã loco interdictorum: ut Inſti. e. §. ſi. uel di. etiam ciuilem: ut condict. indebi. ut ſup. de condi. indebi. l. indebiti §. ſed & ſi nummi. & per æſtima. ut ſup. de triti. l. j. in ſi. & l. ij. & hinc cauſa ut ſup. ſi cer. pet. l. ſi quis nec. §. rea pignori. Sed oppon. quod hodie interdicta non habeat locum: ut C. de interdic. l. incerti. in ſin. Rñd. uerum eſt cum ea ſolennitate qua olim: ſed non ſolenniter & hodie poſſunt proponi.

e Exceptio. de hoc ſtatim infra ponit.

f Interdictum. uti poſsi. & ſic not. qđ hoc interdictum habet inſtar exceptionis.

g Multis cauſis. ut pacti, rei iudicatæ, & iuriſiurandi, & alijs ſimilibus. ſi ergo contra me agis, ut meam naturalem tibi libere dimittã: rectè has exceptiones obiiciam: ſi autem non, ut ſibi dimittam agis, ſed me tantum turbes: hic non excipio, cum non agas: ſed uti poſsidetis agon licet quidam cõtra: ut not. ſupra, eadem l. §. huius autem.

h Perpetuo. id eſt, generaliter: ſic Inſtit. de ſatiſdatur. §. j. ſi enim aliquo de his modis a me poſsideas, ſuccumbis in hoc interdicto. alias obtines: ut inf. §. fin. & capone hæc uerba ut ſup. eod. l. j. in prin.

i Predij. ea mente: licet uerba de ædibus tantum dicant ut ſup. proximo reſpon.

k Vltro. i. quod ultronea uolũtate intẽdat poſſeſſor rei uẽd. Sed op. de cõmodante & ſimilibus ut ſup. de rei uen. l. officiũ & de priui. cre. l. ſi uẽtri. §. in bonis. & ĩ. uſufr. quemadmodum caueat. l. ſi uſuſtr. Rñ. ei nõ datur actio per quã neget rem actoris, ſed rei: ut dixi Inſti. de ac. §. cõtra quoq;. Itẽ oppo. de actione iniuriarum quæ poſsidenti dat: ſed hic rei uen. denegat, non iniuriarũ: ut no. ſup. de act. emp. l. qui pendentẽ. & ĩ. de iniur. l. iniuriarũ. ſ. §. ſi quis me. Itẽ oppo. de actione in factũ quæ dat loco interdicti huius. ut Inſti. eo. §. ſi. Sed tñ. illam non excludit hic, ſed rei uen. & triticariam, & in debiti, & ſimiles. & facit C. de alie. iud. mut. cã fac. l. j. Sed quid dicemus hoc caſu? t ecce dum ego abſens, & a lio retinerem poſſeſsionẽ, alius intrauit ut poſsideret clam a me, ſed ab alio, rediens ego non ſuſpicor me poſſe expelli, nec tñ uolo uiolenter eum expellere, eo quod author nolo eſſe alicuius mali qđ inde euenire poſſet. quomodo conſuletur mihi? rei uen. intentare nõ poſſum, cũ ciuiliter poſsideamus. Interdictum iſtud intentare non expedit: cũ poſſeſſor non poſsidet a me ui, uel clam, uel precario. Reſpondent quidã ꝙ ex quo nolo eum expellere uiolenter, uideor deſinere animo poſsidere: & ſic amitto ciuilem: ut ſup. de acqui. poſſ. l. iij. §. in amittenda. & ſic intentabo rei uendi. ſecundum quoſdã. uel dic ꝙ eam intentẽ contra naturaliter poſsidentem, licet ciuiliter poſsideam: cum etiam ſi naturaliter, & ciuiliter poſsideã, intento eã cõtra detentatorem: ut modo dixi per l. de rei uen. l. officium. & alias. Accur.

l Pro certa. nam incerta pars poſsideri non poteſt: ut ſup. de acquit. poſſ. l. poſsideri. §. incertam. & l. locus.

m Sine dubio. locum habebit ex interpretatione: licet uerba in ædibus tantum dicantur ſupra in princ. huius. l. & ſa. j. utrobi. l. j. & C. eo. l. j. & ĩ. de precario. l. qui precario. & Inſtit. de interdi. §. ſed interdicto. & ſup. ea. l. §. hoc interdictum.

n Poſsint. non aliter: ut pro eccleſia, foro, baſilica, theatro, re ſacra, uel religioſa. nã hæc non poſsidentur: ut ſup. de ſeq. poſſ. l. j. §. fin. & l. qui uniuerſas. §. j. niſi uelis dicere, ut his poſsit dici a quibus dicimus poſſe uendicari: ut C. de ſacroſan. eccle. l. ſancimus. de ſerui. autem cloacæ dixi ſup. eod. in prin.

o Quod ait prætor. in prin. huius l.

p Poſsidet ui. non ꝙ me deiecerit omnino, ſed me turbat, cum & interdictũ tueatur poſſeſſorem: ut ĩ. §. eſt igitur. uerſ. & conſequenter. & eodẽ mõ de clã dicas, ꝙ me abſente clã intraſti. unde ciuilẽ retineo. & idẽ in precario. alias ſi utranq;, uel ſaltẽ ciuilẽ quaſi cõceſsi precario, uel ſi utranq; cõceſsi, cũ nõ poſsideã, nõ habeo hoc interdictũ: ut & ĩ. de ꝑcario. l. qui ꝑcario. cætera ſupple circa hæc tria uerba: ut not. ſuper eiſdem uerbis. C. eo. l. j. Item quid; t ſi te deieci: tu me inquietas: an ſuccũbes? Vĩ ꝙ non: quia a te ego poſsideo ui expulſiua, & tua me inquietatiua, ſecundum Azo.

q Non debere proficere. poſſeſſori contra aduerſarium.

r IVſta. Bene dixi, ſi ab alio poſsidet ui, uel clã, uel precariò, & non a me: quia illa poſſeſsio prodeſt ei contra me. iuſta enim &c.

s Poſſeſſor. ſ. naturalis. iniuſtus quo ad alios.

t Nõ poſsidet. id eſt, quam is, qui nec naturaliter, nec etiam iniuſte poſsidet quo ad alios. & facit huic l. & ſini

† Reſtitutæ poſſeſſionis, in P.F.

† Infero ex hoc text. in ea ſua gloſſ. quod in hoc interdicto ordo iudiciarius eſt ſeruandus. cui cõcord. tex. I c. ij. extra ut lite nõ cõteſt. gl. in cle. j. ut lite pẽd. & in ca. dilecti. cũ ibi notat. de maiori. & obe.

† Iſta gl. eſt ſingul. ſecundum Alexand. hic in additio. ad Bartol. ad hoc, quod quãuis ex interuallo non ſit licitũ expellere uiolentũ poſſeſſorem, tamen eſt licitũ eum inquietare. pro qua gloſſ. bene facit text. in l. ſi de eo. §. ſi. ff. de acquir. poſſ. licet Alex. eum non alleget.

Si duo [a] poſſideāt inſolidū, uideamus q̄d ſit dicēdū: & qualiter ꝓcedat tractemus. Si quis proponeret poſſeſſionem iuſtā & iniuſtam: ego poſſideo ex iuſta cauſa, tu ui, aut clam: ſi a me poſſides, ſuperior ſū īterdicto. ſi uerò nō a me, neuter noſtrū uincet. [b] nā & tu poſſides, & ego. Hoc īterdictū duplex ē: [c] & ij q̄bus cō petit, & actores & rei

fini ſuperioris. ſup. de acqui. poſ. l. fina. & ſup. ſi ſer. uē. l. loci §. com petit. Accur.

Si lun. CAIVS. Ego dico me poſſidere fundum in pleno proprietate: tu dicis te poſſidere naturaliter. dicis enim te habere uſumfr. in eo fundo, & ſic turbas me in ciuili. dicitur q̄d ſi agimus inter nos uti poſſidetis ratione ciuilis: ſi tu a me poſſides ui, uel clam, tu ſuccumbes: ſi autem ab alio poſſideas ui, aut clam, & tu obtinebis, & ego. Secūdo dicit: hoc interdictum eſt duplex, & quælibet pars dicitur actor, & reus. Tertio dicit: cum uellem ædificare in meo ſolo, prohibes me. agam contra te interdicto uti poſſidetis. uideris enim controuerſiam poſ. mihi facere prohibendo me ædificare. Quarto dicit: cum domum locaſſem Titio, & poſtea uellem eam reficere. Titius me prohibet. dicitur q̄d poſſum agere hoc interdicto uti poſſidetis contra eū: & potentes quod eum dimittam inhabitare domum refectione facta. Quinto dicit: Caſtaldio uicini mei uues mei fundi tranſduxit in arbores uicini mei. dicitur quod poſſum ei denuntiare ut illas uites incidat. & ſi hoc non faciat, nec patiatur meas tranſducere, uel incidere, agam interdicto uti poſſidetis, quaſi me poſſidere uetet. [Item uideamus.] Tignum uel trabem in mea domo poſui. ita quod ſupra ſolum uicini mei ibat, non autem ibi appodiabatur hoc §. dicitur, quod interdictum uti poſ. non competit utrique noſtrum, ſed tantum tibi. Secundo dicit, Habeo domum iuxta tuam, & inter meam domū, & tuam eſt quædam curia patuula communis, id eſt, mea, & tua: feci in ea domo protectum aliquod, ita quod cooperit curiam communem, & ſuſtentatur ſupra mā domum. dicitur quod ages contra me hoc interdicto, per q̄d prohibeor ita habere. ſed ſi ego habeā a te de hoc ſeruitutem: tunc in hoc interdictu obtinebo. Tertio dicit, Titius ſupra domum meā ędificauit, & fecit ibi cęnaculū, id eſt, camerā quandam, & in ea ſtabat. q̄ritur quis nostrum dicatur poſſidere cœnaculum, ut ſic in eius poſſeſſione defendatur per hoc interdictū. & dicit quod ſi ad cœnaculum ibatur per domū meam tantum: tūc ego dicor poſſidere cœnaculū, unde dabitur hoc interdictum, per q̄d prohibetur ille ibi ſtare. ſi aūt ad cœnaculum ibatur ex publico, puta ex uia: tūc ille dicitur poſſidere cœnaculum, & non ego: & ei dat hoc interdictum, per q̄d defenditur in poſ. cœnaculi. Item ſuperficiario datur hoc interdictum, ſi de uoluntate domini ſoli fecerit ſuperficiem. competit etiam ei utilis in rem ſi deſinat poſſidere. Itē dominus ſoli habet hoc interdictum contra omnem etiam ſuperficiarium, ſi ultra legem locationis ędificet. [Creditores.] Si creditores ſunt miſſi in poſ. rer. m debitoris cauſa rei ſeruandę, & turbentur in hac poſ. an habeant hoc interdictum, quæritur? & dicitur quod non. idem in eo qui eſt miſſus nomine uentris cauſa legatorum. Secundo dicit. Tignum ſupra domum tuam proieci: ſuſtinebatur tamen a mea domo tātum, non a tua. an habeas hoc interdictum quęritur. & dicitur quod ſic, ut tollam iſtud tignum. Tertio dicit, tradita eſt mihi poſſeſſio fundi ab eo quem credebam poſſidere. dicitur quod non uideor iſtum fundum poſſidere ui. [In hoc interdicto. Pone caſum duobus modis: ut habes in gl. domini mei Accurſij, quæ incipit, ponunt quidam caſum &c. Fran. Accur.

a Si duo Pone caſum. Impedis me colere, uel ædificare, uel aliter re mea uti: ut ſup. ti. j. l. miam facis. & l. j. §. vi poſſidere. & ∫. eo. §. hoc interdictum. & §. cum inquilinus. & §. item uideamus. in fine. & ∫. quod ui aut clam. l. j. §. hoc interdictum. Sed qualiter contra ſic impedientem datur hoc interdictum cum non ſe poſſidere contendat? Reſpon. imo. qua. n. ratione facit mihi quo minus poſſideam, eadem & ipſe poſſidere uidetur, quod mihi facit abeſſe, uel dic, non eſt neceſſe ut & ſe poſſidere contendat: ſed ſufficit q̄ me poſſidentem inquietet, ut mihi contra eum detur interdictum, agam etiam iniuriarum. Sed quid ſi me turbet cauſa ſeruitutis quam ſibi aſſerit? Reſpondit. habet locum utile, & negatoria: ut ∫. ead. l. §. ſi uicinus. Vel ſecundo pone caſum quod qui aſſerit ſe habere uſumfr. ſua authoritate intrauit poſſeſſionem, proteſtando nolle ſe auferre ciuilem domino: ſed ut ſuam naturalem habeat. ratione enim ciuilis quæ ſibi turbatur, habet dominus uti poſſidetis. ratione naturalis habet unde ui: ut ſupra. titul. j. l. iij. §. unde ui. & ſecundum hoc iuſta, id eſt, ciuilis: iniuſta, id eſt, naturalis. Potes etiam ponere in clam uel etiam in precario: ut no. C. eo. in uerbo, clā, & in uerbo, precario. Sed quid in eo qui clam poſſidet, nonne ſtatim cum proponitur interdictum, incipit ui poſſidere: cum iam non clam, ſed contra denuntiationem poſſideat? reſpon. origo ſpectanda eſt: ut ∫. de acqui. poſ. l. clam. Item q̄d ſubijcit inſolidum duos poſſidere. uidetur contra. ∫. de prec. l. duo. & ſ. commo. l. ſi ut certo. § ſi. & ſ. de acquir. poſ. l. iij. §. ex contrario. Sol. patet ex prædictis: quia diuerſimode poſſident, nō eodem modo: ſed unus ciuiliter, alter naturaliter: ſed eodem modo, non, ut in contrarijs. ad quod eſt infra, de precari. l. & habet. §. cum Alij dixerunt, ut M. cum ſuis Goſianis, * quod duo etiam inſolidum poſſidēt ciuiliter, & naturaliter. Tertij ut R. quod duo ciuiliter, ſed non naturaliter poſſunt inſolidum poſſidere ut not. ſupra, de acquirenda poſſeſſione. lege iij. §. ex contrario. * alias gloſianis.

b Vincetur. In eo, quia uterque eſt actor. actorem enim uincere nil aliud eſt, quàm reum ſibi condemnari hic autem neuter alteri condemnabitur: nam uterq; poſſidebit uti poſſidetis. cum ergo ſit uterque actor, ut ∫. prox. §. neuter uincit. In eo uero quod uterq; eſt reus, uterque uincit. & ſic loquitur Inſtit. de interdic. §. quorum. uerſ. hodie. quæ eſt contra. reum enim uincere, eſt non auferri quod apud ſe habet, hoc eſt abſolui. Item quæro hoc caſu quando uterque uincit, quis intendit rei uen? reſpon. Al. quod nullus: quia uterque poſſidet: ut inſti. de actin. §. contra quoq;. & ſ. l. j. §. interdictum. Alij dicunt propter neceſſitatem poſſeſſori dari rei uen. & dirimi ſorte: ut arg. ſ. de iud. l. in tribus. Sed Io. dicit utrumque poſſe agere alia ratione quia uidetur renuntiare commodo poſſeſſionis intendendo rei uend. uel ideo, quia q̄d dicitur non dari actionem poſſidenti, uerum eſt omnino ciuiliter, & naturaliter: ita ſcilicet quod non alius. ſic ergo naturaliter poſſidenti dabitur pro ciuili, & econtra. Item quid ſi prædium meum poſſideam ciuiliter: alius autem qui neque ciuilem, neque naturalem habet poſſeſſionem, tibi uendat, & te inducat in poſſeſſionem: nōne hoc interdicto uincam? reſpondit, ita: ut C. quod cum eo. l. ſi ſeruus. idemque & ſi is qui tibi uendit, a me clam, uel precario, uel ui poſſideret · non ſit melior ſuo auctore: ut infra, de re iudic. l. in omnibus offi. §. non debeo.

c Duplex eſt. ut inſtit. de interdic. §. tertia. uerſi. duplicia. & ∫. de actin. & obli. l. actionis uerbo. in fin. & ſup. de iudic. l. in tribus. & l. ſequenti.

ſunt. Hoc interdictum ſufficit ei, qui ædificare in ſuo prohibetur. et. n. uideris mihi poſſeſsionis controuerſia facere, qui prohibes me uti mea poſſeſsione. a Cũ inquilinus † dñum ædes reficere uolentẽ b prohiberet, æque cõpetere interdictũ uti poſsidetis, placuit: c teſtarique dñum, d nõ ſe * ꝓhibere, inq̃linũ ne habitaret, ſed ne poſsideret. e

Item uideamus, ſi actor * f uicini tui ex fundo tuo uites in ſuas arbores transduxit, quid iuris ſit. Et ait Pompo. poſſe te ei g denuntiare, h † ut uites præcideret: i idque & Labeo ſcribit, aut k uti eum l debere interdicto uti poſsidetis de eo loco, quo radices continentur uitium. Nam ſi tibi m uim fecerit, quo minus eas uites uel p̃cidas, uel tranſducas, n uim tibi facere uidetur, quo minus poſsideas. Etenim qui colere fundum prohibetur, poſsidere prohibetur, ut Pomponius inquit. Item uideamus, ſi proiectum † o ſupra uicini ſolum non iure habere dicatur: an interdictũ Vti poſsidetis, ſit utile alteri aduerſus alterum. Et eſt apud Caſsium relatum, p utrique eſſe inutile: quia alter ſolũ poſſidet, alter cum ædibus ſuperficiem. q Labeo

Iſte. §. uſque ad §. creditores. diuiditur in duas partes prĩcipales. primò loquitur quando habeo protectum, quod eſt fundatum in ſolo a me poſſeſſo, & protenditur ſupra alienum. Secundo quando habeo cœnaculũ quod totum fundatur ſuper ædificio ab alio poſſeſſo. ſecunda ibi, ſed ſi ſupra eas ædes. Prima ſubdiuiditur in duas: quia primo loquitur quando ædificium protenditur ſupra ſolum ab alio poſſeſſum. ſecundo quando protẽditur ſupra ſolum commune. ſecunda ibi, Labeo quoque. hoc dicit. Bartolus.

a Vti mea poſſeſsione. ſic ergo uidetur quod ſi non faciam tibi controuerſiam poſſeſsionis, ſed prohibeo ædificare, quia dico me habere ſeruitutẽ ne altius tollas: non competit tibi hoc interdictum, ſed actio negatoria niſi dicas utile: ut §. ſi uicinis. & facit ſupra, titul. l. j. uim facit. & ſup. cõmuni diui. l. ſi ędes. & ſi ſer. uen. leg. ſicuti. §. Ariſto. in fin. & §. finali. & ǰ. de ini. r. l. iniuriarum. j. §. ſi quis me. & ſupra. de acquir. poſſ l. pe. §. j.

b Volentem. quod ei licet. C. loca. l. ædem.

c Placuit. ſ. domino contra inquilinũ. & tamen inquilinus non poſſeſsionis faciebat controuerſiam, ſed ſolum uolebat habitare. uel dic quod poſſeſsionis dicitur facere controuerſiam, cum non deſinat ædificare: ut ſupra, proxi. §. ſed & alij dicunt quod inquilinus uolebat interuertere Poſſeſsionem finito tempore locationis: & pro ſuo ſe aſſerabat poſſidere uelle: alias ſi tantum in habitare uult locatione finita, iniuriarum actio. tãtum dicunt eum teneri: ut argu. ſupra. de actio. empt. l. qui pendentem.

d Dominum. ſcilicet oportet. & accipe hoc alio caſu, quãdo uellet reficere: quia tunc bene prohibet eum habitare: ut dita l. ædem. C. de loca. licet de penſione pro rata remittat, uel reddat quando ex neceſsitate redificat: ut ſupra. loca. l. qui inſulam. in princi. & l. & hæc diſtinctio. uel dic teſtari quod non prohibebit eum habitare ſcilicet facta refectione.

e Poſſideret. id eſt, non inciperet ſibi poſſidere.

f Si actor. i. adminiſtrator uel caſtaldius: ut C. de procu. l. procuratorẽ. Idem ſi ipſemet dominus uicini fundi tranſduxit.

g Ei. ſ. tranſductori

h Denuntiare. ſ. dominum. alias denuntiari. ſ. à domino: & ſi hoc non fecerit poſtea cogitur iudicis officio ſi dominus uult.

i Præcideret. ſ. tranſductor.

k Aut. ſ. ſi non uult dominus ei denuntiare, ut ipſe præcidat: uel ſi domino denuntiante non præcedit.

l Eum. ſ. dominum.

m Nam ſi tibi. hucuſque Pomp. dictum retulit, nunc author legis loquitur. & caue quod Pomp. in tertia perſona, ſed author legis in ſecunda loquitur perſona, ſicut ergo prohibitio præciſionis, tranſductionis, & culturæ inducit hoc interdictum: ſic prohibitio ædificationis, & refectionis: ut ſupra, proximis duobus §.

Alij dicunt quod tu dominus denuntians te præciſurum, ut ſi poſtea aliquid fecerit tranſductor, teneatur quod ui, aut clam: ut ǰ. quod ui aut clam. l. ſi alius, §. notauimus. ſecundum Ot. item quod ſubijcit. aut eum &c. exponunt quidam ſcilicet tranſductorem, qui agit uti poſſidetis: qa contendit ſe poſſidere locum ubi uites naſcuntur.

n Tranſducas. i. ad primum locum reducas: & hoc niſi immiſerint radiceain fundum uicini. alias ſecus ut infra, quod ui, aut clã. l. ſi uitem.

o Si proiectum. aliàs protectum, & aliàs proiectum: & eſt idem quando ex domo unius aliquid ſcilicet tignum uel lapis proijcitur ſupra alterius ſolum ita quod non requieſcit ibi hoc modo: ut ǰ. de uerb. ſign. l. malum. §. inter.

p Relatum. & bene ſecundum quoſdam. nam poſſeſſor ſoli non inquietatur in poſſeſsione ſoli: niſi forte uelit in eo ædificare: & tũc competit. Item poſſeſſor ſuperficiei non inquietatur à poſſeſſore ſoli. aliàs ſi inquietaretur, competeret ei qui poſsidet domũ, & protectum: argu. ſupra. proxi. §. & inf. §. proxi. Alij dicunt relatum, & malè: & dicunt corrigi per inferiorem proxi. §. Labeo. & ſic dicunt dari poſſeſſori ſoli, & poſſidenti domum cum protecto, ne inquietentur. Tu dic, relatum, & bene. & quod dicit utrique, collectiuè ponitur uel coniunctiuè: quaſi diceret iſti, & illi: non diuiſiue ſiue diſtributiuè, aliàs Ponitur collectiuè: ut ſupra. de contrah. emp. l. ſed Celſus. §. j. in fin. nam nec ratione Protecti datur ſimul utrique: quia protectum a poſſidente domum cui applicatur, poſſidetur, nec ratione ſoli, quia illud ab altero, non ab utroque poſſidetur: datur autem alteri, id eſt, poſſidenti ſolum contra poſſidentem domum. quia iniuſtè protectum habet. & ſic loquitur infra, eadem. §. ſi uicinus. nã uſque ad cœlũ liberũ eſſe debet cuiuſqꝫ ſolum: ut infra, quod ui aut clam. l. pen §. finali. l. finali. §. pen. & econtra ſi poſſeſſor domus iuſtè habet protectum, aget ipſe, quaſi turbetur in poſſeſsione domus qui turbatur in protecto: ut ſupra. proxi. §. uel dic non uterque, quia poſſidenti ſolum tantum datur, non poſſidenti protectum. ſ. quãdo non iure habet: ut dixit prĩcip. §. ad quod eſt infra. in §. ſed & ſi ſupra. Et ita quatuor modis exponitur.

q Superficiem. id eſt, protectum quod domui ſuæ eſt applicatum: ſed alter purum & nudum ſolum poſſidet.

† Iſte tex. cũ ſua gl. eſt ſingul. ſecundum Roma. in ſing. ccxxxij. ad hoc qđ licet locator poſſit expellere conductorem de domo qñ uult reparare, uel reficere eam reparatione neceſſaria: per. l. ædẽ. C. lo. tamẽ refecta domo debet, & compellitur iterũ reponere conductorem in ea. Bolog.

* ſe, non eſt in P. F.

* P. F. author.

† P. F. & uites præcidere.

† P. Fl. ſi proiectio.

Proiectum

a Proiectum . alias proiectum . alias proiectum,& hoc caſu requieſcit ſuper domum tuam : ut differat à præcedenti §.hoc modo . unde magis propriè dicitur immiſſum,ut infra, de uerborum ſignif. l. malum.§. inter .Vel dicas q & hic non quieſcit: & differt à præcedenti caſu : quia hic ſuper commune ſolum, & cõiter poſſeſſum alter protegit, ibi ſuper alteri' tm.

* Sl. non eſt in P.F.

b Mecum . id eſt, interdictn agis mecum , & rectè.& ſic ſuccumbam.

c Poſſideamus . q eſt inter meam, & tuam domum, & p tecto tegitur . nam & ſi communiter poſſideamus , non poſſum protegere te inuito . alioquin hoc interdictn, uel communi diui . prohibetur:ut hic, & ſupr. commuoi diui . l. commuol diuid . & l.ſi ædes. & l. Sabinus . Si autem alter tantum noſtrum poſſidet illum medium locum , ille aget contra alium protegentem : ut ſupra, proxi.§. diri.& potes dicere contra,quod hæc uerba, ſi eum locum &c. ſint uerba interdicti, uel ponantur cõditionaliter.

d An quo. hæc eſt alia queſtio,cui non reſpon. q.d.ſi iure ſeruitutis dicam me habere immiſſum, & ſic poſſeſſionem ſeruitutis mihi defendam an dabitur hoc interdi & ummihi?Reſpondit. ſic,ar.ſup.de ſer.l.quoties. ij.§. ſi ſerui.uen.l. ſicuti, §.Aristo.Azo.& ĩ.eodem.l.ſi.Sed alij dicunt qd' non, ſed tu mecũ:ut ar.ſup proxi.§.& ĩ.§.ſi uicinus.ſed in illis non aſſerebat ſibi ſeruitutis iure poſſeſſionem.

† Ex hoc tex . inſta ſua gl. in fero quod interdictũ uti poſſidetis, datur quaſi poſſeſſori iuris, ne turbetur i eo. cui cõcor. tex. in c.li cet cãm.in prin. & in fin. extra de probat.

† In Pan. Florẽ. qui κ υπτας poſſidet. & paulo poſt ſupra κρυπτας eſſent.

† Vide in hunc locũ Alc.li. præter. ij. hoc ipſo tito.

† l. ſubterraneum . alias, refrigeria , vel refugium quemad -- modum Vlpianus de uſufructu latioè appellat.l.t3.

quoque ſcribit, ſi ᵃex ædibus meis in ædes tuas proiectũ ᵃhabeo interdicis mecũ, ᵇſi eum locũ poſſideamus, ᶜqui proiecto tegetur:an quo ᵈfacilius poſſim retinere poſſeſſionem eius proiectionis, interdico ᵉtecũ,ſicuti nũc poſſidetis eas ędes,ex quibus proiectum eſt?

t Primò loquitur in eo, qui habet cænaculum ſupra ædificiũ alienum,non conductum à domino tanquam ſuperficiarius.ſecunda ibi Cæterùm. Bartolus.

Sed ſi ſupra ędes,quas poſſideo cęnaculũ ſit, in quo alius quaſi dñs ᶠmoreť: ĩterdicto Vti poſſidetis † me uti poſſe, Labeo ait: nõ eũ q in cœnaculo moraret. Sp.n. ſuperficiẽ ſolo cedere. ᵍPlanè ſi cęnaculũ ex publico ʰaditũ habeat, ait Labeo uideri nõ ab eo ędes ⁱpoſſideri, † q ᵏὑπόγαιον † † poſſidet ſed ab eo cuius ædes ˡſupra ᵐὑπερῷον † eſſent. Verũ eſt hoc ⁿin eo,qui aditum ex publico, ᵒhabuerit.Cęterũ ſuperficiarius proprio interdicto ᵖ & actiouibus à prętore ᵠutet:dñs aũt ſolitã aduerſus aliũ, q̃ aduerſus ſuperficiariũ potior erit in iterdicto ʳVti poſſidetis: ſed ptor ſuperficiariũ tuebit ſm legẽ locationis.& ita Põponius quoq; probat. Creditores miſſos in poſſeſſionẽ rei ſeruãdę ca,interdicto Vti poſſidetis uti nõ poſſe: ˢ& meritò, quia nõ poſſidet. Idemq; & in cęteris ᵗoibus , qui cuſtodiæ cauſa miſſi ſunt in poſſeſſionẽ,dicendum eſt. Si uicinus meus in pariete ᵘmeo † tectoria habeat , & in pariete ſuo: † Vti poſſidetis,mihi efficax ẽ , ut ea tollere compellatur . Nõ uideor ui poſſidere,ſi ab eo quẽ ſcirẽ ᵃui in poſſeſſione

l Cuius ædes.id eſt,cœnaculum.

m Supra hyperon.i.ædificium.

n Eſt hoc ſcilicet ut nomine cœnaculi competat interdictum ei qui inhabitat.

o Et publico . uel aliunde : non ex inferiori parte: quia tunc ſecus.ſed hæc diſtinctio, habeat aliunde aditũ. uel nõ , ceſſat in ſuperficiario : qui licet habeat aditum ex inferiori parte, habet tamen hoc interdictum, cum habeat illum aditum ex uoluntate domini. nã alias nõ diceret ſuperficiarius:ut ĩ.proxime.

p Interdictn , uti poſſidetis.

q A ptore. utili in re,& etiã ex conducto,uel,ex emptor. ut ĩ.ti.j.l.j.& §.j.& §.ij.& ſup.de pig.actio.l.tutor.§. final.

r Interdictn . ſ. ſi ſuperficiarius facit ultra quã debeat.& hoc eſt qd' ſequitur, ſed prętor &c. patet ex prędictis qd' duobus caſibus poſſidet qui habitat cęnaculũ.ſ. eũ aliunde eſt aditus ex publico, uel priuato.Itẽ cum ex inferiori domo, cum ſit ſuperficiarius. ſed tertio non. qñ.ſ.ex inferiori domo. & nõ eſt ſuperficiarius.&ſa.inſtit. de rerũ diui.§.p traditionẽ.& ſup.de rei uen.l. ſuperficiario. & l.pretor.Accur.

† l. tabulatum: alias loca abdita ſub terra, qualia ſunt Maderici ppe Pariſios.

† Parte mea.

† Parte ſua

* P.Fl.qui ab eo.

* eſt §.l. ſuperficiario.

e. Interdico tecum.in interdicto tecum agn. Et quod ſubjicit,ſicuti &c.ſunt uerba prætoris interdicentis ſiue interdicti,non agentis.& ſic ad utroſque ſermonẽ refert.Alij habent interdicto tecum: & ſic ſupple,agã & quod ſequitur,ea pone ut dixi.

f Qui ſi dominus.quia non uerè dominus, cum ſolum ſit meum,& domus,in qua fundatum eſt,& fortè locata ei qui poſtea cœnaculum fecit hoc modo.

g Cedere.quo ad proprietatem . nam quo ad poſſ.diſtinguitur,an aliunde habet aditum,uel nõ: ut ſtatim dices.& not.quia hoc cœnaculum ſuſtentabatur ædibus meis hoc modo. nam alias non diceretur ſuperficies mearum ædium.

h Ex publico.alias priuato ſolo eius , qui habet cœnaculum:ut ſup.de dam.infect.l.penult.§.j.q.d.nõ ex inferiori domo, ſupra quam eſt cœnaculum. niſi eſſet ſuperficiarius eius loci,ubi eſt cœnaculum fundatũ : ut inf.dicit.

i Ædes id eſt,cœnaculum.

k Qui hypogæon.i.ſolum,uel inferiorem partem.

s Non poſſe.nec cõtra ſe,nec cõtra alios.& eſt ratio, quia nõ poſſidẽt.ut hic,& ſ. de rei uẽd.l . officium.& ſ .de acquir.poſſeſ.l.iij.§. ſi.& l.ſi qs aote.§.j.& qbus ex cau.in poſ.ea.l.cũ legati.ſecus ergo in cõuentionali pigno e,cũ creditor poſſideat ſm omnes:ut ſup. de acqui. poſſeſ.l.qui pignoris.licet P.contra:ut not.ſup. qui ſatiſda. cogan.l.ſciendum.§.creditor.Item not.hic unam differentiam inter conuentionale,& prætoriũ pignus. ſunt & aliæ,ut ſup.de pig.act.l.j.Sed qualiter ſi iſti turbentur,eis ſubuenitur? Reſpondit . per actiu.in factum & offici. iudi,ſiue manu militari : ut ſupra,ne uis fiat ei.l.j.in princip.§.ſed ſiue rei.& l.iij. in princip. & §.j.

t Et in cęteris .ut legati , & uentris nomine,& dãni infec.ex primo decreto: ſed contra hos datur interdictum quandoque:ut & ſupra quibus ex cau.in poſſ.ea. l.hæc autem.§.fin.Accurſius.

u In pariete.i.ſupra parietem:cum dicatur de tegendo.& eſt ratio,quia uſque ad cœlum &c.ut ĩ.q ui aut clam.l.fin.§.pen.& facit ſ .ea.l.§.item uideamus ſi proiectum.Idem tamen ſi requieſcat ſuper pariete meo multo magis:ut & ſ .ea.l.§.Labeo.& §.ſed ſi ſupra.

a Quem ſcirem. uel propriè:uel,id eſt, uehementer opinatur,ut & ſ.de aqua plu. arcen l.ij.§ ante penult.& facit ĩ.de uerborum ſignific.l. bonæ fidei emptor.

a Accipiā.non per uim,ſed ex cauſa empti.

b In hoc interdictū.ponunt quidam caſum q̄ lite cōteſt.in hoc interdicto,& fide facta iudici,quod aduerſarius poſſideat a me uel ui,uel clam,uel preca.corporaliter:ille per contumaciam non uult parere arbitrio,

eſſe,fundum accipiam. [a] In hoc interdicto [b] ɔdẽnationis ſumma refertad rei ipſius [c] æſtimationẽ.

Quanti res eſt,ſic accipimus,quāti uniuſcuiuſque intereſt poſſeſsionẽ retinere. [d] Seruij autem ſententia eſt, exiſtimātis tanti poſſeſsionẽ æſtimādam,quāti ipſa res [e] eſt. ſed hoc nequaquam opinādum eſt. Longè enim aliud eſt rei precium, [f] aliud poſſeſsionis.

Habet quatuor partes:in prima eſt contentio inter duos fructuarios: in ſecunda cōtentio inter dominum, & fructuarium: quoniam uterque inuicem agit contra alium, in tertia ſunt opiniones. una quod fructuarius tātum agit pro quaſi poſſeſſione uſusfructus: uel quod agit uti poſſidetis,& pro poſſeſſione rei, & iſta ſecunda eſt uerior. In quarta quando eſt contentio inter fructuarium & uſuarium. ſecunda ibi, & ſi alter. tertia ibi,idem erit.quarta ibi.proinde,hoc dicit.Bartol.

ſiue diffi. ſententiæ datæ a iudice ſuper hoc interdictu,ut illam naturalem dimittat:uam cōdemnabitur mihi in executione ad intereſſe quanti intereſt mea illam poſſeſ.corporalem naturalem retinere: & hoc intereſſe declarabitur meo iuramento in litem, ſicut in unde ui,ut ſupra titul.j l. interdictū. & quod ui,aut clam: ut infra quod ui, aut clā. l.ſemper. §.in hoc. & ſupra de rei uēd. l.qui reſtituere. Vel dic quod iudex præcipit non fieri uim mihi: nihilominus condemnat aduerſarium pro intereſſe turbationis factæ mihi ab anno retro ex ui huius interdicti: ut hic, & ſupra eod. l.j.§.j.

c Ipſius.obſcurum eloquium ſtatim exponit, quanti res eſt &c.

d Retinere,& libere,& in ea non turbatum eſſe.

e Ipſa res. id eſt, plena proprietas: ꝑ quo erat C.unde ui. l.ſi quis in tantam.

f Precium rei.i.plenæ proprietatis. aliud poſſ. ut hic, & ſupra,quod metus cau.l.ſi mulier.§. qui poſſeſsionem.non tamen dico precium poſſeſsionis hic dari,cū ipſa poſſeſsio dimittatur: ſed precium, ſiue intereſſe turbationis, ſecundum ſecundam poſitionem caſus. uel dic aliud poſſeſ. id eſt, turbationis poſſeſsionis. ſed ſecundum primam bene æſtimaretur ipſa poſſeſſio ad arbitrium iurantis actoris.& facit ſupra titulo, j.l.interdicto unde ui.& ſupr.ne uis fiat ei,leg.j.§.hęc uerba.& j.de fur.l.furtiuam.itē hoc intereſſe poſſeſsionis turbatæ poteſt eſſe plus, & frequenter minus, quàm rei proprietas: cum fortè ſub pœna dare tenebar hanc poſſeſsionem, quod non potui:uel alia mea prædia uendita ſunt à creditoribus,uel à fiſco: quia de poſſeſsione iſta propter turbationem non inueni emptorem.

In ſumma. CASVS Si dico me habere uſumfructum fundi,& te nego habere uſumfructum,inter nos poteſt intentari hoc interdictum. Item ſi dico me habere uſumfructum, & ſic naturaliter poſſidere, tu ciuiliter dicis poſſidere:poteſt inter nos hoc interdictum locum habere. Tertio dicit: cum poſſiderem fundum naturaliter, in quo habebam uſumfruct. & turber in hac poſſe. habeo hoc interdictum per quod defendar in hac poſſeſ. Item inter uſuarium,& uſufructuarium eiuſdem fundi poteſt intentari hoc interdictum. Franciſcus Accurſij.

g Inter fructuarios.aſſerētes ſe poſſidere: & quilibet de alio negat:& poterit eſſe quod alter, uel quod ambo uincerent,& neuter: ut ſupra,eodem.l.ſi duo.in ſi,j.reſponſo.Accurſius.

Idem li.lxx.ad edi. IIII.

IN ſumma puto dicẽdum,& inter fructuarios [g] hoc interdictum reddēdū Et ſi alter uſum fructū, alter poſſeſsionẽ [h] ſibi defendat: [i] idem erit probandum,& ſi uſuſfructus quis ſibi defendat poſſeſsionem, & ita Pomponius ſcribit.

Proinde & ſi alter uſū, alter ſibi fructū tueatur: & his [k] interdictum erit dandum.

h Alter poſſeſſionem, ſcilicet ciuilem, & ſic not.quod ciuiliter tantum poſſidenti, & naturaliter ſimiliter tm̄ poſſidēti datur hoc interdictū per l.iſtā.

i Defendat.poſſeſ. id eſt, quaſi.uel dic poſſeſsionẽ rei,i qua habet uſumfructum

k Et his. quia uterque habet naturalem poſſeſ. tam uſuarius,quam fructua. ſed non inſolidum, ſed pro parte indiuiſa. H.& ſic decernet iudex in ſententia: Quia inueni hunc potiorem in poſſeſsione ratione uſus, præcipio non inquietari ab alio in eo uſu.& ecōtra dic de alio: ut no.C.eodem.l.j. in gloſ. ſed qualiter formabit &c. & facit ad l. ſup.ad ea hiben.l. Celſus §.Iulianus. & j̄.de aqua quotid. & æſti.l.j.§. ſi inter. & C. eo. ſ.

TITVLVS XVII.

DE SVPERFICIEBVS.

Vlpianus libro lxx. ad edictum. I.

AIt prętor. Vti ex lege locationis,ſiue ɔductionis ſu

DE SVPERficiebus.

Simile eſt ſuperiori interdicto: ut titu.j. l.j.§ proponitur.& ideo poſt illud ponitur.

AIt prætor. CASVS Duo conduxerunt ſuperficiem, ut unus habeat uſumfr. in ea, alter uſum. iſtis poſſidentibus ſuperficiem non ui non clam, non precario,prætor uetat uim fieri, quo minus poſſideant. Secundum dictum eſt,quod & actio in cauſa cognita datur ſuperficiario. Poſtea loquitur Vlpianus, & dicit: qui ſuperficiem in alieno ſolo habet ſi prohibeatur à domino ſoli poſſidere,habet act.contra eum.nam ſi conduxit ſuperficiem,habet ex conducto.ſi emit,habet ex empto: & per has conſequitur quod ſua intereſt. ſi autem ab alio prohibeatur:& tunc aget contra dominum, ut cedat ei act.puta rei uend.cum nondum traditio eſſet facta ſuperficiario. Item Aquili. quas ceſſas intentabit ſuperficiarius contra prohibentem. ſed melius eſt quod ſuperficiarius agat hoc interdicto, quam prædictis perſonalibus:cum quandoque non poſſit probari locatio uel emptio. Item quia melius eſt poſſidere, quàm in perſonam agere, per quod conſequatur ne prohibeatur poſſidere. Item utili in rem poteſt agere. Vltimo dicit,hoc interdictum datur ſuperficiario ad ſimilitudinem interdicti uti poſſidetis:& tuetur ſuperficiarium:nec inquiritur qua de cauſa poſſideat ſuperficiem:niſi ui, aut clam, aut precario ab aduerſario poſſidet, & ut breuiter dicam, omnia quæ

ſeruantur

ſeruantur in interdicto uti poſſidetis, & in iſto locum habent. [Quod autem ait prætor.] Nunc exponit ſecundam partem edicti. nam dictum eſt cauſa cognita dari act. ſuperficiario. quod ſic intelligas. nam ſi ad modicum tempus conduxit: puta ad annum, uel biennium, & deſinat poſſidere ſuperficiem, non habet actio. in rem pro recuperanda poſſ. ſi autem ad longum tempus conduxit ſuperficiem, & deſinat eam poſſidere: tunc habet actionem utilem in rem. dominus autem ſoli habet directam in rem contra poſſeſſorem. ſi agat dominus ſoli contra ſuperficiarium act. in rem: tunc repellitur ope excep. nam cum demus act. ſuperficiario, ſi deſinat poſſidere, multo magis exceptio eſt danda. Si ſoli poſſeſſori. Emi ſolum cum ſuperficie a domino: tandem ſuperficies eſt mihi euicta. agam ex ſtipulatu de euict. uel ex empto contra uenditorem. [Quod autem.] Nunc dicit dari act. ſuperficiario. nam quaſi quendam uſumfruct. uidetur habere, ſiue uſum, & conſtitui poteſt eiſdem modis, ſicut & uſuſfruct. & legari, & donari poteſt. & ſi plures habent ſuperficiem, poſſunt inter ſe agere communi diuidun. Vltimo dicit, quod ſeruitutes poteſt conſtituere ſuperficiarius ſecundum quod & dñs ſoli põt conſtituere: & conſtitutæ petunt. & ſi impediatur uti ſeruitute ille, cui eſt conceſſa poteſt utili interdicto uti poſſidetis uti. Fran. Accurſius.

Supficiũ l. ſi ex lxpi dicinis. lu pta de iu. dot.

perficie, qua de agiť: nec ui, nec clã, nec pcario alter ab altero fruemini: a quò minus fruamini, ui fieri ueto. b Si qua alia actio c d ſuperficie poſtulabiť, cã cognita dabo.

Licet pro ſuperficie cõpetãt actiones ciuiles: tamẽ utile eſt hoc interdictũ, cũ pro poſſeſſione competat. magnũ eſt. n. cõmodum poſſidendi h d. Bar.

Qui ſuperficiẽ in alieno ſolo habet, ciuili actione ſubnixus d eſt. Nam ſi conduxit ſuperficiẽ, e ex cõducto: ſi emit, f ex empto agere cum domino ſoli poteſt. Etenim ſi ipſe g eum prohibeat: quod intereſt, agendo h cõſequeť. Sin aũt ab alio i phibeať: pſtare ei actiones ſuas k dñs debet, & cedere. Sed longè l utilius uiſum eſt (quia incertũ erat, an locatio exiſteret, m & quia melius eſt poſſidere potius, quàm in perſonam experiri. n) hoc interdictũ o ppone re, & quaſi in rẽ p actionem polliceri. q

Proponiť r aũt interdictũ s duplex, exẽplo interdicti Vti poſſidetis. Tueť itaq; ptor eum q ſuperficiẽ petit, t ueluti Vti poſſidetis terdicto. neq; exigit ab eo q̃ cãm u

a Fruemini. Duo ſunt ſuperficiarij eiuſdẽ ſuperficieĩ. Sed quomodo duo poſſunt frui inſolidum? Reſpon. diuerſis reſpectibus: quia alter uſumfruct. alter uſum habet in caſu infra. §. fin. & ſupra, ut. ſ. lege prima. §. ſi. Vel dic gratia honoris a dicit fruemini, i. utaris, ſiue fruaris.

a Sit honoris, et præeminenſiæ gratia Princeps utitur dictiõe nos: puta, Nos Aloyſius Mocenic' Dux, ſeu Princeps Venetiarũ &c. pq bus uide Mando. in Gl. Fxcul. §. Nos q.

b Vetu hoc interdicto, qđ dicitur de ſuperficiebus, & habet inſtar interdicti uti poſſi. ut ĩ. §. proponitur.

c Actio. ad agendum petitorio: nam dabitur utilis in rem: ut ĩ. §. quod autem ait. & ff. ſ. de loco publ. l. j.

d Subnixus id eſt, munitus contra dominum.

e Superficiem. id eſt, ſolũ in quo ſuperficies eſt: uel ut ibi ſuperficiem ponat: uel conduxit ipſam ſuperficiem cum ſolo. ſi autem ſuperficiem tãtum, ut innuit, id eſt, domum conduxit, non haberet in rem de qua infra dicitur ſed tantum ex conducto ſecundum Ioan. & B. ſed forte & tunc haberet utilem in rem, ſi ad nõ modicum tempus conduxit: ut ĩ. §. quod ait prætor.

f Si emit. ſcilicet ſuperficiem ſine ſolo. uel dic ſecundo, emit ſolum, ut non debeat ſuum fieri ſolum: ſed debeat ibi ponere ſuperficiem: & ſic ſit ſuperficiarius. ſi autem ſolum emiſſet, tunc uel fieret dominus traditione facta domino. nam nemo eſt ſuperficiarius ſui ſoli: ut infra, lege fina. Vel publicianam haberet traditione facta a non domino. & ſic non daretur utilis, quæ ſpecialiter dicitur ſuperficiario competere. Sed ſi dicas, quod ſuperficiem ſine ſolo emit, opponitur: quia alterius eſt ſolum, alterius ſuperficies: quod non

poteſt eſſe: ut infra, de act. & obliga. l. obligationum fere. §. placet. Sed Reſpond. quod a ſuperficiario qui conduxerat, emit ius ſuperficiarium, ſed non ualet quia non ageret ex empto cum domino: quod hic dicit. Alii dicunt, ut ſecundum dixi, quod emit ſuperficiem, id eſt, ſolum a domino, ut habeat ſuperficiem, id eſt, domum, & ſic ageret ex empto ad ſolum. idem uidetur ſi emit ſolum ut caſtrum conderet, uel lacum faceret, uel uites poneret.

g Si ipſe. locator, uel etiam uenditor prohiberet non tradendo ſicut uendidit.

h Agendo. ex conducto, uel ex empto, quibus uenit etiã ſingulare intereſſe, ut ſupra, de act. empti. l. j. & loca. & condu. l. ſi fundus. §. fin. Sed qualiter dignoſcitur emptor a conductore? Reſpon. pretium, & mercedis quantitas facit diſcerni. Accur.

i Ab alio. quidam habent, ab alio prohibeatur. alij, alius prohibeat. & dic quem ipſe prohibere non poſſunt dicta l. ſi fundus. ĩ. loca.

k Actiones ſuas. ſcilicet in rem, quam nondũ habebat ſuperficiarius, niſi facta traditione. Item Aquil. ad quod eſt ſ. de contrahẽ. empt. l. quod ſæpe. §. ſi res. penſionem etiam remittit, uel reſtituit pro rata: ut d. l. ſi fundus.

l Sed longe. id eſt, magis, uel ualde.

m Exiſteret. hæc uenditio ſubaudi.

n Experiri. ut inſti. de interd. §. retinendæ. uerſ. cõmodum. & inſti. de obli. quæ ex delict. §. furti. ſed hoc fallit ſecundum quoſdam. ſ. de noxa. l. ſi quis a multis. & ſ. de acqui. re. do. l. quæ ratione. §. literę. uerſ. ſed non ut litera. ſed falſum eſt: ut ibi not.

o Hoc interdictum. de ſuperficiebus.

p In rem. quia non directa, ſed utilis in rem datur, cum cecidit a poſſeſſione ſuperficiarius: ut hic, & ſupra de rei uen. lege, ſuperficiario. & lege prætor. a & de pigno. actio. lege, tutor. §. fina, & ſupra ſi ager uectig. l. j. in fine. & l. ſeq. & de oper. no. nuntia. l. in provinciali. §. penultimo.

a Eſt §. d ct l. ſuperficiario.

q Polliceri. aduerſus dominum.

r Proponitur. i. datur ſuperficiarijs.

s Interdictum. ſ. de ſuperficiebus: quod eſt duplex: quia quilibet in eo eſt actor, & reus, cum uterque contendat poſſidere ſe: ut hic, & ſup. tit. j. l. ſi duo. §. pen. Accurſius.

t Petit. i. ſuperficiem defendit, nam ſi nõ poſſideret ſuperficiem, non daretur hoc, ſicut nec illud uti poſſidetis. ut. ſup. tit. j. l. j. §. eſt igitur. uerſ. & conſequenter.

u Quam cauſam. alias quam, & aliàs qualem cauſam &c. ſed certè imo uidetur inquiri cauſa: ut ſup. in prin. ubi dicis. uti ex lege locationis &c. Sed R. dicit ſed non probat. uel ibi contra dominum, hic contra extraneum. uel nec dicit, nec probat: ſed ſatis eſt quod poſſideat ut ſuperficiarius, & hoc aſſerat: non dico quod dicat ſe conduxiſſe, uel emiſſe.

poſsidendi habeat, unum tantùm requirit, nũ fortè ui, clã, [a] ꝓcario ab [*] aduerſario poſsideat. Oĩa quoq; q̃ in uti poſsidetis interdicto ſernantur, hic quoq; [b] ſeruabuntur. Qđ ait prętor, [c] Si alia [*] actio de ſuperficie poſtulabitur, cã cognita dabo. ſic intelligẽdum eſt, ut ſi ad tp̃s quis ſuperficiem conduxerit, negetur ei [d] in rẽ actio. [e] Et ſanè cã cognita ei, qui ad non modicum [f] tp̃s conduxit ſuperficiem, in rem [g] actio competit. Is aũt in cuius ſolo ſuperficiës eſt, utiq; nõ indiget utili actione, ſed habet in rem, qualem habet de ſolo. Planè ſi aduerſus ſuperficiarium uelit uindicare: dicendum eſt, exceptione utendum in factum data. Nam cui damus actionem, eidem & exceptionem competere, multo magis [h] quis dixerit. Si ſoli poſſeſſori [+] ſuperficies euincatur: [i] æquiſsimum erit ſubuenire ei uel ex ſtipulatu de euictione, uel certè ex empto [k] actione. Quia aũt [l] etiam in rem actio de ſuperficie dabitur, petitori quoque in ſuperficiẽ dari, [m] & quaſi uſum fructum, ſiue uſum quendam ineſſe, [*] [n] & conſtitui poſſe per utiles actiones credendum eſt. Sed & tradi poſſe intelligendũ eſt. ut & legari, [o] & donari poſsit. Et ſi duobus ſit cõmunis, [p] ẽt utile [q] Communi diuidundo iudicium dabimus. Seruitutes quoque prętorio [r] iure [s] conſtituentur: [t] & ipſæ ad exemplum earũ, quę ipſo iure conſtitutę ſunt, [u] utilibus actionibus petentur. Sed & interdictum [x] de his utile [y] competet.

Caius lib. xxv. ad edic. prouincia. II.

[a] Clam. hoc expone ut in Vti poſſ. interdicto dixi exponendum, ſupra, tit. j. in prin. & §. ſi.

[b] Hic quoq;. in hoc interdicto de ſuperficiebus. Ac.

[c] Quod ait prætor. ſupra, proxi. ij. reſponſ. huiuſ legis.

[d] Negetur ei. etiã intra id tempus, ſi agat ex conducto ad intereſſe, uel ad mercedem remittendam: ut ſup. loca. & condu. l. ſi fundus.

[e] Actio. ſ. utilis, ut hic, & ſup. ea. l. §. qui ſuperficiem. in hu. not. Sed quid erit modicum tempus? Reſpond. quidam xxx. dierũ: ut ar. j. in. j. l. ſ. §. j. Alij biennij: ut ã. locat. l. cum domini. Alij x. ann. ut C. de præſcri. lon. temporis. leg. final. & ſup. qui & a quibus. l. ſed cũ ſidei. §. Ariſto. ſed lr. uſq; ad quinquennium. arg. ſup. de ſepara. l. j. §. quod dictum. & infra, de uerb. obliga. leg. ſi a colono. & Inſt. de literarum oblig. §. mutuum. tu dic arbitrio iudicis, ut ſupra, de iure delibe. l. j. in fin. & j. de eſſra. l. j. §. j. item quæro an conductio alias quæ ſit ad non modicum tempus præbeat aliquod ius in re? Reſpon. non, ſi fiat a priuato. ſecus ſi a municipibus: ut ſup. de loco public. fruc. leg. j. & niſi uſusfru. conſtituat per locationem: ut C. de uſufructu. l. ſi domina. Acc.

[f] Ad non modicum. aliàs, quia nõ ad modicum &c.

[g] In rem. ſcilicet directa pro ſuperficie. & not. hic ar. ea hoc quod poſſum à te uendicare domum, uel fundum, quem alius habet a me in emphyteuſim, non obſtante iure alterius. ſed ar. contra ſup. de condi. indeb. l. indebiti. in ſi. l. & de rei uend. l. fructus. in ſi.

[h] Multo magis. hoc ſallit ſup. quorum leg. l. j. §. rediguntur. ſed conſonat inf. de exce. do. l. dolo. & ſ. quibus ex cau. ma. l. nec non. § exemplo. in gl. nactu. uerſicu. item not. & inf. de reg. iur. l. inuitus. §. j.

[i] Si ſoli poſſeſſori. qui emit à domino ſolum, & ſuperficiem pleno iure. & ſic eſt plana. Alij dicunt hanc emiſſe à ſuperficiario, & agere de euict. contra dominum ſi modo ipſe ſuo uenditori, & ſeruus uenditor uero domino denuntiauit: quod non placet.

[k] Ex empto. quando emit. Sed quid ſi conduxit? Reſpond. & ex conducto, & ex ſtipulatu agit: ut ſup. loca. l. ſi fundus. §. j.

[l] Quia autem. non ſolum ſuperficiario eũ poſſidet. damus exceptionem, uel hoc interdicto tuebitur ſibi poſſeſsionẽ. ſed etiam ſi alius poſsideat, placet ſuperficiario petenti dari in rem. Vel aliter. Non ſolum domino datur directa, ſed & ſuperficiario placet dari utilem. & ſecundum hoc eſt ſenſus ut petitori, id eſt, ſuperficiario datur utilis rei uendicatio pro ſuperficie aduerſus poſsidentem: & habet ipſe uſumfructum quendam, ſiue uſum in ſuperficie, & poteſt alteri conſtituere illam utilitatem petendam ab alio cui erat cõſtituta per utilem actionem ex iure ceſſo. Itẽ põt dare, & tradere illam ſeruitutẽ: & cõſtituere poteſt, & donare, & legare talem ſeruitutem, uel utilitatem, ſiue commoditatem uſusfruct. uel uſus, id eſt, ipſam ſuperficiem, ſiue ius quod habet in ea. Alij ſic: quia ſuperficiarius habet in rem: ergo & ille cui eſt conſtituta ſeruitus, ſi petat, petere poteſt cum effectu ſeruitutem in ſuperficie ſibi conſtitutam, ſiue ſit ſeruitus uſus, ſiue uſusfruct. uel alia ſeruitus. Et ita dictio petitori primo pro ſuperficiario ſupponit: ſecũdo pro eo cui eſt conſtituta ſeruitus a ſuperficiario. prima placet. Sed cum ſuperficiarius poteſt alium ſuperficiarium facere ſecundum primum, quare uſufructuarius non ſic? Reſpond. quia uſufru. habet inſtar domini: & duo nõ poſſunt eſſe inſolidum domini: ut ſup. de uſufr. l. uſusfru. in multis.

[m] In ſuperficiem dari. ut poſsit hæc omnia quæ ſequuntur habere uel facere.

[n] Ineſſe quod ſuperficiarius habet.

[o] Legari. ut & ſupra, de leg. j. l. ſi domus. in fine.

[p] Communis. ſcilicet ſuperficies.

[q] Vtile. ut ſup. famil. erciſ. l. item prædia. & arg. ſup. communi diui. l. communi diuidundo. in prin.

[r] Prætorio. ab eo qui non eſt dominus directo, ut ſuperficiarius quem prætor facit loco domini dando ei utilem in rem: ut hic, & ſup. in princip. huius l. & ſup. qui. mo. uſusfruct. amit. l. j. circa prin. Acc.

[s] Iure. ſcilicet per pactum à ſuperficiario. nã prætor tuetur pacta: ut ſup. de pactis. l. iuriſgentium. §. prætor ait. uel dic uerius, iure ciuili conſtituuntur a domino, ut ſubijcit, & ſup. communia prædio. l. j. Acc.

[t] Conſtituentur. in ſuperficie.

[u] Conſtitutæ ſunt. à uero domino ſoli, & facit ſup. de pigno. l. ſi ab eo & ſup. ti. ij. l. ti.

[x] Interdictum. uti poſsidetis.

[y] Vtile. ſ. de his ſeruitutib. a ſuperficiario alij cõſtitutis, ut & ſup. de ſerui. l. quoties. & ſ. ſi ſerui. uẽ. l. ſicuti. §. Ariſt. ſed alij dicũt de itinere actuq; priu. ut ar. j. ti. j. l. j. & facit ſup. de oper. noui nun. l. in pointel. §. pen.

Superfi-

[*] Ab, non eſt in P. F.

[*] Alia nõ eſt in P. F.

[i] Modicũ tempus q̃ dicat 30. dierum, & de pluttb. quæ ſiunt intra 30. dies, Man. in 20. for. commiſſ. quæſt. 8.

[*] P. Flo. quendam cius eſſe.

SVperficiarias CASVS. Superficiaria domus dicitur quæ in conducto ſolo poſita eſt. & ſuppleas licere, ut i gl. & proprietas domus eius eſt illius, cuius eſt ſolum. Franc.

a In conducto. uel empto: non tamen ut ſoli dominium transfeat: ſed licentia habendi, & tenendi ſuperficiem: ut ſup. i. l. j. §. q ſuperficiē. in princ.

b Eius eſt. non. n. iure directo, ſed utiliter ſuperficiari⁹ eſt dominus: & haberi in rem, ut no. ſ. lege prox. §. qui ſuperficiem. In fine.

* eſt §. dicta ie. ſuperficiario.

SVperficiarias ædes appellamus, quę i cõducto a ſolo poſitę ſũt, quarũ proprietas & ciuili & naturali iure eius b eſt, cuius & ſolum.

TITVLVS XVIII.

DE ITINERE actuque priuato. * †

DE ITINERE actuque priuato.

Superior titu. de poſſeſſione rerum corporalium retinenda: hic de poſſeſſione rerum incorporalium.

Dictum eſt ſuprà de interdictis poſſeſſorijs rerum corporalium, ſequitur de poſſeſſorijs rerum incorporalium.

† Quib⁹ finib. quaqs me ntnta. iter, actna ne, et uia conſtent. Alcaa. ab Alc. ii. 2. cap. 20.

Vlp. lib. lxx. ad edi. 1.

PRætor ait. CASVS. Ponit edictum, cuius ſenſus eſt: quo itinere. uia, actuq; priuato hoc anno eſt uſus non ui, nõ clam, nõ precario: ab alio, quo minus ita utaris, prætor uetat fieri uim. Secũdo dicit: hoc interdictũ eſt prohibitoriũ, & ſpectat ad tuẽdas ruſticas, ſeruit. eũdi uel nõ. ſed ſolũ ſpectatur, ſi hoc anno uſus eſt non cõtinue: ſed ſatis eſt eſſe uſum xxx: diebus. & computatur annus retro ex tempore lit. conte. ſuper hoc interdicto. & ut in hac poſſ. defendar, ſufficit me eſſe uſum intra annũ retro itinere, uel, actu. & uſq; ad quem locum fundi tui iui, uſque ibi hoc ius acquiſiui [iulianus.] Si per fundum tuum iui ad meum, cum per uiam publicam non poſſem ire: ut quia rupta erat: licet frequenter uadam, nõ acquiro hoc ius, id eſt ſeruit. nec mihi hoc interdictum datur, licet prohibeas ire: quia non uideor uſus nec fundo, nec illo ad quem ibam. idem ſi itinere primo non iui: quia riuus illud raperat: uel uia publica rupta eſt, per quam ibam ad iter. Idem ſi erat iter priuatum per quod ibam ad fundum ſeruientem: & quia deſtructus eſt, non potui ire. Vltimo dicit: ſiue ego iui per fundũ uicini per annũ, habeo amodo hoc interdictũ; per quod tueor in poſ. ſeruit. ſiue colonus meus, uel hoſpes iuit: ſatis eſt etiã ſi ignorauit dominus fundi per quem ibatur. ſi autem quis credens ſuum fundum ad quem ibat per fundum uicini, cum eſſet meus, iuit per annum: ſibi acquiſiuit hoc ius, non mihi. [Si quis propter.] Cum iuiſſem per annum per fundum tuum, ſequenti anno non iui propter inundationem aquæ, uel aliter prohibitus non iui, uel quia in uinculis exiſtens nõ potui ire. Dicitur quod impetrabo in integrum reſtitutionem ex illa parte edicti, ſi qua alia mihi iuſta cauſa eſſe uidebitur in integrum reſtituam, quam habes ſ. ex qui. cau. ma. l. j in fin. quaſi hic annus non cucurrerit, ſed inſpiciatur annus primus ex quo fui uſus. Tandem dicit cum ago hoc interdicto, & datur dilatio aduerſario xx. dierum, & propter hanc dilationem cauſa interdicti mei deterior ſit: reſtituar quaſi hoc tempus xx. dierũ non cucurrerit. [Si tibi.] habebam fundum dominantem, cui uicini fundus debebat ſeruitutem uiæ: hunc fundum dominantem conceſſi tibi precario, animo transferendi poſſeſſionem. nunc tu impetraſti precario a uicino prædicto ius eundi per ſuum fundum iſtum: poſtea prohibet te ire, an habeas hoc interdictum quæritur? Et dicitur quod non, cũ precario habeas hoc iter ab aduerſario. & redditur mirabilis ratio. nam cum mihi competat hoc interdictum ſi prohiberes ire, ſatis ſit & ſi non competat: cum duo ſimul hoc interdictũ habere non poſſunt. nec obſtat quod iter habes in precario. cum enim illud ego iter habere precario non poſſim, cum aliàs ſit meũ: nec per illum habere uidear. & qualitercunque colonus meus per illud iter uadit, aut is, cui precario conceſſi, ego ire uideor. ſicut ergo opinio ſua, ut quia precariũ habet, mihi nõ nocet: ſic nec mihi prodeſt opinio ſua, ut cum haberẽ precario ius eundi per fundum uicini ad meum, & ego tibi iſtum fundum meum conceſſi precario: & es uſus itinere tanquam debito fundo, & per annum, non competit mihi hoc interdictum propter opinionem tuã. In fine tamen dicit in primo caſu dari interdictum tibi, cui precario conceſſi fundum dominantem. [Si quis ſupradicto.] Saltem xxx. diebus in ann. iui per fundũ tuum non ui, non clam, non precario. tamen poſtea cœpi ire ui clam, non nocet mihi. unde ſi prohibeat ire, hoc interdicto utar. & redditur ratio: quod enim quęſitum eſt, ex ſuperueniente delicto nõ tollitur. hoc dicit cum l. ſeq. Fran. Accurſius.

PRætor ait, Quo itinere actuque c priuato, quo de agit, uel uia hoc anno, nec ui, nec clã, nec precario ab illo uſus es: quo minus ita utaris uim fieri ueto. d Hoc interdictũ prohibitoriũ eſt pertinens ad tuendas tãtũmodo ruſticas ſeruitutes. e Hoc interdicto prętor non inquirit, utrum habuit iure ſeruitutem impoſitã, an nõ: f ſed hoc

c Actuq; pri. quid hic ſit habemus. ſup. de ſerui ruſti. præ. l. j. Accurſius.

d Veto. & eſt ſimplex, non duplex: ut ſ. de interdi. l. ij. in princip.

e Ruſticas tãtummodo ſeruitutes. Quid ergo ſi turbetur mihi urbana? Reſpon. fortè utile. Item nec ad omnem ruſticam, quia non ad aquæductum: ut ſ. eo. tit. j. l. j. §. quod autem. nam ibi non exigitur ſpatium xxx. dierum. Accurſius.

f An non. Quid prodeſt ei ſi eſt in poſ. Reſpon. quidam: quia præſumitur competere ei ſeruitus: ſiue negatoria conueniatur. ſiue confeſſoria agat: quod poteſt, licet poſſideat: ut ſup. ſi ſerui. uendi. l. & ſi fortè. §. ſciendum. & pro eis eſt C. de probat. l. ſiue poſſidetis. & leg. ij. de pigno. actione. l. nec creditores. & C. ſi aduer. credi. leg. j. & in authen. de teſti. §. ſi uerò. Alij dicunt prodeſſe quo ad hoc, ut ſi impediatur poſtea ire, poſſit reſiſtere: ſcilicet extra iudicium, & ſic redditur interdictum: non in iure, ſed in ipſo prædio licet ſe defendere ex ui huius interdicti. At ſi in iudicio agatur confeſſoria a ſe poſſidente, uel non poſſidente: uel negatoria ab alio contra ſe poſſidentem, uel non poſſidentem, neceſſe habet de iure ſuo docere. at ſi agat ex ſecũdo capite quod eſt ſ. l. iij. §. ait prætor, poterit turbari: nec ipſe poterit reſiſtere, niſi probet competere ſeruitutem. Tu dic, prodeſt probare uſum xxx. dierum propter duo. Primo quia ſi poſſidet, & agit confeſſoriã, uel conuenitur negatoria, non oportet eum cauere de non utendo: ſed aduerſarius cauet de non impediendo uſque ad finitum iudicium in negatoria. Secus ſi non poſſideret, & ageret; uel conueniretur pro ſeruitute: quia tunc caueret de non utendo uſque ad finem iudicij: ut j.

ut ꝑ. de aqua quoti. & æſtiua.l.pen. in ſecundo prodeſt: quia ſi extra iudicium turbetur in utendo, non ſolum reſiſtere poteſt, ſed etiam in iudicio agere hoc interdicto, ut pronuncietur eſſe in poſſeſſione: per qđ non præſumitur habere ſeruitutem, ſi cadat a poſſeſſione, & agat confeſſoria: ſed ſi exiſtente in poſſeſſione non poterit a domino eijci, qui agit negatoria, niſi probet non competere ſeruitutem: quod probabitur hoc modo, quod per eos qui ibi prope ſtabant non fuit uiſus ire, cum non potuerit iuiſſe quin uiderentur: uel quia dicit ſe iuiſſe tali die, uel mẽſe: & probatur quod fuerit alibi: ut C. de contrahend. & commit. ſtipula. l. optimam.

defuerit, ceſſat interdictum. Sed quid ſi talis erat locus ad quem ibatur, ut non niſi ſemel in anno, uel bis fuerit neceſſe ire: an duplicabitur tempus, ut per biennium, uel maius tempus ſufficiat iuiſſe per xxx. dies? arg. quod ſic ſupra, quemadmodum ſer. amitt. l. ſi ſic. & C. de ſer. l. final.

tantùm, an itinere actuq; hoc anno uſus ſit, a non ui, nõ clam, nõ precario: & tuetur eũ, licet eo tpe, quo interdictum redditur, b uſus non ſit. ſiue igitur habuit uiæ, ſiue nõ habuit: in ea conditione eſt ut ad tuitionem prætoris pertineat: ſi modò anno uel modico tpe c uſus ſit, id eſt, non minus, quàm triginta diebus. Neque ad præſens tps refertur uſus: quia plerunque itineribus, uel uia non ſemper utimur, niſi cum uſus exigit. itaque annui temporis ſpatio concluſit uſum. d Annum ex die interdicti e retrorsũ computare debemus. Si quis hoc interdicto utatur, ſufficit alterutrum f probare, uel iter, uel actum in uſu habuiſſe. Iulianus ait, quoad uſque g ingreſſus eſt, eouſque interdictum ei competere. quod uerum eſt. Viuianus rectè ait, eum, qui propter incõmoditatẽ riui, aut ꝓpterea; qa uia publica interrupta erat, h per ꝓximi uicini agrũ iter fecerit: i quis id frequenter k fecit nõ uideri oio uſũ eſſe: itaque inutile l eſſe interdictũ: non quaſi precario uſum, ſed quaſi nec uſum. m ergo ſm hoc neutro n uſus vr̃. multo enim minus illo uſus eſt, per quem non iuit ꝑꝑ incommoditatẽ o riui, aut propterea, quia uia prærupta erat. Idem erit dicẽdum, & ſi non erat uia publica, p ſed iter priuatũ. nã & hic eãdem quæſtio eſt. q Is cuius colonus, aut hoſpes, aut quis alius iter ad fundum r fecit, uſus uidetur itinere, uel actu uel uia: & idcirco interdictum habebit. & hæc ita Pædius ſcribit: & adijcit etiam ſi ignorauit, s cuius fundus eſſet, per quem iret, retinere eum ſeruitutẽ. Si quis aũt cum putaret fundũ ad ſe ꝑtinere, ſuo nomine iter fecerit, t amicus meus:

a Vſus ſit. iure ſeruitutis: ut inf. eod. l. fin. & ſup. de aqua plu. arcen. l. j. in fi. & ſup. quemad. ſerui. amit. l. fin. & ꝑ. eod. §. Iulianus rectè. Sed an ſufficiat ſi ſuo ſacramento dicat ſe iuiſſe iure ſeruitutis? Argum. quod ſic inf. titul. j. l. j. §. hæc interdicta. & §. Ariſtot. Sed forte ſecus in illo interdicto: ut inf. ead. l. §. ſi tibi fundum. in fin. Dic ergo hoc probari per teſtes quod iuit, uel uiderunt eum ire. Item iure ſeruitutis: quia dicant ſe uidiſſe conſtitui ſeruitutem tali qui putabatur dominus illius prædij, & tamen non erat. uel Titio fuit legata hæc ſeruitus: & iſte uocabatur Titius: & putauit de ſe ſenſiſſe, cum de alio ſenſerit in ueritate teſtator: ut arg. ſup. pro legato. Itẽ eũ probetur me uſum. an onus probandi quod ui uel clam, uel precario fuerim uſus, uel non, competit mihi, uel aduerſario: quidam quod aduerſarius debet probare, quod iuerim ui, uel clam, uel precario. Sed potes dicere contra, quaſi hæc omnia debeam probare ſcilicet me uſum, & triginta diebus, & non ui, uel precario. Argu. prin. huius leg. & arg. ſup. ſi ſerui. uendic. l. ſi quis diuturno. probabitur autem per teſtes, ut ſup. dixi. Acc.

b Interdictum redditur. per lit. contesta. ut inf. ea. l. §. præterea ſciendum. ſed ui poſſi. præſens poſſeſſio inſpicitur tempore lit. conteſt. ut inſti. de interdic. §. quorum. uerſ. hodie tamen.

c Modico tempore. aliter accipitur alibi modicum: ut ſup. de arbi. l. ſi cum dies. §. fin. & de conſti. pecu. lege, promiſſor. & ſupra, tit. j. l. j. §. quod autem ait.

d Concluſit uſum. ſcilicet xx. dierum: quod facile eſt toties in anno ire. duo ergo ſunt neceſſaria: quod intra annum: & quod xxx. diebus; quorum ſi quod

e Annum ex die interdicti. id eſt, ex die conteſtatæ litis in hoc interdicto. Et ſic nota quod nõ præſens poſſeſſio inſpicitur. & facit ſup. de ſer. l. ſeruitutes. & l. quoties. & C. de præſcrip. long. temp. l. ij.

f Alterutrũ. ut in eius poſſeſſione obtineat, de quo probat uel forte per poſſeſ. actus, retineat poſſ. itineris. ſed econtra non ita: ut ar. ſupra, quemadmo. ſerui. amitt. lege ij.

g Quoadusque. id eſt, uſquead quẽ locum in fundo. ad quod facit ſupra, de acquiren. poſſe. lege, quod meo. §. fin. Sed argum. contra ſupra, quemadmo. ſer. amit. lege, ſi ſtillicidij. §. fina. ibi in proprietate retinenda quam habet: hic autem quærere uolebat ius poſſidendi.

h Interrupta erat. ruina.

i Iter fecerit. ad ſuum agrum dominantem.

k Frequenter. etiã xxx. diebus.

l Inutile eſſe. ſcilicet ei.

m Nec uſum. facit infra, eodem, lege fina. & ſupra, quemadmodum ſeruitu. amittantur. lege, ſi locus. §. finali.

n Neutro. etiam neque ad quem iuit, neque per quem iuit.

o Propter incommoditatem. niſi præcedenti anno eſſet uſus. tunc enim reſtitueretur: ut infra, ea. l. §. ſi quis propter. Azo.

p Via publica. quæ ducebat uſque ad locum ſeruientem: ſed per agrum alterius uicini: & ſic priuata.

q Eadem quæſtio eſt. & ſolutio eadem. & facit inf. tit. j. l. j. §. Ariſto.

r Ad fundum. nomine, & uoluntate eius, qui hoc interdicto agere uult, licet hoc non ſit neceſſe quo ad retinendam proprietatem ſeruitutis, ſecundum quoſdã. & facit inf. §. quoties. & infra l. iij. §. ſed uidemus. & quemadmodum ſeruitu. amitt. lege v. & l. uſus cum ſeq. & lege, qui fundum alienum.

s Ignorauit. facit ſupra, de bo. author. iud. poſsid. l. cum unus.

t Iter fecerit. in fundo uicini.

Vtique.

utique [a] ſibi, [b] nō mihi interdictum acquiſiſſe intelligitur. Si quis propter inundationem, [c] uſus nō ſit itinere, actuque hoc anno, cùm ſuperiore [d] uſus ſit: poteſt repetita die [e] hoc interdicto uti per in integrū reſtitutionem [f] ex illa parte, [g] Si qua mihi iuſta cauſa eſſe uidebitur. Sed & ſi per uim hoc ei contigerit, [h] in integrum eum reſtitui oportere Marcel. ꝓbat.

Præterea & alijs caſibus [i] interdictum repetita die competit, ex quibus quis in integrum reſtitutionem impetrare ſolet. Preterea ſciendū eſt, ſi dilatione data [k] aduerſario futurum eſt, ut cā interdicti mei deterior fiat: ęquiſſimum eſſe, repetita die interdictum reddi. [l]

Primò ponit unum dictum. Secundò illud probat per dictū Iuliani. Tertiò illo dicto determinat unam quæſtionem à ſe ipſo. ſecunda ibi, Idque. tertia ibi, Que ratio. h d. Bartol.

Si tibi fundum [m] precario ꝯceſſero, [n] cui uia debebatur: deinde tu à domino fundi [o] precario rogaueris, ut ea uia ad eum fundum utaris: [p] an noceat tibi exceptio, ſi aduerſus eū uelis itercedere, à quo precario uiam rogaſti? Et magis eſt, ut noceat: idq; colligi pōt ex eo, quod Iulianus ſcribit in ſpecie [q] huiuſmodi: Quęrit enim, Si ego tibi fundum precario dedero, cui uia debebatur: & tu rogaueris [r] precario, ut ea uia utaris, nihilominus interdictum [s] utile mihi eſſe: quia ſicuti [t] me precarium rei meæ non tenet: [u] ita etiam nec per te precario poſſidere intelligor. Quoties enim colonus meus, aut is, cui precario fundū dedi, uia utitur, [x] ego ire intelligor: propter qđ & rectè dico, me itinere uſū. Quæ ratio (inquit) efficit, ut & ſi uiam precario rogauero, & tibi fundum [y] precario dedero: quamuis hac mente ieris, quaſi fundo meo deberetur, inutile interdictum eſſe: [z] & precario eo itinere [a] uſus eſſe uidear nō īmeritò. Nō .n. opinio tua, ſed mea quęrēda eſt. tu tñ, credo, poteris interdicto [b] uti: & ſi de hoc nihil ſcribat Iulianus. Si quis

a Vtique. reſpondet.

b Sibi. ergo in hac preſcrip. non requiritur titulus ut hic, ff. eod. l. ſi tibi fundum. in fin. uerſ. quæ ratio. ibi, tu tamen &c. ſed nec poſſeſ. eius fundi ad quē itur hic, ſed quaſi poſſeſſio itineris exigitur.

c Propter inundationem. ſupple uel alio iuſto impedimento ſimili: ut ſupra §. Iulianus.

d Cum ſuperiore. ſcilicet, anno uſus ſit xxx. diebus.

e Repetita die. ad hoc facit ff. proximo §. & ſup. de fide inſtru. l. repetit. & ſupra. ad exhibē. l. Iulianus. §. finali.

f Per in integrum reſtitutionem. imò uidetur eum nō eſſe reſtituendum ad lucrum cum alterius damno: ut ſupra ex quib. cau. ma. l. denique. & l. nec utilem. ſed hoc ſpecialeꝛ ut & aliàs in eodem titul. l. Iulia. §. enim quoque. Vel uerius hic iam fuerat lucratus eundo in anno præcedenti, & ſic magis anhelat non perdere. ſed in l. denique, ad lucrū aſpirat.

g Ex illa parte &c. quam edicti partem habes. ſup. ex quibus cauſ. ma. l. j. in fin. & l. ſed & ſi per prætorem. §. fina. & facit ſupra de ſer. ruſtic. prædi. l. & Atticilinus.

h Contigerit. qđ nullo modo fuerit uſus hoc ſecundo anno: ſecus è contra ſi fuit uſus ui. nam diſtingueretur, hoc eodem anno fuiſſet uſus bōa fide, uel nō, ut infra §. finali. & l. ij. & facit ſupra quemadmodum uſusfruct. amittat. l. ſi ager. & l. cum uſufructu. & C. de appel. l. præſes. & C. qui pe. tu. uel cura. l. cum te &c.

i Et alijs caſibus. puta quia in uinculis, ſeruituteve conſtitutus non potuit uti: ut ff. quibus ex cauſ. ma. l. j. & facit ſup. proxi. §. & ff. §. proximo.

k Dilatione data. deliberatoria: ut eſt hodie xx. dierum, per auth. offeratur. C. de lit. conteſta.

l Reddi. facit ff. de iudi. l. ij. §. ſed & ſi. uerſicu. in omnibus. & ff. quibus ex cauſ. maio. l. ait prætor. in fi. & l. ſed & ſi per prætorem, §. ait prætor. uerſicul. hoc quoque. Item facit ad diem repetitam. ſup. proxi. §.

m Si tibi fundum. dominantem &c.

n Conceſſero. ut aliquam habeas poſſeſ. ſi enim ut ſolam habeas detentationē, forte ut calefacias te ibi ad ſolem, non poſſet tibi precario concedi ui, cū fundum illum non poſſideas, cui uiam concedi cupis. H.

o Fundi. ſcilicet ſeruientis.

p Vtaris. quod ſuperfluo feciſti etiam quo ad utendum, cum uti potueras ſine hoc: ut ff. de preca. l. quæſitum. §. ſi ſeruitute. Accur.

q In ſpecie. ar. n. ſumpto inde à contrario ſenſu: & caue. quia quaſi eundem caſum ponit. Acc.

r Tu rogaueris. uicinum: ut in ſuperiori exemplo.

s Interdictum. ergo à contrario ubi inutile: quia ſicut duo in ſolidum non poſſunt poſſidere: igitur nec hoc interdicto uti, etiam ratione eiuſdem uſus, & eiuſdem temporis. finito autem precario fundi conſtat tibi eſſe inutile interdictum. ſi autem non rogaſſes uiam precario, ageres tu, & non ego: ut infra, in fine huius §. ibi, tu tamen &c. Vel dic poſſe utrique dari quando naturalem poſſeſſionem, nō ciuilem tñ ſtulit tui: ff. eodem. l. ij. §. Idem Iul. & argum. hic ſit tale: quia ſi precario fundum, & non uiam habuiſti, interdicto uteris. ergo à contrario ſi uiam precario habuiſti à domino fundi ſeruientis non uteris interdicto.

t Sicuti. uerè mihi utile, quia &c.

u Non tenet. ſi e gomet precario acciperem: ut & infra de preca. l. iiij. §. item ſi tem. & §. finali. & ff. de reg. iur. l. neque pignus.

x Via utitur. qua litercunque, & cuiuſcunque nomine: ut patet. ſupra. & ff. eodem. l. iij. §. ultimo.

y Fundum. dominantem &c.

z Inutile eſſe. ſcilicet mihi.

a Itinere. licet tu non ſis uſus eo itinere tāquā precario, ſed uelut fundo debito. Accurſius.

b Poteris interdicto uti. quod ita uerū eſt, ſi tibi fundum precario cōceſſi, ut ibi habeas poſſeſſionem ciuilē, & naturalē: ut ff. pxi. dicit. H. Et no. hic argumētū quod hoc interdictū datur etiam ei qui alieno nomine uſus eſt nō ui, nō clā nō precario, ſi modo is, cuius nomine uſus eſt, ſi poſſit illud interdictum habere: quod non eſt in iſto uti poſſide. Illud eñ nō datur poſſidēti alieno nomine, etiam ſi non ui, non clam, nō precario poſſideat

ſupradicto tempore anni non ui, non clàm, nō precario itinere uſus ſit, [a] uerum poſtea non ſit uſus: [b] ſed clam precario ve: uidendum eſt, an ei noceat. Et magis ē, ut nihil ei noceat, ꝙ attinet ad interdictum.

Pau. li. lxvj. ad edi. II.

NEc enim corrumpi, aut mutari, quod rectè tranſactum [c] eſt, ſuperueniente delicto poteſt.

Vlp. li. lxx. ad edi. III.

† VNde etiam illud Labeo ſcribit, ſi cum à me rectè uia utebaris, fundum uèdidero, per quem utebaris: deinde emptor te prohibuerit; licet clàm uidearis ab eo uti: nam qui prohibitus utitur, clam

† In P. F. Icipit, Inde etiam.

poſſideat ab aduerſario: ut not. ſup. tit. ij. l. ſi duo. §. cre ditores. & ar. ſup. de rei uen. l. officium. ſecundū quoſdam. & facit ſup. ead. l. §. ſi quis autem cum.

a Vſus ſit x a x. diebus. & non ui, non clam, non precario. alioqui interrupta eſſet præſcriptio. nam in l. proxima dicit tranſactum, id eſt, completum negotium ſecundum Hug. & pro hoc C. qui teſtamen. facere poſſunt. l. furioſum. uel dic ſecundum Azo. forte ſatis eſt in principio habitam bonam fidem: arg. ſupra l. iiij. j. reſpon. ad inſtar corporalium rerum: ut C. de uſuca. transfor. l. prima. §. ſed nihilominus. Item quid dices econtra ſi primo fuit uſus ui, uel clam, uel precario, & poſtea bona fide. Dicam non dari ei interdictum inſpecta origine, ut infra. l. unde. §. ſi quis ab anthore.

b Vſus. taliter ut primo: ſed clam &c. Vel ſic ſi nullo modo ſit uſus poſtea, uel ſi ſit uſus, ſed clam &c.

c NEc enim. Tranſactum. id eſt, completum. & ſic not. ut dixi ſupra, proximo §. & facit infra, titulo primo, l. j. §. idem ait eum. & C. de interdic. ma. l. ij. & ſupra, de ritu nupt. l. ſi qua. in prin. & ſupra, de uſucap. l. hæres eius. & ſupra, pro ſuo. l. ſi ancillam. & ſupra, de donatio. l. donationes in concubinam. in princip. & ſupra, de eden. l. ij. § his. & ſupra, de excuſatio: l. tutor petitus. princip. & infra, eodem. l. penultima. & ſupra, de acquiren. rerum dominio. l. bonæ fidei. §. in contrarium. & C. de adminiſtra. tut. l. ſancimus. j & ſupra. de acquiren. poſſeſ. l. clam. & l. ſi de eo. §. penult. & inſtit. qui teſtamen. facere poſſunt. §. præterea, uerſic. item furioſi.

VNde. CASVS. Tu alicui fundum uendidiſti per quem ibam ſaltem x x x. diebus in ann. nūc emptor me ire prohibuit: & ſic poſtea clam cœpi ire. dicitur quod interdictum hoc bene mihi competit contra emptorem ne me prohibeat: & intra annum competit. Secundo dicit: ſi prohibitus à te per fundum tuum ire, iui: clam dicor ire. Idem ſi colonus meus prohibitus ire, uel ſimilis, & hoc ſciens iui: clam dicor ire. ſi autem ignoraui hoc, & iui: non dicor clam ire. & ſi triginta diebus ſaltem in anno iui: bene competit mihi hoc interdictum. Tertio dicit: ſi prohibitus ſum à te ire per fundum tuum: prodeſt hoc emptori qui à te emit: ut ſic mihi competat hoc interdictum contra te, non contrà emptorem: idem in alio tuo ſucceſſore. uniuerſali. uel ſingulari. & redditur mirabilis ratio in fine §. [In hoc interdicto.] In hoc interdicto quo agitur ne prohibeas ire per fundum tuum quo anno retro iui, uenit intereſſe meum, id eſt, condemnatio fit in eo quanti mea intereſt non eſſe prohibitum. Secundo exponit uerbum uſus, quod eſt in edicto: nam ſiue iui per fundū uicini, ſiue ſeruus meus, uel colonus, uel hoſpes iuit, ego uideor iuiſſe, & uſus eſſe. & hoc interdictum acquiſiſſe: ut ſic ſi prohibear amodo ire, habeam hoc interdictum. & per omnem perſonam uideor uti li- nere, per quam alias retinemus nobis ſeruitus: ut de his perſonis habes ſ. quemadmodum ſeruitus. amit. l. v. & vj. hoc tamen fallit in fructuario. nam per fructuarium utentem retineo ſerui. fundo debitas, non autem per fructuarium euntem per fundum uicini acquirū hoc ius eundi, nec hoc interdictum. Tertio dicit: habeo proprietatem nudam in fundo, tu in eodem fundo uſumfruct. habes. quilibet noſtrum iuit per fundum uicini ad iſtum per annum. ſi aliquis noſtrum prohibeatur amodo ire, uel à domino fundi, uel ab extraneo, prohibito competit hoc interdictum. Quarto dicit: per fundum tuum ad meum iui per annū: & ſic habeo hoc interdictum, ſi prohibear ire amodo. & hoc interdictum competit ei, cui donabo iſtum fundum meum: ſi traditione ſecuta ipſe prohibeatur uti itinere. Quinto dicit: emit Titius fundum ex meo mandato: & hic Titius per fundum uicini iuit per annum ad fundum quem emerat. & poſtea iſtum fundum mihi tradit. amodo poſſum ire ſicut Titius poterat: & ſi prohibear, habeo hoc interdictum. Sexto dicit: qui iter per fundum uicini ad ſuum acquiſiuit eundo per annum: hoc interdictum ei competit: & etiam ei qui cœpit habere uſumfruct. uel uſum in fundo dominanti ſiue ex cauſa emptio. ſiue legati. Idem ſi ex cauſa dotis, aliàs aliqua alia ſimili emptione cœpit habere fundum dominantem. nam ſi prohibeatur nouus dominus ire per fundum uicini, competet ei hoc interdictum. [Ait prætor.] Nunc ponit aliud edictum, cuius ſenſus eſt talis: ſi iter, uel actum acquiſiuit per annum eundo per fundum uicini non ui, non clam, non precario, reficere uelim: prohibet prætor mihi fieri uim quo minus reficiam prout mihi ius eſt. Secundo dicit: qui hoc interdictum proponit, debet cauere aduerſario de damno infecto occaſione refectionis. Tertio dicit ualde eſt utile hoc interdictum. nam quomodo poſſet quis ire, & agere commodè, niſi ei liceret reficere? Quarto dicit: qui ſuperius interdictum poſitum in principio tituli intentat, ſufficit ei ſi probet ſe uſum itinere, uel actu per annum retro non ui, non clam, non precario. qui autem hoc intentat, debet duo probare: & ſe uſum prædicto tempore non ui, non clam, non præcario: & quod habet ius reficiendi, id eſt, quod ſeruitus ei competit itineris, uel actus. & ſi alterum de his omittit, id eſt, non probat, ſuccumbit in hoc interdicto. & meritò duo debet probare qui reficere uult. nouum enim uult facere opus, ſed agens ſuperiori primo interdicto unum probare debet, ſcilicet, ſe uſum non ui, non clam, non precario per annum: quia nihil noui uult facere, ſed ire, & agere ut prius. [Fieri autem poteſt.] Nunc exponit Vlpianus uerba edicti uti ius eſt: & bene dixit prætor quod habet reficere prout ei ius eſt: poteſt enim eſſe quod quis habet ius eundi, id eſt, ſeruitutem. non autem reficiendi ius habeat: ut quia cautum eſt expreſſè quod non debeat reficere, uel quòd uſque ad certum modum debeat reficere. ſecundum ergo quod eſt actum, ſiue conuentum per pactum in conſtituenda ſeruitute de reficiendo, ſeruabitur. & quando quis poteſt reficere iter, uel actum, debet reficere ſecundum priſtinam formam, id eſt, non à priore itinere iter producat in longum, aut deprimat. ſi autem uelit facere pontem ſupra riuum, qui riuus corrumpebat uiam priuatam, uel iter ſuum. hoc ei permittitur ſi commode alias ire non poterat. Franciſcus Accurſij.

Vtitur

utitur [a])tamen interdictum tibi cõpetere intra annum: [b] quia hoc anno non ui, nõ clam, non precario uſus es. Item ſciẽdũ eſt, non tm̃ eũ [c] clã uia uti, q ipſe ꝓhibit[d] utitur, uerũ eũ quoque ꝑ quẽ [d] qs [e] id ius retinebat, ſi eo prohibito, per quem retinebat, [f] utatur. [g] Planè ſi ignoraui prohibitũ, & ſi perſeuero uti: [h] nihil mihi nocere dicendũ eſt. Si qs ab authore meo ui, aut clam, aut precario uſus eſt; rectè [i] a me uia uti prohibetur: & interdictum ei inutile eſt: quia a me vrui, aut clã, precario poſſidere, qui ab authore meo uitioſe poſſidet. Nã & Pædius [k] ſcribit, ſi ui, aut clam, aut precario ab eo uſus ſit, † in cuius locum hr̃ditate, uel emptione, aliòve quo iure ſucceſſi, idẽ eſſe dicendum. Cũ enĩ ſucceſſerimus in locũ eorũ, æquum [l] non eſt aduerſus † nos nocere, quod aduerſus eum non nocuit, in cuius locũ ſucceſſimus. In hoc interdicto examinatur: [m] quãti [n] eius intereſt uia nõ prohiberi ſiue itinere

Vti uidemur ſeruitutibus etiã per ſeruos uel colonos, uel amicos, uel ẽt hoſpites, & ferè per eos omnes, qui nobis [o] retinẽt ſeruitutes. Sed n. ꝑ fructuariũ [p] qdẽ ſeruitus retineť ꝑ fructuarium † aũt interdictum hoc domino non competere, Iul. ait.

Idem Iulianus ſcribit: ſi meus uſusfructus in fundo tuo, ꝓprietas uero tua fuerit: & uterque noſtrũ per uicini fundum ierit, [q] utile interdictũ de itinere nos habere: & ſiue fortè ab extraneo [r] fructuarij* prohibeať, ſiue ẽt a domino. [s] ſed & ſi domin* a fructuario: [t] cõpetet. Nam & ſi quilibet prohibeat ire, interdictũ [u] aduerſus eũ cõpetit. Hoc interdictũ & ei cõpetit, qui donationis cã fundi uacuã [x] poſſeſſionẽ adeptus ẽ. Si qs ex mãdatu * meo fundũ emerit, æquiſſimũ eſt, mihi hoc interdictum dari, ut ille uſus eſt, q mãdatu meo emit. Sed & ſi qs uſumfructũ emit, uel uſum, uel cui legatus ẽ & traditus. hoc iterdicto uti poterit. Hoc amplius & is, cui dotis cauſa fundus traditus eſt, experiri hoc interdicto poterit. Et generaliter [y] ex omnibus cauſis, quæ inſtar uenditionis habent, † uel alterius contractus: dicendum eſt, huic interdicto locũ fore. Ait prętor: [z]

[a] Vtitur. certè imò ui: ut inf. quod ui aut clã. l. j. §. qđ ſi contra. Sol. prohibitus, clam uti dicendu eſt, ſi dumtaxat tunc utatur cum id putet prohibentem ignorare, & præ timore non audet uti illo ſciente. ſi autem prohibitus apertè illo ſciente utitur, nihilominus ut ſi pendens eius denunciationem, iudicandus erit ui uti: ut ibi dicit Rom. ſecundum Io.

[b] Intra annum. Not. hoc interdictum annale eſſe: & emptor uictus hoc caſu aget ex empto contra uenditorem: ut ſupra, de actio. em. leg. ſi quis fundum.

[c] Non tantum eũ. ſcilicet dominum.

[d] Per quem. melius dixiſſet pro quo Azo.

[e] Quis. colonus uel ſimilis.

[f] Retinebat. ſcilicet dominus.

[g] Vtatur. ſciens plenè &c.

[h] Vti per me, uel per alium. Quid ergo ſi per eum qui prohibitus fuerit? forte aliud erit. Sed arg. contra ſup. e. l. j. §. ſi tibi fundum.

[i] Rectè. nunc rñ.

[k] Et ædius, non ſolum ego Vlpia. Accurſius.

[l] Æquum. facit C. de fruc. & li. expen. l. ij. in fin. & infra. de reg. iur. le. inuitus. §. cum quis. & ĩ. de except. rei iudic. lege, ſi a te. §. fin. & ſupra, de iudi. l. edictum. Sed quid ſi ille qui cœpit uti, uel ui, uel clã cõtra actorem, meũ uſus eſt, poſtea contra me bona fide? Dicam inſpici originem: ut not. ſup. l. j. in fi. & ĩ. eo. l. ſicut.

[m] Examinatur. aliàs æſtimatur. aliàs examinatur.

[n] Quanti. apparet ergo quod debet fieri condemnatione, ꝓhibeatur uel: & forte in futurum. uel cautio fortè erit pręſtanda ne in futurum ꝓhibeatur donec conſtet debeatur ſeruitus, necne: argu. ſupra. ſi ſer. uend. l. egi. & l. harum. Item habet condemnari ad damnũ quod hic paſſus eſt propter prohibi. puta ſi circa fructus damnum Paſſus eſt: quia colligere eos non potuit: iden quia uia uti non potuit & eſt ſic ſupra, uti poſſi. lege, ſi duo. §. fin. Alij hic exponunt, quando dicit ſcilicet per contumaciam ſe nunquam deſinere quin prohibeat me uolentẽ uti: tũc quidẽ condemnabiť quanti mea intereſt me non prohiberi. ſed prima placet, ſecundum Ir. & Hug.

[o] Qui nobis. qui ſunt iſti, habes ſup. quemadmo. ſer ui. amit. l. v. & vj. in prin. & l. uſu retinetur. uſque ad legem fina.

[p] Per fructuariũ. audi quare dixi ferè. per uſum ergo fructuarij non agit dominus hoc interdicto: ſed ipſe fructuarius ſic ut hic, & ſ̃. ſi ſeruit. uend. l. ij. §. fi. & ſic fallit hæc regula hic præmiſſa. Item fallit in colono qui conduxit ad non modicum tempus, cum habeat ius in re ad inſtar fructuarij. unde cũ dixit hic de colono, accipe qui conduxit ad non modicum tempus. Item fallit cum quis putat ſuum fundum eſſe, qui eſt meus: & ſic utitur ſeruitute. nam ſeruitus retinetur: ut ſupra quemadmodum ſeruit. amit. le. nam ſatis. j. reſpon. & l. denique. eſt tamen interdictũ mihi inutile: ſed ſibi competit: ut ſ̃. eod. l. j. §. in cuius. & §. ſe. & §. ſi tibi fundum in final. §. Item fallit cum precario uia mibi debita eſt: tu putãs debitam fundo utaris, cum tibi fundum conceſſerim precario: ut ſupra eod. l. j. §. ſi tibi fundum. in fi. §.

[q] Ierit. x x x. uicibus hoc anno non ui, non clam, non precario.

[r] Ab extraneo. extraneum accipe etiam dominum uicini fundi per quem itum eſt.

[s] A domino. ſ. proprietatis.

[t] A fructuario. ſ. prohibetur

[u] Interdictum. ſcilicet iſtud, & ſic no. aduerſus quemlibet prohibentem dari hoc interdictum.

[x] Vacuam. i. fundum: & uacuam eius poſſeſſionem, nomine cuius eundo ſibi interdictum quæſierat, qui donauerat e m mihi. & facit. ĩ. proxime duobus §§.

[y] Et generaliter. facit ſ̃. ſi ſerui. uend. l. ij. §. fin. & ſ̃. proxi. duobus §§.

[z] Ait prætor. ſequitur ut aliud edictum prætoris, qđ ſicut

† Quædã excmp. nõ in cuius locum &c.

† nocere aduerſus nos hoc ꝙ aduerſus.

* In P. F. intraſſet, alibi inteſſet.

† Ludo. Ro. in ſuis ſing. 'n. vj. ſing. elix. reputat iſtum text. ſingul. ad hoc quod ꝓcurator legis ut eſt uſufr. non poteſt dominio quærere ſeruituté. Bol. Adde qđ licet procurator legis qualis eſt uſufructuari* non proſit domino, illã tamẽ quæſitam reti nere põt. ut l. uſufr. cum l. ſeq. & l. ſi. ſup. quemadmodũ ſer. amit.

* Aliàs ex mandato.

† P. F. uel ex alterius contractu.

cut & ſuperius eſt prohibitorium.

[a] Vt tibi ius eſt. in hoc fiet ius infra §. fieri.

[b] Qui hoc interdicto. facit ī. eo. l. apparet. §. ſi. & ī. de riuis. l. ſeruus. §. ſi quis riuum. Accur.

[c] Proponere. id eſt. dare. & facit ī. communia prædio. l. refectionis.

[i] Tantiſper. id eſt. ſolummodo.

[k] Conſtet. ſcilicet ſit debita, uel non.

[l] De ſuo. ex neceſsitate, ut probet ſibi ſeruitutem competere: ut & ī. ſi ſeru. uendic. l. ij. §. Pomponius.

[m] Hoc anno. q. d. nil, ſed certe imo plus facit: quia cauet. quod dicit infra. tit. j. l. penult. Azo.

Quo [a] itinere, actuq; hoc anno non ui, non clã, non precario ab alio uſus es: quo minus iter actumq; ut tibi ius eſt, [a] reficias, uim fieri ueto. Qui hoc interdicto [b] uti uolet, is aduerſario dãni īfecti, ꝙ per eius uitium datũ ſit, caueat. Vtilitas ſuaſit; hoc quoque interdictum proponere. [c] Nanque cõſequens erat ei, qui itinere utitur, interdictum ꝓponere, ut refici iter poſsit. Qemadmodũ [d] .n. aliás uti poteſt itinere uel actu commode, quàm ſi refecerit? Corrupto enim itinere minus commodè frui, aut agi poteſt. Hoc autẽ a ſuperiore diſtat: [e] quod illo quidem interdicto omnes uti poſſunt, qui hoc anno uſi ſunt: [f] hoc autem interdicto is demum uti poteſt, [*] qui hoc anno uſus eſt, & ius ſibi eſſe reficiendi [†] docet. [g] Ius autem uidetur ei eſſe reficiendi, [*] cui ſeruitus debetur. Itaque qui hoc interdicto utitur, duas res debet docere: & hoc anno ſe uſum, & ei ſeruitutẽ cõpetere. [h] Ceterũ ſi deſit alterutrũ, deficit īterdictũ, nec īmerito. Qui .n. uult ire agere tãtiſ ꝑ, [i] quoad de ſeruitute cõſtet, [k] nõ debet de ſuo [l] iure docere. Quid enim perdit, qui patitur eum hoc facere, quod [*] hoc anno [m] fecit? Enim uerò qui uult reficere, aliquid noui facit: [†] neque debet ei permitti, id moliri in alieno, niſi uerè habet ſeruitutem. Fieri aũt pôt, ut q ius eundi hẽt, & agendi, reficiendi ius non habeat: quia in ſeruitute conſtituenda cautũ ſit, [n] ne ei reficiendi ius ſit: aut ſic, [o] ut ſi uelit reficere, uſque ad certum modum reficiendi ius ſit. Meritò ergo ad refectionẽ ſe prętor retulit. [p] Vti tibi, inquit, [q] ius eſt, reficias. Vti ius eſt: hoc eſt, ſicut ꝑ ſeruitutem impoſitã licet. Reficere ſic accipimus, ad priſtinam formã iter & actũ reducere: hoc eſt, ne quis dilatet, [r] aut producat, [s] aut deprimat, [t] aut exaggeret. [u] longè enim aliud eſt reficere, aliud [x] facere.

Apud Labeonem quæritur, ſi pontem quis nouum uelit facere, [y] uiæ muniendæ cauſa: an ei permittatur? Et ait, permittendum, [z] quaſi pars ſit refectionis huiuſmodi munitio. Et ego puto ueram Labeonis ſententiã, ſi modo ſine hoc commeari non poſsit. [a]

Venulcius lib. j. interdictorum. IIII.

[*] P. Flor. Qui.

[*] P. F. cũ demũ uti poſſe.

[†] Oporteat, in P. F.

[*] reficiendi.

[d] Quemadmodũ. id eſt, qualiter. Accur.

[e] A ſuperiori diſtat. quod eſt in princip. tit. Acc.

[f] Vſi ſunt xxx. diebus nõ ui, non clã, non precario. Accurſius.

[g] Doceat. alias doceat, & alias oporteat. Acc.

[h] Competere. Sed nonne ſatis eſt ſi probet unum, id eſt, ſeruitutem ſuam eſſe? ut ſup. ſi ſer. uen. l. loci. §. ſi quis. & hoc ēt quædam uerba innuere uidentur, ſcilicet ius autem &c. & ī. §. fieri autem &c. Reſpon. poſſet dici duo neceſſaria ſi a primo incipias: ſecus ſi ab altero: ut & aliás C. de iure delib. l. potuit. & de inoffi. do. l. ſi liqueat. & ſupra de acquiren. poſ. l. iii. §. in amittenda. & leg. quemadmodum. Sed huic opinioni obſtat quod dicitur ſi deſit alterum: ſed tunc pones pro altero: ut & aliás ſupra de leg. j. ſi ex toto. §. j. Vel dic, in confeſſoria ſi prohibeatur reficere: ſatis eſt ſi probet ſeruitus competere agenti confeſſoria. ſed in hoc interdicto ſecundo, duo probantur: ut hic, & ſup. ſi ſerui. uendi. l. loci §. ſi quis mihi. Sed in primo capite unum ſufficit: ut in principio huius. §. & ſupra, ſi ſerui. uendi. l. ij. §. Pomponius. Item not. hic quoties duo, uel plura ſunt neceſſaria. alterum adeſſe nõ ſufficit: ut & ī. de diuor. l. fin. §. ait lex. & in autheutico, ut immobi. ante do. §. ueruntamen. colla. v. & C. de autho. præſtan. l. fina.: Item not. quod hoc ſecundum caput obtinet inſtar proprietatis: ut & ſupra de interdi. l. ij. §. quædam. Item contra infra, de riuis. l. j. §. hoc interdictum. Solu. ſpeciale in riuo: ut & ibi dices in glo. habet. Item facit ſupra. de carbo. edic. l. iij. §. miſſam. Acc.

Azo.

[n] Cautũ ſit. ſi autem hoc non ſit cautum, reficere licet: ut & ſupra, ſi ſeruitus uendi. l. loci. §. ſi quis mihi.

[o] Aut ſic. ſcilicet ſit cautum.

[p] Prætor retulit. dicendo hęc uerba quę ſequuntur.

[q] Inquit. prætor. ſupra, eadem l. §. ait prætor.

[r] Ne quis dilatet. in latum. Accurſius.

[s] Producat. in longum. quia actum erat in conſtituenda ſeruitute, ut uſque ad certum locum liceret reficere, non ultra.

[t] Deprimat. in profundum. Acc.

[u] Aut exaggeret. in altum. & facit ſupra, de uia publ. l. j §. ſi quis ſub ſpecie. Sed contra ſupra communia prædior. l. refectionis. §. ſed & depreſſurum. ubi dicitur hoc licere. Solu ut ibi.

[x] Aliud. hoc ſecundum uerborum ſignificationem, ut hic, & argu. infra, de riuis. l. j. §. deinde ait prætor. & ſupra, de uia publi. l. j. §. j. & ſupra, quod noui, ope. nuntia. l. j. §. ſi quis ædificium. & ſupra, de uſufru. lega. l. hactenus. in fine. & leg. ſeq. & l. ſed cum fructuarius. §. final. Item in eo. titu. l. uſus eu. nomine. ſed quandoque non intereſt inter reficere, & facere: ut argu. ſupra de mor. infe. lege. j. § pe. Franciſ. Accur.

[†] Videtur gl. eſſe in contrariũ in c. cõſuluit. ex̃ de Iudęis, ſecũdum Pe. de Anchar. ibi, ubi refectio caſtri permittit licet conſtructio ꝓhibeatur. quod ſolue ut per gl. & Alexan. in l. j. §. ſi q̃s ędificiũ. ī. de ope. noui nũ. ſ. quod refectio antiqui operis totaliter diruti, dicat noua cõſtructio: aliàs nõ. ad qd̃ eſt glo. in l. j. § pe. ī. de mort. inferen.

[y] Velit facere. ſcilicet aliquem riuum, qui corrumpit uiam.

[z] Permittendum. hoc in priuata uia: ſecus in publica: ut ſupra, ne quid in loco publ. lege ij. §. tractatum. & de uia publi. l. j. §. ſi quis ſub ſpecie. quæ ſunt contra. Accurſius.

[a] Non poſſit. commodè. arg. infra, eodem. lege, apparet. Azo.

Veteres nominatim adiiciebãt, a ut ea quoque, b quæ ad refectionem utilia eſſent, apportanti c uis nõ fieret. d quod ſuperuacuũ eſt: qm̃ q apportare nõ patiẽ ea, ſine qb' refici iter nõ poſſit, uim facere uideẽ, quo minus e reficiatur. Si quis autem cùm poſſet cõpendiaria f apportare, quę refectioni neceſſaria ſunt, lõgiori itinere uelit apportare, ut deteriorem cauſam g eundi faciat: ĩpunè uis ei fiet: qa ipſe ſibi h impedimento ſit, quo minus reficiat.

Vlp. li. xx. ad edi. V.

Apparet i ergo eũ, qui nõ patitur hæc congeri, uim facere, quo minus qs reficiat. • Planè quis cũ poſſet alia parte agri ſine incommodo domini fundi impenſam apportare, id egit, ut alia parte apportaret: impunè ei uĩ fieri, rectè placuit. Hoc interdictũ non ſolum ipſi, uerum ſucceſſoribus quoque eſſe dandũ, nõ eſt ambigendum. Emptori quoque dabitur, & in emptorem. k Si quis ſeruitutem iure impoſitam l † non habeat, habeat autem uelut longæ m poſſeſſionis prærogatiuã ex eo, ꝙ diu uſus eſt ſeruitute: hoc interdicto n uti poteſt. Qui hoc interdicto o uſurus eſt, de uitio operis p cauere aduerſario debet.

Pau. li. lxvj. ad edi. VI.

Sicut non nocet ei qui ſine uitio uſus eſt, q quod eodẽ anno uitioſè uſus eſt: ita emptori hæredi quoque nõ nocebit qđ ipſi uitioſè uſi ſunt, ſi teſtator, uẽditorve rectè uſi ſunt, r

Celſus libro xxv. digeſtorum. VII.

Si per fundum tuum nec ui, nec clàm, nec precario s commeauit aliquis, non tamen tanquã id ſuo iure t faceret, ſed ſi prohiberetur, non

Veteres. CASVS. Cum uellem reficere iter, uel actũ meum, faciebã apportari lapides, uel ligna cauſa reficiendi prædictum iter. uicinus non patitur hæc portari. de iſto prohibente ueteres ſpecialiter ponebant in edicto, ſed ſuperfluè. qui enim has res portari uetat, per conſequens reficere uetat, & ſic habet locum noſtrum edictum abſq; aliquo ſupplemento. ſi autem magis commodo de aliunde poſſem facere portari, ſed faciebam portari tãtum per iſtud iter: & per hoc deſtruitur fundus in quo eſt iter: hoc caſu bene poſſum prohibere abſq; ne pœna. & hoc dicit hæc lex, & princ. ſeq. Franc. Accurſi.

a Adiiciebant. in edicto prætoris.

b Ea quoque. nõ ſolũ reficere poſſe.

c Apportãti. alias deportanti.

d Non fieret, ſuppl. ut probaret ſupradicta duo: ut ſup. l. proxi. §. hoc autem à ſuperiori. alia autem portare poſſet, non ſolum reficere.

e Quo minus. ut ī. de riuis l. Seruitus. §. fina. & l. j. §. j. & arg. ī. ſi quis ali. teſta. prohi. l. ij. in princip. & ī. ſi ſer. uendi. l. loci. §. ſi quis. & l. iij. §. ij. & communia prædi. l. refectionis. §. ſi per tuum. Et ex his contra. collige argum. quòd tacitè uidentur concedi ea, ſine quibus expreſſim conceſſum non poteſt exerceri. ſic & ſupra de iuriſdict. omn. iudic. l. ij. & econtra ꝙ ſicut principale non debet impedire, ſic nec illud per quod peruenitur ad id: ut ex præmiſſis concor. Accurſius.

f Compendiaria. ſcilicet uia. id eſt breui.

g Cauſam. id eſt, proprietatem, in qua iter debetur.

h Sibi. reſpõ. tacitæ obiectioni quare ſic impediatur reficere: ſed hic nõ ab alio, ſed à ſeipſo. & facit ſup. de ſerui. l. ſi cui. & continua cum l. ſeq. Accur.

Apparet. Calua in princ. poſitus eſt in l. ſeq. Hoc interdictũ. Habeo ſeruit. itineris per fundũ tuũ ad meũ: poſſum reficere illud iter: & habeo hoc interdictũ ne prohibeat: & hoc interdictum datur emptori mei fundi, & datur ſucceſſoribus meis etiã in emptore fundi ſeruientis. & quod dictum eſt hoc interdictũ dari habenti ſerui. itineris: eſt uerum ſiue eam habeat iure pacti, ſiue iure præſcriptionis longiſſimæ. & qui hoc interdicto agit, debet cauere de uitio operis, ſi quod ob hoc contingat. Franc.

i Apparet. iunge cum præcedenti lege.

k Emptorẽ. facit ī. eo. l. iij. in prin. & §. idẽ Iul. uſq; ad §. ait prætor. & ī. titul. j. §. ait prætor. & ſup. de inter. l. ij. §. hæc autem. in fin.

l Seruitutem iure impoſitam. per teſtamentum, uel per pactum: & dic ſeruitutẽ, ſcilicet itineris uel actus, de quibus hic titulus tractat.

m Longæ. id eſt, longiſſimæ, cuius nõ extat memoria. nam longo tempore ſeruitus non poteſt acquiri. ſ. itineris, uel actus: cum non habeat perpetuã cauſam, uel quaſi perpetuam: ut ī. de ſer. l. ſeruitutes. iij. In alijs autẽ quæ habent perpetuam cauſam, non poſſet hoc intelligi: quia in his non habet locum hoc interdictum: ut ī. e. l. j. §. j. Item poſſet propriè poni pro ſpatio x. ann. uel xx. etiã in itinere, uel actu: ut not. ſupra de ſerui. l. ſeruitutes prædiorum. in glo. ſed hæc ſecunda bona &c. in fin.

n Hoc interdicto. ſecundo de reficiendo. nam primum competit etiam ſi nullum de his habeat, ut ā. eod. l. j. §. ij. & facit ī. de aqua plu. arcen. l. ſi. & C. de ſeruitu. & aqua. l. j. & ij. & l. ſi manifeſte.

o Qui hoc interdicto. ſcilicet de reficiendo.

p Operis. l. de damno qđ operis uitio cõtingit. Azo. & facit. ī. eod. l. unde. §. qui hoc.

Sicut enim. CASVS. Si anno uſus ſum nõ ui, nõ clam, non precario, licet poſtea utar ui, uel clam, non nocet mihi quin habeam hoc interdictum. Item ſi bona fide uſus ſum itinere per fundum tuum per annum, non nocet hæredi meo, uel ei qui emit à me fundum dominantem: licet ui, aut clam utatur illo itinere. Franciſ. Accurſius.

q Vſus ē. ſ. poſtea: ut & ī. e. l. j. §. ſi. & l. ij. & iij. ī prin.

r Vſi ſunt. ad hoc eſt ī. l. proxi. §. hoc interdictũ. & ī. de interdic. l. ij § hæc autem. in fin §. & ī. de pu. in rem ac. l. ſed ſi res. • §. in hac actione. Accurſius.

Si per fundum. CASVS. Vſus ſum itinere per fundum tuũ non ui, nõ clam, nõ precario: non tamẽ iure ſeruit. quam crederem me habere, uſus ſum: ſed habens animũ diſcedendi ſtatim cum prohiberes: per talem meum uſum nõ acquiro hoc interdictum de itinere, actuque &c. ſed eſt neceſſe ut credam me habere ſerui. eundi, & ideo utar itinere. & per talem uſum acquiro hoc interdictum primum. Franc. Accur.

s Nec precario. facit ſup. l. j. in princip. & C. de ſer. & aqua. l. j.

t Suo iure, id eſt. ſua ſeruitute. ſic ius pro ſeruitute ponitur.

• F. Fl. perficiat.

† Sic in F. F. Haloand. autem expũxit negationẽ, ſed non rectè meo iudicio.

• cum q.

1 Cõcor. gl. in tit. extra, de iud. l ant.

ponitur : Inſtit. de rebus cor. & Icor. §. fi. & facit ī. e. l. j. §. Iul. recte ſit. & ꝫ. tit. ij. l. penul. § hoc iterdictū. in fi. §. & §. Ariſto. & ā. quemadmo. ſer. amit. l. fin.

a Ios, id eſt, ſeruitutem.

b Poſſediſſe. uel quaſi 1 cum incorporalia propriè non poſſideantur : ut ſ. de acquir. re. do. l. ſeruus. §. incorporales.

facturus: inutile eſt ei interdictū d̄ itinere actuq;. Nam ut hoc interdictum competat, ius [a] fundi poſſediſſe [b] oportet.

DE AQVA quoti. & æſtiua.

Vſus aq̄ ſicut itineris eſt q̄dā quaſi poſſeſſio: ideo q̄ hāc ſicut illā p̄tor tenetur interdicto reddito.

TITVLVS XIX.

DE AQVA QVOTIDIANA † & æſtiua.

† In P. Fl. ſemper co tidiana ſcribit et cotidie.

Vlp. li. lxx. ad edi. I.

Ait prætor: Vti hoc anno aquā, qua de agit, non ui, nō clàm, nō precario ab illo duxiſti: quo minus ita ducas, uim fieri ueto. [c] Hoc interdictū p̄hibitoriū eſt, [d] & interdū reſtitutoriū [e] eſt: & pertinet ad aquā quotidianā. Quotidiana [f] aūt aqua non illa eſt, [g] quę quotidie ducitur: ſed ea, qua quis quotidie poſſit uti, ſi uellet: quāquā quotidianā īterdū hyeme ducere nō expediat, & ſi duci poſſit. † Duo autem ſunt genera aquarum: eſt quotidiana, eſt & æſtiua. Quotidiana ab æſtina differt uſu, [h] non iure. [i] Quotidiana eſt, quæ duci aſſiduè ſolet uel æſtiuo tēpore, [k] uel hyberno: ēt ſi aliqñ ducta non eſt. Ea quoq; dicit̃ quotidiana, cui⁹ ſeruit⁹ intermiſſiōe tp̄is diuiſa ē. Aeſtiua aūt

† Huc pertinens uaria aquarū diſtinctiones, quas late explicat Cælius Rhodigi. lib. xiiij. cap. xiiij. Lect. antiq.

Ait prætor. CASVS. Ponitur edictum, cuius ſenſus eſt : Qui aquam de loco alieno duxiſti per annum: quo minus in futurum ducas, prætor uetat fieri uim. Secundo loquitur Vl. & dicit: hoc edictum eſt p̄hibitorium, & eſt etiam reſtitutoriū. quod expone ut in glo. & habet locum in aqua quotidiana : & illa aqua dicitur quotidiana non tantum illa, quæ quotidie ducitur, ſed & illa quæ omni tempore poſſet duci, duci tamen aliquo tempore non expedit. Et quotidiana aqua differt ab æſtiua in uſu: quotidiana enim ducitur & ęſtiuo tempore. ſic & dicuntur ueſtimenta æſtiua quibus quis utitur in ęſtate. ſic caſtra æſtiua dicuntur. ſed uerius eſt ut dicamus diſcerni æſtiuam aquam à quotidiana inſpecta mente hominum utentium. nā ſi aqua quæ perpetuò duci poteſt, non tamen quis utitur ea niſi in æſtate ęſtiua dicatur: idem multo magis ſi aqua eſt talis, quæ nō poteſt duci niſi in æſtate. & ſi natura locorum ſit talis ut non recipiant aquam niſi in æſtate, æſtiua aqua dicitur. poſtea exponit uerbum edicti ſcilicet anno. nam ſufficit una die anni duxiſſe aquam, uel una nocte. ſic ergo quotidiana aqua dicitur quæ omni tēpore duci poteſt, licet aliquo tempore quandoque nō ducatur. æſtiua autem eſt, quę æſtate tantum ducitur: ſiue alio tempore poſſit duci, ſiue non. & hoc interdictum habet locum in aqua perēni quę tamen duci poſſit. ſunt enim quædam aquę quę duci non poſſunt: ut aquæ puteales. i. q̄ ſunt in puteis, & ſimiles. in iſtis tamen poteſt concedi hauſtus aquæ. Poſtea dicit: hoc interdictum de aqua, item interdictum de fonte, competunt ei qui ducebat aquam ex capite aquæ. Caput autem aquæ dicas locum, unde aqua naſcitur: & de hoc tradit exempla. Et competit hoc interdictum illi qui iure ſeruit. utebatur iſta aquæ ductione: ſiue habebat ſeruit. ad hoc, ſiue non, ſed credebat ſe habere. Item hoc interdictum competit ſiue ducebat aquam cauſa irrigandi agros ſuos: ſiue cauſa ſui, & familiæ, etiam ſi ducebat iſtam aquā ad domum ſuam, nec eſt uis ſiue hæc aqua erit frigida, ſiue calida, nam & in quibuſdam terris utitur aqua calida ad irrigandos agros: & ſiue aqua, quam uis ducere, ſit intra urbem, ſiue extra, idem eſt. & permittit prætor per hoc edictum eodem modo duci aquam quo hoc anno ducta eſt, id eſt per eundem riuum: cum per maiorem, uel prorſus alium riuum ius aquæ deducendę ad fundum meum, debetur omnibus partibus fundi, ſi autem ad fundū emptum iuxta meum antiquum poſitum uelim ducere aquam: non poſſum, niſi primo antiquum meum fundum intraret aqua. Nam poſtea poſſem eam ducere ad alium meū fundum emptum: niſi hoc eſſet cum magno incommodo domini aquæ. Quid autem ſi aliam aquam immiſceo in riuum cum ea aqua quam ſum conſuetus ducere? certè prohiberi poſſum ne hanc aquam ducam. & ab eo loco ducere prohibeor, quo coniungitur aqua. uerius autem eſt ut à prin. aquam prohibear ducere. Sed pone ꝙ habeo ius ducendi x. oues ad fontē tuum cauſa bibendi. duco xx. certè prohibeor in x. ducendis tantum, non in alijs. Poſtea dicit, hoc interdictum competit tantū ei qui putat ſe habere ius ducendi aquam: & ſufficit ꝙ à princ. duxit aquam non ui, non clam, non precario: ſed credens ſe habere ius ducendi aquam, licet poſtea ui, uel clam ducere cœpit aquam. Sed quid ſi à prin. anni duxit aquam, poſtea per ſe aqua ueniebat: & aliquis nūc prohibeat aquam uenire? Dicitur ꝙ habet locum hoc interdictū. Item habet locum hoc interdictum quādo quis credit ſe habere ius ducendi aquā de tertia in tertiā diem, uel de quinta in quintā diem: & cœpit ducere ſemper unam diem, & poſtea p̄hibeatur ducere alia tertia die, uel quinta. nam habet locum hoc interdictū. ſecus autem ſi nunc uolebat ducere omni die: nā bene poſſet hoc caſu prohiberi. Vltimo dicit: prohibitus ducere aquam quam per annum duxeram ſteti lōgo tempore ꝙ non ſum auſus ducere aquam: & ſic non utendo amiſi ius aquæ ducendæ. agam contra te hoc interdicto, per quod conſtitues mihi ſerui. de nouo. h. d. uſque ad §. ſi fundum Franciſ.

c Veto. facit ſup. titu. j. l. in princip. & ꝫ. de fonte. l. j. in princ. & ꝫ. eod. §. quod autem &c. Accur.

d Hoc interdictum prohibitorium eſt. ut ꝫ. ead. l. §. Labeo. ſic & ſuperius: ut ſup. titu. j. l. j. §. j.

e Reſtitutorium eſt. ut cogaris deſtruere quod feciſti, ſi forte aliquid feciſti quo minus poſſim aquā ducere uti hoc anno duxi. & facit ꝫ. ead. l. §. præterea. illud ſciendum. & §. Labeo.

f Quotidiana. de ęſtiua dicitur. ꝫ. ead. l. §. deinde.

g Non illa eſt. ſcilicet ſola. & facit ꝫ. de uerb. ſignif. l. maium. § finali.

h Differt uſu. ut apparet ex ſequentibus.

i Non iure. quia pro utraque dantur interdicta, licet diuerſa: ut ꝫ. ead. l. §. quod autem diximus.

k Tempore. ut interuallo mēſium, uel dierū: non autē hyemis, uel æſtatis. ſic actio legis Aquiliæ aptitudine dicitur pœnalis, licet nō ſemper ſit ibi pœna: ut inſtitu. de lege Aquil. §. his autem uerbis. & facit ſup. de flumi. l. j. §. ij. Accurſius.

Dicendum

ea eſt, qua æſtate ſola uti expedit: ſicut dicimus veſtiméta æſtiua, ſalt⁹ æſtiuos, caſtra æſtiua, quib. interdum ẽt hyeme, plerunque aũt æſtate utamur. Ego aũt probandum puto ex propoſito utẽtis, & ex natura locorũ aquam æſtiuam à quotidiana diſcerni. Nam ſi ſit ea aqua quæ perpetuò duci poſſit, ego tñ ſola æſtate ea utar, dicendum eſt, hanc aquam eſſe æſtiuam, Rurſum ſi ea ſit aqua, quæ nõ niſi æſtate duci poſſit, æſtiua dicetur. Et ſi ea ſint loca, quæ natura non admittant aquã, niſi æſtate, dicendum a erit, recte æſtiuam dici.

Quod aũt ſcriptum eſt in interdicto, Vti hoc anno aquã duxiſti, hoc eſt, non quotidie, ſed hoc anno, uel una die, b uel una nocte. Ergo quotidiana quidem aqua alia eſt, q̃ quotidie duci poſſit, uel hyeme, uel æſtate, & ſi aliquo momẽto tpis ducta non ſit. c Aeſtiua, quæ † quotidie quidem duci poſſit, uel æſtate, uel hyeme: dr̃ aũt æſtate tñ, non ẽt hyeme, non quia non poſſit & hyeme, ſed quia non ſolet. d Loquitur aũt prætor in hoc interdicto de ea aqua ſola, quæ perennis eſt. Nulla enim alia duci e aqua põt, niſi quæ perennis eſt. Quanquam aũt ad perennes aquas dixerim* hoc interdictum pertinere, ad eas tñ perennes pertinet, quæ duci f poſſunt. Cæterũm ſunt quædam, quę & ſi perennes ſunt, duci tñ non poſſint, ut puta puteales, & quæ ita ſunt ſubmerſæ, ut defluere † extra meatus g ſuos & uſui eſſe non poſſint. Sed huiuſmodi aqs, quæ duci non poſſunt, hauſtus ſeruitus imponi poteſt. Hæc interdicta de aqua, item de fonte adq; eã aquam pertinere uidentur, quæ à capite ducitur, non aliunde. h Harum enim aquarum etiam ſeruitus i iure ciuili conſtitui poteſt. Caput quæ illud eſt, unde aqua naſcitur, ſi ex fonte naſcatur, ipſe fons, ſi ex flumine, uel lacu, prima incilia, k uel principia foſſarum, quibus ex flumine uel lacu l in primum riuum compelli ſolent. Planè ſi aqua ſudoribus m manando in aliquem primũ n locum effluere, atque ibi apparere incipit, eius hoc caput dicemus, ubi primum emergit. Et qualitercunque o ſit conſtitutum ius aquæ, dicendum eſt, hoc interdictum locum habere. Sed & ſi iure aqua non debetur alicui, ſi tamen iure ducere ſe putauit, cum non in iure, p ſed in facto errauit, dicendum eſt, eoq; iure utimur, ut interdicto hoc uti poſſit. Sufficit enim, ſi iure q ſe ducere putauit, nec ui, nec clam, nec precario duxit. Illud r quæritur, utrum ea tantum aqua his interdictis contineatur, quæ ad agrum irrigandum pertinet, an uerò omnis etiam ea, quæ ad uſum quoque, & commodum noſtrum. Et hoc iure utimur, ut hæc quoque contineatur, propter quod etiam ſi in urbana prædia quis aquam ducere uelit, hoc inter dictum locum habere poteſt. Præterea s

a Dicendum. tria ergo exiguntur ut aqua ſit quotidiana. primo ut quotidie, & omni tempore ſui natura duci poſſit. Item ut nullo tempore impediatur eius uſus propter naturam loci cui ſeruit, ut hic & inf. eod. l. interdicto. Item tertium, ſ. propoſitum utentis. ſ. q̃ eo propoſito utatur quod omni tempore uelit ea uti, & ſi non quotidie ducat, ut hic. & facit ſup. de ſeruit. urba. præd. l. foramen. Acc.

b Vna die. ſecus in ſuperiore interdicto, quia xxx. diebus, ut ſup. tit. j. l. j. §. hoc interdicto.

c Non ſit. quia hoc non curo poſſit, uel non poſſit hyeme duci. Acc.

d Non ſolet. quia fortè nec expedit. & fa. inf. eo. l. de interdicto. & fa. ſup. de ſer. urba. præd. l. foramen. & de ſer. ruſt. præd. l. una eſt uia.

e Duci. ſ. quotidie. ad quod facit dicta l. foramen. & ſup. de flu. l. j. & ij.

f Duci. ſcilicet quotidie.

g Extra meatus ſuos, alias ſui. Acc.

h Non aliũde. hoc iure ueteri, hodie ſecus, ut ſup. de ſeruit. ruſt. præ. l. ſeruitus aquæ ducendæ. & facit l. ex meo.

i Etiam ſeruitus. q.d. non ſolum poſſeſſorium, ſed ẽt petitorium poteſt acquiri uel dic ẽt iure ciuili, non ſolum prætorio. quandoque etiam non ciuili, ſed prætorio tm̃ conſtituitur ſeruitus aquæ, ut in lacu, & ſtagno, & alijs quæ nõ habent perpetuam aquam ut ſup. de ſerui. urban. prædi. l. foramen. & j. eod. l. de interdicto. Acc.

k Incilia. hoc ſtatim exponetur, ut inf. de riuis. l. j. §. incile. Acc.

l Ex lacu. hoc accipe prætorio non iure ciuili, ut mõ dixi.

m Sudoribus. prouenientibus ſupra terram.

n Primum. id eſt in quo loco ſit primo conſtitutum ius aquæ.

o Et qualitercunque. id eſt, ſiue teſtamento, ſiue inter uiuos.

p Non in iure. nota ignorantiam iuris non prodeſſe, facti ſic. argu. ſup. de uſuc. l. nunquam. in princip.

q Iure. ſeruitutis, uel alterius iuris, quod putaret ſe habere, ut inf. §. illud quæritur. & §. præterea. & §. idem Labeo. & §. Ariſto. & bona fide, quod innuunt illa uerba hic poſita, nec ui, nec clam, nec precar. Et eſt generale in qualibet ſeruitute quæ tenda tempore, ut hæc duo debeant interuenire, q̃ iure ſeruitutis, & bona fide utatur, ut ſupra quẽadmodum ſeruitus amit. l. fina. licet in ſeruitutis proprietate non exigant quidam bonam fidẽ per l. ſup. ſi ſer. uend. l. ſi quis diuturno. quod nõ placet, hic autem nõ eſt neceſſe probari uerè ſibi deberi ſeruitutẽ, ſicut dixi in ſuperiori interdicto, ut ſupra. tit. j. l. j. §. ij. Alij dicunt q̃ eſt neceſſe arg. ſup. ti. j. l. fin. qđ non placet, quia hęc lex dicit contra.

r Illud. facit ſupra communia prædiorum. l. ij.

s Præterea. aliàs præterea, & alias propterea.

Non

Notae marginales:

† In P. F. ducta ſit.

† In P. F. quotidie. quidẽ duci poſſit, uel ſola æſtate ducatur autem.

† P. F. extra terrã.

Nã hodie ẽ iure canonico nulla p̃ſcriptio ſiue xxx. ſiue xl. annorũ currit cũ mala fide, ut hẽ in c. uigilãti & c. ſi diligẽti. & c. fin. extra de p̃ſcript. & in regula, poſſeſſor. de re. iu. libro 6. diſpoſitio cuius iuris canon. hẽt hodie locũ de iure ciuili: qa oĩa iura attamẽ tia p̃ſcrip. de mala ſi decurrere: ut l. oẽs. & l. ſicut. de p̃ſcri. xxx. uel xl. annorũ. hodie ſunt correcta: ut no. glo. Imo. Pan. & alij in c. pall. de p̃ſcript. gl. in præal. regula, poſſeſſor. Angel. & Imol. in l. ſequitur. §. ſi uiã. ſ. de uſucap. & Bald. in l. quib. diebus §. dñs. de condi. & demon. & Alex. cõſi. clxxxv. incip. uiſo titulo quæſtionis. colũ. xij. verſicu. uenio ad ſecundum dubium, uol. ij.

* P. Fl. Et qualiter, alibi, Et qualiter qualiter.

Labeo ſcribit, & ſi quidẽ ductus aquarũ non ſint [a] fundi, qui a quocunq; [b] duci poſsint, tñ ad hoc interdictum pertinere. Idẽ Labeo ſcribit, & * ſi prętor hoc interdicto de aquis frigidis ſentiat, † tñ de calidis aquis interdicta non eſſe deneganda. Nanq; harũ quoq; aquarum uſum eſſe neceſſariũ. nonnunquam.n. refrigeratæ [c] uſum irrigandis agris præſtant. His accedit, quod in quibuſdã locis & cùm calidæ ſunt, irrigandis tñ agris neceſſarię ſunt, ut Hierapoli. Cõſtat enim apud Hierapolitanos in Aſia agrũ aqua calida rigari. Et quamuis ea ſit aqua, quæ ad rigandos agros non ſit neceſſaria, [d] tñ nemo ambiget, his interdictis locum fore. Siue aũt intra urbẽ ſit aqua, ſiue extra urbem, huic interdicto locus erit. Illud tamen hic [e] intelligendum eſt, eodem modo prætorem duci aquam iuſsiſſe, quo ducta eſt hoc anno. Proinde neq; amplioris modi, [f] † neq; alias [g] permiſiſſe poteſt uideri. Quare ſi alia aqua ſit, quã quis uelit ducere, quam hoc anno duxerit, uel eadem, per aliam tñ regionem uelit ducere, impunè ei uis fiet. Illud Labeo dicit, oẽs partes illius fundi, in quem locum * aqua ducit, † eiuſmodi [h] eſſe. Ergo & ſi fortè actor confinem agrum emerit, & ex agro, in quẽ hoc anno aquam duxerit, poſtea fundi empti nomine uelit [i] aquam ducere, ita demum rectè eum hoc interdicto uti, ut de itinere actuq; uti putât, ut ſemel ĩ fundũ ſuũ ingreſſus, indẽ egredi, qua uelit, poſsit: niſi [k] ei nocitũ ſit, ex quo aquã ducit. Item quærit, ſi quis aquæ quam hoc anno ducebat, aliã aquã admiſcuerit, an impunè ꝓhibeat? Et extat Offilij ſẽtentia, existimantis rectè eũ prohiberi, ſed eo loci in quo prius * aliã aquã in riuum admittit, [l] & in tota aqua rectè eũ prohiberi. Ego Offilio aſſentio, nõ poſſe diuidi: quia non põt ita in parte uis fieri, ut nõ in tota [m] aqua fiat. Trebatius ait, [n] cũ amplior numerus pecoris ad aquã appelleret, q̃ d̃beret appelli, poſſe vniuerſum pecus impunè ꝓhiberi: quia iunctũ pecus ei pecori, cui appulſus debeatur, totum corrũpat pecoris appulſum. Marcellus aũt ait, ſi quis ius habens pecoris ad aquã appellendi, plura pecora appulerit, * non in oĩbus pecoribus eum prohibendum. Quod uerũ eſt, quia pecora ſeparari poſſunt. Ariſto [o] putat, eũ demũ interdictum hoc habere, qui ſe putat ſuo iure uti, non eum, qui ſcit nullum ſe ius habere, & utitur. Idem ait, eũ, qui hoc anno aquam duxerit nec ui, nec clam, nec precario, & eodem anno uitioſè uſus eſt, rectè tamẽ hoc interdicto uſurum, quod referri ad id tempus poteſt, quod ſine uitio fuerit. [p] Eſſe enim [q] uerum, hoc anno non ui, non clàm, non precario uſum.

Quæſitum eſt, ſi quis ante annum aquam duxerit, deinde ſequenti tempore, hoc eſt intra annum aqua † influxerit ipſa ſibimet, non ducente aliquo, an huic interdicto locus ſit? Et refert Seuerus Valerius competere ei hoc interdictum, quaſi du-

a Non ſint fundi. id eſt, non ſit ſeruitus fundi, quia non cohæret ſolo, ſed opus manufactum ligneum, uel lapideum, unde ducitur. unde non eſt ſeruitus fundi, ſed aliud ius.

b Quia quocunque. una eſt dictio quia & notat rationem. q.d. quocũque loco uelis. id eſt, ad quẽcunque locum, ad prædium etiam urbanum, ut inf. proxi. §. & §. ſiue autẽ, uel quemcunque alium fortè, ut ibi lauet totus, uel pedes mei, uel meorum equorum. alias eſt quia quocunq; ſcilicet homine, cui ius ducendi competit.

c Refrigeratæ. poſtea ipſa ductione, licet exeant prius calidæ de cauernis terræ. Acc.

d Non ſit neceſſaria. eſt tamen neceſſaria ad aliquem uſum. aliàs contra. ſup. de ſeruitu. l. quoties. j. §. aliter. & facit ſup. §. illud quæritur.

e Illud tamen hic. i. in edicto poſito ſup. in principio huius l. ubi licet exprimat ductionem faciendam ut olim, non tamen aperit eandem qualitatem quod hic interpretatur.

f Neque amplioris modi. ad quod eſt ſup. de itine. actuque priuat. l. iij. §. pe. & ſupra, de ſerui. l. ſi cui.

g Neque aliàs. i. per alium modum.

h Eiuſmodi. aliàs eiuſdem numeri nunquam eſſe. Et ſic dic eiuſdem fundi, ut etiam emptum comprehendat, qui eſt unitus cum primo. aliàs eiuſmodi eſſe, & deeſt nunquam: & eſt ſenſus ut fundo debita, omnibus partibus fundi debeatur. ut ſupra, de ſeruitutibus ruſt. prædio. l. uia. §. finali. & ſupra, quemadmodum ſeruitus amit. l. ſi partem. Accurſius.

i Velit. ſ. partem. ſecus uerò ante ingreſſum, ut in contrarijs, ut ſupra, de ſeruit. ruſt. prædio. l. ex meo. & C. de ſer. & aqua. l. non modus. Ac.

k Niſi. hoc ita de aqua. niſi &c. & facit ſup. de pericul. & commo. l. j. §. licet. & ſolu. mat. l. ij. § j.

l Admittit. poteſt prohiberi. Ioan. non etiam infra.

m Vt non in tota. facit ſup. de aqua plu. arcen. l. iij. §. ſi. & inf. §. prox. cõtra, ſed ibi patet ſolut.

n Trebatius ait. contradicens Offilio. facit ſupra quorum le. l. j. §. ſi dux. & ſup. ad Velleia. l. nir uxori §. ſi. & ſup. de cond. fur. l. ſi ſeruus fur. §. fina. & ſ. quemadmodũ ſeruit. amit. l. ſi is cui. Item §. proxi. contra. ſed ibi non poterat diuidi, hic ſic. Accur.

o Ariſto. facit ſup. de itin. actuque priua. l. j. §. Iulia. & l. ſi. & ſup. eo. l. §. hæc interdicta. & ſ. quẽadmo. ſer. ami. l. fin.

p Fuerit. ſ. uſus.

q Eſſe enim. aliàs eſt enim. & aliàs eſſe enim & facit ſup. rit. j. l. j. §. ſi. & l. ij. & iij. in princ.

Videatur.

* P. Fl. etiam ſi.

† De huiuſmodi aquarum ratione, & natura, ui de Plinii lib. ij. nat. hiſ. c. cvj. Cælium Rho. lib. xvj. lecti. antiq. ca. xliij.

† Neque alia, in P. Flo.

* Aliàs loci. Hęc Labeonis ſnĩa refert à Pompo. l. ex meo ff. de ſerui. ruſtic. præd. cum reprehenſione quã hic adhib.

† In P. F. eodem numero eſſe. In quibuſdam autẽ exem. eiuſmodi eſſe. ut indifferenter ad eas a quaslibet parte fundi duci poſſit: ergo &c. Et eodem numero, ſiue idem numero quanto accipi d̃beat ponit Mã do. in Gl. Facul. §. ſitque, in uer. idem.

* P. Flo. primùm.

* P. Fl. appulſerit in uſu appulerit Cic. 2. Verr. Cum Perſæ mille numero nauium Claſſem. Del um appuliſſet Virgil. 1. Æneid. Hinc me digreſſũ neſtris Deus appulit oris.

† In P. F. influxerit ipſa ſibi, me nõ ducente. in quibuſdã exemplaribus non ducente aliquo.

xiſſe uideatur: a licet pènitus b ꝓſpicientibus nó uideatur iſte duxiſſe Item quæſitū eſt ſi qs eū putat tertio quoq; die c habere ſe ius aq̃ ducēdę duxerit una die: an rectè, d & ſine captione poſſeſſoris e duxiſſe vř, ut hoc interdictū habeat? Ait.n. p̄tor, uti hoc anno aq̃ duxiſti, Id ē. alternis dieb⁹. f Illud aūt nihil intereſt, utrū quinto die aqua debeatur an alternis diebus, an quotidie ei, q̨ hoc interdicto uti uelit. Nam cum ſufficiat uel uno die g hoc anno aquā duxiſſe: nihil refert, qualem aquęductum habēs h duxerit: dū ſi qs cum quinto quoque die i uteretur, quaſi alternis diebus ducēs interdixerit, nihil ei ꝓdeſſe uideatur. k Præterea illud ſciēdū eſt. ſi cū aquā duxiſſes, l aduerſarius te ꝓhibuerit: m deinde tu interim ius aquę ducēdę amiſeris: n in reſtitutionē o hoc uenire, ut tibi pręſtetꝛ ꝑ hoc interdictum q̨ amiſiſti. & hoc uerum puto. Si fundum ad quem aquā ducebas, uendideris, & tradideris: nihi

a Videatur. no. & facit. ff. quemadmod. teſt. ape. ſi in duobus. § j. & de uerbo. oblig. l. cū ſeruus. ſup. quē admo. ſer. amit. l. qui fundum. argu. ſup de leg. & ſena. l. de quibus. in fi. & ar. ſup. de ui. j. & ui ar. l. ſi de fundo.

b Penitus. poſſet quis legere correctiuè: ut & alias Inſtit. de excu. tut. §. ſimiliter eos. ſed hoc non puto, argu. dictarum legum. Itē habet hoc locum quando iure ſeruitutis dicitur, & non alias ut ſup. §. Ariſt. Accur.

c Die. i. de tertio in tertium diem. ad quod eſt ſupr. de ſerui. l. iiij. §. interualla. Accur.

d Rectè. poteſt eſſe de ſuppoſito. q d. non ui, non clā, non precar. uel de appoſito, & abundat. uel pro & pone ↄ.

e Poſſeſſoris. fundo ex quo ducitur aqua. Accur.

f Alternis diebus. i. ſiue duxeris una uice, quaſi continuè deberetur tibi, ſiue una uice, quaſi alternis diebus. quod eſt quando de tertio in tertium diem: ut ſup. poſuit. & hoc etiam repetit, ut addat, illud autem &c.

g Vno die. ut ſup. eo. §. quod autem &c.

h Habens. uel ſe habere credens. Accur.

i Quinto quoque die. i. de quinto in quintum diem, credens ſe habere ius uel una die utens, credens ſe habere ius de quinto in quintum diem: hodie uero cum agit credens ſe habere ius ducendi alternis diebus, & ad talem ſeruitutem uult trahere ſuum uſum, quem hactenus habuit: quod nō poteſt. & facit. ff. quibus mod. uſusfru. amit. l. ſi cōmunem. §. fi. & l. ſi quis alia. & l. ſi.

k Prodeſſe uideatur. ut interdicens ne ſibi alternis diebus ducenti uis fiat, conſequatur: cum hoc ius non putauit ſe habere ↄ.

l Duxiſſes. etiam una die: ut & ſic competat tibi hoc interdictum: ut ſup. proxi. §.

m Prohibuerit. & ſic poteſt agere hoc interdicto ut non prohibearis. Accur.

n Amiſeris. anno, uel biennio: hodie decennio, uel uicennio: ut C. de ſer. l. ſicut. Accur.

o In reſtitutionem. faciendam ex hoc interdicto, ſcilicet ut non prohibearis, conſequeris hoc, ut de nouo conſtituatur ſeruitus. ſic. ff. de ui, & ui arma. l. ſi de fundo. & l. ſi plures. §. j. Alij dicunt quod impetras in integrum reſtitutio. ad interdictum reſtituendum, quo reſtituto conſequeris per illud ut non prohibearis, & ut renouetur ſeruitus. & facit infra. proxim. §. & ſupra de uſucapi. l. ſequitur. §. finali. Item nota quod ex eo quod datur interdictum poſt amiſſam uiam, ſecūdum quod primo expoſuimus, uidetur durare ultra annū: ſecus in ſuperiori: ut ſup. titu. j. l. j. in princip. uel dic & hoc intra annum tātum competere ſcilicet utile, quo ſcilicet fuerit poteſtas experiundi: ut argument. ſupra, uti poſſi. leg. j. §. j. intra quem annum potuit currere annus, uel biennium in ſeruitutibus, qui erat continuus. Accurſius.

Si fundum ↄ. CASVS Prohibitus ſum ducere aquam ad fundum meum, quam eram conſuetus ducere. competit mihi hoc interdictum, etiam ſi iſtum

meum fundum uendam: & dabitur ad id quod interfuit mea me non fuiſſe prohibitum. Secundo dicit: hoc interdictum competit contra omnem prohibentē me ducere aquam. ſiue prohibens ſit dominus fundi de quo ducebam aquam, ſiue nō. Tertio dicit: Inter duos eſt quæſtio: contendit quilibet ſe habere ius ducendi talem aquam per eundem riuum: inter eos proponitur interdictum uti poſſidetis. Quarto dicit: per interdictum poſitum in principio tituli prohibetur ne aliquis faciat opus: ut fodiendo, uel ſimili modo, per quod aquam non poſſum ducere commodè, & ſine corruptione aquæ. Quinto dicit: poſſum tibi concedere ne fodiam in fundo meo, cum fortè timeas ne fons tuus per hoc deſiccaretur [Deinde ait prætor.] Nunc ponit aliud edictum, cuius ſenſus eſt, Si de aqua tua duxi priore æſtate non ui, non clàm, non precario: quo minus ita ducam, prætor prohibet mihi fieri uim. & habet locum inter hæredes, & bonorum poſſ. & emptores. Poſtea loquitur Vlp. & dicit hoc interdictum de aqua ęſtiua loquitur. & debet differre interdictum primum ab hoc ſecūdo: quia in primo habetur mentio anni: in hoc æſtatis habetur mētio. & dicit quando incipiat æſtas. & quantum duret, & ſic, ſi bene inſpicitur, aliquando in hoc edicto ſpectatur tempus ultra annum. Quid enim ſi in ultima die huius ęſtatis prohibes me ducere aquam, & ea fui uſus in principio præcedentis æſtatis, & ſic prope annum, & ſex mēſes inſpicitur retro. tandem dicit, Conſuetus fui ducere aquam hyeme tantū: nunc prohibeor ducere. habet hoc interdictū utile. Sed pone qđ hac æſtate tantū cœpi ducere aquā, & duxi ſaltē x x x. diebus: in eadem æſtate me prohibes ducere. habeo utile interdictum. Poſtea exponit ultima uerba edicti, ſcilicet hæc, inter hæredes &c. & dicitur quod uerba referuntur ad utrūque edictū: ut hæc interdicta dentur hæredibus, & emptoribus, & alijs ſucceſſoribus, ſicut & interdictū de itinere, actuque priuato. Ait prætor: quo ex caſtello. Nunc ponitur aliud edictum, cuius ſenſus eſt: ab eo cui ius concedendi fuit, cōceſſum eſt mihi ex caſtello aquam ducere. quo minus ducam, prætor prohibet uim fieri mihi. Item ſi uolam reficere, debebo cauere de damno infecto. Poſtea loquitur Vlpia. & dicit, hoc edictum neceſſarium eſt. ſuperiora enim habēt locum ubi à capite duco aquam, hoc autem cum ex caſtello, id eſt, ex receptaculo quod publicam continet aquam. ſi autem ex alio loco publico, puta ex riuo publico permiſſum eſt mihi ducere, habet locum hoc interdictum utile. & à principe talia conceduntur. & quandoque conceduntur prædijs, quandoque perſonis: & tunc perſonis extinctis extinguitur priuilegium: ut ſic nec uadat ad emptorem, niſi impetret quod de facilè conceditur. Et eſt notandum quod in hoc interdicto dirimitur tota quæſtio. nec aliquid reſeruatur ad dirimendum. nam ſi princeps conceſſit, quod nunc probabitur: planum eſt, & defendetur in ductione. aquæ

lominus tibi [a] ĩterdictũ utile [b] eſt. Competit hoc interdictum aduerſus eũ qui prohibet me aquam ducere Et nihil intereſt, utrum dominium quis [c] fundi habeat, [d] an non. Idcirco & is tenetur [e] in terdicto. Nam & ſi ſerui- tus cœperit: [f] aduerſus quemuis põt uẽdicari. [g] Si inter riuales, [i] id eſt q̃ p̃ eundẽ riuũ aquã ducũt, ſit cõtentio de aquę uſu, utroque ſuum [h] eſſe cõ tendente, duplex [i] inter dictum utique competit. Labeo putat p̃ hoc inter dictũ [k] p̃hiberi quẽ, ne quid in illo fundo faciat, fodiat, ſerat, [a] ſuccidat, putet, ædificet, qua ex re ea aqua q̃ ille hoc anno p̃ fundũ tuũ ſine uitio du- xit, inquineẽ, uitieẽ, corrũ patur, deteriorve fiat. & ſimiliter de æſtiua debere ei inrerdici ait. [a] Si quis hoc ceſſerit, ne liceat ſibi aquam quærere: ea ceſſio ualet. [l] Deinde ait præ- tor, [m] uti priore æſtate aquam, qua de agitur, nec ui, nec clam, nec precario ab illo duxiſti, quo minus ita, ducas, uim fieri ueto. Inter hæredes, & empto- res, & bonorũ poſſeſſores interdicã. [n] Hoc inter- dictũ de aqua æſtiua pro- ponitur. Quod autem di- ximus. [o] æſtiuam aquã aliquid diſtare ab aqua quotidiana: ſciendum eſt etiam interdictis [p] diſta re: quod [q] qui de aqua quotidiana interdicit, ita interdicat: uti hoc anno aquam duxiſti. At qui de ęſtiua, ſicuti priore æſta- te. nec immeritò. Nã qui hyeme non utitur, [r] re- ferre ſe nõ ad præſentem [s] ęſtatem, ſed ad priorem debuit. [t] Aeſtatem in- cipere ſic peritiores tra- diderunt ab æquinoctio uerno, [t] & finiri ęqui- noctio autumnali: [u] & ita ſenis mẽſibus æſtas di uidit atque hyeme. Prio- rẽ æſtatẽ ex cõparatione duarum æſtatum accipi. propter hoc ſi æſtate ĩter dicatur, nõnunquã annũ & ſex mẽſes [x] cõtinere. quod ita cõtingit, ſi initio uerni æquinoctij ducta ſit aqua, & ſequẽti ęſtate † [z] pridie æquinoctij autumnalis interdicaẽ: & proinde ſi hyeme interdi catur, hæc res etiam inbiẽ nium [b] extendetur.

Si quis hyeme tm̃ aquã ſolitus fuerit ducere, æ- ſtate nõ fuerit ſolitus: uti le [c] interdictũ ei cõpetit.

Qui hac æſtate [d] du- xit, non ſuperiore, utile

aliàs, id eſt ſi non conceſſit princeps: tunc non defendi tur. At in ſuperioribus circa poſſeſſionem agitur, ut ſi q̃s anno, uel æſtate uſus eſt, ille defendat in poſ. aquæ, & reſeruetur quæſtio uera ſeruitutis. Fran. Accur.

[a] Nihilominus tibi. ſi quid tua intereſt te quondam prohibitum nõ fuiſ- ſe. R. ſemel ergo in- terfuiſſe ſufficit: ut ſupra proxi. §. & j̃. de fur. l. inter om- nes. emptori autem conſtat competere: ut j̃. eod. §. ait præ- tor.

[b] Vtile. i. efficax ſe cundum quoſdam. uel ad differentiam directi, quod com- petit ei, qui adhuc dominus eſt.

[c] Vtrum domi- nium quis. ille, ſ. qui prohibet. qui agit, uel conueni- tur.

[d] Habeat. ſcilicet fundi, à quo debea- tur ſeruitus.

[e] Tenetur. ſcillcet qui prohibet, quicũ- que ſit. Franciſcus Accurſius.

[f] Cœperit. ſ. com- petere alicui. Accur- ſius.

[g] Vendicari con- feſſoria. etiã ſi alius ſit à prohibente.

[h] Suum. ſ. uſum, & etiam ius aquæ du- cendæ.

[i] Duplex. uti poſ. quod uerè duplex eſt. uel uerius dici- tur de corriualibus, quod eſt duplex. cũ quilibet eſt actor, & reus. Nam quilibet aſſerit ſe quaſi poſ- ſidere, & alium ne- gat: ſicut in uti poſ- ſi. ut ſupra. uti poſſi- de. l. ſi duo. §. j. Alij dicunt duplex, quia prohibitorium, & reſtitutorium: ut ſu- pra eodem. l. j. §. j. uel duplex. i. utile, & directum. ſecun- da placet.

[k] Per hoc interdi- ctum. quod eſt ſupr. ead l. in princ.

[l] Ceſſio ualet. cum uicini hoc intereſt: puta ne fons eius ſiccetur: ut s̃. de ſerui. leg. quoties. j. §. aliter. & de damno infect. l. Proculus. & l. fluminum. §. ſi. alias nõ ualet: ut d. l. quoties. & ſup. de pact. l. nemo.

[m] Deinde ait pretor. ſecundum edictum pretoris. Ac curſius.

[n] Interdicam. i. proponam interdictum: quod dic ut j̃. ea. l. §. ait prætor.

[o] Quod autem diximus. ſup. eadem l. §. j. §. duo. & §. quod autem ❧.

[p] Interdictis. i. in propoſitione interdictorũ diſtan- tia debet eſſe ❧.

[q] Quod id eſt, quia.

[r] Non utitur. id eſt, uti non poteſt, uel non conſue- uit. at interdicto de aqua quoti. & æſti. refert ſe ad præſentem annum etiam hyeme: quia toto anno uti po- teſt & conſueuit. Azo: ut ſupr. eod. l. j. §. ſi duo.

[s] Præſentem ❧. q. d. quia breui tem- poris ſpatio conclu- detur uſus aquæ, cum forte prima die ęſtatis interdi- catur: ut inf. §. prio- rem ❧.

[t] Verno. deſinẽti.

[u] Autumnali. in- cipienti. ſed in utro- que uidetur con- tra ſcilicet uernali incipienti, ut infra. proxi. ibi, ſi ini- tio æquino. &c. & dic quod quatuor ſunt anni tempora: hyems, quæ incipit medio Nouembris & durat tribus men ſibus. finita hyeme incipit Ver: & du- rat tantundem ſi- mili computatio- ne habita. poſtea Æſtas, quæ ſimiliter computatur. poſtea. Autumnus. item quandoque dicitur annus habere duo tempora hyemem & æſtatem, ut hic ſe nis menſibus &c. & infra. proxi. ubi di cit in initio æquino ctij uerni. & poſt- ea dicit ſequenti æ- ſta: e. unde æſtatem appellat illos ſex meſes: qui ſunt uer, & æſtas. & adde quod not. ſupra. ne quid in flu. publi. l. j. §. æſtatem. Fran- ciſcus.

[x] Sex menſes. una die minus. ſi benecõ putaueris.

[y] Æquinoctij. i. primo die uerni æ- quinoctij iuſte eſt finitum, ſecundum Azo. uel etiam dic quod illa dies ſit æſtatis, ut dixi. nam habes neceſſe dicere quod ſit in æſtate ❧.

[z] Sequenti æſtate. ſcilicet ſequentis anni.

[a] Pridie ęquinoctij. ſ. una die ante ❧.

[b] In biennium. una die minus.

[c] Vtile. ad inſtar eius, quod pro æſtiua datur: ut §. de inde. uel dic non directum quod pro aqua perenni da- tur: ut ſup. ea. l. §. quod autem ❧.

[d] Qui hac æſtate. ad minus modico tempore, id eſt, xxx. die

† Hic ſum pta, & ex- quiſita ſi- militudi- ne dico q̃ corriuales ſiue dicũ- tur qui eũ eadem mu liere con- ſuetudinẽ habent, cũ qua acce- dunt quaſi ad eũdem riuum. ui- de gloſ. in ca. nonne horrẽdus. xxxij. qõ. quinta. p̃ pertinus li. 3. Riualẽ poſſem nõ ego ferre Iouẽ.

[a] P. F. ſe- rat.

[a] P. Fl. de ęſtiua a- qua debe- re, interdi ci ait.

† Plin. lib. ij. na. hiſt. cap. ix.

Anni quã- doq; qua- tuor ſunt tempora, quandoq; duo.

† Pan. P. Pridie æ- quinoctiũ autumna le.

interdictum habet. Ait p̄tor: a inter hr̄des & emptores, & bonorū poſſeſſores īterdicā. b Hæc uerba nō ſolū ad æſtiuā aquā uerum ēt ad quotidianā quoq; referēda eſſe ſciēdū ē. Nā ſicuti de itinere actuq; & ſucceſſoribus dantur īterdicta, & emptori c ita hęc quoq; dādā p̄tor putauit. Ait p̄tor, d Quo ex caſtello illi aquā ducere ab eo, cui ei* rei ius fuit, p̄miſſum ē quò minus ita, uti p̄miſſum ē, ducat, uim fieri uero: quādoq; e de opere faciendo interdictū erit dāni infecti caueri iubebo. Hoc interdictū neceſſariò p̄poſitum eſt. Nā cū *ſuperiora īterdicta ad eos p̄tinent, q a capite ducūt, uel inpoſita ſeruitute, uel quia putant impoſitam, æquiſſimum uiſum eſt, ei quoque, qui ex caſtello ducit f (id eſt ex eo receptaculo, quod aquam publicam ſuſcipit) interdictum dari Caſtellum * accipe, ſi ex caſtello permiſſum eſt. † Sed & ſi alio ex loco g permiſſum eſt, dandum erit interdictum. Permittitur autem aquam uel ex caſtello, uel ex riuo, uel ex quo alio loco publico fluere. * idq; a principe h cōcediť, alij nulli i cōpetit ius aquæ dandæ. Et datur interdum p̄dijs, interdum perſonis. Quod prædijs datur, extincta perſona non extinguitur. Quod datur perſonis, cum perſonis amittitur: k ideoque neque ad alium dominū prędiorū neque ad hæredē, uel qualēcunque ſucceſſorē tranſit. l Plane ei, ad quem dominium tranſit, impetrabile † m ē. Nā ſi docuerit prędijs ſuis aquam debitā, & ſi noīe eius n fluxiſſet, à quo dn̄m ad ſe tranſit, indubitate impetrat ius aquæ o ducendæ. Nec eſt hoc beneficium p ſed iniuria, ſi quis fortè non impetrauerit. Meminiſſe autem debemus in hoc interdicto q totam quæſtionē finiri † aſsignationis. r Nō enim præparat hoc interdictū cauſam s ut ſuperiora interdicta: nec ad poſſeſsionem tēporariam pertinet, ſed aut habet ius aſsignatū t tibi, aut nō habet: & hoc interdictum finitur totum.

Pomponius libr. xxxij. ad Sabinum. II.

SI diurnarum, aut nocturnarum horarum

xxx. diebus. arg. ſup. tit. j. §. hoc interdicto.

a Ait prætor. ſup. eod. §. deinde ꝯ.

b Interdicam. i. interdictum reddam. & erit duplex hoc caſu, ut no. ſup. de interdictis. l. ij in prin.

c Et emptori. ut & ī. ti. j. l. apparet. §. hoc interdictū. & arg. ī. de fonte. l. j. in fine. & ī. de riuis. l. Seruius. §. ijſdem. & ſic uidentur in rem ſcripta. nā dantur in quemlibet prohibentem, ut & ī. ead. l. §. competit. & datur etiam emptoribus, licet non ſint ſucceſſores iuris, quod in alijs actionibus non eſt: ut ī. arbor. furt. cę. l. fin. nec in alijs interdictis quandoque, ut ſup. de noui ope. nun. l. non ſolum. §. morte. ſed in quorum legatorum eſt ſimile, ut ſupra quorum leg. l. j. §. in locum ꝯ.

d Ait prętor. tertiū interdictum. & dicit quo ex &c. id eſt, ex quo caſtello &c.

e Quandoq;. que pro &: & ſic ſunt duæ partes. & facit ſupr. cōmunia pręd. l. ij. aliàs eſt quandocunque; & tunc ſenſus eſt planus.

f Ex caſtello ducit. non iure uerè debitę ſeruitutis, nec quod credat ſeruitutem ſibi debitam ab aliquo priuato.

g Sed & ſi alio ex loco. publi. ut ſeq. §. permittitur.

h A principe. ut & ī. de aqua plu. arcē. l. ſi in publi. §. ſine permiſſu. & ſupra de ſeruit. l. ſeruitutes. iij. §. public. & de ſer. ruſt. præd. l. imperatores. & eſt neceſſaria conceſſio, quando aqua eſt in publico uſu ut ſupra, de flumini. l. quo minus.

i Nulli cōpetit. imo & ſenatui, ut ſup. de flu. l. quo minus. quæ eſt contra. Sol. quod dicitur nulli alij competit. non de principe, ſed de eo cui permiſit, loquitur. & ita nullum eſt contrarium: uel nulli alij quam principi, uel ſenatui. Vel dicas ſenatum non habere ius concedēdi, ut hic, licet habeat uetādi. ut ibi. licet H. dicat ꝙ qui habet ius uetandi, habeat & concedēdi: ſed non ſequitur. nam nuntio nouum opus ne fiat in publico, non tamen poſſum concedere ꝯ.

k Amittitur. facit ſupra de ſer. ru. præd. l. pecoris paſcendi. & ſupra communi diui. l. arbor. §. ſi. & ī. de iu. immu. l. j. & ī. de regul. iur. l. priuilegia.

l Tranſit. prædij, cui debebatur ſeruitus aquæ ducendæ conceſſa perſonæ.

m Impetrabile. i. facilè poteſt impetrari & debet ei facile cōcedi. & eſt ſimile hoc inueſtituræ feudorum. mortuo enim uaſallo facile poteſt impetrare hæres maſculus inueſtiturā, quia debet ei dari & debet iurare. & contra quandoque eſt difficilis impetratio, ut abolitio accuſationis, ut ſupra, de bo. lib. l. qui cum. §. ſed ſi minor.

n Nomine eius. p̄ſonaliter ei conceſſa ſeruitute ꝯ.

o Aquę. dicunt quidam impetrari ad cautelam. nam & ſine impetratione cō petit. quod non placet, quia ſupra proxi. dicit amittitur. ſaltem enim exceptione repellendus eſſet: ut ſup. de ſeruit. ruſti. prędio. l. pecoris. Acc.

p Nec eſt hoc beneficium, imò debiti ſolutio, priuilegij ſcilicet conceſſio, ut ſupra de dona. l. hoc iure. §. penultim. & de adi. leg. l. rem legatam. & de leg. ij. l. unum ex. §. ſi de Falcidia.

q Interdicto. ſcilicet de caſtello aqua ducenda.

r Aſſignationis. id eſt, iuris aſſignati, uel non aſſignati aquæ ducendæ: nam finitur in hoc interdicto quæſtio proprietatis. i. debeatur ſeruitus, uel non, quod non eſt in ſuperioribus, ſcilicet de aqua quo. & æſti. imo reſeruatur poſtea r & ſic obtinet hic cauſam proprietatis: ut ſupra, de interdic. l. ij. §. quædam. cum ergo hoc interdicto ago, dico me habere ius ducendi: quia conceſſit qui poteſt, ſed non ſic in ſuperioribus, ſed ſufficit duxiſſe probare: ut ſupra, eadem l. §. hæc interdicta. & infra titu. j. l. j. §. hoc interdictum ꝯ.

s Cauſam, proprietatis poſtea agitandam, ſed quidā dicunt. i. ſeruitutem. nam licet hoc interdictum competat, nō tamē propriè dicitur ſeruitus. prima placet.

t Aſſignatum. a principe ꝯ.

SI diurnarum ꝯ. CASVS. Conceſſum eſt mihi ut aquam accipiam de die tantum, uel de nocte tantum. ſeruabitur forma conceſſionis. Fran.

* P. F. Nā que ſuperiora, Alibi Nam quia ſuperiora.

* Alibi ita enim caſtellum.

† Hęc uerba, ſed & ſi alio ex loco permiſſū eſt, omiſſa ſūt I P. P. ſed exiſtimo librarij in curia omiſſa eſſe.

* P. F. dicere.

† Illuſtris do. Franc. Aret. in l. apud Iulianum. §. cōſtat. in ij. col. de leg. j. reputat iſtum tex. cum ſua glo. fin. ad hoc propoſitū. qđ beneficiū conſuetū concedi à principe dicitur impetrabile, id eſt, de facili poſſe impetrari. Bol.

† Pan. Fl. adſignationibus.

a Quam qua. alias quanquam, id eſt, quamuis, alias quam qua, & tunc plana eſt. & facit ĩ. quemadmo. ſer. amit. l. ſi communem. §. j. & de ſerui. l. iiij. §. modũ. & l. uia. §. j. Accur.

h Locum. id eſt, ſi alueus uetus ſit meus, & tuus iure uicinitatis. ut inſt. de re. diui. §. Inſulã. ſecũdum Azo. & ſic eſt hic mutatio per ſinnaium. ſic & C. de in ius uocan. l. fina. uel ſecundum H. meus propriè ponitur, iure ſcilicet uicinitatis, ut dixi. Accur.

Hoc iure CASVS. Aqua poteſt duci cauſa irrigandi agrum. Item cauſa pecoris, ut ſic non ſit neceſſe pecora ire ad aquam caſtelli. Item ſimili de cauſa poteſt concedi aqua. Secundo dicit, ex cõceſſione Principis ducebam aquam ex flumine, bene poſſum, duntamen non noceam per hoc uicinis etiam his, qui ſunt ultra flumen, ſi flumen erat ſtrictum. Tertio dicit, conceſſum eſt mihi, ut ducam aquam ex flumine publico ſi flumen recedat alibi, & ſic mutet ſubito alueum, conceſſio eſt extincta, ſecus ſi paulatim mutet alueum. Sed quid ſi pars fluminis ſeparauit ſe ab alueo communi, & iuit per aliam partem, relictis prædijs in medio inter ſe & antiquum alueumq; certè nunquam poſſum ire ad partem illam fluminis cauſa ducendi de aqua illa. & redditur ratio in litera. [Aqua quæ in riuo.] Ducere ſum ſolitus certam aquam per riuum tuum, nunc aqua ſurgit in riuo, & ſic plus aquæ nunc per riuum tuum uenit ad me non prohibeor per hoc ducere. Secundo dicit, duxi aquam tanto tempore, cuius non extat memoria, amodo iure mihi debetur. Tertio dicit, qui habet ius aquæ quotidianæ ducendæ per riuum tuum. poteſt ibi in riuo facere fiſtulas, uel aliquid aliud ſimile, dum tamẽ per hoc non noceat tibi, nec illis qui ius habent ducendi aquam per prædictũ riuum. Qarto dicit, habeo ius ducendi aquam per riuum tuum, ſupra riuũ uis facere pontem, ut ſupra eum ducas aliam aquam: bene potes, dum tamen hoc mihi non noceat. Franciſcus.

† P. F. ut etiam nõ ad irrigandũ, ſed pecoris cauſa &c. noſtra hæc lectio magis placet. uide Ant. Aug. libr. Emen. 2. cap. j.

...aquę ductũm habeam, nõ poſſum alia hora ducere, q̃ qua [a] ius habeã ducẽdi.

Idem li. xxxiiij. ad Sab. III.

Hoc iure utimur † nõ ſolum ad irrigãdũ, [b] ſed etiam pecoris cauſa, uel amœnitatis aqua duci poſsit. Et flumine aquam ducere plures poſſunt, [c] ita tamen, ut uicinis nõ noceat, [d] uel ſi anguſtus amnis ſit, etiã ei, qui in alia ripa ſit. [e]

Diuiditur in tres partes. Primò loquitur quando flumen mutauit alueum repentè nullo loco priuato dimiſſo in medio. Secundo quando mutauit alueum paulatim. Tertio quando mutauit loco priuato dimiſſo in medio, & habet iſte totus § duas lect. Primò quãdo quis ducebat aquam iure ſibi conceſſo a principe, uel ab alio habente ius cõcedendi Alia lectura eſt quando quis ducit aquam a flumine per fundum alienum iure ſeruitutis. hoc dicit. Bartolus.

Si aquam ex flumine publico duxeris, [f] & flumẽ receſſerit, nõ † poteſt ſubſequi flumen: quia ei loco [g] ſeruitus impoſita nõ ſit, quamuis is locus [h] meus ſit. Sed ſi alluuione [i] paulatim acceſſerit [k] fundo tuo, ſubſequi poteſt, quia locus [l] totus fluminis ſeruiat ductioni. [m] Sed ſi circũfluere [n] cœperit mutato alueo, non poteſt, quia medius locus nõ ſeruiat, interruptaque [o] ſit ſeruitus. Aqua quę in riuo naſcitur, [p] tacitè lucri ſit ab eo, q ducit. [q] Ductus † aquæ, cuius origo memoriam [r] exceſſerit, iure cõſtituti loco habetur. †

Is, qui ius aquæ quotidianæ habet, uel fiſtulam in riuo ponere, uel aliud quodlibet [s] facere poteſt: dummodo ne fundum domino, aut aquagiũ [t] riualibus deterius...

b Ad irrigandum. ſ. agrum, ut ſupra. l. j. §. illud. Accurſius.

c Poſſunt. ut & ſup. de flumi. l. quo minus.

d Non noceat. alias deeſt, non noceat, ſed eſt ſubaudiendum. & facit ĩ. de ſer. ruſt. pręd l. imperatores. & ſup. ne quid in flu pub. l. j. §. ſi quis ex riuo.

e Sit. nocere non debet, nedum proximis uicinis ex eadem parte.

f Duxeris, ad prædium tuum proximum flumini. Azo. Principe permittente, ut ĩ. l. j. §. pen. uel ſecundũ H. dic, duxeris per meum fundum, qui erat inter tuum, & flumen.

g Ei loco. id eſt, nouo alueo fluminis propter quem alueum aliud uidetur flumen.

i Si alluuione. pone q̃ ducis aquam ex flumine quod eſt iuxta tuum prædiũ nullo alio prędio medio.

k Acceſſerit. aliquid de terra, & ſic paulatim recedit flumen a prędio tuo. & ſic refert, ſubito, an pedetentim mutet alueum: ut ſupr. de acqu. re. do. l. ergo. § alluuio. & eſt hic argu. contra eos, qui petunt aquaticum, ubicunque mittantur molendina.

l Locus. ſupple factus per alluuionẽ fluminis.

m Ductioni. id eſt non impedit ſeruitutem, licet ſecus eſſet, ſi eſſet alienus locus medius: ut ĩ. de ſerui. ruſt. præd. l. qui ſella. §. fina. & commu. præd. l. in tradendis. Acc.

n Circunfluere. prædium quod eſt trans flumen. uel. i. quod eſt iuxta mutatum alueum, fluit undique. nam & ſi prædium non ſit proximum ueteri alueo, uel uni brachio fluminis, non tamen habeo ſeruitutem in re remoto brachio fluminis: quia locus medius impedit: ut d. l. qui ſella. §. fin.

o Interrupta. Sed de æquitate uidetur reſtituenda, ut debeatur ex nouo, uel nouis alueis: ut ar. ſupra. de ſer. urba. præd. l. ſeruitutes §. ſi ſublatum. ſed fortè aliud eſt quando debetur ex flu. publi. ſeruitus, aliud quando ex agro priuato alicuius. Sed quid ſi ad antiquum alueum redit? Reſpon. poteſt dici reſtaurari. nec etiã dicit, q̃ fuerit amiſſa, ſed interrupta: ut ĩ. com. prædi. l. in tradendis. in fi. & de ſeruit. ruſt. præd. l. tria.

p In riuo. naſcitur. per quem iure aquam duco.

q Qui ducit. Videbatur poſſe prohiberi ducere: ut ĩ. l. j. §. item quæritur. ſed tamen aliud eſt. Acc.

r Memoriam. ſ. hominum, qui nunc uiuunt. ad quod facit ĩ. de aqua plu. arc. l. j. in fin. ſed uidetur non tantum expectari, ſed decem annos ſufficere: ut C. de ſer. & aqua. l. ij. Sol. hic ignorante dumino fuit ducta, ibi ſciente. uel ſolue ut ibi. Accur.

s Quodlibet. nõ tamẽ lapidem ſternere, niſi hoc nominatim in aqua concedenda actum ſit, ut etiam per lapidem aquam ducere liceret. ut ſup. de aqua plu. arc. l. ſi prius. §. placuit. contra. Azo.

t Riualibus, id eſt, corriualibus, qui aquam per eundem riuum iure ducunt. uel dic riualibus, id eſt, deriuationibus faciet domino deterius aquarium. ad quod facit ſupra, de ſeruitu. ruſt. prædio. l. Quintus. & ſupra, tit. j.

† Potes, in Pan. F. quẽadmodũ & paulo poſt.

† De iſto textu uide gl. I c. j. §. ſtatuit, & decreuit. in uer. priuilegio. de cau. in prag. ſan. ubi iſtum textum ad hoc allegat, q̃ conſuetudo, & priuilegium equiparãtur. addo q̃ illud eſt accurate no. p̃ noſtrum text. ſ. ipſam cõſuetudinẽ ius inducere, & priuilegium: & illud iuri præiudicat. uide gloſ. in c. ſuper quibuſdã. §. j. extra de uerb. ſign.

† Id eſt perinde eſt, ac ſi ductus aqua iure cõſtitutus ſit, ſupr. e. l. §. caput. uerſ & qualitercunq;.

tit. j. l. apparet. & ſup. cōmunia prædio. l. refectionis.
a Si aqua. facit ſupra de aqua plu. arcen. leg. ſupra. Accurſius.

L Vcio Titio. CASVS. Dicit q̄d pluribus poſſum concedere ut aquā ex meo fonte ducant. & addā, cit ſimile in itinere & actu. & ſi diſcordent inter ſe quibus temporibus utatur unus, & quibus alter, agent inter ſe communi diui. Fran.

b Duceret. per aquæ ductum etiam meum.

c Reſpondi. Reſpondet primæ quæſtioni. Acc.

d Poteſt. ut & ſup. communia pręd. l. qui per certum.

e Cedetur. Imo contra, ut C. de ſer. & aqua l. aquam. quæ eſt contra. Solu. ſine iniuria primorum poteſt: ut hic. & ſup. de ſerui. ruſtic. prædio. l. ij. §. aquæductus. aliàs non, niſi conſentiant: vt in contrario: vt ſup. de aqua plu. arcen. l. in concedendo.

f Sed ſi. nunc reſpond. ſecundæ. Accurſius.

g Conceſſa eſt. ſi mul, uel ſeparatim.

h Vtile iudicium. ſ. communi diuidundu, ut præfata iura menſura, uel temporibus diuidantur: ut ſup. communi diui. l. arbor. §. ſi. & in f. l. proxi. Acc.

i Placuit. ut ſup. de uſufruc. l. ſi uſusfructus legatus. j. §. ſed ſi inter. & ſup. communi diuid. l. cōi diuidundo. §. ſi duo.

C Vm conſtet. CASVS. Ius aquæ ducendæ poteſt diuidi, & certis temporibus, & certis menſuris. hinc eſt quod ſi conceſſi ſit ius ducendi aquā duobus, puta Titio, & Sempronio, uni in æſtate, puta Titio, alij continuè, puta Sempronio, ſic diuidetur, ut dimidia æſtate ducat Titius, Sempronius alia dimidia æſtate ducat, & tota hyeme. Secunda parte dicitur: duo ducebāt aquā per eundem riuum diuerſis horis: puta unus à mane uſque ad nonam: alius poſtea. ſi iſti mutauerunt horas, & quilibet tempore alterius duxit: bene retinēt hoc ius aquæ ducendæ. Franc.

k Cum conſtet. poteſt continuari cum præcedenti l. & erit §. poteſt etiam eodem &c. uel cum ſeq. litera: & non erit ibi §.

Margin: † Ceſsi, in Pan. Flo. & Panlu poſt cedere.

Margin: † Ceſſa eſt, in P. Flo.

Margin: † Cōcor. glo. in c. j. §. ſi q̄s de manſo, in net. ſed an conceſsio aquę in ti. de conſtu. inueſti. in li. feu. in Cepol. in tra. de ſerui. urb. ca. xxxj.

faciat. Si aqua [a] ducatur & ſupra eā alia aqua per pōtem, qui ſupra riuū factum ſit, iure ducitur, dū inferiori riuo nō noceat.

Ex uno fonte poteſt pluribus concedi, ut aquam ducāt: & ſi inter ſe diſcordāt, poſſunt agere communi diui. inter ſe. h. d.

Iulianus lib. xlj. Digeſtorum. IIII.

L Vcio Titio ex fonte, ut aquā duceret, [b] † ꝯceſsi. q̄ſitum eſt, an & Mæuio ꝯcedere poſſim, ut per eundē aquæductum aquā ducat. & ſi putaueris poſſe cedi ꝑ eundem aquæ ductū duobus, quemadmodū uti debeāt. Reſpondi, [c] ſicut iter, actus, uia pluribus cedi, uel ſimul, uel ſeparatim pōt: [d] ita aquæ ducēdæ ius rectè cedetur. [e] Sed ſi [f] inter eos, quib aqua † conceſſa eſt, [g] nō cōuenit, quemadmodū utātur: non erit iniquū, utile [h] iudicium reddi: ſicut inter eos, ad quos uſuſfructus pertinet, utile cōi diuidundo iudicium reddi, pleriſque placuit. [i]

Idem lib. iiij. ex Minutio. V.

C Vm ꝯſtet [k] non ſolùm temporib. ſed ēt menſuris poſſe aquam diuidi: † pōt ēt eodem tpe alius quotidianam, alius æſtiuam aquam ducere: ita ut ęſtate diuidatur inter eos aqua: hyeme ſolus ducat is, qui quotidianæ ius habet.

Si duo aquam ducūt diuerſis temporibus alternatim: ſi mutant horas, uel tempus, non eò minus retinent ſeruitutem aquæ ducendæ h. d.

Inter duos, qui eodem riuo aquā certis horis ſeparatim [l] ducebāt, conuenit, ut permutatis inter ſe [m] temporib. aqua uterentur. quæro, cùm amplius [n] tpe ſeruitutib. [o] ꝑfinito ita duxiſſent, vt neuter eorū ſuo tpe uſus eſſet: num ius utendi amiſiſſet? [p] Negaui amiſiſſe.

Neratius lib. iij. Membranarum. VI.

D E interdicto de aqua æſtiua, itē quotidiana quærētes, primū ꝯſtituendum exiſtimabamus, quæ eſſet aqua æſtiua, de qua proprium [q] interdictū ad prioris ęſtatis tp̄s relatum reddi ſolet: hoc eſt æſtiua aqua utrumne ex iure æſtiuo duntaxat tempore utendi [r] diceretur, an ex mēte propoſitoque ducentis, quòd æſtate eā ducendi conſiliū haberet, an ex natura ipſius aquæ, quæ æſtate tm̄ duci pōt: an ex utilitate locorum, in quę duceretur. Placebat igitur aquam ob has duas res, [s] naturā ſuā, utilitatemq; locorū, in quæ deducitur. proprie appellari: [t] ita ut ſiue ei⁹ natura erit: ut niſi ęſtate duci nō

l Separatim. puta unus ad horam tertiam, aliàs poſtea, nec ex tempore, uel ad tempus, ſed ſub modu dicitur conſtitui. ut ſup. de ſer. l. iiij. §. fin. & l. v. §. j.

m Inter ſe. aliàs interim. & alias interea, & alias inter ſe.

n Amplius. aliàs amplius t & aliàs amplior.

o Seruitutibus, ſ. amittendis. id eſt, ad ſerui. amitt. quod quantum ſit, nut. C. de ſerui. l. ſicut. Accurſius.

p Amiſiſſent. imo uidetur amiſiſſe: vt ſupra. quemadmo. ſer. ami. l. ſi communem. § j. quæ eſt cōtra. Sol. hic uoluntate domini ſic permutanerunt. uel hic per talem mutationem non nocent domino, ſed ibi ſic. uel hic duo, ibi unus: & hic duæ ſeruitutes, ibi una, unde hic quilibet per alium utitur. perinde ergo eſt, ac ſi per ſe: ut ſup. quemadm. ſerui. amit. l. uiu. & facit ſup. de aqua plu. are. leg. ſi prius. Acc.

D E interdicto. CASVS. Siue aqua, quam duco, duci non poſſit, niſi æſtate ſui natura: ſiue omnī tempore poſſit duci. ducatur tamen æſtate tantum, quia expedit agro meo tantum hoc tempore. æſtiua dicitur. Fran.

q Proprium. quod eſt ſupra, eod. l. j. §. deinde.

r Vtendi. accipe æſtiuo duntaxat, quia in conſtitu. dictum eſt, in æſtate ducatur tantum.

s Duas res. ſupple ſcilicet naturam &c. Accurſius.

t Appellari. ſ. æſtiuam. ſed certè & ex propoſito utēdi ut ſup. eod. l. j. §. duo autem.

poſsit, etiam ſi hyeme quoq; deſideraretur: ſiue omni tpe anni duci eã ipſius natura permitteret: ſi utilitas locorum, in quæ ducitur, æſtate dũtaxat uſum eius exigeret, æſtiua rectè diceretur.

Paul.li.v.Senten. VII.

SI de uia, [a] itinere, actu, aq̃ductu agaτ̃, huiuſmodi cautio p̃ſtanda eſt, quãdiu q̃s [b] de iure ſuo [c] doceat, ſe nõ impediturũ agente. & aq̃ ducentem, & iter faciẽtem. Quòd ſi neget ius eſſe aduarſario agendi, aquamve ducendi * cauere ſine p̃iudicio amittẽdę ſeruitutis debebit, donec quæſtio finiatur, nõ ſe uſurũ.

Ille qui habet ius ducendi aquam, poteſt ducere per quamcunque partem uult ab initio: ſed poſtea non poteſt mutare. hoc dicit. Bart.

Scæuola libro ſingulari VIII.

CVi per fundũ † iter [d] aquæ debetur: quacunq; [e] uult in eo riuũ faciat licet: dum ne aquæductum [f] interuertat. [g]

[a] SI de uia. Agit Titius īterdicto de itinere, actuq; priua. uel illo de aqua quotidia, & æſtiua. p retinenda quaſi poſſeſſione ſeruitutis, cauebit domino uicenti ſua libertate quod eſt non impediet, donec ipſe actor obtineat. ad quod eſt, ſ. titu. j. l. iij. §. hoc autem. uerſ. qui enim: ibi, tãtiſper &c. in ſecũdo agit dominus in poſſeſſione libertatis exiſtens negatoria: & hic cauebit qui ſibi aſſerit ſeruitutem: & ita primo caſu ponit poſſeſſorium, ſecundo petitorium intentatur: & ſecundũ hoc ea pone literam, & dic agat. ſ. interdicto. & quod dicit præſtanda eſt &c. ſubaudi, ſcilicet ab actore.

[b] Quis ſcilicet actor. Accur.

[c] De iure ſuo. id eſt, de poſſeſſione ſui iuris, uel etiam de iure quandoque: ut in ſecundo capite interdicti de itinere. actuque priuato, & interdicto aquæ ex caſtello ducendæ: ut ſ. de iti ne. actuq; pri. l. iij. §. hoc autem. & de aqua quotidia. & æſti. l. j. §. penulti. & quod dicit agentem &c. ſubaudi, i. actu utentem dominum, non ut ſeruitute: quia res ſua &c. ut ſ. ſi uſusfru. pet. leg. uti frui. in prin. ibi, nec enim & quod dicit, quod ſi neget &c. ſubaudi negatoria agat dominus in poſſeſſione libertatis exiſtens. nã huiuſmodi actiones etiã poſſidenti dantur, ut ſ. ſi ſer. uend. l. & ſi fortè. §. ſciendum. Et quod dicit debebit &c. ſubaudias, qui ſibi. ſ. ſeruitutem aſſerit, cum nõ poſſideat: quia nõ eſt uſus hoc anno ſecundum naturam interdicti, de quo agit ſi ne præiudicio &c. ad qđ eſt ſ. de iudi. l. ij. §. in omnibus. uel dic ſecũdo in prima parte, quod egit poſſeſſorio, & obtinuit; dum cauet dominus uincenti in interdicto: & ſecũdũ hoc dic præſtãda eſt. ſ. poſtea in cauſa proprietatis: ut agatur, ſupple & obtineat actor, ſecundum H. uel dic ſecũdam P. primus caſus in negatoria, ſecundus in confeſſoria ponitur, & utroque caſu cauet, qui agit, alteri parti, quæ poſſidet. Alij quod prima pars loquitur quando aduerſarius eſt in poſſeſſione: unde cauet actor, quod non impediet donec quæſtio finiatur. Secunda quando non poſſidet aduerſarius: & tunc actor cauet ſe non uſurum donec quęſtio finiatur. & facit ſ. de no. ope. nun. l. ſi prius. & ſup. de uſufru. l. cuiuſcunque. Acc.

* P. Fl. aquæ ducendæ.

† Limitabis hãc l. per tex. in l. j. in pri. & l. ſunt qui putãt. ſupra, ne qđ in flu. pub. niſi cũ uicinorum iniuria ducatur.

CVi per fundum. CASVS. Habeo ius ducẽdi aq̃ per riuũ tui fundi. poſſum in eo riuo facere ſi ſtillas, & omne quod uolo, dum ex hoc non lædatur dominus fundi. Franciſcus.

[d] Iter. id eſt riuus, per quem duceret aquam. Accur.

[e] Quacunque. alias quacunque ſcilicet parte: alias quodcunque.

[f] Aquæductum. mutando per locum ſeruientem ab eo loco, ubi primo fuerat: ut ſ. de ſeru. l. ſi cui. & facit ſ. eod. l. hoc iure. §. j. & §. is qui. Accur.

[g] Interuertat. Nam quædã tacitè in ſermone accipiuntur.

TITVLVS XX.

DE RIVIS.

Diuiditur in quatuor partes. Primò ponitur edictum. Secũdò commendatio edicti. Tertiò explanatio ipſius edicti. Quartò aptantur quæſtiones ad ipſum edictum. ſecunda ibi, Hoc interdictum. tertia ibi, At ergo prætor. quarta ibi, Hoc interdictum competit. uide bene text.

Vlp. li. lxx. ad edi. I.

PRætor ait, Riuos, [h] ſpecus, ſepta reficere, purgare aquæ ducẽdæ cauſa, quò minus liceat illi, dũ ne alter aq̃ ducat, quã uti [i] priore æſtate nõ ui, nõ clam, nõ precario à te duxit, uim fieri ueto. Hoc interdictũ [k] utiliſsimũ eſt. Nã niſi permittatur alicui reficere, alia rõne uſus * in

DE RIVIS

Parum prodeſſet ius aquæ de, quæ ſupra dixi, niſi liceret purgare riuum, ideo de hoc dicit: ut infra l. fin §. j. & infra. l. j § j.

PRætor ait. CASVS. Si per riuũ tuum, uel ſpecũ uel ſepta duxi aquã priore æſtate non ui, non clam, non precario, & nunc uolo reficere: prætor prohibet uim fieri, quo minus reficiam, uel purgem. Poſtea loquitur Vlpia. & dicit quid ſit riuus, & ſpecus, & ſepta, & quid ſit incile, & quid ſit reficere, & purgare, & intelligas de refectione, quæ fit cauſa aquæ ducendæ. nec eſt uis, habeã ſeruitu. ducendi, an non: ſ d ſufficit me fuiſſe uſum ductione aquæ non ui, non clam, nõ precario. Sed ſi quis terrenum. Riuum terreſtrẽ uolo facere lapideum, non poſſum. Idem ſi per alium locum, quàm per cõſuetum uolo ducere aquam, non poſſum. Idem ſi riuum uellem deprimere, uel extollere, uel dilatare, uel apertũ cooperire, uel econtra: non poſſum. & hoc dicit Ofil us. Vlpianus autem prædicta confirmat excepto eo, quã aperit riuum prius coopertum, uel econtra. nam hoc poteſt facere, niſi dominus fundi ex hoc lædatur, ut quia oues ſuas erat conſuetus mandare ad bibendum in iſto riuo, nunc non poſſet ſi cooperiretur. Idem ſi ſimile damnum habeat dominus. & hoc etiam dixit Labeo, & etiam Pomponio non placet, quod per hoc dominus ſoli perdat. & ea pone hanc literam ut in gl. Seruius autem dicit, non poſſe me aperire coopertum riuum & econtra, ſi maiorem utilitatẽ dominus oſtendat, niſi cauſa aquæ cõſeruandę, ne deſluat ultra riuũ, faciam. & hoc dictum Seruij confirmat Vlpia. & hoc dicit hic §. cum l. ſequen. & princi. ſequen.

* P. Fl. uſu. alibi uſui.

[h] Riuos. hoc ea pone ſtatim. Accur.

[i] Vti. id eſt, ſicut. Accur.

[k] Hoc interdictum. & facit ĩ. communia præd. l. refectionis.

ꝯmodabit̃. Ait ergo p̃tor, [a] riuum, ſpecus, [b] ſepta. Riuus eſt locus per lógitudinem depreſſus, quo aqua decurrat: † cui nomen eſt ῥύαξ. Specus aũt locus eſt, ex quo deſpicit̃: [c] inde ſpectacula ſunt dicta. Septa ſunt, quæ ad incile [d] opponunt̃ aquę deriuandæ, compellendęve ex flumine cá. ſiue ea lignea ſunt, ſiue lapidea, ſiue ex alia qualibet materia, ad ꝯtinẽdam, trãſmittendamq́; aquã excogitata. [e] Incile aũt eſt locus depreſſus ad latus fluminis, ex eo dictus, ꝙ incidatur. Inciditur.n. uel lapis, uel terra, unde primùm aqua ex flumine agi [f] poſſit. Sed & foſſæ, & putei hoc interdicto continentur. [g] Deinde † ait prætor, reficere, purgare. Reficere eſt, quod corruptũ eſt in priſtinum ſtatũ reſtaurare. Verbo reficiẽdi, tegere, [h] ſubſtruere, [i] ſarcire, [k] ædificare, [l] item aduehere, [m] apportareq́; [n] ea, quæ ad eã rẽ opus eſſent, ꝯtinent. Purgandi uerbũ pleriq́; quidem putant ad eum riuũ pertinere, qui integer eſt: ſed palam eſt & ad eum pertinere, qui refectione indiget. [o] Plerunq́; enĩ & refectione, & purgatione riuus indiget. Aquę, inquit, [p] ducẽdæ cã. Merito hoc addit: ut ei demũ permittatur & reficere, & purgare riuum, q aquę ducendæ cã id facit. Hoc interdictum competit ẽt ei, qui ius aquæ ducendæ nõ habet: [q] ſi modò aut priore æſtate, aut eodem anno aquã duxerit, cùm ſufficiat non ui, nõ clàm, non precario duxiſſe.

Sed ſi quis terrenum riuum, † ſigninum [r] (id eſt lapideum) facere uelit: uideri eum non rectè hoc interdicto uti. Non enim reficit, qui hoc facit, & ita Ofilio uidetur. Proinde etſi per alium locum [s] uelit ducere, impunè prohibetur. Sed etſi eundem riuum deprimat, uel attollat, [t] aut dilatet, uel extendat, uel operiat apertum, uel contra: [u] ego cæteros [x] quidem impunè [y] prohiberi puto. at enim qui operiat apertum, uel contra, eũ nõ puto prohibendum: niſi ſi quam maiorẽ utilitatem ſuam aduerſarius [z] oſtendat.

Paulus li. lxvj. ad edi. II.

LAbeo non poſſe ait ex aperto riuo terrenũ [a] fieri, quia commodum dño ſoli auferretur appellendi pecus, uel hauriendi aquam: quod [b] ſibi non placere Pompo-

fectionis.in princ.§.j.

a Ait ergo prætor. quia utiliſſimum: ergo proponendum. Azo.

b Specus. indeclinabile nomine. imò inuenio ſpecũ: ut ſup. eo. l. Seruius. in prin. & eſt ſpecus locus altus ſupra terram ædificatus, ex quo ducitur aqua. ut ĩ. eo. l. Seruius. quandoq; tamen ponitur pro foſſa, qua recipitur & colligitur aqua: ut ſup. de aqua plu. ar. l. ſupra. Item ſic & in authoribus ponitur quandoque pro loco umbroſo & tenebroſo ſolis, ſecundum Azo. H. dicit ſpecus eſſe, ut ſi quis faciat foueam, & ſic undique locum eminentiorem, unde poſſit proſpici aqua in fundo collecta: ut ponitur d. l. ſupra. alias pro ſubterraneo meatu: ut infra. l. Seruius. in prin. & §. j.

c Deſpicitur. i. deorſum aſpicitur.

d Ad incile. hoc exponitur infra, prox. §.

e Excogitata. quæ appellamus cauſam.

f Ex flumine agi. id eſt duci.

g Continentur. cum & in his hauſtus ſeruitus imponi poſſit: ut ſup. titul. j. l. j. §. quanquam.

h Tegere. ſupra aquam.

i Subſtruere. id eſt, ſubtus aquam ſtruere.

k Sarcire. collapſa.

l Aedificare. de nouo.

m Aduehere. plauſtro, uel aſino. Acc.

n Apportare. dorſo. & facit ſup. de iti. actuq; priua. l. ueteres. & l. iij. §. pe. & inf. eo. l. Seruius. §. fina.

o Indiget. riuus.

p Inquit. ſcilicet prætor: ut ſup. in princ. l.

q Non habet. reficit ergo etiam qui de iure ſeruitutis non probat, & ſic eſt contra. ſup. de iti. actuq; pri. l. iij. §. hoc autem. ſed ſpeciale in riuo, & aliud in itinere: ut inf. l. fin. Acc.

r Signinũ. de terreno. ſilicinum, ſiue lapideum. Sed contra ĩ. l. Seruius. §. j. Sol. hic lapidibus puta codalis, uel ſimilibus inordinatè compoſitis prohibet. Ibi cæmentitium permittit. uel ibi facit murum ad latus, ut aqua non uagetur. ſi aũt fundum riui uelit de terreno lapideum facere, non poteſt: ut hic. Acc.

s Alium locum. id eſt ſi alium locum nõ ſeruiẽtem uelit reficere, uel per alium locum non ſeruiẽtem ducat aquam, bene poterit prohiberi.

t Vel attollat. id eſt exaltet.

u Vel contra. reperte, impunè prohibetur. & facit ſup. tit. iij. l. iij. §. pen. ſed contra ſup. communia præd. l. refectionis. §. j. ibi, depreſſurum, uel altiuaturum &c. Solu. ibi magnam utilitatem conſequebatur, ſi deprimebat riuum, uel alleuiabat, hic non. uel ſol. ut ibi. & facit ſup. ne quid in lo. publico. l. ij. §. reſtituas. & ĩ. ne quid in flu. publ. l. j. §. quod autem ait. Accur.

x Cæteros qui dilatant, uel extẽdũt, & omnes prædictos præter operientem, uel aperientem.

y Impunè. id eſt, ſine pœna.

z Aduerſarius. id eſt, dominus ſoli. & per conſequens ſi fiat damnum. ſed ſecundum Azon. hæc ratio non ualet: ut inf. l. proxi. ſed certè imo contra ſi bene intelligatur ibi ſententia Pomponij, ſecundum Azo.

a LAbeo. Terrenum. & ſic coopertum.

b Quod. ſcilicet quod debeat aliquo modo fieri deterior conditio domini. hoc ait Pompo. ſibi non placere. & ſic conſonat Pomponius cum Labeone: quia ſi fieret deterior conditio domini, non de iure fieret: ſed occaſione quadam iniuſta, uel aſſumpta iniuſta occaſione ex cauſa ſeruitutis, & ideo non eſt permittendũ fieri, niſi ab initio &c. ut ſubijcit, ſecundum Azo. & H. uel niſi ſit maior utilitas eius, cui debetur ſeruitus, quam damnũ dñi. arg. ſup. l. proxi. in fi. uel ſm alios, dic quod ſcilicet ut non poſſit cooperire apertũ, & ecõtra. ſecundum hoc Pompo. uidetur contradicere Labeoni. q. d. bene poterit riuum apertum cooperire a quod intelligunt ſi maiorem utilitatem conſequatur inde.

Specus uaria ſignificat.

† P.F. cui nomẽ eſt ἀπὸ τοῦ ῥεῖν. id eſt a fluendo: uide Alcia. lib. præter. 2. hoc ipſo titu.

† Iſte eſt text. melior de iure ad hoc propoſitũ ſcilicet, ut ſciamus, quid ſit facere, uel reficere: ad quod uide Bal. in l. ſi ue propo-nis. ij. C. de nupt. Bolog.

† Signinũ opus eſt quod contuſis, atq; contactis teſtis addita calce cõficitur, ut admonet Nebri. et Plinio & Colum. li. j.

nius ait: quia id domino magis ex occaſione, quã ex iure cõtingeret, * niſi ab initio in imponenda ſeruitute id actũ [a] eſſet.

Vlp.li.lx.ad edi. III.

SEruius aũt ſcribit, [b] aliter duci aquá, quę antè per ſpecum [c] ducta ſit, ſi nũc per apertum ducatur. [d] Nã ſi [e] operis aliqd faciat quis, quò magis aquam conſeruet, [f] uel contineat: nõ impunè [g] prohiberi. Ego puto [h] † & in ſpecu contra: ſi nõ maior utilitas nerſeť aduerſarij. [r] Seruius, & Labeo ſcribunt: ſi riuum, qui ab initio terrenus fuerit, qui aquam non continebat, cæmentitiũ [k] uelit facere: audiendũ [l] eſſe. Sed & ſi eum riuum, qui ſtructilis [m] fuit, poſtea terrenũ faciat, aut partẽ riui, æquè non eſſe prohibendũ. Mihi uideť urgentes, & neceſſarias refectiones eſſe admittendas. * Si qs nouũ canalẽ, uel fiſtulas in riuo uelit collocare, cùm id nunq̃ habuerit: utile [n] ei hoc interdictũ [o] futurũ, Labeo ait. Nos & hic opinamur utilitatẽ eius, q ducit ſine incommoditate [p] eius, cuius ager eſt, ſpectandã. Si aqua in unũ lacũ cõducatur, & inde per plures ductus ducatur: hoc interdictum utile erit uolenti reficere ipſum lacum. Hoc interdictum ad omnes riuos pertinet, ſiue in publico, ſiue in priuato ſint ꝯſtituti. Sed & ſi calidę aq̃ [q] riuus ſit: de hoc reficiẽdo competit inter

* P. Fl. cõtingere

† nõ eſt, puto, in P. Fl.

* P. Flo. mihi uidetur urgens & neceſſaria refectio eſſe admittenda.

inde, quàm incommodum inferatur domino, ut l. proxi. in fin. & ſic non contradicit, cum alio caſu loquatur. ſed Pom p. intellexit Labeonem ſimpliciter dixiſſe, & ſic rephendebat eum in caſu, quem ponit Pomponius, ſcilicet quando utilitatem magnam habet cui ſeruitus debetur. & ſecundum hoc expone ſequentia ſic: quia &c. q. d. non eſt bona ratio Labeonis quia id commodum, quod aufertur domino magis aufereiur ex occaſione. ſ. extrinſeca, hoc eſt, pactorum, per quæ fuit ſeruitus conſtituta, quàm iure. i. occaſione damni dati in fundo, pro quo damno ageretur. hic autem non agitur. & ſecundum hoc dic iure, ſcilicet quo prodiium eſt cuique damnum ſuæ rei emendari. uel dic ſecundum intellectum M. quia id commodũ, quod aufertur domino, magis occaſione ſeruitutis impoſitæ cõtingit, quam ex iure, i. ſeruitute tali: ut non liceat ei domino in ſuo pecus ad aquam appellere. hoc enim ſeruitus non ualeret niſi interceſſiſſet uicino ſuum:, ut ſup. de ſerui. l. quoties, uel dic ſecundũ eũdẽ, quia domino daretur occaſio infeſtãdi eum, cui ſeruitus debetur, ex qualibet etiam leui cauſa, ſi nullo modo debet dominus damnificari.

[a] Actũ. facit ſup. de ſer. ruſt. præ. l. cum eſſent. §. fin.

SEruius. Hoc principium cõtinuatur cum caſu præcedẽ. Seruius. Si riuum terreſtrem uolo lapideum facere, quia aquam non cõtinebat prius, bene poſſum. & econtra poſſum facere, dum tamen hoc ſit neceſſarium riui refectioni. Item nouum canalem, uel fiſtulã poſſum in riuo ponere, ſi hoc non nocet domino fundi. Item ſi aqua ex pluribus locis ueniens in riuum latum colligatur, inde per plures riuos ducatur: ſi uolo illum locũ reficere, audior. Vltimo dicit: hoc interdictum competit uolẽti reficere riuum per quem ducit aquam ſiue in priuato ſolo ſit, ſiue in pub. Itẽ ſiue ducatur aqua frigida ſiue calida. Item ad cuniculos pertinet. & quid ſit, dic ut in gl. ut iiſdem perſonis datur, & contra eos, quibus datur ſuperiora interdicta in titulo ſuperiori poſita. [Si quis riuum.] Reficienti riuum non poteſt nunciari nouum opus, ſed contra cũ poteſt agi in rem negatoria. per quã negatur ius ei nõ eſſe. Item reficiens riuum tenetur de damno infecto cauere. Vltimo dicit: cum uellem reficere riuum, prohibebas me portare calcem, & lapides, & ſimilia, quæ portabam cauſa reficiendi riuum, competit mihi hoc interdictum. Franc.

[b] Scribit. Sententiã Labeonis malè dicentis ſequẽs, ſecũdum quoſdã: imò nõ ſequẽs, ſm Azo. quia Labeo bene dixit, & Pompo. ſecum cõſonauit. unde cum Seruius ſtatim corrigatur, nõ fuit ſecutus bene dicentẽ.

[c] Per ſpecum. hic accipitur pro ſubterraneo meatu: aliàs accipitur ſup. l. j. §. ſpecus. ſecundum H. uel dic locũ altum, apertum tamen.

[d] Ducatur. & ideo eſt prohibendus, ſi maiorem utilitatẽ ſuam oſtendat dominus ſoli, & ſecundum hoc non corrigitur Seruius. uel dic ſecundum Azo. Seruium loqui ſimpliciter: & ſic corrigitur, uel determinatur.

[e] Nam ſi. bene dico prohiberi ſuperiori reſponſo. nam &c.

[f] Conſeruet. ne defluat, uel ſpargatur extra ripas riui. Accur.

[g] Non impunè. i. non ſine pœna. nã tenebitur hoc interdictu: quia prohibere non debet. ſed in ſuperiori caſu, qui aperit, uel operit, hoc non facit: & ideo prohibetur ſecũdum Seruium.

[h] Puto. ſcilicet, cum Seruio ſentiens. & in ſpecu cõtra, ſcilicet quàm ſit in ſuperiori proxi. reſpon. nam ſi, &c. & ſic non corrigitur ſecundum H. uel ſecũdum Azo. contra quẽm dixerat Seruius. & ſic corrigit Seruium hoc caſu, cum maior utilitas &c. ut hic & ſupra eod. l. prima, in fine.

[r] Aduerſarij. i. domini ſoli. Et no. ex prædictis: quia aut eſt actum in imponẽda ſeruitute, ut liceat operire apertum, uel econtra. aut ut non liceat, & hoc ſeruabitur: ut ſ. e. l. proxi. in fi. aut nihil eſt actũ: & tunc licebit operire apertum, & econtra. ſi tamẽ dominus ſoli nullũ habet damnũ: ut ſup. eodẽ l. j. §. proinde. uerſi. ego exiſtimo. Si uerò ſubeat damnum, tunc ſi maius eſt commodũ utentis, permittitur: aliàs nõ, ut ſup. eo. l. j. in fi. & hęc ſecundum Labeonem, & Pompo. intelligũtur. Opus autem quod fit cauſa conſeruandi aquam, uel retinẽdi, neceſſariò fortè, ſine prædicta diſtinctione poteſt fieri: ut ſup. proxi. reſpon. nam & ſi, &c. ĩ. eo. proximo §. Accur.

[k] Cæmentitium. i. murũ de lapidibus ad latus riui, ut aquam contineat. Accur.

[l] Audiendum. contra. ſup. eod. l. j. §. ſed ſi quis. Sol. ut ibi. Accurſius.

[m] Structilis, id eſt, arte hominis, & manibus factus. Accurſius.

[n] Vtile. nam directum datur quando iam habuit. Accurſius.

[o] Et hoc interdictum. non ſolum in alijs caſibus ut ſupra eo. lege j. in fine. & lege ſecunda, & tertia, in principio.

[p] Incommoditate. facit ſupra, in lege, hoc iure. §. is qui. ſuper, de itine. actuque priua. lege tertia, in fine. Accurſius.

[q] Calidæ aquæ. Ad quod ſup. de aqua quoti. & æſti. l. j. §. idem Labeo.

De cuni-

a De cuniculo. per quem aqua calida, ubi poſsit immittitur, uel in quo congeritur, ut inde ducatur. Acc.
b Vapor. i. aqua calida. Accur.
c Interdicta. quæ ſunt tria. de quotidiana. Item æſtiua. Item ex caſtello, ut ſ. titu. j. l. j. in prin. & §. deinde. & §. ait ptor. ſ. hæredibus, & in hæredes. & emptores ut ſ. e. l. ait prætor. Accurſ.

dictum. Ariſto & de cuniculo [a] reſtituẽdo, p quẽ uapor [b] rahitur ĩ balnearis uaporibus, putat utilẽ actionem competere: & erit dicẽdũ, utile interdictum ex hac cã cõpetere. Eijſdem aũt pſonis, & in eaſdẽ interdictũ hoc datur, quib[9], & ĩ quas, & de aqua interdicta [c] reddunt, quę ſupra ſunt enumerata.

Si quis riuum reficienti opus nouum nuntiat, bellẽ dictum eſt, poſſe cõtenini [d] operis noui nuntiationem. Cùm enim ptor ei uim fieri uetet: abſurdum eſt per operis noui nuntiationem eum impediri. Planẽ per in rem actionem dicendum eſt, poſſe aduerſus eum uendicari, [e] ius ei nõ eſſe. & hoc dubium non eſt. De dãno quoque infecto cauere eũ debere, minime oportet dubitari. † Si qs eũ apportare [f] aduchereq; [g] ea, q̃ refectioni neceſſaria sũt, phibeat, hoc interdictũ ei cõpetere [h] Ofilius putat, q uerũ eſt.

Venuleius libro j. interdictorum. IIII.

De riuis reficiendis ita interdicetur, ut non quæratur, an aquam ducere actori liceret. Nõ enim tam neceſſariam refectionẽ [i] itinerum, quã riuorum eſſe, quando nõ refectis riuis omnis uſus aquæ auferretur, & homines ſiti necarentur. Et ſanẽ aqua peruenire, niſi refecto riuo, non poteſt: at non refecto itinere difficultas [k] tm̃ eundi agẽdique fieret, quæ [l] temporibus æſtiuis leuior eſſet.

TITVLVS XXI.

DE FONTE.

Vlp. libr. lxx. ad edic. I.

Prętor ait, uti [m] de eo fonte, quo de agit, hoc anno aqua, nec ui, nec clam, nec pcario ab illo uſus es, [n] quo minus utaris, [*] uim fieri ueto. De lacu, puteo, piſcina [o] item interdicam.

Vbi eſt eadem ratio, ibi eſt idem ius. Barto.

Hoc interdictum proponitur ei, qui fontana aqua uti phibetur. Seruitutes em̃ nõ tm̃ aquæ ducendæ eſſe ſolũ, [*] uerũ ẽt hauriendæ. Et ſicut diſcretæ [p] ſunt ſeruitutes ductus aq̃, & hauſtus aquæ, ita interdicta ſeparatim reddun tur: Hoc autem interdictum locum habet, ſi quis uti phibeatur aqua, hoc eſt, ſiue haurire prohibeatur, ſiue etiam pecus ad aquam appellere. Et eadem ſunt hic dicenda, quæ ad perſonam attinẽt; [q] quæcunque in ſuperiorib. interdictis diximus. Hoc interdictum de ciſterna non competit. Nã ciſterna non habet perpetuam cauſam, nec uiuam aquam.

d Poſſe contemni. ut & ſ. de noui ope. nunt. l. de pupillo. §. ſi quis riuos. & in ra de cloac ſ. l. j. §. ſi quis purganti. niſi cauſa damni infecti: ut ſupra de no. oper. nun. l. j. §. nuntiatio. uerſ. quod ſi quis in mari. & infra proxi.
e Vendicari. per negatoriam. Acc.
f Apportare. dorſo. Accur.
g Adueheréque. plauſtro, uel aſino. Accur.
h Competere ei, facit. ſ. l. j §. deinde.

De riuis. CASVS. Qui agit hoc interdicto, ſufficit quod probet ſe priore æſtate uſum eſſe aqua per illum riuum non ui, non clam, non precario, & nunc prohibuit ſcilicet ſeruitu. non autem requiritur habeat de hoc ius, uel non habeat, licet ſecus ſit in interdicto de itinere reficiendo. cum hoc caſu multum læderentur homines, ſi non reficerentur riui, niſi primo de ſeruit. probaretur, cum interim homines poſſent perire ſiti. at in itinere non eſſet tanta læſio, maximè in æſtate. Franc.
i Refectionẽ. quo caſu duo probat, ut ſupra de itine. actuque priuato. l. iij. §. hoc autem. At hic unum ſcilicet ſe uſum hoc anno, ut ſ. e. l. j. in prin. & facit ſup. l. j. §. hoc interdictum competit. Accur.
k Difficultas. Et ſic poteſt iri, licet cũ difficultate.
l Quæ. ſcilicet difficultas eundi. Accur.

De ducenda dixit, nunc haurienda aqua.

Prætor ait. CASVS. Ponitur edictũ cuius ſenſus eſt, Si anno hauſi aquã de fonte tuo non ui, nõ clã nõ præcario, prætor prohibet mihi uim fieri, quominus hauriã. Idẽ ſi ad lacum tuum, puteũ, uel piſcinam conſuetus ſum ducere oues meas, prætor prohibet ne mihi uis fiat. poſtea loquitur Vlpian. & dicit, hoc interdictum datur ei q fontana aqua uti prohibetur. nam ſicut ſeruitus eſt de ducendo aquam, Item de hauſtu aquæ, ſic & duo interdicta reddita ſunt. unum de ducenda aqua, ut in titul. de aqua quotidiana, & æſtiua, per totum. aliud de aqua haurienda, ut hic: nam agam hoc interdictu contra eum, qui me prohibet haurire aquam, uel ducere pecus, & in uiua aqua habet locũ, non in ciſterna. Idem habet locum ſi prohibeat ire ad hauſtum aquæ, & datur his perſonis quibus & ſuperiora. Franciſcus Accur.

[Deinde ait. prætor.] Per hoc edictum[*] quod hic ponitur, prohibetur uim fieri uolenti reficere fontem. Nam parum ualeret uſus fontis, niſi poſſet refici, & debet refici, ut aquam contineat fons, non ut exeat aqua, uel ne aliter utatur, quam priori anno ſit uſus. & hoc idem (dicit) interdictum datur uolenti reficere lacum, puteum, & piſcinam, eis perſonis dabitur, qui bus interdicta de aqua quotidiana, & æſtiua dantur. Franciſcus.
m Vti. id eſt, ſicut.
n Vſus es. ſ. hauriendo:
o Piſcina. ad quam pecus appellitur.
p Diſcretæ. id eſt, ſeparatæ.
q Attinent. ſcilicet agentis, ut quod perſona agentis probare debet in ſuperioribus interdictis, id debeat

† Pan. Fl. ſi quis ex portare uehereq; ea, &c.

* P. F. quo minus ita utaris.

* P. Fl. ſoleat.

beat probare agendo iſto interdicto, ſcilicet quod uſus eſt putans ſe ſuo iure uti. ad quod eſt ſupra de aqua quotid. & æſti. l. j. §. Ariſto.

a V u. id eſt, ſicut. Accur.

b Hoc interdictum eandem. ubi eadem ratio, uel utilitas, ibi idem ius, ut hic, & ſupra ad legem Aquil. l. il- lud. & in ſtito. de legiti. patro. tut. §. j. & ſupra, de rit. nup. l. libertum. §. j. & inf. de uerbo. obliga. l. à Titio. & C. de lib. præter. l. j. Item facit ſup. tit. j. l. fin.

c Niſi enim. audiui nam rationem, quare hoc edictum eſt factum, & ſic ubi ratio locum habet, & lex, ſiue reſponſio. ad quod facit quod notaui ſupra de legi. & ſenatuſconſul. l. non omnium. Quandoque tamen generalior eſt reſponſio quàm ratio, quia ratio reſtringit ſuperius dictum. ut ſupra, de acquir. poſſeſſione. l. ſi is qui. & de calum. l. hæc actio. in princip. Accurſius.

d Non permmittatur ei. ſcilicet, qui habet ius hauriendi ex fonte, & aliàs cui. Accur.

e Omnibus. ut emptoribus, hæredibus, & ſimilibus, ut ſup. de aqua quotidia. & æſti. l. j. §. ait prætor inter.

† Ratio trahit ad ſe dictū, et in ſui naturam conuertit, Mando. in 2. queſt. i. Regu. nu. a. & in ij. queſt. eiuſdem Regnum. 17. Et ratio generaliter. ducto illud ampliat, & declarat idē Mand. in 45. quæſt. de Anna. num. 4.

† Venas, non eſt in P. F.

Ex quo apparet, ĩ his omnibus exigendum, ut uiua aqua ſit. Ciſternę autē imbribus concipiuntur. Denique conſtat, interdictum ceſſare, ſi lacus, piſcina, puteus aquam uiuam non habeat. Plane ſi quis ire ad hauſtum prohibeatur, æquè interdictum ſufficiet. Deinde ait prætor, Quò minus fontem, quo de agitur, purges, reficias, ut aquā coercere, utiq; ea poſsis, dū ne aliter utaris, atq; uti [a] hoc anno nō vi, nō clā, nō precario ab illo uſus es, ui fieri ueto. Hoc interdictū eandem [b] habet utilitatē, q̃ habet interdictum de riuis reficiendis. Niſi em̄ [c] purgare, & reficere fontē licuerit, nullus erit eius uſus. Purgandus aūt, & reficiendus eſt ad aq̃ coercendam, ut uti quis aqua poſſit dūmodo non aliter utāt, q̃ ſicuti hoc anno uſus eſt. Coercere aquam eſt, ꝯtinere ſic, ne diffluat uel dilabatur: dummodo nō ꝑmittat̄ [d] cui nouas [†] uenas quærere, uel aperire: hic enim innouat aliquid, præter id, quàm pręcedenti anno uſus eſt

Sed & de lacu, puteo, piſcina reficiendis, purgādis interdictū cōpetit, & oībus [c] perſonis dabitur, quibus permittitur interdictum de aqua ęſtiua.

DE CLOACIS

Et iſta ut riui indigent purgatione, ut fætor ceſſet riui, & commoditas ueniat.

PRætor ait. CASVS Ponitur edictū, cuiꝰ ſenſus eſt. Si uolo reficere, uel purgare cloacā, q̃ ex ædibus meis ad tuas pertinet ædes, ꝓrohibet mihi fieri uim. Itē de dāuo infec. cauere debeo, ſi operis uitio daretur damnum. Poſtea loquitur Vlpianus & dicit, duo interdicta ſunt circa cloacam, unum prohibitoriū, & hoc eſt primum: aliud reſtitutorium, de quo habes infra eadem. §. deinde. Tertio dicit, benefecit prætor quòd uoluit poſſe purgari, & refici cloacas, cum ad tutelam hominum hoc ſpectet. & habet locum hoc interdictum in priuatis cloacis, non in publicis. Poſtea dicit quid ſit cloaca. Item hoc primum interdictum eſt prohibitorium. Item appellatione cloacę continentur tubus, & foſſa aliqua ſtricta, ut ſunt Florentię. Item fiſtulæ. Item non eſt uis, ſiue ui, ſiue clam, ſiue precario utebar cloaca: quia ſemper datur mihi hoc interdictum, ut reficiam ſiue purgē. & eſt hoc ratione publicę utilitatis. Item quod dictum eſt in edicto ex ædibus meis, intelligas pro omni ædificio. Item & ſi area mea in tuam aream. Item ſi ex domo in agrum. Item ſi priuatam cloacam in publicam immittere uolo. Itē facere poſſum priuatam cloacam, quæ uadit in publicam. Poſtea exponit uerba prætoris quæ dicunt, in ædes tuas pertinet, ſiue dirigatur, hoc eſt, ſiue extendatur in ædes tuas, ſiue ſint ædes tuæ uicinæ meæ, ſiue remotæ: poſſum etiam parietem domus tuæ aperire, ut reficiam, uel purgem cloacam, & debeo poſtea reſtituere, nec poteſt mihi nouum opus nūtiari.

[Deinde.] Nunc ponitur aliud edictum quo dicitur: ſi aliquid eſt factum in publicam cloacam, ſiue immiſſum, quo uſus eius deterior ſit, prætor iubet id deſtrui. Item prætor prohibet ne aliquid fiat, uel immittatur in publicam cloacam. poſtea loquitur Vlpia. dicens, quod hoc interdictum ſpectat ad publicam cloacam, ne quid in publica cloaca fiat, uel immittatur per quod uſus eius deterior ſit, uel fiat. Vltimo dicit, licet interdictum primum loquatur in cloaca priuata reficienda, idem tamen in faciencia cloaca priuata, ne uis fiat facienti, cum & olim hoc idem eſſet in cloaca, quæ fieret in publico. Item factam poterit reficere. facere priuatam cloacam ſoli ædiles debent concedere. & hoc dicit hic §. cum l. ſeq. Franciſcus.

TITVLVS XXII.

DE CLOACIS. †

Vlp. li. lxxj. ad edi. I.

PRętor ait, Quo minus illi cloacā, quæ ex ędibus eius in tuas pertinet, qua de agitur, purgare, reficere [f] liceat, uim fieri ueto. Damni infecti, quod operis uitio factum ſit, caueri iubebo. Sub hoc titulo [g] duo interdicta prætor ſubiecit, unum prohibitorium, alterum reſtitutorium: & primum prohibitorium. Curauit autem prætor per hæc interdicta, ut cloacæ purgentur, & reficiantur: quorum utrunque & ad ſalubritatem ciuitatum, & ad tutelam petinet.

† In hunc titulū Alexā. ab Alexand. li. iij. Geni. die. c. 14.

f Purgare, reficere. duo capita ſunt huius interdicti, & utrunque prohibitorium.

g Sub hoc titulo. ſcilicet de cloacis, non autem dicimus, id eſt interdicto, quia in iſto hic nullum eſt reſtitutorium. ſed quod ſubijcit duo, imò tria, uel quatuot. nam hęc ſunt duo capita reficere, & purgare. Item infra eadem. §. deinde, ſunt alia duo, reficere, & non immittere. ſed reſpondeo, duo interdicta, id eſt, duo genera interdictorum, ſcilicet prohibitorium, & reſtitutorium: & hæc tria, ſcilicet prohibitoria ſunt duo, hic tertium in §. deinde. in fine. at uti poſſidentis non datur, ut ſupra, uti poſſidetis. lege prima. §. primo.

Nam & cœlum peſtilens & ruinas minatur [a] immunditię cloacarum. itē ſi nō reficiantur. [b] Hoc autem interdictum propoſitum eſt de cloacis priuatis. Publicę enim cloacæ publicam curam merentur. Cloaca autem eſt locus cauus, per quem colluuies quædam fluat. Hoc interdictum, quod primū proponitur, prohibitoriū eſt: quo prohibetur uicinus uim facere quò min[us] cloacæ purgentur, & reficiantur. Cloacæ appellatione & tubus [c] & fiſtulę [d] continentur. Quia autem cloacarum purgatio, & refectio ad publicam utilitatem ſpectare uidetur, idcirco placuit, non eſſe interdicto addēdum, Quod non ui, non clā, nō precario ab illo uſus es: ut & ſi q̄s talē uſum habuerit, tñ nō ꝓhibeatur uolens cloacā reficere, & purgare. Deinde ait prætor, quæ ex ædibus eius in tuas pertinet. [e] Hic ędes accipere debes pro omni ædificio, hoc eſt ex ædificio eius in tuum ædificium. Hoc amplius Labeo putat, huic interdicto locum eſſe, & ſi area ab utralibet parte ædium ſit: & ſi fortè (inquit) cloaca ducta ſit ex urbano ædificio in ꝓximum agrū.

Idem Labeo ait, etiam eum, qui priuatam cloacam in publicum *immittere uelit, tuēdū, ne ei uis fiat. Sed & ſi q̄s nelit talē cloacā facere, q̄ *exitū habeat in publicā cloacam, nō eſſe eū impediendum, Pomponius putat. Quod ait prætor, pertinet: hoc ſignificat, quod ex ędibus eius in tuas pertinet: hoc eſt, dirigitur, extenditur. peruenit. Et tam ad proximum uicinum hoc interdictum pertinet, quam aduerſus ulteriores, ꝑ quorum ędes cloaca currit. unde Fauius Mela ſcribit, competere hoc interdictum, ut in uicini ędes ueniat, & reſcindat pauimēta purgandæ cloacæ gratia: uerendum tñ eſſe, Pōponius ſcribit, ne eo caſu damni infecti [f] ſtipulatio committatur. Sed hęc ſtipulatio non committetur, ſi paratus ſit reſtaurare id, quod ex neceſsitate reficiendæ cloacę cauſa reſcindat. Si quis purganti mihi cloacam, uel reficienti, opus nouum nunciauerit, rectiſsime dicetur, contempta nunciatione poſſe me reficere [f] id, quod inſtitueram. [g] Sed & damni infecti cautionē † pollicetur, niſi paratus [h] ſit reſtituere, quod operis uitio factum ſit.

Nam ſicuti reficere cloacas, & purgare permittendum fuit: ita dicendum eſt, ne damnum ædibus alienis detur. Deinde ait prętor, [i] Quod in cloaca publica factum, ſiue immiſſum habes, quo uſus eius deterior ſit, fiat, reſtituatur. [k] Itē ne quid [l] fiat, immittaturve, interdicam. Hoc interdictum ad publicas cloacas pertinet, ne quid in † publicam [m] cloacam immittas, neve facias, quo uſus eius deterior ſit, neve fiat.

Vehuleius lib. xi. Interdictorum. II.

QVanquam de reficienda cloaca, [n] nō ēt de noua faciēda hoc interdicto [o] cōprehendatur: [p] tñ eq. ē interdicendum, [q] Labeo ait: ne facienti cloacā uis fiat, quia eadem utilitas ſit. Prætorem enim [r] ſic interdixiſſe, [s] Ne uis fieret quo minus cloacam [t] in publico facere liceret.

---

a Minatur. cæleſtes peſtilentias, & fames.

b Si non reficiantur. facit ſupr. de no. op. nuntia. l. de pupillo. §. ſi quis riuos. Accur.

Tubus quid ſit.

c Tubus. eſt foramen cloacę, unde purgatur colluuies aquę.

d Fiſtulę. fiſtula eſt aliud inſtrumentum ad idem.

e In tuas pertinet. etiam non iure ſeruitutis. Accur.

f Reficere. uel purgare: ut ſupra. de ope. noui nunt. l. de pupillo. §. ſi quis riuos. ſ. de riuis. l. iij. §. pen. & ſunt argu. ad contemnendas nuntiationes infra. de re. iur. l. quæ propter neceſſitatem. & ſupra. quod fal. tu. auth. l. ſi id ingnit. & ſ. de fideiuſſ. l. ſi fideiuſſor. & ſ. pro empt. l. ij. §. fin. & l. alienam. & C. de reſcin. uen. l. ſi maior. & C. de libe. cauſa. l. iij. & ſupra de publ. l. Papinianus. & ſupra de pec. l. ſi quis ſeruum. & ſupra de relig. l. at ſi quis. §. idem Labeo. & ſupra manda. l. Quintus. Sed argu. contra ſ. de fideic. lib. l. cū nerò. & ſ. tit. j. l. iij. & C. de rei uen. l. ſi fundum.

g Inſtitueram. id eſt incœperam.

h Niſi paratus. aliàs niſi paratus, & alias ſi paratus. & ſecundum primam lectionem, id eſt actionem, quæ oritur ex cautione, quę interpoſita eſt cauſa damni infecti, pollicetur niſi &c. Secundum aliam ſic, quia uult prętor, ut debeat cauere de damno infecto, quod operis uitio factum ſit, id eſt, cum opus deſtructum propter purgationem, & refectionem cloacę reſtituitur: de damno infecto cauendum eſt. uel dic ſm eandē literam: ſi. i. quāuis paratus ſit reſtituere, quod operis uitio factum eſt: tamē damni infecti cautionem pollicetur, id eſt, actionem quæ oritur ex cautione, quę cauſa damni infecti interpoſita fuit: ſi quod aliud eſt damnum &c.

i Deinde ait prętor. hoc reſtitutoriū: ut ſupr. §. j.

k Reſtituatur. id eſt deſtruatur.

l Item ne quid. Ecce tertium prohibitorium.

m Publicam. aliàs non habetur publicam.

n QVanquam. Cloaca. ſ. Priuata.

o Interdicto. quod eſt ſupra eodem. l. j. in principio.

p Comprehendatur. quantum ad uerba.

q Interdicendum. quo ad ſententiam &c. Accurſius.

r Prętorem enim. argumentatur de publica, ad priuatam: q. etiam interdictum de publica non habemus quo ad uerba.

s Interdixiſſe. ait Labeo.

t Cloacam. priuatam.

Per in-

* P. Fl. in publicam.

* P. P. ut.

† Sic in P. P. Haloā. autē legit, non committatur. ſed nō rectè meo iudicio.

† Pan. Fl. pollicet ſi quid operis uitio &c.

† Publicam, non eſt in P. P.

Idq; Offilio & Trebatio placuiſſe. Idem a dicendū ait, ut factā cloacā purgare & reſtituere permittēdū ſit p interdictū: a nouā b uero facere is demū concedere debeat, cui publicarū uiarū cura ſit. c

TITVLVS XXIII.

QVOD VI AVT CLAM.

Superiora interdicta reſpiciunt futurum tempus: hoc præteritum. Vel dixit ſupra ſeparatim de ui tam præterita, ut in unde ui, interdicto, quàm præſenti, ut in uti poſſidetis: nūc d quodam miſto, ſcilicet tam pro ui, quam pro eo, quod clam factū eſt, quod pro præterito, & præſenti datur: ut infra, eod. l. is qui. §. quod ait prætor. Et not. quod quidam dicunt eſſe duo interdicta: unum quod ui, quando ui eſt factum: aliud quod clam. quando clam quod Ioan. nō approbat. qualitercunque enim ſit factum, agitur quod ui, aut clàm. facit infra eodē. l. is qui in puteum. §. hoc interdictum. Item de ui tractatur uſque ad. §. clàm. in l. iq. poſtea de clàm, uſque ad. §. hæc uerba. in l. v. & ibi exponit quod factum eſt.

Vlp. lib. lxxi. ad edict. I.

PRætor ait, Quod ui, d aut clàm e factū eſt: f qua de re agitur, id, cū experiundi poteſtas g eſt, reſtituas. h Hoc interdictum reſtitutoriū eſt, & per hoc occurſum eſt calliditati eorum, qui ui, aut clàm quędāmoliuntur. i Iubentur enim ea reſtituere. k Et parui refert, utrū ius faciendi l habuit, an non. Siue. n. ius habuit, m ſiue nō, tñ tenet interdicto pp hoc q̄ n ui aut clàm fecit. Tueri em̄ ius ſuum debuit, non iniuriam comminiſci.

Nulla paratur defenſio ei, qui contra iuris diſpoſitionem molitur hoc dicit.

Denique eſt quęſitum, an hoc interdicto utenti exceptionē poſſit o obijcere, Quod nō iure meo p † fecerim? Et magis ē, ne poſſit. Nā aduerſus uí, uel q̄ q clā factum eſt, nulla iuſta r exceptione ſe tueri poteſt. Hoc interdictum ad ea ſola opera pertinet, quæcunque in ſolo s ui, aut clàm fiūt. t

Hic incipit exponere uerba edicti. hoc dicit.

Quid ſit ui, aut clàm factum, uideamus. Vi fa-

PRætor ait. CASVS. Quod ui aut clàm feci, nō ut ius permittit in re, de qua nūc agitur, prętor iubet me hoc opus deſtruere. Vlp. poſtea loquitur, & dicit hoc interdict. reſtitutoriū eſt, & per hoc occurrit calliditati ędificantiū, ui, aut clàm, & ſiue in alieno fundo ædificet, ui, aut clam, ſiue in meo, ab alio tamē poſſeſſo, teneor hoc interdicto: nec poſſum obijcere, quod in meo fundo feci, cū eum non poſſiderē: & ad ſola ædificia, quæ fiunt ui, aut clā in ſolo, habet locū hoc interdictum. Poſtea exponit quis dicatur ui ędificare. & certè ille qui ædificare prohibitus ædificat: uel qui contra nuntiationem per lapillum factā ædificat: uel qui contra teſtationem, id eſt denuntiationem coram teſtibus factam ædificat. Item qui curauit, id eſt, procurauit ne prohiberetur, ſciens ſe debere prohiberi, tenetur hoc interdicto. ſed ſi ꝓhibitus deſtitit tūc ædificare, ut alia die ædificet, uidetur ui facere. Sed pone, q̄ cū ædificabas in fundo, ſiue ſolo à me poſſeſſo, ego infirmitate ductus, uel nolens te offendere, uel amicum tuū, qui & meus erat amicus, non prohibui: nū uideris ui ædificare. ſed ſi cum uellē uenire ad prohibēdū te, aliqs mihi in uia reſtiterit cū armis, ne uenirē, & nō ueni, & hoc actū eſt te ignorāte, nū uideris ui ædificare, cū factum alterius tibi ignorāti non debeat nocere. hoc dicit eū l. ſeq.

a Per interdictum. ut ī. l. j. in prin. Idem de publica. ut. §. deinde. Accur.

b Nouam. ſ. priuatam. & idem de publica.

c Cura ſit. ut ædiles: ut ſ. de uia pu. l. ædiles. qui ex prætoribus erant, ut inſtitu. de iure naturali. §. prętorium. non ergo coram omni prætore poterat agi, ut licere facere nouā cloacam uel priuatam: ſed tantum coram eo, qui curam uiarū habebat, cum multi eſſent prætores: ut ſ. de origi. iur. l. ij. §. cumque conſules. uſque ad §. iuris, ciuilis. uel uerius primo petit licentiam faciendi ab ędilibus, qua habita agitur coram quolibet magiſtratu.

d Vi. compulſiua. ut ſup. quod metus cau. l. metū. §. j. uel ea quæ conſenſu caruit. ut ī. ea. l. §. quod ſit ui. & §. ſed Ariſto.

e Clam. expone, ut ī. eo. l. iij. §. ſi.

f Factum eſt. nō ut ius permittit: quia forte ab alio poſſidente: & ſupple, in ea re qua &c. Et no. quod non dicit in priuato: quia & in publico locum habet: ut ī. l. iij. §. planè. & l. ui facit. §. finali.

g Experiundi poteſtas. ex hoc patet quod utilis eſt: ut ī. de diuer. & tēpo. præſcrip. l. j. quod accipe ad ſui principium: ſed ad curſum continuus eſt: ut ſ. de aqua. plu. arcend. l. Atteius i. l. pri. Ac.

h Reſtituas. id eſt deſtruas, & in priſtinum ſtatum ponas. quod dic ut infra. de uerb. ſigni. l. cum prætor. & facit ſup. cōi diuidundo. l. communi diuidundo. j. §. Iulianus. Acc.

i Moliuntur. id eſt, ædificant.

k Reſtituere. t ſed & uti poſſ. interdictum locum habet: ut ſup. uti poſſ. l. ſi duo. §. ſi uicinus. ſed hoc expedit potius ſecundum quoſdam.

l Faciendi. in illa re. Azo.

m Ius habuit. ſed ſi habuit ius, ergo nō tenetur. arg. C. de adult. l. Gracchus. ſed hic habet ius, quia dñs eſt ſoli: ſed non habet, quia alius poſſidet: unde non habet ius inuito poſſeſſore. & facit ſup. ad leg. Aquil. l. quemadmodum. §. penn. ſup. de noui operis nunt. l. prætor. §. ait prætor. & quo. leg. l. j. §. rediguntur. Sed argum. contra ſup de itine. actuque priua. l. ueteres.

n Propter hoc q̄d. i. quia uel propter id q̄d &c. Io.

o Poſſit. ſcilicet conuentus. Accurſius.

p Nō iure meo. uerba ſunt exceptionis, quaſi dicat, rectè ageres quando non iure feci.

q Quod. i. quia tunc non fecerim iure meo. ſed ubi feci iure meo, ut in caſu ſuperiori: uideor non teneri. ſed hęc quidem exceptio non ualet. Accurſius.

r Nulla iuſta. ſ. tali: aliæ tamen quatuor poſſunt opponi: ut ī. eo. l. prohibere. §. ſed ſi permiſerit. & l. ſi alius. §. belliſſimè. & §. eſt alia. & l. ſemper. §. hoc interdictū. facit ſup. ad exhiben. l. iij. § ibidem.

s In ſolo. uel in re cohærenti ſolo. Io. ut ī. l. ſi alius. §. notauimus. & dic ſolo. ue eius q ædificat, uel eius cui nocetur: uel etiam tertij: ut ſup. de aqua plu. arcen. ſi colonus. & l. quanquam. §. idem.

t Fiunt. aliàs ſiunt, & aliàs fuerint, ſcilicet facta.

† P. F. ipſe. (margin)

† P. F. recepeiim. (margin)

t Iſta glo. eſt ſing. ad hoc quod regula illa, quæ habet, do'o facia qa petis quod reſtituturus es, non habet locum in poſſeſſorio. qd' uerum intellige niſi incontinēti poſſit ꝓbari, qa in eis eū admittit. Bolo.

Contra

ctũ uideri, Quintus Mutius ſcripſit, ſi quis cõtra, quàm [a] ꝓhiberet̃, fecerit. & mihi uidet̃ plana eſſe Quĩti Mutij definitio. [b] Sed ſi quis iactũ uel [c] minimi lapilli ꝓhibitus facere, ꝑſeuerauit, [d] hũc quoque ui feciſſe uederi, Pædius, & Põponius ſcribunt: eoque iure utimur. Sed & ſi qs cõtra teſtationẽ, [e] denuntiationẽque fecerit, idẽ eſſe, [f] Caſcellius, & Trebatius putãt. quod uerũ eſt. [g] Sed & Ariſto † ait, eũ quoq; ui facere, q cùm ſciret ſe ꝓhiberi, per uim molitus eſt, ne prohiberi poſſet. [h] Itẽ Labeo dicit, ſi quem facientem prohibuero, iſq; deſtiterit [*] in præſentiarũ, [i] rurſusq; facere cœperit: ui eum uideri feciſſe, [k] niſi per miſſu meo facere cœperit, uel qua alia iuſta cauſa [l] accedente.

Amicitia uolentis prohibere quem opus facere, excuſat a pœna huius interdicti. h.d.

Si quis tamen imbecillitate impeditus, [m] uel etiam ne offenderet, uel te, [n] uel eum, qui te magnifaciebat, [o] ideo nõ uenerit ad prohibẽdum, nõ uidebitur [p] aduerſarius ui feciſſe. & ita Labeo ſcribit.

Vis facta aduerſario meo per alium mihi non debet imputari, ſi non conſentio uiolentiam inferenti. h.d.

Idem Labeo ait, & ſi te uolentem ad prohibendum uenire, deterruerit aliquis armis fortè ſine ullo dolo meo, [q] ac propter hoc non ueneris, nõ uideri me uim feciſſe.

Venuleius libro ij interdictorum. II.

NE in aliena [r] poteſtate ſit [*] conditionem meam nihil delinquentis deteriorem facere.

Vlpianus libr. lxxj. ad edictum. III.

PRohibere autem nõ utique per ſemetipſum neceſſe eſt, ſed & ſi quis per ſeruum ſuum, uel procuratorem prohibuerit, [s] rectè uidetur prohibuiſſe. Idem

[a] Contra quam. i. contra prohibitionem quam facit aduerſarius. ad quod eſt ꝟ. l. ſed & ſi quis. & de re. iur. l. quo tutela. §. ui actum. & ſ. quod met. cauſ. l. metum, ij. §. idem ait, & ſi forte. & ꝟ. eo. l. uim. & ſ. de no. op nũc i. prætor. §. nonnulli. Sed cõtra. ſ. de itine. actuq; pri. l. iij. in Prin. Solu ut ibi. Vel ſecundo hic expone contra quam &c. i. fecit ut non prohiberet̃ nuntiando, puta aliquid triſte prohibere uolenti. ad quod eſt ſ. ad Syllan. l. iij. §. ſubuenitur. & ꝟ. eo. §. ſed & Ariſto. & ſ. eod. l. ui facit. & ſup. de eo per quem factũ eſt. l. j. §. j.

[b] Definitio. i. aſſignatio. nec eſt uera definitio. eſt ergo plana, ut ꝓ omnibus his operibus habeat locum interdictum ut reſtituatur opus, excepta illis caſibus, ubi impune contemnitur nuntiatio, ut ſ. de no. oper. nun. l. de pupillo. §. ſi quis riuos. & ſup. de riuis l. Seruius. §. ſi. & ſ. ut. j. l. j. §. ſi qs purganti. & exceptis illis caſibus, ubi competit exceptio contra hoc interdictũ, ut no. ſ. ead. l. §. denique.

[c] Vel. pro ſaltẽ.

[d] Perſeuerauit. nõ præſtita ſatiſdatione de opere demoliendo. & facit ſup. de ope. noui. nunt. l. de pupillo. §. meminiſſe. & ſi ſeru. uendi. l. ſi fortè. §. ſecundo.

[e] Contra teſtationem. i. nuntiationem coram teſtibus factam. denuntiatio quandoque ſine teſtibus fit.

[f] Idem eſſe. ut faciat ui.

[g] Verum eſt. ut faciat ui.

[h] Poſſit. quia ergo per eum factum eſt, ne prohiberetur debet pro eo haberi, ac ſi prohibitus eſſet, ut ꝟ. de regu. iu. l. ad ea quæ. §. ſemp. & l. in iure ciuili. & ſ. ut in poſ. leg. l. is cui. §. ſi ex duobus. & ſ. de no. ope. nũ. l. prætor. §. ſi quis paratus. & ſup qbus ex cau. in poſſ. ea. l. ij. §. hæc uerba. in fi. & ſup. quo. leg. l. fi. in fi. & ſ. de rips mu. l. j. in princ. & ſ. quib. mod. pign. uel hyp. ſol. item liberatur. § ſi quis paratus. & ſ. de legat. ij. l. Titia. ij. §. Seia. & ar. ſ. de inoffi. te. l. nihil. ij. reſpõ. & de iureiuran. l. ſi nõ fuerit. & de euict. l. ſi ideo. §. fi. & ſ. ſi qs can. l. ij. §. fi. ſ. ne uis fiat ei. qui i poſ. l. fi. i pri.

[i] In præſentiarum. i. in præſenti. Acc.

[k] Feciſſet. ut ꝟ. l. ij. §. illud.

[l] Iuſta cauſa. poſtea, ut reſcripto principis, uel ſi ſatiſdederit, ut ꝟ. l. iij. §. ſi quis paratus, Acc.

[m] Impeditus. ad quod eſt ꝟ. de furt. l. pe.

[n] Te. facientem opus non ui, non clam.

[o] Magni faciebat. id eſt, te ualde diligebat.

[p] Non uidebitur. id eſt, non uideris tu.

[q] Meo. quia ex parte mea nullus dolus fuit.

[r] NE in aliena. Facit ſ. de arbit. l. ne in poteſtate. & infra, de regulis iuris. l. non debet. ij. & ſup. ne quid in loco pub. l. ij. §. itẽ Neru. & ſ. de neg. geſt. l. ſoluendo. Sed argu. contra. ꝟ. i quarum rerum act. l. j. §. exceptiones. Acc.

PRohibere. In hac l. cõtinuatur id quod dictum eſt ſ. in fin. prox. caſus præce. Et dicit, Siue egomet prohibeam, ſiue per ſeruum meũ, ſiue per procuratorem, ſiue per ſimilem perſonam, idẽ eſt. nec obſtat quod per liberam perſonã mihi quæritur. Nam prohibitio facit te ui facere, Imò & cũ clam ædificas, ex tuo facto teneris, & ſufficit ꝙ ſemel prohibearis ꝓ toto tẽpore, ut totum ædificiũ poſtea factum debeas deſtruere, niſi poſtea tibi permiſiſſem ædificare, uel procurator, uel tutor, uel curator meus permiſiſſet. Sed ſi in loco publico prohibitus ædificem, teneor hoc interdicto. nec prodeſt permiſſio præſidis, niſi lex municipalis hoc facere, id eſt poſſe permittere præſidi permiſiſſet. ꝑmiſſio aũt uel principis, uel eius cui hoc ꝑmiſit. princeps, ſcilicet, poſſe ꝑmittere i loco publico ędificare, bene tenet. Itẽ ſi prohibitus ędificare ſatiſdat, ſatis fit. nam nõ uidetur ui facere. Item ſi eſſet ꝓhibitus qs ędificare a uicinis, qa timetur de damno īfect. & de hoc ſatidet, ſatis fit. [Clam facere.] Nũc exponit uerbũ clam, & ille clam dicitur ædificare, qui celat aduerſario opus, quod facit quem ſi ſciret, credit quod ei controuerſiam moueret coram iudice, uel de facto ſaltẽ ſine iudicio, & de hoc timet, uel timere debuit. Itẽ ſi non credat, credere tamen debebat. Itẽ clã dicitur facere, quia dixit aduerſario de opere quod erat facturus, alia tamen forma, quam fecit. de quo ds exẽp. ſi ut in gloſſa. uel qui tarde dixit. & hoc dicit hic §. & l. ſeq. & prin. ſequen. Fran.

[s] Prohibuerit. uel cum mãdato. ut & ſup. de ꝓcu. l. procurator, iij. uel etiam ſine mandato, ut argum. ſup. de petitio. hære. l. item ueniunt. §. petitam. uerſicu. à quo. Accurſius.

† Iſte tex. eſt ſin. ad hoc, quod ille dicit̃ interpellatus, qui facit ut non interpellet̃, pro quo facit text. i l. ſi ideo, ſ. de euic. tex. in l. ſi eſt qui iniuriarum. ſupr. ſi qs cau. Bolo.

[*] P. F. deſtiterit.

[[illegible]] Et alijs euã modis, de quibus p Mãdoſ. i Glo. Facul. §. actam. in uerſ. uel.

[*] ſit, non eſt in P. F.

Quis

etiam & ſi mercenarius meus prohibuerit. Nec quem moueat † quis ꝓhibuerit, [a] quòd ꝑ liberam perſonã actio acquiri non ſolet. [b] nam ꝓhibitio hęc demõſtrat te ui facere. Quid mirum? cùm & ſi clam [c] feceris, habeã actioné? Ergo magis facto tuo delinquentis, quam alieno acquirit mihi actio. Illud ſciẽdũ, non oibus momentis uim eſſe faciẽdã, [d] ſed ſemel interinitia facta pſeuerat. [e]

Qui permitit opus fieri, ſi interdictum proponat, patitur exceptionem conuentionis h.d.

Sed ſi permiſerit [f] aduerſus eum, qui utetur interdicto, exceptio [g] erit neceſſaria. Non tantùm autem ſi ego permiſero, ſed & ſi ꝓcurator meus, uel tutor, [h] qui tutelã miniſtrat [i] pupilli, uel curator furioſi, ſiue adoleſcẽtis, dicẽdũ erit exceptioni locum fore. [k]

Officiarius publicus non põt ultrà ꝑmittere, quàm ſibi cõceſſum ſit a lege, uel conſuetudine.

Planè † ſi præſes, uel ꝓcurator reipublicæ permiſerit i publico facere, Nerua ſcribit exceptionẽ locũ non habere: quia & ſi ei locorum (inquit) publicorum procuratio data eſt, conceſsio [l] tñ data [m] non eſt. Hoc ita uerum eſt, ſi nõ lex municipalis [n] curatori reipublicæ amplius concedat.

Quãdo quis iuris defenſiones ꝓponere paratus eſt, uidetur ceſſare clandeſtina, aut uiolenta monitio. hoc dicit.

Sed & ſi a principe, uel ab eo, cui princeps hoc ius concedendi dederit, [o] idem erit probãdum. [p] Si quis paratus ſit ſe in iudicio defendere aduerſus eos, qui interdicendũ [q] putant, ne opus fiat, an uideatur ui facere deſinere? Et magis eſt, ut deſinat, ſi modò ſatis offerat, & defendere paratus ſit, ſi qs agat. & ita Sabinus ſcribit. [r] Sed & ſi quis damni infecti paratus ſit cauere, cùm propter hoc tantùm eſſet prohibitus, uel quia nõ defendebat, uel damni infecti nõ promittebat, ꝯſequens ẽ dicere, d'ſinere eũ ui facere.

Exponit uerbũ clàm, poſitũ in edicto. Textus planus eſt.

Clã facere uideri Caſſius ſcribit eum, qui celauit aduerſariũ, neque ei denũtiauit, [t] ſi modò timuit [u] eius controuerſiam, [x] aut debuit timere. Item Ariſto putat, eũ quoq; clam facere, qui celandi animũ [*] habet eũ, quem prohibiturũ ſe intellexerit, & id exiſtimat, aut exiſtimare debet, ſe prohibitum [y] iri.

Venuleius libro ij. interdicto. IIII.

[a] Quis prohibuerit. nec etiam econtra quis prohibeatur, dominus, an eius miniſtri, ut ĩ. de oou oper. nunt. l. de pupillo. §. ſeruo. & §. nuouationem.

[b] Non ſolet. ut ſ. de coſti. pecu. l. & licet. & facit ſupra de uſu. l. ſi quis ſolutioni. §. fina. & ſupra de oper. no. ououtatione. l. ſi procurator. & ſupra de bon. autho. iudi. poſſid. l. cum unus. in prin. & ĩ. eo. l. interdictum.

[c] Et ſi clam. ita quod nec per ſe, nec per alium prohibuit dominus.

[d] Faciendam. ut locus ſit illi interdicto.

[e] Perſeuerat. hoc inter eaſdem perſonas, ſecus in diuerſis. ut ĩ. e. l. uim facit. §. tãdiu. & facit ſupra eo. l. j. §. idem Labeo. & arg. ĩ. de furt. l. quamuis. & ſ. quod met. cauſ. l. nuicamus. Sed contra. ĩ. eo. l. is qui. §. interdictum. Solu. ibi facta fuit remiſſio. hic non. Item facit ſ. de legat. ij. l. Titia Seio. ij. §. uſuras. & ſupra ut in poſ. le. l. ſi is a quo. §. fin. Sed argu. contra. ĩ. de uerb. ſig. l. uinaria uaſa. Item contra ſupra de iure. actuque priuat. leg. iij. to prio. Sol. ut ibi. Item contra ſupra de uſu. l. mora. ibi, eũ ſit omiſſa &c. ſed magis concordat. Item argu. còntra. ſ. de acqui. rerum do. l. qui bona. §. j.

Sed ſi permiſerit. poſt prohibitionẽ. & hinc puncta.

Exceptio. ſ. conuentionis, ut & ĩ. ti. j. l. j. & ſ. de pact. l. iuriſgeo. §. pco. & ſup. de ope. no. nũ. l. j. §. item quæritur. & ſup. quibus mod. pig. uel hypo. ſol. l. contenſu.

[h] Vel tutor. quia hi loco dominorum habentur, ut ĩ. de furt. l. interdum. ij. § qui tutelam. & argu. infra, de iniu. l. ſed & ſi unius. §. j. Accur.

[i] Adminiſtrat. ad differentiam eius, qui contutori adminiſtrationem ceſſit, uel qui ad inſtruendum datus eſt, ut ĩ. de ſolu. l. quod ſi forte. §. j. Acc.

[k] Locum fore. ſcilicet conuentionis de rigore. Sed an minor poterit reſtitutionem implorare? uidetur q ſic, ut ſupra de mino. l. ait prætor.

[l] Conceſſio. id eſt, remiſſio.

[m] Data etiam de rigore. ad quod eſt ſ. de tranſact. l. cum hi. §. ſi prętor. & ſ. de iureiur. l. eum qui. §. in popularibus. & C. de tranſa. l. præſes. & ſ. de don. l. filius. & ſup. de pact. l. cõtra. §. ſi filius. & C. de pact. l. filius. & ſ. ad Mace. l. ſi filius. in pri. & ſup. de rebus eorum. l. magis. §. non paſſim. Et no. ex præſenti, & ſuperiori reſponſo, quod maiorem poteſtatem habet priuatus adminiſtrator, quam publicus.

[n] Municipalis. ſic ergo conſuetudo ſpecialis derogat legi ſpeciali ut hic, & C. de emanci. liber. l. j. & ſ. communia prædio. l. uenditor. §. ſi conſtat. & ſup. quod cuiuſque uniuer. l. item. §. j. Item facit ĩ. eodem. l. aut qui. §. idem ait.

[o] Dederit. prædicta conceſſio fuerit data, ſupple.

[p] Probandũ. ſ. exceptioni locum fore.

[q] Interdicendum. i. denuntiandum, ut ſtatim ſubijcit, ne opus fiat, &c.

[r] Scribit. Facit ſup. de oper. noui nunciat. l. prætor. §. ſi quis paratus. & l. ſtipula. § j. & quorum lega. l. ij. § j. & infra de fideiuſ. l. ſi dubitetur in princ. & ſup. de uſuca. l. ſi is qui. §. ſi ſeruus. Accurſius.

[s] Deſinere. ſublata cauſa tollitur prohibitio, ut ſupra proxi §.

[t] Denũtiauit, hic continua inferiorem l. au: qui.

[u] Timuit. id eſt, ſi credidit eum moturum ſibi controuerſiam, & ita frequenter timuit. inde eſt, q clam fecit, aut ſaltem debuit credere, & ita conſequenter timere.

[x] Controuerſiam. de iure, & in iure moueri.

[y] Prohibitum. de facto, & ſine iudice, ut differat à præcedẽti caſu. ſic ſup. qd me. cau. l. iſti quidẽ. & facit ſupra

† In P. F. non eſt, quis prohibuerit.

Iſte §. eſt ualde ſin. ſecundum Bar. ad hoc qd in mandato generaliter facto a republica nuo uenit alienatio rerum ſuarũ. Bolog.

[l] Conſuetudo ſpecialis legi derogat. Quod limitabis, ſi eſt rationabilis, & legitima & ut per c. fi. extr. de preſcript. & in l. receptitiam. ſ. de cõſt. pec. & cũ hac reſtr. amplia ut procedat in l. tã ſcripta, quàm ciuili: ut no. glo. in c. j. d' cog. ſpi. & l c. j. cum gl. de cogni. ſeu.

[*] P. Fl. animo.

ſupra ad legem Aquil.l.ob id.& l. Item iuris. & ꝟ.l. proxi.& ſup.ad Maced.l.Iul.& ſup.pro empt.l.qui fundum.§ ſeruus meus.& ꝟ.de contrahen.emp.l.eaq.§.j.& ꝟ.de reg.iur.l.quo tutelã. §.ut facit. & ſup.ſi cer. pet.l.quod te.& depo.l.quod ſeruus.& inf. de fur. l. qui rē.& ſup.de acquir. poſſeſ.l.clam.

a Seruius. Ait. idē quod ſuperiori. §. ſed addit: quia &c. ad quod facit ſup. de noxali. l.non ſolum. & ſup. de petit.hære.l. ſi à domino, uel a patre.§.ſi prædo. & ſupra de in. & facti igno.l. nec ſupina.& concordantiæ ſuperioris §.

† P.P. eſſe oporteat.

Seruius ēt clàm facere eũ ait, a qui exiſtimare debeat, ſibi ꝯtrouerſiam futurã: quia non opinionē eius & reſupinã exiſtimationē † ſequi oporteat: ne melioris ꝯditionis ſint ſtulti, q̃ periti. Vlp.lib.lxx.ad edi. V.

Aut q aliter fecit, q̃ denuntiauit: uel qui decepto eo facit, ad quem pertinuit non facere: uel conſultò b tunc denũtiat aduerſario, cùm eum ſcit non poſſe c ꝓhibere: uel tam ſerò denũtiat, d † ut obuiare prohibiturus prius, quàm fiat, nõ poſsit. & hæc ita Labeonem probare Ariſto ait. Si quis ſe denuntiauerit opus facturum, † non ſemper uidetur non clam c feciſſe, ſi poſt denuntiationem fecerit. debebit enim (& ita Labeo ait f) & diē g & horam h denuntiatione cõplecti, & ubi, & quod opus facturus ſit: neque † perfunctoriè, i aut obſcurè dicere, aut denuntiare: neque tam arctare aduerſariũ, ut intra diem occurrere k ad prohibendum non poſsit. l Et ſi fortè non ſit, cui denuntietur, m neque dolo malo factum ſit, ne ſit: amicis denique, aut ꝓcuratori, aut ad domum n denuntiandum eſt. Sed & Ser-

† Pan. P. non ſemper non uidetur clã feciſſe.

† Perfunctorie, in P.F.

A Vt q. CASVS. in prin. continuatur præcedenti caſui. Si quis.

Nunc dicit ꝙ qui denuntiat ſe opus facturum, & facit, non ſemper clam dicitur facere: quia ſi denuntiat, in quo loco uult ædificare, & dies, & hora in qua denuntiat, ſcribatur, & opus quod dicit ſe facturum: bene ſit. ſi autem hoc non facit, ut dictum eſt, clam dicitur ædificare. & ſine denuntietur aduerſario, ſiue procuratori eius, ſiue amicis, ſiue domui eius, ſiue fœminæ in domo aduerſarij exiſtẽti, ſatis ſit. Item ſatis eſt non habere animum celandi. Item ſi ædificare uolo in publico, ſufficit quòd denuntietur procuratori reipublicæ. Itē ſi ædifico in ſolo, quod credo tuum, cum ſit Titij, & animo celandi tibi: certè clam dicor ędificare quo ad Titium. Idem ſi ædificem animo celandi ſeruo tuo, uel procuratori tuo: ſatis ſit, ut tibi domino competat hoc interdictum. Vltimo dicit, nuntiaui tibi quod opus uellem facere. tu nuntiaſti mihi ne facerem. ſi amodo faciam, teneor hoc interdicto: ui enim uideor feciſſe. Hæc uerba.

† Barto. hic dicit, quod iſte text. deberet ſcribi literis aureis ad hoc propoſitum, quod ubi aliquis citatur ad aliquē actum, ſi ille act᷑ aliter agitur uel in qualitate, uel i ſubſtantia, quã fuerit dictum in citatione, non ualet: & cẽſetur, fact᷑ parte ſ cit. Bol.

† Vt abiſe in P. F.

Nunc exponit uerba poſita in edicto hoc, ſcilicet factum eſt. & Mutius prædicta uerba ſic intelligit: quod tu feciſti, aut aliquis tuorum fecit, uel aliquis alius, tuo iuſſu. Labeo etiam extendit ad hæredes prædictorum ut omnes teneantur hoc interdicto. Idem ſi tutor, uel curator, uel procurator municipum, uel ſyndicus ædificaret, uel clam noĩe pupilli, uel ciuitatis: & ſi multi ſint ædificantes, tenentur ipſi ædificantes hoc interdicto. Vel aliter potes intelligere hunc punctum, ut in gl. quæ incipit, ſcilicet ædificãtes &c. in fine glo. Si autem ſeruus meus ædificauit ui, uel clam: ſi meo nomine, uel ſuo ædificauit, teneor hoc interdicto: ſi autem nomine extranei, puta Titij cũ quo tunc ſtabat, ſi ædificat ui, uel clam, uel eius iuſſu, tũc ipſe Titius tenetur, non ego. Sed pone quod iuſſu tutoris, uel curatoris, uel procuratoris, uel duumuiri factum eſt opus ui, uel clam. & hoc opus iuſſerunt fieri nomine pupilli. uel adulti, uel uicinitatis: tenetur hoc interdictũ pupillus, & adultus, & ciuitas: & dicitur teneri & iubens, ſcilicet ipſe tutor, & ſimiles. Si autem mandaui Titio, ut quoddam opus iuberet alicui facere, & iuſſit, & ille fecit ui, uel clam opus, tenetur hoc interdicto qui fecit, non Titius: & ego teneor. nã cum uerba edicti ſint generalia, ſcilicet factum eſt: non ſolum qui fecit, tenetur hoc interdicto, ſed & qui fieri iuſsit. Fran.

Aut qui aliter. Qui clam ædificat, & dominum nõ certificat, facit clam. Aut ſi dominum certificat, ſed alio modo poſtmodum facit, ſimiliter facit clam. dixit enim, non faciam ibi niſi murum terreum, de quo dominus non curauit, ſed poſtea facit de lapidibus, quem dominus ſciens non permiſiſſet. & quod ſubijcit, uel qui de &c. idem dicit ſed clarius. uel ſupra in qualitate: hic in ſubſtantia operis decipit eum, ad quem pertinet non fieri. cuius intereſt non fieri: ut quia dixit ſe facturum foueã, & fecit murum. Sed oppo. uidetur quod iſte facit ui, non clam. nam facit ne prohibeatur: ut ſup. l.j. §. ſed & Ariſto. reſpon. ſupra ſciui quid faciebat: ſed impeditus prohibere non poteram: hic ignorabam. nam credebam quod aliud faceret: & ſic fecit clam. & facit infra proximo §.

b Conſultò. id eſt, ex conſilio.

c Non poſſe. i. tunc, cum ſcit eum non poſſe loqui.

d Denuntiat. Sed nonne incontinenti eum certificatur, poteſt prohibere? Quidam dicunt, quod nõ: ſed ad locum debeat ire: ut arg. ſup. de operis noui nun. l. de pupillo. § nuntiationem. quod non placet quo ad hoc interdictum, ut inf. ea. l. §. ſi quis eum. Dic ergo hic, non poſſit commodè: quia uoluit uocare teſtes, & interim ille recedit: vt arg. ſup. de uſuris. l. ſciendum. Vel erat dominus abſens cum dixit familiæ domini: vt infra. §. & ſi fortè. Vel dic quòd uolebat nuntiare in re præſenti. hoc quidem propter tarditatem nuntiationis non poteſt.

e Non clam. iſtud non, eſt additum. Ir. ſed ſine eo ſtare poſſet.

f Labeo ait. aliàs non habet ait, & tũc ſub intelligit.

g Diem. ſcilicet facti operis.

h Et horam. in hoc eſt arg. contra ꝟ. de accu. l. libellorum. circa prin. ſed in alio caſu eſt. Item in eo, quod ſubijcit, quod opus &c. eſt arg. cõtra. ſup. de operis noui nuntia. l. j. § poteſt autem. ſed ibi in nuntiante ad prohibendum, hic in ædificante nuntiante. id eſt certificante dominum. Item quod ſubijcit, neque quidē &c. facit ſup. de interrog. actio. l. de ætate. §. nihil. & de contrahen. empt. l. ea quæ in fin.

i Perfunctorie. i. obſcure: † ut & ſubijcit: uel dic, id eſt deceptiuè.

† Quid ꝓprie ſignificet uox perfunctoriè; pulchre Bud. in l. emptorē. ſup. de act. empti.

k Occurrere ad locum operis, cum ibi uelit nuntiare, poteſt tamen ibidem: ut modo dixi.

l Non poſsit. ſi ergo a prædictis non cauet, clã facit.

m Denuntietur. ab ædificante: ut patet ex prædictis & inferioribus.

n Ad domũ. arg. ꝙ ſi uenditor ſit abſens ſine dolo, nec ſciat emptor ubi ſit, ſaltē amicis, aut procuratori,

-ant domi eſt denuntiandum, ut poſsit de euic. agere. ad quæ facit. C. de anna. excep. l. penul. & ĩ de damn. infec. l. iiij. §. prætor. & ſup. de lib. agno. l. j. in prin.

a Sed & Seruius. Aliquis uolebat ædificium facere, cuius nomine poterat mulier agere, quod ui aut clã. certè ſi uir certificetur, ſufficit, quaſi ſit procurator uxoris. vt C. de procu. l. ij. & l. maritus. Vel quaſi ipſa ſciat, quod ipſe ſcit. argu. C. de epiſc. aud. l. ſi legibus. & ſecundum hoc dictio fœminæ eſt genitiuus: uiro, id eſt marito, eſt datiuus. Non autem econtra eſſet idem: ut inf. de iniur. l. ij.

b Fœminæ. cuius intereſt ne opꝰ fiat.

c Facturum ⁀. aliquem puta.

d Sciente eo. ut ĩ. de appel. l. cum quidam.

e Celandi animũ non habere. quãuis non denunciet.

f Sufficere ei. ædificare uolenti.

g Curatori. ſcilicet illi, cui lex municipalis dedit poteſtatem hanc, ut poſſet concedere hominibus ædificare in publico loco: ut ſupra eod. l. prohibere. §. illud.

h Interdictũ. Idẽ in damno: vt ſup. ad legem Aquil. l. ſcientiam. §. ſed & ſi defendendi. Et iniuria: ut inf. de iniur. l. eum qui. §. ſi iniuria. & furto: vt C. unde ui. l. cum quę ſba tur. in fine. & facit ſup. de nego. geſto. l. item ſi cum putaui. ſed argu. contra ſup. quibus ex cauſ. in poſſeſ. ea. l. Fulcinius. §. quod ſi aduerſos. & ſup. ſoluto matrimo. l. etiam. §. licet.

i Ne faceret. fuit ergo factum in abſentia opus. quod ſufficit ad hoc interdictum: ſed non ſic ad illud de operis noui nuntiatione: vt ſup. de operis noui nuntia. l. de pupillo. §. ij.

k Ita eſſe. ſcilicet accipienda.

l Quod tu. feciſti.

m Plures. quàm dixerit Mutius.

n Hæredes eorum. Hi tenentur ad patientiam tantum: ut ſupra, de operis noui nunciat. l. pen. ſecus ſi ipſe tutor non teneſſet, ſed iuſsiſſet fieri: tunc enim non tenetur tutor, ſed is cuius nomine iuſsit ut ſup. proxi. §. ſecundum quoſdam.

Mutius a rectè ait, ſufficere fœminæ, b uiro notũ facere, opus ſe facturum. c Vel deniq; ſciẽte eo d facere: quanquã ẽt illud ſufficiat, celandi aĩum nõ habere. e Idẽ ait, ſi qs in publico municipij uelit facere: ſufficere ei, f ſi curatori g reipublicæ denuntiet. Si quis dũ putat locũ tuũ eſſe, qui meus eſt, celãdi tui, non mei cã fecerit: mihi interdictũ h cõpetere. Idẽ dr̃, & ſi ſerui mei, uel ꝓcuratoris celãdi cã factũ ſit: mihi interdictũ cõpetere. Si qs † cùm denũtiaſſet opus ſe facturũ, eiq; denũtiatũ eſſet, ne faceret, i fecerit: utilius puto probãdũ, ui eũ feciſſe.

Hic incipit exponere uerbũ factum eſt, poſitũ in edicto · & diuiditur uſque ad finem: quia primò ponit dictum Mutij. ſecũdo reprehendit eum in eo, quod dixit tu. tertiò reprehendit in eo quod dixit, tuorũ. quartò in eo reprehendit, quod dixit, tuo iuſſu. quintò ponit unã regulam generalem. ſecunda ibi, Labeo aũt. tertia ibi, Si quid ſeruus. quarta ibi, Similiter. quinta ibi, Et cùm interdictum. ꝯ. d. Bar.

Hęc uerba, Quod ui aut clã factum eſt, ait Mutius ita eſſe, k Quod tu, l aut tuorũ quis fecerit, aut tuo iuſſu factũ eſt. Labeo aũt ait, plures m ꝑſonas ꝯtineri his uerbis. Nã ecce primum hæredes eorum, n quos enumerat Mutius, ꝯtineri his uerbis putat, Idẽ ait, & aduerſus procuratorem, tutorẽ, curatorẽ municipij, uel ſyndicũ, alieno noĩe, o interdici poſſe. p Si quid ſeruus meus fecit, non ob id q mecum actio eſt: † ſed ob id, quod meo nomine r aut ſuo s fecerit. Nam ſi tuũ ſeruũ mercenarium habuero: quicqd ab eo factum fuerit meo nomine: ob id non tecũ, t ſed mecum, u cuius iuſſu, aut nomine id opus a ſeruo tuo factum fuit, agendum erit hoc interdicto. Similiter & quod cuius iuſſu factum erit, ob id non cum eo, x ſed cuius y nomine iuſſerit, hæc actio eſt. Nam ſi procurator, z tutor, curator, duumuir municipij quid a eius nomine a † ageretur: cuius negotium procuraret, fieri iuſſerit: ob id agendum erit cum eo, b cuius nomine factum quid erit: nõ cũ eo, qui ita iuſſerit. & ſi tibi mandauero, ut opus fieri iuberes, & in ea re mihi parueris: mecum (inquit) non tecum c erit actio.

o Alieno noĩe. ſ. ædificantis. vt ſup. de aqua pluuiæ arcen. l. quanquam. §. ñ. ſed aduerſus dominum ad patientiam int. eo. l. is qui. §. tutoris. uel dic defendentes: ſed dominus ædificauit. Acc.

p Interdici poſſe. i. interdictum proponi poſſe ⁀.

q Non ob id. id eſt hoc ipſo. Ioan.

r Meo nomine. id eſt dominico.

s Suo. id eſt, peculiari. Ioan.

t Non tecum. directo, ſed noxali. Ioan. ut inſ. eod. l. ſi alius. in prin.

u Mecum. me habente ratum: vt inf. eo. l. denique. §. ſi colonus.

x Eo iubente, ſcilicet tantum, ut ſtatim dices.

y Sed cuius. repete, ſed cum eo cuius &c.

z Procurator. qui iuſsit, ſcilicet generalis. nam hic dominus non mandauit. Sed inferiori reſponſo, & ſi tibi &c. mandauit dñs. At hic ratum habuit: aliàs non tenetur: ut inf. l. denique. §. ſi colonus.

a Eius nomine. in minore accipe, ſi locupletior eſt: non aliàs, niſi ad patientiam: ſed tutor tenetur: ut inf. e. l. is qui. §. ſi tutoris.

b Cum eo. ſubaudi tantum qui &c. Vel dic, tenetur cũ ſuo noĩe iuſſerit opus fieri: vt inf. l. ꝓxim. non cũ eo iubente nomine dñi: ut hic. Vel hic mandatum eſt, ut iuberet inſ. ut opus faceret: ipſe autem alium facere iuſsit. & ſecundum hoc nõ ſunt contra. quæ ſignabo, ſquæ ſunt inf. proxi. reſp. prin. ã hic approbabo, cum dicam hoc dñm nõ mandaſſe.

c Non tecum. inf. l. pro l cõtra. Sol. quidã dicunt hanc per illã corrigi. alij nõ tecũ, ſ. directo: ſed utiliter: vt inf. eo. l. is qui. §. ſi tutoris. Vel dic refert utrũ iubeã te facere, aut iubeam te iubere facere. ſi n. te iubeã facere, & tu aliũ iuſſeris, & ille fecerit, tenet qui fecit, & ego: teneris & tu, qa uideris feciſſe. & hoc caſũ loquit infra. l. proxim. ſi ego. Si aũt iuſsi te iubere facere, & tu alium iuſſeris, & ille fecerit: tenetur qui fecerit, teneor & ego: tu uero non teneris, quia non uideris feciſſe, cum non iuſſeris ſed iuſsus facere. & ſic hic loquitur. & ſecundum hæc non ſunt contraria ſuprà ad legem Aquil. lege liber, homo.

† In P. F. cum non denuntiaſſet.

† P. Flo. ſi nõ id meo noĩe, aut ſuo &c.

a P. F. qd. Alibi abſque hac, uel illa dictione. & abſq; alia dictione agerentur, ſeu ageret de qua infra.

† Pan. Fl. ageret.

& de iuriſdi.om.iud.l. ſi quis id.§. penult.& ſ. de iniu.l.nõ ſolũ.§.ſi mãdato.& l. ſed ſi unius.§. ſi iuſſu q̃ & ſu etiori reſpunſa ſunt cõtra. niſi quia ibi diximus non intercеſſiſſe mãdatũ dñi. Itẽ facit ad hoc ſolum ſ.ne uis fiat ei q̃ in poſ.miſſ.l.j.§.ſi dñi. & ſ. de ui,& ui ar.l.j.§. deieciſſe. & ſ.arbo. utt.cęſar. l.furtim.§. ſiue autem ſ.de reg.iur.l.is damnum. Item facit ſupr. de aqua pluuia arcend.l. ſi colonus. Accurſius.

a Et cum. alias at eũ. & non eſt hic §. ſecundum Alex.

b Memorauimus. Id eſt, ad omnem poſſeſſionem ſaltem ad patientiam: ut ſ. eo.l.competit.§.fin.

c Fieri iuſſiſſem. meo nomine, uel etiam alieno.

P.F. numeraui mus.

Et cùm [a] interdictũ hoc ſic ſit ſcriptum, Quod ui aut clàm factum eſt: non ita, Quod ui aut clam feciſti: latius porrigo. quã ad eas perſonas, quas ſuprà memorauimus,[b] Labeo putat, & hoc iure utimur, ut ſiue ego feciſſem, ſiue fieri iuſsiſſem: [c] interdicto Quod ui, aut clã, tenear.

Pau.li.lxvij.ad edi. VI.

SI ego † tibi mãdauero opus nouũ facere, tu alij: [d] nõ poteſt uideri meo iuſſu factum. teneberis ergo & tu, [e] an ille. An & ego tenear, uideamus. Et magis eſt, & me, qui initium rei præſtiterim, teneri. [f] Sed uno ex his ſatisfaciente, cæteri liberantur. [g]

Vlp.li.lxxj.ad edi. VII.

SI alius fecerit me inuito: [h] tenebor ad hoc, ut patientiam præſtem. [i] Neratius quoq; ſcribit, eum, cuius ſeruus ui, aut clã fecerit: aut ſua impenſa, [k] ex hoc interdicto opus reſtituere debere: aut patientiam [l] reſtituendi præſtare, & ſeruum noxæ [m] dedere. plane ſi mortuo, alienatoue ſeruo interdiceretur, [n] patientiam duntaxat præſtare [o] de-

† Bal. in l.unica.§. ne autẽ. uers.extra quarto,mãdaui Titio. iſtum tex. ſingularem exclamat, & menti tenẽdum ad hoc, quod ſi quis mãdauit tibi ut cõmitteres homicidiũ, & tu mãdatarius poſtea mãdaſti alteri idẽ homicidiũ, & perpetratũ fuit iſtud ulti mum,quis teneatur: an primus mandans, an ſecundus:an uero ipſe ſolus homicida.& dic q̃d omnes tenentur per iſtum tex. Bolo.

S I ego. CASVS. Ego mandaui Titio, ut opus faceret: & Titius iuſſit alij facere. hoc caſu tenetur faciens opus, tenetur & Titius, teneor & ego: & uno ex his ſoluẽ tę liberãtur alij. Frãciſ. Accurſius.

d Tu alij.tuo nomine: ſecus ſi meo.Accurſi.

e Tu.quia nomine ſuo fecit.Accur.

f Teneri ſi meo nomine mandauit.& facit ad initiũ iſtud.C.ad legem Iul.de ui.l.quoniam. & ſ. ui bono. rap.l.prætor.§.hoc edicto.& ſ. de iniur.l. non ſolum. §.ſi mandato.& ſ.eod.l.ſemper.§.ij. Sed contra. ſupr. l.proxi.§.ſi.ibi,& ſi ſibi &c. ſol.ut ibi.

g Liberantur.ergo dolus aliorum remanet impunitus.& facit ſupra, quod met.cauſ.l. quod diximus.in princip.Accurſi.

S I Alius. CASVS. Debebam ſeruitut. itineris per fundum meum tibi.aliquis me inuito i hoc fundo ædificauit, ita quòd iter tuum impeditur. teneor tibi huc interdicto in hoc, ut præſtem tibi patientiam deſtruendi hoc opus. Si autem ſeruus meus hoc opus fecit: ſi quidem mea uolũtate, teneor deſtruere meis expenſis: ſi ſine mea uoluntate fecit, teneor tantum patientiam præſtare,& ſeruũ pro noxa dare. Sed ſi ſeruum uendidi, præſtabo patientiam deſtruendi: & emptor uel impẽſas præſtat it in deſtruẽdo opere, uel ſeruum dabit pro noxa. Sed ſi me uolente fecit opus, licet eum poſtea uendam. teneor pręſtare impenſam, & patientiam.& ſi hoc præſtem, liberatur emptor. Idẽ ſi emptor præſtet, nã ego liberor. ſed ſi emptor dedit ſeruum pro noxa, non liberor, quin teneat hoc interdicto. Vltimo dicit, qui poſt prohibitionẽ facit opus, tenetur & hoc interdicto: item interdicto de operis noui nuntiatione, niſi remiſerim nuntiationẽ.nã tunc non tenetur.& qui poſt prohibitionem facit: ſiue facta remiſſione, ſiue non, non dicitur clam facere: cum non poſſit dici celatus, qui iam prohibuerat.

Belliſſimè. Agens hoc interdicto poteſt quãdoque repelli ope exceptionis: ut ſi opus feciſti ui, aut clam: quod opus dat mihi damnum, & ego deſtruo illud opus ui, aut clam: ſi tu agas hoc interdicto, quod deſtruxi opus ui, aut clàm: ego excipiam, quia tu illud opus feceras ui, uel clam. & hoc eſt uerum, ſi enorme dãnũ ex hoc opere habebam; aliàs non debui deſtruere. Ponitur alia exceptio, quæ huic interdicto obuiat: ut ſi uicini ædem deſtruxi cauſa extinguẽdi incendij: & propter hoc agatur contra me hoc interdicto, uel Aquil. nam ſi magiſtratus deſtruxit, & iuſte: non tenetur. ſi autem ego priuatus deſtruxi. tunc aut habebam iuſtum timorem: ut quia propemodum deſtructam uertat ignis, & nõ teneor: aliàs teneor hoc interdicto ad ſimplum id eſt, ad intereſſe. Idem eſt dicendum, ſi Aquilia agatur. ſi autem deſtruxi domum uicini nullo orto incendio, licet poſtea oriatur ibi propè, bene teneor. & redditur ratio.

[Notauimus.] Hęc uerba edicti, quamuis latè pateant, ut ex ſupradictis patet: ſcias tamen hoc edictum locum habere in opere, quod in ſolo tantum ſit. Qui ergo colligit fructus fundi mei, non tenetur hoc interdicto. quia autem incidit arbores fundi mei, uel ſalictum, uel arundinem, uel uites uineę meę. tenetur hoc interdicto: non autem ille, qui colligit fructus. nam tenetur furti.

Si quis aceruum. Dic caſum ut in gloſſa. Subſequenter dicit: feciſti foſſam in uia publica. bos meus in eam incidit, & læſus eſt: teneris hoc interdicto. Item qui deſtruxit ſummitatem domus meę, licet nõ uſque ad ſolum, tenetur hoc interdicto. & dat exempla in tegula remota. Item ſi ramum de arbore incidit. Et eſt hoc uerum de tegula, ſi erat ſupra domum, & inde ſit remota. ſi autem nondum erat ſupra domum poſita, & aliquis eam remouerit, non tenetur hoc interdicto. Pro ſera autem domus, uel pro claui, uel pro cancello ſublato non datur hoc interdictum. Si autem ſtatuam affixam domui, uel ſimili quid quis remoueat, hoc interdicto tenetur. Item qui arauit ui, uel clàm in agro alterius, uel foſſam fecit, hoc interdicto tenetur. Qui autem aceruum lignorum exiſtentem in agro Titij remouit extra agrum portando ligna. hoc interdicto non tenetur, cum per hoc non lędat fundũ: nec aceruus cohærebat ſolo. & hoc dicit hic §. cum tribus legibus ſeq. Franc.

h Inuito.i.in meum præiudiciũ. puta ſeruitutis alij debitæ. Accurſi.

i Præſtem. ut opus tollat: ut & ſ. eod. l. ſemper. in principio.

k Impenſa. cum præceſſit, uel ſecuta eſt domini uoluntas.

l Patientiam. cùm eo inuito factum eſt. Accurſius.

m Noxæ. Ad hoc ſupra, de petitione hæreditatis. lege, illud.§ finali.& infra eodem.l.nam & ſi ſeruus. & l.denique.§.fin.& ſup.de dolo.l.& eleganter.§. ſi quadrupes.& de noxa.l.electio. Sed contra ſupra de aqua pluuia arcend.lege, ſi tertius.§.Celius.Solut.ut ibi.Accurſius.

n Interdiceretur i.interdicto ageretur.

o Præſtare.ſ.uenditorem.

bere ait: [a] ita, ut & ẽptor [b] eo interdicto poſsit cõueniri, ut impenſam pręſtet, aut noxam det: dominoque [c] operis ſua ipenſa reſtituente, aut damnato: quia nõ reſtitueret, [d] emptorem liberari. [e] Eadẽ [f] & ſi ꝙ dñs ſerui [g] uł opus reſtituiſſet, uel litis ęſtimatiõe dãnatus eſſet. [h] Qđ ſi tñ noxę dediſſet, [i] aduerſus d̃ñum operis [k] utiliter interdici. Ait Iulianus. Qui ante nuntiationis [l] remiſsionẽ, [m] ꝙ q̃ prohibitus fuerit, opus fecerit, duobus itẽrdictis tenebitus: uno, ꝙ ex operis noui nuntiatione competit: altero, Quod ui, aut clam. [n] Remiſsione aũt facta [o] intelligẽdũ nõ erit ui, aut clam facere, quamuis prohibeatur. [p] Licere enim debet ædificare ei, qui ſatiſdederit: cũ poſſeſſor hoc ipſo [q] cõſtituatur: clàmq; facere [†] quãuis ꝓhibeatur, [r] nec ante remiſsionem, nec poſtea exiſtimandus eſt: cũ is, qui opus nouum nuntiat, nõ poſsit uideri celatus, [s] & preoccupatus, [t] ante quam controuerſiam faceret: [u] Belliſsimè apud Iulianum quæritur, an exceptio hęc noceat in hoc iterdicto, Qđ tu nõ ui, [x] aut clam feceris. ut puta, uxor aduerſus te interdicto, Quod ui aut clã. an poſsis obijcere mihi eãdẽ exceptionẽ, qđ non ui, [y] aut clã feciſti? Et ait Iulian⁹ æquiſsimũ eſſe, hãc exceptionẽ dari. [z] Nã [a] ſi tu (inq̃t) ædificaueris ui aut clã, ego idẽ demolitus fuero ui, aut clã: & utaris aduerſus me interdicto: hanc exceptionem profuturã. [b] quod nõ aliter ꝓcedere debet, niſi ex magna [c] & ſatis neceſſaria cã: alioqui [d] hęc omnia officio iudicis [e] celebrari oportet.

Domus uicini pot ipunè deſtrui timore ignis, ſi ignis uſq; illuc ꝑuenit: ſin aũt non peruenit uſq; illuc, tenetur deſtruens. h.d.

Eſt & alia exceptio, de qua Celſus dubitat, an ſit obijciẽda: ut puta, ſi incẽdij [f] arcẽdi cã uicini ędes itercidi, & Qđ ui, aut clã mecũ agaſ, aut dãni iniuria. Gallus .n. dubitat, an excipi oporteat, ꝙ incẽdij defendẽdi cã [†] factũ ſit? Seruius aũt ait, ſi id magiſtrat⁹ feciſſet [g] dãdã eſſe: priuato nõ eſſe idẽ concedẽdũ. [h] Si quid tamẽ ui, aut clam factum eſſet, neque ignis uſque eò perueniſſet: ſimpli litem æſtimandam. [i] Si perue-

[a] Ait. Neratius.
[b] Emptor. dum uinit ſeruus.
[c] Dominoque. ſ. quondam uenditore.
[d] Non reſtitueret. quod eſt quando uoluit dominus.
[e] Liberari. ut & ĩ. ſi fa. fur. fe. di. l. quoties. in princ. & argu. ĩ. eo. l. ſemper. §. ſi Accur.
[f] Eadem. ſ. dicenda ſunt. Accur.
[g] Serui. ſcilicet emptor.
[h] eſſet. quia uenditor liberabitur.
[i] Dediſſet. ſ. emptor ſeruum.
[k] Aduerſus dominum operis. i. uenditorem cuius uoluntate factum eſt.
[l] Nuntiationis. poſt prohibitionem factæ.
[m] Remiſſionem. id eſt, ante ſatiſdationem præſtitam, quæ pro remiſſione eſt. Vel dic etiam ꝓpriè. nam duob. modis fit remiſſio, ſcilicet conuentione, & iure. i. præſtita ſatiſdatione.
[n] Quod ui, aut clã. ut & ſupra, de operis noui nuntiatione. l. prætor. §. non nulli. & l. j. §. j. nec ſuperfluit alterum: ut dicta l. j. §. primo.
[o] Facta. quod fit cõuentione, uel præſtita ſatiſdatione.
[p] Prohibeatur. ſ. iterum.
[q] Hoc ipſo. quod ſatiſdedit. & dic poſſeſſor, ſcilicet iuris, ſecundum quoſdam: cuius cauſa fit nuntiatio: ut ſupra de operis noui nuntiatione. leg. de pupillo. §. Sextus. uerſicu. impoſititiam. ſed certè imo & ſoli: quia & naturalem cauſam habet quandoque nuntiatio: ut ibidem. & hoc quãdo uoce tantum: ut & ſupra de operis noui nũtiatione. l. j. §. in operis. & ſupra, ſi ſerui. uend. l. & ſi fortè. §. j. ſecus ſi iactu lapilli: ut ead. l. de pupillo. §. meminiſſe. Accurſius.
[r] Prohibeatur. ſ. nunc. Accur.
[s] Celatus. facta remiſſione.
[t] Præ occupatus. prohibitione, cum animum celandi eum non habuit.
[u] Faceret. domino fundi. nam ad hoc, ut non uideatur ædificãs clam ædificare, debet dicere domino fundi: notum ſit tibi quod ego uolo ædificare in tali loco. & in tali die, & hora incipiam. & quædam alia debet dicere: ut habes ſupra eodem. leg. aut qui. §. primo. Accurſius.
[x] Quod tu non ui. uerba exceptionis, rectè ageres pro eo opere &c.
[y] Quod non ui. uerba exceptionis, & expone, ut modo.
[z] Dari. hoc uerum eſt in hoc interdicto: ſecus in interdicto unde ui: ut & C. ad legem Iu. iam de ui. lege, ſi quis. quæ eſt contra. tunc enim amittit ius ſuum, ſecundum B. ut C. unde ui, l. ſi quis in tantum. niſi incontinenti faceret: ut ſupra, de ui, & ui armata. lege, qui poſſeſſionem. Accurſius.
[a] Nam. quod dixit in genere, nunc ponit in ſpecie.
[b] Profuturam. facit ſupra ne quid in loco publico, lege ſecunda. §. idem ait. & ſupra de do. leg. ſi duo. & infra. de regulis iuris. lege, cum par. §. illi. & C. de libera. cauſa. l. ſi ſiſium. & ſupra, ne quis eum, qui in ius uocatus, lege ſecunda. & de eo per quem factum eſt. lege penultima. & lege finali. §. finali. & ſupra de compen. lege, ſi ambo. Accurſius.
[c] Ex magna. puta ſi iudicis non habuit copiam, cuius authoritate opus deſtrueretur. Argu. C. de decurio. lege, generali. libro decimo. & ſupra, quæ in fraudem creditorũ. lege, ait prætor. §. ſi debitorem. Vel ſi enorme damnum patitur. & ſecundum hoc loquitur infra eodem. l. finali. §. ſi ad ianuam.
[d] Alioqui. ı. l. ſi iuſta cauſa non intercedit.
[e] Iudicis. quaſi dicat, non authoritate deſtruentis.
[f] Incendij. uerba exceptionis.
[g] Feciſſet. iure. alias ipſe tenetur: ut ſupra ad legem Aquil. l. quemadmodum. §. magiſtratus. quæ eſt contra. niſi ſit ſummus. ut infra de iniurijs. leg. nec magiſtratibus.
[h] Concedendum. ut. ſ. habeat exceptionem.
[i] Aeſtimandum. cõtra priuatum, id eſt, quod ſolum intereſt.

† In Pan. F. non eſt, quamuis prohibeatur.

† In P. F. factum nõ ſit. ſed nõ rectè meo iudicio.
[g] Alioq. i. ſi nõ, & conditionẽ facit, inducens cõditionem cõtrariam Mando. In 6. quęſt. Regu. 22. de unionum. 5.

niſſet: [a] abſolui eũ oportere. Idem ait eſſe, ſi damni iniuria actũ foret: qm̃ nullã iniuriã, aut damnũ dare uideret. [b] æquè perituris ædibus. Quod ſi nullo incendio [c] id feceris, [d] deinde poſtea incendium ortum fuerit: [e] nõ idem erit [f] dicendum: quia nõ ex poſt facto, ſed ex præſenti ſtatu [g] damnũ factũ ſit necne, æſtimari oportere, Labeo ait.

Dixit ſuprà expoſitionem, Quod ui aut clam. Item & factum quo ad perſonam facietis. nunc exponit quo ad locum, in quo debet eſſe factum uſque ad legem, is qui in puteum. §. quod ait prætor. Bar.

Notauimus [h] ſuprà, ꝙ quamuis uerba interdicti latè pateant: [i] tamen ad ea ſola opera pertinere interdictum placere, quæcunque fiant in ſolo. Eum enim, qui fructum tangit, [k] non teneri interdicto, [l] Quod ui aut clàm. nullum enim opus in ſolo facit. at qui arbores ſuccidit, utique tenebitur: & qui arundinem, & qui ſalictum. terræ enim, & quodam modo ſolo ipſi, corrumpendo manus infert. [m] Ide & in uineis ſuccifis. Cæterum qui fructũ [n] aufert, furti debet conueniri. Itaque ſi quid operis in ſolo fiat, interdictum locum habet. In ſolo fieri accipimus, & ſi quid circa arbores [o] fiat, non ſi quid circa fructum arborum.

Si quis acerum ſtercoris [p] † circa agrum pinguedinis cã deiecerit: cũ eo, Quod ui, aut clã factũ eſt agi põt: & hoc uerũ ẽ, q̃a ſolo uitiũ [q] adhibitũ ſit. Planè ſi q̃d agri colendi [r] cã factũ ſit, interdictũ Quod ui, aut clã locũ non habet, ſi melior cã facta ſit agri: [s] quãuis [t] prohibitus quis ui, aut clàm fecerit. Præterea ſi foſſam feceris in ſylua publica, & bos meus in eam ceciderit, * agere poſſum hoc interdicto: [u] quia i publico factũ eſt. Si quis ædificium demolitus fuerit, quãuis non uſque ad ſolũ, quin interdicto teneaẽ, deſijt dubitari. Proinde & ſi tegulas de ædificio ſuſtulerit, magis eſt, ut interdicto teneatur.

Venuleius lib. ij. Interdictorum. VIII.

Nam origo huius rei [x] a ſolo [y] ꝓficiſcitur. Cęterum per ſe tegulæ non poſsidentur, [z] ſed cum uniuerſitate ædificij. nec ad rẽ ꝑtinet, affixę ſint, [a] an tantũpoſitę.

Vlpia. li. lxxj. ad edi. IX.

Nam & ſi ramos [b] quis de arboribus

Intereſt: ut arg. ſupra de ui, & ui ar. l. ſi ui me. & ℑ. e. l. is qui in puteum. §. ſi fuadua.

[a] Si perueniſſet. ad domum deſtructam. & facit ſup. ad Velleia. l. aliquando. §. fina. & ℑ. de lucen. tui. uau. l. iiij. & ſup. ad legem Rhod. de iact. l. fin. §. ſi ea. & ℑ. ad Turpil. l. in ſenatus. §. ſi propter. & ſupr. loca. l. ſi prius.

[b] Videretur. ſcilicet illi qui deſtruxit ædes.

[c] Incendio. l. nulla occaſione incendij habita, cum nullum incẽdium eſſet inde: ſed quia uolebat dare damnum uicino.

[d] Id feceris. l. deſtruxiſti ædes uicini.

[e] Ortum fuerit. propter quod ſi ædes nõ eſſent deſtructæ antea, iſte poſſet nunc de iure deſtruere.

[f] Non idem erit. ut ſcilicet ſeruetur prædicta diſtinctio. Sed cõtra, ſupra ad legem Aquil. l. ſi qs fumn. §. quod dicitur: ubi indiſtinctè dicit eum non teneri damni iniu. Solu. ibi iuſtus metus eſt: hic non, ut ibi nn. Vel ſecũdum P. ibi Pœnalem denegat: hic ſimplicem concedit.

[g] Statu. ut ſi tunc imminet metus iam orta incendia. & facit ſupra, de teſta. l. ad teſtium. §. j. & ſupra. qui & a qui. l. Iulianus. & infra. de uerb. obli. l. filius. & de ſtipu. ſeruo. l. uſusfructus. Accur.

[h] Notauimus. ſup. eo. l. j. §. hoc interdictum ad ea.

[i] Pateant. ut ſupra eod. l. j. in princ. & l. aut qui. §. fin. in fin.

[k] Tangit. id eſt, colligit.

[l] Interdicto. & tamen pro intereſſe fructuum datur: ut ℑ. eod. l. quanquam. arg. cõtra. ſup. de rei uendi. l. fructus pendentes. & facit ſup. arbo. fur. cæſ. l. ij.

[m] Manus. infert incidendo arbores, uel arborum ramos. & facit. ſu. de teſt. l. ad teſtium. in ſi. & ℑ. e. l. ſi immaturam. & l. uam & ſi ramos. & l. fin. §. penultimo. Accurſius.

[n] Fructum. maturum. aliàs Aquil. tenetur, & hoc interdicto: ut ſup. ad legem Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi oliuam. & ℑ. eo. l. ſi immaturam.

[o] Circa arbores. contra. ſup. de ope. noui nunt. l. j. §. hoc autẽ. Solu. hic loquitur de interdicto, quod ui aut clam. quod latius patet quam edictum noui ope. nunciatio. de quo tractatur ibi. Accur.

[p] Si quis acervum ſtercoris. Titius in ſuo agro in confinio iuxta agrũ vicini aceruum ſtercoris cauſa uitandæ pinguedinis fecit: quæ nec ſibi, nec uicino expediebat: & ſic tranſijt in uicini prædium. agit uicinus hoc interdicto. Cæterũ, ſi ſibi nocet, & uicino prodeſt, non aget uicinus: at hic, & ℑ. eod. l. ſi immaturam. Idem ſi ſibi expediebat, ſed non uicino: & tunc dic cauſa pinguedinis inferendæ in uicini prædiũ. uel dic quia ſibi expedit, & ponendo in ſuo, nocet in alieno: permittitur quidem fauore agriculturæ. Argu. ſupr. de aqua pluuia arcend. l. j. §. de eod. Alij dicunt quòd poſuit in quodam loco iuxta agrum uicini: ut per eum ueniens pinguedo deflueret ad ſuum. Accur.

[q] Solo uitiũ. contra. ℑ. eod. l. fina. §. ſi ſtercus. ſed ibi tantum tranſibat cum eo: non proijciebat. aliàs teneret ut hic.

[r] Agri colendi. ſcilicet ſui, cui non expediebat pinguedo. Accur.

[s] Agri uicini. ut ℑ. eo. l. ſi immaturam. ij. reſpon. Vel dic etiam ſui. Arg. ſup. de aqua pluuia arcen. l. j. §. de eo.

[t] Quamuis prohibitus. facit ℑ. de re mili. l. iij. §. in bello qui rem. Accur.

[u] Hoc interdicto. ſed & le. Aquil. ſi non eſt prohibitus, uel ſi neſciuit: ut ℑ. ad leg. Aquil. qui foueas. & l. quemadmodum. in principio legis.

[x] Nam origo. Rei. l. ædificij, unde tegula tollitur.

[y] A ſolo. ubi fundatur. Azo.

[z] Non poſſidenẽ, ut ſup. de acq. poſ. l. ꝗ uniuerſas. & ſup. de uſuca. l. cum qui. & facit. ℑ. de tig. iniun. l. j. Acc.

[a] Affixæ ſint. clauis, uel calce inertè. Accur.

[b] Nam & ſi ramos. quod & ſup. proximè dictum eſt. Accurſius.

Caſum ponit.

† In Pan. Flor. circa agrũ pinguem diſiecerit.

* P. F. inciderit.

abſtulerit, adhuc interdictũ hoc admittimus. hæc ita, ſi de ædificio tegulas a ſuſtulerit. Cęterũ ſi nõ de ędificio, ſed ſeorſum poſitas, ceſſat hoc interdictũ. Si tñ ſera, uel clauis, uel ſpeculariũ, b uł cãcellus, c ſit ablatus, Qđ ui, aut clã agi ñ poterit. Sed ſi qs aliqd ædibus affixũ d † euulſerit, ſtatuã fortè, uł quid aliud, Qđ ui aut clã interdicto tenebitur.

Si quis ui aut clam agrũ † arauerit, e aut foſſam fecerit: hoc iterdicto tenebit. f & ſi aceruũ g ſuccenderit, uel diſperſerit: ſicut non ad uſum h agri cõuertatur, interdicto locus non erit.

Venuleius lib. ij. Interdictorum. X.

QVia aceruus ſolo non cohæret, i ſed terra ſuſtinetur: ædificia autem ſolo cohærent.

Vlpianus libr. lxxj. ad edictum. XI.

IS qui in puteum k uicini aliquid effuderit, hoc facto aquam corrupit: ait Labeo, interdicto Quod ui, aut clàm eum teneri (portio enim agri uidetur aqua uiua) quemadmodum ſi quid operis in aqua feciſſet.

Quæſitum eſt, ſi ſtatuam in municipio ex loco publico l quis ſuſtulerit m uel ui, aut

Cancellus uaria ſignificat.

† In P. Fl. euellerit.

† Iotrauerit in P. Flo.

a Tegulas. fixas, uel poſitas in ædificio.

b Specularium. oon affixum. aliàs ſpeculum. & facit Ʒ. de furtis. l. ſi cretæ. Accur.

c Cancellos. Cancelli dicuntur immonitates murorum ſecundum Iſido. & uulgo dicuntur merli. ſed non ita hic accipiunr. ſed pro oſtio ex diuerſis lignis feneſtrato facto: ut & accipitur ſupra de leg. j. l. cętera. §. finali.

d Affixum. quia tnnc partea domus ſunt: ut ſupr. de fun. inſtru. l. quęſitu. §. Papinianus lib. vij. ſed in ſtatua ſecus uidetur. ut ſup. de ſepulc. uiol. l. ij. quæ eſt cõtra. Sol. religionis fauore & ꝓ ſtatua non affixa dabitur interdictũ quod ui aut clam: ut ibi, & Ʒ. l. is qui. §. j. & facit ſupr. de priuil. cre. l. Aufidius.

e Arauerit. prædium uicini, quo facto deterior ſit ager.

f Tenebitur. ut inf. eo. l. ſi uitem. §. j.

g Acervum. lignorum, uel alterius materiæ.

h Sic nõ ad uſum. ſcilicet prauum, id eſt aceruũ extra fundum meum deijcias diſpargendo ipſum, hic non corrumpit ſolum: ſed ſi per ipſum ſolum locum haberet interdictum: ut ſup. eo. l. ſi alius. §. ſi quis aceruum.

i QVia aceruus. Non cohæret. id eſt, non eſt affixus ſolo. Sed contra. ſup. communia pręd. l. pe. Sol. hic dicit aceruum letaminis, uel lignorum non ędificatum, ibi aceruum lapidis ædificatum. & uerum eſt, uel nullo modo eſt contra.

IS qui in puteum. CASVS. In puteũ quem habebas in agro tuo inieci aliquid per qđ aqua eſt corrupta. teneor hoc interdicto. & redditur ratio in litera: ſicut ſi aliquod aliud opus feciſsẽ in tuo puteo, ſiue aqua. Secũdo dicit: ſtatuã in loco publico poſuiſti, eam remoui, teneor hoc interdicto tibi & furti actione teneor ciuitati. Si tamen per ſe cadat ſtatua, & ſtatuam ſupra ſepulcrum tuũ feciſti ponere cauſa ornandi ſepulchri, & ego remoueo: teneor tibi hoc interdicto. Idem ſi oſtium ſepulchri ui auellam, ſiue remoueam. Idem ſi radices uineæ tuæ abſtuli. nam teneor hoc interdict. Quod ait prætor. Nunc quædam uerba edicti ſupra poſita declarat: hęc ſcilicet quod ui, aut clam factum eſt. nam ad quod tẽpus referantur, dubitabatur, ſcilicet utrũ ad præſens tempus quo agitur: an ad præteritum. & certe ſi factum opus durat, pręſens tempus quo agitur, ſpectatur. ſi autem deſijt opus factum durare: ut quia opus qđ feciſti, ego deſtruxi meis expenſis, agere poſſum poſtea hoc interdicto, & ueniunt expenſę quas feci, ut eas mihi emendes. Item damni emẽdatio, ſi quod ob illud opus habui. Vltimo dicit: hoc interdictũ habet locũ in opere quod eſt factum ui tãtum, uel clam tantũ. Itẽ pars operis facta eſt ui: & alia pars clam ſit facta. & ponitur exẽplum in litera. Si tutoris. Seruus pupilli, uel adulti fecit opus ui, uel clam iuſſu tutoris, uel curatoris: tenetur ipſe tutor, uel curator utili actione in factũ: uel utili hoc interdictu. & pupillus, & adultus tenenť præſtare patientiã deſtruendi operis. & hoc edictũ nõ ſequiť ſeruũ. hinc eſt ꝙ ſi mandat, uel non ommittat ſeru' ꝓdictus non tenebiť, cũ iuſtè obtẽperauerit in hoc tutori, uel curatori. & no. bonã regulã in fin. §. Si poſtea, quàm. In meo fundo feciſti opus ui uel clam, & ſic habeo hoc interdictum cõtra te. dicit qđ licet uendã poſtea iſtum fundum, durat mihi hoc interdictũ: quicquid ob hoc conſequar, non reddã emptori; cum opus fuerit factũ ante uenditionem. & ſi ante, ꝙ tradã, opus in eo ſit factũ, competit mihi hoc interdictum. & quicquid ob hoc fuero conſecutus, reddã emptori. & no. bonã regulam in fi. §. Sed pone quod uẽdidi fundum tibi ꝓ decem hoc pacto, ut ſi alius offerat plus, ſit inemptus: & tradidi: poſtea aliquis in eo fundo fecit opus uel clam. dicitur quod tibi competit hoc interdictum. & ſi alius offerat plus pro iſto fundo, inemptus ſit: cogeris mihi cedere interdictum iſtud, ſicut fructos fondi medio tempore perceptos. Poſtea dicit: qui uult ædificare in fundo, non debet ſemper denũtiare poſſeſ. ut euitet hoc iterdictũ. pone quod uendidi fundũ tibi: & tradidi tibi precario, qui uult ædificare in eo, ſufficit ꝙ tibi denuntiet. cum ergo nõ poſſidẽti denũtiat (alias teneret ei hoc interdicto) ergo fundo uẽdito ſub pacto addic. in diẽ, & tradito cõpetet ei hoc interdictũ pro opere, qđ in eo fiet. ſi aũt nondum ſit traditus, licet ꝓcarij rogatio interuenit, hoc interdictũ uenditori cõpetit pro opere ſi quod fiet ui, uel clam. ſi antẽ precario ſit in poſ. fundi, uel ex cauſa conduc. & opus aliquod aliquis in eo fundo faciat ui, uel clã ei cõpetit hoc interdictum. nã & colono nõ datur. ſi aũt uendito fundo ſub pacto addictionis in diẽ, allata fuit melior conditio, & ſic poſ. trãſlata ad uenditorẽ: ſi modo opus fiat ui, uel clam, hoc interdictum cõpetit uẽditori. Sed pone quod uẽdidi tibi fundum pro decẽ hoc pacto, ut ſi tibi diſpliceat, ſit inemptus, & incipis hunc fundum poſſidere: ſi amodo aliquis in eo fundo faciat opus ui, uel clam, tibi competit hoc interdictum. Item ſi dixiſſem ſi diſpliceat Titio extraneo, ſit inemptus. Itẽ ſi dixiſſem, ſi nauis uenerit ex Aſia: cõpetit tibi hoc interdictũ. Itẽ ſi ſub pacto legis cõmiſſoriæ uendidi: quod exemplum habes in glo. Vltimo dicit: qui opus facit in fundo alieno ui, uel clã: tenetur hoc interdicto dño fundi, & oĩbus alijs, quorum intereſt opus non eſſe factum: ut fructuario & colono. hinc eſt quod ſi arbores fundi mei incidiſti: teneris mihi hoc interdicto, & etiam ei qui habet uſumfruc. in fundo iſto. Itẽ Aquil. cõpetit. Itẽ ſi egomet incidi, teneor fructuario hoc interdicto, & Aquil. utili. & hoc dicit hic §. cum lege ſeq. & in prin. ſeq. Franc.

k Is qui puteum. facit. ſup. de aqua pluuia arcend. l. apud. ij. reſpon. Accur.

l Ex loco publico. ſcilicet municipij.

m Suſtulerit. id eſt, remouerit. Accur.

Statua.

a Statua.ſ. quæ in honorem eius poſita eſt:non eſt or nandi municipij,eſt ergo ciuium.vt ſup.de acqui. rerum.do.l.ſtatuas.& ſup.de priui.credi. l. Aufidius.

b Eorum ſit. uerè.uel dic ſecundum quoſdam non uerè,ſed quaſi:ut d.l. ſtatuas.

s Ex opere.ſ.quod eſt factum ui aut clam.

t Suſtulerit.i.deſtruxerit.ſed ſi is q fecit, deſtruxit, tenetur ad damna præterita:licet nunc non ſit ui,aut clam factum:vt ead.l.competit.

u Vtilius .quàm contrarium.

clã:an hoc interdicto teneat?Et extat Caſsij ſnía, eum,cuius ſtatuã a in loco publico in municipio ſit poſita,Quod ui,aut clã agere poſſe:quia interſit eius eam non tolli. Municipes aũt ẽt furti acturos: quia res eorũ ſit b quaſi publicata: † licet interdictum ſit eius, cuius ſtatua fuerit. c Si tñ deciderit,ipſi eam detrahent. d & hęc ſnia uera eſt. e Si quis de monumẽto ſtatuam f ſuſtulerit:an ei, ad quẽ ius ſepulchri pertinet,agere permittat?Et placet & in his interdicto locum eſſe.Et ſanè dicendum eſt, ſi qua ſepulchri ornãdi g cã depoſita ſint,ſepulchri eſſe uideri.Idem eſt,& ſi oſtium h auellat, i uel effringat. k Si quis in uineas meas uenerit, & † radices l abſtulerit:hoc interdicto m tenebitur.

Expoſuit reſpectu perſonarum,& poſtea reſpectu loci,in quo ſit:nunc exponit reſpectu temporis,in quo factum eſt, vel durat factum.h.d.Bart.

Quod ait prætor, n Quod ui, aut clam factũ eſt, ad quod tẽpus referat, uideamus:uerum ad præteritum, o an ad præſens. p Quæ ſpecies & apud Iulianum expoſita eſt.Ait enim,in hoc interdicto pſentis tpis ſignificationem accipi debere. q Si tñ r (inqt)ex opere s dánum datũ fuerit: aut dñs,aut is, cuius fundo nocitum erit, ſua impenſa id ſuſtulerit: t utilius u probari, quod Iulianus tentat, ut & damnum ſarciatur, x & impendia reſtituantur.

Hic exponit ſignificationem iſtius uerbi,aut h.d.Bar.

Hoc interdictum complectitur id quodcunque ui,aut clam factũ eſt. Sed interdũ euenit, ut qđ & ui & clã y † fiat,partim ui,& partim clã, in eodẽ opere: ut puta cũ ꝓhiberem, z fundamẽta poſuiſti.Poſtea cum ꝯueniſſem, ne reliquũ opus fieret,abſente, & ignorante me reliquũ opus pfeciſti: uel contrà, fundamenta clàm ieciſti:deinde cætera me prohibẽte ædificaſti.Hoc iure utimur,ut & ſi ui,& clàm factum ſit,interdictum hoc ſufficiat. a

Si tutor uel curator aliquid ui uel clàm fecerit,non tenetur pupillus,uel furioſus de dolo ipſorum, ſed tantum ad patientiam tollendi operis.h.d.

Si tutoris aut curatoris iuſſu factũ ſit: b cum placeat(qđ Caſsius probat) ex dolo tutoris, uel curatoris pupillũ, uel furioſum nõ teneri: c eueniet,ut in ipſum tutorem curatoremque aut utilis actio d competat, aut ẽt utile interdictũ. e Certè ad patientiam tollẽdi operis utiq; tenebuntur pupillus, & furioſus. Et an ignoſcit ſeruo ad noxam, f qui obtẽperauit tutori uel curatori?Nam ad quædam, quę non habẽt atrocitatẽ facinoris, uel ſceleris, ignoſcitur g

c Fuerit.& adhuc eſt, ut ſtatim dices.

d Detrahent. & non tenebuntur interdicto ei, qui poſuit. Accur.

e Vera eſt. de his ſtatuis uaria iura ſunt. dic ergo quia aut in honorem ponentis, aut ciuitatis ſunt poſitæ. ſi ciuitatis dominiũ eſt ciuitatis,ſed quia ponentia intereſt t & i, ſe quod ui aut clam habebit. Si in honorem ponentis, ciuitatis non eſt,ſed ponẽtis. uendere tñ, uel auellere non poteſt, ſed ipſi datur defenſio, & aduerſus poſſidentes actio. ſed ille omnè ageret, qui poſuit:ut ſup.de priuil.cred.l.Aufidius. & de acquirend. rerum do. l. ſtatuas. Acc.

f Statuam. ſepulchri cauſa appoſitam.

g Ornandi. aliàs ornandi.& alias ordinandi.

h Oſtium. ſepulchri cauſa appoſitum.

i Auellat. aliàs euellat: alias appellat, & alias appulerit.

k Effringat. fortè rem aperit. & facit inf.de ſepulc. uio. l. ij. & ſup. proxim.§. & l.nam & ſi. §. ij. Accur.

l Et ridicas. aliàs radices, alias ridicas.

m Hoc interdicto. nec minus lege Aquil.

n Quod ait prætor. ſup. eod.l.j.in princip.

o Ad præteritum. ſi factum eſt, nec durat.

p Ad præſens. quãdo durat.

q Debere. ſ. ſi factum durat.

r Si tamen. licet ad præſens tẽps referatur:tamen &c.

x Sarciatur. per utile interdictum, quod ui, aut clã. ad utrunque ergo tempus refertur, & præſens,& præteritum.

y Et clam. & ita ordina, ut quid fiat partim ui, & partim clam in eodem tempore.

z Prohiberẽ. contra ſup.eod.l. prohibete.§.illud. ſed hic interuenit remiſsio. & ideo non pſeuerauit prohibitio. Acc.

a Sufficiat. ſiue ergo ui tantum, ſiue clam tãtum,ſiue ui, & clam, locum habet hoc interdictũ. & ſic tunc ponitur aut pro &, ut C. de uerbor.ſig. l. eã quidam.

b Factũ ſit. ſiue ui, ſiue clã a ſeruo pupilli.

c Non teneri.contra ſup.qđ in ſtu. l.j. §.ſi.& l.ij. & de tribu.l.iij.§. j. ſed ibi in contractu iuſsit hic in delicto iuſsit tutor,uel curator. & adde quod de hoc not. ſup. de pecu.l. ſumma.§. ſi dolo.& ſup. ne uis fiat ei q in poſſ.l.j.§. in hoc edicto. & ſupra de actio.emp.l. Iulian. §.idẽ Iulian.& facit ſup.de tabu.exhib.l. pen.& de dolo. l.ſed ſi ex dolo. in princi. & inf.de except. do. l.apud Celſum. §.ſi quis non tutor. Ac.

d Actio. in factũ.

e Vtile interdictũ. directum enim interdictum intẽditur cõtra ipſum pupillũ, uel furioſum, cuius nomine iuſsio facta eſt.ar.ĩ.e.l.aut.§.ſi.

f Ad noxam. ut ſi manumittatur, non ſequatur caput. Acc.

g Ignoſcitur. ut & inf.de act. & obl.l. ſeruus.& de reg.iur. l.ad ea.& ĩ.de iniu. l.ſed ſi unius. §. ſi iuſſu,ĩ ſi.& ĩ.ã nox. l.j.§.j.& inf.ad leg. Cornel.

† In P. F. non ſunt hæc,licet interdi.ſit eius cuius ſta.fuerit.

† Ridicas legẽdum, non radices admonet Alcia. lib.ij. parergon. ca. xxvij.ſunt autem ridicæ pali, aut pedamenta uinearum.

† P.F.ſiat partim & partim in eodem opere.

Mand.in Glo.Facu. §. & propinum. in uer.aut.

ſeruis, ſiue dñis, ſiue ijs, qui uice dñorum a ſunt, obtẽperauerint. Qđ & in hoc caſu admittendũ eſt.

Expoſitis uerbis edicti iuriſconſultus hic incipit dicere, cui cõpetat hoc interdictum, vſque ad l. denique. §. ſi colonus. ibi tractat contra quem competat uſque ad finem l. competit. abinde uſque ad fin. tractat quaſdam quæſtiones ordinarias permiſtim. hoc d. Bart.

Si poſtea, q̃ ui, aut clàm factũ ẽ, uenierit fundus: b an uenditor nihilominus c experiri poſsit hoc interdicto, uideamus. Et extat ſnĩa exiſtimantium nihilominus cõpetere ei interdictũ, nec finiri uenditione. d Sed nec ex empto actione erit quicquam præſtandũ emptori ex eo opere, e quod ante uenditionẽ factum eſt. Satis. n. eſſe, quod utique pp hoc opus uiliori prædium diſtraxerit. f Certè & ſi nõ uiliori uendiderit, idẽ erit probandum. Planè ſi poſt uenditionẽ fundi opus factum eſt: & ſi ipſe uenditor experiat̃, quia nondũ traditio g facta eſt, tñ ex empto actiõe emptori tenebitur. h Omne. n. & cõmodum, & incõmodum ad emptorem pertinere i debet. Si fundus k in diẽ addictus ſit, cui cõpetet interdictum? Et ait Iulianus interdictũ Quod ui aut clàm, ei cõpetere, cuius interfuit l opus non fieri Fundo. n. in diẽ addicto, & cõmodũ, & incõmodum oẽ ad emptorẽ (inquit) pertinet ante, q̃ uenditio transferat̃: m & ideo ſi quid tũc n ui, aut clã factũ eſt, quamuis melior ꝑdõ allata fuerit o ipſe p utile q interdictũ habebit: r ſed eã actionẽ ſicuti fructus medio tpe perceptos, uenditi iudicio pręſtare cogendũ ait. Ariſto aũt ſcribit, † poſſeſſori non ſemper eſſe denunciandum. s Nam ſi quis (inquit) fundũ mihi uendiderit, & nec dum tradiderit, & uicinus cũ opus facere uellet, & ſciret me emiſſe, & in fundo morari, t mihi u denũtiauerit x eſſe eum tutũ futurum, quod ad ſuſpicionem clàm facti operis pertineret. quod ſanè uerum eſt. † Ergo y ſi poſt in diem z addictionem factam fundus precario traditus a ſit, purè emptorem interdictum Quod ui, aut clàm, habere. Si uerò aut nondum traditio b facta ſit, aut ẽt facta ſit precarij rogatio: c non puto dubitandum, quin uenditor interdictum habeat. ei

Cornel. de Fal. l. diuus. §. item ſenatus. & inf. de reg. iur. l. is damnum.

a Vice dominorum. quales ſunt tutores, uel curatores. ut ſup. pro emp. l. fundum. §. ſi tutor. Acc.

b Fundus. in quo aliquid ui aut clam factum eſt.

c Nihilominus. i. non ideo minus.

d Nec finiri uenditione. ſic in act. arbo. furt. cæſ. ut ſ. arbo. fur. cæ. l. fin. & interdicto de aqua quoti. & æſti. ut ſup. de aqua quo. & æſti. l. j. §. ſi fundum. Itẽ ſic ſup. fin. reg. l. iudicium.

e Ex eo opere. i. eius operis nomine exacto. ad quod facit ſup. de petit. hære. l. at ubi. Acc.

f Diſtraxerit. ad quod facit ſup. de cõtrahen. empt. l. fundi. & de ſer. expor. l. ſi uenditor. in fin.

g Nondum traditio. ſic ergo traditione facta agit emptor, etiam pro opere ante traditionem facto. Et ſic not. qđ hoc interdictum ſicut act. aquæ plu. arcen. datur etiam ſucceſſori in rem: ut ſup. de aqua plu. arcen. l. ſi tertius. §. ſi quis prius. Arg. cõtra. ſup. de edendo. l. quædam. §. is aũt. hoc tamen plus eſt in actio. aquæ plu. arcen. quia ea agitur pro opere ante uenditionem facto: ut ibi. quod hic non eſt. & ſup. proxim. & ꝑ hoc quidã ſignant eam contrariam. & eſt ratio: quia ibi ad deſtructionẽ operis ex quo damnum timetur in futurum, hic pro dãno præterito: ut & ſup. ead. l. §. quod ait. & facit in eod. titu. de aqua plu. at. l. poſt uend.

h Tenebitur. ad id quod cõſecutus eſt. uel ad act. cedendã: ut & ſup. de contrahen. emp. l. qđ ſæpe. §. ſi res. & inf. de fur. l. eum, qui. in prin. Sed ſ contra ſ. de hære. uen. l. uenditor ex hæreditate. in fi. Sol. ut ibi dixi in ſolutione contrarij dictæ l. eum, qui.

i Pertinere. poſt uenditionem contingens: vt & ſupra de peric. & commo. rei uendi. l. id quod. in princ. & inf. §. Ariſto.

k Si fundus, in quo aliquid ui, aut clam factum fuerit.

l Interfuit. uel quia ſua ſit res, uel quia in ea habebat ius, uel quia poſsideat, uel teneat quoquo mõ: ut & inf. §. Ariſto. §. ſi. & l. quanquam. uel ẽt nõ poſsideat, uel teneat quandoque. ut inf. eod. l. denique. §. ſi ex ſocijs. & l. competit. in prin. Acc.

m Transferatur. i. ante quam conditio melior fuerit allata, qua interueniente res uẽditori reſtituitur: vt ſupr. de in diẽ addi. l. ubi. §. idẽ Iulia. ✱ & l. idẽ. ✱

n Siquid tunc. ſcilicet, qñ uenditio nõ eſt reſoluta.

o Fuerit. ſcilicet, poſtea.

p Ipſe. ſ. emptor.

q Vtile. i. efficax.

r Habebit. quia eius intereſt, uel quia poſsidet.

s Denuntiandum. ab eo, qui uult ædificare.

t Morari. ſciente uenditore, & non cõtradicente: ut C. de acqui. poſſ. l. minus. alias ꝑdo ſum: ut ſup. de acq. poſſ. l. ſi ex ſtipulatione, uel die morabar: quia fueram cã uendendi, non aũt poſſidebã bona, uel mala fide adhuc. Tu die uerius: quod non tradidit quo ad proprietatem: tradidit tamen precario. & quod dicit morari, ſcilicet, precario. pro hoc intra eod. §. ibi, nam & ſtatim &c.

u Mihi. ſcilicet, tantum.

x Denuntiauerit. ſe opus facturum. quod die ut ſup. eodem. l. aut qui. §. ſi quis.

y Ergo. quia & non poſſidenti datur: ergo &c. uel dic, quia tradita poſſeſsione datur emptori, ergo hoc modo tradita competit.

z In diem. id eſt uenditionem factã ſub hoc pacto.

a Traditus. aliàs traditus ſit & alias non ſit. ſ. liberè & abſolute: ſed ut tantum in poſſeſsione eſſet. ſcena ſi nullo modo: vt inf. ibi, nam & ſtatim &c. & dicit ſecundo emptori plus offerenti, uel melius priori: cui ſub dicto pacto fuit uendita. Accur.

b Traditio. ad transferendum dominium, nec precarij rogatio.

c Rogatio. non tamen traditio. Accur.

✱ aliàs eſt l. ſi ex duobus. eo. ti. aliàs eſt §. idẽ Iulianus. eo. titu. ſi ex duobus.

✱ aliàs l. eum qui. §. melior. uerſi. idẽ ait.

† Pan. F. non poſſeſſori eſſe denuntiãdum.

† Ego, in F. F.

Ad empto-

enim cōpetere debet, et ſi res ipſius periculo nō ſit. Nec multū facit, qđ res emptoris periculo eſt. Nā & ſtatim poſt uēditionē contractā periculū ad emptorē [a] ſpectat: & tñ ante, quàm ulla traditio fiat, nemo dixerit, interdictum ei competere. [b] ſi tamen precario ſit in poſſeſsione: uideamus, ne [c] (q̃a intereſt ipſius, qualitercunq; poſsidet) iam interdicto uti poſsit. [d] Ergo & ſi cōduxit, multò magis, Nā & colonū poſſe interdicto experiri, in dubium non uenit.

Planè ſi poſtea, quā melior cōditio allata eſt, [e] aliq̃d operis ui, aut clam factū ſit, nec Iulianus dubitat interdictū uēditori cōpetere. Nā & inter Caſsium, & Iulianū de illo, qđ medio tēpore [f] accidit, quæſtio eſt: [g] nō de eo opere, qđ poſtea cōtigit. Si ita p̃diū uenierit, ut ſi diſplicuiſſet, inemptū eſſet: facilius [h] admittimus, interdictum emptorē habere, ſi modo eſt in poſſeſsione. [i] Et ſi reſciſſio emptionis in alterius [k] arbitrium conferatur: idem erit probandum. Idemque eſt, & ſi ita ueniſſet, ut ſi aliquid eueniſſet, [l] inemptum eſſet prædium. Et ſi forte commiſſoria [m] uenierit, idē erit dicendum. Idem Iulianus ſcribit, interdictū hoc non ſolum domino prędij, [n] ſed etiam ijs, quorum intereſt opus factum nō eſſe, competere.

Venuleius lib. ij. interdictorum. XII.

QVanquam autem colonus, & fructuarius fructuum nomine in hoc interdictum admittantur: [o] tamē & domino id cōpetit, ſi quid præterea eius interſit.

Vlp. li. lxxj. ad edi. XIII.

DEnique ſi arbores in fundo, cuius uſusfructus ad Titium pertinet, ab extraneo, uel proprietario ſucciſę fuerint: Titius & lege Aquilia, [p] & interdicto, [q] Quod ui, aut clam, cum utroque eorum rectè experietur. Labeo ſcribit, ſi filio [r] tuo prohibente

a Ad emptorem. ut inſti. de emp. & uend. §. cum autem. & ſup. proxi. §. ſi poſtea.

b Competere. emptori. uenditori enim cōpetit, ſed tamen uenditor cogitur cedere interdictum emptori: ut ſup. §. ſi poſtea. in fine.

c Ne. id eſt, an.

d Poſsit. quaſi dicat pōt: ut in princ. iſtius. §. Ariſto. & in uer. ſi uerò.

e Allata eſt. poſſeſsione ex toto ablata priori emptori. Accur.

f Tempore. aliàs eo opere. Accurſi.

g Quæſtio eſt. & ſoluta: ut ſup. §. proxi. Accur.

h Facilius. quàm ſuperiori caſu. Ac.

i In poſſeſsione. qualitercunq;: ut ſ. § proxi.

k In alterius: ut ſi placuerit alteri ſocio meo.

l Eueniſſet, ut ſi nauis ex Aſia uenerit.

m Cōmiſſoria. ut ſi pretiū non ſoluatur infra certum tēpus, res ſit inempta. Ac.

n Prædij. facit ſ. ſi ſer. uen. l. & ſi forte. §. ſciendum.

o QVanquam. Admittātur. ſ. cod. l. ſi alios. §. notauimus. contra. Solu. hic loquitur cum quid circa ſolum factū eſt, & læditur domin9 in fructibus, & alijs: ibi uero cum fructus tātummodo tanguntur. & facit. ſ. ad legem Aquil. l. ſeruus ſeruū. §. inquit lex. & ſ. eod. l. cōpetit. in princ. & ſup. l. p̃xi. §. fundus.

DEnique. principium huius legis cōtinuatur cū fine caſus præcedentis. [Labeo ſcribit.] Feciſti opus in fundo patris mei me prohibente. tu uideris feciſſe perinde ac ſi pater meus prohibuiſſet: & ſic patri meo, & mihi interdictum hoc competit. quod expone ut in gloſ. Secundo dicit, in fundo peculiari mei filij non caſtrenſis peculij, uel quaſi, feciſti opus clam propter me filium: non competit interdictum quod clam factum eſt, cum celatio quo ad me filium pro nō facta habeatur. Tertio dicit: unus ex ſocijs arbores fundi communis incidit, tenetur hoc interdicto ſocio ſuo, cum eius interſit. hinc eſt, quod ſi animo donandi cōceſſi tibi incidere arbores fundi mei: & ante, quam incideres, alius incidit: habes hoc interdictum contra incidentem. Item ſi ex cauſa emptionis, uel ex alio cōtractu ceſſeram tibi incidere. Itē & hæredi datur hoc interdictū pro opere facto in fundo hæreditario, etiā ante aditam hæreditatem. nec obſtat quod nemo erat dominus fundi tempore operis, & pro opere facto in ſepulchro, quod tamen nullius eſt, competit hoc interdictum ei ad quem ius ſepulchri ſpectat. plus etiam dicit, ſcilicet quod hæreditas iacens locum domini obtinet. [Si colonus.] Colonus meus fecit opus ui, uel clam: ſi quidem me uel ratum habente, uel uolente, teneor hoc interdicto: ſicut & ſi procurator meus feciſſet me uolente, uel ratum habente. hinc eſt, ſi colonus meus arborem de qua erat controuerſia inter me, & uicinum, incidit: ſi quidem me iubēte, teneor hoc interdicto ad patientiam, & impenſam: & etiam colonus ad prædicta tenetur. ſi autem me non iubente fecit, teneor patientiam pręſtare. colonus autem ad utrunque tenetur; ſcilicet ad impenſam, & ad patientiam. Idem eſt in ſeruo. nam ſi ſeruus meus fecit opus me ignorante, & eum ſeruum uēdidi, teneor ad patientiam tantum: emptor autem tenetur uel ad impenſas, uel dare ſeruum pro noxa. imo ipſe ſeruus factus liber, tenebitur. & ut breuiter dicam, poſſeſſor loci, in quo factum eſt opus ui, uel clam eo ignorante, uel inuito tenetur hoc interdicto, ut patientiam præſtet. Sed pone quod locaui tibi agrum, ut uites ibi ponas, ſiue plantes, & tu lapides de hoc agro remouiſti, & in prædium uicini poſuiſti me ignorante: teneor ad patientiam tantum, ſcilicet, ut patiar reponi lapides in iſto fundo, uel ut cedam actionem, ſi quam ob hoc habeo contra illum colonum. colonus autem tenetur etiam ad impenſas. & hoc dicit hic §. cum lege ſequenti, & princ. leg. ſequentis. Franciſcus Accurſij.

p Et lege Aquilia. utili: ut ſupra, ad legem Aquil. l. Item Mela § final. & argumen. infra arb. furt. cęſa. l. prima. Accurſius.

q Interdicto. utili. nam & unde ui habet utile: ut ſupra, de ui, & ui armata. lege tertia, §. unde ui. & facit infra, de furtis. leg. inter. §. ſecundo, & tertio. & ſupra, quibus modis uſusfructus amittatur. lege, ſed interdictum.

r Si filio tuo. aliàs non eſt in textu uox, tuo.

Factum

opus factum ſit, [a] & te habere interdictũ, † aç ſi te prohibente opus factum eſſet: & filium tuũ nihilominus. [b] Idẽ ait aduerſus filiumfamilias, in re peculiari [c] neminẽ clã uideri [d] feciſſe. Nãque ſi ſcit eũ filiũfa. eſſe, nõ uidetur eius celãdi gratia feciſſe quẽ certum * eſt, nullã ſecũ [e] actionẽ habere. Si ex ſocijs communis fundi unus arbores ſucciderit, ſocius cũ eo hoc interdicto experiri põt: [f] cũ ei ꝯpetat, cuius intereſt. Vnde apud Seruiũ amplius relatũ eſt, ſi mihi ꝯceſſeris; [g] ut ex fundo tuo arbores cædã, deinde eas alius ui aut clàm ceciderit: hoc iterdictũ mihi competere: quia ego ſum * cuius intereſt. qđ facilius erit admittendũ, ſi à te emerim, uel ex alio ꝯtractu [h] hoc ꝯſecutus ſim, ut mihi liceat cędere.

Quæſitũ eſt, ſi cùm prædiũ interim nullius eſſet, aliquid ui, aut clàm factũ ſit: an poſtea domino ad aliquẽ deuoluto, interdicto locus ſit: utputa hęreditas iacebat: poſtea adijt hæreditatẽ Titius: an ei interdictũ cõpetat? Et eſt apud Iulianũ * ſępiſſimè relatũ, hoc interdictũ hæredi cõpetere eius, [i] quod ante aditam hæreditatem factum ſit. Nec referre Labeo ait, quòd non ſcierit, [k] qui hæredes futuri eſſent.

Hoc enim poſſe quem cauſari etiam poſt aditã hæreditatẽ. Ne illud quidẽ obſtare Labeo ait, qđ eo tẽpore [l] nemo dominus fuerit. Nam & ſepulchri dñs nemo fuit: & tamẽ ſi qđ in eo fiat, experiri poſſum [m] Quod ui, aut clã. Accedit his, qđ hæreditas [n] dñi locũ obtineat. Et rectè dicetur, hæredi quoq; cõpetere, & cęteris ſucceſſoribus: ſiue anteq̃ ſucceſſerint, ſiue poſtea ſit aliqđ ui, aut clã admiſſũ.

Hic iuriſconſultus incipit tractare cõtra quem datur hoc interdictum. Bartolus.

Si colonus meus opus fecerit: ſi quidem me uolente, uel ratum habente, perinde eſt atque ſi procurator meus feciſſet: in quo placet, ſiue ex uoluntate mea fecerit teneri me: [o] ſiue ratum habuero qđ procurator fecit. [p] Iulianus ait, Si colonus arborem, de qua controuerſia erat, ſucciderit, uel qđ aliud opus fecerit: ſi quidem iuſſu domini [q] id factum ſit: ambo tenebuntur, nõ * tantum, ut patientiam [r] præſtent, ſed ut impenſam quoque ad reſtituẽdũ ꝑbeant. Si aũt dominus nõ iuſſerit, colonus quidẽ tenebitur: ut patiẽtiã & impenſam ꝑſtet: dominus uerò nihil amplius, quam patiẽtiam [s] præſtare cogendus erit.

Iulianus libro lxviij. Digeſtorum XIIII.

NAm & ſi ſeruus meus ignorante me opus fecerit, eumq; uẽdidero, uel manumiſero: mecum in hoc ſolum agi poterit, ut patiar opus tolli: cum emptore autẽ ſerui, ut aut noxæ dedat: [t] aut

---

† At ſi te, in Pan. F. ſed hic rectius.

* P. Fl. certus.

* P. Fl. ſim.

* P. Fl. viuianun.

*Tantum, non eſt in P. Fl. et ex põit Ani. Aog. nõ ꝑ non tantũ li. 2. cap. 1.

---

[a] Factum ſit. & ſic ab aliquo extraneo.

[b] Nihilominus. Sed nunquid patre præſente? Reſp. nõ. ſed abſente: ut ſup. de iud. l. ſi longius. & ꝭ. de iniur. leg. ſed ſi unius. §. filiofamilias.

[c] In re peculiari. non caſtrenſi, uel quaſi, ſed alia.

[d] Videri. ergo interdicto iſto ex ea parte qđ clam filius agere non potuit, etiã patre abſente, ſed ex ea parte qđ ui, habet locum, & datur patri, & filio: ut ſup. proxi. Accur.

[e] Secum. facit ſup. de pecu. l. eo tempore. in prin. & ꝭ. iud. ſolui. l. uir. bonus. ſed certè imò habet hoc interdictũ locũ etiam iure ueteri: ut ꝭ. de act. & oblig. l. filiusfamilias. quæ eſt contra. Sol. hic de directo, ibi de utili. uel hic nullũ habet, ſecundum Labeonem: ſecus ſecũdum quoſdã alios. uel neſciebat filiusfami. qui opus fecerit. unde non eũ, ſed patrem celare uoluit. arg. ſup. eod. l. aut qui. §. ſi quis dũ. uel nõ habet ut poſſit exercere contra patris uoluntatem: habet tamen ſibi q̃ſitã quã exercebit patre conſentiente, uel abſente, uel etiam præſente, & ulli: ut ꝭ. de iniur. l. ſed ſi unius. §. filiusfa. uel in contrario habet ex ea parte qđ ui, non ex ea quod clã: ut hic. uel habet ad exercendum in abſentia patris, patri tamen quæſita eſt hoc caſu, ut ſup. de iudic. l. ſi longius. §. j.

[f] Poteſt. etiã communi diui. ut ſup. cõmu. diui. l. & ſi non omnes. §. uenit. idẽ ergo. ſi aliud opus. & facit ꝭ. de furtis. l. ſi ſocius. & ſup. eo. l. ſi alius. §. notanimus. ſed edictum de oper. noui nũ. locum non habet: ut ſup. de oper. noui nuntia. l. j. §.

hoc interdictũ quæ eſt contra.

[g] Conceſſeris. aliàs conſenſeris, & aliàs conceſſeris. ſ. cauſa donationis.

[h] Et alio contractu. quàm dona. de quo primo dixit. & tamen non poſſidebam. nec enim dominus eram adhuc: ut ſup. de don. l. qui ſaxum.

[i] Eius. ſ. operis.

[k] Non ſcierit. faciens opus clam, uel etiam ui ab aliquo prohibitus. & facit ꝭ. tit. ij. l. quęſitũ. §. quod à Titio.

[l] Eo tẽpore. quo faciebat opus. & facit ſup. de rer. di. l. ſ. & ſup. ad le. Aquil. l. ob id. Accur.

[m] Poſſum. ſcilicet ego, ad quem ius ſepulchri pertinet: ut ſup. eod. l. is q in puteum. §. ſi quis de monumẽto. & ꝭ. de ſepul. uio. l. ij.

[n] Hæreditas. ut & ſup. de uſuca. l. hęres. & l. hæreditas. & C. depoſi. l. cum hæreditas. Accur.

[o] Teneri me. ſed & colonus tenebitur: ut ꝭ. proxi. §.

[p] Habuero. aliàs habuero, quaſi ea fecerim, quæ procurator &c. i. feciſſe intelligendus ſum: aliàs eſt cancellatũ; ea fecerim, & in idẽ recidit. & facit ſup. e. l. non qui. §. ſimiliter. & quod ibi no. & ꝭ. proxi. §.

[q] Domini. qui ius imperandi non habuit aliàs ſolus iobens: ut in arg. l. cõtra. ſup. ad legẽ Aquil. leg. liber homo. in princip.

[r] Patientiam. ſ. tantum.

[s] Quam patientiam nouũ opus tolli: ut & ſup. de aqua plu. arc. l. quãquam. § idem Iul. & l. ſi colonus. & ſup. ne qđ in loco publ. l. ij. §. reſtituas. & de alie. iud. mu. cauſa fac. l. iij. §. item.

[t] Nam & ſi ſeruus. Dedat. ut ſup. de aqua plu. arc. l. ſi tertius. §. Celſus. cõtra. ſolu. ut not. ꝭ. l. ſi alius. in princ.

in princip. Accur.

Semper. CASVS. Hoc principiū huius legis, uſq; ad §. ſi in ſepulchro, uide in fine caſus, præced. q. a ibi continuatur. [Si in ſepulcro.] Si iuſſu meo terram poſuiſti in ſepulchro alterius, teneor hoc interdicto. ſi autem iuſſu pluriū hoc feciſti, poteriſ cum uno agi inſolidum, & cum ſingulis agi: pro partibus tamen. ſi autem quilibet per ſe propoſuerat iubere, tandem iuſſerunt per unum fieri: ſinguli tenentur inſolidum, & uno ſoluente non liberantur. poſſunt etiam conueniri actione ſepulchri uiolati. [Hoc interdictum.] Hoc interdictum datur in hæredes ad id quod ad eos peruenit. & intra annū datur a tēpore operis completi, ſiue a tempore quo deſijt laborari. & hic ānus currit ſcienti opus factum, non ignoranti, licet opus ſit factum. & dat exempla qualiter poteſt ignorari opus factum in hoc interdicto. Qui agit hoc interdicto contra facientem opus, conſequitur operis deſtructionem ultra oē intereſſe, quod habuit occaſione operis facti: ut agens hoc interdicto reſtituatur in priſtinum ſtatum: unde ſi ſeruitus, uel uſuafruct. fundi eſt amiſſa per hoc opus emendari debet intereſſe, uel per iuſiurandum actoris, uel iudicis officio taxatione facienda. Poſtea dicit: q. ſi poterat deſtruere opus, quod feceras ui, uel clā, per quod lædor ego uſufructuarius, ut quia poſſideat agrū in quo erat factum opus, ſi deſinat poſſidere dolo, uel culpa. adhuc tenet perinde ac ſi poſſet deſtruere. Vltimo dicit: ſi aliqua actione agit, & conſequitur intereſſe ſuū occaſione facti operis, hoc interdictum amodo non habebit: ut puta ſi egit ex locato, uel pro ſocio contra conductorē, uel ſocium qui fecit opus in fundo conducto, uel communi, per quod opus deterioratus eſt ager. Franciſ. Accur.

impenſam, quæ in reſtitutione facta fuerit, præſtet. ſed & cum ipſo manumiſſo rectè agi poterit.

Vlpia. li. lxxj. ad edi. XV.

Semper aduerſus poſſeſſorē operis hoc interdictū competit. idcircoque ſi quilibet inſcio, uel etiam inuito me opus in fundo meo fecerit, interdicto locus erit. a

Locator non tenetur de eo, quod conductor ui, uel clàm fecit, niſi ad ſolam patientiam operis reſtituendi.

Is, cui fundum paſtinandum b † locaueras, lapides ſuſtulit: & in uicini prædium proiecit. Ait Labeo, te quod ui, aut clàm non teneri: niſi id tuo iuſſu factum ſit. Ego conductorem teneri puto: locatorē c autem nō aliàs, niſi aut patientiam præſtare poſſit: d aut aliquam actionem habeat, quam præſtet. e cæterum teneri non oportet. f Si in ſepulchro † alieno terra congeſta fuerit iuſſu meo, agendum eſſe quod ui, aut clàm mecū, g Labeo ſcribit: & ſi communi conſilio pluriū factum id ſit: licere uel cum uno, uel cum ſingulis h experiri. Opus. n. ꝙ a pluribus ꝓ indiuiſo factū eſt, ſingulos inſolidū obligare. i Si tñ ꝓprio † quiſq; eorū hoc fecerit ꝯſilio: cū oibus eſſe agendū: ſ. inſolidū. Itaq; k alter cōuentus alterum nō liberabit: l quinimò perceptio ab altero. m Superiore n etenī caſu alterius ꝯuentus alterū liberat. Præterea ſepulchri quoq; uiolati o agi pōt. Hoc interdictū in hæredē cæteroſq; ſucceſſores datˀ in id, ꝙ ad eos ꝑuenit: p & poſt annum non competit. q Annus aūt cedere incipit, ex quo id opus factum perfectum eſt, aut fieri deſijt, licet perfectū non ſit. alioquin ſi a principio operis cœpti annū quis numeret, neceſſe eſt cum ijs, qui opus tardiſſimè facerent, ſępius agi: r Sed ſi is ſit locus, in quo opus factum eſt, qui facile non adiretur, s utputa in ſepulchro, quod ui aut clàm factum eſt, uel in abdito t alio loco.

a Locus erit. ut præſtem patientiam: ut ī. l. competit. §. in ſumma. & ī. eo. l. deniq;. in fin. & facit ad hoc quod inuitus per alium obligetur: ut ſ. de pecu. l. ſi quis ſeruum. §. etiam.

b Paſtinandum. i. ut nouas uites poneret.

c Locatorem. non iubentem, nec ratum habentem.

d Poſſit. tunc ad patientiam.

e Præſtet. id eſt cedat. & fortè locati: uel fortè ad pœnam quam promiſerat mihi, ſi tale opus faceret, cū fortè ad ſimilem uim teneatur uicino.

f Non oportet. ſcilicet ſic ut ſuis ſumptibus inducat lapides in fundum ſuum.

g Mecum. facit ſup. e. l. is qui in puteum. §. ſi quis de monumento.

h Cum ſingulis. ſeparatim: quia plura ſunt delicta.

i Obligare. ut poſſim aliquem eorum inſolidum conuenire: ut infra de furtis, l. uulgaris, §. ſi duo. ſed cum omnes conuenio, cum ſingulis experiri pro partibus uideor. ad quæ facit. inſt. de uerbo oblig. l. in executione. §. ij.

k Itaque. quia unū eſt delictum à pluribus commiſſum: itaque &c.

l Non liberabit. eo caſu, cum proprio cōſilio quiſque hoc facit.

m Ab altero. ſcilicet non liberabit hoc caſu quando proprio conſilio fecerunt. Sed aliud in ſuperiori caſu. uel dic in ſuperiori caſu ſola conuentione alios liberari: ſecundo ſola perceptione ut argu. ſupra de his qui deiec. uel effu. l. perceptione. & facit ſupra quod fal. tut. auth. l. nouiſſime. §. fin. & l. ſeq. & ſupra de pec. l. ſi ex duobus. §. ſed & ſi, uerſi. ſed licet. & ſup. quod metus cauſ. l. ſi cum exceptione. §. final. & l. ſeq. & de ui, & ui ar. l. j. §. quoties. & de tu. & ra. di. l. ſi ex duo. & de leg. j. l. ſi ex toto. §. j. & C. de condict. furt. l. j. Accur.

n Superiore etenim caſu. quando communi cōſilio, quod eſt quando conuenerunt, ut per unum facerēt, uel etiam nullus eorum ſine alijs feciſſet, ſed proprio cōſilio dicuntur facere, quando omnes fecerunt: & quilibet per ſe facere proponebat. ad quod eſt ſ. de iuriſdic. om. iudi. l. ſi familia.

o Sepulcri quoque uiolati. & criminaliter, & ciuiliter per actionem in factum: quæ datur in centum aurea. ī. de ſepulc. uio. l. prætor. ſ. reſpon. & §. j.

p Peruenit. ut arg. ſup. de calum. l. in heredem.

q Non competit. ut & ſup. de aqua pluuia arcenda. l. Atteius. & ſup. eod. l. j. primo reſpo.

r Sępius agi. ideſt ſæpe poſſe agi prius, quàm fieret: quod incongruum eſſet ut ageretur ante, quam opus fieret. Accur.

s Non adiretur. ab illo cuius erat. Accur.

t In abdito. id eſt, in abſconſo.

Quod

† Paſtinari quid ſit, explicat Collumella lib. iiij. rei ruſt. c. xxviij.

1 Mandoſ. in Gl. Facul. §. Ac etiam. in uer. præſtet ad fi. & in illa glo. quot modis præſtet accipiatur.

† Iſte. §. eſt ſingu. ſecundum Bart. hic adhoc quod licet pro uno furto a tota familia meorum ſeruorum commiſſo ſim obligatus tantū pro uno furto, ut ꝓ uno delinquente: tamen hoc eſt uerum quando cōmuni uoluntate, & cōſilio furtū factū eſt. Secus autem ſi quilibet. de familia motu proprio furtum fecerit, quia tunc ſunt plura furta. & ut ꝓ pluribus furtis ego ſum obligatus. Bo.

† Pande. ſ. quis eorum.

a Quod factum eſt. facit ĩ. proxi. §. & C. de excuſa. tut. l. quinquagiota. & ĩ. de ædil. edic. l. quod ſi nolit. §. ſi quid ita. & ſup. quādn act. de pec. eſt anna. l. j. §. annus. & C. qui admit. ad bon. poſ. l. quicunque. & ſupra. de calum. l. aonus.

k Culpam quoq;. imò & ſi ſine dolo, & culpa amiſerit poſſeſſionem, tamē ad intereſſe damnādus eſt: ut ſupra de ui, & ui arma. l. ſi ui me. ij.

l Quæ tamen. i. cuius culpæ intereſt. Accur.

m Iudicis. ſ. ciuiliter, ſi actor non poſſit, uel nolit iurare in litem. arg. ĩ. eo. §. in hoc interdicto. in fine.

ſed ſi ſub terra fieret opus, uel ſub aqua, uel ſub cloaca aliquid factum ſit: ēt poſt annum cā cognita cōpetit interdictū de eo, qđ factū eſt. [a] Nā cā cognita annua exceptio eſt remittēda: hoc eſt magna & iuſta cauſa ignorantiæ interueniente.

Licet interdictum illud ſit annale ſicut alia interdicta prætoria: tamen non currit ei, qui reipublica cauſa abeſt: ſed reuerſus habet annum integrum & ponit ſimile in minore. hoc dic.

Si quis reipublicę cauſa abfuiſſet, [b] deinde reuerſus interdicto qđ ui, aut clàm uti uellet: uerius eſt, non excludi eum anno: [c] ſed reuerſum annū habere. Nā & ſi minor annis uigintiquinq; reipublicę cā abeſſe cœperit, deinde maior effectus ſit, dū abeſt republi. cā, futurum eſt, ut ex quo redit, annus ei cōputet, nō ex quo impleuit uiceſimū quintum annū. & ita Diuus Pius & deinceps omnes principes reſcripſerūt. In hoc interdicto tanti lis æſtimatur, quanti actoris intereſt id opus [†] factum nō eſſe. [d] Officio autem iudicis ita oportere fieri reſtitutionē [e] iudicandum eſt, ut in omni cauſa eadem conditio ſit actoris, quæ futura eſſet, ſi id opus, de quo actum eſt, neque ui, neque clàm factum eſſet. Ergo nonnunquam [f] etiā dominij ratio habenda eſt: ut puta ſi propter hoc opus, quod factum eſt, ſeruitutes amittantur, aut uſusfructus intereat. [g] qđ non tantum tunc eueniet, cum quis opus ædificauerit, uerùm ēt ſi diruiſſe [h] opus proponatur, & deteriorem conditionem feciſſe uel ſeruitutum, uel uſusfructus, uel ipſius proprietatis, ſed quod interfuit, aut per iuſiurandū, quod in litem actor iurauerit: [i] aut ſi iurare non poſsit, iudicis officio æſtimandum eſt.

Qui dolo facit, quò minus poſſit, cenſetur tamen poſſe. h. d.

Eum autem, qui dolo malo fecerit, quo minus poſsit reſtituere: perinde habendum, ac ſi poſſet. [k]

Culpam quoque in hoc interdicto uenire, erit probandum: quę tamē [l] arbitrio iudicis [m] æſtimanda erit.

Qui alia actione conſequitur intereſſe, hoc interdictum non habet. hoc dicit.

Quia autem hoc interdictum continet id, quod intereſt: ſi quis alia actiōe fuerit cōſecutus id, quod interfuit, [†] opus non eſſe factum: cōſequens erit [n] dicere, ex interdicto nihil eum conſequi oportere.

Paulus libr. lxvij. ad edictum. XVI.

Competit hoc interdictum etiam ijs, qui non poſsident, [o] ſi modò eorum intereſt. Si quis ui, aut clam arbores non frugiferas [p] ceciderit, ueluti cupreſſos:

b Abfuiſſet. per annum.

c Anno. ut & ſupr. pxi. §. & ſup. de bo. poſ. ſecundū tab. l. qui ex liberis. §. j. & C. de reſtit. mi. l. j. & ij. & iij. & de temp. in integ. reſt. l. j. ſecus autem in eo, qui neceſſaria cauſa tantum abfuit: ut ſupra, de min. l. Papinianus. lib. ij. reſp. att, exuli. Acc.

d Non eſſe. facit quod notaui ſup. ne quid in loco publ. l. ij. §. hoc interdictum. & §. interdictum.

e Reſtitutionem. i. deſtructionem.

f Nonnunquam. ſed multoties. Acc.

g Intereat. facit ad hoc ĩ. de uerbo. ſign. l. cum prætor. & ĩ. de uſu. l. uideamos. ij. §. in interdicto. & ĩ. eod. l. ſi opus. §. ſi. & ſup. quod metus cau. l. ſi cum exceptione. §. j. & l. metum. iij. §. ex hoc. uer. ſed ſi uſusfruct. & ſup. de ui & ui ar. l. ſi plures. §. deiectum. Accur.

h Diruiſſe. alias diruiſſe. & alias deſeruiſſe.

i Iurauerit. argu. quòd actor non habet neceſſe probare intereſſe ſuum, quod petit: ſed tantum ſacramento habet illud declarare. ad quod facit C. unde ui. l. ſi quando. & hoc accipe quando pro dolo: ſecus ſi pro culpa: quia tunc legitimè eſt probandum: ut inſtitu. de uerbo. obli. §. fina. & facit ad hoc iuramētum. infra. de fur. l. in actione. §. de ueſte. & ſupra. de in litem iur. l. j. & ſupr. de rei uen. l. qui reſtituere. & l. quod ſi poſſeſſor. & ſupra de petit. hære. l. ſed & ſi lege. §. perinde. uerſi. hæc uerba. & ſup. ne quid in loco publ. l. ij. §. hoc interdictum. & ĩ. de reg. iur. l. qui dolo.

n Eſt. ut argu. ſup. man. l. ſi procuratorem. §. mādati. & ĩ. de ſol. l. quoties.

Competit. CASVS. Hoc interdictū datur etiam nō poſſidenti, ſi modo eius interſit: & da exēpla: ut ſup. eo. l. quanquā. & l. deniſque. §. ſi ex ſocijs. Secundo dicit: qui incidit arbores fundi non producentes fructus, ut cupreſſum, tenet hoc interdicto dño fundi, non fructuario: niſi fructuarius habebat ex his amœnitatem. Tertio dicit: qui fecit opus ui, uel clam, ſi illud opus poſſidet tenetur ad patientiam, & impēſam: ſi non poſſidet, ad impenſam tantum. ſed ille qui poſſidet, & non fecit, patientiam tm̄ debet pſtare. Quarto dicit: qui fecit opus in meo fundo inquilino meo phibente, habeo hoc interdictū. Quinto dicit: qui ſyluam meam immaturam incidit, hoc interdicto tenetur: ſecus ſi maturam. Sexto dicit: ſi cum uellem facere opus in tuo, feci quod tunc tēporis poteſtas te uocaret in ius, ut ſic interim poſſem facere, clam uideor facere. & ſic hoc interdictū cōpetit cōtra me. Vltimo dicit, filius locauit fundum Titio: uenit quidam & incidit arbores fundi, tenetur hoc interdicto illi filio. & h. d. hæc lex cum duabus legibus ſeq. Franc.

o Qui non poſſidēt. ut & ſup. e. l. quāquam. & l. denique. §. ſi ex ſocijs. Accurſius.

p Non frugiferas. id eſt, non ducentes fructus.

† Factum eſſe, in P. Flo.

† Opus nō eſſe nū factum in P. Flo.

Amœni-

a Amœnitas. quia multũ redolent. Sed ar. contra. ſ. ſi quid in frau. par. l. j. §. ſed ſi rem. uer. aliàs.
b Geſtationem. i. ſtipulationem.
c Interdicto locum. ut & ſup. eo. l. denique. In prin.
d Nec poſſidet. nec dolo fecit quo minus poſſideat: ut ſ. l. proſi. §. pen. & facit. ſupr. de aqua plu. arc. l. ſed uenditor. & ſup. quod met. cauſ. l. ſi cum ex. §. ſed & ſi culpa. & ſ. de alie. iud. l. iij. §. item.

i Periculũ. puta aliq̃d triſte nũciãs, ut arg. ſ. de eo per quẽ fac. eſt. l. j. §. ij. & facit. ſ. e. l. ſi immaturã. §. pe. Ac.
k Iactantis. ut ſup. eod. l. j. §. ſed & ſi quis.
l Deſinit. quia non eſt res in eodem ſtatu: imò mutatur. Accurſius.

ǂ Quid ſit geſtatio, pulchrè Budęus ſupra de ſerui. ruſt. pdio. l. q. ſella.

domino dũtaxat cõpetit interdictũ. Sed ſi amœnitas a quædã ex huiuſmodi arboribus præſtet, poterit dici & fructuarij intereſſe pp uoluptatem, & geſtationem: b & eſſe huic interdicto c locũ.

Hic §. ponit tres caſus, quos poteris perpẽdere ex textus elegantia punctus bene: & clara erit litera.

In ſumma, qui ui, aut clàm fecit, ſi poſſidet, patientiam, & impẽſam tollẽdi operis: qui fecit, nec poſſidet, d impẽſam: q poſſidet, nec fecit, patientiam tantum debet.

Idẽ li. l. ix. ad edi. XVII.

INterdictum Quod ui, aut clàm per quemuis e domino acquiritur, licet per inquilinum.

Celſus libr. xxv. Digeſtorum. XVIII.

SI immaturam ſyluam cęduã cęciderit quis, interdicto Quod ui, aut clàm tenetur. Si maturã ſimiliter cæduam, neque damno dominus affectus eſt, nihil preſtabit. f

Nõ abſurdè rñſum eſt, ſi magiſtratũ rogaſſes, ut aduerſarium tuũ adeſſe ad iudiciũ iuberet, ne opus nouum tibi nuntiaret: clàm uideris opus g feciſſe, quod interim feceris.

† Interdictum h Quod ui aut clã, competere filio familias colono arboribus ſucciſis, Sabinus ait.

Pau. xxiij. ad ab. XIX.

† VIm facit tam is, qui prohibitus fecit, quàm is qui quò minus prohibeatur, conſecutus eſt periculũ. i puta aduerſario denuntiãdo, aut ianua, puta præcluſa. Prohibitus aũt intelligitur quolibet actu ꝓhibentis, id eſt, uel dicentis ſe prohibere, uel manum opponentis, lapillumve iactantis k prohibendi gratia. Tandiu autem uim faciet prohibitus, quandiu res in eodem ſtatu permanebit. nam ſi poſtea conuenerit cum aduerſario, deſinit l ui facere. Item ſi prohibiti hæres, uel is, q ab eo emerit, ignorãs cauſam præcedẽtem, fecerit: dicendum eſſe Pomponius ait, nõ icidere m eũ in interdictum. Quod in naue fit, uel in alia qualibet re, uł ampliſſima, mobili tamen, non cõtinetur n hoc interdicto. Siue in priuato, o ſiue in publico opus fiat, ſiue in loco ſacro, ſiue religioſo, interdictum competit.

Pomponius libro xxj. ad Sabinum. XX.

SI opus, p quod quis

e INterdictum. Per quemuis, ſ. prohibentem: ut ſup. eod. l. prohibere.

f SI immaturam. Præſtabit. facit. ſ. ad leg. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi olimam. & §. eodem & in ſylua. & §. ſi ſalictum, & inf. de uer. ſig. l. ſyluam. & ſup. eod. l. ſi alius. §. ſi quis. in fin.

g Opus. facit ſupr. eo. l. j. §. quid ſit ui. & §. ſed & Ariſto.

h Interdictum. uel dic quod ſilius erat colonus. uel dic qđ cõpetit filio ſi ſuccedatur colono filij: ut ſup. eo. l. quanquam. & facit inf. de act. & obli. l. filiuſfamilias. Sed contra. ſupr. eod. l. denique. §. j. Sol. hic celare filium uoluit, ibi non. uel hic loquitur de re, quæ ſpectabat ad damnum filij, ſupra de re patris. uel hic ex ea parte, quod ui, non ex ea quod clam: ut ibi. Accur.

VIm facit. CASVS. Vi dicitur facere opus qui prohibitus facit, uel qui dolo facit quo minus ꝓhiberetur: ut pronuntiando aduerſario aliquid triſte: uel claudendo oſtium aduerſarij, ita quod aduerſarius non potuit exire ad prohibendum. Secundo dicit: qualitercunque quis ſit prohibitus opus facere, uel per uerba, uel per lapilli iactum, ui dicitur facere, & eo uſque donec res in eodem ſtatu durat. i. donec aduerſarius in ædificando conſentiat: hæres autem prohibitus, ſi in ædificando procedat, ignorans de prohibitione facta deſuncto. non tenetur hoc interdicto. De opere autem quod ſit in naui, uel alia re mobili licet fiat ui, uel clam ceſſat hoc interdictum. ſi autẽ fiat in ſolo, ſiue in publico ſiue in priuato, uel religioſo uel ſacro, & fiat ui, aut clam, habet locum hoc interdictum. Fran.

† Haloander hunc §. uice legis habet ſic, Vlpianus libro lvij. ad edictum.

m Non incidere. nam & in hoc caſu uidetur res mutata. Sed contra. ſup. de ope. no. nun. l. pe. Sol. non tenetur ut hic, ut pęſtet impenſas: tenetur tñ ad patientiam, ut ibi. Item cõtra. ſu. de op. no. nũ. l. nõ ſolum §. ſi. Sol. ibi ſciuit, uel ſcire potuit, hic ignorauit uel aliud eſt in hoc ĩterdicto, aliud in op. no. nun. Item cõtra. ſup. de ope. no. nun. l. ſi. Sed aliud in hoc quam in illo interdicto. Vel dic ut not. ſup. de alie. iud. l. iij. § opus. Accur.

n Non cõtinetur. ut ſup. e. l. ſi alius. §. notauimus. & ar. ſu. de ui & ui arm. l. i. §. illud. & §. planè. & §. ſi quis de naue. & ſupr. l. j. § hoc interdictum.

o Siue in priuato. ut indemnis actor omnino ſeruetur: cũ uerbũ reſtituas, hęc omnia compræhendat, quę actoris interſunt tẽpore conteſtatæ litis: ut ſu. de uſu. l. uideamus. ij. §. in Fsuiana. & facit. ſ. de ſer. l. ſi. & ſup. ne quid in loc. pu. l. ij. in prin. & ſup. de operis no. nun. l. j. §. ſiue ſũt. & ſup. eo. l. ꝓhibere. §. planè. Sed ar. contra. ſupr. de aqua plu. arcen. l. ſi in publico. & eſt ratio, ut ibidem. Accur.

ǂ Vi facit. In P. F.

ǂ P. F. periculo.

ǂ P. F. denuntiãte.

SI opus. CASVS. Dic caſum principij huius le. ut in gloſſa domini mei Accurſii.

[Siiuſſero.] Iuſſi ſeruo meo, ut faciat opus. opinio mihi erat nõ ſuſpicans de aliquo qđ aliqs ſi ſciret, prohiberet. ſeruus autem ſuſpicabatur ſe prohiberi ab aduerſario, ſi reſciſſet. fecit opus: mea opinio inſpicitur, non ſerui, & ſic ceſſat hoc interdictum. Secũdo dicit ſiue fiat opus ui uel clam in ſolo meo, ſiue ſupra meã domum, habeo hoc interdictum. Tertio, ſi propter opus factum ui, uel clam amiſi ſeruit. hoc dãnum uenit in hoc interdictũ, ut emendetur. Fran.

p Si opus. Titium cõueni hoc interdicto quaſi opus feciſſet in meo: cum Seius feciſſet. & damnatus eſt Titius

tius'ſententia præiudicat ueritati, & ſic Titius deſtrue ret. uel poteſt dici, tenetur idẽ ille, ſcilicet, qui fecit. ſ. Seius. nam non liberatur alter, ſcilicet Seius per hoc, quod condemnatus Titius, niſi ſatis actum eſſet. ut ſ. eodem. l. ſemper. §. fin. ſi ex interuallo opus poſtea feci. Fran.

iuſſu ẽ à iudice, q ex hoc iterdicto ſumptus [a] ẽ, reſtituere, alius quis ui, aut clã ſuſtuliſſet: [b] nihilominus idem ille omnimodo iubet opus reſtituere. [c]

Si dominus iubet opus fieri bona fide, non putans ſe ab aliquo prohibẽdu: licet ſeruus qui facit, timet phiberi, tñ nõ tenetur dñs hoc interdicto. h. dicit.

Si iuſſero ſeruum meũ opus facere: cum quãtum ad me [d] ptinet, in clam deſtini ſuſpicionem non ueniret: ſeruus autẽ meus putauerit, ſi reſciſſet aduerſarius, prohibiturum eum: [e] an tenear? Et non puto, [f] cùm mea perſona ſit intuenda. [g] In opere nouo tam ſoli, quàm cæli [h] menſura facienda eſt. quis propter opus factum ius aliquod [i] prædij amiſerit, id reſtitui ex hoc interdicto [k] debet.

Venul. li. ij. interdi. XXI.

SI uitem meam ex fundo meo in fundũ tuũ † depreſſeris, [l] eaque ĩ fundo tuo coalueritːutile eſt [m] interdictũ, Quod ui aut clàm intra annum. ſed ſi annus præterieris, nullam remanere [n] actionem. radices quoque, quę in fundo meo ſint, tuas fieri: [o] quia his [p] acceſsiones ſint. Si quis ui aut clã arauerit, [q] puto eum teneri hoc interdicto, perinde, ac ſi foſſam feciſſet. Non enim ex qualitate [r] operis huic interdicto locus eſt, ſed ex operis facto, quod cohęret ſolo.

Si ad ianuam † meam tabulas fixeris, & ego eas priùs, q̃ tibi denũtiarem, refixero: [s] deinde inuicẽ interdicto, Qd' ui, aut clã egerimus: [t] niſi remittas mihi, ut abſoluar, cõdemnandũ te quaſi rẽ nõ reſti tuas, quanti mea intersit: aut certè [t] exceptionem mihi profuturã. [u] Si nõ ui, nec clàm, nec precario feceris. Si ſtercus per fundum meum tuleris, cùm id te facere uetuiſſem: quãquam nihil damni mihi feceris, nec fundi mei faciem [x] mutaueris: tamen teneri te, Quod ui, aut clam, Trebatius ait. Labeo contrà, ne etiam is, qui duntaxat iter per fundum meum fecerit, aut auem egerit, [y] uenatusve fuerit ſine ullo opere, hoc iterdicto tenea-

[a] Sumpt⁹. i. aſſumptus, uel acceptus.

[b] Suſtuliſſet. i. in altum exaltaſſet in ueritate.

[c] Reſtituere. ſi adhuc ſupereſt. Acc.

[d] Ad me. id eſt, ad meã opinionem.

[e] Eum. ſ. aduerſarium ſerui.

[f] Et non puto. me teneri. Accurſius.

[g] In tuenda. ut inf. de litig. l. ij. in fine. ſed nomine ſerui teneor, ut ſupra eod. l. nam & ſi ſeruus. Accurſius.

[h] Tam ſoli, quam cæli. quia cælum, qđ ſupra ædes meas eſt uſque ad cælum liberum eſſe debet: ut ſupra de ſerui. l. fin. & infr. l. proxi. §. penulti. uel cæli. i. aeris: quia fortè aerẽ corrumpit apponendo ſtercus, uel cloacam aperuit, argu. ſupra, de cloacis. l. j. §. j.

[i] Ius aliquod. forte ſeruitutem.

[k] Ex hoc interdicto. ut & ſup. e. l. ſemper. §. in hoc. Acc.

SI uitem. CASVS. Vitem fundi mei traxiſti in tuum fundum: & coaluit in fundo tuo, id eſt, impoſuit radices. habeo hoc interdictum utile cõtra te uſque ad annũ, ut uitis in meum fundum reducatur, ultra non: imo radices, quæ erant in fundo meo, cedunt tibi. Si araui in fundo tuo per uim, uel clam: teneor hoc interdicto, ſicut & ſi foſſam ĩ eo feciſſem. & not. bona uerba hic in fine. Tertio dicit: tabulam meam ad oſtium fixiſti, ego eam remoui ante quam tibi denuntiarem. ſi tu agas ob hoc contra me, habeo hoc interdictum contra te: in quo condemnaberis, niſi me facias abſolui. uel habeo exceptionem contra te: quia ui uel clam fixeras. Quarto dicit: ſi ſtercus per tuum fundum portaui te inuito: non ob hoc teneor interdicto. & adducit ſimilia. Quinto dicit, ſi protectum domus meæ uel ſtillicidiũ extendi ui, uel clam ſupra ſepulchrum alicuius: teneor hoc interdicto. & no. bona uerba hic in fine §. Sexto dicit: ſi denuntiaui tibi, quod tale opus uolebam facere. & ſtatim facio: non uideor clam facere, & ſic ceſſat hoc interdictum. ſecus

[l] Depreſſeris. l. detraxeris ui, aut clam.

[m] Vtile eſt. mihi, ut uitis in meum agrum reducatur.

[n] Remanere. ſcilicet ad hoc, ut uitis de fundo tuo reducatur in meum: ſed bene dabitur actio in factum ad æſtimationem uitis perpetuo, ut credo, argu. ſup. de rei uẽd. l. in rem. j. §. itẽ quæcunque. & facit inf. arbo. fur. cæ. l. ſi plures. § j. & ſupra de rei uendica. l. ſi frumentum. * §. de arbore.

[o] Tuas fieri. ſcilicet omnino, ut pro eo teneaeris. Io.

[p] Quia his. quæ in agro ſuo coaluerunt.

[q] Arauerit. aliàs arauerit, & alias exarauerit.

[r] Ex qualitate. id eſt, non debemus inſpicere in hoc interdicto, quale ſit opus, quod ui, aut clã ſit utrum ſit formatum, ut eſt domus: an informè, ut arare: ſed illud ſolum, quod ſit in ſolo. argu. ſupra, de ope. noui nũ. l. ſtipulatio. §. opus.

[s] Refixero. id eſt, remouero. Accurſius.

[t] Aut certè. hoc intelligẽdum, quando ego refixi tabulas primo poſitas ex magna, & neceſſaria cauſa. ut argu. ſupra, eodem. l. ſi alius. §. bellißimè. Vel dic uel ius, quod hic dicitur exceptionem mihi dandam indiſtinctè: intelligatur ſiue ex neceſſaria cauſa refixi tabulas, ſiue non. quod enim fixum eſt in ianua mea à me poſſeſſa, poſſum auctoritate mea demoliri. argu. ſ. ad leg. Aquil. l. quemadmodum. §. j. Quod autem legitur ſ. eod. l. ſi alius, § bellißimè. intelligendum eſt, quando ædificauit aliquis clam in ſuo, non in meo. & facit ſupra, de eo per quem fact. erit. l. j §. ſi reus. & ſ. ne quid in loco publi. l. ij. §. idem ait. & ſup. ſolu. matri. l. uiro. & ſup. de dãno infect. l. qui bona. §. ſi quis quia. & ſupra, ne quis eum qui in ius uoc. l. ij. & ſup. quod met. cau. l. ſed & partus. §. quæſi. Accur.

[u] Profuturam. hanc, ſcilicet. & facit. C. quando liceat uni. l. j. Sed argumen. contra. C. ne quis in ſua cauſa ius. l. prima.

[x] Faciem. alias faciem. & aliàs ſpeciem.

[y] Egerit. i. auem portauerit.

† Deprehenderis, in P. F.

* Idem Põponius.

† De hoc modo tabularũ alie ois prędijs affigendarum Duare. a. Diſpu. cap. 40.

* Aliàs exegerimus.

tur. [a] Si quis proiectum aut ſtillicidiũ i ſepulchrũ immiſerit, ēt ſi ipſum monumentũ non tāgeret, recte cùm eo agi, Qđ in ſepulchro ui aut clàm factũ ſit (quia ſepulchri ſit non ſolùm is locus, q recipit humationē, ſed oē ēt ſupra id cælũ [b]) eoq; ēt nomine ſepulchri uiolati agi poſſe. [c]

Quæ incontinenti fiunt poſt, quam aduerſarius eſt certificatus, uidentur bona fide fieri. h. l.

Si is, qui denũtiauerit [d] ſe opus facturũ, ꝯfeſtim opus fecerit, clam feciſſe nō intelligit, nam ſi poſt tp̄s, uidebit clam feciſſe.

TITVLVS XXIIII.

DE REMISSIONIBUS.

Vlp. li. lxxj. ad edict. I.

Ait prætor, Qđ ius ſit, [e] illi prohibere, ne ſe inuito fiat: in eo nuntiatio cæte teneat. rum nuntiatione remiſſa [f] faciet. Sub hoc titulo remiſsiones [g] proponuntur. & uerba p̄toris oſtendunt remiſsionem ibi demum factam ualere, [*] [h] ubi nuntiatio tenet: nuntiationem ibi demum uoluiſſe prætorem tenere, [i] ubi ius eſt nuntiāti prohibere. [k] ne ſe inuito fiat. Cæterum [l] ſiue ſatiſdatio interueniat, [m] ſiue non: remiſsio facta [n] hoc tātùm remittit, † † in quo tenuit nuntiatio. [o] Planè ſi ſatiſdatum eſt, [p] & exinde remiſsio facta eſt: nō eſt remiſsio neceſſaria. [q] Ius habet nouũ opus nuntiandi, [r] q aut dñium, [s] aut ſeruitutem [t] habet. Item Iuliano placet, fructuario uindicandarum [u] ſeruitutum ius eſſe, ſm quod opus nouũ nuntiare poterit uicino, & remiſsio utilis erit, ipſi aũt dño prædij ſi nuntiauerit, remiſsio inutilis erit. neque ſicut aduerſus uicinum, ita aduerſus

[a] Teneatur. quod eſſe non debet. Sed contra ſup. eod. l. ſi alius. §. ſi quis aceruum. ſol. ut ibi. Sed iniuriarum tenetur, & ire non licet: vt C. de ter. l. per agrum. & ſ. de iniur. l. iniuriarum. j §. ſi quis me. Acc.

[b] Supra id cęlum. ad hoc ſup. de ſerui. l. ſi. & ſup. l. proxi. §. pen. & facit ſup. eod. l. ſi alius. §. notauimus.

[c] Poſſe. ut & infra de ſepulc. uio. l. iij. §. ſepulchri. & facit ſup. uti poſsid. l. ſi duo. §. Item uideamus.

[d] Denuntiauerit. palam, non clam, & obſcure: vt ſup. ea. l. in princip.

DE REMISſionibus.

Dixit ſup. de operis noui nunt. nunc de remiſsione. Vel dic quia nuntiatio parit interdictum, Quod ui aut clam, & remiſsio tollit: vt ſup. tit. j. l. ſi alius. § j. ideo poſt præcedentem tit. merito hunc ponit.

Ait prætor. CASVS. Ponit edictum, cuius ſenſus eſt, Qui habet ius prohibendi, ne eo inuito fiat opus: ſi nuntiat, ne fiat, tenet. & ſi poſtea remittatur, tenet remiſſio, & in opere poterit procedi. Poſtea loquitur Vlpia. & dicit: Apparet per uerba edicti tenere remiſſionem cum nuntiatio tenuit. Remiſſio autem fit uel per cōmunem uoluntatem utriuſque, uel ſatiſda. præſtita. & ſi poſt ſatiſda. fiat remiſsio ſuperfluè fit. Item is poteſt nuntiare, qui eſt dominus fundi in quo fiebat opus: uel qui habet ibi ſeruitu. uel uſumfruc. poteſt etiā fructuarius uendicare ſeruitutem. Item remiſsio facta a fructuario tenet. fructuarius aũt non pōt nũtiare dño proprietatis ædificanti: ſed ſi ex illo opere habeat fructuarius damnũ, habet confeſſoriam. Item qui habet ſeruitutem urbanam in dotem, pōt nuntiare, ſi in ea fit ab aliquo extraneo opus. Item qui habet fundum obligatum, in quo fit opus, poteſt renuntiare: item remittere poteſt. Fran. Acc.

[e] Quod ius ſit. ſiue propter ſeruitutem, uel propter proprietatem, uel publicam cauſam, & ſic perpetuò, ſiue non perpetuò, ſed eatenus donec ſatiſdetur: quod ius habent omnes poſt denuntiationem de calumnia iurantes, argum. C. ad legem Iul. repe. l. fina. & ſic nō eſt contra ſup. de operis noui nuntia. l. j. in princi. ubi plenè dixi.

[f] Remiſſa. uel de iure ſi ſatiſdederit: vel forſan conuentione: & hoc cum tenuit nuntiatio. ſi autem non tenuit, quia potuit ſperni: ut ſupra. de noui operis nuntiatione. l. de pupillo. § toties. tunc dic remiſſa, ſcilicet ipſo iure: quia non tenuit nuntiatio. & ſemper dic faciat, ſcilicet ſine metu interdicti quod ui aut clām: vt ſupra uiu. j. l. ſi alius. §. j.

[g] Remiſſio nes. faciendæ ei cui nuntiatum eſt. & ſunt tres una ex conuentione alia à iure, quando ſcilicet tenuit nũtiatio. & tertia quia non tenet: quia poteſt ſperni. nam tũc lex habet pro remiſſa. Accur.

[h] Valere. id eſt, effectum habere ubi nuntiatio. tenet. ſi autem non tenet, non eſt neceſſaria remiſsio ſcilicet cũ poſtea appareat illũ, qui nuntiauit, non habere ius nuntiandi. & ſic poteſt legi ſine non. uel dic, ubi non tenet quia poteſt ſperni, non eſt remiſsio neceſſaria. & ſic ſine non. alias eſt non tenet: & tunc dic, ibi eſt facta remiſſio, ſcilicet à iure ſine ulla ſatiſdatione, ubi nũtiatio non tenet: quia poteſt ſperni. item eſt contra ſup. de operis noui nuntia. l. j. in princi. ſol. ut ibi plenè dixi.

[i] Tenere. ſcilicet cum effectu.

[k] Prohibere. quod eſt ut ſupra dixi, uel perpetuo propter ſeruitutem, ueluti ne altius tollat: uel ad tempus, id eſt donec ſatiſdetur. quod ius habent omnes poſt nuntiatio. de calumnia iurantes. Acc.

[l] Cæterum. id eſt, ſi non habent ius nuntiandi.

[m] Interueniat. quo caſu fit remiſsio ipſo iure.

[n] Facta. ex conuentione, uel etiam a iudice, uel prætore.

[o] Nuntiatio. cum effectu.

[p] Satiſdatum eſt. uel per nuntiatorem ſteterit quo minus ſatiſdetur, uel quia de calumnia non iurat. Accurſius.

[q] Neceſſaria. quia ipſo iure per ſatiſdationem erat facta.

[r] Nouum opus nuntiandi. ſcilicet perpetuò. cæterum ſi non ſit ius prohibendi, tunc eatenus quatenus ſatiſdetur.

[s] Dominium. tunc continet cauſam naturalem.

[t] Seruitutem. perſonalem. & tunc diſtinguitur ut dixi ſup. de ope. no. nunt. l. j. §. ſi. & l. ſeq. uel urbicam, & non ruſticā: vt l. qui uiam. de no. ope. nunt. uel dic ut not. ſup. de ſer. urba. præd. l. inter. §. ſi. & d. l. qui uiā.

[u] Vindicandarum. ſ. per confeſſoriam. imò non: ut ſup. ſi uſusfruc. peta. l. j. in prin. Sol. ut ibi. Accu.

* Valere non eſt in P. Fl.

† In P. F. remiſsionē ibi demum factam, ubi nuntiatio nō tenet.

† P. F. in quo nō tenuit nuntiatio.

† In P. F. cæterùm nuntiationem miſſam facio. uide Anto. Augu. emendati. lib. j. c. iij. qui & in ſubſequentibus plera que aliter legēda putat, quàm uulgo habeatur. & Duare. l. Diſp. cap. 16.

Agere

a Agere poteſt. fructuarius.
b Aedificare. ergo qui non habet ius prohibendi, non habet ius remittendi.
c Facto. id eſt, opere facto a proprietario.
d Vſusfructus. ſcilicet per confeſſoriam.
e Seruitus. urbicas ut ſupr. ſi ſerui. uen. l. & ſi forte. §. j. Vel dic plenius ut no. ī. de ſerui. urb. præ. l. inter ſeruitutes. in gloſ. fina.
f Detentionem. quia petitio datur: ut ſup. de let. l. ei q. & denuntiare ei permittitur: ut ī. de noui operis nuntia. l. creditori. ergo & remittetur: ut ī. in princi. huius legis.

dominum agere poteſt, [a] ius ei non eſſe, inuito ſe altius ædificare: [b] ſed ſi hoc facto [c] uſusfruct[9] [d] deterior fiat petere uſum fructũ debebit. Idẽ Iulianus dicit de cęteris, q̃bus aliqua ſeruit[9] [e] a uicino debet. Ei quoq;, q̃ pignori fundum accepit, ſcribit Iulian[9], nõ eſſe iniquũ, detẽtionẽ [f] ſeruitutis dari.

DE PRECARIO.

Et hoc reſtitutoriũ eſt: ut inf. eod. l. 2. §. j ſicut ſuperius quod ui aut clam: ut ſup. titu. i. l. §. j. Accur.

TITVLVS XXV.

DE PRECARIO.

Primò dicit quid ſit precariũ. Secundò ex quo iure deſcendit, & in quo differt a donatione. Itẽ in quo ſimile eſt commodato. h. d. Fran Accur.

Vlp. lib. j. Inſtit. I.

PRecariũ eſt, [g] quod precibus petenti utendum conceditur tandiu, quandiu is, qui conceſsit, patitur. quod genus liberalitatis [h] ex iure gentium deſcendit. Et diſtat a donatione eo, quòd qui donat, ſic dat, ne recipiat: [i] at qui precario concedit, ſic dat, quaſi tũc recepturꝰ, cùm ſibi libuerit precarium [k] ſoluere. Et eſt ſimile [l] cõmodatẽ: nam & qui commodat rẽ, ſic commodat, ut nõ faciat rem accipiẽtis, [m] ſed ut ei uti re cõmodata permittat.

Idem libro lxxj. ad edictum. II.

AIt prętor, Quod precario ab illo habes, aut dolo [n] malo feciſti, ut deſineres habere, qua de re agitur, id illi reſtituas. Hoc interdictum reſtitutorium eſt: & naturalem habet in ſe æquitatem. nãque precarium reuocare uolenti competit. [o] Eſt enim naturę æquum, tandiu te liberalitate mea uti, quãdiu ego uelim: & ut poſsim reuocare, cùm mutauero uoluntatem. Itaque [p] cùm quid precario rogatum eſt, non ſolùm hoc inter-

g Precarium. ĕ. in terdũ ſtricte accipitur: ut hic, & interdum large: ut C. de præſcrip. xxx. ann. l. ij.
h Quod genus liberalitatis. ex hoc dicitur in quodam ſimile donationi: ut ī. eo. l. interdictũ. & ī. de furt. l. eum qui. §. is qui precario. quia uidet̃ ineſſe in precario quædam ntus donatio: & tamen diſtat, à donatione, eo quòd qui donat, &c. ī. ea. l. §. & diſtat. Item uidetur eſſe ſimile contractui, quem ſæpe fieri uidemus, ſcilicet quòd donat quis alicui in amicitiã. poteſt enim reuocare quando uelit.
i Ne recipiat. ut & ſup. de do. l. j. in prin. & de donatio. cauſa mor. l. ſenatus. §. j.
k Libuerit precariũ. ut & ī. l. proxi. & l. & habet in princi. & l. cum precario &c.

Precariũ & commodatũ differunt.

l Simile. ſed non per omnia. Nam differt, quia commodatum datur ad certum uſum: ut patet per l. illius titu. commodati. nam ſic dicitur commodo ſcalas, ut apponas feneſtris: pugillares, ut ſcribas: equum, ut ad uillam ducas. quod non eſt in precario, ut ad certũ uſum concedatur. & ex hoc oritur ſecunda differẽtia: quia hoc quandocunque reuocatur, illud expleto uſu: ut hic, & ſup. commo. l. in commodato. §. ſicut. Tertio differt: quia hic de dolo, & lata culpa tñ tenetur: niſi lit. conteſt. ut ī. eo. l. quæſitũ. §. cum quoq; & §. ſi ſeruitute. At ibi etiam de leuiſſima, niſi caſualiter aliud contingat: ut ī. commo. l. ſi ut certo. §. nunc uidendum. Item ſecundum quoſdam differunt in quarto: quia commodatum in mobilibus, precarium in immobilibus frequenter fit. unde præſumunt in dubio in re mobili commodatum, & in immobili precariũ. quod non placet, cum & immobilia commodentur: ut ſupra commo. l. j. §. j. & mobilia precario concedantur: ut ī. eod. l. in rebus. in princ.
m Accipientis. ut & ſup. commo. l. rei. & l. ſeq.

AIt prætor CASVS. Ponitur edictum cuius ſenſus eſt: quod precario ab aliquo accepiſti, ſiue nunc habes, ſiue dolo feciſti quo minus haberes: prætor ait ut reſtituas. Secundo loquitur Vlpia. & dicit: hoc interdictum reſtitutorium eſt, & æquitatem continet. nam ęquũ eſt ut re mea utaris donec uolam: ultra non. & non ſolum agitur hoc edicto de reuocando precarium, ſed etiam prępſcriptis uerbis actio competit. Tertio dicit: Res corporalis poteſt concedi precario, & incorporalis: ut ſi præcario concedam tibi ire per fundũ meũ. dat & alia exempla. Item in re mobili conſiſtit precarium. Item qui precario rem habet, dicitur poſſidere. Itẽ hoc interdicto tenetur non qui rogauit, ſed qui habuit precario rem. unde ſi filius meus, uel ſeruus a te rogauit precario rem aliquam, & conceſſiſti: ego dicor habere, non ipſe: & ego teneor. Itẽ ſi rẽ meã precario mihi rogãti cõceſſiſti, nõ dicor eã precario habere, cũ res mea ſit. Item ſi rẽ tuã habeo p̃cario uſq; ad natale, & eo ueniente adhuc retineã: dicor ex nunc precario habere, etiã ſi nũ interuenerũt rogamina pro hoc nouo precario. Si autem intra natale rogaui te, ut ꝓroges tp̃s, & ꝓrogaſti: idẽ precariũ durat. ſecus ſi finita die. i. poſt natale te rogaui, ut eãdẽ rem cõcedas p̃cario, & cõceſſiſti, nã nouũ eſt precariũ. Sed pone, ꝙ ante natale factus es furioſus. uel deceſſiſti, licet adhuc poſt natale teneã rẽ, nõ ẽ tẽdit precariũ. Itẽ ſi ꝓcurator meꝰ. l. nũtius, ſiue geſtor meorũ negotiorũ me mãdãte, uel ratũ habẽte meo noĩe rogauit, ut tu cõcederes rem p̃cario, & cõceſſiſti: ego dicor habere p̃cario. Itẽ qui rogauit me ut poſſit ſtare in fundo meo p̃cario: puta ad inlẽ nũc in hyeme, & cõceſſi, nõ dicit̃ poſſidere, ſed ego. ſic nec fructuarius, nec colonus, nec inquilinus dicuntur poſſidere, licet ſint in prædio. & h. d. hæc lex, cũ tribus ſe. & prin. quartæ. Fr.
n Dolo. uel lata culpa: ut ī. eo. l. q̃ſitũ. §. cũ quoq;.
o Competit. hoc interdictum.
p Itaque. quia eſt æquum, & in precarij conceſſione geritur

dicto uti poſſumus, ſed ēt pſcriptis uerbis [a] actione, q̄ ex bona fide [b] orit. Habere precariò vr̄, qui poſſeſsionem uel corporis [c] uel iuris [d] adept' eſt ex hac ſolummodo cā; quòd adhibuit preces, & impetrauit, † ut ſibi poſſidere, aut uti liceat.

Caius lib. xxv. ad edict. prouinciale. III.

Veluti [e] ſi me precariò rogaueris, ut p fundum meum ire uel agere tibi liceat, uel ut in tectum, uel in aream ędiū mearum ſtillicidium, uel tignum in parietem immiſſum habeas.

Vlp. lib. lxxj ad edi. IIII.

In rebus [f] ēt mobilibus p̄carij rogatio cōſiſtit. Meminiſſe aūt nos oportet, eum, qui precariò habet, ēt poſsidere. [g] Tenetur hoc interdicto non utiq; [h] ille, qui precariò rogauit, ſed qui precariò habet. Etenim fieri pōt, ut quis non rogauerit, ſed habeat precariò: ut puta ſeruus meus rogauit, mihi acquiſijt precarium, uel quis [i] alius, qui iuri meo ſubiectus eſt. Item ſi rem meam precario rogauero, rogaui quidem precario, ſed nō habeo precario idcirco, qa receptū eſt, [k] rei [l] ſuæ precarium non eſſe. Item qui precario ad tp̄s rogauit, [m] finito tp̄e, ēt ſi ad hoc tp̄s [n] non rogauit, tn̄ precario poſsidere [n] vr̄. intelligitur enim dn̄s, cū patitur eum, qui precario rogauit, poſsider̄, rurſus [o] precario ꝯcedere. [p]

Pomp. li. xxix. ad Sab. V.

Sed & ſi manente adhuc precario, tu in ulterius tempus rogaſti, prorogatur precarium. Nam nec mutatur cauſa poſſeſsionis, & non conſtituitur eo modo precarium, ſed in longius tempus profertur. ſi uerò prę terita die rogas, propius eſt, ut ſoluta iā cā precarij nō redintegref, [r] ſed noua cā [s] ꝯſtituatur. [q]

Vlpianus libro lxxj. ad edictum. VI.

Certè ſi interim dn̄s furere cœperit, uel deceſſerit, fieri non poſſe, Marcellus ait, ut precarium redintegretur. [r] & hoc uerum eſt. Si procurator [s] meus me mādante, uel ratum habente, precario rogauit, ego precario propriè habere dicor. † Is qui rogauit, ut precario in fun-

geritur negotium. itaque & c. ut argu. ſup. commo. l. in commodato. §. ſicut.

[a] Verbis. contra infra, eodem. l. interdictum. & ibi plene dices.

[b] Bona fide. id eſt, ex æquitate. Vel quia bona fides hic deſideratur, ut reſtituatur ſicut actum eſt, & in quolibet contractu etiam ſtricti iuris, & ut dolus abſit: non autem dico quod ſit bonæ fidei, cum tantum in duobus caſibus ſit bonæ fidei, ut inſtitu: ion. de action. §. actionem uel ſecundum Azon. erit hoc caſu bonæ fidei, ut & in duobus alijs caſibus per legem iſtam.

[c] Vel corporis. id eſt, rei corporalis.

[d] Vel iuris. id eſt, ſeruitutis, ut infra. l. proxi. & l. & habet. §. ij.

[e] Veluti. Facit ſup. de iun. actuque pti. l. j. §. ſi tibi.

[f] In rebus. ſic in commodato, ut ſup. commo. l. j.

[g] Poſsidere. de hoc dic ut inf. eod. l. & habet. §. eum.

[h] Non utique. id eſt, certe.

[i] Vel quis. ſiue me mandante, uel ratū habente, ut inf. eod. l. certè. §. ſi.

[k] Receptum eſt. ut & ſup. de acquic. poſſ. l. ſi de eo. § fin. & inf. de regul. iur. l. neque pignus. & ſup. depoſit. l. qui rem. hoc autem uerū eſt, niſi reſpectu poſſ. qua aduerſarius ſuperior eſt: ut ſup. de acquir. poſſ. l. ſi aliquam. & inf. l. certe. in fin. ſic & ſupra, de contrahen. empt. l. ſi in emptione. §. rei ſuæ.

[l] Rei. niſi reſpectu poſſ. ut j. eod. l. certè. §. ult.

[m] Rogauit. quidam dicunt, & in hoc differt à commodato, quaſi precarium non cōſtituatur ad tempus, ſed commodatum ſic. ſed certe & precarium, ut inf. l. proxi. in ti. & hoc expone ut ſtatim dices. Acc.

[n] Poſsidere. ſ. de nouo cum cauſa prioris ſit ſublata, ut inf. l. proxi. in fi. & facit ſup. loca. l. item quæritur. §. fina. & l. qui ad cert. & dic ut ibi.

[o] Rurſus. & ſic eſt nouum precarium.

[p] Concedere. hic continua legem, certe.

[S] Ed & ſi manente.

[q] Cauſa conſtituatur. facit ſupra, de indic. l. ij. §. ſed ſi iudex. & de arbit. l. ſi cum dies, in prin. & l. Labeo. §. pen. l. & ſi. & j. de uerbo. oblig. l. cū ſtipulatus ſum mihi à Proculo.

Cerie. CASVS. Princip. huius legis uſq; ad §. Iulianus ait. continuatur caſui præcedenti. Iulianus ait. Te ui deieci de fundo, & eundem à te pretij precario. dicitur quod ſi deſino ui poſsidere, dicor amodo precario poſsidere. Idem ſi iſtum fundū à te emi, nam pro emptore dicor poſſidere. Secundo dicit, Rem meam obligaui tibi & tradidi, eandem à te precario petij, & conceſsiſti, dicitur quod precario dicor poſſidere. Tertio dicit: Rem alienam quam quis poſsidet, poteſt precario concedere, & tenet precarium. & hoc dicit hic §. cum. l. ſeq. Franc.

[r] Redintegretur. neque per expreſſam conceſsionem uel prorogationem furioſi, neque per tacitam. Item non per tacitum hæreditatis ſcilicet conceſsionem, ſed ſi expreſſe hæres concederet, eſſet nouum p̄carium omnino, non primū uerè uel præſumptiue ſed integratum, uel reſuſcitatum. Ad hoc ſup. loc. l. qui ad certum. & de acquir. poſſ. l. ſi is qui animo. Sed argu. contra ſup C. l. mat. l. ij. §. uoluntate. ſed ibi pp patrem. Item quid ſi recipit furioſus, uel hæres adit, an redintegretur tacitè, cum adhue non erat reuocatum, licet finitum? Quidam qd̄ ſic ſed dicunt nouum precarium, ſicut ſi de nouo concederetur. ad quod facit j. eo. l. quæ ſitum. §. quod à Titio. & quod ibi not.

[s] Si procurator. prout dicit mandante, dic procurator, id eſt, nuntius: in mea enim perſona concepit contractum precarij. alias ſibi non mihi quæritur precarium: vt ſup. de acquir. poſſ. l. poſſeſsi. in ij. §. fina. Item prout dicit ratum habente, dic quod geſtor negotiorū rogauit meo nomine. & in perſona mea concepit uerba contractus propter eandem rationem, uel forte ad inſtar poſſeſsionis, quæ quæritur per tales, & hoc precarium quæritur, ut C. per quam perſo. l. j.

† Impetrauit. i. obtinuit. Mandoſ. in 9. quæſt. Regul. de impe. ben. vj. men. num. 10.

† P. Fl. ad hoc temporis.

† Redintegrari, & redintegratio quomodo accipitur, Mand. in 1 t. quæſtio. Monitoriorum. nu. 12. & ſeq. ubi de ead. integratione monitorij.

† Cauſa, non, eſt in P. Fl.

† Nota q̄ ubi agimus de acquirendo, & ſic de lucro captādo, in quo utitur adminiculo acquiſitionis, qui p alium facit, ipſemet proprie facere vr̄. ad hoc iſtum text. dicit unicum in iure Bald. in l. unica §. ne autē. in fin. col. C. de ead. tol. Bald. addo quod iſtum tex. poſt Bald. dicit unicum Iaſon in §. j. inſti. de act. in ult. col. in fi. uerſ. ubi etiam dicit eum mirabilē.

do moretur, [a] non poſſidet, ſed poſſeſſio apud eū, qui cōceſſit, remanet. Na & fructuarius, (inqt) & colonus, & inquilinus ſunt in prædio, & tñ non poſſidet. [b] Iulianus ait, eū, qui ui alterū deiecit, [c] & ab eodem precario rogauit, [d] deſinere ui poſſidere, [e] & incipere precario: neq; exiſtimare ſibi ipſum cam poſſeſſionis mutare, cū uoluntate ei', † quē deiecit, cęperit precario poſſidere. Nā ſi ab eodē emiſſet, incipere ēt ꝓ emptore poſſe [f] dñm capere. Quæſitum eſt, ſi quis rem ſuā mihi pignori dederit, & precario rogauerit, an hoc interdictum locum habeat? quæſtio in eo eſt, ut conſiſtere † precarium rei ſuæ non poſſit. [g] mihi uidetur uerius precariū conſiſtere in pignore, cum poſſeſſionis [h] rogetur, non proprietatis. & hæc eſt ſnīa ēt utiliſſima: quotidie enim precario rogantur creditores ab ijs qui pignori dederunt. & debet conſiſtere precariū.

Venuleius libro iij. Interdictorum. VII.

SEd & ſi eam rem, cuius poſſeſſionēm per interdictū Vti poſſidetis retinere poſſem, quāuis futurū eſſet, ut tenear [i] de proprietate, precario tibi conceſſerim, tenebe ris hoc interdicto.

Vlp. lib. lxxj. ad edi VIII.

QVæſitum eſt, ſi Titius me rogauerit, ut re Sempronij utatur, deinde ego Semproniū rogauero, ut ꝯcederet, & ille, dū mihi uult pſtitum, ꝯceſſerit, [k] & Titius à me habeat precario, & ego cū eo agā interdicto de precario, Sēpronius aūt non aget cū eo, quia hæc uerba, [l] ab illo precario habes, oſtendūt ei demū cōpetere interdictū, à quo quis precario rogauit: nō cuius res eſt. [m] an tñ Sempronius mecum quaſi à me rogatus interdictum habeat? Et magis eſt, ne habeat, [n] quia non [o] habeo precario, cùm non mihi, [p] ſed alij imperraui: mādati tñ actionem pōt aduerſus me habere: quia mandante [q] me dedit tibi. Aut ſi quis dixerit, non † mādato [r] meo, † ſed ma

[a] Moretur. forte ad ſolem, nō ut poſſideat ciuiliter, uel naturaliter. & facit quod not j. eod. l. habet. §. eū.
[b] Non poſſident. colonus, & inquilinus nullo modo etiam naturaliter vt ſup. de uiuca. l. non ſolū §. qđ uulgo. licet ſit argum. contra ſup. commu. diuid. l. eōi diuidundo. j. §. neq; Fructuarius autem non ciuiliter, ut hic, & ſup. de acquir. rer. do. l. a. quæritur. §. fin. ſed naturaliter ſicut ſup. de acquir. poſſ. l. naturaliter.
[c] Deiecit. de fundo.
[d] Rogauit. ſcilicet poſſidere.
[e] Poſſidere. qui dominus non erat, ut ſtatim colligitur. res ergo ui poſſeſſæ & ſi in poteſtatē domini nō reſtituunt, ſed in eius, qui eſt expulſus uſucapiuntur. ſecus in furto: ut ſup. de uſuca. l. ſequitur. §. quod autē. quæ eſt contra. & facit j. eod. l. fina. in prin. & ſup. de acqui. poſſ. l. quod meo. in priu. Item facit ad rationem diuerſitatis ſup. de ui, & ui. ar. l. j. §. qui ui à me. & quod ibi not. item facit ſup. commo. l. j. & ſup. de acqui. poſſ. l. iij. §. illud.
[f] Poſſe. ſi non eſſet res eius, qui deiectus eſt, alias cōtra: ut ſup. de uſuca. l. ſequitur. §. lana.
[g] Non poſſit. uidebatur enim, quod non. ut ſup. eod. l. in rebus. §. item ſi rē.
[h] Poſſeſsionis. ſ. reſpectu. & facit. ſupra de acquir. poſſ. l. qui pignoris. & C. de diſtrac. pigno. l. creditor. j. & ſup. de pign. act. l. ſi rem alienā. §. fin.
[i] SEd & ſi eam. Vt tenear. facit. ſup. commo. l. ita. & inf. l. proxi. in ſi. j. reſpon.

QVæſitū. CASVS. Rogatu mei ſcholaris cōceſſi librum meū ſcholari alterius doctoris, quaſi ſcholari meo concedens habeo mandati contra ſcholarem meum, & ipſe habet hoc interdictū de precario contra ſcholarem, qui habuit librū. ſed ſi nō rogante, uel mandante meo ſcholari, ſed inſtigāte alij ſcholari conceſſi librum, & pactū mihi fecit ſcholaris meus de hoc libro reddendo, tenetur ſcholaris meus act. præſcriptis uerbis, & in factum. Quod a Titio. Rē, quam habui precario à defuncto, uideor habere & ab hærede eius, uel ab alio eius ſucceſſore, etiam ſi ignorem, quis ſit hæres. ſecundo dicit, Conceſſiſti mihi rē precario. & eam poſtea uendidiſti Titio, & Titius non reuocauit eam à me, imò dimiſit penes me eſſe aliquo tempore. uideor habere precario eā à Titio, & ei competit hoc interdictum. Eum quoq;. Per uerba edicti patet eum teneri hoc interdicto: qui habet rē pcario, & qui dolo deſijt habere. Quid ſi culpa deſijt habere? certè non tenetur, ſecus eſt in commodatario. qui tenetur & de culpa. & quare ſit ſecus, redditur ratio in litera. tenetur tamen precario habens, etiam de lata culpa. Secundo dicit, Per hoc interdictum petitur res precario conceſſa, reſtitui in priſtinam cauſam. & ſi non fiat reſtitutio prædicto modo, condemnatio fit in intereſſe quantum interfuit agentis à tempore redditi interdicti, fructus etiam ueniunt à prædicto tēpore. Tertio dicit, Conceſſi tibi fundum precario. non fuiſti uſus ſeruitute debita illi ſundo, & ſic eſt amiſſa non utendo, an tenearis, quæritur? Et dicitur, quod non, niſi fuiſti in dolo, uel culpa lata. & de his tantū tenetur tātum. qui precario rē habeat. ai poſt litem motam in hoc interdicto uenit & leuis culpa, & leuiſſima. Quarto dicit, Hoc interdictum datur poſt annum. & redditur ratio in litera. Quinto dicit, Hoc interdicto teneatur hæres eius, qui habuit rem precario, ſiue ad hæredem uenit res precario conceſſa, ſiue dolo fecit quo minus ueniret. Franc.
[k] Conceſſerit ſcilicet Titio.
[l] Quia hæc uerba. quæ ſunt. ſup. eod. l. ij. in prin.
[m] Cuius res eſt. ut ſup. l. pro ai. Acc.
[n] Ne habeat. ad hoc ergo ut interdicta mihi contra te dētur, oportet quod precario habeas, & à me ſubaudias, uel ab eo cui ſucceſſi in ius, uel in rem: vt inf. ea. l. §. quod à Titio. & §. illud.
[o] Quia non non enim tenetur hoc interdicto, qui precario rogauit, ſed qui precario habet ut ſup. eod. l. in rebus. § j.
[p] Cum non mihi. ar. quòd hoc ſit de ſubſtātia pcarij. ſ. recipere rem ad uſum ſuū precibus porrectis, & hoc innuitur ea ipſa deſcriptione precarij: vt ſup. l. j.
[q] Mandante. quodammodo.
[r] Non mādato. nō mādādo, nō ſideiubēdo, ſed aliter precibus

†P. Fl. qui deiecit.
†Precariū rei ſuæ poſſit, in P. Fl.
†Mandatu.
†P. Fl. ſed magis mihi credentē hoc feciſſe.

precibus rogando.ſ.inſtigando.& ſuadēdo,cū aliàs facturus nō erat.nā & alias ꝓpter exhortationem quis tenetur:ut C.ad.l.Iul.de vi ptiua.l.ſeruos.§. quod ſi.

a In factum.ex hoc interdicto de precario.ex qualibet enim hæc actio datur,ſi alia ſpecialiter non nominetur,ut Inſti. de interdi.§.fin.& ſecundum hoc ego a Sempronio, & tu a me habes precario, & tu mihi, ego tibi hoc interdicto teneor.quod uerū eſt, ſi Sempronius mihi tradidit, & ego tibi poſtea. ſi autem meo mandato tibi tradidit, tunc ego mandati teneor: & tu mihi de precario.ut,ſu.Vel dic, actio.In factum,id eſt,præſcri. uer.ut ſuperius loquitur, cū ego rogaui, uel mandaui, uolens me obligare ſibi mandati, uel etiam promiſi ſibi ꝑ ſtipulationem, quo caſu ex ea poſſem conueniri, & ipſe dedit Titio meo mādato,qui me rogauerat. Si autem non obligaui me per ſtipulationem,nec mādaui, uel rogaui, uolens me obligare mandati, ſed pactum fecit,cum credebat,Titiu me reſtituturum precariū tenebor præſcripti. uerb.id eſt,actio. in factum:ut hic dicit. & ad hoc quod mando,non animo obligandi me mandati. C.de neg.geſt.l.negotium. & facit.ſup. mand.l.ſi mandauero.§ ſi curator.

b Ab hærede. ſed nunquid eſt nouum precarium,quod habere uidetur ab hærede?credo,quòd ſic. arg.l.certe.j.reſpon. s.e. primum em precariū finitū eſt mor te.nā per mortem defunct⁹ daſiijt uelle. & precarium eatenus durat,quatenus durat uoluntas concedentis. arg.ſupr.eod. l.ait prætor.j.& facit.j.eo.l.cum precario.§.fina.

c Ignoret.ſic.ſu.quod ui aut clā.l.de niq;.§.quæſitū.

d An precarium. in perſona emptoris: ut ſic faciat cum precedentibus.& hanc bene ſoluit.alij dicunt, in perſona uenditoris. & ſic dicunt q̄d hic non ſoluitur quæſtio,ſed ſoluūt q̄d duret.arg.j.de act.& obli.l.quęcunque.ecōtra uidetur, quod no.ar.s.de aqua plu.arc. l.ſi tertius.§.ſi quis.eſſet.n.iniquū,eū teneri duob. emptori ut ſubijcit,& uēditori:ut s.de exer.l.ne 1,plures.

e Interdicere.interdicto propoſito ab emptore.

f Dolum.ut j.de reg.iur.l.contractus.

g Ex liberalitate.commodatū uero ab initio liberalitatis eſt, poſt neceſſitatis:ut j. commo. l.commodato.§. ſicut autē.precariū in omni tempore liberalitatis,in princ. & in fi.ut.j.e.l.cū precariu.& s.e.l.iij.§.j.

---

gis me intercedente hoc feciſſe.dicendumeſt in factum a dandam actionē ēt aduerſus me.Qđ a Titio precario q̃s rogauit, id ēt ab hr̄de b eius precario habere vr̄. & ita Sabinus,& Celſus ſcribunt, eoque iure utimur.ergo & a cęteris ſucceſſoribus habere quis precario vr̄. Idē & Labeo ꝓbat, & adijcit, ēt ſi ignoret c quis hr̄dē,tn̄ videri eū habere p̄cario ab hærede. Illud tamē uideamus,quale ſit, ſi a me precario rogaueris, & ego eam rem alienauero, an precarium d duret re ad alium tranſlata. Et magis eſt ut ſi ille non reuocet poſſe interdicere, e quaſi ab illo precario habeas,non quaſi a me. & ſi paſſus eſt,aliquo tempore a ſe precario habere, rectè interdicet, quaſi a ſe precario habeas.Eum quoque precario teneri uoluit p̄tor, qui dolo fecit, ut habere deſineret. Et illud adnotatur, quòd culpam non præſtat is,qui precario rogauerit, ſed ſolū dolū: f quamuis is,qui commodatum ſuſceperit,non tm̄ dolū,ſed ēt culpam p̄ſtet. Nec immerito dolū ſolū p̄ſtat is, qui precario rogauit, cum totum hoc ex liberalitate g deſcendat eius,qui precario conceſſit:& ſatis ſit, ſi dolus tm̄ p̄ſtet.culpā tn̄ dolo proximā ꝯtineri,q̃s meritò h dixerit.Ex hoc interdicto reſtitui i debet in priſtinā cām.Qđ ſi nō fuerit factū,ꝯdēnatioī tm̄ fiet,quāti interfuit actoris,ei rem reſtitui ex eo tpe, ex quo interdictū editū eſt. k Ergo & fructus l ex die interdicti editi p̄ſtabuntur. Si ſeruitute m ulus nō ſit is,qui p̄cario rogauit, ac per hoc amiſſa ſit, uideamus an interdicto teneatur. Ego arbitror, non aliàs, quam ſi dolo fecerit.Et generaliter erit dicendum, in reſtitutionem uenire dolum,& culpam latam n dumtaxat, cętera non uenire. o Plane poſt interdictū editū oportebit,& dolum, & culpam, & omnem cauſam p uenire. Nam ubi moram quis facit precario, omnem cauſam debebit reſtituere. Interdictum hoc poſt annum q cōpetere, Labeo ſcribit. eoque iure utimur. Cum enim nonnunquam in lōgum tempus precarium concedatur, abſurdum eſt dicere, interdictum locum non habere poſt annū. Hoc interdicto eius hr̄s, r qui precario rogauit,tenetur, s quem-

---

h Merito.quę dolo cōparatur:ut s.ſi men. fal.mo.di.l.j.§.ideo.

i Reſtitui.ſ. precarium.

k Edictum eſt. ut in alijs:ut & ſupr.de interd.l. in interdictis.in fi.& s.de ui,& ui ar.l.j.§. ex die.

l Et fructus. facit j.§.proxi.

m Si ſeruitute. debita rei conceſſę precario.

n Et culpā latā: ut ſup.ea.l.§.cū.Et no. ꝙ ſtatim cū dat precarium. oritur actio de p̄cario, & ex tunc tollitur xxx. ann. aliud in actione tutele,& ꝓ ſocio, quæ naſcuntur demū finita tutela, & ſocietate ut C.pro ſocio.l.tamdiu.& ſup.de tute.& rat. diſtra.l. ſi tutor. §.ſi.& l.ſeq. & l.niſi in prin.Acc.

o Non uenire.ſ.leuem, & leuiſſimam.

p Et omnem cauſam.ut & ſu.ſi.regu. l.iij.§.poſt litem. & ſup.ſi cert. peta.l.cū fundus.in prin. Acc.

q Poſt annū eſt & alia rō:quia eſt rei ꝑſecutorium: ut j. de actio.& ob l.l.in honorarijs.& facit. Inſti.de perpe.& tēpo. act.§.furti.uerſi.abſurdum enim. Accu.

r Hoc interdicto eius hæres. Sed quomodo eius hæres tenetur,licet dolo fecit quo minus ad ſe perueniret.cū ad hæredem non tranſeat precarium:ut j.l.cū precario.§.fin.quæ eſt contra?Reſp.ipſe tenetur de eo, quod ad ſe peruenit:unde debet teneri,ſi dolo fecit, ꝙ ad ſe non perueniret,quaſi hæc æquiparentur.ut ſup. depoſi.l.j.§ an in pupillum.

ſ Tenetur. ut & C.eod.l.ij. licet ipſi non ſit quæſita poſſeſſio precario:ut j.l.cum precario.§.ſi. Sed cōtra. j.de diuer.præſcri.l.cum hæres.Sol.ut ibi.

P.F.poſſis interdicere.

Actio tutelæ & ꝓ ſocio … do naſci di caius.

Precarij tps in uoluntate cōcedētis cōſiſtit.

Peruenit.imò in ſolidum:ut ſup.depo.l.ſi hominē.§.datur.ſed illud quando ex contractu defuncti tráſiſ ius ad hæredem,quod hic non fit.& facit.ī.de actio.& obli.l.ex depoſitu.

b Precaria.Per nuntium.facit C. ſi quis alte.uel ſibi.l.ſi.& ſu.de conſti.pe.l.qui autē.§.fina.

c Quamuis. CASVS. Pono q̄ cōceſſi Sempro.ancillam meam precario,ſi poſtea naſcatur ex ea filiolus: quæritur an ego uideat illum concedere? Reſpō.quod non. Fran.Accur.

c Quamuis ancillam.ut eam precario habeat.

d Haberetur. idem in commodato:ut infra.de fur.l.eum qui.ij.§.non ſolum.& facit ſupra. depoſi.l.j.§.quæ depoſitis. & ſups.commod.l.ſi ut certo.§.uſq; adeo.

Si debitor. CASVS. Scholaſis librum,quem obligauit, habuit precario ab uſurario: ſoluto poſtea debito, finitus precarium. Fran. Accur.

e Si debitor rem pignoratam . facit ſup. eodem.lege, certè.§.final.

f Vſque eo . id eſt, donec ſolueretur pecunia.

Cum precario. CASVS. Conceſſi tibi librū precario uſque ad natale. poſſum & ante natale repetere. Sequens §.eſt planus. Franc. Accur.

g In calendas . id eſt,uſque ad Calendas.

h Conuentionis. hoc ideo quia ad certum uſum non eſt data:ut ī.depoſi.l.j.§.fin.&.§.eſt autem.alioqui non ageret. ut ſupr. commo.l.in commodato.§.ſicut,quę eſt contra.& C. de pact.l. ſi quis in conſcribendo. uel aliud eſt ad certū tempus ut hic.& aliud conuenire de non reuocādo ad certum tempus ut ibi.

i Domino inuito. id eſt,eo,qui conceſſit precario, licet non ſit rei dominus:ut ſupra eodem l.ſed & ſi.reſpectu enim eius qui habet precario , dicitur dominus.Sic quandoque dicitur ſeruus dominus reſpectu eius , cui mandauit.

k Tranſis.ut & ſups.eo.l.quæſitum.§.j.

l Non tranſit. licet hoc interdicto plerunq; poſſit cōueniri:ut ſup.eo.l.quæſitum.§.finu.quę eſt cōtra ut in ſocietate contingit,quæ etiam ad hæredem nō tranſit, & tamen actio pro ſocio in hæredem datur . Idem in mandato:ut ī.man.l.inter cauſas,in prin. uel dic, non tranſit niſi quatenus ad eum peruenit , uel dolo fecit quo minus perueniret:ut ibi.quod latis in idem ſecidit.Item contra.ī.de actio.& obligat.l.ex ꝓmiſſione.& le.ex cōtractibus.ſed hic ſpeciale ea ratione,quia ius tenendi, uel poſſidendi ex contractu non tranſit ad hæredem , quia concederetur amico cum foſtè hæres inimicus ſit.ſic ſupra . de tribut.l.illud.§. fin. Vel hæc actio , quæ datur a prætore, non eſt natiua , & ideo non ſequitur regulam illam.facit & ī. de petitione hæreditatis.l. item ueniūt.§.ſed non omnia.in fine.§. Item facit infra , de di. res.præſcri leg. cum hæres .Sed contra infra,eod.l. ſi adoptauero.Solu. ut ibi.

Si ſeruus CASVS. Seruus meus habuit rem precario à Titio me hoc mandante ſeruo , uel ratum habente . ego uideor habere precario, & teneor hoc interdicto . ſi autem me ignorante habuit,& non habente ratum , teneor de peculio , uel de in rē uerſo. Fran.

m Vel etiam ratum hebueris . cum ſine mandato rogauit.

n Non uideris tu. etiam ſi ratum habeas non tuo nomine geſtum, ut ſupra, de nego.geſt.le. ſi pupilli.§. ſed ſi ego . & facit ſup.de pec.l.depoſiti.§.i. & de pigno.actio.l. ſi creditur.§.fi.

o Sed illi.concedēti Accur.

p Erit actio. ſcilicet præſcript. uerbis. uel dic de precario,quæ datur. ſupra eodem.lege,quęſitum.§.ex hoc.quę dicitur in factum:ut in ſtitu.de interdi.§.fin.

Interdictum. CASVS. Hoc interdictum meritò ē interdictū contra eum,qui habet rem precario:quia nulla actio ciuilis nominata competit.& redditur ratio quare hoc interdictum competit . Secundo dicit, Hoc interdicto non tenentur hoſpites , & qui gratis habitant.& dic de hoc ut in gloſſ. Tertio dicit : etiam iura poſſunt concedi precario, ut tigni immittendi in mei domū uel in proiectum. Quarto dicit : Qui cōcedit rē precario , & ſtipulatur ſibi reddi,non habet hoc interdictum,& dic rationem ut in gloſ . Quinto dicit: Cōceſſi tibi rē precario hoc pacto , ut habeas poſſeſ.bene tenet,& habes naturalem,ego ciuilem. Sexto dicit, Precarium poteſt conſtitui in præſentia rei , quæ datur precario,& in abſentia:& h.d.hæc l.& ſeq. Frā. Accur.

admodū ipſe , ut ſiue habet , ſiue dolo fecit quo minus haberet, uel ad ſe ꝑueniret, teneat. Ex dolo āt defuncti hactenus,quatenus ad eum peruenit. a

Precarium poteſt conſtitui inter præſentes & inter abſentes.Fran Accur.

Caius li.xxvj.ad edict. in prouincia. IX.

Precaria poſſeſſio cōſtitui pōt uel inter ꝑſentes, uel inter abſentes ueluti per epiſtolá, uel per nuntium. b

Pomponius libro.v.ex Plautio. X.

Quamuis ancillá c q̄s precario rogauerit:id actū uīr,ut ēt q̄ ex ancilla natū eſſet, in eadē cauſa haberetur. d

Celſus libro vij. Digeſtorum. XI.

Si debitor rē e pignoratam precario rogauit,ſoluta pecunia precarium ſoluitur . quippe id actum eſt,ut uſque eò f precarium teneret.

Pactum contra ſubſtantiam contractum eſt nullum.Barto.

Idem libro xxv.Digeſtorum. XII.

Cum precario aliquid datur,ſi cō uenit,ut in calendas g Iulias ꝑcario poſſideat,nūquid exceptione adiuuādus eſt, ne añ ei poſſeſſio auferat? Sed nulla uis eſt huius conuētionis, h ut rem alienā dño inuito i poſſidē liceat. Precarij rogatio & ad hr̄dem ei⁹, q ꝯceſſit,trāſit: k ad hr̄dē āt ei⁹,q precario rogauit nō trāſit, l quippe ipſi dū taxat non etiam hæredi eius cōceſſa poſſeſſio eſt.

Pompo.libro xxxiii ad Q.Mutium. XIII.

Si ſeruus tuus tuo mādato precario rogauerit,uel ratum habueris m quod ille rogauit tuo nomine,teneberis, quaſi precario habeas.Sed ſi te ignorante , ſuo nomine uel ſeruus,uel filius rogauerit, non uideris tu n precario habere,ſed illi o erit actio p de peculio, uel de in rem uerſo.

Paulus libro xiij.ad Sabinum. XIIII.

Interdictum de precarijs meritò introductum eſt , quia nulla eo

Io. P. F. incipit, ꝑcario.

Seruus quando dicitus dominus.

† Iſta lex facit pro quadā glo. ſing.poſita in e. ij. de cōſue. libr.vj . & no. ex iſta l. qđ non ualet pactum , per quod immotat naturā precarij.

† Quid.tātum legis Augu.

iure

nomine iure ciuili actio eſt. [a] Magis.n. ad donationem & beneficij cām, quàm ad negotij ɔ̄cti [b] ſpectat precarij cōditio.

Pōp.li.xxix.ad Sab. XV.

ET habet [c] ſummā æquitatem, † ut eatenus quiſque noſtro utatur, quatenus ei tribuere uelimus. [d] Hoſpites, & qui gratuitam habitationem accipiunt, non intelliguntur [e] precario habitare. Precario habere etiam ea, quæ in iure conſiſtunt, poſſumus, ut immiſſa, uel protecta. [f]

Prouiſio hominis tollit prouiſionem leg. ſ. Bartolus.

Cū q̄s de re ſibi reſtituēda cautū habet, precariū interdictū ei non cōpetit. [g] Eū, q precario, rogauerit ut ſibi poſsiderē liceat, nanciſci poſſeſsionē, nō eſt dubiū. An is quoque poſsideat, qui rogatus ſit, dubitatum eſt. Placet autem penes utrunq; eſſe eum hominē, [h] q precario datus eſſet: penes eum, qui rogaſſet, quia poſſederat corpore: [i] penes dominum, quia non diſceſſerit animo à poſſeſsione. [k] Quo quis [l] loco precario aut poſsideat, aut cœperit poſsidere: nihil refert, q̄ad hoc interdictum pertinet.

Idē li.xxxij.ad Sab. XVI.

SI adoptauero † eū, qui precario rogauerit, ego quoque [m] precario poſsidebo.

Idem libro xxiij. ad Sabinum. XVII.

QVi precario fundū poſsidet, is interdicto Vti poſsidetis aduerſus omnes, præter eum, quem rogauit, [n] uti poteſt.

Iulianus libro xiij. Digeſtorum. XVIII.

VNuſquiſq; poteſt [o] rem ſuam, quamuis non poſsideat, precario dare ei, qui poſsidet.

Idem libro xlix. Digeſtorum. XIX.

DVo inſolidum precario habere non

a Iure ciuili actio eſt. ut infra, de fur. l. eum qui. § is qui precario. Sed in hoc eſt contra ſupra, eodem. l. ij. §. j. in fin. §. & infra, eodem l. duo. §. finali. quibus dicitur quod datur præſcript. uerb. quæ eſt ciuilis, ut ſupra, de præſcript. uerb. l. j. & l. ſi tibi. Sol. non eſt ciuilis, ſed nominata, ut hic, eſt tamen ciuilis innominata, ut in contrarijs. uel ſecundum Rogerium, refert conceditur precariū ſimpliciter, & tunc interdictum ſolum, ut hic: aut cum pacto reddendi quando libuerit reuocare, & tunc præſcrip. uerb. ut in contrarijs. aut etiam ſtipulatio, & tunc ſola ex ſtipulatu, ut infra. l. proxima. §. cum quis. Tertij diſtinguunt, aut precarium conſtituitur datione, & tunc præſcriptis uerbis, ut in contrarijs: aut permiſſione, ut quia turrem meam poſſides quā tibi precario permitto, ut hic. argum. infra, eodem. l. unuſquiſque. & l. finali. & ſic plus portat precarij rogatio, quam precarij datio.

b Negotij contracti. ſcilicet, cauſam. & continua l. ſequentem.

c ET habet. ſcilicet, hoc interdictum.

d Velimus. ut ſupra. l. ait prætor. §. i. quod non eſſet, ſi eſſet donatio.

e Non intelligitur. ſi dicas hoſpites, id eſt, inquilinos, ipſi magis ſunt, ratione conductionis quam precarij, ſiue cum domino ſiue ſine eo habitent. Vel ſi dicas quod gratia, tunc uidetur eis domus commodari ut ſup. commo. l. j. § finali. Vel ſi dicas hoſpites qui ad hoſpitium recipiuntur per cauponem uel ſtabularium, qui nihil pro domo dant, ſed pro comeſtibilibus, & quandoque pro lectu, tunc magis dicitur detineri in domo, quàm ipſe domum teneat, uel pro conducto, uel precario.

f Protecta. ad quod facit ſup. eo. l. ij. §. ſi. & l. iij.

g Non competit. ſi ergo cauit ſibi per ſtipulationem, quia tunc competit ſibi auxilium ciuile, ut Inſtitu. de actio. §. de conſtituta. non debet petere hoc interdictum, ut ſup. l. proxima. Item & alia ratione, quia ſtipulando uidetur renuntiare interdicto. argum. C. de pact. conuen. l. finali. eſt & tertia, quia ſtipulando uidetur agi, ut ex donatione actio non oriatur, ut infra, de noua. l. cum enim.

h Eum hominem. id eſt, eius hominis poſſeſſionem.

i corpore. id eſt naturaliter.

k A poſſeſſione. & ſic ciuiliter. & diſtingue hic, aut hoc eſt actum, ut omnis poſſeſſio detur, ut ſupra. eo. l. in rebus. §. j. & de acquirend. poſſeſ. l. Pomponius. §. ſi is qui. aut ut nulla. ut. ſup. eod. l. certè. §. is qui. & de acquir. poſſeſ. l. ſi quis ante. §. idem Pomponius. aut ut habeat naturalem tantum, ut hic. & hoc in dubio uidetur per hunc §. & in hoc, & in primo caſu datur interdictum uti poſ. præterquam contra dominum, ut infra, eodem. l. qui precario. & facit ſupra, communi diuid. l. communi diuidundo. j. §. inter prædones. & ſic eſt in creditore, & debitore, quorum quilibet quo ad quid poſſidet, ut not. ſup. qui ſatiſd. cogan. l. ſciendum. §. creditor.

l Quo quis. hic dic ut ſup. de precar. uel dic non refert in præſentia rei, uel abſentia, ut C. de contrahend. emp. l. j. & ſ. eod. l. unuſquiſque. Vel dic ſiue in uilla, ſiue in urbe. argu. ſupra, qui ſatid. cog. l. ſciendum. §. j.

SI adoptauero. CASVS. Titius habebat rem precario ab aliquo, eum arrogaui. uideor habere precario. Secundo dicit, Qui habet rem precario hoc pactu, ut habeat poſ. habet interdictum uti poſſidetis contra omnem, qui contendet hanc rem poſſidere excepto concedente. Tertio dicit, Poteſt quis dare precario rem ſuam, licet non poſſideat. Quartò dicit, Duo non poſſunt eandem rem habere inſolidum: ſic nec duo unam rem poſſunt ui, aut clam inſolidum poſſidere. Quinto dicit. Seruus conceſſit rem precario alicui me hoc ratum habente, ego uideor conceſſiſſe, & mihi hoc interdictum cōpetit. Sextū dicit, Qui cōcedit rem p̄cario, habet hoc interdictū & act. præſc. uer. & h. d. hæc. l. & tres ſeq. Fran.

m Ego quoq;, contra uidetur: ut ſu. eod. l. cum precario. in fin. & j. de diuer. præſcri. l. cum hæres. Solu. hic ea perſona quæ rogauit, adhuc uiuit, quod non eſt ibi. Vel hic tenebat adoptator patiente domino, (idem, eſſet in hærede) ibi non argu. ſup. l. quæſitum. §. illud. & facit ſup. de pec. l. In arrogatorem.

n QVi precario. Rogauit. ut poſſideat, uel ſaltem naliter, aliàs interdicto iſto uti nō pōt, ut ſ. uti poſſ. l. ſi duo. §. creditores. & habes idē ꝙ hic ſup. uti poſ. l. j. in fin. & l. ſequenti.

o VNuſquiſque poteſt. & facit infra, eodem. l. finali.

DVo inſolidum.

† Hue ſpectat parabola patris operarios conducentis, Mat. xx.

† Iſte tex. eſt notandus ad hoc ꝓpoſitū, quod dominiū & etiam poſſeſſio omnium, bonorum illius, qui arrogatur in arrogātem tranſeunt ſine ulla apprehenſione. Bulog.

magis poſſunt, quam duo inſolidũ ui poſsidere aut clã. Nam neque iuſtę, [a] neq; iniuſtæ poſſeſsiones duę cõcurrere [b]. poſſunt. Qui ſeruum meum precario rogat, [c] vr̃ à me precario habere, ſi hoc ratũ habuero: [d] & ideo precario interdicto mihi tenebiť. Cùm quid precario rogatũ eſt, non ſolum interdicto uti poſſumus, † ſed & incerta actione, id eſt, prę ſcriptis uerbis. [e]

Vlpia. lib. ij. Reſp. XX.

EA, q̃ diſtracta ſunt; ut precario penes emptorẽ eſſent quoad [f] pretiũ uniuerſum pſolùereť: ſi p emptorẽ ſteterit, quò minus pſolueret, uendito rem poſſe conſequi. [g]

Venuleius lib. iiij. actionum. XXI.

[h] CVm precario quis rogat: ut ipſi in eo fundo morari liceat, ſupuacuũ eſt adijci, ipſi, ſuiſque. nã p ipſum ſuis quoque permiſſum uti vr̃. [h]

Idem libro iij. Interdictorum. XXII.

SI is qui † pro poſſeſſore [i] poſsideret, precario dominum rogauerit, ut ſibi retinere rem liceret, uel is, qui alienam rem emiſſet, [k] dominum rogauerit, apparet eos, precario poſsidere, nec exiſtimandos mutare ſibi cauſam poſſeſsionis, q̃bus à dño concedatur precario poſsidere. Nã & ſi id q̃ poſsideas, alium precario rogaueris, uideri te deſinere ex prima cã poſſidere, & incipere ex precario [l] habere. & ẽ ſi poſſeſſorẽ p̃cario rogauerit is, q rẽ auocare ei poſſet, teneri eum precario: qm̃ aliquid ad eum per hanc precarij [m] rogationẽ p uenit, id eſt poſſeſsio, quæ aliena ſit. [n] Si pupillus ſine tutoris authoritate precario rogauerit, Labeo ait, habere eum precariã poſſeſsionem, & hoc interdicto teneri. Nã quò magis naturaliter poſsideret, * nullum locum eſſe tutoris authoritati, * recteq; dici, qđ precario habeat, q a q̃ poſsidet ex ea cã poſsideat, ex qua rogauerit nihilq; noui prætorẽ cõſtituere: [o] † qm̃ ſiue habeat rem, officio iudicis teneatur, ſiue non habeat, non teneatur.

[a] Neque iuſtę. ciuiles iuſtę, iniuſtę naturales. ſed quare non econtra exponit, ſcilicet, iuſta naturalia, iniuſta ciuilia? Reſpon. quia frequentius cõtingit ut aliquo abſente alius nãciſcatur poſſeſſionem naturalem iniuſtè ingrediendo fundum, q̃ eum exiſtentẽ in fundo ui expelli: uel quod ille ſuſpicetur ſe poſſe expelli, & ſic ei auferat iniuſte poſſeſsionem ciuilem. ideo melius eſt ſic exponere. nã ad ea &c. ut ſupra, de legi. & ſen. l. nam ad ea.

[b] Duę concurrere. in eundem hominẽ: ut ſupr. de acquiren. poſ. l. iij. §. ex contrario. & ſupr. commo. l. ſi ut certo. §. ſi duobus. Sed contra ſupr. uti poſſ. l. ſi dno. in prin. dic, ut ibi. Item contra. ſupra, de dã. infect. l. ſi finita. §. eum autem. Solut. ut ea. l. §. ubi uero.

[c] Rogat. ut ei aliquid precario concedat.

[d] Habuero. imo ui detur etiam me in uitum obligare de peculio, agendo hoc interdicto. ut ſup. de pecul. l. ſi quis ſeruũ §. etiam. Sed dic ſpeciale in precario, qđ meram liberalitatem continet, & eſt ſimile donationi: ut diximus ſup. eodem l. j. & ſeruus donando non obligat dominũ: ut ĩ. de pact. l. contra iuris. §. ſi ſ lius.

[e] Præſcriptis uerbis. hoc eſt contra ĩ. de fur. l. eum qui. §. is qui p̃cario. & ĩ. eodẽ. l. interdictum. & ibi p'enè dixi.

EA quę. CASVS. Vendidi tibi librum, & conceſsi tibi eum precario donec ſolueres pretium. ſi non ſoluas, poſſum repetere librum hoc interdicto. Secundo dicit. Cum concedo tibi fundum precario, ut in eo moreris, ſuperuacuum eſt dicere, ut tuis hoc liceat. nam intelligitur. & h. d. hæc lex, ſeq. Franc. Accur.

[f] Quoad. id eſt, donec.

[g] Conſequi. interdicto de precario. ſed ſi ſoluatur pretium, deficit precarium, ut ĩ. eod. l. ſi debitor. & facit ſup. de pericu. & commo rei uendi. l. ſerui.

[h] CVm precario. Vr̃ uidet. ea ratione, quia ad certum uſum nõ datur. & facit ĩ. de uerb. oblig. l. ſi ſtipulatus. ij. & ſupra. de uſu & hab. l. ij. §. j. & l. iij.

SI is qui pro poſſeſſore. CASVS. Poſſidebam rẽ tuam p prædone uel pro emptore, qui eã emeram à non domino. tunc eandem petij à te precario, & habui, dicitur q̃ bene teneт precarium. Sed pone, q̃ tu dominus rei eam petijſti a me precario, & conceſsi: dicitur qđ tenet bene precariũ. Vltimò dicit, Pupillus ſi acciperem precario ſine tutoris authoritate bene tenetur, nam ſi habet eã inſtum eſt quod reddat, uel ſi dolo deſijt habere. ſecus ſi ſine dolo deſiit habere, nam tunc non tenetur. Franc. Acc.

[i] Si is qui pro poſſeſſore. maxime, q a idem ſi bona fide, ut ſubijcit.

[k] Emiſſet. & ſic bona fide.

[l] Precario. facit ſupra de acquir. poſſ. l. interdum. & l. quod meo. & ſup. e. l. unuſquiſque.

[m] Precarij. facit C. de loca. l. ſi quis conductionis.

[n] Aliena ſit. adhoc ſupr. l. certè. §. ſi. & l. ſequen.

[o] Conſtituere. reddendo in eum interdictum. nam idẽ eẽt in quolibet maiore. hic enim pupillus ſicut, quilibet maior tenetur de dolo, & lata culpa, cum ſit proximus pubertati: ut ſu. commod. l. iij. in princ. quę ẽt corrigit. l. j. eiuſdem tit. in fi. item. & ſup. depoſit. l. j. §. an in pupillum. & de dolo. l. hæredibus. § j. Quod uero hic ſubijcit ſiue non habeat, ſupple nec dolo, uel lata culpa habere deſijt. Vel dic loq in non proxi. pubertati, ſed infantiæ. hic ergo ſi habet, tenetur: ſi non habet, nequaquam. nam dolum, uel latam culpam committere nõ poteſt: ut ſup. de rei uen. l. quod infans. & ad l. Aqui. l. ſed & ſi infans.

† Sed & incerti cõdictione, in P. Fl.

† P. F. pro poſſeſ. precario poſſideret, dominũ &c.

* P. F. poſſideretur.

* P. F. au-

† à prætore conſtituendum.

TITVLVS XXVI.

DE ARBORIBVS cædendis.

Vlpian. libr lxxj. ad edictum. I.

AIt prætor, Quæ arbor

DE ARBORIBVS CÆDENDIS.

AIt prætor. CASVS. Ponitur edictũ, cuius ſenſus eſt, Si arbor ædibus tuis in meas impẽdet, ſi nolo illã arborẽ adimere, p̃tor uetat mihi fieri uim. Sc̃do dicit Vlpia. hoc edictũ eſt prohibi-

prohibitorium : & per hoc edictum prohibetur mihi fieri uim, quo minus totam arborem adimam: & a ſtirpe eam poſſum excidere, & ligna tollere potero, niſi dominus eius incidat. & quod dictum eſt de arbore, idem dicas in uite, & non ſolum mihi domino domus, cui arbor tua nocet, hoc permittitur, ſed etiam ei qui habet uſuſfructu. in iſta mea domo. Item ſi plures ſunt domini domus, cui nocet arbor tua, quilibet habet hoc interdictum, ut non prohibeatur tollere arborem. Vltimo dicit: Prius permittitur domino tollere arborem, & ſi non tollas: tunc ille, cui nocet, poterit tollere. Deinde. Nunc ponitur aliud edictum: cuius ſenſus eſt, ſi arbor ex agro tuo in meum agrum pendet, niſi tu tollas ramos uſque ad quindecim pedes ſuper terram: ego potero tollere. & prætor prohibet ne mihi uis fiat. hoc etiam dicit lex duodecim tabularum: & eſt ratio ne umbra ramorum meo agro noceret. Et differt hoc edictum a primo: quia per primum prohibet uim fieri prætor totam arborem incidenti. at in hoc incidenti uſque ad quindecim pedes ramos ſupra terram. Vltimo dicit: Si arbor tui fundi uento inclinata in meum fundum ſit, agam ex lege duodecim tabularum, ut adimatur quaſi non ſit tibi ius ita habere. & hoc dicit hic §. & lex ſequen. Franciſc. Accur.

ex ædib. tuis in ædes [a] illius impendet, ſi per te ſtat, quò minus eã adimas: tũ [*] quo minus eã illi arborẽ adimere, ſibiq; hr̃e liceat, uim fieri ueto. Hoc interdictũ ꝓhibitoriũ eſt. [b] Si arbor [c] ędib. alienis impẽdeat, utrũ totã arborẽ iubeat p̃tor adimi, an uerò id ſolũ, qđ ſuperexcurrit, quærit̃. Et Rutili⁹ ait, ex ſtirpe excidendã. idq; pleriſq; vr̃ uerius. Et niſi dñus adimeret arborem: Labeo ait permitti ei, [d] cui arbor officeret, ut ſi uellet, ſucciderat eam, lignaq; tolleret. Arboris appellatione ẽt uites continentur. [e] Non ſolùm aũt dño ædium, ſed ẽt ei, qui uſumfructum habet, cõpetit hoc interdictum: quia & ipſius intereſt, arborem [f] iſtã non impendere. Præterea probandũ eſt, ſi arbor communibus ædibus impendeat, ſingulos dños habere hoc interdictum, & quidem inſolidum: quia & ſeruitutum uindicationem ſinguli habeant. [g] Ait prætor, Si per te ſtet, quo minus eam adimas: tũc quo minus eam arborem illi adimere liceat, uim fieri ueto. Prius itaque tibi datur adimendi facultas. ſi non facias: [h] tũc uicino prohibet uim fieri adimere uolenti. Deinde ait prætor: Quæ arbor ex agro tuo in agrũ illius impendet, ſi per te ſtat, quo min⁹ pedes quindecim [i] a terra eã alti⁹ [k] coerceas: tũc quo min⁹ illi ita coercere, lignaq; ſibi habere liceat, uim fieri ueto. Qđ ait prætor, & lex xij. tabularũ efficere uoluit: ut q̃ndecim pedes altius rami arboris circũcidãtur. & hoc idcirco effectũ eſt, ne umbra arboris uicino prędio noceret. Differentia duorũ capitum interdicti hæc eſt: ſi q̃dẽ arbor ędibus impendeat, ſuccidi [l] eã præcipit̃. ſi uerò agro ĩpẽdeat, tm̃ uſq; ad q̃nđcĩ pedes a terra coerceri.

Pom li. xxxiiij ad Sab. II.

SI arbor ex uicini fundo uento inclinata in tuum fundum ſit: ex lege xij. tabularum de adimenda ea rectè agere potes, ius ei non eſſe [m] ita arborem habere.

TITVLVS XXVII.

DE GLANDE legenda.

Vlpia. li. lxxj. ad edic. I.

AIt p̃tor, † glãdem, quæ ex illius agro in tuũ cadit, quo minus illi [n]

[*] F. Flo. tunc.

[a] In ædes idest, in predium urbanum: quod quid ſit, dicit inf. de uerbor. ſigni. l. urbana.

[b] Prohibitorium eſt. ut ſup. de interdi. l. ij. circa princ.

[c] Si arbor. materialiter hæc uerba ponuntur.

[d] Ei. publica authoritate. ut C. de pig. l. ij. Az. ſed H. ſua authoritate. vt C. de pig. act. l. pignoris. & C. quando li. uni ſine iud. ſe uind. l. liberam.

[e] Continentur. ut & in .ar. fur. cę. l. uitem. in princ.

[f] Arborem. quoniam domum tua impenſa regere, & reſarcire debemus ſup. de uſufr. l. hactenus.

[g] Habeant. ſ. inſolidum ſi ſeruitus debeatur domui communi ut ſup. ſi ſeru. uen di. l loci. §. ſi fundus. & l. & ſi fortè §. ſi ædes. Sed arg. contra ſup. de dam. infe. l. ex damni. §. quotiens. [*]

[h] Non facias. nos. de conueſſione electionis: ut C de ſolu. l. j. & inf. proxi. §. & C. commun. de leg. l. final. §. j. & argum. C. de commun ſer. ma. l. j. §. ſi nantem.

[i] Pedes quindecim. ergo ſi ultra quindecim pedes impendeat arbor tua, nõ poſſum agere: fortè quia tunc nõ uidetur per umbram mihi nocere circa fructus: ut infra. proximo §. ſecus uero ſi ædificare uellem, eam uſq; ad cælum meum ſit: vt ſupra, quod ui aut clam l. final. §. pen. & facit C. de interdi. l. j. & ſupra, uti poſſ. l. ſi duo. §. item uideamus. ſed & ſi nolim ædificare, ſed remoueri, adhuc potero. ut d. §. item uideamus. & ſupra, de ſerui. l. ſi. & ſup. ad l. Aquil. l. quemadmodum. & infra. leg. proxim. non autem per hoc interdictum, ſed per negatoriam.

[k] Altius. a terra.

[l] Succidi, a ſtipite.

[m] SI arbor. Ius ei non eſſe. hic iſtorum confunditur ſententia, qui dicunt negatoriam non habere locum, niſi remiſſa ſeruitute. H. Sed Ot. reſpondit & non hic negatoria, ſed actio in factum ex lege xij. tab. ut In ſtit. de action. §. ij. & facit ſup. ſi ſer. uend. l. ſi cum meus. & l. ſi q̃ñ. & inf. arb. fur. cę. l. ſi plures. §. ſi arbo. & ſup. ad legẽ Aquil. l. quemadmodum. §. j. & ſup. de relig. leg. olla. in princip. & ſup. ne quid in loco public. lege ij. in princ.

[*] Obiectũ nõ diſſoluit glo. tu dilue ſic ex Dy. qđ illic ad illud qđ in tereret, ageret, qđ ſua natura eſt diuiduũ: hic verò ut præcidere liceret, qđ in facto conſiſtit, eſtque natura indiuiduum.

† Vide Pliniũ li. 16. cap. 5.

DE GLANDE LEGENDA.

AIt prætor. CASVS Glans ex arbore tui fundi cecidit in meum fundum. prætor uetat ubi fieri uim quominus eam poſſis colligere uſque ad tres dies. & appellatione glandis omnes fructus continentur. Fran.

[n] Illi. cauenti de dãno infecto: vt ĩ. ad exhi. l. Iul §. ij.

tertio quoq; [a] die legere, [b] auferre [c] liceat, uĩ fieri ueto. [d] Glãdis noīe omnes fructus ꝑtinenť. [e]

TITVLVS XXVIII.

DE LIBERO homine exhibendo.

Vlp.li.lxxj.ad edi. I.

Ait prætor, Quem liberum † hominē dolo malo retines, exhibeas. Hoc iterdictum proponitur tuendæ libertatis cauſa, uidelicet ne homines liberi retineantur a quoquam.

† Hominem, non eſt in P.F.

Venuleius libro iiij. Interdictorum. II.

Nihil † enim multũ a ſpecie ſeruientiũ differunt, quibus non dať facultas [f] recedēdi. [g]

† In Pan. F incipit, Neq; enĩ &c.

Vlp.li.lxxj.ad edi. III.

Quod [h] & lex Fauia ꝓſpexit, [i] neque hoc interdictũ aufert legis Fauiæ executionē, nã & hoc interdicto agi poterit, & nihilominꝰ accuſatio legis Fauiæ inſtitui, & uerſa uice qui egit Fauia, poterit nihilominus & hoc interdictũ habere, ꝓſertim [k] cũ alius interdictũ, alius Fauiæ [l] actionem habere poſsit. Hęc uerba, quē liberũ, ad omnē liberũ ꝑtinēt, ſiue pubes ſit, ſiue īpubes, ſiue maſculꝰ ſit, ſiue fœmina, [m] ſiue unꝰ, ſiue plures: [n]

a Quoque. non ſolum primo, & ſecundo, ſed etiam tertio. & ſic habeas quoq;, aliàs quoquo.

b Legere. i. colligere.

c Auferre. i. portare.

d Veto. primus, & ſecundus, & tertius dies computatur ab eo tempore, quo cecidit glans: & ideo ponit de tertio. Vel quia collectio glandis uix durat ad tertium diem. nã citius colliguntur. uel quia duobus, uel tribus diebus cõuertuntur in terrã: ita ut nulli earum nomine cõpeteret actio, cum ſine dolo tuo fructus in rerum eſſe natura deſierit, non quia interdictũ tam breui ſopiatur tempore. nã intra annũ duraret ſi fructus ſtaret, & plus: ut ĩ. de acti. & obligatio. l. in honorarijs. ſed ſi dolo deſijſſet habere, tunc intra annum tenetur. & facit ſup. de aqua quotidia. & æſti. l. j. §. item quę ſitum. & ſup. de præſcrip. uer. ie. qui ſeruandarum. §. finali. Sed quæritur, ad quid fuit introductum hoc interdictum, cum non poſſit intendi niſi prima die, uel ſecunda, uel tertia: cum rei uendi. habeat uſq; ad triennium? Reſpon. nõ oneratur probatione actor id proponendo: ſecus in rei uē. quia ibi non reſtituitur res niſi plenè probanti de intentione ſua: ut C. de rei uẽdi. l. ſi. ſecundum Ald. Vel aliter ſecundum Azo. neceſsitas imponitur ei, in cuius terrã cecidit, ut ſingulis tribus diebus ſemel liceat auferre, & ſic habeas quoquo. i. ſingula tertia die.

e Continentur. ut ĩ. de uerbo. ſign. l. qui uenenũ. §. glandis.

DE LIBERO HOMINE EXHIB.

Ait prætor. CASVS. Ponitur edictum, cuius ſenſus eſt, ſi hominem liberum dolo malo retines, prætor ait, ut exhibeas. Secundo loquitur Vlpian. & dicit hoc interdictum cauſa tuendæ libertatis eſt inductum, ſcilicet ne homines liberi teneantur ut ſerui, quod ſimile ſeruituti erat. Poteſt retinens etiam accuſari lege Flauia. & una uia non tollit aliam: maximè ſi a diuerſis intẽtatur. Tertio dicit, quod dictũ eſt in edicto liberũ, intelligas ſiue maſculum, ſiue fœminam, ſiue puberẽ, ſiue non, ſiue unũ, ſiue plures, ſiue ſui iuris, ſiue alieni: dũ tamen liber ſit. Quarto dicit, qui tenet filium ſuũ, quẽ habet in poteſtate, non tenetur hoc interdictu. Item qui tenet eum, quem emit ab hoſtibus, non tenetur hoc interdicto, niſi ſit ſolutum pretium. ſed ſi remiſerit pretium, & ad huc eum teneat, tenetur hoc interdicto. Item, qui retinet filium ſuum emancipatũ luſorem, forte ob hoc ne ad ludum uadat, non tenetur hoc interdictu. Item qui libertum ſuum. uel alumnum, uel noxæ ſibi datum ad huc impuberem tenet, quem credebat ſeruum, nõ tenetur hoc interdicto, niſi cum induxerit blanditijs ad tenendum. Item is demũ hoc interdictu tenetur, qui ſciẽs liberum hominẽ tenet eũ, ſecus ſi ignoret eum eſſe liberũ, uel dubitet, uel facit ei quæſtionem ſtatus. nam hoc interdictum ceſſat. & hoc dicit hæc l. & prin. ſequen. Ait ꝑtor. Exhibeas. Nunc exponit Vlpian. uerbum poſitum in edicto hoc ſcilicet, exhibeas. & dicit quid ſit exhibere. Secundo dicit, hoc interdictum competit omnibus uolentibus illud intentare. remouentur tamen ſuſpectæ perſonæ, ſi uellent intentare, cum & accuſare poſſint, ſuam, ſuorumq; iniuriam proſequendo. & ſi plures ſimul ueniant ad hoc interdictum intentandum, præfertur idoneior: quod æſtimatur ex coniunctione, & fide, & dignitate. Et ſi aliquis egit hoc interdicto, alius non poterit illud interdictum intentare, niſi de præuaricatione primi doceatur. hoc idem eſt in publicis iudicijs. Sed pone quod per primum iudicium conuentus ſoluit æſtimat. litis, forte ſumptos. ad huc hoc interdictum poterit intentari, & ab eodẽ qui primo agit, & ab alio. Itẽ abſens in hoc interdicto condemnatur. Item ſi hoc interdicto conuentus non defendatur, in bona eius eundum erit. Item qui ſciens liberum hominem eum tenet, licet poſſeſſus ignoret ſtatum ſuum, tenetur hoc interdicto. Item qui liberum hominẽ credens ſeruũ, eum emat, & habeat, nõ tenetur hoc interdicto. Item qui libertum hominem ſciens liberum, teneat, cogitur ſtatim exhibere, nec dabitur dilatio intra quam exhibeat. & hoc intelligas ſi erat in præſenti ille poſſeſſus. Vltimo dicit: creditor uolebat agere hoc interdicto, ut debitor ſuus, qui ſtabat celatus propter debitum, exhiberetur, dicitur quod non auditur. ſed mittatur in bonis eius. & hoc dicit hic totus titulus. Franciſcus.

f Nihil enim. Facultas. Hic no. quod dixi C. de uſufruct. l. antiquitas. & facit ſupra de cõdi. & demõ. l. Titio. j. §. ij. C. de capti. & poſtli. reuer. l. ab hoſtibus. Accur.

g Recedendi. Iſtæ tres leges continuantur.

h Quod. ſ. ut liberi exhibeantur.

i Proſpexit. ut ĩ. ad l. Fau. l. non ſtatim. §. fi. & C. ad. l. Fau. l. ſi fratrem.

k Præſertim. i. maximè. nam & idem utrunque intẽtare poteſt: ut C. quando ciui. act. l. j. & ſupra. de tabu. exhib. l. locum. §. ſi qs dolo. Sed ar. contra. ĩ. de iniur. l. quod ſenatus. §. ſi.

l Alios Fauiæ. eſt enim hæc actio publici iuris: ut C. ad l. Fa. l. fina. & l. plagij. j.

m Siue fœmina. ad hoc ſ. de neg. geſt. l. iij. in princ. & de conſtit. pe. l. j. §. j. Accur.

n Siue plures. ſingularis numerus. ſcilicet quem liberum, cõcipit pluralem. ſic e contra infra ui bon. rap. l. ij.

ſiue ſui iuris, ſiue alieni. a hoc enim tm̃ ſpectamus, an liber ſit. Is tñ, qui in poteſtate habet, hoc interdicto non tenebitur: b qa dolo malo non uidetur habere, qui iure ſuo utiť. c Si quis eum, quem ab hoſtib. redemit, retineat: d in ea cá eſt, ut interdicto nõ teneatur. nõ enim dolo e facit.

Planè ſi offeratur pretium, interdictum locum habet. Sed & ſi eum remiſit, pretio non accepto: dicendum eſt, interdicto locum fore, ſi poſtea, quam ſemel remiſit, uelit retinere. Si eum quis retineat filiũ, quem non habet in poteſtate: plerunque ſine dolo malo facere uidebitur. e Pietas † enim gemina f efficit ſine dolo malo retineri, g niſi ſi euidens dolus malus intercedat. h Proinde & ſi libertum ſuum, uel alumnum, uel noxæ deditum i adhuc impuberem; k idem erit dicendum. Et generaliter qui iuſtam cauſam habet hominis liberi apud ſe retinendi, non uidetur dolo l malo facere. Si quis uolentem retineat, m non uidetur dolo malo retinere. Sed quid ſi uolentem quidem retineat, non tamen ſine calliditate circũuetum, uel ſeductum, uel ſolicitatum: n neque bona, uel probabili ratione hoc facit? Rectè dicitur, dolo malo retinere. Is qui neſcit apud ſe eſſe hominem liberum, dolo malo caret: o ſed ubi certioratus retinet, dolo malo non caret. Planè ſi dubitat, p utrum liber, an ſeruus ſit, uel facit ſtatus ꝯtrouerſiam, recedẽdum erit ab hoc interdicto, & agenda cauſa libertatis.

Etenim rectè placuit, tunc demum hoc interdictum locum habere, quoties quis pro certo liber eſt. Cæterum ſi quæratur de ſtatu, non oportet præiudicium fieri alienæ cognitioni. q Ait prætor, r exhibeas. Exhibere eſt in publicum producere, & uidendi, tangendique hominis facultatem præbere. s Propriè autem exhibere eſt, extra ſecretum habere. Hoc interdictum omnibus competit. Nemo enim t prohibendus eſt, libertati fauere. Planè ex cauſa ſuſpectæ perſonę remouendę ſunt, ſi fortè talis perſona ſit, quam uerisimile ſit colludere, uel calumniari. u Sed & ſi mulier, uel pupillus hoc interdictum deſideret pro cognato, uel parente, uel affine ſuo † ſolicitato, x dandũ eſſe eis interdictũ dicendum eſt. Nam & publico iudicio reos facere y poſſunt, dum ſuas ſuorumq; iniurias exequunť.

Si tamen plures ſunt, qui experiri uolent, eligendus eſt a prætore, ad quem maximè res pertinet, uel is, qui idoneior eſt. & eſt optimum ex cõiunctione, ex fide, ex dignitate, actorem hoc interdicto eligendum. z Si tamen poſtea, quàm hoc interdicto actum eſt, alius hoc interdicto agere deſiderat, palã erit, poſtea alij non facile dadũ,

---

l.ij.§.doli mali.verſi.uel cuius bona.

a Siue alieni. non tamen detinentis: vt ſtatim ſubijcit.

b Non tenebitur. niſi in caſu: vt inf. ti.j.l.j.in ſi. & l.ſeq.

c Vtitur.ad hoc J. de reg.iur. l. nullus. & J.de fur.l. cũ creditor.& ſup.de dam. infect.l. fluminũ.§. fin.& l. Proculus.& J.de iniur.l.iniuriarum.j.§.is qui iure. & ſup.pro ſoc. l.merito.

d Retineat. ut C. de capti. & poſtlim. reuer.l. ſi liberum.

e Videbitur. aleator fortè erat.

f Gemina.cum eſt cõis olum hominũ, quæ uocatur officiũ. aliaſ ſingularis ſcilicet inter patrem, & filium, quæ dicitur pietas. & ſic eſt gemina, quia homo, & quia pater. & facit. ſup. de adopti.l. necei.§.corũ. & qđ not.C.de neg. geſt. leg.officio. & ꝓ hoc ſupra. de ri. nuptie. l.nõ ſolũ.§. de uno. & etiam ſupra de prob.l.Procula.

g Retineri.ſ. uideri. Accur.

h Intercedat.& probetur: vt C. de dolo. lege,dolũ. & ſupra, de dolo.l. & eleganter.§.fin.

i Deditum. ſcilicet ei qui putabat eum ſeruum, cum liber ſit: vt infra. l.ñ. ij.reſp.

k Impuberem. uidetur enim eum tenere ꝑ puerilitatẽ ipſius impuberis. & ſubaudi, maximè impuberẽ: ut ſubijcit.

l Dolo.fac.t ſupra, de bon.li.l. qui cum maior.§. ſi patris.& infra, de re.iur. lege, qui in ius.§. nemo.

m Retineat.ut ſu. de aqua plu.arcen.l. in diem.& ſupra, de ædilic.edict°. l. quæritur. §. ſi uenditor. & inf.de iniur.leg.j. §.uſque.& C. de trãſact.l.cum donationis.& C.ad leg. Fa. de pla. l.liberum.

n Solicitatum. facit C.de rap. uirg.§. huic. & ſup. de ſer. cor.l.i.& C. de apoſto.l.eum.

o Caret.ad hoc C. de inceſt.nupt.l. qui contra.& in. de excepti.do.l.ij §. & generaliter.& ſu.de tribu.leg.illud.§. ſi cuius.ibi, ſi tñ &c.& ſup.de acquir.poſſeſ. l.clam.& ſup.de peti.hære.lege, litẽ ueniunt.§. petitã. & l. ſed & ſi lege.§. de eod.

p Dubitat. Tria ergo ſunt ſcire, neſcire, & dubitare. & ſic eſt arg. quod aliquis põt reſpondere, dubito.

q Cognitioni.aliàs cognitioni. & aliàs cõditioni. & dic alienæ.id eſt, de libertate, ſuper qua cognoſceret fortè alius iudex ſi nequit iſte de libertate iudicare. Acc.

r Ait prætor.ſupra eo.l.j.

s Præbere.facit ſupra, de tabu. exhiben.leg.locũ.§.ſ.hoc interdictum. & ſup. ad exhiben.l.exhibere.& infra, de uerb. ſignifica. l. fin. & l. plus eſt.& ſup.quemadm.teſta.ape.le.ij. §.inſpectio.

t Nemo enim. pro hoc facit ſupra, ad exhibend. l. ſi liber. & Inſtit. de ſu ſpect. tut.§. conſequens.

u Vel calumniari. ad hoc infra, q̃ re mil.lit.lege, non omnes. §.a barbaris. & ſup. de ſuſpect.tuto.lege, tutor.§.ſi tutor.

x Solicitato. & detento.

y Reos facere. ut & infra, de accuſa.l. j.& ij.& le.hos accuſare.& C. qui accuſ. non poſſunt.l.de crimine.

z Eligendum.facit infra, de ſepulch.uiola. l. prætor. §.ſi plures. & infra, de popul.action. lege, ſed ſimi. §.ſecutus. & infra, de accuſa.lege, ſi plures. qđ ergo ſi pares? Reſpon.

---

* P.Fl.dolo malo.

Pietas duplex eſt.

† P.F. pietas. n. genuina.

Scire, neſcire & dubitare, tria ſunt.

† P.F.ſolliciti.

Reſpon. locus eſt gratificationi. arg. ſup. de reli. l. fin.

a Niſi ſi de pfidia. expoſitiuè, nō exceptiuè hic ponitur, niſi pp uerbum facilè. ſic ſup. de procu. l. niſi. & facit ſup. de iureiur. l. eum. §. in popularibus.

b Amplius agi. niſi ille qui accuſat loco ſecundo, proſequatur ſuam, uel ſuorum iniuriam, & doceat ſe ignoraſſe de accuſ. primi: vt in ff. de accu. l. ſi cui. §. iiſdem. & facit. inf. de præuari. l. præuaricationem.

b Quo poſt negatiuam, uel affirmatiuam, & de natura dictionis niſi Mando. de Monitor. quæſt. 31. nu. xj. & ſeq.

niſi ſi de perfidia [a] prioris potuerit aliquid dici. Itaq; eā cognita amplius quā ſemel interdictū hoc erit mouendū, nā nec in publicis iudicijs permittitur amplius agi [b] poſtea, q̄ ſemel actū eſt, q̄ ſi præuaricationis fuerit damnatus prior accuſator. Si tñ reus condemnatus malit litis æſtimationem [c] ſufferre, quā hoīem exhibere, non eſt iniquum ſæpius in eum interdicto experiri, uel eidem ſine exceptione, [d] uel alij.

Hoc interdictum & in abſentem eſſe † irrogandum, [e] Labeo ſcribit. Sed ſi non defendatur, in bona eius eundum ait. Hoc interdictum perpetuum [f] eſt.

Venuleius libro iiij. Interdictorum III.

SI quis liberum hominem ignorantem ſuum ſtatum retinet, ſi tamen dolo malo retineat, cogitur exhibere. Trebatius quoque ait, non teneri eum, qui liberum hominem pro ſeruo [g] bona fide emerit, & retineat. Nullo tpe dolo malo retineri homo liber debet, adeo ut quidam putauerint, [h] nec modicū tp̄s ad eum exhibendum dandum, qm̄ [i] præteriti facti pœna præſtanda eſt. Creditori non competit interdictum, ut debitor exhiberetur. Nec enim debitorem latitantem exhibere quiſquā cogitur, ſed in bona eius ex edicto [k] prætoris itur.

c Æſtimationem. fortè quinquaginta aure. uel quantum arbitrabitur bonus uir. ar. ſupra, de ijs qui deiec. uel effu. le. j. §. j. & §. ſed cū. uel quanti in litem iurauerit. argu. ſup. de in litem iuran. l. in actionibus. §. planè. & ſupra de rei uend. l. qui reſtituere. Sed nunquid de calumnia iurabitur? poteſt dici quod ſic, quia ex quo conceditur quod maius eſt: & id quod minus eſt, debet eſſe conceſſum, ſecundum Io.

d Sine exceptione. rei iudicatæ. quod eſt contra naturam popularium actionum: vt inf. de popu. act. l. iij. Item argu. contra j. de exce. rei iud. l. ſi quis eum totum. § plane. & facit ſup de nox. l. qui ex pluribus. ſed hic ſpeciale. Acc.

e Irrogandum. poteſt quippe abſens condemnari, licet tempore ſententiæ non fuerit præſens: ut & C. de adul. leg. quamuis adulterij.

f Perpetuum. id eſt, ſine fine: ut & C. de præſcrip. lon. tempo. quæ pro libertate. l. ſola. & facit ſup. de uia publ. l. uiam publicam. & eſt hoc contra naturam popularium actionum, ut inf. de pop. act. l. fi. Acc.

† Rogandum, in P. Flo.

g Perpetuum. ſine fine, uel ſine tpis p̄finitione, & quot alijs modis accipiatur Mando. in ſuperſcriptio. Gl. Facul. in uerſi. ad perpetuam.

g SI quis liberum. Pro ſeruo ut & ſup. eod. l. proxi. §. ſi eum. ibi, proinde &c.

h Putauerint. & bene, niſi ponas eum non poſſe ſtatim exhiberi, uel abſentem eſſe: quo caſu tp̄s dabitur. & quod ſubijcit modicum tempus. ſ. decem dierum: vt ſup. de conſti. pec. l. promiſſor. j. §. ſi ſine. & in glo. modicum. alias dicitur modicum quatuor menſium: ut ſupra de arb. l. ſi cum diem. §. fi. & l. ſeq. alias. xxx. dierum: vt ſup. de itin. act. pri. l. j. §. ij.

i Q m̄. q. d. in pœnā præteriti facti denegaē ei dilatio.

k Ex edicto ſup. quibus ex cau. in poſſ. ea. l. ij. & facit ſup. de in ius uo. l. plerique. & l. tauſque.

DE LIBERIS EXHIBENDIS vel deducendis.

Hoc interdictum non poteſt per procuratores exerceri, niſi nominatim mandatum ſit, & pater ualetudine, uel alia cauſa impediatur, ut ſup. de procu. l. Pompon.

TITVLVS XXIX.

DE LIBERIS exhibendis † uel deducendis.

† P. Fl. itē ducendis.

Vlp. lib. lxxj. ad edi. I.

AIt prætor, Qui, quæve in poteſtate Lucij Titij eſt, ſi is ea ue apud te eſt, dolove tuo malo factum eſt, quo minus apud te eſſet: ita eum, [l] eamve exhibeas. Hoc interdictum proponitur aduerſus eum, [m] quem quis exhibere deſiderat eum, [n] quem in ptāte ſua eſſe dicit. & ex uerbis [o] apparet ei, cuius in ptāte eſt, hoc interdictū cōpetere.

AIt prætor. CASVS. Ponitur edictum cuius ſenſus eſt, ſi eum qui eſt in poteſtate mea, puta filium meum apud te habeas, uel dolo deſijſti habere, prætor ait ut exhibeas. Secundo loquitur Vlpianus & dicit: hoc interdictum datur aduerſus detinentem eum, quem quis deſiderat exhiberi. & datur ei, qui eum detentum in poteſtate eſſe dicit. Tertio dicit, non curatur ex qua cauſa ſit filius meus apud alium: ſed omnimodo cogitur reſtituere eum, ex quo eſt in mea poteſtate, niſi ſit mater, quæ teneat filium meum, cum quandoque expediat apud eam eſſe magis quam apud me. Item ſi apud aliū ſit filius meus, & iudicatum ſit eum non eſſe in mea poteſtate. Si quis filiam. Pater filiam ſuam nuptam Titio & eum eo caſtenentem in bona uoluntate uult eam abducere: uel petit eam ſibi exhiberi cauſa diſſoluendi matrimonij. dicitur quod non poteſt. & redditur ratio in litera. ſecus tamen ſi petat eam exhiberi cauſa exercendæ patriæ poteſtatis in eam, ut cauſa caſtigandi eam ob aliquam ignominiam, quam ſibi ipſa dixerit. nam tunc auditur, dum tamen modicè caſtiget. Vltimo dicit: pater filiam ſuam nuptam Titio tenebat inuito Titio. poterit Titius agere interdicto de uxore exhibenda, & deducenda. & hoc dicit. hæc l. & hic §. & l. ſeq. Fran.

l Ita eum. id eſt, ita uno caſu ut alio. ſed quomodo exhibet, qui non habet, licet dolo habere deſijt? Et certè non poterit. ſed iurabitur in litem. & facit ſupra, de rei uen. l. j. §. j.

m Aduerſus eum. ſ. detinentem.

n Deſiderat eum. ſ. filium.

o Ex uerbis edicti.

In hoc interdicto [a] prętor non admittit cauſam, cur apud eum ſit is, qui exhiberi debet: quemadmodū in ſuperiore interdicto: ſed omnimodo reſtituendum putauit, ſi in poteſtate eſt. Si uerò mater ſit, quæ retinet (apud quā interdū magis, q̄ apud patrē morari filiū debere, ex iuſtiſsima [b] ſ. cā & diuus Pius decreuit, [c] & à Marco † & à Seuero reſcriptū eſt) æquè ſubueniendum ei erit [d] per exceptionem. [e] Pari modo ſi iudicatum fuerit, nō eſſe eū in ptāte, & ſi per iniuriā [f] iudicatū ſit, agenti hoc interdicto obijciēda erit exceptio rei iudicatę; ne de hoc queratꝰ, an ſit in ptāte, [g] ſed an ſit iudicatū. Si quis filiā ſuā, quæ mihi nupta eſt, uelit abducere, uel exhiberi ſibi deſideret: an aduerſus interdictum exceptio danda ſit: ſi fortè pater concordans matrimonium & fortè liberis ſubnixum uelit diſſoluere? Et certo iure utimur, ne bene concordantia matrimonia † iure patriæ poteſtatis turbent. [h] quod tamen [i] ſic erit adhibēdum, ut patri perſuadeatur, ne acerbè patriā exerceat poteſtatem.

Hermogenianus libr. vj. iuris epitom. II.

IMò magis de uxore exhibenda ac ducēda pater etiam qui filiam in poteſtate habebat, à marito rectè conuenitur. [k]

Suprà poſuit de liberis exhibendis, nunc dicit de liberis deducendis Bartol.

Vlp. lib. lxxj. ad ędi. III.

DEinde [l] ait prętor, Si Lucius Titiꝰ in poteſtate Lucij Titij eſt, quò minus eum Lucio Titio ducere liceat, uim fieri ueto. Superiora interdicta [m] exhibitoria ſunt, hoc eſt pertinentia ad exhibitionem liberorum, [n] cæterorumque, [o] de quibus ſupra diximus. Hoc autem interdictum [p] pertinet ad ductionem, ut ducere quis poſsit eos, in quos habet ius ductionis. Itaque prius interdictum, quod eſt de liberis exhibendis, præparatorium eſt huius interdicti. Quò magis enī quis duci poſſit, exhibendus eſt. Et ex

a In hoc interdicto. & ſuperiori. ſ. de libe. ho. exhib. nam ibi quæritur cauſa. ſ. uolēs, uel inuitus, ut ſ. tit. j. l. iij. §. ſi quis uolentē. qđ hic non quæritur niſi in caſu ut j. l. ſi. Itē ibi quæritur dolo, uel non dolo. hic aūt quaſi ſemper dolus uidetur: ut ſ. titu. j. l. iij. §. ſi qs eū. alias ſi cum quis.

b Ex iuſtiſſima qa lactabat eum.

c Decreuit. quod dic ut C. de diuor. ſi. l. j. & ij. & C. de pat. poteſt. l. pen. & inſr. eodem. l. deinde. §. etiam.

d Erit ei. ſ. matri. ſicut ſuperiori titu. ſubuenitur ei, qui nō dolo retinet. Sed contra. ſupra. de uen. inſpi. l. j. §. poſt editum plane partum. Sol. ibi non iuſta cauſa tenebat, hic ſic. ibi enim uolebat ueneno occidere, ſecundum M.

e Per exceptionē. ſ. doli.

f Per iniuriam. i. cōtra ius litigatoris. & facit ſupra de libe. agno. l. j. §. finali. & l. ſeq. & ſup. ad Treb. l. ſeruo inuito. §. cum prætor. & C. de re iud. l. j.

g In poteſtate. facit ſ. de ędil. edic. l. qđ ſi nolit. §. in factum. & ſ. de iud. l. ſi ptor. in prin. & de iureiur. non erit. §. diuus uerſ. dato.

h Turbentur. ut & C. de repud. l. diſſentientis, & de fur. l. ſi. in fin. & de inoffi. teſta. l. cum te. & l. filia. & ſu. de do. inter uir. & uxo. l. cum hic ſtatus. §. ſi ſocer.

i Quod tamē. hoc referri poteſt ad id quod dixerat ſupr. c. l. §. j. ſ. poteſt hoc interdictum competere ei in cuius poteſtate eſt, quod tamē ſic &c. uel referas ad proxi. ſ. patri obſtare exceptio. ſi uelit ducere filiā ſuā alij nuptam. quod tamen ſi ſic erit adhi. i. dandum interdictum &c. Si enim non uelit turbare matrimoniū, ſed patriam poteſtatem modicè exercere, non obſtabit ei hæc exceptio, ſed agere poterit cum effectu. & hoc eſt, quod tamen &c.

k IMo. Rectè conuenitur. interdicto de uxore exhibenda: quod nō habemus, ad inſtar eius quod habemus: ut hic, & C. eo. l. ſi. & facit C. de nupt. l. ſi inuita. Sed argu. contra. ſup. titu. j. l. iij. §. hęc uerba.

DEinde ait prætor. CASVS. Ponitur aliud edictum cuius ſenſus eſt. Si Lucium Titium in mea poteſtate exiſtentem aliquis eum detineat quo minus poſſim eum ducere, prætor uetat mihi uim fieri. Secundo loquitur Vlpia. & dicit, interdicta ſuperiora. ſ. ſupr. tu. j. poſita, & ī. eod. l. j. ſunt exhibitoria. hoc aūt pertinet ad deductionem. Itē ſuperius interdictum. ſ. ſup. e. poſitū, eſt præparatoriū huius. & his de cauſis habet locū hoc interdictū, ex quibus ſuperius. ſ. l. j. poſitū, & dat hoc interdictū cōtra detinentē eum, qui eſt in mea poteſtate. ſi autem filius per ſe ſtet, & neget ſe in mea poteſtate eſſe, ceſſat hoc interdictū, & habet locum officium iudicis ut coram eo de hoc cognoſcatur, ſ. ſit in mea poteſtate, uel non. [Iulianus ait.] Si agere uolo hoc interdicto cōtra Titium poſſidentem filium meum impuberem, uel officio iudicis agere uolo contra ipſum filiū meum impuberē, q ſtat per ſe, & negat ſe eſſe in mea poteſtate, aliquādo debeo differre agere uſque in tempus pubertatis, aliquando non. nam aut uterque litigantium bona fide litigat. i. actor, & reꝰ habent bonam fidē: & tunc uſque in tēpus pubertatis impuberem apud ſe habebit: at ſi reus mala fide contendit, & ego non, & tunc ſtatim ago. ſi autem ego mala fide agam, reus uero bona fide ſe defendat, habebit pupillum uſque ad finem litis, & ſtatim de cauſa cognoſcitur. ſi autem uterque noſtrum mala fide litiget, differtur cauſa uſque in diem pubertatis, & interim ſtabit puer apud aliquam idoneam perſonam.

[Etiam.] ſi pater ſit impius, mater uero bona, & filius penes matrem ſtare uult, pater hoc interdicto agendo ſuccumbit. Secundò dicit, cum cognoſcitur de impubere maſculo, uel fœmina, uel proximo pubertati, an ſit in mea poteſtate, & aliquis noſtrum ſit calumniator, interim debet puer ſtare penes matremfamilias. & matrem famil. intelliges notæ authoritatis fœminam, id eſt, bonæ conuerſationis, & uitę. Fran. Accur.

l Deinde. dixit de exhibendis, nunc de deducendis. & hoc capite interdicti.

m Superiora interdicta. de libero homine exhibendo, & de liberis exhibendis. & facit ſup. de interdict. l. j.

n Liberorum. id eſt filiorum.

o Cęterorumque. liberorum hominum, qui non ſunt filij.

p Interdictum. ſ. de ducendis.

† Vide Ant. Aug. ſing. ad Modeſt. §. preterea a tutela.

† Hac pertinet Gene. c. ij. circa finem.

• Tu dicito, illic nō nuptā detineri, hic antē in nupta q̄ſtio

Ne frustra huc addes an interdictū competat de uxore, uel concubina exhibenda, ut per Inno. extra de reſti. ſpol. ca. ex parte.

Diximus

eiſdem cauſis hoc interdictum tribuendum eſt, ex quibus cauſis de exhibendis liberis competere diximus. Itaque quæcunque ibi diximus, [a] eadẽ hic quoque dicta accipiẽda ſunt. Hoc aũt ĩterdictũ cõpetit non aduerſus ipſum filium, quẽ qs ducere uult, ſed utiq; debet eſſe is, q eũ interdicto defendat. Cęterũ ceſſat [b] interdictum, & ſuccedere poterit notio ꝓtoris, [c] ut apud eũ [d] diſceptet̃, utrũ qs ſit ĩ poteſtate, an non. Iulianus ait, quoties id interdictũ [e] mouet̃ de filio ducẽdo, [f] ul̃ cognitio, [g] & is, de quo agit̃, ĩpubes, eſt, aliàs differri oportere rẽ in tp̃s [h] pubertatis, aliàs repræſentari. [i] idq; ex ꝑſona eorũ, inter quos controuerſia erit, & ex genere [k] cauſæ ꝯſtituẽdũ eſt. Nã [l] ſi is, q ſe patrẽ dixerit authoritatis, prudẽtię, fidei exploratę ſit, uſq; in diem litis [m] impuberẽ apud ſe habebit. Si uerò qui controuerſiã facit, [n] humilis, [o] caluminiator, notæ nequitiæ ſit, repræſentanda [p] cognitio eſt. Item [q] ſi is q impuberẽ negat in aliena eſſe poteſtate, uir omnibus modis probatus, [r] tutor, uel teſtamẽto, uel à prætore datus: pupillum, quem apud ſe habuit, in diem litis tuetur. Si uerò qui patrẽ ſe dicit, ſuſpectus quaſi calumniator eſt, differri litẽ nõ oportebit. [s] Si uero utraque pſona ſuſpecta ẽ, aut tanquã infirma, [t] aut tã quam turpis, nõ alienum erit, † inquit, diſponi, apud quẽ [u] puer interim duceretur, & controuerſiã ĩ tp̃s pubertatis differi ne ꝑ colluſionẽ, ul̃ imperitiam alterutrius contendentium aut alienæ poteſtati paterfamilias addicatur, aut filius [x] alienus patrisfamiliàs loco conſtituatur. Etiam ſi maximè eum [*] ꝓbet filium pr̃ in ſua poteſtate eſſe tñ cã cognita mater in retinendo eo potior erit. Idque decretis diui Pij quibuſdã continetur. Obtinuit [y] enim mater ob nequitiã patris, ut ſine deminutiõe patriæ poteſtatis apud eã filius moraret̃. In hoc iterdicto [z] donec res iudicet̃, † fęminã prætextatam, [a] eũq; q ꝓximè [b] ꝓtextati [c] ætatem accedet. [d] interim apud matrẽfamiliàs deponi, prætor [e] iubet. Proxime [f] autẽ prætextati [g] ætatẽ accedere [h] eũ dicimus, qui puberem [i] ætatẽ nuuc ingreſſus eſt. Cũ audis matrẽfamil. † accipe notæ authoritatis [k] fœminam.

Aphr.li.iiij.quæſt. IIII.

SI eum, qui ſe patremfamil. dicat. ego in mea poteſtate eſſe & iuſſu meo adiſſe hæreditatem dicam, tam de

a Diximus. ſup. l. j. per totum.

b Ceſſat. ubi alius detinet, locum habet interdictũ, ut in prin. ubi alius nõ detinet, ceſſat. ut hic. ſed in hoc contra. ℑ. eo. l. penult. & C. eo. l. j. ubi à nemine detinetur, & tamen habet locum interdictum. Sol. ſi ſimpliciter eſt quæſtio filiationis, ceſſat, ut hic, ubi & hæreditatis quam dico mihi per eum quæſitam, tunc habet locum ut ibi, ut argu. C. de teſta. ma. l. cum teſtamento. Alij diſtinguunt an quæſtio filiationis eſt, & per conſequens poteſtatis, & habet locum interdictum. an poteſtatis tantum: filium enim ſe confitetur. & tunc non, ut ibi & hic. & diſtingue ut un. ſ. de rei uend. l. j. §. j.

c Prætoris. i. officium iudicis. ad qđ eſt ſupr. de rei uend. l. j. §. j.

d Eum. prætorem ſiue iudicem. Acc.

e Interdictum. de liberis deducendis. Accurſius.

f Ducendo. aduerſus alium. Acc.

g Vel cognitio. aduerſus eum.

h Rem in tempus. i. cauſam. nam rei appellatione cã continetur, ut ℑ. de uerbo. ſig. l. rei. ij.

i Repræſentari. i. ſtatim terminari.

k Et ex genere. utrum ſit iuſta, uel iniuſta.

l Nam. ſecundo caſui reſpondet.

m In diem litis. id eſt, in tempus pubertatis. & ſic contradictor non eſt hic calumniator aliàs. ſtatim expediretur, ut infra ſtatim, ſecundum. H. uel dic propriè in diem litis, id eſt, donec lis erit finita, quæ ſtatim finitur, cum reſiſtens ſit calumniator. & ſic tradetur patri quaſi poſſeſſio, & nihilominus aget. q eſt notandum ſecundum quoſdam. ſed non placet quia tunc interim deponitur puer, ut ℑ. §. in hoc.

n Facit. excipiendo, & ſic reus dicitur facere controuerſiam actori: ſic C. de euict. l. ſi controuerſiam.

o Humilis. id eſt, uilis.

p Repræſentanda. id eſt, ſtatim determinanda, & ꝓ pupillo, ſi id ratio uel modicè ſuggerat. argum. infr. de Carbo. edict. l. iij §. duæ.

q Item. nunc contra.

r Probatus. ſcilicet eſt.

s Non oportebit. apparet quod quicunque eorum ſit calumniator. non differtur: ſed ſi uterque, tunc ſecus, ut ſubijcit.

t Infirma. i. non firma ad hoc factum.

u Quem. tertium.

x Aut filius. ad hoc ſup. eod. l. j. §. ſi uero.

y Obtinuit. in illo reſcripto.

z In hoc interdicto. non ergo differt hoc caſu, & ſit depoſitio. nam alter erat calumniator, ut ſup. §. Iulianus. Accur.

a Fœminam prætextatam. i. puellam.

b Proxime. aduerbium eſt.

c Prætextati. ſed alias eſt ætati, & tunc, proxime, eſt nomen.

d Accederet. id eſt, contingeret.

e Prætor. adhoc ſupra. eo. §. ſi item ſi is uer. ſi uero. utraque.

f Proxime. aduerbium.

g Prætextati. prętextatus dicitur qui adhuc eſt impubes, a prætexta quod eſt genus ueſtis, qua utebantur impuberes, de qua fit mentio inſt. de iniur. §. j.

h Accedere. id eſt contingere.

i Puberem. alias impuberem.

k Authoritatis. ſtrictè hic. alibi largius ponitur, ut infra, de uerb. ſig. l. pronuntiatum. §. matrem. & dixi. ſ. de his qui ſunt ſui uel alieni iur. l. nam ciuium, & facit ſ. ad Tertyl. l. j. in princi.

SI eũ. CASVS. Ego dico te eſſe in mea poteſtate, & meo iuſſu adiniſſe hæreditatem. poſſum contra te de hæredi. agere, & hoc interdictum contra te intentare, licet ſtes ut patrefamil. Franc.

† Et quot etiã alijs modis accipiat̃, Mãdo. I Gio. Facui. §. actum, in uer. rebus.

† Plato di al. xj. de legibus.

* P. F. autẽ Alibi ante.

† P. P. feminã, prætextatum. eumq; qui &c.

* Prætextatus quis dicatur & unde, licet doctiſſimè & fuſiſſimè uidere apud Budeum, q multa ex Gellio & Trãquil. congerit.

† Gellius lib. 18. ca. 6. Liuius libr. 9. Belli Macedo. Hũc inſta matrefa. illum pellicee ortum eſſe.

Ait.

hæreditate agi oportere quã ad interdictũ de filio ducendo iri debere ait. a

Venuleius lib.iiij.interdictorum. V.

SI filius ſua ſpõte apud aliquẽ eſt, inutile hoc interdictum erit, q̃a filius magis apud ſe, q̃ apud eũ eſt, in quẽ interdiceret cũ liberã facultatẽ abeundi uel remanendi haberet. b niſi inter duos, qui ſe patres dicerẽt, ꝯtrouerſia eſſet, et alter ab altero exhiberi eum deſideraret.

TITVLVS XXX.

†VTROBI.

Vlp.li.lxxij.ad edictum. I.

PRætor ait, † Vtrobi c hic homo, de quo agitur, maiore d parte huiuſce anni fuit: quo minus is eum ducat, uim fieri ueto. Hoc interdictum de poſſeſſione rerum mobilium locũ habet: ſed obtinuit, uim eius exęquatam fuiſſe Vti poſſidetis interdicto, e ꝙ de reb* *ſoli f cõpetit: ut is & ĩ hoc ĩterdicto uincat, qui nec ui, nec clam, nec precario dum ſuper hoc ab aduerſatio inquietatur, poſſeſſionẽ habet.

a Ait. ut & C. eo. l. j. Sed contra. ſup. eod. l. proxim. §. hoc autem. ſol. ut ibi.

SI filius. CASVS. Filius meus ſtat ſponte penes te, & dicit ſe non eſſe in mea poteſtate. nõ habeo hoc interdictum, ſed officium iudicis: cum perinde ſit ac ſi per ſe ſtaret. niſi tu dicas eum eſſe in tua poteſtate, & non in mea. ego contra: nã tunc hoc interdictũ habet locum. Franciſcus.

b Haberet. & ſic habet locum offic. iud. ut ſupr. eodẽ. l. iij. §. hoc autem.

VTROBI.

PRætor ait. CASVS. Ponitur edictum, cuius ſenſus eſt: Si aliquem hominem poſſedi maiore parte anni, & aliquis nunc eum teneat, prætor prohibet mihi fieri uim quo minus ducam eum. Secundo loquitur Vlpia. & dicit, hoc interdictum habet locum in re mobili, & eſt ſimile interdicto uti poſſi. quod habet locum in re ſoli. & hoc interdicto obtinet, qui nec clam, nec precario ab aduerſario poſſidet tempore litis motę. Franciſcus Accurſ.

† De utrubi, in P. F.

† Vtrobi, in P. F.

* P. F. rerum.

c Vtrobi. id eſt, apud quem. & ea duobus componitur: quod eſt utrum, & ubi. & ſic utrum pro apud & ubi pro quem. Is autem ex duobus potior erat in hoc interdicto qui maiore parte anni poſſederat: ſed hodie tempore lit. conteſtat. ut hic in fine. & inſtit. eodem, de interdi. §. quorumuis. uer. utrobi. & verſicu hodie. & ſupra de interd. lege. i. §. interdictorum quædam. & C. eod. lege pri. Sed quare diuerſa nomina dantur his interdictis? Reſpondit. quia immobilia proprie dicuntur poſſideri. dicitur enim poſſeſſio quaſi pedum poſitio. & eſt argu. ſupra, de acquirend. poſſ. l. j. in princi. merito ergo ibi datur; uti poſ. ꝙ ad mobilia aptari non poteſt, cum non poſſideantur propriè, ſed apud aliquem ſunt. ſed abuſiue etiam mobilia dicuntur hodie poſſideri in uſu loquendi. item quare reſeruauit hunc tit. & non poſuit ſupra, iuxta illum ti. uti poſſi. Reſpon. quia tractaturus erat de interdictis quibuſdam circa mobilia, ut ſuperioribus ti. ideo hunc titulum illis reſeruauit.

d Maiore. hoc expone ut infra, de uerbor. ſignifi. lege, maiore.

e Interdicto. dat ſui caſus.

f Rebus ſoli. ut ſup. uti poſ. l. j. §. ij.

TITVLVS XXXI.

DE MIGRANDO. †

Vlp. lib. lxxiiij. ad edi. I.

PRætor ait, Si homo quo de agiť, nõ ẽ ex ijs reb*, de q̃bus inter te, g & actorẽ h ꝯueniat, i ut q̃ ĩ eã habitationẽ, qua de agiť, introducta, ĩportata, ibi nata, factave eſſẽt ea pignori tibi pro mercede eius habitatiõis eſſent, ſiue ex his rebus ẽ ea merces tibi ſoluta, eove nomine ſatisfactum eſt, aut per te ſtat, k quo minus ſoluatur, ita quo minus ei, qui pignori nomine eum induxit, inde abducere liceat, uim fieri ueto.

Hoc interdictum proponitur inquilino, qui ſoluta penſione uult migrare. l nam colono non cõpetit: cui rei m etiam extra ordinem ſubueniri

† Vide Ant. Aug. lib. 4. cap. 14.

DE MIGRANDO. ID EST, DE RECEDENDO.

PRÆTOR ait. CASVS. Poniť edictũ, cuius ſenſus eſt: Si domum tuam conduxi ſub certa penſione, & in eam induxi ſeruum, & eum uolo extra domum abducere, prætor prohibet mihi fieri uim in tribus caſibus. Primus ſi non eram obligatus pro penſione, ſolueram tamen penſionem. Secundus, ſi meo nomine tibi ſatisfactum eſt. Tertius, ſi paratus eram ſoluere, & per te ſtabat. Poſtea loquitur Vlpianus. & dicit: hoc interdictum datur inquilino, non colono. ſubuenitur tamen colono extra ordinem. Item utile hoc interdictum datur inquilino qui gratis habitabat. & ſi nondum debebam penſionem ſoluere, quia non uenerat tempus quo eam debebam ſoluere, & interim uolo agere hoc interdicto, ut poſſim extrahere res non audior. Item ſi conducam domum tuam pluribus annis, & ſoluta penſione unius anni uolo agere hoc interdicto, & abducere res quas adduxeram in domum tuam, non audior. Nec eſt uis quantum ad hoc ut competat mihi hoc interdictum, ſiue res quas uolo abducere ſint meę, ſiue non. Item ſiue ſint obligatę, ſiue non pignoris tamen nomine erant ibi. ſi autem pignoris nomine ibi ſint inducta, adhuc habet locum hoc interdictum ut poſſint extrahi. Item hoc interdictum perpetuum eſt, & hæredibus, & in hæredes datur. Item datur hoc interdictum pro rebus commodatis inquilino, uel depoſitis, quas in domum conductam induxerat. & hoc dicit hæc lex & ſeq. cum gloſſ. Franciſcus.

g Inter te. & locatorem domus.

h Et actorem. inquilinum, qui agit hoc interdicto. alias authorem.

i Conueniat. tacitè, uel expreſſe. & facit C. quib. ex cau. pig. tac. contra. l. ſi non inducta. hoc autem intelligę ſi portatur, ut perpetuò ibi ſit. ut ſupra, de pigno. l. debitor.

k Per te ſtat. facit C. de uſu. l. acceptam. & ſup. de op. no. nun. l. prętor. §. deinde.

l Migrare. i. exire, uel recedere cum rebus ſuis.

m Cui rei. ſ. in colono, non dico migranti, ſed recedenti,

denti.uel dic in colono & inquilino. ad quod eſt.ſu.ne uis fiat ei.le.ſi quis miſſus.ſic aliàs differẽtia eſt inter colonum,& inquilinum:ut C.locati.l.certi iuris.Acc.

a In frequens.id eſt,r ualde frequens, eũ & detẽ utile co'ono etiam,ſic ſ.de li.& poſt.l.Gallus.§.ille.uel i.minus frequens,cũ nunquam detur colono, & inquilino interdictum non detur ſed extra ordinẽ ſubueniatur. Accurſius.

In pro ualde,& pñ,& ĩ alijs ſignificãtibus Mãdo. I Glo. Facul. §. habita, in uer.in officium.

b Nondum debeatur. quia tempus in conuentione expreſſum nondum præterijt.

c Eam penſionem totam, etiam futuri temporis.

d Soluerit. ratione præteriti. non enim efficaciter pro futuro debetur,niſi elapſo tẽpore,ar.ſup.ſol. matri.l. diuortio.j.reſp.Azo.

e Debeatur.conuẽtionis iure:non quia tanto tempore ſit uſus habitatione. Itẽ hoc intellige conduxit in ſingulis ſex mẽſibus, ſecundum H. uel etiam dic quod in annum, & tunc erit argumentum quod in medio anni eſt ſoluenda penſio. ſic C. de aduo. diuer. iud. lege, per hanc.§. ſex centũ autem.Acc.

In P. F. interdicto locũ fortè

P. Flor. hic.

F. Flor. eſſet.

f Ita tamen. ergo a contrario ſi hoc modo ſpecialiter non eſt actum, licet migrare,etiam non ſoluta penſione futuri temporis.& ſic eſt cõtra.ſupra. loca.l.ſi in le.§. ſi domus. Solu. hic de neceſſaria migratione: ibi de uolũtaria.Irne. uel ſolue ut ibi. uel hic ſunt plures conductiones ſcilicet, ſingulis ſex menſib. uel annis,ibi una.& facit.ſupra, lo. l. dominus hor. §. fina.& de dam.infec.l.utique.

poteſt.ergo frequens a eſt hoc interdictum.Si tñ gratuitã quis habitationẽ habet,hoc interdictũ utile ei cõpetit. Si penſio nõ dũ debeatᷓ, b ait Labeo interdictũ hoc ceſſare,niſi paratus ſit eã penſionẽ c ſoluere. Proinde ſi ſemeſtrem ſoluerit, d & ſemeſtris debeatᷓ, e inutiliter ĩterdicet, niſi ſoluerit,& ſequẽtis ſemeſtris, ita tñ f ſi cõuẽtio ſpecialis facta eſt in cõductione domus, ut nõ liceat ante finitũ annũ,uel certũ tp̃s migrare. Idẽ eſt,& ſi quis in plures annos cõduxerit,& nõdũ præterierit tp̃s. Nã cũ in uniuerſam cõductionẽ pignora ſunt obligata,cõſequẽs erit dicere, interdicto locũ nõ fore: niſi libe rata fuerint.illud notãdũ eſt,prætorẽ hoc* nõ exegiſſe, g ut in bonis fuerit conductoris, nec ut ſit* pignori res h illata,ſed ſi pignoris noĩe inducta ſit. Proinde & ſi aliena ſint, & ſint talia,q̃ pignoris nomine teneri nõ poſsint, i pignoris tñ noĩe introducta ſint:interdicto huic locus erit. Quod ſi nec pignoris nomine inducta ſint, nec retineri k poterunt a locatore. Hoc interdictum perpetuum eſt,

g Non exegiſſe.quãtũ ad hoc ut cõpetat hoc interdic.

h Pignori res.quia aliena.

i Non poſſint.ueluti ſi res tales ſunt quarũ commercium eſt interdictum, ut homo liber.

k Nec retineri.Competit enim,& ſi non ſint obligatæ,nec pignoris nomine inducta, nec ex uerbis edicti apparet:ut ſup.ea.l.in prin.&l.proxi.

l HOc interdictum.Vtile.i.efficax:ut ſu.l.j.in prin. vel propriè illud in rebus inquilini, licet obligatæ.& facit.ſup.proxi.§.illud.

DE SALVIANO INTERDICTO.

SI colonus. CASVS. Ego Franciſcus locaui Titio fundum pro penſione certa.in hunc fundum induxit ancillam nomine pignoris, & eam uendidit, & peperit penes emptorẽ. dicitur qđ habeo hoc interdictum etiam ad partum recuperandum. Secundo dicit, ſi fundum duorum Titius conduxit, & inſolidum cuique res Titij in fundum adductæ ſint obligatæ: dicitur quod ſi tertius has res incipit poſſidere, quilibet iſtorum poterit agere in ſolidum hoc interdicto. ſi autem alter eorum poſſidet,potior eſt poſſeſſor. ſi autem erat actũ,ut pro partibus cuique ſint obligatæ, tunc quilibet eorum in parte poterit agere hoc interdicto, & contra extraneũ, & inter ſe. Idem eſt ſi habes rem communem cum aliquo colono, & tu meum fundum conduxiſti,& cauſa pignoris hanc rem induxiſti: nam pro parte erit mihi obligata,& competit mihi hoc interdictum. Vltimo dicit, Conduxit Titius fundum duorum, & induxit in eum fundum res cauſa pignoris. ſi agatur hoc interdicto inter eos, obtinet poſſeſſor. ſi autem tertius poſſidet has res, agitur Seruiano iudicio. & hoc dicit hæc lex.& ſequens. Franc.

& in ſucceſſores,& ſucceſſoribus dabitur.

Caius li.xxvj.ad edictum prouin. II.

HOc interdictũ inquilino ẽt de his reb.q̃ non ipſius ſunt, ſed fortè cõmodatæ ei,uel locatę, uel apud eũ depoſitę sũt, utile l eſſe nõ dubitatur.

TITVLVS XXXII.

DE SALVIANO interdicto.

Iulianus libro xlix. Digeſtorum. I.

SI colonus ancillam in fundum pignoris noĩe induxerit, & eã uẽdiderit, qđ apud emptorem ex ea natũ ẽ, ei⁹ apprehendendi gratia utile interdictũ m reddi oportet. Si colonus res in fundũ duorũ pignoris nomine intulerit,ita ut utriq; inſolidũ obligatę eſſent, n ſinguli aduerſus extraneũ Saluiano ĩterdicto recte experienẽ inter ipſos uero ſi datᷓ* hoc interdictum propter † parẽ ſcilicet cauſam,poſsidẽtis cõditio melior erit. At ſi id actum fuerit, ut pro partibus res obligarentur, utilis actio & ad-

P. Fl. ſi reddatur.

Hęc uerba, ꝓpter parem ſcilicet cauſam, addita ſunt ex gloſſula, aliq̃: nec habentur, in P.F.

m Vtile interdictũ apparet partum apud emptorem natum obligatum eſſe: ut ſupra, de pigno. act.lege,ſi conuenerit.ij §. ſi fundus. ſed contra. ſupra.de pigno.l.Paulus.§.j.Solu.ibi concepit apud emptorem, & peperit mater.hic nata tantum. ſed apud debitorem concepta.Alij dicunt etiam hic nata apud debitorem. Item in eo quod dicit emptorem teneri,& ſic datur cõtra extraneum,ut hic,& ĩ.l.proxi.§.j.eſt contra.C.eodem.l.j.ubi dicit non dari in extraneum. ſed dic directum non dari,utile ſic:ut hic,& ĩ.l.proxi.§.j.uel dic ut ibi.& quære ut ibi.

n Eſſent.quod in dubio præſumitur, ut infra,eo.l.ſi. Accurſius.

Extra

uerſus extraneos, [a] & inter ipſos dari debebit, per quā dimidias partes poſſeſſionis ſinguli apprendāt. Idē ſeruari ꝯuenit, & ſi colon[us] rē, quā cū alio cōem habebat, pignoris noīe induxerit, ſ. ut ꝑ parte dimidia, pignoris perſecutio detur.

Vlp. lib. lxx. ad edi. II.

IN Saluiano interdicto, ſi in fundū cōem duorū pignora ſunt ab aliquo inuecta, poſſeſſor uincet, [b] & erit eis deſcēdēdū ad Seruianū [c] iudicium.

a Extraneos. Id eſt. colonum, qui eſt extraneus reſpectu creditorum. uel dic propriè, & hoc ne ob C. eo. l. j. quæ eſt contra. ſed ſol. ſup. j. reſpō. l. j. item quod dicit aduerſus &c. i. inſolidum, & ſic eſt occupantis conditio melior. Item in hipothecaris per omnia, quod in hoc interdicto: ut ſup. de pigno. l. ſi debitor. ſed ſecus in quaſi Seruiana, ut ī. l. fin. in fin. uel dic uerius, idem in quaſi Seruiana, & illam expone, ut ibi ſiam dices. & adde quod not. in l. illa, ſi debitor. ſup. de pign. i. rem tacit ſupra, de publi. le. ſiue. j. §. ſi duobus.

b IN Saluiano. Poſſeſſor uincet. Collige ergo qđ cum quis rem obligat duobus ſimpliciter. quod inſolidum cuilibet pro ſuo debito obliget, ut ſup. de pign. l. ſi fundus. §. ſi duo.

c Ad Seruianum. in quo id ueniet, ut ſit poſſidentis conditio melior: ut ſup. de pigno. l. ſi debitor. & ſi idem iuris eſt in hypothecaria, & quaſi Seruiana, & interdicto Saluiano, & ex quo inſolidum res tenetur duobus, quòd potior ſit occupantis conditio, & poſſeſſoris. Sed ſecundum H. quare hic dicit, & erit deſcendendum, id eſt decurrendum ad Seruianum? Rñ. quia interdictum ceſſabat, cum cōtra extraneum ageretur, ut hic erat, ut C. eod. l. j. Sed quidam dicunt, ꝙ quaſi ſeruiana differt in hoc ab hypothecaria, & interdicto: quia in iſta quaſi Seruiana nec ſit poſſidentis nec occupantis conditio melior. & l. illam, ſi debitor, in hypothecaria tantum, & non in quaſi Seruiana intelligunt.

DIGESTORVM LIBER QVADRAGESIMVS quartus.

TITVLVS I.

DE EXCEPTIONIbus, præſcriptionibus, & præiudicijs. [d]

DE EXCEPTIONIBVS.

Quid ſit exceptio, & unde dicatur, quæ ſit earum diuiſio, quibus, & quando earum detur auxilium, & de præiudicialibus except. ubi locum habeant: dicitur infra eod. l. j. & ij. & l ſi poſt. & l. fundum. & Inſti. de actio §. præiudiciales. Itē de præiudicialibus actionibus ſecundum. Accur.

ADDITIO. Continuat Bart. ſic, Dictum eſt ſup. de pluribus partibus iuris, & de actionibus. & ſup. proxi. de inter. quæ ſunt arma actoris, ſequitur de exceptionibus. quæ ſunt arma rei. & quia nomē exceptionis eſt generale, & quædā ſunt pſcriptiones, & quædā exceptiones pīudiciales, ideo ſubijcit de pīudicialibus.

d Præiudicijs. Præiudiciū dr̄, ſiue pīudicialis actio, ſiue pīudicialis exceptio, ſm Ioā. AGere etiam. CASVS. In exceptionibus, qui eas opponit, actoris partibus fungitur: quia debet eas probare. & largè intellige except. ut comprehendat triplicatio. & duplicatio. Item reus excipiendo fungitur partibus actoris: quia debet probare. excep. Fran. Acc.

Sicut actor tenetur probare ſuam intentionem, ita reus ſuā exceptionem. h. d. Pau. de Caſt.

Vlpianus lib. iiij. ad edictum. I.

AGere ēt is vr̄ [e] qui exceptione [f] utitur. Nam reus in exceptione actor eſt. [g]

Exceptio eſt actionis excluſio. ſed replicat io eſt excluſio exceptionis. Item exceptio datur reo, replicatio datur actori, tamen etiam replicatio dicitur exceptio. Paul.

Idem libro lxxiij. ad edictum. II.

EXceptio [h] dicta eſt, quaſi quædā excluſio, quæ opponi actioni cuiuſq; rei ſolet, ad excludendū † id, qđ in intentionem, [i] condēnationemve [k] deductū eſt. Re-

e Videtur. tum quia factū ponit, ut actor, ex quo petit abſolui, tū quia onere probationis grauatur, ut ſup. de proba. l. in exceptionibus. dic ergo agere &c. i. actoris officiū exercere. nō autem eſt actor: ut infra, de uerbo. ſigu. l. uerbū oportebit. §. actionis. quæ eſt cōtra. Cum uerò non ponit, ſed poſitū negat, ut in excep. de non. num. pecu. non ꝓbat, ut C. de nō nume. pecu. l. ſi ex ratione. Idem & ſi ſit pro eo præſumptio, quæ trāſfert onus in actorem, ut C. de pactis. le. ij. Accur.

f Exceptione. ponitur nomen exceptionis pro omni exceptione, & duplicatione, & replicatione: ut & ſup. eodē, l. ij. §. j. & Inſtit. de repli. §. j. Sed certè de his exceptionibus, quæ actori competunt, non eſt dubium, ſed de ijs, quæ reo competunt, dubiū eſt. & ideo ſupponit, nam reos &c. quaſi dubium remouendo. & nam ponitur pro certè. Nā ſi redderet rationem, idem eſſet poſitum, & id, quod pro ratione poneretur, quod eſſe non debet.

g Actor eſt. non prius tā de calumnia iurat, quam actor: ut C. de iu. ca. l. ij. §. j. & ī. de iud. l. in reb. Acc.

EXceptio. CASVS. Exceptio eſt excluſio eius, quod petitur, ſiue petat aliquid ex forma actionis, ut regulariter hic ſit, ſiue ex forma condemnationis, ut cum agitur contra filium condemnatum ex cā. mutui, & ipſe excipiat de Macedoniano. Secundo dicit quid ſi replicatio. Tertiò dicit, exceptio, & replicatio excluſoriæ ſunt. Quartò dicit de natura exceptio. & replicat. & duplic. & triplicat. & de ſimilibus. Quintò dicit, quædam exceptio. ſunt dilatoriæ, ut tu non potes eſſe procur. ut quia miles, uel fœmina, uel quia quit te fecit, non potuit, ut quia minor erat. & quædam ſunt peremptoriæ. & de his plenius habebis in l. ſeq. Franc.

h Exceptio ſtrictè accipe. cum ſtatim de replicatione ſubijciatur, & de alijs: licet quidam largè hic accipiant, ar. ī. eod. §. illud. Acc.

i Intentionem. quæ intentio uel ipſo iure tenet, & tunc dicitur exceptio actionis. uel ipſo iure nō tenet, & tunc dicitur exceptio intentionis: ut hic innuit. & hoc eſt quod dicunt exceptio facti.

k Condemnationemve. hoc in caſibus, ut ſupra, ad Macedo. l. tametſi. & de re iudi. l. Neſennius. §. fina. & ī. de

† In P. Fl. ꝙ inter opponi legitur, ſed dictio inter nota deletili includitur.

j̄.de fideiuſ.l.ſi fideioſſorea.§.idem reſpood.& C.de iur.& fac.ignoran.l.j.ut & ſup.ſol.matrim.l.ex diuerſo.§.finali.alias non,ut C.ſent.reſcin.non poſſ.l.peremptorias.Poteſt etiam dici intentionem, ſcilicet facti,condemnationem, id eſt,quando tenet condemnatio de iure:& tūc dic, condemnationem ſcilicet faciendam, id eſt, dicere condemnationis petitionem. ſic ſupra, de admi. tut.l.j. & ſecundum hoc non dicitur aliquid de ijs, quæ poſt ſententiam opponũtur.Accur.

indicatum ſolũ,ut j̄.de procura.l.Pomp. §.rati.Sed de quibuſdam dubitatur ſint temporalia,an ei perpetuæ ratione futuri facti,uel accidentis:ut ſupra,de condict.indebi.l.ſufficit. Item de ea qua quis damnatur inquantum facere poteſt,quam Ioan.dixit peremptoriam. Iuſta non multum refert totum petatur, an non totum. Item pro eo quod poſt lit. conteſta. poteſt opponi.ſed ſecundum H. eadem ratione poſſet dici non peremptoria, quin etiam poſt ſententiam opponitur. unde dicit eam temporalem:quia & ſi ſoluatur, repeti non poteſt, ut ſupra, de condi.indebi.l.nam & maritus: quod fieret, ſi eſſet perpetua, cum ſit ſuo rabilis: ut ſupra,de cond. indebit.l. qui except. Item quia poteſt ad meliorem fortunam peruenire ipſe, uel hæres eius, uel hæres hæredis. nec enim eſt uerisimile quod omnes eius ſucceſſores ſint egeni. argu. C. arbi. tute.l. ſi defunctus. Item dubitatur de except. non numera. pecu. item dotis. & quia quidam dicunt anomalas, quod non eſt uerum quo ad hoc,ut ſint temporales, uel perpetuæ. nam prima eſt temporalis, ſcilicet uiginta dierum, uel biennij. ut de non numerata pecunia. lege, in contractibus.in princip. §. j. & in dote idem,quòd eſt temporalis, ut C. de dote cau. non numera.l.finali. & authentica ibi poſita. ſed quo ad onus probandi poteſt dici anomala, cum non ſequatur regulã aliarũ exceptionũ,ut not.j̄.eod. l.j. Item dubitat de illa quã opponit fideiuſſor.ut primo conueniatur reus,& quam opponit extraneus poſſeſſor,ut primo agatur perſonaliter,ut in authen.de fideiuſſ.§.j.& §.ſed neque. coll.j. ſed dic anomalas.nam poteſt eſſe quod erunt temporales.Item & quod perpetuæ,ſi ab illis ſatisfiat, ut in dicto corpore authenticorum,§.j.& hoc reſpectu dicimus opponi poſt lit.conteſt. & e. ad inſtar peremptoriarum : ut C.ſent. reſcind.non poſſ.l.peremptorias. & facit ſup.l.proxi.& inſti. eod. §. appellantur.& C. eod.l.ſi pactum. Accur.

plicationes a nihil aliud ſunt, quàm exceptiones, & à parte actoris ueniũt, q̃ quidẽ ideo neceſſariæ fuit,ut exceptiões excludant.Sicut enim replicatio idcirco obijcit̃, ut exceptionẽ oppugnet.Illud tenendũ eſt, oẽ exceptionẽ uel replicationẽ excluſoriam eſſe.Exceptio actorem excludit, b replicatio reum. † ſed & contra replicationẽ ſolet dari duplicatio, & contra duplicationẽ triplicatio, & contra triplicationem rurſus quadruplicatio, & deinceps multiplicantur nomina,dũ aut reus,aut actor obijcit.

Nota diſtinctionem duplicẽ, quia quædam exceptiones ſunt dilatoriæ, quædam peremptoriæ.Itẽ dilatoriæ,quædam ſunt dilatoriæ iudicij, quia quædam differunt iudicium,ut ſunt illæ, quæ opponuntur contra perſonas in iudicio conſiſtentes,puta contra procuratorem,quod non eſt procurator,uel legitimè conſtitutus, uel quod non põt eſſe. uel contra actorem, puta quòd eſt excommunicatus.uel bannitus,uel contra iudicem,quod nõ habet iuriſdictionem. & iſta exceptio dicitur declinatoria, quæ debet ante alias proponi. hoc d.Pau.

Sanè ſolemus dicere, quaſdam exceptiones eẽ dilatorias, quaſdam peremptorias:ut puta dilatoria eſt exceptio, quæ differt actionem,ueluti procuratoria exceptio dilatoria eſt. Nam qui dicit, non licere c procuratorio nomine agi,non prorſus litem inficiatur, ſed perſonam euitat.

Caius libro j. ad edictum prouinciale. III.

j EXceptiones d † aut perpetuæ, & peremptoriæ ſunt, aut tẽporales,& dilatoriæ. Perpetuę, atq; peremptoriæ ſunt, quæ ſp e locũ habent,nec euitari poſſunt, qualis eſt doli mali, rei iudicatæ, & ſi quid cõtra leges, f ſenatusve cõſulta g factũ eſſe dicet̃. Itẽ pacti cõuenti perpetui, id eſt,ne oĩno pecunia petatur. Temporales atque dilatoriæ ſunt,quę non ſemper locum habẽt,ſed euitari poſſunt, qualis eſt pacti conuenit;temporalis, id eſt,ne fortè intra quinquennium agatur. Procuratoriæ h quoque exceptiones dilatorię ſunt, † quæ non ſemper locum habent, ſed interdum euitari poſſunt. ‡

Cùm quæritur an agẽs ſit effectus locupletior, inſpicitur tempus litis conteſtatæ.h.d.Pau.

Paul.li. xx.ad edi. IIII.

a Replicationes. replicationes ab exceptione eatenus differre dicimus, quod replicationes quandoque ultra biennium non extenduntur, ut ſupra de petu. l. quæſitũ. §.in dolo. exceptiones autem ultra biennium ſine temporis præfinitione extenduntur, ut j̄. de except. dol. l. purè. §. finx.

b Excludit. excludit enim exceptio actionem, replicatio uero exceptionem. ad quod eſt inſtitut. eodem in princip. & de replicatio. in princip. & C.eod.l. non exceptionibus.

c Non licere. hoc expone ut intra l. proxi.

EXceptiones. CASVS. Exceptio.quædam ſunt perpetuæ, & peremptoriæ,quædam temporales, & dilatoriæ. & de omnibus dat exempla. Franciſcus.

d Exceptiones.generalius accipit hic quàm ſupra, proxi.§.

e Semper. Id eſt, in quacunque parte iudicij opponi poſſunt. Acc.

f Contra leges.ut Iuliam fundi dotalis, ut inſtitut. quibus alie.lic. in prin. Azo.

g Conſulta. Velleianum, ut C.ad Velleia.l.ij.Acc.

h Procuratoriæ. uel quia dicitur aduerſarium non poſſe dari,uel fieri procuratorem,uel quia non eſt,ut ſup.de proba.l.in exceptionibus.§. ſed & ſi procuratoria.& ſup.de dam.infe.l.inter.ij.§.alieno.uerſic.cauere.& facit ſup.l.proxi.in fin.Acc.

i Poſſunt. Item exceptiones fori,ut C.eod. l. finali. Item ut repellatur,qui non ſatiſdat rẽ rat. haberi, uel

† In P. Fl. ſed contra replicationem ſolet dari triplicatio, & contra triplicationẽ rurſus, & deinceps multiplicãtur &c.

† Ad hanc diuiſionẽ pertinent, quæ tractãt rhetores de cõſtitutione tranſlatiua, de qua Cic.lib.ij. de inuent. Quintilia. lib.iij. Inſti. orat. c. de ſtatu.

‡ Hæc in P.Flo.non habentur, non ſemper locũ habẽt,ſed interdum.

In pu-

IN pupillo. CASVS. Dedi x. quæ debebam pupillo, & ſine tutoris authoritate ſolui. nunc ipſe pupillus eandem pecuniã à me petit. obijciam ei excep. doli. & inſpicitur tps, quo nunc agit: ut ſi nunc eſt locupletior ex ea pecunia: obijciatur ei prædicta except. cũ effectu. Fran. Acc.

IN pupillo, cui ſoluta eſt debita pecũia ſine tutoris authoritate, ſi quęratur, an doli exceptione ſummoueri debeat: illud tps inſpicit, an pecuniã, uel ex ea aliquid aliud habeat, quo petit. [a]

Idem libro xviij. ad edict. V.

IS, qui dicit ſe iuraſſe, põt & alijs exceptionibus uti cum exceptione iuriſiurãdi, uel alijs ſolis. [b] Pluribus enim defenſionibus uti permittitur. [c]

Contra legatarium petentem rem legatam a tertio poſſeſſore poteſt excipi de dolo defuncti. h.d. Paul de Caſt.

Idem lib. lxxj. ad edi. VI.

SI rem [d] legatã petat legatarius, de dolo teſtatoris excipit. Nã ſicut hæres, qui in uniuerſum ius ſuccedit, ſummouetur exceptiõe: ita & legatari⁹ debet ſummoueri, quaſi unius rei ſucceſſor.

Exceptiones mere perſonales non tranſeunt in fideiuſſorem: ſecus in merè realibus, & etiã in miſtis, in quibus habetur reſpectus ad perſonam, & etiam læſionem. ut eſt exceptio Velleiani, uel Macedoniani: & illa quæ competit minori circumuento. h.d. Pau de Caſt.

a Quo Petit. facit ĩ. de excep. do. l. apud. §. ſi quis pupillo. & inſtit. qui. alie. lic. §. at ex contrario. uerſic. ſi autem. Sed contra ſup. de peti. hæ. l. ſi à domino, uel à patre. §. penul. Sol. aliud ibi: cum nec metu facilitatis debeat ius ſuum inconcuſſum relinquere: nec debeat teneri niſi inquantum locupletior eſt. uel uerius utrunqz inſpiciatur: ut ibi: Item quãdoque ſufficit ſi non eſt pauperior: ut inf. de ſol. l. in pupillo. & facit ĩ. de neg. ge. l. litis. & de condic. inde. l. interdum. Acc.

IS qui. CASVS. Exceptio iuriſiurandi cum alijs except. poteſt opponi: ut ſi iuraui me non debere tibi decem te deferente: & fecisti mihi pactum de non petendo: has duas poſſum obijcere. & alia exempla poſſunt dari. Fr. Accur.

b Vel alijs ſolis. ſ. poteſt uti. Acc.

c Permittitur. ut inf. eo. l. nemo. & ĩ. de regul. iur. l. nemo ex his. ij. Sed arg. cõtra ſup. de in lic. l. ſed & ſi ſuſceperit. in prin. & ſup de l. commiſ. l. ſi per emptorẽ. * & ſup. de trib. l. quod in hæredem. §. eligere.

d SI rem. Pone caſum ut ĩ. de do. excep. l. apud. §. ſi quis autem. & contrarium quod ibi eſt de l. an uitium. quæ eſt ĩ. de diuer. & tem. præſcri. & hic dicere potes. & facit ſup. de aequi. poſ. l. Põponius. §. ſed & legatario. & de Public. in rem act. l. eũ qui. §. in hac. & diſtingue hoc ut dixi ĩ. de regulis iuris. l. quod ipſis. Acc.

EXceptiones CASVS. Exceptiones quæ cohærent perſonæ, non tranſeunt ad alios. ut ecce patronus, & parens, & ſocius, & maritus habent except. ut non teneantur niſi inquantum facere poſſunt. hæc exceptio non competit fideiuſſoribus eorum. Ille aũt except. quæ cohærent rei, bene dantur fideiuſſoribus: ut eſt excep. doli mali, rei iudicatæ, iuriſiurandi, quod metus cauſa. item pacti de non petendo. Item exceptio, quæ competit mulieri intercedenti, datur & eius fideiuſſori. Item exceptio Macedoniani, quæ datur filiofamilias, datur & eius fideiuſſori. Item exceptio, quæ datur minori læſo dolo aduerſarij, competit & eius fideiuſſori. Fran. Acc.

Idem libro ij. ad Plautium. VII.

j EXceptiones, quę perſonæ cuiuſque cohæret, non trãſeunt ad alios: ueluti [e] ea, quã ſocius habet exceptionẽ, [*] quod facere poſsit, uel parens, patronusve, nõ cõpetit fideiuſſori. [f] Sic mariti fideiuſſor poſt ſolutum mr̃imonium [g] datus, in ſolidũ dotis noie ↄdemnatur. Rei aũt cohærẽtes exceptiones, & fideiuſſorib. competunt, ut rei iudicatæ, [h] doli mali, iuriſiurandi, quod metus cã factum eſt. Igitur & ſi reus pactus ſit in rem, omnimodo [i] competit exceptio fideiuſſori. [k] Interceſſionis [l] quoque exceptio, item quod libertatis onerandæ cã petitur, [m] etiã fideiuſſori competit. Idẽ dicitur [n] & ſi pro filiofamiliàs [o] contra ſenatuſconſultum quis fideiuſſerit, aut pro minore uigintiquinque annis circũſcripto. [p] † Quòd ſi deceptus non ſit, [q] iure tunc nec ipſe antè habet auxilium, quam reſtitutus fuerit, nec fideiuſſori danda eſt exceptio.

e Veluti ea. ſcilicet exceptio quam. Acc.

f Non competit fideiuſſori. ſcilicet, ſi conueniatur quaſi fideiuſſor, non quaſi defenſor: ut ſupra pro ſoc. l. uerum in princip. & §. primo.

g Poſt ſolutum matrimonium. nam ante prohibitum eſt fideiuſſorem nomine dotis dari: ut C. ne fideiuſſo. do. den. l. j. & facit ſupra, de re iudic. l. ſed hoc ita: & lege, ſi eum.

h Rei. iudicatæ. Sed nonne in his caſibus reus remanet naturaliter obligatus? ergo fideiuſſor non erit liberatus: ut infra de fideiuſſo. l. ubicunque: ſed intellige eam, ut ibi not. Acc.

i Omnimodo. interdum aliter: ut ſupra, de pact. l. quod dictum. & de libera. lega. l. iij. §. j.

k Fideiuſſori. facit ĩ. de regulis iuris. l. in omnibus. & infra, de fideiuſſo. l. ex perſona. & infra, de cenſibus. l. forma. §. quãquam. & C. eodem titul. l. defenſiones. ſed fideiuſſoris ad fideiuſſorem non datur, ut infra. de fideiuſſo. l. amiſſi. §. primo.

l Interceſſionis. ueluti ſi mulier intercedens dederit fideiuſſorem: ut ſupra, ad Velleian. l. ſi mulier contra ſenatuſconſult. §. j.

m Petitur. ut infra, quar. re. act. non dan. l. j. §. quæ onerandæ. Acc.

n Idem dicitur. ſcilicet ut poſſit uti excep. in integ. reſtitu. dolo aduerſarij interueniente in circunſcriptione: ſecus ſi ſua facilitate: ut ſupra, de min. l. in cauſæ. §. j. in glo. in necem. & C. de fideiuſſ. mi. l. ij. quæ ſunt contra. & facit ſup. de procu. l. minor. Acc.

o Pro filiofamilias. ut ſupra, ad Maced. l. ſed ſi pater. §. non ſolum.

p Circunſcripto. dolo aduerſarij: ut dixi. Accur.

q Non ſit. ſcilicet dolo aduerſarij, ſed ſui facilitate. Accurſius.

* Excep. in id quod.

† Anto. Auguſtin. emẽdatio. lib. j. ca. ij. locũ hunc ex P. F. ſic reſtituit, q̃ ſi deceptus ſit in re, tunc nec ipſe ante habet auxilium &c.

* De lege commiſſoria in ſtro gatus te... po. ſi per emptorẽ. Hi tede.

a Nemo. Diuerſæ. & etiam contrariæ, ſecundum Ioan. ut quia ſoluiſſe, & ſe tutum præſcriptione diceret: ut & ſup. eod. l. is qui. & inf. de re. iur. l. nemo ex his, in prin. ſed aliud in actionibus ut infra, eo. l. nemo. §. quoties. Accur.

f Ei. ſcilicet ſocio, puta cohæredi.

g Excepit. quia ex alia cauſa agit: & ideo non obſt. excep. ut j. tit. j. X an eadem. ſecundum quoſdam. imo perſona alia uidetur: ut eadem l. & hoc eodem tit. l. ſi is. §. ſi te. Acc.

Iſta lex procedit ſecundum omnes quando exceptiones non ſunt inter ſe contraria, ſed poſſunt adinuicem compati, puta exceptio pacti. Paul.

Idē li. xiiij. ad Plau. VIII.

Nemo prohibetur pluribus exceptionibus uti, quamuis diuerſæ [a] ſint.

Qui excipit, non uidetur cō fiteri quod actor proponit in libello. h. d. Fran.

Marcellus libro iij. Digeſtorum. IX.

Non utiq; exiſtimat ꝯfiteri de intētione [b] † aduerſarij, cū quo agitur, † q [c] exceptione utit.

Sententia lata contra unum non præiudicat alteri, cui ſi ſuccedit ille, contra quē lata eſt, poteſt, ea non obſtante, preſequi hæreditariam cauſam. Paul.

Modeſtinus lib. xij. Reſponſorum. X.

Modeſtinus reſpondit, [d] Res inter alios iudicatas alijs non obeſſe. [e] Nec ſi is, [f] ꝙ quē iudicatū eſt, hr̄s extiterit ei, [g] ꝙ quem nihil pronunciatū eſt: hæreditariam litem ei inferenti pſcribi ex ea ſnīa poſſe, quam proprio noīe diſceptans ante, quam hæres extiterit, excepit. [h]

Qui per errorē approbat inſtrumenta falſa, uel ſententiam latam ipſorum prætextu: non prohibetur de falſo accuſare, & ſententiam petere reſcindi per in integrum reſtitutionem. hoc dicit Paulus.

Idem lib. xiij. Reſponſorum. XI.

Qui agnitis [i] inſtrumentis quaſi uera eſſent, ſoluit poſt ſnīam iudicis: q̄ro, ſi poſtea cognita rei ueritate, & repertis falſis inſtrīs, accuſare uelit, [k] & probare falſa eſſe inſtrumenta, ex quibus conueniebat: cùm inſtrumentis ſubſcripſerat [l] ex præcepto, [m] ſiue interlocutione iudicis, an pſcriptio ei opponi poſsit cùm principalibus ꝯſtitutionib. [n] manifeſtè caueat, & ſi res iudicata eſſet ex falſis inſtrumentis, ſi poſtea falſa inueniātur, nec rei iudicatæ præſcriptionem [o] opponi? Modeſtinus reſpondit: ob hoc quòd per errorem ſolutio facta eſt, uel cautio de ſoluendo interpoſita proponitur ex ijs inſtrumentis, quæ nunc falſa dicuntur, præſcriptioni [p] locū non eſſe.

In præiudicialibus actionibus, uel exceptionibus, ille habet neceſſe probare, qui aſſerit. Paulus.

Vlpianus libro xxxviii. ad edictum. XII.

b Non utique. Quo. reus ſupple, quo &c.

c Qui. reus: quia non cogitur ſtatim probare: ut C. de probatio. l. exceptionem. nam ponit eam ſub conditione. i. ſi actor fundauerit intentionē ſuam: ut C. de excep. l. ſi quidem. uel ponitur nomen exceptionis pro qualibet defenſione contra intentionem: ut opponitur pactum temporale, & ſi nec tū deberet: quod tamen negat. & facit ſupra, famil. erciſcun. l. qui familiæ. C. de præſcrip. longi tempo. l. emptor. & j. de regul. iur. l. qui tacet. uel dic loqui in exceptione non num. pecu. & ſimilibus.

† Aduerſarius, in ꝑ. F.

† Pan. Fl. quia exceptione, &c.

d Modeſtinus. CASVS. Res inter alios acta, alijs non præiudicat. hinc eſt quod ſi petij à te fundum, & ſuccubui: tandem ſucceſſi Titio: & tanquam hæres eius hunc fundum à te peto: non obſtat mihi excep. quaſi alia perſona nunc ſim in hac cauſa. Franciſ.

e Modeſtinus reſpondit. aliàs incipit, res inter alios &c. R.

e Non obeſſe. ut & ſup. de re iud. l. ſæpe. in princip. & C. res inter alios acta. l. inter. & C. qui. res iud. non noc. l. j. & ij. Accur.

f Nec ſi is. duo hæredes creditoris, quorum unus agendo pro ſua parte ſuccubuit. Item unus de duobus reis ſtipulandi agendo ſuccubuit. Sed quid ſi tecum rei uendi. egi nomine meo uel agendo, uel defendendo: & pronunciatum eſt rem tuam eſſe: dein de ſucceſsi Titio, quia agere poſſet excep. non obſtante: nunquid ergo hæreditariam cauſam peragendo nocebit mihi exceptio? Reſpond. non per l. iſtam. Item quid ſi egi nomine eius cuius erat, cùm tamen mandatum non haberem: nunc cum ei ſucceſsi. uolo agere ex meo? Reſpon. ſecundum quoſdam obſtat mihi exceptio. Accur.

i Qui agnitis. CASVS. Cōuictus ex falſis inſtrumentis quę confeſſus ſū eſſe uera: ſi conueniar ex ſententia, poſſum obijcere excep. quia ex falſis inſtrumentis conuictus ſum. & hoc continetur principalibus conſti. nec præſcriptio mihi obſtat, ut dicas: ſententia lata eſt. nam non ualet talis præſcriptio ſiue allegatio. Fran.

i Qui agnitis. id eſt, non reprobatis. Accur.

k Velit. de falſo. idem ſi ciuiliter de falſo uelit agere ſecundum Ioan. ut & C. de tranſac. l. ſi ex falſis. & l. pen. licet ex hoc l. & ex ea quæ eſt. in C. de fide inſtru. l. ij. §. fina. contrarium innuatur. ſ. quod non poſſit agi ciuiliter donec uiuat delinquens, qui poſsit criminaliter accuſari: quod plene dixi C. de fide inſtru. l. finali.

l Subſcripſerat. confitendo eſſe uera.

m Ex præcepto. utrunque pro eodem. ſ. pro interlocutoria. uel dic pro præcepto in definitione ſententiæ appoſito.

n Conſtitutionibus. ut C. de proba. l. cum precibus. & C. ſi ex fal. inſtru. lege j.

o Præſcriptionem. id eſt, exceptionem. reo abſoluto ex falſo inſtrumento. Idem & econtra reo dānato. nā actor non excipit ſi reus repetat, quod ſoluit per condictionem ſine cauſa: ut C. ſi ex fal. inſt. l. j. & l. pen. & hoc petita † prius in integ. reſtit. ut ſup. de re iudi. l. diuus. licet hic innuat ip̄o iure. Acc.

p Præſcriptioni. aut dicet præſcriptioni locum non eſſe. l. falſorum inſtrumentorum: ut ſic. ſ. teneatur ſtare inſtrō, licet falſo. & hoc nō placet: quia eſſet contra ſup. de re iu. l. diuus. aut dicet præſcriptioni locū non eſſe. ſ. rei iud. quo minus id ſolutum repetat. & hoc placet. & tunc eſt contra. C. de fi. inſtr. l. fi. §. fi. Sol. ibi à prin-

† Bald. in l. querelā. C. de falſ. Imol. & Alex. in l. diuus ī. de re ind. iſtā glo. reputāt ſin. ad hoc qđ replicatio, ſeu exceptio falſi, & qđ ſnīa lata fuit ꝑ pter falſas probationes, quæ datur contra ſententiam quando eius petitur executio non competit niſi petatur prius res in integ. ante quadriennium iuxta l. C. de tēp. in integ. reſtit. quæ gl. bene pōderata in ſuia ult. uerbis ſentit contrarium. Bolog.

a princip. ſciuerat inſtrumenta falſa reus,& ſcriptū fuerat quæſitū falſi,& tandem expectauit. hic autem credidit uerū:ut in prin. huius l. dic ergo exceptioni locū non eſſe. ſed potius repetitioni ſi ſoluit. Accur.

a Generaliter: in præiudicialibus actionibus ille probare debet qui intendit: puta ſi quis proclamat de ſeruitutis poſſeſſione in libertatem, ipſe probare debet ſe liberum. & econtra ſi pe caſus de poſſeſſione libertatis in ſeruitutem. dominus onere probationis fungitur, ſecundum R. ut ſ. de libe. cau. l. liberis. §. fina. vel dic in præiudicialibus except. & pone exemplum ſ. e. l. ſi fundum Titianū. qui enim dicit, non potes petere uiam, quia non primo uēdicaſti: licet reus ſit in rei uen. tamen actor eſt ſecundum id quod intendit. ſ. remouere actorem ab intentione ſua. unde oportet ut probet rei uendi. primo inſtitutam, uel inſtituat eā prius.

b Intendit. id eſt aſſerit, ſiue agendo ſiue excipiendo, ut diei caſum: intendit enim agendo uincere reum. Item excipiendo intendit remouere actorem a petitione ſua. ſecus autem ſi excipiens non intendat, ſed negat intentionem actoris: ut no. ſ. e. l. j.

Generaliter a in præiudicijs actoris partes ſuſtinet, qui habet intentionem ſecundum id, quod intendit. b

Poſt finitum iudicium uniuerſale non prohibētur moueri ſingularia iudicia, uel inter eoſdē, uel inter alios. h. d. Pau.

Iul. li. i. Digeſtorū. XIII.

SI poſt litem c de hæreditate conteſtatam res ſingulæ petantur: d placet non obſtare exceptionē, e ꝙ præiudiciū hæreditati nō fiat. Futuri. n. iudicij, f non facti g nomine huiuſmodi exceptiones comparatæ ſunt.

Si pater agit ex contractu filij, poteſt ſibi obijci exceptio de facto eiuſdem filij. h. d. Pau.

Alphenus Varus libro ij. Digeſtorum. XIIII.

c Si poſt litem. Quidam ponunt caſum. ſi ego poſſideo hæreditatem, & ſpes eſt, ut mihi moueat pet. hære. uel mota eſt per lit. conteſta. & aliquis alius, uel etiā uniuerſalis petitor uelit me conuenire ante ſententiam pro legato, uel aliā perſonali, uel reali: poſſum eū remouere exceptione ne fiat præiudicium peti. here. ut C. de peti. hæred. l. ſi. in prin. & ſ. de peti. here. l. ſi quis liber. poſt ſententiam autem latam in pet. hęr. non obſtat exceptio, ut hic. & ſecundum hoc intelligas poſt litem de hęreditate conteſtatam, & terminatam. & ſi in hanc poſitionem dicunt corrigi hodie, hanc legem per legem fina. §. primo, ſecundo & iij. C. de petit. hæredi. l. ubi. nec ante ſententiam obſtat hodie exceptio: uel ſi uelis tueri hanc poſitionem, dic quod ibi loquitur, quando conuenitur ex contractibus defuncti depoſiti, uel commodati, uel pro legatis: hic rei uendi. uel aliter hic petitor hæreditatis agebat aliqua ſingulari: ibi extraneus agebat contra poſſeſſorem uel petitorem hęreditatis. ſed lo. aliter ponit huius legis caſum. ſcil. ſi ego poſſideo hæreditatem, & ante lit. conteſtat. mecum de hæreditate uelim cōuenire debitores hæreditarios uel poſſeſſorem rei hæreditariæ, non poſſum ne fiat præiudicium petitioni hæreditatis. Poſt litem autem conteſta. non obſtat mihi exceptio illa, nam poſtea potero conuenire debitores illius: ſiue poſſeſſores, ſi actio eſt peritura tempore. Item ſi negligam hoc facere, actor qui me conuenit petit. hæred. poterit prædictos conuenire. ut & ſup. de pet. hær. l. ſi. bonæ fidei. & l. diuus Pius.

econtra ſi tractet de eis cōueniēdis. ſ. poſſeſſoribus hæreditatis, uoc loquitur C. de peti. here. l. ſi. per totum. Et no. quod in duobus differunt hæ poſitiones, caſuum. Prima enim conuenitur poſſeſſor. Secundo agit. Item primo demum poſt ſententiam. Secundo poſt litem conteſtatam. & ſecundum utrunque non obſtat ſupra, de pet. hæ. l. ſi quis liber. §. hic demum, quæ ſignatur contra. Pro prima poſitione eſt infra, eod. l. fundum. Accurſius.

d Petantur. per extraneos, uel per uniuerſalem petitorem hæreditatis agentem cōtra poſſeſſorem hæreditatis rei uendi. uel alia ſingulari, perſonali, uel reali actione, ſecundum primum caſum. Vel econtra petantur per poſſeſſorem uel petitorem hęreditatis agentem contra extraneos reali uel perſonali, ſecundum alium. Accur.

e Non obſtare exceptionem. nb. tamen exceptio rei iud. ſi ex eadem cauſa res ſingulas peteret, ex qua hæreditatem petijt: ſecus ſi ex alia: ut infra, titu. j. l. ſi quis. §. fin. & l. Julia. ſecundum illam ſententiam quādo lis finita erat.

Filiusfamiliàs peculiarē ſeruū uendidit, & pretium ſtipulatus eſt. is homo redhibitus h poſtea mortuus eſt: & pater eius pecuniam ab emptore petebat, quam filius ſtipulatus erat. Placuit æquum eſſe, in factum exceptionem i eum obijcere, quòd pecunia ob hominē illum expromiſſa eſſet, q redhibitus eſt. k

Contra exceptionem iuſiurandi non admittitur replicatio de periurio. Pau.

Iulianus lib. iiij. ad Vrſeium Ferocem. XV.

ADuerſus exceptionē iuriſiurādi replicatio l doli mali non debet m dari, cū prætor id agere debeat, ne de iureiurādo n cuiuſquā quæratur.

f Iudicij. i. ſententiæ ferendæ, ſecundum primum caſum, uel id eſt, litis conteſtandę, ſecundum Io.

g Non facti. ſ. ſententię latę, ſecundum primum caſum uel lit. conteſt. ſecundum Io.

Filiusfamiliàs. CASVS. Filiusfa. ſeruum peculiarem uendidit, Titio pro decē, & ſtipulatus eſt pretium dari. tandem quia erat uitioſus, redditus eſt filio: & poſtea deceſſit hic ſeruus pater huius filij uult petere prędicta decem a Titio. dicitur quod repellitur exceptione in factum. Fran.

h Redhibitus. Ipſi filio etiam extra ius. Accur.

i Exceptionem. nam & eum repetere poſſet ſi ſoluiſſet: ut ſ. de ędi. edi. l. quod ſi nolit. §. in factū. multo fortius excipit ſi non ſoluit. Accur.

k Qui redhibitus eſt. hoc ita, ſi redhibendus erat, aliter non: ut C. de pac. l. filius. Acc.

ADuerſus. CASVS. Detuli tibi iuramētum & iuraſti te non debere x. nunc adhuc ego cōtra te ad illa x. tu excipis de iuramento. ego replico quod dolo iuraſti: & ſic falſum. dicitur quod non audior. Fran.

l Replicatio. ei qui detulit, uel eius ſucceſſori, cęterū creditori, in cuius fraudem delatum dicitur, datur: ut ſ. de iniur. l. nam poſtea. §. ſed & ſi quis. Acc.

m Non debet. eo ſolo quod periurium commiſit.

n Ne de iureiurādo. iuſtè necne iuratum ſit: ſed hoc ſolum an iuratum ſit: niſi in caſibus in quibus quæritur iuſtè necne iuratum ſit: ut ſupra, de iureiurādo. l. ad monendi. & ſ. de cri. ſtel. l. ſi. & C. de. iureiur. l. fin. & facit ſ. de iureiur. in litem. l. ſi. & de dolo. l. quod ſi deferente.

F Vndum Titianum. CASVS. Petebam a te fundum Titianum: hac cauſa pendente peto a te uiã mihi deberi per fundum tuum Sempronianũ ad iſtũ Titianum: dicitur quod non audior, ne per hanc ſecundum cauſam fiat præiudicium primæ. ſecus econtra. ut in l. ſeq. & quæ ratio ſit diuerſitatis, dicitur in gloſſ. ſe. ꝗ. quæ gin. incipit, id eſt, res. & h. d. hæc le. & ſequens. Franciſcus Accur.

a Controuerſia eſt. ergo ſuperius eodẽ titul. in. l. ſi poſt. intelligendum eſt poſt litem conteſta. & ſinitam. ſecundũ quoſdam.

b Præiudicium. qualecunque.

c Non fiat. i. non fieri debeat.

d Viam. hoc exceptionem recipit ſup. de ſer. l. ei qui pignori.

e Meum. & ideo ſi ſuccubui in petitione fundi remouebor a petitione uiæ, ſed ſi ante uiam, &c.

f S Ed ſi ante. Titianum. ſcil. iudicio iam cœpto in uia.

g Corpora ſunt. i. res. nam nulla ſeruitus eſt corporea. Item uidetur hæc mala ratio. nã idem uidetur poſſe ſignari in ſuperiori caſu: ſed alia eſt ratio diuerſitatis: quia in iſto caſu per ſecundam q. non põt fieri præiudicium primæ quæſtioni: quia maior res uertitur in prima, quam in ſecunda, cũ ex prima fiat præiudicium ad ſecundam: ſed non econtra. ſed in ſuperiori caſu econtra: & ideo fieret præiudicium priori per poſteriorem: ut ĩ. l. rei, & ſ. de iudi. l. per minorem. Item alia rõne, quia in primo caſu ſi pronuntietur mihi uiam deberi, præſumitur qualitercũq;, ꝙ fundus ſit meus, alioqui uia mihi non deberetur: ſed in iſto licet pronuntietur meus fundus, non præſumitur debita uia. ſed certè ambæ iſtæ rõnes ad idẽ tẽdunt. Sed op. ſi primo petij uiam, & tu poſtea fundum, & ſuccũbam in fundo: nõne tũ mihi ꝑiudicium in uia? Reſpon. non reo ſed utilitas fit reo: & rei fauore hoc dicitur & facit. ſ. de ſer. urb. præd. l. iij. §. q habet. & ĩ. e. l. fundi.

h Reſtitutionum. i. ipſe reſtitutiones, quia altera per patientiã, altera per corporalem traditionem: ut ã. de ſer. urba. pręd. l. j. §. fi. Vel dic ꝙ ex alia cauſa nã fundus ut meus, ſeruitus ut debita. ut no. C. de uſufruct. l. corruptionem. Quid ergo ſi ſimul intentet utrãq;? Reſp. primo fundum debes petere cum altera ſit præiudicialis, arg. C. de adul. l. quoniam.

i Non nocebit exceptio. ſ. hæc quod præiudicium petitionis uiæ non fiat.

Quando duo iudicia ſic ſe habẽt quod abſolutoria lata in primo parit exceptionem rei iudicatæ in ſecundo, & condemnatoria lata in ſecundo, parit rei præiudicium in primo, concurſus non admittitur, aliàs ſecus. hoc dicit cum duabus legibus ſequen. Bartolus.

Aphricanus libro ix. quæſtionum. XVI.

F Vndum Titianũ poſſides: de cuius ꝓprietate inter me, & te cõtrouerſia eſt: [a] & dico præterea uiam ad eum per fundũ Sempronianum, quẽ tuum eſſe cõſtat, deberi. Si uiam petam: exceptionem, Quod præiudiciũ [b] prædio non fiat, [c] utilẽ tibi fore putauit: uidelicet ꝙ nõ aliter mihi uiã [d] deberi probaturus ſim, q̃ prius probauerim, fundũ Titianũ meum [e] eſſe.

Paulus libro lxx. ad edictum. XVII.

S Ed ſi ante uiam, deinde fundũ Titianum [f] petã: quia & diuerſa corpora ſunt, [g] & cauſæ reſtitutionũ [h] diſpares: nõ nocebit exceptio. [i]

Aphricanus libr. ix. quæſtionum. XVIII.

F Vndi, quem tu proprium tuum eſſe dicis, partem [k] a te peto: & uolo ſimul iudicio quoque communi diuidundo agere ſub eodem iudice. Item ſi eius fundi, quẽ tu poſſideas, & ego proprium meum [*] [l] cẽ dicam, fructus ꝯdicere tibi uelim: quæſitum [m] eſt, an exceptio, Quod præiudicium fundo, partive eius non fiat, obſtet, an deneganda ſit? Et utrobiq; putat interuenire prętorẽ debere: nec ꝑmittere petitori prius q̃ de ꝓprietate ꝯſtet, [n] huiuſmodi [o] iudicijs experiri. [p]

Marcianus libr. xiiij. inſtitutio. XIX.

O Mnes exceptiões, q̃ reo cõpetunt, fideiuſſori quoque etiam inuito reo competunt. [r]

Pau. li. ſingu. de concep. formula. XX.

iij. E Xceptiones opponunẽ, aut quia factum ſit, quod fieri oportuit: aut quia factum ſit, quod fieri non oportuit: aut quia factum non ſit, quod fieri debue-

F Vndi. CASVS. Cum peterem a te partẽ certã fundi, quem tu tuũ totum dicebas: hac cauſa pendente uolo agere commu. di. nõ audior. Item ſi a te petam totum fundũ: & hac cauſa pendente petam eius fructus per cõdictionem. dicitur ꝙ non audior. Fran.

k Partem. pro indiuiſo.

l Proprium meũ. prius petij fundum totum rei uen. nunc per condictionẽ fructus peto.

m Quæſitum eſt. in ſuperiori caſu.

n Conſtet. & ſic obtineam. & ſic facit contra nos: quia & ſi non obtineam, deberem agere publiciana. & ſic com. diuidũ. & ſicut denegatur communi diui. ut hic: ſic etiam denegabitur Publiciana. ſed dic quod hic uolebam agere com. diui. ex eadem cauſa, dicens me directè dominũ ꝓ parte. & plene dic: ut not. ſ. de euict. l. minor. & facit le. uenditor. & l. ſi mancipium. eo. tit. & ſ. fa. ercis. ꝓ. & l. fundus. Accur.

o Huiuſmodi. idẽ com. diuidundo uel condictione. Sed nõne quotidie fit contra in fructibus? Reſpond. hic primitus principaliter petuntur, quod non licet: ſed ut acceſſoriè. Accur.

* pro alieno, & communi opponitur. Mando. in Gl. Facul. §. & proprium.

p Experiri. quæſtiones iſtæ, & quæ fiunt ſ. e. l. fundum. contingentes ſunt. & hoc eſt quod dicitur ſ. de iud. l. per minorem. lo.

q O Mnes exceptiões. cohęrẽtes rei, & integro ſtatu rei, ut C. e. l. defenſiones. & C. de nõ nu. pecu. l. ſi mãdatori. Et no. ꝙ hoc eſt huius l. ſnia, quod ſi qua exceptio cõpetit reo, eadem & fideiuſſori dat: fideiuſſor etiã inuito reo eã opponet. ſub hoc. n. prętextu quia lex aliud ſonare uidetur, quã uelit, & magiſtri, & ſcolares ſępe decipiunt. & ſecundũ hoc nõ obſtat ã. eo. l. exceptiones. & C. de nõ nu. pe. l. ſicut & ſup. de don. l. ſi fideiuſſori. & ſ. de li. leg. ſi quis reum. & ĩ. de fideiuſ. l. ex perſona. & l. ſi teſtamento. & l. ſtipulatus.

r Competunt. reo manente in integro ſtatu: ut C. e. l. defenſiones. Accur.

E Xceptiones. CASVS. Exceptio competit ob id quod

quod factum eſt, & fieri debuit: ut ſi uendis mihi rem, & tradis. Item excep. rei iudi. quando a me eam petis, repello te per exceptio. quandoq; ob id qđ eſt factum. quod fieri non debuit: ut doli mali excep. quandoque ob id, quod non eſt factum. quod dic ut in gl. o. ſi.

a Quod fieri debuerat. poteſt adijci quartus modus: quia non fit quod fieri non oportet: quod potes habere per multa exempla, ut in omni exceptione intentionis maxime: ut ſupr. eod. l. ij. Accurſius.

b Exceptio. puta rei quam uendidiſti mihi. dominus non eras: poſtea factus dominus eius uēdices. Accur.

c Et traditæ. ut ſupra, de excep. rei uē. & tr. l. j. Accurſius.

d Iudicatę. quia iudicatum eſt pro reo, qui ius habebat. idem econtra ſi contra eum: & ſoluitur ī. tit. j. ſi quis cum totum. §. plane. ſi autem eſt damnatus, & non ſoluit: nō habet locum exceptio hæc.

e Quia. ueluti ſi patronum in ius uocauit.

f Poſſeſſionis. ueluti ſi emancipatus a debitore. hęreditario petat, nondum petita bonorum poſſeſſione repellitur except. non petitæ bo. poſſ. & not. quod improprie ponitur, hæc excep. cum non data bo. poſſ. nulla ſit actio contra hæreditarium debitorē. Vel dic quòd fuit petita bo. poſſ. & ita agnita: unde competit ac. ſed obſtat exceptio: quia data non fuit a prætore uiuo ſecū dum lo. ſed hodie fortè non obſtatur C. qui admi. ad bo poſ. l. fin. Item in bonorum poſſeſſoria, hæreditatis pet. poteſt poni, quę non competit non habita bo. poſ. uel etiam rei uend. contra ſingularem poſſeſſorem rei hæreditatis.

* Aliàs, debuit.

† In P. F. exceptio eſt conditio, q̄ modo &c. qa ſub conditione cōcipiebatur. Contraria exceptio, in P. F.

rat. a quia factū ē, q̄ fieri oportuit, daī exceptio b rei uēditæ, & traditæ, c & rei iudicatę. d Quia factū eſt, quod fieri non oportuit, daī exceptio doli mali. Quia e nō factū ē, q̄ fieri oportuit, * ut bonorū poſſeſſionis f non datæ.

Neratius libro iiij. membrana. XXI.

Rei maioris pecunię prǽiudiciū fieri uidetur, cum ea quæſtio in iudicium deducitur, quæ uel tota, g uel ex aliqua parte communis eſt quęſtioni de re maiori.

Paulus libro ſing. de uarijs lectio. XXII.

† Exceptio eſt cōtra dictio, h quæ modò eximit i reum à damnatione, modò minuit k damnationem. Replicatio l eſt † cōtraria exceptioni, & quaſi exceptionis exceptio.

Labeo libro vj. * Aṕoſ & à Paulo epi. XXIII.

Paulus m ait, † Si q̄s ſtatuā in municipio ea mēte poſuit, ut ea municipij eſſet, & eā petere uult, excludi eū oportet præſcriptiōe i factū data.

Hermogeni. libro vj. iuris epit. XXIIII.

Filiusfami. n exceptionē iuſiurandi patri quærit, o ſi eum dare non oportere iurauerit.

R Ei maioris. CASVS. Si moui litem contra te, & hac pendente moueam tibi aliam litē, quæ in totum tangit primam, obijcitur mihi except. qua ſi hæc cauſa præiudicaret primæ: quod eſſe non debet: de quo da exemplum. ſu. e. l. fundum. & l. fundi. idem ſi in aliquo tangeret primam: ut quando noui quæſtionem hęredi. interim uolo agere contra debitores hæredi. petēdo debita tanquam hæres. nā per hoc fieret præiudiciū primę: quod eſſe non debet. Franc. Accur.

g Vel tota. de toto pone exemplum ſupra, eodem. l. fundum. & l. fundi. De parte, ut quando ante litem cōteſta. in pet. hęred. agit pretor contra debitores hæreditarios: ut ſup. e. l. ſi poſt. alia exempla da quę not. ſu. de iudi. l. per minorem. Accurſius.

E Xceptio. CASVS. Dicitur quòd exceptio eſt contradictio per quam quis quandoque conſequitur abſolui in totum: ut excep. rei iud. & ſimiles: quandoque conſequitur ut in minus condemnetur: ut except. quam opponit uir ut dotem reddere non teneatur niſi in quantum facere poteſt. Idem a patrono & ſimilibus. Replicatio autem eſt exceptionis excluſio. Fran.

h Conditio. alias conditio, & aliàs cōtradictio qualiter * in Victor. exempl. legitur.

i Eximit. ut rei iudi. & ſimiles.

k Minuit. ut ea quę facit damnari in quātum facere poteſt: ut ſupr. e. l. exceptiones quæ perſonę.

l Replicatio. facit ſup. eod. l. ij.

P Aulus. CASVS. Poſui ſtatuā in ciuit. Bon. eo animo, ut ſit huius ciuitatis: ſi amodo uolo eam tollere, opponitur mihi exceptio in factum. Franciſcus.

m Paulus. facit ſu. de acquir. re. do. l. ſtatuas. & ſupra, de pri. cre. leg. Furius. * & ſupra quod ui aut clā. leg. is qui puteum. §. j. & ſupra de lo. publ. fru. l. concedi. Accurſius.

F Iliusfami. CASVS. Filius iurauit patrem ſuum non teneri ad x. quæ Titius petebat à patre. & hoc iuramentum præſtitit deferente Titio. dicitur quòd per hoc iuramentum acquiritur exceptio patri, ſi amodo conueniatur. Franc. Accurſij.

n Filiusfa. ſup. de iureiuran. l. quanto magis. & infra. qua. re. act. non da. l. ſi filio.

o Quærit. eſt enim permiſſum ei patris conditionē meliorem facere deteriorem non ita. Azo.

† Alias incipit, ſi q̄s ſtatuam.

* Hæc gl. Accur. nō eſt.

* Auſſ dius.

TITVLVS II.

DE EXCEPtione rei iudicatę.

1 *Sententia lata contra unū ſuper una re non parit exceptionem rei iudicatæ cōtra alterū ſuper alia re. hoc primò. nec etiam cōtra eundem & ſuper eadem re, ſi cauſa propter quam fuit lata, ceſſat. hoc ſecundò. ſi uerò non ceſſat, tunc bene parit contra eundem, & etiam cōtra aliū, qui reputatur eadē pſona, ſi iterum agat pro eadem re, & ex eadē cā: licet intētet actionē diuerſam. hoc dicit. Paulus.*

Vlp. li. ij. ad edictum. I.

DE EXCEPTIONE REI IVDI.

Cui detur, uictori inquam, & non uicto: & quando: hic recita diſt. quā habes infra. eod. l. ſi mater. § ij. ad quos tranſeat: ut infra eo l. ſi à te. §. In. & l. Item. & l. ſi mater. §. hoc iure. & l. ſi cū teſtamento. §. fin. ſupple per ſimilitudinem pacti, quod eſt ſupra, de pact. l. & hæredi § fin & l. fideiuſſoris. & C. ſi unus ex pluribus l j & ſupra, de inoffi. teſta. lege poſthumis. § ſi quis. & infra, de adul. l. denuntiaſſe §. quæritur inter quos & infra. e. l. ſi mater. §. hoc iure in fi. & §. ſi ego & § fi. & inf e l. exceptio rei iudic. & l. iudicata. j. reſpon, & §. fin & ſupra, de re iud. l. ſæpè. & ſupra de inoffi. teſt. l. Papi. §. ſi ex cauſa. & de ſta. homi. l. ingenuum. & de liber. agno. l. j. in fi. & l. ſi uero. aliàs. ſi ue contra. ſecundum Ioan. Accur.

Cum res, CASVS. In quodam teſtamento inter cętera, quę erant relicta, erant legata, & libertatea. Tandem unus ex legatarijs petijt legatum, & ſuccubuit: quia teſtamentum inuentum fuit non ualere, ut quia ruptum agnatione poſthumi, uel, irritum. quæritur, an hoc præiudicet ſeruis, quibus relictæ ſunt libertates? Et dicitur, quòd non, quia res inter alios acta, alijs non præiudicat. Franc. Accur.

Cum res inter alios iudicatę, nullũ alijs præiudiciũ [a] faciant: ex eo teſtamento, ubi libertas data eſt, uel legatum, agi poteſt, [b] licet ruptum, [c] uel irritũ, [d] aut nõ iuſtũ [e] dicatur teſtamentũ: nec ſi ſuperatus fuerit legatarius, præiudicium [f] libertati fit.

Idem li. xiij. ad edi. II.

Qui cũ hęrede eius egit, [g] q filiũ pręterierat, & exceptione ſummotus eſt, Si † non, [h] in ea cauſa ſint tabulæ teſtamenti, ut contra eas [i] bonorum poſſeſsio dari poſsit: [k] omittẽte [l] emãcipato filio [m] bonorum poſſeſsionem, non iniquè reſtituetur. [n]

a Præiudicium. ut ſupra, titul. i. le. Modeſtinus. niſi in caſibus, quos dic. ut nota. C. quib. res iudi. non noc. l. j. & facit. ſupra, de tranſactio. l. iij. in princ. Azo.

b Poteſt. ad libertatem, uel legatum. Accurſius.

c Ruptum. agnatione poſthumi.

d Irritum. capi. diminu. Accur.

e Non iuſtum. Id eſt, non ſolemne. ad quæ facit. inf. ad leg. Cornel. de fal. l. ſi quis legatum. Accurſius.

f Præiudicium. plenum: ſed qualequale. argu. ſupr. de iudi. l. ſæpe. Sed contra de inoffi. teſt. l. Papinianus. §. ſi ex cauſa. Solut. ut ibi. nam ibi rumpit quod eſt. hic declarat. & ſic hic contra nullum præiudicat. Item contra ſuprà, de pign. l. iij. in prin. Sol. ut ibi Accur.

† At ſi.

Qui cum hęrede. CASVS. Patet filium emãcipatum præterijt, & extraneum inſtituit, & reliquit legatum Titio. Titio cum uellet petere legatũ, nppnſita fuit exce. quod emancipatus contra tab. agebat, & poſtea uolebat agere pet. hęre. & ſic ſuccubuit Titius. Tandem emancipatus omiſit contra tabul. dicitur quod ipſe Titius reſtituitur in integr. ut poſſit adhuc petere legatum. Franciſ. Accur.

g Qui cum hærede eius egit. petendo legatum, ſed hæres in creditore habetur, ut ſupra, ad Trebel. l. cum hæreditas. ex Trebel. hodie idem in leg. ut in contrario. C. de peti. hæred. l. fina. lex tamen alia etiam in legatarijs idem dicit: ut ſupra, ſi cui plus quam per legem Falci. l. hęc autem. §. j. Azo.

h Si non. uerba exceptionis. Accur.

i Eas. emancipato præterito. Accur.

k Poſſit. quia fieret præiudicium pet. hære. quam eſt propoſiturus, qui petit contra tabulas.

l Omittente. uel expreſſe, uel tacitè per temporis curſum. Accurſius.

m Filio. cum enim emancipati mentionem facit: an idem in ſuo præterito? Reſpond. tunc ab initio ipſo iure teſtamentum eſſet nullum, nec tractu temporis cõualeſceret: ut inſtit. de exhæred. lib. in principio. Sed de æquitate, cõualeſceret utiliter ſi ille ſuus filius nihil auocare uellet: ut ſupra, de iniu. teſta. l. filio. & l. poſthumus. Item dic hic bonorum poſſeſſ. edictalem, nam

† Iſta glo. eſt ſin. ad hoc propoſitũ, quod licet teſtamẽtum in quo filius in poteſtate eſt præteritus ſit ipſo iure nullum: tamen ſi filius præteritus non uult aliqd petere re cõualeſcit utiliter de æquitate. Bolog.

decretalem repudiare non poteſt: ut ſupra de ſuc. edic. l. j. §. decretalis. Accur.

n Reſtituetur. per in inte. reſt. ut not. ĩ. de tranſa. l. iij. §. j. & facit infra de act. & obli. l. qui cum hęrede. & ſupra, de contra tab. l. ſi præteritus. & ſupra, de bo. li. l. quandiu. & infra, de iure. fiſ. l. apud. Accurſ.

ut agat cum hærede. & ita Iulianus libro xiiij. digeſtorum ſcripſit.

Idem libro xv. ad edictum. III.

Iulianus libro iij. digeſtorum, reſpondit, exceptionem rei iudicatæ obſtare, quoties eadem quæſtio inter eaſdem perſonas reuocatur: & ideo & ſi ſingulis rebus petitis, [o] hęreditatẽ petat, [p] uel contra, exceptione ſummouebitur.

Idem libro lxij. ad edictum. IIII.

Rei iudicatæ exceptio tacitè continere uidetur omnes perſonas, quæ rem in iudicium deducere ſolent. [q]

Idem libro lxxiiij. ad edictum. V.

Iulianus. CASVS. Exceptio rei iudicatæ habet locum quando eadem quæſtio iterum inter eaſdem perſonas mouetur. hinc eſt, quòd ſi ſingulas res petij rei uend. & ſuccubui, poſtea eaſdem uolo petere, ut hære. ex eadem cauſa ut prius: certè repellor excep. rei iudi. Idem econtra. Secundo dicit in l. ſeq. quod excep. rei iudicatæ comprehendit omnes perſonas, quæ poſſunt rem deducere in iudicium. quod expone: ut in gloſ. Accurſius, quæ incipit cum habeant legitimam. &c. Hinc eſt quòd ſi tutor nomine pupilli egit, & ſuccubuit, obſtabit exc. domino agere uolenti. Item ſi procurator egit, & ſuccubuit: obſtabit excep. domino agere uolẽti ad idem. Tertio dicit: Si ad eandem rẽ agat, qui prius egerat, & ſuccubuerat: licet alia ac. nũc agat, obſtabit ei excep. rei iud. & ponitur exemplum. ut ecce. tenebaris mihi ad x. act. mandati. poſtea tu uenisti ad gerenda negotia mea, & non exegi a te iſta. x. cum uellem agere contra te: promiſiſti mihi iudicatũ ſolui: forte quia immobilia non poſſidebas. egi contra te acti. mandati, & ſuccubui. poſtea uolo agere ac. ne. ge. uel certi condictione ad eadem x. obſtabit mihi exceptio. & hoc di. it hęc. l. & duæ ſe. Fran.

o Petitia. rei uend.

p Petat. ex eadem cauſa, non poſtea ſuperueniente. & facit ſupra, de pac. l. ſi unus. §. item ſi pactus. & ĩ. eod. l. ſi quis in totum. §. fin. & ĩ. de pet. hęre. l. poſtquã. & ĩ. de contra tab. l. ſi poſt. §. illud.

q Rei iudicatę. Solent. cum habeãt legitimam adminiſtrationem publicam, uel priuatam. publicam, ut tutor, uel curator: priuatam, ut procurator. & ideo ſi uict' fuerit tutor, curator, uel procurator, exceptio obſtat pupillo adulto, & ei qui procuratorem dedit, & econtra. Cęterum ſi coniuncta perſona agat, quæ poteſt ſine mandato agere: ut ſupra, de procurat. l. ſed. & hæ. ſi hęc perſona uincatur non obſtat exceptio domino: niſi habeat ratum: ut infra, iudi. ſol. l. 1. §. j. & hoc in actore, & eius parte poteſt habere locum. Item ea parte rei poteſt locum habere: quia ad defendendum omnes admittuntur, oblata cautione iudi. ſol. quo caſu ſi ſententia feratur pro eo, qui ſe obtulit defenſioni: proderit exceptio reo. ſi ab eo petatur: non autem noceret ei, niſi eſſet tutor, uel curator: ut infra, eod. l. ſi mater. §. hoc iure. & facit infra, rem ratam ha.

l. ſi

4.§.fi fine.& infra,de lit.l.j.in fin.

a De eadem. dummodo cã petendi eadem ſit, quæ ab initio.id eſt,priori iudicio. Acc.

b Acturus ſit.& egit,alias non obſtaret rei iudic. exceptio,niſi egiſſet,& ſententia lata eſſet. Acc.

c Negotiorum geſtorum. pone q̃ tenebatur actione mã dati ad x. poſtea illa deuoluta ſunt in actione nego. geſto. puta quia a ſe non exegit, cum ipſius abſentis gereret negotium ſine mandato poſtea : ut ſup. de neg.geſt.l. diuortio.& ſup. manda. l. ſi remunerandi. §. apud Iulia.& l. ſi negotia.& facit.ſup.de actio.empt. leg.non eſt nouum. & de iureiurand. l. duobus. §. exceptun. C. de eden. l. edita.& inſtitu.de act.§.ſi quis aliud.& infra eod.l. cum quæritur. Azo.

Singulis. CASVS. Si plures competunt ad idem ſufficit unam intentari.& redditur mirabilis ratio in litera, cum habeo rei uend.& condic. fur. contra furem ad rem ſurreptam. ſufficit unam intentari. & idem in ſimilibus. & de his dic plenè.ut in glo. hic poſitis. Franc.

De eadem [a] re agere vr̃,& qui nõ eadem actione agit, qua ab initio agebat.ſed etſi alia experiatur, de eadem tñ re : vt puta,quis mandati acturus, [b] cum aduerſarius ei iudicio ſiſtendi cã promiſiſſet, pp eandem rem agat negotiorum geſtorum, [c] uel condicat: de eadẽ re agit. Recteq; ita definietur, eum demũ de eadem re non agere, qui prorſus rem ipſam non perſequitur. Cæterũ cum quis actione mutata experitur: dummodo de eadem re experiatur,& ſi diuerſo genere actionis, quàm inſtituit, uidetur de ea re agere.

Paulus lib. lxx. ad edictum. VI.

Singulis controuerſijs [d] ſingulas actiones, [e] & unum iudicati finem ſufficere, [f] probabili rõ e placuit: ne aliter modus litium multiplicatus ſummam atque inexplicabilem [g] faciat difficultatem, maximè ſi diuerſa pronuntientur. [h] Parere ergo †exceptioni rei iudicatæ frequẽs [l] eſt.

Qui petit totum & ſuccumbit,obſtat exceptio rei iudicatæ,ſi poſtea uult petere partem ex eadem cauſa:ſecus ſi eſt diuerſa.Paulus de Caſt.

Vlp. lib. lxxv. ad edictum. VII.

Si quis cum totum petiſſe t,partem petat exceptio rei iudicatæ nocet. nam pars in toto eſt. [k] eadem enim res accipitur,& ſi pars petatur eius quod totum petitum eſt. nec intereſt,utrum in corpore hoc quęratur, an in quantitate,uel in iure. [l]

d Singulis controuerſijs. unam controuerſiam,dicit unam cauſam,id eſt factum illud,ex quo actio naſcit, de quo cum ſemel actum fuerit: quamuis actione,&oc caſione aliarum actionum non debet iterum quæri de eodem,ſaluo ſi plus eſt in ſecũda,ut infra,ui bon.rap. l.j.Item eo ſaluo,ſi non fuit omnes cauſas perſecutus cum actio eſſet generalis.ut C.de iudic.l. ij. & ſecundum hoc poteſt poni caſus per has leges, vt j̄. de act.& oblt.l.plura.& de pecu.l.hinc quæritur. j. reſpo. & ſup.de nox.act.l.in delictis.§. ſi. Not.etiam quòd non licet plures ſimul proponere, ut hic. & infra,de regu. iu.l.nemo ex §.quoties,niſi in caſu.ut ſupra, quot.le. l.j.§.quod ait prætor.& facit inf.de uerb.ſign.l.ſi qua pœna.Item not.ex eo quod ſubijcit de infinitate uitãda.ad quod eſt ſupra,de dam.infec.l. ſi finita. in prin. Item not.de conſuetudine.ſic ſupra,de public. l.ſi publicanus.§.ſi.Acc.

Actiones plures an ſimul proponere liceat.

e Actiones.id eſt unam actionem ex multis ad idẽ competentibus.

f Sufficere.& excipi de re iudicata, licet alia actione agatur.

g Inexplicabilem. per hoc non remouet quin liceat plures actiones proponere :& per alteram ꝓſtamur, quod petimus.uerum ſi propoſita una pronuntiatum ſit contra me,obſtabit exceptio :ſi alia,agam actio.ex eadem cauſa.aliter dicentibus inexplicabilis eſſet litium finis.& hoc ſecundum quoſdam. ſed de hoc dic ut no.ſup.de trib.l.quod in hæredem.§.eligere.

h Pronuntientur.nunc pro actore, nunc pro reo.

l Frequens.i.conſuetum eſt.

Si quis cum totum. CASVS. Petij rem totam, & ſuccubui:nunc peto partem eiuſdem rei ex eadem cauſa:dicitur quod obſtabit except.rei iudicat.nec eſt nis ſiue id,quod petij conſiſtat in corpore.ſiue in quãtitate, ſiue in iure. & de hoc ultimo. da exemplum ut habes in gloſſa domini mei Accurſij,quę incipit : ut in uſufruct. &c. & in litera ſubijcitur exemplum de corpore : ut ſi petij totum fundum rei uendicatio. & ſuccubui. poſtea uolo petere partem eiuſdem fundi pro diuiſo : ut a foſſato ſupra : uel pro indiuiſo , uel partem dimidiam , uel tertiã, obſtabit mihi exceptio. Idem ſi petij duas res , & ſuccubui : poſtea unam ex his tantum uolo petere ex eadem cauſa , obſtabit mihi exceptio. Poſtea dicit,petij fundum, & ſuccubui : poſtea uolo petere arbores exciſas de fundo prædicto : uel ſi petij domum , & ſuccubui : nunc uolo petere tigna , uel lapides ex eadem cauſa : uel petij nauem, & ſuccubui : poſtea uolo petere tabulas eiuſdem nauis: uel ſi petij ancillam,quam dicebam prægnantem,& lite pendente concepit,& peperit , & ſuccubui : poſtea uolo petere partum eius:quæritur an in omnibus iſtis caſibus obſtet exceptio.rei iudica ? Et dr̃ quòd ferè in omnibus iſtis caſibus obſtabit exceptio . & bene dixi ferè:quia in caſu illo,ubi petij inſulam,& ſuccubui : & poſtea uolo petere lapides,uel tigna, domo deſtructa. dicitur quòd non obſtat excepti. & redditur notabilis ratio in litera. Idem eſt in fructibus fundi , uel partu ancillæ.nam petito fundo,uel ancilla,ſi ſuccubui, bene poſſum petere partum eius,uel fructus,niſi in petitione fundi,uel ancillæ obtinuerim, & reſtitutus mihi fuit fundus,uel ancilla cum æſtimatio. fructuum, uel partus.nam modo fructus non poſſum petere. In fine regula traditur notabilis in litera.& hoc dicit hęc lex,& ſeq. Franc.

† Exceptionẽ in P. F.

k In toto eſt.ut infra,de regul. iur. lege, in toto & pars.

l In iure.ut in uſufr.ut ſi petij totius fundi uſumfr. & poſtea partis:nam diuiſionem recipit : ut nota. ſupra de uſufru.l.5.in cæteris ſeruitutibus ſecus,quia indiuiduæ ſunt:vt ſupra,ad legem Falc. lege prima. §.ſi uſufruct.licet quidam etiam in eis ponant caſum : ve ſi petij uiam,& poſtea peto iter : quod nihil eſt : quia tunc aliud peto,cum aliud ſit uia,& aliud iter: ut ſup. de ſerui.urb.præd.lege prima.& j̄.eod.l.ſi mater.§ ſi quis.Item põt poni in hæreditate, quæ eſt ius:vt j̄.§. fin.& j̄.de pact.lege,ſi unus.§.antepe.Item poteſt poni,ſi primo petij fundum , poſtea uſumfruct. cauſalẽ.

Reſpon. locus eſt gratificationi. arg. ſup. de reli. l. fin.

a Niſi ſi de pfidia. expoſitiuè, nó exceptiuè hic ponitur, niſi pp uerbum facilè. ſic ſup. de procu. l. niſi. & facit ſup. de iureiur. l. eum. §. in popularibus.

b Amplius agi. niſi ille qui accuſat loco ſecundo, proſequatur ſuam, uel ſuorum iniuriam, & doceat ſe ignoraſſe de accuſ. primi: ut in ff. de accu. l. ſi cui. §. ijſdem. & facit. inf. de præuari. l. præuaricationem.

c Æſtimationem. fortè quinquaginta aure. uel quantum arbitrabitur bonus uir. ar. ſupra, de ijs qui deiec. uel effu. le. j. §. j. & §. ſed cũ. uel quanti in litem iurauerit. argu. ſup. de in litem iuran. l. in actionibus. §. planè. & ſupra de rei uend. l. qui reſtituere. Sed nunquid de calumnia iurabitur? poteſt dici quod ſic, quia ex quo conceditur quod maius eſt: & id quod minus eſt, debet eſſe conceſſum, ſecundum Io.

d Sine exceptione. rei iudicatæ. quod eſt contra naturam popularium actionum: ut inf. de popu. act. l. iij. Item argu. contra ſ. de exce. rei iud. l. ſi quis cum totum. § planè. & facit ſup de nox. l. qui ex pluribus. ſed hic ſpeciale. Acc.

e Irrogandum. poteſt quippe abſens condemnati, licet tempore ſententiæ non fuerit præſens: ut & C. de adul. leg. quamuis adulterij.

f Perpetuum: id eſt, ſine fine: ut & C. de præſcrip. lon. tempo. quæ pro libertate. l. ſola. & facit ſup. de uia publ. l. uiam publicam. & eſt hoc contra naturam popularium actionum, ut inf. de pop. act. l. fi. Acc.

a Quo poſt negatiuam, uel affirmatiuam, & de natura dictionis niſi Mando. de Monitor. quæſt. 31. nu. xj. & ſeq.

† Rogandum, in P. Flo.

a Perpetuum. ſine fine, uel ſine tpis præfinitione, & quot alijs modis accipiatur Mandu. in ſuperſcriptio. Gl. Facul. in uer ſi. ad perpetuam.

niſi ſi de perfidia [a] prioris potuerit aliquid dici. Itaq; eã cognita amplius quã ſemel interdictũ hoc erit mouendũ, nã nec in publicis iudicijs permittitur amplius agi [b] poſtea, q̃ ſemel actũ eſt, q̃ ſi præuaricationis fuerit damnatus prior accuſator. Si tñ reus condemnatus malit litis æſtimationem [c] ſufferre, quã hoiem exhibere, non eſt iniquum ſæpius in eum interdicto experiri, uel eidem ſine exceptione, [d] uel alij.

Hoc interdictum & in abſentem eſſe † irrogandum, [e] Labeo ſcribit. Sed ſi non defendatur, in bona eius eundum ait. Hoc interdictum perpetuum [f] eſt.

Venuleius libro iiij. Interdictorum III.

SI quis liberum hominem ignorantem ſuum ſtatum retinet, ſi tamen dolo malo retineat, cogitur exhibere. Trebatius quoque ait, non teneri eum, qui liberum hominem pro ſeruo [g] bona fide emerit, & retineat. Nullo tpe dolo malo retineri homo liber debet, adeo ut quidam putauerint, [h] nec modicũ tps ad eum exhibendum dandum, qm̃ [i] præteriti facti pœna præſtanda eſt. Creditori non competit interdictum, ut debitor exhiberetur. Nec enim debitorem latitantem exhibere quiſquã cogitur, ſed in bona eius ex edicto [k] prætoris itur.

DE LIBERIS EXHIBENDIS vel deducendis.

Hoc interdictum non poteſt per procuratores exerceri, niſi nominatim mandatum ſit, & pater ualetudine, uel alia cauſa impediatur, ut ſup. de procu. l. Pompon.

TITVLVS XXIX.

DE LIBERIS exhibendis † uel deducendis.

† P. Fl. itẽ ducendis.

Vlp. lib. lxxj. ad edi. I.

AIt prætor, Qui, quæve in poteſtate Lucij Titij eſt, ſi is ea ue apud te eſt, dolove tuo malo factum eſt, quo minus apud te eſſet: ita eum, [m] eamve exhibeas. Hoc interdictum proponitur aduerſus eum, [m] quem quis exhibere deſiderat eum, [n] quem in ptãte ſua eſſe dicit. & ex uerbis [o] apparet ei, cuius in ptãte eſt, hoc interdictũ cõpetere.

AIt prætor. CASVS. Punitur edictum cuius ſenſus eſt, ſi eum qui eſt in poteſtate mea, puta filium meum apud te habeas, uel dolo deſijſti habere, prætor ait ut exhibeas. Secundo loquitur Vlpianus & dicit: hoc interdictum datur aduerſus detinentem eum, quem quis deſiderat exhiberi. & datur ei, qui eum detentum in poteſtate eſſe dicit. Tertio dicit, non curatur ex qua cauſa ſit filius meus apud alium: ſed omnimodo cogitur reſtituere eum, ex quo eſt in mea poteſtate, niſi ſit mater, quæ teneat filium meum, cum quandoque expediat apud eam eſſe magis quam apud me. Item ſi apud aliũ ſit filius meus, & iudicatum ſit eum non eſſe in mea poteſtate. Si quis filiam. Pater filiam ſuam nuptam Titio & cum eo exiſtentem in bona uoluntate uult eam abducere: uel petit eam ſibi exhiberi cauſa diſſoluendi matrimonij. dicitur quod non poteſt. & redditur ratio in litera. ſecus tamen ſi petat eam exhiberi cauſa exercendæ patriæ poteſtatis in eam, ut cauſa caſtigandi eam ob aliquam ignominiam, quam ſibi ipſa dixerit. nam tunc auditur, dum tamen modicè caſtiget. Vltimo dicit: pater filiam ſuam nuptam Titio tenebat inuito Titio. poterit Titius agere interdicto de uxore exhibenda, ac deducenda. & hoc dicit. hæc l. & hic, §. & l. ſeq. Fran.

g S I quis liberum. Pro ſeruo. ut & ſup. eod. l. proxi. §. ſi eum. ibi, proinde &c.

h Putauerint. & bene, niſi ponas eum non poſſe ſtatim exhiberi, uel abſentem eſſe: quo caſu tps dabitur. & quod ſubijcit modicum tempus. ſ. decem dierum: ut ſup. de conſti. pec. l. promiſſor. j. §. ſi ſine. & in glo. modicum. alias dicitur modicum quatuor menſium: ut ſupra de arb. l. ſi cum diem. §. fi. & l. ſeq. alias. xxx. dierum: ut ſup. de ſtip. act. pn. l. j. §. ij.

i Qm̃. q. d. in pœnã præteriti facti denegaſ ei dilatio.

k Ex edicto ſup. quibus ex cau. in poſſ. ea. l. ij. & facit ſup. de in ius uo. l. pleriſque. & l. ſeq.

l Ita eum. id eſt, ita uno caſu ut alio. ſed quomodo exhibet, qui non habet, licet dolo habere deſijt? Et certè non poterit. ſed iurabitur in litem. & facit ſupra, de rei uen. l. j. §. j.

m Aduerſus eum. ſ. detinentem.

n Deſiderat eum. ſ. filium.

o Ex uerbis edicti.

In hoc interdicto [a] prętor non admittit cauſam, cur apud eum ſit is, qui exhiberi debet: quemadmodū in ſuperiore interdicto: ſed omnimodo reſtituendum putauit, ſi in poteſtate eſt. Si uerò mater ſit, quæ retinet (apud quā interdū magis, q̄ apud patrē morari filiū debere, ex iuſtiſsima [b] ſ. cā & diuus Pius decreuit, [c] & à Marco † & à Seuero reſcriptū eſt) æquè ſubueniendum ei erit [d] per exceptionem. [e] Pari modo ſi iudicatum fuerit, nō eſſe eū in ptāte, & ſi per iniuriā [f] iudicatū ſit, agenti hoc interdicto obijciēda erit exceptio rei iudicatę; ne de hoc queratᷣ, an ſit in ptāte, [g] ſed an ſit iudicatū. Si quis filiā ſuā, quæ mihi nupta eſt, uelit abducere, vł exhiberi ſibi deſideret: an aduerſus interdictum exceptio danda ſit: ſi fortè pater concordans matrimonium & fortè liberis ſubnixum uelit diſſoluere? Et certo iure utimur, ne bene concordantia matrimonia † iure patriæ poteſtatis turbenᷣ. [h] quod tamen [i] ſic erit adhibēdum, ut patri perſuadeatur, ne acerbè patriā exerceat poteſtatem.

Hermogenianus libr. vj. iuris epitom. II.

IMo magis de uxore exhibenda ac ducēda pater etiam qui filiam in poteſtate habebat, à marito rectè conuenitur. [k]

Suprà poſuit de liberis exhibendis, nunc dicit de liberis deducendis Bartol.

Vlp. lib. lxxj. ad ędi. III.

DEinde [l] ait prętor, Si Lucius Titiᵘˢ in poteſtate Lucij Titij eſt, quò minus eum Lucio Titio ducere liceat, uim fieri ueto. Superiora interdicta [m] exhibitoria ſunt, hoc eſt pertinentia ad exhibitionem liberorum, [n] cæterorumque, [o] de quibus ſupra diximus. Hoc autem interdictum [p] pertinet ad ductionem, ut ducere quis poſsit eos, in quos habet ius ductionis. Itaque prius interdictum, quod eſt de liberis exhibendis, præparatorium eſt huius interdicti. Quò magis enī quis duci poſſit, exhibendus eſt. Et ex

a In hoc interdicto. & ſuperiori .ſ. de libe. ho. exhib. nam ibi quæritur cauſa .ſ. uolēs, uel inuitus, ut ff. tit. j. l. iij. §. ſi quis uolentē. qđ hic non quæritur niſi in caſu ut ff. i. ſi. Itē ibi quæritur dolo, uel non dolo. hic aūt quaſi ſemper dolus uidetur: ut ff. titu. j. l. iij. §. ſi qs eū. alias ſi eum quis.

b Ex iuſtiſſima qa lactabat eum.

c Decreuit. quod dic ut C. de diuor. ſi. l. j. & ij. & C. de pat. poteſt. l. pen. & infr. eodem. l. deinde. §. etiam.

d Sicut ei. ſ. matri. ſicut ſuperiori titu. ſubuenitur ei, qui nō dolo retinet. Sed contra ſupra. de uen. inſpi. l. j. §. poſt editum planè partum. Sol. ibi non iuſta cauſa tenebat, hic ſic. ibi enim uolebat ueneno occidere, ſecundum M.

e Per exceptionē. ſ. doli.

f Per iniuriam. i. cōtra ius litigatoris. & facit ſupra de libe. agno. l. j. §. finali. & l. ſeq. & ſup. ad Treb. l. ſeruo inuito. §. cum prætor. & C. de re iud. l. j.

g In poteſtate. facit ff. de ędil. edic. l. qđ ſi nolit. §. in factum. & ff. de iud. l. ſi ptor. in prin. & de iureiur. non erit. §. diuus uerſ. dato.

h Turbentur. ut & C. de repud. l. diſſentientis, & de fur. l. ſi. in fin. & de inoffi. teſta. l. cum te. & l. filia. & ſu. de do. inter uir. & uxo. l. cum hic ſtatus. §. ſi ſocer.

i Quod tamē. hoc referri poteſt ad id quod dixerat ſupr. e. l. §. j. ſ. poteſt hoc interdictum competere ei in cuius poteſtate eſt, quod tamē ſic &c. uel referas ad proxi. ſ. patri ob ſtate exceptio. ſi uelit ducere filiā ſuā alij nuptam. quod tamen ſi ſic erit adhi. t. dandum interdictum &c. Si enim non uelit turbare matrimoniū, ſed patriam poteſtatem modice exercere, non obſtabit ei hæc exceptio, ſed agere poterit cum effectu. & hoc eſt, quod tamen &c.

k IMo. Rectè conuenitur. interdicto de uxore exhibenda: quod nō habemus, ad inſtar eius quod habemus: ut hic, & C. eo. l. ſi. & facit C. de nupt. l. ſi inuita. Sed argu. contra. ſup. titu. j. l. iij. §. hęc uerba.

DEinde ait prætor. CASVS. Ponitur aliud edictum cuius ſenſus eſt. Si Lucium Titium in mea poteſtate exiſtentem aliquis eum detineat quo minus poſſim eum ducere, prætor uetat mihi uim fieri. Secundo loquitur Vlpia. & dicit, interdicta ſuperiora .ſ. ſupr. ti. j. poſita, & ff. eod. l. j. ſunt exhibitoria. hoc aūt pertinet ad deductionem. Itē ſuperius interdictum .ſ. ſup. e. poſitū, eſt præparatoriū huius. & his de cauſa habet locū hoc interdictū, ex quibus ſuperius. ff. l. j. poſitū, & dat hoc interdictū cōtra detinentē eum, qui eſt in mea poteſtate. ſi autem filius per ſe ſtet, & neger ſe in mea poteſtate eſſe, ceſſat hoc interdictū, & habet locum officium iudicis ut coram eo de hoc cognoſcatur, ſ. ſit in mea poteſtate, uel non. [Iulianus ait.] Si agere nolo hoc interdicto cōtra Titium poſſidentem filium meum impuberem, uel officio iudicis agere uolo contra ipſum filiū meum impuberē, q ſtat per ſe, & negat ſe eſſe in mea poteſtate, aliquādo debeo differre agere uſque in tempus pubertatis, aliquando non. nam aut uterque litigantium bona fide litigat. i. actor, & reᵘˢ habent bonam fidē: & tunc uſque in tēpus pubertatis impuberem apud ſe habebit: aut reus mala fide contendit, & ego non, & tunc ſtatim ago. ſi autem ego mala fide agam, reus uero bona fide ſe defendat, habebit pupillum uſque ad finem litis, & ſtatim de cauſa cognoſcitur. ſi autem uterque noſtrum mala fide litiget, differtur cauſa uſque in diem pubertatis, & interim ſtabit puer apud aliquam idoneam perſonam.

[Etiam.] ſi pater ſit improba, mater uero bona, & filius penea matrem ſtare uult, pater hoc interdicto agendo ſuccumbit. Secundò dicit, cum cognoſcitur de impubere maſculo, uel fœmina, uel proximo pubertati, an ſit in mea poteſtate, & aliquis noſtrum ſit calumniator, interim debet puer ſtare penes matremfamilias. & matrem famil. intelligas notæ authoritatis fœminam, id eſt, bonæ conuerſationis, & uitę. Fran. Accur.

l Deinde. dixit de exhibendis, nunc de deducendis. & hoc capite interdicti.

m Superiora interdicta. de libero homine exhibendo, & de liberis exhibendis. & facit ſup. de interdict. l. j.

n Liberorum. id eſt filiorum.

o Cęterorumque. liberorum hominum, qui non ſunt filij.

p Interdictum. ſ. de ducendis.

Diximus

† Vide Ant. Aug. ſing. ad Modeſt. §. preterea a tutela.

† Huc pertinet Gene. c. ij. circa finem.

• Tu dicito, illic nō nuptā detineri, hic autē in nupta qſtio

nertiſ. Ne frustra huc addea an interdictū competat de uxore, uel concubina exhibenda, ut per Inno. extra de reſti. ſpol. ca. ex parte.

eiſdem cauſis hoc interdictum tribuendum eſt, ex quibus cauſis de exhibendis liberis competere diximus. Itaque quæcunque ibi diximus, [a] eadẽ hic quoque dicta accipiẽda ſunt. Hoc aũt ĩterdictũ cõpetit non aduerſus ipſum filium, quẽ qs ducere uult, ſed utiq; debet eſſe is, q eũ interdicto defendat. Cęterũ ceſſat [b] interdictum, & ſuccedere poterit notio ꝑtoris, [c] ut apud eũ [d] diſceptet̃, utrũ qs ſit ĩ poteſtate, an non. Iulianus ait, quoties id interdictũ [e] mouet̃ de filio ducẽdo, [f] uł cognitio, [g] & is, de quo agit̃, ĩpubes, eſt, aliàs differri oportere rẽ in tp̃s [h] pubertatis, aliàs repræſentari. [i] idq; ex ꝑſona eorũ, inter quos controuerſia erit, & ex genere [k] cauſæ ꝯſtituẽdũ eſt. Nã [l] ſi is, q ſe patrẽ dixerit authoritatis, prudẽtię, fidei exploratę ſit, uſq; in diem litis [m] impuberẽ apud ſe habebit. Si uerò qui controuerſiã facit, [n] humilis, [o] caluminiator, notæ nequitiæ ſit, repræſentanda [p] cognitio eſt. Item [q] ſi is q impuberẽ negat in aliena eſſe poteſtate, uir omnibus modis probatus, [r] tutor, uel teſtamẽto, uel à prætore datus: pupillum, quem apud ſe habuit, in diem litis tuetur. Si uerò qui patrẽ ſe dicit, ſuſpectus quaſi calumniator eſt, differri litẽ nõ oportebit. [s] Si uero utraque ꝑſona ſuſpecta ẽ, aut tanquã infirma, [t] aut tã quam turpis, nõ alienum erit, † inquit, diſponi, apud quẽ [u] puer interim duceretur, & controuerſiã ĩ tp̃s pubertatis differi ne ꝑ colluſionẽ, uł imperitiam alterutrius contendentium aut alienæ poteſtati paterfamilias addicatur, aut filius [x] alienus patrisfamiliàs loco conſtituatur. Etiam ſi maximè eum [•] ꝓbet filium pr̃ in ſua poteſtate eſſe tñ cã cognita mater in retinendo eo potior erit. Idque decretis diui Pij quibuſdã continetur. Obtinuit [y] enim mater ob nequitiã patris, ut ſine deminutiõe patriæ poteſtatis apud eã filius moraret̃. In hoc interdicto [z] donec res iudicet̃, † fęminã prætextatam, [a] eũq; q ꝓximè [b] ꝑtextati [c] ætatem accedet. [d] interim apud matrẽfamiliàs deponi, prætor [e] iubet. Proxime [f] autẽ prætextati [g] ætatẽ accedere [h] eũ dicimus, qui puberem [i] ætatẽ nuuc ingreſſus eſt. Cũ audis matrẽfamil. † accipe notæ authoritatis [k] fœminam.

Aphr. li. iiij. quæſt. IIII.

SI eum, qui ſe patremfamil. dicat. ego in mea poteſtate eſſe & iuſſu meo adiſſe hæreditatem dicam, tam de

a Diximus. ſup. l. j. per totum.

b Ceſſat. ubi alius detinet, locum habet interdictũ, ut in prin. ubi alius nõ detinet, ceſſat. ut hic. ſed in hoc contra. ⁊. eo. l. penult. & C. eo. l. j. ubi à nemine detinetur, & tamen habet locum interdictum. Sol. ſi ſimpliciter eſt quæſtio filiationis, ceſſat, ut hic, ubi & hæreditatis quam dico mihi per eum quæſitam, tunc habet locum ut ibi, ut argu. C. de teſta. ma. l. cum teſtamento. Alij diſtinguunt an quæſtio filiationis eſt, & per conſequens poteſtatis, & habet locum interdictum. an poteſtatis tantum: filium enim ſe confitetur. & tunc non, ut ibi & hic. & diſtingue ut no. ⁊. de rei uend. l. j. §. j.

c Prætoris. i. officium iudicis. ad qđ eſt ſupr. de rei uend. l. j. §. j.

d Eum. prætorem ſiue iudicem. Acc.

e Interdictum. de liberis deducendis. Accurſius.

f Ducendo. aduerſus alium. Acc.

g Vel cognitio. aduerſus eum.

h Rem in tempus. i. cauſam. nam rei appellatione cã continetur, ut ⁊. de uerbo. ſig. l. rei. ij.

i Repræſentari. i. ſtatim terminari.

k Et ex genere. utrum ſit iuſta, uel iniuſta.

l Nam. ſecundo caſui reſpondet.

m In diem litis. id eſt, in tempus pubertatis. & ſic contradictor non eſt hic calumniator aliàs. ſtatim expediretur, ut infra ſtatim, ſecundum. H. uel dic propriè in diem litis, id eſt, donec lis erit finita, quæ ſtatim finitur, cum reſiſtens ſit calumniator. & ſic tradetur patri quaſi poſſeſſio, & nihilominus aget. qđ eſt notandum ſecundum quoſdam. ſed non placet quia tunc interim deponitur puer, ut ⁊. §. in hoc.

n Facit. excipiendo, & ſic reus dicitur facere controuerſiam actori: ſic C. de euict. l. ſi controuerſiam.

o Humilis. id eſt, uilis.

p Repræſentanda. id eſt, ſtatim determinanda, & ꝓ pupillo, ſi id ratio uel modicè ſuggerat. argum. infr. de Carbo. edict. l. iij. §. duæ.

q Item. nunc contra.

r Probatus. ſcilicet eſt.

s Non oportebit. apparet quod quicunque eorum ſit calumniator. non differtur: ſed ſi uterque. tunc ſecus, ut ſubijcit.

t Infirma. i. non firma ad hoc factum.

u Quem. tertium.

x Aut filius. ad hoc ſup. eod. l. j. §. ſi uero.

y Obtinuit. in illo reſcripto.

z In hoc interdicto. non ergo differt hoc caſu, & ſit depoſitio. nam alter erat calumniator, ut ſup. §. Iulianus. Accur.

a Fœminam prætextatam. i. puellam.

b Proximè. aduerbium eſt.

c Prætextati. ſed alias eſt ætati, & tunc, proxime, eſt nomen.

d Accederet. id eſt, contingeret.

e Prætor. adhoc ſupra. eo. §. ſi item ſi is uer. ſi uero. utraque.

f Proxime. aduerbium.

g Prætextati. prætextatus [*] dicitur qui adhuc eſt impubes, à prætexta quod eſt genus ueſtis, qua utebantur impuberes, de qua fit mentio inſt. de iniur. §. j.

h Accedere. id eſt contingere.

i Puberem, alias impuberem.

k Authoritatis. ſtrictè hic. alibi largius ponitur, ut infra, de uerb. ſig. l. pronunciatum. §. matrem. & dixi. ⁊. de his qui ſunt ſui uel alieni iur. l. nam ciuium, & facit ⁊. ad Tertyl. l. j. in princi.

SI eũ. CASVS. Ego dico te eſſe in mea poteſtate, & meo iuſſu adiuiſſe hæreditatem. poſſum contra te de hæredi. agere, & hoc interdictum contra te intentare, licet ſtes ut paterfamil. Franc.

[i] Et quot etiã alijs modis accipiat̃, Mã do. I Glo. Facul. §. actum, in uer. rebus.

† Plato di al. xj. de legibus.

[•] P. F. autẽ Alibi. ante.

† P. F. fœminã, prætextatum, eumq; qui &c.

[*] Prætextatus quis dicatur ac unde, licet doctiſſimè & ſufiſſimè uidere apud Budęum, q multa ex Gellio & Trãquil. congerit.

[i] Gellius lib. 18. ca. 6. Liuius libr. 9. Belli Macedo. Hũc inſta matrefa. illum pellice ortum eſſe.

Ait,

a Ait.ut & C.eo.l.j.Sed contra.ſup.eod.l. proxim.§. hoc autem.ſul.ut ibi.

SI filius. CASVS. Filius meus ſtat ſponte penes te, & dicit ſe non eſſe in mea poteſtate.nō habeo hoc interdictum,ſed officium iudicis:cum perinde ſit ac ſi per ſe ſtaret. niſi tu dicas eum eſſe in tua poteſtate, & non in mea. ego contra: nā tunc hoc interdictū habet locum. Franciſcus.

b Haberet.& ſic habet locum offic. iud. ut ſupr. eodē.l.iij.§. hoc autem.

hæreditate agi oportere quā ad interdictū de filio ducendo iri debere ait. a

Venuleius lib.iiij.interdictorum. V.

SI filius ſua ſpōte apud aliquē eſt,inutile hoc interdictum erit,q̄a filius magis apud ſe, q̄ apud eū eſt,in quē interdiceret cū liberā facultatē abeundi uel remanendi haberet. b niſi inter duos, qui ſe patres dicerēt,ↄtrouerſia eſſet, et alter ab altero exhiberi eum deſideraret.

TITVLVS XXX.

†VTROBI.

VTROBI.

PRetor ait. CASVS. Ponitur edictum, cuius ſenſus eſt: Si aliquem hominem poſſedi maiore parte anni,& aliquis nunc eum teneat, prætor prohibet mihi fieri uim quo minus ducam eum. Secundo loquitur Vlpia.& dicit, hoc interdictum habet locum in re mobili, & eſt ſimile interdicto uti poſſi. quod habet locum in re ſoli. & hoc interdictu obtinet, qui nec clam, nec precario ab aduerſario poſſidet tempore litis motę. Franciſcus Accurſ.

† De utrubi, in P. F.

† Vtrobi, in P.F.

* P.F. rerum.

Vlp.li.lxxij.ad edictum. I.

PRætor ait, † Vtrobi c hic homo, de quo agitur, maiore d parte huiuſce anni fuit: quo minus is eum ducat,uim fieri ueto. Hoc interdictum de poſſeſsione rerum mobilium locū habet:ſed obtinuit, uim eius exęquatam fuiſſe Vti poſſidetis interdicto, e q̄ de reb* ſoli f cōpetit: ut is & ī hoc iterdicto uincat, qui nec ui,nec clam, nec precario dum ſuper hoc ab aduerſario inquietatur, poſſeſsionē habet.

c Vtrobi.id eſt, apud quem. & ex duobus componitur: q̄d eſt utrum, & ubi.& ſic utrum pro apud & ubi pro quem. In autem ex duobus potior erat in hoc interdicto qui maiore parte anni poſſederat: ſed hodie tempore lit. conteſtat. ut hic in fine. & inſti. eodem, de interdi. §.quorumuis.uer. utrobi.& verſicu hodie. & ſupra de interd. lege.i.§.interdictorum quædam. & C.eod.lege pri. Sed quare diuerſa nomina dantur his interdictis? Reſpondit. quia immobilia propriè dicuntur poſſideri. dicitur enim poſſeſſio quaſi pedum poſitio.& eſt argu. ſupra, de acquirend.poſſ.l.j.in princi.merito ergo ibi datur; uti poſ.q̄ ad mobilia aptari non poteſt, cum non poſſideantur propriè,ſed apud aliquem ſunt.ſed abuſiue etiam mobilia dicuntur hodie poſſideri in uſu loquendi. item quare reſeruauit hunc tit.& non poſuit ſupra, iuxta illum ti.uti poſſi. Reſpon.quia tractaturus erat de interdictis quibuſdam circa mobilia,ut ſuperioribus ti.ideo hunc titulum illis reſeruauit.

d Maiore.huc expone ut infra,de uerbor. ſignifi.lege,maiore.

e Interdicto.datiui caſus.

f Rebus ſoli.ut ſup.uti poſ.l.j.§.ij.

TITVLVS XXXI.

DE MIGRANDO. †

DE MIGRANDO. ID EST, DE RECEDENDO.

PRÆTOR ait. CASVS. Ponit edictū,cuius ſenſus eſt: Si domum tuam conduxi ſub certa penſione, & in eam induxi ſeruum, & eum uolo extra domum abducere, prætor prohibet mihi fieri uim in tribus caſibus. Primus ſi non eram obligatus pro penſione, ſolueram tamen penſionem. Secundus, ſi meo nomine tibi ſatisfactum eſt. Tertius, ſi paratus eram ſoluere,& per te ſtabat. Poſtea loquitur Vlpianus.& dicit: hoc interdictum datur inquilino, non colono. ſubuenitur tamen colono extra ordinem. Item utile hoc interdictum datur inquilino qui gratis habitabat. & ſi nondum debebam penſionem ſoluere,quia non uenerat tempus quo eam debebam ſoluere, & interim uolo agere hoc interdicto, ut poſſim extrahere res non audiur. Item ſi conducam domum tuam pluribus annis, & ſoluta penſione unius anni uolo agere hoc interdicto, & abducere res quas adduxeram in domum tuam,non audior. Nec eſt uis quantum ad hoc ut competat mihi hoc interdictum, ſiue res quas uolo abducere ſint meę, ſiue non. Item ſiue ſint obligatę, ſiue non pignoris tamen nomine erant ibi. ſi autem pignoris nomine ibi ſint inducta, adhuc habet locum hoc interdictum ut poſſint extrahi. Item hoc interdictum perpetuum eſt,& hæredibus, & in hæredes datur. Item datur hoc interdictum pro rebus commodatis inquilino, uel depoſitis, quas in domum conductam induxerat.& hoc dicit hæc lex & ſeq.cum gloſſ. Franciſcus.

† Vide Ant.Aug. lib.4. cap. 14.

Vlp.lib.lxxiiij.ad edi. I.

PRętor ait,Si homo quo de agiť,nō ē ex ijs reb*,de q̄bus iter te, g & actorē h ↄueniat, i ut q̄ i eā habitationē,qua de agiť, introducta,iportata,ibi nata,factave eſsēt ea pignori tibi pro merce de eius habitatiōis eſſent, ſiue ex his rebus ē ea merces tibi ſoluta,eove nomine ſatisfactum eſt,aut per te ſtat, k quo minus ſoluatur, ita quo minus ei, qui pignori nomine eum induxit,inde abducere liceat,uim fieri ueto.

Hoc interdictum proponitur inquilino, qui ſoluta penſione uult migrare. l nam colono non cōpetit: cui rei m etiam extra ordinem ſubueniri

g Inter te.& locatorem domus.

h Et actorem.inquilinum,qui agit hoc interdictu.aliās authorem.

i Conueniat.tacitè,uel expreſſe.& facit C. quib.ex cau pig.tac.contra.l.ſi non inducta. hoc autem intelligę ſi portatur,ut perpetuò ibi ſit.ut ſupra, de pigno.l. debitor.

k Per te ſtat.facit C.de uſu.l.acceptam.& ſup. de op. nu.nun.l.prętor.§.deinde.

l Migrare.i.exire,uel recedere cum rebus ſuis.

m Cui rei.ſ.in colonu,non dico migranti, ſed recedenti,

denti.uel dic in colono & inquilino. ad quod eſt.ſu.ne uis fiat ei.le.ſi quis miſſus.ſic aliàs differētia eſt inter colonum,& inquilinum:ut C.locati.l.certi iuris. Acc.

a In frequens.id eſt, i ualde frequens, cũ & deĩ utile co'onn etiam, ſic ĩ.de li.& poſt.l.Gallus.§.ille.uel i.minus frequens,cũ nunquam detur colono, & inquilino interdictum non detur ſed extra ordinē ſubueniatur. Accurſius.

In pro ualde,& p ſi.& ĩ alijs ſignificātibus Mādo. I Glo. Facul. §. habita, in uer. in officium.

b Nondum debeatur. quia tempus in conuentione expreſſum nondum præterijt.

c Eam penſionem totam, etiam futuri temporis.

d Soluerit. ratione præteriti. non enim efficaciter pro futuro debetur,niſi elapſo tēpore,ar.ſup.ſol. matri.l. diuortio.j. reſp.Azo.

e Debeatur.conuētionis iure:non quia tanto tempore ſit uſus habitatione. Itē hoc intellige conduxit in ſingulis ſex mēſibus, ſecundum H. uel etiam dic quod in annum, & tunc erit argumentum quod in medio anni eſt ſoluenda penſio. ſic C. de aduo. diuer. iud. lege, per hanc.§. ſex centū autem. Acc.

In P. F. interdicto locũ fortè

P. Flor. hic.

P. Flor. eſſet.

f Ita tamen. ergo a contrario ſi hoc modo ſpecialiter non eſt actum, licet migrare,etiam non ſoluta penſione futuri temporis.& ſic eſt cõtra.ſupra. loca.l.ſi in le.§. ſi domus. Solu. hic de neceſſaria migratione: ibi de uolũtaria. Irne. uel ſolue ut ibi. uel hic ſunt plures conductiones ſcilicet, ſingulis ſex menſib. uel annis,ibi una.& facit.ſupra, In. l. dominus hor. §. fina.& de dam.infec.l.utique ❧.

poteſt.ergo frequens a eſt hoc interdictum.Si tñ gratuitā quis habitationē habet,hoc interdictũ utile ei cõpetit. Si penſio nõdũ debeaẗ, b ait Labeo interdictũ hoc ceſſare,niſi paratus ſit eā penſionē c ſoluere. Proinde ſi ſemeſtrem ſoluerit, d & ſemeſtris debeaẗ, e inutiliter ĩterdicet,niſi ſoluerit,& ſequētis ſemeſtris, ita tñ f ſi ꝯuētio ſpecialis facta eſt in ꝯductione domus, ut nõ liceat ante finitũ annũ,uel certũ tp̃s migrare. Idē eſt,& ſi quis in plures annos cõduxerit,& nõdũ prǽterierit tp̃s. Nã cũ in uniuerſam cõductionē pignora ſunt obligata,cõſequēs erit dicere, interdicto locũ nõ fore: niſi liberata fuerint.illud notãdũ eſt,prætorē hoc * nõ exegiſſe, g ut in bonis fuerit conductoris, nec ut ſit * pignori res h illata,ſed ſi pignoris noĩe inducta ſit. Proinde & ſi aliena ſint, & ſint talia,q̃ pignoris nomine teneri nõ poſsint, i pignoris tñ noĩe introducta ſint:interdicto huic locus erit. Quod ſi nec pignoris nomine inducta ſint, nec retineri k poterunt a locatore. Hoc interdictum perpetuum eſt, & in ſucceſſores,& ſucceſſoribus dabitur.

Caius li.xxvj.ad edictum prouin. II.

HOc interdictũ inq̃lino ēt de his reb.q̃ non ipſius ſunt, ſed fortè cõmodatæ ei,uel locatę, uel apud eũ depoſitę sũt, utile l eſſe nõ dubitatur.

TITVLVS XXXII.

DE SALVIANO interdicto.

Iulianus libro xlix. Digeſtorum. I.

SI colonus ancillam in fundum pignoris noĩe induxerit, & eā uēdiderit, qđ apud emptorem ex ea natũ ē, ei *apprehendendi gratia utile interdictũ m reddi oportet. Si colonus res in fundũ duorũ pignoris nomine intulerit,ita ut utriq; inſolidũ obligatę eſſent, n ſinguli aduerſus extraneũ Saluiano iterdicto recte experient inter ipſos uero ſi daẗ * hoc interdictum propter † parē ſcilicet cauſam,poſsidētis cõditio melior erit. At ſi id actum fuerit, ut pro partibus res obligaretur, utilis actio & ad-

DE SALVIANO INTERDICTO.

SI colonus. CASVS. Ego Franciſcus locaui Titio fundum pro penſione certa. in hunc fundum induxit ancillam nomine pignoris, & eam uendidit, & peperit penes emptorē. dicitur qđ habeo hoc interdictum etiam ad partum recuperandum. Secundo dicit, ſi fundum duorum Titius conduxit, & inſolidum cuique res Titij in fundum adductæ ſint obligatæ: dicitur quod ſi tertius has res incipit poſſidere, quilibet iſtorum poterit agere in ſolidum hoc interdicto. ſi autem alter eorum poſſidet, potior eſt poſſeſſor. ſi autem erat actũ,ut pro partibus cuique ſint obligatæ, tunc quilibet eorum in parte poterit agere hoc interdicto, & contra extraneũ, & inter ſe. Idem eſt ſi habes rem communem cum aliquo colono, & in meum fundum conduxiſti,& cauſa pignoris hanc rem induxiſti: nam pro parte erit mihi obligata,& competit mihi hoc interdictum. Vltimo dicit, Conduxit Titius fundum duorum, & induxit in eum fundum res cauſa pignoris. ſi agatur hoc interdicto inter eos, obtinet poſſeſſor. ſi autem tertius poſſidet has res, agitur Seruiano iudicio. & hoc dicit hæc lex.& ſequens. Franc.

m Vtile interdictũ apparet partum apud emptorem natum obligatum eſſe: ut ſupra, de pigno. act.lege,ſi conuenerit.ij §. ſi fundus. ſed contra. ſupra.de pigno.l. Paulus.§.j.Solu.ibi concepit apud emptorem, & peperit mater.hic nata tantum. ſed apud debitorem concepta. Alij dicunt etiam hic nata apud debitorem. Item in eo quod dicit emptorem teneri,& ſic datur cõtra extraneum,ut hic,& ǰ.l.proxi.§.j.eſt contra.C.eodem.l.j.ubi dicit non dari in extraneum. ſed dic directum non dari,utile ſic:ut hic,& ǰ.l.proxi.§.j. uel dic ut ibi.& quære ut ibi.

* P. Fl. ſi reddatur.

Hęc uerba, ꝓpter parem ſcilicet cauſam, addita ſunt ex gloſſula, aliq̃: nec habentur, in P. F.

g Non exegiſſe.quãtũ ad hoc ut cõpetat hoc iterdic.

h Pignori res.quia aliena.

i Non poſſint.ueluti ſi res tales ſunt quarũ commercium eſt interdictum, ut homo liber.

k Nec retineri. Competit enim,& ſi non ſint obligatæ,nec pignoris nomine inducta, nec ex uerbis edicti apparet:ut ſup.eo.l.j.in prin.& l.proxi.

l HOc interdictum. Vtile.i.efficax:ut ſu.l.j.in prin. vel proprie illud in rebus inquilini, licet obligatæ.& facit.ſup.proxi.§.illud.

n Eſſent.quod in dubio præſumitur, ut infra,eo.l.ſi. Accurſius.

a Extraneos.id eſt.colonum, qui eſt extraneus reſpectu creditorum.uel dic proprie,& hoc ne ob C.eo. l.j.quæ eſt contra.ſed ſol.ſup.j.reſpõ.l.j.item quod dicit aduerſus &c.i.inſolidum, & ſic eſt occupantis conditio melior.Item in hipothecaria per omnia,quod in hoc interdicto : ut ſup.de pigno.l.ſi debitor. ſed ſecus in quaſi Seruiana,ut ĩ.l.ſin. in ſin. uel dic uerius,idem in quaſi Seruiana, & illam expone, ut ibi ſiam dices. & adde quod not.in l.illa, ſi debitor.ſup. de pign.idem facit ſupra, de publi.ie. ſiue. j. §.ſi duobus.

uerſus extraneos, [a]& inter ipſos dari debebit,per q̃ dimidias partes poſſeſſionis ſinguli apprendãt. Idẽ ſeruari ꝯuenit,& ſi colon⁹ rẽ,quã cũ alio cõem habebat,pignoris noĩe induxerit,l.ut ꝑ parte dimidia, pignoris perſecutio detur.

b IN Saluiano. Poſſeſſor uincet. Collige ergo q̃ cum quis rem obligat duobus ſimpliciter, quod inſolidum cuilibet pro ſuo debito obliget, ut ſup.de pign.l.ſi fundus.§.ſi duo.

c Ad Seruianum. in quo id ueniet, ut ſit poſſidentis conditio melior:ut ſup. de pigno. l. ſi debitor. & ſi idem iuris eſt in hypothecaria, & quaſi Seruiana, & in interdicto Saluiano, & ex quo inſolidum res tenetur duobus, quód potior ſit occupantis conditio, & poſſeſſoris. Sed ſecundum H.quare hic dicit, & erit deſcendendum, id eſt decurrendum ad Seruianum? Rñ.quia interdictum ceſſabat, cum cõtra extraneum ageretur,ut hic erat,ut C. eod. l.j.Sed quidam dicunt,ꝙ quaſi ſeruiana differt in hoc ab hypothecaria, & interdicto : quia in iſta quaſi Seruiana nec ſit poſſidentis nec occupantis conditio melior.& l.illam, ſi debitor,in hypothecaria tantum, & non in quaſi Seruiana intelligunt.

Vlp.lib.lxx.ad edi. II.

IN Saluiano interdicto, ſi in fundũ cõem duorũ pignora ſunt ab aliquo inuecta,poſſeſſor uincet, [b]& erit eis deſcẽdẽdũ ad Seruianũ [c]iudicium.

DIGESTORVM LIBER QVADRAGESIMVS quartus.

TITVLVS I.

DE EXCEPTIONIbus, præſcriptionibus, & præiudicijs. [d]

DE EXCEPTIONIBVS.

Quid ſit exceptio, & unde dicatur, quæ ſit earum diuiſio, quibus, & quando earum detur auxilium, & de præiudicialibus except. ubi locum habeant: dicitur infra eod.l.j.& ij.& l ſi poſſ.& l. fundum. & Inſti. de actio §.præiudiciales.Itẽ de præiudicialibus actionibus ſecundum. Accur.

ADDITIO. Continuat Bart.ſic, Dictum eſt ſup. de pluribus partibus iuris,& de actionibus. & ſup.proxi.de interd.quæ ſunt arma actoris, ſequitur de exceptionibus.quæ ſunt arma rei. & qa nomẽ exceptionis eſt generale, & quædã ſunt pſcriptiones,& quædã exceptiones piudiciales, ideo ſubijcit de piudicialibus.

d Præiudicijs. Præiudiciũ dr̃, ſiue piudicialis actio,ſiue piudicialis exceptio, ſm Ioã. Gete etiam. CASVS. In exceptionibus, qui eas opponit, actoris partibus fungitur:quia debet eas probare. & largè intellige except.ut comprehendat triplicatio.& duplicatio. Item reus excipiendo fungitur partibus actoris :quia debet probare.excep.Fran.Acc.

e Videtur.tum quia factũ ponit,ut actor,ex quo petit abſolui, tũ quia onere probationis grauatur, ut ſup.de proba.l.in exceptionibus. dic ergo agere &c. i. actoris officiũ exercere.nõ autem eſt actor:ut infra,de uerbo. ſign.l. uerbũ oportebit. §. actionis. quæ eſt cõtra. Cum uero non ponit, ſed poſitũ negat, ut in excep. de non.num.pecu.non ꝓbat,ut C.de nõ numer. pecu.l.ſi ex ratione. Idem & ſi ſit pro eo præſumptio, quæ trãsfertonus in actorem, ut C. de pactis. le. ij. Accur.

Sicut actor tenetur probare ſuam intentionem,ita reus ſuã exceptionem.h.d.Pau. de Caſt.

Vlpianus lib. iiij. ad edictum. I.

AGere ẽt is vr̃ [e] qui exceptione [f] utitur,Nam reus in exceptione actor eſt. [g]

Exceptio eſt actionis excluſio. ſed replicatio eſt excluſio exceptionis. Item exceptio datur reo,replicatio datur actori,tamen etiam replicatio dicitur exceptio.Paul.

f Exceptione. ponitur nomen exceptionis pro omni exceptione, & duplicatione, & replicatione:ut & ſup.eodẽ,l.ij.§.j. & Inſtit. de repli.§.j. Sed certè de his exceptionibus,quæ actori competunt,non eſt dubium,ſed de ijs, quæ reo competunt, dubiũ eſt. & ideo ſupponit,nam reos &c., quaſi dubium remouendo. & nam ponitur pro certè. Nã ſi redderet rationem, idem eſſet poſitum,& id,quod pro ratione poneretur, quod eſſe non debet.

g Actor eſt.non prius tñ de calumnia iurat, quam actor:ut C.de iu.ca.l.ij.§.j.& ĩ. de iud.l.in reb. Acc.

Idem libro lxxiij. ad edictum. II.

EXceptio [h]dicta eſt, quaſi quædã excluſio, quæ opponi actioni cuiuſq; rei ſolet,ad excludendũ † id,qđ in intentionem, [i] condẽnationemve [k]deductũ eſt.Re-

† In P. Fl. q̃ inter opponi legitur,ſed dictio inter nota deletili includitur.

EXceptio. CASVS. Exceptio eſt excluſio eius, quod petitur, ſiue petat aliquid ex forma actionis,ut regulariter hic fit,ſiue ex forma condemnationis,ut cum agitur contra filium condemnatum ex cã. mutui,& ipſe excipiat de Macedoniano.Secundo dicit. quid ſi replicatio. Tertiò dicit,exceptio,& replicatio excluſoriæ ſunt. Quartò dicit de natura exceptio. & replicat.& duplic.& triplicat.& de ſimilibus. Quintò dicit,quædam exceptio.ſunt dilatoriæ . ut tu non potes eſſe procur.ut quia miles,uel fœmina,uel quia quis te fecit, non potuit , ut quia minor erat. & quædam ſunt peremptoriæ. & de h a plenius habebis in l. ſeq. Franc.

h Exceptio ſtrictè accipe.cum ſtatim de replicatione ſubijciatur,& de alijs : licet quidam largè hic accipiant,ar.ĩ.eod §.illud.Acc.

i Intentionem. quæ intentio uel ipſo iure tenet, & tunc dicitur exceptio actionis.uel ipſo iure nõ tenet, & tunc dicitur exceptio intentionis : ut hic innuit.& hoc eſt quod dicunt exceptio facti.

k Condemnationemve.hoc in caſibus, ut ſupra,ad Macedo.l.tametſi.& de re iudi.l.Neſennius. §.fina.& ĩ.de

IN pupillo, cui ſoluta eſt debita pecũia ſine tutoris authoritate, ſi quęratur, an doli exceptione ſummoueri debeat: illud tẽpſ inſpicit[a], an pecuniã, uel ex ea aliquid aliud habeat, quo petit.

Idem libro xviij. ad edict. V.

IS, qui dicit ſe iuraſſe, põt & alijs exceptionibus uti cum exceptione iuriſiurãdi, uel alijs ſolis.[b] Pluribus enim defenſionibus uti permittitur.[c]

Contra legatarium petentem rem legatam a tertio poſſeſſore poteſt excipi de dolo defuncti. h.d. Paul de Caſt.

Idem lib. lxxj. ad edi. VI.

SI rem[d] legatã petat legatarius, de dolo teſtatoris excipii. Nã ſicut hæres, qui in uniuerſum ius ſuccedit, ſummouetur exceptiõe: ita & legatari⁹ debet ſummoueri, quaſi unius rei ſucceſſor.

Exceptiones mere perſonales non tranſeunt in fideiuſſorem: ſecus in merè realibus, & etiã in miſtis, in quibus habetur reſpectus ad perſonam, & etiam læſionem: ut eſt exceptio Velleiani, uel Macedoniani: & illa quæ competit minori circumuento. h.d. Pau de Caſt.

Idem libro iiij. ad Plautium. VII.

j EXceptiones, quę perſonæ cuiuſque cohæret, nõ trãſeunt ad alios: ueluti[e] ea, quã ſocius habet exceptionẽ,[*] quod facere poſsit, uel parens, patronusve, nõ cõpetit fideiuſſori.[f] Sic mariti fideiuſſor poſt ſolutum mrimonium[g] datus, in ſolidũ dotis noĩe ↄdemnatur. Rei aũt cohærẽtes exceptiones, & fideiuſſorib. competunt, ut rei iudicatæ,[h] doli mali, iuriſiurandi, quod metus cã factum eſt. Igitur & ſi reus pactus ſit in rem, omnimodo[i] competit exceptio fideiuſſori.[k] Interceſſionis[l] quoque exceptio, item quod libertatis onerandæ cã petitur,[m] etiã fideiuſſori competit. Idẽ dicitur[n] & ſi pro filiofamiliâs[o] contra ſenatuſconſultum quis fideiuſſerit, aut pro minore uigintiquinque annis circũſcripto.[p] † Quòd ſi deceptus non ſit,[q] iure tunc nec ipſe antè habet auxilium, quam reſtitutus fuerit, nec fideiuſſori danda eſt exceptio.

IN pupillo. CASVS. Dedi x. quæ debebam pupillo: & ſine tutoris authoritate ſolui. nunc ipſe pupillus eandem pecuniã à me petit. obijciam ei excep. doli. & inſpicitur tẽpſ, quo nunc agit: ut ſi nunc eſt locupletior ex ea pecunia: obijciatur ei prædicta excep. cũ effectu. Fran. Acc.

[a] Quo petit. facit ꝟ. de excep. do. l. apud. §. ſi quis pupillo. & in illi. qui. alie. lic. §. at ex contrario. uerſic. ſi autem. Sed contra ſup. de peti. hæ. l. ſi à domino, uel a patre. §. penul. Sol. aliud ibi: cum nec metu facilitatis debeat ius ſuum inconcuſſum relinquere: nec debeat teneri niſi inquantum locupletior eſt. uel uerius utrunqꝫ inſpiciatur: ut ibi: Item quãdoque ſufficit ſi non eſt pauperior: ut inf. de ſol. l. in pupillo. & facit ꝟ. de neg. ge. l. ſatis. & de condic. inde. l. interdum. Acc.

IS qui. CASVS. Exceptio iuriſiurandi cum alijs except. poteſt opponi: ut ſi iuraui me non debere tibi decem te deferente: itẽ feciſti mihi pactum de non petendo: has duas poſſum obijcere. & alia exempla poſſunt dari. Fr. Accur.

[b] Vel alijs ſolis. ſ. poteſt uti. Acc.

[c] Permittitur. ut inf. eo. l. nemo. & ꝟ. de regul. iur. l. nemo ex his. ij. Sed arg. cõtra ſup. de iu. ſuc. l. ſed & ſi ſuſceperit. in prin. & ſup de l. commiſ. l. ſi per emptorẽ. * & ſup. de trib. l. quod in hæredem. * §. eligere.

[d] SI rem. Pone caſum ut ꝟ. de du. excep. l. apud. §. ſi quis autem. & contrarium quod ibi eſt de l. an uitium. quæ eſt ꝟ. de diuer. & tem. præſcri. & hic dicere potes. & facit ſup. de aequi. poſ. l. Põponius. §. ſed & legatario. & de Publie. in rem act. l. cũ qui. §. in hac. & diſtingue hoc ut dixi ꝟ. de regulis iuris. l. quod ipſis. Acc.

EXceptiones CASVS. Exceptiones quæ cohærent perſonæ, non tranſeunt ad alios. ut ecce patronus, & parens, & ſocius, & maritus habent except. ut non teneantur niſi inquantum facere poſſunt. hæc exceptio non competit fideiuſſoribus eorum. Illæ aũt except. quæ cohærent rei, bene dantur fideiuſſoribus: ut eſt excep. doli mali, rei iudicatæ, iuriſiurandi, quod metus cauſa. Item pacti de non petendo. Item exceptio, quæ competit mulieri intercedenti, datur & eius fideiuſſori. Item exceptio Macedoniani, quæ datur filiofamilias, datur & eius fideiuſſori. Item exceptio, quæ datur minori læſo dolo aduerſarij, competit & eius fideiuſſori. Fran. Acc.

[e] Veluti ea. ſcilicet exceptio quam. Acc.

[f] Non competit fideiuſſori. ſcilicet, ſi conueniatur quaſi fideiuſſor, non quaſi defenſor: ut ſupra pro ſoc. l. uerum in princip. & §. primo.

[g] Poſt ſolutum matrimonium. nam ante prohibitum eſt fideiuſſorem nomine dotis dari: ut C. ne fideiuſſo. dot. den. l. j. & facit ſupra, de re iudic. l. ſed hoc ita. & lege, ſi eum.

[h] Rei. iudicatæ. Sed nonne in his caſibus reus remanet naturaliter obligatus? ergo fideiuſſor non erit liberatus: ut infra de fideiuſſo. l. ubicunque. ſed intellige eam, ut ibi not. Acc.

[i] Omnimodo. interdum aliter: ut ſupra, de pact. l. quod dictum. & de libera. lega. l. iij. §. j.

[k] Fideiuſſori. facit ꝟ. de regulis iuris. l. in omnibus. & infra, de fideiuſſo. l. ex perſona. & infra, de cenſibus. l. forma. §. quanquam. & C. eodem titul. l. defenſiones. ſed fideiuſſoris ad fideiuſſorem non datur, ut infra. de fideiuſſo. l. amiſſi. §. primo.

[l] Interceſſionis. ueluti ſi mulier intercedens dederit fideiuſſorem: ut ſupra, ad Velleian. l. ſi mulier contra ſenatuſconſult. §. j.

[m] Petitur. ut infra, quar. re. act. non dan. l. j. §. quæ onerandæ. Acc.

[n] Idem dicitur. ſcilicet ut poſſit uti excep. in integ. reſtitu. dolo aduerſarij interueniente in circumſcriptione: ſecus ſi ſui facilitate: ut ſupra, de min. l. in cauſæ. j. in gl. in decem. & C. de fideiuſſ. mi. l. ij. quæ ſunt contra. & facit ſup. de procu. l. minor. Acc.

[o] Pro filiofamilias. ut ſupra, ad Maced. l. ſed ſi pater. §. non ſolum.

[p] Circumſcripto. dolo aduerſarij: ut dixi. Accur.

[q] Non ſit. ſcilicet dolo aduerſarij, ſed ſui facilitate. Accurſius.

* Excep. in id quod.

† Anto. Auguſtin. emẽdatio. lib. j. ca. ij. locũ hunc ex P. F. ſic reſtituit, quòd ſi deceptus ſit in re, tunc nec ipſe ante habet auxilium &c.

* De lege commiſſoria inſerto pactus reſpo. ſi per emptorẽ.
* Hærede.

a NEmo. Diuerſæ. & etiam contrariæ, ſecundum Ioan. ut quia ſoluiſſe, & ſe tutum præſcriptione diceret: ut & ſup. eod. l. ia qui. & inf. de re. iur. l. nemo ex his, in prin. ſed aliud in actionibus ut infra, eo. l. nemo. §. quoties. Accur.

b NOn utique. Quo. reus ſupple, quo &c.

c Qui. reus: quia non cogitur ſtatim probare: ut C. de probatio. l. exceptionem. nam ponit eam ſub conditione. i. ſi actor fundauerit intentionē ſuam: ut C. de excep. l. ſi quidem. uel ponitur nomen exceptionis pro qualibet defenſione contra intentionem: ut opponitur pactum temporale, & ſi ueſtè deberet: quod tamen negat. & facit ſupra, famil. erciſcun. l. qui familiæ. C. de præſcrip. longi tempo. l. emptor. & ī. de regul. iur. l. qui tacet. uel dic loqui in exceptione non num. pecu. & ſimilibus.

† Aduerſarius, in p. F.

† Pan. Fl. quia exceptione, &c.

MOdeſtinus. CASVS. Res inter alios acta, alijs non præiudicat. hinc eſt quod ſi petij à te fundum, & ſuccubui: tandem ſucceſſi Titio: & tanquam hæres eius hunc fundum à te peto: non obſtat mihi excep. quaſi alia perſona nunc ſim in hac cauſa. Francis.

d Modeſtinus reſpondit. aliàs incipit, res inter alios &c. R.

e Non obeſſe. ut & ſup. de re iud. l. ſæpe. in princip. & C. res inter alios acta. l. inter. & C. qui. res iud. non noc. l. j. & ij. Accur.

f Nec ſi is. duo hæredes creditoris, quorum unus agendo pro ſua parte ſuccubuit. Item unus de duobus reis ſtipulandi agendo ſuccubuit. Sed quid ſi tecum rei uendi. egi nomine meo uel agendo, uel defendendo: & pronuntiatum eſt rem tuam eſſe: dein de ſucceſſi Titio, quia agere poſſet excep. non obſtante: nunquid ergo hæreditariam cauſam peragendo nocebit mihi exceptio? Reſpond. non per l. iſtam. Item quid ſi egi nomine eius cuius erat, cum tamen mandatum non haberem: nunc cum ei ſucceſſi, uolo agere ex meo? Reſpon. ſecundum quoſdam obſtat mihi exceptio. Accur.

Iſta lex procedit ſecundum omnes quando exceptiones non ſunt inter ſe contraria, ſed poſſunt adinuicem compati, puta exceptio pacti. Paul.

Idē li. xiiij. ad Plau. VIII.

NEmo prohibetur pluribus exceptionibus uti, quamuis diuerſæ [a] ſint.

Qui excipit, non uidetur cōfiteri quod actor proponit in libello. h. d. Fran.

Marcellus libro iij. Digeſtorum. IX.

NOn utiq; exiſtimatur cōfiteri de intētione [b] † aduerſarij, cū quo agitur, † q [c] exceptione utit̄.

Sententia lata contra unum non præiudicat alteri, cui ſi ſuccedit ille, contra quē lata eſt, poteſt, ea non obſtante, proſequi hæreditariam cauſam. Paul.

Modeſtinus lib. xij. Reſponſorum. X.

MOdeſtinus reſpondit, [d] Res inter alios iudicatas alijs non obeſſe. [e] Nec ſi is, [f] cū quē iudicatū eſt, hr̄s extiterit ei, [g] cū quem nihil pronuntiatū eſt: hæreditariam litem ei inferenti ꝓſcribi ex ea ſnīa poſſe, quam proprio noīe diſceptans ante, quam hæres extiterit, excepit. [h]

Qui per errorē approbat inſtrumenta falſa, uel ſententiam latam ipſorum prætextu: non prohibetur de falſo accuſare, & ſententiam petere reſcindi per in integrum reſtitutionem. hoc dicit Paulus.

Idem lib. xiij. Reſponſorum. XI.

QVi agnitis [i] inſtrumentis quaſi uera eſſent, ſoluit poſt ſnīam iudicis: quæro, ſi poſtea cognita rei ueritate, & repertis falſis inſtr̄is, accuſare uelit, [k] & probare falſa eſſe inſtrumenta, ex quibus conueniebat̄: cùm inſtrumentis ſubſcripſerat [l] ex præcepto, [m] ſiue interlocutione iudicis, an ꝓſcriptio ei opponi poſsit, cùm principalibus cōſtitutionib. [n] manifeſtè caueat̄, & ſi res iudicata eſſet ex falſis inſtrumentis, ſi poſtea falſa inueniātur, nec rei iudicatæ præſcriptionem [o] opponi? Modeſtinus reſpondit: ob hoc quòd per errorem ſolutio facta eſt, uel cautio de ſoluendo interpoſita proponitur ex ijs inſtrumentis, quæ nunc falſa dicuntur, præſcriptioni [p] locū non eſſe.

In præiudicialibus actionibus, uel exceptionibus, ille habet neceſſe probare, qui aſſerit. Paulus.

Vlpianus libro xxxviii. ad edictum. XII.

g Ei. ſcilicet ſocio, puta cohæredi.

h Excepit. quia ex alia cauſa agit: & ideo non obſt. excep. ut ſ. tit. j. & an eadem. ſecundum quoſdam. imò perſona alia uidetur: ut eadem l. & hoc eodem ut. l. ſi is. §. ſi te. Acc.

QVi agnitis. CASVS. Cōuictus ex falſis inſtrumentis quę confeſſus ſū eſſe uera: ſi conueniar ex ſententia, poſſum obijcere excep. quia ex falſis inſtrumentis conuictus ſum. & hoc continetur principalibus conſti. nec præſcriptio mihi obſtat, ut dicas: ſententia lata eſt. nam non ualet talis præſcriptio ſiue allegatio. Fran.

i Qui agnitis. id eſt, non reprobatis. Accur.

k Velit. de falſo. idem ſi ciuiliter de falſo uelit agere ſecundum Ioan. ut & C. de tranſac. l. ſi ex falſis. & l. pen. licet ex hac l. & ex ea quæ eſt. in C. de fide inſtru. l. ij. §. fina. contrarium innuatur. ſ. quod non poſſit agi ciuiliter donec uiuat delinquens, qui poſſit criminaliter accuſari. quod plene dixi C. de fide inſtru. l. finali.

l Subſcripſerat. confitendo eſſe uera.

m Ex præcepto. utrunque pro eodem. ſ. pro interlocutoria. uel dic pro præcepto in definitione ſententiæ appoſito.

n Conſtitutionibus. ut C. de proba. l. cum precibus. & C. ſi ex fal. inſtru. lege j.

o Præſcriptionem. ideſt, exceptionem. reo abſoluto ex falſo inſtrumento. Idem & econtra reo dānato. nā actor non excipit ſi reus repetat, quod ſoluit per condictionem ſine cauſa: ut C. ſi ex fal. inſt. l. j. & l. pen. & hoc petita prius in integ. reſtit. ut ſup. de re iudi. l. diuus. licet hic innuat ip'o iure. Acc.

p Præſcriptioni. aut dicet præſcriptioni locum non eſſe. i. falſorum inſtrumentorum: ut ſic. ſ. teneatur ſtare inſtr̄o, licet falſo. & hoc nō placet: quia eſſet contra ſup. de re iu. l. diuus. aut dicet præſcriptioni locū non eſſe. ſ. rei iud. quo minus ēr ſolutum repetat. & hoc placet. & tunc eſt contra. C. de fi. inſtr. l. fi. §. fi. Sol. ibi à prin-

† Bald. in l. querelā. C. de falſ. Imol. & Alex. in l. diuus ī. de re iud. iſtā glo. reputāt ſin. ad hoc qđ replicatio, ſeu exceptio falſi, & qđ ſnīa lata fuit ꝓpter falſas probationes, quæ datur contra ſententiam quando eius petitur executio non competit niſi petatur prius res in integ. ante quadriennium iuxta l. C. de tēp. in integ. reſtit. quæ gl. bene pōderata in ſuis ult. uerbis ſentit contrarium. Bolog.

a princip. ſciuerat inſtrumenta falſa reus, & ſcripta fue rat quæſtio falſi, & tandem expectauit. hic autem cre didit uera: ut in prin. huius l. dic ergo exceptioni locũ non eſſe. ſed potius repetitioni ſi ſoluit. Accur.

a Generaliter: in præiudicialibus actionibus ille ꝓbare debet qui intendit: puta ſi quis proclamat de ſeruitute poſſeſſione in libertatem, ipſe probare debet ſe liberum. & econtra ſi petatur de poſſeſſione libertatis in ſeruitutem. dominus onere probationis fungitur, ſecundum R. ut ſ. de liberali cau. l. liberit. §. fina. vel dic in præiudicialibus except. & pone exemplum ĩ. e. l. ſi fundum Titianũ. qui enim dicit, non potes petere uiam, quia non primo uẽdicaſti: licet reus ſit in rei pen. tamen actor eſt ſecundum id quod intendit. ſ. remouere actorem ab intentione ſua. unde oportet ut probet rei uendi. primo inſtitutam, uel inſtituat eã prius.

Generaliter a in præiudicijs actoris partes ſuſtinet, qui habet intentionem ſecundum id, quod intendit. b

Poſt finitum iudicium uniuerſale non prohibetur moueri ſingularia iudicia, uel inter eaſdẽ, uel inter alios. h. d. Pau.

Iul. li. l. Digeſtorũ. XIII.

Si poſt litem c de hæreditate conteſtatam res ſingulæ petantur: d placet non obſtare exceptionẽ, e ꝙ præiudiciũ hæreditati nõ fiat. Futuri. n. iudicij, f non facti g nomine huiuſmodi exceptiones comparatæ ſunt.

Si pater agit ex contractu filij, poteſt ſibi obijci exceptio de facto eiuſdem filij. h. d. Pau.

Alphenus Varus libro ij. Digeſtorum. XIIII.

b Intendit. id eſt aſſerit, ſiue agendo ſiue excipiendo, ut dixi. caſum: intendit enim agendo uincere reum. Item excipiendo intendit remouere actorem a petitione ſua. ſecus autem ſi excipiens non intendat, ſed negat intentionem actoris ut no. ĩ. e. l. ſ.

c Si poſt litem. Quidam ponunt caſum. ſi ego poſſideo hæreditatem, & ſpes eſt, ut mihi moueat pet. hære. uel mota eſt per lit. conteſta. & aliquis alius, uel etiã uniuerſalis petitor uelit me conuenire ante ſententiam pro legato, uel aliã perſonali, uel reali: poſſum eũ remouere exceptione ne fiat præiudicium peti. here. ut C. de peti. hæred. l. ſi. in prin. & ſ. de peti. here. l. ſi quis liber. poſt ſententiam autem latam in pet. hę. non ob. illa exceptio, ut hic. & ſecundum hoc intelligas poſt litem de hęreditate conteſtatam & terminatam. & ſm hanc poſitionem dicunt corrigi hodie, hanc legem per legem fina. §. primo, ſecundo & iij. C. de petit. hæredi. l. ubi. nec ante ſententiam obſtat hodie, exceptio: uel ſi uelis tueri hanc poſitionem, dic quod ibi loquitur, quando conuenitur ex contractibus defuncti depoſiti, uel commodati, uel pro legato: hic rei uendi. uel aliter hic petitor hæreditatis agebat aliqua ſingulari: ibi extraneus agebat contra poſſeſſorem uel petitorem hæreditatis. ſed Io. aliter ponit huius legis caſum. ſcil. ſi ego poſſideo hæreditatem, & ante lit. conteſtat. mecum de hæreditate uelim cõuenire debitores hæreditarios uel poſſeſſorem rei hæreditariæ, non poſſum: ne fiat præiudicium petitioni hæreditatis. Poſt litem autem conteſta. non obſtat mihi exceptio illa. nam poſtea potero conuenire debitores illos. ſiue poſſeſſores, ſi actio eſt peritura tempore. Item ſi negligam hoc facere, actor q me conuenit petit. hæred. poterit prædictos conuenire. ut & ſup. de pet. hæ. l. ſi. bonæ fidei. & l. diuus Pius. econtra ſi tractes de eis cõueniẽdis. ſ. poſſeſſoribus hære. tunc loquitur C. de peti. here. l. fi. per totum. Et no. quod in duobus differunt hæ poſitiones caſuum. Prima enim conuenitur poſſeſſor. Secundo agit. Item primo demum poſt ſententiam. Secundo poſt litem conteſ. & ſecundum utrunque non obſtat ſupra, de pet. hæ. l. ſi quis liber. §. iſo demum. quæ ſignatur contra. Pro prima poſitione eſt infra, eod. l. fundum. Accurſius.

Filiusfamiliàs peculiarẽ ſeruũ uendidit, & pretium ſtipulatus eſt. is homo redhibitus h poſtea mortuus eſt: & pater eius pecuniam ab emptore petebat, quam filius ſtipulatus erat. Placuit æquum eſſe, in factum exceptionem i eum obijcere, quòd pecunia ob hominẽ illum expromiſſa eſſet, q redhibitus eſt. k

Contra exceptionem iuſiurandi non admittitur replicatio de periurio. Pau.

Iulianus lib. iiij. ad Urſeium Ferocem. XV.

Aduerſus exceptionẽ iuriſiurãdi replicatio l doli mali non debet m dari, cũ prætor id agere debeat, ne de iureiurãdo n cuiuſquã ꝗrat.

d Petantur. per extraneos, uel per uniuerſalem petitorem hæreditatis agentem cõtra poſſeſſorem hæreditatis rei uendi. uel alia ſingulari, perſonali, uel reali actione, ſecundum primum caſum. Vel econtra petantur per poſſeſſorem uel petitorem hęreditatis agentem contra extraneos reali uel perſonali, ſecundum alium. Accur.

e Non obſtare exceptionem. ob. tamen exceptio rei iud. ſi ex eadem cauſa res ſingulas peteret, ex qua hæreditatem petijt: ſecus ſi ex alia: ut infra, titu. j. l. ſi quis. §. fin. & l. Iulia. ſecundum illam ſententiam quãdo lis finita erat.

f Iudicij. i. ſententiæ ferendæ, ſecundum primum caſum, uel id eſt, litis conteſtandę, ſecundum Io.

g Non facti. ſ. ſententię latę, ſecundum primum caſum uel lit. conteſt. ſecundum Io.

Filiusfamiliàs. CASUS. Filiusfa. ſeruum peculiarem uendidit Titio pro decẽ, & ſtipulatus eſt pretium dari. tandem quia erat uitioſus, redditus eſt filio: & poſtea deceſſit hic ſeruus. pater huius filij uult petere prędicta decem a Titio. dicitur quod repellitur exceptione in factum. Fran.

h Redhibitus. ipſi filio etiam extra ius. Accur.

i Exceptionem. nam & eum repetere poſſet ſi ſoluiſſet: ut ſ. de ędi. edi. l. quod ſi nolit. §. in factũ. multo fortius excipit ſi non ſoluit. Accur.

k Qui redhibitus eſt. hoc ita, ſi redhibendus erat, aliter non: ut C. de pac. l. filius. Acc.

Aduerſus. CASUS. Detuli tibi iuramẽtum & iuraſti te non debere x. nunc adhuc ago cõtra te ad illa x. tu excipis de iuramento. ego replico quod dolo iuraſti: & ſic falſum. dicitur quod non audior. Fran.

l Replicatio. ei qui detulit, uel eius ſucceſſori, cęterũ creditori, in cuius fraudem delatum dicitur, datur: ut ſ. de iniur. l. nam poſtea. §. ſed & ſi quis. Acc.

m Non debet. eo ſolo quod periurium commiſit.

n Ne de iureiurãdo. iuſtè necne iuratum ſit: ſed hoc ſolum an iuratum ſit: niſi in caſibus in quibus quæritur iuſtè necne iuratum ſit: ut ſupra, de iureiuran. l. ad monendi. & ĩ. de cri. ſtel. l. ſi. & C. de iureiur. l. fin. & facit ſ. de iureiur. in litem. l. ſi. & de dolo. l. quod ſi deferente.

Quando duo iudicia ſic ſe habēt quod abſolutoria lata in primo parit exceptionem rei iudicatæ in ſecundo, & condemnatoria lata in ſecundo, parit rei præiudicium in primo, concurſus non admittitur, aliàs ſecus. hoc dicit cum duabus legibus ſequen. Bartolus.

Aphricanus libro ix. quæſtionum. XVI.

FVndum Titianū poſſides: de cuius ꝓprietate inter me, & te cōtrouerſia eſt: [a] & dico præterea uiam ad eum per fundū Sempronianum, quē tuum eſſe cōſtat, deberi. Si uiam petam: exceptionem, Quod præiudiciū [b] prædio non fiat, [c] utilē tibi fore putauit: uidelicet ꝙ nō aliter mihi uiā [e] deberi probaturus ſim, q̄ prius probauerim, fundū Titianū meum eſſe.

Paulus libro lxx. ad edictum. XVII.

SEd ſi ante uiam, deinde fundū Titianum [f] petā: quia & diuerſa corpora ſunt, [g] & cauſæ reſtitutionū [h] diſpares: nō nocebit exceptio. [i]

Aphricanus libr. ix. quæſtionum. XVIII.

FVndi, quem tu proprium tuum eſſe dicis, partem [k] a te peto: & uolo ſimul iudicio quoque communi diuidundo agere ſub eodem iudice. Item ſi eius fundi, quē tu poſſideas, & ego proprium meum [l] eē dicam, fructus ꝯdicere tibi uelim: quæſitum [m] eſt, an exceptio, Quod præiudicium fundo, partive eius non fiat, obſtet, an deneganda ſit? Et utrobiq; putat interuenire prætorē debere: nec ꝑmittere petitori prius q̄ de ꝓprietate ꝯſtet, [n] huiuſmodi [o] iudicijs experiri. [p]

Marcianus libr. xiiij. inſtitutio. XIX.

OMnes exceptiōes, q̄ reo cōpetunt, fideiuſſori quoque etiam inuito reo competunt. [r]

Paulus li. ſing. de concep. formula. XX.

iij. EXceptiones opponunt, aut quia factum ſit, quod fieri oportuit: aut quia factum ſit, quod fieri non oportuit: aut quia factum non ſit, quod fieri debue-

---

Fundum Titianum. CASVS. Petebam a te fundum Titianum: hac cauſa pendente peto a te uiā mihi deberi per fundum tuum Sempronianū ad iſtū Titianum: dicitur quod non audior, ne per hanc ſecundum cauſam fiat præiudicium primæ. ſecus econtra, ut in l. ſeq. & quæ ratio ſit diuerſitatis, dicitur in gloſſ. ſe. quæ glo. incipit, id eſt, res. & h. d. hæc le. & ſequens. Franciſcus Accur.

a Controuerſia ē. ergo ſuperius eodē titul. in. l. ſi poſt. intelligendum eſt poſt litem conteſta. & ſinitam, ſecundū quoſdam.

b Præiudicium. qualecunque.

c Non fiat. i. non fieri debeat.

d Viam. hoc exceptionem recipit ſup. de ſer. l. ei qui pignori.

e Meum. & ideo ſi ſuccubui in petitione fundi remouebor a petitione uiæ, ſed ſi ante uiam, &c.

f SEd ſi ante. Titianum. ſcil. iudicio iam cœpto in uia.

g Corpora ſunt. i. res. nam nulla ſeruitus eſt corporea. Item uidetur hæc mala ratio. nā idem uidetur poſſe ſignari in ſuperiori caſu: ſed alia eſt ratio diuerſitatis: quia in iſto caſu per ſecundam q. non pōt fieri præiudicium primæ quæſtioni: quia maior res uertitur in prima, quam in ſecunda, cū ex prima fiat præiudicium ad ſecundam: ſed non econtra. ſed in ſuperiori caſu econtra: & ideo fieret præiudicium priori per poſteriorem: ut ſ. l. rei, & ī. de iudi. l. per minorem. Item alia rōne, quia in primo caſu ſi pronunciaretur mihi uiam deberi pręſumitur qualitercūq; ꝙ fundus ſit meus, alioqui uia mihi non deberetur: ſed in iſto licet pronuncietur meus fundus, non præſumitur debita uia. ſed certè ambę iſtę rōnes ad idē tēdunt. Sed op. ſi primo petij uiam, & ſi poſtea fundum, & ſuccūbam in fundo: nōne ſit mihi ꝓ iudicium in uia? Reſpon. non reo. ſed utilitas ſit reo: & rei fauore hoc dicitur & facit. ī. de ſer. urb. præd. l. ij. §. q habet. & ſ. e. l. fundi.

h Reſtitutionum. i. ipſe reſtitutiones, quia altera per patientiā, altera per corporalem traditionem: ut ē. de ſer. urba. pręd. l. j. §. fi. Vel dic ꝙ ex alia cauſa uñ fundus ut meus, ſeruitus ut debita: ut no. C. de uſufruct. l. corruptionem. Quid ergo ſi ſimul intentet utrāq; ? Reſp. pri-mo fundum debes petere cum altera ſit pręiudicialis, arg. C. de adul. l. quoniam.

i Non nocebit exceptio. ſ. hæc quod præiudicium petitionis tuæ non fiat.

FVndi. CASVS. Cum peterem a te partē certā fundi, quem tu tuū totum dicebas: hac cauſa pendente uolo agere commu. di. nō audior. Item ſi a te petam totum fundū: & hac cauſa pendente petam eius fructus per cōdictionem. dicitur ꝙ non audior. Fran.

k Partem. pro indiuiſo.

l Proprium meū. prius petij fundum totum rei uen. nunc per condictionē fructus peto.

m Quęſitum eſt. in ſuperiori caſu.

n Conſtet. & ſic obtineam. & ſic facit contra nos: quia & ſi non obtineam, deberem agere publiciana. & ſic cōm. diuidū. & ſicut denegatur communi diuid. ut hic: ſic etiam denegabitur Publiciana. ſed dic quod hic uolebam agere com. diui. ex eadem cauſa, dicens me directè dominū ꝓ parte. & plene dic: ut not. ī. de euict. l. minor. & facit le. uenditor. & l. ſi mancipium. eo. tit. & ī. fa. erci. l. j. & l. fundus. Accur.

o Huiuſmodi. idē com. diuidundo uel condictione. Sed nōne quotidie fit contra in fructibus? Reſpond. hic primitus principaliter petuntur, quod non licet: ſed ut acceſſoriè. Accur.

a pro alieno. & communi opponitur. Mando. in Gl. Facul. §. & proprium.

p Experiri. quæſtiones iſtæ, & quæ ſiunt ſ. e. l. fundum. contingentes ſunt. & hoc eſt quod dicitur ī. de iud. l. per minorem. Io.

q OMnes exceptiōes. cohęrētes rei, & integro ſtatu rei, ut C. e. l. defenſiones. & C. de nō nu. pecu. l. ſi iā mādatori. Et no. ꝙ hęc eſt huius l. ſnīa, quod ſi qua exceptio cōpetit reo, eadem & fideiuſſori datur: fideiuſſor etiā inuito reo eā opponet. ſub hoc. n. prætextu quia lex aliud ſonare uidetur, quā uelit, & magiſtri, & ſcolares ſępe decipiunt. & ſecundū hoc nō obſtat ī. eo. l. exceptiones. & C. de nō nu. pe. l. ſicut & ſup. de don. l. ſi fideiuſſori. & ī. de li. leg. ſi quis reum. & ſ. de fideiuſ. l. ex perſona. & l. ſi teſtamento. & l. ſtipulatus.

r Competunt. reo manente in integro ſtatu: ut C. e. l. defenſiones. Accur.

EXceptiones. CASVS. Exceptio competit ob id quod

quod factum eſt,& fieri debuit:ut ſi uendis mihi rem, & tradis. Item excep.rei iudi.quando à me eam petis, repello te per exceptio.quandoq; ob id qđ eſt factum. quod fieri non debuit: ut doli mali excep. quandoque ob id,quod non eſt factum.quod dic ut in glo. ſi.

a Quod fieri debuerat.poteſt adijci quartus modus:quia non fit quod fieri non oportet: quod poter habere per multa exempla, ut in omni exceptione intentionis maxime: ut ſupr.eod.l.ij.Accurſius.

b Exceptio . puta rei quam uendidiſti mihi. dominus non eras:poſtea factus dominus eius uẽdices. Accur.

c Et traditæ.ut ſupra,de excep. rei uẽ. d.l.j.Accurſius.

d Iudicatę. quia iudicatum eſt pro reo, qui ius habebat . idem econtra ſi contra eum: & ſoluit:ut ĩ.tit.j. ſi quis cum totum.§.plane. ſi autem eſt damnatus,& non ſoluit,nõ habet locum exceptio hæc.

e Quia . ueluti ſi patronum in ius uocauit.

f Poſſeſſionis, ueluti ſi emancipatus a debitore . hereditario petat, nondum petita bonorum poſſeſſione repellitur except . non petita bo.poſſ.& not. quod impropriè ponitur, hæc excep. cum non data bo. poſſ . nulla ſit actio contra hæreditarium debitorẽ . Vel dic quòd fuit petita.bo.poſſ.& ita agnita:unde competit ac.ſed obſtat exceptio:quia data non fuit a prætore uiuo ſecũdum lo.ſed hodie forsè non obſtat:ut C. qui admi.ad bo poſ.l.fin.Item in bonorum poſſeſſoria, hæreditatis pet.poteſt poni, quę non competit non habita bo.poſ. uel etiam rei uend.contra ſingularem poſſeſſorem rei hæreditatis.

* Aliàs,debuit.

† In P. F. exceptio eſt conditio, q̃ modo &c. quæ ſub conditione cõcipiebatur. Contraria exceptio,in P.F.

rat. a quia factũ ẽ,q̃ fieri oportuit, daĩ exceptio b rei uẽditæ,& traditæ, c & rei iudicatę. d Quia factũ eſt,quod fieri non oportuit,daĩ exceptio doli mali.Quia e nõ factũ ẽ,q̃ fieri oportuit, * ut bonorũ poſſeſſionis f non datæ.

Neratius libro iiij. membrana. XXI.

REi maioris pecunię pręiudiciũ fieri uidetur,cum ea quæſtio in iudicium deducitur,quæ uel tota, g uel ex aliqua parte communis eſt quęſtioni de re maiori.

Paulus libro ſing . de uarijs lectio. XXII.

† EXceptio eſt cõtradictio, h quæ modò eximit i reum à damnatione,modò minuit k damnationem. Replicatio l eſt † cõtraria exceptioni,& quaſi exceptionis exceptio.

Labeo libro vj. à Paulo epi. XXIII.

PAulus m ait, † Si qs ſtatuã in municipio ea mẽte poſuit,ut ea municipij eſſet, & eã petere uult,excludi eũ oportet præſcriptiõe ĩ factũ data.

Hermogeni. libro vj. iuris epit. XXIIII.

FIliusfami. n exceptionẽ iuſiurandi patri quærit, o ſi eum dare non oportere iurauerit.

TITVLVS II.

DE EXCEPTIONE REI IUDICATĘ.

1 *Sententia lata contra unũ ſuper una re non parit exceptionem rei iudicatæ cõtra alterũ ſuper alia re. hoc primò.nec etiam cõtra eundem & ſuper eadem re, ſi cauſa propter quam fuit lata, ceſſat. hoc ſecundò. ſi uerò non ceſſat,tunc bene parit contra eundem, & etiam cõtra aliũ, qui reputatur eadẽ pſona, ſi iterum agat pro eadem re,& ex eadẽ cã:licet intẽtet actionẽ diuerſam. hoc dicit. Paulus.*

Vlp.li.ij.ad edictum. I.

contradictio per quam quis quandoque conſequitur abſolui in totum:ut excep.rei iud.& ſimiles: quandoque conſequitur ut in minus condemnetur:ut except. quam opponit uir ut dotem reddere non teneatur niſi in quantum facere poteſt. Idem in patrono & ſimilibus. Replicatio autem eſt exceptionis excluſio.Fran.

h Conditio . aliàs conditio, & aliàs cõtradictio qualiter e. in Vector. exempl.legitur.

i Eximit.ut rei iudi.& ſimiles.

k Minuit.ut ea quę facit damnati in quãtum facere poteſt: ut ſupr.e.l.exceptiones quæ perſonę.

l Replicatio . facit ſup.eod.l.ij.

PAulus. CASVS. Poſui ſtatuã in ciuit . Bon. eo animo , ut ſit huius ciuitatis: ſi amodo uolo eam tollere, opponitur mihi exceptio in factum. Franciſcus.

m Paulus. facit ſu. de acquir.re.do.l.ſtatuas. & ſupra,de pi. cre.leg. Futius. & ſupra quod ui aut clã. leg.is qui puteum.§. j.& ſupra de lo.publ. fru.l.concedi.Accurſius.

FIliusfami. CASVS. Filius iurauit patrem ſuum non teneri ad x. quæ Titius petebat à patre.& hoc iuramentum præſtitit deferente Titio . dicitur quod per hoc iuramentum acquiritur exceptio patri,ſi amodo conueniatur.Franc. Accurſij.

n Filiusfa.ſup.de iureiuran.l. quanto magis.& infra. qua. re.act.non da.l.ſi filio.

o Quærit.eſt enim permiſſum ei patris conditionẽ meliorem facere deteriorem non ita.Azo.

† Aliàs incipit, ſi qs ſtatuam.

* Hæc gl. Accur. nõ eſt.

a Audiuit.

REi maioris. CASVS. Si moui litem contra te,& hac pendente moueam tibi aliam litẽ,quæ in totum tangit primam ,obijcitur mihi except.quaſi hæc cauſa præiudicaret primæ:quod eſſe non debet:de quo da exemplum.ſu.e.l.fundum.& l.fundi.idem ſi in aliquo tangeret primam:ut quando moui quæſtionem hęredi.interim uolo agere contra debitores hæredi. petẽdo debita tanquam hæres.nã per hoc fieret præiudiciũ primę:quod eſſe non debet.Franc.Accur.

g Vel tota.de toto pone exemplum ſupra , eodem.l. fundum.& l.fundi.De parte,ut quando ante litem cõteſta. in pet.hęred.agit prætor contra debitores hæreditarios:ut ſup.e.l.ſi poſt.alia exempla da quę not. ſu. de iudi.l.per minorem. Accurſius.

EXceptio. CASVS , Dicitur quòd exceptio eſt

DE EXCEPTIONE REI IUDI.

Cui detur,uictori inquam,& non uicto:& quando:hic recita diſt.quã habes infra.eod. l.ſi mater.§ ij. ad quas tranſeat: ut infra eo l.ſi à te.§.In. & l.Item. & l.ſi mater.§.hoc iure.& l.ſi cũ teſtamenta. §.fin. ſupple per ſimilitudinem pacti,quod eſt ſupra,de pact. l.& hæredi §.fin & l.ſi fideiuſſoris.& C. ſi unus ex pluribus l j & ſupra,de inoff.teſta.lege poſthumis.§ ſi quis.& infra,de adul.l.denuntiaſſe §. quæritur inter quos & infra.e.l.ſi mater.§.hoc iure in ſi & §.ſi egero & .§ ſi.& inſ e l. exceptio rei iudic.& l.iudicata. j.reſpon,& §.fin & ſupra, de re iud.l.ſæpè.& ſupra de inoff.teſt.l.Papi .§. ſi ex cauſa. & de ſta.homi.l. ingenuum.& de liber.agnoſ.l.j.in fi.& l.ſi uero. aliàs. ſiue contra. ſecundum Ioan.Accur.

Cum res. CASVS. In quodam teſtamento inter cętera, quę erant relicta, erant legata, & libertates. Tandem unus ex legatarijs petijt legatum, & ſuccubuit: quia teſtamentum inuentum fuit non ualere, ut quia ruptum agnatione poſthumi, uel, irritum. quæritur, an hoc præiudicet ſeruis, quibus relictæ ſunt libertates? Et dicitur, quòd non, quia res inter alios acta, alijs non præiudicat. Franc. Accur.

Cum res inter alios iudicatę, nullũ alijs præiudiciũ [a] faciant: ex eo teſtamento, ubi libertas data eſt, uel legatum, agi poteſt, [b] licet ruptum, [c] uel irritũ, [d] aut nõ iuſtũ [e] dicatur teſtamentũ: nec ſi ſuperatus fuerit legatarius, præiudicium [f] libertati fit.

a Præiudicium. ut ſupra, titul. i. l. Modeſtinus. niſi in caſibus, quos dic. ut nota. C. quib. res indi. non noc. l. j. & facit. ſupra, de tranſactio. l. iij. in princ. Azo.

b Poteſt. ad libertatem, uel legatum. Accurſius.

c Ruptum agnatione poſthumi.

d Irritum. capi. dimi. Accur.

e Non iuſtum. Id eſt, non ſolemne. ad quæ facit. inf. ad leg. Cornel. de fal. l. ſi quis legatum. Accurſius.

f Præiudicium. plenum: ſed qualequale. argu. ſupr. de iudi. l. ſæpe. Sed contra de inoffi. teſt. l. Papinianus. §. ſi ex cauſa. Solut. ut ibi. nam ibi rumpit quod eſt. hic declarat. & ſic hic contra nullum præiudicat. Item contra ſupra, de pign. l. iij. in prin. Sol. ut ibi Accur.

Idem li. xiij. ad edi. II.

Qui cũ hęrede eius egit, [g] q filiũ prę terierat, & exceptione ſummotus eſt, Si † non, [h] in ea cauſa ſint tabulæ teſtamenti, ut contra eas [i] bonorum poſſeſsio dari poſsit: [k] omittẽte [l] emãcipato filio [m] bonorum poſſeſsionem, non iniquè reſtituetur. [n]

† At ſi.

Qui cum hęrede. CASVS. Pater filium emãcipatum præterijt, & extraneum inſtituit, & reliquit legatum Titio. Titio cum uellet petere legatũ, oppoſita fuit exce. q emancipatus contra tab. agebat, & poſtea uolebat agere pet. hęre. & ſic ſuccubuit Titius. Tandem emancipatus omiſit contra tabul. dicitur quod ipſe Titius reſtituitur in integr. ut poſſit adhuc petere legatum. Franciſ. Accur.

g Qui cum hærede eius egit. petendo legatum, ſed ſecus in creditore habetur, ut ſupra, ad Trebel. l. cum hæreditas. ex Trebel. hodie idem in leg. ut in contrario. C. de peti. hæred. l. fina. lex tamen alia etiam in legatarijs idem dicit: ut ſupra, ſi cui plus quam per legem Falci. l. hęc autem. §. j. Azo.

h Si non uerba exceptionis. Accur.

i Eas. emancipato præterito. Accur.

k Poſſit. quia fieret præiudicium pet. hære. quam eſt propoſiturus, qui petit contra tabulas.

l Omittente. uel expreſſe, uel tacitè per temporis curſum. Accurſius.

m Filio. cum enim emancipati mentionem facit: an idem in ſuo præterito? Reſpond. tunc ab initio ipſo iure teſtamentum eſſet nullum, nec tractu temporis cõualeſceret: ut inſtit. de exhæred. lib. in principio. Sed de æquitate, cõualeſceret utiliter ſi ille ſuus filius nihil auocare uellet: ut ſupra, de iniu. teſta. l. filio. & l. poſthumus. Item dic hic bonorum poſſeſſ. edictalem. nam decretalem repudiare non poteſt: ut ſupra de ſuc. edic. l. j. §. decretalia. Accur.

t Iſta glo. eſt ſin. ad hoc propoſitũ, quod licet teſtamẽtum in quo filius in poteſtate eſt præteritus ſit ipſo iure nullum: tamen ſi filius præteritus non uult aliqd petere re cõualeſcit utiliter de æquitate. Bolog.

n Reſtituetur. per in inte. reſt. ut not. s. de tranſa. l. iij. §. j. & facit infra de act. & obli. l. qui cum hęrede. & ſupra, de contra tab. l. ſi præteritus. & ſupra, de bo. li. l. quandiu. & infra, de iure. fiſ. l. apud. Accurſ.

ut agat cum hærede. & ita Iulianus libro xiiij. digeſtorum ſcripſit.

Idem libro xv. ad edictum III.

Iulianus libro iij. digeſtorum, reſpondit, exceptionem rei iudicatæ obſtare, quoties eadem quæſtio inter eaſdem perſonas reuocatur: & ideo & ſi ſingulis rebus petitis, [o] hęreditatẽ petat, [p] uel contra, exceptione ſummouebitur.

Iulianus. CASVS. Exceptio rei iudicatæ habet locum quando eadem quæſtio iterum inter eaſdem perſonas mouetur. hinc eſt, quòd ſi ſingulas res petij rei uend. & ſuccubui, poſtea eaſdem uolo petere, ut hære. ex eadem cauſa ut prius: certè repellor excep. rei iudi. Idem econtra. Secundo dicit in. l. ſeq. quod excep. rei iudicatæ comprehendit omnes perſonas, quæ poſſunt rem deducere in iudicium. quod expone: ut in gloſ. Accurſius. quæ incipit cum habeant legitimam &c. Hinc eſt quòd ſi tutor nomine pupilli egit, & ſuccubuit, obſtabit exc. domino agere uolenti. Item ſi procurator egit, & ſuccubuit: obſtabit excep. domino agere uolẽti ad idem. Tertio dicit: Si ad eandem rẽ agat. qui prius egerat, & ſuccubuerat: licet alia ac. nũc agat, obſtabit ei excep. rei iud. & ponitur exemplum. ut ecce. tenebaris mihi ad x. act. mandati. poſtea tu ueniſti ad gerenda negotia mea, & non exegi a te iſta. x. cum uellem agere contra te: promiſiſti mihi iudicio ſiſti: fortè quia immobilia non poſſidebas. egi contra te acti. mandati, & ſuccubui. poſtea uolo agere ac. ne. ge. uel certi condictione ad eadem x. obſtabit mihi exceptio. & hoc di. it hęc. l. & duæ ſe. Fran.

Idem libro lxij. ad edictum. IIII.

Rei iudicatæ exceptio tacitè continere uidetur omnes perſonas, quæ rem in iudicium deducere ſolent. [q]

Idem libro lxxiiij. ad edictum. V.

o Petitis. rei uend.

p Petat. ex eadem cauſa, non poſtea ſuperueniente. & facit ſupra, de pac. l. ſi unus. §. item ſi pactus. & j. eod. l. ſi quis in totum. §. fin. & j. de pet. hęre. l. poſtquã. & j. de contra tab. l. ſi poſt. §. illud.

q Rei iudicatę. Solent. cum habeãt legitimam adminiſtrationem publicam, uel priuatam. publicam, ut tutor, uel curator: priuatam, ut procurator. & ideo ſi uict' fuerit tutor, curator, uel procurator, exceptio obſtat pupillo adulto, & ei qui procuratorem dedit, & econtra. Cęterum ſi coniuncta perſona agat, quæ poteſt ſine mandato agere: ut ſupra, de procurat. l. ſed. & hæ. ſi hęc perſona uincatur non obſtat exceptio domino: niſi habeat ratum: ut infra, iudi. ſol. l. j. §. j. & hoc in actore, & eius parte poteſt habere locum. Item ex parte rei poteſt locum habere: quia ad defendendum omnes admittuntur, oblata cautione iudi. ſol. quo caſu ſi ſententia feratur pro eo, qui ſe obtulit defenſioni: proderit exceptio reo. ſi ab eo petatur: non autem noceret ei, niſi eſſet tutor, uel curator: ut infra, eod. l. ſi mater. §. hoc iure. & facit infra, rem ratam ha.

l. ſi

l.ſi fine.& infra,de lit.l.j.in fin.

a De eadem. dummodo cauſa petendi eadem ſit, quæ ab initio.id eſt,priori iudicio. Acc.

b Acturus ſit.& egit,alias non obſtaret rei iudic. exceptio,niſi egiſſet,& ſententia lata eſſet. Acc.

c Negotiorum geſtorum. pone quod tenebatur actione mandati ad x. poſtea illa deuoluta ſunt in actione nego. geſto. puta quia a ſe non exegit,eum ipſius abſentis gereret negotium ſine mandato poſtea: ut ſup. de neg.geſt.l. diuortio.& ſup. manda. l. ſi remunerandi. §. apud Iulia.& l. ſi negotia.& facit.ſup.de actio.empt. leg.non eſt nouum. & de iureiurand. l. duobus. §. exceptio. C. de eden. l. edita.& inſtitu.de act.§.ſi quis aliud.& infra eod.l. cum quæritur. Azo.

DE eadem [a] re agere vr,& qui nō eadem actione agit, qua ab initio agebat.ſed etſi alia experiatur, de eadem tñ re: vt puta,quis mandati acturus, [b] cum aduerſarius ei iudicio ſiſtendi cā promiſiſſet, pp eandem rem agat negotiorum geſtorum, [c] uel condicat: de eadē re agit. Recteq; ita definietur, eum demū de eadem re non agere, qui prorſus rem ipſam non perſequitur. Cæterū cum quis actione mutata experitur: dummodo de eadem re experiatur,& ſi diuerſo genere actionis, quàm inſtituit, uidetur de ea re agere.

Paulus lib. lxx. ad edictum. VI.

Singulis. CASVS. Si plures competunt ad idem ſufficit unam intentari.& redditur mirabilis ratio in litera, cum habeo rei uend.& condic. fur. contra furem ad rem ſurreptam. ſuffi cit unam intentari. & idem in ſimilibus. & de his dic plene.ut in glo. hic poſitis. Franc.

SIngulis controuerſijs [d] ſingulas actio-

nes, [e] & unum iudicati finem ſufficere, [f] probabili rō e placuit: ne aliter modus litium multiplicatus ſummam atque inexplicabilem [g] faciat difficultatem, maximè ſi diuerſa pronuntientur. [h] Parere ergo †exceptioni rei iudicatæ frequēs [i] eſt.

† Exceptionē in P. F.

Qui petit totum & ſuccumbit,obſtat exceptio rei iudicatæ,ſi poſtea uult petere partem ex eadem cauſa:ſecus ſi eſt diuerſa.Paulus de Caſt.

Vlp. lib. lxxv. ad edictum. VII.

SI quis cum totum petijſſe t,partem petat exceptio rei iudicatæ nocet. nam pars in toto eſt. [k] eadem enim res accipitur,& ſi pars petatur eius quod totum petitum eſt. nec intereſt,utrum in corpore hoc quæratur, an in quantitate,uel in iure. [l]

Actiones plures an ſimul proponere liceat.

d Singulis controuerſijs.unam controuerſiam,dicit unam cauſam,id eſt factum illud,ex quo actio naſcit̄,de quo cum ſemel actum fuerit:quamuis actione,& occaſione aliarum actionum non debet iterum quæri de eodem,ſaluo ſi plus eſt in ſecūda,ut infra,ul bon.rap. l.j.Item eo ſaluo,ſi non fuit omnes cauſas perſecutus cum actio eſſet generalis.ut C.de iudic.l. ij. & ſecundum hoc poteſt poni caſus per has leges, vt j. de acti. & obli.l.plura.& de pecu.l.hinc quæritur. j. reſpo. & ſup.de nox.act.l.in delictis.§. ſi. Not.etiam quod non licet plures ſimul proponere, ut hic. & infra,de regu. iu.l.nemo ex §.quoties,niſi in caſu.ut ſupra, quor.le. l.j.§.quod ait prætor.& facit inf.de uerb.ſign.l.ſi qua pœna.Item not.ex eo quod ſubijcit de infinitate uitāda.ad quod eſt ſupra,de dam.infec.l. ſi finita. in prin. Item not.de conſuetudine.ſic ſupra,de public. l.ſi publicanus.§.ſi.Acc.

e Actiones.id eſt unam actionem ex multis ad idē competentibus.

f Sufficere.& excipi de re iudicata, licet alia actione agatur.

g Inexplicabilem. per hoc non remouet quin liceat plures actiones proponere:& per alteram ꝓſequamur, quod petimus.uerum ſi propoſita una pronuntiatum ſit contra me,obſtabit exceptio:ſi alia,agam actio.ex eadem cauſa.aliter dicentibus inexplicabilis eſſet litium finis.& hoc ſecundum quoſdam. ſed de hoc dic ut no.ſup.de trib.l.quod in hæredem.§.eligere.

h Pronuntientur.nunc pro actore, nunc pro reo.

i Frequens.i.conſuetum eſt.

SI quis cum totum. CASVS. Petij rem totam, & ſuccubui:nunc peto partem eiuſdem rei ex eadem cauſa:dicitur quod obſtabit except.rei iudicat.nec eſt uis ſiue id,quod petij conſiſtat in corpore.ſiue in quātitate, ſiue in iure. & de hoc ultimo. da exemplum ut habes in gloſſa domini mei Accurſij,quę incipit: ut in uſufruct. &c. & in litera ſubijcitur exemplum de corpore: ut ſi petij totum fundum rei uendicatio. & ſuccubui. poſtea uolo petere partem eiuſdem fundi pro diuiſo: ut a foſſato ſupra: uel pro indiuiſo, uel partem dimidiam, uel tertiā, obſtabit mihi exceptio. Idem ſi petij duas res, & ſuccubui: poſtea unam ex his tantum uolo petere ex eadem cauſa, obſtabit mihi exceptio. Poſtea dicit,petij fundum, & ſuccubui: poſtea uolo petere arbores exciſas de fundo prædicto: uel ſi petij domum, & ſuccubui: nunc uolo petere tigna, uel lapides ex eadem cauſa: uel petij nauem, & ſuccubui: poſtea uolo petere tabulas eiuſdem nauis: uel ſi petij ancillam,quam dicebam prægnantem,& lite pendente concepit,& peperit, & ſuccubui: poſtea uolo petere partum eius:quæritur an in omnibus iſtis caſibus obſtet exceptio.rei iudica? Et dr̄ quod ferè in omnibus iſtis caſibus obſtabit exceptio. & bene dixi ferè:quia in caſu illo,ubi petij inſulam,& ſuccubui: & poſtea uolo petere lapides,uel tigna, domo deſtructa: dicitur quòd non obſtat excepti. & redditur notabilis ratio in litera. Idem eſt in fructibus fundi, uel partu ancillæ.nam petito fundo,uel ancilla,ſi ſuccubui, bene poſſum petere partum eius,uel fructus,niſi in petitione fundi,uel ancillæ obtinuerim, & reſtituens mihi fuit fundus,uel ancilla cum æſtimatio. fructuum, uel partus.nam amodo fructus non poſſum petere. In fine regula traditur notabilis in litera.& hoc dicit hęc lex,& ſeq. Franc.

k In toto eſt.ut infra,de regul. iur. lege, in toto & pars.

l In iure.ut in uſufr.ut ſi petij totius fundi uſumfr. & poſtea partis:nam diuiſionem recipit: ut nota. ſupra de uſufru.l.5.in cæteris ſeruitutibus ſecus,quia indiuiduæ ſunt:vt ſupra,ad legem Falc. lege prima. §.ſi uſufruct.licet quidam etiam in eis ponant caſum: vt ſi petij uiam,& poſtea peto iter: quod nihil eſt: quia tunc aliud peto,cum aliud ſit uia,& aliud iter: ut ſup. de ſerui.urb.præd.lege prima.& j.eod.l.ſi mater.§ ſi quis.Item pōt poni in hæreditate, quæ eſt ius:vt j.§. fin.& j.de pact.lege,ſi unus.§ ante pe. Item poteſt poni,ſi primo petij fundum, poſtea uſumfruct. cauſalē.

ſecus autem ſi formaleſtt:ut infra, eod. l. ſi eom teſtō. §. ſi fundum. & facit ſup. de leg. ij. leg. eũ filius. §. dñs. Item facit ad l. ſup. de damo. infect. l. dies. §. ſi intra. & ꝟ. de uer. obli. l. qui uſumfru. & ꝟ. eo. l. egi. & ꝟ. de uer. ſignifi. l. rectè dicimus. §. fina. & l. appellatione rei. & leg. pupillus. §. fina. eſt argomentum cõtrarium.

cundum mediũ poſitionẽ eſt cõtra. C. de li. cau. l. ſi. Sola. hic dñij inter duos, ibi liberalis cã agitur ut ibi diximus. vel hic alia ex cã petijt. ibi ex eadẽ cã, qua contra matrem. & facit ꝟ. de uſufru. l. partũ. Sed & in hoc quod lite pendente ex re petita peruenit põt dici ꝙ ſi per ſe poteſt peti, nõ obſtat exceptio rei iu. alias ſic: ut C. de iudi. l. j. & C. de poſiti. l. iiij. & facit. ſup. de rei uendi. l. & ex diuerſo. §. j.

Proinde [a] ſi quis fundum petierit: deinde partẽ petat uel pro diuiſo, uel ꝓ indiuiſo, dicendũ erit, exceptionẽ obſtare. Proinde & ſi ꝓponas, mihi certũ locum [b] me petere ex eo fundo, quẽ petij: obſtabit exceptio. Idẽ erit probandũ, & ſi duo corpora fuerunt petita, mox alter utrũ corpus petat. nã nocebit [c] exceptio. Item ſi quis fundũ petierit, mox arbores exciſas [d] ex eo fundo petat: aut inſulam petierit, deinde areã uel tigna, uel lapides [e] petat. Item ſi nauẽ petiero, poſtea ſingulas tabulas uindicem. Si ancillã ꝑgnantem [f] petiero, & poſt litem conteſtatam conceperit, & peperit, mox partum eius petam: utrũ idẽ petere uidear, an aliud, magnæ q̃onis eſt. Et quidẽ ita definiri põt, toties eandẽ rẽ agi, quoties apud iudicẽ poſteriorẽ id quæritur, [g] qđ apud priorem quæſitum eſt. In his igitur ferè [h] oĩbus exceptio nocet. Sed in cæmentis, & tignis diuerſum eſt. Nam is, qui inſulã petit, [i] ſi cæmenta, uel tigna, uel aliquid aliud ſuũ petat, in ea condõne eſt, ut uideatur aliud petere. [k] Etenim cuius inſula eſt, non utiq; [l] & cæmenta [m] ſunt. Denique ea, quæ iuncta ſunt ædibus alienis, ſeparata [n] dominus uindicare [o] poteſt. De fructibus eadem quæſtio eſt, & de partu, hæc enim nondum erant in rebus humanis: ſed ex ea re ſunt, quæ petita eſt, magiſque eſt, ut iſta exceptio petitori non noceat. [p] Planè ſi in reſtitutionẽ uel fructus, uel etiam partus [q] uenerunt, [r] æſtimatique [s] ſunt: conſequens erit dicere, exceptionem obijciendam. [t] Et generaliter (ut Iulianus definit) exceptio rei iudicatæ obſtat, quoties inter eaſdem perſonas eadem quæſtio reuocatur, uel alio [u] genere iudicij. [x] Et ideo ſi hæreditate petita ſingulas res petat, uel ſingulis rebus petitis [y] hæreditatem petat: [z] exceptione ſummouebitur. Idem erit probandum, & ſi quis debitum petierit a debitore hæreditario, [a] deinde hæreditatem petat: [b] uel contra, ſi ante hæreditatem petierit, & poſtea debitum petat. nam & hic obſtabit exceptio. Nam cum hæreditatem peto: & corpora & actiones omnes, quæ in hæreditate ſunt, uidentur in petitionem deduci. [c]

a Proinde. exemplum de corpore.
b Certum locum. non habita mentione partis.
c Nam nocebit. ut & ꝟ. eo. l. ſi cum teſtamento. §. ij.
d Exciſas. argum. contra ſup. de pign. act. l. ſi conuenit. j. §. ſi quis.
e Lapides. ex eadem cauſa, quia petijt fundum. aliud ſi ea alia: ut inf. prox. §. & facit ſupra. de pact. lege, ſi unus. §. antepen.
f Si ancillam prægnantem. i. quam dicebat prægnantem, ſed non erat. Acc.
g Id quæritur. ex eadem cauſa.
h Ferè. quare dicit ferè, ſtatim ſubijcit. ſed in cæmentis &c.
i Petit. & ſuccubuit.
k Aliud petere. hic eſt contra ſup. proxi. §. ſol. ut ibi. Item contra ſup. de pact. le. ſi unus. §. antep. Sol. ut ibi.
l Non utique. ſemper, ſed quandoque. Accur.
m Cæmenta. ſ. per conſequentiam, licet hoc frequenter contingit, ſcilicet qđ cuius eſt domus, & & cæmenta.
n Separata. niſi iã duplum conſecutus fuerit per act. de tigno iniuncto.
o Vindicare. ut & ſup. de acqui. rer. do. l. adeo. §. cum in ſuo & Inſtit. de rer. diui. §. cum in ſuo.
p Non noceat. ſi habes ſine non, plana eſt: & tunc conſonat ſup. proxi §. idem ſi quis fundum. & de pact. l. ſi unus. §. antepen. Si uero habeas, non noceat: ut habẽt ferè omnes communiter: tunc concordat quod ſup. dixi de cæmentis: & ſecundum it tunque die reum abſolutum. Põt tertio legi prout habes nõ l. quod reus fuit condemnatus & in matre: & ſic nõ habet excep. ut ꝟ. eo. l. euidenter. & bene tunc cõtinuat, planè &c. ſed ſe

q Partus. nominatiui caſus. Acc.
r Venerunt. hic dicit qñ poſſeſſor condemnatus eſt.
s Æſtimatiq;. quæ pro uel r. & ſupple æſtimatio eorum præſtita eſt.
t Obijciendam. ꝟ. eo. l. euidẽter. cõtra. Solu. bene dicimus condemnatio proficere exceptionẽ: ſi tñ ſoluit, uel ſoluere paratus eſt: ſed u tali prodeſſe liberet nos dña, Vel dic, obij. iſt exceptio, in eo, in quo vr abſolutus a re. ſ. cum ꝑſt ut æſtimationẽ cũ ſit emptio: vt ſ. ꝓ empt. l. iij. & ſ. de rei uen. l. eius rei. Ite contra ꝟ. de lib. ho. exhibẽ. l. iij. §. pe. Sol. ſpeciale ibi fauor libertatis.
u Vel alio. uel ꝓ ẽt. ADDITIO. prout per Mand. in Gl. Facul §. Ac ſi, in uerſ. uel uice regentem, col. ſi. uer. uel ꝓ ẽt.
x Iudicij. id eſt, actionis.
y Petitis. rei uend.
z Petat. hæreditario iure: & hoc ſi ex eadem cauſa, ex qua primo petij res ſingulas. idem econtra. ſecus autem ſi ex alia: ut C. de petit. hæred. l. hæreditatis. Item quid ſi primo rem unã petij, & ſuccubui: nunc ex eadem cauſa totam hæreditatem peto: an obſtet exceptio? Rñ. quidam, ſi ideo primo ſuccubui, quia ſi non ſim hæres, ob. ſi uerò quaſi non ſit hæreditaria, tunc non. argu. C. de euic. l. j.
a Hæreditario. & ſuccubuit.
b Petat. i. agat contra eundem debitorem peti. hæredita. cum te hæredem contendat: ut ſup. de pet. hære. l. nec ullam. §. ii. & l. ſeq.
c Deduci. ut & ſupra, de peti. hæredi. l. item ordendum

h I dum.§.fina.

a I Tem parte.Petita,& amiſſa.

S I a te. CASVS. Ego Franciſcus egi cōtra te pet. hær.& fuiſti abſolutus,quia nō poſsidebas aliquā rem hær.poſtea cœpiſti res hære.poſsidere:& iterum uolo agere contra te petitione hæredi.bene poſſum.Idem eſt ſicut primo, ſi egi, iudicatum fuit me eſſe hæredem, & fuiſti condemnatus in reſtit. rerum hære. quas poſsidebas. nam ſi amodo aliquas alias incipias poſsidere, & iterum uelim agere contra te peti.hære. bene potero. Si quis. Pone caſum ut habes gloſſ. domini mei Accu.quæ incipit, quem putabas &c. Iulianus ſcribit. Ego Franciſcus petij a Titio quendam fundum, & ſuccubui: poſtea Titius fundum iſtum uendidit Sempronio, & tradidit. ſi eundem fundum a Sempronio petam, obſtabit mihi exceptio rei iudica. & ſic exceptio iſta competens uenditori uadit ad emptorem: non ita econtra:ut ſi egi contra emptorem fundi ad fundum,quem emerat di,cena meū, & ſuccubui, & hic fundus reuertatur ad uenditorem, puta ex cauſa redhibi. uel ſimili de cauſa, & eundem fundum ab illo uenditore petam:non obſtat mihi exceptio. Hinc etiam eſt, ꝙ ſi rem hæt.quam dicebā meā,uendidiſti, & tradidiſti,& eā ab emptore euī.i:ſi tu eam a me petas, nō obſtat tibi excep.ex perſona emptoris. Idē ſi ſuccubui agendo contra emptorē,non obſtat mihi, nec agam ad eandē rem contra uenditorem.& h.d.hic §.& l.ſeq.Fran.

b Si a te hæreditatem. aliter ſi iudicatum eſſet non eſſe meam.

c Meam eſſe.ſed de hoc caſu quæ dubitatio erat? Reſpon.quia quædam poſsidebat:unde in illis fuit condēnatus,& ſic per conſequentiam in alijs uidetur abſolutus.ſed contra eſt. Hug.

d Nihil poſsidebat. Quid ſi tunc poſsidebat, ſed tñ abſolutus fuit quaſi non poſsideret:ſi poſtea agit,nunquid obſtat exceptio rei iudicatæ?uidetur quod ſic:ut alias in patre qui iurauit nihil eſſe i peculio, ut ſup.de iureiur.l.qui iuraſſe.§. ſi pater. Econtra uidetur quòd non:cū ſit malè abſolutus,nec poſsit dicere ſe per iniuriam abſolutum:ut ſupra,de leg.primo.lege, ſi ſeruus plurium.§.primo, & de iudi.lege,ſi prætor. Interrogabitur enim an ante ſententiam poſsidebat, & ſic per mendacium tunc uidetur abſolutus, & ſic non nocet exceptio.an poſtea cœpit?& tunc non obſtat exceptio.ſi ideo fuit abſolutus,quaſi non poſsideret.ſimilis quæſtio ſit in d.§.ſi pater.lege,qui iuraſſe.ſupra de iureiur.ſed dicam quod huiuſmodi interrogationibus reſpondere non tenetur,ſecundum Io.& ſic habet exceptionem ex iniurioſa ſententia:& ad de quod nota. infra, eod.l.ſi quis ad exhibendum. & facit C.ad exhiben. lege, neque. & infra, eod.l.ſi rem meam. & l.ſi quis ad exhib. & ſup. de procu. l.ſi poſt datum. Azo.

Iulianus libr.lj.Digeſtorum. VIII.

I Tem parte fundi petita, [a] qui familiæ erciſcundæ,uel cōi diuidundo agit,æque exceptione ſubmouebitur.

Abſolutus in actione reali, uel miſta ex eo ,quia non poſsidebat: ſi poſteà incipiat poſsidere,poteſt iterum conueniri, & non habet exceptionem rei iudicatæ.Pau.

Vlp.lib lxxv.ad edi. IX.

S I a te hęreditatem [b] petam,cum nihil poſſideres:deinde ubi cœperis aliquid poſsidere,hæreditatē petā: an noceat exceptio iſta?Et putē, ſiue fuerit iudicatū,hæreditatē meā eſſe, [c] ſiue aduerſarius, quia nihil poſsidebat, [d] abſolutus eſt: non nocere [e] exceptionem.

Legitur tribus modis in glo. ſecundum primam lecturam, quòd ſententia lata eſt ſolum in fauorē actoris: quia reus fuit cōdemnatus, & ius actoris declaratum ſecundum ſecundam fuit lata ſolum in fauorem rei, qui reus fuit abſolutus, quia nō poſsidebat: & ius actoris non fuit declaratum. ſecundum tertiam, quæ eſt notabilior alijs, fuit lata partim in fauorē actoris,quia ius ſuum fuit declaratū:partim in fauorem rei, qui reus fuit abſolutus ex eo, quia non poſsidebat. Pau.de Caſt.

Si quis fundū, [f] † quē putabat ſe poſsidere, defenderit, mox emerit,re ſecundum petitorem iudicata, an reſtituere cogatur? Et ait Neratius:ſi actori iterū petenti obijciatur exceptio rei iudicatæ,replicare [g] eū oportere de re ſm ſe iudicata.

Exceptio competens contra authorem tranſit contra ſingularem ſucceſſorem:non ſic econuerſo,& eodem modo exceptio competens ſingulari ſucceſſori, non tranſit ad authorem re ad ipſum reuerſa. Pau.

Iulian' ſcribit, exceptionem rei iudicatæ à perſona authoris ad emptorē trāſire ſolere, [h] retro aūt ad authorem ab emptore reuerti non debere. [i]

Quare ſi hęreditariam

e Non nocere.quia utrinq; pro me iudicatum uidetur.

f Si quis fundum. quem putabas te poſsidere, cœpiſti defendere, & condemnatus fuiſti:deinde fundum emiſti, & poſsidere cœpiſti. ſi petitor agat actione prima, qua egit, quando obtinuit, & tu opponas exceptionem rei iudicatæ, ipſe replicabit de re ſecundum ſe iudicata: ut infra eo.l.euidenter. ſtultus tamen eſt, qui prima actione agit, & non executioni ſententiam petit mandari. Vel aliter dic caſum. Primo abſolutus fuiſti, quia non poſsidebas, poſtea emiſti, & poſsidere cœpiſti. deinde actor egit & obtinuit, & nunc iterum agit actione prima. Vel tertio pronuntiatum fuit rem eſſe petitoris,& reus abſolutus,quia non poſsidebat, nec dolo deſierat poſsidere: & ſic uterque uincit.Sed tunc quomodo poteſt abſolui,cum lite conteſtata non ſit condemnandus:ut ſupra,de rei uend.lege,is qui? Reſpon. ibi aſſerebat ſe poſsidere,hic non:nec fuit interrogatus an poſsideret.& facit ad fin.§.infra,eod.lege,euidenter.& ſupra,de pigno. lege, ſi fundus.§.creditor. Accur.

g Replicare.ne ei contra quem iudicatum eſt,proſit rei iudi.exceptio,ut inf.eo.l.euidenter.

h Solere.quæ actori ante uenditionem competebat ut infra,titul.primo,lege pen.§ pen.& facit C.de euic. lege,emptori & infra, eod. leg. ſi mater.§. Iulianus. Item contra ut noceat emptori,quod uenditori nocebat:ut ſup.de pig.l.ſi ſuperatus.§.ſi.& infra,eod.lege, exceptio.

i Non debere. ſcilicet ſi reuertatur ad uenditorem res,uel per redhibitionem,uel per pactum legis commiſſoriæ,uel addictionis in diem, quibus caſibus lata ſententia pro emptore,uel cōtra eum,nec prodeſt,nec nocet uenditori,ſecundum quoſdam,Sed in l.dicit in prædictis caſibus trāſire, quia redhibitio talis ſimilis eſt uendi-

† Iſte tex. deberet ſcribi litetis aure.ſe eū. Bario. hic ad hoc ſecundum unā lec. ꝙ ſnia lata cōtra non poſsidētē tanquàm poſsidentem, ſi de nono cęperit poſsidere, mandab ſ ſula executiōi. ad quod adde tu Math. in ſuis ant. ſo.viij.ſingul.cxxxviij.

eſt uenditioni, & ſit acceſſio poſſeſſionis uẽditori: vt ſupra, de acquirenda poſſeſſione, lege, Pomponius. §. præterea. & ſupra, de uſu. lege, ſi hominem. & infra, titulo primo, lege ſi duobus. §. uendidi. Et quod hic dicit, intellige eo caſu, quando res redijt ad uenditorem, quia cecidit emptor a poſſeſſione, & uenditor accepit ſine uitio: quibus caſibus non prodeſt agenti, & uincẽti contra emptorem ut ſubijcit. nec nocet, ſi emptor uincit: ut infra l. prox. ſed certè ſic non eſſet differentia, ſi dicas ſine titulo redire: cum & idem eſſet, ſi & primus tranſitus eſſet ſine titulo: quod hæc lex uult eſſ: differentiã. unde teneas primã, & redde rationem: quia uenditoris intereſt prodeſſe emptori, ſed non econtra: ut ſupra, de pactis. lege, fide iuſſoris. nec obſtat de acceſſione poſſeſſionis: quia hic hominis factum, & labor, ibi nõ. Vel dic tertio, quòd emptor fuit abſolutus, antequam emeret, & poſtea emit, & tandẽ redhibuit. & facit ſupra, de pigno. lege tertia. §. finali. & ſupra, quod quiſque iur. lege, tertia. §. ſi is. & de ſerui. lege, pro parte. Sed argumentum contra ſupra, de iureiurando, lege, duobus. §. primo, & de pecu. lege, quæſitum. §. ſi annua. & de pactis. l. ſi cum emptore. in prin. & ad Trebel. l. facta. §. ſi hæres.

† In P. Fl. ut ſi ea res iudic. non ſit &c.

rem [a] uendideris, ego eandem ab emptore petiero, & uicero: petenti tibi non opponam exceptionem, † Si non ea [b] res iudicata ſit inter me & eum, cui uendidiſti.

Iulianus libro Ij Digeſtorum. X.

ITem ſi uictus [c] fuero, tu [d] aduerſus me exceptionẽ non habebis.

a Rem. ſcilicet eius hæreditatis, quam poſſidebas. ſed ego aſſerebam me hæredem uerum: quod tu negabas.

b Si non ea. uerba exceptionis, Rectè ageres ſi non ea &c.

c ITem ſi uictus. ab emptore, & poſtea actione in rem a te petiero. Accur.

d Tu. ſ. poſſidens.

SI mater. CASVS. Titius filium ſuũ impuberem inſtituit hæredem. Titio defuncto filius eius adiuit hæredit. & deceſſit intra pupillarem ætatem. mater huius pueri petijt bona pueri, cum debeat ei ſuccedere ex ſenatuſconſ. Tertylliano, generaliter ſua pet. propoſita credens fuiſſe datum ſubſtitutũ illi puero: & allegabat illam ſubſtitutionem non ualere, quia ruptum erat teſtamentum Titij natiuitate alicuius. Poſtea teſtõ Titij aperto, non inuenit, quòd aliqua ſubſtitutio fuerit facta: & ſic hæc mater iterũ uult petere bona prædicta. quæritur an obſtet excep. rei iud. & dr̃, q ſic, ſed tamen ex cã, id eſt quia mater eſt, ſuccurritur ei, cum unam cãm tantum primo elegerit. uel dic, ex cauſa, id eſt, quia poſtea apertæ ſunt tabulæ, ſine: ut ſtatur matri ope in integrum reſtitutl. Secundo dicit: petij a te. Stichum dicens meum, non adiecta cauſa, credens eum eſſe meum, quia Titius eum mihi tradiderit, hóc non expreſſo: & ſuccubui. poſtea uolo eundẽ petere quaſi ex cã hæreditaria ſit meus. dr̃ q repellor excep. rei iudi. ſecus aũt eſt, ſi petij a te fundum quem dico meum ex alia cauſa, quàm prius. nam hoc caſu non repellor except. rei iudic. Item Iulianus ſcribit, Ego, & tu eramus hæredes Titij. tu credens quendam fundum a Sempronio poſſeſſum eſſe hęreditariũ, petijſti partem eius fundi a Sempronio, & ſuccubuiſti: poſtea eandem partem a Sempronio emi. tu cõtra me uis agere actio. familię erciſcundæ ad iſtum fundum diuidendum, quaſi hæreditarius fuiſſe fundus. dicitur, quòd repellam te per exceptionem rei iudica. & ſic ex perſona uẽditoris mei competit mihi exceptio rei iudicatæ, perinde ac ſi mecum a prin. egiſſes ad partẽ fundi, & ſuccubuiſſes. nam repellam te iterum agere uolentem. Eandem cauſam. Non ſolum identitas perſonarum facit eandem cauſam uideri, ut in emptore, & uenditore dictum eſt, ſed etiam eadem cauſa petendi, id eſt, ſi petitio ſecunda concordet cũ prima. ſi autem non concordet, tunc non obſtat exceptio: ut ſi petij rem aliquam a te quaſi meam, cum non eſſet, & ſic ſuccubui: poſtea illa re a uero dnomino mihi legata, iterum eam a te peto: non obſtat mihi exceptio. ſecus autem ſi petij ſeruum tanquam meum: & ſuccubui: & poſtea captus fuit ſeruus ab hoſtibus: & poſtea de captiuitate euaſit: & iterum iſtum ſeruum a te petam: dicitur, quod repellor exceptio. rei iudic. ſed ſi ex dominio nouiter acquiſito peterem, non obſtat exceptio: ut puta re mihi ſub conditione legata a domino, interim pendente conditione eam emi a non domino: & iſtam rem petij quaſi meam a quodam poſſidente eam, & ſuccubui: poſtea exiſtente conditione legati eandem rem petij: dicitur, quòd non repellor. Sed quid ſi credebam rem meam ex cauſa hæredi. & prædictam rem petij dicens me dominum, & ſuccubui: poſtea eam uolo petere quaſi meam ex cauſa donatio. certe repellor exceptione rei iudicatæ & redditur notabilis ratio in fine. §. Si quis iter. Petij iter per fundum tuum, & ſuccubui, nunc uolo petere actum per eundem fundum. dicitur, quòd non obſtat exceptio. Hoc iure. Dicitur, quod ex parte actoris obſtat exceptio omnibus perſonis, quæ poſſunt rem in iudicium deducere, ut eſt procurator, tutor, curator, & ſimiles. ex parte autem rei prodeſt exceptio etiam defenſori rei: qui reus fuerat primo abſolutus. Item ſi petij Stichum a Titio, quem promiſerat mihi, & ſuccubui, & eundem Stichum petam a patre Titij ex eadem cauſa, qua prius egeram contra Titium, hoc addito, quia de peculio tunc agebam: dicitur, quòd obſtat mihi exceptio. Si egero. Habebam prædium iuxta tuum, ratione operis in tuo facti. aqua pluuia dat damnum prædio meo: egi contra te actione aquę pluuiæ arcendæ: & ſuccubui. ſi uendidi fundum meum, & emptor agat prædicta act. contra te, repellitur exceptione. Idem ſi tu uendidiſti tuũ fundum, & agam contra emptorem: non repellor. Itẽ ſi rẽ. Titius petijt a te librum, quem dicebat ſuum, & ſuccubuit: tandem Bozolus fœnerator dicit illum librum obligatum ſibi a Titio pro decem, & agit hypothecaria contra te ad eundem librum: quæritur an ei obſtet exceptio rei iudicatæ? Et diſtinguitur: nam aut obligauerat eum Titius Bozolo antequam ageret Titius: & tunc non obſtabit exceptio Bozolo. nam & Titius petere, & Bozolus pignoratitiam action. ſaluam habere potuit. aut poſtquam egerat Titius, & ſuccubuerat: obligauit eum Bozolo: & tunc obſtabit exceptio Bozolo. Franciſcus.

Si in petitione hæreditatis præcedat generalis petitio, & ſpecialis perſecutio, obſtat exceptio in omnibus caſibus, niſi actor ope reſtitutionis iuuetur. h. d. Bar.

Vlpianus libro lxxv. ad edictum. XI.

SI mater † filij impuberis defuncti ex ſenatuſcõſulto [e] bona uindicauerit [f] idcirco, quia pu

† Quęrit de ſolẽni dubio, an ſententia retractaretur p̃textu teſti de nouo reperti, ſicut iuramẽtũ iudiciale p l. fin. C. de rebus cre. & iuretur. cũ ibi plenè not. & dic quod Ludo Ro. in ſuis ſin. fol. vj. ſin. cxcv. latè examinat, hic q̃nẽ tandẽ cõcludit q̃d retractat, ſnĩa p glo. in l. j. §. ratio. ſ̃. quẽadm. teſt. ape. p qua dicit hic eſſe caſũ in hac. l in prin. rectè intnẽti. q̃ text. probat cõtrarium, ſi bene inſpiciatur. Bolo.

e Senatuſconſulto. Tertylliano, ex quo matres uocantur ad hęreditatem filiorum, ut inſtitut. ad Tertyllianum.

f Vendicauerit. generaliter propoſita petitione ſua. Hug.

Rupto

tabat rupto [a] patris eius teſtō, neminē eſſe ſubſtitutū: [b] uictaq; fuerit qa teſtm̄ patris ruptum non erat: poſtea: ā apertis pupillaribus tabulis apparuit, nō eſſe ei ſubſtitutū, [c] ſi peteret rurſus hr̄ditatē obſtaturā exceptionē rei indicatę, Nerati⁹ ait. ego exceptionē obeſſe ei rei iudicatę nō dubito: ſed ex cā [d] ſuccurrendū erit ei: q̄ unam tātum cauſam egit rupti teſtamenti.

In actione reali, ſi eſt petitio generalis, & perſecutio ſpecialis obſtat exceptio in omnibus caſibus, ſecus ſi una cauſa ſpecialiter exprimatur. h. d. Barto.

Denique & Celſus ſcribit: ſi hominem [e] petierò, quē ob eā rē meū eſſe exiſtimaui, ꝙ mihi traditus [f] ab alio eſt: [g] cū is ex hr̄ditaria cā eſſet meus: rurſus petenti mihi obſtāturā exceptionem. Si quis autem [h] fundum petat ſuum eſſe eò, quòd Titius eum ſibi tradiderit: ſi poſtea alia ex cauſa petat, cauſa adiecta, non debet ſummoueri exceptione.

Exceptio competens uenditori, tranſit in emptorem hoc dicit Paulus.

Idem Iulianus ſcribit, Cum ego, & tu hæredes Titio extitiſſemus, ſi tu partem fundi, quem totū hereditariū dicebas a Sempronio petieris, & uictus fueris, mox eādem partē à Sempronio emero: agēti tibi mecū familiæ erciſcundę obſtabit [i] exceptio: quia res iudicata ſit inter te & uenditorem meum. Nam & ſi a te [k] † eādem partem petiſſem: [l] & agerem familię erciſcunde: exceptio obſtaret, quòd res iudicata ſit inter me & te.

Si in actione reali proponatur petitio generalis, abſolutoria lata parit exceptionem rei iudicatæ ex omni cauſa, quæ tunc competebat: ſecus ſi ex cauſa quæ de nouo ſuperueniat: niſi fingatur retro competiſſe. Bart.

Eandem cauſam [m] facit etiam origo [n] petitionis. Cęterum ſi fortè petiero [o] fundum, uel hominem [p] mox alia cauſa [q] noua poſt petitionē mihi acceſſerit, quæ mihi dominium tribuat, [r] non me repellet iſta exceptio: niſi fortè intermiſſum dominium medio tempore, reddit quodam poſtliminio. Quid

[a] Rupto. agnatione poſthumi. & hanc ſolam cauſam allegabat.

[b] Subſtitutum de iure.

[c] Subſtitutum de facto.

[d] Sed ex cauſa. ſ. quia eſt mater: alias ſecus, ut j. proxi. §. denique &c. & §. eandem. uel quia non rei uendi. ſed actione miſta egit: & ſic non ob. intra, §. denique &c. & §. eandem. uel quia perſecuta eſt unam cauſam. argu. C. de iudi. l. licet. hoc non ualet: ut inf. prox. §. denique &c. uel quia poſtea apertæ ſunt tabulæ: ut arg. inf. de tranſact. l. de his. & ꝟ. de interrog. act. l. de ætate. §. ea cauſa. & dic per in integrū reſtitutionem. ſecus ſi tranſegit, quia tūc etiam ſine reſtit. ut ſup. de tranſact. l. iij. §. j. & ibi plene dixi. & facit ſupr. de inſtitoria. l. habebat. & de inoffi. teſt. l. eum qui & C de impu. & alijs ſub. l. precibus.

[e] Si hominem. nō adiecta cauſa: ſed abſolute: non tamen reus tenebatur recipere talem libellum: [*] ut nota. C. de anna. except. l. fi. & diſtingue: quia aut ago reali, aut perſonali. primo caſu ſi abſoluitur, quia nō poſſidet, ago poſtea incipiente eo poſſidere: ut ſupra, eodem. l. ſi à te in princ. & infr. l. ſi rem. & l. ſi quis ad exhib. & C. ad exhib. l. denique. nam ceſſat cauſa abſolutionis: ut ꝟ. eod. l. ſi à te & l. ij. ſi uero abſoluitur, quia non probo me dominum: nocet in re petita, non in alia: ut infra, eo. l. ſi ea teſtamento. ſed & in eandem obſtat ſi generaliter petij, id eſt, origine petitionis in libello nō nominata: licet ea alio tunc putarem me dominum, quam nunc: ut hoc. §. denique. & j. §. eandem. in fi. §. quod tamen fallit in matre, quia mater. ut j. reſponſo. huius l. ſecus autem ſi originem nominaui: ut §. ſi quis autem. & hoc ſi ago ea ueteri dominio. Si uerò ex ſuperuenienti poſt ſententiam, non nocet. niſi fingatur ei & tunc competiſſe: ut §. eandem. Secundo caſu ſi egi perſonali non nominata origine petitionis in libello: aut proſequor ſimpliciter, dicens debitum, non allegans cauſam: & tunc nocet in omnibus: ut C. de anna. exceptio leg. finali. Aut ex certa cauſa, uel cauſis proſequor: & tunc licet in omnibus noceat, replicatur tamen: ut C de iud. lege, licet. & de his etiam not. C. ad exhiben. leg. neque. Accur.

[f] Traditus. hoc non expreſſit, alias contra eſt infra, proxi. §. Accurſius.

[g] Ab alio eſt. aliàs eſſet.

[h] Si quis autem. facit. C. de ingenuis manumiſ. l. penultima. Accur.

[i] Obſtabit. & ita per adiudicationem res ſubducitur de iudicio, ſicut alias per uſuca. ut ſupra. famil. erciſ. l. ſed & ſi. facit ꝟ. fami. erciſc. l. hæredes eius. §. quod pro emptore. uerſ. idem ſcribit.

[k] Nam & ſi à te. mutat perſonā. i. ego qui fui ſuperatus à uenditore tuo, fuiſſem ſuperatus a te. idem eſt.

[l] Petiſſem. & ſuccubuiſſem. Accur.

[m] Eādem cauſam. non ſolum identitas perſonarum facit eandem cām eſſe, ut ſ. proxi. ſed identitas originis petitionis.

[n] Origo. origo petitionis, & cauſa petitionis idem eſt: ut j. eod. l. & an eandem. in princ.

[o] Petiero, & ſuccubuero.

[p] Hominem. cauſa adiecta, & uictus ſum.

[q] Alia cauſa noua. non implicat dicto alia: quia nullum dominium primo habui: & ſic etiam intentionis, & rei iu. competit: exceptio. ſi uero acquiſiui, nulla competit: ut & j. eod. l. ſi is qui hęres. in prin. uel dic, quod dominus eram, ſed nunc ex alia cauſa extrinſeca ſum dominus: ut inf. ibi, fortè &c. Sed quæro, quid ſi. poſſidebat aliquis rem tuam: quā petiſti, & uictus fuiſti: deinde ad te peruenit poſſeſſio eiuſdem rei, & eam uendidiſti, & dominium trāſtuliſti: poſtmodū ab eo emiſti: uel ab alio, cui emptor uēdidit: iterū peruenit poſſeſſio ad eum, qui te uicit: tu agere uis contra eū: quia ex noua cauſa factus es dñs, q̄ritur utrum poſſis: Rñ obſtat exceptio rei iu. cum ei, à quo poſtea emiſti, eſſet obſtatura. ſecūdum. H. Idem qđ ſi dominus ante q̄ euinceretur, creditori obligauit, & priuatus fuit: deinde creditor ex pacto, uel ex lege Titio uendidit: & poſtea quōdam dominus à Titio emit: nunquid obſtabit exceptio? Reſpon. non: quia ei, à quo emit, non eſſet obſtatura. ut j. ea. l. §. fin.

[r] Tribuat. ex qua nunc ago.

[*] Hæc gl. Zaſius refellit, quinimò hic libellus in reali iudicio procedit, rectèque dicit ſtatui, ſi cā remota deducatur, etiam cauſa proxima ſuppreſſa, modo ꝓgreſſu cauſæ ſpeciales declararet alioq̄ diffinitiuā ſup dominio ferre iudex non poſſet. qđ autē pxima, & qđ remota cā ſit, uide hic doctiſſimè per eundē Za.

† P. F. ante.

Quem

a Quem petieram. ab aliquo qui poſſidebat meum hominem antequam caperetur. Azo.

b Non nocebit exceptio. & facit ad hoc ſup. ad exhi. l. de co. §. ſæpius & ī. co. l. ſi is qui hæres. in prin. & ſu. de dam. inte. l. damni. j. §. ſi is q. & ī. de excu. tut. l. cū ex oratione. & ſupr. de tranſactio. le. qui cū tut. primo reſpon. & ſup. de euict. l. uendicantem. & ſupr. de iureiuran. l. duobus. §. exceptio. & C. de peti. hære. l. hæreditat.

enim ſi homo, quem petierā, a ab hoſtibus fuerit captus, mox poſtliminio receptus? Hic exceptione ſummouebor: quia eadē res eē intelligit. At ſi ex alia cā dñium fuero nactus, nō nocebit exceptio: b & ideo ſi fortè ſub ꝯdōne res mihi legata fuerit, deinde medio tpe acquiſito dño c petā: d mox exiſtēte ꝯdōne legati rurſus petam, e puto non obſtare exceptionem. Alia enim cauſa fuit prioris dominij: hęc noua f nunc acceſſit. Itaque acquiſitum quidem poſtea dominiū aliam cauſam fecit: mutata autem opinio petitoris non facit. g ut puta opinabatur ex cauſa hereditaria ſe dominium habere: mutauit opinionē, & cœpit putare ex cauſa donationis. hæc res non parit petitionem h nouam. Nam qualecunque, i & undecunque k dominium acquiſitum habuit, uindicatione l prima in iudicium deduxit. m

c Dominio. puta emi rem medio tempore, uel dominus fecit me hæredem. Sed quid ſi ex teſtamento illo legati iure petijſſem, & ſuccubuiſſem? Reſpondit. ſi ideo, quia nondum extiterat conditio, non obſtabit exceptio. ſi uero quaſi non legatum, fortè ſecus: quia non accidit poſtea noua cauſa quod hic exigit.

d Petam. & ſuccūbam.

e Rurſus petam. Sed nunquid ex pluribus cauſis poſſum habere dominium? Videtur quod non: ut ſup. de acquir. poſ. l. iij. § ex pluribus. at hic innuit, quod ſic. Reſpon. cum cœpit eſſe meum ex ſecunda cauſa, deſijt ex prima. ut ſupr. ad legem Falci. l. fundo legato. & de leg. j. ſi mihi Sempronius. & de hære. inſtitu. l. iij. §. qui fideicommiſſum.

f Hæc noua. Argumē. contra ſupra, ad legem Rhodiam. de iact. lege, nauis. §. finali.

g Non facit. ſ. parere nouam petitionem.

h Non parit petitionem. niſi in caſu, ut in principio huius legis.

i Nam qualecunque. ciuile, uel naturale, ſecundum Io. dum tamen directe. & dic ciuile per uſucap. & naturale per traditionem, & alios modos: ut Inſt. de uſu, & ha. §. ſi. Alij dicunt directum, uel utile: ut comprobent quod dictum eſt ſup. de euic. l. minor. §. j. ſed pro Io. quia cum ſimpliciter nomen dominij profertur, ad directum, non utile refertur: ut ſupra, ſi ager uecti. l. j. §. qui in perpetuum.

k Vndecunque. id eſt, ex quacunque cauſa. Azo.

l Vindicatione. generaliter propoſita, non adiecta cauſa.

m Deduxit. niſi fortè in prin. petitionis ſuæ ex ea ſola cauſa putabat ſe dominum eſſe, licet illud ab initio non expreſſit: ut infra, eo. l. ſi ex teſtamento. quod non puto hic uerum: ut ibi dicet.

n Aliud. imò idem, & ſic repellitur: ut in ſ ra. eo. Leg. quæ eſt contra. Solu. ibi ex eadem cauſa, hic ex diuerſa, cum alia ſit ſeruitus itineris, alia actus: ut ī. ſi ſeruit. uendi. leg. loci. § j. licet quo ad commoditatem actus continent etiam iter: ut inſtitu. de ſer. §. actus, uel quod in ſecundo petitur, eſt pars integralis primi petiti: uel econtra. hęc pars ſubiectiua, non integralis. Non eſt enim iter pars integralis ad actum: cum actus ſit per ſe integra ſeruitus: licet ſit ſubiectiua quoad commoditatem. ſed reſpond. ſoluit quod hic peto poſtea actum ita quod non contineat iter, etiam quo ad commoditatem, id eſt, ut poſſim ire cum iumento: ſed non ſolus per me, & ſic dicit eſſe actum ſine itinere etiam quo ad commoditatem: ut dicta lege, loci, §. primo. Item oppono. quia uidetur iter pars integralis: quia qui ſtipulatur primo actum, & poſtea iter: perinde eſt ac ſi primo totum, & poſtea partem: & ſic non uidetur ualere ſtipulatio: ut infra, de uerborum obligationibus. leg. qui uſumfructum. & de noua. lege, ſi pupillus. §. finali. ſed dic, ibi nil fit: ut ſcilicet fiat nouatio: attamen ualet ſtipulatio. Item opponitur infra, eodem, lege, ſi cum teſtamento. §. ſi fundum. ſed ibi petebam poſtea uſumfructum ex eadem cauſa, qua primo petieram fundum: quia cauſalem petebam per negatoriam non formalem per confeſſoriam, & facit infra, de excepti. l. & per iuſiurandum. §. ſi tamen uam. Azo.

? *Seruitus itineris diuerſa eſt à ſeruitute actus: ideo ſuccumbēs in prima non repellitur à petitione ſecunda. h. d. Paulus.*

Si quis iter petierit, deinde actū petat: puto fortius defendendū, aliud n uideri tūc petitum, aliud nūc: atque ideo exceptionem rei iudicatę ceſſare.

Ex parte actoris dicitur in iudicium deducere non ſolum ille, ad quem pertinet res, quæ petitur, ſed etiam eius legitimus adminiſtrator, uel uerut procurator: & ſententia lata cōtra eos nocet ei, ad quem res pertinet tanquā cōtra ipſum lata ſit: ſed ex parte rei dicitur in iudicium deducere etiā defenſor ſine mādato. hoc dicit Paulus.

Hoc iure utimur, ut ex parte actoris in exceptione rei iudicatæ hæ perſonę cōtineātur, quæ rem in iudicium deducunt. o Inter hos erunt procurator, cui mandatum eſt, tutor, curator furioſi, uel pupilli, actor municipum. Ex perſona autem rei ēt defenſor enumerabit: p q̄ a aduerſus defenſorē agit, q̄ litē in iudicium deducit. q

o Deducunt. intentione officij, ſeu legitima adminiſtrationis, non ſic in coniuncta perſona: ut dixi ſupra, eodem. l. iiij. Accurſius.

p Enumerabitur. ſed quare magis ex parte rei, quam actoris defenſor connumeratur? Reſpon. quia quilibet defendit etiam ſine mandato: ſed non agit: ut C. de procuratoribus. l. exigendi.

q Deducit. 1 ut ſi lata ſit pro defenſore, exceptio proſit domino: ſed contra eum lata minime: niſi ſecuta ratihabitione, mandato comparatur: ut ſupra, de iudicijs. lege, licet. & de procuratoribus. lege, Plautius. ſed certè nec lata pro defen-

1 Deducit ad ſui patrociniū. not. gloſſ. quam ſin. di. Alc. hic in apo. ad Barto. ad hoc quod ſi quis me defendit ſine mandato, & lata eſt ſententia in lano rem eius uel contra cum poſſum ego ratificare illam ſententiam. Bolog.

defenſore proderit domino, niſi habeat ratū:ſed idem ex parte agentis, cuius nomine aliquis ſine mandato agit, ſine dubio eſt obtinendum, ut habendo ratum noceat, & proſit, aliàs non: ut ∫.rē ra.habe.l.iij.§.falſus. & ∫.de iud.l.licet.& ∫.de proc.l.in cauſę. Quę ergo differentiam inducit hic? Reſpond. quia facilius admittitur quis ad defendendum ſine mandato, quia admittitur etiam ſi conſtet non habere mandatum: quod non eſt ſic quando agit.

a Si quis hominē. quem filius perſonali actione principaliter debebat. Vel dic ſecundo, quem pater duntaxat debebat exiſtente filio patris defenſore: ut ſup.de iureiuran.l.quanto magis. & C.de procur.l.eaigendi. & ſic ſecundum primum caſum ago, ſecundo contra patrem ex eadem cauſa, &c. ſed cum adiectione de peculio. Quid ergo de rei uendict. Reſpon. idem ea ratione, quia filij res patris intelliguntur. & quaſi una perſona ſecundum iuris ciuilis artificium ut Inſtitu. de inuti. ſtipu.§.ei uero. hoc ſi fuerat in poteſtate. ſi uero eſt emancipatus: ſi quidem pater habeat ab eo cauſam, uel quia emit, uel quia in eadē re uſumfructum habet, idē.ſ. ut habeat locū exceptio: alioqui non. multo magis ergo ſi eſt in poteſtate, & cōuenitur poſtea pater, qui tenetur ratione uſusfructus, locum habet exceptio.

Pater & Filius una perſona cenſentur.

Filius in poteſtate poteſt acquirere patri exceptionem rei iudicatæ.h.d. Paulus.

Si quis hominē [a] a filio familiàs petierit, deinde eundem a patre petat, locum habet hæc exceptio.

Sententia lata contra me nocet ei, qui poſtea cauſam habuit a me ſuper eo, ſuper quo lata eſt, niſi ratione noui facti: ſed ei qui cauſam habuit per prius, nō nocebit. hoc dicit Paulus.

Si egero [b] cum uicino aq. plu.arcē. deide alteruter nrm prædiū uediderit, & agat emptor, [c] uel cū eo agat, [d] hęc exceptio nocet, ſed de eo ope, q iā erat [e] factū cū iudiciū acciperet. Item ſi rem, quā a te petierat, [f] Titius pignori Seio dederit: [g] deinde Seius pignoratitia [h] aduerſus te utatur: diſtinguendum erit quando pignori dedit Titius: & ſi quidem ante, quàm peteret, non oportet ei [i] nocere exceptionem. Nam & ille petere debuit, & ego ſaluam habere debeo pignoratitiam [k] actionem. Sed ſi † poſtea petijt, [l] quā pignori dederit, [m] magis eſt, ut noceat [n] exceptio rei iudicatę.

† P.F. poſtea quam petiji, pignori &c.

Nota hic quod ad hoc, ut dicatur eadem cauſa, & ſic obſtet exceptio, requiritur triplex idētitas. ſ. rei, ut eadem res corporalis, uel incorporalis petatur nūc, quæ fuit primo petita: & identitas cauſæ. Item identitas perſonarum. & altero deficiente nō obſtat exceptio.h.d. Paul.

Paul.li.lxx ad edi. XII.

Cum quærit̄, hæc exceptio noceat necne, inſpiciendum eſt, an idem corpus ſit. [o]

Vlpianus libr.lxxv.ad edictum. XIII.

Quantitas [p] eadē, idem ius. [q]

Paulus libro lxx. ad edictum. XIIII.

Et an eadem [r] cauſa petendi, & eadē cō-

b Si egero. & ſuccubuero.

c Emptor. qui emit ab actore ⁊.

d Agatur. excipiendo ſecundum quoſdam ⁊.

e Erat. non de eo quod poſt: ut ∫.de aqua pluu. arcē. l.Atteius.§.ſi. Sed contra uidetur: quia etiam pro futuro damno ex opere datur aquę plu.arc.act. ſi ergo poſtea agatur, deberet nocere exceptio. ſed non eſt ita: quia licet pro futuro damno detur, non tamen pro futuro facto, uel opere, ut ſup. de aqua pluuia arcend. lege.j.§.primo.

f Petierat. & tu abſolutus fueras.

g Dederit. ſoluta conuentione ⁊.

h Pignoratitia. i. hypothecaria.

i Ei. id eſt, Seio.

k Pignoratitiam. i. hypothecariam. & hoc ſi fuit ignorans cum agebat debitor: alioqui noceret: ut ſup. de re iu. l.ſępe. & ∫.e.l.iudicante.§.ſi debitor. & ∫. de pign.l.ſi ſuperatus. in princip.

l Petijt. Titius, & ſuccubuit.

m Dederit. Seio. Quid ergo ſi ante ſententiam latam? Reſp. obſtat ei rei litigioſæ exceptio: quia rei litigioſæ inhibetur alienatio: ut C.de litig.l.ſi.& C.de reb.alie.non alie.l.fin.& in authen.de non alie.§.alienationis.col.ij.

n Noceat.ſ.Seio.

Cum quæritur. CASVS. Tūc obſtat exceptio rei iud.cū eadē quātitas, uel corpus, uel ius petitur, quod prius petebatur, & eadē cauſa, & eadē conditio perſonarum: & niſi hæc omnia ſimul concurrant, non obſtabit exceptio. & quod dici idem corpus: non intelligas ſtricte.ſ. quod p omnia ſit tale, ut prius. ſed licet ſit petitio mutata in quantitate corporis aucta, uel minuta: idem corpus largo ſenſu ſum pro dicatur, ut ſic obſtet exceptio. & dic de his ut in glo. & hoc dicit hæc l. cum ſeq. & princip. ſeq. Franciſcus Accurſij.

o Corpus ſit. quōq; in alio corpore obſtat: ut ſupra, de uſufruc. l. Titio.§.j. quæ eſt contra. ſolu.ut ibi. Item argu. contra. C. de liber. cauſa.le.fina. & hoc de corpore expone infra, lege, & an eadem.§.j.

p Quātitas. quo ad eſſentiā. nam ſi primo x. nunc v. petam, repellor. Item econtra ſi primo v. nunc decem, repellor quantum eſt in v. ut ∫.eo. l. ſi quæ cum. in prin.uer.nec intereſt.

q Ius. ut & ſupra eodem, lege, ſi mater.§.ſi quis inter, & lege, ſi quis eum totum. circa princip. & caue, quia hæc tria ad unum tendunt, ſcilicet, circa eādem rem ⁊.

Et an. CASVS. Principium huius l. uide in prox.l.caſu præce. Qui cum partem. Partem uſusfructus in fundo Titij habebam. petij totum uſumfruc. ſuccubui. partē autem meam amiſeram nō utendo: ſocius meus amiſit partem ſuam, & ſic mihi accreſcit. nolo petere nunc iſtam partem, quæ mihi accreuit. dicit̄ quod poſſum: quia hoc augmentum fit mihi, & ſic perſonę nō rei. Actiones. Dic caſum ut in gloſſ. quæ incipit, aſſignat differentiam. Si quis interdicto. Egi cōtra te ad poſ. fundi interdicto Vnde ui, & ſuccubui: poſtea eundem fundum uolo uendicare: dicitur quod poſſum nec obſtat excep. rei iudica. quia prius egeram ad poſſ. nunc ad proprietatem. Potes etiam ponere caſum in interdicto adipiſcendę poſſeſſionis, ut quorum bonorū. Item in interdicto retinendæ, ut interdicto uti poſſidetis. Fran. Accur.

r Et an eadem. ſi eſt eadem repellit, aliàs nō: ut hic. & ∫. lege, ſi mater.§.eandem. & l.de eadem. & not. de hoc ∫.l.ſi mater.§.denique ⁊.

Perſo-

a Perſonarum. id eſt. an eædem perſonæ: ut hic, & ſ. e. ſi quis cum totum. §. generaliter. quod large accipe ut comprehendas ſucceſſores actoris: & rei uniuerſales & etiam in rem. non quando redit ad uenditorem: ut ſ. l. ſi a te. §. fin. item comprehenduntur perſonę, quas nnt. ſ. l. rei iudicatę. & l. ſi mater. §. hoc iure. & §. ſi quis hominem. Item quod plus eſt, quandoque etiam extraneos omnino interpretor eaſdem perſonas: ut ſ. de re iudi. l. ſi ex pe. & ſupr. l. ſi mater. §. fi. ſed certè & ſi hęc tria concurrunt, quandoque non obſtat: ut ſi abſolutio fiat ab obſeruatione iudicij: ut ſupra, de iu. l. non idcirco. §. finali. uel propter ineptam actionem: ut ſ. ſi menſor fal. mo. l. j. §. ideo. uel ſi agat iure ſpeciali, ut minor, uel fiſcus, uel ſimiles: ut C. de ſen. aduer. fiſ. l. j. & C. ſi aduer. rem iu. per totum. & ſupr. de iudi. l. ſi prætor. & ſup. de iureiur. l. admonendi. & de re iu. l. imperatores.

† Idē corpus quatenus accipiendum, pulch. Pl. in Parmenide.

ditio perſonarum. [a] quę niſi omnia concurrunt, [b] alia res eſt. † Idem corpus in hac exceptione, nō utique omni priſtina qualitate, uel quantitate ſeruata, nulla adiectione, diminutioneve facta: ſed pinguius pro communi utilitate [c] accipitur. Qui cum partem uſuſfructus haberet, totum petijt: [d] ſi poſtea partem accreſcentē petat, nō ſummouebitur exceptione, quia uſuſfructus non portioni, ſed homini accreſcit. [e]

Actio perſonalis ſimpliciter propoſita reſtringitur ad cauſam, quam quis in iudicio eſt proſecutus: ſecus in reali hoc dicit. Bartolus.

Actiones [f] in perſonam ab actionibus in rē hoc differunt, quòd cum eadem res ab eodem mihi debeatur, [g] ſingulas obligationes [h] ſingulæ cauſæ [i] ſequūtur, nec ulla earum [k] alterius petitione [l] uitiatur. At cū in rē ago non expreſſa cā, ex qua [m] meam * eſſe dico: omnes [n] cauſæ una petitiōe apprehēdunt. [o] Neque enim amplius, q̄ ſemel res mea eſſe poteſt: ſępius autem deberi poteſt.

Succumbens poſſeſſorio, nō prohibetur agere petitorio. h. d. Paulus.

* Aliàs, rem meā.

b Concurrunt. uerè, uel interpretatiuè.

c Vtilitate. quæ eſt ut finis ſit litium: ut ſ. pro ſuo. l. fi. & dic pinguius. i. largius, quam uerba patiantur: ut ſ. de ſer. urb. præd. l. ſeruitutes. §. ſi ſublatū. & eſt exēplum in quantitate corporis aucta, uel minuta. j. e. l. ſi cum teſtamento. §. j. Item da alia exempla in quantitate aucta uel minuta, & qualitate etiā mutata: ut. ſ. l. ſi quis cū totum. per totā l. & j. eo. l. egi. & l. ſi * fundū meum. & facit j. de iudi. l. proponebatur. Sed argu. cōtra. ſ. de pig. ac. l. ſi cōuenerit. ij. §. ſi quis. & ſ. ad exh. l. Iulia. §. ſi quis rem. ner. ſed & ſi quis. & ſ. de uſuf. l. q uſumfructum areæ. in prin.

* l. ſi cum teſtō. §. ſi fundum.

d Petijt. & ſuccubuit.

e Accreſcit. ut & ſ. de uſufr. l. ſi Titio. in fin. & de uſufr. accre. l. interdū. & ar. j. de accep. l. & per iuſiuran. §. j. ſed nonne agendo modo habeo neceſſe dicere mihi legatum, quod amiſi: & ſic me collegatariū cui accreuit? Reſpond. primo dicam, quod accreuit, & ſecundo cauſam quare accreuit. & ſic non eſt proxima cauſa illa propter quam uideor repelli: ut ar. j. e. l. ſi is qui hæres. j. reſpon. uel dic quod primo ſuccubui in parte ſocij tunc non aucta, non in mea, imo obtinui in mea uel dic uerius diſtinguendum qua ex cauſa ſuccubui. ſcilicet an quia non fuerit mihi legatus, an quia nō utendo amiſeram: ut no. in d. l. ſi Titio. in fi. & hoc ſecundo modo accipitur.

f Actiones. aſſignat differentiam inter act. in rē ſimpliciter propoſitam. i. nō expreſſa cauſa: quia emi a tali uel quia ex tali ſucceſſione competit mihi dominium: & perſonalem: ut peto x. certi condictione. uel etiam fundum. & in hoc eſt differentia, quia in reali licet in proceſſu unam poſtea cām proſequor, non prodeſt quo repellar rei iud. exceptione quacunque cauſa agā, modo ex eo quod tunc competijt. nam cum ex una cauſa tantum poſſit eſſe mea, ea ea uideor deduxiſſe in iudiciū: ne alias uideat ex nulla. ſed in perſonali ſi unā proſequor agendo: poſtea alia non obſtat, quia illam ſolam uideor in ſimplici petitione comprehendiſſe quā poſtea proſequor, cum ex illa & ex hac qua nunc ago, poſſit mihi deberi. ſi ergo excipitur, replicn. & ſic nō obſtat cum effectu: ut C. de iud. l. licet. & facit inſt. de leg. §. ſi rem. & de actio. §. ſic itaque.

g Debeatur. ex pluribus cauſis, quod dic per exempla: ut ſupra, de action. empti. l. non eſt. & C. de peti. hæredit. l. hæreditas. & inſtit. de lega. §. fi. & infra, de act. & obligat. l. ſi is qui. & C. de inoffi. teſ. l. eum qui. & l. cōtra maiores. & ſ. de arbi. l. de rebus. Sed ar. contra. ſ. de nox. l. in delictis. §. fi. Ac.

h Obligationes. alias actiones. Acc.

i Cauſæ. cum primo contractus, & ex eo obligatio, & ex obligatione oriatur actio. quid uocat hic cauſam, quę ſequitur obligationem? Reſpondit. fortè actionem, quæ ſequitur ſuam cauſam, ut ultra eam non extendatur: ut puta Stichum ex ſtipula. debitum generali certi condictione. nam non trahitur ad teſtamentum ſi idem Stichus debeatur ex teſtamēto: ut j. de ac. & obl. l. ſi is. uel dic quod obligationes uocat contractus uel quaſi, delicta uel quaſi, ex quibus oriuntur obligationes: & cauſas uocat obligationes quę ſunt cauſa agēdi: uel tertio cauſas uocat expreſſionem. obligationem uocat quod exprimitur: quaſi dicat, cauſæ expreſſio reſtringitur ad cauſam quę exprimitur: ut plures non cōprehendat.

k Earum. ſ. obligationum uel cauſarum.

l Petitione. in proceſſione iudicij declarata.

m Ex qua. ſtatim ab initio: ſed poſtea ex primo. ad quod facit, ſ. e. l. ſi mater. §. denique. cum enim res nō poſſit eſſe mea niſi ex una cauſa: quid miri ſi una petitione excludar ab ea qualiſcunq; ſit, ſcilicet petitior ut argu. ſ. de acqui. poſſ. l. iij. §. ex pluribus. Item quęratur, an idem dici poſſit in actione hypot. nā eadem res mihi & alij poteſt eſſe obligata. item mihi ipſi ex multis cauſis poteſt eſſe obligata. Accur.

n Omnes quibus allego meam: non quibus eſt mea. ne obſit, ſ. de acqui. poſſ. l. iij. §. ex pluribus, & ſm hoc facit. ſ. l. ſi mater. §. eadem. in fi. Sed contra. ſ. de euic. l. minor. §. j. ſed dic ut ibi.

o Apprehendantur. Ratio iſta potius uidetur in contrarium. nam quia plurib. ex cauſis poteſt res deberi, plures debent intelligi uenire in iudicium. Item quia ex una cauſa non poteſt eſſe mea, una tantum uenire debet: ſed tecus eſt: nā actione in perſonam ſimpliciter propoſita, ſi cauſam unam fuero proſecutus, & ſuccubuero, agam ex alia. quare? quia illam ſolū intelligor deduxiſſe in iudicium. & hoc io dico, quia ex illa mihi deberi potuit. Itē pōt eſſe qđ debetur ex hac quā propono. At ibi actionē in rē indiſtinctè propono, & unam cām proſequor, & ſuccumbo: poſtea non admittor. quare? quia aut ex hac noua cauſa ſum dominus, aut non. ſi ſum dñs. ergo hanc cauſam non uideor primo deduxiſſe in iudiciū. nā cū petiero ſimpliciter, ut meum

Si quis interdicto [a] egerit de poſſeſsione, poſt ea in rem agens nõ repellitur per exceptionẽ: quia in interdicto poſſeſsio, [b] in actiõe ꝓprietas uertit.

Ad poſitionem unius contrariorum, ſequitur deſtructio alterius: ſed ad deſtructionẽ unius, non ſequitur alterius conſtructio. h. d. Paul.

Caius lib. xxx. ad edictum prouin. XV.

SI inter me & te ↄtrouerſia de hæreditate ſit, & quaſdã res ex eadẽ tu poſsideas, quaſdã ego: nihil uetat & me à te, & inuicẽ te à me hęreditatẽ petere. Quòd ſi poſt rẽ iudicatã [c] à me petere cœperis, intereſt, utrũ meam eſſe hęreditatẽ ꝓnunciatũ ſit, an ↄtrà. [d] Nã ſi meam eſſe, [e] nocebit tibi [f] rei iudicatæ exceptio: q̃a eo ipſo, ꝙ † meã eſſe pronũtiatũ eſt, ex diuerſo pronũtiatũ vr̃, tuã non eſſe. [g] ſi uerò meã non eſſe: nihil de iure tuo iudicatũ intelligit: q̃a poterit nec mea hæreditas eſſe, nec tua.

Ei qui egit & obtinuit, ſi iterum uult agere actione prima, non obſtat exceptio rei iudicatæ. Paulus.

Iulia. lib. Ij. Dige. XVI.

EVidenter [h] enĩ iniquiſsimũ eſt, proficere rei iudicatæ exceptionẽ ei, ↄ quem iudicatũ eſt.

Abſolutus ex eo, quòd non poſsidebat, nec dolo deſijt poſsidere: ſi de nouo poſsidere incipiat, poteſt iterũ conueniri. Pau.

Caius lib. xxx. ad edictum prouin. XVII.

SI rem meã à te petiero, tu aũt ideo fueris abſolutus, qđ ꝓbaueris, [i] ſine dolo malo te deſiiſſe poſsidere; deĩde poſtea cœperis poſsidere, & ego à te petã, non nocebit mihi exceptio rei iudicatæ.

Vlp. libro lxxx. † ad edictum. XVIII.

SI quis ad exhibendũ egerit, deinde abſolutus fuerit aduerſarius, q̃a non poſsidebat: & dñs iterum agat, nacto eo poſſeſſionem, rei iudicatæ [k] exceptio locum non habebit: quia alia res eſt.

Quando eſt aliquod ius, quod poteſt in iudiciũ deduci per modum agendi, & per modũ excipiendi: ſi primò fuit deductum per modũ excipiẽdi, & ſuper illo ſuccubuit reus, non poteſt iterum deduci ab eodem per modum agendi, ſi tendat ad eundem finem cũ exceptione. Pau.

Marcel. lib. xix. di. XIX.

meum: i absurdum eſt dicere ꝙ ueniret ex eã, ex qua non ſum dominus, licet eam non ſim proſecutus. nec ergo hic põt dici: vt ſup. ſ. quòd mea erat ex illa, & iſta cauſa: quia ex una tantum ſum dñs: ſi uerò ex hac non a me non eſſe dominum dicerem, me ipſum excluderem, ſecundum Ioan. & Azo.

[a] Si quis interdicto. adipiſcendæ, uel recu. uel reti. poſſeſſionis: & dic egerit, & ſuccubuerit. & facit ſupra, uti poſſ. l. ſi dno. §. fin. & ſup. de acqui. poſſ. l. naturaliter. §. nihil. & ſup. de ui & ui ar. l. cum fundum. §. fin.

[b] Poſſeſſio. ſcilicet uertitur.

SI inter me. CASVS. Poſſidebam quaſdam res cuiuſdam hæreditatis. hanc hæredi. dicebam meam, & petebam à te res, quas poſſidebas. tu uerò dicebas tuam hæredi. & petebas à me res, quas poſſidebã. dicitur quod bene poſſunt hæc duo iudicia moueri. Secundo dicit ſi pronunciatur meam eſſe hæredi. amodo ſi tu agas contra me ad res, quas poſſideo peti. hæ. obſtat tibi excep. rei iud. nam ex quo pronuntiatũ eſt meam eſſe hęredi. per cõſequẽs pronuntiatum vr̃ tuam nõ eſſe. ſed ſi pronũtiatũ eſt meã hære. non eſſe, pp hoc nõ uidetur pronuntiatũ tuam eſſe, quia põt eſſe quod non eſt mea, nec tua hæreditas. Fran.

† quo.

[c] Rem iudicatam. pro me.

[d] An contra. ſcilicet meam non eſſe, ut poſtea ſubijcit.

[e] Eſſe. ſcilicet iudicatum ſit.

[f] Nocebit tibi. imò ius & agendi ex tali ſententia eſt quæſitum etiam nomine illarum rerum, quas ille nõ poſſidebat: ſi tamen pronunciatum fuit ut in litera dicitur, quæ hæreditas ad me pertinet, ut ſup. de iureiuran. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. fin.

[g] Non eſſe. facit ſup. de procur. l. Pompon. §. ſed & is. & ſup. de iureiuran. l. ſi duo. §. Marcellus. & ſup. de liber. cauſa. l. diui. & inf. eod. l. pen. §. Latinus. in fi. §.

[h] EVidenter. Petij fundum rei uendi. & obtinui. Item peto eundem rei uend. ea elpis, quia iudicatum ſit: replico, quia pro me: ut ſupra, eod. l. ſi à te. §. j. & arg. ſup. de rei uend. l. & ex diuerſo. §. ubi. Sed contra C. de uſur. rei iudi. l. fin. ubi nouat actio per ſententiam. ſed dic nouatur ad bonum actoris uincẽtia: quia datur exceptio, ut ibi dixi. Item contra. C. ſi plures vna ſententia. l. j. & ij. & ſupra, man. l. ſi mandato. §. Paulus. & infra, de appel. l. ſi quis ſeparatim. § quoties. & ſup. de re iud. l. Paulus reſpondit, eos, quibus dicitur uiriliter teneri condemnatos, etiam ſi prius inſolidum tenebantur. Sol. tacita eſt ibi abſolutio ſolidi eo ipſo, quod ſit condemnatio ſimpliciter. Item contra ſupra, de iureiurand. in l. ij. Sol. ut ibi. Item contra. C. depoſi. l. iiij. Solut. ut ibi. Item contra. ſupra, eodem. l. ſi quis eam totum. §. plane. Sol. ut ibi.

SI rem meam. CASVS. Ego Fran. egi contra te rei uendic. ad fundum: & fuiſti abſolutus, quia probaſti te deſijſſe poſſidere abſque dolo. poſtea cœpiſti poſſidere illum fundũ eundem. nunc uolo iterum eum à te uendicare. dicitur ꝙ poſſum non obſtante exceptio. rei iudi. Franc.

† Aliàs.

[i] Probaueris. hic not. duo mirabilia. Primum, quòd quia præſumitur poſſidere, quòd aliquando poſſedit. quod eſt contra Ioan. ſed dic hoc probari eo ipſo ꝙ contrariũ non probatur, ut not. C. ad exhib. l. non ignorabit. & C. de prob. l. ſiue poſſ. Secundum, quod quia præſumitur in dolo niſi contra probet. Ad quod eſt ſic ſup. loc. l. ſi quis fundum. §. imperator. & C. de pericu. tut. l. pen. & ſi eſt contra. ſup. de proba. l. quoties. §. qui dolo. ſed & hoc dic probari eo ipſo, quòd contrariũ non probatur. ar. C. qui mi. non poſ. l. ſuper ſeruis. lib. xij. & C. de teſt. l. omnium. uel dic in utroque probare admiſſum, non iuſſum: & potes hic addere quod not. ſup. de iureiur. l. qui iuraſſe. §. ſi pater. & facit ĩ. l. proxima. & ſupra, de noxa. l. quoties. §. ſi iuſiurandum. & ſupra, de pecu. l. quæſitum. §. is qui.

SI quis ad exhibendum. CASVS. Egi cõtra te act. ad exhibendũ, ut exhibeas librũ quendã: fuiſti abſolutus q̃a apparuit te nõ poſsidere. nũc incœpiſti eũ dẽ poſsidere. ſi iterũ ago cõtra te ac. ad exhibẽdũ, non obſtat mihi exceptio: q̃a pro p̃ſenti poſ. nunc ago. Fr.

[k] Rei iudicatæ. Quid ſi iudex eũ ſimpliciter abſoluit,

nit oon adiecta cauſa quare? Reſpon. Io. ꝙ ſi non poſſidebat, uel dolo deſijt poſſidere, præſumitur eum abſolutum: ideo aliàs contra. Item quid ſi duas cauſas adiecit: puta quia reus non poſſidebat: & quia hic non ꝓbat de iure ſuo. ſecundum Hug. obſtat alij ex proxima cauſa. arg. l. oſtium. de nupt. §. affinitatis. & adde quod not. ſ. eo. l. ſi à re. in prin. & facit ſup. ad exhi. l. tigni. §. pen. & §. fin. & infra. rem ratam hab. l. procurator. & C. ad exhi. l. neque. & ſup. l. proxi.

Dvobus diuerſis tẽporibus eandẽ rem pignori dedit:, [a] egit poſterior. [b] cum priore pignoratitia, [c] & obtinuit. mox ille [d] agere ſimili actione inſtituit. quæſitũ eſt, an exceptio rei iudicatæ obſtaret? [e] Rñ. Si oppoſuerit exceptionem rei ſibi antè pignoratæ, [f] & nihil aliud nouum, & ualidum adiecerit: ſine dubio obſtabit. eandem enim quæſtionem [g] reuocat in iudicium.

Petitio generalis quo ad res reſtringitur ad illas, de quibus facta eſt proſecutio tam in actione perſonali, quàm in reali. hoc dicit Pau.

Dvobus. CASVS. Obligaui rem meam Titio, puta librum: eandem rem poſtea Sẽpronio obligaui. Sempronius egit hypothecaria contra Titium poſſidentem pignus: & obtinuit Sempronius: & ex uigore ſententiæ datũ eſt pignus Sempronio: nunc Titius uult illud idẽ pignus per hypothecariam petere à Sempronio cum ſit ſibi obligatum. & prius. quæritur an poſſit? & diſtinguitur: nam aut de proprietate pignoris fuit tractatum in cauſa prima: & tunc obſtat exceptio rei iud. Titio nunc uolenti agere. & h. d. hæc lex. Quid autem ſi non fuit in prima cauſa de proprietate pignoris dictum? hic caſus non eſt in l. iſta. dicas tamen tu, quòd tunc bene poterit Titius agere: ut hic habes in gl. Fran.

[a] Dedit. aliquis.
[b] Poſterior. ſ. creditor.
[c] Pignoratitia. id eſt. hypothecaria.
[d] Ille. ſ. qui ſuccubuit.
[e] Obſtaret. [f] Reſpon. ſic ſi oppoſuerat. ſ. in iudicio priori, & ſic de ſuo iure qua ſibi fuit. ſed ſi ductus facti ignorantia, uel iuris, non oppoſuerat, exceptio nõ obſtabit: ut inf. eo. l. ſi. §. Latinus. ibi, cum aũt &c.
[f] Pignoratæ. quod potuit: ut ſup. qui po. in pig. ha. l. creditor. in prin.
[g] Quæſtionem. ergo datur intelligi, quòd ſi ſimpliciter ſe defenderat non oppoſita illa exceptione, ꝙ iterato poſſit audiri. ſed cur qui iam ſimpliciter egit, amplius non audit: ut ſ. eod. l. ſi mater. §. denique? Rñd. ibi agendo ſimpliciter dominium qualecunque, & undecunque in iudicium deduxit. hic autem de pignore diſputauit tm̃. non de prælationis iure. pone ergo te mecum egiſſe dicendo ꝙ mihi centũ mutuaueras, ego negaui te mutuaſſe: nec aliam defenſionem elegi: probatis, uictus ſum. quæritur ſi petis adhuc, an exceptionem pacti obijcere poſſum? argu. hic ꝙ ſic. Sed op. C. ſen. reſcin. non poſ. l. ij. Reſpon. poteſt: quia exceptio. aliam poſtea non obijciam actioni, quæ ex ſententia oritur: licet obijci poſſit primæ. ſed hic non contradicit ſententiæ latæ de pignore, ſi quæratur de meo iure pignoris & eius prælatione, cum res poteſt eſſe obligata. Sed exceptionem pacti facti contra principalem & primam obligationem non obijciam ego ſententię, ſed primæ petitioni. ex qua iterum poteſt agi, quia cõtra eam nullum pactum feci.

[g] Scribẽ. hic, maximè Dy. dicũt: iſtam gl. ad hoc fore ſing. quod excẽpt. pemp. poteſt opponi poſt ſententiã, ubi agitur de quęſtione anti-qua. & idẽ eſt ſi non redarguit ſententiã, ſed ſupplet: ut in l. ſi ſoror. cũ ibi not. C. de collatio.

Si ex teſtamento. CASVS. Quidam teſtator legauit mihi omne ſuum argentum. ego credens mihi eſſe legatas tantum menſas ſuas argenteas, eas petij act. ex teſtamento: & earum æſtima. habui. nunc ſciẽs quod omne argentum erat mihi legatum, reſiduũ argenti petere uolo. dicitur quòd poſſum, non obſtãte rei iud. exce. cum aliud nũc petam, quam prius petierim. Franc.

Pomponius libro xvj. ad Sab. XX.

SI ex teſtõ actum ſit [h] cum hærede ab eo, ꝗ cum totum argentum ei legatum erat, menſas dũtaxat ſibi legatas putaret, earumque duntaxat æſtimationem in iudicio feciſſet: poſtea eundem petiturum de argento quoque legato, Trebatius ait: nec obſtaturam ei exceptionem, quod [i] † nõ ſit petitũ, quod nec actor petere putaſſet, [k] nec iudex in iudicio ſenſiſſet. † Quod.

Idem libro xxxj. ad Sabinum. XXI.

SI cum teſtamento

[h] Si ex teſtamento actum ſit. perſonali actio. ex teſtamento: quæ ſi generaliter proponatur, & poſtea certa cauſa in iudicio examinatur: in alijs non obſtabit except. alioqui contra eum pro omni argento competeret rei iud. except. ſi rei uendi. eſſet actum: ut ſup. eo. l. ſi mater. §. denique. & §. eandẽ. & l. & an eandem. §. actiones. uel dic, egit rei uendicatio. & ideo obſtat except. rei iudi. in omni. ſ. cauſa, ex qua peti potuit id, quod eſt petitum: hoc autem non uidetur petitũ: & ideo in eo non obſtat exce. rei iud. Eſt ergo aliud generalitas cauſæ: ut in actio. in rem, ut in contrarijs, & aliud generalitas rei, ſi unam proſequor: ut hic dicitur. & facit ad l. poſt deci. C. de for. & ſ. l. proxi. & C. de iud. l. iij. & C. de tranſa. l. ſi de certa. & inſtit. de act. §. ſi minus. & ſ. de arb. leg. de rebus. & ſ. cõi diui. l. ut fundus. & ſ. ad Vell. l. tutor. §. propoſita. & §. quid ergo. Ac.
[i] Quod. id eſt, quia.
[k] Putaſſet. Videtur ergo quòd obſtaret aliàs exceptio. id eſt, ſi omne argẽtum in iudicium deductũ ſit, licet æſtimatio non niſi de menſa facta fuiſſet. ergo ſi peto a te xx. tu es condemnatus in x. in alijs x. uidetur ꝙ tacite ſis abſolutus, & ſic ubi competit exceptio rei iu. quod non puto uerum. & quod hic dicitur, ſic accipe, ſcilicet quod nec prima facie obſtet exceptio, unde non opus eſt replicationis auxilio quod aliàs eſſet neceſſarium: ſcilicet ſi omne eſſet in iudicium deductũ: ut C. de iudi. l. ij. Acc.

SI cum teſtamento. CASVS. Credens mihi eſſe legatũ argẽtũ, illud petij, & ſuccubui. poſtea apertis codicillis teſtatoris apparet mihi ueſtem legatã. uolo ea petere. dicit ꝙ poſſum, cum aliud prius petierim. Secundo di. petij gregem ouium, & ſuccubui, nũc aucto uel minuto grege iterũ eum peto. dicit quòd obſtat exceptio. Tertio dicit petij x. animalia, puta decẽ oues & ſuccubui: nunc peto unã ouẽ ex illis: dr̃ quod obſtat exceptio, & hoc ſecundũ Io. Vel ſm̃ H. dicas, petij gregem ouiũ, & ſuccubui: nunc uolo petere unam ouem de illis. obſtat exceptio. Quarto dic. petij à te Stichum & Pamphilũ rei uen. & ſuccubui: nunc peto Stichum tantum ex eadem cauſa: dicitur quod obſtat excep. Si fundum. Petij a te fundum rei uen. & ſuccubui: poſtea uolo petere à te uſumfructum cautalem eiuſdem fundi. dicitur quòd obſtat mihi exceptio: quia ex eadem cauſa uideor petere uſumfruct. ſcilicet rõne dominij fundi. ſed ſecus in uſufruc. formali: quia illum non peto ratione dominij quod habebã in fundo: ſed quia mihi conſtitutum per pactum uel ſimilem modum

dum imò ſi haberem dominium fundi, uſumfructum formalem non poſſem habere, cum res mea mihi non poſſit ſeruire iure ſeruitutis. Secundo dic, petij à te uſumfructum formalem cuiuſdam fundi, quia mihi cõſtitutum. & ſic act. confeſſoria egi, & ſuccubui, quia nõ ꝓbaui de iure meo: poſtea emi iſtũ fundum à uero dño, & peto à te uſumfructum cauſalem eiuſdem fundi, cũ fundus ſit meus, & per conſequens uſusfructus, & ſic negatoria ago. dic quod bene poſſum agere. nec obſtat mihi exceptio rei iudic. cum ex alia cauſa petam nunc uſumfructũ, quam prius.

Si pro ſeruo] In contractu quodam fideiuſſiſti pro ſeruo meo. ex illo contractu ſerui conuentus ſum act. de peculio: & fui abſolutus. ſi agatur ex fideiuſſione tua contra te, habes excep. rei iud. ex perſona mea. Pan. Accur.

a Argentum] loquitur in perſonali. uel dic in generalitate rerum, ut ſup. l. proxi. dixi.

b Iudicium] differt hoc à ſuperiori, quia ſupra actor uicit, qui æſtimationem acceperat, hic ſuccubuit.

c Intelligant] ut ſupra l. proxima.

d Si petiero gregẽ] & ſuccubuero.

e Ex grege] Sed nonne grex poteſt eſſe alienus, & quædam capita mea? Reſpon. utique, ut ſup. de rei uen. l. j. in ſi. & l. ij. & iij. nam qua ratione grex meus eſſet, & ex eo aliena capita quędam reperiri poſſunt: eadem & grex alienus, & quædã capita poſſunt mea eſſe. Quomodo ergo hic obſtat exceptio? Reſpon. Ioan. hic non petit gregem ſub nomine gregis, ſed dixit, uindico iſta decem animalia. nam quia ſingulariter omnia uindicauit, & ſuccubuit, obſtat exceptio, ſcilicet nunc ſi uolo petere unum caput gregis, ſicut & in proxi. §. ſtatim ſequitur. & ſecundum hoc etiam non obſtat ſ. eo. l. ſi quis cum totum. §. ſi ancillam. uerſi. ſed in armentis. nam domus partes non poſſunt per ſe cenſeri, ſed grex ſic, ut ſupra de uſuca. l. eum qui. & l. rerum miſtura. §. fina. Sed Hug. dixit ſatis eſſe ſi totum gregem petij, licet non dicendo has decem oues, arg. ſup. eod. l. & an eadem. § idem corpus. Accur.

f Petam] nunc ſecundo.

g Tunc] ſcilicet cum primo petij, & ſuccubui.

h Affuerit] ſcilicet hoc caput, quod nunc peto.

Pan. Fl. ſi adfuit in eo &c.

argentũ [a] mihi legatũ eſſet, egerim cũ hærede, & poſtea codicillis prolatis ueſtẽ quoq; mihi legatam eſſe appareat, nõ eſt deducta in ſuperius iudicium [b] neſtis cã: quia neque litigatores, neque iudex de alio, quàm de argento actum intelligãt. [c]

Qui petijt gregem & ſuccubuit, non auditur uolens iterum eundem petere, licet ſit auctus, uel diminutus, quia hoc non diuerſificat ſubſtantiam, nec etiã auditur, ſi uult aliqua capita ipſius gregis petere. Pau.

Si petiero gregẽ, [d] & uel aucto, uel diminuto numero gregis, iterũ eũdem gregem petã, obſtabit mihi exceptio. Sed & ſi ſpeciale corpus ex grege [e] petam, [f] ſi tunc [g] fuerit [h] in eo grege, puto obſtaturã exceptionem. Si Stichum, & Pamphilũ tuos eſſe petieris, & abſoluto aduerſario Stichum tuum eſſe petas ab eodem, exceptionem tibi obſtare conſtat. [i]

Qui petijt fundum, & ſuccubuit, non admittitur ad petendum uſumfructũ cauſalẽ eius, quia uidetur petere idem ex eadem cauſa: ſed qui petijt uſumfructum formalẽ, & ſuccubuit non prohibetur petere uſumfructum cauſalem, uel proprietatẽ, quia non dicitur petere idẽ, nec ex eadem cauſa. Paulus.

Si fundũ meũ eſſe petiero, [k] deinde poſtea uſumfructũ eiuſdẽ fundi petã: [l] quia ex illa cã, ex qua fundus meus erat, meus eſt, exceptio mihi obſtabit: quia qui fundum habet, uſumfructũ [m] ſuũ [n] uindicare ñ põt. Sed ſi uſumfructum, cùm meus eſſet, [p] uindicaui, deinde proprietatẽ nactus, iterum de uſufructu experiar: [q] põt dici alia res eſſe: qm̃ poſt quam nactus ſum ꝓprietatẽ fundi, deſinit meꝰ eẽ prior uſusfructus, [r] & iure ꝓprietatis quaſi ex noua cã rurſꝰ meꝰ eẽ cępit. [a]

Exceptio rei iudicatæ competens damnato ſuper actione de peculio, competit ei, qui fideiuſſit pro ſeruo. Pau.

Si pro ſeruo meo fideiuſſeris, & mecum de peculio actũ ſit: [b] ſi poſtea tecũ eo nomine agatur,

k Conſtat. ut ſupra. l. ſi quis cum totum. §. idẽ erit. & ſupra. § proximo.

l Petiero. & fuerit poſſeſſor damnatus, ſecundum quoſdam. Sed contra ſup. eod. l. euidenter. dic ergo ꝙ fuit abſolutus, ut ſupra. l. ſi quis cum totum. in ſine primi reſpon.

m Vſumfructum] cauſalem.

n Petam] per negatoriam actionem. nam non poſſidenti datur. ut ſup. ſi uſuſfruc pet. l. uti ſrui. §. fina. Sed quid ſi primo petij uſumfructum cauſalem, & nunc fundum? Reſpon. non obſtaret exceptio, quia alia res eſt.

o Vſumfructum] ſcilicet cauſalem. & eſt bona ratio. nam qua ratione obſtat in fundo, eadem in uſufructu cauſali. ſed ſecus in formali. ille enim nõ poteſt peti ex eadem cauſa &c. quia & ſic non obſtat excep. rei iudicatæ, quia agit ex alia cauſa qui petit formalem. Alij ſic, aliud in formali, ut tunc ei non obſtet exceptio rei iudicatæ, imo ipſo iure agere non poteſt quia qui &c. & ſecundum hoc dices condemnatum in fundum priorem.

p Suum] ſcilicet formalem, quia ſua res nemini ſeruit, ut ſupra, ſi uſusfructus pe. uel ad alium pertinere negetur. l. uti frui. in princip. ibi, nec.

Eſſet] iure ſeruitutis. & ſic formalem, nec obtinui ideo, quia in probatione defeci. & ſic fuit ſimpliciter abſolutus aduerſarius. Quid ergo, ſi ille, cum de ſuo iure probaſſet, eum eſſe fructuarium eſſet pronunciatum: tamen deinde proprietatem nactus uſumfruc. per negatoriam peto quid erit? Reſpon. idem eſt, cum modo agam pro cauſali. argumẽto huius §. Item quid ſi egi primo pro cauſali, nunc dominus interim factus, ago pro eodem? Reſpon. Idem per hunc §. nam & ſic poteſt poni caſus.

q Experiar] ſcilicet negatoria actio. nam ea petitur uſusfruc. cauſalis, ut ſup. ſi uſusfruc. pet. l. uti. ſed formalis per confeſſoriam, ut ſup. ſi ſer. uend. l. ij.

r Vſusfructus] i. formalis.

a Cœpit] ſed cur aliud in ſeruo qui rediit poſtliminio, ut ſup. l. ſi mater. § eandem? Reſpon. hoc facit poſtliminij fictio, uel dic, ibi cœpit eum habere ex cã priore, hic uero minimè. Ac.

b Actum ſit] & fui abſolutus.

excipiendum eſt de re iudicata. a

Sine mutetur perſona, ſiue cã petendi, cenſetur alia quæſtio eſſe, & diuerſa: & non obſtat exceptio rei iudicatæ, etiã ſi ſit eadem cauſa defenſionis. Paul.

Paulus lib. xxxj. ad edictum. XXII.

† SI cũ uno hærede depoſiti actum ſit, tñ & cum cæteris hæredib. rectè agẽt, b nec exceptio rei iudicatæ eis proderit. Nã & ſi eadẽ quæſtio in oĩb. iudicijs uertitũ, tñ perſonarum mutatio, cũ quibus ſingulis ſuo noĩe agitur, aliam, atque aliam facit rem. & ſi actum ſit cũ hęrede de dolo defuncti, deinde de dolo ageretur hæredis, exceptio rei iudicatę non nocebit, quia de alia re c agitur.

Abſolutoria lata ſuper uſuris nõ parit exceptionẽ rei iudicatæ ſuper ſorte. hoc primò. nec etiam ſuper uſuris ſi lata ſit ex eo, quod inepte fuerint petitæ, ſi poſtea apte petantur. hoc ſecundò. Paulus.

Vlpianus libro ij. Diſputationum XXIII.

SI in iudicio actum ſit, uſuræq; ſolæ petitæ ſint, d non eſt uerẽdum ne noceat rei iudicatæ exceptio circa ſortis petitionem. quæ enim non competit, nec oppoſita nocet. Eadem erunt, & ſi quis ex bonæ fidei iudicio uelit uſuras tm̃ perſequi. e nã nihilominus uſuræ futuri tpis cedunt. Quandiu enim manet contractus bonæ fidei, current uſuræ.

Poſſeſſor abſolutus ex eo quòd dominiũ rei ad ipſum ptineat, ſi à poſſeſſione cadat, & ad emptorem perueniat, poteſt uirtute dictæ ſententiæ ab eo recuperare. nec ille auditur uolens de dominio probare, quia ueniret contra ſententiam. h. d. Pau.

Julianus lib. ix. Digeſtorum XXIIII.

SI quis rem à non domino emerit, mox petente domino abſolutus ſit, f deinde poſſeſſionem amiſerit, & à domino g petierit, aduerſus exceptionem, h ſi non eius ſit res, i replicatione hac adiuuabitur, ac ſi res k iudicata non ſit.

Ex cã de nouo ſuperueniente, qui primò ſuccubuit, admittitur ad agendũ. item abſolutoria lata in actione quãto minoris, facit præiudicium in actione redhibitoria, quatenus ad idem tendunt, & econuerſo. Item ſententia lata contra falſum procuratorem, non nocet domino, ſi factum illius non ratificauit, & ſi poſtea ipſum eundem procuratorem conſtituit ad eandem litem, & in illa ſententia non obſtante ille idem procurator admittetur. h. d. Pau.

Idem libro ij. Digeſtorum. XXV.

a Indicata. Facit ſ. de ſolu. l. cum quis. §. de peculio. Sed contra in eodem tit. l. egiſti. Sol. hic fuit abſolutus, quia uoluit ſeruus. nam tali caſu etiam condemnato da tur exceptio: vt ſup. l. ſi quis cum totum. §. plane. uel hic fuit ideo abſolutus, quaſi non fuerit contractum cum ſeruo. ibi vero, quia nil erat in peculio. & facit ſupra, de iniur. l. qui iuraſſe. §. penultimo.

SI cum uno. CASVS. Egi cum hærede Titij actio. depoſiti ad cẽtum, quæ depoſueram penes eum, & ſuccubui. nunc uolo agere contra alium hæredem Titij. dicitur quòd poſſum. Item ſi cum hærede Titij egi ex dolo Titij defuncti, quem dolum Titij hæres commiſit circa depoſitum, nunc uolo agere contra eundem ex dolo ſuo proprio, bene poſſum: quia de alia nunc ago. nec obſtat mihi excep. rei iud. ſi ſuccubui in prima, quia de alia re agitur. Franciſcus Accurſij.

b Agetur. niſi una fuit cauſa defenſionis: vt inſt. de appel. l. ſi qui ſeparatum. §. fina. quæ eſt contra. & l. à ſententia. quæ eſt argum. contra. & facit ſup. depoſi. l. j. §. ſi apud duos.

c De alia re. facit ſup. de tranſactio. l. non eſt ferendus. §. fina.

SI iudicio. CASVS. Ex aliquo contractu debes mihi centum, & promiſeras certas vſuras pro illis centum dare. petij uſuras, & ſuccubui. bene poſſum poſtea petere ſortem, ſcilicet centum. Secundo dicit, depoſita fuit pecunia penes te ſub uſuris, & ſic teneris ad uſuras iudicis officio. quia inhæret actio depoſiti: ſi iudicis officio petij uſuras, & ſuccubui, quia non propoſueram actio. cui inhæret officium: ſi poſtea ago depoſiti ad pecuniam depoſitam, & iudicis officio petam te condemnari in uſuris totius temporis ex quo incœpiſti uti hacuſque, bene poſſum. Fran. Acc.

d Petitæ ſunt. ſcilicet ex ſtipulatu, ſiue bonæ fidei, ſiue ſtricti iuris contractum ponas. non enim in bonæ fidei iudicijs alia eſt petitio ſortis, & alia uſurarum, vt C. depoſi. l. iiij.

e Perſequi. officio iudicis, quod non potuit, cum non eſſet actio propoſita ad eas petendas, nec principalis fuerat propoſita de ſorte: & ideo non erat cui iud. offic. accederet. & facit ſup. de iure doti. l. cum poſt. §. vſuras. & de vſuris, l. lite conteſtata. & infra, de verborum oblig. l. cum ſtipulati ſumus. & C. de iud. l. prima. Acc.

SI quis rem. CASVS. Ego Franciſcus emi fundum à non domino. cum à me uendicaretur, obtinui. ſi eundem fundum poſtea deſij poſsidere, & uerus dominus eum poſſidere cœpit, & ego eum fundum à domino poſſidente eũ petam, & ipſe excipiat, quod ſit dominus fundi, ego replicabo, quia ſecundum me fuit iudicatum, cum eum poſſidebã. Fran. Acc.

f Abſolutus ſit. ſcilicet ita quòd & ſuam fuiſſe pronunciatum ſit, alias non. ideo ius petendi haberet. arg. ſup. de iureiuran. l. ſed & ſi. uel etiam tantum abſolutus fuit, ſed Publicianam propter emptorem intendit ſi à poſſeſſione cadat: & ita erit hic unus caſus ſpecialis in quo exceptio dominij non obſtat agenti Publiciana. vel fortè aliud eſt in ſententia, vt hic, aliud in iureiurando, quia ſententia hoc caſu maioris authoritatis ſit quam iuſiurandum. & facit ſup. de Public. l. j. & fin. & ſup. de noxalibus, l. generaliter. & de rei uendi. l. ſi à Titio. & l. ſi culpa. & infra, de excep. doli. l. apud Celſum. §. ſi à Titio.

g A domino. ſ. poſſidente.

h Aduerſus exceptionem. ſ. hanc, ſi non &c.

i Si res. dicebat enim poſſeſſor, ſi non eſſet res mea rectè ageres: ſed quia res eſt mea, non rectè agis.

k Si res. id eſt, rectè exciperes, ſi res quam peto non eſſet mihi adiudicata: ſed quia eſt mihi adiudicata per ſententiam, non rectè excipis.

¶ Ad materiam & declarationem præſentis l. vide Bal. in l. j. uer. modo quæro. C. ſi unus ex pluribus.

Exceptiõ dominij non ſemper obſtat Publicianã agenti.

Si is.

S I is qui. A Petij a te hæreditatem Titij quã poſſidebas: & ſuccubui: quia non eram heres, cum forte Titius adhuc uiueret. poſtea ſum factus heres Titij: & nunc hæredi. prædictam a te peto. dicitur quòd poſſum. [Eſt in poteſtate.] Emi a te ſeruum uitioſum, dicitur quod poſſum agere, vel redhibitoria intra ſex menſes, vel act. quãto minoris fuit ſeruus cum venditus fuit: & in hac ſecunda ueni: quandoque redhibitio totius rei: vt ſi tale erat uitium, quod ſi ſciuiſſet eum, actor non emiſſet. & ſi una egam, & ſuccumbam, deinde alia uelim agere, obſtat mihi exceptio rei iudic.

[Si te negotijs.] Geſtor negotiorum meorum ſine mandato petijt fundum meum a quodã poſſidente rei uendic. & ſuccubuit: & non habui ratum quod fecit. deinde mandaui ſibi, ut ageret rei uendica. ad illum fundum, dicitur qđ poteſt agere non obſtante exceptione rei iudicatæ. Idem eſt ſi geſtor negotiorum meorum ſine mandato egiſſet mea negotia meo nomine ad fundum mihi dandum cer i condict. ex ſtipula. uel ſimili perſonali, & ſuccubuit. dein de ei mandaui ut ageret pro me ad illum fundum. nam bene poteſt agere. Fran. Accur.

S I is, qui hęres nõ erat, hæreditatẽ petierit, [a] & poſtea hæres factus eãdem hæreditatem petat, exceptione rei iudicatę nõ ſummouebitur. [b] Eſt in poteſtate emptoris, intra ſex menſes redhibitoria agere mallet, an ea, quæ dat, Quanto minoris, homo, cũ ueniret, [c] fuerit. nã poſterior actio, [d] etiã redhibitionẽ ꝯtinet, [e] ſi tale uitiũ in homine eſt, ut eũ ob id actor empturus non fuerit.

Quare uerè dicetur, eũ, qui alterutra earum egerit: ſi altera poſtea agat, exceptione rei iudicatę [f] ſummoueri. Si te negotijs meis obtuleris, & fundũ noĩe meo petieris. [g] deinde ego hãc petitionẽ tuã ratã nõ habuero, ſed tibi mãdauero, vt ex integro eundẽ fundũ peteres: exceptio rei iudicatę nõ obſtabit. alia. n. [h] res eſt facta interueniente mãdato. Idẽ eſt & ſi nõ i rẽ, ſed in perſonã actum fuerit.

Vbi deficit fundamentum, ſuper ædificari non poteſt. Paul.

a Petierit. & ſuccubuerit.

b Non ſummouebitur. vt ĩ. eo. l. ſi mater. §. eandem, & C. de peti. hære. l. hæreditas.

c Veniret. Hic nota differentiam inter quanto minoris, prętoriam, & ciuilem. quod dic ut dixi ſ. de actio. em. l. Iulianus. in princip.

d Actio. ſ quanto minoris.

e Continet. & ut ſupra, de ædilit. ædict. l. bouem. §. aliquando.

f Rei iudicatæ. & ita contra. ſupra, de edilit. edict. l. ſi tamen. §. non nocebit. n i non nocet agenti, nec quãto minoris, qui primo redhibitoria egerat & ſuccubuerat. Sol. i. hic agit quanto minoris ciuili ad redhibendum. ibi quanto minoris prætoria ualet. Alij dicũt quòd hic uenditor fuit damnatus, & ſoluit: cui datur exceptio, vt ĩ. eodem. l. ſi quis cum eo. §. plane. vel verius, refert an ideo abſolutus in redhibitoria: quia tempus ſit lapſum, vt ibi: an quia emptor non potuit probare uitium fuiſſe tempore contractus, vel emiſſe, ut hic.

g Petieris. rei uendicatione, & ſuccubueris.

h Enim. nimirum: quia res etiam non ſit deducta in priore iudicio: ut ĩ. de iudi. l. ſi prætor. & facit ĩ. iudi. ſolu. lege. ſi ante. & ſ. qui ſatiſda. cog. l. Iul. & C. ad exhib. l. neq; & ĩ. de excep. l. Modeſtinus. & ĩ. de tranſa. l. qui cũ tu. in principio.

Aphricanus lib. v. quæſtionum. XXVI.

E Gi tecũ, ius mihi eſſe, ædes meas uſque ad decẽ pedes altius tollere, [i] poſt ago, ius eſſe mihi, uſque ad uiginti pedes altius tollere, exceptio rei iudicatæ obſtabit [k] ꝓculdubio. Sed & ſi rurſus ita agã, ius mihi eſſe, altius ad alios [l] decem pedes tollere, obſtabit exceptio. cum aliter ſuperior pars iure haberi [m] non poſsit, quàm ſi inferior quoque iure habeatur.

Qui ſuccubuit in principali, non admittitur iterum ad agẽdum pro acceſſorijs. h. d. Paulus.

Item ſi fundo petito, [n] poſtea inſula, quę e regione [o] eius in flumine nata erit, petatur, exceptio [p] obſtatura eſt.

Exceptio, quæ obſtat uenditori, obſtat etiam emptori, qui poſtea cauſam habuit. hoc dicit. Paulus.

Neratius lib. vij membranarum XXVII.

C Vm de hoc, an eadẽ res ſit, quęritur

E Gi tecum. CASVS. Dicebas domum meam domui tuæ debere ſeruitutem altius non tollendi: & in poſſeſſ. huiuſmodi ſeruitutis eras. nunc act. negatoria ago contra te, dicens mihi ius eſſe altius eam eleuandi uſque ad decem pedes: & ſuccubui. iterum uolo agere contra te negatoria: dicens mihi ius eſſe eleuare uſque ad uiginti pedes. Dicitur quod obſtat mihi exceptio. Idem eſt ſi dicam mihi ius eſſe ædificare per decem pedes ultra, ſine ſupra illos decem pedes quos amiſeram. nam repellor except. rei iudica. Idem eſt ſi fundum a te petij rei uendicatio. & ſuccubui: nunc uolo petere inſulam natam in flumine iuxta frontem agri, quem prius petij quaſi accreuerit illi fundo, ut meo: dicitur quod obſtat excep. rei. iud. Fran.

i Tollere. & contra me iudicatũ fuit: & dic qđ eras in poſſeſ. ſeruitutis.

k Obſtabit. ſup. l. ſi quis cum totum. in princ. Sed contra in l. ſi mater. §. ſi quis iter. Sol. ut ibi.

l Ad alios decem. ſ. ab alijs x. unde uictus ſum quaſi ſupra illos x. velim intendere ius mihi eſſe decem pedes altius ædificare.

m Pars iure haberi. ſicut in uſufructu cauſali, qui nõ poteſt eſſe ſine proprietate: vnde victo de proprietate. ſi petam cauſalem uſumfruct. obſtat except. vt ĩ. e. l. ſi cum. § ſi fundum meum. & facit ĩ. de aqua plu. ar. l. ſed interdum.

n Petito. & poſſeſſore abſoluto.

o E regione. i. ex parte fundi petiti. & ſic ei acceſſit.

p Exceptio. hoc ideo, quia rei accreſcit: ſicut alias in proprietate lega. ſecus in uſufr. quia perſonę accreſcit: vt ſ. de uſufr. l. ſi Titio. §. ſi. & ĩ. eod. l. & an eadem, §. qui cum patrem petendo ego inſulã, uidetur & fundũ petere: niſi cũ naſcitur è regione agri limitati, ubi nõ habet locũ alluuione: vt ĩ. de acquir. rer. do. l. in agris.

C Vm de hoc. A Cum quæritur, an ſit eadẽ res, ſiue cauſa, quam nunc intento, ei quã primo

intentauit, ut ſic obſtet excep. rei iudi. ea ſunt ſpectãda ſcilicet an ſint eædem perſonæ. Item an ſit illud idem nunc petitum, qđ prius erat petitum. Item an ſit eadẽ cauſa petendi, quæ prius erat, & ſi hęc tria concurrũt, dicitur hęc eedem quę prius: ut ſic obſtet excep. rei iudi.

hæc [a] ſpectanda ſunt, perſonę, idipſum de quo agitur, cã ꝓxima actionis. [b] Nec iã [c] intereſt, qua rõne q̃s eã cãm actionis cõpetere ſibi exiſtimaſſet, [d] perinde ac ſi quis poſtea, quàm contra eum iudicatum eſſet, noua inſtrumẽta cauſę ſuę reperiſſet. [e]

Papinianus lib. xxvij. quæſtionum. XXVIII.

EXceptio rei iudicatæ nocebit ei, q in dñum ſucceſsit eius, qui iudicio expertus eſt. [f]

Sententia lata pro libertate danda contra unum ex hæredibus, alteri cohæredi nõ nocet mero iure, tamen fauore libertatis debet ſeruari etiam in eius præiudicium, ut careat dominio ſerui, et efficiatur liber, cum nõ poſſit effici liber pro parte: tamen conſeruatur indemnis, quia ab ipſo manumiſſo debet refundi pret. ius part. ſuæ. Pau.

hinc eſt, quod ſi petij rem rei uen. dicens me dominum, & ſuccubui, iterum eandem rem uolo petere dicens meam, quia emi, non audior: ſicut & ſi dicerem me noua inſtrumenta reperiſſe ad probandũ quod res ſit mea, per hoc uellem iterum agere: nam non audior. Fran. Accur.

[a] Hæc. ſ. tria.

[b] Proxima actionis. & ſi quid horũ defuerit, non habet locum exceptio rei iudi. ut plenè diximus ſ. e. l. cum quæritur. & l. ſequen. & not. hic quod cauſa proxima eſt, quia emi a Titio. remota eſt, quia mea. & utraque inſpicitur, ut ſ. eod. l. ſi mater. §. deniq; uerſ. ſi quis autem. Quare ergo hic dicit de proxima, & non de remota? Reſpon. quia qui egit ex directa cauſæ proxima, iterum agens ex eadem non auditur: ſed ſi ex alia, auditur: qui ex remota egit, & ſuccubuit nulla cauſa adiecta poſtea, remota, uel proxima, non auditur: cũ omne ius &c. ut ſ. e. l. ſi mater. §. eandẽ. & dicitur proxima actionis, i. cauſa agendi ex qua actio procedit.

[c] Nec iam. hoc reſtringas ad actio. in rem: ut ſ. eo. l. mater. §. deniq; & §. eandem. ſecus in perſonali. ut ſ. eo. l. ſi ex teſtamento. & l. ſi cum teſtamento. in princ.

[d] Exiſtimaſſet. cum primo egit, nam nõ auditur modo, cum ſimpliciter primo egerit, niſi in matre: ut & l. ſi mater. j. reſpon.

[e] Reperiſſet. qui non admittitur, niſi in caſibus: ut ſ. de integ. l. admonẽdi. & ſ. de re iudi. l. imperatores. & facit C. de tranſact. l. ſub prætextu. j. Accur.

EXceptio. CASVS. Petij rem rei uend. & ſuccubui. ſi eodem modo heres meus eam rẽ petat, uel alius ſucceſſor ab eodem, obſtat ei exceptio rei iudi. Fran.

[f] Expertus eſt. per hoc probatur dominium remanere penes me actorẽ, licet cõtra me ſit iudicatum. & ſic obſtet exceptio. & pro hoc ſ. de condi. inde. l. Iul. & ſ. eo. l. ſi mater. §. eandem. ibi, & ideo ſi fortè. &c. ſi aũt ꝓ me ſententietur, & res erat rei, an ſnia faciat me dominum? dic q̃ nõ, eadem rõne. ſed & ſi ſequatur traditio, nec tunc uẽ: quia tradidit mihi ut meã, cum ſit ſua: & ſic non uidet̃ tranſire: ut ſ. de condic. cã da. cau. non ſ. l. iij. §. ſubtilius. ſed ſi cadam a poſſeſsione, agam Publiciana: ut ſ. de Public. l. iij. in fin. Item ſicut hoc tranſit ad damnum, ſic ad proficuum: ut ſ. eo. l. ſi re te. §. Iulianus. & ad hoc j̃ de re. iur. l. aliud. §. ſi. & l. in his. ∘ §. j.

[a] In omnibus officijs

IVdicatæ. Dic caſum in princip. ut in gl. domini mei Accur. quę incipit, duo poſsidebant &c.

Si debitor. Obligaui tibi fundum meum, poſtea egi rei uendicatio. ad iſtum fundũ cõtra Titiũ eũ poſsidentem, non admonito te creditore, & ſuccubui. dicit quod hęc ſententia non nocet tibi creditori, quia poſſis agere hypothecaria. Franc.

Idẽ li. xj. rñſorũ. XXIX.

IVdicatæ [g] quidem rei præſcriptio cohęredi, qui non litigauit, obſtare non poteſt. [h] Nec in ſeruitutem [i] uẽ peti poſt rẽ ꝓ libertate [k] iudicatam, nondũ ex cã [l] fideicõmiſſi manumiſſus: ſed prætoris [m] oportet in ea re ſententiam ſeruari, quam ꝓ parte [n] uicti præſtare. [o] non poteſt. Nam & cum alterum ex cohæredibus inofficioſi quæſtio tenuit, aut etiam duobus [p] ſeparatim agentibus [q] alter obtinuit, libertates competere placuit: [r] ita tamen, ut officio iudicis indemnitati uictoris conſulatur.

[g] Iudicatæ. Duo poſsidebant ſeruũ, qui ſeruus contra unum hęredem agit, dicendo ſibi deberi fideicommiſ. libertatem, & obtinuit, ſi eius hæres petat eum in ſeruitutem, nõ debet ei obijci exceptio rei iudic. quia iſte hæres, qui de. ui: in priori iudicio, non uidetur petere in ſeruitutem poſt rẽ iudicatam cõtra ſe: & hoc de rigore. ſed tñ prioris cohæredis ſententia ſeruabitur in totum de æquitate: ſcilicet, ut totus dicatur liber, quia non poteſt eũ ſeruare tantum pro parte cohæredis uicti: quia nemo põt eſſe pro parte liber, & pro parte ſeruus, ſicut uides quando agitur de inofficioſo teſtamento contra unum hæredem, & obtinet. tunc pro parte teſtamentum rumpitur: libertates uerò inſolidum ſtant, alio cohærede indemni conſeruato. Io.

[h] Non poteſt. quo minus poſsit petere ſeruum, pro quo agente alio cohęrede iudicatũ eſt, ut manumittatur. Azo. ad quod facit ſ. de re iudi. l. ſæpe.

[i] In ſeruitutem. ſ. cum eduxerim hũc, qui petitur, nulla ſententia ſit lata. ab eo enim, qui petit, non uidetur peti in ſeruitutem poſt rem pro libertate iudicatam, cum contra eum nunquam fuit lata ſententia, uel dic, nec ſeruitutẽ uidetur peti. ſub. debere: quia non debet uocari ad ſeruitutem.

[k] Pro libertate. ex cauſa fideicommiſſ. præſtanda. ſic enim pro libertate competente lata ſententia fuiſſet & cohæredi obſtaret, quia faceret ius ſententia: ut ſupra, de libe. cau. l. diui fratres. & de ſtatu homi. l. ingenuum. Accur.

[l] Ex cauſa. quo ipſo uidebatur magis poſſe peti.

[m] Sed prætoris. licet dixerim non obſtare exceptionem quo minus petam ſeruum, obſtat ui quo minus obtineam ſeruum. & hoc eſt, ſed & prætoris &c. uel ſecundum eliam expoſitionem dic, bene dico non admitti hanc contra ſententiam, ſed &c.

[n] Pro parte. ſ. pro parte uicti cohæredis tantum: quia nemo pro parte liber, & pro parte ſeruus eſſe poteſt: ut ſ. de lib. cau. l. duob'. & facit ſ. de edi. leg. l. legata. §. ſi. Sed contra. C. de ſer. commu. manumi. l. j. §. ſin. Sed illud expone ut ibi not.

[o] Præſtare. alias præſtare. & elias ſeruare.

[p] Duobus. ſcilicet aliis.

[q] Agentibus contra ſcriptum hæredem.

[r] Placuit. inſolidum: ut & ſ. de inoffi. teſta. leg. nam & ſi §. fine. & de colla. dot. l. pater filium. & C. de inoffic. teſta. l. cum duobus. & ſ. de legat. ij. l. cum filius. in principio.

a Victoris. in querela.
b Conſulatur. etiam ſuperiori caſu: non ſolum iſto.
c Non admonito. alias contra. ſ. de re iudi. l. ſæpè.
d Præceſſerit. Secus ſi ſententia pignoris cauſam præceſſiſſet: ut ſ. de pignor. l. ſi ſuperatus. & ſ. eod. l. ſi mater. §. ſi egero, uerſi. item ſi rem.

ris [a] futuriq; manumiſſoris conſulatur. [b]

Sententia lata cõtra authorem non præiudicat ſingulari ſucceſſori, qui ante illam cauſam habuit, ſi non fuit citatus, uel requiſitus ob cauſam. Paul.

Si debitor de dominio rei, quã pignori dedit, nõ admonito [c] creditore cãm egerit, & ɔ̃ria ſniam acceperit creditor ĩ locũ uicti ſucceſſiſſe non uidebit, cũ pignoris cõuentio ſentẽtiam præceſſerit. [d]

Qui egit petitione hæreditatis ſimpliciter, & ſuccubuit: licet cauſam inteſtati dũtaxat fuerit proſecutus, non auditur uolens iterum agere ex teſtamento. Paulus.

Paulus libro xiiij. Quæſtionum. XXX.

Ex ſextante [e] heres inſtituturus, q̃ ĩteſtato legitimus eſſe põt, cũ de iure [f] teſti faceret q̃ſtionẽ, ab uno ex inſtitutis dimidiã partẽ hr̃ditatis [g] petijt, nec obtinuit. Vr̃ in illa petitione etiã partẽ ſextãtis [h] uindicaſſe: [i] & ideo ſi cœperit ab eodẽ teſtamento eandem portionem [k] petere, obſtabit ei rei iudicatæ [l] exceptio.

Latinus Largus, [m] Cum de hereditate [n] inter Mæuium, ad quem pertinebat, [o] & Titium, qui controuerſiam mo-

E x ſextãte. C. A. ... Quidam inſtituit tres hæredes, quendam ſuum agnatum, ſcilicet, Titium & Sempronium, in duabus uncijs duos alios, puta Cornelium in decẽ uncijs. Titius cœpit poſſidere dimidiam totius hæreditatis, & Sempronius aliam dimidiam: nunc Cornelius agit contra Titium ad id totum hæreditatis, quod poſſidet, & ſic ad dimidiã totius hæreditatis: dicens teſtamentum in quo Titius fuit inſtitutus pro parte, & Sẽpronius pro alia, non tenere ut, quia falſum. & ſic ſe tanquam proximiorem ab inteſtato debere ſuccedere: & ſuccubuit. nunc uult idẽ ille Cornelius petere a prędicto Titio unciam hæreditatis, cum ſit inſtitutus in duabus dicitur quòd repellitur except. rei iudi. quia dicendo falſum, & ſuccumbendo, perdidit relictum prędictum duarum unciarum. Latinus Largus.

Latinus Largus propoſuit quandam quæſtionem, quam nunc Paulus author huius legis uult decidere, quæ quæſtio talis eſt: Sempronius deceſſit, & ſucceſſit ei Mæuius ſuus filius, bona tamen Sempronij cœpit poſſidere Titius, dicens ſe hæredem Sempronij & non Mæuium &c. Mæuius cum hæc bona peteret à Titio, uenerunt ad tranſactio. & tradidit Titius Mæuio nomine tranſac. quædam de rebus hæreditarijs. Item quendam ſuum proprium agrum ipſius Titij, quem agrum obligauerat Titius prius ano Mæuij, id eſt patri Sempronij: & etiam eum agrum obligauerat alijs. nunc alij creditores hypothecaria egerunt ad iſtum fundum contra Mæuium, & probauerunt ſibi obligatum, & ſic obtinuerunt: tandem Mæuius inſpexit rationes aui, & uidit prædictum fundum quem nunc amiſerat fuiſſe prius obligatum ano ſuo, quam illis creditoribus: uult agere Mæuius hypothecaria ad illum fundum contra illos, qui euicerant illum fundum prius: illi opponunt except. rei iudi. quæritur an obſtatet Mæuio hæc excep. Et uidetur quod obſtat. nam ſi peto à te rei uend. fundum, & obtineo, & reſtitutus eſt mihi fundus: ſi tu eum à me uendices, obſtat tibi excep. Nam cum iudicatum fuit per primam ſententiam rem meam eſſe, per conſequens iudicatur tuam non eſſe. econtra uidetur non obſtante excep. hoc argumento, petij à te fundum rei uend. & fuiſti abſolutus. poſtea deſijſti poſſidere illum fundum, & ego cœpi poſſidere: ſi tu eum uendices, & ego dicam fundum meum eſſe, non tuũ, non obſtat mihi prima ſentẽtia, in qua tu fueras abſolutus à petitione mea, cũ per hoc non fuerit iudicatũ tuam eſſe rem. in noſtra ergo quæſtione cum Mæuius fuit conuentus hypothecaria, & de ſua Mæuij hypotheca non fuit cõprehenſum, licet ſuccumbat Mæuius, non obſtat ei, quo minus nũc poſſit ſua hypothecaria agere. nec obſtat prima ſententia: quia poteſt eſſe quod hic fundus fuit obligatus illis, & etiam Mæuij ano prius: ſed non poteſt eſſe, quod dominiũ unius fundi ſit duorum hominum inſolidum. uidetur autem nocere Mæuio, quod fuit factus dominus fundi. & ſic extincta hypotheca. ſed dicas quod non fuit factus dominus fundi. & ſic habeat nunc act. hypothecariam non obſtante etiam prima ſententia. Franciſcus Accur.

e Ex ſextante, id eſt ex duabus uncijs, quæ eſt ſexta hæreditatis: ut inſtit. de hære. inſtitu. §. hæreditas.

f De iure. id eſt, de uitio teſtamenti, ut quia falſum, uel inoffic. & ideo ſuccumbens perdit relictum: ut & ſupra, de inoffic. teſta. l. Papinianus. §. meminiſſe. ſecus ſi ſolenne: quia tunc non perdit, ut in cõtrario: ut ſ. de ijs qui. ut indig. l. poſt legatum. §. j. quæ eſt contra ſm̃ R. uel uerius, ſecundum Ioan. Azo. & Hug. etiam ſi non ſolenne dixerit, perdit hic. & ſic nõ refert qua ex cauſa de iure teſtamẽti quæratur ſed ideo dicunt hũc repelli, quia propoſuit pe. hę. generalem, nõ ex expreſſa cauſa ex teſtamẽto, uel ab inteſtato: licet poſtea in cauſæ proceſſu unam cãm tãtum fuerit proſecutus. quare obſtat rei iudi. exceptio. licet ex alia cauſa agatur ſ. eo. l. ſi mater. §. denique. & §. eadem. ſed ſi expreſſiſſet cauſam, puta ab inteſtato, non obſtabit ei poſtea agenti ex teſtamento exceptio rei iudic. ut ſ. l. ſi mater. §. ſi quis autem. & de pet. hę. l. legitimam. & de inoffic. teſt. l. mater. Sed an exceptio electionis locũ hic: nam nisi cõiũctus uſq; ad quartũ gradũ, ut C. de codic. l. fi. Alij dicunt ꝙ non. in perſonali aũt ſimpliciter propoſita omnia ueniunt. ... et in proceſſu expreſſerit, ut ſ. l. & an eadem. §. actiones. & ſecundũ hoc non ualet oppoſitio: quæ fit ſic. aut petendo ab inteſtato ſcit ſibi deferri ex teſtamento. & uidetur tacitè renunciare: & ſic non tanquam iudicatum. ſed tanquã repudians repellitur, ut ſ. de acqui. hęre. l. filiũ emancipatũ. Aut ignorauit, & non repellitur, ut ſ. de acqui. hęred. l. ſi is. §. fi. & quia cauſam expreſſiſſet, ut ſ. l. & an eadem. §. actiones. ideo dico quod hic non obſtat, quia egit non expreſſa cauſa, ut dictum eſt.

g Hæreditatis. cum ille eam poſſideret, & alius hæres dimidiam.

h Sextantis. i. unciam, ex qua erat inſtitutus.

i Vendicaſſe. & ſic in ea uncia ſuccubuiſſe uidetur.

k Portionem. id eſt, unciam.

l Iudicatę. ſed ab alio petat aliam unciam.

m Latinus Largus. ſcilicet quæſtionem proponit talem, cum de hęreditate, &c.

n Cum de hęreditate. Sempronij puta.

o Pertinebat. in ueritate.

uebat,[a] trāſigeretur: tra ditio rerum[b] hæreditariarum Mæuio hæredi a Titio facta eſt: in qua traditione etiam fundum rei[c] ſuum proprium,[d] quē ante multos annos auo[e] eiuſdem Mæuij hæredis obligauerat, quemq; alij poſtea in obligationē deduxerat ex cauſa pacti tradidit. his geſtis, poſterior Titij creditor ius ſuum[f] pſecutus eſt, & obtinuit. poſt hoc iudicium Mæuius hr̄s reperit in bonis auitis[g] chirographū eiuſdem Titij ante multos annos cōſcriptū, p ꝙ apparuit, eū fundū, qui in cām trāſactionis uenerat, etiā auo ſuo ab eodem Titio fuiſſe obligatum. Cum ergo conſtet, prius auo Mæuij hr̄dis in obligatione eundē fundū datū, de quo Mæuius ſuperatus eſt,[h] q̄ro, an ius aui ſui, ꝙ tunc cū de eodē fundo agereſ, ignorabat, nulla exceptione oppoſita exeq poſſit? [i] Reſpōdi, Si de proprietate[k] fundi litigatum, & ſm̄ actorē pronuntiatum fuiſſe diceremus, petenti ei, q in priori iudicio uictus eſt, obſtaturam rei iudicatæ exceptionē, q̄m de eius quoque[l] iure quæſitum uidetur,[m] † actore petitionē implente.[n] Quòd ſi[o] poſſeſſor abſolutus,[p] amiſſa poſſeſſione eundum ab eodem, q prius non obtinuit,[q] peteret: non obeſſet[r] ei exceptio.[s] nihil enim in ſuo[t] iudicio de iure ei'[u] ſtatutum uidetur. Cum autem pignoratitia †[x] actum eſt aduerſus priorem creditorem:[y] pōt fieri, ut de iur̄ poſſeſſoris nō ſit quæſitū: quia nō ut in ꝓprietatis quæſtiōe, ꝙ meū ē,[z] alterius non eſt: ita in obligatione utique cōſequēs eſt, ut nō ſit alij obligatū, ꝙ[a] hic probabit ſibi teneri. & probabilius[b] dicitur, nō obſtare exceptionem:[c] quoniam de iure poſſeſſoris quæſitum non eſt, ſed de ſola obligatione.[d] In propoſita autem quæſtiōe magis me illud mouet, nunquid pignoris ius extinctum ſit dominio acquſito. neque enim poteſt pignus perſeuerare, domino cōſtituto[e] creditore: actio tamen pignoratitia[f] competit. uerum eſt enim, & pignori datum, & ſatisfactum non eſſe.[g] quare puto non obſtare rei iudicatæ[h] exceptionē.

† cū actor petiionē implet;

† Poſſit eſt pro hy potecharia, ut et l. 19. ſupra eo.

Qui egit rei uindicatione, & ſuccubuit, non prohibetur eandem rem petere actione perſonali. Paulus.

Idē li. iij. Rñſo. XXXI.

PAulus reſpondit, ei qui in rem egiſſet,

a Mouebat. reſiſtendo. ſic & ſ. de procura. l. non ſolum. §. ſi ſtatus. Accurſius.
b Rerum. ſcilicet quarundam ex cauſa trāſactionis.
c Ei. ſcilicet Mæuio.
d Proprium. Titij.
e Auo. id eſt patri Sempronij.
f Suam. agendo hypothecaria contra Mæuium.
g Auitis. id eſt, aui ſui Mæuij.
h Superatus eſt. à poſteriore Titij creditore. Auo.
i Poſſit. agendo hypothecaria.
k Si de proprietate. affert de hoc argu. quare uideatur obſtare exceptio. Accur.
l De eius quoque. ſcilicet rei. Accur.
m Videtur. cum enim rea iudicatus eſſe actoris, uidetur ſimul iudicati rei non eſſe: ut ſupra, eodem, l. ſi inter. R. & infra, proxi.
n Implente. id eſt fundum eſſe ſuum docente. M.
o Quod ſi. reſpondet argumentando, quare ad quæſtionem non facit.
p Abſolutus. ſcilicet ea rōne, quia actor deficit in probatione.
q Non obtinuit. id eſt, ſuccubuit petendo.
r Non obeſſet. ei poſſeſſionem nacto quocunque modo.
s Exceptio. ſcilicet rei iudicatæ.
t In ſuo. ſcilicet rei: & ideo dicitur ſuum iudiciū, quia regulariter ubi habet reus forum, ibidem ſingulariter debet conueniri.
u Eius. ſcilicet qui tunc poſſidebat.
x Pignoratitia. id eſt, hypothecaria.
y Creditorem. hoc eſt eius hæredem: hoc eſt Mæuium.
z Meum eſt. ut ſup. eodem. l. ſi inter. Accurſius.
a Quod. illud ſubaudi.
b Probabilius. Nunc reſpondet.
c Exceptionem. Mæuio agenti hypothecaria.
d Sola obligatione. ſ. creditoris qui agit: ut ſupra eod. l. duobus. Accur.

e Conſtituto. quia res ſua non poteſt eſſe ſibi obligata: ut hic, & infra, de regu. iuris. l. neque pignus. & ſupra, de pigno. actio. l. ij. hoc tamen quandoque fallit, ut C. de iure dotium. l. in rebus. ſed ibi non erat plene domina. Item contra, ſupra ad Trebellia. l. debitor. ſed ibi non durauit dominus. Item in præſenti caſu. ſed poteſt dici quod hic non fuit dominus, cum tradens dederit qua ſi rem accipientis. & accipiens eodem animo accepit, credēs eſſe hæreditatis: ut ſupra, de conditione ob cauſam. l. tertia. §. ſubtilius. & facit ſupra, de legatis primo. l. ſenatuſconſulto. §. finali. & de acquirenda hæreditate. l. ſi ſeruū quis. in principio. Quid ergo ſi ſuit factus dominus: ut quia ſciens dātia accepit? forte adhuc uidetur idem, argu. huius literæ, uerum eſt enim &c. ſed non aperit an ſit res obligata, licet competat hypothecaria. Franciſcus Accurſius
f Pignoratitia. id eſt hypothecaria, quia non fuit Mæuius dominus.
g Non eſſe. Ergo hypothecaria durat, quæ talem conditionem habet: niſi ſoluta pecunia: ut hic, & ſupra ad Velleian. l. aliquando. §. de pignoribus. & de pignor. l. grege. §. etiam. & de pigno. actio. l. ſi rem alienam. §. omnis.
h Iudicatæ. cauſa enim dominij, ſcilicet exceptio, de qua magis dubitatur, non nocet: nec hæc ergo nocere debet, de qua minus uidetur. Sed certè & ſi dominij noceret, non tamen ſententiæ, ſcilicet exceptio non noceet: cum non de iure poſſeſſoris fuit quæſitum primo iudicio: ut & ſupra, eodem. l. duobus. Accur.

PAulus. CASVS. Egi contra te rei uendi. ad fundum, & ſuccubui, nunc eandem rem peto à te certi condic. ex ſtipu. uel ſimili. dicitur quod non obſtat mihi prima ſententia. Franc. Accur.

a Nec tenuiſſet.i.non obtinuit,imò ſuccubuit.
b Condicenti.i.in perſonam actione agenti.
c Non obſtare. quia condicere poteſt etiam qui dominus non eſt. Sed quid ſi reſtõnem rei ideo quia mea erat ſtipulatus ſum, deinde egi rei uen.& ſuccubui: ſi agam ex dicta ſtipulatione an repellar? Reſpond. non, per legem iſtam. nam pôt eſſe mea. non tñ tenuit ſtipulatio. & econtra licet ſit abſolutus, tñ adhuc eſt mea: ut ſup. eodem. l. exceptio.

nec tenuiſſet,[a] poſtea cõdicenti [b] non obſtare [c] exceptionẽ rei iudicatę.

TITVLVS III.

† Et, non eſt in P.F.

DE DIVERSIS, † & temporalibus præſcriptionibus, & acceſſionibus poſſeſſionum.

DE DIVERSIS & temporalibus præſcriptionibus &c.

Continuatio Bart.

Dictum eſt ſupra de excep. in genere, itẽ de exceptione rei iudicatæ: nerũ quia eſt quædam exceptio cum tempore. ideo ponitur iſte titulus. Item quia in præſcribendis rebus datur acceſſio poſſeſſionum: ideo ponitur de acceſſione poſſeſſionum. Bar.

Ad hoc ut utilia currant tempora, requiritur quòd nõ ſit impedimentum agẽdi, nec ex parte actoris, nec rei, nec iudicis. Diuiditur in duas partes. Primò ponit cauſam legis condendæ. Secundo ponit ſtatutũ ſuũ. Secunda ibi, Et quidem. h. d. B.

Vlp. lib. lxxiiij. ad edi. I.

Via tractatus de utilib. diebus [a] frequẽs eſt [d] uideamus quid ſit experiundi [e] pt̃atem habere. Et quidem in primis exigendum eſt, ut ſit facultas agendi. [f] neq; ſufficit reo, experiundi ſecum pt̃atem facere, uel habere eũ, [g] qui ſe idoneè defendat, niſi actor [h] quoque nulla idonea cã impediatur experiri. Proinde ſiue apud hoſtes ſit,[i] ſiue rei publicæ cã abſit, ſiue in uinculis ſit, aut ſi tempeſtatẽ in aliquo loco, uel regione detineatur, ut neque experiri, neque mandare [k] poſsit, experiundi pt̃atem [l] non habet. Planè is, qui ualetudine impeditur, ut mandare poſsit, in ea cã eſt, ut experiundi pt̃atem habeat. Illud utique nemini fugit, experiundi pt̃atem non habere eum, qui prætoris [m] copiam non

a Dies utiles ſunt, quibus de iure noſtro nobis experiri licet.

Præſcriptionum alia unius diei, alia duorum: ut inf. de appella. l. ſententia. §. annali. & quando appellandum ſit. l. j. §. biduũ. quãque triũm: ut C. de iudi. l. fi. & hoc non proſequor: quia magis eſt laborioſum, quàm ſubtile. de uſucapio. tamen breuiter dic quod per eã quæritur dñium: ut C. de pact. l. traditionibus. dummodo quatuor interueniant, ſ. bona fides, & titulus, & quod res non ſit uitioſa, & quod poſſeſsio ſit continua uſque ad ultimam diem, quam tetigiſſe ſufficit. & idem in præſcriptione x. uel xx. ann. ut inf. eo. l. in uſucapione. ſecus in præſcriptione perſonalium actionum: ut inf. de actio. & oblig. l. in omnibus. Item per præſcriptio. x. uel xx. ann. non quæritur dominium, quod dic ut not. C. de bon. mat. auth. ibi poſita ſuper l. j. Item uſucapio non interrumpitur lit. conteſt. quod ſecus eſt in præſcriptio. quod dic, ut not. ſup. de rei uendi. l. ſi poſt acceptum. Item per præſcrip. xxx. ann. non inducitur, niſi exceptio: quia tempus &c. ut inf. de actio. & ob. l. obligationum fere. §. placet. ſunt & aliæ præſcriptiones diuerſæ. Sed hic notandum eſt, quòd quædam præſcriptiones habent continua tempora: & hoc regulariter omnes, niſi ſpecialiter inueniamus lege cautum cõtra. ſ. quod ſit utile. Aliæ utilia: & hæ ſubdiuiduntur: quia quædã ad ſui principium, & proceſſum, ad quod ſunt tria neceſſaria: ut ĩ. l. j. Aliæ ad ſui principium tãtum: ut ſup. de calum. l. annus. & ſup. de ædili. edi. l. cũ ſer. & inf. de adul. l. quinquennium.

Via tractatus. CASVS. Cum tractatus utiliũ dierum ſit frequẽs: uidendum eſt, quid ſit experiundi poteſtatẽ habere, id eſt, qui dies dicantur utiles. nã paria ſunt ambo prædicta. & certe tria ſunt neceſſaria, ut experiundi poteſtatem quis dicatur habere, & ſic dies utiles cedant. Primum ut actor per ſe, uel aliũ poterit agere. Item quod reus potuerit ſe defendere per ſe, uel alium. Item quod ſit copia iudicis. Franciſcus Accur.

d Frequens eſt. bona ratio quare ſit uidẽdum: ut ſup. de lib. leg. l. legatis.

e Experiundi. ſed quomodo per hoc ſciemus utiles dies. Reſpond. quia hæc duo paria ſunt, ſcilicet habere poteſtatem experiundi, & diem utilem cedere, ut hic patet.

f Agendi. hæc ergo tria ſunt neceſſaria, ut experiundi poteſtatem quis habeat, id eſt, facultatem agendi per ſe, uel per alium. Item poteſtatem conueniendi eum per ſe, uel per alium reſpondẽtem, & ius reddentis copiam.

g Eum. ſ. reum.

h Niſi actor. quod de actore dicit, non uidetur neceſſe: quia ſi actor impeditur, cedit utilis dies: ut infra eod. l. ſi ſeruus. quæ eſt contra. Sol. currit de iure cõmuni, ut ibi. ſed actor reſtituitur in integrũ ex clauſula generali ſup. ex quibus cauſis maio. l. j. Vel hic de utili obligatio. loquitur: ibi de continuis, uel hic poſt obligationem commiſſam, uel contractam interceſſit idonea cauſa, quæ abſtulit copiam agendi. ibi autem nil poſt ſatiſdationem acceptam contingit. Vel hic contraxit liber, [1] ibi ſeruus [2] uel ibi erat, qui poterat agere nomine domini, ut ſeruus iudicio momentaneę poſſeſſionis. nec obſt. quòd ibi dicit, non an is agere &c. quia de ſtipul. dicit, non de iudicio principali. hoc non placet.

i Apud hoſtes. ſi. & facit inf. de ſtip. ſer. l. ſi ſeruus hæreditarius. iiij.

k Mandare. alij cauſam agendam.

l Poteſtatem. Hic quæritur, ſi citatus, ad ſententiam, uel ad ueniendum ad ius, cum ſatiſdederit iudicio ſiſti, impeditus iuſta cauſa non uenit, mittere tamen potuit: an ſit contumax, uel incidit in ſtipulatio. uidetur quòd ſic, per legem iſtam: & ſupra, de minorib. l. Papinianus. & quibus ex cauſ. maio. l. ſed & ſi per. §. aduerſus. ſed in illis duabus ex iniuſta cauſa abeſt, ex qua pœnam, non præmium debet habere: ut ſupra, de neg. geſtis. l. ſiue hæreditaria. Item iſta loquitur in actore, ſed tu quæ ſuiſti in reo: quia actor pôt puidere qñ agat: ut ſup. tit. j. l. pute. §. ñ. Itẽ unũ pro eo. ut ipſe impeditus non teneat uenire. aliud ſit igit contra eum, ut ſatis ſit, ſi poſſit mittere procuratorem: ut ſupra, de iureiu. l. eũ qui. Item quo ad aliud, non quo ad cõtumaciã præſumendã. dic ergo quod procuratorẽ mittere nõ tenet. alias parum prodeſſet ſibi relaxatio: ut ſup. ſi quis cauſ. l. ij. §. ſi quis iudicio. & ĩ de reiu. l. quæ ſitũ.

m Præ oris. i. nullius notionem.

1 Alex in l. ſi finito. §. ſi de uectigalib. in pe. col. ff. de dam. infe. hanc glo. ſingu. reputat a ſ hoc quod quid lit. conte. inducitur quaſi contract. nõ autem ex ſententia inducitur. Bolog.

habuit. Proinde ij dies [a] cedunt, quibus ius prætor reddit. [b]

Marcellus lib. ij. Digeſtorum. II.

In tẽpe. conſtõ. [c] iudicatis, † an intercalaris [d] dies proficere iudicato necne habeat, quæritur: itẽ de tẽpe, [e] quo lis perit. Sic [f] ſine [f] dubio exiſtimãdum eſt, ut auctũ [g] tẽps litis intercalari die exiſtimetur: ueluti [h] ſi de uſucapione ſit quæſtio, q̃ tẽpe conſtituto expleri ſolet: [i] aut de actionibus, quæ certo tẽpe finiuntur: ut ædilitiæ pleræque [k] actiones. & ſi quis fundũ ea lege uendiderit, ut niſi † in diebus uiginti pretiũ eſſet ſolutum, inemptus eſſet fundus, dies intercalaris proficiet emptori. • Mihi contra uidetur. [l]

Modeſt. lib. vj. differentiarum. III.

Longæ [m] poſſeſſionis pſcriptionem, tam in pdijs, q̃ in mancipijs: [n] • quæ in prædijs morantur, quæ partes fundi ſunt, † locum habere manifeſtum eſt.

Seruus hæreditarius, uel capti ab hoſtibus, poteſt ſatis accipere in iudicio momẽtanea poſſeſſionis ab aduerſario de iudicio ſiſti, & ſtatim tempora triẽnij incipiunt currere h.d.

Iabolenus libr. vij Epiſtolarum. IIII.

Si ſeruus hæreditari⁹, aut eius, qui in hoſtium poteſtate ſit, ſatis acceperit [o] continuò dies

[a] Dies. ſcilicet tm̃. & intellige quæ hic dicuntur, in diebus, qui ſunt utiles, quo ad ſui initium, & progreſſum: ſecus in ijs qui ad ſui initium ſunt utiles tm̃, ſed poſt continui: ut infra, quando appellan. ſit. l. j. §. dies. & ſup. de redhi. l. cum ſex. & inf. de adult. l. quinquennium. & ſup. de calũ. l. annua. Item facit ꝭ. de adult. l. miles. §. ſexaginta. & ſup. de ædili. edi. l. ſciendum. §. fin. & l. quod ſi nolit. §. ſi quis ita. Item quæro an hodie corrigantur huiuſmodi utiles dies, uel anni. Reſpon. non: niſi circa tractatum de reſtit. in integr. ut C. de tempo. in integr. reſtitu. l. pen. & fin. quod enim non mutatur, ſtet: ut C. de appella. l. præcipimus: in fi. & de teſt. l. ſancimus. Item et in uſucap. triennij & x. & xx. & xxx. & xl. an. & alijs conſtat tempus eſſe continuũ: ut ſup. de uſucap. l. nunquam. §. in uſucapionibus. Acc.

[b] Reddit. ſed nonne omni die reddit, præter feriatos: ut C. de fer. leg. omnes? Reſpond. idem & ſi quocunque modo impeditus non reddat, uel non impeditus, cum & in continuis daretur reſtitutio: ut ſup. ex quibus cauſis maio. l. j. & l. ſed & ſi per prætorem. §. ij. Acc.

In tempore. CASVS. Cum certum tp̃s ſit conſtitutum iudicatis, intra quod poteſt appellari: item intra quod condemnatio debet ſolui: item intra quod inſtantia litis perit: dicitur quod in hoc tempore dies intercalaria non computatur. id eſt, biſſextilis, ſicut nec in uſucapionibus, nec in actionibus, quæ certo tẽpore finiuntur: ut in ædilitijs pluribus. ſecus ſi uendo tibi fundum pro centum, & niſi intra xxx. dies ſoluas pretium, ſit inemptus. nam in his xxx. diebus computatur dies biſſextilis, licet quidam contra, & male Franciſcus Accur.

[c] In tempore conſtituto. uel ad appellationem interponendam, uel de tempore ad executionem ſententiæ dato. ſ. quatuor menſium. Acc.

[d] Intercalaria. id eſt biſſextilis: qui qualiter colligitur, dic ut ſup de minori. l. iij. §. minorem. & ꝭ. de uerbo. ſig. l. cum biſſextus.

[e] De tempore. triennij, anni, uel biennij ad appellationem exercendam.

[f] Sic ſine. nunc reſpondet. Acc.

[g] Vt auctum. ſi ſic, cum interpellatur, dies intercalaris prodeſt actori appellanti. Accur.

[h] Veluti. i. ſicut eſt in uſucapio. nam ibi non quæritur tempus de momento ad momentum: & ſic prodeſt domino rei, non uſucapienti prodeſt: ut ſupra. de uſucap. l. in uſucapionibus.

[i] Solet. ſ. triennio. nam hæc dies intercalaris non cõputatur, quod prodeſt domino rei.

[k] Pleræque. nam in redhibitoria, quia tollitur utilis, non ita de leui fieret computatio anni intercalaris: & ideo non computatur.

[l] Videtur. uel lege ſine interrogatione proficiat emptori. & ſic dic in omnibus eſſe correctum. uel cum interrogatione: & tunc mihi contra uidetur. ſ. in hoc caſu poſteriori. ſed ſecundum hoc cur aliter in hoc caſu, cum alias dicatur diem intercalarem non computari in diebus anni: ut inf. de mino. l. iij. §. minorem à. Reſpond. aliud eſt ubi dilatio indulgetur temporis per ſpecies: ut ita dicam: ut annua, uel menſtrua, uel anni, uel menſis. aliud ſi per indiuiduos, ut horum dierum, quo caſu dies intercalaris cõputatur. quia dicatur intercalaris dies eſt, & enumeratio dierum hoc facit: & ſæpe expreſſa nocent, quia dixit xxx. dies: ſecus ſi menſes, ſecundum H. uel ſecundum Ioã. & Bul. aliud ubi dilatio indulgetur a lege, & aliud ubi tempus ſtatuitur a partibus. ubi a partibus obtinet, quod dicitur in fine l. Vbi a lege, obtinet quod in ſuperiori parte l. ut ſup. de mino. l. iij. §. minorem. & ꝭ. de uer. ſig. l. cum biſſextus. ſic & alias ſup. de arbi. l. Celſus.

[m] Longæ. i. x. uel xx. ann. hodie: ut C. de uſucap. transfor. l. j. olim biennio in Italia. ſed in prouincia x. uel xx. forte: ut inſti. de uſucap. in prin.

[n] In mancipijs. ſi dicas præſcribi cum prædijs, planũ eſt. ſi dicas ſine prædijs, quod uerum puto per l. etiam, & per l. C. de ſer. fugit. l. j. ſumpto ibi arg. a contrario, ſcilicet in non fugitiuo: tunc obſtat ſup. de agri. & cenſi. l. quemadmodum. ſed ibi fraudulenter fiebat. Item obſtat. ꝭ. de leg. j. l. ſi quis inquilinos. & de fund. inſtr. & inſtru. leg. l. ſi cui fundum. & ꝭ de uerb. ſign. l. alienationis. Reſpond. hic eſt quædam exceptio, non põt alienari ſine prædio: ergo nec uſucapi. Item cõtra. C. in quib. cau. ceſſat longi tempo. præſcrip. l. e. in ſeruorum ſed ibi in ſimplici ſeruo, hic in ſeruo glebæ. Item q aliquid poſſit tempore fieri, quod non pacto. nota. ſupra, quemadmodum ſerui amit. l. nam ſatis. §. ſi uero per latitudinem. in glo. poſſunt. & facit ꝭ. de fur. l. ancillæ.

Si ſeruus. CASVS. Seruus hæreditatis iacẽtis, uel ſeruus capti ab hoſtibus in caſu, quo poterat eſſe in iudic. ut in momentanea poſſeſſione, accepit ſatiſdari. ab aduerſario iudicio ſiſti, quæritur an ſtatim incipit currere tẽpus huic ſatiſdationi, cum durare debeat triennio hæc ſatiſdatio? Et dicitur quod ſtatim incipit currere tempus triennij, non inſpecto, quod ſeruus non poſſit agere ex hac ſtipulatione: ſed ſolummodo inſpecto, quod reus poteſt conueniri. alias eſſet iniquum quod ex conductione actorum rei obligatio extendatur. Fran. Acc.

[o] Satis acceperit. iudicio ſiſti. Accur.

† De die intercalari, & quæ cauſa intercalãdi, & quo tẽpore primũ intercalatũ ſit, Macrob. libro. j. Sat. c. xiij. & xiiij.

† Si.

† In uulg. edit. in diebus triginta.

• P. Flo. tempori.

† Hæc incluſa in P. F. non habentur. Hoc ab interprete alij quo aſſutũ erat, quæ in prædijs morantur, quæ partes fundi ſũt.

Inci-

ſatiſdationis cedere inci-
piet. [a]Intueri. n. debemus, an experiundi prãs fuerit [b]aduerſus eũ, qui obligatus eſt, non an is [c] agere poſsit, qui in rem obligationem deduxerit: alioqui erit iniquiſsimũ ex ꝯdône actorum obligationes reorũ extendi, per quos nihil factũ erit, quò minus cum his agi poſsit.

Vlpianus lib. iij. diſputationum. V.

AN uitium [d]authoris, uel donatoris[a] eiusve, qui mihi rẽ legauit mihi noceat, ſi fortè author meus iuſtum initium poſsidendi non habuit, [e]uidendum eſt. Et puto neq; nocere, [f]neque prodeſſe. nam deniq; & uſucapere [g] poſſum, quod author uſucapere nõ potuit. Ex facto propoſitum eſt, quẽdam cùm rem pignori [h]dediſſet, eandem diſtraxiſſe, hæredemque eius redemiſſe. quærit, an hæres aduerſus pignoris perſecutioné exceptione longæ poſſeſsionis uti poſsit? Dicebam, hũc hæredem, qui pignus ab extraneo redemit, poſſe exceptione uti: quia in extranei locum ſucceſsit: non in eius, qui pignori dederat, quemadmodũ ſi ante [i]redemiſſet, & ſic deinde hæres extitiſſet. [k]

Acceßio poſſeßionis procedit de poßidente ad ſecundum, uel tertium poßidentem, non ab eo qui titulum habet, & tamen nõ poſsidet. b. d.

Aphricanus li. ix. quæſtionum. VI.

SI duobus eandẽ rem ſeparatim [l]uẽdiderim: ea poſſeſsio, quæ utranque uenditionem [m] præceſsit, ſoli priori emptori, cui & tradita ſit, proficit. Denique & ſi

[b] Incipiet. quo ad actionem excludendam. & ſic eſt contra j. de ſtip. ſer. l. ſi ſeruus hæreditarius. iiij. ſolu. hic ſtipulatus fuit iudicio ſiſti in talem caſum, ubi agere poterat, ut in momentanea poſſ. uel in poſſeſ. abſentis turbata. in quibus caſibus ſeruũ agere permittitur. nec obſtat, q̃d innuitur quod ſeruus agere non poteſt quia uerum eſt hac ſtipulatione, ſed & primo iudicio bene poteſt agere, ut dictum eſt. quo ad hoc autem, ut incipiat debere, idem eſt: quia ex utraque incipit deberi. Sed quanto tempore toiliitur hæc ſtipulatio iudicio ſiſti? Reſp. quanto principalis: ut ſ. ſi quis caut. l. ſi eũ. §. fin. uel ad plus triẽnio. niſi in ſcriptis, & niſi in cauſa publica: ut C. de fideiuſſ. l. pen.

[b] Fuerit. qui ita adeſſe uidetur. ſi tria adiũnt: ut not. ſup. l. j. Accur.

[c] Non an is. ſup. l. j. contra. ſolu. ut ibi. Itẽ facit ſ. de naut. fœno. l. ſi. & de uſuris. l. pecuniæ. §. j. & de conſtitu. pecu. l. hactenus. Sed argu. contra. ſ. de dam. infect. l. ſi finita. §. elegauter. Acc.

AN uitium. CASVS. Titius non dominus uẽdidit mihi fundũ, uel donauit, uel legauit, quem fundum mala fide poſſidebat. uel ſine tit. quæritur an ego poſſim præſcribere iſtum fundum non obſtante mala fide actoris? & dicitur quòd bene poſſum præſcribere. Idem in uſucap. rei mobilis ſeruatũr.

Ex facto. Obligaui Titio domum meam: poſtea eam Sempronio uendidi, & deceſſi. hæres meus eam domum emit a Sempronio prædicto. quæritur an hæres meus poſſit hanc domum præſcribere longo tempore contra Titium creditorem? & dicitur quod ſic, ſucceſſit enim hæres meus in hunc fundum loco Sempronij. Fran. Accur.

[d] An uitium. perſonale. ſecus in reali. ut C. de acqui. poſſeſſ. l. uitia. loquitur ergo hic cum uitium perſonæ cohæret, ut dolus: ut C. de reſcin. uendi. l. dolus. & ſup. quæ in fraudem credito. l. qui a debitore. ita tamen, ſi ipſe noluit acceſſione ſui actoris uti: ut ſupra, de acquirend. poſſeſſ. l. Pomponius. in fin. ſi enim utitur acceſſione ſui auctoris, debet uti cum ſua cauſa & uitijs: ut ſup. de acquir. poſſeſ. l. Pomp. §. cum quis. & inf. tit. j. l. apud. §. de auctoris. ſi uerò ſit rei cohærens uitiũ, ut furtum, emptori quoque nocere conſtat, & omni qui quoquomodo rem acceperit: ut inf. tit. j. l. apud. §. de auctoris dolo, & §. ſi quis autem. & C. de acquir. poſſ. l. uitia.

[e] Non habuit. quia fortè habuerit rei alienæ ſcientiam: uel non habuit titulum.

Neque nocere, cũ contra me agitur, ſed cũ ego ago, obeſt. ſi habeo lucratiuam cãm: ut in contrarijs inf. tit. j. l. apud. §. ſi quis autem. & ſup. de excep. l. ſi rem. Item non nocet mihi, niſi uelim uti acceſſione: quod poſſum ad præſcript. xxx. annorum. Item etiam iure ueteri ad præſcrip. x. uel xx. anno. ut ſ. de acquiren. poſſ. l. Pomponius. §. cum quis. & §. fin. ſic C. de præſcript. long. tempo. l. j. ſed hodie ſecus in hac, ſcilicet a. uel ax. anno. ut in authe. ibi poſita. & adde quod no. j. de reg. iur. l. quod ipſis. & facit ſup. de public. l. eum qui. §. prætor.

[g] Vſucapere. facit ſup. pro empto. l. qui fundum. §. procuratori. & inſtitut. de uſucapion. §. quod autem.

[h] Pignori. ſ. in re illa. Acc.

[i] Si ante. ſcilicet quàm eſſet hæres.

[k] Extitiſſet. not. ergo quod plus iuris habet hæres, quam defunctus: ut ſup. de peti. hære. l. & non tantum. §. ueniunt. & ſic eſt argu. contra inf. de regu. iur. l. qui in ius. & leg. aliud. §. ſi. quidam tamen dicunt, quod hic replicatur cũtra hæredem de æquitate. arg. ſup. qui. mod. pig. uel hyp. ſol. l. ſi ſecut. §. illud. & pro his eſt arg. contra ſ. tit. j. l. pen. §. ſi. in eo quod durat, ibi hypothecaria dominio acquiſito creditori, ſic durat dominio acquiſito hæredi ex alia cauſa.

SI duobus. CASVS. uendidi fundũ Titio, & tradidi ei: eũdem fundum uendidi Sempronio. dicitur quod tẽpus quo poſſedi, proderit Titio ad præſcrip. comp'endam. Sed pone quod uendidi fundum Sempronio & tradidi: eundem redimo ab eodem, & uendidi Tit. dicitur quod tempus quo ego poſſedi, & Sempronius poſſedit, proderit Tit.

Vendidi. Seruum alienum, quem bona fide poſſidebam, uendidi tibi pro c. hoc acto, ut ſi non ſoluas prædictum pretium uſque ad annum, ſit inemptus. euenit quod non ſoluiſti pretium tempore ſtatuto: & ſic ſeruus reuertitur ad me. quæritur an tempus, quo tu poſſediſti profit mihi ad uſucap. eius ſerui complẽdã? & dĩ quod idem eſſe debet in hoc caſu, quod ſeruatur eſt ex cauſa redhibitionis rehabuiſſem ſeruum: uel quia eundem emiſſem a te. & ſic tam primum tẽpus quo poſſedi ſeruum ante, quam uenderem. & tempus, quo emptor eum poſſedit. & hoc quo nunc poſſideo coniunguntur ſimul ad uſucapio. complendam. Franciſc. Acc.

[l] Separatim. primo uni, & ſecundo alij.

[m] Venditionem. ſoli C. de rei uend. l. quoties. & ſ. de pub. l. ſiue. j. & quod ibi not.

[a] P. F. qui rem I obligationem.

[f] Bald. in l. cũ qui. §. I hac. & ibi Ang. in §. prætor ait. ſ. de pub. in rem act. & Aret. in l. Pomp. §. cum quis. ſ. de acq. poſ. oẽs reputãt iſtũ tex. ſin. ad hoc, quod licet a'iàs mala fides auctoris noceat hæredi, ut ẽt non poſſit præſcribere ex pſona ſua per ſcribẽ. cano. in c. ſi diligenti. extra de præſcri. tamen ubi hæres ante mortẽ defuncti, uel poſt acquiſiuit aliquem titulũ particularem in re. ex quo etiam ſi nõ eſſet hæres poſſet rem illã præſcribere, non nocet ſibi uitium defuncti. Bo.

Omnem.

a Omnem .i. priorem, & poſteriorem.

b Euenisset. i. quia pecunia non fuit ſoluta intra tempus conuentum: etſi emptor tenebatur rem reddere uenditori. Acc.

c Tui emptoris.

d Redhibitio. per actionem redhibitoriam. Acc.

e Haberi. niſi agatur ut ſub conditione uenditio contrahatur: tunc enim non uſucapit emptor: ut ff. pro emptore. l. ij. §. ſi ſub conditione. ideoque eius non utetur acceſsione: ut ſup. de acquir. poſ. l. Pompo nius §. ſi is. Item cōtra ſup. tit. j. l. ſi a te. §. fin. ſol. aliud in illa exceptione. uel ſolu. ut ibi. Acc.

f Ipſum tempus. quia poſsidet poſtea quam redhibitus eſt homo.

g Acceſsio hæc. ſ. dicta.

h Cum eo. ſ. tempore: quaſi dicat, acceſsio dicti temporis.

i Redhibitus ſit. large dic redhibitū, cum referatur ad hæc tria reſponſa. ſ. ad pactū legis com. uel addictionis in diem. Item ad redhibitoriam, & ad ſecūdam emptionem, de quibus tribus tangit hic. & facit ſup. de uſucap. l. ſi hominem. & de acquiren. poſſ. l. Pomp. §. præterea.

quā rem tibi uendiderim, rurſus a te emā, & Titio uendā: oēm [a] & meā, & tuam poſſeſsionem Titio acceſſuram: uidelicet, q & tu mihi, & ego ei poſſeſſionem pſtare debeamus. Vendidi tibi ſeruū, & conuenit, ut niſi certa die pecunia ſoluta eſſet, inemptus eſſet: quod cum euenisset, [b] quæſitū eſt, quid de acceſsione tui [c] tpis putarem? Reſpondi † id ſeruari, quod ſeruatur, cū redhibitio [d] ſit facta. hunc enim perinde haberi, [e] ac ſi retrorſum homo mihi uenisset: ut ſcilicet, ſi uenditor poſſeſsionem poſtea nactus ſit: & hoc ipſum tps, [f] & q̄ uenditionem præceſſerit, & amplius acceſsio hæc [g] ei detur, cum eo, [h] quo apud eū fuit, a quo homo redhibitus [i] ſit.

Martianus libr. iij. Inſtitutionum. VII.

SI quiſquam in fluminis publici diuerticulo [k] ſolus pluribus annis piſcatus ſit: alterum eodē iure uti prohibet. [l]

Vlp. lib. j. regul. VIII.

IN acceſsione temporis & id tēpus, quo in fuga ſit ſeruus, [m] domino [n] eius procedere uerum eſt.

Res ſoli, id eſt, res immobiles præſcribuntur longo tempore, de quo etiam habuiſti ſupra eo. l. longa. h. d. Fran. Acc.

Martianus lib. v. regularum. IX.

REſcriptis quibuſdā diui magni Antonini cauetur, † ut in rebus ſoli locus ſit præſcriptioni diutinæ [o] poſſeſſionis.

Papinianus lib. xiij. reſponſorum. X.

INtra quatuor [p] annos uacantium bonorum delator [q] facta denūciatione [r] deſtitit: poſt

SI quiſquā. Pone caſū ſm Io. in parte fluminis piſcatus ſum pluribus annis: & cū nunc eſſem in actu piſcandi, quendam ibi ad piſcandum uenientem prohibere uolo. dicitur quòd poſſum. Vel aliter pone caſum ut in glo. domini mei Accurſij, quæ incipit, ſup. de uſucap. &c. Fran. Acc.

k Diuerticulo. i. in parte fluminis.

l Prohibet. ſup. de uſuca. l. ſi. contra. ſolu. hic piſcatus eſt ſpatio xxx. uel xl. ann. ibi ſpatio minori. uel hic ſine incommodo uicinorum: ibi cum incōmodo. uel ſecundum Io. hic in quaſi poſſeſsione piſcandi fuerat, ibi non. & ſecundum hoc non eſt contra ff. de iniur. l. iniuriarum. §. fin. ubi dicitur teneri iniuriarum: quia hic in poſſeſsione piſcandi, ibi non. uel dic quod reſcriptum præceſſerat. ſed tunc obijcitur, ſi reſcriptum ex hoc habuit, nullo tempore præſcri. opus eſt, ſed reſpō. quia & alias præcedente reſcripto, opus eſt præſcriptione: ut C. de ſun. pa. l. fin. Item uidetur cōtra. ſ. q reſcriptum cum præſcriptione ſimul non habeant locum. extra de reſcrip. c. ueniens.

IN acceſsione. CASVS. Cum ſeruum alienū uſucaperem, ſeruus fugit. dicitur quòd tēpus, quo fuit in fuga computatur in uſucapione complenda. & ita loquitur princip. gloſſ. hic poſitæ, quæ incipit, putatiuo &c. Vel aliter pone caſum, ut in eadem gloſſ. Franciſcus Acc.

m Seruus. niſi diu ſteterit in poſſeſsione libertatis paratus ſuſcipere iudicium liberale, uel niſi in medio tēpore fuerit ab alio poſſeſſus: ut ſupra, de acquiren. poſſeſsio. l. j. § per ſeruum. & l. poſsideri. §. ſi ſeruus. & l. per eum. §. fin. & ff. de uſuca. l. ſi is qui. §. ſi ſeruus.

n Domino. putatiuo, ſic C. de præſcri. longi tempor. l. j. & ſup. de condic. indebit. leg. ſeruo. ſi enim eſſet dominus non uſucaperet: ut ſup. de uſucap. l. ſequitur. §. lana. uel dic quod uerus dominus erat: ſed præſcribat contra act. quod metus cauſa, & contra utilem in rem: ut C. quod metus cauſa. l. iiij. uel eratis is, q dominus factus contra creditores præſcribit: ut C. ſi aduerſus credito. l. j. & ij. & facit infra de furtis. l. ſerui & filij. §. fina. Acc.

o REſcriptis. Diutinæ. id eſt longæ. quod dic ut ſup. eod. l. longæ. Accur.

INtra quatuor. CASVS. In hoc princip. dic caſum ut in gloſſ. domini mei Accurſ. quæ incipit, bona uacantia fiſco &c.

Quadriennij. Quadriennium, quo præſcribitur nuntiatio uacantium bonorum, non incipit currere ex opinione hominum. id eſt ex tunc, quando credunt bona eſſe uacantia: ſed ex tunc quando nemo uult ſuccedere ex teſtamento, uel ab inteſtato: quia omnes repudiauerant. Franciſcus Accurſ.

p Intra quatuor. bona uacantia fiſco quidam ſine titulo poſsidebat. detuli fiſco: ex tunc præſcribit quadriennio. ſed ſi ego deſiſtam, interim non prodeſt ſecundo agenti mea nuntiatio. ad hoc. C. de quadrien. præſcrip. l. j. & ſup. de uſucap. l. quamuis. & ff. de iure fiſ. l. j. §. fina.

q Delator. i. denuntiator.

r Denuntiatione. ſimpliciter, non per conteſtationem, uel iudiciariam conuentionē. alias contra: ut C. de præſcriptione triginta annorum. l. ſicut. & lege, cū notiſsimi. in princip. uel dic per conteſtationem. ſed ipſa non egreditur perſonam, cum ciuilis interruptio ſit: ut C. de non numerata pecunia. leg. ſi cui. & ſupra, ne de ſtatu defunctor. leg. ſecunda. §. præſcriptio. Sed quomodo poteſt illud dici, cum primus, & ſecundus deſert nomine fiſci: ergo non debet obſtare ſecunda exceptio, cum ipſe deferat gerendo negotium fiſco? ſed fortè hoc accidit ideo, quia primus delator deſtitit: uel fiſcus intra quadriennium tamen non habuit argumen. infra, rem ratam haberi. l. bonorum. Accurſius.

† In F. P. non eſt, id ſeruari.

† P. Fl. ut rebus mobilibus locus &c.

† Hac lege turbatum ſe cōqueritur. Zaſ. primū quod a glo. malè explicetur deinde quod doctores in eam mira ſunt parſimonia nſi in ſcribendo: quam ob rem tu uideto qd ipſe ſētiat. cui tu addere quoque potes Dy. ſi uacet.

† Delatores qui dicātur pulchrè Bud. ff. l. plurimum. de iur. & facti ignor. & Mando. in Glo. Fac. §. Conſiderantea, in uer. deferuntur.

Tempo-

a Temporis, quadriennij.
b Præuaricatio. facit C. de ſeuten. aduerſ. fiſc. l. j. & de præuaric. l. ij.
c Perimetur. corruptore habito pro confeſſo: ut infra de iure fiſci. l. eius qui. Accurſius.
d Præſcriptum eſt. ut intra hoc tempus nuntietur.
e Et inteſtati poſſeſſionem. i. bonorum poſſeſſionem.
f Gradatim. colligitur ergo quòd tunc demum ſunt uacantia cum priuatus nõ habet ius petendi: ut C. de caduc. tollen. l. j. §. finali & C. de bon. uacan. l. uacantia, libro x. Accurſius.
g Præſtitutum eſt. ad deliberandum, & facit Inſtitut. de uſuc. §. fina.
h Computabuntur. & poſt denunciationem fiſco factam. quod dic ut nota. C. de quadri. præſcrip. l. j. Acc.

CVm hæres. CASVS. Si teſtator rem quandam mobilem habebat precario, & deceſſit relicto hærede: dicitur quod hæres hanc rem non poteſt uſucapere, licet ignoret eam rẽ precario fuiſſe defuncto conceſſam. nam cũ hæres in ius omne defuncti ſuccedit, ignorãtia hĕdis uitia defuncti non excludit, & ſic non poteſt uſucapere hæres, quod defunctus non potuit uſucapere. Idem eſt in præſcriptione rei immobilis conceſſæ defuncto precario, ut hæres eius non poſſit uſucapere. Fran. Accur.

† In Pan. F. non eſt, non ſolũ.

† P. F. ſed de ſubſtãtia &c.

quatuor annos ſecũdo delatori uenienti prior nũciatio, quò minus pręſcriptiõe tpis a ſummoueat, nõ proderit, niſi prioris preuaricatio b detegetur: quo declarato † nõ ſolũ preſcriptio, ſed & negotij quæſtio perimet. c Quadriennij tẽpus, quod bonis uacantibus nunciãdis præſcripum eſt, d non ex opinione hominum, † ſed ex ſubſtantia uacantiũ bonorũ dinumerat. Quatuor autẽ anni poſt irritũ teſtamẽtum factum, & inteſtati poſſeſsionem e ab omnibus repudiatam, q gradatim f petere potuerunt: uel temporis finem, quod ſingulis pręſtitutũ eſt, g computabũtur. h

Quod defunctus non potuit uſucapere, nec hæres poterit, licet ignoret uitiũ defuncti. h. d.

Idem libro ſecundo Definitionum. XI.

CVm hęres in ius omne defuncti ſuccedit, ignoratiõe ſua defuncti uitia i nõ excludit: ueluti cum † ſciens k alienũ, uel precario poſſedit. Quamuis enim precariũ hęredem ignorantem nõ teneat, nec interdicto recte conueniatur: l tamen uſucapere nõ poterit, m qđ defunctus nõ potuit. Idem iuris eſt, cum de lõga poſſeſsione n quæritur. nec enim rectè defendetur, o cum exordium rei p bonę fidei ratio nõ tueatur.

Pau. li. xvj. Rñſorũ. XII.

CReditor, q pręſcriptione lõgę poſſeſſionis à poſſeſſore pignoris ſummoueri poſſet, pignus diſtraxit. quæro, an poſſeſſori ſalua ſit exceptio aduerſus emptorem? Paulus rñdit ẽt aduerſus emptorem eandem exceptionem q competere.

Hermogenianus lib. vj. iuris epit. XIII.

IN omnibus, r fiſci qõnibus, exceptis cauſis, in quibus minora tẽpora s

i Vitia. ſcilicet perſonalis: quia hic de perſonalibus loquitur: ut ſupra de acquirenda poſſ. l. Pomponius. §. is qui. & §. fina. Accur.
k Sciens. ſcilicet defunctus.
l Conueniatur. ut ff. de prec. l. cum precario. §. fina. Sed contra in eodem titu. l. quæſitum. §. fina. Sol. non tenetur, ut hic, niſi poſſideat, uel dolo deſierit poſſidere, ut ibi. ſed certè hic uidetur loqui de poſſidente. uel non tenetur hæres ſicut defunctus: quia non tenetur niſi poſſideat, uel dolo deſierit poſſidere, uel aliter non tenetur ab initio, cum ſit ignorans, & deſineret poſſidere. cum putat ſuum eſſe: quia re ſua abti putatur ſupra, de peti. hęredi. l. ſi quid poſſeſſor. §. ſicut. ſed ex poſt facto id eſt poſt, quam fuit certioratus & ſic iam tenetur. & licet deſinat poſſidere, tenebitur argu. infra titu. j. l. ij. §. circa. & § & generaliter. Vel dic, tenetur interdicto propter poſſeſsionem defuncti ut ibi, de precario non tenetur propter ſuam poſſeſſionem: quia ad hæredem non tranſmiſit. uel hic de directo, ibi de utili. uel hic ignorans tenuit, ibi ſciens.
m Non poterit. quia hæres ſciebat rem alienam.
n poſſeſſione. alia quàm precaria. & dic poſſeſſione, id eſt præſcriptione, quæ uenit ex poſſeſſione.
o Defendetur. ſcilicet hæres qui poſſedit longo tempore, computato illo teſtatoris, uel non computato.
p Rei. eſt enim ſpectandum exordium in perſona teſtatoris, quia iſta eadem perſona intelligitur: ut in principio huius legis, & C. de tranſactibus, & titium expen. l. ſecunda. & C. de acquirenda poſſeſſione. l. uitia & ſupra de uſucap. l. ſequitur. §. hæres. & l. ſi is. §. primo. uerſicul. Marcellus. ſecus in ſingulari ſucceſſore, ut ſupra. lege, an uitium. & adde hic quod notatur C. de publicanis. l. ſi ego. §. partus. & C. pro hærede. l. nihil.

† Pan. Fl. ſciens alienum illũ, ille uel p̄cario &c.

CReditor. CASVS. Fundum obligaui Titio, eundem Sempronio uendidi, uel ex alia ſimili cauſa tradidi. Sempronius tenuit illum fundum decem, uel uiginti annis, & ſic eſt tutus exceptio. pręſcript. contra hypothecariam. poſtea Sempronius iſtum eundem fundũ uendidit Ciceroni. dicitur quod hæc eadem exceptio quæ competebat Sempronio competit Ciceroni contra Titium hypothecaria agentem. Franciſcus.
q Eandem exceptionem. facit C. ſi aduerſus cred. l. prima & ſecunda. & ſupra, titulo primo, l. exceptio. Accurſius.

IN omnibus. CASVS. In bonis delatis fiſco, ſi fiſcus non petat, & ſtet per uiginti annos, repellit deinceps exceptione præſcript. niſi in caſibus quibuſdam, in quibus minora tempora ſtatuuntur: ut eſt in bonis uacantibus, de quibus habuiſti ſupra, hoc eodẽ titu. Item in alio caſu, quem dic ut in gloſſa hic poſita, quæ incipit, minora tempora &c.
Reipublicę. Adminiſtrator reipublicę rationes reddidit, & ſubſcriptæ, & expunctæ, id eſt cancellatę ſunt uſque ad uiginti ann. uiuente adminiſtratore & eo mortuo uſque ad decem annos poterit uenire contra illam computationem, ultra illud tempus non. Franciſcus.
r In omnibus. ubi fiſcus actor eſt.
s Tempora. minora tempora ſtatuuntur in bonis uacantibus: ut ſ. eo. l. intra. Item in bonis in fiſcum commiſſis ob uectigal non ſolutũ: ut C. de uectigal. l. ij.

Item

ſeruari ſpecialiter conſtitutum eſt, uiginti annorū præſcriptio cuſtodit. Rei publicę rationes ſubſcriptę, & expunctę[a] aduerſus eū quidē, q̄ adminiſtrauerit ultra uiginti: aduerſus uerò hǣdē ultra decē annos retractari nō poſſunt.

Scęuol. li. ſing. q̄onum publicè tractatarū. XIIII.

De acceſſionib' poſſeſſionū nihil in ꝑpetuum, neque generaliter[b] definire poſſumus.[c] conſiſtunt enim in ſola æquitate. Planè tribuunt ijs, qui i locū aliorū ſuccedūt: ſiue ex ꝯctu, ſiue uolūtate.[d] hǣdibus.n. & ijs, q loco ſucceſſorum habentur, datur acceſſio teſtatoris.[e] Itemque ſi mihi uēdideris ſeruū, utar acceſſione[f] tua. & ſi mihi pignori dederis, & ego eādem rem alij pignoraui, meus creditor utetur acceſſione tui temporis tā aduerſus extraneum, quā aduerſus teipſum, quandiu pecuniam mihi non exolueris.[g] Nā qui me potior eſt, cum ego te ſuperaturus[h] ſim, multo magis aduerſus te obtinere debet.†[i] Sed ſi pecuniā mihi ſolueris: hoc caſu acceſſione tua non utetur. Itē ſi abſente te is, qui negotia tua uidebat adminiſtrare, ſeruū mihi uēdiderit, tuque reuerſus ratum habueris: omnimodo acceſſione utar. Itē ſi mihi pignori dederis, & conuenerit, niſi pecuniā ſoluiſſes, licere ex pacto pignus uēdere, idque uēdiderim: emptori acceſſio tui temporis dari debebit, licet inuito te pignora diſtracta ſint. iam enim illo in tēpore, quo cōtrahebas, uideris † conceſſiſſe uenditionem,[k] ſi pecuniam non intuliſſes.

Venuleius libro v. Interdictorum. XV.

Præſcriptio, an & qualis poſſit i fiſcū per priuatū, ſeu priuilegiatū obijci.

Item in alio caſu: ut ī. ad Syl. l. in cognitione. aliàs ergo contra fiſcum currit præſcriptio xx. ann. ut hic, & infra, de requi. re. l. ij. & iij. & iiij. Sed contra. C. de præſcrip. xxx. ann. l. omnes. & l. competit. & C. de ſacroſanc. eccl. l. fina. Sol. quidam dicunt, quod hic dicat de præſcriptione, quam fiſcus objicit alij, nō quam alius fiſco. quod non placet, imò de utraq; ſiue utriuſq;. Alij dicunt quod fiſco objicitur præſcript. xx. ann. in caſibus illis, ſcilicet ubi minora tempora ſunt ſtatuta, & uerba illa, caſibus exceptis poſſunt ponere iuxta uerbum illud conſtitutum eſt. Sed nec hoc placet. Alij dicunt, quod hic loquitur, quando quis adminiſtrauit rationes fiſci, ubi in alijs perſonalibus, pro quibus eſt infra proxi. §. Alij dicunt, & bene, in delatis nondum quęſitis: hic loquitur, quæ fiſco deferuntur uarijs ex cauſis: ut infra de iure fiſci. l. j. illa, omnes: & illa competit in quæſitis. & illa l. ut inter diuinum. quæ eſt l. final. C. de ſacroſanc. eccle. in rebus ciuitatum alla...rum, non Romanæ: & in ſpecialibus quatuor caſibus loquitur, & ſecundum hoc nil eſt contra. Vel dic quod generaliter loquatur in quęſitis, & quęrendis. & illas tres ſolue, ut in qualibet earum not. Item contra. C. de fund. rei priuat. l. cum libro aj. ubi xxx. ann. præſcribitur ſeruus pub. ſed ibi de ſeruo principis dicit. præterea eſt ibi fauor curiæ præſcribentis, quæ etiam naturales filios facit legitimos: ut Inſti. de nup. §. fin. Item fallit hæc lex C. de fun. pa. l. fin. Penultimam ſolutionem approbo.

a Expunctę i. cancellatę. & pone erratum fuiſſe in cōputatione. ſic ī. de re milit. l. ex cā. ſed quid ſit propriè diſpungere, legitur ī. de uer. ſig. l. cognoſcere. §. j.

De acceſſionibus. CASVS. Quando poſſeſſio unius accedat alij, non poteſt generaliter de hoc doctrina tradi: cum in ſola æquitate conſtat. ſcias tamen quod poſſeſſio alicuius prodeſt ei, qui in locum eius ſuccedit: ſiue ex cauſa contractus ſuccedat, ut ex uendit. uel ſimili, ſiue ex ultima uoluntate, ut hæres. Item legatarius, & ſimiles. hinc eſt quod poſſeſſio uenditoris prodeſt emptori. Item poſſeſſio debitoris prodeſt creditori cui dictam rem obligat. Item ſi creditor obligat eam alij, prodeſt huic ſecundo creditori poſſ. primo obligātis: ut ſic completa uſuc. habeat directam hypothecariā donec ſoluatur debitū primo creditori. Item ſi geſtor negotiorū tuorum obligauit mihi rem, quā poſſidebas, & uſucapiebas: & tu poſtea habuiſti ratum: proderit mihi poſſeſſio tua ut compleam uſucapionem prędictę rei. Item ſi obligaſti mihi rem, quā uſucapiebas, hoc pacto appoſito, ut ſi non luas uſque ad certum priuium, poſſim eā uendere: ſi eā uendo ex forma pacti emptori proderit poſſeſſio tua ad cōplendam uſucapionem. Fran.

b Generaliter. expoſitio perpetui.

c Poſſumus. Sic ſupra, de l. & ſenatuſc. l. neque. l. & ſupra, de uſu. l. mora. Accur.

d Ex uoluntate. ſcilicet ultima.

e Acceſſio teſtatoris. ut ī pro emptore. l. ij. §. etiam.

f Acceſſione, ut ſupra, de contrahend. empt. l. dolia. §. cum qui. & ī. quorum lega. l. j. §. illud. & ſupra de uſucap. l. id tēpus. & ī. de except. rei iudi. l. finali. Accurſ.

g Non exolueris. ad quod eſt ſupra, de pig. l. grege. §. cum pignori. & de pign. actio. l. penulti. Accur.

h Superaturus. qui me ſuperaturus eſt, multo magis te ſuperabit, cum ergo te ſuperaturus eſſem. Accur.

i Debet. ut habeat directam hypothecariam cōpleta uſucapio. quaſi à domino res obligata uideatur: alioquin utilem haberet, ut ſupra de pignor. l. ſi ab eo. ſed fallit hæc regula: ut ī. qui potio. in pigno. l. Claudius. Item ſupra ad Tertyl. l. ij. §. objicitur. & l. æquiſſimum. §. ſi ex filio. & Inſtit. ad Tertyl. §. pater. ſcilicet in matre defuncti. & auo. Item in authēti. quibus modis natu. effic. ſui. §. diſcretis. colla. v. & ī. ad Trebel. l. ex facto. ſcilicet in muliere, quæ excludit naturales filios excludentes cognatos. Item fallit in muliere, quæ præfertur his quorum pecunia res refectæ ſunt, non tamen habentibus expreſſas hypothecas: ut in authen. de æqua. do. §. his conſequens. colla. vij. & ſupra qui pot. in pig. l. interdum. item ī. de iniuſto teſta. l. pe. Item ſi diligo te, tu illum: non ſequitur quod ego diligam illum. Item ſi ego ſum tuus uaſallus, & tu alterius, non ſequitur: ergo ego ſum illius. poſſet tamē dici quod in turbatione * in l. allegata, Claudius. non fallit, quia ibi non ex natura contractus, ſed propter rem iudicatam, id eſt, ne præiudicet inter alios. Item in ſecundo caſu non fallit, quia ibi pater non poterat excludere matrem, & ita non procedit arg. quid enim ad rem ſi alibi excludit? Item reſpondit. in patre. nam pater non excludit auum, unde non poteſt procedi.

k Conceſſiſſe uēditionem. & ſic ſufficit ſemel uelle. ſic

† Si uinco uincentē te, ergo uinco te. Mādoſ. in 23. quæſt. 16. Reg. num. 16.

† Conſenſiſſe uenditioni, in quibuſ. ex empl. manu ſcriptus.

* Legendū eſt hic turbone, nō turbatione, q̄ nomē eſt factū pro medio creditore, ut apparet ex eadem leg. Claudius.

ſic ;ſ. de aqua plu. ar. l. is diem. & ſ. de acquir. hære. l. ſi quis mihi bona. § ſi. Accu.

tio: ut ſ. de lib. & poſthu. l. cum quidam. uel hic contra real. s, ibi contra perſonales. prima placet. & facit ſ. de uerbo. ſigni. anniculus. Sed argo. contra ſ. de auro & ar arg. leg. l. & ſi non ſint. §. quid ergo. & ſ. de mino. l. denique. §. minorem.

IN uſucapione. CASVS. In uſucapione complēda ſufficit tangi ultimam diem trienoij, ut habeat pro completa. [Acceſſio.] Si rem alienam, quam bona fide poſſidebas, mihi uendidiſti. proderit mihi tempus, quo tu eā poſſediſti. Item tempus quo auctor tuus poſſedit, ut ſic citius compleam uſucapi. Secundo dic, medius auctorum meorum non poſſedit rem; ut puta uenditor uenditoris mei, præcedentium poſſeſſio non prodeſt mihi: ſed auctoris mei poſſeſſio. Scias ergo ꝙ poſſeſſio ei a quo emi, uel a quo emit procurator meus pro me, prodeſt mihi. Item ſi emi a procuratore Titij rem a Titio poſſeſſam: & Titio hoc uolente prodeſt mihi poſſeſſio Titij. Sed pone quod Titius Sempronio mandauit, ut uēdat quandam rem a Titio poſſeſſam, & Sempronius hoc idē mandauit Cornelio, dī qd non aliter poſſ. ꝓdeſt mihi, niſi uoluntate Titij hoc eſſet factum: quod expone ut in glo. domini mei Acc. Sed pone quod emi quandam rem a filio tuo, uel ſeruo tuo, an tempus quo tu pater poſſediſti, proſit mihi? Dicitur quod non, niſi tua uoluntate uenditū: uel niſi habuerit liberam adminiſtrationem peculij. Itē ſi emi rem pupilli uel adulti, uel furioſi a tutore eius, uel curatore, poſſe ſſio pupilli, uel adulti proderit mihi. Item ſi uentris nomine, aut cauſa rei ſeruandę in poſſ. quia fuerit miſſus rei, quam tu poſſidebas, & eam rem a te emi, etiam hoc tempus quo alius eam detinuit, proderit mihi.

IN uſucapiōe [a] ita ſeruatur, ut ēt ſi minimo momento nouiſſimi diei poſſeſſa ſit res, nihilominus repleat [b] uſucapio: nec totus dies exigitur ad explendū ꝯſtitutū tp̄s. Acceſſio poſſeſſionis fit nō ſolū tp̄is, quo apud eū fuerit, [c] unde qs emit: ſed & ei, q uēdidit, unde tu emiſti. Sed ſi medius aliquis ex authoribus nō poſſederit pręcedētiū authorū poſſeſſio nō ꝓderit, [d] quia coniuncta non eſt: ſicut nec ei, qui non poſſidet, authoris poſſeſſio accedere poteſt. [e] Item adijciendū eſt, [f] unde emiſti, aut unde is emit, cui tu emendum mandaueras: & quod apud eum, qui uēdendum mandauit. Quòd ſi is quoq;, cui mādatum erat, [g] alij uendendum mandauerit, non aliter huius, qui poſtea mandauerat, dādam acceſſionē, Labeo ait, ꝗ ſi idipſum dn̄s ei permiſerit. [h] Sed & ſi a filio, vel ſeruo rem emero: acceſſio tp̄is [i] quo apud patrē, aut dn̄um fuit ita danda eſt mihi, ſi aut uoluntate patris, domini ve, aut cum adminiſtrationē peculij haberet, uēdidit. [f] Item danda eſt acceſſio cum [†] eo tēpore, quo apud pupillū fuit, a cuius tutore cum is tutelā ei⁹ adminiſtraret, [k] emiſti. Idemq; in eo, qui a curatore pupilli furioſive emerit, ſeruādum eſt: & ſi uentris nomine, aut eius, quæ rei ſeruandę cā in poſſeſſione eſſet dotiſve nomine deminutio facta ſit. nam id quoque tēporis accedit. [l]

Hę autem acceſſiones non tam latè accipiendę ſunt quàm uerba earum patent: ut etiā ſi poſt uenditionē traditionemque rei traditæ apud uenditorem res fuerit, [m] proficiat id tempus emptori: ſed illud ſolū, quod ante fuit, licet uēditionis tempore eam rē uenditor nō habuerat. [n] Ei cui. hæres rē hæreditariā uendidit, & hæredis tempus, & defuncti debet accedere.

Paul. li. iij. ad Sab. XVI.

ACceſſio ſine noſtro tempore [o] nobis prodeſſe non poteſt.

[a] In uſucapione. triennij, & [x.] uel xx. an. ut & ſup. de uſucap. l. in uſucap. ſecus [in] in pręſcrip. xxx. ann. ut ſ. de act. & oblig. in omnibus, quæ eſt contra. & eſt ratio: ut ſ. de lib. & poſthu. l. cum quidam.

[b] Repleatur. i. cōpleatur.

[c] Vnde quis. i. a quo Acc.

[d] Non proderit. ut hic, & ſ. de acquir. poſſ. l. Pomponius. §. quęſitum.

[e] Poteſt. ut & infr. de acquir. poſſ. lege, Pomponius. in fin.

[f] Item adijciendum eſt. caſibus prędictis.

[g] Erat ſcilicet, ut uenderet.

[h] Permiſerit. ſemper autem conceſſum intelligitur, niſi ſit prohibitum, ut ſupra, manda. l. ſi procuratorem. §. j. ſed quidam dicunt hic eſſe ſpeciale, ut exigatur permiſſio ſpecialis. Accur.

[i] Vendidit. ut ſup. de uſucapio. lege, ſi ſeruus.

[k] Adminiſtraret. ſunt enim quidam qui nō adminiſtrāt. de ijs dic ut ſupra, de auth. tu. l. & ſi pluribus.

[l] Accedit. i. danda ſit acceſſio. ad quod facit ſupr. ut in poſſ. lega. l. ſi cui. § qui legatorum. & l. quę legatorum. & ſupra, de uent. in poſſe. mit. l. j. §. diminutio. & ſupra, de acquir. poſſ. l. poſſideri §. fin. Item facit ad ſuperiua reſpon. ſupra, de iure dot. l. ſiue generalia. & C. de nup. l. furioſi.

[m] Res fuerit. q uendidit quoquomodo. ad quod eſt ſ. de uſucap. l. id tempus. in princ. & §. in re. Accurſius.

[n] Non habuerat. ſed erat apud emptorem uel ut depoſita, uel ut commodata, uel ut pignorata. aliud ſi eſſet apud alium, ut ſ. cod. l. j. §. j. ibi, ſed & ſi &c. ſ. eod. l. fina. & ſupra, de acqui poſſeſſ. l. Pomponius. §. quæſitum. Vel dic quod non erat tempore uenditionis, ſed tempore traditionis.

[n] Hæ aūt. Quod dictum eſt poſſ. uenditoris prodeſſe emptori, intelligendum eſt de poſſ. quam habuit ante quā uenderet, non de ea quā poſtea quam uendidit habuit. & licet tempore quo uendidit, non poſſidebat rē quam uendidit: ſed emptor eam poſſidebat ex cauſa depoſiti uel ſimili, tamen tempus, quo uenditor poſſedit proderit emptori. Item ſi hæres rem hæreditariam uēdidit, tempus quo teſtator poſſedit: item tempus quo hæres poſſedit, proderit emptori. Franc.

ACceſſio. CASVS. Si emi a te rem alienam bona fide, tempus quo tu eam poſſediſti, proderit ita demum mihi, ſi ego incipiam poſſidere illam rē. hoc autem fallit. quod dic ut in glo. Fran. Accur.

[o] Noſtro tempore. hoc fallit in hærede, cui procedit uſucapio ſine poſſeſſ. ut ſ. de uſucap. l. cœptam. & leg. nunquam. §. uacuum. & l. uſio §. nondum. Item facit ſ. de acqui. poſſ. l. Pomponius, §. fin.

[†] P. Fl. un deis emit: ſed & qui ei uendidit &c.

[*] P. Fl. et quo.

[†] Iſta gl. ē ſingul. ad hoc qd in præſcriptione xx. uel xl. anno. requirit totū tēpus eſſe cōpletum, adeo quod ſi una dies, uel etiam momentū ultimi diei ſupereſſet, nihil eſſet: ſecus in præſcriptione x. uel xx. annorū. Bolog.

[†] P. Fl. cū eo quod apud &c.

TITVLVS IIII.

DE DOLI MALI ET METVS EXCEPTIONE.

More prudentis philoſophi poſuit diuiſionem ſuam, dicens: Primo uidendum eſſe qua de cauſa hæc doli exceptio ſit inuenta. Secūda quomodo fiat dolus. Tertia, contra quas perſonas detur. Quartò, quanto tempore duret: poſtea proſequitur membra ſua declarando.

Pau. li. lxxj. ad edict. I.

QVo lucidi[a] intelligi poſſit hęc exceptio, prius de cauſa uideamus, quare propoſita[b] ſit: deinde quemadmodum dolo[c] fiat. per quæ intelligemus, quando obſtet[d] hæc exceptio. deinde aduerſus quas pſonas locū habeat. nouiſſimè inſpiciemus,[e] intra q̄ tpa competat exceptio. Ideo aūt hāc exceptionē ꝑtor propoſuit, ne cui dolus ſuus per occaſionē iuris ciuilis[f] ꝯ naturalem æquitatem proſit. Sed an dolo quid factum ſit, ex facto[g] intelligitur. Et quidem dolo fit, tam in contractibus,[h] quàm in teſtamentis,[i] quàm in legibus.[k]

Vlp. lib. lxxvj. ad edi. II.

PAlam autem eſt, hanc exceptionem

DE DOLI MALI ET METVS EXCEPTIONE.

QVo lucidius. CASVS. Vt hęc exceptio doli rectè intelligatur, eſt primo uidendum qua de cauſa fuit inuenta. Secundo quomodo fiat dolus: & ſic per hoc ſciemus quando obſtat exceptio doli. Tertio dicit, uidendum eſt contra quas perſonas obijci poſſit hęc exceptio. Vltimo uidēdum erit quanto tempore duret hæc exceptio. Et certè ſcias quòd hęc exceptio eſt inuenta ideo ne dolus alicuius, quod ius ciuile admittebat cōtra naturalem æquitatem proſit. quod dic ut in gloſſ. hic poſita. Item ſciendū eſt quod ex eo, quod fit, præſumitur dolus quandoque in contractibus quādoque in teſtamentis, quandoque in legibus. & da exempla, ut in gloſ. Fran. Accur. ceptio eſt inuenta ex ea cauſa, ex qua dolus & eſt iſta ſcilicet, ne malitia alicuius ſit ei lucroſa. Secundo uult dicere in quibus caſibus habeat locum hęc exceptio, & quibus perſonis obijciatur. & eſt ſciendum, quia hęc exceptio obſtat ei, qui dolum commiſit in ea re, quam petit, nec ſufficit ab aliquo commiſſum dolum. Nam exceptio ex alterius dolo, alteri non obſtat, niſi ex dolo teſtatoris, ex cuius dolo poteſt opponi exceptio contra hæredem. & idem in ſimilibus, quæ exempla habes in gloſſ. hic poſita, quæ incipit, nocet quidem hæredi &c. ex perſona autem eius, qui eam opponit, eſt hęc exceptio in rem. ſufficit enim in ea re commiſſum dolum ab eo, qui uult agere, licet non contra eum, qui eam exceptionem uult opponere. Poſtea uult dicere, quibus ex cauſis hæc exceptio locum habet: & ecce ſi ſtipulor a te ſine cauſa, & ex ea ſtipulatione agam, obſtat mihi exceptio doli. Item ſi ſpe futuræ numerationis ſtipulor a te x. deinde non numero, & agam ex ea ſtipulatione: obſtat mihi exceptio doli, cum cauſa non ſit ſecuta. Item ſi promittis mihi x. in dotē dare pro Berta: & finito matrimonio ea a te petam: nam obſtat mihi exceptio, cū cauſa, ob quam promiſiſti, ſit finita. Item ſi ſtipulatus ſum a te decem mihi dari, & purè: poſtea fecit tibi pactum de non petendo uſque ad annum, ſi intra annum petere uolo, obſtat mihi exceptio pacti, & etiam exceptio doli. dolum enim facio tibi cum contra pacti formam agere uolo. & ut generaliter dicam, ubicunque alia exceptio habet locum, & hęc exceptio doli poteſt opponi.

[Non malè.] Matuaui tibi decem ſub certis uſuris & accepi uſuras pro futuro tempore, puta pro anno: ſi interim uolo petere ſortem, obſtat mihi exceptio. uideor enim feciſſe pactum de non petendo ſortem pro toto anno, pro quo accepi uſuras.

Item quæritur. Habebas ſeruum, cui erat relicta libertas, ſi daret decem. emi a te illum ſeruum, ignorans de libertate ei relicta prędicto modo: ſtipulatus ſum a te de dupla, ſi euincatur a me: nūc ſeruus dedit mihi decem, & ſic eſt impleta conditio libertatis & ſic euincit ſe in libertatem: uolo agere contra te ex ſtipulatione duplæ. dicitur quod poſſum: dum tamen in illa dupla uelim computare decem, quæ habui a ſeruo. ſi enim nolim computare, repellor excep. doli. hoc tamen fallit. ſi enim illa x. quę dedit mihi ſeruus, erant ex re mea, uel ex peculio, quod ad me ſpectabat, non teneor illa decem computare in dupla, quam a te ſum habiturus. Sed pone quod ante, quam mihi traderes ſeruum, ipſe ſeruus dedit tibi decem: & ſic ſe euincit poſtea in libertatem. agam contra te act. ex empto, ut illa decem recipiam a te. & eſt hoc uerum. ſi ſum paratus tanto minus ex dupla exigere a te, alioqui repellor

a Quo lucidius. quo, pro ut. Et no. quod quælibet res diuiſa melius intelligitur: ut Inſtit. de lega. §. ſed non uſque.

b Propoſita. de hoc dicet ſtatim, §. ideo. & ꝟ. l. proxi. in prin. & §. circa.

c Dolo, de hoc dicet. ꝟ. ea. l. §. ſed an dolo. Accur.

d Quando obſtet. i. quibus caſibus. quod dic ut ꝟ. l. proxi. §. j. & idem dicit proxi. dictum. l. contra quas perſonas detur.

e Inſpiciemus. ut ꝟ. eo. l. pure. §. ſi.

f Ciuilis. nam tenet obligatio de iure ciui ſed opponitur exceptio de iure prætorio: ut C. de inuti. ſtipul. lege, dolo.

g Ex facto. i. ex qualitate facti: ut C. de reſcin. uend. l. dolus. uel aliter. i. ex eo quod factum eſt, uel commiſſum. dolus præſumitur: ut ſ. man. l. dolus. & l. ſi procuratorum. §. dolo. & §. ſi ignorantes. Sed opp. quod alias dicitur ex ꝑſpicuis indicijs debere probari: ut C. de dolo. l. dolum. Respond. & tunc illum admiſſum probat, cum ex qualitate facti perſpicue oſtendit. Item oppo. qui dolum dicit &c. ut ſ. de proba. l. quoties. §. qui dolum. Reſpon. ſatis probatus dolus, ſi qualitas facti, in qua eſt dolus, probatur.

h In contractibus. da exemplum de incidenti, & de eo qui dat cauſam contractui: ut ꝟ. de act. emp. l. Iulia. §. ſi uenditor. & §. ſeq. & de dol. l. & eleganter. in prin. & ꝟ. eo. per multas leges.

i In teſtamentis. edendis, uel ſupprimendis: ut C. ſi quis alí. teſt. prohib. l. j. & ij. C. ad leg. Cornel. de falſis. l. cum. C. de inoff. teſt. l. fratres. in ſi. & ſ. de lega. ij. l. cum pater. §. Titio. Accur.

k In legibus. condendis, uel interpretandis, non cancellandis, ut faciebat quidam Valseotius Papienſis. nam iudici interdum interpretari permittitur: ut ꝟ. de appel. l. ab executore. Accur.

l Alam autem. CASVS. Nunc dicit, quòd hęc ex

Res quælibet diuiſa melius intelligitur.

a Not. gl. ad hoc, qd dolus probaē ſi qualitas facti in quo cōſiſtit probatur: hoc addito qđ dolus q̄doque ꝓbatur etiā ex coniecturis, per gl. in c. ſi. extra de renuntia. li. vj. Bal.

ex eadem cauſa [a] propoſita, ex qua propoſita eſt de dolo malo actio.

Exceptio doli aduerſus eum, contra quem proponitur nō eſt in rem, ſed ex parte eius, qui eam propoſuit ſic.h.d.

Sequitur ut uideamus in quib. cauſis locū habeat exceptio, & quibus perſonis objiciatur. Et quidē illud annotandū eſt, [b] quod ſpecialiter exprimendū eſt, de cuius dolo quis [c] quæratur, non in rem. Si in ea re [d] nihil dolo malo factum eſt: ſed ſic, Si in ea re nihil dolo malo actoris factū eſt. igitur docere [e] debet is, qui [f] objicit exceptioné, dolo malo actoris factum: nec ſufficiet ei oſtēdere, in re dolū eſſe, aut ſi alterius [g] dicat dolo factum, eorū perſonalis ſpecialiter debebit enumerare: dūmō hæ ſint, quarū dolus noceat. [h] Plane ex perſona eius, qui exceptionē objicit, in rem opponitur [i] exceptio. neque.n. quæritur aduerſus quem dolus commiſſus ſit, ſed an in ea re [k] dolo malo factū ſit à parte actoris. [l]

Qui perſeuerat petere uſque ad litem conteſtatam, quod ſine cauſa ſtipulatus eſt, uidetur dolo petere.h.d.

Circa primam ſpeciē, quibus ex cauſis exceptio hæc locum habeat hæc ſunt, quæ tractari poſſunt. Si quis ſine cauſa [m] ab aliquo fuerit

lor excep. doli. & hoc dicit hic §. cum leg. ſeq. Fran.

a Ex eadem cauſa. ergo ideo ne uel malitia ſua ſibi ſit lucroſa, uel litis ſimplicitas damnoſa, ut ſup. de dolo l. j. in principio.

b Annotandum eſt. Scilicet circa perſonas, contra quas opponitur, & à quibus.

c Quis. ſ. reus.

d Non in rem. poterit opponi doli exceptio.

e Si in ea re. rectè ageres ſi &c. & di exemplum, ut infra eodem, l. apud Celſum. §. item quæritur. & §. ſed & ſi mulier. & lege, penè. §. ſi cui. exceptio. ergo doli perſonalis eſt ex parte illius, qui dolum commiſit, ut contra eum ſolummodo opponatur, contra alium non, niſi ab eo habeat cauſam lucratiuam, uel prope, uel non lucratiuam, ſed tamen res reuerſura eſt ad doloſum: ut infra eodem, l. apud. §. ſi quis autem ex cauſa. ſed ex parte eius qui eam opponit, eſt in rem, ut ſcilicet quilibet poſſidens ſi conueniatur ab eo qui dolum commiſit, uel committit, ut C. de rei uend. l. fina. poſſit, ſcilicet opponi exceptio doli. ſed uidetur illud falſum. nam ſi factum fuerit pactum de non petendo fideiuſſori, non prodeſſet reo. nec obſtat ea exceptio ſi à reo petat. debet autem poſſe opponi ab omnibus qui poſſident, ſicut dicitur hic. unde diſtinguitur utrum dolus committitur in re acquirenda, uel obligatione, pro qua, uel ex qua modo agitur: quo caſu locum habet quod hic dicitur. alias ſi non in acquirenda cōmittit dolum, ſed in eo quod uenit contra pactum, non obſtat except. ut ſupra, de pactis, l. fideiuſſoris. quæ eſt contra. Item facit ſupra, de dolo, l. ſed ſi ex dolo, §. ſi. Accur.

f Is qui. ſcilicet reus.

g Alterius. quàm actoris.

h Noceat. Nocet quidem hæredi dolus teſtatoris, & alij uniuerſali ſucceſſori, ut per bono. poſſeſſio. uel per Treb. uel per hoc quod bona ſint addicta cauſa libertatum conſeruandarum, uel per arrogationem, & ſimilia, ut inf. de reg. iur. l. quod ipſis. Item dolus auctoris à quo quis habet cauſam lucratiuam, ut dicto §. ſi quis autem. uel prope lucratiuam: ut §. auctoris. dicta l. apud, infra eodem. ſi tamen agat ille qui cauſam habet à doloſo: ut §. ſi quis autem. aliter ſi ipſe conueniatur, ut ſup. tit. j. l. an initium. Item nocet ei, qui non ex cauſa lucratiua habet à doloſo, quando res ad eum eſt reuerſura: quod dic per exempla, ut in creditore, ut infra eodem, §. ſi quis autem. ibi, idem tractat &c. dicta l. apud. Item marito. ſoluto matrimo. l. non conſtante. ut infra eodem, l. apud Celſum. §. ſed & ſi mulier, & §. apud Iulia. Item dolus tutoris uel curatoris objicitur minori uel alij perſonæ, quæ habet curatorem quatenus ſunt locupletati ut infra, eod. l. apud. §. illa. & §. ſi quis. ibi, quæ in tutore &c. Sunt & aliæ perſonæ de quarum dolo objicitur, quas uidere potes infra eodem, l. apud. §. in hac. & §. quæſitum. & §. mandaui. ſed & ſingularis ſucceſſor & ex cauſa non lucratiua repellitur, ſi uelit uti acceſſione temporis ſui auctoris, non aliàs, ut infra, eodem, l. apud Celſum. §. de auctoris. & ſupra, de acquirenda poſſeſſio. l. Pomponius. §. cum quis.

i In rem opponitur. contra ſupra ad Macedonian. * l. ſed & Iulian. §. ſed & ſi filius. & ſupra, de ſecundis tabulis, l. penultima, §. plane. in fin. contra. & ſupra, ſi ſeruit. uendi. l. loci. §. competit. contra.

k Re. acquirenda, non retinenda. uid. l. de pactis. l. fideiuſſoris.

l Actoris. Id eſt, eo actore in ea re dolum commiſerit. & largè accipe hic dolum, ut etiam ſi bonam fidem habuit in acquirenda, ſi tamen deficit titulus, uel aliquod de illis, quæ ſunt neceſſaria ad Publicianam, repellatur hac exceptione, ſi poſtea rem illam à quocunque poſſeſſore uendicet: ut & C. de rei uend. l. fina. uel dicas hunc non tunc, ſed nunc dolum committere, quando petit. argum. infra proximo §. Item ſi habuit ſcientiam rei alienæ, loco doli accipitur, cum nec uſucapere poſſit, nec Publicianam habere. Et eadem in perſonali quæ ſiue dolo promittentem induxit, ſiue etiam bona fide: ſed tamen cauſa deeſt quæ adeſſe credebatur. Dic ergo factum in præteritum, uel etiam fieri in præſenti, ut infra proximo §. & infra, de uerbo. oblig. l. ſi quis cum aliter. Acc.

m Sine cauſa. uel quia in ſtipulando cauſa non exprimitur à contrahentibus: ut ſupra, de probationibus. cum indebiti. §. fina. uel exprimitur quæ ab utraque parte ineſſe creditur, & non ineſt: ut ſi credo te uendidiſſe uel mutuaſſe procuratori meo, & ideo ea cauſa uenditionis, uel mutui promitto, ut C. de non numerata pecunia. l. ſi ex cautione. Idem & ſi tu etiam in hoc credebas te mutuaſſe procuratori, uel alium pro te. Sed quid ſi ego qui promitto ſine cauſa, ſcio cauſam non ineſſe, ut credis ineſſe? Reſpond. uideor donaſſe. & ſic teneor: ut argument. infrà, de regulis iuris. l. cuius. & C. ad legem Falcidiam. l. final. ſecus forte ſi & tu ſcias cauſam non ineſſe: quia in pari cauſa &c. ut infrà, de uerborum obligationibus. l. ſi ſeruum, §. ſequitur. & adde quod not. C. de non numerata pecunia. l. generaliter. in diſtinctione ibi poſita. Item an hic libellus ſit admittendus, peto decem quia promiſiſti? [1] uidetur quod non, cum in promiſſione non ſit cauſa ſufficiens, ut hic: ſicut nec hæc ſit cauſa ſufficiens, quia Rex eſt in Francia: ſed adijcere debet quia promiſiſti ex

† Nihil non eſt in P.F.

† Dolus enim non præſumitur. Mando. in a. quæſt. Regu. de Veriſi. nu. 3.

Dolus teſtatoris an & quando noceat hæredi.

* l. item ſi filiusf. §. ſed Iulianus.

1 An hic libell⁹ ſit admittendus, peto decē, quia promiſiſti. tu vide L. Frā. de Oriā. ſc. qm̄ contra talſam. §. petitiones. num. xxv. verſi. nidi inus. in fi. & ibi notaui in apoſtil. ad eum poſt Bened. Vadum, extra, de proba.

ſi ſi ex cauſa mutui, uel ſimili, licet ſit argumentū cō tra ſ. tit. ij. l. cum de hoc. ſed illam expone ut ibi. ergo nec iſta, peto par caponum ſingulis annis, quia tui maiores promiſerunt. ſed debet adijci, pro poſſeſſionibus quas a meis maioribus maiores tui habuerunt. probata tamen diuturna præſtatione præſumitur promiſſio, & cauſa, ut not. ſup. de uſuris. l. cum de in rem uerſo.

poſiti. l. ſi quis inficiatus. in prin. & ſupra, de trib. l. illud. §. ſi tamen.

m Ignorantia. uel niſi reuerētia perſonæ hoc faciat, ut infra eod. l. apud. §. aduerſus. quæ eſt contra.

n Non male dictum eſt. quærendo.

ſtipulatur[a], deinde ex ea ſtipulatione experiatur, exceptio utiq; doli mali ei nocebit. [a] Licet. n. eo tpe, quo ſtipulabatur, niſi [b] dolo malo admiſerit, [b] tñ dicendum eſt, eum, cum litem cõteſtatur, dolo facere, qui perſeueret ex ea ſtipulatione petere: & ſi cum interponeret, iuſtam cām habuit, tñ tunc nullam idoneã [c] cām habere vr̃. Proinde [d] & ſi crediturus [e] pecuniam ſtipulatus eſt, neq; crediderit, & ſi certa fuit cã ſtipulationis, quæ tñ aut nõ eſt ſecuta, [f] aut finita eſt, [g] dicendum erit, nocere exceptionem.

Qui paciſcitur de pecunia non petenda uſque ad tempus, & petit ante tempus, patitur duplicem exceptionem, ſcilicet pacti, & doli mali: & ubiq; ſit, ubi quis petit quod per exceptionem poteſt elidi. h. d.

Item quæritur, ſi quis purè ſtipulatus ſit certam quantitatem, quia hoc actum ſit, ſed poſt ſtipulationem interpoſitam pactum ſit, ne interim pecunia uſque ad certum diē petatur, an noceat exceptio doli? Et quidē de pacto cõuento excipi poſſe, nequaquam ambigendū eſt. [h] Sed & ſi hac quis exceptione uti uelit, nihilominus poterit. Dolo. n. facere eum, qui contra pactum petat, negari non poteſt. Et generaliter ſciendum eſt, ex omnibus in factum [i] exceptionibus [k] doli oriri exceptionem: quia dolo facit, quicunque id quod quaqua exceptione elidi poteſt, petit. Nam & ſi inter initia nihil dolo [l] malo fecit, attamen nunc petendo facit doloſè, niſi ſi talis ſit ignorãtia [m] in eo, ut dolo careat. Nõ malè dictum eſt, [n] ſi creditor uſuras [o] in futurum acceperit, deinde pecuniã nihilominus petat antè, quam id tp̃s prætereat, cuius tpis uſuras accepit, an doli exceptione repellatur. Et põt dici dolo eum facere. accipiendo enim uſuras, diſtuliſſe uidetur petitionē in id tp̃s, quod eſt poſt diem uſurarum præſtitarum, & tacitè cõueniſſe interim ſe non petiturum. Item quæritur, ſi ſtatuliberū mercatus q̃s fuerit iuſſum decē dare, cū hoc ignoraret, [p] & duplã ſtipulatus fuerit, deinde decē acceperit. [q] Exiĉto eo in libertatē, agere ex duplę ſtipulatiõe põt: [r] ſed niſi decem, quæ implendæ cõdõnis cã accepit, deduxerit, [s] exceptione ſummouēdus erit. & hæc ita Iulianus quoq; ſcribit. Si tñ ex re emptoris, uel ex peculio, quod ad emptorem pertinebat, pecuniam dederit ſtatuliber, poteſt dici, exceptionem non nocere, [t] quia dolo non fecerit.

[illegible] libro [illegible] III.

Item ſi ob id, [u] quod antè, quã dñiū ad me transferatur, uẽditori dederit decē, [x] & agam ex

probata tamen diuturna præſtatione præſumitur promiſſio, & cauſa, ut not. ſup. de uſuris. l. cum de in rem uerſo.

a Nocebit. tenet ergo, ſed exceptione eliditur, niſi cauſa probetur, ut not. C. de no numera. pec. l. generaliter.

b Admiſerit. quia credebat cām ineſſe, quæ non erat.

c Idoneam. ſup. nõ aderat cauſa nec re, nec ſpe: hic aderat ſaltem ſpe, ut in exēplo quod ſequitur, proinde &c.

d Proinde ꝯ. id eſt ergo.

e Crediturus. non tamen credidit, ut ſup. ſi cert. pet. l. qui pecuniam.

f Non eſt ſecuta. ut in mutuo.

g Finita eſt. ut matrimonium. & facit ſup. de pact. l. iuriſgentium. §. ſiue. & ſ. de poſſ. l. j. §. ſi uero. & ſup. de condic. ſine cauſa. l. j. & l. qui ſine. & ſ. de fideiuſſo. l. ſi ſtipulatus eſſes. in princ. & ſ. de uerbo. obliga. l. ſi quis cum. & inf. §. & generaliter.

h Ambigendū eſt. ut Inſtitu. de excep. §. præterea. & ſup. de pactis. l. item quia. Accur.

i In factum. õẽs dicuntur in factū, quia ex facto uel non facto oriuntur, ut ſup. de excep. l. exceptiones. & argu. ſ. eod. l. apud. §. aduerſus. q̃ eſt contra. Accur.

k Exceptionibus. ut inf. eo. l. qui æquitate. & ſupra de præſcript. uerb. l. quoties.

l Nihil dolo. quia ignorauit, quare non debeat petere ut infra, de regulis iuris. l. qui in ius. & facit ſupra, de pac. l. iuriſgentium. §. ſine. & ſupra, de-

P. Fl. nihil.

o Vſuras. facit ſ. de pactis. l. qui in futurum. & de lege com. l. lege. §. fina. & l. poſt diem.

p Ignoraret emptor, ſcilicet eum ſtatuliberum eſſe. quid ergo ſi ſciuit? Reſpond. idem, ex quo eſt ſtipulatus, ut inf. eod. l. apud. §. item Labeo. & C. de euic. l. ſi fundum. Sed contra. ſupra, de contrahen. empt. l. ea quæ. ſed ibi ſanitatem, hic pecuniam emptor eſt ſtipulatus, ſcilicet duplum. Item ſecus ſi fuit ſciens, & ſtipulatus non fuit, ut ſupra de euic. l. qui libertatis.

q Acceperit. nam in perſona emptoris poteſt impleri conditio libertatis, ut infra de ſtatulibe. l. ſi ſtatulibera. §. j.

r Poteſt. emptor.

s Deduxerit. de duplo. quod nec petit.

t Non nocere. & ſic decem ſibi data habebit, quia & ſua & duplum precij habebit à uenditore ꝯ.

u Item ſi ob id. ſcilicet agã ex empto. quod eſt ſ. Accur.

x Decem. non ex re ſua, alioqui contra, ut ſupra poſuit in emptore. & ſupra, de act. empt. l. Iulianus. §. ſed & ſi quid præterea. Item ſubaudi hic, & poſtea hominem tradidit mihi ignoranti liberum eum factum, & poſtea ſe eiicit in libertatem ex cauſa præcedente uenditionem, alioqui malè diceret ex dupla ſtipulatu uenditorem conueniendum, cum non uideatur uenditor ea debere teneri, niſi poſt traditionem emptori factam euincatur

emi: vt ſ. de euict. l. euicta. §. j. ſecundùm Azo. & Hug. ſed quidam dixerunt argu. huius l. poſſe. agi de dupla pro euictione re euicta etiam ante traditionem, & poſt venditionem.

a Recipiam. quæ occaſione rei emptæ ad eum peruenerunt: cum ſeruum hac datione liberum factum præſtare non poſſit.

b Eum liberare. pro rata parte; & in decem.

empto, vt decem recipiã: a ita puto competere mihi actionem, ſi paratus ſum ex duplæ ſtipulatione eum liberare. b

Qui dolo non mandat, quod aliàs eſſet mandaturus: ſi dubitaret factum non ſecuturum; cenſetur eſſe in dolo. h. d.

A Pud Celſum. CASVS. Creditores hæreditarij, excepto vno mandauerũt Titio, vt hæreditatem non idoneam debitoris defuncti adiret. ille autem unus bene mandaſſet illud idem, ſi ad mandatum aliorum Titius non adiſſet: & Titius adiuit hæreditatem prædictam. nunc creditor non mandans uult petere debitum, quod ſibi debetur ab iſto Titio. dicitur quòd repellitur excep. doli in eo, quod inuenitur ultra uires hæreditarias: quod intelligas vt in gloſſ. [Iulianus ſcribit.] Titius infirmus cauſa mortis, conſobrino vxoris ſuæ promiſit dare c. volentes eam pecuniam ad vxorem ſuam peruenire. deinde Titius conualuit. ſi ex illa promiſſione conuenitur Titius, habet exceptio. doli mali. [Si in arbitrum.] De cauſa, quã habebam contra te, compromiſimus in arbitrum: & promiſimus obedire dicto arbitri in omnibus, & ſub pœna. tandem cum arbiter præcepiſſet mihi, ut tali die corã eo adeſſem, infirmitate impeditus nõ iui, & ſic incidi in pœnam. ſi aduerſarius eam à me petat, habeo excep. doli. [Item quæritur.] Pone caſum ut in gloſſ. domini mei Accur. quæ incipit, poteſt ita exponi. [Si quis pupillo.] Quod debebam pupillo, ſolui ei ſine tutoris authoritate. ex ea pecunia factus eſt locupletior. ſi iterum eam pecuniam à me petat, obſtat ſibi exceptio. nam & ſi mutuam accepit pecuniam ſine tutoris authoritate, & eam conuertit in ſuam utilitatem: ſi ad eam conueniatur & excipiat, replicabitur. & quòd dixi in pupillo, idem in adulto, & in furioſo. [Item Labeo.] Emi à te ſeruum fugitiuum ſciens eſſe fugitiuum: ſtipulatus tamen ſum à te eum non eſſe fugitiuum, poſtea inuenitur fugitiuus: ago ex ſtipula. prædicta: tu excipis, quia ſciebam fugitiuum: ego replicabo, quia ſum ſtipulatus. non teneris actio. ex empto, nec alia. [Quod ſi is cui pecunia.] Titius debebat mihi Franciſco x. hic Titius mandauit Sempronio, vt hoc nomen à me emat. ego autem de hoc debito tranſegi cum Titio. poſtea nomen iſtud Titij uendidi Sempronio ignoranti prædictam tranſactio. & promiſi non agere contra Titium ad dicta x. & per me non fieri quo minus exigeret ab eo. poſtea egi contra Titium ad decem, & fuis condemnatus: quia non potuit de tranſact. probare: & ſoluit mihi dicta x. nunc Sempronius uult agere contra me ex promiſſione, quam ei feci: dicitur quòd poteſt non obſtante exceptio. doli, niſi ſim paratus reddere quantum ab eo recepi. nam ſi hoc reddam, in tanto obſtat ſibi except. & hoc ſi habes in litera, ab emptore. aliàs eſt à debitore: & tunc plana. [Labeo.] Egi contra te rei vend. ad ſeruum, & obtinui: tandem iuſſu iudicis promiſiſti intra certum diem dare eum mihi, & ſub pœna hoc promiſiſti. tandem non dediſti intra diem: & ſic incidiſti in pœnam nunc nolo petere pœnam, & ipſum ſeruum: dicitur quòd obſtat mihi except. doli. vnum enim de his petere debeo, non ambo. [Item quæritur.] Obligaui tibi vniones pro x. id eſt, margaritas precioſas: & conueni vt redderes mihi eaſdem margaritas prædictas ſolutis x, nunc culpa tua amiſiſti margaritas, & ſic teneris ad æſtimat. & ſi agas contra me ad x. ego excipiam except. doli: quia non reddis mihi margaritas, prout conueni: nec reddam tibi debitum, id eſt, prædicta x. [Si minor.] Minor mihi ſeruũ ſuũ donauit, & tradidit nũc à me uendicas: dicitur, quòd obſtat ſibi exceptio doli, niſi reddat impenſas, quas in ſeruum feci circa alimenta, vel circa alia. [Præterea.] Si aliquis petat aliquid ex teſtamento contra uoluntatem teſtatoris, repellitur exceptio. doli. hinc eſt, quod ſi hæres inſtitutus in teſtamento Titij (de qua inſtitutione Titius teſtator pœnituit expreſſè vel tacitè, quæ exempla da, vt in gloſſ. quæ incipit, Vt quia &c.) hic hæres petit hæreditatem ex prædicta inſtitutio. repellitur exceptio. doli. Secundo dicit, teſtator inſtituit me hæredem in vncia hæreditatis, quæ vna uncia ualebat ducenta. & ſi hoc nollem, legauit mihi c. ego accipere legatum nolo, & non vnciam iure inſtitutio. dicitur quòd audior, nec repellor exceptio. doli. Sed pone, quòd repudio inſtitutionem habens precium ob hoc à ſubſtituto. dicitur quod legatum petere non poſſum quaſi hæredi. videar habere. & ſic repellat exceptione doli. [Quæſitum.] Cùm haberem vſumfructum in fundo tuo, conſenſi tibi vt venderes fundum. dicitur quòd videor per hoc amiſiſſe vſumfructum: vnde ſi eum vſumfructum amodo petam, obſtat mihi exceptio. [Marcellus.] Pone caſum vt in gloſſ. quæ incipit, Fortè poſſet hoc modo intelligi &c. [Contra Senatus.] Mutuaui x. cuidam filiofamiliàs, qui ſe aſſeruit eſſe ſui iuris. ſi agam ex mutuo contra eum. & ipſe excipiat ex Macedoniano: ego replicabo de dolo. [Labeo.] Cùm te conuenirem ad fundum tranſegi tecum, & promiſi dolum non committi: ut ſi amodo petam à te fundum, & ſic contra tranſactio. veniam, licèt poſſis me conuenire ex ſtipulatio. propter dolum iſtum: quia contra tranſactio. venio, tamen excipere de dolo potes: quia licet in prima petitione fundi dolum non commiſi, nunc tamen committo, cum contra tranſactio. venire volo. & hunc caſum habes in fin. gloſſ. quæ incipit, Potes punctare &c. vel aliter potes ponere caſum. vt in princip. eiuſdem gloſſ. hoc dic, vſque ad §. aduerſus. Franciſ.

Vlpianus libro liiij. ad edictum. IIII.

A Pud Celſum quæritur, ſi cùm Titio mãdaſſent creditores hæreditarij, vt adiret hæreditatem, c vnus non mandaſſet decipiẽdi eius cauſa, d mandaturus alio-

c Hæreditatem. non idoneam: quo caſu contra eos doli exceptio, & pro non mandantibus de dolo actio datur, in eo ſcilicet, quòd ultra uires hæreditarias conueniretur: vt ſ. de dolo. l. fin. vel dic mandauerunt remittentes partem debiti: ad quam ſcilicet remiſſionem partis tenetur alij, ſi maior pars remittat: vt ſ. de pact. l. iuriſgentium, §. ſi. & l. ſeq. & ſecundum hoc dic mandaturus, ſcilicet maximè. nã tenetur ſtare maiori parti: vt dixi. Tertij dicunt, quòd hic nihil voluit remittere: quo caſu non tenetur ſtare ſententiæ aliorum, niſi aliàs erat mandaturus, ſi non adijt. & l. iuriſgentium. intelligunt tantum tunc quando omnes volunt remittere, ſed non æqualiter: vt tunc ſtare teneatur ſententiæ maioris partis. & facit ſ. mand. l. ſi hæreditatem. & ad Velleia. l. fin. in princ.

1 Ang. in l. j. ſ. de eo quẽ fac. eſt quo minus qs in iudicio ſiſtat. dicit hanc gl. de iure meliorem ad hoc, quod ex iis, quæ quis ante dixerit, probat animus eius, & quo aſo quis fecerit aliquid. Bolog.

d Cauſa. Sed quomodo ſcire poterimus vtrum iſte demandaſſet, aut non, vt obſtet ei doli mali exceptio, vel non? Reſpond. per præfationes, perſuaſiones, & admonitiones, quas fortè ei iam fecerat vt adiret: vt ſup. de leg. j. l. ſeruus plurium, §. fin. & arg. ĩ. de verb. oblig. l. Titia, §. finali.

quin ſi non foret hic aditurus, deinde agat: an exceptione repellat? Et ait Celſus, doli eum exceptione repellendum. a

Iulianus ſcribit: Si quis cùm æger eſſet, centū aureos vxoris ſuæ ꝯſobrino ſpopondiſſet, b volens c ſcilicet eā pecuniā ad mulierem peruenire: deinde ꝯualuerit: an exceptione vti poſſit, ſi ꝯueniatur? Et refert, d Labeoni placuiſſe, doli mali vti eū poſſe. Si in arbitrū e cōpromiſerimus: deinde cum non ſtetiſſem f ob aduerſam valetudinem, pęna commiſſa ſit: an uti poſſim doli exceptione? g Et ait Pomponius, prodeſſe h mihi doli exceptionem.

Item quæritur, i † ſi cū eo à quo tibi ſexcenta deberentur, compromiſeris: deinde per imprudentiam k pœnam centum ſtipulatus fueris: Labeo putat, conuenire officio arbitri, iubere tantum tibi dari, quātum re vera † debeatur: l & ſi non fiat, m nō uetare, ne qđ amplius petatur: ſed ēt ſi id omiſſum fuerit, n peti poſſe, qđ debetur, Labeo dicit: & ſi fortè pœna petatur, o doli mali exceptionem profuturam. p

Qui locupletior factus eſt ſolutione ſibi facta, ſi iterū petat, ſūmouetur doli exceptione. h.d.

Si quis pupillo ſoluerit ſine tutoris authoritate id, qđ debuit: exque ea ſolutione locupletior factus ſit pupillus: rectiſſimè dicetur, exceptionem petentibus nocere. nam & ſi mutuā acceperit pecuniam, vel ex quo alio contractu locupletior factus ſit: danda erit exceptio. q Ideq; & in cæteris r erit dicendum, qb.

a Repellendum. ſed cur, cum nec dicendo, nec faciendo dolum commiſit? Reſpon. hoc ideo: quia fraudulosè tacuit. nam & alias fraus doloſo præiudicat: vt C. ad Velleia. l. ſi fine.

b Spopondiſſet. volens donare cauſa mortis: niſi enim mortis fiat mentio, non intelligitur mortis cauſa donatio: vt ſ. de dote prælegata, l. Seia. immo præſumitur donatio inter viuos: vt ſup. de donatio. cauſa mortis, l. Seia. in fin. hic ergo cauſa mortis donatio reuocata fuit per conualeſcentiam: vt & ſ. de donatio. cauſa mortis, l. mortis cauſa, v. §. Titia. & ſi certum petatur, l. non omnis.

c Volens. an tamen hæc voluntas ſit valida, vt mulier ſtipuletur, not. C. de donat. cauſa mor. l. j.

d Refert. ſcilicet Iulianus.

e Si in arbitrum. alias arbitrum. & alias arbitrium.

f Non ſtetiſſem. vbi præcepit arbiter.

g Exceptione. ſi à me petatur.

h Prodeſſe. quod ſpeciale circa iudicia, & arbitria intelligo. aliud igitur in contractibus. nam ibi cum effectu pœna committitur: vt j. de verb. obl. l. continuus, §. illud. in fin. & facit ſ. ſi quis cau. l. ij §. ſi quis, & l. iiij. §. item ſi quis, & de arb. l. ſi cum dies, §. ſi quis ex.

Dic quod illud dictum glo. eſt falſum, quando dicit, quod eſt ſpeciale in iudicijs, per l. ſi vohendam, §. idem iuris, ſ. ad leg. Rhod. de iac. & not. in l. quod te, ſup. ſi cert. pet. Nec ob. lex, continuus, §. illud, j. de verb. obl. quia verum eſt, quod difficultas non excuſat ab eo, quod principaliter deuenit in obligationem, ſed ab eo, quod deuenit in pœnæ commiſſionem, difficultas excuſat, ſecundùm Bart. hic.

i Item quæritur. poteſt ita exponi hic §. quod verè ſexcenta debentur, & quod centum tantum credebat actor ſibi deberi: fuit tamen factum generale compromiſſum de eo, quod deberetur, vel peteretur: & quod dicit pœnam centum, id eſt, pro centum, quæ ſola actor imprudens ſibi deberi putabat: & ſecundum hoc non eſt pœna minor, quàm id, quod creditur deberi. vel ēt dic, quod de ſexcentis fuit compromiſſum, ſed alio tempore primo fuerat pœna promiſſa, quando credebat ſola centum ſibi deberi, & expones eodem modo pœnam centum, id eſt, pro centū, quæ deberi putabat. Vel dic ſecundo caſu, quod bene ſciebat actor ſexcenta deberi, ſed non credebat ſibi licere ſtipulari nomine pœnæ vltra centum. & ſic eſt minor pœna, quam res quæ petitur, & de qua compromiſſum eſt: & ſecundum hoc dicit pœnam centum, [illegible] ſt, centum nomine pœnæ. Accur.

k Per imprudentiam. ſecundum primum caſum imprudentia eſt circa ſortem, ſecundum alium circa pœnam. Accurſius.

l Debeatur. ſcilicet ſexcenta: cum de omnibus eſt compromiſſum ſecundum vtranque poſitionem. & facit ad hoc officium æquitatis, C. de iud. l. placuit.

m Et ſi non fiat. id eſt, non condemnet in ſexcenta; ſed in centum tantum, non debet uetare de quingentis non petendis.

n Fuerit. id eſt, fecit quod non debuit, ſcilicet vetando de quingētis peti: nunc non poterunt peti quingenta. ſed quare hoc, cum de toto compromiſſum fuit, & fortè etiam totum petitum? Rñ. quia perſecutio non fuit in totum: vt C. de iudic. l. licèt & ſ. de excep. rei iudic. l. & an eadem, §. actiones. & hoc ſecundum vtrunque caſum. vel dic verius omiſit, ſcilicet, nil dicendo de quingentis: & tunc poterūt ſcilicet peti integra ſexcenta: quia ſententia non valet ipſo iure, in qua ſcilicet ſententia in parte condemnauit: in alia tacuit: vt ſuprà, de arbit. l. de rebus. & C. de appellat. l. eos. j. in princip. ibi, omnem cauſam &c. Sed aliud in iudicio ordinario, vt quidam dicunt: quia ibi videtur tacite abſoluiſſe in eo, quod tacuit. & pro eis, C. ſi aduer. rem iud. l. j. ſed verius idem in eo. & dic, quod ibi in reliquo abſoluit: vt ibi no.

o Petatur. à te qui vis petere quinquaginta, & ſic non ſtas firmus compromiſſo. Accur.

p Profuturum. ſcilicet, ſi paratus ſit tantum, & minus de ſexcentis accipere, quantum eſt pœna: alias contra eſt, ſ. pro ſocio, l. ſi quis à ſocio. & l. ſeq. vel dic ſecus: quia pœna apponitur loco contemptus arbitri, qui merito poteſt hic contemni, cum ſententia non ualuerit: quia non de toto iudicauit. & ſic nihil remittitur de ſexcentis occaſione pœnæ, ibi autē ſucceſſit loco rei. arg. de arb. l. ſi quis rem. & l. non diſtinguemus. in prin. quæ eſſet contra, ſi diceret tantū remitti de ſorte quanta eſt pœna: quia ſic referre eſſet maior pœna, vel minor: quia lex illa, non diſtinguemus. nō vult intereſſe: vel econtra ſi diceres hic non tenere ſententiam ideo, quia pœna fuerit minor. ſed certè non eſt ideo, ſed quia in parte tacuit, ut dictum eſt, & ſic non obſtat. & facit ſ. de arbit. l. Labeo. & de eo, per quem factū eſt, l. ex hoc, §. fin. Accur.

Erit exceptio. id eſt, replicatio.

q In cæteris. vt furioſis, & ijs quibus eſt interdictum bonis, & adultis curatores habentibus: vt infrà, de verborum obligationibus, l. is cui. & C. de in integrum reſti-

† Alexan. hic in poſtillis ſuis ad Bar. & Imol. in l. ſcire debemus, j. de verb. obli. omnes reputāt iſtū text. ſingu. ad hoc quod ſi actor vult petere partem debiti, puta 50. de centū ſibi debitis, quod reus opponere, & dicere, quòd agat ſuper toto: quia ſic intēdit fruſtrari totales ab eo. Bolog.

† T. F. Sexaginta.

† Debeatur.

Sententia in parte lata, an valeat.

reſtitutio. minorum. l. ſi curatorem. & facit C. de adminiſtra. tut. l. ſancimus. j. & ĩ. de ſolutioni. l. in pupillo. & l. pupillo. & inſtitu. quibus aliena. non li. §. fin. Accurſius.

[a] Conuenit. ſupra, de contrahen. emp. l. ea quæ, contra. Solu. hic expreſſim de ipſo uitio ſtipulatus eſt. & ideo non poteſt repelli exceptio. Ibi in genere, ſcilicet eũ eſſe ſanũ. uel hic ſtipulatus erat pretium, ideo egit de pretio: ibi non erat ſtipulatus, & ideo nec agit, quia ſciebat. Item contra. C. commu. de leg. l. fi. §. fi. ſol. ibi ſpeciale. & facit C. de ædi. act. l. iij. §. j. & C. de euicti. l. ſi fundum. & C. commu. utriuſ. iudi. l. ſi fratres. in fi. & ĩ. de ædil. edict. l. ſi tamẽ. §. ædilitiæ.

non rectè ſoluitur. nã ſi facti ſint locupletiores, exceptio locum habebit.

Item Labeo ſcribit, ſi quis fugitiuũ eſſe ſciens emerit ſeruum, & ſi ſtipulatus fuerit, fugitiuũ non eſſe, deinde agat ex ſtipulatu, non eſſe eum exceptione repellẽdum, quoniam hoc conuenit, [a] q̃uis ex empto actionem non haberet. ſed ſi nõ cõueniſſet, exceptione eſſe repellendum. Quod ſi is, cui pecunia debebatur, [b] cum debitore decidit [c] & nomen eius uendidit Seio, [d] cui debitor mãdauerat, [e] ut nomẽ emeret, deq; ea re emptor ſtipulatus eſt, [f] deinde creditor eam pecuniam retinet, quam per iudicẽ abſtulit: [g] an emptor [h] ex ſtipulatu poſſit experiri? Et Offilius putat, ſi uenditor nominis paratus non ſit reddere, quantum ab emptore [i] acceperit, non nocituram [k] exceptionem doli mali. [l] & puto ſñiam Offilij uerã.

Qui petit quod promiſſum eſt ſub pœna, & cum hoc ipſam pœnam, ſummouetur exceptione doli. hoc dicit.

Labeo ait, ſi de homine petito [m] ſecundum actorẽ fuerit iudicatũ, & [n] iuſſu iudicis ſatiſdatũ ſit [o] hominem intra certum diem [p] tradi: & ſi traditus non fuiſſet pœnam quoque ſtipulatus ſit, petitorem, qui & hominem uindicat, [q] & pœnam petit, exceptionae [r] eſſe repellẽdũ. iniquum enim eſſet, hominẽ poſſidere, [s] & pœnam exigere. [t]

Creditor qui perdidit ſua culpa pignus, quod reddere promiſerat ſoluto debito: ſi debitum petat, & nõ reddat pignus, ſummouetur doli exceptione. h. d.

Item quæritur, ſi uniones [u] tibi pignori dedero, & conuenerit, ut ſoluta pecunia uniones redderetur, & hi uniones culpa tua [x] perierit, & pecuniam petas: extat Neruæ, & Atilicini ſententia, dicẽtium ita eſſe excipiendum, Si inter me, & te non conuenit, ut ſoluta pecunia uniones mihi reddantur, ſed

[b] Decidit. paciſcendo ſe pecuniam nõ petiturum: imo actionem uenditurum ei cui debitor nomen emendum mandauerat. Ego primum approbo. dic ergo decidit, id eſt tranſegit. Accurſius.

[c] Vendidit. poſt tranſactionem.

[d] Scio. qui ignorabat tranſactionẽ factam.

[e] Mandauerat. ante trãſactionem: unde facta poſtea trãſactione debuit reuocare mandatum antequam emeret mãdatarius.

[f] Stipulatus eſt. quòd creditor non peteret uel exigeret pecuniam à debitore, nec faceret quo minus iſta emptor exigat illã pecuniam.

[g] Abſtulit. debitori agendo contra ipſum: quia debitor cum non potuiſſet probare tranſactionem factam condemnatus eſt, & ſic ſoluit.

[h] Emptor. contra uenditorem.

[i] Ab emptore. alias debitore. & tunc planum eſt, alias ab emptore. ſ. nominis. & tunc dic idẽ & ſi ſit paratus ſecundum quoſdam. & ſic ſubaudi maximè. uel, ſecundum Azo. dic quod ſi paratus eſſet, noceret doli mali exceptio in eam ſummam quæ reddit, non in quam potuiſſet extorquere emptor à debitore. uel ſi habeas à debitore acceperit, tunc planum eſt. Illud certum eſt debitorem teneri emptori ad recipiendũ actionem: puta condictionem ſine cauſa ad recipiendum indebitum, quia poſt tranſactionem reuocare debuit mandatum ante uenditionem.

[k] Non nociturã. emptori agenti ex ſtipulatu contra uenditorem.

[l] Doli mali. quia non debet locupletari cum aliena iactura.

[m] Petito. rei uendicatione, ut j. patebit.

[n] Satiſdatum. iud. ſol. Accur.

[o] Sit. quod faciendum eſt: ut inſti. de offi. iud. §. j.

[p] Intra certũ diẽ. puta intra menſem poſt ſñiam dandã.

[q] Vindicat. non ergo nouatur actio prima per ſententiãt quod dic u not. C. de u. l. j. uel dic uendicat retinendo. ſic C. de Carb. edic. l. i. Accur.

[r] Exceptione. facti fortè quo ad hominem: ne obſit j. de act. & ob. l. obligationum fere. §. fina. uel ſit nouatio quo ad effectum, nõ ipſo iure. & ideo dicat ibi quaſi, uel dic accepit hominem poſtquam iam non debebatur, ſed pœna tamen debebatur: unde uidetur remiſiſſe pœnam ĩ. de eo quod certo loco. l. ſi fina. in fine. Vel dic, ſi utrunque petat poſt diem: in homine uidetur repelli ipſo iure: in pœna nullo modo: ut in l. contraria. unde ſi placet reum non repellas ipſo iure in homine: quod eſt contra ſe, id eſt contra actorẽ, quia fortè expediebat ei potius habere pœnam, quam hominẽ: quod eſt contra ſe, id eſt reum. ſed tamen opponas exceptionẽ doli ſi petatur utrũque, ſed ſi ante diẽ petat, in pœna ipſo iure repellitur: in homine nullo modo repellitur.

[s] Poſſidere. i. petere ut ſic poſſideat, uel propriè.

[t] Exigere. nam maioris æſtimationis fuit homo, quã pœna: quia in reſiduo, ſcilicet ſi eſſet maior pœna, nõ obſtaret exceptio, ut ſupra dixi. eadem l. §. item. & facit. C. de contrahenda ſtipulatio. l. ſi mula. & ſupra, ſi quis cautio. l. ſi duo. & infra, de uerborum obligationibus. l. ita ſtipulatus. in fine. Sed contra ſupra, de trãſactionibus. l. qui fidem. ſed ibi actum fuit. Item facit ĩ. de act. emp. l. prædia. & j. de ſtipu. ſer. l. j. §. fi.

[u] Si uniones. i. margaritas pretioſas.

[x] Culpa tua. ſecus ſi ſine culpa: ut Inſti. quib. mod. re contrahi. obli. §. fi. & C. de pigno. act. l. quæ fortuitis. in fi. Item quomodo fit hec cõpenſatio quantitatis ad ſpeciẽ: ut & ĩ. de pig. act. l. ſi conuenerit. R. ſi. Hu. re amiſſa ad quantitatem tenetur debitori creditor, ut C. de compẽ. l. fi. Item cum ipſo iure cõpenſatio tollat

actionem: quomodo excipitur: ut d. l. ſi. Reſpon. exceptio intentionis hic dicitur doli: quæ loco cuiuslibet datur. ſ. prox. §. uel uerius, non compenſationis eſt hæc exceptio. ſed quia non ſeruas fidē reſtituendo pignus, nec ego tibi ſeruabo reſtituendo debitum: ut C. de pactis. l. cum propo-nas.

a Niſi alimenta. & eſt ratio, quia is qui conuenitur, habet cauſam poſſidendi à uendicante, alioqui contra: ut ſ. de rei uend. l. ſi autem. §. fin. & l. cæterum. & l. quod ſi. ita hic in infante: aliud in eo cuius potuit eſſe aliqua opera, ut ibi. uel diſtingue inter expenſas in docendo & alendo: ut ibi not. & facit ſ. de donatio. inter uirum & ux. l. ſi id quod. §. ſi quis. & ſ. de mino. l. uttra. §. fin. & C. de præd. mino. l. ſi prædium.

b Contra uoluntatem ut quia pœnituit expreſsè uel tacitè. quod dic per exempla. ſ. de auro & arg. leg. l. ſcribit. §. item ſcripſit. & C. de fideicom. lib. l. fideicommiſſaria. & de leg. ij. l. Lucius. §. fin. & C. de ijs, quibus ut in dig. l. hæreditas. & facit j. de reg. iur. l. qui cum alio. §. fi. Accurſius.

c Repellitur. à legitimo, uel à debitoribus hæreditarijs.

d Legatum. ita relictum, ut non utrunque, ſed alterum perciperet: alioqui contra ſ. de leg. j. l. qui filiabus. §. ſi. & l. & quidem totum. Azo.

e Prætulit. id eſt magis uoluit quàm cc. tanquam hæres.

f Repellitur. uidetur quòd non: quia non adiuit hæreditatem, ſed certè pretium eſt pro aditione: unde legatarius perinde tenetur, ac ſi adijſſet: ut C. ſi quis. omiſ. cau. teſta. l. j. & ij.

g Vendideris. tu proprietarius.

h Noceat. contra uidebatur Ideo, quia non poterat prohibere eum uendere: & ſic ſine præiudicio conſentire poterit, ſiue non præiudicabit ſi conſentiat: ſed poterit diſtingui, ſciebat ius ſuum ubique durare uel non. Item ſi erat alias uenditurus, uel nonniſi ipſe conſenſiſſet. argumentum. ſ. quibus modis pignus uel hypo. ſoluitur. l. ſicut. §. non uidetur. & facit ſ. de euictionibus. l. quidam. & C. de remiſſione pignorum. lege ſi probaueris.

i Marcellus. Fortè poſſet hoc modo intelligi. Aliquis promiſit certa die ad iudicium uenire: & ſi nō ueniret, promiſit pœnam. dolo non uenit. cum ueniret (Caſum ponit.) poſtea ad iudicium, ſtipulator dolo fecit quòd non uenit reus. ſi agat cum eo de pœna, poterit ille obijcere exceptio. doli: nam & tu aduerſus me feciſti. i. dolum commiſiſti. ſcilicet quòd ego non ueni. contra quam exceptionem non replicabimus. Vel aliter fortè actor tranſegit de negotio cum reo, qui in cidit in pœnā: quia ad iudicium non uenerat: & poſtea pœnam petat, obijcitur doli exceptio: quia & de pœna tē factum uidetur: ut ſupra, ſi quis cau. l. ij. in princ. uel induxi te dolo ad promittendum: poſtea induxiſti me dolo ad liberandum: ſi agam, excipis, & ego nō replico. uel ad exempla ubi dolus cum dolo compenſatur: ut ſupra, de eo per quem factum. l. fina. §. fina. & ſ. de dolo. leg. ſi duo. & de contrahen. emptio. l. dominum. in fine. item ubi delinquunt, & unus alium accuſat: ut j. eod. l. ſi procurator. & ſ. ne quis eum qui. l. ij. & ſupra ſi quis cau. l. ſi duo. §. j. & j. ſi quid in fraudem patroni. l. j. in principio. Accurſius.

eſt uerius, exceptionē doli mali nocere debere. Si minor mihi infantem donauerit, deinde eū uindicet: exceptione doli mali repellendus eſt, niſi alimenta[a] reddat, & ſi qs alius ſumptus probabilis in eū factus ſit. Præterea ſciendū eſt, ſi qs qd ex teſtō contra uolūtatē[b] petat, exceptione eū doli repelli ſolere. Et ideo hrs, qui non hēt uolūtatē p exceptionē doli repellit.[c] Si qs ex uncia hrs ſit ſcriptus, ex qua ducēta cōſequi potuit, deinde pp hoc, legatū[d] in quo centū erant, ptulit,[e] ne moleſtijs hrditarijs implicaretur: an ſi legatum petat, exceptione doli mali ſummoueat? Et ait Iulianus, non eſſe eum ſummouendū. Quòd ſi a ſubſtituto pretiū accepit, uel quod pretij loco haberi poſſit, ne adeat hæreditatē: petens legatū, dolo (inquit) facere intelligetur, ac per hoc doli exceptione repelliē.[f] Quæſitū eſt, ſi cū fundi uſumfructū haberē, eū fundū uolēte me uendideris:[g] an uindicāti mihi uſumfructū, exceptio ſit obijciēda? Et hoc iure utimur, ut exceptio doli mali noceat.[h] Marcellus[i] ait, aduerſus doli exceptionē non dari replicationē doli. Labeo quoq; ī eadē opinione eſt. Ait. n. iniquū eſſe cōem malitiam petitori qdem pmio eſſe, ei uerò, cū quo agaē, pœnæ eſſe: cùm lōgè æquius ſit,[†] ex eo q pfidè geſtū eſt, actorē nihil cōſequi. Cōtra ſenatuſconſulti quoq; Macedoniani exceptionem, de dolo dandam replicationem ambigendum nō eſſe: eamq; nocere debere, et conſtitutionibus, & ſententijs authorū[k] cauet. Labeo, etſi ex ſtipulatu actio cōpetat,[l] pp doli clauſulā tn̄ nocere doli[m] exceptionē.[n]

† P. Fl. cū longè æquum ſit.

k Authorum. quæ ſunt in C. & ſ. ad Macedonia. per totum. in illis ſcilicet caſibus, in quibus ceſſat Macedonia. ut ſi afferas ſe ſui iuris, uel in ſimilibus ut C. ad Macedonia. l. Zenodorus. & l. j. Accurſius.

l Competat. potes punctuare hic competat. & quod ſequitur, propter doli &c. eſt de appoſito: & ſecundum hoc erit caſus: ut infra, de uerborum obligationibus. l. ſi quis cum aliter. Vel dic, ſtipulatus fui dolum non committi: uel locaui tibi opus faciendum certa mercede, poſtea dolum commiſiſti, poſſum agere contra te ex ſtipulatione, & excipere de dolo, ſi agas contra me ad mercedem: & ſic not. quòd exceptio doli competit cum actione ex ſtipulatu: ut & infra, eadem l. §. in ſtipulatione. & facit infra, de uerborum obligationibus. lege, doli. Vel uerius cum tecum tranſigerem, ſtipulatus fuiſti dolum non committi. licet non commitam dolum prius: tamen tunc committo cum peto, ueniendo contra tranſactionem: nam ſuperiori poſitione caſus non petendo, ſed malè operando incidit in pœnam. (Doli exceptio cū actione ex ſtipulatu concurrit.)

m Doli. ueluti ſi reo ſtipulanti actor promiſit ſe in tota lite nihil dolo facere. Accur.

n Exceptionem. uidebatur doli exceptio in hoc caſu non competere: cum ex ſtipulatu actio propter doli clauſulam competit: quod remouet. Accur.

Aduer.

a Aduerſus ea, promiſſa, quæ erant, dolum non committi.

b Nihil dolo malo. ut quia à principio potabat ſibi deberi ſecundum primam poſitioné. & facit ſ. ſi quis cau. l. ij. & ſ. co. l. ij. §. circa. & §. item quæritur.

c Neceſſariam. & actionem ex ſtipulatu quam primo intendere non potuit, ut pote non commiſſam: & ſic iudicium non potuit eſſe in pendenti: ut ſupra, de iudi. l. non quemadmodum. Item ſtipulatio doli eſt pœnalis reſpectu conuenti, non agentis. uel etiam dic pœnam promiſſam ſi dolus committeretur: & facit argumen. contra ſupra, de eo per quem fac. erit. l. j. §. ſi reus. Franciſcus Accurſius.

† P. Fl. in quit, factũ erit.

Stipulatio doli pœnalis eſt reſpectu conuẽti, non ſic reſpectu agentis.

ait, ſi aduerſus ea a quid factũ erit. poſſe. n. petitorem antequam ſtipulatio cõmittat, nihil dolo malo b feciſſe, & tunc facere cum petat: pp quod exceptioné eſſe neceſſariã. c

Parentibus, & patronis non obycitur exceptio doli, licet ex ſuo contractu agant, uel ex aliene: cùm ei ſemper honor ſit deferendus: hæres tamen liberti poteſt opponere talem exceptionẽ patrono, non tamen libertus hæredi patroni. hoc dicit.

Aduerſus parẽtes, d patronoſque neque doli exceptio, neque alia quidẽ, e quæ patroni, parentiſve opinionem apud bonos mores † ſugillet, cõpetere põt. in factum tñ erit excipiendũ: Vt ſi fortè pecunia nõ numerata dicat, objiciat exceptio pecuniæ non numeratæ. Nihil at intereſt, utrũ patronus ex ſuo ɔctu, an uero alieno ɔueniatur. f ſemper. n. reuerentia ei exhibeda eſt tam uiuo, quã defuncto. † g Si autem cũ hærede liberti patronus agat: puto excipere debere de dolo patroni hæredem liberti: libertum autem de dolo patroni, & ſi ab hærede eius conueniatur, minimè exceptionem obiecturum. h nanque conuenit † tam uiuo quàm mortuo patrono a liberto honorem

Aduerſus. CASVS. Nunc dicit, quod exceptio doli, uel ſimilis, ut metus, non po eſt opponi a liberto, uel filio contra patrem uel patronum: ſed exceptio in fac. loco eius, unde ſi pecuniam non numeratam petat pater a filio, uel patronus à liberto: objiceretur eis exceptio non numeratæ pecuniæ, nec eſt uis ſiue pater, uel patronus ex ſuo contractu agat, ſiue ex alieno: quia ſemper exceptio doli non opponitur eis. Item nec hæredibus eorum. hæres autem liberti bene poteſt hanc exceptio. doli contra patronum defuncti objicere, ſed cum exceptio doli contra patronum, uel patrem non poſſit opponi, uidetur quod non debeat clauſula doli in contractu inter eos inito opponi, quaſi ſuperflua, ſed falſum eſt, cum clauſula prædicta appoſita agatur ex ſtipula. ſi dolus committatur: ea non appoſita, ageretur de dolo. In hac exceptio. dicitur quod exceptio doli opponi poteſt domino, & patri, ex dolo commiſſo à ſeruo, uel filio, & contra: & da exemplum ut in gloſſ. quæ incipit, patris, uel domini. Et quod dixi dolum ſerui, uel filij nocere domino, uel patri, uerum eſt indiſtincte, ſi in contractu peculiari quem mecum fecerunt, dolum commiſerunt quandocunque: ſi autem ſuper re dominica mecum contraxit ſeruus domini ſui uoluntate, ſi in ipſo contractu commiſit dolum, nocebit domino, uel ſi poſtea commiſit. Item ex dolo procuratoris in rem ſuam conſtituti excipi poteſt contra dominum: & contra ipſum procuratorem quicunque eorum agit: ſiue ſit commiſſus dolus ante litem conteſtatam, ſiue poſtea: ut quia fecerat prædictus procurator pactum de non petendo à me quod ei debeam uſque ad annum, & modo intra annum uult petere. ſi autem non erat in rem ſuam procurator, ſed ſimplex: tunc de dolo lite pendente, ab eo commiſſo, ut quia corrupit iudicem, poteſt excipi etiam contra dominum, cuius erat procurator: ſi autem procurator habet liberam admini. tunc de dolo quandocunque ab eo commiſſo poteſt excipi etiam contra dominum. [Mandaui.] Mandaui Titio, ut ſtipuletur à te centum, ſibi dari pro me. Titius mandauit Seio ut hæc c. ſtipuletur à te. & ego, uel Seius induximus dolo, ut iſta c. promitteres: & promiſiſti. dicitur quod ſi Seius ex illa ſtipulatio. agat, poteſt excipi de dolo ab eo Seio commiſſo, uel a me commiſſo. [Item quæritur.] debitor meus induxit te dolo, ut c. quæ ipſe mihi debet, promitteas loco eius: & promiſiſti. ſi ex illa ſtipulatio. agam contra te, non potes mihi excipere de dolo debitoris mei, ſed contra eum agere potes, ut te liberet: vel ut ibi reddat hicquid pro eo ſolueris. Secundo dicit: mulier, induxit de dolo, ut ei promitteres c. & promiſiſti. tandem illa nupſit mihi, & te debitorem delegauit mihi pro dote in illis c. quæ ei promiſeras. ſi agam contra te ad centum, non potes excipere de dolo mulieris, ne indotata ſit. [Apud Iulia.] Accepi filiam Titij in uxorem: & ipſa dolo induxit patrem ſuum, ut mihi pro ea promitteret dare in dotem mille libras: & ſic promiſit prędictus pater uxoris meæ, qui eſt mihi ſocer. quæritur ſi mortuo ſocero meo ab hærede eius petam prædicta mille, an obſtet mihi exceptio ex dolo uxoris meę? & dicitur quod ſic. Idem ſi ego commiſiſſem prædictum dolum, nam opponeretur mihi exceptio doli. Illa etiam quæſtio. Si cum tutore alicuius contraxit & tutor commiſit in hoc contractu dolum, ex quo dolo pupillus eſt effectus locupletior: dabitur exceptio doli in pupillum uolentem agere ex contractu tutoris, in quantum pupillus eſt locupletior effectus: & da exemplum, ut ſi tutor me induxit dolo, uel metu ut rem pupilli emam: in quantum pupillo datur actio ex contractu tutoris, in tantum mihi competit exceptio doli. nec eſt uis, prędictus tutor ſatiſdederit rem pupilli ſaluam fore, an non. Item non eſt uis, ſit ſoluendo prædictus tutor, an non. nam ſufficit quod adminiſtret. Diuinare enim non cogitur, qui cum tutore contraxit, de hoc, ſi tutor ſatiſdederit, uel non: ſit ſoluendo, uel non. Si autem contrahens cum tutore participauit in ipſa fraude ſimul cum tutore: dolus eius ei nocet, non pupillo. hoc dicit uſque ad §. ſi quis non tutor. Franciſcus. Accurſij.

† Sugillare qd ſit, & qua diceodi forma efficiatur, uide apud Budęum in Pand. et apud Mao doſ. in Gl. Facul. §. Et pprię. io uerſ. ſugillã. uer. Sugillatio uero.

† In defunctos etiam ingratitudo cadit, ut plene habes apud Maodo. de Ingratitu. uiuorum in defunctos. cap. 127.

† Huc ſpectat, quod deliberatis pileatis refert Alex. ab Alex. lib. ij. Genia. die. c. vij.

d Aduerſus parentes. In infinitum: ut ſ. de in ius uocan. l. ij. §. ij. Et not. hic quod reuerentia, & iuſta ignorãtia tollunt hanc exceptionem: ut hic, & ſ. l. ij. §. & generaliter. & facit ſ. de obſe. l. licet.

e Alia quidem. ut quod metus cauſa: vt infra ead. l. §. metus.

f Conueniatur. id eſt, propter exceptionem repellatur. argumen. de excep. l. j. uel dic de actio. & replicatione dici. Accurſius.

g De uncto. ut hæredi: vt infra eadem. l. §. proxi. uer. ſic. liberti. m.

h Obiecturum, aliter in actio. de dolo, quæ contra

Reuerentia & iuſta ignorãtia doli exceptionem tollunt.

hæredem datur, quia de ratione calculi, & non perfidiæ agitur: vt ſ. de dolo. l. hæredibus. Item forte ſecus in hærede parentis: vt ī. ea. l. §. fin. vel dic ibi loqui de exceptione in factum. vel dic de actione in factū. Acc.

exhiberi. [a] In ſtipulatione [b] planè doli clauſula non erit detrahēda: quia ex doli clauſula nō de dolo actio intenditur, ſed ex ſtipulatu. In hac exceptione & de dolo ſerui, [c] uel alterius perſonæ [d] iuri noſtro [e] ſubiectæ excipere poſſumus, & de eorum [f] dolo, quibus acquiritur. Sed & de ſeruorū & filiorū dolo, ſi quidē ex peculiari eorum negotio actio intendatur, in infinitū [g] exceptio obijciēda eſt. Si āt nō ex peculiari [h] cātunc de eo duntaxat excipi oportet, qā admiſſus [i] ſit in ipſo negotio, quod geritur: non etiā [k] ſi poſtea dolus [l] aliquis interueniſſet.

Neque enim eſt ęquū, ſerui dolum amplius domino nocere, quā in quo opera eius eſſet uſus.

Quęſitum eſt, an de procuratoris dolo, qui ad agendum tantum datus eſt, excipi poſsit. [m] Et puto rectè defendi, ſi quidem in rem ſuam procurator datus ſit, etiam de præterito eius dolo: [n] hoc eſt, ſi ante acceptum iudiciū dolo quid fecerit eſſe excipiendum. [o] Si uero non in rem ſuam, dolum pręſentem [p] in exceptionem [q] conferendum. Si autem is procurator ſit, cui omnium rerū adminiſtratio conceſſa [r] eſt: tunc de omni dolo eius excipi poſſe. [s] Neratiꝰ ſcribit. Mādaui Titio, ut à te ſtipularet: deinde Titius Seio: & ſtipulatus à te Seius eſt: [t] & iudiciū edidit. [u] Ait Labeo, excipiendum eſſe [x] tam de meo, quàm de Seij dolo.

Si debitor alium induxit dolo, vt creditori ſuo reſponderet de debito, creditor petens à ſecūdo debitore non repellitur exceptione doli commiſſi a ſuo priore debitore. hoc dicit.

Item quæritur, ſi debitor meus te circunuenerit, [y] teque mihi reum dederit: egoque abs te ſtipulatus fuero, deinde petam: an doli mali exceptio obſtet? [z] Et ma-

[a] Exhiberi. & eſt ratio quia ex una parte pœna, ex altera fauor eſt: & fauor extendi &c. vt ſupra de liberis & poſthu. l. cum quidam. & ſup. de pœn. l. interpretatione. Accurſius.

[b] In ſtipulatione. adiunge l. illi §. Labeo. q. d. uidetur ſtipulatio, dolum non commitri, ſuperflua: quia & ea non interpoſita agitur de dolo commiſſo: ſed certè tunc agitur actio. de dolo. hic ex ſtipulatu: vt hic, & ſupra de dolo. l. & eleganter. §. non ſolum. vel uerius dic, in hac ſtipulatione, quam promittit patronus liberto: quo caſu uidebatur non interponi: quia cum non agatur de dolo, vel non excipiatur de dolo contra eum videbatur nec in ſtipulatione poſſe venire dolum eorum. ſed tamen cōtra eſt: vt hic dicit. argumē. ſupra, de pact. l. ſi unus. §. illud.

[c] Serui. ſcilicet alieni.

[d] Perſonæ. vt filij.

[e] Iuri noſtro. id eſt, iuri Romanorum. nam de dolo ſerui mei excipere non poſſum: ſed alius cōtra me. Item & ego de dolo ſerui alterius. Accurſ.

[f] Eorum. patris, vel domini, ſi ipſi forte fecerunt pactum de non petēdo, vel petant pecuniam non numeratam. Item pone exemplum de dolo patris, & domini: vt ſ. de contrahen. empt. l. ſed ſi ſeruo.

[g] In infinitum. id eſt, ſemper ſiue tēpore contractus. ſiue poſtea: dummodo non donet: vt ſupra, de pactis. l. contra iuris. §. j. ſiue ergo in contractus, ſiue poſtea dolus (id eſt, pactum quod parit exceptio doli) cōmittatur, excipitur: ſicut ſi liber committeret: vt ſup. eodē. l. ij. §. circa. & §. item quæritur. Accurſius.

[h] Non ex peculiari. ſed dominica.

[i] Admiſſus. id eſt, actum aliquid, cuius cauſa poſtea ſit dolus.

[k] Non etiam ſi poſtea, ut ſi dominicam pecuniam mutuauit: & poſtea fecit pactum ex interuallo de non petendo. vel in perpetuum, vel etiam ad tempus: vt ſ. de pact. l. ſi autem. Sed contra. ī. eodem. l. pure. §. actoris. Sol. ibi loquitur eo caſu cum habeat adminiſtrationem à domino permiſſam, in qua dolum comiſit: hic non: ſed aliud negotium. & facit ſupr. de eo per quem factum erit. l. ij.

[l] Dolus. id eſt, pactum pariens excep. doli.

[m] Excipi Poſſit. contra dominū, vel procuratorem.

[n] Dolo. Not. dolum præteritum dici, qui ante litem conteſtatam commiſſus eſt: vt ſup. de peti. hære. l. nec ullam. §. his autem.

[o] Excipiendum. contra dominū, vel procuratorem quia eorum agat. nam & dominus agere poteſt, licet alium conſtituerit procuratorem in rem ſuam: vt C. de noua. l. iij. & ſit exemplum: dolo Titij emi rem ſuā à Seio: quem Titiū poſtea in rem ſuam procuratorem facio ad eam petendam actio, ex empto, vel in rem, vel Publiciana, quæ mihi non daretur; vtpote malę fidei.

[p] Præſentem. vt puta ſi corrupit iudicem: vt C. de pœna iudi. l. j. & hoc poſt lit. conteſt. non ante: vt infra eodem. l. ſi procurator. in princ. & §. ſi poſt lit. vel etiam da exemplum, ut infra eodem. l. purè. §. actoris, & hoc in iudicijs. Ad contractus autem dic ut ī. proxi. §.

[q] In exceptionem. etiam cōtra dominū.

[r] Conceſſa. id eſt, libera.

[s] Poſſe. vt & ſ. de ſtibu. l. procuratoris. in princ.

[t] Eſt. dolo inducendo te ad promittendum: ipſe Seius vel ego. ſed nunquid & dolo Titij, ſi ei actio cedatur? Dicam ſic, in rem ſuam: vt ſupra, proxi. §. ſecus ſi ut ſimplex procurator Seij, vel meus interuenit: quia tantum de præſenti dolo excipitur.

[u] Edidit. petendo id quod erat ſtipulatus.

[x] Eſſe. contra Seium, & contra me ſi ceſſa actione agam, quaſi ego uidear Seium procuratorem conſtituiſſe, cū ipſum conſtituit procurator meus: vt ſ. de exerci. l. j §. magiſtrum. & ideo excipitur de dolo in ſtipulando commiſſo: licet fuerit ſimplex procurator, id eſt, ad unum negotium ordinatus. ſed ubi ad litem ordinatur, non nocet eius dolus, licet poſt lit. conteſt. admittatur. id eſt, recipiatur, vt noceat: vt ī. proxi. §. vel dic quod ſi ego feci pactum de non petendo, nocet Seio. vel ſi Seius fecit, nocet mihi: argu. ſ. eodem. l. ij. §. item quæritur. & ī. ead. l. §. apud Iulianum. Accurſius.

[y] Circunuenerit. inducendo te dolo, vt patiaris te delegari mihi.

[z] Obſtet. mihi. Accurſius.

Expertiſ.

gis eſt, ut non tibi permittatur, de dolo debitoris mei aduerſus me excipere: cùm non ego te circũuenerim: aduerſus ipſum aũt debitorem meũ poteris experiri.[a] Sed & ſi mulier poſt admiſſum dolum[b] debitorẽ ſuũ marito in dotem delegauerit: idem probandum erit, de dolo mulieris nõ eſſe permittendũ excipere: ne indotata[c] fiat. Apud Iulianum quæſitum eſt, ſi hæres ſoceri, à quo dos peteretur, exciperet de dolo[d] mariti, & mulieris, cui[e] pecunia quæreret: an obſtatura eſſet exceptio ex perſona mulieris? Et ait Iulianus, ſi maritus ex ꝓmiſſione dotis ab hęrede ſoceri petat, & hęres excipiat de filiæ dolo, cui pecunia acquireretur,[f] exceptionem obſtare.[g] Dos enim quam maritus ab hærede ſoceri petit, intelligitur (inquit) filiæ acquiri: cùm per hoc dotẽ ſit habitura. Illud non explicat Iulianus, an & de dolo mariti excipi poſſit. Puto aũt, eũ hoc ſentire, ut ẽt de dolo mariti exceptio noceat: licet uideatur nulla dos filiæ (ut ait) quæri.[h] Illa ẽt q̃ſtio uentilata eſt apud pleroſque, an d̃ dolo tutoris exceptio pupillo experiẽti nocere debeat? Et ego puto utilius, & ſi per eas perſonas pupillo fauei: tñ dicendum eſſe, ſiue quis emerit a tutore rem pupilli, ſiue contractum ſit cũ eo[i] in rem pupilli, † ſi de dolo quid tutor fecerit, & ex eo pupillus[k] locupletior factus eſt, pupillo nocere debere: nec illud diſtinguendum eſſe,[l] cautum ſit ei,[m] an non: ſoluendo ſit tutor, an non:[n] dũmodo rem adminiſtret.[o] Vnde enim diuinet †[p] is, qui cum tutore cõtrahit? Planè ſi mihi proponas colluſiſſe aliquem cum tutore:[q] factum ſuum ei nocebit. Si quis non tutor, ſed pro tutore negotia gerat: an dolus ipſius

a Experiri. vt te liberet: vel ſi pecuniam ſoluiſti, reſtituat: & condictione certi, uel incerti: vt ſup. de condi. can. da. l. ſi donaturus. §. ſi quis indebitam. & ſup. de nouatio. l. ſi quis delegauerit. & ĩ. e. l. purè. §. ſi eũ.

b Dolum. ad inducendum debitorem ſibi mulieri promittere.

c Indotata. vt ſup. de condi. cau. da. l. ſi donaturus §. ſi. & inf. e. l. pure. §. ſi eũ. Sed contra inf. proxi. §. in princ. Sol. ut ibi. Accur.

d De dolo. commiſſo in ſtipulando dotem, uel etiam poſtea paciſcendo de non petendo: vt argum. ſup. eo. l. mandati. Sed ſi maritus pepigit, licet non agat. vt ſup. proxim: uerſi. illud non explicat. tenetur tñ mulieri, vt ſup. de iur. dotium. l. ſi extraneus. & l. cum uir.

e Cui. ſcilicet mulieri.

f Acquireretur. ſi dos ſit data. Accur.

g Obſtare ſup. proxi. §. ſed & ſi mulier. contra. Solu. ibi loquitur cum nondum erat ſolutum matrimonium, unde dos intelligebatur debitum uiri. hic cum ſolutum erat, & ſtatim eſt peruentura ad mulierem dos. quod colligi poteſt infr. eod. l. pure. §. ſi eum. ſic ergo refert, agat uir conſtante matrimonio, uel eo ſoluto. uel poſſumus dicere, quod hic loquitur in eo caſu, in quo maritus fraudẽ participauit.

h Quæri. ſi opponatur exceptio marito, & ſic erit indotata: per quod uidebatur maritum non repelli: vt ſupra. proxi. § ſed & ſi mulier. ſed tamen contrarium eſt. Accur.

i Cum eo. alio modo, ut permutando fortè, non donando: vt C. de admi. tut. l. omni.

k Pactus eſt. vt ſi dolo, uel metu me induxit ut emerem rem pupilli, in quantum ſibi datur actio, in tantũ mihi competit exceptio: vel ſi tutor dolo perſuaſit alicui, vt hæreditatem repudiet pupillo ab inteſtato obuenientem. & facit ſupra, de do. in princip. & ibi glo. l. ſi ex dolo. de actio. emp. l. Iulia. §. ſed cum in facto. Accurſius.

l Diſtinguendum eſſe. quantum ad id, in quo locupletatus eſt pupillus: ſed ad id, in quo locupletatus nõ eſt, habet actionem contra tutorem in id, quod ad eũ ex ſuo dolo peruenit. uel diſtingui põt, ſit tutor ſoluendo, vel non: alioqui contra: vt ſupra, de adminiſtratio. tuto. l. fina. j. reſpon. & ſupra, de tribu. l. iij. §. ſi ſeruus pupilli. & de pecu. l. ſumma. §. j. Item ſupra, ne uis fiat ei. l. j. §. hoc edicto. contra. in ſi. & ſup. quĩ. ex fact. tuto. l. j. & iiij. Solu. ibi extra contractum dolum commiſit: hic in contractu. vel ibi non fuit locupletior ex dolo tutoris.

m Ei. ſcilicet pupillo.

n An non. cautum ſit rem pupilli ſal. fore.

o Adminiſtret. quia ex qua perſona lucrum capit, ex eadem & damnum ſentire debet: vt infra, de regu. iuris. l. ex qua. Sed uidetur contra indiſtinctè non nocere dolum tutoris pupillo, ſiue ſit ſoluendo, ſiue non: vt infra, de regu. iuris, leg. nequa ex interdicto. quæ eſt contra. Sed ibi loquitur quando tutor aliquid facit, uel contrahit in rebus ſuis, non pupilli.

p Diuinet. ſic ſup. mand. lege, fideiuſſor.

q Cum tutore. & non ſit pupillus locupletior.

Si quis non tutor.

C A S V S.

Quæritur an dolus pro tutoria noceat pupillo. & dicitur quod non. & ponitur exemplum, protutor, id eſt qui ſe tutorem pupilli credebat, uendidit rem a pupillo poſſeſſam, ut noceret in hoc pupillo. emptor eam ſuſcepit. dicitur quod pupillus petita in integrum reſtitutione recuperabit illam rem, & ſic dolus protutoris non nocet pupillo. ſecus autem eſt in dolo ueri tutoris: nam eius dolus nocet pupillo, ut ſic exceptio doli contra pupillum poſſit opponi. Item curatoris dolus nocet furioſo. item prodigo, item adulto, item ex dolo minori uigintiquinque anno. obijcitur excep. doli contra ipſum minorem. Item ex dolo pupilli capacis doli, ut quia ſit prope pubertatem, obijcitur exceptio doli in ipſum pupillum: vt ſi debitorem ſuum delegauit creditori ſuo. nam amodo agere uult contra debitorem ſuum delegatum. Idem ſi furioſus tunc temporis cum ſanæ mentis uideretur, delegat debitorem ſuum creditori ſuo. nam amodo ſi agat furioſus cõtra delegatum, obijcitur ſibi exceptio doli. Idem ſi debitor furioſi ſoluat furioſo, quod ei debet, & hanc pecuniam habeat ſaluam. nam ſi amodo uult agere contra debitorem ſuum, obſtat ſibi exceptio doli.

De auctoris. Dolo induxiſti quendam, ut uenderat tibi quandam rem puta equum, & uendidit tibi, & tradidit, & non uidiſti eum aliquo tempore, & cum

Dolus tutoris an & quãdo noceat pupillo.

† Sic in P. F. Haloan. aũt legit, ſi dolo &c.

† Diuinare nemo tenetur. Mã doſ. in 3. quæſt. 32. Reg. nu. 9. ubi ampliat num. 10. & ſeq.

mihi uendidiſti & tradidiſti:& uſucepi eum. nunc deſiji poſſidere. uolo eum uendicare a poſſeſſore, qui eam uſucapi. quæritur an obſtet mihi excep. doli ex perſona auctoris, qui eum per dolum habuerat. & diſtinguitur: ſi enim equum uſucepi ex meo tempore tantum: tunc dolus auctoris mei non nocet mihi. ſi autem in uſucap. prædicta uſus ſum tempore auctoris mei: tunc nocet mihi excep. doli ex dolo auctoris mei. ſic ergo patet, quòd uitium perſonale auctoris mei, id eſt, dolus, nocet mihi, ſi uolo uti acceſſione ſui temporis, aliàs non. ſecus eſt in uitio reali, quia res ſit furtiua, quam emi. nam nocet mihi hoc uitium uelim nolim, ut non poſſim eam rem uſucapere. Si cum legitima. Agnatus tuus inſtituerat me hæredem. perſuaſiſti mihi dolo malo, ut illam hæreditatem repudiem: repudiaui, & ſic ab inteſtato habuiſti illam hæreditatem; & eam uendidiſti Sempronio. Sempronius agit contra me petit. hæred. ex iure ceſſo ex cauſa uendi. ad rem hæreditariam, quam poſſideo. dicitur quod poteſt: nec poſſum ei obijcere dolum ex perſona auctoris ſui. Si quis autem. Titius equum quendam ſibi acquiſiuit per dolum, eum equũ mihi donauit, uel legauit. & traditus eſt mihi, & eum tenui triennio, & deſij poſtea poſſidere. dicitur quod ſi uolo eum uendicare, quaſi uſuceperim, obſtat mihi excep. doli ex perſona auctoris mei, cum lucratiuam habebam cauſam. Idem ſi habebam eum in pignus, & deſij poſſidere, & petam eum hypothecaria. nam obſtat mihi dolus auctoris mei. nam ſi poſſem eum petere, eſſet reuerſurus ad doloſum: ſecus autem eſt in emptore, cui dolus auctoris non nocet, ſi uſucepit ex ſuo tantum tempore, non auctoris. Idem in eo qui ex cauſa permutatio. uel ſolutio. uel ex ſimili cauſa habuit a doloſo: nam dolus auctoris non nocet prædictis, ſi nolunt uti acceſſione ſui auctoris. ſecus ſi ex cauſa noxæ æquum, uel ſeruum habui a doloſo. Item ſi modico pretio emi rem a doloſo: nam nocet mihi dolus auctoris mei ſi deſij poſſidere prædictam rem, etiam ſi nolui uti tempore auctoris mei emptori autẽ qui emit iuſto pretio, uel aliquo dato loco pretij non nocet dolus auctoris, ſed non uult uti acceſſione auctoris, niſi ipſe emptor ſit in dolo. nam ſi dolum cõmiſiſſet, ſuus dolus ei noceret. Si à Titio. Emi fundum Sempronij a Titio, & traditus eſt mihi, poſtea Titius Sempronio ſucceſsit, & nunc eundem fundum uendidit Meuio, & tradidit. dicitur quod iſtum fundum poſſum petere a Mæuio. nam & ſi Titius factus dominus prædicto modo eum a me peteret, defenderem me per excep. in factum, uel doli. Item ſi Titius inciperet eum poſsidere, poſſem ab eo eum petere per Publicianam, non obſtante quod dominus erat rei.

† Refertur hic ſententia Celſi, quæ extat l. a. de eo qui pro tuto. ubi legiſ, nec uſucapta, ut hic quoque recte legi poteſt.

noceat pupillo, uideam.[a] Et putem, non nocere. Nã ſi is, qui pro tutore negotia gerebat, rẽ uẽdiderit,[b] & uſucapta ſit:[c] † exceptio non nocet[d] pupillo rẽ ſuam[e] perſequẽti,[f] et ſi ei cautum ſit: quia huic rerum pupilli adminiſtratio cõceſſa nõ fuerit. ſm hoc magis[g] opinor, de dolo tutoris[h] exceptionẽ pupillo eſſe obijciendam. Quæ in tutore[i] diximus, eadem in curatore quoque furioſi dicenda erunt: ſed & in prodigi, uel minoris uigintiquinque annis. de dolo aũt ipſius minoris uigintiquinque anno. exceptio utique locũ habebit. Nã & de pupilli dolo interdũ eſſe excipiendũ nequaquã ambigendũ eſt ex ea ætate, quę dolo non careat. Deniq; Iulianus quoque ſæpiſsimè ſcribit, doli pupillos, qui prope pubertatem ſunt, capaces eſſe.[k] Quid enim ſi debitor ex delegatione pupilli pecuniã creditori eius[l] ſoluat, † fingentis ſe (inquit) pubeſcere?[m] Ne propter malitiæ ignorantiam bis eandem pecuniã cõſequatur.[n] Idem ſeruandum in furioſo ait, ſi cùm exiſtimaretur cõpos mẽtis eſſe, iuſſerit debitorẽ creditori ſoluere: uel ſi quod exigit, domi habeat.[o] De authoris dolo[p] exceptio emptori non obijcietur, ſi authoris[q] acceſsione utitur:[r] æquiſſimum uiſum eſt, eũ, qui

† P. Fl. ſingẽdus eſt, inquit, pubes eſſe.

Metus cauſa. De except. metus non eſt dictum: quaſi ſufficiat excep. doli ubicunque, cum ſit generalis. utilius tamen eſt ut dicamus de excep. metus. ſciaſ enim quòd except. metus diſtat ab exceptio. doli. nam exceptio doli obſtat tantum ei, qui dolum commiſit in re, quam petit. at except. metus obſtat cuique qui petat illam rem, in qua eſt commiſſus metus ab aliquo. Item excep. metus competit cuique paſſo metum, præterquam ſi a patre patiatur metum, & hoc uiuente patre. poſt mortem enim patris ſi filius paſſus metum à patre abſtineat ſe a patris, hæredit. poteſt uti excepe. metus contra hæredes patris. prout aliæ perſonæ maiores xxv. annor. metum paſſæ. hoc dicit uſque in fin. l. Franc. Accur.

a Non nocere. ut & ĩ. de Pub. l. quæcunque. §. fi. Acc.

b Vendiderit. dolo, ut noceret pupillo.

c Vſucapta ſit. idẽ & ſi non uſucapta eſt: ut ſupra, de eo qui pro tutore. l. ij.

d Non nocet. fortè niſi in quantum peruenit ad eũ, ne locupletetur cum aliena iactura.

e Suam. quo ad opinionem. ſi enim ſua eſſet, nõ uſucaperetur: ut ſup. de acquirendo rerum dominio. l. bonę fidei.

f Perſequenti. per in integrum reſtitutionem, nam uendicare non poſſet, cum ſit facta illius per uſucap.

g Magis. quàm eius qui pro tutore geſsit. ut electiue ponatur.

h Tutoris. ueri.

i Quæ in tutore. uero.

k Eſſe. ut & ſup. de dolo. l. hæredibus. in fi.

l Eius. ſcilicet pupilli.

m Pubeſcere. quaſi dicat agens a modo repellitur ne &c. uel lege cum præcedentibus. & facit ſup. de dol. l. quod enim. Acc.

n Conſequatur. quod bona fides non patitur: ut inf. de reg. iur. l. bona fides. & facit ad idem C. de uſucap. pro emp. l. cum.

o Habeat. hic autem inſpicitur tempus, quo agitur: ut inf. de ſol. in pupillo.

p De auctoris dolo. auctor meus ſuum uenditorem dolo induxit ad uendendum. ſi ego a poſſeſsione cado, & uendico dicens me uſucepiſſe. ſi quidem ex meo tempora tantum, non nocet mihi dolus auctoris: ut hic. & C. de præſcriptione long. tempo. l. j. hodie nocet: ut in authenti. ibi poſita. & ſic hic primum reſpõ. corrigitur.

q Auctoris. i. uenditoris.

r Vtitur. i. uti uult. ſic ponitur ĩ. de uer. ob. l. ſi ſtipulatus ſum. non enim uitioſæ poſſeſsio poteſt adiungi non uitioſæ: ut hic, & ſup. de acquir. poſſeſ. l. Pomponius. §. cum quis. & §. fin. niſi ſecundum iura noua ut præſcri.

Poſſeſsio uitioſa an non uitioſæ poſsit adiungi.

præſcri.xxx.uel xl.an.ut in auth.ut ſpon.lar.§.rurſus. col ix.Accur.
a Vtitur.i.uti uult : ut dixi.
b Auctoris.a gendo in rem quaſi uſucepetit.
c Æquè.alias deeſt æquè.

hibuit in præcedenti,id eſt in repudiatione.Item & ſi dolo meo induxit ut traderẽ,& tradidi poſſeſsionẽ, & tu uendis emptori : non obijcitur doli exceptio : quia rei uendicationem habet ex traditione ſibi facta: licet dolus præceſſerat in alia traditione. ſed ubi me induxiſti dolo,

ex perſona authoris uti ſ a acceſsione,pati *dolũ authoris. b † Et per hoc æquè c tradiſ, d rei quidẽ cohęrentem exceptionẽ e et emptori nocere: eã aũt, quæ ex delicto perſonæ f oriatur,nocere non oportere. g Si cum legitima hæreditas Caij Seij ad te † pertineret, h & ego eſſem hęres inſtitut*, perſuaſeris mihi per dolũ malum,ne adeam hæreditatem:& poſtea q̃ ego repudiauerim hæreditatẽ, tu eam Sempronio ceſſeris pretio accepto, i isq; à me petat hæreditatẽ: k exceptionem l doli mali eius,qui ei ceſsit, non poteſt m pati.

Obſtat exceptio auctoris eã qui cauſam lucratiuam habet. Idem ſi quis habeat pignus, & petat illud hypothecaria, nõ obſtat dolus auctoris.ſecus autem eſt in cauſa lucratiua ubi dolus auctori non nocet.h.d.uſq; ad §.ſi à Titio.

Si quis aũt ex cã legati uidicet,aut is,cui ex cã donationis res præſtita eſt, uindicet:an de dolo exceptionem patiatur ex cã eius,in cuius locum ſucceſſerit? n Et magis putat Pomponius, ſummouendum. & ego puto exceptione eos eſſe repellẽdos, o cùm lucratiuam cãm ſint nacti. Aliud eſt enim emere, aliud ex his cauſis ſuccedere.

Idem tractat Põponius, & in eo, qui pignori acceperit,ſi Seruiana, uel hypothecaria actione experiatur. Nam & hunc putat Pomponius ſummouendum : quia res ad eũ, p qui dolo fecerit,reuerſura eſt.Authoris aũt dolus(ſicut diximus)emptori non obijcitur. ſed hoc in emptore ſolo q ſeruabimus.Item in eo, qui permutauerit,uel in ſolutum acceperit, item in ſimilibus, qui uicem emptorũ r obtinent. † Cæterum ſi noxæ s deditus quis ſit, Pomponius putat paſſurum exceptionem, quam ille pateretur, qui noxæ dedit. Proinde ex quacunque alia cauſa, t quæ prope lucratiuam habet acquiſitionẽ, quæſiſſe quis uideatur : patietur exceptionem doli ex perſona eius, in cuius locum ſucceſsit. Sufficit enim, ſi is qui pretium dederit,uel uicem

d Traditur. quia tunc oportet ipſum uti adminiculo ſui auctoris : cum uitiũ comitetur reum ſi cut lepra : ut Inſtitut.de uſucap. §.furtiuæ.
e Cohærentẽ exceptionem. ut quia furtiua, uel ui poſſeſſa. alias aliter: vt inf.de exceptio.l.exceptiones.ij. §.rel.
f Perſonæ.hic collige uitium perſonæ, uel perſonale: vt dolus auctoris dans contractui cauſam, uel incidens. Item mala fides : quia credidit uendentem non habere ius uendendi. Item ſcientia rei alienæ : vt in commodatario, & ſimilibus. Item collige aliud reale quod dicitur cohærens rei : vt hic dicit : vt ſi eſt furtiua, uel ui poſſeſſa : uel data præſidi contra legem Iuliam repetundarum. Sunt & alia uitia nec perſonalia, nec realia, ſed quaſi realia dicimus : vt res pupillaris : vt liber homo. quæ omnia dicunt C. de acquiren.poſſeſ. l. uitia. & facit ad §. iſtum ſupra de diuer.& temp.præſcri. l.an uitium. & l.de acceſſionibus. & ſuprà, quæ in fraud. cre. l. quæ a debitore.Acc.
g Non oportere. niſi uelit uti acceſſione auctoris, ſed & hoc corrigitur, ut in principio §.dixi.
h Pertineret.ab inteſtato.Acc.
i Pretio accepto.igitur fuit uenditio.
k Hæreditatem.agendo petitione hæreditatis ex iure ceſſo,uel actionibus hæreditarijs ex iure ceſſo:cum hæreditatem uel rem hæreditariam poſſideam, uel teneat hæreditati.
l Exceptionem.ex hoc §.uidetur probari, quòd qui actionem emit a doloſo, non debeat ſummoueri exceptiones licet ſummouerent doloſus : poſſet tamen quis contradicere fortè. hic enim non actionem, ſed hæreditatem emit,& utiles intendit nomine ſuo , uel directas nomine cedentis : in quibus quærendis. puta adeundo hæreditatẽ cedens nõ adhibuit dolũ,ſed ad-

ut promitterem, & eam actionẽ uendis emptori : obijcitur doli exceptio : quia eadem actione utitur, in qua dolus eſt commiſſus, & quaſi adminiculo auctoris utatur, repelletur ſecundum Azon. & ita quod primo ſub dubio fortè dixerat, poſtea indubitanter dixit. Acc.
m Non poteſt, ſed de dolo datur contra doloſum : vt ſupra de don. l. ſi quis affirmauerit.j.reſpon. & C.de dolo.l.ſi maior.& facit infra, de uerborum ſignificatione.l. lege. & C.de peri. & commo. rei uendi.l.dolum.
n Succeſſerit. prædicta ſingulari titulo. & die quod auctor dolo induxerit eum, à quo habuerit.
o Repellendos. etiam ſi nolint uti acceſſione auctoris. Sed contra ſupra,titul. j. l. an uitium.Sol. mala quidem fides auctorum ex lucratiua cauſa tradentium ſucceſſoribus eorum non nocet, niſi eorum uelint continuare tempora, & ſic eorum uti acceſſione : vt ſup. Dolus autem eorum auctorum ſemper nocet : vt hic.uel aliter poſſidenti non nocet vt ibi, ſed non poſſidenti & agenti ſic : vt hic.
p Ad eum. ſ. debitorem. qui dolo inducendo ſuum auctorem,habuit rem. Acc.
q Solo.hæc dictio,ſolo,excludit illos tãtum,qui habent cauſam lucratiuam. & ſic large dicitur. ut aliãs ſupra, de ſtatulibet. lege, ſtatuliberi, §. Quintus.
r Emptorum.in quibus eſt eadem æquitas : vt & C. de periculo & commodo rei uenditæ. lege,dolum. Accurſ.
s Noxæ.hic habetur quaſi lucratiua cauſa.
t Cauſa.ut ſi res digna magno pretio modico ſit empta,ſecundum lo.& facit ſup.quæ in fran.cre.l.qui autem.§.hoc edictum,uerſi.ſimili modo.

Caret.

*Ei pati l. permitti,uel licere.
† Pan.Fl. & per ęquè tradita.
† Peruenniret, in P.F.
† In P. F. continẽt.
*P.Fl.uel uice.

pretij, cum ſit bonæ fidei emptor, ut non patiaẽ dolo exceptionẽ ex perſona authoris: vtiq; ſi ipſe dolo careat. [a] cæterũ ſi ipſe dolo non caret, peruenieẽ ad exceptionẽ doli, & patietur de dolo ſuo [b] exceptionem. Si a Titio fundum emeris, qui Sempronij erat, isq; tibi traditus fuerit pretio ſoluto: [c] deinde Titius Sẽpronio hæres extiterit, & eũdem fundum Mæuio uendiderit, & tradiderit. Iulianus ait, ęquum eſſe, prętorem te tueri: [d] quia & ſi ipſe Titius fundum a te peteret, exceptione in factũ comparata, uel doli mali ſummoueretur. & ſi ipſe eum poſsideret, & Publiciana peteres, aduerſus excipientem, ſi non ſuus [e] eſſet, replicatione uteris: ac per hoc intelligeretur, [f] * eũ fundum rurſus uendidiſſe, quẽ in bonis nõ haberet.

Vtilius eſt ſingulas res ſingulis uerbis exprimere Et eſt differentia inter exceptionem doli, & exceptionẽ metus: quia prima cõplectitur tantum perſonã eius, qui dolo fecit: ſecunda uerò eſt ſcripta in rem, & ſufficit in aliqua re metum commiſſum eſſe ad hoc ut competat. Item ſecunda non competit filio contra parentem eo uiuo: ſecus eo mortuo. h. d. uſque ad l. ſeq.

Metus cauſa exceptionem Caſsius non propoſuerat, [g] contentus doli exceptione, quæ eſt generalis. [h] ſed utilius uiſum eſt, etiam de metu opponere exceptionem. etenim diſtat aliquid à * doli exceptione, ꝙ [i] exceptio doli [k] perſonam complectiẽ [l] eius, qui dolo [m] fecit. enim uerò metus cauſa [n] exceptio in rem ſcripta eſt, & ſi in ea re nihil metus cauſa factum eſt, ut non inſpiciamus, an is, qui agit, metus cauſa fecerit aliquid: ſed an omnino metus cã factum ſit in hac re a quocunque, nõ tãtum ab eo, qui agit. Et quamuis [o] de dolo authoris exceptio doli nõ obijciaẽ, uerumtamen hoc iure utimur, ut de metu non tantum ab authore, uerum à quocunque adhibito, exceptio obijci poſsit. [p] Illud ſciendum eſt, hanc exceptionem de metu eũ obijcere debere, qui metum non a parente paſſus eſt, cuius in poteſtate [q] fuerit. Cæterum [r] parenti licere deteriorem ꝯdĩtionem liberorũ [s] in rebus peculiaribus [t] facere. Sed ſi ſe abſtinuerit hęreditate paterna, ſuccurrendum ei erit, ut alioquin [u] ſuccurritur. [x]

Si hæres petat id quod ſibi purè debetur, & ipſe illud idem debeat ſub conditione: non ſummouetur doli exceptione ſi para ea principium.

a Careat. quia etiã ipſe ſciuit alienam, quã emit, vel ſuum uenditorem induxit dolo. Acc.

b Suo. duobus ergo caſibus tantum repellitur ſucceſſor rei ſingularis, propter dolum auctoris, ſcilicet quando utitur adminiculo. Item & quando habet cauſam lucratiuam, vel quaſi. Item tertio pro ſuo ſcilicet dolo: vt hic. Accurſius.

c Soluto. maximè: vt ſupra, de publi. l. de pretio. uel dic ut ſupra, de rei uendicatione. lege, ſi a Titio. Accurſius.

d Tueri. petendo, & defendendo: quia &c. & eſt bona ratio: vt inf. de reg. iuris. l. nemo plus iuris &c.

e Non ſuus, uerba exceptionis.

f Intelligeretur. præſumptione iuris: cum in ea cauſa ſit, ut poſſit auocari à Titio, qui factus eſt dominus: ſic enim dominiu. n. habet, ut non ſibi, ſed alij prodeſſe, conſeruarique debeat ab ipſo. argument. C. commu. de leg. l. finali. §. ſed quia. & facit de uerbo ad uerbum ſupra, de rei uendicatio. l. ſi a Titio. & plene expone ut ibi. Item facit ſupra, de excep. rei uen. l. ſi à Titio. Sed contra ſupra de ac. empt. l. ſi aures. §. finali. Sed ibi a diuerſis emimus, ut unus a domino, hic autem ambo ab uno priua non domino, poſtea domino. Item eſt hic caſus ubi Publi. datur contra dominum. Sunt & alij, quos dic ut not. ſup. de publi. l. pen. & l. fina. Acc.

g Propoſuerat. in tractatu ſuo cum tractaret de hac actione.

h Generalis. ut ſ. l. ij. §. & generaliter.

i Quod. idest quia.

k Exceptio doli. prima differentia.

l Complectitur. ſ. tantum.

m Dolo. ut ſupra. l. ſecunda. §. item quæritur. verſiculo, & quidem. & § plane. & § igitur docere. Franc. Accur.

n Cauſa. & eſt ratio in promptu, quia cum contra quemlibet detur actio, Quod metus cauſa: vt ſupra, quod metus cauſa. l. ſi eum. §. in hac. ergo & contra quemlibet datur exceptio: vt infra, de reg. iur. l. inuitus. §. ſi cui. & hoc cum dominus rei per metũ tradiderit. ſi uero tradidit eam non dominus, iniquũ eſſet ſi diceremus eũ habere exceptionem uel etiam actionem contra uerum dominum: ut ſupra, de publi. l. penult. Intelligitur ergo l. iſta in cæteris perſonis, quæ nullam habent cauſam ab eo, qui metum adhibuit. Accur.

o Et quamuis. ſecunda differentia.

p Poſsit. nam & metus habet in ſe ignorantiam: ut ſup. quod met. cau. l. ſi cum. §. in hac. & facit ſup. uti poſſi. l. j. in fin. & l. ſeq. & de dam. infec. l. qui bona. §. cum inter.

q Poteſtate. tunc: ſed nunc non eſt eũ conuenitur.

r Cæterum. pro quia: uel cæterum pro alioqui: uel cæterum pro ſed.

s Liberorum. exiſtentium in poteſtate: ſi dicas eum conueniri a patre. & facit C. de anna. excep. l. j. §. fi.

t Peculiaribus. profectitijs, uel aduentitijs. inter quæ non erat differentia iure iſto. Sed tunc quomodo retinet hoc peculium ſi ab hæreditate abſtinet ut C. de colla. leg. ſi donatione. in fine l. Reſpon. quia ut bene merito erat ei conceſſum, uel dimiſſum, uel ut conferens patet in eum filium ſupremum iudicium: ut not. dicta l. ſi donatione. hodie in aduentitio planum eſt: cum mortuo patre filius debeat id habere: ut C. de bonis quæ liberis. lege, cum oportet. circa principium.

u Alioqui. i. aliàs. [1]

x Succurritur. maiorib. xxv. an. metum paſſis: ſecus in hærede patroni: vt ſup. eo. §. aduerſus. ibi, libertum &c. uel dic hic dari exce. in factum, uel actio. in factũ filio contra hæredem patris.

Succeſſor rei ſingularis quandoq; propter dolũ auctoris repellitur.

* In P. Fl. intelligatur.

Publiciana contra dominum datur.

* A, non eſt in P. F.

1 Aliàs alioqui ſumitur pro ſi non, & conditionem facit. Mando. in 6. Quæſt. Regul. de unio. nu. 5.

Pure

PVrè. CASVS. Decem quæ mihi debebas purè, ea tibi ſub conditio. legaui: hęres meus poterit interim ea petere, dum tamen caueat de x. dandis legatario ueniente conditio. ſi autem non uult cauere hęres, repellitur à peti. except. doli. [Si cui.] Legata eſt tibi uia per quendam fundum. legantis hęres utitur Falcidia in legatis. dicitur quod niſi offeras æſtimationem quartę partis uiæ, obſtat tibi exceptio doli, ſi petas uiam. [Si donaui.] Donaui tibi fundum, & antequam traderem eum tibi, ædificaſti in eo me ſciente, & non contradicente. & ſic per hoc deſij poſſidere. & poſtea cœpi poſſidere illum fundum cum ædificio. tu petis à me fundum, quia tibi donatum. ego excipio. quia ultra modum fuit donatio: & ſic non ualuit. dicitur quod tu replicabis de dolo: quia dolo facio cum retineo fundum cum ædificio, nec reddo impenſas, quas feceras me ſciente, & patiente. [Actoris.] Dic caſum ut in gloſſ. quæ incipit: feci te actorem &c. [Si ſeruus.] Mandato meo uendidiſti ſeruum meum uitioſum pro x. emptor uidet eum uitioſum, reddidit ſeruum mihi. ſi procurator meus petat à te precium: obſtat ſibi except. doli, etiam ſi de ſuo ſoluerat mihi procurator meus: ſed te petet à me precium actio. mandati, vel ſine cauſa. Eadem ſeruantur ſi ſine mandato gerens negotiū meū, ſeruum meum uendidit: & poſtea habui ratum: & prędicta contigerunt, quæ ſupra. [Si eum qui.] Si cum uelles mihi donare mille, delegaui te ut ea promitteres creditori meo, & promiſiſti: ſi ab eo conueniatis, non potes obijcere exceptio. doli. petit enim quod ſibi debetur. Idem eſt ſi mulier eum, qui ſibi mille donare uolebat, delegauit eum mihi, ut promitteret mihi illa mille pro ea in dotem, nam tenetur.

Idem ſi dolo induxit Titium ut mihi c. pro ea promitteret in dotem dare. nam tenetur: nec habet exceptio. doli. poterit tamen agere contra eam, ut liberetur illa promiſſione, vel ſi iam ſoluit, petat ab ea id, quod pro ea ſoluit. Idem in primo caſu. nam donans aget contra me delegantem, vt faciam eum liberari in eo, quod promiſit ultra modum. vel ſi iam ſoluit, à me repetet. [Non ſicut.] Actio de dolo eſt temporalis: finitur enim hodie biennio, ſed exceptio doli eſt perpetua. & quæ ſit ratio diuerſitatis, redditur in litera. Franciſ.

tus eſt ſatiſdare de reddendo cō ditione adueniente: aliàs ſecus. hoc dicit. Paragraphorum ſequētium quidam breues ſunt: ideo ſummant ſeipſos: quidā caſum ponunt in terminis. §. uerò actoris. gloſſ. ponit caſum.

Paul. li. lxxj. ad edi. V.

PVrè mihi decem debes, ea tibi ſub ꝯdōne legaui. interim hęs ſi petat, doli exceptione nō ē ſummouēdus,[a] cū poſſit ēt deficere ꝯditio.[b] itaqꝫ legatorū ſtipulationē interponere[c] debebit. ſed ſi nō caueat heres, doli exceptione ſummouebitur. Expedit n. legatario retinere[d] ſummā † magis, q̄ mitti in poſſeſsionē rerū hęreditariarū. Si cui legata ſit uia, & is lege Falcidia locū habēte totā eam uindicet non oblata æſtimatione quartæ partis,[e] ſummoueri eū doli exceptiōe, Marcellus ait: quoniam ſuo cōmodo heres conſulit. Si donaui alicui rem, nec tradidero: & ille cui donaui, non tradita poſſesſione in eo loco ædificauerit me ſciente:[f] & cum ædificauerit, nactus ſim ego poſſeſsionē, & petat à me rem donatam, & ego excipiam, qđ ſupra legitimum modum[g] facta eſt:[h] * de dolo replicandum eſt. dolo. n. feci, quia paſſus ſum eum ædificare, & nō reddo impenſas. Actoris,[i] qui † exigendis pecunijs præpoſitus eſt, etiam poſterior dolus[k] domino nocebit. Si ſeruus uenijt ab eo,[l] cui hoc dn̄s permiſit, & redhibitus ſit domino: agenti uenditori de pretio[m] exceptio opponitur redhibitionis: licet iam is, qui uendidit, domino precium ſoluerit,[n] etiā[o]

[a] Summouendus. vt & ſupra, de libe. leg. l. non ſolum. §. finali. ſed contra. ſup. ſi certum petatur. l. pecuniam. Solu. ut ibi.

[b] Conditio. aliud ſi omnino eſt extituta: vt ī. de cō dict. indeb. l. quod ſi ſub ea.

[c] Interponere debebit. ſcilicet hæres promittit legatario de tanta pecunia danda, ſi conditio extiterit: ut ſupra, ut legat. no. ca. l. j.

[d] Retinere ſcilicet magis quam &c.

[e] Quartæ partis. ſ. loci per quem uia debebatur, ſecundum Ir. quia ſeruitus nō habet partes. Tu dic, id eſt, iuris quod eſt uia. argumen. ſupra, ſi ſerui. uendi. l. loci in princip. & de legatis ij. l. cum filius. in princip. & ſupra, ad legem Falcidia. l. lege fal. interueniente. Vel dic melius non oblata quarta parte totius æſtimationis meæ: & ita exponitur. ſup. de lega. ij. l. cum filius. in prin.

[f] Sciente. & non contradicente, quod pro traditione eſt: ut C. de acquirend. poſſeſ. l. j. Accur.

[g] Modum. cc. aureorum olim: quingētorum hodie: vt C. de donatio. l. penultima.

[h] Facta eſt. & utique replicandum. dolo enim &c. facit ſupra, de dolo. l. ſi cum & mihi. Accurſius.

[i] Actoris. feci te actorem generalem ad mutuas pecunias exigendas: itaque cum hoc tibi nominatim mandaui, tranſactionem cum Titio feciſti: & ob eam tibi x. promiſit: & ſecū pactus es ut ſi contra tranſactionem feceris, non liceret tibi x. petere. porro contra tranſactionem feciſti. ſi ego à Titio x. petiero, quæ tibi promiſit, repellor: vt ī. l. apud. §. quęſitum. vel ſecundum Hugo. dic ꝓ ecat generalis procurator, & ſpecialis ad cauſam agē. iam. & eſt ei ſolutum pendente lite: poſtea ipſe, vel dominus petit cum forte non reſtituit chirographū vt d. §. quæſitum. in fin. ſm hoc non obſtat §. in hac. d. l. apud. ſup. eodem. vt ibi dixi. Dic ergo ſecundum primum caſum actoris: id eſt, adminiſtratoris. ſecundum alium id eſt, agenti. vel ſi dicas paciem ſolutam pendente lite. & poſtea petit totum amittit: quia petit plus: vt inſtit. de actionibus. §. ſi quis agens.

[k] Dolus. poſt tranſactionem commiſſus ſecundum primum caſum: vel poſt ſolutionem commiſſus ſecundum alium.

[l] Ab eo. procuratore.

[m] De precio. ſcilicet, contra emptorem.

[n] Soluerit. de ſuo.

[o] Etiam. hic eſt. §. ſecundum quoſdam. vel non eſt. & ſic melius legitur, & ſecūdum hoc dic mercis: id eſt. ſerui: & improprie ſeruus dicitur merx: vt ſupra de tributoria. l. j. Accurſius.

¶ Magis, non habetur, ſed legitur quā ea duntaxat forma Habræa, & ut I ſcriptura ſaeca, ut alibi admonuimus. uide Anto. Aug. emēdatio. libr. iiij. c. viij.

* In P. F. quin dolo &c.

† Iſte tex. eſt no. ad hoc, quod procurator conſtitutus ad promittēdum pōt etiam pœnam apponere in ea promiſſione faciēnda ſecū. Bolog.

Non

mercis non traditæ [a] exceptione ſũmouebitur. [b] qui pecuniam iam dño ſoluit. [c] & ideo is, qui uẽdidit, aget aduerſus [d] dominum. Eandẽ cãm eſſe Pædius ait, eius qui negotium noſtrũ [e] gerens uendidit. [f] Si eũ, q̃ uolebat mihi donare ſupra legitimũ modũ, [g] delegauero creditori meo: nõ poterit aduerſus petentem uti exceptiõe: qm̃ creditor ſuũ [h] repetit. In eadem cã eſt maritus. [i] nec enim hic debet exceptiõe ſummoueri, q̃ ſuo nomine agit. Nunquid ergo nec de dolo mulieris [k] excipiendũ ſit aduerſus maritũ, q̃ dotẽ petit, non ducturus uxorem, niſi dotẽ accepiſſet, [l] † niſi iã diuerterit? [m] Itaque ꝯdõne [n] tenetͤ dbitor, q̃ dlegauit, vt mulier: vt uel liberet debitorem: [o] vel ſi ſoluit, ut pecunia ei reddatur.

Liberalior eſt lex cum eo, qui ignorat quando ſit inuadendus, quàm cum eo, qui poteſtatem habet agendi, quando uult. h. d.

Non ſicut de dolo actio certo tempore [p] finitur, ita etiam exceptio eodẽ tempore danda eſt. Nam hæc perpetuò cõpetit. [q] cùm actor quidem in ſua poteſtate habeat, quando utatur ſuo iure: is autem cum quo agitur, non habeat poteſtatem. [r]

Damnum quod quis ſua culpa ſentit, merito ſentire uidetur.

Caius libro xxx. ad edict. prouinciale. VI.

SI opera [s] creditoris acciderit, ut debitor pecuniam, quã ſoluturus erat, perderet, exceptione doli mali creditor remouebitur. Idem eſt, [t] & ſi creditori eius numeratam pecuuiam ratã creditor non habeat.

Vlp. li. lxxvj. ad edi. VII.

IVlianus ait, Si pecuniã, quam me tibi debere exiſtimabã, iuſſu tuo ſpõderim ei, cui donare [u] uolebas, exceptione doli mali potero me tueri, & præterea condictio [x] mihi aduerſus ſtipulatorem competit, ut me liberet.

[a] Non traditæ. ꝟ. quando tradidit: hic quando non fuit traditus. Accurſius.

[b] Summouebitur. ſi petit precium ab emptore procurator. & facit ꝟ. de pact. l. ſi cum emptore. §. fin. Accu.

[c] Soluit. de ſuo. Accurſius.

[d] Aduerſus dominum. actione mandati: vel dic ſine cauſa, vel indebiti.

[e] Noſtrum. ſine mandato.

[f] Vendidit. & ratum habuimus.

[g] Modum. quingẽtorum ſolid. hodie.

[h] Suum. id eſt, ſibi debitum. q. d. non habet cauſam lucratiuam: aliàs ſecus: vt ꝟ. eod. l. Iulianus. Accurſius.

[i] Maritus. cui mulier delegauit uolentem ſibi donare.

[k] Mulieris. quę dolo aliquem ad promittendum induxit marito.

[l] Accepiſſet. utique non. vt ſupra l. apud. §. ſed & ſi mulier.

[m] Diuerterit. & nũc petit maritus ut mulier reddat: & ſic loquitur ꝟ. eod. l. apud. §. apud Iulianum.

† Sic in P. F. Haloã. legit, ubi iã diuerterit.

[n] Condictione. certi, vel incerti.

[o] Debitorem. in eo, quod eſt ultra legitimum modum. & facit ꝟ. manda. l. ſi mandato. §. ſi iudicio. & §. quoties. Item facit ad totalem §. infra de noua. l. ſi quis delegauerit. §. fina. & l. doli. & ſupra, de do. l. qui id quod, in fine. & l. ut mihi. & C. de noua. l. ſi pater. & infra, titu. j. l. j. §. ſiue autem. uerſic. quòd ſi patronus. & ſupra, de re iud. l. Neſennius. in princip. & infra, de regulis iur. l. nihil dolo. & C. de condict. indebi. l. ſi circa. & ſupra, de condi. cau. data. l. ſi donaturus. §. ſi quis indebitam. & §. finali. & ſupra, eodem. l. apud Celſum. §. item quæritur. & ſupra, de iure do. l. cum in fundo. §. finali. Accurſius.

[p] Certo tempore. anno olim: ſed hodie biennio: vt C. de dona. l. finali.

[q] Competit. ſupra, de pecu. l. quæſitum. §. in dolo. contra. Solu. hic in exceptione, ibi in replicatione. & per hoc eſt huius l. ratio. nam actor qui replicat, habet in ſua poteſtate quando agat, & ſic quando replicet ſecundum Ioannem & Azo. uel ibi in alienato, uel manumiſſo ſeruo poſt annum: quod etiam olim erat tempore actionis de dolo: vnde non competit actio, vel replicatio, quod in idem recidit. vel dic vt ibi. Sed oppo. nonne etiam reus habet in ſua poteſtate: vt C. de inge. manu. l. diffamari. & C. de remiſſi. pignor. l. ſi eo? Sed Reſpond. quicquid dicant alij, tene &c. ut ſupra, de iure dotium. l. cum in fundo. §. quod ſi mulier. Idem oppo. C. de non numerata pecu. l. ſi intra. & l. ſi quaſi. ſed ſpeciale eſt ibi. & ſic eſt etiam ſpeciale C. de dote cau. non nume. authenti. quod locum. & poteſt eſſe ratio, quia releuatur approbando. & ſic in hoc grauetur: argumen. ſupra, de iureiuran. l. eum qui. In alijs exceptionibus non ſic: ut ſupra de except. l. j. & facit C. de exce. l. ſi pactum.

[r] Conueniatur. & facit C. de dila. l. ſi quando. & authen. quod fieri. & de anna. exceptio. l. j. §. finali.

* In P. F. adſunt uerba quãdo conueniatur.

SI opera. CASVS. Obtuli tibi x. quæ debebam. tu noluiſti: illa x. amiſi, ſiue perdidi. amodo ſi petas ea decem à me, obſtat tibi doli exceptio. Idem eſt ſi creditori ſuo ſolui, & non habes ratum. nam ſi petas amodo à me, obſtat tibi exceptio doli. Frãciſcus.

[s] Si opera. quia oblatam non recepit: vt infra, de ſolut. l. qui decem. in princip. quæ ſcilicet non recipere dicitur opera: vt C. de oper. liber. l. liberti. & facit ſup. de fideicommiſ. liber. l. ſi filius. §. final. & infra de uerbo. obliga. l. in executione. §. finali.

[t] Idem eſt. ut debitor habeat exceptio, licet creditor non habeat ratum: quia cogitur ratum habere: vt ſuprà, de neg. geſt. l. Pomponius & l. ſoluendo. & l. ſi liber. & de pignora. act. l. ſolutum. §. ſolutum. ibi, unde ſi domum, &c. ubi & de hoc dixi. ſi uerò creditore pręſente, & contradicente ſoluerit creditori eius, non liberaretur: vt C. de ſolutio. l. inuito. & facit infra, de nouatio. l. ſi Stichum. §. finali. & C. de excep. l. j. Item ſi ratum haberet ſponte, liberaretur ipſo iure: vt ꝟ. de ſolu. l. ſolutam.

IVlianus ait. CASVS. Credens me tibi debere c. eũ in ueritate nõ deberẽ, ea centũ ꝓmiſi Titio pro te, cui donare uolebas. ſi Titius ea c. à me petat, obſtat ſibi exceptio doli. Item & cõdi. ſine cauſa poſſum agere contra eũ, ut me liberet à promiſſione quam ei feci. Idem eſt ſi ea centum promiſi Titio ꝓ te, cui credebã te tantum debere, cum nihil deberes. Franc. Accur.

[u] Donare. ſic ꝟ. de dona. l. ij. §. cum uero. ſecus ſi tuo creditori: vt ꝟ. eod. l. pure. §. ſi eum. Accur.

[x] Condictio. ſine cauſa: vt ꝟ. de condictio. ſine cauſa. l. j.

ſa.l.j.§.qui autem.& l.qui ſine.Accur.
a Si ei.alias l.& alias §.idem Iulianus.
b Putabas.aliud ſi in ueritate deberes: ut ſ.l.pure.§.ſi cum.& facit ſ.de dona.l. ij, §.item ſi ei.Accur.
c Humanitatem.facit ſ.l.j.§. ideo.
d Obligatus. ſine iuſta cauſa: ut ſ. de condi.ſine cau.l.qui ſine. & facit ſ. de pact.l. ſi cum.

D Olo facit. CASVS. ponitur regula, & eſt talis, Dolo facit qui petit quod redditurus eſt. & ſubijcitur exemplum. hæres grauatus non petere à debitore hæreditario: ſi petat, obſtat ei exceptio doli. Item debitor poteſt agere ex teſtamento contra hæredem, ut liberetur. Franc.

e Redditurus eſt. eidem: ſecus ſi alij. ut ſ.ſol. ma.l.ſi ſocer §.j.Item procurator domino. Item hoc uerum ſi clarũ, & liquidum ſit, qđ debet ei reddi. alioqui non: ut ſ. quorum legatorum. l. j.§.rediguntur. quę eſt contra. Item ſecus in alio caſu: ut C.qui potio. in pi. hab. autheo. item poſſeſſor. quæ eſt contra.ſed illud ſpeciale propter ſuum medacium. ſic & ſ.de rei uend. l. fin. quæ eſt contra. Alij dicunt hæc in petitorijs, ſed prædicta io poſſeſſorijs. ſed hoc reprobo: quia idem io poſſeſſorijs:ut ſ.de Carbo.edict.l.iij.§ cauſę. uel.ſummatum uel dic, quod ſi paratus incontinenti eſt probare,obtinet quod dicitur hic: alias obtinet.d. l.quorum legatorum.arg.ſ.ad exhiben.l.iij.§.ibidem. & ſ.ut in poſſeſſ.leg. ſi is a quo. & dixi de hoc C.de loca.l.ſi quis cõductionis. quæ eſt ſimpliciter contra: ſed ſolue ut ibi not.Item not.hic de dolo præſumpto: ut ſ.mand.l.dolus.

† Hæc lex in P.F. incipit, Procurator rei &c.

Idem Iulianus ait, ſi ei, [a] quẽ creditorẽ tuũ eſſe putabas [b] iuſſu tuo pecuniam, quam me tibi debere exiſtimabam,pro miſero, petentẽ,doli mali exceptione ſummoueri debere:& amplius, agẽdo cũ ſtipulatore,cõſequar,ut mihi acceptã faciat ſtipulationem.& habet hęc ſententia Iuliani humanitatem, [c] ut etiã aduerſus hunc utar exceptione,&cõdictione,cuiſum obligatus. [d]

Pau.li.vj.ad Plau. VIII.

D Olo facit, q petit qđ redditurus eſt. [e] ſic ſi hřs damnatus ſit nõ petere a debitore, poteſt uti exceptione [f] doli mali debitor, & agere ex teſtamento

In pari cauſa turpitudini potior eſt conditio poſſidentis.h.d.

Idẽ li.xxxij. ad ed. IX.

† S I ꝓcurator rei pecunia accepta damnari ſe paſſus ſit, & cum domino iudicati [g] agatur,tuebiẽ [h] ſe doli mali exceptione: nec hoc, quod accepit ꝓcurator, auferri ab eo põt. [i] Nã turpiter accepta [k] pecunia, iuſtius [l] penes eũ eſt, qui deceptus eſt, [m] quàm qui decepit. [n]

Martia.li.iij.regula. X.

† C Vm uir aut uxor in area ſibi donata aliquid ædificaſſet: pleriſque placet, doli mali exceptione oppoſita rẽ ſeruari poſſe. [o]

Dolus procuratoris commiſſus ante litem conteſtatam non nocet domino, ſed poſt litem cõteſtatam dolus cõmiſſus à procuratore nocet domino.Item tutoris dolus nocet pupillo:itẽ dolus procuratoris poſt litem cõteſtatam cõmiſſus puniendus eſt. nocet ergo committẽti:id eſt domino,qui reputatur eadem perſona cũ procuratore. h.d.Bart.

Neratius lib. iiij. membranarum. XI.

S I ꝓcurator [p] agit, de dolo eius excipi non debet:quia aliena lis

non datur de dolo, niſi ſpontanea oblatio proſit: ut ſ.de ſi lie.iud.mu.cau.fac.l.iij.in fi.& quia facilius per actionem primam,quàm per actionem de dolo conſequitur actor. Item ibi de actione de dolo denegãda: hic de exceptione cõcedẽda.& facit ſ. de re iud. l.iiij. §. condemnatum.

i Ab eo poteſt.procuratore ſcilicet per dantem. nã in par. cã po.ior &c. ut ſ. de condic. ob tur. cau.l.ſi ob turpem. & hic ſubijcit: nam &c.
k Accepta. ab actore.
l Iuſtius. i. minus iniuſtè:nam neutrũ iuſtum. Et ſic no.ꝙ de duobus malis minus malũ eſt eligendũ:ut j.de re iu. l. quoties. ut & ibi. not.& ſ.l. apud. §. Marcellus. Sed an dñs cuius procurator eſt, poſſit repetere? uidetur ꝙ ſic: ut ſ. de ꝓcur. l. qui proprie. §.procurator,ut in cæteris. de neg. ge.l. ſinaũt. §. itẽ ſi fundũ. & l. liberto. §. j. Et quod ſubijcit, deceptus eſt.i. procurator. & decepit. ſ.actor. qui mutuã pecuniã dedit, improprie tñ: ut C.de tranſa. l. cũ donationis & j. de reg.iur.l.nemo uidet fraudare.uel uere decipitur, qui ſe corrumpi patitur. & facit ad primam rñ.ſ. ſi ſer.uen. l. ſi de communi.Accu.
m Deceptus eſt. ſcilicet procurator. Accur.

Malum minus de duobus eligendum eſt.

† Sic in P. Fl. Haloand. autem legit, Cum uir in area ab uxore ſibi donata aliqd &c.

f Vti exceptione. ut & ſ. de fideiuſ. ſi teſtamento. in prin.niſi ratione ignorantiæ:ut ſ.l.ij.§. & generaliter.uel ratione affectionis, uel reuerentiæ: ut ſ.l.apud Celſum.§.aduerſus.

S I procurator rei. CASVS. Reus paſſus eſt ſe condemnari pecunia corruptum.ſi ex hac ſententia cõtra dominum agatur, habet dominus excep. doli: & qui pecuniam dedit procuratori cauſa corruptelæ, non repetit ab eo cui dedit. Franc.

g Iudicati.id eſt, actione in factum de re iudicata. Accurſius.

h Tuebitur.contra ſupra de dolo.leg.& eleganter.§. ſi dolo.Solu.ibi procurator actoris: hic rei. unde ibi non conueniebatur dominus, ſed agebat, & ideo ibi

n Decepit.ſ.actor.Accur.

C Vm uir. CASVS. Donauit uir uxori aream: & uxor in ea ædificauit. ſi uir repetit quod donauit,obſtat ſibi doli exceptio.Franc.

o Rem ſeruari poſſe.i.impenſas:ut ſ.de rei.uend.l. ſinaũt.§.in repetita.& ſ.de do.inter uir.& uxo.l.ſed ſi uir lanã.§.ſi uir uxori.& hoc ſi fuit bonæ fidei,credẽs donationẽ ualere. Quid ergo ſi credidit non ualere: & ſic eſt prædo:ut ſ.de acq. poſ. l.qđ uir? * Rñ.adhuc idem:licet quidam contra:ut no.ſ.de don.inter ui & uxo,l.ſi uxor filio.in fi.& facit j.eo.l.Paulus.

* quod uxor.

S I procurator. CASVS Dolus ꝓcuratoris ad unã cãm conſtituti commiſſus ante litẽ conteſ.non nocet dño.& da exemplũ,ut in gl.quæ incipit, ad unã rẽ datus &c.ſed ſi cõmiſit dolũ procurator poſt li.conte. ut quia iudicẽ corrupit:hic dolus nocet dño: ut ſi domino agat dominus, uel procurator, obſtet ei exceptio doli. item tutoris dolus nocet pupillo. In fine dicit regulã, dolus procuratoris poſt lit. conte.cõmiſſus puniendus eſt:nocet ergo comittenti.i. domino qui reputatur eadem perſona cũ procuratore. Fran. Accur.

Si procurator. ad unam rem datus.ſecus ſi eſſet genera-

generalis, & haberet liberam. Item ſecus ſi rem ſuã: ut ſ. l. apud. §. quæ ſimm. & dic, emi rem à Sempronio dolo Titij interueniente. nunc autem cõſtitui Titium procuratorem meum ad rem exequendam: uel ſuo nomine rem meam doloſe ſciens meã alienauit: & nunc nomine meo uendicat, non quidem obſtat ei dolus ſuus ante litem conteſt. commiſſus. & ſic eſt argu. pro prælato uendicante rem eccleſiæ, quam ipſe alienauit: quòd nõ excipiatur de dolo ſuo: cum agat nunc nomine eccleſiæ. licet poſſet dici, quod & tunc erat prælatus, cum uendidit: ſed hîc non erat procurator. Accur.

a Iſque rei extraneus.

eſt, isq; [a] à re [b] extrane† eſt: neq; alienus dolus nocere alteri [c] debet.

Si poſt litem conteſtatam dolo quid fecerit, [d] an exceptio eo nomine in iudicium obijciẽda ſit, dubitari poteſt: quia litis conteſtatione res [e] procuratoris fit, eamq́ue ſuo iam quodammodo nomine exequitur. Et placet, de procuratoris dolo excipiendum eſſe. Idem de tutore, [f] qui pupilli noie agit, dicendum eſt. In uniuerſum aũt hæc in eare [g] regula ſequẽda eſt, ut dolus [h] oimodo puniaẽ, etſi non alicui, [i] ſed ipſi, qui eũ admiſit, [k] damnoſus futurus erit.

Qui habet aliquã exceptionem cõtra actorem, ut pacti de non petẽdo, uel iuriſiurandi, uel ſimilem, habet etiam exceptionem doli. hoc dicit. Franc.

Papinianus lib. iij. quæſtionum. XII.

Qui æqtate defenſionis [l] infrigere actionẽ põt, doli exceptione tutus eſt. [m]

Pau. li. xiiij. qõ. XIII.

Liberis exhæredatis, q nihil [n] ex patris iudicio meruerũt, rupto teſtamento [o] ius ſuũ pſeruandum eſt: [p] nec opponetur doli mali exceptio, quod non ſolùm in pſona eorũ, [q] ſed in hæredibus, [r] & in perſona quoque liberorum eorũ obtinendum eſt.

Idẽ li. iij. rñſorũ. XIIII.

Paulus reſpon. [s] eũ, qui in alieno ſolo ędificium extruxerit, non aliàs ſumptus conſequi poſſe, quàm ſi poſſideat, & ab eo dñs ſoli rem uindicet: ſcilicet oppoſita doli mali exceptione.

Scæuo. lib. v. rñſo. XV.

Fideiuſſor euictionis nomine condemnatus, id prædium, quod euictum eſt, & omnia præſtare paratus eſt, quæ iure empti continentur: quæro an egentem emptorẽ ex cauſa iudicati exceptione doli mali ſummouere poteſt? Reſpondit exceptionem quidem opponi poſſe: [t] iudicem autem æſtimaturum, ut

a Iiq; ſcilicet dolus. Accur.

b A re. ſcilicet q̃ petitur.

c Alteri. ad quod ſ. de acquir. rerum domi. l. per ſeruum. §. fi. & de reg. iur. l. non debet alteri. j. & ſ. de procura. l. ignorans. Accur.

d Fecerit, puta iudicem corrupit: ut ſ. l. apud. §. quæſitum.

e Res. i. inſtantiæ ut C. de procur. leg. nulla.

f Idem de tutore. & plus: quia de omni dolo eius pupillus tenetur. quod dic ut ſ. l. apud. §. illa quæſtio. Accur.

g In ea re. i. in dolo à procuratore cõmiſſo.

h Dolus. poſt litem conteſtatam cõmiſſus.

i Non alicui. ſcilicet aliter noceat.

k Admiſit, ſcilicet procuratorem, cum duo eſſent rei credendi, vel domini rei, quam tertius poſſidebat, ad quam petendam unus eorum conſtituit procuratorem, qui poſt litem conteſtatam corrupit iudicem, nocet danti: non autem eius ſocio. uel dic eum. ſcilicet dolum, ac ſi dicat dolus debet nocere committenti: ſatis autem dominus committere præſumitur, cum eius procurator poſt litem conteſta. committat: cum una perſona cenſeantur.

l Qui æquitate defenſionis. i. exceptione aliqua: quia omnis uenit ex æquitate.

m Tutus eſt. niſi ratione perſonarum &c. ut ſup. eo. l. apud. §. aduerſus. l. ij. & §. generaliter.

Liberis. CASVS. Pater exhæredauerat filios ſuos, & extraneum inſtituit. tandem ruptum eſt teſtamentum natiuitate poſthumi. dicitur quod filij exhæredati & poſthumus habebunt bona patris eorum ab inteſtato, nec poteſt opponi eis agentibus ad bona exceptio doli. & hæc bona tranſmittent filij ad hæredes ſuos etiam extraneos. Franc.

n Qui nihil. quia non fuerunt ingrati. ſed & ſi aliquid habuiſſent iure inſtitutionis ex teſtamento, rupto teſtamẽto perderent.

o Rupto teſtamento. agnatione poſthumi.

p Conſeruandum eſt. ut ſcilicet ab inteſtato ſuccedere poſſint: ut ſupra de contra tabul. leg. filium. circa principium. & ſupra, de inofficioſo teſtamento. lege, mater.

q Perſona eorum. ſcilicet filiorum.

r In hæredibus. id eſt, non ſolum ipſis liberis, ſed etiam hæredibus extraneis ipſorum, & etiam ab inteſtato uenientibus: & in filijs eorum ſcilicet liberorum obtinet. & quod de extraneis dixi: dic, ſi prius adierunt liberi ab inteſtato. alias enim non adita non tranſmittitur, niſi liberis: ut C. de cadu. tollen. lege j. § in nouiſſimo. & ſupra, de act. emp. l. idemque. Accurſius.

Paulus. CASVS. Qui in alieno ſolo credens ſuum ædificat, non poteſt repetere impenſas a domino ſoli, niſi poſſideat ſolum. & nunc ope exceptio. doli cõſequetur impenſas a domino ſoli uendicante ſolum. Franc.

s Paulus reſpon. facit ſupra, ad Trebel. lege, hæres. & inſtit. de rerum diui. §. ex diuerſo. & ſ. commu. diui. l. in hoc iudicio. §. impendia. & C. de ſer. & aqua. l. ij. & ſ. de cond. inde. l. ſi in area. & plene not. ſup. de rei uen. l. in fundum. in glo. fi. Acur.

Fideiuſſor. CASVS. Vendidi fundum, & de euictio. promiſi: & dedi fideiuſſorẽ de hoc euicto fundo emptori. emptor egit contra fideiuſſorem, quẽ ei dederam nomine euictionis: & condemnatus eſt fideiuſſor ad intereſſe. offert fundum emptori, & quicquid plus eius intereſt. ſi amodo fideiuſſor conuenitur ex ſententia habet exceptio. doli. iudex autẽ æſtimabit impẽſas factas ab emptore in cauſa euictionis: & in his condemnabit fideiuſſorem emptori. Franc. Accurſij.

t Poſſe. Bul. diſtinguit an ſtatim poſt condemnationem offerat fideiuſſor rẽ euictam, & totũ intereſſe an non, ut primo audiatur, ſecundo non: ut. j. de uer. ob. l. ſi ita quis. ij. §. Seia. ſed uidetur quod etiam ſtatim reſtituendo non euitet cõdẽnationem: ut ſ. de eui. l. emptor

Iudiciũ.

ptori. quæ eſt contra. Sol. hic petebat intereſſe, quod in condemnatione uenerat: & damnatus ei ſoluebat dando fundum, & quicquid plus intereſt: ibi ſolummodo ſerui. Item contra in eo. tit. l. habere licere. in fi. Sol. ibi ex ſtipulatu ad duplum fuit actũ: hic ad intereſſe. quod ſatis habet, ſi prædium, & quicquid plus intereſt, ei det. contra hanc tamen ſolutionẽ eſt in eo. tit. l. euictus. vbi dicit idem in ſtipulatione dupla: ſed ibi non erat adhuc res reſtituta actori. & ſecundum hoc dic fideiuſſorem damnatum ad intereſſa ex promiſſione, † quam fecit de euictione. ſed quidam dixerũt eum condemnatum ad duplum. & tunc dices in l. emptori. & in l. habere licere. quòd principalis fuit, qui offerebat: hic autẽ fideiuſſor, qui facilius auditur. & facit ſuprà, de pignor. l. ſi fundus, §. ſi plures. & ī. mandati, l. ſi verò non remunerandi, §. ſi. Accurſius.

† In uulg. edit. & ita iterũ cum eo &c.

a Pro damnis. quæ paſſus eſt in iudicio. Accur.

pro damnis [a] emptoris ſatisfiat.

Hermogenian. lib. vj. iuris epitom. XVI.

SI debitor [b] à furioſo [c] delegatus, creditori ei[9] [d] ſoluat, quem cõpotẽ mentis eſſe exiſtimabat [e] † & ita cũ eo [f] agaẽ: exceptione doli in id, quod in rem furioſi [g] proceſsit, defenditur.

Alens filiam ſuam, quam nuptui tradidit, non tenetur ad vſuras dotis tardius ſoluta, licèt per errorem promiſerit. h. d.

Scæuola lib. xxvij. Digeſtorum. XVII.

PAter [h] pro filia dotẽ promiſerat: & pactus erat, ut ipſe aleret filiã ſuã, eiuſq; hoĩes. Idem hõ ruſticanus genero ſcripſit, quaſi uſuras ꝑteritas † ex dotis promiſsione. [i] quæſitũ eſt cũ ipſe filiam ſuã exhibuerit, & marit[9] nullã impẽſam fecerit, an ex chirographo ex ſtipulatu

SI debitor. CASVS. Cũ decem debebam cuidam furioſo, eo delegante me, cum crederẽ eũ ſanæ mentis, creditori eius ſolui. ſi amodo curator eius à me petat prædicta decem, habeo except. doli in eo, quod de iſtis decem in utilitatem furioſi proceſſit. Franc. Accur.

† Aliàs, ꝑſtandas. alias, quaſi vſu. ꝑteritas debe ret. alias ꝙ ſi vſuras ꝑ ſingulos annos præſtãdas &c. ſed Pand. Flo. nobiſcum conueniunt.

b Si debitor. furioſi. Axo.

c A furioſo. creditore.

d Eius. furioſi ſcilicet. ſecus ergo ſi nõ creditori: quia nulla eſſet delegatio: nec in eius re procederet. quod hic foret neceſſe: licèt debitor prætendat iuſtam ignorantiam: vt in arg. contra. ĩ. de ſol. l. vero, §. j. & Inſtit. mandati, §. item ſi adhuc. Accur.

e Exiſtimabat. debitor delegatus. Accur.

f Cum eo. ſcilicet, debitore furioſi: & agebat curator furioſi. Accurſius.

g Furioſi. facit ĩ. eod. l. ſi opera. in fin. Accur.

PAter pro filia. CASVS. Sempronius maritauit filiam ſuam Titio: & centum dare in dotem conuenit. fecit tamen pactum cum Titio vt ipſe aleret ei filiam, eiuſq; ſeruos: poſtea Sempronius donec dos ſolueretur mandauit literas Titio, in quibus continebatur ſe præſtaturum uſuras Titio pro tempore dotis non ſolutæ. dicitur quod ſi conueniatur ex iſta promiſſione, habet except. doli: quaſi per errorem facta fuerit, ex quo alebat filiam & eius ſeruos.

Auus. Quidam habebat nepotes ex filia: legauit cuilibet eorum c. & dixit ſic: Ignoſcite mihi, quia tam parum vobis lego: nam vobis potuiſſem magis relinquere, niſi quia à patre veſtro xv. quæ ſibi mutuaui, non potui recuperare. Item, quia ferè omnem ſubſtantiam meam amiſi. nunc hæredes teſtatoris petunt xv. prædicta ab iliis nepotibus hæredibus debitoris. dicitur quod repelluntur excep. doli: quaſi teſtator videatur remiſiſſe ea per verba, quæ dixit in teſtamento.

agenti genero exceptio obſtare debeat? Rñdi, ſi (vt proponit) pr̃ cũ exhiberet, per errorẽ [k] promiſiſſet, [l] locum fore doli mali exceptioni.

Verba enuntiatiua in modũ cauſæ prolata, exceptionem inducũt. h. d. Bart.

Auus † nepotibus ex filia legauit ſingulis cẽtena: & adiecit hæc verba, Ignoſcite, nam potueram vobis amplius relinquere, niſi me Fronto pater veſter malè accepiſſet, cui dederã mutua quindecim, quę ab eo recipere non potui: poſtremò hoſtes [i] mihi ferè oẽm ſubſtantiã abſtulerunt. Quæſitum eſt, an ſi aui hæres ab his nepotib. patris ſui hęredib. petat quindecim, ꝯ voluntatem defuncti facere uideatur: & an doli mali exceptione ſummoueatur? Reſpondi exceptionem obſtaturam. [m]

Ex quadrante. Cum eſſem hæres cuiuſdam in trib. vncijs, & tu in nouem: tenui à te illas nouem vncias certo pretio: & promiſi tibi, quod cuidã creditori hæreditario, puta Titio, ſoluam ex iſtis nouem uncijs, quod ei delegaui. te poſtea defuncto Titius accuſabat de falſo teſtamentum, in quo ego & tu eramus inſtituti: & ſe debere prædicta bona habere ab inteſtato dicit, & ſic denuntiatum eſt mihi, ne minuam de prædictis bonis pẽdente quæſtione falſi. dicitur quod ſi interim hæredes uenditoris petant à me pretium prædictum, habeo except. doli. Marito. Berta ex viro primo habuit filiam, puta Agneſiam: tutelam cuius Agneſiæ geſſit pater Bertæ, qui eſt auus ad Agneſiam pupillã: & male geſſit: qui tutor deceſſit, relicta filia ſua Berta hęrede, & quibuſdam alijs. tandem Berta habens ſecundũ virum, & ex eo filium, condidit teſtamentum: in quo inſtituit virum, & filium quem ex eo habebat, in dimidiam omnium bonorum: & filiam ſuam Agneſiam in alia dimidia ſub hac conditione, ſi Agneſia non conueniat alios hæredes Bertæ, quia Berta ſucceſſit patri in eo, quod pater Bertæ male geſſit tutelam eius: & reliquit e iam legata prædictæ Agneſiæ. nunc Agneſia repudiat hæreditatem Bertæ, & vult habere legata, & agere act. tutelæ contra hæredes Bertæ. dicitur quod non poteſt: quia & legata ſub prædicta condi. relicta finguntur: unde obſtat excep. doli. Franc.

† Ludou. Roma. in ſuis ſingu. fol. 19. ſingula. 129. dicit hic caſum eẽ ſingularẽ ad hoc, ꝙ ſi legatũ ſit factum filio debitoris cũ his verbis: Et plus tibi reliquiſſem, ſi pr̃ tuus mihi ſoluiſſet id, in quo mihi tenet: ꝑ hoc inducitur liberatio debiti paterni ipſo ei exiſtẽte hærede, ad quẽ nr̃m tex. ẽ tñ aduertẽdum diligẽter, ꝑ ui aliqũ videre poteris hic lıter pre. Bolo. cuius uerba poſſent adduci ꝑ declaratione textus, ſed cã breuitatis ſupprimũtur. † qui mihi.

h Pater. ſcilicet, ruſticus.

i Promiſſione. ſ. ſe pręſtaturum. & ad hoc facit ſuprà, man. l. creditor, §. ſi inter. & de iur. dot. l. cum poſt, §. vſuras. & ī. ſol. matr. l. in inſulam, §. vſuras.

k Per errorem. quod præſumitur: quia fuit ruſticanus: vt ī. de prob. l. cum de indebito. & in hoc facit. ī. de iure dot. l. ante ſuccurſum, §. finali.

l Promiſiſſet. id eſt, tractaſſet. Accur.

m Obſtaturam. quia videtur uoluiſſe eos conſequi liberationem: quia dixit, recuperare nõ potuit. ad quod facit ſuprà, de rei vendic. l. emptor, §. ancilla. & ſuprà, de prob. l. Procula. & ī. famil. erciſc. l. ex parte, §. inteſtato. & ī. de leg. ij. l. Lucius, §. fin. & de leg. iij. l. fideicom. §. hæc verba. & ad Trebell. l. qui filium. & de donat. l. ex hac. Accur.

Poſtionem.

[a] Portionem, id eſt, dodrantem. Accurſius.
[b] Ex qua. id eſt. ex quo dodrante.
[c] Summam. id eſt, quantitatem.
[d] In nominibus. conſiſtentem.
[e] Ex calendario. hoc enim & venditori: quia liberatur à creditore hæreditario: & debitori, eidemq; emptori proficiebat. & facit ſ. de leg. iij. l. qui filium.
Daret. creditori hæreditario, cuius erat calendarium. vel dic, qđ erat hæreditarium, in quo continebatur etiam debitũ à de uuctn. vel dic, ꝙ dicit ſe ſoluturum de debito, quod debet debitor hæreditarius ſcriptus in calendario defuncti. & ſecundum hoc concordat inferior glo. Accurſius.
[g] Defuncto. hoc ſi contingit.
[h] Impetrauit. qđ faciendum fuit: vt ſ. de petit. hæt. l. diuus. Accur.
[i] Hæredes. ſ. venditoris. Accur.
[k] Petentes. ſ. precium. Accur.
[l] Summoueri. niſi dent fideiuſſores de euictione: vt ſ. de peric. & cõmod. rei ven. l. pen. §. j & C. de euict. l. ſi poſt. hic enim nõ dabat: & ideo emptor non debet nomina cedere: ſed certè neque potuit: quia impetratũ fuit, vt non diminueret aliquid ex hæreditate. & hoc ſecundum tertiam expoſitionem ſuperiorem.

Pendente lite de re empta, non poteſt cogi emptor ad precium ſoluendum. h.d. Bart.

Ex quadrante hæres ſcriptus, à cohǣde ex dodrãte inſtituto emit portionem [a] certa quantitate: ex qua [b] aliquã ſummam [c] in nominibus [d] ex calendario [e] vti daret, [f] ſtipulanti ſpopondit. defuncto [g] venditore hæreditatis, teſtm̃ falſum Septicii accuſare cępit, & hęreditatem ab emptore petiјt: & nequid ex ea minueret, impetrauit. [h] quęſitũ eſt, cognitione falſi pẽdente, an hæredes [i] ex ſtipulatu petentes, [k] doli exceptione ſummoueantur? Rñdit hæredes venditoris, ſi añ euentũ cognitionis pgãt petere, exceptione doli mali poſſe ſummoueri. [l]

Conditio appoſita in inſtitutione, in legatis, & fideicõmiſſis intelligitur repetita. h.d. Bart.

Marito & filio communi ex parte dimidia [m] ſcriptis hæredib. filiam ſuam ex priori matrimonio ita hæredem inſtituit: Męuia filia mea ex ſex vncijs mihi hæres eſto, ſi cũ cóhæredibus tuis parem rationem [n] feceris pro mea portione [o] in diem mortis [p] meę, eius actus, qui pẽdet ex tutela tua, quam Titius pr̃ meus [q] auus tuus adminiſtrauit. quæſitum eſt, an quia ſub conditione inſtituta filia eẽt, ſi omitteret hæreditatẽ, vt ſaluam tutelæ actionẽ haberet, legata quoq; ſibi à matre data ꝯſequi poſſit? Reſpondi ſecundũ ea, quę proponerẽtur, eam, de qua quæreretur, cõtra uoluntatem [r] petęre: & ideo exceptionem [s] doli obſtaturam.

[m] Dimidia. id eſt, ſex uncijs. Accurſius.
[n] Rationem. id eſt, eos non conuentas act. tutelæ pro parte: quia hæredes ſunt. nam pro ſua parte extinguitur actio: vt C. de hære. act. l. ſi adulta. Accur.
[o] Portione. fuerant enim & alij hæredes aui præter hanc. quorum partes non curauit liberari. Accur.
[p] Mortis. id eſt, cum fuero mortua. Accurſius.
[q] Meus. cuius hæres ſum. Accurſius.
[r] Voluntatem. quia etiam in legato videtur repetita conditio: & ſic non obſtat ſ. de leg. j. l. qui filiabus. quæ eſt contra. & pro hoc ſ. de cond. & demon. l. auia. Item eadem ratione non ob. ſ. de leg. j. l. filio.
[s] Exceptionem. ſed videtur, quod conditione defecta, ipſo iure deficit actio. ſed hoc vbi eſt expreſſa conditio: ſecus ſi tacita. vel fortè vtrobique eadem eſt ratio: & dic hic exceptione, ſcilicet doli de facto. vel refert inter conditiones negatiuè poſitas, in quibus Mutiana cautio, ſcilicet de reſtituendo legato, ſi contra conditionem fecerit, ſolebat interponi, vt etiam interpoſita cautione obſtet exceptio petenti, ſi velit contra conditionem uenire: vt hic. talis enim erat hæc conditio, ſi non egeris actione tutelæ. qualiacunque igitur uerba fuerint, hic conſonant, & facit ſ. de cond. & demonſtr. l. cui.

TITVLVS V.

QVARVM RERVM actio non datur: & de exceptione iuriſiurandi. †

Quarum rerum actio.

Quandoque à principio naſcitur actio, vt in turpibus: vt infrà, de verb. oblig. l. generaliter. & l. ſequen. quandoq; naſcitur, ſed inefficax: vt cũ dolus vel metus interuenit: vt C. de inutil. ſtipul. l. dolo. quandoque efficax, ſed poſtea fit inefficax, vt per pactum, vel ſimilem cauſam: vt ſuprà, tit. j. & ij. & iij. & iiij. non ergo de omnibus hic tit. dicit, ſed de quibuſdam & inordinatè.

Vlpianus libr. lxxvj. ad edict. I.

IVſiurandũ vicẽ rei iudi-

IVſiurandũ. CASVS. Iuſiurãdum habet ſimilitudinẽ cum ſententia. nam qui defert iuſiurandũ aduerſario, facit eum iudicẽ in cauſa ſua. Secundo dicit: ſi pupillus detulit iuſiurandum aduerſario: & iurauit ſe non dare. ſi agat pupillus tutore authore ad illa x. nõ obſtat ei exceptio iuriſiurandi, niſi illud iuſiurandum detuliſſet tutore authore. Tertio dicit: cũ peterem à te fundũ quem poſſides, & dicis te emiſſe à Titio domino fundi: & tale pactũ tecum feci, ꝙ diſcedã à petitione fundi, ſi Titius iuret ſuũ fundum tibi uendidiſſe, & tradidiſſe: ſi hoc iurat Titius, & petam amodo à te fundum, opponitur mihi exceptio. Quarto dicit: aut fideiuſſor meus de ſe tantum iurauit ſe non eſſe obligatũ. i. non fideiuſſiſſe: & hoc non prodeſt mihi. ſi aũt iurauit pecuniam non fuiſſe numeratam, uel iurauit ſolutam fuiſſe: tunc prodeſt mihi: & dabitur mihi exceptio ex iuro eius. Si manumiſero. Stichus ſeruus meus geſſit negotia mea, & malè: eum manumiſi poſtea ſtipulatus ſum ab eo mihi dari tñ, in quantum teneretur, ſi liber exiſtens geſſiſſet negotia mea prædicto modo. dr̃ quod ex hac promiſſione tenetur: nec videor cã libertatis onerandæ prædicta ſtipulatus, cum uelim eum lucrari de meo. Quæ onerandæ. Quæ ſtipulatur patronus à liberto cauſa libertatis onerandæ, non pōt petere: vt ſi promiſit libertus patrono dare x. pro qualibet

† Nõ ſũt hæc in Pã. F. & de exceptiõe iuriſiurãdi.

libet uice, qua eum offenderit: & ſic propter hoc libertus ſemper ſit in metu. & quicquid mali facis ſibi patronus, ſubſtineat libertus, & hoc eſt uerum quãdo ſuæ ta manumiſſionem patronus ſtipuletur prædicta, uel ſimilia pacta fiãt. ſi etiam ex interuallo, id eſt, du dum poſt manumiſſionem prædictã ſtipuletur patronus a liberto, bene tenetur libertus: cum ſponte uideatur promiſiſſe: niſi nimia patroni reuerentia ductus, uel metu hoc promiſit. nam & hoc caſu habet libertus excep. Si onerandæ. Cum manumitterem Stichum, feci ſecum tale pactum ſtip. uallatum, ut quandocunque ipſe libertus offenderet in aliquo me patronum, ſint ſocius eius in bonis, id eſt, bona ſua ſint mihi, & ſibi cõmunia. dicitur quòd ſi agam contra eum ex prædicta conuentione ad bona ſua communicanda, habet exceptio. Secundò dicit: exceptio quæ datur liberto de eo, quod promiſit onerandæ libertatis cauſa, competit & eius fideiuſſori. Item ei qui pro liberto ſe principaliter obligauit. Item defenſori liberti. item hæredi eius. nec eſt nis ſi-ne fuerit promiſſum patrono, ſiue alij uoluntate patroni. ſi autem patronus delegauit libertum creditori ſuo in eo, quod libertus debebat ex promiſſione libertatis cauſa facta, tunc debitor delegatus tenetur cum effectu, ſed libertus per cond. hoc repetet a patrono. Vltimo dicit: hæc exceptio de eo, quod libertatis onerandæ cauſa promiſſum eſt, competit liberto. Item eius hæredi. Item competit contra patronum, & eius hæredem. Franc.

catæ [a] obtinet nõ immeritò: cũ ipſe quis iudicẽ [b] aduerſariũ ſuũ de cã ſua fecerit deferendo ei iuſiurandum. Si pupillus ſine tutoris authoritate detulerit iuſiurandũ, dicemus non obſtare [c] exceptionẽ iſtam, [d] niſi tutore authore in iudicio [e] delatio facta ſit. Si petitor fundi iuſiurandũ detulerit aduerſario, ut ſi author eius iuraſſet, ſuũ fundum ſe tradidiſſe, ab ea controuerſia diſceſſurus: † [f] exceptio poſſeſſori [g] fundi dabitur.

† diſceſſurum ſc.

Pro ſe tantùm iurans, ſibi tantùm parit exceptionem, ſecus ſi in rem iuret. h.d.

Si fideiuſſor iurauerit: ſi quidem de perſona ſua tm̃ iurauit, quaſi nõ eſſet ipſe obligatus, [h] nihil reo proderit. ſi uerò in rẽ [i] iurauit, dabitur exceptio reo quoque.

Dominus ſeruum, qui negotia ſua geſſit manumittens, poteſt a libero facto ſtipulari, quæ ſibi debet ipſe ſeruus de negotijs geſtis. h. d.

Si manumiſero eũ ſeruum, q negotia mea geſſerat in ſeruitute: deinde ſtipulatus ab eo fuero, q negotia mea geſſerat, qc quid ob eam rem, [k] ſi tunc [l] liber fuiſſet, eum mihi dare oporteret, id dari: deinde ex ſtipulatu agam, nõ ſummoueri me exceptione. neque enim oneratum ſe hoc nomine põt queri libertus, ſi lucrum abreptum [*] [m] ex re patroni non faciat.

[*] P. Fl. abruptum.

Impoſita a patrono liberto cã onerandæ libertatis, peti nõ poſſunt, ſiue ſtatim, ſiue ex interuallo impoſita ſunt: & declarat dictum ſuum dilucidè vſque ad finem legis per diuerſos caſus: & in §. ſi ſeruus. in l. ſeq.

Quæ onerandæ † libertatis cã ſtipulatus ſum à liberto, exigere non poſſum. [n] Onerandæ autem libertatis cauſa facta, belliſsimè [o] ita definiuntur, quæ ita imponuntur, ut ſi libertus patronum offenderit, petantur ab eo: ſemperque

† Iſte §. facit in argu. ad id, quod not. in proœmio prag. ſan. gl. ſuper uerb. Carolus, citra mediũ, dum loquitur de poſſeſſiõe uiolenta.

[a] Iudicatæ. h. d. ut ſup. de iureiur. l. j.

[b] Iudicem. Impropriè, & ſic ſupple quaſi. ſic C. de fideicom. l. quæſtionem. & ſic non obſtat C. ne quis in ſua cauſa, l. j. uel illud in contentioſis iuriſdictionibus: hoc in uoluntariis. argu. ſup. de adopt. l. iij. & facit ſupra de confeſ. l. j. prima placet.

[c] Non obſtare. quia replicatur, etiam ſine reſtitutione: vt ſup. de iureiur. l. iuſiurandum. §. j. quæ eſt contra. & facit ſup. de pactis. l. contra iuris. in princ. Acc.

[d] Iſtam. ſ. iuriſiurandi.

[e] Iudicio. l. idem ſi extra: vt ſup. de iureiur. l. tuto. & arg. de admi. tut. l. quoties. §. nec uſque. & argu. ſupra, de mand. l. idemque. §. fideiuſſore.

[f] Diſceſſurus. fuit ergo pactum de non agendo ſub conditione, ſi talis iurauerit, quod ualet exiſtente conditione: ut ſupra, de iureiuran. l. ſi quis cum debitore. & ſic non obſtat ar. contra, ff. de diuer. & tem. præſcr. l. penul. § pe.

[g] Poſſeſſori. dubitatio erit, an idem in reali actione, quod in perſonali, ut poſſit iuſiurandum deferri: uel an iuſiurand. alterius alteri proſit: ſed & pacti dari poteſt: vt ſup. de pact. l. ſi tibi. §. pactum.

[h] Non eſſet obligatus. i. ſe non fideiuſſiſſe. Acc.

[i] In rem. ſcilicet pecuniam non eſſe numeratam, uel ſolutam fuiſſe: cum ſic ei defertur: ut ſupra, de iureiuran. l. duobus. §. ij. & l. ſi. §. ſi fideiuſſor. ſecus ſi pactum ſit fideiuſſori: quia tunc demum reo prodeſt, ſi hoc agatur: vt ſupra de pact. l. fideiuſſoris. & l. uidelicet. Sed quid in dubio? Reſpon. de toto iuraſſe uidetur: vt ſup. de iureiu. l. fin. circa princip. cum locum ſolutionis obtineat: vt ſup. eo. tit. l. duobus.

[k] Ob eam rem. i. ob geſtionem.

[l] Si tunc. ſcilicet cum gereret.

[m] Abreptum. Id eſt, ſurreptum a liberto ipſi patrono, uel econtra ipſi liberto ereptum per ſtipu. patroni. & ad hoc ſup. quæ in fraud. cre. l. quæ autem. §. ſimili. & l. ſi. circa princ. Item idem intelligo, ſecundùm Azo. ſi non fieret lucrum: ſed malè adminiſtrauit dolo, uel culpa: vt ſupra, de nego geſt. l. eum actum. & l. at qui. & facit ſup. de manu. teſta. l. ſeruum. & C. de libe. cau. l. ſi. & C ne ſeruus ex ſuo facto. l. promiſſæ. Sed quæ erat dubitatio? Rñ. ſecundum Ioan. & quia cauſa onerandæ libertatis: & quia ſicut de nego. geſt. non tenetur, ita nec de ſtipul. ſuper eo interpoſita. uenit ergo in hanc ſtipulationem quantum eũ ex bona fide præſtare oportet. & hoc vſ promittere: vt & alias ſup. loc. l. quarto. circa prin.

[n] Non poſſum. ut & C. de oper. libe. l. ſi qua. in fine. Accurſ.

[o] Belliſſimè. id eſt, pulchrè. & bene differentia aſſignat: ſed certè imò nõ bene aperit. dic ergo: aut ſtipulatur aliquid ſimpliciter patronus incontinenti: uel ex interuallo annuum, uel menſtruum, uel ſemel præſtandum: & tũc poteſt peti quaſi donum uel munus, uel opera. Si autem non ſimpliciter, nec animo exigendi ſimpliciter, ſed ſi patronum in aliquo offenderit: tunc demum exigat, non aliàs: tunc dicitur cauſa libertatis onerandæ imponi: vt hic ſubijcit, & infra, eod. l. ſin. In

ſi. hoc tamen diſtincto: quia ſi incontinētī hoc modo ſtipuletur, præſumitur ſatis eſſe onerandæ libertatis promiſſum. ſi autem ex interuallo promittitur, eodē modo imputet ſibi libertus, niſi probet quod nimia reuerentia, & amore quem habuerat in patronum, ſic promiſit, ut hic ſubijcit: & ita ex eo quod ex interuallo ſit, transfertur onus probandi in libertum. Acc.

ſit metu exactionis ei ſubiectus: [a] pp quē metum quiduis [*] ſuſtineat patrono pcipiēte. In ſumma, ſi incontinenti [b] impoſitū quid ſit liberto [c] quod [†] ἀντιφρούμενον oneret eius libertatem, dicendū eſt, exceptioni locū fore. Sed ſi poſt interuallum, habet quidē dubitationē: quia nemo cogebat eum [d] hoc promittere. ſed idem erit probandum & hic, tñ cā cognita ſi liquidò appareat, libertū metu ſolo, [e] uel nimia patroni reuerētia ita ſe ſubieciſſe, [†] ut uel pœnali quadā ſtipulatione ſe ſubijceret. Si onerandæ [*] libertatis [f] cā ſocietatē libertus cum patrono coierit, & patronus cum liberto pro ſocio [g] agat: an hæc exceptio ſit neceſſaria? Et puto ipſo iure tutū eſſe, libertum [h] aduerſus exactionem patroni. Exceptiones onerandæ libertatis cā, ſicut & cæteras, [i] fideiuſſori non eſſe denegandas, ſciēdum eſt: ne ei [k] quidem qui rogatu liberti reus factus eſt: [l] ſed & [*] ipſi liberto, [m] ſiue procurator ad defendendum a reo [n] datus fuerit, ſiue ei [o] hæres extiterit. [p] Cùm eñ propoſitum ſit ptoris, [*] in huiuſmodi obligationib. reo [q] ſuccurrere: nō ſeruaturus eſt propoſitū ſuū, niſi fideiuſſorem quoque, & eum qui rogatu liberti reus factus fuerit, [r] aduerſus patronū defenderit. Etenī parui refert, protinus libertus patrono cogaī dare, an per interpoſitā fideiuſſoris, uel rei [s] perſonā. Siue autē ipſi patrono ſit pmiſſum, ſiue alij uoluntate patroni, onerandæ libertatis cā uī factum: & ideo hæc exceptio locum habebit. [t] Quod ſi patronus libertū [u] ſuum delegauerit creditori: an aduerſus creditorem, cui delegatus promiſit libertatis onerandæ cauſa, exceptione iſta uti poſsit, uideamus. Et Caſſius exiſtimaſſe Vrſeium refert, creditorem quidem minimè eſſe ſummouendum exceptione: quia ſuum receperit: ueruntamen libertum a [*] patrono poſſe condicere, ſi non tranſigendæ controuerſiæ gratia id fecerit. [x] Item ſi libertus [y] debitorem ſuum patrono delegauerit, nulla exceptione ſummouendus patronus [z] eſt: ſed libertus à patrono per condictionem [a] hoc repetet. Hæc exceptio non tantum ipſi liberto, uerùm ſucceſſoribus [b] quoque liberti danda eſt: & uerſa uice hæredem [c] patroni ſummouendum, ſi hæc perſequatur, ſciendum eſt.

Paulus lib. lxxj. ad edictum. II.

[a] Subiectus. ſcilicet patrono. Acc.

[b] Incontinenti. id eſt, tempore quo manumittitur.

[c] Liberto. promittenti prædicto modo.

[d] Eum. ſcilicet libertum. Ac.

[e] Metu ſolo. aliter accipitur hic metus, quàm C. de tranſactio. l. interpoſita. & not. hic ar. quod mulier quæ rem ſuam uendidit, uel hypothecauit, ſi renuntiauit metu, uel reuerentia, quod poſſit reuocare. Idem de clerico, qui metu, & reuerentia epiſcopi renuntiauit præbendæ, licet non interueniat corporis cruciatus.

[f] Libertatis. puta ſi in aliquo me offenderis, ero ſocius tibi in bonis tuis, id eſt, mihi, & ubi ſint communia: ut argum. infra: de bonis liber. l. j. §. fina. uel dic erimus ſocij te ponente centum in ſocietate, & ego ponam tantundem: cùm hoc patrono expediebat: quia libertus bene ſcit negotiari.

[g] Pro ſocio. ad cōmunicanda bona ſecundum primum caſum: vel ad conferendum ſecundum alium, cum offenderit in aliquo libertus patronum: ſic enim agitur pro ſocio: vt ſupra, communi diui. l. j. Acc.

[h] Libertum. quia contractus eſt bonæ fidei: ſed in contractibus ſtricti iuris, ut in ſtipulatione obligatur: ſed exceptionem habet: vt ſup. §. quæ onerandæ. & inf. proxi. §. & facit ſup. de ope. libe. l. Labeo ait. Acc.

[i] Cæteras. rei cohærentes: vt ſupra, de excep. l. exceptionis. §. j. & C. de exce. l. defenſiones. & ad Velleia. mulierem.

[k] Ne ei. ſ. denegandas. Accur.

[l] Reus factus eſt. transferendo in ſe obligationem uel totam, uel eius partem, qui dicitur expromiſſor: vt ſup. de dolo. l. & eleganter. §. ſeruus. Accurſius.

[m] Liberto. ſ. non eſſe denegandas.

[n] A reo. id eſt, ex promiſſore. Ac.

[o] Siue ei ſcilicet expromiſſori.

[p] Extiterit. libertus.

[q] Reo. id eſt, liberto. Acc.

[r] Factus fuerit. transferendo in ſe obligationem: vt ſupra dixi.

[s] Vel rei. qui rogatu liberti principaliter ſe obligauit: vt C. de uſu. rei iudi. l. fin. §. ſi. & de pac. l. quod dictum. Ac.

[t] Habebit. ſup. de condi. inde. l. ſi non ſortem. §. libertus. contra. Solu. ibi debebantur patrono ſiue officiales, ſiue artificiales: hic non cum effectu.

[u] Libertum. facit ſup. tit. j. l. purè. §. ſi eum. & quod ibi not.

[x] Id fecerit. i. quod promiſerat creditori patroni.

[y] Item ſi libertus, conuerſus caſus ad ſuperiorem, ſed tamen idem iuris eſt.

[z] Patronus. ſed cur ſecus in fideiuſſore, & expromiſſore: vt ſup. eo. l. §. exceptiones. qui excipiunt: vt ibi, ſed hic debitor delegatus non excipit: quia huius non intereſt: cū cuicunque ſoluat, liberatur: at illi alias non tenentur: & intereſt eorum potius non ſoluere, quàm ſolutum patrono à liberto repetere: vt j. de fidei. l. ſi ſtipulatus eſſet. in princ.

[a] Per condictionem. ſine cauſa, uel certi: vt ſup. ſi certū pe. l. ſi & me.

[b] Succeſſoribus. in uniuerſum ius: ſecus in ſingularis vt ſupra. j. reſpon.

[c] Hæredem. ſecus in ſucceſſore ſingulari: vt ſupra, ead. l. §. ſiue autem. in ſi.

[*] P. Fl. quāuis ſuſteneat.

[†] In P. F. ἀντιφρούμενον, id eſt, imminens.

[*] Onerandæ, nō eſt in P. Fl.

[†] Bal. in l. j. C. de bo. ma. in ul. col. & Alexan. hic l apoſti. ad Bat. iſtam glo. ſing. reputarūt ad hoc, quod uiolētiū ppter patris reuerentiam interueniēa cēſetur tradiīio, & nimia reuerentia, & metus æqui parantur. ſed gloſſ. ſecundum eos eſt nimis reſtricta: qa nō magis loquitur in patre, uel filio, quā in alijs, quos timere oportet. Bolo.

[†] Hæc uerba, ut uel pœnali quadā ſtip. ſe ſubijceret, expunxit Halo. tametſi habeantur in P. Fl.

[*] In aliquib. Codicib. ſed nec, in P. Fl. pro ut hic.

[*] P. Flo. prætori.

[*] a, nō eſt in P. Fl.

Si filio

S I filiofami. CASVS. Filius iurauit deferente aduerſario patris, patrẽ non debere decẽ, quę ab eo petebantur. dr̃ quod hæc excep. quod prodeſt Patri. Si in alea. Pone caſum ut in glo. quæ incipit, puta &c. Si ſeruus. Seruus promiſit mihi decem, ut eum manumitterẽ. & manumiſi, & liber factus eadem decem mihi promiſit. Dicitur quod tenetur, nec uidetur libertatis onerandę cauſa promiſiſſe. tunc enim uidetur promiſſum cauſa libertatis onerandæ, quando aliquid ſtipulatur patronus eo animo exigendi: ſed ut libertus eũ timeat, & obtemperet ei. Franciſ. Accur.

S I filiofamiliàs delatũ ſit iuſiurandum, & iurauerit patrem ſuũ dare non oportere: danda eſt patri exceptio. [a] Si in alea [b] rem † uendam, [c] aut ludam, [d] & euicta re conueniat, exceptione ſũ mouebitur emptor. Si ſeruus promittat dño pecuniã, vt manumittaẽ, cùm alias nõ eſſet [e] manumiſſurus dñs: eamque liber factus ſpõdeat, [f] dicitur nõ obſtare exceptionem patrono, ſi eam petat: non enim onerandæ libertatis cauſa hęc pecunia promiſſa eſt: alioquin iniquum eſſet [g] dominum & ſeruo carere, & pretio eius. Toties ergo onerandæ libertatis cauſa pecunia uidetur promiſſa, quoties ſua ſponte dominus manumiſit, & propterea uelit libertum pecuniam promittere, vt non exigat [h] eã, ſed ut libert' eũ timeat, & obtemperet ei.

† Iſte eſt caſus ſin. ſecundum Bar. in cuius intellectu ipſe multũ ac multũ laborat circa nnum utrum uenditio rei facta in ludo ualeat, uel nõ. de quo te remitto ad eum & ad dicta hic I interpret. Bolog.

a Exceptio. ut ſup. de excep. l. finali. & ĩ. de iureiur. l. quanto magis. Quid autem econtra ſi pater iurat filium dare nõ oportere? Reſpond. fortè datur exceptio filio, argu. infra, de uer. ob. l. quodcunque. §. ſi quis iurauit. ſecundum H. imo ſine forte. vt ſupra, de iurei. l. qui iuraſſe. §. ſi pater. Ac.

b Si in alea. Intelligo aleam eſſe ludum. Sunt enim quidam conceſſi: vt ſup. de alea. l. antep. & pe. & fin. unde cum non committitur uiribus fortunæ: non habet locum quod hic dicitur de uenditione, ſecundum H. item & cum committitur, & non eſt prohibitum, ut ad unũ caponem: non habet ſimiliter locũ. & facit ĩ. de proba. l. in exceptionibus. in fin. Acc.

c Vendam. puta ſi uicero, uẽdes mihi fundum Titianum: & ſi uiceris uendam Sempronianum pro decem tibi. uel ipſam rem tibi uendidi, & pretium luſi, vel ipſam ęſtimatam luſi. vel dic dic ueniuro filio principis cum putatẽ ab eo proijci in uulgus, uendidiſti mihi quaſi in aleam fortunę illud quod eras accepturus: & qđ poſtea accepiſti, mihi dediſti, eſt euictum: non teneris, argum. ĩ. de contrahen. empt. l. ex empto. & de act. empti. l. ex empto. ª §. ſi ibi, quemadmodum &c. uel ſecundum R. uendo ego ludens, & pretium mihi ludenti ſoluis: quod perdo de euic. non teneor: ſicut nec tu uſucapis: ut ĩ. pro empto. l. ſi quis cum ſciret. & intelligebat etiam in ludo permiſſo.

ª aliàs lex emptorẽ. §. qui aũt. in uer. neque enim.

d Aut ludam. ipſam rem: vel æſtimationem: vel in æſtimatam: & intelligo hoc caſu quando inęſtimatam etiam in ludo promiſſo. ſecundum R.

e Non eſſet. maximè. Accur.

f Spondeat. idem ſi non ſpopondiſſet. nam hoc caſu etiam ex promiſſione in ſeruitute facta tenetur: vt C. an ſeruus ex ſuo facto. l. iij. quod eſt ſpeciale contra regulam primæ l. in eodẽ tit. & facit ĩ. de liber. cauſ. l. ſi.

g Alioquin iniquum eſſet. No. ſic ĩ. de act. emp. l. ex empto. ¹ §. ibidẽ. & ĩ. de condi. cau. data. l. ſi pecuniã. §. quod ſi diſtracturus. Accurſius.

¹ aliàs lex, emptorẽ. §. qui aũt. uer. ibidẽ.

h Non exigat. purè, & non expectata conditione: ut hic fuit. & facit ĩ. e. l. j. §. quę onerandę. & quod ibi no.

TITVLVS VI.

DE LITIGIOSIS.

Vlp. lib. lxxvj. ad edi. I

L Itigioſã rem nõ facit denũtiatio, q̃ impediẽdę uẽditionis cã fit.

Lis duorum, primi & ſecũdi non facit rem litigioſam, quæ venditur ab eo, qui litem pro ea re non patiebatur.

Si inter primum, & ſecundum lis conteſtata ſit, [k] & ego à tertio emero, qui nullam controuerſiã patiebatur, uideamus an exceptioni [l] locus ſit. Et putem, ſubueniendum mihi: quia is, qui mihi uendidit, nullam litẽ habuit: & quia [m] fieri põt, † ut duo in necem eius litem inter ſe iungant, [n] quia [o] cũ ipſo litigare nõ poterant. [o] Si autem cum procuratore, tutore, curatoreue alicuius acceptum iudicium ſit, conſequens erit dicere, quaſi cũ ipſo [p]

† P.F. vt duo inuicem eius litem &c. † P.F. qui.

DE LITIGIOSIS.

Quia & hæc eſt exceptio, ideo iſte titulus hic ponitur poſt alias except.

L Itigioſam. CASVS. Eo ipſo qđ denuntio Titio ne Stichum ſeruum, quem poſſidet, uendat: licet poſtea uendat, non ſit res illa litigioſa. Secundo dicit, primus petebat à ſecundo Stichum ſeruum, & & lis eſt de hoc conteſtata, emi iſtum Stichum à quodam Titio centum eſt mihi traditus: & poſtea eum deſij poſſidere: nunc eum petere uolo à poſſeſſore. Dicitur quod non obſtat mihi exceptio litigioſi. & redditur ratio in litera. Tertio dicit: emi Stichum ab eo, cum cuius tutore, uel procuratore agebatur ad illum Stichum. & eſt mihi traditus ille Stichus. & poſtea deſij poſſidere eum. dicitur quod ſi uolo petere illum Stichum, repellar excẽ. litigioſi, ſi ſciens litigioſum eum emi. Franciſcus.

i Denuntiatio. facta fuit uenditori: vt hic, & C. e. l. j. in ſi. Idem ſi emptori: vt C. de reſcin. uend. l. ſi maior. Sed an inducat malam fidẽ? Reſpon. ſic, ſi cœperit habere malam fidem, aliàs non: vt ſ. de mino. l. tutor. & ĩ. quod fal. tut. auth. l. ſi fundum. In caſu fortè præſumitur mala fides: vt ĩ. quæ in frau. cre. lege, ait prætor. §. ita demum.

Denuntiatio an inducat malam fidẽ

k Conteſtata ſit. hodie non eſt opus conteſtatione: vt in auth. de lit. in prin. col. viij. niſi perſonali actione forte: vt C. eo. l. ij.

l Exceptioni. exceptionem patitur, qui rem litigioſam emit: quia ſi cecidit à poſſeſſione, & petit eam ab aliquo, obſtat exceptio rei litigioſę. & facit ĩ. quæ res pig. obli. poſ. l. j. §. eam rem.

m Quia. alias quod, id eſt, quia.

n Iungant. forte etiam ſimulatè: argu. de tranſact. l. cum hi. §. tranſactionis. uerſi. ſi cum his. Accur.

o Non poterant. id eſt, difficile erat. Et no. hic quod uitium litigioſi non afficit rem, aliàs noceret cuilibet, vt furti uitium. Accurſius.

Litigioſi uitium rem non afficit.

p Cum ipſo. minore, uel domino, uel furioſo. Accurſius.

a Pertinere. emi ergo ab eo, cũ cuius tutore, uel curatore, vel procuratore agebatur, repellat exceptione ſi ſciens emit rẽ litigioſam: ut infra. l. proxi. & agã nunc contra aliquem poſſidentẽ. & ſic eſt in rẽ ex parte opponẽtia hęc exceptio, ſicut exceptio doli: ut ſ. de doli excep. l. ij. §. j.

* ad, non eſt in Pan. Florent.

S I ſeruus. CASVS. Seruus meus emit rem litigioſam: & ipſe ſciebat rem litigioſam, ego non: vel econtra, dicitur quod ſcientia ſerui inſpicitur, non mea domini: ut ſi ſciuit noceat mihi uitium litigioſi. & hęc ſunt uera quando ſine meo mandato emit. ſi autem meo mandato emit: hoc caſu inſpicitur mea ſcientia uel ignorantia, non ſerui. Franciſcus Accur.

b Cum emerit. rem litigioſam, & nomine peculiari uel dominico ſine mandato domini. Accurſius.

c Pœna litigioſi. id eſt, repellitur exceptio. qui emit: ſi à poſſeſſione cadat, & uendicet. nõ enim erat illa pœna ſtatuta per leges iſtas: ſed hodie ſtatuitur: ut C. eo. l. ſi. & facit ſ. de publi. l. eum qui. §. in hac. in fine. & ſ. de contrahend. empt. l. in huiuſmodi. & ſu. de uſucap. l. ſequitur. §. Labeo.

d Si mandatu. imò & ſi mandatum interuenit, debet inſpici ſerui ſcientia ut ſ. de ædil. edic. l. cum mancipium. ibi, & certum incertumve, quæ eſt contra. Sol. hic de certo emendo mandauit, puta Sticho: quo caſu ipſe dominus uidetur emiſſe. ibi mandauit in genere, puta emas quendam talem ſeruum ad tale opus faciendum. Alij dicũt hic domino pręſente, ibi abſente, & facit ſ. de iu. & fa. ign. l. in aquiſſimum. & ſ. quod ui aut clã. l. ſi opus. §. ſ. & ſ. de tribu. actio. l. ſed & ſi ſeruus. in princi. & §. j. & ſ. de lib. cau. lege, imo. Acc.

litigetur, ita * ad eũ exceptionem pertinere. a

Ad hoc, ut res fiat litigioſa, inſpicitur ſcientia, ſiue ignorantia eius, qui emit, & non eius cui acquiritur. d. h.

Idem li. vj. fideicõmiſ. II.

S I ſeruus cùm emerit, b ſcit, ignorauit aũt dominus, uel ꝯ: uidẽdum eſt, cuius potius ſpectãda ſit ſcientia. Et magis eſt, ut ſciẽtia iſpiciẽda ſit ei[9], q̃ cõparauit, nõ eius, cui acquiratur: & ideo pœna litigioſi c competit: ſic tñ ſi non mandatu domini emit. nam ſi mãdatu, d et ſi ſcit ſeruus, dominus aũt ignorauit, ſcientia non nocet, & ita Iulianus in re litigioſa ſcribit.

Patitur pœnam dupli, qui rem litigioſam conſecrat, uel dicari facit. Item æquum eſt eum commodum percipere pœnæ cõmiſſa, qui damnum ſuſtinuit. h. dicit.

Caius lib. vj. ad leg. xij. tabularum. III.

R Em, de qua controuerſia eſt, prohibemur in ſacrum dedicare, alioquin dupli pœnam e patimur, nec immeritò: f ne liceat eo modo duriorem aduerſarij conditionem facere, g Sed duplum, utrum fiſco, an aduerſario prẽſtandũ ſit, nihil exprimitur. Fortaſsis aũt magis aduerſario: vt id ueluti ſolatiũ habeat pro eo, quod potentiori aduerſario traditus ſit. h

R Em de qua. CASVS. Si de re aliqua eſt tibi mota lis a me, & tu eã dedices, eneris in duplum. nã iniquum eſſet per te fieri duriorem mihi aduerſarium ſine pœna. & hoc duplum mihi dabitur. & redditur ratio. Franciſcus Accurſij.

e Pœnam. non inuenio in alio caſu pœnam ſtatutã, niſi quæ ſtatuitur hodie. C. eo. l. ſi. quæ eſt contra.

f Nec immeritò. ſcilicet ſtatuimus pœnam dupli: ut ſic terreantur homines à talibus. Sed quæritur an fiat religioſa? Reſpond. non, ſi aliena erat: & hoc innuit in fine huius legis, ſicut nec religioſam facit quis rẽ alienam: vt inſtit. de rerum diui. §. religioſam.

g Facere. ſit deterior ſi fiat religioſa, uel ſi fiat ſacra, quantum in eo eſt. ſi etiam adiungeretur ędibus, cum eſſet tignum, ut ſupra de rei uendi. lege, in rem. prima. §. tignum. Item ſi fiat alienatio in potentiorem: argu. ſupr. ſi ex noxali cauſa. l. j. §. j. non tamen hic dupli pœna locum habet, niſi in caſu, quem hęc lex ponit. Acc.

h Traditus ſit. ſcil. actor. Accur.

TITVLVS VII.

†DE ACTIONIbus & obligationibus.

† In P. F. Rubrica hæc ſic ſcripta eſt, de obligationib. & actionib.

Hæc lex multùm artificialiter procedit per diuiſiones obligationũ: & diuiditur cum duabus legibus ſequen. & princip. quarta in ſex partes. In prima ponit primam diuiſionẽ obligationum. In ſecũda ſubdiuiſionẽ. In tertia declarat quæ contrahitur re. In quarta quomodo contrahitur uerbis. Quinto quomodo conſenſu. Sexto ponit & declarat quomodo contrahitur obligatio ex maleficijs. Secũda ibi Obligationes. Tertia ibi, Re cõtrahitur. Quarta ibi, Verbis autem. Quinta in l. ſequen. Sexta in princip. l. quarta. uſque ad §. ſi quis abſentis, & textus eſt planus.

Caius libro ij. aureorum. I.

O Bligationes aut ex contractu naſcuntur, aut ex maleficio, aut proprio quodam

DE ACTIONIbus & obligationibus.

O Bligationes. CASVS. Obligationes quędam naſcũtur ex contractu: quędam ex maleficio: quędam ex uarijs figuris cãuſarum. quod ultimum expone ut in gloſſ. hic poſita, quæ incipit, quęri conſueuit &c. Secundo dicit quod oblig. quæ naſcuntur ex contractu quędam fiunt re: quędã literis: quędam conſenſu. De oblig. quæ fiũt re, dat quatuor exempla, ſcilicet, in mutuo. item in commodato. item in depoſito. item in pignore, quod datur creditori: nam eſt obligatus ad rem reddendam ſoluto debito. Sequitur de obliga. quæ fit uerbis. & primo qualiter fiat, nam fit ex interrogatione, & reſponſione cum quid dari, fieri ue nobis ſtipulamur, & quandoq; quis obligatur ſuo nomine, quandoq; alieno, & iſte uocatur fideiuſſor. Poſtea dicit, quod cum ſtipulor aliquid dari quod dari non poteſt: ut liberum hominem, uel rem ſacram, non ualet ſtipulatio: item ſi rem meã ſtipulor mihi dari. Item ſi ſub impoſſibili cõdi. ſtipulor: nam non ualet ſtipulatio. Item furioſus non poteſt ſtipulari, uel promittere. Itẽ puer, qui eſt talis ætatis, ut non intelligat quid agat, nõ poteſt ſtipulari, uel promittere. niſi ſit talis ætatis, ut poſſit loqui, & habeat aliquem intellectum. Item mutus, itẽ ſurdus, nõ poſſunt ſtipulari, uel promittere. & redditur ratio in litera

iure [a] ex uarijs cauſarum figuris. [b] Obligationes ex ꝯ̃ctu [c] aut re ꝯ̃hiuntur, aut uerbis, aut ꝯſenſu. [d] Re ꝯ̃hitur [e] obligatio mutui datione. Mutui autem datio conſiſtit in ijs rebus quę pondere, numero, menſurave [f] cõſtant: ueluti uino, oleo, frumento, pecunia numerata, quas res in hoc damus, [g] vt accipientis fiant, poſtea alias recepturi eiuſdẽ generis & qualitatis. Is quoque cui rem aliquam cõmodamus, re nobis obligať: ſed is de ea ipſa re, [h] q̃ acceperit, reſtituenda teneť. & ille [i] quidẽ, q̄ mutuum accepit, ſi quolibet caſu, ꝙ accipit, amiſerit: nihilominus obligatꝰ ꝑmanet. [k] Is uero, qui utendũ accepit, ſi maiore [l] caſu, cui īfirmitas humana reſiſtere non poteſt: veluti incendio, ruina, naufragio, rẽ q̃ accepit, amiſerit: ſecurus eſt. alias tñ exactiſſimam diligentiam [m] cuſtodiẽdæ rei ꝓſtare compellitur; nec ei ſufficit, eandem diligentiam adhibere, quam in ſuis rebus adhibeat, ſi alius diligentius cuſtodire potuerit. Sed & in maioribus [n] caſibus ſi culpa eius interueniat; [o] tenetur: veluti ſi quaſi amicos ad cœnã inuitaturus, argentum, ꝙ in eã rem utendum acceperit, peregrè proficiſcẽs ſecum portare uoluerit, & id aut naufragio, aut prædonum hoſtiumve incurſu amiſerit. Is quoque, [p] apud quem rem aliquam deponimus, re nobis tenetur: [q] qui & ipſo de ea re, quam accepit, reſtituenda tenetur. Sed is etiam, ſi rem negligenter cuſtoditam amiſerit, ſecurus eſt. Quia enim non ſua gratia accepit, ſed eius, a quo accepit: in eo ſolo tenetur, ſi quid dolo perierit. negligentiæ uerò nomine ideo non tenetur, quia q̄ negligẽti amico rem cuſtodiendam committit, de ſe queri [r] debet. magnam tamen negligen-

Quæ ſunt obligationes, quæ oriunť ex uarijs figuris cauſarum.

...tra. Sequitur de obliga. quæ fiunt conſenſu: vt eſt uenditio, locatio, & ſimiles: & ideo dicuntur conſenſu, quia non eſt opus ſcriptura, neque literis, neque uerbis. hinc eſt quod inter abſentes poſſunt fieri. Item in eis ueniunt ea, de quibus non eſt actum: vt uſuræ moræ & alia, de quibus dicunt in gloſſ. & dicit hæc lex & ſeq. Fran. Acc.

[a] Iure. ſubaudi ſcilicet. Acc.

[b] Figuris. Quæri conuenit, quæ ſunt iſtæ obligationes, quæ oriuntur ex uarijs figuris cauſarum? Reſpond. quidam, illæ quæ ſunt ex quaſi contractu, & ex quaſi maleficio, & talem dicunt condictionem furtiuam, ſcilicet ex quaſi contractu, & ex quaſi maleficio: & ſecundum hoc ſunt tantum tria membra. Alij dicunt ut H. hoc eſſe dictum propter condictionem furtiuam, quæ habent inſignia contractuum, & maleficiorum, non tamen eſt ex maleficio, quia datur in hæredem: vt Inſtit. de obliga. quæ ex delic. in fi. Item non ex contractu: quia non daretur in quantum eſt locupletatum peculium tantum, ſed inſolidum quatenus peculium inſolidum pateretur: ut ſupra, de pecul. l. iij. §. ex furtiuis cauſa. & ſecundum Hug. dic ſup. ex contractu. ſ. vel quaſi. Item ex maleficio ſupple uel quaſi: vt ſit argumentatio a ſufficienti partium enumeratione: & ſecundum hoc ſunt quinq; membra. Vel intelligendũ eſt de obligationibus, quæ non ſunt iure, ſcilicet ordinario: ſed magis ꝓprio quodam iure, id eſt, extraordinario ſeparato a contractu uel quaſi, & maleficio uel quaſi: ut actiones quæ dantur loco interdictorum: vt in interdicto, Quod ui aut clam: & eo caſu cùm datur contra eum, qui non fecit, ſed ratum habet: vel de noxa, quibus conuenitur dominus ex delicto ſerui: vel de pauperie: vel de ac. Qđ metus cauſa, quæ datur contra bonæ fidei poſſeſſorem, & in ſimilibus. de utilibus autem dico per prætores dati, non oriri ex contractu, ex quo directa, vel alio facto ex quo datur directa: ut ex albo prætoris corrupto. Nam cùm quis uendit actionem ſuam: emptori datur utilis, non naſcitur. uel dic, datur utilis non ex illa uenditione, ſed potius ex ipſo ueteri contractu: ut nota. C. de leg. l. ex legat. De actio. l. in rem. dic quod non naſcitur ex obligatione: vt inſtitut. de actio. §. j. unde nec proprie dicitur actio: vt infra, eodem lege, actio. item ſtipulationes prætoriæ, & interdicta nõ ſunt proprie actiones: vt infra, eodem. l. actionis uerb. De actionibus quæ oriuntur ex pactis in continenti appoſitis: dicunt quidam quòd ſunt ex uarijs figuris cauſarum: ſed poteſt dici ex contractu, cum ſint obligatoria talia pacta, uel conuentiones. Nam [t] & ipſum pactum eſt contractus. Accur.

[c] Obligationes ex cõtractu. impropriè ponitur: vt infra, de uerbor. ſignifi. l. labeo.

[d] Conſenſu. quartum membrum, ſcilicet literis, non ponitur: quia iure ciuili fuit introductus: & ſic per has leges incognitus: uel quia non eſt frequens: uel dic quod ſub hoc uerbo ſcilicet, uerbis, continetur. nam uerborum obligatio alias enuntiatiuorum. id eſt, ſine literis. aliàs in ſcriptis. ſed Inſtit. eod. ponitur hoc membrum. Accur.

[e] Re contrahitur. hæc, & ſequentia expone, ut Inſtitu. quibus mo. re contrahi. obli. per totum. & caue ibi, quia hic non ponit de indebito inter obligationes ex contractu: licet in Inſti. ponat: ſed inter eas quæ ſunt ex quaſi contractu: ut infra, eo. l. ex maleficija. §. is quoque. Accur.

[f] Menſurave. de hia dixi ſ. ſi certum pet. l. ij. §. j. Accu.

[t] Iſta gl. eſt ſingu. ſecundum Bal. in c. Quſtaualis. ex̃ đ iureiurã. ad hoc ꝙ pactũ nudũ eſt contractus in uominatꝰ. eſt etiã dicit ſiu. P. i l. legẽ. C. de pactis. de quo etiam uide P. in cõſ. xlij. ubi dicit quod appellatione pacti non uenit contractꝰ nominatꝰ ex communi uſu loquendi.

[g] Damus. ex propoſito tamen ſæpè eaſdem res recipimus etiam ignorantes. Acc.

[h] Ipſa re. in hoc differt a mutuo: & dic ut Inſtit. eo. §. ij. Accur.

[i] Et ille. ſecunda differentia.

[k] Permanet. ut & C. ſi cer. pet. l. incendium. præterquam traiectitia: vt j. de naut. fœ. l. in nautica. ſed hoc non eſt ex natura mutui, ſed pacti: vt ſ. de uant. fœ. l. j. Item excipe. ſ. tit. iij. l. opera. Acc.

[l] Si maiore caſu. i. fortuito. Acc.

[m] Diligentiam. hoc diſtingue: vt ſ. comm. l. ſi ut certo. §. interdum. & facit lex, in rebus.

[n] In maioribus. ſ. & fortuitis. Accur.

[o] Interueniat. ſcilicet caſus.

[p] Is quoque. dic ut Inſt. eo. §. præterea.

[q] Tenetur. niſi ita poſita ſit, ut certa quantitas reddatur: tunc egreditur ſuos terminos: vt ſupra, depo. l. Lucius.

[r] Quæri. i. id eſt, ſibi imputare debet: vt Inſtit. eodẽ. §. penul. Accur.

tiam a placuit in doli crimé cadere. Creditor quoque, q pignus accepit, re tenetur: b qui & ipſe de eare, q̃ accepit, reſtituéda tenetur. Verbis c aũt obligatio ɔ̃hitur ex interrogatione & rñſione, cũ quid dari, fierive nobis ſtipulamur. Sed aut proprio noĩe quiſque obligatur, aut alieno. Qui aũt alieno noĩe obligatur, fideiuſſor uocatur. d & plerunque ab eo, qué ꝓprio noĩe obligamus, alios accipimus, q eadé obligatione e teneantur: dum curamus, ut quod in obligationem deduximus, totius nobis debeatur. Sed * id quod dari ſtipulemur, f tale ſit, ut dari non poſsit: g palàm eſt, naturali ratione inutilem eſſe h ſtipulationem: veluti ſi de homine libero, aut iam mortuo, vel ædibus deuſtis facta ſit ſtipulatio inter eos, qui ignorauerint, i eum hominé liberum eſſe, uel mortuũ eſſe, uel ædes deuſtas eſſe. Idem iuris eſt, ſi quis locum ſacrum, aut religioſum dari ſibi ſtipulatus fuerit.

Nec minus inutilis eſt ſtipulatio, ſi quis rem ſuam, ignorans ſuam eſſe, ſtipulatus fuerit. Item ſub impoſsibili conditione k factam ſtipulationé ɔſtat inutilem eſſe, Furioſum, ſiue ſtipuletur, ſiue ꝓmittat, nihil agere natura l manifeſtũ eſt. Huic proximus eſt, qui eius ætatis eſt, ut nondũ intelligat m quid agatur. ſed quo * n ad hũc benignius acceptũ eſt. Nã qui loqui põt, creditur o & ſtipulari, & promittere rectè poſſe. p Mutum q nihil pertinere ad obligationem uerborum, natura manifeſtum eſt. Sed & de ſurdo idem dicitur, qui etiam r ſi loqui poſsit, s ſiue promittat, uerba ſtipulantis exaudire debet: ſiue ſtipuletur, debet exaudire uerba promittentis. Vnde apparet, non de eo nos loqui, qui tardius exaudit, ſed qui omnino non exaudit.

Idem libro iij. Inſtitutionum. II

Conſenſu t fiunt obligationes in emptionibus, uenditionibus, locationibus, conductionibus, ſocietatibus, mandatis. Ideo autem u iſtis modis conſenſu dicimus obligationem contrahi, quia neque uerborum, neq; ſcripturæ ulla proprietas x deſideratur: ſed ſufficit eos, qui negotia gerunt, conſentire. y

a Negligentiam. id eſt, latam culpam: ut ſupra, depoſiti. l. quod Nerua. facit ſ. ad Trebel. l. mulier. §. ſed enim. & ſ. de ſuſpect. tut. l. impuberibus. §. primo. & ĩ. de uerborum ſignific. lege magna. ſed in caſibus tenetur de fortuito caſu, quod dic ut ſupra, depoſiti. l. j. §. ſæpe euenit. Acc.

b Tenetur. quo ad pignora: ſed quo ad hypothecatiam ſecus. nam illa contrahitur ſolo conſenſu: ut ſupra, de pign. actio. lege prima. & de hoc dic ut ant. Inſtitu. quibus mo. re contrah. oblig. §. final. Accur.

c Verbis. hucuſque de ijs quæ re contrahuntur: nunc de ijs quæ uerbis. quod dic ut Inſtitu. de uerborum obligatio. in princ.

d Vocatur. largiſſimè acceptus, etiam pro expromiſſore, quando liberatur reus, accipitur: quia fidem ſuam ponit pro alio. ſtricte aliter: ut Inſti. de fideiuſſ. & ut ibi. Accurſius.

* F. Flo. ſi id.

e Obligatione. quantum ad rem, quæ una eſt: & quia una ſolutio utramque tollit. alia eſt tamen unius, & alia eſt alterius obligatio. & ſic quo ad formã diuerſæ ſunt, ut in duobus reis promittendi: ut infra, de duobus reis. l. iij. §. finali. Accurſius.

f Stipulemur. alias ſtipuletur, paſſiue.

g Non poſſit. uel quia non eſt: nec eſſe poteſt: ut Chimera. uel, quia ſtipulator non habet commercium propter religionis diuerſitatem ut Iudæus mancipij Chriſtiani, uel ratione delicti: ut hæreticus: quibus caſibus inutilis eſt ſtipulatio. aliter ſi promiſſor non habet rei commerciũ, ſtipulator habet: ut ĩ. ti. j. l. multum.

h Inutilem eſſe indiget enim ſtipulatio naturali, & ciuili ratione.

i Ignorauerint. per quod uidebatur ualere: ſicut emptio liberi hominis ualet inter ignorantes: vt ſ. de contrahen. emp. l. qui officij. §. j. & l. liberi. & l. domũ. & ĩ. ti. j. l. nemo. & Inſti. de inut. ſtip. §. ſi impoſſibilis. Acc.

k Conditione. natura ſcilicet, uel iure. quod dic ut Inſti. de inuti. ſtipu. §. ſi impoſſibilis. Acc.

l Natura quia conſentire impeditur.

m Intelligat. ſcilicet pleniſsime. Accur.

n Quo. id eſt, quantum. Accur.

o Creditur. dummodo aliquem ſenſum habeat: & non ſit infans: ut infra, titulo primo. lege, prima. & l. mulier. ut ſi in caſu: ut ĩ. rem pup. ſal. fore. l. ſeruum. & de his duobus dixi inſtitu. de inuti. ſtipu. §. furioſus. & §. pupillus. & facit ſupra quibus ex cauſ. in poſ. eat. l. Fulcinius. §. plane interdum. Accurſius.

* F. F. ſed quod.

p Poſſe. tutore authore, ut opus eſt. Accur.

q Mutum. de hoc dic ut inſtitu. de inutil. ſtipu. §. mutum. Accur.

r Qui etiam. ſcilicet ſurdus.

s Poſſit. quod quandoque contingit, quandoque non: vt C. qui teſt. fac. poſſunt. l. diſcretis.

t Conſenſu. dic ut inſtitu. de ob. ex conſenſu. Accurſius.

u Ideo autem. prima ratio.

x Proprietas. id eſt qualitas. Accurſius.

y Conſentire. id eſt, ſimul, & præſentialiter ſentire. ſecus ſi dicam, uellem rem meam uendere ei, qui eſt abſens. quo audito ille dicat, quod uellet emere, uel uelit. nam ſemper cum dicit lex inter abſentes contrahi, ſubijcia per nuntium, uel epiſtolam. Item quod dicit obligationem uerbis contrahi: non ideo dicit quod non exigatur conſenſus, ſed quia non ſufficit. at in ijs quæ conſenſu contrahuntur, ſufficit & non exigitur uerborum ſolennitas: vt ĩ. l. proxi. §. pe. & §. fina. Item no. diſtinctionem ex ui nominis, nam ubi diſtincta ſunt nomina, ut emptor, & uenditor naſcuntur duæ actiones. & utraque directa. Idem eſt ubi idem nomen eſt: vt ſocius. porrò ubi nomen a nomine deſcendit, ut mandatarius a mandatore: duæ ſunt actiones: vna directa: & alia contraria.

* Iſta gl. eſt not. & ſin. no. q aliquando actiones directæ naſcũtur ex utraq; parte. Bolog.

Item

a Item in his contractibus. ſecunda ratio.

b Præſtare oportet. non de eo ſolo, quod dictum eſt: ut ecce de uſuris ex mora: & circa partus, & fructus. ſed in ſtipulatione aliud eſt: vt Inſtitu. de obligatio. ex conſenſu. in fin. Acc.

gesti negotia aliena: ſi quidem cum mandato, oritur obligatio ex contractu, ex quo naſcitur actio mandati: ſi ſine mandato oritur obligatio ex quaſi contractu, ex quo naſcitur actio neg. geſt. & redditur ratio in litera. item actio tutelæ eſt ex quaſi contractu: & competit pupillo contra tutorem in eo, quod de ſuo tutor ſoluerat. item hæres dicitur obligatus ex quaſi contractu ad ſoluenda legata legatarijs. Item is qui indebitum accepit, dicitur obligatus ex quaſi contractu ad reddendum ea, act. puta certi condict. generali, qua tenetur accipiens mutuum. Si iudex. Nunc dicit de obligat. ex quaſi maleficio. item is ex cuius cænaculo, ſiue ſuo, ſiue conducto, ſiue gratis habitauerit, eſt deiectum, uel effuſum aliquid ita, quod alicui tranſeunti nocuit, tenetur ex quaſi maleficio. Item is qui habet aliquid poſitum ſupra locum, quo uulgo iter fit, quod ſi caderet, poſſet alicui nocere: tenetur ex quaſi maleficio. hinc eſt quod ſi filius ſeorſum à patre habitauerit, & ex domo, in qua habitauerit, aliquid eſt deiectum: vel aliquid teneat appenſum, cuius caſus poſſet nocere, tenetur ipſe filius ex quaſi maleficio, non pater eius. Item exercitor nauis, aut cauponæ, aut ſtabuli, tenentur ex quaſi maleficio de damno, quod dederunt in mercibus mercatorum, & hoſpitantium nauta: uel alij quorum opera utitur in naui, caupona, uel ſtabulo. & redditur ratio in litera. Fran.

Vnde inter abſentes quoque talia negotia contrahuntur: ueluti per epiſtolam, uel per nuntium.

Itē in his ɔ̄tractibus[a] alter alteri obligaī de eo, quod alterū alteri ex bono, & æquo pſtare oportet.[b]

Paul. li. ij. inſtitut. III.

Obligationū ſubſtantia[c] non in eo cōſiſtit, ut aliquod corpus nrm̄, aut ſeruitutem noſtram faciat: ſed ut alium nobis obſtringat ad dandum aliquid, uel faciēdū, uel pſtandum. Non ſatis aūt eſt dantis eſſe numos, & fieri accipiētis, ut obligatio naſcaī:[d] ſed ēt hoc aīo dari, & accipi,[e] ut obligatio ɔſtituaī. Itaque ſi quis pecuniam ſuā donandi cā dederit mihi: quanquam & dantis fuerit, & mea fiat, tñ non oblīgor ei:[f] quia nō hoc inter nos eſt actum.[g] Verborum quoq; obligatio conſtat, ſi inter contrahētes id agatur.[h] Nec enim, ſi per iocum puta, uel demonſtrandi intellect.[i] cū ego dixero tibi, ſpōdes? & tu reſpōdeas ſpōdeo: naſceť obligatio.

Caius li. iij. rerum cottidian. ſiue aureorū. IIII.

Ex maleficijs[k] naſcuntur obligationes, ueluti ex furto, ex dāno,[l] ex rapina, ex iniuria: quæ omnia, unius generis ſunt. nam hæ tātum re conſiſtunt,[m] id eſt, ex ipſo maleficio:[n] cùm alioquin ex contractu obligationes non tantum re conſiſtant, ſed ētiā uerbis, & conſenſu.

Hic incipit iuriſcōſultus mittere tractare de generibus omnium obligationum. & iſte §. tractat de actione negotiorum geſtorum. ſequens autem de actione tutelæ. §. is quoque. de cōdictione indebiti. §. ſi iudex. de contractibus ex quaſi maleficia uſque ad finem legis h. d.

Obligationum. CASVS. Natura obligationum ex contractu, uel quaſi deſcendentium non eſt ut aliquid fiat noſtrum: ſed ut aliquis obligetur dare, uel facere, uel præſtare. Secundo dicit ad hoc, ut aliquis obligetur mihi ex mutuo non ſufficit ut de meo ſuum fiat: ſed ut eo animo dem, & ipſe accipiat, ut obligetur tantundem reddere. pone enim quod do tibi decem animo donandi. certe non obligaris. Tertio dicit: ex ſtip. tunc oritur obligatio quando id agitur inter cōtrahentes. quid enim ſi per iocum, uel cauſa docendi magiſter diſcipulo promittat decem, ut cum diſcipulus quæreret à magiſtro quomodo mihi fieret ſtipulatio: certè non oritur obligatio. Franciſc. Accur.

c Obligationum ſubſtantia. i. eſſe, & natura proficiſcens ex contractu, uel quaſi: niſi ſtipulatio fit inita cum ecc. e etiam quo caſu transfertur dominium ex obliga. ut C. de ſac. ſanct. ec. l. ſi. ſecus ſi obligatio oriatur ex maleficio: vt ſup. de publ. l. commiſſa. Idem eſt in tacitis fideicommiſ. i. tacite relictis, non capacibus: ut inf. de iure fi. ci. l. imperator. & facit C. de pactis. l. traditionibus. Acc.

d Naſcatur. ex mutuo. Acc.

e Accipi. ſupple oportet. Acc.

f Obligor ei. ciuiliter: ſed naturaliter ad antidota: vt ſup. de pe. hære. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. Acc.

g Eſt actum. ut ſup. ſi certum pet. l. non omnis. & l. ſi ego. Accur.

h Id agatur. facit ad hoc, & ſuperius, ſup. de contrahen. empt. l. nuda & inf. de accepti. l. an inutilis. & infra de iniurijs. l. illud. & ſupra de pact. l. j. §. fina. & de ædi. edic. l. quia redhibitoria. & ſupra de arbitris. l. diem. §. penul. & de præſcri. uerbis. l. ſi tibi ræ. & inf. de fur. l. ſi quid fur. Acc.

i Intellectus. i. ſi uelim demonſtrare quomodo fiat uerborum obligatio: & ideo dicā hæc uerba. Acc.

Ex maleficijs. CASVS. Sequitur uidere de obliga. ex maleficio: & certè oriuntur ex furto: ex rapina: ex iniuria, & ex ſimilibus. Si quis abſentis. Nunc uult dicere de obligat. ex quaſi contractu. ut ecce: ſi

k Ex maleficijs. de contractibus ad maleficia tranſit.

l Ex damno. niſi per imperitiam damnum fiat, ut cum medicus male ſecuit per imperitiam: quia tunc eſt obligatio ex quaſi maleficio. ſed certè, dicas naſci ex maleficio, ut hic: ſecus in iudice, qui per imprudentiam male iudicauit: quia tunc eſt obligatio ex quaſi maleficio: vt infra, ea. l. §. ſi iudex. Acc. — Medicus ob imperitiam ex maleficio obligatur.

m Conſiſtunt. Sed nonne iniuria fit uerbis, & literis, ut infra de iniur. l. j. §. j. Rñdeo, licet literis, uel uerbis maleficium committatur, nihilominus re contrahi dicitur: ſed ſi fiat contractus uerbis, non tamen fit re: & ſic de cæteris. & facit Inſtitut. de obligationibus, quæ ex delicto. in principio. & dic ut ibi. Franciſcus Accurſius. — Maleficiū quatuor modis cōmittitur.

n Maleficio. quod quatuor modis committitur. ſ. facto, dicto, conſilio, & ſcriptura: & iſta quatuor genera

† Si quis abſentis [a] negotia geſſerit, ſi quidē ex mandato: palàm eſt, ex contractu naſci inter eos actiones mandati, quib. inuicē experiri poſsint de eo, qđ alterū alteri ex bona fide pſtare oportet. Si uerò ſine mandato: placuit. [b] quidē ſanè, eos inuicem obligari: eoque noīe pditæ ſunt actiones quas appellamus, Negotiorū geſtorum, quib. [c] æquè inuicem experiri poſſunt de eo, [d] quod ex bona fide alterum alteri pſtare oportet. ſed neque ex contractu, neque ex maleficio [e] hæ actiones naſcuntur.

Neque.n. is qui geſsit, cum abſente credit antè contraxiſſe, neque ullum maleficium [f] eſt, ſine mādato ſuſcipere negotiorum adminiſtrationem. Longè minus † is, cuius negotiā geſta ſunt, ignorans [g] aut contraxiſſe, aut deliquiſſe intelligi pōt. Sed utilitatis cā receptum eſt, inuicem eos obligari. Ideo aūt id ita receptum eſt, quia plerunque hoīes eo aīo peregrè proficiſcuntur, quaſi ſtatim redituri: nec ob id ulli curam negotiorum ſuorum mandant, deinde nouis cauſis interuenientibus, ex neceſsitate diutius abſunt. quorum negotia deperire, [h] iniquū eſt. quæ ſanè deperirēt, ſi uel is, qui obtuliſſet ſe negotijs gerendis, nullam habiturus eſſet actionem de eo, qđ de ſuo utiliter impendiſſet: vel is, cuius geſta eſſent, aduerſus eum, qui inuaſiſſet [i] negotia eius, nullo iure agere poſſet. [k]

Tutelæ quoq; iudicio, q tenent, non pprie ex contractu obligari intelliguntur. Nullum.n. negotium inter tutorē, & pupillū contrahitur. ſed quia ſanè non ex maleficio [l] tenent, quaſi ex contractu uidentur teneri. & hoc aūt caſu mutuæ ſunt actiones. Non tm.n. pupillus cum tutore, ſed & tutor cū pupillo habet actionem, uel ſi impē derit aliquid in rem pupilli, uel pro eo fuerit obligatus, aut rem ſuā [m] creditori eius [n] obligauerit [o] Hæres quoque qui legatū debet, neque ex contractu, neque ex maleficio, [p] obligatus eſſe intelligitur. [q]

Nam neq; cum defuncto, neq; cum hærede contraxiſſe quicquā legatarius intelligitur. [r] maleficiū aūt nullum in ea re eſſe, pluſquam manifeſtū eſt. Is quoque, qui non debitum acceperit, † per errorem ſoluentib. [s] obligaī quidem quaſi ex mutui datione: & eadē actione tenetur, qua debitores creditoribus: ſed non pōt intelligi is, qui ex ea cā tenetur, [t] ex contractu obligatus eſſe. Qui. n. ſoluit per errorem, magis diſtrahēdæ [u] obligationis animo, quàm contrahendæ dare uidetur. Si iudex [x] litem ſuam fecerit, nou propriè [y] ex maleficio obligatus uidetur: ſed quia neque ex contra-

† In P. F. eſt lex, cuius ſupraſcriptio ē, idem lib. 1. Aureorum.

…nera ſeptem modis diſtinguūtur. ſ. cauſa, perſona, loco, tempore, qualitate, quantitate, euentu: vt J. de pœnis. l. aut facta. Accur.

[a] Si quis abſentia. tranſit nunc ad quaſi contractus. & dic ut Inſt. de obli. quæ ex quaſi contractu naſcuntur. Accur.

[b] Placuit. ſ. pendentibus.

[c] Quibus. ſ. actionibus.

[d] De eo, quod. ſ. natura huius actionis inſpecta. Accurſius.

[e] Neque ex maleficio. ſupple, uel quaſi: alioqui à ſufficiē ti partium enumeratione male argumētaretur.

[f] Neque ullū maleficium. imò uidetur quòd ſit: vt inf. de reg. iu. l. culpa. ij. ſed ibi in alio caſu loquitur: puta in eo, quod loquitur conſtitutio, cum quærebatur.

† Longe magis. Ignorās nō obligaī.

[g] Ignorans. Not. ignorantem non obligari: vt C. de tabu. l. generali. lib. x. Item ex eo, quod ſubijcit, not. quòd ignorans non delinquit, quod intellige nihil omnino à ſe geſto. & ita nulla eſt oppoſitio. aliòqui contra: vt infr. ad l. Cor. de ſica. l. iij. §. j. & l. iiij. & ā. de legi. & ſenatuſcon. l. j. in prin.

[h] Deperire. i. ius conſtitui ita, ut depereat. & facit ſupr. de contraria act. tut. l. j. in prin.

[i] Qui inuaſiſſet. aliàs inuaſſet.

[k] Poſſet. per hoc ergo quòd agere poteſt, ſeruatur ne pereant, quæ negligenter adminiſtrata perirent. non autem dico quod per hoc, quod agere poteſt, inuitetur aliquis ad gerendum, ſed terretur. & facit ſup. de nego. geſt. l. ij. Acc.

[l] Non ex maleficio. ſupple uel quaſi ex maleficio: vt & Inſtit. eo. §. tutores. & dic plene ut ibi. ſed illud eſt forſè in actio. de rationibus diſtrahendis: quia ex dolo tutoris plerunque competit: vt ſup. de tute. & ratio. diſtrahen. l. ij. in princip. & §. fin. Sed actio ex teſtamento quandoque datur in duplū pro legato relicto uenerabili loco: vt Inſtit. eod. §. fina. & tamen eſt ex quaſi contractu: vt inſr. proxi. §.

Actio ex teſtamento quandoque datur in duplum.

[m] Rem ſuam. ſcilicet tutoria.

[n] Eius. ſ. pupilli.

[o] Obligauerit. ſ. tutori.

[p] Neque ex maleficio. uel quaſi.

[q] Intelligitur. ergo ex quaſi contractu. hoc tamen argumentum fallit in tacita ſtipul. ut ſupr. de adopti. l. his uerbis. Item in utilis vt C. de act. & obligat. l. nominibus. quæ datiuæ, non natiuæ dici debent, ut dixi ſup. eod. l. j. in prin. & facit Inſti. eod. §. hæres & quod ibi not. Acc.

[r] Intelligitur. hic eſt contra, ſupra, quibus ex cau. in poſſ. ead. l. apud Iul. in fin. Sol. ibi uidetur contrahere, ſed non contrahit. Accurſius.

[s] Soluentibus. datiuus. uel ſubaudi à, & eſt ablatiuus.

† Per errorem ſoluentis, in P. F.

[t] Tenetur. in genere, ſ. condictione. una tamen denominatur ex mutuo, alia indebiti uel dic eadem ſcilicet certā condictio generalis, quæ ad omnia certa datur.

[u] Diſtrahendæ. ſed tamen tacita obligatio inter eos naſcitur extra id qđ agitur: vt ſup. commoda. l. ſi ia qui. §. ſi libetro. Et adde qđ not. Inſti. quib. modis re contrahi. oblī. §. j. & de oblig. ex quaſi contractu. §. ſi.

[x] Si iudex. incipit de ijs, quæ ſunt ex quaſi maleficio. Acc.

[y] Non propriè. non eſt enim tale rei uitium. Acc.

Neque

ctu a obligatus eſt, & utique peccaſſe b aliqd intelligit, licet per imprudētiam, ideo uidetur quaſi ex maleficio teneri. c Is quoque, ex cuius cœnaculo, uel proprio ipſius, uel conducto, d uel in quo gratis habitabat, deiectum effuſumve aliquid eſt ita, ut alicui noceret, quaſi ex maleficio teneri uidetur. Ideo autem non propriè ex maleficio obligatus intelligitur, quia plerunq; ob alterius culpā tenetur, aut ſerui, aut liberi. Cui ſimilis eſt is, qui ea parte qua uulgò iter fieri ſolet, id poſitum aut ſuſpēſum habet, quod poteſt, e ceciderit, alicui nocere. Ideo ſi filiusfamiliàs f ſeorſum à patre habitauerit, & qd ex cœnaculo eius deiectum, effuſumve ſit, ſiue qd poſitum, ſuſpenſumve habuerit, cuius caſus periculoſus ſit: Iuliano placuit, in patrem neq; de peculio, g neq; noxalē dandā h eſſe actionem, ſed cum ipſo filio agendum. i Itē exercitor k nauis, aut cauponę, aut ſtabularij d damno, aut furto, quod in naue, aut caupona, aut ſtabulo factum ſit, quaſi ex maleficio teneri uidetur: ſi mōdo ipſius nullū eſt maleficium, ſed alicuius eorum, l quorū opera nauem, aut cauponā, aut ſtabulū exercet. Cum enim neq; ex cōtractu m ſit aduerſus eum conſtituta hæc actio: & aliquatenus culpæ reus ſit, † q opera malorum hominū utatur: ideo quaſi ex maleficio teneri uidetur.

Actio temporalis non extinguitur, niſi finito toto ultimo die hoc dicit. Fran.

Paulus lib. iiij. ad Sabinum. V.

IN omnibus temporalibus actionibus n niſi nouiſſimus totus dies compleatur, non finit obligationem. o

Filius dum eſt in poteſtate, non poteſt agere contra patrē. h. d. Fran. Accur.

Pomponius libr. xv. ad Sabinum. VI.

ACtiones aduerſus patrē filio præſtari p non poſſunt, dum in poteſtate q eius eſt filius.

Idem libr. xvj. ad Sabinum. VII.

a Neque ex contractu. uel quaſi,

b Peccaſſe. alias: deliquiſſe. uere peccauit, quia imperitia culpæ annumeratur. quare ergo non ex maleficio tenetur: ut in Aquilia? Reſpondeo, ſpeciale in iudice, aliud in Aquilia. Accur.

Imperitia culpæ annomeratur.

c Teneri. in quantum maiori iudici æquum uidetur. ſi dolo, túc in ſol. dum: ut inſtitu. de obligationibus quæ ex quaſi delicto. in principio. & ibi notatur. & facit ſupra, de iudicijs. l. ſi filius. & infra de extraordinari. cognitio. lege fina. & C. de pac. l. fin. Sed contra C. de arbitris. authen. decernit ius. Solu. ibi ſpeciale: quia ibi fuit iuratum, quod lex non uult. Item facit C. de pœna iudi. l. j. & ij.

d Vel conducto. facit ſupra, de ijs qui deiecerunt, uel effuderunt. lege penultima. & Inſtit. de obligationibus, quæ ex quaſi delicto. §. penultimo. & quod ibi nota.

e Quod poteſt. facile. non aliàs, ſecundum Io.

f Si filiusfamilias. quia eſt quaſi maleficium, & ſic non contractus uel quaſi.

g Neque de peculio. quia non eſt contractus, uel quaſi ut ſupra, de ijs qui deiecerunt. leg. prima. §. cum ſeruus. & dic ut ibi. Accur.

h Dandam eſſe. quia ſic nulla nomine filij datur, ut inſtitu. de noxa. §. fina.

i Agendum. & eo damnato tenetur pater actione in factum de peculio, ſupra de noxali. lege, quoties. & lege ſequente. in ſeruo autem ſeorſum habitatore dic ut dictu §. cum ſeruus. Et notāt hic quidam tria ſpecialia, quæ in uero maleficio locum non habent. Primum quod præſtat unus quaſi maleficorū liberet alium ut ſupra de ijs qui deiecerunt. lege tertia. Item quod agit unus quaſi maleficorum, ſoluens contra eum qui uerè deliquit: ut ſupra de ijs qui deiecerunt uel effu. lege ſi uero. §. cum autem. Tertium quia non datur noxaliter: quod eſt talium, ut ſupra de ijs qui deiecerunt. l. j. §. ſi ſeruus. & de hoc dixi in §. cum ſeruus. & facit ſup. de ijs qui deiec. l. ſi uero. § prætor ait.

Specialia tria quę in uero maleficio locum non habent.

k Item exercitor, hoc expone ut ſupra, de exerci. l. prima. §. exercitorem.

l quorum opera nauem. No. duplicem actionem naſci ex illo edicto nautę, caupo. ſtab. una i ſimplū, qua petitur ab exercitore res data, & in naui depoſita, hęc hæredi, & in hæredem datur. ſecunda in duplum, cum quis conqueritur de damno dato in rebus ab alijs, uel furto, & de hac hic loquitur: & facit Inſti. eo. §. penult. & quod ibi no. Accur.

Actio duplex naſci tur ex edicto, nauta cau. ſtab.

m Neque ex contractu. uel quaſi. & facit ī. nau. cau. ſtabu. l. debet. & l. & ita. Accur.

n IN omnib. actionib. ſ. perſonalib. Accur.

o Obligationem. nec ipſo iure, nec p exceptionem: ſed eo finito finitur per exceptionē, non ipſo iure: ut j. eod. l. obligationum ferè. §. placet. Sed contra. ſup. de uſucapi. lege, in uſucapionibus. & ſup. de diuer. & tēp. præſcr. l. pe. in prin. Sol. hic in redhibitoria, & quanto minoris in factum, uel ſimilibus paruo tempore duraturis: uel uerius dic ut ibi, ſecundum Ioan. Vel poteſt dici qđ ultimus dies completur, ut intelligimus completum qn̄ inchoatus eſt, ſicut in uſucapionib. dicitur. & ſic erit idē quod in uſucapione. quod non placet ſecundū hoc, quod dicimus, quòd debebit hic cōpleri ultimus dies, ſic opponitur: dies à media nocte incipit: ut ī. de fer. leg. more. Sed pone pręſcriptionem temporalem incœpiſſe tertia hora diei naturalis: nunquid eadem hora erit completa præſcriptio? Rñ. non: ſed diem illum totum compleri oportet. Sed ſecūdum hoc quanto minoris plus anno durat: & idem in alijs. Rñ. ſic. minus. n. durare non poſſunt, plus ſic. anno ergo durat qn̄ rectè in capite diei naturalis fuit contractus. Vel dic non ſic accipi ultimum diem: ſed ea horis xxiij. & ſic quacunque hora fiat contractus, ſufficit in eandem horam reduci: ut in ætate: ut ī. de mino. l. denique. §. minorem. & facit. j. de uerbo. ſignifi. l. anniculus. Accur.

† Si enim ſuoncētes (ut loquitur Cicer. ac. iiij. in Verrem) haberi uolumus, non ſolum nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites præſtare debemus.

p ACtiones. Pręſtari. i. cōpetere. uel dic pſtari. i. cedi ab aliquo. hoc añ fallit in caſtrē ſi, uel quaſi peculio: ut ī. de iud. l. lis nulla. & dic ut ibi. Itē in caſu: ut ī. ad Treb. l. Imperator. & ī auth. ut liceat ma. & auiæ. in prin. col. j. & niſi in hęreditate fratris & ſororis. Ac.

q Dum in poteſtate eius. ſed ſi fuerit emācipatus, uenia po-

ni a petita agit: ut C. de in ius uoc. l. ſi. Accur.

a S Vb hac. CASVS. Promiſi tibi decem dare ſi uolā. non teneor, nec hæres meus. Fran. Accur.

a Si uolā. ego ſtipulator ſecundum quoſdam. uel dic ego promiſſor: & ſic bene conſonat litera q̃ ſequitur: licet ſit mutatio perſonarum.

b Non poſsit. facit ĩ. de uerb. ſign. l. debitor.

c Nam nec. dixi in perſona promiſſoris, idē eſt in hærede eius, & hoc ſubijcit: nā &c. ſecundum B. ſed ſecundū hoc innuitur quòd promiſſor aliqñ uoluit antequā decederet, quòd hæres eius teneatur: ut dicimus in illo, cū uolueris, ut ĩ. ti. j. l. ſi quis ſtipulatus. qđ non placet: cum nullo modo ualeat hæc, ſi uolā, uel ſi uoles, per legē iſtam. Tu ergo dic ſicut dictū eſt in illa, ſi uolam: qđ nec promiſſor nec eius hæres teneatur, nam idē eſt in illa cū uoluerit. ſ. quod non teneatur hæres promiſſoris mortui ſi deceſſit antequam conſtituiſſet ſe uelle dare: & hoc eſt, nam &c. Si uelis tueri Bul. dicas quod non

a alias, idē hæc etc.

S Vb hac conditione, Si uolā, a nulla fit obligatio. Pro nō dicto enim ē, quod dare niſi ſi uelis, cogi nō poſsis, b nā nec c hęres promiſſoris eius, q nūq̃ dare uoluit, tenet: q a hęc ↄditio in ipſum ꝓmiſſorē nūquā extitit. d

Filiofamilias nulla competit actio: niſi quatuor, quæ ſunt in litera h. d. Fran.

Pau. li. ix ad Sa. VIII.

F Iliusfamiliàs ſuo nomine e nullā actionem habet, niſi iniuriarū, & Quod ui aut clam, f depoſiti, g & commodati: ut Iulianus putat. h

a Vlpianus lib. xlvij. ad Sabinum. IX.

N Aturales obligationes nō eo ſolo æſtimantur, ſi actio aliqua

h Putat. imò & querelam: ut ĩ. de inoffi. teſtam. l. ſi filius. quæ eſt cōtra. Item act. popularē. Itē alias ut dixi ĩ. de iudi. l. ſi longius. §. j. & facit ĩ. de iniur. l. ſed ſi unius. §. filio. & ĩ. de pact. l. in perſonā. Item hoc in caſtrenſi, uel quaſi: ut. ĩ. de iudi. l. lis. in aduentitio autē non nocet: ut. C. de annali excep. l. j. in ſi. & de bonis ma. l. j. niſi ſit exemptus à patria poteſtate.

earum † noīe cōpetat: i uerū ēt eo, ſi ſoluta pecunia repeti non poſsit. k

† In P. F. eorum. † alias, idem lib. etc.

† Pau. li. xij. ad Sabi. X.

Q Væcūq; gerimus cū ex noſtro contractu originem trahūt, niſi ex nr̃a perſona initiū obligationis ſumant, inanē noſtrū actū l efficiūt: & ideo neque ſtipulari, neq; emere, uendere, cōtrahere, ut alter ſuo noīe rectè m agat, poſſumus.

Quandocunque dolus purgatur per actionem deſcēdentē ex contractu, vel quaſi, tenetur hæres ſicut defunctus. Bar.

Pomponius li. xxix. ad Sabinum. XI

E X depoſiti, n & cōmodati, & mandati, & tutelæ, & negotiorum geſtorum o ob dolū ma

i N Aturales. CASVS. Naturalis obligatio cognoſcitur non ſolum cum actio inde oritur, quod contingit cum nudo pacto conueni tibi dare decem ex cauſa dona. ſed ſi actio non naſcatur: ſi tamen ſoluatur, non poteſt repeti. quod contingit in pacto nudo excepta donat. & da exempla ut in gl. Franc. Ac.

i Competat. ut ex pacto nudo donationis ut C. de don. l. ſi quis argentum. § pen. nec tamen tunc dico naſci ex naturali obligatione actionem, ſed ob eam dari. Accurſius.

k Non poſsit. facit infra. de fideiuſ. leg. fideiuſſor. j. §. primo.

Argumentum à contrario ſenſu nō ſemper efficax eſt.

ſequitur, qđ ſi hæres eius qui nunquā uoluit, nō tenetur: ergo ſi uoluit defunctus, teneatur hæres: q a nō ſemper ualet ar. à cōtrario ſenſu. & ſic in hlē recidit quod nō ualeat. Itē cū nō ſit differētia ſi ueneris. & cū ueneris: & in iſta, ſi morieris: & cū morieris, ut ĩ. ti. j. l. quodcunque. §. nō ſolū. quare ſit differētia inter has, cū uoluero, & ſi uoluero: ut ĩ. de uerb. ob. l. cēteſimis. §. ſi. R. ñ. quia lex interpretatur hāc cū uoluero, ſic. ſ. cū conſtituero me uelle. & ē ſimilis expoſitio. ĩ. de legatis ij. l. ſi mihi & tibi. §. j. Itē quæritur an hæc conditio cū uoluero, ſit perpetua, an tēporalis: propter id quod dicitur ſupra de cōdictio. indeb. l. ſufficit. & l. in diē. & l. ſub conditione. R. ñ. eſt tēporalis ea eo qđ ſtatim ſolutione facta impleta eſt cōditio. & facit. ĩ. ti. j. l. ſtipulatio nō ualet. & l. cēteſimis. §. pen. & ſi. & C. de cōtrahen. emptio. l. in uēdetis. & ĩ. de cōtrahen. emp. l. qđ ſæpe. §. j. Item contra C. ut act. ab hær. & contra hæredē. l. j. Solu. nō ideo denegatur actio in hæredē, qđ nō poſsit incipere contra hæredes. ſed quia nō extitit cōditio ſtipulationis ſe. ũ dūm lo. ſed hoc nō ſufficit: q a quęlibet cōditionalis etiam apud hæredes cōmittiẽ & contra hæredes, ſi conditio extat, & ſpes eſt debitū iri: ut inſtitu. de uerborū obligation. §. ex cōditionali. ſed dicas quod hic nō poteſt impleri, quia in perſona ſua poſuit. Ac.

Conditio cū uoluero, an ſit temporalis, uel ꝑpetua.

d Nunquam extitit. nec amodo poteſt extare. & ſic non ob. Inſtit. de uerborū obligatio. §. ex cōditionali. Accurſius.

e F Iliusfamilias. Suo noīe. & ſic directò. utilē autē quādoque habet: ut. ĩ. de iud. l. ſi longius. §. j.

f Quod ui aut clam. ĩ. quod ui aut clam. l. denique. §. j. contra. Sol. ut ibi.

g Depoſiti: ſupra depoſi. l. Iulianus. Accur.

l Q Vęcunque. Inanē noſtrū actū. ita intelligiẽ hęc lex, quod non poſſum ex meo actu alij aliquā obligationem acquirere, niſi mea interſit: ſed tunc non ille agit, ſed ego ad intereſſe meū: ut infra titulo primo. l. liber homo §. ſi. & hoc ſi mihi ſtipulor ut illi des. uel etiam illi extraneo. nam ſemper ago ſi mea intereſt. ſi autem mea non intereſt, & uolo qđ ualeat: tunc mihi & ſuo nomine ſtipulor: & ſic mihi directa ſibi cedēda & ſibi utilis quæritur. licet M. ſemper dederit ex alterius ſtipulatione: q a hoc in caſibus multis inueniebat: ut inſtit. de inu:i. ſtipula. §. ei uero qui, diximus. Item nota, qđ dicit alter: quia ſeruus domino, filius patri bene quærit. Item in caſibus etiam eum alij ſtipulor, ualet. quod dic ut inſtit. d. §. ei uero qui. & facit infra ti. j. l. ſtipulatio iſta. ij. §. alteri. & C. de iure dot. l. ſi genero. & de inu i. ſtipula. l. j. & iiij. & C. ſi quis alteri uel ſibi. l. multum. Accur.

Obligatio an & quando alteri per alterum quæri poſsit.

m Recte. id eſt, directe, & ſuo nomine.

n E X depoſiti. Negotiorum geſtorum. idem ex quolibet cōtractu uel quaſi: ut ĩ. eo. lege, ex cōtractibus. ſed fallit in caſibus, quos dic ut ſupra, depoſiti. lege, ſi hominē. §. datur. In maleficijs eſt ſecus. uel ubi extra contractum committitur dolus. nam non tenetur niſi lite conteſta. uel in id quod ad eum peruenit: ut C. ne ex delic. defun. lege prima. & dictu §. datur. & ſupra, de dolo. lege, in hæredem. & facit infra, de regu. iu. lege, ad ea. §. fin. ſed inſt. de ꝑpe. actio. § pen. contra, ſed ibi dolus dederat cauſam contractui: unde ex eo agi non poteſt, cum ipſo iure ſit nullus: hic incipit. ſecundum quoſdam. Fran. Accurſius.

o Ob dolum. & latam culpam.

Teneturs

ſum defuncti hæres inſolidum tenetur.[a]

Vlp. li. j. diſputatio. XII.

IN factum [b] actiones & filijfamiliarū poſſunt exercere.[c]

Seruus criminaliter, & naturaliter obligātur: ciuiliter autem nequaquam. h. d.

Idē li. vij. Diſputa. XIII.

SErui ex delictis quidem obligantur:[d] & ſi manumittuntur, obligati remanent.[e] ex ꝯtractibus autem ciuiliter quidem non obligātur,[f] ſed naturaliter obligantur, & obligant. Denique ſi ſeruo, qui mutuam mihi pecuniam dederat, manumiſſo ſoluam, liberor.[g]

Liter creditor aut legatarius agētes repulſi fuerint ꝑ heredē exceptione, eo quòd emancipatus ſperabat petere bon. poſ. cōtra tabu. ſi tamen emācipatus omittat bono. poſſeſ. poterūt iterum agere creditor, & legatarius hoc dicit.

Iulianus libro iiij. Digeſtorum. XIIII.

QVi cū hærede egit,[h] exceptione ſummotus eſt, † Si non in ea cā tabulæ teſti ſint, ut ꝯ eas emancipato bonorum poſſeſſio dari poſſit. Emancipato bonorum poſſeſſionē omittente, non iniquè poſtulabit creditor reſtitui ſibi [i] actionem aduerſus ſcriptum hæredem. nam quandiu bonorum poſſeſſiō contra tabulas filio dari poteſt, hęres quodammodo debitor non eſt.[k]

Idem libro xiij. Digeſtorum XV.

QVi a ſeruo hǣditario mutuā pecuniā acceperit, & fundum, uel hominem [l] pignoris cauſa ei tradiderat, & precario rogauit: precario poſſidet. Nam ſeruus hæreditarius ſicuti per traditionem accipiēdo proprietatem hæ-

a Tenetur. hoc ſine diſtinctione aliqua ſiue lis ſit cū defuncto conteſtata, uel quid ad eum peruenit. certe imo & ſi non ſit, conteſtata, tenetur inſolidū ex dolo uel lata culpa. ſed de leui non, niſi lis conteſtata ſit, uel quid ad eum peruenit: ut C. de hęre. tu. lege, prima. & ſ. de fideiuſ. & nomi natu. & hęr. tuto. l. ſi. Acc.

b IN factum. cum quatuor ſint genera actionis in factum. Primum quod ęquiualet actioni præſcri. uerb. Secundum ex omni edicto, & interdicto, ex quo non datur alia actio. Tertium ſubſidiaria Aquil. Quartum generalis: ut In ſti. de interdic. §. fi. de qua loquitur hic? Reſpondet quidam de generali, de qua dicitur C. de ſac. ſanc. ec. l. ſancimus, contra quos eſt ſupra, de in ius uoc. l. ſi libertus. ubi in illa quæ eſt ex edicto, dicit habere locum legem iſtam. & facit pro eis ſupra, eodem. l. ſi filiusfamilias. ubi datur, Quod ui, aut clam, quaſi non dentur alia interdicta, uel edicta, uel actiones ex eis: quia nihil obeſt interdictum aliud non dari: & tamen in factum eorum loco redditam dari. Nam de dolo non datur contra quaſdam perſonas, ſed in factum ſic. & ad idem ſupra de dolo. l. non debet. Io. dixit hic loquitur de ijs, quæ ſemper in factum ſunt ut populares, id eſt, quæ aliud nomen nunquam habuerunt: ut de albo, & de deiectis, & aliæ multæ. & ſecundum hoc etiam illæ, quæ ſunt ex edictis, ex quibus non fuit unquam alia actio, ſed ſola in factum idem erit: ut ſupra, de eo per quem factum erit. l. fin. & alia infinita. & hoc ſatis dici poteſt: ut de popularibus ſecūndum Io. item de alijs quæ ſemper hoc nomen habuerunt, habeat locum. & hoc per l. libertus. ſupra alle. ſupra, de in ius uoc. & ſupra man. l. ſi uerò non re. §. ſi filius. non autem illa, quæ eſt ſubſidiaria Aquiliæ: uel æquiualet actio. præſcri. uer. cum principalis nō detur filio de Aquilia. nec acceſſoria, & in factum: arg. T. ſi quis cau. l. ſi cum. §. qui iniuriam. Acc.

c Exercere. & ſuo nomine, & directo Azo.

SErui. CASVS. Serui ſi delinquunt, tenentur etiā facti liberi. item ex contractibus ſerui naturaliter obligantur, non ciuiliter: & obligant alios ſibi. hinc eſt quòd qui accepit mutuum a ſeruo. & eidem manumiſſo ſoluit, liberatur. Fr. Acc.

d Obligantur. alijs non dominis: ut infra, de fur. l. ſerui. §. fina.

e Remanent. directo: quod non contingeret, niſi ab initio nata fuiſſet: ut infra eodē. l. obligamur. in fin. & ſupra, ad Syll. l. ſi exhæredatus. in fine. & ſupra, quod cum eo. l. ſed ſi. §. interdum. uer. quanquam. Acc.

f Non obligantur. niſi in pecunia pro libertate promiſſa: ut C. an ſeruus ex ſuo facto. l. iij. & l. licet. & infra, de regulis iur. l. in perſonam. & infra, ſi quis teſt. li. eſſe iuſ. fue. l. j. in prin. Acc.

g Liberor. ut & infra, de ſolutio. l. ſi quis ſeruu. & lege, quod ſeruus. & ſupra, ſi certum petatur. l. eius q. in prin. Accur.

QVi cū hærede. CASVS. Legatarius, uel creditor hæreditarius petebat. ab hærede ſcripto legatum uel debitum. repulſus eſt: quia ſperabat filium teſtatoris prętéritum uelle agere contra tabulas. poſtea filius præteritus omiſit prędictam bonorum poſſeſſiō. contra tabulas, dicitur quòd legatarius, uel creditor, qui fuit repulſus agit iterum non obſtante prędicta abſolutione. Frā. Accurſ.

h Qui cum hærede egit. ſcilicet, legatarius, uel alius creditor. Accurſius.

i Reſtitui ſibi. qui amiſit, ex noua cauſa agit. & ſic non obſtat exceptio rei iudica. ut ſupra de exceptio. rei iudicatæ. l. mater. §. eadem.

k Debitor non eſt. nam uerè debitor eſt: ſed non poteſt conueniri ac ſi non eſſet hæres in ſtipulatio. in diem: ut infra, titulo primo. lege, eum qui Calendis. §. quoties. ſed hodie tenetur: ut C. de petitione hæreditatis. l. finali. & per omnia hic dic ut notatur in alia, quę eſt quaſi de uerbo ad uerbum ſupra, de excep. rei iu. l. qui cum hære. & facit infra, de uerborum ſignifi. l. creditor. Acc.

QVi a ſeruo. CASVS. Seruus hæreditarius mutuauit tibi decem, & tu quendam fundum hæreditariū, quem poſſidebas obligaſti ei, & tradidiſti, & eundem fundum precario habuiſti ab illo ſeruo. dicitur quod hic debitor poſſidet fundum precario: & ideo ceſſat præſcriptio. nam ſicut ſeruus acquirere poteſt dominia rerum hęreditati: ita & uſucapi. contra hæreditatem currentem impedire. hinc eſt quod ſeruus hæreditarius commodando, uel deponendo rem peculiarem, acquirit act. commodati, uel depoſiti hæreditati. prędicta ſunt uera quando ex cauſa peculiari cōtraxit. & quod plus eſt, etiam poſſeſſio acquiritur hæreditati. Fran. Accur.

l Vel hominem. hęreditarium a ſe bona fide poſſeſſum. Accur.

Actionis in factum quatuor ſunt genera.

‡ In P. F. etiam. Vt intelligas quid ſit in factū actio, uide l. ſi filiofa. ſupra, ſi cer. pet.

† P. F. Ac ſi non in ea &c.

Vſucapi

a Vſucapi poſſit. à tenente. alij dicunt à quocunque: quaſi precarium ſit uitiū rei. & ſic no. quod retinetur poſſeſſio hæreditati, ut per miniſtrum. & facit ſupra, de acquir. hęr. l. gerit.

b Nam ex hac cauſa. ſ. peculij. & facit ſupra, de pig. actio. l. ſi rem. Acc.

reditati acquirit: ita precario dádo efficit, ne res uſucapi poſsit. [a]

Nam & ſi commodauerit, vel depoſuerit rē peculiarē: cōmodati, & depoſiti actionem hꝛ̄ditati acquiret: hęc ita, ſi peculiare negotium contractum eſt. nam ex hac cā [b] etiam poſſeſsio acquiſita intelligi debet. [c]

Idem libro xxxiij. Digeſtorum. XVI.

Omnes debitores, q̄ ſpeciem [d] ex cauſa lucratiua debent, liberātur, [e] cum ea ſpecies ex cauſa lucratiua [f] ad creditores perueniſſet.

Idem libro liiij. Digeſtorum. XVII.

SI is, qui Stichum ſibi dari ſtipulatus fuerat, [g] hęres extiterit ei, cui ex teſtō idem Stichus debebatur: [h] Si ex teſtō Stichū petierit, nō ꝯſumet ſtipulationē. & ꝯ̄ ſi ex ſtipulatu Stichū petierit, actionem ex teſtō ſaluam habebit: quia initio ita † conſtiterint hæ duæ obligationes, vt altera in iudiciū deducta, altera nihilominus integra remaneat. [i]

Idem libr l xxiij. Digeſtorum. XVIII.

c Intelligi debet. ſ. hæreditati. & per hoc fuit uſo hæredi: vt inſti. de ſtip. ſer. in princ. imò non. ſ. quæritur poſſeſſio hæreditati: vt ſup. ſi quis teſta. lib. l. j. §. Scæuola. ſed hic dicit fingi. quid ſi non ex cauſa peculiari rem pignori accepit? reſpon. idem eſt, nam non tantum ex peculiari, uerum etiam ex cauſa dominica quæſit domino poſſeſſionem ignoranti: vt ſupra, de acquir. poſ. l. quod ſeruus. & l. ſi me in uacuam. ergo & hæreditati: quia uicem defuncti ſuſtinet: vt C. depo. l. cum hæreditas. largè ergo hic accipe peculium. i. non ex maleficio: vt d. l. quod ſeruus. maxima autem uerum eſt in peculiaribus, in quibus uſucapio currit dominis ignorantibus: vt ſupra, pro ſocio. l. ij.

Omnes. debitores. CASVS. Teneor dare tibi Stichum ex cauſa donationis, vel ſimili cauſa lucratiua: eundem Stichum acquiſiuiſti ex cauſa legati a quodam tibi relicti: vel ex ſimili cauſa lucratiua, dicitur quòd liberatus ſum a te. ſecus autē eſt ſi promiſerim eum tibi dare ex cauſa emptionis: deinde ſucceſſiſti cuidam cui debebatur idem Stichus ex cauſa legati. nam licet eum Stichum acquiſieris ex prædicta cauſa legati: adhuc tamen tibi teneor. Idem econtra ſcilicet, ut licet eum a me habeas acti. ex teſtamento. Item ſi ex cauſa dotis eum Stichum acquiſiuiſti: adhuc ego teneor, quaſi nō ex lucratiua cauſa habeas. Et ut breuites dicam: cum ex cauſa non lucratiua teneatur tibi dare Stichum: nō liberor, licet eum habere cœperis ex cauſa lucratiua. Idem in conuerſo caſu. & hoc dicit hęc l. cum duabus ſeq. Franc.

d Qui ſpeciem. puta Stichum. aliud ſi in genere. idē aliud ſi alij ſeruo meo ſolueris: ut de leg. j. l. ſi ſeruus leg. §. primo.

† Conſiſtit, in ff. Fl. in quibuſdā aūt exempla. manu ſcriptis, conſtituunt.

e Liberantur. ſ. a creditoribus.

f Lucratiua. aliud ſi non lucratiua: vt ꝟ. l. proxi. & l. ex promiſſione. & facit inſt. de leg. §. ſi res. & ꝟ. de ſol. l. quoties. & ꝟ. de fidei. l. ſi ſeus. & ſ. de act. empt. l. nō eſt nouum. & ꝟ. tit. proxi. l. cum qui ita. in prin.

EX promiſsione dotis non uidetur lucratiua cauſa eſſe: ſed quodammodo creditor, aut emptor intelligitur, [k] qui dotem petit. Porrò cùm creditor, vel emptor ex lucratiua cauſa rem habere cœperit: nihilominus integras actiones retinet: ſicut ex contrario qui ex non lucratiua cauſa rem habere cępit, eandem non prohibet ex lucratiua cā petere.

Seruus in leuibus excuſatur propter domini iuſſum: in atrocibus uerò non: imo datur iudicium in ipſum factum liberum. h. d.

Alphenus libro ij. Digeſtorum. XIX.

SEruus non in omnibus rebus ſine pœna domino dicto audiens [l] eſſe ſolet: † ſicuti ſi dominus hominem occidere, aut furtum alicui facere ſeruum iuſsiſſet. quare quamuis ſeruus domini iuſſu piraticam [m] feciſſet: iudicium [n] in eū poſt libertatem reddi oportet: & quodcunque ui feciſſet, quæ uis a maleficio non abeſſet, ita oportet eū [o] pœnas † pendere, [p] Sed ſi aliqua rixa ex litibus, & cōtentione

g SI is qui. Stipulat' fueras. ex cauſa non lucratiua.

h Debebatur. cum quo eſt iam una perſona actione iuſta, ut in auth. de ineiu. a mo. præſti. §. cum utique. ibi, unam quodammodo. col. v. & ſic debetur eiſdem modo ex lucratiua cauſa, & non lucratiua. Alij dicunt quod eſt ſtipulatio ex cauſa lucratiua. ſed legatum non: quia ſit ob meritum: vt ſupra, pro ſoc. l. nec adiecit. quod non placet. tertij dicunt quòd propter diuerſitatē perſonarum hoc cōtingit: quæ diuerſitas fuit in princ. & ſic dicunt utranque cauſam lucratiuam: & ſecundum hoc nō contra dicit lex ſuperior. ſed prima placet.

i Remaneat. vt infra, l. proxima.

k EX ꝓmiſſiōe. Intelligit. ſi ergo ab aliquo mihi debet Stichus, & alius eū mihi in dotē dederit: non liberatur prim'. & facit C. de impo. lu. de. l. j. lib. x. & ſ. l. proxi. & ſ. man. l. lu. ait. & de don. inter uir. & uxorem. l. ſi qs ꝓ uxore. §. ſi uxo. & ſu. de condi. cau. da. l. ſi donaturus. §. j. & ſ. qui. mo. pig. vel hyp. ſol. l. ſicut. §. ſi debit.

SEruus. CASVS. Si ſeruus deliquit iuſſu dn̄i: vt occidendo aliquē. vel furtū faciendo, uel aliquod ſimile graue delictum faciendo, tenetur liber factus: & ſic non excuſat eum iuſſus domini. ſi autem in rixa aliqua quæ erat inter dominum ſerui, & quendam alium, aliqua de cauſa ſeruus iuſſu domini immiſcuit ſe, & aliquod leue facinus commiſit: non tenet̄ ꝑdictus ſeruus liber factus: quia domini iuſſus excuſat eum in his modicis delictis. Fr.

l Audiens. aliàs audiens, aliàs obediens.

m Piraticam. i. nauticam rapinam. Acc.

n Iudicium. directum. Accur.

o Eum. ſeruum liberum factum.

p Pēdere. media correpta, id eſt, ſuſtinere. unde uerſus, Pendo, do pœnam: dum pendeo, ſuffero pœnam.

Facinus.

† Iuxta hoc ē elegans diſceptatio apud Gell. li. ij. noct. Attic. ca. vij.

† dependere.

Pendere qualiter accipiatur.

nata eſſet, aut aliqua uis iuris retinendi cã facta eſſet, & ab his rebus facinus abeſſet: tũ nõ ꝑuenit ꝑtorẽ, ꝗ ſeruus iuſſu dñi feciſſet, de ea re in liberum iudicium dare. [b]

Iul. li. iij. ex Minut. XX.

CONtraxiſſe [c] unuſquiſque in eo loco intelligit, in quo ut ſolueret, ſe obligauit.

Promiſiſti mihi decem corbes olei Mutinæ uſque ad carniſpriuiũ: & de hoc dediſti fideiuſſorem, qui ſimilem promiſit: debet inſpici quantum ualeat oleũ in carniſpriuio. h.d.

Aphricanus lib. iij. quæſtionum. XXI.

CVm quis in diẽ mercem ſtipulatus, fideiuſſorem acceperit: eiꝰ tẽporis æſtimatio ſpectãda eſt, quo ſatis accepit. [d]

Idẽ li. vij. q̃onum XXII.

TRaiectitiæ † pecuniæ nomine, ſi ad diem ſoluta non eſſet pœna. [e] (uti [f] aſſolet) ob operas [g] eius, qui eã pecuniã peteret, in ſtipulationẽ erat deducta: is qui eã pecuniã petebat, [h] ex parte exacta petere deſierat: [i] deinde interpoſito [k] tẽpe interpellare [l] inſtituerat. Cõſultus [m] rñdit eiꝰ quoq; [n] tẽpis, quo interpellatus nõ eſſet, [o] peti poſſe pœnã. [p] amplius ẽt ſi omnino interpellatus nõ eſſet: nec aliter nõ cõmitti ſtipulationẽ, q̃ ſi per debitorẽ non ſtetiſſet, [q] quò minus ſolueret. alioquin [r] dicendũ eſſe, ſi is qui [s] interpellare cœpiſſet, ualetudine impeditꝰ interpellare deſijſſet, pœnam non committi. [t] De illo ſanè poteſt dubitari, ſi interpellatus [u] moram ipſe fecerit: an quamuis pecuniã poſtea offerat, pœna nihilominus committatur. Et hoc rectius dicitur.

a Facinus, id eſt, dolus. Acc.

b Iudicium dare. cum domini tuendi cauſa quid fecerit, excuſatur: ut ĩ. ad Syll. l. j. §. excuſatur. ſi autem iuſſu domini, & in atrocioribus, non excuſatur: ſed minus punitur: ut C. ad leg. Iul. de ui. l. ſeruos. In nõ atrocioribus in totum excuſatur per l. iſtam & ſuaa contra. aut ſine iuſſu: & tunc nec in atrocioribus, nec in alijs excuſatur. & cõtra. ſuprà, quod ui aut clam, l. is qui. §. ſi tutntis. & infr. de iniu. l. ſed ſi uniꝰ. §. ſi iuſſum domini. & ſup. de noxa. l. ij. & ĩ. rerum amota. l. mulier. §. j. & ĩ. de re iu. l. ad ea. & quod ibi not. & l. uel le. & ſupra, ad l. Aquil. liber homo, & quod ibi not. Accur.

CONtraxiſſe. CASVS. Cum eſſemus Bo. promiſi tibi dare c. in ciuitate Mutinæ. & de hoc eſt factus cõtractus Bon. Dicitur quod poſſum conueniri Mutinæ ad illa c. quaſi ibi uideat contraxiſſe. Franc.

c Contraxiſſe. facit ſup. de iudi. l. hæres. §. final. & ĩ. de bon. auth. iudic. poſſid. l. iij. & quod ibi not.

CVm quis. CASVS. Promiſiſti mihi dare decem corbes olei Mutinæ uſque ad carniſpriuiũ. & de hoc dediſti fideiuſſorem, qui ſimiliter promiſit. dicitur quod æſtimatio olei inſpicitur quantum ualeat in die carniſpriuij. Franciſcus.

d Accepit. ut ſolueretur. & ſic eſt plana ſecundũ Azo. nec eſt cõtra. ĵ. ti. j. l. quoties in diẽ. & ĩ. de cõd. tritica. l. ſi res. in ſi. & ĩ. de re iud. l. ſi calendis. & ĩ. ſi cer. pet. l. legatum. quæ ſunt contra, uel hic fideiuſſor conuenitur in contrarijs reus. prima placet.

TRaiectitię. CASVS. Mutuaui centum cuidam mercatori ultra mare eunti: & miſi ſecum ſeruũ meum Stichum ad recipiendam iſtam pecuniam quã ei ſoluere debebat in paſchate, prout mecũ conuenit. & ſi non ſolueret illa die, pro qualibet die qua differret, ꝓmiſit mihi xx. ſolidos loco pœnę ob operas ſerui mei, quas amitto. Tandem ſeruus ueniẽte paſchate non habuit pecuniam: & cœpit ſeruus eam petere à mercatore: & parte pecuniæ accepta, reliquam diſtulit petere: & elapſo aliquo tẽpore cœpit petere à mercatore reſiduam pecuniam. Dicitur quòd incidit mercator in pœnam etiam pro illis, in quibus ſeruus ceſſauerat in petendo: imo & ſi nunquã ſeruus petijſſet, in pœnam incidiſſet mercator: & tũc demũ non incideret in pœnã cũ per eũ nõ ſtaret quo minus ſolueret, ut ſi obtuliſſet. ſi autẽ diceret non committi pœnã ſine interpellatione: eueniret quoddã abſurdũ: ut ſi cœpiſſet ſeruus petere, & ualetudine impeditus ceſſaret à petẽdo, non incideret mercator in pœnã, quod eſſet abſurdum. Poſtea dicit quòd paſchate ueniente incidit in pœnam mercator, ſi nõ ſoluit, licet non ſit interpellatus: licet poſtea offerat. & bene dixi, non committã pœnam, ſi per debitorem nõ ſtat. nam & ſi arbiter aliquẽ condemnat dare x. certa die, & per condemnatum non ſtet, quia ipſe obtulit die ſtatuta: non incidit in pœnam, ſed ſi non adiecit diem, tunc intra modicum tempus debet ſoluere: aliàs incidit in pœnam. Vltimo dicit: emi ego Franciſcus rem à te pro x. & ſi ea x. non ſoluam uſque ad paſcha, ſit res inempta. nam ſi ueniente paſchate non ſoluam pretium prædictum, inempta ſit res. Franciſcus Accurſij.

e Pœna. hæc eſt pœna reſpectu ſoluentis, non accipientis: quia interim operas ſerui perdebat.

f Vel. puta quinque ſolidos quolibet dia pro opera ſerui.

g Ob operas. ſerui miſſi ad repetendam pecuniam ad locum contractus, ubi debet fieri ſolutio: ad quod. ĩ. de nau. fœno. l. Seruius. & l. nihil.

h Petebat cum non eſſet ſoluta ad diem.

i Deſierat. ſed non remiſit reſiduum.

k Interpoſito. id eſt, aliquibus diebus elapſis. Accur.

l Interpellare. pro reſiduo.

m Conſultus. ſ. ego author huius legis, id eſt, interrogatus ſuper hoc.

n Quoque. id eſt, dicere, non ſolum pro illo tempore petat pęnam expenſarum, quo interpellauit eum, ſed & eius &c. Acc.

o Interpellatus nõ eſſet. quia dies interpellat, ut hic, & C. de contrahen. & cõmitten. ſtipu. l. magnam. Acc.

p Pœnam. expenſarum, quas fecit ſeruus ad iſtam pecuniam petendam præpoſitus. Acc.

q Non ſtetiſſet. pecunia. ſ. oblata.

r Alioquin. ſequitur hoc abſurdum, ſi dicas ſine interpellatione non committi, quia dicendum eſt, &c.

s Quis. ſeruus cõſtitutus ad iſtã pecuniam petẽdam.

t Pęnam non committi. quod non eſt uerum. & facit ĩ. de uſuris. l. mora. Accur.

u Interpellatus. à ſeruo. Accu.

x Et hoc rectius dicitur. ſ. ut pęna committatur non obſtante, quod nullus admonuit poſt obligationem: ut d. l. magnam. & ſupra proximè.

† Textus cũ ſuo principio & iũ ſtn §. d ille. ĵ. ea. l. Ang. l. l. ſi poſt tres. illam l. reputat ſin. ad hoc qđ licet alias admittatur moræ purgatio, ubi nõ eſt dicta, & pœna: tamen hoc habet locum ubi ꝓceſſit geminata interpellatio: & per cõſequens geminata mora: nã tunc non admittitur mora purgatio. Bolog.

n ex, non eſt in P.F.

Nam

a Nam etſi. hoc refertur ȳ. nec aliter non committi &c. & quod ibi dixit, improbat per ſimile in contrario caſu, hoc mō: bene dixi s̄. quod tūc nō committit, cū per promiſſorem nō ſteterit. nam &c. vel refertur ad proximum aliquo ſubaudito. Accur. ij. l. cū pater. §. fundo. & ſupra ſi certum petatur. l. ſi a furioſo. & quod ibi not. & infra eodem. l. furioſus. Item & iniuriarum: vt ī. de iniu. l. illud. Accurſius.

f Condictio. certe generalis, uel ſine cauſa: ut ſupra ſi certum petatur. l. ſi à me. a

Nam etſi [a] arbiter ex cōpromiſſo pecuniam certo die dari iuſſerit, neque per eum, qui dare iuſſus eſt, ſteterit: non committi pœnam, reſpondit: adeo [b] ut & illud Seruius rectiſſimè exiſtimauerit, ſi quando dies, qua pecunia daretur, ſententia arbitri comprehenſa non eſſet: modicum ſpatium datum uideri. [c] Hoc idē dicendum, & cum quid ea lege venierit, ut niſi ad diem pretium ſolutū fuerit, inempta res fiat. [d]

Vbi nō requiritur conſenſus tacitus, uel expreſſus, furioſus poteſt obligari, & obligatio ſibi quæri, ſicut hominis ſanæ mētis, hoc dicit. Barto.

Pomponius lib. ſingulari reg. XXIII.

SI à furioſo, [e] cum eū compotem mentis eſſe putarem, pecuniam quaſi mutuā acceperim, eaq; in rem meam uerſa fuerit, condictio [f] furioſo acquiritur. Nam ex quibus cauſis ignorantibus nobis actiones acquiruntur, ex iiſdem etiam furioſi nomine incipit agi poſſe: ueluti cum ſeruus eius ſtipulatur. [g] cum furtum ei fit, aut dānum ei dando, in legem Aquiliam committitur: aut ſi forte cum creditor fuerat, [h] fraudandi eius cauſa debitor alicui rem tradiderit. Idemque erit, ſi legetur ei, [i] uel ſi fideicommiſſum ei relinquatur. Item ſi is, qui alieno ſeruo crediderat, furere cœperit, deinde ſeruus in rē dñi id, quod mutuū acceperat uerterit: furioſo condictio [k] acquiritur.

Item ſi alienam pecuniam credendi cauſa quis dederit, deinde compos mentis eſſe deſierit: poſtea conſumpta ea condictio [l] furioſo acquiritur. [m] & qui negotiū furioſi geſſerit, negotiorū geſtorum ei obligatur. †

Poſita ſupra diuiſione obligationum, nunc ponit diuiſionem actionum: dicens quod quædam ſunt in rem, quædam in perſonam. & ponit quando competat actio in rem, & quando in perſonā. poſtea dicit quod actiones quædam ſunt ex contractu, quædam ex facto, quædam in factum. Item quædam ciuiles, et aliæ honorariæ, & ponit exempla de omnibus: vt in gl. hoc dicit. Fran. Accur.

Vlpianus lib. ſingulari regularum. XXIIII.

ACtionū genera sūt duo. [n] In rem, quæ dicitur Vendicatio, & in perſonam, quæ Cōdictio [o] appellaē. In rē actio ē, per quā rē noſtrā, [p] quæ ab alio poſſidetur, [q] petimus: & ſemper aduerſus eum † eſt, qui rē poſſidet. [r] In pſonā actio eſt, qua cū eo agimus, qui obligat' eſt nobis ad faciendū aliquid, vel dandū: & ſemp aduerſus eundē [s] locū habet. Actionum autem [t] quædam ex facto, quædam in factū ſunt. Et contractu actio eſt, quoties quis ſui lucri cauſa [u] cum aliquo [x] cōtrahit: veluti

b Adeo. ut bene dico, committitur pœna ubi dies eſt ſtatuta. quia & committitur, ſi non ſit expreſſim ſtatuta. Accur.

c Datum uideri. vt etiam ſi per promiſſorem ſteterit purget moram: vt ſup. de arbi. l. ſi eum dies. §. fin. ſiue ergo arbiter opponat certū diem, uel non: ſed lex quadrimeſtre tempus: elapſo tempore committitur pœna: ſed altero nō: vt hic, & d. lege, ſi cum dies. §. finali. & l. ſequen. Accurſius.

d Res fiat. vt ad diem non ſoluta pecunia ſit res inempta ſine ulla interpellatione: vt ſupra de in diem addict. l. * ubi. §. ſed & Marcellus. & ſi non ſteterit per eum, non ſit inempta: vt ſupra de lege commiſſ. l. ii. Accur.

SI à furioſo. CASVS. Hæc lex ponit plures caſus quibus actio furioſo acquiritur. Primus quando accepi pecuniam mutuo à furioſo, credens eum ſanę mentis: & eam in rē, meā conuertam: nam acquiritur certi condictio generalis furioſo. ex quibus enim cauſis ignorantibus acquiritur, ex eiſdem & furioſo acquiritur: vt ſi ſeruus furioſi ſtipuletur ab aliquo aliquid. Item cum datur damnum in bonis furioſi. Item ſi legetur furioſo. Idem in ſimilibus caſibus, qui ponuntur in litera. Franciſcus Accurſij.

e Si à furioſo. Hæc lex ponit multos caſus, quibus ēt acqrit̄ actio furioſo: vt hic, & ī. de legat.

g Stipulatur. nam acquiritur actio ex ſtipulatu furioſo.

h Fuerat. ſcilicet, furioſus.

i Ei ſ. furioſo.

k Condictio. certi generalis, uel ſine cauſa. Ac.

l Condictio. de qua s̄. dictum eſt.

m Acquiritur rōne cōſumptionis magis q̄ cōſenſu: vt hic, & s̄. ſi cer. pet. l. ſi à furioſo. & l. non omnis. §. ſi pupillus.

n ACtionum genera ſunt duo, imò tria: quia mixtæ: vt Inſtitu. de act. §. quædam. ſed illæ ſub his comprehenduntur. & hic dic vt not. Inſtit. de act. §. j. Accur.

o Quæ condictio. large accipe pro omni perſonali, vt inſti. e. §. appellamus.

p Rem noſtram. nel quaſi noſtram: vt per publi. vel hypothecariam: & aliæ quę enumerantur inſti. de ac. j. & ij. col. Vel dic quod gratia exempli dicit de iſta.

q Poſſidetur. vel quaſi poſſidetur.

s Poſſidetur. vel dolo fecit quo minus poſſideret. & facit s. de rei uen. l. ſin autem. §. j. & C. de ali. iud. l. j. Item ſunt quędam perſonales quæ contra poſſidentem dantur: vt noxales, quæ cum capite ambulant. Item quod ui aut clam, & aquæ pluuiæ arcend. ſed aliæ perſonales, non: vt ex empto contra uenditorem, ſiue poſſideat, ſiue non.

s Eūdem. & aduerſus hǣdem eius. Acc.

t Actionum autē. hanc diuiſionem nō multum approbat Ioan.

u Lucri cauſa. ſui maxime. Ac.

x Aliquo. ſcilicet libero. Accur.

a ſi ex duobus.

Caſus, in quib. quæritur actio furioſo.

a ſi & me.

† In uulg. edit. addit hic, & eū obliget, ſi ei aliquid abeſt.

a Miſta an ſub ſimplicib' contineantur. Mādo. in 3. q̄ſt. 10. Reg.

† Iaſon in §. actio autem. inſti. de acti. in prin. dicit hic eſſe iuxtū mirabilem ad hoc quod actio pſonalis dicitur, quia nunquam egredit pſonam obligati, ſed ſemper aduerſus eā locum habet, unde uulgo dicimus quod tales perſonales ſequuntur perſonam rei ſicut lepra ſequitur leproſum: ut ibi per eum.

Ex facto

a Ex facto. ex maleficio cognito iure ciuili, unde propria eſt actio.
b In factum. quæ pro eo facto datur, quod in ſpeciale nomen maleficij non cadit. Azo.
c Vocatus eſt. ut ſ. de in ius uoc. l. ſi libertus. & l. pe. §. finali.

emendo, uẽdendo, locando, ꝯducendo, & cæteris ſimilibus. Ex facto a autẽ actio eſt, quoties ex eo teneri q̃s icipit, qđ ipſe admiſit: ueluti furtũ, uel iniuriã ꝯmiſit, uel damnum dedit. In factũ b actio dicit, qualis eſt (exẽpli gratia) actio, q̃ daẗ patrono aduerſus libertũ, a quo ꝯ̃ edictũ p̃toris in ius uocatꝰ eſt. c Omnes autem actiones aut ciuiles d dicuntur, aut honorariæ.

Idem libro v. de cenſibus. **XXV.**

OMnes pœnales actiones poſt litẽ inchoatam etiam ad hæredes e tranſeunt.

Papinianus libro xxvij quæſtionum. **XXVI.**

OBligationes, f q̃ non proprijs uiribus g conſiſtunt, neque iudicis officio, neque prętoris imperio, neq; legis poteſtate confirmantur.

Idem libro j. definitionum. **XXVII.**

ACtio in perſonã h infertur, petitio in rem, perſecutio in rem, uel in perſonã, i rei perſequendæ gratia.

Actio iudicati non tollitur ꝑpter mutuam pecuniam eidem debitori poſtea datam: licet de actione iudicati nõ ſit facta mẽtio in ſecunda obligatione. h. d.

Paulus libro iiij. reſponſorum. **XXVIII.**

LVcio Titio cùm ex cã iudicati pecunia deberet, † & eidẽ debitori, qui ꝯdemnatus fuerat, aliã pecuniã crederet: in cautione pecuniæ creditę nõ adiecit † præter eam k pecuniã debitã l ſibi ex cã iudicati. quæro, an integræ ſunt utræq; Lucio Titio petitiones? Paulus reſpondit, m nihil ꝓponi, cur nõ ſint integræ.

Sceuola libro j. reſponſorum. **XXIX.**

SEruus n effectus, nõ idcirco, quòd poſtea indulgẽtia principali libertatẽ conſecutus eſt rediſſe dicitur in obligationem creditorum.

Impoſſibilis conditio uitiat omnem cõtractum: quia hoc tacite uidetur agi inter contrahẽtes, ut nõ ualeat, cum impoſſibilis conditio contractui apponitur. hoc dicit.

Martianus libro iij. fideicommiſſ. **XXX.**

NOn ſolũ † ſtipulationes impoſſibili ꝯditioni o applicatę, nullius momenti ſunt, ſed

d Aut ciuiles. large accipe introductas a qualibet parte iuris præterquam ex edicto prætoris. nam illæ honorariæ ſunt. & quæ ueniunt ex iure prætoris: & illas large ſimiliter accipe, ut ædilitiæ continent: ut infra. ti. j. l. ſtipulationum aliæ. ij. §. prætoriæ. & dic plene, ut Inſtitu. de act. §. ſed iſtæ. Sed dubitatur de quibuſdam: quod dic ut ibi notaui. Item no. quod licet obligationes ſint de iure gen. actiones tamen de iure ciuili ſunt: ut ſupra, de orig. iuris. l. ij. §. deinde. Acc.

Obligationes licet ſint de iure g ntiũ, actiones tamẽ ſunt de iure ciuili.

e OMnes pœnales. etiam ad hæredes. id eſt, hæredibus, & in hæredes, niſi in caſu in al ã. ne de ſta. defunc. l. j. §. ſed interdum. & in alio: ut ſupra, de ope. lib. l. ſi operarum. & in alio. ut C. de rei uxor. act. l. j. §. & hoc ex rei. & plene not. C ex delict. defunct. l. prima. & facit infra, eodem lege, ſciendum eſt. & infra, de regulis iuris. l. pœnalia. & Inſtit. de perpe. & temp. actt. §. ij.

OBligationes. CASVS. Obligatio quæ non conſiſtit ex ſua propria uirtute, ut promiſſio de homicidio faciendo, uel furto, & ſimiles, non confirmantur, officio iudicis, uel prætoria imperio, uel legis poteſtate. Franciſcus.

f Obligationes. aliàs actiones, aliàs obligationes.
g Viribus. ut de homicidio faciendo, uel furto: & impoſſibiles: & ſic reprobatæ: alioqui ſi non ſunt reprobatæ, confirmantur officio iudicis: ut ſupra, de actionꝰ. empt. l. qui per colluſionem. Item prætoria imperio: ut ſupra, de conſtit. pecu. l. j. Item legis poteſtate: ut C. de rei uxoriæ actio. l. j. in prin. & facit infra, de regu. iu. l. quod initio. Acc.

Actionis nomen triplicites ſumitur.

h ACtio in perſonam. ſtrictè: ut hic. largius ſ. e. l. actionũ. largiſſimè: ut ſ. e. l. actionis uerb. Ac.

i In rem, uel in perſonam. ut quamlibet perſecutoriam, uel miſtam cõprehendat: ut al extraordinaria, ut ſunt fideicommiſſaria olim: ut Inſt. de fideicom. hære. in prin. Itẽ petitio ſalarij aduocati, & mercedes doctorum, & nutricia nutricum, & philantropha proxenetarum dicuntur perſecutiones: ut infra, de uar. cog. l. j. per totum. & infr. de uer. ſign. l. pecuniæ. §. actiones. Accur.

LVcio Titio. CASVS. Condemnatus eſt mihi Titius in c. aidem Titio mutuaui alia c. & ea promiſit reddere. nec eſt habita mentio pecuniæ, in qua fuit condemnatus. Dicitur quod ius meum integrum durat contra Titium in illis alijs centum. Fran.

† In P. N. & eiuſdẽ debitori aliam pecuniam &c.

† In P. F. adiecit ſibi.

k Præter eam. quã nunc dabat Franc. Accurſius.
l Debitam. ſ. eſſe.
m Paulus reſpondit. dubitatio erat, quia alteri uidebatur renuntiaſſe.

SEruus. CASVS. Quidam propter delictum eſt damnatus in metallum, & ſic amiſit omnia bona ſua, & eſt effectus ſeruus pœnæ. & per conſequens eſt liberatus a creditoribus ſuis, cùm nihil habeat: poſtea habuit indulgentiam a principe, & ſic ſeruus eſt in ciuitate, non autem bona recuperauit. Dicitur quod nec creditoribus ſuis tenetur. Franciſcus.

n Seruus. uel hominis per ingratitudinem, uel ſupplicij: quod uetius eſt: & hoc niſi recuperauerit bona, uel per eum ſteterit: ut C. de ſent. paſ. lege, ſi deportationis. & l. In inſulam: vel quotam partem bonorum: non dico rem ſingularem, uel res ſingulares: vt C. de ſen. paſ. l. iiij. & Inſt. de fideicom. hæred. §. ſi quis una. Sed quid de eo, qui a morte ſuſcitatur? forte aliud: quia recuperat bona: vt not. ſup. de legib. & ſenatuſcon. l. ex his. Acc.

† Iſta lex eſt notabilis: q̃ ſit in iure, ad id, qđ dicitur ſ ſummario. Bo log. Et ad de quid dicendũ de iſtis conditionib. impoſſibilib. appoſitis ſ matrimonio. uide plene in c. ult. de condi. appoſi. extra, & in cap. ſolet. xxxij. q. ij.

Adde q. Ange. in l. ſi marito. ſ. ſol. mat. tenet contra hanc gl. non tamen recedas ab opin. huius glo. per ea quæ notatur in l. ea quæ rarò. in apoſtil. c. ut. inf. reg. iur.

NOn ſolum. CASVS Stipulatio ſub impoſſibili conditione facta non tenet. Idem in omni alio contractu: vt emptione, locatione, & ſimilibus contractibus. Fran.

o Condition. i. In faciendo appoſitæ: aliàs ſecus ſi in non faciendo: vt inf. tit. j. l. impoſſibilis. & l. ſtipul. hoc modo.

modo.& l.in illa.§.in fi.& facit ſoſtit. de inoff.ſtip. §. ſi impoſſibilis.& ī.ſi cer.peta.l. certi condictio.§. nē queri.& ῀.de reg.iur.l.impoſsibilem.& ī.e.l.j.§.ſi id. & ī.de ſtatulib.l.cum hæres.§.non eſt.Sed contra.C. de condi. ob cau.l. ſi militem. ubi ex donatione facta ſub impoſſibili conditi.ut miles ſit procurator, datur actio, ſiue repetitio: ſed ibi re fuit obligatio: hic conſenſo. uel dic ut ibi. Item contra Inſtit. de hæredi. inſtit. §. impoſſibilis. ſed ibi fauore ultimæ uoluntatis, ut ualeat remota conditione: niſi conditio impoſſibilia legati apponatur in perſona hæredis:ut Inſtit. de leg. §. finali.

a Cogitatio eſt. præſumptione iuris: ſed & hac ratione ceſſante idem eſt, ut puta, quia uellet aliquid agi.ar.῀. tu.j.l. generaliter. & l. ſeq. item non refert quia credebant fortè conditionem eſſe poſſibilem,quæ erat impoſsibilis: quia erat in iure naturali. dic ergo hic maximè. Accurſius.

etiam cæteri quoque contractus: ueluti emptiones,locationes, impoſsibili conditione interpoſita, æquè nullius momenti ſunt:quia in ea re, quæ ex duorum, pluriūve cōſenſu agit, omniū uoluntas ſpectat: quorū proculdubio in huiuſmodi actu talis cogitatio eſt,[a] ut nihil agi exiſtimēt appoſita ea cōditione, quam ſciant eſſe impoſsibilem.

Hermogenianus li.ij. iuris epitomatum XXXI.

CVm ex uno [b] delicto plures naſcūtur actiōes, ſicut euenit cùm arbores furtim cæſæ dicūtur: [c] omnibus experiri permitti, poſt magnas uarietates obtinuit. [d]

Actiones pœnales tranſeunt in hæredes lite conteſtata cum defuncto: aliàs non.h.d.

Paulus libro iij. decretorum. XXXII.

COnſtitutionibus quibus oſtendiť hǽdes pœna nō teneri, placuit, ſi uiuus ɔuentus fuerat, ēt pœnæ pſecutionē † trāſmiſſam uideri, quaſi [e] lite cōteſtata eo mortuo. [e]

Propter ſeruum caſum competūt duæ actiones, iniuriarum ſcilicet, & Aquiliæ: & ſi actū fuerit una, agetur altera in id quod plus eſt in ea.h.d.

Idem libro ſingulari de concurrentibus actionibus. XXXIII.

QVi ſeruū alienū iniurioſè [f] uerberat, ex uno facto incidit & in Aquiliam,& in actionē iniuriarū.Iniuria enī ex affectu fit, damnū ex culpa: & ideo poſſunt utræq; † cōpetere. Sed qdā aiunt,altera electa,alterā ɔſumi. [g] Alij p legis Aquiliæ actionē iniuriarū cōſumi: quoniā deſiit bonū,& æquum eſſe, condemnari eum, qui æſtimationē præſtitit.ſed ſi ante iniuriarum actum ſit, teneri eum ex lege Aquilia. Sed & hæc [h] ſententia [i] per prætorē inhibenda eſt: niſi in id, quod amplius ex lege Aquilia competit, agatur. Rationabilius [k] ita que eſt eam admitti ſententiā, ut liceat ei, quam uoluerit actionem prius exercere: [l] quod autem amplius in altera eſt etiam hoc cōſequi. † Si ei cui rem commodauero,

C Vm ex uno. CASVS. Cum ex uno delicto plures acti. deſcendunt, omnibus poteſt agi. quod intelligas in eo, quod plus eſt in una, quàm in altera. & da exemplum in arboribus furtim cæſis, ex quo delicto plures actio. oriuntur: ut infra, arb. furtim cæſarum. l.j.Fran.

b Cum ex uno. aliud ſi ex diuerſis: quia tunc ſoſolidum qualibet agitur: ut ῀. de priua. delic.l.nonquam.& dic plenè ut not.ī.nau.cau p.ſtab. l.idem.§.fi.Acc.

c Cæſę dicuntur.ut ī. arb.fur.cæſa.l.j.& l. facienda. & l.ſed ſi de arboribus.

d Obtinuit. Ad id quod minus in una, quàm in altera continetur:ut infra ui bo.rap. l.j.& arg. ῀.arborum fur.cæſa.l.j.& ſic non obſtat ῀.eod. l. penult. & facit. ſuf.de pri.delict.l. pe.

e COnſtitutionibus. Quaſi expreſſiſſimum eſt ueritatis.& ſic plana eſt hæc lex.nec obſtat ī. eo § quem fac.eſt.l.ſi.quę eſt contra. & facit ī.eo. l.omnes. uel dic ꝙ nō perpetuatur conuentio ſola, ſed tranſire facit ad hæredes, & ſic nō obſtat dictum contrarium. uel dic, loquitur in annali,& præ toria, & libellus eſt principij datus:ut C. quando lib. princip. da. l. j. & ij.

† Sic ex P.F. legendū admonet Auto. Aug. emēdatio. li. j. c.ij. Halo. aūt legit, tranſmiſſam non uideri.

* Id eſt,eo mortuo poſt litem conteſtatā. ex cap. 25. ſupra eo.titu.

uel dic ut ī.ſi quis caut.l.ſi eum. §. Iniuriarum. ibi, & nō &c.& facit ſupra, de inoffi.teſt.l. poſthumus. in fi. & l.ſeq.

Q Vi ſeruum. CASVS. Seruum meum iniurioſè uerberaſti, ita quod ei rupiſti brachium. Dicitur ꝙ teneris iniuriarum act. & Aquil. & utraq; poteſt intentari contra te. ſed alij dicunt, quòd una electa alia tollitur. Alij dicunt, ꝙ ſi agatur Aquil. tollitur ac. iniuriarum,ſed non econtra. uarius autem eſt quòd ſi agatur una, altera poſſit intentari in id quod plus ſit in ea.[Si is cui.] Commodaui ſcholari librum, & eum contrectat ad alium uſum. Dicitur quod tenetur commodati. Item conditio furtiua. & una intentata, altera tollitur. Secundò dicit, colonos ſubtraxit arbores fundi mei, uel aliquid aliud. Dicitur quòd tenetur condi. furtiua. Item act. furt. Item ex locato. & ſi agatur una iſtarum, non tollitur actio furti, ſed inter ſe bene tolluntur. Item Aquil. tollitur per actio locati in hoc caſu. Tertio dicit, Commodaui tibi ueſtimenta, tu ea fregiſti, teneris commodati actio. Item Aquil. & ſi agatur Aquil. tollitur act. commodati. ſecus econtra. nam in eo quod ultra eſt in Aquil. remanet poſt act. commodati. F.

f Iniurioſè. Ita ꝙ rumpit brachium. Accurſius.

† aliàs, iura.

† In aliquibus libris, exequi.

g Conſumi. dicunt quidam, & malè.

h Et hæc. non ſolum aliæ ſuperiores.

i Sententia. quod teneatur Aquilia primo conuentus iniuriarum.

k Rationabilius. nunc ſoluit.

l Exercere. Sed nonne ad aliud, & ad aliud dantur, cum una ad contumeliam, alia ad damnum datur? ergo una alteram tollere non debet, cum nec poſſit in una uenire quod in altera continetur: ut ſupra, ad legem Aquil.l.ſed & ſi. §. j. & infra, de iniur. l. item apud. §. ſi quis ſeruo uerberato? Reſpondeo, imò poteſt. Nam agendo iniuriarum, & iurando pro quanto nollet &c. poteſt etiam damni ratione petere.argumen.ſupra,de ui & ui arma.l.j.§. illud utique.& §. planè.ſed & lex expreſſa eſt: quia uenit in iniuriarum actione

Actio de peculio & tributoria, an tollant electione.

* Hærede.

actione & damnū: vt C. de iniur. l. dominum. ſed aliud in actione de peculio, & tribu. quia tolluntur electione, non conſiderato quantum per aliam exegit: vt ſ. de tribu. l. quod in hæredem. * §. eligere. cum ibi ex contractu, hic ex maleficio loquatur, & facit ſuprà, loca. l. ſi vulnerauit. & ſ. commod. l. vnde quæritur. in fin. Item not. hic quod alterum non exercet, niſi in id quod excedit: vt ſuprà, de act. empt. l. prædia. Sed contra infrà, de priua. delic. l. penult. Sol. hic loquitur cum ex uno facto plures ꝓcedunt actiones: ibi ex diuerſis: vt ibi diximus.

eā ſurripuerit: a tenebitur quidē & cōmodati actione, & ↄdictione: b ſed altera actio alterā ꝑimit aut ipſo iure, aut ꝑ exceptionem: quod eſt tutius. Hinc c de colono rñſum eſt, ſi aliquid ex fundo ſubtraxerit: teneri eū & ↄdictione, d & furti, qn̄ et ex locato. Et pœna quidem furti non ↄfundit: e illæ aūt inter ſe miſcent. f & hoc in legis Aquiliæ g actione dicitur, ſi tibi commodauero ueſtimenta, & tu ea ruperis: vtræque h enim actiones rei perſecutionem ↄtinent. Et quidem poſt legis actionem utiq; commodati finiet. poſt commodati an Aq̄lia remaneat in eo, qđ in repetitione triginta dierum amplius eſt, dubitatur. Sed uerius eſt, remanere: i qa ſimplo accedit: k & ſimplo ſubducto locū non habet.

Primo ponit unam regulam in actionibus prætorijs perſecutorijs. Secundò ponit unam regulam in actionib. pœnalibus. Tertiò ponit unam regulam, qualiter tranſeant actiones contra hæredes. Quartò ponit exēplum de actionib. perſecutorijs, quæ dantur contra ius ciuile. Secunda ibi, Cætera. tertia ibi, Honoraria autem. quarta ibi, Illa autem. quinta ibi, Sed cùm reſciſſa. Bartolus.

Idem libro primo ad edictum. XXXIIII.

IN honorarijs l actionibus ſic eſſe definiendum Caſsius ait, vt quæ rei perſecutionē habeāt, hæ etiam poſt annum m darentur: cæteræ n intra

a Surripuerit. vtendo ad alium uſum.

b Condictione. furtiua: vt ſ. de condi. fur. l. qui furtum. Accur.

c Hinc. id eſt, ex ſupradicto rñſo.

d Condictione. furtiua.

e Non confunditur. id eſt, non tollitur: vt ſuprà, pro ſocio. l. rei communis. Sed contra j. de fur. l. ſi is cuius. Sol. vt ibi. Accur.

* P. Fl. poſt legis Aquiliæ.

f Miſcentur. id eſt, una per alteram tollitur: & ſic intelligitur d. l. is cuius.

g Aquiliæ. vt tollatur per locati: & econtra. vt ſ. loc. l. ſi vulnerauerit.

h Vtræque. commodati, & Aquil. Accur.

i Remanere. aliàs ſine non, & alias non remanere. ſi habes ſine non, nil eſt contra: & tūc quod ſubijcit ſimplo ſubducto, locum non habet, ſcilicet petitio ſimpli, ſed huius actionis ſic. & ſic eſt arg. quod de iure actio ueniat. arg. C. de iudi. l. j. ſi verò habeas cum non, quaſi dicat, non remanet petitio ſimpli: tunc bene ſtat litera ſequens, & innuit peti offi. iudi. pro quo eſt etiam C. de poſt. l. iiij. ſed nunc eſt cōtra ſ. commo. l. unde quæritur. in fi. Sol. hic de ſtricto iure, ibi de æquitate, quæ præualet: vt C. de iud. l. placuit. Item contra ſ. ad leg. Aquil. l. item Mela, §. ſi plures. in fi. Sol. vt ibi. Acc.

Aequitas quandoque rigori præualet.

k Accedit. repetitio triginta dierum.

l IN honorarijs. CASVS. Actiones honorariæ, id eſt prætoriæ, quæ habent rei perſecu. competūt & poſt annum: cæteræ intra annum. & da exemplum vt in gl. hic poſita. Secundo dicit: actiones prætoriæ, quæ poſt annū non dantur, nec in hæredē dantur, niſi ut lucrū, ſi quod eſt, ab hærede extorqueatur: ut in act. de dolo, & in interdicto vnde ui, & in ſimilibus. Tertio dicit: illæ act. continent rei perſecutio. quibus perſequimur, quod ex patrimonio nobis abeſt. & da exemplum, vt in gloſ. Accurſ. quæ incipit: Vt &c. Quarto dicit, quòd act. reſciſſoria, id eſt, antiqua act. in rem, vel in perſonā, quæ redditur ope reſtitu. viucap. reſciſſa anno ſupinit: quia cōtra ius ciuile competit. Quinto dicit: cū duumuiri accipiunt pecuniam mutuo nomine ciuitatis, & non eſt verſa in vtilitatem ciuitatis: tenentur ipſi duumuiri etiam poſt annum. ſi autem eſſet verſa pecunia in vtilitatem ciuitatis: tunc tenetur ciuitas etiam poſt annum ad illam pecuniam reddendam. Franc.

l In honorarijs. id eſt, in prætorijs. Hic not. duas regulas. Prima, quod prætoriæ rei perſecutoriæ ſunt perpetuæ, vt quorum bonorum, publ. & ſimiles vt j. ead. l. §. ille autem. ſed hoc fallit in ædilitijs, vt redhibit. quæ ſex menſibus: & quanto mi. quæ anno durat: vt ſuprà, de ædil. edic. l. ſciendum eſt, §. fin. & l. ſi venditor. & l. quod ſi nolit, §. ſi quis. ſed illud ideo: quia cōtra ius ciuile dantur. Item eodem modo reſpondetur inf. ea. l. §. ſed cū reſciſſa. Item fallit hæc reg. ſuprà, quod fallit. auth. l. huius actionis, §. has actiones. ſed reſpondeo: illa in dolo concipitur, quod eſt delictum: & ſic patet, quòd illa regula habet locum in illis perſecutorijs tantum, quæ non ſunt ex maleficio. Item eodē modo reſponderi poteſt ſup. quæ in frau. creditorum, l. qui autem, §. fina. & l. ait prætor, §. annus. licèt alij reſpondeant, quod illud in eo, quod non peruenit, per l. eandem, ait prætor, §. pen. Item fallit C. de dolo. l. fin. ſed ibi eſt delictum. Item fallit ſ. de eo, per quem fac. erit, l. j. §. penult. Sol. vt ibi. Item fallit C. vnde vi. l. vi pulſos. & ſ. de vi & vi arm. l. j. in princ. ſed & ibi eſt delictum. Item fallit ſ. de alien. iud. mut. cau. fac. l. non ſolum, §. fin. ſed ibi vertitur delictum. ſic & fallit in omnibus alijs perſecutorijs prætorijs, quibus uertitur delictum: ſicq; regula remanet in his, in quib. delictum non vertitur: vt in prædictis legibus patet. & infrà eadem l. §. ille. Secunda regula eſt, quod cæteræ prætoriæ. i. pœnales, vel etiam non pœnales, dummodo ex delicto, ſunt annales. quia tantum durabat prætoris imperium: vt hic, & Inſtit. de perpe. act. in princip. & ſunt exempla in albo cor. vt ſ. de iuriſd. omn. iudic. l. ſi quis id. Item ſ. de in ius uoc. l. pen. Item infrà, de popu. act. l. fin. & ſ. de his qui deiec. vel effud. l. ſi vero, §. prætor. & §. ſi. ſed & hoc fallit vt in act. furti manifeſti: quia licet ſit prætoria non tñ tollitur anno: ſed perpetuo durat de eo, quod peruenit: quia abſurdum &c. vt Inſt. de perpe. & temp. act. circa prin. & eſt fortè ratio frequentia furtorum: vt arg. j. de pœ. l. aut facta. § ſi. Adijcitur tertia reg. quia illa, quæ ſub ſecunda reg. continentur, non dantur in hæredem: ut eiſdem exemplis probatur: niſi ad hæredem peruenit: vt exemplificat in act. de dolo: vt hic, & ſ. de dol. l. itaq;. & interdicto vnde ui: vt hic, & d. l. ui pulſos. ſunt. n. turpia lucra hæredib. extorquēda: vt ſ. de cal. l. in hærede. Item, quod ſubijcit de ſimilibus, da exemplū ex edicto de cal. vt ſ. de cal. l. j. & l. in hæredē. & alia multa: quod magis laborioſum, quam ſubtile eſt inuenire. in caſu tñ ad hæredē peruenit: & tñ non tenetur: vt j. vi bo. ra. l. ij. §. ſi. Itē in alio: vt ſ. de cal. l. hæc actio.

m Poſt annū. vt in act. de neg. geſt. & de peculio. Acc.

n Cæteræ. prætoriæ. Accur.

Actiones prætoriæ rei perſecutoriæ regulariter ſunt perpetuæ: pœnales vero annales ſunt.

annum. Honorariæ aũt, quæ poſt annum non dantur, [a] nec in hæredẽ dandæ ſunt: ut tamen lucrum ei [b] extorqueatur: ſicut fit in actione doli mali, & in interdicto Vnde ui, & ſimilibus. Illæ autem rei perſecutionem continent, quibus perſeqmur, quod ex patrimonio [c] nobis abeſt: vt cum agimus cum bonorũ poſſeſſore debitoris noſtri: itẽ Pnbliciana, [d] quæ ad exemplum uindicationis datur. [e] Sed cum reſciſſa vſucapione redditur, [f] anno finitur: quia contra ius ciuile datur. In duumuiros, [g] & in rempubl. etiam poſt annum actio datur ex contractu magiſtratuum municipalium.

Vlp. li. ij. ad edi. XXXV.

CEſſat ignominia [h] in condictionibus, quamuis ex famoſis cauſis pendeant. [i]

a Non dantur ut pœnales. Accur.
b Ei. ab hærede.
c Ex patrimonio. ut quia promiſit mihi decem defunctus, cui ſuccedit aliquis de iure prætorio. nam rei perſecutionem continet, non pœnæ, ſecundum Iu. Sed quid ad rhombum, cũ de prætorijs hic dicat? Rñ. Io. quia qualitas actionis uariatur ex uariatione debitoris: ut ſ. de noxali. l. electio. §. his cõſequens. & §. item ſi ex pluribus. Item quid de actio. iniuriæ? uidetur non pœnalis: quia nec in duplum, uel in triplum, uel quadruplum datur. uel dic dupliciter dici pœnalem: primo, quia tibi non abeſt: ſecundo, quia mihi non abeſt ex patrimonio. Accur.
d Publiciana. iſta prætoria, & rei perſecutoria.
e Vindicationis datur. ut ſ. de pub. l. eſt. § Publiciana.
f Redditur. actio in rem, uel perſonalis: prout erat prius quæ dicitur reſciſſoria: de qua dicitur Inſtit. de act. §. ſed iſtæ. & C. ex quibus cau. ma. l. fina. melius dixiſſet, de pet. in integr. reſtit. quam de act. reſciſſoria. ſed & hoc admitto: quia ſtatim poſt reuerſionem habeat ipſam: ſed ineſficacem: niſi petat in integrum reſt. intra annũ: ſi uerò petierit, anno finitur. vel dic quod habeat eam petita reſtit. ſed niſi lis ſuper ea conteſtetur, tollitur anno, & hodie quadriennio: vt C. de temp. in integrum reſtitu. l. fin.
g In duumuiros. id eſt, magiſtratus municipales, vel magiſtratus ciuitatis: ut C. de indic. l. fin. Hi enim tenentur etiam poſt annum: licèt officium eorum anno finiatur. quod accipe, quando non eſt uerſa in utilitatẽ ciuitatis: aliàs non ipſe, ſed ciuitas, ut ſubijcit: ut ſuprà, ſi cert pet. l. ciuitas. & ſi quis cau. l. fin. & hoc ad inſtar tutoris & pupilli, vt C. de iure reipub. l. rempublicam. lib. xj. nam & iſte neceſſariò ſubit munus, ut tutor: vt in Authen. de defen. ciui. §. pen. col. iij. Eſt etiam arg. contra. quod etiam finito teneatur: ut ſ. de adm. rer. ad ciui. pertin. l. iij. §. in eum. ſed ex eod. §. in fi. dico contra. & ibi in prin. animo nouandi promiſerat, & animo liberandi ciuitatem. Item impropriè ponitur reſpub. vt ſ. de verb. ſign. l. eum qui vectigal. & ſ. ex quib. cau. ma. l. ſed & ſi per prætorem, §. item inquit. nam de alia quam Romana habes neceſſe dicere per id, quod dicit duumuiros.
CEſſat. CASVS. Condemnatus in condi. furtiua, vel ſimili non infamatur. Franc. Accur.
h Ceſſat ignominia. id eſt, infamia.
i Pendeant. vt condictio furtiua: ſed tamen grauatus

Actio iniuriarum, an ſit pœnalis.

Idẽ li. iiij. ad ed. XXXVI.

ACtionis uerbo [k] continetur [†] in rem, In pſonam, directa, [l] vtilis, [m] præiudicium: [n] ſicut ait Pomponius. Stipulationes etiam, quæ prætoriæ ſunt: quia actionum inſtar obtinent [o] ut damni infecti, legatorum, & ſi quæ ſunt ſimiles. [p] Interdicta [q] quoq; actionis uerbo continentur. Miſtæ ſunt actiones, in q. bus uterq; actor eſt: vt puta Finium regundorum, Familiæ erciſcundæ, Cõi diuidundo, interdictũ Vti poſſidetis, & Vtrubi. [r]

Paulus libro iij. ad edictum. XXXVII.

NOn figura [s] literarũ, ſed oratione, [t] quam exprimunt literæ, obligamur: quatenus [u] placuit, nõ minus valere, qđ [x] ſcriptura, [y] quam quod uocibus [z] lingua figuratis ſignificaretur.

eius opinio: ut ſ. de obſeq. l. honori. & facit ſ. de ui & ui arm. l. neq;. unde ul. & no. quòd omnes ſunt perſonales: ut Inſt. de act. §. appellamus.
ACtionis uerbo. CASVS. Hoc uocabulum actio, largiſſimè acceptum comprehendit act. in rem. Item act. in perſonã directas, & utiles, & præiudiciales, itẽ ſtipulationes prætorias, ut damni infecti. item ſtipul. legatorum, & ſimiles. item interdicta. Secundo dicit: quædam act. ſunt miſtæ, in quibus quilibet eſt actor & reus: ut eſt actio finium regundorum, & ſimiles. Franc.
k Actionis uerbo. largiſſimè accepto. ſic ſup. de dolo, l. & eleganter. in princ. & ſ. de uerb. ſignifi. l. pecuniæ, §. actionis. & facit ſ. eod. l. actio. Accur.
l Directa. quæ ex mente, & uerbis legis: utilis quæ ex mente tantùm: ut ſ. ſi qua. pau. fe. di. l. j. in princ. & l. fin. item exemplum C. de hæredi. uendi. l. emptor.
m Vtilis. actio.
n Præiudicium. id eſt, præiudicialia actio: ut Inſt. de act. §. præiudiciales.
o Obtinent. & ſic nota, quòd nihil eſt id cui id ipſum ſimile eſt: ut ſ. item ratam habe. l. non ſolum. in gl. j. & ſ. de præt. ſtip. l. j. §. j.
p Similes. vt de dupla: vt ſ. de euic. l. ij.
q Interdicta. quæ non ſunt actiones, ſed vim actionũ habent: & dicuntur interdicta, id eſt, inter duos reddita: vt ſ. vti poſſid. l. j. Accur.
r Et vtrubi. alias dicuntur miſtæ, id eſt, in rem, & in perſonam: vt Inſtit. eodem, §. miſtæ. & facit ad §. ſuprà, famil. erciſc. l. inter cohæredes. & ſuprà, de interdic. l. interdictorum. & ſuprà, de iudic. l. in tribus. & ſuprà, vti poſſid. l. ſi duo. §. j.
s NOn figura. De obligatione literarum dicit hæc lex, vt ipſa contrahatur non figura, ſcilicet ſola: nam & figura & oratio, quam exprimit figura literarum, inducit hanc obligationem: immo magis ibi operatur figura, cum ex ea dicatur obligatio literarum. Alij dicunt, quòd figura nil operatur. quod non placet: quia eadem ratione habent neceſſe dicere, quòd verba non obligent, ſed intellectus verborum tantum: quod non eſt verum. nam quod ibi, ſcilicet in ſtipulatione, verba: hic ſcriptura debet operari.
t Sed oratione. nec oratione ſola ſine literis. hæc enim duo faciunt eam efficacem.
u Quatenus. id eſt, quia.
x Quod. lapſo biennio: ut Inſt. de lit. obli.
y Scriptura. regulariter, uel quantum ad officium.
z Vocibus. quibus fit ſtipulatio. Accur.

† Vide Alci. li. 12. Parer. c. 9.

Actiones famoſæ pœnales ſunt.

r Dictio hæc, an cõdonem faciat, & de clauſula in reſcripto. Et de conſenſu Cardinalis quatenus requirat. Mand. in 24. q. 32. Regu.

Caius lib. iiij. ad edictū prouincia. XXXVIII.

FIliusfam. ex oibus [a] cáſ tanq̄ paterfa. obligai: [b]. & ob id agi [c] cum eo tanquam cum patrefamilias [d] poteſt. [e]

Paulus libro xi. ad edictum. XXXIX.

HAereditariarū [f †] actionū loco [g] habenē & legata, [h] q̄uis ab hærede cœperint. [i]

Idem libro xxij. ad edictum. XL.

QVoties [k] lex [l] obligationē introducit, niſi ſi noiatim cauerit, ut ſola ea [m] actione [n] utamur: ēt ueteres [o] eo noīe actiones cōpetere. [p] Si ex eodē facto [q] duæ cōpetant [r] actiones: poſtea [s] iudicis potius [t] partes eſſe, ut quod plus ſit in reliqua actione, id actor ferat: ſi tantundem, aut minus, [u] id [x] conſequatur. [x]

Vlpianus libro xxj. ad edictum. XLI.

IS, cui ſub conditione legatum eſt, pendente conditione non eſt creditor: ſed tunc, cum extiterit conditio, quamuis eum, qui ſtipulatus eſt ſub conditione, placuerit etiam pendente conditione creditorem eſſe. [y]

Creditores eos accipere debemus, qui aliquam actionē, [z] uel ciuilem habent: ſic tñ, ne exceptione ſummoueanē, uel honorariam, uel in factū. [a]

Paulus libro lxxij. ad edictum. XLII.

OBligari poteſt paterfamilias, [b] ſuę poteſtatis pubes, compos mentis: pupillus ſine tutoris authoritate non obligatur [c] iure ciuili. ſeruus autem ex contractibus non obligatur. [d]

FIliusfamil. CASVS. Filiusfa. obligatur ex omnibus contractibus tanquam homo ſui iuris & ob id cum eo poteſt agi. Fran.

a Ex omnibus. deſcendentibus ex contractibus, uel ex maleficio, uel quaſi.

b Obligatur. in ſolidum.

c Ob id agi. ut ſ. de noxali. l. quoties. & l. ſe. & ſ. de iudi. l. tam ex. & de edēdo. l. prætor. §. ed & ſi filius. & ſ. de peculio. l. ſi quis cum filio. & l. & ideo. ſed fallit j. de pol. l. ſi qs rē. §. uoto item ad Marce. per totum, quæ ſunt contra. ſed hodie ad exercitiū patri competit: ut C. de bon. mater. l. j. & de bo. quæ lib. l. fi.

d Cum patrefamilias. ut puta in ſolidum uiuente pře.

e Poteſt. an econtra agat, dic ut ſ. e. l. filius.

HAereditariarū. CASVS. Legatarij dicuntur creditores hæreditarij, & act. eis competentes hæreditariæ dicuntur. Fran.

f Hæreditariarū. hæreditariam uocant: qua tenet hæreditas.

g Loco. legatarij. ergo & fideicommiſſ. creditores dici poſſunt hæreditarij, ſi inter eos cōtrouerſia ſit de legatis ſoluēdis ſibi: ſi autem inter creditores & eos, potiores ſunt creditores: ut j. de ſepara. l. creditoribus. & l. quoties & C. de iure delib. l. fi. §. ſed & legatam. uerſ. ſed & legatarij.

h Et legata. pura, nō conditionalia: ut j. e. ti. l. is cui.

i Cœperunt. hoc faciebat dubiū, ſed utrobiq; hæres ex cauſa hæreditatis tenetur.

k QVoties. Exemplum, ſi quis à nō dño emit bona fide, & per traditionem accepit, & nondū ſit uſucaptū: ſi cadat à poſſeſſione, habet publi. Aliud exemplum, ait præ. om̄: ſi quid dolo malo factū eſſe dicetur, ſi alia actio non ſit, de dolo dabo. ſed illud ubi lex inducit nouam, & nō remouet ueterem, utraq; agi poteſt: ut C. de peti. hære. l. fi. in fi. Accur.

l Lex. ſiue uetus, ſiue noua

m Ea. de qua in lege continetur.

n Actione. quam introduxit: ut patet in conſtituta reiecta receptitia: ut C. de cōſt. pecu. l. ij. Item in act. ex ſtipulatu reiecta rei uxo. actio. ut C. de rei uxo. act. l. j. in princ. Item obtinet hoc, quando ex uno facto: ut ſ. eo. l. cum ex uno.

o Veteres. ſi tale ſit negotium, ubi & ueteres competunt: ut C. de ſepul. uio. l. qui ſepulchra. in fi. ibi, quæ pœna priſcæ leges &c. & j. de reg. iu. l. quoties duplici. & ſ. de condi. ex leg. l. j. Item eſt exemplum de cond. ex l. noua & antiqua & hypothecaria, quæ datur creditoribus ad reuocandas res datas in ſolutum ab hærede: ut C. de iure deli. l. fin. §. licentia. Item exemplū eſt. C. de petitio. hæred. l. fina. ubi eſt nego. geſt. & ex l. cōdictio. Item de act. arbo. furt. cæſa noua in locum Aquil. antiquæ.

p Actiones competere. dicebant.

q Si ex eodem facto. i. delicto.

r Competant. nēpe legis Aquil. & iniu. ut ſ. eod. l. cum ex uno. & l. qui ſeruū.

s Poſtea. Quàm una ſit actum, cum iam alia eſſet actū: uel poſtea in ſequēti iudicio.

t Potius. ſ. quàm contrarium.

u Minus eſt. in poſteriori. Azo.

x Conſequatur. ſcilicet, quod tantū uenit in priori. & facit j. ui bo. rap. l. j. Accur.

IS cui. CASVS. Legatarius conditionalis non dicitur creditor, niſi prius exiſtat conditio. ſed ille qui ſtipula ut ſibi x. dari ſub condi. creditor dicitē etiam interim. ultimo dicit: Creditor ille dicitur, q habet aliquā actio. ſaltem ciuilē, quæ except. non poſſit tolli, uel honorariam, uel in factum extraordinariam, q̄ habes C. de ſacroſa. eccleſ. l. ſancimus. Franc.

y Creditorem eſſe quantū ad hoc creditoris locum obtinet, ut in poſſeſſionem mittatur. itē ut ei caueaē, item ut in Falcidię ratione debitum deducatur: ut ſ. ex quib. cau. in poſſ. ea. l. in poſſeſſionem. & de iudic. l. in omnibus. & ſ. ad l. Fal. l. in quantitate. §. magna. Item quo ad hoc ut ſpem tranſmittat: ut Inſti. de uerb. obl. §. ex conditionali. in legato ſecus: ut C. de cad. toll. §. ſin autem. niſi in perſona liberorū: ut §. in nouiſſimo. eo. ti. C. de cad. tol. Accur.

z Actionem. ſ. habeant.

a Vel in factum. extraordinariā: ut C. de ſacroſan. eccle. l. ſancimus. & facit j. de uer. ſig. l. creditores. & l. creditorum. & l. ſi cui. Accur.

OBligari. CASVS. Paterfa. ſuę poteſtatis pubes, poteſt obligari. pupillus autem ſine tutoris authoritate non poteſt obligari. ſeruus non obligatur ex contractibus. Franc.

b Obligari poteſt paterfamilias. naturaliter & ciuiliter.

c Non obligatur. ciuiliter, ſed naturaliter: ut inſtit. de fideiu. in prin. & ſ. de ſerui. niſi in caſu: ut C. an ſeruus ex ſuo fac. l. iij. & facit j. e. l. pupillus & ſ. e. l. j. §. furioſum. & j. ti. j. l. puberes. & j. de noua. l. ſi pupillus. & l. j. §. j. & ſ. de neg. geſt. l. at ſi pro. §. pupillus. & ſ. de pec. l. nec ſeruus. & inſti. de inuti. ſtip. §. furioſus.

d Nō obligat. ſed ex delictis ſic: ut ſ. e. l. ſerui. Accur.

† Iſte tex. eſt ſing. & unicus lo iure ad hoc, q̄ hæreditas ui detur grauari, quādo hæres grauatur ſub nomine appellatione: unde omnis ſuccedens in hæreditate uidet ex hoc grauatus Bolog.

· Forte legendum, nil L. R. Lug. editione.

ſ Alex. in l. cū ex filio. de uulga. & pupi. ſubſ. ſ. in ij. col. & in l. cū qui. tā. C. de imp. & alijs ſubſ. hāc gl. ex tollit: pro ſingul. ad hoc quod licet legatum conditionale alias non trāſmittat ad hæredes mortuo legatario ante mortē teſtōris, uel euentū cōditionis, tñ hoc fallit in legato facto liberis. Bol.

Ponit quatuor modos obligatorios. Primum declarat ibi, Circa diem. Secundũ ibi, Conditio uerò. Tertium ibi, Modus autẽ. Quartum ibi, Acceſsio uerò.

Idem libr. lxxiiij. ad edictum. XLIII.

OBligationũ ferè [a] quatuor cauſę ſunt: aut enĩ dies in his eſt, aut ꝯditio, aut modus, [b] aut acceſsio. [c] Circa diẽ duplex inſpectio eſt: nã uel ex die incipit obligatio, aut ꝯfert in diẽ. Ex die, ueluti, Calendis Martijs dare ſpondes? cuius natura hæc eſt, ut ante diem non exigatur. [d] Ad diem autem, uſque ad Calendas dare ſpondes? [e] Placet [f] autem ad tẽpus obligationẽ ꝯſtitui nõ poſſe, [g] non magis, quàm legatum. [h] nã quod alicui deberi [i] cœpit, certis modis deberi [k] deſinit. Planè poſt tempus ſtipulator uel pacti conuenti, uel doli mali exceptione ſummoueri poterit. Sic & in tradendo, [l] ſi quis dixerit ſe ſolum ſine ſuperficie tradere: nihil proficit, [m] quo minus & ſuperfi-

OBligationum. CASUS. Obligationum. i. cõuentionum, ex quibus oritur obligatio, quatuor ſunt cauſæ. aut enim dies imponitur in eis, aut conditio, aut modus, aut exceptio: & de his per ordinem exempla dat. primo circa diem. quandoque enim ponitur dies, ut obligatio ex die incipiat: ut promittis x. ex Calendis Martij. nam ante Calendas non poſſum exigere. quandoq; ponitur dies ut uſque ad eam debeas: ut ſi promiſiſti x. uſq; ad Calendas Martij. & hoc caſu elapſis Calendis adhuc teneris. idem in legato. tñ ſi agã, opponis mihi exceptio uel pacti uel doli. ſic & cũ trado ſolũ ſine ſuperficie. nã ſuperficies ipſo iure ſequitur ſolũ, & ſic ad te uenit: tamen ope exceptionis retineo ſuperficiem. Sequitur de conditio uidere. & conditio ponitur quandoque ante, quam ſit completus contractus, ut promiſiſti mihi x. ſi nauis ueniat ex Aſia. & hoc caſu ante conditionem non poſſum agere. quandoque apponitur conditio finito contractu, ut ſi promiſeras mihi centum purè, & hoc pacto facto appoſita fuit cõditio, quòd tenearis, ſi nauis uenerit ex Aſia. nam ante condi. poſſum agere eum effectu. ſed poſt quam aduenit cõdi. ſi agã, obſtat mihi excep. Sequitur uidere de modo. & modus apponitur obligationi hoc modo: promittis mihi x. aut Stichum. nam uno de his ſoluto promiſſio alterius tollitur: nec unum tñ de his poſſum petere. ſed ẽ in electione tua quod uis ſoluere donec utrunq; extat. Sequit de acceſſione uidere. & certè acceſſio qñq; ſit rei, quandoq; pſonæ. Perſonæ hoc modo: promittis mihi x. aut Titio dare. uel hoc modo: promittis mihi x. aut Stichum ſeruum Titio dare. ꝓ homine: ſ. Sticho ſoluto Titio liberatis à me ope excep. Si ita. Si non dederis mihi talẽ fundum: promiſiſti mihi c. dare. Dicitur quòd centũ poſſum, & debeo petere: liberatis tñ dando fundũ. Secundo dicit promiſiſti mihi te facturũ nauem mihi, & ſi non feceris, promiſiſti mihi c. dare. Dicitur quod prima obligatio uidetur nouata per ſecundam, & ſic ad c. agam. & hoc intelligas cum tantum tempus præterijt, quo nauis potuerit fieri, & non fuit facta. Franc.

Obligationum. id eſt. conuentionum, ex quibus oritur obligatio.

a Ferè. Philoſophicum temperamentum. uel dic propter locum qui etiam apponi poteſt: ut Inſti. de uerb. obli. §. loca. itẽ propter purã obligationẽ. Item & duæ de his poſſunt aggregari. ſ. & dies & modus.

b Aut modus. ut illud, aut illud.

c Acceſſio. ut ſi ſtipulor mihi aut Titio. Accur.

d Non exigatur. ut Inſti. de uerb. obli. §. omnis. & ſupra. mand. l. ſi mandato Titij. § Paulus.

e Dare ſpondes. ut poſtea non tenearis: ut ĩ. ti. j. l. cũ qui. l. §. qui ita. & ſ. man. l. fideiuſſor. in fi.

f Placet. his uerbis promitto tibi libram ceræ uſque ad decem annos, uel lego tibi tale quid dandum uſq; ad x. an. abinde in antea nolo teneri. Et no quòd ſtipulatio non poteſt contrahi uſque ad tempus: puta x. annos, ut poſt tp̃s deſinat ipſo iure teneri. Idẽ in legato: ut in exemplo ſupra poſito. & eſt ratio: quia obligationes debent eſſe perpetuæ: ut ſ. de ſeruitu. l. iiij. & ita non ipſo iure poſt tempus tolluntur, ſed exceptione: quia tẽpus nõ eſt modus &c. ſed ſolutione, pacto, nouatione tolluntur: in caſibus nudo pacto, ut iniuriarum & furti.

f Placet. No. diligenter differẽtias inter has obligationes: quia ex die etiã ante diem tenetur licet nõ cũ effectu: ad diem & poſtea tenetur, licet ſine effectu.

Qualiter intelligantur iſta obligationes ex die, & ad diem.

g Non poſſe. ſ. ut ipſo iure deſinat teneri poſt tẽpus, ſed per excep. ut ſequitur: aliàs contradiceret ſuperioribus. & quod aliàs dicitur praſcri. xx. an. tolli actionem, intellige per excep. remanet enim naturalis, & ciuilis tollitur.

h Quàm legatũ: ſed in uſufru. ad tẽpus legato dubitari poteſt. ut ſ. de uſufr. leg. l. iiij. ſed ſecus eſſet in alia ſeruitute. ut ſ. de ſeruitu. l. iiij. ſed & ibidem reſpon. quod licet ad tempus conſtituatur: tñ etiam poſt tempus duret, ſed exceptione repellitur actor. & ſic etiã intellige ſ. uſufr. quemad. cã. l. ſi uſuſfru. mihi. §. plane. item contra. C. de leg. l. ſi. Sol. ut ibi. Item facit ſ. de leg. j. l. nemo poteſt.

i Deberi. inter quos nõ eſt dies uel tempus ſunt autẽ illi modi Inſti. quib. mod. tol. obl. & per totum.

k Deberi. ſ. nouatione, ſolutione, & pacto.

l Sic & in tradendo. talis eſt ſimilitudo: ſicut naturale eſt obligationis, ut non regatur tẽpore, & ſit impoſſibile ut eo regatur: nec de tempore curemus. ſic naturale eſt huius traditionis ſoli, ut non curemus de pacto ſuperficiei quaſi impoſſibili, nec eo regat: ſed ſic ut in obligatione exceptio habet locum, ſic & in hac traditione exceptio locum habet ut concedatur huic, qui excipit habitare exceptione appoſita, ut arg. ſ. de lega. j. l. ſi fundum ſub conditione. j. §. qui fundum. Et eſt hic arg. optimum in quæſtione ſabbatina: ſi excepi arborem cũ uẽdebam fundum, & eandẽ excidi: & poſt ea radices eius pullos, uel pullones emiſerunt, quos mihi uendicare uolo: quia noĩe arboris radices continentur: ut ĩ. arb. fur. cæ. l. ultem. & ſolo cohærent, ut hic. ergo quod ex te mea ſupereſt, iure uendico: ut ſ. de re. uen. l. non ſolũ. §. j. ut ſequatur matris conditionem: ut C. de rei uen. l. partum. uel uicẽ primæ arboris in cuius locũ natura eius poſuit. ar. ſ. de iudi. l. ꝓponebatur. Item ut ſuperficies nõ ſeparatur à ſolo, ſic nec arbor à radicibus: ut hic dicitur. econtra de præſenti arbore uſ cogitatũ. ar. ſ. de ant. & ar. leg. l. ſi ita. Item licet noĩe arboris contineãtur radices, nõ tñ continẽtur niſi propter arborẽ tũc ſtantẽ, ſed illa deſijt eſſe: ergo & hoc deſijt cõpetere quod inerat tacite, ut lego uſum fr. & ineſt in legato iter, perit uſusfructus: nemo diceret remanere iter: licet alias non periret iter capitis diminutione. Solu. põt diſtingui, naſcantur hi pullones uiuente prima arbore, an non. arg. ſ. unde cog. l. j. §. ſi quis. uel an naſcantur ſuper terrã, ſuper truncũ primę arboris, an ſub terra. arg. ĩ. arb. fur. cæ. l. antepenult.

Arboris nomine radices continentur.

m Nihil proficit. de rigore iuris: ſecus de æquitate. Et iu-

cies a transeat, q̄ natura b ſolo cohæret. Cōditio uerò efficax eſt, q̄ in cōſtituenda obligatione inſeritur: non q̄ poſt pfectam eam ponit: ueluti, c Centum dare ſpondes, niſi nauis ex Aſia uenerit? Sed & hoc caſu d exiſtente condōne locus erit exceptioni pacti cōuēti, uel doli mali. Modꝰ obligationis eſt cùm ſtipulamur decē, aut hominē. nā alterius ſolutio totā obligationem interimit: † nec alterū peti pōt, e utiq; q̄diu utrūq; eſt. Acceſsio uerò in obligatione, aut pſonæ, aut rei fit. Perſonæ, cùm mihi aut Titio ſtipulor. Rei, cùm f mihi decē, aut Titio hominē ſtipulor. ubi q̄rit̄, an ipſo iure fiat liberatio homine ſoluto Titio. g Si ita ſtipulatus ſim, Si fundū nō dederis, h centū dare ſpondes? ſola centū i ſtipulatione ſunt: in exolutione i fundus. Sed ſi nauē fieri ſtipulatus ſim, & ſi non feceris, centum. uidendum, utrum duæ ſtipulationes ſint, pura, k & conditionalis: & exiſtens ſequentis conditio non tollat priorem: an uerò transferat in ſe, & quaſi nouatio prioris fiat? quod magis uerum eſt. l

† F. Flo. aliter, Alibi aliter hic rectiꝰ.

Idem libro vi. ad Plautium. XLIIII.

IS, qui ex ſtipulatu Stichū dēe, ſi eū ante morā manumiſerit: & is m prius, q̄ ſup eo pmiſſor cōueniret, n deceſſerit, non tenetur. non. n. per eum o ſteriſſe uī, quò minus eum præſtaret.

Idem libr. vij. ad Plautium. XLV.

FVrioſus, & pupillus,

a Et ſuperficies tranſeat. hic eſt contra. ſ. de ſuperfi. l. ij. §. j. Sol. ſpeciale ibi. uel dic ut ibi dixi.

b Natura. ſuperficiei.

c Veluti. exemplum ſecundi caſus. duos ergo caſus ponit: quia ſi ſub conditione, nec ceſſit nec uenit dies, unde ipſo iure peti non poteſt: ſic non eſt neceſſaria exceptio: ut ſ. de uerbo. ſignif. l. cedere. Secundus quando pura fuit, ſed poſtea utroque cōſentiente appoſita eſt conditio. quo caſu ſtatim poteſt agi ex pura: ſed exceptio conditione non exiſtente opponitur.

d Sed hoc caſu. ſcilicet ſecūdo, cum poſtponitur conditio utroq; uolente, ſic: illum excommunico. niſi ſatisfecerit intra decē dies. nam interim eſt excōmunicatꝰ, ut quidam dicunt. ſecus ſi præponitur condi. ſed his aperte contrariū eſt quod dicitur ſ. de condi. & demonſt. l. quibus. §. quidam. ſed illud in legatis habet locum: ut & j. de adi. lega. l. ſi legatum. itē contrarium his ſ. de in diem addi. l. ij. Sol. ut ibi plene dixi. Accur.

e Peti poteſt. ſolum uel præciſe: ut infra, de ſolu. l. qui hominem. §. ſtipulatus. & ſ de re iud. l. miles §. j. niſi alterum deſit: ut hic. & ſ. de eo quod certo loco. l. iij. §. qui Stichum. & ā. de contrahenda empt. l. ſi in emptione. §. pe. uel ſi alterum factum ſit ſtipulatoris: ut j. titu. j. l. ſi Stichum. ſed ſi alter præſens ſit, alter abſens: tunc uel præſentis debetur uel abſentis æſtimatio, niſi fuerit in mora promiſſor: ut ſ. de legat. j. l. cum res. §. ſed ſi Stichus.

f Rei cum. Exemplum acceſſionis rei & perſonæ. Accurſius.

g Soluto Titio. & determinatur quod non ipſo iure: ſed per except. j. titu. j. l. fina. §. cum mihi. licet Azo & Hug. hic ſcripſerint contrarium. ſed prima quæſtio huius §. eſt inſtitu. de inutil. ſtip. §. ſi quis alij. & j. titu. j. l. cum qui. ij. §. qui ita. & hæc eſt ſecūda pars, permiſta acceſſio rei & perſonæ. ſic ſ. de eo quod certo lo. l. ij. §. proinde miſta.

h Non dederis. quæ cum incipit a conditione, committitur quando deſijt poſſe dari fundus. quod dic ut j. tit. j. l. ita ſtipulatus. facit ſ. ad le. Falc. l. j. & l. item ſi & ita. & ſ mand. l. ſi quis pro eo. & ſ. de penu. le. l. j.

i Exolutione. quia cœpit a conditione, non a pactione.

k Pura. ut nauem fieri.

l Quod magis uerum eſt. ut fiat nouatio, & prima in ſecundam transferatur, quod eſt uerum tunc demū, cum extiterit conditio, non prius: ut hic, & j. de noua. l. quoties. quæ extitit cum potuerit facere nauem, & nō fecit. ut infra, tit. j. l. ita ſtipulatus. Interim ergo nō eſt nouatio: ut infra titu. j. l. ita ſtipulatus. in fine. olim ergo fiebat nouatio cum hoc agebatur expreſſe uel tacite: ut hic, & infra, de noua. l. omnes. & C. de noua. l. fina. hodie ſecus: ut C. eodem. l. fina. an autem interim ante cōmiſſionem pœnæ poſſit fieri nouatio? Reſpond. ſic, cum pura fuerit ſtipulatio: nec eſt ſimilis ei quando idē purè, & poſtea ſub conditione promittatur: ut ſ. de cō. indeb. l. Iul. §. ubi autem. quia ibi idem, hic diuerſum debebitur in conditionis euentum. Itē not. quod lit. conteſt. in nouatione • committitur pœna. ſi ante cōmiſſa non eſt. & ſic iam non habeo ius in nouatione, • ſecundum hæc iura: ſed debeo petere pœnam: ut argu. infra, titul. j. l. ſi Titius. Item uidetur contra. ā. de except. do. l. apud Celſum. §. Labeo. quia etiam ueteri iure hæc nouatio non fieret iure ipſo hoc caſu: ſed dic ut ibi. Itē uidetur contra inf a, titul. i. l. qui Romæ. §. Flauius. quia & ibi poſt nouationem tollem petitur, ut fiat quod iam uidebatur nouatum: ſed ibi fauor libertatis. Item contra. ſ. de actionibus emp. i. l. prædia. ſed ibi eſt exceptio facti, non actionis: ut ibi diximus. Item ad idem cōtra. j. de ſtipu. ſeruo. l. j. §. ſi. Solu. ut ibi. & facit C. de pac. l. ſi pacto. & ſupra pro ſocio. l. duo. & ſupra. quando dies leg. ce. l. ſi penum. quando autem huiuſmodi ſtipulationes committantur, plenius dices infra titulo primo. lege, ita ſtipulatus. hic enim ſolum effectum nouationis expedimus. Accurſius.

• alias, in naui.

• alias, in naui.

IS, qui. CASVS. Promiſeras mihi Stichum dare: & ante, quàm eſſes in mora, Stichum manumiſiſti: & ante, quàm conuenieris ſuper eo, Stichus deceſſit. Dicitur quod non teneris. Fran. Accur.

m Etis, ſcilicet, Stichus. Accur.

n Conueniretur ante moram. Accur.

o Per eum. quia deceſſit ante moram. & facit ſupra, de noxalibus. l. electio. §. ſi is. & infra titu. primo. l. ſi ſeruum. §. primo. & l. is qui. & ſupra, de petitione hæreditatis. l. ſi a domino uel a patre. §. ſi poſſeſſor.

FVrioſus. CASVS. In obligationi. quæ deſcēdūt ex re, id eſt, ſine conſenſu partium, obligari poteſt pupillus & furioſus etiam ſine authoritate tutoris, uel curatoris. & da exempla in fundu, quem habebam communem cum pupillo uel furioſo, impendi aliquid de meo. nam obligatur mihi pupillus per hoc ut reddat mihi partem expenſarum. idem ſi pupillus doli capax dat mihi damnum fundo communi. nam tenetur mihi. Franc.

a Ex re.i.cum facti ſunt locupletiores. H. uel dic ex re, id eſt ſine conſenſu partium, etiam ſi nō ſit locupletior, ut patet in exemplo, quando damnum dat.

b Dederit. cum eſt capax doli: ut j. de reg. iur. l. pupillum. & ſ. de rei uen. l. quod infans. & facit ad leg. ſ. communi diui. l. ſi quis cū. §. denique. & de neg. geſt. l. iij. §. ſi ſui oū. & ſ. de contra. ac. tu. l. j. in prin. & ſ. ex quibus cau. in po. ea. l. iij. & ſ. pro ſocio. l. ot in conductionibus. in fine.

darum: ut j. ad leg. Iul. repetunda. l. iij.

g Delictum. id eſt actus.

h Commiſeri. ſcilicet dolum in contractu: ut ſ. de dolo. l. ſi oleum. §. pe. & facit ſ. eod. l. ex depoſiti. & ſ. de tribu. l. quia. & depo. l. ſi hominem. §. fin. ubi plene dixi de hac materia. & contraria ſolui. item facit ſ. de ca. di. l. ij. §. finali. Accur.

ubi ex re[a] actio uenit, obligant ēt ſine curatore, uel tutoris authoritate: ueluti ſi cōem fundū habeo cū his, & aliqd in eū impēdero, uel damnū in eo pupillus dederit[b]: nam iudicio cōmuni diuidundo obligabuntur.

Promptiores debemus eſſe ad liberandum, quam ad obligandum, hoc dicit.

Idem libro xiiij. ad Plautium. XLVI.

ARianus ait, multū intereſſe, qras, utrū aliquis obligetur, an aliquis liberet. Vbi obligando q̄ritur, propēſiores[c] eſſe debere nos, ſi habeamus occaſionem ad negādum. Vbi de liberando, ex diuerſo, ut faciliores ſimus[d] ad liberationē.

Idem lib. xvij. ad Plautium. XLVII.

IN quibuſcūq;[e] negotijs ſermone opus nō eſt, ſufficiente ɔſenſu, in his ēt ſurdus interuenire pōt: qa pōt intelligere, & ɔſentire: ueluti i locationibus, cōductionibus, emptionibus, & cæteris.

Idem libr. xviij. ad Plautium. XLVIII.

EX ɔtractibus[f] uenientes actiones, in heredes dantur, licet delictum[g] quoque uerſetur, ueluti cum tutor in tutela gerenda dolo fecerit, aut is, apud quem depoſitum eſt, quo caſu etiam cū filiusfamilias, aut ſeruus tale qd cōmiſerit[h], de peculio actio datur, non noxalis.

Pomponius libro vij. ex Plautio. XLIX.

QVod qs aliquo anno dare promittit, aut dare dānat[i]: ei poteſtas eſt, quolibet eius anni die dandi.

Celſus lib. iij. Dige. L.

NIhil aliud eſt[k] actio, quàm ius[l], quod ſibi[m] debeat[n], iudicio[o] pſequendi.[p]

Ponit aliam diuiſionem obligationū, quam proſequitur per exempla dilucida.

Modeſtinus lib. ij. Regularum. LI.

ARianus. CASVS. cū intractatur, ſiue quæritur de aliquo obligando, multū ſi poſſumus, curamus ut non obligetur. at cum tractamus de aliquo liberando, omnes ſumus proni in hoc. & da exemplū ut in gloſ. quæ ſequitur, exēplū &c. Franciſcus.

c Propenſiores. id eſt fauorabiliores. Accur.

d Vt faciliores ſimus. exemplum: pactum de non petendo, ipſo iure tollit naturalem obligationem, & eliditur ciuilem: ſed pactum de petendo non tollit primum de non petendo ipſo iure, ſed ope replicationis. item exemplū infra, de reg. iur. l. fauorabiliores. item infra tit. j. l. ſtipulatio iſta. §. in ſtipulationis. item. ſ. de iureiur. l. fin. §. ſinan tem liquide. in glo. intelligere.

† Cōcor. tex. io cano. uenit nōc. & ibi glo. xxxv. §. ia. In P. F. ut facilior ſi ad &c.

IN quibuſcunque. CASVS. In contractibus, in quibus ſolus cōſenſus ſufficit, nec eſt opus loquela ſiue uerbis: ut eſt uendi. & loc. & in ſimilibus: in illis poteſt interuenire ſurdus, & obligatur. Franc.

e In quibuſcunq;. & cæteris ſimilibus quæ fiunt conſenſu. ut j. eo. l. conſenſu. & l. ij. & facit j. titu. j. l. ſtipulationes. ij. §. fin. & ſ. loc. l. qui ad certum. & ſ. de contrahen. empt. l. in uenditionibus. & j. de re iud. l. ubi. & j. eo. l. obligamur. §. fina.

EX contractibus. CASVS. Actio deſcendens ex contractu, in hæredem competit: licet p eū puniatur delictum ſiue dolus. hinc eſt quod actio tutelæ cōpetit contra hæredes tutoris, & petitur emendari dolus defuncti. idem in act. depoſiti, ſi depoſitarius commiſit dolum in re depoſita: nā hæres eius tenetur act. depoſiti. & ſi hic tutor, uel depoſitarius ſit filiusfam. uel ſeruus, & cōmittant prædictum dolum, tenetur pater, & dominus de peculio, non noxali. Franc.

f Ex contractibus. uel quaſi. ſecus in delictis extra contractum, niſi ſecūdum quoſdam in leg. Iul. repetū-

QVod qs. CASVS. Qui tenet, ſi anno certū quid dare, quolibet die anni dando liberatur. Franc.

i Damnatur. a teſtatore, ut j. de reg. iur. l. cum in tempus. & de annu. leg. l. cum. uel a iudice, uel a lege: ut C. de rei uxo. actio. §. ex actio. & facit ſ. titu. j. l. continuus. §. ij. ibi, nam & quod eſt &c. & l. qui hoc anno. ſed l. liber homo. ij. §. decem. eſt argu. contra. Itē facit C. qō dica leg. ce. l. j. & ſ. de ſol. l. quod in diem. Accurſius.

k NIhil aliud eſt. Hodie. ſcilicet. nam olim erat ſolennitas uerborum quædā, quæ impetrabatur a collegio pontificū: ut ſupra, de orig. iu. l. ij. §. deinde. ſed eſt ſublata hodie: ut C. de formulis. l. ij. eſt autem actio formula quædam agendi: ut j. de fur. l. ſi ſeruus nauem. Acc. Actio quid ſit.

l Quàm ius. hoc ponit ad differentiam rerum corporalium: uel ad differentiam officij iudicis, quod datur in locum deficientis actionis. Accur.

m Quod ſibi. ponit hoc ad differentiam popularium actionum, uel accuſationum criminalium, quibus proſequitur non quod tantum ſibi debetur, ſed cuilibet de populo.

n Debeatur. hoc ponitur ad differentiam rei uend. quia non perſequitur quod ſibi debetur: quia non eſt ille ſibi ad aliquid obligatus: ut inſti. de act. §. j.

o Iudicio. Hoc ad differentiā eius qui ſequitur nocturnum populatorem: ut C. qn̄ liceat uni. l. liberam. Acc.

p Perſequendi. hoc ad differentiā exceptionum quibus non perſequitur quis aliquid: ſed perſecutus defenditur: licet in probatione ſuſtineat partes actoris: ut ſ. de excep. l. j. Sed quæri ut an bonorum poſſeſſio ſit actio: quod uidetur ex diffinitione eius. ſic ſ. de bo. poſ. l. ij. §. bonorū igitur. ſed dicam quod non. & illa diffinitio datur ibi per cauſam, id eſt bonorum poſſeſſio eſt cauſa quare quis conſequitur ius perſequendi retinendiq; &c. ut ibi. cætera dic ut inſt. eo. in prin. Bonorum poſſeſſio ut actio.

Oblig-

OBligamur a aut re, aut uerbis, aut ſimul utroq;, b aut cõſenſu, aut lege, aut iure honorario, aut ex neceſsitate, aut ex facto. † Re obligamur, cũ res ipſa intercedit. c Verbis, cũ precedit interrogatio, & ſequit̃ cõgrua reſponſio. d Re & uerbis e pariter obligamur cũ & res, & interrogatio intercedit. Cõſentientes in aliquã f rem: ex conſenſu obligari neceſſario g ex uoluntate noſtra uidemur. Lege obligamur, h cum obtemperantes legibus, aliquid ſecundum præceptum legis, aut contra facimus. iure honorario obligamur ex ijs, quæ edicto perpetuo, i uel à magiſtratu fieri præcipiuntur, uel fieri prohibentur. Neceſsitate obligantur, quibus non licet aliud facere, quam quod præceptũ eſt: quod euenit in neceſſario hrde. k Ex facto l † obligamur, cũ in facto m ſumma n q̃ſtionis cõſiſtit. Etiã nudus o cõſenſus ſufficit obligationi: quãuis uerbis hoc exprimi poſſit. Sed & nutu ſolo pleraq; conſiſtunt. p

Idem lib. iij. regu. LII.

PLura delicta in una re q plures admittunt actiones, ſed nõ poſſe omnibus uti probatum eſt. r Nam ſi ex una obligatione s plures actiones naſcantur, una tantummodo, non omnibus utendum eſt. Cum generaliter t dicimus, eive ad quem ea res pertinebit: † & arrogatorum, u qui iure nobis ſuccedunt, perſonas comprehendimus. x

OBligamur. CASVS. Quãdoq; quis obligatur re, quandoq; uerbis, quandoq; ſimul interueniente utroq; i. re & uerbis, quandoq; conſenſu, quandoque lege, quandoque iure honorario, ſiue prætorem, quandoque ex neceſſitate, quandoq; ex facto. & de omnibus dat exempla per ordinem. in fine legis dicit quòd nudo conſenſu fiunt obligatio. quandoque. & dat exemplum in uenditio. & in ſimilibus contractibus, quæ & uerbis fieri poſſunt. Item & nutu quandoque fiunt obligationes. & da exemplum ut in gl. Fran.

a Obligamur. hoc obligamur, generaliter accipe hic. ſ. cum ſubijcimur neceſſitati faciendi aliquid, aut non faciendi, ſiue ex contractu, ſiue extra cõtractum: ſiue ex delicto, ſiue extra delictum: ut patet per exempla inferiora.

b Vtroque. id eſt uerbis interueniente re, ut ſtatim dicam.

c Intercedit. da exemplum ſ. eo. l. j. §. j. & ij.

d Reſponſio. ut ſ. eo. l. j. §. uerbis.

e Re, & uerbis. in uerbis tantum, interueniente tamen re. ſic ſ. ſi cer. pe. l. certi condi. §. quoniam. & erit exemplum huius l. j. de noua. l. cum enim. eo ergo caſu non re, ſed uerbis tantũ cõtrahitur. nã numeratio non ad obligandum, ſed cauſa implendæ ſtipulationi fit. ſubſtantia ergo contractus impletur ex re: non autem actio naſcitur. Sic & pignus dicitur contrahi re: non quod res exigatur (conſenſu. enim ſolo contrahitur) ſed quia etiam traditio interuenit. Sed quidam dicunt re & uerbis: ut promitto tibi decem, ut des mihi Stichum: nã dante te Stichum obligor re, & uerbis, quod nihil eſt nã interueniente re, non ex re, ſed ex promiſſione mea teneor: ut argum. C. de rerum permut. l. ex placito. ſicut ſi promittam x. ſi nauis uenerit ex Aſia: nam naue ueniente, non ex nauis euentu, ſed ex mea promiſſione oritur obligatio.

f Conſentientes in aliquã rẽ. puta ſocietatem contrahendam uel emptionem.

g Neceſſario. id eſt ex utilitate. uel dic, ſi conſentimus animo contrahendi, neceſſario ſequitur, quod obligemur.

h Lege obligamur. fortè cum colonus finito tempore conductionis in conductione remanſit, uel cũ quis negotiũ alterius agere cœpit, uel uſuras pacto tenus debitas longo tpe ſoluit, uel alimẽta inutili et relicta per triẽnium præſtitit, ſm M. prima duo non placent, ſecũda duo ſic. uel dic, lege obligamur, obtẽperãtes. ſ. legibus, cũ collocantes filias nuptui, doté poſtea cõſtituere obligemur: uel filios ex matrimonio procreandos eos hæredes inſtituere obligamur, ſecundum R. quod autem ſubijcit, aut contra &c. ut quia fecimus furtum: ut Inſti. de oblig. quæ ex delict. §. j. & noli repetere obtemperantes, ſed hæc diuiſio non ſolennis non eſt in arbore actionum.

i Perpetuo. aliqua edicta præcipiunt aliquid fieri, ut pacta ſeruari. eorum ergo obſeruantiæ tenemur iure honorario. aliqua prohibent, ut ne quid in loco publico fiat, & ſimilia: quorum obſeruantiæ, id eſt, ad non faciẽdũ tenemur eodem iure. & quod ſubijcit magiſtratu: die uiuente. uel dic, id eſt, edicto ædilium.

k In neceſſario hærede. ut Inſtit. de hæred. quali. & dif. §. j. Accur.

l Ex facto. uelut ex maleficio: ut ſ. eod. l. actionum. §. actiones. Azo.

m In facto. id eſt, maleficio. Accur.

n Summa. i. diffinitio, uel ſententia. Azo.

o Etiam nudus. nudus eſt cũ ex una parte tantum fiunt uerba, et quod ſubijcit uerbis, hinc inde. item quod ſubijcit ſequenti uerſiculo nutu, quando ex neutra pte fiunt uerba. uel dic nudo conſenſu. i. nudo pacto, expreſſis uerbis, uel non. & quod ſubijcit uerbis. ſ. ſolennibus. & quod dicit nutu. ſ. ſine ullis uerbis.

p Conſiſtunt. uel fideicom. ut ſ. de leg. iij. l. nutu. & C. de fideicom. l. & in epiſtola.

PLura. CASVS. Ex uno delicto plures act. quandoq; naſcuntur: non tamen omnibus põt agi. & da exemplum, ut ſ. eo. l. cum ex uno. & l. qui ſeruum. Item ex uno contractu naſcuntur quãdoq; plures act. ut contra procuratorem meum habeo mandati, & certi condi. & una tantũ ex eis act. poſſum agere. in ultima parte legis pone caſum, ut j. de uerbo. ſig. l. ſciendum §. penul. Franc.

q In una re. ſ. quia ex uno facto. ueluti cũ quis ſeruũ alienum iniuria ſe uerberat. ut ſ. eo. l. qui ſeruum.

r Probatum eſt. niſi in alia plus ſit: ut ſ. eo. l. cum ex uno. quæ eſt contra. Item contra. j. de priuat. deli. l. nunquam. Sol. ibi ex diuerſis factis, hic ex uno.

s Ex una obligatione. quæ ſit ex contractu. uel quaſi: ut ex mandato: quia mandati eſt actio, & certi cõd. ut j. de reg. iu. l. nemo ex. §. j & ſ. de excep. rei iudic. l. ſingulis. Si uero dubitet quæ ſibi competat, utranque ſub alternatione proponere poteſt: ut ſ. quorum leg. l. j. §. quod ai.

t Cum generaliter. Exemplum, j. de uerb. ſig. l. ſciendum. §. penul.

u Arrogatorum. i. arrogantium.

x Comprehendimus. quia illa eſt ſucceſſio per uniuerſitatem, quæ per arrogationẽ fit: ut inſti. per quas perſo. nob. acquir. §. ſi.

† peccato.

† peccare.

Actionum autẽ quadam.

† Alexan. hic in apoſti. ad Bar. poſt Nic. de Neap. in ti. ſolu. matr. ſ. di cit hãc gl. ſingul. alij Bald. Ro. Imola, & Alexãder in l. j. d. ti. ad hoc, q pater teneatur omnino dotare filiam ſuã etiam nuptam de iure canon. ſimilis eſt l cau. hoc ſanctum xxxij. q. ij. in can. de ra. xxx vj. q. j. etiã ſi inuito patre ſit nupta per gloſſ. in d. cano. de rap. Bulo.

† F. F. & arrogati. & eorum qui iure &c.

Idē li.v.regularū. LIII.

Contractus imaginarij, a etiā in emptionibus iuris uinculū non obtinent: cum fides facti ſimilatur a nō intercedente ueritate.

Iabol.li.xij.epiſt. LIIII.

In omnibus rebus, b quæ dominium tranſferunt, concurrat, oportet affectus ex utraq; parte contrahentium. Nam ſiue ea uenditio, ſiue donatio, ſiue cōductio, ſiue alia quælibet cauſa cōtrahendi ſit: c niſi animus utriuſq; cōſentiat, ꝑduci ad effectū id, quod inchoatur, d non poteſt.

Pomponius libro xx. ad Q.Mutium. LV.

Quæcunq; actiones ſerui mei noie c mihi cœperunt ꝯpetere uel ex duodecim tabul. uel ex lege Aq̃lia, uel iniuriarū, uel furti, eędē durant ēt ſi ſeruus poſtea, uel manumiſſus, uel alienatus, uel mortu' fuerit. Sed & cōdictio ex cā furtiua cōpetit. niſi ſi nactus poſſeſſionem ſerui, aut alienauero, f aut manumiſero eum.

Idem libro xxxvj. ad Q. Mutium. LVI.

In omnibus, negotijs ꝯhēdis, ſiue bonæ fidei g ſint, ſiue non ſint, h ſi error i aliq̃s interuenerit, ut aliud ſentiat: puta q̃ emit, aut qui conducit, k aliud q̃ cū his ꝯhit: nihil ualet, quod actum eſt. & idem in ſocietate quoq; coeunda reſpondendum eſt: ut ſi diſſentiant, aliud alio exiſtimante: nihil ualeat ea ſocietas, quę in ꝯſenſu conſiſtit. l

Calliſtra.lib.j. edicti monitorij. LVII.

Sciendū eſt ex oībus cauſis lites ꝯteſtatas & in hæredē ſimilesque perſonas tranſire. m

Licinius Rufinus libro viij. regulā. LVIII.

Pupillus mutuam pecuniam accipiendo ne quidem iure naturali n obligatur.

Contractus. CASVS. Si ſingo uendere librū cum donē, non ualet iſte contractus uenditionis imaginarius ſiue fictitius. Fran.

a Contractus imaginarij. aliàs dicitur imaginaria emptio: quia paruo tēpore ſit duratura penes emptorem: ut. ſ. de manu. l. iiij. §. ſi ab igne to. ſed ſic ut hic accipi. ut ſ. de contrahen. emp. l. nuda. & in authen quomodo opor. epi. §. neque enim idiota. & facit. C. plus ualere, quod agitur. per totum. & ſ. de do. inter uir. & uxo. l. quod autem. §. ſi uxor.

a F. Fl. ſimulatur.

In omnibus. CASVS. In cōtractibus qui fiunt cā dominij. l. cuius rei trāſferendi: ut in uendi. & ſimilibus, oportet & uendentem habere animum tradendi dominium, & empt. acquirendi. & niſi hunc animum habeant, non perducetur ad effectum ille cōtractus Franc.

f In.P.F. in quod inchoatur.

b In omnibus rebus. i. in contractibus. uel dominium pro obligatione ponit: qd' non placet.

c Contrahendi. ſecus in quaſi contractu, ubi ignorans quis obligatur.

d Inchoatur. ut & ſ. loca. l. ſi decē. & de contrahend. emptio. l. in uenditionibus. & j. de reg. iur. l. in totum. alias, ubi non noce. & ſ. de pact. l. j. in fine. & j. de accep. l. pluribus. & j. co. l. in omnibus.

Quæcunque. CASVS. Omnis actio quæ eſt mihi quæſita nomine ſerui mei, ut Aquil. itē actio iniuriarum pro iniuria facta ſeruo meo, itē furti uel ſimulis durat mihi ēt ſi ille ſeruus deſiit eſſe me' ut quia uendidi eū, uel manumiſi eum. item condictio furtiua quæſita mihi nomine ſerui mei ſubrepti, durat mihi etiam ſi deſij ſeruum habere: dum tamen nō redijt in meam poteſtatem. Franc.

e Nomine. i. nomine maleficij commiſſi in ſeruum meum: & ſic nō obſtā: cōtraria: ut ar. ſ. de euic. l. ſi ſeruum. & l. emptā. j §. ſi. & de ędil. edic. l. ſi hominem. & ſ. uſufr. quē. ca. l. iij. in ſi. quia in contractibus loquuntur. & facit ad. l. ſ. de ſeruo co. l. doli. §. ſi. & ſ. depo. l. j. §. non ſolum. nec ſiue. ſi ſeruus depoſuit. & j. arbo. fur. cęſ. l. fin. & j. de fur. l. inter omnes. in principio. & ſ. ad le. Aquil. l. ſcientiā. §. ſi meum. aliàs eſt. l. quiuis. & ſ. cōmu. diui. l. in hoc iudicio. a & ſ. ad leg. Aquil. l. huic ſcripturæ. §. ſi ſeruus. & ſ. de actio. em. l. ſeruus quem. ut ſi eum caſtraſti, uel fortè furto manifeſto eum ſubtraxiſti: item Aqui. quia eum uulneraſti. uel iniuriarū: quia eum uerberaſti. uel furto manifeſto eū ſubtraxiſti, & ſic eſt prætoria, ad quæ ſ. ad leg Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. & ſi puerum. & inſti. de noxa. §. j. & de perpe. & tempo. act. §. j. Accur.

a iudiciū.

f Alienauero. imo & ſi non alienauero nec manumiſero. ſatis enim eſt, quod poſſeſ. rei habeo, ut ſ. de condi. furt. l. ſiue manifeſtus. ij. rñ. itē et ſecundum Ioā. aliena re ſponte ſufficit ut deſinat cōdictio competere: ut in eadē l. ſiue manifeſtus. §. ſi. qualiter aūt alienare uel manumittere poſſit, ut poſſeſſio non redeat ad me, no. in dicto tit. de condi. furt. l. & ideo. Accur.

In omnibus. CASVS. In omni cōtractu, ſiue ſit bonæ fidei, ſiue ſtricti iuris, ſi cōtrahentes errarint, unū ſentiens unus, aliud alius: nō ualet quod fit. idem eſt in ſocietate. Fran.

g Bonę fidei. in bonæ fidei ſunt.

h Non ſint. ſed ſtricti iuris.

i Error. ut in corpore, uel qualitate, uel in contractu: ſecus ſi in nomine, uel ſimilibus. quod plenè no. ſ. de contra. emp. l. in uenditionibus.

k Qui conducit. quandoq; ualet, licet interueniat error: ut ſ. de act. empti. l. ſi ſterilis. §. quis. itē in acceſſione: ut ſ. de contrahē. emp. l. ſi in emptione. in prin. & idem eſt in iudicio ſimiliter cum quis Stichum promiſit, ut j. de uer. oblig. l. inter ſtipulantē. §. ij. item in alio caſu ut co. tit. l. ſi mihi & Titio. § j. ſi autem in pēſione diſſentiāt, cum locator putat locare minoris, conductor putat conducere maiori, tenet locatio: ut ſ. loca. l. ſi decē & facit j. ti j. l. continuus. §. j. & ſ. pro ſocio. l. ut ſit. & j. de excep. l. pluribus. & ſupra, ſi certum petatur. l. ſi ergo. & ſ. de acquiren. rerum domi. l. cum in corpus.

Locatio n valeat ſi interuenit error.

l Conſiſtit. i. conſiſtere debet. uel fortè dicit hoc ad differentiam illius ſocietatis, quæ re tantū intercedente fit, quæ non propriè ſocietas appellatur: ueluti cum duobus res donatur uel uenditur: ut inſti. de obliga. ex quaſi contrac. §. idē ſi inter. alias eſt, non conſiſtit.

m Sciendum. Tranſire. ut j. de reg. iur. l. non ſolet. & l. ſeq. & j. de dona. l. aliā. niſi in caſibus: ut dixi ſ. eo. l. omnes.

Pupillus. CASVS. Pupillus accipiens mutuum ſine tutore, non tenetur etiam naturaliter. & loquitur de infante. Fran.

n Ne quidem iure naturali. imò naturaliter ſaltem tenetur

a Adde q notaui in l.pupillus. in apoſtil. in eodem uer. poſito ſuper gl. in uer. inf. de re. iur.

tenetur? ut ſ.de nou.l.j.in fi.& ſ.quãdo dies uſuſfr. le.ce.l.cũ illud §.hæredes,& ſ.de ſo. l.in numerationi bus.§.fi.& ſ.de iureiur.l.fi.& ſ. cõmo.l.ſed mihi.quæ ſunt contra.Sol. hic de infante, uel hic quando promiſit ipſi tutori.cætera dic ut d.l.j.de nouationibus.

N Vnquam. Pone caſum ut in ui bono. rapt.l.j. & ut ſupr. eod.l.qui ſeruum.& l.cum ex uno.& dic de hoc ut in gloſſ. hic poſita, quę incipit.i.re &c. Fran.

a Pecunia.l. re: ut ſ.de uerb. ſig. l. iiij. ſiue ex eodem facto competant, non tollit una aliam,niſi in exactio. & tunc in quantũ poteſt plus exigi per ſecundam, in tãtum dabitur:ut ſ.ui bon. rap. l.j.& ſ.eod.l.qui ſeruum. & l.cũ ex uno, aut ex diuerſis factis cõpetat, & tunc nec exactione nec petitione una alteram tollit:ut infra. de priua.deli.l.nunq̃.licet diuerſa facta pro uno computentur ratione continuationis:ut ſ. de fur.l. ei q.& adde quod no. inſtit. ſi qua. paupe. fe.di §.fi.

Vlp. li. xvij. ad ẽd. LIX.

NVnquam actiones pœnales de eadẽ pecunia [a] concurrentes alia aliam conſumit.

Cõfeßio pcuratoris extra iudiciũ facta nõ obligat dñm.h. d.

Scæuola libro xxviij. Digeſtorum. LX.

PRocurator Seij miſit † ſubſcriptionẽ † ad argentariũ uaſculariũ in uerba infra ſcripta [b] † Λούκιος Κλαύδιος ἐπέγνων καθὼς προγέγραπται τὰ λοιπὰ παρ' ἡμῶν ὀφειλόμενα. q̃ro,an Caiũ Seiũ obligare potuerit? Reſpondi, Seium, ſi alioqn obligatus non eſſet, non propterea, quod ea ſcriptura, quæ proponeretur, interpoſita ſit, obligatum eſſe. Seia cum ſalarium cõſtituere uellet, ita epiſtolã emiſit:Lucio Titio ſalutẽ.Si eodẽ animo,& eadẽ affectione circa me es,quo ſemp fuiſti: ex ↄtinenti acceptis literis meis, diſtracta re tua ueni. hoc tibi, q̃diu uiuã pſtabo annuos decẽ. ſcio n.qđ ualde me bñ ames. Quęro,cũ & rẽ ſuã diſtraxerit Luci' Titi',& ad eã pfectus ſit,& ex eo [c] cũ ea ſit an ei ex his epiſtolis ſalarium annuum debeatur? Reſpondi,ex perſonis [d] cauſisq; eum, cuius notio ſit, eſtimaturũ, an actio [e] danda ſit.

P Rocurator. In hac prima parte ſ. dic caſum, ut in glo. quæ incipit hic eſt Græcũ &c.

[Seia.] Seia epiſtolam mandauit Lucio Titio in hæc uerba. Si ita diligas me, ut conſueuiſti, incontinẽti uiſis literis meis uendas rem tuam, quam ibi habes, & ueni huc ad me,& omni anno dabo tibi x. uel alia uerba erant in epiſtola, in quibus non eſt uis. Dicitur quod ex hac epiſtola tenetur Seia illi Lucio Titio, ſi ille uendita re ſua uenit:cũ iſta forte indigeat eũ in procuratorẽ habere.ſecus ſi ſit mala ſuſpicio:ut quia iſta cauſa luxuriæ uolebat eum. nam hoc caſu non teneretur ex dicta epiſtola ad x.annua.Fran.

b Infra ſcripta. Hic eſt Græcum, cuius interpretatio eſt hæc.Seius q ego exigã a debitoribus Seij argentũ, & mittã tibi ad faciendũ uaſa. & nõ plus eſt in epiſtola.debebat enim Seius mittere uaſculario argentum ad faciendum uaſa communia futura.unde quærebatur an ex tali epiſtola à procuratore ſuo facta Seius debebat obligari uaſculario.dicit quod non.

c Ex eo.i.tempore.

d Ex perſonis. pręſumendo ſecundum quali tatem perſonarum,an turpis poſſit ibi eſſe ſuſpicio, ut quia meretrix, & cauſa luxuriæ:& non tenetur. ſi autẽ quia gerebat negotia ſua,tenetur.

e An actio. ut ſic ſaltem detur utilis in factum, ubi nulla uerat cauſa turpis:ut ſ.de pac.do.l. inter ſocer. §.conueni.

† Admiſit.

† Apud.

† Locum hunc reſtituit Alci. li. diſpũ.j. capi. xxv. & ita uertit. Lucius Claudius agnoui ꝑ ut ad ſcriptum eſt reliqua à nobis debita eſſe. Alius quidam ultimã particulam ita uertit, reliqua apud nos debita.

Λούκιος Κλαύδιος ἐπέγνων καθὼς προγέγραπται τὰ λοιπὰ παρ' ἡμῶν ὀφειλόμενα.

DE VERBORVM OBLIGAT.

Dictum eſt ſuprà ti.proxi.de obligationibus in genere:modo uideamus in ſpecie de obligationibus uerborum.

DIGESTORVM SEV PANDECTARVM LIBER QVADRAGESIMVS QVINTVS.

TITVLVS I.

DE VERBORVM † obligationibus.

Stipulatio non poteſt concipi niſi utroque loquente & ſermonis efficaciam intelligente.Bar.

Vlp. lib. xlviij. ad Sabinum.

STipula—

STipulatio non poteſt.

CASVS.

Dominus Vlpianus iuriſconſultus tractaturus de uer. oblig. more ſapientis Philoſophi oſtendit quomodo confici poſſit ſtipulatio, & quomodo non.& primo dicit,quod ſtipulatio non poteſt confici, niſi uterque i.ſtipulans, & promittens loquantur inuicem: quia ſtipulatio fit per conceptionem uerborum:& ideo ſi quis loqui neſcit,ſicut mutus, aut infans,uel abſens ita longe, ut audiri non poſſit,non poteſt ſtipulari,uel promittere. qualiter ergo prouidebitur ſi quis ſit mutus,abſens,uel infans,ut poſſit ſibi actionem ex ſtipulatu acquirere,aut promittere ſtipulanti? Reſpondit,quod debet ſtipulari per ſeruum ſuum: & ſic acquiritur ſibi actio ex ſtipulatu: aut ſi uult obligari, debet promittere per ſeruum ſuum: & erit obligatus actione, quod iuſſu. Sed quid? ſtamus duo ſimul: ego interrogaui promittis mihi centum ex cauſa emptionis talis rei?tu ante, quam reſponderes,receſſiſti à me. Dicitur quod hic non contrahitur uerborum obligatio: ſi uero te interrogaui, & ante quam reſponderes receſſiſti,& ſtatim reuerſus ad me reſpondiſti,promitto:tenet ſtipulatio:dummodo ſit modicum interuallum temporis:quia illud non uitiat ſtipulationem.

[Si quis ita.] Interrogaui Titium:promittis mihi centũ ſcuta?& ipſe rñdit,quid nil:quod uulgariter dictũ eſt, perche no? certè obligatur mihi ex promiſſione ſua. Si uero interrogaui eũ,promittis centum? & ipſe non reſpondit uerbo, ſed inclinauit caput ut faciunt Lõbardi: non obligabitur mihi, nec eius fideiuſſor.

[Si quis ſimpliciter.] In iſto §. ponuntur tres caſus. primus eſt, Titius interrogat Mæuium pure, promittis mihi centum? Mæuius reſpondet: promitto, ſi nauis ex Aſia uenerit. uel ſi interrogat Mæuium: promittis mihi,ſi Imperator in Italiam uenerit: & ille reſpondit:promitto purè.uel ſic: promittis mihi centum ſoluere in feſto Paſchæ? & Mæuius reſpondet promitto in feſto Pentec.ſoluere.certè hi tribus caſibus non ualet ſtipulatio:quia non eſt debitè facta reſponſio ad interrogationem. Et regulariter cũ aliquid detrahitur,uel

† Quidam hunc titulum ita legũt, de ſtipulationibus.

tio [a] non põt ꝯfici, [*] niſi utroq; loquente.[b] Et iõ neq; mutus, neq; ſurdus, neq; infans ſtipulationẽ ꝯhere põt,[c] nec abſens[d] quidem: qm̃ exaudire inuicem debent. Si quis igitur[e] ex his vult ſtipulari, per ſeruum præſentem ſtipuletur, & acquiret[f] ei ex ſtipulatu actionem. Item ſi quis obligari velit,[g] iubeat: & erit qđ iuſſu[h] obligatus.

Omiſſio reſponſionis vitiat ſtipulationem, non modicum interuallum. Bar.

Qui præſens interrogauit, ſi ante, quàm ſibi reſponderet[i] deceſſit:[k] inutilem efficit ſtipulationem. † Si verò præſens[l] interrogauit, & ante, quàm reſponderetur, diſceſſit: et reuerſo rñſũ eſt:[m] obligat. † Interuallum enim medij[n] temporis modicum non vitiauit obligationem.

Sufficit quo ad obligationem conſenſum colligi ex verbis per interpretationem: ſecus ſi ex ſignis, & actibus colligitur. h.d. Bartolus.

Si quis † ita interroget, dabis? & reſpõderit, quid ni?[o] is vtique[p] in ea cauſa eſt, ut obligetur: contra,[q] ſi ſine verbis annuiſſet,[r] non[*] tm̃ autẽ[s] ciuiliter, ſed nec naturaliter[t] obligatur, qui ita annuit.[u] & ideo rectè dictum eſt, non obligari pro eo, nec[x] fideiuſſorem[y] quidem.

Diuerſitas qualitatis obligationis inter interrogationem, & reſponſionem vitiat ſtipulationem: niſi diuerſitas illicò complacuerit. h.d. Bart.

Si quis ſimpliciter[z] † interrogatus fuerit, & ille ſub conditione reſponderit,[a] Si illud factum erit, dabo: non obligari eum[b] conſtat. aut ſi[c] † ita interrogatus, Intra

erit, vel aliquid additur ſtipulationi: hoc eſt rei, quæ in ſtipulatum eſt deducta: ipſa ſtipulatio nitiatur, niſi ipſe ſtipulator rñſione facta incontinenti oſtendat reſponſionem ſic factam ſibi placere: quia tunc ualet ſtipulatio. Si ſtipulanti. Dictum eſt in præcedenti §. ꝙ ſtipulatio uitiatur, ſi adijciatur aliquid ſtipulationi, uel detrahatur, & eſt ille §. intelligendus, ſi adijciatur, vel detrahatur in qualitate ſtipulationis. Iſte §. intelligitur, ſi detrahatur, vel adijciatur aliquid ſtipulationi in quantitate. & dic ſic, Titius ait Sempronio, promittis mihi x? Sempronius reſpondit, promitto xx. vel ſi dicit, promittis xx. alter reſpondet, promitto x. certè valet ſtipulatio in hoc qđ reſponſum eſt: licèt debeat reſpõſio congruere interrogationi, tamen ualet ſtipulatio.

Sed ſi mihi. Superiores duo §§. tractant, ſi adijciatur ſtipulationi, in qualitate, uel quantitate quid iuris ſit. hic §. tractat de tertia ſpecie. ſ. ſi adijciatur ſpecies, vel detrahatur. Et dic ſic: Ego uolebam à te ſtipulari Stichum: tu rñdiſti, promitto Stichũ, & Pãphilũ. an ſtipulatio valeat? & reſpond. quod valet tantum in Sticho, licèt adiectus fuerit Pamphilus. & ratio eſt: quia tot ſunt ſtipulationes, quot ſunt ſpecies in ſtipulationem deductæ. ſed ſic eſt, quod vna eſt utilis, altera inutilis: ſed utilis per inutilẽ nõ uitiatur. valet ergo ſtipulatio in Sticho vitiata alia parte ſtipulationis in Pamphilo. Eadem autem. Sed quæritur, ſi ego Latinè te interrogo: tu autem mihi Græcè rñdeas: an valeat ſtipulatio? Reſpon. ꝙ ſic. & hoc locum habet in omni lingua: dummodo loquentes ſe intelligant vel per ſe, vel per interpretem verum. Franc.

[a] Stipulatio. i. verborum obligatio. vel dic aliter, vt ĩ. eo. l. v. §. ſtipulatio. & ſic totale. i. interrogatio cum reſpõſione, dicitur ſtipulatio. ſic in Auth. de aqua. do. § j. col. j. ſed proprie ſtipulatio. i. interrogatio ſecundum Priſc. vt Inſt. quib. mod. toll. obl §. non idem ius. Et ſic not. ꝙ genus à digniori parte ſui ſumit nomen. ſed quandoque dicitur ſtipulator. i. promiſſor: vt ſup. de cond. ind. l. ſi non ſortem, § pen. & dicitur ſtipulatio à ſtipulo, quod eſt firmum, & deriuatur a ſtipite: vt Inſt. eod. in princ.

[b] Loquente. altero interrogante, & altero reſpondente: vt Inſt. eo in princ.

[c] Poſſunt. vt ſ. tit. j. l. j. §. pen. & §. ſi. & Inſt. de inut. ſtip. §. mutum. & § j. & ĩ. eod. l. mulier. & C. de contrah. ſtip. l. optimam. & de inut. ſtip. l. iij. ſed in infante fallit: vt ĩ. rem pup. ſal. fo. l. ſeruum. vel dic, vt ibi. Acc.

[d] Nec abſens. vt Inſt. de inut. ſtip. §. item verborum. Sed contra ſuprà, de don. inter vir. & vxor. l. ea quæ. Sol. vt ibi.

[e] Si quis igitur. ſurdus, mutus, infans, abſens. Irn. ſed de infante videtur contra: quia non põt velle: vt ĩ. ſit. j. l. j. § pen. vnde dñt alij, ſecundum Io. ſi quis ex his. ſ. alijs ab infante. ſine uoluntate tamen eius bene acquiritur ei per ſeruum: ut ĩ. rem pup. ſal. fo. l. ij. vel dic tertio, ſi quis ſupple aliquem ex his: nam vox vnius &c. vt Inſt. de inuti. ſtipu. §. poſt mortẽ.

[f] Acquiret. ſeruus etiam ignoranti.

[g] Velit. expone: vt ĩ. eod. obligari velit. ſ. per ſeruũ. & qđ ſubijcit iubeat, ſcilicet, ſtipulator ſieri.

[h] Et erit quod iuſſu. ſed qualiter iubebunt hi? Rñd. mutus ſcriptura: abſens epiſtola vt ſup. quod iuſſu. l. j. ij. reſpon. & §. ſed & ſi ſerui. ſed de infante eſt cõtra in ea. l. § ſi pupillus. Sol. hic cũ tutore iuſſit, ut ibi, uel ad alios hic ſe referri: non ad pu.

[i] Reſponderetur. ad interrogata.

[k] Diſceſſit. ſit hic mox, vel non ſit, nõ eſt vis, cum nunquã redierit. vel ex interuallo: vt ĩ. eod. l. continuus. in princ.

[k] Diſceſſit. nec ſtatim redijt. R. ſed longè poſt. vel nullo modo. R.

[l] Si vero præſens. vltima ſunt contraria primis, ſed non ſunt: quia in ſequenti ſtatim redijt.

[m] Reſponſum eſt. incontinenti. ſ. ſine magno interuallo. M. vel etiam ſ. longo nullo actu interueniente, qui obſit ſtipulationi vt ĩ. eo. l. continuus. & l. qui extrinſecus. & ĩ. de duo. re. l. duo. in ſi. & l. ſi ex duobus.

[n] Medij. alias modici.

[o] Quid ni. id eſt, cur non.

[p] Euã is utiq;. nõ ſolũ ſuperior qñ incõtinẽti redijt.

[q] Contra. id eſt, non obligatur.

[r] Annuiſſet. humeris vel capite. ſed in his quæ ſiunt conſenſu ſecus: quia ibi non ſunt verba neceſſaria: vt ĩ. eod. l ſi ſtipuler § fin.

[s] Non tantum autem. hoc autem, bene eſſet poſt dictionem, obligatur ciuiliter &c. P.

[t] Sed nec naturaliter. niſi forte hoc pactũ eẽt: vt ſalrẽ pactiõis iure obligetur: vt ĩ. de acce. l. an inutilis. j. rñ. Ac.

[u] Annuit. ſine verbis.

[x] Nec abũdat negatio: ſic ſ. đ dã. Ifl. fluminũ. § j.

[y] Fideiuſſorem. principali non valente. Accur.

[z] Si quis ſimpliciter. id eſt, purè.

[a] Reſponderit. hoc modo ſcilicet.

[b] Non obligari eum. niſi diuerſitas &c. vt ĩ. prox. §.

[c] Aut ſi. & hic eſt diuerſitas in qualitate.

[*] concipi.

† P. F. ſi vero pñs interrogauit, mox diſceſſit, &c.

† P. F. interuallum enim medij nõ uitiauit, &c.

Genus à digniori ſui parte nomen ſumit.

† Collige ex iſta littera, iſ̃cta. l. j. ſ. eo. & ibi expreſſius, & melius, dum dicit, niſi vtroq; loquẽte &c. vnam doctrinã, ꝙ quotieſcũque verba ſequirũtur de ſubſtantia, & forma actus non ſufficit actum adimplere

per æquipollẽs: ſed in forma ſpecifica dẽt ꝑfici. pro quib. vide Mando. in 57. quæſt. Regu. de Anna. vbi quærit, an expreſſio nominis, & alterũ, de quibus in dicta Reg. per æquipollẽs fieri poſſit.

[*] Alias ſi pulõnẽ ſieri. & tenetur Quod iuſſu. Sed qualiter iubebunt hi &c. & ſic gl ſeq. cõnectẽda ẽ cũ iſta, & vno cõtextu legẽda. Egi. Ferr. ſ Sequunt omnes ſcribẽtes hic.

[z] Approbatur per omnes Doctores. demp. Pau.

[*] Vide Anto. Auguſt. lib. ſecundo Emen. cap. s.

† P. F. interrogatus rñderit, ſi illud &c.

† Plus Antonius Bartolinus, in ad no. ad l. cly. legit non tantũ non ciuiliter.

[z] Tu vide d vim negationis Budæum in priorib. ad notat. ad Pand. l. eo iure. de ritu nuptia. & Mand. in Gl. Faeul §. Nec non electioni, in glo. s.

Aeque

Calēdas quintas? reſponderit, Dabo Idibus, æquè nō obligat. [a] non. n. ſic rn̄dit, uti interrogatus [b] eſt. Et uerſa uice, ſi interrogatus ſub ꝯditione, rn̄derit, purè: [c] dicendum erit, eum non obligari. Cū adijcit [d] aliquid uel detrahit obligationi: ſp ꝓbādū eſt, uitiatā [f] eē obligationē, niſi ſtipulatori diuerſitas rn̄ſionis illico [g] placuerit: tunc enim alia [h] ſtipulatio contracta eſſe uidetur.

In maiori ſumma minor ineſt. Bartolus.

Si ſtipulanti [i] mihi decem, tu uiginti reſpondeas: nō eſſe contractam obligationem, niſi in decem [k] conſtat. ex cōtrario quoque, ſi me uiginti interrogante, tu decem reſpondeas: obligatio niſi in decem non erit contracta. [l] licet enī oporteat congruere [m] ſummam: attamen manifeſtiſſimum eſt uiginti & decē [n] ineſſe.

Vtile per inutile non uitiatur. Bartolus.

Sed ſi mihi Pamphilum ſtipulanti tu Phamphilum & Stichum [o] ſponderis, Stichi [p] adiectionem pro ſuperuacuo habendam puto. Nam ſi tot [q] ſunt ſtipulationes, quot ſunt corpora, duæ ſunt quodammodo [r] ſtipulationes: una utilis [s] alia inutilis, [t] nec uitiat utilis † ꝑ hāc inutilē. [u]

Diuerſitas linguæ non uitiat ſtipulationem: dummodo contrahentes intelligant per ſe, uel per interpretes. h. d. Bar.

Eadem an alia lingua reſpondeatur, nihil intereſt. Proinde ſi qs Latinè interrogauerit, & reſpondeatur ei Græcè, dummodo congruenter reſpondeatur: obligatio conſtituta eſt. idem per contrarium. Sed utrum hoc uſque ad Græcum ſermonem tantum protrahimus, an uerò & ad alium, Pœnum [x] fortè, uel Aſſyrium, uel cuiuſuis alterius linguæ: dubitari poteſt † ex ſcriptura Sabini. [y] Sed uerum puto, [z] ut omnis ſermo ꝯtineat uerborum obligationē: ita tñ, ut uterq; [a] alteri⁹ linguā intelligat, ſiue per ſe, ſiue per uerū interpretem. †

Quælibet ſtipulatio uel continet aliquid dari, uel continet aliquid fieri. Paul.

Diuerſitas ſtipulatiōis an & quando uitiet obligationem.

Aequè non obligatur. niſi & hæc diuerſitas placuerit, cum animo diſſentiendi actum eſt.

[b] Vt interrogatus. debent enim congruere interrogatio, & reſponſio.

[c] Reſponderit purè. diſſentiendi animo. & hoc expreſſè t ſcilicet purè promitto. alias uidetur ad interrogationem reſpondiſſet ut Inſt. de inutil. ſtip. §. præterea.

[d] Cum adijcitur. & generaliter dico cum adijcitur &c.

[e] Aliquid. quod conſtat in qualitate. l. ſeq §. in quantitate. ſecundum Io. & Azo. ut plenè ſtatum diſtinguam. ſed Hugo intelligebat hunc §. quando in quantitate eſt diuerſitas. propter hoc, qđ dicit j. niſi &c. quod in ſummis intelligebat: non autē quando diuerſitas eſt in qualitate, de quibus ſummis dicit ſequens §. ſi ſtipulanti. nē facit ſ. de cōſt. pec. l. j. §. cum qui.

[f] Vitiatam. cum diuerſitas ſtipulationis conſiſtat in qualitate: ueluti purè, uel ſub conditione promittat. B. & Ioan. ſi autem diuerſitas ſtipulationis conſiſtat in rebus, quæ continentur in ſtipu. diſtingue, ſit pecunia, an ſpecies. ſi pecunia, & detrahitur, ualet indiſtinctè in eo, quod reſpondet. ſi adijciatur, indiſtinctè ualet in eo in quo conſonant: in adiecto non, niſi diuerſitas &c. In ſummis autem alternatiue poſitis dic ut j. eod. l. inter ſtipulantem. §. ſi ſtipulante. licet ſecundum Ioan. hæc materia confuſè ſit ſcripta. Azo. ſi autem ſpecies: tunc ſi interrogo de una, & reſpondeat de alia, non ualentut Inſtit de inutil. ſtip. §. ſi de alia. ſi autem de pluribus interrogo, & ille de una reſpondeat tunc aut copulatiuè: & ualet in ea in qua reſpondit: ut infra proxi. §. ſed & ſi mihi. & j. eo. l. inter ſtipulantē. §. ſi ſtipulante. in fin. aut alternatiue: & tunc nulla ualeret j. eo. l. inter ſtipulantē. §. ſi ſtipulante. in princi. ſed ſi ſimpliciter reſpondeat, ad omnia uidetur reſpondiſſe ut Inſti. de inutil. ſtip. §. præterea. ratio eſt differentiæ in ſumma, & in ſpeciebus: quia quot ſpecies, tot ſtipulationes: ſed in ſummis una. ſed & ſi ſtipuler oēs ſeruos tuos, tu omnes ꝑter unū promittis? Rn̄. Ioā. nō ualere: niſi diuerſitas &c. ſed & ſi legas omnes, non poſſum alios accipere, alios dimittere: quaſi unū ſit legatum: ſecus ſi leges duos: ut ſ. de lega. j. l. legatarius. & de lega. ij. l. ſi duobus.

[g] Illico. i. ſtatim. ſic. j. de ſol. l. j. & j. ritu. j. l. duos.

[h] Alia. ſ. quàm prima. & hoc eſt ꝓſumptione huius iuris, at ueritate inſpecta non ualet ſecunda: cū non præceſſerit interrogatio talis, qualem reſponſio declarat.

[i] Si ſtipulanti. hic eſt diuerſitas in quātitate.

[k] Niſi in decē. niſi diuerſitas &c. Ioan.

[l] Non erit contracta in decem. cōtrahit ergo nō attento placuerit diuerſitas, uel non: quia q̄ uiginti ſtipulatur, & decē ſtipulatur, ut ſubijcit. & ſic ſemꝑ uidetur placere, ſecundū Azo. Sed contra Ioſtit. de inutil. ſtip. §. ꝑterea. I prin. Sol. ibi nolebat ſtipulator ualere, niſi in maiori ſumma. alij & hic ſubaudiunt, ſi placeat diuerſitas. Itē facit j. e. l. inter ſtipulantē. §. ſi ſtipulante. i. rū. Item cōtra ſ. loc. l. ſi decē. So. ut ibi.

[m] Congruere. ut eadem in reſponſione, quæ in ſtipulatione conſiſtat. Azo.

[n] Et decem. ſic ſ. de arbi. l. dicun. §. ſi plures. uerſ. inde qri tur apud Iu. l. ſi ex tribus. & de in li. iu. in l. sæpe. & de hæ. rc. Inſtit. l. quoties. §. ſed ſi maiorem. Ac.

[o] Et Stichum. copulatiuè. Accur.

[p] Stichi. de Pamphilo tamen ualet ſtipulatio.

[q] Si tot. quod pro cōſtanti habetur ut j. eo. l. ſcire debemus. & l. quod dicitur. j.

[r] Quodammodo. rebus inſpectis quæ ſunt duæ.

[s] Vtilis. ſc. dice: de Pamphilo.

[t] Inutilis. de Sticho: q̄a in ea nō ꝓceſſit interrogatio.

[u] Per hanc inutilē. not. utile per inutile &c. ut j. e. l. inter ſtipulantē. §. ſi ſtipulāte. in fi. & ſ. de cōſti. pe. l. ſed & ſi decē. & C. de dona. l. ſancimus. in prin. & j. e. l. quæ extrinſecus. Sed arg. contra ſ. de arbi. l. Pædius.

[x] Pœnum. Saracenicum, uel Aphricanum.

[y] Sabini, qui dixit aliquid per quod dicebatur per eandem linguam reſponderi debere.

[z] Puto. alias puto, & alias peritur, & dic, & uerum, id eſt & ueritas. Accur.

[a] Vt uterq;. facit Inſtitu. eod. §. uerum. & C. de teſt. l. hac cōſultiſſima. in fi. & j. de fideicō. l. Græce. & ſ. de re iudi.

† Vtile ꝑ inutile in diuiduis nō uitiatur. Mand. in 9. q̄ſt. Regu. de Idiomate ubi ponit plures illationes. Vtile uero per inutile inducta forma uitiat. Idem Mādoſ. in 24. quæſt. Regu. de Nō iudi. iux. for. ſupp'i num. 19. iuxta 2. editio.

† Ange. & Franc. Areti. hic reputant iſtā gl. ſin. ad hoc ꝙ ubi cōſtat de uoluntate ꝑtiū ut in maiori quantitate non inſit minor, non continet, nec habet locum regu. noſtri textus. Bolog.

† P. Fl. & ſcriptura Sabini ſed & uerū patet, ut omnis &c.

† Illū tex. ualde not. qa ſæpius occurrunt interpretationes linguæ Græcæ, cum interpretes an dicant teſtes uel ne; dic breuiter ꝙ nō, ſed potius expoſitores dicantur, ut cēſus eſt hic. Bolog.

in d. l. de re cta. ennti r. Sol. ibi inter Latinos ✝ [1] ubi ſ. de uſtit. l. ſed & ſi pupillus. §. de quo uerſi. literis.

STipulationum. CASVS Iſta lex ponit diuiſionē ſtipulationum, & dicit quod quædam ſunt ſtipulationes, quæ tendunt ad dandum, ſicut eſt, promitto ſibi decem. quædam tendunt ad faciendum ſi ut promittere ſcribere librum, & ſimilia. & primo expedit: illam partem, quæ cōſiſtit in dando, & eam ſubdiuidit, dicens quod quædam recipiunt diuiſionem: ut cum promitto decem. poſſum enim quinque dando creditori, ipſo tamen uolenti recipere partem ſolutionis in parte illa liberari. quædam uero non recipiunt diuiſionem: ut cum homo promittitur in genere, uel uas. nam etiam ſi pars illius hominis, uel uaſis ſoluatur, non liberatur debitor in illa parte ſoluta. Item ſi promitto uiam, uel actum, non poteſt iſta ſtipulatio diuidi, ſcilicet partem ſoluendo, idem in ſtipulatione alternatiua ſpecierum. & hoc uſque ad §. ex his igitur. Franc.

Paul. lib. xij. ad Sabi. II.

STipulationū [a] † quædam in dando, [b] quædam in faciendo cōſiſtunt.

Stipulatio dandi eſt diuidua natura et effectu: ſed ſtipulatio ſeruitutis eſt ſimpliciter indiuidua: & ſtipulatio generis et alternatiua eſt diuidua natura, & indiuidua effectu. h. d. Bart.

Et harū [c] oīum quædā partiū pſtationē [d] recipiunt: ueluti cùm decem dari [e] ſtipulamur. Quædā nō recipiūt: ut in ijs, quæ natura diuiſionē non admittūt: ueluti cùm uiā, [f] iter, actum ſtipulamur. Quædam partis quidē dationē natura ſui recipiūt: ſed niſi tota dentur, ſtipulationi ſatis non fit: [g] ueluti cum hominem generaliter ſtipulor, aut lācē, [h] aut quodlibet uas. Nam & ſi Stichi pars ſoluta ſit [i] nōdum in ulla parte [k] ſtipulationis liberatio [l] nata eſt: ſed aut ſtatim repeti pōt, [m] aut in pendenti [n] eſt, donec alius def. [o] Eiuſdē cōditionis eſt hæc ſtipulatio, Stichum aut Pamphi-

[a] Stipulationum. Dictum eſt ſupra, inter quos, & quo modo, & quibus uerbis, & qualiter uiuetur, & qua lingua contrahatur ſtipulatio: nunc ponit diuiſionem ſtipulationum. dicit ergo, ſtipulationum &c.

[b] In dando. i. promiſſione dandi. & eſt hæc diuiſio bimembris & poteſt tertium membrum addi, ut miſta ex dando, & faciendo, ut reddere rationem: ſed ſub ſimplicibus miſtam comprehendit legis lator. [1] Idem ſub faciendo comprehenditur non facere: [2] [3] ut Inſtit. de nup. §. ſi uxor. ibi, ſe abſtinuerim. &c. ſecunda diuiſio eſt trimembris. Accur.

[c] Et harum. ergo & earum, quæ ſunt in faciendo ? quia & factum quoddam diuiduum dicitur: [4] ut ſ. eo. l. eadem. §. Cato. & l. in ſtipulationibus. §. operarum. & ſupra, de ope. lib. l. ſi quando. Item uſuſruc. ut ſ. de uſuſruc. l. v. nec obſtat, [5] quod dicitur in eodem titu. de ope. lib. l. libertus. §. j. & ſ. eod. l. ſtipulationes. quia pro parte non ſoluitur ſtipulatori, ſcilicet inuito: ſed uolenti ſic. uel dic non ſtipulatori uni: ſed ubi pluribus debetur, cuiq; pro parte ſoluitur. Item earum quæ in dando, quædam recipiunt diuiſionem, quædam nō, ut ſtatim ponit exemplum.

[d] Præſtationem. i. ut quis pro parte dando, liberetur pro parte, quod accipe uolente ſtipulatore recipere: ut ſ. de uſur. l. tutor. §. Lucius. Item recipit præſtationem partis, ut & hæredes promiſſoris teneantur pro hæreditarijs portionibus.

[e] Cum decem dari. ut ſi quinq; ſoluantur, liberatio in parte ſtipulationis contingat. Accur.

[f] Viam. qui uiam ſtipulatur, uel iter, ſtipulatur factum. [6] Nam patientia pro traditione eſt: ut ſupra de ſer. l. quoties. ij. & pati eſt facere: ut ſ. eod. l. ubi autē. §. qui id quod. itē not. quod natura cōmunis earū, quæ ſunt in faciendo, eſt ut nō diuidantur ut hic dicit: quia ſi promiſſor ſoluat pro parte, non liberatur etiā pro parte: & hæredes promiſſoris ſinguli inſolidū tenerētur: ſed fallit ut modo dixi. Itē econtra natura earū, quæ ſunt in dādo, eſt ut diuidantur: ſed & illa fallit: ut ſubijcit ſ. eod. l. In executione. §. pro parte. Sunt & alia exempla de factis ſ. eo. l. ſtipulationes. & facit ſ. de accept. l. & per iuſiurandum. §. j. & ſ. ſi quid in frau. pat. l. iij. §. pe. & ſi ſerui. uen. l. loci. §. ſi fundus. & ſ. de ſolu. l. qui hominem. in prin. & ſ. de condit. & demon. l. In facto. Si autem quia non eſt factum uelit aliquis agere ad intereſſe: hæc actio quæ proponitur ad intereſſe recipit diuiſionem: ut ſ. eo. l. ſtipulationes non diuiduntur.

[g] Non fit. nec pro parte quidem.

[h] Lancem. in genere.

[i] Soluta ſit. ab eo, qui in genere hominem promiſit.

[k] In illa parte. i. in aliqua. nec etiam in ea quæ eſt ſoluta inſpecto futuro. Accur.

[l] Liberatio nata eſt. aliàs in diuerſis hominibus rectè partes ſoluerentur: quod eſſet abſurdum. Ad quod facit ſ. de optio. le. l. ſeruo & ſ. eo. l. in executione. §. pro parte. & de leg. j. l. ſi ex toto. §. fin. & l. ſi quando. §. fi. & de leg. ij. l. ſi quis duobus. Accur.

[m] Repeti poteſt. condic. ob cauſam, ſecundum quoſdam. & hoc de rigore iuris.

[n] In pendenti. ex æquitate, quæ præualet: ut ſupr. de condic. inde. l. ſi non ſortem. §. ſi decem.

[o] Detur. homo, uel aliqua pars in eo. & ſic poſterior ſolutio &c. ut dicto §. ſi decem. Sed obijcitur, aut ſoluta pars a promiſſore pro parte liberat: & ſic non pendet. aut nihilum: & ſic inſolidum remanet obligatio, ergo non pendet, ſed ſtatim ut indebitum poteſt repeti? Reſpond. nec obligatus [7] eſt, nec liberatur pro ea parte. & ſi obijcis: fuit obligatus, & non liberatur: ergo obligatus permanet in ſolutione. Rñ. non ſequitur quia eſt quoddā mediū inter obligationem, & liberationē. ſ. ceſſatio obligationis ad tēpus: nec eſt extincta: ut ſ. de ſol. l. qui res §. areā. Itē no. ex prædictis, [1] & infra dicēdis, quod ſi hominē certū debeā, liberor ſoluēdo partem ſi decedā, unuſquiſq; hæredū pro parte tenet, & pro parte ſoluēdo liberat: ut ſ. de ſol. l. ſi ſtipulatus ſum mihi aut Sticho. j. §. j. Si in gñe, tenet quidē quiſque hæredū pro parte tm, & tñ ſoluēdo partē quo modo debet, nō liberat, quod mirabile eſt: ſed hoc ideo, quia nō ſoluunt, ut debēt. Quid ergo dicem liberat, uel non? Rñ. quantum ad præſens tempus in parte liberati ſunt: ut ſ. de accep. l. qui hoīem ſed propter futuri tēporis fictionē in pēdenti eſt, donec alij ſoluāt: ut ſ. de cōdi. ind. l. ſi nō ſortē. §. ſi decē. & hoc futuro īſpecto. dicit hic etiā in parte ſoluta nō cōtingere liberationē. ſi ergo ſoluāt, in eodē intelliget fuiſſe liberatus: ſi non, in pte iū hominis cōdēnabūtur. Ille tñ qui impediuit, tenetur cæteris: ut ſ. fa. erc. l. hrdes. §. ſi incertū. ſecūdū Azo. ſed uidet quod pro parte hoīs in genere promiſſi ſoluta in parte contingat liberatio: ut ſ. e. §. ſi tñ. quod eſt contra. Sol. ibi nolenti ſtipulatori: hic inuito. Vel uerius ibi in ſpecie debebat. Vel ibi ſequētes ſoluūt in eodē hoīe: & ideo a principio uidetur bene ſoluta alia pars: ut l. ſi nō ſortē. §. ſi decē. ſ. d. cōd. ind. ADDITIO. Iſta gl. reprobat hic in omnibus tribus ſolutionibus, ſecūdū Iac. ideo dic ſecūdū Bar. & omnes ſcrib. in d. §. ſi tamē. qd ibi loquit in ſolutione ſtatar: hic in ſolu. uera.

Pamphi.

[1] Reprehenditur pomnes, ſed expone interlatinus i. inintelligibilitet.

† Vide Alci. commentarios in hanc legē, & duas proximas ſequentes in libello ſuo de ſtipulationū diuiſione.

[2] Iſtā glo. ſequuntur, doc.

[3] Sequuntur Bar. & Alexand. & uide Iaſ. in §. fi. ſ. eu.

[4] Damnatur per Bar. Pau. Aret. Ale. & Iaſo.

[5] Diſplicet cōmuniter ſcri.

[6] Et hīs ſecundum Bar. Ang. Lud. Ro. Imo. Alexā. & Iaſ. contrariā opinionē tenet Pet. de Bella ptic. Chriſto. Iac. de bello uiſu, & omnes citramontani.

[7] Imò in obligatione generica ſecundum Bar. Ale. Aret. & Iaſo.

[1] Iſtā partem ſequitur Bart. & Alex.

lum [a] dari.

In obligatione diuidua natura, sed indiuidua effectu, si sint plures promissoris hæredes, quilibet tenetur pro parte, sed partis præstatio liberationem non præbet, sed in obligatione indiuidua omnino hæredes promissoris tenētur insolidum, & hæredibus stipulatoris insolidum actio cōpetit. h. d. Bart.

Ex his igitur [b] stipulationibus, nec hēdes [c] quidem pro parte soluendo liberari [d] possunt, [e] quandiu non eandē rē [f] omnes dederint. [g] non enim ex persona hæredum conditio [†] obligationis immutatur. [h] & ideo si diuisionem res ꝑmissa non recipit, [i] ueluti uia: [k] hæredes promissoris singuli insolidū tenēt. [l] Sed quo [m] casu unus ex hæredibus solidum [n] pręstiterit, repetitionem habebit à cohærede familiæ erciscundæ iudicio. [o] Ex quo quidem accidere Pomponius ait, ut & stipulatoris uiæ, uel itineris hæredes singuli insolidum [p] habeant actionē. [q] Sed

[a] Pamphilum. & soluerit pars Stichi. Accur.

Ex his igitur. CASVS. Dictum est in proximo §. quasdam stipulationes esse indiuisibiles, & ideo non posse promissorem liberari partē soluendo. Quid erit in hæredibus promissoris: nunquid isti potuerūt liberari soluendo partem rei deductæ in stipulatione indiuisibili? Respondet iurisconsultus quod non. & rationem ponit: quia natura obligationis non mutatur propter hæredum personas. & ideo si res deducta in stipulationem, nō recipit diuisionem, hæredes tenenē, quilibet insolidum: tamen si unus soluit totum, pōt ab alijs repetere actione famil. ercis.

Ex quo. Sicut supra dictum est promissoris hæredes in solidum teneri: ita uerum est stipulatoris hęredes quemlibet insolidum habere actionem, licet aliqui dixerint hoc casu, q̄ñ stipulator, qui rem indiuisibilem fuerat stipulatus moritur, extingui obligationem: non tā uerum est: quia stipulatio non euanescit, propterea quòd res indiuisibilis difficilè soluitur. Si tamen. Supra dictum est quòd quædam sunt stipulationes indiuisibiles: quod hæredes promissoris rei indiuisibilis possunt conueniri in solidum. hic quæritur. Titius promisit mihi hominē in genere: moritur antequam mihi soluat relictis duobus, uel pluribus hæredibus, certum est quòd tenetur mihi quilibet in solidum: conueni tamen unum hæredem, & ipse soluit mihi partē hominis promissi: nunquid habeo actionem contra alios pro reliqua parte hominis? Rñ. quòd sic. Idem est, si unum hæredem liberaui pro parte, & idem in ipso promissore, & eius fideiussoribus. Item si. Expedito illo membro stipulationis indiuisibilis, quæ consistit in dando, ponit aliud membrum, quod consistit in faciendo. & ponitur sic casus usq; ad l. eadē. duo erant. s. Titius, & Mæuius. Titius stipulatus est à Mæuio hoc modo: Promittis mihi Mæui, neq; per te neq; per hæredē tuum fieri quo minus mihi liceat ire per fundum? R. Mæuius, promitto: post hoc moritur Mæuius promissor relictis duobus, uel pluribus hæredibus. unus hæredum Mæuij uenit contra promissionem Mæuij: nunquid alij hæredes tenentur de hoc Titio? Rñ ꝙ sic indistinctè, siue cum pœna siue sine pœna facta sit promissio. Sed ponamus contra. s. ꝙ stipulator Titius morietur relictis pluribus hæredibus. unus hæredum suorū prohibetur ire: tunc est differentia, facta sit stipulatio cum pœna, uel sine pœna. nā si pœna est adiecta stipulationi puta eē tum: certe cōmittetur ista pœna ad omnes hæredes stipulatoris insolidum: tñ alij, qui non sunt prohibiti, si petant pœnam, poterit ipsis obijci exceptio doli mali. Si uero nulla est adiecta pœna, ille hæres, q ꝓhibitus est, petet tantum interesse pro parte sua. Idem dicendum est in illa stipulatione, promittis mihi ꝑ te nō fieri quo minus mihi, & hæredi meo habere liceat? quia cum pœna promittatur, committitur pœna omnibus hæredibus stipulatoris. si uero sine pœna, poterit tantum agere ille hæres, qui prohibitus est. Et ratio istorum est, scilicet, quando pœna adijcitur, uel non, quia ubi nulla pœna adijcitur nihil interest eius qui nō est prohibitus: ergo non potest agere. sed ubi pœna est adiecta, non quæritur utrum omnium intersit, uel unius tantum, sed solum an commissa sit pœna, uel nō, & in solidum omnibus hæredibus committitur. Item promissoris hæredes oēs tenentur: licet unus prohibui: ratio quia interest prohibiti, ut à nullo penitus prohibeatur. Franc.

[b] Ex his igitur. quia talis est natura obligationis in genere, & alternatiuę: ut supra dictū est igitur & c. licet pro parte tantum teneretur, nec nisi pars possit à singulis peti. Azo. & sic de ultimis tantum duabus dicitur quando homo in genere, uel sub alternatione promittitur.

[c] Nec hæredes. s. promissoris, non solum ipsi promissores.

[d] Soluendo liberari, licet non possit peti, nisi pars: ut j. eo. l. in executione. §. pro parte.

[e] Possunt. obijcitur solutioni eius &c. ut Inst. quibus mod. tol. ob. in prin. Respon. hoc ideo: quia nec defunctus sit soluendo &c. ut s. proxi. §. & j. eo. l. in executione. §. pro parte. & ipsi sunt loco unius.

[f] Non eandem rem. totam.

[g] Dederint. & ultima solutio &c. ut d. §. si decem. l. si non sortem. s. de cond. indebiti.

[h] Immutatur. ut j. de præto. stip. l. stip. l prætoriæ. j. § in certā. & s. de cond. & demon. l. cui fundus. Sed obijcitur de marito, & uxo ut C. de pri. do. l. unica. Rñ. conditio non mutatur, sed condemnatio moderatur, ut aliter fiat personæ mulieris cum suo priuilegio contra maritū, & aliter hæredibus eius. Item opp. de leg. j. l. legatarius. sed hic passiuè: ibi actiuè. Item oppo. j. eo. l. eadem. §. si. sed ibi dices. Item quid si unus de hæredibus dissentiat? Rñ. statur maiori parti. uel uerius tenetur alijs: ut s. fa. ercis. l. hæredes. §. si incerto.

[i] Non recipit. sui natura.

[k] Veluti uia. ut & j. de excep. l. & per iusiurandum. §. j. & s. eo. in prin. huius l & s. de ser. l. uiæ. & de leg. iij. l. fideicom. §. penulti.

[l] Tenentur. ut & j. de reg. iur. l. ea quæ in partes.

[m] Sed quo. quod est in omnibus prædictis. Accur.

[n] Solidum quod sui natura non recipit diuisionem. ut uia, uel etiam debitum est in genere, uel alternatiuè. & facit s. fa. erc. l. Inter cohæredes. §. quod ex facto.

[o] Iudicio. qu a pro parte expediri non potuit.

[p] Insolidum. non solum hæredes promissoris insolidum tenentur.

[q] Actionem. contra s. famil. erc. l. hęredes. §. an ea. in fi. §. Sol. [†] ibi uentum erat ad æstimationē: quia non præstabatur usus, sed ad ipsam seruitutem insolidum agunt, licet perueneri ad eam causam &c. ut j. eo. l. pluribus. §. si. & j. proxi. & j. eo. l. existimo. Sed & si partem fundi, cui uiam stipulatus est, alienet: corrumpitur stipulatio: ut j. de ser. l. pro parte. ratio est quia stipulatio ad hæredem, non ad emptorem transit: ut s. de usufru. l. sed & si quis [2] §. si operas. Item contra. s. de ser. rusti. præd. l. si unus. §. fin. secundum unam literam. Sol. ut ibi. Accur.

[†] Id est, qualitas obligationis indiuiduæ quo ad libertatem, secundum Bal.

[†] Approbatur per Bar. & Ias. Stipulatio ad hæredē transfit.

[2] alias, l. adhuc.

Hoc

quidã hoc caſu a extin gui ſtipulationẽ putãt: b quia per ſingulos c acquiri ſeruitus non poteſt. d Sed nõ facit e inutilem ſtipulationẽ difficultas præſtationis. f

Per ſententiã & acceptilationem unus ex hæredibus promiſſoris, qui tenebatur in genere, poteſt liberari. h.d. Bar.

Si tamen g † hominem h ſtipulatus, cum uno ex hæredibus promiſſoris egero: pars duntaxat cæterorũ i obligationis ſuperit, ut exolui poſsit, k Idemque eſt, ſi uni ex hęredibus l acceptolatum ſit. m Idemque eſt n in ipſo ꝓmiſſore, & fideiuſſoribus eius quod diximus in hæredibus.

Vnò ex hæredibus promiſſoris contrafaciente omnes tenentur ꝓ hæreditaria portione: ſed ſi uni ex hæredibus ſtipulatoris cõtra fiat, pro parte ſua tantũ ſtipulatio committetur ad inter-eſſe: ad pœnam uerò committetur in ſolidũ, licet alij agẽtes exceptione doli repellantur. Bar.

Itẽ & ſi in facto o fit ſtipulatio, ueluti ſi ita ſtipulatus fuero, Per te nõ fieri, neque per hęredem tuum, quò minus mihi ire agere liceat, & unus ex pluribus hæredibus prohibuerit: tenẽtur quidem cohæredes eius: p ſed familiæ erciſcũdæ iudicio ab eo repetent, qđ præſtiterunt. hoc & Iulianus, & Põponius probant. q Contra autem ſi ſtipulator deceſſerit, qui ſtipulatus erat, ſibi hærediq; ſuo ire, agere licere, & unus ex hæredibus eius prohibeatur: in tereſſe dicemus, r utrũ inſolidum ſtipulatio cõmittatur, s an pro parte eius, qui prohibitus eſt. Nam ſi pœna t ſtipulationi adiecta ſit, in ſolidum cõmittetur. u ſed qui x nõ ſunt prohibi-

a Hoc caſu, in ſtipulatore itineris decedente, ut ratio ſequens probat. Azo.

b Putant. ſed malè. uidebatur enim quòd ſicut unus ex pluribus dominis pro parte ſeruitutẽ acquirere nõ poteſt: ut ſ. pe ſer. l. pro parte. ita ſtipulatio facta per defunctũ nõ tranſit ad hęredes. quod falſum eſt imò ſingulis acquiritur.

c Per ſingulos. l. per quoſdam ſine alijs. uel dic facilè, ut ſtatim dicam.

d Non poteſt. facil. diuerſis tẽporibus. hoc enim uix continget: contingere tñ poteſt. ut ſ. cõmu. præd. l. fi. & de ſer. ruſtic. præd. ſi unus. in princ. l. & j. eo. l. pluribus §. & fi. & hoc in impoſitione ſeruitutis in re cõi faciendæ: ut ibidẽ dicitur. ſed hæc difficultas non impedit præſtationẽ ſeruitutis, ut ſtatim ſubijcit: ergo nec acquiſitionem. Azo.

e Sed non facit. ualet enim ſtipulatio, & ſinguli i inſolidum petere poſſunt, ſed difficile eſt ut idẽ pluribus ſolui poſſit. Azo. ſed hæc difficultas non impedit quo minus inſolidu agatur. habebit ergo 2 unus cohæredũ partẽ alterius, ex quo inſolidũ agit ſecundum quoſdam. & ſecundu hoc qui primo agit, obtinet, & utitur ſeruitute. Sed lo. 3 nõ refert ad proximũ dictũ, ſed in genere dicit. q.d. impoſſibilitas uitiat, nõ difficultas: ut j. l. cõtinuus. §. illud. nã ſi pauper centũ marchas mihi ꝓmittat, tenet. licet ergo ſit difficultas, poterit tamẽ fieri ꝑ partes ſucceſſiue: ut ſ. cõmu. præd. l. fi. & ſecundum hoc qui primo agit, obtinet, ſed non utitur ſeruitute, niſi qñ omnes egerint. ar. d. l. receptum. & ſ. commu. præd. & f. cit. ſ. de act. em. l. fi. ſi uero non præſtetur uia, agit ad intereſſe: quod diuiditur: ut ſ. fa. erc. l. hæredes. §. an ea.

f Præſtationis. i. acquiſitionis, uel præſtationis per partes ſucceſſiue: ut d. l. receptum. Accur.

g Si tamen. licet pars Stichi ſoluta non præſter liberationem cum in genere ꝓmiſſus eſt. & ſecundũ hoc dicit hominẽ ſcilicet certũ, ſecundũ P. Alij dicũt in genere: ut ſ. locutus eſt.

h Hominẽ. ſupra dictum eſt, ꝙ ſtipulationũ quædã conſiſtunt in dando, quædã in faciendo, & quædam recipiunt partis præſtationem ſui natura, & liberationẽ, quædam non. circa prædictam materiam ponitur talis caſus: ſi tamen &c.

i Egero. & partem accepero. Dico ꝙ imò exponunt egero. i. ſuccubuero, ſecundũ Bar. hic. ADDITIO

k Exolui poſſit. quo facto priori liberatio contingit: alioquin cæteris nolẽtibus manet in ſuſpẽſo. & hoc prout dicit deberi in genere.

l Ex hæredibus. promiſſoris. Accur.

m Acceptolatum ſit. ut liberatio contingat ei, qñ in ſpecie: uel niquequo ab alijs ſoluatur in ſuſpẽſo ſit, qñ in genere. ſed uidetur ꝙ ipſe, & alij oẽs ſtatim liberẽtur: ut j. de acce. l. ſi ex pluribus. j. reſpõ. quæ eſt contra. Solu. ibi in rem, hic in perſonã. Vel ibi 5 duo erant rei debẽdi inſolidum. merito ergo acceptilatione ibi liberatur, hic non. Vel hic diuiſionẽ recipit, ibi nõ. porro ſi debitori generis accepto feratur, etiam in una ſpecie generis, ſtatim liberatur: ut j. de acce. l. & pe. iuſiurandum. §. ſi is q ho. Ac.

n Idemq; eſt. ſ. ut ſi promiſſor partem ſoluerit, uel in partem acceptolatũ ei fuerit in reſiduo teneat fideiuſſor, & ſic acceptilatio pro parte fiet. l. qñ in ſpecie, licet in pendẽti ſit, donec reliqua pars ſoluatur qñ in genere. Acc.

o I. e. ſi in facto. ſe quit de his, quę ſunt in faciendo: ſed qđ eſt tunc in obligatione, ſi ꝓmittis facere domum, an factũ. ſ. ꝓcisè, uel intereſſe? Arg. ꝙ factũ. ſ. de aqua plu. ar. l. ſi tertius. §. officiũ. in fi. Item ante nec auꝫ præciſè ad factũ? Rñ. poſt morã etiã ad intereſſe. Vel dic ẽt ad factũ agẽdo põt actor intereſſe cõſeqꝫ, maximè ſi petijt fieri, & ſi nõ faceret, petijt intereſſe. ar. j. e. l. ſi ſeruũ. §. fi. & ſ. đ cõſt. pecu. l. ꝓmiſſor. & ſ. de. ope. li. l. qui libertinos. 6 in fi. Itẽ nec iſtę leges. ſ. hæc & ſequẽtes duę ſunt ſibi cõtrariæ diſtingue an factũ eſt indiuiduũ, aut diuidnũ. primo caſu, ut per te nõ fieri, aut unus de hæredibus promiſſoris facit cõtra, & tũc oẽs tenentur: ut hic, & l. eadẽ. in prin. & §. j. Aut cõtra unus hæredũ ſtipulatoris ꝓhibet, & tũc aut cũ pœna, aut nõ, ut hic. & ratio diuerſitatis eſt j. eo. l. proxi. Si diuiduum, ut amplius nõ peti, tũc ſolus qui cõtra facit, tenetur: j. eo. l. eadẽ. §. j. nec diſtinguitur inter hæredes promiſſoris & ſtipulatoris, uel pœna ſit appoſita, uel non, & plenius diſtinximus ſ. ſi quis cau. l. ſi ſeruus. §. ſi plurium.

p Cohæredes eius. quilibet pro portione hæreditaria, licet propter alienum factum. Azo.

q Probauit ut & ſ. fa. erc. l. inter. §. quod ex facto. & l. hæredes. §. in illa. Accur.

r Intereſſe dicemus. in modo ſtipulandi.

s Committatur. ſingulis, & hoc mero iure.

t Si pœna. certa.

u Cõmittetur. ut ſtricto iure omnes cohæredes pœnã petere poſſint: quia non quæritur cuius interſit.

x Sed qui. licet autem inſolidum committatur.

Prohibi-

1 pulchrè in hũc §. Alci. lib. parer. j. c. viij.

1 Idem Bartol. & Iaſ.

1 Idem an poſſit pluribus ſolui.

1 Iſta illatio placet Iaſo. & eſt de mẽte alio rum.

Placet Iaſo. quicquid dicat Bart.

4 Hoc eſt uerũ quando qs cõſequitur ꝑ unã actionis. Bart. Arc. Ale. & Iaſ.

5 Et bene Bart. Arc. Pau. Alexã. & Iaſ.

Imò immediante lata ſnia, uel interpoſita acceptilatione liberatur. Bart. Pau. & eſt de mente aliorum.

7 Imò in genere. ſed hic cõtingit liberatio in ſolutione ficta: ibi in ſolutione uera ſm Bart.

8 Placet Bart. Dy. & Paul.

9 Obligatione, nõ effectu. Iaſ.

10 hãc gl. tanquam menti tenendã ad hoc no. ꝙ actio ad factũ & tiã ad intereſſe ſunt ſimul agitari, & intentari in eodem libello. Bolog. & per iſtã. gl. no. adhuc ꝙ libellus ꝓcedit, in quo petit unum uel aliud promiſſum, & ſi non fiat, petit intereſſe. Bolog.

11 libertinus.

a Prohibiti. & ideo eorum intereſt.
b Exceptione. quæ ſemper nititur æquitate: vt ſup. de excep. do. l. j. & ſic ille, qui agit, petit pro parte ſua tantum intereſſe & pœnam: vt j. eod. l. eadem §. Cato. & facit ſ. ſi quis cau. l. ſi ſeruus, §. fi. Item ſ. de manumiſſ. teſtam. l. ſi ita.

ti, a doli mali exceptione b ſummouebuntur.

Si verò pœna nulla appoſita ſit: tūc pro parte c eius tantùm, qui prohibitus eſt, committetur ſtipulatio. d

Vlp. lib. xlix. ad Sab. III.

IDem † iuris e eſt & in illa f ſtipulatione, Mihi, hærediq; meo habere licere. g Sed hæc differentia h illam habet rationem, quòd ubi unus ex hæredibus i prohibetur, non poteſt cohæres ex ſtipulatu agere: cuius nihil intereſt, niſi pœna ſubiecta ſit. nam pœna ſubiecta efficit, ut omnib. cōmittatur: k quia hic l non quærimus m cuius interſit. Enimuerò vbi unus ex hæredib. n prohibet, omnes tenentur hęredes. Intereſt. n. prohibiti, à nemine prohiberi.

Paul. lib. xij. ad Sab. IIII.

† Vide & in hanc l. Alciat.

c Tunc pro parte. quia naturalis cauſa nulla eſt. quare eia non prohibi is eum effectu debeatur. & facit ſ. ſi quis cau. l. ſi ſeruus. § fi.
d Stipulatio. quia tantum eius intereſt: ſed cohæredum nō. Acc.
e IDem iuris. id eſt, eadem pœnæ diſtinctio: vt & hic pœna adiecta committatur inſolidum petitio hæredibus ſtipulatoris prohibito vno: pœna non adiecta pro parte prohibiti. R.
f In illa. quod in illa per te non fieri.
g Licere. miranda nouitas, ſubtilis ſubtilitas, quis eam ruminabit? ſed hæc uerba expone, ut infra eod. l. ſtipulatio iſta.
h Sed hæc differentia. ſcilicet, pœnæ adiectæ, uel non adiectæ. Vel ita vt hæc ſtipulatio quæratur illi ſoli, qui prohibetur, non etiam cohæredi, niſi forte pœnam ſtipulatus ſit. promiſſoris autem hæredes omnes omninò tenentur uno prohibente Accur.
i Ex hæredibus. ſtipulatoris.
k Committatur. ſtricto iure: aliud per doli except. vt dictum eſt. Accur. ADDITIO. Illud non eſt verū in omnibus ſtipulationibus pœnalibus: ſcilicet, quod in effectu ſtipulatio pœnalis non committatur, ſi alicuius non intereſt: v colligitur hic ex doctrina Bar. & Iaſ. qui poſuit ſex limitationes ex iſto tex.
l Quia hic. in ſtipulatione pœnali.
m Non quærimus. quo ad committendam: vt j. eod. l. ſtipulatio iſta habere, §. alteri.
n Hæredibus. promiſſoris. Accur.

EAdem dicemus. CASVS. Principium huius legis, nihil aliud dicit, niſi quòd idem eſt dicendum in hac ſtipulatione, promittis quod nullum dolum commiſſum contra me neque tu, neque hæres, quàm quod dictum eſt ſ. in §. i. em ſ in facto. ſcilicet, quod ſi ſtipulator relinquat plures hæredes, & contra vnum committatur dolus, ille ſolus agere poterit quando ſine pœna promiſſum eſt: ſecus quando cum pœna: vt ſ. dictum eſt.

Cato lib. xv. In hoc § ponitur talis caſus, Titius promiſit mihi aliquid: moritur relictis plurib. hæredibus: quæritur ſi contra promiſſionem factum fuerit, qualiter hæredes teneantur? Et rñdetur diſtinguendo: aut factū, quod eſt deductū in ſtipulationē, eſt diuiduū, uel indiuiduū. Si factū eſt indiuiduū, veluti facere iter, & vnus hæredem facit contra ſtipulationem, omnes tenentur & rationem ſubdit ibi: quia quod &c. Si vero factum deductum in ſtipulationem eſt diuiduum, ſicuti quando promitti ut amplius non petere: tunc ſi unus hæredum venit contra ſtipulationem, ipſe ſolus tenetur, nō alij. & rationem ſubdit ibi, Differentiæ hanc &c. quia quando factū eſt indiuiſibile, non poteſt ueniri, niſi contra totā ſtipulationem. ſed quando eſt diuiſibile, poteſt ueniri contra eam in parte. Sed uideamus. Pone caſum, vt in gloſſ. nam nullibi melius ponitur. Si is qui duplam. Titius emit fundum à Mæuio valentem ccc. aureis. & eſt ſtipulatus à venditore duplum pretij, ſi fundus euincatur. moritur Mæuius venditor relictis tribus hæredibus. poſtea fundus euincitur. Quæritur quomodo agent iſti hæredes Mæuij contra Titium? Reſpond. quòd aget quilibet pro parte ſua: & ſic quilibet pro centū. Item ego habebam vſumfruc. in fundo tuo, caui tibi me vſurum arbitrio boni uiri, & reſtituturum fundum, finito vſufructu: tu deceſſiſti relictis pluribus hæredib. nunquid ipſi habebant actionem contra me, quilibet pro parte ſua? Reſpond. quod ſic. Idem eſt dicendum in ſtipulatione ex noui operis nuntiatione, & damni infecti: vt eodem modo ponas caſum, ſicut poſitus eſt in fructuario. Sed uidebatur contra in ſtipulatione damni infecti: quia opus non poteſt deſtrui pro parte: ſed oportet totum deſtrui. ſed hoc non obſtat: quia vt agi poſſit pro parte, eſt introductum in utilitatem ſtipulatorum: quare &c. Quid autem in promiſſore damni infecti, vel duplæ euictionis? Dicendum eſt, quod hæredes promiſſoris non poſſunt liberari ſatiſfaciendo pro parte: ſed oportet quemlibet conueniri inſolidum. Franc.

EAdē † o dicemus, & ſi dolum abeſſe à te, hæredeq; tuo ſtipulat' ſim: & aut promiſſor, aut ſtipulator pluribus hæredibus relictis deceſſerit.

Pœna adiecta facto indiuiduo, ſi contra fiat per vnum ex hæredibus promiſſoris, pro parte hæreditaria committitur contra omnes. in facto verò indiuiduo pro parte contra facientis tantummodo: ſed aduerſus ipſum promiſſorē inſolidum. h. d. Bart.

Cato † lib. xv. ſcribit, pœna certæ p pecuniæ promiſſa, ſi quid aliter factum ſit, q mortuo promiſſore, † ſi ex pluribus hæredibus r unus contrà quàm cautū ſit, fecerit: s aut t ab omnibus hæredib. pœnam cōmitti pro portione hæreditaria, u aut x ab vno y pro portione ſua. z Ab omnibus, a ſi id factum, de quo cautū eſt, indiuiduū ſit: veluti,

† Legem hanc totam ex Pandectis Florētinis reſtituit Ang. Politianus lib. epiſtolarū illuſt. virorū xj. ep. vltima: cōmmētarijs enarrauit Alciat. in libello ſuo de ſtipulationū diuiſione. Et hoc caput expcat Lælius Taurellus.

† Vide in hunc §. commētarios Vldarici Zaſij, atque etiā Lælij Taurelli.

† Lælius Taurell' ex P. F. legit, ſi ex pluribus eius vnus contra &c.

o Eadem quæ dicta ſunt in illa parte non fieri: & alia proxi. Accur.
p Certæ. id eſt, certa pœna.
q Aliter factum ſit. quam promiſſum eſt.
r Pluribus hæredibus. promiſſoris.
s Fecerit. & ſic obligatio incœperit ab hærede.
t Aut. id eſt aliquando.
u Hæreditaria. ſcilicet tantum.
x Aut. id eſt, aliquando &c. Accur.
y Ab uno. vt ſi pœna erat in xx. & iiij. erant hęredes, cadat contra faciens in v. & alij nullo modo.
z Pro portione ſua. quilibet, etiam vno ſolo faciente contra promiſſionem.
a Ab omnibus. committitur, ſcilicet pœna pro portione hæreditaria.

Iter fieri: a quia quod in partes diuidi non pôt., ab oib. quodammodo factũ videretur. b At ſi de eo c cautũ ſit, quod d diuiſionem e recipiat, veluti, Amplius non agi: f tum eum hęredẽ, qui aduerſus ea fecerit, pro portione ſua ſolùm pœnam g committere. h Et dñiæ hanc eſſe rationem, ꝙ in priore caſu omnes cõmiſiſſe videntur: ꝙ niſi inſolidũ prȩſtari i non poterat illam ſtipulationem, Per te non fieri, k † quò minus mihi ire agere liceat. Sed videamus l ne nõ idẽ hic ſit, ſed magis idẽ, m quod illa ſtipulatione, n Titium, hæredemque eius ratum habiturũ. o Et † Paulus rñdit, non idẽ eſſe. p Nam q hac ſtipulatione & ſolus r tenebitur, s qui non habuerit ratum, & ſolus aget, t à quo fuerit petitum (idq; & Marcello videtur) quamuis ipſe dominus pro parte ratum habere non poteſt. u

Stipulatio dupli, fructuaria damni infecti, & de operis noui nunciatione, ſi ad intereſſe committitur, inter hæredes ſtipulatoris diuiditur: ſecus ſi ad factum. Bart.

Si is, qui † duplam ſtipulatus eſt, deceſſerit pluribus hæredibus relictis: vnuſquiſque ob euictionem ſuæ partis pro portione ſua habebit actionem. Idemque eſt in ſtipulatione quoq; fructuaria, x & dãni infecti, y & ex operis noui nunciatione. Reſtitui z enĩ opus ex opis noui nunciatione ꝓ parte non põt. Hæc a vtilita-

Fieri. uel non fieri, ſcilicet cum promiſi per me nõ fieri quo minus per fundum meum tibi agere liceat. Reſpon. & ſecundum hoc ſupplebis non fieri, ſcilicet per me &c. ſed hoc exemplum non uidetur bonum: quia inter hoc quod hic exigitur, a & illud quod mõ ſpecificaſti, ſcilicet per me nõ fieri &c, ſit infra ſimilitudo. ibi. Differentiæ &c. vſque illud, ſed uideamus &c. ſed potes dicere ut dicas, quòd ibi ſit ſimilitudo, ſcilicet inter primum ſcilicet iter fieri: & hoc ſecundum, per te non fieri: quod ſatis placet. Vel dic non fieri, ſcilicet aliquid aliud per quod impediatur meum iter. at illa, per te non fieri quo minus mihi agere liceat, eſt generalior. prima placet. Sed quæ eſt differentia inter hãc ſtipulationem iter fieri, & hanc ſecundam, per te non fieri? &c. Reſpon. prima vt fiat, & præſtetur: ſecunda vt præſtitum non impediatur, & ſuriè alius præſtiterat i nõ ille, qui modo promittit non impediturum.

b Factum uideretur. ſed ille tenetur familiæ erciſcundæ cohæredibus. & facit ĩ. de operis noui nunt. l. de pupillo. §. ſi plurium. Accur.

c At ſi de eo. ſcilicet facto: ſecus autem in dato promiſſo, id eſt, promiſſione dandi: ut ĩ. l. proxi. §. fi. Acc.

d Quod. id eſt, quia.

e Diuiſionem. ſpeciale in hoc facto, quod ſit diuiduum ſed ui natura omnia facta ſunt indiuidua: ut ĩ. cod. l. ij in princ.

f Non agi. condictione certi, quę ex mutuo, vel ex ſtipulatu deſcendit. R. vel alia etiam actione. Acc.

g Solum pœnam committere. contra, l. proxim. §. fin. contra. Sol. cum aliquid fieri uel non fieri promittitur, hæc diſtinctio diuidui, & indiuidui eſt adhibenda. ibi, cum aliquid dari promiſſum eſt. ſecundùm Ioan. Idem ſecundùm Io. per hæc uerba diſtinctio diuidui, & indiuidui ad factum pertinet, non ad dationem &c. ratio eſt: quia quod ab uno dari debet, melius põt per alium dari, quam unius factum per alterum explicari: & ideo non imputatur cohæredi, ſi non adimpleat factum alterius enim eſt diuiduum. nec ẽt poteſt facere cohæredem habere ratum, ſicut poteſt pro eo ſoluere. vel hic, & ibi committitur, ſed non quoad ad exactionẽ. & dic plenius, ut not. ſ. ſi quis cau. l. ſi ſeruus §. fi. Acc.

h Committere. quia actiones hæreditariæ ipſo iure inter hæredes diuiſæ ſunt. Accur.

i Præſtari. alias peccari, id eſt, prohiberi: quia peccat qui prohibet. Accur.

k Non fieri. quam habes ĩ. eo. l. ij. §. fin.

l Sed videamus. hanc ſcrupuloſam literam ſic intelligẽ fecerat ſ. comparationem inter caſum illum iter fieri, & illum nõ fieri quo minus agere ire liceat. nunc autem obijcit contra hanc ſimilitudinem dicendo neq; id eſt, an hoc caſu iter fieri, qui eſt primus huius §. non fit. idem quod in hoc ſequenti caſu, ire agere licere, ad quẽ cum cõparaſti: ſed magis idẽ quod in hoc ſequenti de rato: hoc eſt dicere, an non ſit in diuiduum, ſed magis diuiduũ: a vel dic econtra, ut verbum hoc non referas ad iter fieri: ſicut ſ. ſed ad iter non fieri: & ſic econtra. & certè dicit Paul. non eſſe idẽ, ſcilicet hoc caſu iter fieri, quod eſt in iſto rato. nam illic de rato e diuiduum factum: ut ſubijcit. At hic iter fieri, vel ire agere licere, eſt indiuiduũ, ut dictum eſt. & hoc ſi habeas, Paul. rñ. non eſſe idem. & ſic Py. ſed alibi deeſt non. & tunc dic: ac hic cum nõ amplius agi ſtipulor: non ſit idem quod eſt cum ſtipulor per te non fieri, &c. & utique non idem eſt: ſed magis idem quod in illa, Titium hæredemque &c. & verè idem eſt hic. nam hac ſtipulatione Titium, hæredẽq; &c. ſolus tenetur, qui non habuit ratum, & ſolus ex ſtipulatione aget. & ſic ubi factum eſt diuiduum, non differt inter hæredes ſtipulatoris & promiſſoris.

m Magis idem. ſcilicet ſit. Irn.

n In illa ſtipulatione. videri poteſt.

o Habiturum. vbi ſtipulatio diuidi poteſt.

p Non idem eſſe. Py. eſt non, ſed alias deeſt non.

q Nam. verè non eſt idem in hac ſtipulatione, quod in illa ſecundũ primos duos caſus, ſcilicet iter fieri, & non fieri, & per te non fieri quo minus ire &c. nã &c.

r Et ſolus. ex hæredibus promiſſoris.

s Tenebitur. nomine pęnæ.

t Solus aget. ex hæredibus ſtipulatoris. Accur.

u Non poteſt. imo poteſt: vt ĩ. rem ratam habe. l. ſi procurator, ij. reſ. Sol. vt ibi. Item facit ſ. ad le. Falcid. l. pœnales, §. Iulianus. & ĩ. de præt. ſtip. l. prætoriæ, §. incertam. & ſ. fam. ercis. l. inter cohæredes, §. ſi quis. Ac.

x Fructuaria. vt ſi ſtipulatus ſum te vſurum, & fruiturum arbit. boni viri, & finito vſufructu reſtituturum. de qua habes ſ. vſufr. quemad. ca. l. j.

y Et dãni infecti. Stipulatio dãni infecti diuidit inter hrdes ſtipulatoris: vt hic, & ĩ. de põt ſtip. l. prætoriæ, §. incertã. ſicut in actione in factũ, qua agit vt deſtruat, quod factũ eſt poſt nunciationem, ut ſubijcit. ſed licet unus agat de hæredibus ſtipulantis, uel contra unũ de hæredibus promiſſoris totum opus reſtitui, uel deſtrui debet: alias nõ liberatur cõuentus, ut ſubijcit vt in d. l. prætoriæ. in prin. & ſ. de oper. no. nun. l. anp. § quæ ſitum.

z Reſtitui. quia diximus unũquenq; hæredũ agere ꝓ parte, nõ in reſtõ. i. deſtructio noui operis ſit pro parte.

a Hæc. vt ꝓ parte agere poſſint hæredes ſtipulatoris.

s Id eſt, expromiſit, ſcilicet iter fieri.

t Factum quãq; diuiſionẽ recipit: regulariter contra.

† In vulg. edit. additur, neque per hæredẽ tuum.

a Verba ſunt Pau. comparantis ſtipulationẽ dolũ abeſſe cũ ea, per te non fieri: & dicit, ne nõ idẽ hic, id eſt, in dolum abeſſe, idẽ ſit: ſed magis ſimilis ſit illis ratum habiturũ poſtquam alij, per te non fieri: nec ad prima verba referas. Taurell.

† Et Pau. rñ. nõ idẽ eſſe, non eſt in archetypis.

z Vterque intellectus placet Bar. & P. diſplicet tñ Iaſ. quia comparõ fit ad diſſimile, ſicut ſi fieret de Titio nigro ad Titiu albũ: & dic ut per eũdẽ hic, in fi. a. col.

† Raph. & Alex. hic dñt iſtum text. ſing. ad hoc, ꝙ licèt promiſſio de defendẽdo in eã euictiõis ſit in diuidua ex parte hæredũ promiſſoris, ſi agat, vt defendant: tamẽ ſec' ex parte hæredũ ſtipulatoris. nã ex parte eorũ eſt diuidua. Alex. tamen dicit hoc ſibi nõ placere: quia ſemper ex vtraq; parte ẽ indiuidua. poſſemus tñ ſubſtentare opin. Raph. per iſtum text. dum dicit vtilitatis cauſa. quæ verba ĩportãt ũn, ac videntur dicere, ſi ẽ ſpãle ẽ iuxta l. ſeruũ. cũ gl. infrà, rem pupil. ſal. for. & ſic dicem' ſpãle eſſe ex parte ſtipulatoris. Bolog.

a Neque reſtitutio . id eſt, deſtructio noui operis. & hoc pro eo, quod eſt factum facta nuntiatione. Ioann. & quòd ſubijcit, neq; defenſio, ſcilicet nomine a ædiũ pro dam. infec. Ioan. quia, aut pro toto eſt cauendum, aut in totam poſſeſſionem fit miſſio: vt ſ. de dam. infec. l. in ſtipulatione. Sed contra ſ. de neg. geſt. l. ſi commune. [2] ſed ibi eſt ſolu. ſed lr. hic exẽplificauit, quòd ſi quis promiſerit ſe defenſurũ, pro parte defendendo non liberatur. Vel tertiò dic, defenſio in cauſa euictionis, de qua primo dixerat. nam nec venditor. nec al ter eius hæredum poteſt particulariter defendere emptorem in cauſa euict. vt infrà, eodem, l. in executione, §. inſolidum. & l. cum ex cauſa. Item hæredes promiſſoris de dam. inf. pro partibus tenetur: vt infrà, de prætor. ſtipulatio. l. prima, §. incertam. Apparet ergo ex prædictis, quòd hęredes uendentis, & ædificantis poſt prohibitionem non poſſunt liberari particulariter ſatisfaciendo, nec à principali, nec à pœna [3] ſi fuerit promiſſa. Idem de defenſore: vt in fin. §. not. modo. ſed ſecus in hæredibus fructuarij, cum diuiſionem recipiat vſusfruc reſtitutio. Et idem in damno dato poſt ſatiſdationem de damno infecto, ut dictum eſt. Accur.

[1] Iſta nõ placet Bar.

[2] Ibi loquitur, quã res eſt plurium ſpe cautionis. Bart.

[3] Intellige quod particularis ſolutio nõ impedit com mitti: ſed ea cõmiſſa quilibet pro parte tenetur. Bart.

feſto paſchæ, & ſi non ſolueret, tunc promiſit pœnã l. aureorum. moritur Titius relictis duobus hæredibus. vnus hæredum ſoluit medietatem ſortis, ſcilicet l. termino adueniente alter hæres nihil ſoluit. quæritur an nihilominus pœna l. committatur inſolidum? Et reſpõ. quòd ſic contra ambos hæredes. ſed ille, qui moram fecit in ſoluendo, debet ſeruare cohæredem ſuum indemnem. illud eſt ſi arbiter ex compromiſſo facto ſub pœna tulit ſententiam. nam ſi unus hæredum paruit ſententiæ, alter non: nihilominus committitur pęna inſolidum. nam in huiuſmodi ſtipulationibus non poteſt aliter conſtitui, quin fiat iniuria ſtipulatori. Franciſc.

tis cauſa ex parte ſtipulatorum recepta ſunt.

Ipſi autem promiſſori pro parte, neque reſtitutio, d neq; defenſio contingere poteſt.

Hic ponitur tertia diuiſio ſtipulationum quadrimembris: nã omnis ſtipulatio ſiue contineat dari, ſiue fieri: item ſiue ſit diuidua, ſiue indiuidua, eſt uel iudicialis, vel prætoria, uel conuentionalis, uel communis, de quib. pone exemplum, ut in tex. vſq; ad §. Stipulatio. Paul.

Pomp. lib. xxvj. ad Sab. V. ij

STipulationum aliæ iudiciales ſunt, aliæ prætoriæ, aliæ conuentionales, aliæ cões prætoriæ, & iudiciales. b Iudiciales c ſunt, quæ duntaxat à mero iudicis officio proficiſcuntur, ueluti de dolo cautio. d Prętorię, e quæ à mero prætoris officio proficiſcunt: veluti dãni infecti. Prætorias aũt ſtipulationes, ſic audiri oportet, ut in his cõtineantur etiam ædilitiæ: nam & hæ à iuriſdictione ueniunt. Conuentionales ſunt, quæ ex conuentione reorum f fiunt, quarũ g totidẽ genera ſunt quot

b Et iudiciales. i. ſimul. Ioann. Sed certè non quatuor, imò tres ſpecies tantum videntur. ſ. iudiciales, conuentionales, & cõmunes: ut infrà, de præt. ſtip. l. j. in princip. quæ eſt contra. Sol. vt ibi. [4] Item facit Inſtit. de diui. ſtip. & plenè dic, ut ibi. Accur.

c Iudiciales. ſ. ſtipulationes. Accur.

d Cautio. cum ſuper aliqua alia re principaliter cognoſcit, & ex officio iudicis cautionem interponit, iudicialis eſt cautio, ut de dolo: vt hic. & eſt exemplum ſuprà, de pign. act. l. creditor. & de rei vend. l. ſi poſt acceptum. Accur.

e Prætoriæ. cum principaliter additur, ut caueat, ut cautio dam. infec. vt ſubijcit. & ſ. de dam. infec. l. prætor, §. de eo opere. verſic. in eum. [5] & l. dica. §. hoc autem. & l. hoc amplius. in princ. Item cautio legatorum, vt ſ. vt le. no. ca. l. j. in prin. Item ædilitiæ, quando emptor agit cõtra venditorem, vt caueat de vitijs, & morbis, ut ſubijcit, ut ſ. de ædil. edi. l. j. §. aiunt. & l. ſi venditor. & l. itaq; & l. ædiles. quia & hi ædiles erant prætores: ut Inſt. de iur. nat. §. prætorum. & ſic iſtæ cautiones ueniunt à iuriſdictione prætoris, ut ſubijcit: ut Inſt. de diui. ſtip. §. prætoriæ. Item differunt ſcilicet prætoriæ & iudiciales: quia prætorias [6] induxit prætor mortuus, ſed iudiciales alij iuris prudentes. Sed Ioan. etiam addit aliam differentiam: [7] quia prætoriæ ſunt, quæ per ſolum iudicem ordinarium interponuntur. Iudiciales quæ per quemlibet etiam delegatum. Sed uidetur, quòd cautio damni infecti ſit cõis: vt ſ. de dam. infect. l. j. & l. ij. & j. eo. l. §. cões. ſed ibi ſtatim dices. Cões [8] autem ſunt, quæ quandoque principaliter, quandoq; ſecundario petuntur, ut rem pup. ſal. fo. ſi enim tutorem legitimum habeo, ob hoc ipſum iudicem adeo, ut ſatiſdet. Item ſi non habeo, adeo vt habeam, & ſatiſdet. & ſic ſecundario. Item ſi plures ſumus tutores, poſſum adire, ut & tutor ſolus adminiſtret, & ſatiſdet, uel permittat mihi adminiſtrare, & recipiat ſatiſdationem, & ſic ſecundario: ut Inſt. de ſatiſd. tut. §. j. & ij. Item cautio de rato, quod dic, ut Inſt. eo. de diuiſ. ſtip. §. communes. Sed hic uidetur appellare cõmunes, quæ à prætore mortuo interponuntur, & per iudicem uiuentem expediuntur: vt j. eo. §. communes. ſed dic, vt ibi. Accur.

f Reorum. id eſt, contrahentium.

g Quarum. q. d. vbicunq;, & in quacunque re poteſt fieri.

[4] Dic quod ibi diuidit una ſpecies. ſ. prætoria. h e diuiditur ſtipulatio per ſui generalitate. Bar. Paulus & Alex.

[5] Verſic. eſt ſ. ſub §. de eo.

[6] Iſtam dictũ approbant Bart. B. l. Alex. Pau. & Iaſ.

[7] Et malè ſecundum Paulũ, Alc. & Angel. & eſt de mente aliorũ Scribentium.

[8] Dic quod cões dñt, quæ requiruntur in quibuſdã caſibus per vice à prætore mortuo: in quibuſdã ab alijs iuriſconſultis. Bart. Paul. Alexan. & Iaſ.

fieri alius contractus & ſtipulatio, tenebit regulariter: ſed fallit quandoque, & ideo dixit penè, vt propter rem ſacram & religioſam, & liberum hominem, quorum venditio valere poteſt inter ignorantes, non autem ſtipulatio: ; vt ſ. de contrahen. empt. l. & liberi. & infrà, eod. l. inter ſtipulantem, §. ſacram.

; Reprobatur per Bart.

a Nam. quaſi dicat, bene dixi fere, vbi poteſt fieri alius contractus, poteſt fieri & ſtipulatio: quia & poſt celebratum contractum poteſt ſupponi. & hoc eſt, nam &c.

b Rem. quæ neceſſaria eſt: vt ſuprà, qui ſatiſd. cog. l. de die, §. tutor.

c Nam & prætor. mortuus. ſed ſi hac ratione dicatur communis: ergo omnis prætoria eſt communis, & ſic de damno infecto: vt ſuprà, de damno infect. l. j. & l. quarta, §. j. vnde dic, quòd iſtud non eſt probatio, quòd ſit communis: ſed probat dictam ſtipulationem debere interponi, hoc modo, bene dico debere eã interponi. nam &c. Accur.

d Si aliter. id eſt, ſi ſine miſſione non caueat.

e Item duplæ. non ſolum ſuperior eſt probabilis & interponenda, ſed & hæc.

f A iudice. uiuo.

g Ab ædilitio. ; vt ſeruo vendito, & alijs pretioſis rebus: vt ſ. de euict. l. emptori. & hæc eſt communis: quia principaliter & ſecundario poteſt adiri iudex ſuper talibus. Accurſius.

penè dixerim, rerum cõprehendarum. nam a & ob ipſam uerborũ obligationem fiunt, & pendent ex negotio contracto. Communes sũt ſtipulationes, veluti, Rem b ſaluam fore pupilli. nam & prætor c iubet rem ſaluam fore pupillo caueri: & interdũ iudex, ſi aliter d expediri hæc res non poteſt. Item duplæ e ſtipulatio uenit à iudice, f aut ab ædilitio g edicto.

Stipulatio ſumitur pro interrogatione, & reſponſione, & debet continere aliquid in futurum præſtandum. Satiſdatio verò ſumitur pro principali obligatione, & acceſſoria: puta fideiuſſoris. Paulus.

Stipulatio autem eſt verborum conceptio, h quibus is, qui interrogatur, daturũ, facturumve i ſe, quod interrogatus eſt, k reſpondet.

Satiſacceptio eſt cum fideiuſſore. h. d. Bart.

Satiſacceptio eſt ſtipulatio, quæ ita obligat promiſſorem, l vt ; ex promiſſores m quoque ab eo accipiant. i. qui idẽ promittant. n Satis aũt accipere o dictum eſt eodẽ modo quo ſatisfacere. p Nã, quia id, quo quis cõtentus erat, ei pſtabatꝰ, ſatisfieri q dictũ eſt. & ſimiliter qa tales, qbus ꝯtentꝰ quis futurus eſſet, ita dabanꝰ, ut uerbis obligarentur, ſatis accipi dictũ eſt.

; Ad promiſſores, ſ. P. F.

; Capiendo ſtipulationẽ pro eius effectu. Bart.

; Vel dic, ꝙ non fallit, & in illis legibus per verba pñtis tpis interponitur ſtipulatio tamen refertur ad tp̃s futurũ ſecundum Bart.

; Idẽ Bar. Pau. Alex. & Iaſ.

; Imò idẽ ſm Barto. Paulum & Iaſ.

h Conceptio. ex qua oritur obligatio, quæ uerborum dicitur. & ſic aliud eſt ſtipulatio: aliud uerbor. obliga. ſed quidam dicunt idem eſſe. 2

i Daturum, facturumve. in futurum & licet etiam dicat dare: tamen pro futuro ponitur, ſcilicet in id tẽpus, quo eſt facienda ſolutio. non ergo ualet, ſi dicam, promittis ꝙ das: uel promitto ꝙ do. falli in illa, ſanũ eſſe, & ſimilibus: ut ſ. de eui. l. ſi ita quis. Item in iudicio ſiſti. ; vt j. e. l. quoties quis. & fortè quia uerba infinitiui modi etiam ad futurũ reſpiciunt. & ideo dicuntur infinita: quia omne tẽpus reſpiciunt. rectè enim dicitur uolui legere, uolo legere, & uolam legere. Item ſecus eſt in pacto: vt ſ. de pact. l. tale. in prin.

k Interrogatus eſt. ſecus ad aliud reſpon. Quid ſi ſe factum, vel curaturum, quòd alius quid det, uel faciat? Reſpon. de ſe promittit. Item opponitur ſ. de euict. l. quia dicitur. vbi fit per verba præſentis temporis. ſed & ibi interpretatur pro intereſſe poni: vt ibi dicitur.

ADDITIO. Dic quòd, ibi loquitur, quando quis promittit de facto alterius per verbum præſentis temporis. Paulus.

l Promiſſorem. id eſt, principalem reum.

m Ex promiſſores. id eſt, fideiuſſores.

n Promittant. modo plus, interdum minus.

o Accipere. ex parte ſtipulatoris.

p Satisfacere. ex parte promiſſoris.

q Satisfieri. pignorum, vel fideiuſſorũ datione, vel ſolutione: vt & ſuprà, de pigno. act. l. ſi rem, §. ſi. & l. ſeq. & facit ſ. qui ſatiſd. cog. l. j. & j. de uerb. ſig. l. ſatiſdationis. & j. de præto. ſtipul. l. prætoriæ. & de coll. bono. l. j. §. iubet.

Proteſtatio partis ab uno ex cohæredibus non impedit, quin pœna committatur inſolidum in obligatione dandi. Bart.

Si forté promiſeris, & ſi ea ſoluta non eſſet, pęnã: & ſi unus ex hæredib. tuis portionẽ ſuam ex ſorte r ſoluerit, nihilominus pœna cõmitteꝰ, s donec portio cohęredis ſoluatur. t Idemq́ue eſt de pœna ex compromiſſo, ſi unus u paruerit, alter non paruerit x ſententiæ iudicis: y ſed à cohærede ei z ſatiſfieri debet. a nec enim aliud in his ſtipulationibus b ſine iniuria ſtipulatoris conſtitui poteſt. c

r Ex ſorte. aliàs ex parte, aliàs ex ſorte.

s Committetur. etiam inſolidum: vt tantum pro parte hæreditaria omnes teneantur, & etiã qui ſuam partem ſoluit inſolidum, ſed pro parte ſoluta obſtat exceptio oppoſita à ſoluente: vt ſuprà, ſi quis caut. l. ſi ſeruus, §. j. ſecundum Azonem. Sed Io. dicit 6 non obſtare except. etiam pro parte ſoluentis, & indicaret illi verbo: nec enim & cætera in fine huius leg. & alia quæ dicuntur, nil prodeſt &c. vt ſuprà, famil. ercis. l. hæredes, §. in illa: quia iſta loquitur in contractibus: illa ſi quis cau. in iudicijs. 7 Item videtur pro parte tantum committi pœna: vt ſ. eo. l. ead. §. Cato. ibi, at ſi de eo &c. Sol. vt ibi. 8 Item contra ſ. ſi quis caut. l. ſi ſeruus, §. j. Sol. ibi in facto. vel ibi in iudicijs: ut dixi. Sed opp. his ſolutionibus ex eo, quod ſubijcit ſtare ſententiæ arbitri. Nam ſtare ſententiæ factum eſt & diuiduum, ſed ſpeciale: ne lites multiplicentur, & metu pœnæ pareatur ſententiæ.

6 Et bene. Bart. Paul. & Iaſ.

7 Vel præparatorijs iudiciorum. Bart. Paul. & Alex.

8 Ibi loqꝰ qñ pœna adijcit facto diuiduo, hic qñ pœna adijcit dationi diuiduæ. Bart. & Paul. & Iaſ. In contrarium.

t Soluatur. nam hoc erat in promiſſione, ſcilicet pœnam ſolui, niſi tota ſors ſoluatur: ut ſuprà, de actio. emp. l. Lucius. idem in pignore: vt C. de diſtra. pigno. l. quandiu.

u Si unus. compromittentium: cum eſſent plures ex una parte, uel unus hæredum. Azo.

x Non paruerit. ut committatur inſolidum. l. in totũ, ut teneatur quilibet pro parte: ut ſ. Acc.

y Iudicis. id eſt, arbitri.

z Ei. qui paruit.

a Debet. fam. erciſc. vel comm. diuid. propter pœnam eius facto commiſſam.

b In his ſtipulationibus. quæ ſcilicet fiunt in contractibus.

c Conſtitui poteſt. cum omnes hæredes quantum ad hanc

Idē Bar. Pau. & Alex. canoniſtę tamē dāt, quòd de æquitate ſoluētis prò parte non committitur. fundus.

hanc obligationē pro uno, & uicem unius ſuſtineāt. ut ſ. de condi. & demon. l. cui fundū. Item quod de ſorte ſolutum eſt computat in pœnam: niſi adiectum eſſet utrunque præſtari non ſoluta pecunia tota: ut ſu. de exceptio. do. l. apud. §. Labeo. & de tranſac. l. qui fidem. Si quæras quæ eſt ratio inter danda, & facienda? Reſpon. ut dixi in §. Cato. Vel dic propter ſingularia præcepta pecuniæ: ut & ſupra, ſi certum pe. l. ſingularis. Itē nota quòd quidam dicunt, quòd ſi unus partem ſoluat pro rata: & de ſorte, & de pœna uidetur ſoluiſſe. ſed hoc unde? Item facit ī. eo. l. in executione. §. item. Accur.

Is cui bonis eſt interdictum poteſt ſibi acquirere, non autē obligari etiam naturaliter. h. d. Bartolus.

Vlp. li. ij. ad Sab. VI.

IS, cui bonis interdictū eſt, [a] ſtipulando ſibi acquirit: tradere uero, uel promittendo obligari non poteſt. & ideo nec fideiuſſor pro eo interuenire poterit, ſicuti nec pro furioſo. [b]

IS, cui. CASVS. Titio tanquam prodigo fuit interdictum bonis: quæritur an ſibi ſtipulando acquirere poſſit? Et reſpond. quòd ſic: ſed non poteſt promittendo alteri ſe obligare, uel aliquid dare, & ideo ſi pro ſua promiſſione dederit fideiuſſorem, non ualet datio: nec fideiuſſor obligatur. Fran. Accur.

Hæc, nō eſt in P. F.

Impoßibilis conditio affirmatiua uitiat ſtipulationem: ſecus in negatiua. h. d. Bar.

Idē li. vj. ad Sab. VII.

IMpoſsibilis conditio cum in faciendo concipitur, [c] ſtipulationib. obſtat: aliter atque ſi talis conditio inſeratur ſtipulationi, Si in cælū non aſcenderis. [d] nā hęc utilis, & præſens eſt, & pecuniā creditā cōtinet.

Dies adiecta cōditioni ualidæ quæ in facto promiſſoris cōſiſtit, in ſtipulatione intelligitur repetita: ſecus in inualida, uel quæ in facto promiſſoris non conſiſtat. Bar.

[a] Is, cui bonis interdictum eſt. propter prodigalitatē. ut ſ. de curat. furio. l. j. in prin. Sed quæro an ſtatim a lege ut furioſo, etiam antequàm interdicatur bonis? quod uidetur: quia ſimilis eſt furioſis: ut ſ. de tuto. & cura. da. ab his. l. is qui. Sed dic contra &c. ſcilicet ut demum facta interdictione ſit in cura proximi agnati. Item quid ſi non prodigo ut prodigo detur curator? uidetur non tenere: ut ſ. de tu. & cu. da. l. Seiæ. Alij con ra. Itē collige quòd ſimilis eſt pupillo: ut in ſti. de aut. tut. in prin. & ī. de caſtr. pe. l. ex e. ſtrēſi. §. j. [b] Pro furioſo. imo uidetur teneri pro utroque: ut infra, de fideiuſſoribus. lege, Marcellus. Solu. ut ibi. Accurſius.

Idē Bar.

IMpoſſibilis. CASVS. iſta l. ponit differentiam inter conditionem impoſſibilem conceptam affirmatiuè, & conditionem impoſſibilem conceptam negatiuè. nam ſi dico hoc modo, Promitto tibi ſi digito cælum tetigero: nulla contrahitur obligatio. Si autem dico hoc modo: ſi digito cælum non tangam, promitto centum: certè ſtatim ero obligatus. Fran.

[c] Concipitur. affirmatiuè: ſi digito cælū tetigero: ut Inſtitu. de inuti. ſtip. §. ſi impoſſibilis. ſed in legatis dic ut inſtitu. de lega. §. fi. & de hære. inſtituen. § penulti. Item dic impoſſibilem de natura, ut diximus. uel de iure: ut quia turpis: ut ī. eo. l. ſi plagij. Item facit ſupra ti. j. l. non ſolum.

Idem Bar. Ang. & Iaſ.

[d] Non aſcenderis. & ſic in non faciendo. cum enim eius contraria ſit impoſſibilis, ergo iſta neceſſaria: ideoque uera, & præſens: Præterea cum ille qui ſtipulatur ſub conditione quæ omnino eſt extitura purè, id eſt non in diem uideatur ſtipulari: ut infra, de noua. l. ſi pupillus. §. qui ſub conditione. ergo quòd ſtipulatur ſub ea quę iam eſt, verè puriſſimè ſtipulatur. Item facit ſup. de hæredib. inſtituendis. l. ſeruū meū. §. j. & ī. l. proxi. in fi. Acc.

Approbatur per Bar. Ang. Pau. & Iaſo.

Paul. li. ij. ad Sa. VIII

IN illa ſtipulatione, Si Calendis Stichū non dederis, decē dare [e] ſpōdes? mortuo homine, quęritur, an ſtatim ante Calēdas agi poſsit. [f] Sabinus & Proculus expectādam diem actori putant: quod uerius eſt. Tota enim obligatio ſub cōditione, [g] & in diem [h] collata eſt: & licet ante conditionem commiſſa uideatur, dies tamen [i] ſupereſt. Sed cum eo, qui ita promiſit, Si intra Calendas digito cælum nō tetigerit, agi protinus poteſt. hæc & Marcellus [k] probat.

Sic in P. F. Halo. legi actionis.

Ad conditionem. in P. Fl. id eſt quantū ad conditionē attinet: quàliter hæc particula ad, apud Ciceronem, & alios auctores uſurpatur: & ī. l. ultima de uer. oblig. ibi, quia niſi quod ad me nim accepit obligatio. h. R.

IN illa ſtipulatione. CASVS. Promiſi tibi hominem certum, uel equum certum ſoluere in feſto Pentecoſtes, & ſi non ſoluero illo termino, promiſi x. nomine pęnę. ſi homo promiſſus, uel equus moritur intra terminum, quæritur utrū pœna ſtatim poſſit peti? Et dicitur hic quòd eſt dies promiſſionis expectandus: quia tota obligatio eſt comprehēſa ſub conditione, & ſua die. & licet ante conditionem ſit pœna, commiſſa, tamen dies in quem erat collata, eſt expectandus, qui adhuc ſupereſt. Sed ſi promitto hoc modo: Si intra feſtum Paſchæ non tetigero digito cęlum, promitto decem: certè ſtatim conueniri potero. Franc.

Poteſt quis agere ſine actione cum ſperatur oriri in conteſtatione. h. d. Bart.

Pomponius libr. ij. ad Sabinum. IX.

SI Titius & Seius ſeparatim [l] ita ſtipulati eſſent: Fundum illum ſi illi non dederis, mihi dare ſpondes? finem [m] dandi alteri fore, quoad

[e] Decem dare. ſcilicet Calēdis. Accurſius.

[f] Agi poſſit. cū certū ſit iam de Sticho agi nō poſſe.

[g] Sub conditione. ſ. ſi Stichum non dederis.

[h] Et in diem. ſ. in Calendas.

[i] Dies tamen. qui impedit ne agatur. nā dies pars ſtipulationis eſt: ut ſ. de eden. l. j. §. diem. & facit ī. e. l. ſi ita ſtipulatus. j. Sed contra ī. e. l. hoc iure. So. ut ibi. Ac.

[k] Et Marcellus. quia ſublato principali. ſ. promitto ſi digito cælum non tetigero: tollitur ac ceſſorium. ſ. intra Calendas. & facit ſ. e. proxi. & ſ. ſi quis cau. l. ſi cū. §. homo ſiſti. & ī. eo. l. ueluti. §. fi.

SI Titius. CASVS. Eramus duo: tu Petrus, & ego Ioan. dixiſti Titio: Promittis mihi dare hominē ſi Ioan. nō dederis? poſtea ego dico ſimiliter Titio: Promittis mihi dare eundē hominē ſi Petro non dederis? ille promittit nobis ambobus ſeparatim, quæritur tunc quæ erit finis dandi alteri noſtrū, ita quòd ſoluēdo uni noſtrū ipſe Titius non poſſit ab alio conueniri? Rn. quòd finis erit dandi uſque ad li. conte. quia tunc illius eſt melior conditio, qui prius occupauerit per litis conteſt. Fran.

[l] Separatim. incontinenti, uel non. Accur.

[m] Finem. i. terminum. nam uſque tunc quo fiet conteſtatio ab uno poterit alij ſolui. Accur.

a Iudicium. ſaltem de facto. & tunc ipſa conteſtatione incipit ei competere actio: quoniam antequã ad iudicium ita de facto ueniretur, nõ competebat actio. ſed ſi obijciatur nõ habet actionẽ ante conteſtationẽ. ergo nõ põt agere? Rñ. imò argu. ĩ. e. l. ſi decẽ. & ĩ. rem rat. habe. l. ſi in debitum. & dixi C. eo. de contrahen. & commit. ſtipu. l. nuda. non ergo expectatur quod definat poſſe alteri dari. & ſic eſt cõtra ĩ. e. l. ita ſti. So. ſpeciale in pplexi: ut hic. ſic ĩ. de codi. inſt. l. ſi Titius. Vel fingit impoſſibile alij dari, cum litem conteſtatus ſum: quod innuit finem dandi &c. Vel diſtingue aut in eadem perſona ſi mihi Stichum nõ dederis. x. mihi dabis ut ibi. aut in diuerſis: ut hic: ſicut ſi ſtipuler fundum mihi dari aut Titio: ut ĩ. de ſol. l. qui res §. qui ſtipulatur. ubi quidem ſi poſtea petam, amplius Titio dari non poteſt: vt ĩ. de ſol. l. ſi quis ſtipulatus fuerit decem in melle. in fi. Alij faciunt uim an ſit eadem res, uel diuerſæ, ut ſi non dederis illi Stichũ, dabis mihi decem, vt ibi: at hic eadem res. Accur.

Occupantia. id eſt, qui prius egit lit. conteſt. alias aliter ſumitur verbum occupare ut ĩ. de pec. l. ſi uerò. Item facit ĩ. de iniur. l. iniuriarum. j. in prin. Itẽ facit ĩ. de leg. ij. l. ſi a Titio. & de adi. le. l. uij §. ſed & cum quis. & de conſtit. pec. l. pe. Item no. ꝙ locus eſt gratificationi antequam petas, ut poſſit dari cui uultis & ĩ. de relig. l. fi. & de leg. aj. l. ſi quis. j. §. ſi inter duos. & l. viij. Accur.

iudicium a acciperet: & ideo occupãtis b fore actionem: c

Idem lib. iij. ad Sabi. X.

Hoc iure + utimur, ut ex hac ſtipulatione, Si Lucius Titius ante Calendas Maias in Italiam non uenerit, decem dare ſpondes? non ante quicquam peti poſſit, d q̃ exploratũ ſit, ante eam diem in Italiam uenire Titiũ non poſſe, e neq; ueniſſe: ſiue eo uiuo, ſiue mortuo id acciderit. f

Quid ſi pater non fuerit reuerſus? reſpondeo, acquiritur filio. hoc dicit. Paul. de Caſt.

Paul. li. ij. ad Sab. XI.

Filius dum in ciuitate eſt, ſi ſtipulet, patri reuerſo ab hoſtibus g uidetur acquiſiſſe.

In alternatiua ſummarum, & temporis, minus eſt in obligatione. hoc dicit. Bar.

Pomponius libro [illegible] ad Sabinum. XII.

+ Si ita ſtipulatus fuero, Decẽ aut quinque dare ſpõdes? : quinque debent: i & ſi ita, calendis Ianuarijs k uel Februarijs l dare ſpondes? perinde eſt, quaſi Calendis Februarijs dari ſtipulatus ſim. m

Glo. intelligit iſtam l. quantum ad tempus, quod eſt ante diem calendarum, quia illa tempore nõ poteſt agere ſtipulator, ſiue fuit ſtipulatus ante calendas darĩ, ſiue in calẽdis, ſed quãtum ad diem calendarũ gloſſ. vult quòd ſit differentia: quia primo caſu poterit agere in diẽ calendarum: quia non habuit totus terminum, niſi pro tempore, quod eſt ante calẽdas: ſed in ſecũdo caſu nõ poterit agere, niſi eo finito. Tu dic breuiter quòd etiam in prima caſu non poteſt agere niſi finita die calendarũ: quia illa uerba, ante calendas, intelligũtur fauore debitoris, ut maiorem habeãt dilationẽ, ſcilicet finitas: & ſic etiã dies calendarum includitur in termino. hoc dicit. Pau. de Caſtr.

Vlpianus libro xiv. ad Sabinum. XIII.

Qui ante † calendas proximas ſtipulatur, ſimilis eſt ei,

b Hoc iure utimur. CAS. Promiſi tibi centum aureos. ſi Titius ante feſtum Paſchæ in Italiam non uenerit: certe nihil peti poterit a me, donec Titius eũ tardauerit uenire in Italiam, quod certum ſit ipſum ante Paſcha uenire in Italiam non poſſe, ſiue mortuus ſit Titius, ſiue ad huc uiuat. Fran. Acc.

c Actionem. cum effectu, & præciſe. Accur.

d Peti poſſit. quia nec debet.

e Non poſſe. ſi ergo exploratum ſit nõ poſſe uenire: licet ante diem, poterit agi. & ſic eſt contra. ſupra, eo. l. in illa. Solu. hic licet dicat quod non poſſit peti antequam ſit certum eum uenire non poſſe: non tamen ſequitur qđ poſſit ſtatim peti: cũ certũ ſit eum uenire nõ poſſe, ſecũdum B. uel dic poteſt peti ante de rigore, ſed obſtat exceptio de æquitate ante calendas, ſecundum Azo. uel ibi cum obligatio eſt in diem: quia ita uidetur repetiſſe. x. Calendis dare ſpondes. & eſt ratio quare ibi uideatur repetiſſe Calendis: quia Stichum dare, ſicut & decem, eſt de eius facto. at hic nõ eſt repetitio de Calendis: quia Titium uenire non eſt de eius facto: ſed tantum dare decem, ſecundũ Ioan. Vel hic dixit ante Calendas: ibi in calendis. Vel ibi incipit a pactione: hic a conditione, quod non placet. Alij, ꝙ ibi apponitur dies cauſa committendæ ſtipulationis, ut poſt calendas debeat: hic etiam faciendæ ſolutionis, vt tunc ſoluat. Vel ſecundum Im. hic agitur ante: quia ſic fuit actum inter contrahentes. ibi non. Ac.

f Acciderit. ſi ergo iam tunc mortuus erat cum fiebat ſtipulatio, protinus peti poteſt & facit ſup. de acquir. hæred. l. ſi quis hæres. Accu.

g Filius dum. CASVS. Pater meus erat captus ab hoſtibus. ego qui remanſi in ciuitate, ſtipulatus ſum. quæritur an patri meo acquiram. Et dic. qđ eſt in pendenti huiuſmodi acquiſitio. nã ſi pr meus reuertatur. erit ſibi per me iſta ſtipulatione acquiſitum. ſi autem moriatur pater apud hoſtes, erit mihi acquiſitũ per iſtam meam ſtipulationem. Fran.

Ab hoſtibus. fingente iure poſtliminij ſemper in ciuitate fuiſſe & facit ĩ. de capt. & poſtli. reu. l. bona eorum. §. ꝙ filius. & de ſtip ſeru. l. ſi ſeruus. iij. §. ſeruus capto. Accur.

h Si ita. CAS. Titius ſtipulatus eſt a Mæuio hoc modo: Dabis mihi x. aut v. Mæuius reſpondet ſimpliciter, dabo. quæritur quid Mæuius debeat? Et reſpondet iuriſconſultus ꝙ tantum v. debet. Item ſi promitto hoc modo: Ego dabo tibi intra feſtum Paſchæ: idem eſt ac ſi dixiſſem, dabo tibi in feſto Paſchæ: quia petere nõ poteris niſi feſto Paſchę trãſacto. Idẽ ſi ſtipulatus quis ſit hoc mõ: Dabis ante feſtũ Pẽtecoſtes? dabo quia nõ poterit peti, niſi trãſacto feſto. h. d. cũ l. ſe. Fran.

Spondes. tu reſpõdiſti ſimpliciter. & ſic in ſe. caſu.

i Debentur. præciſe q. d. non alternatiue.

k Ianuarijs quod plus eſt. Acc.

l Februarijs quod minus eſt.

m Stipulatus ſim. id enim quod minus eſt, intelligit præciſe: cum in electione promiſſoris eſt utrũ uelit pſtare. & facit ĩ. de arb. l. diem. §. ſi plures. uer. inde quæritur. & ĩ. e. l. inter ſtip. diuerſa. & l. ſi ita ſtip. fuero. & ĩ. de fideiuſ. l. inter eos. in princ. Acc.

a Qui ante. Supputetur. in utroque enim caſu ante Calen-

Illa lex nihil facit ſcdm Bar.

Omnia iſta iura nihil faciũt ſecundum Ale.

Bald. in l. ſi quidẽ. C. de except. in pe. col. & Alexãd. hic reputant iſtũ text. ſing. ad hoc ꝙ ubicunque deducitur in iudiciũ aliquid cõditionale, uel tale qđ quod ſit fũdamẽtũ intẽtionis nſtræ, illud conditionale uel illud fundamẽtum debet prius & ante omnia liquidari. Bol.

Iſta eſt uera. Ale.

Reprobatur per Bart.

Occupare uerbum quot modis ſumatur, Mand. ſuper j. cõ mũnis in uerſ. occupantia.

Iſtã glo. appobans Bar. Ang. Ale. & Ia.

Hæc nõ placet: qa eſt contra c. commiſſa. de ele. li. vj. ſecũdum Bart.

Reprobat ꝑ Bar.

Iſtę sũt diuinationes, ſcdm Bart.

† Doc. hic cõiter intelligunt iſtũ text. qđ ubicunque tẽpus adijcitur ad ſolutionẽ grã debitoris, ꝙ paria ſunt dicere in calendis, uel ante calendas. Bolog.

† Elegans in hãc ſententiam diſceptatio, eſt apud Aul. Gel. li. xij. noc. Att. c. 13.

Iſtã gl. ſeqũ Imo.

1 Contrariũ tenent Paulus & Imol.

calendas agi non poteſt, ſed in diem 1 calendarũ differt. quod dic, vt ꝭ.eo.l.cum qui.ij.§.qui ita. Accur.

SI ita. CASVS. Ego volebam domum ædificare in certo loco: veni ad architectum, & conueni ſecũ de pretio, quòd ædificaret mihi hanc domum, quæ poterat commodè ædificari intra duos annos. Architectus promiſit mihi, quòd ædificaret intra triẽnium. Poſtea dimiſit præterire tempus, ſcilicet annum cum dimidio. itaque veriſimile eſt, & certum, ꝙ non poteſt ædificare anno cum dimidio: nunquid agere poſſum contra architectum ad intereſſe? Rñd. ꝙ ſic, ex quo certum eſt non poſſe fieri domum intra tale tempus ante autem non tenebitur promittens, nec eius fideiuſſor. Idem eſt ſi quis damnauerit hæredem ſuum inſulam ædificare, vel domum. Sed ponamus ſic, ꝙ iſte architectus, qui promiſerat intra certum tempus ædificare, ædificauit mediam partem domus: hæc pars conſumpta eſt incendio, nunquid habebit tempus integrum ad ædificandum domũ iterum: vel tantum reſiduũ tempus, fortè annum cum dimidio? Reſpon. ꝙ habebit integrum tempus. & hoc intellige quando conuenit inter partes, ꝙ periculum eſſet promiſſoris: aliter non teneretur de caſu fortuito. h.d. cum l.ſeq. Franc.

qui Calendis ſtipuletur.

Stipulatio facti committitur cùm tranſierit tantum tempus, quod factum potuit explicari, & per caſum repentinum redintegratur dilatio. h.d.Bart.

Pōp.lib.v.ad Sab. XIIII.

ij SI ita ſtipulatus ſim abs te, Domũ [a] ædificari. vel ſi hæredem meum damnauero inſulã ædificare: Celſo placet, non ante agi poſſe ex ea cauſa, quàm tempus præteriſſet, quo inſula ædificari poſſet: [b] nec fideiuſſores dati ante diem tenebuntur. [c]

Idẽ lib.xxvij.ad Sab XV.

ET ideo hæſitatur, [d] ſi aliqua pars inſulę facta ſit, deinde incendio conſumpta ſit: an integrum tempus computandum ſit rurſus ad ædificandam inſulam: an verò reliquum duntaxat expectandum, quod deerit. Et verius eſt, vt integrũ ei detur. [e]

a Domum. cum adiectione loci aliàs non ualet: vt ſ. de eo, quod cer. loco, l.iij.§. ſi quis inſulam. & ꝭ.eod.l. qui inſulam.

b Poſſet. imò ſtatim, ex quo incipit mora faciendæ inſulæ fieri: vt ꝭ.eo.l.ſtipulationes.j.§.ſi quis ita.cerſ.planè ſi inſulam. Sol. ut ibi. Item facit l.ſi inſulam. & l.inſulam intra. & l.exiſtimo, §.fi. & ſ. loc. l.inſulam, §.lj. & ꝭ.e.l.cum ſtipulatus ſim mihi. & l. interdũ. in prin.

c Tenebuntur. quia tacitè ineſt dies. Accur.

d ET ideo. Hæſitatur. id eſt, dubitatur.

e Detur. hæc vera ubi conuenit, vt promiſſoris eſſet periculum: et ſ.loc.l.Martius. quæ eſt contra. & ibi plenè dixi. Accurſ.

SI Stichum, CASVS. Promiſiſti mihi Stichum, aut Pamphilum alternatiuè: & ſic potes ſoluere quem uelis. ego poſtea emi unum ex his ſeruis, puta Stichum. certè tu teneberis mihi ſoluere Pamphilum præciſè poſtquam Stichus factus eſt meus.

Stipulatio. Pone caſum vt in glo. Franc.

f Stichum. aliàs lex: aliàs §. Accur.

g Aliqua cauſa. non lucratiua: ſed certè idem ſi lucratiua, & ab eodem etiam: quia alia res eſt. & ſic non obſtat Inſt. de lega. §. ſi res. ſecundum H. Accurſius.

h Reliquus. vel ſaltem æſtimatio deterioris ſerui, qui ex alia cauſa meus factus eſt, ſi is qui apud te eſt, melior eſt. arg. ſ. de leg. j. l. cum res, §. ſed ſi. Hoc iõ, quia iniquũ eſt, ſi promiſſor deberet modo præſtare meliorem, cùm ab initio poterat ſe liberare dando deteriorem, cum in mora non ſit: aliàs ſecus: vt ꝭ. de ſol. l. Stichum. in princ. adeo etiam vt tuus factus amodo ſolui non poſſit: ut ſ. de legat. ij. l. Mæuius, §. duobus. Vel illa de rigore loquitur: ſecus de æquitate: 2 vt ꝭ. de ſol. l. qui decem, §. Stichum. in fin.

Si vnus ex alternatiuis ſtipulatoribus efficiatur non ſoluendo, non liberatur promiſſor. h.d.Bart.

Idem libro vj. ad Sabinum. XVI.

SI Stichum, [f] aut Pãphilum mihi debeas, & alter ex his meus fact⁹ ſit ex aliqua cauſa, [g] reliquus [h] [3] debetur mihi à te. [i]

Stipulatio annua eſt una pro omnibus annis, ſed legatum annuum non eſt unum, ſed tot dicũtur quot annis durauit: quia pro primo anno eſt purũ, pro ſequentib. conditionale. & ſi legatarius decedat, pro annis non inceptis non tranſmittit ad hæredes: quia extincta eſt conditio. h.d. Paul. de Caſt.

Stipulatio [k] huiuſmodi, In annos ſingulos, vna eſt, & incerta, & perpetua, non quemadmodum ſimile [l] legatum morte legatarij finitur. [m]

Stipulatio non poteſt conferri in voluntatem, vel arbitrium debitoris. Paul.

i A te. præciſè. Accurſius.

k Stipulatio. promittis mihi decem pro ſingulis annis, & ſupple quoad uiuam, 3 vt bene conueniat, quod dicit, quod eſt incerta. & quod ſubijcit de legato: vt Inſtit. eodem, §. at ſi ita. & infrà, eod. l. cum qui. §. qui ita. vel etiã ſi non fuit dictum, tamen intelligitur arg. C. de legat. l. in annalibus. Hæc quidem ſtipulatio eſt vna propter vnam conceptionẽ ſecundum M. Sed certè idem eſt in legato ſic relicto, quod conſtat eſſe plura: licèt vna ſit conceptio: vt ſubijcit. vnde dic 4 ꝙ una eſt: quia vna actio naſcitur pro omnibus annis, ſed in legatis plures actiones, arg. ſ. quando dies leg. ced. l. cum in annos, ꝭ. & de ann. leg l. cum in annos. Item & ideo eſt una: quia ſemel inſpicitur conditio ſtipulatoris: non ſic in legatis: ut ſ. de don. cauſ. mor. l. ſenatus. in fi. & ꝭ. eod. l. ſi filius. Nec ob. ꝭ. eod. l. pluribus, § j. et ibi dixi. Item eſt incerta: quia non eſt certum quantum uiuam. Item eſt perpetua, & etiam ſi dixi quo ad uiuam: quia ad tempus deberi non poteſt, ſed hæres meus exceptione repellitur: 5 vt dicto §. at ſi ita. Inſt. eod. & ſ. tit. j. l. obligationum ferè, §. placet. non ſic in legato, quod ſit perpetuum ſic relictum, ſingulis annis tibi decem lego: ſiue dicam, quo ad uiues ſiue non. Nam, niſi de hæredibus legatarij expreſsè dicas, non intelligitur: vt C. de lega. l. in annalibus. te ergo mortuo, ipſo iure non debeo amplius: quia uoluntas ultima eſt ualidior. Nam & recta uia ſine traditione facit dominium tranſire: vt ꝭ. de fur. l. à Titio. & adde quod not. ſ. de don. cauſa mor. l. ſenatus, §. fin. & facit ſuprà, de cap. dimin. l. penult. & ſuprà, de tranſact. l. cum, §. modus. Sed arg. contra. 6 ſ. de annuis legat. l. annua, §. fin. & l. penult. & ſ de vſufruct. l. defuncta. in fine. Accurſ.

l Simile. id eſt, hoc modo relictum.

m Finitur. quia non fuit dictum de hæredibus, aliàs

2 Iſta reprobatur p Barto. & alios: põt tñ ſuſtineri ſecundũ Rapha. & Alex.

3 reliquũ.

3 Iſta ſuppletio, eſt ſuperflua. Iaſ.

4 Iſtæ duę rõnes tenentur ſecundũ Ia.

5 Reprobatur per Iaſon. poſt Doct.

6 Illæ leges loquũtur qñ legatũ eſt relictũ alicui dignitati, vel eccleſiæ, q̃ nunquam moriuntur ſecundũ Iaſ.

contra: vt C.de leg.l.in annalibus. Accurſius.

S Tipulatio. CASVS. Promitto tibi centum aureos ſi volam, vel ſi voluero: an valeat ſtipulatio? certè non. quia nulla eſt obligatio: cuius poteſtas eſt collata in arbitrium promittentis: quia fortè nunquam vellet ſoluere. Fran. Accurſius.

Vlpianus lib. xxviij. ad Sabinum. XVII.

S Tipulatio [a] nō valet in rei ꝑmittendi arbitrium collata cōditione.

Qui bis idem promittit, non tenetur ex ſecunda promiſsione, niſi prima in effectu eſſet inualida. h.d. Bart.

Pomponius libro x. ad Sabinum. XVIII.

Q Vi bis idem promittit, ipſo iure amplius, quàm ſemel non tenetur. [b]

Diſſolutio matrimonij debet eſſe libera à pactis conuentionalibus. Bart.

Idē lib. xv. ad Sab. XIX.

S I [1] ita ſtipulatio [c] facta fuerit, Si culpa tua [d] diuortium factum fuerit dari, [e] nulla ſtipulatio eſt: [f] quia contenti eſſe debemus [2] pœnis legibus comprehenſis: [g] niſi & ſi ſtipulatio tantundem habeat pœnæ, quanta lege ſit comprehenſa.

Poteris obligari de danda mihi id, quod alius tibi debet, cùm ipſe debitor eſſe deſierit. h.d. Paulus de Caſtro.

Vlpianus libro xxxiij. ad Sabinum. XX.

H Viuſmodi ſtipulationes non ſunt inutiles, Quod tibi [h] Titius debet, cùm debitor eſſe deſierit, dare ſpondes? nā ualet ſtipulatio, quaſi ſub quauis alia conditione concepta. [i]

Falſa cauſa non vitiat ſtipulationem, ſicut legatum. hoc d. Bart.

Pōp. lib. xv. ad Sab. XXI.

S I diuortio [k] facto ea, quæ nihil in dote [l] habeat, dotis nomine cē-

a Stipulatio. ſiue dicam, ſi uolam: vt ī. tit. j. l. ſub hac. ſiue ſi noluero: vt ī. eod. l. centeſimis. in fin. & dic, ut not. infrà, l. ſi quis ſtipulatus. ſecus ſi uolueris: ut infrà, eod. l. centeſimis, §. fin. & facit ſuprà, de contrahenda emptione, l. quod ſæpè, §. pen. Accur.

Q Vi bis. CASVS. Stipulatus es à me hodie Pamphilum, cras iterum uenis & ſtipularis à me eundem Pamphilum: quæritur, nunquid tenear tibi bis ſoluere hūc Pamphilum? Reſp. quod non, ſed ſemel ſoluendo liberor à te. Franc. Accur.

b Non tenetur. ſcilicet, ſoluere, vel quo ad vtilitatem ſtipulantis, tenetur tamen [1] ex vtraque ſtipulat. vt ī. manda. l. ſi mandauero, ij. §. interdum. & ī. de fideiuſ. l. hæres à debitore, §. j. Sed contra ī. eo. l. ſi dari. ſed ibi ideo ſecus: quia creditoris intereſt. Dicet quis, & hic intereſt ſaltem ratione præſcriptionis: vt C. de præſcr. xxx. ann. l. cum notiſſimi, §. ſed ſi quis. ſed non credo cogitandum de tali intereſſe. [2] Arg. ī. de noua. l. ſi pupil. §. qui actū. illud cōſtat, ꝙ eum qui actione bonæ fidei tenetur, poſſumus ſtipula. obliga. [3] vbi fit nouatio, ſecundùm M. quod & dixi, C. de noua. l. fin. & facit ī. de oper. noui nun. l. cum procurator. & ī. de procur. l. licet, §. ea. & ī. de reſcin. ven. l. ſi id quod, §. ſi pupilli. & de leg. j. l. planè. vbi. §. j. & ī. de vſufr. l. ſi alij, §. rerum. Accur.

S I ita ſtipulatio. CASVS. Titius volebat Bertam ducere in vxorem: & quia dubitabat, quòd ipſa faceret diuortium culpa ſua, ſtipulatus eſt hoc modo: Berta domina chariſſima ſcio leuitatem mulierum: quia vbi velis nolunt: vbi nolis cupiunt ultro: & ideo nolo, ꝙ mihi promittas centum nomine pœnæ, ſi tua culpa diuortium factum fuerit. quæritur utrum talis ſtipulatio valeat? Et dicitur ꝙ non: quia contenti eſſe debemus pœnis legum, quæ ſunt conſtitutæ contra facientes diuortium culpa ſua. Franc.

c Si ita ſtipulatio. per uxorem à viro, & idem uidetur econtra.

d Si culpa tua. o marite.

e Dari. ſcilicet centum nomine pœnæ. Alij dicunt, vt dotem, & donationem propter nuptias, quod non placet: quia hæc eſt legitima pœna: ut C. de repu. l. conſenſu. Accur.

f Stipulatio eſt. quia improbata eſt moribus bonis, vt C. de nup. l. neque. Accur.

g Comprehenſis. vt ſi ſtipuler dotem, & donationem lucrari: vt C. de repud. l. conſenſu. vel ſi matrimonium eſt ſine dote: ſi mulier ſtipuletur centum libras auri, cum vir habeat quadringenta, uel amplius in bonis: vt C. de repu. l. ſi. circa prin. & eſt ratio in prima parte legis huius: vt C. de nup. l. neque ij. & de inutil. ſtip. l. ij. & ī. de cōd. & demonſt. l. Titio, §. ij. & facit ī. eod. l. Titia. Sed contra: vt ī. de donat. inter virum & vxor. l. ea quæ. Sed ibi præceſſerat pecunia à ſtipulatore, ſed hodie dantur arræ: & ſuper eis poteſt apponi pœna vſque ad quadruplū: vt C. de ſpon. l. ſi. §. ſi. Acc.

ADDITIO.

Dic quòd ibi eſt modica pœna, ſcilicet in arris: ſed in ſponſalibus eſt magna, & eſt de mente Scribentium.

H Viuſmodi ſtipulationes. CASVS. Dicit hæc lex, quod poſſum ſtipulari à te, ꝙ tibi Titius debet in id tempus cum deſierit ſoluendo eſſe. nā talis ſtipulatio ualet quaſi concepta ſit ſub quauis conditione conueniente. Fr. Ac.

h Quod tibi. aliàs mihi: aliàs tibi: & ſi habes mihi, hæc erat dubitatio: quia fideiuſ. in id tempus ſe obligare uidetur quo non conſtabit principalis: vt ī. de fideiuſſ. l. ſi quis poſtquam. Sed contra eſt: quia ex præſenti [4] tempore ſumit uires ſtip. vt arg. ī. eod. l. ſi filius. Si habes tibi: idem dubium erat: quaſi in id tēpus, à quo incipere non poterit: & ſic totum pro una ſtipulatione ponitur. Quod ergo dicit in plurali, huiuſmodi ſtipulationes, id eſt, hæ & ſimiles, alij faciunt duas, quod tibi &c. item cum debitor &c.

i Concepta. pendet ergo, ut ſi Titius ſoluendo eſſe deſierit, teneat obligatio, aliàs contra. Dic ergo, cum debitor eſſe deſierit, ſcilicet ſoluendo, id eſt, quia factus erit non ſoluendo. Accur.

S I diuortio. CASVS. Cum Titia nupſiſſet Mæuio, fecit diuortiū, & ſtipulata eſt centum nomine dotis. quæritur quantum ſibi debeatur? Et breuiter rñ. ꝙ ſi iſta Berta dedit centum, & ſit ſtipulata ducenta: debebuntur ſibi centum actione ex ſtipulatu, & centum actione de dote. Si verò nihil dedit in dotē, & ſtipuletur centum nomine dotis, debebuntur ei iſta centū ex ſtipulatu actione. Et ponit exemplum. nam ſi vir leget uxori vel alij leget certam quantitatem, quæ in dotem data fuit: licèt nihil datum ſit in dotem, tamen debetur, non ratione dotis, ſed ratione legati. Franc.

k Si diuortio. ſecus [5]. ſi cōſtante matrimonio: ut C. de do. cau. l. quod de ſuo. Vel dic, quod etiam conſtante matrimonio valet: [6] quia in id tēpus eſt collata quo poteſt ualere: vt arg. [7] ī. de don. inter vir. & vxo. l. ſi eum, §. fin. Sed arg. contra ī. eod. tit. de don. inter vir. & uxo. l. ſed interim §. fin. & l. ſeq. Accur.

l In dote. vel quia nihil dedit: ſed ꝓpter neceſſarias expenſas

[†] Iſta, non eſt in F. F. Haloan. legit, pœnis legū. quidā ex F. F. legit, pœnis legum comprehenſis. Contrariū tenent Bart. Pau. Alex. & Iaſ.

[2] Placet Bartol. & Paul.

[3] Idem Bar. Paul. Alex. & Iaſ.

[4] Iſta ratio diſplicet Bar. P. & Iaſ. ideo dic ꝙ intelligitur cū deſierit eē debitor, ſ. ciuiliter: vel effectꝰ fuit non ſoluēdo, ſecūdū Bar.

[5] Iſta eſt uera ſecūdum Iaſ. poſt Doc.

[6] Hoc uerum ſi uir præmoriatur. Bart. & Iaſ.

[7] Reprobatur, nec aliquid facit, ſecundum Iaſ.

expenſas exhauſta eſt dos tota:uel uirum liberauit per acceptilationem. Accur.

a Proculus ait.aliàs deficit.

b In obligationem nouam. Accur.

c De dote.i.ex ſtipulatu, quæ undique datur hodie uiro & uxori. Accur.

cum dari ſtipuletur: uel quæ centum duntaxat habeat, ducenta dotis nomine dari ſtipuletur: Proculus ait,[a] ſi ducēta ſtipuletur, quæ centum habeat: ſine dubio centum quidē in obligationē[b] uenire, alia aūt cētū actione de dote[c] deberi. Dicendū itaq; eſt, ēt ſi nihil ſit in dote, centū tñ uenire in ſtipulationē; ſicuti cum filiæ, uel matri, uel ſorori, uel alij cuilibet,[d] dotis noie legaretur,[e] † utile legatum eſſet.

d Cuilibet, ut uxori uel etiam extraneæ: & dic quòd non errando fuerit facta ſupradicta promiſſio. unde inſpicitur tantum quæ ſit quantitas comprehenſa: aliàs non ualet, ut ſup. ſolut.mat.l.pe.§.mulier.quæ eſt contra.

e Legatum eſſet. iure legati, non dotis: & hoc falſa cauſa non obſtante: uel cum certum corpus, uel inſtrumenta dotis demonſtrata ſunt: ut Inſtit. de lega.§. ſed ſi uxori. & C. de fal.cauſa adie. l. iij.& l. fina. Accur.

† In P.Fl. inutile legatum eſſet.ſed rectius hic: aliàs ñ cōueniret ſimilitudo, quam hic iuriſconſ. facit de legato dotis ad ſtipulationem.

Error in materia ſtipulationem non uitiat.hoc dicit. Bar.

Paul.li. ix.ad Sa. XXII.

SI id, quod aurum putabam, cum æs eſſet, ſtipulatus de te fuero: teneberis mihi huius ęris[f] nomine: quoniam in corpore[g] cōſenſerimus: ſed ex doli mali clauſula[h] tecum agam, ſi ſciens[i] me fefelleris.

Debitor ſpeciei eius interitu liberatur ante moram, quæ interpellatione cōtrahitur, ſi fiat maiori, uel tutori pupilli. Bar.

SI id quod. CASVS. Eramus ſimul tu, & ego: & debebas mihi ſummam pecuniæ. ego uidi ꝙ haberes in domo tua pulchram pateram, quam putabam eſſe de auro puro, cum eſſet æa tantum, petij a te ſummam pecuniæ mihi debitam: tu reſpondiſti. Non habeo argentum, nunc nec poſſum tibi ſoluere: rogo te habe patientiam in me. dixi ego: Promittis mihi dare illam peterā auri quā altera die, cum tecum cœnarem habebam in manu mea? tu dixiſti:promitto. quæritur utrum tenearis mihi tradere illam peterā æris: uel ſi ſit aliqua obligatio cōtracta inter nos? Reſpon. ꝙ ſic: quia conſenſimus in unum corpus. tñ tu teneris mihi ad intereſſe uel de doli actione, eo ꝙ me decepiſti. Fran. Accur.

f Huius æris. quia ſtipulatio ſtricti iuris eſt. Accur.

g In corpore. & præcipuè cum errauimus uterq;.

h Clauſula. ſi fuit interpoſita, uel de dolo[1] ad intereſſe primo ex ſtip. ſecundo ex doli actione: ut ſ. de do. l. & elegantes.§.non ſolum: ſed uenditio quæ eſt bonę fidei, non teneret:[2] ut ſ. de contrahen. emp. l. in uenditionibus. in fin. & l cum ab eo.§. fin. & agitur ibi ex clauſula doli, ſi eſt promiſſum: uel actio. de dolo, ſi ſciuerit, uel ex empto. ſupra, de action. empt. l. ſi ſterilis. §. quamuis.

[1] Idē Barto. & Iaſ.

[2] Reprobatur. ideo dic ꝙ hoc eſt ꝓpterea quod ille contractus eſt oneroſus: iſte aūt lucratiuus. Bar. Paul. & Iaſ.

i Si ſciens. ſ. non eſſe aurum. & facit ſ. de pign. act. l. j.§. fin. Accur.

SI ex legati. CASVS. Titius mihi debebat hominē certū ex cauſa legati, uel ex ſtipulatu actione: moritur iſte homo qui debebatur mihi. quęritur utrum poſſim Titium conuenire ad hominē mihi dandum? uel ad pretium eius? Et reſpon. quòd ſi per ipſum ſteterit quo minus mihi ſolueret hominem hūc, tenebitū mihi etiam homine mortuo, & declarat quomodo intelligatur ſteteſſe per debitorem. ſ. ſi interpellatus non ſoluit, uel eum occidit. Similiter dicitur: ſi pupillus Stichum debeat, non uidetur moram feciſſe in ſoluendo, niſi interpellet pupillus authore tutore, uel ipſe tutor ſolus. h. d. cum leg. ſeq. Franc.

Pōp.li.ix.ad Sa. XXIII.

SI ex legati[k] cauſa, aut ex ſtipulatu hominem certū[l] mihi debeas:[m] non aliter poſt mortem eius mihi teneberis, quam ſi per te ſteterit quò minus uiuo eo eum mihi dares. quod ita fit,[n] ſi aut interpellatus non dediſti, aut occidiſti eum.[o]

k Si ex legati. ſup. de legat. j. l. Titiæ. in fine.

l Certum. genus enim perire non poteſt: ut ſ. ad legem Falc. l. in ratione legis Falcidiæ. ij §. incertæ autem.

m Debeas. ſci. purè. ſi enim in diem, uel ſub conditione: & poſt diem, uel conditionis exitum interpellatus non dediſti, aut occidiſti, teneberis: ſecus ſi prius. ut j. eo. l. cum filius.§. una. Item tunc dies interpellat: ut ſ. tit. j. traiectitiæ. Accur.

n Quod ita fit. ut per te uideatur ſteteſſe: quod eſt notandum: ut ſ. de lega. j. l. Titiæ. in fine. & j. eo. l. cum filius familias. in princip. & ſ. ſi cert. pe. l. quod te. & facit ſ. de adm. tutor. leg. tutor qui repertorium. §. ſi poſt. & inſtit. de lega. §. ſi res legata. & j. eo. l. ſi ſeruum. & j. de ope. lib. l. cum patronus. in prin. & ſ. de hæs. uen. l. uenditor ex. §. ſi ergo. ibi, nō enim &c. & j. de fideiuſ. l. ſi a colono. §. ſi. Accur.

o Occidiſti eum. non merentem. aliàs contra,[3] ut ſupra, de legat. j. l. quid ergo. j. §. ſi hæres. & j. eo. l. qui ſeruum. Accur.

[3] Idem Imola, & Alexand.

Paulus libro ix. ad Sabinum. XXIIII.

SEd ſi ex ſtipulatu Stichū debeat pupillus: nō uidebitur ꝑ eū mora fieri,[p] ut eo mortuo teneatur niſi ſi tutore authore aut ſolus tutor[q] interpellet.

p Sed ſi ex ſtipulatu. Mora fieri. imò: ut ſ. de euic. l. ſi dictum §. finali, quæ eſt contra. Solu. ut ibi & facit infr. eodem. l. ſi pupillus. & de reg. iuris. l. nulla. Idem de adulto habente curatorem: ut C. de in integ. ſtitu. mi. l. ſi curatorem. & adde quod not. ſ. de uſur. l. mora. Accur.

q Tutor nomine eius. Accur.

Si prima ſtipulatio eſt inutilis, ualet ſequens ſtipulatio ſup eodem: quia continet utilitatē. h. d. Paul. de Caſtro.

Pomponius libro xx. ad Sabinum. XXV.

SI dari ſtipuler id, qd̄ mihi iam ex ſtipulatu debebatur, cuius ſtipulationis noie exceptione tutus ſit promiſſor, obligabitur ex poſte-

SI dari. CASVS. Debebas mihi centum a Stione ex ſtipulatu feci tibi pactum de non petendo. poſt certum tempus ego ſum ſtipulatus a te hoc modo: promittis mihi quod debebas ex tali ſtipulatione in qua centum debebas? tu reſpondes: promitto. quærimus ex qua ſtipulatione mihi tenearis? Et reſpon. quòd ex ſecunda, quia prior ſtipulatio eſt inefficax propter exceptionem pacti de non petendo. Fran.

ª Obſtante.ſed opponitur.ſup.de pact.l.ſi unus.§.pactus.Solu.illud eſt cum ipſo iure agitur vt tollatur prima,aliàs ſecus:ut hic. Per ſequentem ergo ſuppletur quod primæ deeſt:aliàs,non,cum nõ intereſſet:ut ĩ.e.l.ſtipulatio iſta.§.alteri.& ĩ.e.l. qui bis.& facit ſup.de legatis primo. l. ſi creditori.

riòre ſtipulatione: quia ſuperior quaſi nulla ſit,ex ceptione obſtante.ª

Stipulatio turpis,eſt ipſo iure nulla.h.d.Bar.

Vlp.li.xlij.ad Sa. XXVI.

GEneraliter nouim^a turpes^b ſtipulationes nulli^c eẽ momẽti.^c †

Pomponius libro xxij.ad Sabinum. XXVII.

VEluti ſi quis homicidium, uel ſacrilegium ſe facturum promittat:ſed & officio^d quoque pˉtoris ꝑtineť, ex huiuſmodi obligationibus actionem denegari.

Quouſque põt cõditio deficere, nõ põt agi.h.d.Pau.de Caſtr.

Si ſtipulatus hoc modo fuero, Si intra biẽnium Capitolium non aſcenderis,dari:nõ niſi præterito biennio rectè petam.^e

Stipulatio rem tradi,continet merũ factum.h.d.Pau.de Ca.

Paulus libro x.ad Sabinum. XXVIII.

SI rem tradi ſtipulamur,nõ intelligimur & ꝓprietatẽ eius dari ſtipulatori:^f ſed tm̃ tradi.

Tot ſunt ſtipulationes, quot ſunt ſpecies,uel ſumma ſpecialiter deſignata:ſed ſi res uniuerſaliter,uel generaliter deſignetur,ſtipulatio una erit.Bar.

Vlpianus libr.xlvj.ad Sabinum. XXIX.

SCire debemus † in ſtipulationib. tot eſſe ſtipulationes, quot ſũmæ ſunt,^g totque eſſe ſtipulationes, quot ſpecies.^h ſecundum quod euenit, ut miſta^i una ſumma, uel ſpecie, q̃ nõ fuit in præcedenti^k ſtipulatione,non fiat nouatio,ſed efficiat, duas eſſe ſtipulationes. Quam-

Itẽ Cic. li.3. offic. plurib. exemplis, & rõibus cõfirmat.

GEneraliter. CASVS. Promiſiſti mihi hominem occidere: uel carnes comedere in quadrageſima. vtrum poſſum te cõpellere ad hoc faciendũ:& ſi non facias,an habeam aliquod intereſſe? Et rñ.ꝓ r.õ, q̃a turpes ſtipulatiões nullius ſunt momenti. h.d. cum princ. l. ſeq.& §.ſi ſtipulatus. planus eſt. Fran.

^b Turpes.:deſt turpitudinem continẽtes, ſiue ſuper turpibus rebus interpoſitas, ſed turpiter factæ ualent. ſed obijcitur exceptio: ut C.de inut.ſtipu.l.dolo facit. Inſtitu. de inutili. ſtipulation. §.quod turpi. & ſ. de pac.l. iuriſgẽtiũ. § generaliter.& ĩ.e.l.plagij.& l.ſi ſtipuler vt id. & l. ſtipulatio hoc modo. Aliæ ſunt præter legem:ut ĩ.e.l. ſtipulatio iſta.§. alteri. aliæ ſm legem. Q̃nque autem bona fide ſiunt, ſed res habet in ſe dolum:ut ĩ.e.l.ſi quis cum aliter. Itẽ q̃nq; ẽt honeſtum ſtipulor,& tñ non ago:neq; ẽt ad pœnã, vt ĩ.e.l.Titia.in prin.& eſt ratio ut ibi. Accur.

^c Momẽti.iure ciuili: ſed nec prætorio:vt ĩ.l.ſequ. licet dicatur pacta ſeruabo.Acc.

^d VEluti.Officio,ſi concedas tales ſtipulationes ualere, & hoc ſi non habes.& alias dic nõ ſolum iure ciuili:ſed &c.

^e Petam.vt ĩ.e.l.quicquid.§.ſi.ſi autem ante conſtat aſcendere non poſſe,an poſſit agere: dic ut no.ſ.l.hec iure.& l. in illa.Accur.

SI rem. CASVS. Stipulatus ſum à Titio hoc modo:promittis mihi tradere equũ tuum? Rñdet Titius,Promitto,quæritur quid mihi debeat? Et rñ.q̃d tñ tum tradere,non autem tenetur mihi propr.etatem equi dare:ſed ſufficit quòd tradat.Fran.

^f Dari ſtipulatori.ut & ſ.de act.empt.l.datio.§.j.& de contrahen.empt.l.ſi ita.§.ſi.Sed contra.ĩ.e.l.in cõuentionalibus.§.j.Sol.ut ibi.

SCire debemus. CASVS. Titius interrogat Seium hoc modo: Promittis mihi xxviij.uel ſic:promittis mihi Stichum, & Pamphilum? quæritur nunquid ſunt hic quatuor ſtipulationes: duæ in uiginti & octo, & duæ in Sticho, & Pamphilo? Et reſpond.quòd ſic: quia tot ſunt ſtipulationes, quot ſunt ſummæ in ſtipulatum deductæ, uel corpora. Et facit quandam illationem quòd ſi nunc ſtipulor uiginti, poſt paululum adijcio quinque non fit nouatio,ſed erunt duæ ſtipulationes. Quamuis. Dictum eſt ſupra, quòd tot ſunt ſtipulationes quot ſunt ſummæ, & quot ſunt corpora deducta in ſtipulatum. hoc tamen non eſt ita latè intelligendum,quòd ſi ſtipuler cumulum pecuniæ, quæ eſt coram me, intelligantur tot eſſe ſtipulationes,quot ſunt denarij.nam hoc eſſet abſurdum.Stipulationem. pater tuus legauit mihi duos ſeruos. Stichum uidelicet & Pamphilũ, uel legauit mihi cẽtũ ſcuta ex una parte,& centum ducatos ex alia parte, certum eſt q̃d hic ſunt plura legata, pro quibus petendis habeo actio. ex teſtamento. Ego uolens mihi prouidere, & cumulare omnia legata ſub una cautione,uenio ad te, & dico ſic: Pater tuus legauit mihi tot ſummas, & tot corpora. redigamus omnia ſub una ſtipulatione. tu dicis ego ſum contentus:dico ego, Promittis ergo mihi quòd omnia iſta quæ legauit mihi pater tuus, ſolues in feſto Pentecoſtes? tu reſpondes: promitto. eſt hic vna ſtipulatio plurium corporum ſiue ſummarũ, licet ſint plura legata.Et ſubdit;alia exempla. nam & familiæ, & ſeruorum eſt vna ſtipulatio. Item ſi quis ſtipulatus ſit quadrigas & lecticarios. Si uero quis ſtipuletur per coniunctionẽ copulatiuam, ſicuti,promittis illum ſeruum, & illum: plures ſunt ſtipulationes. Si a iure. Quidam Brito ſubtraxit equum quẽdã,qui fortè erat meus: ego uenio ad eũ,& interrogo ipſum. Promittis mihi dare equum, quem altera die furatus es? ille dicit, promitto.an ualeat talis ſtipulatio? Reſpond.q̃ non:quia poteſt eſſe quòd equus ille eſt meus: ſtipulatio autem rei meæ nõ valet. Quomodo ergo ſtipulabor ab hoc fure? Dicendum eſt quod ſic debeo ſtipulari, O Brito, Brito promittis mihi dare, quod te reddere oportet condictione furtiua? Ille reſpon. promitto. hoc modo facta ſtipulatio valet.quod ſi poſt hanc ſtipulationem factam equus iſte decedat ſine mora furis: certe ipſe liberabitur:quia ſtipulatio nouauit cõdictionem furtiuam: & ſic non tenebitur condict.furti. propter nouationem: nec ex ſtipulatu act.propter interitum ſpeciei. Fran.

^g Summæ ſunt.una ſtipulationis conceptione comprehenſæ,ut promittis decem & quinque. Accur.

^h Species una ſtipulationis conceptione cõprehẽſę, Stichum & Pamphilum. Accur.

^i Miſta.i.adiecta,& dic primo decem: ſecundo decẽ & quinq;.primo Stichum:ſecundo Stichũ, & Pamphilũ.Sed quæ eſt hæc illatio,ſecundum quod euenit &c. Reſp.quia quælibet per ſe: ergo Pamphili per ſe,& Stichi per ſe.& ſic nihil additur primæ, ſed alia adiungitur & nouatio non fit,niſi aliquid noui primæ addatur,& ſic remanet prima etiam iure ueteri.

^k In præcedenti.nam ſi fuit in ꝓcedenti, ſequens eſt nulla

† Scribentes hic cõmuniter intelligunt iſtũ text, quem ad hoc reputant ſubtilem, quod tot ſint ſtipulatiões, quot ſunt res uel ſũmæ in obligationẽ deductæ, licet ſit una uerborum cõceptio: ſed ſi non ſunt ſpecificatę, ſed ſub uniuerſali, uel generali noĩe collectę ſunt, cẽſetur una ſtipulatio continens plura corpora. Bolog.

nulle: ac ſi ſtipulatus actum, ſtipuletur iter: uel ſi ſtipulatus uſumfruct. ſtipuletur uſum: uel primo quindecim, ſecundo quinque ex eadem cauſa; ut ĵ. e. l. qui uſumfruct. & facit ĵ. eod. l. Tria. §. fi. & ĵ. eod. l. pluribus. & ā. de euic. l. quia dicitur. & de arb. l. quid tamen. ſed una eſt ſtipulatio propter unam ſummam. & dic ut dixi ſup. eodem. l. q bis. Accur.

a Stipulationem. qua ſtipulor ab hærede quicquid mihi debet ex cauſa legati. Accur.

b Vnam eſſe. propter vnam cauſam ex qua debentur, & propter unam exceptionem. Accur.

c Corpora. in uno legato: ut grege, & ſeruis omnibus.

d Plura legata. ut cum legauerat hoc, & illud, & ſic plura ſunt legata. ſecus ſi homines octo, aut decem: quia tūc eſt unū: vt ā. de legat. j. l. ſi ex toto. §. fina. quæ eſt contra. Sed quid prodeſt ſi unū, uel plura? Reſpondetur, quia cum eſt unum, nō poſſunt pro parte accipi, & pro parte repudiari ſerui: vt ibi dicitur. & facit ā. de lega. j. lege, legatarius. & de legat. ij. l. ij. & iiij. & v. & vj. & l. ſi quia ſeruum. §. j. Item quo ad ſtipulationē qd prodeſt ſit una uel plures? Reſpondetur, propter redhibitionem. Nam vnum propter aliud redhibetur: ut ſup. de ædil. edic. l. cū eiuſdem. Item oppo. ſi legauit dominus omnes ſeruos ſuos, uel peculium, ergo non Stichū, ſed ſi petam Stichum, dicam ex cauſa lega. ſcilicet mihi deberi. ſic tignum domus emptæ petitur, & ex empto: non tamen eſt emptum. Arg. ā. de uſuc. l. cū qui. in fi. Accurſi.

e Lecticariorū. licet enim multa in his corpora ſint: tamen plura ſunt quæ unum corpus faciunt.

f Illud. aliud ſi ſub diſiuncta cōiunctione: ut Stichū, aut Pamphilum. vt ā. quan. di. leg. ce. l. cū illud. & ĵ. eo. ſ ūtes ſtipulantem. § ij. & de leg. ij. l. ſi illud.

g Hominem. quem mihi furatus eſt.

h Stipulatus. mihi dari: aliud ſi tradi ſeu reſtitui: vt ĵ. e. l. nemo. j. in princ. ibi, ſine ſi.

i Non valet. aſſumit. R.

k Stipulatus eſt. dari: vt inſti. de act. §. ſic itaq;. & ĵ. eo. l. ubi. in fi.

l Stipulatus ſim. animo nouandi.

m Condictionis. furtiuæ. Acc.

n Facere. ſ. te. Accur.

o Hominem. puta Stichū ſubtractū, & ſic nō refert quid ex æquipollentib. fiat. ſ quod no. ā. pro ſocio. l. fi.

¹ Fran. Aretin. hic iſtā gl. reputat ſin. ad hoc qd ille, cui debentur cētū, non poteſt petere quinquaginta ſimpliciter, ſed debet petere quinquaginta ex centū ſibi pmiſſis. Bo log.

² Mādoſ. in 4. qſt. 31. Regu. Canc. nu. 14. Fallit quādo forma datur: tunc enim non ſufficit implere per æquipollēs. Idē Mando. in 57. qſt. Regu. de Anna. nu. 2.

nis autem placuerit, tot eſſe ſtipulationes, quot ſummæ, totque eſſe ſtipulationes, quot res: tamen ſi pecuniam quis, quæ in conſpectu eius eſt, ſtipulatus ſit, uel aceruum pecuniæ: non tot ſunt ſtipulationes, quot numorum corpora, ſed una ſtipulatio. nam per ſingulos denarios ſingulas eſſe ſtipulationes, abſurdū eſt. Stipulationem ᵃ quoq; legatorum conſtat unam eē, ᵇ quis plura corpora ᶜ ſint, uel plura legata. ᵈ ſed & familiæ, uel omniū ſeruorū ſtipulatio una eſt. Itēq; quadrigę, aut lecticariorū ᵉ ſtipulatio una eſt. At ſi qs illud, ᶠ & illud ſtipulatus ſit: tot ſtipulationes ſūt, quot corpora.

Quod meum eſt, poſſum ſtipulari mihi tradi, non mihi dari. Bartolus.

Si a fure hominem ᵍ ſim ſtipulatus: ʰ quæſitū eſt, an ſtipulatio ualeat, Mouet quæſtionē, quòd ſtipulatus hominem plerunque meum uideor. ⁱ Non ualet ᵏ autē huiuſmodi ſtipulatio, ubi quis rem ſuā ſtipulatus eſt. Et conſtat, ſi quidem ita ſtipulatus ſim, ˡ quod ex cā cōdictionis ᵐ dare, facere ⁿ oportet, ſtipulationē ualere. ſi uerò hoīem ᵒ dari ſtipulatus fuero, nullius momenti eſſe ſtipulationē. Quòd ſi pòſtea ᵖ ſine mora deceſſiſſe ꝑponat ſeru⁹, nō teneri furē condictione, Marcellus ait. quandiu enim uiuit, condici poterit. ᑫ at ſi deceſſiſſe proponatur, in ea cōditione eſt, ut euaneſcat cōdictio propter ſtipulationem. ʳ

Solennitas intrinſeca præſumitur. h. d. Bar.

Idem libro xlvij, ad Sabinum. XXX.

SCiendū eſt generaliter, quod ſi quis ſcripſerit ſe fideiuſſiſſe, uidetur oīa ſolenniter ˢ acta.

p Quòd ſi poſtea. quā ſtipulatus ſum quod ex cauſa condictionis te dare facere oportet.

q Poterit. Hoc intelligunt quidam ubi ſtipulatio interceſſit non animo nouandi. ſed ut pluribus fortè actionibus teneantur. tunc enim poſt ſtipu. ſi uiuat, cōdicetur: ſi mortuus fuerit, minimè: ſed ex ſtipulatu agetur. ſi uero ſtipulatio nouandi animo, & purè interceſſit: tunc ſiue uiuat, ſiue moriatur, condictio tollitur, & ex ſtipulatu agetur: nec diſtinguitur præſens, abſenſve fuerit ſeruus: ut ſupra, de codic. fur. l. parui. & dic plenè ut ibi. Vel dic hic loqui de condic. certi, quę tollitur interitu ſpeciei: & ſic facta fuit animo nouandi ſtipu. & facit ĵ. de nouatio. leg. ſi Stichū. in princip. hæc ultima placet.

r Stipulationem. animo nouandi factam. R.

SCiendum eſt. CASVS. Emit a me Titius equum, ſed ego uolui habere fideiuſſorē pro pretio. Mæuius qui ſtabat iuxta, & erat amicus Titij, dixit: ego ero fideiuſſor Titio pro iſto pretio equi. bene, dixi ego. ſcribe ergo quod es fideiuſſor eius: qui ſcripſit. quæritur utrū obligetur pro hac fideiuſſione? Reſpon. quod ſic, quia præſumitur ſtipulatio interceſſiſſe, ex eo quod ſcripſit ſe fideiuſſiſſe pro Titio, & omnia ſolenniter acta præſumuntur. Franc. Accur.

s Solenniter. i. interrogationem præceſſiſſe, & reſpōſionem ſecutā eſſe: vt Inſti. de fideiuſ. §. fi. & de inuti. ſtipu. §. ſi ſcriptum. & C. de contrahend. & committē. ſtipu. l. j. Item intellige quando in inſtrumento principalis debiti hoc ſcripſit. ſi enim in alia charta, non inuenitur cauſa: & ſic non ualeret: ut ā. de prob. l. cum de indebito. in fi. Item an admittatur probatio in contrarium? quidam non: tu dic quod ſic: vt ā. de pact. l. iuriſgentium. §. quod ferè. Item not. quod præſumitur ſolennitas: vt hic, & dictis concor. Sed contra. ſup. de publica. l. quæcunq;. §. finali. ſed hic non poteſt eſſe fideiuſſio, niſi interrogatio & reſponſio ſit, & ideo hic cōſequuntur. ibi autem emptio poteſt eſſe de facto ſine authoritate tutoris. Item hęc lex locum habet in ijs, qui iure communi poſſunt efficaciter obligari: ſecus ergo in muliere & minore. nam non præſumo uel minorē iuraſſe, uel mulierem Velleiano renuntiaſſe, uel illud ſciuiſſe per quod Velleianum ceſſet: quia ſic aliquid extrinſecus intelligeretur quod eſſe non debet. ut d. l. de pup. §. quęcunq;. in fi. hīc not. ar. ſ qr ex quo aliquid

³ Scriben. hic, maximè Bal. dicunt iſtam glo. not. ad hoc, quod inſtrumentum publicum in dubio pſumitur eē confectum de partiū voluntate: & pro rōne dic hoc iō, qa hæc eſt ſolennitas intrinſeca, quare non mirū ſi præſumatur interueniſſe in actu. Bo log.

aliquid conuenitur ſcriptum, præſumitur uoluiſſe ſeri bens. ſic C. de non nume. pecu. authent. contra qui pro priam. & ſ. de do. l. ex hac.

SI rem meam. CASVS. Rē meā ſtipulor a te ſub cōdōe ſi Imperator in Italiā uenerit. an ualeat huiuſmodi ſtipulatio? Rñ. q ſi tpe exiſtentis conditionis res illa mea non ſit, ualet ſtipulatio: alias non. Fran. Accur.

a Stipuler. ſ. dari puta ſi nauis ex Aſia uenerit: uel ſi mea eſſe deſierit hinc ad annū: quo caſu inſpicitur an ſit mea tpe exiſtentis cōditionis, & tūc nō ualet: quia quod meū eſt &c. ut ſ. l. ſcire. §. ſi a fure. an non. & tunc ualet: ut hic, & j. eo. l. exiſtimo. & ſ. de contrahen. empt. l. exiſtimo. & de legat. j. l. cætera. Sic ergo inſpicitur tps exiſtentis conditionis, licet aliàs diceretur inſpici tps pſens: ut j. eo. l. ſi filiusfam. in princi. q eſt contra. Sol. illud quo ad acquiſitionem, hoc quo ad ſubſtantiam cōtractus, ualeat aut non: licet huic ſolutioni inſtat. contra j. de ſtip. ſeruo. l. uſufruc. Itē an ſit rei commercium, inſpicitur præſens tempus: ut j. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. Item quid econtra ſi ſtipulor in caſu, quo mea futura ſit, & illam rē quæ nunc non eſt mea? Reſpon. aut ſi cum mea erit: & nō ualet, ut Inſt. de inu. ſtipu. §. uerſa uice. Si dicam: ſi nauis ex Aſia uenerit: & interim fiat mea: aut ea cauſa lucratiua: & non tenetur: ut ſ. ti. j. l. omnes. aut ex non lucratiua: & tunc ad æſtimationē tenet promiſſor: ut ſ. ti. j. l. ſi is. ſed ſi pure rem meā ſtipulor dari, non ualet, licet mea deſinat eſſe: ut ſ. de ſol. l. qui decē. §. Stichū. & facit ſ. de uſuf. l. quoties. §. ſi uero. uerſi. quod ſi Titius. & de cond. & demon. l. mea res.

† Adde quod notaui in l. ſi mei. in apoſtil. ad tex. in uerſicu. in nomine tantum. ſ. de acqu. poſſ. l poſſ.

Gloſſa in principio intelligit hanc legem ſiue conditio ſit intrinſeca, puta ſi deſierit mea eſſe, ſiue extrinſeca: puta ſi nauis ex Aſia uenerit. & bene dicit Paul. de Caſtro.

Pomponius libro xxiiij. ad Sabinum. XXXI.

SI rem meam ſub cōditione ſtipuler: utilis ſtipulatio eſt, ſi cōditionis exiſtentis tpe mea nō ſit.

Vlpianus libro xlviij. ad Sabinum. XXXII.

SI in noīe ſerui, quem ſtipularemur dari, erratū fuiſſet, cū de corpore cōſtitiſſet: placet ſtipulationem ualere.

Quid ſi moriatur ante diem? reſpondeo tenetur, quia dies interpellat, et conſtituit pmiſſorē in mora. Pau. de Castr.

Pompo. lib. xxv. ad Sabinum. XXXIII.

SI Stichus certo die dari promiſſus, ante diem moriatur, non tenetur promiſſor.

Si res non eſt in commercio ſtipulatoris, nō ualet ſtipulatio: ſecus ſi non eſt in cōmercio promiſſoris. h. d. Bart.

Vlpianus libro xlviij. ad Sabinum. XXXIIII.

MVltū intereſt, utrū ego ſtipuler rē, cuius commercium habere nō poſſum: an quis pmittat. ſi ſtipuler rem, cuius commerciū non habeo: inutile eſſe ſtipulationem placet, ſi qs promittat, cuius commercium non habet, ipſi nocere, non mihi.

Stipulatio continens impoſſibilitatem de iure, uel natura, non ualet. h. d. Bart.

Paulus libro xij. ad Sabinum. XXXV.

SI ſtipuler, ut id fiat, quod natura fieri non poteſt...

SI in nomine. CASVS. Habebas unicum ſeruum qui uocabatur Stichus: ego putabam eum uocari Pamphilum. dixi tibi: promittis mihi dare ſeruū tuum Pamphilū? dixiſti, pmitto. certè talis ſtipulatio ualet licet in noīe ſit erratū, quia in corpore cōſenſimus. Ac.

b Conſtitiſſet. alias non ualet: ut j. e. l. inter ſtipulantem. §. ſi Stichum. quæ eſt contra. & facit ſ. de contrahen. empt. l. in uenditionib. & de reb. dub. l. pen. & de lega. j. l. iiij. & ſ. e. l. ſi id quod. & j. e. l. quæ extrinſecus. §. fi. & C. de teſta. l. ſi in nomine.

c SI Stichus. Ante diē. ſi non dolo & culpa eius. Ac.

d Non tenetur. etiam ſi interpellatus iam erat: ut j. e. l. cum filius. §. fi. nā qui in ſpecie tenetur, eius interitu liberatur: ut ſ. e. l. ſi ex legati. & j. e. l. is qui. & j. e. l. ſi ſeruum Stichum ſtipulatus fuero.

e Promiſſor. Quia antea nulla petitio, ergo nulla mora, ut j. eod. l. ſi pupillus.

MVltū. CASVS. Iſta lex ponit pulchrā differētiā inter ſtipulationē factā de re cuius cōmerciū qs non hēt, & pmiſſionem rei ēt cuius cōmerciū qs nō hēt. Nam ſi quis ſtipuletur rē cuius cōmerciū nō habet, eſt tū inutilis ſtipulatio, & nullum pſtat intereſſe. ſi uero qs pmittat rē cuius cōmerciū nō hēt, nocet ſibi: qa tenebit ſtipulatori ad intereſſe. Franc.

f Nō poſſum. tū in cōi haberi pōt. Azo.

g Rem. ſ. cuius cōmerciū non hēt. Et dic q licet lex iſta gñaliter diſtinguat, tū ſubdiſtingui pōt: quia ſi rei nō eſt cōmerciū gñaliter, quia ſacra ſit, non ualet: ut j. l. inter ſtipu. §. ſacram. & de l. j. l. apud Iulianum. §. fin. & de leg. ij. l. mortuo boue. & de lega. iij. l. fideicom. §. ſi ſeruo alieno. Si aūt in cōmuni eſt, ſed in promittente nō eſt: tenetur indiſtinctè quacunque ex cauſa impediatur habere rei commercium: ut ſ. de l. ij. l. mortuo boue. §. Labeo. in ſtipulatore ſubdiſtingue an propter uitium perſonæ: & debetur ei æſtimatio: ut de lega. j. l. filiusfamilias. §. ſi quid alicui. aut pter ſectæ diuerſitatem: ut in Iudæo & mancipio Chriſtiano, ut C. ne Iudæ. mācip. Chriſt. l. j. uel propter delictum, ut in hæretico: & tunc nihil debetur, ut hic, & de leg. ij. l. mortuo. §. Labeo. & fac. ſ. quæ res pig. ob. poſ. l. j. §. fi.

Re non exiſtēte in cōmercio, ad qd tenetur ſtipulator ſeu pmiſſor. & obſerua hāc diſtinctionem.

h Non habeo. propter delictum proprium. uel ſectæ diuerſitatem prout dixi. Accur.

i Placet. aliter in legato. tunc enim quamuis habere rem non poſſit: ſi tamen haberi poteſt, æſtimatio debetur, ſi teſtator ſciens legauit: ut dicitur de militia ſeruo legata: ut ſ. de leg. j. l. filiusfamilias. §. ſi quid alicui. & de leg. iij. l. fideicommiſſ. §. ſi ſeruo. ſecundum Io. uel ut ibi dixi, erat perſonæ uitium, hic delictum: uel diuerſitas ſectæ, ut modo notaui.

k Non habet. cum habeā ego, ueluti ſi Iudæus ſeruū Chriſtianum pmittat, cuius cōmercium nō habet. Ac.

l Nocere. nam intereſſe præſtabit. difficultas enim &c. ut ſ. e. l. ſtipulationum. j. §. ex quo. in fi.

SI ſtipuler. CASVS. Idē eſt ſtipulari uel promittere facere qd̄ nō pōt fieri, & pmittere dare qd̄ nō pōt dari. Item q leges. Stipulor a te aliquid, qd̄ eſt cōtra legē. dicendū eſt q ſtipulatio nō ualet, cū eſt ibi perpetua cā prohibitionis. Et licet iſta cauſa prohibitionis ceſſet: tamen ſi ſit poſtea contra bonos mores, nō tenet ſtipulatio. Exemplum eſt. Si ſtipulor ſororē meā mihi nupturā (duplex eſt enim ſoror, naturalis, & adoptiua) quanquam iſta ſtipulatio ceſſaret in ſorore naturali: tamen adhuc remaneret in ſorore adoptiua, propter bonos mores qui prohibent matrimonium cōtrahi cum ſorore adoptiua etiam emancipata. Si in locando. Planus eſt. Fran. Accu.

Non

a Non concedit. vt hypocentaurum, vel vt cælum digito tangas. Accur.

b Dari non poteſt. vt Stichus qui mortuus eſt: vt j. eodem, l. inter, §. pen. & facit ad hoc Inſt. de inutil. ſtip. in princ. Accur.

Alij etiam intelligunt hanc l. quando ſuper contractu bonæ fidei interueni. ſtipulatio: nos in ſtricti iuris: vt C. de inut. ſtip. l. dolo.

p Obſtrictus. de rigore.

q Interceſſerit. in contrahenda ſtipulatione.

non concedit: [a] non magis obligatio cõſiſtit, quã cum ſtipulor, ut detur, qđ dari nõn põt: [b] niſi p quẽ [c] ſteterit, quò minus faceret id poſſit. Item quod leges fieri prohibent, ſi perpetuam cauſam [e] ſeruaturum eſt, ceſſat obligatio: veluti ſi ſororem nupturam ſibi aliquis ſtipuletur. quanquam etiam ſi non ſit perpetua cauſa: vt recidit [g] in ſorore adoptiua, [h] idem dñdũ ſit: quia ſtatim cõ mores ſit.

Contractus, qui celebratur conſenſu, valet etiam adhibita ſolennitate verborum. Bart.

Si in locando, conducendo, uendendo, emendo, ad interrogationem quis non reſponderit: [i] ſi tamen conſentiant [k] in id, quod reſponſum eſt, [l] ualet, quod actũ eſt: quia hi contractus non tã verbis, quàm conſenſu confirmantur. [m]

Contra ſtipulationem, in qua ſit dolus adhibitus, vel qua in ſe dolum habet, doli exceptio obijcitur. h. d. Bart.

Vlpianus libro xlviij. ad Sabinum. XXXVI.

SI quis cum aliter eum conueniſſet obligari, [n] aliter per machinationem [o] obligatus eſt: erit quidẽ ſubtilitate iuris obſtrictus: [p] ſed doli exceptione uti põt. Qui. n. p dolũ obligatus eſt, competit ei exceptio. Idẽ eſt, & ſi null⁹ dolus interceſſerit [q] ſtipulantis, ſed ipſa res in ſe dolum habet. [r] Cũ enim quis petat ex ea ſtipulatione: [s] hoc ipſo dolo facit, quod petit.

Nota, quod quando quantitas vt ſpecies debetur, perit periculo ſtipulatoris. Bart.

Paulus libro xij. ad Sabinum. XXXVII.

SI certos nũmos, [t] puta qui in arca ſunt, ſtipulatus ſim: & hi ſine culpa promiſſoris perierint: nihil nobis [u] debetur. [x]

Stipulatio habere licere, ſimpliciter interpoſita omnes continet inſpecto rigore verborum: ſed ex iuris interpretatione ex facto promiſſoris, & ſucceſſoris ipſius tantum committitur. Idẽ ſi de ſe tantum promiſit, ſed non pro facto extranei, etiam ſi expreſſè ſit dictum, niſi pœna ſit appoſita. Bart.

Vlpianus lib. xlix. ad Sabinum. XXXVIII.

STipulatio iſta, Habere licere ſpondes?

c Per quem. ſcilicet promiſſorem.

d Quo minus. veluti ſi in mora fuit promiſſor, & interim Stichus deceſſerit, ut dicto §. penultimo.

e Cauſam. intellige prohibitionis.

f Si ſororem ſuam. ſed an valet in alia, quæ non ſit ſoror? Reſpon. non: vt j. eod. l. Titia. licèt ſit argu. contra ſuprà, de ſpon. l. ij. quare ergo hic dicit de ijs, quæ perpetuò prohibentur? Reſpon. ideo, quia in his ipſo iure non tenet ſtipulatio: licèt in alijs teneat: ſed obſtat exceptio. & facit C. de leg. & conſtitu. l. non dubium.

g Recidit. id eſt, accidit.

h Adoptiua. quam poſſum accipere finita adoptione: vt Inſtit. de nupt. §. ij. ſed in naturali bene eſt perpetua cauſa prohibitionis.

i Non reſponderit. incontinenti, uel quantum ad verba non eſt reſponſum.

k Conſentiant. interrogatus & interrogans ex interuallo etiam.

l Reſponſum eſt. ex interuallo.

m Confirmantur. vt & ſ. titul. j. l. in quibuſcunque. & facit ſ. de contrahen. emp. l. in venditionibus.

r Dolum habet. qui propriè non poteſt dici dolus: ſed ipſa res iniqua eſt: ſ. vt ſi ſine cauſa promiſerit totum, uel pro parte ſtipulatus ſum rem, quam minus emi dimidia iuſti pretij. vel da exemplum de dolo ſuperueniente: vt ſuprà, de exceptio. doli, l. apud Celſum, §. Labeo. & l. ij. §. item quæritur.

s Ex ſtipulatione. quæ ſe ipſa iniquitatem continet.

SI certos. CASVS. Habebam in arca mea centum ſcuta vetera in vna burſa, quæ mihi donata fuerunt à patre meo tali tempore. tu ſtipulatus es à me iſta centum ſcuta, poſtmodum fur quidam ſubtraxit mihi iſta centum ſcuta. an tibi tenear illa ſoluere, uel alia centũ? Reſpondetur, quod nec illa, nec alia tibi debeo, ex quo perdita ſunt iſta. Franc. Accur.

t Si certos nummos. qui habentur quaſi quædam ſpecies, non vt quantitas: vt ſ. de leg. j. l. planè, j. §. ſi eadem. verſic. ſed hoc ita. & l. ſed & ſi certos. & l. ſi ſeruus legatus, iij. §. qui quæque. & ad legem Falc. l. in ratione, §. diligenter.

u Nobis. mutat numerum.

SI quis. CASVS. Promiſi tibi fundum meum deducto vſufr. poſtea per dolũ ſuaſiſti mihi, qđ promitterem tibi cum uſufruc. certè non valet promiſſio, ſiue ſtipulatio. Sed quid, emi à te equũ minus iuſto pretio, ſcilicet pro octo ſcutis, qui valebat viginti, hoc tamen non feci dolo, poſtea ſtipulor à te equum prædictum mihi tradi: an poſſim agere ex illa ſtipulatione? certè non: quia dolo facit, qui uult petere ex ſtipulatione, quæ continet iniquitatem. Franc. Accur.

n Obligari. veluti promittis fundum ſine vſufr. vel excipiendo iter & actum.

o Per machinationem. i. dolum: ueluti fundum cum uſufr. uel non excipiendo iter. Sed H. dicit, ut cum propoſueram obligari dolo inductus ſum: quod non placet: quia non in qualitate, ſed in ſubſtantia deciperet.

x Debetur. quia magis tertiam ſpeciem, quàm genus ſtipulari uideor: & ideo nihil mirum, ſi interitu ſpeciei liberatur. Accur.

STipulatio iſta. CASVS. Titius promiſit Seio hoc modo, Ego promitto tibi Sei, quod pacificè poſſidebis fundum Cornelianum. nec ullus homo te infeſtabit in hoc facto quin liceat tibi habere. Quæritur de quibus uidetur Titius promiſiſſe Seio, de ſe & ſuis hæredibus tantum: an etiam de extraneis? Reſp. quòd non uidetur promiſiſſe, niſi de ſe & ſuis hæredibus: quia ſi de extraneis promiſit, non uidetur ſtipulatio ualere: quia nemo poteſt factum alienum promittere. & ſic reſtringit iuriſconſultus illam partem ſtipulationis tantum ad perſonam promiſſoris, & ſuorum hæredum. Sed ſi quis uelit promittere factum alienum, debet

* P. Pl. ipſe.

debet adijcere pœnam hoc modo: Ego promitto tibi, ꝙ licebit tibi habere hunc fundum, nec quiſquam te turbabit in poſſeſſione eius: & ſi quiſquam te turbet, promitto tibi centum aureos. Nam iſtā pœnam poterit ſtipulator exigere, ſi contra factum fuerit. Sed quatenus Quæritur quomodo erit ſatisfactum huic ſtipulationi? Reſpondetur quando neque ipſe promiſſor, neq; hæres eius, neq; hæres hæredis turbat poſſeſſionem ipſius ſtipulatoris. Si quis forte. Dictum eſt ſupra, pxi. §. per quas perſonas non debeat fieri contra ſtipulationem habere licere, vt ipſi ſtipulatori ſatisfactū videatur: hic §. oſtendit quid fieri debeat, uel non fieri, vt ſatisfiat ſtipulationi. Et dicit, ꝙ ſi quis de poſſeſſione puta, aut de vſufr. aut uſu ſolo eius rei, de qua promiſit habere licere, controuerſiam faciat, licèt de proprietate nihil quæratur: tamen uidetur facere contra ſtipulationem. nam quotieſcunq; minuitur alicui ius ſuum, quod habet, nō uidetur ſibi licere habere. Quæſitum. Semper continuat materiam ſuam de ſtipulatione habere licere, & quærit quam rem poſſit quis promittere habere licere: ſuam tantum, an etiam alienam? Et rñ. ꝙ non tantū ſuam, ſed etiam alienam: ſed in aliena ita demum ſtipulatio habebit effectum, ſi peruenerit in dominium promiſſoris: quia ſi ſemper aliena remaneat, inutilis erit ſtipulatio. Sicut. Dictum eſt ſ. in §. ſed quatenus. ꝙ non tantum promiſſor ipſe tenetur, ſi fecerit contra ſtipulationem, ſed etiam hæredes eius, hic dicitur quod ſicut ipſe ſtipulator habet act. contra promiſſorem, & hæredes eius, ſi ueniant contra promiſſionem ſuam: ita e'iā hæredes ſtipulatoris, ſi ipſis habere non licuerit, poterunt agere. Sed quid? promiſi tibi habere licere fundum Cornelianum. iſte fundus pertenit ad aliquem aliū extraneum: ille tenebatur in poſſeſſione fundi illius: vtrū poſſit agere contra me? Rñ. ꝙ non. nec refert, ſi quis addat in hac ſtipulatione iſtud pronomen Mihi, vel nō addat: quia ſemper intelligitur mihi promiſſum, uel hæredibus meis, & nulli alteri extraneo. Hi qui. Titius habuit Stichum ſeruum, qui ſeruus ſtipulatus eſt à me hoc modo, promittis mihi, quod licebit domino meo habere hunc fundum? dico promitto, certè valet ſtipulatio: ſicut ſi aliquam aliam rē ſtipulatus eſſet Stichus domino ſuo. Quid autem ſi ſic dicat ſeruus, promittis mihi, quod licebit mihi habere fundum hunc? an valeat talis ſtipulatio? Et arguit primo Iuriſconſ. quod nō. quia in hac ſtipulatione habere licere, ius uerſatur, quod ſeruo competere non poteſt. quid iuris poteſt habere in hoc fundo, licèt de facto poſſit auferri ab eo, & ipſi ab alijs auferre. Nec obſtat, quòd ſeruus poteſt ſtipulari ſibi ire agere licere: quia in hac ſtipulatione factum uerſatur. Tamen finaliter concludit Iuriſc. quòd ſeruus & filiusfam. poſſunt ſibi ſtipulari habere licere: quia intelligenda eſt hæc ſtipulatio in ſeruo, & filiofa. de poſſeſſione naturali non auferenda, & ſic ſibi licere habere ſaltē naturaliter, cum ſeruus naturaliter poſſidere poſſit. Hæc quoque. Plana eſt. Si ſeruus ſtipuletur, quod ſibi liceat poſſidere, vtilis eſt ſtipulatio. quamuis enim de iure ciuili ſeruus nihil poſſidere poſſit, tamen naturaliter detinere poteſt. Habere. Quia multoties fecit mentionem de hoc verbo habere: exponit nunc quid ſignificet habere, & dicit quod non tm̄ habere dicitur rem ille, qui eſt dominus rei: ſed plerunq; & ille habere dicitur, qui non eſt dominus rei: ſicut ſi quis rē depoſitam tenet, dicitur eam habere apud ſe. h.d. vnico contextu, vſque ad §. ſi quis ita. Franc. Accur.

hoc ptinet, ut liceat habere: ᵃ nec p quenquam ᵇ omnino fieri, quo minus liceat nobis habere. quæ res facit, ut uideatur reus promiſiſſe per omnes futurum, ᶜ vt ibi hr̄e liceat. vr̄ ᵈ igitur alienū factum promiſiſſe. nemo aūt alienū factū promittēdo obligatur. ᵉ & ita utimur. ᶠ Sed ſi ſe ᵍ obligat, nec ipſe faciat, quominus hr̄e liceat, obligatur ēt, ne hæres ſuus faciat, uel quis cęterorū ʰ ſucceſſorū efficiat, ⁱ ne habere liceat. Sed ſi quis promittat per aliū ᵏ non fieri, pter hæredem ˡ ſuum: dicendū eſt inutiliter eum promittere ᵐ factū alienum. ⁿ At ſi quis uelit factū alienū promittere, pœnā, uel quāti ea res ᵒ ſit, promittere poteſt. Sed quatenus

a Liceat habere. hoc ſine dubio.

b Nec per quenquam. etiam per extraneum. Vel hic inquirēdo, non diffiniendo. vel uerè omnium factū continet: ſed in ſe & hæredibus tenet, in extraneis non. vel dic hoc ſecundum quoſdam: quod reprobatur ſta im. Azo.

c Futurum. id eſt, neminem facturum, quo minus habere liceat. Azo.

d Videtur. i. præſumitur prima facie. poteſt .n. aliter dici, & aliter agi inter partes: vt promittat ſic ſe facturum, ut etiā per alios liceat habere, id eſt, quòd alius non mouebit controuerſiam, quod tenere puto: arg. j. eod. l. quotiēs quis. ij. ergo in hac ² ſignificatione, quando promitto me curaturum, poſſum promittere rem alienam habere licere: non in prima quando ſimpliciter: vt j. ead. l. §. quæſitum. Item quod hic dicit habere licere, idem uidetur & de eo, qui promittit dolum malum abeſſe, uel abfuturum eſſe. ſed uidetur interpretari lex omnes iſtos ſuum factum promittere: vt j. eo. l. inter ſtipulantem. in prin. ſecundum M. quæ eſt contra. Sol. vt ibi.

e Obligatur. vt Inſt. de inutil. ſtip. §. ſi quis alium. & j. de fideiuſſ. l. ſicut reus.

f Vtimur. vt factū alienū promittendo non obliget ³. quis. M. ideoq; dicendum, vt de facto alieno non uideatur promiſſum. ADDITIO. Dic hoc verum, niſi in promiſſione appoſitum fuerit iuramentum: quia tunc propter iuramentum ualet, ſecundum Iaſ.

g Sed ſi ſe. & tunc eſt plana. aliàs, ſed ſe &c.

h Cæterorum. vt iure honorario, uel fideicōmiſſario.

i Efficiat. vel aliter quem prohibere poſſit: vt ſ. de dam. infec. l. fluminum, §. quanquam. & ſ. loca. l. ſi fundus. & ſic poteſt intelligi j. eo. l. inter ſtipulantem, §. j. vel aliter, vt ibi.

k Per alium. extraneum.

l Hæredem. hæc ſunt uerba hominis promittentis, præter hæredem &c.

m Promittere. niſi in caſu: vt ſ. de act. empt. l. emptorem, §. fin. quæ eſt contra. & dic plenè, vt ibi. M.

ADDITIO. Dic quòd ibi promiſſor tenetur de facto tertij, & uincentis ex natura præcedentis contractus: hic nullus præceſſit contractus, de quo teneatur de euictione, ſecundum Bart. & Imol.

n Alienum. aliàs ſi ſimpliciter dixiſſet: & non dixiſſet, præter hæredem ſuum: factum promittere uidetur, vt modo dixi. M.

o Ea res. in pœnali enim ſtipulatione non inſpicitur intereſſe, ⁴ quando non intereſt ſtipulantis: ut j. ea. l. § alteri. Sed opponitur, cum loco mei intereſſe hæc ſtipulatio pœnalis ponitur: hoc caſu duplum quantitatis in priore ſtipulatione tacitè comprehenſæ non egreditur, ſecundum quoſdam: & ideo inſpiciendum eſt, quæ ſit quantitas conditionalis ſtipulationis, id eſt, pœnalis, vt non excedat duplum ſecundum eca. ⁵ ſic inſpicitur, quæ ſit conditio turpis, vel honeſta: vel præcedentis ſtipulationis, vel ſequentis, vt in dicto §. alteri. pœnalis enim ſtipulatio præcedentem ſtipulationem vtilem facit: non vt inde naſcatur actio, ſed metu

pœnæ

† P. Fl. ſed ſe obligat, &c. quod & Accurſium non latuit.

¹ Iſta glo. ap. pbāt hic Raph. Im. Paul. Lud. & Alex.

² Iſtam ſulam gl. ſequuntur hic Barto. Imol. Lud. & Alex.

³ Iſta glo. ſi ſto text. non procedit in caſu ſingulari l. qui autem, §. j. ſ. de conſtit. pec. ſecundum Bald. in l. j. C. de conſt. pec.

⁴ Hoc verū quando pœna eſt in ſtipulatione deducta: ſec ſi pœna promittat pacto quātūcunq; ueſtito cohærētia contractus, qa tunc inſpicitur: an intereſſit, ut ē caſus ſing. in l. ſeruus ea, ſ. d ſer. expor. ſecū dum Imo. hic.

⁵ Hæc opi. non eſt vera, nec ob. d. l. j. quia loqt̄ in ſtipulōne pœnali, quæ adijcit certū: hic aūt cōtinet incertū, ſecūdum Bart.

pœna cogitur, ſicut ſententiæ arbitri, qui ſine ſecumē to cognoſcit: vel a iudice non datur, non cogitur aliquis acquieſcere per actionē, quæ inde naſcat: quia nulla naſcatur, ſed per pœnam compromiſſi &c.

a Si nemo. reſpondet eatenus ſi &c.

b Succeſſores. Sed nonne qui controuerſiam mouet, exceptioni pacti remoueri poteſt? utique: non ergo de iure litigat. eadem ergo ratione poteſt committi in aliena re? quia etiam non iure poteſt facere quis controuerſiam. Sed contradicitur infra, ead. l. § j. & §. quæſitum. Reſpon. licet per exceptionem repellatur, de iure tamen litigat proponendo ius, quod habet in rei uen. quod in re aliena diuerſum eſt. Nec enim per pactum deſijt eſſe dominus: ut C. de tranſacto. l. ſine apud. Item uidetur hæc ſtipulatio idem continere qđ tranſactio. ſed certè ſecus eſt hic: quia tranſactio etiam ſuper re aliena fieri poteſt, quæ etiam ſemper perſeuerat aliena: hæc non. Item illa ſuper re dubia tantum per litem .i. propter litem. hæc ex omni cauſa: quæ etiam ex liberalitate mera interponi poteſt: & eſt eius promiſſionis ſenſus, ut ratione iuris præſentis, uel futuri non agant: & ſi aliquod iſtorum defuerit, non committitur, nec contra in eo, quod dicit de pœna: vt j. eadem l. §. quæſitum. ut ibi not. & ideo nec in re aliena. nec in ſeruo ſtipulante vel promittente committi poteſt: ut eod. §. quæſitum & §. hi qui. uerſ. ſi ſeruus. ſed ubi rem alienam mihi habere licere promittis, & eā m iuſte aduocas & obtines, an poſt ſententiam contendere potes rem alienam, & iniuſte latam ſententiam, nec teneris ex ſtip. at. quod non ſ. de leg. j. l. ſi ſeruus plurium. §. j. Illud certum eſt quod lite conteſtata non committitur: quia nondum declaratū eſt rem eſſe tuā: niſi ad expenſas forte quas potes petere etiam conteſtato iudicio: ut not. j. proxi. §. item ſi rem meā promiſi habere licere, & euincam: nonne repellam agentem ad intereſſe, quia non excipit? Reſpon. non: ut ſ. de euictio l. uendicantem. Item nec potero dicere per iniuriam pro me iudicatū: vt ſ. de leg. j. l. ſi ſeruus plurī. §. j. Item cum hæc ſtipulatio ius contineat, ut ſ. e. §. ij. quomodo pro re mea quam promiſi habere licere, cōmittit, cū de iure euincere non poſſum? Reſpond. licet contineat ius, tamen propter factum committitur, vt j. hac l. dicitur. Si committitur ſtipulatio, & ſi non de iure agat quis: ut j. rem ra. hab. l. ſi fine. §. cū aūt. Vel dic quod hic de iure agit, quia dominium nō amiſi per talem promiſſionem, ut modo diximus.

c Si quis. qui mihi promiſerat habere licere.

d De poſſeſſione. per aliquod puta interdictum.

habere licere uidebit? Si nemo a controuerſiam faciat: hoc eſt, neq; ipſe reus, neque hæredes eius, hæredumve ſucceſſores. b

Hac ſtipulatio continet non ſic vi quò minus liceat habere actionem dominij, vel alterius iuris habiti, uel habendi. Bart.

Si qs forte non de proprietate, ſed de poſſeſſione nuda c controuerſiā fecerit, uel de uſufructu, uel de uſu, uł de quo alio iure ei⁹, qđ diſtractū eſt: f palā eſt committi ſtipulationē. Hēc eni nō licet ei cui aliqd minuiť ex iure, qđ habuit. g Quæſitum eſt utrū ꝓpriā demū rem, an & alienā promittere poſſit habere licere? Et magis eſt, ut & aliena promitti poſſit. quæ res h ita effectū habebit, ſi propria promiſſoris eſſe cœperit. i Quare k ſi pſeuerauerit aliena: dicēdū erit, ſtipulationē non cōmitti, niſi pœna adiecta ſit: l cū neq; per eū, neque per ſucceſſorem eius quicq̄ factum ſit. m

Hac ſtipulatio committitur contra promiſſorē, & eius ſucceſſores, & ſtipulatori, & eius ſucceſſoribus. h. d. Bar.

Sicut autem ex parte rei n ſucceſſores eius cū ipſo tenentur: ita etiam ex parte † actoris committiť ſtipulatio ipſi ſtipulatori, cæteriſque, qui cunque ei ſuccedunt: o ſcilicet ſi rem ipſi habere non licuit. cæterum ſi alij habere non licuerit, certo certius eſt, non cōmitti ſtipulationē: & nihil intererit, utrū ita ſtipuler, Habere licere? an, Mihi habere liceat? p

e Controuerſiā. & cū effectu, ut etiā uicerit. 3 aliās l. ſi conſtaret adhuc iudicium. forte tantum noīe ſum ptuum committeretur. ſ. hęc ſtipulatio: ut j. rem ra. ha. l. amplius. Vel uerius diſtingue: ut diximus in contrario ſ. de euī. l. habere licere.

f Diſtractum eſt. per promiſſorem in ſtipulationem per hanc ſtipulationem habere licere.

Diſtractum eſt. His ergo caſibus & pro aliena re committiť. ſed dic tunc eſt ſuum ius: ut & j. de bo. lib. leg. in ſeruitutem. & j. de ſolu. l. etiam & j. de uerbo. ſig. l. habere.

g Quod habuit. aliud in ſtipulatione dupli. illa enim non cōmittitur ſeruitute reali euicta. ut ſ. de euict. l. quod ad ſeruitutes.

h Quæ res .i. ſtipulatio.

Cœperit. alioqui nec ipſe promiſſor nec ſucceſſor eius controuerſiam mouere pōt. Azo. Vnde ſtipulatio nō ualet. M.

k Quare. quod hic dicitur quare ſi perſeuerauerit aliena &c. uidetur contrarium ſ. proximo §. ſed ibi erat 4 ꝑmittentis ius quod euincit: ut ibi dixi; hic autem proſſus aliena. Item contra j. eod. l. inter ſtipulantem: nā qui promittit habere licere, nō promittit ſimplex abnutmū: ſed curaturū ſe ne alius faciat: ut ibi: nā in aliena re culpa poteſt admittitur ſupra de lega. j. l. cum res. §. ſed ſi alienis. Sed ſolue ut ibi in l. inter ſtipulantem. Item contra ſupra de act. emp. l. ex empto. §. qui autem. alias eſt iſte. §. in l. emptorem. ſed aliter ſonant iſta verba in venditione, aliter in ſtipulatione: nam re euicta tenetur ex empto ad pretium: ut ibi dixit, & plene ibi dixi: hic eſt ſecus.

l Adiecta ſit. ita. ſ. ſi per extraneos tibi habere nō licuit ſupra ead. l. § ſed ſi quis. & §. at ſi quis. & §. ſed quatenus. ſi uero ſic promittat pœnam, ſi per me tibi habere nō liceat, & perſeuerat aliena: non cōmittit ſtipulatio pœnę, licet lis conteſtetur. ſ. quia nullum ius habet. Pœnam autem accipe certam, uel incertam: vt j. ead. ſol. l. nouiſſima. §. j.

m Factum ſit. ſuum enim factum non alienū promiſit. M. ſed ipſe ille nō potuit de iure mouere: & ius cōtinet: vt infra §. ij.

n Ex parte rei. i. promiſſoris.

o Succedunt. in uniuerſum ius. nam huiuſmodi ſtipulatio ad hęredes uel ad arrogatorem tantum tranſit: ut ſupra de uſufru. l. ſed & ſi quis. * §. ſi operas. Idem videtur ſecundū B. & M. & in ſucceſſore rei cui habere licere intereſt ſtipulantis: ut ſupra de euict. l. ſi ſeruū. §. j.

p Licere. nō adiecto mihi. nā intelligit: ſed de extranea perſona non intelligitur: ut j. e. l. ſi ita ſtipulatus. ij. §. Chryſogo. in fine & facit inſt. de ſup. ſer. §. fine ſūt.

His

Hæc uera, & communis, ſecundū Iaſ.

Trāſactio ſup re aliena fieri poteſt.

Iſtam ſponſionē ſequit Barto. & Imò.

3 Super iſto glo. articulo concludo qđ ſtipulatio habere licere ſiue interponatur ſuper contractu emptionis ſiue ſuper alio, non committatur niſi lata ſnīa ſecūdū Iaſ.

† Auctoris, in P.F.

4 Iſtā gl. ſequuntur communiter Scribē. hic.

Adhuc intereſſe. Iſta ſecūdā opi. eſt uera, & procedit ſi fiat ceſſio actionis, & non alias. Bar. Imò. & Alex.

Hac ſtipulatio ius cõtinet ſi ſit: aliàs refertur ad factum. Bar.

Hi, qui ſunt in aliena poteſtate, ijs, [a] in quorũ ſunt poteſtate, habere licere ſtipulari poſſunt ea rõne, qua cætera quoque his poſſunt ſtipulari. Sed ſi ſeruus fuerit ſtipulatus ſibi habere, quæſitum eſt, an rectè ſtipulatus uideatur? Et ait Iulianus libr. lij. Dige. ſi ſeruus ſtipuletur ſibi habere licere, aut per ſe nõ fieri, quò minus habere ſtipulatori liceat, promittat: ſtipulatio (inquit) nõ committitur: [b] quãuis auferri [c] res ei, & ipſe auferre eãdem poſsit. [d] Non enim factum, [e] ſed ius [f] in hac ſtipulatione [g] uertitur. [h] Cùm uerò [i] ſtipulatur per promiſſorem non fieri, quò minus ſibi ire agere liceat: [k] nõ ius ſtipulationis, inquit, ſed factum uerſatur. Sed mihi uidetur, [l] licet iuris uerba cõtineat hæc ſtipulatio, Habere licere: tamen ſic eſſe accipiendum, ut in ſeruo, & filiofamilias [m] uideatur actum eſſe de poſſeſſione. [n] retinẽda, [o] aut nõ auferenda; [p] & uires habeat ſtipulatio.

[q] Verbum poſſidere, intelligitur ciuiliter, niſi cõditio perſona faciat intelligi de naturali detentione. Bart.

Hæc quoque [q] ſtipulatio, [r] Poſsidere mihi licere ſpondes? utilis eſt. quam ſtipulationem an ſeruus poſsit utiliter in ſuam perſonam concipere, uideamus. Sed quamuis iure [s] ciuili ſeruus poſsideat, tamen ad poſſeſsionem [t] naturalem hoc [u] referẽdum eſt. & ideo dubitari non oportet, quin & ſeruus rectè ita ſtipulet: [x] Planè ſi tenere [y] ſibi licere ſtipulatus ſit ſeruus, utilem eſſe ſtipulationẽ ꝯuenit. Licet.n. poſsidere ciuiliter non poſsit, [z] tenere [a] tñ eos dubitat nemo. Habere † dupliciter accipit. Nã & eũ hre dicim᷒, qui rei dñs eſt: & eum qui dominus quidem nõ eſt, ſed tenet. [b] Denique habere rem apud nos depoſitam, ſolemus dicere.

Stipulatio interpoſita ſup iure perſonali, ad heredẽ non tranſmittitur, niſi exprimatur. Bar.

a Ijs. parentibus & dominis.
b Non committitur. de rigore: cum ſeruus agere uel conueniri non poſſit.
c Auferri. de facto.
d Poſſit. propter quod uidebatur & alijs ſe obligare, & alios ſibi.
e Factum. ſci. tantum: ut ſ. de acquir. poſſeſſ. l. poſſeſſio quoque. §. j.
f Sed ius. i. effectum iuris.
g In hac ſtipulatione. habere licere.
h Vertitur. quia ſeruo cõpetere non potuit.
i Cum uerò. interſerit nouum caſum.
k Liceat. quod poteſtur Inſtitu. de ſtipula. ſeruo. §. cum factum.
l Mihi uidetur. prędicta emendanu.
m Filiofamilias. de quo non poſſit in quæſtione, quia non cauſat dubium.
n De poſſeſſione. id eſt, naturali detentatione. ad quod eſt arg. contra. j. de ſolut. l. Stichum. §. uſumfructum. in fi. & ſ. de condi. & demon. l. qui hæred. & ſ. de acqui. poſſeſſi. leg. quod ſeruus. & l. poſſeſſio. §. j. & ſupra. de pact. l. hæredi. §. quod ſi ſeruus. & §. de doli. [*] & j. proxim. §. Accurſius.
o Retinenda. ſibi.
p Non auferenda. alij. R. ad quod eſt. ſupra, de pecu. l. nec ſeruum: & de pact. l. contra iuris ciuilis. §. ſi filius.
q Hæc quoque. nõ ſolum illa cui non adijcitur mihi. R. Vel dic non ſolum illa habere licere.
r Stipulatio. inſpecta ratione facti.
s Iure ciuili. inſpecto. ut j de reg. iu. l. quod attinet.
t Ad poſſeſſionem. id eſt, ut de facto quæratur ei poſſeſſio.
u Hoc. i. hæc ſtipulatio poſſidere mihi licere. pluribus tamen modis dicitur quis poſſidere de iure ciuili. Primo ut hic dicitur, quod ad perſonas referturqꝫ in ſeruum non cadit, ut ſic poſſideat. Secundo dicitur ciuiliter poſſidere qui poſſidet animo ſolo. Item ſeruo qui poſſidet iuſte: quod hic non quæritur.
x Stipuletur. ar. etiam ad quæſtiones [illegible] de facto. quæritur enim a ruſtico, & dicit uidiſſe ſe hũc tenere, & poſſidere: & neſcit quid ſit poſſeſſio. quam etiam periuſſi in dennice nõ ſunt auſi. quod debeamus intelligere a de poſſeſſione, quę facti eſt. Item debemus interpretari, ut res uſucapi ſ. de leg. j. l. ſi quando. & j. ad munici. l. j. in fi. & de reb. du. l. quoties. ij. & l. ubi.
y Planè ſi tenere. hic tenere, & ſuperius poſſidere tamen idẽ important, ſed hoc caſu indubitanter reſpondetur utilem eſſe ſtipulationem.
z Non poſſit. ut pro ſuo poſſideat.
a Tenere. i. naturaliter poſſeſſioni incumbere. & facit ſ. proxim. §. cum ſuis concor.
b Sed tenet. idem cum poſſidet: ut j. de uer. ſig. l. habere dicimus. & leg. id apud ſe. Si quis ita. Caſum in hoc. §. cum ſequen. uſque ad fi. ſic pone, Stipulatus ſum a te, ut mihi liceat uti frui, poſt mortem meã, hæres meus uti frui hac ſtipulatione: & uult utiq; ſicut ego feci: an poſſit? Et tãdeo quod non poſſum tñ bene ſtipulari uſufrui pro me, & pro hærede meo, & probat hoc ar. a ſimili, ibi. Nã & ſi. quis ſi ſtipulor mihi ire agere licere: competit etiã hæredi meo.

Si quis. Volebã mihi cautũ eſſe ne in certa quadam re per Titium dolus committeretur. ſi g hoc coo ſulus iuriſperitũ, ut me doceret qualiter ſtipulari deberem, qui mihi reſpondit ꝙ ſi uolo dolum promiſſoris abeſſe alicui rei: ſufficit quòd ita ſtipuler. Titi promittis mihi dolum abeſſe ab hac re, & abfuturum eſſe? ille reſpondet, promitto. certè hac promiſſione obligaſſet Titium, & etiam ſuum hæredẽ. Dico ego: domine doctor, bene me docuiſti: ſed ego ſum homo ſuſpicioſus, timeo ſubmergi in terra ſiccida: & ſemper uereor ne decipiar. oſtendas mihi quomodo tutus eſſe potero a dolo ipſius promiſſoris, hęredum eius & omnium aliorum? Reſpondet iuriſconſult. oportet quòd in ſtipulatione tua adijcias pœnam hoc modo, promittis mihi quod dolus abeſt, abfuturuſque eſt: & ſi contrafactũ fuerit, pœnam centum aureorum promittis? promitto, dicit ille. certe hoc modo poteris tutus eſſe a dolo promiſſoris, & hæredum ſuorum: ſi tñ aliquis extraneus dolum committat contrarie, poteris petere pœnam a promiſſore: & ſic loco damni, quod habuiſti propter dolum commiſſum, habebis pœnam illam c. aureo. Sue perſonæ. Planum eſt, & uide gloſſ. Inter. Sępe promittunt homines ſibi inuicem ſub certa die, aut ſub cõditione quæ

[*] eſt uerſ. d. §. quod ſi ſeruus. poſſidere quis ciuiliter multis modis poteſt.
[x] Iſtã gl. ſequuntur ſcribẽ. hic, & Bar. in l. de ætate. §. de minor. & idẽ Bar. in l. j. ſ. ſi cert. peta.
[z] Iſta gl. per ſcrib. hic reputatur ſin. ad hoc propoſitum qđ teſtes debẽt deponere, & interrogari ſuper his quæ coſiſtunt in facto, cuius facti rationem aſſignare nõ tenentur ſi de ea ratione non interrogentur. Bolo.

Caſum ponit.

† Habere quis pluribus modis dr, Mand. in Glo. Facu. §. Habita, gl. t. & in §. Et in ipſa, in uerſ. & habere.

quæ omnino eſt exitura:& aliquando ſub die incerta: vel ſub conditione,quam non eſt certum euenire. Quæ ſimus ergo quæ eſt differentia inter promiſſionem actam in diem certam,& factam in diem incertam? Reſpondet Iuriſconſ. quod ille qui promittit in diem certam, ſtatim poteſt ſoluere. & non uidetur plus facere, quã debeat: & ideo non repetit quaſi nimis cito ſoluerit. Ille autem qui promiſit in diem incertum, ſcilicet ſi hoc,aut illud factum fuerit: ſi ante ſoluat, non uidetur feciſſe, quod promiſit, ſcilicet tantũ: imò plus: quia repetit ſolutum. Alteri. Volo ſtipulari hoc modo: Mæui promittis mihi, quòd dabis centum Titio? an ualeat talis ſtipulatio? Reſpon. quod non: quia nemo poteſt alteri ſtipulari, niſi ſeruus domino ſuo, aut filius patri ſuo. Quid ergo faciendum eſt, ſi volo alteri ſtipulari? Certè debet pœna appo ni veluti, Mæui promittis mihi, quòd centum dabis Titio, & ſi nõ dederis promittis 50. nomine pœna? ſi ille dicat promitto,& nõ fecerit, quod promiſit, poterit pœna ab eo exigi. In ſtipulationibus. Habebam duos ſeruos Stichos:unus erat albus,alter niger:& vnus multo melior alio. ſtipulatus es à me hoc modo: promittis mihi ſeruum meum Stichum? dixi,promitto. veniente die ſolutionis tu uis habere album,qui eſt melior nigro: & dico ego, non cogitaui de albo, quando promittebã,ſed de nigro.tu dicis,volo habere qui mihi placet.Nunc quæritur quid iuris? Reſp. ꝙ tu debes habere nigrum: quia fit interpretatio contra te. ſ. ꝙ ſenſerimus de nigro,non de albo. Eum qui. Stipulatus ſum à Titio hoc modo: promittis mihi dare decem,& Seio decem? nunquid Titius debet uiginti, mihi ſ. decem,& decem Seio? Reſpon. ꝙ tantum decem debet:quia illa decem,quæ mihi promiſit,eadem promiſit & Seio. Si ſtipuler. Stipulatus ſum à Titio hoc modo: promittis mihi ſoluere, quod mea intererit? vel promittis me indemnem ſeruare? Et dicitur,quod ſic. Et ponit Iuriſc. exemplum.tu & ego eramus tutores unius pupilli: ego ceſſi tibi adminiſtrationem tutelæ: & ſtipulatus ſum à te rem pupilli ſal.fo. ſtipulatio iſta ualet. Intereſt enim mea fieri, quod ſtipulatus ſum: quia ego obligarer pupillo,ſicut ſi malè adminiſtrarem. Si quis inſulam. Promiſiſti mihi Titio inſulam facere, deinde uadis ad Mæuium,& dicis ei: ego promiſi Titio facere inſulam: ſed ſum ita occupatus,quod non poſſum ſeruare, quod promiſi.uis tu illam inſulam facere: & quod iuſtum fuerit dabo tibi?tu promittis mihi,quod facies. certè valet ſtipulatio & potero agere ad intereſſe contra te ſi non facias. Et ſimiliter pone in quinque exemplis ſeq. Si quis ergo. Poſſum ſtipulari,quòd ſiſtas Stichum iudicio. item poſſum ſtipulari à te, quòd ædifices mihi locum ſacrum:quia ſi diceremus non poſſe ſtipulari ædificari locum ſacrum: ſequeretur,ꝙ nec agere poſſemus

† Iſte tex. eſt ſing. in caſu ſuo, ſm Pau. & Cum.

Si quis ita ſtipulat[m] fuerit, Vti frui ſibi [a] licere, ad hæredẽ ſtipulatio iſta non pertinet. Sed & ſi nõ addiderit, ſibi,nõ puto ſtipulationem de uſufructu ad hæredem tranſire; [b] † eoque iure utimur. [c]

Stipulatio doli ſimpliciter interpoſita etiam dolum hæredis comprehendit, non extranei,niſi pœna fuerit appoſita. Bart.

Sed ſi qs uti frui licere ſibi, hærediq; ſuo ſtipulatus ſit:uideamus,an heres ex ſtipulatu agere poſsit. Et putem poſſe: licèt diuerſi ſint fructus. [d] Nam & ſi ire agere ſtipulet̃ ſibi,hęrediq; ſuo licere:idẽ probauerimus. [e] Si quis dolũ malũ promiſſoris, hæredisq; eius abeſſe velit: [f] ſufficere,abeſſe,abfuturumq; eſſe, ſtipulari. ſi verò de pluriũ [g] dolo caueere uelit, [h] neceſſariũ eẽ adijci,Cui rei dolus mal[9] nõ abſit, uel nõ abfuerit? quãti ea res erit,tantã pecuniã [i] dari ſpondes? [k]

Quæro hic quando quis ſtipuletur ſibi & hæredibus ſuis aliquid, quod ſit ad hæredes tranſmiſsibile utrum in perſona hæredis erit noua actio, vel ſtipulatio. Paul.

Suæ pſonæ [l] adiungere quis hæredis [m] perſonã põt.ſed & adoptiui patris perſona ↄiungi poterit.

Debitum in diem certum poteſt ſolui ante diem: ſecus ſi in diem incertum. Bart.

Inter certam,incertamque [n] diẽ diſcrimen eſſe,

ex locato,& conducto: quod eſſet contra iuris diſpoſitionem.duæ leges ſeq.claræ ſunt. Fr.Acc.

a Sibi. non refert,apponat vel non. ſic ſ.§.ſicut.in fi. §.& ĩ.tit.ij.l.j.in prin. Sed arg.contra. C. de conſtit. pec. auth. ſi quando.

b Tranſire. defuncti tamen vſumfr. habebit:quia ſibi ſtipulatus videtur: vt ĩ.eod. titul. l.ita ſtipulatus.iij. §. Chryſogonus.

c Vtimur. quia perſonale eſt.

d Fructus. id eſt, vſosfructus. Vel dic (vt alij dicunt) quia ſtipulator percipiet vt fructum,hęres verò vt cauſam: & ſic mutat nomen uſuſfructus in perſona hæredis.

e Probauerimus. quo ad hoc, vt hæredi debeatur, & hæres agere poſſit. ſed in hoc differunt: quia ſuperior non tranſit ad hæredem, niſi ſit actum: hic tranſit:ut ſ.eo.l.ij.in fin.& ſ.fam.erciſ.l.hæredes,§.an ea. Item hic ad hæredem hæredis, ſuperior non: ut C. de vſufr.l.antiquitas. Item alius eſt uſusfruct.in perſona hæredis,alius in perſona ſtipulatoris:ut hic,& C.de uſufr.l.antiquitas. & ſ.quib.mod.uſusfr.amit. l.repeti. quod hic non eſt.

f Velit. ſtipulari.

g De pluriũ. ſ. extra perſonas hæredum.

h Velit. à promiſſore.

i Pecuniam. ſ. nomine pœnæ.

k Spondes. quia non ſufficit ita ſtipulari oẽm dolum abeſſe,cum alienum factum promittitur:ſed pœnã debet ſtipulari:ut hic,& facit ĩ.eo.l.ex ea parte. & ſ.vſuf. quemad.caue l.huic ſtipulationi. & ĩ. de verb.ſigni.l. hæc uerba cum.& ſ.§.quæ ſi tum. Sed contra ĩ.eo.l.inter ſtipulantem.in prin. Sol.vt ibi.

l Suæ perſonæ. ſtipulantis dolum abeſſe.

m Hæredis. futuri.nam viuens hæredem non habet: vt ſ.de hære.vend.l.j. Sic & patris adoptiui.dic futuri, & ſic ſtipulando vt hic: & promittendo: vt ſup.poteſt adiungi.Si autem dicas præſentis patris: tunc dic,quòd poteſt adiungi ſtipulando, non promittendo, niſi & promittendo faceret conditionem patris meliorem: ut C.de pac.l.filius.imò etiam conuentionis, id eſt, ſi conueniatur pater,refert contrahat filius cum extraneo ante arrogationem: & tunc non teneatur pater: vel poſt, & tunc ſic,vt Inſt.de acqui.per arro.§.fi.& ſ.de pecu.l. in arrogatorem.

n Incertamque. non eam, quæ eſt omnino exitura: vt ĩ. de no. l.ſi pupillus, §. j. vbi dicitur pura, id eſt,in diem. ſed dies dicitur hic incertus propter conditionẽ. arg. ſ.de leg.j.l.talis ſcriptura. & de cond. & demon.l. dies incertus. bene dico ſtatim poſſe ſolui, niſi gratia ſtipulatoris fiat dilatio.arg.ĩ.de leg.ij.l.ſi ita reli §. Pega.

ADDITIO.

Dic quòd ibi impersonalitas ex parte promiſſoris nitiat, ex parte autem ſtipulatoris non: vt hic,ſecundùm Bar.

1 Bal. hic & Doct. reputãt iſtã gl. ſing. ad hoc ꝙ vbi cunq; pro dilatio habet,& cõtinet in ſe vtilitatẽ creditoris, non tenet creditor recipere debitũ ſibi oblatũ à debitore añ illud tẽpus. tu ẽt iunge hoc verbũ, qd non cogit ẽt recipere ſolõnẽ debiti alibi, ꝙ̃ in loco dſtinatę ſolutionis. Bolog.

Pegaſus. ſicut accidit in primitijs agrorum, quare non ſtatim tenetur accipere ſacerdos, ſed nouem diebus debent eſſe apud matrem .i. ſpicam, quæ eſt mater grani. quod tempus gratia ſacerdotis inſertum eſt.

m Committatur. ſ. pœnalis.

n Nihil intereſt. ſtipulantis. ſ. cui naturalis eſt quæſita obligatio, ut alij detur: ſed quomodo committitur pœna, cum nulla mora, nulla petitio ſit in principali. Rñ. de facto ſit conteſtatio: ſicut ſi promittas x. cũ petiero, vel ſi nauis venerit ex Aſia: & me litem conteſtante venit: vt not. C. de contrahen. ſtip. l. nulla. Ac.

ex eo quoq; apparet, qđ certa die ꝓmiſſum, vel[a] ſtatim dari poteſt.[b] totum enim[c] medium.[d] tempus ad ſoluendum liberum promiſſori relinquitur.[e] At qui promiſit,[f] ſi aliquid factum[g] ſit, vel cum aliquid factum ſit: niſi cùm id factum fuerit, dederit: non uidebitur feciſſe qđ promiſit.[h]

Nõ pt quis alteri ſtipulari, niſi filius, vel ſeruus: ſed metu pœnæ ſtipulationis eũ pareatur Bar.

Alteri ſtipulari nemo poteſt,[i] pręterquam ſi ſeruus domino,[k] vel filius patri ſtipulet. Inuẽtę enĩ ſunt huiuſmodi obligationes ad hoc, vt unuſquiſq; ſibi acquirat, quod ſua intereſt. cæterũ vt alij det nihil intereſt mea.[l] Planè ſi uelim hoc facere, pœnam ſtipulari conueniet:[m] ut ſi ita factum non ſit, ut comprehenſum eſt, committatur[n] ſtipulatio etiam ei; cuius nihil intereſt.[q] Pœnã. n. cũ ſtipulat̃ quis, nõ illud inſpicitur,[p] qđ intereſt:[q] ſed quæ ſit quantitas,[r] q̃q; ꝯdõ ſtipulationis.[s] In ſtipulationibus[t] cum quæritur, quid actum ſit: uerba ꝯ ſtipulatorem interpretanda ſunt.[u] Eum qui ita dicat, Mihi decẽ, & Titio decem:[x] eadem decem, non alia decem[y] dicere credendum eſt.[z]

Qui alteri ſtipulatur, poteſt ex ea ſtipulatione agere, ſi ſua intereſt. Bart.

Si ſtipuler alij, cũ mea interſit: videamus, an ſtipulatio committatur. Et ait Marcellus, ſtipulationẽ ualere in ſpecie hmõi. Is qui pupilli tutelã adminiſtrare cęperat, ceſsit adminiſtrationẽ ꝯtutori ſuo, & ſtipulatus eſt rẽ pupilli ſaluã fore.[a] ait Marcellus, poſſe defendi ſtipulationem ualere. In-

a Vel. pro etiam.

b Dari poteſt. licèt non peti nec repeti ſolutum poteſt: & ante diem: vt ſup. de cond. indeb. l. in diem. & facit C. de fide com. l. poſt mortem, & de legatis j. l. filiusfamilias, §. apud Marcellum. Sed arg. contra ſuprà, de ann. leg. l. cum qui, & l. liberto, §. Largius Eutipianus conſuluit. & ad Trebel. l. ſed ſi ante.

c Totum enim. verè poteſt ante dari, totum enim &c.

d Medium. hæc ratio recipit exceptionem: vt j. eo. l. liber homo, §. decem.

e Relinquitur. j. eo. l. continuus, §. cum ita. & j. de ſol. l. quod in diem. & l. qui rea, §. mihi decem. & j. eod. l. cum qui Calendis. in fin.

f Promiſit. Alia differẽtia poteſt aſſignari, quæ naſcitur ex iſta. nã quod in diem certum promittitur, ante ſolutum non poteſt repeti. Idem in conditione, quæ omnino eſt extitura. ſi autem incerta, vel talis de qua eſt dubium ſit temporalis an perpetua: ſolutum ante poteſt repeti: vt ſ. de cond. indeb. l. in diem. & l. quod ſi ſub ea. & l. ſufficit.

g Factum puta ſi Titius aſcenderit Capitolium.

h Quod promiſit. ſ. tantum quia plus. ergo locus eſt repetitioni: vt ſ. de cond. indeb. l. ſub conditione. Vel die, quod ex alia cauſ. uidetur ſoluiſſe. & hæc non deſiit: & ideo indebitum apparet: & ſic repetitur: vt ſ. de cond. indeb. l. qui promiſit.

i Alteri ſtipulari nemo poteſt. vt infrà, de regul. iuris, l. qui tutela, §. fin. & ſ. tit. j. l. quæcunque gerimus. & ibi not. glo. & Inſt. de inutil. ſtip. §. alteri. & C. de inut. ſtip. l. vt inter.

k Domino. quia æſtimatur eadem perſona cum domino: ut ſ. de opt. leg. l. ſi Pamphilo. ſicut filius cũ patre: vt ſ. de lib. & poſth. l. in ſuis. & Inſt. de inut. ſtipul. §. quod ſi quis. & C. de impub. & alijs ſub. l. fin.

l Nihil intereſt mea. & ſi quandoque interſit, tunc valet: vt j. ead. l. §. ſi ſtipuler. & §. ſi quis inſulam.

m Conueniet. quando prima nulla erit, ſed ſecunda pęnalis valebit: quia prima eſt præter legẽ, ſecus ſi contra legẽ eſſet: quia nec prima, nec ſecunda tenebit, ar. j. e. l. ſtipulatio hoc modo intelligitur. ſ. ad l. Falc. l. quod de bonis, §. j. nam ibi contra legem eſt. ſed & ſi pęna citra ſtipulationem pacto deducitur. inſpicitur interſit, vel non. vt in contrario ſ. de ſer. exp. l. ſeruus ea.

p Non illud inſpicitur. ad pœnã committendam.

q Interſit. quod alteri ſtipulatus eſt impleri. ad quod eſt ſ. eod. l. iij. & ſuprà, de recept. arbitr. l. cum pœna.

r Quantitas. vt nõ immodica ſit. ſ. non vltra duplum: vt C. de ſent. quæ pro eo, quod intereſt, l. vnica, §. ſancimus. Alij contra vt quantitas legitimarum vſurarum inſpiciatur, ſi eſt uſurarius: ut C. de vſufruc. lege, cum allegas. & de actio. empti. lege, Iulianus, §. idem Papinianus reſpondiſſe ſe refert &c. Sed prima ſententia confunditur. ſup. de euict. l. ſi dictum. Ioan. tu dic plenè, vt nota. C. de ſenten. quæ pro eo. lege, vnica, §. ſancimus.

s Conditio ſtipulationis: non impoſſibilis, non turpis. & dic, vt ſup. in princ. legis.

t In ſtipulationibus. conuentionalibus. aliud in prætorijs: ut j. de præt. ſtip. l. in prætorijs.

u Interpretanda ſunt. ut hic, ſ. cum qui &c. & ſic ſine §. legitur. vel dic ſtipulatus ſum a te Stichum, & tu dices te ſenſiſſe de albo: ego me ſenſiſſe de nigro. & in vtroque poteſt tenere ſtipulatio: ut hic, & infrà, eod. l. qui ex pluribus. & ſ. de rebus dub. l. cum quæritur. ſi autem conſtat te ſenſiſſe de alio & me de alio, obtinet quod legitur j. eo. l. inter ſtipulantẽ, §. ſi Stichum. ſi autem dicis te ſenſiſſe de albo, ego de nigro, & in vno tantum poteſt tenere ſtipulatio: quia alter eſt ſtipulantis: obtinet quod eſt, j. e. l. quoties in ſtip. ij. & in gl. vbi plenius dicetur. & facit j. e. l. quicquid. & j. eo. prox. §. & j. eo. l. qui ſic. & ſ. tit. j. l. Arrianus.

x Titio decem. ſecus ſi dicit dena: quia tunc xx. & nõ eadem erunt dena.

y Alia decem. vt & ſ. de leg. j. l. ſi quis teſtamento.

z Credendum eſt. an ergo ualeat in totum? Reſpon. non: ſed in v. alia pars eſt inutilis: vt Inſtit. de inutil. ſtip. §. ſi quis ſibi. nec placet ut dicas Titium adiectum (vt Iam. dixit) quia id eſſet, ſi dixiſſem aut, ſed hic dixi, & vt Inſt. d. tit. §. ſi quis alij. in fi. & j. eod. l. ſi mihi & Titio. Sed arg. contra. huic ſ. de leg. ij. l. Mæuius. in princ.

a Saluam fore. vel ſibi, uel pupillo rem pup. ſal. fo. ſtipulatus eſt: ut j. proxi. §. no.

Vel, pro ẽt, & alijs modia, Mã dnſ. in Gl. Facult. §. Actam. in ver. vel vi-ceſegeotẽ.

Stipulatio contra legẽ facta nulla eſt.

Si aliter

a Si aliter.id eſt,malè.& facit Inſtit.eod. §. ſed & ſi quis. & de ſatiſd.tu.§. j.

b Fieri.per hæc uerba, promittis mihi quòd dabis, uel facies illi ? & ſic expone ſequentia exẽpla. ſin ergo conceptis uerbis agã. ſi mea intereſt : non aũt ille aget cui ſtipulatus ſum : vt C.de do.l.cũ res. & inf.eod.l.liber homo.§.tina.Sed ſi dixiſſem,promittis illi hæc ? prorſus eſt inutilis etiam ſi mea in ereſſet ſecundum Azon. & Hug. quia nullum uerbum hic ponitur per quod uideatur mihi quid quæri, niſi in tutore pupilli,& in curatore furioſi, & actore uniuerſitatis:vt ſup. de conſti.pec.l.cum. § iiij.v. & vj. & vij. in caſibus tamen per procuratorem quæritur actio:quos dic ut Inſtit. de inutil.ſtip.§.ſi quis alij. Accur.

c Mæuiam.l. quod Mæuius dabit tibi. ed ſi habes Mæuianum, dic quia promiſit quod dabit ei fundum Mæuij. Accurſius.

d Daturum. duobus modis legi poteſt : ſi habeas Mæuianum,& ſi habeas Mæuium.

e Si is Mæuius, ſecundum ſecundam literam : ſecundum aliam.l. promiſſor.

f Stipulatus. promiſſor dictus.

g Datum. per iſta uerba,promittis mihi quod dabis, uel facies illi &c. ut ſupra, proxi. §.

h Vtile ex locato. ideſt,efficacem. ſecũdum Ioan. uel directa ceſſante:quia alteri ſtipulatus eſt. & facit ſupra,loc.l.ſi tibi alienam. & l. ſi cui.

i Vires habebit. & agam ex huiuſmodi ſtipulatione ad intereſſe, licet dationem contineat,vt inf. eo. l.liber homo.§.ſi.

tereſſe.n.ſtipulatoris fieri, qđ ſtipulatus eſt : cùm obligatus futurus ſit pupillo,ſi aliter a res ceſſerit. Si qs inſulã faciendã promiſerit, aut ꝯduxerit, deinde ab aliquo inſulã ſtipulatori fieri b ſtipulatus ſit:aut ſi quis cũ promiſiſſet Titio fundũ Mæuium c daturũ, d aut ſi is, e non dediſſet, pœnã ſe daturũ, ſtipulatus f à Mæuio fuerit, fundũ Titio datum g iri.item ſi qs locauerit id faciendum, quod ipſe ꝯduxerat, ꝯſtat habere eum utilem ex locato h actionem. Si quis ergo ſtipulatꝰ fuerit,cùm ſua intereſſet ei dari : in ea erit cã,ut ualeat ſtipulatio. Vnde & ſi procuratori meo dari ſtipulatus ſim:ſtipulatio uires habebit. i & ſi creditori meo, quia intereſt mea, k ne uel pœna cõmittatur,uel prædia diſtrahantur,quæ pignori data erant.

Sed quid ſi promiſiſti illum ſiſti,in paſſiue ? tũc eſſet aliqua dubitatio,quaſi uidearis promiſiſſe factum illius.Pau.

Si quis ita ſtipulatus fuerit,Illum ſiſtas: l nulla cauſa eſt, cur non obligatio conſtet. m

Opponitur huic legi de l.inter ſtipulantem.in §.ſacram.infra. eo.Sal.ibi quando fuit ſtipulatus ædem ſacrã mihi dari:quod fieri non poteſt, cum non ſit in cõmercio:& non poteſt,nec ſufficit donatio alicuius priuati: hic verò ut ipſam ædificet: & poſt quam eſt ædificata, non eſt in dominio meo.h.d.P.de Caſt.

Aedem ſacram, uel locum religioſum ædificari,ſtipulari n poſſumus: alioquin o nec ex locato agere poſſumus. p

Primum dictum huius l.procedit quãdo dominus ſtipulatur ſeruo aliquid, quod poterit acquiri ipſi domino: puta dñium, uel aliquod factum expediendũ ab aliquo in perſonam ſerui,vt rẽ illi tradi, vel reſtitui.ſi verò factum expediendũ à ſeruo, puta quòd liceat ire, & agere,nõ ualet ſtipulatio,niſi dñi interſit pecuniariter quòd ſeruus poterat ire, & non impediri : ſicut in patre,& in filio.h. d. Pau.

Paulus libro xiij.ad Sabinum. XXXIX.

DOminus ſeruo ſtipulando ſibi acquirit: ſed & pater filio,ſecundũ quod q leges permittũt.

Pomponius lib. xxvij. ad Sab. XL.

SI filius meus ſeruo meo ſtipuletur,acquiritur r mihi.

Qui ſtipulatur Calendis,intelligitur de proximis:niſi aliud actum ſit.Bar.

Vlpianus lib. v.ad Sabinum. XLI.

EVm, qui Calendis Ianuarijs ſtipulatꝰ, ſi adijciat primis,uel ꝓximis, nullam habere dubi

k Intereſt mea.dari.aliàs non:vt & ſupra, de pact.l. ſi unus.§.ſi cũ reo.uerſ.quòd ſi ſine perſona. & Inſti. eo.§.alteri.uſque in finem §.& ſup.man.l.ſi procuratorem.§.ſi quis mandauerit.

l Siſtas.id eſt, ſiſti iudicio facias.& ſic tuum,nõ alienum factum promittis,ut J.eo.l.quoties quis.ij.

m Conſtet.ad intereſſe vt d.l. quoties.

n Stipulari.intereſt enim propter religionem.

o Alioquin.i.ſi diceres non ualere ſtipulationem. r

p Poſſumus.l.ſi ædificandam locaremus : quod eſſet iniquum, ſed non bene argumentatus. nam res ſacra poteſt uendi,non tamen per ſtipulationem promitti : ut Inſtit. de inuti. ſtipul.in prin.

r Alioqui, ideſt,ſi nõ & conditio idem facit. Mando. in 6.quæſtio. Regul. de unio. nu. 1.

q DOminus. Secundũ quod ſi ea quæ iuris ſunt, ſtipulatus fuerit : ſi autem quæ facti ſunt,non ita : vt inf. eod. l. quod dicitur. ij. ut ſcilicet tenere ei filio liceat. uel ita, ſi ex re patris ſtipulatio fiat, inſolidum patri quæratur : ſi aliunde proprietatem habebit filius, Pater uerò uſumfruc. ut C. de bon.quæ libe.l. cum oportet. in princ. & Inſtit.de inuti. ſtip. §.ei qui.& C.de contrahenda ſtipul. l.ij. & ſup.de pact.l.& hęredi.§.nos aũt.& J. de ſtip.ſer.l. ſi ex re. §.ſi ipſi. & de ſolu. l.Stichum §. quæſitum.

r SI filius. Acquiritur.Idẽ econtra uidetur. & facit Inſtit.de ſtip. ſeruo. in princ.

EVm qui Calendis. CASVS. Sunt certi dies in quolibet menſe, qui Idus uocantur : alij uerò Calendæ. Ego promitto tibi quod ſoluam tibi Calendis Ianuarijs. ſunt fortè multi dies huius menſis qui continentur ſub Calendis:de qua ergo die Calendarum intelligitur in ſtipulatione ? ſi ſit expreſſum per nos, qua die ſoluatur, ſtabitur illi promiſsioni : ſi non ſit expreſſum,conſiderabitur de qua die ſenſerimus. ſi autem non poſſumus ueritatem facti inuenire, intelligitur promiſsio facta in primam diem Calendarum. Sed pone quod hodie incipiunt Calendæ huius menſis, & hodie mihi promittis dare Calend. quæritur de quibus intelligitur ? Reſpon.quòd de ſequentibus intelligitur facta promiſſio. Quoties autem. Titius ſtipulatus eſt à Mæuio, Mæui,promittis mihi dare centum ex cauſa tali ? Reſpondet Mæuius.promitto. quæro qñ debeãtur iſta cẽtum ? Et reſp. ꝙ præſenti die factæ ſtipulationis. Sed

ponamus ſic:dicit idem Titius cū eſſet Lug. cum Mæuio, Mæui promittis mihi dare centū ſcuta Pariſijs pro tali cauſa? Reſpondet Mæuius promitto. certè hic non debetur die præſenti: quia expectādum eſt quod Mæuius poſſit uenire Pariſios. & poſtea facit unā illationem quæ clara eſt, ibi, ex quo &c. ibidem &c. ſicut ſup. dixit obſeruandum eſſe in Calendis: ita etiam in Nonis, & Idibus ſeruabitur. Franciſ. Acc.

tationē palam eſt. ſed & ſi dicat, ſecundis, uel tertijs, uel quibuslibet alijs: [a] æquè dirimit q̄ōnem. ſi aūt nō addat quib. Ianuarijs, facti quæſtionē inducere, q̄d fortè ſēſerit: hoc eſt, quid inter eos acti ſit. utiq; em̄ hoc ſequimur, q̄d actū eſt, eaſq; [b] aſſumemus. ſi aūt nō appareat, dicendū eſt, q̄d Sabinus, primas Calēdas [c] Ianuarias ſpectandas. Plane ſi ipſa die Calendarum quis ſtipulationem interponat, quid ſequemur? Et puto actum uideri de ſequentibus [d] Calendis:

Si dies non additur, præſenti die debetur. hoc dicit. Bar.

Quoties aūt in obligationibus dies non ponit, [e] præſenti die pecunia debet, niſi ſi locus [f] adiectus ſpatiū t̄pis inducat, quo illò poſſit perueniri. uerum dies adiectus efficit, ne p̄ſenti die pecunia debeatur. [g] ex quo apparet, diei adiectionē pro reo eſſe, nō pro ſtipulatore. [h] Idē in Idibus, [i] & Nonis probandū eſt, & gn̄aliter in oībus dieb.

Quando una præſtatia eſt facienda, petitur in fine temporis. h.d. Bar.

Pomponius lib. xxvij, ad Sab. XLII.

Qui hoc anno, [k] aut hoc menſe dari ſtipulatus ſit, niſi omnibus partibus anni, uel menſis præteritis nō rectè petet. [l] [1]

Arbitratu re non arbitrante non ualet ſtipulatio: & ab eius perſona non receditur, h.d. Bar.

Vlpianus libro l ad Sabinum. XLIII.

Si quis [†] arbitratu puta Lucij Titij ſibi reſtitui [m] ſtipulatus eſt: deinde ipſe ſtipulator moram fecerit, quò minus arbitretur Titius, promiſſor quaſi moram fecerit, non tenetur. [n] Quid ergo ſi ipſe, qui arbitrari debuit, moram fecerit? Magis probandum eſt, à perſona non eſſe recedendum [o] eius, cuius arbitrium inſertum eſt. [p]

[a] Alijs. ſ. Calendis. Acc.

[b] Eaſque. ſcilicet Calendas.

[c] Calendas. niſi natura aliud inducat, ut partum Arethuſæ in Calendis Ianua. nam de ijs quæ poſt partum ſunt, intelligitur, ut inf. eod. l. interdum. in prin. Sed cōtra ad id quod dicit de primis ſup. eod. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. uerſ. in ſtipulationibus. & ſup. de pac. l. ueteribus? Reſp. niſi de primis intelligeretur, nec de ſecundis eadem ratione, nec de tertijs: & ſic de ſingulis. ut ergo ualeat, dicit ut de primis uideat actū, arg. infra de uerbo. ſignific. l. boues. §. j. item quid ſi in diebus, uel poſt dies promiſit non adiecto alio? intra biduum tenetur: vt infra, de uerb. ſignific. l. inter illam. §. fina. Accur.

[d] Sequentibus. quia quod eſt minimum, ſequendum eſt. Accurſius.

[e] Non ponitur, præſenti. ī. de cōſti. pec. l. promiſſor. §. j. contra. Sol. ut ibi. & facit ī. de ſol. l. quod dicimus. & de reg. iur. l. in omnibus oblig. j. Acc.

[f] Locus. uel res adiecta, uel alia cauſa: vt ī. eo. l. continuus. §. item qui inſulam. & l. interdum. in prin.

[g] Debetur. cum effectu, ut poſſit peti. nam præſens eſt obligatio, ſed differtur exactio. ut Inſti. e. §. omnis. uerſ. id aūt. & ī. e. l. centeſimis. in prin. quæ ſunt contra. & facit inf. de uer. ſig. l. inter illā. & l. cedere. & ī. eo. l. ſtip. iſta. §. inter. & ī. eo. l. continuus. §. cum ita. & §. item qui inſulam. & l. liber homo. ij. §. decem. Acc.

[h] Non pro ſtipulatore. ut inf. de reg. iur. l. cum tempus. quandoque pro ſtipulatore: vt arg. ſup. de leg. ij. l. ſi ita. ij. §. Pegaſus. & de an. lega. l. cum. alias incipit, Iabolenus.

[i] In Idibus. ut de primis intelligatur, ſi aliud non appareat, vt dixi de Calendis.

Qui hoc anno. CASVS. Promiſi tibi dare c. aureos anno præſenti. tu non potes me conuenire, niſi in fine anni. Franc.

[k] Qui hoc anno. Non tres caſus: quia aut ſtipulor hodie dari, & ſtatim petam: vt infra, eodem l. liber homo. §. decem. aut in anno: & tunc quod hic. aut annuum. & tunc in initio: vt ſupra, de an. leg. l. in ſingulos. & C. quando dies leg. ced. l. j. uel dic ut ibi. & facit ſupra, titul. j. l. quiſquis. & Inſtit. de inu. ti. ſtipula. §. penultimo.

[l] Non rectè petet. obſtat enim exceptio: ſed competit actio: vt diximus ſuprà, l. proxima.

Si quis arbitratu. CASVS. Ædificaſti iuxta domum meam: & ultra terminos poſuiſti ædificium tuum. feci te uocari in ius, ut deſtruas opus illud. tu dicis mihi, nolo litigare. eligamus Lucium Titiū, qui diiudicabit inter nos: & ſecundum quod ipſe dicet, deſtruatur opus, quod feci: es tu contentus? ſum, dicis. & ſic promittis? promitto. poſtea adueniente die arbitrij ego abſentaui me: & ita arbiter noſter non pronuntiauit propter moram meam. dicitur hic quòd promiſſor non tenetur quaſi moram fecerit. Quid autem erit ſi per arbitrum ſtetit quo minus pronuntietur? Reſpon. quod ſtipulatio efficitur inutilis, quia non eſt a perſona arbitri recedendum: nec pœna quæ adiecta erat, committetur. hoc dicit cum l. ſequen. Franciſcus Accurſius.

[m] Reſtitui. puta equum locatum: vel reſtitui, id eſt, deſtrui aliquod opus.

[n] Non tenetur. niſi fuerit in poſteriori mora: vt ſupra, de peri. & com rei uendi. l. illud. & diſtingue, [1] vt C. de contrahen. emp. l. fin.

[o] Non eſſe recedendum. ut ſupra, de arbi. l. in compromiſſis. & de contrahen. emp. l. fi. & de condi. & demon. l. multa. & l. in teſtamento. & ſupra, pro ſoc. l. ſi ita coita. Sed contra ſupra, pro ſo. l. ſi ſocietatem. Sol. [2] ut ibi. Item contra C. communia de leg. l. ſi. §. j. Sed ibi ſpeciale in legato, ne pereat. Itē contra ſup. de oper. liber. l. ſi libertus ita iurauerit. ſed ibi fuit arbitratus, ſed iniquè: [3] hic non fuit ullo modo. Item contra ſupra, de contrahen. emp. l. hæc uenditio. ſed ibi fuit arbitratus, & iniquè: hic nullo modo. Accur.

ADDITIO. Iſta gl. reprehenditur per Bar. & alios: quia ſpeciale eſt ibi, ut dicit gloſſ. in l. fi. C. de contrahen. empt.

[p] Inſertum eſt. nominatim. Acc.

[†] Vnde Spurina aruſpex, qui Iul. Cæſarē monuerat cauere periculum, quod non ultra Martias idus proferret, eidem itti dentu, & ut falſum arguenti, quòd ſine ulla noxa idus Martiæ adeſſent, reſpondit, ueniſſe quidem eas, ſed non præteriiſſe. auth. Sueto. in Iul. Cæſare.

[†] Scribentes hic cōmuniter intelligunt iſtum text. & dicunt quòd ſi arbitrator fuit aſſumptus ſuper contractu perficiēdo niſi ſequatur arbitramentum, contractus: non perficitur: nec à perſona eius arbitratoris recedit: vt ſ. recurratur ad arbitrium boni uiri, iudicis. ſ. & ſecundum eius arbitrium perficiatur: aliter tamen tex. tripliciter poteſt intelligi. à quo hic in nonia interpreta. Bol.

[1] Iſta glo. malè loquitur, ſecundùm Lud. Ca. Alex. Soci. & Iaſ.

[2] Die q̄ ibi arbitratus fuit iniquè, hic uero nullo modo, ſecundùm Barto. & alios.

[3] Idem Bart. & eſt de mente aliorum.

a ET ideo. pœna adiecta ſit. Si arbitrio non pareatur.

QVodcunq;. CASVS. Tantũ operatur filius, qui ſtipulat̃ ꝑ patre, quantũ ſi ipſe pater ſtipularet̃ ſibi: idem in ſeruo, & eius domino. Sicuti. Certum eſt quod poſſum ita ſtipulari, ꝓmittis dare cum moriar? promitto. Ita ſi habeam filiũ, ipſe poteſt promittere hoc mõ, promitto tibi ſoluere cũ pater meus morietur. idem in ſeruo. Si quis. Habeo filiam. uolo ei prouidere de aliqua ſumma pecuniæ. uendo Titio quendam fundũ, & ſtipulor ab eo hoc modo, promittis ea quæ debes mihi ex cauſa uenditionis, dare filiæ meæ poſt mortem meam? ille reſpondet, promitto. talis ſtipulatio ualet. Econtra poſſum ita ſtipulari, promittis mihi dare centum poſt mortẽ filiæ meæ? & hoc caſu poſt mortem filiæ meæ competit mihi actio directa ex ſtipulatu: priori uero caſu competit actio utilis filiæ meæ ex ſtipulatu. Non ſolum. Planus eſt. Filius dari. Habeo filium qui taliter ſtipulatur: Meum promittis mihi dare? ille reſpondet promitto. certe uidetur. ſtipulatus eſſe patri: licet patris nomen non expreſſerit in ſtipulatione. Fran. Ac.

Paulus libro xiij. ad Sabinum. XLIIII.

ET ideo ſi omnino nõ arbitreĩ, nihil ualet ſtipulatio: adeo ut & ſi pœna adiecta ſit, a ne ipſa quidem committatur.

Non refert, an per ſe ipſum quis ſtipuletur, an filius, vel ſeruus eius quoad acquiſitionem ei faciendã: nec refert an illi ſtipulentur expreſſè patri, vel domino, an ſibyipſis: quia utroque caſu acquiruntur illis. hoc dicit. Pau. de Caſtro.

Vlpianus libro l. ad Sabinum. XLV.

QVodcũque ſtipulatur is, q b in alteri[9] poteſtate eſt: pro eo habet, ac ſi ipſe c eſſet ſtipulatus.

Subiectus alienæ poteſtati poteſt ſtipulari cùm ipſe morietur, ſicut non ſubiectus h.d. Pau. de Caſtro.

Sicuti cum morietur quis ſtipulari poteſt, ita etiam ij, qui ſubiecti ſunt alienę poteſtati, cum morietur, d ſtipulari e poſſunt.

Si ſtipulatio patris confertur in tempus exiſtentiæ ſui iuris, ſi lis quæritur utilis actio. h. dicit. Bartolus.

Si quis ita ſtipulatus ſit, Poſt mortem meam filiæ meæ dari? uel ita, Poſt mortem filiæ meæ mihi dari? utiliter erit ſtipulatus. ſed primo caſu filiæ utilis actio cõpetit, f licet g hæres ei nõ exiſtat.

b Is qui. filius, vel ſeruus.

c Si ipſe. pater, uel dominus, in cuius poteſtate eſt filius, uel ſeruus ſtipulat[9]: & ſic parificat filium ſtipulãti patri, & ipſum patrem ſibi. vel dic, ipſe filius, ſcilicet ſibi: & tunc parificat filium ſtipulanti patri, & ſibiipſi filio: ſed & tunc excipe factum: vt ſ. e. l. ſtipulatio. §. hi. & Inſtitu. de ſtipu. ſer. §. ſed cum factum. Item & tunc fallit in ſeruo ut j. de ſtipu. ſer. l. ij. & l. antepe. & facit j. rẽ pupi. ſal fo. l. ſi filius. & j. e. l. in ſi. in filio: tamẽ reſtringe ad ꝓfectitia, at in aduentitijs ſolus uſusfructus patri quæritur: ut C. de bo. quæ lib. l. cum oportet. Acc.

d Cum morientur. ipſi, uel illi in quorum poteſtate ſunt, nõ quia initiũ inſpicim[9], & facit C. de cõtrahẽ. ſti. l. ſcrupuloſam. & inſti. de inu. ſtip. §. poſt mortẽ. Ac.

e Stipulari. illis, in quorum poteſtate ſunt. Acc.

f Competit. ex interpretatione. M. Sed contra ſ. de pact. do. l. cum dos. ibi, ſi uerò filia. &c. Sol. ut ibi. Itẽ facit in eo. ti. l. ſi ita conueniat. & ſ. de ope. lib. cum patronus. §. j. & ſu. de pact. l. & hæredi. §. nos autem. Item cõtra in eo. tit. l. ſi tibi decem. §. ſi pactus. ſed ibi in extraneo pepigit, hic in filio. Itẽ facit C. de pact. conuen. l. pater pro filia. & ſ. ſol. mat. l. Caius.

g Licet. uidetur ergo idem eſſe, ſi hæres exiſtat: ſed certè tunc directa daretur: ut ſup. de pact. l. aunt. ſic C. de legib. & conſti. l. non dubiũ. non ergo aduerſatur actioni, ſed formæ actionis. ſic in uerbo etiam, ſ. de peri. & cõ. rei uen. l. ſi quis uina.

Inter ſi & cum, non eſt differentia, cùm apponũtur actui extrinſeco. Barto.

Non ſolum ita ſtipulari poſſumus, Cum morieris: h ſed etiam, Si morieris. Nam ſicuti inter hęc nihil intereſt, cum ueneris, aut, ſi ueneris: a ita & ibi nihil intereſt, ſi morieris, & cum morieris. Filius patri dari ſtipulari uidetur, & ſic non adijciat. i

Nota hic quòd dies conuentionalis, ſeu tempus certum, an & quando non impedit oriri obligationem ciuilem, & naturalem. Pau. de Caſtro.

Paulus libro xij. ad Sabinum: XLVI.

CEnteſimi b Calendis dari utiliter ſtipulamur: quoniam præſens obligatio eſt, in diẽ autẽ dilata ſolutio. k

Stipulatio facti, quæ perſonam promiſſoris cõcernit, adhæredẽ non tranſmittitur hoc dicit. Bartolus.

Id autem, quod in facto eſt, in mortis tempus conferri non poteſt: l uelut, Cum morieris, Alexandriam uenire ſpondes?

Promiſſio cùm uolueris, ualet ſi ante mortẽ declares te uelle: ſecus in promiſſione ſi uolueris.

Si ita ſtipulatus fuero, Cum uolueris: m quidã inutilẽ eſſe ſtipulationẽ

h Cũ morieris. ut & ſ. de cond. ind. l. q promiſit. & l. nam & cõ. & de ma. teſ. l. q duos. & j. eo. l. huius mo li. & C. qñ dies lega. ced. l. ex his.

i Adijciat. ut detur patri impersonaliter, uel ſeruo pſeruetur ſ. in princi. huius legis. ſed in ſeruo & filio fallit: ut ibi diximus. Acc.

CEnteſimis. CASVS. Promitto tibi dare Calendis centeſimis, dicitur quod obligatio eſt perfecta, & præſens, licet tempus ſolutionis ſit dilatũ in Calẽdas cẽteſimas: ita quod ſi ante ſolueretur, non poſſet repeti. Id autẽ. Quædam ſunt ſtipulationes quę poſſunt conferri in tempus mortis, ueluti quæ conſiſtunt in dando. Quędã quę conſiſtunt in faciendo, & non poſſunt conferri in tẽpus mortis: ſicut ꝓmitto Romam ire, cum moriar. Si ita. Pone ut in gloſ. Fran. Accur.

k Dilata ſolutio. ut ſ. e. l. cum qui calendis. Accur.

l Non põt. niſi per hæredem poſſit explicari: ut C. de contrahen. ſtip. l. ueteris. contra. & l. fin. & argu. C. de ca. tol. §. ne autem.

m Cum uolueris. ut qñ uoluerit dari, ſit in eius poteſtate, non ipſum dare: ut ſ. de reb. dub. l. utrum. §. pe. & de pact. do. l. ſi. §. ſi. & facit ſ. de ſer. l. iiij.

a Vtraq; lectu. placet Ange. P. Alexan. & Iaſ.

a P. Fl. ita nec ibi intereſt.

b Centeſimis ſ. P.

c Pulchrè in hanc l. Alcia. lib. diſ. 3. c. j.

a Imò ipſum dat. ſcdm Bar. lm. & Alc.

a Aiunt. promitto tibi ſi uolo, ſi uolam, cum uolā, ſi uoluero, non ualet. cum uoluero, ualet: vt hic, & ſup. de ae. & obli. l. ſub hac. & ꝟ. e. l. ſi quis ſtipulatus ſit Stichum. ſed quæ eſt differentia inter primum, & ſecundum reſponſum huius §. Reſpon. quia in primo cauſa differēdi, [2] In ſecundo expreſſa eſt conditio. aduerbium enim temporale, cum adiungitur præterito ſubiunctiui, & ſignificat præteritionem primo caſu, uel quia primo ſignificat tempus in certum, in quo neſit, quæ tantum eſt in uoluntate promittentis. Idem in fideicommiſſo ſimilibus uerbis relicto: ut ſupra, de le. iij. l. fideicommi. §. ſic fideicommiſ. ſunt tamen argum. contra: quia non uidetur intereſſe inter ſi, & cum: vt ſupra, pro ſ i. §. non ſolum. & ſupra, de condic. in de. l. qui promiſit. quæ ſunt argum. contraria.

b Conſtituas, quando uelis.

aiunt. [a] Alij ita inutilē eſſe, ſi antequam ꝯſtituas, [b] moriaris. quod uerū eſt. Illam autem ſtipulationem, Si uolueris, dari? inutilem eſſe conſtat.

In ſtipulatione nouante dies præcedentis obligationis intelligitur repetita. h. d. Bar.

Vlp. li. l ad Sab. XLVII.

QVi ſic ſtipulatur, [c] Quod te mihi illis Calendis dare oportet, id dare ſpondes? uidetur non hodie ſtipulari [d] ſed ſua die, hoc eſt Calendis. [e]

Facultas denuntiandi trāſit ad hæredes, non facultas implenda conditionis. h. d. Bart.

† Idem libro xvi ad Sabinum. XLVIII.

SI decem † cum petiero, [f] dari fuero ſtipulatus: admonitionem magis quandam, quò celerius [g] reddantur, & quaſi ſine mora, quàm conditionem habet ſtipulatio. & ideo licet deceſſero prius, quam petiero, non uidetur defeciſſe conditio. [h]

Mora principalis nocet fideiuſſori, & patri: ſecus econtra. h. d. Barto.

Paulus libro xxxvii. ad edictum. XLIX.

CVm† filiusfamilias Stichum dare ſpoponderit, & cum per eum [i] ſtaret, [k] quo minus daret, deceſſerit Stichus, datur in patrem de peculio actio quatenus [l] manet filius ex ſtipulatu obligatus. [m] At ſi pater in mora fuit, [n] nō tenebitur [o] filius: ſed utilis actio [p] in patrem dā-

QVi ſic ſtipulatur. CASVS. Debebas mihi c. ex cauſa uenditionis cuiuſdam fundi, quæ ſoluere debebas in feſto Pente. ego ut magis ſecurus eſſem ſtipulatus ſum a te illa c. hoc modo, promittis mihi ſoluere illa centum quæ mihi debes in feſto Paſchæ? ille reſpondet, promitto: quæritur an ſtatim petere poſſim, uel an debeam expectare uſque ad feſtum Paſchæ? Et reſpon. quod debeo expectare uſque ad feſtum Paſchæ: nec ante poſſum petere: quia uidetur repetita dies Paſchæ in iſta ſtipulatione. Franc. Accur.

c Qui ſic ſtipulatur. animo nouandi.

d Stipulari. ut obligatio præſens ſit. uel pura. Acc.

e Calendis. Ar. de repetitione. & facit ꝟ. l. qui bis. & l. ſi dari. & quod ibi no. & l. ſtipulatio iſta. §. cum qui. & inſtit. ad l. Iul. §. capite iij. uer. ex hoc ca. argu. contra ꝟ. ad municip. l. j. in ſi.

SI decem. CASVS. Stipulatus es a me c. hoc mō: promittis mihi ſoluere c. cum petiero? ego rñdeo, promitto. quæritur utrum iſta ſtipulatio ſit conditionalis, an non? Reſpondetur quod non eſt conditionalis, ſed pura. & hoc quod adiectum eſt cum petiero, non continet aliquam conditionem, ſed quandam admonitionem, ut citius ſoluatur. & ideo licet prius moriaris, quam a me petas, hæres tuus poteſt petere. Fran. Accur.

f Si decem cum petiero. hæc eſt conditionalis quoad uerba, non quo ad mentem. [3] ſic econtra ꝟ. eod. l. interdum. ſecus ſi ſic [4] dixiſſet, ſi petiero: quia conditionalis erit: ut ſ. eo. l. ſi Titius.

g Celerius. i. quandocunque petiero.

h Cōditio. cū nulla fuit conditio, nō defecit. & ideo quicunque hæres erit, petere pōt. & facit ſupr. de tutel. l. mutuo. §. ſub conditione. uer. hanc autem. & C. quando dies lega. ce. l. ex his. & ꝟ. e. l. liber. ij. §. decem. & l. ſi ita quis promiſit. j. reſpon. & ſ. de condi. & demon. l. Titia hæredes. & C. de iure do. l. ſi mulier. & de leg. j. l. Stichum. Acc.

CVm filiusfamilias. CASVS. Pamphilus filiusfa. promiſit Titio ſeruum Stichum: ſtetit per eum quo minus mihi ſolueret, & ſic Stichus deceſſit, quæritur quomodo pater de hoc facto teneatur. Reſpondetur quod tenetur de peculio: quia ſi filius habet peculium, pater tenebitur ſoluere pretium Stichi ſerui, qui deceſſit. ſi uerò pater fuerit in cauſa quod ſeruus non ſit ſolutus & deceſſerit ſeruus iſte, filius non tenebitur amplius: ſed datur actio utilis in patrem. & idem dicendum eſt in perſona fideiuſſorum. Si ſtipulatus. Promiſiſti mihi per te non fieri quo minus mihi ſ agere, uel ire liceret: & quia eras homo fallax, nolui promiſſioni tuæ ſtare. niſi fideiuſſorem dares, quem dediſti. per fideiuſſorem ſtetit quod ire non potui, uel agere. quæritur an mihi tenearis ad intereſſe, uel tunc fideiuſſor? & reſpondetur qđ neque tu teneris, neque fideiuſſor. ſi uerò per promiſſorem factum eſt quo minus ire agere poſſim, tu teneris mihi & etiam fideiuſſor ad intereſſe meum.

In hac ſtipulatione. Dictum eſt ſ. in l. eadem. §. Cato. quod poſſumus ſtipulari per aliquem non fieri, neque per hæredem ſuum quo minus nobis agere ire liceat. Hic ponitur talis caſus. Ego ſtipulatus ſum a te per te non fieri, neq; per hæredē tuū quo minus mihi ire agere liceat. hæres tuus ignorauit hanc ſtipulationē eſſe factam, & me impediuit ire agere. quæritur an teneatur mihi attento quod ignorauit iſtipu. eſſe interpoſitam? dicitur ꝙ ſic. pupi. uerò nō poteſt de hac ſtipu. teneri. Si promiſſor. Promiſit Titius Seio hominem dare in feſto Paſchæ. certum eſt ꝙ per interpellationem conſtituitur quis in mora ſi debite facta ſit. Sed pone quod Seius petijt a Titio hunc hominem an̄ Paſchæ & ſicante terminum. poſt hāc interpellationem ante diem deceſſit homo promiſſus: quæritur an Titius liberatur interitu ſpeciei? Et dicitur quod non: quia nō potuit interpellari ante diem promiſſionis. Fran.

i Per eum. ſ. filium.

k Staret. i. cum eſſet in mora: vt ꝟ. de ſolu. l. ſi mihi alienum. & ſ. eo. l. ſi ex legati. Accu.

l Quatenus. i. quia. uel aliter, vt ꝟ. de reg. iur. l. quatenus. uel ſupple hic catenus quatenus &c. Accur.

m Obligatus. perpetuo propter moram. Azo. ad quod eſt ꝟ. de fideiuſ. l. ſi a colono. §. ſi.

n Fuerit. per interpellationem ſibi factam.

o Non tenebitur. liberatur. n. interitu ſpeciei. Accur.

p Sed utilis actio. directa enim non cōpetit: quia libera

[1] Gl. magiſtrè loquitur ſcđm Pet. de Bellapɫica, Im. Ale. & Iaſ. licet Bart. eā ſequatur.

[2] Id eſt, eā dandi dilationē ad deliberādū uolūtatem: nō aūt quod cōferat in libera uoluntate ſe cūdū Iaſ. reprehendit tamen iſta glo. ꝓut in glo. ſup. uer. ſi ita. ſ. ea. l.

† In P. F. τοῦ τὸν de uerborum obli. Vlpianus li. xxvi. ad edictum.

[3] Bar. hic dicit hunc tex. ualde notādū ad illud propoſitū, qđ in ſumma rio dr. ad de ad materiā Bar. ſ. l. a teſtatore, ſ. de cōd. & demon. cundem in l. diē ꝓferr. §. j. ſu. de arbitr. Bolog.

[3] Approbat ꝑ Bar. Imo. Pan. & Alex.

[4] Sequitur Bar. Imo. Cu. & Alexan.

† Sumpta eſt ex tit. ſolu. matri. ſicut l. ſi quis ſolutioni ſu pe. de uſu. L. R.

berato filio & pater ab acceſſoria liberat. ſtricta ratione. Ro. ut & ſ. de uſur. l. mora. in fin. & ĩ. e. l. mora. Sed uĩ de dolo dati: ut ſupr. de dolo. l. fideiu. Sol. ut ibi.

a Quæ omnia. ſ. dicta de patre & filio: ut ĩ. de ſolu. l. Stichũ aut Pamphilum. circa princ. & l. cum quis. §. ſi quis. in fin. §. & facit ſ. de iureiur. l. eum qui. §. j. de le. j. l. cum res. §. fin. & de oper. liber. l. ſi libertus mo ram. iij. & de ſolu. l. inter. in fin. & ĩ. pro xi. §. item not. patrem cum filio ex una parte parificatis & fideiuſſorem cum principali ex alia: ut hic, & ĩ. de fur. l. eum qui §. an pater. ſed fallit. ā. de mino. l. deniq;. §. ſed otrũ. uerſi. ſed an hoc. & ſ. de ijs qui no. infa. l. ſeruus.

da eſt. quæ omnia [a] & in fideiuſſoris perſona dicũtur.

Obligatio non faciendi committitur, ſi contra fiat per principales: ſecus ſi per fideiuſſores. Bart.

Si ſtipulatus ſim, per te nõ fieri, quò minus mihi ire agere liceat, & fideiuſſorẽ [b] accepero: ſi per fideiuſſorem ſteterit, neuter [c] tenetur: ſi per promiſſorem, [d] uterque.

Stipulatio de non faciendo committitur ſi contra fiat per hæredem etiam ignorantem, ſecus ſi eſt pupillus. Bar.

In hac ſtipulatione, Neque per te, neq; per hæredem tuũ fieri? [e] per hæredem fieri uidetur, [f] quãuis abſit, [g] & ignoret: [h] & ideò non facit, quod fieri ex ſtipulatu oportet. Nõ uidetur autem per pupillum ſtetiſſe [i] ex huiuſmodi ſtipulatione, [k] ſi pupillus hęres erit. [l]

Interpellatio facta non congruo tẽpe non conſtituit quem in mora. h. d. Bar.

b Fideiuſſorem. de cuius facto nihil promiſſum eſt.

c Neuter. ex ea ſtipulatione: ſed fideiuſſor ex ſuo facto tenetur: ſicut quilibet prohibens tenetur. [1] ſ. actione iniuriarum & confeſſoria, ſi eius intereſſet prohibitum non eſſe. Sed hoc eſt contra. ſ. proxi. §. cum hic fideiuſſor ex ſua mora teneri deberet, ut infra, de re. iu. l. in cõdemnatione. §. unicuique. Ad hoc reſpõde, quod tu promiſiſti de tuo facto, & fideiuſſor de tuo, non de ſuo. [2] Sed op. ergo nulla eſt fideiuſſoris obligatio: ut ĩ. l. ſtipulatio iſta. ij. reſp. quia alienum factum non poteſt promitti. Sed reſpon. ſpeciale [3] in fideiuſſore. vel promiſit indemnitatem. [4] vel dic ſecundum lo. [5] quòd hic curaturum promiſit. Sed tunc opp. ergo in aliud fideiuſſit: ergo non tenetur: ut ĩ. de fideiuſſ. l. Gręce. §. ſi quis Stichum. Sed reſp. [6] quod circa idem illa duo uerſantur. unde non eſt aliud. oe ut omnia [7] ceſſet querela. i. quæſtio, dic quod ſimpliciter fideiuſſit dicendo fideiubeo. & non obſtant prædicta. & ſic refert, ſit in dando, ut ſupra, per §. ſi quis Stichum. & non ualeat. an in faciendo: ut hic dicitur. Acc.

d Sed ſi per promiſſorem. ſ. ſteterit. Acc.

e Fieri. ſupple quo minus mihi ire agere liceat.

f Videtur. ſ. ſi prohibeat.

g Abſit. tempore ſtipulationis.

h Et ignoret. factam fuiſſe promiſſionem. Sed contra ĩ. de re. iud. l. qui in alterius. Sol. mero iure tenetur: ut hic. ſed reſtituitur ex clauſula generali: ut ibi, quia in alieno &c. ut ā. pro ſuo. l. ſi. in ti. [8]

i Stetiſſe. hoc uidetur contra. C. ſi aduer. uen. pign. l. ij. & ſ. quib. ex cau. in poſ. eatur. l. apud Iulianum. Sed hic [9] factum pupilli. i. ſi prohiberet pupillus, faceret cõmitti. ſ. ſtipulationem: quia quot ꝓhibitiones, toties committitur: ut ĩ. e. l. ſi ſic. ij. unde & ſi teneretur, ſubueniretur: ergo non teneatur: ſed in contrarijs ex ſolo defuncti contractu, & ipſo nihil faciente tenetur.

k Stipulatione. per hęredem non fieri.

l Erit. aliàs erit, & aliàs, ſit. & ſupple & tutorem non habeat, ſecundum quoſdam: cum necalius ei moram facere uideatur: ut ā. de uſur. l. cum quidã. §. ſi pupillo.

1 Iſtã gl. ſequuntur Bartol. B. Imo. An. P. Alexan. & Iaſ.

2 Glo. in hoc bene loquiť ſecundũ ꝓdictos ſcribent.

3 Reprobatur per Bar.

4 Iſta eſt uera ſecũdum Bar.

5 Iſta etiã eſt uera. B.

6 Idem Bar. Imo. Alexã. & Iaſ.

7 Iſta poteſt eſſe uera. Bar.

8 Approbatur per Bartol. & Imo. An. Cu. Alex. & Iaſ.

9 Iſtã gl. ſequuntur communiter omnes ſcribẽtes.

Si promiſſor hominis ante diem, in quẽ promiſerat, interpellatus ſit, & ſeruus deceſſerit, [m] non uidetur [n] per eum ſtetiſſe.

Non ſufficit ſe abſtinere à malo, niſi fiat quod bonum eſt. hoc dicit. Bar.

Vlp. li. I. ad edict. L.

In illa ſtipulatiõe, Per te non fieri: [o] non hoc [p] ſignificatur, nihil te facturum, quò minus facere [q] poſsim: [†] ſed, Curaturum ut facere poſsim. Item in ſtipulatione emptæ hæreditatis. Quanta pecunia [r] ad te peruenerit, doloue malo tuo factum eſt, eritue, quò minus perueniat: nemo dubitabit, quin teneatur, qui id egit, [s] ne quid ad ſe perueniret.

Debitor ſpeciei liberatur, ſi ante morã ſpecies illa deſiit eſſe in commercio. h. d. Paul. de Ca.

Idem libro IJ. ad edictum. LI.

Is, qui alienum [t] ſeruum promiſit, perdu-

m Deceſſerit. ante diem poſt interpellationem.

n Non uidetur. Iſtud non cancellauit It. ſed non bene.

In ſtipulatione. CASVS. Promiſiſti mihi per te non fieri quo minus mihi ire agere liceat: quæritur quid in hac ſtipulatione contineatur? Et reſp. quod non ſolum hoc ſcil. quod me non prohibeas, vel hæres tuus, ſed etiam quod cures & facias, quod ire, & agere poſſim. Item in ſtipulatione. Vendo tibi hæreditatem: & quia in illa hæreditate erant aliqua debita ſcrupuloſa, quæ non erat ſpes recuperari poſſe, interpoſuiſti hanc ſtipulationem: promittis mihi reddere omnem pecuniam, quæ ad te peruenerit de hac hæreditate. vel quæ dolo tuo ad te non peruenerit? ego reſpondeo promitto. certè ſi ego facio dolo aliquo, ne ad me perueniat pecunia, teneor tibi. Franciſcus.

o Per te non fieri. ſ. quò minus mihi ire agere liceat.

p Non hoc. ſ. ſolum. ſed in Py. non eſt, non. Acc.

q Poſſim. alias poſſim, alias poſſis. ſ. facere ut non impediar. Idem cum promittit habere licere: ut ĩ. eodem l. inter ſtipulantem. in prin. ubi plene d xi. idem in uerbo ſinere: ut ſ. loc. l. ſi in lege, & facit ſ. eo. l. ſtipulatio iſta. in prin. Acc.

r Quanta pecunia. uerba ſtipu. ut ſ. de leg. iij. l. quiſquis & ĩ. de uer. ſign. l. cum ſtipulamur.

s Egit. ut ſ. de hæ. uen. l. ij. §. nõ tantum. ſic ſ. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. ij. §. fine. & ſ. ſol. ma. l. ſi uerò. §. ij. Sed arg. contra ſ. quæ in fraudem cre. l. qui autem. Acc.

ADDITIO. Dic quòd ibi loquitur in debitore, qui tenebat ad non alienandum. & ſic patrimonium ſuum non diminuendũ: hic uero tenetur ex forma promiſſionis etiam ad acquirendum, ſecundum Bart. & Iaſ.

Is, qui. CASVS. Titius habebat ſeruum Stichum, quem ego promiſi Mæuio. Titius Stichum iſtum manumiſit. dicitur quod ego liberatus ſum à promiſſione mea. Fran. Acc.

t Is qui alienũ. maximè. ſed iõ ſic dicit, quia in ſuo non ſic facilè euenit, ꝙ poſſit manumittere ſine culpa. Ac.

† aliàs, poſſis.

a Culpave. quæ in alieno adhiberi poteſt: ut ſup. de leg. j. l. cum res. §. ſed ſi heres. & Inſti. de leg. §. ſi alienus. & ℱ. eo. ſi ſeruum, §. ſi autem. & facit ſ. de leg. j. l. ſi hæres. & inſti. de leg. §. ſed ſi uxori. & ℱ. de ſol. l. ſi mihi. & l. qui res. §. arcam. Accur.

IN conuentionalibus. CASVS. Volebam tibi uendere aliquem fundum. conuenimus de pretio inter nos: tu promiſiſti per ſtipulationem e. nomine pretij, & dediſti fideiuſſorem. dicitur hic quod in hac ſtipulatione conuentionali, uel ſimili poſſum addere, ut ſi nimis promiſiſti, poſſumus detrahere de pretio, uel tollere fideiuſſorem de obligatione. Sed ponamus, domus tua minabatur ruinam domui meæ: ego conueni te ut caueres mihi de dam. inſe. certè ſi in hac cautione damni infecti debeat adhiberi fideiuſſor, non poſſumus detrahere fideiuſſoris dationem. & ſic de ſimilibus: quia hoc pertinet ad ipſum prætorem. Franciſcus Accurſius.

† Et ideo corã mẽs in ambiguo: ſermone, erit ſeruanda, ſm Bart. & alios.

b Formã. poſſunt enim addere, & detrahere.

ſto eo ad libertatē, ex ſtipulatu actione non tenetur. ſufficit enim, ſi dolo culpave [a] careat.

Verba dubia in ſtipulationibus conuentionalibus interpretantur ex mente contrahentiũ: in prætorijs interpretantur ex mente prætoris. Barto.

Idem lib. vij. disput. LII.

IN conuentionalibus ſtipulationibus contractui formam [b] contrahentes † dant. Enim uero prætoriæ [c] ſtipulationes legem accipiũt de mẽte prætoris; [d] qui eas propoſuit. deniq; in prętorijs ſtipulationibus nihil immutare licet, neque addere, neque detrahere. [e]

Promiſſio traditionis uacuæ poſſeſſionis non continet nudum factum, ſed cauſam bonorum. h. dicit. Bartolus.

c Prætoriæ. damni infecti, & rem pupil. ſaluam fore, & ſimiles: ut ℱ. de præto. ſtip. l. j. in prin.

d Ex mente prætoris. & non contrahentium.

e Neque detrahere, niſi ipſi prætori: ut in ſ. a, de prę to. ſtipul. l. j. in fine quæ eſt contra. Sed uidetur etiam contrahenti licere. ut infra, de prętor. ſtipu. leg. j. §. ſtipulatio. de dam. infec. l. ſi finita. ij. reſpon. & ſupra, de euict. l. dictum. quæ ſunt contra. Solu. non licet, [1] ut remaneant prætoriæ. mutatio enim facit cõuentionales. Io. uel non licet eis iam pręſtitis iuxta formam à prætore datã, uel non licet addere, uel minuere. ex neceſsitate enim præſtandæ ſunt, niſi aduerſarius eas remiſerit. Conuentionales autem ex uoluntate ſola interponũtur: & ideo addere. & detrahere licet: ut ſupr. ſi certũ petatur. l. lecta. & facit infra, & de prætor. ſtip. l. ante pe. & ſ. de dam. infe. l. ſi finita. in prin. & depoſ. l. j. §. ſi conueniat. & de pac. leg. j. Accurſius.

1 Iſtã ſequunt Baldus, Ang. Paulus, & Coman.

f Non nudum, id eſt, ſolam tranſlationem poſſeſſionis, quæ reſpectu proprietatis quæ abeſt, dicitur nuda: ſed etiam intereſſe, quod cauſam, id eſt, utilitatem bonorũ continet: ut quia res eſt deteriorata: ut infra, eodem, l. ſi fundum. Fructus autem non continet principaliter: ut ſupra, de actio empt. l. datio. §. primo. Sed à tempore moræ, [2] uel litis conteſtatæ per conſequentiam: ut ſupra, de uſu. l. uideamus. lj. §. ſi actio. Sed cõtra in eodem titu. de uſu. l. ſi ſtipulatus. Solut. ibi dixit duo dari, & uacuam poſſeſſionem tradi. argumen. ſupra, de lega. j. l. ſi quando. hic unum. Item non proprietatem continet: ut ſupra, eodem. lege, ſi rem tradi. quæ eſt contra. uel ſecundum Azo. [3] hic uenit proprietas: quia ſucceſſit ſtipulatio ex tali cauſa ex qua aliàs dominium transfertur: aliàs ſecus, ut ibi. uel hic plus dicit, [4] ſcilicet uacuam poſſeſsionem tradi, ibi tantum rem tradi. Accur.

a Dũmodo petantur fructus, ut in intereſſe, ſecũdũ Bat. Imol. Alexã. & Iaſ.

3 Hęc lectura placet Barto. Angelo, Bal. Paul. Cu. Alex. & Iaſ.

4 Iſta reprobatur per Imol. Alexand. & Iaſ.

g Cauſam bonorum. id eſt ut in eadem [5] cauſa bona præſtentur, in qua tunc erant.

Si quis uacuam poſſeſſionem tradi promiſerit. non nudum [f] factũ hæc ſtipulatio continebit, ſed cauſam bonorum. [g]

Clauſula generalis non refertur ad ſpecificata. h. d. Bartolus.

Iulia. li. xvj. Dige. LIII.

j STipulationes commodiſsimum eſt ita componere, ut quęcũque ſpecialiter [h] comprehendi poſſunt, contineantur. Doli aũt clauſula [i] ad ea ptinet, [k] quæ in † pſenti occupari [l] non poſſunt, & ad incertos [m] caſus [n] pertinet. [o]

Stipulatio ſpecierum diuiditur in quotas. ſtipulatio generũ diuiditur in numeros. h. d. Bart.

Idem libr. xxij. Digeſtorum. LIIII.

IN ſtipulationibus aliàs p ſpecies, aliàs ge

STipulationes. CASVS. Iſta l. dat conſilium quod contrahentes omnia comprehendant ſpecialiter, quæ comprehendere poſſunt, & hoc propter hominum malitiam: qui etiam claras pactiones nituntur cauillari. doli uero clauſula pertinet ad ea, quæ non poſſunt in præſenti uideri, aut fieri, ſed in futurum timentur &c. Fran. Accurſij.

5 Iſta & reprobat, per prędi. ſcribent.

h Specialiter. ut eſſe, bibere &c. uel ut ſcriberes librum de atramento tuo non de nocte: nec diſcipulus tuus ibi ſcriberet, & ſine titulis. Accur.

i Clauſula. i. dolum malum abeſſe ſpondes.

k Pertinet. ſubaudi etiam, ſecundũ R.

l Occupari. aliàs occupari, id eſt, denominari, uel dici ſcilicet commode. aliàs occurrere ſcilicet ad dicendum, in futuro tamen timetur.

† P. Fl. in pręſentia occurrere non poſſunt, & ad incertum caſum pertinet.

m Ad incertos. i. infinitos.

n Caſus. ubi dolus committi poſſit.

o Pertinet. non ad connumeratos: ut infra, eodem. l. doli. Alij ut R. ſupplent tantum: ut quia non diſcipulum, ſed alium prauum facit ſcribere. quæ ſecunda in idem recidit. Accur.

IN ſtipulationibus. CASVS. Duo ſunt modi ſtipulandi in omnibus rebus. aut enim genera ſtipulamur, aut ſpecies: ſi ſpecies ſtipulamur, ueluti promittis mihi dare Stichum & Pamphilum? & ſi decedo relictis duobus hæredibus: iſti duo hæredes non habebunt ſinguli quẽlibet ſeruum, ſed quilibet medietatẽ cuiuſque ſerui. ſi uero genera ſtipulamur: ueluti promittis mihi duos homines? & ſtipulator moriens relictis duobus hæredibus: quilibet hęres habebit unum hominem.

Operarum. Dixit ſuperiori §. quando genus promittitur, poteſt diuidi res promiſſa ſiue corpora in numerum, hic dicit quod quando ſtipulamur operas, poſſunt diuidi in numerum. Exemplum, Sumus duo, qui ſtipulamur operas octo dierum à liberto noſtro: iſtę operę poſſunt diuidi per numerum. l. qđ quilibet noſtrũ habebit operas unius diei uiciſſim. ſi ego hodie habeo, tu habebis cras operas. uel ſi ego per quatuor dies, tu per alios quatuor habebis. non autem diuidentur operæ quod tu habeas per medium, ego per alium medium diem. Si autẽ libertus malit offerre pecuniã pro operis: tunc quilibet ſtipulator habebit medietatem pecuniæ illius. Fran. Accur.

p Alias. id eſt, quandoque.

a Inter dominos. cum ſeruus communis ſtipulatur.
b Hæredes. cum liber homo ſtipulatur, & pluribus hæredibus relictis decedit.
c Corporum. alias eorum, & aliàs corporum.
d Inter eos. dominos uel hæredes: vt ſup.

nera deducunt. Cùm ſpecies ſtipulamur, neceſſe eſt, inter dños [a] & inter hæredes [b] ita diuidi ſtipulationẽ, ut partes corporũ [c] cuiq; debeant. Quoties aũt genera ſtipulamur, numero fit inter eos [d] diuiſio: ueluti [e] cũ Stichũ, & Pamphilum quis ſtipulatus, duos hæredes æquis partibus relinquit: neceſſe eſt utique partem dimidiam Stichi, & Pamphili deberi. ſi aũt idem [f] duos hoĩes ſtipulatus fuiſſet, [g] ſinguli hoĩes hæredibus eius [h] deberentur.

Stipulatio plurium operarũ diuiditur numero, ſecus ſi una opera. Bart.

Operarum [i] ſtipulatio ſimilis eſt ijs ſtipulationibus, in quibus genera cõprehenduntur. & ideo diuiſio ei⁹ ſtipulationis nõ in partes operarũ, [k] ſed in numerũ [l] cedit. Quòd ſi unã operam ſeruus cõis

e Veluti. exemplũ ubi in ſpecie ſtipulatur.
f Si autem idem. exẽplũ in genere.
g Fuiſſet. in gñe.
h Hæredibus eius. quod aliter ſta ui non poteſt ſine captione alterius: cum ferè ſemper diuerſæ æſtimationis ſunt ſpecies, genera non ita. & facit infra, eodem, l. ſi centum. Sed contra inf. de ſolut. l. cum Stichus. Sol. ut ibi. [1] Item facit infr. eo. l. in executione.
i Operarum. puta operarum decem dierum.
k Operarum. ſ. ſingularum. Acc.
l In numerum. ut ſingulis hæredibus, uel dominis ſtipulantis debeantur: vt ſup. de oper. lib. l. ſi quando. & l. libertus qui poſt. §. ideo. Accurſius.
m Stipulatus. a liberto, uel etiam ab alio. Acc.
n Partem. diuidit ergo opera, ut hic, & ſup. de oper. lib. l. ſi quando. Sed contra. infr. eod. l. ſtipulationes. §. idem. & de ope. lib. l. libertus qui poſt. Sol. hic conſenſit [2] uterque, ut poſſit diuidi, & præſtari pro parte, argu. infra, in fine l. uel dic partem operæ. i. partem æſtimationis operæ: ſi ut dicitur ſup. ſi ſer. uẽ. l. loci. §. ſi fundus. nõ opera, uel dic [3] petet totam operam quilibet, ut in cõtrarijs, ſed ſoluetur pars æſtimationis, & ſic dicitur peti æſtimatio inſpecto exitu.
o Vt his. ſ. ſucceſſoribus patroni. Acc.
p Edantur. ut in fundo communi uel alia re.
p Edantur. ſic ſingulariter promiſſæ. Acc.

[1] Non obſtat, quia debet intelligi ſecundum. iſtam.
[2] Reprobatur per Imo. Alexan. & Ia. quia text. fundat ſe in neceſſitate.
[3] Iſtæ due tẽdunt ad idẽ, & approbãtur, per Ang. Imol. Ale. & Iaſ. hic, & per Bar. & alios in l. ſtipulationum ꝟ. eod.

CVm quis. CASVS. Promiſiſti c. aureos dare Titio, aut Seio. tu potes ſoluere cui uolueris ex iſtis duobus, & uni ſoluendo liberaberis. Sed ponamus quod Titius mortuus eſt relictis hæredibus. quæritur utrum ſoluendo hæredibus libereris, ſicut ſi ſoluiſſes Titio? Reſpon. quòd non, quia non eſt a perſona Titij recedendum, qui erat in ſtipulatione comprehenſus. Fran. Acc.
q Succeſſoribus. quia certa perſona eſt, a qua recedi non poteſt. Acc.
r Rectè ſoluitur. quia cauſa tantum ſol. adiecta eſt. & facit infra, de ſol. l. cum quia. & ſupra. de pigno. lege, is qui promiſit. & infra, de ſolut. lege, ſi ſtipulatus. iij. & l. præceden. & inf. de fideiuſſ. l. ſi mihi aut. & infra, eod. l. ſi. in prin. & ſup. de condi. & demon. l. qui hæredi. & in eo. tit. l. cum ita. in fin. Acc.

EVm qui. CASVS. Stipulatus ſum hoc modo, Mæui promittis dare decem mihi, & Titio? quæritur an uidear tantum decem ſtipulatus, an uiginti. Et dicitur quòd tantum decem. & adducit ſimile in legato, quod eſt clarum. Te & Titium. Stipulatus ſum a te hoc modo, promittis tu dare, & hæres tuus Titius? quæritur quid proſit perſona hæredis appoſita in ſtipulatione? Reſpond. ꝙ nihil, ſed eſt ſuperuacua. Nam ſiue ſit hæres Titius ſolus, tenebitur ſolus: ſiue ſit hæres cum alijs, tenebitur pro parte hæreditaria. & licet per appoſitionem perſonæ Titij uideatur conueniſſe inter me, & te, ne ab alio poſſem petere quàm à Titio, tamen inutile eſt pactum, quia à quocunque, qui erit hæres, petere potero. Qui ſibi. Stipulatus ſum mihi dari, & filio meo: debitor uolens liberari, cum me non reperiret, ſoluit filio meo. quæritur utrũ rectè ſoluerit, & ſic liberatus ſit? Et reſpon. quòd ſic, quia filij perſona eſt adiecta ſtipulationi magis cauſa ſolutionis, quam quòd ei acquiratur. & hoc locum habet ſiue filius maneat in poteſtate patris, ſiue emancipetur. uſque ibi, nec ad rem. ubi ſoluit tacitam quæſtionem, quia poſſet quis dicere, quomodo tu dicis mihi, quod filio ſolui poſſit, cum ita ſit ꝙ quoties pater filio ſtipulatur, ſibimet acquirit? Solui tu. quòd hoc non obſtat, quia perſona filij non eſt adhibita in ſtipulatione cauſa ſibi acquirendi, ſed tantum ut ſibi ſolui poſſit. uſque ibi, quòd ſi ſoli. Dicit ꝛ ſecus eſt ſi ego ſtipulor filio meo ſoli, non adiuncta perſona mea: quia tunc non rectè filio ſoluitur, quia perſona filij magis applicatur obligationi, quam ſolutioni. Qui ita ſtipulatur. Stipulatus ſum a te hoc modo: Promittis mihi uiginti aureos quo ad uiuam. tu reſpondes, promitto. quæritur hic quando petere poſſim? Reſponde quod ſtatim, ſed an hæres meus petere poterit? Dicitur, quòd ſic ipſo iure: tamen exceptione repelli poteſt. & ſubiungit de hoc duo exempla, quæ ſunt clara. Qui ita. Idem eſt dicere, promitto tibi ante feſtum Paſchæ, & promitto tibi in feſto Paſchæ. Qui proprietatem. Planus eſt. Si a te. Stipulor a te fundum Sempronianum. Poſtea uenio ad Titium, & ſtipulor ab eo eundem fundum ſine uſufructu, hoc eſt, nudam proprietatem. quæritur hic utrum tu liberatus ſis propter iſtam ſecundam ſtipulationem quaſi uideatur eſſe facta nouatio? Reſpondeo, quòd non: quia non tantum eſt deductum in iſtam,

ſtipulatus [m] fuerit, neceſſe eſt, utrique dñorum partem [n] operæ tantam, quantam in ſeruo habuerit, petere. Solutio aũt ei⁹ obligationis expeditiſſima eſt, ſi æſtimationem operæ malit libertus offerre: aut ſi conſentiãt patroni, ut his [o] communiter operæ edantur. [p]

Facultas ſoluendi adiecta nõ tranſit ad hæredes eius. h. d. Paulus.

Idem libro xxxvij. Digeſtorum. L V.

CVm quis ſibi aut Titio dari ſtipulatus eſt, ſoli Titio, nõ & ſucceſſorib. [q] ei⁹ rectè ſoluit. [r]

Qui ſtipulatur ſibi, & alij decẽ: de eiſdem decem, non de alijs intelligitur. Bar.

Idem lib. lij. Digeſtorum. LVI.

EVm, qui ita ſtipulatur, Mihi, & Titio decem dare ſpõdes? vero

ſecundam ſtipulationem ſicut eſt in prima. non enim poſſea liberari a me ſoluendo fundum ſine uſufr. imò ſemper poſſem a te petere uſumfru. illius fundi. Sed ſi tu ſolueris mihi fundũ integrum, ille ſecũdus promiſſor liberatur a me. Si hominem. Stipulor a Titio ſeruum Stichum purè ſine ulla conditione, poſtea eundem Stichum ſtipulor a Seio ſub conditione, ſi nauis ex Aſia uenerit. contingit quòd iſte Titius interpellatus ante conditionis euentum quæ appoſita eſt in ſecunda ſtipulatione, non ſoluit, & ſic eſt in mora, poſt quam moram Stichus ſeruus decedit. dicitur hic quod ſtatim poſſum agere cum Titio, qui moram fecit: nec Seius mihi tenebitur ſoluere ſi conditio euenerit. Sed ponamus quod ego Titio acceptum tuli iſtum Stichum. certè exiſtente conditione Seius mihi tenebitur ſoluere Stichum ſeruum. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis, quòd ſi deceſſerit ſeruus, Seius liberatur: ſi uero Titio acceptolatum ſit. non liberatur Seius? Reſpond. quod ratio eſt, quia quando ſeruus decedit, non eſt amplius in rerum natura, & ſic peti non pôt quñ non eſt. Sed quando liberatur Titius per acceptilationem adhuc uiuente Sticho ſupereſt id, quod peti poteſt. ſ. ſeruus Stichus, quem Seius promiſerat. h. d. & eſt pulcherrimus §. Fran. Acc.

ſimilius eſt, ſp una decẽ [a] cõiter ſibi, & Titio [b] ſtipulari: ſicuti qui legat Titio, & Sempronio, non aliud intelligitur, [c] quã una decem communiter duobus legare.

Expreſſio futuri hæredis nihil operatur: & perinde habetur ac ſi expreſſus non eſſet. h. d Bart.

Te, & Titium hæredẽ tuum [d] decem daturum ſpondes? Titij perſona ſuperuacuè [e] comprehenſa eſt. ſiue enim ſolus hæres extiterit, in ſolidum tenebitur: ſiue pro parte, [f] eodem mõ quo cęteri cohæredes eius, obligabitur: & quamuis conueniſſe uidea̋, [g] ne ab alio hærede, quàm a Titio peteretur, [h] tam inutile [i] pactum conuentum cohęredibus eius [k] erit.

Filio adiecto ad ſolutionem etiam poſt emãcipationem poteſt ſolui. ſecus ſi adÿciatur ad obligationem. h. d. Barte.

Qui ſibi, aut filio ſuo dari ſtipulatur, manifeſtè ꝑſonam filij in hoc cõplectitur, ut ei rectè ſolua̋. neque intereſt, ſibi, aut extraneo cuilibet, an ſibi, aut filio ſuo quis ſtipuletur. [l] quare uel manenti in ptãte, uel emancipato [m] filio rectè ſoluitur. Neq; ad rem pertinet, ꝙ qui filio ſuo dari ſtipulatur, ſibi acquirit: [n] quia coniuncta [o] ſua perſona ſtipulator efficit, ut nõ acquirendæ obligationis gratia, ſed ſolutionis [p] cã perſonam filij adhibuiſſe intelligatur. [q] Quòd ſi ſoli filio ſuo, qui in ptãte ſua ſit, dari quis ſtipulatus ſit, non rectè filio ſoluetur: quia filij perſona obligationi magis, quam ſolutioni [r] applicatur.

Obligatio ſui naturæ eſt perpetua, & non finitur tempore ipſo iure etiam ex partium conuentione, ſed ope exceptiõis: qđ tribus probatur exemplis. Bar.

Qui ita ſtipulatur, Decem [s] quoad uiuam, [t] dare ſpondes? cõfeſtim decem dari rectè petit: ſed hæres eius exceptio-

a Vna decem. licet bis [1] ea poſuitur ſup. eod. l. ſtipulatio iſta. §. enim qui. Acc.

b Et Titio. Sed ſola quinque [2] debebuntur: vt ſup. eo. l. ſi mihi. & Inſti. eo. §. ſi quis.

c Non aliud intelligitur. ut ſup. de leg. j. l. ſi duobus. in prin. & l. ſi pluribus. in princ. & l. ſi quis teſtamento ſecus ſi dixerit dena: vt d. l. ſi quis teſtamento.

d Hæredem tuum. quem ſolum credebas [3] futurũ hæredem: ad quod eſt ſup. de pact. l. tale. §. ſi. & de leg. ij. l. cum exiſtimares. & de leg. j. l. ſi duobus. §. hæres. & ſup. eod. l. Iulianus ſcribit.

e Superuacuè. hæc inutilis adiectio uitiatur, & non uitiat. ſiue enim ſit hæres ſolus, tenetur ſolus: ſiue pro parte, tunc pro parte: ſiue in nihilum, & tunc in nihilum, ſed ille qui hæres erit. ſed hunc caſum non ponit lex iſta, ſed tunc quando cum alio fuit hæres, in quo dubium erat, [4] quod hac l. determinatur.

f Pro parte. extiterit hęres. Acc.

g Videatur. tacitè.

h Peteretur. quod ualeret: vt ſup. de pac. l. anus.

i Inutile. imò uidetur utile. & ſic quòd ſolum Titiũ tangat pactum obligatorium: vt d. l. anus. & de pa. do. l. anus. quæ ſunt contra. Solut. ibi [5] erat nominatim actum, ut tantum uni ex hæredib. proſpiciatur. ſ. filio: hic ſecus. Item hic ad obligandum, [6] ibi ad liberandum. non ergo hic alios excludebat, quod hunc teneri nolebat: licet hoc prima facie uidebatur, ut hic dicitur: ibi aũt per hoc, quod filium excluſit. i. ſeparauit, non uidetur alios excluſiſſe, imò potius incluſiſſe. Vel ſolue ut ibi. Itẽ contra inf. eo. l. continuus. §. fin. Sol. ibi [7] ſtipulatoris, hic promiſſoris, & ibi in facto.

ADDITIO Iſtam approbat Bart. Imola, Angel. Alex. & Iaſ.

k Eius. quia non poſſunt dicere, ut teneatur hic Titius tãtum. Acc.

l Stipuletur. quia uterque pro adiecto habetur: ſiue ſit extraneus, ſiue filius. Accur.

m Vel emancipato. aliud [8] in extraneo: ut inf. de ſol. l. cum quis. j. reſpon. quod eſt contra. & facit l. Stichum. eod. tit. de ſol. §. uſumfr. uel dic ut in qualibet eorum dixi.

n Acquirit. ut ſup. eod. l. dominus. & Inſtitut. de inuti. ſtipu. §. eum qui. & infra, eod. l. quod dicitur. Acc.

o Quia coniuncta. perſonæ filij.

p Solutionis. ut inf. de ſolut. l. Stichum. §. quæſitum. & ſup. de conſti. pecu. l. ſed ſi filio. §. ſi mihi. ſed cum pater filio in poteſtate conſtituto ſtipulatur, ſibi acquirit. Item & ſibiipſi ſtipulans, ſibi acquirit. ergo cum dicit ſibi aut filio, ſuperfluitas eſt: vt inf. de ſtipulat. ſer. l. ſed ſi ſibi. reſpon. hoc caſu filius pro adiecto habetur. Acc.

q Intelligatur. quod ſit cum gratia obligationis quęrendæ apponatur: cum non ſibi & filio, ſed filio tantũ ſtipuletur, ut ſubijcit. Acc.

r Solutioni. ut & infra, eod. l. ſi duo. & lege, ſi ita ſtip. fue. §. Chryſogonus. & infra, de ſolu. l. Stichum. §. quæſitum. ſed contra ſup. ſolu. mat. lege, Caius. Solutio. ibi etiam actio quæritur nepti: non mirum ergo ſi poteſt ei ſolui.

s Decem. menſtrua, [9] uel annua.

t Confeſtim. non enim ponitur tempus cauſa dilationis, ſed potius cauſa diuiſionis temporis quid, & ex quo peti poſſit: ſicut & qui ſtipulatur hodie: vt j. eo. l. liber.

[1] Approbat per P. & Ia.

[2] Idem Paulus & Ia.

[3] Idem ſi credas alios futuros hæredes ſecundum Imo. Cu. & Iaſ.

[4] Iſta gl. eſt de mẽte Bart. Angel. & aliorum.

[5] Reprobatur per Imo. Alc. & Iaſ.

[6] Iſta eſt uera ſecundum Bart. Bal. Alex. & Iaſ.

[7] Iſta reprobatur per Bart.

[8] Imò nõ eſt aliud ſm Bar. & Iaſ.

† Idem ſi ſtipulatur quoad moriar, Mod. in Gl. Fac. §. Ac etiã, in uer. obtineat.

[9] Idẽ Bar. Imo. Pau & Alex.

liber. ij. §. decem. Acc.

a Pacti. cum adhuc teneat obligatio. Acc.

b Palam eſt. cum dixit quoad niuam. Acc.

c Calendas. aliquid diurnum. puta decem. & facit ſ. de an. lega. l. legatum.

d Petere. quia ad tempus deberi non poteſt. quia perpetuò durat de rigore: certis enim modis tollitur obligatio. Accur.

ne pacti [a] ꝯuenti ſummouendus eſt. nã ſtipulatorẽ id egiſſe, ne hęres eius peteret palã eſt. [b] quemadmodũ is, qui uſq; in Calẽdas [c] dari ſtipulatur, põt quidẽ ẽt poſt Calendas petere: [d] ſed exceptione pacti ſummouebitur. [e] Nam [f] & hæres eius, cui ſeruitus [g] prædij ita ꝯceſſa eſt, ut quoad uiueret, ius eundi haberet: pacti ꝯuẽti exceptione ſummouebiť. [h] Qui ita ſtipulatur, Ante Calendas [i] proximas dare ſpondes? nihil differt ab eo, qui Calendis dari ſtipulatur.

Qui habet rem non plenè, poteſt ſtipulari quod ſibi deeſt. hoc dicit. Pau.

Qui proprietatem ſine uſufructu habet, rectè uſumfructum ſibi dari ſtipulatur. Id. n. in obligationẽ deducit, qđ non habet, ſed habere poteſt. [k]

Quod ſolutum non inducit liberationem, illud promiſſum nõ inducit nouationem. Item ſolutione totius liberatur debitor partis. h. d. Bar.

Si a te ſtipulatus fuero fundum Sempronianũ, [l] deinde eundem fundũ detracto uſufructu ab alio ſtipuler: prior ſtipulatio non nouabitur, [m] quia nec ſoluendo fundum [n] detracto uſufructu liberaberis, ſed adhuc a te rectè fundi uſumfructum petam. [o] Quid ergo eſt, cum mihi fundum [p] dederis? Is quoque liberabitur, [q] a quo detracto uſufructu fundum ſtipulatus fueram.

Stipulatio conditionalis animo nouandi moram præcedentem non purgat: & cum certũ eſt ſecundam ſtipulationem cõmitti nõ poſſe, poteſt ſtatim agi ex prima. & re deficiente in cõditionis euentu, ſecunda committi non poteſt: ſecus ſi extat, licet prima obligatio ſit ſublata. h. d. Bar.

Si hominem, [r] quem a Titio purè ſtipulatus fueram, Seius mihi ſub conditione promiſerit, [s] & is [t] pendente [u] conditione poſt morã Titij deceſſerit, confeſtim [x] cum

e Summouebitur. de eo quod poſt Calen. excurrit.

f Nam. a ſimili.

g Seruitus. quæ ad tempus eſſe non poteſt: vt ſup. de ſer. l. iiij.

h Summouebitur. cum adhuc uigeat obligatio: vt d. leg. de ſerui. & facit ſup. de act. & obligat. l. obligationum fere. §. placet. & Inſtitut. eod. §. at ſi ita. & ſupra, eodem, l. ſed & ſi ex ſtipulatu Stichum.

i Ante Calendas. dic nihil intereſt quantum eſt in tempore ante Calendas, quia neuter petet ante, ſed in diem Calendarum differtur. ut ſup. eod. l. qui hoc anno. uel die ſecundum Ioan. & Hug. [1] ante Calẽdas, ſcilicet finitas: ſecus ſi ſtipuler ante inchoatas: quia tunc in diem Calendarum peterem. ſed Azo [2] dixit ſpeciale hic, & ſecundum literam intelligit, ut paria ſint omnino. aliud ergo ſi ſtipuler ante diem Iouis, quia tunc petam in diem Iouis, & aliud ſi ante Calendas, quia tunc non petam in diẽ Calendarum, ſecundum eum. uel dic quarto quòd hic datur ſiue proximis, ſiue nõ, ut idem ſit utrobique, vt de proximis intelligatur, ut ſup. eod. l. eum qui Calendas. & per omnia ſic exponitur ſup. eo. l. qui ante.

k Sed habere poteſt. ſecus ſi non poſſet, ut ſup. eod. l. multum. Acc.

l Sempronianum. pleno iure. Acc.

m Non nouabitur. quia aliud in ſecunda ſtipulatione uenit, quam in prima. & hoc probat hoc mõ: [3] quia nec etiam ſi a teipſo ſtipuler poſtea eundem fundum detracto uſufr. fiet nouatio, & hoc meritò, quia &c.

n Fundum. ſ. tu uel alius promiſſor.

o Petam. i. petendo [1] fundum conſequerer uſumfru. ut inf. eo. l. Iul. §. j. & ſ. de ſol. l. ẽt. ſed opp. contra prædicta quaſi videar idem ſtipulari ſecundo quod primo, & ſic fiat nouatio. nam dominium plenum totũ eſt, proprietas nuda & uſuſfr. ſunt partes. uideor ego ſecundo ſtipulari partẽ eius, quod prius erã ſtipulatus totũ. unde eatenus ſtatim fiat nouatio: quod hic negat.

ad quod eſt ſ. de uſufr. l. iiij. & ſ. eo. l. qui uſumfructũ. ſed reſpond. fictitiè dici: quia qua ratione ſoluto fundo peto adhuc fundum propter uſumfru. qui deeſt, ea dẽ oportet dici fundum ſolutum nõ eſſe eũ, qui petitur, nec primo promiſſum eſſe eum, qui ſecundo promittitur: vere tamẽ idem eſt. & adde quod not. inf. l. qui uſumfructum. in fi. Acc.

p Fundum. pleno iure.

q Liberabitur. quia duæ lucratiuæ cauſæ &c. ut ſup. tit. j. l. omnes debitores. & facit inf. de ſolu. l. quoties id quod. Fr. Accur.

r Si hominẽ. certum, puta Stichum. Accur.

s Promiſerit. ſ. nouandi animo: [4] aliàs nulli quæſtioni locus eſſet ſecundum R. alij non nouandi animo dicunt.

t Et is. Stichus. Accur.

u Pendente. aliàs pendente, alias exiſtente.

x Confeſtim. non expectando euentum condi. Sed uidetur Titij moram purgatam propter promiſſionem Seij, & ſic interitu eius liberatur Titius: vt infra, de ſolu. l. qui decem. §. cum mihi Stichum. in fin. & infra, de noua. l. quoties. ibi. unde Marcellus, &c. Sol. [5] ibi, ſcilicet in l. quoties. ſecundus nomine primi promiſit quaſi fideiubendo pro eo: hic pro ſeipſo, non pro Titio. Alij quòd hic fuit in mora Titius poſt promiſſionem Seij, ibi ante fuerat, & ſic poterat eſſe purgata. ſed hæc non uidetur bona ſolutio. Cum enim Titius ſub contraria conditione tenebatur: ut ſup. ſi cert. petatur. leg. pecuniam. ante cõdi. non poteſt conſtitui in mora: vt ſupra, eo. l. cum filius. §. ſi. niſi dicas quòd fuerat in mora poſtea occidendo. ſed tunc malè diceret, poſt moram deceſſit: imò propter moram. ſed euades dicendo quòd primo letaliter eum uulnerauit, & ſic fuit in mora, & poſtea deceſſit. Tertij quòd hic Seius non promiſit animo nouandi, [6] ibi ſic. Quarti [7] ut R. quod hic fuit actũ quòd ꝑ promiſſionem Seij etiam animo nouandi factam nõ purgaretur mora Titij, ibi non fuit actum. Item opp. quia pendente conditione petitio eſt nulla: vt ſupra ſi certum petatur lege, pecuniam. ergo nulla mora: vt infra, eodem lege, & ſi pupillus. Reſpond. [8] illud quando ipſe idem promiſit. & ſic loquitur infra, de ſolut. lege, qui decem §. cum mihi. in princip. §. & de nouatio. leg. ſi rem. §. ideoque. ibi, ſi prius, &c. & lege, Stichum. in principio. hic alius, & non pro debito

[1] Sequunt Bart. Bal. Ang. Imo. Paul. Cu. Alc. & Ia.

[2] Reꝓbatur expſſe per Bart. An. & Pa.

[3] Imò dic quòd non poſsũ petere fundũ, ſed tãtum partẽ non ſolutã, ſecũdũ Bar. & alios.

[4] Iſti ſequunt Ba. Ang. Cu. Pau. Imol. Ale. & Ia.

[5] Approbatur ꝑ Bar. Bal. Ang. Pet. Imo. Cu. & Iaſ. licet Ale. dicat qđ diuinet.

[6] Iſta reꝓbať per Bart. Ang. P. Alex. & Iaſ.

[7] Diuinat ſcđm Bar. licet ſit in ſe uera ex mẽte omniũ Doct.

[8] Reprobatur per Bar. Alex & Iaſ.

1 Sequūt Bar. Ang. P. Im. Alex. & Iaſ.

2 Iſte caſus ēt ap pbat per Bar. Ang. Pau. Imo. Cu. Ale. & Iaſ.

bitore. uel dic 1 qđ hic poſtea in mora cœpit eſſe letaliter uulnerando: ut modo dixi: ibi in contrarijs ante fuerat in mora. Vel 2 ēt ante, ſi ſecundum promiſſionem fuit in mora: refert, per interpellationem, ut ibi, an quia occidit, ut hic. Accur.

Titio agere potero: nec Seius exiſtente conditione mihi obligatur. [a] At ſi Titio acceptum feciſſem, Seius exiſtente conditione obligari [b] pōt. Idcirco hæc tam uariè, [c] quòd homine mortuo [d] deſinit eſſe res, in quam Seius obligaret: acceptilatione interpoſita [e] ſupereſt homo, quem Seius promiſerat.

Effectus obligationis conditionalis tranſit ad hæredes. hoc dicit. Barto.

Idem libro liij. Digeſtorum. LVII.

SI quis, ſi Titius Conſul factus erit, decem dari ſpoponderit: quamuis pendente conditione promiſſor moriatur, relinquet [f] hæredem obligatum.

Si ſecūda ſtipulatio continet plus, quàm prima, præſumitur nouatio: ſecus ſi minus, niſi actū ſit expreſſè. h.d. Bar.

Idem libro liiij. Digeſtorum. LVIII.

QVi uſumfructum [g] fundi ſtipulatur, deinde fundum, [h] ſimi-

a Obligatur. cum res non ſubſiſtit: ut inſt. de noua. l. quoties. j. reſp.

b Obligari poteſt. Sticho uiuo conditione exiſtente.

c Variè. cū utroq; caſu exiſtente cōditione nō inuenitur quid nouetur.

d Homine mortuo pēdente cōditione.

e Interpoſita. ut in caſu ſecundo.

SI quis. CASVS. Promiſiſti mihi decem ſub conditione ſi Rex Pariſius ueniat. pendente cōditione tu decedis. uidebatur quod obligatio eſſet extincta, eo qđ non euenit conditio te uiuente. ſed non ſic, quia hæres tuus tenebitur poſt ſe, quando conditio euenerit. Franciſcus.

f Relinquet. Idē econtra in ſtipulatore: ut Inſtit. eod. §. ex conditionali. Accurſius.

QVi uſumfructū. CASVS. Facit hic iuriſcon. quatuor comparationes. Prima eſt iſta, ſtipulor à te uſumfructū fundi Titiani: deinde ſtipulor a te totum fundū, id eſt, cū proprietate & uſufructu. certè dicit quòd hæc ſtipulatio ſimilis eſt illi, quando quis ſtipulatur partem alicuius rei. deinde totam rem ſtipulatur. nā uſusfruc. eſt pars fundi. Sed ponamus contra. ſtipulor a te totum fundum, deinde uſumfructū. certè ſimilis erit ei, qui primo totum ſtipulatur, poſtea partem. Sed qui primo actum ſtipulatur: deinde iter, nihil prodeſt tibi ſecunda ſtipulatio: ſicut qui primo decem ſtipulatur, deinde v. nihil agit quo ad ſuum commodum. Ponit etiam aliud exemplum, quod ſequitur de uſufructu, & uſu. nam uſus ſemper eſt in uſufructu. Cætera plana ſunt. Fran. Accur.

g Qui uſumfructum. Qui partem dominij obtinet.

h Fundum. pleno iure. Accur.

i Vſusfructus. ab eodem: ſecus ſi a fideiuſſore: ut j. de fideiuſſor. l. ſi a reo §. ſi reo. ubi ualet ſecunda, quæ hic non ualet. Accur.

k Deinde. & ideo inutilis eſt hæc ſtipulatio: & hoc per ſimilia oſtendit. Accur.

l Sed qui actum. aduerſari uidetur dictio ſed, quaſi aliud ſit in ſuperioribus quam in ſequentibus ſtipulationibus. Nam impoſſibile eſt quod iter ſit pars actus: ſed uſusfruct. bene eſt pars fundi, ſed tamen idem eſt in utroque caſu, ſecundum Hugo. & ſic aduerſatur ad factum, nō ad ius. uel dic 3 aduerſatur ad primum caſum quando primò partē, poſtea totū: quia ibi ualet ſecūda, niſi in ea parte, 4 quæ ueneat in prima. hæc autem quādo prima utum, nihil ualet ſecūda cū totū ueneat in prima, & ſemper intellige quo ad utilitatē ſtipulantis. 5 ut no. ſup. eod. l. q his.

lis eſt ei, qui partem fundi ſtipulatur, deinde totū: quia fundus dari non intelligitur, ſi uſusfructus [i] detrahitur. Et ecōtrario, qui fundum ſtipulatus eſt, deinde uſumfructum, ſimilis eſt ei, qui totum ſtipulatur, deinde [k] partem. Sed qui actū [l] ſtipulatur, deinde iter: poſteriore ſtipulatione nihil agit. [m] ſicut & q decem, deinde quinque [n] ſtipulatur, nihil agit. [o] Itē ſi quis fructū. deinde uſum ſtipulatus fuerit, nihil agit, niſi in omnibus nouandi aīo hoc facere ſpecialiter expreſſerit. [p] tunc enim priore obligatione expirante, [q] ex ſecunda introducitur petitio. [r] & tam iter, quā uſus, necnō quinque exigi poſſunt.

In æſtimatione quæ uenit iudicis officio inſpicitur tempus moræ. Bar.

Idem libr. lxxxviij. Digeſtorum. LIX.

QVoties in diem, uel ſub cōditione oleū

m Nihil agit, ſecus econtra ſi primo iter, poſtea actum, quia ſecunda ualet: ut infra, de noua. lege, ſi pupillus. §. fina. Itē hoc quo ad utilitatem: diuerſæ tamen ſunt ſeruitutes: ut ī. ſi ſeruitus uendi. leg. loci. §. j. Accurſius.

n Deinde quinque de eiſdem decem.

o Nihil agit. quo ad utilitatem: uerè tamen tenetur ex utraque, 6 & idem in ſuperio. i. de fundo: ut ſupra, eod. lege, qui bis. Accurſius.

p Expreſſerit. non ergo ſit nouatio, ſi primo totum, poſtea partem ſtipulor: ut ſupra, eod. lege, cum qui. §. penult. & hic, & j. de noua. lege, ſi pupillus. §. fina. niſi expreſsè dicat ut fiat: ut hic, & plenè dixi in dicta lege, ſi pupillus. §. finali. quod hodie eſt generale: 7 ut C. de nou. lege, finali. Item facit ſupra, de exceptione rei iudicatæ. lege. ſi cum teſtamento. §. ſecundo. & de uſufructu legato. l. ſi alij. in prin. & de uſu & habitatione. l. per ſeruum. §. j.

q Expirante. i. deficiente.

r Petitio. diſtingue, quia fundi interpretatiuè uſusfructus pars eſt quinque, decem uerè: uſus, pars uſusfructus, & iter pars actus nec uerè nec interpretatiuè. unde primis caſibus fit nouatio, ſecundum has leges. in alio uel ſimilibus, non, niſi agatur. Vel dic quod non fit nouatio: 8 ut ſtatim dixi. Accurſius.

QVoties. CASVS. Promiſiſti mihi circa feſtū ſancti Michaelis certam menſuram olei, uel frumenti ſoluere in feſto Paſchæ. tu non ſoluis mihi termino promiſſo, uolo a te exigere æſtimationē illius frumenti. quæritur cuius temporis erit æſtimatio habēda. Reſpon. quòd tantum æſtimabitur, quantum ualebat in feſto Paſchæ quando ſoluere tenebaris. ſi enim aliter

3 Iſta placet Ange. Paul. Ale. & Iaſ.

4 Imò ēt l ea ſecūdum Iaſo.

5 Imò dic qđ ēt ipſo iure nō ualet ſecūda, ſecū dum Iaſ.

6 Nihil ē ſecundū Iaſ.

7 Approbatur per Bart. Bal. Pau. Aug. Imol. Cu. Ale. & Ia.

8 Approbatur per Bar. Ang. P. & Ia.

aliter fieret, promiſſor poſſet decepi: ſcilicet ſi fieret æſtimatio ultra feſtum Paſchæ: quia tunc plus ualet. Similiter pone caſum in lege ſequenti, quando quis promittit aliquid ſoluere alio loco, quàm in quo promiſſum eſt: quia fiet æſtimatio in id quantum ualebat in loco ubi peti primum poteſt. Franc.

quis ſtipulatur, eius [a] æſtimationem eo tempore ſpectare oportet, quo dies obligationis uenit: [b] tunc enim ab eo peti poteſt: [c] alioquin [d] aliàs rei captio [e] erit. [f]

Vlp. li. xx. ad edi. LX.

IDem erit, etſi † Capuæ certum olei pōdus [g] dare quis ſtipulatus ſit. nā eius temporis ſit æſtimatio, cùm [g] peti poteſt. Peti autem poteſt, quo primum in locum perueniri potuerit.

Non ualet ſtipulatio per quā aufertur libera teſtandi uoluntas. hoc dicit. Bart.

Iulianus libro ij. ad Vrſeium Ferocem. LXI.

STipulatio † hoc modo ↄcepta. Si hæredem me non feceris, tm̄ dare ſpondes? inutilis eſt: quia contra bonos mores [h] eſt hæc ſtipulatio.

Seruus acquirit inuito domino. Bartolus.

Idem libro ij. ex Minutio. LXII.

SEruus uetante domino, ſi pecuniā ab alio ſtipulatus ſit, nihilominus obligat domino promiſſorem [i].

Stipulatio ſemel commiſſa, iterum non committitur. & ad ueritatem diſiunctiua ſufficit alterum eſſe uerum. h. d. Bartolus.

[a] Eius. ſcilicet, olei. Accur.

[b] Venit. ut & ſup. ſi certum pet. l. olium. & j. de uerb. ſig. l. cedere. & ſ. de tritica. l. ſi res. & de re iudi. l. ſi Calendis. & de act. empt. l. datio. § fina. ſed ſ. manda. l. ſi hominem contra. ubi tempus quo agitur, ſed ibi non erat dies appoſitus. Item ſup. ti. j. l. cum quis contra. Solu. ibi acceperat fideiuſſorē poſt diē ſolutiōis: uel ibi in fideiuſſore, hic in reo. uel die ut ibi. ADDITIO. Dic quod illa debet intelligi ſecundum iſtam. Bartolus.

[c] Peti poteſt. cum effectu.

[d] Alioqui. id eſt, ſi aliud tempus inſpicitur.

[e] Captio. id eſt, damnum.

[f] Erit. id eſt, eſſe poſſet.

[g] IDem erit. Cō. aliàs quo. & facit j. eo. l. interdū. & l. continuus. §. cum ita. & concordantiæ ſuperioris legis.

STipulatio. CASVS. Titius ſtipulatus eſt à Mæuio, promittis mihi centum ſi me nō inſtituas hæredem? an hæc ſtipulatio ualeat? Dicitur quod non: quia eſt contra bonos mores. Franciſcus Accur.

[h] Contra bonos mores: & ideo in pœna non tenetur: ut ſupra, tit. j. l. non ſolum. & ſ. ad l. Falc. l. quod de bonis. §. j. & C. de tranſact. l. cum donationis. & ſ. eo. l. generaliter. & C. de pac. l. fin. & C. de inuti. ſtipu. l. ex eod. & j. eod. l. ſi homo. & ſ. de pac. l. iuriſgen. §. & generaliter. uer. Marcellus. & ibi no. glo.

SEruus. CASVS. Habeo ſeruū Stichum, cuſtodio eaue ne aliquā pecuniam ſtipuleris à Titio: nihilominus non obſtante prohibitione mea ſeruus meus ſtipulatur à Titio c. utrū mihi Titius obligetur, quæritur? Reſpon. quod ſic. Franc. Accur.

[i] Promiſſorem. ut & ſ. de acquir. re. do. l. etiam inuitis. & ſ. de iure dot. l. quemadmodum. ſed non retinet inuitus, ut ſ. de don. l. hoc iure §. non poteſt. & facit ſ. de pecu. l. ſi quis ſeruum. §. etiam.

† Capue, in P. Fl.

[a] Dic qd ibi petebatur æſtimatio iure actionis, hic officio iudicis. Angel.

[g] P. F. pondo.

† Ad materiam hic traditam per Bart. uidelicet, an ualeat donatio omnium bonorum præſentiū, & futurorum, addo glo. in c. j. in princi. uer ſi cuicunq; ibi, ſed an ualeat &c. de ſublatio. clem. literis. in pragma. ſanc.

SI ita quis. CASVS. Stipulor à te hoc modo: Promittis mihi dare cētum ſi Titius Cōſul factus fuerit, aut Mæuius Tribunus plebis? certè quisquis iſtorū duorum factus fuerit aut Conſul, aut Tribunus, tenebẽris mihi. uſque, Sed enim. ponamus qd Titius mortuus ſit & ſic non poterit Cōſul fieri: utrū tenearis mihi ſi Mæuius fiat Tribunus? Reſpon. qd ſic quia ex duabus diſiunctiuis ſufficit alteram eſſe ueram: & ſi una defecerit, altera exiſtens facit committi obligationem. Fran. Acc.

Aphricanus libro vj. quæſtio. LXIII.

SI ita quis ſtipuletur, Siue nauis ex Aſia uenerit, ſiue Titius Conſul factus fuerit: [k] utra prius conditio extitiſſet, ſtipulatio committetur, & amplius committi non poteſt. [l] Sed enim cùm ex duabus diſiunctis conditionibus altera defecerit [m] neceſſe eſt, ut ea, quæ extiterit, ſtipulationem committat. [n]

Poteſt fieri ſtipulatio ſub conditione, vt exiſtente conditione retra à die interpoſita ſtipulatiōis annua pecunia debeatur. hoc dicit. Bartolus.

Idem libro vij. Quæſtionum. LXIIII.

HViuſmodi ſtipulatio interpoſita eſt: Si Titius conſul factus fuerit, tunc ex hac die [o] in annos ſingulos dena dare ſpondes? poſt triennium conditio extitit. an huius temporis [p] nomine agi poſſit, non immeritò dubitabitur. Reſpondit, eam ſtipulationem utilem eſſe: ita ut in ea eorum quoque [q] annorum, qui ante impletam [r] conditionem interceſſerint, præſtatio in id tempus [s] col-

[k] Fuerit. ſupple, promittis mihi decem. Accur.

[l] Non poteſt. poſt quā ſemel commiſſa eſt, & eſt ſic. j. iu. ſol. l. cum quærebatur. & ſ. de arbi. l. ſi duo. §. fin. niſi ſæpe fiat contra: vt j. eo. l. ſic ſtipulatus. ij. pe. chat. & argu. j. rem pupil. ſal. fo. l. non quaſi §. ſi quis curator. & j. re ra. ha. l. ſi procurator, quæ ſunt contra. ſed ibi intereſt. ſecus ſi copulatiuè: ut j. eo. l. ſi quia ita ſtipulatus. & ſupr. de condi. inſtito. l. ſi hæredi. & ſ. de hæredi. inſtit. l. Lucius. Accur.

[m] Altera defecerit. ut quia Titius mortuus eſt, ꝙ ultra Conſul eſſe nō pōt.

[n] Committat. id eſt, faciat ut committatur. ſi utraque ergo, uel altera exiſtit, committitur: ſi nulla, non committitur.

HVinſmodi. CASVS. Titius ſtipulatur à me hoc modo. Si Imperator Romam uenerit, tunc ex hac die in annos ſingulos e. dare promittis? Reſpondeo, promitto poſt duos annos Imperator Romam uenit. quæritur nunquid Titius poterit à me petere pro duobus annis præteritis? Et reſpondetur quod ſic. Cætera ſunt plana. Franciſ. Accur.

[o] Ex hac die. præſenti.

[p] Huius temporis. medij.

[q] Quoque. non ſolum futurorum. Accur.

[r] Qui ante impletam. ſed poſt ſtipulationem interpoſitam.

[s] In id tempus. conſulatus.

[o] P. F. eō.

Colla-

lata [a] intelligatur: ut ſententia eius talis ſit, [†] Tunc cùm Titius cõſul factus fuerit, in annos ſingulos, etiam præteriti temporis hac ita ratione, dena præſtentur. [b]

Verba ſuperuacua, item diſſonantia in mente ſtipulationem non uitiant. Bar.

Florentinus libro viij. Inſtitutionum. LXV.

QVę extrinſecus, & nihil ad pſentem actũ ptinentia adieceris ſtipulationi, pro ſuper uacuis [c] habebuntur. nec uitiabunt obligationẽ. [†] ueluti ſi dicas, Arma uirũ que cano, ſpondeo: [d] nihilominus ualet. [e] Sed & ſi in rei, quæ promittitur, aut perſonæ appellatione [f] uarietur, [g] non obeſſe placet. [h] Nam ſtipulanti denarios, [i] eiuſdem quãtitatis aureos ſpondendo obligaberis. Et ſeruo ſtipulanti Lucio domino ſuo, ſi Titio, qui idem ſit, [k] daturum te ſpondeas, obligaberis.

Quod ego per me poſſum, neque ab alio ſtipulari poſſum de re ad me pertinente. Bar.

Paulus libr. quarto ad legem Aeliam Sentiam. LXVI.

SI minor xx. annis à debitore [l] ſuo ſtipuletur ſeruũ manumiſſurũ, non eſt executio [m] ſtipulationis danda. Sed ſi ipſorum xx. annorum [n] erit, non impedietur manumiſsio: quia de minore lex [o] loquitur.

Stipulatio prætoria non uitiatur, licet non contineat factum promiſſoris. Paul.

Vlpianus lib. ij. ad edictum. LXVII.

ILla ſtipulatio, [†] Rem ſaluam forè [p] promittis? ualet.

Impersonalitas circa uerbum executorium obligationis ſtipulationem non uitiat. Bar.

Eum qui decem dari [q] ſibi curari ſtipulatus ſit, non poſſe [r] decẽ petere, quoniam poſsit promiſſor reum locupletem dando liberari, Labeo ait. Idque & Celſus libro j. Digeſtorum refert.

Obligatio dandi quando mea non totaliter intereſt, ad intereſſe committitur. Ind. Bart.

Paulus libro ij. ad edictum. LXVIII.

---

a Collata. Id eſt, dilata.

b Præſtetur. ut ȷ. eod. l. ſi ita ſtipulatus fuero. §. Chryſogonus, & facit C. de teſta. l. præpoſteri. M. & Inſti. de inuti. ſtip. §. Item ſi quis. Sed contra ſ. de uſu. l. cum quidam. Sol. ut ibi. Et ideo non ualet ſtipulatio præteriti temporis: quia curſus uſurarum eſt odioſus. hic autem ualet: quia actus ſtipulatoris non eſt odioſus. quod non placet [†] ut ſupra, ſi certũ peta. l. lecta. in fine. dic ergo [q] ſi illæ minores, & nunc maiores ſoluerentur, excederetur modus legitimarum uſurarum. unde ne qua fraus fiat, inhibetur ibi: quæ ratio hic ceſſat.

QVę extrinſecus. CASVS. Verba ſuperflua nihil ad rem pertinentia non uitiant obligationem. exemplum eſt in textu. [Sed & ſi.] Erat coram nobis quidam ſeruus meus, qui uocabatur Stichus: tu credens eũ uocari Pamphilum dixiſti mihi: promittis mihi hunc ſeruum tuum Pamphilum? reſpondi, promitto. quæritur cum erraueris in nomine ſerui, & de corpore conſtet, an teneat obligatio? dicitur quod ſic. textus ponit aliud exemplum, quod gl. pe. bene declarat. Item idem eſt ſi aliquis ſeruus ſtipuletur domino ſuo, qui uocatur Lucius: tu reſpondeas te uelle dari illo domino Titio: qui idem eſt: ualet ſtipulatio. Franciſcus.

c Pro ſuperuacuis. ut C. de teſta. l. teſtamentũ. & ȷ. de reg. iur. l. non ſolent. & ȷ. de noua. l. fi.

d Spondeo. hoc ſi incontinenti, ſecundum Io.

e Valet. ſ. ſtipulatio.

f Appellatione. ueluti ſi ſic dicam: hunc equum in præſentia conſtitutum promittis? & ſit bos. [2] uel ita: promittis mihi Titium hominem iſtum; & appellatur Stichus. licet ſit in appellatione [3] uariatum: ſi tamen de re conſtat, ualet ſtipulatio. uel uerius ſtatim ponit exemplum de utroque.

g Varietur. intellectu autem conſonetur.

h Placet. cum de corpore conſtat.

i Denarios. in quibus ſit æs, & aurum, uel argentum tantum. nam poteſt eſſe quòd erant denarij tantũ aurei, qui frequentabantur in regione illa: & ipſe promiſit alios denarios aureos eiuſdem quãtitatis: & ſic duobus modis legitur: ut ſupra, de auro & arg. leg. l. j. in fi. Acc.

k Idem ſit. i. qui Lucius uocatur. Acc.

SI minor. CASVS. Titius debebat Mæuio minori xx. ann. Stichum ſeruum. iſte Mæuius ſtipulatur Titio quod manumittat ſeruum Stichum. quæritur an ualeat ſtipulatio? Reſpond. quod non. Si uerò Mæuius eſſet xx. annorum, ualet ſtipulatio talis: quia lex quæ prohibet manumittere, loquitur de minore xx. annis, non de maiore. Franciſcus Accurſij.

l A debitore. qui ſeruum debebat.

m Non eſt executio. quod enim ipſe facere non poteſt nec ab alio ſtipulari fieri poteſt. nam nec uenditio eo pacto ab eo facta ualet: ut ſupra, de ſer. expo. l. ſi minori. Accur.

n Viginti annorum. alias eſt maior [r] & alias non: ut quia tetigit ultimam diem uiceſimi anni: ut ſupra, de manu. l. prima. Acc.

o Lex. prohibens minorem uiginti annorum, manumittere, non autem de maiore.

ILla ſtipulatio. Principium huius l. eſt planum. Eum qui. Stipulatus ſum à te hoc modo: promittis te curaturum quòd mihi x. dentur? Reſpondes, promitto. Quæro utrum à te x. petere poſsim? Reſpond. quòd non: quia potes liberari dando debitorem locupletem. Franciſc. Accurſij.

p Fore. contra uidetur, quia non continet [4] expreſſe factum promittentis: ut & in illa, furem nõ eſſe. & dic: ſiue tutor eſt, qui à contutore ſtipulatur: ſiue ipſe minor: ut Inſt. de inut. ſtip. §. alteri.

q Dari. i. promittis te curaturum quod Titius dabit. ſiue enim ſit ibi curari, bene eſt: ſiue non, intelligitur: ut ſ. ſi certum pet. l. fi. §. fi & facit ȷ. eod. l. ſi ita ſtipulatus fuero. j. §. poſſunt. Acc.

r Non poſſe. ſupra, de lega. j. l. hæres iuſſus. contra. Solut. aliud eſt iubere facere, aliud iubere curare: ut fiat. ſic & aliud eſt promittere facere, aliud promittere curare, ut fiat.

Vſurarũ curſus odioſus eſt.

[†] Tunc. de iſta dictione ad do ad B. hic glo. in e. j. §. item [q] ad dictas. l. uerbo, tunc. de col. in Pragma.

[1] ſequuntur. Batt. Ale. & Ia.

[†] Et ſicut non nocet in obligãdo, ita nec tu diſſoluendo, Mã doſ. in 3 s. queſt. 3 a. Regu. nu. 3. et ſe.

[2] Iſta gl. eſt not ad hoc, quod licet error in nomine appellatiuo uitiet diſpoſitionẽ: tñ hoc non habet locũ, quã res in qua erratur de mõſtratur adoculũ. Bo og.

[3] Iſta gl. eſt ſingul. ſecundum Arge. Cu. Alexã. & Iaſ.

[†] P. F. decem ſalua fore.

[4] Im ò cõtinet ſecũdum Bar. Imol. P. & Alex.

SI pœnam [a] ſtipulatus fuero, ſi pecuniã mihi non credidiſſes: certa eſt & vtilis [b] ſtipulatio. Quòd ſi ita ſtipulatus fuero, Pecuniam te mihi crediturũ ſpondes? [c] incerta [d] eſt ſtipulatio: quia id uenit [e] in ſtipulationẽ, qđ mea intereſt. [f]

Pœna adiecta præcedenti diſpoſitioni impoſsibili nõ poteſt committi. h.d. Bar.

Vlpianus libro vj. ad edictum. LXIX.

SI homo [g] mortuus [h] ſiſti non poteſt, nec pœna rei [i] impoſsibilis cõmittetur: quemadmodum [k] ſi quis Stichum mortuũ dari ſtipulatus, ſi datus non eſſet, pœnã ſtipularetur. [l]

Infans ſtipulari non poteſt. h.d. Barto.

Idem libro xj. ad edictum. LXX.

MVlier, [m] quæ dotem dederat popularí meo Glabrioni Iſidoro, [n] fecerat eum [o] promittere dotem, ſi in matrimonio deceſsiſſet, [p] infanti: & deceſſerat, [q] conſtante matrimonio. Placebat, ex ſtipulatu actionem non eſſe, quoniã qui fari non poteſt, ſtipulari non poteſt. [r]

Hic ponitur forma cõtractus qualiter pœna debeat apponi facto, uel non facto. & hoc ſit pro ſummario. h.d. Bar.

Idem libro xiij. ad edictum. LXXI.

CVm quid [s] ut fiat, ſtipulamur pœnã: ſic rectè concipiemus, Si ita factũ non erit. [t] Cum quid ne fiat, [u] ſic, Si aduerſus id factum ſit.

Stipulationes ſeruitutũ nullatenus diuiduntur: ſtipulatio factorũ partis præſtatione non ĩpletur: ſed poſt morã ſuccedit obligatio ad intereſſe qđ diuiditur, & ĩ petitionẽ deducitur.

Idem libro xx. ad edictum. LXXII.

STipulationes non diuidũtur earum rerũ, quæ diuiſionem non recipiunt: veluti uiæ, itineris, actus, aquędu-

SI pœnam. CASVS. Volebam proficiſci ad nundinas: dixi Titio, ueni mecum ad nundinas. Reſpõdit, non poſſum: quia non habeo pecuniã ad quicquam comparandum. Ego dixi ei: promitto tibi concedere certam ſummam ut poſſis mercari in nundinis, ſub pœna centum aureorum. certè talis ſtipulatio ualet, & eſt certa propter pœnam adiectam. Si uerò promiſi ei ſimpliciter credere pecuniam non adiecta pœna, ſtipulatio illa ualet, ſed eſt incerta: quia ad intereſſe tenebor Titio ſi non mutuauero ei quod promiſi. Franc. Accurſij.

a Si pœnam. puta cẽtum. Accurſij.

b Et vtilis. quia pœna certa ibi appoſita eſt. Accurſius.

c Spondes. nec pœnam fui ſtipulatus.

d Incerta eſt. quia continet [r] factum. i. traditionem: non ut det. ſ. dominium. unde aliena pecunia conceſſa liberatur, qui promiſit ſe crediturum: ſecus ſi ſe daturum, vel mutuaturum ſpondet, ut infra, eodem. l. ubi. in ſi. & ſupra, ſi cert. peta. l. j. ad quod factum agitur actione ex ſtipulatu, ſed ad intereſſe condi. cer. ut no. ſupra, ſi cer. peta. l. certi condictio. in prin. Accur.

e Quia id uenit. ſic apparet intereſſe incertum, & ſic actione ex ſtipu. peti. ſed in primo reſpõſo agitũ cõdi. certi., ſed dic incertum inſpecto principio, ut modo dixi. Accurſius.

f Intereſt. Si ergo non intereſt, nõ poteſt agi. ut ĩ. eo. l. ſi quis ſtipulatus. §. fin. Sed quid poteſt intereſſe, cum ſtatim poteſt petere? Reſp. tenebatur ſub pœna alij. & facit ſ. de re iud. l. ſi quis ab alio. §. fin. Accur.

SI homo. CASVS. Stipulatus ſum a Titio quòd ſiſteret in iudicio hominem, qui tñ iam mortuus erat, & ſi non ſiſteret, feci eum promittere pœnam x. aureorum. dicitur hic quòd quia impoſsibile eſt hominem mortuum ſiſti, ideo pœna rei impoſsibilis peti non poteſt. & ponit ſimile ſicut ſi quis ſit ſtipulatus hominem mortuum, & ſi non dederit, promiſſor promiſit pœnam: nam non ualet tota ſtipulatio. Franciſcus Accurſij.

g Si homo. ſi. i. quia uel propriè. a Accur.

h Mortuus. tempore promiſſionis. Sed quid ſi tunc non deceſ: it, ſed poſt uidetur diſtingui, an in iudicio promiſiſti eũ ſiſti, & tunc liberatur promiſſor: ar. ſ. ſi quis can. l. ij. in princ. an in contractu. & tunc non: licet ante moram decedat. ſed uerius eſt, ut hic etiã non committatur, ſecundum Io. Accur.

i Nec pœna rei. l. promiſſionis impoſſibilis. & facit ſ. qui ſatiſd. cog. l. ſi deceſſerit. & ſi quis cau. l. ſi eũ. § j. & ĩ. de re. iu. l. impoſſibilium. & ſ. e. l. impoſſibilis. & ĩ. quę ſen. ſine app. l. pe. & ſi. & ſ. tit. j. l. j. §. ſi id quod. Item eſt contra ſup. eo. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. Sed hic ideo nõ confirmatur adiectione pœnæ, quia impoſſibilis: ibi nihil impoſſibile uel turpe inuenitur.

k Quemadmodũ. de faciendo ad dandum facit comparationem.

l Stipuletur. hic enim & pœna non cõmittitur: cum ſtipulatio ſit impoſsibilis, niſi iam erat mora: ut ſ. eodem, l. inter ſtipulantem. §. penulti. Accur.

MVlier. CASVS. Berta uolens nubere cuidam Iſidoro ſtipulata eſt hoc modo: ſi in matrimonio deceſſero, Iſidoro promittis dare dotem infanti: fortè ex alio uiro habebat mulier. Iſidorus promiſit: mortua eſt uxor iſta. quæritur utrũ iſti infanti competat actio ex ſtipulatu? Reſpond. quod non: quia puer non poteſt ſtipulari: ergo nec poteſt ei competere actio ex ſtipulatu. Fran. Accur.

m Mulier. quæ nubebat. Vel dic, alia quę dabat pro eadẽ. Accur.

n Iſidoro. Trinomius erat hic uir. Accur.

o Eum. maritum.

p Deceſsiſſet. mulier, quæ nubebat.

q Deceſſerat. uxor prædicta.

r Nõ põt, niſi ſtipuletur rẽ ſaluã fore: ut ĩ. rẽ pup. ſal. fo. l. ſeruũ. quocũq; mõ poſsit balbutire. [1] remanet ergo mulieri ſua actio, ut ſ. ſi cer. pe. l. certi. §. qm̃. & facit inſt. de inuti. ſtip. §. pupillus. uerſi. ſed quod diximus, &c. & ſ. l. j. in prin. & ĩ. de reg. iu. l. in negotijs. Acc.

CVm quid. CASVS. Iſta lex docet conceptiones ſtipulationum in utranq; partem. ſ. cum aliquid fieri uolumus, & cum aliquid fieri non uolumus. Cum ergo aliquid fieri uolumus debemus ita ſtipulari: promittis mihi ire Romam, & ſi non feceris, centum? cũ uerò aliquid fieri non uolumus, debemus ita ſtipulari: promittis mihi quod non prohibebis me ire agere, & ſi aduerſus ea feceris, centum promittis? Fran.

s Cum quid. quid ſi utrunq; dic ut inſtit. eod. §. fin. & facit ĩ. eo. l. continuus. §. ſi. Accur.

t Non erit. promittis pœnam. Acc.

u Fiat. ſ. ſtipulemur.

STipulationes. CASVS. Vide gl. q̃ bene declarat

1 Reprobatur per Bartol. & alios dem pto Iaſo.

2 pro qui bus Mandoſ. in pœm. Gio. Facul. in uerſ. Si ex præcepio.

1 Angel. hic dicit iſtam glo. fin. adhoc & nõ eſſe alibi, quod licet aliàs infans poſſit ſtipulari in caſu illo ualde ſin. l. ſi ter uũ. ĩ. rem pu. ſal. fo. tñ ſaltem balbutire dẽt, ut ſtipulari poſſit. Bolo.

rat uſque ad §. ſi quis ita. Si quis. Locaueram tibi opus aliquod faciendum pretio mille aureorum: quod quidem opus debebas perficere circa feſtum ſancti Ioannis. Ego uidens tempus perficiendi ędificij appropinquare, & te eſſe negligentem, ſuſpicatus ſum quod nõ perficeres opus iſtud. ueni ad te, & dixi tibi: amice chariſſime, tu nullam diligentiam facis pro opere, quod mihi promiſiſti facere. tempus appropinquat: timeo quod non poteris ſeruare promiſſa. Tu mihi quaſi indignabundus reſpondes, Quid in me diſplicuit amicitiæ tuæ? nunquid ſemper me fidelem reperiſti? ſcio quam graue ſit fidem fallere. mallem perdere mille aureos, quam non ſeruare quod promiſi. Ego uero tibi reſpondeo: promitte ergo mihi ſub tanto quantum ualet ædificium, ſi non perfeceris circa feſtum ſancti Ioannis. tu dicis: promitto. Nunc quæri ut hic, quando dies iſtius ſtipulationis cedat? reſpond. quòd tranſacto feſto ſancti Ioannis: quia ante conueniri non poteras. Sed ponamus: domus mea minabatur ruinã, ſtipulatus ſum a te, ut eam fulcires: aut ſtipulatus ſum ut domum mihi de nouo ædificares. quæro an non poſſim agere niſi domus ruat? & reſpondetur quod non eſt expectandum quod domus ruat: nec quod tantum temporis prætereat, quanto tempore inſula fieri poſſet, ſed ſufficit quod fiat mora: ita ut certum ſit quod non poteris ædificare tempore promiſſo. quia tunc potero agere quando cœperit mora fieri. Franciſcus.

Seruitutũ. præter uſumfructum, [t] qui recipit diuiſionẽ: ut ſ. ſ. d leg. Fal. l. j. §. ſi uſuf. & l. ſi is qui quadringenta. §. quædam. ſed inter hæredes promiſſoris non recipit diuiſionem ſecundum quoſdam, [2] ſicut nec aliæ ſeruitutes. Qualiter autem ſtipulatio uiæ, aut itineris, uel cõſimiliũ non diuidatur, palam eſt: quia ſi unus dominorum fundi communis ſtipuletur uiam ipſi fundo: non ualet [3] ſtipulatio, uel promittat alij fundo, [4] ſed & ſi quis ſtipuletur uiam fundo ſuo, & poſtea partem eius alienet: huiuſmodi diuiſio corrumpit ſtipulationẽ: ut ſ. de ſerui. l. pro parte. Item mortuo promiſſore, uel ſtipulatore, ſolida a quolibet uia petitur: ut ſ. eo. l. ij. & de ſer. l. uiæ. ſed hoc non eſt facile aſſignare in alijs ſtipulationib. quæ hic ſubijciũtur: ut in indiuiduis: ut ſi qs faciẽdũ aliqd ſtipulet, puta domũ ædificari: idẽ dices ibi: vt ſi vnus dominorũ fundi communis ſtipulet in loco cõi domum ædificari, inanis ſit ſtipulatio: & ſi dña loci. ſ. totius ſtipuletur ibi domũ ædificari, & poſtea partem alienet, diuiſio corrũpit ſtipulationẽ. licet hic duob. uideatur ar. contra. j. e. l. cõtinuus. in fine. uel ſtipulatio huiuſmodi non diuiditur,

ductus, cæterarumq; ſeruitutum. [a] Idem puto, & ſi quis faciẽdum aliquid ſtipulatus ſit: ut puta fundum tradi, uel † foſſam fodi, uel inſulam fabricari, uel operas, [b] uel quid his ſimile. horum enim [c] diuiſio corrumpit ſtipulationem. Celſus tamen libro triceſimooctauo Digeſtorum refert, Tuberonem exiſtimaſſe, ubi quid fieri ſtipulemur, ſi non fuerit factum, [d] pecuniam dari oportere: [e] ideoque etiam in hoc genere diuidi ſtipulationẽ, ſecundum quem Celſus ait, poſſe dici [f] † iuxta æſtimationem [g] facti [h] dandam eſſe petitionem. [i]

Pœnalis ſtipulatio adiecta obligationi facta cum adiectione dici, demum committitur adueniente die: aliàs cũ cœpit eſſe in mora inchoandi, ad particulare intereſſe committitur. Bartolus.

Si quis ita ſtipulatus ſit, Si ante Calẽdas Martias primas op⁹. [k] pfectũ non erit, tum quanti id opus erit, tantã pecuniã dari? diem [l] promiſſionis [m] cedere, [n] non ex quo locatum eſt opus, [o] ſed poſt Calẽdas Martias: qa nec conueniri ante Calendas [p] Martias reus promittendi poterat. Planè ſi inſulam fulciri quis ſtipulatus ſit: [q] non eſt expectãdũ, ut inſula ruat, vt ſic deinde agi poſſit. Nec inſulam fieri, [r] ut tantum temporis prętereat, quanto inſula fabricari poſſit: [s] ſed ubi iam cę-

quia ante pfectũ opus non poteſt dici pmiſſor in aliqua parte multiplicatiua. i. quota ad ſimilitudinẽ dupli, uel tripli qđ ſic multiplicatẽ liberatus, ut puta tertia, uel quarta. hoc in facto indiuiduo: ſecus in diuiduo, uel in dando: ut ſ. e. l. iiij. §. Cato. Vel dic qđ nõ diuidit̃ iter pmiſſoris hæredes, ſed inter hæredes ſtipulatoris. Quod in facto conſiſtit, recipit diuiſionem, ſicut diximus ĩ uſuf. & dſ ſ. e. l. ij. & l. ea. §. Cato. & l. in ſtip. Acc.

[b] Vel operas. ſupr. e. l. in ſtipulationibus. §. operarum cõtra. Sol. ut ibi. & facit. e. de uerb. ſign. l. v. §. opere. & l. ædificia. §. perfeciſſe.

[c] Horũ enim. i. ſi aliqd ex prędictis, pparte ſtipuler, uel inter hæredes meos: diuiditur, ſi pro parte petere uelint. Acc.

[d] Si non fuerit, factũ quod in ſtipulatione conuenerat.

[e] Dari oportere. i. intereſſe. nam ex omni ſtipulatione facti tacitè intereſſe [s] ſtipulari uideor, niſi ſtatuit ſ. de re iud. l. ſi quis ad. §. ſi ſecundum. Azo. & hic in ſi. huius §.

[f] Dici. in ſuperiori caſu de fouea, uel inſula. Acc.

[g] Iuxta æſtimationem. i. æſtimato facto. Accur.

[h] Facti. ſ. noui operis.

[i] Petitionem. ſ. pro parte in omnibus obligationib. faciendi: ut d. l. ſi quis ab. §. ſi. Acc.

[k] Opus. quod ei locauerat: ut j. patet: non tamen eſt in ſtipulatione opus fieri.

[l] Diem. nunc reſpondet.

[m] Promiſſionis. quanti id opus eſt.

[n] Cedere. cũ effectu. ut ſ. eo. l. cum qui Calendis. uel die nullo modo. tota enim obligatio in diem, & ſub condi. eſt. ut ſ. e. l. in illa.

[o] Locatum eſt opus. & ſtipulatio facta. Accur.

[p] Ante Calendas. ſ. finitas: quia ita accipiebatur inter eos ante Calendas: ut ſ. e. l. cũ qui. §. ita ſtipulatur, ante Calẽdas. ſecundum unam expoſitionem. Et not. quod talis eſt ratio. ideo nõ cedit dies, quia conueniri non põt. ſed melior eſſet econtra. Vel dic quod hic pmiſſum fuit opus fieri ante Calendas: & ſic ante Calendas agi non poteſt, neque ergo & tunc, quando opus fieri non eſt in ſtipulatione: vt ſ.

[q] Stipulatus ſit. non ſtatuto tempore. Accur.

[r] Inſulam fieri. ſ. ſtipulatus ſit aliquis &c. & ſubaudi, non eſt expectandum. &c.

[s] Poſſit. ſ. eo. l. ſi ita ſtipulatus eſſem abs te. cõtra. ſo. ibi domũ fieri, uel fulciri: qđ ſine pœna ſtipulatus eſt: hic cũ pœnã. & põt hoc intelligi ex ſupiori litera huius §. ad qđ eſt. j. e. l. cũ ſtipulatus ſim mihi a Proculo. uel dic agi non ad id qđ intereſt domũ non eſſe factã: ſed ad id quod intereſt non eſſe inceptam, ſecundum Io. arg. j. e. l. continuus. §. item qui. uel expone quod ibi dicit ædificari poſſit. i. inchoari ad ædificandum. vel

† P. F. foſſam fodi.

† P. F. iuxta æſtimatione facti &c.

[1] Iſta ſol. ẽ uera in ſe, ſcdm Bar. Paul. Ale. & Ia.

[2] Diſplicet prędi.

[3] Diſplicet Paul. Imo. Ale. & Iaſ.

[4] Diſplicet ẽt Cu. Pau. Ale. & Iaſo.

[s] Scribẽ. hic præſcriptè Bald. dicũt iſtã gl. ſin. adhoc, qđ intereſſe uenit tacitè præſtãdum in omni obligatione factorum, ſicut ſi fuiſſet expreſsè deductũ inter contrahẽtes. Idem uoluit glo. & ibi Barto. in l. j. ſ. de act. empt. Bolog.

uel ibi ante tēpus non fuit in mora: hic ſic. uel utrobi que ſit pœna: ſed hic ad factū ſtatim poſt morā: ibi ad pœnā agā demū die ꝑſcripta. Itē qđ dixi fulciri in ſuperiori proxi. reſpon. nō aperit qñ committat: & ideo dic committi qñ tantū tēpus præterijt, quo fieri potuerit: ut j. l. exiſtimo. §. ex hac. quæ eſt contra. uel ſi uelis hic dicere idem eſſe in fulciri qđ in inſulā fieri: ſolue quod hic fuit appoſitū tēpus, ibi non: qđ non placet. uel hic pœna, ibi nō. uel dic agi ad id qđ intereſt domū nō eſſe inchoatā fulciri. ſm. lo. uel ibi ante tp̄s quo fieri potuit, nō fuit in mora, hic ſic. Accur.

a Cœperit. ſecundum quoſdam hic, non poteſt mora purgari: ſed faiſum uidetur: ut infra, eo. lege, continuus §. item qui inſulam. & lege, ſi inſulam.

b Fieri. ut iam certum ſit fieri ante diem non poſſe: quod poſt interpellationem maximè intelligitur. Azo. & ſecundum hoc dies fuit appoſitus, uel dic quod non fuit. Et quando dicatur fieri mora, dic ut infra, eodem, l. continuus. §. itē qui inſulā. Ac.

perit [a] mora faciēdæ inſulæ fieri, [b] tūc agetur, dieſq; obligatiōis cedet.

Stipulatio pura ſecundū uerba quādoque ex natura rei recipit dilationem. Bart.

Paulus libro xxiiij. ad edictum. LXXIII.

INterdum pura [c] ſtipulatio ex re [d] ipſa dilationē capit: ueluti ſi id, qđ in utero [e] ſit, aut fruct᷒ [f] futuros, aut domū ædificari [g] ſtipulat᷒ ſit. Tunc.n. incipit [h] actio, cùm ea ꝑ rerū naturam ꝑſtari pōt. [i] Sic qui Carthagini dari ſtipulat̄; cum Romę ſit: tacite tempus conplecti uidetur, [k] quo peruenire Carthaginem poteſt. Item ſi operas [l] a liberto quis ſtipulatus ſit: non ante dies earum cedit, quàm indictæ fuerint, nec ſint præſtitæ. Si ſeruus hæreditarius ſtipulatus ſit, nullam [m] uim habitura eſt ſtipulatio, niſi adita hęreditas ſit: quaſi cōditionē [n] habeat. Idē eſt & in ſeruo eius, q apud hoſtes ē.

Licitum eſt moram purgare. Bar.

Stichi ꝓmiſſor poſt moram [o] offerēdo, purgat morā. [p] Certè ꝗ doli mali exceptio nocebit ei, [r] qui pecuniam oblatam accipere noluit. [s]

Quādo in obligatione uenit quod nō eſt uariabile ex natura rei, uel promiſſoris uolūtate, ſtipulatio continet certū, aliàs incertum. Bar.

Caius libro viij ad edictū prouin. LXXIIII.

iij STipulationū qđā certæ ſunt, quedā incertæ. Certū eſt, qđ ex ipſa ꝓnūtiatione [t] apparet [u] quid, quale, [x] quā

e In utero. Arethuſæ.

f Aut fructus. fundi Semproniani.

g Aedificari. certo loco. aliàs non ualeret: ut ſup. de eo quod cer. loc. l. non utique. §. ſi quis. in fi. Accur.

h Incipit. cum effectu ſcilicet.

i Præſtari poteſt. uel per eum factum eſt quo minus poſſit.

k Complecti. uidetur arbitrio iudicis ſtatuendum: ut ſ. e. l. continuus. §. cum ita. ad hoc j. e. l. inter ſtipulātē. §. ſacrā. uer. pro quo & illud. & inſtitu. de act. §. loco. Accurſius.

l Item ſi operas. ſcilicet incertas: aliud [t] ſi certas, ut artificiales: ut ſup. de oper. lib. l. hę operę. in fi. & l. quoties. & l. cum patronus.

t Imò idē de certis & ſcertis. Barto. & Pau.

m Nullā. diſtinguēdū eſt ubi ſeruus hęreditarius ſtipuletur iacente hæreditate, nā ſi ipſi hæreditati: ſtatim quæritur. & ſi hæredi futuro proprio nomine adiecto, nihil cuiquā. ſi uero non adiecto: tūc ſi fuerit adita, acquirit: aliàs non: ut infra, de ſtipul. ſeru. l. ſeruus hæreditarius futuro. & l. ſeruus hæreditarius. ſimiliter ubi ſeruus ſtipulatur nominatim domino capto ab hoſtibus. ſi enim reuertetur, acquirit. ſi non minimè. nam fingitur prima hora captiuitatis mortuus, ſi apud hoſtes decedat: ut infra, de ſtipulat. ſeruo. l. ſi ſeruus communis. ij. §. ſeruus capto. Accurſius.

INterdum. CASVS. Certum, & indubitatum eſt quoties quis aliquid purè promittit quod poſſibile eſt præſtari, ſtatim debetur. Sed ponamus, Titius promittit mihi fructus fundi cuiuſdam: uel promittit mihi fœtum aliquem, qui ad huc eſt in utero. certè in hac ſtipulatione ineſt dilatio tacite. ſ. donec fruct᷒ naſcantur, uel id quod in utero eſt, producatur. & ponit de hoc duo exempla, quæ ſunt clara. [Si ſeruus.] Titius defunctus reliquit hæredem. erat autem in hæreditate Titij ſeruus quidam Stichus, qui antequā adiretur hæreditas, ſtipulatus eſt à Mæuio centum dari hæredi futuro Titij. iſta ſtipulatio non ualet. niſi adita fuerit hæreditas: quia tunc ſumit uires. Idem eſt ſi ſeruus ſtipulatur domino, qui eſt apud hoſtes. nam ſi reuertatur dominus, ualet ſtipulatio: ſi non reuertatur, non ualet. Stichi promiſſor. Promiſi tibi Stichum certo die ſoluere, poſt diem lapſum ſi non ſoluo, ſum in mora. quod ſi tunc decederet Stichus, non liberarer interitu ſpeciei. poſt moram commiſſam uenio ad te, & offero tibi Stichum, tu non uis accipere. certè ego per oblationem iſtam purgaui moram: & ſic non tenebor ſi ſeruus decedat. & ponit ſimile: quia ille qui non uult accipere pecuniam oblatam, cenſetur eſſe in dolo. Franciſcus Accurſij.

c Interdum pura. quo ad uerba tantum: ut ſupra, de condi. & demonſtrat. l. j. in fine, ſic econtra conditionalis pro pura: ut infra de nouatio. l. ſi pupillus. §. qui ſub conditione.

d Ex re. non ex die, uel ſub conditione. Accur.

n Quaſi conditionem. i. ſi adeatur hæreditas.

o Moram. in cuius commiſſione multa ſunt neceſſaria: ut nota. ſupra, de uſur. l. mora. & facit ſ. de peri. & commo. rei uendi. l. illud.

p Moram. niſi lis[z] conteſt. ſit: ut infra, eodem. l. ſi inſulam. uel actoris interſit: ut infra, eodē. lege, ſi ita quis. ij. §. Seia. & niſi eſſet pœna appoſita nam tūc nō purgatur, ut ſupra, titulo primo. lege, traiectitiæ. niſi circa iudicia: ut ſupra, ſi quis caut. l. & ſi poſt tres. & arbitria: ut ſupra, de arbitr. l. ſi cum dies. in fine. & facit ſupra, de conſtitu. pecu. l. ſed & ſi alia. & infra, de ſolu. l. ſi debitor. & ſupra, de migran. lege prima. in principio. & infra, eodem. lege, ſi ſeruum. §. ſequitur. Accurſius.

z Diſpliceт. Bart. P. Alex. & Iaſ. ideo dic quod ibi quādo aliud petitur, & aliud offertur: hic qñ quod petitur offertur realiter, quo caſu poteſt morā purgare & licite ſecūdum prædic. ſcrib.

q Certè. de ſpecie ad quantitatem tranſit.

r Nocebit ei. petenti poſtea. Accur.

s Noluit. ſine iuſta cauſa. Azo. ſi poſtea eſt amiſſa: ut infrà, de ſol. l. qui decem. in princ. & facit ſupra, de except. do. l. ſi opera. Accur.

t STipulationum. Pronunciatione intendentis, id eſt ſtipulantis aliquid dari ſibi.

u Apparet. coram iudice.

x Quale. i. ſi ſpecies ſit, uel etiam quantitas: ut optimum: ut j. l. proxi. dices. Accur.

Quantum

a Quantum. quando quantitas.
b Aurei. quid decem, quantum. fundus, quid. Tuſculanus, quale. homo, quid. Stichus, quale. ſecus autem ſi homo in genere: vt ĩ. l. prox. in prin.
c Tritici Aphrici optimi. quale. modij centum, quantũ. uini, quid. Campani, quale. amphoræ centum, quantum. hæc enim omnia ſunt certa. & facit. ſupra, ſi cer. pet. certũ. & pro certis certi cond. pro incertis i ea ſtipulatu agitur: vt Inſtitutio. eod. in prin. Acc.

V Bi autẽ. princ. huius. l. eſt ſatis planum. Not. tamen unum loco ipſius caſus, ꝙ poſitiuus ſignificans qualitatem aliquam eſt incertus, ſuperlatiuus uero eſt certus: ibi, Vſque adeo.

Fundi. Promiſi tibi uſumfruct. uineæ meæ, nunquid iſta ſtipulatio eſt incerta? Reſpond. ꝙ ſic: quia penitus incertum eſt quãtum naſcetur in uinea, & quantum durabit. Illud. Promiſi tibi fructus qui naſcent in tali uinea mea: aut partum ancillæ meæ. utrum ſtipulatus ſis incertum? Reſpond. quod ſic quia incertum eſt quid naſcatur. ſed ſi ego promitto tibi frumentum, quod iam eſt in horreo meo, uel uinum, quod eſt in cauea mea, uideor certum promiſiſſe, quia faciliter ſciri poteſt quantum ſit uel in horreo, uel in cauea. Quid uero. Iſte §. continuatur ad ſuperiorem: quia dictum eſt ſup. in fine §. quod ſi ſtipulor frumentum, quod in horreo meo eſt, uideor certum ſtipulatus. Quid aũt eſt, ſi ſtipulor hoc modo, promittis mihi dare quod Titius tibi debet? vel quod mihi ex teſtamento debes? an iſta ſtipulatio ſit certa, uel incerta? uidetur quòd ſit certa duabus potiſſimum rationibus. Prima, quia certum eſt id quod Titius tibi debet, & quod ex teſtamento mihi debes: ergo certum deduco in ſtipulationem. Secunda ratione: quia ſi fideiuſſor promittat fideiubendo pro aliquo, id fide mea eſſe iubeo: attamen uidetur certum promittere. Tamen non obſtantibus rationibus iſtis, ſtipulatio, promittis mihi quod Titius tibi debet? vel quod ex teſtamento mihi debeas? eſt incerta: licet parua ſit differentia inter hanc, & illam ſuperioris §. in fine, de frumento in horreo repoſito. Quid id quod. Stipulationes quæ in faciendo uel in non faciendo conſiſtunt, ſunt incertæ. Quid illud. Stipulatus ſum à te rã. uel talem equum tuum. quæritur utrum certum ſim ſtipulatus, uel incertum: & uidetur quod certum: quia certæ res in hac ſtipulatione deſignantur. Tamẽ iuriſconſul. deſtinguit. aut ego reſeruaui mihi electionem: & tunc ſtipulatio eſt certa. aut non reſeruaui mihi electionem petendo quod uoluero: & tunc ſtipulatio eſt incerta. Quid ſortem. Debebat mihi Titius c. ex mutuo, pro quibus præſtabat mihi quolibet menſe certas uſuras. ſtipulatus ſum ab eo ſortem, & uſuras ſimul. dicitur hic quòd certum ſtipulor, & incertum. nam ratione ſortis certum ſum ſtipulatus: ratione uerò uſurarum ſtipulatus ſum incertum. §. ſequens eſt planus. Acc.

1 Idem Paul. & ſequitur Ang. & Por. in §. j. Inſti. eod.

a P. Fl. uini Campani boni.

tum [a] ſit: ut ecce aurei [b] decem, fundus Tuſculanus, homo Stichus, tritici Aphrici optimi [c] modij centũ, uini Campani optimi amphoræ centum.

Vlpian. libro. xxij. ad edi. LXXV.

V Bi aũt non apparet, quid, quale, quantũque in ſtipulatione eſt, incertã [d] eſſe ſtipulationẽ, dicendũ eſt. Ergo ſi quis fundũ ſine ꝓpria appellatione, [e] uel hoĩem gñaliter ſine proprio noĩe, aut uinũ frumentumve ſine qualitate [f] dari ſibi ſtipulat: [g] incertum [h] deducit in obligationẽ uſque adeo, [i] ut ſi quis ita ſtipulatus ſit, Tritici Aphrici boni modios centũ? Vini Campani [a] amphoras cẽtum? incertum uideatur ſtipulari: quia bono melius inueniri põt. † Quo [k] ſit, ut boni appellatio [l] non ſit certæ rei ſignificatiua: cum id quod bono melius ſit, ipſum quoque bonum ſit. At cũ optimũ quis ſtipulatur, id ſtipulari intelligitur, cuius bonitas principalẽ gradũ bonitatis habet. quæ res efficit, ut ea appellatio [m] certi ſignificatiua ſit.

Vſusfructus eſt incertus propter uarietatẽ pecuniæ ad quã quis tenetur. Item in uino meliori poteſt ſolutio uariari ex uoluntate: ſed quando non poteſt uariari, tunc eſt certum. h. d.

Fundi certi ſi quis uſum fructum ſtipulatus fuerit, incertũ intelligi in obligationẽ deduxiſſe. [n] hoc enim magis iure utimur.

Suffitit rem eſſe certam ẽt per relationem ad aliam. h. d. Paulus de Caſt.

d Incertam. Incertum dicitur & quod in obligatione uertitur, ut ſi deficit unum de prædictis: & quod natura ſui incertum eſt: vt factum eſt. M.
e Sine propria appellatione. Hic nulla eſt ſtipulatio: ut ſupra, de iure dot. l. cum poſt. §. gener. & infra, eod. l. ita ſtipulatus. & inf. eod. l. qui ex pluribus. & facit ſup. de lega. j. l. ſi domus.
f Sine qualitate: cum quantitate tamen expreſſa. Ioan. Acc.
g Stipulatur. hic quodlibet dando liberatur: vt ſupra, manda. l. ſi fideiuſſor. ij.
h Incertum. ut ſi deficit unum de prædictis.
i Vſque adeo. ſcilicet, dicitur incertum.
k Quo. id eſt, propter quod. Acc.
l Appellatio. non ergo dabitur certi condictio pro mutuo: niſi ubi optimum mutuatus eſt quis. ſed reſponderi poteſt in mutuo conſiderari bonitatem rei, quæ datur, ut ſecundum eam ſit mediocris, uel optima: & quæ ſi certum ſit in obligatione, fiat redditio, uel ſolutio. at ubi non præcedente bonitate, quam oporteat nos expectare, ſtipulor aliquid in pondere, numero, uel menſura: incerta erit ſtipulatio, niſi exprimatur qualitas: vt hic dicit. Quidam iſti dixerunt, [3] quod ubi ſtipulor c. amphoras uini boni, detur condictio certi: quaſi certum ſit in quantitate, licet non in qualitate. ſed certè illud nomen quanti, refertur ad ea quæ ſunt in pondere, numero, uel menſura: & ad eadem refertur aliud nomen quale. Illud autem nomen quid, refertur ad ſpecies quas oportet demonſtrare, & etiam ad quantitatea. Idem dicebat in homine in genere promiſſo, quia certum quid, licet quale incertum: quod competat condictio certi: quod non placet, quia ad ſpecies refertur nomen quale. quod eſt ſupra, l. proxim. Item opp. quia, & in anno eſt incertitudo qualitatis, ſed tamen dicitur quod certum ſtipulor: vt ſupra l. proxim. Sol. quidam dicunt [4] aliter ibi accipitur certum. ſ. ubi eſt quid & quantum, licet non quale. hic autem ſtrictius. & ibi etiam quale extinguitur certum. uel aliter [5] ibi intelligitur de ijs quæ frequentantur. & ſic certis etiã quo ad quale: ut inf. de re. iur. l. ſemper. Acc.
m Appellatio. ſcilicet optimi.
n Deduxiſſe. & idem [6] ex ſtipulatu competit actio: ſed certe imo certum: vt ſ. de uſuf. ea. re. quæ uſu conſu. l. tribus. circa princ. quæ eſt cõtra. Sol. hic ſpeciei. [7] puta

† Huc pertinet locus comparationis utilitatum, apud Cic. lib. ij. de inuen. ubi de iuridicia-li aſſumptiua differit. & libro j. Offi. circa. fin.

a Idem Bar. Paul. & Alex.

3 Et male Bar. Alex. & Iaſ.

4 Diſplicet. Barto. P. Alexan. & Iaſ.

5 Idem Bart. Paul. & Alex. & Iaſ.

6 Sequitur Iaſ. & eſt de mente alterius.

7 Placet Bart. Paul. Alexan. & Iaſ.

puta fundi fructus fru. ibi quantitatis, scilicet xv. mill. ... ibi te... in ... facti, vel ut ibi. Item & l. de tri... §. & generaliter. contra. Sol. ibi quod ex præsenti debebatur, fuit deductum in stipulatione uel aliter incerta erat quantum ad utilitatem quia nescimus qua tu dureris & ita dicitur hic. Ibi vero certa erat quantum ad rem: & ideo per triticariam petiit. imo contra non est: quia triticaria bene competit ad incertum. Accursius.

Incerto. & hoc uidebatur.
Cum quis. nunc solum.
Velim. idem videbatur, & cum dixi utrum uelis: sed non est ita: quia in primo ... possum eligere, in hoc non. & facit ... de ... l. p. ... tem ... .

Illud dubitationem recipit, si quis id, quod ex Arethusa ancilla natú erit, aut fructus, qui in fundo Tusculano nati erunt, dari sibi stipulatus sit: an certum stipulatus uideatur. Sed ipsa natura manifestissimú est, incerti esse hanc stipulationem. Sed qui uinum, aut oleú, vel triticum, quod in horreo est, stipulatur, certum stipulari intelligitur.[a] Qui verò à Titio ita stipulatur, Quod mihi Seius debet, dare spondes? & qui ita stipulatur, Quod ex testaméto mihi debes, dare spondes? incertum in obligationẽ deducit: licet Seius debeat certú, vel ex testaméto certum debeatur. quamuis istæ species vix separari posśint ab ea, quam proposuimus de vino, uel oleo, vel tritico, quod in horreo repositum est. Et adhuc occurrit, quòd fideiussores certum videntur promittere, si mó & is, pro quo obligantur, certum debeat: cum alioquin & ita interrogentur, Id fide tua esse iubes?

Obligatio fieri, vel non fieri est incerta. h. d. Bart.

Qui id quod in faciendo, aut non faciendo consistit, stipulatur, incertum stipulari uidetur. In faciendo, ueluti fossam fodi, domum ædificari, uacuam possessionem tradi. In non faciendo, veluti per te nó fieri, quò minus mihi per fundum tuum ire agere liceat: per te non fieri, quò minus hominem mihi Erotem habere liceat.

Obligatio alternatiua, si electio est promissoris, continet incertum: si creditoris, certum dicitur continere. Bart.

Qui illud, aut illud stipulatur, ueluti decem, uel hominem Stichum: utrú certum, an incertum deducat in obligationem, non immeritò quæritur. nam & res certę designantur, & utra earum potius præstanda sit, in incerto est. Sed & cùm quis sibi electionem cõstituit, adiectis his verbis, Utrú ego velim, potest videri certum stipulatus: cum ei liceat, vel hominem tantum, vel decem tantum intendere sibi dari oportere. Qui verò sibi electionem non constituit, incertum stipulatur.

Qui stipulatur sortem, & usuras, stipulatur certú quo ad sortẽ: incertum quo ad usuras. Bar.

Qui sortem stipulatur, & usuras quascunque: certum, & incertum stipulatus uidetur: & tot stipulationes sunt, quot res.

Qui tenetur ad dandum, dare præcise compellitur. Bart.

Hæc stipulatio, Fundum Tusculanum dari? ostendit se, certi esse, continetque, ut dominium omnimodo efficiatur stipulatoris quoquo modo.

Facultas eligendi non transit ad alium, præter stipulatoris hæredem. B.

a Approbatur per Bart. Paul. & Ias.

Intelligitur. Non. non tene... quid ex æquipollentibus dicatur. sed obiicitur: hic nó apparet quid, quale uel quantum sit in obligatione: ergo incerta est stipulatio: ut s. ead. l. in prin. Rñ. non prima facie: sed ex post facto ex his vero his apparet.

a Sequuntur prædicti Scrib.

b Quamuis. correctum est, secundum Ioan.

c Species. duæ prædictæ: & quod Seius debet: & quod ex testamento mihi debes, secundum Io.

d Vix, quia non possunt separari, imo certa est, secundum Ioan. licet Bul. dixit stipulationem de eo, quod mihi Titius debet, uel ex testamento debes, incertam esse. Ioan.

e Proposuimus. s. proxi. §. Accur.

f Occurrit. mihi in argumentum ut sit certa, secundum Io. occurrit etiã tertiú arg. s. de re iud. l. at prætor, §. 1. Sed at. contra sup. de usu. l. quod in stip. & s. de iur. fisc. l. ita fideiussor... & ad l. Falc. l. pœnales, §. Iulian principio.

g Cum alioquin. l. aliter, quam principales debitores. & facit sup. de leg. ij. l. si ita scripsisset. & de leg. j. l. non quocunque, §. qui calum.

h Qui id quod. Facit Instit. eod. §. fin. Accur.

i Designantur. & ideo uidebatur certa. Accur.

1 Cõsistit, non est in F. P.

Fossã fodi, s F. P.

Sol. ibi certus fuit dus non erat expressus, nec ibi relatio déit fieri ad tacitum pp suspicionẽ commissæ malitiæ. Bar. & Ias.

n Quascunq. sine quantitate & tunc inutilis: ut supra, de usur. l. tutor, §. fina. uel dic triente: & tunc utilis: & dicitur incertum propter hoc: quia nescimus quantum differt soluere sortem.

o Certum. quantum ad sortem.

p Incertum. quantum ad usuras.

q Quot res. sors & usura: & supra, de eo, quod certo loco, l. centum. Vel dic quot annis soluatur usura. Acc.

r Certi esse. si stipulator neci, uerit interesse: ut sup. de re iudi. l. si quis ad. §. fin. Idem si rem tradere: ut sup. eo. l. si rẽ tradi. idem si rem præstari: ut infrà, eo. l. si fundum. sed ubi dari: tunc quod hic, ut omnimodo fiat ut... ut hic, & supra, de contrah. empt. l. si ita, §. 1. quod potest intelligi si hæc traditio: alias ad interesse, si hoc teo placeat: ut in dictis legibus, sic etiam dicimus in l. qui restituere. & supra, de act. emp. l. prima, vel dic præcise posse agi, ut dixi, si hoc actori placet: ut supra, de ope. no. nun. l. stipulatio, §. siue autẽ. & facit Iulliant. de actio. §. sic itaque. Item quod subijcit, quoquo modo scilicet per se, uel alium. Item per traditionem, uel alio modo. Item uel tunc vel postea, ut usucapione, consumptione. nam quocunque modo fiat, eius non interest, secundum Ioannẽ. Item sic debet fieri, vt aueili non possit: vt supra, de legat. j. lege, non quocunque. secundo respon.

P. F. Sed vtcunq; is q sibi &c.

Istam do&t. sequuntur Bar. Im. Alex. & Ias.

Reprobatur per Bar. Imo. Ale. & Ias.

Istæ duæ leges non obstãt: quia loquũt in obligatione oẽ n té restitui, uel ré tradi, uõ autem in obligatione, tem dari. Ias.

Istã gl. sequit Im. hic.

I ſtipulatus. Titius ſtipulatus eſt à Mæuio hoc modo, Promittis mihi dare Stichū ſeruum, aut Pamphilum, quem ego uoluero? Reſpondet Mæuius, promitto. certum eſt, quòd ſtipulator habet hic electionem. Sed ponamus, quod Titius ſtipulator moritur: an hæres eius habeat electionem petendi quem iſtorum uoluerit? Dicitur hic, quòd non: quia iſta electio eſt perſonalis, nec tranſit ad hæredē. an autem obligatio tranſeat in hæredem? Dicitur quod ſic: licet ſtipulator mortuus ſit antequam eligat.

Sic ī P. F. Halo. cū legit, electio nō cohæret. ſed rectius hic & in P. Fl.

Cum ſtipulemur. Debes mihi ex uenditione certam ſummam pecuniæ: vel debebas mihi ædificare domum: ut magis certus ſim, quod mihi ſoluas, vel domum facias, ſtipulor à te hoc modo: promittis mihi dare, uel facere, quod te dare, uel facere oportet? tu reſpondes, promitto. quæritur quid deducitur in hanc obligationem? reſpondetur quod tantum illud, quod debebas mihi tempore huius ſtipulationis, non id, quod in futurum poſſes mihi debere. nec enim eſt in hac ſtipulatione ſicut in iudicijs. nam ſi te conuenio de peculio, ſi eo tempore accepti iudicij nihil ſit in peculio: ſi tamen cœperit poſtea eſſe, teneberis mihi. ſimiliter dicendum eſt in pet. hæred. ſi autem uelim mihi prouidere in futurum, debeo ſic ſtipulari: promittis mihi, quod te dare, uel facere oportet, oportebit ve? tunc enim futurum etiam deducitur in obligationem. Fran. Acc.

• ſic, nō ē in P. Fl.

LXXVI.

Si ſtipulatus fuerim illud, aut illud, qd̄ ego voluero: hæc electio perſonalis [a] eſt. & ideo ſeruo, uel filio [b] talis electio cohæret: [c] in hæredes tamen tranſit obligatio [d] & [e] ante electionem mortuo ſtipulatore.

Verba præſ. ntis temporis non porriguntur ad futura. h. d. Bart.

Cū ſtipulamur, Quicqd te dare facere oportet, id duntaxat, quod pn̄ti die debeť, in ſtipulationē deducit: non vt in iudicijs ēt futurū. & iō in ſtipulatione adijcitur ēt uerbū (oportebit) vel ita, pn̄s, in diemve. hoc iō fit, quia qui ſic ſtipulať, Quicqd te dare oportet, demonſtrat eam pecuniam, quæ iam debeť. ꝙ ſi totā demōſtrare uult, dicit, oportet, oportebitve. vel ita, pn̄s, in diēve.

Ex hæreditate iacente ex cur ſu dies appoſita pœna committitur. h. d. Bart.

LXXVII.

Ad diē ſub pœna pecunia, pmiſſa, & an diē mortuo promiſſore, cō mittet pœna, licet nō ſit hæreditas eius adita.

Quantum ad acquiſitionem tps contractus inſpicitur. Bart.

LXXVIII.

Si filiusfam. ſub conditione ſtipulat9, emancipatus fuerit, deinde extiterit ɔdō, patri actio competit: quia in ſtipulationib. id tempus ſpectať, quo contrahimus.

In actione ſtricti iuris non veniunt fructus, niſi a die litis conteſtatæ.

[a] Perſonalis. vt non egrediatur perſonam meam, uel mei hæredis. Accur.

[b] Filio. ſic ſtipulanti illud, aut illud, quod uelit.

[c] Cohæret. ut & infra, eo. l. fi. in prin. ſed uidetur egredi perſonam: ut ī. de leg. j. l. ſi ita. §. ſi quis ita. ubi trāſit in legatarium talis electio. Sol. ibi est. . . uerbum indicatiui modi, ſcilicet uelim: hic ſubiunct. ut uoluero. quod non placet: ut dicam ī. l. fin. Dic ergo, quod non eſt contra: quia perſonalis eſt electio ſeruo, uel filio ſtipulanti, & uiuente: ſed non eſt perſonalis, quin ad legatarium tranſeat, ut ibi: & ad hæredem, ut hic ſubijcit: alias eſt non.

Iſte reprobaē ꝑ oēs Doct. Approbatur per Bar. & Iaſ.

Cohæret. ſ. patri, uel domino.

[d] Obligatio. & ſic electio. ad quod eſt C. de iur. delib. l. cum antiquioribus. Accur.

[e] Et. pro etiam. Accur.

Cum ſtipulamur. Id quod nunc reſpondet.

Futurum. Hic eſt contra ſup. de iud. l. non quemadmodum. & l. non poteſt. Sol. dic no futurum, ut in iudicijs, ſcilicet non uenit futurū, & ſic concordat: vel dic venire in futurum in iudicijs, ſcilicet quandoque ut in actione de pec. ut ī. de pec. l. quæſitum. in princip. & in pet. hæredit. vt ī. de petit. hæredit. l. ſi quo. & alias quandoque: vt not. ī. de pign. act. l. ſi rem alienam, §. unai.

ꝭ Idē Bar. Pan. Alex. & Iaſ.

Debetur. & peti poteſt. hoc dico propter pecuniam, quæ in diem debetur, ſed adhuc peti non poteſt.

Oportet. ſub. quicquid te dare facere oportet, oportebitve &c.

• In P. F. non eſt, oportet. • Vel, nō ē in P. Flor.

Oportebitve. vel hoc tantum: vt ī. de verb. ſign. l. uerbum oportebit.

In diemve idest, non ſolum præſens, ſed etiam futurum. & facit ī. eod. l. ſi à colono. Acc.

Ad diem. Titius ſtipulatus eſt à me centum ſoluenda in die Sancti Ioannis: & caſu quo non ſoluerem, promiſi quinquaginta nomine pœnæ. morior ante feſtum Sancti Ioannis: nec hæreditas mea eſt adita ab aliquo. quæritur ſi iſta centum non ſoluantur in feſto Sancti Ioannis, an pœna committatur? Et dicitur, ꝙ ſic. Franc.

Ante diem. ergo ante moram.

Committetur. eo die quo dare debuit: quo tempore uidebatur pœnam tenere committi, ſcilicet cum non per debitorem ſtetiſſet: ſed caſu quo minus ſoluiſſet. Azo. & facit ī. de nau. fœn. l. fi. ſed quidam dicunt, ꝙ obſtet excep. ut arg. ī. de uſu. l. pecuniæ. §. j. in fin. §. quod non placet. & ibi loquitur in contrario caſu. Item facit ī. de fideic. lib. l. Thais. §. . . Accurſ.

• Iſta gl. ē ſingu. ſm Paul. hic.

Pœna. quia mora in rem eſt. Accur.

Si filiusfamilias. Habeo filium in poteſtate, qui ſtipulatur à Titio centum ſi certū eſt, quod filius mihi acquirit poſt hanc ſtipulationē emancipo eum. quæritur utrum actio mihi competat poſt emancipationem eius? Reſpon. ꝙ ſic: quia tempus quo ſtipulabatur, inſpicitur. Cum fundum. Stipulatus ſum a te fundum Cornelianum, uel uineam maturam: utrum fructus mihi debeantur, qui ſunt in ea, prop. ex iſtam ſtipulationem? dicitur quod non. Franc.

No. initium ſpectari. concord. iura alleg. ꝑ gl. optimā in cap. dudū. in prin. de elec. gl. eſt in e. j §. ité circa. ī uerbo, legatorū. de col. in pe. m. fin. & Mādoſ. in 22. q. . Reg. nu. 12

Deinde. poſt emancipationem.

Quo contrahimus. ſecus in legatis conditionalibus: vt in ra, de regulis iuris, l. quæ legata. & ſuprà, quando dies leg. ced. l. ſi uſusfructus. in fine. & ſupra, de pignor. l. ſi legati. & C. de condition. inſer. l. ſi uxor. & facit infrà, de regulis iuris, l. non omne, § j. & infra, de ſtipul. ſer. l. fin. Sed contra infra, de fideiuſſ. l. ſi debitori § ſi filius. & infrà, eod. l. quidam. in fin. ſed ibi ſubſecuta numeratio, unde eius tempus inſpicitur, arg. infrà, de nouat. l. cum enim. & ſupra, de iur. doc. l. profectitia, §. pen. item contra ī. mand. l. ſi uero non ae. §. ſi filio. vbi ex mandato recepto dum eſt in poteſtate, agit emancipatus. Sol. ut ibi. Item contra ī. l. ſi rem meam. Sol. ut ibi.

Rōnē diuerſitatis unde ꝑ glo. in l. ſi uxorē, C. de cōd. inſer. Iaſ.

Non

Cùm fundum ſtipulatus ſum, non ueniunt fructus, qui ſtipulationis tempore fuerunt.

Præſentia perſonæ inducit ut alteri per alterum actio quæratur. h. d. Bar.

LXXIX.

I procuratori præſentis fuerit cautũ, ex ſtipulatu actionẽ utilẽ dño cõpetere, nemo ambigit.

In ambiguis aſſumimus interpretationẽ, quæ uitio caret. hoc dicit. Bar.

LXXX.

Quoties in ſtipulationib. ambigua oratio eſt: commodiſsimum eſt, id accipi, quòd res, de qua agit, in tuto ſit.

In ſtipulationibus prætorijs ſimpliciter conceptis uidetur quis pmittere ſe curaturũ. Itẽ in obligatione facti ſuccedit obligatio ad intereſſe. Bar.

LXXXI.

Quoties quis aliũ ſiſti pmittit, nec adijcit pœnã: puta uel ſeruũ ſuũ, uel hominem liberum: quæritur, an committatur ſtipulatio? Et Celſus ait: & ſi non eſt huic ſtipulationi additum, niſi ſteterit, pœnam dari: id quanti intereſt ſiſti, contineri. & uerum eſt, quod Celſus ait.

Non ueniunt fructus. [illegible] ſit lis conte. ut ſ. de uſu. Laudeant [illegible] .l. ſi fundũ eet to die [illegible] cõſiſt in lucro captando puta [illegible], ſed [illegible] u tando. ſ. quanti intereſt mo ram [illegible] o eſſ [illegible] fructus ueniunt non ut fructus. uel [illegible] dicitur: quia [illegible] fundus ipſe, ſed fructum eſt in obligatione, ſ. fundũ præſtari, vñ agi quanti intereſt ſ. tractã nõ eſſe morã in præſtãdo, ſed hic fundus ipſe eſt in ob'igatione: qa promiſit dari. & ſic nõ ueniunt fructus, qui erant tẽpore ſtip. & plene dixitin d. §. ſi actionẽ. itẽ cõtra ſ. de act. em. l. Iul. §. ſi fructibus. ſed ibi in emptione quæ eſt bonæ fidei, hic in ſtipulatione. uel melius, ut no. d. §. ſi actionẽ. ſecũdum lo & de act. emp l. datio. §. j. itẽ facit. ſ. q in frau. cre. l. ſi. §. ut fructus. itẽ cõtra de rei uen. l. fructus pẽdentes. ſed hic ia [illegible] erãt. uel ibi ut ſint mei, nõ ut mihi debiti: hic autẽ non ſunt ut mihi debiti: quia non debentur.

I procuratori. Competere. hoc in prætorijs: ut j. de præ. ſtip. l. v. in alijs non. ſecundũ quoſdã: uel dic in omnibus. nam in [illegible] ijs ẽt ſi eſſet abſens dominus, acquireret ei. Ite hoc ha'et in ſtipulatione, & datione concepta in perſona ſtipulantis procuratoris, uel etiam in ſtipulatione tantum: ut ſ. de cõſt. pecu. l. cum qui. §. Iul. & adde quod not. Inſti. de inutil. ſtipu. § ſi quis alij. & s. de procur. l. quod procurator. & facit ſup. ſi quis cau. l. pen.

Quoties. Tu eras uenator, & ego etiã: ſic diligebamus canes: pmiſiſti mihi unũ canẽ. & cũ ego peterẽ canẽ tuũ uenatorium dixiſti quòd non intelligebas de cane latrabili: ſed quod dares mihi piſcem marinũ cum primum capi poſſet qua [illegible] int quid iuris: niſi debeam expectare quod capiatur. uel dixiſti te intellexiſſe de ſydere cæleſti quod tamen nunquam præſtari poteſt. certè [illegible] promiſiſſe is mihi canẽ latrabilem quia aliter intelligendo ſtipulatio fieret inutilis. ſi te enim nunquã poſ[illegible] capi piſcis ille marinus: nec ſydus cæleſte dare unquã poſſis: quare [illegible] in partem interpretanda, ut non [illegible]. Fr[illegible] Accu.

Ambigua. [illegible] propter æquiuocationẽ. uel propter amphi[illegible] uel [illegible] ionem, uel diuiſionem, uel generali[illegible] atem. ut [illegible] uel alternationẽ. ut [illegible] totum [illegible]. Aequiuocatio eſt in dictione: ut cum una dictio æqualiter ſignificat plura: ut in hac dictione canis: quæ ſignificat marinũ latrabilẽ, & cæleſte ſydus. amphibologia fit in oratione ut in hac oratione, liber Ariſtotelis. nam hæc duplex eſt, & ambigua. nam uno modo poteſt intelligi quod ſit editus ab Ariſtotele, alio modo poteſt intelligi, quod ſit proprius ipſiu[s] uel in hoc exemplo, litus aratur, nam propriè ſignificat terram ſcindi. tranſumptiuè operam perdi. in compoſitione, & diuiſione ponas exẽplum in hac oratione: duo, & tria ſunt quinq; ſecundum quod eſt diuiſa, eſt falſa. nam tunc intelligitur q duo ſunt quinque: & tria ſunt quinque, quod eſt falſum.

Tuto ſit. ſi in uno conſenſimus debemus ſ. ſi uerba fuerunt apta. alias nõ, ut ſ. de leg. [illegible] co [illegible] diſſenſiſſe, n[illegible] ut j. eo. l. inter ſtipulantem. §. Sticho. [illegible] bitet de quo ſenſerit. ſi quidẽ põt ualere ſecundũ in el[illegible] ctum utriuſq; qa neuter Stichus eſt ſtipulatoris: detur electio promiſſori: ut ſ. eod. l. ſtipulatio iſta. §. in ſtipulationibus. & de reb. dub. l. cũ quæritur. ſi non poteſt ſecundum intellectum utriuſq; ualere, ualebit ſecundum intellectũ illius qui poteſt, ut hic: ut quia alter eſt ſtipulatoris: uel qa dixi hodie decem Bon. dari. & alter dicat ſenſiſſe de alia Bononia: ſecundum cuius intellectum non poſſet ualere. & facit j. eod. l. qui ex pluribus. & de reb. dub. l. quoties. ij. & de le. i. l. apud Iul §. ſi [illegible]. & j. eo. l. continuus. §. j. & l. quicquid adſtringenda. & l. ſi mihi & Titio. §. ſi ſtipulatus. s. de reb. dub. l. ubi. & j. de reg. iur. l. ſemper.

Quoties. Titius fecit mihi furtum: conueni eũ corã iudice act. furti. tu quia diligebas eũ, excuſaſti eũ abſentia, & quia procurator eras promiſiſti mihi q eum ſiſteres in iudicio, nõ adijciens aliquam pœnam huic promiſſioni. tu non ſiſtis Titium ſicut promiſiſti. quæritur ad quid mihi tenearis? Respond. quod teneris mihi ad intereſſe, quanti ſcilicet mea intereſt eum ſtatum fuiſſe.

Si procurator. Conueniebat actione noxali propter ſeruum meum: conſtitui procuratorem. procurator ille promiſit aduerſario meo ſeruum ſiſtere in iudicio: non facit quod promiſit. quæritur utrum aduerſarius meus poſſit agere ad intereſſe, eo quòd non ſeruatum eſt quod eſt promiſſum. & reſpondetur quod ſic. licet illa ſtipulatio quanti ea res eſt, uideatur fuiſſe procuratoris. Fran.

Siſti. in iudicio. Ro.

Nec [illegible] licit pœnam. ſi non ſteterit. Ro.

Vel ſeruum quibus caſibus ſtipulatoris intereſt ſiſti [illegible] in cauſa [illegible]: & in poſſeſſione momentanea & ſi [illegible] ſeruus, uel etiam alias in cauſa noxali: ut ſ. ſi ex no. cau. ag. l. ij. §. j. alias non: ut ſ. ſi quis cau. l. quoties.

Summ. ſ. promiſſoria.

Liberum. ſ. ſiſti promi[ſit].

Contineri. colligitur ergo in obligatione intereſſe deduci ubi facti promiſſio [illegible] ut ſ. ſi quis in ius uo. non ie. l. fin. ſic j. eo. l. ſi procu. & l. in ſtipul. & s. de euict. l. ſi ita quis. & ſ. de re iud. l. ſi quis ab alio. §. [illegible].

A[t] uidebatur factum alienum promittere: ſed lex interpretatur proprium. & hoc eſt, nam qui &c. Accu.

Placet Bar. Paul. & Alex.

Iſta eſt uera ſecundum Imo. Alc. & Ia.

Re[ſ]p[on]d. ideo dic qd illa lex loquitur reſpectu iuris realis, & ſic dñij: hic ue ro reſpectu iuriſdictionalis: ideo fructus nõ ueniũt tanq pars fundi ſtũ m Bal. Imo. Alc. & Iaſ.

Iſta placet ſcribẽ.

Idẽ Alex. & Iaſ.

Male loquitur gl. in hoc ſecũdũ Alc.

Cũ hac ſolu gl. tenent Ia. & alij.

Vide gl. ſimilẽ in l. ſtipulatio iſta. §. in ſtipulationib ſ. e. & diſtin[ctionem] hu ius gl. ſecundũ Im. & Ia. hic. Idẽ Cic. li. ij. de inuẽtio. rhet. ubi de cõtrouerſia, q ex ſcripto uel ſẽt differt. & Quintilia. lib. vj. c. de ambiguo. Verum eſt ſub §. alteri.

Iſta gl. eſt de mẽte Bart. & Imo & Iaſo. P. F. idem. Idẽ Iu.

Gloſſæ huius intellect' dñ pliceat omnino la[ſo] qd literã pmat, coerceat q ad prorias iudicialeſque ſtipulatiões, cũ pcedat nõ ſolum in prorijs ſed iudici. ſed in extraiudici qd dicit hic per eũ ex ſuia Cyn.

a Acturum. & ideo niſi ille ſteterit, ad intereſſe tenetur, cū magis ſuum factum, quam alienū promiſit. R.
Vt ſtet. ſ. ille quem ſiſti promiſerit. Accur.
Rem. id eſt, in ſtipulationem. Accur.
Deduxiſſe & ideo quāti intereſt domini, in ea ſtipulatione uenit: ut hic, & ī. ſi quis cau. l. ſi procurator. & facit ī. de in lit. iur. l. uideamus.

nam qui alium ſiſti promittit, hoc promittit id ſe acturum, ut ſtet. b

Aliquā ſtipulatio ꝓcuratoris refertur ad intereſſe dñi. h. d. Bar.

Si procurator ſiſti aliquem ſine pœna ſtipulatus ſit, poteſt defendi, nō ſuā, ſed eius, cuius negotium geſſit, utilitatem in eam rem deduxiſſe. idq; fortius dicendum, ſi quāti ea res eſt, ſtipulatio ꝓponat ꝓcuratoris.

Non poteſt quis ſtipulari rem ſuam ſibi dari, ſed reſtitui ſic, et etiam aeſtimationem eius. Paul.

LXXXII.

Nemo rē ſuam utiliter ſtipulatur: ſed pretium rei ſuæ non inutiliter. Sanè rem meā mihi reſtitui, rectè ſtipulari uideor.

Periculū interitus ſpectat ad debitorem moroſum. h. d. Bar.

Si poſt moram promiſſoris homo deceſſerit, tenet nihilominꝰ ꝓinde, ac ſi homo uiueret: & hic morā vr̄ feciſſe, q litigare maluerit, quam reſtituere.

Quis non poteſt factum alienū promittere, ſed ſimpliciter promittendo uidetur promittere ſe curaturū, quando ꝓcedit cōtractus, ex cuius natura hoc uenit. h. d. Bart.

LXXXIII.

Inter ſtipulantem, & promittentem nego-

Emo. Stipulor à Titio hoc modo: Titi promittis mihi dare rē meā? an talis ſtipulatio ualeat? Dicitur qđ nō. Si aūt dico ſic, promittis centū pro pretio talis fundi mei? talis ſtipulatio ualet. Itē poſſum ſic ſtipulari, promittis mihi reſtituere talem equum meum quē detines?
Si poſt moram. Promiſi tibi hominem Stichū, conuenuti me in iudicio, ut tibi ſoluerem: & latē es conteſtatus. Stichus moritur: quæritur, an mihi tenearis? Reſpon. ꝙ ſic ac ſi Stichus adhuc uiueret. & in fine declarat quis nideatur moram facere: nam ille plus diligit litigare, quam ſoluere quod debet. Fran.
c Stipulatur. ſ. purè. ſed ſub cond. poteſt: ut ī. eo. l. ſi rem meam. & dari: ut ī. eo. l. ubi autem. in fin. & ſupra, uſufruct. quemadmo. ca. l. fin. in fi. & ī. eo. l. ſcire. in fine.
d Reſtitui. ſ. de facto, ut ī. eo. l. ſi rem. Accur.
Videor. propter poſſeſſionem.
Homo. non peritu. us. eodem modo penes ſtipulātem: aliàs contra ī. de conſt. pecu. l. ſi duo. M. ſed Io. contra.

Iſta opi. Io. ē uera, & cōtra eam Bar. & alios mod. ut in l. qđ te. ī. ſi cer. pet. licet contra eā teneat Ial.

Deceſſerit. mora non purgata: ut ſup. eodem. l. interdum. §. fi.
Si homo uiueret. nam adhuc poteſt peti: ut ī. eo. l. ſi ſeruum. §. fi.
Litigare iniuſtè, aliàs ſecus: ut ſup. de peti. hære. l. illud. & ſup. de uſu. l. ſi quis ſolutionis, & ī. de reg. iu. l. qui ſine. quæ ſunt contra. Accur.
Nter ſtipulantem. Hæc lex in principio ſuo nihil aliud dicit quam hoc, ꝙ ſ. nemo pōt alteri ſtipulari: quia uerba ſtipulationum debent proferri inter præſentes: & ſic negotium. ſtipulatio fit inter præſentes. Et qui ſpondet. Promiſi tibi quod dolus malus aberit ab aliqua re inter nos acta, & ſic te ſtipulante promiſi, promitto tibi ꝙ dolus malus abeſt, & abfuturus eſt: quæritur quid promiſiſſe uideor, an de meo dolo ſolummodo, an etiam de alieno. Rn̄. hæc ſtipulatio comprehendit non tantū ꝙ dolus meus abſit ſed ꝙ curare debeam, etiam ꝙ dolus alterius huic rei non interueniat. Idē dicit eſſe in illa ſtipulatione, habere licere: & illa neq; per te neq; per hæredē tuū fieri, ſed licet quin mihi re agere liceat. Si Stichum. Habebas duos ſeruos Stichos: unum album, aliū nigrum. ſtipulatus ſum a te Stichū ſimpliciter, no exprimendo nigrū neq; albū: petij a te Stichum albū, qui melior erat. tu

dixiſti te ſenſiſſe de nigro, & nō de albo: nec poteſt cōſtare de quo ſenſerimus. quæritur utrum ſtipulatio ualeat. Et reſpon. ꝙ talis ſtipulatio eſt inutilis, propterea ꝙ non conſenſimus in unā rem. Secus eſt in iudicio: nā retento eode themate ſi petiero p libellū, uel ſi in iudicio petij nigrum, tñ addendo uel exprimendo album uel nigrū: certe ſtabitur dicto meo, qui ſum actor, de quo ſenſerim. & ratio eſt. quia ſtipulationes quæ fiunt extra iudicium, fiunt uoluntate partium, & utriuſq; cōſenſu. ſi ergo cōſenſu deficit. nō ualet ſtipulatio. Sed iudicia redduntur inuitos: & neceſſe eſt, ꝙ ſtetur dicto actoris: quia reus ſemper negaret ſe de illo, quē dicit actor ſenſiſſe. eſt enim proprium reorum ſemper fugere.
Si ſtipulatus. Titius ſtipulatus a Mæuio hoc modo, Promittis mihi dare Stichum, aut Pamphilum? Mæuius indet animo diſſentiendi, promitto Pamphilū quæritur an Mæuius teneatur? Rn̄. quòd non. Sed quid? Idem Titius ſtipulatur a Mæuio: promittis mihi xx. aut x? Mæuius reſpondet promitto x. an teneatur in decem: rn̄. ꝙ ſic. & ratio diuerſitatis eſt inter ſtipulationes ſpecierum, & ſummarum: quia in ſummis ſemper intelligimus eſſe promiſſum quod minus eſt: decem autem minus ſunt quam [illegible]
Item [illegible]. Stipulatus es a Titio ſic, promittis mihi Stichū, & promittis mihi Pamphilum? [illegible] ridet, promitto Stichum. quæritur an teneatur [illegible] dicitur ꝙ ſi [illegible] ſtipulationes, [illegible] res deducūtur [illegible] unā [illegible] tur, ualet ſtipulatio. Sacram rem. In hoc §. uſque ad §. ſi rem, eſt prolixior textus, & clarior quam caſus poni poſſet: & procedit per pulchra argumenta, quę confirmat p exempla clariſſima: quare uideatur textus, qui faciliimus eſt.
Si rem. promiſiſti mihi equum tuū ex cauſa donationis. poſtea legatus eſt mihi equus iſte: & ſic ſunt hic duæ cauſæ lucratiuæ. ſ. donatio, & legatum. quæritur hic, cum acquiſierim equum iſtum ex cauſa legati lucratiua, nunquid euaneſcit prima ſtipulatio? Rn̄. quod ſic. Idē eſt ſi hæres fuero dño illius rei, quæ mihi promiſſa eſt per ipſum dominum. uſq; ibi. §. ſi uetu. Sed ponamus ꝙ dominus illius rei mihi promiſſæ me inſtituat hæredem, ſed tñ illam rem à me legauit alteri, & ſic non eſt apud me remanſura. Certè hoc caſu nō euaneſcit ſtipulatio. & intellige qñ ſum inſtitutus in parte hæres: quia ſi in totum, non eſt contra quem agere poſſem: bene dicitendo ad literam. aliter enim textus ſtare non poſſet: caderet enim caſus in impoſſibile. Idē eſt & ſi ſit legata ſub conditione. ratio, quia licet ipſe debitor dediſſet rē quę eſt legata ſub conditione: certe non eſſet liberatus. ſi autem defecerit conditio, & res penes eum remanſerit, euaneſcit petitio.
Stichum. Stipulatus ſum à te Stichū, qui forte mortuus erat, an ualeat talis ſtipulatio? & diſtinguit [illegible] aut tu eras

m erat in illo caſu, ut mihi tenereris etiam mortuo Sticho: quia cum fortè mihi ſurripueras: & tunc etiã mortuo Sticho mihi teneris: quia ſemper fur eſt in mora. Aut cum ſimpliciter ſum à te ſtipulatus, puta cauſa emptionis, uel donationis, tunc enim ſi mortuus e at tempore ſtipulationis, uel poſt: ante tamen moram, non teneris mihi: quia mortuo homine promiſſo ante moram promiſſoris, liberatur promiſſor.

Si quis. Ancilla Titij commiſit noxiam cõtra me, conueni Titium noxali actione, qui promiſit ancillam, quæ prægnans tunc erat, ſiſtere in iudicio. Iſta ancilla interim peperit: poſtea ſiſtitur per dominum. quæritur, an rectè ſiſtatur? & reſpondetur, quòd ſic hoc dicit hæc tota lex uſque ad eius finem. Franc.

ſtipu. per te .ij. & ſ. loc. l. in lege. Accur.

g Per te. ſ. Titium. Accur.

h Fiat. domus à Seio, quam promiſerat mihi facere.

i Nihil actum. ut j. eo. l. continuus, §. j. argum. ſ. de contrahen. emptio. l. in uenditionibus & ſ. titul. j. l in omnibus. ſed cõtra in cod. titu. de contrahen. empt. l. ſi in emptionẽ. in princ. ſed ibi accedebat venditioni: [9] hic principaliter promittebatur. Vel hic [10] conſtabat diſſenſiſſe, ibi non. & adde diſtinctionem, quã not. ſ. eo. l. quotiens. Accur.

k Exiſtimauit. ſed malè. Accur.

l Sed hic. ſ. in iudicijs. Acc.

m Nam ſtipulatio. ratio differentiæ. Accur.

n In inuitum. facit ſupra, de procur. l. neque fœmina. & l. ſi reus.

o Actori. vincenti, & declarare uolenti: alias nulla fieret ei condemnatio: vt ſup. de rei vendic. l. idem Pomponius ſcri. ſi frumentum. §. fina & facit ſupra, de iudi. l. ſolemnis. & l. ſi quis intentione. & C. de anu. excep. l. fina.

p Alioqui. ſi non ſtemus dicto actoris. Accurſius.

tium [a] contrahitur. itaq; alios pro alio promittẽs daturum, facturumve eũ, non obligatur. [b] nam de ſe quenque [c] promittere oportet. Et qui ſpõdet dolũ malum abeſſe, abfuturumq́ue eſſe, non ſimplex abnutiuũ [d] ſpondet, ſed curaturũ ſe, ut dolus malus [e] abſit. Ideq; in illis ſtipulationibus, Habere licere. [f] item, Neque per te, [g] neque per hæredẽ tuũ fieri, quò min[us] fiat. [h]

Diſſenſus uitiat ſtipulationẽ, ſed non iudicium. h. d. Bart.

Si Stichum ſtipulatus, de alio ſentiã, tu de alio: nihil actum [i] erit. quod & in iudicijs Ariſto exiſtimauit. [k] Sed hic [l] magis eſt, ut is petitus uideatur, de quo actor ſenſerit. Nam ſtipulatio [m] ex utriuſq; conſenſu ualet. iudicium aũt ẽt in inuitũ [n] redditur. & ideo potius actori [o] credendum eſt. alioquin [p] ſemper [q] negabit reus ſe conſenſiſſe.

Si alternatiuè interrogant. et ſpondeatur de uno, uitiatur ſtipulatio in ſpecie, licet ſecus in ſummis: item ſecus ſi præced. & interrogatio copulatiua. Bart.

Si ſtipulante me [r] Stichũ, aut Pamphilũ, tu unũ daturum te ſpoponderis: [s] cõſtat non teneri [t] te, nec ad interrogatũ eẽ reſpõſum. Diuerſa cauſa eſt ſummarũ: [u] veluti, Decẽ, aut vigiti dare ſpõdes? hic enim & ſi decem ſpoponderis, rectè reſponſũ eſt: quia ſemper in ſũmis id, quod minus eſt, [x] ſpõderi uidetur. Item ſi ego plures res ſtipuler, Stichum puta, & Pamphilum: [y] licet unum ſpo-

a Negotium. i. pacto negotium conſtituitur, id eſt, conſtitui debet. Ir.

b Non obligatur. ipſe, nec ille quem daturum, uel facturum promiſit. Acc.

c Quenque. idem in conſtituta pecunia: vt ſ. de conſtit. pecun. l. eum qui, §. Iulianus. verſic. ſed ſi quis. & facit j. de fideiuſſ. l. ſicut reus. & ſ. de interr. act. l. ſi ſine, §. j.

d Abnutiuum. i. abnegatiuum: hoc eſt, non à ſe ſolo dolum abeſſe, ſed curaturum &c. vel ſecundum M. id eſt, non ſolum abnuit dolum a ſe abeſſe, ſed ab alio: & in idem recidit cum prima.

e Dolus malus. ideirco obligatur, ſubaudi.

f Habere licere. uidetur contra ſ. eo. l. ſtipulatio iſta, §. ſed ſi quis promittat. & §. quæſitum. ibi, quare ſi perſeuerauerit &c. vbi dicitur, quod pro extraneis non tenetur. Sol. [3] hic præceſſit contractus, in quo talis ueniebant iure contractus ẽt extraneo euincente, ibi nõ: vt not. ſ. de act. emp. l. emptorem. §. qui autem. Vel hic tenetur de alijs, quos prohibere pote: ibi non poteſt prohibere. arg. ſ. eo. l. ſi fundus. vel ſecundum M. [3] refert: promitto ſimpliciter habere lic. & tunc obtinet quod hic: quod etiam de extraneis tenetur, an expreſſim per me, & per alios habere lic. & tunc ſit ſimplex abnutiuum: ut in contra. vel ſecundùm Ioan. [4] non committitur ſtipulatio: ut ibi, ſcilicet propter factum promiſſoris, uel hæredis alio, ſcilicet euincente: cõmittitur tamen ideo, quia non curauit hoc non effici: ut hic. vel dic, quod dicitur, [5] ideq; in illis ſtipulationibus &c. referri ad princ. legis, ſcilicet quod alius pro alio promittens non obligatur: vel hic promiſit [6] ſe curaturum, quod alij ſineret habere licere. Item in eo, quod præcedit dolum malum &c. eſt contra ſ. eo. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis dolum. Sol. vt dixi in antepen. & vlti. ſol. præcedentis contrarij, [7] vel ut in ſecunda, & tertia. [8] & facit j. iud. ſol. l. nouiſſima. & ſ. eo. l. in illa

q Semper. ſ. in re dubia.

r Si ſtipulante me. Stichum aut Pamphilum. & ſic eſt ſtipulatio alternatiua.

s Spoponderis. animo diſſentiendi.

t Non tenen. ſecus in legatis. arg. ſ. de auro & arg. legato, l. qui tancem. ſecundum quoſdam: ſed diuerſus eſt caſus. Accur.

u Diuerſa cauſa eſt ſummarum. hic enim licet diuerſitas reſponſionis non placeat, illico tamen ſtipulatio tenet, ſecundum Azo. Accur.

x Quod minus eſt. & apparet ex uerbis: at in ſpeciebus non apparet: quia & ſi unus ſit utilior, poteſt tamen eſſe ſoluenti, & eligenti utilior. vel dic. i. uerſimile eſt, ut ita uideatur ſpopondiſſe ſimpliciter ſpondendo non [illegible], quòd maior quantitas eligi non poſſit: põt enim: vt ſ. de leg. ij. l. ſi ita relictum, §. ſi. ſed illa nõ dicit hoc. Sed in ſpeciebus non eſt adeo uiolenta præſumptio: & ſecundum has. ſ. duas expoſitiones exponis ſponderi. l. promitti. vel tertio eſt ſo: [11] quia pro ſuperuacuo hr, uel xx. nec plus ualet, quàm ſi ſimpliciter decẽ promitteret. & ſecundum hoc ſponderi. i. interrogari: ut ſ. de leg. ij. l. Sempronius. & facit ſ. de arbit. l. diem, §. ſi plures. & j. de fideiuſſ. l. inter eos. in princ. & de leg. iij. l. [illegible]. & j. eo. l. ſi ita ſtipulatus fuero decem, aut xx. & ſ. de re iud. l. Inter pares, §. fin. & j. de reg. iur. l. ſemper in obſcuris. & ſ. de adim. lega. l. iij. §. ſi quis plus. Sed contrà j. de ſol. l. qui res, §. qui ſtipulatur. ſol. ut ibi.

y Pãphilũ. & ſic plures ſtipulõnes: una de una re, alia de alia: quia tot ſtipulõnes quot res: ut ſ. ſcire debemus.

[1] Idẽ Bar. Paulus & Alex. non tñ cõgruit literæ, ſm Iaſon.

[2] Iſta eſt vera in ſe ſm Barto. Angel. de Peru. Alex. & Iaſ.

[3] Nihil eſt ſm Barto. Paulum & Iaſon.

[4] Iſtã ſol. iũgas cum præcedẽtibus, & erit veriſſima. Bart. Ang. Imola, & Alex.

[5] Diſplicet Bar. & Iaſ.

[6] Iſta non hẽt dubiũ, ſm Bart.

[7] Et bene ſm Bart.

[8] Et malè. Bart.

[9] Idem Bar. Alex. & Iaſ.

[10] Diſplicet prædictis.

[11] Iſta cõiter tenetur, ſm Alex.

ponderis, teneris. uideris eñ ad unam ex duabus [a] ſtipulationibus rñdiſſe.

Si res à commercio communi eximatur, ſuper ea obligatio nõ contrahitur, & contracta extinguitur, nec reuiuiſcit impedimẽto ceſſante: ſecus ſi fructus nati perirent, aut ſi nauis reparandi animo diſſoluatur. tunc enim obligatio nõ extinguitur, ſed ceſſat: ideo reaſſumit effectum impedimento ceſſante. Bart.

Sacram rẽ, uel religioſam[c], uel uſibus publicis in perpetuum relictã, ut forum, aut baſilicam, aut hominem liberum inutiliter ſtipulor[b]: quãuis res ſacra, pfana † fieri, aut uſibus publicis relicta in priuatos uſus reuerti, & ex libero ſeruus fieri poſsit. Nã & cũ [c] quis rẽ profanã, [d] aut Stichum [e] dare promiſit, liberaf, ſi ſine facto [f] eius res [g] ſacra eſſe cœperit, aut Stichus ad libertatem peruenerit: nec reuocantur † in obligationem, ſi rurſus [h] lege aliqua & res ſacra pfana eſſe cœperit, & Stichus ex libero [i] ſeruus effectus ſit [k] qm̃ [l] vna, atq; eadẽ cauſa [m] & liberandi, & obligandi [n] † eſſet, quòd aut dari non poſsit, [o] aut dari poſsit. [p] Nam & ſi nauem, [q] quam ſpopondit [r] dominus, diſſoluiſſet, [s] & iiſdem tabulis compegiſſet: quia eadem nauis eſſet, inciperet obligari. [t] Pro quo & illud dici poſſe, Pædius ſcribit: Si ſtipulatus fuero ex fundo cẽtum amphoras [u] vini, expectare debeam, donec naſcatur. & ſi natum, ſine culpa promiſſoris cõſumptum ſit, rurſus expectare debeam, donec iterũ naſcatur, darive poſsit. & per has uices aut ceſſaturam, [x] aut ualituram ſtipulationem. Sed hæc [y] diſsimilia ſunt. Adeo enim cùm liber homo [z] promiſſus [a] eſt, ſeruitutis tempus ſpectandum non eſt, vt ne hæc quidem ſtipulatio de homine libero probanda ſit, Illum, cùm ſeruus eſſe cœperit, dare [b] ſpondes? item, Eum locum, cùm ex ſacro, religioſo ve profanus eſſe cœperit, dare ſpõdes? qa nec præſentis [c]. obligationẽ tẽporis recipere poteſt:

[a] Ex duabus. quantum ad res, quarum una eſt utilis, altera inutilis.

[b] Stipulor. purè, vel ſub conditione.

[c] Et cum. uerè prædictæ cauſæ impediunt obligationem: nam eædem inducunt liberationem obligationis iam conſtitutæ.

[d] Profanam. ſcilicet alienam.

[e] Stichum. ſcilicet, alienum. quod dic, ut j. eod. l. ſi ſeruum, §. j. & ij. Acc.

[f] Facto. largè culpa, & mora accepta.

[g] Res. ſcilicet promiſſa.

[h] Si rurſus. ſi, id eſt, quamuis.

[i] Ex libero. vt j. de ſolut. l. qui res, §. aream. & Inſtit. de inutil. ſtipul. §. j. & facit j. eod. l. liber homo. j. & de ſol. l. ſi mihi alienum. & de adim. leg. l. ſi ſeruus, ea. l. Sed contra ſuprà, de leg. iij. l. ſi chorus, §. fina. ſed ibi ſuit culpa hæredis: quia ſeruum manumiſit. & quod dicit ibi in contrario, quod ſeruus factus petitur, expone, id eſt, æſtimatio propter moram, uel culpam hæredis. alij, quod aliud in legato, quam in ſtipulatione.

[k] Effectus ſit. quod quibus modis contingat, dic vt Inſtit. de iure perſo. §. pen.

[l] Quoniam. contra ut eſſe in ſuperioribus caſibus: quia ceſſante cauſa ceſſat effectus: & huiuſmodi rationis eſt probatio, quod poſtea ſequitur: nam & ſi nauem &c. & pro quo &c. Sed hic non tenet hæc regula, ſcilicet ceſſante cauſa &c. propter rationem hic poſitam. dic ergo, quòd non reuocantur propter hanc rationem, ſcilicet quoniam &c. & ſecundum hoc dic una cauſa eſſet liberandi, ſcilicet omnino re facta ſacra: & ſic oportet tranſiri de nõ eſſe ad eſſe: ſecus in naui, & uino: quia ibi tranſitur de eſſe ad plus eſſe, vel dic aliter, non reuocantur in obligationem: ſcilicet hac ratione allegata: quoniã &c. & hæc non eſt bona ratio, quare debeat reuocari, & ſic eſt ratio remotiua.

[m] Eadem cauſa. contraria: vt ſ. de don. inter vi. & vx. l. moriis ſuæ. vel eadem ceſſant. Azo. vel, id eſt, rei mutatio, ſecundum Al. Accur.

[n] Obligandi. quod poſſit dari. Accur.

[o] Non poſſit. & ſic liberatur promiſſor: quia ſit liber ſeruus factus.

[p] Aut dari poſſit. & ſic teneatur promiſſor. R. & ſic redde ſingula ſingulis.

[q] Et ſi nauem. nunc inducit ſimilia, propter quæ uidetur res ſacra facta profana redire in obligationem, ſicut nauis facta, & refecta. vel eſt rationis prædictæ remotiuæ probatio. quaſi dicat merito ob dictam cauſam: quia dicitur ceſſante cauſa ceſſare effectum, uidetur obligatio reduci: nam & redit in naui, & fructibus propter eandem rationem: & hoc eſt, nam &c.

[r] Spopondit. non dominus.

[s] Diſſoluiſſet. eo propoſito, ut eam reficiat.

[t] Obligari. vt infrà, eadem l. §. & nauis. in fine. Accurſius.

[u] Centum amphoras. non adijciendo, quod ibi natum erit: ut ſuprà, de tritico, uino, & oleo lega. cum certus. & de contrahenda emptione, l. ſi debitor, §. veriſimile. quæ ſunt contra. & facit ſuprà, de annuis leg. l. legatum ita eſt, §. vini. & ſuprà, quando dies lega. ced. l. Firmio. & ſuprà, de alimentis & cibarijs legatis, l. Lucius. & infrà, de ſtipulatio. ſeruo. l. vſuſfruc. & ſuprà, de condi. & demonſtra. l. prima, §. fin.

[x] Ceſſaturam. non ante extinguitur. ſic & ſuprà, eod. l. ij. in fin. primo reſpon. & ſic egregiè, & propriè dicit.

[y] Sed hæc. reſpon. & remouet prædictã ex ſimilibus inductã probationem: & aſſignat in eiſdem diſſimilitudinem. & oſtendit. namque quod liberum hominem ſtipulari non poſſumus, cum ſeruus erit: uel rem ſacram, cum erit profana: ſed nauem cum erit refecta ſic, uel vinum, quod naſcetur in tua uinea vſque ad decem annos, cauſam horum triplicem aſſignat: quia ea, quæ naturæ ſui poſſibilia ſunt, deducuntur: quæ poſſibilitas non eſt in libero homine, vel re ſacra, ſed naue, & fructu ſic. Item quia aduerſam fortunam &c. Item quia vinum in genere, homo in ſpecie promittitur. Accur.

[z] Liber homo. id eſt, ſeruus qui eſt effectus liber. Accurſius.

[a] Promiſſus. quod videtur eſſe in ſuperiori caſu, eo facto libero.

[b] Dare. quod eſt in naue, & fructibus ſecus: vt ſi dicam, promittis nauem cum erit refecta.

[c] Præſentis. Prima ratio differentiæ.

Mãdoſ. in proœ. Gl. Faculi. in verb. ſi, verſ. Itẽ ſi pro quir.

Iſta eſt falſa ſimulatio.

Profanũ & ſacrum opponunt, & quæ dicant pro- ſana, Mandoſ. ſuper. cõmiſ. glo. 1.

Iſta approbatur p Chriſto. & Caſtel. & Iaſ.

† reuocatur.

† ſi & qſ.

Poſſibilia

& ea duntaxat, quæ natura ſui poſsibilia ſunt, a deducuntur in obligationem. Vini aũt b nõ ſpeciem, ſed genus ſtipulari uidemur: c & tacitè in ea tp̃s d ꝑtinet. Homo liber certa ſpecie ꝑtinet: & caſum, e aduerſamq; fortunam expectari hois liberi, neq; ciuile, neque naturale eſt. f Nam de ijs rebus negotium rectè gerimus, q̃ ſubijci uſibus, dominioq; noſtro ſtatim poſſunt. g Et nauis ſi hac mẽte h reſoluta eſt, ut in aliũ uſum tabulæ deſtinarentur, licet mutato conſilio, perficiatur: i tñ & perempta prior nauis, & hęc alia k dicẽda eſt. Sed ſi reficiendæ nauis cã oẽs tabulæ refixæ l ſint, non dũ intercidiſſe nauis uidetur: & compoſitis rurſum tabulis, eadẽ nauis eſſe incipit: ſicuti de ædibus m depoſita tigna ea mente, ut reponantur, ædium ſunt. n Sed ſi uſque ad areã depoſita ſint, o licet eadem materia reſtituatur, alia erit. p

Hic tractatus q etiam ad ꝑtorias ſtipulationes pertinet, quibus de reſtituenda r re cauetur, & an eadem res ſit quærit.

Duæ cauſæ lucratiuæ non poſſunt concurrere circa eandẽ rẽ, niſi una ſit reuocabilis. nar.

Si rẽ, q̃ ex cã lucratiua s ſtipulatus ſum, nactus fuero ex cã lucratiua, t euaneſcit ſtipulatio. Sed & ſi hr̃s extitero dño: u extinguit ſtipulatio. x Si uerò à me hr̃de y defunctus z eã legauerit a p̃t agi ex ſtipulatu. b Idẽque c eſt, & ſi ſub conditione legata ſit: quia & ſi ipſe d debitor e rẽ ſub cõditione legatam f dediſſet, g nõ liberaret: h ſed ſi conditione deficiẽte remanſerit, i petitio k infirmabitur.

Res perempta poſt mortẽ poteſt cẽdici, & in ſtipulationem deduci. h.d. B.

a Poſſibilia ſunt. quæ poſſibilitas hic non reperitur. Accurſius.

b Vini autem. hæc eſt ratio ſecundæ differentiæ, uel aliam aſſignat diſſimilitudinem in fructibus. Accur.

c Videmur. ſupradicto caſu. Item ideoque non liberat promiſſor uini, ut promiſſor hominis, eo perducto ad libertatem, quia hic in ſpecie, ibi in genere ſtipulatur: genus aũt perire non poteſt: ut ĩ. ad leg. Fal. l. in ratione. §. incer. æ. Accur.

d Tempus. quando naſcetur.

e Caſum. hæc eſt ratio tertia. Accur.

f Neque naturale eſt. quandoq; contra: ut ſ. de fideicõ. lib. l. generaliter. §. ſi homini. & facit ſ. de contrahen. emptio. l. ſi in emptione. §. liberum.

g Poſſunt. in tempore, quo conficitur ſtipulatio, natura, uel iure non impediente. Ad quod eſt ĩ. de ſtipul. ſeruo. l. uſufruct. in fine. & Inſt. de inuti. ſtipu. in princi.

h Mente. aliam diſſimilitudinẽ aſſignat in naui ab homine, in quo nõ diſtinguitur qua mente manumittatur. ad cuius diſſimilitudinis probationem inducit de domo: & hæc eſt, ſicut de ædibus &c. non tñ eſt omnino ſimile ei, quod dicit de naui, id quod inducit de domo. unde ſubijcit: ſed ſi uſque &c. Alij ut M. dicunt aliud eſſe in naui, quàm in homine: ſed certè idẽ in naui dici põt qũque. Sed certè tunc non eſſe bonum ſimile, quod ſequitur de domo, ibi ſicuti &c. porro licèt alia ſit domus in ueritate, ut hic: tñ in utilitate eadem intelligitur. ſ. quo ad ſeruitutes ne pereant: ut ĩ. de ſer. urba. præ. l. ſeruitutes. §. ſi ſublatum. Sed ne quis putaret inutile inquirere an ſit eadẽ nauis, uel domus, remouet dicens, hic tractatus etiam ad prætorias &c. ut euenit in ſtipulatione fructuaria. & facit ſ. quibus mo. uſusfru. amit. l. quid tamen. §. j. & §. in nauis. & de leg. iij. l. lana. §. naue. & de iudi. l. proponebatur. & ĩ. de ſol. l. qui res. §. aream. Accu.

i Perficiatur. reficiatur.

k Alia. idemq; & promiſſor liberatus intelligitur.

l Refixæ. i. diſſolutæ.

m De ædibus. fortè promiſſis.

n Sunt. ut ſupra, de actio. empt. & uendi. l. granaria. in fine. Accur.

o Depoſita ſint. ut ſupra, de action. empt. l. granaria. in fine.

Area pars domus di.

p Alia erit. hoc in domo ſpeciale: quia area eſt pars domus. Azo. ſed hic uidetur magis ratio in cõtrarium.

q Tractatus: ſed ne quis putaret eſſe inutile hoc inquirere ſit eadẽ domus, uel nauis, remouet dicens hic tractatus, ſcilicet qui dictus eſt de naui, & de domo, ſcilicet.

r De reſtituenda. proprietario à fructuario, cum uſusfructus relictus erat, uel promiſſus erat ſub conditione: qua pendente ſi proprietarius domum depoſuerit, ut dictum eſt, ſcilicet quæri ſolet, an eadem res ſit, an alia, ut proinde ſciatur, an ad rẽ ipſam, an ad intereſſe teneri debeat quaſi dolo deſijſſe poſſidere: ut ſic ad exhibendum teneatur. M. ad quod eſt ĩ. quibus modis uſusfr. amit. l. repeti. §. fin. uel dic rectè: ut ĩ. uſufruct. quemad. ca. l. j.

s Lucratiua. puta ex donatione.

t Lucratiua. puta ex legato.

u Domino. ſcilicet eius rei, quam eram ſtipulatus ab alio.

x Stipulatio. quia &c ut Inſtitu. de leg. §. ſi eadẽ res. & ſupra, titulo ꝓ l. omnes. & de legatis j. leg. ſi ſeruus. §. ij. & §. Si ſebunt. & ĩ. de ſol. l. quoties. ij. & de nouat. l. fundum.

y Hærede. ſcilicet, qui debet recipere rem ex ſtipulatione.

z Defunctus. qui dominus rei fuerat.

a Legauerit. puta, ut differat à ſequenti. Accur.

b Ex ſtipulatu. contra eum qui promiſit ex cauſa lucratiua: quia non uidetur mihi quæſita res, quæ penes me remanſura non ſit. Ad quod eſt. ĩ. de fur. l. a Titio. & not. de perſeuerantia. ad quod eſt ſup. de lega. j. l. nõ quocunque.

c Idemq; eſt. ut poſſit agi ex ſtipulatu.

d Et ſi ipſe. merito hæredi re debita ſub conditione ab eo legata poterit agi contra promiſſorem ex ſtipulatu quis etiam ſi ipſe debitor, qui eſt hæres, rem à ſe promiſſam ita legatã ſtipulatori ſoluat, non liberatur: multo magis ergo & ſi non ſoluat: & hoc eſt, quia & ſi ipſe ſoluenda &c.

e Debitor. Qui eſt hæres. Accur.

f Legatam. ſcilicet à ſe.

g Dediſſet. ſ. creditori. Accur.

h Non liberaretur. quia exiſtente conditione legati, mea crediturus eſſe deſijt. M. & ideo ſtatim ago: ut ĩ. de ſolu. l. cum quis. §. qui hominem.

i Remanſerit. ſcilicet penes ſtipulatorem, cui ſoluta eſt. Accur.

k Petitio. ex ſtipulatu contra promiſſorem. & facit ĩ. de

ſ.de condi.inde.l.ſub conditione.

a Stichum.ſi ſtipulor tradi,non dari:quia meus erat: ut dixi ſ.eo.l.ſcire.§.ſi.Accur.

b Condici.quod poteſt fieri mortuo eo poſt morã: ut ſ.de conſti. pecu.l.promiſſor Stichi. alias nõ ualet: vt ſ.eo.l.ſcire.§.fin. Accur.

Stichum, [a] q deceſſerit,ſi ſtipuler: ſi quidem ꝯdici [b] ẽt põt mortuus, ut furi: [c] utiliter me ſtipulatum, Sabinus ait. Si uerò ex alijs cauſis, [d] inutiliter: qa & ſi deberet, morte ꝑmiſſor liberaret. Idem ergo dicetur [e] & ſi mora facta [f] defunctum [g] ſtipularer. [h]

Licet ancilla deſinat eſſe prægnans, nihilominus debet ſiſti in eadem cã.h.d.Pau. de Caſt.

Si quis ancillam ſiſtere ſe in aliquo loco promiſerit, [i] quę pręgnans [k] erat: & ſi ſine partu eam ſiſtat, in eadem cauſa eã ſiſtere intelligitur. [l]

Debitor ante litis conteſtationem poteſt moram purgare, & euitat pœnã ſolutionis, vel intereſſe,nõn ſic poſt lit.cõteſt. ſup intereſſe uel pœna.h.d.Pa.

c Vt furi.quia ſemper eſt in mora: & mora trahit ad ſe periculum ante nouationem. ad quod eſt ſ. de condi. fur. l.penul.& ſi.

Moros*,& fur aſſimilantur.

d Ex alijs cauſis. mora uera, uel præſumpta non interueniente.Accur.

e Idem ergo dicetur.ut ualeat ſtipulatio.Accur.

f Facta. No. aſſimilari moroſum & furẽ, quod facit ad interitum rei no.ſ.eo. l.cũ filiũ. §.ſi.& facit ſ. de iureiu. l.cũ qui.§.j. & quod ibi no. & C. de contrahend.ſtip. l.nõ moriturum.Accur.

g Defunctum.ſeruum.Accur.

h Stipuler. animo purgãdi morã. M. quæ non placet: imo æſtimatio debetur,& nõ purgatur mora. Accur.

i Promiſerit. ut dominus noxali cõuentus. Accur.

k Prægnans,quæ habet exceptionẽ:ut ſ. ſi quis cau. l.ij.§.ij.& facit ſ.ſi ex noxa.cauſa aga.l.j.§.j.& ſi quis cau. ſi quis quenquam.

l Intelligitur.& ideo non tenetur ex ea ſtipulatione & facit ĩ.de ſolu.ſi mihi decem.Accur.

SI inſulam. CASVS. Promiſiſti mihi facere inſulã intra duos annos:m permiſiſti tranſire unu annũ: ita quod non potes amplius intra tempus promiſſum ædificare. quæritur utrum poſſis moram purgare. Diſtinguitur,aut ego ſum litem conteſtatus contra te:& non potes amplius te purgare à mora.aut non ſum ad huc litem conteſtatus: & tunc ędificando potes morã purgare. Fran.

m Si inſulam.i.domũ in mari, quæ eſt quaſi inſula: & dicitur inſula quaſi in ſalo.i.in ſalſo polita,ſecundũ Iſidorum.

n Non ſim.ſi nihil intereſſet mea:ut ĩ.eo.l. ſi ita qs promiſerit.§.Sc.a.& facit ſ. de penu leg.l.j. in ſi. tñ. & ſ.mand.l.ſi hominem.& de conſtit.pecu.l.ſed & ſi alia. & ſ.eo.l.interdum. §.ſi.& l.exiſtimo.§.ſin.& l. qui Romæ.§.item quæro.& ĩ.iud.ſolui.leg. cum quærebatur.§.proinde.& ĩ.eo.l.ſi ſeruum.§.ſe quitur,ſed contra ſ.eod.l.ſtipulationes non diui §.plane.Sol.ibi fuit pœna appoſita, hic non.uel ſecundum M.illa uahitur.ad iſtam.

o Placet.quaſi mora purgata.

p Si ædifices. ad hoc ut liberteris à præſtatione intereſſe:& ſic quando ius meum eſt factum deterius:ut dixi.hoc autem falli. ſ.de publ.l.hoc edicto.in prin.

IN executione. CASVS. Iſta eſt pulchra,& elegãs lex,& ponit quatuor ſpecies obligationũ. Nã prima ſpecies eſt, ſiue executio,qñ res deducta in ſtipulatione põt peti diuiſim.exemplũ ponitur ibi in §.prima ſpecies.& eſt qñ pecunia promittit.ratio eſt,qa ſtipulatore mortuo quilibet hæres peteret pro parte ſuã hæreditaria:uel promiſſore mortuo à ſingulis hæredibus exigi poterit pro parte hæreditaria. Secunda ſpecies eſt, quãdo res deducta in ſtipulationẽ nõ põt diuidi: ut cũ opus teſtator iuſſerit fieri: quia qlibet hæres tenetur in ſolidũ.uſq; ibi, §. qđ ſi ſtipulatus. Ponit exemplũ primæ ſpeciei,nõ faciendæ: & dicit ad confirmationem primi dicti: qa ſi Titius promittit Seio, per ſe, aut per hæredẽ ſuũ non fieri quo minus ei ire agere liceat, & ſi aduerſus ea factũ fuerit,pœnã promittit Titius: mortuus ipſe Titius relictis pluribus hæredibus.unus eorũ prohibet Seium ire agere.certè pp unius ꝓhibitionem cæteri cohæredes omnes tenentur: ille tñ qui prohibuit, tenetur cæteris cohæredibus, ideo quia uenit, contra promiſſum. Secunda ſpecies eſt huic primæ directè contraria.ſ.quando totum peti neceſſe eſt,nec diuiſionem recipit executio obligationis, ut quando teſtator præcipit fieri per hæredes ſuos aliquod opus alicui. Nam executio obligationis non poteſt diuidi in partes.i.effectus operis. Eſt tertia ſpecies quando res in partes peti poteſt:ſed non poteſt, niſi tota ſimul ſolui. Exemplum,Titius promiſit mihi hominem incertũ mortuus relictis tribus hæredibus. poſſum a quolibet partẽ hominis petere:ſed ſolui nõ poteſt,niſi totus ab uno,ut liberet: quamobrẽ ſi cęteri ſoluant alias partes hominis,bene eſt.ſi non,iſte qui partem ſuã ſoluit:cõuenietur pro reliquis partibus. Eſt & quarta ſpecies quando aliquid, quod promiſſum eſt,petendum eſt in ſolidum,tamen ſolutio poteſt diuidi. Exemplum. Titius uendidit mihi fundum,& promiſit de euict mortuus relictis tribus,uel pluribus hæredibus. uenit quidã tertius qui vult fundum à me euincere.de iure debeo denuntiare omnibus hæredibus, ut me defendere ueniant.ſi tamen euictus fuerit à me fundus, quilibet hęredum ſoluendo pro parte liberabitur:uſq; ibi, Itẽ ſi. illud exemplũ tertiæ partis,eſt ſatis clarum. uide tex.

Quicunq;. Titius promiſit mihi centũ ſub conditione,ſi Seius ad nundinas ueniret.uidens iſte Titius uerſutus homo, quod Seius uenire uellet ad nundinas,& ſic impleretur conditio, doloſe perſuaſit Seio, ne iret ad nundinas.quæritur, an nihilominus mihi teneatur ipſe Titius in centum? Reſpondetur quod ſic:quia per ipſum ſtetit quo minus conditio impleretur. Franciſc. Accurſij.

Idem lib. lxxiiij. ad edictum. LXXXIIII.

SI inſulã [m] fieri ſtipulatus ſim, & tranſierit tempus, quo potueris facere: quandiu litem conteſtatus non ſim, [n] poſſe te facientem liberari placet. [o] qđ ſi litem iam ꝯteſtatus ſim, nihil prodeſſe tibi, ſi ædifices. [p]

Obligatio dandi certã quantitatem eſt diuidua quo ad obligationẽ & ſolutionem: obligatio faciendi, uel non faciendi eſt penitus indiuidua.h. d.Bar.

Idem lib.lxxiiij. ad edictum. LXXXV.

IN executione obligationis ſciendum eſt, quatuor cauſas eſſe. [q]

Nam interdum eſt aliquid, quod à ſingulis hæredibus diuiſim cõſequi poſſumus: aliud quod to-

q Quatuor cauſas eſſe.formales in inſtituẽdo & exigendo,ſecundũ quam formam debet peti & exigi. M.

Pecuniæ.

tum peti neceſſe eſt, nec diuiſim præſtari poteſt: aliud, quod pro parte petitur, ſed ſolui niſi totum non poteſt: aliud quod ſolidum petendum eſt, † licet in ſolutionem admittat executionem. Prima ſpecies ptinet ad pmiſſorem pecuniæ certæ. a nam & petitio, & ſolutio ad portiones hæreditarias ſpectant. b Secunda ad opus, c quod teſtator fieri iuſſerit. d nam ſinguli hr̃des in ſolidũ teneni: q̃a operis effectus i partes ſcindi non poteſt. Quòd ſi ſtipulatus e fuero, p te, hr̃déve tuũ nõ fieri, quo minus eã, f agã g ſi aduerſus ea factũ ſit, tm̃ dari. h & un⁹ ex pluribus hr̃dibus pmiſſoris me prohibeat: uerior eſt ſnĩa exiſtimãtiũ, unius facto oẽs teneri: qm̃ licet ab uno phibeor, nõ tñ in partẽ phibeor: ſed cæteris familiæ erciſcundę iudicio ſarciet i damnũ.

Obligatio generalis, & alternatiua eſt diuidua quo ad ſolutionem. h.d. Bar.

Pro parte peti, ſolui autem niſi totum k nõ poteſt: ueluti, cùm ſtipulatus ſum hoiem incertũ. nã petitio eius ſcinditur: ſolui ãt niſi inſolidũ * nõ põt: l alioquin in diuerſis hominib. rectè partes ſoluerent, m qđ nõ potuit defunctus facere: ne qđ ſtipulatus ſim, † nõ cõſequar. n Idẽ iuris eſt, & ſi quis decẽ aut hominem promiſerit. o

Denuntiatio debet fieri cuilibet hæredi inſolidum. Item defenſio non diuiditur, ſed intereſſe diuiditur. h.d. Bar.

In ſolidum uerò agi p oportet, & partis ſolutio affert liberationẽ, cũ ex cã euictionis intẽdimus. nã authoris q hr̃des in ſolidũ denunciandi ſunt, oẽsq; debẽt ſubſiſtere: & quolibet defugiente, oẽs tenebuntur: ſed unicuiq; pro parte hæreditaria pſtatio r iniungitur.

Stipulatio pœnalis adiecta obligationi dandi etiã certæ ſpeciei pro ſolido committitur, niſi ſolidum detur. h.d. Bar.

Item ſi ita s ſtipulatio facta ſit, Si fundus Titianus t dat⁹ nõ erit, u dari x centũ? niſi totus detur, pœna cõmittitur centum: nec prodeſt, y partes fundi † poſſe dari ceſſante una quemadmodũ non prodeſt ad pignus liberandum partem z creditori ſoluere. a

Nota hic optimam regulam, quod quando ſtat per eum, qui futurus eſt obligari per euentũ conditionis quo minus conditio eueniat, perinde tenetur ac ſi conditio eueniſſet. h.d. Pau.

Quicunque ſub con-

a Pecuniæ certæ. Idem in certa ſpecie promiſſa, ut Stichum.
b Spectant. ſiue ſtipulator, ſiue promiſſor deceſſerit. & facit ſ. eo. l. ij. in prin. Accur.
c Secunda ſpecies ad opus. ubi neq; petitio neq; executio diuiditur. M. Idem in omni ſeruitute excepto uſufr. ut ſ. eo. l. ij. in prin. & ſ. ſi ſer. uen. l. loci corpus. §. ſi fundus. in fine. Accur.
d Iuſſerit. ſcilicet hæredibus.
e Quod ſi ſtipulatus. qđ pro ſed & ſic accipe quod non teneretur in ſolidũ: ut ſ. & ſic non eſt hoc exemplum ad præmiſſa, ſed ad primum membrũ. & facit ſ. eo. l. ij. §. item in facto. & fa. mil. erciſcun. l. hæredes. §. in illa. & l. inter cohæredes. §. quod ex facto. Accur.
f Eam. per iter. Accur.
g Agam. per actum.
h Dari. puta centum nomine pœnę. Accur.
i Sarciet. circa hoc plene diximus ſ. eodem. leg. ij. in princ. Accur.
k Niſi totum. Id eſt, in totum. Accurſius.
l Non poteſt. ut liberetur, ſed ſoluta ſua parte conueniuntur alij: & ſi ſoluant in eadẽ re, bene eſt, aliàs ipſo idẽ conueniuntur: ut ſ. eo. l. ij. §. j.
m Soluerent. ab hæredibus. M.
n Non cõſequar. aliàs eſt nõ, & alias deeſt &c.
o Promiſerit. nã ſolutiõ quinque in pendenti eſt: ut ſ. de condict. indeb. l. ſi non ſortẽ. §. penul. & facit ĩ. de ſolu. l. qui hominem. & l. ſi ſtipulatus. §. primo.
p Inſolidum uerò agi. id eſt, denuntiari: ut dicit in exemplo, & ſic improprie.
q Authoris. i. uenditoris.
r Præſtatio. euictionis forte duplæ, uel eius quòd intereſt: ut ſ. eo. l. cum ex cauſa. & ſ. de euict. l. ſi rem, q. § j. & facit ſ. depo. l. ſi duo hæredes. & ſ. ſi ſer. uend. l. loci. §. ſi fundus. j. reſpon.
s Item ſi ita. hoc reſpicit tertiam ſpeciem, in qua pro parte petitur ſolui: ſolui autem niſi totum non poteſt. Accurſius.
t Titianus. in huiuſmodi datione non habetur diſtinctio diuidui, & indiuidui, ſicut habetur in faciẽdo. ut not. ſ. eod. l. v. §. ſi. Accur.
u Non erit. Qui dari promiſſus erat, uel nec etiam promiſſus.
x Dari. quando ipſe fundus eſſet promiſſus. ſic ſ. de act. emp. l. Lucius. ſed hoc caſu neque ad fundum, cum nõ ſit in obligatione, neque ad pœnam prodeſt: ut ĩ. e. l ita ſtipule. uel dicas fundũ fuiſſem promiſſione. Accur.
y Prodeſt. quia pœne committit in totũ. diſtinguit tñ locus, aut uolenti & ſpontanee creditori pars non ſoluta ſit, quo caſu pœne committitur pro parte: an etiã decepto creditori, ut cum debitor diceret ſe ſterim uel proxi. ſolutiuum aliã partem, rogat ut creditor ſub hac ſpecie acciperit illam partẽ, & poſt no ſoluit aliã, nam hoc caſu committitur pœne in ſolidum: & tñ in ea computandum eſt pretium ſolutæ partis uerbi gratie, promiſi fundum ualentem xl. & ſi non ſoluerẽ, promiſi pœnã c. ſolui ego mediotatẽ fundi creditori decepto, ut dictum eſt. commiſſa eſt in ſolidum pœna centum: ſed tamen in illis centum computabitur pretium mediętatis ſolutæ ſcilicet xx. iniquum. n, eſſet & rem poſſidere, & pœnam exigere: ut ſ. de exce. do. l. apud Celſum. §. Labeo. & de pact. leg. reſcriptum. §. ſi pacto. Item ſi aliquis de hæredibus non conſentiat, compellitur per iudicem uel per ſortem. ut C. cõmunia de legat. l. fin. uel ſtatur maiori parti. argumen. ſupra, de pact. l. maiorem Axo.
z Partem. debiti.
a Soluere. ut ſ. ſi quis cau. l. ſi ſeruus & C. de luitio. pigno. l. j. & ſ. fami. erciſcund. l. hæres. §. in illa. & C. de di-

† Sic in P. F. Haloand. autem legit, in ſolutio nẽ admittat partis executionem.
a Iſta reprobatur p Bar. põt tñ eſſe uera; q̃tũ ad pœnã, uel intereſſe. Alexan. & Iaſ.
* P. Fl. ſolui uero niſi ſolidus nõ poteſt.
a Approbatur per Bar. Paul. Alex. Are. in l iiij. §. Cato ſ. e.
† In P. F. nõ eſt, nõ.
† P. F. partes fundi tradere ceſſante &c.

de diſtrac. pig. l. quandiu. Accur.

a Sub conditione. ſi ſtipulatur a ſcenderit Capitoliũ. Accur.

c Iſtã gl. ſequuntur Ale. & Ia. & eſt ſing ſecundum eoſdem.

b Nihilominus. hoc fallit, c quñ licet impedire ut ſi uiceris me, aculum iaciendo. hoc autem quod hic dicitur, ideo eſt, ne ex dolo ſuo lucretur ut ff. de reg. iur. l. in iure. Accur.

ditione a obligatus curauit, ne ꝯditio exiſteret, nihilominus b obligatur.

Vlpianus libr. lxxix. ad edictum. LXXXVI.

QVod dr, c Tot ſtipulationes eẽ, quot res, ibi locũ habet, ubi res exprimunt d ſtipulatione: e. cæterũ ſi non fuerint expreſſæ, una eſt ſtipulatio.

Nota hic, quòd ſicut non ualet ſtipulatio rei meæ: ita nec rei, q̃ non eſt mea, ſed confertur in tempus quo erit mea. Paul.

QVod dicitur. CASVS. Dictum eſt ff. eo. ti. l. ſcire debemus. q̃ tot ſunt ſtipulationes, quot ſunt res deductæ in ſtipulationem. Quæritur ut hoc dictũ locum habeat, quomodo concipienda ſit ſtipulatio? Rñ. quod hoc modo: Mæui, dabis mihi ſeruum Stichũ, & cẽtum aureos, & equum tuũ rufum? ille reſpondet, dabo. certe hic ſunt tot ſtipulationes, quot res. ſed ſi iſtæ tres res eſſent poſitæ in uno loco ſimul & dicerẽ ſic, dabis mihi omnes res iſtas? tunc tantũ eſt una ſtipulatio: q̃ non ſunt hic ſingulariter expreſſæ, ſicut ſupra fuerunt diuiſim deſignatæ. Franc. Accur.

a F. F. ſtipulationi.

Paulus lib. lxxv. ad edictum. LXXXVII.

NEmo rem ſuã futuram in eũ caſum, quo ſua ſit, e utiliter ſtipulatur. f

Mora rei nocet fideiuſſori, niſi creditoris mora quo ad fideiuſſorẽ præceſſerit: mora tñ fideiuſſoris ipſi ſoli nocebit. h. d. B.

c Quod dicitur. ut ff. e. l. ſcire debemus. & ff. de euict. l. cũ plures. & ff. eo. l. Titia, in fi. & l. pluribus. in prin. & facit ſup. de l. ij. l. quoties. in fi. Accur.

d Exprimuntur. nominatim, & etiam copulatiuè: ueluti cum ſtipulor, rem iſtam dabis, & iſtã, & illã &c. nõ autem exprimuntur, ueluti dabis omnes res iſtas.

NEmo. CASVS. Titius legauit mihi Stichũ ſeruũ ſub conditione, ſi nauis ex Aſia uenerit. ueni ad hæredem Titij, & dixi ei: promittis mihi quod dabis mihi ſeruum Stichum, ſi nauis ex Aſia uenerit? hæres dicit: promitto. nunquid iſta ſtipulatio eſt utilis? reſpondetur quod non: quia nihil plus conſequitur legatarius per hanc ſtipulationem, quam conſequeretur per actionem ex teſtamento. Franc.

e Sua ſit. Ex lucratiua cauſa. ſecus ſi ex non lucratiua: ut ſ. ti. j. ſi is qui Stichum. Sed non ſufficit expoſitio hæc: a nã legatarius rem ſibi ſub conditione legatam ſtipulatur ab hærede in eũ caſum, quo ſua futura ſit, & ex cauſa lucratiua: ut ſ. ut leg. no. ca. l. j. §. ſi quis ſub cond. & ideo dic utiliter ſtip. ut plus. ſ. conſequatur per ſtipulationem. neque enim legatarius plus conſequitur per illam ſtipulationem, quam actione ex teſtamento: & ſecundum hoc erit bonum 3 exemplũ, ut ſi res erat tibi legata ſub conditione, & ſtipuler eã ſub eadẽ cõditione. M. uel dic 4 ut ſi ſtipuler partũ ancillæ meæ pregnantis, uel ſub conditione legatæ a teſtatore, dandum à me hærede, ſtipuler in eum caſum, quo conditio defecerit, ſecundum M. & facit ſupra eodem, leg. ſcire debemus. §. ſi. Accur.

a Et benc. Bar. Alex. & Iaſ.

3 Imò eſt malũ. Bar. Alex. & Iaſ.

4 Reꝓbat ꝑdictos.

f Stipulatur ſi ſtipulor a te rẽ aliquã ſi erit mea. 5

5 Idẽ Bar. Ale. & Ia.

MOra rei CASVS. Titius promiſit Mæuio hominem Stichum: & ut certiorẽ faceret creditorẽ, dedit Semproniũ fideiuſſorẽ. Titius iſte interpellatus, ut ſolueret ſeruum iſtũ, fuit in mora: poſt hoc Stichus ſeruus moritur: quæritur hic, utrum fideiuſſor teneatur poſt rei interitũ, ſicut ipſe reus Titius. qui fuit in mora ſoluendi? Et reſpondetur q̃ ſic, quia mora rei nocet fideiuſſori. ſi uero Sempronius fideiuſſor ſeruum obtulit, & reus Titius moram fecit, mortuo ſeruo erit ipſi fideiuſſori ſuccurrendum. Sed ponamus, q̃ iſte fideiuſſor ſeruũ occidit: certe reus principalis liberabitur, & ipſe fideiuſſor ſolus poterit ex ſtipulatione conueniri. Franc.

Idem libro vj. ad Plautium. LXXXVIII.

MOra † rei fideiuſſori g quoq; h nocet. ſed ſi fideiuſſor ſeruũ obtulit, i & reus morã fecit. mortuo Sticho, fideiuſſori ſuccurrẽdũ eſt. Sed ſi fideiuſſor hominẽ occiderit, reus liberabitur: k fideiuſſor autẽ ex ſtipulatione conueniri poteſt. l

† Dyn. & Alex. hic reputãt iſtam tex. ſin. ad hoc ꝓpoſitum quod licet mora principalis debitoris noceat fideiuſſori: tñ hoc nõ eſt uerũ, niſi creditor, prius fuiſſet in mora adebitore. Bolog.

Verba præſentis temporis ad futura non trahuntur. Pau.

g Fideiuſſori. non tamen ſic, ut fideiuſſoris augeatur obligatio: 6 ut ſ. de eo qđ cer lo. l. centum. ſed ut producat. i. ut tranſeat contra fideiuſſores, 7 & etiam contra hæredes: ut ff. eo. l. ſi ſeruum. §. nũc. & facit ſ. de uſuris. l. ſi quis ſolutioni. §. j. & l. mora. §. fin. & ff. de fideiuſſ. l. ſi a colono. § j. Accur.

6 Idem P. & Iaſ.

7 Approbat ꝑ Bar. Pau. & Ia.

Idem libr. ix. ad Plautium. LXXXIX.

SI à colono, m cui fundũ in quinquennium locauera, poſt tres annos ita ſtipulatus fuero, Quicquid te dare fa-

h Quoque. ut ſi promiſiſti Stichũ, & dediſti fideiuſſorem, & fuiſti in mora, nam aduerſus te. & cum obligatio perpetuatur. Accur.

i Obtulit. ante moram rei: ut innuit. Idem ſi poſt: nam moram rei purgauit. Alij ut Hug. dicunt poſt moram rei. alias ſecus: ut ff. eo. l ſi ſeruum. §. ſequitur. & ſup. de peri. & commo. l. illud.

8 Approbat ꝑ Bar. Pau. Alex. & Iaſ.

k Liberabitur. interitu ſpeciei, cum in mora non eſſet. Accur.

l Conueniri põt. quia in totam cãm fideiuſſit: ut ff. e. l. iij. §. nunc uideamus. nam licet reo liberato fideiuſſor ſtricta rõne libe. eſt, hoc tñ caſu ex æquitate adhuc tenetur fideiuſſor ex ſtipulatu utili. ſed ut de dolo actione teneatur ut ſ. de dolo. l. ſi fideiuſſor. quæ eſt contra. Sol. hic de æquitate utili ex ſtipulatu, ibi de rigore de dolo. uel dic ex ſtipulatione. i. propter ſtipulationem dat de dolo, uel hic poſt ſuam moram, ibi ante occidit. unde præſtita teneri non potuit, cũ reus ea eſſet liberatus. tenetur ergo de dolo, & plene dic ut ibi not. & facit ff. de ſol. l. qui decem. & ſ. eo. l. cum filius. Accur.

SI à colono. CASVS. Locaui tibi uineã meã p x. annos, ita ut quolibet anno dares mihi decem ſcuta. tranſactis tribus annis ſtipulatus ſum a te hoc mõ: Promittis mihi ſoluere, quod debes ex locatione uineæ meæ? tu dicis, promitto. quęrit quid in hanc ſtipulationem ẽt deductum? certe tãtum triginta ſcuta, quæ debentur mihi pro tribus annis præteritis, & non futura penſio uineæ. Si autem uolo deducere in ſtipulationem penſionẽ futurorum annorũ, debeo addere in ſtipulatione: promittis dare quod debes ex tali locatione, uel in futurum debebis? tunc etiam futura penſio comprehendetur in hac ſtipulatione. Fran.

m Si a colono. ut omnes fructus eſſent ſui, ut cer a pecunia mihi daretur.

Futura

a Futura.l.cuius effectus eſt de futuro:ipſa tamen præſens eſt,ſi eſt in diem.& facit ĵ. de uerb.ſign.l.verbum oportere.& ĩ.eo.l.ſi ſtipulatus fuerim,§.j.

Cvm ſtipulati. CASVS. Mutuauit tibi quidam vſurarius centum ducatos, ita ut omni menſe ſolueres ſibi pro uſuris quinq; ducatos. poſt paucum tempus uenit ad te, ut colorem det uſuris ſuis, ſtipulatus à te quinque ducatos nomine pœnæ & loco vſurarum ſoluendos omni menſe, quo in ſolutione ceſſaueris. poſt hoc facit te in ius uocari propter ſortem. nunc quæritur, utrum durante iudicio per aliquot menſes pœna iſta debeatur? Reſpon. quòd ſic. dubium erat huius legis:quia cœpto iudicio uidebatur facta nouatio, & videbatur ſtipulatio pœnæ eſſe perempta? ſed ſecus eſt: ut hic, & C. de iudicijs, lege prima. Sed hæc lex,iure nouiſſimo, quo uſuræ omninò prohibitæ ſunt, locum non habet ullo modo. Sunt enim à Chriſtiano homine penitus extirpandæ uſuræ: vt ne quidem vllum ueſtigium remaneat quæſtus infeliciſſimi. Franc.

cere oportet? nõ amplius in ſtipulationẽ deducit, quàm quod dari iã oportet: ſiñaũt adijciat,oportebitve: etiam futura [a] obligatio deducitur.

Litis conteſtatio curſum uſurarum non impedit. Bart.

Pomponius lib. iij. ex Plautio. XC.

Cvm ſtipulati [b] ſumus pro uſuris [c] legitimis pœnam [d] in ſingulos menſes, ſi ſors ſoluta non ſit:ẽt ſi ſortis obligatio in iudiciũ ſit deductã, adhuc tamẽ [e] pęna creſcit:quia verũ eſt,pecuniam ſolutam non eſſe. [f]

Re perempta, vel à communi commercio exempta tenetur debitor, ſi mora uel culpa præceſſit ipſius, uel eius qui ab eo cauſam habet. h.d.Bart.

Paulus libro xvij. ad Plautium. XCI.

SI ſeruũ ſtipulatus fuero, & nulla mora intercedente, ſeruus deceſſerit; ſi quidem occidat eum promiſſor; expeditum eſt. [g] Si [*] autem negligat infirmum; [h] an teneri debeat promiſſor, [†] conſiderãdum eſt; utrum quemadmodum in uindicatione hominis, ſi neglectus à poſſeſſore [i] fuerit, culpæ huius nomine tenetur poſſeſſor; [k] ita & cum dari promiſit, [l] an culpa, quod ad ſtipulationem attinet, in faciendo [m] quidem accipienda

b Cum ſtipulati.verbi gratia dixi, Promittis mihi centum & uſuras quatuor denariorum omni menſe quo ceſſaueris in ſolutione, vel pœnam quatuor denariorũ pro omni libra? Accur.

c Pro uſuris.i.loco uſurarum.Accur.

d Pœnam.non excedentem legitimas uſuras.

e Adhuc tamen. licet nouatio iudicis interceſſit, ut C.de uſuris rei iud.l.fin.C.de iud.l.j.& erat hic ea dubitatio,quæ ibi:quia videbatur nouatio facta.

Bene erat nouatio: ſed nõ talis p quam prima actio tolleretur. P.& Alex.

f Non eſſe.non enim ita nouatur, ut tollatur prima r. ſed durat,ut & omnis eius acceſſio.

SI ſeruum. CASVS. Promiſit Titius mihi Stichum ſeruum: qui non interueniente mora mortuus eſt an promiſſor teneatur? diſtinguitur: quia ſi non fuit cauſa mortis ſuæ,non tenetur. ſi uerò eum occidit, non liberatur. quid autem erit? promiſſor ſeruum iſtum non occidit:ſed cum infirmus eſſet,eum neglexit, an teneatur? Reſpondetur, quòd ſic. vide gloſſ. ſuper verbo, in non faciendo. & ponit text. argumenta pro & contra: quæ ſatis clara ſunt. Sed & ſi. Promiſi tibi certum fundum. Iſte fundus factus eſt religioſus. utrum nihilominus tibi teneat dare fundum? certe diſtinguitur. Nam ſi iſte fundus erat meus tempore ſtipulationis, vel poſt, ante tamen quàm religioſus fieret: ſi poſt fiat religioſus per me, tenebor tibi. & pone in alijs exemplis, quæ ponit textus. ſi autem ego promiſi tibi fundum alienum,& per alium factus eſt religioſus, tunc non tenebor tibi, niſi moram fecero in ſoluendo. Item ſi homo. Gloſſ. ponit caſum. De illo. Titius inſtituit me hæredem in omnibus bonis ſuis: in quibus bonis erat unus ſeruus: poſtea idem Titius fecit codicillos, in quibus iuſſit, ut reſtituerem ſeruum iſtum Sempronio. ego neſciens à me hoc eſſe petitum per teſtatorem occidi ſeruum iſtum. vtrum nihilominus teneat Sempronio? Reſpond. quòd ſic. Sequitur. Eſt verus, & approbata regula in iure: quoties quis moram facit, perpetuatur obligatio. ſed hæc regula recipit talem limitationem ſiue diſtinctionem. Nam ſi promiſſor ipſe eſt cauſa moræ: quia occidit hominem promiſſum: tunc tenetur, quia occidit, nec poteſt moram purgare. Si verò tantum moram fecerit in ſoluendo, & extat res promiſſa? poteſt poſtea offerendo moram purgare. hoc enim eſt ex bono & æquo: quam ſententiam hic multum laudat Paulus Iuriſconſ. & Celſus ſimiliter & Iulianus, & ponit argumen. à ſimili in fin. §. quod declara, vt in gloſſ. ſuper verbo, par. per l. ij. ſuprà, ne quis eum, qui in ius voca. vi exi. & eſt iſte pulcher §.

* Alſia, ſinanæa.

† In P. Fl. conſiderãtibus uteu &c. Halo. aũt,quærẽtibus conſiderandũ eſt vtrum &c.

Nunc uideamus. Dictum eſt ſuprà, proximo §. qualiter obligatio perpetuatur per moram? & qualiter mora poteſt purgari. in hoc §. oſtenditur per quas perſonas perpetuetur obligatio: & ad quorum onus perpetuatur obligatio. & breuiter reſpondetur, quod poteſt perpetuari obligatio propter moram commiſſam à principali promiſſore: & etiam tranſit contra hæredes ſuos. Item poteſt perpetuari per fideiuſſorem: & etiam in eius hæredes tranſit.

An filius. Paterfamiliàs filio ſuo iuſſit ut promitteret ſeruum Stichum Sempronio. filius ſecundum iuſſionem patris promiſit. poſtmodum iſte filius occidit Stichum promiſſum. quæritur utrum obligatio perpetuetur contra patrem? Reſpon. quod ſic: quia pater cenſetur eſſe in hac obligatione quaſi acceſſorius, ſicut ſuprà, proxi. §. dictum eſt. ſcilicet, quòd obligatus acceſſorie perpetuat obligationem. Effectus huius conſtitutionis. Quæreret aliquis, quis eſt effectus, id eſt, poteſtas illius conſtitutionis ſuprà in § ſequitur. quod ſcilicet ſi homo promiſſus moriatur culpa debitoris, quod perpetuetur obligatio? Reſpon. quod eſt illa poteſtas: quia licet homo perijt, tamen adhuc peti poteſt: licet quis precium eius conſequatur. Item poteſt huius hominis mortui promiſſori acceptum ferri: & fideiuſſor pro ea obligatione accipi poteſt. Item talis obligatio poteſt etiam nouari, ſi expreſſè dictum ſit inter partes vt noueetur obligatio. Franc.

g Expeditum eſt.ut teneatur, [*] vt ĵ. §. ſequitur primo reſp. & ſup. eo. l. ſi ex legati. in fi. Accur.

* Actione ex ſtipulatu ueni, ſi debitũ ſit pure. Ale. Are. & Iaſ.

h Infirmum. ideoq; mortuus ſit. Accur.

i A poſſeſſore. bonæ fidei. Accur.

k Poſſeſſor. etiam bonæ fidei poſt litem conteſt. vt ĵ. de rei vend. l. qui petitorio, §. qui in rem. & l. ſi vero cuſtodiendus. & l. ſi homo. Accur.

l Promiſit. nomine culpæ teneatur, ſcilicet negligentiæ nomine. Accur.

m In faciendo. ſcilicet ſi occiderit, uel cauſam mortis præbeat. Accur.

In non

ſit, † non in non faciendo, a quod magis probãdum eſt: quia qui dare ꝓmiſit, ad dandum, non ad faciendum tenetur. Sed ſi ſit quidem res in rebus humanis, ſed dari nõ poſſit, ut fundus religioſus puta, uel ſacer factus, uel ſeruus manumiſſus, uel ẽt ab hoſtibus ſi capiatur: culpa in hunc modum diiudicatur, ut ſi quidem ipſius promiſſoris res, vel tẽpore ſtipulationis, uel poſtea fuerit, & quid eorum acciderit, b nihilominus teneatur. Idemque fiet, c & ſi per aliũ poſtea, quàm ab hoc d alienatus ſit, id contigerit. e Si autem alienus fuerit, & ab alio tale q̃d acciderit, nõ tenetur: quia nihil fecit, f niſi ſi poſtea, quã moratus eſt g ſolutionẽ, aliq̃d huiuſmodi acciderit. quam diſtinctionẽ & Iulianus ſequitur. Item ſi hõ, q̃ fuit promiſſoris, h ex præcedenti cauſa ablatus ei fuerit, i q̃ k ſtatuliber l fuerit, perinde hñdus eſt, ac ſi alienũ ꝓmiſiſſet: q̃a * ſine facto ipſi' deſijt eius eſſe. De illo † q̃rit, an & is, q̃ neſciens ſe dẽre, occidit, teneatur? m quod Iulianus putat n in eo, qui cũ neſciret a ſe petitum, o codicillis, ut reſtitueret, manumiſit.

Vltima mora nocet: & in pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis. Bart.

Sequit̃ p uidere de eo, quod veteres ꝯſtituerũt: Quoties culpa interuenit debitoris, ꝑpetuari q obligationẽ, quemadmodũ intelligendũ ſit. Et quidẽ ſi fecerit ꝓmiſſor quò minus ſoluere poſſit, expeditum intellectũ hẽt ꝯſtõ. r Si uerò moratus ſit tm̃, s hæſitat, an ſi poſtea in mora nõ fuerit, t extinguatur u ſuperior mora. Et Celſus adoleſcẽs ſcribit, eum, qui moram fecerit in ſoluendo Sticho, quẽ promiſerat, poſſe emẽdare eã morã, x poſtea offerẽdo. hanc enim quęſtio-

a In non faciendo. puta in non curando, id eſt, non medicando: in quo culpam non eſſe accipiendam probat, cum ſubiungit: quia qui dare pro. &c. & ſic accipe, quod magis &c. ſcilicet quod culpa non ſit in faciendo tantum: licet in faciendo, ſcilicet occidendo. & pro hoc ſ. de hære. uend. l. uenditor. ij. §. at cum. verſ. quemadmodum. vel dic, ſecundum Ioann. a quod magis ſit probandum, ut in negligendo culpa admiſſa ſit: & ſic teneatur. & pro hoc ſupra, de ædil. edict. l. quod ſi nolit, §. ſi mancipium. ibi, culpam &c. & ſupra, de vſur. l. uideamus. in prin. & ſupra, de pet. hæred. l. et qui, §. cum prædia. & de conſtitut. pec. l. qui autem, §. ſi quis. Itẽ pro hoc, quod dicitur de legato alias: nam circa legata conſideratur hæredis culpa in prætermittendo, & diligentia in faciendo ea, quæ diligens faceret: & propter utrum que tenetur: ut ſupra, de leg. j. l. cum res, §. pen. & l. quid ergo. §. ſi hæres. Itẽ pro hoc ſ. ad Syllan. l. iij. § ij. quæ omnia ſunt argu. contraria primæ poſitioni: & quod ſubijcit: quia &c. eſt ratio quare erat dubitandum: non quare hoc ſit probandum. ut infrà, §. prox. Frequenter enim contingit, ut in ſuis ſit culpa, in alienis non. & facit ad hæc & ſequent. infra, de ſol. l. ſi mihi alienum. & l. qui res. & Inſt. de leg. §. ſi res le. & §. ſi uero. & ſ. tit. j. l. ſi is qui. & quod uot. ſ. de condic. indeb. l. Neratius & ad Trebell. l. quidam. §. ſi quis filium. & qui & à quibus, l. hæres ſi ſeruum. & de legat. j. l. ſi quis inquilinos. §. j.

b Acciderit. per eum, qui rem promiſit. Item, ſcilicet ſi culpa promiſſoris ceciderit: ſecus ſi ante, ſcilicet moram moriatur: ut in argu contra ſ. tit. primo, l. is qui.

c Idemque fiet. ſ. ut teneatur, ut fortaſſe per eum, qui poſt emit. Vel aliter acquiſiuit: quoniam ſuo facto uidetur id accidiſſe, cum poſt remiſſionem alij tradidit: vt ſ. de act. vendi. l. Iulianus ſcribit, ſi hominem. & Inſt. de lega. §. ſed ſi alij. & rem ratam hab. l. ſi indebitum, §. fin.

d Ab hoc. promiſſore.

e Contigerit. vt manumiſſus ſit, uel aliquid prædictorum contigerit. ſed contra ſ. eo. l. inter ſtipulantem, §. ſacram. Sol. hic de ſuo, ibi de alieno: ut & hic ſubijcit, ſi autem &c. Accur.

f Fecit. ſcilicet dolo, uel culpa. ſed nonne in alieno poteſt committi culpa: ut ſ. de leg. j. l. cum res, § itaq. verſ. ſed ſi alienus. Item in ſuo poteſt non eſſe culpa, ut quis pręmio fiat liber contra domini uoluntatẽ: ut C. quibus ex cau. ſer. pro præmio lib. ac. l. j. R̃n. hic & ſupe riori facto reſpexit frequentiam. arg. ſ. de leg. & ſenatuſcon. l. nam ad ea. ſi tamen in alieno eſt culpa, tenet: vt l. cum res. de leg. j. & ſi in ſuo non eſt, non tenetur:

g Moratus eſt. id eſt, diſtulit.

h Promiſſoris tempore ſtipulationis.

i Fuerit. ante moram. Accur.

k Quod. i. quia. Accur.

l Statuliber. Exemplum. Promiſi tibi dare Stichum, oſtea quidã me inſtituit, & Sticho legauit libertatem ſub conditione: ſi exiſtente conditione Stichus fuerit liber, non teneor. Accurſ.

m Tenetur. & magis eſt, quod teneatur. Azo.

n Putat. ſcilicet, ut teneatur: vt Inſtit. de lega. §. ſi res legata. verſ. ſi vero hæredis. Accur.

o Petitum. hominem. Sed quomodo eum manumiſit ſiue pure, & ſic legatarij: ſiue ſub conditione legatus erat, & tunc non poteſt manumittere: ut ſ. qui & a quibus, l. generaliter, §. j. ſed dic, quod hæredis erat. Sed tunc opp. ſ. qui & a quibus, l. hæres. ſed reſpon. hæres nihil ibi agit quin teneatur ad æſtimationem: ſed libertas tenet. & facit hic quæſtionem quam ibi. ſ. de condic. inde. l. in ſumma, §. ſi ſeruum. & ibi ol. ſecundum Ioan. ADDITIO. Dic quòd ibi loquitur in alia actione. Bart. Are.

p Sequitur. cum in ſpeciebus certis de culpa locuti ſimus, ſequitur vt uideamus in genere. Accur.

q Perpetuari. quantum ad hoc, ut non liberetur interitu ſpeciei, ſecundum R. ſic ergo perpetuatur, id eſt, perpetua remanet, ſi prius erat perpetua. ſi autẽ prius erat temporalis: & tunc erit ſimile, fieri, id eſt, remanere: ut ſ. de iud. l. Iulianus.

r Conſtitutio. ut teneatur: ut quia occidit: ut ſ. ead. l. in prin. & mora non purgatur. alias non conueniret ſequentibus. Accur.

s Moratus ſit tantum. & poſtea obtulit.

t Non fuerit. quia ſoluere uoluit. Accur.

u Extinguatur. oblatione.

x Eam moram. ad quod facit ſ. de peric. & commo. l. illud. & ſ. eo. l. interdum, §. fina. & l. ſi quis cau. l. & ſi poſt tres. & C de fideiuſ. l. ſ. nenius. & ſ. de conſt. pec. l. ſed & ſi alia. & de cond. ind. l. ſi a. ſ. Sed contra l. u. n. de cond-

r Reprobatus per Bart. Pan. Alex. Are. & Iaſ.

† Sic in P. Fl. Hal. ſt, an in non faciendo. a Gil. ſeq̃ Imo. Pau. Alexan. & Iaſon.

a Approbatus per Bar. Ang Imol. Alc. & Iaſ.

* Aliàs, quu.

† Alex. hic dicit iſtũ text ſin. & alibi non reperiri, ad hoc, q̃ licèt debitor ſciens peccans in faciendo, uel negligendo teneat: ut in prine. nſe legis. & idẽ ſi q̃uo rans peccauit faciendo illicitũ actũ: alias aũt non, ſi iuſtè igno rauis, per l. quod te. cũ ib. not. ſup. ſi cert. pet. tñ hoc ultimũ fallit in hærede, q̃ obligat ex cau ſa lucratiua. nam licet peccet ipſe ẽtigno rantet faciẽdo actũ licitum, tamẽ. tenet. Bolog.

+ Sequunt̃ Bar. Alex. & Aret.

ſ Approbatur per Bar. Imol. Pau. Alex. & Iaſ.

de condic.fur.ſed ibi litem ſuſcipere, non rem reddere uolebat. Accur.

De bono, quamuis enim ſtricto iure pœna cōmiſſa eſt, & ſtrictum ius dicit eum omnino teneri poſt moram: ſed quia æquū eſt taliter eundē hanc pœnam eua dere, ſi obtu[illegible] tale eſt ac ſi nō fuiſſet in mora. Accur. Florētin. legum doctor.

Et æquo. non ſtricti iuris. ut tenea tur adhuc.

Iuris. ſ. ſtricti.

Par. i. ſimilis, ut ī. ne quis eū qui in ius uocatus. l. ij. & de mino. i. utrū. §. fin & de uſur. l. j. in fi. & ȷ. de reg. iur. l. quoties utriuſque. iuri.

Perſequitur. nō uideo.

Hæc conſtitutio. quæ de perpetuanda obligatione loquitur. Acc.

Hæc conſtitutio. i. conſtitutum ueterum: ut ī. proxi. §.

Perpetuam obligationem. mora uel etiam culpa.

Quibus. i. ad quorum onus. Acc.

Producāt. id eſt perpetuent. Accur.

Obligationem. faciēdo. ī. moram. Accur.

Acceſſiones. i. fideiuſſores. Accur.

Dubium eſt. an eorum facto perpetuetur. Accur.

Perpetuari. in ſuam perſonā. Acc.

Tollat. occidendo [illegible] et. Accur.

Itaque. dixi quæ perſonæ efficiant perpetuā tunc dici[illegible] quibus producant.

Ipſorū debitorū uel fideiuſſorū.

Fideiuſſoribus. ſ. ſecundis.

Perpetuant. ſ. fideiuſſore primi. & ad hoc ȷ. de fideiuſſ. l. ex[illegible]. §. fin.

Cauſam. hos [illegible] tienlos duos. ſ. quæ pſonæ perpetuent,

Sic & Cice. li. j. offic. exiſtunt, inquit, ſæpe iniuriæ calūnia quadam & nimis callida iuris interpretatione.

Par pro ſimili, ſeu æq̄lis, Mādoſ. in Gl. Facu. §. Et in ipſa. in verſ. parib.

nē eſſe de bono & æquo: quo ī genere plerumq; ſub authoritate iuris ſciētiæ pernicioſè (inquit) erratur. Et ſanè probabilis hæc ſnia eſt, quam quidē & Iulianus ſequitur. Nam cùm quærit de damno, & par utriuſq; cā eſt: quare non potentior ſit, qui tenet, q̄ qui pſequitur?

Mora principalis obligationē pperuat quo ad ſe: & fideiuſſores, & eorum ſucceſſores: mora fideiuſſoris quo ad ſe, & ſucceſſores ſuos. Bart.

Nunc uideamus, in quibus perſonis hæc cōſtitutio locum habeat: quę inſpectio duplex eſt, ut primo quæramus quæ pſonæ efficiant perpetuā obligationē. deinde quibus eā producāt. Vtique aūt principalis debitor perpetuat obligationē: acceſſiones an pperuent, dubiū eſt. Pōponio perpetuari placet. Quare.n. facto ſuo fideiuſſor ſuam obligationem tollat? Cuius ſententia uera eſt. Itaque perpetuatur obligatio tam ipſorū, quam ſucceſſorum eorū. Acceſſionibus quoque ſuis, id eſt, fideiuſſoribus perpetuāt obligationem: quia in totam cauſam ſpoponderūt.

& quibus producantur, non plenè proſecutus eſt: unde ſciendum quod principalis debitor moram adhibens perpetuat obligationem tam contra ſe & ſucceſſores ſuos, quam contra acceſſores, id eſt fideiuſſores & hæredes eorum. at fideiuſſor contra ſe & ſucceſſorem ſuum, non contra reum. ut hic, & ſupra. l. mora. §. fine. & §. penul. & ſic patet contra quos perpetuatio fit. E contra perpetuat ſtipulator: uel procurator eius

Per [illegible] ſeruū, Ange.

denuntians promiſſori: ut ī. de peti. hære. l. item uend. §. petitam. vel eorum geſtor: ut ī. de uſuris. l. ſi quis ſolutioni. §. fi.

Producat. i. perpetuet

Acceſſionem. id eſt mandatorem. ad quod eſt. ī. eodem. l. cum filius. ij. reſpon. & de hære. uend. l. qui filiuſfam. in glo. ij. Accur.

Mora filij perpetuat obligationem contra patrem. Bar.

An filiusfamilias, qui iuſſu patris promiſerit, occidendo ſeruum producat patris obligationem, uidendum eſt. Pomponius producere putat: quaſi acceſſionem intelligens eū, qui iubeat.

In obligationibus dandi res pempta poſt morā durat in obligatione quo ad petitionē, acceptilationē, & nouationē h. d. B.

Effectus huius conſtitutionis ille eſt, ut adhuc homo peti poſsit. Sed & acceptū ei poſſe ferri creditur, & fideiuſſorem accipi eius obligationis nomine. Nouari autem an poſſit hæc obligatio, dubitationis eſt: q2 nec hominem, q nō eſt, nec pecuniā, q nō debet, ſtipulari poſſumus. Ego puto nouationē fieri poſſe, ſi hoc actū inter partes ſit, quod Iuliano placet.

Ex ſtipulatione continente factū pſonale ſtipulatoris poteſt hæres agere. ſi de ipſo facta eſt expreſſa mentio. Paul.

[illegible] XCII.

SI ita ſtipuler, Per te non fieri, quò minus mihi hęredique meo uindemiā tollere liceat? etiā hęredi datur actio.

Effectus. Quæreret aliquis, quæ eſt utilitas huiuſmodi conſtitutionis? ad quod reſpon.

Huius conſtitutionis ueteris. ut ī. §. ſequenti. in prin.

Poſſit. poſt mortem filij mortui. ſed cū adhuc in obligatione ſit, quō poteſt pretium conſtitui? ut ſupr. de conſtit. pecu. l. promiſſor? Rñ. quia & non debitū pro debito pōt cōſtitui: ut ī. de conſti. pec. l. j. §. an pōt. vel dic quaſi debitū eſt. cum agendo ad hominē, pretiū conſequat. Accur. Florentin. legū doctor.

Sed & acceptū. patri propter factū filij Accur.

Creditur. præcedente nouatione. i. Aquiliana ſtipulatione. quæ an fieri poſſit ſequitur nouari autem &c.

Obligationis. qđ iuſſu. Accur.

Obligatio. quia pa et nomine filij teneatur. Accur.

Nec pecuniam. i. intereſſe. & ſic no. intereſſe nō eſſe in obligatione: ut dixi ſup. de act. emp. l. j. in prin.

Poſſe. ſiue hominem, ſiue pretiū ſtipuler animo nouandi: ut ī. de conſtitut. pecun. l. promiſſor.

Si hoc actum. ut nouetur. & facit de noua. l. ſi rem aliquam.

SI ita ſtipuler. [illegible] Ita lex cum ſequenti planę ſunt, & in l. tri[illegible], gloſſ. ponit caſum. Flore. Accur.

Hæredi. Si fuerit prohibitus: licet ego fuerim impeditus: ȷ. eod. l. ſi ſic. uel licet factum meum contineret nānnı uideatur, quod ego eo ligens impediar. Idem eſſet & ſi nomen hæredis adiectum non eſſet: ſup. de proba. l. ſi pactum. Accur.

Datur actio. q. d. non tantum mihi uiuenti. ſi prohiboat,

Qñ debitur, ut creditor ſoluat & debitor & creditor ſunt eiuſdē ſoci. Bart. & Angel.

habear, actio datur: ſed hæredi meo datur exceptio.
a S I ſic. Summam. i. eligam.
b S Electio mea erit uidetur quòd contra me fieri deberet interpretatio in ambiguo: ſed non eſt ambiguũ: & facit ī. de reg. iur. l. in ambiguis. Sed an hæres meus poterit eligere? ar. quod non. ſ. eo. l. ſi. ſtipulatus fuerim il lud. Vel dic contra: ut ibi, & argu. ī. de leg. j. l. ſi ſic. Accur.

Electio eſt creditoris, ſi uerba executiua referantur ad eum. h. d. Bar.

XCIII.

SI ſic ſtipulatus fuero, Per te non fieri, quò minus hominem ex ijs, quos habes, ſumã? a electio mea erit.

Incertitudo uitiat ſtipulatio nẽ niſi ex coniecturis probabilibus declaretur. h. d. Bar.

Marcel. ...

XCIIII.

TRiticũ dari oportere ſtipulatus eſt aliquis. facti quæſtio eſt, non iuris. igitur ſi de aliquo tritico cogitauerit, id eſt, certi generis, & certæ quantitatis: id habebit pro expreſſo. alioquin, ſi cùm deſtinare genus & modũ uellet, h non fecerit: nihil ſtipulatus uĩr: ne igitur unum quidem modũ.

Qui ſtipulatur opus fieri, debet locum exprimere ubi, & talem quod interſit ſtipulatoris.

Idem libro v. Digeſtorum.

XCV.

QVi inſulam fieri ſtipulatur, ita demum acquirit obligationem, ſi appareat, quo in loco fieri inſulam uoluit: ſi & ibi inſulam fieri eius interſit.

Si debitor occidit ſeruum debitũ ex iuſta cauſa: eſt ac ſi alius occidiſſet ſine ſua culpa uel dolo: ſi prius non erat in mora. h. d. Paulus.

...

XCVI.

QVi ſeruum mihi ex ſtipulatu debebat, ſi in facinore eum deprehenderit, impune eũ occidet: nec utilis actio erit in eum cõſtituenda.

Stipulatio inutilis non nocet præcedentem utilem. h. d. Paul.

...

XCVII.

iij SI ita ſtipulatus fuero, Te ſiſti: & niſi ſtiteris, hippocentaurum dari? perinde erit, atq; ſi te ſiſti ſolummodo ſtipulatus eſſem.

Qui promittit ſe ſoluturum pro alio, promittit factum. ideo ſuccedit obligatio ad intereſſe. ſecus in eo qui ſe daturum promittit. Bar.

Poſſum utiliter à te ita ſtipulari, Nomine

Caſum ponit.

T Riticum dari. Vt tolli s infinitas ambages, quas hic not. dominus Ioan. & omnia fine ſcrupulo, uel dubitate procedant: dic caſum, Stipulatus ſum à nobis triticum, facti quæſtio ga quantur de quo intelligatur. nam ſi habito reſpectu ad præcedentem contractum, cogitauimus de certo: ut uerbi gratia, ſi mutuatus tibi triticum Bono. & de illo cogitauimus, ualet ſtipulatio. & id habetur pro expreſſo. & hoc in prima. Vltimo dicit quòd ſi ſtipulor triticũ nõ cogitando de aliquo certo, nec ex præcedenti contractu, nõ ualet ſtipulatio.

c Triticum. i. ſeges, ſiue bladum. i eſt enim generale nomen ad omne id quod in area teritur. alio modo appellatur per excellentiam frumentum. Tertio modo dicitur meleca &c.

d Aliquis. non de ſignato modo uel genere.

e Quæſtio eſt, eſt quæritur an ualet ſtipulatio talis. M.

f Cogitauerit. ſtipulator, promiſſore fortè hoc intelligente. uel dic cogitauerit uterque: quod in idem recidit, ueluti cum certum triticum unumũ dediſſet: in formiter ſibi triticum ... ſtip. le ur. nam de eo ſtipulari uidetur: ut ea quæ in pr. ſ. omnibus &c. ut infra eodem. l. Titia. & argu. ſupra, ſi cert. peta. l. cum quid mutuum.

g Genus, puta Africum, uel di ... hordeum &c.

h Vellet. in ſtip. uel præſtatione: & dic modum, id eſt, quantitatem.

i Videtur. idem eſt, ſi nudam tradit quem facio, poſt ea determinaturus titul. & cauſam traditionis: & aliqua ex cauſa impeditus ad non fecero. M. & facit j. eo. l. ita ſtipula. & ſ. de uſur. l. quod in ſtipula tione. & C. de do. promiſſ. l. j.

Caſum ponit.

† Bar. hic ſducit iſtũ textum ad hoc q incertitudo uitiat ſtipulationẽ, in aũi dic eẽ ſecus de equitate ea nomea, ga ſg poterit, ut declaret arbitrio boni uiri. ita no. Archi. ſing. in ca. ſunt non nulli. j. q. j. & Anto. de. Bu. in ca. ex parte. extra, de de... & Alex. ſing. in l. ita ſtipulatus. la grande. ī. de uer. ob. in tij. co. j Bar. l. j. §. de eo. in ſi. iſtã gl. ad hoc allegat, q ad bladũ eſt omne id q in terra ſeritur, & aliàs fec. de Raue. in ſuo a phabeto, in uerbo bladũ, uide de hoc dubitati.

Q Vi inſulam. Si quis ſtipulatur ſibi inſulã fieri, debet locum deſignare, in quo fieri eam uult: alias non ualet ſtipulatio. Fran. Accur.

k Fieri inſulam. quis locus ſtipulatus eſt, non alterius. inuen a ſunt enim &c. ut Inſtit. de inut. ſtipul. §. alteri. & ī. e. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. cum enim in facto eſt. ſi intereſt, agitur alias nõ ut hic, & ſ. de re iudic. l. ſi quis ab alio. in ſi. & facit ī. de eo quod cer. lo. l. aſſ. §. ſi quis in ulam. & ſic no. duo iure neceſſaria, ut ualeat hæc ſtipulatio.

Q Vi ſeruũ. Promiſi tibi ſeruum meũ Stichũ, poſtea inueni eum adulterantem uxorẽ meã, occidi eum. utrum teneat tibi? Reſpõ. quod non. Franc.

l In facinore. ut ſi adulterare uxorẽ ſuam inuenerit. & facit ī. de fideiuſ. l. capitis. & ī. de pig. l. ſeruum quem. & de lega. j. l. quid ergo. j. §. ſi hæres. & ſ. de pig. lo. act. l. eleganter. in ſi. & ī. de ſol. l. qui ſibi. §. ſi.

S I ita ſtipulatus. Stipulatus ſum a te quòd ſeruũ tuũ ſiſteres in iudicio: & ſi non ſiſteres, promiſiſti hippocentaurũ. hippocentaurus eſt animal ad eum, nunquã uiſum in rebus humanis. certe habebit hæc ſtipulatio, ac ſi ſolummodo promiſiſſes ſeruũ ſiſti ſine hippocẽtauro.

P. P. pro inde est atque ne ſiſtis.

Poſſum utiliter. Certum eſt, quod nemo poteſt alteri ſtipulari. Quid autem eſt, ſi hoc modo dicam: Titi promittis mihi decem, quæ mihi debet Mæuius? iſta ſtipulatio ualet: quia poſſum agere ad intereſſe, ſi non ſatisfecerit. ſi tamen Mæuius pro quo promiſit Titius, eſt locuples, nihil poſ ſum a Titio petere. nihil enim intereſt mea dari a Titio, cum Mæuius ſit ſufficiens.

Si ubi nupſero. Vide gloſſ. ſuper uerbo, rato. Franciſcus.

m Eſſem. pro non adiecto enim habetur, ſi nihil ſit: & ideo ad intereſſe agitur ex ſtipulatu: ut & ī. eo. l. ſi ſtipulatus fuero. §. ſi. & ī. eod. l. quoties quis. Inutilis ergo adiectio non uitiat, adeo legis eſt: qua ſi ſecunda teneret, tolleretur prima iure nouationis ut ī. tit. j. l. obligationũ fere. §. ſi uerum eſt iure iſto. hodie ſecus: ut C. de noua. l. ſi. §. ſi nunc autem quia non tenet, nõ nouatur ī. de noua. l. nouatio autem.

n Poſſum. nota quod in iſto §. not. differentia inter iſtas ſtipulationes ſcilicet, quando ſtipulor te curaturum, quod mihi decem ſoluantur: & illa, promittis mihi daturum.

o Nomine. qui decem mihi puta debet.

a Soluturum. ſubaudi, ſi non conuerteris illam mihi ſoluere: vt ſ. eo. [illegible] .§.j. & ſic non obeſt C. de fideiuſſ. l. iure n. Pro. & [illegible] ſtè be [illegible] e crimenras, ſi tcum locu [illegible] lex m da [illegible] ut d. [illegible] . Accur.

b Daturum. [illegible] id eſt cum ſtipulor illi te daturum. videbat [illegible] m [illegible] quia ſi [illegible] hæc eſt : [illegible] tilis, quia alteri [illegible] lor. ita hæc, an lo promi [illegible] tis a [illegible] dare turum. ſed cert [illegible] non ſlium, ſed te daturū [illegible] mi [illegible] is.

c Agere. nequ [illegible] mis ex [illegible] la, illic da tur [illegible] mea intereſt [illegible] eo. l ſtipu [illegible] tio [illegible] ta. §. ſi ſtipuler. verſic. ſi quis inſulam. & ſ. eo. l. l. liber homo. ij. § ſi.

d Locuples. & per omnia idoneus: & etiam ex facilitate conueniendi. Quid enim ſi abeat ultra mare: ut arg. ſ. qui ſatiſda. cogan. l. j. in prin.

† P. Fl. Titiū daturum.

Titij te ſoluturum? [a] neque enim hoc ſimile eſt illi, [b] Te daturum? [c] ſed ex ea ſtipulatione dum intereſt mea, agere [c] poſſum. & ideo ſi locuples [d] ſit Titi[9], nihil ex hac ſtipulatione conſequi poſſum. Quid eñ mea intereſt id a te fieri. quod ſi non feceris, æquè ſaluam pecuniam habiturus ſum?

Inter ſponſum & ſponſam nō ualet promiſsio ex cauſa lucratiue, quæ in matrimony tempus confertur.

Si tibi [†] nupſero, decē dare ſpondes? [e] cā cognita denegandā actionē puto: nec raro [f] probabilis cā huius ſtipulationis eſt. Idē ſi uir à muliere eo mō, non in dotem ſtipulatus eſt. [g]

Quando eſt impedimentum miſta conſideratione rei, & perſonæ, valet ſtipulatio ſi impedimentum ceſſat tempore exiſten-

† Scribendo. not. utum rext. pro ſin. ad hoc qd' pactū appoſitū p mulierem de lucrando aliquid ſi cōtrahe ſet matrimoniū cū tali, nō ualet. & hoc ſane dēt Itelligi ut adhibeat cāę cognitio. Bolo.

* Aliàs, quaſi. Promiſſio ex cā lucratiua, an & qñ ualeat inter ſponſum & ſpōſam, qñ cā illa lucratiua in matrimonii tps confertus.

e Intereſt quare non uidetur te obligare, niſi in caſu cū debitor tuus ad inopiam peruenit. M. & facit ſ. de relu. dic. l. ſi quis ab alio. & ſ. eod. l. decem. & l. ſi quis ſtipulatus, §. fin.

f Nec raro. ſi habes raro: dic bene dico denegari cum cauſæ cognitione: non uero indiſtincte. Nam quandoque ualet, & frequenter. quando ergo ualet, & quando non? Reſpon. ſi ex cauſa dotis & donationis propter nuptias fiat, ualet ante matrimonium & poſt ut C. de dona. ante nupt. l. ſi conſtante. Item pro arris matrimonij contrahendi: ut C. de ſponſalibus, l. mulier. Item in caſu quem habes infrà. eod. l. ex ea. § primo. Item ex cauſa donationis inter ſponſos: ut ſuprà, de don. inter uirum & uxorem, l. fina. Econtra non ualet, quando donatio fit in caſu futuri matrimonij: ut hic, & C. de donat. ante nupt. l. quod ſponſæ. Vt enim ipſam mulierem non poſſum ſtipulari: ut infrà, eodem, l. Titia. & C. de inuti. ſtip. l. ij. ita nec in conditione alterius ſtipulationis poteſt opponi. ſed Ioann. dixit non ualere etiam ſi cauſa dotis, uel donationis propter nuptias fiat, ſi proponatur conditio ſi nupſero: ut hic. & dic nec raro, id eſt, nunquam. alias litera eſt, nec rara &c. quam expone, vt ex prædictis patet.

g Stipulatus eſt. ſcilicet actionem denegandam, dico repete ſecundum ea, quæ in contrario caſu modo dixi. Accurſius.

Exiſtimo. [illegible] Habeo fundum quendam, quem timeo fortè perdere: ideo uolo mihi prouidere; & ſtipulor à te hoc modo: Titi promittis mihi dare fundum talem, qui nunc meus eſt, cum meus eſſe deſierit: an talis ſtipulatio ualeat? Reſpon. quòd ſic. Item poſſum à te ſtipulari uiam ad fundum aliquem, qui tempore ſtipulationis non eſt meus: & hoc probat duobus exemplis. Primò, ſi hæc ſuperiora uera non ſunt: ſequeretur, quòd ſi ſtipulatus ſim fundum alienū ſub conditione, & pendente conditione interim mihi donatus, aut legatus ſit: quòd perimeretur ſtipulatio: quod tamen eſſet inconueniens: cum poſſit fundus ille iterum non meus fieri. Aliud exemplum ponit ibi, ſed ſi &c. & eſt tale: quia ſi prædicta uera non eſſent, ſequeretur quod ſi dominus ipſius ſemel ſtipularetur uiam ſub conditione, quod fundo alienato extingueretur ſtipulatio: eſt tamen & hoc inconueniens &c.

-tis conditionis. Bart.

Marcellus lib. xx Digeſtorum XCVIII.

Exiſtimo poſſe id, qđ meum eſt, ſub ꝯditiōne ſtipulari: itē ui à ſtipulari ad fundum poſſe: quāquam interim fundus non ſit meus. [k] Aut ſi [k] hoc uerum non eſt, [l] & alienū fundum ſub ꝯdōne ſtipulatus fuero: isq; ex lucratiua cā meus eſſe cœperit: confeſtim perimet ſtipulatio. [m] Sed ſi fundi [n] dñs ſub ꝯditione uiam ſtipulatus fuerit, [o] ſtatim fundo alienato euaneſcet ſtipulatio, [p] & maximè [q] ſm illorum opinionē, qui etiam ea, quæ rectè ꝯſtiterint, reſolui putant: [r] cùm in eum caſum reciderunt, à quo non potuiſſent conſiſtere. [s]

Stipulatio facti hūtis factum ſucceſsiuum committetur ad par-

Ex hac ſtipulatione. Pone caſum, vt ſuprà, eod. l. ſi ita ſtipulatus eſſem. Franc.

h Conditione. ſi deſierit eſſe mea: uel ſi nauis ex Aſia uenerit: ut & ſuprà, eod. l. ſi rem. & de legat. j. l. cætera. §. tractari. verſicu. ſed ſi ſub conditione.

i Non ſit meus. quia pōt fieri meus, & non erit tunc ſeruitus conſtituta, ſed debitaui in contra. ſuprà, communia prædiorum, l. j. Sed obijcitur: ſi ſtipulatio non capit vires ex præſenti, nullius momenti eſt: ut & infrà. de ſtipul. ſeru. l. vſusfruc. Reſpon. hoc uerum eſt cum viribus deficit ratione perſonæ: ſecus ſi ratione rei: ut hic.

k Aut ſi. nam ſi ſupradicta non poſſent fieri, ſequeretur quem non poſſe ſtipulari, ſub conditione, quod inconueniens eſſet.

l Non eſt. ꝙ ualeant prædictæ ſtipulationes: alias deeſt non. & tunc dic, quod ſi hoc &c. ſcilicet, ꝙ ualet ſtipulatio prædicta: & in idem recidit. ſi non ualent, dico hæc inconuenientia ſequuntur. Accur.

m Stipulatio. quod inconueniens eſſet. M. cum poſſet fieri non meus exiſtente conditione. Item ſequitur hic aliud inconueniens: quia ſi fundi &c.

n Sed ſi fundi. ponit aliud exemplum inconuenientis.

o Stipulatus fuerit fundo ſuo.

p Stipulatio. ſimiliter quod uerum non eſt, cum exiſtente conditione poſſit eſſe ſuus.

q Maximè. ſequitur inconueniens. Accur.

r Reſolui putant. generaliter, cum fallat: ut infrà, eo. l. pluribus, § & ſi placeat. & infra, de reg. iur. l. in ambiguis, §. j. ita, quod ibi, qui ſtipulatur uiam ſub conditione fundo ſuo, alienato fundo ante condit. non irritatur ſtipulatio medio tempore inter factam ſtipulationem, & conditionis euentum: cum meus ſit cum condi. extiterit: quia in ſtipulatione tempus contractus inſpicitur: ut ſ. eo. l. continuus, §. cum quis. & ſ. de ſtipul. ſeru. l. ſi vſusfru. & facit ſ. de ſer. l. pro parte. & facit ſup. eod. l. ſi filius. in prin. Accur.

s Conſiſtere. quod falſum eſt, id eſt, quia regula non eſt uera ſemper. Accur.

Nihil

a Nihil ſtipulatoris. alias eſt, non nihil intereſt: id eſt, aliquid intereſt: cum nemo inhabitare vel: . aliàs deeſt nihil: & tunc dic, bene dico non expectari poſt ruinam: quia ſi id expectaretur, ut dicebant quidam: ergo non committeretur. quia ſicut non cõmitteretur ea fulta, & poſtea ruente: ſic & ea non fulta, & ſic non intereſſet fulta, uel nõ fulta: quod non debet eſſe.

b Nec tamen rectè. quanti intereſt perfectam eſſe, ſed non inchoatam: ut ſuprà, eo. l. ſtipulationes, ij. §. ſi quis & facit ĩ. eo. l. ſi ita ſtipulatus eſſem.

ticulare intereſſe ſtatim, quã[illegible] quis fuit in mora inchoandi: licet non tranſiverit totum tempus, quo potuit perfici. Bart.

Ex hac ſtipulatione, Inſulã fulciri ſpondes? quando naſcatur actio, quæritur. Et utique non eſt expectandum, ut ruat. Nec enim nihil ſtipulatoris [a] intereſt fultam potius eſſe, quàm non eſſe: nec tamen rectè [b] agetur, ſi nõ dum præterierit tantum temporis, quo fulcire potuerit redemptor.

Obſcuritas omnimoda vitiat ſtipulationẽ: et ſi pt interptari, interpretatur pro promiſſore: ſed ubi verba ſunt clara, interpretationẽ non recipiunt. Bar.

Celſus lib. xxx[illegible]iij Digeſtorum. XCIX.

† Q Vicquid [c] adſtringẽdæ obligationis cauſa dictum eſt, [d] id niſi palàm verbis exprimatẽ, omiſſum intelligendum eſt: ac ferè ſecũdum promiſſorem [e] interpretamur: quia ſtipulatori liberum fuit uerba latè [f] concipere: nec rurſum [g] promiſſor ferendus eſt, ſi eius intererit, de certis potius uaſis forte, aut hominibus actum [h] eſſe.

Non dicitur quis non feciſſe, quouſq; finitũ eſt tps, intra qd fieri poteſt. h. d. Paul. de Caſt.

Si ſtipulatus hoc modo fuero, Si intra biennium Capitolium non aſcenderis, dari? non, niſi pterito biennio rectè petã. Nã & ſi ambigua uerba ſunt, [i] ſic tamen exaudiuntur, ſi immutabiliter uerũ fuerit, te Capitolium non aſcendiſſe. [k]

Conditio de præterito, vel de pñti non ſuſpendit. h. d. Bart.

Mod[illegible] [illegible] Regul[illegible] C.

C Onditio in præteritum, [l] non tantum in præſens tempus relata, ſtatim aut perimit [m] ob-

Q Vicquid adſtringendæ. Pone caſum, ſecundum gloſſ. ij. ſuper verſic. dictum. Si ſtipulatus. Sum à te ſtipulatus centum, ſi intra annum Romam non ieris, non poſſum agere, niſi anno præterito. Fr.

ᵇ Quicquid. dic, quòd quicquid fuit ſtipulatione uallandum, ſi nõ eſt ſtipulatione uallatum, habetur omiſſum: aut certè ſi obſcurum eſt, interpretabor ſecundum promiſſorem, ſi poteſt ſecundum eius uoluntatem ualere. ſed ſi non põt ſecundũ voluntatem ipſius valere, interpretabor pro ſtipulatore ſi valere poteſt. vel dic aliter, ꝙ ſi ſit obſcurum, omnino non ualere: ſi autem interpretari poteſt, interpretabor. Accur.

c Dictum eſt. i. dicendum, ſecũdum quoſdam: & hoc propter hoc, quod ſequitur: niſi uerbis exprimatur. quod ſignificat in futurum &c. ſed non oportet ſic exponi. nec enim dicit ſimpliciter, niſi uerbis expreſſis exprimatur: ſed addit palam, id eſt, euidentibus & manifeſtis uerbis, ut ſi quis ſtipuletur a magiſtro nouo bocar. ſua, putans omnes rationes in hoc comprehendi: non tenetur quidem magiſter, niſi ad hoc bocar. uel fundum, uel uinum in genere: & hoc propter nimiam obſcuritatem: vt ĩ. eo. l. ita ſtipulatus. vel quando conſtat diſſenſiſſe: vt ſup. eo. l. inter ſtip. §. ſi Stichum.

e Secundum promiſſorem. hoc in eo caſu intelligendum eſt, quando dubitatur quid actum ſit, & duorum modorum utroq; poteſt ualere ſtipulatio: ut quia unus dicit ſe ſenſiſſe de albo Sticho, alter de nigro. tũc enim accipiendum eſt, quod promiſſor elegerit: ut no. ſup. eo. l. ſtipulatio iſta, §. in ſtipulationibus. vel hominem in genere, ubi non eſt tanta obſcuritas, ideoque ualet: & quemlibet dando liberatur: non tamen talem quem habere non expediat, ut ſubijcit: & ſic nõ addit, au. &c. nec rurſus promiſſor &c. ut puta promiſit omnia uaſa ſua, & dicat ſe tantum de uitreis intellexiſſe: uel de viliſſimis ſeruis, cum omnes ſuos ſeruos promiſerit. vel dic ſecundo, quod aut &c. proſequatur eundem caſum, & corrigat præcedentia. Item & quod dicit: nec rurſus &c. poteſt ſecundo intelligi, ſcilicet quod promiſit ſeruum, poſtea elegit: & iterum uelit uariare nã non poteſt: licet ſua intereſſit. Sed tunc eſt contra ĩ. eod. l. qui ex pluribus. & l. cum qui. § j. Sed dices, quod in illis legibus habebat electionem ex vi verborum ſtipulationis, ſeu ex natura alternatiuę: quia illud aut illud fuit ſtipulatum. ſed hic non habuit ideo electionem ſed quia dubitabatur de quo ſenſerit. ſed ſecundum primum intellectum prædictæ leges non obſt. Item ad id, quod dicit ſtari dicto promiſſoris, eſt contra ĩ. eo. l. ſi mihi §. ſi ſtipulatus. Solu. ſpeciale eſt in ueſte: maximè cũ omnem ueſtem ſtipulatus erat quæcunque muliebris eſſet. Imò ideo eſt illud: quia ſignificatio verborum facit pro ſtipulante, licet promiſſor fœminea veſte vtatur: vt ĩ. proximo reſpon. Item contra ad idem ſup. qui ſatiſda. cogan. l. de die. Sol. viſbi. Item in iudicio ſecus: ut ſ. eo. l. inter ſtipulantem, §. ſi Stichum. & eſt ratio, ut ibi. Item facit ĩ de verb. ſign. l. nepos Proculo. & ſupra, de contrahen. empt. l. Labeo. & de act. emp. l. ſi ſeruus. Sed arg. contra. in princ. huius legis, ſupra, ſi certum pet. l. cum quid. ſed ibi eſt de natura negotij, id eſt, contractus mutui: quod intellige tacitè.

f Latè, id eſt, apertè.

g Nec rurſum. i. econtrà.

h Actum. facit C. de don. l. ſi quis argentum, §. j.

i Verba ſunt. Poſſunt etiam trahi ad ſingula eiuſdem biennij tempora, ut cum una die, uel ſecunda, uel tertia non aſcenderis, uerum ſit te non aſcendiſſe. & facit Inſt. eod. §. omnis ſtipulatio, ver. in diem.

k Non aſcendiſſe. ſcilicet, in aliqua parte biennij. Accurſius.

C Onditio. [illegible] Promiſi tibi decem aureos, ſi Imperator anno proximo præterito Romæ fuit. certè iſta conditio, quæ relata eſt in præteritum, ſtatim facit ualere obligationem, aut ſtatim eam non ualere oſtendit: ſicuti illa, quæ confertur in præſens tempus: vt dicendo, ſi Imperator Romæ eſt, promitto. Franc.

l In præteritum. puta ſi Titius conſul fuit. Acc.

m Perimit. id eſt. conſiſtere non permittit. ſimilis impropríetas eſt intra, eodem, l. decem. & ibi, eruiſti animam meam de inferno inferiori. & facit ſup. ſi cer. pet. l. cum ad præſens. & de Inſtitu teſt. l. cum in ſecundo. §. j. & ĩ. eo. l. ſi ita ſtipulatus fuero hanc. & Inſt. eod. §. ex conditionali. Accur.

Puber-

† In F. Fl. Quicquid adſtringẽdæ obligationis eſt, id niſi &c. vt verbum eã, aut gſa deſiderẽ: de qua te vide Ant. Aug. emẽ. lib. ij. c. j.

† Omnes Scribẽ. hic alleg. iſtũ tex. p ſin. ſnĩ vnam lec. in ver. nec rurs'. ad hoc, ꝙ hñs pẽtẽ interptãdi nõ põt interptari ni ſi ſemel tã tũ: ſed ei licet eligere ſemper qñ hẽt poteſtatẽ eligendi, & ita põt uariare: ſed in eo, qui hẽt poteſtatẽ declarandi non licet. Bolog.

a Pupilli. Vberes ſine curatoribus. i. non habentes curatores. R. & M. & ſic eſt hoc ex parte ſubiecti.
b Obligari. licet iuuentur reſtitutione & ſic ſoluetur contractus. C. de in integ. reſtit. mi. l. ſi curatorẽ. Alij dicunt φ naturaliter, non ciuiliter obligantur, ſed tunc non egerent reſtitutione Accur.
b Obligari. ciuiliter, & naturaliter.

V Enditores. CASVS. Titius, & Seius uendiderũt fundum quendam Sempronio, & promiſerunt emptori de eui. & ultra promiſerunt reſtituere expenſas quas faceret Sempro. in lite cum ageretur cõtra eum de proprietate fundi huius. poſt precium exolutum uenit unus uenditorum, & petit partem precij ſui à Sempronio. Sempronius probat ſolutum eſſe totũ preciũ. ſic uictus eſt uẽditor. poſt hoc uenditor iſte petit ſumptus litis, quos ſibi dicit deberi ex ſtipulatu, quæritur an ſibi debeantur? Rñ. quòd non: quia ſtipulatio facta de ſumptibus litis reddendis, intelligitur tantum cauſa euictionis. Francis.
c Eius. ſ. emptoris. Accur.
d Intereſſet. ſi res euinceretur.
e Agnituros. Quid ſi non eſſent promiſſi tales ſumptus in cauſa, licet res non ſit euicta? Reſpon. poteſt dici, quod nihilominus præſtari debent, & ſi non ſint promiſſi: quia & hoc ſit intereſſe, ut arg. ſup. de lib. leg. l. penult. ita iſta tamen arg. eſt contra, ſecundum Ioan. ſed dic ut C. de euict. l. j. Acc.

ligationem, aut omnino non differre.

Adultus non habens curatorem, naturaliter & ciuiliter poteſt obligari. Pau.

Idem libro iij. de præſcriptionibus. CI.

P Vberes ſine curatoribus a ſuis poſſunt ex ſtipulatu obligari. b

Qui promittit ſumptus factos in lite de re, nõ tenetur ad ſumptus factas in lite de precio. h. d. Bartol.

Idem lib. v. reſpon. CII.

V Enditores emptori pro euictione cauerant, quãti eius c intereſſet. d ſed & ſpẽaliter ſe agnituros, e ſi in lite f mota ſumptus feciſſet, g emptori ſtipulãti ꝓmiſerãt. poſt mortẽ emptoris unus ex uenditorib. ad iudiciũ uocauit h preciũ ſibi deberi dicẽs: hæredes eius, qui ſumptus in defenſiõe cãæ i factos (cùm probarent precium ſolutũ fuiſſe) ex ſtipulatione petebãt. Modeſtinus reſpõdit: ſi eas impenſas uẽditores promiſiſſent, quæ ob litẽ de ꝓprietate inſtitutã factæ eſſent, k minimẽ ex ſtipulatu l peti poſſe, quãd

f In lite. de rei proprietate.
g Feciſſet. emptor. Acc.
h Vocauit. hæredes emptoris. Acc.
i Cauſæ. motæ ad precium nõ ſuper re euincẽda. Ac.
k Eſſent quod in dubio præſumeretur.
l Ex ſtipulatu. quia non fuit mota quæſtio proprietatis, ſed precij. ad quod eſt ĩ. eod. l. ſi ita quis. in fin.
m Exolutum. ſcilicet, uendi toribus.
n L iber homo. Non põt aliud in emptione. R. ut ĩ. de contrahen. empt. l. liberi. Acc.
o Nec dari. cum non poſſit fieri accipientis. ad quod ſ. Inſtit. de inuti. ſtipulat. in princ. Acc.
p Præſtari. Cum liber homo non recipiat æſtimationem: ſed quandoque ut ſeruus æſtimatur: ut not. ſup. eodem. l. ſi ſeruum. §. de illo.
q Hominem. in caſibus hoc ualet ut ſup. eod. l. inter ſtipul. § penul.
r Aut fundum. qui dari non poteſt. ſicut enim à conuerſatione noſtra excẽpti ſunt ipſi, ita res eorũ: ſed tamẽ legari põt unus hoſtium: ut ſ. de leg. j. l. ab omnibus. §. in teſtamento. uerſ. etiam. & l. id quod. & l. ſeruũ. & eſt ratio: quia in ſtipul. præſens tempus &c. item ſecus in ſeruo noſtro ab hoſtibus capto: ut ſup. de act. empt. l. finali.
ADDITIO. Iſte intellectus procedit ſine ſcrupulo ſecundum ſcribentes, licet in ſe bonus ſit, tamen non conuenit uerbis literæ, ſecundum Iaſ.

t Dic φ idem eſt in uniuerſitatibus, quã in contractibus, ſcilicet φ fundũ hoſtium qui nunquam fuit noſter neque promittere, neq; legare poſſumus: ſed ſi ſemel fuit noſter, & legare, & promittere poſſumus: ut in iuribus in glo. alleg. ſecundum Bart.

erogatũ eſſet, dum alter ex uẽditoribus precium, quod iam fuerat exolutum, m petit.

Liber homo, vel fundus hoſtium in ſtipulationem deduci non poteſt. h. d. Bar.

Idem lib. v. Pandectarum. CIII.

L Iber homo in ſtipulatum deduci nõ poteſt: n quia nec dari o oportere intendi, nec æſtimatio eius ꝓſtari p põt: non magis; quàm ſi quis dari ſtipulatus fuerit mortuum hominem, q aut fundum r hoſtium.

Sufficit contractum impleri à contrahente, uel ab alio eius nomine. Bartolus.

Iaboleuus libro xj. ex Caſsio. CIIII.

C Vm ſeruus pecuniã ꝓ libertate pactus ſit, & ob eã rẽ reũ dederit: quãuis ſeruus ab alio s manumiſſus eſt, reus tñ recte obligabitur: quia non quæritur à quo manumittatur, t ſed ut manumittatur.

Vna ex rebus alternatiuè debitis oblatæ, poſt eius interitum debitor liberatur. h. d. Bartolus.

Idem lib. ij. epiſtola. CV.

S Tipulatus ſum Damam, aut Erotem ſeruum

C Vm ſeruus. CASVS. Stichus ſeruus meus promiſit mihi xxx. aureos ſi eum manumitterẽ & pro hac ſumma dedit mihi expromiſſorem. Stichus iſte ab alio manumittitur, quàm à me. utrum expromiſſor teneatur mihi in xxx. Reſpond. quod ſic, quia non quæritur &c. intellige tamẽ quod opera mea ſit Stichus iſte manumiſſus. Francis. Accur.
s Ab alio. ueluti hærede inſtituto iuſſu eius qui manumiſſurum ſe promiſit. M. & ſic uoluntate, aut facto eius: uel facto fortè quaſi mediator acceperit pecuniam, ita φ adiuuaret eum ut manumitteretur. aliud ſi iam manumiſſus erat uel liber. ut ſup. de condi. cau. da. l. iij. §. ſi liber. & §. ſi quis. Acc.
t Manumittatur. opera accipientis. Io. & ſic nõ bene colligitur hic generale, non refert à quo, pro quo tñ ſ. gñali ſunt hæc arg. ſup. de ſenat. l. ſenatoris filium. §. neq; & de inof. teſt. l. poſthumus §. ſi quis. & ĩ. quemadmodum teſta. ape. l. antep. § j. & ſup. de uſuca. l. naturaliter. & de fideic. libe. l. gñaliter. & C. de preci impe. offeren. l. uniuerſis. & ſup. de peti. hæred l. itẽ ueniunt. §. petitã. uerſi. a quo. & ĩ. eo. l. à Tit. & C. de natu. lib. l. ſi quis naturalẽ. in ſi. & ſup. mã. l. ſi uero nõ re. §. ſi filio. & ſup. de aqua quoti. & æſti. l. j § quæſitũ. Sed arg. cõtra. C. de inoff. teſt. l. ſcimus §. repletionẽ. a Acc. a uer. eſt in §. iiij.
S Tipulatus. CASVS. Stipulatus ſum à te Stichum ſeruum, aut Pamphilum ſeruũ. electio eſt tua promiſſoris quem uelis dare. tu offers mihi Stichum. nolo

Acturum. & ideo niſi ille ſteterit, ad intereſſe tenetur, cũ magis ſuum factum, quam alienũ promiſit. R.

Vi ſtet. ſ. ille quem ſiſti promiſerit. Accur.

Rem. id eſt, in ſtipulationem. Accur.

Deduxiſſe. & ideo quãti intereſt domini, in ea ſtipulatione uenit: ut hic, & ĩ. ſi quis cau. l. ſi procurator. & facit .de in lit. iur. l. uideamus.

Emo. Stipulor à Titio hoc modo: Titi promittis mihi dare rẽ meã? an talis ſtipulatio ualeat? Dicitur qđ nõ. Si aũt dico ſic, promittis centũ pro precio talis fundi mei? talis ſtipulatio ualet. Itẽ poſſum ſic ſtipulari, promittis mihi reſtituere talem equum meum quẽ detines?

Si po[ſt] moram. Promiſi tibi hominem Stichũ, conuenisti me in iudicio, ut tibi ſoluerem: & liẽ es conteſtatus. Stichus moriẽ: quaeritur, an mihi teneatur? Reſpon. ꝙ ſic ac ſi Stichus adhuc uiueret. & in fine declarat quis uideatur moram facere: nam ille plus diligit litigare, quàm ſoluere quod debet. Fran.

nam qui alium ſiſti promittit, hoc promittit id ſe acturum, ut ſtet. b

Aliqñ ſtipulatio pcuratoris refertur ad intereſſe dñi. h. d. Bar.

Si procurator ſiſti aliquem ſine pœna ſtipulatus ſit, poteſt defendi, nõ ſuá, ſed eius, cuius negotium geſsit, utilitatem in eam rem c deduxiſſe. d idq; fortius dicendum, ſi quãti ea res eſt, ſtipulatio ꝓponaẽ ꝓcuratoris.

Non poteſt quis ſtipulari rem ſuam ſibi dari, ſed reſtitui ſic, et etiam aſtimationem eius. Paul.

LXXXII.

Nemo rẽ ſuam utiliter ſtipulatur: ſed pretium rei ſuæ non inutiliter. Sanè rem meã mihi reſtitui, rectè ſtipulari uideor.

Periculũ interitus ſpectat ad debitorem moroſum. h. d. Bar.

Si poſt moram promiſſoris homo deceſſerit, tenet nihilominꝰ pinde, ac ſi homo uiueret: & hic morã uĩ feciſſe, q litigare maluerit, quam reſtituere.

Quis non poteſt factum alienũ promittere, ſed ſimpliciter promittendo uidetur promittere ſe curaturũ, quando pcedit cõtractus, ex cuius natura hoc uenit. h. d. Bart.

LXXXIII.

Inter ſtipulantem, & promittentem nego-

diximus te ſenſiſſe de nigro, & nõ de albo: nec poteſt oſtare de quo ſenſerimus. quærẽ utrũ ſtipulatio ualeat. Et reſpon. ꝙ talis ſtipulatio eſt inutilis propterea ꝙ non conſentiunt in una rem. Secus eſt in iudicio nã retento eode themate ſi peterem p libello, uel ſim[ili] petitione Stichum, nõ addendo uel exprimendo a[lb]ũ uel nigrũ: certe ſtabitur dicto meo, qui ſum actor, de quo ſenſerim. & ratio eſt: quia ſtipulationes, quæ ſiunt extra iudicium, ſiunt uoluntate partium, & utriuſ[que] conſenſu. ſi ergo conſenſus deficit, nõ ualet ſtipulatio. Sed iudicia redduntur inuitos: & neceſſe eſt, ꝙ ſtetur dicto actoris: quia reus ſemper negaret ſe de illo, quẽ dicit actor ſenſiſſe: eſt enim proprium reorum ſemper fugere.

Si ſtipulãte. Titius ſtipulatur à Mæuio hoc modo, Promittis mihi dare Stichum, aut Pamphilum? Mæuius [i]dẽ animo diſſentiendi, promittit Pamphilum: quæritur an Mæuius teneatur? Rñ. quòd non. Sed quid? Idem Titius ſtipulatur a Mæuio: promittis mihi xx. aut x? Mæuius reſpondet, promitto x. an teneatur: & dicitur ꝙ ſic. & ratio diuerſitatis eſt in ſtipulationes [rerum], & ſummarum: quia in ſummis ſemper intelligimos eſſe promiſſum quod minus eſt: decem autem minus ſunt quam [uiginti].

Item ſi [eg]o Stip[ulatus ſu]e a Titio ſic [ut] mihi Stichũ, & promittis mihi Pamphil[um] ridet, pro[mitto] Stichum. quæritur an teneatur p[...] dicitur ꝙ quia ibi ſunt ſti[pulatio]nes, [du]ęs dedictæ in ſti[pu]latione: ergo ſi ad unã rñd[et], ualet ſtipulatio. Sacrum item. In hoc §. uſque ad §. ſi rem eſt prolixior textus, & clarior quam caſus poni poſſet: & procedit per pulchra argumenta, quę cõfirmat p exempla clariſſima: quare uideatur textus, qui facilis unus eſt.

Si rem. promiſiſti mihi equum talẽ ex cauſa donationis. poſtea legatus eſt mihi equus ille: & ſic ſunt hic duæ cauſæ lucratiuæ. ſ. donatio, & legatum. quæritur hic, cum acquiſierim equum iſtum ex cauſa legati lucratiua, nunquid euaneſcit prima ſtipulatio? Rñ. quod ſic. Idẽ eſt ſi hæres fuero dño alius rei, quæ mihi promiſſa eſt, et ipſum dominum. uſq; ibi. § ſi uero. Sed ponamus ꝙ dominus illius rei mihi promiſſæ me inſtituat hæredem, ſed tñ illam rem à me legauit alteri, & ſic non eſt apud me remanſura. Certè hoc caſu nõ euaneſcit ſtipulatio: & intelligẽ qñ ſum inſtitutus in parte hæres: quia ſi in totum, non eſt contra quem agere poſſem: bene aduertendo ad literam, aliter enim textus ſtare non poſſet: caderet enim caſus in impoſſibile. Idẽ eſt & ſi ſit legata ſub conditione. ratio, quia licet ipſe debitor dediſſet rẽ quę eſt legata ſub conditione, certe non eſſet liberatus. ſi autem defecerit conditio, & res penes eum remanſerit, euaneſcit petitio.

Stichum. Stipulatus ſum à te Stichũ, qui forte mortuus erat, an ualeat talis ſtipulatio? & diſtinguitur: aut tu eras

Stipulatur. ſ. pure. ſed ſub cond. poteſt: ut ĩ. eo. l. ſi rem meam. & dari: ut ĩ. eo. l. ubi autem. in fin. & ſupra, uſufruct. quemadmo. ca. l. fin. in fi. & ĩ. eo. l. ſcire. in fine.

Reſtitui. ſ. de facto, ut ĩ. eo. l. ſi rem. Accur.

Videor. propter poſſeſſionem

Homo. non peremptus, eodem modo penes ſtipulantem: alias contra ĩ. de conſt. pecu. l. ſi duo. M. ſed ſo. contra.

Deceſſerit. mora non purgata: ut ſup. eodem l. inter dum. §. fi.

Si homo uiueret. nam adhuc poteſt petiit: ut ĩ. eo. l. ſi ſeruum. §. fi.

Litigare iniuſtè. alias ſecus: ut ſup. de peti. hære. l. illud. & ſup. de uſu. l. ſi quis ſolutionis, & ĩ. de reg. iu. l. qui ſine. quæ ſunt contra. Accur.

Iſta opi. ſu. ẽ uera, & cõis ſm Bar. & alios mod. ut in l. qđ te. ĩ. ſi cer. pet. licet contra eã teneat Ial.

Inter ſtipulantem. Hæc lex in principio ſuo nihil aliud dicit quam hoc ꝙ ſ. uer[ba] nõ põt alteri ſtipulari: quia uerba ſtipulationum debent proferri inter præſentes: & ſic negotium. i. ſtipulatio fit inter præſentes. Et qui ſpondet. Promiſi tibi quòd dolus malus abeſt ab aliqua re inter nos acta, & ſic te ſtipulante promiſi, promitto ti[bi] ꝙ dolus malus abeſt, & abfuturus eſt: quæritur quid promiſiſſe uideat[ur], an de meo dolo ſolummodo, an etiam de alieno? Rñ. hæc ſtipulatio comprehendit non tantũ ꝙ dolus meus abſit, ſed q cu[ra]re debeam, etiam ꝙ dolus alterius huic rei non interueniat. Idẽ dicit eſſe in illa ſtipulatione, habere licere: & illa neq; per te neq; per hæredẽ tuũ fieri, ſcilicet quin mihi ire agere liceat. Si Stichum. Habebas duos ſeruos Stichos, unum albũ, aliũ nigrum. ſtipulatus ſum a te Stichũ ſimpliciter, nõ exprimendo nigrũ nec albũ: petiſ a te Stichum albũ, qui melior erat. tu

m etas in illo caſu, ut mihi tenereris etiam mortuo Sticho: quia eum fortè mihi ſurripueras: & tunc etiã mortuo Sticho mihi teneris: quia ſemper fur eſt in mora. Aut eum ſimpliciter ſum à te ſtipulatus, puta cauſa emptionis, uel donationis. tunc enim ſi mortuus e ſt tempore ſtipulationis, uel poſt: ante tamen moram, non teneris mihi: quia mortuo homine promiſſo ante moram promiſſoris, liberatur promiſſor.

Si quis. Ancilla Titij commiſit noxiam cõtra me, conueni Titium noxali actione, qui promiſit ancillam, quæ prægnans tunc erat, ſiſtere in iudicio. iſta ancilla interim peperit: poſtea ſiſtitur per dominum. quæritur, an rectè ſiſtatur? & reſpondetur, quod ſic hoc dicit hæc tota lex vſque ad eius finem. Franc.

tium [a] contrahitur. itaq; alios pro alio promittẽs daturum, facturumve eũ, non obligatur. [b] nam de ſe quenque [c] promittere oportet. Et qui ſpõdet dolũ malum abeſſe, abfuturumque eſſe, non ſimplex abnutiuũ [d] ſpondet, ſed curaturũ ſe, ut dolus malus [e] abſit. Idẽq, in illis ſtipulationibus, Habere licere, [f] item, Neque per te, [g] neque per hæredẽ tuũ fieri, quò min[9] fiat. [h]

Diſſenſus uitiat ſtipulationẽ, ſed non iudicium. h.d. Bart.

Si Stichum ſtipulatus, de alio ſentiã, tu de alio: nihil actum [i] erit. quod & in iudicijs Ariſto exiſtimauit. [k] Sed hic [l] magis eſt, ut is petitus uideatur, de quo actor ſenſerit. Nam ſtipulatio [m] ex utriuſq; conſenſu ualet. iudicium aũt ẽt in inuitũ [n] redditur. & ideo potius actori [o] credendum eſt. alioquin [p] ſemper [q] negabit reus ſe conſenſiſſe. [10]

Si alternatiuè interrogant. & reſpondeatur de una, uitiatur ſtipulatio in ſpecie, licet ſecus in ſummis: item ſecus ſi praced. & interrogatio capulatiua. Bart.

Si ſtipulante me [r] Stichũ, aut Pamphilũ, tu unũ daturum te ſpoponderis: [s] cõſtat non teneri [t] te, nec ad interrogatũ eẽ reſpõſum Diuerſa cauſa eſt ſummarũ: [u] veluti, Decẽ, aut vigiti dare ſpõdes? hic enim & ſi decem ſpoponderis, rectè reſponsũ eſt: quia ſemper in sũmis id, quod minus eſt, [x] ſpõderi uidetur. Item ſi ego plures res ſtipuler, Stichum puta, & Pamphilum: [y] licet unum ſpo-

ſtipu. per te ij. & ſ. loc. l. in lege. Accur.

g Per te. ſ. Titium. Accur.

h Fiat. domus à Seio, quam promiſerat mihi facere.

i Nihil actum. ut j. eo. l. continuus, §. j. argum. ſ. de contrahen. emptio. l. in uenditionibus & ſ. titul. j. l. in omnibus. ſed cõtra in eod. titu. de contrahen. empt. l. ſi in emptionẽ. in princ. ſed ibi accedebat venditioni [9] hic principaliter promittebatur. Vel hic [10] conſtabat diſſenſiſſe, ibi non, & adde diſtinctionem, quã nut. ſ. eo. l. quoties. Accur.

k Exiſtimauit. ſed malè. Accur.

l Sed hic. ſ. in iudicijs. Acc.

m. Nam ſtipulatio. ratio differentiæ. Accur.

n In inuitum. facit ſuprà, de procur. l. neque fœmina. & l. ſi reus.

o Actori. vincenti, & declarare uolenti: alias nulla fieret ei condemnatio: vt ſup. de rei vendic. l. idem Pomponius ſcri. ſi frumentum. §. fina & facit ſupra, de iudi. l. ſolemus. & l. ſi quis intentione. & C. de ann. excep. l. fina.

p Alioqui. ſi non ſtemus dicto actoris. Accurſius.

q Semper. ſ. in re dubia.

r Si ſtipulante me. Stichum aut Pamphilum. & ſic eſt ſtipulatio alternatiua.

s Spoponderis. animo diſſentiendi.

t Non tenen. ſecus in legatis. arg. ſ. de auro & arg. legato, l. qui lancem. ſecundum quoſdam: ſed diuerſus eſt caſus. Accurſ.

u Diuerſa cauſa eſt ſummarum. hic enim licet diuerſitas reſponſionis non placeat, illico tamen ſtipulatio tenet, ſecundum Azo. Accur.

x Quod minus eſt. & apparet ex uerbis: at in ſpeciebus non apparet: quia & ſi unus ſit uilior, poteſt tamen eſſe ſoluenti, & eligenti utilior. vel dic. i. uerisſimile eſt, ut ita uideatur ſpopondiſſe ſimpliciter ſpondendo: non tñ dico, quod major quantitas eligi non poſſit: põt enim: vt ſ. de leg. ij. l. ſi ita relictum, §. ſi. ſed illa nõ dicit hoc. Sed in ſpeciebus non eſt adeo uiolenta præſumptio: & ſecundum has. ſ. duas expoſitiones exponit ſponderi. l. promitti. vel tertio eſt rñ: [11] quia pro ſuperuacuo hr, uel xx. nec plus ualet, quã ſi ſimpliciter decẽ promitteret. & ſecundum hoc ſponderi. i. interrogari: ut ſ. de leg. ij. l. Sempronius. & facit ſ. de arbit. l. diem, §. ſi plures. & j. de fideiuſſ. l. inter eos. in princ. & de leg. iij. l. nũmis. & j. eo. l. ſi ita ſtipulatus fuero decem, aut xx. & ſ. de re iud. l. inter pares, §. fin. & j. de reg. iur. l. ſemper in obſcuris. & ſ. de adim. lega. l. iij. §. ſi quis plus. Sed contrà j. de ſol. l. qui res, § qui ſtipulatur. ſol. ut ibi.

y Pãphilũ. & ſic plures ſtipulõnes: una de una re, alia de alia: & tot ſtipulõnes quot res: ut ſ. ſeu e debemus.

a Negotium. i. pacto negotium conſtituitur, id eſt, conſtitui debet. Fr.

b Non obligatur. ipſe, nec ille quem daturum, uel facturum promiſit. Acc.

c Quenque. idem in conſtituta pecunia: vt ſ. de conſtit. pecun. l. eum qui, §. Iulianus. verſic. ſed ſi quis. & facit j. de fideiuſſ. l. ſi cũ reus. & ſ. de interr. act. l. ſi ſine, §. j.

d Abnutiuum. i. abnegatiuum: hoc eſt, non à ſe ſolo dolum abeſſe, ſed curaturum &c. vel ſecundum M. id eſt, non ſolum abnuit dolum à ſe abeſſe, ſed ab alio: & in idem recidit cum prima.

e Dolus malus. idcirco obligatur, ſubaudi.

f Habere licere. uidetur contra ſ. eo. l. ſtipulatio iſta, §. ſed ſi quis promittat. & §. quæſitum. ibi, quare ſi perſeuerauerit &c. vbi dicitur, quod pro extraneis non tenetur. ſol. [3] hic præceſſit contractus, in quo talia ueniebant iure contractus ẽt extraneo euincente, ibi nõ: vt nut. ſ. de act. emp. l. emptorem. §. qui autem. Vel hic tenetur [2] de alijs, quos prohibere poteſt: ibi non poterat prohibere. arg. ſ. eo. l. ſi fundus. vel ſecundum M. [3] refert: promitto ſimpliciter habere lic. & tunc obtinet quod hic: quod etiam de extraneis tenetur, an expreſſim per me, & per alios habere lic. & tunc ſit ſimplex abnutiuum: ut in contra. vel ſecundum Ioan. [4] non committitur ſtipulatio: ut ibi, ſcilicet propter factum promiſſoris, uel hæredis alio, ſcilicet euincente: cõmittitur tamen ideo, quia non curauit hoc non effici: ut hic. vel dic, quod dicitur, [5] idẽq; in illis ſtipulationibus &c. referri ad princ. legis, ſcilicet quod alius pro alio promittens non obligatur: vel hic promiſit [6] ſe curaturum, quod alij ſineret habere licere. Item in eo, quod præcedit dolum malum &c. eſt contra ſ. eo. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis dolum. Sol. vt dixi in antepen. & vlti. ſol. præcedentis contrarij, [7] vel ut in ſecunda, & tertia. [8] & fa it j. iud. ſol. l. nouiſſima. & ſ. eo. l. in illa

[1] Idẽ Bar. Paulus & Alex. non tñ cõgruit literæ, ſm Iaſon.

[2] Iſta eſt vera in ſe ſm Barto. Angel. de Peru. Ale. & Iaſ.

[3] Nihil eſt ſm Barto. Paulum & Iaſon.

[4] Iſtã ſol. iũgat cum præcedẽtibus, & erit veriſſima. Bart. Ang. Imola, & Alex.

[5] Diſplicet Bar. & Iaſ.

[6] Iſta non hẽt dubiũ, ſm Bart.

[7] Et bene ſm Bart.

[8] Et malè. Bart.

[9] Idem Bar. Alex. & Iaſ.

[10] Diſplicet prædictis.

[11] Iſta cõiter tenetur, ſm Alex.

ponderis, teneris. uideris eſt ad unam ex duabus [a] ſtipulationibus rńdiſſe.

Si res à commercio communi eximatur, ſuper ea obligatio nō contrahitur, & contracta extinguitur, nec reuiuiſcit impedimēto ceſſante: ſecus ſi fructus nati perirent, aut ſi nauis reparandi animo diſſoluatur. tunc enim obligatio nō extinguitur, ſed ceſſat: ideo reaſſumit effectum impedimento ceſſante. Bart.

Sacram rē, uel religioſam, uel uſibus publicis in perpetuum relictā, ut forum, aut baſilicam, aut hominem liberum inutiliter ſtipulor: [b] quāuis res ſacra profana [†] fieri, aut uſibus publicis relicta in priuatos uſus reuerti, & ex libero ſeruus fieri poſsit. Nā & cū [c] quis rē profanā, [d] aut Stichum [e] dare promiſit, liberat, ſi ſine facto [f] eius res [g] ſacra eſſe cęperit, aut Stichus ad libertatem peruenerit: nec reuocantur [†] in obligationem, ſi rurſus [h] lege aliqua & res ſacra profana eſſe cęperit, & Stichus ex libero [i] ſeruus effectus ſit: [k] quō [l] vna, atq; eadē cauſa [m] & liberandi, & obligandi [n] [†] eſſet, quòd aut dari non poſsit, [o] aut dari poſsit. [p] Nam & ſi nauem, [q] quam ſpopondit [r] dominus, diſſoluiſſet, [s] & ijſdem tabulis compegiſſet: quia eadem nauis eſſet, inciperet obligari. [t] Pro quo & illud dici poſſe, Pędius ſcribit: Si ſtipulatus fuero ex fundo cētum amphoras [u] vini, expectare debeam, donec naſcatur. & ſi natum, ſine culpa promiſſoris cōſumptum ſit, rurſus expectare debeam, donec iterū naſcatur, darive poſsit. & per has uices aut ceſſaturam, [x] aut ualituram ſtipulationem. Sed hæc [y] diſsimilia ſunt. Adeo enim cùm liber homo [z] promiſſus [a] eſt, ſeruitutis tempus ſpectandum non eſt, vt ne hæc quidem ſtipulatio de homine libero probanda ſit, Illum, cùm ſeruus eſſe cœperit, dare [b] ſpondes? item, Eum locum, cùm ex ſacro, religioſo ve profanus eſſe cœperit, dare ſpōdes? qa nec præſentis [c] obligationē tēporis recipere poteſt:

[a] Ex duabus. quantum ad res, quarum una eſt utilis, altera inutilis.

[b] Stipulor. purè, vel ſub conditione.

[c] Et cum. uerè prædictæ cauſæ impediunt obligationem: nam eædem inducunt liberationem obligationis iam conſtitutæ.

[d] Profanam. ſcilicet alienam.

[e] Stichum. ſcilicet, alienum. quod dic, ut ĩ. eod. l. ſi ſeruum, § j. & ij. Acc.

[f] Facto. largè culpa, & mora accepta.

[g] Res. ſcilicet promiſſa.

[h] Si rurſus. ſi, id eſt, quamuis.

[i] Ex libero. vt ĩ. de ſolut. l. qui res, §. aream. & Inſtit. de inutil. ſtipul. §. j. & facit ĩ. eod. l. liber homo. j. & de ſol. l. ſi mihi alienum. & de adim. leg. l. ſi ſeruus, ce. l. Sed contra ſuprà, de leg. iij. l. ſi chorus, §. fina. ſed ibi a fuit culpa hæredis: quia ſeruum manumiſit. & quod dicit ibi in contrario, quod ſeruus factus petitur, expone, id eſt, æſtimatio propter moram, uel culpam hæredis. aliij, quod aliud in legato, quam in ſtipulatione.

[k] Effectus ſit. quod quibus modis contingat, dic vt Inſtit. de iure perſo. §. pen.

[l] Quoniam. contra ut ebatur in ſuperioribus caſibus: quia ceſſante cauſa ceſſat effectus: & huiuſmodi rationis eſt probatio, quod poſtea ſequitur: nam & ſi nauem &c. & pro quo &c. Sed hic non tenet hæc regula, ſcilicet ceſſante cauſa &c. propter rationem hic poſitam. dic ergo, quòd non reuocantur propter hanc rationem, ſcilicet quoniam &c. & ſecundum hoc dic una cauſa eſſet liberandi, ſcilicet omnino re facta ſacra: & ſic oportet tranſiri de nō eſſe ad eſſet ſecus in naui, & uino: quia ibi tranſitur de eſſe ad plus eſſe, vel dic aliter, non reuocantur in obligationem: ſcilicet hac ratione allegata: quoniā &c. & hæc non eſt bona ratio, quare debeat reuocari, & ſic eſt ratio remotiua.

[m] Eadem cauſa. contraria: vt ſ. de don. inter vi. & vx. l. moritur ſuæ. vel eadem ceſſans. Azo. vel, id eſt, rei mutatio, ſecundùm Al. Accur.

[n] Obligandi. quod poſſit dari. Accur.

[o] Non poſſit. & ſic liberatur promiſſor: quia ſit liber ſeruus factus.

[p] Aut dari poſſit. & ſic teneatur promiſſor. R. & ſic redde ſingula ſingulis.

[q] Et ſi nauem. nunc inducit ſimilia, propter quæ uidetur res ſacra facta profana redire in obligationem, ſicut nauis facta, & refecta. vel eſt rationis prædictæ remotiuæ probatio. quaſi dicat meritò ob dictam cauſam: quia dicitur ceſſante cauſa ceſſare effectum, uidetur obligatio reduci: nam & redit in naui, & fructibus propter eandem rationem: & hoc eſt, nam &c.

[r] Spopondit. non dominus.

[s] Diſſoluiſſet. eo propoſito, ut eam reficiat.

[t] Obligari. vt infrà, eadem l. §. & nauis. in fine. Accurſius.

[u] Centum amphoras. non adijciendo, quod ibi natum erit: ut ſuprà, de tritico, uino, & oleo lega. cum certus. & de contrahenda emptione, l. ſi debitor, §. veriſimile. quæ ſunt contra. & facit ſuprà, de annuis leg. l. legatum ita eſt, §. vini. & ſuprà, quando dies lega. ced. l. Firmio. & ſuprà, de alimentis & cibarijs legatis, l. Lucius. & infrà, de ſtipulatio. ſeruo. l. vſufruc. & ſuprà, de conditio. & demonſtra. l. prima, §. fin.

[x] Ceſſaturam. non autem extinguitur. ſic & ſuprà, eod. l. ij. in fin. primo reſpon. & ſic egregiè, & propriè dicit.

[y] Sed hæc. reſpon. & remouet prædictā ex ſimilibus inductā probationem: & aſſignat in eiſdem diſſimilitudinem. & oſtendit. namque quod liberum hominem ſtipulari non poſſumus, cum ſeruus erit: uel rem ſacram, cum erit profana: ſed nauem eam erit refecta ſic, uel vinum, quod naſcetur in tua uinea vſque ad decem annos, cauſam horum triplicem aſſignat: quia ea, quæ naturæ ſui poſſibilia ſunt, deducuntur: quæ poſſibilitas non eſt in libero homine, vel re ſacra, ſed naue, & fructu ſic. Item quia aduerſam fortunam &c. Item quia vinum in genere, homo in ſpecie promittitur. Accur.

[z] Liber homo. id eſt, ſeruus qui eſt effectus liber. Accurſius.

[a] Promiſſus. quod uidetur eſſe in ſuperiori caſu, eo facto libero.

[b] Dare. quod eſt in naue, & fructibus ſecus: vt ſi dicam, promittis nauem cum erit refecta.

[c] Præſentis. Prima ratio differentiæ.

[†] Mādoſ. in proœ. Gl. Facul. in verb. ſi, verſ. itē ſi pro q̄uia.

[†] Iſta eſt falſa ſimulatio.

Profanū & ſacrum opponuntur, & quæ dicant profana, Mandoſ. ſuper 3. cōmuſ. glo 1.

[†] Iſta approbatur p Chriſto & Caſtel. & Jaſ.

[†] reuocatur.

[†] ſi & q̄.

Poſſibilia

& ea duntaxat, quæ natura ſui poſsibilia ſunt, [a] deducuntur in obligationem. Vini aũt [b] nõ ſpeciem, ſed genus ſtipulari uidemur: [c] & tacitè in ea tp̃s [d] ꝑtinet. Homo liber certa ſpecie ꝑtinet: & caſum, [e] aduerſamq; fortunam expectari hoīs liberi, neq; ciuile, neque naturale eſt. [f] Nam de ijs rebus negotium rectè gerimus, q̃ ſubijci uſibus, dominioq; noſtro ſtatim poſſunt. [g] Et nauis ſi hac mẽte [h] reſoluta eſt, ut in aliũ uſum tabulæ deſtinarentur, licet mutato conſilio, perficiatur: [i] tñ & perempta prior nauis, & hęc alia [k] dicẽda eſt. Sed ſi reficiendæ nauis cã oẽs tabulæ refixæ [l] ſint, non dũ intercidiſſe nauis uidetur: & compoſitis rurſum tabulis, eadẽ nauis eſſe incipit: ſicuti de ædibus [m] depoſita tigna ea mente, ut reponantur, ædium ſunt. [n] Sed ſi uſque ad areã depoſita ſint, [o] licet eadem materia reſtituatur, alia erit. [p]

Hic tractatus [q] etiam ad p̃torias ſtipulationes pertinet, quibus de reſtituenda [r] re cauetur, & an eadem res ſit quærit.

Duæ cauſæ lucratiuæ non poſſunt concurrere circa eandẽ rẽ, niſi una ſit reuocabilis. Bar.

Si rẽ, q̃ ex cã lucratiua [s] ſtipulatus ſum, nactus fuero ex cã lucratiua, [t] eua neſcit ſtipulatio. Sed & ſi hr̃s extitero dño: [u] extinguit ſtipulatio. [x] Si uero à me hr̃de [y] defunctus [z] eã legauerit [a] p̃t agi ex ſtipulatu. [b] Idẽque [c] eſt, & ſi ſub conditione legata ſit: quia & ſi ipſe [d] debitor [e] rẽ ſub cõditione legatam [f] dediſſet, [g] nõ liberareť: [h] ſed ſi conditione deficiẽte remanſerit, [i] petitio [k] infirmabitur.

Res perempta poſt mortẽ poteſt cõdici, & in ſtipulationem deduci. h.d. B.

a Poſſibilia ſunt. quæ poſſibilitas hic non reperitur, Accurſius.

b Vini autem. hæc eſt ratio ſecundæ differentiæ, uel aliam aſſignat diſſimilitudinem in fructibus. Accur.

c Videmur. ſupradicto caſu. Itẽ. ideoque non liberatẽ promiſſor uini, ut promiſſor hominis, eo perducto ad libertatem. quia hic in ſpecie, ibi in genere ſtipulatur: genus aũt perire non poteſt: ut ĩ. ad leg. Fal. l. in ratione. §. incertæ. Accur.

d Tempus. quando naſcetur.

e Caſum. hæc eſt ratio tertia. Accur.

f Neque naturale eſt. quandoq; contra: ut ĩ. de fideicõ. lib. l. generaliter. §. ſi homini. & facit ĩ. de contrahen. emptio. l. ſi in emptione. §. liberum.

g Poſſunt. in tempore, quo conficitur ſtipulatio, natura, uel iure non impediente. Ad quod eſt ĩ. de ſtipul. ſeruo. l. uſufruct. in fine. & Inſt. de inuti. ſtipu. in princi.

h Mente. aliam diſſimilitudinẽ aſſignat in naui ab homine, in quo nõ diſtinguntur qua mente manumittatur. ad curſus diſſimilitudinis probationem inducit de domo: & hæc eſt, ſicut de ædibus &c. non tñ eſt omnino ſimile ei, quod dicit de naui, id quod inducit de domo. unde ſubijcit: ſed ſi uſque &c. Alij ut M. dicunt aliud eſſe in naui, quàm in homine: ſed certè idẽ in naui dici põt q̃nque. Sed certè tunc non eſſe bonum ſimile, quod ſequitur de domo, ibi ſicuti &c. porro licet alia ſit domus in ueritate ut hic: tñ in utilitate eadem intelligitur, ſ. quo ad ſeruitutem ne pereant: ut ĩ. de ſer. urba. præ. l. ſeruitutes. §. ſi ſublatum. Sed ne quis putaret inutile inquirere an ſit eadẽ nauis, uel domus, remouet dicens, hic tractatus etiam ad prætorias &c. ut etenim in ſtipulatione fructuaria. & facit ĩ. quibus mo. uſusfru. amit. l. quid tamen. §. j. & §. in nauis. & de leg. iij. l. Iam. §. hoc. & de iudi. l. proponebatur. & ĩ. de ſol. l. qui res. §. aream. Accu.

i Perficiatur. reficiatur.

k Alia. ideoq; & promiſſor liberatus intelligitur.

l Refixæ. i. diſſolutæ.

m De ædibus. fortè promiſſis.

n Sunt. ut ſupra, de actio. empt. & uendi. l. granaria. in fine. Accur.

o Depoſita ſint. ut ſupra, de action. empt. l. granaria. in fine.

Area pars domus dĩ.

p Alia erit. hoc in domo ſpeciale: quia area eſt pars domus. Azo. ſed hic uidetur magis ratio in cõtrarium.

q Tractatus: ſed ne quis putaret eſſe inutile hoc inquirere ſit eadẽ domus, uel nauis, remouet dicens hic tractatus, ſcilicet qui dictus eſt de naui, & de domo, ſcilicet.

r De reſtituenda. proprietario à fructuario, cum uſusfructus relictus erat, uel promiſſus erat ſub conditione: qua pendente ſi proprietarius domum depoſuerit, ut dictum eſt, ſcilicet, quæri ſolet, an eadem res ſit, an alia, ut proinde ſciatur, an ad rẽ ipſam, an ad intereſſe teneri debeat quaſi dolo deſijſſe poſſidere: ut ſic ad exhibendum teneatur. M. ad quod eſt ĩ. quibus modis uſusfr. amit. l. repeti. §. fin. uel dic rectè: ut ĩ. uſufruct. quemad. ca. l. j.

s Lucratiua. puta ex donatione.

t Lucratiua. puta ex legato.

u Domino. ſcilicet eius rei, quam eram ſtipulatus ab alio.

x Stipulatio. quia &c ut loquitur. de leg. §. ſi eadẽ res. & ſupra, titulo j. l. omnes. & de legatis j. leg. ſi ſeruus. §. ij. & §. Stichum. & ĩ. de ſol. l. quoties. ij. & de nouat. l. fundum.

y Hærede. ſcilicet. qui debet recipere rem ex ſtipulatione.

z Defunctus. qui dominus rei fuerat.

a Legauerit. puta, ut differat à ſequenti. Accur.

b Ex ſtipulatu. contra eum qui promiſit ex cauſa lucratiua: quia non uidetur mihi quæſita res, quæ penes me remanſura non ſit. Ad quod eſt. ĩ. de fur. l. a Titio. & not. de perſecutan ia. ad quod eſt ſup. de lega. j. l. nõ quocunque.

c Idemq; eſt. ut poſſit agi ex ſtipulatu.

d Et ſi ipſe. merito hæredi ſe debitam ſub conditione ab eo legata poterit agi contra promiſſorem ex ſtipulatu: quia etiam ſi ipſe debitor, qui eſt hæres, rem a ſe promiſſam ita legatã ſtipulatori ſoluat, non liberatur: multo magis ergo & ſi non ſoluit: & hoc eſt, quia & ſi ipſe ſoluendo &c.

e Debitor. Qui eſt hæres. Accur.

f Legatam. ſcilicet à ſe.

g Dediſſet. ſ. creditori. Accur.

h Non liberaretur quia exiſtente conditione legati, mea creditoris eſſe deſijt. M. & ideo ſtatim ago: ut ĩ. de ſolu. l. cum quis. §. qui hominem.

i Remanſerit. ſcilicet penes ſtipulatorem, cui ſoluta eſt. Accur.

k Petitio. ex ſtipulatu contra promiſſorem. & facit ĩ. de

Stichum, [a] q deceſſerit, ſi ſtipuler: ſi quidem ꝯdici [b] ēt pōt mortuus, ut furi: [c] utiliter me ſtipulatum, Sabinus ait. Si uerò ex alijs cauſis, [d] inutiliter: qa & ſi deberet, morte ꝓmiſſor liberaret. Idem ergo dicetur [e] & ſi mora facta [f] defunctum [g] ſtipularer. [h]

Licet ancilla deſinat eſſe pregnans, nihilominus debet ſiſti in eadem cā.h.d.Pau. de Caſt.

Si quis ancillam ſiſtere ſe in aliquo loco promiſerit, [i] quę pręgnans [k] erat: & ſi ſine partu eam ſiſtat, in eadem cauſa eã ſiſtere intelligitur. [l]

Debitor ante litis conteſtationem poteſt moram purgare, & euitat pœnã ſolutionis, vel intereſſe, nõ ſic poſt lit. cõteſt. ſup intereſſe uel pœna.h.d.Pa.

Idem lib. lxxiiij. ad edictum. LXXXIIII.

SI inſulã [m] fieri ſtipulatus ſim, & tranſierit tempus, quo potueris facere: quandiu litem conteſtatus non ſim, [n] poſſe te facientem liberari placet. [o] ꝙ ſi litem iam ꝯteſtatus ſim, nihil prodeſſe tibi, ſi ædifices. [p]

Obligatio dandi certã quantitatem eſt diuidua quo ad obligationẽ & ſolutionem: obligatio faciendi, uel non faciendi eſt penitus indiuidua.h.d.Bar.

Idem lib. lxxiiij. ad edictum. LXXXV.

IN executione obligationis ſciendum eſt, quatuor cauſas eſſe. [q]

Nam interdum eſt aliquid, quod à ſingulis hæredibus diuiſim cõſequi poſſumus: aliud quod to-

ſ.de condi.inde.l.ſub conditione.

a Stichum. ſi ſtipulor tradi, non dari: quia meus erat: ut dixi ſ.eo.l.ſcire.§.fi.Accur.

b Condici. quod poteſt fieri mortuo eo poſt morã: ut ſ.de conſti. pecu.l.promiſſor Stichi. alias nõ ualet: ut ſ.eo.l.ſcire.§.fin. Accur.

c Vt furi. quia ſemper eſt in mora: & mora trahit ad ſe periculum ante nouationem. ad quod eſt ſ. de condi. fur. l.penul.& fi.

d Ex alijs cauſis. mora uera, uel præſumpta non interueniente.Accur.

e Idem ergo dicetur.ut ualeat ſtipulatio.Accur.

Moroſi, & fur aſſimilantur.

f Facta. No. aſſimilari moroſum & furẽ, quod facit ad intellectum ut no.ſ.eo.l.cũ filiũ.§.fi.& facit ſ. de iureiu. l.cũ qui.§.j. & quod ibi no. & C. de contrahend.ſtip.l.nõ mo-rituram. Accur.

g Defunctum. ſeruum. Accur.

h Stipuler. animo purgãdi morã. M. quæ non placet: imo æſtimatio debetur, & nõ purgatur mora. Accur.

i Promiſerit. ut dominus noxali cõuentus. Accur.

k Prægnans. quæ habet exceptionẽ: ut ſ. ſi quis cau.l.ij.§.ij.& facit ſ. ſi ex noxa.cauſa aga.l.j.§.j.& ſi quis cau. ſi quis quenquam.

l Intelligitur.& ideo non tenetur ex ea ſtipulatione & facit ĩ.de ſolu.ſi mihi decem.Accur.

SI inſulam. CASVS. Promiſiſti mihi facere inſulã intra duos annos: tu permiſiſti tranſire unũ annũ: ita quòd non potes amplius intra tempus promiſſum ædificare. quæritur utrum poſſis moram purgare. Diſtinguitur, aut ego ſum litem conteſtatus contra te: & non potes amplius te purgare à mora. aut non ſum adhuc litem conteſtatus: & tunc ędificando potes morã purgare. Fran.

m Si inſulam.i.domũ in mari, quæ eſt quaſi inſula: & dicitur inſula quaſi in ſalo.i.in ſalſo poſita, ſecundũ Iſidorum.

n Non ſim. ſi nihil intereſſet mea: ut ĩ.eo.l. ſi ita qs promiſerit.§.Sc.a.& facit ſ. de penu leg.l.j. in fi. in. & ſ.mand.l.ſi hominem.& de conſtit.pecu.l.ſed & ſi alia. & ſ.eo.l.interdum.§.ſi.& l.exiſtimo.§.fin.& l. qui Romæ.§.item quæro.& ĩ.iud.ſolui.leg. cum quærebatur.§.proinde.& ĩ.eo.l.ſi ſeruum.§.ſequitur, ſed contra ſ.eod.l.ſtipulationes non diui.§.plane. Sol.ibi fuit pœna appoſita, hic non. uel ſecundum M.illa trahitur ad iſtam.

o Placet. quaſi mora purgata.

p Si ædifices. ad hoc ut libereris à præſtatione intereſſe: & ſic quando ius meum eſt factum deterius: ut di xi. hoc autem fallit ĩ.de publ.l.hoc edicto.in prin.

IN executione. CASVS. Iſta eſt pulchra, & elegãs lex, & ponit quatuor ſpecies obligationũ. Nã prima ſpecies eſt, ſiue executio, qñ res deducta in ſtipulatione nõ põt peti diuiſim. exemplũ ponitur ibi in §.pri ma ſpecies. & eſt qñ pecunia promittit. ratio eſt, q̃a ſtipulatore mortuo quilibet hæres peteret pro parte ſua hæreditaria: uel promiſſore mortuo à ſingulis hæredibus exigi poterit pro parte hæreditaria. Secunda ſpecies eſt, quãdo res deducta in ſtipulationẽ nõ põt diuidi: ut cũ opus teſtator iuſſerit fieri: quia quilibet hæres tenetur in ſolidũ. uſq; ibi, §. qd̃ ſi ſtipulatus. Ponit exemplũ primæ ſpeciei, nõ faciendæ: & dicit ad confirmationem primi dicti: q̃a ſi Titius promittit Seio, per ſe, aut per hæredẽ ſuũ non fieri quo minus ei ire agere liceat, & ſi aduerſus ea factũ fuerit, pœnã promittit Titius: mortuus ipſe Titius relictis pluribus hæredibus, unus eorũ prohibet Seium ire agere. certè pp unius prohibitionem cæteri cohæredes omnes tenentur: ille tñ qui prohibuit, tenetur cæteris cohæredibus, ideo quia uenit contra promiſſum. Secunda ſpecies eſt huic primæ directè contraria. ſ. quando totum peti neceſſe eſt, nec diuiſionem recipit executio obligationis, ut quando teſtator præcipit fieri per hæredes ſuos aliquod opus alicui. Nam executio obligationis non poteſt diuidi in partes.i.effectus operis. Eſt tertia ſpecies quando res in partes peti poteſt: ſed non poteſt, niſi tota ſimul ſolui. Exemplum, Titius promiſit mihi hominem incertum mortuus relictis tribus hæredibus. poſſum a quolibet partẽ hominis petere: ſed ſolui nõ poteſt, niſi totus ab uno, ut libet: quamobrẽ ſi cęteri ſoluant alias partes hominis, bene eſt. ſi non, iſte qui partem ſuã ſoluit: cõuenietur pro reliquis partibus. Eſt & quarta ſpecies quando aliquid, quod promiſſum eſt, petendum eſt inſolidum, tamen ſolutio poteſt diuidi. Exemplum. Titius uendidit mihi fundum, & promiſit de euict. mortuus relictis tribus, uel pluribus hæredibus. uenit quidã tertius qui uult fundum à me euincere. de iure debeo denuntiare omnibus hæredibus, ut me defendere ueniant. ſi tamen euictus fuerit à me fundus, quilibet hę redum ſoluendo pro parte liberabitur: uſq; ibi, Itẽ ſi. illud exemplũ tertiæ partis, eſt ſatis clarum. unde tex.

Quicunq;. Titius promiſit mihi centũ ſub conditione, ſi Seius ad nundinas ueniret. uidens iſte Titius uerſutus homo, quod Seius uenire uellet ad nundinas, & ſic impleretur conditio, doloſe perſuaſit Seio, ne iret ad nundinas. quæritur, an nihilominus mihi teneatur ipſe Titius in centum? Reſpondetur quod ſic: quia per ipſum ſtetit quo minus conditio impleretur. Franciſc. Accurſij.

q Quatuor cauſas eſſe. formales in inſtituẽdo & exigendo, ſecundũ quam formam debet peti & exigi. M. Pecuniæ.

tum peti neceſſe eſt, nec diuiſim præſtari poteſt: aliud, quod pro parte petitur, ſed ſolui niſi totum non poteſt: aliud quod ſolidum petendum eſt, † ſi licet in ſolutionem admittat executionem. Prima ſpecies ꝑtinet ad ꝓmiſſorem pecuniæ certæ. [a] nam & petitio, & ſolutio ad portiones hæreditarias ſpectant. [b] Secunda ad opus, [c] quod teſtator fieri iuſſerit. [d] nam ſinguli hr̄des in ſolidū tenent: q͞a operis effectus ĩ partes ſcindi non poteſt. Quòd ſi ſtipulatus [e] fuero, ꝑ te, hr̄dẽve tuũ nõ fieri, quo minus eã, [f] agã: [g] ſi aduerſus ea factũ ſit, tm̃ dari. [h] & un⁹ ex pluribus hr̄dibus ꝓmiſſoris me prohibeat: uerior eſt ſn̄ia exiſtimãtiũ, unius facto oẽs teneri: qm̃ licet ab uno ꝓhibeor, nõ tñ in partẽ ꝓhibeor: ſed cæteris familiæ erciſcundę iudicio ſarciet [i] damnũ.

Obligatio generalis, & alternatiua eſt diuidua quo ad ſolutionem. h.d. Bar.

Pro parte peti, ſolui autem niſi totum [k] nõ poteſt: ueluti, cùm ſtipulatus ſum hoĩem incertũ. nã petitio eius ſcinditur: ſolui aũt niſi inſolidũ * nõ põt: [l] alioquin in diuerſis hominib. rectè partes ſoluerent, [m] qđ nõ potuit defunctus facere: ne qđ ſtipulatus ſim, † nõ ꝯſequar. [n] Idẽ iuris eſt, & ſi quis decẽ aut hominem promiſerit. [o]

Denuntiatio debet fieri cuilibet hæredi inſolidum. Item defenſio non diuiditur, ſed intereſſe diuiditur. h.d. Bar.

In ſolidum uerò agi [p] oportet, & partis ſolutio affert liberationẽ, cũ ex cã euictionis intẽdimus. nã authoris [q] hr̄des in ſolidũ denuntiandi ſunt, oẽſq́, debẽt ſubſiſtere: & quolibet defugiente, oẽs tenebuntur: ſed unicuiq; pro parte hæreditaria ꝑſtatio [r] iniungitur.

Stipulatio pœnalis adiecta obligationi dandi etiã certæ ſpeciei pro ſolido committitur, niſi ſolidum detur. h.d. Bar.

Item ſi ita [s] ſtipulatio facta ſit, Si fundus Titianus [t] dat⁹ nõ erit, [u] dari [x] centũ? niſi totus detur, pœna cõmittitur centum: nec prodeſt, [y] partes fundi † poſſe dari ceſſante una quemadmodũ non prodeſt ad pignus liberandum partem [z] creditori ſoluere. [a]

Nota hic optimam regulam, quod quando ſtat per eum, qui futurus eſt obligari per euentũ conditionis quo minus conditio eueniat, perinde tenetur ac ſi conditio euenisset. h.d. Pau.

Quicunque ſub con-

[a] Pecuniæ certæ. Idem in certa ſpecie promiſſa, ut Stichum.
[b] Spectant. ſiue ſtipulator, ſiue promiſſor deceſſerit. & facit ſ. eo. l. ij. in prin. Accur.
[c] Secunda ſpecies ad opus. ubi neq; petitio neq; executio diuiditur. M. idem in omni ſeruitute excepto uſufr. ut ſ. eo. l. ij. in prin. & ſ. ſi ſer. uen. l. loci corpus. §. ſi fundus. in fine. Accur.
[d] Iuſſerit. ſcilicet hæredibus.
[e] Quod ſi ſtipulatus. qđ pro ſed & ſic accipe quod non teneretur in ſolidũ: ut ſ. & ſic non eſt hoc exemplum ad præmiſſa, ſed ad primum membrũ. & facit ſ. eo. l. ij. §. item in facto. & ſ. famil. erciſcun. l. hæredes. §. in illa. & l. inter cohæredes. §. quod ex facto. Accur.
[f] Eam. per iter. Accur.
[g] Agam. per actum.
[h] Dari. puta centum nomine pœnę. Accur.
[i] Sarciet. circa hoc plene diximus ſ. eo dem. leg. ij. in princ. Accur.
[k] Niſi totum: id eſt; in totum. Accurſius.
[l] Non poteſt. ut liberetur, ſed ſoluta ſua parte conueniuntur alij: & ſi ſoluant in eadẽ re, bene eſt, aliàs ipſi idẽ conueniuntur: ut ſ. eo. l. ij. §. j.
[m] Soluerentur. ab hæredibus. M.
[n] Non cõſequar. aliàs eſt nõ, & alias deeſt &c.
[o] Promiſerit. nã ſolutio quinque in pendenti eſt: ut ſ. de condict. indeb. l. ſi non ſortẽ. §. ꝯcnul. & facit j. de ſoluti. l. qui hominem. & l. ſi ſtipulatus. §. primo.
[p] Inſolidum uerò agi. id eſt, denuntiari: ut dicit in exemplo, & ſic improp. ie.
[q] Authoris. i. uenditoris.
[r] Præſtatio euictionis forte duplæ, uel eius quòd intereſt: ut ſ. eo. l. cum ex cauſa. & j. de euict. l. ſi rem, §. §. j. & facit ſ. depo. l. ſi duo hæredes. & ſ. ſi ſer. uend. l. loci. §. ſi fundus. j. reſpon.

[s] Item ſi ita. hoc reſpicit tertiam ſpeciem, in qua pro parte petitur ſolui: ſolui autem niſi totum non poteſt. Accurſius.
[t] Titianus. in huiuſmodi datione non habetur d ſtincto diuidui, & indiuidui, ſicut habetur in faciẽdo. ut not. ſ. eod. l. v. §. ſi. Accur.
[u] Non erit. Qui dari promiſſus erat, uel nec etiam promiſſus.
[x] Dari. quando ipſe fundus eſſet ꝓmiſſus ſic ſ. de act. emp. l. Lucius. ſed hoc caſu neque ad fundum, cum nõ ſit in obligatione, neque ad pœnam prodeſt: ut j. e. l. ita ſtipula. uel dicas fundũ fuiſſe in promiſſione. Accur.
[y] Prodeſt. quin pœna committat in totũ. diſtinguit tñ Ioan. aut uenienti & ſpontaneo creditori pars una ſoluta ſit, quo caſu pœna cõmittitur pro parte: an etiã decepto creditori, ut cum debitor diceret ſe ſtatim uel proxi. ſoluturum aliã partem, rogat ut creditor ſub hac ſpecie acciperet illam partẽ, & poſt nõ ſoluit aliã: nam hoc caſu committitur pœna in ſolidum: & tñ in ea computandum eſt pretium ſolutæ partis uerbi gratia, promiſi fundum ualentem xl. & ſi non ſoluerẽ, promiſi pœnã c. ſolui ego medietatẽ fundi creditori decepto, ut dictum eſt. commiſſa eſt in ſolidum pœna centum: ſed tamen in illis centum computabitur pretium medietatis ſolutæ: ſcilicet xx. iniquum. n. eſſet & rem poſſidere, & pœnam exigere: ut ſ. de exce. do. l. apud Celſum. §. Labeo. & de pact. leg. reſcriptum. §. ſi pacto. Item ſi aliquis de hæredibus non conſentiat, compellitur per iudicem uel per ſuttem. ut C. cõmunis de legat. l. fin, uel ſtatur maiori parti. argumen. ſupra, de pact. l. maiorem Azo.
[z] Partem. debiti.
[a] Soluere. ut ſ. ſi quis cau. l. ſi ſeruus & C. de luitio. pigno. l. j. & ſ. fami. erciſcund. l. hæres. §. in illa. & C. de di-

† Sic in P. F. Haloand. autem legit, in ſolutio nẽ admittat partis executionem.
* Iſta reprobatur ꝑ Bar. poterat tñ eſſe necessaria; quo ad pœnã, uel intereſſe. Alexan. & Iaſ.
* P. Fl. ſolui uerò niſi ſolidus nõ poteſt.
* Approbatur per Bar. Paul. Alex. Are. in l iiij. §. Cato ſ. e.
† In P. F. nõ eſt, nõ.
† P. F. partes fundi tradere ceſſante &c.

a Futura.i.cuius effectus eſt de futuro:ipſa tamen præſens eſt,ſi eſt in diem.& facit ỹ. de uerb.ſign.l.verbum oportere.& ỹ.eo.l.ſi ſtipulatus fuerim,§.j.

Cum ſtipulati. CASVS. Mutuauit tibi quidam uſurarius centum ducatos, ita ut omni menſe ſoluentes ſibi pro uſuris quinq; ducatos. poſt paucum tempus uenit ad te, ut coloraret det uſuris ſuis, ſtipulatus à te quinque ducatos nomine pœnæ & loco vſurarum ſoluendos omni menſe, quo in ſolutione ceſſaueris. poſt hoc facit te in ius uocari propter ſortem. nunc quæritur, utrum durante iudicio per aliquot menſes pœna iſta debeatur? Reſpon. quod ſic. dubium erat huius legis:quia cœpto iudicio uidebatur facta nouatio, & videbatur ſtipulatio pœnæ eſſe perempta: ſed ſecus eſt: ut hic, & C de iudicijs, lege prima. Sed hæc lex,iure nouiſſimo, quo uſuræ omninò prohibitæ ſunt, locum non habet ullo modo. Sunt enim à Chriſtiano homine penitus extirpandæ uſuræ: vt ne quidem vllum ueſtigium remaneat quæſtus infelicisſimi.Franc.

cere oportet? nō amplius in ſtipulationē deducī, quàm quod dari iā oportet: ſi naūt adijciat̃,oportebitve: etiam futura [a] obligatio deducitur.

Lite contestata curſum uſurarum non impedit.Bart.

Pomponius lib. iij. ex Plautio. XC.

Cum ſtipulati [b] ſumus pro uſuris [c] legitimis pœnam [d] in ſingulos menſes, ſi ſors ſoluta non ſit:ēt ſi ſortis obligatio in iudiciū ſit deductā, adhuc tamē [e] pęna creſcit:quia verū eſt,pecuniam ſolutam non eſſe. [f]

Re perempta, vel à communi commercio exempta tenetur debitor, ſi mora uel culpa præceſſit ipſius, uel eius qui ab eo cauſam habet. h.d.Bart.

b Cum ſtipulati.verbi gratia dixi, Promittis mihi centum & uſuras quatuor denariorum omni menſe quo ceſſaueris in ſolutione, vel pœnam quatuor denariorū pro omni libra? Accur.

c Pro uſuris.i.loco uſurarum.Accur.

d Pœnam.non excedentem legitimas uſuras.

e Adhuc tamen. licet nouatio iudicis interceſſit, ut C.de uſuris rei iud.l.fin.C.de iud.l.j.& erat hic ea dubitatio,quæ ibi:quia * videbatur nouatio facta.

f Non eſſe.non enim ita nouatur, ut tollatur prima: ſed durat,ut & omnis eius acceſſio.

* Bene erat nouatio: ſed nō talis p quam prima actio tolleretur. P.& Alex.

Si ſeruum. CASVS. Promiſit Titius mihi Stichum ſeruum: qui non interueniente mora mortuus eſt an promiſſor teneatur? diſtinguitur: quia ſi non fuit cauſa mortis ſuæ,non tenetur: ſi uerò eum occidit, non liberatur.quid autem erit?promiſſor ſeruum iſtum non occidit:ſed cum infirmus eſſet,eum neglexit, an teneatur? Reſpondetur, quòd ſic. vide gloſſ. ſuper verbo, in non faciendo. & ponit text. argumenta pro & contra: quæ ſatis clara ſunt. Sed & ſi. Promiſi tibi certum fundum.Iſte fundus factus eſt religioſus, utrum nihilominus tibi teneat dare fundum certū: diſtinguitur. Nam ſi iſte fundus erat meus tempore ſtipulationis.vel poſt, ante tamen quàm religioſus fieret: ſi poſt fiat religioſus per me,tenebor tibi. & pone in alijs exemplis,quæ ponit textus. ſi autem ego promiſi tibi fundum alienum,& per alium factus eſt religioſus, tunc non tenebor tibi, niſi moram fecero in ſoluendo. Item ſi homo. Gloſſ. ponit caſum. De illo. Titius inſtituit me hæredem in omnibus bonis ſuis: in quibus bonis erat unus ſeruus: poſtea idem Titius fecit codicillos, in quibus iuſſit, ut reſtituerem ſeruum iſtum Sempronio. ego neſciens à me hoc eſſe petitum per teſtatorem occidi ſeruum iſtum. vtrum nihilominus teneat Sempronio? Reſpond. quòd ſic. Sequitur. Eſt vetus, & approbata regula in iure: quoties quis moram facit, perpetuatur obligatio. ſed hæc regula recipit talem limitationem ſiue diſtinctionem. Nam ſi promiſſor ipſe eſt cauſa moræ: quia occidit hominem promiſſum: tunc tenetur, quia occidit, nec poteſt moram purgare. Si verò tantum moram fecerit in ſoluendo, & extat res promiſſa: poteſt poſtea offerendo moram purgare. hoc enim eſt ex bono & æquo: quam ſententiam hic multum laudat Paulus Iuriſconſ. & Celſus ſimiliter & Iulianus, & ponit argumen. à ſimili in fin. §. quod declara, vt in gloſſ. ſuper verbo, pat. per l. ij. ſuprà, ne quis eum, qui in ius voca. vi exi. & eſt iſte pulcher §.

Nunc uideamus. Dictum eſt ſuprà, proximo §. qualiter obligatio perpetuatur per moram: & qualiter mora poteſt purgari.in hoc §. oſtenditur per quas perſonas perpetuetur obligatio:& ad quorum onus perpetuatur obligatio.& breuiter reſpondetur, quod poteſt perpetuari obligatio propter moram commiſſam a principali promiſſore: & etiam tranſit contra hæredes ſuos. Item poteſt perpetuari per fideiuſſorem: & etiam in eius hæredes tranſit.

An filius. Paterfamiliàs filio ſuo iuſſit ut promitteret ſeruum Stichum Sempronio. filius ſecundum iuſſionem patris promiſit. poſtmodum iſte filius occidit Stichum promiſſum. quæritur utrum obligatio perpetuetur contra patrem? Reſpon. quod ſic:quia pater cenſetur eſſe in hac obligatione quaſi acceſſorius, ſicut ſuprà,proxi.§.dictum eſt.ſcilicet,quòd obligatus acceſſorie perpetuat obligationem. Effectus huius conſtitutionis. Quæreret aliquis,quis eſt effectus,id eſt,poteſtas illius conſtitutionis ſuprà in § ſequitur. quod ſcilicet ſi homo promiſſus moriatur culpa debitoris, quod perpetuetur obligatio? Reſpon.quod eſt illa poteſtas:quia licet homo perijt,tamen adhuc peti poteſt:licet quis precium eius conſequatur.Item poteſt huius hominis mortui promiſſori acceptum ferri: & fideiuſſor pro ea obligatione accipi poteſt.Item talis obligatio poteſt etiam nouari, ſi expreſſè dictum ſit inter partes vt nouetur obligatio.Franc.

ſit ipſius, uel eius qui ab eo cauſam habet. h.d.Bart.

Paulus libro xvij. ad Plautium. XCI.

Si ſeruū ſtipulatus fuero, & nulla mora intercedente, ſeruus deceſſerit; ſi quidem occidat eum promiſſor; expeditum eſt. [g] Si [*] autem negligat infirmum; [h] an teneri debeat promiſſor, [†] conſiderādum eſt; utrum quemadmodum in uindicatione hominis, ſi neglectus à poſſeſſore [i] fuerit, culpæ huius nomine tenetur poſſeſſor; [k] ita & cum dari promiſit, [l] an culpa, quod ad ſtipulationem attinet, in faciendo [m] quidem accipienda

* Alijs, ſi autem.

† In P.Fl. conſiderātibus utru &c. Halo. ſūt,quærētibus conſiderandū eſt vtrum &c.

g Expeditum eſt ut teneatur, [*] vt ỹ. §.ſequitur primo reſp.& ſup.eo.l.ſi ex legati.in fi.Accur.

* Actione ex ſtipulatu utili, ſi debitū ſit pure. Ale. Are.& Iaſ.

h Infirmum.ideoq; mortuus ſit.Accur.

i A poſſeſſore.bonæ fidei.Accur.

k Poſſeſſor.etiam bonæ fidei poſt litem conteſt.vt ỹ. de rei vend l.qui petitorio,§.qui in tem. & l.ſi vero cuſtodiendus.& l.ſi homo.Accur.

l Promiſit.nomine culpæ teneatur, ſcilicet negligentiæ nomine.Accur.

m In faciendo.ſcilicet ſi occiderit,uel cauſam mortis præbeat,Accur.

In non

ſit, † non in non faciendo,[a] quod magis probandum eſt: quia qui dare promiſit, ad dandum, non ad faciendum tenetur. Sed ſi ſit quidem res in rebus humanis, ſed dari nõ poſſit, ut fundus religioſus puta, uel ſacer factus, uel ſeruus manumiſſus, uel et ab hoſtibus ſi capiatur: culpa in hunc modum diiudicatur, ut ſi quidem ipſius promiſſoris res, uel tẽpore ſtipulationis, uel poſtea fuerit, & quid eorum acciderit,[b] nihilominus teneatur. Idemque fiet,[c] & ſi per aliũ poſtea, quàm ab hoc[d] alienatus ſit, id contigerit.[e] Si autem alienus fuerit, & ab alio tale q̃d acciderit, nõ tenetur: quia nihil fecit,[f] niſi ſi poſtea, quã moratus eſt[g] ſolutioné, aliq̃d huiuſmodi acciderit. quam diſtinctioné & Iulianus ſequitur. Item ſi hõ, q̃ fuit promiſſoris,[h] ex præcedenti cauſa ablatus ei fuerit,[i] q̃[k] ſtatuliber[l] fuerit, perinde hñdus eſt, ac ſi alienũ promiſiſſet: q̃a * ſine facto ipſi' deſijt eius eſſe. De illo † q̃rit, an & is, q̃ neſciens ſe dere, occidit, teneatur?[m] quod Iulianus putat[n] in eo, qui cũ neſciret a ſe petitum,[o] codicillis, ut reſtitueret, manumiſit.

Vltima mora nocet: & in pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis. Bart.

Sequit̃[p] uidere de eo, quod veteres cõſtituerũt: Quoties culpa interuenit debitoris, pperuari[q] obligationẽ, quemadmodũ intelligendũ ſit. Et quidẽ ſi fecerit promiſſor quò minus ſoluere poſſit, expeditum intellectũ hẽt cõſtõ.[r] Si uerò moratus ſit tm̃,[s] hæſitat̃, an ſi poſtea in mora nõ fuerit,[t] extinguatur[u] ſuperior mora. Et Celſus adoleſcẽs ſcribit, eum, qui moram fecerit in ſoluendo Sticho, quẽ promiſerat, poſſe emẽdare eã morã,[x] poſtea offerẽdo. hanc enim quæſtio-

a In non faciendo. puta in non curando, id eſt, non medicando: in quo culpam non eſſe accipiendam probat, cum ſubiungit: quia qui dare pro. &c. & ſic accipe, ‡ quod magis &c. ſcilicet quod culpa non ſit in faciendo tantum: licet in faciendo, ſcilicet occidendo. & pro hoc ſ. de hære. uend. l. uenditor. ij. §. at cum. uel quemadmodum. uel dic, ſecundùm Ioann. a quod magis ſit probandum, ut in negligendo culpa admiſſa ſit: & ſic teneatur. & pro hoc ſupra, de ædil edict. l. quod ſi nolit, §. ſi mancipium. ibi, culpam &c. & ſupra, de vſur. l. uideamus. in prin. & ſupra, de peti. hæred. l. ei qui, §. cum prædia. & de conſtitut. pec. l. qui autem, §. ſi quis. Itẽ pro hoc, quod dicitur de legato alias: nam circa legata ‡ conſideratur hæredis culpa in prætermittendo, & diligentia in faciendo ea, quæ diligens faceret: & propter utrunque tenetur: ut ſupra, de leg. j. l. cum res, §. pen. & l. quid ergo. §. ſi hæres. Itẽ pro hoc ſ. ad Syllan. l. iij. § ij. quæ omnia ſunt argu. contraria primæ poſitioni: & quod ſubijcit: quia &c. eſt ratio quare erat dubitandum: non quare hoc ſit probandum.

b Acciderit. per eum, qui rem promiſit. Item. ſcilicet ſi culpa promiſſoris ceciderit: ſecus ſi ante, ſcilicet moram moriatur: ut in arg. contra ſ. tit. primo, l. is qui.

c Idemque fiet. ſ. ut teneatur, ut fortaſſe per eum, qui poſt emit. Vel aliter ‡ acquiſiuit: quoniam ſuo facto uidetur id accidiſſe, cum poſt remiſſionem alij tradidit: vt ſ. de rei vendi. l. Iulianus ſcribit, ſi hominem. & Inſt. de lega. §. ſed ſi alij. & rem ratam hab. l. ſi indebitum, §. fin.

d Ab hoc. promiſſore.

e Contigerit. vt manumiſſus ſit, uel aliquid prædictorum contigerit. ſed contra ſ. eo. l. inter ſtipulantem, §. ſacram. Sol. hic de ſuo, ibi de alieno: ut & hic ſubijcit, ſi autem &c. Accur.

f Fecit. ſcilicet dolo, uel culpa. ſed nonne in alieno poteſt committi culpa: ut ſ. de leg. j. l. cum res, § itaq. verſ. ſed ſi alienus. Item in ſuo poteſt non eſſe culpa, ut quis prœmio fiat liber contra domini uoluntaté: ut C. quibus ex cau. ſer. pro præmio lib. ac. l. j. Rñ. hic & ſuperiori dicto reſpexit frequentiam. arg. ſ. de le. j. & tenatus con. l. nam ad ea. ſi tamen in alieno eſt culpa, tenetur vt l. cum res. de leg. j. & ſi in ſuo non eſt, non tenetur vt infrà, §. prox. Frequenter enim contingit, ut in ſuis ſit culpa, in alienis non. & facit ad hæc & ſequent. infrà, de ſol. l. ſi mihi alienum. & l. qui res. & Inſt. de leg. §. ſi res le. & §. ſi uero. & ſ. tit. j. l. ſi is qui. & quod not. ſ. de condic. indeb. l. Neratius. & ad Trebell. l. quidam. §. ſi quis filium. & qui & à quibus. l. hæres ſ. ſuum. & de legat. j. l. ſi quis inquilinos. §. j.

g Moratus eſt. id eſt, diſtulit.

h Promiſſoris tempore ſtipulationis.

i Fuerit. ante moram. Accur.

k Quod. l. quia. Accur.

l Statuliber. Exemplum. Promiſi tibi dare Stichum, poſtea quidã me inſtituit, & Sticho legauit libertatem ſub conditione: ſi exiſtente conditione Stichus fuerit libe., non teneor. Accurſ.

m Teneatur. & magis eſt, quod teneatur. Azo.

n Iuta. ſcilicet, ut teneatur: vt Inſtit. de lega. §. ſi res legata. verſ. ſi vero à hæredis. Accur.

o Petitum. hominem. Sed quomodo eum manumiſit ſiue pure, & ſic legatarij: ſiue ſub conditione legatus erat, & tunc non poteſt manumittere: ut ſ. qui & à quibus, l. generaliter, §. j. ſed dic, quod hæredis erat. Sed tunc opp. ſ. qui & à quibus, l. hæres. ſed reſpon. hæres nihil ibi agit quin teneatur ad æſtimationem: ſed libertas tenet. & facit hic quæſtionem quam ibi. ſ. de condic. inde. l. in ſumma, §. ſi ſeruum. & ibi Gl. ſecundum Ioan. ADDITIO. Dic quòd ibi loquitur in alia actione. Bart. Are.

p Sequitur. cum in ſpeciebus certis de culpa locuti ſimus, ſequitur vt uideamus in genere. Accur.

q Perpetuari. quantum ad hoc, ut non liberetur interitu ſpeciei, ſecundum R. ſic ergo perpetuatur, id eſt, perpetua remanet, ſi prius erat perpetua. ſi autẽ prius erat temporalis: & tunc erit ſimile ‡ fieri, id eſt, remanere: ut ſ. de iud. l. Iulianus.

r Conſtitutio. ut teneatur: ut quia occidit: ut ſ. ead. l. in prin. & mora non purgatur. alias non conueniret ſequentibus. Accur.

s Moratus ſit tantum. & poſtea obtulit.

t Non fuerit. quia ſoluere uoluit. Accur.

u Extinguatur. oblatione.

x Eam moram. ad quod facit ſ. de peric. & commo. l. illud. & ſ. eo. l. interdum, §. fina. & l. ſi quis cau. l. & ſi poſt tres. & C. de fideiuſ. l. ſ. nemus. & ſ. de conſt. pec. l. ſed & ſi alia. & de cond. inſ. l. ſ. a. .. Sed con ta l. u. p. de con-

‡ Reprobatur per Bart. Pan. Alex. Are. & Iaſ.

† Sic in P. Fl. Hal. ſit, an in non faciendo.

‡ Gl. ſeqt Imo. Pau. Alexan. & Iaſon.

‡ Approbatur per Bar. Ang Imol. Ale. & Iaſ.

‡ Sequunt Bar. Alex. & Aret.

* Aliàs, qua.

† Alex. hic dicit iſtã text ſin. & alibi non reperiri, ad hoc, q̃ licèt debitor ſciens peccans in faciendo, uel ſ negligendo teneat: ut in prin. nſr legis. & idẽ ſi ignorans peccauit faciendo illicitũ actũ: aliàs aũt non, ſi iuſtè ignorauit, per l. quod te. cũ ib. not. ſup. ſi cert. pet. th̃ hoc ultimò fallit in hærede, q̃ obligat̃ ex cauſa lucratiuã. nam licet peccet ipſe ignorantur faciẽdo actũ licitum, tamẽ tenet. Bolog.

‡ Approbatur per Bar. Imol. Pau. Alex. & Iaſ.

nē eſſe de bono & æquo: quo ī genere plerunq; ſub authoritate iuris ſciētiæ pernicioſe (inquit) erratur. Et ſanè probabilis hæc ſnia eſt, quam quidē & Iulianus ſequitur. Nam cùm quærit de damno, & par utriuſq; cā eſt. quare non potentior ſit, qui tenet, q̄ qui pſequitur?

Mora principalis obligationē ꝑpetuat quo ad ſe: & fideiuſſores, & eorum ſucceſſores: mora fideiuſſoris quo ad ſe, & ſucceſſores ſuos. Bart.

Nunc uideamus, in quibus perſonis hæc cōſtitutio locum habeat: quę inſpectio duplex eſt, ut primo quæramus quæ ꝑſonæ efficiant perpetuā obligationē: deinde quibus eā producāt. Vtique aūt principalis debitor perpetuat obligationē: acceſsiones an ꝑpetuent, dubiū eſt. Pōponio perpetuari placet. Quare.n. facto ſuo fideiuſſor ſuam obligationem tollat? Cuius ſententia uera eſt.

Itaque perpetuatur obligatio tam ipſorū, quàm ſucceſſorum eorū. Acceſsionibus quoque ſuis, id eſt, fideiuſſoribus perpetuāt obligationem: quia in totam cauſam ſpoponderūt.

Mora filij perpetuat obligationem contra patrem. Bar.

An filiusfamilias, qui iuſſu patris promiſerit, occidendo ſeruum producat patris obligationem, uidendum eſt. Pomponius producere putat: ſ. quaſi acceſsionem intelligens eū, qui iubeat.

In obligationibus dandi res pempta poſt morā durat in obligatione quo ad petitionē, acceptilationē, & nouationē h.d.B.

Effectus huius conſtitutionis ille eſt, ut adhuc homo peti poſsit. Sed & acceptū ei poſſe ferri creditur, & fideiuſſorem accipi eius obligationis nomine.

Nouari autem an poſſit hæc obligatio, dubitationis eſt: q̄ nec hominē, q̄ nō eſt, nec pecuniā, q̄ nō debet, ſtipulari poſſumus. Ego puto nouationē fieri poſſe, ſi hoc actū inter partes ſit, quod Iuliano placet.

Ex ſtipulatione continente factū pſonale ſtipulatoris poteſt heres agere. ſi de ipſo facta eſt expreſſa mentio. Paul.

Idem Lib. [illegible] Pluti[illegible]m. XCII.

SI ita ſtipuler, Per te non fieri, quò minus mihi hęredique meo uindemiā tollere liceat? etiā hęredi datur actio.

---

ac condic. fur. ſed ibi litem ſuſcipere, non rem reddere uolebat. Accur.

De bono. quamuis enim ſtricto iure pœna cōmiſſa eſt, & ſtrictum ius dicit eū omnino teneri poſt moram. ſed quia æquū eſt taliter eundē hanc pœnam euadere, ſi ob[illegible] tale eſt ac ſi n[illegible] fuiſſet in mora. Accur. Florētio. legum doctor.

Et æquo. non ſtricti iuris. ut teneatur adhuc.

Iuris. ſ. ſtricti.

Par. i. ſimilis, ut ſ. ne quis eū qui in ius uocatus. l. ij. & de mino. l. utrū. §. fin & de uſur. l. j. in fi. & j. de reg. iur. l. quoties utriuſque. iuſ.

Perſequitur. nō uideo.

Hæc conſtitutio. quæ de perpetuanda obligatione loquitur. Acc.

Hæc conſtitutio. i. conſtitutum ueterum: ut ſ. proxi. §.

Perpetuam obligationem. mora uel etiam culpa.

Quibus. i. ad quorum onus. Acc.

Producāt. id eſt perpetuent. Accur.

Obligationem. faciēdo. ſ. moram. Accur.

Acceſſiones. ſ. fideiuſſores. Accur.

Dubium eſt. an eorum facto perpetuetur. Accur.

Perpetuari. in ſuam perſonā Acc.

Tollat. occidendo F[illegible] et. Accur.

Itaque. dixi quæ perſonæ efficiant perpetuam, nunc incipit quibus producant.

Ipſorū debitorū [illegible] fideiuſſorū.

Fideiuſſoribus. ſ. ſecundis

Perpetuant. ſ. fideiuſſores [illegible]. & ad hoc j. de fideiuſſ. l. Gr[illegible]ce. §. fin.

Cauſam. hos articulos duos. ſ. quæ pſonæ perpetuent, & quibus producantur, non plenè proſecutus eſt: unde ſciendum quòd principalis debitor moram adhibens perpetuat obligationem tam contra ſe & ſucceſſores ſuos, quam contra acceſſores, id eſt fideiuſſores & hæredes eorum. at fideiuſſor contra ſe & ſucceſſorem ſuum, non contra reum: ut hic, & ſupra. l. mora. §. fina. & §. penul. & ſic patet contra quos perpetuatio ſit. Econtra perpetuat ſtipulatori: uel procurator eius denuntians promiſſori: ut ſ. de peti. hære. l. item uendi §. petitam. uel eorum geſtor: ut ſ. de uſuris. l. ſi quis ſolutioni. §. fi.

Producat. l. perpetuet

Acceſſionem. id eſt mandatorem. ad quod eſt. ſ. eodem. l. cum filius. [illegible] reſpon. & de hære. uend. [illegible] qui filiuſfam. in glo ij. Accur.

Effectus. Quæreret aliquis quæ eſt utilitas huiuſmodi conſtitutionis? ad quod reſpon.

Huius conſtitutionis ueteris: ut ſ. §. ſequitur. In prin.

Poſſit. poſt mortē filij mortui. ſed cū adhuc in obligatione ſit, quō poteſt pretium conſtitui? ut ſupr. de conſtit. pecu. l. promiſſor? Rū. quia & non debitū pro debito poteſt cōſtitui: ut ſ. de con ſti. pec. l. j §. an pōt. vel dic quaſi debitū eſt: cum agendo ad hominē, pretiū conſequar. Accur. Florenti. legū doctor.

Sed & acceptū. patri propter factū filij Accur

[illegible]itur. præcedente nouatione. i. Aquiliana ſtipulatione: quæ ſi fieri poſſit ſequitur nouari autem &c

Obligationis. q̄ iuſſu Accur.

Obligatio. quia pa[illegible] nomine filij teneatur. Accur.

Nec pecuniam. i. intereſſe. & ſic no. intereſſe nō cile in obliga[illegible]ne: ut dixi ſup. de act. emp. l. j. in prin.

Poſſe. ſiue hominem, ſiue pretiū ſtipuler animo nouandi: ut ſ. de conſtitut. pecun. l. promiſſor.

Si hoc actum. ni nouetur. & faciat de noua. [illegible] ſi rem aliquam.

SI ita ſtipuler. [illegible] Ita lex cum ſequenti planę ſunt, & in l. triticum, gloſſ. ponit caſum. Franc. Accur.

Hæredi. Si fuerit prohibitus: licet ego fuerim impeditus: ut j. eod. l. ſi ſic. uel licet factum meum contineri uideatur, quod ego co[illegible] ligens impediar. Idem eſſet & ſi nomen hæredis adiectum non eſſet: ut ſup. de probo. l. ſi pactum. Accur.

Datur actio. q. d. non tantum mihi uiuenti. ſi prohibeas,

Sic & Cice. li. j. offic. exiſtunt, inquit, ſæpe iniuriæ ca[illegible] [illegible] qua dam & ni[illegible] calli[illegible] da iuris in terpretatione.

Par pro ſimili, ſeu æqualis, Māſoſ. in Gl. Pecu. §. Et in ipſa. in verſ. parib.

Per interitū. An ge.

Quā de nūtiatur, ut credi[illegible] ſoluat & debitor & credi[illegible] ſunt eiuſdē fo[illegible] Bart. & Angel.

a Solutur[illegible] ſubaudi, ſi non curaneris illum mihi ſol uere: vt ſ. eo. [illegible] §. j & ſic non obeſt C. de fideiuſſ. l. iure n[illegible]ſtro. & [illegible] ctè. bene enim curas, ſi reum locu[illegible] d[illegible] Accur.

b D[illegible] cum ſtipulor illi te daturum. videber[illegible] q[illegible] ſi [illegible] tilit, [illegible] alteri [illegible] lor [illegible] hæc, quando promi[illegible] item daturum. ſed certi non alium, ſed te daturũ p[illegible]m[illegible]s.

Agere. nequ[illegible] mes ex [illegible], ill[illegible] te datu[illegible] mea interſi [illegible] o. l ſtipulatio [illegible]. §. ſi ſtipuler. verſic. ſi [illegible] inſulam. & ĵ. e[illegible] l. [illegible] homo. [illegible] §. ſi.

d Locuples. & per omnia idoneus: & etiam ex facilitate conueniendi. Quid enim ſi abeat ultra mare: ut arg. ſ. qui ſatiſda. cogan. l. ij. in prin.

e Intereſt quare non uidetur ſe obligare, niſi in caſu cũ debitor tuus ad inopiam peruenit. M. & facit ſ. de relu[illegible]. l. ſi quis ab alio. & ĵ. eod. l. decem. & l. ſi quis ſtipulatus, §. fin.

Nec rarò. ſi habes rarò: dic bene dico denegari enim cauſæ cognitione [illegible] non uero indiſtincte. Nam quandoq; ualet, & frequenter. quando ergo ualet, & quando non? Reſpon. ſi ex cauſa dotis & donationis propter nuptias fiat, ualet ante matrimonium & poſt ut C. de dona. ante nupt. l. ſi conſtante. Item pro arris matrimonij contrahendi: ut C. de ſponſalibus. l. mulier. Item in caſu quem habes infra, eod. l. ex ea. § primo. Item ex cauſa donationis inter ſponſos: ut ſuprà, de don. inter uirum & uxorem, l. fina. E contra non ualet, quando donatio fit in caſu futuri matrimonij: ut hic, & C. de donat. ante nupt. l. quod ſponſæ. Vt enim ipſam mulierem non poſſum ſtipulari: ut infrà, eodem, l. Titia. & C. de inuti. ſtip. l. ij. ita nec in conditione alterius ſtipulationis poteſt opponi. ſed Ioann. dixit non ualere etiam ſi cauſa dotis, uel donationis propter nuptias fiat, ſi proponatur conditio ſi nupſero: ut hic. & dic nec raro, id eſt, nunquam alias litera eſt, nec rara &c. quam expone, vt ex prædictis patet.

f Stipulatus eſt. ſcilicet actionem denegandam. dico repete ſecundum ea, quæ in contrario caſu modo dixi. Accurſius.

† P. Fl. Titiũ daturum.

Titij te ſoluturum? [a] neque enim hoc ſimile eſt illi, [b] Te daturum? [c] ſed ex ea ſtipulatione dum intereſt mea, agere poſſum. & ideo ſi locuples [d] ſit Titi[e], nihil ex hac ſtipulatione conſequi poſſum. Quid enim mea intereſt [e] id a te fieri. quod ſi non feceris, æquè ſaluam pecuniam habiturus ſum?

Intereſt ſponſum & ſponſam nõ ualet promiſſio ex cauſa lucratiua, quæ in matrimonij tempus confertur.

† Scriben. non ullum text. pro ſin. ad hoc q[illegible] pactũ appoſitũ p mulierem de lucrando aliquid ſi cõtraheret matrimoniũ cũ tali, nõ ualet. & hoc ſane dẽt intelligi ut adhibeat cãç cognitio. Bolo.

Si tibi † nupſero, decẽ dare ſpondes? cã cognita denegandã actionẽ puto: nec rarò [f] ꝓbabilis cã huius ſtipulationis eſt. Idẽ ſi uir à muliere eo mõ, non in dotem ſtipulatus eſt. [g]

Aliàs, quaſi. Promiſſio ex cã lucratiua, an & qñ ualeat inter ſponſum & ſpõſam, qñ cã illa lucratiua in matrimonij tps confertur.

Quando eſt impedimentum miſta conſideratione rei, & perſonæ, valet ſtipulatio ſi impedimentum ceſſat tempore exiſtentis conditionis. Bart.

Marcellus lib. xx. Digeſtorum XCVIII.

EXiſtimo poſſe id, q[illegible] meum eſt, ſub ꝯditione ſtipulari: itẽ uiã ſtipulari ad fundum poſſe: quãquam interim fundus non ſit meus. [i] Aut ſi [k] hoc uerum non eſt, [l] & alienũ fundum ſub ꝯdõne ſtipulatus fuero: isq; ex lucratiua cã meus eſſe cœperit: confeſtim perimet ſtipulatio. [m] Sed ſi fundi [n] dñs ſub ꝯditione uiam ſtipulatus fuerit, [o] ſtatim fundo alienato [p] euaneſcet ſtipulatio, & maximè [q] ſm illorum opinionẽ, qui etiam ea, quæ rectè ꝯſtiterint, reſolui putant: [r] cùm in eum caſum reciderunt, à quo non potuiſſent conſiſtere. [s]

Stipulatio ſacti hũtis factum ſucceſſiuum continetur ad partis conditionis. Bart.

fiant: ſequeretur, quòd ſi ſtipulatus ſim fundum alienũ ſub conditione, & pendente conditione interim mihi donatus, aut legatus ſit: quod perimeretur ſtipulatio: quod tamen eſſet inconueniens: cum poſſit fundus ille iterum non meus fieri. Aliud exemplum ponit ibi, ſed ſi &c. & eſt tale: quia ſi prædicta uera non eſſent, ſequeretur quod ſi dominus ipſius fundi ſtipularetur uiam ſub conditione, quod fundo alienato extingueretur ſtipulatio: eſt tamen & hoc inconueniens &c.

Ex hac ſtipulatione. Pone caſum, vt ſuprà, eod l. ſi ita ſtipulatus eſſem. Franc.

h Conditione. ſi deſierit eſſe meus uel ſi nauis ex Aſia uenerit: ut & ſuprà, eod. l. ſi rem. & de legat. j. l. cætera. §. tractari. verſicu. ſed ſi ſub conditione.

i Non ſit meus. quia põt fieri meus, & non erit tunc ſeruitus conſtituta, ſed debitam in contra. ſuprà, communia prædiorum, l. j. Sed obijcitur: ſi ſtipulatio non capit vires ex præſenti, nullius momenti eſt: ut & infrà, de ſtipul. ſeru. l. vſusfruc. Reſpon. hoc uerum eſt cum viribus deficit ratione perſonæ: ſecus ſi ratione rei: ut hic.

k Aut ſi. nam ſi ſupradicta non poſſent fieri, ſequeretur quem non poſſe ſtipulari, ſub conditione, quod inconueniens eſſet.

l Non eſt. q̃ ualeant prædictæ ſtipulationes: alias deeſt non. & tunc dic, quod ſi hoc &c. ſcilicet, q̃ ualet ſtipulatio prædicta: & in idem recidit. ſi non ualeat, dico hæc inconuenientia ſequuntur. Accur.

m Stipulatio. quod inconueniens eſſet. M. cum poſſet fieri non meus exiſtente conditione. Item ſequitur hic aliud inconueniens: quia ſi fundi &c.

n Sed ſi fundi. Ponit aliud exemplum inconueniẽtis.

o Stipulatus fuerit fundo ſuo.

p Stipulatio. ſimiliter quod uerum non eſt, cum exiſtente conditione poſſit eſſe ſuus.

q Maximè. ſequitur inconueniens. Accur.

r Reſolui putant. generaliter, cum fallat: ut infrà, eo. l. pluribus, § & ſi placeat. & infra, de reg. iur. l. in ambiguis, §. j. ita, quod ibi, qui ſtipulatur uiam ſub conditione fundo ſuo, alienato fundo ante condit. non irritatur ſtipulatio medio tempore inter factam ſtipulationem, & conditionis euentum: cum meus ſit cum condi. extiterit: quia in ſtipulatione tempus contractus inſpicitur: ut ſ. eo. l. continuus, §. cum quis. & ĵ. de ſtipul. ſeru. l. ſi vſusfru. & facit ſ. de ſer. l. pro parte. & facit ſup. eod. l. ſi filius. in prin. Accur.

s Conſiſtere. quod falſum eſt, id eſt, quæ regula non eſt uera ſemper. Accur.

EXiſtimo. [illegible] Habeo fundum quendam, quem timeo fortè perdere: ideo uolo mihi prouidere: & ſtipulor à te hoc modo: Titi promittis mihi dare fundum talem, qui nunc meus eſt, cum meus eſſe deſierit: an talis ſtipulatio ualeat? Reſpon. quòd ſic. Item poſſum à te ſtipulari uiam ad fundum aliquem, qui tempore ſtipulationis non eſt meus: & hoc probat duobus exemplis. Primò, ſi hæc ſuperiora uera non

Nihil

ticulare intereſſe ſtatim, quādo quis fuit in mora inchoandi: licet non tranſiuerit totum tempus, quo potuit perfici. Bart.

Ex hac ſtipulatione, Inſulā fulciri ſpondes?[a] quando naſcatur actio, quæritur. Et utique non eſt expectandum, ut ruat. Nec enim nihil ſtipulatoris intereſt fultam potius eſſe, quàm non eſſe: nec tamen rectè[b] agetur, ſi nō dum prætererit tantum temporis, quo fulcire potuerit redemptor.

Obſcuritas omnimodo vitiat ſtipulationē: et ſi pt interptari, interpretatur pro promiſſore: ſed ubi uerba ſunt clara, interpretationē non recipiunt. Bar.

Celſus lib. xxxviij. Digeſtorum. XCIX.

† Qvicquid[c] adſtringédæ obligationis cauſa dictum eſt,[d] id niſi palàm verbis exprimatē, omiſſum intelligendum eſt: ac ferè ſecūdum promiſſorem[e] interpretamur: quia ſtipulatori liberum fuit uerba latè[f] concipere: nec ruſum[g] promiſſor ferendus eſt, ſi eius intererit, de certis potius uaſis fortè, aut hominibus actum[h] eſſe.

Non dicitur quis non feciſſe, quouſq; finitū eſt tps, intra qd fieri poteſt. h. d. Paul. de Caſt.

Si ſtipulatus hoc modo fuero, Si intra biennium Capitolium non aſcenderis, dari? non, niſi ꝑterito biennio rectè petā. Nā & ſi ambigua uerba ſunt,[i] ſic tamen exaudiuntur, ſi immutabiliter uerū fuerit, te Capitolium non aſcendiſſe.[k]

Conditio de præterito, vel de pñti non ſuſpendit. h. d. Bart.

[illegible] C.

Conditio in præteritum,[l] non tantum in præſens tempus relata, ſtatim aut perimit[m] obligationem...

a Nihil ſtipulatoris. alias eſt, non nihil intereſt: id eſt, aliquid intereſt: cum nemo inhabitare velit. aliàs deeſt nihil: & tunc dic, bene dico non expectari poſt ruinam: quia ſi id expectaretur, ut dicebant quidam: ergo non committeretur: quia ſicut non cōmitteretur ea fulta, & poſtea ruente: ſic & ea non fulta, & ſic non intereſſet fulta, uel nō fulta: quod non debet eſſe.

b Nec tamen rectè, quanti intereſt perfectam eſſe, ſed non inchoatam: ut ſupra, eo. l. ſtipulationes, ij §. ſi quis & facit j. eo. l. ſi ita ſtipulatus eſſem.

Qvicquid adſtringendæ. Pone caſum, ſecundum gloſſ. ij. ſuper verſic. dictum. Si ſtipulatus. ſitm à te ſtipulatus centum, ſi intra annum Romam non ieris, non poſſum agere, niſi anno præterito. Fr.

c Quicquid. dic, quòd quicquid fuit ſtipulationi uallandum, ſi nō eſt ſtipulationi nallatum, habetur omiſſum: aut certè ſi obſcurum eſt, interpretabar ſecundum promiſſorem, ſi poteſt ſecundum eius uoluntatem ualere. ſed ſi non pōt ſecūdū voluntatem ipſius valere, interpretabor pro ſtipulatore ſi valere poteſt. vel dic aliter, q ſi ſit obſcurum, omnino non ualere: ſi autem interpretari poteſt, interpretabor. Accur.

d Dictum eſt. i. dicendum, ſecūdum quoſdam: & hoc propter hoc, quod ſequitur: niſi uerbis exprimatur, quod ſignificat in futurum &c. ſed non oportet ſic exponi. nec enim dicit ſimpliciter, niſi uerbis expreſſis exprimatur: ſed addit palam, id eſt, euidentibus & manifeſtis uerbis, ut ſi quis ſtipuletur a magiſtro nouo brocar. ſua, putans omnes rationes in hoc comprehendi: non tenetur quidem magiſter, niſi ad hoc brocar. uel fundum, uel uinum in genere: & hoc propter nimiam obſcuritatem: vt j. eo. l. ita ſtipulatus. vel quando conſtat diſſenſiſſe: vt ſup. eo. l. inter ſtip. §. ſi Stichum.

e Secundum promiſſorem. hoc in eo caſu intelligendum eſt, quando dubitatur quid actum ſit, & duorum modorum utroq; poteſt ualere ſtipulatio: ut quia unus dicit ſe ſenſiſſe de albo Sticho, alter de nigro. tūc enim accipiendum eſt, quod promiſſor elegerit: ut no. ſup. eo. l. ſtipulatio iſta, §. in ſtipulationibus. vel hominem in genere, ubi non eſt tanta obſcuritas, ideoque ualet: & quemlibet dando liberatur: non tamen talem quem habere non expediat, ut ſubijcit: & ſic nō addit, au. &c. nec ruſus promiſſor &c. ut puta promiſit omnia uaſa ſua, & dicat ſe tantum de uitreis intellexiſſe: uel de viliſſimis ſeruis, cum omnes ſuos ſeruos promiſerit. vel dic ſecundo, quod aut &c. proſequatur eundem caſum, & corrigat præcedentia. Item & quod dicit: nec ruſus &c. poteſt ſecundo intelligi, ſcilicet quod promiſit ſeruum, poſtea elegit: & iterum uelit uariare nā non poteſt: licet ſua interſit. Sed tunc eſt contra j. eod. l. qui ex pluribus. & l. cum qui. § j. Sed dices, quòd in illis legibus habebat electionem ex vi verborum ſtipulationis, ſeu ex natura alternatiuę: qa illud aut illud ſtit ſtipulatu. ſed hic non habuit ideo electionem ſed quia dubitabatur de quo ſenſerit. ſed ſecundum primum intellectum prædictæ leges non obſt. Item ad id, quod dicit ſtari dicto promiſſoris, eſt contra j. eo. l. ſi mihi, §. ſi ſtipulatus. Solu. ſpeciale eſt in ueſte: maximè cū omnem ueſtem ſtipulatus erat quæcunque muliebris eſſet. ſim. imo ideo eſt illud: quia ſignificatio verborum facit pro ſtipulante, licet promiſſor fœminea veſte vtatur: vt j. proximo reſpon. Item contra ad idem ſup. qui ſatiſda. cogan. l. de die. Sol. vt ibi. Item in iudicio ſecus: ut ſ. eo. l. inter ſtipulantem, §. ſi Stichum. & eſt ratio, ut ibi. Item facit j de verb. ſignif. l. nepos Proculo. & ſupra, de contrahen. empt. l. Labeo. & de act. emp. l. ſi ſeruus. Sed arg. contra. in princ. huius legis, ſupra, ſi certum pet. l. cum quid. ſed ibi eſt de natura negotij, id eſt, contractus mutui: quod intellige tacitè.

f Latè. id eſt, apertè.

g Nec ruſum. i. econtrà.

h Actum. facit C. de don. l. ſi quis argentum, §. j.

i Verba ſunt. Poſſunt etiam trahi ad ſingula eiuſdem biennij tempora, ut cum una die, uel ſecunda, uel tertia non aſcenderis, uerum ſit te non aſcendiſſe. & facit Inſt. eod. §. omnis ſtipulatio, ver. in diem.

k Non aſcendiſſe. ſcilicet, in aliqua parte biennij. Accurtius.

Conditio. [illegible] Promiſi tibi decem aureos, ſi Imperator anno proximo præterito Romæ fuit. certè iſta conditio, quæ relata eſt in præteritum, ſtatim facit ualere obligationem, aut ſtatim eam non ualere oſtendit: ſicuti illa, quæ confertur in præſens tempus: vt dicendo, ſi Imperator Romæ eſt, promitto. Franc.

l In præteritum. puta ſi Titius conſul fuit. Acc.

m Perimit. id eſt, conſiſtere non permittit. ſimilis improprietas eſt infra, eodem, l. decem. & ibi, ernisſ animam meam de inferno inferiori. & facit ſup. ſi cer. pet. l. cum ad præſens. & de iniuſto teſt. l. cum in ſecundo. §. j. & j. eo. l. ſi ita ſtipulatus fuero hanc. & Inſt. eod. §. ex conditionali. Accur.

† In P. Fl. Quicquid adſtringendæ obligationis eſt, id niſi &c. vt verbum cā, aut grā deſideret: de qua re vide Ant. Aug. emē. lib. ij. c. j.

† Omnes Scribē. hic alleg. iſtū tex. p fin. ſui vnam lec. in ver. nec ruſ'. ad hoc, q hñs ptātē interptādi nō pōt interptari niſi ſemel tātū: ſed ei licet eligere ſemper qui hēt poteſtatē eligendi, & ita pōt uariare: ſed in eo, qui hēt poteſtatē declarandi non licet. Bolog.

Puber-

ligationem, aut omnino non differt.

Adultus non habens curatorem, naturaliter & ciuiliter poteſt obligari. Pau.

Idem libro iij. de præſcriptionibus. CI.

PVberes ſine curatoribus [a] ſuis poſſunt ex ſtipulatu obligari. [b]

Qui promittit ſumptus factos in lite de re, nõ tenetur ad ſumptus factos in lite de precio. h. d. Bartol.

Idem lib. v. reſpon. CII.

VEnditores emptori pro euictione cauerant, quãti eius [c] intereſſet. [d] ſed & ſpãliter ſe agnituros, [e] ſi in lite [f] mota ſumptus feciſſet, [g] emptori ſtipulãti ꝓmiſerãt. poſt mortẽ emptoris un[us] ex uenditorib. ad iudiciũ uocauit [h] preciũ ſibi deberi dicẽs: hæredes eius, qui ſumptus in defenſiõe cãæ [i] factos (cùm probarent precium ſolutũ fuiſſe) ex ſtipulatione petebãt. Modeſtinus reſpõdit: ſi eas impenſas uẽditores promiſiſſent, quæ ob litẽ de ꝓprietate inſtitutã factæ eſſent, [k] minimè ex ſtipulatu [l] peti poſſe, qđ erogatũ eſſet, dum alter ex uẽditoribus precium, quod iam fuerat exolutum, [m] petit.

Liber homo, vel fundus hoſtium in ſtipulationem deduci non poteſt. h. d. Bar.

Idem lib. v. Pandectarum. CIII.

LIber homo in ſtipulatum deduci nõ poteſt: [n] quia nec dari [o] oportere intendi, nec æſtimatio eiu[s] pſtari [p] põt: non magis, quàm ſi quis dari ſtipulatus fuerit mortuum hominem, [q] aut fundum [r] hoſtium.

Sufficit contractum impleri à contrahente, uel ab alio eius nomine. Bartolus.

Iauolenus libro xj. ex Caſsio. CIIII.

CVm ſeruus pecuniã ꝓ libertate pactus ſit, & ob eã rẽ reũ dederit: quãuis ſeruus ab alio [s] manumiſſus eſt, reus tñ recte obligabitur: quia non qrit à quo manumittatur, [t] ſed ut manumittatur.

Vna ex rebus alternatiuè debitis oblatæ, poſt eius interitum debitor liberatur. h. d. Bartolus.

Idem lib. ij. epiſtola. CV.

STipulatus ſum Damam, aut Erotem ſer

---

[a] PVberes ſine curatoribus. I. non habentes curatores. R. & M. & ſic eſt hoc ex parte ſubiecti.

[b] Obligari. licet iuuentur reſtitutione & ſic ſoluetur contrario. C. de in integ. reſtit. mi. l. ſi curatorẽ. Alij dicunt ꝙ naturaliter, non ciuiliter obligantur, ſed tunc non egerent reſtitutione Accur.

[b] Obligari. ciuiliter, & naturaliter.

VEnditores. CASVS. Titius, & Seius uendiderũt fundum quendam Sempronio, & promiſerunt emptori de eui. & ultra promiſerunt reſtituere expenſas quas faceret Sempro. in lite cum ageretur cõtra eum de proprietate fundi huius. poſt precium exolutum uenit unus uenditorum, & petit partem precij ſui à Sempronio. Sempronius probat ſolutum eſſe totũ preciũ. ſic uictus eſt uẽditor. poſt hoc uenditor iſte petit ſumptus litis, quos ſibi dicis deberi ex ſtipulatu, quæritur an ſibi debeantur? Rñ. quòd non: quia ſtipulatio facta de ſumptibus litis reddendis, intelligitur tantum cauſa euictionis. Franciſ.

[c] Eius. ſ. emptoris. Accur.

[d] Intereſſet. ſi res euinceretur.

[e] Agnituros. Quid ſi non eſſent promiſſi tales ſumptus in cauſa, licet res non ſit euicta? Reſpon. poteſt dici, quod nihilominus præſtari debent, & ſi non ſint promiſſi: qa & hoc ſit intereſſe, ut arg. ſup. de lib. leg. l. penult. lex iſta tamen arg. eſt contra, ſecundum Ioan. ſed dic ut C. de euict. l. j. Acc.

[f] In lite. de rei proprietate.

[g] Feciſſet. emptor. Acc.

[h] Vocauit. hæredes emptoris. Acc.

[i] Cauſæ. motæ ad precium nõ ſuper re euincẽda. Ac.

[k] Eſſent quod in dubio præſumeretur.

[l] Ex ſtipulatu. quia non fuit mota quæſtio proprietatis, ſed precij. ad quod eſt ĩ. eod. l. ſi ita quis. in fin.

[m] Exolutum. ſcilicet, uenditoribus.

[n] LIber homo. Non põt aliud in emptione. R. ut ĩ. de contrahen. empt. l. liberi. Acc.

[o] Nec dari. cum non poſſit fieri accipientis. ad quod eſt Inſtit. de inuti. ſtipulat. in princ. Acc.

[p] Præſtari. Cum liber homo non recipiat æſtimationem: ſed quandoque ut ſeruus æſtimatur: ut not. ſup. eodem. l. ſi ſeruum. §. de illo.

[q] Hominem. in caſibus hoc ualet ut ſup. eod. l. inter ſti pul. § penul.

[r] Aut fundum. qui dari non poteſt. ſicut enim à conuerſatione noſtra excepti ſunt ipſi, ita res eorũ: ſed tamẽ legari põt undus hoſtium: ut ĩ. de leg. j. l. ab omnibus. §. in teſtamento. uerſ. etiam. & l. id quod. & l. ſeruus. & eſt ratio: quia in ſtipul. præſens tempus &c. Item ſecus in ſeruo noſtro ab hoſtibus capto: ut ſup. de act. empt. l. finali. ADDITIO. Iſte intellectus procedit ſine ſcrupulo ſecundum ſcribentes, licet in ſe bonus ſit, tamen non conuenit uerbis literæ, ſecundum Iaſ. [r] Dic qđ idem eſt in ultimis uolũtatibus, qđ in contractibus, ſcilicet qđ fundũ hoſtium qui nunquam fuit noſter neque promittere, neqꝫ legare poſſumus: ſed ſi ſemel fuit noſter, & legare, & promittere poſſumus ut in iuribus in glo. alleg. ſecundum Bart.

CVm ſeruus. CASVS. Stichus ſeruus meus promiſit mihi xxx. aureos ſi eum manumitterẽ: & pro hac ſumma dedit mihi expromiſſorem. Stichus iſte ab alio manumittitur, quàm à me. utrum expromiſſor teneatur mihi in xxx. Reſpond. quod ſic, quia non quæritur &c. intellige tamẽ quod opera mea ſit Stichus iſte manumiſſus. Franciſ. Accur.

[s] Ab alio. ueluti herede inſtituto iuſſu eius qui manumiſſurum ſe promiſit. M. & ſic uolantate, aut facto eius: uel facto fortè quaſi mediatore acceperit pecuniam, ita ꝙ adiuuaret eum ut manumitteretur. aliud ſi iam manumiſſus erat uel liber. ut ſup. de condi. cau. da. l. iij. §. ſi liber. & §. ſi quis. Acc.

[t] Manumittatur. opera accipientis. Io. & ſic nõ bene colligitur hic generale, non refert à quo, pro quo tñ ſ. gñali ſunt hæc arg. ſup. de ſenat. l. ſenatoris filium. §. neqꝫ. & de inof. teſt. l. poſthumus §. ſi quis. & ĩ. quemadmodum teſta. ape. l. antep. § j. & ſup. de uſuca. l. naturaliter. & de fideic. libe. l. gñaliter. & C. de preci. impe. offeren. l. uniuerſis, & ſup. de peti. hæred l. itẽ ueniunt. §. petitã. uerſi. a quo. & ĩ. eo. l. a Tit. & C. de natu. lib. l. ſi quis naturalẽ. in fi. & ſup. mã. l. ſi uero nõ re. §. ſi filio. & ſup. de aqua quoti. & æſti l. j. §. quæſitũ. Sed arg. cõtra. C. de inoff. teſt. l. ſcimus §. repletionẽ. a Acc. [a] uer. eſt in §. iiij.

STipulatus. CASVS. Stipulatus ſum à te Stichum ſeruum, aut Pamphilum ſeruũ. electio eſt tua promiſſoris quem uelis dare. tu offers mihi Stichum. nolo

eum recipere, qui poſt hoc moritur. an poſsim contra te agere ad Famphilum? Reſpon. quod non: quia per debitorem nulla eſt mora facta, & ideo liberatur cum obtulerit quod debebat. Franciſ.

a Seruum dari. electione tibi promiſſori ſeruata, quã per legem habebas. Acc.

k Nota alia. ſed dicendo, promittis fundum Seianũ: & ſic non ob. y ſup. de iure dotium. l. cum poſt. §. gener. & inf. eod. l. ita ſtipulatus.

l Voluerit. Nota, q ubi duobus modis põt ualere contractus, & incertum eſt de quo ſenſerint cõtrahentes, electio eſt ꝓmiſſoris. & illud quod uoluerit promiſſor, intellige etiã leuiſſimũ. arg. ſup. de leg. j. l. apud. §. ſcio. Sed arg. cõtra. ſup. de leg. j. l. quid ...os. Ac.

uum dari? a cùm Damã dares, b ego quò minus acciperẽ in mora fui. mortuus eſt Dama. an putes me actionẽ ex ſtipulatu habere? c Rñdit ſm Maſurij Sabini opinionẽ, puto te ex ſtipulatu agere ñ poſſe. Nã is rectè exiſtimabat, ſi p debitorẽ mora nõ eſſet, d quò minus id, qđ debebat, e ſolueret: ↄtinuò f eum debito liberari. g

In obligatione generis ſubalterni eſt electio debitoris, & poteſt uariare uſque ad ſolutionem. h. d. Bar.

Idem libro vj. epiſtolarum. CVI.

QVi ex plurib. fundis h quib. idẽ nomẽ impoſitũ fuerat, i unũ fundũ ſine ulla nota k demõſtrationis ſtipulaſ, incertum ſtipulaſ, id eſt, eũ fundum ſtipulaſ, quẽ promiſſor dare uoluerit. l Tãdiu aũt uoluntas promiſſoris in pendenti eſt, quãdiu id, quod promiſſum eſt, ſoluatur. m

Valet prom. ſtio facta pro aliquo emancipando. h. d. Bart.

Idem libro viij. epiſtolarum. CVII.

VTrũ turpẽ talẽ ſtipulationẽ putes, an nõ, quæro: pater naturalis n filiũ, quẽ Titius habebat in adoptionẽ, hæredẽ inſtituit; ſi patria o ptãte eſſet liberat, p pr eum adoptiuũ nõ aliàs emãciparе uoluit, q ſi ei r dediſſet, q à quo ſtipularetur, certã ſummã, ſi eũ manumiſiſſet. r & poſt emãcipationẽ adijt hæreditatẽ filius. s petit nũc pecuniã pater t ex ſtipulatione ſuprà relata Rñdi, nõ u turpè eſſe cãm ſtipulationis, ut pote t cũ aliter filiũ emancipaturus u nõ fuerit. Nec põt uiderĩ iniuſta cã ſtipulationis, ſi aliquid adoptiuus pater habere uoluerit, pp qđ a filio poſt emancipationẽ magis curaretur. x

Stipulatio concepta ſub conditione, quæ pendet ex facto certæ perſonæ, ualet: & ubi diuerſitatis ratio reddi non põt, idem ius eſt. h. d. Bar.

Idem lib. x. epiſt. CVIII.

A Titio ita ſtipulatus ſum, Si qua mihi nupſerit, decẽ dotis ei[a] noĩe dare ſpõdes? quærebaſ, an conſiſtat talis ſtipulatio? Rñdit: Si ſtipulanti mihi dos ita ꝓmiſſa eſt, Quamcunq; uxorẽ duxero, dotis eius noĩe decẽ dare ſpondes? nihil in cã eſt, quare ea pecunia ↄdõne expleta non debeatur. Nam cùm conditio etiã ex incertæ

a Imò intellige textum ꝓpt. è dares, id eſt, actualiter offerres: quia ad conſtituendũ creditorem in mora requiritur realis, & actualis oblatio. l. acceptam. C. de uſur. ſecundum Pau. & Iaſ.

a Labeo ſcribit, ſi mihi.

b Dares. i. dare uelles. & ſic ponitur ſup. de contrahen. emptio. l. mihi. bibli. & ſup. de condi. & demon. l. pater Seuerinam. j. reſpon. & de iure dot. l. ſi rem æſtimatam.

c Habere. Erotis nomine. Accur.

d Non eſſet ſ. per creditorem. Acc.

e Debebat. ſ. debitor. Accur.

f Continuo. Mortuo, uel alias perdito ſeruo, ſecundum Ioan. & hoc ipſo iure. ſecus ſi in genere debeo hominem, & Stichum offerã, qui poſtea perierit: quia per exceptionem liberor cum Stichus in obligatione non eſſet: ut ar. ſup. de lega. j. l. huiuſmodi. § ij. & de legat. ij. l. ſtatuliberum. §. Stichũ. Itẽ eſt pro illa ſal. opi. quæ eſt. ſup. de acquir. poſſeſ. l. iij. §. in amittenda.

a Subaudi ſecuto interitu, uel aliàs perdito ſeruo, ſecundum Iaſ.

g Liberari. protinus. id eſt, cum exhibet. a & facit j. de ſolu. l. qui decem in princip. & l. ſi debitor. & C. de condi. inſer. l. cum quidam. in fi. & ſup. de arbi. l. Celſus. in fi. & ſup. de contrahen. empt. l. ſi in empt. § pen.

QVi ex pluribus. CASVS. Habebam tres fundos uocatos eodem nomine, ſcilicet Cornelianos: promiſi tibi fundum Cornelianum ſine aliqua alia demonſtratione: certè uidetur tibi incertum promiſiſſe. rõ, quia poſſum dare tibi quem uoluero: & uoluntas mea eſt in pendenti donec ſoluam ex his fundis. Fran.

h Qui ex pluribus fundis. Seianis. Accur.

i Fuerat. Seianum.

ADDITIO. Erant tamẽ ſeparati regionibus, & terminis. aliàs ſi dñs unum fundum in plures partes diuiſiſſet gratia commodioris culturæ, promittendo fundum Seianum, præſumitur totum promittere. & ita intelligitur l. Cains. §. Tit. de leg. ij. Paul. & Iaſ.

ADDITIO. Dic quòd ibi loquit in legatis, & ſic in ultimis uoluntatibus in quibus electio eſt legatarij, & ſic creditoris: ut no. gloſſ. magiſtra in l. Lucio. de lega. ij. ſed in contractibus electio eſt creditoris: vt hic, ſecundùm Bar. & Iaſ.

m Soluatur quia ſæpius uoluntatem mutare poteſt etiam poſt ſententiam, ſecundum quoſdam: vt inf. eo. l. cum qui. §. finali. & ibi not. aliud in legato: vt ſup. de leg. ij. l. ſtatuliberum. in fin.

VTrum turpem. CASVS. Pater adoptiuus poteſt aliquid accipere à filio ſuo adoptiuo, ut eum emancipet: nec eſt de hoc ſtipulatio facta turpis. h. d. l. in ſe ponit caſum ad longum. Franciſ.

n Pater naturalis & legitimus.

o Si patria. ſub hac conditione. M.

p Liberatus. facit C. de inoffic. teſta. l. filijs.

q Dediſſet. ſ. aliquem reum. M.

r Manumiſiſſet. i. emancipaſſet, & ita factum eſt. M.

s Pater. quondam adoptiuus.

t Vtpote. in lib. R. utique. alias ut pote.

a Quia Ia contrarij ſtipulatio fuit facta in genere generaliſſimo, hic in ſubalterno.

a Electio in dubijs eſt promiſſoris: ſecus autẽ in generali promiſſione, & in indefinita: vt not. in l. ſi cui. ſup de ſer. & an, & quando ſit electio promiſſoris, & quando creditoris, uide Guliel. de Cug. in l. cum hæreditas. nume. j. cum his quæ notaui ad eã ibi Iapoſ. in uer. eſt electio debitoris. C. de peti. hæred.

a Idem Iulianus.

a P. F. emãcipari.

a Aliàs etiam.

a P. F. adit hæres filius petit.

a P. F. non puto turpẽ

a Hoc nõ eſt uerũ, niſi pater aliquid reciperet pro eo emancipando: ut d. l. ſi cui. & not. per gl. in l. cogi. §. ſi pater. ſupra, ad Treb. ſecũdum B. & Ia.

u Emancipaturus. ſponte: uerum cogi poſſet officio iudicis: ut ſup. de condi. & demonſt. l. ſi cui. & de adop. l. nonnunquam non autem iure actionis: vt ſup. ſi tab. teſta. nul. extabunt. l. filius.

a Vnde Ii. l. ſi uſufa. in fin.

x Curaretur. id eſt, magis eum timeret: vt frequẽter ſenes dicunt: operas tamen ei imponere non poteſt: ut ſup. ſi a paren. quis manu. fue. l. j. §. ſi parens. & l. pen. Accur.

A Titio, CASVS. Poſſum ſtipulari decem ſub conditione

ditione ſi quancunq; uxorē duxero, dabis mihi centū, ſicut poſſum ſtipulari generaliter: ſi quis in Capitolium aſcenderit, centū dabis? Nulla. Planus eſt. Franc.

a Perſonæ facto. pendens. Rog.

b Parere. i. contractus parit obligationē conditione exiſtente: ad qd eſt ſ. de contrahē. em. l. hæc uenditio.

c Si quis. aliud ſimile. Roge.

d Reddi. Nota quod ubi in diuerſis factis non poteſt ratio diuerſitatis reddi, idem ius ſtatuendum eſt: ut & ſup. de iniu. rup. teſt. l. iij. §. ſed & hi. & C. de inoffi. do. l. penul. & ſ. ad legē Aquil. l. illud. & inſtitut. de leg. pa. tu. & C. de libe. præ. l. j. Acc.

e Ex uoluntate. expreſſa, ſed tacita ſic: ut promittas ſ mihi decem, ſi aſcenderis Capitolium, & ſupple hic tantū. Item contra. ſup. e. l. centeſimis. §. ſi ita. ſed ibi non fuit expreſſa. Item facit ſ. ſtiu. j. l. ſub hac. Accur

f Promittentis. uel etiam ſtipulantis.

g Si ita ſtipulatus. Quod minus. ſ. in ſummis.

h Longius. in tempore.

i Deductum. facit ſup. e. l. ſi ita ſtipulatus fuero. & infra. de fideiuſſ. l. inter eos. in prin. & ſ. de reg. iur. l. ſemper in obſcuris. & de arb. l. diem. §. ſi plures. & ſ eo. l. inter ſtip. §. ſi ſtipulante. & de leg. j. l ſi ita ſit. §. ſi. & ibi nor. glo. fina. & de legat. iij. l. nummis. & j. de pœ. l. ſi præſes.

k Si mihi. certum eſt quod nemo poteſt alteri ſtipulari. Ponamus ſic caſum: Ego ſum ſtipulatus decē mihi, & Titio in cuius poteſtate non ſum: quæritur hic quantū mihi debetur? Reſpond. quòd quinque tantum. nam pro ijs quinque tantum cōſiſtit obligatio, in alijs quinque non poteſt conſiſtere: quia nemo alteri ſtipulari poteſt. nec mihi accreſcit altera pars. ſ. quinque. Si ſtipulatus. Vtebaris aliquo tempore ueſte muliebri. ſum à te ſtipulatus ueſtem tuam muliebrem. tu dicis te nullā habere: ego dico qđ imo habes unam, quam ſoles portare. tu replicas, & dicis illam non eſſe muliebrem, ex quo eam portabas, qui uires. quærit hic quid iuris ſit, quomodo interpretabimur hanc ſtipulationem? Reſpon. ſecundū mentem ipſius ſtipulantis, non ſecundum mentem promittentis. unde ſi ſolitus eſt promiſſor aliquando portare ueſtem muliebrem. certe illam debebit ſoluere. Franciſcus.

perſonæ facto [a] parere [b] obligationē poſſit: uoluti, Si quis [c] in Capitolium aſcenderit, decē dare ſpondes? Si quis a me decem petierit, tot dare ſpondes? cur non idem & in dote promiſſa rſideat ratio reddi [d] non poteſt.

Stipulatio in uoluntatem promiſſoris conferri non poteſt. h. d.

Nulla ꝓmiſſio pōt ꝯſiſtere, quę ex uolūtate [e] promittētis [f] ſtatum capit.

In alternatiua ſummarū inſpicimus id, quod eſt minus: in alternatiua temporis inſpicimus id, quod eſt longius. h. d. Bart.

Pomponius lib. iij. ad Qu. Mu. CIX.

SI ita ſtipulatus fuero, decē, aut quindecim dabis? decem debentur. Item ſi ita, Poſt annum aut biennium dabis? poſt biennium debentur. quia in ſtipulationibus id ſeruatur, ut quod minus, [g] ſ quodq; longius [h] eſt, uideatur in obligationem deductum. [i]

In contractibus non eſt locus iuri accreſcendi. h. d. Bart.

Id. m. libr. iiij. ad Quintum Mutium. CX.

SI mihi, & Titio, in cuius poteſtate nō ſim, † ſtipuler decem: non tota decem, ſed ſola quinque mihi debentur. Pars enim aliena deducitur: ut quod extraneo [k] inutiliter ſtipulatus ſum, nō augeat [l] meam † partem

Quā uerba ſunt clara pro ſtipulatore, interpretationē reſtrictiuam non recipiunt. h. d. Bart.

Si ſtipulatus fuero de te, Veſtem tuam, quęcunque muliebris eſt, dare ſpondes? magis ad mentem ſtipulantis, quam ad mentem promittentis id referri debet: [m] ut quid in re [n] ſit, æſtimari debeat, non quid ſenſerit promiſſor. [o] Itaque ſi ſolitus fuerat promiſſor muliebri † [p] quadam ueſte uti, nihilomin⁹ debebit. [q]

Contractus ſtricti iuris recipit interpretationem extenſiuam, quando aliàs non habet effectum. h. d. Bart.

Idem libr. v. ad Quintum Mutium. CXI.

SI ſtipulatus fuero per te non fieri, quo minus mihi illa domo uti liceat: an etiam ſi me non ꝓhibeas, uxorem autem meam ꝓhibeas: uel cōtra uxore mea ſtipulata, me ꝓhibeas: an ꝯmittatur ſtipulatio? Et ſatius eſt, hæc uerba ſic accipi. [r] Nā & ſi ſtipulatus fuero, per te nó fieri, quò minus mihi uia, itinere, actu uti liceat, & [s] nó me, ſed alium noīe meo ingredientem ꝓhibeas: ſciendum erit, committi ſtipulationem.

Qui habet electionem per futurum ſubiunctiui, nō poteſt uariare: ſecus ſi per futurū indicatiui. h. d. Bart.

Idem li. xv. ad Quintū Mutium. CXII.

k Quod extraneo. not. de extraneo.

l Non augeat. ſed nec minuat. Sed contra ſ. de contrahen. emp. l. fundus ille. Sol. ibi bonæ fidei. hic ſtricti iuris: uel ibi obeſſet uenditori uolenti totum uendere emptori: ſed hic nihil obeſt ſtipulatori habenti obligationem pro parte nec promiſſori, ſed adeſt. & facit contra ſup. eod. l. eū qui ita. in princ. & leg. ſtipulatio iſta. § alteri uerſi. in ſtipulationibus. & §. eum. [4] Solu. ut ibi. Idem facit Inſtit. de inuti. ſtipu. §. ſi quis. & in authen. ut cum de app. cog. §. fina. col. viij. Accur.

m Debet. imò ad nullius, ſed ad rei ueritatem. ut ſubijcit. & ſic non eſt contra. ſup. e. l. quicqd. uel ſolu. ut ibi. nec eſt cōtra ſup. de reb. dub. l. cum quæritur. quia & ibi erat dubium: ut ſupra, eodem. l. ſtipulatio iſta. §. in ſtipulationibus. Accur.

n Es re. id eſt, in ueritate. Accur.

o Senſerit promiſſor. occultè, & contra omnem uerborum ſignificationē. Accurſius.

p Muliebri. & ideo eam uirilem dicebat, & ideo dare nolebat. Accur.

q Debebitur. niſi eam nominatim excepperit. ſed aliud in legato, in quo non continetur ſ. de auro & argē le. l. inter ueſtē. nā ibi uoluntas legantis, non legatarij inſpicitur. Accur.

r SI ſtipulatus fuero per te. Sic accipi. ut committat utroque caſu, & cum me, & cum uxorem meam prohibeas,

† Idem tenet Bar. Pau. & Ia. per l. quie quid. §. ſi. ſ. eo.

[s] De qua ponit exēplum per Paul. hic, ad iſta. L.

† P. Flo. ut quod minus eſſet, quod que longi⁹ eſſe uideretur etc.

† Quia ſi eſſē in ſua poteſtate poſſem ſibi ſtipulari, & ualeret, ſecundum Bal.

† Colligit Barto. ex mente hui⁹ l. qđ in contractibus nō habet locum ius accreſcendi: ſed nō eſt ſi diſtinctè uerum. tu ergo dic, qđ in contractib⁹ ſtrictis & bonæ fi. nō habet locum: ut l. finali. & ibi Bald. C. de inuti. ſtip. & in. l. re coniuncti, ubi alleg. plene poſt Bart. qui facit reg. negatiuā cum decē fallent. ad quē te remitto. ſupra de lega iij.

† Iſtā primam ſolutio. ſequūtur Raph. Cu. & Iaſ. lib.

[4] Iſta iura non contradicunt, ſed cōcordant ſecūdum Iaſo. hic. & no. ibi per gl. & Bar.

† Contrauētes ueſtibus muliebribus, fœmineiſque moribus, et ritibus Mando. in. ꝓh. glo. Facul. in uer. uiri, uerſ. Virum ne putabis muliebri ueſte indutum?

* P. Fl. et ſi nō me.

prohibeas. ad quod eſt ſ. de uſu. & ha. l. certum. & de ſer. leg. i. pater. & de preca. l. pe. & de itine. actu. priua. l. ueteres. & de ritu nuptia. l. j. & de ui & ui arma. l. j. §. ſi quis ui me.

Si quis ſtipulatus. CASVS. Iſtud principium l. pulchrum eſt, & breuiter hoc intendit: quia facit differentiam inter ſtipulationem, dabis quem uolam: & iſtam, dabis quem uoluero. quia prima ſcilicet: quem uolam, habet talem poteſtatem, quod licet ſemel elegero, poſſum mutare uoluntatem: & alium eligere: ſed in hac, ſi uoluero, ſecus eſt: quia ſi ſemel elegero, non poſſum amplius mutare uoluntatem: & intelligitur ante ſuſceptum iudicium. Si quis ita. Gl. ponit caſum. Fran.

a Ipſe uellet. ſtipulatur. Accur.

b Quē uolā. Quare magis in uno, quā in alio, Grāmatici certāt. Io. nā habebant Græci uerbum infinitū quoddam, in cuius locum ponitur uerbum hoc uolam, & ſm eos poterat mutare uoluntatem: inde eſt & quod hic mutet ſecūdum M. uel ſecundum Azo. eſt ratio quia futurum ſubiunctiui modi, ſi uoluero, à preterito indicatiui formatur: quæ autē de præteritis ſunt, certiora ſunt: vnde nec obligationem moratur. & ideo quis omnino certum eſt quod elegit ſemel, nō poteſt poſtea pœnitere: ut hic, & ſ. de leg. iij. l. ſideicō. §. ſi ſideicom. Futurum uero indicatiui modi, ſcilicet, uolam, à præſenti tempore formatur. quod quaſi medium tempus eſt, & habet ſe ad futurum, & præteritum reſpicit: unde medio modo in eo ſtatuitur, ſcilicet, ut nec ſemper uoluntatem mutet. Nam non mutat poſt lit. conteſt. ut hic, & ſ. de eo quod cer. lo. l. iij. §. quare. uer. & generaliter. Nec omnino ei adimitur poteſtas. poteſt enim quandocunque ante lit. conteſta. ut ſ. ad Tertyl. l. filius. Sed contra ſup. de l. j. huiuſmo. §. Stichum. So. in legato facta electione itidem dominium eſt legatarijs quod in ſtipulatione ſecus eſt. eod. modo reſpondetur ſ. de leg. ij. l. ſtatuliberum. §. fin. & de opt. leg. l. apud Aufidium. in ſi. l. quæ ſunt contra. Item facit ſup. de procur. l. ſi q cōtra. So. ut ibi, quia fuit ibi lis conteſta. Item contra ſ. e. l. eum. §. j. ſed ibi erat rei electio, hic actoris. Item ibi atque. hic expreſſe.

c Mutandi. ſic purificatio eſt lege cōceſſa: ut ſup. ſoluto matrimo. l. ſi cū dotem §. eo aut tempore. Acc.

d Procentum. Promiſit Titius ſatiſdare pro centum aureis mihi ſoluendis, quos ipſe, uel alius, uel etiam nullus mihi debebat: ſed modo inciperet debebant mihi deberi, & ſic reum quendam & fideiuſſorem dare promittebas. reum dedit, fideiuſſorem non das. igitur ad intereſſe ago quod quantum ſit, dicit. uel dic q fideiuſſorem tantum mihi promittebas. cum haberē reum teipſum uel alium. ut ſ. de re iudi. l. ſi quis ab alio. in princ. & dediſti quēdam reum, qui fideiuſſit: qui poſt apparet non idoneus. ago ut denuo des, ad intereſſe: quod quantum ſit, dicit. & ſecundum hunc caſum eſt contra ſ. de fideiuſ. l. qui ſatiſda. in fine. ſed ibi ſcienter nō idoneum accipit, hic ignorans. ſed ſecundū hunc caſum ſi tu nihil habes, nec reſ datus, quomodo alium dabis? Reſpōd. quia aliquem inuenis qui pro te fideiubet, etiam ſi nihil habes: cum ſpes ſit quod habeas. & facit ſ. ſi certum petatur. l. ſi. in ſi. & ſ. e. l. illa ſtipulatio. §. eum. & ſ. de eo per quem fac. eſt. l. fina. in fin. Accurſius.

Si quis ſtipulatus ſit Stichum aut Pamphilum, utrum ipſe uellet: [a] quem elegerit, petet: & hic erit ſolus in obligatione. An autem mutare uoluntatem poſsit, & ad alterius petitionem tranſire: quærentibus reſpiciendus erit ſermo ſtipulationis: utrumne talis ſit, Quē uoluero: an, Quē uolam. [b] nam ſi talis fuerit, Quem uoluero, cùm ſemel elegerit, mutare uoluntatem non poterit. ſi uerò tractum habeat ſermo illius, & ſit talis, Quem uolam, donec iudicium dictet, mutandi [c] poteſtatem habebit.

Qui promittit ſatiſdare, ſi non ſatiſdat, tenetur ad intereſſe: quod eſt in quantum principalis non eſt ſoluendo, uel ſi conueniri non poteſt. h. d. Bart.

Si quis ita ſtipulatus fuerit: Pro centum [d] aureis ſatiſdabis? & reum dederit in iſtam ſummā: Proculus ait, ſemper in ſatiſdationis ſtipulationem uenire, quod intereſſet ſtipulātis: vel [*] aliàs tota ſors ineſſet: veluti ſi idoneus promiſſor [e] nō eſſet: [f] aliàs minus, ſi in aliquid idoneus eſſet debitor: aliàs nihil, ſi tā locuples eſſet, ut noſtra nō intereſſit, ſatis ab eo accipere: niſi ꝙ plerunq; idonei nō tā patrimonio, q̄ fide quoque [g] æſtimarētur. †

Prorogatio termini impedit pœnā cōmitti, ſed commiſſam non perimit. h. d. Bar.

Proculus li. 11. epiſtolarum. CXIII.

Cvm ſtipulatus ſim mihi, Procule, [h] ſi opus arbitratu [i] meo ante Calendas Iunias effectum non ſit, pœnam, & protulerim [k] diem: putas ne uerè poſſe me dice

e Promiſſor. id eſt, reus ſecundum primum caſum. uel id eſt, fideiuſſor ſecundum alium.

f Non eſſet. in aliquo.

g Quoque. & ex conueniendi facilitate. ad quod eſt ſ. qui ſatiſd. cogan. l. ij. in princip. & facit ſ. de tuto. & cura. da. ab his. l. ſcire oportet. Accur.

Cvm ſtipulatus. CASVS. Textus iſte ſatis longus eſt. Pro caſu tamen ſuccinctè ad claritatem poſitionem caſus dic, Promiſiſti mihi facere domum, & eā complere ante annum ſub pœna centum aureorum. Ego ex uoluntatem mea fui contentus tibi prolongare tēpus uſq; ad annum cū dimidio, uel duos annos. Quæritur cum domus iſta nō fuerit facta ante annū, ſicut promiſiſti, utrum pœna ſit commiſſa? Diſtinguitur: aut prolongaui tibi tempus iſtud cum eſſemus tam prope finem anni ita ut non eſſet ſpes quod poſſes pficere domum ante annum, & tunc committitur pœna. Aut tantum temporis ſupererat quod poteras perficere domum. tamen ego quo lentius poſſes perficere, dedi tibi longius tempus: & tunc non committitur pęna. hæc poſita ſunt, ſub breuibus, quia textus ſatis prolixus eſt. Cum uenderet. Titius uendidit mihi fundum, & promiſit mihi dare fideiuſſores pro euic. Item promiſit eum liberare à creditore, cui obligatus erat. pero a Titio, ut ſeruet quod promiſit. non uult, ſed eſt in mora. quæritur, ad quid agere poſſim contra Titium? Reſpondetur, quod ad intereſſe meum quanti mea intereſt hoc, quod promiſſum eſt factum fuiſſe. Franc.

h Procule. aliàs ò Procule. aliàs à Proculo. Acc.

i Arbitratu. tam in qualitate operis, quàm in opere perficiendo & prorogando.

k Protulerim. i. prolongaui.

l Diem. in Calendas Augusti, ut ſubijcit.

[*] P. Fl. ut aliā.

† E enim (inquit Cice. parad. vj.) ſi iſti callidi rerū æſtimatores prata, & areas quaſdā magno æſtimant, qđ ei generi poſſeſſionum minime quaſi noceri pōt, quātī eſt æſtimāda uirtus quæ nec eripi, nec ſurripi poteſt unquā, nec naufragio, neque incendio amittitur.

† Alexan. hic in pri. dicit iſtū tex. ſi o. & mirabilē ad hoc qđ prorogatio termini ſi facta ſit antequam cōmiſſa ſit pęna, facit quod pęna non committitur. licet in primo termino opus promiſſū non fiat ſed ſi facta eſt prorogatio termini poſt quam pęna eſt commiſſa, tamen non reſoluitur. Bo.

Cum

a Cum ipſe.ego.
b Aliam.in Calendas Auguſti,vt ſubijcit.
c Mora.id eſt,ceſſatio.
d Perficeretur. quo caſu ipſo iure non committitur pœna:vt ſ.de arbi.l.Celſus.§.ſi.& §.idem ait,ſi iuſſerit. Sed argu.contra.ſ.de minoribus. l. Aemilius. licet hic non reſpōdeat huic quæſtioni.

l Fideiuſſores.pro euictione.Franciſ.
m Liberari. ſine hoc tenetur: vt C.de euict.l.ex his prædijs.& dic liberari à creditore cui erat obligata.
n Aeſtimari. in condemnatione, non in obligatione:vt nota.ſ.de re iud.l.ſi quis ab.§. finali.

re,arbitratu meo opus effectum non eſſe ante Calendas Iunias:cum ipſe a arbitrio meo aliam b diē operi laxiorē dederim? Proculus reſpondit:Non ſine cauſa diſtinguēdum eſt, intereſſe, utrum per ꝓmiſſorem mora c nō fuiſſet, quo minus opus ante Calendas Iunias ita, ut ſtipulatione cōprehenſum erat, perficeretur: d an tunc e cùm iam opus effici nō poſſet ante Calēdas Iunias, ſtipulator diē in Calendas Auguſti ꝓtuliſſet. Nam ſi tūc diem ſtipulator protulit,cū iā opus ante Calēdas Iunias effici nō poterat: puto, c pœnam eſſe commiſſam. nec ad rem pertinere, qđ aliquod tempus ante Calendas Iunias fuit,quo ſtipulator non deſiderauit: f id ante Calendas Iunias effici:id eſt,ꝙ nō eſt arbitratus,ut fieret, ꝙ fieri nō poterat.at ſi hoc g falſum ē,ēt ſi ſtipulator pridie Calēdas Iunias mortuus eſſet, pęna cōmiſſa nō eſſet: h qm̄ mortuus arbitrari nō potuiſſet & aliquod tp̄s poſt mortē ei' operi ꝑficiēdo ſuperfuiſſet. Et propemodū i ēt ſi ante calēdas Iunias futurum eſſe cœpit,opus ante eam diem effici nō poſſe: pœna commiſſa eſt. k

Qui non dat fideiuſſorem, & non liberat, vt promiſit, tenetur ad intereſſe. Bartol.

Cum uenderet aliquis, promiſit emptori fideiuſſores l pręſtare, & rem ueditā liberari m quæ ut liberet,nunc deſiderat emptor: & in mora eſt is, qui ea ſtipulatiōe id futurū promiſit. Quęro qd iuris ſit? Proculus reſpōdit: Tāti litē æſtimari n oportet,quāti actoris itereſt. o

Vlpianus libro xvij. ad Sabinum. CXIIII.

SI fundum certo die ꝓſtari ſtipuler, & p ꝓmiſſorē ſteterit, quò minus ea die ꝓſtet: cōſecutu rū me quāti mea interſit: p moram factā non eſſe.

Pœnalis ſtipulatio uitiatur ex errore, uel incertitudine, q̄ principalē ſtipulationem reddit inutilem. ſi autem utilem conuētionem pœnalis ſtipulatio ſubſequatur, tūc pœnalis cōmittitur cùm ſuper prima mora contrahitur. quòd ſi non conuentio,ſed conditio pœnalem ſtipulationē præcedat, tunc committitur,cū omnino conditionē exiſtere certum erit: ſed in ultimis uolūtatibus abſque diſtinctione à tēpore ceſſationis pœna committitur. quæ pœna ſolummodo exigitur, niſi actum ſit ut utrunque petatur. hoc dicit. Bar.

Papi li.j qō um. CXV.

ITa ſtipulatus q ſum, Te ſiſti r in certo loco. r ſi non ſtiteris,quinquaginta aureos dari ſpōdes? Si dies in ſtipulatione per errorem omiſſus fuerit, cùm id ageretur, ut certo die s ſiſteres, imperfecta erit ſtipulatio

e Puto.& bene: vt in fin. Accur.
f Non deſiderauit. imò diem prorogauit.
g Si hoc. ſ.eum nō debere prędicere ſeu denuntiare.
h Non eſſet. ſi diceres hoc eſſe falſum.
i Et propemodū. nunc ſoluit. Acc.
k Cōmiſſa eſt. de rigore: ſed de æquitate obſtat exceptio:ut argu.ſ.ſi quis cau. l.ij. in princ. & locati.l. cum in plures. §.j. Plus etiam dico, quod ſi non cōpetat exceptio,quod quidā dicunt, nō tamen poteſt agi ante Calendas Auguſti ad pœnam: quia pęnæ ſtipulatio dilata uidetur: ut ſ.eod. l.in illa ſtipulatione ſi Calendis. & j. eo. l.inſulam, ſed tamē (ut dixi) exceptione remouetur etiam poſt Calendas, quia ꝯdem protulit. pro quo eſt ſ. de lege cōmiſ.l.poſt diem. nā & aliàs committitur,ſed nō exigitur, ut ſ. de except.doli. l.apud Celſum. §.ſi in arbitrium. Sed pro eis eſt j. eodem.l.inſulam.ſed hic pœna, ibi non.ſed R. ſic hic de hoc ſcripſit, hac diſtinctione tūc utimur, cum pœnam præſtari, & opus poſtea nihilominus fieri conuenit:alias ſi opus fieri poſt moram promiſſoris ſtipulator elegerit, quanquam pœnalis ſtipulatio eſſet commiſſa, tamen eliditur exceptione: cum non utrunque, ſed alterum tantum reus ſtipulandi proſequi debet:ut C.de tranſact.l.cum proponas. & ſ.de pact. l.reſcriptum.§.j.quod uerum puto. & facit ſ. de dam. infect.l.damni.§.Sabinus.Accurſius.

o Intereſt. actione præſcript. uerb. uel ex empto informata: quia pactum fuit incontinenti factum:non ergo præciſe ad ipſum factū. ſic ſ. de act. empt.l. j.in princip. & j.l. proxi.

SI fundum. CASVS. Promiſiſti mihi dare fundū certa die,& non das. teneris mihi ad intereſſe quanti mea intereſt eſſe mihi datum fundum ea die. Fran.Accur.

p Interſit.ergo fructus.Sed contra ſup. de uſur.l.uideamus. ij.§.ſi actionem.Sol. ut ibi. Item contra. ſ.eodem. l. ſi filius. §.fina.Sol. ut ibi.Itē ſecus ſi dari,& tradit vt ſ. de uſur.l.iiij.Item contra ſ.de act. emp.l. datio.§.j.Solu.ut ibi. Acc.

ITa ſtipulatus. Gloſ. prima ponit caſum, ideo uide eam. Accur.

q Ita ſtipulatus. Iſta lex tota ſummatim hoc uult dicere: quia aut ſtipulatio incipit à præcedenti conditione: & committitur tūc cum certum erit nō poſſe dari, uel fieri vt ſi Stichum nō dederis, tantum promittis nomine pœnæ?aut incipit à pactione: vt eſt, promittis Stichum:& ſi non dederis,tantum ꝓmittis?& tunc ſtatim cum potuit dari uel fieri. Et eſt ratio, quia in conditionali ſtipulatione non antecedit dies, quàm fuerit impleta conditio; ut j.de uerb. ſign. l.cedere diem. ſed in pura qñ incipit à pactione: tunc ſtatim:unde pęna ſtatim committitur.quod intellige cum extra iudicium interpellatus fuit congruo loco & tempore.Accur.
r Loco.in iudicio uel etiam alibi. Accurſius.
s Certo die.opp.ergo habetur pro expreſſo: vt ſ.eod.l. tritic͡um.

Margin notes: diem, nō eſt in F.F. — tunc, nō eſt in F.F. — F. Fl. in calendis Auguſtis. — Alias, ſtipulat'. — F. F. facte. — Pulchre in hanc l. Alcia. lib. Par. j. c. x. & duobus ſeq.

non ſecus, [a] ac ſi quod pondere, numero, menſura cõtinetur, ſine adiectione ponderis, numeri, menſuræ ſtipulatus eſſem: [b] uel inſulam ædificari, nõ demonſtrato [c] loco: uel fundum dari, nõ adiecto nomine. [d] Quòd ſi ab initio id agebatur, ut quocunque die [e] ſiſteres, & ſi nõ ſtitiſſes, pecuniã dares: quaſi qlibet ſtipulatio ſub cõditiõe concepta, uires habebit: nec ante committetur, quàm fuerit declaratũ, reum promittendi ſiſti nõ poſſe. [f] Sed & ſi ita ſtipulatus fuero, Si in Capitoliũ nõ aſcenderis, uel Alexandriã nõ ieris, centum dari ſpondes? non ſtatim committitur ſtipulatio, quãuis Capitolium aſcendere, uel Alexandriã peruenire potueris. [g] ſed cum certũ eſſe cęperit, te Capitoliũ aſcẽdere, uel Alexandriã ire non poſſe. Item ſi quis [h] ita ſtipuletur, Si Pamphilum [i] non dederis, centum dare ſpondes? Reſpondit Pegaſus, non ante committi ſtipulationem, quàm deſiiſſet poſſe Pamphilus dari. Sabinus [k] autem exiſtimabat, ex ſententia [l] contrahentium, poſtquam homo potuiſſet dari, [m] confeſtim agendum: [n] & tandiu ex ſtipulatione [o] nõ poſſe agi, quandiu per promiſſorem nòn ſtetiſſet, quò minus eũ daret.

tritici. & ſi cer. peta. l. cũ quid. ſed hic agebatur tantũ à ſtipulatore, in illis ab utroq;. uel quia dicitur te ſiſti certo loco. ſic accipe, quia conuenerat inter nos ut ſiſteres certo die: & ante diem te certificarem. cum id propoſueram, per errorem omiſi, nõ ualet ſtipulatio: vt hic, ſecus in damno infecto: quia ibi ſpeciale eſt, vt ſeruetur quod de conſuetudine eſt de die: vt ibi dr: ut ſi. de dãno infecto. l. ſi finita. in princip. quæ eſt contra. vel ibi in perpetuũ ſe teneri credebat, hic cõtra. hic .n. actor errãdo omiſit diẽ: reus aũt nũquã uoluit obligare ſe in perpetuum: imo ad diem, quem proponeret actor in ſtipulatione: ſed ipſe errore omiſit: at ibi uterque hoc agebat, quod ſtipulatio committeretur quandocunque damno dato: & credebat reus ſe ſic ſe ueri promittere: vnde iudex reo ſubuenit: vt ibi. vel hic à ſtipulatore tantum agebatur, ut teneatur ad id tempus, quod de conſuetudine eſt, & non in perpetuum. & ideo non ualet. ibi ab utroque. Item contra ſup. qui ſatiſda. cog. l. die. ſol. ut ibi. Accurſius.

ADDITIO. Dic quod illa lex habet duas lecturas. nam intelligitur primo de diſcordia, quæ eſt inter partes de die apponenda in ſtipulatione ante contractam ſtipulationẽ: & ſecundũ hoc non obſtat huic legi. Alio modo intelligitur primo, de diſcordia poſt ſtipulationẽ interpoſita in qua dies fuit omiſſa: & tunc obſt. & quidam ſoluerent, quod ibi in ſtipulatione iudicialis hic in conuentionali ſecundum Bartol. hic.

[a] Non ſecus. ſed idem.

[b] Stipulatus eſſem. ut ĩ. eo. l. triticum. & de leg. ij. l. quidam in teſtamento Accurſius.

[c] Non demonſtrato. & hoc non ualet: ut ſupra, de eo quod certo lo. l. iij. §. ſi quis inſulam. & de iudi. l. eum qui inſulam.

[d] Nomine. nihil ualet: vt ſ. de iure dotiũ. l. cũ poſt. §. gener. Sed contra ſ. eod. l. qui ea pluribus. Solu. ibi adiectum fuit nomen, quia promiſit unum de fundis Seianis: hic nullo modo. uel hic agebatur, ut certus promitteretur: ibi non. Item opponitur: ut ſ. de optio. lega. l. ij. ſed ſecus in homine in genere promiſſo uel legato. & eſt ratio. ſ. eo. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. ibi homo liber &c. de lega. j. l. quod in rerum. §. fin. & l. penult. in fin. Et eodem modo opponitur, & reſpõdetur de domo: ut ſ. de leg. j. l. ſi domus. licet ſit argu. contra. ĩ. de verborum ſignifica. l. locus. §. finali. Item uidetur contra. ſ. eodem. l. ubi autem non apparet. in princip. ſed reſpon. ut ibi expoſui.

[e] Quocunque die. nõ ergo palã exprimitur: ſed obiicit. §. eo. l. quicquid. Reſpõ. æſtimatur omiſſum quantum ad actionem pariendam, non quantum ad uitandam ſtipulationem in totum, & ſic pro nõ facta eſt [*] ſtipulatio ſine adiectione dici. ſic enim dicẽdo de die non curauimus: & ideo expectatur commiſſio pęnæ tantum, [*] quando alias incipit a conditione, ut ſubij cit. licet hic præcedat pactio ue ſtita. alij dicunt quocunque die, ſcilicet placet promiſſori.

[*] & ſic non perfecta eſt.

[*] quaſi in qualibet alia, quæ incipit, alias à conditione &c.

[f] Non poſſe. uel morte, vel alia ratione: uel ſi tẽpore iam finita ſit actio, quæ aduerſus reũ ſi ſtetiſſet erat intentanda. Item addunt hic quidam hoc corrigi per inferiorem diſtinctionem. ſed hoc falſum eſt. Aliud enim in prædicto caſu iudicio ſiſti: quia ibi collatum eſt in arbitrium rei quando faciat: ut ex his apparet ſm quoſdã uel hic ſpeciale in iudicio ſiſti. uel uerius, hic dies pro omiſſo habet quo ad obligationem, ſeu actionem: ut modo notaui. Accur.

[g] Peruenire potueris. & non feceris Accur.

[h] Itẽ ſi qs. ſtipulatio q̃ à conditione tacendi cępit, qñ committatur, dictũ eſt à nunc de ea quæ à conditione danda.

[i] Si Pamphilum. ſup. de cond. cau. da. l. quę Seruius. in fin. Accur.

[k] Sabinus. cõtradicens Pegaſo in totũ: ſed nec ipſius ſententia ualet, niſi in caſu. i. cum res non incipit à cõditione: cum uerò incipit a conditione, ualet: neque id uerũ eſt quod Pegaſus dicit. non enim ſuſpenditur, ſed ſtatim committitur pęnalis ſtipulatio, uel obligatio, ac ſi ſub alternatione illud, aut illud ſit ſtipulatus. & eſt alterum in ſolutione, alterum in obligatione: facultas uerò erit reo non ſoluendi, donec conueniatur reus ad exemplum noxalis. uel uerius ſeruabis Pegaſum, ubi à conditione incęperit. Accurſius.

[l] Ex ſententia. quæ ante omnia inſpicitur: ut ĩ. de regu. iur. l. ſemper in ſtipul. Accur.

[m] Potuiſſet dari. nec ſit datus: ut ſ. eo. l. ſi ex legati.

[n] Agendum. non ergo expectandum eſt quouſque Pamphilus deſinat poſſe dari. M. in mora ergo uidetur ſit. nihil impediat quo minus daret. & nõ dedit: ut ſ. de act. empt. l. datio. §. ſi per uenditorem. Sed & alia exiguntur. ſ. quod interpelletur, & credat ſe debere ſecundum H. ut in diſtinctione de mora diximus. Vel forte non exigitur mora, uel interpellatio: quia non ex mora ſed ex conditionis euentu committitur ſtipulatio: ſicut & ubi pactio præceſſerat nuda: ubi non poterat eſſe mora, quia nulla petitio: & tamen committitur lit. conteſta. ut C. de contrahen. & commit. ſtipu. l. nuda. & ĩ. eo. l. ſi pupillus. Nec eſt contra ad id qd dicit quod exigatur interpellatio, & credat ſe debere. ĩ. de fideiuſſor. l. fideiuſſor. obliga. in fin. quia ibi loquitur in diuerſis perſonis. In eo autem, qui ſcit ſe promiſiſſe, non exigitur interpellatio, ut ſtipulatio committatur pœnalis. non enim uidetur celatus &c. ut ſ. de actio. emp. l. j. in fin. Sed an poſſit hæc mora purgari? quidam ſic, alij non, cum ſit facta de iure communi. ſed plenè dic ut ſup. ſi quis cau. l. & poſt tres. Accurſius.

[o] Ex ſtipulatione. ſcilicet pœnali. Accurſius.

Legata.

a Legatæ. hoc modo penum lego, & ſi nōn dederis, decē dato. uel ſic, ſi penum non dederis, decem dato: ut hic, & ī. de pen. leg. l. j. per totum. & ſup. ad legē F. l. j. §. ſi ita. & quando dies legat. ce. l. ſi penum. Acc.

b In pecuniā. quæ legata erat ſi penū non daret. Acc.

c Teneri. i. ut pecuniam præſtat cū penum non det qui dare poteſt.

d Defuncti. cuius adimplendæ ſtudioſi eſſe debemus. Ac.

e Naturam. pendet enim conditio de poteſtate heredis. ſecus ſi legatarij. ut ſi non aſcenderis Capitolium, tibi lego decē, quia caues, & percipis: vt ſup. de condi. & demon. l. Mutianæ. & in penu uerū puto quod dixit Sabinus. ſed alij & in penu diſtinguunt, ut in ſtipulatione: ut incipiat à cōdit. uel pacto, quod placet: vt modo ſup. notaui.

f Itaque poteſt. nō diſtinguit, & diſtinctionem ſuam nō cum dicto unius, nō cum dicto alterius approbat. Acc.

g Recipi. quæ eſt ut ſtatim poſt morā agi poſſit.

h Veluti: hic incipit à conditione, & ſeruatur Pegaſi ſententia.

i Sed ita. hæc eſt uera Sabini ſententia, & non incipit à conditione.

k Spondes. Apparet ex prædictis, qđ ubi à pactione ueſtita pęnalis ſtipula io incipit, committitur quando cœpit dari, uel fieri poſſe, quod in pacto deuenerit. ſecus ſi nuda pactio præceſſit, quia tunc lit. conteſt. ut C. eo. de contrahen. & commit. ſtip. l. nuda. Sed contra ſup. ea. l. §. quod ſi ab initio. ubi præceſſit pactio ueſtita, nec tamen ſeruatur opinio Sabini, ſed Pegaſi. Sol. ut ibi dixi. Si uero a conditione cęperit obligatio: tunc qñ deſijt poſſe dari, uel fieri quod in conditione præcedebat. & ſic opp. inf. de fideiuſ. l. fideiuſſor obligari. §. ſi. Sol. ibi pactio facta cum reo præceſsit ſtipulationem, quæ cum fideiuſſore facta uidetur, quia mora rei, & pactio ſua fideiuſſorem obligant ſecundum Ioan. Itē oppo. ſuprà. eod. l. ſi Titius. contra. Sol: ibi loquitur in quadam ſtipulatione implicita. a in implicitis regulæ legiſtarum ſicut dialecticorum deficiunt. Regula dialecticorum hæc eſt: De quolibet affirmatio, uel negatio uera. fallit, quia ſi ego dico, ego iuro me peierare non potes dicere quod bene iurem: quia peierani. Item nec quod male, quia ſi iuraui peierare, & peieraui: feci quod iuraui. ſimiliter eſt in hoc: Ego dico falſum: quia ſi dicis quod dicit uerum, & ipſe dicit. ſe dicere falſum, ergo uerum eſt ipſum dixiſſe falſum. ſi autem dicas, quod dicit falſum, & ipſe non dicit, niſi hoc ego dico falſum: ergo falſum eſt ipſum dicere falſum, ergo dicit uerum. & iſtæ locutiones dicuntur implicitæ apud legiſtas: vt ſi Titius non erit hæres, Seius hæres eſto, & econtra, ſi Seius hæres non erit, Titius hæres eſto, & hic ſimiliter, ut ſi Titius ſtipuletur, ſi Seio decem non dederis, mihi dare ſpondes? & econtra Seius, ſi decem Titio non dederis, mihi dare ſpondes? Item oppo. ſup. de manu. teſt. l. libertas. §. j. Sol. ibi ſpeciale. item in penu ſimiliter eſt ſpeciale: vt ſup. § Sabinus. uel idq; defen. &c. & hoc not. ſup. ſi qs cau. l. & ſi poſt tres. & facit C. de pac. l. ſi pacto. Acc.

l Quod. pro ſed. & dicas qđ diſtinctionem ponit in caſibus in quibus habet locum Sabini opinio. nam ſi pactio præcedit, aut id agitur, ut prima actio tranſeat in ſequentem ſtipulationem, & nouatur prima: vt ſup. tit. j. l. obligationum fere. § fin. quo caſu exiſtente conditione tantum id, qđ in ſequenti ſtip. eſt. dictum, petere poterit: quia id actū eſt. aut eſt actum q; utraque maneat & ex utraque agetur exiſtente conditione: vt & ſup. de tranſa. l. pe. §. pen. & antepe. & hoc dicit, ſed ordine diuerſo. hic enim eſt ordo legendi, qđ pro ſed. & ſine dubio uerum erit: vt ſi homo datus non fuerit, & homo, & pecunia debeatur, cum id actum probatur. Accur.

m Erit. tūc, ſcilicet.

n Cum. i. quando.

idq; defendebat exemplo penus legatæ. a Hæredē etenim ſi dare potuiſſet penum, nec dediſſet, cōfeſtim in pecuniā b legatam teneri c ſcripſit. idq, utilitatis cā receptū eſt ob defuncti d uoluntatem, & ipſius rei naturā. e Itaq, pōt f Sabini ſnīa recipi g ſi ſtipulatio nō à conditione cœperit: veluti. h Si Pamphilū nō dederis, dari tm̄ ſpondes? Sed ita i concepta ſit, Pamphilum dare ſpōdes? k ſi non dederis, tm̄ dare ſpondes? quod l ſine dubio uerum erit, m cum n id actum probatur, o ut ſi homo datus non fuerit, p & homo, & pecunia debeatur. Sed & ſi ita cautum ſit, ut ſola pecunia q non ſoluto homine debeatur, idem defendendum r erit: quoniā uoluntas fuiſſe probatur, ut homo ſoluatur, s aut pecunia t petatur.

Non ſequitur priuatio, niſi præcedat habitus h.d.Bar.

Idem lib. iiij. quæſtionum. CXVI.

DEcem ſtipulatus à Titio, poſtea quanto minus ab eo conſequi poſſes; ſi a Mæuio ſtipuleris: ſine dubio Mæuius uniuerſum periculum u pōt ſubire. Sed & ſi decē petieris à Titio, Mæuius non erit ſolutus, x niſi iudicatum Titius fe-

o nam aliter non, vt hic, & ſup. titu. j. l. obligationum fere. in fine. & §. pen. in fi. Acc.

o Probatur. præſumitur ergo nouatio, niſi contra probetur: vt hic, & ſup. ti. j. l. obligationum ferè. in fi. & ī. de tranſac. l. qui fidem. ſed infra innuitur contra. quoniam uoluntas &c. nam ibi probatur, quod non fuerit nouatio. ſed dic ibi probari eo ipſo, quod non probatur contra. hodie uero non præſumitur: vt C. de no. l. fi. A.

p Non fuerit. poſtquam potuit dari. Acc.

q Pecunia. ex utraque obligatione uirca habente nulla facta nouatione.

r Defendendum. ut ſola pecunia tunc debeatur. uel dic ut ſtatim poſt moram agi poſſit, ubi cępit à petitione ueſtita obligatio. ſed primæ expoſitioni melius adiūgitur. quoniam &c. Tertij dicunt idem defen. &c. ut inſpicias utrum probetur id fuiſſe actum, uel non: ſed approbo primam.

s Soluatur. qui in ſolutione eſt ante moram.

t Pecunia. quæ ſola in obligatione eſt. M.

u DEcem. Periculum. in toto, uel in parte ſecundum quod Titius in toto, uel in parte non eſt ſoluendo: a ut ī. de uerbo. ſig. l. ſi ita à te ſtipula. in f. de ſol. l. ſi decem.

x Non erit ſolutus. id eſt, expeditus: quoniam adhuc poteſt obligari. & ſic impropriè ponitur. ſic & ſuprà, de hære. uend. lege, quod ſic. & ſecūdū hoc quod ſubijcit, Paulus not. id eſt, ſcribit approbando prædicta. non enim &c. uel dic ſecundum lr. ſolutus, id eſt, liberatus, & ſic propriè. & ſecundum hoc dicit. Paulus not. ideſt, reprehendit: non enim &c. nam ſic loquebatur, quaſi iam fuiſſet obligatus: quod non eſt uerum: vt Paulus dicit. Et eſt reprehenſio ſimilis ſupra, de in ius uo. lege, libertus. ij. in uer ſi. remiſſa. & facit ſup. mand leg. inter cauſas. §. fin. & inf. de reg. iur. l. ſi quis obligatione.

a P. Fio. Mutuis etenim hæredem ſi dare &c.

a In implicitis legulætorū regulæ, ſicut & dialecticorum infringūtur.

y Et quōt alijs modis accipiatur. Mand. in Glo. Facul. §. Habita, ī uer. cum officio.

z Scribē. hic, maximè Bald. dicōt hāc gloſſ. fore notabilem ad hoc propoſitū, qđ fideiuſſor poteſt cōueniri principaliter ſine alia excuſſione, quando cōſtat, ſeu notoriū eſt debitorem principalē, pro quo interceſſit, ſi eſſe ſoluendo. quibus adde Bart. in l. fin. ſupra ſi cert. pet. & in l. ſi ſeruum. §. uideamus. & in l. decē. eo. titu. & aliquid in c. ex rupro. & ibi Bal. extra, de iureiurand. ubi dat aliam limitationem ad authē. præſente. C. de fide iuſ. quam per hunc tex. limitabia. Paul

a Rei.ſcilicet debendi. Acc.
b Sub conditione debet.ſcilicet hac R.
c Stipulationis.quia interim nihil debet:vt ſup.de pignor.l.grege §.ſi ſub conditione.Acc.
d Excuſſum.ſi dubitetur an poſſit ſoluere debitum ſolidum:alias ſi certum eſt habere quinque tantum, quaſi impleta conditione ſtipulationis à Mæuio petam:vt argu.ſ.de act. empt.l. emptorem.§.j.& ſic ſoluitur contra. ſup. ſi cer.pet.l.fina.j.reſpon.Acc.

S I centum. CASVS. Stipulatus ſum centum homines,quos ego, uel hæres meus elegerimus. mortuus ſum antequam eligam, duobus hæredibus relictis. ſtipulatio diuiditur, ut pro ea parte qua quiſque hæres eſt, eligat.:ſi autem prius elegero,quàm ipſi ſuccedant, tunc non poterunt eligere, ſed pro portione ſerui electi cuiuſcunque erũt. Franc.
e Stipulatio. ut pro ea parte, qua quiſque hæres eſt, eligat, & in ea ſuccedat, ſcilicet quinquaginta. Sed quid ſi duos hæredes inſtituit, & ſic aliquis ſeruus inuenitur,qui non poteſt diuidi numero, quia diſpar ſit numerus? Reſpõ. in eo portiones hæreditarias habet, ac ſi unum eſſem ſtipulatus. Acc.
f Succeſſerint. hic pro portione hæreditaria electi ſerui cuiuſque erunt:vt ĵ. de ſol.l.cum Stichus.& ſup.eo.l.in ſtipulationibus.

cerit. Paulus notat. Nõ.n. ſunt duo rei [a] Titius & Mæuius eiuſdẽ obligationis:ſed Mæui' ſub ꝯdõne debet, [b] ſi a Titio exigi non poterit.igitur nec Titio ꝯuento Mæuius liberatur, qui an debitur' ſit, incertum eſt. & ſoluente Titio non liberatur Mæuius,ꝗ nec tenebaẗ, cùm ꝯdõ ſtipulationis [c] deficit:nec Mæuius pendẽte ſtipulationis ꝯdõne rectè põt conueniri. à Mæuio enim ante Titium excuſſum [d] non rectè petetur.

Idem lib. xij. quæſtionum. CXVII.

S I centum hoïes,quos ego, hæresve meus elegiſſet,ſtipulatus, antequam elegerim, duos hæredes reliquero: numero diuidiẗ ſtipulatio. [e] Diuerſum erit,ſi iam electis hoïbus ſucceſſerint. [f]

Liber homo bonæ fidei poſſeſſori ex ſtipulatione obligatur, & ex qua cauſa ab alio ſtipulando mihi acquirit, ex eadem tibi promittendo non obligor. Idem ex promiſsione facta fructuario,uel bonæ fidei poſſeſſori à ſeruo,dominus de peculio non tenetur. Bar.

L iber homo. CASVS. Quidam liber homo bona fide mihi ſeruiebat: promiſit mihi aliquid ex re mea,puta penſionem domus meæ:an mihi teneatur? Videtur quod non,quia ſeruus nõ obligaẗ domino ſuo: ſed tamen hic eſt aliud,quia iſte liber homo, qui bona fide ſeruit,poteſt mihi obligari,nec tamen hoc locum habet a contrario: ſcilicet,ſi ego ei aliquid promittam ex re mea,quod illi tenear. Nam quomodo teneret ei? quia etiam ſi ab alio aliquid ſtipulatus eſſet,mihi illud quæreret uſq; ne ibi,hic itaque.ponit exemplum: quia ſi ſeruus fructuarius, uel alienus promittit fructuario, uel emptori ex re ipſius, non datur actio de peculio in dominum uerum ipſius ſerui, quia in his caſibus fructuarius, uel emptor habentur pro dominis. Decem hodie. Certum eſt quòd ſi quis promittat mihi idibus Ianuarii ſoluere, non potero eum conuenire,niſi ultima die Iduum tranſacta. ſed ſi quis promittat hoc modo.Promitto hodie ſoluere decem: nec uidetur nimis cito peti,quia hic non eſt dies appoſita cauſa differendæ obligationis, ſed ut oſtendatur præſens fuiſſe obligatio. Decem mihi. Stipulatus ſum a te hoc modo,Promittis mihi x. aut Titio? tu reſpondes, promitto. quo ad id quod mihi promiſiſti,habeo actionem certi ex ſtipulatu: quo autem ad reſpectum Titij, habeo actionem incerti ad intereſſe: quia ſi mea intereſſet potius ſolui Titio:ideo quod ſub pœna ei promiſeram, certè teneris mihi ad intereſſe,ſi non ſolueris Titio.Fran.

Idem lib. xxvij. quæſtionum. CXVIII.

L Iber homo,qui mihi bona fide ſeruit, quod ſtipulanti mihi promittit,propè eſt, [g] ut omnimodo ſit utile, [h] quãuis ex re mea [i] promittat. [k] Nã quid aliud dici põt,quo minus [l] liber homo teneatur? Nec tamen ideo,ſi ſtipulanti eidem ex eadem cauſa [m] ſpondeam,tenebor. Quẽadmodum enim habebit ei' actionẽ aduerſus me, quod ab alio ſtipulatus quæreret mihi? [n] Hoc itaque latere fructuario ſeruo, uel alieno qui bona fide ſeruit, comparabitur. [o] Seruus autem [p] fructuario ſi promittit ex re ipſius,uel alienus, qui bona fide ſeruit, [q] emptori, [r] nulla de peculio dabiẗ in dñum actio. [s] Nam in his cauſis domini eſſe intelliguntur. [t]

Adiectio inſtantis temporis exactionem nõ differt. h.d.B.

Decem hodie dare ſpõ-

g Propè eſt. Philoſophicum temperamentum eſt. nam bene eſt utilis,& tenet, & ideo dicit propè,quia quantum ad effectum non uidetur utilis, niſi cum appareret illum eſſe liberum. tunc enim demum agit ea ea ſtipulatione: nam ante non agit cum putat eum eſſe ſuum ſeruum. argumen.ſupra, commo. l.ſi is qui §. ſi libero & ſecundum hoc intelligitur quod hic dicitur ſup. de acqui ren. rerum domi. l. homo liber.§.j.& facit infra, de ſtipula.ſeruo.l. liber homo.
h Vtile. quia perſona eſt,quæ obligari poteſt.
i Ex re mea. non enim rem meã promittit.Acc.
k Promittat. puta penſionem domus meæ.Accur.
l Quo minus. i. quàm ut teneatur.Acc.
m Ex eadem cauſa.i.ex re mea.Acc.
n Quæreret mihi. nullo modo propter regulam Iul. vt ĵ.de uſu:r.ſed & ſi quid.j.§.& generaliter.
o Comparabitur in hoc conuentuur liber homo bona fide poſſeſſus,& ſeruus alienus,& fructuarius.omnes enim de re noſtra nobis acquirunt.Itẽ ſi eis nõ ex re mea promittã,non teneor.ſed in hoc differunt.quia liber homo promittens dño obligaẗ: at illi minime.& hoc not.his uerbis,ſeruus aũt &c.ſecundum R. Acc. — Liber homo,& ſeruus alien',bona fide poſſeſſi nobis acquirunt.
p Autem.pro ſed.
q Seruit.ſ.bonę fidei poſſeſſori,qui emit.Acc.
r Emptori.ex re emptoris.
s Actio.niſi deducatur id peculium,quod penes bonæ fidei poſſeſſorem eſt:vt ſup.de pecu.l.ſi creditor.§. fina.uel nullis ex promiſſione, ſed aliàs ex contractu alio ſic,ut ibi.
t Intelliguntur.fructuarius, & bonæ fidei poſſeſſor, unde

unde tanquam à ſuo non ualet ſtipulatio. ad quod eſt ſ. de bo.author.iudi.poſ.l. in uenduione.§.j.Accur.

a Vel pro ſaltem.& aliàs pro etiam.

b In alijs temporibus.ut in Calendis, uel in Idibus, uel in annis:ut præmaturius uidear agere: ut inſti.eu. §. omnis ſtipulatio. uer.in diem. & ſup. l. eum qui Calendis.l. qui hoc anno. quæ ſunt contra. Accurſius.

c Non debet. licet poſſit ipſo iure.

d Poteſt. ex uolũtate, non ex neceſſitate:ut j. de ſoluti. l. quod in diem.

e In propoſito. ſ. caſu. & facit ſ. eo. l.ſi decem cum petiero. & ſ. de lega. j. l. talis. §. quod ſi forte. Accur.

f Stipulatio eſt. ſ. mihi.

g Incerti. l. condi. incerti.ad intereſſe, quod eſt incertum, competit mihi ſcilicet non illi:ut. & C. de inuti. ſtip. l. iij. in fin. & ſupra, ſi quis in ius uoc. l. fin.& dicitur incertum inſpecto principio, ſed iudex facit certum. Accur.

h Pœnam. l. poſt ſtipu. & ita incertũ erat eo tempore. ſ. contractæ ſtipulationis quãtum conſequeretur. Accur.

Doli clauſula. CASVS. Vendidiſti mihi fundũ quendam, & ſtipulatus ſum a te,quod non eſt cuiquam ob ligatus. Item quod nullam ſeruitutem debet: deinde ſubijcit clauſulam generalẽ,hoc modo, & quod in ea uenditione nullum dolum committis. certè iſta clauſula generalis non pertinet ad duas ſuperiores expreſſas, ſed ſi quem alium dolum committas excepto eo,quod ſupra expreſſum eſt. Frau. Accur.

i Subijcitur. expreſſe.

k Cauetur.dolum non committi. & ſubaudiunt quidam in ſi.tantum. Et nu.generale uerbum non pertinere ad ea, de quibus nominatim cauetur.ar.ſ. quib. ex cau.ma.l ſed ſi per prætorem.§.hæc clauſula.uerſ.deinde.& no.ſ.eod.l.ſtipulationes. & facit ſ. de alimẽ. lega.l. alimenta.§.baſilicæ.& j.de pœ.l.ſanctio legũ. & de uulga.ſubſti.l. cohæredi. §. qui partem. Sed arg. contra.ſ.ad l.Aquil.l.ſi ſeruus ſeruum.§.inquit.in fi. ſed ibi generalis clauſula fiebat tantum pro ijs, quę expreſſa ſunt, hic pro alijs. unde non refertur ad nominata. Item argu.contra ſ. de.alimen.lega.l.libertis quos.in principio. ADDITIO. Dic quod ibi ſpeciale, & generale proferuntur ob eandem cauſam, & in diuerſis ſcripturis,ſecundum Barto.hic.

a Vel pro ſaltem, & pro etiam Mandoſ. in gl. Fac. §. Ac tã, in uer. uel Viceregẽtem.

† Hoc loco deſideratur cauſa, aut gratia. qua dare admonuimus ſupra hoc titu.c. xcix. vide Aut. Aug.lib.a. cap. t.

a Aliàs utri.

Verbum generale non reſpicit, aut ptinet ad ea, de quibus nominatim cauetur.

des? Dixi, poſſe uel [a] eodem die pecuniam peti, nec uideri præmaturius agi non finito ſtipulationis die. quod in alijs temporibus [b] iuris eſt. Nã peti nõ debet, [c] quod intra tṗs cõprehenſum ſolui põt. [d] In propoſito [e] enim diem non differendæ actionis † inſertũ uideri, ſed quo pſens oſtendatẽ eſſe reſponſum.

Si datio refertur ad ſtipulatorem obligatio cõtinet certũ: ſi ad alium, cõtinet incertũ.h.d.Bart.

Decem mihi aut Titio, utrum [e] ego uelim, dare ſpondes? Ex eo, quod mihi dandum eſt, certi ſtipulatio eſt: [f] ex eo, quod illi ſoluẽdum, incerti. [g] finge mea intereſſe Titio potius, quam mihi ſolui: quoniam pęnam [h] promiſeram, ſi Titio ſolutũ non fuiſſet.

Clauſula generalis nõ refertur ad ſpecificata.h.d.Bart.

Idem libr. xxxvi. quæſtionum. CXIX.

Doli clauſula, quæ in ſtipulationibus ſubijcitur, [i] nõ pertinet ad eas partes ſtipulationis, de quibus nominatim cauetur. [k]

Conditio ac præterito deficiens reddit ſtipulationem inutilem ab initio. Bart.

Idem libr. xxxvii. quæſtionum. CXX.

Si ita ſtipulatus fuero, Hanc [l] ſummam cẽtum aureorum dari ſpondes: & ſi maximè [m] ita exaudiatur ille ſermo: Si modo centũ aureorũ eſt, nõ facit cõditionem hæc adiectio; [n] qm̃ ſi centũ nõ ſint, [o] ſtipulatio nulla eſt. [p] Nec placuit inſtar habere ꝯditionis ſermonẽ, q non ad futurum, † ſed ad pſens tṗs refert, & ſi contrahentes rei ueritatem [q] ignorent.

Qui promiſit cauere ad ſenſum ſapientis, & non cauet ad intereſſe tenetur. Bart.

Idem libro xj. reſponſorum. CXXI.

Ex ea parte cautiõis, [r] dolumq; malum huic rei promiſsionique abeſſe, abſfuturumq; eſſe, ſtipulatus eſt ille, ſpopondit ille: incerti [s]

Si ita ſtipulatus. CASVS. Erat in conſpectu noſtro.i.tuo,& meo ſumma quædam pecuniæ,quam putabamus eſſe centum aureorum. dixi tibi, promittis mihi ſummam iſtam centum aureorũ? tu dixiſti, promitto: ſi modo centum aureorum eſt. quæriã hic, quid hæc conditio ſi modo c. aureorum eſt, operetur? Rñdetur, ꝙ nihil ꝓdeſt talis cõditio, quia nõ eſt propriè conditio dicenda, quæ non ad futurũ, ſed ad præſens refertur, licet ipſi contrahentes ignorent rei ueritatem. Frau.

l Hanc. facta demonſtratione. Acc.

m Maximè. nã & aliter exaudiri poteſt, puta quã puto ſummã centum aureorũ eſſe ſic ſ. de condi. inſti. l. inſtituto. Accur.

n Hęc adiectio. uel quia tot ſunt: & ualet, uel non ſunt tot,& non ualet. ꝓpriè ergo eſt conditio,quæ in futurũ ẽ: ut ſ. ſi certum peta. l. itaq; & ſ. de iniuſtu teſta. l. eũ in ſecũdo. ſiue itaq; nominatim fuit adiectum, ſummam quę cẽtum aureorũ eſt: ſiue non fuit dictũ quæ eſt, ſed tantum centum aureorum, ſemper ita demum ualet ſtipulatio, ſi centũ aurei ſunt. nec eſt cõditionalis propriè, ut dixi.

o Non ſint. ſed pauciores. Accur.

p Nulla eſt. ſ. de leg. j. l. ſi ſeruus legatus.§.q.v.contra. ſol.hic actum fuit,ut alias nõ ualeat: ibi non eſt actũ.

q Veritatẽ.ueluti ſi rex Frãcorũ uiuit: ut Inſt.e.§.pe.

Ex ea parte. CASVS. Si quis ꝓmittat dolũ malum abeſſe,uel abfuturũ eſſe: ſi ñ facit qđ ꝓmiſit, põt agi cum eo Incerti ad intereſſe pp ſtipulationem ipter poſitã. Mulier. Titius habebat concubinã quandã: Bertanoleus nubere Titio,timebat ne aliqñ iterũ reuerteretur ad cõcubinã: ideo ſtipulata ẽ ab eo centũ aureos ſi tpe matrimonij reaſſumeret cõcubinam ſuã,utrũ hæc ſtipulatio ſit licita? Rñ.ꝙ ſic.eſt.n. ſecũdũ bonos mores. In Inſulam. Stipulatus ſum à Mæuio centũ aureos cũ morie?, deportatus eſt ipſe Mæuius in Inſulã: utrũ petere poſſim centũ aureos. dr̃ qđ non, quia oportet expectari mortẽ naturalẽ:nec ſufficit ciuilis, Ex facto. Promiſiſti mihi dolum abeſſe: an hæc promiſſio tua tranſeat contra hæredem tuũ: Rñdetur quòd ſic. Frã.

r Ex ea parte cautionis.quæ ſequitur.Accur.

s Incerti.id eſt,ad intereſſe cõdictione certitur & ſ. de arb.

† Conditio ꝓpriè eſt de futuro, nõ de præſenti. ad quod Mandoſ. plura adducit I 18. quęſt. 32. Regu. nu. 26.

agiť ſtipulationis utiliter interponendæ [a] gratia.

Poteſt maritus ſe obligare uxori ad pœnam, ſi tenuerit concubinam. Bald.

Mulier ab eo, in cuius † matrimoniū cōueniebat, [b] ſtipulata fuerant ducē ta, ſi tp̄e mr̄imonij ꝯcubinæ ꝯſuetudinē repetiſſet. Nihil cauſę eſſe reſpōdi, cur ex ſtipulatiōe, quę ex bonis moribus concepta fuerat, mulier impleta ꝯditione pecuniā aſſequi [c] non poſsit. [d]

Nō ſufficit ciuiliter fictū. Bar.

In inſulam deportato reo promittendi, ſtipulatio ita cōcepta, Cùm morieris dari? non niſi moriē te eo [e] committitur.

Quando dolus purgatur per actionem, ex contractu datur actio cōtra hæredem, etiam ante litis conteſtationem. Paul.

Ex facto rei promittēdi, doli ſtipulatio hæredem eius tenet, ſicut ex cęteris alijs cōtractibus: ueluti mandati, depoſiti. [f]

Si tēpus adijcitur gratia creditoris, uel utriuſque, nō poteſt ſolui ante tempus. Item oblatio facta incongruo loco, & tempore debitorem non excuſat. hoc dicit. Bart.

Scæuola li. xxviii. Digeſtorum. CXXII.

QVi Romæ † pecuniā mutuā acceperat [b] ſoluēdā i lōginqua ꝓuincia [h] † poſt mēſes tres, eāq; ibi dari ſtipula-

de arbit. d iem. §. ſi. Accurſius.

[a] Interponendæ. i. Interpoſitæ. ſic tempus ꝓ tēpore & econtra ponitur. C. de legi. & conſti. l. j. Vel propriè hic promiſeras mihi promittere ſ. ad ſenſum ſapientis mei, qui poſtea dicit ſub pœna dupli promitti, ut interponas, agam.

[b] Conueniebat. i. reconciliabatur. Ac.

[c] Aſſeq. quia conſuetudinem repetijt. Accur.

[d] Non poſſit. à marito. & facit. ſup. eod. l. ſi ita ſtipulato facta fuerit.

[e] Niſi moriente eod. naturaliter. & ſic no. quod appellatione mortis, naturalis intelligitur, nō ciuilis. ſic ſ. de le. ij. cum pater. §. hæreditatem. & de donat. inter uir. & uxor. l. ſed ſi mors. §. cum igitur. & ar. de leg. ij. l. ſi ita qs. §. is cui. & in authē. de nup. §. ſecūdum occaſionē. col. iiij. Sed ar. contra. ſ. pro ſocio. l. actione. §. publicatione. & de bo. poſ. contra tab. l. j. §. ſi. Accur.

[f] Depoſiti. ſecus in delictis: de quib' dicit C. ne ex deli. defun. l. j. & fa. it ſ. tit. j. l. ex depoſiti. & ſup. depo. l. ſi hominem. §. datur. & ſ. de reg. iur. l. ſed ea. §. fin.

QVi Romę. CASVS. Eramus Romę tu, & ego: carebas pecunijs: quare ad me uenisti petens ut tibi pecuniā mutuarē ſub uſuris: quā ꝓmittebas mihi reddere Pariſijs poſt tres menſes. dediſtiq; mihi certam partem uſurarum: poſt paucos dies uenisti ad me, & obtuliſti mihi pecuniā quā mutuatus fueras a me, detracta ea ſumma uſurarum quam mihi dederas. ego nolui recipere pecuniam: poſt hæc cū ueniſſemus Pariſios uolui te ibi conuenire, utrū poſſim? Rñ. quod ſic, licet mihi pecuniā Romę obtuleris. Callimachus. Caſus planus eſt. Flauius Hermes. Hic §. ponit tres caſus. Primum inter ipſos contrahentes: alios duos inter hęredes contrahentium. caſus primus talis eſt: Flauius Hermes quidam dedit ſeruum Stichum cuidam Claudio ſub tali pacto, quòd eum manumitteret, & ſi non manumitteret, ſtipulatus eſt Hermes pœnam a Claudio, & hærede ſuo. utrum iſte Hermes poſſit cōuenire Claudium pro libertate iſtius Stichi? Rñ. quod ſic. uſque ibi, Item quæro. Ponamus qd̄ Claudius iſte nō manumiſit ſeruū, & mortui ſunt ambo Flauius, & Claudius: hæres Flauij uult petere pœnam ab hęrede Claudij. utrū hæres Claudij poſſit uitare pœnam ſi manumittat ſeruum? Rñ. quod ſic. uſque ibi, Item quæro. Quid autem ſi hæres Flauij Hermetis nolit. conuenire hæredem Claudij ut manumittat, uel pœnam præſtet: an nihilominus hæres Claudij debeat præſtare libertatem ſeruo propter conuentionem factam ab Hermete, & Claudio? Rñdetur qđ ſic. Cohæredes. Erant duo cohęredes: quidam, puta Titius, & mulier quædā, qui diuiſerunt inter ſe oēm hęreditatē excepto quodā fundo, & fecerunt pactū qd̄ ſi qs partē ſuam alienare uellet, eam cohæredi ſuo uenderet, & hoc pretio centum xxv. & appoſuerunt pœnam ſi aliter factum eſſet, ſcilicet centum aureorum. Mortuus eſt Titius cohęres huius mulieris, relictis liberis ſuis hæredibus. mulier iſta uolens uendere partem ſuam fundi, dixit tutorib' filiorum quòd fundi partem emerent, ut uēderent ſecundum conuentionē factā. Tutores noluerunt quicq̄ facere. hęc ergo mulier uendidit, partē ſuam uni extraneo. quæritur utrum pęna ſit commiſſa per ipſam? Rñ. qđ non, qa obſtabit tutoribus doli mali exceptio. Augerius. Erāt duo patresfamilias: unus habebat filiū nomine Augerium: alius qui dicebatur Publius Mæuius, habebat ſeruum nomine Stichum. dicebat Stichus ſeruus Augerio filiofami. pater tuus debet domino meo ſummam pecuniæ: honeſtè faceret ſi ei ſolueret, dixit qđ ſibi debet. Augerius ſollicitus pro conſeruatione famæ patris ſui promiſit huic ſeruo Publij qd ſolueret & tantam ſummam, quantam conſtaret deberi à patre ſuo Publio Mæuio mortuus eſt pater Augerij ante, quā cōſtaret quantū deberet huic Publio Mæuio. quæritur utrum iſte Augerius poſſit cōueniri ab hæredibus Publij, uel ab ipſo Publio? Rñdetur quod non, quia ſtipulatio iſta fuit quaſi conditionalis, q̄ nō fuit impleta: ꝓpter deficit etiam ſtipulatio. Seia hęres. Titius, & Seius adminiſtrauerunt tutelam unius pupillæ. mortui ſunt tutores, & etiam pupilla: unus tutoris reliquit hæredem Seiā: hæres pupillæ fecit conueniri Seiam tanquam hæredem unius tutoris actione tutelę ad reddendā rōnem, & reliqua. Seia tranſegit cū hærede, & ſoluit maiorē partē pecuniæ: in reſiduā cauit, & uſuras promiſit. poſtmodū iſte hæres non uult ſeruare tranſactionē factā cū Seia, ſed facit iterū eā conueniri coram iudice, & uictus eſt: appellat, & ubique uincit. poſtea iſta Seia ſciens tñ ſe debere aliquid de reliquis tutelæ, obtulit ſummā quā debebat: hæres pupillæ nō uult recipere. quæritur nunc an iſta Seia teneat ad uſuras iſtius pecuniæ? Certe rñdetur qđ non, cum per eam non ſtetit quo minus ſolueret, ſed per hæredē qui noluit recipere. Duo fratres. Titius habēs duos filios Seiū, & Mæuiū, moriens inſtituit eos hæredes, & fideicōmiſit, qđ ſi unus moreretur, reſtitueret hæreditatē ſuā alteri fratri: fratres iſti diuiſerunt inter ſe hæreditatē, & promiſerunt inuicē ſub pęna nunquā cōtra hanc diuiſionē uenire. mortē unus fratrū. alter frater petit hæreditatē ab hæredibus quaſi ex fideicōmiſſo relictam. opponebatur ſibi de tranſactione facta cū defuncto, & iudicatū eſt contra eū quaſi de hoc fideicommiſſo ēt trāſegiſſet. Quærunt hic utrum pęna quā appoſuerūt ipſi fratres, qū diuiſerunt hæreditatem, ſit commiſſa? Rñ. quod ſic. uide gl. ſuper uerbo, proponuntur. Fran.

[g] Acceperat. & conuenerat. hoc. ſ. ſoluendam &c.

[h] Prouincia. non ergo alias ſoluere poteſt inuito ſtipulatore: ut ſup. de eo quod cer. lo. l. j. & ij.

[i] Ibi. in prouincia. Accur.

Teſtator

[e] Io. de Imo. hic reputat iſtā gl. fin. ad hoc, qđ ſapiēs poteſt declarare quod in contractu celebrando remiſſo ad conſilium ſapientis quis ſe obliget ad pęnā. Bolog.

† Intelligit de ea ſpecie matrimonij, qua uxor in manū uiri cōueniebat, ut eſt apud Cic. in Topicis.

[a] De morte ciuili, et naturali, et quot modis cōſideretur mors ciuilis, et quādo appellatione mortis ueniat ciuilis uel non, latè Quint. Mando. in 7. quęſt. Regn. de verſi. notitia, ubi quærit an Regu. illa de obitu loquēs in obitu ciuili locum ſibi uendicet?

† Iſte tex. eſt ſin. ad hoc: ubi creditor recuſat recipere pecuniā, nec ſufficit oblatio uerbalis. & multo magis in ſæculo. ita communiter firmāt doct. Io. Bolog.

† P. Flo. per mea. tes.

a Teſtato.id eſt, coram teſtibus.
b Creditori.à quo acceperat mutuum.
c Dixit. debitor.
d Numerare.& ſic ante terminum.
e Creditori . eidem à quo acceperat mutuum. fortè aliquid dederat à principio uſurarum nomine . uel dic dederat,id eſt , conuenerat dare. Acc.

h Petere:quia ante tempus ſoluere non potuit.ſecundum quoſdam.quod falſum eſt:ut ſupra. titul.j.l.quod quis.dic ergo, ratio loci hoc facit:ut infra ,de fideiu.l. fideiuſſor ob.§. qui certo.& C. de ſol.l. obſignatione. in fin. Item contractus celebratus gratia utriuſque:ut C. de actio, & oblig. l. ſicut. & argu . ff. de annuis lega. l. Iabolenus . alias incipit,cum.

ti ſpoponderat: poſt paucos Romæ dies teſtato [a] creditori [b] dicit: [c] paratum ſe eſſe Romæ eam numerare, [d] detracta ea ſumma,quam creditori [e] ſuo uſurarum nomine dederat. Quæſitum eſt, cum integram [f] ſummam, in quam ex ſtipulatione obligatus eſt, obtulerit: [g] in eo loco, [h] in quo ſoluēda promiſſa eſt,ſua die [i] integra peti poſsit? Rñdit,poſſe ſtipulatorem ſua die ibi , ubi ſoluēdam ſtipulatus eſſet, petere. [h]

Qui eſt poſitus ad recipiēdū ſolutionem, non poteſt terminū prorogare,niſi tempus, & locus fuerint in eius uoluntatem collata. Hoc dicit.Barto.

Callimachus mutuam pecuniam [l] nauticā accepit à Sticho ſeruo [m] Seij in prouincia Syria, in ciuitate Beryto, [n] uſque † Brenteſium: idq; creditum eſſe , in omnes [o] nauigij dies [p] ducētos ſub pignoribus & ex hypothecis mercibus [q] à Beryto comparatis , & Brenteſium perferendis. & quas [r] Brēteſij empturus eſſet,& per nauem Beryto [s] inuecturus: [t] cōuenitq; [u] inter eos, uti [x] cum Callimachus [y] Brenteſium perueniſſet, inde [z] intra Idus Septēbres, quæ tunc proximæ [a] futuræ eſſent,alijs mercibus emptis, [b] & in nauem miſsis, [c] ipſe in Syriam [d] per nauigium proficiſcatur: [e] aut ſi intra diem ſupraſcriptā [f] non reparaſſet merces, nec enauigaſſet de ea ciuitate , [g] redderet uniuerſam continuò [h] pecuniam, [i] quaſi perfecto nauigio : & pſtaret ſumptus omnes † perſequētibus [k] eam pecuniam, ut [l] in urbem Romam eā deportarēt: † eaq; [m] ſibi rectè dari fieri ſic interroganti Sticho ſeruo Lucij Titij [n] promiſit Callimachus. Et cum ante [o] idus ſupraſcriptas ſm conuentionem mercib. [p] in nauem impoſitis, cum Erote [q] conſeruo Sti-

f Integram. computato eo quod nō primo ſoluit . alias litera dicit cum non integram.& tunc dic non integram ſiue eo quod iam ſoluit.

g Obtulit. nec præſtat cæteras utilitates quas ſtipulator habuiſſet, ſi ſuo loco,& die facta omnia fuiſſent : ut ſupra , de eo qđ certo loco.l. 1. §. g. & caue quod non aperit utrum offerat uſuras futuri temporis,ſed ſortem , & uſuram præteritam ſine dubio offert. Quæro ergo,quid ſi debitor ſub uſuris accipiens mutuum,per pactum, agat, ut uſque ad annum non ſoluat , nunquid prius poteſt ſoluere ? Reſpondeo non . niſi ſocius temporis etiā futuri ſolueret uſuras, cum gratia ſtipulatoris fuerat id pactum . Quid ergo ſi ab initio ſoluerit uſuras duorum menſium ? Reſpon . bene poteſt etiam ante ſoluere , cū nihil interſit creditoris. Item quid ſi dedit pignus:ut loco uſurarū creditor fructus caperet cum pacto , ut non liceat luere in eo anno? Reſpondeo,nō luet ante.ſecus ſi cōueniſſet in perpetuum non luere : quia non ualet,quia magis alienare, quam obligare uidetur. ut in authen. de alie. & emphy. §.locationes .colla. ix. Item quid ſi nihil eſt actum expreſſè. id eſt, dictum non eſt, quod non poſſit ſoluere ante annum ? Reſpondeo.fortè poteſt ſoluere quando uult: ut argu. ff.de ſolu. l. quod in diem.& ff.titul.j.l.quod quis. & argu.ff. ſi certū peta.l. qui pecuniam. quia dilatio fit fauore debitoris:ut ſup. eodem.l.eum qui Calendis.in fin.unde in eius læſionem &c.ut C.de leg.& conſtit. l. quod fauore.& contra creditoris fauore uidetur : ut ff. mandati.l.ij.§.tua, & mea.unde ſi non poteſt alij æque bene mutuare ,nō tenetur recipere,niſi uſuras totius anni ſoluat ar.C.de act.& obli.l.ſicut. & ff.de an.leg. l.eum.& de uſu.l. In fideicommiſſi.§.cum Pollidius.ubi. uidetur diſtinguere,an poſſit alij æquè bene mutuare uel non. Accur.
h Loco.in prouincia. Accurſius.
i Die.id eſt,poſt tres menſes. Accurſius.

l Pecuniam . reddendam poſt ducentos dies:ut infra dicit.
m Seruo.præpoſito pecunijs fœnerandis.Accur.
n Beryto . quæ eſt in ea prouincia , ſcilicet,accepit:& ab ea uſque Brenteſiū ſcilicet deferendā & eiā ibi ſoluendam.
o In omnes. id eſt, inter omnes. Accur.
p Dies . i. poſt dictos dies ſoluatur ibi.Accur.
q Mercibus.ſcilicet obligatis.
r Et quas.illis mercibus ſimiliter obligatis,quo &c.
s Beryto.ſcilicet reddendo.
t Inuecturus. i. importaturus.
u Conuenitq;. pacto incontinenti appoſito,quo reſtringit prima conuentio ducentorum dierum .
x Uti . pro poſtquam. Accurſius.
y Callimachus . debitor. Accur.
z Inde. à Beryto .
a Proximæ. & magis uicinæ quam ducentos dies.
b Emptis , ſcilicet obligatis.
c In nauem,immiſſis. Brenteſij.M.
d In Syriam.ubi accepta eſt pecunia.
e Proficiſcatur. id eſt , reuertatur , hoc eſt iter arripiat. Accurſius.
f Supraſcriptam .id eſt,Idus.
g Ciuitate, ſcilicet Brenteſio.M.
h Cōtinuo.id eſt.ſtatim.ſ.in dictis Idibus nō expectatis dictis ducentis diebus.
i Pecuniam.id eſt,ſortem.& uſuram. Accurſius.
k Perſequentibus. hominibus puta procuratoribus , uel ſeruis uicarijs,ut eam perferrent, ad quod eſt ff.titul.j.l.traiectitiæ.
l Ut.perſequentibus dico ad hoc &c.
m Eaque. ſcilicet dicta uſque hic.
n Titij. qui ſupra nominatus eſt Seius. ſic ſup.de pigno.actio.l.Caius.
o Sed enim ante.ſupra formam cautionis: nunc qualiter factum proceſſit.
p Mercibus.reparatis Brenteſij.M.
q Erote.prorogatæ diē:qui duntaxat miſſus erat,ut eam

† In P. F. cum in integrum ſūmā qua ſtipulatione . et in aliq ibus codicibus, in quam ſtipulatur. h alias incipit.ſi qa.

† Βρεντήσιον Greci Brūdiſiū appellant.

† Proſequētibus , in P.F.

† Pan. F. eamq; ſic rectè dari fieri fide rogāti Sticho &c.

† Alciat . lib. x . parergon . c. xix . putat legēdum , ſed eū nō ante idus &c.

chi, quaſi in ꝓuinciã Syriam peruenturus a enanigauerit. b quæſitũ eſt, naue ſubmerſa, c cùm ſecundum cautionem Callimachus merces Beryto pferendas: d † in nauem miſiſſet eo tẽpore, e quo iam pecuniam Brenteſij reddere Romam perferẽdam deberet: an nihil proſit Erotis f conſenſus, qui cũ eo miſſus erat, cuique nihil amplius g de pecunia ſupraſcripta poſt diem conuentionis permiſſum, vel mãdatum erat, quam ut eam receptã Romam perferret: & nihilominus actione ex ſtipulatu Callimachus de pecunia dño Stichi teneatur? Reſpondit ſecundum ea, quæ proponerentur, teneri. h Item quæro, i ſi Callimacho poſt diem ſupraſcriptam nauiganti Eros k ſupraſcriptus ſeruus cõſenſerit, an actionem domino ſuo ſemel acquiſitam adimere potuerit? Reſpondit, non potuiſſe: ſed fore l exceptioni locum, ſi ſeruo m arbitrium datum eſſet, eã n pecuniam quocunque tempore o in quemuis locum reddi.

Stipulatio pœnalis nõ nouat præcedentem conuentionem ex cauſa onerosa. Item ubi eſt pœna, & non dies, admittitur purgatio moræ. Item ex pacto libertatis agere poteſt ſeruus domino differente. Bartolus.

Flauius Hermes hominem Stichum manumiſſionis cauſa donauit, p & ita de eo ſtipulatus eſt, Si homo Stichus, ∘ de quo agiť, quẽ hac die tibi donationis cauſa, manumiſſioniſque dodi, à te hæredeque q tuo manumiſſus, uindictaque r liberatus non erit, quod dolo malo meo nõ fiat, pœnæ nomine quinquaginta dari ſtipulatus eſt s Flauius Hermes: ſpopondit Claudius. quæro, an Flauius Hermes Claudiũ de libertate Stichi conuenire poſsit? t Reſpondit, nihil proponi, cur non poſſit. u Item quæro, an ſi Flauij Hermetis hęres à Claudij hærede pœnam præſcriptã petere uoluerit, Clandij hæres libertatem Sticho præſtare poſſit, ut pœna liberetur. x Reſpõdi, poſſe. Item quæro, ſi Flauij Hermetis hæres cum Claudij hærede ex cauſa ſupraſcripta nolit agere, an nihilominus Sticho libertas ex conuẽtione, quæ fuit inter Hermetem, & Claudium (ut ſtipulatione ſupraſcripta oſtenditur) ab hærede y Claudij præſtari debeat? z Reſpondit, debere.

Qui tenetur ſub pœna uni alienare, illo exiſtente in mora poteſt alienare cui uolet. hoc dicit. Barto.

Cohęredes † cùm prædia hẽditaria diuiſiſſent, unum prædium cõmune reliquerũt ſub hoc pacto, ut ſi quis eorum partem ſuam alienare uoluiſſet, eam uel cohęredi ſuo, uel eius ſucceſſori uẽderet a cẽtumuigintiquinque. ꝙ ſi quis aliter feciſſet, pœnam cẽtum inuicem ſtipulati ſunt. quęro cùm cohęres mulier, cohæredis b liberorum tutores ſępius teſtatò, c conuenerit, & deſiderauerit, ut ſecũdũ

eam pferret, & nihil ultra faceret. Acc.
a Peruenturus. à Beryto redeundo.
b Enauigauerit. tranſactis Idibus, & ſic commiſſa eſt ſtipulatio.
c Naue ſubmerſa. poſt idus.
d Perferendas. Brẽteſium.
e Eo tempore. nauigare autem cœpiſſet eo tpe &c. uidebatur eñ poſt Idus miſiſſe merces ĩ nauim, cũ poſt Idus nauigare cœpiſſet.
f Erotis. ſerui creditoris: cuius, cõſenſu alio & alio tempore nauigauit &c.
g Nihil amplius. niſi ut perferret. Ac.
h Teneri. & ſic periculum pertinet ad debitorem naui ſubmerſa poſt moram: vt C. de naut. fœ. l. cum proponas.
i Item quæro. repetit ut aliquid addat. In fi. de exce. uel credebat ſeruum nõ bene intellexiſſe, ut frequẽter fieri uidemꝰ: ut ſ. I uſuris: hic in ſorte & in omnib.
k Eros. ſeruus.
l Exceptioni. tunc. Accur.
m Seruo. Eroti. Ac.
n Eã. accipere. Ac.
o Tempore. quo uellet.
p Donauit. ut tantum uindicta manumittatur, & non alio modo, quare non alloquitur alijs legibus Accur.
q Hæredeque. quæ id eſt, uel ſic. infr. de uerb. ſignif. l. ſæpe.
r Vindictaque. tũc intereat uindicta manumitti: qa efficiebatur ciuis Romanus ſecundum quoſdam.
s Stipulatus eſt. tranſit de tertia ad primã: & tãdẽ redit ad tertiã perſonam.
t Poſſit. actio præſcriptis uerbis ut manumittatur. Accur.
u Non poſſit. contra ad inferius reſpõſum ſupra, de fideicom. lib. l. Thais. §. iutra. ſolu. ntibi. Itẽ contra C. ſi manc. ita fue. alle. l. ſi. Solu. hic fuit actum ut uindicta fieret manumiſſio: alias intelligiť de effectu beneficij. ut ibi. ꝙ ſemꝑ eſt in dubio: ut ſ. de ſer. expor. l. ſi uẽditor. & dicũt qdã ꝙ alius eſt effectus, qñ fit uindicta: qa tunc fit ciuis Romanus. ſed qñ cõſtitutio ſucceſſit, tũc nõ: cũ alij ſint Latini, alij dedititij. quæ diſtinctio. l. non inuenitur.
x Liberetur. fauor libertatis eſt ne peat ꝙ poſt cõmiſſam pęnã purgať mora. uel ſecũdũ Io. loquitur. qñ nõ eſt commiſſa pœna. & impropriè dicit liberet, quia uel ipſe hæres debet manumittere. & eſt ſic ſ. uſufruc. quem ad. cau. l. iij. §. j. & ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi calicem diatretum. Itẽ tale tollit ſ. de euict. l. q alienã. & eodẽ mo ſol. ſ. tit. j. l. traiectitia. §. de illo. & C. de contrahen. ſtipu. l. magnam. Item cõtra ſ. qui ſine ma. l. Latinus. ſed s hic ante duos menſes agebatur ad pœnã: ſed nec morte donatarij perierat libertas: quoniam nec ipſe præciſè debuit manumittere: ſed uel ipſe, uel hæres eius: & ideo ſ. dixi hæredem non incidiſſe in pœnam.
y Ab hærede. ſup. qui ſine ma. ad lib. perue. l. mancipia. contra. Solu. hic donator, non uolebat ſeruum effici liberum. niſi uindicta, ibi aliter. uel hic per fideicõ. ibi directo ſecundũ quoſdã.
z Debeat. inſtante ſeruo.
a Venderet. aut eorum partem emeret: ut patet. ſ.
b Cohæredis. qui ſcilicet cohæres deceſſerat pluribus relictis hęredibus.
c Teſtato. extra ius etiam.

* In P. F. in naue manſiſſet. ſed non re & te meo iudicio.

* P. Plo. ſi hominem Stichum.

† Contra riũ tenẽt. Bart. Pau. Franci. & Alexand.

s Eſt diuinatiua ſecundum Bart. Pau. & Franci.

† Dy. & Alexand. hic dicunt iſtum tex. ſin. adhoc quod alle, ꝙ promiſit alteri uendere ſub pœna, habita prius requiſitione ſi alteri uendat, non incurrit pœnã Bolog.

s Sequuntur Bart. Pau. Fran. & Alexã.

q Sequuntur prædicti ſcrib.

Exce-

conuentionem aut emerent, aut uéderent: hique nihil tale fecerint: an ſi mulier exterouendiderit, pæna ab ea centum exigi poſsit? Rñdit ſm ea q̃ proponerentur, obſtaturam doli mali exceptioné. a

Facult. s implendæ conditioné, ad hæredé nõ tranſit. h. d. Bar.

†Augerius †filiusfamilias ſeruo Publij Mæuij ſtipulanti ſpopondit, ſe daturum, quicquid patrem ſuum Publio Mæuio debere conſtitiſſet. b quæſitum eſt, patre defuncto, antequam conſtitiſſet, quid quantumq; deberet, an ſi aduerſus hæredem eius actum fuiſſet, aliumve ſucceſſorem, & de debito conſtitiſſet, Augerius teneatur? Reſpondit, ſi conditio non extitiſſet, c ſtipulationem non eſſe commiſſam.

Non currunt uſuræ ſi creditor eſt in mora recipiendi. h. d. Bar.

Seia hæres †unius tutoris cum hǣde pupillæ tráſactione ſolo pacto d facta, maiorem partem e ſoluit, in reſiduam cauit, f †& uſuras promiſit, ſed illico negauit hæres, g ſe tranſactioné ſeruare, & apud iudicé tutelæ h egit, & uictus i prouocauit, k ad cópetenté iudicé, & ab eo quoque ad principé idem prouocauit: & iniuſta hæc quoque prouocatio eius pronuntiata eſt. l quæſitum eſt, cum per hæredem pupillæ mora m interceſſerit, quò minus pecunia in ſtipulationem deducta, ab hærede tutoris ſolueretur, nec unquá petierit: n an ei hodie debeantur uſuræ o ab hærede tutoris? Reſpondi, † ſi Seia non ceſſaſſet ex ſtipulatione pecuniam offerre, iure p uſuras non deberi

Iniuſta ſententia, per quam quis contra diuiſionem facere declaratur, facit pœnam committi. h. d. Bart.

Duo fratres q hæreditatem ſuam inter ſe diuiſerunt, & ſibi cauerunt, nihil ſe contra eam diuiſionem facturos, & ſi contra quis feciſſet, pœnam alter alteri promiſit. poſt mortem alterius, qui ſuperuixit, petijt ab hæredibus eius hæreditaté, quaſi ex cauſa fideicommiſsi ſibi a patre relicti debitam, & aduerſus eum pronuntiatum eſt, quaſi de hoc quoque tranſactum fuiſſet. quæſitum eſt, an pœna commiſſa eſſet. Reſpondit, pœnam, ſecundum ea quæ proponerentur, r commiſſam.

Promiſſio ob turpem cauſam de præterito, uel de futuro, eſt ipſo iure nulla. Bar.

a Exceptionem. nam ipſo iure non eſt commiſſa pęna. hoc ergo ſi quidé intelligitur, ut ſi alius nõ uult emere, ex[t]erouendere poſſit ſine damno pœnę ſecundum Io. & facit ſ. de arbi. l. Celſus. Sed contra ſ. de pac. l. nemo. ſed hic ad pœná, & ſic etiá non obſtat ſ. de diſt. pi. l. ſi creditor. §. fin. Item facit ſupra, de act. empt. l. ſi ſterilis. §. ſi ubi. in fine.

b Conſtitiſſet. Poſtea: non tamen tempore ſtipulationis conſtabat, nec anto conſtitera: talias eſt hic non conſtitit, &c.

c Non extitiſſet. quaſi dicat ſi nondum tempore ſtipulationis conſtiterit de debito, & per hoc conditionalis ſtipulatio in præteritum concepta non poterat committi in æternum: quia falſa de præterito ſunt impoſſibilia. uel dic ſecundum R. ſi eſt actum ut patre uiuente conſtare deberet quid & quantum deberent: quod uidetur ſecundum uerba. nam demum patre uiuente conſtare poteſt eum debere, ſed eo mortuo conſtare poteſt eũ debuiſſe: ut & ſ. eo. l. cũ ſtipulamur. facit ſ. de uſur. leg. Seia. & ſupra, de manumiſſ. teſt. l. qui titulum.

d Solo pacto. ſine ſtipulatione. Aquil. & accep.

e Partẽ. pecuniæ.

f Cauit. per ſtipulationem.

g Hæres. ſcilicet pupillę.

h Tutelæ. actione.

i Et uictus. hæres pupillæ. Accur.

k Prouocauit. ſecũdo.

l Pronuntiata eſt. a principe.

m Mora. obtulit ergo hæres tutoris.

n Patient. Hæres pupillæ. hoc autem ideo dicit ne poſteriꝰ mora noceret ut ſupra, de peti. & commn. illud. Accur.

o Uſuræ ex mora ſ. reſiduæ pecuniæ nõ redditæ. Ac.

p Iure. l. exceptionis, cũ per eá nõ ſtetetit, ſed ſi obtuliſſet & depoſuiſſet, tunc ipſo iure. ut ſ. de uſu. l. j. in fi. & hoc ubi ſumſerũt ꝑuniſſę, alias ex mora ét nõ deberi.

q Duo fratres. q rogati fuerũt: ut ſi q̃s eorũ ſine libe. decceſſiſſet, ſuam parte alteri ꝑ fideicõ. reſtitueret.

r Proponuntur. Duo dicit, primum quòd fuit pronũtiatum contra petentem, quaſi hoc ſi remiſſum. Secundum, quod licet habeat exceptionem conuentionis per quam fuit abſolutus reus, & ſi ea uſus adhuc tamen petitur pœna, & ſic utrunque. ſed in primo an fuerit bene iudicatum? ſi dicas quod ſic (qđ uidetur dicendum) tunc cõſonat. ſu. quibus modis pignus, uel hypothe. ſol. l. Titius. Sed contra ſup. de tranſac. l. qui cum tutoribus. ubi non uſ frater remitteret acti. pro parte fratris, cuius fratris partem poſtea habet per fidei. ſ. 5 hic fuit male 6 iudicatum ſecundum H. [uel] dic ſecundo bene: quia non opponit replicationẽ: qđ potuit: ut ſ. de pact. l. tres fratres. qđ in idem recidit: quia male, ſcilicet contra ius agentis. nec obſtat ſ. d. l. Titius. quia ſicut facilius contrahitur in re aliena, domino ſcilicet præſente: ita facilius ſolui 7 tur pignoris obligatio creditore præſente: arg. in eod. tit. quibus mo. pig. uel hypoth. ſol. l. ſi conſenſit. Vel dic tertio ſecundum Ro. hic cauit nihil ſe &c. id eſt, nec hæreditario, nec fideicommiſſ. nomine, uel exprimendo 7 hoc, uel ſic agendo: quod põt probari, uel etiá ex ipſo uerbo hoc præſumitur. 8 quia dicit nihil &c. Ibi uerò ſimpliciter, & ſic omnino bene fuit iudicatum. & quod hic dicit, quaſi de hoc &c. expreſſum eſt ueritatis: ut & alias ſupra, de tranſ. l. j. uel quarto 9 hic in diuiſione, in qua tenetur quilibet alteri de euictione: ut ſupra famil. erci. l. hæredes. §. pe. ibi in tráſactione, in qua non tenentur: C. de tranſac. l. pro fundo. qui ergo de euictione tenetur, non debet contrauenire: ut ſupra, de euict. l. uendicantem. Sed hæc ſolut nõ ualet, niſi in ea parte, quam habuit frater præmortuus, ut à fratre ſuperſtite. In alia autem ſecundum hoc remanet fidei. quam habuit ut ſuam frater præmortuus. dic ergo quod in hac diuiſione agitur de euict. pro parte meæ partis tantum, puta

1 Cõtrariũ tenet Pau. F. Iaſ. & Alexá.

2 Idem Frá. alij et tamen ſoluit Alex.

3 Approbatur per Bar. Fran. Pau. ñ & Alex.

Agerius, in F. F.

4 Vide in hũc §. Alciati. li. diſp. j. ca. xiii. Alexand. et hic dicit altũ textum non eẽ alibi ad hoc, quod mortuus non dicit debere ſed debuiſſe. Bolog.

Idẽ Bar. & alij.

Alexá. hic & moderniores reputant iſtũ text. ſi. ad hoc qđ ſi non ſtat p debitorem quo minus ſoluat creditori ſuo, ſed ſtat p creditoré, non currunt contra eũ uſuræ. Bolog.

In F. F. non ſunt hæc & uſuras promiſit.

5 Idem Bart. Bal. & Pan.

6 Imo bene. Alexá. & Fran.

Alciat. libr. j. diſpũ. c. xiij. legit, & ſi Seia ante ceſſaret. cuius ſententiam improbat Anin. Auguſt. lib. j. emẽdatio. c. iij.

7 Hęc diuinat ad tex. Bart. per Franc. & Alexa.

8 Contrariũ tenet Fran. Pau. Alexand. & Iaſ.

9 Contra hãc ſolu. tenet hic Bartol. in ſexta ſolu. & in prima quæſtione quã ſequitur P. Franci. & Alexand.

puta ego hæres præmortui habeo ex diuiſione dimidiam quæ eſt circa Rhenum, & in illa partem habeo iure meo, partem ex perſona cohæredis mei ex diuiſione. ſi ergo ex fideicom. petat, quod habeo ex perſona mea, in mea parte nil ei obſtat, quia in ea non habeo cauſam ab eo: nec de euic. tenetur. aliam autem petere non poteſt, quã habui iure ſuo, quia de ſua parte reſtituenda non ſum rogatus ut de leg. iij. l. pater. §. quindecim. & etiã quia de euict. tenetur, niſi ſciens ſciẽs: quum ea in non ago: niſi ſtipulatus ſim: ut C. de euic. l. ſi fundum ſciens. Itẽ plus poteſt petere qui ſuperuixit. ſ. æſtimationem eius particulæ quam habebat in ſua dimidia per diuiſionem ex perſona præcedentis. modo enim non licet habere ex diuiſione, ſed ex fideicom. tanquam a ſuo cuiuſcumque ut ſupra de euic. l. ſi uendideris. & l. non tamen. & ſecundum duas primas ſolu. malè fuit hic iudicatum, & hoc eſt contra ius agentis, & ſecundum tertiam bene, ſecundum quartam bene in parte & malè in alia parte: ut patet ex præmiſſis. Item patet ex prædictis ſol. quæſtionis. ſ. ſi ille cui facienda eſt reſtitutio ret ab aliquo, eam emitian modo habeat locum in ea fideicom. per dictas ll. de euict. & ſ. ad l. Fal. l. fundo. uel dic ut ibi in glo. non etiam. Item contra. ſ. de pac. l. tres fratres. ſolue ut primum. contra. ſi fuerit ibi dolus. Itẽ contra. ſ. de le. iij. l. Paulo Callimacho. §. j. ſolu. ut ibi. Ad ſecundũ quod dicitur etiam pœnam peti: eſt cõtra ſ. de pactis. l. reſcriptum. §. ſi pacto. ubi ſufficit alteram ſol. ſi teneas ſupra bene iudicatum in totum, uel in partem, promptum eſt dicere pœnam cõmiſſam. ſed obſtat exceptio, ut in contrario. uel fortè fuit hic actũ, ut utrunque poſſit peti: ut ſ. l. ita ſtipulatus. in fi. uel ibi in contractu, hic in ſententia. Si autem dicas quod malè fuit iudicatum: tunc dic pœnam commiſſam eo inſpecto, quod ſententia eſt lata, ut ſtandum eſt, ex quo non appellatur. ſed hic multo magis locum habet exceptio: ut in contrarijs. Sed quid hoc caſu quando fuit malè iudicatum, ſi fuerit actum ut utrunq; poſſit peti? Reſpond. non poterit peti. & ſic quod fit in principali, præiudicat in acceſſorijs: ut ſ. de rei uen. l. ex diuerſo. §. ubi. Item ex eo quod hic dicit, quia &c. uidetur arg. quod in ſententia cauſa ſit exprimẽda ¹ ut dicit C. de in. l. properãdum. §. illo. & ſ. ſi men. fal. mo. dic. l. j. §. j.

† In Fl. Fl. hæc lex eſt tertia pars. de uerborum obligationibus. & Sic incipit. de uerborum obligationib. Papinianus. &c.

† In P.F. Si plagij.

¹ Adde quod notaui in l. [illegible] tario. ſ. a-po. in uer. cũ in ſua exprimenda per gl. in uer. abſit. ſ. de ſi deicõ. li.

² Et malè. Bartolus.

† Papinianus lib. j. definitionum. CXXIII.

SI plagij [a] faciendi, uel facti cauſa concepta ſit ſtipulatio, ab initio non ualet.

Stipulatio facti, quæ habet diem, non committitur ad intereſſe ante diem: licet certum ſit ante diẽ fieri nõ poſſe. h.d. Bar.

Idem libr. ij. definitionum CXXIIII.

INſulam intra bienniũ illo loco [b] ædificare ſpondes? ante finem biennij ſtipulatio nõ committitur: quamuis reus promittendi non ædificauerit, & tantum [c] reſidui temporis ſit, quo ędificiũ extrui non poſſit. neque enim ſtipulationis ſtatus cuius dies certus in exordio fuit, ex poſtfacto mutatur. [d] Idq; & in ſtipulatione iudicio ſiſtendi cauſa facta placuit: ſcilicet ante diem ſtipulatio non committatur, ſi [e] certum eſſe cœperit, pareri ſtipulationi reſiduo tempore non poſſe.

Verbum præſens non trahitur ad futurum. Bart.

Paulus libr. ij quæſtionum. CXXV.

† CVm ſtipulamur, Quicquid te dare facere oportet: nihil aliud in ſtipulatonẽ deducitur, quam quod pręſenti die debetur. hoc. n. ſolũ hęc ſtipulatio monſtrat.

Exiſtente conditione retro poteſt deberi pecuniæ. Bart.

Idem li. tertio quæſtionum. CXXVI.

vj SI ita ſtipulat[f] fuero, Si Titius Conſul factus fuerit, tunc ex hac die in annos ſingulos dena [g] dare ſpõdes? poſt trienniũ cõdõne exiſtẽte triginta peti poterũt.

Qui promittit uſumfructũ, & proprietatem ſeparatim ſoluto uſufruct. liberatur: ſecus in eo, qui plenã proprietatẽ promiſit. hoc dicit Bartolus.

[a] SI plagij. promitto tibi centũ ſi feceris plagiũ, uel quia feciſti. hęc ſecunda eſt magis dubitabilis: prima nõ ut j. de fideiuſſ. lege, ſi à reo. §. fin. hæc promitto tibi centum ſi Titius fecit plagiũ, ualet. Alij. dicunt poni exempla per legem ſupra de condic. ob tur. cau. l. final. puta promittis mihi decem ut reddam tibi filium tuum, uel ſeruum, quẽ plagio abſtuli. Accurſius.

INſulam. CASVS. Promiſiſti mihi ædificare domum intra duos annos. non poſſum agere contra te niſi finitis duobus annis: quamuis non ſuperſit tm̃ temporis quãto ædificari poſſit domus: quia ſtipulationis ſubſtantia, quã ab initio ſumpſit, non mutatur ex poſt facto. Idẽ eſt in ſtipulatione iudicio ſiſtẽdi cã facto. extera clara ſunt. Franc.

[b] Loco. alias non ualet: ut j. de eo quod certo loco. l. iij. §. ſi quis inſulam.

[c] Et tantum. ſubaudi quamuis. Accurſius.

[d] Mutatur. ſi quis expectãdus eſt dies actoris, quia tota obligatio ſub conditione, & in diem collata uidetur: ut ſup. eod. l. in illa. Ioan. Sed contra. ſ. l. hoc iure. §. ſolu. ut ibi. ³ Item contra ſ. eo. l. ſtipulationes non di. § ſi quis. uer. plane. ſolu. ut ibi ſolui aliam, quæ huic concordat. ſic j. eodem l. ſi ſtipulatus eſſem a te. uel hic ⁴ adiecit tempus, ibi non. item contra. j. eo. l. cum ſtipulatus. ſol. ut ibi. ⁵ facit ſ. eo. l. exiſtimo. §. fi. Accur.

[e] Si. id eſt, quamuis.

† Pan. Fl. Cum ſtipulatur.

³ Tene ibi tertiũ ſolutio.

⁴ Idẽ Bar. Franc. & Alex.

⁵ Approbatur per doct. quia ibi in pœna conuẽtionali ſ hic non.

CVm ſtipulamur. Caſus huius l. habitus eſt ſupra de uerbo ad uerbu l. ſi ſtipulatus fuerim. §. j. Fr.

[f] Cum ſtipulamur facit ſ. eod. l. ſi ſtipulatus fuero. §. j. & ſup. eo. l. ſi a colono.

SI ita. CASVS. Pone caſum ut ſup. in l. huiuſmodi Titius. Titius promiſit mihi fundum quendam puta Cornelianum ſine uſufructu: poſt octo dies uerum promiſit mihi uſumfructum eiuſdem fundi. certe hæ ſunt duæ ſtipulationis, & ille qui fundum promittit ſine uſufr. & poſtea uſumfructum promittit eiuſdem fundi, ad minus tenetur quam ille, qui una ſtipulatione promittet ſimul fundum pleno iure. id eſt, nõ detracto uſufru. Nã primo caſu ſi ille qui promiſit uſumfr. ſoluerit eũ, & ſit amiſſus, & poſtea ſoluerit fundum, liberabit. ſed ſecundo caſu quod fundũ pleno iure promiſit, ſi primo uſumfructum ſoluerit, & ſit amiſſus, & poſtea fundum tradidit, non liberabit alio modo, niſi efficit quod fundus pleno iure ſoluatur. Chryſogonus. Vide glo. quæ ponit caſum. Si ita. Promiſi tibi quod ſiſterẽ ſeruum meũ in iudicio, & caſu quo nõ ſiſterẽ, promiſi tibi hippocentaurum, quẽ tñ dari eſt impoſſibile. Certè iſta ſecunda ſtipulatio pœnalis eſt inutilis, & perinde eſt ac ſi tibi pure promiſiſſem. Fran. Accur.

[g] Dena. i. decem, proprie autem ſignificat bis decem: ut ſ.

ut ſup. de leg. j. l. ſi quis teſtamento. in prin. & facit C. de teſtamen. l. præpoſteri. & ſup. ſi certū pet. l. lecta. in fin. Sed contra ſup. de uſu. l. quidem. Solu. ut dixi. ſup. eo. l. huiuſmodi. ij. in gl. fina. Acc.

poterit per eam, ſcilicet, inutilem ſtipulationē uitiari. neque cuicunque pecuniam numerauit libertus noſe patroni, acquiritur patrono actio: ut ſup. ſi certum pet. l. certi condi. §. ſi nummos. In altera uero quæſtione dubitationem inducit ex eo quod nomen Quintiliani poſitum in ſtipulatione fortis, tacitè uidebatur ſæpe inium in ſtipulatione uſurarum. Augebat dubitationem ſimilium inductio: uidebatur enim nomen patroni in ſtipulatione uſurarum tacitè repetitum: ſicut in ſtipulatione quandoque tempus tacitè ineſt: ut ſup. eod. l. interdum. quandoque conditio: ut ſup. de iur. dot. l. plerunque. §. ſi ante. ſed tamen reſpon. nunquam perſona in ſtipulatione intelligitur, niſi expreſſa fuerit. itaque nec hic: maximè quia tacitè intellecta perſona, eſſet inutilis ſtipulatio: ut arg. infra, eodem. l. Titia. §. j. ſic & ſup. de fideicom. lib. l. finali.

Titius a Mæuio fundū ᵃ detracto uſufructu ſtipulatus eſt, & ab eodē ᵇ eiuſdē fundi uſumfructū. ᶜ Duæ ſunt ſtipulationes: & minus eſt in eo uſufructu, que p ſe ᵈ qs pmiſit, q̄ in eo, qui ppietatē comitatur. ᵉ Denique ſi il le uſumfructū dederit, ᶠ eamq; ſtipulator non utēdo amiſerit: tradendo poſtea fundum detracto uſufructu, liberabitur. ᵍ Nō idem ɔtingit ei, qui fundum pleno iure promiſit, & uſumfructū dedit, dein de amiſſo eo proprietatē ſine uſufructu tradidit: ille. n. liberatus eſt ʰ dādo uſumfructum: hic in nulla ⁱ parte obligationis exonerat, niſi pleno iure fundū effecerit ſtipulatoris.

Per liberam perſonā nō queritur nobis actio ex ſtipulatione, ſed ex numeratione ſic. Et qui ſtipulatur impersonaliter, ſibi ſtipulari uidetur: & nunquam perſona extrinſecus ſubintelligitur. h. d. Bar.

Chryſogonus ᵏ Flauij Candidi ſeruus actor ſcripſit coram ſubſcribente, ˡ & aſsignante ᵐ domino meo, † accepiſſe me a Iulio Zoſa agēte ⁿ rē Iulij Quintiliani ᵒ ab ſentis, mutua denaria mille: quæ dari ᵖ Quintiliano, hæredive eius, ad quē ea res pertinebit, Calēdis Nouembris; * quæ proximè ſunt futuræ, ſtipulatus eſt Zoſas libertus & rem agēs Quintiliani: ſpopondit Candidus dn̄s meus ſub die ſupraſcripta. Si ſatis eo noie factum non erit tunc, quo poſt ſoluetur, ᵠ uſurarum nomine denarios octo ʳ præſtari ſtipulatus eſt Iulius Zoſas: ˢ ſpopondit Flauius Candidus dominus me*, ſubſcripſitque. Reſpondi, ᵗ * Per liberam perſonam, quæ neque iuri nr̄o ſubiecta eſt, neque bona fide nobis ſeruit, obligationem nullam ᵘ acquirere nobis poſſumus. ˣ Planè ſi liber homo noſtro nomine ʸ pecuniam daret uel ſuam, uel noſtram, ᶻ ut nobis ſolueretur: obligatio nobis pecuniæ creditæ acquireretur. ᵃ ſed quod patrono libertus dari ᵇ

a Fundum. id eſt, nudam proprietatem.

b Ab eodem. i. Mæuio. Acc.

c Vſumfructum. ſine proprietate.

d Per ſe. id eſt, ſeparatim, ſine fundo. Accur.

e Comitatur. ſcilicet cum fundum ſtipulatus eſt.

f Dederit. quem ſeorſum ſtipulanti promiſit, & ſic liberatus eſt à ſecundo uinculo.

g Liberabitur. promiſſor.

h Liberatus eſt. qui promiſit uſumfructum ſiue fundū. Accur.

i Hic in nulla. qui promiſit fundū pleno iure. ſed nonne qui ſoluit partē rei, quam debet ſoluere, liberatur pro ea parte: ut inf. de ſolu. l. ſi ſtipulatus j. §. qui decem. l. ſed dic. quod hæc cauſalis non eſt pars. Item nec eum ſoluit, ſed formalem ſoluit: ad quam nullo modo erat obligatus. Acc.

k Chryſogonus. ſ. ego. & dic quod tres hic ponuntur ſub compendio quæſtiones, & ſolutiones earum, cauſæ quoque dubitationis in duabus poſterioribus. Nam Prima modicum dubitationis habet: quæ eſt utrū Zoſas libertus ſtipulando pecuniam Quintiliano reddi, ipſi quæſierit actionem. Secunda utrum ſaltem ipſa numeratione libertus patrono obligationem quæſierit, licet ſtipulatio ipſa facta non tenuit. Tertia utrum ſtipulando uſuras ſine proprij nominis adiectione, ſibiipſi quæſierit actionem. Prima eſt plana. cum enim per liberam perſonam quæ in noſtra poteſtate non eſt, neque bona fide nobis ſeruit, non acquirimus actionem regulariter: ergo nec hic patrono eſt quæſita. In ſecunda dubitationem faciebat quia ſiue numerationem ſtipulatio, ſiue ſtipulationem præcedit numeratio, una oritur obligatio ex ſtipulatu, non ex numeratione: ut inf. de dop. l. vj. & vij. cum ergo hæc ex ſtipulatione non ſit quæſita, ut dixi: ergo uidetur quod nec ex numeratione. ſed reſpon. quod dicitur unicā ex ſtipulatione procedere obli. ſiue numerationem præcedat ſtipulatio, ſiue ſequatur, locum habet ubi utilis interponitur ſtipulatio. cum ergo hic fuerit inutilis, utilis numeratio non

l Subſcribente. ſcilicet, domino: quod eſt inf.

m Aſſignante. quia fecerat ſignum ibi, ut mos erat.

n Agen. e. id eſt, numerante nomine patroni abſentis.

o Quintiliani. patroni ſui.

p Dari. i. reddi patrono. & ita audi quod ui. iat.

q Soluetur. id quāſum ſolutio ſortis differetur.

r Denarios viij. ſingulis menſibus.

s Zoſas. ecce ergo perſona Quintiliani non adijcitur: ſed impersonaliter non adiecta ſua, uel patroni perſona.

t Reſpondi. hoc interponitur.

u Nullam. ergo nec hic per libertum debet acquiri: quia liber eſt: licet quæſita actio extendatur quandoque ut ſup. de uſur. l. ſi quis ſolutioni §. fina. ſed ob. ſup. de calum. l. generaliter § fina. ſed reſpon. hoc ibi cōtingit propter delictum: at hic contractus eſt. Item op. C. de iure do. l. ſi. in prin. Reſpond. illud legis poteſtate fauore dotis: uel ibi ius fingit eam contraxiſſe.

x Poſſumus. regulariter.

y Noſtro nomine. quod fecit hic libertus nomine patroni.

z Noſtram. ut hic erat. Acc.

a Acquireretur. propter ſingularia præcepta: ut ſup. ſi certum petatur. l. certi §. ſi nummos.

b Dari. id eſt, reddi.

Inutile.

i Idem Bartol. & Alexand.

a Hāc gl. in eius declaratione ſequuntur Bar. Fran. Paulus & Alexan.

Numeratio ſiue unica præcedat ſtipulationem, ſiue econtra ſtipulatio numerationem, oritur ob-ligatio ex ſtipula tu non ex numeratione.

† Pan. F. accepiſſe eum.

* P. F. Nouembrib.

* Subſcripſit, & dominus, reſpondi.

a Inutile eſt. quia alteri ſtipulati &c. nec ſolui poteſt, cum non ad hoc ſit poſitus: ut C. per quas perſo. l. j. & ſup. eodem. l. cum qui, §. qui ſibi.
b Abſentis. patroni.
c Quærebatur. quantum ad æſtimationem t uel dic ex numeratione.

ſtipulatus eſt, inutile eſt: a ut nec ad ſolutionē proficiat adiectio abſentis, b cui principaliter obligario quærebatur. c

Supereſt, ut quæramus, d an ex numeratione ipſe e q contraxit, pecuniam creditam petere poſſit. f nam quoties mutuā pecuniā dantes, eandē ſtipulamur, g non duæ obligationes naſcuntur, h ſed una i uerborū. Planè ſi pcedat numeratio, ſequatur k ſtipulatio: nō eſt dicendū, receſſum à naturali l obligatione. Sequēs ſtipulatio, m in qua ſine adiectiōe n nominis uſuras ſtipulatus eſt, non eodē uitio laborat. o Neque. n. malignè p accipiēdū eſt, eidē ſtipulatū uſuras, cui & ſortē, uideri: q ideoq; in liberti perſona ualet ſtipulatio uſurarū, & cogit eā patrono cedere r Plerūq;. n. in ſtipulationibus uerba, ex quibus obligatio orit, inſpiciēda ſunt. s rarò aūt in eſſe tēpus, t uel ꝯditionē u ex eo, quod agi apparebit, intelligendū eſt: perſonam nunquam, x

d Quærimus. pro ſtipulantis intentione.
e Ipſe. libertus.
f Poſſit. & certè non poteſt, niſi in caſu: ut C. ſi certum pet. l. iiij.
g Stipulamur. incontinenti ut ſ. de noua. l. cum enim pecuniam.
h Naſcuntur. cum ſtipulatio eſt utilis. cæterūcum inutilis eſt, condictio naſcitur ex numeratione, ut dictum eſt.
i Sed una. ſi actū eſt quod ex numeratione ſola naſcat actio: tunc ex ea. ſi ut ex ſtipulatione: tūc ex ea. ſi uerò eſt dubium: tunc ex ea quæ præceſſit, ſecūdum H. argumen. ſ. de ſtipula. ſer. l. ſi communia ſeruus. lj. ſed aliter not. d. l. j. de nouā. l. cum enim Accurſius.
k Sequatur. incontinenti. & dic, ſtipulatio inutilis t ut ſi alij ſtipulatus ſum. Azo. ex qua nec patrono, nec ſibi acquiritur actio. patrono non quia non potuit. ſibi nō: quia noluit. ſic C. ſi quis alteri uel ſibi. l. multum. dominus tamen uendicat eam, ſi extat. alias condicit ſi eius nomine eſt numerata: ut ſ. dictū eſt. aliàs ſi libertus ſuo nomine mutuat, habet ipſe actionem: ut C. ſi cer. peta. l. iiij. Accurſius.
l A naturali. ex qua oritur certi condictio, uel dño ſi eius nomine eſt facta: uel numeranti: ut dictum eſt.
m Sequens ſtipulatio. hoc intelligunt cum ſtipulatio eſt ualida. quo caſu ex ſola ea oritur actio. at cum inualida: tunc ex ſola numeratione actio oritur: ut ſ. ſi certum pet. l. certi condictio §. quoniam. ſed hoc nō placet, quia contra hanc literam eſt.
n Sine adiectione. impeſonaliter.
o Laborat. quo ſuperior: ut ſit inutilis.
p Malignè quia certè malignum eſſet.
q Videri. ſed potius ſibi. q. d. non eſt ita accipiendū, ut uſuras, quas ſimpliciter ſtipulatus erat, domino ſtipulatus uideatur. ſed ſibi potius.
r Cedere. per actionem mandati, ſi mandato, uel ē neg. geſto. ſi ſine mandato gerebat. Accurſius.

s Sunt. ſicut in caſo iſto quando ſimpliciter ſtipulatus eſt uſuras.
t Tempus. ut ī. eod. l. Interdum.
u Vel conditionē. ut ī. de u. do. l. plerunq;. §. ſi ante.
x Nunquā. intelligendum, ſcilicet eſt ineſſe. ad quod facit C de contilus. pe. auth. ſi quando, ſoi poſita. & ī. eo. l. ſtipulatio iſta. §. ſicut aūt. & ſupra de acquit. pol l. quod meo. §. ſi furioſo. Accurſius.

niſi expreſſa ſit.

Inutilis ſtipulatio pœnalis nō reddit inutilem ſtipulationē ſortis, nec ipſam uitiat. Paul.

Si ita ſtipulatus fuero, Te ſiſti: & niſi ſtiteris aliqd dari, quod promittenti impoſſibile y eſt: detracta ſecūda ſtipulatione, prior manet utilis: & pinde erit, ac ſi te ſiſti z ſtipulatus eſſem.

Interpellatio, quæ non conſtituit principalem in mora, non nocet fideiuſſori. h. d. Bartolus.

Scæuola libro v. quæſtionum. CXXVII.

SI pupillus ſine tutoris authoritate Stichū pmittat, a & fideiuſſorē dederit: ſeruus b autem poſt moram c à pupillo factam decedat: nec fideiuſſor erit propter morā pupilli obligatus. Nulla enim intelligit mora ibi fieri, d ubi nulla petitio eſt. eſſe autem fideiuſſorē obligatū ad hoc ut uiuo homine conueniatur, uel ex ſua mora e poſtea.

Si perſona, uel res ad obligationem adijcitur inutiliter; non prodeſt ad ſolutionem. Bart.

Paulus libro x. quæſtionum. CXXVIII.

y Impoſſibile eſt. puta hippocentaurum.
z Siſti. nullo addito. & not. quòd hic, & ſuperiori §. non uitiatur utile per inutile. & facit ſ. eodem. ſi ita ſtipulato fuero te ſiſti. in principio. Accurſius.

S I pupillus. CASVS. Pamphilus pupillus habens tutorem, ſine eius authoritate promiſit mihi ſeruum Stichum, & fideiuſſorem dedit. facit pupillus moram i ſoluendo: & ſic Stichus decedit. quæritur an fideiuſſor teneatur ppter moram pupilli tūd. quod non, quia non pprie intelligitur ibi mora fuiſſe, ubi nulla potuit eſſe petitio. ſi autem Stichus ad huc uiueret, fideiuſſor eſſet obligatus dare eum: uel ſi ipſe morā feciſſet. Frāciſcus Accur.
a Promittat. & ſic naturaliter obligatur, cum non ſit locupletior: ut infra, de no. l. j. cui accedit fideiuſſor: ut inſti. de fideiu. §. j. Ac.
b Seruus promiſſus.
c Poſt moram. quæ non eſt mora: ut ſubijcit.
d Ibi fieri. oppo. C. de contrah. & com. ſti. l. nuda. Sol. ſpeciale in pupillo naturaliter obligato: quia nil ſcit t ut ſup. de iu. & fac. ignor. l. finali. non ſic in alio naturaliter obligato: ut ibi. uel non eſt mora quantum ad intentum, ut hic: ſed quo ad hoc ut lit. conteſt. committatur ſtipulatio, ſicut ibi. Item contra inſti. de fideiu. §. fideiuſſores. ſed hic non eſt plus re, uel loco, uel tempore, uel cauſa. & facit, ſup. eod. l. ſi ex legati. in ſi. & l. ſequen. & ſ. de regulis iur. l. nulla.
e Sua mora. quia ipſe fuit interpellatus. aliud autem eſt in fideiuſ. furioſi: ut ſ. de fideiuſ. l. Marcellus. contra. ſol. ſecundu Ro. t referes euidēter pupillus, an furioſus aliquid promittat. nam in furioſo nulla, nec naturalis, nec ciuilis oritur obligatio etiā cū authoritate tuto. quia ſenſu caret. at pupillus pſertim puberrati

t Approbatur per Bart. Paulū & Iaſo. Pupillus an poſſit & quādo naturaliter, uel ciuiliter obligari, & quid in furioſo.

tutl proximus cum authoritate tuto. ciuiliter, & naturaliter obligatur, & ſine cut. naturaliter, non ergo mirum, ſi pro iſto accedit fideiuſſor, pro furioſo non: ut ĩ. de regu. iur. l. in negotijs. & in contrario. & ſupra, ad Treb. l. ſi eius. in princ. & ſupra, quando dies leg. ced. l. cum illud. & infra, de ſolut. l. Stichum. & C. qui admitt. ad bonor. poſſ. l. bonorum. & de iure deliber. l. ſi infanti. & plenius dixi ſuper contrario.

Iunctiuæ affirmatiuè, ſufficit unam impleri, ut committatur ſtipulatio. ſi autem negatiuè, ſufficit alteram non impleri. exempla ſunt plana in tex. Fr. Acc.

g Factus ſit. vt ĩ. de fideiuſſor. l. ſi à reo. & ſup. de reb. dubijs, l. ſi is qui. §. verum. Et not. quatuor diuerſas ſtipulationes, & facit ſ. de condit. & demonſt. l. cum pupillus, §. j. & ſupra, de hæredibus inſtituendis, l. ſi te. in fi. & de condit. inſtit. l. v. & Inſti. de hæred. inſtit. §. pen.

SI duo rei ſtipulandi ita extitiſſet, ut alter utiliter, alter inutiliter [a] ſtipularetur: ei qui nõ habet promiſſorem obligatum, non rectè ſoluit: quia non alterius noĩe ei ſoluitur, ſed ſuæ obligationis, [b] quæ nulla eſt. Eadem ratione qui Stichum, aut Pamphilum ſtipulatur, ſi in unum conſtiterit obligatio: [c] quia alter ſtipulatoris [d] erat: et ſi deſierit eius [e] eſſe, non rectè ſoluitur: quia [f] utraque res ad obligationem ponitur, non ad ſolutionem.

Ad ueritatem copulatiuæ requiritur utrunque eſſe factum: & ad ueritatẽ disiunctiuæ ſufficit alterum tantum. Bart.

Scæuola lib. xij. Quæſtionum. CXXIV.

SI quis ita ſtipulatus fuerit, Decem aureos dabis, ſi nauis uenerit, [a] & Titius ꝯſul factus ſit? [g] non aliàs dabitur, quàm ſi utrunq; factum ſit. Item in contrarium, [h] Dare ſpondes, ſi nec nauis uenerit, nec Titius conſul factus ſit? exigendum erit, ut neutrum factum ſit. Huic [i] ſimilis ſcriptura eſt, Si neque nauis uenit, neque Titius conſul factus [k] eſt. At ſi ſic, Dabis, ſi nauis uenerit, aut Titi[us] conſul factus ſit? ſufficit unum factum. & contra, Dabis, ſi nauis non uenerit, aut Titius conſul factus non ſit? ſufficit unum non factum eſſe. [l]

Si pater ſtipuletur filio, quod iuris eſt, ſibi acquirit; ſecus ſi id quod eſt facti per filium explicandi: filius uerò quærit patri, ſiue factum, ſiue ius ſtipuletur eidem. Bart.

Paul. li. xv. Qõ. CXXX.

QVod dicitur, Patrem filio utiliter ſtipulari, quaſi ſibi ille [m] ſtipuletur: hoc in ijs verum eſt, quæ iuris [n] ſunt, quæque acquiri patri poſſunt. alioquin ſi factum conferatur in per-

SI duo rei. CASVS. Titius, & Seius ambo ſtipulati ſunt à Sempronio centum aureos, ſed diuerſimode ſunt ſtipulati: quia unus utiliter, alter inutiliter: puta dabis ſi digito cœlum tetigero. ſi eſſent utiliter ſtipulati ambo, poſſet uni ſolui inſolidum. ſed quia unus eorum eſt inutiliter ſtipulatus: ideo non poteſt ei ſolui, quia cuilibet ſoluendum eſt non pro alterius obligatione, ſed pro ſua. cum ergo iſte nullam habeat obligationem, non rectè ei ſoluetur. Idem eſt ſi ego ſtipulor Stichum, aut Pamphilum: nam ſi unus eſt meus, non poteſt in illo conſiſtere obligatio: licet etiam deſinat eſſe meus, non mihi rectè ſoluetur & ratio eſt: quia iſti duo ſerui non ſunt poſiti in ſtipulatione ad ſolutionem, ſed ad obligationem. Franc.

a Inutiliter. ſi digito cælum tetigero: vel ex interuallo: ut ĩ. tit. j. l. ſi ex duobus. Acc.

b Suæ obligationis. ſ. nomine. Accur.

c Obligatio. tantum. & c.

d Stipulatoris. ideoque in eo non conſiſtit obli. ut ſ. ea. l. ſciẽ debemus, §. ſi.

e Eius. ſ. altero iam mortuo: & ſic obligatio eſt ſublata. & ſic expone ĩ. de ſol. l. qui decem, § ſi Stichum. & j. reſpon. nec obſtat in prin. eiuſdem § quod hic ponitur pro contrario. Accur.

f Quia ratio bona: vt ſ. eo l. eum qui. §. qui ſibi. in fi. & ſ. e. ex l. ſi ita ſtipulatus, §. Chryſogonus ibi, ſed quod patrono & c. & not. hic arg. ꝙ qui promittit illud, aut illud, duo promittit: ut ſ. no. de conſt. pec. l. illud. Item facit ſ. de leg. ij. l. Meuius, §. duobus. & de re iud. l. miles, §. j. Accur.

SI quis. CASVS. Si duæ conditiones apponantur in ſtipulatione copulatiuè, neceſſe eſſe utranq; impleri antequam ſtipulatio committatur: & hoc ſi affirmatiuè apponantur. ſi uerò, apponantur negatiuè, tunc neceſſe eſt, quòd neutra impleatur, ut ſtipulatio committi poſſit. Item, ſi apponantur duæ conditiones disiunctiuæ affirmatiuè, ſufficit unam impleri, ut committatur ſtipulatio. ſi autem negatiuè, ſufficit alteram non impleri.

h In contrarium. ſ. dicitur. Accur.

i Huic. differt à proximo [x] in contrarium, & c. quia hic præceſſit conditio, ſupra ſtipulatio. vel ſupra præteritum, ſcilicet ſit: hic præſens, ſcilicet eſt.

k Factus. ſubaudi, dare ſpondeo.

l Non factum eſſe. C. de inſt. & ſubſti. l. generaliter. contra. ſed ibi, [y] aut, pro & ponitur: ut ĩ. de verb. ſign. l. ſæpe. Item facit ĩ. iudic. ſol. l. cum quærebatur. §. ecce enim.

QVod dicitur. CASVS. Dicitur in antiqua regula, quod pater poteſt filio ſtipulari. quæritur quomodo hoc intelligatur. Reſpondetur quòd intelligitur de ijs quæ ſunt iuris: ſicut cum pater ſtipulatur filio dari. ſed in ijs, quæ ſunt facti, non habet locum hæc regula: veluti, ſi ſtipuletur pater filio, ꝙ ei ire agere liceat. filius uero bene poteſt patri ſtipulari ea, quæ ſunt facti: ut promittis mihi, ꝙ patri meo licebit ire agere per fundum tuum: nam per talem ſtipulationem patri quærit filius. Fr.

m Ille filius. ſecundum R. imo pater ſecundum Io. vt Inſt de inut. ſtip. §. ei uero qui.

n Iuris ſunt. puta aliquid dari. ſed tradi eſt factum: ut ſ. de uſur. l. ſi ſtipulatus. Quid ergo, ſi aliquid filio tradi ſtipuletur? Reſpond. idem, ut ualeat, licet non ſit iuris. eſt enim tale, quod ei acquiri poteſt. Item & poteſt dici, ꝙ hic factum non confertur in perſonam filij: immo in perſonam eius, qui debet tradere ei filio. & ſic cum non conferatur in alij perſonam, utilis eſt ſtipulatio. ſed hic uetat, quod a filio eſt faciendum: ut ſubijcit exẽplum. Item nec omnia, quæ in dando, ſed ea quæ non poſſunt patri quæri: ut ex cauſa profectitia, uel etiam aduentitia, id eſt, quo ad uſumfructum: ut C. de bo. quæ li. l. cum oportet. in princ. ut hic ſubijcit. Quæritur ergo, an hoc ualeat ut domus filio fiat in ſolo patris, uel in ſolo alij? Reſpon. idem, quod ſi aliquid filio tradi ſtipulatur, propter rationem ibi poſitam: quia refert ſit faciendum filio ab alio, an ab ipſo filio: quo caſu non ualet: ut hic ſubijcit. Accur.

a P. F. Decẽ aureos das, ſi nauis uenit, & Titius conſul factus eſt?

g Sed melius, ut hic per B.

x Alias à propoſito, ut in contra. & c.

y Idẽ Bar. Bal. B A. lex. & Iaſ. in d. l. generaliter. Et qñ aut po[nitur] cõiun[cti]uè, & qñ disiuncti[u]è, Mar. l. G. Pacul. §. Et proprium, in. ver. aut.

a Tenere ei. filio. factum enim filij patri acquiri non poteſt: ſed nec ipſi filio: cum ideo filio quæritur, ut patri quæreretur: vt ſ. e. l. dominus ſeruo. & C. eo. l. iſ.
b Acquiret ei. iure poteſtatis.
c Patri. veluti, ſi patri uxorem ducenti decem ſtipuletur pro dote: vt j. de ſtipul. ſeruorũ. l. item ſi alter. vel ſeruitutem prædio, cum filius non habet prædium.

a Id eſt, de contra hẽ. & com mit. ſtip.

Iulianus. CASVS. Stipulatus ſum à te hoc modo: promittis mihi, quod neque per te, neque per hæredem tuum Titium, fiet quo minus mihi ire agere liceat? ſi plures habeat hæredes cum Titio: certè non ſolum Titius tenebitur, ſed etiam cæteri cohæredes eius. Qui fundum. Habebam Titium procuratorem meum. & ſic ſum ſtipulatus à te: Promittis mihi, aut Titio dare fundum, quem tu dicis, promitto. poſt hoc tu das fundum iſtum Titio. Quæritur utrũ poſſim contra te agere ratione iſtius fundi? Reſpond. quòd ſic. nam pſtam fundum à te: & ratione iſtius petitionis conſequar, quod mihi caueas de euictione. ſi autem volebam fundum donare Titio, & ſic eum interpoſui huic ſtipulationi, tunc tradendo fundum ipſi Titio, liberabitur promiſſor. Franc.

† Scriben. hic iſtum text. reputât fin. ad hoc, quod ſi uẽdidi tibi rẽ, quã tu emptor donaſti Titio, ſi ab eo euincatur, non ſum obligatus Titio de euictione. Bolog.

ſonam filij, inutilis erit ſtipulatio: veluti ut tenere ei, a vel ire agere liceat. contra autem filius etiam vt ire agere patri liceat, ſtipulando acquiret ei. b imò & quod in ſuam perſonam conferre non poteſt, hoc patri c acquiret.

Perſona hæredis promiſſoris in his, quæ contra hæredes tranſeunt, ſuperuacuè adijcitur in ſtipulatione: & ideo licet tantum unus fuerit nominatus, omnes tenentur. Paul.

Scæuola lib. xiiij. Quæſtionum. CXXXI.

IVlianus ſcribit, ſi neq; per te, neq; per hæredem tuum Titium d fiat, quò min⁹ mihi ire liceat, ſtipuler: non ſolum Titiũ teneri, ſi prohibeat, ſed etiam cohæredes e eius.

Si in re ſoluta deficit aliquod ius, adhuc ipſa peti poteſt. Bar.

Qui fundum † ſibi aut Titio dari ſtipulatur: quãuis fundus Titio traditus ſit, nihilominus petere fundum poteſt, ut ſibi de

d Titium. ſuperuacuè ponitur perſona Titij: ut not. ſ. eod. l. cum qui §. j.
e Cohæredes. ſed fam. erc. iudicio ab eo repetet, quod præſtiterit: ut no. ſ. e. l. ij. §. item ſi ex facto. & l. in exec. & ſ. fam. ercisc. l. inter cohæredes. §. quod ex facto.
f De euictione. ecce ergo aliud in petit. deducitur, & aliud conſequitur: ut & ſ. e. l. ſi ſeruum in fin. & ſup. de ſol. l. etiam. Item hoc ſi talis cõtractus præcedit, in quo de eu c teneri debet. Item not. his, rem peto, & rem habeo, de quo dic, quoties ſoluit debitor rem ad quam tenebatur, & aliquid reſtat ab eo adimpleri: ſi quidem in ipſa re quam ſoluit, adhuc tota res ab eo peti poteſt: ut hic, & d. l. etiam. de ſol. & l. ſi rem meam. ſi autẽ illud, quod eſt ſoluendum, non eſt ſupra illud, quod ſoluit: quia ſolutum plenè eſt ſolutum. ſ. ſi cum debeantur decem ſoluit quinque tunc in eo, quod ſoluit, eſt liberatus, & non petitur: ut j. de ſolu. l. ſi ſtipulatus, §. qui decem. ſi autem hominem in genere tibi debeo, & eum uulnerauero, & poſtea ſoluero tibi: diſtingue vt ple. not. ſ. de dol. l. & eleganter. §. non ſolum. & facit ſ. de cond. cau. dat. l. ſi. & ſ. ſol. mat. l. ſi marito. §. ſi. & de ſol. l. qui ſibi.
g Promittatur. quemadmodum ſi ipſi ſtipulatori traditus fuiſſet.
h A Titio. ſuo fortè procuratore. aliàs non mandati, ſed neg. geſt. vt j. de ſol. l. uero. §. interdum. Alij dicunt, vt M tacitum intelligi mandatum. arg. huius §. & j. de ſol. l. qui res. §. qui ſtipulatur.

euictione f promittat. g Nam intereſt eius: quia mandati actione fundum recepturus ſit à Titio. h Sed ſi donationis cauſa Titium interpoſuit, i dicetur, traditione protinus reum k liberari. l

Qui aliquem tanquam filium promittit tractare: ipſum emancipare, inſtituere, uel exhæredare tenetur de iure, uel de facto: aliàs pœna cuiuſque ſtipulationis committitur. Bart.

Paulus libro xv. Quæſtionum. CXXXII.

QVidam m † cũ filiũ alienũ ſuſcepit, n tradenti promiſerat certam pecuniæ quãtitatem ſi eum aliter, quàm vt filiũ obſeruaſſet. quæro, o ſi poſt modũ eũ de domo propulerit, uel moriens nihil ei teſtõ reliquerit, an ſtipulatio committatur? & quid p interſit utrum filius, aut alumnus vel cognatus agentis q fuerit? r Præterea s quæro, ſi filium ſuum quis le-

i Interpoſuit. quia illi donare volebat.
k Reum. l. promiſſorem. Acc.
l Liberari. ex donatione enim non tenetur de euictione, niſi ex dolo: quia ſciens promiſit rem alienam, uel pacto: M. quia promiſit de euictione: ut C. de euict. l. quoniam auus. & fa. ſ. de vſufruc. l. ſed & ſi quis ſtipula. in princ. In dubio autem non præſumo donum: vt ſuprà, de probat. l. cum de indebito. §. primo.

Qvidam cum filium. CASVS. Habebam filium meum, quem dedi ad tibi ſeruiendum: & ſtipulatus ſum à te, quod ſi eum aliter quam filium tractares, quod caderes in pœnam centũ aureorum: tu promiſiſti. Item dedi tibi filium meum in adoptionem, & ſtipulatus ſum ſimiliter, quòd eum tractabis ut filium, non obſtante promiſſione tua, tu eum repellis de domo tua: uel moriens nihil ei relinquis: uel eũ emancipas ſine aliqua donatione. quæro utrum ſtipulatio commiſſa ſit? Reſpon. quod ſic in utroq; caſu: nec refert utrum cognatus meus, an filius, uel alumnus ſit quem tibi trado ſub tali pacto, uel ſtipulatione. hoc dicit uſq; ad §. filiusfamiliàs. vide textum ſatis prolixum & clarum.

Filiusfamiliàs. Habebam filium in poteſtate mea, qui mutuabat pecuniam cuidam Titio: & ſtipulatus eſt à Mæuio hoc modo, Mæui amice chariſſime promittis mihi ſi non poſſim conſequi pecuniam meam à Titio, quam ei mutuare uolo, quod eam mihi reddes tãquam fideiuſſor eius? ille promittit. poſt hæc ego filium meũ emancipo. & tunc mutuat Titio illam pecuniam. Quæritur an mihi patri debeat aliquid fideiuſſor. Reſpondetur, quod nec fideiuſſor nec principalis quicquam mihi debent. Franc. Accur.

m Quidam. tres ponit quæſtiones. Accur.
n Suſciperet. ſed non adoptando. accipiebat autem à patre fortè, qui tradebat ad ſeruiendum. Accur.
o Quæro. prima quæſtio. Accur.
p Et quid. ſecunda quæſtio.
q Agentis. ſ. tradenti, qui agit ex ſtipulatu.
r Fuerit. ille filius alienus. Accur.
s Præterea. tertia quæſtio. Accurſ.

† Iſtã legem Mat. Mat. ſing. ſuo 176. incip. No. quod ſi aliquis promittit. dicit eẽ fin. poſt B. his ad hoc, quod q promittit aliquẽ ſub certa pœna tractare ut filiũ, tenetur de facto illũ emãcipare, aut hæredem inſtituere, exhæredare, pro quo facit gloſ. mea iudicio in leg. liberis. vbi notat in glo. ſa vet. affectus. ſ. de iur. cod.

a Vt ſupra. puta promittis e. ſi aliter quàm ut filium obſeruaſſes.
b In utroque caſu. id eſt cum expulit, uel nil reliquit. Item cum exhæredauit, uel emancipauit. Item quando in adoptio. & quando ſine adoptio. eſt traditus: & ſic in primo & tertio.

ſupradicto modo interpoſita fuerit ſtipulatio. & amiſit in querela filius.
s Non adoptauit. ut fuit ſ. reſpon.
t Exigimus. ut committatur ſtipulatio. Accur.
u Ineptas. ut & ſupra de liberis, & poſthumis. leg. ſi poſthumus. §. finali.

gitime in adoptionẽ dederit: & ita ut ſupra a ſcriptum eſt, ſtipulatio interceſſerit, eumq; pater adoptiuus exhẽdauerit, uel emancipauerit, an ſtipulatio cõmittatur? Rñdit: Stipulatio utilis eſt in utroq; caſu. b igitur ſi ꝯ ꝯuentionẽ factũ ſit, cõmittetur ſtipulatio. c Sed uideamus, d primũ in eo, qui legitimè adoptauit, an poſſit cõmitti, e ſi eũ exhæredauerit, uel emancipauerit. f Hæc enim pater circa filiũ ſolet facere. Igitur non aliter eũ, quàm ut filiũ † obſeruabit. g ergo exhæredatus de inofficioſo h aget. i Quid ergo dicemus, ſi & † meruit exhæredari, uel emancipari? Plane & hoc remedio k carebit. Quare ſic l debet interponi m ſtipulatio, ut ſi eum emancipaſſet uel exhæredaſſet, certum quid promitteret: quo tamen caſu commiſſa ſtipulatione, n poteſt quæri, an exhæredato permittendum ſit de inofficioſo dicere: maximè ſi patri o naturali hæres extitiſſet: & an uicto p deneganda ſit ex ſtipulatu actio? Sed & ſi ei, q qui ſtipulatus eſt, non debuit denegari uicto filio: nec ipſi deneganda erit debitæ pecuniæ executio. r in eo autem, qui non adoptauit, s quem intellectũ habeat hæc conceptio, ſi eum aliter quam ut filium obſeruaſſet, non perſpicio: an & hic exigimus t uel exhęredationẽ, uel emancipationem, res in extraneo ineptas? u Sed & ſi x is, qui legitimè adoptauit, nihil fecit contra uerba ſtipulationis, cũ utitur patrio iure. in eo qui hęc nõ fecit, licet ſuperuacuò, y dici tñ poterit ꝯmiſſam eſſe ſtipulationẽ.

Si ſtipulatio ſub conditione poteſtatiua concipiatur, quantũ ad acquiſitionem tps exiſtentis cõditionis inſpicitur. h.d. Bar.

Et caue tibi quia in fine uidetur corrigere.
c Cõmittetur ſtipulatio. hoc patet lippis, & tonſoribus: ſed opus eſt oſtendere quid uelint hæc uerba, ſi eum aliter quam ut filium obſ. & hoc ſubijcit, in eo &c. licet non plenè. per hanc enim reſponſionẽ, & media quæſtionis, non ſolum primæ & tertiæ 1 colligitur ſolu. ut non interſit ad committendam ſtipulationem quis fuerit ſtipu. ex prædictis, pater uel alius, cum prudentibus rõnem affectionis bñ placuerit: ut ſup. mãda. l. cum ſeruus.
d Sed uideamus. tertiam hic proſequitur.
e Committi. ſ. ſtipulatio.
f Emancipauerit. & uidetur quòd nõ. hoc enim &c. Acc.
g Obſeruabit. ecce per hoc innuit quod per talia, ſtipulatio non committitur.
h De inofficioſo. olim planè: ſed hodie ſecundum diſtinctio. C. de ado. l. cum in adop iuis.

x Sed & ſi. id eſt, quamuis. ſecundum R.
y Superuacuo. R. & M. ſic legunt, ſi, id eſt, quamuis uerus adoptator non cadit in ſtipulat. cum utitur paterno iure: ille tamen qui non fecit, id eſt non adoptauit, committit in ſtipulatione ſi exhæredet, uel emancipet: ſed ſuperuacuo: quia repellitur exceptione actor. Alij, ut H. ſic, quia hæc uerba, cũ utitur paterno iure. 2 poſſunt determinare præcedentia: & exponuntur exhæredando, uel emancipando: & ſequentia expone ſic in eo qui hoc nõ fecit, id eſt, non adoptauit: licet ſuperuacuo, ſc. licet exhæredet, uel emancipet: quia res eſt inepta in extraneo: dici tamen poterit &c. Item poſſunt determinare ſequentia: & tunc lege præcedentia ſic: nihil facit contra uerba ſtipulationis, ſi eum exhæredet, uel emancipet: tamen eum utitur paterno iure in eo qui hoc non fecit, id eſt, in eo filio qui ſe non dederit in adoptionẽ, licet ſuperuacuo exerceat in eum paternũ ius, id eſt, exhæredet, uel emancipet: quia res eſt inepta in extraneo: dici tamen poterit &c. Tertij legunt 3 interrogatiue, quaſi dicat, nequaquam poterit dici commiſſam ſtipulationem. uel uerius 4 ſecundum Azo. planè poteſt legi, ut talis noteiur ſimo: ſi adoptans utitur paterno iure cum exhæredat uel emancipat, & ideo non tenetur ex ſtipulatu: ergo qui hoc non facit, id eſt, exhæredat, uel emancipat, non utitur paterno iure: & ideo ex ſtipulatione tenetur: ſiue ſit uerus adoptator, ſiue non. Nam ut uerus pater tenetur inſtituere uel exhæredare: ita hic idem facere debet metu pœnæ, licet ſuperuacuo, arg. ſupra, de condi. inſtitu. lege, mulier. §. penultimo. & ſic dicimus committi. Sed qui ſub interrogatione legunt, dicunt non committi: & ſecundum hoc, uerba, cum utitur paterno iure, determinant præcedentia: ut in ſecunda lectura dixi. & hunc approbo intellectum. Vel quinto tota loquatur de uero adoptato: & dic in eo qui hoc non fecit, id eſt, non utitur paterno iure: ſed de domo propulit: uel teſtamento præ-

i Aget. quia ſi non ex ſtipulatu fecit. Accur.
k Remedio. id eſt, non ſolum nõ committitur ſtipulatio, ſed nec de inoff. agetur: ut ī. ſi quid in fraudẽ pa. l. fin. Accur.
l Quare ſic. hoc non ad proximum refertur, quia meruit exhæredari, nã tunc non ualet ſtipulatio, cum per hoc inuitaretur filius ad offendendum patrẽ: ut ā. de pact. do. l. cõuenire. ſed refertur ad ſuperius ibi, igitur nõ aliter &c. ſcilicet: quando non meruit exhæredari.
m Interponi. ut propter hoc committatur.
n Commiſſa ſtipulatione. quia alterutrum eorum fecit, uel exhæredauit, uel emancipauit.
o Si patri. qui ſtipulatus fuerat ſi exhæredaſſet, uel emancipaſſet: unde hanc ſtipulationem uel actionẽ habeat tunc filius heres ad pœnam, unde cum alio iure agere poſſit, nõ uidetur habere querelam: ut inſti. de inoffic. teſta. §. iam autem. Sed cõtra eſt: quia illam habet ut quilibet extraneus hæres patris, & hãc querelam ſuo nomine.
p An uicto. cum egit de inoffi. iure ſuo.
q Sed & ſi ei. patri naturali.
r Executio. ex ſtipulatione patris, cuius hæres eſt, cũ

1 Aliàs, ſecundæ.
† P.F. obſeruauit.
† In P.F. meruit exhẽdari emancipatus. ſed hic rectius.
2 Pater in re propriô põt emancipare, uel inſtituere. quæ gl. facit contra ſing. Roma. cccxlij. ubi dicit quod qui ꝓmiſit alicuẽ tractare ut filiũ debet illũ inſtituere, uel ex ingrati udi- ius cauſis exhẽdare.
3 Et male. Pau.
4 Et bene. Bar. & Pa.

to præ-

to præterijt. Et nota, quòd non ualet pœna, quam promittis, ſi eum non inſtituas: quia contra bonos mores. ualet autem ſtipulatio pœnę ſi ea hæredes: quãquam æquiualere uideatur eundem non inſtitui, & eũ exhæredari, id eſt, pœnam ſi non inſtituas, uel ſi exhæredes. Item not. ex prædictis quod ſecundum quoſdam committitur: ſed inefficaciter, ſecundum Azo. cum effectu ſecundum alios nullo modo: ut patet ex prædictis rationibus. Accur.

a Nec reus. cum ſe obligauerit donec filius in poteſtate fuerit: ut ſupra ſi certum pet. l. qui pecuniam. & eum cauſa naturalis ſecuta eſt poſt emancipationẽ quæ confirmauit ſtipulationem ſecundum R. & facit ſupra ad Maced. l. ſi filius. §. fin. & ĩ. de fideiuſ. l. ſi debitori. j. §. fin. & ſup. manda. l. ſi uerò non remunerandi. § ſi filio. ſed contra ſ. eodem. l. ſi filius. ſol. ut ibi. Accurſius.

Filiusfamilias ita ſtipulatus eſt, Quantam pecuniam Titio credidero, fide tua eſſe iubes? & emancipatus credidit. patri nõ debebit quicquam fideiuſſor; quia nec reus a ei tenetur.

Stipulatio ſemel ad intereſſe cõmiſſa, ſi factũ eſt reiterabile, iterũ cõmittitur quoties contra fiat, niſi aliter factum ſit. Bar.

Scæuola lib. xiii. quæſtio. CXXXIII.

ij SI ſic ſtipulatus ſum, Neque p te, neq; per hæredem tuum uim fieri ſpondes? & egi quod mihi uim feceris: rectè remanet ᵃ factum hr̃dis in ſtipulatione. ᵇ Nam & ex ipſius ᶜ poſteriore ui ᵈ poterit committi ſtipulatio. non enim ad unam uim pertinet. ᵉ Nam ſicut & ipſius uim & hæredis capit, ᵒ ᶠ ita ipſius ᵍ uis, uel ſæpius facta complectitur: ʰ ut condemnetur, quanti intereſt. ⁱ Aut ſi † ſic uolumus ᵏ factam eſſe ſtipulationem, Neque per te, neque per hæredem tuum fieri, ut ad unam ˡ uim primam pertineat: ſi uim fecerit, amplius ex hr̃dis cõmitti nõ poterit. ᵐ Ergo ſi actũ ſit ⁿ quaſi ex ipſius ui, tota ſit conſumpta: qđ non eſt uerũ.

Stipulatio pœnalis inter ſponſos & eorum parentes ſup ſponſalibus interpoſita, eſt ipſa iure nulla. hoc dicit Bart.

Paulus lib. xv. reſponſo. CXXXIIII.

TItia, quæ ex

ᵒ P. Fl. & ipſius, & hæredis caput.

† Sic repo nit locum hũc Augustin. emendatio. li. j. c. ia. Aut ſi ſic uolumus factã eſſe ſtipulationem, Neq; p te, neq; p hæredẽ tuũ fieri, ut ad unã uim primam teneat ſi uim fecerit, amplius ex hęredis committi non poterit. Ergo ſi actũ ſit, q̃ ſi ex ipſiꝰ ui, tota ſit cõſũpta &c.

SI ſic ſtipulatus. Iſta lex eſt Scæuolæ, & ſecundum ſuum morem ſatis obſcura.

ij Caſus talis eſt: Stipulatus ſum à te quòd neque tu, neque hæres tuus uim mihi facietis. ſi tu mihi uim feceris, non eſt extincta ſtipulatio contra hęredem: quia poſſet fieri quod ipſe ẽ: mihi uim faceret. Nam ſicut iſta ſtipulatio continet factũ tuũ, & hæredis, & ſic duo facta: ita duæ uidentur quodammodo eſſe ſtipulationes. ſi uerò agimus inter nos ut per primam uim factam extinguatur etiam ſecunda ſtipulatio: tunc primus ui commiſſa, ſecunda ſtipulatio extinguetur, quaſi tota uis ſit conſumpta per primam uim: & agetur ex hac ſtipulatione quanti intereſt eius, qui uim paſſus eſt, uim non eſſe commiſſam. Frane.

b Hæredis in ſtipulatione. ut ipſius ſcilicet facto cõmittatur ſtip. Azo. licet ſemel commiſſa fuerit ex facto promiſſoris.

c Et ex ipſius. principalis promiſſoris.

d Poſteriore ui. iã enim fecerat uim, & ex ea erat cõdemnatus.

e Pertinet. ſed ad plures pertinet ſtipulatio: quod euidentius aperit, cum ſit æquum. nam &c.

f Capit. alias capit ſcilicet ſtipulatio. alias capũ. & quod dicit hæredis, idem ſi non diceatur: ut ſ. p. de proba. l. ſi pactum.

g Ipſius. ſcilicet hæredis.

h Cõplectitur. id eſt. cõprehendit in hac ſtipulatione.

i Quanti intereſt. ſcilicet uim non eſſe factam.

k Volumus. ſcilicet, ponere ſecundum quoſdam.

l Vt ad unam. ſ. quòd ſit actum ſecundum quoſdam.

m Non poterit. cum commiſſa ſit ex facto defuncti ſecundum eos.

n Si actũ ſit. quia hæc ſtipulatiò committitur toties, quoties uis fit, niſi cõtra actũ ponamus. ergo ſi actũ ſit expreſſim quaſi ut ex ipſius promiſſoris ui prima tota conſumpta ſit ſtipulatio: ita ſcilicet, ut illa poſteriore ui cõmitti nõ poſſit: ſi hoc, inquam, actum ſit tunc ad ſolam uim primam pertinebit. Vel ita: ſi actum ſit hoc expreſſim, ut ad ſolam uim primam pertineat tũc quaſi ex ipſius promiſſoris ui prima conſumatur ſtipulatio. & hoc ſecundũ eos qui habent in littera ſic: ergo ſi actum ſit quaſi ex ipſius ui ſit. Alij habent in textu: hoc ita ſi &c. ut ſcilicet ad ſolam primam uim pertineat. In alijs libris hoc totum deeſt, ergo ſi actum &c. quod autem ſubijcit, quod non eſt uerum, ſcilicet ut ex prima ui conſumatur ſtipu. niſi actũ ſit. poterit autẽ tota planius legi, ut exponas: ut ſi ſic nolumus factam eſſe &c. id eſt, intelligere eſſe factam ſtipulationem pdictã in dubio &c. & poſtmodum ſcripe, ergo ſi actum ſit: ſcilicet quòd ſemel tantum cõmittatur, tunc quaſi ex ipſius promiſſoris prima ui tota conſumpta ſit: & quod ſubijcit, quod nõ eſt uerũ &c. ut dictum eſt, expone ut ſ. in ea gl. Ad id autem, quod dicit hæc lex quod pluries cõmittatur, facit ĩ. rem pupill. ſal. fo. l. iiij §. pen. & rem ra. haberi. l. ſi procurator. & ſ. ſi cui plus quã per legem Fal. l. iij §. quaſi uim. & ſ. uſufr. quẽadmo. ca. l. j. §. habeat aũt. Sed contra ſ. de hære. uend. l. uenditor. in princ. ſed expone ut ibi. Item contra ſ. de arbit. l. ſi duo. §. ſi. ſol. hæc ſtipulatio intereſſe cõtinet: & ſi ſæpius intereſt, ſæpius committitur Illa uero pœnã certam continet: quæ ſemel committitur: & non pluries ar. ĩ. rẽ ra. ha. l. ſi pcurator. & inſt. de inu. ſtip. §. alteri. ſed & in facto diuide: ſit tale, quod recipiat iterationẽ, ut hic: an non, ut fundum tradi, ſemel conſecutus ſum intereſſe meum, amplius non agam. Item contra ſ. e. l. ſi quis ita. ſol. ut ibi. Accur.

TItia quæ. Caſus hic ſatis planus eſt. Hic eſt optimus textus quod in contrahendis matrimonijs non debet adijci pœna, quia libera debent eſſe matrimonia. ibi, quia inhoneſtũ eſt uiſum. Idem rñdit plerunque. Veniſti ad me, & rogaſti ut tibi mutuarem centũ aureos ſub uſuris. fui cõtẽtus & cõuenimus inter nos, qđ nõ peterẽ ſortẽ. interim qđ uſuræ ſolueren̄t, tradidi tibi pecuniã mutuam, quã petebas poſt contractũ cõpletum ſtipulatus ſum a te ſortẽ & uſuras iſtius pecuniæ, quam tibi mutuaui, nec tñ repetiuimus, ut quãdiu ſolueres uſuras, nõ peterẽ ſortẽ. Quærit hic utrũ intelligatur iſte cõuentio eſſe repetita? Rñ qđ ſic: nec potero ſortẽ petere quandiu ſolueres uſuras. Idem rñdit, cum Septitius Qui ſcribit ſe fideiuſſiſſe pro aliquo, intelligitur interceſſiſſe ſtipulatio, & omnia ſolemniter acta præſumuntur. Idẽ rñde. quoties. Facimus tu, & ego multos cõtractus. uendo tibi librũ pro decẽ ſcutis. loco tibi domũ pro uiginti aureis: & omnibus his ſub-

ijcio

ſcio unam ſtipulationem ſic: promittis ergo omnia ſupradicta ſeruare? tu reſpondes, promitto. certè ſufficit iſta ſtipulatio pro omnibus ſuperioribus, & uidetur quaſi ad quemlibet contractum eſſe reſponſum. Fran.

alio [a] filium habebat, in matrimonium coiit Caio Seio habenti filiam: [b] & tempore matrimonij cōſenſerunt, ut filia Caij [c] Seij filio Titiæ [d] reſponderetur: & interpoſitum eſt inſtrumentum: & adiecta pœna. ſi quis eorum [e] nuptijs impedimēto fuiſſet. poſtea Caius Seius cōſtante matrimonio diē ſuū obijt, & filia eius noluit nubere. [f] quæro, an Caij hæredes teneātur ex ſtipulatione? Reſpondit, ex ſtipulatione, quæ proponeretur, cùm nō ſecundum bonos mores [g] interpoſita ſit, agenti [h] exceptionem doli mali obſtaturā: [i] quia inhoneſtū [t] viſum eſt, uinculo pœnæ matrimonia [k] obſtringi, ſiue futura, ſiue iam cōtracta.

Quæ in præfationibus dicuntur, in ſequentibus repetita intelliguntur. h.d. Bart.

Idem reſpondit, [l] Plerunque ea, quæ præfationibus conueniſſe concipiuntur, etiam in ſtipulationibus repetita creduntur: ſic tamen, ut non [m] ex ea repetitione inutilis efficiatur ſtipulatio.

Verbum promiſit, redactum in ſcriptis, intelligitur per ſtipulationem. h.d. Bart.

Idem rñdit: cùm Septitius literis ſuis præſtaturū [n] ſe cauerit pecuniam, & uſuras eius ſemiſſes, quæ apud [o] Semproniū depoſitæ ſunt: ſi inter præſentes actum eſt, intelligendum eſt etiam a parte Lucij Titij præceſsiſſe uerba ſtipulationis. [p]

Licet unicus ſit conceptus verborum, tot tamē dicuntur ſtipulationes, quot præceſſerunt conuentiones, ad quarum roborationem uenit ſtipulatio. h.d. Bart.

Idem reſpōdit: quoties pluribus ſpecialiter [q] pactis ſtipulatio una omnibus ſubiicitur: quamuis una interrogatio, & reſponſum unum ſubiicitur, tamen perinde haberi, ac ſi ſingulæ ſpecies in ſtipulationē deductæ [r] fuiſsēt.

Terminus ſolutionis uſurarum cedit à die ſtipulationis interpoſitæ, quū ſtipulatio eſt pura, & uſuræ debentur, non propter moram, ſed propter ſtipulationē. et uerba, Qua die petiero, non reddunt ſtipulationem conditionalē, ſed faciunt monitionē. Paul.

Scæuola lib. v. Reſponſorum. CXXXV.

SI ita quis promiſerit, Decem tibi da-

[a] Ex alio. ſcilicet uiro iam mortuo.
[b] Filiam. ex alia uxore.
[c] Caij. nata ex alia uxore.
[d] Filio Titiæ. nato ex alio marito.
[e] Si quis eorum. vel filia Caij, uel filius Titiæ.
[f] Noluit nubere. ſ. filio Titiæ. Acc.
[g] Bonos mores. vt C. de pact. l. pacta.
[h] Agētu. ad pœnā.
[i] Obſtaturam. ſecus eſt in legato relicto Titio, ut Bertam ducat: [1] ut ſ. de condi. & demonſt. l. Titio. j. §. Titio. Acc.
[k] Matrimonia. contrahenda, ut hic: uel ſoluenda, ut ſuprà, eo. l. ſi ita ſtipulatio facta. fortè quia non intereſt pecuniariter: & hoc excepta arris: [2] vt C. de ſponſ. l. fina. Sed an inter extraneos debet eſſe hæc libertas? Reſpondeo uō. vnde valet ſi promittis mihi decem, ſi illa illi nupſerit, vel non nupſerit: vel repudiauerit: arg. ſuprà, de cond. & demon. l. cum ita legatum. in fin. & l. Titio. j. §. j. alij contra: ut C. de ſponſ. l. fin. in fi. no. Sed an pignus dari poterit? reſpon. non pro pœna: ut C. de legib. & ſenatuſconſ. l. non dubium. ſed loco arræ ſic, ut ipſum ſit principale, ſeu acceſſorium matrimonij: ut C. de inutil. ſtipulat. l. ij. Quid autem ſi pecuniariter intereſt mea: quia fœmina eſt diues, quam ſtipulor in uxorem? fortè ualet intereſſe: ut ſ. de ſpon. l. ij. Accur.
[l] Idem reſpondit. pone exemplum ſuprà, de pact. l. item quia. in fi. Item ſic Inſtit. de l. Aquil. §. pen. & hoc niſi interuallum longum interueniat: ut C. de uſuris, l. per retentionem. [3] plerunque autem qualiter dicatur, ſcilicet hoc in literis, in fine dicit. Item facit ſuprà, de actio. emp. l. ſi tibi. & de reſcin. uend. l. fin. in fine. & de condi. institu. l. cum ſeruus. & de ſeruit. vrban. præd. l. ſi binarum. [4] & de leg. j. l. talis. in fi. & l. ſeruo alieno, §. ij. & C. ſi man. ita fu. ali. oe pro. l. j. in fin. & ſ. de ædi. edic. l. ſi uero. Accur.
[m] Vt non. veluti ſi conueniſſet, ut Stichū mihi dares Carthagine: & poſtea ſtipulor eundem Stichum, & doce dari mihi hodie: uel econtra. non enim intelligitur repetitum Carthagine. & ſic not. quòd uitioſus intellectus tacitus non ſubauditur. ſic C. de condit. inſer. l. cum patrem. & argum. ſuprà, ſi quis omiſſ. cauſa teſta. lege, quia autem. in prin. & ſ. eo. l. ſi ita ſtipul. §. Chryſogonus. in fin. §. & ſuprà, ex quibus cauſis ma. l. & qui data. §. ſed hæc.
[n] Præſtaturum. Lucio Titio. Accurſius.
[o] Quæ apud. [5] ſcilicet ſors & uſuræ. & ſic quaſi fideiuſſor erat.
[p] Stipulationis. id eſt, interrogationis. & not. argu. duplex: ex quo ſcriptum eſt, præſumitur factum ſolenniter. ſic ſuprà, de dona. leg. ex hac. Ex quo eſt tactū, quod ſolenniter ſit factū. ſic ſuprà, eodem, l. ſciendum. & ibi plenè dixi. & facit C. de contrahen. ſtipul. l. j. & ſ. de pact. l. iuriſgent. § quod fere. & ſ. tit. j. l. non figura. Accur.
[q] Specialiter. de facto. nam iure communi non ualebant illa pacta: quia nuda: ne uideatur dicere idem infra, eo. lege, pluribus. vel non abſonum eſt idem ibi, & hic dici: vt ſiue de facto, ſiue de iure pacto interpoſito dicantur res plures.
[r] Deductæ. ergo ſunt plures: ut Inſtit. de inutil. ſtipul. §. quoties. & infrà, eodem, l. pluribus. in princip. & ſuprà, l. quod dicitur. prima. & l. ſcire. & de euictio. l. quod autem. Accurſius.

[1] Illud procedit in matrimonio carnali, ſecus in ſpūali. vbi quis ſub ſpe premij non debet induci: ut ſi fiat promiſſio Abbati de recipiēdo aliquem in monachū: quia tunc eſſet ſimonia: ut in c. nobis. & c. j. de ſim. ſm Barto. & Paul.
[2] Et bñ. & dic aliud ſo pœna, & aliud in arris. Bart.
[t] No. qualiter libera debent eſſe matrimonia. cō cor. tex. in c. req ſiuit. de ſponſa. extra.
[3] Dic qđ hic loquitur in his, in quibus partes conueniūt aliquā fiat cōtractus: ut ſ. de pa. l. itē quia. §. fi. ſm Bart.
[4] Dic qđ ibi ex interuallo fuit facta traditio, alias ſecus: ut hic.

Intellectus vitioſus tacitus nō eſt ſubaudiēdus.

[5] Ang. in l. ſciendū. ff. de ædil. edi. ī prin. & Alex. in l. ubi autē, §. illud, ī. eo. iſtā gl. dñt fin. ad hoc, qđ promittēs id, qđ Titius dēt, vt promittere, vt fideiuſſor, non aūt vt principalis. Bol.

SI ita quis. CASVS. Stipulatus ſum à te hoc modo, Titi dabis mihi centum ea die qua petiero, & uſuras per dies triginta continuos? tu reſpondes, promitto. Nunc quæritur ex qua die incipiant currere uſuræ, an ex die ſtipulationis interpoſitæ, an ex die qua petitæ fuerint uſuræ? Reſpondetur quod ex die ſtipulationis interpoſitæ. Item quando cedit dies petendæ pecuniæ? Reſpondetur quod ex die ſtipulationis incipit cedere.

Seia cauit. Quædam mulier uocata Seia promiſit Lucio Titio, quod ſecundum eius mandatum emeret ſibi hortos, aut certos alios fundos: quod & fecit. iterū promiſit quotieſcunque ipſe Lucius Titius ſolueret pretium ipſorum hortorum, ſeu fundorum cum uſuris,

bo, qua die petieris, & eorum uſuras [a] in dies [b] triginta. quæro, vtrum vſurę ex die ſtipulationis, an ex die, qua petita ſors fuerit, debeantur? Reſpondit ſecundum ea, quæ proponerentur, ex die ſtipulationis deri: [c] niſi aliud actum manifeſtè probaretur. Item quæſitum eſt, Quando pecuniam reddere debebo [d] cum primum petierit? Reſpōdit, verba quę proponerētur, ex die, quo ſtipulatio facta eſſet, initium capere.

Ex parte creditoris ad actionem conſeruandam adm. ttitur purgatio moræ intra modicum tempus, ſi aduerſarij non intereſt. h. d. Bar.

Seia cauit [e] Lucio Titio, quòd mandante eo [f] hortos emiſſet: [g] cum [h] pretium [i] omne cum uſuris ab eo [k] recepiſſet, ſe in eum [l] proprietatem hortorū translaturā. [m] deinde incontinenti [n] inter utrunque conuenit, ut intra Calendas Apriles primas vniuerſam ſummam mandator numeraret, [o] & hortos acciperet. quęritur cum ante Calendas Apriles non omne pretium cum uſuris à Lucio Titio Seiæ ſolutum ſit, interpoſito tamen modico tempore [p] reliquum pretium cum vſuris Seiæ Titius ſoluere paratus fuerit, neque Seia accipere voluerit, & vſque in hodiernum per Titium non ſtet, [q] quò minus reliquum ſoluat: an ſi nihilominus Lucius Titius Seiæ pecuniā vniuerſam [r] ſoluere paratus ſit, ex ſtipulatu agere poſsit? [s] Reſpondit, poſſe, ſi non multo poſt [t] obtuliſſet: nec mulieris quicquam propter eā morā intereſſet, [u] quod omne ad iudicis cognitionem remittendum eſt.

Prohibitio alienationis in contractu, non impedit tranſlationem dominij: licet contra faciēs ad intereſſe teneatur. Bart.

Ea lege ſibi [x] donatum eſſe a Seia ſeruum, & traditum, ut ne ad fratrem eius, [y] aut filiū, aut vxorē, aut ſocrū pueniret, ſcripſit: & hæc ita ſtipulāte Seia, ſpopōdit Titi[9]: [z] qui [a] poſt bienniū hæredes reliquit Seiam, [b] &

quòd transferret in eum dominium fundorum, ſeu hortorum. deinde incontinenti conuenerunt inter ſe, quòd Lucius Titius ſolueret pretium in feſto Paſchæ, & fundos acciperet. iſte Lucius Titius non expectauit feſtum Paſchæ: ſed ante terminum obtulit Seiæ partem pretij: ſed paulò poſt obtulit uniuerſum pretium cum uſuris: ſed Seia accipere noluit: & ſemper eſt paratus Lucius ſoluere pretium cū vſuris. Quæritur nunc utrum iſta Seia poſſit agere ex ſtipulatu contra Lucium Titium: attento, quòd ipſe eſt paratus ſoluere, & obtulerit Seiæ ſummam cum uſuris? Reſpondetur, quòd ſi non poſt longum tempus obtulit, & Seiæ nihil intereſt propter moram factam: quòd iudex in hoc cognoſcet, & ſecundum quod ei æquum uiſum fuerit, ſtatuet. Ea lege. Seia ſoror mea donauit cuidam Titio vnum ſeruum ea conditione, ut iſte ſeruus non perueniret in poteſtatem fratris ſui, aut ad filium, & quaſdam alias perſonas: & ita donatarius Titius promiſit. poſt aliquod tempus iſte donatarius moritur, & reliquit hæredem Seiam, & fratrem ſuum, cui prohibuerat Seia dare ſeruum iſtum. Quæritur nunc utrum iſta Seia poſſit agere ad intereſſe contra hæredem ſuum? Reſpondetur, quòd ſic pro ſua parte. uide glo. ſuper verbo, intereſt. Filia quæ. Filia, quæ fuit exhæredata, egit actione inofficioſi teſtamenti: & tranſegit cum hæredibus aliquo ſibi dato: & interpoſita eſt ſtipulatio doli. poſt hoc hæredes ſtipulati ſunt ab ea ne amplius ageret, & ꝙ in hoc dolus non ineſſet. poſt hanc tranſactionem ipſa Seia reperit ꝙ teſtamentum erat falſum, agit de falſitate teſtamenti. Quæritur utrum committatur ſtipulatio doli? Reſpondetur ꝙ non: quia nihil pertinet ad hanc ſecundam actionem falſi teſtamenti. Franc.

[a] Vſuras. alias contra: ut de uſur. l. tutor. §. fin.

[b] In dies. quoslibet.

[c] Deberi. contra uidebatur per uerba ſtip. qua die petieris. ut ex tunc c[illegible] ēt uſuræ, ſed cōtra. [illegible] quia nō animo differendi obligationē, ſed ut electus ſoluatur, imponit: vt ī. e. l. ſi decem cum petiero. ſed ſi accepiſſet dilationē, tunc ex mora: vt ī. ſi cer. pe. l. lecta eſt. in ſi. niſi nominatim eſſet dictum, ut ex tunc præſtentur uſuræ, ī. eo. l. huiuſmodi. ij. & l. ſi ita ſtipulatus fuero. §. ſi Titius. & fa. C. de in emph. l. ij. & ī. e. l. liber hō. ij. §. decē.

[d] Debebo. ſic. ſ. promiſſam, cum primum &c.

[e] Seia cauit. i. promiſit per ſtipulationem.

[f] Eo. ſcilicet Lucio Titio.

[g] Emiſſet. ſ. Seia.

[h] Cum. i. quando.

[i] Pretium. ſ. quod de ſuo dederit. Acc.

[k] Ab eo. ſcilicet Lucio Titio.

[l] Se in eum. ſ. Lucium Titium.

[m] Tranſlaturam. erat enim dominiū Seiæ, non Lucij Titij: quia nec ipſe, nec venditor cogitauerāt, quod acquireretur dominium mandanti: & iō ipſa actione man. directa tenetur. ſ. ad tradendos hortos. & contraria agere poteſt, ſcilicet ad pretium.

[n] Incontinenti. & ideo ſtipulationi inſuit. Vnde nota, ꝙ iam in contractibus ſtricti iuris, quā bonæ fidei pacta, quæ ſiunt incontinenti, pariunt actionem præſcrip. verb. & informant ueterem: vt ī. ſi cer. pet. l. lecta eſt. §. dicebam. Accur.

[o] Numeraret. ſcilicet Seiæ.

[p] Modico tempore. arbitrio iudicis deſiniendo.

[q] Non ſtet. hoc propter ſecundam moram, in qua Titius non eſt: ut ī. de peric. & commo. res ven. illud.

[r] Vniuerſam. quæ ſupereſt.

[s] Poſſit. ſ. fundum ſibi tradi.

[t] Poſt. quod iudex ditimit: ut ſ. de iure delib. l. j. in ſi. & facit ī. de except. do. l. apud. §. Labeo. & ā. e. l. interdum. §. ſi. & j. de ſol. l. ſi quis ſtipulatus. & ſ. de pec. leg. l. ij. Acc.

[u] Intereſſe. ut ī. ſi quis in ius uoc. l. ij §. fin. & ſupple nec lis conteſt. [illegible] eſſet. hæc enim tria neceſſaria ſunt, ut abſint, ad hoc ut purgari poſſit mora: ut ſup. eod. l. ſi inſul. m. [y] & hæc in pura: ſecus in conditionali, & in pœnali: ut not. ī. ſi quis cau. l. & ſi poſt tres. Item facit j. de ſol. l. ratum. & ī. de arb. l. Celſus. & l. item ſi vnus. ad pun. §. ſi multo.

[x] Ea lege ſibi. ſ. Titio.

[y] Eius. donatarij, & ſic de ſingulis.

[z] Titius. donatarius enim fuit confeſſus pactum, & etiam p[illegible] ſtipulationem promiſit ſe ſeruaturum.

[a] Qui. ſ. Titius donatarius.

[b] Seiam. donatricem.

[e] Etiam ſi hæc promiſſio nō eſſet facta poterat iſta Seia cōueniri ad trāſlationē dñij. Paulus de Caſt.

[•] Subaudi diem, ſicca figura, Ant. Aug. li. a. Eme. cap. 1.

[z] Nihil facit ad propoſitum.

[a] Malè dicit in caſu iſti' §. qa hic loquit in actore, q nō ſolet cōteſt. lit. nocere: ut l. nō ſolū. j. d re iud. Bar. & P.

[b] Illa loquitur in reo. Bart. & Pau.

fratrem, cui [a] ne ſeruiret, [b] expreſſũ [c] erat. quæritur, an Seia cũ fratre [d] & cohærede ex ſtipulatu poſſit [e] agere? Reſpondit, poſſe in id quod eius intereſſet. [f]

Tranſlatio facta ſuper una cauſa, non abſtat agenti ad eandem ex alia cauſa. h. d. Bar.

Filia, quæ de inofficioſo agere inſtituit, & tranſegit: [g] poſtea cũ hæredib. ſtipulatione interpoſita, & ſubiecta doli clauſula, apud præfectum de falſo teſtamento egit, nec probauit. quæro, an ex doli clauſula poſſit conueniri? Reſpondit, nihil ad eam ſtipulationem id, quod poſtea actum proponeretur, pertinere. [h]

Diuerſitas uocabulorum inter interrogantem, & reſpõdentem circa rẽ in ſtipulationẽ deductam, nõ uitiat, ſi non uariatur ſubſtantia, ſed idem importat. Paulus.

Paulus libro v. ſententiarum. CXXXVI.

SI ſub una ſignificatione diuerſis nominibus ea res, quæ in ſtipulatione [i] deducitur, appellatur: nõ infirmat obligationem, ſi alter [k] altero uerbo utatur.

Ante rem perfectam, & conſumptam uitiatur ſtipulatio, ſi deuenit res ad eũ caſum, à quo non potuit inchoari Bar.

Si qui uiã ad fundum ſuum dari ſtipulatus fuerat, poſtea fundũ, partẽue eius, [k] antè conſtitutã [l] ſeruitutem alienauerit, euaneſcit [m] ſtipulatio.

Inter interrogantem, & reſpondentẽ nõ dẽt interuenire actus omnimodo extraneus, alias ſtipulatio uitiatur. Paulus.

Venul. libro j. Stipulatio. CXXXVII.

COnti-

a Cui. ſcilicet fratri.
b Non ſeruiret. ſeruus. Accurſius.
c Expreſſum. ſcilicet in donatione cauſa mortis.
d Cum fratre. ſcilicet donatarij.
e Poſſit. pro ea portione qua Titio ſucceſſit.
f Intereſſet. ergo ex huiuſmodi ſtipulatione, quæ eſt in non faciendo, agitur ad intereſſe. Item quod dicit: ut ne ad fratrem perueniret. No. quod etiam curare debuit. unde & ſi inteſtatus decedat, & frater ei ſuccedat, committitur. [f] & ualet ad contractũ emphyteuticum: ubi promittitur non alienari in perſonam potentiorem: quia ex teſtamento, uel ab inteſtato non debet tranſmittere: non ergo licet donare Deo, uel eccleſiæ: ſi eccleſiã uelit facere hæredem? Reſpondeo, imo licet in ſuis: ut eccleſia quodammodo ſit de ſuis: ut ar. in auth. de ſanc. epiſc. §. ſed hæc. eſt enim modus in rebus, &c. Item aut. quod tenet alienatio: ſed ad intereſſe agitur. & ſic conc. C. de condict. ob cau. leg. ea lege. & facit ſupra, de leg. ij. leg. pero. §. fratre. & de act. emp. l. ſi ſterilis. §. ſi tibi. Sed arg. cõtra ff. de alie iudi. mu. cauſa fac. leg. ex hoc. §. j. uer. ſed hæredem. & ff. de acquiren. re. do. leg. quidam.

ADDITIO. Dic quòd ibi alienatio prohibetur à lege: unde inſtitutio hæredis non uidetur prohibita. hic prohibitione hominis certarum perſonarum, quæ non poſſunt inſtitui, ſecundum Bar.

g Et tranſegit. aliquo ſibi dato, ut deſiſteret à litẽ. Ac.
h Pertinere. quia comprehenſum eſt ne de inoffi. agatur, ut ibi dolus non committatur. & fa. C. de inoffic. teſt. l. contra maiores. & de pe. hære. l. ij. Accur.

SI ſub una CASVS. Stipulabar à te hoc modo: dabis mihi treſ ſolidos? Tu reſpondiſti ita: dabo xxxv. denarios, an ſtipula. ſit uitiata? Rñdetur quod non, licet diuerſis nominibus una res ſignificetur à ſtipulante, & promittente. Si quis uiam. Stipulatus ſum à te uiam per tuum fundum ad fundum meũ poſtea fundum meum alienaui antequam reſtitueres mihi ſeruitutem illæ, certè euaneſcit ſtipulatio. Fran.

i Si alter. ex contrahentibus: ut promittis treſ ſolidos ſtu ſũ. xxxvj. denarios, u. ff. eo. l. q extrinſecus. Ac.
k partemve eius. pro indiuiſo ẽt, qđ dicit ff. e. l. pluribus. §. & ſi placeat. & ff. de ſeruit. l. pro parte.
l Conſtitutam. ſecus ſi poſt, quia res adhærens eũ ea tranſire.
m Euaneſcit. ſecus ſi ſtipulator nõ pluribus hæredibus relictis deceſſiſſet nã tũc nõ ſit inutilis ſtipulatio. licet in eũ caſũ peruenerit à quo incipere nõ potuit: ut ff. de ſer. ur. præd. l. ſi unius. in ſi. & ff. eo. l. pluribus. in ſi. Ideo aũt aliud in ſingulari, & aliud in uniuerſali ſucceſſore reperit: quia ad ſingularẽ non tranſit ſtipulatio: ut ff. de uſufr. l. ſed & ſi quis. §. ſi operas. ualeret aũt in cã illius, q emit domũ ab eo q ſtipulatus fuerat à uicino ſuo, ut is non prohiberet aquam uenire iuxta domum eius. neque enim agere poteſt emptor ex ea ſtipulatione. qualiter ergo conſulit emptori? Rñ. facit ſibi cedi a uenditore. Accur.

COntinuus actus. CASVS. Eramus ſimul tu, & ego. interrogabam te: promittis mihi centũ aureos? tu non reſpondes ſtatim, ſed diuertis ad alios actus antequã reſpondeas. certè non ualet ſtipulatio. ſi autem aliquid natura requireret: uel uti ſicut reſumere anhelitũ, uel ſcreare: aut emungere: hoc bene liceret tibi facere, & poſtea reſpondere, ſed non diuertere ad alios actus extraneos. Si hominem. Hunc caſum: ut ff. eo. l. Inter ſtipulantẽ. §. j. Cum ita. Iſte eſt pulcherrimus §. & dignus ſcribi literis aureis. & caſus eſt talis. Tu & Titius eratis Romæ. ſtipulatus es à Titio centum ſoluenda in ciuitate Epheſina, quæ eſt in Aſia: & ſic longè diſtat à ciuitate Romana. Quæritur, utrũ ſtatim debeat iſta c. ſoluere? Reſpondetur, quòd expectãdum eſt donec illuc peruenire poſſit Titius promiſſor. Sed quãto tpe eſt expectãdũ? dicit qđ hoc committitur arbitrio iudicis, qui arbitrabitur, & ſtatuet nec nimis lõgũ tẽpus, nec nimis breue: ſed æſtimabit quot diebus poſſit diligẽs paterfamilias Epheſum peruenire: ita ut nõ cogatur iter ſuũ præcipitare die, noctuq;: ſed modo cõſueto ire poſſit, & uitare tẽpeſtates terreſtres, & marinas: nec etiam debet ita lẽtè, & delicatè ire, qđ appareat nimis delitioſus: ſed debet haberi rõ ſexus. ualetudinis, ætatis: quia ſi ſit mulier, tardius ibit: uel nõ bñ ſanus: aut ſenex &c. Tempore aũt debito tráſacto ſi Titius promiſſor Romæ remãſerit, nihilominus dẽt ſoluere qđ promiſit: & hoc tribus rõnibus. Prima: quia per ipſum ſtetit quo minus daret. Scđa: quia ubiq; põt ſoluere, nõ tm̃ Epheſi. Tertia: quando in diẽ debetur, põt ante diẽ ſolui. Si aũt cõtigiſſet quòd iſte promiſſor citius perueniſſet Epheſum, quã ſolitũ eſt illuc peruenire: quia uelocius nauigauit: certè immediatè q̃ Epheſum peruenit, eſt obligatus ſoluere. & reddit pulchrã rõnẽ: quia nõ ẽ opus aliqua cõiectura i iis, quæ certa ſũt. cũ ergo ibi ẽ, certũ eſt, qđ ſoluere debet, qđ promiſit illic ſoluere. Itẽ q inſra. Is. Promitti tibi ædificare inſulã, nõ per me ſolũ ſed adhibitis operariis. quæritur hic qualẽ diligẽtiã debeo adhibere in ædificãda inſula? Rñ. qđ mediũ tenuere bt. nõ ñ. teneor undiq; adducere, & cũ labore acquirere fabros.

[a] Ladhuc.

[d] Iſtam ſequi Pa. & Iaſ.

[e] P. Fl. l. ſtipulatã

[f] Et bene. & pro iſta gl. eſt tex. in l. codicillis. §. matre. ff. de leg. ij. Pau.

[g] Dic qđ ſi expreſſè fuit dictũ qđ eccleſia, nullo modo poterit in eã tráſferri dominiũ, ẽt per ingreſſum religionis: ſi nõ ingrediat & eã inſtituat, nullo mõ ualet inſtitutio. P.

[h] Dic qđ glo. loquit cũ ſit alienatio in ſucceſſores uniuerſales, in quos tranſit una cũ dñio actio perſonalis competẽs defuncto: ſecus ſi ſucceſſore ſingulari, in quem nec tráſit actio ne nec paſſiuè ut l. ſ. §. ſi. ff. de contrahẽ. emp. Pau.

Nec iterum tam paucos adhibere, ut negligens uideri poſſim. ſed eſt modus adhibendus diligentis patrisfamilias. Et ſi inſula non inchoetur, debet tantum æſtimari interuallum illius temporis. & ſi fortè tẽpus totũ præterierit, quo inſula ædificari debuit, ſi reus ædificet poſtea, & actoris non interſit, poterit liberari ædificando. Illud inſpiciendum. Iſte § habet prolixum text. ideo glo. ſuper uerbo teneatur, eum ſummat breuiter: quã vide. Si ab eo Stipulatus ſim à te certo pretio mihi librum ſcribi, tu uerò ſcribere neſcis: potes tamen per alium facere ſcribi. quæritur utrum ſtipulatio ualeat? Reſpond. quod ſic: qa quod per te non potes facere, fac per alium. Cum quis. Stipulatus ſum à te hoc modo. Si Titius ẽ ſacram uel publicã uendiderit, centum ꝓmittis: utrũ hæc ſtipulatio ualeat? Reſpondetur quòd non: quia habetur quaſi ſub impoſſibili conditione ſit concepta. nã non poteſt de iure talis res uendi: nec ſufficit quod conditio ſit poſſibilis de facto, ſed oportet ꝙ ſit poſſibilis de iure, ut ſtipulatio ualeat. uſque ibi, nec ad rem pertinet. rñdet tacitæ obiectioni. quia quis poſſet dicere, res ſacra poteſt fieri profana, & ſic uẽdi, & iõ conditio põt fieri poſſibilis. ſed rñdet ꝙ illud nõ obſtat: quia in ſtipulationibus reſpicimus id qđ nũc poſſibile eſt, non quod in futurũ. h.d. iſte eiegis.§ Si ut aliquid. Pone caſum ut poſiti ã.eod. l.cũ quid. Præterea. Dicit iſte. §.ꝙ non poſſumus ſtipulari dari aliquid ita, ut uno hæredi tantum quæratur, ſed omnibus acquiri debet. ſed bene poſſumus ſtipulari aliquid facere, ut uni tantum hæredi quæratur. h.d. uide glo. Franc.

nuus † [a] actus ſtipulãtis & ꝓmittentis eſſe dẽt, ut tũ aliquod momentũ naturæ interuenire poſsit: & cõminus [b] reſpõderi ſtipulanti oportet. Cæterũ ſi poſt interrogationẽ aliud [c] agere cœperit, nihil ꝓderit, [d] q̃uis eadẽ die ſpopondiſſet.

Diſſenſu inter ſtipulatorem, & promiſſorem circa rẽ, uitiat ſtipulationem. Paulus.

Si hominem ſtipulatus ſim, & ego de alio ſenſero, tu de alio, nihil acti erit. [e] Nã ſtipulatio ex utriuſq; ꝯſenſu ꝑficit. †

Si ſolutio in certũ locũ cõfertur, ſtipulatio hẽt diẽ, quo rẽ poterit cõmodè ꝑueniri: & ubi eſt certũ, cõiecturæ nõ eſt locus. B.

Cũ ita ſtipulatus ſim, [f] Epheſi dari? ineſt tẽpus, qđ aũt accipi debeat, q̃ritur.

Et magis eſt, ut totam eã rẽ ad iudicẽ, id eſt uirũ bonũ † remittamus, [g] q. æſtimet, quanto tẽpe diligens paterfam. conficere [h] poſsit, [i] qđ facturum ſe promiſit: ut q. Epheſi daturum ſe ſpoponderit: neque diplomate [k] diebus ac nocti bus, & omni tẽpeſtate ꝯtempta iter ꝯtinuare cogat: neq; tã delicatè [l] ꝓgredi debeat, ut reprehẽſione dignus appareat: ſed habita rõne tẽpis, [m] ætatis, ſexus, ualetudinis † id agat, ut maturè perueniat: id eſt eo tempore, quo plerique eiuſdẽ conditionis [n] homines ſolent peruenire. eo tranſacto, quamuis Romę remanſerit, nec poſſit Epheſi pecuniam dare, nihilominus ei rectè ꝯdicetur: [o] uel quia per ipſum ſteterit, quò minus Epheſi daret, [p] uel qm̃ per alium Epheſi dare poſsit: uel q.a ubiq; [q] poteſt ſoluere. Nam [r] & quod in diem debetur, ante ſolui poteſt, licet peti non poteſt. Quòd ſi diplomate [s] † uſus, aut felici nauigatione maturius, quàm quiſquam [t] peruenit [u] Epheſum, ꝯfeſtim obligatus eſt: [x] quia in eo, † quod tẽpe atq; facto finitũ eſt, nullus [y] eſt ꝯiecturę locus.

[a] Continuus. id eſt contiguus.

[b] Cõminus. i. ſtatim, nõ diuertendo ad alia: ut ĩ. e. l. j. §. j. & ĩ. tit. j. l. duos. in fi. & ĩ. de ſolu. l. ratum. Accur.

[c] Aliud. ſcilicet negotium.

[d] Nihil proderit. ad hoc ut ualeat, quia non ualebit.

[e] Erit, facit ĩ. e. l. inter ſtipulãtem. §. j. & l. ſtipulatio iſta. §. alteri. uerſ. in ſtipulationibus. & l. ſi id quod auſum. & ĩ. ti. j lege, in omnibus. & de contrahen. em. l. in uenditionibus.

[f] Cum ita ſtipulatus ſim. Romæ cõſtitutus unà cum promiſſore.

[g] Remittamus. ut ſupra, eo. l. interdum. & de act. emp. l. fin.

[h] Efficere. i. facere.

[i] Poſſit. inſpecta poſſibilitate eundi, non alia. ut ĩ. ea. lege. §. illud.

[k] Diplomate. id eſt ut in duplo uadat, quàm alius. uel id eſt, duplicato itinere. uel id eſt celeritate ſed circa iud eia certum eſt tempus: ut ſupra ſi quis cau. leg. j. & forte hoc idem conſiderabitur hic, ſecundum Ir.

[l] De icatè. ad qđ eſt. ĩ. de pig. act. l. ſi ſeruus. Accur.

[m] Temporis. æſtas, uel hyems: ſenium, uel iu oſum ad quæ facit ĩ. ſi q̃s cau. l. ij. §. ſi non quod dicimus. & de admi. tut. l. tutore qui. § j.

[n] Conditionis. curſoriæ, uel alterius.

[o] Condicetur. ſcilicet Romæ: ut & ĩ. de eo quod certo loco. l. j. & de. contr. pe. l. ſi duo. § j.

[p] Daret. & nõ dedit.

[q] Vbique poteſt. imo contra ĩ. de eo quod certo loco. l. is qui. Sol. hic uolente ſtipulatore, uel die ut ibi.

ADDITIO.

Dic quòd poſſum, ſi ſoluam totum intereſſe alibi, ut not. in l. qui Romæ. ĩ. eo. Barto.

[r] Nam. à ſimili: nã nec hic ante diẽ nec ĩ. antequam ad locum poſſit uenire: ſed uterq; ante poteſt ſoluere. Ad quod ĩt ĩ. de ſol. l. quod in diẽ. & ã. e. l. q̃ hoc anno. & ĩ. eo. l. liber homo. ij § de. c. ſecus in Treb teſti. ut ſupra, ad Treb. leg. ſed ſi ante. & ſecus in alios ut ã. de leg. ij. l. ſi ita relictum. §. Pegaſus. & de an. l. l. eñ. alias, Iabolenus incipit.

[s] Diplomate. id eſt, duplicato itinere, uel nauigatione, uel celeritate.

[t] Quam quiſquam id eſt, quàm aliquis alius.

[u] Peruenit. ſcilicet promiſſor.

[x] Obligatus eſt. cum effectu.

[y] Nullus. alias nullus. alias nulli. Et no. hic ſumitur quod dicitur, In incertis, nõ certis locus eſt cõiecturis. ſic eſt in auth. de teſti. & ea q. pa. §. ſi. col. iiij. & ã. ad l. Falc. l. tres partes, [a] quæ eſt ꝓ utraq; parte. C. qđ ſit locus coniecturis, uel non ſit locus in rebus certis. Itẽ ꝓ hoc ĩ. de leg. iij. l. ille aut ille. & de auro & argento leg. l pediculis. § argento. ĩ. de inin. l. ſed ſi unius. §. ſi ſiofami. in fi. & ĩ. de dolo. l. arbitrio. §. non tamen.

Feſtin.

† Alcia. li. ı. parad. cap. a.

† Tu dic eẽ ſecus in uẽditione, q̃ nõ uitiat quis dit: ẽſis circa acceſſoria cõtractus interueniat: ut l. ſi in emptione. ã de cõtra hen. emp. ſtipulatio nato ſi, ut hic, & in l. inter ſtipulantẽ §. ſi Stichũ. ſup. eo.

† Quæ ſit forma, ſpecies, & notio uerbo ni pulchre Cic. li. iij. offic.

† Vide in hũc locũ commẽtarios Bero. ad Suetoniũ in uita Cæſaris Aug. in id caput cum de ſigillis ei' tractat Tranquillus, cum inquit, In diplomatib' libelliſque &c.

† P. F. cũ id agamus ut mature &c.

a Iſtã gl. ſequit Pe. d Bel. Per.

† Diplomate, id eſt, accelerata itineris confectiõe, qua ſingulis diebus ultra ſolitũ duplex itercõficiẽ. Alias autẽ diploma bula ẽ, ſiue codicilli libelli que, quib. a principibus beneficia impetrantẽ. hinc dictũ qđ duplicibus tabellis ſolẽt cõcedi.

† Adde tex. & gl. in c. ad audientiã de homic. extra tex. & gloſ. in ca nu. ſi xxx. q. v.

[a] Eſt. §. legis q̃rebat illo tit.

f Feſtinare debet: cum id dictum eſt ne per ſe ſolum faceret. Accur.
b Vno. aliàs utroque. id eſt duobus.
c Adhibendus eſt. hic collige generale: Vitiatur amaritudo, ut ex contrarijs efficiatur temperamentum. ſic ſ. §. proxi. & ſup. ſi quis cau. l. ij.

t Ipſe. ſcilicet promiſſor.
u Spondeat. ſimpliciter, nõ adiecto Epheſi nomine. Accurſius.
x Nam hoc. quando eſt res promiſſa Epheſi.
y Ad facultatem. uel difficultatẽ. quaſi dicat, non ad impoſſibilitatem.

Quanto tempore opus poſſit ædificari, iudicis arbitrio cõmittitur. Item ſi non inchoatur, ad particulare intereſſe ſtipulatio r. mmittitur. Item poſt moram admittitur purgatio. Bartolus.

Item qui inſulam fieri ſpopondit, non utique conquiſitis undique fabris, & plurimis † operarijs adhibitis feſtinare a debet nec rurſus † uno b aut altero contentus eſſe: ſed modus adhibendus eſt c ſecundum rationem diligentis ædificatoris, & temporum, locorumq́;. Idem ſi non inchoetur opus, id tãtum æſtimetur. d quod in illo interuallo effici potuit: tranſactoque tempore, quo inſulam conſummari oportuerit, ſi poſtea ædificetur, liberetur reus: e ſicuti liberatur, qui ſe daturũ ſpopondit, ſi quandoq; tradidit.

Difficultas nõ impedit diem obligationis cedere, & uenire: ſecus ſi eſt impoſſibilitas. h. d. Bartolus.

Illud inſpiciendum eſt, an qui centum dare promiſit; confeſtim teneatur, f an uerò ceſſet obligatio donec cõferre g pecuniam poſsit. Quid ergo h ſi neq; domi habeat, neque inueniat creditorem? i Sed hæc k recedunt ab impedimẽto naturali, l & reſpiciunt ad facultatẽ m dãdi. Eſt aũt facultas, pſonę cõmodũ incõmodũq; n nõ rerũ, o quę pmittunt. alio quin p & ſi quis Stichũ dare ſpoponderit, quæremus, q ubi ſit Stichus: † ut ſic nõ multum referre uideatur, Epheſi daturum r ſe, an quòd Epheſi ſit, s cum ipſe t Romæ ſit, dare ſpondeat u Nam hoc x quoque ad facultatem y dandi pertinet: quia & in pecunia, & in Sticho illud cõe eſt, quod pmiſſor in pſentia dare nõ põt: z Et generaliter cã difficultatis ad ĩcommodũ promiſſoris, non ad impedimentum ſtipulatoris ptinet: ne incipiat dici, a eũ quoque dare non poſſe, b qui alienum ſeruum, quẽ dominus non uendat, dare promiſerat.

Poſſum ſtipulari ab eo, qui non poteſt facere illud, quod per alium eſt factibile. Bart.

Si ab eo ſtipulatus ſim, qui efficere nõ poſsit, cũ alio poſsibile ſit, c iure factam obligationem Sabinus ſcribit.

Non ſufficit de facto fieri ad pœna commiſsionem. hoc dicit Bartolus.

Cum quis d ſub hac conditione ſtipulatus ſit, ſi rẽ ſacrã, aut religioſam Titius e uendiderit, f uel forum, aut baſilicam, & huiuſmodi res, quæ publicis uſibus in perpetuum relictę ſint, g ubi omnino conditio iure impleri non poteſt, † & ſi uelit facere, ei non liceat, nullius momenti fore ſtipulationẽ: pinde * ac ſi ea conditio, quæ na-

d id tantum æſtimetur. hoc facit ad id quod no. ſ. e. l. ſtipulationes. §. fi.
e Reus. ſi ſtipulatoris non interfuit, ut j. l. ſi ita qs. §. j. diximus. in fin. uel niſi lis conteſt. ſi ſ. eo. l. inſula. Ac.
f Teneatur. quod uerum eſt: ut in fi. §. tu dic breuiter mente, ſiue intellectum iſtius. §. ſiue decẽ q̃ non habeo, ſiue Stichũ, qui ſit alibi pmiſi, teneor non obſtãte difficultate.
g Conferre. i. congregare, & ſoluere.
h Quid ergo. dices eum teneri.
i Creditorem rem impoſſibilem pmiſiſſe uidetur.
k Sed hæc. unde tractamus. ſcilicet quando nec pecuniã domi habeat, nec creditorem inuenit.
l Naturali. eſt. n. impedimentũ naturę. ut hippocentaurum dari, eſt iuris: ut in re ſacra.
m Facultatẽ. ſubaudi, uel difficultatẽ.
n Incõmodũq;. ſ. perſonæ: eſt difficultas ſupple, & ita inſpecta perſona dicis aliquid facile, uel difficile: & in utroque ualet ſtipulatio. ſ. ſiue ſit facultas, ſiue difficultas: ut j in fi. §.
o Non rerũ. ſ. habẽdi impoſſibilitas.
p Alioquin. i. ſi ita impediret difficultas, ut impoſſibilitas: quod quidã dicebant.
q Quæremus. ſecundum eorũ ſ. l. ſ. m.
r Daturum. quem conſtat habere diẽ: ut ſupra, eo. lege. §. cum.
s Epheſi ſit. i. leſt, rẽ quæ ſit Epheſi p mittit Romæ ſoluere: ut ipſe promiſſor ſit, ut dicit.

z Nõ poteſt. difficultate, non impedimẽto naturali. conſiſtente. & ita in utroque caſu uidetur differri obligatio: ſed falſum eſt: quia illa, promitto Stichũ Epheſi, Romæ conſtitutus habet diẽ: ſed hæc, promitto Stichum Romæ, qui eſt Epheſi, Romæ conſtitutus non habet dilationẽ ut ſubijcit, & generaliter &c. ut ſ. e. l. ij. §. ex quo quidẽ. verſ. ſed nõ facit &c. ſed ſ. illi in c ſu: ut ſ. ad l. Rho. d iactu. l. fin. §. pe. q̃ eſt cõtra. Itẽ in iudicijs: ut ſ. ſi qui ſeau. l. ij. & p totu ti. Ac.
a Ne incipiat dici. aliud oſtẽdit hic inconueniens ex prædicto falſo accidere, ſi quis dicat difficultatem impedire ſtipulationem.
b Nõ poſſe. & p hoc nõ obligari: cũ tñ obligetur. licet habere non poſſit.
c Poſſibile ſit. ut ſi ſtipulatus ſim eo dicẽ mihi ſcribi ab eo, q̃ ſcribere neſcit. Itẽ not. põt qui per aliũ põt. & eſt ar. pro filio aduocati ut in feudũ ſuccedat, ſi p alium poſſit ſeruire. Accur.
d Cũ quis. patronus eccleſiæ.
e Titius. prælatus.
f Vendiderit. de iure. de facto enim ſi cogitaſſet, poſſet ualere. & dic, quòd ſtipulator uolebat eam uendi: quia ſtipulator erat patronus illi' eccleſiæ: & fuit ſtipulatus à prælato.
g Relictæ ſint, quæ nõ poſſunt alienari niſi per Principẽ ſtatuentẽ ius, quod quaſi impoſſibile reputauit. q̃ p ſolum Principẽ ſit: ut ſ. de. j. l. apud Iul. § fi. Ac.

Natu-

† Operis in P. Flo.
† P. Flautroq; aut altero.
Impedimentũ aprių ur.s, aliud naturæ.
† P. F. aut ſi nõ multum.
† S tit ſtet er. q nõ ſufficit implere cõditionem de facto, q̃ de iure imple ri nõ põt: cuius eſt cõtrariũ in l. Mæuius. In prin. & de cõdi. & demon. & in l. ſi quia hæreditariũ, & ibi Bar. aliàs eſt l. ſi mulier. §. j. de cõdit. inſtit. quæ ſolue ut in l. j. ſ. qui ſatiſd. cogan. & per ea quæ not. in ad ditio. ad Gulie. de Cug. poſt eũ in l. cũ auũ. nu. xj. in uerſ. poſſit impleri C. de inſti. & ſubſti.
* P. F. proinde.

a Natura. nam non intereſt ſiue de natura ſiue de iure impoſſibilitas ſit. R.
b Impoſſibilis eſt. de iure.
c Quod ius. alias quamuis.
d Sed ſecundum. ſcilicet ius Accur.
e Præſentis. ſcilicet temporis, quo fit ſtipulatio.
f Erit. ſcilicet promit is tantum nomine pœnæ l Accur.
g Ea feceris. facit Inſti. eo. §. fin. & ſ. e. l. cum quid Acc.
h Acquiri. imò in dando poteſt aliquibus, ita quod non omnibus prouideri: ut & C. de except. l. j. ſol. ut ibi. Itē con. ta ſ. de pac. le. auus. ſed illud eſt in eo pacto, quod fit ad exce. & licet in eo pacto ita uerſetur utilitas ſingulorum, quibus prouideri poſſit: tamen non alijs quibus non uoluit auus prouidere, conſuluit: hæc de eo, quod interponitur ad act. puta, ut aliquid detur alicui hæredum, ſecundum Ioan. uel melius imò idem dicā in ſtipulatione de dando facto pacto ad exceptionem cū ratio diuerſitatis reddi non poſſit: vt ſ. eo. l à Titio. & quod hic dicit acquiri, uerū eſt iure mero: ſed tamen obſtat excep. ijs qui contra uoluntatē defuncti petunt: vt ſ. de ijs quibus ut in di. l. cum quidam. Similiter dicam tranſire ad omnes excep. ibi, ſed non efficaci ex. & hoc eſt qđ hic dicit exceptione con. uel act. fa. erc. percipiet, id eſt, habebit ante partē; ſi defunctus durauit in eadē uoluntate: ut C. fa. erci. l. filiæ. ut ibi: licet prima facie omnibus quæratur: ut hic.

tura [a] impoſſibilis ē, [b] inſerta eſſet. Nec ad rem ptineret, quòd ius [c] mutari poſſit: & id, qđ nunc impoſſibile eſt, poſtea ſit poſſibile fieri. Nō enim ſecundum futuri temporis ius, [d] ſed ſm [e] præſentis æſtimari debet ſtipulatio.

Quando præcedit conuentio affirmatiua, ſtipulatio pœnalis debet cōcipi negatiuè. & ecō uerſo ſi præcedit conuentio negatiua, debet concipi affirmatiua. Paulus.

Si, ut aliquid fiat, ſtipulemur: & uſitatius, & elegātius eſſe Labeo ait, ſic ſubijci pęnā, Si ita factū non erit. At cum quid ne fiat ſtipulemur, tunc hoc mō, Si [f] aduerſus ea factū erit. Et cum alia fieri, alia non fieri, coniunctè ſtipulemur, ſic cōprehēdēdū, Si non feceris, ſi quid aduerſus ea feceris. [g]

In dandis non poteſt quis uni ex hæredibus promittere, ſicut in faciendis. Bart.

Præterea ſciendum eſt, quòd dari ſtipulamur, non poſſe per nos [h] uni ex hęredibus acquiri: ſed neceſſe eſt omnibus acquiri. At cum quid fieri ſtipulemur: etiam unius [i] perſonam [k] rectè comprehendi.

Promiſſio facta in nundinis intelligitur de ultima die nundinarum. Bart.

Idem lib. iiij. Stipulationum. CXXXVIII.

Eum, qui certarū nūdinarum [l] diebus dari ſtipuleē, primo die poſſe petere, ait Sabinus: Proculus autem, & cæteri diuerſæ ſcholæ authores, q̄diu uel exiguū tp̄s ex nundinarū ſpatio ſupereſſet, † peti non poſſe exiſtimabant: ſed ego cum Proculo [m] ſentio.

Qui habet electionem à lege, poteſt quandocunque uariare. hoc dicit. Bar.

Cum purè [n] ſtipulatus ſum illud, aut illud dari: licebit tibi quoties [o] † uoles, mutare uoluntatem in eo, quod præſtaturus ſis: q̄a diuerſa cauſa eſt uolūtatis expreſſæ, [p]

i Vnius. hæredis. & eſt rō: quia cū dari ſtipulor, oīm hæredū ſemp intereſt. ſed in faciendo ſecus: ut ſi ſtipulor demū fieri demonſtrato loco & illū locū alij prælego. iam non intereſt, niſi eius cui prælegatus eſt ſecundū Io. uel ſtipulor ſeruitutē fundo, quem uni eorum p̄lego: ut j. de ſtip. ſeruo. l. proinde. §. fin. ſed certè imò uī hoc non ualere: ut ſup. e. leg. quod dicitur. quæ eſt contra. Solū ibi ſtipulatur ut filius faciat, ut in exemplis hic poſitis: hic ut ei fiat. Vel aliud quando filio. ut ibi fuit: aliud quando hæredi, ſecundum Or. Acc.

k Rectè comprehendi, puta domum fieri. Accur.

Eum qui certarum. CASVS. Promiſiſti mihi centū aureos ſoluere in nundinis Ferrarieſibus q̄ durant per menſem. uolui à te petere iſta centum in principio, uel in medio nundinarū an poſſum? Sabinus dicebat quod ſic. ſed Venuleius contra, & Proculus: quod ſcilicet non poſſint peti, niſi finitis nūdinis. Cum purè. ſi quis eſt purè ſtipulatus illud, aut illud quod ipſe uolet: licebit promiſſori mutare uoluntatem quotieſcunque uolet. hoc dicit. uide ambas glo. Franc. Accurſij.

l Nundinarum. puta Vercellenſiū, uel Ferrarienſium. Accur.

m Proculo. cum quo eſt ſ. eod. l. qui hoc anno. ſed pro Sabino erat menſ contrahenuſ, quaſi pecuniam uoluerit expendere in nundinis: & ſic non intellexit finem expectare. quid autē ſi hoc uterque ſenſit? Reſpond. ſeruaretur fortè: argu. ſ. ſi cer. peta. l. cum quid. Accur.

n Cum purè. non adiecto utrum uoluerit, id eſt ſimpliciter: & ſic eſt rei electio: ut ſ. de iure dot. l. plerunque. in fine.

o Quoties. etiam poſt ſententiam ſecundum Ioan. non ſolum poſt lit. conteſtationem: licet Hu. dicat uſque ad lit. cōteſta. tantum: vt ſ. eod. l. ſi quis ita ſtipulatus. ſic ergo ſecundum Ioan. in ipſa executione ſententiæ ſi fuit damnatus ad hoc, uel illud, poterit uariare. Quid ergo ſi executor exequitur in uno: & tunc ille alium eligat: & cū iudex electū dari mandet, iterū uariet: qualiter fiet executio? R. ñ. æſtimabitur quanti pōt ualere actio illa, & in tantā æſtimationem fiet executio capus. pignori bus: non autem in alte: o ſeruorum. & licet iudex debeat curare dare certam ſententiam, ut Inſtitu. de act. §. curare. hic non poteſt plus: ut hic, & Inſtitu. de officio iudic. in princ. & faci: ſupra de actio. emp. lege, ſi ſterilis. §. fin. ſup. eodem. l. qui pluribus. in fine. Accurſius.

p Expreſſæ. in ſtipulatore: ut ſi ſtipulatus ſum illud, aut illud, utrum uolam: quo caſu diſtingue, an dixi uolam, uel uoluero: ut ſupra lege, ſi quis ſtip. alius niſi alterū eorū dixerit, non habet electionem, ſed reus: ut ſ. de iure do. l. plerunque. in fi. Sed in promiſſore aut tacitè habet electionē: & tunc generaliter licet mutare uoluntatē, ut dictū eſt. ſecus in expreſſa: quo caſu refert an dixit quem uolam, an quem uoluero: ut plenè dixi in ſtipulatore. Vel plenius dic, refert inter tacitam, & expſſam: & inter expſſas refert utrum ſic, quem uoles uel uolueris: ut primo uaries quandocunque uoles: ſicut in tacita. In ſecundo non uaries poſtquam elegeris: ut argu. ſ. eodem. l. ſi quis ſtipulatus. Vel tertiò dicas,

† In P. F. peti poſſe. ſed hic rectius alias falsū eſſet Proculū à Sabino diſſentire.

† De iſto uerbo quoties, ultra Barto. hic, ego adduco bonam gl. in c. j. §. taliter. ſ uerſ. quoties. de co. in pragm. ſanc.

Eligens in ſtipulatione an & q̄n poſſit uariare & quid in alijs cōtractibus.

dicas: aut dixi noluerit, & tunc quod dixi: aut quod uoles, & tunc uſq; ad litem conteſtatam, & non ultra. Arg. ſ. de eo, quod cer. lo. l. iij. §. quare. ver. & generaliter. Aut ſimpliciter, & tunc etiam poſt ſententiam: & ſic diſtinguitur inter tacitum mādatum, & expreſſum. nam ubi mandato meo expreſſo ſtipulatus es aliquid tibi dari: rectè tibi ſoluitur, etiam me inuito. at ubi mandatum ineſt tacitum: vt ſi ſtipulatus ſum mihi, aut tibi dari: non rectè tibi ſoluitur, ſi denuntiauero, ut non ſoluatur: vt infrà, de ſol. l. ſi quis ſtipulatus fuerit decem in melle. & l. aliud. ſic in ſententia arbitri differt tempus expreſſum ab eo, quod ineſt: vt ſuprà, de arbit. l. ſi cum dies. §. fin. & l. ſequente. & l. Celſus. In legato non eſt uis noles, uel nolueris: ut ſ. de leg. j. l. huiuſmodi. §. Stichum. & de leg. iij. l. fideicommiſſ. & de optione legat. l. apud. in fi. Accur.

a Ineſt. tacitè: vt ſuprà, de iure dot. l. plerunque. in fine. & de contrahenda emp. l. penult. & Inſtitut. de act. §. huic. Accur.

& eius, quæ ineſt. a

In cauſa euictionis, ſi pro parte non defendatur, pœna inſolidum committitur. h. d. Bart.

Idem libro vj. ſtipulationum. CXXXIX.

Cum ex cauſa duplæ ſtipulationis aliqd intendimus, b venditoris hęredes inſolidum omnes cōueniendi c ſunt: omneſque debent ſubſiſtere: d & quolibet eorum defugiente, cæteris e ſubſiſtere nihil prodeſt: quia inſolidum defendēda eſt uenditio, cuius indiuiſa natura eſt. f Sed cum g vno defugiente omnes defugiſſe uideantur, ideoque & omnes tenentur: & vnicuiq; i pro parte hæreditaria præſtatio incumbit. k

Tot dicuntur ſtipulationes, quot præceſſerunt conuentiones diſtinctæ: et ſi diſtinguuntur per duplicē dictionem geminatam, tot cenſentur ſtipulationes, quot tempora. h. d. Pau.

Cum ex cauſa. Casus. Vendidi tibi fundum Tuſculanum: & promiſi de euictione. morior relictis pluribus hæredibus. poſt hæc fundus iſte eſt à te euictus. Tu uis conuenire unum ex hæredibus meis pro euictione. certè non potes: ſed omnes debes conuenire: & omnes debent reſpondere pro euictione. & ſi unus eorum non reſponderit: nihil prodeſt cæteris, quod reſpondent: quia inſolidum eſt hæc euictio defendenda: cuius natura eſt indiuiſibilis. tamen licet omnes cogantur defendere, unuſquiſque pro parte ſua ſoluere tenetur. Franc. Accur.

b Intendimus. puta denuntiare venditori, uel eius hæredibus. Accur.

c Conueniendi. i. denuntiandi.

d Subſiſtere. ſ. inſolidum. quaſi dicat, non poterit aliquis eorum ſuam tantum partem defendere.

e Cæteris ſubſiſtere. pro eorum partibus. ſ. quo ad hoc vt rectè uideantur defendere.

f Natura eſt in hoc vt non ſufficiat ab uno defendi: vel ideo, quia partem non enutlet.

g Sed cum. id eſt, quamuis.

h Omnes. licet ſuas partes defendere uoluerit, non abſentium.

i Vnicuique. ſupple tamen.

k Incumbit. omnes quidem tenentur: ſed non omnes exiguntur. B. vt ſ. de euict. l. ſi rem quam. §. j. Accur.

Pluribus rebus. Planum eſt principium: ſimiliter & §. ſequens planus eſt. Et ſi. Vetus eſt regula iuris: quoties ſtipulatio incidit in eum caſum, à quo incipere non poteſt, extinguitur. Exemplum, ſicut cum ſtipulor ſeruum uiuum. nā ſi ſeruus moriatur, ſtipulatio extinguitur: quia peruenit in eum caſum, à quo incipere non potuit: quia non poſſum ſtipulari hominem mortuum. ſed hæc regula fallit, ut in tribus exemplis ſequentibus. Primo in hoc: quia ſocius fundi communis non poteſt ſtipulari uiam ad fundum communem: ſi tamen ſtipuletur, & relinquat duos hæredes, ſtipulatio non extinguitur. Iſtud exemplū, vt dicit glo. eſt ineptum: ſed ipſa declarat etiam obſcurè: pace domini Accurſij dixerim. Alia duo exempla vide per teipſum. Franc. Accur.

Pau. li. iij ad Nera. CXL.

Pluribus rebus præpoſitis l ita ſtipulatio facta eſt, Ea omnia, quæ ſupraſcripta ſunt, dari? propius eſt, ut tot ſtipulationes, quot res ſint. De hac ſtipulatione, † Annua bima trima die id argentum m quaque die n dari? apud veteres variatum o fuit. Paulus: Sed uerius & hic tres eſſe trium ſummarū o ſtipulationes.

De hac locutiōe vi de Laurē. Val. lib. 4. Elegant.

o F. Fl. varium.

Diſpoſitio non perfecta, & non conſummata uitiatur: etiā ſi ad eum caſum deuenit, a quo non potuit inchoari: ſecus in diſpoſitione perfecta. h. d. Bart.

Et ſi placeat extingui obligationem, ſi in eum caſum † inciderit, à quo incipere non pōt: p non tamen hoc in omnibus verum eſt. Ecce, q ſtipulari viam, iter, actum ad fundum communem, ſocius non poteſt: & tamen ſi is, qui ſtipulatus r fuerat, duos hæredes reliquerit, non extinguitur

† Pro hac reg. Mād. in 30. qō. 32. Regu. nu. 1.

l Præpoſitis. ſcilicet nominatim in præfatione: ut ſupra, eod. l. Titia. §. fi. & ſic non eſt contra ſuprà, de donat. cauſa mort. l. ſenatus, §. fin. Vel ſolue vt ibi. Sed quæ eſt utilitas inquirere an ſit una, uel plures. hic, uel inferiori. §. reſpon. olim erat: quia miſta una ſpecie, vel ſumma, quæ non erat in ſtipulatione, non ſit nouatio: ut ſ. l. ſcire debemus. & ibi notatur.

m Argentum. certum pondus: ne ſit contra ſ. eo. l. ita ſtipulatus. & l. Titi. Icum.

n Die. ſcilicet anni.

o Summarum. fortè malè: ut ſ. de do. cau. mor. l. ſenatus. §. fi. & ſ. e. l. ſi Stichum, § j. vel diſtingue an nominetur anni, ut hic: an generaliter dicat, ſingulis annis vt ibi. arg. ſ. eo. l. quod dſ. j. vel dic, vt not. d. l. ſi Stichum.

p Non poteſt. veluti Sticho mortuo, qui unus promiſſus erat. R. uel re priuata facta ſacra ſine facto tuo: vt ſ. eo. l. inter ſtipulantem. § ſacram. & not. hoc generale. ſic ſ. e. l. exiſtimo. & de iis, quæ pro non ſcri. ha. l. ſi in metallum. ſic econtra. ſ. de ſtat. hom. l. Pau.

q Ecce. Ponit tria exempla, in quibus fallit dicta regula.

r Stipulatus. inconueniens uidetur exemplum, nec enim res uidetur peruenisse ad eum caſum, à quo incipere non poſſit. Nam unicuique hæredum obligatus eſt promiſſor inſolidum ad præſtandam uiam: ut ſuprà, eod. l. ij. & ambobus ita ſtipulantibus, ſcilicet inſolidum, teneret ſtipulatio. ergo, quod dicit obligationem perueniſſe ad eum caſum &c. dic ſcilicet per unicam ſtipulationem alicuius hæredum. Nam ad hoc ut ab eis inciperet obligatio, neceſſe eſſet omnes ſtipulari, uel omnibus

ſtipulatio. Et per partem dominorum ſeruitus acquiri non poteſt: acquiſita[a] tamẽ conſeruatur:[b] & per partem dominij[a] hoc euenit, ſi pars[c] prædij ſeruientis, uel cui ſeruitur, alterius domini eſſe cœperit.[d]

Facultas eligendi cohæret perſonæ. h.d. Bart.

Caius lib. ij. de uerborum oblig. CXLI.

SI ſeruus, aut filiusfamil. ita ſtipulatus ſit, Rem illam, aut illam, utrum ego uelim: non pater, dominusve, ſed filius, ſeruusve deſtinare[e] de alterutra debet.[f] Extranei quoque perſona ſi comprehenſa fuerit, uelut hoc modo, Vtram earũ Titius[g] elegerit? non aliter ſtipulator alterutrius petendę facultatẽ habet, quàm ſi Titius elegerit.

Vbi eſt ætatis defectus, patris authoritas non ſufficit ad obligandum h.d. Bart.

Pupillus[h] licet ex quo fari cœpit, rectè ſtipulari poteſt: tamen ſi in parentis poteſtate eſt, ne authore quidem patre obligatur. pubes uerò, qui in poteſtate eſt, perinde ac paterfamilias obligari

omnibus uiam cedit: ut ſuprà, de ſeru. ruſt. prædio. l. ſi unus. & communia præd. l. fin. item aliàs fallit Inſt. de leg. §. ex contrario.

a Acquiſita. etiam conſtituta. Accur.

b Conſeruatur. i. firma remanet. ſic ī. de ſeruit. ruſt. prædior. l. unus. in fi. & habes idem ī. de ſeru. l. pro parte. ſed uidetur & hoc incompetens exemplum. Nam cum de obligatione ſit locutus, quæ peruenit ad eũ caſum, à quo incipere non poteſt, hic non de obligatione exemplificat, ſed de ſeruitute. & poteſt utique dici, quod de ſeruitute. ponendo exemplum, retulit ſe ad generale promiſſum, ſcilicet rem extingui, ſi peruenit ad eum caſum, à quo incipere non ualet: quaſi non de ſola obligatione hoc promiſiſſet. Vel dic ſubtilius. nam cum ſeruitus ſit res incorporalis & ideo non propriè ſit eius traditio, uel poſſeſſio, ſed uſus eius pro traditione habeatur: ut ſup. de ſer. l. ſi. ideo promiſſor licet iam conſtituerit eam: non tamen eſt adhuc ipſo iure liberatus: ſed præſtare tenetur patientiam eundi. unde & cauere debet per eum non fieri quo minus eat: ut ī. de act. empt. l. ita. 10. §. ſi iter. hinc eſt, ꝙ ex empto tenetur, qui ſeruitutem in uendendo fundo retinuit, ſi illa tempore amiſſa ſit: ut ī. de contrahen. empt. l. in uendendo. cum itaque non ſit ipſo iure liberatus conſtitutor, ſed ad præſtandam patientiam adhuc teneatur: vt not. C. de uſufruct. l. corruptionem. meritò de ſeruitute ponendo, rectè uidetur exemplificare de obligatione, quæ ad eum caſum peruenit, à quo non poteſt incipere, nec tamen extinguitur. vel dic, ꝙ gratia ſimilitudinis dicit.

P. Fl. domini.

c Si pars. etiam pro indiuiſo. nam pro diuiſo etiam ab initio poteſt conſtitui: ut ī. de ſer. l. pro parte. & l. ad certam. & l. ut pomum, §. j. Accur.

d Cœperit. alienatione.

SI ſeruus. CASVS. Filius meus, uel ſeruus meus ſtipulatur à Titio hoc modo: Titi promittis mihi dare rem illam, aut illã, utram ego uolam? ille promittit. quæritur cuius eſt electio patris, uel domini, an filij, uel ſerui? Reſpondetur ꝙ eſt filij, uel ſerui ſtipulantis, & non patris, uel domini. cætera ſunt clara uſque ad §. pupillus. Pupillus. Pupillus poſtquam fari poteſt, ſibi poteſt ſtipulari: obligari autem non poteſt, ſi eſt in patris poteſtate: etiam ſi pater authorizet obligationem ſuã: pubes uerò, id eſt, maior quatuordecim annis obligari poteſt, ac ſi paterfamiliàs eſſet.

Si ita. In errogaui te hoc modo: Promittis mihi aut Titio decem? tu reſpondiſti, promitto tibi decem, an rectè reſponderis, ut obligatio contrahatur? Reſpon. quòd ſic: quia mihi ſoli obligatio quæritur, licet Titio rectè ſolui poſſit. Si inter eos. Eramus Pariſiis tu & ego: ego ſtipulatus ſum à te hoc modo: promittis mihi hodie Lugduni centum aureos? an talis ſtipulatio ſit utilis? Videtur quod non: quia eſt impoſſibilis. Quomodo enim poſſet promiſſor hodie promittere Pariſijs, & hodie ſoluere Lugduni, cum longe hæ duæ ciuitates ab inuicem diſtent? Sed reſpõdetur quod hæc ſtipulatio poteſt eſſe utilis. Ponamus enim quod in menſe Maij nos eramus Lugduni. ego dixi inſtitori meo: Titius & ego ſecunda die Iulij Pariſiis erimus: & ea die ſtipulabor ab eo centum aureos & ideo illos pete ab inſtitore ſuo. qui eſt Lugduni. ſimiliter Titius promiſſor dixit factori, ſiue inſtitori ſuo, quòd die ſecunda Iulij eſſet Pariſiis mihi promiſſurus, & quòd ſolueret ipſa die inſtitori meo Lugduni. Et cum eſſemus ea die Pariſiis ſum ab eo ſtipulatus ſic: Promittis mihi hodie dare centum Lugduni? certè hoc modo ſtipulatio ualet. Cum mihi. Iſte §. pulcherrimus quinque principaliter dicit. Primo dicit, quod ſi ego ſtipulor à te, & uelo in ſtipulatione adiungere perſonam Titij: quod poſſum facere: dummodo eandem rem ſtipuler mihi & Titio: veluti, mihi aut Titio hominem dare ſpondes? Non autem poſſum mihi unam rem, & Titio alteram ſtipulari: ſicut, promittis mihi dare centum, aut Titio fundum? quod ſi ita ſtipulatus ſum à te ſoluendo rem aliam Titio, non liberaris ipſo iure: ſed bene per exceptionem. uſq; ibi. Tempora verò diuerſa. ¶ Dixi, ꝙ licet (vt proximè dictum eſt) non poſſim diuerſas res mihi, aut Titio ſtipulari: tamen poſſum unã rem diuerſis temporibus mihi, aut Titio ſtipulari: uelut, promittis mihi dare centum menſe Ianuarij, aut Titio menſe Februarij? & poſſum pro Titio ulterius tempus apponere: pro me ulterius. exempla ſunt in textu uſque ibi. Sed rurſus. Vbi dicit, quod poſſum mihi pure, Titio autem ſub conditione ſtipulari: ſicut promittis mihi dare Idibus Ianuarijs, aut Titio, ſi nauis ex Aſia uenerit? textus clarus eſt uſque ibi. Ex his omnib. Vbi ponit concluſionem ſuam: dicens, quod licet adiectio perſonæ tertiæ facta in ſtipulatione ſit quandoque inutilis, non eo minus ualet ſtipulatio in noſtra perſona: quia utile per inutile non uitiatur, Fr. Acc.

e Deſtinare. i. eligere. Accur.

f De alterutra debet. quia perſonalis eſt electio: ut ī. eod. l. ſi ita ſtipulatus fuero. in princ. & quæ facti ſunt, non tranſeunt ad dominum: ut ī. de condit. & demon. l. qui hæredi. & ſuprà, de adi. leg. l. legatum nulli. & ī. de ſolut. l. Stichum, §. uſumfructum. & ſuprà, de uulga. ſubſt. l. qui liberis, §. tiu. & ſupra, eodem, l. ſi quis arbitratu. & ſuprà, pro ſoc. l. ſi ſeruus ſocietatem. & l. uerũ, §. ſed ſi hic. ver. patri. Accur.

g Titius. nam & hæc perſonalis eſt: ut ī. eod. l. ſi quis arbitratu. ſecus in legato: ut C. communia de leg. l. fi. §. ſed & ſi quis. ubi reducitur ad arbitrium boni uiri. & ſic etiam ſoluitur ſuprà, de lega. j. l. Iulius. nam & ibi in legato. Accur.

h Pupillus. ſed impubes. non autem repetas pupillus: ne ſit contra inf. ī. de uerborum ſignificationibus. l. pupillus. Vel dic, quod impropriè accipitur hic pupillus: ut & C. de iure deliberan. l. ſi infanti, §. finali. & ſuprà, de pactis, l. quam Tuberoni, §. pupillum. Ratio autem eſt, quia tutor ad hoc datur, ut eo authore obli-

ſolet. [a] Quod autem in pupillo [b] dicimus, idem & in filiafami. impubere dicendum eſt. Si ita ſtipulatus fuero, mihi, aut Titio? & tu mihi daturum te reſpondeas: ſecundum omnium opinionem ad interrogatũ te reſpondere: quia conſtat mihi ſoli acquiri [c] obligationẽ: Titio autem duntaxat rectè ſoluitur. [d]

Anguſtia temporis uitiat ſtipulationem, niſi in loco deſtinato praſentia procuratoris interueniat hoc dicit. Barto.

Si inter † eos, [e] qui Romę ſunt, talis fiat ſtipulatio: Hodie Carthagine dare ſpondes? quidã putãt, nõ ſemp̃ uideri impoſſibilẽ cãm ſtipulationis cõtineri: quia poſſit contingere, ut tam ſtipulator, quam promiſſor ante aliquod tp̃s ſuo quiſque diſpenſatori notũ fecerit, in eũ diem futurã ſtipulationẽ: ac demãdaſſet promiſſor quidem ſuo diſpẽſatori, ut daret: ſtipulator autem ſuo, ut acciperet. quod ſi ita factum fuerit, poterit ualere ſtipulatio.

Diuerſitas rerum, temporũ, qualitatum, uel conditionũ adiecta facto extranei in ſtipulatione utili, nõ uitiat, nec ob eiuſdem factum ualida ſtipulatio impeditur. hoc dicit uſque in ſi. Bartolus.

Cum mihi aut Titio ſtipulor, dicitur aliam quidem rem in perſonã meam, aliam in Titij deſignari nõ poſſe: [f] ueluti, Mihi decem, aut Titio hominem: ſi uerò Titio ea res ſoluta ſit, quæ ex eius pſona deſignata fuit, licet ipſo iure non liberetur promiſſor, per exceptionem [g] tamen defendi poterit. Tẽpora uerò diuerſa deſignari poſſe, ueluti, mihi Calendis Ianuarijs, aut Titio Calendis Februarijs: imò etiã citeriorem diem in Titij perſonam cõferri poſſe: ueluti, Mihi Calendis Februarijs, Titio Calendis Ianuarijs? quo caſu [h] talem eſſe ſtipulationẽ intelligimus, ſi Titio Calendis Ianuarijs non dederis, [i] mihi Calẽdis Februarijs dare ſpõdes? Sed rurſus mihi quidem purè, aut Titio ſub conditione ſtipulari poſſum. Contra uerò ſi mihi ſub conditione, aut Titio purè, inutilis erit tota ſtipulatio, niſi in meam perſonam cõditio extiterit: ſcilicet, quia niſi à me uim accipiat obligatio, adiectio nihil poterit ualere. Hoc tamen ita demũ tractari poteſt, [k] ſi euidenter appareat, purè Titij pſona adiecta, [l] alioquin cum ita ſtipulor, Si nauis ex Aphrica uenerit, mihi, aut Titio ſpondes? Titij quoque perſona ſub eadem cõditione adijci uidetur. Ex hoc [m] apparet, ſi diuerſa conditio in meã perſonam, [n] diuerſa in Titij poſita ſit, nec in meam perſonam extiterit conditio: totam ſtipulationẽ nullius momenti futuram. extante uerò mea conditione: ſi quidem Titij quoque conditio extiterit, poterit uel Titio ſolui. ſi uerò in illius perſona defecerit, [o] quaſi non adiectus habebitur. Ex his oĩbus [p] apparet, licet alterius perſona nõ rectè adijciatur, [q] non ideo minus in nr̃a perſona utiliter procedere ſtipulationem.

TITVLVS II.

† DE DVOBVS REIS STIPVLANDI & PROMITTENDI.

† Titulus hic in P. F ſic habet De duob. reis cõſtituendis.

Quia

obligetur, ſed non patria poteſtas. cum etiam ſexagenarius ſit in poteſtate: nec tamen eget authoritate in contrahendo. Item tutorem poteſt conuenire, non patrem: licet malè gerat. & facit inſtit. de inutil. ſtipu §. pupillus. & ſ. eo. l. mulier. Accurſius.

a Solet. excepto Maced. & uoto: ut ſ. ad Macedo. per totum. & ĩ. de pollic. l. ſi quis rem. §. uoto. & ſ. tit. j. leg. filiusfamilias.

b In pupillo. id eſt filio maſculo.

c Acquiri. & ſic ad totam obligationem eſt reſponſum. ſecus ſi Stichũ aut Pamphilum ſtipulor, & tu Stichũ promittis: quia ibi ad obligationem uterque ponitur: ut ĩ. e. l. ſi duo rei. & l. inter ſtipulantem. §. item ſi ego. Acc.

d Soluitur. ſi in reſponſione fuerit inſertus. uel fortè ſufficit in interrogatione. Accurſius.

e Si inter eos. facit inſtit. eo. §. loca. & ĩ. de eo quod cer. loc. l. ij. §. ſi quis ita. ſed legatum non uitiat anguſtia temporis: ut ſ. de leg. j. l. ſi mihi & tibi. §. ſi quis ſeruus. Acc.

f Non poſſe. ut ipſo iure liberetur ſoluendo adiecto rem ei deſignatam.

g Per exceptionem. aliàs ipſo iure, ſi eadem ſit res: ut inſtit. de inutil. ſtip. §. ſi quis alijs. Sed nonne qui ſoluit aliud pro alio creditori uolens: ipſo iure liberatur? Reſpond. ſic. ſed non ſic, qui alij ſed & alias ratihabitio comparatur mandato; non tñ datur mandati actio, ſed neg. geſt. Itẽ & dolus pro poſſeſſione eſt: ſed non directè, ſed utiliter tenetur: & ſic duo ui-

† Docentes hic dicũt iſtum tex. ſin. & unicũ ad hoc qđ impoſſibile ſimpliciter põt deduci in obligationẽ, ſi hominis pmiſſione deducit ad poſſibilitatẽ. Bolog.

dentur paria, non tamen ſunt per oĩa. & facit ſup. de actio. & obliga. l. obligationum fere. §. penul. item contra. ſup. de oper. lib. l. ſeruus patroni. l. nihil. & leg. quia. ſed ſpeciale in operis. Accur.

h Quo caſu. ueluti ſi anterior dies collata eſt in perſonam Titij.

i Nõ dederis. & ſi dederis, non liberaberis: imo non incidis in obligationẽ: ut ſup. e. l. decẽ. & ſic intelligitur infra, de ſol. l. qui rea. §. qui ſtipulatur. & facit ĩ. de ſolut. l. ꝗ hominem. §. ſtipulatus.

k Tractari poteſt. ſ. quòd non ualet obligatio ſupra dicta.

l Perſona. adiecta & mea ſub cõdõne.

m Ex hoc. ſcilicet quod dictum eſt non poſſe ſolui adiecto niſi in perſona ſtipulantis conſiſtat ſtipulatio. Acc.

n Perſonam. ſcilicet, Titij.

o Defecerit. ſcilicet conditio.

p Ex his omnibus. & quia alterius perſona non adijcitur ad obligationẽ, ſed ad ſolutionẽ: & quia ſi Titij conditio defecerit, nec ipſi poterit ſolui.

q Non rectè adijcitur. quia mouimus ed quod eſt ſup. de uſur. l. placuit.

DE DVOBVS reis ſtipulandi & promit.

Quia in ſtipu. de quibus dixit ſupra, titu. j. plures interueniunt quandoque: ideo de hoc dicit: ut inſti. e. in princip. & quod dicit duobus, idem ſi plures: ut & inſtitu. eod. §. duo.

Modeſt. lib. ij. reg. I.

QVi ſtipulatur, reus [a] ſtipulādi dicitur: † qui ꝓmittit, reus promittendi habetur.

Hac actio idem facit, ut uideantur cōſtitui duo rei debendi. & credendi, & unius petitione & acceptilatione tollitur obligatio. h. d. Bar.

Iabolenus li. iij. ex Plautio. II.

CVm duo eandē pecuniā aut promiſerunt, aut ſtipulati ſunt, ipſo iure & ſingulis inſolidū debet, [b] & ſinguli debent: ideoq; petitione, [c] & acceptilatione unius, tota ſoluitur obligatio.

Licet prius contrahatur obligatio unius, poſtea obligatio alterius, non uitiatur conſtitutio duorum reorū, & fruſtra timetur nouatio. Barto.

Vlpianus lib. xlvij. ad Sabinum. III.

IN duobus reis promittendi fruſtra timetur nouatio: nam licet ante prior reſponderit, poſterior & ſi ex interuallo accipiatur, cōſequens eſt dicere, priſtinam obligationem durare, & ſequentē accedere. [d] & parui refert, ſimul ſpondeāt, an ſeparatim [e] ꝓmittāt: cū hoc actum [f] inter eos, ſit, ut duo rei cōſtituant, neque ulla nouatio fiat.

i Poteſt à quolibet correorum inſolidum peti: & etiam pro parte: & vna ſolutio ſufficit. Bartolus.

Vbi duo † rei facti ſunt, poteſt uel ab uno eorum ſolidum peti. [g] Hoc enim eſt duorū reorum, ut unuſquiſque eorum inſolidum ſit obligatus, poſsitque ab alterutro peti. [h] * partes aūt à ſingulis peti poſſe, nequaquam dubium eſt: [i]

---

† Hunc ſpectat definitio, q̄ li. ij. de Ora. tradit Cice. q reos appellat nō eos modo qui arguunt, ſed oēs quorū de re diſceptatur.

Qvi ſtipulatur. CASVS. Iuriſconſult. more ſapientis Philoſophi, ne ꝓcedamus ꝑ ignota, tractaturus de duobus reis, diffinit qd ſit reus ſtipulādi, & qd reus promittendi, dicens qđ reus ſtipulandi eſt, qui ſtipulatur: reus promittendi eſt, qui promittit. Fr. Acc.

a Qui ſtipulatur, reus: a re, quæ in ſtipulationem deducitur, non à reatu. ſed alij a re, id eſt ueritate: † alij à re, id eſt contractu quo obligatur. alij à re. i. firmitate, ideo qa efficaciter ſtipulatur. & efficaciter tenetur. ſic in Virgilio: uoti reus, id eſt, quia erat uoto adſtrictus: & ſic uerbum reus firmitatē ſignificat. Acc.

† Res ꝓ ueritate. et in alijs ſignificationibus Mādol. in Gl. Facul. §. Ac tam in verſ. teb.

CVm duo. CASVS. Titius & Seius ſtipulati ſunt à Sempronio centum aureos. Sempronius ſoluit uni eorum totam ſummam, an ſit liberatus ab alio etiam? Reſpon. quòd ſic. Item Titius ſtipulatus eſt à Mæuio, & Seio centum aureos: utrum poſſit à quolibet eorum totam ſummam exigere? Poſtea ibi, Ideoque. facit concluſionem ſuam, dicens quod per petitionem factam ab uno reorum debendi, & acceptilationem, tota obligatio reſoluitur. Franciſcus Accurſij.

b Inſolidum debetur. cum hoc actum eſt tacitè, uel expreſſè, v. duo rei ſtipulandi ſint in ſolidum: ut j. e. l. reos. in fi. & ſic etiam intelligitur infra, l. proxi §. j. & inſti. eo. §. pe. ſed hodie ſecus: ut in authen. de duobus reis promitt. in prin. col. vij.

c Petitione. accipe hic duo actiuè & paſſiuè: ut & cætera uerbalia nomina. nam ſiue unus petat, uel accepto ferat, præiudicat alij: ſiue ecōtra ab uno petat, uel ei accepto feratur, proficit alijs. Ad primum, ſcilicet ad petitionem prout paſſiuè ponitur, cōcor. ſ. de eui. l. ſi ꝑ imprudētiā. §. ti. ſed ē cōtra C. de fidei. l. fi. § idē qi. & ſ. depoſi. l. j. §. ſi apud. Sol. hic petiit. lit. conte. ar. j. eo. l. ex duobus. In contrarijs aūt petijt extra iudiciū uel hic cū effectu. arg. illius §. ſi apud & ar. j. de fidei. l. cū is q reē. uel hic petijt aio nouādi: ut j. de noua. l. ſi rē. §. duo. & ſ. de in rē uerſo. l. ſi pro patre. ij. reſ. Itē facit ſ. de noua. l. ſi rē. §. ſi duo. & ad id qđ ſubijcit de acceptilatione, cōc. j. de accep. l. & ꝑ iuſiurādū. §. fi. & l. ſi ex pluribus. Sed contra ſ. de pac. l. ſi unus, in principi. Sol. hic locij: ibi non. uel ſol. ut ibi. Itē ar. cōtra ſ. de operis noui nunt. l. de pupillo. in fi. & l. q̄a in re. in prin. Eſt §. in l. de pupillo. Itē facit de pactis. Idem & ſupra, de in rem uerſ. lege, duobus. Item aliud, quàm in accep. eſt, ſi ponas creditorem ſucceſſiſſe uni ex duobus reis debendi. nā nō extinguitur obligatio alterius: ut in ar. cōtra, j. de fideiuſ. l. Vranius. verſ. ſed cum duo. Accur.

IN duobus reis. CASVS. Volebam mihi conſtituere duos reos ꝓmittendi. Titium ſ. & Mæuium. Primo ſtipulatus ſum à Titio centum aureos. poſteà ex interuallo iterū ſum à Mæuio ſtipulatus eandem ſummā. feci conuentionem Titiū ut mihi ſolueret iſta centū: q̄ ſi dixit qđ non tenebatur mihi ſoluere, quia facta fuiſſet nouatio, eo qđ ſtipulatus fue. à eadē ſummā poſtea à Mæuio. quæritur quid iuris? Rūdetur quòd Titius tenetur ſoluere: nec poteſt allegare, quod facta fuerit nouatio: quia ī duobus reis promittendi nō ſit aliqua nouatio, licet primo ab uno ſtipuler: poſtea ab alio. nam non eſt uis an ſimul rūdeant, an ſeparatim: dummodo actū ſit vt fiant duo rei promittendi.

Vbi duo rei. Vidimus ſupra quid ſint duo rei ſtipulandi, & quid duo rei promittendi. nunc quæritur quomodo exigi poſſunt. Et reſpondetur, quod ab uno quoque poteſt tota ſumma peti: & unus reus promittendi pōt totam ſummā petere. Itē poſſunt etiam partes peti a ſingulis reis: & ſinguli rei promittendi poſſunt partes petere. & ponit ſimilitudinem ibi, quemadmodū. nā ſicut à reo pōt tota ſumma peti, uel a fideiuſſore poteſt tota ſumma peti, q̄a eſt una obligatio: ergo ēt una ſumma: & ſi unus reus ſoluat, alter liberatur. aut ſi unus reus ſtipulandi exigat totam ſummam, alter nihil poterit petere. Frā.

† Pau. de Caſt. & doctor illuſtris Fr. A. hic dicunt hūc textū ro alibi reperiri, & ſic facinnt eū ſin. ad hoc qđ creditor pōt petere partē debiti à d̄bitore, & partē ēt a ſuo fideiuſſore petere: & ita diuidere d̄bitū. q̄ tex. ad hoc eſt clarus. Solog.

* P. Fl. & partes aūt.

d Accedere. Nam nec iſto iure ni nouatio, niſi hoc agatur expreſſè, uel tacite: ut hic, & ſ. de noua. l. oēs. hodie expreſſe: ut C. de noua. l. fin. Accur.

e Separatim. contra Inſti. eo. in prin. ſed ibi in reis ſtipulandi, hic promittendi. uel hic uocat interuallū modicū, a quod ꝓ nō interuallo habet: ut j. e. l. duos. §. fi. & quod dicit ſimul, ſcilicet uno uocum contextu. & adde quod not. j. eo. l. ſi ex duob. in prin.

a Modicū pro nihilo habet, Mādoſ. in 19. quæſt. 16. Reg. nu. 2. & in 5. de ſūr. nu. 5.

f Actum. ut infra, eo. l. reos. in fin. Accur.

g Peti, ut & C. eodem. l. j. & l. proxi. Accur.

h Peti. ſcilicet ſolidum. ſed hodie per authen. determinatur de duobus reis promittendi.

i Dubium eſt. ſic ſupra de leg. j. l. ſi ex tota. § . j. & j. de fide. l. inter. ij. §. duo rei. in fi. §. & ſ. de pec. l. fi. & ancillarum. §. illud. & ſ. cōmo. l. in cōmo. §. duobus. Sed ar. contra j. iud. ſol. l. iam tamen. §. pen.

Addit

ADDITIO. Dic ſecundùm Bart. q ibi loquitur in conuen. & actor ſcindere uolebat. hic loquitur in creditore uolente diuidere, ſecundùm Dynum.
a A reo. audi Ioan. quia duo rei uidentur fideiubere propter hanc ſimilitudinem, ſed dicas audio. nam proſme eſt, cum nil ſit idem ei, cui eſt ſimile. & hoc dic, ut not. ſ. ad Velleian. l. vir vxori. in fi. Accur.

quemadmodũ & à reo, [a] & à fideiuſſore petere poſſumus. vtiq; .n. cũ una [b] ſit obligatio, una etiam ſumma eſt: ut ſiue unus ſoluat, oẽs liberentur: ſiue uni ſoluatur, ab altero liberatio contingat. [c]

Siue unica voce reſpondeatur, ſiue pluribus, non uitiatur conſtitutio duorũ reorum. Bart.

Pomponius lib. xxiiij. ad Sabinum. IIII.

DVo [d] rei promittendi, ſiue ita interrogati, Spondetis? [e] reſpondeant, Spõdeo, aut Spondemus. ſiue ita interrogati, Spondes? reſpondeant, Spondemus: rectè obligantur.

Obligationi perſonarum poteſt accedere fideiuſſor: & in ea actiuè, & paſſiuè poſſunt duo rei conſtitui. Bart.

b Cum una. immo plures obl. & actiones quot rei: ut ſ. eo. l. eandem. in fin. & l. ſi reus. & ſ. de fideiuſſ. l. generaliter. & Inſt. eod. §. & huius. Sol. dic plures in eſſentia, ut in contractiis: ſed una propter unum debitum, & vnam ſolutionem, vt hic: arg. ſ. de cond. & demon. l. hæc ſcriptura. & facit ſ. de ſol. l. qui hominem, §. j. in fi. §. Acc.

† P. F. ſiue ſoluat ab altero &c.

c Contingat. arg. contra ſ. de interro. actio. l. qui ſeruum. circa prin.

DVo rei. CASVS. Duo rei promittendi poſſunt reſpondere: ſpondemus, uel promittimus: aut ſpondeo, uel promitto: quia non refert quomodo reſpondeãt dummodo ad interrogata reſpondeant. Franc.

d Duo. facit Inſt. eo. in prin. & §. j. Accur.
e Spondetis. ſ. tu, & tu. Accur.

NEmo eſt. CASVS. Sicuti poſſunt fieri duo rei ſtipulandi eiuſdem ſummæ, uel rei, ita poſſunt fieri duo rei ſtipulandi, uel promittendi eiuſdem operæ. Exemplum: volebam ædificare domum, uel pingere aulam: poſſum à Titio, & à Mæuio ſtipulari hanc domũ mihi ædificari, vel aulam pingi. Vel pone econtra, q Titius, & Mæuius ſtipulentur à Seio domum ſibi ædificari, uel aliquid aliud fieri. Vide gloſſ. quæ bene declarat has operarum ſtipulationes. Franc. Acc.
f Neſciat. i. ſcire non debeat. Accur.
g Alienas. aliàs, vel alienas. & ponitur, vel pro etiam.
h Promitti poſſe, id eſt, operam, vel operas, quas promiſit unus, poteſt alius promittere: ut ſint duo rei debendi eiuſdem operæ, vel earundem operarũ. Vt enim ſi Titius Stichum promittit, & Seius eundem Stichum: vt ſic ſint duo rei debendi: idem Stichus eſt in obligatione vtriuſq; & eundem hominem videntur promittere, & ſic vno ſoluente alter liberatur: nec tamen ſolutio unius, eſt ſolutio alterius: ſic in decem operis pictorijs. Nam eædem ſunt in obligatione utriuſq; & eaſdem videntur promittere, & uno ſoluente ambo liberantur: nec tamen præſtatio operæ facta ab uno eſt præſtatio, quæ erat facienda ab alio. In hoc tamen differunt: quia in Sticho eſſentialiter vna res debetur, in opera duæ: quia quilibet de ſua actione, ſeu actu intelligitur: ſed fictio operatur propter omnimodam ſimilitudinem, vt eædem uideantur: & hoc ſi ſint æqualiter peritiæ: alias non videntur eædem, ſed diuerſæ. ſolutione tamẽ unius vterque liberatur: quia hoc agitur ſaltem tacitè, aliàs ſecus: vt ſ. de ſol. l. inter artifices. quæ eſt contra. patet ergo principium legis loqui in duobus reis: ſubſequenter in reo, & fideiuſſore. Tertio ad eos redit: & cõcipias ſtip. vt in fidei. ſtatim dicat Acc.
i Adhiberi. non quod dicat fideiuſſor: promitto, q ille dabit: nam ſic promitteret factum alienum: quod non valet: vt ſuprà, tit. j. l. ſtipulatio iſta. in prin. Item nec quod dicat, promitto, q faciam, quòd ille dabit. nam ſic aliud promitteret fideiuſſor, & aliud reus principalis: quod eſſe non debet: ut ſ. de fideiuſ. l. Græcè. §. ſi quis Stichum. licet promittat eaſdem operas: puta ſi reus dixit: promitto decem operas: & ſic in genere. & iſte dicat, promitto eaſdem decem operas: & ſic ſimiliter in genere. ſi autem dixerit promitto decem operas pictorias: & ſic in ſpecie. & iſte dicat: promitto totidem operas pictorias: non quod dicat, promitto decem operas pictorias, ſcilicet eaſdem quas reus: quia ſic promitteret factum alienum. & ſecundum hoc dicitur promittere alienas: quia ab alio promiſſæ ſunt, & alius tenetur eas præſtare: & ipſe tamen ſuam operationem promittit. Sed contra infrà, de ſol. l. inter artifices. Sol. ut ibi. & ad hoc accedit, quod dixit R. alienas, id eſt, vt quis pro alienis operis ſe obliget. & ad hoc infrà, de fideiuſ. l. ſicut reus. Item eædem operæ ſunt propter omnimodam ſimilitudinem. Vel dic, quod eandem, ſcilicet operam promittat quam reus: ut modo dixi in duobus reis. Accur.
k Ideoq;. pro M. contra Io. in eo, quod not. ſ. ad Vell. l. vlt uxori. in fine. Sed Io. dicit ideo non eſſe omnino idem: vel licet in hoc ſit ſimilitudo, non ſequitur propter hoc quod in omnibus. Accur.
l Eaſdem operas. Sed quomodo ſunt eædem à duobus debitæ, cum nec eiuſdem hominis opera poſſit eſſe eadem: vt ſ. de cond. indeb. l. ſi non ſortem, §. libertus. & de præſcript. verb. l. ſi operas. quæ ſunt contra. Solu. hic in genere: & ſic incertas promittunt: ibi certas: inter quas certas, & incertas multæ ſunt dfiæ: ut no. in dicto §. libertus. Vel uerius dicuntur eædem propter omnimodam ſimilitudinem, & ſic fictione iuris. arg. C. de contrah. ſtip. l. ueteris. ſed in ſui eſſentia diuerſæ ſunt quo ad præſtationem: & ſic cautè dicit eiuſdem peritiæ. nam ſecus ſi unus peritus, & alter imperitus: quia tunc eſt iuris artificio non ſolum eædem, ſed diuerſarũ operarum eſſent promiſſores: uno tamen ſoluente alter liberatur. Vel ſm M eaſdem. i. conſimiles. ideo aũt ius fingit hic eſſe eaſdem: quia actum eſt, ut ẽt ab alio poſſint præſtari, aliàs ſecus: ut in contrario ſ. de ſol. l. inter artifices. Et eſt hæc ratio optima. nam & ubi indebitè ſolutæ ſunt, ſiue certas, ſiue incertas putauerit ſe debere, non poſſunt eædem repeti, ut in legibus contrarijs: quia

Iulianus lib. xxij. Dig. V.

NEmo eſt, [f] qui neſciat [g] alienas operas promitti poſſe, [h] & fideiuſſorẽ adhiberi [i] in ea obligatione.

Ideoq; [k] nihil prohibet duos reos ſtipulandi conſtitui, uel promittendi: ſicuti, ſi ab eodem fabro duo rei ſtipulandi eaſdem operas [l] ſtipulantur. & ex contrario duo fabri eiuſdẽ peritiæ eaſdem operas promittere intelliguntur, & duo rei promittendi fieri.

Ex duabus interrogatis, vel interrogantibus, qui reſpondet, obligatur: & cui reſpondetur, quæritur obligatio, & ab vno tantùm ex correis poteſt accipi fideiuſſor. h. d. Bart.

Idem lib. iij. ſſorum. VI.

† Bar. hic dicit hanc l. ſing. ad hoc ppositũ, qd' in obligationibus operarũ ꝑt accedere fideiuſſor: & qd' etiã in ea ꝑnt conſtitui duo rei actiuè, & paſſiuè: hoc patet ex text. hic & fideiuſſorem. & ibi, ideoq; &c. ꝑ quo textu noſtro allegabis bene facere tex. in l. j. de fideiuſ. ſ. dũ dicit omni obligationi. & qui totum dicit, nihil excludit. in l. Iulia. de leg iij. ſ. l. à mãdatore. C. mandati. ergo &c. Bolo.

Operæ ſiue certæ, ſiue incertæ repeti non pñt, vbi & qñ indebitæ ſunt ſolutæ: & ratio quare.

quia non egit hoc ſoluens, ut ab alio ſoluerentur: & idem eſt alia: quia ab alio, uel ab eodem alio tempore, præſtanda, hic autem una: quia actum fuit, & propter ſimilitudinem petitur eadem intelliguntur fictione iuris. Accurſius.

D Vos reos. CASVS. Volebam mihi conſtituere duos reos promittendi: Titium ſcilicet, & Mæuium. Interrogaui: Titi, & Mæui promittitis mihi centum? ſi reſpondent ambo, ad interrogatum ambo obligabantur. Sed ponamus, quòd ſolus Titius reſpondeat: certè ſolus Titius obligabitur, non Mæuius. ſed uidebatur, quòd nec Titius obligaretur: quia uidentur iſtæ ſtipulationes duorũ reorum fieri ſub conditione, ſi ſcilicet alter etiam reſpondeat, & non unus ſolus. Sed reſpondetur, quod non eſt ita: immo qui reſponderit, ille obligabitur, non autem alter qui non reſponderit. Item poſſum ab vno reo promittendi fideiuſſorem petere, ab altero non: quia fortè uni melius confido, quã alteri. Item ſi duo rei ſtipulandi interrogent Titium, an centum promittat? & Titius vni ſoli reſpondeat: illi ſoli obligabitur. Duo rei. Sicut in ſtipulationibus aliàs modicum interuallum temporis, uel actus non contrarius ſtipulationi non uitiat ſtipulationem: ita ſimiliter nec in duobus reis promittendi, ſi unus nunc reſpondeat, poſt modicum tempus alter. Textus abinde planus eſt. Franc. Accur.

D Vos reos ꝓmittendi facturus, ſi utrunque interrogauero,[a] & alter duntaxat rñderit: verius puto, eum, qui rñderit, obligari. Neq; .n. ſub ꝯditione interrogatio in utriuſq;ue perſona fit, ut ita demum obligetur,[b] ſi alter quoque rñderit. Duobus autem reis conſtitutis, quin liberum ſit ſtipulatori, uel ab utroq;, vel ab altero duntaxat fideiuſſorem accipere, non dubito. Sed ſi a duobus[c] reis ſtipulandi interrogatus, reſpondiſſet uni ſe ſpondere: ei ſoli teneret.

Modicum interuallum conſtitutionẽ reorum non uitiat: nec actus medius conſtitutioni reorum non contrarius. Bar.

Duo rei ſine dubio ita conſtitui poſſunt, ut & temporis ratio[d] habeatur, intra quod uterque reſpondeat. Modicum[e] tamen interuallum temporis, itẽ modicus actus, qui modo ꝯtrius obligationi nõ ſit, nihil impedit, quò minus duo rei ſint. Fideiuſſor quoq; interrogatus[f] inter duorum reorum reſponſa, ſi reſponderit: poteſt uideri non impedire obligationem reorum: quia nec longum ſpatium interponitur, nec is actus, qui contrarius[g] ſit obligationi.

Diſparitas qualitatis, quæ ſperatur reduci ad paritatem, non vitiat conſtitutionem correorum. Bart.

Florentinus libro viij. Inſtitutionum. VII.

E X duobus reis promittendi alius in diem, vel ſub ꝯditione[h] obligari poteſt. nec enim impedimento erit dies, aut conditio, quò minus ab eo, qui purè obligatus eſt, petatur.

Si in unius perſona non cõſiſt. obligatio: alter tenetur inſolidum, ſi tanquam duo rei ſe obligant, aliàs in virilem. Bart.

Vlp. lib. j. Rñſorũ. VIII.

H Is verbis,[i] Ea, quæ præſtari ſtipulanti tibi ſpopondimus:

---

a Interrogauero. ſubaudi, & ipſi reſponderint. Accurſius.

b Obligetur qui reſpondet. & eſt ad hoc ſuprà, de acqui. poſ. l. quod meo. §. ſi furioſo. & C. de condi. ob cau. l. ſi repetendi. Sed arg. contra ſ. de op. no. nun. l. ſtipulatio. §. habet Accur.

c Sed ſi a duobus. conuerſum caſum ad princ. huius l. ponit. Accur.

d Ratio. i. diſcreta inſpectio, ut prolixum impediat, modicum non. Accur.

e Modicum. licet autem tempus prolixum poſſit impedire, modicum tamen &c. & ad hoc ſupra, de verborum obligat. l. j. § qui præſens. & l. continuus. in princ. & de ui & ui arma. l. iij. §. cum igitur. & infrà, de adult. l. quod ait. & ſuprà, de teſtamen. l. hæredes, §. fin. & ſupra, ad legem Falcidiam, l. j. §. item ſi ita legatum. ibi, & quod dixi incontinenti. ſed contra ſ. eo. l. in duobus. circa prin. Sol. ut ibi. Accur.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. ꝙ inter interrogationem, & reſponſionem eiuſdem, actus contrarius, vel longum interuallum impedit conſtitutionem: ut hic. ſed longum interuallum inter obligationem unius & alterius non uitiat.

f Interrogatus. Idem in inſtrumento, ſi fortè uelit ſecundò interrogatus, primo fieri inſtrumentum ſuper reſponſione pr mi interrogati & reſpondentis, quàm ipſe reſpondeat.

g Contrarius. accipe contrarium omnem actum, præter obligationem: ut & ibi, Qui non eſt mecum &c.

E X duobus. CASVS. Stipulor à Titio, & Mæuio centum aureos. Titius purè mihi promiſit. Mæuius autem ſub conditione ſi nauis ex Aſia venerit. an talis ſtipulatio ualeat? Reſpondet, quod ſic. Sed ponamus, quod conditio non adhuc exiſtat: an interim poſſim exigere ab eo, qui purè promiſit totam ſummam? Dicitur, quòd ſic. Franciſcus.

h Sub conditione. ſup. & alius purè: vt Inſtitu. eod. §. finali. & infrà, eodem, l. eandem. in fine. Item unus ciuiliter, & naturaliter, & alius naturaliter tantum, ut infrà, eod. l. ſi ex duobus, §. fin. Sed contra infra, eodem, l. eandem, §. ſed ſi quis. ubi diſparitas culpæ impedit. ſed ibi erat obligatio re interpoſita: hic uerbis. vel ibi culpæ eſt diſparitas: & ſic quodammodo quantitatis: hic qualitatis diei uel condit. Sed quare ſecus, ibi dices. Item contra infra eodem, l. ſi id quod ego, §. idemque ait. ſed ibi re plus eſt in una, hic tempore. & patebit ratio in dicta l. eandem.

ſ Bar. hic dicit hanc gl. méti te nédam, & gl. ad hoc, qđ ſi te interrogẽ: ꝓmitt. ſ mi hic ducentos, & dico, facias hoc ſcribere: & poſtea reſpondes, ꝓmitto: valet ſtipulatio, & céſetur facta non ex interual in, ſed incõtinenti, prout requiri p. i. j. §. de uerbo. oblig. & l. cõtinuus. e. ut. Bol.

H Is verbis. CASVS Inueni quoddam inſtrumentum, in quo ſcriptum erat: Nos Titius, & Seius, quæ præſtari tibi Mæuio ſtipulanti ſpopondimus, ea ſoluere uolumus. conſtabat vnum reorum, ſcilicet Titium non fuiſſe præſentem in ſtipulatione. quæritur utrum Seius in ſolidum teneatur? Diſtinguitur, an actum eſt, ut eſſent duo rei promittendi: & tunc ſolus Seius, qui præſens fuit, obligatur. ſin autem non ſit hoc actum: tunc Seius obligabitur tantum pro ſua parte. Franc.

i His verbis. id eſt, ſignificatione horum verborum, quæ ſequuntur, eaque &c. & ſic, quia breue, poteſt etiam longum eſſe: & dic, quod inueniebatur in

qu. dam

quodam inſtrumento duos promiſiſſe:puta Stichum, & decem, & conſtabat onum de promiſſoribus fuiſſe abſentem,& inter abſentes promiſiſſe. & alium inter præſentes: & quærebatur, ao præſens teneretur inſolidum.& reſpondi intereſſe quid inter cõtrahentes actũ ſit, quorum ſcilicet uoluntate hæc ſcripta ſunt.

intereſſe, q̃d inter ꝯhentes actum ſit.nam ſi duo rei facti ſint. [a] eũ,q̃ abſens fuerit,non teneri: [b] p̃ſentem aũt inſolidum eſſe obligatum:aut ſi minus, [c] in partem fore obſtrictum.

a Facti ſint. quo ad propoſitum. nã unus noo teoetur: vt ſubijcit. Acc.

b Non teneri. ut & ſupra tit.j.l. j. in prioc ip.

c Si minus.id eſt, ſi noo ſit actum,ut ſiot duo rei debẽdi. & facit ĩ.eo.l.reos. §. cum tabulis. & non eſt contra.ĩ.e. l.ſi id quod. ubi imparitas impedit: q̃a & hic impedit, ut non ſint duo rei ſed unus reus.

Re, uerbis, conſenſu, teſtamento, poſſunt conſtitui duo rei. hoc dicit.Bar.

Papinianus libro.xxvij. Quæſtionum. IX.

EAndem rẽ apud duos pariter depoſui,utriuſque fidem inſolidum ſecutus,uel eandẽ rem duob. ſimiliter cõmodaui, fiunt duo rei promittendi: [d] q̃a non tantùm uerbis ſtipulationis, ſed & cæteris fiunt ꝯtibus, [e] ueluti emptione,uenditione,locatione, [f] conductione,depoſito, commodato, [g] teſtã:vt puta ſi pluribus hæredibus inſtitutis teſtator dixit, Titius,& Mæuius [h] Sempronio decem danto. [i]

EAndẽ rẽ. CASUS. Textus iſte uſque ad §.ſed ſi quis. ſatis planus eſt. abiode uſq; ad legem ſeq. pone ſic caſum. Depoſui rẽ apud duos: Titium, ſcilicet & Mæuium. certum eſt quòd in depoſito depoſitarius tenetur tantũ de dolo,& lata culpa:nunc ego pactus ſum cum Titio, q̃d ipſe etiam culpam leuem præſtaret, ſi depoſitũ interiret. certè hic non ſunt duo rei: quia obligatio eſt impar in eorum perſona:cum unus ſtrictius ſit obligatus, quam alter. Si autem ab initio ſum pactus cum ambobus ot mihi de leui culpa ambo tenerentur: poſtmodum uni eorum,puta Titio, remitto culpam,ita ut tantum de dolo teneatur:propter hanc ſecundam pactionem nõ mutatur prima ita ot Mæuius liberetur à culpæ præſtatione,quæ ab initio fuit promiſſa. poſt facit concluſionẽ ſuam ibi, quare &c. ſi illi depoſitarij ſunt ſocij,& interceſſit communis culpa in depoſito:pactum factum cũ uno de culpa remiſſa,proderit alteri.

Cum duos. Titius erat Mediolaoi, Mæuius autẽ Florentiæ:uendidi eis ambobus per ouotium, oel per epiſtolam certas merces uſque ad ſommam mille aureorum: qui m hi promiſeruot ſe ſoluturos illa mille Capuæ.hic quæritur, qualis ratio debeat haberi iſtorum duorum emptorum: quia quando quis promittit certo loco ſoluere,eſt habenda ratio quod illuc poſſit peruenire.cum ergo unus ſit Mediolaoi:longius diſtat a Capua, quam ille qui eſt Florentiæ. habebitur ergo ratio utriuſque diuerſimodè,ſecundum quod unus longius eſt,alter uerò propius. Fran. Acc.

d Promittendi.largè accipe,id eſt debendi:vt & uerbum credendi:vt & ſupra, ſi certum petatur. l. prima. ſed hodie ſecus:quia non tenentur in ſolidum:ſed non fiunt duo rei debendi:niſi hoc agatur:vt in authenti. de duobus reis. in princip. colla. vij. & facit ad primum,ſupra,depo.l.j.§.ſi apud.ad ſecundum ſup.commo.l.ſi ut certo.§.ſina. Accur.

e Contractibus.ſupple fiunt duo rei promittendi,ſecundum M.

f Locatione.ut & ſup.loc.l item quæritur. §. duo.& l. eum apparebit.

Imparitas culpæ ab initio uitiat conſtitutionem duorum reorum:ſecus ſi ex poſtfacto.h.dicit. Bartol.

Sed ſi quis in deponendo penes duos,paciſcatur, ut ab altero culpa [k] quoq; præſtaretur:verius eſt, non eſſe duos reos,a quibus impar ſuſcepta eſt obligatio. [l] Non idem probandum eſt,cùm duo quoque [m] culpam promiſiſſent, ſi alteri poſtea pacto culpa remiſſa ſit:quia poſterior conuẽtio, quæ in alterius perſona interceſsit,ſtatum,& naturam obligationis, quæ duos initio reos fecit,mutare non poteſt.quare ſi ſocij ſint, [n] & communis culpa interceſſerit, etiam alteri pactum cum altero factum proderit. [o]

Diſparitas locorum non impedit conſtitutionem reorum.h. d.Bartol.

g Commodato. & mandato etiam ſi hoc noo agatur expreſſim, ſecundum quoſdam: vt ſupra man. l. creditor §.duobus.& facit ſupra, de conſtit.pec.l. ſi duo. & de inſti.l. habebat. §.ſi duo.

h Mæuius. id eſt, hæres.

i Danto. utriuſque fidem inſolidũ ſecutus: vt io principio legis dixit. & ſic non eſt contra, inf.eod.l.ſine.

k Culpa. leuis: de qua ſine pacto non tenetur:vt ſupra.depoſi. l. j. §.ſi conueoiat. & §. ſi quis ſeruum. in fine.

l Eſt obligatio. puta. Sed contra, ſupra eodem l. ex duobus. Soluno.ut ibi, & eodem modo ſolue quod eſt Inſtitu.eod.§. fina. Sed qualiter hęc imparitas uiciat. & oõ illa, quando unus purè, & alter in diem, uel ſub conditione? Reſpondeo, quantum ad conditionem non eſt quæſtio, cũ nec interim ſit obligatus.quantum ad diem dic idem quo ad effectum:ſed hic uterque purè, & efficaciter tenetur. Item quando unus purè,alius in diem,uel ſub conditione nullus extraneus actus aſſumitur: ſed ab initio ſic obligatur. & illa eſt natura contractus,quòd ſic fieri poſſit.at quando culpa promittitur, extra naturam contractus hoc fit. Item ſecundùm R.ille qui in diem, uel ſub conditione promiſit,adueniente die,uel conditione purè tenetur,ut alius. & ſic omnino eſt par: quæ paritas hic non ſeparatur. Io. & per hoc etiam patet ratio diuerſitatis inter legem illam,ex duobus.& infra eod.l.ſi id quod. Acc.

m Quoque.id eſt,æqualiter.ſed certè idem in hoc uidebatur quod in ſuperiori:vt in argu. contra. ſupra,de in rem uerſo.l.ſi pro parte. §. uerũm.& de coodictio. indebi.l.ſufficit.& infra,de fideiuſſo.l. ſi a reo. §. ſub diuerſis.ſed ille quo ad ſuos contractus.

n Sint.ergo non uidentur fideiubere, niſi ſint ſocij ut hic,& argu. ſupra proximo reſpon. quia ſi remittitur uni culpa, & ille eſſet principalis, minus quã correus teneretur.

o Proderit.facit ſupra,de pact. l.idem. & de arbit.l. ſi duo.& ſupra,de liber. leg. l. quarta. §.nunc de effectu.& l. ſi is qui duos.& infra, rem ratam haberi. l. ſi quis.Accurſius.

Cùm duos reos promittendi facerẽ, [a] ſi ex diuerſis locis Capuæ pecuniam dari ſtipulatus ſim: ex perſona cuiuſq; rõ ꝓprij tꝑis [b] habebitur. nã & ſi maximè [c] parem cãm ſuſcipiũt: nihilominꝰ in cuiuſq; perſona propria [d] ſingulorum conſiſtit obligatio.

Correus non ſocius opponit compenſationem de eo quod alteri correo debetur. Accur.

Idem lib. xxxvij. Quæſtionum. X.

SI duo rei promittendi ſocij non ſint, nõ proderit alteri, [e] quòd ſtipulator alteri reo pecuniam debeat.

Duo rei poſſunt inuicem fideiubere: & poteſt actor actionem diuidere quo ad quantitatem, & quo ad petendi modum. h. d. B.

Idem lib. xj. Reſponſorum. XI.

REos promittendi [f] uice mutua fideiuſſores non inutiliter accipi [g] conuenit. Itaque reus ſtipulandi actionẽ ſuam diuidere [h] ſi uelit (neq; em̃ diuidere cogendus eſt) poterit eundem ut principalem reum, [i] itẽ eum qui fideiuſſor [k] pro altero extiterit, in partes conuenire, [l] non ſecus ac ſi duos promittendi reos diuiſis actionibus [m] conueniret.

Plures intelliguntur in dubio uiriliter obligari, & uiriliter ſtipulari, niſi aliud actum ſit. Bar.

Cùm tabulis [n] eſſet cõprehenſum, illum, & illũ centum aureos ſtipulatos: neq; adiectum, ita ut duo rei ſtipulandi eſſent: uirilem partem ſinguli ſtipulati uidebantur. [o] Et econtrario cum ita cautũ inueniretur, Tot aureos rectè dari ſtipulatus eſt Iulius Carpius: ſpopondimus ego Antonius Achilleius † & Cornelius: diuidi partes uiriles deberi: quia non fuerat adiectum, [p] ſingulos in ſolidum ſpopondiſſe, ita ut duo rei promittẽdi fierẽt.

Facerem. iſti facti ſunt non uerbis, cum inter abſentes: ſed in alijs contractibus per nũtium uel per epiſtolã. Et quod intra dicit ſtipulatus ſit, dic i id eſt, dari conuenit. & promittendi, id eſt, debendi: vel etiam in ſtipulatione poni poteſt. ſed tunc eſt contra ſup. eod. l. duos. §. fin. ſed certe & hic poteſt fieri in continenti: ſi ego hic, & ſeruus meus Mutinæ eadem decem a diuerſis ſtipulamur. ſeu de hoc cum fecerim certũ: arg. ſ. tit. j. l. fina. §. ſi inter. uel etiam egomet. nec uidetur contrarius actꝰ ſi ad illum locum uadam ad ſtipulandum: dum aliã extranea interim non faciam: vt dicimus in eo, qui incontinenti poſſeſsionem recuperat: vt ſup. de ui & ui arma. l. iij. §. cũ igitur. & pro hoc facit ſup. e. l. in duobus. in princip. Accur.

[b] Proprij temporis. quo po. uenit illuc uenire: cũ unus plus, quam alius diſtat: vt ſup. de uerb. oblig. l. interdum. & j. de fideiuſ. l. ſi teſtamento. §. fina. ſic & quandoque unus pure, & alter ſub cond. uel in diẽ ꝓmiſit. nec eſt hic imparitas, quæ uitiet, cum adueniẽte die utriuſq; tacite intellecto efficacites. & æqualiter ambo teneantur.

[c] Maxime. quia maxime uidebatur ad id quod dixerat, remouendum: tale maximè eſt C. quod metus cau. l. iij. & inf. de cap. l. in bello. §. medio. uel l. ſed captiui.

[d] Perſona propria. ea tamen dicitur communis: ut inf. de ſol. l. qui hominem. §. j. & una, ex eo quod una ſolutio utrunque liberat: vt ſup. eod. l. in duobus. §. fi. quæ ſunt contra.

SI duo. rei. CASVS Titius, & Seius promiſerunt mihi ſummam centum aureorum. ego debebam Titio ſummam l. aureorum. petij a Seio centum mihi promiſſa. Seius uult compenſare l. quæ ego debeo Titio. an poſsit? Diſtinguitur utrum iſti duo rei ſint ſocij uel non. ſi ſint ſocij, Seius poterit compenſare: alias non. Franciſ. Accur.

[e] Alteri. ut ſcilicet compenſare poſsit, cum alius ſit: ut C. de compen. l. eius. ſecus autem in fideiuſſore: vt ſup. de compen. l. ſi quid. & ſic apparet iſtos non uideri fideiubere inuicem inter ſe: ſecus ſi eſſent ſocij, ut in pacto, prodeſſet uni factum pactum etiam alteri: vt ſ. de pac. l. idem. & facit ſup. l. proxi. §. pen. & quod ibi de hoc dixi. Accur.

REos promittendi. CASVS In lege iſta glo. ponit caſum uſq; ad §. cum tabulis. Cum tabulis. Textus procedit per terminos ponendo caſum: & in ſumma hoc uult dicere: duo rei ſtipulandi, aut promittendi non fiunt, niſi hoc expreſsè dicatur. Franciſ. Accurſi.

[f] Reos promittendi. CASVS Duo rei promittendi uidentur fideiubere, ſcilicet ſi ſocij ſunt, uel ſi eſt actum: non alias, ſecundum lo. ut not. ſup. ad Velleia. l. uir uxori. in ſi. pro parte ergo tenetur unuſquiſq; ut principalis: & pro parte ut fideiuſſor. poterit itaq; creditor actionem ſuam diuidere: ſcilicet ut unumquenque pro parte conueniat tãquã reos. non enim cogendus eſt: ſed eundem in totum poteſt conuenire in dimidia: ſcilicet ut reum principalem: in alia ut fideiuſſorem. & ad hoc C. de fideiuſ. tut. l. j. & idem in duob. reis. Accur.

[g] Accipi. a iure ſi ſocij ſunt, uel accipi a creditore, cum eſt actum. M. etiam in non ſocijs. & ſi hoc nõ eſt actum, dicit idem.

[h] Diuidere. conueniendo utrunq; in dimidia ut principalem. uel conueniendo utrunq; ut fideiuſſorem alterius: cum iure iſto fideiuſſor poſsit iure conueniri ante reum: vt C. de fideiuſſoribus. l. iure noſtro. non autem dicas, quod unum ut principalem, alium ut fideiuſſorem conueniat, & exigat in ſolidum: quia in quo unus eſt principalis, in eodem alius eſt fideiuſſor: & ſic bis idem exigeretur.

[i] Reum. ſcilicet in dimidia.

[k] Qui fideiuſſor. de eodem dicit, qui pro parte, ut reus principalis, & pro parte fideiuſſor cõuenitur. uel dic quod unum de reis conuenit ut fideiuſſorem alterius: argu. ſupra, eodem. l. duos. §. duobus. & ſecundum hoc erit exemplum, quando diuidit: ſed ſuperiori expoſitione quando non diuidit.

[l] Conuenire. & ſic ſolidum habebit ab uno.

[m] Diuiſis actionibus. id eſt, contra diuerſos intentatis: una tamen eſt actio: vt ſupra, eodem l. in duobus. in fine. & facit infra, de fideiuſ. l. inter eos. §. duo. & ſ. eo. l. in duobus. §. ubi. Acc.

[n] Cum in tabulis. quibus ſcripta eſt ſtipulatio.

[o] Videbantur. hoc uerum in diuiduis: ſecus in indiuiduis: ſed per ius authen. idem in utroque caſu.

[o] Videbantur. niſi alijs indicijs contra probetur. nõ tamen ſcriptura repugnat.

[p] Adiectum. expreſsè uel tacitè: ſed hodie expſsè. & ſic addit authẽ. de duobus reis. uel dic quòd in hoc nõ addit: quia & olim erat neceſſe exprimi. ſed in hoc, quia

Rei duo promittendi fideiubere uidẽtur, ſi ſunt ſocij, uel ſi actum eſt inter eos.

† P. Fl. & Cornelius Diuus partes &c.

quis etiam ſi exprimitur hodie tñ nõ inſolidũ,ſi ſunt ſoluendo & præſen tes,ſed in partes conueniuntur.hoc ergo hic dicit quod ſi inſtrumētũ cõtineat eos ſic obligat os, præſumitur uiriliter.& ad hoc ſ. de re iudi.l. Plautius.& C.ſi plures una ſententia.l.j. & de lega.j.l. ſi quis teſtamen Titio. & de lega.ij. l.ſi ex pluribus. Accurſius.

Plures ſi ſunt in uno inſtrumento obligatorio deſcripti, an præſumantur uiriliter obligati, & an inſolidũ poſſint cõueniri, an uero ĩ partes.

[a] Adde Alciat. lib.2. par. cap.2.

† In P.F. hodie alter, alter poſtera die rñderit, pbaĩ non eẽ &c. & rectius certè quam hic.

S I ex duob. CASVS. Volebã mihi conſtituere duos reos promittendi Titium,& Sẽpronium. interrogaui hodie Titium, pmittis mihi centum ille promittit cras. interrogo Sempronium,& ipſe etiã mihi pmittit. Dicitur hic, quod non ſunt duo rei ſtipulandi: nec Sempronius obligaĩ qui poſtera die rndit.nã ſtipulator ad alios actus diſceſſerat, licet poſtea reuerſus fuerit.

Si à Titio. Stipulatus ſum à Titio libero homine, & Pamphilo pupillo centũ aureos. certum eſt qd pupillus ſine tutoris authoritate non põt obligari. an ergo duo rei pmittendi ſiãt? Rñd. quod ſic: ſed Titius ſolus erit obligatus. Item ſi ſtipulatus ſum à Titio pupillo,& Sticho ſeruo: dña quidẽ ſerui conuenitur inſolidum pro ſeruo ſuo actione de peculio,ac ſi Stichus liber fuiſſet. Fran.

Interuallum inter interrogationem,& reſponſionem impedit reſpõdentem obligari. hoc dicit. Bartolus.

Venuleius libro ij. ſtipulationum. XII.

S I ex duobus,[a] qui pmiſſuri ſunt, hodie,[b] alter ab altero[c] poſtera[d] die rñderit, promitto: nõ eẽ duos reos: ac ne obligatum quidem intelligi eum, qui poſtera die rñdit: cum actor ad alia negotia diſceſſerit, uel promiſſor: licet peractis illis rebus reſponderit.[e]

Diſparitas in obligationis ſubſtantia non impedit duorum reorum conſtitutionem. Barto.

Si à Titio, & pupillo ſine tutoris authoritate[f] ſtipulatus fuero eadem deceni,uel a ſeruo,[g] & quaſi[h] duos reos promittendi conſtitui:[i] obligatum Titium ſolum Iulianus ſcribit: quanquam ſi ſeruus ſpopondiſſet[k] in actione de peculio eadem obſeruari debent, ac ſi liber fuiſſet.[l]

Duæ obligationes paris potentia inuicem nõ tollũt ſe: ſed magis potens tollit minus potentẽ. Barto.

Idem libro iij. Stipulationum. XII.

S I reus[m] promittendi alteri[n] reo extiterit, duas obligationes eũ ſuſtinere[o] dicendũ eſt. Nã ubi quidẽ altera[p] differentia obligationũ eſſe poſsit, ut in fideiuſſore,& reo principali, conſtat alteram ab altera perimi.[q] Cum uerò duę eiuſdem poteſtatis ſunt:non poteſt[r] reperiri,[*] altera potius,quã alteram conſummari. Ideoq; & ſi reus ſtipulandi hęres

[*] P.F. reperiri. qua altera potius quam altera cõſumatur,ideoque &c. in aliq bus codicibus. quæ altera potius,quam altera conſumatur.

[a] Si ex duobus. ſimul interrogatis. M.

[b] Hodie. ex conuentione nuda præcedenti. Azo. uel tacitè:quia hodie interrogatur.

Ab, ſeparationem notat.

[c] Ab altero. id eſt, ſine altero. ab enim ſeparationem notat.

[d] Poſtera. i. die poſtea ſequenti. dicitur enim poſterus, poſtera, poſterum.

[e] Reſponderit. ideo quia non ſtatim poſt interrogationem reſpondit:ut ſ. ti.j.l.j.§. qui præſens.& l.continuus.in prinċ. Sed quid ſi hodie unum interrogo, & reſpondet: cras alium de eadẽ re, & hoc acto ut ſint duo rei debendi? Videtur quod teneantur.ut ĩ.eo. l.in duobus in prin.& l.eadẽ.in fi. Econtra quod non teneantur:ut hic,& ĩ.eo.l. duos.in fine. Sed an ut fideiuſſor? Rñ:non, quia contrarium agebatur. ſ.ut eſſet reus:non fideiuſſor:& ſic poteſt quod non uult: & quod uult,nõ poteſt:ut C. ſi quis alteri uel ſibi.l. multum. Azo. ſed dic:ut ĩ.eo.tit.l.ſi id quod.in fi.nota.

[f] Authoritate. nec etiã eſt locupletior: aliàs teneretur etiam ciuiliter ut ſ.de aut. tut.l.v.§.pupillus.

[g] A ſeruo. non gerente negotium peculij: nec etiam fideiuber,& ſic naturaliter tenetur.

[h] Quaſi. cum re uera non ſit.

[i] Conſtitui. quantum ad deſtinationem. Azo.& eſt uerbum infinitiui paſsiui.

[k] Spopondiſſet. non tamen animo donandi. tunc enim de peculio ceſſaret actio.& ſecundum hoc puncta ibi; ſpoponderit,uel poſt dictionẽ peculio, puncta, & dic in actione de peculio, id eſt in aliquem actũ pertinentem ad peculium. & quod ſubijcit ſeruari debent, ſcilicet actione de peculio.& ſic in idẽ recidit. Vel dic quod ſpopondit extra peculium, & tamen dominus tenetur de peculio:quia non uidetur fideiubere.tunc enim ſecus eſſet,nã ẽt de peculio non teneretur dominus: ut ſupra, de peculio lega.l. licet.§. ſi filius.& ſecundum hoc eſt argu. hic, quod non uideantur inuicem fideiubere duo rei: ut ſ. ad Velleia. lege,uir uxori.in fin. Accur.

[l] Fuiſſet. ut inſolidum conueniantur,ſi tantum eſt in peculio. M. ſicut liber homo inſolidum conueniretur. erunt ergo duo rei promittendi ſeruus & Titius: quamuis ab altero inſolidum id eſt à Titio: à domino uerò nomine ſerui peculio tenus ſit conſecuturus. nec pptereà eſt dicenda diſpar obligatio:quoniam ęqualiter quo ad partem tenetur quilibet naturaliter: quamuis perſecutio eſt diſpar. ſicut & alias dicitur æqualis:quãuis dilatio ſit impar:ut & ĩ.eod.l.eadem.§.ſi.& l.ex duobus.

S I reus promittendi. CASVS. Stipulatus ſũ à Titio,& Męuio centũ ducatos:& ſic ſunt duo rei. moritur Titius,cui Męuius correus ſuus eſt hæres. dicitur hic,quod Mæuius ſuſtinet duas obligationes in ſe principales: unã propter ſe,alteram pper Titiũ. Sed uidetur quod extinguat una iſtarum: nã cũ fideiuſſor ſuccedit reo principali,aut reus principalis fideiuſſori, obligatio fideiuſſoria extinguit, & remanet principalis. ergo hic à ſimili fieri debet. Sed reſpõd.qđ nõ eſt idem:quia hic ſunt duæ principales obligationes: & una non perimitur per alteram. ſicuti contingit in obligationibus acceſſorijs,& principalibus. Idem eſt,& ſi reus ſtipulandi alteri reo hæres extiterit. Fran. Accur.

[m] Si reus. aut obligationes ſunt pares, aut impares: ſi pares,& unus alteri ſuccedat, ut puta reus debendi reo alteri, utraque remanet: ſi impares,ut ſi reus fideiuſſori uel econtra ſuccedat, remanet principalis, & acceſſoria tollitur.

[n] Alteri reo. i. correo.

[o] Suſtinere. quia inſolidum ſuo nomine qui ſupereſt tenetur,& inſolidum nomine morientis: ut ſ. de act. emp.l.non eſt nouum.

[p] Altera. i. aliqua. Azo.

[q] Perimi. puta acceſſoriam per principalem:ut & infra, titul.ij leg. hæres.§.quod ſi ſtipulator. uerſicu. quod ſi idem.& lege, Lucius.& lege, Vranius.ij.reſpond. Accurſius.

Obligationibus duabus exiſtentibus inuicẽ, altera illatũ tollitur.

[r] Non poteſt, & ideo utraq; remanet, ſiue ſint ambæ principales, ſiue ambæ acceſſoriæ: ut & ĩ.ti.ij.l.generaliter.& l.ſi reus.& l.ſi hæres.§.non eſt.

a Extiterit. ſ. alteri reo ſtipulandi. M.

b Suſtinere. exacto tamen ea una utraq; tollitur & utroque caſu. & quæ ſit utilitas quod utraq; remaneat, habes ꝟ. de ſolu. l. ſi duo. & facit ſup. de act. emp. l. non eſt. & de ſepara. l. debitor.

Debitum ſolidū ea pſona teſtõris põt qs petere, & illud idē, & ſolidū ex pſona hēdis.

b Suſtinere. quia poteſt ſolidum debitū ex perſona hæredis petere, & ſolidū ex perſona decedentis. Accur.

c ET ſtipulationum. Tu & Titius ædificabatis ī ſolo meo: nuntiaui uobis opus nouū. uos ambo promiſiſtis mihi ꝙ ſi appareret male ędificatum, quod opus deſtrueretis. nunquid eſtis facti duo rei promittendi? Reſpon. ꝓ ſic. nā & prætoriarum ſtipulationum poſsūt fieri duo rei ſtipulandi & promittendi. Fran. Accur.

c Et ſtipula ionū. ut dam. infec. & ſimiliū, quas habes ꝟ. de præto. ſtipu. l. j. Accur.

extiterit:[a] duas ſpecies obligationis eum ſuſtinere.[b]

Paulus libro ij. manualium. XIIII.

ET ſtipulationum[c] prætoriarum[d] duo rei[e] fieri poſſunt.

Diſparitas rei debitæ, uel cauſa debendi impedit duorum reorum conſtitutionem. Bart.

Caius libro ij. de uerbo. obligatio. XV.

SI id, quod ego, & Titius ſtipulamur, in ſingulis pſonis[f] ꝓprium[g] intelligatur, non poterimus duo rei ſtipulandi[h] conſtitui: ueluti cum uſumfructum,[i] aut dotis

d Prætoriarum. quaſi dicat. nedum conuentionalium.

e Duo rei debendi, non ſtipulandi: cum tantum proprium intereſſe ueniat: ut ꝟ. rem rat. habe. l. ſi procurator. & argu. ꝟ. l. proxi.

ADDITIO. Dic illud eſſe uerum, niſi certa quantitas exprimatur, quia tunc poſſunt duo rei conſtitui, ſecundum Barto. hic.

SI id quod. CASVS. Gloſ. ponit caſum, quæ eſt ſuper uerbo, cum uſufructu. uſque ad. §. idemque.

Idemq; Titius, & Seius ſtipulati ſunt à Sempronio decem, & Stichum ſeruum, qui erat Titij. certè hic nō poſſunt eſſe duo rei ſtipulandi. nā Seio poſſunt deberi decē, aut Stichus: Titio uero tantū decē, quia nemo põt rem ſuam ſibi dari ſtipulari. cum igitur Stichus ſit ipſius Titij, non poteſt eum ſtipulari. Et hoc eſt uerū in tantū, quod ſi Sempronius Titio, uel Seio ſoluerit decem, uel Seio Stichum, nihilominus manet obligatus alteri. poſt hæc corrigit illud ultimum dictum, & dicit quod ſi Sempronius ſoluerit decem uni eorum, qđ ab altero liberatur. Fran. Accur.

f In ſingulis perſonis. id eſt, ſingulariter in perſona unius noſtrum intelligitur.

g Proprium. i. proprietas inſeparabilis, & non in alterius: at quia talis res eſt, quæ uni tantum noſtrum acquiri poteſt.

a Franc. Areti. hic reputat iſtam gloſ. ſin. ad hoc quod uſuſfructus nō põt cōſtitui duob' inſolidū in eadē met re. & gloſſ. in hoc eſt cōtra. Bolog.

h Stipulandi. ut utrique inſolidum debeatur tanquā principali.

i Cum uſumfructum. puta duo ſtipulantur uſumfructum formalē fundi mei à Titio, & ſic mihi nō poteſt quæri: cum res mea nō põt mihi ſeruire: ut ꝟ. ſi uſuſfr. pet. l. uti frui. & eſt ſic qñ nos duo ſtipulamur rem quę unius eſt noſtrū dari: ſecus ſi tradatur ꝟ. ti. j. l. itē ſi ſeruus. uel pone ſecundo qđ duo ſtipulentur à Titio inſolidū uſumf. eiuſdem fundi, qui erat Titij, & ſic nō poterit inſolidum acquiri. ſed an ꝓ parte acquirit, dubiū eſt, ſm Io. quod non erit dubium, ſi ponas nos ab initio pro partib. expreſſe ſtipulatos, cum diuiſionē hæc ſeruitus recipiat: ut ꝟ. ad leg. Fal. l. j. §. ſi uſuſfructus. ut ergo. una nupta duobus: ita nec uſuſfructus duorū po-

teſt eſſe inſolidum in eadem re, uel debitori duobus ut hic dicitur.

k Nomine. pro ea quæ eſt, uel futura eſt uxor alicuius noſtrum. nā dos ſine matrimonio eſſe non põt, ut C. de don. ante nup. l. ſi. nec deberi, niſi contrahe[n]ti matrimonium. ſ. ut in principali creditore, & ſic non duobus: cum duob. nupta eſſe non poſsit: ut ꝟ. tit. j. l. itē ſi alter. licet tā quam procurator nomine alterius alius poſsit eandē dotē ſtipulari: ut ſup. de iure do. l. ſi mulier. & ita demū cōtracto matrimonio debet: ut ꝟ. de iure dot. l. ſtipulationem. Accur.

nomine[k] dari ſtipulamur, idq; & Iulianus ſcribit. Idem ait[l] ſi Titius, & Seius decem, aut Stichum qui[m] Titij ſit, ſtipulati fuerint: non uideri eos duos reos ſtipulandi: cum Titio decem tantum, Seio Stichus,[a] aut decem debeantur.[n] quæ ſententia eò ꝑtinet, ut quamuis uel huic, uel illi decem ſoluerit, uel Seio Stichum: nihilominus alteri obligatus manet:[o] ſed dicendum eſt, ut ſi decem alteri ſoluerit, ab altero[p] liberetur.[q]

Vnus ex reis credendi lite conteſtata perimit ius alterius. hoc dicit. Bart.

l Idem ait. ut non poſsint fieri duo rei ſtipulandi inſolidū.

m Qui. ſ. Stichus.

n Debeantur. & ſic proprium eſt in Seio, ut ei tantum alternatiua quęſita ſit ſtipulatio, ſed alteri acquiſita eſt in decem, ut hic dicit, debeantur. & ꝟ. ſubijcit obligatus manet &c. & caue, quod tā in primo caſu legis, quam hoc ſecundo eſt imparitas in re quæ in ſtipulationē deducitur, cùm plus uni quā alteri quærat, uel uni ſoli. & eſt ſic ꝟ. e. l. eandē. § ſed & ſi quis. ſecus æqualitas: ut dixi ſup. e. l. ex duobus. Et ſic ēt non obſtat l. ſup. eo. l. ſi ex duobus. §. fin. quia non fuit ibi rei imparitas, imò æqualitas, uſquequo durat peculium. uel ibi perſona promittentis facit imparitatem rei: hic perſona ſtipulantis. uel ſaltem utriuſque. Accur.

o Manet. ſtricto iure. nam ſi Titio x. ſoluit, remanet obligatus Seio in Stichum, uel decem. Itē ſi ſoluit Seio Stichum, uel decem, remanet obligatus Titio in decē. nam ex quo non ſunt duo rei ſtipulādi, imparitate impediente, ſolutione uni facta non liberatur ipſo iure ab utroque. ex quo. ſ. nō ſunt eiuſdē rei ſtipulationes, ergo diuerſarum. & ſic alia decē Titio, & alia decē, uel Stichus debētur Seio. ſed hoc eſt cōtra mentem ſtipulātium. & ideo de æquitate dic quod ſi decē uni ſoluit, quæ cōiter utriq; debebat, ab utroq; liberetur per except. ſed ſi eſſent duo rei, tunc ipſo iure: ut ꝟ. e. l. ij. Sed quid ſi Seio Stichum ſoluit: nunquid a Titio de decē liberatur. hoc non aperit: ſed poteſt dici idem. nam quæ æquitas eſt ut decē uni ſolutis, ab utroque liberetur. ſ. cōtrahentiū uolūtas: hæc eadē eſt ſoluto Sticho Seio: quia hęc fuit uoluntas ut ſemel alterū eorum alteri ſolueretur. Itē ſi Seio Stichū ſoluat, cōſtat eū liberari ab eodē Seio de decē: ergo & à Titio, cum de eiſdē decem de æquitate ſentiat. ideo abr de Sticho non repetit. qa dicit decem alteri: quod dici non poterat de Sticho, ut alteri cuiquā eorum ſoluendo, ab altero liberetur. nam non utriq;, ſed alteri tantū poterat ſolui: nō. a. ad ſolutionem tantum Titio [a] faciendam de Sticho eſt appoſitus Titius: imo ad obligationem, quę obligatio cū non poſsit ei quæri, nec ſolui poterit: ut ꝟ. de uerbo. l. ſi duo rei. Accur.

a Alias, Seio.

p Ab altero. No. quod ad hoc ut duo rei ſint ſtipulandi, oportat quod ſtipulentur rem talem: quæ utrique acquiri poſsit. Azo.

q Liberetur. de æquitate. Accur.

Ex duo-

EX duobus. CASVS. Titius, & Mæuius ſtipulati ſunt a Sempronio centū.de iure ita eſt,quod uni ſoluendo reus, ab altero liberatur. ſed ponamus quod Titius petijt, & litem eſt conteſtatus contra Sempronium. poſt hoc iſte Sempronius offert pecuniam Mæuio: an liberetur à Titio? Reſpon. quod non:quia Titius præuenit litem conteſtando. Franciſcus Accurſij.

a Egerit.litem cōteſtando, & e.ſic & infra, de fideiuſ.l.ſi reus.& ff.eod.l.ij.& ſupra, de procur.l. pluribus. & infra, de ſol.l. ſi quis ſtipulatus fuerit decem in meſſe. & ſupra de conſ.pec.l.idem eſt. §.idem eſt in accep. & iureiu ab uno delato: ut infra,de accep.l. & periuſiurandum.§.fina.& ſupra de iureiuran.l.duobus. ſecus in pacto: ut in argu. contra ſupra de pac.l.ſi unus. primo reſpon. uel ibi ſecundum Azo. fortè erant ſocij: hic non:uel ſecundo hic egit unus, & ſuccubuit: ut arg.ſupra de arbit.l.ſi duo.uel obtinuit, & exegit. argu.ſupra, de pecu.l. quoties. §. ſi creditor. Accur.

b Offerendo. & ſoluendo.

c Nihil agit. quantum ad liberationem.

d Siue. Intelligas legē iſtam in appellatiuis nominibus dicendo: lego rem talem dandam a primo & a ſecundo, tertio excepto. uel dixi dandam a primo. iſto caſu pro partibus hæreditarijs tenētur: ſecus ſi proprijs nominibus appellaſſet.nam tunc uiriliter tenerentur. ſi uero omnibus excepto uno, uel ab omnibus nullo excepto: tunc non utiliter, ſed pro partibus hæreditarijs tenerentur. Accur.

e Ab omnibus.ſcilicet legatum eſſet.

f Pro hæreditarijs. prout ad primū refertur, eſt contra ff.de leg.j.l.ſi ex toto.§.j ubi in totum dicit eos teneri.Solu.uoluntas teſtatoris hoc facit,ut ſint plures rei inſolidum,uel nō:ut quia ibi hoc expreſſit,hic non. uel ibi uerbum dabo, bis legitur,ut ſit perfecta conſtructio.& ideo quis inſolidum tenetur:ſicut ecōtra cuiq; debetur ſolidum, ſi taliter pluribus eſſet legatū: ut C. de cad.tol.l.j.§.ſi uero nō omnes.& ff.de leg.iij.l.coniunctim.ſecundum Azo. & eiſdem modis ſolue, ut & ſup.e.l.eādem in ſi.j.reſpō.uel dic quod in l. ſi ex toto. dixit teſtator ab illo,uel ab illo: hic uerò copulatiuè, Item adhuc oppo. ad primum dictū:quia non pro hæreditarijs,nec inſolidum, ſed quod uiriliter debeāt,uidetur: ut ſup.de leg.j.l.turpia.§.fina.& l. ſi hęredes nominatim. quæ ſunt contra. Solu. ſecundum Ioan ibi proprijs nominibus damnauit hæredes, hic appellatiuis puta duos heredes, quos modo nominaui. argu. Infra titu.j.l. ſi communis ſeruus ita.& ff. ad Trebel. l.nonnunquam.Accur.

Idē li. iij.de uer.ob. XVI.

ij EX duobus reis ſtipulandi, ſi ſemel unus egerit: [a] alteri promiſſor offerendo [b] pecuniam, nihil agit [c]

Videntur heredes in dubio grauari pro portionibus hereditarijs.Barto.

Paulus libr. viij.ad Plautium. XVII.

SIue [d] a certis perſonis hæredem nominatim legatum eſt, ſiue ab oībus [e] excepto aliquo: Attilicinus,Sabinus, &Caſſius,p heredicarijs [f] partibus in totum eos legatum debituros aiunt: quia hęreditas eos obligat. Idem eſt cùm omnes hęredes nominantur.

Factum unius ex reis debēdi nocet alteri.h.d.Bart.

Pomponius libro v.ex Plautio. XVIII.

iij EX duob' reis eiuſdem Stichi promittēdi factis,alterius factū alteri quoq; nocet. [g]

Si perſona unius ex reis debendi ab obligatione eximitur, alter remanens non liberatur: & poteſt illi obligationi fideiuſſor accedere.h.d.Bar.

Idem libr. xxxvij ad Q. Mutium. XIX.

CVm duo eādem pecuniam debent,ſi unus capitis deminutione exemptus eſt obligatiōe, [h] alter [i] non liberatur. [k] multū.n.intereſt: utrū res ipſa ſoluaſ,an pſona liberet. Cum perſona liberatur manēte obligatione, [l] alter durat obligat'.&ideo ſi aqua,& igni [†] interdictū eſt alicui, fideiuſſor poſtea ab eo dat' tenet. [m]

TITVLVS. III.

DE STIPVLAtione ſeruorum.

Iulianus libro lij. Digeſtorū. I.

CVm ſer-

EX duobus. CASVS. Tu,& ego promiſimus Stichum Caio.tu illum Stichū occidiſti. an nihilominus ego tenear mortuo Sticho? Reſpond.quod ſic: quia factum tuum mihi nocet. hoc uerum dicit glo.ſi ſumus ſocij:aliàs non. Franc.

g Nocet. ſi ſocij ſunt: aliàs non,ſecundum M. & Ioan. & ſic non eſt contra ff. de uſuris. leg. mora. in fine.quę eſt contra. Alij ut P.dicūt [i], quod hic mora fuit in faciendo: quia ſeruum promiſſum occidit, ibi in non faciendo.Cui obſtat C.eod.l. fin. ubi de interpellatione dicit, quod nocet: ſed ibi cum executione. Tertij quod interuenit. hic factum: quia agnouit debitum: ut dicta l.fin.C.eod.non autem mora. Quarti quod hic fideiuſſerat unus pro altero ibi non.

i Et meritò:& idō dicit qd' hic ſunt ſocij: ibi non ſm Bartol.

CVm duo. CASVS. Pulchra lex, & caſus eius talis eſt:Tu,& ego promiſimus decem Titio. contigit quod tu propter aliquod delictum captus es, & deportatus, ut es liberatus ab obligatione: ſed an ego liberer? Reſpō. quod non. uidebatur contra:quia ſi ſoluiſſes,& eſſes liberatus:ego etiam liberatus eſſem.Sed hoc non obſtat: quia aliud eſt per ſolutionem debiti liberari, quam per aliquem alium modum eximi ab obligatione. poſtea concludit dicens ex ijs, quę dixit, quod ſi aliquis ſit obligatus, & fideiuſſorem dederit:licet ſibi interdictum ſit aqua,& igni, nihilominus fideiuſſor eius manet obligatus. Fran.

† De aquę, & ignis interdictiōe pulchrè Budęus ff. de dona.inter ui. & uxo. l.pe.

h Obligatione. quia deportatus eſt ut in fine l. Idem ſi maximam ca.dimi.eſſet paſſus, ut alter non liberetur:& idem ſi minimam:ut ſup.de capi. dimi.l.ij.§.hi.

i Alter.Correus.

k Nō liberatur.per deportationem. & dic ciuiliter.ſecundū M.uel omnino:ut ff.de fideiuſſo.l. ſi debitori.j.

l Obligatione. naturali. Azo.uel dic etiam ciuili,ſcilicet in altero.

m Tenetur.pro altero correo,qui remanſerat obligatus. & ſic ſoluitur contra ff.ti.j.l. ſi debitori. uel ſol. ut ibi in glo.j.ad ſi.& facit ff.de ſol.l.fina.

DE STIPVLATIONE SERVOR. Il.

CVm ſeruus. CASVS. Sumus in tractu de ſtipulatione ſeruorum. quæritur ergo a domino Iuliano, quomodo concipiuntur ſtipulationes ſeruorum, & reſpondet qd non refert, an ſeruus concipiat uerba

ſtipulationis in ſuæ perſona: ut dicendo, Mæui promittis mihi centum aureos? an uerò concipiantur in perſona domini ſui: ut dicendo, Mæui promittis domino meo centum? an uerò ſine expreſſione perſonæ domini aut ſuæ ſtipuletur: ſicut promittis dare centū? quia omnibus his caſibus quæritur domino per ſeruum.

Si ſeruus. Seruus meus Stichus bona fide tibi ſeruiebat: quia credebas tuum eſſe: ſimiliter & ipſe credebat ſe eſſe tuū. hic Stichus habebat peculiū fortè quingētorū aureorū. tu mutuaſti Titio ex iſto peculio centū aureos. iſti aurei remanebunt mei: nec ſeruus ſtipulando tibi, eos tibi acquiret. ego uerò potero hanc pecuniam mutuatam uēdicare à Titio.

Si ſeruus communis. Tu, & ego habebamus Pamphilum ſeruū cōmunē. hic ſeruus habebat peculiū, quod ad te pertinebat. ex quo ſeruus noſter pecuniā alicui mutuauit, dī hic quod hæc pecunia tibi acquiritur, licet ſeruus noſter nominatim mihi eam ſtipulatus fuerit: nec ꝓpter hanc ſtipulationem debitor liberabitur à te: tū uterq; noſtrum habet actionem ad hanc pecuniam. ego quidē ex ſtipulatu: quia ſeruus mihi ſtipulatus eſt. tu uerò habes actionem: quia pecunia tua eſt. uerumtamē ſi ego petam à debitore hanc pecuniam: ipſe poterit me repellere doli mali exceptione. Quod meus ſeruus. Habebam duos ſeruos, Stichum, & Pamphilum. Stichus ſtipulatus eſt à Titio centum dari Pamphilo ſeruo meo. iſta ſtipulatio ualet: & mihi quæritur actio. Item ſeruus iſte meus Stichus ſtipulatur ſeruo Titij centum dare. certè iſta ſtipulatio non ualet: nec Titio actio quæritur ex ſtipulatu. Communis ſeruus. Tu, & ego habemus ſeruum communem, Stichum ſcilicet. iſte Stichus ſuſtinet uicem duorum ſeruorum: in tantum quod ſi ſeruus meus ſtipuletur aliquid huic ſeruo communi Sticho, hæc ſtipulatio perinde habenda eſt, ac ſi ſeruus meus eſſet ſtipulatus ſeruo meo, & tuo, nō iſti communi: ſed alijs qui non ſunt communes nobis ſed cuique noſtrum proprij. diceret ergo aliquis: ergo iſta ſtipulatio facta ſeruo communi eſt pro parte utilis, & pro parte inutilis: ſicut ſuperiori §. traditum eſt. Sed reſpond. quod non eſt inutilis pro parte: imò totū acquiritur mihi, quia ſeruus cōmunis eſt talis naturæ, quod quando per ipſum uni domino poteſt acquiri: alteri non poteſt, perinde habeatur, ac ſi ſeruus eſſet unius ſolius domini, cui acquiritur. Si fructuarius.

Habeo uſumfruct. in ſeruo Sticho, cuius proprietas eſt Titij. à Lomio uicino. iſte Stichus ſtipulatur mihi, uel proprietario Titio centum aureos. quæritur, an proprietarius petere poſſit? Diſtinguitur. aut ſtipulatus eſt ex re fructuarij, & non poteſt proprietarius petere. aut ſtipulatur ex alia re: & tunc proprietarius petere poteſt. Sed & ſi promiſſor ſoluat fructuario: liberabitur. Cum ſeruus. Textus ponit caſum in terminis quem uide. Franc. Accur.

uus [a] ſtipulatur, nihil intereſt, [b] ſibi, an domino, an uerò ſine alterutra eorum adiectione dari ſtipuletur.

Stipulatio inutilis non tollit domino rei uendicationem. h. d. Bartolus.

Si ſeruus tuus, qui mihi bona fide ſeruiebat, peculium habuit, quod ad te pertinebat: [c] & ego ex eo pecuniam Titio credidero, numi tui manebunt. [d] ſtipulando autem mihi ſeruus eandem pecuniam, nihil agit. [e] uindicando [f] ergo eam pecuniam tu conſequi poteris.

Stipulatio facta uni nō tollit certi condictionem ex mutuo alteri acquiſitam. h. d. Bar.

Si ſeruus communis meus, & tuus ex peculio, quod ad te ſolum [g] pertinebat, mutuam pecuniam dederit: [h] obligationem tibi acquiret. & ſi eandem mihi nominatim ſtipulatus fuerit: debitorem à te non liberabit: [i] ſed uterque noſtrū habebit actionem, ego ex ſtipulatu, tu quod pecunia tua numerata ſit: debitor tamen me doli mali exceptione [k] ſummouere poterit. Quod meus ſeruus meo ſeruo dari ſtipulatur, [l] id perinde haberi debet, ac ſi mihi ſtipuletur. [m] Itē quod tuo ſeruo ſtipulatur, perinde eſt, ac ſi tibi ſtipulatus eſſet: ut altera [n] ſtipulatio obligationem pariat; altera [o] nullius momenti ſit.

Quod uni ex dominis non acquiritur: alteri inſolidum quæri poteſt. Bar.

[a] Cum ſeruus. proprius, nō communis: [r] uel in quo quis habet ius.

[b] Nihil intereſt. ſ. regulariter. nā ſemꝑ dño quarit. ut ĩ. e. l. ſiue mihi. & ſic, ĩ. de uer. oblig. l. ſtipulatio iſta. §. ſi q's ita ſtip. hoc tñ fallit, qñ ſe ſtipulat: ut ĩ. e. l. ij. & l. ſi ſeruus communis Mæuij. §. j. Itē in ſtipulatiōe operarū: ut ĩ. eo. l. antepe. Itē in aliorū ĩ. e. l. ſi ſeruus cōmunis Mæuij. §. ij. Itē in quarto, ut inſti. eo. §. ſed cū factū. ſed in procuratore diſtinguit Ioan. utrum dño: & non ualet, niſi ſua interſit: [s] ſicut & ſi cuilibet alij ſtipulet, an ſibi ſtipulat, licet noīe dñi: & tñc acqrit utilē dño in caſibus quos not. inſtit. de inutili. ſtipu. §. ei uero qui. ſecus in tutore, & curatore, & actore municipum. nam utiles quærunt cuicunq; ſtipuletur: ut ĩ. de conſti. pec. l. cum. §. Iulianus. & §. ſi actori. Ac.

[c] Pertinebat. ex aduentitia cā, ꝓuenieſ. Io. quo ad me. q. d. nō ex re mea uel opera ſerui q̃ſitū.

[d] Manebunt. nec eſt mutuum niſi reconcilietur modis conſuetis. Io. non tamen ſtipulatione: ut ſubijcit.

[e] Nihil agit. quia non ex re mea, uel opera ſua: ut ĩ. de acqui. rerum do. l. acquiritur. §. non ſolum. & facit ſupra, de uſufru. l. ſed & ſi quis. §. quæſtionis. ſed cōtra. ĩ. eo. l. ſi uſuſfruc. in ſi. ſed ibi expones. Item contra. C. ſi cer. pet. l. ij. ubi ſtip. reconciliat mutuum: ſed idē qui numerauit, ſibi ſtipulatus eſt.

[f] Vendicando. rei uendicatione, ſi extat. ſi conſumpta eſt, tu condicis, ſecundum quoſdam. ſed tutius imo ego: ut ĩ. ſi cer. pet. l. nam & ſi fur. Accur.

[g] Ad te ſolum. quod quandoque contingit: ut ĩ. de pec. l. quis ergo.

[h] Dederit. nomine tuo: alias acquirit utrique: licet ꝑ condictionem ſine cauſa, uel alia actione reddatur: ut ĩ. eo. l. ſi ex re. §. j. & l. penult.

[i] Non liberabit. quia conditionem tuam deteriorem non potuit facere.

[k] Exceptione. ne bis idem exigatur. ſed certè imò magis ego ſtipulator debeo admitti: ut ĩ. de noua. l. ſi ita. §. fina. & l. ſeq. quæ ſunt contra. ſed ibi qui numerabat, ſtipulatur ſibi. ubi diſtinguitur incontinenti, uel ex interuallo, hic alterius nomine numerat: & alteri ſtipulatur: & alteri, non ſibi numeranti.

[l] Stipulatur. ab extraneo.

[m] Stipuletur. ſeruus meus repete. Azo.

[n] Vt altera. prima, ut ĩ. eo. l. ſiue. Accur.

[o] Altera. ſcilicet ſecunda: ut ĩ. eo. l. ſeruus alienus. & ſup. tit. ij. l. ſtipulatio iſta. §. alteri.

[r] proprium & cōmune opponunt & quot modis ꝓprium ſumatur, late Mādoſ. in Gl. Facul. §. Et proprium.

[s] Scribē. utique de iſta glo. exclamant ualde. & reputant ſin. adhoc qđ ſtip. nullo modo ualet, & nulli acquirit actio ex ea, ſi ſtipulanti nō intereſt.

[t] l. adhuc

Com-

Cōis ſeruus[a] duorum ſeruorū perſonā ſuſtinet. idcirco, ſi proprius meus ſeruus cōi meo, & tuo ſeruo ſtipulatus fuerit:[b] idē iuris erit in hac una ꝯceptione uerborum, qđ futurū eēt, ſi ſeparatim duæ ſtipulationes ꝯceptę fuiſſent: altera in perſonam mei ſerui,[c] altera in perſonam tui ſerui.[d] neque tm̄[e] exiſtimare debem⁹, dimidiam partem tm̄ mihi acquiri, partē nullius eſſe momenti: quia perſona ſerui cōis eius ꝯdōnis eſt, ut in eo, quod alteri ex dn̄is pōt acquirere, alter non pōt, perinde habeatur, ac ſi eius ſolius eſſet, qui[†] acquirendi facultatem[f] habet.

Alternatiua inter perſonas quibus æqualiter poteſt quæri, uitiat ſtipulationem. ſed ſi alteri tantum quæri poteſt, alius habebitur ut adiectus. Bar.

Si fructuarius ſeruus ſtipulatus eſſet fructuario, uel proprietario,[g] ſi quidem ex re fructuarij[h] ſtipulat⁹ eſſet, inutilis eſt ſtipulatio:[i] quia utrique ex re fructuarij actionem acquirere[k] nō potuiſſet. ſed ſi aliunde[l] ſtipulatus fuiſſet, proprietariū petere poſſe. & ſi promiſſor fructuario ſoluiſſet,[m] liberari.

Si ſtipulatio principalis confertur in perſonam unius, pœnalis in perſonam alterius, prima per pœnalem non nouatur ipſo iure, ſed ope exceptionis perimitur. Bart.

Cùm ſeruus cōis Titij, & Mæuij ſtipulatꝰ in hūc modum, decem Calendis Titio dare ſpondes? & ſi decem Calēdis Titio nō dederis, tunc Mæuio uiginti dare ſpondes? duæ ſtipulationes eſſe uidentur. ſed ſi Calēdis decem data non fuerint, uterq;[n] dominus ex ſtipulatu[o] agere poterit, ſed in ſecunda obligatione Mæuio commiſſa. Titius exceptione[p] doli mali ſummouebitur.

Inter eū, qui ſibi ſtipulatur, & rem in ſtipulationem deductam debet eſſe diuerſitas. Bar.

Vlpianus libro iiij. ad Sab. II.

S Eruus cōis ipſe ſibi ſtipulari non poteſt,[q] quamuis conſtat, cum ſe ſtipulari domino

---

a Cōmunis ſeruus. ſub quo, ad quid, & quo ad quid nō, ut in hoc §. patet. ſed in libero uix hoc inuenitur: vt ſup. de pact. l. ſi plures. quæ eſt arg. cōtra. reperitur tamen quandoque: vt ſup. de adop. l. iij. & iiij.

ADDITIO. Pro ſolu. diſtingue ſecundum Bar. ſic, quòd quandoq; habetur reſpectus ad ſubſtātiam perſonę: & tunc tantum pōt ſuſtinere perſonam unius: vt l. ſi plures. ſup. de pac. aut habet̄ reſpectus ad officiū: & tunc aut ſunt officia repugnantia: & non pōt uicem plurium perſonarum ſuſtinere: vt l. hi qui. ā. de poſtu. & l. quiſquis C. eod. ti. & l. nemo. C. de aſſeſſ. aut non ſunt officia repugnātia. & poteſt: vt l. iij. ſup. de adopt.

b Stipulatus fuerit. ab extraneo. Accurſius.

c Mei ſerui. Et hæc eſt utilis: vt ſuprà, proxi.

d Tui ſerui. & hæc eſt inutilis: vt ſup. proxi. §.

e Neque tamen. licet quo ad prædicta uicem duorū ſuſtineat: non tamen quo ad omnia: vt ſubijcit.

f Facultatem. uot. ergo regulam hanc vt hic, & inf. eod. l. proinde. §. fina. & l. ſeq. & ī. de aut. tut. l. ſi ſeruus communis. Sed contra hic. e. §. in l. proinde. §. ſi ſeru⁹. in princ. Inf. eo. Solu. hic ab extraneo, ibi ab uno dominorum ſtipulatur.

g Vel proprietario. alternatiuè. nam nominatim etiā ex re fructuarij poteſt proprietario ſtipulari: vt inf. l. ſeruum fructuarium, licet reddatur per condictio. ſiue cā: vt infrà, eod. l. penul.

h Ex re fructuarij. idem ſi ex opera, cum operæ ex re eſſe uideantur: vt ā. de acq. rer. do. l. qui bona. in prin.

i Inutilis eſt ſtipulatio. propter incertitudinem: & omnino: vt inf. eod. l. itē ſi ſeruus. §. fi. & quatuor ſeq. & J. de ſolu. l. qui res. §. ſi ſeruus. Alij dicunt inutilem in perſona proprietarij, ſed quantum ad uſumfruc. tenet. probatur per finem huius §. & in toſū tenet: ſed tunc contra ſunt dictæ leges J. eo. Sol. ibi non ex re domini alicuius: hic ex re fructuarij.

k Acquirere non potuiſſet. alias eſt non potuiſſet: & tunc plana. aliàs deeſt non: & tunc potuiſſet. ſ. alias: non autem hoc caſu. uel potuiſſet. i. poſsibile eſt, ſcilicet, ſi nominatim ex re fructuarij ſtipulatur proprietario: vt d. l. inf. eod. l. ſeruum fructuarium, ſed ſi eſſet aliunde ſtipulatus proprietarius, peteret: vt ſubijcit. & J. eod. l. ſi ex re. Acc.

l Si aliunde. quod non eſſet ex re fructuarij.

m Soluiſſet. ſ. quod aliunde eſt ſtipulatus. & ſic ad proximum dictum refertur, in quo eſt quaſi adiectus: ut J. eod. l. ſi ex re. uel dic quo ad primum, & ſic colliges primo caſu quod tenuit ſtip. quo ad fructuarium: vt modo notaui.

n Vterque. ſed quare prima non quæritur utrique ſicut ſecunda? Reſpon. quia ſecunda uideretur acquiri tantum Titio: quia deſcendit prima. econtra quòd tantum Mæuio: vt puta nominato. ſic ergo nec mihi, nec tibi, ſed diuiditur de rigore.

o Poterit. unus ad decem, & alter ad xx. & hoc de ſtricto iure: ſecus de æquitate, ut ſubijcit.

p Exceptione. non autem ipſo iure. & hoc ideo: quia in perſona dominorum conceptæ fuerunt ſtipu. alioqui ipſo iure prior eſſet nouata: vt in contrario ſuprà, de action. & obligatio. l. obligationū fere. §. ſi. quia ſeruus non habet ius nouandi: cum domini conditio. deteriorem facere: vt inf. de reg. iur. l. melior.

q S Eruus cōmunis. Non poteſt. dicendo uni dominorum, promittis me mihi? ſed ſi promittis me alij domino, ualet. dicet quis: & hoc eſt tale, quale ſi ſibi ipſi ſe ſtipuletur. nam partem ſeruī, quam habet dominus cui ſtipulatur, acquirit ſibi, & adiungit ſibi partem promittentis. & per eum alteri domino. perinde ergo eſt ac ſi ſibi dixiſſet. Reſpond. non eſt uerum: imo immediatè pars acquirentis acquirit obligationem partis promittentis. & hoc dicit. quod ergo dici non poteſt, ſcilicet, ut acquiratur uni domino ab altero: nec etiam ab extraneo ſtipulando ſe ſibi: eſt ratio naturalis, & ciuilis. prima, quia impoſsibile eſt, ut aliquid poſsit dari ſibi ipſi. Nam nemo etiam liber eſt dominus ſui: vt ſupra, ad legem Aquiliam. lege, liber homo. At dari uidetur quod fit accipientis: vt Inſtitut. de actionibus. §. appellamus. multo minus ergo ſeruus poteſt ſibi dari, uel ſolui, uel acquiri, & ſic eſt hic ratio ciuilis: quia ſeruus nil habet. & ad hoc C. ſi ſeruus extr. l. j. in princip. Si uerò alicui res dari poteſt: licet non

† Haloan. legit, qui eius acquirendi &c.

† In P. Fl. deeſt negatio, quod & Accurſium non latuit.

poſſe. a Non enim ſe domino acquirit, ſed de ſe obligationem facit.

[Idem li. ... ad Sab.] III.

SI ſeruus reipublicæ, uel municipij, uel coloniæ ſtipuletur, puto ualere ſtipulationem.

Generalis promiſsio refertur etiam ad eum, cui poſtea ſpecialiter eſt promiſſa. Bar.

[Idem li. ...ij. ad Sab.] IIII.

SI ſeruus cõis ſibi, & uni ex dñis ſtipulet̃, perinde eſt ac ſi oĩb. dñis, & uni † ex his ſtipulet̃: ueluti Titio, c & Mæuio, d & Titio: & probabile eſt, ut Titio dodrans, e Mæuio quadrãs debeatur. f

Ex ſtipulatione ſerui communis acquirit dominus pro parte dominica: niſi fuerit unus nominatus, uel iubens. Idem in alijs acquiſitionibus. Bar.

Idem li. xlviij. ad Sab. V.

SEruus cõis ſic oĩum eſt, non quaſi ſingulorum totus, ſed pro partibus utique indiuiſis, ut intellectu magis partes habeant, quàm corpore. & ideo ſi quid ſtipulatur, uel quaqua alia ratione acquirit: g omnibus h pro parte, qua dominium in eo habent, i acquirit. Licet k autem ei l nominatim alicui ex dominis ſtipulari, uel traditam accipere rem, ut ei ſoli acquirat. Sed ſi non † uni nominatim domino ſtipuletur, ſed iuſſu m unius dominorum, n hoc iure utimur, ut ſoli ei acquirat, cuius iuſſu ſtipulatus eſt.

Pomponius li. xxvj. ad Sabinum. VI.

OFfilius o recte dicebat, & per traditionem accipiendo, uel deponendo, commodandoq́; poſſe ei ſoli acquiri, qui iuſsiſſet. quæ ſñia & Caſsij, & Sabini dicitur.

Vlpianus libro xlviij. ad Sabinum. VII.

PRoinde & ſi quatuor fortè dominos habuit, & duorum iuſſu

---

etiam facto libero, ut in ſeruitute ad fundum dominis ualet ſtipulatio: ut inf. eod. l. ſi ſeruus cõis meus. ſed non legatum: ut ſup. de ſerui. leg. l. & ſi maximè. & facit inf. eo. l. ſi ſeruus communis Mæuij. * §. j.

a Domino poſſe. alteri. ſ. ab altero: quia pro parte una dño partis dari poteſt: pro ea ſcilicet parte, pro qua nõ eſt dominus. Item eſt contra. huic l. ſ. eo. l. j. in princip. ſed illud regulariter, ut ibi dixi.

SI ſeruus. Reſpub. alicuius ciuitatis, municipij, uel coloniæ, ſi habeat ſeruũ communem, ille ſeruus poterit ſtipulando acquirere reipubli. municipio, uel coloniæ. Fran.

Valere. licet ipſa uniuerſitas non facilè ſtipuletur: quia nõ facile conſentit: ut ſuprà, de acquir. poſſ. l. j. §. final. & l. ſeq. & hic erat hæc dubitatio.

SI ſeruus. CASVS. Tu, & ego habemus ſeruũ communem Stichum: iſte ſeruus ſtipulatur ſibi, & tibi nominatim. certè perinde eſt, ac ſi omnibus dominis, & uni nominatim ſtipuletur: quaſi ſi ſeruus ſic dixiſſet, promittis dominis meis cẽtum, & Titio nominatim. & hoc eſt commodum eius, cui nominatim ſtipulatur: quia tres partes habebit eius, quod deductum eſt in ſtipulationem: alter autem dominus tantum quartam partem habebit. uide glo. ſuper uerbo, dodrans. Franciſcus Accurſij.

† Colligit hic B. quòd generalis ꝓmiſſio referẽ ad ſpecialem poſtea ſubſecutã. quod limitabis, niſi ſpãle illud, ad quod refertur, eſſet aliàs prohibitũ per l. uoluntas. in ſi C. de fideicom.

c Titio. nominatim. Acc.

d Mæuio. ſine nomine.

e Dodrans. aliàs deeſt Titio: ſed ſubaudi. habet enim Titius dimidiam ſtatim tanquam nominatus. Itẽ dimidiã alterius dimidię, quia eſt unus de duobus dominis: & idẽ in ſuperiori caſu quã ſibi, & Titio. Sed contra. ſ. eo. l. j. §. communis. in fi. Sed reputatur unus ſolus eſſe, cum ei ſoli aquirendi facultatem habeat, ut ibi dicit in exemplo. Item contra C. de leg. l. cum quæſtio. §. fi. ubi repetitio teſtamentis nil operatur. ſed illud in ultima uoluntate, hoc inter uiuos in contractibus. uel illa corrigit, uel uerius propter repetitionem legati uel promiſſionis non quæritur amplius ex uoluntate teſtatoris, uel promittentis, ſed propter conditionem perſonæ quæ ſtipulatur: et quia eſt ſeruus. unde in acquirendo poteſt unius dominorum conditionem facere meliorem: ut infra, l. proxi. §. fin. uel ſol. ut ibi.

ACCVRS. Tu dicas aliter, quod quando ſunt plures nominationes uniformiter, & per eundem modũ, nil releuat: ſecus ſi non uniformiter ut hic, ſecundum Barto. poſt Oldra.

f Debeatur. in utroque caſu eum idem ſit.

SEruus communis. CASVS. Quęritur à domino iuriſc. qualiter ſeruus cõis cenſetur eſſe duorum dominorum, & pro quibus partibus? Rñd. iuriſcon. quòd ſeruus cõis cenſetur eſſe cõis duorũ pro partibus indiuiſis: non quòd quilibet dominus poſsit dicere ſeruũ ſuum totum: quæ tñ partes magis intellectu, quàm ſenſu percipi poſſunt. & ideo ſi ſeruus communis ſtipulatur dominis ſuis, concurrunt in æquales partes rei, quæ deducta eſt in ſtipulationem.

Licet autem. Itẽ ſeruus cõis Titij, & Mæuij poteſt uni dominorum ſoli acquirere: nominatim ſtipulando ſic, promittis Titio dño meo? uel rem aliquam per traditionem accipere nomine unius dñi. Quid autẽ erit? iſte ſeruus cõis non ſtipulatur nominatim uni dominorum: tamen unus dominus iuſſit eum ſtipulari ſibi: an illi ſoli quæritur? Reſpond. quod ſic. l. ſeq. continua cum iſta. Fran.

† Vni, non eſt in P. F.

g Acquirit. ut inf. l. proxi. Accur.

h Omnibus. ut ſ. depoſi. l. j. §. non ſolum. et ſi. ſi duorum. & inf. l. proinde. & ſup. de acqui. rer. do. l. cõis ſeruus. & hoc niſi propria nomina dominorum ponat. quod dic ut not. inf. eod. l. ſi communis ſeruus ita ſtipuletur. Item fallit quod hic dicit, quando uni tantum poteſt quæri: ut ſuprà l. j. §. communis. in fine §. & pro ſoc. l. uerum. §. ſi ſeruo.

i Habent. ſ. acquirit.

k Licet. i. licitum eſt.

l Ei. ſcilicet ſeruo.

m Iuſſu. ſed ubi unus iuſſit, & alium nominat, ſi res pertinet ad iubentẽ, ei quæritur: ſi ad nominatum, ei quęritur: ſi ad neutrum, præualet nominatio: ut C. per quas perſo. l. ſi duo. ſecundum Ioã. uel dic ſecundum Azo. ut ibi not. Accur.

n Dominorum. ſ. ſtipuletur, & ſimpliciter.

o OFfilius. facit ſup. l. proxi. in fine j. reſpon. & §. ſed & ſi non.

PRoinde. CASVS. Iſta lex continuatur ad ſuperiores duas proximas, ubi dicebatur quod ſerui acquirunt dominis, ſi iuſſerunt ſtipulari: an hac ponit alia exempla, quæ clara ſunt in textu.

Si ſeruus communis. Quatuor erant, qui habebant ſeruum

ſeruum communem: Titius, Mæuius, Seius, & Sempronius & ſunt æquales in portionibus. iſte ſeruus ſtipulatur ſic: here Titi promittis c. dare Mæuio domino? ille promittit. certe huic ſoli Mæuio acquiruntur iſti c. Si aũt ſeruus iſte ſtipuletur hoc modo ab uno dominorum, here Titi promittis dare dñis meis c. tunc cuilibet dominorum acquiritur pro portione quam habet in ſeruo: ita ut cuilibet acquirantur xxv. & xxv. remaneant apud dominum, qui promiſit iſta c. Idẽ eſt ſi iuſſu unius domini ſtipulatur: quia ſoli ei acquirit, ac ſi ei ſoli ſtipulatus eſſet.

Interdum. Dictũ eſt ſupra qualiter ſeruus cõmunis dñis acquirit pro portionibus aliqñ uni ſoli. ſ. ſi ille tantum ſtipulatus ſit, uel ille ſolus iuſſerit. In hoc §. dicit iuriſcon. hoc euenire poſſe, ut uni ſoli domino quæratur, ẽt ſi non iuſſerit, neq; ei nominatim ſtipulatus ſit. & ponit exẽplum, ueluti eũ tu, & ego haberemus ſeruum cõem: iſte ſeruus ſtipulatus eſt ſeruitutem ad fundum meũ: certè mihi ſoli acquirit iſta ſeruitus: quia fundus meus eſt, & non tuus. aliud exemplum eſt in l. ſequen. & in princ. l. ſeq. quare ſequitur §. ſed et ſi. Seruus Titij, & Mæuij ſtipulatus eſt hoc mõ: Dabis c. Titio dño meo aut Mæuio domino meo? an talis ſtipulatio ualeat? Reſpon. q; nõ: q̃a incertũ eſt, cui dñorum acquirat. h. d. cum l. ſeq. Fran.

contra ĩ. eo. l. ſi communi ſeruus ita. in prin.

e Portionibus. ſ. dominicis.

f Ei ſoli. ſ. nominato: ut & ſup. de uſufr. l. ſed ſi quis. §. ſeruus fruc. & ĩ. de acce. l. an inutilis. §. ſeruus communia. uer. accepto. *l. adhuc.

ſtipulatus [a] ſit, ijs ſoli acquiret, qui iuſſerũt magiſque eſt, ut non æqualiter, ſed ꝓ portione dñca totum [b] eis acquiraẽ. Idẽ puto, & ſi noĩatim eis ſtipulatus eſſe proponatur: nam & ſi [c] oĩum iuſſu ſtipulatus ſit, uel oĩbus nominatim: [d] non dubitaremus omnib. pro dominicis eum portionibus, [e] non pro uirilib. acq̃rere.

Qui ſtipulatur ab uno ex dominis, ſi alteri nominatim, uel iubenti, non ualet ſtipulatio in totum, uel pro portionibus dominicis aliorum.

Si ſeruus cõis ab uno ex ſocijs ſtipulatus ſit: ſi quidem nominatim alteri ſocio, ei ſoli [f] debetur. ſin autẽ ſine ulla adiectione [g] pure ſtipulatus ſit, reliquas partes is ſeruus cæteris oĩbus ſocijs, præter eam [h] partem, ex qua [i] promiſſor dominus eſt, acquiret. Sed ſi iuſſu uni* ſocij [k] ſtipulatus eſt, idẽ iuris eſt, quod eſſet, ſi eidẽ illi ſocio vt [l] noĩatim dari ſtipulatus eſſet.

Quod uni non poteſt quæri, quæritur alteri, cui poteſt hoc dici. Bar.

Interdum etiam ſi neque iuſſu, neque nominatim alteri ex dominis ſtipularetur: ei tñ ſoli acquirere [l] eũ Iuliano placuit: ut puta, ſi quid forte ſtipuletur, quod utique acquiri non poteſt, ueluti ſeruitutem ad fundum Cornelianum ſtipulatus eſt, qui fundus Sempronij erat alterius ex dominis, ei ſoli acquirit.

Caius lib. ſingulari de caſibus. VIII.

Item ſi alter ex dominis uxorem ducturus ſit, & huic ſeruo [n] dos promittatur.

Vlpianus libro lxviij. ad Sab. IX.

Item ſi ſeruus duorũ Titij & Mæuij, hominem, qui Titij erat, ſtipulatus fuerit: [o] ei ſoli [p] acquiret, cuius non fuit. Sed ſi ſtipulatus ſit Stichũ [q] ſic, Et Mæuio, & Titio dare ſpondes? totum eum Mæuio acquiret. qđ enĩ alteri ex dominis acquirere non poteſt, id ad eum, qui ad obligationem admittitur, pertinet. [r]

g Vlla adiectione. ſ. domini.

h Præter eam. i. quotam, puta dimidiã, uel tertiã. Acc.

i Ex qua. i. quota, ſecũdum Io. uel dic ex qua, facere ſimplicem relationem, ad partem ad rem acquiſitam: & quæ ad partẽ ſerui refertẽ. nam quã partem habeat in ſeruo, eandem in re promiſſa retinet: ſtipulatione quãtum ad eã partẽ habita pro nulla. Sed uidemꝰ q; uni acquiri non poteſt, ut totũ alijs quæratur. ut ĩ. eod. l. item ſi ſeruus. ij. reſpond. ſed illud de his, quæ acquiruntur: hic non quæritur pro parte promittentis. uel retentio habetur loco acquiſitionis. & ſic non obſtat. item cõtra ſup. pro ſoc. l. uerum. §. ſi ſeruo communi. Sed aliud in legato relicto ſeruo communi ab uno ex dominis: cum liberalius largius interpretanda ſit: quam hic in ſtipulatione, quæ non eſt ex cauſa liberalitatis. uel ibi contemplatione ſocij relinquit. & eodem modo ſolue ſuprà, de condi. & demon. l. qui hæredi. § fina. & ad leg. Falcidiam. l. Plautiꝰ. uel plane dic ut in d. l. uerum. pro ſocio.

k Socij. ut ĩ. reſp. huius §.

a Stipulatꝰ. ſ. ſimpli.

b Totum. ut & ſup. ſi ſeruus cõis. ſed pone tres eſſe dominos, unus habet in ſeruo tertiam, alius quartam, & alius ſextam, cum hæc omnia non faciant totum: ergo non totum acquiritur, ſed dic totum. ſ. quod acquirit. hoc autem eſſe potuit, ſi alter dominus habuerat pro derelicto, uel deceſſerat ſine hærede, nec erat adhuc capta ea pars.

c Nam & ſi. bene dico, niſi nominatim. nam &c. & ſic eſt ar. de toto ad partem: ut not. ſup. de uſur. l. qui ſcit. in princ. Acc.

Argumentum de toto ad partẽ an procedat, & an de parte ad totum.

[illegible] De quo Mandoſ. in 16. quæſt. 3. Reg. nu. 3. & io 8. Decidioma. nu. 4. quod argumentum corruit data diuerſitate rationis. num. 4.

d Nominatim. i. expreſſim: ita. ſ. omnibus dominis meis uel etiam expreſſis nominibus proprijs: ita tamẽ quod præcedant appellatiua. niſi ſic exponeres, eſſet

l Vel pro etiam.

m Acquirere imò nulli. ut ſup. de ſer. le. l. & ſi. maximè teſtamenti facti lo. ſed aliud in legato, quod ſeruo relictum ita demum ualet, ſi eo facto libero poſſet ualere: ut ſup. de leg. ij. l. debitor. §. fi. ſed ei libero, cũ non haberet fundum, non poſſet ei ſeruitus legari, uel acquiri. & facit inf. eo. l. ſi communis ſeruus.

n Item ſi alter. Seruo ſcilicet communi. facit ſup. titu. j. l. ſi id quod. & quod ibi not. Acc.

o Item ſi ſeruus. Stipulatus fuerit. uel ſibi, uel impersonaliter. de alijs enim ſequitur. & dic ab extraneo. aliàs cõfunderetur pro parte. ut ſup. l. proinde. §. ſi ſeruus communis. io. & facit inſti. eo. in fine.

p Ei ſoli. ſ. dari.

q Stichum. qui erat Titij.

r Pertinet. ut & ĩ. eod. l. j. §. cõis. ſed contra ſup. eod. l. proin-

l. proinde. §. ſi ſeruus communis. ∫. reſpon. Sol. ut ibi.

a Sed & ſi cum. tractat hic §. quando ſeruus duorũ, uel plurium ſtipulatur incertum, uel incerto modo.

b Conſiſtat. i. ualeat.

c Inutilem. omnino. & eſt ratio: vt ∫. l. prox. & l. ſeq. in fi. & l. nam. & ∫. eo. l. ſi ſeruus cõmunis ſti. ſed contra. ſup. eod. l. j. §. pen. Sol. ut ibi. Item contra inf. de fideiuſſ. l. ſi deiuſſor obli. in pri. ſed ibi ualet acceſſoria rõne principalis ualidę, cui adhęret.

d Scripſit. & bene. Acc.

m Stipulationem quantum ad primum, & ſecundum ut ſubijcit. non quantum ad ſeruum.

n Actionem. not. utile per inutile nõ uitiat. ¹ ſic ∫. eer. per. l. certi condic. §. qm̃ ar. contra inf. de reg. iur. actus. & ſup. de arbi. l. parui. & facit inf. eod. l. iij.

Qui ſtipulatur pluribus dominis, quibus æqualiter poteſt quæri alternatiue, inutiliter ſtipulatur: ſecus ſi ſibi primo: quia tunc domini ut adiecti habentur. idem ſi uni quæri non poſſit: quia habebitur ut adiectus. Hoc dicit cum quatuor legibus ſequentibus. Bar.

Sed & ſi cùm [a] duos dños ſeruus haberet, ſtipulatus fuerit illi, aut illi dñis ſuis quæſitũ eſt, an ſic ꝯſiſtat [b] ſtipulatio? Caſsius inutilẽ [c] eẽ ſtipulationẽ ſcripſit: [d] & Iulian' Caſsij ſniam probat, eoq; iure utimur.

Iulia. li. iij. digeſtorum. X.

Sed & ſi ita ſtipuler, Titio decem, aut Męuio fundum dare ſpódes? quia incertum eſt, utri eorũ acquiſierit [e] actionẽ: idcirco inutilis [f] ſtipulatio exiſtimanda [g] eſt.

Vlp. li. lxviij. ad Sab. XI.

Sed ſi ſibi, [h] aut primo, [i] aut ſecundo [k] dñis ſuis ſtipulatus ſit: & hic tantundem erit probandum, [l] quod Iulianus, inutilem eſſe ſtipulationẽ. [m] Sed utrũ adiectio inutilis eſt? an tota ſtipulatio utilis nõ eſt? Et puto adiectionem [n] ſolam eſſe inutilem Eo enim, quod ait mihi, oĩbus acquiſiuit ex ſtipulatu [o] actione: An ergo & in cæterorũ perſona ſolutio locum habeat, [p] exẽplo extraneæ perſonæ? Et puto uel ſolui ẽs poſſe: quemadmodum cum ego mihi, [q] aut Titio [r] ſtipuler. Cur ergo cum primo, aut ſecundo dñis [s] ſtipulatio non conſiſtat, [t] nec ſolutio fit? Illa rõ eſt rõ: quia nõ inuenimus, in cuius perſona ſtipulatio conſiſtat, & in cuius ſolutio.

Pau. lib. x. Quæſt. XII.

Nam cum uterque obligationis capax [u] ſit: non inuenimus, quis adiectus [x] ſit: quia non eſt, q petere poſsit. [y]

Vlpianus libro xlviij. ad Sab. XIII.

Cum enim ſtipulatur dño, aut extraneo ſeruus: utrunq; cõſiſtit, & in domini perſona ſtipulatio: & in extranei ſolutio: at hic [z] τὸν ἰσόζυγον [†] corrumpit [a] ſtipulationem, & ſolutionem.

Si ſeruus ſtipulatur nominatim malæfidei poſſeſſori, ſibi nec domino quæritur. Bar.

Iulianus lib. iij. ad Vrſeium Ferocem. XIIII.

iij Seruus meus cum apud furem eſſet, furi dari ſtipulatus eſt. Negat furi deberi [†] Sabinus. Sed nec ego ex ea ſtipulatione agere poterọ. quia eo tempore, quo ſtipulatus eſt, mihi non

a Acceſſoriũ enim ualet, & ſi ſubſiſtit ſeu corruit cũ omnib. ſ i- is clauſulis ſi ſubſiſtit, ſeu corruit principale. Quin. Mã. dol. in 46. quæſt. Regu. de Ana. poſt num. 8. & ſeq.

Sed & ſi ita.

e Acquiſierit. & ſic fieri ſolutionem uoluit.

f Inutilis. no. quod rõne incertitudinis neutrum ualet. ſic & ſup. de teſt. tut. l. duo. & de manu. teſta. l. cum ex pluribus. Sed non uidetur bene adduci: quia hic nulla eſt ſtipulatio propter incertitudinem. ſed ibi dico quod tenet: datio tutoris, & legatum. ut patet: vt ſup. de leg. ij. l. ſi quis ſeruum. §. ſi inter & de conditio. & demonſt. l. falſa.

g Exiſtimanda eſt. quia non apparet cui acquiratur ſtipulatio, nec cui fieret ſolutio: & hoc ratione incertitudinis rerum.

Sed ſibi. CASVS. Item pone ſic continuando cum præcedentibus. Ponamus ꝙ ſic ſtipulatur ſeruus. promittis mihi, aut Titio, aut Mæuio dominis meis? Certè talis ſtipulatio non ualet. Sed quæritur poſtquam non ualet: an tantũ adiectio iſtius ſtipulationis uitietur: an uerò etiam principale? Reſpon. quod adiectio tm̃ uitiabit. Item an iſtius dominis adiectis ſolui poſsit? Reſp. quòd non: quia non inuenitur in cuius perſona conſiſtit ſolutio. neque ſtipulatio: quare &c. rõnes etiam huius legis uide in duabus leg. ſeq. Fran.

h Sed ſi ſibi. ſeruo.

i Aut primo. domino, aut primo alternatiuè: & ſunt hæc propria nomina dominorum.

k Aut ſecundo. domino.

l Probandum. quod & dictum eſt ſup. l. prox.

o Ex ſtipulatu. pro partibus dominicis.

p Locum habeat. dic quod quatuor erãt domini: & duos tantum nominauit: ut in prin. l. nam ſic bene poteſt eis totũ ſolui, & contingit liberatio, & uni eorum. Sed quid ſi ſunt tantum duo quos nominauit? adhuc uidetur idem, ut uel uni eorum totum poſſit ſolui: vt liberetur ab utroque. & horum poſuit ſibi, ſed inf. proxi. reſpo. non appoſuit ſibi.

q Mihi. alias nihil.

r Aut Titio. quo caſu poteſt ſolui Titio: vt ſup. de uerbo. oblig. l. ſi. §. cum mihi. Accur.

s Dominis. ſ. ſtipulatur ſeruus non adiecto ſibi.

t Non conſiſtit. ullo modo, etiã quo ad ſol. ut hic, & ſup. eo. l. item ſi ſeruus. in fi. Accur.

u Nam cũ uterque. Capax ſ. uterque ponitur, ut ei quæratur obligatio alternatiue tamen. Azo.

x Adiectus. adiectus enim non eſt capax obligationis, id eſt: non ponitur, ut ei quæratur ſtipulatio. Acc.

y Poſsit. magis unus quàm alius. & ſic non apparet quis ſit adiectus, cum non apparet quis ſit principalis. ſed ubi alter duntaxat obligationis capax eſſet, tenet ſub alternatione facta ſtipulatio: ut inf. de fideiuſſ. l. ſi fideiuſſor. Franciſcus Acc.

a Vtile per inutile nõ uitiatur, regulariter ẽ contra, & plene in regula, utile. extra, de re. iu. & in gl. ordi. in l. pecuniæ fœne. ∫. de uſuris. & capit. cum ipſe, extra de arbi. & in c. Maſſana. in fin. ubi bona gloſſ. extra de electio. Diſtinguit Mando. in 9. q. Regu. de Idio. nume. 6. & ſeq. an in diuiduis, an in indiuiduis.

† Locum hunc reſtituit Alci. li. diſpun. ij. c. xx. ſignat autẽ iſazon. idẽ qđ æqualitas. in illũ uideto.

* Pondius,

z Cum enim. At hic. Græcum, cuius ſenſus eſt, id eſt, cum ſtipulatus eſt primo, aut ſecundo, non adiecto ſibi.

a Corrumpit. ſ. alternatio.

Seruus meus. CASVS. Quidam fur ſubtraxit mihi ſeruum meum Stichum. hic Stichus cum apud furem eſſet, ſtipulatus eſt ipſi furi certè nulla quæritur actio furi. quia eo tempore non fuit apud dominum

† In P. F. Sabinus: quia eo tẽpore, quo ſtipulatus eſt, ei non ſeruiret. ſed nec ego ex ea ſtipulatione agere potero. ſed ſi detracta &c.

num ſuũ ſeruus: an autem ego dominus ſerui poſſim agere ex hac ſtipulatione? Reſpond. quod non. Si uerò iſte ſeruus eſſet ſtipulatus non facta métione furis, nec domini, ſed impersonaliter ut dicit glo. mihi domino acquiritur actio. Sed ponamus, quod iſte ſeruus ſic impersonaliter ſtipulatus ſit ex re furis, & ſic dominus habeat quod ſtipulatus fuit ſeruus: an fur poſſit hoc repetere a domino ſerui actione mandati de peculio? Reſpon. qđ non: imo remanet apud dominum. Fr.

Non ſeruiret. ſecundum hanc ordinem literæ non eſt neceſſaria glo. quæ incipit. alij habent. ſed ſi habet, quia &c. iuxta primam reſpon. ſcilicet Sabi. quia &c. & tunc ſic. Accur.

a Nõ ſeruiret. alij habent mihi: & tũc dic quod iſtud ſtatim probat nõ eſſe: quaſi dicat mala eſt ratio: quia & ſi mihi domino ſeruiat, nõ tñ furi acquiritur ex tali ſtipul. ut & ĩ. eod. l. ſi ſeruus alienus. Vt ergo ſit bona ratio, dic eum ſtipulatum

ſeruiret. a Sed ſi detracta furis perſona ſtipulatus b eſt, mihi quidẽ acquiritur actio: ſed furi nec mãdati, c nec alia actio aduerſus me dari debet.

Florentinus li. viij. Inſtitutionum. XV.

Siue d mihi, ſiue ſibi, ſiue cõſeruo ſuo, ſiue impersonaliter dari ſeruus meus ſtipuletur: mihi acquiret.

Paulus libro iiij. Regularum. XVI.

iiij Seruus hæreditari' futuro hæredi nominatim e dari ſtipulatus, f nihil agit: quia ſtipulationis tẽpore hæres dominus eius non fuit.

Ex ſtipulatione ſerui acquiritur ei domino, cui poteſt: ſi ſti-

a Mihil ait, in P. S. F. ſed melius hic.

furi his uerbis: promittis ei cui ſeruio? & ſic per conſequentiam ſtipulatus eſt furi, cum ei ſeruiat. ſed tamen ei non acquirit cùm ſit malę fidei poſſeſſor: nec domino, ut ſubijcit. & ſ. de acquir. poſ. l. j. §. ſed & per eum. uel ſecundum R. dic etiam ratione iſta ex qua ui debatur. quia enim non mihi ſed furi ſeruiebat: & ab ipſo, non a me poſſidebatur. ei ſtipulati poſſe credebatur: quod hic remouet. & ſecundũ hoc eſt ratio remotiua, & hæc eſt eadem cum prima. alij habent ei. & tũc ei non ſeruiret, id eſt ſic ut ei poſſit quærere: quia non bona fide ut in dicta l. de acquir. poſſeſ.

b Stipulatus eſt. impersonaliter.

c Mandati de pec. cum fortè ex re furis ſit ſtipulatus, ſicut ſi uſufructuarius ſtipu. domino ex re fructuarij, acquirit. domino, ſed condictione ſine cauſa reddit fructuario. ſed hic ſecus, ſecundum Ioan.

Siue mihi. CASVS. Seruus meus qualitercunq; ſtipuletur ſiue dicendo, ꝓmittis domino meo? ſiue, promittis mihi? ſiue promittis ſeruo domini mei? ſiue tantum promittis dare? ſemper mihi acquirit ſeruus meus. Franc.

d Siue. facit ſup. e. l. j. in prin. & quod ibi not.

Seruus hæreditarius. CASVS. Mortuus eſt Titius, qui hæredem ſuũ fecit Mæuium. erat autẽ in Titij hæreditate ſeruus quidam. Iſte ſeruus nondum adita hæreditate ſtipulatus eſt futuro hæredi Mæuio. an talis ſtipulatio ualeat? Reſpon. quod non. Frau.

e Nominatim. puta Titio: & ſic non ualet, cum quaſi extraneo ſtipulaterus, ut ĩ. eod. l. ſeruus alienus. ſecus ſi appellatiuo tantum: ut ĩ. eodem l. ſi ex re. §. ſi. quæ eſt cõtra. ſed ſecus ſi neq; propriũ, neq; appellatiuum, ſed ſimpliciter, ut ĩ. eo. l. ſi ſeruus hęditarius. ſup. đ pac. l. ſi unus. in ſi. quia his caſibus ualet. Alij dicunt quòd hac corrigitur per. l. ſi ex re. quod non placet.

Si communis ſeruus. CASVS. Habebamus tu, & ego ſeruum communem, & ego habebam fundum iuxta fundum Titij: tu uero ibi nullum fundum habebas. ſtipulatus eſt ſeruus noſter communis a Titio actum, uel iter per fundum ſuum ad meũ, ſine expreſſione nominis mei, uel tui. Iſta ſeruitus itineris, uel actus ſoli mihi poteſt acquiri, non tibi: cũ nullum ibi fundum habeas. quod ſi tu etiam ibi fundum habeas, acquiritur etiã tibi inſolidum, & mihi inſolidum ſeruitus. Franc.

puletur indiuiduum, quæritur cuilibet inſolidum.

Pomponius lib. ... ad Sabinum. XVII.

Si cõmunis ſ ſeruus, meus & tuus, g uiam, uel iter, uel actum ſtipuletur ſine adiectione nominis noſtri: cum ego ſolus uicinũ fundum habeam, ſoli mihi eã acquirit. quòd ſi & tu fundum habeas, g † tibi quoque h inſolidum ſeruitus acquiritur.

Mortuo uno ex dominis ſine hærede, uel hæreditate nõ adita, ex ſtipulatione ſerui quæritur inſolidum ſuperuenienti domino. Bart.

Papinianus libr. xxvij. Quæſtio. XVIII.

Si ſeruus communis

f Si communis. ut & ĩ. eod. l. proinde. ...ſi. & l. ſeq.

g Fundũ habeas. ut eũdem communem mecum: ut ſup. de ſer. ruſti. prædi. l. ſi unus uel alterum ... priorum. Accurſius.

h Quoque. aliàs mihi, aliàs tibi. & in idem recidit. & quod dicit inſolidum: id eſt quia non põt diuidi: ut ſ. de uerborũ obl. l. ij. circa princip. ſed contra huic. l. ſup. de ſerui. leg. l. & ſi maxime. ſecus in relicto ſeruit. nec immeritò: cum in multis inueniatur aliud ſtatutum in promiſſis, & aliud inueniatur in relictis, ſecundum Azo. & adde rationem ut dixi ſ. l. proinde. in fine.

† Mihi quoq; in P. F.

Si ſeruus communis. CASVS. Filiusfamilias miles defunctus inſtituit hæredem, qui nondũ adiuit hæreditatem. erat autem ſeruus communis ipſius filijfamilias, & Titij: qui ſeruus ſtipulatus eſt dominis ſuis, quæritur cui acquiratur ex hac ſtipulatione? Reſpõdit. quod ſoli Titio: nam ſeruus eſt hæreditarius, nec poteſt hæreditati filijfamil. mortui quæri: quia nondũ cenſetur eſſe alicuius, quandiu non eſt adita: nec põt quæri ei, dicitur heres eſſe: quia non ſtatim poſt, quam inſtitutus eſt, cenſetur hæres. nam illud priuilegium teſtandi, quod conceſſit princeps filijsfamil. militibus, non habet uigorem, donec teſtamentum ſit confirmatum per aditionem hæredis. Seruus Titij. Titius, & Mæuius habebant ſeruum communem Stichum: iſte Stichus ſtipulatus eſt a Mæuio hoc modo: Promittis mihi partem, quam habes in me? an talis ſtipulatio ualeat? Reſpond. quod non. Si autem dicat ſic, promittis Titio domino meo partem, quam habes in me? talis ſtipulatio ualet. Si autem ſimpliciter ſtipuletur ſine adiectione perſonarum, ſicut promittis partem, quã in me habes dare? certè talis ſtipulatio ualet: quia eſt concepta ſine uitio: & ideo ſequitur eum, in cuius perſona ualere poteſt.

Seruus capto. Paterfamilias quidam non bonus armiger, ſed ex his qui faciliter abſque impulſu de equo ſuo cadunt: hic captus eſt ab hoſtibus relictis domi filio, & ſeruo ſuo. Iſte ſeruus eſt ſtipulatus domino ſuo decẽ, cui acquiritur hæc ſtipulatio? & uidetur, quod ad hæredem ipſius captiui pertinet: quia cum ſeruus ſimpliciter ſtipulatur, uel aliquid ab alio acceperit: illud acquiritur hæredi. E contra uidetur cum aliud iuris ſit in filio, qui tunc non erat in poteſtate cùm ſtipularetur: nec poſtea reperitur eſſe in poteſtate: ſicut

ſicut ſeruus inuenitur eſſe in hæreditat. Tamen in propoſito noſtro adhuc manet quæſtio, cum aliquid uideatur quæſitum hæredi: ſicut a ſimi. cum ſeruus hæreditarius ſtipulatur defuncto, uel futuro hæredi. ſinaliter concludit idem eſſe in ſeruo, & in filio: & probat hoc argumēto, quod ſequitur ibi, nam & filius. quod ſatis clarum eſt. Cum ſeruus. Habeo uſumfructū in ſeruo Sticho. iſte ſeruus locat operis ſuas in quinque annos. morior medio tempore locationis: reſiduum tempus locationis quæritur domino. ſic enim Io. ſcripſit. Et probatur hoc duabus rationibus, quas ibi ponit . prima ibi nam & ſi. ſecunda ibi, nam & cum. Bart.

a Mæuij. alias meus, alias Mæuij. Accur.

b Peculij. i. filijfamil. habentis caſtrē ſe peculium.

c Stipulatio. ſcilicet interim: cum pura ſtipulatio pendere non debeat: ut infra, eodem, l. uſusfructus. ſed reſtituet poſtea partem hęredi adeūti ſiue alius, ſiue ipſe idem ſeruus ſit inſtitutus: uel patri ſi nō adeatur: ut ſupra, de acquir. rerum do. l. in eodem. & inſt. de caſtren. pec. l. filiusfamilias. §. j. Alij aliter dicunt: ut not. in l. in eo. & hoc uerū propter duplicem fictionem, ut hæredi adeunti reſtituatur, ſcilicet quia hæreditas uicem obtinet domini, & quia poſtea fingitur adita ex die mortis.

d Partem. i. non facit ut partem tātum habeam: nam capio totum, ut ſupra, de leg. j. l. huiuſmodi. §. ſi Titio

Mæuij [a] caſtrenſis peculij, [b] defuncto filiofamili [a] milite ante, quàm adeat inſtitutus hęreditatem, ſtipuletur: ſocio, quiſolus interim dominus inuenit, tota ſtipulatio [c] quæretur, quoniā partē [d] non facit hæreditas eius, [e] quę nondū eſt. [f] Nō enim ſi quis hæredem exiſtere [g] filiofamilias dixerit, ſtatim & hęreditatem eius iam eſſe conſequens erit: [h] cū beneficiū principaliū conſtitutionū [i] in eo locū [k] habeat, ut filiusfamilias de peculio teſtari poſsit. quod priuilegiū ceſſat [l] prius, quàm teſtamentum aditione fuerit confirmatū. Si ſeruus Titij, & Męuij partē, [m] quę Męuij eſt, ſibi dari ſtipuletur: [n] nulla ſtipulatio eſt: cum ſi Titio dari ſtipulatus fuiſſet, Titio [o] acquireretur. Quòd ſi ſimpliciter [p] cōcepta eſt ſtipulatio, ueluti partem eā, quæ Mæuij eſt, dare ſpondes? non adiecto (mihi [q]), propè eſt, ut quia ſine uitio [r] concepta eſt ſtipulatio, ſequatur eius [s] perſonam, cuius poteſt.

Seruus & filius acquirunt patri, uel domino reuerſo quocunq; modo ſtipuletur: ſed ſi ibi decedat, ſtipulatio nominatim cōcepta, eſt nulla: ſimpliciter cōcepta ualet in ſeruo. Bar.

Seruus capto domino [t] ab hoſtibus, domino dari ſtipulatus eſt. Quamuis [u] quæ ſimpliciter [x] ſtipuletur, uel ab alio acceperit, [y] etiam ad hæredem captiui pertineant: [z] aliudque ſit iuris in perſona filij: quia nec tunc fuit in poteſtate, [a] cum ſtipularetur: nec poſtea deprehenditur, [b] ut ſeruus in hæreditate: tamen in propoſito [c] caſu [*] pōt quæri, num ex hac ſtipulatione nihil acquiſitum hæredi uideatur: quomodo [d] ſi ſeruus hæreditarius defuncto, [e] aut etiam hæredi futuro [f] ſtipulatus fuiſſet. Sed in hac ſpecie [g] ſeruus filio exęquabitur. Nā & ſi filius captiui, patri ſuo ſtipulatus fuerit dari: res in pēdēti erit. & ſi pater apud hoſtes deceſſerit nullius momenti uidebitur fuiſſe ſtipulatio: quoniam alij, non ſibi [h] ſtipulatus eſt.

Si ſeruus fructuarius aliquid annuū pro operis ſtipuletur, in initio cuiuslibet anni uſufructuario quæretur uſufructu durante, pro futuro tempore domino quæretur iure ſuo. h. d. Bart.

Cum ſeruus [†] fru-

e Eius. militis.

f Quæ nondum eſt. ante aditionē. ſi enim eſſet prius hęreditas, ergo pater iure pecu. non poſſet occupare etiam hærede repudiante. & ad hoc quod non prius ſit hæreditas. facit in ſine huius §. & ī. ad le. Falc. l. filiusfamil. ioi, fieri hæreditatem aditione eius. & arg. ī. de opt. le. l. ſi hęres. uel dic nondum eſſe. ſ. eius hæredis.

g Exiſtere. ſcilicet poſſe. uel dic ſimpliciter.

h Erit. hoc caſu: licet generaliter uerum ſit: ut ā. de acquir. poſſeſ. l. cum hæredes.

i Conſtitutionū. quæ permittunt filiofa. teſtari in caſtrenſi pec. ut inſti. qui. non eſt permiſ. fac. teſt. in prin.

k Locum. i. cum ad hoc inſtitutum eſt.

l Ceſſat. i. non ſortitur effectum: adeo, ut non faciat ſtipul. puram pendere. & facit ſ. de caſtren. pec. l. ij.

m Partem. in ſemetipſo.

n Stipuletur. ab altero domino, uel extraneo. Acc.

o Titio. In proprio non diſtinguitur: ut ſupr. eod. l. j. in prin. & adde quod not. ſupra. eod. l. j.

p Simpliciter. i. impersonaliter.

q Mihi. ſcilicet hęc uerba.

r Sine uitio. quia non poſuit ſibi.

s Eius. ſcilicet Titij. & facit ſ. eod. l. antepen.

t Capto domino. ſi habes bis domino, primum cum alijs dictionibus ſunt ablatiui abſoluti: ſi ſemel, ſunt datiui. Et not. quod nō aperit, an ſub proprio, uel appellatiuo nomine ſtipuletur domino: unde non eſt uis. Accur.

u Quamuis. mutat caſum.

x Simpliciter. i. impersonaliter.

y Acceperit. per traditionem.

z Pertineant. ut ſ. de cap. l. j.

a In poteſtate. ſ. filius. Et ſic not. quod non pendet eius ſtatus: ut not. C. de ſen. paſ. l. ſin.

b Deprehenditur. & ſic ſibi quærit: licet nō ſit hęrs patris.

c In propoſito. quando non ſimpliciter, ſed nominatim ſtipulatur M.

d Quomodo. id eſt ſicut.

e Defuncto. quæ non ualet: ut ſupr. ſ. eer. pe. a. l. eius qui. §. qd' ſi ſtipulatus.

f Futuro. nominatim: quæ ſimiliter non ualet, ī. e. l. ſeruus hæreditarius.

g In hac ſpecie. ſ. quando nominatim ſtipulatur ſeruus domino capto.

h Non ſibi. qui ſingitur prima hora captiuitatis mortuus: & ſic mortuo uidetur ſtipulari, quare non ualet. ex prædictis no. quia filius, & ſeruus ſtipulantes, cum dñs, uel etiam pater ſunt capti, quia aut nominatim: & tūc idē eſt in utroq; quia pēdet ſtip. & ſi redeat, ualet, alias nō. aut ſimpliciter: & tūc ſi redeat idē in utroq; quia ualet & acquirit redeūti. ſi nō redeat ſeruus hęredi, ſi filius ſibi acquirit. ſed quare plus operatur fictio poſtliminij, quā l. Cor. cū p poſtliminiū id diſtincte quærit redeunti. ſed per Corn. non quærit hęredi indiſtincte: ſed diſtinguitur

[*] caſu, nō eſt in P. F.

[†] Iſte tex. eſt ſin. ad hoc, quod ſi d. legatū ſit alicui ſub nomine dignitatis, magis attēditur illud, quod præcedit, quā illud qd' ſequitur. Tamē hoc habet uerum. pa ret ut ſupra in grauioribus & in extraordinarijs, quia uidetur potius facta perſona q̄ dignitati. Bal.

guitur filius à ſeruo? Reſpõ. facilius debet reſtitui dominium ei, qui aliquando fuit, quàm de nouo heredi tribui, qui non fuit dominus.

a Pecuniam. i. de petenda pecunia: uerũ ſi ante finẽ anni decedat fructuarius, repetit proprietarius per cõdictionem ſine cauſa: & hoc ſubijcit, ſed unicuique &c. ſed in fructibus ſundi dic ut ſup. ẽ uſuſ. l. defuncta. & Inſti. de rer. diui. §. ſi uerò. & quòd ſubijcit ſecundum quæ. i. ex quo quiſque annus inſpicitur: quaſi tot ſint ſtipulationes, quot anni, & quot præſtationes: patet ꝙ non tranſit, ſed cuique pro ſuo tempore ſuo iure quæritur: ut ſubijcit, ut ſ. de uſufr. l. ſi operas. Sed contra s. e. ti. de uſufr. l. ſed & ſi quis. [I. adhuc.] §. ſi operas. ubi dicit ꝙ tranſit. ſed dic quo ad cõmodum, nõ quo ad ius: ut quæ erat unius, ſit alterius. ſic & dicitur trãſire fortuna ad aleã de uno ad alium, ſecundũ Io. ſed ſecundũ M. tranſit. ſ. in genere, nõ in ſpecie. uel trãſit. ſ. ius. quo cũ inter unus petit, & alter, non tranſit ſ. res, non. n. eadẽ res petitur. & adde quæ ſibi not. Itẽ facit C. de aduoc. di. iudi. l. poſt duos. §. is, & ſ. de uer. obli. l. pluribus. §. de hac.

b Ratio iuris. id eſt. tandiu ex ea ſtipu. fructuario quæritur, quandiu durat uſuſ ſru. unde ſequitur ut iſtius anni ſtipu. commiſſa ſit fructuario, ſequẽtis ſit in pendenti: nec immerito. nã &c. ſed non placet, ſecundũ Io. ꝙ puta ſtipulatio ſit in pendenti, ut ſ. eo. l. uſuſfructus. licet ſit incertum quot, & quorum annorũ alterutri actio cõpetitura ſit. continua ergo, bene dico eſſe dubiũ ratione ſequentis temporis, cui quæratur. nam & ſequenti caſu eſt dubium: nec tamen ibi dicitur pendere.

ctuarius operas ſuas locaſſet, & eo noie pecuniam[a] in annos ſingulos dari ſtipulatus eſſet: finito fructu, dño reſidui tpis acquiri ſtipulationẽ Iul. ſcriptum reliquit quæ ſententia mihi uidetur firmiſsima ratione ſubnixa. Nam & ſi in annos forte quinq; locatio facta eſſet, quoniam incertum eſt, fructus in quẽ diem duraturus ſit: ſingulorum annorum initio cuiuſque anni pecunia fructuario quæritur, ſm quæ non tranſit ad alterum ſtipulatio: ſed unicuique tantum acquiritur, quantum iuris [b] ratio permittit. Nam & cum idem ſeruus ita ſtipuletur: Quantum pecuniam tibi intra illum diem dedero, [c] tantam dare ſpondes? in pendenti [d] eſt, qs ex ſtipulatu ſit habiturus actionem. ſi enim ex re fructuarij, uel operis pecuniam dederit. fructuario: [e] ſi uerò aliunde, domino [f] quęretur ſtipulatio.

Quod uni ex poſſeſſorib. quæri non poteſt, quæritur alij cui poteſt. Bartolus.

c Dedero. i. mutuo uero.

d In pendenti. i. incertum ratione futuri temporis: ſed non præſentis: ut dixi ſ. de uſufr. l. ſed & ſi quis. §. interdum.

e Fructuario. ſ. quæritur actio.

f Domino. i. proprietario.

S I alienus ſeruus. CASVS. Stichus ſeruus tibi, & mihi bona fide ſeruit: tamẽ ex re mea aliquid acquirit. quæritur an hoc cõe ſit tibi, & mihi? Reſp. quod totum ad me pertinet. & probatur: nam ita eſt in ueris dominis, quoties poteſt utrique acquiri: quæritur utrique. ſi uaſi nõ poteſt utriq; acquiri, quæritur alteri ſoli totum. Igitur ſic erit in noſtro præſenti caſu: ſi iſte ſeruus non poteſt tibi quærere, mihi totum quæratur. Fran. Accur.

g Ratio. naturalis. ut ſup. de acqui. re. do. l. qui bona. §. ſi quis bona. ſed ciuilis ratio eſt contra: ut in contra. ſ. de uſufru. l. ſi ſeruo fructuario. §. ſi duos. ubi unam dimidiã dicit quæri domino proprietatis. uel ſol. ut ibi.

Scæuola libro xiij. Quæſtionum. XIX.

SI alienus ſeruus duobus bona fide ſeruiens, ex unius eorum re acquirat: ratio [g] facit, ut ei ex cuius re acquiſijt, id totum ei acquirat: ſiue ei ſoli, [h] ſiue quaſi duobus ſeruiat. Nã in & ueris[i] dominis quoties utrique acquiritur, [k] toties partes acquiri, cæterum ſi alij non acquiratur, [l] alium ſolidum habiturum. igitur eadem ratio erit & in propoſito: ut hic ſeruus alienus, qui mihi, & tibi bona fide ſeruit, mihi inſolidum ex re mea acquirat quia tibi non poteſt acquiri, quia non ſit ex re tua.

Liber homo bona fide poſſeſſus, quod nõ poteſt quærere ſibi, quærit poſſeſſori. quod nõ poteſt quærere poſſeſſori, quærit ſibi. Bartolus.

Paulus libro xv. Quæſtionum. XX.

LIber homo bona fide mihi ſeruit. ſtipulatur [m] ex re mea, [n] uel operis ſuis Stichum, qui ipſius [o] eſt. magis [p] eſt, ut mihi acquirat:

h Soli. q. d. ſiue acquiſiuit uolens ei tantũ quęrere, ſiue utrique. cũm alij ex re, quæ ſua non eſt, ſed alterius, quærere non poſſit: ut ſ. de acquir. re. do. l. ſi ſeruus. ſed in hoc eſt contra. ſ. eo. l. ſi cum duorum. Solu. ut ibi.

i Nam & in ueris. probat per ſimile, merito, nãque &c.

k Acquiritur. id eſt, acquiri poteſt.

l Non acquiratur. i. acquiri poſſit.

LIber hõ. CASVS. Titius liber homo credẽs ſe eſſe ſeruum meũ mihi bona fide ſeruiebat: ipſe ex operis ſuis ſtipulatur à quodam extraneo Stichum q ſuus eſt. an mihi eum acquirat? Reſp. quod ſic. nã & ſi uerè ſeruus meus eſſet, mihi eũ tali ſtipulatione quęreret. & probat hoc à ſimili quia ſi ex re mea quærit, quod meum eſt, ſibi acquirit.

Apud Labeonem. Pulcher §. & in eo ſic pone caſum: Quidã paterfa. habebat filiũ & filiam in ſua poteſtate, moritur paterfa. iſta filia nihil petijt de hereditate paterna. credẽs ſe nullam partem habere in bonis patris: interim frater eius filiã procreauit, quam moriens reliquit infantem, cui dati ſunt tutores. Iſti tutores imperauerunt ſeruo auito. id eſt, ſeruo aui iſtius pupillæ: ut ſcilicet ſtipularetur certam ſummam pecuniæ ab his, qui hæreditatem paternam emerant. Nunc quæritur utrum iſti pupillæ aliquid ſit acquiſitum? Reſpon. primo ꝙ ſeruus ſemper quærit ſuo poſſeſſori. Tamen ſi res quæ ſunt uenditæ per tutores, ſunt cõmunes pupillæ & alteri: non totum quæritur pupillæ per ſeruũ, ſed utrique eorum. Fran.

m Stipulatus. ab extraneo.

n Ex re mea. puta domum locando meam, uel aliàs contrahendo in re mea. Accur.

o Ipſius. ſ. liberi hominis.

p Magis eſt ut mihi. ut ſ. de acqui. re. do. l. qui bona fide. in

fide.in prin.Nec obeſt quod ſe nō credebat dominum liber homo argu.ſup.de iur.& fac.igno .l.regula. §.qui ignorauit.Accur.

a Eſſet meus.ille liber homo,& ſtipularetur Stichū alienum. Et oo.ſimilitudinem iſtam: quia cenſetur ut ſeruus.

b Ille. ſ.Stichus ſeruus liberi hominis.

c In peculio.i.patrimonio, quod ad eum ſpectat. ſic & ſup.ad Treb.l.cogi. circa princ. habet n. duplici iure peculium:ut ſup.de pec. l.hinc. §.penult.& quod ſubijcit eſſet, dic, id eſt,remaneret etiam poſt ſtipulationem, ſecundū Azo. ſic infra titu. j.l.ſi mandato meo Vel aliter benedico quod ſimilitudo eſt inter hunc ſeruum,& liberum hominem bona fide poſſeſſum: non tamen tanta: ut ſicut ſeruus ſtipulando peculium nihil agit ut quæras: ſic hic non quærat. Vel tertio nō ſit Stichus peculij acquirentis: quia non eum acquirit, ſed eius obligationem. uel quarto licet habeatur ut ſeruus liber homo poſſeſſus:nō tamen habet peculium.

Similitudo eſt, & qualis inter liberū hominem bona fide poſſeſſum, & ſeruum alienū.eo. ti.à nobis poſſeſſū.

d Ex re mea. ſubaudi, Stichō q &c.

e Stipulatur. prædictis liber homo.

f Sibi acquiret. quia quod mihi acquirere non poteſt liber homo bona fide poſſeſſor, hoc ſibi acquirit excepta poſſeſſione:ut ſupra, de acqui. rerum domini.l.liber homo.in fine.

quia & ſi ſeruus eſſet meus, a acquireret mihi. Nec.n. illud dici debet, quaſi ille b quoq; in peculio c eius eſſet. Sed ſi ex re mea d Stichū, qui meus eſt, ſtipulatur, e ſibi acquiret. f

Cum tractatur de commodo filij exiſtētis ſui hæredis, cum facit hæredem etiam errantem, & ius ignorantem.h.d. Bart.

Apud Labeonem ita ſcriptum eſt: Filium,& filiam in ſua poteſtate g pater inteſtatus reliquit. Filia eo animo ſemper fuit, ut exiſtimaret, nihil ad ſe h ex hæreditate patris pertinere. deinde frater eius filiam procreauit,& eam infantem reliquit. tutores ſeruo auito i eius imperauerunt, ut ab eo, k cui res aui hǽditatis uēdiderāt, l ſtipularetᷓ m quāta pecunia n ad eum o perueniſſet. p ex ea ſtipulatione, ne q quid pupillę acquiſitum ſit, peto reſcribas. Paulus: Eſt quidem uerum, bona fide poſſeſſum ſeruum, ex re eius, cui ſeruit, ſtipulantē, poſſeſſori acq̄rere. r ſed ſi res, quæ eſt ex hǽdita te aui communis fuerant, in uenditione hæreditatis uenierunt: non uidetur ex re pupillæ totum pretium ſtipulari, ideoque utrique acquirit. s

Stipulatio alternatiua inter perſonas quibus æqualiter poteſt quæri.uitiatur.h.d.barto.

Venuleius libro j. Stipulationum. XXI.

SI ſeruus communis ita ſtipularetur: Calendis Ianuarijs decē Titio, aut Mæuio dominis, uter eorum tunc uiuet, dare ſpondes? inutilem eſſe ſtipulationem, Iulia. ſcribit: quia non poſſit t eſſe ſtipulatio in pendenti: nec appareat, utri eorum ſit acquiſitum.

Neratius libro ij. Reſponſorum. XXII.

SEruū fructuarium ex re domini u inutiliter fructuario ſtipulari, domino x ex re fructuarij utiliter ſtipulari.

g In ſua poteſtate.ſ.conſtitutus dum uiueret.

h Nihil ad ſe.cum medietas pertineret. & ſic errabat in iure credens quod hæreditas non pertineret ad fœminas.uel in facto credens ſe exhæredatam.

i Seruo auito. communi ipſius puellæ, & amitæ ſuæ errantis.

k Ab eo. ſ.emptore.

l Vendiderant. ſ.tutores.

m Stipularetur.ſeruus auitus.

n Quanta pecunia.ſupple tantum pretij quanta pecunia.i.res hæreditaria.

o Ad eum.ſcilicet, emptorem &c. ſic & ſup.de lega.3. l.quiſquis.

p Perueniſſet.i. peruenire deberet.uel dic ad eum ſeruum ſtipulantem, & tunc propriè accipitur pecunia.

q Ne.id eſt,ſo.

r Acquirere.ut ſup.de acquiren.rerum domi.l.acquiritur.§.de his.

s Acquirit.non dicas ſeruum nominatim pupillę ſtipulatū:quia tunc totum ei acquireret:ut ſup.l. proinde §.ſi ſeruus.ſed ſimpliciter.Itē adhuc obſt. in ea.l.§.ſi ſeruus.uer.ſed ſi iuſſu.quæ dicit totum quæri iubenti: ſed hic iuſſit tutor,qui loco dn̄i eſt: ut j.de fur.l.interdum.§.qui tutelam.R.ſed ſecundū Azo.inſpecto affectu quæritur utriq. nā pupilla pro medietate tenet̄ reſtituere: ſicut & cum nominatim ex re unius ſtipulatur: ut j.l. penul.& l.ſi ex re.§.j. alij ut lo.qd' etiam à principio nō quærit, niſi pro dimidia. & hoc ex ui uerborum,quanta pecun. &c.q.d. pro ſua parte tantū:& ſic iuſſus non trahatur ad partem amitæ, arg.s. de uſufru.l. ſi ſeruo fructuarius. §. ſi duo. ibi, & ait. Tertij dicunt pro dodrante quæri pupillæ. nam ſemiſſem eo, quod bona fide poſſidet quadrantē: quia domina, ut & amita.

SI ſeruus cōmunis. CASVS. Seruus communis Titij, & Mæuij ita ſtipulatus eſt à Sempronio: Semproni dabis dn̄is meis Titio, aut Mæuio x. Calendis Ianuarijs illi. ſ. qui reperietur eſſe uiuus? an talis ſtipulatio ualeat? Reſp. quod non: quia nō poteſt eſſe in pendenti: nec poteſt apparere cui dominorum ſit acquiſitum per talem ſtipulationem. Frāciſ. Accur.

t Non poſſit. ſupple dici.uel etiam nihil ſubaudias. & eſt ratio:quia etiam ab initio nulla eſt,ideo non pendet.& facit ſupr eod.l.item ſi ſeruus.cum l.ſeq.& j.de ſol.l.qui res.§.ſi ſeruus.nec obſt. ſupr.eo.l.ſi ſeruus cōmunis Mæuij,& eadem.pe'n.§.ſi.in ſi.quia ibi nō fuit nulla.ſed nec ibi pēdet ratione præſentis ſtatus: ut ibi dixi.& eod. modo ſolue ſup.de uſufruc.l.ſed & ſi quis. §.interdum.

SEruū fructuarium. CASVS. Habeo uſumfructū in ſeruo Titij: iſte ſeruus ſtipulatur mihi ex re Titij domini ſui.certè talis ſtipulatio ē inutilis. Si aūt ſtipuletur domino ea re fructuarij, talis ſtipulatio eſt utilis. Idem eſt in ſeruo,in quo habeo uſum tantum. Idem ſi duo habent uſumfr. in ſeruo: & ſeruus ſtipulatur uni ea operis ſuis: quæritur tantum illi pro ſua parte, quā habet in ſeruo.ſ.pro parte uſusfructus.h.d. cum duab. legibus ſeq. Fran.

u Domino. ſ.proprietarij.

x Domino.i.nominatim.& ſic ſol. cōtra.j.de acquiren.rer.do.l.per ſeruum.§.ſed ut ſequens.ibi,neq; enim &c.nā ibi perſonaliter. uel ibi ex alia cauſa. hic ſtipulādo.ſed hoc redditur per conditionem ſine cā,ut j. eod.

eod.l.pe.& facit ſ.dicta.l.per ſeruum.§.fructuarius.& de uſu:fruct.l.ſed & ſi. a §.quæſtiones. Item uidetur cõtra ſ.eo.l.j.§.pe.ſed expone ut ibi.ratio enim huius diuerſitatis eſt: quia in primo eſt,extra rem & operam. Item & quia domini conditionem non poteſt facere deteriorem,ſed meliorem poteſt: vt in ſecundo.

a l.adhuc.

Seruus poteſt conditionẽ domini meliorem facere,deteriorem autem non.

poteſt ſuſpendi uſque ibi. Quid ergo? ponamus quòd ſeruus hæreditarius ſtipulatur uſumfructum ſub conditione:an ualeat ſtipulatio? Reſpon.quòd non, quia ſtipulatio debet capere uires ex præſenti, ſcilicet tempore,quo interponitur licet ſuſpendatur eius petitio aliquando propter conditionem appoſitã hic autem non poteſt capere uires ex tempore præſenti. Franc.

a Eadem. Cui. ſup. de eo cui,&c.& dic, ſcilicet ſi ſtipularetur, ex re alterius. ſ.uſus ſui: nam ex operis ſuis uſuario ſtipulari non poteſt: vt ſup.de uſu & habi. l.per ſeruum.

b Et ſi duorũ. Acquiri. irreuocabiliter: acquiritur tamen inſolidũ nominato. ut infra eo.l.ſi cum duorum.

Si ſeruus. CASVS. Titius habens ſeruum Stichum,moritur:hæreditas autem eius non eſt adita, & ſic iſte ſeruus iacente hæreditate dicitur ſeruus hæreditarius. Iſte ſeruus ſtipulatus eſt a Titio centum aureos ſoluendos intra annũ: poſt modicum hæreditas eſt adita ab hærede. quæritur nunc utrum tẽpus ſolutionis cedat ab ipſa ſtipulatione interpoſita, an ab adita hæreditate? Poſt interſerit aliũ caſum ante, quam

Paulus libro ix. ad Plautium. XXIII.

Eadem de eo dicẽda ſunt,cui a uſus legatus eſt.

Neratius li. ij. reſponſorum. XXIIII.

Et ſi duorum uſusfructus ſit, quod ex operis ſuis alteri eorũ ſtipulatus ſit, pro ea duntaxat parte,ex qua uſusfructus eius ſit,acquiri. b

Præſcriptio currit a die,quo fuit facultas agendi.h.d. Bar.

Venuleius lib.xij. Stipulationum. XXV.

Si ſeruus hæreditarius ſtipulatus ſit, & fideiuſſores acceperit,poſteaque adita fuerit hęreditas: dubitatur,utrũ ex die interpoſitæ ſtipulationis tẽpus cedat, c an ex adita hæreditaté.itẽ d ſi ſeruus eius, qui apud hoſtes ſit, fideiuſſores acceperit. Et Caſsius exiſtimabat, tẽpus ex eo cõputandum, e ex quo agi cum eius potuerit: id eſt, ex quo adeatur hæreditas, aut poſtliminio dominus reuertatur.

Subſtantia ſtipulationis puræ,vel conditionalis,non poteſt eſſe in pendenti:ſed legatum poteſt pendere ante,quam eius dies cedat.h.d.Bar.

Paulus libr. j. Manualium. XXVI.

Vſusfructus ſine perſona f eſſe non põt. & ideo ſeruus hæreditarius inutiliter uſumfructũ ſtipulatur. g Legari aũt ei poſſe uſumfructum dr: quia dies eius ſtatim h nõ cedit:ſtipulatio autem pura i ſuſpẽdi nõ põt.Quid ergo ſi ſub cõdõne ſtipuletur? k Nec hoc caſu l ualet ſtipulatio: quia ex præſenti uires accipit ſtipulatio:quamuis ex ea petitio ſuſpenſa ſit. m

Idem libro ij. Manualium. XXVII.

Seruus communis ſiue emat,ſiue ſtipulet: n

f Sine perſona. id eſt, niſi ſit perſona cui uſusfructus debeatur:& ideo dicitur ſeruitus perſonalis.

g Stipulatur. non ergo hæreditas ſuſtinet hoc caſu uicẽ perſonæ defuncti. argu.contra.ſup.de acqui.rerũ do. l.hæreditas. & eſt ratio ſpecialitatis r quia nec uti, nec ſatiſdare hæreditas poteſt: quod debet fieri:vt ſupra uſufr.quemadmo.ca.l.j.

h Statim. ſcilicet cum adita fuerit hæreditas: vt C.de cadu.tol.§. in nouiſſimo.Acc.Flor.

i Pura. ſerui hæreditarij ſuper n uſufruc.& facit ſ. eo.l. ſi ſeruus cõmunis ita.& ſ. de uer. ob. l. inter ſtipulãtem. §.ſacram. uerſi. ſed hæc diſſimilia. ſed contra ſ.cõmunia, prædio.l.ſiua. in ſi. ubi actus uiuorum pendet,non defunctorum. ſed hic ſpeciale.

reſpondeat ad primum. nunc reſpondet, & dicit quòd tempus cedit ab adita hæreditate: quia tunc primum poteſt agi contra eos,qui promiſerunt. ſic etiam reſpõde ad alium caſum. Franc.

c Cedat.id eſt currat.

d Item.ponit ſimile.

e Computandam.ad actionem excludendam: vt & C.de præſcrip.xxx ann.l. cum notiſsimi. §. illud.ſed contra ſup.de di.& tem.præſcr.l.ſi ſeruus.Sol. ibi ſpeciale in ſtipul. iudi. ſiſti. facilius enim in ea liberantur fideiuſſores: quia poſt mẽſes duos,niſi in ſcriptis, uel intra certum tempus fideiuſſerint:vt C. de fideiuſſo.l. penult.uel dic hæreditati hæreditati ſtipulatus eſt. uel ſolue ut ibi.Item contra ſup.de uerbo. oblig. l.ſi filius. ſed ibi quo ad acquiſitionem.Item contra.ſup.eo. l.ſeruus hæreditarius.ſed ibi proprium nomen ponitur: hic non,ut ibi dixi.& facit inſ.de acce.l.ſpecies. §. ſi. & ſ. tit.ij.l.interdum.§. ſi ſeruus. & ſupra,de condi. & demonſtra.l.ſi tu diem.

Vſusfructus. CASVS. Seruus hæreditarius non poteſt ſtipulari uſumfruc.quia uſusfruc. non poteſt eſſe ſine perſona.Seruus autem hæreditarius non habet dominũ,cui quæratur uſusfruc. ſed bene poteſt ſeruo hæreditario legari uſusfru. Ratio, quia dies legati non ſtatim cedit:ſed ſtipulatio,quæ eſt pura, non

k Stipuletur.uſumfruc.hæreditarius ſeruus.

l Nec hoc caſu.facit ſup. de uerbo obli.l.ſi filius.ſed contra.l.ſi rem meam. a Solu.refert an intrinſeca,uel extrinſeca apponatur conditio.primo caſu intelligitur l.contraria. ut promittis mihi dare Stichum meum ſi meus eſſe deſierit?alia quippe conditio etiam ſi extiterit ſtatim,poteſt ſtipul.ualere. In ſecundo, ut ſi Titius erit conſul.promittis mihi Stichum meum?non ualet. uel alio caſu hic dicit,quia in uſufru. & in ſeruo hæreditario ſtipulante.ibi,in domino ſtipulante.hĩc arg.cõtra ſup.de uſufruct.l.ſed & ſi quis.§. interdum. ſed ibi alio reſpectu dicitur pendere.

a ſcilicet eod. tit.de uerb. obl.

m Suſpenſa ſit. non ergo habet ſeruus commercium: ut ſup.de uerb.obli.l.multum.ſoſ. & facit inſ. de reg. iur.l.quod in initio.

Seruus communis. CASVS. Stichus erat ſeruus cõmunis Titij,& Mæuij:habebat autem peculium quod pertinebat ad Titium ſolum. iſte ergo ſeruus emit aliquam rem, & ſoluit ex pecunia ſui peculij: quod ſequitur ipſum Titium. quæritur an iſta res empta acquiratur utrique dominorum,an tantum Titio? Reſpond. quod utrique acquiritur. Secus eſt in ſeruo fructuario.quod expone ut in gloſſa ſuper uerbo, fructuarij ſerui.Franc.

n Stipuletur. ab eo cui pecuniam mutuat, ntus eſt.

Tamen

a Tamẽ acquirit. ſed ille ex cuios re acquirit, recuperat iud. cõi diuid. ut ꝭ. l. proxi. §. j. & ſup. communi diuid. l. communis ſeruus. & inf. eo. l. ſi cum duorum.
b Fructuarii ſerui. ſi plures habeant uſumfru. lo ſeruo. nam cuilibet inſolidò ex re ſua quæritur de æquitate, ut ſup. eod. l. ſi alienus ſeruus. ſecus de rigore. ut in cõtrario. ſup. de uſu fruc. l. ſed & ſi quis. §. ſi duos. uel intellige diuerſa &c ſecundũ quod in cõtrario ponitur caſus in duobus fructuarijs, & ſic concordabis.

uterque capax eſt obligationis. argo. ſupra, eod. l. ſed ſi ſibi. & facit ſupra, eodem. l. j. §. penulti. & infra, de ſol. l. qui res. §. ſi ſeruus.
c Ex re unius. ſcilicet dominorum.
f Stipulatus. ſcilicet ſimpliciter.

Seruus, in quo plures habẽt uſumfructũ, an cuilibet inſolidum ex re ſua acquirat de æquitate iure, & qd de rigore.

SI ex re domini. CASVS. Habeo proprietatem in ſeruo quodam, tu autẽ uſumfru. iſte ſeruus ex re mea ſtipulat mihi, aut tibi: certè mihi quærit obligationem tibi aũt poteſt ſolui tanquam adiecto in ſtipulatione.

Si ſeruus communis. Tu & ego habemus ſeruum communem. Iſte ſeruus ex re mea ſtipulatur aliquid. quæritur actio utriq; noſtrum: tamen ego habeo actionẽ communi diuidundo ad recuperandũ quod ad te ex hac ſtipulatione peruenit.

Sicuti uni. Dictũ eſt ſupra eod. titu. quod quando ſeruus communis ſtipulatur nominatim uni dominorum, quod illi ſoli acquirit. Idem eſt ſi emat aliquid nominatim uni dominorom. Item ſi mutuat pecuniam, & ſtipulatur illam reddi uni dominorum: aut in quolibet alio negotio poteſt nominatim ſtipulando uni dominorum acquirere.

quamuis pecunia ex peculio detur, qđ alterũ ex dñis ſequitur, utrique tamen acquirit. [a] Diuerſa cauſa eſt fructuarij ſerui. [b]

Caius li. iij. de uerborum obliga. XXVIII.

SI ex re [c] dñi dño, [d] aut fructuario ſeruus ſtipulatus fuerit: dño quidem acquiri obligationẽ Iul. ſcribit: ſolui aũt fructuario poſſe quaſi quolibet adiecto. Si ſeruus cõis ex re unius [e] ſtipulatus [f] erit: magis placuit, utrique acquiri. [g] ſed eũ cuius ex re facta eſt ſtipulatio, cum ſocio cõi diuidũdo, aut ſocietatis iudicio departe recuperanda recte acturum. [h] idemq; eſſe dicendũ, & ſi ex operis ſuis alteri [i] ex dñis ſeru⁹ acquirat. Si ipſi dñi ſinguli eadem decẽ ſeruo cõi dari fuerint ſtipulati, [k] & ſemel [l] reſpõſum ſecutũ fuerit: duo rei ſtipulandi eiũt: cum placeat, [m] dñum ſeruo dari ſtipulari poſſe. Sicuti uni ex dominis noĩatim ſtipulando, ei ſoli acquirit: ita placet: & ſi rem emat noĩe unius ex dominis, ei ſoli ſeruum acquirere. [n] Item ſi credat [o] pecuniam, ut uni ex dominis ſolueret, uel quodlibet aliud gerat negotiũ: poſſe eum nominatim exprimere, [p] ut uni ex dominis reſtituatur, aut ſoluatur.

Hereditatis aditio retro ad tp̃s mortis trahitur. h. d. Bart o.

Illud quæſitum eſt, an hæredi futuro [q] ſeruus hereditarius ſtipulari poſsit? Proculus negauit: quia is [r] eo tp̃e extraneus eſt. Caſsius reſpondit, poſſe: quia qui poſtea hæres extiterit, uidetur ex mortis [s] tempore defuncto ſucceſsiſſe. quæ ratio illo argumento commendatur, quòd hæredis familia ex tempore mortis funeſta [t] facta intelligiẽ: licet poſt aliquod tempus hæres extiterit. manifeſtum igitur eſt, ſerui ſtipulationem ei acquiri.

Paul. lib. lxxij. ad edictum. XXIX.

iiij SI ſeruus communis ſic ſtipulatus ſit. Decem illi domino, [u]

g Acquiri. ſed ſi ſtipulanti uni eſſet, uni acquireret: vt inf. ea. l. §. ſicuti.
h Actiũ. ad hoc ſupra l. proxima. in princ. cum ſuis concordantijs.
i Alteri. ei, ſcilicet ſtipulando. non ergo nominato tantum, ſed utrique: licet actio detur nominato. ſed contra, ſupra eod. l. proinde. Sol. ibi non ex re uel opera, ſed aliunde. uel illa inſpecto exitu, quia per conditionem ſine cauſa, uel communi diuid. redditur: ut dixi. Alij contra ut acquiratur nominato: ſed reddat alij.
k Stipulati. ſcilicet dari.
l Semel. idem & ſi bis: vt ſup. de duo. reis. l. duos. Azo.
m Placeat. ut ſup. de uerbo. obl. l. dominus ſeruo.
n Acquirere. ut & ſupra de acquir. rerum domi. l. per ſeruum. § ſicut ſeruus. & l. ſi is qui. §. j. & ſupra eod. l. proinde.
o Credat. id eſt, mutuet.
p Exprimere. ſed ſi non exprimat, quæris utrique pro dominicis partibus vt ſupra eod. l. ſi ſeruus. §. fina.
q Hæredi futuro. ſub nomine appellatiuo: vt ſupra, eodem. l. ſi ſeruus hæreditarius. non proprio: vt in contrarijs. ſup. eod. l. ſeruus hæreditarius. & l. ſi ſeruus communis Maeuij. §. ſeruus capto.

Illud quæſitum. Titius mortuus reliquit hæredem, qui nondum adijt: in qua hæreditate iacente erat ſeruus quæritur an iſte ſeruus poſsit ſtipulari futuro hæredi? Proculus dicebat, quod non: Caſsius uero dicebat quod ſic. Et probat hoc duplici argumẽto: primo, quia hæres poſt quam adijt hæreditatem, uidetur defuncto ſucceſsiſſe. Item quia ſtatim poſt, quam paterfami. moritur, familia ipſius hæredis cenſetur eſſe facta funeſta: licet poſt certum tempus hæres extiterit. lex ſeq. plana eſt. Franc.
c Si ex re. promittis mihi pro domino meo dari, uel mihi pro eo, qui in me uſumfruc. habet: ſecus ſi dixit promittis domino meo uel uſufructuario: quia tunc ratione incertitudinis non ualeret.
d Domino. quia ualet: vt ſupra, eodem. l. ſi ſeruum fructuarium. qu. de contra l. Reſpond. non ualet: quia

r Is. id eſt, futurus hæres.
s Mortis. vt & inf. de regu. iur. l. omnis hæreditas. & l. omnia fere. & ĩ. de acquir. hære. l. hæres quoque hæreditatem. ſed quo ad quædam non eſt uerum: vt inf. de fur. l. hæreditariæ. & ſup. eod. l. uſusfruc. Item facit ſupra, de pact. l. ſi unus. §. ii.
t Funeſta. ut extunc uſque ad nouem dies non poſſit in ius uocari: vt C. de ſepul. uiol. auth. ſed neque. uel conuerte literam: quia lugubris familia ex tempore mortis uidetur fuiſſe hæredis. ad quod eſt ſupra, ad Syllani. l. ſi exhæredatur. & dicitur funeſta: quia tam hæres, quàm eius familia deferebant ueſtes lugubres & aptas ad funus.
a SI ſeruus. Domino. puta Titio.

Eadem

a Eadem. non alternatiuè, ſed copulatiuè: ut ſuprà, eo. l. item ſi ſeruus. in fine.
b Alteri. ſ. domino, puta Meuio.
SI ſeruus alienus. CASVS. Stichus ſeruus Titij ſtipulatus eſt nominatim mihi decem dare. ao pet illa ſtipulatione acquirat dño ſuo? R. quod nõ. Fran.
c Alij. extraneo.
d Non acquirit. not. regulã. quod ubi adiecto in ſtipula. non poteſt quæri: nec ei, qui adiectus nõ eſt acquiretur: licet ei aeqri poſſit. ſed fallit cũ cõfligit. i. cõcurrit iuſſus cũ nominatione: quia acquiritur nominato ſemper. niſi iubentis interſit: tũc enim acquiritur iubenti: ut C. per quas perſonas no. acq. l. ſi duo. & facit ſ. de acqui. rerum domin. l. per ſeruum. j. §. quod ſi vnus. & l. proxi. in fin.

Adiecto ſtipulõne ſi nõ acqrat, nec ẽt acqrit nõ adiecto, q̃uis illi poſſit acquiri, & otenm noiato.
n P. Fl. nõ acqrit domino.
† In P. F. ſi iuſſu fructuarij. & meli' meo iudicio.

eadem [a] decem alteri [b] dare ſpõdes? dicemus duos reos eſſe ſtipulandi.

Idem libro j. ad Plautium. XXX.

SEruus alienus alij [c] nominatim ſtipulando, non acquirit. [d]

Idem lib. viij. ad Plautium. XXXI.

SI uſufructuarij, aut bonæ fidei poſſeſſoris ſeruus ſtipulatur, ex quibus cauſis non ſolet his [e] acquiri, domino acquirit. Non idem dicetur, [f] ſi nomen ipſorum in ſtipulatione [g] poſitum ſit.

Si ſeruus vni ex fructuarijs ſtipuletur nominatim ex re, quæ pertinet ad utrunq;, ei ſoli quærit. h. d. Bart.

SI vſufructuarij. CASVS. Habeo vſumfr. in ſeruo Sticho. iſte Stichus ſtipulatur nõ ex re mea, aut ex opera ſua. certè non quærit mihi, ſed domino proprietatio ipſius ſerui. Aliud eſt ſi nominatim ſtipulatus ſit ſeruus: quia tunc nec domino ipſius quæritur. Franc.
e Non ſolet his. vt extra rem & operam: ut ſ. de acquir. rerum dom. l. acquiritur. §. de his. & l. homo liber. §. quicquid.
f Dicetur, quia tunc non ualet ſtipulatio etiam quo ad dominum uerum: ut ſ. l. proxi. & ſ. eo. l. j. §. j.
g In ſtipulatione. facta extra rem & operam.

Idem libro ix. ad Plautium. XXXII.

SI cùm duorum uſuſfructus eſſet in ſeruo, is ſeruus uni nominatim [h] ſtipulatus ſit ex ea re, quæ ad vtroſque [i] pertinet: Sabinus ait, quoniam ſoli obligatus eſſet, uidendum eſſe, quemadmodum alter uſuarius [k] partem ſuam recipere poſſit: qm̃ [l] inter eos nulla communio [m] iuris ſit. Sed uerius eſt, utili communi diuidundo iudicio inter eos agi poſſe. [n]

SI cum duorum. CASVS. Tu & ego habemus uſumfru. in ſeruo Sticho: iſte ſeruus ſtipulatur mihi nominatim ex re, quæ eſt communis tibi, & mihi, certum eſt, quod mihi promiſſor eſt obligatus. ſi autem res deducta in ſtipulatum ad me peruenit, tenebor tibi reſtituere partem tuam actione communi diuidundo. Fran.
h Nominatim. quid ſi non nominatim? pro parte acquiritur domino: ut ſ. de uſufr. l. ſed & ſi quis. §. ſi duos. io. quæ eſt contra. & pro parte illi, ex cuius re ſtipulatus fuerat. vel ibi ex re unius poſſeſſoris tantum, hic utriuſq;. vel dices hic acquiri domino pro parte, & quod ſubijcit hic ſoli nominato acquiri: dic ſecundum Azo. non in ſolidum, ſed pro parte dimidia: & eandem dimidiam cõmunicare tenetur: quia non poteſt intelligi ex ſua tantũ re, uel opera magis, quam ſocij fieri ſolutionem: ut ſup. de leg. ij. l. cum pater. in prin. Azo. & nihilominus dominus utrique poſſeſſori tenetur. arg. ĩ. eo. l. pen. ſed vi. contra. huic l. ſ. eo. & l. ſi duorum. Sol. ibi ex operis, hic ex re poſſeſſoris. quod non placet: ut ſup. de acq. rer. do. l. qui bona. in prin. Dic ergo, quod ibi inſpecto exitu. & eod. modo reſpon. ad l. ſ. eo. l. ſi alienus. & ad l. de acq. rer. dom. l. qui bona fide. §. ij.
i Ad utroſque. puta ex operis, uel locando domum communem.

k Vſuarius. id eſt, fructuarius: ſed aliàs eſt cenſuarius. & exponitur eodem modo. de vſuario autem dic, vt ſup. eod. l. eadem.
l Quoniam. & uidebatur, quòd non, quoniam &c.
m Communio. i. quod de iure communi diuidi poſſit directo. Vſusfructus enim diuidi nõ poteſt: quauis fructuum percipiendorum diuidatur utilitas utili iudicio communi diuidundo ſecundum R. vt hic. & ſic pro parte vtimur: ut ſupra, de vſu & habit. l. uſus pars. vel ſecundum Io. nulla eſt cõmunio: quia nullum vſumfructu habẽt communem. alius eſt enim in perſona vnius & alius in pſona alterius: quod patet: quia uno mortuo eius vſusfru. fit alterius iure accreſcendi: quod in ꝓprietate non fit omnino: ut ſ. de vſufr. accr. l. j. §. fi. vel dic, ꝙ nulla cõio iuris. i. uſuſfruc. ſupple talis, ꝙ poſſit diuidi, uel directum iudiciũ cõi diui. dari. Eſt enim vſusfructus ius viẽdi: & ita quoddam ſimplex indiuiſibile: licet utilitas percipiendi diuidatur, ut dixi. & probatur ſ. comm. diuid. l. communi diuidun. j. §. cum de uſufru. ſed in dominio ſecus nam talis eſt ibi communio, quæ poteſt diuidi. Vltimo quæro, qño uni fructuariorũ noiato totum quæſitum, cum ſit extra ſuam rem, & ſerui operam? Rñd. dr ex re ſua, cum eſt ex ſimili re. i. confructuarij. & hæc eſt ratio etiam quare magis ex re fructuarij, quam domini, uel extranei. Eſt & alia ratio: quia quod ex re domini, vel extranei eſt, tantum domino: quod ex re fructuarij, poteſt fructuario quæri & domino: ergo & ex re confructuarij alij confructuario.
n Agi poſſe. facit ſup. eo. l. ſi ex re. §. j.

† P. Flor. quia uſuſfructus &c.
Vſusfructus ẽ Idiuiſibilis, licet vtilitas illi' diuidi poſſit. & quid ſit vſusfructus.

Idem libro xiiij. ad Plautium. XXXIII.

SI liber homo, uel alienus, qui bona fide ſeruit ex re alterius [o] iuſſu poſſeſſoris ſtipuletur: [p] Iulianus ait, liberum quidem ſibi acquirere, ſeruum uero domino: † quia ius [q] ſuo domino cohæreat. Si duo rei ſtipulan-

SI liber homo. CASVS. Pamphilus liber homo, uel Stichus alienus ſeruus ſeruit mihi bona fide, ego iubeo ei, ut ſtipuletur mihi ex re alterius, puta Titij: certè ſi Pamphilus ſtipuletur, qui eſt liber ſibi acquirit. Si duo rei. Eramus duo rei ſtipulandi, tu & ego: habemus uſumfr. in uno ſeruo: uel ille ſeruus nobis bona fide ſeruit. accidit, quod iuſſu meo ille ſeruus ſtipulatur à debitore c. certè ipſe acquirit mihi obligationem: quia ego iuſſi eum ſtipulari à debitore, certe ipſe acquirit mihi non correo meo. Franc.
o Alterius. extranei. & ſic nõ ſunt cõtra ſ. de uſuf. l. ſed & ſi qs. §. ſi duob. ibi, ꝙ ſi noiatim &c. & ſ. de acq. re. do. l. qui bona. §. ſi qs. uerſ. ſed & ſi adijciat. quæ dñs poſſidenti nominato quæri. Nam intelliguntur, ꝙ ex re nominati, uel alterius poſſidentis quæritur: ſecus ſi ex re extranei. & pro hoc, quod no. modo ſ. l. proxi. in fi. Alij dicunt, quòd hic de æquitate, ille de rigore. Acc.
p Stipuletur. ſimpliciter, uel ſibi. alias contra: ut ſuprà, eo. l. ſeruus alienus. & l. ſeq. in fine.
q Quia ius. ſ. ſtipulationis.

l. ſi ſeruo.

aa Ei ſoli.ut iam alij non poſſit ſolui.arg. ff.de con. ſtit.pecu.l.idem eſt. Et eſt ratio: quia ex re ſua uidetur quærere, cum tota obligatio erat ei quæſita: ſed tenebitur alteri.arg.ff.eod.l.pen.

SI ſeruus. CASVS. Titius moriens inſtituit duos hæredes, Titiū ſ.& Mæuiū: & Stichū ſeruū ſuū, qui nō erat præſens manumiſit. Stichus iſte ignorās ſe manumiſſum eſſe, ſtipulatus eſt.e.hæredibus Titio, & Mæuio: qui ſciebāt eū eſſe teſtō manumiſſum. utrū ſtipulātio acquiratur hæredibus? Rń. quod nun: quia poſtquā ſciuerunt eſſe manumiſſum non potuit dici ſeruus eorum: & ſic eis non potuit acquirere. videbatur contra: quia ſi emo hominē liberum, & ille mihi bona fide ſeruit, acquirit mihi ſtipulādo. Sed hoc non obſtat: quia in hoc caſu cum liber homo vēditur bona fide, conſenſus cōcurrit ab vtraque parte. ſ.ab emptore, & à ſeruo. ſed hoc caſo non erat conſenſus ſeruti.aliquis, cum ſe ignoraret manumiſſum teſtō. vltra dicit in textu, ꝙ nō ſolum non uidetur ſeruire iſte ſeruus ſic manumiſſus: immo nec ipſi hæredes uidentur eum poſſidere, cū ſciant eum eſſe liberum. Franc.

di vſumfructū in ſeruo habeant, uel quibus bona fide ſeruiebat, & iuſſu unius à debitore ſtipuletur: ei ſoli [a] acquirit.

Liber homo non quærit malæ fidei poſſeſſori. Bart.

Iauolenus lib. i. ex Plautio. XXXIIII.

SI ſeruus teſtō manumiſſus, [b] cum ſe liberum eſſe ignoraret, & in cā hæreditaria maneret, pecuniam hæredibus ſtipulatus eſt: [c] nihil debebit hæredibus, ſi modo ſciuerunt [d] eum teſtō [e] manumiſſum: quia non pōt uideri iuſta ſeruitute ſeruiſſe ijs, qui illū liberum eſſe non ignorabāt. [f] Diſtat iſta cā ab ei* [g] qui liber emptus, bona fide ſeruit: q̄a in eo & ipſius, & emptoris æſtimatio ꝯſentit. cæterum is, qui ſcit hominem liberū eſſe, quamuis ille ꝯditionē ſuam ignoret, ne poſſidere [h] quidē eum poteſt uideri.

* F. Fl. diſtat iſta, cā eius qui liber, Alibi diſtat ab iſta cā &c.

Modeſtinus lib. vij. Regularum. XXXV.

SEruus [i] hæreditarius & hæredi futuro, [k] & hæreditati recte ſtipulatur. [l]

Stipulatio ſerui, qui non habet dominum, non ualet. h.d. Bart.

b Manumiſſus. directò.

c Stipulatus eſt. à quodā extraneo.

d Sciuerunt. ſcilicet hæredes.

e Teſtamento. manumiſſum, uel aliàs liberum.

f Non ignorabant. facit C.de rei vend.l.j.

g Cauſa eius. aliàs ab eo.

h Poſſidere. ſpectantur enim ſingula momenta: ut ff. de acquir.rer.dom.l.qui bona. §.j. licet in ſeruo alieno ſit ſecus: ut ff.de uſur.l.qui ſcit. §.fin. & ſup.de acq.rer. dom.l.quæſitum. & de acquir. poſſ. l. qui uniuerſas. §. item quod mobile. & ſup.ſi cer.pet.l.eius qui. in fine. Item facit ſup.de contrah.emp.l. & liberi. & l.ſi in emptione. §.item ſi. Item facit hæc lex ad id, quod nu.ſup. de acquir.poſ.l.quod meo.

SEruus hæreditarius. CASVS. Titius mortuus eſt, hæredes eius nondū adhierūt hæreditatem eius. ſeruus qui eſt in hac hæreditate, ſtipulatione ſua poteſt acquirere hæredibus futuris, & etiam ipſi hæreditati. Franc.

i Seruus. qui eſt in hæreditate iacente.

k Futuro. appellatiuo nomine: ſecus in proprio. Accu.

l Stipulatur. De hoc dic, ut ff.eo.l.ſeruus hæreditarius. quæ eſt contra, & facit ff. ſi cer.pet. l.eius qui:

QVod ſeruus. CASVS. Habebam ſeruū quendam Pamphilum: quia malus erat, & motilia, habui eū ꝓ derelicto. ſeruus iſte ſtipulatus eſt à Titio c. utrum mihi acquirat? Rń. ꝙ non. ſi verò iſte ſeruus, ſic à me ꝓ derelictu habitus fuerit apprehenſus ab alio, pōt illi quærere. ratio eſt in textu uſque ibi, Inter hæreditarium. ubi ponit differētiam, quæ eſt inter ſeruū habitū pro derelicto, & ſeruum hæreditariū. nam ſeruus habitus ꝓ derelicto, cenſet eſſe nullius: ſeruus uero hæreditarius nō uidetur eē nullius, cum contineatur in uniuerſitate hæreditatis. Cætera clara ſunt. Fran.

Iauolenus lib. xiiij. Epiſtolarum. XXXVI.

QVod ſeruus ſtipulatus eſt, quē dńs pro derelicto habebat, nullius eſt momenti: [m] quia qui pro derelicto rem habet, omnimodo à ſe reijcit: [n] nec pōt eius operis * vti, quem † mero iure ad ſe pertinere noluit. Quòd ſi ab alio apprehenſus [o] eſt, & ſtipulationem [p] ei acquirere poterit. Nā & hæc genere quodam donatio eſt. [q] Inter hæreditarium enim ſeruum, & eum qui pro derelicto habetur, plurimum intereſt: quoniam alter iure hæreditatis retinetur: [r] nec poteſt relictus uideri, qui uniuerſo hæreditatis iure continetur. alter uoluntate domini derelictus, non poteſt uideri ad uſum eius pertinere, à quo relictus eſt.

* Frequentius eſt operis apud iuris auctores, quàm operibus.

† Vllo.

Si propria nomina exprimantur, uocantur domini in viriles. ſi appellatiua, uocantur in dominicas. ſi utraque exprimantur, in dubio inſpicitur, quod præcedit. Bart.

Pomponius [illegible] ad Q.Mutium. XXXVII.

SI communis ſeruus ita ſtipularetur, Lu-

m Momenti. ſcilicet, ſtipulatio.

n Reijcit. ſic ff. pro dere. * l.ij.de nox. leg. ſi ſeruum pro derelicto.

* Aliàs, l. quēadmodū. §. Iul. vet. ſi ſeruum.

o Apprehenſus. anteq̄ incipiat ſe gerere pro libero. pōt o. ſeipſum forſan occupare in libertatem: quia non hoc ipſo, quod pro derelicto habetur, eſt liber: ut hic, & ſuprà, pro dereli.l. finali. niſi eſſet * languens: ut ſuprà, qui ſine ma. ad li. l. ſeruo. & in authen. de nuptijs, §. multo. & C. de lati.liber. toll. §. ſcimus. & facit C.de infan.expo.l.ſi. Sed quidam dicunt idem etiam in non languente, argum. dictæ authen. & ſic corrigit, quod hic dicitur. Accurſ.

* Quis ſit lāguēs dicat, uide in c. j. & ibi Docto. de infant. & lāgu. & gl. in ca. ſi. 88. diſt. & in l.j. & ij. C.de infan. expo. l.o. mni. C.de epiſc. aud.

p Stipulationem. quam interpoſuit cum pro derelictu habeatur. vel dic, quòd illa nullius momenti ſit. ut in principio: nec poſtea illi, qui eum apprehendit acquiritur. Dic ergo ſtipulationem, quam interpoſuit poſtquam apprehenſus eſt. pro prima eſt ſup.eod. ſi ex re.§. illud. pro ſecunda facit ff.proxi.

q Donatio eſt. in incertam perſonam collata: ut Inſt. de rerum diuiſ.§.pen.

r Retinetur. vnde ſi iſte quærit, hæreditati relinquit: ut ſuprà, de acquir.rer.dom.l.hæreditas.ij.

SI communis. CASVS. Iſta lex tria dicta continet. Primum eſt, quando ſeruus ſtipulatur dominis ſuis

ſuis expreſſis tantum nominibus proprijs, non appellatiuo. ſ.domini. Secundum dictum eſt, quando ſtipulatur expreſſis tantum nominibus appellatiuis, non proprijs. Tertium dictum eſt, quando ſtipulatur domi nis expreſſo nõie proprio, & appellatiuo. primum in principio, ſecundũ ibi, Si verò. tertium ibi, Si verò ita Lucio &c. in primo dicto dicis, ſi ſeruus ſtipulatur dñis ſuis expreſſis tantum nominibus proprijs: ut dicendo, promittis Caio, & Seio &c. tunc cuilibet dominorũ acquirẽtur. I. Si vero ſtipuletur expreſſis tantũ nominibus appellatiuis: ueluti, promittis dominis meis &c. tunc acquiritur ſtipulatio pro parte, qua quiſque dominus eſt: ut ſi unus habeat duas partes in ſeruo, acquirantur ei duæ partes de &c. alteri tertia pars. Si autem ſtipulatur ſeruus expreſſis nominibus proprijs, & appellatiuis: tunc quia primò nominauit propria nomina, acquiritur cuilibet dominorum pro parte dimidia, licet aliquando de hoc dubitatum fuerit. Franc.

cio Titio, & Caio Seio [a] dare ſpondes? qui ſunt dñi illius: [b] pro uirilibus [c] partibus ex ſtipulatione deberi. Si verò [d] ita, Dñis meis [e] dare ſpondes? [f] pro parte, qua [g] dñi eſſent. Si verò [h] ita, Lucio Titio, & Caio Seio dñis meis dare ſpondes? [i] dubitatur, utrũ pro uiriles partes, an pro dominica portione eis deberet, & intereſſet [k] quid cuius demõſtrandi grã [l] eſſet adiectũ, & quã [m] pars eius ſtipulatiõis principalẽ cauſam haberet. Sed cùm ad nomina [n] prius decurſum eſt, rationabilius eẽ uidetur, pro uirili parte ſtipulationẽ [o] eis acqri, quòd [p] dominorum uocabula [q] pro demonſtratione habeantur. [r]

a Seio. & ita proprijs nominibus. H.
b Illius ſcilicet ſerui. Azo.
c Pro uirilibus. contra ſ. eo. l. proinde. ibi, nam & ſi omnium. & c. Sol. ut ibi.
d Si uero ſecundus caſus.
e Dominis meis. idem dico & ſi dicam domino meo cum plures habeam dominos. arg. ſup. de lib. le. l. i. l. in fi. ſed arg. contra ſ. e. l. ſed & ſi ita. Azo. & facit ad hãc diſtinctionem ſup. ad Treb. l. nõnunquã. & de leg. i. l. ſi turpia. in fin. & l. ſi heredes nominatim. & ſ. de ſtatuli be. l. ita liber. in fi. nem facit C. de impu. & ali. ſubſtit. l. j. & ſ. de reb. dub. l. utrum. §. fin.
f Spondes. & ita appellatiuis tantum.
g Pro parte qua. & ita pro dominicis.
h Si verò. tertius caſus.
i Spondes. & ita proprijs, & appellatiuis.
k Intereſſet. argumentando loquitur.
l Gratia. i. an propria ad deſignationem appellatiuorum, an appellatiua ad deſignationem propriorum.
m Quæ. & intereſſet repete, quæ pars &c. M.
n Ad nomina. illud ponitur ad correctionem præcedentium, uel ad denotandam præſumptionem. quæ quorum demonſtrandi gratia apponuntur.
o Stipulationem. ſi verò prius ad appellatiua eſt decurſum, pro dominicis quæritur. & ſic ſequentia determinant prima ſecundum Ioan. Idem dicam & ſi promiſiſſent Lucio domino, & Titio domino. uel contra. nam ſemper inſpiciam quæ præcedunt. ſed quidam dicunt ut Al. ſemper pro uirili quando propria, & appellatiua ponuntur. & ſecundum eos quod dixit prius ſubaudies maximè, ſed primũ placet: & hoc cum omnibus poteſt quæri: alias ſoli ei cui poteſt: ut ſ. eod. l. j. §. communis ſeruus. & l. ſi alienus ſeruus. in fin. & Inſt. e. §. fi. Item hoc cũ nullus ſolus iuſſit. nec unus ſolus eſt nominatus: nam tunc ei ſoli: ut ſ. eodem. l. ſeruus alienus. & l. proinde. Quid autem ſi unus iubet, ſed alterum nominatũ dic ut eo. ſ. e. l. ſeruus cõmunis. §. fi. Cum autem ſeruus eſt fructuarius in quo plures habẽt uſumfructum: ſi quidẽ ex opera ſtipulatur ſine nomine, & iuſſu fructuariorũ: idẽ dic, qđ ſ. in pluribus dominis. ſed ſi unus ſolus iuſſit, uel unus tm̃ nominatur, ei quæritur ſ. de uſufr. l. ſi ſeruus fructuarius. §. ſi duos, ſed ille tenetur ad communicandũ: cũ opera quodammodo eſt ex re: ut ſup. de acqui. re. do. l. qui bona. in prin. & ſ. eod. l. pe. Si autem unus iuſſit, ſed alter eſt nominatus: tunc nominato, ſecundum Ioan. quod ſi ſtipulatur ex re unius fructuarij tãtum: ſi quidem ſine nomine uel ſibi: partem proprietario de ſtricta ratione, & partem fructuario: ut d. §. ſi duos. ſed de equitate ſoli fructuario: ut ſ. eo. l. ſi alienus. uel etiã dic, ut dixi in l. ſi alienus. Si autem nominatim domino ex re fructuarij ſtipulet, totum ei quæritur ſ. de acqui. re. do. l. per ſeruũ. §. fructuarius. & d. § ſi duos. ſed redit per condictionẽ ſine cauſa: ut ſ. eo. l. pe. & ſic intelligitur. ſ. de acqui. re. do. l. qui bona. §. ſed ſi adijciat. Si aũt ex re domini fructuario, non ualet: ut ſ. eo. l. ſeruum fructuarium. ſic ex re unius fructuarij alteri fructuario, non ualet: ut ſ. e. l. ſi alienus. in fi. nec ob. l. ſi cum duorum. ſ. eo, quod expone ut ibi. Quod in fructuario dixi, idem in poſſeſſo a pluribus bona fide: ut §. ſi duos.
p Quod. id eſt, quia.
q Vocabula. ſ. appellatiua appoſita in ſtipulatione.
r Habeantur. demõſtrant enim appellatiua, an prima nominati ſint domini. & ſic not. de ordine ſcripturæ, ſic in auth. de hæred. & Fal. §. inordinatum ſed argu. contra ſ. de ſol. l. nec enim. item facit ſ. ſi cer. pe. l. eius qui. §. quod ſi. Accur.

Idem lib. v. ad Quintum Mutium. XXXVIII.

SI ſeruus meus a liberto meo opas ſibi dari ſtipuletur, inutilẽ [s] ſtipulationem eſſe, Celſus ſcribit: aliter atq; ſi non adiecto hoc uerbo ſibi, ſtipulatus fuerit. [t]

S Si ſeruus. CASVS. Habebam libertum, a quo ſeruus meus ſtipulatus eſt hoc modo, promittis mihi operas tales? certè talis ſtipulatio non ualet. Si autem ſtipulatus eſſet nõ expreſſo hoc pronomine mihi: tũc ſtipulatio ualet. Fran. Accur.
s Inutilem. ut ſupra, de ope. lib. l. ſeruus patroni. & eſt ſpeciale. ſic ſ. eod. l. ij. & l. ſi ſeruus communis Mæuij. §. ſeruus capto. alias non refert ſibi, uel domino ſtipuletur: ut ſ. eo. l. j. in princ. quæ eſt contra. ſed quæ eſt ratio? Reſp. ad. quia factum in ſtipulatione continetur. unde domino non poteſt quæri: ut Inſtitu. eo. §. ſed cum factum ſecundum quoſdam. Sed certe ibi de facto ſerui ſtipulantis, hic liberti promittentis. Verius tamen dic, quod non poſſunt deberi, niſi iure patronatus: at ſeruus non eſt patronus. & hoc de operis incerta, de certa ualet: ut ſup. de operis libertorum. lege, operæ in rerum. j. cum habent inſtar pecuniæ: ut ſupra, eodem titulo, de operis libertorum. lege, a duobus.
t Stipulatus fuerit. quia ualet. Accur.

Meus.

Opæ ſine certæ ſiue incertæ nõ poſſunt ſeruũ debe ri: utſi iure patronat. & an illas poſſit ſeruus ſtipulari.

Idem li. xxij. ad Quintum Mutium. XXXIX.

CVm ſeruus, in quo uſumfructũ habemus, proprietatis domino

C Cvm ſeruum. CASVS. Habeo uſumfruc. in Sticho ſeruo, cuius proprietas pertinet ad Titium iſte ſeruus, ſtipulatus Titio nominatim ex operis ſuis

ſtipulationis in ſua perſona: ut dicendo, Meui promittis mihi centum aureos? an uerò concipiantur in perſona domini ſui: ut dicendo, Meui promittis domino meo centum? an uerò ſine expreſſione perſonæ domini aut ſuæ ſtipuletur: ſicut promittis dare centū? quia omnibus his caſibus quæritur domino per ſeruum.

Si ſeruus. Seruus meus Stichus bona fide tibi ſeruiebat: quia credebas tuum eſſe: ſimiliter & ipſe credebat ſe eſſe tuū. hic Stichus habebat peculiū fortè quingētorū aureorū. tu mutuaſti Titio ex iſto peculio centū aureos. iſti aurei remanebunt mei: nec ſeruus ſtipulando tibi, eos tibi acquiret. ego uerò potero hanc pecuniam mutuatam uēdicare à Titio.

Si ſeruus communis. Tu, & ego habebamus Pamphilum ſeruū cōmunē. hic ſeruus habebat peculiū, quod ad te pertinebat. ex quo ſeruus noſter pecuniā alicui mutuauit, dr̄ hic quod hæc pecunia tibi acquiritur, licet ſeruus noſter nominatim mihi eam ſtipulatus fuerit: nec ꝑpter hanc ſtipulationem debitor liberabitur a te: ſiñ uterq; noſtrum habet actionem ad hanc pecuniam. ego quidē ex ſtipulatu: quia ſeruus mihi ſtipulatus eſt. tu uerò habes actionem: quia pecunia tua eſt. ueruntamē ſi ego petam a debitore hanc pecuniam: ipſe poterit me repellere doli mali exceptione. Quod meus ſeruus. Habebam duos ſeruos, Stichum, & Pamphilum. Stichus ſtipulatus eſt a Titio centum dari Pamphilo ſeruo meo. iſta ſtipulatio ualet: & mihi quæritur actio. Item ſeruus iſte meus Stichus ſtipulatur ſeruo Titij centum dare. certè iſta ſtipulatio non ualet: nec Titio actio quæritur ex ſtipulatu. Communis ſeruus. Tu, & ego habemus ſeruum communem, Stichum ſcilicet. iſte Stichus ſuſtinet uicem duorum ſeruorum: in tantum quod ſi ſeruus meus ſtipuletur aliquid huic ſeruo communi Sticho, hæc ſtipulatio perinde habenda eſt, ac ſi ſeruus meus eſſet ſtipulatus ſeruo meo, & tuo, nō iſti communi: ſed alijs qui non ſunt communes nobis ſed cuique noſtrum proprij. diceret ergo aliquis: ergo iſta ſtipulatio facta ſeruo communi eſt pro parte utilis, & pro parte inutilis: ſicut ſuperiori §. traditum eſt. Sed reſpond. quod non eſt inutilis pro parte: imò totū acquiritur mihi, quia ſerus cōmunis eſt talis naturæ, quod quando per ipſum uni domino poteſt acquiri: alteri non poteſt, perinde habeatur, ac ſi ſeruus eſſet unius ſolius domini, cui acquiritur. Si fructuarius.

Habeo uſumfruct. in ſeruo Sticho, cuius proprietas eſt Titij. a Lomio uicino. iſte Stichus ſtipulatur mihi, uel proprietario Titio centum aureos. quæritur, an proprietarius petere poſſit? Diſtinguitur. aut ſtipulatus eſt ex re fructuarij, & non poteſt proprietarius petere. aūt ſtipulatur ex alia re: & tunc proprietarius petere poteſt. Sed & ſi promiſſor ſoluat fructuario: liberabitur. Cum ſeruus. Textus ponit caſum in terminis quem uide. Franc. Accur.

uus[a] ſtipulatur, nihil intereſt,[b] ſibi, an domino, an uerò ſine alterutra eorum adiectione dari ſtipuletur.

Stipulatio inutilis non tollit domino rei uendicationem. h. d. Bartolus.

Si ſeruus tuus, qui mihi bona fide ſeruiebat, peculium habuit, quod ad te pertinebat:[c] & ego ex eo pecuniam Titio credidero, numi tui manebunt.[d] ſtipulando autem mihi ſeruus eandem pecuniam, nihil agit.[e] uindicando[f] ergo eam pecuniam tu conſequi poteris.

Stipulatio facta uni nō tollit certi condictionem ex mutuo alteri acquiſitam. h. d. Bar.

Si ſeruus communis meus, & tuus ex peculio, quod ad te ſolum[g] pertinebat, mutuam pecuniam dederit:[h] obligationem tibi acquiret. & ſi eandem mihi nominatim ſtipulatus fuerit: debitorem a te non liberabit:[i] ſed uterque noſtrū habebit actionem, ego ex ſtipulatu, tu quod pecunia tua numerata ſit: debitor tamen me doli mali exceptione[k] ſummouere poterit. Quod meus ſeruus meo ſeruo dari ſtipulaſ:[l] id perinde haberi debet, ac ſi mihi ſtipuletur.[m] Itē quod tuo ſeruo ſtipulatur, perinde eſt, ac ſi tibi ſtipulatus eſſet: ut altera[n] ſtipulatio obligationem pariat: altera[o] nullius momenti ſit.

Quod uni ex dominis non acquiritur: alteri inſolidum quæri poteſt. Bar.

[a] Cum ſeruus. proprius, nō communis: uel in quo quis habet ius.

[b] Nihil intereſt. ſ. regulariter. nā ſemꝑ dño quærit. ut ſ. e. l. ſiue mihi. & ſic ī. de uer. oblig. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis ita ſtip. hoc tñ fallit, qñ ſe ſtipulaſ: ut ſ. e. l. ij. & l. ſi ſeruus communis Meuij. §. j. Itē in ſtipulatiōe operarū: ut ſ. eo. l. antepe. Itē in eleiorus ſ. e. l. ſi ſeruus cōmunis Meuij. §. ij. Itē in quarto, ut inſti. eo. §. ſed cū factū. ſed in procuratore diſtinguit Ioan. utrum dño: & non ualet, niſi ſua interſit: ſicut & ſi cuilibet alij ſtipuletur, an ſibi ſtipulaſ, licet noīe dñi: & tūc acquirit utilē dño in caſibus quos not. inſtit. de inutili. ſtipu. §. ei uero qui. ſecus in tutore, & curatore, & actore municipum. nam utiles quærunt cuicunq; ſtipuletur: ut ī. de conſti. pec. l. eum. §. Iulianus. & §. ſi actori. Ac.

[c] Pertinebat. ex aduenitie eā, ꝑueniēs. ſo. quo ad me. q. d. nō ex re mea uel opera ſerui q̄ſitū.

[d] Manebunt. nec eſt mutuum niſi reconcilietur modis conſuetis. Io. non tamen ſtipulatione: ut ſubijcit.

[e] Nihil agit. quia non ex re mea, uel opera ſua: ut ſ. de acqui. rerum do. l. acquiritur. §. non ſolum. & facit ſupra, de uſufru. l. ſed & ſi quis. §. quæſtionis. ſed cōtra. ſ. eo. l. ſi uſufruc. in ſi. ſed ibi expones. Item contra. C. ſi cer. pet. l. ij. ubi ſtip. reconc. luat mutuum: ſed idē qui numerauit, ſibi ſtipulatus eſt.

[f] Vendicando. rei uendicatione, ſi extat. ſi conſumpta eſt, tu condicis, ſecundum quoſdam. ſed ultimo ego: ut ī. ſi cer. pet. l. nam & ſi fur. Accur.

[g] Ad te ſolum. quod quandoque contingit: ut ī. de pec. l. quis ergo.

[h] Dederit. nomine tuo: alias acquirit utrique: licet ꝑ condictionem ſine cauſa, uel alia actione reddatur: ut ſ. eo. l. ſi ex re. §. j. & l. penult.

[i] Non liberabit. quia condictionem tuam deteriorem non potuit facere.

[k] Exceptione. ne bis idem exigatur. ſed certè imò magis ego ſtipulator debeo admitti: ut ſ. de noua. l. ſi ita. §. fina. & l. ſeq. quę ſunt contra. ſed ibi qui numerabat, ſtipulatur ſibi. ubi diſtinguitur incontinenti, uel ex interuallo, hic alterius nomine numerat: & alteri ſtipulatur: & alteri, non ſibi numeranti.

[l] Stipulatur. ab extraneo.

[m] Stipuletur. ſeruus meus repete. Azo.

[n] Vt altera. prime, ut ſ. eo. l. ſiue. Accur.

[n] Altera. ſcilicet ſecunda: ut ſ. eo. l. ſeruus alienus. & ſup. tit. ij. l. ſtipulatio iſta. §. alteri.

[a] propriū & cōmune oppoñnē & quot modis ꝑprium ſumatur, latè Mādoſ. in Gl. Facul. §. Et proprium.

[a] Scribē. utique de iſta glo. exclamant ualde, & reputent ſin. adhoc qd' ſtip. nullo modo ualet, & nulli acquirit actio ea, ſi ſtipulanti nō intereſt.

[e] l. adhuc.

Com-

Cōis ſeruus[a] duorum ſeruorū perſonā ſuſtinet. idcirco, ſi proprius meus ſeruus cōi meo, & tuo ſeruo ſtipulatus fuerit:[b] idē iuris erit in hac una ꝯceptione uerborum, qđ futurū eēt, ſi ſeparatim duæ ſtipulationes ꝯceptę fuiſſent: altera in perſonam mei ſerui,[c] altera in perſonam tui ſerui.[d] neque tn̄[e] exiſtimare debem⁹, dimidiam partem tm̄ mihi acquiri, partē nullius eſſe momenti: quia perſona ſerui cōis eius ꝯdōnis eſt, ut in eo, quod alteri ex dn̄is pōt acquirere, alter non pōt, perinde habeatur, ac ſi eius ſolius eſſet, qui[†] acquirendi facultatem[f] habet.

Alternatiua inter perſonas quibus æqualiter poteſt quæri, uitiat ſtipulationem. ſed ſi alteri tantum quæri poteſt, alius habebitur ut adiectus. Bar.

Si fructuarius ſeruus ſtipulatus eſſet fructuario, uel proprietario,[g] ſi quidem ex re fructuarij[h] ſtipulat⁹ eſſet, inutilis eſt ſtipulatio:[i] quia utrique ex re fructuarij actionem acquirere[k][†] nō potuiſſet. ſed ſi aliunde[l] ſtipulatus fuiſſet, proprietariū petere poſſe. & ſi promiſſor fructuario ſoluiſſet,[m] liberari.

Si ſtipulatio principalis confertur in perſonam unius, pœnalis in perſonam alterius, prima per pœnalem non nouatur ipſo iure, ſed ope exceptionis perimitur. Bart.

Cùm ſeruus cōis Titij, & Mæuij ſtipulat̄ in hūc modum, decem Calendis Titio dare ſpondes? & ſi decem Calēdis Titio nō dederis, tunc Mæuio uiginti dare ſpondes? duæ ſtipulationes eſſe uidentur. ſed ſi Calēdis decem data non fuerint, uterq;[n] dominus ex ſtipulatu agere poterit,[o] ſed in ſecunda obligatione Mæuio commiſſa. Titius exceptione[p] doli mali ſummouebitur.

Inter eū, qui ſibi ſtipulatur, & rem in ſtipulationem deductam debet eſſe diuerſitas. Bar.

Vlpianus libro iiij. ad Sab.

II.

Seruus cōis ipſe ſibi ſtipulari non poteſt,[q] quamuis conſtat, cum ſe ſtipulari domino

a Cōmunis ſeruus. ſub quo, ad quid, & quo ad quid nō. ut in hoc §. patet. ſed in libero uix hoc inuenitur: vt ſup. de pact. l. ſi plures. quæ eſt arg. cōtra. reperitur tamen quandoque: vt ſup. de adop. l. iij. & iiij.

ADDITIO. Pro ſolu. diſtingue ſecundum Bar. ſic, quòd quandoq; habetur reſpectus ad ſubſtātiam perſonæ: & tunc tantum pōt ſuſtinere perſonam unius: vt l. ſi plures. ſup. de pac. aut habet reſpectus ad officiū: & tunc aut ſunt officia repugnantia: & non pōt uicem plurium perſonarum ſuſtinere: vt l. hi qui. ꝟ. de poſtu. & l. quiſquis C. eod. ti. & l. nemo. C. de aſſeſſ. aut non ſunt officia repugnātia. & poteſt: vt l. iij. ſup. de adopt.

b Stipulatus fuerit. ab extraneo. Accurſius.

c Mei ſerui. Et hæc eſt utilis: vt ſuprà, proxi.

d Tui ſerui. & hæc eſt inutilis: vt ſup. proxi. §.

e Neque tamen. licet quo ad prædicta uicem duorū ſuſtineat: non tamen quo ad omnia: vt ſubijcit.

f Facultatem. not. ergo regulam hanc: vt hic, & inf. eod. l. proinde. §. fina. & l. ſeq. & ꝟ. de aut. tut. l. ſi ſeruus communis. Sed contra hic. §. in l. proinde. §. ſi ſeru⁹. in princ. inf. eo. Solu. hic ab extraneo, ibi ab uno dominorum ſtipulatur.

g Vel proprietario. alternatiuè. nam nominatim etiā ex re fructuarij poteſt proprietario ſtipulari: vt inf. l. ſeruum fructuarium, licet reddatur per condictio. ſine cā: vt infrà, eod. l. penul.

h Ex re fructuarij. idem ſi ex opera, cum operæ ex re eſſe uideantur: vt ꝟ. de acq. rer. do. l. qui bona. in prin.

i Inutilis eſt ſtipulatio. propter incertitudinem: & omnino: vt inf. eod. l. itē ſi ſeruus. §. fi. & quatuor ſeq. & ꝟ. de ſolu. l. qui res. §. ſi ſeruus. Alij dicunt inutilem in perſona proprietarij, ſed quantum ad uſumfruc. tenet. probatur per finem huius §. & in totū tenet: ſed tunc contra ſunt dictæ leges ꝟ. eo. Sol. Ibi non ex re domini alicuius: hic ex re fructuarij.

k Acquirere non potuiſſet. aliàs eſt non potuiſſet: & tunc plana. aliàs deeſt non: & tunc potuiſſet. ſ. alias: non autem hoc caſu. uel potuiſſet. i. poſſibile eſt, ſcilicet, ſi nominatim ex re fructuarij ſtipulatur proprietario: vt d. l. inf. eod. l. ſeruum fructuarium, ſed ſi eſſet aliunde ſtipulatus proprietarius, peteret: vt ſubijcit. & ꝟ. eod. l. ſi ex re. Acc.

l Si aliunde. quod non eſſet ex re fructuarij.

m Soluiſſet: ſ. quod aliunde eſt ſtipulatus. & ſic ad proximum dictum refertur, in quo eſt quaſi adiectus: ut ꝟ. eod. l. ſi ex re. uel dic quo ad primum, & ſic colliges primo caſu quod tenoit ſtip. quo ad fructuarium: vt modo notaui.

n Vterque. ſed quare prima non quæritur utrique ſicut ſecunda? Reſpon. quia ſecunda uidetur acquiri tantum Titio: quia deſcendit prima. econtra quòd tantum Mæuio: vt puta nominato. ſic ergo nec mihi, nec tibi, ſed diuiditur de rigore.

o Poterit. unus ad decem, & alter ad xx. & hoc de ſtricto iure: ſecus de æquitate, ut ſubijcit.

p Exceptione. non autem ipſo iure. & hoc ideo: quia in perſona dominorum conceptæ fuerunt ſtipu. alioqui ipſo iure prior eſſet nouata: vt in contrario ſuprà, de action. & obligatio. l. obligationū fere. §. fi. quia ſeruus non habet ius nouādi: eum domini conditio. deteriorem facere: vt inf. de reg. iur. l. melior.

q Seruus cōmunis. Non poteſt. dicendo uni dominorum, promittis me mihi? ſed ſi promittis me alij domino, ualet. dicet quis: & hoc eſt tale, quale ſi ſibijpſi ſe ſtipuletur. nam partem ſerui, quam habet dominus cui ſtipulatur, acquirit ſibi, & adiungit ſibi partem promittentis. & per eum alteri domino. perinde ergo eſt ac ſi ſibi dediſſet. Reſpond. non eſt uerum: imo immediatè pars acquirentis acquirit obligationem partis promittentis. & hoc dicit. quod ergo dici non poteſt, ſcilicet, ut acquiratur uni domino ab altero: nec etiam ab extraneo ſtipulando ſe ſibi: eſt ratio naturalis, & ciuilis. prima, quia impoſsibile eſt, ut aliquid poſsit dari ſibi ipſi. Nam nemo etiam liber eſt dominus ſui: vt ſuprà, ad legem Aquiliam. l. ege, liber homo. At dari uidetur quod fit accipientis: vt Inſtitut. de actionibus. §. appellamus. multo minus ergo ſeruus poteſt ſibi dari, uel ſolui, uel acquiri, & ſic eſt hic ratio ciuilis: quia ſeruus nil habet. & ad hoc C. ſi ſeruus ex te. l. j. in princip. Si uerò alicui res dari poteſt: licet non

† Haloan. legit, qui eius acquirendi &c.

† In P. Fl. deeſt negatio, quod & Accurſium non latuit.

etiam facto libero, ut in ſeruitute ad fundum dominii ualet ſtipulatio: ut inf. eod. l. ſi ſeruus cõis meus. ſed non legatum: ut ſup. de ſerui. leg. l. & ſi maximè. & facit inf. eo. l. ſi ſeruus communis Mæuij. * §. j.

meus

a Domino poſſe. alteri. i. ab altero: quia pro parte una dño partis dari poteſt: pro ea ſcilicet parte, pro qua nõ eſt dominus. Item eſt contra. huic l. ſ. eo. l. j. in princip. ſed illud regulariter, ut ibi dixi.

b I ſeruus. Reſpub. alicuius ciuitatis, municipij, uel coloniæ, ſi habeat ſeruũ communem, ille ſeruus poterit ſtipulando acquirere reipubli. municipio, uel coloniæ. Fran.

c Valere. licet ipſa uniuerſitas non facilè ſtipuletur: quia nõ facile conſentit: ut ſuprà, de acquir. poſſ. l. j. §. final. & l. ſeq. & hic erat hæc dubitatio.

d SI ſeruus. CASVS. Tu, & ego habemus ſeruũ communem Stichum: iſte ſeruus ſtipulatur ſibi, & tibi nominatim. certè perinde eſt, ac ſi omnibus dominis, & uni nominatim ſtipuletur: quaſi ſi ſeruus ſic dixiſſet, promittis dominis meis cẽtum, & Titio nominatim. & hoc eſt commodum eius, cui nominatim ſtipulatus: quia tres partes habebit eius, quod deductum eſt in ſtipulationem: alter autem dominus tantum quartam partem habebit. unde glo. ſuper uerbo, dodrans. Franciſcus Accurſij.

† Colligit hic B. quòd generalis p̃miſſio referẽ ad ſpecialem poſtea ſubſecutã. quod limitabis, niſi ſpãle illud, ad quod refertur, eſſet aliàs prohibitũ per l. uoluntas. in fi. C. de fideicom.

poſſe. [a] Non enim ſe domino acquirit, ſed de ſe obligationem facit.

[Idem li. xlviij. ad Sab.] III.

SI ſeruus reipublicæ, uel municipij, uel coloniæ ſtipuletur, puto ualere ſtipulationem.

Generalis promiſſio refertur etiam ad eum, cui poſtea ſpecialiter eſt promiſſa. Bar.

[Idem li. xlviij. ad Sab.] IIII.

SI ſeruus cõis ſibi, & uni ex dñis ſtipulet̃, perinde eſt ac ſi oĩb. dñis, & uni † ex his ſtipulet̃: ueluti Titio, [c] & Mæuio, [d] & Titio: & probabile eſt, ut Titio dodrans, [e] Mæuio quadrãs debeatur. [f]

Ex ſtipulatione ſerui communis acquirit dominus pro parte dominica: niſi fuerit unus nominatus, uel iubens. Idem in alijs acquiſitionibus. Bar.

Idem li. xlviij. ad Sab. V.

SEruus cõis ſic oĩum eſt, non quaſi ſingulorum totus, ſed pro partibus utique indiuiſis, ut intellectu magis partes habeant, quàm corpore. & ideo ſi quid ſtipulatur, uel quaqua alia ratione acquirit: [g] omnibus [h] pro parte, qua dominium in eo habent, [i] acquirit. Licet [k] autem ei [l] nominatim alicui ex dominis ſtipulari, uel traditam accipere rem, ut ei ſoli acquirat. Sed ſi non † uni nominatim domino ſtipuletur, ſed iuſſu [m] unius dominorum, [n] hoc iure utimur, ut ſoli ei acquirat, cuius iuſſu ſtipulatus eſt.

† Vni, non eſt in P. F.

Pomponius li. xxvj. ad Sabinum. VI.

OFfilius [o] rectè dicebat, & per traditionem accipiendo, uel deponendo, commodandoq; poſſe ei ſoli acquiri, qui iuſsiſſet. quæ ſnĩa ẽt Caſsij, & Sabini dicitur.

Vlpianus libro xlviij. ad Sabinum. VII.

PRoinde & ſi quattuor fortè dominos habuit, & duorum iuſſu

c Titio. nominatim. Acc.

d Mæuio. ſine nomine.

e Dodrans. aliàs deeſt Titio: ſed ſubaudi. habet enim Titius dimidiam ſtatim tanquam nominatus. Itẽ dimidiã alterius dimidiæ, quia eſt unus de duobus dominis: & idẽ in ſuperiori caſu quã ſibi, & Titio. Sed contra. ſ. eo. l. j. §. communis. in fi. Sed reputatur unius ſolius eſſe, cum ei ſoli aquirendi facultatem habeat, ut ibi dicit in exemplo. Item contra C. de leg. l. cum quæſtio. §. fi. ubi repetitio teſtatoris nil operatur. ſed illud in ultima uoluntate. hoc inter uiuos in contractibus. uel illa corrigit, uel uerius propter repetitionem legati uel promiſſionis non quæritur amplius ex uoluntate teſtatoris, uel promittentis, ſed propter conditionem perſonæ quæ ſtipulatur: ut quia eſt ſeruus. unde in acquirendo poteſt unius dominorum conditionem facere meliorem: ut infra, l. proxi. §. fin. uel ſol. ut ibi.

ACCVR. Tu dicas aliter, quod quando ſunt plures nominationes uniformiter, & per eundem modũ, nil releuat: ſecus ſi non uniformiter ut hic, ſecundum Barto. poſt Oldra.

f Debeatur. in utroque caſu: cum idem ſit.

SEruus communis. CASVS. Quæritur à domino iuriſc. qualiter ſeruus cõis cenſetur eſſe duorum dominorum, & pro quibus partibus? Rñd. iuriſcon. quod ſeruus cõis cenſetur eſſe cõis duorũ pro partibus indiuiſis: non quod quilibet dominus poſsit dicere ſeruũ ſuum totum: quæ tñ partes magis intellectu, quàm ſenſu percipi poſſunt. & ideo ſi ſeruus communis ſtipulatur dominis ſuis, concurrunt in æquales partes rei, quæ deducta eſt in ſtipulationem.

Licet autem. Itẽ ſeruus cõis Titij, & Mæuij poteſt uni dominorum ſoli acquirere: nominatim ſtipulando ſic, promittis Titio dño meo? uel rem aliquam per traditionem accipere nomine unius dñi. Quid aũt erit? Iſte ſeruus cõis non ſtipulatus nominatim uni dominorum: tamen unus dominus iuſſit eum ſtipulari ſibi: an illi ſoli quæritur? Reſpond. quod ſic. l. ſeq. continua cum iſta. Fran.

g Acquirit. ut inf. l. proxi. Accur.

h Omnibus. ut ſ. depoſi. l. j. §. non ſolum. uerſi. ſi duorum. & inf. l. proinde. & ſup. de acqui. rer. do. l. cõis ſeruus. & hoc niſi propria nomina dominorum ponat. quod dic ut not. inf. eod. l. ſi communis ſeruus ita ſtipuletur. Item fallit quod hic dicit, quando uni tantum poteſt quæri: ut ſuprà l. j. §. communis. in fine §. & pro ſoc. l. uerum. §. ſi ſeruo.

i Habent. ſ. acquirit.

k Licet. i. licitum eſt.

l Ei. ſcilicet ſeruo.

m Iuſſu. ſed ubi unus iuſſit, & alium nominat, ſi res pertinet ad iubentẽ, ei quæritur: ſi ad nominatum, ei quæritur: ſi ad neutrum, præualet nominatio: ut C. per quas perſo. l. ſi duo. ſecundum Io. uel dic ſecundum Azo. ut ibi not. Accur.

n Dominorum. ſ. ſtipuletur, & ſimpliciter.

o OFfilius. facit ſup. l. proxi. in fine ſ. reſpon. & §. ſed & ſi non.

PRoinde. CASVS. Iſta lex continuatur ad ſuperiores duas proximas, ubi dicebatur quod ſerui acquirunt dominis, ſi iuſſerunt ſtipulari: in hac ponit duo exempla, quæ clara ſunt in textu.

Si ſeruus communis. Quatuor erant, qui habebant

ſeruum

ſeruum communem: Titius, Mæuius, Seius, & Sempronius & ſunt æquales in portionibus. iſte ſeruus ſtipulatur ſic: here Titi promittis c. dare Mæuio domino? ille promittit. certè huic ſoli Mæuio acquiruntur iſt c. Si aũt ſeruus iſte ſtipuletur hoc modo ab uno dominorum, here Titi promittis dare dñis meis c. tunc cuilibet dominorum acquiritur pro portione quam habet in ſeruo: ita ut cuilibet acquirantur xxv. & xxv. remanent apud dominum, qui promiſit iſta c. Idẽ eſt ſi iuſſu unius domini ſtipulatus: quia ſoli ei acquirit, ac ſi ei ſoli ſtipulatus eſſet.

Interdum. Dictũ eſt ſupra qualiter ſeruus cõmunis dñis acquirit pro portionibus aliqñ uni ſoli. ſ. ſi ille tantum ſtipulatus ſit, uel ille ſolus iuſſerit. In hoc §. dicit iuriſcon. hoc euenire poſſe, ut uni ſoli domino quæratur, ẽt ſi non iuſſerit, neq; ei nominatim ſtipulatus ſit. & ponit exẽplum, ueluti cũ tu, & ego haberemus ſeruum cõem: iſte ſeruus ſtipulatus eſt ſeruitutem ad fundum meũ: certè mihi ſoli acquirĩ iſta ſeruitus: quia fundus meus eſt, & non tuus. aliud exemplum eſt in l. ſequen. & in princ. l. ſeq. quare ſequitur §. ſed et ſi. Seruus Titij, & Mæuij ſtipulatus eſt hoc mõ: Dabis c. Titio dño meo aut Mæuio domino meo? an talis ſtipulatio ualeat? Reſpon. ꝙ nõ: quia incertũ eſt, cui dñorum acquit: & h. d. cum l. ſeq. Fran.

ſtipulatus [a] ſit, ijs ſoli acquiret, qui iuſſerũt magiſque eſt, ut non æqualiter, ſed ꝑ portione dñica totum [b] eis acquirať. Idẽ puto, & ſi noĩatim eis ſtipulatus eſſe proponatur: nam & ſi [c] oĩum iuſſu ſtipulatus ſit, uel oĩbus nominatim: [d] non dubitaremus omnib. pro dominicis eum portionibus, [e] non pro uirilib. acqrere.

Qui ſtipulatur ab uno ex dominis, ſi alteri nominatim, uel iubenti, non ualet ſtipulatio in totum, uel pro portionibus dominicis aliorum.

Si ſeruus cõis ab uno ex ſocijs ſtipulatus ſit: ſi quidem nominatim alteri ſocio, ei ſoli [f] debetur. ſin autẽ ſine ulla adiectione [g] pure ſtipulatus ſit, reliquas partes is ſeruus cæteris oĩbus ſocijs, præter eam [h] partem, ex qua [i] promiſſor dominus eſt, acquiret. Sed ſi iuſſu uni' ſocij [k] ſtipulatus eſt, idẽ iuris eſt, quod eſſet, ſi eidẽ illi ſocio vł [l] noĩatim dari ſtipulatus eſſet.

Quod uni non poteſt quæri, quæritur alteri, cui poteſt hoc dici. Bar.

Interdum etiam ſi neque iuſſu, neque nominatim alteri ex dominis ſtipularetur: ei tñ ſoli acquireret [m] cũ Iuliano placuit: ut puta, ſi quid fortè ſtipuletur, quod utique acquiri non poteſt, ueluti ſeruitutem ad fundum Cornelianum ſtipulatus eſt, qui fundus Sempronij erat alterius ex dominis, ei ſoli acquirit.

Caius lib. ſingulari de caſibus. VIII.

Item ſi alter ex dominis uxorem ducturus ſit, & huic ſeruo [n] dos promittatur.

Vlpianus libro lxviij. ad Sab. IX.

Item ſi ſeruus duorũ Titij & Mæuij, hominem, qui Titij erat, ſtipulatus fuerit: [o] ei ſoli [p] acquiret, cuius non fuit. Sed ſi ſtipulatus ſit Stichũ [q] ſic, Et Mæuio, & Titio dare ſpondes? totum eum Mæuio acquiret. qđ eñ alteri ex dominis acquirere non poteſt, id ad eum, qui ad obligationem admittitur, pertinet. [r]

a Stipulat'. ſ. ſimpli.

b Totum. vt & ſup. ſi ſeruus cõis. ſed pone tres eſſe dominos, unus habet in ſeruo tertiam, alius quartam, & alius ſextam, cum hæc omnia non faciant totum: ergo non totum acquiritur, ſed dic totum. ſ. quod acquirit. hoc autem eſſe potuit, ſi alter dominus habuerat pro derelicto, uel deceſſerat ſine hærede, nec erat adhuc capta ea pars.

c Nam & ſi. bene dico, niſi nominatim. nam &c. & ſic eſt ar. de toto ad partem: vt not. ſup. de uſur. l. qui ſcit. in princ. Acc.

Argumentum de toto ad partem an procedat, & an de parte ad totum.

[illegible] De quo Mandoſ. in 16. quæſt. 1. Reg. nu. 3. & in 8. De idioma. nu. 4. quod argumentum corruit data diuerſitate rationis. num. 4.

d Nominatim. i. expreſſim: ita. ſ. omnibus dominis meis uel etiam expreſſis nominibus proprijs: ita tamẽ quòd præcedant appellatiua. niſi ſic exponeres, eſſet contra j. eo. l. ſi communi ſeruus ita. in prin.

e Portionibus. ſ. dominicis.

f Ei ſoli. ſ. nominato: vt & ſup. de uſufr. l. ſed ſi quis. §. ſeruus fruc. & j. de acce. l. an inutilis. §. ſeruus communis. uer. accepto. Ladhuc.

g Vlla adiectione. ſ. domini.

h Præter eam. i. quotam, puta dimidiã, uel tertiã. Acc.

i Ex qua. i. quota, ſecũdum Io. uel dic ex qua, facere ſimplicem relationem, ut referatur ad rem acquiſitam: & quæ ad partẽ ſerui referať. nam quã partem habeat in ſeruo, eandem in re promiſſa retinet: ſtipulatione quãtum ad eã partẽ habita pro nulla. Sed uidetur ꝙ uni acquiri non poteſt, ut totũ alij quæratur. ut j. eod. l. item ſi ſeruus. ij. reſpond. ſed illud de his, quæ acquiruntur: hic non quæritur pro parte promittentis. uel retentio habetur loco acquiſitionis. & ſic non obſtat. item cõtra ſup. pro ſoc. l. uerum. §. ſi ſeruo communi. Sed aliud in legato relicto ſeruo communi ab uno ex dominis: cum liberalius largius interpretanda ſit: quàm hic in ſtipulatione, quæ non eſt ex cauſa liberalitatis. uel ibi contemplatione ſocij relinquit. & eodem modo ſolue ſupra, de condi. & demon. l. qui hæredi. § fina. & ad leg. Falcidiam. l. Plauti'. uel plene dicut in d. l. uerum. pro ſocio.

k Socij. ut j. reſp. huius §.

l Vel pro etiam.

m Acquireret imò nulli. ut ſup. de ſer. le. l. & ſi. maximè teſtamenti facto. ſed aliud in legato, quod ſeruo relictum ita demum ualet, ſi eo facto libero poſſet ualere: ut ſup. de leg. ij. l. debitor. §. ſi. ſed ei libero, cũ non haberet fundum, non poſſet ei ſeruitus legari, uel acquiri. & facit inf. eo. l. ſi communis ſeruus.

n Item ſi alter. Seruo ſcilicet communi. facit ſup. titu. j. l. ſi id quod. & quod ibi not. Acc.

o Item ſi ſeruus. Stipulatus fuerit. uel ſibi, uel impersonaliter. de alijs enim ſequitur. & dic ab extraneo. aliàs cõfunderetur pro parte. ut ſup. l. proinde. §. ſi ſeruus communis. Io. & facit inſti. eo. in fine.

p Ei ſoli. ſ. dari.

q Stichum. qui erat Titij.

r Pertinet. ut & j. eod. l. j. §. cõis. ſed contra ſup. eod. l. proin-

l. proinde. §. ſi ſeruus communis. j. reſpon. Sol. ut ibi.
[a] Sed & ſi cum. tractat hic §. quando ſeruus duorũ, uel plurium ſtipulatur incertum, uel incerto modo.
[b] Conſiſtat. i. ualeat.
[c] Inutilem. omnino. & eſt ratio: ut j. l. prox. & l. ſeq. in ſi. & l. nam. & j. eo. l. ſi ſeruus cõmunis ita. ſed contra. ſup. eod. l. j. §. pen. Sol. ut ibi. Item contra inf. de fideiuſſ. l. ſi deiuſſor obli. in pri. ſed ibi ualet acceſſoria rõne principalis ualidę, cui adhęret.[1]
[d] Scripſit. & bene. Acc.

[1] Acceſſoriũ enim ualet, & ſubſiſtit ſeu corruit cũ omnib. ſ. iis clauſulis ſi ſubſiſtit, ſeu corruit principale. Qui n. Mã. dol. in 46. quæſt. Regu. de An. na. poſt num. 8. & ſeq.

Qui ſtipulatur pluribus dominis, quibus æqualiter poteſt quæri alternatiue, inutiliter ſtipulatur: ſecus ſi ſibi primo: quia tunc domini ut adiecti habentur. idem ſi uni quæri non poſſit: quia habebitur ut adiectus. Hoc dicit cum quatuor legibus ſequentibus. Bar.

Sed & ſi cùm [a] duos dños ſeruus haberet, ſtipulatus fuerit illi, aut illi dñis ſuis quæſitũ eſt, an ſic cõſiſtat [b] ſtipulatio? Caſſius inutilẽ [c] eẽ ſtipulationẽ ſcripſit: [d] & Iulian⁹ Caſſij ſn̄iam probat, eoq; iure utimur.

Iulia. li. iij. digeſtorum. X.

Sed & ſi ita ſtipuler, Titio decem, aut Mæuio fundum dare ſpõdes? quia incertum eſt, utri eorũ acquiſierit [e] actionẽ: idcirco inutilis [f] ſtipulatio exiſtimanda [g] eſt.

Vlp. li. xlviij. ad Sab. XI.

Sed ſi ſibi, [h] aut primo, [i] aut ſecundo [k] dñis ſuis ſtipulatus ſit: & hic tantundem erit probã dum, [l] quod Iulianus, inutilem eſſe ſtipulationẽ. [m] Sed utrũ adiectio inutilis eſt? an tota ſtipulatio utilis nõ eſt? Et puto adiectionem [n] ſolam eſſe inutilem Eo enim, quod ait mihi, oĩbus acquiſiuit ex ſtipulatu [o] actione: An ergo & in cæterorũ perſona ſolutio locum habeat, [p] exẽplo extraneæ perſonæ? Et puto uel ſolui eis poſſe: quemadmodum, cum ego mihi, [q] aut Titio [r] ſtipuler. Cur ergo cum primo, aut ſecundo dñis [s] ſtipulatio non conſiſtat, [t] nec ſolutio ſit? Illa rõ eſt rõ: quia nõ inuenimus, in cuius perſona ſtipulatio conſiſtat, & in cuius ſolutio.

Paul. lib. x. Quæſt. XII.

Nam cum uterque obligationis capax [u] ſit: non inuenimus, quis adiectus [x] ſit: quia non eſt, q petere poſſit. [y]

Vlpianus libro xlviij. ad Sab. XIII.

Cum enim ſtipulatur dño, aut extraneo ſeruus: utrunq; cõſiſtit, & in domini perſona ſtipulatio: & in extranei ſolutio at hic [z] τὸν ἰσάζον [†] corrumpit [a] ſtipulationem, & ſolutionem.

Si ſeruus ſtipulatur nominatim malæfidei poſſeſſori, ſibi nec domino quæris. Bar.

Iulianus lib. iij. ad Vrſeium Ferocem. XIIII.

iij Seruus meus cum apud furem eſſet, furi dari ſtipulatus eſt. Negat furi deberi [†] Sabinus. Sed nec ego ex ea ſtipulatione agere potero. quia eo tempore, quo ſtipulatus eſt, mihi non

[e] Sed & ſi ita. Acquiſierit. & ſic fieri ſolutionem uoluit.
[f] Inutilis. uo. quod rõne incertitudinis neutrum ualet. ſic & ſup. de teſt. tut. l. duo. & de manu. teſta. l. cum ex pluribus. Sed non uidetur bene adduci: quia hic nulla eſt ſtipulatio propter incertitudinem. ſed ibi dico quod tenet datio tutoris, & legatum. ut patet: ut ſup. de leg. ij. l. ſi quis ſeruum. §. ſi inter & de conditio. & demonſt. l. falſa.
[g] Exiſtimanda eſt, quia non apparet cui acquiratur ſtipulatio, nec cui fieret ſolutio: & hoc ratione incertitudinis rerum.

Sed ſibi. CASVS. Item pone ſic continuando cum præcedentibus. Ponamus q ſic ſtipulatur ſeruus. promittis mihi, aut Titio, aut Mæuio dominis meis? Certè talis ſtipulatio non ualet, Sed quæritur poſtquam non ualet: an tantũ adiectio iſtius ſtipulationis uitietur: an uerò etiam principale? Reſpon. quod adiectio tñ uitiabit. Item an iſtius dominis adiectis ſolui poſſit? Reſp. quòd non: quia non inuenitur in cuius perſona conſiſtit ſolutio. neque ſtipulatio: quare &c. rõnes etiam huius legis uide in duabus leg. ſeq. Fran.
[h] Sed ſi ſibi. ſeruo.
[i] Aut primo. domino, aut primo alternatiuè: & ſunt hæc propria nomina dominorum.
[k] Aut ſecundo. domino.
[l] Probandum. quod & dictum eſt ſup. l. prox.

[m] Stipulationem quantum ad primum, & ſecundum ut ſubijcit. non quantum ad ſeruum.
[n] Actionem. not. utile per inutile nõ uitiari.[2] ſic ſ. ſi cer. pet. l. certi condic. §. qm̃ ac. contra inf. de reg. iur. l. actus. & ſup. de arbi. l. paruı. & facit ſup. eod. l. xlij.
[o] Ex ſtipulatu. pro partibus dominicis.
[p] Locum habeat. dic quòd quatuor erãt domini: & duos tantum nominauit: ut in prin. l. nam ſic bene poteſt eis totũ ſolui, & contingit liberatio, & uni eorum. Sed quid ſi ſunt tantum duo quos nominauit? adhuc uidetur idem, ut uel uni eorum totum poſſit ſolui: ut liberetur ab utroque. & hoc cum poſuit ſibi, ſed inf. proxi. reſpo. non appoſuit ſibi.
[q] Mihi. alias nihil.
[r] Aut Titio. quo caſu poteſt ſolui Titio: ut ſup. de uerbo. oblig. l. ii. §. cum mihi. Accur.
[s] Dominis. ſ. ſtipulatur ſeruus non adiecto ſibi.
[t] Non conſiſtit. ullo modo, etiã quo ad ſol. ut hic, & ſup. eo. l. item ſi ſeruus. in ſi. Accur.
[u] Nam cũ uterque. Capax ſ. uterque ponitur, ut ei quæratur obligatio alternatiuè tamen. Azo.
[x] Adiectus. adiectus enim non eſt capax obligationis, id eſt: non ponitur, ut ei quæratur ſtipulatio. Acc.
[y] Poſſit. magis unus quàm alius. & ſic non apparet quis ſit adiectus, cum non apparet quis ſit principalis. ſed ubi alter duntaxat obligationis capax eſſet, tenet ſub alternatione facta ſtipulatio: ut inf. de fideiuſſ. l. ſi ſideiuſſor. Franciſcus Acc.

[z] Cum enim. At hic. Græcum, cuius ſenſus eſt, id eſt, cum ſtipulatus eſt primo, aut ſecundo, non adiecto ſibi.
[a] Corrumpit. ſ. alternatio.

Seruus meus. CASVS. Quidam fur ſubtraxit mihi ſeruum meum Stichum. hic Stichus cum apud furem eſſet; ſtipulatus eſt ipſi furi: certè nulla quæritur actio furi. quia eo tempore non fuit apud dominum

[2] Vtile per inutile nõ uitiatur, regulariter & contra, & plene in regula, utile. extra, de re. iu. & in gl. ordi. in l. pecuniæ fœne. ſ. de uſuris. & capit. cum ipſe, extra de arbi. & in c. Maſſana. in ſin. ubi bona gloſſ. extra de electio. Diſtinguit Mando. in 9. q. Regu. de Idio. nume. 6. & ſeq. an in diuiduis, an in indiuiduis.
[*] Fœdius,

[†] Locum hunc reſtituit Alci. li. diſpun. ij. c. xx. ſignat autẽ iſazon. idẽ qđ æqualitas. tu illũ uideto.

[†] In P. F. Sabinus: quia eo tẽpore, quo ſtipulatus eſt, ei non ſeruiret. ſed nec ego ea ſtipulatione agere potero. ſed ſi detracta &c.

num ſuũ ſeruus: an autem ego dominus ſerui poſſim agere ex hac ſtipulatione? Reſpond. quod non. Si uerò iſte ſeruus eſſet ſtipulatus non facta mẽtione furis, nec domini, ſed impersonaliter ut dicit glo. mihi domino acquiritur actio. Sed ponamus, quod iſte ſeruus ſic

ſeruiret. [a]Sed ſi detracta furis perſona ſtipulatus [b] eſt, mihi quidẽ acquiritur actio: ſed furi nec mãdati, [c]nec alia actio aduerſus me dari debet.

Florentinus li. viij. Inſtitutionum. XV.

SIue [d] mihi, ſiue ſibi, ſiue cõſeruo ſuo, ſiue impersonaliter dari ſeruus meus ſtipuletur: mihi acquiret.

Paulus libro iiij. Regularum. XVI.

SEruus hæreditari[9] futuro hæredi nominatim [e] dari ſtipulatus, [f] nihil agit: quia ſtipulationis tẽpore hæres dominus eius non fuit.

Ex ſtipulatione ſerui acquiritur ei domino, cui poteſt: ſi ſtipuletur indiuiduum, quæritur cuilibet inſolidum.

Pomponius lib. i. ad Sabinum. XVII.

SI cõmunis [g] ſeruus, meus & tuus, uiam, uel iter, uel actum ſtipuletur ſine adiectione nominis noſtri: cum ego ſolus uicinũ fundum habeam, ſoli mihi eã acquirit. quòd ſi & tu fundum habeas, [g] [f] tibi quoque [h] inſolidum ſeruitus acquiritur.

Mortuo uno ex dominis ſine hærede, uel hæreditate nõ adita, ex ſtipulatione ſerui quæritur inſolidum ſuperuenienti domino. Bart.

Papinianus libr. xxvij. Quæſtio. XVIII.

SI ſeruus communis

impersonaliter ſtipulatus ſit ex re furis, & ſic dominus habeat quod ſtipulatus fuit ſeruus: an fur poſſit hoc repetere a domino ſerui actiõne mandati de peculio? Reſpon. qđ non: imo remanet apud dominum. Fr.

Non ſeruiret. ſecundum hunc ordinem literæ non eſt neceſſaria glo. quæ incipit. alij habent. ſed ſi habes, quia &c. iuxta primum reſpon. ſcilicet Sabi. quia &c. & tunc ſic. Accur.

[a] Nõ ſeruiret. alij habent mihi & tũc dic quod iſtud ſtatim probat nõ eſſe: quia ſi dicat mala eſt ratio: quia & ſi mihi domino ſeruiat, nõ tñ furi acquiritur ex tali ſtipul. ut & ĩ. eod. l. ſi ſeruus alienus. Vt ergo ſit bona ratio, dic eam ſtipulatum furi his uerbis: promittis ei cui ſeruio? & ſic per conſequentiam ſtipulatus eſt furi, cum ei ſeruiat. ſed tamen ei non acquirit cùm ſit malę fidei poſſeſſor: nec domino, ut ſubijcit. & ĩ. de acquir. poſ. l. j. §. ſed & per eum. uel ſecundum R. dic etiam ratione iſta ex qua ui debatur, quia enim non mihi ſed furi ſeruiebat: & ab ipſo, non a me poſſidebatur. ei ſtipulari poſſe credebatur: quod hic remouet. & ſecundũ hoc eſt ratio remotiua, & hæc eſt eadem cum prima. alij habent ei. & tũc ei non ſeruiret, id eſt ſic ut ei poſſit quærere: quia non bona fide: ut in dicta l. de acquir. poſſeſ.

[b] Stipulatus eſt. impersonaliter.

[c] Mandati de pec. cum forè ex re furis ſit ſtipulatus, ſicut ſi uſufructuarius ſtipu. domino ex re fructuarij, acquirit. domino, ſed condictione ſine cauſa reddit fructuario. ſed hic ſecus, ſecundum Ioan.

SIue mihi. CASVS. Seruus meus qualitercunq; ſtipuletur ſiue dicendo, promittis domino meo? ſiue, promittis mihi? ſiue promittis ſeruo domini mei? ſiue tantum promittis dare? ſemper mihi acquirit ſeruus meus. Franc.

[d] Siue. facit ſup. e. l. j. in prin. & quod ibi not.

SEruus hæreditarius. CASVS. Mortuus eſt Titius, qui hæredem ſuũ fecit Mæuium. erat autẽ in Titij hæreditate ſeruus quidam. Iſte ſeruus nondum adita hæreditate ſtipulatus eſt futuro hæredi Mæuio. an talis ſtipulatio ualeat? Reſpon. quod non. Fran.

[e] Nominatim. puta Titio: & ſic non ualet, cum quaſi extraneo ſtipuletur, ut ĩ. eod. l. ſeruus alienus. ſecus ſi appellatiuo tantum: ut ĩ. eodem l. ſi ex re. §. ſi. quæ eſt cõtra. ſed ſecus ſi neq; propriũ, neq; appellatiuum, ſed ſimpliciter, ut ĩ. eo. l. ſi ſeruus hæreditarius. ſup. de pac. l. ſi unus. in fi. quia his caſibus ualet. Alij dicunt quòd hæc corrigitur per. l. ſi ex re. quod non placet.

SI communis ſeruus. CASVS. Habebamus tu, & ego ſeruum communem, & ego habebam fundum iuxta fundum Titij: tu uero ibi nullum fundum habebas. ſtipulatus eſt ſeruus noſter communis a Titio actum, uel iter per fundum ſuum ad meũ, ſine expreſſione nominis mei, uel tui. Iſta ſeruitus itineris, uel actus ſoli mihi poteſt acquiri, non tibi: cũ nullum ibi fundum habeas. quod ſi tu etiam ibi fundum habeas, acquiritur etiã tibi inſolidum, & mihi inſolidum ſeruitus. Franc.

[g] Si communis. ut & ĩ. eod. l. proinde. in fi. & l. ſeq.

[h] Fundũ habeas. ut eũdem communem mecum: ut ſup. de ſer. ruſti. prædi. l. ſi unus uel alium tuum proprium. Accurſius.

[h] Quoque. aliàs mihi, aliàs tibi. & in idem recidit. & quod dicit inſolidum: ideo quia non põt diuidi: ut ĩ. de uerborũ obl. l. ij. circa princip. ſed contra huic. l. ſup. de ſerui. leg. l. & ſi maxime. ſecus in relicto ſeruat. nec immeritò: cum in multis inueniatur aliud ſtatutum in promiſſis, & aliud inueniatur in relictis, ſecundum Azo. & adde rationem ut dixi ĩ. l. proinde. in fine.

SI ſeruus communis. CASVS. Filiusfamilias miles defunctus inſtituit hæredem, qui nondũ adiuit hæreditatem. erat autem ſeruus communis ipſius filijfamilias, & Titij: qui ſeruus ſtipulatus eſt dominis ſuis. quæritur cui acquiratur ex hac ſtipulatione? Reſpõdit. quod ſoli Titio nam ſeruus eſt hæreditarius, nec poteſt hæreditati filijfamil. mortui quæri: quia nondũ cenſetur eſſe alicuius. quandiu non eſt adita: nec põt quæri ei, dicitur heres eſſe: quia non ſtatim poſt, quam inſtitutus eſt, cenſetur hæres. nam illud priuilegium teſtandi, quod conceſſit princeps filijsfamil. militibus, non habet uigorem, donec teſtamentum ſit confirmatum per aditionem hæredis. Seruus Titij. Titius, & Mæuius habebant ſeruum communem Stichum: iſte Stichus ſtipulatus eſt a Mæuio hoc modo: Promittis mihi partem, quam habes in me? an talis ſtipulatio ualeat? Reſpond. quod non. Si autem dicat ſic, promittis Titio domino meo partem, quam habes in me? talis ſtipulatio ualet. Si autem ſimpliciter ſtipuletur ſine adiectione perſonarum, ſicut promittis partem, quã in me habes dare? certè talis ſtipulatio ualet: quia eſt concepta ſine uitio: & ideo ſequitur eum, in cuius perſona ualere poteſt.

Seruus capto. Paterfamilias quidam non bonus armiger, ſed ex his qui faciliter abſque impulſu de equo ſuo cadunt: hic captus eſt ab hoſtibus relicto domi filio, & ſeruo ſuo. Iſte ſeruus eſt ſtipulatus domino ſuo decẽ, cui acquiritur hæc ſtipulatio? & uidetur, quod ad hæredem ipſius captiui pertinet: quia cum ſeruus ſimpliciter ſtipulatur, uel aliquid ab alio acceperit: illud acquiritur hæredi. E contra uidetur cum aliud iuris ſit in filio, qui tunc non erat in poteſtate cùm ſtipularetur: nec poſtea reperitur eſſe in poteſtate: ſicut

[f] Mihi ſit, in Pã. F. ſed melius hic.

[f] Mihi quoq; in P.F.

ſicut ſeruus iuuenitur eſſe in hæreditat. Tamen in propoſito noſtro adhue manet quæſtio, num aliquid uideatur quæſitum hæredi: ſicut a ſimi. cum ſeruus hæreditarius ſtipulatur defuncto, uel futuro hæredi. finaliter concludit idem eſſe in ſeruo, ſ in filio: & probat hoc argumēto, quod ſequitur ibi, nam & filius. quod ſatis clarum eſt. Cum ſeruus. Habeo uſumfructū in ſeruo Sticho. iſte ſeruus iocat operis ſuas in quinque annos. morior medio tempore locationis: reſiduum tempus locationis quæritur domino. ſic enim Io. ſcripſit. Et probatur hoc duabus rationibus, quas ponit. prima ibi nam & ſi. ſecunda ibi, nam & cum. Fran.

a Mæuij. alias meus, alias Mæuij. Accur.

b Peculij. i. filijfamil. habentis caſtrēſe peculium.

c Stipulatio. ſcilicet interim: cum pura ſtipulatio pendere non debeat: ut infra, eodem. l. uſusfructus. ſed reſtituet poſtea partem hęredi adeūti ſiue alius, ſiue ipſe idem ſeruus ſit inſtitutus: uel patri ſi nō adeatur: ut ſupra, de acquir. rerum do. l. in eodem. & infr. de caſtren. pec. l. filius familias. §. j. Alij aliter dicunt: ut not. in l. in eo. & hoc uerū propter duplicem fictionem, ut hæredi adeunti reſtituatur, ſcilicet quia hæreditas uicem obtinet domini, & quia poſtea fingitur adita ex die mortis.

d Partem. i. non facit ut partem tātum habeam: nam capio totum, ut ſupra, de leg. j. l. huiuſmodi. §. ſi Titio

Meuij a & caſtrenſis peculij, b defuncto filiofamili milite antè, quàm adeat inſtitutus hęreditatem, ſtipuletur: ſocio, qui ſolus interim dominus inuenit, tota ſtipulatio c quæretur, quoniā partē d non facit hæreditas eius, e quę nondū eſt. f Nō enim ſi quis hæredem exiſtere g filiofamilias dixerit, ſtatim & hęreditatem eius iam eſſe conſequens erit: h cū beneficiū principaliū conſtitutionū i in eo locū k habeat, ut filiuſfamilias de peculio teſtari poſsit. quod priuilegiū ceſſat l prius, quàm teſtamentum aditione fuerit confirmatū. Si ſerus Titij, & Męuij partē, m quę Męuij eſt, ſibi dari ſtipuletur: n nulla ſtipulatio eſt: cum ſi Titio dari ſtipulatus fuiſſet, Titio o acquireretur. Quòd ſi ſimpliciter p cōcepta eſt ſtipulatio, ueluti partem eā, quæ Mæuij eſt, dare ſpondes? non adiecto (mihi q) ꝓpè eſt, ut quia ſine uitio r concepta eſt ſtipulatio, ſequatur eius s perſonam, cuius poteſt.

Seruus & filius acquirunt patri, uel domino reuerſo quocunq; modo ſtipuletur: ſed ſi ibi decedat, ſtipulatio nominatim cōcepta, eſt nulla: ſimpliciter cō cepta ualet in ſeruo. Bar.

Seruus capto domino t ab hoſtibus, domino dari ſtipulatus eſt. Quamuis u quæ ſimpliciter x ſtipuletur, uel ab alio acceperit, y etiam ad hæredem captiui ptineant: z aliudque ſit iuris in perſona filij: quia nec tunc fuit in poteſtate, a cum ſtipulare tur: nec poſtea deprehenditur, b ut ſeruus in hæreditate: tñ in propoſito c caſu * pōt quæri, num ex hac ſtipulatione nihil acquiſitum hæredi uideatur: quomodo d ſi ſeruus hæreditarius defuncto, e aut etiam hæredi futuro f ſtipulatus fuiſſet. Sed in hac ſpecie g ſeruus filio exęquabitur. Nā & ſi filius captiui, patri ſuo ſtipulatus fuerit dari: res in pēdēti erit. & ſi pater apud hoſtes deceſſerit nullius momenti uidebitũ fuiſſe ſtipulatio: qm̄ alij, non ſibi h ſtipulatus eſt.

Si ſeruus fructuarius aliquid annuū pro operis ſtipuletur, in initio cuiuslibet anni uſufructuario quæretur uſufructu durante, pro futuro tempore domino quæretur iure ſuo. h. d. Bart.

Cum ſeruus † fru-

h Locum. i. cum ad hoc inſtitutum eſt.

l Ceſſat. i. non ſortitur effectum: adeo, ut non faciat ſtipul. puram pendere. & facit ſ. de caſtren. pec. l. ij.

m Partem. in ſemetipſo.

n Stipuletur. ab altero domino, uel extraneo. Acc.

o Titio. in proprio non diſtinguitur: ut ſupr. eod. l. j. in prin. & adde quod not. ſupra. eod. l. j.

p Simpliciter. i. impersonaliter.

q Mihi. ſcilicet hęc uerba.

r Sine uitio, quia non poſuit ſibi.

s Eius. ſcilicet Titij. & facit ſ. eod. l. antepen.

t Capto domino. ſi habes bis domino, primum cum alijs dictionibus ſunt ablatiui abſoluti: ſi ſemel, ſunt datiui. Et not. quod nō aperit, an ſub proprio, uel appellatiuo nomine ſtipuletur domino: unde non eſt uis. Accur.

u Quamuis. mutat caſum.

x Simpliciter. i. impersonaliter.

y Acceperit. per traditionem.

z Pertineant. ut ſ. de cap. l. j.

a In poteſtate. ſ. filius. Et ſic not. qđ non pendet eius ſtatus: ut not. C. de ſen. paſ. i. fine.

b Deprehenditur. & ſic ſibi quærit: licet nō ſit hrs patris.

c In propoſito. quando non ſimpliciter, ſed nominatim ſtipulatur M.

d Quomodo. ideſt ſicut.

e Defuncto. quæ non ualet: ut ſupr. ſi cer. peta. l. eius qui. §. qđ ſi ſtipulatus.

f Futuro. nominatim: quæ ſimiliter non ualet, ſ. e. l. ſeruus hæreditarius.

e Eius. militis.

f Quæ nondum eſt. ante aditionē. ſi enim eſſet prius hęreditas, ergo pater iure pecu. non poſſet occupare etiam hærede repudiante. & ad hoc quod non prius ſit hæreditas. facit in fine huius §. & ſ. ad le. Falc. l. filiof famil. ibi, fieri hæreditatem aditione eius. & arg. ſ. de opt. le. l. ſi hęres. uel dic nondum eſſe. ſ. eius hæredis.

g Exiſtere. ſcilicet poſſe. uel dic ſimpliciter.

h Erit. hoc caſu: licet generaliter uerum ſit: ut ſ. de acquir. poſſeſ. l. cum hæredes.

i Conſtitutionū. quæ permittunt filiofa. teſtari in caſtrenſi pec. ut inſti. qui. non eſt permiſ. fac. teſt. in prin.

g In hac ſpecie. ſ. quando nominatim ſtipulatur ſeruus domino capto.

h Non ſibi. qui fingitur prima hora captiuitatis mortuus: & ſic mortuo uidetur ſtipulari, quare non ualet. ex prædictis no. quia filius, & ſeruus ſtipulantes, cum dñs, uel etiam pater ſunt capti, quia aut nominatim: & tūc idē eſt in utroq;, quia pēdet ſtip. & ſi redeat, ualet: alias nō. aut ſimpliciter: & tūc ſi redeat idē in utroq;: qa ualet & acquirit redeūti. ſi nō redeat ſeruus hęredi, tali' ſibi acqrit. ſed quare plus operat fictio poſtliminij, quā l. Cor. cū ꝑ poſtliminiū id diſtincte quit redeunti. ſed per Corn. non quęrit hęredi indiſtincte: ſed diſtinguitur

* caſu, ad eſt in P. F.

† Iſte tex. eſt ſin. ad hoc, quod ſi d. legatū ſit alicui ſub nomine dignitatis, magiſtratui, ditur illud, quod præcedit, quā illud qđ ſequitur. Tamē hoc habet uerum. patet ut ſupra in gratuitoribus & in extraordinarijs, qa uidetur potius facta pſona q̄ dignitati. Bal.

ctuarius operas ſuas locaſ ſet,& eo noīe pecuniam [a] in annos ſingulos dari ſtipulatus eſſet:finito fructu, dño reſidui tpis acquiri ſtipulationē Iul. ſcriptum reliquit quæ ſententia mihi uidetur firmiſsima ratione ſubnixa. Nam & ſi in annos forte quinq; locatio facta eſſet, quoniam incertum eſt, fructus in quē diem duraturus ſit:ſingulorum annorum initio cuiuſque anni pecunia fructuario quæritur, ſm quæ non tranſit ad alterum ſtipulatio: ſed unicuique tantum acquiritur, quantum iuris [b] ratio permittit. Nam & cum idem ſeruus ita ſtipuletur: Quantum pecuniam tibi intra illum diem dedero, [c] tantam dare ſpondes?in pendenti [d] eſt, qs ex ſtipulatu ſit habiturus actionem. ſi enim ex re fructuarij, uel operis pecuniam dederit. fructuario: [e] ſi uerò aliunde,domino [f] quęretur ſtipulatio.

Quod uni ex poſſeſſorib. quæri non poteſt, quæritur alij cui poteſt. Bartolus.

Scæuola libro xiij. Quęſtionum. XIX.

SI alienus ſeruus duobus bona fide ſeruiens,ex unius eorum re acquirat: ratio [g] facit,ut ei ex cuius re acquiſijt,id totum ei acquirat:ſiue ei ſoli, [h] ſiue quaſi duobus ſeruiat. Nā in & ueris [i] dominis quoties utrique acquiritur, [k] toties partes acquiri. cæterum ſi alij non acquiratur, [l] alium ſolidum habiturum.igitur eadem ratio erit & in propoſito: ut hic ſeruus alienus, qui mihi, & tibi bona fide ſeruit, mihi inſolidum ex re mea acquirat·quia tibi non poteſt acquiri, quia non ſit ex re tua.

Liber homo bona fide poſſeſſus, quod nō poteſt quærere ſibi, quærit poſſeſſori. quod nō poteſt quærere poſſeſſori, quærit ſibi. Bartolus.

Paulus libro xv. Quæſtionum. XX.

LIber homo bona fide mihi ſeruit. ſtipulatur [m] ex re mea, [n] uel operis ſuis Stichum, qui ipſius [o] eſt. magis [p] eſt, ut mihi acquirat:

---

quitur filius à ſeruo? Reſpō.facilius debet reſtitui dominium ei, qui aliquando fuit, quàm de nouo hęredi tribui,qui non fuit dominus.

a Pecuniam.i.de petenda pecunia: uerū ſi ante finē anni decedat fructuarius, repetit proprietarius per cōdictionem ſine cauſa: & hoc ſubijcit, ſed unicuique &c. ſed in fructibus fundi dic ut ſup. de uſuf. l.defuncta. & Inſti. de rer. diui. §. ſi uerò. & quòd ſubijcit ſecundum quæ.i.ex quo quiſque annus inſpicitur:quaſi tot ſint ſtipulationes, quot anni, & quot pręſtationes : patet ꝙ non tranſit, ſed cuique pro ſuo tempore ſuo iure quæritur:ut ſubijcit , ut s.de uſufr. l.ſi operas. Sed contra s.e. ti.de uſufr. l. ſed & ſi quis. §.ſi operas.ubi dicit ꝙ tranſit.ſed dic quo ad cōmodum, nō quo ad ius : ut quæ erat unius, ſit alterius. ſic & dicitur trāſire fortuna ad aleā de uno ad alium, ſecundū Io. ſed ſecundū M.tranſit.ſ.in genere,nō in ſpecie.uel trāſit. ſ.ius.quo eni iure unus petit, & alter,non tranſit ſ. res.non.n. eadē res petitur . & adde quā ibi not. Itē facit C. de aduoc. di.iudi.l. poſt duos .§ . is, & s. de uer.obli.l.pluribus.§. de hac.

b Ratio iuris . id eſt. tandiu ex ea ſtipu . fructuario quæritur,quandiu durat uſus fru .unde ſequitur ut iſtius anni ſtipu.commiſſa ſit fructuario,ſequētis ſit in pendenti: nec immerito.nā &c. ſed non placet,ſecundū Io.ꝙ puta ſtipulatio ſit in pendenti ut j.eo.l.uſusfructus. licet ſit incertum quot , & quorum annorū alterutri actio cōpetitura ſit.continua ergo,bene dico eſſe dubiū ratione ſequentis temporis, cui quæratur.nam & ſequenti caſu eſt dubium: nec tamen ibi dicitur pendere.

c Dedero.i.mutuauero.

d In pendenti. i. incertum ratione futuri temporis: ſed non præſentis: ut dixi s.de uſufr.l. ſed & ſi quis.§. interdum.

e Fructuario.ſ.quæritur actio..

f Domino.i.proprietario.

SI alienus ſeruus . CASVS . Stichus ſeruus tibi, & mihi bona fide ſeruiſt:tamē ex re mea aliquid acquirit.quæritur an hoc cōe ſit tibi,& mihi? Reſp. quod totum ad me pertinet . & probatur: nam ita eſt in ueris dominis,quoties poteſt utrique acquiri:quæritur utrique. ſi autē nō poteſt utriq; acquiri,quæritur alteri ſoli totum. Igitur ſic erit in noſtro præſenti caſu : ſi iſte ſeruus non poteſt tibi quærere , mihi totum quærat ur. Fran. Accur.

g Ratio. naturalis.ut ſup.de acqui.re.do.l. qui bone. §. ſi quis bona . ſed ciuilis ratio eſt contrarius in contra.s. de uſufru.l. ſi ſeruo fructuario. §. ſi duos. ubi unam dimidiā dicit quæri domino proprietatis. uel ſol.ut ibi.

h Soli.q.d.ſiue acquiſiuit uolens ei tantū quęrere , ſiue utrique.cùm alij ex re, quæ ſua non eſt, ſed alterius, quærere non poſſit : ut s. de acquir. re.do.l.ſi ſeruus . ſed in hoc eſt contra .j. eo.l.ſi com duorum. Solu. ut ibi.

i Nam & in ueris. probas per ſimile, merito , nāque &c.

k Acquiritur . id eſt, acquiri poteſt.

l Non acquiratur, i.acquiri poſſit.

LIber hō. CASVS. Titius liber homo credēs ſe eſſe ſeruum meū mihi bona fide ſeruiebat: ipſe ex operis ſuis ſtipulatus à quodam extraneo Stichum q ſuus eſt. an mihi eum acquiras? Reſp. quod ſic. nā & ſi uerè ſeruus meus eſſet,mihi ex tali ſtipulatione quęreret. & probat hoc à ſimili quia ſi ex re mea quærit, qd̄ meum eſt, ſibi acquirit.

Apud Labeonem. Pulcher §. & in eo ſic pone caſum: Quidā paterfa.habebat filiū & filiam in ſua poteſtate, mortuus paterfa.iſta filia nihil petijt de hęreditate paterna.credēs ſe nullam partem habere in bonis patris: interim frater eius filiā procreauit, quam moriens reliquit infantem, cui dati ſunt tutores. Iſti tutores impetrauerunt ſeruo auito.id eſt, ſeruo aui iſtius pupillæ: ut ſcilicet ſtipularetur certam ſummam pecuniæ ab his,qui hæreditatem paternam emerant. Nunc quæritur utrum ſibi pupillæ aliquid ſit acquiſitum? Reſpon. primo ꝙ ſeruus ſemper quærit ſuo poſſeſſori . Tamen ſi res quæ ſunt uenditæ per tutores,ſunt cōmunes pupillæ & alteri: non totum quæritur pupillæ per ſeruū, ſed utrique eorum. Fran.

m Stipulatus.ab extraneo.

n Ex re mea..puta domum locando meam,uel aliàs contrahendo in re mea. Accur.

o Ipſius.ſ.liberi hominis.

p Magis eſt ut mihi . ut s. de acqui.re.do.l. qui bona fide.in

a l.adhuc.

eod.l.pe.& facit ſ.dicta.l.per ſeruum.§.fructuarius.& de uſufruct.l.ſed & ſi. §.quæſtiones.Item uidetur cõtra ſ.eo.l.j.§.pe.ſed expone ut ibi.ratio enim huius diuerſitatis eſt : quia in primo eſt,extra rem & operam. Item & quia domini conditionem non poteſt facere deteriorem,ſed meliorem poteſt: vt in ſecundo.

a l.adhuc.

Seruus poteſt conditionẽ domini meliorem facere,deteriorem autem non.

a E Adem.Cul. ſup. de eo cui,&c.& dic, ſcilicet ſi ſtipularetur, ex re alterius.ſ.uſuarij: nam ex operis ſuis uſuario ſtipulari non poteſt : vt ſup.de uſu & habi. l.per ſeruum.

b E T ſi duorũ. Acquiri. irreuocabiliter : acquiritur tamen inſolidũ nominato. ut intra eo.l.ſi cum duorum.

S I ſeruus. CASVS. Titius habens ſeruum Stichum,moritur:hæreditas autem eius non eſt adita, & ſic iſte ſeruus iacente hæreditate dicitur ſeruus hæreditarius. Iſte ſeruus ſtipulatus eſt a Titio centum aureos ſoluendos intra annũ: poſt modicum hæreditas eſt adita ab hærede. quæritur nunc utrum tẽpus ſolutionis cedat ab ipſa ſtipulatione interpoſita, an ab adita hæreditate? Poſt interſerit aliũ caſum ante, quam reſpondeat ad primum.nunc reſpondet, & dicit quòd tempus cedit ab adita hæreditate : quia tunc primum poteſt agi contra eos,qui promiſerunt. ſic etiam reſpõde ad alium caſum.Franc.

Paulus libro ix. ad Plautium. XXIII.

E Adem de eo dicẽda ſunt,cui a uſus legatus eſt.

Neratius li. ij.reſponſorum. XXIIII.

E T ſi duorum uſusfructus ſit, quod ex operis ſuis alteri eorũ ſtipulatus ſit, ꝓ ea duntaxat parte,ex qua uſusfructus eius ſit,acquiri. b

Præſcriptio currit a die,quo fuit facultas agendi.h.d. Bar.

Venuleius lib.xij. Stipulationum. XXV.

S I ſeruus hæreditarius ſtipulatus ſit, & fideiuſſores acceperit,poſteaque adita fuerit hęreditas: dubitat̃,utrũ ex die interpoſitæ ſtipulationis tꝑs cedat, c an ex adita hæreditatẽ.itẽ d ſi ſeruus ei⁹, qui apud hoſtes ſit, fideiuſſores acceperit. Et Caſſius exiſtimabat, tꝑs ex eo cõputandum, e ex quo agi cum eius potuerit : id eſt,

c Cedat.id eſt currat.

d Item.ponit ſimile.

e Computandam.ad actionem excludendam : vt & C.de præſcrip.xxx ann.l. cum notiſsimi. §. illud.ſed contra ſup.de di.& tem.præſcr.l.ſi ſeruus.Sol. ibi ſpeciale in ſtipul. iudi. ſiſti. facilius enim in ea liberantur fideiuſſores : quia poſt mẽſes duos,niſi in ſcriptis, uel intra certum tempus fideiuſſerint:vt C. de fideiuſſo.l. penult.uel dic hæredi:ibi hæreditati ſtipulatus eſt. uel ſolue ut ibi. Item contra ſup.de uerbo. oblig. l.ſi filius. ſed ibi quo ad acquiſitionem. Item contra. ſup.eo. l.ſeruus hæreditarius.ſed ibi proprium nomen poſuit : hic non,ut ibi dixi. & facit inf.de acce.l.ſpecies. §. ſi. & ſ., tit.ij.l.interdum.§. ſi ſeruus. & ſupra,de condi. & demonſtra.l.ſi tu diem.

V Suſfructus. CASVS. Seruus hæreditarius non poteſt ſtipulari uſumfruc.quia uſusfruc. non poteſt eſſe ſine perſona.Seruus autem hæreditarius non habet dominũ,cui quæratur uſusfruc. ſed bene poteſt ſeruo hæreditario legari uſusfru. Ratio, quia dies legati non ſtatim cedit:ſed ſtipulatio,quæ eſt pura, non poteſt ſuſpendi uſque ibi. Quid ergo? ponamus quòd ſeruus hæreditarius ſtipulatur uſumfructum ſub conditione:an ualeat ſtipulatio? Reſpon.ꝙ non, quia ſtipulatio debet capere uires ex præſenti, ſcilicet tempore,quo interponitur licet ſuſpendatur eius petitio aliquando propter conditionem appoſitã: hic autem non poteſt capere uires ex tempore præſenti. Franc.

ex quo adeatur hæreditas, aut poſtliminio dominus reuertatur.

Subſtantia ſtipulationis puræ,vel conditionalis,non poteſt eſſe in pendenti:ſed legatum poteſt pendere ante,quam eius dies cedat.h.d.Bar.

Paulus libr. j. Manualium. XXVI.

V Susfructus ſine perſona f eſſe non põt. & ideo ſeruus hæreditarius inutiliter uſumfructũ ſtipulatur. g Legari aũt ei poſſe uſumfructum dr̃: quia dies eius ſtatim h nõ cedit:ſtipulatio autem pura i ſuſpẽdi nõ põt. Quid ergo ſi ſub ꝯdõne ſtipuletur? k Nec hoc caſu l ualet ſtipulatio : quia ex præſenti uires accipit ſtipulatio:quamuis ex ea petitio ſuſpenſa ſit. m

Idem libro ij. Manualium. XXVII.

S Eruus communis ſiue emat,ſiue ſtipulet̃: n

f Sine perſona. id eſt, niſi ſit perſona cui uſusfructus debeatur:& ideo dicit̃ ſeruitus perſonalis.

g Stipulatur. non ergo hæreditas ſuſtinet hoc caſu uicẽ perſonæ defuncti. argu.contra.ſup.de acqui.rerũ do. l.hæreditas. & eſt ratio ſpecialitatis : quia nec uti, nec ſatiſdare hæreditas poteſt: quod debet fieri:vt ſupra uſufr.quemadmo.ca.l.j.

h Statim. ſcilicet cum adita fuerit hæreditas : vt C.de cadu.tol.§. in nouiſſimo.Acc.Flor.

i Pura. ſerui hæreditarij ſuper uſufruc.& facit ſ. eo.l. ſi ſeruus cõmunis ita.& ſ. de uer. ob. l. inter ſtipulãtem. §.ſacram. uerſi. ſed hæc diſſimilia. ſed contra ſ.cõmunia, prædio.l.ſina. in ſi. ubi actus uiuorum pendet,non defunctorum. ſed hic ſpeciale.

k Stipuletur.uſumfruc.hæreditarius ſeruus.

l Nec hoc caſu.facit ſup. de uerbo obli.l.ſi filius.ſed contra.l.ſi rem meam. a Solu.refert an intrinſeca,uel extrinſeca apponatur conditio.primo caſu intelligitur l.contraria. ut promittis mihi dare Stichum meum ſi meus eſſe deſierit?talis quippe conditio etiam ſi exiſteret ſtatim,poteſt ſtipul.ualere.In ſecundo, ut ſi Titius erit conſul.promittis mihi Stichum meum?non ualet. uel alio caſu hic dicit,quia in uiuis. & in ſeruo hæreditario ſtipulante.ibi,in domino ſtipulante.Itẽ arg.cõtra ſup.de uſufruct.l.ſed & ſi quis.§. interdum. ſed ibi alio reſpectu dicitur pendere.

a ſcilicet eod. tit.de uerb. obl.

m Suſpenſa ſit. non ergo habet ſeruus commerciũ : ut ſup.de uerb.obli.l.multum.loã. & facit inf. de reg. iur.l.quod in initio.

S Eruus communis. CASVS. Stichus erat ſeruus cõmunis Titij,& Mæuij:habebat autem peculium quod pertinebat ad Titium ſolum. iſte ergo ſeruus emit aliquam rem, & ſoluit ex pecunia ſui peculij, quod ſequitur ipſum Titium, quæritur an iſta res empta acquiratur utrique dominorum,an tantum Titio? Reſpond. quod utrique acquiritur. Secus eſt in ſeruo fructuario.quod expone ut in gloſſa ſuper uerbo, fructuarij ſerui.Franc.

n Stipuletur. ab eo cui pecuniam mutuaturus eſt.

Tamen

a Tamē acquirit. ſed ille ex cuius re acquirit, recuperat iud. cōi diuid. ut ī. l. proxi. §. j. & ſup. communi diuid. l. communis ſeruus. & inf. eo. l. ſi cum duorum.

b Fructuarij ſerui. ſi plures habeant uſumfru. in ſeruo. nam cuilibet inſolidū ex re ſua quæritur de æquitate, ut ſup. eod. l. ſi alienus ſeruus. ſecus de rigore. ut in cōtrario. ſup. de uſu fruc. l. ſed & ſi quis. §. ſi duos. uel intellige diuerſa & ſecundū quod in cōtrario ponitur caſus in duobus fructuarijs, & ſic concordabis.

Seruus, in quo plures habēt uſumfructū, an cuilibet inſolidum ex re ſua acquirat de æquitate iuris, & qd de rigore.

S I ex re domini. CASVS. Habeo proprietatem in ſeruo quodam, tu autē uſumfru. iſte ſeruus ex re mea ſtipulat mihi, aut tibi: certè mihi quærit obligationem. tibi aūt poteſt ſolui tanquam adiecto in ſtipulatione.

Si ſeruus communis. Tu & ego habemus ſeruum communem. Iſte ſeruus ex re mea ſtipulatur aliquid. quæritur actio utriq; noſtrum: tamen ego habeo actionē communi diuidundo ad recuperandū quod ad te ex hac ſtipulatione peruenit.

Sicuti uni. Dictū eſt ſupra eod. titu. quod quando ſeruus communis ſtipulatur nominatim uni dominorum, quod illi ſoli acquirit. idem eſt ſi emat aliquid nominatim uni dominorum. Item ſi mutuat pecuniam, & ſtipulatur illam reddi uni dominorum: aut in quolibet alio negotio poteſt nominatim ſtipulando uni dominorum acquirere.

quamuis pecunia ex peculio detur, qđ alterū ex dñis ſequitur, utrique tamen acquirit. [a] Diuerſa cauſa eſt fructuarij ſerui. [b]

Caius li. iij. de uerborum obliga. XXVIII.

SI ex re [c] dñi dño, [d] aut fructuario ſeruus ſtipulatus fuerit: dño quidem acquiri obligationē Iul. ſcribit: ſolui aūt fructuario poſſe quaſi quolibet adiecto. Si ſeruus cōis ex re unius [e] ſtipulatus [f] erit: magis placuit, utrique acquiri. [g] ſed eū cuius ex re facta eſt ſtipulatio, cum ſocio cōi diuidūdo, aut ſocietatis iudicio de parte recuperanda recte acturum. [h] idemq; eſſe dicendū, & ſi ex operis ſuis alteri [i] ex dñis ſeru' acquirat. Si ipſi dñi ſinguli eadem decē ſeruo cōi dari fuerint ſtipulati, [k] & ſemel [l] reſpōſum ſecutū fuerit: duo rei ſtipulandi eſſe: cum placeat, [m] dñum ſeruo dari ſtipulari poſſe. Sicuti uni ex dominis noīatim ſtipulando, ei ſoli acquirit: ita placet: & ſi rem emat noīe unius ex dominis, ei ſoli ſeruum acquirere. [n] Item ſi credat [o] pecuniam, ut uni ex dominis ſolueret, uel quodlibet aliud gerat negotiū: poſſe eum nominatim exprimere, [p] ut uni ex dominis reſtituatur, aut ſoluatur.

Illud quæſitum. Titius mortuus reliquit hæredem, qui nondum adijt: in qua hæreditate iacente erat ſeruus quæritur an iſte ſeruus poſſit ſtipulari futuro hæredi? Proculus dicebat, quod non: Caſſius uero dicebat quod ſic. Et probat hoc duplici argumēto: primo, quia hæres poſt quam adijt hæreditatem, uidetur defuncto ſucceſſiſſe. Item quia ſtatim poſt, quam paterfami. moritur, familia ipſius hæredis cenſetur eſſe facta funeſta: licet poſt certum tempus hæres extiterit. lex ſeq. plana eſt. Franc.

c Si ex re. promittis mihi pro domino meo dari, uel mihi pro eo, qui in me uſumfruc. habet: ſecus ſi dixit promittis domino meo uel uſufructuario: quia tunc ratione incertitudinis non ualeret.

d Domino. quia ualet: vt ſupra, eodem. l. ſi ſeruum fructuarium. qu. de contra? Reſpond. non ualet: quia uterque capax eſt obligationis. argu. ſupra, eod. l. ſed ſi ſibi. & facit ſupra, eodem. l. j. §. penulti. & infra, de ſol. l. qui res. §. ſi ſeruus.

e Ex re unius. ſcilicet dominorum.

f Stipulatus. ſcilicet ſimpliciter.

Hæreditatis aditio retro ad tēpus mortis trahitur. h. d. Barto.

Illud quæſitum eſt, an hæredi futuro [q] ſeruus hæreditarius ſtipulari poſſit? Proculus negauit: quia is [r] eo tēpe extraneus eſt. Caſſius reſpondit, poſſe: quia qui poſtea hæres extiterit, uidetur ex mortis [s] tempore defuncto ſucceſſiſſe. quæ ratio illo argumento commendatur, quod hæredis familia ex tempore mortis funeſta [t] facta intelligit: licet poſt aliquod tempus hæres extiterit. manifeſtum igitur eſt, ſerui ſtipulationem ei acquiri.

Paul. lib. lxxij. ad edictum. XXIX.

iiij SI ſeruus communis ſic ſtipulatus ſit. Decem illi domino, [u]

g Acquiri. ſed ſi ſtipulatus uni eſſet, uni acquireret: vt inf. ea. l. §. ſicuti.

h Acturū. ad hoc ſupra l. proxima. in princ. cum ſuis concordantijs.

i Alteri. ei, ſcilicet ſtipulando. non ergo nominato tantum, ſed utrique: licet actio detur nominato. ſed contra, ſupra eod. l. proinde. Sol. ibi non ex re uel opera, ſed aliunde. uel illa inſpecto exitu, quia per condictionem ſine cauſa, uel communi diuid. redditur: vt dixi. Alij contra ut acquiratur nominato: ſed reddat alij.

k Stipulati. ſcilicet dari.

l Semel. idem & ſi bis: vt ſup. de duo. reis. l. duos. Azo.

m Placeat. ut ſup. de uerbo. obl. l. dominus ſeruo.

n Acquirere. ut & ſupra de acquir. rerum domi. l. per ſeruum. §. ſicut ſeruus. & l. ſi ta qui. §. j. & ſupra eod. l. proinde.

o Credat. id eſt, mutuet.

p Exprimere. ſed ſi non exprimat, quærit utrique pro dominicis partibus: vt ſupra eod. l. ſi ſeruus. §. fine.

q Hæredi futuro. ſub nomine appellatiuo: vt ſupra, eodem. l. ſi ſeruus hæreditarius. non proprio: vt in contrarijs. ſup. eod. l. ſeruus hæreditarius. & l. ſi ſeruus communis xxiij. §. ſeruus capto.

r Is. id eſt, futurus hæres.

s Mortis. vt & inf. de regu. iur. l. omnis hæreditas. & l. omnia fere. & ī. de acquir. hære. l. hæres quoque hæreditatem. ſed quo ad quædam non eſt uerum: vt inf. de fur. l. hæreditariæ. & ſup. eod. l. uſusfruc. Item facit ſupra, de pact. l. ſi unus. §. ij.

t Funeſta. ut extunc uſque ad nouem dies non poſſit in ius uocari: vt C. de ſepul. uiol. auth. ſed neque. uel conuerte literam: quia lugubris familia ex tempore mortis uidetur fuiſſe hæredis. ad quod eſt ſupra, ad Syllani. l. ſi exhæredatur. & dicitur funeſta: quia tam hæres, quàm eius familia deferebant ueſtes lugubres & aptas ad funus.

u SI ſeruus. Domino. puta Titio.

Eadem

eadem [a] decem alteri [b] dare ſpõdes? dicemus duos reos eſſe ſtipulandi.

Idem libro j. ad Plautium. XXX.

[c] SEruus alienus alij [d] nominatim ſtipulando, non acquirit.

Idem lib. viij. ad Plautium. XXXI.

† SI uſufructuarij, aut bonæ fidei poſſeſſoris ſeruus ſtipulatur, ex quibus cauſis non ſolet his [e] acquiri, domino acquirit. Non idem dicetur, [f] ſi nomen ipſorum in ſtipulatione [g] poſitum ſit.

Si ſeruus vni ex fructuarijs ſtipuletur nominatim ex re, quæ pertinet ad utrunq;, ei ſoli quærit. h.d. Bart.

Idem libro ix. ad Plautium. XXXII.

SI cùm duorum uſuſfructus eſſet in ſeruo, is ſeruus uni nominatim [h] ſtipulatus ſit ex ea re, quæ ad utroſque [i] pertinet: Sabinus ait, quoniam ſoli obligatus eſſet, videndum eſſe, quemadmodum alter uſuarius [k] partem ſuam recipere poſſit: [l] quoniam [m] inter eos nulla communio iuris ſit. Sed uerius eſt, utili communi diuidundo iudicio inter eos agi poſſe. [n]

Idem libro xiiij. ad Plautium. XXXIII.

SI liber homo, uel alienus, qui bona fide ſeruit ex re alterius [o] iuſſu poſſeſſoris ſtipuletur: [p] Iulianus ait, liberum quidem ſibi acquirere, ſeruum uero domino: † quia ius [q] ſuo domino cohæreat. Si duo rei ſtipulan-

[a] Eadem. non alternatiuè, ſed copulatiuè: ut ſuprà, eo. l. item ſi ſeruus. in fine.

[b] Alteri. ſ. domino, puta Mæuio.

SI ſeruus alienus. Casus. Stichus ſeruus Titij ſtipulatus eſt nominatim mihi decem dare, an per iſtã ſtipulationem acquirat dño ſuo? Rñ. quod nõ. Fran.

[c] Alij. extraneo.

[d] Non acquirit. not. regulã, quod ubi adiecto in ſtipula. non poteſt quæri: nec ei, qui adiectus nõ eſt acquiretur, licet ei acqri poſſit. ſed fallit eũ cõfligit. i. cõcurrit iuſſus cũ nominatione: quia acquiritur nominato ſemper. niſi iubentis interſit: tũc enim acquiritur iubentibus C. per quas perſonas no. acq. l. ſi duo. & facit ĩ. de acqui. rerum domin. l. per ſeruum. j. §. quod ſi vnus. & l. proxi. in fin.

SI vſufructuarij. Casus. Habeo vſumfr. in ſeruo Sticho. iſte Stichus ſtipulatur nõ ex re mea, aut ex operis ſuis. certè non quærit mihi, ſed domino proprietario ipſius ſerui. Aliud eſt ſi nominatim ſtipulatus ſit ſeruus: quia tunc nec domino ipſius quæritur. Franc.

[e] Non ſolet his. vt extra rem & operam: ut ĩ. de acquir. rerum dom. l. acquiritur. §. de his. & l. homo liber. §. quicquid.

[f] Dicetur. quia tunc non ualet ſtipulatio etiam quo ad dominum uerum: ut ĩ. l. proxi. & ſ. eo. l. j. §. j.

[g] In ſtipulatione. facta extra rem & operam.

SI cum duorum. Casus. Tu & ego habemus uſumfru. in ſeruo Sticho: iſte ſeruus ſtipulatur mihi nominatim ex re, quę eſt communis tibi, & mihi, certum eſt, quod mihi promiſſor eſt obligatus. ſi autem res deducta in ſtipulatum ad me peruenerit, tenebor tibi reſtituere partem tuam actione communi diuidundo. Fran.

[h] Nominatim. quid ſi non nominatim? pro parte acquiritur domino: ut ĩ. de uſufr. l. ſed & ſi quis. §. ſi duos. ſo. quæ eſt contra. & pro parte illi, ex cuius re ſtipulatus fuerat. vel ibi ex re unius poſſeſſoris tãtum, hic utriuſq. vel dices hic acquiri domino pro parte, & quod ſubijcit hic ſoli nominato acquiri: dic ſecundum Azo. non inſolidum, ſed pro parte dimidia: & eandem dimidiam cõmunicare tenetur: quia non poteſt intelligi ex ſua tantũ re, uel opera magis, quàm ſocij fieri ſolutionem: ut ſup. de leg. ij. l. cum pater. in princ. Azo. & nihilominus dominus utrique poſſeſſori tenetur. arg. ĩ. eo. l. pen. ſed uide contra. huic l. ſ. eo. & l. ſi duorum. Sol. ibi ex operis, hic ex re poſſeſſoris. quod non placet. ut ſup. de acq. rer. do. l. qui bona. in prin. Dic ergo, quod ibi inſpecto exitu. & eod. modo reſpon. ad l. ſ. eo. l. ſi alienus. & ad l. de acq. rer. dom. l. qui bona fide. §. ij.

[i] Ad utroſque. puta ex operis, uel locando domum communem.

[k] Vſuarius. id eſt, fructuarius: ſed aliàs eſt confuſarius. & exponitur eodem modo. de vſuario autem dic, vt ſup. eod. l. eadem.

[l] Quoniam. & uidebatur, quòd non, quoniam &c.

[m] Communio. i. quod de iure communi diuidi poſſit directo. Vſusfructus enim diuidi nõ poteſt: quãuis fructuum percipiendorum diuidatur utilitas utili iudicio communi diuidun do ſecundùm R. vt hic. & ſic pro parte vtuntur ſupra, de vſu & habit. l. uſus pars. vel ſecundum lo. nulla eſt cõmunio: quia nullum vſumfructu habẽt communem. alius eſt enim in perſona vnius & alius in pſona alterius: quod patet: quia uno mortuo eius vſusfru. fit alterius iure accreſcendi: quod in ꝓprietate non fit omnino: ut ĩ. de vſufr. acer. l. j. §. ſi. vel dic, quod nulla cõio iuris. i. uſuſfruc. ſuppla talis, quod poſſit diuidi, uel directum iudiciũ cõi diui. dari. Eſt enim vſusfructus ius vtẽdi: & ita quoddam ſimplex indiuiſibile: licet utilitas percipiendi diuidatur, ut dixi. & probatur ĩ. comm. diuid. l. communi diuidun. j. §. cum de uſufru. ſed in dominio ſecus nam talis eſt ibi communio, quæ poteſt diuidi. Vltimò quæro, quõ uni fructuariorũ nominato totum quæritur, cum ſit extra ſuam rem, & ſerui operam? Rñd. dr̃ ex re ſua, cum eſt ex ſimili re. i. confructuarij. & hæc eſt ratio etiam quare magis ex re fructuarij, quam domini, uel extranei. Eſt & alia ratio: quia quod ex re domini, vel extranei eſt, tantum domino: quod ex re fructuarij, poteſt fructuario quæri & domino: ergo & ex re confructuarij alij confructuario.

[n] Agi poſſe. facit ſup. eo. l. ſi ex re. §. j.

SI liber homo. Casus. Pamphilus liber homo, uel Stichus alienus ſeruus ſeruit mihi bona fide, ego iubeo ei, ut ſtipuletur mihi ex re alterius, puta Titij? certè ſi Pamphilus ſtipuletur, qui eſt liber ſibi acquirit. Si duo rei. Eramus duo rei ſtipulandi, tu & ego: habemus uſum fr. in uno ſeruo: uel ille ſeruus nobis bona fide ſeruit. accidit, quod iuſſu meo ille ſeruus ſtipulatur à debitore c. certè ipſe acquirit mihi obligationem: quia ego iuſſi eum ſtipulari à debitore, certè ipſe acquirit mihi non correo meo. Franc.

[o] Alterius. extranei. & ſic nõ ſunt cõtra ĩ. de uſuf. l. ſed & ſi qs. §. ſi duob. ibi, quod ſi noĩatim &c. & ĩ. de acq. re. do. l. qui bona. § ſi qs. uerſ. ſed & ſi adijciat. quæ dñt poſſidenti nominato quæri. Nam intelliguntur, quod ex re nominati, uel alterius poſſidentis quæritur: ſecus ſi ex re extranei. & pro hoc, quod no. modo ĩ. l. proxi. in fi. Alij dicunt, quòd hic de æquitate, ille de rigore. Acc.

[p] Stipuletur. ſimpliciter, uel ſibi. alias contra: ut ſuprà, eo. l. ſeruus alienus. & l. ſeq. in fine.

[q] Quia nas. ſ. ſtipulationis.

Adiecto ĩ ſtipulõne ſi nõ acquirat, nec ẽt acqrit nõ adiecto, quod uis illi poſſit acquiri, & ueteri noĩato.

[a] P. Fl. nõ acquirit domino.

† In P. F. ſi iuſſu fructuarij. & melius meo iudicio.

† P. Flor. quia iuſſu dñi &c.

Vſusfructus ẽ indiuiſibilis, licet vtilitas illius diuidi poſſit. & quid ſit vſusfructus.

[o] l. ſi ſeruo.

a Ei ſoli. ut iam alij non poſſit ſolui ut arg. ff. de conſtit. pecu. l. idem eſt. Et eſt ratio: quia ex re ſua uidetur quærere, cum tota obligatio erat ei quæſita: ſed tenebitur alteri. arg. J. eod. l. pen.

SI ſeruus. CASVS. Titius moriens inſtituit duos hæredes, Titiũ ſ. & Mæuiũ: & Stichũ ſeruũ ſuũ, qui nõ erat præſens manumiſit. Stichus iſte ignorãs ſe manumiſſum eſſe, ſtipulatus eſt .c. hæredibus Titio, & Mæuio: qui ſciebãt eũ eſſe teſtõ manumiſſum. vtrũ ſtipulãtio acquiratur hæredibus? Rñ. quòd non: quia poſtquã ſciuerunt eſſe manumiſſum non potuit dici ſeruus eorum: & ſic eis non potuit acquirere. videbatur contra: quia ſi emo hominẽ liberum, & ille mihi bona fide ſeruit, acquirit mihi ſtipulãdo. Sed hoc non obſtat: quia in hoc caſu cum liber homo vẽditur bona fide, conſenſus cõcurrit ab vtraque parte. ſ. ab emptore, & à ſeruo. ſed hoc caſu non erat conſenſus ſerui aliquis, cum ſe ignoraret manumiſſum teſtõ. vltra dicit in textu, q̃ nõ ſolum non uidetur ſeruiſſe iſte ſeruus ſic manumiſſus: immo nec ipſi hæredes uidentur eum poſſidere, cũ ſciant eum eſſe liberum. Franc.

* P. Fl. diſtat iſta, cã eius qui liber, Alibi diſt. i ab iſta cã &c.

di vſumfructũ in ſeruo habeant, uel quibus bona fide ſeruiebat, & iuſſu unius à debitore ſtipuletur: ei ſoli [a] acquirit.

Liber homo non quærit malæ fidei poſſeſſori. Bart.

Iabolenus lib. ij. ex Plautio. XXXIIII.

SI ſeruus teſtõ manumiſſus, [b] cum ſe liberum eſſe ignoraret, & in cã hæreditaria maneret, pecuniam hæredibus ſtipulatus eſt: [c] nihil debebiĩ hæredibus, ſi modo ſciuerunt [d] eum teſtõ [e] manumiſſum: quia non põt uideri iuſta ſeruitute ſeruiſſe ijs, qui illũ liberum eſſe non ignorabãt. [f] Diſtat iſta cã ab ei* [g] qui liber emptus, bona fide ſeruit: qã in eo & ipſius, & emptoris æſtimatio ꝯſentit. cæterum is, qui ſcit hominem liberũ eſſe, quamuis ille ꝯditionẽ ſuam ignoret, ne poſsidere [h] quidẽ eum poteſt uideri.

Modeſtinus lib. vij. Regularum. XXXV.

SEruus [i] hæreditarius & hæredi futuro, [k] & hæreditati recte ſtipulatur. [l]

Stipulatio ſerui, qui non habet dominum, non ualet. h. d. Bart.

b Manumiſſus. directo.

c Stipulatus eſt. à quodã extraneo.

d Sciuerunt. ſcilicet hæredes.

e Teſtamento. manumiſſum, uel aliàs liberum.

f Non ignorabant. facit C. de rei vend. l. j.

g Cauſa eius. aliàs ab eo.

h Poſſidere. ſpectantur enim ſingula momenta: ut ff. de acquir. rer. dom. l. qui bona. §. j. licet in ſeruo alieno ſit ſecus: ut ff. de uſuf. l. qui ſcit. §. fin. & ſup. de acq. rer. dom. l. quæſitum. & de acquir. poſſ. l. qui uniuerſas. §. item quod mobile. & ſup. ſi cer. pet. l. eius qui. in fine. Item facit ſup. de contrah. emp. l. & liberi. & l. ſi in emptione. §. item ſi. Item facit hæc lex ad id, quod no. ſup. de acquir. poſ. l. quod meo.

SEruus hæreditarius. CASVS. Titius mortuus eſt, hæredes eius nondũ adierũt hæreditatem eius. ſeruus qui eſt in hac hæreditate, ſtipulatione ſua poteſt acquirere hæredibus futuris, & etiam ipſi hæreditati. Franc.

i Seruus. qui eſt in hæreditate iacente.

k Futuro. appellatiuo nomine: ſecus in proprio. Accl.

l Stipulatur. De hoc dic, ut ff. eo. l. ſeruus hæreditarius. quæ eſt contra, & facit ff. ſi cer. pet. l. eius qui.

QVod ſeruus. CASVS. Habebam ſeruũ quendam Pamphilum: quia malus erat, & inutilis, habui eũ ꝓ derelicto. ſeruus iſte ſtipulatus eſt à Titio c. vtrum mihi acquirat? Rñ. q̃ non. ſi vero iſte ſeruus, ſic à me ꝓ derelicto habitus fuerit apprehenſus ab alio, põt illi quærere. ratio eſt in textu uſque ibi, Inter hæreditarium, ubi ponit differẽtiam, quæ eſt inter ſeruũ habitũ pro derelicto, & ſeruum hæreditariũ. nam ſeruus habitus ꝓ derelicto, cenſet eſſe nullius: ſeruus uero hæreditarius nõ uidetur eẽ nullius, cum contineatur in uniuerſitate hæreditatis. Cætera clara ſunt. Fran.

Iabolenus lib. xiiij. Epiſtolarum. XXXVI.

QVod ſeruus ſtipulatus eſt, quẽ dñs pro derelicto habebat, nullius eſt momenti: [m] quia qui pro derelicto rem habet, omnimodo à ſe reijcit: [n] nec põt eius operis * vti, quem [o] mero iure ad ſe pertinere noluit. Quòd ſi ab alio apprehenſus [o] eſt, & ſtipulationem [p] ei acquirere poterit. Nã & hæc genere quodam donatio eſt. [q] Inter hæreditarium enim ſeruum, & eum qui pro derelicto habetur, plurimum intereſt: quoniam alter iure hæreditatis retinetur: [r] nec poteſt relictus uideri, qui uniuerſo hæreditatis iure continetur. alter uoluntate domini derelictus, non poteſt uideri ad uſum eius pertinere, à quo relictus eſt.

* Frequentius eſt operis apud iuris auctores, quàm operibus. ſ Vlp.

Si propria nomina exprimantur, uocantur domini in viriles. ſi appellatiua, uocantur in dominicas. ſi utraque exprimantur, in dubio inſpicitur, quod præcedit. Bart.

Pomponius [illegible] ad Q. Mutium. XXXVII.

SI communis ſeruus ita ſtipularetur, Lu-

m Momenti. ſcilicet, ſtipulatio.

n Reijcit. ſic ff. pro dere. * l. ij. de nox. leg. ſi ſeruum pro derelicto.

o Apprehenſus. anteq̃ incipiat ſe gerere pro libero. põt n. ſeipſum forſan occupare in libertatem: quia non hoc ipſo, quod pro derelicto habetur, eſt liber: ut hic, & ſuprà, pro dereli. l. finali. niſi eſſet * languens: ut ſuprà, qui ſine ma. ad li. l. ſeruo. & in authen. de nuptijs, §. multo. & C. de lati. liber. toll. §. ſcimus. & facit C. de infan. expo. l. fi. Sed quidam dicunt idem etiam in non languente, argum. dictæ authen. & ſic corrigit, quod hic dicitur. Accurſ.

* Aliàs, l. quẽadmodũ. §. Iul. ver. ſi ſeruum.

* Quis dicatur lãguens dicat, unde in c. j. & ibi Docto. de infant. & lãgu. & gl. in ca. ſi. 88. diſt. & in l. j. & ij. C. de iſan. expo. l. nemini. C. de epiſc. aud.

p Stipulationem. quam interpoſuit cum pro derelicto habeatur, vel dic, quòd illa nullius momenti ſit, vt in principio: nec poſtea iſti, qui eum apprehendit acquiritur. Dic ergo ſtipulationem, quam interpoſuit poſtquam apprehenſus eſt. pro prima eſt ſup. eod. ſi ex re. §. illud. pro ſecunda facit J. proxi.

q Donatio eſt. in incertam perſonam collata: ut Inſt. de rerum diuiſ. §. pen.

r Retinetur. vnde ſi iſte quærit, hæreditati reliquit: ut ſuprà, de acquir. rer. dom. l. hæreditas. ij.

SI communis. CASVS. Iſta lex tria dicta continet. Primum eſt, quando ſeruus ſtipulatur dominis ſuis

cio Titio, & Caio Seio [a] dare ſpondes? qui ſunt dñi illius: [b] ꝓ uirilibus [c] partibus ex ſtipulatione deberi. Si verò [d] ita, Dñis meis [e] dare ſpondes? [f] ꝓ parte, qua [g] dñi eſſent. Si verò [h] ita, Lucio Titio, & Caio Seio dñis meis dare ſpondes? [i] dubitatur, utrū ꝑ uiriles partes, an pro dominica portione eis deberet, & intereſſet [k] quid cuius demōſtrandi grã [l] eſſet adiectū, & q̃ [m] pars eius ſtipulatiōis principalē cauſam haberet. Sed cùm ad nomina [n] prius decurſum eſt, rationabilius eẽ uidetur, pro uirili parte ſtipulationē [o] eis acqri: quòd [p] dominorum uocabula [q] pro demonſtratione habeantur. [r]

Idem lib. v. ad Quintum Mutium. XXXVIII.

SI ſeruus meus a liberto meo opas ſibi dari ſtipuletur, inutilē [s] ſtipulationem eſſe, Celſus ſcribit: aliter atq; ſi non adiecto hoc uerbo ſibi, ſtipulatus fuerit. [t]

Idem li. xxij. ad Quintum Mutium. XXXIX.

CVm ſeruus, in quo uſumfructū habemus, ꝓprietatis domino

ſuis expreſſis tantum nominibus proprijs, non appellatiuo. ſ. domini. Secundum dictum eſt, quando ſtipulatur expreſſis tantum nominibus appellatiuis, non proprijs. Tertium dictum eſt, quando ſtipulatur domini expreſſo nōie proprio, & appellatiuo. primum in principio, ſecundū ibi, Si uerò. tertium ibi, Si verò ita Lucio &c. in primo dicto dicis, ſi ſeruus ſtipulatur dñis ſuis expreſſis tantum nominibus proprijs: ut dicendo, promittis Caio, & Seio c. tunc cuilibet dominorū acquiritur. l. Si verò ſtipuletur expreſſis tantū nominibus appellatiuis: ueluti, promittis dominis meis c. tunc acquiritur ſtipulatio pro parte, qua quiſque dominus eſt: ut ſi unus habeat duas partes in ſeruo, acquirantur ei duæ partes de c. alteri tertia pars. Si autem ſtipulatur ſeruus expreſſis nominibus proprijs, & appellatiuis: tunc quia primò nominauit propria nomina, acquiritur cuilibet dominorum pro parte dimidia, licet aliquando de hoc dubitatum fuerit. Franc.

a Seio. & ita proprijs nominibus. H.

b Illius. ſcilicet ſerui. Azo.

c Pro uirilibus. contra ſ. eo. l. proinde. ibi, nam & ſi omnium. & c. Sol. ut ibi.

d Si uero ſecundus caſus.

e Dominis meis. idem dico & ſi dicam domino meo cum plures habeam dominos. arg. ſup. de lib. le. l. i. in fi. ſed arg. contra ſ. e. l. ſed & ſi ita. Azo. & facit ad hãc diſtinctionem ſup. ad Treb. l. nōnunquã. & de leg. j. l. e. turpes. in fin. & l. ſi heredes nominatim. & ſ. de ſtatuliber. l. ita liber. in fi. item facit C. de impu. & ali. ſubſtit. l. j. & ſ. de reb. dub. l. utrum. §. fin.

f Spondes. & ita appellatiuis tantum.

g Pro parte qua. & ita pro dominicis.

h Si vero. tertius caſus.

i Spondes. & ita proprijs, & appellatiuis.

k Intereſſet. argumentando loquitur.

l Gratia. i. an propria ad deſignationem appellatiuorum, an appellatiua ad deſignationem propriorum.

m Quæ. & intereſſet repete, quæ pars &c. M.

n Ad nomina. iſtud ponitur ad correctionem præcedentium, uel ad denotandum præſumptionem, quæ quorum demonſtrandi gratia apponuntur.

o Stipulationem. ſi verò prius ad appellatiua eſt decurſum, pro dominicis quæritur. & ſic ſequentia determinant prima ſecundum Ioan. Idem dicam & ſi ꝓmiſiſſem Lucio domino, & Titio domino. uel econtra. nam ſemper inſpiciam quæ præcedunt. ſed quidam dicunt ut Al. ſemper pro uirili quando propria, & appellatiua ponuntur. & ſecundum eos quod dixit primo ſubaudies maximè, ſed primũ placet: & hoc cum omnibus poteſt quæri: alias ſoli ei cui poteſt: ut ſ. eod. l. j. §. communis ſeruus. & l. ſi alienus ſeruus. in fin. & Inſt. e. §. ſi. Item hoc cũ nullus ſolus iuſſit. nec unus ſolus eſt nominatus: nam tunc ei ſoli: ut ſ. eodem. l. ſeruus alienus. & l. proinde. Quid autem ſi unus iubet, ſed alterum nominat? dic ut no. ſ. e. l. ſeruus cõmunis. §. ſi. Cum autem ſeruus eſt fructuarius in quo plures habẽt uſumfructum: ſi quidẽ ex opera ſtipulatur ſine nomine, & iuſſu fructuariorū: idẽ dic, qđ ſ. in pluribus dominis. ſed ſi unus ſolus iuſſit, uel unus tm̃ nominatur, ei quæritur ſ. de uſufr. l. ſi ſeruus ſructuarius. §. ſi duos. ſed ille tenetur ad communicandū: cū opera quodammodo eſt ex re: ut ſup. de acqui. re. do. l. q; bona. in prin. & ſ. e. l. pe. Si autem unus iuſſit, ſed alter eſt nominatus; tunc nominato, ſecundum Ioan. quod ſi ſtipulatur ex re unius fructuarij alteri: nam: ſi quidem ſine nomine uel ſibi: partem proprietario de ſtricta ratione, & partem fructuario: ut d. §. ſi duos. ſed de æquitate ſoli fructuario: ut ſ. eo. l. ſi alienus. uel etiã dic, ut dixi in l. ſi alienus. Si autem nominatim domino ex re fructuarij ſtipulet, totum ei quæritur ſ. de acqui. re. do. l. per ſeruū. §. fructuarius. & d. § ſi duos. ſed redit per condictionẽ ſine cauſa: ut ſ. eo. l. pe. & ſic intelligitur. ſ. de acqui. re. do. l. qui bona. §. ſed ſi adijciat. Si ſūt ex re domini fructuario, non ualet: ut ſ. eo. l. ſeruum fructuarium. ſic ex re unius fructuarij alteri fructuario, non ualet: ut ſ. e. l. ſi alienus. in fi. nec ob. l. ſi cum duorum. ſ. eo. quod expone ut ibi. Quod in fructuario dixi, idem in poſſeſſo a pluribus bona fide: ut §. ſi duos.

p Quod. id eſt, quia.

q Vocabula. ſ. appellatiua appoſita in ſtipulatione.

r Habeantur. demõſtrant enim appellatiua, an prius nominati ſint domini. & ſic not. de ordine ſcripturæ. ſic in auth. de hæred. & Fal. §. inordinatum ſed argu. contra ſ. de ſol. l. nec enim. item facit ſ. ſi cer. pe. l. eius qui. §. quod ſi. Accur.

SI ſeruus. CASVS. Habebam libertum, a quo ſeruus meus ſtipulatus eſt hoc modo, ꝓmittis mihi operas tales? certè talis ſtipulatio non ualet. Si autem ſtipulatus eſſet nõ expreſſo hoc pronomine mihi: tūc ſtipulatio ualet. Fran. Accur.

s Inutilem. ut ſupra, de ope. lib. l. ſeruus patroni. & eſt ſpeciale. ſic ſ. eod. l. ij. & l. ſi ſeruus communis Mæuij. §. ſeruus capto. alias non refert ſibi, uel domino ſtipuletur: ut ſ. eo. l. j. in princ. quæ eſt contra. ſed quæ eſt ratio? Reſp. nd. quia factum in ſtipulatione continetur. unde domino non poteſt quæri: ut Inſtit. eo. §. ſed cum factum ſecundum quoſdam. Sed certè ibi de facto ſerui ſtipulantis, hic liberti promittentis. Verius tamen dic, quod non poſſunt deberi, niſi iure patronatus: at ſeruus non eſt patronus. & hoc de opera incerta, de certa ualet: ut ſup. de operis libertorum. lege, operæ in ſeruum. j. cum habent inſtar pecuniæ: ut ſupra, eodem titulo, de operis libertorum lege, a duobus.

t Stipulatus fuerit. quia ualet. Accur.

CVm ſeruus. CASVS. Habeo uſumfruc. in Sticho ſeruo, cuius proprietas pertinet ad Titium iſte ſeruus, ſtipulatus Titio nominatim ex operis

Z 3 ſuis

Meus.

Opa ſiue certæ ſiue incertæ nō poſſunt ꝑ ſeruū debe ri: niſi iure patronat': & an illas poſſit ſeruus ſtipulari.

legem: vt ꝭ.eo.l.cum lex.& C. de legib.& conſt.l.non dubium.vel prohibitum fideiuſſorem dari: ut C. ne fideiuſſ.do.den.l.ij.& facit ſ.mand.l.ſi hæreditatem,§.& in ſumma.& ꝭ.l.proxi.

de peculio: vt ſ.ad Maced. l. ſed Iulianus adijcit. vel ſi fideiuſſit, cum nihil eſſet in peculio: nec etiam ſpes, ut eſſet, non tenetur pater: vt ſ.de pac.l.quæſitū.vel alias animo donandi: vt ſ.de dona l.filiusfamilias. alias cū ſi filius fideiubeat etiam extra cauſam peculij, teneretur pater de peculio: vt ſ. de pec.l.licet. §. ſed ſi filius. & ipſe filius: ut C. eo.l.filius. Acc. mutuo in rem ſuam: nec ē̃i pſ pōt conueniri actione de peculio.

a ET commodati. q.d. nedum pro obligatione, quæ cōtrahit verbis, ſed etiam quæ contrahitur re.

Pomp.lib.xxij. ad Sab. II.

ET commodati, [a] & depoſiti fideiuſſor accipi poteſt: & tenetur, etiā ſi apud ſeruum, [b] vel pupillum [c] depoſitū, [†] commodatumve fuerit: ſed ita demū, ſi aut dolo malo, [d] aut culpa [e] hi fecerūt, pro quibus fideiuſſum eſt. [f]

Qui dat fideiuſſorem illum, qui non poteſt conueniri, tenetur de nouo ſatiſdare: ſecus ſi dedit fideiuſſorem non idoneum. Bart.

Vlpianus lib.xliij. ad Sabinum. III.

QVi [g] ſatiſdare [h] promiſit: [i] ita demum impleſſe ſtipulationem ſatiſdationis uidetur, ſi eum dederit acceſſionis loco, qui obligari poteſt, & conueniri. [k] Cæterùm ſi dederit ſeruum, [l] aut filium ex quibus cauſis de peculio actio non datur, uel mulierem, [m] quæ auxilio ſenatuſconſulti utitur: dicendū eſt, non eſſe impletā [n] ſatiſdationis ſtipulationē. Planè ſi non idoneum [o] fideiuſſorem dederit: magis eſt, vt ſatisfactum ſit: quia qui admiſit eum fideiubentem, idoneum [p] eſſe comprobauit. [q]

Idem libro xlv. ad Sabinum. IIII.

POteſt accipi fideiuſſor eius actionis, quā habiturus ſum [r] aduerſus eum, pro quo [s] fideiuſſi, vel mandati, vel negotiorum geſtorum. [t] Fideiuſſor [u] & ipſe obligatur, & hæredem [x] obligatum relinquit: cum rei [y] locum obtineat.

Obligatio principalis extinguit acceſſoriam, ſi in eadem cā conueniri.

b Seruum. vt ſup. de cond. inde.l.naturaliter.

c Pupillum. doli capacem, qui de ſolo dolo tenetur naturaliter. & ciuiliter: ut ſ.depoſi.l.j.§.an in pupillū. vel ſi eſt locupletior: vt ſ.commo.l.iij. in princip. & eiſdem caſibus tenentur fideiuſſores indubitabiliter. ſed & extra iſtos duos caſus tenentur naturaliter pupilli, ſcilicet, in commodato: & ideo tenebitur fideiuſſor: vt infrà, eodem, l. ſi fideiuſſor. §.j. non autem in depoſito etiam naturaliter, niſi ex dolo. ſeruum autem cōſtat naturaliter teneri eo caſu, quo liber teneretur naturaliter, & ciuiliter.

† Haloan. legit, commendatū re.

d Dolo malo. hoc ad ſeruum, & pupillum, & commodatum, & depoſitum refertur.

e Aut culpa. hoc non ad depoſitum, item nec etiam ad cōmodatum in pupillo, ut teneatur, niſi naturaliter.

f Fideiuſſum eſt. ſed & fideiuſſores ob ſuum dolum tenentur, uel culpam: ut ꝭ.de uerb.oblig.l.mora, & ſ.de do.l.ſi fideiuſſor. Accur.

QVi ſatiſdare. CASVS. Vendidi tibi fundum, vel fundum, promiſi tibi dare fideiuſſorem pro euictione: ad quod tamen non tenebar. vt igitur adimplerem promiſſionem meam, dedi tibi ſeruum, uel filiumfamil. In his caſibus, in quibus non poſſunt fideiubere, uel dedi tibi mulierem in fideiuſſricem, quæ poteſt te repellere auxilio ſenatuſconſ. Velleia. an ſatiſfecerim promiſſioni meæ? certè non. Sed quid? dedi tibi fideiuſſorem, qui pauper erat: nunquid uideor adimpleſſe promiſſum? Reſpon. quòd ſic. quia debes tibi imputare, quòd talem recepiſti, cum potuiſſes eum repellere ab initio. Franc. Accur.

g Qui. debitor. Accurſ.

h Satiſdare. quod quandoque fit ex uoluntate: vt ſup. qui ſatiſd.cog.l.fideiuſſor.§.ſi neceſſaria. Accur.

i Promiſit. ſcilicet, fideiuſſores dare. ſic ſuprà, qui ſatiſd.cog.l.j.

k Et conueniri. vtrunque intellige cum effectu. nam ſunt quidam qui poſſunt obligari, & non conueniri: ut ſ.de in ius uoc.l.ij.& hi ſunt non idonei, ut hic, & ſup. qui ſatiſd.cog.l.ij.in prin. Accur.

l Seruū. ſeruus ex fideiuſſione non tenetur, niſi in cauſa peculij intercedat: ut ſ.e l. ſeruus inſcio. & ꝭ.de pec. l.licet.§.ſi filius. ſed filius etiam non tenetur, ſi intercedat pro mutuo facto in rem ſuam: nec ē̃t tenetur pater

Filiusfa. non tenetur, ſi intercedat pro

m Vel mulierem. hæc nō tenetur cū effectu propter Velleianum: ut hic, & ſup. qui ſatiſd.cog.l.de die.§.qui mulierem. & ſ.ad Vel.l.j. Accur.

n Impletam. ſic ſ.qui ſatiſd.cog.l.quoties. & ſi quis in ius voc. non ier. leg.j. & maximè ſi ignorans accepit talē: vt ſ.de pac.l.in perſonam.§.qui pecuniā. Arg.contra ſ.de cōd.& demō.l.Mæuius. Accurſ.

ADDITIO.

Dic ſm Bart. ꝙ ibi erat talis conditio, quæ de iure impleri nō poteſt: vnde ſufficit ſi de facto: vt l.mulier.§.j.ſ.de cond.inſt.hic poterat impleri de iure. Dy. vero dicit, quod debeat dari fideiuſſor, qui poſſit conueniri & obligari.

o Idoneum. quo ad facultatem. alias contra ſ.ſi quis in ius uoc.l.j. Accur.

p Idoneum. opibus.

q Comprobauit. maximè ſi * talem ſciuit. & facit ſ. mand.l.inter cauſas,§.abeſſe. & qui ſatiſd.cog l ſi arbi.§.j.& ſ.de ſeparationib.l.j.§.illud. & ſup. ut in poſſ.le. l.ſi is à quo.§.fin. Et not. hic mirabilia duo: quia toleratur ignorantia iuris, ut non afferat recipienti damnum, ſed facti non. Sed regulariter contrarium ſ.de iur.& fact. igno.l.regula.in princ. Vel poteſt dici, quod & recipiens mulierem potuit errare in facto: ut ſi credebat eam in rem ſuam fideiubere: & ſeruum liberum credebat. arg. ſ.de contrah.empt.l.quia difficile.

* Hæc gl. nulla ex parte placet Doc. quo uno quaſi impetu facto eam refellere cōflictum cōtēdūt. Paulus autem Caſtr. hic Doct. quoque ſententias ſalvo, cat vt conciliet, ſui intereſ. ē̃i ſententiā. Tu eū hīc uideto.

POteſt accipi. CASVS. Eram iturus ad nundinas: tu dixiſti mihi: Ego habeo Titium amicum meum Lugduni: ſi mutuaueris ei centum aureos, bene ſoluet tibi. ego reſpōdi tibi: Fideiubes tu pro eo, ſi quicquam mutuauero ei? tu dixiſti, ita fideiubeo. nunquid talis fideiuſſio pro debito futuro ualet? Dicitur quòd ſic. §. ſequens clarus eſt. Franc. Accur.

r Habiturus ſum. & ſic futuræ: ut ꝭ.l.ſi ſtipulatus,§. adhiberi. Accurſ.

s Eum, pro quo. debitorem principalem.

t Negotiorum geſtorum. quando te abſente, & ſine mandato fideiuſſi: ut ſ. mand. l.ex mandato.§.j.& l. qui fide.ij.reſpon.& facit ſup. eod.l.j.& ij.

u Fideiuſſor. facit Inſtit.eod §.fideiuſſor.j. & C.eod. fide iuſſoris.

x Et hæredem. ſuum.

y Rei. id eſt, debitoris.

GEneraliter. CASVS. Ego fideiuſſeram pro Titio. poſtea Titius moriẽs inſtituit me hæredẽ. certum eſt, ꝙ ſum obligatus tanquam hæres. ſed an duabus obligationibus tenear. ſ. principali, & acceſſoria fideiuſſionis? Rñ. ꝙ tm̃ principali obligatione teneor: quia acceſſoria confunditur. vſq; ibi. utrũ reo. vbi dicit, ꝙ aliter eſt, qñ reus principalis alteri principali ſuccedit: quia tunc ambæ manẽt obligationes, una tm̃ non conſumit aliam: ſed in fideiuſſore, & reo reperiri põt qñ altera alteram perimat. & ponit exemplũ qñ reus reo ſuccedit: veluti, cum unus reus promittendi ſuccedit alteri reo promittendi. Item ſi ſint duo rei ſtipulandi, & unus alteri ſuccedit: ille q̃ ſuccedit, habet duas duarum obligationum. ſed ſi egerit ex una earũ, altera conſumetur. h. d. iſta l. tota, cum l. ſeq. Fran. Acc.

† P.F. liberari reum. Reum verò ſuccedentem &c.

a Eum. fideiuſſorem. Accur.

b Ei. ſ. rei. Acc.

c Interuenerat. fideiubendo, uel mandando, uel cõſtituendo.

d Teneri. idem econtra: ut j. eod. l. cum reus.

e Eum. fallit tamen in caſu: ut cũ principalis obligationis non fit exactio: vt j. eod. l. hæres. §. quod ſi hic ſeruus. Acc.

f Reo. ſ. debendi. Accur.

g Refert autem. ſ. Iulianus. & facit j. de ſolut. l. ſi duo rei. & ſ. de duobus re. l. ſi reus pro. & j. e. l. heredes. §. j. & ſ. de act. empt. l. non eſt nouum. & j. l. prox. & arg. ſ. de teſt. l. ob carmẽ. §. ſi teſtes. & ſ. quẽ ad ſer. am. l. nã ſatis. in fi. & ſ. qui ſatiſd. cog. l. de dic. §. ſi fideiuſſor iudicatum. & quod not. C. de pact. l. debitori. Accur.

† Hal. hæc l. nõ diſtinxit. ſed tanquam paragraphũ habuit præcedẽtis legis ſic: Item ſi reus & cætera.

currit: ſecus in duabus obligationibus paris potentiæ. Bart.

Idem lib. xlvj. ad Sab. V.

GEneraliter Iulia. ait eum,[a] qui hæres extitit ei,[b] pro quo interuenerat,[c] liberari ex cã acceſsionis, & ſolummodo quaſi hęredẽ rei teneri.[d] Deniq; ſcripſit, ſi fideiuſſor hæres extiterit ei, pro quo fideiuſsit, quaſi reum eſſe obligatum, & ex cauſa fideiuſsionis † liberari eũ.[e] Verum reo[f] reum ſuccedentem, ex duabus cauſis eſſe obligatum. Nec enim põt reperiri, quæ obligatio quã perimat. at in fideiuſſore, & reo reperitur: quia rei obligatio plenior eſt. Nam ubi aliqua differentia eſt obligationum, poteſt conſtitui, alteram per alteram perimi. cùm verò duæ eiuſdem ſunt poteſtatis: nõ poteſt reperiri, cur altera potius, quam altera conſumatur. Refert autem[g] hæc[h] ad ſpeciem, in qua uult oſtendere, non eſſe nouum vt duæ obligationes in unius perſona ꝯcurrant. Eſt autem ſpecies talis: Si reus promittendi hæres extiterit reo promittendi, duas obligationes ſuſtinet.

Idem. † VI.

SI reus ſtipulandi extiterit hæres reo ſtipulandi: duas ſpecies obligationis ſuſtinebit.[i] Planè ſi ex altera earum egerit: utranq; conſumit: videlicet, qa natura obligationũ duarum, quas habet, ea eſſet, ut quũ altera earum in iudicium deduceret̃,[k] altera conſumeretur.[l]

h Hæc. ſ. vbi non põt reperiri, q̃ altera alteram tollat.

i SI reus. Suſtinebit. actiuè, cum ſit reus ſtipulandi.

k Deduceretur. per conteſtationem litis.

l Conſumeret̃. arg. contra ſ. de conſt. pec. l. item illa. in fi. & j. e. l. ſi mandato meo. & ſ. de act. & oblig. l.

† Dic, qđ duę princi

Idem lib. xlvij. ad Sab. VII.

STipulatus ſum à reo, nec accepi fideiuſſorẽ: poſtea uolo adijcere fideiuſſorem: ſi adiecero, fideiuſſor obligatur. & parum[m] refert, utrum purè fideiuſſorem obligem, an ex die, an ſub conditione. Adhiberi autem fideiuſſor tam futuræ,[n] quàm præcedenti[o] obligationi poteſt: dummodo ſit aliqua, uel[p] naturalis futura obligatio.

Tunc pro naturali ſola obligatione poteſt accedere fideiuſſor, quando non eſt omnino inefficax: ſed ſaltẽ eſt efficax, vt impediat repetitionem indebiti ſoluti per errorem iuris. h. d. Paul.

Iulianus libro liij. Digeſtorum. VIII.

QVod enim ſolutum repeti non poteſt,[q] conueniens eſt, huius naturalis obligationis fideiuſſorem accipi poſſe.[r]

Vlpianus libro xlvij. ad Sabinum. IX.

† GRæcè[s] etiam fideiuſſor ita accipitur τῇ ἐμῇ πίστει κελεύω, λέγω, θέλω ſiue βούλομαι: ſed & ſi φημὶ dixerit, pro eo erit, ac ſi dixerit, λέγω. Sed & ſi dixerit quis, γλίχομαι ἐθέλω: perinde erit, atque ſi dixerit, ἐγγυῶμαι. Præ-

ſi is qui Stichum. Item facit ſ. l. prox. cum ſuis concor.

STipulatus ſum. CASVS. Stipulatus ſum à Titio c. & quia ſoluendo erat, non accepi fideiuſſorẽ. poſtea comperi, ꝙ debilis erat in facultatib. volui hĩc fideiuſſorẽ. certè poſſum petere: & ipſe fideiuſſor adiectus obligabit̃, ſiue purè fideiuſſerit, ſiue ſub condõne. Adhiberi autem. Iſte §. dicit, qđ fideiuſſor põt adhiberi præcedenti obligationi. & ẽt futuræ: dummodo ſperetur eſſe aliqua obligatio: licet tm̃ naturalis ſperetur contrahi. Et ponit exemplũ in l. ſeq. nam illius obligationis põt fideiuſſor accipi, ex qua ſi quid ſolutũ fuerit, non põt repeti in Macedoniano. Nam ſi filiusf. ſoluat, non põt repetere: qa ibi eſt naturalis obligatio: licet ab initio poſſet creditorem mutuantem repellere excep. S.C. Maced. Franc. Accur.

m Et parũ. ut j. e. l. Græcè. § illud. verſ. item accepto.

n Futuræ. ut & ſ. de iud. l. nõ quemadmodũ. & Inſt. eod. §. fideiuſſor. & ſ. de pec. l. eo tẽporẽ.

o Præcedenti. aliud in mãdatore, niſi in caſu: qđ dic, vt ſ. mãd. l. ſi uero nõ remu. §. ſi poſt creditam. Accur.

p Vel. ſ. pro ſaltem. Acc.

q QVod enim. Nõ poteſt. naturali cã inhibẽte: ut & ſ. de act. & oblig. l. naturales.

r Poſſe. cum effectu: vt j. e. l. fideiuſſor. §. j. & ſ. de iureiur. l. ſi. licet quidam dicunt obſtare exceptionem in naturali: ſed ſecus in ciuili tantũ, ut C. de non nu. pec. l. ſi cui. Accur.

GRæcè ẽt fideiuſſor. Caſus clarus eſt uſq; ad §. præterea. Hic dicit Iuriſc. ꝙ oĩ obligationi poteſt adhiberi fideiuſſor, ſiue re contrahatur, vt ſi commodo tibi aliquam rem, poſſum petere fideiuſſorem, ꝙ eam mihi reſtitues. & ſic de alijs. Item ſi conſtituis te mihi ſoluturum pro alio: iſta obligatio eſt prætoria, poſſum à fideiuſſore petere. Fran. Acc.

s Græcè. interpretatio Græci: mea fide iubeo, uolo, dico,

pales obligõnes paſſiue nõ tolluntur electione: ut ibi, & l. ij. ſ. de dno. rei. hic in obligõnib. quæ actiuè dantur, ſm Bart.

z Vel, pro ſaltem, & alijs modis, Mãdo. in Glo. Facult. §. Actam. hoc. eodẽ ver.

† In P.F. τῇ ἐμῇ πίστει κελεύω λέγω θέλω ſed & ſi βούλομαι φημί, dixerit, pro eo erit, ac ſi dixerit, λέγω, præter ea &c.

Id eſt, mea fide iubeo, dico, uolo, cupio βούλομαι, cũ deſtinatione quadã animi volo φημὶ, affirmo, λέγω, dico.

terea [a] ſciendum eſt fideiuſſorem omni obligationi adhiberi poſſe, ſiue re, [b] ſiue uerbis, ſiue cõſenſu. Pro eo ẽt, qui iure honorario [c] obligatus eſt, poſſe fideiuſſorẽ accipi, [d] ſciendum eſt.

Poſt litem conteſtatam põt accipi fideiuſſor: & fideiuſſor de iudicio ſiſti non tenetur poſt ſententiam. h.d. Bar.

Et poſt litẽ [e] ꝯteſtatã fideiuſſor accipi põt: qa & ciuilis, & naturalis ſub eſt obligatio & hoc ẽt Iulia. admittit: eoq; iure vtimur. An ergo ꝯdẽnato [f] reo exceptione uti fideiuſſor poſsit? qrit. ná ipſo iure [g] non liberatur. & ſi quidem iudicati actionis acceptus nõ eſt, ſed tm̃ litis exercitatiõis, [h] rectiſſimè dicetur, uti eũ exceptione poſſe. Si verò acceptus fuerit, etiam totius cauſæ ceſſabit exceptio. A tutore, qui teſtõ datus eſt, [i] ſi fuerit fideiuſſor datus, [k] tenetur. Sed & ſi ex delicto oriat̃ actio magis putamus, [l] teneri fideiuſſorem. Et gñaliter oium obligationum [m] fideiuſſorẽ accipi poſſe, nemini dubium eſt.

Fideiuſſor non poteſt teneri in cãm grauiorem, quàm principalis, ſed in non grauiorẽ ſic. h.d. Bar.

Illud cõe eſt in uniuerſis, qui pro alijs [n] obligãtur, ꝙ ſi fuerint in duriorẽ [o] cãm adhibiti, placuerit eos [p] omnimodo non obligari. In leuiorem planè cauſam accipi poſsũt. ꝑꝑ quod in minorẽ ſummam rectè fideiuſſor accipief. Itẽ accepto reo purè, ipſe fideiuſſor ex die, uel ſub ꝯdõne accipi põt. Enimuerò ſi reus ſub conditione ſit acceptus fideiuſſor purè non obligabitur. [q]

Alternatiuæ obligationi non poteſt accedere fideiuſſor. h. d. Bar.

[r] Si quis Stichum ſtipulatus, fideiuſſorem ita acceperit. Stichum, aut decem [s] fide tua eſſe

dico, cupio. tantum ergo ualet unum ex his, quantum & aliud. facit Inſti. eo. in fin. & ſ. de uer. ob. l. j. §. eadẽ. verſ. ſed utrum. Accur.

[a] Præterea. facit Inſt eo. in prin. & ſ. eo. l. j. & ij.

[b] Siue re. n: in cõmodato. uerbo, ut in ſtipu. conſenſu, ut in emp. & ad hoc ſ. eod. l. j. Acc.

[c] Iure honorario. ut de conſt. uel de iureiu. uel de peculio.

[d] Accipi. ut & ſup. de pec. l. eo tẽpore.

Et poſt litem. CASVS. Conueni te in iudicio pro c. aureis: tu negaſti te debere: & ſic lis eſt conteſtata peto fideiuſſorem de iudicio ſiſtendo. an poſſim? Rñ. quòd ſic. Sed ponamus quòd reus ſit condemnatus: an fideiuſſor ſit liberatus? Diſtinguitur: aut acceptus eſt fideiuſſor tantum pro exercitio litis: & tunc fideiuſſor reo condemnato liberatus eſt. aut acceptus eſt fideiuſſor ſuper tota cauſa, & tunc fideiuſſor non liberat reo condemnato. A tutore. Titius in teſtamento ſuo dedit Sẽpronium tutorem filio ſuo: de iure autem non tenetur tutor teſtamẽtarius dare fideiuſſorem rem pupil. ſal. fore. Quid autem ſi eum dederit? Reſpond. quòd ipſe fideiuſſor tenetur. Item tu cõmiſiſti mihi furtum: ego facio te conuenire: tu das mihi fideiuſſorem. certè talis fideiuſſor tenetur: & generaliter ex omni obligatione poteſt dari fideiuſſor.

Illud commune. Tu promiſiſti mihi centum ni das mihi fideiuſſorem pro ducentis: an talis fideiuſſor teneatur? Reſpon. quòd non. Si autem promiſiſti mihi centum: tu potes dare mihi fideiuſſorem pro quinquaginta. exemplum ſequens eſt clarum. Si quis Stichum. Promiſiſti mihi Stichum ſeruum. Si Stichus moriatur, tu eris liberatus. dediſti mihi fideiuſſorem, qui promiſit mihi illũ Stichum, aut decem. certè talis fideiuſſor non tenetur: quia acceptus eſt in duriorem cauſam. nam ſi pro ſolo Sticho fideiuſſiſſet, & fuiſſet mortuus. fideiuſſor, & reus, liberati eſſent. ſed cum fideiuſſit pro Sticho, uel pro decem: mortuo Sticho fideiuſſor tenetur pro decem. Et non tantum non tenetur ideo, quia in duriorem cãm acceptus eſt, ſed etiam quia in aliam rem eſt acceptus ipſe fideiuſſor, quàm ipſe reus promiſerit. & ponit rationem in ſequenti: quia ſi tu promittis mihi decem: tu non potes dare fideiuſſorem ut promittat decem, aut Stichum. Sequentia clara ſunt uſq; ad l. ſeq. Franc. Accur.

[e] Poſt litem. nec enim damnoſa eſt nouatio: ut ſ. titu. j. l. aliam.

[f] Condemnato. ſed nõ exacto: aliàs contra: ut C. de fideiuſ. l. non eſt ambigui Accur.

[g] Ipſo iure. quia tempus non eſt modus tollendæ obligationis. Azo. uel quia ſententia non nouat, ut fideiuſſor liberetur, ſi eſt condemnatoria. & ſic facit pro eo qd no. C. de uſur. rei iudi. l. fin. §. ſi enim nouatur.

[h] Exercitationis. ut iuditio ſiſti. & no. hunc caſum.

[i] Datus eſt. rem pupil. ſal. fo.

[k] Datus. cum ſciret ſe non teneri dare: ut Inſti. de ſatiſda. tut. §. j. aliàs non teneretur fideiuſſor: ut argu. ſ. ſi quis cau. l. ſed & ſi quis. §. fin. ſ. eo. l. ſi quis poſtquam. Et not. arg. quod fieri non debet, factum tamẽ tenet. ſic ſ. quando ap. ſit. l. j. §. biduum. & ſup. de ædilitio edicto. l. quod ſi nolit. §. in factum. & de iure do. l. non ſolum. & ſup. pro ſoc. l. quod autem. & ſ. de procu. l. ſed & hæ. §. penul.

[l] Magis putamus. Argu. contra infra. eod. l. ſi a reo. §. id quod. ſed ibi patet ſol. Accur.

[m] Obligationum. quæ deſcendunt ex contractu, uel quaſi, & maleficio, uel quaſi. Accur.

[n] Pro alijs. & ita in mandatoribus, ſponſoribus, & fideiuſſoribus.

[o] In duriorem. aliàs duriorem: aliàs deteriorem, & dicitur durior, loco, tempore, & cauſa: ut Inſti. de act. §. plus autem. & ſic non eſt contra ſ. de re iudic. l. ſi fideiuſſor. & ſup. e. ol. j. Accur.

[p] Omnimodo non. id eſt in nihilum. Io. & ſic uitiatur utile per inutile ſecundum eum. arg. ſupra, de arb. l. parui. §. in ſeruum. Sed alij contra. debent enim teneri uſque ad id quod tenetur reus, pro quibus ſunt, argu. ſ. de conſti. pecu. l. hactenus in fin. & l. ſeq. & C. de dona. l. ſi quis argentum. §. ſed ſi quidem in omnibus. & ſupra, de uſur. l. pecuniæ. ſed alijs caſibus loquũtur. Item pro eis. ſupra, manda. lege, rogatus. ſed ibi in maiorem ſummam, quam eſſet mãdatum fideiuſſit non in maiorem quam reus debebat. Item pro eis ſ. e. l. ſi a reo. ij. rñ. & facit ſup. e. l. ubicunq;. in fine. & l. hi qui. & l. ſi teſtamento. §. quæſitum, & inſtit. eodem. §. fideiuſſores.

[q] Non obligabitur. quia plus eſſet tempore.

[r] Si quis Stichum. & ſic minus: quia partem. aut quia unum ſolum. R.

[s] Aut decem. & ſic plus: quia totum, uel quia duo.

Bar. hic dicit hunc caſum alibi nõ reperiri ad hoc ꝙ lite cõt. põt accipi fideiuſſor de iudicio ſiſti, q nõ tenet poſt ſniam latã ut hic in tex. ver. ſi tm̃ litis, & c. Bolog.

Si añ lit. conteſt. accipiatur, vt lite conteſtata liberari. Ci. ad Atti. li. 16. Neque. n. illi litem cõteſtabũtur: quò facto nõ ſũ neſci⁹ ſpõſores liberari.

P. Fl. nõ oĩno obligari. Factum tenet quod alias fieri nõ deberet.

De iſto uerbo, oĩno, ſiue oĩ modo, adde glo. j. ca. j. §. nec nõ. de concub. l. pra. ſanc. ſuper uerbo, oĩno. aliam in §. alioqn. in uerbo, oĩno, eo. tl.

[a] Aliàs, Fædius.

a Fideiubere. ut C. eodem. l. filius. & C. quod cum e. l. ſi ex alio.
b Facere. niſi in caſibus: quos dic ut ſ. quod cum eo. l. ij. & l. iiij.
c Poteſt. ſ. inſolidum: ut ſ. de pecu. l. ſi quis cũ filio. & l. ſeq. Accur.

re: [a] nec erit ſine effectu hæc fideiuſsio. primò quidem quòd ſui iuris effectus poterit teneri in id, qđ facere [b] põt: [c] deinde q & dum in pŕãte manet, ꝯdẽnari põt. Sed an pr̃ [d] ex hac cã. Quod iuſſu teneaꝛ, uideamus. Et puto ad oẽs contractus. Quod iuſſu ẽt referri. [e] Sed ſi ignorante patre ꝓ eo fideiuſſerit, ceſſat iſta actio: [f] tñ quaſi in rem patris uerſum ſit, poteſt agi cum patre. [g] Planè ſi emãcipatus ſoluerit, utilis [h] ei actio debebit cõpetere. In poteſtate etiã manẽti eadẽ actio [i] cõpetit, ſi de peculio caſtréſi † ꝓ patre ſoluerit. [k]

Vbi nulla ſubeſt obligatio, nõ poteſt accedere fideiuſſor. h. d. Bartolus.

Iulia. lib. xij. Dige. XII.

QVi ꝯ † ſenatuſcon ſultum [l] filiofa. crediderit, [m] mortuo eo [n] fideiuſſorẽ a patre [o] accipe nõ pt: qa neq; ciuilẽ, [p] neq; honora riã [q] aduerſus patrẽ actionẽ hẽt, nec ulla hæreditas [r] eſt, cuius noĩe fideiuſſor obligari poſsit.

d Sed an pater. ꝓ quo præſente filius fideiuſſit. ſiue mandet expreſsè pater ſiue non.
e Referri. vt & ſ. quod iuſ. l. j. Accur.
f Iſta actio. ſ. quod iuſſu. Accur.
g Cum patre. ſ. de in rem uerſo, quæ datur illi creditori, qui filio in hãc cãm mutuat. ei vero apud quẽ filius interceſſerit, teneẽ pater obilgatione principali, niſi animo nouandi filius interceſſit: quo caſu de in rẽ verſo tenetur pr̃ ei, a quo liberatur a prima: ut ſ. de in rẽ verſ. l. ſi ꝓ patre. in prin. & l. ſi filius.
h Vtilis. ſ. mandati. vel negotiorum geſtorũ: vt ſ. mand. l. ex mandato. §. j. directa quippe non tenet: quia ab initio nõ tenuit mandatũ: cũ inter patrẽ, & filiũ in pŕãte conſtitutũ nõ cõtrahaẽ obligatio: ut ſ. de iudi. l. lis nulla. & ad hoc ſ. de hæred. inſti. l. quidam. & de uerb. obl. l. quidam. in fin. Arg. contra. l. ſi filius. in eo. tit.

ADDITIO.

Dic quòd ibi filius ſoluit ſponte: hic ex neceſſitate præambuli contractus: & ſi nemo in neceſſitatibus liberalis exiſtit, ut l. rem legatam. ſ. de adi. leg cum ſimili. ſecundum bar*o. hic.
i Actio. mandati. uel neg. geſt. utilis. Accur.
k Soluerit. quia quantum ad id peculium habetur pro patref milias: ut ſ. ad Maced. l. ij. Accur.

QVi contra CASVS. Titius filiusfamilias petijt a me centum aureos mutuo. moritur. ego uolo a patre ſuo fideiuſſorẽ petere: an poſſim? Rñ. qđ nõ: licet ipſe filiusf. m. habuerit peculiũ qđ nũc ſit penes patrem. & eſt rõ, quia filiusfamilias nec iure ciuili obligaẽ ex mutuo, quia cõtractus eſt illicitus: nec iure honorario. ſ. de peculio: quare &c. Sed ponamus quòd filius cõtraxit aliter q̃ mutuũ accipiẽdo: & ſic pr̃ teneẽ de peculio. certè hoc caſu poterit fideiuſſor accipi. Fr.
l Qui contra ſenatuſconſultum. Macced. Acc.
m Crediderit. i. mutuauerit pecuniam.

† Sic in P. F. Hal. edidit ꝓ arte.
† Infero ex hac l. poſt Bart. hic, q fideiuſſor non teneẽ, qñ principalis obligatio non ualet: cum paria ſint nõ eẽ, & eẽ inualidũ. ꝗ quo ẽ bo. text. in l. ſi ſeruũ. in pri. & ibi doc. & Ale. ſ. ſi qs cau. q̃ tñ legẽ limitabis ꝑ l. Marcel. & qđ ibi no. Ale. ſ. eo. tit. C.

n Eo filio. Accur.
o A patre. qui bona eius iure peculij poſſidet. Acc.
p Neque ciuilem. quæ daret in filium efficaciter, ſi licitus fuiſſet contractus. Accur.
q Neq; honorariam, de peculio: quæ etiam in uita filij locũ nõ habuiſſet ut C. ad Macedo. l. pe. Accur.

Idem libro xliij. Digeſtorum. XIII.

PLanè eius actionis noĩe, quę de peculio aduerſus eũ cõpetit, [s] fideiuſſor rectè accipitur.

Electo mandatore non liberatur reus principalis, nec econuerſo. Itẽ ei qui conuenitur pro alio debet cedi actio cõtra principalem, & alter non debet eidem nari. h. d. Pau.

Idẽ li. xiiij. Dig. XIIII.

SI mãdatu meo Titio decem credideris, & mecũ mandati egeris, nõ liberatur Titius. ſed ego tibi non aliter cõdemnari debebo, quam ſi actiones, quas aduerſus Titium habes, mihi præſtiteris. [t] Item ſi cũ Titio egeris, ego non liberabor: ſed in id duntaxat tibi obligatus ero, [u] qđ a Titio ſeruare non potueris.

Si reus principalis ſuccedit fideiuſſori, ſicut extinguitur obligatio fideiuſſori, ita et exceptio perſonalis, quæ competebat fideiuſſori: nec põt opponi ex perſona eius. h. d Pau. de Caſt.

Idem lib. xlvij. Digeſtorum. XV.

CVm reus [x] ꝓmit-

r Nec ulla hæreditas. ſed potius peculium, quod pater occupauit: ut j. de caſtren pec. l. ij. ſed hodie habet hæredẽ ab inteſtato: vt in auth. de hære. ab inteſt. §. j. col. ix. & ideo fideiuſſor poſſet accipi nomine hereditariæ obligationis, qñ licitus fuiſſet contractus. & facit ſup. ad Macedo. l. creditorem. Accur.
s PLanè. Competit. alicui, q̃ alias cũ filio contraxit: vt j. e. l. hæres. §. ſeruo. & ſ. ad Maced. l. creditore. §. planè. non dando mutuũ: quia tũc nõ datur de pe. act. ut C. ad Mace. l. pe.

SI mandatu meo. CASVS. Mandaui tibi ut Titio amico meo pecuniã mutuam dares: qđ nõ feciſti. facio te uocari in ius: & cõdẽnatus es mihi ſoluere. quæriẽ utrũ Titius cui dedi, ſit liberatus a me? & tñ. iudex nõ debet me condemnare, niſi cedas mihi actiones, quas habes aduerſus Titium. Item ecõtrario, ſi tu egeris cũ Titio: propter hoc ego non ero liberatus: ſed tamẽ in tñ ibi tenebor, quãtum reſtat tibi, de ſolutione: puta mutuaſti xx. ſoluta ſunt tibi x. ego tenebor tibi in reliqua decem. Fran. Acc.
t Præſtiteris. ut & ſ. mãd. l. ſi quis alicui. §. ſi. & facit j. e. l. cum is. & facit C. e. l. ulti. & j. rem pup. ſal. fo. l. ſi plures. ar contra ſup. eo. l. ſi reus ſtipulandi.
u Obligatus ero. i. remanebo. ſic ſ. de iud. l. Iulianus.

CVm reus. CASVS. Ego debebam Sempronio c. aureos: Titius pro me fideiuſſit. moritur fideiuſſor meus, me relicto hærede. obligatio fideiuſſoria eſt peremptа: & ſic ego conuenior, ut reus principalis. Cũ petitur a me pecunia ego uolo uti exceptione aliqua quæ competebat Titio fideiuſſori meo. Dicitur hic, qđ ego non ſum audiendus: imo poteſt opponi doli excep. ſi ſim extraneus ipſi Sempronio: uel in factum, ſi ſim patronus eius, uel parens. Fran. Accur.
x Cum reus. alias incipit, cũ reus, & alias, ſi reus. Ac,

Perimi-

a Perimitur. idem econtra: ut ſ. eo. l. generaliter.
b Competente. tantum, quia ſ. perſonalis erat.
c In factum. ſi patronus erat, uel parēs ut ſ. de excepti. do. l. apud Celſum. §. aduerſus. Accur.

tēdi fideiuſſori ſuo hęres extitit obligatio fideiuſſōria perimiſ. [a] Quid ergo eſt? ſi tāquam a reo debitum petatur. Et ſi exceptione fideiuſſori competente [b] uſus fuerit, in factū. replicatio dari debebit: aut doli mali [c] ꝓderit.

Fideiuſſor poteſt opponere exceptionem ex perſona rei, etiā eo inuito. Bar.

Idem libro lj. Digeſtorum. XVI.

SI ſtipulatus eſſes a me ſine cauſa, [d] & fideiuſſorem dediſſem, & nollem eum exceptione uti, ſed potius ſoluere, ut mecum mandati iudicio ageret, fideiuſſori etiā me inuito [e] exceptio dari debet. Intereſt [f] enim eius pecuniā retinere potius quàm ſoluuam ſtipulatori a reo repetere.

Pactum unius fideiuſſoris non praiudicat creditori cōtra aliū fideiuſſorem agenti. h. d. Bar.

SI ſtipulatus. CASVS. Si pulsus ſum a te c. aureos abſq; ulla cauſa: & ſic non teneris mihi: dediſti tamen fideiuſſorem pro iſta ſumma qui uult uti exceptione contra me: tu non uis, quòd uta ur tali exceptione: ſed uis quod ſoluat: ut poſtea reddas ſibi pecuniam illam, an fideiuſſ. poſſit uti exceptione, te inuito? Rñ. quòd ſic. & ratio eſt: quia ſecurius eſt non ſoluere indebitum, quam ſolutum poſtea repetere. Si ex duobus. Dedi Titio xx. aureos mutuo, pro quibus dedit mihi duos fideiuſſores, Mæuium, & Seiū. Seius uenit ad me, & dicit, Seio quia potes me conuenire in uiginti, ecce ego do tibi quinque, ut me non conuenias, & fui contentus. quæritur an propter iſtud pactum factum cū Seio alter fideiuſſor Mæuius liberetur? Rñ. quod non: imo potero quindecim ab altero fideiuſſore petere: nec poterit mihi aliquam exceptionē opponere. Item ſi uellem alia quinq; petere a Seio, poterit me repellere doli mali exceptione. Franc. Acc.

[f] Huic nō abſimile ē qđ Ari. li. v polit. ca. uij. ait, melius eē ꝓuidere, ne hoies nimia potentia augeantur, ꝙ̄ poſt contra auctos remediū q̄rere.

d Siue cauſa. ſ. pe futuræ numerationis: & non numeraſti. uel quia putabam me debere, cum non deberem: ut ſ. de except. do. l. ij. §. circa. & ſ. manda. l. ſi fideiuſſor. j. Accur.
e Inuito. ut ſ. de excep. l. omnes. & Inſti. de repli. §. fin. & ſ. de don. l. fideiuſſor. Accur.
f Intereſt. n. & ſ. de compen. l. ij. & iij.
g Si ex duobus. & ſibi quilibet inſolidum tenebatur: ut inſti. eo. §. ſi plures. Accur.
h Dederat. quinque dedit, & tu feciſti pactum de nō petendo ei aliquid.
i Exceptione. etiam quia non poteſt cedere actio. contra fideiuſſorem liberatum quod alias eſſet faciendum: ut j. eo. leg. ut fideiuſſor. & ſic eſt contra j. de ſol. l. Stichum. §. ſi creditor. Solutio. is qui quinque dedit, uel inutiliter fideiuſſerat, uel exceptio. tutus erat, ut. ſ. ad Velleia. l. quamuis. §. Marcellus. & §. ſi mulieri. & j. e. l. ſi Titius. uel alter tranſactioni cōſenſit: uel conuenit, ut non peteret ad tempus. uel ille cum quo tranſegiſti, fideiuſſor alterius fideiuſſoris erat. 10. ut j. eod. l. ſi plures in fin. uel hic renuntiauerat beneficiu cedendarum actionum, quando interceſſit: quod ponitur C. de pact. l. pe. uel ſecundum R. hic de rigore: ſibi de æquitate. Alij dicunt qđ pactum nō interceſſit, ſed datio quinq;, ut non peteret: & ideo idem qui quinque dedit, in quindecim poteſt conueniri. ſed certe ſatis eſt pactum, cum ſic recipiantur quinq; ne amplius petat. M. ſic fortè potuit eſſe quòd ſecundo fideiuſſit

Si ex duobus, [g] qui apud te fideiuſſerant in uiginti, alter ne ab eo peteres, quinq; tibi dederit, [h] uel promiſerit, nec alter liberabitur, etſi ab altero q̄ndecim petere inſtitueris: nulla exceptione [i] ſū moueris: reliqua aūt quinque [k] ſi a priore [l] fideiuſſore petere inſtitueris: doli mali exceptiōe ſummoueris.

Fideiuſſor non poteſt intercedere penes illum, apud quē non eſt obligatio adhuc: licet intercedat pro obligato. Itē alternatiua poſita inter duos, quorum uni poteſt acquiri obligatio, alteri non, facit ut primo obligatio acquiratur, & alter habeatur, ut adiectus ad ſolutionem. Itē adiecto poteſt ſolui etiam inuito creditore, ſi lis per creditorē non erat conteſtata contra ſoluentem. h. d. Pau. de Caſt.

qui quinque promiſit, uel dedit. & ideo ſi is qui conuentus eſt in quindecim, poſtea conueniatur in quinque: doli mali exceptione ſe tueri poteſt, cum ea quinq; a primo conſecutus ſit ſecundum Azo. & eiſdem modis rñ. ſ. eod. l. ſi mandatu. & ſup. de contrahē. em. ſt. l. quod ſæpe. §. ſi res. quæ eſt ar. contra. Debitor autem unum fideiuſſorem liberare poteſt: ut j. de ſol. l. in his §. ſi duos. Acc.
k Reliqua autem quinque. quæ dedit ne eum conuenires. Accur.
l A priore. l. ab eodem qui ſoluit, & petebas hac ratione forte quaſi non propter debitum ſed propter pactum quinque ſoluerit, & facit ſupra, de iure. & ratio diſt. l. ſi ex duobus. Sed contra ſupra, de admi. tut. l. ſi pupillus. Accurſius.

Idem li. liij. Dige. XVII.

FIdeiuſſor obligari non poteſt ei, apud quem reus promittendi

FIdeiuſſor. CASVS. Dediſti mihi c. mutuo. dedi fideiuſſorem alij, quam tibi pro iſtis centum. certe talis fideiuſſor non obligabitur: quia fideiuſſor non poteſt obligari alij quam ei cui reus principalis eſt obligatus. de hoc ponit text. aliud exemplum. Titius & Sempronius habent ſeruum communem Stichum: iſte Stichus nominatim ſtipulatur Titio dicendo: promittis Titio domino meo? poſtea adiecit fideiuſſorem a quo ſic ſtipulatur: promittis Titio, aut Sempronio dominis meis? dicitur hic quod Titius poterit petere a fideiuſſore, Sempronius uerò non: quia ſeruus non eſt ei ſtipulatus, ſed Titio. Ad quid ergo prodeſt perſona Titij adiecta in fideiuſſione? Reſpond. quòd ad hoc, ut ei ſolui poſſit ante litem conteſtatam: non poſt, etiam inuito, uel ignorante Titio. Qui certo. Continuat propoſitum ſuum, oſtendendo quando fideiuſſor uideatur accipi in duriorem cauſam, ponendo tale exemplum. Stipulatus ſum a te centum ſine adiectione loci: ſed pure. tu das mihi fideiuſſorem Titium, a quo ſtipulor quod mihi ſoluat illa centum Capuæ, cum ſimus forte Romæ. certè talis fideiuſſor non obligatur: quia in duriorem cauſam obligatus, qui certo loco dare promittit, quam qui purè promittit. Item ponit aliud exemplum quando reus principalis promittit in loco propinquiori, fideiuſſor uero in remotiori: ſicut cum reus promittit ſoluere

Capuæ

Capuæ cum ſit Romæ, fideiuſſor verò promittit ſoluere Epheſi. Capua enim eſt propè Romã in Campania. Epheſus uerò in Aſia oltra mare, & ſic multo longius. Aliud exemplum, quod ſequitur, clarum eſt. Fideiuſſor. Dic hic, ꝙ omni obligationi pōt accedere fideiuſſor ſiue ciuili tantum: ſiue naturali tm̃, ſiue ciuili & naturali ſimul: dummodo ſit aliqua obligatio, cui poſſit fideiuſſor applicari. vſque ibi. Naturales aũt. oſtendit hic qd ſit naturalis obligatio: & dicit, quod naturalis obligatio non eſt tantũmodo illa, ex qua non poteſt quis agere uerũ etiam illa, ex qua ſi ſoluo nõ datur mihi repetitio. nam impropriè naturales obligationes dicũt obligationes &c. Stipulatione. Tu promiſiſti mihi decẽ aureos ſoluere in feſto pentecoſt. ſine ulla conditione: deditq; mihi fideiuſſorẽ, qui ſe promiſit ſoluturũ pro te iſta decẽ ſi Imperator in Italiam venerit: quærit quid iuris. Reſpõ. quod obligatio fideiuſſoris eſt in pendenti. nã ſi Imperator in Italiam uenerit añ pentecoſtem: fideiuſſor non obligabitur. ſi uerò in die pentecoſt. venerit, aut poſt diem penteco. fideiuſſor obligabitur. iſte eſt elegans §. Cum fideiuſſor. Vendidi tibi equum meum pro xx. aureis, & accepi à te fideiuſſorem ſub cõditione, ſi non ſolueris mihi. quærit qñ iſta conditio ſit impleta. Rñ. ꝙ tũc cũ tu ſi fueris interpellatus, & non ſolueris: aut ſi antequã interpellatus ſis, decedis: quia hoc etiam caſu uerum eſt te non ſoluiſſe: & ſic conditionem eſſe impletam. Franc. Accur.

obligatus non eſt.[a] quare ſi ſeruus communis Titij, & Sẽpronij nominatim Titio dari ſtipulatus fuerit, & fideiuſſorem ita interrogauit: Titio, aut Sempronio id dare ſpondes? Titius quidem petere à fideiuſſore poterit:[b] Sempronij verò perſona in hoc ſolùm interpoſita uidebitur, ut ſolui ei[c] ante litem conteſtatam[d] etiam ignorante, vel inuito Titio poſſit.

Non poteſt obligari fideiuſſor in cauſam duriorem. h.d. Bart.

Qui certo loco dare promiſit, aliquatenus[e] duriori conditione † obligatur, quàm ſi purè interrogatus fuiſſet.

Nullo enim alio loco, quàm in quem promiſit, ſoluere inuito ſtipulatore poteſt.[f] Quare ſi purè reum interrogauero, & fideiuſſorem cum adiectione loci accepero: non obligabitur[g] fideiuſſor. Sed & ſi reus Romæ conſtitutus, Capuæ dare promiſerit, fideiuſſor Epheſi: perinde non obligabitur fideiuſſor, ac ſi reus ſub conditione promiſiſſet: fideiuſſor autem in diem certam, vel purè.[h]

Pro ſola naturali obligatione poteſt accedere fideiuſſor: ſiue ex ea oriatur actio, ſiue non: dummodo propter eam impediatur repetitio ſoluti. h.d. Paul.

Fideiuſſor accipi poteſt, quoties eſt aliqua obligatio ciuilis,[i] vel naturalis,[k] cui applicetur. Naturales obligationes non eo ſolo æſtimantur, ſi actio aliqua[l] eorum[m] nomine cõpetit: verum ẽt cum ſoluta pecunia repeti nõ poteſt. Nam licet minus propriè debere dicanẽ[n] † naturales debitores: per abuſionem intelligi poſſunt debitores: & qui ab his pecuniam recipiunt, debitum ſibi recepiſſe.[o]

Si propter futurum euentum eſt dubium, an fideiuſſor ſit receptus in duriorem cauſam, expectatur ille euentus: & interim fideiuſſio eſt in pendenti. Paul.

Stipulatione[p] in diem concepta, fideiuſſor ſi ſub conditione acceptus fuerit, ius eius in pendẽti erit: vt ſi ante diem conditio impleta fuerit: nõ obligetur. ſi concurrerit dies, & ꝯditio, uel etiam diem ꝯditio ſecuta fuerit, obligetur.

Fideiuſſoria obligatio concepta, ſi reus principalis non ſoluerit ex mora rei principalis, vel ex eius morte committitur: h.d. Bart.

Cum fideiuſſor hoc modo acceptus eſſet, ſi reus quadraginta, quæ ei credidi,[q] non ſoluerit, fide tua eſſe iubes? ueriſimile eſt, id actum, ut cum appellatus reus[r] non ſoluiſſet, fideiuſſor teneretur.[s]

a Non eſt. nam non eſt acceſſoria deficiente principali: ſed fallit in pupillo & ſimilibus: ut ĩ. eo. l. ij.

b Poterit. contra. de ſtipul. ſeru. l. item ſeruus. in fine. Sol. ut ibi.

c Ei. manenti in eodem ſtatu: ut ĩ. de ſol. cum quis.

d Ante litem conteſtatam. ſed poſt lit. conteſt. non poteſt: vt infrà, de ſol. l. ſi quis ſtipulatus fuerit decem. in §. item.

e Aliquatenus. id eſt, aliquantulum. Accur.

f Poteſt. vt ſ. de eo, quod cert. loc. l. ij. §. item Iulianus. & l. is qui. & ſ. de verb. oblig. l. qui Romæ.

g Obligabitur. ſiue longiori, ſiue ꝓximiori loco promittat fideiuſſor, qui in utroq; caſu ad duriorẽ cauſam eſt acceptus. Sed quidam hoc intelligunt quãdo locus fideiuſſionis eſt remotior. pro quib. eſt ĩ eod. l. ſi teſtamentum. §. quæſitum. Accur.

h Vel purè. quia tunc non tenetur: vt ĩ. eodem. l. Græce. §. illud. verſicu. item accepto. & facit ĩ. eod. l. hi qui. Accurſ.

i Ciuilis. obſtat tamẽ hoc caſu except. vt C. de non nu. pec. l. ſi cui. & eſt ciuilis ſola.

k Naturalis. ut & ĩ. eodem. l. quod enim. & l. penul. & ĩ. de cond. indeb. l. naturaliter.

l Actio aliqua in nuit, quòd aliquando naſcitur actio ex naturali obligatione ſola. quod verum eſt, quia ex nudo pacto: ut C. de don. l. ſi quis argentum. §. fina. & C. de dot. pro. l. ad exactionem. & in alijs. no. ĩ. de pact. l. iuriſgentium. §. quinimmo.

m Eorum. ſ. quæ debentur. Acc.

n Dicantur. inſpecto proprio ſenſu, qui eſt ĩ. de uerborum ſign. l. debitor. Sed arg. contra ĩ. eo. tit. l. pecuniæ verbum. §. fin.

o Recepiſſe. uidentur: ut & ĩ. de cond. & demon. l. quib. §. dominus. ſ. de do. l. hoc iure. §. penultimo.

p Stipulatione. facit ĩ. eod. l. ſi à reo. j. & ij. reſpon.

q Credidi. alias credidit. Accur.

r Reus. in iudicio, uel extra. & non eſt conditionalis hæc obligatio: ut ſup. de uerb. obl. l. ſi decem. Acc.

s Teneretur. hoc ideo, quia mora rei fideiuſſori nocet: ut ſup. de uerb. obl. l. mora. alioqui non teneretur, niſi reus deſineret poſſe dare: ut in contrario. ſup. de verbo. obl. l. ita ſtipulatus. vbi plenè dixi. Accur.

† Limitabis hũc §. ꝑ l. fin. ſm̃ Bar. ibi in l. ſi quis ꝓ eo. j. e. vt nõ procedat, quod hic dr̃, ſi in fideiuſſiõe interuenit iuſm. pro quo eſt gl. in l. Græcè. §. illud. ĩ. eod. cui addo gl. in l. ſicut. ĩ. eo. it. quã ad hoc im. ſing. dicit. Et principali conceſſo, ſublato, ſeu deſtructo, cõceſſũ, ſublatum, ſeu deſtructum cẽſeri dẽt acceſſoriũ. Mãd. I 46. q. Reg. de Ann. poſt n. 8. & ſeq.

† Aliàs, naturalis obligõnis debitores.

Promittens pœnã, ſi non ſoluat, q moritur ante ſolutionẽ, uel interpellationem, an eius hæres teneat ad pœnã, nec ſit opꝰ eum interpellare.

Deceſſi-

Deceſſiſſet. ſed nonne interpellari debet hæres rei? Rñ. fortè hic ſine hærede deceſſerat. alioqui interpellari deberet, ut qđ in defuncto debuit fieri, & in hærede fiat: ut ā. de arbitr. l. diem, §. ſi hæredis. verſ. nec utimur. & l. quamuis. Item no. hic arg. ad quæſtionem, ꝙ ſi quis ꝓmiſit pœnā ſi non ſolueret: & mortuus eſt antequam ſoluat, uel interpelleī: ꝙ hæres teneatur ad pœnam: nec ſit opus eū interpellari. ſed dicas vt dixi, quòd hic nō reliquit hæredē. vnde ſi reliquit, debet interpellari: aliàs pœna nō poteſt peti. Ac.

† Qui eſſi cacite ieneat fideiuſſor reo nō ſoluente, declarat Salomon Prouerb. c. xj.

Sed † & ſi reus antequam appellaretur, deceſsiſſet: ᵃ fideiuſſor obligatus erit; quia hoc quoq; caſu verū eſſet, reum non ſoluiſſe.

Fideiuſſori ſoluenti ſolidum, cedenda eſt actio contra fideiuſſorem. h. d. Paul.

Idem lib. lxxiix. Digeſtorum. XVIII.

FIdeiuſſoribus ſuccurri ſolet, vt ſtipulator compellatur ei, qui ſolidū ſoluere paratus eſt, vendere cæterorū ᵇ nomina. ᶜ

Ficta ſolutio fideiuſſoris, parit ſibi actionem contra principalem debitorem. hoc d. Paulus de Caſtro.

Idem libro xc. Digeſtorum. XIX.

QVi debitorem ſuum delegat, ᵈ pecuniā dare intelligitur, ᵉ quanta ei debetur. & ideo ſi fideiuſſor debitorem ſuum delegauerit; quāuis eum, qui ſoluendo non erat, confeſtim mandati agere pōt. ᶠ

Si pro ſerui fideiuſſione ſoluatur pecunia dominica, vendicatur ſi peculiaris, pro debito non repetitur: pro indebito condicitur. ſed ſi dominus ſoluit: ipſe ab eo cui ſoluit, repetit. h. d. Bart.

Fideiuſſoribus. CASVS. Mutuaui Titio mille aureos. ipſe dedit mihi tres fideiuſſores ꝓ iſta ſumma. cōueni vnū inſolidū, qui mihi totam ſummā ſoluit. quęritur quomodo ſuccurritur iſti, qui totum debitū ſoluit? Rñ. ꝙ ego debeo ei cedere actiones, quas habeo aduerſus cęteros fideiuſſores. vt ipſe poſſit recuperare, quod ſoluit. Franc.

b Cæterorū. cōtra fideiuſſorum: vt ī. e. l. fideiuſſor. Acc.

c Nomina. non inſolidum: ſed pro rata, id eſt, pro parte cæterorum. Arg. ī. de tut. & ra. diſ. l. ſi pupillus. & facit ī. de ſolut. l. Modeſtinus. Idē in hypothecaria: ut C. eod. l. cum alter. & l. ſicut. & de ſenten. l. cum corū. & ī. eo. l. Paulus. Accur.

Qvi debitorem. CASVS. Debebas mihi centum, pro quibus mihi fideiuſſorem dediſti. iſte fideiuſſor delegauit mihi debitorem ſuum pro c. quæritur vtrum videatur mihi ſatisfeciſſe ita, quod poſſit agere mandati actione contra te, pro eo, quod fideiuſſit pro te? Reſpon. quod ſic. ratio eſt, quia qui debitorem ſuum delegat, intelligitur ſoluiſſe pecuniam præſentem. Franciſcus Accurſij.

d Delegat. animo nouandi. Accur.

e Intelligitur. ſic ī. ad Vellean. l. quamuis. §. planè ſi mulier. & de don. cauſa mort. l. mortis cauſa. §. j. & C. de condic. indeb. l. ij.

f Poteſt. vt & ſuprà, mand. l. inter cauſas. §. abeſſe. & d. c. vt ibi. & facit ā. eod. l. iij. in fine. Arg. contra ā. de pign. act. l. eleganter. §. qui reprobos. & facit ī. man. l. ſi vero non re. §. planè. in princ. & in fin.

Dic, quòd in d. §. qui reprobos. ignoranter recipit, ideo non præiudicat ſibi: hic ſcienter, & ideo nocet. arg. ī. de iur. dot. l. promittendo. §. ſi à debitore. verſ. nec enim ibi, qui ſciens, ſecundum Bar.

SEruus inſcio. CASVS. Titius habens ſeruum Stichum abſentem pro tempore, qui ignorante domino pro Sempronio fideiuſſit, & etiam ſoluit. poſtea cognoſcens, ꝙ ſeruus ſuus Stichus ſoluerat ex cauſa fideiuſſionis, voluit pecuniam illam vendicare ab eo cui erat ſoluta à ſeruo. quæritur verū poſſit? Et diſtinguitur, an iſte ſeruus fideiuſſerit, & ſoluerit ex peculio ſuo: & tunc Sempronius dominus non poterit pecuniam iſtam vendicare. ſi verò ex pecunia domini ſoluerit, dñs poterit eam vindicare. ſi autem dominuſmet hanc pecuniā ſoluerit, poterit eā repetere ab eo cui ſoluit, nō ab eo ꝓ quo ſeruus fideiuſſit. h. d. cum l. ſeq. Fran. Acc.

Idē li. iiij. ex Minutio XX.

SEruus inſcio domino pro quodam fideiuſſerat: & eo nomine pecuniā ſoluerat. quærebatur, poſſet ne dominus ab eo, cui ſolutum eſſet, repetere? Reſpond. Intereſt, ᵍ quo nomine fideiuſſerit. nam ſi ex cauſa peculij fideiuſſerit: tunc id, quod ex peculio ſoluerit, repetere dominus non poterit. ʰ quod ſi ex dominica cauſa ſoluerit, † vindicabitur. ſi verò non ex cauſa ⁱ † peculij fideiuſſerit: quod ex pecunia dominica ſoluerit, æquè vindicabitur. quod ex peculio, condici poterit.

† ſi vero extra cauſam.

Iabolenus lib. xiiij. epiſtolarum. XXI.

SEd & ſi ſerui dominus pecuniam ſoluerit, repetere eam non ab eo, pro quo fideiuſsit, ſed ab eo, cui numerauit, poterit: ᵏ cum ſeruus fideiuſſionis nomine obligari nō poſsit. Sequitur ergò, vt ab eo, pro quo fideiuſſerat, ˡ repeti non poſsit: ᵐ cum ipſe, pro quo ſoluit,

g Intereſt hæc diſtinctio in filio locum non habet: vt & ā. de pecul. l. licet. §. ſed ſi filius. ſed in ſeruo ſic: vt hic, & d. l. licet. §. ſi filius. Accur.

h Non poterit. ſine cauſa. per adminiſtrationem enim intelligitur dominium trāſtuliſſe ſecundum quoſdam. ſed hoc falſum reputo: cum nulla ipſo iure ſit obligatio: vt ī. eodem, l. prox. Item, quis ēt ſi liberā habeat peculij adminiſtrationem, non tamen videtur conceſſum alienare ex tali cauſa: vt infrà, de ſol. l. ſi is cui nũmos. §. Titius. & facit ī. de pac. l. contra iuris. § ſi. Quod igitur dicit hic poterit condici: puta à fure, uel reſpectu poſſeſſionis: ut ā. de cond. triti. l. j. in fi. & l. ij. & de cond. ind. l. indebiti. Vel dic, quòd ſeruus putabat fideiubere ex cauſa peculiari. vnde propter iuſtum errorem, & liberam peculij adminiſtrationem tranſit dominium, ſecundum Azo.

† In Pan. F. deſunt hæc, pro quo ſoluit.

i Non ex cauſa peculij. pro creditore peculiari Acc.

k SEd ſi ſerui. Poterit. imò videtur actione mandati ab eo, pro quo fideiuſſit ſeruus: quia ſoluendo videtur habere ratam fideiuſſionem: ut infrà, eodem, l. ſi ſeruus alicuius. quæ ēſt contra. Sol. hic credebat dominus ſeruum fideiuſſiſſe ex cauſa peculiari, cum ſecus eſſet; ſecus ergo ſi ſuiſſet ſciens. vel ibi agendo mandati, videtur habere ratum: quod & hic eſſet, ſi ageret mandati. argum. C. de fur. l. ij. & arg. ā. ad Vell. l. pen. Accurſ.

l Fideiuſſerat. ex cauſa non peculiari.

m Non poſſit. ēt naturaliter. & facit hoc ad differentiam

l Magiſ. reputat. ad hoc, quòd ſicut error non īpedit traditionē dñij, ſi non eſt d. ſi ēſus in eſt, ꝓ toiū tit. de condi. ind l. a nō īpedit, ſi tradēs eēt procurator, uel adminiſtrator cū libera: qa pōt transferre dominium. Bolog.

tiam quæ aſſignatur inter pupillum & ſeruum. inſtitu. qui.me.re con.obli.§.præterea.

a Obligatus ſit.i.remaneat.ſic ī.e.l.ſi mandato. Acc.

b Nec ſolutione liberari. niſi forte poſt conſumptionem. Accur.

c Non pertinuerit. etiam naturaliter.facit,ſup.de con di.indeb.l. ſi fideiuſſor.& ſup.manda. l. Papinianus.

HAeres à debitore. Titius faciens teſtamentum inſtituit hæredem Seium: & rogauit eum ut hæreditatem reſtitueret Sẽpronio. Seius hæres accepit fideiuſſorem a quodam debitore hæreditatis: poſtea reſtituit hæreditatem Sempronio. quæritur utrũ iſta actio q̃ hẽt Seius hẽs aduerſus fideiuſſoré iſtũ tranſeat ad Sẽpronium, cui reſtituta eſt hẽdi tas? Rñ.qđ non, ſed in ſuo ſtatu remanet, niſi fuerit ceſſa ab hẽde ipſi Sẽpronio.& ponit ſimile ibi,idẽq; in hac cã. Iſtud eſt planũ uelu ti, hẽs accepit fideiuſſorem à debitore hæreditario,poſtea filius emancipatus petit bonorum poſſeſſionem:actio fideiuſſoria remanet apud hæredem,ſed per ceſſioné trãſit ad filium emancipatũ. Nõ eſt nouum. Iuriſconſultus oſtendit hic modũ quomodo unus fideiuſſor poteſt teneri duabus actionib. nomine eiuſdem pecuniæ:ut puta ſi fideiuſſor ſit primo in diem acceptus,poſtea pure accipiatur. Item ſi ſint duo fideiuſſores unius debitoris,& unius pecuniæ: & unus fideiuſſor facit alium hæredem: tunc iſte,qui eſt hæres tenetur pro ſua fideiuſſione,& etiam pro eo qui eum inſtituit hæredem. Seruo tuo. Pulcher caſus,ſed ſatis difficilis. Ego mutuaui pecuniam Sticho ſeruo tuo:poſtea tu ſeruum hunc manumiſiſti: ego iſtum ſeruum accepi fideiuſſorem. quæritur utrum ex iſta fideiuſſione teneatur? Diſtinguitur nam ſi ſeruus iſte fideiuſſit in ea obligatione,qua tu intra annum teneris, hoc eſt in actione de peculio, qua patronus tenetur intra annum manumiſſo ſeruo quando peculium remanet apud dominum:certe hoc caſu iſte manumiſſus tenetur ex ſua fideiuſſione. Aut iſte ſeruus manumiſſus fideiuſſit pro ſua naturali obligatione qua tenebatur,cum eſſet ſeruus, & tunc nullo modo obligatur ex iſta fideiuſſione. non enim quis poteſt pro ſeipſo fideiubere. Quid autem dicendum erit ſi hic ſeruus nõ fideiuſſit pro ſe in hac cauſa, ſed alium dedit fideiuſſorem: poſtea huic fideiuſſori ſuo extitit hæres: an teneat? Rñ.qđ ſic: quia durat cauſa fideiuſſionis: non tamen tollitur obligatio naturalis. Sed uidetur contra, quod ſcilicet naturalis obligatio tollatur, quia ſi reus fideiuſſori ſuccedit,actio fideiuſſoris tollitur: & remanet tantum principalis: ergo &c. Sed hoc non obſtat: quia quando reus ſuccedit fideiuſſori: nõ poſſunt duæ obligationes ciuiles conſiſtere in uno reo,ſed in noſtro caſu una eſt naturalis tantum,altera ciuilis:quæ ſe non impediunt quin in uno ſtare poſſint. Deinde ibi, retro quoque,ponit caſum conuerſum ſuperiori,qui clarus eſt. Si uero ille qui ſtipulatus eſt a Titio, & fideiuſſorem acceperit,poſtea Titium hæredem inſtituit: fideiuſſoris obligatio omnino extinguitur. ratio eſt in textu. Si uero ſtipulator inſtituit fideiuſſorem hæredẽ, ſola actio fideiuſſoria perimitur. nam &c.ut in text. Cum tu. Ego, & Titius promiſimus Sẽpronio: & ſic facti ſumus duo rei debendi. ego pro me dedi fideiuſſorem Caium. quæritur utrũ iſte Caius poſſit etiam fideiubere apud Sẽpronium pro Titio ſicut fecit pro me? Rñ.qđ ſic. Cũ fideiuſſor. Titius mutuauit Seio centum aureos. Sẽpronius fuit fideiuſſor pro Seio. iſte Sẽpronius poſt hoc extitit hẽs creditori Titio. quæritur hic utrum iſte fideiuſſor habeat actionem mandati contra Seium debitorem ad iſta c. quaſi ip.e a ſeipſo exegerit? Et rñ.quod nõ: quia reus manet obligatus huic Sempronio:quare non poteſt intelligi ipſum fideiuſſorem pro eo ſoluiſſe:habet tamen fideiuſſor,qui creditori ſucceſſit,actionem ex ſtipulatu ad iſta centum recuperanda. Franciſ.

ære alienõ obligatus ſit, [a] nec ſolutione liberari [b] eius pecuniæ nomine potuerit, cuius obligatio ad ſeruum nõ pertinuerit. [c]

Actiones quæſitæ hæredi ex facto ſuo nõ tranſeunt in fideicommiſſarium, uel in eum, qui uenit per contra tabulas, niſi facta ceſſione. h. d. Bar.

Aphricanus lib. vij. quæſtionum. XXII.

HAeres a debitore hæreditario fideiuſſoré accepit: deinde hæreditaté ex Trebelliano reſtituit. fideiuſſoris obligationem in ſuo ſtatu [d] manere, ait. Idemque in hac cauſa ſeruandum, quod ſeruaret̃, cum hæres, contra quẽ emãcipatus filius bonorũ poſſeſſioné accepit, [e] fideiuſſoré acceperit. [f] ideoque in utraq; ſpecie trãſeũt [g] actiões.

Duæ obligationes fideiuſſoriæ poſſunt concurrere in perſona unius. h. d. Bar.

Non eſt nouum, ut fideiuſſor duab. obligationib. eiuſdẽ pecuniæ noĩe teneat̃. Nam ſi in diẽ acceptus, mox purè accipiat̃, ex utraq; obligabit̃. [h] & ſi fideiuſſor cõfideiuſſori hæres extiterit, idẽ erit. [i]

Non poteſt quis fideiubere pro ſeipſo, pro alio ſic. h. d. Bar.

Seruo tuo pecuniam credidi: [k] tu eum manumiſiſti: deinde eũdẽ fideiuſſoré accepi. ſi quidẽ in eam obligationem fideiubeat, quæ aduerſus te intra annum ſit, [l] obligari eum

d In ſuo ſtatu.i.non corrumpetur, ſed ſtat penes hæredem.ut ſup de pe.ſed ſi tibi.§.cũ poſſeſſor. cedi tamẽ debent.ut ī ad Trebel. l. ſi hæres.quę eſt contra.& ſic etiam intelligitur ī.de conſti.pec.l.ſi poſt. Alij dicunt tranſire ipſo iure:ſ.utiles: ſed directæ cedi debent.& facit ī.quibus mod.pign.uel hypothe.ſolui. l. ſicut. §.j. Accurſius.

e Accepit. & obtinuit. Accur.

f Acceperit.antequam ſuccumberet in contra ta.

g Tranſeunt.ſ.ceſſæ non ipſo iure.ut ſup de cõtra ta. l.cum emancipatus.& facit ī.de condi.ind.l.ij.& l.iij.& iiij.& v.

h Ex utraque obligatur.ī.de uerb.ob.l.qui bis,cõtra. ſed illam literam ex ·one ut ibi no. uel ibi fuit bis promiſſum eodem modo:hic diuerſo.Accur.

i Erit. facit ī.eo.l.generaliter.in fi.& de act.empt.l. non eſt nouum Et no.ſecundum Azo. ſi fideiuſſor fideiuſſori ſuccedit, nulla tollitur obligatio:ut hoc §. non eſt. Si fideiuſſor ſtipulanti, uel contra,acceſſoria tantum tollitur:ut j.e. §.qđ ſi ſtipulator.uerſ.quod ſi idem ſtipu.& l. Lucius.Si fideiuſſor reo tantum naturaliter obligato ſuccedit: neutra tollitur. ſi ciuiliter & naturaliter,acceſſoria tantum tollitur:ut j.e.l.§. quod ſi hic ſeruus.ſi reus ſtipulanti uel econtra,omnis tollitur,ut ī.ad.l. Fal.l.j.§.ſi debitor.& j.e.l.ſi Stichum.§. a Titio.& de ſol.l. Stichum.§.aditio. Azo.& not.C.de pact.l.debitorẽ Accur.

k Credidi.& ſic naturaliter fuit obligatus.

l Intra annum.ſ.de peculio:ut ī. quan. actio de pec. ẽſt.in prin.Accur.

Ait.

ait. ſi uerò in naturalẽ ſuam: potius eſſe, ut nihil agatur. Non enim intelligi poſſe, ut quis fideiubẽdo pro ſe, obligetur. b

Si debitor ſuccedit fideiuſſori extinguitur acceſſoria. ſi principalis ſit utilis. ſecus ſi inutilis. h. d. Bartolus.

Quòd ſi hic ſeruus manumiſſus † fideiuſſori c ſuo hæres exiſtat, durarẽ cauſam fideiuſsionis putauit: & tamen nihilominus naturalem obligationem manſuram: d ut ſi obligatio ciuilis pereat e ſolutum repetere non poſsit. f Nec his contrariũ eſſe, quòd cum reus g fideiuſſori h hrs exiſtat, fideiuſſoris obligatio tollatur: i quia tũc duplex obligatio ciuilis cum eodem eſſe non poteſt. k Retro l quoq; ſi fideiuſſor ſeruo manumiſſo hæres extiterit: eadem aduerſus m eum obligatio manet: quamuis & naturaliter teneatur n nec o pro ſe quis fideiubere poſsit.

Si principalis reus ſuccedit creditori, omnis obligatio extinguitur. ſi fideiuſſor, ſola obligatio fideiuſſoria extinguitur. hoc dicit Bart.

Quòd ſi ſtipulator † reum hæredem inſtituit, omnimodò fideiuſſoris obligationẽ perimit, p ſiue ciuilis, ſiue tantum naturalis in reũ fuiſſet. quãquã nemo põt q apud eũdem pro ſeipſo obligatus eẽ. Quòd ſi idẽ ſtipulator fideiuſſorẽ hæredem ſcripſerit: proculdubio ſolam fideiuſſoris obligationem perimit. r Argomentum rei, quòd ſi poſſeſsio rerum debitoris s data ſit creditori, æquè dicendum ſit, fideiuſſorem manere obligatum. t

Poteſt unus eſſe fideiuſſor duorum correorum. h. d. Bart.

Cum tu, u & Titius eiuſdem pecuniæ rei eſſetis: eũ, qui pro te x fideiuſsit, poſſe & pro Titio fideiubere reſpondit. quãuis eandem pecuniã eidẽ debiturus ſit: non tamen inanem eam creditori futuram. Non nullis enim caſibus emolumentũ habituram y ueluti ſi ei, pro quo ante fideiuſsiſſet, hæres exiſtat. z tunc. n. confuſa prima obligatione a poſteriorẽ duraturam.

Succeſſio non habetur loco ſolutionis quo ad lucrũ hæredis. Bartolus.

Cũ fideiuſſor reo ſtipulandi hæres extiterit: quæritur, an quaſi ipſe a ſe exegerit, habeat aduerſus reum b mandati actionem? Reſpondit, cũ reus obligatus maneat, non poſſe intelligi & ipſum à ſe fideiuſſorem pecuniã exegiſſe. c itaque ex ſtipulatu potius, d quam mandati agere debebit.

Si obligatio conſiſtit in perſona repræſentata, poteſt accipi fideiuſſor. Bar.

Florentinus libro viij. Inſtitutio. XXIII.

Mortuo † reo promittendi, etiam ante

a Ait. Aphricanus uel Iulianus magiſter Aphricani. & facit ſ. eo. l. plane. & ſ. ad Mace. l. creditorẽ. §. planè. b Obligetur. ut ſup. ad Velle. l. ſi mori. in prin. & j. eo. l. quod ſi hic. uer. retro. in fin. c Fideiuſſori. tñc ſeruitutis obligato, quod eſſe potuit: ut Inſti. eo. §. i. d Manſuram. ex perſona manumiſſi. e Pereat, uel acceptilatione, uel tẽpore: ut quia ad tẽpus fideiuſſerat. f Non poſſit. naturali cauſa impediente: ut ſup. e. l. fideiuſſor. §. fideiuſſor. Et eſt ar. ſup. de no. ope. nunt. l. de pupillo. in fin. & l. ſi quis in re . in prin. Accur. g Cum reus. ciuiliter, & naturaliter obligatus. h Fideiuſſori. uel mandatori: ut j. eo. l. Vranius. i Tollatur, ut & ſup. e. l. cum reus. & j. de ſo. l. cũ qs. §. fi. k Non poteſt. ſed hic una eſt ciuilis, & naturalis, & altera naturalis tantum. & ſic duæ naturales ſunt in eodem: licet una principalis, & altera acceſſoria. & ad hoc j. ad Vell. l. quãuis. §. ſi mulieri hæres. l Retro. id eſt, e conuerſo. m Aduerſus. ſ. eũ hæredem. Acc. n Teneatur. ex perſona eius, cui ſuccedit. o Nec. repete quãuis. p Perimit. quia & principalis tollitur ipſo iure: ut j. de ſol. l. Stichum. §. aditio. & C. de pact. l. debitori. q Nemo poteſt. eſt autẽ tunc idẽ pro quo, & apud quem fideiuſſit: cum hæres ſuſtinet perſonam defuncti: ut ſ. ad Velleia. l. tutor. Accur. r Perimit. ut ſic eximatur tñ perſona ab obligatione: nõ autẽ ut perinde habeatur ac ſi ſoluta eſſet pecunia: & ſicut in ſequenti proponitur: nã ibi pſonale hẽt beneficiũ is, qui ceſſit bonis: ut j. eod. l. Vranius. ibi, ſed cum duo &c. C. de bo. aut. iudi. poſ. l. ex contractu. & Inſti. de replica. §. fi. & caue: quia eſt arg. per contrarium: nam ſicut in ſuperiori caſu ſola acceſſoria obligatio tollitur, ita & hic ſola durat ſublata principali per ceſſionẽ bonorũ. Alij referunt hic ar. ad probandũ qđ manumiſſus ſuo fideiuſſori, vel ecõuerſo ſuccedit qđ remanet fideiuſſoria obligatio: ut ſ. eo. §. qđ ſi hic. & §. retro. ſed prima placet. & facit ſ. qui ſatiſ. cog. l. de die. §. ſi fideiuſſor. & j. de ſol. l. ſi duo. in fi. & arg. ſup. de pe. l. peculiũ. §. ſed & creditor. & ar. ſup. ad Velle. l. quãuis. §. ſi mulieri. s Debitoris. latitantis. t Obligatũ. eũ nõ extinguit principalis: quia miſſio in bona debitoris nõ ẽ uerè ſucceſſio uniuerſalis: ut ſ. man. l. ſi ei. Ac. u Cum tu. ſ. Sempronius. Acc. x Pro te. ſcilicet Sempronio. y Habituram. ſic j. de ſol. l. ſi duo. z Exiſtat. fideiuſſor. uel dic etiam ſecundum. H. iſte creditor apud quẽ fideiuſſerat hic fideiuſſor. H. ut j. e. l. Vranius. §. ſed cũ duo. a Obligatione. fideiuſſoria: uel ſecundum H. principali, & acceſſoria. b Aduerſus reum. aliàs reũ, & alias eũ, ſ. pro quo fideiuſſit. c Exegiſſe. ut ſup. de euict. l. ſi ei. §. fin. contra. Solut. illud obtinet cũ creditor debitori ſuccedit: ut j. eod. l. ſi debitori. ſecus autẽ cũ fideiuſſor creditori ſuccedit. Acc. d Potius quã electiuè. ſed contra ſ. mand. l. ſi ei. So. ibi cõdẽnatus fuerat fideiuſſor, hic non.

Mortuo reo. Caius Seius debitor meus in x. deceſſit relictis hẽdibus. ante aditã hæreditatẽ ego peto fideiuſſorẽ pro his x. an poſſim? & ſ. qđ ſic. quia hæredibus ſubſti-

† Sic in P. Fl. quãuis Hal. aliter edidit.

ǂ Eſt ver. in dicta l. de pupillo, in §. ſi pluribus.

* eſt uer. in eodẽ §. quod ſi hic.

† Bal. hic dicit iſtũ tex. ſingu. ad hoc qđ ceſſio bonorũ facta per debitorem cõtra creditorẽ, nõ liberat ipſum fideiuſſorem. Bolog.

† Bal. dicit iſtũ tex tũ not. ad hoc qđ hæreditas in repræſentanda pſonã, aſſimilatẽ uniuerſitati, uel municipio uel ſocietati. Bo.

aditam hæreditatem fideiuſſor accipi pōt: a quia hæreditas perſonæ uice fungit: b ſicuti c municipium, & curia, & ſocietas.

Adiectus fideiuſſorem accipere non poteſt. h.d. Bart.

Martianus lib. iiij. Regularum. XXIIII.

SI mihi, aut Titio decem ſtipulatus fuerim, Titius fideiuſſorē accipere non pōt: quia ſolutionis tm̄ cauſa adiectus eſt. d

Pro parte hereditaria tantum confuſione extinguitur obligatio, & heredes fideiuſſoris ; vel mandatoris non tenentur inſolidum. h.d. Bart.

Marcellus lib. ſing. Reſponſo. XXV.

LVcius Titius cū pro Seio fratre ſuo apud Septitiū e interuenire uellet, epiſtolam ita emiſit: Si petierit f a te frater meus, g peto, des ei numos fide, & periculo meo. poſt quā epiſtolā h Septitius i Seio pecuniā numerauit: deinde Titius k inter reliquos & Seium fratrem l pro tertia parte reliquit hæredē. quæro, an quia aduerſus Seium debitorem Septitij ꝯfuſa ſit actio m pro tertia parte, qua Titio fratri ſuo hæres extitit: cum cohæredibus eius agere inſolidum poſſit? n Marcellus reſpondit cum cohæredib. Seij o non pro maiore, quàm hæreditaria parte mandati agi poſſe.

Qui fideiubet pro pupillo, furioſo, vel prodigo naturaliter obligatis; efficaciter tenetur: nec contra eos per mandati actionem regreditur. h.d. Bart.

Vlpianus lib. xj. ad edictum. XXVI.

MArcellus ſcribit, Si quis pro pupillo p ſine tutoris authoritate obligato, q prodigove, uel furioſo fideiuſſerit: magis eſſe, ut ei r non ſubueniatur: quo-

ſtituet hicem perſonæ defuncti: ſicut municipium, curia, aut ſocietas. Lex ſequens plana eſt. Franc.

a Accipi poteſt. ſic ſuprà, de conſtituta pecunia. l. hactenus. in princ.

b Fungitur. vt Inſtit. de ſtipulat. ſeru. in princip. & C. depoſiti. l. cum hæreditas.

c Sicuti. ſcilicet, eſt fungitur uice perſonæ defuncti &c.

d SI mihi. Adiectus eſt. facit ſup. de conſt. pec. l. ſed & ſi. ij. §. j. de verborum oblig. l. cum qui. §. qui ſibi. Accur.

e LVcius. Apud Septitium creditorem.

f Si petierit. verba epiſtolæ.

g Frater meus. ſ. Seius. Accur.

h Epiſtolam. ſcilicet miſſam.

i Septitius. ſ. creditor.

k Deinde Titius. ſ. mandator. Accurſius.

l Fratrem. reum principalem. & ſic ſucceſſit reus mandatori: ut j. eod. l. Vranius.

m Actio. mandati contraria: principali abſorbente acceſſoriam. Acc.

n Poſsit. creditor.

o Seij. qui Seius tenetur principali non actione mandati contraria.

MArcellus ſcribit. CASVS. Dedi pupillo. c. mutuo, qui mihi dedit fideiuſſorem. iſte fideiuſſor uult reſtitui contra fideiuſſionem ſuam ſicut pupillus. quæritur utrum poſſit? Reſpon. quod non: quia ei non competit mandati actio contra pupillum. Fran. Accurſ.

p Pro pupillo. Idem in adulto habente curatorem, ſed non authorizantem: vt C. de reſtitu. min. l. ſi curatorem. Accurſius.

q Obligato. naturaliter: vt j. tit. j. l. j. in fin. & ſup. ad Trebel. l. ſi eius. circa princi. & quā dies le. ced. l. cū illud. §. j. pro qua obligatione poteſt intercedere fideiuſſor, & cum effectu: vt ſup. eod. l. fideiuſſor. §. fideiuſſor. & de arbi. l. ſi pupillus. & de uerb. oblig. l. ſi pupillus. & caue: quia ſi tutor interueniſſet, teneretur ciuiliter, & naturaliter: vt ſuprà, de auth. tut. l. impuberes. Item non eſt locupletior: quia & tunc teneretur ciuiliter: ut C. pro emp. l. fin. & utroque caſu ageret fideiuſſor mandati uel alia actione: vt ſup. de negot. geſt. l. ſi pupilli. in prin. & ſic non haberet locum quod in fin. huius l. dicitur. Itē nec potes dicere, ꝙ nec teneatur naturaliter, quod eſt quandoque, ſcilicet, quā promittit tutori: vt ſup. de auth. tut. l. v. uel quando eſt infans: vt ſup. de actio. & obli. l. pupillus. quia tunc non poſſet accedere fideiuſſor ei obligationi, quæ nulla eſt. & facit C. de prædijs minor. l. & ſi is. hoc ergo caſu non ſuccurritur fideiuſſori per reſtitutionem in integrum: niſi ſicut ſi pro adulto non habente curatorem, ſcilicet ſi dolo creditoris obligatus eſſet: ut ſup. de mino. l. in cauſæ. & C. de fideiuſ. mino. l. j. & ij. & eo modo quo ei qui pro quolibet maiore: ut habes ſuprà, de except. in. l. exceptione. §. interceſſionis. & quod ſubijcit quoniam &c, poteſt eſſe recta ratio, uel etiā remotiua: quaſi uideretur ſubueniri illa rōne: quoniam &c. & prout eſt recta, facit ſ. de pac. l. ꝗd dictum. Quod autem de furioſo, & prodigo ſubijcit: dic, ꝙ ipſi nec naturaliter obligantur: ut ſ. de regulis iu. l. in negotijs & ſ. de uerbo. oblig. l. is cui. in fin. unde in eo, quod ſubijcit fideiuſſorem teneri, malè dicit. & ſic eſt contra in utroque. ſ. de verb. oblig. l. is cui. in fi. maximè cum non ſit obligatio cui accedat. Sol. non ſubuenitur per reſtitutionem: quia nec tenetur ſecundum M. vt j. eod. l. ſi à reo. § adeo. verſic. ſi à furioſo. in princip. Similitudinis ergo cauſa magis ponit de his, quam ꝙ ſit idem, quod in pupillo, ſecundum Rog. vnde cautè non repetit obligato. & quod ſubijcit, quoniam &c. dicit ideo ipſo iure non tenetur, non autem reſtitutione iuuatur: quia non habet actionem mandati: Nam ſi haberet actionem mandati, ſubueniretur ei per in integrum reſtitutionem. nec ipſe haberet regreſſum contra eum, pro quo fideiuſſit, ſecundum quoſdam. uel dicas hic teneri: ſed interceſſit tali caſu, quo & ipſe furioſus, uel prodigus tenetur: vt ex contractu facto antea tamen: vel etiam poſtea quando obligatio deſcendit ex re: ut infra, eodem. l. ſi a reo. §. adeo. uerſicul. ſi a furioſo. in fin. & ſupra, de actio. & obliga. l. furioſus. & quod ſubijcit, quoniam &c. poteſt eſſe recta ratio, uel remotiua. Sed quidam dicunt quòd non interuenit fideiuſſor pro his, id eſt, in præiudicium eorum, ut ibi, ſed ſuum proprium ſic: vt hic, quod non placet: quia ſic eſſet acceſſoria ſine principali & eſſet contra l. prædictam infra, eodem. l. ſi a reo. Alij dicunt quòd hic fideiuſſit pro furioſo, uel prodigo, qui fuerat obligatus tantum naturaliter, & ante ultimum: cui obligationi accedit fideiuſſor, & tenetur cum effectu, & tamen non agit mandati, ſicut dixi quando pro pupillo: quæ naturalis obligatio potuit eſſe ex nudo pacto, uel etiam modis alijs. cæterum poſt uitium non poteſt naſci etiam naturalis: quod ſatis dici poteſt. & ſic conſonat cum pupillo. Alij quòd hic ſuccedit furioſus cuidam, qui erat naturaliter obligatus Accurſius.

r Vt ei. fideiuſſori.

Quoniam

niam his [a] mandati actionem competat.

Si ante diuiſionem vnus ex fideiuſſoribus non ſoluendo, vel ſine hærede decedat, ad periculum cæterorum ſpectat. Bart.

Caius lib. viij. ad edict. prouinciale. XXVII.

INter fideiuſſores non ipſo iure [b] diuiditur obligatio ex epiſtola Diui Hadriani. Et ideo ſi quis eorum ante exactam à ſe partem ſine hærede deceſſerit, uel ad inopiam peruenit, pars eius ad cæterorum [c] onus reſpicit. [d]

Fideiuſſor, qui tenet ſub conditione, facit locum beneficio epiſtolæ: ſed ſi tunc ſoluenda nõ eſſet, in alios fideiuſſores reſtituitur. h.d. Bart.

Vlpianus libro xxij. ad edictum. XXVIII.

SI plures ſint fideiuſſores, [e] & unus purè, alius in diem, uel ſub cõditione acceptus, ſuccurri oportet [f] ei, qui purè acceptus eſt, dum exiſtere conditio poteſt: ſcilicet, ut interim in uirilem conueniatur. Sed ſi cum conditio extitit, non eſt ſoluendo, qui ſub conditione acceptus eſt: reſtituendam [g] actionem in purè acceptum, Pomponius ſcribit.

Hæredi & eius fideiuſſori datur beneficium epiſtolæ reſpectu confideiuſſoris: ſecus reſpectu principalis: & in bonis principalis computantur uires fideiuſſoris. h.d. Bart.

Præterea ſi fideiuſſor [h] extitit [†] hæres fideiuſſori, ſiue unus, ſiue plures: æquè hic quoque pertinebit ad eandem cauſam: in quorum perſona æque locũ habebunt ea, quæ ſunt a Diuo Hadriano cõſtituta. [i]

In facultatibus fideiuſſoris ab eo dati computantur facultates confideiuſſoris: licet ergo fideiuſſor meus non ſit ſoluendo, ſi tamen fideiuſſor ab eo datus ſoluendo eſt, & ego conueniar inſolidum, poſſum petere actionem diuidi inter me, & illum: & ſic ille reputabitur confideiuſſor meus: ſicut ille pro quo fideiuſſit: aliàs non haberem hoc beneficium. h.d. Paul. de Caſt.

Præterea ſi quæratur, an ſoluendo ſit principalis fideiuſſor, etiam vires ſequentis fideiuſſoris ei aggregandæ ſunt. [k] Sicut ipſis fideiuſſoribus, ita hæredibus [l] quo

---

a Quoniam his. ſcilicet, fideiuſſoribus, & ſic tranſit de ſingulari ad pluralem numerum: ut C. de in ius uocan. l. fin. Accurſius.

INter fideiuſſores. CASVS Tres fideiuſſores erãt vnius debitoris. certum eſt de iure, quod per epiſtolam Diui Hadriani actio diuiditur inter eos: ſed hoc nõ fit ipſo iure. & ponit rationẽ ex conſequentia: quia ſi quis iſtorum trium fideiuſſorũ deceſſerit antequam partem ſuam ſoluerit, cæteri tenebuntur ſoluere partẽ ſuã. & ſic bene ſequitur, quod non erat diuiſio facta ipſo iure. Franciſc. Accurſ.

b Non ipſo iure. ſed per iudicem, vel per exceptionem ex epiſtola diui Hadriani: ut infra, eodem. l. inter. § j. in fin. & infrà, eodem. l. ſi contendat.

c Cæterorum. confideiuſſorum. Accurſius.

d Reſpicit. quod non fieret, ſi eſſet ipſo iure [•] diuiſa. & facit Inſt. e. §. ſi plures. Accurſ.

• Ad qđ facit l. ij. §. pe. ✝ ad ſc. Rhod. de iac. vbi in ſimili hæ: diſtinctio probatur.

SI plures. CASVS Titius accepit centum mutuo à Seio, & dedit duos fideiuſſores. vnus fideiuſſit purè, alter ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit. Titius vult cõuenire iſtũ, qui purè fideiuſſit, ad totam ſummã. ipſe dicit, quod nõ debet cõueniri, niſi in virilem: quia alter debet ſub cõditione, & conditio eſt extitura: an ſit audiendus? Reſpond. quod ſic. Ponamus autem, quod conditio extiterit, & ille, qui fideiuſſit ſub conditione, non ſit ſoluendo. quomodo ſuccurretur Titio creditori? Reſpond. quod actio reſtituetur in eum, qui purè fideiuſſit, ut alteram partem ſoluat. Præterea. Gloſſ. ponit caſum. Præterea. Duo ſunt fideiuſſores pro mille. unus habet pluſquam mille in bonis, & ſic eſt ſoluendo: alter non habet, niſi quingenta. iſtorum duorum fideiuſſorum bona ſunt coniungenda, ita quòd id, quod unus plus habet, quam alter aggregetur alteri: & ſic erunt ambo ſoluendo. Sicut. Duo ſunt fideiuſſores in centum. diuiditur obligatio, ut quilibet teneatur in quinquaginta. quid ſi moriatur relictis hæredibus: utrum iſtud beneficium datur eis? Reſpond. quòd ſic: quia tantum tenebuntur pro partibus. Si fideiuſſor. Dedi Titio centũ mutuo: qui Sempronium dedit mihi fideiuſſorem, timebam ne Sempronius eſſet debilis ad ſoluendum. petij Seium, ut eſſet fideiuſſor Sempronij, qui pro eo fideiuſſit. conueni Sempronium ad iſta centum, qui uoluit ut diuideretur actio inter ſe, & Seium ſuum fideiuſſorem. an hoc rectè petat? Reſpon. quod non: immo inſolidum conuenietur: quia ipſe eſt loco rei. Item nec prius principalem poteſt deſiderare, vt actio diuidatur inter ſe, & fideiuſſorem uſque ibi, proinde. vbi ponit talem illationem, quòd ſi ſint duo fideiuſſores, & unus iſtorum duorum dederit Titium fideiuſſorem, obligatio non diuiditur inter iſtum tertiũ fideiuſſorem, & eũ pro quo fideiuſſit; ſed bene diuidetur inter iſtum tertium, & alium primum, pro quo non fideiuſſit. Franciſc. Accur.

† In P. Fl. nõ eſt, hæres. quam lectionem & ipſe Accur. ſenſit.

e Si plures ſint fideiuſſores. ſimul accepti: alias ſecus: vt infra, eod. l. ſi a Titio. [•] Accurſ.

• Contrariũ tenent Dy. ac Iac. de Aretio: nempè, quòd idẽ ſit utrobique per l. ſi Titius. ✝ eod. nec obſt. l. ſi à Titio. vt hic ꝑ eos. • Bal. in l. mulier. C. de iu. dot. & Alex. in l. ſi cõſtante. in prin. in 2. col. ij. fol. man. Iſtũ tex. cũ gl. ſing. reputat ad hoc, quod ſi ſũt duo rei debendi, & vnus eſt inops, & alter eſt diues, non ꝑt agi contra vergentem ad inopiã rõne inopiæ: quia diuitiæ unius ſupplent inopiam alterius. Bolo.

f Oportet. per epiſtolam: ſecus in duobus reis ſic acceptis: vt ſuprà, de duobus reis, l. ex duobus.

g Reſtituendam. per in integrum reſtitutionem contra rem peius iudicatam. Idem & ſi nullo modo extitit conditio. videbatur enim à reſiduo liberatus tum propter epiſtolam: tum quia in parte tantum fuerat condemnatus.

h Fideiuſſor. aliàs eſt ſi fideiuſſor extitit hæres fideiuſſori: & tunc dic hic quoque, &c. ſcilicet, fideiuſſor ſuccedens pertinet ad eandem cauſam: ſcilicet, ut impetret beneficium epiſtolæ contra fideiuſſores primi: qui & ſui confideiuſſores ſunt: & ſi duo, uel plures fideiuſſores ſint hæredes alterius fideiuſſoris, impetrent etiam inter ſe: cum & ipſi fideiuſſores principales erant etiam cum alijs confideiuſſoribus defuncti, & ſuis. alias deficit hæres: & tunc dic, ſi fideiuſſor extitit fideiuſſori. id eſt, fideiuſſor aliquis acceptus eſt pro fideiuſſore: & quod ſubiunt hic quoque, ſcilicet fideiuſſor, qui pro fideiuſſore accipitur, pertinebit ad eandem cauſam, id eſt, ut impleret beneficium contra fideiuſſorem illius, qui eum ei dedit, ut in fin. huius l.

i Conſtituta. in epiſtola.

k Aggregandæ ſunt. ut uideatur ipſe ſoluendo, ſi eius fideiuſſor eſt. Accurſ.

l Ita hæredibus. ſic C. ad Velleia. l. hæredes. argumen. contra

contra ſupra, quod cum eo. l. ſed ſi. §. ſoſt. Accur.

Dic quod ibi eſt beneficium meie perſonale ſic ſup. ſolu. mat. l. maritu. cum l. ſeq. Bartolus.

a Hic enim. pro quo fideiuſſit.

b Confideiuſſorem. illius qui eum dedit. vt ſup. §. praeterea. in prin §.

que eorum ſuccurrendũ, Pomponius ſcribit.

Inter fideiuſſorem principalem, & ſubalternum ſibi non diuiditur actio, ſed inter principalẽ, & ſub alternũ alteri ſic. Bal.

Si fideiuſſor fuerit principalis, & fideiuſſor fideiuſſoris: nõ poterit deſiderare fideiuſſor, ut inter ſe, & cũ fideiuſſore, pro quo fideiuſsit, diuidat obligatio. Ille enim loco rei eſt: nec põt reus deſiderare, ut inter ſe, & fideiuſſoré diuidatur obligatio. Proinde ſi ex duob. fideiuſſorib. alter fideiuſſoré dederit: aduerſus eum quidem non diuiditur obligatio, ꝑ quo interuenit: ſed aduerſus confideiuſſor. m b magis eſt, ut diuidatur.

Ratio: qui habet exceptionem, ſi actor differt agere forte, ut moriantur teſtes, qui poſſunt exceptionem probare: correus poteſt ipſum ad iudicium prouocare implorando iudicis officium, & petendo declarari ſibi exceptionem competere, & illi imponi ſilentium ſuper actione: & ſic non ſolum petere examinari teſtes ad aeternam memoriam, ut dicit. Pau. de Caſt.

[illegible]

XXIX.

SI praedar fideiuſſor cęteros ſoluẽdo eſſe: &t exceptionem ei dandã. Si ñ & illi ſoluẽdo ſint.

Dy. per iſtam l. dicit, quod ex contractu facto ſub conditione impoſſibili, nulla naſcitur obligatio ciuilis, uel naturalis, quia ſi naſceretur, poſſet fideiuſſor accedere.

[illegible]

XXX.

SI ſub impóſſibili ꝯdõne c ſtipulatus

c I contendat. Etiam exceptionem. non ſolum iudicis officio, uel non ſolum potent agi, ut fiat iudicio: ſed etiam &c.

d Et illis. uerba exceptionis.

SI ſub impoſſibili. Stipulatus ſum à te. ſi digito coelum tetigero. iſta eſt conditio impoſſibilis. utrum poſſim à te petere fideiuſſorem? Reſpon. q non, quia impoſſibili obligationi non poteſt accedere fideiuſſor. Francis.

e Si ſub impoſſibili conditione. in faciendo: ſecus ſi in non faciendo ut in ſ. de uerb. oblig. l. impoſſibilis.

f Non poteſt. quia non ualet principalis.

FIdeiuſſore. CASVS. Aliquis poteſt pro reo ignorante fideiubere. Fran Acc.

g Promiſſor. qui erat principalis, pro quo iſte nunc fideiubet.

h Ignoret. ut & ſ. mand. l. ex mandato. §. fideiuſſori. & ſup. de nego. geſt. l. iij §. ſi. Acc.

SI fideiuſſor. CASVS. Promiſiſti mihi centum aureos ſolu ere in feſto paſchae. fideiuſſor tuus ſoluit mihi per menſem ante paſcha. quaeritur utrum poſſit tecum conuenire ſtatim ſolutione? Reſpond. quod non, ſed expectabit uſque ad diem in quo tu debebas ſoluere. Fran. Acc.

i Expectare diem. ad conueniendum reum actione mandati. uel neg. geſt ut & ſup. manda. l. ſi mandauero tibi. in prin.

E X perſona. Titius promiſit mihi c. & dat fideiuſſorem. ego facio ei pactum de non petendo: utrum fideiuſſor poſſit uti ſt ex c. ſona pacti ſicut reus principalis? Reſpon. quod ſic. Alia exempla ſunt in glo. ut. Franc. Acc.

ſim: fideiuſſor adhiberi non poteſt.

Sed an pro inuito poterit quis fideiubere? dic quod ſic: ſi tamen repetere no pot ab eo quod ſoluit, ſicut quando pro ignorante: quia repetit per actionem de neg. geſt. Paulus de Caſt.

[illegible]

XXXI.

FIdeiubere pro alio põt quiſque, ét ſi promiſſor ignoret. h

Nota hic, quod fideiuſſor non poteſt obtinere exceptionem dilatoriam in praeiudicium debitoris: ſed exceptionẽ ſori, uel aliã perſonalem, quae ipſum tantum concernat, bene poteſt obtinere. Paulus de Caſt.

Vlpian. libro [illegible] ad edi.

XXXII.

SI fideiuſſor, uel ali' qs ꝑ reo añ diẽ creditori ſoluerit: expectare diẽ i debebit, quo eum ſoluere oportuit.

Iſta lex debet intelligi de exceptionibus rei cohaerẽtibus, quae tranſeũt in fideiuſſores, ſecus in perſonalibus. h. d. Pau. de Caſt.

[illegible]

XXXIII.

EX perſona rei, & quidẽ inuito reo, exceptio & cętera rei cõmoda fideiuſſori, caeteriſq; acceſſionibus competere poſſunt.

Inſtantia cauſa tranſit ad haeredem, quo non defendente committitur ſtipulatio cautio fideiuſſores datos a defuncto iudicatum ſolui, niſi haeres ſeruus fuerit petitor. h. d. Bar.

[illegible]

XXXIIII.

SI eum hominem, quem à Titio petierã, pro quo ſatis de lite acceperam, p Ti-

k Ex perſona ſeu manci ut in l. o natiui C. eod. l. j.

l Inuito. ut & ſupr. eode l. ſi ita, ula. uer. & ſupra, de excep. l. omnes.

m Commoda quę rei cohaerent: vt ſup. de excep. l. exceptiones. ij. §. rei.

n Acceſſionibus. ut mandatoribus, alias eſt in textu, uel ſucceſſoribus. & dat Rom. exemplum, ut in ſeſta. in integrum in quodam caſu: vt C. de fideiuſſ. min. l. ij & in compenſatione, & in conditione tacita tempora.

SI eum hominẽ. CASVS. Tu poſſidebas ſeruum Stichum. ego dicebam ipſum eſſe meum. quare te feci uocari in ius ut eum mihi reſtitueas. tu dediſti fideiuſſorem iudicio ſiſti, uel iudicatum ſolui. tu poſtea moriens inſtituiſti Stichum haeredem cum libertate. certe iudicium debet tranſire in iſtũ ſeruum. quod ſi noluit ſuſcipere iudiciũ: fideiuſſores conueniuntur. & hoc uerum, ſi ſeruus iſte tuos fuerit. ſi uerò ſeruus ille meus fuit, & adiens haereditatem non meo iuſſu, fideiuſſores tenebuntur ſi non defendatur in iudicio. ſi uero ego iuſſi iſtum ſeruum adire haereditatem, tunc ſtipulatio, qua tenẽtur fideiuſſores, euaneſcit. ſequentia plana ſunt: Franciſcus. Acc.

Petieram. Vt ſeruum meum perſequendi.

Acceperam. iudicio ſiſti, uel iudicatum ſolui: ſicut harum legum tempore fiebat: ut Inſtitut. de ſatiſda. in prin.

f Adde quod notatur in l. cũ haeres. §. non eſt ſtatuliber. & in ſpo. ad tex. ut tunc impoſſibilẽ conditionẽ. ſ. de ſtatulibe.

g Nos habemus, qd̃ quãdo obligatio de ſui natura eſt tranſitoria ad haeredem, inſtãtia te cum coepta tranſit ad haeredẽ ſuũ etiam lite incipiente, & per aduerſariũ nondum conteſtata. l. defunctus. ſup. de pro cu. l. ij. in fi. inf. de praeto. ſtipu. Quid ſi obligatio nõ eſt tranſitoria, dic qd non tranſit niſi inſtantia coepta & lite conteſtata per iſtum tex ſin. Bolo.

prin. in qua iudi. ſol. ex clauſula de defendendo: vt in-tra, iudi. ſolu. l. iudicatum ſolui. de cuius commiſſione tractatur in hac lege. Acc.

a Titius. idemque poſſeſſor.

b Fuerit. quod etiam ex poſtfacto cognoſcetur, uel eſerui cōfeſſione ſalſem.

c Iudicium. ... uend. inceptum. & conſummandum.

d In eum. interim hæredem neceſſarium tantum & ſi noluit. R. & dic transferri iure hæreditario.

e Committi ſtipulationem. contra fideiuſſores: & etiam contra ipſum iura hæreditario: quia & Titius promiſit. nam licet in ea non uideatur intereſſe, quia poſſeſſoris erat ſeruus: intereſt tamen ut ueritas inquiratur ut ſup. ſi quis cau. l. ſi eum. in princip. Accur.

In P. F. ſi aūt meus petitoris fuerit.

f Fuerit. non tamē ipſe fatetur hoc. Accur.

g Adierit. non ut ſeruus meus: ſed ut Titij libertus eius, qui neceſſarius hæres hæreditatem adiuit. R. neque in ſe iudicium transferri patitur. nec enim in dubio poſſum eum cōpellere: vt adeat: vt C. de iure deliber. l. pen.

h Tenebuntur. ſ. ſi non defendatur: non ergo quia non paretur, ſed quia iudicium recuſatur, quod fideiuſſores promiſerant, ſtipulatio committitur ſecundum R.

tius: a liberū hæredemq; reliquerit: ſi quidē re uera ipſius: b dicendū eſt, iudiciū c in eū d transferri: & ſi non patiatur id fieri, cōmitti ſtipulationē. e † Si aūt homo meus, id eſt, petitoris fuerit, f neque iuſſu meo hæreditatē adierit: g fideiuſſores tenebuntur h ob rem nō defenſam. ſi aūt adierit me iubente, i ſtipulatio euaneſcit. k Planè ſi me[9] fuerit: l & idcirco differam aditionē, ut cum uicero, m tūc eum iubeā adire: & interim n ob rem nō defenſam agere uelim: o non committetur ſtipulatio: quia uir bonus non arbitraretur. p

In cauſam leuiorem poteſt quis intercedere non in grauiorem. h. d. Bar.

Paulus lib. lxi[?] ad edictum. XXXV.

HI, qui acceſſionis loco promittunt, in leuiorem cām accipi poſſunt, in deteriorem non poſſunt. Ideo ſi à reo mihi ſtipulat[9] ſum, a fideiuſſore mihi q aut Titio: meliorem cām eſſe fideiuſſoris, Iulian[9] putat: q[uia] poſſit uel Titio ſoluere. Quòd ſi à reo mihi, aut Titio ſtipulat[9] à fideiuſſore mihi tm̄ interrogē; in deteriorem cām acceptum fideiuſſorem, Iulianus ait. Quid ergo ſi à reo Stichum, aut Pamphilum, r a fideiuſſore Stichum s interrogem? utrū in deteriorem cām acceptus eſt ſublata t electione, an in meliorem? quod & uerum eſt: u quia mortuo eo liberari poteſt. x

Fideiubens pro naturali obligatione ſerui, tenetur inſolidū: ſed pro actione de peculio tenetur dominus, quatenus eſt in peculio. h. d. Pau. de Caſt.

Idem libro ij. ad Plautium. XXXVI.

CVm fideiubeat aliquis pro ſeruo, inſolidum tenetur, y et ſi nihil in peculio ſit. Planè ſi pro domino fideiubeat, cū quo de peculio actio eſt, duntaxat de peculio tenebitur, z quod tunc a erit, cum res iudicatur.

i Iubente. l. uult ſeruus meus: vt etiam ipſe fatetur.

k Euaneſcit. quia ego per ſeruum ſuccedo principali reo: & ſic extinguitur principalis obligatio: igitur & acceſſoria: vt ſupra eod. l. hæres. §. quod ſi ſtipulator, Accurſius.

l Fuerit. & hoc etiam fatetur ille: vnde ipſo [1] iure iuſtus efficitur Titij hæres. Ac.

1 Aliàs non ipſo iure.

m Vt cum uicero. contra fideiuſſores, quia non defenduntur.

n Et interim. i. dum uacat Titij hæreditas.

o Velim. contra fideiuſſores.

p Arbitraretur. ſ. eum eſſe defendendum, qui meus ſit. & hoc fatetur: vel eum, qui mortuus eſt, dum eius hæreditas uacat: vt argumen. ſupra, de procura. l. uel hæreditas. cum ego in fraudem faciā, ut poſtea adeat.

H I, qui. Dictum eſt ſupra, in l. Græcè. §. illud commune. quod fideiuſſ. non poteſt accipi in duriorem cām: & proceſſit ibi per multa exempla per leges ſequentes: hic iterum tangit de illa materia: quia fideiuſſor obligatur in duriorem cauſam: uelati ſi a reo principali, ſtipulor mihi dari ſolùm: à fideiuſſore uero ſtipulor dari mihi, aut Titio: melior fit conditio fideiuſſoris: quia poteſt uni noſtrum ſoluendo liberari. ſi autem econtra: vt puta ſi ſtipulatus ſum à reo principali mihi, aut Titio dari: à fideiuſſore autem ſtipulatus ſum dari tantum mihi, fideiuſſor non obligatur: quia in duriorem cauſam acceptus eſt. Sed quid ſi à reo principali ſum ſtipulatus Stichum, aut Pamphilum: a fideiuſſore autem Pamphilum tantum? Certè non cenſetur fideiuſſor acceptus in duriorem cauſam: quia mortuo Pamphilo poteſt fideiuſſor liberari: quod non eſſet, ſi promiſiſſet Stichum, aut Pamphilum: quia tunc uno mortuo deberet aliū ſoluere. Franciſcus Accurſij.

q Mihi. ſcilicet tantum.

r Pamphilum. & ſic duo.

s Stichum. & ſic unum.

t Sublata. id eſt, ablata, quam habet reus ſcilicet non fideiuſſor.

u Quod uerum eſt. ſcilicet ut in meliorem cauſam acceptus ſit.

x Liberari poteſt. ut & ſupra, de uerbo. obliga. l. ſi ex leg. & ſupra eod. l. Græce. §. ſi quis Stichū. hoc tamen quod morti ſubiectus eſt Stichus: non uidebatur attendendum: vt argum. ſup. de tranſactio. l. cum hi. in fi.

Dic ſecundum Bar. quod hic attenditur id, ad quod res naturaliter tendit: hi[c] textus.

C Vm fideiubeat. Tu habes ſeruum Stichum. iſte Stichus uult contrahere cum aliquo: ego fideiubeo pro ſeruo iſto, certè ego tenebor inſolidū. ſed ſi ego fideiubeo pro te rogante ſeruo tenebor tantummodo quatenus eſt in peculio ſerui: quod peculium æſtimatur tempore rei iudicatæ. Fran.

y Tenetur. ſ. fideiuſſor: & facit ſup. de conſtit. pecu. l. j. in fi. & l. ij. & de condi. inde l. ſi is cum quo. & l. naturaliter. & de act. emp. l. ſi ſeruus. § pe. Sed contra ſupra ſi quis cau l. quoties. ſed in iudicio ſpeciale.

z Tenebitur. non actione de peculio: ſed ut præſtet quantum eſt in peculio, cum res iudicatur. Nam hoc tempus inſpicitur in condemnatione peculij: vt ſup. de pec. l. quæſitum. in prin. & ſup. de lib. leg. l. ſi quis reū. §. Iul. in fin.

a Quod tunc. ſ. peculiū eſt inſpiciendum, tūc eſt & Cum.

Fideiuſſori ſoluenti debent actiones cedi: quia ſoluendo uidetur eas emiſſe. Bar.

Idem lib. xiiij ad Plautium. XXXVII.

Cum is, † qui & reum & fideiuſſores habet, ab uno ex fideiuſſoribus accepta pecunia præſtat[a] actiones: poterit quidem dici,[b] nullas iam eſſe, cum ſuũ perceperit: & perceptione omnes liberati ſint. ſed nõ eſt ita. Nõ enĩ in ſolutum[c] accepit, ſed quodammodo nomen debitoris uendidit. & ideo habet[d] actiones. quia tenetur ad ipſum, ut præſtet actiones.

Fideiubens per errorem pro eo, qui liberatus eſt tempore, nõ tenetur. h.d. Paul. de Caſt.

Idem libr. xvij. ad Plautium. XXXVIII.

Si quis, poſtquam trãſacto tempore liberatus eſt, fideiuſſorem dederit, fideiuſſor nõ tenetur: quoniam erroris[e] fideiuſſio nulla eſt.

Si in obligatione principali competit electio debitori: nõ poteſt in fideiuſſoria dari electio fideiuſſori. Pau. de Caſt.

[illegible] XXXIX.

Si Stichum, aut Pamphilum ſtipulatus eſſem, utrum promiſſor uoluiſſet:[f] nõ poſſum fideiuſſorem ita accipere, Stichum, aut Pamphilum, utrum fideiuſſor uellet: quia futurũ eſſet in eius poteſtate alium uelle, q̃ reus uoluiſſet.

Si tempore exiſtentis conditionis nõ ſit res, uel perſona, quæ in obligationem deducatur, fideiuſſor non obligatur. Bart.

A Titio,[g] qui mihi ex teſtamento ſub conditione x. debuit, fideiuſſorẽ accepi, & ei[h] hæres extiti:[i] deinde conditio legati extitit. quæro, an fideiuſſor mihi teneatur? Reſpondit: ſi ei, à quo tibi erat ſub conditione legatum, cum ab eo fideiuſſorem accepiſſes, hæres extiteris: nõ poteris habere fideiuſſorem obligatum: quia nec reus[k] eſt pro quo debeat: ſed nec res ulla, quæ poſſit deberi.

Fideiuſſori cõtra fideiuſſorẽ non datur actio, niſi ceſſa. Bar.

Modeſtinus lib. [illegible] XL.

Ut fideiuſſor aduerſus confideiuſſorẽ ſuum agat, actio danda nõ eſt:[l] ideoq; ſi ex duobus fideiuſſoribus eiuſdem quantitatis cum alter electus à creditore totũ exoluerit, nec ei ceſſæ

Cum is. CASUS. Creditor Titius, qui habet reũ Seium obligatum, & fideiuſſores, accepit ſolutionem plenã ab uno fideiuſſore, utrum poſſit illi cedere actionem contra reum? Et uidetur quod non: quia facta ſolutione nullæ remanent actiones. ergo nullas cedere poteſt. ſed hoc non eſt uerum: quia creditor, qui ſolutionem accepit, non cẽſetur quodammodo pecuniam, quam recipit, in ſolutum accipere, ſed uidetur uendere fideiuſſori nomen debitoris, & ideo habet actiones, quas cedere tenetur ipſi fideiuſſori. Frã. Accurſij.

[a] Præſtat. quod facere debet: ut & C. e. l. cum alter. & ff. rẽ pu. ſal. fo. l. fi. in prin. Sed contra. ff. eo. l. ut fideiuſſor. Sol. ut ibi in gloſſ. j. Accur.

[b] Dici. allegando.

[c] In ſolutum. ſ. creditor. ſic enim extinguerẽtur obligationes omnino ſecũdum quoſdam. & intellige, quando incontinenti poſt ſolutionem cedit actionem: uel ſi ex interuallo, dic hoc actum in ſoluendo, ut poſtea poſſit fieri ceſſio: ne ſit contra. ff. de ſol. l. Modeſtinus. uel etiam dicit ſoluens, ſoluo ut cedas. ut C. de action. & obli. lege j.

[d] Et ideo habet. hæc eſt uera: ſed eius contraria non, ſcilicet quod ideo teneatur quod habeat actionem: ut ff. de re. iur. l. nemo ideo. Item not. quia actio inutilis cedenti, erit utilis ei, cui ceditur. Sed quomodo hoc? Reſpon. quia & alias actionẽ mandati, uel neg. geſt. habet ſoluens, efficacẽ ſcilicet contra reum. ar. ff. ad Velle. l. quamuis. §. interdum. uel poſſet etiam fortè repetere pecuniam. ſ. ſoluens à creditore ſi non cedat: arg. ff. rem ra. ha. l. fi. §. fi. & de hoc no. C. de io. do. l. fi. circa princ. & facit ad l. ff. de pec. l. quod debetur. & ff. qui po. plg. uel hyp. ſo. l. ſoluitur. §. ſi conuenit. & C. e. l. j. & ff. de fur. l. ſi uẽdidero. in pri. & ff. de ſol. l. Stichum. §. pe. & ff. de p. c. le. l. dominus Sticho. & ff. man. l. Papinianus. & C. de hære. uen. l. ea nominis. & l. emptor. & ff. de leg. j. l. ſi res. & ff. e. l. ſi fideiuſſores. §. idem iñ. & ff. de tu. & ra. diſtra. l. cum pupillus. Item an in ſolidum: dic ut ff. de ſol. l. Modeſtinus. Accurſius.

† In Pan. ff. incipit, Cum quis & reũ & fideiuſſores habẽs, ab uno &c.

† Amplia his hanc l. ut procedat nõ tñ in fideiuſſore ſoluẽte, ſed etiã in condẽnato ad ſoluẽdũ per l. j. C. de fideiuſſo. mino. & l. fideiuſſor ꝑ uẽditore. ff. eo. tit. de quo eſt gl. ſ. e. ti. extra de foro compe. lib. vj.

Si quis poſtquam. CASUS. Stichus libertus debebat mihi præſtare operas uſq; ad certum tempus, quas præſtitit. tranſacto illo tempore putans, quod mihi adhuc deberet operas, dedit mihi fideiuſſorem pro illis operis, an fideiuſſor obligetur? Rñ. q non: quia hic fuit error credentis ſe teneri, cum non teneretur: & fideiuſſio facta per errorẽ nulla eſt. Fran.

[e] Erroris. ſ. facti. ſecus ergo ſi ex certa ſcientia: ut ſupr. ſi quis cau. l. ſed & ſi quis. §. fin. & adde quod no. ff. mand. l. ſi fideiuſſor. j. §. quædam. Item contra. ff. eod. l. ubicunque. Sol. ibi interuenit fideiuſſor antequam liberet reus, hic autẽ poſtea. uel plenè dic ut ibi. & facit C. de iur. & fac. igno. l. cũ teſtamentum & l. non idcirco.

[f] Si Stichum. Voluiſſet. & ita nõ prioris obligationis eſſet acceſſio: ſed alia quædam obligatio. & facit ff. eod. l. Græcè. §. ſi quis Stichum.

[g] A Titio. hærede.

[h] Et ei. ſ. Titio.

[i] Extiti. & ſic omnis obligatio extincta eſt: ut ff. eod. l. hæres à debitore. §. quod ſi ſtipulator. & C. de pac. l. debitori.

[k] Neratius Not. nõ eſſe acceſſorium ſine principali. Acceſſorium ſine principali eſſe non poteſt.

Ut fideiuſſor. CASUS. Titius debitor meus in c. dedit mihi duos fideiuſſores. Conueni unum fideiuſſorem, qui mihi totum debitum ſoluit: quæro utrum debeam cedere actionem iſti fideiuſſori contra ſuum confideiuſſorem? Reſpon. quod non. Frã. Accur.

[l] Non eſt à lege, uel à iudice: ſed à creditore oppoſita exceptio ſic, uel ante ſolutionem, uel poſt incontinẽti: uel hoc acto etiam ex interuallo: ut infra l. ij. §. idẽ reſpond. & ff. l. cum is. & l. fideiuſſoribus. & C. eod. l. cum alter. ſecus in tutoribus, qui agunt utili ſine ceſſione: & magiſtratibus: ut ſup. de tut. & ra. diſtra. l. j. §. ſi pupillus. uer. nunc tractemus. & ff. de neg. geſt. leg. ex facto. quare ſecus? Reſpon. illi ea neceſſitate, hi ex uoluntate. ar. C. de neg. geſt. l. tutoris. ideo: quia fideiuſſor habet regreſſum contra alium, ſed tutor uel magiſtratus non. ad quod facit quod no. ſup. de procur. l. ſi minor. [m] in prin. Accur.

[m] L. minor xxv. annis. ij.

a Ei ſoli.ut iam alij non poſſit ſolui:ut arg. ℱ. de conſtit.pecu.l.idem eſt. Et eſt ratio: quia ex re ſua uidetur quærere, cum tota obligatio erat ei quæſita: ſed tenebitur alteri.arg. ℐ.eod.l.pen.

SI ſeruus. CASVS. Titius moriens inſtituit duos hæredes, Titiū ſ.& Mæuiū: & Stichū ſeruū ſuū, qui nō erat præſens manumiſit. Stichus iſte ignorās ſe manumiſſum eſſe, ſtipulatus eſt.e.hæredibus Titio, & Mæuio: qui ſciebāt eū eſſe teſtō manumiſſum. vtrū ſtipulatio acquiratur hæredibus? Rñ.quòd non: quia poſtquā ſciuerunt eſſe manumiſſum non potuit dici ſeruus eorum: & ſic eis non potuit acquirere. videbatur contra: quia ſi emo hominē liberum, & ille mihi bona fide ſeruit, acquirit mihi ſtipulādo. Sed hoc non obſtat: quia in hoc caſu cum liber homo vēditur bona fide, conſenſus cōcurrit ab vtraque parte. ſ.ab emptore, & à ſeruo. ſed hoc caſu non erat conſenſus ſerui.aliquis, cum ſe ignoraret manumiſſum teſtō. vltra dicit in textu, quòd nō ſolum non uidetur ſeruire iſte ſeruus ſic manumiſſus: immo nec ipſi hæredes uidentur eum poſſidere, cū ſciant eum eſſe liberum. Franc.

* P. Fl. diſtat iſta, cā eius qui liber, Albi diſtit ab iſta cā &c.

di vſumfructū in ſeruo habeant, uel quibus bona fide ſeruiebat, & iuſſu unius à debitore ſtipuletur: ei ſoli [a] acquirit.

Liber homo non quærit malæ fidei poſſeſſori. Bart.

Iauolenus lib. ij. ex Plautio. XXXIIII.

SI ſeruus teſtō manumiſſus, [b] cum ſe liberum eſſe ignoraret, & in cā hæreditaria maneret, pecuniam hæredibus ſtipulatus eſt: [c] nihil debebit hæredibus, ſi modo ſciuerunt [d] eum teſtō [e] manumiſſum: quia non pōt uideri iuſta ſeruitute ſeruiſſe ijs, qui illū liberum eſſe non ignorabāt. [f] Diſtat iſta cā ab ei* [g] qui liber emptus, bona fide ſeruit: qa in eo & ipſius, & emptoris æſtimatio ꝯſentit. cæterum is, qui ſcit hominem liberū eſſe, quamuis ille ꝯditionē ſuam ignoret, ne poſſidere [h] quidē eum poteſt uideri.

Modeſtinus lib. vij. Regularum. XXXV.

SEruus [i] hæreditarius & hæredi futuro, [k] & hæreditati recte ſtipulatur. [l]

Stipulatio ſerui, qui non habet dominum, non ualet. h. d. Bart.

b Manumiſſus. directo.

c Stipulatus eſt. à quodā extraneo.

d Sciuerunt. ſcilicet hæredes.

e Teſtamento. manumiſſum, uel aliās liberum.

f Non ignorabant. facit C. de rei vend. l. j.

g Cauſa eius. aliās ab eo.

h Poſſidere. ſpectantur enim ſingula momenta: ut ℱ. de acquir. ret. dom. l. qui bona. §. j. licet in ſeruo alieno ſit ſecus: ut ℱ. de uſur. l. qui ſcit. §. fin. & ſup. de acq. rer. dom. l. quæſitum. & de acquit. poſſ. l. qui uniuerſas. §. item quod mobile. & ſup. ſi cer. pet. l. eius qui. in fine. Item facit ſup. de contrah. emp. l. & liberi. & l. ſi in emptione. §. item ſi. Item facit hæc lex ad id, quod no. ſup. de acquir. poſ. l. quod meo.

SEruus hæreditarius. CASVS. Titius mortuus eſt, hæredes eius nondū adiuerūt hæreditatem eius. ſeruus qui eſt in hac hæreditate, ſtipulatione ſua poteſt acquirere hæredibus futuris, & etiam ipſi hæreditati. Franc.

i Seruus. qui eſt in hæreditate iacente.

k Futuro. appellatiuo nomine: ſecus in proprio. Accurſ.

l Stipulatur. De hoc dic, ut ℐ. eo. l. ſeruus hæreditarius. quæ eſt contra, & facit ℐ. ſi cer. pet. l. eius qui.

QVod ſeruus. CASVS. Habebam ſeruū quendam Pamphilum: quia malus erat, & inutilis, habui eū ꝓ derelicto. ſeruus iſte ſtipulatus eſt à Titio c. vtrum mihi acquirat? Rñ. quòd non. ſi verò iſte ſeruus, ſic à me ꝓ derelicto habitus fuerit apprehenſus ab alio, pōt illi quærere. ratio eſt in textu uſque ibi, Inter hæreditarium. ubi ponit differētiam, quæ eſt inter ſeruū habitū pro derelicto, & ſeruum hæreditariū. nam ſeruus habitus ꝓ derelicto, cenſet eſſe nullius: ſeruus uero hæreditarius nō uidetur eē nullius, cum contineatur in uniuerſitate hæreditatis. Cætera clara ſunt. Fran.

Iauolenus lib. xiiij. Epiſtolarum. XXXVI.

QVod ſeruus ſtipulatus eſt, quē dñs pro derelicto habebat, nullius eſt momenti: [m] quia qui pro derelicto rem habet, omnimodo à ſe reijcit: [n] nec pōt eius operis* vti, quem [*] mero iure ad ſe pertinere noluit. Quòd ſi ab alio apprehenſus [o] eſt, & ſtipulationem [p] ei acquirere poterit. Nā & hæc genere quodam donatio eſt. [q] Inter hæreditarium enim ſeruum, & eum qui pro derelicto habetur, plurimum intereſt: quoniam alter iure hæreditatis retinetur: [r] nec poteſt relictus uideri, qui uniuerſo hæreditatis iure continetur. alter uoluntate domini derelictus, non poteſt uideri ad uſum eius pertinere, à quo relictus eſt.

* Frequentius eſt operis apud iuris auctores, quàm operibus. † Vllo.

Si propria nomina exprimantur, uocantur domini in viriles. ſi appellatiua, uocantur in dominicas. ſi utraque exprimantur, in dubio inſpicitur, quod præcedit. Bart.

m Momenti. ſcilicet, ſtipulatio.

n Reijcit. ſic ℱ. pro dere.* l. ij. de nox. leg. ſi ſeruum pro derelicto.

* Aliās, l. quēadmodū. §. Iul. ver. ſi ſeruum.

o Apprehenſus. anteā incipiat ſe gerere pro libero. pōt n. ſeipſum forſan occupare in libertatem: quia non hoc ipſo, quod pro derelicto habetur, eſt liber: ut hic, & ſuprà, pro dereli. l. finali. niſi eſſet* languens: ut ſuprà, qui ſine ma. ad li. l. ſeruo. & in authen. de nuptijs, §. multo. & C. de latī. liber. toll. §. ſciamus. & facit C. de infan. expo. l. fi. Sed quidam dicunt idem etiam in non languente, argum. dictæ authen. & ſic corrigit, quod hic dicitur. Accurſ.

* Quia aūt lāguēs dicat, unde in c. j. & ibi Docto. de infant. & lāgu. & gl. in ca. ſi. 88. diſt. & in l. j. & ij. C. de ifan. expo. l. nemini. C. d epiſc. aud.

Pomponius lib. j. ad Q. Mutium. XXXVII.

SI communis ſeruus ita ſtipularetur, Lu-

p Stipulationem. quam interpoſuit cum pro derelicto habeatur. vel dic, quòd illa nullius momenti ſit, ut in principio: nec poſtea illi, qui eum apprehendit acquiritur. Dic ergo ſtipulationem, quam interpoſuit poſtquam apprehenſus eſt. pro prima eſt ſup. eod. ſi ex re. §. illud. pro ſecunda facit ℐ. proxi.

q Donatio eſt. in incertam perſonam collata: ut Inſt. de rerum diuiſ. §. pen.

r Retinetur. vnde ſi iſte quæſit, hæreditati ſeliquitur ſuprà, de acquir. rer. dom. l. hæreditas. ij.

SI communis. CASVS. Iſta lex tria dicta continet. Primum eſt, quando ſeruus ſtipulatur dominis ſuis

ſuis expreſſis tantum nominibus proprijs, non appellatiuo. ſ. domini. Secundum dictum eſt, quando ſtipulatur expreſſis tantum nominibus appellatiuis, non proprijs. Tertium dictum eſt, quando ſtipulatur domi nis expreſſo nõie proprio, & appellatiuo. primum in principio, ſecundũ ibi, Si verò. tertium ibi, Si verò ita Lucio &c. in primo dicto dicis, ſi ſeruus ſtipulatur dñis ſuis expreſſis tantum nominibus proprijs: ut dicendo, promittis Caio, & Seio &c. tunc cuilibet dominorũ acquiritur. l. Si verò ſtipuletur expreſſis tantũ nominibus appellatiuis: uelut, promittis dominis meis &c. tunc acquiritur ſtipulatio pro parte, qua quiſque dominus eſt: ut ſi unus habeat duas partes in ſeruo, acquirantur ei duæ partes de &c. alteri tertia pars. Si autem ſtipulatur ſeruus expreſſis nominibus proprijs, & appellatiuis: tunc quia primò nominauit propria nomina, acquiritur cuilibet dominorum pro parte dimidia, licet aliquando de hoc dubitatum fuerit. Franc.

cio Titio, & Caio Seio [a] dare ſpondes? qui ſunt dñi illius: [b] pro uirilibus [c] partibus ex ſtipulatione deberi. Si verò [d] ita, Dñis meis [e] dare ſpondes? [f] pro parte, qua [g] dñi eſſent. Si verò [h] ita, Lucio Titio, & Caio Seio dñis meis dare ſpondes? [i] dubitatur, utrũ p uiriles partes, an pro dominica portione eis deberet, & intereſſet [k] quid cuius demõſtrandi grã [l] eſſet adiectũ, & q̃ [m] pars eius ſtipulatiõis principalẽ cauſam haberet. Sed cùm ad nomina [n] prius decurſum eſt, rationabilius eẽ uidetur, pro uirili parte ſtipulationẽ [o] eis acqri: quòd [p] dominorum uocabula [q] pro demonſtratione habeantur. [r]

a Seio. & ita proprijs nominibus. H.
b Illius. ſcilicet ſerui. Azo.
c Pro uirilibus. contra ſ. eo. l. proinde. ibi, nam & ſi omnium. & c. Sol. ut ibi.
d Si uero ſecundus caſus.
e Dominis meis. idem dico & ſi dicam domino meo cum plures habeam dominos. arg. ſup. de lib. le. l. ij. in fi. ſed arg. contra ſ. e. l. ſed & ſi ita. Azo. & facit ad hãc diſtinctionem ſup. ad Treb. l. nõnunquã. & de leg. j. le. turpia. in fin. & l. ſi heredes nominatim. & ſ. de ſtatuli be. l. ita liber. in fi. item facit C. de impu. & ali. ſubſti. l. j. & ſ. de reb. dub. l. utrum. §. fin.
f Spondes. & ita appellatiuis tantum.
g Pro parte qua. & ita pro dominicis.
h Si verò. tertius caſus.
i Spondes. & ita proprijs, & appellatiuis.
k Intereſſet. argumentando loquitur.
l Gratia. i. an propria ad deſignationem appellatiuorum, an appellatiua ad deſignationem propriorum.
m Quæ. & intereſſet repete, quæ pars &c. M.
n Ad nomina. illud ponitur ad correctionem præcedentium, uel ad denotandum præſumptionem, quæ quorum demonſtrandi gratia apponuntur.
o Stipulationem. ſi verò prius ad appellatiua eſt decurſum, pro dominicis quæritur. & ſic ſequentia determinant prima ſecundum Ioan. Idem dicam & ſi promiſiſſent Lucio domino, & Titio domino. uel econtra. nam ſemper inſpiciam quæ præcedunt. ſed quidam dicunt ut Al. ſemper pro uirili quando propria, & appellatiua ponuntur. & ſecundum eos quod dixit prius ſubaudies maximè, ſed prima placent & hoc cum omnibus poteſt quæri: alias ſoli ei cui poteſt: ut ſ. eod. l. j. §. communis ſeruus. & l. ſi alienus ſeruus. in fin. & Inſt. e. §. ſi. Item hoc cũ nullus ſolus iuſſit. nec unus ſolus eſt nominatus: nam tunc ei ſoli: ut ſ. eodem. l. ſeruus alienus. & l. proinde. Quid autem ſi unus iubet, ſed alterum nominat? dic ut no. ſ. e. l. ſeruus cõmunis. §. ſi. Cum autem ſeruus eſt fructuarius in quo plures habẽt uſumfructum: ſi quidẽ ex opera ſtipulatur ſine nomine, & iuſſu fructuariorũ: idẽ dic, qđ ſ. in pluribus dominis. ſed ſi unus ſolus iuſſit, uel unus tñ nominatur, ei quæritur ſ. de uſufr. l. ſi ſeruus fructuarius. §. ſi duos, ſed ille tenetur ad communicandũ: cũ opera quodammodo eſt ex re: ut ſup. de acqui. re. do. l. qui bona. in prin. & ſ. eod. l. pe. Si autem unus iuſſit, ſed alter eſt nominatus; tunc nominato, ſecundum Ioan. quod ſi ſtipulatur ex re unius fructuarij tãtum: ſi quidem ſine nomine uel ſibi, pro parte proprietario de ſtricta ratione, & partem fructuario: ut d. §. ſi duos. ſed de æquitate ſoli fructuario: ut ſ. eo. l. ſi alienus. uel etiã dic, ut dixi in l. ſi alienus. Si autem nominatim domino ex re fructuarij ſtipulet, totum ei quæritur ſ. de acqui. re. do. l. per ſeruũ. §. fructuarius. & d. § ſi duos. ſed redit per condictionẽ ſine cauſa: ut ſ. eo. l. pe. & ſic intelligitur ſ. de acqui. re. do. l. qui bona. §. ſed ſi adijciat. Si aũt ex re domini fructuario, non ualet: ut ſ. eo. l. ſeruum fructuarium. ſic ex re unius fructuarij alteri fructuario, non ualet: ut ſ. e. l. ſi alienus. in fi. nec ob. l. ſi cum duorum. ſ. eo, quod expone ut ibi. Quod in fructuario dixi, idem in poſſeſſo a pluribus bona fide: ut §. ſi duos.
p Quod idest, quia.
q Vocabula. ſ. appellatiua appoſita in ſtipulatione.
r Habeantur. demõſtrant enim appellatiua, an prima nominati ſint domini. & ſic not. de ordine ſcripturæ, ſic in auth. de hæred. & Fal. §. inordinatum ſed argu. contra ſ. de ſol. l. nec enim. item facit ſ. ſi cer. pe. l. eius qui. §. quod ſi. Accur.

Idem lib. v. ad Quintum Mutium. XXXVIII.

SI ſeruus meus a liberto meo opas ſibi dari ſtipuletur, inutilẽ [s] ſtipulationem eſſe, Celſus ſcribit: aliter atq; ſi non adiecto hoc uerbo ſibi, ſtipulatus fuerit. [t]

Idem li. xxij. ad Quintum Mutium. XXXIX.

CVm ſeruus, in quo uſumfructũ habemus, ꝓprietatis domino

SI ſeruus. CASVS. Habebam libertum, a quo ſeruus meus ſtipulatus eſt hoc modo, promittis mihi operas tales? certè talis ſtipulatio non ualet. Si autem ſtipulatus eſſet nõ expreſſo hoc pronomine mihi: tũc ſtipulatio ualet. Fran. Accur.

s Inutilem. ut ſupra, de ope. lib. l. ſeruus patroni. & eſt ſpeciale. ſic ſ. eod. l. ij. & l. ſi ſeruus communis Mæuij. §. ſeruus capto. alias non refert ſibi, uel domino ſtipuletur: ut ſ. eo. l. j. in princ. quæ eſt contra. ſed quæ eſt ratio? Reſp. ad. quia factum in ſtipulatione continetur. unde domino non poteſt quæri: ut Inſtitu. eo. §. ſed cum factum ſecundum quoſdam. Sed certè ibi de facto ſerui ſtipulantis, hic liberti promittentis. Verius tamen dic, quod non poſſunt deberi, niſi iure patronatus: at ſeruus non eſt patronus. & hoc de opera incerta, de certa ualet: ut ſup. de operis libertorum. lege, operæ in rerum. j. cum habent inſtar pecuniæ: ut ſupra, eodem titulo, de operis libertorum. lege, a duobus.
t Stipulatus fuerit. quia ualet. Accur.

CVm ſeruus. CASVS. Habeo uſumfruc. in Sticho ſeruo, cuius proprietas pertinet ad Titium iſte ſeruus, ſtipulatus Titio nominatim ex operis ſuis

Meus.

Opæ ſiue certæ ſiue incertæ nõ poſſunt p ſeruũ debetis [illegible] patronat'. & an illas poſſit ſeruus ſtipulari.

legem: vt ȷ.eo.l.cum lex.& C. de legib.& conſt.l.non dubium.vel prohibitum fideiuſſorem dari: ut C. de fideiuſſo.do.den.l.ij.& facit ſ.mand.l.ſi hæreditatem,§.& in ſumma.& ȷ.l.proxi.

de peculio: vt ſ.ad Maced. l. ſed Iulianus adijcit. vel ſi fideiuſſit, cum nihil eſſet in peculio: nec etiam ſpes, ut eſſet, non tenetur pater: vt ſ.de pec.l.quæſitū.vel alias animo donandi: vt ſ.de dona l.filiusfamilias. alias eñ ſi filius fideiubeat etiam extra cauſam peculij, tenere-tur pater de peculio: vt ſ. de pec.l.licet. §. ſed ſi filius. & ipſe filius: ut C. eo.l.filius.Acc. | mutuo in rem ſuam: nec ēt pt̄ pōt conueniri actione de peculio.

Haloan. legit, commendatū-re.

a E T commodati. q.d. nedum pro obligatione, quæ cōtrāhit verbis, ſed etiam quæ contrahitur re.

b Seruum. vt ſup. de cood.inde.l.naturaliter.

c Pupillum. doli capacem, qui de ſolo dolo tenetur naturaliter.& ciuiliter: ut ſ.depoſi.l.j.§.sn in pupillū. vel ſi eſt locupletior: vt ſ.commo.l.iij.in princip. & eiſdem caſibus tenentur fideiuſſores indubitabiliter. ſed & extra iſtos duos caſus tenentur naturaliter pupilli, ſcilicet, in commodato: & ideo tenebitur fideiuſſor: vt infrà, eodem, l. ſi. deiuſſor. §.j. non autem in depoſito etiam naturaliter, niſi ex dolo. ſeruum autem cōſtat naturaliter teneri eo caſu, quo liber teneretur naturaliter, & ciuiliter.

d Dolo malo.hoc ad ſeruum, & pupillum,& commodatum,& depoſitum refertur.

e Aut culpa. hoc non ad depoſitum, item nec etiam ad cōmodatum in pupillo,ut teneatur, niſi naturaliter.

f Fideiuſſum eſt. ſed & fideiuſſores ob ſuum dolum tenentur,uel culpam: ut ȷ.de uerb.oblig.l.mora,& ſ.de do.l.ſi fideiuſſor.Accur.

Pomp.lib.xxij. ad Sab. II.

ET commodati, [a] & depoſiti fideiuſſor accipi poteſt: & tenetur, etiā ſi apud ſeruum, [b] vel pupillum [c] depoſitū, [f] commodatumve fuerit: ſed ita demū, ſi aut dolo malo, [d] aut culpa [e] hi fecerūt, pro quibus fideiuſſum eſt. [f]

Qui dat fideiuſſorem illum, qui non poteſt conueniri, tenetur de nouo ſatiſdare: ſecus ſi dedit fideiuſſorem non idoneum. Bart.

Vlpianus lib xliij. ad Sabinum. III.

QVi [g] ſatiſdare [h] promiſit: [i] ita demum impleſſe ſtipulationem ſatiſdationis uidetur, ſi eum dederit acceſsionis loco, qui obligari poteſt,& conueniri. [k] Cæterùm ſi dederit ſeruum, [l] aut filium ex quibus cauſis de peculio actio non datur, uel mulierem, [m] quæ auxilio ſenatuſconſulti utitur: dicendū eſt, non eſſe impletā [n] ſatiſdationis ſtipulationē. Planè ſi non idoneum [o] fideiuſſorem dederit: magis eſt, vt ſatisfactum ſit: quia qui admiſit eum fideiubentem, idoneum [p] eſſe comprobauit. [q]

Idem libro xlv. ad Sabinum. IIII.

POteſt accipi fideiuſſor eius actionis, quā habiturus ſum [r] aduerſus eum, pro quo [s] fideiuſſi, vel mandari, vel negotiorum geſtorum. [t] Fideiuſſor [u] & ipſe obligatur,& hæredem [x] obligatum relinquit: cum rei [y] locum obtineat.

Obligatio principalis extinguit acceſſoriam, ſi in eadem cā concurrant. [Text partly illegible.]

QVi ſatiſdare. CASVS. Vendidi tibi fundum, vel fundum, promiſi tibi dare fideiuſſorem pro euictione: ad quod tamen non tenebar. vt igitur adimpleterem promiſſionem meam, dedi tibi ſeruum, uel filiumfamil. in his caſibus, in quibus non poſſunt fideiubere, uel dedi tibi mulierem in fideiuſſricem, quæ poteſt te repellere auxilio ſenatuſconſ. Velleia. an ſatisfecerim promiſſioni meæ? certè non. Sed quid? dedi tibi fideiuſſorem, qui pauper erat: nunquid uideor adimpleſſe promiſſum? Reſpon. quòd ſic. quia debes tibi imputare, quòd talem recepiſti, cum potuiſſes eum repellere ab initio. Franc. Accur.

g Qui.debitor. Accurſ.

h Satiſdare. quod quandoque fit ex uoluntate: vt ſup. qui ſatiſd.cog.l.fideiuſſor.§.ſi neceſſaria. Accur.

i Promiſit. ſcilicet, fideiuſſores dare. ſic ſuprà, qui ſatiſd.cog.l.j.

k Et conueniri. vtrunque intellige cum effectu. nam ſunt quidam qui poſſunt obligari, & non conueniri: ut ſ.de in ius uoc.l.ij.& hi ſunt non idonei, ut hic,& ſup. qui ſatiſd.cog.l.ij.in prin. Accur.

l Seruū. ſeruus ex fideiuſſione non tenetur, niſi in cauſa peculij intercedat: ut ſ.e l. ſeruus inſcio. & ȷ.de pec. l.licet.§.ſi filius. ſed filius etiam non tenetur, ſi intercedat pro mutuo facto in rem ſuam: nec ēt tenetur pater

Filiusfa. non tenetur, ſi līet cedat pro

m Vel mulierem. hæc nō tenetur eñ effectu propter Velleianum: ut hic,& ſup. qui ſatiſd. cog. l.de die. §.qui mulierem.& ſ.ad Vel. l.j. Accur.

n Impletam. ſic ſ. qui ſatiſd. cog.l. quoties. & ſi quis in ius voc. non ier. leg.j. & maximè ſi ignorans accepit talē: vt ſ.de pec.l.in perſonam. §.qui pecunia. Arg.contra ſ.de cōd. & demō. l.Mæuius. Accurſ.

ADDITIO.

Dic ſm Bart. q ibi erat talis conditio, quæ de iure impleri nō poteſt: vnde ſufficit ſi de facto: vt l.mulier.§.j. ſ.de cond.inſt. hic poterat impleri de iure. Dy.verò dicit, quod debeat dari fideiuſſor, qui poſſit conueniri & obligari.

o Idoneum.quo ad facultatem. alias contra ſ. ſi quis in ius uoc.l.j.Accur.

p Idoneum.opibus.

q Comprobauit. maximè ſi • talem ſciuit.& faci ſ. mand.l.inter cauſas,§.abeſſe.& qui ſatiſd.cog l ſi arbi. §.j.& ſ.de ſeparationib.l.j.§.illud.& ſup. ut in poſſ.le. l.ſi is à quo.§.ſin. Et not. hic mirabilia duo: quia toleratur ignorantia iuris, ut non afferat recipienti damnum, ſed facti non. Sed regulariter contrarium ſ. de iur.& fact. ign.l.regula.in princ. Vel poteſt dici, quod & recipiens mulierem poteſt errare in facto: ut ſi credebat eam in rem ſuam fideiubere: & ſeruum liberum credebat. arg. ſ.de contrah.empt.l.quis difficile.

• Hæc gl. nulla ex parte placet Doc. q uno quaſi impetu facto eam refellere cōflictum eō tēdūt. Paulus autem Caſtr. hic Doct. quoque ſententias laborat vt conciliet, ſui intereſſe ēi ſententiā. Tu eū hi: u deto.

POteſt accipi. CASVS. Etam itunis ad nundinas: tu dixiſti mihi: Ego habeo Titium amicum meum Lugduni: ſi mutuaueris ei centum aureos, bene ſoluet tibi. ego reſpōdi tibi: Fideiubes tu pro eo, ſi quicquam mutuauero ei? tu dixiſti, ita fideiubeo. nunquid talis fideiuſſio pro debito futuro ualet? Dicitur quòd ſic. §. ſequens clarus eſt. Franc. Accur.

r Habiturus ſum.& ſic futuræ: ut ȷ. l.ſi ſtipulatus,§. adhiberi. Accurſ.

s Eum,pro quo.debitorem principalem.

t Negotiorum geſtorum. quando te abſente, & ſine mandato fideiuſſi: ut ſ. mand. l.ex mandato. §.j.& l. qui fide.ij.reſpon.& facit ſup. eod.l.j.& ij.

u Fideiuſſor.facit Inſtit.eod §.fideiuſſor.j. & C.eod. fide iuſſoris.

x Et hæredem.ſuum.

y Rei.id eſt, debitoris.

GEneraliter. CASVS. Ego fideiuſſeram pro Titio. poſtea Titius moriēs inſtituit me hæredē. certum eſt, ꝙ ſum obligatus tanquam hæres. ſed an duabus obligationibus tenear. ſ. principali, & acceſſoria fideiuſſionis? Rñ. ꝙ tm̃ principali obligatione teneor: quia acceſſoria confunditur. vſq; ibi. utrū reo. vbi dicit, ꝙ aliter eſt, qñ reus principalis alteri principali ſuccedit: quia tunc ambæ manēt obligationes, una tm̃ non conſumit aliam: ſed in fideiuſſore, & reo reperiri pōt qñ altera alteram perimat. & ponit exemplū qñ reus reo ſuccedit: veluti, cum unus reus promittendi ſuccedit alteri reo promittendi. item ſi ſint duo rei ſtipulandi, & unus alteri ſuccedit: ille q ſuccedit, habet dua duarum obligationum. ſed ſi egerit ex una earū, altera conſumetur. h. d. iſta l. tota, cum l. ſeq. Fran. Acc.

currit: ſecus in duabus obligationibus paris potentia. Bart.

Idem lib. xlvj. ad Sab. V.

GEneraliter Iulia. ait eum,[a] qui hæres extitit ei,[b] pro quo interuenerat,[c] liberari ex cā acceſsionis, & ſolummodo quaſi hęredē rei teneri.[d] Deniq; ſcripſit, ſi fideiuſſor hæres extiterit ei, pro quo fideiuſsit, quaſi reum eſſe obligatum, & ex cauſa fideiuſsionis † liberari eū.[e] Verum reo[f] reum ſuccedentem, ex duabus cauſis eſſe obligatum. Nec enim pōt reperiri, quæ obligatio quā perimat. at in fideiuſſore, & reo reperitur: quia rei obligatio plenior eſt. Nam ubi aliqua differentia eſt obligationum, poteſt conſtitui, alteram per alteram perimi. cùm verò duæ eiuſdem ſunt poteſtatis: nō poteſt reperiri, cur altera potius, quam altera conſumatur. Refert autem[g] hæc[h] ad ſpeciem, in qua uult oſtendere, non eſſe nouum ut duæ obligationes in unius perſona ꝯcurrant. Eſt autem ſpecies talis: Si reus promittendi hæres extiterit reo promittendi, duas obligationes ſuſtinet.

Idem. † VI.

SI reus ſtipulandi extiterit hæres reo ſtipulandi: duas ſpecies obligationis ſuſtinebit.[i] Planè ſi ex altera earum egerit: utranq; conſumit: videlicet, qa natura obligationū duarum, quas habet, ea eſſet, ut quū altera earum in iudicium deduceretur,[k] altera conſumeretur.[l]

Idem lib. xlvij. ad Sab. VII.

STipulatus ſum à reo, nec accepi fideiuſſorē: poſtea uolo adijcere fideiuſſorem: ſi adiecero, fideiuſſor obligatur. & parum[m] refert, utrum purè fideiuſſorem obligem, an ex die, an ſub conditione. Adhiberi autem fideiuſſor tam futuræ,[n] quàm præcedenti[o] obligationi poteſt: dummodo ſit aliqua, uel[p] naturalis futura obligatio.

Tunc pro naturali ſola obligatione poteſt accedere fideiuſſor, quando non eſt omnino inefficax: ſed ſaltē eſt efficax, ut impediat repetitionem indebiti ſoluti per errorem iuris. h. d. Paul.

Iulianus libro liij. Digeſtorum. VIII.

QVod enim ſolutum repeti non poteſt,[q] conueniens eſt, huius naturalis obligationis fideiuſſorem accipi poſſe.[r]

Vlpianus libro xlvij. ad Sabinum. IX.

† GRæcè[s] etiam fideiuſſor ita accipit ἐντέλλομαι, ἐγγυῶμαι † Sed & ſi dixerit quis, γλίχομαι, θέλω: perinde erit, atque ſi dixerit, ἐγγυῶμαι. Præ-

a Eum. fideiuſſorem. Accur.

b Ei. ſ. rei. Acc.

c Interuenerat. fideiubendo, uel mandando, uel cōſtituendo.

d Teneri. idem econtra: ut j. eod. l. cum reus.

e Eum. fallit tamen in caſu: ut cū principalis obligationis non ſit exactio: vt j. eod. l. hæres. §. quod ſi hic ſeruus. Acc.

f Reo. ſ. debendi. Accur.

g Refert autem. ſ. Iulianus. & facit j. de ſolut. l. ſi duo rei. & ſ. de duobus re. l. ſi reus pro. & j. e. l. heredes. §. j. & ſ. de act. empt. l. non eſt nouum. & j. l. prox. & arg. ſ. de teſt. l. ob carmē. §. ſi teſtes. & ſ. quē ad ſer. am. l. oī ſatis. in fi. & ſ. qui ſatiſd. cog. l. de die. §. ſi fideiuſſor iudicatum. & quod not. C. de pact. l. debitori. Accur.

h Hæc. ſ. vbi non pōt reperiri, q̃ altera alteram tollat.

i Si reus. Suſtinebit. actiue, cum ſit reus ſtipulandi.

k Deduceretur. per conteſtationem litis.

l Conſumeretur. arg. contra ſ. de conſt. pec. l. item illa. in fi. & j. e. l. ſi mandato meo. & ſ. de act. & oblig. l. ſi is qui Stichum. Item facit ſ. l. prox. l. cum ſuis concor.

STipulatus ſum. CASVS. Stipulatus ſum à Titio c. & quia ſoluendo erat, non accepi fideiuſſorē. poſtea comperi, ꝙ debilis erat in facultatib. volui hīc fideiuſſorē. certè poſſum petere: & ipſe fideiuſſor adiectus obligabit, ſiue purè fideiuſſerit, ſiue ſub condōne. Adhiberi autem. Iſte §. dicit, qđ fideiuſſor pōt adhiberi præcedenti obligationi. & ēt futuræ: dummodo ſperetur eſſe aliqua obligatio: licet tm̃ naturalis ſperetur contrahi. Et ponit exemplū lo l. ſeq. nam illius obligationis pōt fideiuſſor accipi, ex qua ſi quid ſolutū fuerit, non pōt repeti iu Macedoniano. Nam ſi filiusf. ſoluat. non pōt repetere: qa ibi eſt naturalis obligatio: licet ab initio poſſet creditorem inanitorem repellere excep. S.C. Maced. Franc. Accur.

m Et parum. ut j. e. l. Græcè. § illud. verſ. item accepto.

n Futuræ. ut & ſ. de iud. l. nō quemadmodū. & Inſt. eod. §. fideiuſſor. & ſ. de pec. l. eo tēporē.

o Præcedenti. aliud in mādatore, niſi in caſu: qđ dic, vt ſ. mād. l. ſi uero nō remu. §. ſi poſt creditam. Accur.

p Vel. pro ſaltem. Acc.

q QVod enim. Nō poteſt. naturali cā inhibētur: ut & ſ. de act. & oblig. l. naturales.

r Poſſe. cum effectu: vt j. e. l. fideiuſſor. §. j. & ſ de iureiur. l. ſi. licet quidam dicunt obſtare exceptionem in naturali: ſed ſecus in ciuili tantū, ut C. de non nu. pec. l. ſi cui. Accur.

GRæcè ēt fideiuſſor. Caſus clarus eſt uſq; ad §. præterea. Hic dicit Iuriſc. ꝙ obligationi poteſt adhiberi fideiuſſor, ſiue re contrahatur, vt ſi commodo tibi aliquam rem, poſſum petere fideiuſſorem, ꝙ eam mihi reſtitues. & ſic de alijs. Item ſi conſtituis te mihi ſoluturum pro alio: iſta obligatio eſt prætoria. poſſum a fideiuſſore petere. Fran. Acc.

s Græcè. interpretatio Græci: mea fide iubeo, uolo, dico,

† P. F. liberat reum. verò ſuccedentem &c.

† Hal. hīc l. nō diſtinxit, ſed tanquam paragraphū habuit præcedētis legis ſic: Item ſi reus & cætera.

† Dic, qđ duę principales obligōnes paſſiuę nō tolluntur electione: ut ibi, & l. ij. ſ. de duo. reis. hic in obligōnib. quæ actiuè dantur, ſm Bart.

a Vel, pro ſaltem, & alijs modis, Mādo. in Gl. Facult. §. Actam. hoc. eodē ver.

† In P. F. τῇ ἐμῇ πίστει κελεύω λέγω θέλω ſed & ſi βούλομαι φημὶ, dixerit, pro eo erit, ac ſi dixerit, λέγω, propter ea &c.

† Id eſt, mea fide iubeo, dico, uolo, cupio βούλομαι, cū deſtinatione quadā animi volo φημὶ, affirmo, λέγω, dico.

terea [a] ſciendum eſt fideiuſſorem omni obligationi adhiberi poſſe, ſiue re, [b] ſiue uerbis, ſiue cōſenſu. Pro eo ēt, qui iure honorario [c] obligatus eſt, poſſe fideiuſſorē accipi, [d] ſciendum eſt.

Poſt litem conteſtatam pōt accipi fideiuſſor: & fideiuſſor de iudicio ſiſti non tenetur poſt ſententiam. h. d. Bar.

Et poſt litē [e] ꝯteſtatā fideiuſſor accipi pōt: qa & ciuilis, & naturalis ſub eſt obligatio & hoc ēt Iulia. admittit: eoq; iure vtimur. An ergo ꝯdēnato [f] reo exceptione uti fideiuſſor poſsit? quīt. nā ipſo iure [g] non liberatur. & ſi quidem iudicati actionis acceptus nō eſt, ſed tm̄ litis exercitatiōis, [h] rectiſſimè dicetur, uti eū exceptione poſſe. Si verò acceptus fuerit, etiam totius cauſæ ceſſabit exceptio. A tutore, qui teſtō datus eſt, ſi fuerit [i] fideiuſſor datus, [k] tenetur. Sed & ſi ex delicto oriaī actio magis putamus, [l] teneri fideiuſſorem. Et gn̄aliter oium obligationum [m] fideiuſſorē accipi poſſe, nemini dubium eſt.

Fideiuſſor non poteſt teneri in cām grauiorem, quàm principalis, ſed in non grauiorē ſic. h. d. Bar.

Illud cōe eſt in uniuerſis, qui pro alijs [n] obligātur, ꝙ ſi fuerint in duriorē [o] cām adhibiti, placuerit eos [p] omnimodo non obligari. In leuiorem planè cauſam accipi poſsūt. ꝓp quod in minorē ſummam rectè fideiuſſor accipief. Itē accepto reo purè, ipſe fideiuſſor ex die, uel ſub ꝯdōne accipi pōt. Enimuerò ſi reus ſub conditione ſit acceptus fideiuſſor purè non obligabitur. [q]

Al ornatiuæ obligationi non poteſt accedere fideiuſſor. h. d. Bar.

[r] Si quis Stichum ſtipulatus, fideiuſſorem ita acceperit. Stichum, aut decem [s] fide tua eſſe

---

dico, cupio. tantum ergo ualet unum ex his, quantum & aliud. facit Inſti. eo. in fin. & ſ. de uer. ob. l. j. §. eadē. verſ. ſed uerum. Accur.

[a] Præterea. facit Inſt eo. in prin. & ſ. eo. l. j. & ij.

[b] Siue re. n: in cōmodato. uerbo, ut in ſtipu. conſenſu, ut in emp. & ad hoc ſ. eod. l. j. Acc.

[c] Iure honorario. ut de conſt. uel de iureiu. uel de peculio.

[d] Accipi. ut & ſup. de pec. l. eo tēpore. Et poſt litem. CASVS Conueni te in iudicio pro c. aureis: tu negaſti te debere: & ſic lis eſt conteſtata peto fideiuſſorem de iudicio ſiſtendò. an poſſim? Rñ. quòd ſic. Sed ponamus quòd reus ſit condemnatus: an fideiuſſor ſit liberatus? Diſtinguitur: aut acceptus eſt fideiuſſor tantum pro exercitio litis: & tunc fideiuſſor reo condemnato liberatus eſt. aut acceptus eſt fideiuſſor ſuper tota cauſa, & tunc fideiuſſor non liberaī reo condemnato. A tutore. Titius in teſtamento ſuo dedit Sempronium tutorem filio ſuo: de iure autem non tenetur tutor teſtamētarius dare fideiuſſorem rem pupil. ſal. fore. Quid autem ſi eum dederit? Reſpond. quòd ipſe fideiuſſor tenetur. Item tu cōmiſiſti mihi furtum: ego facio te conueniri: tu das mihi fideiuſſorem. certè talis fideiuſſor tenetur: & generaliter ex omni obligatione poteſt dari fideiuſſor.

Illud commune. Tu promiſiſti mihi centum tu das mihi fideiuſſorem pro ducentis: an talis fideiuſſor teneatur? Reſpon. quòd non. Si autem promiſiſti mihi centum: tu potes dare mihi fideiuſſorem pro quinquaginta. exemplum ſequens eſt clarum. Si quis Stichum. Promiſiſti mihi Stichum ſeruum. Si Stichus moriatur, tu eris liberatus. dediſti mihi fideiuſſorem, qui promiſit mihi illū Stichum, aut decem. certè talis fideiuſſor non tenetur: quia acceptus eſt in duriorem cauſam. nam ſi pro ſolo Sticho fideiuſſiſſet, & fuiſſet mortuus. fideiuſſor, & reus, liberati eſſent. ſed cum fideiuſſit pro Sticho, uel pro decem: mortuo Sticho fideiuſſor tenetur pro decem. Et non tantum non tenetur ideo, quia in duriorem cām acceptus eſt, ſed etiam quia in aliam rem eſt acceptus ipſe fideiuſſor, quàm ipſe reus promiſerit. & ponit rationem in ſequenti: quia ſi tu promittis mihi decem: tu non potes dare fideiuſſorem ut promittat decem, aut Stichum. Sequentia clara ſunt uſq; ad l. ſeq. Franc. Accur.

[e] Poſt litem. nec enim damnoſa eſt nouatio: ut j. titu. j. l. aliam.

[f] Condemnato. ſed nō exacto: aliàs contra: ut C. de fideiuſ. l. non eſt ambigui Accur.

[g] Ipſo iure. quia tempus non eſt modus tollendæ obligarienis. Azo. uel quia ſententia non nouat, ut fideiuſſor liberetur, ſi eſt condemnatoria. & ſic facit pro eo qd no. C. de uſur. rei iudi. l. fin. §. ſi enim nouatur.

[h] Exercitationis. ut iudicio ſiſti. & no. hunc caſum.

[i] Datus eſt. rem pupil. ſal. fo.

[k] Datus. cum ſciret ſe non teneri dare: ut Inſti. de ſatiſda. tut. §. j. alias non teneretur fideiuſſor: ut argu. ſ. ſi quia cau. l. ſed & ſi quis. §. fin. j. eo. l. ſi quis poſtquam. Et not. arg. quod fieri non debet, factum tamē tenet. ſic ſ. quando ap. ſit. l. j. §. biduum. & ſup. de ædilitio edicto. l. quod ſi nolit. §. in factum. & de iure do. l. non ſolum. & ſup. pro ſoc. l. quod autem. & ſ. de procu. l. ſed & hæ. §. penul.

[l] Magis putamus. Argu. contra infra. eod. l. ſi a reo. §. id quod. ſed ibi patet ſol. Accur.

[m] Obligationum. quæ deſcendunt ex contractu, uel quaſi, & maleficio, uel quaſi. Accur.

[n] Pro alijs. & ita in mandatoribus, ſponſoribus, & fideiuſſoribus.

[o] In duriorem. aliàs duriorem: aliàs deteriorem, & dicitur durior, loco, tempore, & cauſa: ut Inſti. de act. §. plus autem. & ſic non eſt contra ſ. de re iudic. l. ſi fideiuſſor. & ſup. e. ol. j. Accur.

[p] Omnimodo non. ideſt in nihilum. lo. & ſi: uitiatur utile per inutile ſecundum eum. arg. ſupra, de arb. l. parui. §. in ſeruum. Sed alij contra. debent enim teneri uſque ad id quod tenetur reus, pro quibus ſunt, argu. ſ. de conſt. pecu. l. hactenus in fin. & l. ſeq. & C. de dona. l. ſi quis argentum. §. ſed ſi quidem in omnibus. & ſupra, de uſur. l pecuniæ. ſed alijs caſibus loquūtur. Item pro eis. ſupra, manda. lege, rogatus. ſed ibi in maiorem ſummam, quam eſſet mādatum fideiuſſit non in maiorem quam reus debebat. Item pro eis ſ. e. l. ſi a reo. ij. rñ. & facit ſup. e. l. ubicunq;. in fine. & l. hi qui l. & l. ſi teſtamento. §. quæſitum. & inſtit. eodem. §. fideiuſſores.

[q] Non obligabitur. quia plus eſſet tempore.

[r] Si quis Stichum. & ſic minus: quia partem. aut quia unum ſolum. R.

[s] Aut decem. & ſic plus: quia totum. uel quia duo.

Bar. hic dicit hunc caſum alibi nō reperiri ad hoc ꝙ lite cōt. pōt accipi fideiuſſor de iudicio ſiſti, q nō tenet poſt ſniam latā ut hic in tex. ver. ſ; tm̄ litis, & c. Bolog.

Si añ lit. conteſt. accipiatur, vt lite conteſtata liberari. Ci. ad Atti. li. 16. Neque. n. illi litem cōteſtabūtur: quò facto nō ſū neſci' ſpōſores liberari.

F. Fl. nō oīno obligari. Factum tenet quod alias fieri nō dbe ret.

De iſto uerbo, oīno, ſiue oī modo, ad do glo. j. ca. j. §. nec nō. de con cub. l pra. ſanc. ſuper uerbo, oīno. aliam in §. alioqn. in uerbo, oīno, eo. ti.

Aliàs, Pædius.

re: [a] nec erit ſine effectu hæc fideiuſsio, primò quidem quòd ſui iuris effectus poterit teneri in id, qđ facere [b] pōt: [c] deinde q & dum in ptāte manet, ↄdēnari pōt. Sed an pr̄ [d] ex hac cā. Quod iuſſu teneaī, uideamus. Et puto ad oēs contractus. Quod iuſſu ēt referri. [e] Sed ſi ignorante patre ꝓ eo fideiuſſerit, ceſſat iſta actio: [f] tñ quaſi in rem patris uerſum ſit, poteſt agi cum patre. [g] Planè ſi emācipatus ſoluerit, utilis [h] ei actio debebit cōpetere. In poteſtate etiā manēti eadē actio [i] cōpetit, ſi de peculio caſtrēſi † ꝓ patre ſoluerit. [k]

Vbi nulla ſubeſt obligatio, nō poteſt accedere fideiuſſor. h. d. Bartolus.

Iulia. lib. xij. Dige. XII.

QVi ↄ † ſenatuſconſultum [l] filioſa. crediderit, [m] mortuo eo [n] fideiuſſorē a patre [o] accipe nō pt: qa neq; ciuilē, [p] neq; honora ia [q] aduerſus patrē actionē hēt, nec ulla hæreditas [r] eſt, cuius noie fideiuſſor obligari poſsit.

Idem libro xliij. Digeſtorum. XIII.

PLanè eius actionis noie, quę de peculio aduerſus eū cōpetit, [s] fideiuſſor rectè accipitur.

Electo mandatore non liberatur reus principalis, nec ecōuerſo. Itē ei qui conuenitur pro alio debet cedi actio cōtra principalem, & aliter non debet cōdemnari. h. d. Pau.

Idē li. xiiij. Dig. XIIII.

SI mādatu meo Titio decem credideris, & mecū mandati egeris, nō liberatur Titius. ſed ego tibi non aliter cōdemnari debebo, quam ſi actiones, quas aduerſus Titium habes, mihi præſtiteris. [t] Item ſi cū Titio egeris, ego non liberabor: ſed in id duntaxat tibi obligatus ero, [u] qđ a Titio ſeruare non potueris.

Si reus principalis ſuccedit fideiuſſori, ſicut extinguitur obligatio fideiuſſori, ita et exceptio perſonalis, quæ competebat fideiuſſori: nec pōt opponi ex perſona eius. h. d. Pau. de Caſt.

Idem lib. xlvij. Digeſtorum. XV.

CVm reus [x] ꝓmit-

a Fideiubere. ut C. eodem. l. filius. & C. quod cum e. l. ſi ex alio.
b Facere. niſi in caſibus: quos dic ut ſ. quod cum eo. l. ij. & l. iiij.
c Poteſt. ſ. in ſolidum: ut ſ. de pecu. l. ſi quis cū filio. & l. ſeq. Accur.
d Sed an pater. ꝓ quo præſente filius fideiuſſit. ſine mandet expreſsè pater ſiue non.
e Referri. vt & ſ. quod iuſ. l. j. Accur.
f Iſta actio. ſ. quod iuſſu. Accur.
g Cum patre. ſ. de in rem uerſo, quæ datur illi creditori, qui filio in hāc cām mutuat. ei vero apud quē filius interceſſerit, teneī pater obligatione principali, niſi animo nouandi filius interceſſit: quo caſu de in rē verſo tenetur pr̄ ei, a quo liberatur a prima: ut ſ. de in rē verſ. l. ſi ꝓ patre. in prin. & l. ſi filius.
h Vtilis. ſ. mandati. vel negotiorum geſtorū: vt ſ. mand. l. ex mandato. §. j. directa quippe non tenet: quia ab initio nō tenuit mandatū: cū inter patrē, & filiū in ptāte conſtitutū nō côtrahaī obligatio: ut ſ. de iudi. l. lis nulla. & ad hoc ſ. de hæred. inſti. l. quidam. & de uerb. obl. l. quidam. in fin. Arg. contra. l. ſi filius. in eo. tit.

ADDITIO.

Dic quòd ibi filius ſolus ſponte: hic ex neceſſitate præambuli contractus: & ſi nemo in neceſſitatibus liberalis exiſtit, ut l. rem legatam. ſ. de adi. leg cum ſimili. ſecundum Barto. hic.

i Actio. mandati. uel neg. geſt. utilit. Accur.
k Soluerit. quia quantum ad id peculium habetur pro patref militarui ſ. ad Maced. l. ij. Accur.

QVi contra CASVS. Titius filiusfamiliar petijt a me centum aureos mutuo. moritur. ego uolo a patre ſuo fideiuſſorē petere: an poſſim? Rñ. qđ nō: licet ipſe filiusf. m. habuerit peculiū qđ nūc eſt penes patrem. & eſt rō, quia filiusfamilias nec iure ciuili obligaī ex mutuo, quia cōtractus eſt illicitus: nec iure honorario. l. de peculio: quære &c. Sed ponamus quòd filius côtraxit aliter q̄ mutuū accipiēdo: & ſic pr̄ teneī de peculio. certè hoc caſu poterit fideiuſſor accipi. Fr.

l Qui contra ſenatuſconſultum. Macced. Acc.
m Crediderit. i. mutuauerit pecuniam.
n Eo filio. Accur.
o A patre. qui bona eius iure peculij poſſidet. Acc.
p Neque ciuilem. quæ datur in filium efficaciter, ſi licitus fuiſſet contractus. Accur.
q Neq; honorariam, de peculio: quæ etiam in ulla ſi filij locū nō habuit: ut C. ad Macedo. l. pe. Accur.
r Nec ulla hæreditas. ſed potius peculium, quod pater occupauit: ut j. de caſtren pec. l. ij. ſed hodie habet hæredē ab inteſtato: vt in auth. de hære. ab inteſt. §. j. col. ix. & ideo fideiuſſor poſſet accipi nomine hęreditariæ obligationis, quā licitus fuiſſet contractus. & facit ſup. ad Macedo. l. creditorem. Accur.

s PLanè. Competit. alicui, q̄ alias cū filio contraxit: vt j. e. l. hæres. §. ſeruo. & ſ. ad Maced. l. creditore. §. planè. non dando mutuū: quia tūc nō datur de pe. act. ut C. ad Mace. l. pe.

SI mandatu meo. CASVS. Mandaui tibi ut Titio amico meo pecuniā mutuam dares: qđ nō feciſti. facio te uocari in ius: & cōdēnatus es mihi ſoluere. quæriī utrū Titius cui dedi, ſit liberatus a me ł tñ. iudex nō debet me condemnare, niſi cedas mihi actiones, quas habes aduerſus Titium. Item ecōtrario, ſi tu egeris cū Titio: propter hoc ego non ero liberatus: ſed tamē in tm̄ ibi tenebor, quātum reſtat tibi de ſolutione: puta mutuaſti xx. ſoluta ſunt tibi x. ego tenebor tibi in reliqua decem. Fran. Acc.

t Præſtiteris. ut & ſ. mād. l. ſi quis alicui. §. ſi. & facit j. e. l. cum is. & facit C. e. l. ulti. & j. rem pup. ſal. fo. l. ſi plures. ar contra ſup. eo. l. ſi reus ſtipulandi.
u Obligatus ero. i. remanebo. ſic ſ. de iud. l. Iulianus.

CVm reus. CASVS. Ego debebam Sempronio c. au eos: Titius pro me fideiuſſit. moritur fideiuſſor meus, me relicto hærede. obligatio fideiuſſoria eſt perempta: & ſic ego conuenior, ut reus principalis. Cū petitur a me pecunia ego uolo uti exceptione aliqua quæ competebat Titio fideiuſſori meo. Dicitur hic, qđ ego non ſum audiendus: imo poteſt opponi doli excep. ſi ſim extraneus ipſi Sempronio: uel in factum, ſi ſum patronus eius, uel parens. Fran. Accur.
x Cum reus. alias incipit, cū reus, & alias, ſi reus. Ac.

Perimi-

† Sic in P. F. Hal. edidit ꝓ arte.
† Infero ex hac l. poſt Bart. hic, q fideiuſſor non teneī, quā principalis obligatio non ualet: cum paria ſint nō eē, & eē inualidū. & quo ē bo. text. in l. ſi ſeruū. in pri. & ibi doc. & Ale. ſ. ſi qs cau. q̄ tn̄ legē limitabis p l. Marcel. & qđ ibi no. Alc. j. eo. tit. C.

a Perimitur. idem econtra: ut ſ. eo. l. generaliter.
b Competente. tantum, quia ſ. perſonalis erat.
c In factum. ſi patronus erat, uel parẽs ut ſ. de excepti. do. l. apud Celſum. §. aduerſus. Accur.

SI ſtipulatus. CASVS. Stipulatus ſum a te c. aureos abſq; ulla cauſa: & ſic non teneris mihi: dediſti tamen fideiuſſorem pro iſta ſumma qui uult uti exceptione contra me: tu non uis, quòd uta[ris] talis exceptione: ſed uis quod ſoluat: ut poſtea reddas ſibi pecuniam illam, an fideiuſſ. poſſit uti exceptione, te inuito? Rñ. quòd ſic. & ratio eſt: quia ſecurius eſt non ſoluere indebitum, quam ſolutum poſtea repetere. Si ex duobus. Dedi Titio xx. aureos mutuo, pro quibus dedit mihi duos fideiuſſores, Mæuium, & Seiũ. Seius uenit ad me, & dicit, Seio quia potes me conuenire in uiginti, ecce ego do tibi quinque, ut me non conuenias, & fui contentus. quæritur an propter iſtud pactum factum cũ Seio alter fideiuſſor Mæuius liberetur? Rñ. quod non: imo potero quindecim ab altero fideiuſſore petere: nec poterit mihi aliquam exceptionẽ opponere. Item ſi uelim alia quinq; petere a Seio, poteris me repellere doli mali exceptione. Franc. Acc.

tẽdi fideiuſſori ſuo hęres extitit obligatio fideiuſſoria perimit. a Quid ergo eſt? ſi tãquam a reo debitum petatur. Et ſi exceptione fideiuſſori competente b uſus fuerit, in factũ c replicatio dari debebit: aut doli mali proderit.

Fideiuſſor poteſt opponere exceptionem ex perſona rei, etiã eo inuito. Bar.

Idem libro ij. Digeſtorum. XVI.

SI ſtipulatus eſſes a me ſine cauſa, d & fideiuſſorem dediſſem, & nollem eum exceptione uti, ſed potius ſoluere, ut mecum mandati iudicio ageret, fideiuſſori etiã me inuito e exceptio dari debet. Intereſt f enim eius pecuniã retinere potius quàm ſolutam ſtipulatori a reo repetere.

Pactum unius fideiuſſoris non præiudicat creditori cõtra aliũ fideiuſſorem agenti. h. d. Bar.

†Huic nõ abſimile ẽ qđ Ari. li. v. polit. ca. iiij. ait, melius eẽ prouidere, ne homines nimia potentia augeantur, quàm poſt contra auctos remedia quærere.

d Sine cauſa. ſpe futuræ numerationis: & non numeraſti. uel quia putabam me debere, cum non deberem: ut ſ. de except. do. l. ij. §. circa. & ſ. manda. l. ſi fideiuſſor. j. Accur.
e Inuito. vt ſ. de excep. l. omnes. & Inſti. de repli. §. fin. & ſ. de don. l. fideiuſſor. Accur.
f Intereſt. u & ſ. de compen. l. ij. & iij.
g Si ex duobus. & ſibi quilibet inſolidum tenebatur: ut inſti. eo. §. ſi plures. Accur.
h Dederit. quinque dedit, & tu feciſti pactum de nõ petendo ei aliquid.
i Exceptione. etiam quia non poteſt cedere actio. contra fideiuſſorem liberatum quod alias eſſet faciendum: ut j. eo. leg. ut fideiuſſor. & ſic eſt contra j. de ſol. l. Stichum. §. ſi creditor. Solutio. is qui quinque dedit, uel inutiliter fideiuſſerat, uel exceptio. tutus erat, ar. ſ. ad Velleia. l. quamuis. §. Marcellus. & §. ſi mulieri. & j. e. l. ſi Titius. uel aliter tranſactioni cõſenſit: uel conuenit, ut non peteret ad tempus. uel ille cum quo tranſegiſti, fideiuſſor alterius fideiuſſoris erat. ſo. ut j. eod. l. ſi plures in fin. uel hic renuntiauerat beneficio cedendarum actionum, quando interceſſit: quod poterat C. de pact. l. pe. uel ſecundum R. hic de rigore ſibi de æquitate. Alij dicunt quòd pactum nõ interceſſit, ſed datio quinq;, ut non peteret: & ideo idem qui quinque dedit, in quindecim poteſt conueniri. ſed certe factus eſt pactum, cum ſic recipiuntur quinq; ne amplius petat. M. ſic forte potuit eſſe quòd ſecundo fideiuſſit qui quinque promiſit, uel dedit. & ideo ſi is qui conuentus eſt in quindecim, poſtea conueniatur in quinque: doli mali exceptione ſe tueri poteſt, cum ea quinq; a primo conſecutus ſit ſecundum Azo. & eiſdem modis rñ. ſ. eod. l. ſi mandato, & ſup. de contrahẽ. emp. l. quod ſæpe. §. ſi res. quæ eſt ar. contra. Debitor autem unum fideiuſſorem liberare poteſt: ut j. de ſol. l. in his §. ſi duos. Acc.
k Reliqua autem quinque. quæ dedit ne eum conuenires. Accur.
l A priore. l. ab eodem qui ſoluit, & petebas hac ratione forte quaſi non propter debitum ſed propter pactum quinque ſoluerit. & facit ſupra, de tute. & ratio diſt. l. ſi ex duobus. Sed contra ſupra, de admi. tut. l. ſi pupillus. Accurſius.

Si ex duobus, g qui apud te fideiuſſerant in uiginti, alter ne ab eo peteres, quinq; tibi dederit, h uel promiſerit, nec alter liberabitur, etſi ab altero quindecim petere inſtitueris: nulla exceptione i ſũmoueris: reliqua aũt quinque k ſi a priore l fideiuſſore petere inſtitueris: doli mali exceptiõe ſummoueris.

Fideiuſſor non poteſt intercedere penes illum, apud quẽ non eſt obligatio actiue: licet intercedat pro obligato. Itẽ alternatiua poſita inter duos, quorum uni poteſt acquiri obligatio, alteri non, facit ut prime obligatio acquiratur, & alter habeatur, ut adiectus ad ſolutionem. Itẽ adiecto poteſt ſolui etiam inuito creditore, ſi lis per creditorẽ non erat conteſtata contra ſoluentem. h. d. Pau. de Caſt.

Idem li. iiij. Dige. XVII.

FIdeiuſſor obligari non poteſt ei, apud quem reus promittendi

FIdeiuſſor. CASVS. Dediſti mihi c. mutuo. dedi fideiuſſorem alij, quam tibi pro iſtis centum. certe talis fideiuſſor non obligabitur: quia fideiuſſor non poteſt obligari alij quam ei cui reus principalis eſt obligatus. de hoc ponit text. aliud exemplum. Titius & Sempronius habent ſeruum communem Stichum: iſte Stichus nominatim ſtipulatur Titio dicendo: promittis Titio domino meo? poſtea adiecit fideiuſſorem a quo ſic ſtipulatur: promittis Titio, aut Sempronio domino meo? dicitur hic quod Titius poterit petere a fideiuſſore, Sempronius uerò non: quia ſeruus non eſt ei ſtipulatus, ſed Titio. Ad quid ergo prodeſt perſona Titij adiecta in fideiuſſione? Reſpond. quòd ad hoc, ut ei ſolui poſſit ante litem conteſtatam: non poſt, etiam inuito, uel ignorante Titio. Quj certo. Continuat propoſitum ſuum, oſtendendo quando fideiuſſor uideatur accipi in duriorem cauſam, ponendo tale exemplum. Stipulatus ſum a te centum ſine adiectione loci: ſed pure. tu das mihi fideiuſſorem Titium, a quo ſtipulor quod mihi ſoluat illa centum Capuæ, cum ſimus forte Romæ. certè talis fideiuſſor non obligatur: quia in duriorem cauſam obligatur, qui certo loco dare promittit, quam qui purè promittit. Item ponit aliud exemplum quando reus principalis promittit in loco propinquiori, fideiuſſor uero in remotiori: ſicut cum reus promittit ſoluere

Capuæ

Capuæ cum ſit Romæ, fideiuſſor verò promittit ſoluere Epheſi. Capua enim eſt propè Romã in Campania. Epheſus uerò in Aſia ultra mare, & ſic multo longius. Aliud exemplum, quod ſequitur, clarum eſt. Fideiuſſor. Dī hic, q̄ omni obligationi põt accedere fideiuſſor: ſiue ciuili tantum: ſiue naturali tm̃, ſiue ciuili & naturali ſimul: dummodo ſit aliqua obligatio, cui poſſit fideiuſſor applicari. vſque ibi. Naturales aũt. oſtendit hic q̄d ſit naturalis obligatio: & dicit, quod naturalis obligatio non eſt tantũmodo illa, ex qua non poteſt quis agere: uerũ etiam illa, ex qua ſi ſoluo nõ datur mihi repetitio. nam impropriè naturales obligationes dicũtur obligationes &c. Stipulatione. Tu promiſiſti mihi decẽ aureos ſoluere in feſto pentecoſt. ſine ulla conditione: dediſtiq; mihi fideiuſſorẽ. qui ſe promiſit ſoluturũ pro te iſta decẽ ſi Imperator in Italiam venerit: quærit quid iuris. Reſpõ. quod obligatio fideiuſſoris eſt in pendenti. nã ſi Imperator in Italiam uenerit añ pentecoſtem: fideiuſſor non obligabitur. ſi uerò in die pentecoſt. venerit, aut poſt diem pentecoſt. fideiuſſor obligabitur. iſte eſt elegans §. Cum fideiuſſor. Vendidi tibi equum meum pro xx. aureis, & acceþi à te fideiuſſorem ſub cõditione, ſi non ſolueris mihi. quærit qñ iſta conditio ſit impleta. Rñ. q̄ tũc cũ tu ſi fueris interpellatus, & non ſolueris: aut ſi antequã interpellatus ſis, decedis: quia hoc etiam caſu uerum eſt te non ſoluiſſe: & ſic conditionem eſſe impletam. Fra. nc. Accur.

poteſt: vt infrà, de ſol. l. ſi quis ſtipulatus fuerit decem. in §. item.

obligatus non eſt.[a] quare ſi ſeruus communis Titij, & Sẽpronij nominatim Titio dari ſtipulatus fuerit, & fideiuſſorem ita interrogauit: Titio, aut Sempronio id dare ſpondes? Titius quidem petere à fideiuſſore poterit:[b] Sempronij verò perſona in hoc ſolùm interpoſita uidebitur, ut ſolui ei[c] ante litem conteſtatam[d] etiam ignorante, vel inuito Titio poſſit.

Non poteſt obligari fideiuſſor in cauſam duriorem. h.d. Bart.

Qui certo loco dare promiſit, aliquatenus[e] duriori conditione † obligatur, quàm ſi purè interrogatus fuiſſet.

Nullo enim alio loco, quàm in quem promiſit, ſoluere inuito ſtipulatore poteſt.[f] Quare ſi purè reum interrogauero, & fideiuſſorem cum adiectione loci accepero: non obligabitur[g] fideiuſſor. Sed & ſi reus Romæ conſtitutus, Capuæ dare promiſerit, fideiuſſor Epheſi: perinde non obligabitur fideiuſſor, ac ſi reus ſub conditione promiſiſſet: fideiuſſor autem in diem certam, vel purè.[h]

Pro ſola naturali obligatione poteſt accedere fideiuſſor: ſiue ex ea oriatur actio, ſiue non: dummodo propter eam impediatur repetitio ſoluti. h.d. Paul.

Fideiuſſor accipi poteſt, quoties eſt aliqua obligatio ciuilis,[i] vel naturalis,[k] cui applicetur. Naturales obligationes non eo ſolo æſtimantur, ſi actio aliqua[l] eorum[m] nomine cõpetit: verum ẽt cum ſoluta pecunia repeti nõ poteſt. Nam licet minus propriè debere dicantur[n] † naturales debitores: per abuſionem intelligi poſſunt debitores: & qui ab his pecuniam recipiunt, debitum ſibi recepiſſe.[o]

Si propter futurum euentum eſt dubium, an fideiuſſor ſit receptus in duriorem cauſam, expectatur ille euentus: & interim fideiuſſio eſt in pendenti. Paul.

Stipulatione[p] in diem concepta, fideiuſſor ſi ſub conditione acceptus fuerit, ius eius in pendẽti erit: vt ſi ante diem conditio impleta fuerit: nõ obligetur. ſi concurrerit dies, & cõditio, uel etiam diem cõditio ſecuta fuerit, obligetur.

Fideiuſſoria obligatio concepta, ſi reus principalis non ſoluerit ex mora rei principalis, vel ex eius morte committitur. h.d. Bart.

Cum fideiuſſor hoc modo acceptus eſſet, ſi reus quadraginta, quæ ei credidi,[q] non ſoluerit, fide tua eſſe iubes? ueriſimile eſt, id actum, ut cum appellatus reus[r] non ſoluiſſet, fideiuſſor teneretur.[s]

a Non eſt. nam non eſt acceſſoria deficiente principali: ſed fallit in pupillo & ſimilibus: ut ĩ. eo. l. ij.

b Poterit. contra. de ſtipul. ſeru. l. item ſeruus. in fine. Sol. ut ibi.

c Et manenti in eodem ſtatu: ut ĩ. de ſol. cum quis.

d Ante litem conteſtatam. ſed poſt lit. conteſt. non

e Aliquatenus. id eſt, aliquantulum. Accur.

f Poteſt. vt ſ. de eo, quod cert. loc. l. iij. §. item Iulianus. & l. is qui. & ſ. de verb. oblig. l. qui Romæ.

g Obligabitur. ſiue longiori, ſiue proximiori loco promittat fideiuſſor, qui in utroq; caſu ad duriorẽ cauſam eſt acceptus. Sed quidam hoc intelligunt quãdo locus fideiuſſionis eſt remotior. pro quib. eſt ĩ. eod. l. ſi teſtamentum. §. quæſitum. Accur.

h Vel purè. quia tunc non tenetur: vt ſ. eodem, l. Græcè. §. illud. verſicu. item accepto. & facit ĩ. eod. l. hi qui. Accurſ.

i Ciuilis. obſtat tamẽ hoc caſu except. vt C. de non nu. pec. l. ſi cui. & eſt ciuilis ſola.

k Naturalis. ut & ĩ. eodem. l. quod enim. & l. penul. & ſ. de cond. indeb. l. naturaliter.

l Actio aliqua. Innuit, quòd aliquando naſcitur actio ex naturali obligatione ſola. quod verum eſt, quia ex nudo pacto: ut C. de don. l. ſi quis argentum. §. fina. & C. de dot. pro. l. ad exactionem. & in alijs. no. ſ. de pact. l. iuriſgentium. §. quinimmo.

m Eorum. ſ. quæ debentur. Acc.

n Dicantur. inſpecto proprio ſenſu, qui eſt ĩ. de uerborum ſignif. l. debitor. Sed arg. contra ĩ. eo. tit. l. pecuniæ verbum. §. fin.

o Recepiſſe. ſ. uidentur: ut & ſ. de cond. & demon. l. quib. §. dominus. ſ. de do. l. hoc iure. §. penultimo.

p Stipulatione. facit ĩ. eod. l. ſi à reo. j. & ij. reſpon.

q Credidi. alias credidit. Accur.

r Reus. in iudicio, uel extra. & non eſt conditionalis hæc obligatio: ut ſup. de uerb. obl. l. ſi decem. Acc.

s Teneretur. hoc ideo, quia mora rei fideiuſſori nocet: ut ſup. de uerb. obl. l. mora. alioqui non teneretur, niſi reus deſineret poſſe dare: ut in contrario. ſup. de verbo. obl. l. ita ſtipulatus. vbi plenè dixi. Accur.

† Limitabis hũc §. p l. ſin. ſm Bar. ibi in l. ſi quis p eo. ĩ. e. vt nõ procedat, quod hic dr, ſi in fideiuſſiõe interuenit iuſm. pro quo eſt gl. in l. Græcè. §. illud. ſ. eod. cui addo gl. in l. ſicut. ĩ. eo. it. quã ad hoc ſing. dicit.

† Et principali conceſſo, ſublato, ſeu deſtructo, cõceſſũ, ſublatum, ſeu deſtructum cẽſeri dẽc acceſſoriũ. Mãd. I 46. q. Reg. de Ann. poſt n. 8. & ſeq.

† Aliàs, naturalis obligõnis debitores.

Promittens pœnã, ſi non ſoluat, q morãtur ante ſolutionẽ, uel interpellationem, an eius hæres teneat ad pœnã, nec ſit opus eum interpellare.

Deceſſi-

tiam quæ aſſignatur inter pupillum & ſeruum. inſtitu. qui.me.re con.obli.§.præterea.

a Obligatus ſit.i.remaneat.ſic ī.e.l.ſi mandatō. Acc.

b Nec ſolutione liberari. niſi forte poſt conſumptio nem.Accur.

c Non pertinuerit. etiam naturaliter.facit.ſup.de con di.indeb.l.ſi fideiuſſor.& ſup.manda.l. Papinianus.

impedimit quin iuniorum ſtare poſſint. Deinde ibi, retro quoque,ponit caſum conuerſum ſuperiori,qui clarus ait.Si vero ille qui ſtipulatus eſt a Titio, & fideiuſſorem acceperit,poſtea Titium hæredem inſtituit: fideiuſſoris obligatio omnino extinguitur. ratio eſt in textu. Si uero ſtipulator inſtituit fideiuſſorem hæredē, ſola actio fideiuſſoria perimitur. nam &c.ut in text. Cum tu. Ego, & Titius promiſimus Sēpronio: & ſic facti ſumus duo rei debendi. ego pro me dedi fideiuſſorem Caium. quæritur utrū iſte Caius poſſit etiā fideiubere apud Sēpronium pro Titio: ſicut fecit pro me? Rñ.qđ ſic. Cū fideiuſſor. Titius mutuauit Seio centum aureos. Sēpronius fuit fideiuſſor pro Seio. iſte Sēpronius poſt hoc extitit hæres creditori Titio. quæritur hic utrum iſte fideiuſſor habeat actionem mandati contra Seium debitorem ad iſta c. quaſi ipſe a ſeipſo exegerit? Et ſi n.quod nō: quia reus manet obligatus huic Sempronio:quare non poteſt intelligi ipſum fideiuſſorem pro eo ſoluiſſe: habet tamen fideiuſſor,qui creditori ſucceſſit,actionem ex ſtipulatu ad iſta centum recuperanda. Franciſ.

ære alieno obligatus ſit,[a] nec ſolutione liberari [b] eius pecuniæ nomine potuerit,cuius obligatio ad ſeruum nō pertinuerit. [c]

Actiones quæſitæ hæredi ex facto ſuo nō tranſeunt in fideicommiſſarium,uel in eum, qui uenit per contra tabulas,niſi facta ceſſione.h.d. Bar.

Aphricanus lib.vij. quæſtionum. XXII.

HAeres [a] debitore hæreditario fideiuſſorē accepit: deinde hæreditatē ex Trebelliano reſtituit.fideiuſſoris obligationem in ſuo ſtatu [d] manere, ait. Idemque in hac cauſa ſeruandum, quod ſeruaret,cum hæres, contra quē emācipatus filius bonorū poſſeſsionē accepit, [e] fideiuſſorē acceperit. [f] ideoque in utraq; ſpecie trāſeūt [g] actiōes.

Duæ obligationes fideiuſſoriæ poſſunt concurrere in perſona unius.h.d.Bar.

Non eſt nouum, ut fideiuſſor duab. obligationib. eiuſdē pecuniæ noīe teneat. Nam ſi in diē acceptus, mox purè accipiat, ex utraq; obligabit. [h] & ſi fideiuſſor cōfideiuſſori hæres extiterit,idē erit. [i]

Non poteſt quis fideiubere pro ſeipſo,pro alio ſic.h.d. Bar.

Seruo tuo pecuniam credidi: [k] tu eum manumiſiſti:deinde eūdē fideiuſſorē accepi. ſi quidē in eam obligationem fideiubeat, quæ aduerſus te intra annum ſit, [l] obligari eum

HAeres à debitore. Caſus. Titius faciens teſtamentum inſtituit hæredem Seium: & rogauit eum ut hæreditatem reſtitueret Sēpronio. Seius hæres accepit fideiuſſorem a quodam debitore hæreditatis: poſtea reſtituit hæreditatem Sempronio. quæritur utrū iſta actio quā hēt Seius hērs aduerſus fideiuſſorē iſtū tranſeat ad Sēpronium, cui reſtituta eſt hērditas? Rñ.qđ non, ſed in ſuo ſtatu remanet, niſi fuerit ceſſa ab hērde ipſi Sēpronio. & ponit ſimile ibi,idēq;.in hac cā. Iſtud eſt planū:uelut, hērs accepit fideiuſſorem à debitore hæreditario,poſtea filius emancipatus petit bonorum poſſeſſionem:actio fideiuſſoria remanet apud hæredem,ſed per ceſſionē trāſit ad filium emancipatū. Nō eſt nouum. Iuriſconſultus oſtendit hic modū quomodo unus fideiuſſor poteſt teneri duabus actionib. nomine eiuſdem pecuniæ:ut puta ſi fideiuſſor ſit primo in diem acceptus,poſtea purè accipiatur. Item ſi ſint duo fideiuſſores unius debitoris,& unius pecuniæ: & unus fideiuſſor facit alium hæredem: tunc iſte,qui eſt hæres tenetur pro ſua fideiuſſione,& etiam pro eo qui eum inſtituit hæredem. Seruo tuo. Pulcher caſus,ſed ſatis difficilis. Ego mutuaui pecuniam Sticho ſeruo tuo:poſtea tu ſeruum hunc manumiſiſti: ego iſtum ſeruum accepi fideiuſſorem. quæritur utrum ex iſta fideiuſſione teneatur? Diſtinguitur nam ſi ſeruus iſte fideiuſſit in ea obligatione,qua tu intra annum teneris, hoc eſt in actione de peculio, qua patronus tenetur intra annum manumiſſo ſeruo quando peculium remanet apud dominum:certe hoc caſu iſte manumiſſus tenetur ex ſua fideiuſſione. Aut iſte ſeruus manumiſſus fideiuſſit pro ſua naturali obligatione qua tenebatur,cum eſſet ſeruus, & tunc nullo modo obligatur ex iſta fideiuſſione. non enim quis poteſt pro ſeipſo fideiubere. Quid autem dicendum erit ſi hic ſeruus nō fideiuſſit pro ſe in hac cauſa, ſed alium dedit fideiuſſorem: poſtea huic fideiuſſori ſuo extitit hæres: an teneat? Rñ.qđ ſic: quia durat cauſa fideiuſſionis: non tamen tollitur obligatio naturalis. Sed uidetur contra, quod ſcilicet naturalis obligatio tollatur, quia ſi reus fideiuſſori ſuccedit,actio fideiuſſoris tollitur: & remanet tantum principalis: ergo &c. Sed hoc non obſtat: quia quando reus ſuccedit fideiuſſori: nō poſſunt duæ obligationes ciuiles conſiſtere in uno reo,ſed in noſtro caſu una eſt naturalis tantum,altera ciuilis:quæ ſe non

d In ſuo ſtatu.i.non corrumpetur, ſed ſtat penes hæredem.ut ſup.de pa.ſed ſi ribs.§.cū poſſeſſor. cedi tamē debent:ut ī ad Trebel.l.ſi hæres.quę eſt contra.& ſic etiam intelligitur ī.de conſti.pec.l.ſi poſt. Alij dicunt tranſire ipſo iure,utiles: ſed directæ cedi debent.& facit ī.quibus mod.pign.uel hypothe.ſolui.l. ſicut.§.j. Accurſius.

e Accepit. &obtinuit.Accur.

f Acceperit.antequam ſuccumberet in contra ta.

g Tranſeunt.ſ.ceſſa non ipſo iure:ut ſup.de cōtra ta.l.cum emancipatus.& facit ī.de condi.ind.l.ij.& l.iij. & iiij.& v.

h Ex utraque obligatur.ī.de uerb.ob.l.qui bis,cōtra. ſed illam literam ex one ut ibi no. uel ibi fuit bis promiſſum eodem modo:hic diuerſo.Accur.

i Erit. facit ī.eo.l.generaliter in fi.& de act.empt.l. non eſt nouum Et no.ſecundum Azo. ſi fideiuſſor fideiuſſori ſuccedat, nulla tollitur obligatio: ut hoc §. non eſt. Si fideiuſſor ſtipulanti, uel contra,acceſſoria tantum tollitur:ut ī.e. §.qđ ſi ſtipulator.uerſ.quod ſi idem ſtipu.& l. Lucius.Si fideiuſſor reo tantum naturaliter obligato ſuccedit: neutra tollitur. ſi ciuiliter & naturaliter,acceſſoria tantum tollitur:ut ī.e.l.§. quod ſi hic ſeruus.ſi reus ſtipulanti uel econtra,omnis tollitur,ut ī.ad l. Fal.l.j.§.ſi debitor.& ī.e.l.ſi Stichum.§. a Titio.& de ſol.l. Stichum.§.aditio. Azo.& not.C.de pact.l.debitori Accur.

k Credidi.& ſic naturaliter fuit obligatus.

l Intra annum.ſ.de peculio:ut ī. quan. actio de pec. l.j.in prin.Accur.

Ait.

ait. ſi uerò in naturalē ſuam: potius eſſe, ut nihil agatur. Non enim intelligi poſſe, ut quis fideiubēdo pro ſe, obligetur. [b]

Si debitor ſuccedit fideiuſſori extinguitur acceſſoria. ſi principalis ſit utilis. ſecus ſi inutilis. h. d. Bartolus.

Quòd ſi hic ſeruus manumiſſus † fideiuſſori [c] ſuo hæres exiſtat, durarē cauſam fideiuſsionis putauit: & tamen nihilominus naturalem obligationem manſuram: [d] ut ſi obligatio ciuilis pereat [e] ſolutum repetere non poſsit. [f] Nec his cōtrariū eſſe, quòd cum reus [g] fideiuſſori [h] hęrs exiſtat, fideiuſſoris obligatio tollatur: [i] quia tūc duplex obligatio ciuilis cum eodem eſſe non poteſt. [k] Retro [l] quoq; ſi fideiuſſor ſeruo manumiſſo hæres extiterit: eadem aduerſus [m] eum obligatio manet: quamuis & naturaliter teneatur [n] nec [o] ꝓ ſe quis fideiubere poſsit.

Si principalis reus ſuccedit creditori, omnis obligatio extinguitur. ſi fideiuſſor, ſola obligatio fideiuſſoria extinguitur. hoc dicit Bart.

Quòd ſi ſtipulator † reum hæredem inſtituit, omnimodò fideiuſſoris obligationē ꝑimit, [p] ſiue ciuilis, ſiue tantum naturalis in reū fuiſſet. qñq- dē nemo pōt [q] apud eūdem pro ſeipſo obligatus eē. Quòd ſi idē ſtipulator fideiuſſorē hæredem ſcripſerit: proculdubio ſolam fideiuſſoris obligationem perimit. [r] Argumentum rei, quòd ſi poſſeſsio rerum debitoris [s] data ſit creditori, æquè dicendum ſit, fideiuſſorem manere obligatum. [t]

Poteſt unus eſſe fideiuſſor duorum correorum. h. d. Bart.

Cum tu, [u] & Titius eiuſdem pecuniæ rei eſſetis: eū, qui pro te [x] fideiuſsit, poſſe & pro Titio fideiubere reſpondit. quāuis eandem pecuniā eidē debiturus ſit: non tamen inanem eam creditori futuram. Non nullis enim caſibus emolumentū habituram [y] ueluti ſi ei, ꝓ quo ante fideiuſsiſſet, hæres exiſtat. [z] tunc. n. confuſa prima obligatione [a] poſteriorē duraturam.

Succeſsio non habetur loco ſolutionis quo ad lucrū hæredis. Bartolus.

Cū fideiuſſor reo ſtipulandi hæres extiterit: quæritur, an quaſi ipſe a ſe exegerit, habeat aduerſus reum [b] mandati actionem? Reſpondit, cū reus obligatus maneat, non poſſe intelligi & ipſum à ſe fideiuſſorem pecuniā exegiſſe. [c] itaque ex ſtipulatu potius, [d] quam mandati agere debebit.

Si obligatio conſiſtit in perſona repræſentata, poteſt accipi fideiuſſor. Bar.

Florentinus libro viij. Inſtitu. XXIII.

Mortuo † reo ꝓmittendi, etiam ante

---

a Ait. Aphricanus uel Iulianus magiſter Aphricani. & facit ſ. eo. l. planè. & ſ. ad Mace. l. creditorē. §. planè.

b Obligetur. ut ſup. ad Velle. l. ſuperiori in prin. & j. eo. l. quod ſi hic. uer. retro. in fin.

c Fideiuſſori. ſpe ſeruitutis obligato, quod eſſe potuit: ut Inſti. eo. §. 1.

d Manſuram. ex perſona manumiſſi.

e Pereat, uel acceptilatione, uel tēpore: ut quia ad tēpus fideiuſſerat.

f Non poſſit. naturali cauſa impediente: ut ſup. e. l. fideiuſſor. §. fideiuſſor. Et eſt ar. ſup. de no. ope. nunt. l. de pupillo. in fin. & l. ſi quis in re [1] in prin. Accur.

g Cum reus. ciuiliter, & naturaliter obligatus.

h Fideiuſſori. uel mandatori: ut j. eo. l. Vranius.

i Tollatur. ut & ſup. e. l. cum reus. & j. de ſo. l. cū qs. §. fi.

k Non poteſt. ſed hic una eſt ciuilis, & naturalis, & altera naturalis tantum. & ſic duæ naturales ſunt in eodem: licet una principalis, & altera acceſſoria. & ad hoc j. ad Vell. l. quāuis. §. ſi mulieri hæres.

l Retro. id eſt, econuerſo.

m Aduerſus. ſ. eū hæredem. Acc.

n Teneatur. ex perſona eius, cui ſuccedit.

o Nec. repete quāuis.

p Perimit. quia & principalis tollitur ipſo iure: ut j. de ſol. l. Stichum. §. aditio. & C. de pact. l. debitori.

q Nemo poteſt. eſt autē tunc idē ꝓ quo, & apud quem fideiuſſit: cum hæres ſuſtinet perſonam defuncti: ut ſ. ad Velleia. l. tutor. Accur.

r Perimit. ut ſic eximatur tñ perſona ab obligatione: nō aūt ut perinde habeatur ac ſi ſoluta eſſet pecunia: & ſicut in ſequenti ꝓponitur: nā ibi pſonale hēt beneficiū is, qui ceſſit bonis: ut j. eod. l. Vranius. ibi, ſed cum duo &c. C. de bo. aut. iudi. poſ. l. ex contractu. & Inſtit. de replica. §. fi. & caue; quia eſt arg. per contrarium: nam ſicut in ſuperiori caſu ſola acceſſoria obligatio tollitur, ita & hic ſola durat ſublata principali per ceſſionē bonorū. Alij referunt hic ar. ad probandū qđ manumiſſus a ſuo fideiuſſori, vel ecōtra ſuccedit qđ remanet fideiuſſoria obligatio: ut ſ. eo. §. qđ ſi hic. & §. retro. [a] ſed prima placet. & facit ſ. qui ſatiſ. cog. l. de dic. §. ſi fideiuſſor. & j. de ſol. l. ſi duo. in fi. & arg. ſup. de pe. l. peculiū. 11. §. ſed & creditor. & ar. ſup. ad Velle. l. quāuis. §. ſi mulieri.

s Debitoris. latitantis.

t Obligatū. eū nō extinguit principalis: qa miſſio i bona debitoris nō ē uerè ſucceſſio uniuerſalis: ut ſ. man. l. ſi ei. Ac.

u Cum tu. ſ. Sempronius. Acc.

x Pro te. ſcilicet Sempronio.

y Habituram. ſic j. de ſol. l. ſi duo.

z Exiſtat. fideiuſſor. uel dic etiam ſecundum. H. aſte creditor apud quē fideiuſſerat hic fideiuſſor. H. ut j. e. l. Vranius. §. ſed cū duo.

a Obligatione. fideiuſſoria: uel ſecundum H. principali, & acceſſoria.

b Aduerſus reum. aliās reū, & aliās eū, ſ. ꝓ quo fideiuſſit.

c Exegiſſe. ut ſup. de euict. l. ſi ei. §. fina. contra. Solut. illud obtinet cū creditor debitori ſuccedit: ut j. eod. l. ſi debitori. ſecus autē cū fideiuſſor creditori ſuccedit. Acc.

d Potius quā. electiuè. ſed contra ſ. mand. l. ſi ei. So. ibi cōdēnatus fuerat fideiuſſor, hic non.

Mortuo reo. Caius Seius debitor meus in x. deceſſit relictis hęredibus. ante aditā hæreditatē ego peto fideiuſſorē pro his x. an poſſim? & n. qđ ſic. quia hæreditas ſubſti-

† Sic in P. Fl. quāuis Hal. aliter edidit.

1 Eſt ver. in dicta l. de pupillo, in §. ſi plu ribus.

[a] eſt uer. in eodē §. quod ſi hic.

† Bal. hic dicit iſtū tex. ſingu. ad hoc qđ ceſſio bonorū facta p debitorem cōtra creditorē, nō liberat ipſum fideiuſſorem. Bolog.

† Bal. dicit iſtū textū not. ad hoc qđ hæreditas in repræſentando pſonā, aſſimilatē uniuerſitati, uel municipio uel ſocietati. Bo.

ſuſtinet uicem perſonæ defuncti: ſicut municipium, curia, aut ſocietas. Lex ſequens plana eſt. Franc.

a Accipi poteſt. ſic ſuprà, de conſtituta pecunia. l. hæredenus. in princ.

b Fungitur. vt Inſtit. de ſtipulat. ſeru. in princip. & C. depoſiti. l. cum hæreditas.

c Sicuti. ſcilicet, eſt fungitur uice perſonæ defuncti &c.

d SI mihi. Adiectus eſt. facit ſup. de conſt. pec. l. ſed & ſi. ij. §. j. de verborum oblig. l. eum qui. §. qui ſibi. Accur.

e LVcius. Apud Septitium creditorem.

f Si petierit. verba epiſtolæ.

g Frater meus. ſ. Seius. Accur.

h Epiſtolam. ſcilicet miſſam.

i Septitius. ſ. creditor.

k Deinde Titius. ſ. mandator. Accurſius.

l Fratrem. reum principalem. & ſic ſucceſſit reus mandatori: ut j. eod. l. Vranius.

m Actio. mandati contraria: principali abſorbente acceſſoriam. Acc.

n Poſsit. creditor.

o Seij. qui Seius tenetur principali non actione mandati contraria.

non habente curatorem, ſcilicet ſi dolo creditoris obligatus eſt: ut ſup. de mino. l. in caute. & C. de fideiuſ. mino. l. j. & ij. & eo modo quo ei qui pro quolibet maiore: ut habes ſuprà, de exceptio. l. exceptione. §. intercesſionis. & quod ſubiicit quoniam &c. poteſt eſſe recta ratio, uel etiã remotiua: quaſi uideretur ſubueniri illa rõne: quoniam &c. & prout eſt recta, facit ff. de pac. l. pe. dictum. Quod autem de furioſo, & prodigo ſubijcit: dic, quod ipſi nec naturaliter obligantur: ut j. de regulis iu. l. in negotijs & ff. de uerbo. oblig. l. is cui. in fin. unde in eo, quod ſubijcit fideiuſſorem teneri, malè dicit. & ſic eſt contra in utroque. ff. de verb. oblig. l. is cui. in fi. maximè cum non ſit obligatio cui accedat. Sol. non ſubuenitur per reſtitutionem: quia nec tenetur ſecundum M. vt j. eod. l. ſi à reo. §. adeo. verſic. ſi à furioſo. in princip. Similitudinis ergo cauſa magis ponit de his, quam quod ſit idem, quod in pupillo, ſecundum Rog. vnde cautè non repetit obligato. & quod ſubiicit, quoniam &c. dicit ideo ipſo iure non tenetur, non autem reſtitutione iuuatur: quia non habet actionem mandati: Nam ſi haberet actionem mandati, ſubueniretur ei per in integrum reſtitutionem. nec ipſe haberet regreſſum contra eum, pro quo fideiuſſit, ſecundum quoſdam, uel dicas hic tenari: ſed intercesſit tali caſu, quo & ipſe furioſus, uel prodigus tenetur: vt ex contractu facto antea tium: vel etiam poſtea quando obligatio deſcendit ex re: ut infra, eodem. l. ſi a reo. §. adeo. uerſicul. ſi a furioſo. in fin. & ſupra, de actio. & obliga. l. furioſus. & quod ſubijcit, quoniam &c. poteſt eſſe recta ratio, uel remotiua. Sed quidam dicunt quòd non interuenit fideiuſſor pro his, id eſt, in præiudicium eorum, ut ibi, ſed ſuum proprium ſic: vt hic, quod non placet: quia ſic eſſet acceſſoria ſine principali: & eſſet contra l. prædictam infra, eodem. l. ſi à reo. Alij dicunt quòd hic fideiuſſit pro furioſo, uel prodigo, qui fuerat obligatus tantum naturaliter, & ante uitium: cui obligationi accedit fideiuſſor, & tenetur cum effectu, & tamen non agit mandati, ſicut dixi quando pro pupillo: quæ naturalis obligatio potuit eſſe ex nudo pacto, uel etiam modis alijs. cæterum poſt uitium non poteſt naſci etiam naturalis: quod ſatis dici poteſt. & ſic conſonat cum pupillo. Alij, quod hic ſuccedit furioſus cuidam, qui erat naturaliter obligatus. Accurſius.

aditam hæreditatem fideiuſſor accipi põt: [a] quia hæreditas perſonæ uice fungit: [b] ſicuti [c] municipium, & curia, & ſocietas.

Adiectus fideiuſſorem accipere non poteſt. h. d. Bart.

Martianus lib. iiij. Regularum. XXIIII.

SI mihi, aut Titio [d] decem ſtipulatus fuerim, Titius fideiuſſoré accipere non põt: quia ſolutionis tñ cauſa adiectus eſt.

Pro parte hæreditaria tantum confuſione extinguitur obligatio, & hæredes fideiuſſoris, vel mandatoris non tenentur in ſolidum. h. d. Bart.

Marcellus lib. ſing. Reſponſo. XXV.

[e] LVcius Titius cũ pro Seio fratre ſuo apud Septitiũ [e] interuenire uellet, epiſtolam ita emiſit: Si petierit [f] a te frater meus, [g] peto, des ei numos fide, & periculo meo. poſt quã epiſtolã [h] Septitius [i] Seio pecuniã numerauit: deinde Titius [k] inter reliquos & Seium fratrem [l] pro tertia parte reliquit hæredẽ. quæro, an quia aduerſus Seium debitorem Septitij cõfuſa ſit actio [m] pro tertia parte, qua Titio fratri ſuo hæres extitit: cum coheredibus eius agere in ſolidum poſsit? [n] Marcellus reſpondit cum cohæredib. Seij [o] non pro maiore, quàm hæreditaria parte mandati agi poſſe.

Qui fideiubet pro pupillo, furioſo, vel prodigo naturaliter obligatis; efficaciter tenetur: nec contra eos per mandati actionem regreditur. h. d. Bart.

Vlpianus lib. xj. ad edictum. XXVI.

MArcellus ſcribit, Si quis pro pupillo [p] ſine tutoris authoritate obligato, [q] prodigove, uel furioſo fideiuſſerit: magis eſſe, ut ei [r] non ſubueniatur: quoniam

MArcellus ſcribit. CASVS. Dedi pupillo. c. mutuo, qui mihi dedit fideiuſſorem. iſte fideiuſſor uult reſtitui contra fideiuſſionem ſuam ſicut pupillus. quæritur utrum poſſit? Reſpon. quod non: quia ei non competit mandati actio contra pupillum. Fran. Accurſ.

p Pro pupillo. idem in adulto habente curatorem, ſed non authorizantem: vt C. de reſtitu. min. l. ſi curatorem. Accurſius.

q Obligato. naturaliter: vt j. tit. j. l. j. in fin. & ſup. ad Trebel. l. ſi eius. circa princi. & quã dies le. ced. l. cũ illud. §. j. pro qua obligatione poteſt intercedere fideiuſſor, & cum effectu: vt ſup. eod. l. fideiuſſor. §. fideiuſſor. & de arbi. l. ſi pupillus. & de uerb. oblig. l. ſi pupillus. & caue: quia ſi tutor interueniſſet, teneretur ciuiliter, & naturaliter: vt ſuprà, de auth. tut. l. impuberes. Item non eſt locupletior: quia & tunc teneretur ciuiliter: ut C. pro emp. l. fin. & utroque caſu ageret fideiuſſor mandati uel alia actione: vt ſup. de negot. geſt. l. ſi pupilli. in prin. & ſic non haberet locum quod in fin. huius l. dicitur. Itẽ nec potes dicere, quod nec teneatur naturaliter, quod eſt quandoque, ſcilicet, quã promittit tutori: vt ſup. de auth. tut. l. v. uel quando eſt infans: vt ſup. de actio. & obli. l. pupillus. quia tunc non poſſet accedere fideiuſſor ei obligationi, quæ nulla eſt. & facit C. de prædijs minor. l. & ſi is. hoc ergo caſu non ſuccurritur fideiuſſori per reſtitutionem in integrum: niſi ſicut ſi pro adulto

r Vt ei. fideiuſſori.

Quoniam

a Quoniam his. ſcilicet, fideiuſſoribus, & ſic tranſit de ſingulari ad pluralem numerum: ut C. de in ius uocan. l. fin. Accurſius.

Inter fideiuſſores. CASVS. Tres fideiuſſores erāt vnius debitoris. certum eſt de iure, quod per epiſtolam Diui Hadriani actio diuiditur inter eos: ſed hoc nō fit ipſo iure. & ponit rationē ex conſequentia: quia ſi quis iſtorum trium fideiuſſorū deceſſerit antequam partem ſuam ſoluerit, cæteri tenebuntur ſoluere partē ſuā. & ſic bene ſequitur, quòd non erat diuiſio facta ipſo iure. Franciſc. Accurſij.

b Non ipſo iure. ſed per iudicem, vel per exceptionem ex epiſtola diui Hadriani: ut infra, eodem. l. inter. § j. in fin. & infrà, eodem. l. ſi contendat.

c Cæterorum. confideiuſſorum. Accurſius.

d Reſpicit. quod non fieret, ſi eſſet ipſo iure * diuiſa. & facit Inſt. e. §. ſi plures. Accurſ.

* Ad qđ facit l. ij. §. pe. ī. ad le. Rhod. de iac. vbi in ſimili hæ: diſtinctio probatur.

Si plures. CASVS. Titius accepit centum mutuo à Seio, & dedit duos fideiuſſores. vnus fideiuſſit purè, alter ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit. Titius vult cōuenire iſtū, qui purè fideiuſſit, ad totam ſummā. ipſe dicit, quod nō debet cōueniri, niſi in virilem: quia alter debet ſub cōditione, & conditio eſt extitura: an ſit audiendus? Reſpond. quod ſic. Ponamus autem, quòd conditio extiterit, & ille, qui fideiuſſit ſub conditione, non ſit ſoluendo. quomodo ſuccurretur Titio creditori? Reſpond. quod actio reſtituetur in eum, qui purè fideiuſſit, ut alteram partem ſoluat. Præterea. Gloſſ. ponit caſum. Præterea. Duo ſunt fideiuſſores pro mille. unus habet pluſquam mille in bonis, & ſic eſt ſoluendo: alter non habet, niſi quingenta. iſtorum duorum fideiuſſorum bona ſunt coniungenda, ita quòd id, quod unus plus habet, quam alter aggregetur alteri: & ſic erunt ambo ſoluendo. Sicut. Duo ſunt fideiuſſores in centum. diuiditur obligatio, ut quilibet teneatur in quinquaginta. quid ſi moriatur relictis hæredibus: utrum iſtud beneficium datur eis? Reſpond. quòd ſic: quia tantum tenebuntur pro partibus. Si fideiuſſor. Dedi Titio centū mutuū: qui Sempronium dedit mihi fideiuſſorem. timebam ne Sempronius eſſet debilis ad ſoluendum. petij Seium, ut eſſet fideiuſſor Sempronij, qui pro eo fideiuſſit. conueni Sempronium ad iſta centum, qui uoluit ut diuideretur actio inter ſe, & Seium ſuum fideiuſſorem. an hoc rectè petat? Reſpon. quod non: immo inſolidum conuenietur: quia ipſe eſt loco rei. Item nec prius principalis poteſt deſiderare, ut actio diuidatur inter ſe, & fideiuſſorem uſque ibi, proinde. vbi ponit talem illationem, quod ſi ſint duo fideiuſſores, & unus iſtorum duorum dederit Titium fideiuſſorem, obligatio non diuidi ut inter iſtum tertiū fideiuſſorem, & eū pro quo fideiuſſit: ſed bene diuidetur inter iſtum tertium, & alium primum, pro quo non fideiuſſit. Franciſc. Accur.

† In P. Fl. nō eſt, hæres. quam lectionem & ipſe Accur. ſenſit.

...niam his a mandati actionem competat.

Si ante diuiſionem vnus ex fideiuſſoribus non ſoluendo, vel ſine hærede decedat, ad periculum cæterorum ſpectat. Bart.

Caius lib. viij. ad edict. prouinciale. XXVII.

Inter fideiuſſores non ipſo iure b diuiditur obligatio ex epiſtola Diui Hadriani. Et ideo ſi quis eorum ante exactam à ſe partem ſine hærede deceſſerit, uel ad inopiam peruenit, pars eius ad cæterorum c onus reſpicit. d

Fideiuſſor, qui tenet ſub conditione, facit locum beneficio epiſtolæ: ſed ſi tunc ſoluendo nō eſſet, in alios fideiuſſores reſtituitur. h. d. Bart.

Vlpianus libro xxij. ad edictum. XXVIII.

Si plures ſint fideiuſſores, e & unus purè, alius in diem, uel ſub cōditione acceptus, ſuccurri oportet f ei, qui purè acceptus eſt, dum exiſtere conditio poteſt: ſcilicet, ut interim in uirilem conueniatur. Sed ſi cum conditio extitit, non eſt ſoluendo, qui ſub conditione acceptus eſt: reſtituendam g actionem in purè acceptū, Pomponius ſcribit.

Hæredi & eius fideiuſſori datur beneficium epiſtolæ reſpectu confideiuſſoris: ſecus reſpectu principalis: & in bonis principalis computantur uires fideiuſſoris. h. d. Bart.

Præterea ſi fideiuſſor h extitit † hæres fideiuſſori, ſiue unus, ſiue plures: æquè hic quoque pertinebit ad eandem cauſam: in quorum perſona æquè locū habebunt ea, quæ ſunt a Diuo Hadriano cōſtituta. i

In facultatibus fideiuſſoris ab eo dati computantur facultates confideiuſſoris: licet ergo fideiuſſor meus non ſit ſoluendo, ſi tamen fideiuſſor ab eo datus ſoluendo eſt, & ego conueniar inſolidum, poſſum petere actionem diuidi inter me, & illum: & ſic ille reputabitur confideiuſſor meus: ſicut ille pro quo fideiuſſit aliàs non haberem hoc beneficium. h. d. Paul. de Caſt.

Præterea † ſi quæratur, an ſoluendo ſit principalis fideiuſſor, etiam vires ſequentis fideiuſſoris ei aggregandæ ſunt. k Sicut ipſis fideiuſſoribus, ita hæredibus l quo...

e Si plures ſint fideiuſſores. ſimul accepti: alias ſecus: vt infra, eod. l. ſi a Titio. * Accurſ.

* Contrariū tenent Dy. & Iac. de Aretio: nempè, qđ idē ſit vtrobiq; per l. ſi Titius. ſ. eod nec obſt. l. ſi à Titio. vt hic g ex. Bal. in l. mulier. C. de iu. dot. & Alex. in l. ſi cōſtante. in prin. in a. col. ī. ſol. matr. iſtā ter. cū gl. ſing. reputat ad hoc, quod ſi ſūt duo rei debendi, & vnus eſt inops, & alter eſt diues, non pōt agi contra vergentem ad inopiā rōne inopiæ: ga diuitiæ vnius ſupplent inopiam alterius. Bolo.

f Oportet. per epiſtolam: ſecus in duobus reis ſic acceptis: vt ſuprà, de duobus reis, l. ex duobus.

g Reſtituendam. per in integrum reſtitutionem contra rem prius iudicatam. Idem & ſi nullo modo extitit conditio. videbatur enim à reſiduo liberatus tum propter epiſtolam: tum quia in parte tantum fuerat condemnatus.

h Fideiuſſor. aliàs eſt ſi fideiuſſor extitit hæres fideiuſſori: & tunc dic hic quoque, &c. ſcilicet, fideiuſſor ſuccedens pertinet ad eandem cauſam: ſcilicet, ut impetret beneficium epiſtolæ contra fideiuſſores primi: qui & ſui confideiuſſores ſunt: & ſi duo, uel plures fideiuſſores ſint hæredes alterius fideiuſſoris, impetrent etiam inter ſe: cum & ipſi fideiuſſores principales erant etiam cum alijs confideiuſſoribus defuncti, & ſuis. alias deficit hæres: & tunc dic ſi fideiuſſus extitit fideiuſſori, id eſt, fideiuſſor aliquis acceptus eſt pro fideiuſſore: & quod ſubijcit hic quoque, ſcilicet fideiuſſor, qui pro fideiuſſore accipitur, pertinebit ad eandem cauſam, id eſt, ut impleret beneficium contra fideiuſſorem illum, qui eum ei dedit, ut in fin. huius l.

i Conſtituta. in epiſtola.

k Aggregandæ ſunt. ut uideatur ipſe ſoluendo, ſi eius fideiuſſor eſt. Accurſ.

l Ita hæredibus. ſic C. ad Velleia. l. hæredes. argumen. contra

contra ſupra, quod cum eo. l. ſi à ſi. §. ſoll. Accur.
[illegible] Dic quod ibi eſt beneficium meũ perſonale ſic ſup. ſolu. mat. l. [illegible] & l. ſeq. Bartolus.
Ille enim. pro quo fideiuſſit.
b Confideiuſſorem. illius qui eum dediſſet ſup. §. præterea. in gl. in §.

I contendat. Etiam exceptionem. non ſolum iudicis officio, uel non ſolum poterit agi, ut fiat [illegible] t ſed etiam &c.
Et ſi h. uerba exceptionis.

Si ſub impoſſibili. Stipulatus ſum à te c. ſi digito cœlum tetigero. iſta eſt conditio impoſſibilis. utrum poſſim à te petere fideiuſſorem? Reſpon. quod non, quia impoſſibili obligationi non poteſt accedere fideiuſſor. Franciſ.
Si ſub impoſſibili conditione. in faciendo: ſecus ſi in non faciendo ut ff. de uerb. oblig. l. impoſſibilis.
f Non poteſt. quia non ualet principalis.

Fideiuſſore. [illegible] Aliquis poteſt pro reo ignorante fideiubere. Fran. Acc.
g Promiſſor. qui erat principalis, pro quo iſte nunc fideiubet.
h Ignoret. ut & ſ. mand. l. ex mandato. §. fideiuſſori. & ſup. de nego. geſt. l. iij. §. fi. Acc.

Si fideiuſſor. [illegible] Promiſiſti mihi centum aureos ſolu ere in feſto paſchæ. fideiuſſor tuus ſoluit mihi per menſem ante paſcha, quæritur utrum poſſit iſtam conuenire facta ſolutione? Reſpond. quod non, ſed expectabit uſque ad eſtum in quo tu debebas ſoluere. Fran. Acc.
i Expectare diem. ad conueniendum reum actione mandati. uel neg. geſt. ut & ſup. manda. l. ſi mandauero tibi. in prinс.

que eorum ſuccurrendũ, Pomponius ſcribit.

Inter fideiuſſorem principalem, & ſubalternum ſibi non diuiditur actio, ſed inter principalẽ, & ſub alternũ alteri ſic. Bal.

Si fideiuſſor fuerit principalis, & fideiuſſor fideiuſſoris: nõ poterit deſiderare fideiuſſor, ut inter ſe, & cũ fideiuſſore, pro quo fideiuſsit, diuidat obligatio. Ille enĩ loco rei eſt: nec põt reus deſiderare, ut inter ſe, & fideiuſſorẽ diuidatur obligatio. Proinde ſi ex duob. fideiuſſorib. alter fideiuſſorẽ dederit: aduerſus eum quidem non diuiditur obligatio, pro quo interuenit: ſed aduerſus confideiuſſor. m magis eſt, ut diuidatur.

Reus: qui habet exceptionem, ſi actor differt agere forte, ut moriantur teſtes, qui poſſunt exceptionem probare: correus poteſt ipſum ad iudicium prouocare implorando iudicis officium, & petendo declarari ſibi exceptionem competere, & illi imponi ſilentium ſuper actione: & ſic non ſolùm petere examinari teſtes ad æternam memoriam dicit. Pau. de Caſt.

Paulus libro xxv [illegible]

XXIX.

Si prędat fideiuſſor cęteros ſoluẽdo eſſe: & exceptionem ei dandã. Si ñ & illi ſoluẽdo ſint.

Dyn. per iſtam l. dicit, quod ex contractu facto ſub conditione impoßibili, nulla naſcitur obligatio ciuilis, uel naturalis, quia ſi naſceretur, poſſet fideiuſſor accedere.

[illegible]

XXX.

Si ſub impoßibili cõditione ſtipulatus ſim: fideiuſſor adhiberi non poteſt.

Sed an pro inuito poterit quis fideiubere? dic quod ſic: tamen repetere nõ pot ab eo quod ſoluit, ſecus quando pro ignorante: quia repetit per actionem nego. geſt. Paulus de Caſt.

[illegible]

XXXI.

Fideiubere pro alio põt quiſque, & ſi promiſſor ignoret. h

Nota hic, quod fideiuſſor non poteſt obtinere exceptionem debitoriam in præiudicium debitoris: ſed exceptionẽ ſuam, uel aliã perſonalem, quæ ipſum tantum concernat, bene poteſt obtinere. Paulus de Caſt.

Vlpian. libro [illegible] ad edi.

XXXII.

Si fideiuſſor, uel aliꝰ qs pro reo añ diẽ creditori ſoluerit: expectare diẽ i debebit, quo eum ſoluere oportuit.

Iſta lex debet intelligi de exceptionibus rei cohærẽtibus, quæ tranſeũt in fideiuſſores, ſecus in perſonalibus. h. d. Pau. de Caſt.

[illegible]

XXXIII.

Ex perſona rei, & quidẽ inuito reo, exceptio & cętera rei cõmoda l m fideiuſſori, cæteriſq; acceſſionibus competere poſsunt.

Inſtantia tanſa tranſit ad hæredem, quo non defendente committitur ſtipulatio contra fideiuſſores datos à defuncto iudicatum ſolui, niſi hæres ſeruus fuerit pariter. h. d. Bar.

[illegible]

XXXIIII.

Si eum hominem, quem à Titio petierã, pro quo ſatis de lite acceperam, n Ti-

X perſona. Titius promiſit mihi c. & dat fideiuſſorem. ego facio ei pactum de non petendo: utrum fideiuſſor poſſit uti iſta exceptione pacti ſicut reus principalis? Reſpon. quod ſic. Alia exempla ſunt in glo. ui. Franc. Acc.
k Ex perſona rei. manci [illegible] ut C. eod. l. j.
l Inuito ut & ſupr. eod. l. ſi ſti [illegible] & ſupra, de exceptio. l. omnes.
m Commoda quæ rei cohærent: ut ſup. de excep. l. exceptiones. ij. §. rei.
n Acceſſionibus. ut mandatoribus, alias eſt in textu, uel ſucceſſoribus. & dat Rom. exemplum, ut in reſtit. in integrum in quodam caſu: ut C. de fideiuſſ. min. l. ij. & in compenſatione, & in conditione tacita tempo ris.

Si eum hominẽ. [illegible] possidebas ſeruum Stichum. ego dicebam ipſum eſſe meum. quare te ſeci uocari in ius ut eum mihi reſtitueres. tu dediſti fideiuſſorem iudicio ſiſti, uel iudicatum ſolui. tu poſtea moriens inſtituiſti Stichum hæredem cum libertate. certè iudicium debet tranſire in iſtũ ſeruum. quod ſi noliS iuſcipere iudicium fideiuſſores conueniemus. & hoc uerum, ſi ſeruus iſte tuus fuerit. ſi uerò ſeruus ille meus fuerit, & adierit hæreditatem non meo iuſſu, fideiuſſores tenebuntur ſi non defendatur in iudicio. ſi uerò ego iuſſi iſtum ſeruum adire hæreditatem, iam ſtipulatio, qua tenẽtur fideiuſſores, euanuit. ſequentia plana ſunt: Franciſcus. Acc.
Petieram. Vt ſeruum meum per rei uendi.
Acceperam. Iudicio ſiſti, uel iudicatum ſolui: ſicut harum legum tempore fiebat. ut Inſtitut. de ſatiſda. in prin.

† Adde quod notatur in l. cũ hæres. §. non eſt ſtatuliber. & in apo. ad tex. in uer impoſſibilẽ conditione. ff. de ſtatulib. ber.

o Nos habemus, quando obligatio de ſui natura eſt tranſitoria ad hæredem, inſtãtia tecum cœpta tranſit ad hæredẽ tuũ etiam lite incipiente, & per aduerſariũ tuum nondu conteſtata. l. defunctus. ſup. de p.o cu. l. ij. in fi. inf. de pręto. ſtipu. Quid ſi obligatio nõ eſt tranſitoria, dic quod non tranſit niſi inſtãtia cœpta & lite conteſtata per iſtum tex. ſin. Bolo.

prin. in qua iudi. ſol. ex clauſula de defendendo: vt intra, iudi. ſolu. l. iudicatum ſolui. de cuius commiſſione tractatur in hac lege. Acc.

a Titius. idemque poſſeſſor.

b Fuerit. quod etiam ex poſtfacto cognoſcetur, uel e ſerui cõfeſsione ſalpem.

c Iudicium. ſ. rei uend. inceptum, & conſummandum.

d In eum. interim hæredem neceſſarium factum & ſi nolit. R. & dic transferri iure hæreditario.

In P. F. ſi aũt meus petitoris fuerit.

e Committi ſtipulationem. contra fideiuſſores: & etiam contra ipſum iure hæreditario: quia & Titius promiſit. nam licet in ea non uideatur intereſſe, quia poſſeſſoris erat ſeruus: intereſt tamen et ueritas inquiratur ut ſup. ſi quis cau. l. ſi eum. in princip. Accur.

f Fuerit. non tamẽ ipſe fatetur hoc. Accur.

g Adierit. non ut ſeruus meus: ſed ut Titij libertus eius, qui neceſſarius hæres hæreditatem adiuit. R. neque in ſe iudicium transferri patitur. nec enim in dubio poſſum eum cõpellere: vt adeat: vt C. de iure deliber. l. pen.

h Tenebuntur. ſ. ſi non defendantur: non ergo quia non paretur, ſed quia iudicium recuſatur, quod fideiuſſores promiſerant, ſtipulatio committitur ſecundum R.

tius a liberũ hæredemq́; reliquerit: ſi quidẽ re uera ipſius: b dicendũ eſt, iudiciũ c in eũ d transferri: & ſi non patiatur id fieri, cõmitti ſtipulationẽ. e † Si aũt homo meus, id eſt, petitoris fuerit, f neque iuſſu meo hæreditatẽ adierit: g fideiuſſores tenebuntur h ob rem nõ defenſam. ſi aũt adierit me iubente, i ſtipulatio euaneſcit. k Planè ſi me⁹ fuerit: l & idcirco differam aditionẽ, ut cum uicero, m tũc cum iubeã adire: & interim n ob rem nõ defenſam agere uelim: o non committetur ſtipulatio: quia uir bonus non arbitraretur. p

In cauſam leuiorem poteſt quis intercedere non in grauiorem. h. d. Bar.

Paulus lib. lxii. ad edictum. XXXV.

HI, qui acceſsionis loco promittunt, in leuiorem cãm accipi poſſunt, in deteriorem non poſſunt. Ideo ſi à reo mihi ſtipulat⁹ ſum, a fideiuſſore mihi q aut Titio: meliorem cãm eſſe fideiuſſoris, Iulian⁹ putat: q̃a poſsit uel Titio ſoluere. Quòd ſi à reo mihi, aut Titio ſtipulat⁹ à fideiuſſore mihi tm̃ interrogẽ; in deteriorem cãm acceptum fideiuſſorem, Iulianus ait. Quid ergo ſi à reo Stichum, aut Pamphilum, r a fideiuſſore Stichum s interrogem? utrũ in deteriorem cãm acceptus eſt ſublata t electione, an in meliorem? quod & uerum eſt: u quia mortuo eo liberari poteſt. x

Fideiubens pro naturali obligatione ſerui, tenetur inſolidũ: ſed pro actione de peculio tenetur dominus, quatenus eſt in peculio. h. d. Pau. de Caſt.

Idem libro ij. ad Plautium. XXXVI.

CVm fideiubeat aliquis pro ſeruo, inſolidum tenetur, y et ſi nihil in peculio ſit. Planè ſi pro domino fideiubeat, cũ quo de peculio actio eſt, duntaxat de peculio tenebitur, z quod tunc a erit, cum res iudicatur.

i Iubente. i. nuli ſeruus meus: vt etiam ipſe fatetur.

k Euaneſcit. quia ego per ſeruum ſuccedo principali reo; & ſic extinguitur principalis obligatio: igitur & acceſſoria: vt ſupra eod. l. hæres. §. quod ſi ſtipulator. Accurſius.

l Fuerit. & hoc etiam fatetur ille: vnde ipſo ¹ iure intutus efficitur Titij hæres. Ac.

¹ Alias non ipſo iure.

m Vt cum uicero. contra fideiuſſores, quia non defenduntur.

n Et interim. i. dum uacat Titij hæreditas.

o Velim. contra fideiuſſores.

p Arbitraretur. ſ. eum eſſe defendendum, qui meus ſit. & hoc fatetur: vel eum, qui mortuus eſt, dum eius hæreditas uacat: vt argumen. ſupra, de procura. l. nec hæreditas. cum ego in fraudem faciã, ut poſteà adeat.

HI, qui. Dictum eſt ſupra, in l. Græcè. §. illud commune. quod fideiuſ. non poteſt accipi in duriorem cãm: & proceſſit ibi per multa exempla per leges ſequentes: hic iterum tangit de illa materia: quia fideiuſſor obligatur in duriorem cauſam: nam ſi à reo principali, ſtipulor mihi dari ſolũ: à fideiuſſore uero ſtipulor dari mihi, aut Titio: melior fit conditio fideiuſſoris: quia poteſt uni noſtrum ſoluendo liberari. ſi autem econtra: vt puta ſi ſtipulatus ſum à reo principali mihi, aut Titio dari: à fideiuſſore autem ſtipulatus ſum dari tantum mihi, fideiuſſor non obligatur: quia in duriorem cauſam acceptus eſt. Sed quid ſi à reo principali ſum ſtipulatus Stichum, aut Pamphilum: a fideiuſſore autem Pamphilum tantum? Certè non cenſetur fideiuſſor acceptus in duriorem cauſam: quia mortuo Pamphilo poteſt fideiuſſor liberari: quod non eſſet, ſi promiſiſſet Stichum, aut Pamphilum: quia tunc uno mortuo deberet aliũ ſoluere. Franciſcus Accurſij.

q Mihi. ſcilicet tantum.

r Pamphilum. & ſic duo.

s Stichum. & ſic unum.

t Sublata. id eſt, ablata, quam habet reus ſcilicet non fideiuſſor.

u Quod uerum eſt. ſcilicet ut in meliorem cauſam acceptus ſit.

x Liberari poteſt. ut & ſupra, de uerbo. obliga. l. ſi ex leg. & ſupra eod. l. Græce. §. ſi quis Stichũ. hoc tamen quod morti ſubiectus eſt Stichus: non uidebatur attendendum: vt argum. ſup. de tranſactio. l. cum hi. in fi. Dic ſecundum Bar. quod hic attenditur id, ad quod res naturaliter tendit: ubi ſecus.

CVm fideiubeat. Tu habes ſeruum Stichum. iſte Stichus uult contrahere cum aliquo: ſi ego fideiubeo pro ſeruo iſto, certè ego tenebor inſolidũ. ſed ſi ego fideiubeo pro te rogante ſeruo: tenebor tantummodo quatenus eſt in peculio ſerui: quod peculium æſtimatur tempore rei iudicatæ. Fran.

y Tenetur. ſ. fideiuſſor: & facit ſup. de conſtit. pecu. l. j. in fi. & l. ij. & de condi. inde l. ſi is cum quo. & l. naturaliter. & de act. emp. l. ſi ſeruus. § pe. Sed contra ſupra ſi quis cau. l. quoties. ſed in iudicio ſpeciale.

z Tenebitur. non actione de peculio: ſed ut præſtet quantum eſt in peculio, cum res iudicatur. Nam hoc tempus inſpicitur in condemnatione peculij: vt ſup. de pec. l. quæ ſitum. in prin. & ſup. de lib. leg. l. ſi quis reũ. §. Iul. in fin.

a Quod tunc. ſ. peculiũ eſt inſpiciendum, tũc eſt & c.

Cum.

† In Pan. ꝑ. incipit, Cum quis & reũ & fideiuſſo-res habẽs, ab uno &c.

† Amplia bis hanc l. ut procedat nõ tm̃ in fideiuſſore ſoluẽte, ſed etiã in condẽnato ad ſoluẽdũ ꝑ l.j.C.de fideiuſſo. mino.& l. fideiuſſor ꝑ uẽditore.ſ.eo.tit. de quo eſt gl.l.c.ſi.ex tra de foro compe. lib.vj.

CVm is. CASVS Creditor Titius, qui habet reũ Seium obligatum, & fideiuſſores, accepit ſolutionem plenã ab uno fideiuſſore, utrum poſſit illi cedere actionem contra reum? Et uidetur quod non: quia facta ſolutione nullæ remanent actiones. ergo nullas cedere poteſt. ſed hoc non eſt uerum: quia creditor, qui ſolutionem accepit, non cẽſetur quodammodo pecuniam, quam recipit, in ſolutum accipere, ſed uidetur uendere fideiuſſori nomen debitoris, & ideo habet actiones, quas cedere tenetur ipſi fideiuſſori. Frã. Accurſij.

a Præſtat. quod facere debet: ut & C. e.l.cum alter.& ſ.rẽ pu.ſal.fo.l.ſi.in prin. Sed contra. ſ.eo.l.ut fideiuſſor. Sol. ut ibi in gloſſ.j. Accur.

b Dici. allegando.

c In ſolutum.ſ.creditor. ſic extinguerẽtur obligationes omnino ſecũdum quoſdam. & intellige, quando incontinenti poſt ſolutionem cedit actionem: uel ſi ex interuallo, dic hoc actum in ſoluendo, ut poſtea poſſit fieri ceſſio: ne ſit contra.ſ. de ſol. l. Modeſtinus. uel etiam dixit ſoluens, ſoluo ut cedas, ut C. de action. & obli. lege.j.

d Et ideo habet. hęc eſt uera: ſed eius contraria non, ſcilicet quod ideo teneatur quod habeat actionem? ut ſ. de re. iur. l. nemo ideo. Item not. quia actio inutilis cedenti, erit utilis ei, cui ceditur. Sed quomodo hoc? Reſpon. quia & aliàs actione mandati, uel neg. geſt. haberet ſoluens, efficacẽ ſcilicet contra reum. ar.ſ.ad Velle.l. quamuis.§.interdum, uel poſſet etiam forte repetere pecuniam.ſ. ſoluens à creditore ſi non cedat: arg.ſ.rem ra.ha.l.ſi.§.ſi. & de hoc no.C.de iu.do.l.ſi. circa prin. & facit ad l.ſ. de pec.l.quod debetur. & ſ.qui mo.pig. uel hyp. ſo.l. ſoluitur.§.ſi conuenit. & C.e.[illegible] & ſ. de fur.l.ſi uẽdidero.in pri.& ſ.de ſol. [illegible] Stichum.§.pe. & ſ. de pec.le. l.dominus Sticho.& ſ.man.l.Papinianus. & C.de here.uen.l.ea nominis.& l.emptor.& ſ.de leg.j.l. ſi res. & ſ.e.l.ſi fideiuſſores.§.idem rñ.& ſ.de tu.& ra.diſtra. l.cum pupillus. Item an in ſolidum: dic ut ſ. de ſol.l. Modeſtinus. Accurſius.

Fideiuſſori ſoluẽti debent actiones cedi: quia ſoluendo uidetur eas emiſſe. Bar.

Idem lib. xiiij. ad Plautium. XXXVII.

† CVm is, † qui & reum & fideiuſſores habet, ab uno ex fideiuſſoribus accepta pecunia præſtat[a] actiones: poterit quidem dici,[b] nullas iam eſſe, cum ſuũ perceperit: & perceptione omnes liberati ſint. ſed nõ eſt ita. Nõ em̃ in ſolutum[c] accepit, ſed quodammodo nomen debitoris uendidit. & ideo habet[d] actiones: quia tenetur ad ipſum, ut præſtet actiones.

Fideiubens per errorem pro eo, qui liberatus eſt tempore, nõ tenetur h.d. Paul. de Caſt.

Idem libr. xvij. ad [illegible]. XXXVIII.

SI quis, poſtquam trãſacto tempore liberatus eſt, fideiuſſorem dederit, fideiuſſor nõ tenetur: quoniam erroris[e] fideiuſsio nulla eſt.

Si in obligatione principali competit electio debitori: nõ poteſt in fideiuſſoria dari electio fideiuſſori. Pau. de Caſt.

[illegible] XXXIX.

SI Stichum, aut Pamphilum ſtipulatus eſſem, utrum promiſſor uoluiſſet:[f] nõ poſſum fideiuſſorem ita accipere, Stichum, aut Pamphilum, utrum fideiuſſor uellet: quia futurũ eſſet in eius poteſtate alium uelle, q̃ reus uoluiſſet.

Si tempore exiſtentis conditionis nõ eſt res, uel perſona, quæ in obligationem deducatur, fideiuſſor non obligatur. Bart.

A Titio,[g] qui mihi ex teſtamento ſub conditione x. debuit, fideiuſſorẽ accepi, & ei[h] hẽs extiti:[i] deinde conditio legati extitit. quæro, an fideiuſſor mihi teneatur? Reſpondit: ſi ei, à quo tibi erat ſub conditione legatum, cum ab eo fideiuſſorem accepiſſes, hæres extiteris: nõ poteris habere fideiuſſorem obligatum: quia nec reus[k] eſt pro quo debeat: ſed nec res ulla, quæ poſsit deberi.

Fideiuſſori cõtra fideiuſſorẽ non datur actio, niſi ceſſa. Bar.

M[illegible]nus li.[illegible] XL.

VT fideiuſſor aduerſus confideiuſſorẽ ſuum agat, actio danda nõ eſt:[l] ideoq; ſi ex duobus fideiuſſoribus eiuſdem quantitatis cum alter electus à creditore totũ exoluerit, nec ei ceſſæ

SI quis poſtquam. CASVS. Stichus libertus debebat mihi præſtare operas uſq; ad certum tempus, quas præſtitit. tranſacto illo tempore putans, quod mihi adhuc deberet operas, dedit mihi fideiuſſorem pro illis operis, an fideiuſſor obligetur? Rñ. q; non: q; hic fuit error credentis ſe teneri, cum non teneretur: & fideiuſſio facta per errorẽ nulla eſt. Fran.

e Erroris. ſ. facti. ſecus ergo ſi ex certa ſcientia: ut ſupr. ſi quis cau l. ſed & ſi quis. §. fina. & adde quod no.ſ. mand. l. ſi fideiuſſor. j. §. quędam. Item contra. ſ. eod. l. ubicunque. Sol. ibi interuenit fideiuſſor antequam liberet reus, hic autẽ poſtea. uel plenè dic ut ibi. & facit C. de iur. & fac. igno. l. cũ teſtamentum & l. non idcirco.

f SI Stichum. Voluiſſet. & ita nõ prioris obligationis eſſet acceſsio: ſed alia quędam obligatio. & facit ſ. eod. l. Grecè. §. ſi quis Stichum.

g A Titio. herede.

h Et ei. ſ. Titio.

i Extiti. & ſic omnis obligatio extincta eſt: ut ſ. eod. l. hæres à debitore. §. quod ſi ſtipulator. & C. de pac. l. debitori.

k Neratius Nol. nõ eſſe acceſſorium ſine principali.

Acceſſorium ſine principali eſſe non poteſt.

VT fideiuſſor. CASVS. Titius debitor meus in c. dedit mihi duos fideiuſſores. Conueni unum fideiuſſorem, qui mihi totum debitum ſoluit: quæro utrum debeam cedere actionem illi fideiuſſori contra ſuum confideiuſſorem? Reſpon. quod non. Frã. Accur.

l Non eſt à lege, uel à iudice: ſed à creditore oppoſita exceptio ſic, uel ante ſolutionem, uel poſt incontinẽti: uel hoc acto etiam ex interuallo: ut infra l.ij. §. idẽ reſpond. & ſ.l. cum is. & l. fideiuſſoribus. & C. eod. l. cum alter. ſecus in tutoribus, qui agunt utili ſine ceſſione: & magiſtratibus: ut ſup. de tut. & ra. diſtra. l.j. §. ſi pupillus. uer. nunc tractemus. & ſ. de neg. geſt. leg. ex facto. quare ſecus? Reſpon. illi ea neceſſitate, hi ea uoluntate. ar. C. de neg. geſt. l. tutori. ut l ideo: quia fideiuſſor habet regreſſum contra alium, ſed tutor, uel magiſtratus non. ad quod facit quod no. ſup. de procur. l. ſi minor. * in prin. Accur.

* L. minor xxv. annis. ſi.

a Alter. liberatur alterius ſolutione.
b A confideiuſſore. cum non eſt ceſſa actio.
C Vm duo rei. Titius, & Mæuius promiſerunt mihi x x x. aureos: unus eorum dedit mihi fideiuſſo. certè ego poſſum ab eo totam ſummam exigere ſicut ſi ambo dediſſent iſtum fideiuſſorem. Frã. Accur.
c Accipietur. Nam ipſe qui eum dat, inſolidum conuenietur. & facit ſupra, de duo. reis. l. duos. §. primo.
d I fideiuſſores. Pamphilus adultos habens curatores accepit ab eis fideiuſſores rem pup. ſal fo. poſt impletam Legitimam ætatem curatores & eorum hæredes erant ſoluendo: ſed iterum poſt deſierunt eſſe ſoluendo. quæritur utrum fideiuſſores teneantur? Reſpond. quod ſic. Item fideiuſſores poſſunt petere diuidi obligationem. Si ergo unus fideiuſſorum conuentus & condemnatus fuerit inſolidum ſi poſt conuenitur actione in factum, ex re iudicata conueniri, poterit adhuc petere diuidi actionem ut exteri etiam pro parte ſua ſoluant. Franciſ. Accur.
d Si fideiuſſores. alias incipit, fideiuſſores ſi &c. alias, ſi fideiuſſores.
e A curatore. Qui promiſit rem adulti ſaluam fore.
f Deſierit. ſ. curator.
g Non temere. temere eſſet ſi daretur. ſic ſ. de prob. l. ſi quis liberum. & de dinor. & rep. l. uxores. & ı. de reg. iur. lege, ea quæ raro.

fint actiones: alter [a] nec à creditore: nec à confideiuſſore conuenietur.

Ab uno ex duobus reis debendi poteſt dari fideiuſſor pro tota quantitate.

Idem libro [illegible] reg[illegible]larum. XLI.

C Vm duo rei cõſtituti ſũt: ſiue ab utroq;, ſiue ab alterutro fideiuſſor datus fuerit: inſolidũ rectè accipietur.

Si fideiuſſor in defectum principalis accipiatur: eo exiſtente ſoluendo fideiuſſor non tenetur. h. d. Bar.

[illegible] XLII.

S I fideiuſſores in id accepti ſunt, q̃d a curatore ſeruari non poſſit: & poſt impletam legitimam ætatem, tam ab ipſo curatore, quam ab hæredibus eius ſolidum ſeruari potuerit: & ceſſante eo qui pupillus fuit, ſoluendo eſſe deſierit: nõ temerè utilem in fideiuſſores actionẽ cõpetere.

Exceptio, quæ non impugnat ſententiam, poteſt opponi poſt ſententiam. h. d. Bar.

Idẽ rñdit: ſi inſolidum cõdemnatus eſt unus ex mãdatoribus: cũ iudicati cõueniri cœperit, poſſe cũ deſiderare, ut aduerſus eos, qui idem mandauerunt, actiones ſibi mandentur.

Si principalis promittit pecuniam, fideiuſſor ad aliam quantitatem non tenetur. Bar.

Iauolenus li. x. epiſtolarum. XLIII.

S I ita fideiuſſorẽ accepero, Quod [k] ego decẽ credidi, de ea pecunia mille modios tritici fide tua eſſe iubes? nõ obligatũ fideiuſſor: q̃a in aliã rem, q̃ quæ credita eſt, fideiuſſor obligari non poteſt: quia non ut æſtimatio rerum, quæ mercis numero habẽtur, in pecunia numerata fieri poteſt, [l] ita pecunia quoque merce æſtimanda eſt. [m]

Fideiuſſores diuerſorum non recipiunt beneficium diuiſionis. h. d. Bar.

[illegible] XLIIII.

S I à Titio ſtipulatus, fideiuſſorem te acceperim, deinde eandem pecuniam ab alio ſtipulatus, aliũ fideiuſſore accipiã: cõfideiuſſores non erunt: quia diuerſarum ſtipulationum fideiuſſores ſunt.

Contractus cui non ſatur ſtipulationis impedit commiſſionem. Bart.

ſoluendo, ſecundum Bart. hic.
i Deſiderare. idem in fideiuſſoribus: ut ſ. e. l. fideiuſſoribus. & l. cum is. Sed contra. C. eod. l. fideiuſſor. in fi. ubi ante ſententiam tantum conceditur: ſed illud in beneficio diuiſionis, hic ceſſio eſt. uel ut ibi. Itẽ an inſolidũ fiat hæc ceſſio, reſpõ. ut ı de ſolut. Modeſtinus. & facit ſupra, mand. l. ſi quis alicui. §. fin. Item contra C. ſentent. reſcin. non poſ. l. per emptores, ſed hic ſpeciale ut peremptoria opponatur poſt ſententiam: ut ibi not. Item facit ſupra, nautæ caup. ſta. l. licet. §. in factum. uer. & ſi cum.
k S I ita fideiuſſorẽ. De di tibi decem mutuo. tu das mihi fideiuſſorem, qui ita promittit, fideiubeo pro talis: & promitto x. corbes olei pro decem aureis quos eis mutuaſti. certè iſte fideiuſſor non obligatur quia in aliam ſpeciem eſt acceptus, quam principalis. & ſubiungit ratio[illegible]nem: quia licet ſpecies poſſint æſtimari pecunia, ſicut x. aureos dari pro tali re: tamen pecunia non poteſt facilitet æſtimari ſpeciebus. Franciſcus Accur.
l Quod. i. quia. uel ſubaudi de eo.
m Non poteſt. ſecus in conſtitutore: ut ſupra, de conſt. pec. l. j. §. antepen. Itẽ ipſe debitor ut ſupra, ſi cert. pet. l. rogaſti. licet fideiuſſor non: ut hic, & ſup. eo. leg. Græce. §. ſi quis Stichum.
n Poteſt. quia cum merces datur in pecunia poteſt ſe obligare fideiuſſor: ut hic innuit. Sed contrà puto, argumen. §. ſi quis Stichum.
o Æſtimanda eſt. Sequitur ergo ut cum pecunia datur in mercem. non poſſit obligari fideiuſſor. facit inf. de uerb. ſign. l. propemodum. & C. de conſti. pe. l. j. §. ſed ut & §. nemiuem. Accur.
p S I a Titio. Stipulatus ſum à decem, & fideiuſſorẽ accepi. poſt eandem ſumma ſtipulatus ſui a Mæuio, & aliũ fideiuſſorem accepi. dicimus hic q̃ iſti non ſunt confideiuſſores: quia ſunt diuerſarum ſtipulationem accepti. Fran. Accur.
Confideiuſſores. ergo non adiuuantur beneficio epiſtolæ. & facit ı. e. l. inter. §. duo. Sed quid ſi ab eo. diuer-

h Utilem. nedum directam. ſibi enim imputet quod agere ſuperſedit, cum ſoluẽdo fuit. & hic maior factus erat, ſecus ſi tunc ſoluendo non eſſet: ut C. de fideiuſ. tu. l. j. & facit C. de di. tut. l. j. & C. de prob. l. ex perſona. & ſupra, de eum. l. rem hæredi. Sed contra infra, eodem. l. fideiuſſor. Sol. ut ibi. & facit inf. eod. l. inter. §. cum inter.
Die quod hic debet diſ. uti hæres ſicut defunctus: quia fuit habitus reſpectus ad rẽ: quod apparet [illegible] debet fieri ipſo uolente ſoluere: ut l. de[illegible] in ſi. ſ. de uerb. obl. [illegible] ul. [illegible] in fi. fuit habitus reſpectus ad per[illegible]nam: quod apparet: quia eo ipſo quod eſt in mora, ſtipulatio impletur licet ſit

† Non temere accipe p̃ nõ ineſle. Aliter accipiẽ temere put Mando. ſu per. 14. cõmiſ. ı uerſ. temere.

* Barto. hic dicit eſſe. leg. ſi fideiuſſor. § ti. ſ. eo. l. gl. Pet.

diuerſis temporibus? Reſp. ut ſ. eo. l. ſi Titius. ij. reſp.

S Tipulatus es. CASVS. Titius erat bonus architectus: à quo ſtipulatus ſum hoc modo: Titi promittis mihi tale opus facere? ille reſpondit, promitto. Itē Promittis mihi quod ſi non feceris, ſolues expenſas, ſi alij faciendum locauero? promitto, & cū hoc fideiuſſorem dedit Meuium. Cōtingit quod Titius opus iſtud non facit: quapropter ego illud alij locaui faciendum. Ille ſimiliter non facit: quamobrem ego. [...] opus iſtud ta[...]uo. Nunc quæritur utrum Meuius fideiuſſor teneatur? Reſpond. quod non: quia ego non ſum proſecutus uerba ſtipulationis: cū ille ſecundus cōductor opus non fecerit: imò ego illud perfeci: ideo illa ſecunda locatio habetur ac ſi non eſſet interpoſita. Fran. Accur.

Iabolenus libro xj. epiſtolarum. XLV.

S Tipulatus es [a] opus arbitratu tuo [a] ante certam diem fieri: quod ſi effectum non eſſet, quanti ut efficeretur, opus locaſſes, tanti fideiuſſores accepiſti: & quia opus effectum non erat [b] alij [c] locaſti, & cū poſterior cōductor ſatis non daret, [d] ipſe [e] opus feciſti. [f] quæro, an fideiuſſor teneatur? Rn̄di ſm̄ ea uerba ſtipulationis, q̄ à te propoſita ſunt, fideiuſſores nō teneri. Non. n. [g] id feciſti, quod in ſtipulatione conuenerat: id eſt, opus alij nō [h] locaſti: [h] tametſi [i] poſtea [k] locaſti. Ea enim locatio, † quā ſecutus non es, perinde eſt, ac ſi interpoſita nō eſſet, [l] † & [m] ſtati tu opus facere cœpiſſes. [n]

Pro venditore fideiuſſor poſtquam eſt condemnatus, agere poteſt. Bartolus.

Scæuola libro vj. Digeſtorum. XLVI.

F Ideiuſſor pro uenditore fundorum duorum, altero euicto conuentus ab emptore, condemnatus eſt in certam quantitatem. [o] quæſitum eſt, an cum hęrede uenditoris ante diem, quo iudicatum facere cōpelleretur, agere poſsit? [p] Reſpondit, agere quidem poſſe: [q] ſed ex iuſta cauſa [r] ad officium iudicis pertinere, quò fideiuſſor aut defendatur, aut liberetur. [s]

Fideiubens pro contractu per l. reprobata, effectualiter non tenetur. Pau. de Caſt.

Iabolenus libr. x ex poſte. Labeo. XLVII.

C Vm lex uēditionib[us] [t] occurrere uoluerit, fideiuſſor quoque liberatur, eo magis, quòd per huiuſmodi actionem [u] ad reum peruenitur. [x]

Pro deportato ex maiori obligatione non poteſt accipi fideiuſſor. h. d. Bart.

Papinianus libro ix. Quæſtionum. XLVIII.

S I debitori deportatio irrogata eſt, non poſſe pro eo fideiuſſorem accipi, [y] ſcribit Iulianus:

a Arbitratu tuo. Quod ad boni uiri arbitriū reducitur: ut ſupra loc. l. ſi in lege.

b Non erat. elapſo die: quod eſt neceſſe. Itē neceſſe eſt quod eadē lege locet: ut ſ. loc. l. itē quæritur. §. ſi in lege.

c Alij. uerbotenus tantum. Ac.

d Non daret. de opere faciendo ſuo arbitrio ut fecerat primus.

e Ipſe. id eſt, tu ipſe. Accurſius.

f Feciſti, & ſic ab utraque locatione receſſiſti.

g Non enim. facit C. eo. l. ſi creditor.

h Non locaſti. effectu. Acc.

i Tametſi. i. quamuis. Ac.

k Poſtea. ſ. uerbotenus ſine effectu.

l Non eſſet. ar. ſ. de in diem addi. l. quod autem. ibi, quaſi non uideatur &c. & de in rem uer. l. ſi pro parte §. uerſum.

m Et. repete & perinde ac ſi &c. quaſi dicat, ſi nulla etiam uerbotenus facta interceſſiſſet. Accur.

n Cœpiſſes. quod hic feciſſe uideris. & facit ſupra, de ſtat. lib. l. Stichum §. final.

F Ideiuſſor. CASVS. Ego uendidi tibi duos fundos: & dedi tibi fideiuſſorem pro euictione. Contingit quod unus fundus euincitur: ideo emptor fecit conueniri fideiuſſorem: et condemnari in certam ſummā pecuniæ: ego morior relicto hærede. nunc quæritur utrum iſte fideiuſſor poſſit conuenire hæredem meum antequam executio fiat contra eum? Reſpon. quod rectè agere poteſt. & iudicis officio continebitur quod ipſe fideiuſſor liberetur à ſua fideiuſſione per hæredē meū, ſcilicet ſolutione, uel alio modo. Fran. Acc.

o Quantitatem. præſtandam intra certam diē: quod facere poteſt: ut ſ. de re iudi. l. ij. uel ſi hoc non dicat, quatuor menſes dantur: ut C. de uſur. rei iudi. l. ij.

p Agere poſſit. ſ. fideiuſſor. Ac.

q Poſſe. ut & ſup. mand. l. Lucius. & C. mād. l. ſi pro eo.

r Ex iuſta cauſa. ſ. propter hanc iuſtam cauſam.

s Liberetur. ſolutione, uel alio mō.

C Vm lex. CASVS. Vendidiſti mihi rē ſacrā, quæ non poteſt uēdi, lege prohibēte. ego dedi tibi fideiuſſo. pro precio ſoluendo. quæritur an iſte fideiuſ. teneatur? Reſpon. quod non: quia ſi fideiuſ. cogeretur ſoluere, ipſe ageret contra emptorē actione mandati: & ſic reus, ſiue emptor compelleretur ſoluere ex ea emptione, quæ non ualet. Fran. Acc.

t Cum lex uenditionibus. ut uenditionibus dolo, uel metu extortis: uel quia res eſt ſacra, uel religioſa uendita: ut no. Inſtitu. de contrahen. emp. §. fin. ſecus ſi lex noluit aſſiſtere uenditoris priuilegijs: uel ratione ſimili, ut C. de fideiu. mi. l. j. & ij. & C. de p[...]. di. mi. l. & ſi ... uel dicut ibi.

u Actionem contra fideiuſſorem intentandam.

x Peruenitur. quod eſſe non debet hoc caſu. alias autem non ideo excuſatur fideiuſſor. l. quando cōtractus tenet: quia ſcilicet poſſit redire ad reum, & caue tibi: quia in re ſacra uendita hæc non eſt bona ratio: niſi dicas item uenditorem ignoraſſe: alias cum ipſe teneatur, non excuſatur fideiuſſor propter reum, ſed propter ſe. Item quid in fundo dotali? Reſpon. fortè idem quod & in minore, ſecundum H. Ac.

S I debitori. Gl. ponit caſum in prin. huius. l. Si filiuſfamilias. Titius filiuſfamilias habens peculium ſtipulatur à Meuio fideiuſſore cuiuſdam, qui uult credere pecuniam. Meui promittis ſoluere pecuniam, quam mutuaue. o il it ille dicit promitto, eſt Titius filiuſfamilias emancipatur: & tunc mutuat pecuniam. hic quæritur utrum pater iſtius Titij poſſit conuenire eū cui credita eſt pecunia? Reſpond. quod non: filius uero poterit eum conuenire. Fran. Accur.

y Fideiuſſorem accipi. ſuper contractu, ſup quo tenebatur primo: quia omnis obligatio ciuilis & naturalis tranſlata eſt in fiſcum ut in hærede: ut C. ad l. Iul. de ui. l. tutoris. & arg. ſ. ad Treb. l. Seius. ij reſpon. & pro

† Bal. hic dicit iſtū tex. ſingu. ad hoc, qđ licet fideiuſſor regulariter non poſſit obligari ad aliud, quā ſit obligat[us] debitor principalis quā obligatio ē i dari, tñ ſecus eſt quā factū ē in obligatione: quia pōt ſe obligare ad aliud, q̄ ſit obligat[us] prīcipalis: uidelicet ad intereſſe, ſeu ad æſtimationem damni. Bolog.

† In F P. quā ſecut[us] es. ſed non rectè meo iudicio: neque enim pōt dici ſecutus eā locationem à qua receſſit.

† & ſi.

‡ Ex propter. Mādo. in pro. Gl. Facul. hoc ipſo uer.

quaſi tota [a] obligatio cō tra eum extincta ſit.

Si filius numeret poſt emancipationem, acquiritur ſibi actio: licet tempore patriæ poteſtatis fuerit ſtipulatus. h. d. Barto.

Si filiusfamilias in cauſa peculiari ita fideiuſſore acceperit. Quantam pecuniam credidero, fide tua eſſe iubes? & emancipatus credat: [b] patri quidem ſi non eſt reus [c] obligatus, non tenebitur: filio uerò humanitatis intuitu obnoxius eſſe debet. [d]

Fideiuſſor, qui non poteſt effectualiter cōueniri, facit locum beneficio diuiſionis, niſi cum fideiuſſor fuerit ſciens, uel errans, iniuſtè, uel ex interuallo interceſſit: niſi h . . . fuerit in dolo creditor. h. d. Bart.

Idē li. x. Qōnum. XLIX.

SI Titius, & Seia pro Mæuio fideiuſſerint, ſubducta muliere [e] dabimus inſolidum aduerſus Titium actionem: cum ſcire potuerit, [f] aut ignorare nōn debuerit, mulierem fruſtra intercedere.

Huic ſimilis & illa queſtio uideri pōt, ob ætatē ſi reſtituatur in integū unus fideiuſſor, an alter onus obligationis in integrum excipere [g] debeat? Sed ita demum onus alteri totum irrogandum eſt, ſi poſtea [h] minor interceſſit, ꝓpter incertum ætatis [i] ac reſtitutionis. Quod ſi dolo creditoris inductus ſit minor, ut fideiubeat: [k] nō magis creditori ſuccurrendū erit aduerſus cōfideiuſſorem, [l] quàm ſi facta [m] nouatione circunuento minore deſideret, in ueterem debitorem utilem actionem ſibi dari.

Exceptio, quæ competit principali, competit fideiuſſori. Bar.

Idem l. . . . Q . . .

SI teſtamento libera- L.

fiſco poteſt accedere fideiuſſor: poſt pœnam autem naturaliter obligatur ex contractu ſacto poſt deportationem: ut ſ. de pœ. l. quidam. in fi. & ſic poteſt accipi pro ea naturalis fideiuſſor: ut ſ. de duo. re. l. ſi. in fi. quæ eſt cōtra. uel ibi mādauit expreſsè, hic non. quod nihil eſt. uel ibi tenetur: ſed ſine effectu, ut hic. uel ut ibi. Item ſecus eſt in fideiuſſore captiui: ut ſ. de conſtit. pecu. l. hactenus. Ac.

uel maior: & ſic utrum poſſet reſtitui, uel non: & ideo uoluit ut Titius primo intercederet, ut ſic teneretur inſolidum: licet poſtea appareat illum minorem eſſe, & reſtituendum. ſed ſi ſimul intercederet: reſtituto minore non teneretur Titius, niſi pro parte ſecundum H. niſi forte ſciuit Titius, uel facile ſcire potuit eum fideiuſſorem minorem, argumento ſup. primo reſponſo. Item quid ſi prius minorem accepit: poſtea ex interuallo maiorem hoc eodem reſpectu? Reſpondeo, idem multo magis. & facit. C. de don. l. ſancimus. §. ne autem. Ac.

a Tota. i. omnis, uel utraque. ſic ſ. de pact. l. ſi unus §. pactus. & ſ. de noua. l. quoties. in fi.

b Credat. id eſt. numeret.

c Si non eſt reus. aliàs ſuo nomine, ſecundum Py. ſi nō eſt reus &c.

d Debet. ut & ſupra, de uer. obl. quidam. Sed contra in e. tit. l. ſi filius. Sol. ut ibi. & facit ſupra tit. j. l. fi.

SI Titius. CASVS Titius, & Seia ſimul fideiuſſerunt pro quodam Mæuio, mulier autem non poteſt fideiubere ꝓpter ſenatuſconſultū Velleianū. dabitur ergo actio in Titium inſolidum ſubducta muliere: quia nulli licet ius ignorare. Huic ſimilis. Iſte §. in principio ſui clarus eſt. licet in fine ſit obſcurus: ſed, finis eius declaratur per gloſſam ſuper uerbo, poſtea: & ſuper uerbo, ætatis. Cætera ſunt clara. Fran. Ac.

e Muliere. Per Velleia. & inſolidum, qſi inſolidum pro alio tenebatur: aliàs ſi pro parte tenetur pro alio, & pro parte pro ſe: pro parte extranei tantum ſubducitur: ut ſupra, ad Velleia. idem eſt & l. ult. uxori. in fine. Sed uidetur quod etiam quando pro extraneo interceſſit, pro uirili ſubducatur: & alter uiriliter teneatur tantum: ut C. ad Velleia. l. ſi paternam. quæ eſt contra. Solut. ibi maſculus, & fœmina animo nouandi interceſſerunt pro alio: & non fuit adiectum ut inſolidum tenerentur ſinguli: ideoque pro uirilibus portionibus tantum ſunt obligati: ſupra, de duobus reis. l. reos. §. finali. ſed hic Titius & Seia fideiuſſerunt non animo nouandi, unde quilibet tenetur inſolidū: ut Inſti. tit. de. fideiuſſo. §. ſi plures. exempta ergo fœmina a ſolido, alter remanet obligatus inſolidum.

f Potuerit. ſcilicet fideiuſſor. ſic ſupra, de bonorum poſſeſſio. l. iij. §. bonorum. & ſupra, de donatio. cauſa mor. l. ſi is cui. & dixi ſupra, de iuriſdict. omnium iudi. l. ſi idem. in glo. pen. & facit ſupra, ad Velleia. l. quamuis. Accurſius.

g Excipere. id eſt, ſubire.

h Poſtea. ex interuallo: alioqui poſtea quam pro eo interceſſerat quidam maior: puta Titius.

i Aetatis. neſciebat enim creditor eſſet ille minor,

k Fideiubeat. etiam ex interuallo, non ſolum ſimul.

l Confideiuſſorē. prætendentem beneficium diuiſionis ex epiſtola.

m Facta. ut decē, quę mihi Titius debebat, animo nouandi ſtipulor à minore dolo à me inducto ad promittēdum: quo caſu reſtituto minore non reſtituitur mihi actio in ueterem debitorem: ut hic ſubijcit, & infra, de ſolut. l. qui res. §. huic applicatur. Sed contra. C. de repu. quæ fiunt in iudic. l. unica. §. ſed & ſi. ſed ibi non fuit creditor in dolo: & ideo non reſtituitur actio in ueterem debitorem. & eodem modo ſol. ſupra, ad Velleia. l. quidam. nam & ibi licet ſciuit, non tamen fuit in dolo creditor. hic ergo doloſo non ſuccurritur: quia fruſtra &c. ut ſupra, de min. l. auxilium. in fine. & l. ſi ex cauſa. §. nunc uidendum. & ſupra, ad Velleia. l. ſi decipiendi. & ſupra ne quid in loco publi. l. ij. §. idem ait, ſi in publi.

SI teſtamento. . . . Habebam Titium reum obligatum mihi in x. aureis, & eius fideiuſſo. feci teſtamentum, in quo liberaui Titium ab illo debito. hæres meus homo calidus uult conuenire fideiuſſorem Titij, quaſi ille non ſit liberatus in teſtamento: an poſſit? Reſpond. quod non: imo ſi conueniatur, poterit opponere doli mali except. contra hæredem meum.

Ex duobus. Ego eram fideiuſſor pro c. erga Mæuium creditorem. mortuus ſum relictis duob. hæredibus. unus hæredum ſoluit totum debitum, credens ſe totum debere, cum tamen non teneretur, niſi in parte hæreditaria. hic quæritur utrum alter hęres ſit liberatus? Videtur primo quod non. & ratio huius eſt: quia ſi alter eſſet liberatus: iſte quia ſoluit, non poſſet repetere partē debiti: quod tamen facit, quis cōdicit id quod ſoluit ultra partem ſuam. item probatur alia ratione: quia ſi creditor iſte qui totum debitum ab uno hærede accepit per errorem, credens ſe teneri ad partis reſtitutionem, reſtituerit: non poteſt condicere: quia

erat

ſtat naturaliter obligatus reſtituere, quod indebitum acceperat. Item ſi duo ſunt fideiuſſores in xx. & unus moriatur relictis duobus hæredibus: ſi unus hæredũ totum ſoluit, habebit condictionem in x. ergo &c. tamen in fine ibi, ſed uerior. concludit quod nullo iſtorum trium caſuum repetitur ſolutum: quia debitum fuit, licet fideiuſſores à principio poſſint iuuari auxilio epiſtolæ diui Adriani de obligatione diuidenda. ſi tamẽ unus totum ſoluerit, non repetet partem indebitam. Quæſitum eſt. Iſte §. ſatis prolixus eſt in textu: & nihil intendit dicere, quam hoc. Sicut habetur ratio taciti temporis in principali reo, quando promittit ſoluere certo loco: ita habetur ratio in ipſo fideiuſſore rei principalis. Franc. Accurſij.

tum debitorẽ hæres omittat, fideiuſſorem [a] aũt eius conueniat: proderit exceptio doli fideiuſſori ꝓpter improbitatem hæredis, quæ prodeſſe [b] reo debuerat, ſi conueniretur.

Vbi ſolutum poteſt repeti, vel redditum teneri, talis ſolutio non parit liberationem. h. d. Bart.

Ex duob. fideiuſſoris [c] hæredibus, ſi per errorem [d] alter ſolidum exoluat: quidam putant, [e] eũ habere condictionem: [f] & ideo [g] manere obligatum cohæredem. [h] Condictione [i] quoque ceſſante durare obligationem cohæredis, propterea quod creditor, [k] qui dum ſe putat obligatum, partem ei, [l] qui totum dedit, exoluit, nullam habeat ꝯdõnem.

Lex duodecim tabularum diuidit obligationem inter hæredes ipſo iure: ideo quatenus alter ipſorum ſoluit ultra portionem hæreditariam quocunque errore repetet: ſed epiſtola diui Adriani non diuidit ipſo iure: ideo ſolutum ante quàm fiat diuiſio per iudicium quocunque errore, non repetitur.

Quod ſi duo fideiuſſores accepti fuerint, uerbi gratia in uiginti, & alter ex duob. hæredib. alterius fideiuſſores totũ [m] creditori exoluerit: habebit quidem decem, quæ ipſo iure [n] non debuit, ꝯdõnẽ an aũt & alia quinque repetere poſsit, [o] ſi fideiuſſor aliter ſoluendo eſt, uidendũ eſt. Ab initio enim [p] hæres fideiuſſoris, ſiue hæredes, ut ipſe fideiuſſor, audiendi ſunt: vt ſcilicet pro parte ſinguli, qui fideiuſſores ſunt, conueniantur. [q] Sed uerior, & utilior eſt in utroque caſu [r] illa ſententia ſolutionem non indebitæ quantitatis non debere reuocari. quod etiam epiſtola diui Pij [s] ſignificatur in perſona fideiuſſoris, qui totum exoluerat.

Fideiuſſor non poteſt prius conueniri, quàm reus, vel quàm paſſus ipſe, ſi eſſet reus. h. d. Pau. de Caſt.

Quæſitum eſt, [t] an fideiuſſor, qui Capuæ pecuniã ſe daturum Romæ [u] promiſit: ſi reus promittendi Capuę eſſet, [x] ſtatim cõueniri [y] poſſit? Dixi, [z] non magis fideiuſſorem confeſtim teneri, quàm ſi ipſe [a] Capuæ [b] ſpopondiſſet, cùm reus adhuc Capuam peruenire non potuiſſet: [c] nec ad rem [d] pertinet, quòd hoc latere [e] [f] nemo dubitet, nondum fideiuſſorem teneri: [g] q̃a nec ipſe reus ꝓmittendi teneretur.

[a] Fideiuſſorem. ut ſup. de exceptio. l. omnes. & C. de exceptio. l. defenſiones.

[b] Quæ prodeſſe. ſcilicet excep. & facit ſup. de lib. leg. l. ij. & l. ſi quis reũ. §. quid tamen. uer. pacto. ibi, alioqui. & l. quod mihi. & ut in poſ. leg. l. j. §. ſi debitori. & ſup. de do. excep. l. dolo.

[c] Fideiuſſoris qui ſolus fideiuſſerat.

[d] Per errorẽ. cum pro hæreditaria parte teneatur ea leg. duodecim tabularum: vt C. ſi cert. pet. l. j.

[e] Quidam putãt & bene: vt inf. de ſo. l. ea parte.

[f] Condictionem. indebiti, & ſine eã pro dimidia.

[g] Et ideo. id eſt, quia habet condictionem, remanet cohæres obligatus. Azo. ſed mala ratio. nam & ſi ceſſet condictio, manet obligatus cohæres, ut ſubijcit.

[h] Cohæredem. creditori.

[i] Condictione. ut quia ſciens ſoluit: vt C. de condi. indeb. l. indebitum.

[k] Obligatum. ſaltem naturaliter. ex eo quod indebitum accepit.

[l] Exoluerit. Id eſt, reddiderit. Accur.

[m] Totum. ſcilicet uiginti.

[n] Ipſo iure ex l. duodecim ta. ſ. pro parte cohæredis.

[o] Poſſit. propter auxilium epiſtolæ.

[p] Ab initio enim. id eſt, antequam ſoluat.

[q] Conueniantur. ut & ſup. eo. l. ſi plures. §. ſicut. unde uidebatur & in v. dari repetitionem. Accur.

[r] In utroque caſu. hoc non refertur ad caſum ubi ex l. xij. tabu. fuit indebitum: ſed ad illos quando ipſe fideiuſſor ſoluiſſet omiſſo auxilio epiſtolæ, ſiue hæredes eius. nec enim uidentur indebita ſoluta, quæ Adriani epiſtola retineri poterant: vt inf. eod. l. inter eos fideiuſſores. quoniam ea poſt ſolutionem minime dat repetitionem.

[s] Exoluerat. ut nil repetat: licet ante ſolutionem iuuari per epiſtolam poſſet. Sed contra. ſup. de cõd. ind. l. ſi pœnæ. §. j. ſed nomine rei ſoluit: q̃d potuit: vt inf. eod. l. inter. §. j.

[t] Romæ. ſcilicet exiſtens.

[u] Capuæ eſſet. Eo loco quo ſoluere debet. unde ſtatim conueniri poteſt. R.

[x] Statim. ſubaudi, an.

[y] Conueniri. ſicut ipſe reus illico conueniri poteſt.

[z] Dixi. licet reus teneatur protinus. Ro.

[a] Si ipſe. ſcilicet fideiuſſor.

Capuæ. ſcilicet exiſtens.

[c] Spopondiſſet. ſ. dare. & ſupple eo caſu cum &c.

[d] Non potuiſſet. Cum alibi eſſet reus. quo caſu reũ non teneri ſtatim liqueret. R. ut ſup. de uerborum obligatio. l. interdum. in prin. & l. ſi ita ſtipula. §. Chryſogonus. in fin. §.

[e] Nec ad rem. i. dicere, non obſt. quòd in hoc ſecundo caſu eſt promptior rõ pro fideiuſſore, quod non teneatur. quã in primo. i. quia reus non tenetur in ſecundo caſu ſed in primo ſic. quia nihilominus eſt idẽ ius in primo, quod in ſecundo. Primo propter tacitum ipſius: ſecundo propter tacitum tempus rei.

[f] Latere. i. hac parte: ſiue hoc ſecundo caſu. & eſt pri ma longa huius uerbi, latere.

[g] Teneri hac, ſcilicet ratione, quia &c. quæ ceſſat in primo caſu: ſed tamen idem ius eſt: vt dixi. Acc.

† Barto. hic dicit hunc tex. nõ reperiri alibi ita bene ſicut hic: & dicit hic eſſe caſũ ad hoc q̃d illa naturalis: obligatio: qua quis tenetur ad antidora, impedit repetitionem indebiti ſoluti. Bolog.

† Vulg. dicti Adriani.

† Paulus de Caſtro & doc. h c inducunt. iſtum tex. ad hoc, q̃d fideiuſſor nõ poteſt prius conueniri quã principali diſcuſſo: vt eſt caſus l aut. præſente. & ibi gl. C. eod. quem tex. cum illo limitabis ꝑ text. in c. ex rupto extra. d iureiurand. Debet ſcilicet niſi ſi deiuſſerit cum iuramento.

† Latius quid propriè ſignificet uide apud Quĩtil. lib. 1. c. 2. Aut fidelem libertum lateri filij ſui adiungere. & latus per alterum Quint. in Gl. Fac. §. Volẽtes, in uer. lateri noſtro.

Nam ecõtrario [a] quoq; ſi quis reſponderit, qm̃ debitor Capuæ ſit, fideiuſſoré ꝯfeſtim teneri, non habita rõne taciti ꝑprij tpis: euẽtũrũ, ut eo caſu fideiuſſor conueniatur, quo debitor ipſe, ſi Romæ fuiſſet, [b] nõ conueniretur. Itaq; nobis placet, fideiuſſoriam obligationem conditionẽ taciti tpis ex utriuſque perſona recipere, tam rei promittendi, quàm ipſius fideiuſſoris: qm̃ aliud reſpondentibus, [c] contra iuris formam in duriorem conditionem acceptus intelligetur.

Pro qua quantitate creditor debitori ſuccedit, pro ea ſponte ſoluta obligatio extinguitur. h.d. Bartolus.

Idem lib. xxxvij. quæſtionum. LI.

† SI debitori creditor pro parte hæres extiterit accepto cohærede [d] fideiuſſore: quod ad ipſius quidem portioné attinet, obligatio rõne confuſionis intercidit: aut (qđ eſt uerius) ſolutionis poteſtate. [e] ſed pro parte cohæredis obligatio ſalua eſt, non fideiuſſoria, ſed hæreditaria: quoniam maior tollit minorem. [f]

† In Pan. §. incipit, Debitori.

Inter fideiuſſores, qui tenentur inſolidum, eſt locus epiſtolæ: ſecus ſi interceſſerunt in uirilem. h.d. Bar.

Idem lib. iij. reſponſorum. LII.

INter eos fideiuſſores actio diuidẽda [g] eſt, qui ſolidum, & partes [h] uiriles fide ſua eſſe iuſſerũt. Diuerſum erit uerbis ita ꝯceptis: Solidũ, aut [i] partẽ uirilem [k] fide tua eſſe iubes? tunc enim ab initio nõ niſi uiriles partes ſingulos debere conueniet.

a Econtrario. re uera dicendum eſt, fideiuſſoré utroque caſu non teneri: nam ſi quis contradixerit, ſequitur incõueniens, & generali rationi contrarium.

b Romæ fuiſſet. ergo nec fideiuſſor qui Romæ eſt: ne ſit deterioris conditionis quam ipſe reus. Ioan. & facit in au. hen. de fideiuſ. §. j. uer. ſed & hoc. ibi, cum utique Papinianus &c. ut ſup. de eo quod cer. lo. l. ecitum.

c Reſpondentibus. hoc, ſcilicet, quoniam &c.

SI debitori. Caſus eſt talis: Vẽdidi Titio fundum pro c. ipſe mihi dedit fideiuſſoré. poſtea Titius moriens inſtituit me hæredẽ, & ſuum fideiuſſorem. & ſic iſta c. debent diuidi pro partibus hæreditarijs. df hic quòd obligatio fideiuſſoria perimitur pro 50. & ſic fideiuſſor iſte non tenetur niſi in alijs quinquaginta. & ſic poſſum agere contra iſtum fideiuſſoré, qui eſt meus cohæres ad alios 50. non quidẽ tanquam contra fideiuſſorem quaſi actione fideiuſſoria, ſed tanquam cõtra cohæredem, qui tenetur ſoluere debita pro parte hæreditaria. & ſic maior obligatio extinguit minorem. hoc dicit iſta ſatis difficilis lex. Franc.

d Accepto cohærede. id eſt, eo qui poſtea fuit cohæres. Nam prius fideiuſſorem eum acceperam.

e Poteſtate. ut & ſup. de liber. lega. l. ſi id quod. in ſecundo reſpon. uidetur enim hæreditas ei ſoluiſſe. ut & infra. de ſolu. leg. Stichum. §. aditio. & ſupra. de euict. lege, ſi ei. ſed tamen per omnia obtinet ſucceſſio uim ſolutionis ueræ uel fictæ. id eſt, acceptilationis, uel etiam petitionis, uel etiam pacti. Nam ſolutioni ab uno debitore facta, omnes liberantur: vt Inſti. quib. mod. tol. oblig. in principio. Idem io acceptilatione uni facta: vt ſup. de lib. leg. l. ſi quis decedens. §. nunc de effectu. Idẽ in petitione: vt ĩ. đ duo. reis. l. ij. Idẽ in pacto facto uni: vt ſup. de pact. l. Idem in duobus. & argumen. ſup. de arbi. l. ſi duo. licet in hoc ſit ar. contra ſup. de duob. re. l. eandem. §. ſed & ſi quis. ſed per ſucceſſionem nõ niſi pro parte: vt inf. eo. l. Vranius: & quandocunque in nihilo: vt ſup. ſolu. matrimo. l. ſi ſocer. §. reſpon.

f Tollit minorem. id eſt, principalis acceſſoriam: cũ fideiuſſor ſucceſſit reo pro ea parte. & facit C. de pac. l. debitori. & ſup. de duob. re. l. ſi reus. Acc.

INter eos. [illegible] Iſta l. docet quandam conceptionem ſtipulationis fideiuſſoriæ: & dicit quod quando fideiuſſores hoc modo promittunt, ego promitto tibi quicquid Titio mutuo dederis, ſolidum, & eius partes. ſi ſic promittunt amodo fideiuſſores: certè tunc opus eſt beneficio epiſtolæ diui Adriani, ut obligatio diuidatur inter fideiuſſores. Si uero fideiuſſores promittunt hoc modo, Promitto ſolidum, aut partes uiriles: tunc non eſt opus beneficio diuidendæ obligationis: quia ab initio diuiditur obligatio, cum iſta promiſſio ſit disiunctiua. Fideiuſſor. Duo erant fideiuſſores in c. unus fideiuſſorum ſoluit ſuam partem. quæritur utrum poſſit conueniri pro parte reſiduæ pecuniæ? Reſpon. quod ſic. ratio eſt: quia illa pecunia diuiditur, quæ reperitur eſſe debita tempore litis conteſtatæ. tamen ſi alter fideiuſſor ſit ſoluendo tempore litis conteſta. ſuccurritur huic, qui ſoluit, per exceptionem, ſi partem ſuam totã ſcilicet quinquaginta ſoluit. Duo rei. Titius, & Seius promiſerunt mihi c. aureos: & ſic ſunt duo rei promittendi: dedit mihi quilibet fideiuſſores ſeparatim, fideiuſſores utriuſque rei uolût me cogere, quod diuidam obligationẽ inter omnes: an hoc cogar facere? reſpond quod non: ſed bene cogor diuidere inter eos, ſcilicet cuiuſque partis fideiuſſores. Creditor. dedi x. mutuo Titio: ipſe dedit mihi pignus: & cum hoc fideiuſſorem: ego poſſum omittere conditionem pignoris. & conuenire fideiuſſorem: quia in hoc habeo electionem. Cum inter. Vendidi Titio equum meum pro c. aureis, pro quibus dedit mihi fideiuſſores duos. diuiſa eſt inter eos obligatio. ego lacio conuenire fideiuſſores. unus eorum tempore litis conteſtatæ non eſt ſoluendo: uolo alium pro totis centum conuenire: an poſſim? Reſpondeo quòd non. poſtquam enim ſemel diuiſa eſt obligatio: non poſſunt fideiuſſores inſolidum conueniri. Sed ponamus ꝙ ego ſum minor: an poſſim reſtitui contra hanc diuiſionẽ? Reſpon. quod non: quia ſum uſus iure communi: ergo non poſſum me dicere deceptum eſſe.

Bona. Titius dedit c. mutuo Mæuio: pro quibus dedit Mæuius duos fideiuſſores. unus fideiuſſorum propter aliquod crimen damnatus eſt: & bona ſua ſunt uẽdicata a fiſco: poſtea diuiditur obligatio. dicitur hic ꝙ fiſcus tanquam hæres conuenietur in quinquaginta. Fran. Acc.

g Diuidenda eſt. ex epiſtola.

h Et partes. & ſi. utrunque. & facit inf. rem pupilli ſal. fo. l. fina.

i Aut. Et ſic disiunctiuè.

k Virilem. & ſic non eſt opus epiſtolæ beneficio: eſt in ſummis quod minimum eſt videatur promiſſum: vt ſupra, de uerborum obligatio. lege, inter ſtipulantem §. ſi ſtipulantem. & lege, ſi ita ſtipulatus, uero decem, aut quindecim, & infra, de regulis iur. l. in obſcuris.

Fideiuſ-

Quod eſt ſolutum, non uenit in diuiſionis rénem ex epiſtola de rigore: ſecus de equitate. h. d. Bar.

Fideiuſſor,[a] qui partem pecuniæ ſuo noie, uel rei promittẽdi ſoluit: quò minus reſidui facta diuiſione portionis [b] iudicium acci piat, recuſare non debet.[c] Eam. n. quantitatem inter eos, qui ſoluẽdo ſunt, [d] di uidi cõuenit, q̃ litis tpe ſin guli debent, [e] Sed humanius eſt, ſi & alter ſoluẽdo ſit, litis cõteſtationis tpe, per exceptionem [f] ei, qui ſoluit, [g] ſuccurri.

Inter fideiuſſores diuerſorũ nõ eſt locus beneficio diuiſionis Bar.

Duo rei promittendi ſeperatim fideiuſſores dederunt. [h] Inuitus creditor inter oẽs fideiuſſores actiones diuidere non cogitur, ſed inter eos duntaxat, qui pro ſingulis interuenerũt. [i] Planè ſi uelit inter oẽs actionem ſuam diuidere: non erit prohibendus: non magis, quàm ſi duos reos pro partibus conueniret.[k]

Non cogitur quis prius pignus diſtrahere, quam ad fideiuſſorem uenire. Bar.

Creditor pignus diſtrahere non cogitur, [l] ſi fideiuſſorem ſimpliciter [m] acceptum omiſſo pignore velit conuenire.

Facta diuiſione periculum pertinet ad creditorem. h. d Bar.

Cum inter fideiuſſores actione diuiſa quidã poſt litem conteſtatam ſoluendo eſſe deſierunt: ea res ad onus eius, qui ſoluẽdo eſt, non pertinet: [n] nec auxilio ætatis defendet actor. non enim deceptus [o] uidetur, qui iure communi uſus eſt.

Fiſcus, ut heres fideiuſſoris poteſt beneficium diuiſionis implorare. h. d. Bar.

Bonis damnati fideiuſſoris fiſco uendicatis, inter fideiuſſores actio poſtea ſi diuidi cœperit: ut hæredis, [p] ita fiſci [q] rationem haberi oportet.

Damnum amiſſi pignoris ad creditorẽ non ſpectat. h. d. Bart.

Idem lib. xj. reſponſorum. LIII.

A Miſſi [r] ruina [s] pignoris damnum tam fideiuſſoris, [t] quam rei promittendi [u] periculum ſpectat. Nec ad rem pertinebit, ſi fideiuſſor ita ſit acceptus. Quanto minus ex pretio pignoris diſtracti ſeruari potuerit. [x] Iſtis enim uerbis etiam totum [y] conuenit contineri.

a Fideiuſſor. ſcilicet unus ex pluribus. Accur.
b Portionis. quæ eum tangit ex reſiduo. Franciſc. Accur.
c Non debet. per epiſtolam: & hoc de rigore.
d Soluendo ſunt. maximè ſecundum quoſdam. arg. C. de pac. l. ſi creditores.
e Debent. ſed ſolutam non debent: & ſic non uenit in diuiſionem.
f Per exceptionem ex epiſtola deſcendentem. uel dic etiam doli propter electionem ſecundum quoſdam. Accurſius.
g Soluit. ſuo uel debitoris nomine: ſi modo ſuit tantũ quanta uirilis: alias in id qđ deeſt, ceſſat exceptio. & facit inf. de ſol. l. quoties. contra. Sol. ut ibi. Accur.
h Dederunt. quod eſſe potuit: vt ſup. de duob. re. l. duos.
i Interuenerunt. quia illi confideiuſſores ſunt.
k Conueniret. quo caſu non eſt prohibendus: ut. ſup. de duob. rer. l. in duobus. §. ſi. facit ĩ. eo. tit. l. reos. in princ.
l Non cogitur. quo ad hoc, ut ſuũ conſequatur. Accurſius.
m Simpliciter. ſecus ſi in id, quod ex pignore redigi non potuerit, acceptus ſit: ut C. eod. omiſſis. uel in id, quod ex bonis debitoris non poſſit redigi: vt ſup. eod. l. ſi fideiuſſores. & facit ſup. manda. l. qui mutuam.
n Non pertinet. ut Inſti. eo. §. ſi plures. C. eo. l. liberũ. Sed contra. l. reos. Solu. ut ibi.
o Deceptus. ut & C. de in integrum reſtitu. mi. l. non uidetur. & ſup. de minor. l. uerum. §. ſciendũ. & ĩ. de ſolu. l. in pupillo. & C. de tranſac. l. de fideicommiſſo. & facit ĩ. eo. l. amiſſi. §. inter.
p Vt heredis. de quo conſtat: vt ſup. eo. l. ſi teſtamẽto §. quod ſi duo.
q Ita fiſci. qui heres uidetur: vt C. ad l. Iul. de ui. l. intutori. ſed non eſt per omnia quia ſi ſuperſit fideiuſſor, adhuc damnatur illi: & ideo dicit, ut hæredis.

A Miſſi CASVS. Dedi mutuo x. Mæuio, pro quibus tpe dedit mihi fideiuſſorem, & pignus. illud pignus periji apud me ruina, naufragio, uel alio for-

tuito caſu. quæritur cuius ſit periculum? Rñ. quòd rei, & fideiuſſoris. Cætera clara ſunt: vt in glo. per l. omiſſis. C. eo. Inter fideiuſſores. Pamphilus pupillus habebat debitorem, & duos fideiuſſores. obligatio eſt diuiſa inter fideiuſſores, & ſunt cõdemnati in iudicio. tutores iſtius pupilli per fraudem, uel negligentiam omiſerunt perſequi actionem iudicati cõtra fideiuſſores, in tm q̃ ipſi fideiuſſores ſunt facti nõ ſoluendo. certè dãnum pertinebit ad tutores. Si autem diuiſa fuerit actio inter fideiuſſores, qui tunc non erant ſoluendo: ita quod nulla culpa tutoris interceſſit: tunc pupillus poteſt petere reſtitutionem in integrum contra iſtam diuiſionẽ ſic factam. Fideiuſſores. Locaui tibi prædium, in quo erant multa inſtrumenta ruſtica. tu dediſt mihi fideiuſſorem pro mercede locationis. quæritur utrum iſte fideiuſſor teneatur mihi, ſi fortè illa inſtrumenta ſunt deteriorata? Reſpond. quod ſic: nec tantum tenetur propter penſionem locationis. Plures. Titius, Mæuius, & Sempronius mandauerunt mihi ut mutuarem c. Caio: & ſic omnes mihi tenentur pro iſta ſumma. conuenio unum uidelicet Titium, qui aliquo caſu a iudice abſolutus. quæritur utrum alij duo, ſcilicet Mæuius, & Sempronius liberentur? Reſpon. quod non. ſed ſi unus ex mandatoribus ſoluat totam ſummam, oẽs alij liberant. Fr. Ac.

r Amiſſi. Apud creditorem.
s Ruina. & ſic fortuito caſu: s alias ſi culpa creditoris ſecus: ut Inſti. quib. mod. re con. oblt. §. fin.
t Fideiuſſoris. ut nihilominus teneatur actione perſonali, non quia non habeat actionem mandati. Accurſius.
u Promittendi. ad hunc prorſus: ut C. de pignorat. actio. l. pignus.
x Potuerit. quod fieri poteſt: ut C eod. l. omiſſis.
y Totum. cum certum ſit nihil ſeruari poſſe. & facit ſup. de tribu. l. illud. & C. de hæredibus inſtituen. l. ij. & ſupra. de opt. leg. l. cum optio.

s Vt furto, qui eſt caſus fortuitus: ut l. j. C. depoſi. quod eſt uerum ſalua limi. de qua per Bald. ibidem, & in l. ſi creditor. C. de pig. act. ſ. qñ eſt factum à perſona cui erat confidendũ: vt in coniuncto uel famulo: ut not. omnino c. j. extra de commo. & probatur in l. Imperator ſup. loca.

Damnũ cantingens pupillo cul pa tutoris, recuperat ab illo per actionem tutelæ: ſed ſi ſine eius culpa, recuperat per reſtitutionẽ in integrum aduerſus aduerſarium eius, ſi læſus eſt. h. d. Pau. de Caſt.

Inter fideiuſſores actione diuiſa, ꝯdemnatus ſi de ſierit eſſe ſoluendo: fraus uel ſegnitia tutoribus, qui iudicatum perſequi potuerint, damnũ dabit.[a] Quòd ſi diuiſam actionem inter eos, qui non erant ſoluendo,[b] conſtabit, pupilli nomine reſtitutionis auxilium implorabitur.

Fideiuſſor ſimpliciter acceptus tenetur ad pretium iuſtum fundi. h. d. Pau. de Caſt.

Fideiuſſores † à colonis datos,[c] et ob pecuniam dotis[d] prædiorum teneri conuenit: cùm ea quoq; ſpecies, locationis uinculum[e] ad ſe trahat. nec mutat, confeſtim, an interiecto tempore fidem ſuam adſtrinxerit.

Abſolutoria lata pro uno ex mandatoribus, alijs non prodeſt. h. d. Barto.

Plures eiuſdẽ pecuniæ credendæ mandatores, ſi unus iudicio eligatur,[f] abſolutione quoque ſecuta non liberantur:[g] ſed pecunia ſoluta[h] omnes liberantur.

Fideiuſſores tenentur, licet capite principalis ſit damnatus. Bar.

Idem lib. xv. reſponſorum. LIIII.

CApitis poſtulati[i] fideiuſſores ex contractu,[k] citra ullam prę ſcriptionem[l] à creditore, qui reum poſtulauerit, rectè conueniuntur.

Qui fideiuſſor eſt in principali non tenetur in eo, quod uenit in pigneratitia. Bar.

Paulus lib. ... quæſtionum. LV.

SI in pignore contrahendo deceptus ſit creditor,[l] qui fideiuſſorem pro mutuo accepit: aget ꝯtraria pignoratitia actione. in quam actionem ueniet, quod intereſt[m] creditoris. ſed ea actio fideiuſſorem onerare non poterit.[n] non enim pro pignore, ſed pro pecunia mutua fidẽ ſuam obligat.

Si uerba ſunt apta ad infinitatem, toleratur infinitas. Bart.

Idem ... quæſtionum. LVI.

SI ita ſtipulatus à Seio fuero: Quantam pecuniam Titio quandoque credidero, dare ſpondes? & fideiuſſores accepero:[o] deinde Titio ſæpius credidero: nẽpe[p] Seius in omnes ſummas[q] obligatus eſt: & per hoc fideiuſſores quoque: & id, quod ex bonis eius ſeruari poteſt,

---

a Damnum dabit. ut teneãtur tutelæ, ſi in culpa fuerunt: ut C. arbi. tute. l. ij. Accur.

b Soluendo. à principio eſt diuideretur: ſecus ſi poſt diuiſionẽ facti ſunt non ſoluendo: ut ſup. l. prox. § pe.

c Datos ſimpliciter. ſed ſecus ſi in certa re: ut ĩ. qui ſatiſd. cog. l. ij. in fin. Accur.

d Dotis. quæ prædia eſt proprijs locauerat maritus. uel mulier, ſecundum M. & ſecundũ hoc dic ob pecuniam, id eſt, ob mercedẽ in pecunia conſiſtẽ rem, uel ſecundum R. & Ioan. dic dotis. id eſt, inſtrumẽ ti præ dij: ut & ſup. de fund. inſt. & inſtrumen. lega. l. ij. § dotes. & l. Seia. §. j. ut enim dos onus matrimonij, ſic inſtrumentum onus prædij ſuſtinet: & ſecundũ hoc dic ob pecuniam, id eſt, propter detrio rationem, uel etiã ob æſtimationem: ſi ponas æſtimata data: quod aliquando fit: ut ſup. loca. l. cum fundus.

† I. Ro. in ſuis ſin. folio 19. ſin. 544. reputat iſtũ tex. ſin. iſta ſua gl. in uerbo, dotis. in eius ſecunda lect. ad hoc, quod fideiuſ. interced ens pro conductoro domus, non ſolum tenetur ratione penſionis, ſed etiã maſſaritiorum, ſeu etiam ſupellectilium ratione. Bo.

e Vinculum. alioqui contra: ut inf. e. l. ſi in pignore. & l. ſi quis pro eo. §. ſi nummos.

f Eligatur. inſolidum. nec obſtat C. eo. l. liberum.

g Non liberantur. cæteri.

h Soluta. ab uno: ut & C. eodem. leg. fina. & l. reon. & ſ. de conſti. pec. l. litẽ illa §. fi. & de tu. & rat. diſt. l. ſi ex duobus.

CApitis. CASVS. Habebam reum quendã in c. & fideiuſſores pro eo. accuſaui reũ crimine capitali: & ſic non potuit mihi ſoluere, quia condemnatus fuit, uolo conuenire fideiuſſores: ipſi reſpondent mihi, Amice per te factum eſt quòd reus non ſoluit tibi: quia eum feciſti condemnari de crimine capitali: quare non uolumus tibi ſoluere: quæritur an fideiuſſores bene excipiant? Reſpond. quod non: quia ego bene feci iſtum accuſando. intereſt enim reipublicæ ne maleficia remaneant impunita. Fran. Acc.

i Poſtulati. id eſt, accuſati rei de crimine capitali poſt fideiuſſionem. & ſunt genitiui caſus.

k Præſcriptionem. quia uidebatur, cum ſit per creditorẽ accuſante factũ, quo minus ſoluere poſſit, quod nec fideiuſſores teneantur ſed tamen tenent, ut hic, & C. eodem. l. j. cum enim publicè expediat reos puniri: ut ĩ. de iniur. l. cum qui. in prin. & inf. eod. l. ſi a reo. §. ſi ergo qui hoc facit, nullam pęnam uel diſpendium debet pati, ut C. de adul. l. Gracchus. & ſup. de ucibo. obli g. l. qui ſeruum. & facit ſup. unde cogo. l. cognatis. ar. cõtra ſup. de exec. l. oẽs.

SI in pignore. CASVS. Dedi Titio c. mutuo pro quibus dedit mihi fideiuſſorem, & eſt pignus. iſtud tamẽ pignus erat alienũ, uel alij obligatum: & ſic ego ſum deceptus. quæritur qualiter mihi ſubueniatur? Reſpond. debeo agere contraria actione pignoratitia contra debitorem, qui me decepit. an autem fideiuſ. per iſtam fraudem teneatur? Reſpon. quod nõ: quia ipſe non obligauit ſe pro pignore, ſed tantum pro mutuo dato. Fran. Acc.

† Verum ſecus, ſi in iudicio ut ſup. qui ſatiſ. cog. l. ſed & ſi deceſſerit. & ſi quis eam t. o. l. ſed & ſi quis. ad prin. ſecundum Old. ut refert Alber. quẽ hic uide, & Ioan. ab Imo.

l Creditor. re alienã, uel alij obligatã accipiendo: ut ſupra, de pig. act. l. meitor. §. contrarium.

m Intereſt. intereſt autem habere æque bonum pignus: quia tutius &c. ut Inſti. de obl. ex deli. §. furti. maxime ſi eſt debitum quod pignoris tantum retentione ſeruari poterat: ut ĩ. de conſtitu. pecu. l. qui autem. §. j.

n Non poterit. l. non tenebitur.

o Non. o. bona ratio: ut ĩ. e. l. fideiuſſores. j. reſpon.

SI ita ſtipulatus. CASVS. Caius Seius rogauit me ut pecuniã mutuarem Titio. ego ſtãdi Caio Seio, promittis ergo mihi quod ſolues quamcunque pecuniam, quam Titio credidero? ille reſpondet, promitto. & de hoc fideiuſſores dedit. ergo non ona ui ce tantum, ſed multis uicibus mutuo Titio pecuniam. quæritur utrum in omnes ſummas ſit Caius Seius obligatus & fideiuſſores? Reſpon. quòd ſic. Fran. Acc.

p Accepero. a Seio. & facit ſup. de iud. l. non quemadmodum.

q Nempe. id eſt, certe.

r Summas. ſic ĩ. de ſu. leg. l. cum quidam. & ĩ. de uſu & habi. lege, ſi habitatio. §. utrum. Sed argumen. contra. ſu.

ra ī. de leg. iij. l. fideicommiſ. §. ſi quis decem. & infra, de uerbo. ſign. l. boues. §. hoc ſermone.

a Proficere debet. ut & ſupra, de excep. l. omnes. & C. de uſur. l. conſtitutionibus.

SI quis pro eo. CASUS. Putabam Pamphilū eſſe libertum, qui iurauit ſe præſtare operas Titio. ego fideiuſſi pro eo. an teneat? Reſpon. quod non. Item ſi filius. Planus eſt. uide glo. Si numos. Habebas apud te ſummam pecuniæ depoſitam: uenit quidā & petijt, ut mutuares ei pecuniam. Tu eras nit laudis auidus: & non audebas dicere te nullam pecuniam habere: ſed acceſſiſti ad arcam, & dediſti mutuam pecuniam alienam, quæ apud te erat: & non fuiſti ſtipulatus illam tibi reddi: accepiſtique fideiuſſorem. quæritur an iſte fideiuſſor teneatur? Reſpond. quod non. ſed ponamus ſtantibus eiſdem terminis quod iſte, cui mutuaſti pecuniam illam, conſumpſit: & ſic eſt nata ex hac conſumptione certi cōdictio: an nunc fideiuſſor teneatur? Reſpond. quod ſic: quia in omnem cauſam uidetur fideiuſſor acceptus, quæ ſolet ex ea numeratione oriri ſiue naſci. Pro furti actione. Surripuiſti mihi librum: & ſic teneris mihi actione furti. Item dediſti mihi damnum in aliqua re: & ſi teneris mihi actione legis Aquil. an pro iſtis duabus actionibus poſſim accipere fideiuſſorem? Reſpon. quod ſic. ſecus eſt in actio. popularibus. rationem uide in glo. ulti. Franc. Acc.

omnibus æquo iure proficere debet. [a]

Iuramentum non eſt modus inducendæ obligationis in ingenuo: & ideo non poteſt ei accedere fideiuſſor. h. d. Bar.

Idem li. xv. Quæſtionum. LVII.

SI quis pro eo, qui libertus non eſſet, & operas præſtaturum ſe iuraſſet, fideiuſſerit: nō tenebitur. [b]

Pro obligatione naturali, qua pater, uel dominus obligatur filio, uel ſeruo, non poteſt accedere fideiuſſor: ſecus econuerſo pro illa, qua filius, uel ſeruus obligatur patri, uel domino. hoc dicit. Pau. de Caſt.

Item ſi filius à patre, uel ſeruus à domino ſtipuletur: nec fideiuſſor acceptus tenetur: [c] quia non poteſt pro eodem, & eidem eſſe obligatus. Ex diuerſo igitur patre à filio, uel domino a ſeruo ſtipulato, fideiuſſor acceptus tenetur.

Si mutuum non contrahitur ab initio, fideiuſſor pro eo acceptus non obligatur: ſed ſi ex poſt facto reconciliatur conſumptione, fideiuſſor dicitur teneri. h. d. Pau. de Caſtro.

Si numos alienos quaſi tuos mutuos dederis ſine ſtipulatione: [d] nec fideiuſſorē teneri, Pōponius ait. [e] Quid ergo ſi conſumptis numis naſcatur cōdictio? [f] Fideiuſſorē puto obligatum fore: in omnē enim cauſam [g] acceptus uidetur, quæ ex ea numeratione naſci potuit.

Pro obligatione, quæ naſcitur ex delicto, poteſt accedere fideiuſſor: non ſic in actione populari antequam ſit alicui appropriata, & ſua effecta. h. d. Paul. de Caſt.

Pro furti actione fideiuſſor accipi poteſt. [h] itē pro eo, qui in legem Aquiliam commiſit. Diuerſa cauſa eſt popularium [i] actionum.

Scęuola lib. xviij. Quæſtionum. LVIII.

b Non tenebitur. deficit enim principalis, cum non ſit libertus: ut ſupra, de ope. lib. l. ut iuſiuran. in princip. & facit ſupra, qui ſatiſd. cog. l. finali. Sed oppo. quod etiam pro eo, qui uerè libertus eſt, non tenet intercesſio. nam ſi hic fideiuſſor promiſit quod ille daret operas, & tunc non ualet: quia factum alienum: ut ſupra, de uerborum obligationibus lege, ſtipulatio iſta. in princi. aut promiſit ſe præſtaturum operas illius: quod uidetur impoſſibile, ut illius operæ ſint illius: ut ſupra, de condictione indebiti. l. ſi non ſortem. §. libertus. Aut dicit tot operas dabo pro illo: & ſic ſunt aliæ operæ: unde non eſt interceſſio: ut ſupra, eodem. l. ſi ita fideiuſſorem. Reſpon. in primo caſu uerum dicis: in ſecundo minime: quia non eſt de natura impoſſibile, quin poſſit operas illius præſtare. præſtat enim faciendo illum præſtare. facere enim uidetur, qui per alium facit. In tertio autem caſu ſimiliter forte ualeret propter omnimodam ſimilitudinem, ſi eiuſdem artis, & peritiæ eſt fideiuſſor, & reus: ut argumē. ſupra, de duobus reis. l. nemo. ſed ſic facta interceſſio, ſcilicet niſi ille dederit tibi tot operas: dabo tibi æſtimationem, ualeret. nec uidetur in aliud fideiubere: quia & in hoc condemnaretur reus operis non præſtitis: quia pretium loco rei ſuccedit: ut ſupra, eodem. lege, ſi ita. & l. ſtipulatus es.

c Tenetur. Nam filio ſtipulante à patre, pater ſibiipſi debitor ē factus, quia ſicut ab extraneo ſtipulando ſcilicet filius patri acquirit, ita quod à patre ſtipulatur, patri ſtatim acquiritur. & idem in ſeruo ſtipulante à domino. & ſi ageret contra fideiuſſorem, exciperet, non do tibi: quia & tu mihi teneris actione mandati: quia pro te fideiuſſi. non ergo pro eodem apud eundem &c. ut & infra, de ſolutio. l. qui hominem. §. quidam filium. ſed ſecus ubi pater, uel dominus ſtipulatus à filio, uel ſeruo: quia tunc naturaliter filius patri tenetur: ut ſupra, de condictio. indebiti. l. frater à fratre. §. quæſitum. & ſeruus domino: ut ſupra, de peculio. l. nec ſeruus. & l. quod ſeruus. cui naturaliter fideiuſſor accedit: ut Inſtit. eodem circa princip. Sed hodie uidetur quod filius ſtipulando à patre, poteſt accipere fideiuſſorem: cum non patri, ſed ſibiipſi quærat filius ex aduentitia cauſa: ut C. de bonis quæ liberis. l. cum oportet. Sed contra uidetur Inſtit. de inuti. ſtipulatio. §. ei uerò qui ſuo. Item nota quod hoc primo caſu naturali obligationi non accidit fideiuſſor: & hoc ideo, quia ciuilis, quę contra fideiuſſorem naſceretur, quęreretur patri, ut dictum eſt.

Filius quare non poſſit ſibi ſtipulari à patre & idē in ſeruo & dño ſuo.

d Sine ſtipulatione. ſecus ſi ſtipulatio interueniſſet: ut C. ſi certum petatur. l. quamuis.

e Pomponius ait. quia nec reus tenetur. ad quód facit ſ. de admini. tut. l. ſi ſine hærede. §. reſpon.

f Condictio. ut ſ. ſi cer. per. l. nam & ſi fur.

g Cauſam. No. in omnem. ſic ſ. quo. leg. l. diuerſum. §. reſpon. & d. l. ſi ſine hærede. & ſ. de leg. iij. l. nomē. & de uſu. l. ſi quis ſolutioni. §. mora. & ſ. de magi. cōue. l. fin. & ſ. e. l. amiſſi. §. fideiuſſores. & ī. rē pup. ſal. fo. l. ſi poſtea. & C. de pact. inter empt. l. in initio. Item not. ex ea ſcilicet principaliter. ſecus ſi ſecundario: ut ſupra, eo. l. ſi in pignore. Sed cōtra hūc § infra, ad municip. l. Lucius. §. penul. Solutio. dic plene, ut no. ſupra, loca. l. quæro.

h Poteſt. ut & ī. eo. l. ſi a reo. §. ſi.

i Popularium. quia fideiuſſor in eis dari non poteſt. & eſt ratio: quia qui eam intendere poteſt, non eſt creditor

ditor niſi lit.cõteſt.ut ͞j. de popu actio.l.pe. & de uer. ſig.l.ſi cui ſi nec ergo fideiuſſor accipi, niſi ex ſuo: & niſi pro priuato damno experiatur: ut ͞s. de procu.l.licet.

ª Fideiuſſor. CASVS To rogaſti me ut Titio pecuniam crederẽ cum eſſet Bononiæ. & pro hoc fideiuſſiſti pro eo, quæritur utrum poſſim te conuenire antequam dem pecuniã Titio? Reſpõ. quod non. Fran. Acc.

a Nõ poteſt. licet poſſit interrogari uel adhiberi: ut ſupra eo .l. ſtipu'atus ſum.§.fin. ratio huius.l. eſt, ne plus ſit in acceſſione &c.

iij Fideiuſſor antequã reus debeat conueniri non poteſt. a

Stipulatio annua eſt una pro omnibus annis.h.d.Pau.de Caſt.

Paulus libro xxij. Quæſtionum. LIX.

Si à colono ſtipulatus, fideiuſſorẽ accepi: b una ſtipulatio eſt plurium penſionum: & ideo in uniuerſis penſionibus fideiuſſor tenetur.

Factum rei principalis perpetuat obligationem etiam quo ad fideiuſſorem Pau.

Cum facto ſuo c reus principalis obligationem ꝑpetuat, ẽt fideiuſſoris durat obligatio: ueluti ſi moram fecerit in Sticho ſoluendo, & is deceſſerit.

Fideiuſſor, qui totũ ſoluit, & pignora recipit à creditore, non cẽſetur illa emere, ſed luere: ideo tenetur illa reſtituere, ad quem pertinent, ſoluto ſibi eo, quod ſoluit. Bartolus.

Idem libro iiij. reſponſorum. LX

Paulus reſpondit fideiuſſorem, in quem pignora à confideiuſſoribus data d tranſlata e ſunt, f non emptoris g loco ſubſtitutum uideri, ſed eius, h qui pignora accepit. & ideo rationem fructuũ, i & uſurarum k haberi oportere.

Si debitor liberatur à ciuili, fideiuſſor cum effectu tenetur: ſecus ſi prima iure nouationis tollatur. h.d. Bart.

[illegible] .LXI

Vbicunque reus ita liberatur à creditore, ut natura debitum maneat: teneri fideiuſſorem l reſpondit. Cum uerò

Si a colono. CASVS. Locaui fundum meum colono coidã in quinque annos pro certa ſumma pecuniæ, & accepi ab eo fideiuſſorem Mæuiũ: à quo ſtipulatus ſũ hoc modo: Mæui, promittis mihi qd colonus meus mihi debet in v. annos? ille reſpond. promitto. nunquid tenebitur fideiuſſor in omnem ſummam v. annorum? Reſpond. quod ſic. Cum facto. Titius promiſit mihi Stichum ſeruum. ego petij ab eo Stichum promiſſum. ille non ſoluit: & ſic moritur ſeruus. quapropter ipſe reus eſt in mora: & eſt perpetuata obligatio. quæritur utrum contra fideiuſſores ſit etiam perpetuata obligatio? Reſpon. quod ſic, quia facto rei eſt obligatio perpetuata. Fran. Ac. ut.

b Accepi. ita: promittis ꝙ ille debebit uſque ad quinquennium? ſi enim ſummæ ſunt expreſſæ, plures eſſent ſtipulationes: ut ͞s. de uer. ob.l. ꝙ dicit. & l. pluribus.§.j. quæ eſt contra. & facit ͞s. de do. cã mor.l. ſenatus.§.j.

c Cum facto ſuo. ut quia occidit ſeruum promiſſum: uel patiendo interpellationem: ut ſubijcit. & ͞s. de uer. obli.l.ſi ex legati. & l. mora. & l. ſi ſeruum.§. ſequitur. & facit ͞s. de ſolut.l. ſi quis ſolutioni.§. mora. Sed argo. contra ſup. de eo quod cer. lo.l. cenium. ſed dic ut ibi. Item facit C. de interdic.l.ij.

Paulus reſpon. CASVS. Dedi mutuo centum aureoa Titio, pro quibus ipſe dedit mihi tres fideiuſſores, qui mihi dederũt pignora pro iſta ſumma. unus iſtorum fideiuſſorum ſoluit totam ſummam: & ideo alij duo fideiuſſores tranſtulerunt pignora in iſtũ qui ſoluit ſummam. quæritur utrum iſte fideiuſſor uideatur emiſſe pignora? Reſpon. quod non: & ideo fructus pignorum, ſi quos percepit, debent ſibi computari in ſortem. Franciſcus Accur.

d Data. ſcilicet creditori. Et not. quod in uno contractu erant confideiuſſores.

e Tranſlata. eo quod ſoluit.

f Sunt. quod fieri debuit, & etiam in perſonali ceſsione: ut no. ſup. e.l. ut fideiuſſor. Ac.

g Non emptoris. licet ex lege, uel ex pacto potuerit fieri uenditio: non tamen iſte potuit emere. Ad quod eſt ſupra, manda.l. ſi mandato.§.j. & de diſtr. pig.l.j. & l. cum ſecundus.§.j. & C. de dolo.l.j. & facit ſupra, de neg. geſt.l. fideiuſſor.

h Sed eius. ſ. creditoris.

i Fructuum. ut eos ſibi computet in ſortem, & in uſuras: ut C. de pig. act.l.j. & ij. non autem eos lucretur quaſi ex re ſua.

k Et uſurarum. à fideiuſſoribus debitatum. ſ. pro eorum portionibus: ut no. ͞j. de ſolut.l. Modeſtinus. & facit C.e.l. cum alter.

Vbicunque. CASVS. Dediſti mutuo centum aureos Mæuio: pro quibus dedit tibi fideiuſſorẽ. iſte Titbaldus Mæuius accepit quinquennellã. uel ceſſit bonis. & ſic eſt infamis apud bonos, & graues infamia facti. & eſt liberatus pro tẽpore iure ciuili: tñ adhuc naturaliter manet obligatus. quærit utrum fideiuſſor adhuc teneatur? Reſpon. qđ ſic. Sed ponamus quod tu liberaſti iſtum Mæuium reũ per nouationẽ d citur hic quod fideiuſſor liberatur ipſo iure, aut ꝑ exceptionem. Frãciſcus Accurſij.

l Fideiuſſorem. Quid ergo ſi enim in ueritate qois debitor erat, uel præſcr. uel ſententia abſolutoria, uel iureiur. contra creditorem eſt tutus, uel pacto: quæ ſunt omnes rei cohærentes: nunquid ultra tenetur fideiuſſor? Reſpond minimè. quamuis enim hic generalibus uerbis utitur Scæuola: tamen de exceptionibus perſonæ cohærentibus reſpondere cogimur. aliæ enim omnes fideiuſſoribus dantur: ut ͞s. de excep.l. exceptiones. ij.§ rei & de iureiur.l. duobus. & de pac.l.ſi. & ͞j.e.l. ſi fideiuſſores.§.fi. Erit ergo exemplum in deportato, uel relegato debitore: ut C.e.l.j. nec obſt. ͞s.e.l. ſi debitori. quia poſtea ab eo fuit exceptus: ut pleniẽ dixi. Itẽ erit hic exemplum in capite minuto minima capi. diminu. ut ͞s. de capi. diminu.l.ij.§.fi. Item in eo qui ceſsit bonis: ut inſti. de repli.§.b. Item in eo debitore q ius miſquum impetrauit, ut creditori apud quẽ dederat fideiuſſorem, non teneretur. ad quod eſt ͞s. man.l. idemq.§. generaliter. non autem in pacto perſonali reo facto ponas: quia tunc naturalis tolleretur obligatio: ut ͞j. de ſol.l. Stichum.§. naturalis. Alij dicunt hic de eo fideiuſſore dici, qui iã liberato reo etiã prædictis modis liberandi interceſſit: quibus obſtat ͞s.e.l. ſi qs poſt. niſi dicas ex certa ſcientia datũ: ut ibi diximus. præterea eſt cõtra mentem huius literæ ſi conſideres: ut patet in fi.l. Tertij dicunt hic reum tempore liberatum. non dico præſcriptione legali ſed pacto, ut quia uſque ad certũ diem uoluit teneri non ultra. Nam nihilominus tenetur naturaliter. & ſic fideiuſſor tenetur: ut arg ͞s. mand.l. fideiuſſor.§. finali quod non placet: quia & tunc eſt rei cohærens, niſi expreſsè de reo tantum fuiſſet dictum. Quarto poſſet dici quod etiam de rei cohærentibus dicat. Sed quod dicit fideiuſſorem teneri, dic: ſed

habes

habet exceptionem, quam & reus. Sed in inferiori caſu ipſo iure liberatur.

a Tranſeat in fideiuſſorem. ſed exceptionem habet.

Iure. ſcilicet ipſo.

Exceptione. huius alternatiuæ prima pars eſt uera ad qđ eſt ſ. de acce pti. l. ſi ex pluribus. Accur.

SI, ut proponitur. ſ. Fideiuſſor intelligitur cõtraxiſſe ſi ut principalis reus: & ideo ſi reus accipit pecuniam mutuo in Gallia ut reddat in Italia fideiuſſor tenetur ſimiliter hoc modo. Fr. Accu.

d Contraxiſſe. ſcilicet in Italia: ut ſ. de bon. aut. iud. poſ. l. ij. & facit ſ. de auth. & at. lc. cũ aurũ. in fin.

SI fideiuſſor. A . Titius mutuauit pecuniam Mæuio, pro qua dedit ſibi fideiuſſorem & pignus. fideiuſſor Mæuij mandauit Titio credituri, ut Mæuium compelleret ad ſoluendum: uel ut ſaltem pignus uenderet. Titius ceſſauit facere, quod fideiuſſor mandauit. hic quæritur utrum fideiuſſor, ſi ab eo petat Titius ſummam in qua fideiuſſit, poſſit creditorem repellere doli mali exceptione eo quod non fecit, quod ſibi mandauit? Reſpon. quod non. Fran. Acc.

e Non poſſe niſi fuiſſet acceptus in id, quod a debitore ſeruari non poſſit. ut ſ. eod. l. proxi. & ſ. eod. l. ſi fideiuſſores. quæ eſt contra. Sed hic ſimpliciter fuit acceptus. argu. ſ. eod. l. inter. §. creditor. & ſupra de cõſt. pe. l. utrum. & ſ. man. l. qui mutuam. & l. Quintus. Sed argu. contra ſ. de euic. l. ſi cum creditor. Item hodie per auth. prius cõueniatur reus: ut in auth. de fidei. §. j. u. j. an aũt ante numerationem, ſed poſt fideiuſſionem nũtiatione facta creditori ne numeret, proficiat fideiuſſori. quæſtio eſt ſabbatina. Hoc autem quod dicitur, eſt ideo: quia non ui dolo facere, qui ſuo iure utitur, ſed ſi in necẽ fideiuſſoris faciat, cõtra puto ſecundũ Azo. & H. ar. ſ. de rei uend. l. in fundo. & ſ. de aqua plu. arcen. l. j. §. denique. & l. ij. §. penul. Accur.

genere nouatiõis obligatio tranſeat: fideiuſſorem a aut iure, b aut exceptione c liberandum.

Mandans ſimpliciter, uidetur mandare in eum locum, in quẽ principalis ſe ſoluturum promiſit. h. d. Barto.

Paulus libr. v. [illegible]rum.

LXII.

SI, ut proponitur, cùm pecunia mutua daretur, ita conuenit, ut in Italia ſolueretur: intelligendum mandatorem quoq; ſimili modo cõtraxiſſe. d

Si ad denuntiationem fideiuſſoris debitor idoneus non exigitur: creditori nõ imputatur. B.

[illegible]

LXIII.

SI fideiuſſor creditori denuntiauerit, ut debitorẽ ad ſoluendã pecuniã cõpelleret, vel ut pignus diſtraheret: iſq; ceſſauerit: an poſſit eũ fideiuſſor doli mali exceptione ſummouere? Reſpondit, non poſſe. e

Ex uerbis contractus colligitur fideiuſſorem teneri in id, qđ minus ex uenditione pignori poſſit redigi. h. d. Barto.

[illegible]

LXIIII.

INter creditorẽ, & debitorem pactum interceſſerat, ut ſi centum, quę mutua dederat, ubi primum petita fuiſſent, non ſoluerentur: ornamenta pignori data intra certũ tempus liceret ei uendere: & ſi quo minoris uenisſent, quàm quod ſortis f & uſurarũ nomine deberetur, id creditori redderetur: g & fideiuſſor acceptus eſt, quæſitũ eſt an fideiuſſor in uniuerſam obligari ſummam potuerit? Reſpondit ſecundum ea, quæ proponerẽtur, teneri fideiuſſorem in id, qđ minus ex pignoribus uẽditis redactum eſſet. g

INter creditorem. Dedi Titio c. mutuo pro quibus obligauit mihi certum pignus. & fecimus pactum, quod ſi non ſolueret pecuniã, poſſum uẽdere pignus: & ſi minoris eſſet uenditum pignus, quã debita ſumma eſſet, reſiduum creditori ſolueretur: & de his eſt acceptus fideiuſſor: pignus iſtud eſt uenditum, ſed non eſt totum pretium redactum ex hac uẽditione. Nunc quæritur utrum fideiuſſor teneatur in reſiduam partem quæ non poterat, redigi ex hoc pignore? Rñ. q ſic. Franc. Accur.

f Vel.

f Redderet. id eſt ſolueret a debitore.

g Redactum eſſet. nã nec reus ante cõueniri poteſt, quam uenditis pignorib'. ut ex præmiſſa conuentione patet: & ſi in id qđ ex pignoribus ſeruari non poſſet, acceptus uidet. ut & ſ. eod. l. amiſſi. in princ. & facit ſup. de pac. l. iiij.

Fideiuſſor qui pecuniam obtulit creditori, non tamen ſoluit iuſta cauſa, ſed conſignauit, & depoſuit: perinde poteſt a debitore repetere, ac ſi ſoluiſſet. Paul. de Caſtro.

[illegible]

LXV.

FIdeiuſſor, qui minori xxv. annis pecuniã obtulit, & in publico loco meu in integrum reſtitutionis conſignatam depoſuit confeſtim experiri mandati poterit.

FIdeiuſſor. A . Minor xxv. annis dedit mutuam pecuniam Titio: pro qua accepit fideiuſſorem. fideiuſſor iſte obtulit pecuniam minori: & enim recipere nollet depoſuit eam. quæritur utrum iſte fideiuſſor poterit agere mandati contra Titiũ? Reſpond. quod ſic. Fran.

h Poterit. ut & ſup. man. l. qui mutuam. §. fideiuſſor. & facit ſup. de mino. l. ait prætor. circa princ. & C. de uſur. l. acceptam.

Etiam fideiubendo non põt quis factum alienum promittere. h. d. Bart.

[illegible]

LXVI.

SIcut reus principalis non alias, quàm ſi de ſua perſona promittat, obligatur: ita fideiuſſores non aliàs tenentur, quàm ſi ſe quid daturos, uel facturos promittãt. nam reum principalè daturum aliquid, uel facturum, fruſtra promittunt. quia factum alienum inutiliter promittitur.

SIcut reus. C A . Sicut reus principalis non poteſt promittere niſi factum propriũ, ita neque fideiuſſor promittit, niſi factum proprium: ſtipulatio ergo fideiuſſoris debet ita cõcipi: promittis dare pro Titio? uel promittis ita eſſe fide tua? non autem ſic: promittis quod reus dabit? Fran.

Promittant. ſcilicet fideiuſſores.

Inutiliter. ut ſ. de uer. oblig. leg. ſtipulatio iſta. in prin. & l. inter ſtipulantem. in prin. & de cõſt. pec. l. eũ qui.

qui.§ Iulianus.uer. ſi quis.ſed ſe curaturum tenet: ut inſti.de inuti.ſtip.§.ſi quis alium. Sed ſuum factũ quo modo poteſt promittere fideiuſſor. quod hic promittitſ nam in datione certum eſt, ſed in facto uidetur cõtra ꝟ.de uerbo.obli.l.cum filius.§.ſi ſtipulatus.& ℏ.de ſo.l.inter. Ad hoc re ſpõ promittit ſe præſtaturum fundum. nam tunc propter identitatẽ rei l.i.in factum vꝛ in obligatione. uel pone eũ in operis: ut ar.ꝟ.de oper. lib. l. ſi libertus moram. & aut. ꝟ. eod.:l. ſi quis pro eo. in princ. & de duob. re. leg. nemo. Tertij dicunt quod reus promiſit x. & ſi non daret, promiſit ſe aliquid facturum nomine pœnæ. & ſic incidente eo in pœnã, tenetur principalis perſona ad pœnam, non ut fideiuſſor.

Qui agit ex contractu alterius, cenſetur illum ratificare. h.d.Pau.de Caſt.

Paulus libr. j. ad Neratium. LXVII.

SI ſeruus alienus ꝓ Titio fideiuſsit, [a] & ſoluit, liberatur Titius, [b] ſi dominus mandati contra eum agere inſtituit. Nam qui mãdati agit, ratam habere ſolutionem uidetur.

Iniurioſa ſententia contra fideiuſſorẽ lata ſua culpa, nõ præiudicat debitori.h.d.Barto.

Idem lib.iij. ad Neratium. LXVIII.

EXceptione, quę tibi prodeſſe debebat, uſus iniuria iudicis damnatus es: nihil tibi pręſtabitur iure mandati: quia iniuriam illam, [c] quæ tibi facta eſt, penes te mánere, q̃ ad alium trãsferri æquius eſt.ſ.ſi culpa tua [c] iniuſtæ damnationis cauſam præbuiſti.

Qui intercedit pro officiali ſimpliciter uidetur intercedere in intereſſe,nõ in pœnã ex maleficio impoſitam.h.d.Bar.

Id[illegible] rum. LXIX.

ij FIdeiuſſores magiſtratuũ in pœnã, uel mulctam, quam non ſpopondiſſent, non debere conueniri Imperator [e] decreuit.

Qui intercedit in ſummam, non tenetur ad uſuras.h.d.Bar.

Pro Aurelio Romulo conductore uectigalis cẽtum annua Petronius Thallus, & alij fideiuſſerant. [f] bona Romuli fiſcus occupauerat [g] ut obligata ſibi: & cõueniebat fideiuſſores tam in ſortem, quam in uſuras: [h] qui deprecabanẽ [i] lecta ſubſcriptione fideiuſſionis, quoniam in ſola [k] centum annua ſe obligauerant, non in omnem conditionem decreuit Imperator † fideiuſſores in uſuras non teneri: [l] ſed quicquid ex bonis fuiſſet redactum, pri[us] in uſuras [m] cedere, reliquum in ſortem: & ita in id, quod defuiſſet, fideiuſſores conueniendos, exemplo pignorum [n] à creditore diſtractorum. Non poſſunt conueniri fideiuſſores liberato reo tranſactione.

Si obligatio fideiuſſoria tempore tollitur, in aliam trãsfunditur, & principalis remanet. So lutio fideiuſſoris liberat principalem, & mandati actionem contra eum parit.h.d.Bar.

[illegible] o. LXX.

S I ſeruus. C A S V S. Ego habeo ſeruum qui fideiuſſit pro Sẽpronio & ſoluit. quęrit ur an Sẽpronius liberetur? Reſpon. quod ſi ego dominus uolo agere actio. mandati contra Sempronium tũc ipſe Sempronius liberabitur, quia habere ratam uideor fideiuſſionem factã ſeruo meo pro Sempronio. Franc. Accur.

[a] Fideiuſſit. ex cauſa non peculiari: ut ſupra, eodem. l. ſeruus inſcio.

[b] Liberatur Titius. contra ꝟ.eod.l. ſed ſi ſerui.;Sol.ut ibi.& facit ℏ. rem ra.ha.leg. ſi ſine.in princ. & ꝟ. de leg.cõſ.l.ſi per errorem. & ꝟ.ad Vell.leg. pen. & fin. §.pe. & C.de condi. inde.l. indebitũ. ſed ſi dominus ratũ nõ habet, non liberatur Titius: ut d.l.ꝟ.eod.l.ſed ſi ſerui. & C de fur. l.j.

E Xceptione. Fuiſti fideiuſſor pro Seio erga Titium. Titius fecit pactum Seio de non petendo: quæ etiã tibi competebat tanquam fideiuſſori. Titius te conuenit in iudicio. tu es uſus iſta exceptione. tamen iudex non admiſit: & ſic te per iniuriam damnauit. tu ſoluiſti. & uis agere mandati contra Seium reum, an poſſis? Reſpon. quod non: quia iſta iniuria, quã tibi fecit iudex, non eſt ad alium transferenda: ſed debet apud te remanere. Itẽ l.ſeq. ponit caſum ad longũ: & legem ſequentem uide per te coniunctim. gl.Fr.

[c] Si culpa tua. maxima idem eſt & ſi ſine culpa tua iniuſte eſſet damnatus. Io.ſ. potuit autẽ iſte eſſe in culpa: uel quia non appellauit nec denunciauit, ut poſſet dominus appellare: ut ꝟ.mand.l.ſi procuratorem. §.ſi ignorantes. uel exceptionem non oppoſuit: uel oppoſitam nõ probauit: uel per minus idoneos teſtes: ut ꝟ. mand. l. idemque. §.gñaliter. & C.mã. ſi ꝓ eo.§.fin. & facit ꝟ.de excep. do leg.ſi opera. & ꝟ. de cult. l.ſi per imprudentiã & de hęr. uel act.uẽ. leg.ij.§. ſolet. & C. mand.leg. ẽt.& ꝟ.loca.l.ſi merces.§.culpæ: ſed arg.contra in eo.tit.l. ſi fundus in fi.ꝟ. cõmo.l. ad eos. & dic iniuſte, contra ius.ſ.litigatoris. non conſtitutionis uel legis: quia tunc nulla eſſet ſnia: ut ℏ quę ſen. ſine appella. l.j. in prin. Itẽ qd in dubio præſumitur? Reſpond. quod fuit in culpa, ſecundum Azo. ſed puto contra. arg. ꝟ.de proba.l.quoties. §. qui dolo. & not. C. de pig. act.l. ſi creditor.

[d] F Ideiuſſores. Non ſpopondiſſent. non enim in plus tenentur, unam promiſerunt: ut ſup. eo.l. ſi in pignore. ꝓmiſſ ſunt autem indemnitatem reipub. non ultra: ut & ℏ ad munici. l. quoties.§ ſed & ſi filius.& l.libertus.§.fin. & ꝟ.de eu.l.i.j.§.ſi.

[f] Fideiuſſerant. Id eſt, fideiubendo promiſerant. Accur.

[g] Occupauerat. ſ. fiſcus ſi nõ eſt in tex. ceſſante Romulo ſoluere quod debebat.

Conueniebat. ſ. fiſcus.

[h] In uſuras. quas non ipſi promiſerãt, ſed reus ſic. alias ſi ipſi promiſiſſent expreſſe uel ſimpliciter, tenerẽtur: ut arg. C.de pac. inter empt.l in initio. & C.quod cum eo. ſi mãdato.& C.eod. l.ſi fideiuſſor. & arg. ꝟ.de ædil.edi. l.Labeo.& not. plene.ſupra, loca.l.quærẽ.

[i] Deprecabant. petentes ſe abſolui uel non cõueniri.

[k] In ſola. hæc erat eorum obligatio. uel dic quod eſt cauſa reſponſionis imperatoris. Accurſ.

[l] Non teneri. facit ꝟ.eo.l. Accur.

[m] In uſuras. quæ poſſunt peti non alias: ut ℏ.de ſol. l.in his.§. imperator.

[n] Pignorum. ut ſupra, de pig.act. cum & ſortis.& C. de uſur.l. ſi uſuras.

Non põt. ut ꝟ.de pac. l.ſi.& ꝟ.eod.l.ſi quis poſtquam Tutor.

Ange. & Ioan.de Imol. hic reputãt iſtam glo. fin. ad hoc quod fideiuſſor põt ꝓmittere pœnam ad quã nõ tenetur debitor principalis, & obligat ad eam Bolog. Adde Bal. in l.qui ciuũ men. col. viij. C.qui ac.nõ poſ. & Alexã. in l.ſi quis reum. de cuſt.reo.ꝟ quo omnino ꝓ eundẽ ll. Grę ce.§.illud. ꝟ.eo.de fideiuſſor.& Bal.i l.ſi ꝓ eo. quę eſt ſi.C.mãd. [illegible] ll.3.non eſt in P. F. alias de lege commiſſoria.

† non eſt, Imperator.

† non eſt, Imperator.

T Vtor datus eius filio, cui ex fideiuſſoria cā obligatus erat, à ſemetipſo exigere debet: [a] & quamuis tpe liberatus erit, [b] tñ tutelæ iudicio eo noíe [c] tenebitur. Itē hæres eius: quia cum eo ob tutelam, nō ex fideiuſſione [d] agiť, & quamuis non quaſi fideiuſſor, ſed quaſi tutor ſoluerit; ēt ſi tpe liberatus eſt, [e] mandati actionem eum habere aduerſus reū promittēdi dixi. [f] Inhæret [g] ēm in utraque [h] cā adhuc illius debiti perſecutio. nā eius ſolutione liberauit reum promittendi obligatione, [i] in quam pro eo fideiuſſerat. & non titulus [k] actionis, ſed debiti cā [l] reſpiciēda eſt. Licet enim is tutor, qui fideiuſſor apud pupillū pro reo obligatus eſt, ſoluit ſe authore pupillo: [m] quia reo promittendi liberato, & ipſe tutor, idemque fideiuſſor liberabitur; qđ ſua authoritate efficeř nō pōt: [n] tñ ſi nō pro ſe ſoluendi aio, ſed pro Titio [o] fecit, ut maximè [p] eū liberet, cum eo mandati actionem habebit.

Pro obligato ſub conditione, poteſt accipi fideiuſſor ſub duabus conditionibus copulatiue cōceptis. ſi uerò diſiunctiue, inſpicitur quæ prius extiterit. Bart.

Caius lib. j. de uerbo. obligationi. LXXI.

S I à reo ſub conditione fuero ſtipulatus, potero fideiuſſorem & in hanc, & in aliam conditionem obligare, ſi modò eas coniungam. [q] niſi enim utraque extiterit, non tenebitur; cum reus ex una conditione teneatur. [r] Quòd ſi eas diſiūgam, [s] durior fit conditio fideiuſſoris: [t] nec ob id [t] obligatur, quippe ſi ue communis utriuſque conditio extiterit, [u] ſiue alterutra, uidetur appre-

T Vtor. Exigere debet. & facit ſup. de nego. geſt. l. qui ſi. & l. diuortio. & l. ſi aūt. in prin. & de pe. hæ. l. ſed & ſi lego. §. quod ait ſenatus. uer. ſed & culpe. & de admi. tut. l. ita aūt §. debitor. & ſ. manda. l. ſi negotia. & ſup. de tut. & ra. diſtrah. l. ſed non dantur.

b Erit. quia ad tempus fideiuſſit: vt & ſup. manda. l. ſi fideiuſſor. j. §. fina. Accurſius.

c Nomine prioris. ſcilicet obligationis.

d Ex fideiuſſione. quantum ad actionem, durante tamen eadem cauſa. & facit C. de hære. tute. l. iij.

e Liberatus eſt à fideiuſſione.

f Dixi. ſic ſup. de in rem uer. l. ſi filius.

g Inhæret. id eſt, hæret.

h In utraque. id eſt, in nulla, ex qua poteſt conuenire fideiuſſorem, & in illa ex qua pōt conuenire reum principalē, & hoc probat, alij, id eſt, in obligatione fideiuſſoria & in tutelæ.

i Ab obligatione. quia adhuc erat obligatus.

k Et non titulus. i. tutelæ &c. ſic facit ſupra, de dolo l. qui id quod. & C. ad mace. l. iij. ſed argu. contra. ſup. de pecu. l. iij. §. Idem ſcribit.

ADDITIO.

Tu dic ſecundum Bartol. hic. quòd in contrario ex mutatione tituli mutatur ratio legis: ſed hic ex mutatione tituli non mutatur ratio legis.

l Sed debiti cauſa. id eſt quod debetur ex cauſa fideiuſſionis, licet ſoluat ex cauſa tutelæ.

m Pupillo unde uidebatur non liberari: ſed tamen liberatur, & reum liberat.

n Non poteſt. ſ. aliàs quando debitum eſſet ſuū principale: vt ſupra de autho. tutō. l. fin. quæ eſt contra. ſed hic acceſſorium eſt, ue' hic cum ſoluit nomine rei, qui tenebatur adhuc non pro ſe iam tempore liberato, ibi pro ſe & pro ſua obligatione: & hoc hic ſubijcit. & facit ad hoc ſupra mando. l. rapinianus. Item contra ſupra, de admi. tuto. l. quotiea. § ſicut. ubi indiſtinctè dicit ſoluere etiam pro ſe. Sol. ibi cum iudice, ſecundum Ioan. Acc.

o Pro Titio. principali debitore. ſecus ergo ſi pro ſe. & facit ſup. de contrahē. emp. l. fiſtulas. §. j. & ſupra, de neg. geſt. l. cum pecuniam.

p Maximè eum. Titium: quia adhuc non erat tempore liberatus: aliàs ſecus ſi & ipſe eſſet tempore liberatus: vt ſup. manda. l. ſi fideiuſſor. j §. j. & § ſi

S I à reo. Stipulanis ſum à Mæuio x. ſi nauis ex Aſia uenerit. potero te fideiuſſorē accipere ſub alia conditione, ſi Titius conſul factus fuerit. hoc tamen ita, ſi eas conditiones coniungam ſic dicendo: ſi nauis ex Aſia uenerit, & Titius conſul factus fuerit. Si uerò eas diſiūgam dicendo: ſi nauis ex Aſia uenerit, uel Titius conſul factus fuerit: tunc fideiuſſor non obligatur, quia eſt acceptus in duriorem cauſam. Facilius enim extiterit illa, uel illa conditio, quam ambæ ſimul, igitur &c. Sub diuerſis. Stipulatus ſum à Titio c. ſub conditione ſi imperator in Italiam uenerit, & accepi ab eo fideiuſſorem ſub alia conditione ſi dux Mediolani Florentiam uenerit. refert hic quæ conditio prior extiterit. nam ſi conditio ipſius rei primo extiterit: fideiuſſor ita demum tenebitur, quando eius conditio extiterit, quam ab initio reus purè promiſerit, & fideiuſſor ſit acceptus ſub conditione. Item ecō tra ſi conditio fideiuſſoris prior extiterit: non tenetur: quaſi a principio purè acceptus ſit: reus uero ſub conditio. Si reo. Stipulatus ſum à te fundum Cornelianum, & accepi à te fideiuſſorem pro uſufructu. Quæritur utrum fideiuſſor ſit obligatus quaſi in minus fideiuſſerit: uel non obligetur, quaſi in aliam rem ſit acceptus, quam reus principalis. Item alia dubitatio eſt utrum uſuſfructus ſit pars rei tam aliud aliquid tamen finali et reſpon. cum uſuſfr. ſit ius fundi, fideiuſſor qui pro uſufructu fideiuſſit, teneri debet. Adeo. Seruus poteſt fideiuſſor accipi ita, ut etiam dominus poſſit accipere ab eo fideiuſſorem in id, quod ſibi debetur. Si a furioſo. Planus eſt. Id quod. Eſt commune prouerbium, q fideiuſſor maleficiorum accipi non poteſt. hoc dictum non taliter intelligendum eſt, q ille, cui furtum factum eſt, non poſſit accipere fideiuſſorem a iure de re ſibi reſtituenda: ſed eſt intelligendum, ſi duo, uel plures furtum fecerint, non poſſunt ſibi inuicem dare fideiuſſorem de re furtiua diuidenda. Item ſi quem hortatus fuero, ut furtum faciat, non pōt à me fideiuſſorem accipere ne furti conueniatur. & eſt ratio: quia illa eſt turpis ſocietas & turpis ſocietatis nulla eſt obligatio, & per conſequens nullus fideiuſſor. Ioan.

q Coniungam. per copulatiuam coniunctionem.

r Teneatur. & ſic apparet cōditio fideiuſſoris ſ...

s Diſiungam. per diſiunctiuam cōiunctionē: ubi alterum extare ſatis eſt: vt ſup. de uerb. ob. l. ſi ita quis ſti pulatur Acc.

t Nec ob id. id eſt, & ob id non &c. quia in duriorem cauſam accipi non poteſt.

Eam autem. ſub qua promiſiſſ reus, & fideiuſſor.

† In F. ſ. atque ob id obli. eſt. quam lectionem etiā ſecutus eſt Haloand.

Appre-

hendi: cùm reus nõ aliter teneatur, q̃ ſi cõis extiterit. Aut igitur nullo mõ tenebitur fideiuſſor: aut (qđ magis eſt) ita tenebitur, ſi prius extiterit communis.

Si inter obligationem principalis, & fideiuſſoris eſt diuerſitas conditionis: inſpicitur, quæ præced. h.d. Bar.

Sub diuerſis quoq; cõditionib. ſi fuerint interrogati: intereſt, utra earũ prior extiterit. ſi reo iniũcta, tenebitur & fideiuſſor, cùm ꝯdõ eius extiterit, tanquam ſi ſtatim ab initio re⁹ purè, fideiuſſor ſub ꝯdõne acceptus eſſet. Ex diuerſo aũt, ſi fideiuſſoris conditio prior extiterit, non tenetur: perinde ac ſi ſtatim ab initio pure acceptus eſſet, reo ſub ꝯditione obligato.

Si reus promittit fundum, poteſt accipi fideiuſſor in uſumfructum. h.d. Bar.

Si reo in fundum obligato, fideiuſſor in uſumfructum accipiatur: quæſitũ eſt, utrum obligetur fideiuſſor, quaſi in minus, an non obligetur, quaſi in aliud. Nobis in eo uĩ dubitatio eſſe, uſusfruct⁹ pars rei ſit, an proprium quiddam. Sed cùm uſusfruct⁹ fundi ius eſt: inciuile eſt, fideiuſſorem ex ſua promiſſione non teneri.

Pro obligatione naturali, qua tenetur ſeruus: etiam ipſi domino poteſt accedere fideiuſſor et ſeruo eodem a fideiuſſore ſtipulante. h.d. Bar.

Adeò a ſeruo põt fideiuſſor accipi, ut ipſe quoque dñs in id, quod ſibi debetur, fideiuſſorem ab eo rectè accipiat: quẽ fideiuſſorem & ab eo ipſo ſeruo interrogari nihil impedit. Si a furioſo ſtipulatus fueris, nõ poſſe te fideiuſſorem accipere certum eſt: quia non ſolùm ipſa ſtipulatio nulla interceſſit, ſed ne negotium quidem ullum geſtum intelligitur.

Quòd ſi pro furioſo iure obligato fideiuſſorẽ accepero: tenetur fideiuſſor.

Pro maleficijs non poteſt accedere fideiuſſor. ſed pro obligationibus ex maleficio ſic. Bar.

Id quod uulgò dictũ eſt, Maleficiorum fideiuſſorem accipi non poſſe, non ſic intelligi debet, ut in pœna furti is, cui furtum factum eſt, fideiuſſorem accipere non poſſit (nam pœnas ob maleficia ſolui, magna ratio ſuadet) ſed ita potius, ut quis cum alio, cum quo furtum admiſit, in partem, quam ex furto ſibi reſtitui deſiderat, fideiuſſorem obligare non poſſit: & qui alieno hortatu ad furtum faciendum prouectus eſt, nec in furti pœnam ab eo, qui hortatus eſt, fideiuſſorem accipere poſſit. In quibus caſibus illa ratio impediet fideiuſſorẽ obligari: quia ſcilicet in nulla ratione adhibetur fideiuſſor: cùm flagitioſæ rei ſocietas coita nullã uim habeat.

Per confuſionem perſonæ ab obligatione eximitur, & eius acceſſoriæ obligationes: ſecus in correis principalis: et obligatio: quia in obligatione remanent. h.d. Bar.

Pa[illegible] LXXII.

---

a Ita, non eſt in P.F.

a Apprehendi. fideiuſſor in obligatione.
b Si communis. ſub qua reus, & fideiuſſor promiſit.
c Magis eſt. arg. cõtra id quod not. ſup. eo. l. Græce. § illud. ſed refert in quantitate uel tempore: uel quando in quantitate ſit plus uel min⁹.
d Iniuncta. ſcilicet prior extiterit.
e Si ſtatim. ſic ſup. de uſu fœ. l. nihil. & de uulg. ſubſtit. l. ſi. §. Titius. ſed argum. contra ſup. ad l. Fal. l. uerbis. Accur.

Dic q hic euentus inſpicitur quo ad impediendam actionem naſci ex hoc contractu: non quo ad tollendam aliam actionem ad eundẽ effectum tendentẽ: vt not. per Dyn. in c. actus legitimi. de reg. iur. lib. vj. ſecundum Bar. hic.

f Obligato. quo caſu non ſuſpenditur: ſed ſtatim non ualet, licet ſit aliud in conſtitu. pecu. ut ſup. de conſtit. pecu. l. id quod ſub.
g Non teneri. uidetur enim pro parte interceſsiſſe: vt ſup. eo. l. fideiuſſores. & & ſupra, de uerbo. oblig. l. qui uſumfructum. & ſupra, de uſufru. l. iij. ſed contra in ra. de accep. l. & per iuſiurandum. §. illud. Solutio. ut ibi.
h Accipiat. ut & ℸ. eo. l. ſi quis pro e. §. j. & Inſt. eo. in prin.
i Impedit. ad hoc ut domino quæratur obligatio: & ſic obtinet ſeruus uicẽ duorum. ſed reſpon. ipſe non uidetur ſtipulatus, imo dominus: quia uox ſerui, uox domini eſt: vt Inſt. de inuti. ſtipu. §. poſt mortem. in princip.
k Certum eſt. niſi fortè ſcienter interceſſiſſet ſup. ꝺ min. l. in cauſæ. in princ.

quod non prætorem principalis non tenea[illegible]: ut hic & Inſt. de inuti. ſtip. § furioſus. & ſup. de uerbo. obli. l. is qui & adde quod not. ſup eod. l. Marcellus. Acc.
l Obligato. ut cum obligatio uenit ex re: ut ſupra de actioni. & oblig. l. furioſus. uel etiam ante obligationem. ut Inſtit. qui. non eſt permiſ. facere teſt. §. item furioſi.
m Magna ratio. aliàs magis. & facit ſup ad l. Aquil. l. a uulneratus. & ſup. de pact. l. ſi unus. §. pacta quæ turpem. & propter hoc fideiuſſor poteſt adhiberi: ut & ſup. eodem. l. Græce. §. ſed & ſi ex delicto. & l. ſi quis. pro ea. §. ſi.
n Potius. ſ. intelligi debet id quod dicitur uulgò.
o Cum quo. aliàs deeſt cum quo: & tunc plane, ſed ſi habeas, dic cum quo, furtum ſubaudi fecit. & quod ſubijcit, admiſit. ſ. interuenientes aliquos pro eo forte: quia pacti ſunt æqualiter partem præſtari: & ſic inter ſe fidem dederunt. Acc.
p Vt qui. ſupple, ſic intelligi debet, ut qui &c.
q Poſſit. facit ſu. ſi. manda. §. illud.
r In quibus caſibus. duobus, uel ſimilibus.
s Societas. Eſſet autem hęc ſocietas quodammodo, ſi quo tum partem damni, uel partem rei ſubtractæ per pactũ reh aberet. facit ſup. pro ſoc. l. quod autem. & l. nec quicquam. & l. nec prætermittendum. & ſupra, mand. l. ſi remunerandi § reli. ſup. & ſup. de contra hen. emp. l. quod ſæpe §. j. uel. ucreul. & l. ſi in emptione. §. item ſi emptor. & ſup. de iure. & iu. dũ. l. j. §. non tantum. Vranus.

t Caueme te fallat Barto. dictum ad mis generale admittitur enim in cauſis criminalibus fideiuſſor: ut ℸ. l. j. cum ibi not. ℸ. de cuſtod. reo. ſed ut tũ eſt hoc quantũ ad pœnam pecuniariã, non autẽ quantũ ad corporalẽ: ut not. gl. in ca. cum homo. xxiij. q. v. & Panor. in titu. de fideiuſſo. & Alexand. in alleg. l. ſi quis. hæc autẽ. § debet intelligi quando pœna eſt corporalis, ad quam non poteſt ſe obligare: ut per gl. in præal. c. cũ homo. Bald. in l. j. C. ne fideiuſ. dot. dentur. & in l. quoties. de nexa. & Ang. in tra cta. malefic. in gl. in uerbo, fideiuſſit. in prin.

Hanc rationẽ eleganter explicat Gel. l. vj. noct. Att. c. 14.

ſolidum pro eo teneatur, inſolidum eum conueniret mandati: ut ſ. eo. l. cum duo rei. ſed quomodo eum eligeret, cum pro eo non teneatur: ut ſ. proxi. §. Sed reſpon. expone, ſcilicet liberari per exceptionem non ipſo iure, ſcilicet fideiuſſorem: arg. j. proxi.

Vranius[a] Antoninus pro Iulio Pollione, & Iulio Ruffo[b] pecuniam mutuam accipientibus, ita ut duo rei inſolidum eiuſdem debiti eſſent,[*] apud Aurelium Palmã[c] mandator extitit.[d] Iulij bona[e] ad fiſcũ[f][†] deuenerunt: ſimiliter & creditori fiſcus ſucceſſerat. Mandator[g] allegabat ſe liberatũ iure cõfuſionis: quia fiſcus tam creditori,[h] quàm debitori[i] ſucceſſerat. Et quidẽ ſi unus debitor fuiſſet: non dubitabam, ſicut fideiuſſorem,[k] ita & mandatorẽ liberatũ eſſe. Quamuis enim iudicio conuento principali debitore, mandator non liberetur:[l] tñ vbi ſucceſſit creditor[m] debitori: veluti ſolutionis iure ſublata obligatione,[n] etiã mandator liberatur: vel[o] quia non poteſt pro eodẽ apud eundẽ quis mandator eſſe. Sed cum duo rei promittendi ſint, & alteri extiterit hæres creditor;[p] iuſta dubitatio eſt, utrũ alter quoq; liberat' ſit, ac ſi fuiſſet ſoluta pecunia: an pſona tñ exempta, cõfuſa obligatione. Et puto, aditione hæreditatis cõfuſione obligationis eximi perſonam. ſed & acceſſiones ex eius perſona liberari[q] ppter illã rõnem: quia non pñt[r] pro eodẽ apud eundẽ obligati eſſe: ut quemadmodum incipere aliàs nõ pñt, ita nec remaneãt,[s] igit̃ alterũ[t] reum eiuſdem pecuniæ nõ liberari:[u] & per hoc neq; fideiuſſorem, uel mandatorẽ eius.[x] Planè,[†] quia is[y] mandati iudicio eligere pt uel creditorem:[z] competiturã ei exceptionem[a] doli mali, ſi cœperit cõueniri. cũ altero aũt reo, uel inſolidũ,[b] ſi non fuerit ſocietas: uel in partem,[c] ſi ſocij fuerunt, poſſe creditorem[d] agere. Quòd ſi creditor fideiuſſori hæres fuerit, uel fideiuſſor creditori: puto conuenire,[e] confuſione obligationis reum non liberari.[f]

Pactum factum uni ex correis non præiudicat mandatori. h. d. Bartolus.

[*] P. Fl. fuerint. Alibi fierent.

[†] Venierunt, in P. Flor.

a Vranius. mandator.

b Ruffo. propria nomina debitorum.

c Palmam. creditorem.

d Extitit. eis præſentibus, ut ſic uideatur mandare Vranio ut ſuprà, manda. l. qui patitur. nam infra dicit mandantem agere mandati contra eos ibi, planè quia &c.

e Bona. Pollionis pone.

f Succeſſerat. ante, quam Pollionis bona ad eum uenirent.

g Mandator. Vranius.

h Creditori. Aurelio.

i Debitori. Pollioni.

k Fideiuſſorem. de quo conſtat: ut C. de ſolu. l. ij.

l Non liberatur. non ſecuta ſatisfactione: ut ſ. eo. l. ſi mãdato meo. in fi.

m Creditor. Qualis eſt hic, cum ille qui creditori ſucceſſerit, ſuccedit poſtea debitori.

n Obligatione. ſcilicet principali: vt ſ. e. l. ſi debitori creditor. & infrà, de ſolu. l. Stichum. §. aditio. & ſuprà, de euict. l. ſi ei. §. ſi ma. & C. de pact. l. debitori. vbi diſtinxi plenè.

o Vel. propriè vel pro ſaltem pone. & not. hic, & j. l. proxi. verſ. & puto. ibi, quia nõ poſſunt &c. & ſup. ad Velleian. l. tutor. in princ. & j. de ſol. l. qui hominẽ. §. quidam. Et not. ꝙ hic eſt ratio quare alter inſolidum. uel in partem remanet obligatus: ut infrà dicit. at ubi in rem fit liberatio, tunc etiam alter liberatur: vt in contrarijs ſ. de arb. l. ſi duo. & de lib. leg. l. iiij. §. nunc de effectu.

s Pro iis, & aliis modis, quibus dictio vel, accipit, Mãdoſ in Gl. Facult. §. Actam. in ver. vel viceregẽtẽ.

p Extiterit hæres creditor. i. qui factus eſt creditor: quia ſucceſſit creditori.

q Perſona liberari. i. mandator non tenebitur propter illius perſonam.

r Quia non poſſunt. ut ſ. proxi. reſpon. Accur.

s Remaneant. quod ergo impedit faciendum, deſtruit iam factum. de hoc dixi ſuprà, de his qui ſunt ſui uel al. iur. l. patre.

t Alterum quia tantum perſona eximitur. Ioan.

u Non liberari. ſed obligatus remanet cum diſtinctione tamen: ut ſup. ſtatim ibi, cum altero &c. Accur.

x Ex.. ipſo iure quantum ad eius perſonam, ſed exceptione ſic ſaltem: quia non poteſt actio ei cedi.

y Quia is. ſ. qui mandator extiterat pro utroque.

z Vel creditorem. qui debitori ſucceſſit: hoc eſt fiſcum ſupple, vel alium debitorem ſuperſtitem. nam cum inſolidum pro eo teneatur...

a Exceptionem. In totum debitum ſecundũ has leges: quia mandator poteſt eligere inſolidum vnum de reis. ſed cum hodie pro parte debeat agere: ut in authen. de duob. reis. in prin. habet exceptionẽ pro parte tantum.

b Inſolidum. Ex hoc not. ꝙ duo rei non ſocij non uidentur inuicẽ fideiubere: quia tunc unius obligatione ſoluta non teneret alter inſolidum: qđ hic dicit. & ſic eſt pro R. & Io. contra M. ſed ipſe dicit hic fuiſſe actum, ut non uideant fideiubere. & pro eo. ſ. de duobus reis. l. reos. quæ eſt huic cõtra. ſed hoc dic, ut not. ſuprà, ad Velleia. l. vir vxori. in fin. itẽ quod hic dicit, eſt de rigore, ſed de æquitate repellit fiſcus exceptione ꝓ parte qua ſucceſſit reo: qa bona fides non patitur vt bis idem conſequatur, ſecũdum M. & quia nõn poteſt cedere actionem cõtra ſeipſum, qui eſt hæres rei: ut j. de ſol. l. Stichũ. § pen. & l. Modeſtinus. ſed R. dicit vtroque caſu, id eſt, ſiue ſint ſocij, ſiue non, inſolidum remanere obligatum correum, cũ perſona tantum eximitur: ut ſuprà, de duobus reis. l. ſi. Sed ſecundo caſu: quia tenetur pro ſocio, multo magis exceptione à parte repellitur: arg. eius, quod dixerat, planè quia &c.

† Franc. Aret. in l. ex duob'. §. l. vlt. col. ff. de duo. re. iſtũ textum exclamat ſin'. ad hoc, qđ licet alias dolo facit, q petit rẽ quã reſtituturus ẽ: eũ contra eã poſſit talis exceptio obiici: ut in l. ſi ſocer. in pr n. ff. ſo. matr. & in l. dolo facit. ſup. de except. do. tñ hoc nõ hẽt uerũ, qñ agit ex pſona propria, licet ex iure alterius non pt ei obiici hæc exceptio. Bart.

c Vel in partem. mirabile hoc uidetur, cum & ſi ſocij ſint, hic tamen per ſucceſſionem non liberetur. niſi pro parte, cum aliàs per acceptilationem factam uni liberetur inſolidum: ut ſ. de lib. leg. l. iiij. § nunc de effectu. & l. ſi is qui duos. in fin. non ergo uere uel ficte ſolutionis vim obtinet ſucceſſio hoc caſu, ut & not. ſ. eo. l. ſi debitori creditor. Et eſt ratio, quia hic perſona eximitur vt modo not. Item hic diſtinguit correum ſocium à non ſocio. ſic & ſ. de arbi. l. ſi duo. & ad l. Falc. l. in lege Falcidia. hoc eſt. & ſup. de duob. reis. l. ſi duo.

d Creditorem. ſcilicet fiſcum, qui ſucceſſit creditori. partem enim debet ipſe fiſcus: quia eius intelligitur quodammodo ſocius.

e Conuenire. ſ. iuri.

f Nõ liberari. vt & ſ. e. l. hæres. §. ſi ſtip. verſ. ꝙ ſi idẽ.

a Pactum. Cum creditore, & hoc ignorante fideiuſſore: ideoq; agit fide iuſſor: ut ſ. manda. l. ſi fideiuſſor. & l. ſi procuratorem. §. ſi ignorantes. vel dic fuiſſe perſonale pactum: vt ſ. de pact. l. niſi. ADDITIO. Dic aliter, ſecundum Bar. quod hic fuit factum pactum uni ex correis debendi: ſic ꝙ non prodeſt alteri reo: & fideiuſſor ſoluit ꝓ eo, ꝙ remanet ſic obligatus, & habet actionem etiam cõtra liberatum per rõnem in tex. quia nõ poterit auferre accuſationem mandatori, qui cõtemplatione vtriuſque interceſſit: ut per eundem Bar. hic.

b Pactum eſt. ſcilicet à creditore. Acc.

c Alienam. ſcilicet uertentẽ inter mandatorem, & reum promittendi. Acc.

d Placet mandatorem. poteſt dici, quod mandator, & fœnerator ſupponũt pro eodẽ. q. d. quod etiam ſi vnus fœnerator mandet alii de mutuando extraneo, tamen tenetur. Vel dic uerius, quòd mandatarius non per ſe, ſed per aliũ creditorẽ ſuum, uel alterius facit numerationem: ſed ipſe feciſſe uidetur: ut & ſupra, de admi. tut. l. ita autem. § geſſiſſe. & ad hoc ſ. ſi cer. pet. l. certi condictio. §. ſi nummos.

* Aliàs, pactus eſt.

† F. F. ſi fœnerator non creditori &c. & ſe ctius meo iudicio.

Si ponamus unũ ex reis promittendi pactũ [a] eſſe, ne à ſe peteret, deinde mãdato. e ſoluiſſe: mãdati iudicio conuenire poterit eũ, cum quo pactum eſt. * [b] Non .n. pactum creditoris tollit alienam [c] actionẽ.

Mandator tenetur, ſiue mandatarius impleat mandatum per ſe, ſiue per alium. h. d. Bart.

Placet mandatorem [d] teneri, etiam † ſi fœnerator creditori mandet pecuniam credere.

Acceptilatio facta fideiuſſori, qui in obligationem non incidit, non prodeſt fideiuſſori. Paul.

Caius lib. iij. de verborũ oblig. LXXIII.

SI fideiuſſori ſub conditione obligato, Si nauis ex Aſia uenerit, quem ſub hoc modo [e] accepi, ut vſq; ad ipſius uitæ ſuæ duntaxat obligaret, & pendente ꝯditione acceptolatũ fuerit; [f] & is fideiuſſor adhuc pendẽte ꝯditione mortuus fuerit: ꝯfeſtim à reo petere poſſum: [g] quia exiſtens conditio neque obligationem in perſona iam mortui [h] efficere, neq; acceptilationem ꝯfirmare poſſit.

SI fideiuſſori. CASVS. Acceperã à Titio debitore meo fideiuſ. ſub condi. & ad diẽ. ſ. qd teneret vſq; ad mortẽ ſuã pẽdente condi. ego acceptum fero ei: & interim ipſe moritur. dicitur hic, ꝙ ego ſtatim poſſum petere a reo: quia licet poſtea extitat conditio, hoc nihil prodeſt. Fr. Acc.

e Sub hoc modo. & ita ſub conditione & ad diem: ut ſ. de act. & obl. l. obligationum fere. Accur.

f Fuerit. per quem etiam reus liberatur: ut ſ. de accep. l. & per iuſiuran. §. & ſi fideiuſſori. Acc.

g Poſſum. quod enim bonum eſt expectare condi. &c. vt hic, & ſ. ad Vell. l. aliquando. § ſi. Acc.

h Iam mortui. ſi autem uiuo eo extitiſſet, ſimul obligaretur & liberaretur: ut ſ. tit. j. l. quoties. & per eum etiam reus: ut ſ. de accep. & per iuſiuran. §. & fideiuſſori. Item in perſona hæredis non committitur ſtipulatio: quia ſic actum erat. Acc.

CVm procurator. CASVS. Procurator meus vendicabat quendam fundum à Titio, & dedi fideiuſſores me ratum habiturum, quod feciſſet. victus eſt procurator meus. ego poſtea reuerſus iterum egi, & obtinui. poſſeſſor non uult reſtituere poſſeſſionem, ideoq; delatum eſt mihi iuramentum in litem: & ipſe poſſeſſor condemnatus eſt in magna mulcta. nunc quæritur utrum fideiuſſores rei debeant conueniri pro iſta mulcta? Reſpond. quod non. non enim debet imputari fideiuſſoribus, quod ipſe reus pœnã ſuſtinet pro ſua contumacia. Franc.

Contumacia rei non auget obligationem fideiuſſoris. h. d. Bart.

Paulus lib. lxxvi. ad edictum. LXXIIII.

CVm procurator in rẽ ageret, [i] cautionẽ dederat ratam rem dñm habiturum. poſtea victo eo reuerſus dñs iterum de eadem re agitabat: & cũ reus habaret poſſeſſionem, & nollet eam reſtituere, ideo magno [k] condemnatus eſt. In amplius fideiuſſores nõ tenentur. [l] hoc enim non debet imputari fideiuſſoribus, quod ille propter ſuã pœnam præſtitit.

i Ageret. ad quod facit C. de procur. l. quis abſentem. & ff. de procu. l. ſi non ponimus. §. ſed & ſi. & l. qui abſentem.

k Magno. quia fuit delatum iuramentum in litem.

l Non tenentur. qui teneretur ſi ſtatim reſtituiſſet. & ad hoc facit ſ. eod. l. fideiuſſores. & ſ. de procu. l. qui proprio. §. procurator vt in cæteris. de eo, quod cer. lo. l. centũ. & de in lit. iur. l. j. & ad leg. Falcidiam. l. cum pater. §. legato. & ſuprà, de euic. l. hoc iure. & l. Herennius.

TITVLVS II.

DE NOVATIONIBVS & delegationibus.

DE NOVATIONIBVS & delegationibus.

Per ſequentem obligationem etiam naturalem tantum nouatur præcedens, qualiſcunque obligatio fuerit. Bart.

Vlp. lib. xlvj. ad Sab. I.

NOVATIO [m] eſt prioris debiti in aliam obligationem,

Dictum eſt de obligationib. principalib. & acceſſorijs qualiter contrahuntur, nunc qualiter tollantur. & primò per nouationem. & no. quòd per delegationẽ fit nouatio, vt infrà, eod. l. delegare. prima ſedes tamen ponit genus & ſpeciem: quia maximè tractat de ea nouatione, qua fit per delegationem. ſic C. de ſer. & aqua. in Tit.

NOuatio. CASVS. Iuriſcon. ſultus tractaturus de nouationibus, more ſapientis Philoſophi, ne procedamus per ignota, docet nos quid ſit nouatio: dicit enim, quod nouatio nihil aliud eſt, quam prioris obligationis in ſecundam transfuſio, ſiue tranſlatio. Nec refert qualis ſit obligatio: quia omnis obligatio poteſt nouari, dum modo ſecunda in quam fit tranſlatio, teneat ciuiliter vel naturaliter. & omnes res poſſunt tranſire in nouationem. & debet hoc expreſſe agi, vt fiat nouatio. aliàs erunt duæ obligationes. Item prodigus cui bonis interdictum eſt, uel furioſus non poteſt nouare obligationem, niſi faciat conditionem ſuam meliorem h. d. cum l. ſeq. & ſ. q. Fran.

m Nouatio. dicitur quaſi nouatio: ſic iuris uocat nouationem. Et no. ꝙ uoluntas...

uoluntariam nouationem deſcribit, non neceſſariam.
a Ciuilem. ſupple & naturalem. in ciuilem.n. tantũ nõ põt transferri, nam cum fiat per ſtipulationẽ: ut C. e. l. j. & Inſti. eo. §. præterea. in prin. & ſtipulatio habet conſenſum: & ſic naturale uinculũ: ut ſ. de pac. l. j. in fi. patet, quod nõ tranſit in ciuilem tãtum. Sed ſecundum Al. in ſtipulatione non eſt naturale uinculum: & ſic ſit in ciuilem tantum, ſecundum eũ: ut not. in d. l. j. de pact. Itẽ in ciuilem tantũ uidetur fieri per conteſtationẽ litis: ut j. eod. l. delegare. j.
b Transfuſio. quã in eandem perſonã.
c Trãſlatio. quã in aliam.
d Conſtituitur. ex hoc patet manifeſtè, quod ſi a ſeruo animo nouandi ſtipulor, non liberatur prior debitor: quia cum ſit ſucceſſio, non obligat ſeruus etiã naturaliter: ergo nulla eſt ſecũda, in quã prior transferatur: ut ſ. ti. j. l. ſeruus inſcio. & leg. ij. quod ſecus eſt in pupillo, ut in fine huius legis.
e Nouatio enim. alludit uocabulo. ſic ſ. de acqui. poſſ. l. j. in prin. & poteſt de qualibet nouatione dici.
f Naturalis. tantum contracta cum ſeruo, uel pupillo ſine authoritate tutoris.

Alij uerò promittendo obligaſ naturaliter tantum: ut hic. ſic et intelligitur Inſti. quib. mo. tol. obli. § præterea. Si autem tutoris authoritate, tunc ciuiliter, & naturaliter. ſed põt reſti. ut ut ſ. de au. tu. l. impuberes. ſi aũt eſt adultus non habens curatorem: tũc ciuiliter & naturaliter, ſed poteſt reſtitui. Si habet curatorẽ, idẽ in eo qđ in pupillo: ut C. de reſti. min. l. ſi curatorẽ habens. ubicunq; autẽ dixi ex pacto pupillũ naturaliter obligari tantum: tenebatur etiam ciuiliter ſi locupletior eſt: ut ſ. com. mo. l. ſed mihi. in prin.

Scilicet quib' mo. tollitur obligat.

uel ciuilem, [a] uel naturalem transfuſio [b] atque tranſlatio: [c] hoc eſt, cum ex præcedenti cauſa ita noua conſtituitur, [d] ut prior perimatur. Nouatio enim [e] a nouo nomẽ accepit, & à noua obligatione. Illud non intereſt, qualis præceſsit obligatio, utrum naturalis, [f] an ciuilis, [g] an honoraria: & utrum uerbis, an re, an conſenſu. Qualiſcunque igitur obligatio ſit, quæ præceſsit, nouari uerbis poteſt: dummodo ſequẽs obligatio, aut ciuiliter [h] teneat, aut naturaliter: [i] ut puta ſi pupillus ſine tutoris authoritate promiſerit. [k]

Omnis obligatio poteſt nouari ſi tamen hoc agatur. h. d. Bar.

Idem libr. xlviij. ad Sabinum. II.

Omnes res [l] transire in nouationem poſſunt. Quodcunque enim, ſiue uerbis contractum eſt, ſiue non uerbis [m] nouari poteſt, & trãſire in uerborum obligationem ex quacunque obligatione: dummodo ſciamus nouationem ita demum fieri, ſi hoc agatur, [n] ut nouetur obligatio: cæterum, ſi hoc non agatur, duæ erunt [o] obligationes.

Qui non poteſt alienare, non poteſt etiã nouare. niſi cõditio ſua efficitur melior. h. d. Paul.

Pomponius lib. j. ad Sabinum. III.

Cui bonis interdictũ eſt, nouare obligationem ſuã non poteſt: niſi meliorem [p] ꝯditionẽ ſuam fecerit.

In obligationibus quæ tẽtrahuntur ſuper rebus inſeparabilibus a perſona, non cadit uera obligatio. Bar.

Vlpianus libro v. ad Sabinum. IIII.

Si uſusfructus debitorem [q] meum tibi delegauero, [r] nõ nouatur obligatio mea: quamuis exceptione doli, uel in

l Omnes res, quę alias poſſunt ſubijci dominio noſtro: ut Inſt. de inut. ſtipulat. in princ. ſic ſ. ſi ſer uen. l. ſi quã do. § j.
m Nõ uerbis. ſed alio quocunq; modo: ut ſ. l. proxi.
n Agatur. expreſſẽ, uel tacitè: de quibus eſt exemplum Inſti. qui. mod. tol. obl. §. præterea. ſed hodie expreſſè tantum: ut C. eod. l. fi. ſed ſi tantum fieret tacitè, etiam dicam hodie cõpetere exceptio. ut j. de præ. ſtip. l. penul.
o Erunt. ſed exactione facta per unã alia tollit: ut j. eo. l. ſi Stichũ. §. fin. Io. & facit ſ. de re iud. leg. ſe j. §. ſi ex conuentione.
p Cui bonis. Niſi meliorẽ. ut ſi à locuplete ſit ſtipulatus qđ in opus debebat. Quid aũt ſi æquè bonum? dicam qđ poſſit: ut ſic dicaſ melior. i. non deterior: ut j. de ſol. l. in pupillo. & arg. ſ. de do. l. nõ debet. in fi. & facit ſ. de uerb. obl. l. is cui.

‡ Limitabis hanc l. per glo. in l. fin. & qđ ibi no. C. eod. ut fallat hęc lit. tribus caſibus, de quibus ibi & in l. ſolutionem. j. de ſolu.

g Ciuilis ſupple & naturalis. uel etiam ciuilis tantũ puta literis. nam quæcunq; ſit, dummodo petitionem det, uel repetitionem prohibeat.
h Aut ciuiliter. hoc expone ut ſ.
i Aut naturaliter. ſ. tantum.
k Promiſerit. hoc conſtat ꝙ pupillo promittente, & naturaliter ſe obligante loco primi, fit nouatio: ut hic & Inſtit. quib. mod. tol. obli. §. præterea. Sed quæritur quando dicitur naturaliter tantum obligari. Nã hic, & ad l. Fal. l. ſi pupillus. dicitur ꝙ naturaliter obligaſ pupillus. ſed ſ. de ſcto. & obli. l. pupillus & de condi. inde. l. quod pupillus. quę ſunt contra. dicitur ꝙ nec naturaliter. Ad hoc dicunt quidam ſi eſt proxi. pubertati, ut quia habet decem annos, & dimidium. ſ. naturaliter obligatur. & ita hic. ſi habet minus: tunc non, et * ſi eſſet locupletior. Alij non ætatẽ prædictã, ſed ſi aliquid ad eũ perueniat, cõſiderant, ut ſic teneatur naturaliter, uel non. Tertij, ut M. exigunt utrunq; ut naturaliter teneatur. ſ. ꝙ ſit proximus pubertati: & ꝙ ad eum perueniat aliquid: alioq nec naturaliter tenetur. Sed tu dic, ſi eſt infans, nec naturaliter teneſ peruenit ad eum aliqd, uel nõ: & ita intelliguntur contraria. ſi aũt ſit maior infantie, ſi quidem promittat ſuo tutori ſe authore: nec etiã iure naturali obligatur: ut ſ. de aut. tu. l. pupillus.

* Angel. hanc glo. refellit, dicens eam non habere uerum: quia tũ naturaliter quis obligaſ cũ locupletior factus ſit, ac pubertati proximus: ut l. iiij. ſ. cõmod. unde rectius percipit gl. hic fin.

Si uſusfructus. CASVS. Titi' debebat mihi uſumf. alicuius fundi. quæritur an ipſum delegare poſſim alij ita, ut nouet obligatio mea? Rñ. qđ non: licet ſi ab eo petam, poſſit me repellere doli mali exceptione: nõ ſolum põt me repellere interim, qđ manet uſuſf. apud eum cui delegaui, ſed et ſi finitus fuerit apud eum, & ratio eſt: quia ſi uſuſfr. manſiſſet apud me, me mortuo rediret ad eum qui promiſit eum. Cum autẽ ſoluit ipſum alteri, cui delegatus eſt: manet etiam apud ipſum me mortuo. bene ergo eſt, quod ubi eſt onus, ibi debet eſſe commodum. hoc idem dicendum eſt in qualibet obligatione, quæ perſonæ cohæret. Fran. Accur.
q Debitorem. id eſt, qui mihi uſumfructum debebat. nondum tamen conſtitutum, uel per patientiam traditum.
r Delegauero. impropriè ponitur hoc uerbum. nam ſi proprie fuiſſet delegatio, & ſic nouatio: mota eſſet obligatio mea: & a me liberatus eſſet debitor. ſolummodo ergo promiſit alij me mandante. uel dic, quòd propriè ponitur, ſed tamen mea obligatio

tio non mouetur:quia impoſſibile eſt, ut à me ſepare-tur:quia hoc ius cohæret perſonæ meæ.ſic ſ.de iure do.l.ſi mulier.ij.§.ex aſſe.

a Vel in factum. aduerſus patrem, uel patronum.

b Delegaui.debitor tutus erit excep.lo.

c Eius. hominis. uel ēt uſusfructus.

d Videbimus, an ſit tuendus. & quidē tutus eſſe debet aduerſus me & poſt interitum eius: quia &c. E: ſic no. quòd ubi eſt onus, ibi debet eſſe emolumentum. ſic j. de re iu. l.ſecundum naturā.

e Sentit. i. ſentire poteſt.

f Si.i. qa &c. ¹& eſt hæc ratio rationis hoc modo: eſt tutus poſt mortem: quia ſenſit incommodum: & verè ſentit incommodum,ſi, id eſt, quia &c.

g Eius. ſenſit ergo ceſſio: & ſic eſt: contra Inſti. de uſufruc. §. finitur. Sol. hic ſpeciale, uel hic non ceſſit. cū nec adhuc cōpeteret uſuſfructus, ſed actio ꝓ uſufr. Item contra ſ. de peri. & cōmo. rei uend. l. neceſſariò. §. fin. ubi ex perſona cedentis finitur: hic uerò ex perſona eius cui eſt ceſſum. Sol. ibi iam competebat cedenti ius:hic actio tantum.

h Eadem.ut nō nouetur obligatiō.

i Perſonæ cohærenti.ut uſus, & habitatio: ut ſ. qñ di. leg. ced.l. habitatio. uel dic dotis: ut ſup. de ſtip. ſer. l. proinde.§.fin.& l. ſeq. & ſ.de iure do.l.ſi mulier.§.ex aſſe. Accur.

a P.F.ci.

Emolumentū ibi dēt eē ubi eſt onus & detrimētum.

¹ Si ꝓ qª, & alijs modis, Mand. in proœ. Gl. Facul. glo. 1.

factum a tutus debeat eſſe aduerſus me is,q delegatus fuerit. Et nō ſolum donec manet eius b uſus fructus,cui delegaui, c ſed ēt poſt interitū eius uidebimus, d quia etiam hoc incōmodum ſentit: e ſi f poſt mortē meā maneat eiꝰ g uſusfructꝰ. Et hęc eadem h dicēda ſunt in qualibet obligatione pſonæ cohærēti. i

Obligatio pura poteſt nouari in diem,& ante diem non fiet exactio.Bar.

Idē li.xxxiiij. ad Sab. V.

IN diem k obligatio poteſt nouari,& priꝰ quàm dies aduenerit. Et generaliter conſtat,ex ſtipulatione in diem facta nouationem cōtingere, ſed non ſtatim ex ea ſtipulatione agi poſſe, ante quàm dies uenerit.

Obligaito fideiuſſoria non nouat principalem. h.d. Bar.

Idem li.xlvj. ad Sa. VI.

SI ita fuero ſtipulatus, Quantò minus à Titio debitore exegero, tātùm fideiubes?non fit nouatio: l quia non hoc agitur,ut nouetur. m

IN diē. CASVS. Promiſiſti mihi decē ſoluere in feſto paſchæ:ego uolo nouare iſtā obligationem ante Paſcha,an poſſim? Rñ.quòd ſic,licet ante non poſſim petere. ſic in omni ſtipulatione concepta in diem, poteſt nouatio fieri ante, quàm dies uenerit. Franc.Acc.

k In diem.hic eſt amphibologia. ² nam poſſet dici, quòd obligatio,quæ eſt in diem, nouet quoquomodo. uel contra qꝰ obligatio pura nouetur in diē. & hæc ne rior nᵉ patet ex ſeq.litera.nam in primo caſu. ſ.qñ illa, quæ eſt in diem nouatur in puram: & poteſt agi ſtatim. ar.ſ.de conſt pe.l.iij.§.fi. & facit j.eo.l.ſi Stichum.§. j.& ſup.de compen.l.quod in diem.

² Eſt aūt amphibologia, ut certos grāmaticos ſcire nō ambigo, ſermonis ambiguitas q ſit potiſſimū ꝑ accuſatiuū qñ uar ū ſtruiectū cāt.

SI ita. CASVS. Ita ſum à te ſtipulatus: Quanto minus à Titio, Titius debet mihi centū aureos,promittis mihi ſoluere quanto minus fuero conſecutus ab eo:an hic fiat nouatio? Reſpon.quòd non:quia hoc non agitur ut nouatio fiat. Cum pecuniam. Dedi tibi pecuniam mutuam: & incontinenti ſum à te ſtipulatus illam mihi reddi.non fit hic nouatio,ſed eſt unus contractus.Idē eſt, ſi prius à te ſtipulatus fuero, poſtea pecuniā numerari. Ratio horum eſt in l.ſeq. Nam cū ſtipulamur pecuniā nobis reddi, quam numerauimus:nō naſcitur obligatio ex numeratione, ut deinde ſtipulatione nouetur, ſed magis eſt intelligendum,quòd numeratio fiat cauſa ſtipulationis implendæ.Fran.

Si una cauſa uenit ad implementum alterius:agitur ex impleto,non ex implente. Bar.

Cùm pecuniam mutuam dederit quis ſine ſtipulatione,& ex continenti n fecit ſtipulationem: unus contractus eſt. o Idē erit dicendū, & ſi ante ſtipulatio p facta eſt, mox pecun.numerata ſit.

Pomponius li. xxiiij. ad Sabinum, VII.

CVm enim pecunia mutua data ſtipulamur, q non puto obligationem numeratione naſci, & deinde eā ſtipulatione nouari, qa id agitur, r ut ſola ſtipulatio teneat: & magis implendæ ſtipulationis gratia numeratio intelligēda eſt fieri.

Stipulatio nouans tollit primā obligationem: & purgat moram.h.d.Bar.

Vlpianus libro xlvj.ad Sabinum. VIII.

SI Stichum dari ſtipulatus fuerim, & cum

l Nouatio. ſ. fideiuſſoris.

m Nouetur. ſed potius ut noui obligationi fideiuſſor accedat. & facit ſup. de verb.olig.l.decem.

n Ex continenti. hoc expone ut ſup. de duo. reis. l. duos reos. §.fi.

o Contractus eſt. ſ. verborum. & ſic in elligi po eſt ſup. ſi cer.pe.l.ij.§.fi. & facit j.l. proxi. & ſ. de uerbo. olig. l. ſi ita ſtip. § Chryſogonus.Sed contra ſ. ſi cer. pet .l. certi §. quoniam.Sol. ut ibi in gloſ.& puto.Item contra ſ. de ſtip. ſer. l.i.§. ij. ſolu. ut ibi. Itē contra C. de contrahē. ſtip. l. ij.§.j. ſed ibi inutilis ſtipulatio: hic utilis. Itē contra ſ. ad Maced. l. contra.& ſ.de uerb. oblig. l. quidā cum filium. in fine. Sol. ibi ex interuallo:hic incontinenti.

p Stipulatio. ³ ſi habes ſtipulatio, habeas facta fuit. ſed ſi habeas facta, uel nihil: uſque ibi, mox pecunia &c.

³ Tota hæc gl. inuetuſtis & emp. non habetur.

q CVm ein ſtipulamur. incontinenti.

r Id agitur. hoc eſt dicere quando hoc agunt inter ſe, ut ex numeratione non naſcatur obligatio,non naſcitur: ut hic, & ſ.ſi cert.peta.l.non omnis.& argu.l cum quid. Si uero dubitaretur utrum hoc actum ſit uel non: præſumitur actum quod naſcatur: ſed ſecuta ſtipulatione fingimus nec nata: ut ſupra,de actio.& obliga. l. obligationum fere.§.fi.& de uerbo.oblig. l.ſi ita ſtipulatus. §.Chryſogonus.at in ſuperiori nulla eſt fictio:ut not.ſ. ſi cer. pet.l.certi condictio.§. quoniam. & facit ſupra,l .proxima. Accur.

s Et magis. repete, & quia. ad quod facit j.rem ratā hab.l.fine. Sed quid ſi ſtipulatus fuero,& poſtea non ſtipulor? Reſpond. ex numeratione datur mihi certi condictio.

SI Stichum. Textus hic in prin.eſt planus. Legata. Pater tuus in teſtamento ſuo legauit mihi quendam fundū.ego uenio ad te, qui es hæres: & dico tibi,promittis mihi dare fundum, quē pater tuus legauit mihi:tu promittis. certè hic fit nouatio propter iſtam

iſtam ſtipulationem, ſi hoc eſt actum, ſcilicet vt fiat nouatio: & hoc ſi purè fuit legatus fundus, & in diē: quia certum eſt diem venturum. Si autem ſub conditione ſit legatum: non ſtatim fit nouatio: ſed ita demum exiſtente conditione: & ponit exemplum ibi, nam alias &c. quòd ſatis clarum eſt. §. ſequēs planum eſt. Idem. Quando quis cōuenitur, & promittit iudicatum ſoluere: poſtea ſi eōdem tenetur: an actio iudicati ſit nouata? Reſpon. quòd nō: quia iſta ſtipulatio ſolùm nō interponitur ut fideiuſſoribus ſit cautum. Si decem. Ego ſtipulor à te hoc modo: promittis mihi decem, quæ Titius mihi debet: aut decē, quę Seius mihi debet? Vtrum hic fiat nouatio? Reſp. quòd non: quia nec Titius, nec Seius liberatur.

Si ab alio. Berta cum mihi nuberet, Sēpronius quidam promiſit mihi dotem pro ea: poſt aliquod tēpus ego ſtipulor ab uxore mea dotem, quam mihi promiſerat Sēpronius pro ea. hic fit nouatio. ſi hoc actum eſt vt fiat. nihil. n. refert utrum mulier det dotem, an alius pro ea. Itē alius promittēdo, quod ego debeo, poteſt me liberare ſi animo nouandi hoc factū eſt. ſi verò non eſt factum animo nouandi: tunc uterque promiſſor tenetur & primus, & ſecundus: tamen uno ſoluente alter liberatur. Quid autem erit? Titius debebat tibi centum, ego ſtipulor iſta centum à Titio: utrum ipſe liberetur à te propter iſtam ſtipulationem? Reſpon. quòd non: quia nemini aufertur actio, niſi ipſe uelit. Si autem aliquis promittat pro me, quòd ego debeo, ipſe me liberat, etiā ſi nolim. Fr. Accur.

in mora promiſſor eſſet, quò minus daret, rurſus eundem ſtipulatus fuero: definit periculum ad promiſſorem pertinere, quaſi mora [a] purgata.

Obligatio in diem, vel pura, poteſt ſtatim nouari, ſed conditionalis demum in conditionis euentum. Bart.

Legata, uel fideicōmiſſa ſi in ſtipulationem fuerint deducta, & hoc actum ſit, ut nouaretur: fiet nouatio. ſi purè quidem, uel in diē fuerint relicta, ſtatim. [b] ſi verò ſub conditione: non ſtatim nouatio eſt, ſed ubi conditio extiterit. [c] Nam & aliàs qui in diem [d] ſtipulatur, ſtatim nouat, ſi hoc actum eſt: cùm certum ſit diem quandoq; uenturum. At qui ſub conditione [e] ſtipulatur, non ſtatim nouat, niſi conditio extiterit.

Conceptio ſtipulationis nouantis, poteſt præcedere ſtipulationem nouatam. Bart.

Si quis ita ſtipulatus [f] à Seio ſit, Quod à Titio ſtipulatus fuero, dare ſpondes? an ſi poſtea à Titio ſtipulatus ſit, fiat nouatio, ſoluſq; teneatur Seius? Et ait Celſus, nouationem fieri, ſi modo id actū ſit, [g] vt nouetur. i. vt Seius debeat, quod Titius promiſit. Nā eodē tempore, [h] & impleri prioris ſtipulationis conditionem, [i] & nouari ait. eoq; iure utimur.

Actio iudicati non nouatur per ſtipulationem iudicatum ſolui. Bartolus.

Idē Celſus ait, Iudicatū ſolui ſtipulatione, actionē iudicati non nouari: meritò, quia hoc ſolū agatur ea ſtipulatiōne, vt & fideiuſſorib. cautū ſit, non vt ab obligatione iudicati diſcedat. [k]

Si debita à duobus alternatiuè promittantur, nouatio non extinguitur. Bart.

Si decem, quæ mihi Titius, aut decem, quę Seius debet, [l] à Titio ſtipulatus fuero: [m] putat Marcellus neutrum liberari: [n] ſed Titium [o] eligere poſ-

pulationem conceptam in diem certam: & ſecundum hoc aliās. i. alio caſu, quam legato. poteſt etiam & aliter legi: & ſic duobus modis eiſdem.

[c] Conditione. i. conditionalem ſtipulationem nouat, uel puram ſub conditione. & ſicut infrà, lege, quoties. & not. quòd hac lege æquiparatur purum debitum, & in diem: cum dies vtriuſque ceſſerit. vñ in diem obligatio nouatur per puram, & per in diem: & ecōtra pura per puram, & per in diem, ſi hoc actum eſt.

Debitum purum, & in diē æquiparantur.

[f] Si quis ita ſtipulatus ſit. id eſt, promiſit. ſic ſuprà, de condictione indebiti. l. ſi non ſortem. §. ſi centum. alias eſt à Titio, & tunc plana.

[g] Actum ſit. ut ſuprà, l. ij. § dummodo. & ſuprà, de iudic. lege quarta. §. ſi ex conuentione. Accur.

[h] Tempore. Non tamen eodē inſtanti: cū hoc eſſet impoſſibile: vt ſuprà, quibus mod. vſuſfruct. amitt. l. ſicut. §. penult. ibi. neque enim &c. & C. de bonis quæ lib. l. fina. & no. quòd duplex hic erat dubitationis cauſa, prima: quia obligatio, quæ nouat, prior reperit: & quæ nouat, poſterior: cum alias ſit ecōtra. ſed hic ſpeciale. Secunda, quia non uidebatur Titius obligari. ſed tamen obligatur eodem momento: & liberatur Seio ſuccedente in obligationem: ſicut, ſi alicui ſub conditione obligato mihi, pendente conditione accepto ferām, conditione exiſtente ſimul obligatur, & liberatur: ut infrà, titulo primo. l. ſub conditione. & de accept. l. quod in diem. Idem ſi quod ſtipulatus ſum à te ſub conditione, ſtipuler ab alio nouandi animo.

¶. F. à tertio. ut & paulopoſt, tertium.

[a] Quaſi mora. Sed quid noui hic fuit? Rñ. primo erat moroſa, & uitioſa: hic non: & ſic aliud hic præſumitur, hodie ſecus: ut C. eo. l. fi. Alij dicunt & hic expreſſe debere agi. & facit ſ. de verb. obl. l. ſcire debemus. & j. de ſol. l. qui decem. §. ſi cum mihi. verſ. idem reſpon. & ſ. de condic. furt. l. pañi. & quod ibi not. Item facit ſ. de verb. obl. l. qui bis. & l. ſi rem. & ſ. tit. j. l. hæres à debito &c. §. non eſt. & j. eo. l. ſi rem. in prin.

[b] Statim. ſcilicet fiet nouatio: ſed non petitur, niſi die adueniente: ut ſ. eo. l. in diem. ſed contra j. de accept. l. quod in diem. Sed ibi in diem incertum: uel ibi conſiderauit effectum petitionis.

[c] Extiterit. i. tunc apparebit nouationem factam: ut j. de accep. l. quod in diem. in.

[d] Qui in diem. ſcilicet debitum, id eſt, qui nouat ſti-

[i] Conditionem. Conditio propriè eſt, quod Titius promittit, & ſic debitum. & quod dicit nouari hic, ſcilicet obligationem ſecundam, ſcilicet Titij: & ſic ſequens ſtipulatio momentanea eſt. & facit j. eo. l. quoties. §. fina.

[k] Diſcedatur. ſi enim hoc ageretur, fieret nouatio: vt ſ. proximo §. & ſic eſt ſimile ſuperiori. Alij dicunt, putabatur ſimile ſuperiori: ſed non eſt.

[l] A Titio. quodam tertio: vel etiam ab eodem.

[m] Fuero. alternatiuè.

[n] Liberari. j. eo. l. ſi ia cui decem. contra. Sol. ut ibi. in gloſ. pen. Item contra j. eo. l. à te. Sol. ut ibi. Item facit ſ. de uſufruc. l. adhuc. ad prin. ver. quid tamen. ibi, ſi verò ſimul in ſacculo.

[o] Sed Titium. tertium. Accur.

ſe, pro quo decem ſoluere uelit.

Poteſt alius me inuitum liberare, non autem mihi inuito actionem auferre.

Si ab alio [f] promiſſam ſibi dotem maritus ab uxore dotis nomine ſtipulatus ſit: non duplari dotem, ſed nouationem fieri placet, ſi hoc actum eſt. Quid enim intereſt, ipſa, an alius quilibet promittat? Quod enim ego debeo, ſi alius promittat: liberare me poteſt, ſi nouationis cauſa hoc fiat. ſi autem non nouandi animo interuenit hoc: uterque quidem tenetur, ſed ſoluente altero, alter liberabitur. [b] Non tamen ſi quis ſtipuletur, [c] quod mihi debetur, aufert mihi actionem, niſi ex uoluntate [d] mea ſtipuletur. liberat autem [e] me is, qui quod debeo, promittit, etiam ſi nolim. [f]

Per ſtipulationem interpoſitam à pupillo ſine tutoris authoritate, non fit nouatio actionis ſibi competentis, niſi eam ratificet poſt, quàm factus eſt adultus, cum non poſſit nouare. h. d. Paulus de Caſtro.

Idem lib. xlvij. ad Sab. IX.

Si pupillus [g] ſine tutoris authoritate [h] rem ſaluam fore ſtipulatus, pubes factus ratam ſtipulationem habuerit nouandi cauſa, tollitur tutelæ [i] actio. Si non habuerit ratum: licet tutelæ egiſſet, [k] habet [l] tamen adhuc ex ſtipulatu actionem. ſed iudex tutelæ non aliter condemnare debet, quàm ſi ex ſtipulatione liberatio fieret. [m]

Conditio extitura non reddit diſpoſitionem conditionalem, ſed puram. Pau. de Caſt.

Qui ſub conditione [n] ſtipulatur, quæ omnino extitura eſt, purè vr ſtipulari.

Si ſecunda ſtipulatio continet minus, non præſumitur nouatio: ſecus ſi continet plus. Bart.

Qui actum ſtipulatur [o], deinde iter, nihil agit. Item vſumfructum ſtipulatus, ſi uſum ſtipuletur, nihil agit. Sed qui iter ſtipulatus, actum poſtea ſtipulatur; aliud magis ſtipulatur. [p] Aliud enim eſt iter, aliud actus.

tu'e. & rat. diſtr. l. ſi tutor reipub. §. fin. & l. ſeq. licet quidam dicant contra.

[h] Authoritate. ſine qua authoritate actionem tollere non poteſt: ſed nec nouare. Accur.

[i] Tutelæ. i. verum priuilegium prioris obligationis, ſcilicet ex cauſa tutelæ in poſterio:ē transfertur: vel cauſa abijciendi priuilegij ſtipulatio facta ſit: ut ĩ. eod. l. aliã. & ĩ. de priuil. cred. l. ij. & iij.

[k] Egiſſet. quod potuit: quia per nouationem ſublata non eſt, pupillo nequeunte ſuam conditionẽ facere deteriorẽ: ut ĩ. e. l. nouare. §. pupillus.

[l] Habet. uidetur ſuperflua hæc liberatio: cũ ſemel ſoluendo ab vtraq; ſit liberatus. ſed dic, quod non eſt propter hoc: quia ſi dubitetur de liberatione, ſtatim poſſit oſtendi: ſic & ſ. de pet. hæred. l. pen. & facit C. de bo. quæ libe. l. ſi §. pe. & ſ. de rei vend. l. non ſolum.

[m] Fieret. vt & ſ. l. prox. § ſi.

[n] Qui ſub conditione. Pone exemplũ: ſi moriar, uel ſi Antichriſtus naſcetur: ut ſ. de condi. ind. l. nam & ſi. & l. quod ſi ſub ea. & de iu. dotium. l. Iulianus. & tūc eſt pura. i. non conditionalis: eſt tamen in diẽ. & ideo non poteſt ſtatim agi: nec etiam fit nouatio prioris ad plenum: ut ſ. eo. l. in diem. & ſecundum hoc facit ſ. de per. & commo. l. neceſſariò. §. ſi ita. & de cond. ind. l. Iulianus. & ſ. ſi quis omiſ. cauſ. teſt. l. 1. §. qui ſub conditione. Vel pone caſum: vt ſ. de verb. obl. l. in illa ſtipulatio. ſi calen. in fi. ibi, ſi non tetigero cœlum digito &c. & ſic bene ponitur hic omnino.

[o] Nihil agit. Non fit nouatio cum totũ ſtipulatus, ſtipulor partem, & ſi id agitur tacite: ut hic dicit. ſecus ſi expreſſe: ut ſ. de verb. ob. l. qui vſumfr. illud autem conſtat, ꝙ ſm hæc iura ex quibuſdam præſumebatur nouatio: vt Inſt. e. §. præterea. vel dic, ꝙ nec tacite hic agitur: cum aliud ſit utrum, aliud ſit aliud. vel dic, nihil agitur quantum ad cõmodum: quia nullum aliud ſit emolumentum, uel maius conſequi per hoc, ꝙ primo habuit. Illud aũt conſtat, ꝙ bene tenet ſtipulatio & aliqua eſt: quia alia eſt hæc ſeruitus quam prima, ſed tñ ex ea agere nihil prodeſt, nec affert aliquod emolumentum, niſi hoc fiat animo nouandi: vt d. l. qui vſumfruc. & facit ſ. de viu & hab. l. per ſeruum. §. uſusfructus.

[p] Stipulatur. vnde non fit nouatio: vt ſ. de verb. obl. l. ſciendum.

[a] Velit. in dubio præſumo: ut ĩ. titulo j. l. & magis quid meo. vel ſecundum quoſdam. vt notatur ĩ. eod. l. à te. & l. ſi is cui.

[b] Liberabitur. licet autem liberet per me promittendo, non tamen &c.

[c] Stipuletur. quod mihi debetur. ſupple: ſi nõ eſt hoc in textu.

[d] Ex voluntate. præcedenti, uel ſequenti: ut ĩ. ●. l. ſi quis abſente.

[e] Autem. pro ſed. & eſt ratio. ſ. de ne go. geſt. l. ſoluẽdo.

[f] Etiam ſi nolim. dummodo neg. geſto. non habeat. & facit ĩ. de ſol. l. ſolutionem. & l. debitor. & ſ. de do. ma. except. l. ſi opera.

[g] Si pupillus. Pupillus oĩs habet priuilegium in bonis tutori ſuorum. Caſus iſto præſuppoſito talis eſt: Pupillus quidã habẽs tutorem, ſtipulatus eſt ab eo rem ſuam ſaluam fore. quod quidem facere non potuit ſine tutoris authoritate. Pupillus iſte factus pubes habet hãc ſtipulationem ratam. certè actio tutelæ tollitur. ſi autem hanc ſtipulationem non habuerit ratã, & agat act. tutelæ, ſtipulatio pptor rem pupilli ſaluam fore non tollitur. tamen iudex nõ debet tutorẽ condẽnare ac tutelæ: niſi pupillus liberet tutorẽ a ſtipulatione qua promiſit rem pupilli ſaluam fore. Qui ſub conditione.

Stipulatus ſum à te centum ſub conditione ſi moriar. an iſta ſtipulatio ſit pura, uel conditionalis? Reſpond. quod pura eſt: quia conditio eſt omnino extitura.

Qui actum. Stipulatus ſum à te actum, qui plus eſt quam iter: deinde ſum ſtipulatus iter. v. tũ hic fiat nouatio? Vel ſic ſtipulatus ſum vſumfruc. deinde vſum nudum: an etiam hic fiat nouatio? Reſpon. ꝙ non: quia cum totum ſtipulor, deinde partem: nulla fit nouatio. ſed econtra ſi quis ſtipuletur iter, deinde actum: fit nouatio: quia plus continetur in ſecunda ſtipulatione, quam in prima. Franc.

[g] Si pupillus in duobus eſt duplicitas. Primò, quia vel ab extraneo eſt ſtipulatus ſine authoritate tutoris: vel cum plures eſſent tutores, ab uno ſtipulatur ſine authoritate alterius. In ſecundo, quia ſtipulatur rẽ pup. ſal. fo. i. id in quo tenebitur, ſi rem non ſaluauerit in futurum ad quod ſ. l. prox. §. ſi quis ita. vel rem pup. ſal. fo. i. id quod iam debetur occaſione tutelæ: non dico, quod actio tutelæ naſcatur, niſi finita tutela: vt ſupra, de

[a] No. quẽ & inuitũ, & ignorãtẽ liberari, ſed non obligari. cõcor. tex. in cano. quæris. de con ſe. diſt. 4.

Et malè. ſm Imo.

[e] ratam.

[r] Scilicet qb. modis toll. oblig.

l. ſcire debemus. & facit ſup. de excep. rei iud. l. ſi mater §. ſi quis iter.

C Vi rectè. C A S V S. Hic dicit ꝙ ille, cui ſolui pōt, ille ēt poteſt nouare. excipit quaſdam perſonas quibus rectè ſoluitur: tñ non poſſunt nouare: ſicut eſt qñ quis promittit Titio, ipſo Titio ſtipulante, uel alteri: quia uni eorũ. ſ. alteri rectè ſoluitur: & tñ non poteſt nouare. l. ſeq. plana eſt. Franc. Accur.

Qui poteſt recipere ſolutionē ſuo nomine, poteſt etiā nouare: ſecus qñ alieno nomine. Paul.

Paulus li. xj ad Sabi. X.

C [a] Vi rectè ſoluitur, is etiam nouare poteſt: excepto eo,[a] ſi mihi, aut Titio ſtipulatus ſim. nam Titius nouare non poteſt,[b] licet ei rectè ſoluatur.

Delegatio eſt propriè, quando debitor unius debitorem ſuum delegat ſuo creditori. & ſic requiritur duplex debitor: quia delegatus eſt debitor eius, cui fit delegatio: & delegatus eſt debitor delegantis: & loco delegāti datur. h. h. Paulus.

Vlp. li. xxvij. ad edi. XI.

D [c] Elegare eſt uice ſua alium dare reũ creditori, uel cui [c] creditor iuſſerit. [Fit autem delegatio uel per ſtipulationem, uel per litis cōteſtationem.[d]

Delegatus ſciens ſibi exceptionem competere, eam uidetur remittere: ignoras nō poteſt excipere contra eum, cui facta eſt delegatio, ſed cōtra delegantem ſibi ſuccurritur. h. d. Bar.

Pau li. xxxj. ad edi. XII.

S I quis delegauerit debitorem,[e] qui doli mali[f] exceptione tueri ſe poſſe ſciebat, ſimilis uidebitur ei, qui donat: quoniam remittere exceptionē uſ: ſed ſi per ignorantē promiſerit creditori, nulla qdē exceptione aduerſus creditorē uti poterit:[g] quia ille ſuũ[h] recepit: ſed is qui delegauit, tenet condictione, uel incerti,[i] ſi ſi pecunia[k] ſoluta eſſet: & ideo cũ ipſe præſtiterit pecuniā: aget mandati iudicio.[l]

Vlpianus libr. xxxvij. ad edictum. XIII.

S [m] I non debitorem[m] delegauero quaſi debitorem creditori meo, exceptio locum non habebit: ſed cōdictio[n] ad uerſus eum, qui delegauit, competit.

Stipulatio conditionalis nouat puram in conditionis euētū: ſed ſtatim moram præcedentis obligationis purgat. Item ſtipulatio pura nouat conditionalē in conditionis euentum, ſi tunc exiſtat perſona, in quam obligatio cadat. Bart.

Idem libro vij Diſputationum. XIIII.

Q Voties quod purè debetur, nouandi cā ſub cōditione promit

---

a Excepto eo. & alijs, quibuſdam, ut procuratore generali, uel ſpeciali qui ad hoc mandatus erat, ut debitū acciperet: ut j. eo. j. l. uero procuratori. & ſ. de cond. inde l. ſi procurator. & de procur. l. procurator cui. & l. procurator tutorum. & l. mandat. Item hi qui ſunt in poteſtate noſtra: ut j. eo. l. ſeruus. & lege, non ideo. & l. filius. & ſ. de pact. l. ſi unus. in prin. Itē illo cui mandaui ſolui: ut j. eo. l. ſi debitorem. ſed Ioan. ut omnia hæc tolleret, dixit ſoluitur. ſ. ut ſibi debitum. ſed tunc non eſſet exceptio de adiecto. Accur.

[t] non eſt creditor in r. Flo.

b Non poteſt. ut j. ti. j. l. quod ſtipulatus.

c D Elegare creditor iuſſerit alias non eſt in textu creditor.

d Cōteſtationem. alio pro me exponendo litē ita, ut ſolus teneat. ut j. ti. j. l. ſolutionē. & ſ. de in rē uer. l. ſi pro parte in prin. ſed quæ actio contra delegā tem datur? Dic, illa utilis, quæ contra debitorem dat directa. Vel ſic uēdidi tibi actionem, & te procuratorem in rem tuam feci: & item conteſtatus es cum eo, incipit teneri tibi, & à me liberatur. hodie uero non fit nouatio, niſi per ſtipulationem: [u] ut C. de noua. l. j. uel illud quando fit per ſtipulationem: non autem prohiberet fieri per conteſtationem litis.

[u] Vide ad hoc l. ſingularem. j. ſi certũ pe. & l. q uſũfructũ. j. q uer. ob. plenius in l. fin. C. de noua.

S I quis delegauerit. C A S V S. Ego induxi te dolo, ut mihi promitteres centum. & ſic habes exceptionem doli contra me: uolui delegare creditori meo. tu ſciens te habere exceptionem doli promiſiſti iſtā ſummam creditori meo, an tenearis? Reſpond. quod ſit, quia poſt quam ſciens te tutum eſſe exceptione promiſiſti: uideris donare. Quid autem ſi ignorabas te habere exceptionem, & promiſiſti, nunquid uti poteris exceptione aduerſus creditorem meum, cui te delegaui? Reſpon. non. ratio eſt: quia creditor, quod ſuum eſt proſequitur. tamen ego qui te delegaui teneor tibi condict. incert. ſi tu non ſoluiſti, uel incerti condict. ſi ſoluiſti. Franc.

e Debitorem. patientem ſe delegari.

f Mali. Idem in ſimilibus: ut j. eod l. doli.

g Vti poterit. & ideo ſolutum repeti non poteſt.

h Suum. ideſt, ſibi debitum[a] ſic ſupra, quod cum eo. l. ij. aliud ſi dolo: ut ſ. de except. doli. l. Iulianus. & facit ſ. de iure dot. l. cum in fundo. §. fina. & de conſt. pecu. l. ij. & de dol. except. l. apud Celſum. §. itē quæritur. & l. pure: §. ſi cum. & de condi. ob cau. l. ſi donaturus. §. ſi quis. & C. eodē. l. ſi pater. Sed quid ſi eſt dubium ſciuerit, uel ignorauerit? Rñ. ſi ex ſua perſona ei competebat, præſumo ſcire: ſi ex aliena, non: ut arg. ſ. pro ſuo. l. ſi.

[a] Suum, ſua, ſuũ quot modis ſumat, Mād. in Glo. Facul. §. Acēt, in verſ. ſuos.

i Vel incerti. id eſt ſine cauſa: ut & ſ. de cōdi. ſine cauſa. l. qui ſine cauſa. & l. j. & C. de condiction. indebi. l. ſi citra.

k Pecunia. ſ. ut liberetur.

l Iudicio. cũ ſimpliciter mandauerit. id eſt, non delegauerit. Accu.

S I non debitorē. C A S V S. Titium, qui non erat debitor meus, delegaui creditori meo cū tamen crederet ſe eſſe debitorem meum. creditor meus vult eum conuenire: utrum poſſit uti cōtra eum exceptione, dicens quod indebitum promiſit? Reſpondetur quod non. tamen Titius habebit condictionem certi contra me, eo quod ſoluit creditori meo indebitum. Franciſcus Accurſij.

m Si non debitorem. credens ſe quaſi debitorem.

n Condictio. certi: ut & ſupra. l. proxim. in fine. Sed argumen. contra ſupra, ad Velleianum. l. quamuis. §. in lædum. Accur.

Q Voties. C A S V S. Debebas mihi Stichũ purè, tu nouandi animo promiſiſt. mihi eundem Stichum ſub conditione, an fiat nouatio? Reſpond. quod non ſtatim, niſi conditione exiſtente: in tantum, quod ſi Stichus deceſſerit pendente conditione, & poſtea conditio extiterit. nō fit nouatio: quia non ſubeſt res promiſſa uſque ibi, unde Marcellus.

Vnde Marcellus. Promiſiſti mihi Stichum: tu fuiſti in mora ſoluendi: & ſic Stichus mortuus eſt. poſt hoc Stichus deducitur in obligationem conditionalem. dicitur hic quod mora purgatur per hanc ſtipulationem: non tamen deduci uidetur in ſtipulationem ſequentẽ.

Sed ſi id quod. Iſte §. ponit caſum conuerſum caſui ſuperioris §. pone ſic, promiſiſti mihi Stichum ſub conditione, ſi nauis ex Aſia uenerit: ſtipulatus ſum à te Stichũ iſtũ purè. utrum fiat nouatio? uidetur quod ſic quia plus eſt in ſtipulatione pura quam in cõditionali: tamẽ hic dicitur quòd non fit nouatio, niſi demum cõditione exiſtente. & reddunt pulchra ratio. nam hic ſunt duæ ſtipulationes: prima. ſ. & ſecunda, qua uidebatur fieri nouatio. conditio autem facit committi primam ſtipulationem: & cum cõmiſſa fuerit, transfert eam in ſecundã ſtipulationem. & ideo ſi ꝓmiſſor pendente conditione fuerit deportatus, nulla nouatio poteſt fieri etiam conditione exiſtente. nã cũ conditio extitit, non ſubeſt perſona, quæ obligetur. Fr. Accur.

a Fit nouatio. quoniam ex conditionali ſtipulatione tantummodo ſpes eſt debitum iri: ut Inſti. de uerbo. oblig. §. ex conditionali, ergo nil ex ea debet. tunc demum ergo cum conditio extiterit nouatio erit. Sed contra ℑ de reg. iur. l. actus. ſed ſpeciale in acceptilatione, & ſimilibus: ut ibi, ſecus in nouatione: licet ſit actus legitimus. ſic etiam eſt in ſtipulatione: ut ſ. eodem. l. ſi Stichum. §. primo.

[Sed ſi id quod ſub conditione debetur, purè quis ſtipulatus fuerit, ſi quidem pendente conditione ex]citur non ſtatim fit nouatio,[a] ſed tunc demũ cum ꝯdõ extiterit.[b] & ideo ſi fortè Stichus fuerit in obligatione, & pendente ꝯdõne deceſſerit: nec nouatio ꝯtingit: q̃a nõ ſubeſt res eo tẽpe, quo ꝯditio impletur.[c] Vnde Marcellus,[d] & ſi poſt morã Stichus[e] in ꝯdõnalem obligationẽ deductus ſit, purgari[f] morã, nec in ſequẽtem obligationem deduci putat. Sed ſi quod ſub ꝯdõne debet, purè quis nouãdi cã ſtipuletur: nec nunc quidẽ ſtatim[g] nouat, licet pura ſtipulatio aliquid egiſſe videat: ſed tunc nouabit, cũ conditio extiterit. Etenim exiſtens ꝯdõ primam ſtipulationẽ committit,[h] commiſſam que in ſecundã transfert. Et ideo ſi fortè perſona promiſſoris pendente cõditione[i] fuerit deportata: Marcellus ſcribit, ne exiſtente quidẽ ꝯdõne vllam ꝯtingere nouationẽ: q̃m nunc, cum extitit conditio, nõ eſt perſona, quę obligetur.[k]

b Extiterit. & ſi defecerit, durat prima: ut Inſtit. quibus mod. tol. oblig. §. quod autem diximus. nec obſt. Inſtitu. de excep. in princip. quòd hic ex certa ſcientia non errando promiſit ſub conditione, quod purè debebat: ibi errando: & ſic habet exceptionem in factum.

c Impletur. ad quod eſt ſ. de peri. & com. rei uend. l. quod ſi pendente, * in princ.

d Marcellus. quia demum exiſtente conditione fit nouatio. Accur.

e Stichus. iam mortuus.

f Purgari. Imò non uidetur purgari: ut ſ. de uerbo. oblig. l. cum qui ita. §. fina. Solu. fortè illud eſt diſtinguendum: fuit in mora, quia interpellatus non dedit: an quia cautam mortis occidendo præbuerit. uel hic ab eodem: ibi ab alio. quod non placet. uel ſolu. ut ibi. Idem contra ℑ. eo. l. ſi rem. Solu. ibi fuit expreſſim actum, ut non purgaret mora: hic non fuit aliquid actum ut purgaretur. R. uel cõtra ſecundum alios: ſcilicet quod hic fuit actũ ut purgaretur: ibi non. uel ibi in abſente, [1] hic in pſente ſeruo promiſſo, ſecundum alios. uel. ſol. ut ibi. & facit ℑ. tit. j. l. qui decem. §. ſi cum mihi Stichum.

g Statim. ut ſ. eo. l. ſi Stichum. §. legata. in fin. & §. ſeq.

h Committit. ut ſ. eo. l. ſi Stichum. §. ſecundo.

i Conditione. ſcilicet poſt deportationem ante, quam agnoſcantur bona à fiſco: alioqui non uidetur differre inter mortem naturalem, & ciuilem: ut ℑ. eo. l. nouatio. quæ eſt contra. uel aliter ſi mortuus fuerit naturaliter. tunc enim obligatio cadit in heredem: non autem ſi fuerit deportatus, ut ibi. & facit ſ. de fideiuſ. l. ſi debitori. j. & ſ. ni lega. ſeu fideicõ. no. ca. l. poſtquam. in princip.

k Obligetur. ciuiliter, ſed naturaliter ſic: ut ſ. de fideiuſſ. l. ſi debitori. j.

* eſt l. neceſſario. §. qũ ſi pendente. alio tit.

Mora an & qñ poſſit purgari: illud ẽ diuinare ſm Bar.

Pœna non intelligitur repetita in ſtipulatione nouante. h. d. Bar.

Iulianus lib. xiij. Digeſtorum. XV.

SI creditor pœnã ſtipulatus fuerit, ſi ad diẽ pecunia ſoluta nõ eẽt: nouatione facta[l] non cõmittitur ſtipulatio.[m]

Etiam obligationem quaſitam domino per ſeruum nõ poteſt ipſe ſeruus nouare ſine uoluntate domini.

Florentinus li. viij. Inſtitutionum. XVI.

SEruus nec peculiarẽ[n] quidem obligationem citra[o] voluntatem domini nouare poteſt: ſed adijcit potius obligationem, quàm priſtinam nouet.

Nota hic quòd licet delegatio requirat ſtipulationem, vel litis conteſt. inter delegatum, et illum cui fit delegatio: non ſic inter delegãtem, & delegatũ, cum ſolum requiratur uoluntas delegantis, quæ põt declarari p epiſtolam etiam nuta. Paul.

Vlpianus lib. vij. ad edictum. XVII.

SI creditor. CASVS. Promiſiſti mihi centum ſoluere in die paſchæ, & ſi non ſolueres, ꝓmiſiſti l. loco pœnę. facimus nouationem: tu non ſoluis ad diem promiſſum, utrum pœna committatur? Reſpon. quod non. Franc.

[1] Iſta eſt uera, & notabilis ſecũdũ Bar.

l Nouatione facta. eius, quod ſub pœna debetur. id eſt de ſorte. Accur.

m Stipulatio. ſ. pœnæ. nam ſicut pignus, ſic pœna tollitur ſublato principali: ut hic. & ℑ. eodem. l. nouatio. Accurſius.

SEruus. CASVS. Sticho ſeruo meo debebat Titius, quæ ſeruus meus ei mutuauerat ex peculio ſuo. utrum Stichus ſeruus poſſit nouare hanc obligationẽ ſine conſenſu meo? Rñ. quòd non. imò ſi ſecundo ſtipulatur, uidetur potius adiecisse aliam ſtipulationem primæ ſtipulationi. Fran.

n Nec peculiarem. niſi ut ſ. de iureiu. l. huic contra. & ℑ. e. l. ſi. in prin. & facit ℑ. tit. j. l. fugitiuus. in fi. & de pac. l. ſi unus. in prin.

o Citra. faciendo deteriorem conditionem domini. uel citra, id eſt contra. ſic ſ. de acquiren. poſſeſſ. l. ſi ex ſtipulatione.

Delega-

DElegare ſcriptura, nutu, ubi fari nõ pt, [a] debitorẽ ſuũ quis põt.

In ſtipulatiane non intelligitur repetitum pignus, uel uſura. h.d.Bar.

Paulus lib. lvij. ad edictum. XVIII.

NOuatione [b] legitimè facta hypothecæ liberantur, & pignus, & uſuræ nõ currũt.

Exceptio quæ obſtat delegãti, nõ obſtat ei cui eſt delegatũ: niſi contra eũ eadem ratio concedendæ exceptionis ſubſiſtat. h.d.Bar.

Idem libro lxix. ad edictum. XIX.

DOli mali exceptio, [c] quæ poterat delegãti opponi, ceſſat in pſona creditoris, cui quis delegatus eſt. [d] Idemq; eſt & in cæteris ſimilibus exceptionibus: [e] imo & in ea, q̃ ex ſenatuſconſulto filiofa. datur. Nam & aduerſus creditorem cui † delegatus eſt ab eo, qui pecuniam mutuam ꝯ ſenatuſconſul. dederat, nõ utetur [f] exceptione: qa nihil in ea promiſſione† contra ſenatuſconſul. factum eſt: [g] ideoq; quod ſoluerit, [h] repetere nõ põt. [i] tanto magis fit, ꝙ nec hic ſolutum repetere poteſt. Diuerſum eſt in muliere, quæ ꝯ ſenatuſconſultum promiſit. nam & in ſecunda promiſſione interceſſio eſt [k] Idemq; eſt in minore, qui circunſcriptus delegatur: quia ſi nunc ẽt minor eſt, rurſus circunuenitur. Diuerſum † eſt, ſi iam exceſſit ætatẽ uiginti quinque annorum: quãuis adhuc poſſit [l] reſtitui aduerſus priorẽ creditorem. Ideo aũt denegantur exceptiones aduerſus ſcm creditorem: quia in priuatis ꝯctibus, [m] & pactionibus non facile ſcire petitor põt, quid inter eum, qui delegatus ẽ, & debitorem actum eſt: aut ẽt ſi ſciat diſſimulare [n] dẽt, ne curioſus uideatur: & ideo meritò deneganda eſt aduerſus eum exceptio ex perſona debitoris.

Qui habet adminiſtrationem bonorum ſuorum, poteſt nouare per ſe, uel per alium. Idem ſi habet liberam adminiſtrationem bonorũ alterius: ſecus ſi nec ſuorum nec alterius. h.d.Bar.

Idem lib. lxxij. ad edictum. XX.

NOuare poſſumus aut ipſi, ſi† noſtri iuris ſumus, aut per alios, qui uoluntate noſtra ſtipulantur. Pupillus ſine tutoris authoritate non poteſt nouare: [o] tutor poteſt, ſi hoc pupillo expediat. [p] Itẽ ꝓcurator oĩum bonorum. [q]

[a] DElegare. Nõ Poteſt. delegans: ſed delegatus loqui debet: ut C. eo. l. j. Accur.

NOuatione. CASVS Ego mutuaui tibi c. pro q̃bus obligaſti mihi pignus quoddã. ego ſtipulor iſta c. ab alio nouandi animo. ſic tu liberatus es. an autem pignus tuũ ſit liberatũ? Rñ. quòd ſic: nec etiam uſuræ currunt. Franc.

[b] Nouatione. uoluntaria, ſecus in neceſſaria: ut C. de iudi. l. j. & j. eo. l aliã. hoc autem uerum, niſi in contrarium agatur. ut C. de fideiuſ. l. nouatione. & C. etiam ob chiro. pecuniam. l. j. Accurſius.

DOli mali. CASVS Tu induxiſti me dolo, ut tibi promitterẽ c. uel cũ eſſem filiuſfamil. dediſti mihi mutuũ contra ſenatuſconſ. Macedonianum: tu uidens quòd ſi me conuenias, ego opponerem except. ſenatuſconſ. uel excep. doli, delegaſti me cuidam creditori tuo, puta Titio. Nunc quæritur utrum poſſim his exceptionibus uti contra creditorẽ, cui ſum delegatus, ſicut poſſem uti cõtra te? Rñ. q̃d non: quia in hac ſecunda pmiſſione nihil dolo, uel contra ſenatuſconſultũ factũ eſt. Secus eſt in muliere: qa ſemper promittendo ꝓ alio uidetur fideiubere contra ſenatuſconſul. Velleia. Cætera clara ſunt uſque in finẽ leg. & eſt pulchra l. Item. l. ſequens plana eſt. Franc.

[c] Doli mali exceptiõ. aliud in exceptione metus: ut ſupra, de doli exceptione. l. apud. §. penultimo. ſecundum Azo. Imò idem: † cum promittendo uideatur remittere: ut C. quod metus cau. l. ij. & j. eo. l. ſi quis delegauerit. & C eod. l. 1.

[d] Delegatus eſt. ſiue ſciuit, ſiue ignorauit: ut j. eod. l. ſi q̃s delegauerit. & no. quòd habẽda eſt diſtinctio, quæ colligitur hic, & d. l. ſi quis delegauerit. & l. ſi non debitorem. & de except. doli. l. purè. §. ſi cum. & de re iudi. l. Neſennius.

[e] Exceptionibus. ſ. non introductis fauore, ut rei iud. uel pacti, & ſimilib. quæ nec fauore, nec odio ſunt inductæ: certè imò & ſi odio ſunt inductæ, idem eſt: & hoc ſubijcit, imò &c.

[f] Non utetur. cum tñ contra delegantem poſſit uti.

[g] Factum eſt. imò contra ut j. ad Mace. l. ſed Iulia. §. non ſolũ. So. ut ibi. Acc.

[h] Soluerit. ſi ſoluit illi, qui cõtra ſenatuſcõ. fecit, & nõ repetit: multo magis ab iſto, qui non fecit contra ſenatuſcõ. repetere non poteſt. Accur.

[i] Non poteſt. ut ſup. de condi. indeb. l. qui exceptionem.

[k] Interceſſio eſt. ut j. ad Vell. l. quamuis. §. ſi mulier contra ſecundã opi. M. ſed illam non approbamus: ſed Iulia. uel dicut ibi.

ADDITIO. Ibi loquiť ſecundũ opi. Mar. quæ non approbatur, ſecundum Bart. hic.

[l] Poſſit. in quadriẽniũ, hodie, olim utilis anni: ut C. de tẽp. in integ. reſt. l. fi.

[m] In priuatis contractibus. ſunt enim quædã publicæ conuentiones: ut ſ. de pac. l. conuentionũ.

[n] Diſſimulare debet. Nec. n. tenetur inſtruere: ut ſup. de publ. l. fi. §. diui. ſed at. cõtra j. de in rem uerſ. l. iij. §. pen. ſed ibi in mutuãdo, uel alia ratione: quia aliũ ex alterius contractu inſolidũ uolebat obligare.

[o] NOuare poſſumus. Nouarẽ. niſi faciat conditionẽ ſuam meliorem: ut j. e. l cui bonis. nec delegare: ut. j. ut. j. l. pupillo.

[p] Expediat. ſed pupillus poteſt faciendo conditionẽ meliorẽ: & tutor ita demum ſi pupillo expediat: ut hic. ergo nõ vr̃ quod plus poſſit tutor, quam pupillus. ſed dic ꝙ põt eſſe dubium: uel põt eſſ: ꝙ nec melior, nec deterior eſt, imo ſit. ſic ſ. de tranſ. l. cum hi. § ſi prætor. uel fortè hic ſubaudiť maximè. arg. j. de accept. l. & per iuſiurandum. §. pen.

[q] Bonorum. ſi habet liberam. al ãs non: ut ſ. de procur. l. procurator cui. & l. procurator totorum. & C. eo. l. non abſtulit.

† Alias, q̃.

† In P. F. cõtra ſenatuſc. ſit, tãto magis q̃d nec hic.

† Iſta reprehenſio gl. ueriſſima ſecundum Bar. hic.

† Bal. hic reputat iſtũ tex. ſ. u. ad hoc ꝙ licet minor xxv. an. læſus reſtituat. l. j. et per totũ j. de mi. tñ ſi eſt læſus in tpe quadriẽnij cõceſſi ad petẽdã reſtitutionẽ in integrũ reſtituit. qui tex. nĩ hoc optimè ꝓbat. tñ hoc eſt limitãdũ in caſu l. fi. C. d re pu. hñd. Bolog.

† P. F. ſi ſui iuris ſumus.

Si debi-

S I debitorem. CASVS. Iuſſi debitorem meum tibi ſoluere. an poſſis iſtud debitũ ſtatim recuperare? Reſpon. q̃ nõ niſi prius cedam tibi actiones meas: & faciam te procura. in rem tuam. Franc.

a Stipulando. caue: quia non conſenſi, ut ſtipuleris. alias contra: ut ſ. eo. l. ſi Stichum. §. fina.

Mandatum de ſoluendo non extenditur, ut poſſit mandatarius promittendo nouare. h. d. Bartolus.

Põ. l. [illegible] ex Plautio XXI.

S I debitorem meũ iuſſero tibi ſoluere, nõ ſtatim tu etiam ſtipulãdo[a] id nouare poſsis:[b] quamuis debitor ſoluendo tibi liberetur.

Paulus li. xiij. ad Plautium. XXII.

S I quis abſente me à debitore meo ſtipulatus ſit nouandi[c] animo, & ego poſtea ratam habuero: nouo obligationem.

Pomponius libr [illegible] ex Plautio. XXIII.

F Ilius, patris actionẽ[d] ignorante eo nouare non poteſt.

Poſt mortem promiſſoris non extinguitur ſtipulatio conditionalis, ſed adueniente cõditione cõmittitur contra hæredes, uel hæreditatem iacentem. Paul.

Idem libro [illegible] ex Plautio. XXIIII.

N Ouatio non põt contingere ex ea ſtipulatione, quæ non committitur.[e] Nec huic[f] cõtrarium eſt, quòd ſi ſtipulatus à Titio fuero nouãdi animo ſub conditione, quod mihi Sempronius debet, & pendente cõditione Titius[g] deceſſerit, quamuis ante aditam hæreditatem conditio extiterit, nouatio fieret. hic. n. morte p̃miſſoris non extinguit ſtipulatio, ſed trãſit ad hrẽdẽ,[g] cuius[h] perſonam interim hæreditas ſuſtinet.[i]

b Poſſis. quia non ideo agere potes, niſi actiones cedã. faciens te procuratorẽ in rem tuã, & facit ſup. e. l. cui rectè.

S I quis abſente. CASVS. Habebã debitorẽ Bon. [illegible] eſſem Romæ, tu ſtipulatus es ab eo me abſente. poſtea ego ſciens iſtã ſtipulationẽ, habui ratã. dicit hic, quòd nouatio facta, eſt ualida poſt iſtã ratihabitionem. Lex ſequens plana eſt. Fr.

c Nouandi. ut mihi teneri deſinat. ad quod eſt ſ. e. l. ſi Stichum §. fin.

d F Ilius. Actionẽ. non ei ſuã: ut C. de bo. quæ li. l. fi. §. ſin autem non habeat. verſ. hoc procul dubio. in fi. & ſ. de in. deli. l. ait prætor. §. quid ſit. uer. eſt. n. abſurdũ. Sed cõtra ſup. de iniur. l. huic. Sol. ibi poteſt nouare ſeruus uel filius faciendo cõditionem dñi, uel patris meliorẽ de inope ad diuitem: deteriorẽ non, ut hic: uel ibi habuit liberã adminiſtrationem. & facit C. de reb. cre. l. nec filius. & ſ. de pact. leg. ſi unus. in princ. Accur.

Seruus p̃t nouare faciendo cõditionẽ domini meliorẽ, eteriorẽ no, & idem in filio.

N Ouatio non. CASVS. Dicitur in hac l. q̃ nouatio nõ poteſt fieri ex ea ſtipulatione, quæ non poteſt committi: & pone exemplũ ut in gl. j. Videbatur contrarium: quia reperit caſus in quo põt fieri nouatio ex ea ſtipulatione, quæ non põt committi, ut hic. Pone. n. ſic: Sempronius debebat mihi centum pure. hæc centũ ſtipulatus ſum à Titio ſub conditione. pẽdente conditione, ſi Titius moritur: & conditio impleta ſit ante aditã hæreditatẽ: tamen fit nouatio, & tñ ſtipulatio nõ põt committi: cum nullus ſit adhuc hæres, qui cõueniri poſſit, ergo &c. Sed dñd. quod hic morte Titij non extinguitur ſtipulatio: quia trãſit ad hæredẽ ipſius Titij, cuius perſonam interim hæreditas ſuſtinet. Franc. Accur.

e Non cõmittitur. hoc eſt exemplũ, ſi debes mihi pure & ſtipulor ſub conditione: ut ſ. eo. l. quoties. uel pone ut ſ. de uerb. oblig. l. ſi ita ſtipulatus fuero te ſiſti. in princip.

f Titius. nouus p̃miſſor. Accur.

g Ad hæredem. ſ. eod. l. quoties. in fi. contra. Sol. aliud in eo, qui ex delicto ſucceſſorem habet: aliud in eo, qui ex lege, uel ex teſtamento, uel ſolue ut ibi.

Non omnis cui poteſt ſolui, poteſt nouare. h. d. Paul.

Celſus libro [illegible] Digeſtorum. XXV.

N On ideo nouare uetere obligationẽ q̃ſ quam rectè poteſt, quòd interdum[k] rectè ei ſoluitur. Nam & ijs, qui in noſtra poteſtate ſunt, q̃d ab his creditum eſt, rectè interdum ſoluitur: cum nemo eorum per ſe nouare priorem obligationẽ iure poſsit.[l]

h Cuius. ſcilicet promiſſoris.

i Suſtinet. facit inſt. de ſtipu. ſer. in prin. & ſ. de acqui. re. do. l. hæreditas. j. & inſtit. de hæred. inſt. §. ſeruus alienus. & ſ. u. j. l. mortuo. Accur.

Quando in ſummis alteru-trũue poſitis cadere poterit affectio: utraque ſumma erit in obligatione, tam minor, quàm maior, ſicut in ſpeciebus. Paul.

Idem libro [illegible] Digeſtorum. XXVI.

S I is cui x. Titius, xv. Seius debebat, à Titio[m] ſtipulatus eſt, quod ille, aut ille[n] debeat, dari ſibi: nouatum utrunque non eſt: ſed in poteſtate Titij[o] eſt, pro quo uelit ſoluere, & eum liberare. Fingamus aũt ita actũ, ut alter utrũ daret. nã alioquin[p] utrũque ſtipulatus uidetur: & utrunque nouatum,[q] ſi nouãdi animo hoc fiat.

N On ideo. k Dictum eſt ſ. eo l. cui rectè. q̃d ille poteſt nouare cui rectè ſoluitur. hoc nõ eſt ſemper uerum: nam his qui ſunt in noſtra poteſtate, rectè ſoluitur id q̃d ipſi crediderunt: tñ ipſi non poſſunt nouare priorem obligationem Legem ſequentem uide per te ipſum. F.

l Interdum. id eſt ante, quam prohibeas ei ſoluere. habens peculij adminiſtrationẽ: ut j. t. [illegible] j. quod ſeruus. & facit ſ. eo. l. filius.

Ab Atio.

Poſſit. in priorem cauſam, ſed in meliorem ſicut infra eod. l. fi. & de iureiuran. l. huic. quæ u ne contra.

Attij.

m His. A Titio. n uel prædicto, uel alio.

Aut ille. alternatiuè.

o Titij. noui promiſſoris. Accur.

p Alioqui. id eſt, ſi hoc fingas actum ut utrunque der. & ſic ponetur deſiuncta pro coniuncta: ut j. de uerb. ſig. l. ſæpe. & ſecundum hoc non eſt contra ſ. eod. l. ſi [illegible] chum. §. ſi decem. & j. eod. l. à te, po hac ſol. ſ. de iur. dot. l. plerunque. [illegible] nonne quod minus eſt, ſemper uidetur renouatum: ut ſ. de uerb. obli. l. inter ſtipulantem. § ſi ſtipulante? Rñd. non, ſi promiſſor eligit quod maius eſt: ut hic, & ibi dixi. Accur.

q Nouatum. ut & j. eo. l. à te.

Emp-

EMptor. CASVS. Vendidi Titio equum meũ pro centum. ego delegaui ipſũ creditori meo, qui ab eo ſtipulatus eſt illa centum. quæritur utrum uſuras debeat mihi, an creditori meo? Reſp. q neutri debet, nec mihi, nec creditori meo. Fran. Acc.

a Neutri. venditori non, cui deſierat obligatus eſſe: creditori non, cui ex ſtipulatu tenetur actione, in qua vſuræ non præſtantur iudicis officio: ut C. de uſur. l. iij. Sed hic cõtra quia uſuræ præteriti temporis petuntur ex ſtipulatione: ut hic dicit Rogerius nõ quaſi uſura, ſed quaſi ſors. Vel dic nõ uenire: quia nõ quod offic ſed qd inte actionis potetat oeti, hoc eſt nouatum: nec tamen venditori debetur uſura præteriti tẽporis, cum officio debebatur: uel extinctum eſt extincta ſorte: ut ſup. C. depoſi. l. iiij.

FVndũ. CASVS. Tu promiſiſti mihi fundum Cornelianũ: poſtea promiſiſti mihi preciũ eius. vtrum hic ſit facta nouatio? Reſpon. q non, ſi non nouandi animo ſit facta hæc ſecunda ſtipulatio: tamẽ ſecunda ſtipulatio eſt ualida, ex qua pecunia, & nõ fundus debetur: intantum quod ſi promiſſor fundum ſoluat: ſecũda ſtipulatio nõ tollitur ipſo iure: nec etiam ſi actor conteſtetur litẽ ſuper prima, tollitur ſecũda. Itẽ ſi actor agat ad fundum. & melior, uel deterior factus ſit fundus: æſtimatio eius debetur præſens. ex ſecunda autem ſtipulatione. ſi petatur precium, uenit æſtimatio, quæ fuit tempore ſecundæ ſtipulationis. Franc.

Curſus uſurarum ex natura actionis procedens, in ſtipulatione nouatione non intelligitur repetitus. Bart.

Papinianus libro iij. Reſponſorum. XXVII.

EMptor cum delegãte venditore pecuniam ita promittit, Quicquid ex uendito dare, facere oportet, nouatione ſecuta uſuras neutri a poſt inſecuti temporis debet.

Si ſecunda ſtipulatio continet aliud, quàm prima, nouatio non præſumitur. Item quando æſtimatio debetur iure actionis, tempus contractæ obligationis: quando officio iudicis, tempus petitionis inſpicitur. h. d. Bart.

Idem libro j. Definitionum. XXVIII.

FVndum Cornelianum ſtipulatus, quanti fundus eſt poſtea ſtipulor. b Si non c nouandi animo ſecũda ſtipulatio facta eſt, ceſſat nouatio. ſecunda uerò ſtipulatio tenet: ex qua non fundus, ſed pecunia debetur.

Itaque d ſi reus promittendi e fundum ſoluat: ſecunda ſtipulatio iure non tollitur, nec ſi litem actor ex prima conteſtetur. Denique meliore, uel deteriore facto ſine culpa f debitoris poſtea fundo: pñs æſtimatio g fundo petito h rectè pſiderẽ: in altera i verò ea æſtimatio k venit, q̃ ſecundæ ſtipulationis tempore fuit.

Per litis conteſtationem non fit deterius ius agentis. Item in ſtipulatione nouata intelligũtur repetita priuilegia, quæ fauore agentis, uel cauſa erant in prima, niſi aliud actum ſit. h. d. Bar.

Paulus libro xxiiij. Quæſtionum. XXIX.

ALiam cauſam eſſe nouationis uoluntariæ, l aliam iudicij accepti, multa exempla oſtendũt. Perit priuilegium dotis, m & tutelæ, ſi poſt diuortium dos in ſtipulationem deducatur, n vel poſt pubertatem tutelæ actio nouetur, ſi id ſpecialiter actum eſt: o quod nemo dixerit lite cõteſtata. p Neque enim deteriorem cauſam noſtram facimus actionem exercentes, q ſed meliorem: vt ſolet dici in ijs actionibus, quæ tempore, uel morte finiri poſſunt. r

Res ſemel liberata per nouationem, ſine nouo conſenſu domini non reobligantur. h. d. Paulus de Caſtro.

ALiam cauſam. CASVS. Duplex eſt nouatio: quædam eſt voluntaria. quædam neceſſaria. Voluntaria eſt, quæ fit per ſtipulationẽ extra iudicium. Neceſſaria eſt, quæ fit in iudicio per litis cõteſta. Et eſt magna drĩa inter iſtas duas nouationes. Nam per uoluntariã nouationem perdunt priuilegia illius actionis, quæ nouatur, vt apparet in act. tutelæ: quam ſi pupillus poſt pubertatem deducat in ſtipulatum, perdit ſua priuilegia. Itẽ in actione dotis ſi ſit nouatur, perduntur eius priuilegia. Secus autem eſt in nouatione neceſſaria, quæ per litis cõteſt. fit: quia per litis conteſt. facimus noſtram conditionem meliorem: ut licet cernere in actionibus, quæ tempore finiuntur. nã ſi ſuper eis lis conteſtetur, perpetuantur. Fr. Accur.

b Stipulor. ab eodem, uel ab alio, & ſic duæ ſunt ſtipulationes.

c Si non. id eſt, quia non.

d Itaque. vbi non nouandi animo ſecunda ſtipulatio ſecuta eſt.

e Promittendi. condemnatus ex prima ſtipulatione ad fundum præſtandum.

f Sine culpa. ſupple uel mora. vel largè culpam accipe. vt etiam moram comprehendat.

g Æſtimatio. non quæ fuit tempore primæ ſtipulationis interpoſitæ: ſed quanti fundus eſt tempore quo petitur: vt ſup. mand. l. ſi, hominem.

h Petito. ex prima ſtipulatione. vbi autem per culpã, uel poſt moram deterior factus eſt, habetur æſtimatio quanto deterior res facta ſit: ut ſ. de cond. tri. l. j. peu.

i In altera. ſ. ſtipulatione quanti fundus eſt dari.

k Aeſtimatio. hoc ut q. vera actione. quia cum quis ſtipulatur quanti fundus eſt, pone quod ua et deuẽ t. tione æquipollentem, uidet certam pecuniam, ſcilicet quãti eſt precium fundi, ſtipulari: unde merito hic inſpicitur tẽpus ſtipulationis: & facit ſup. de verbo. obl. l. ſi a colono.

a Adde gl. Bart. & do. ſ. l. qd' Nerua. ſ. depo. & in l. ſi mora. ſ. ſol. mat. & plenius in l. factionib. ſ. de in lit. iur.

l Voluntariæ. quæ fit per ſtipulationem, & per lit. cõteſt. cum alio ſponte: ut j. eo. l. ſolutionem.

m Dotis. ex parte mariti, qui eſſet conuentus in quantum facere poteſt: & ex parte mulieris, quæ præponebatur alijs creditoribus.

n Deducatur. ſ. animo nouandi.

o Actum eſt. quòd nouetur actio tutelæ cauſa abijciẽdi priuilegij: alias durat priuilegium: ut ſ. de priu. cred. l. ij. §. paruique.

p Lite conteſtata. contra ipſum debitorem noſtrum.

q Exercentes. vt j. de reg. iur. l. non ſolet. & ſ. de uſur. l. lite. facit C. de ob chi. pe. l. j. Sed contra. ſ. ad Vell. l. aliquando. §. de pign. Sol. vt ibi. Item hoc facit circa electionem: ut ſ. de verb. obl. l. ſi quis ſtipulatus ſit.

r Finiri poſſunt. quas perpetuamus, niſi in actio. de do. & dic diſtinctionem: ut C. de ſed. l. j.

a Gl. iſta malè ſignat iſtud contrariũ: imino dẽt ſigna. j. l. proxi. ſiu Bar. hic.

PAulus reſpondit. CASVS ¹ Titius debebat mihi cẽtum aureos, & pro hac ſumma dedit mihi pignora. ego nouandi animo ſtipulatus ſum hanc ſummam Sempronio, ita ut omnino ab omni priori obligatione diſcederem. Nunc quæritur, utrum iſte ſecũdus promiſſor poſsit obligare pignora, quæ erant prioris debitoris? Reſpon. ꝙ non. Fran.

a Diſcederetur. & ſic ea unctum eſt pignus.

b Debitore. delegato.

c Prioris. cuius res obligatæ fuerunt, quæ iam liberatæ ſunt per nouationẽ. ad quod eſt ſupra, loca. l. item quæritur. §. ſi.

S I rem aliquam. Pone caſum in hoc princip. ut ſupra, eo. l. quoties. Si duo rei. Stipulati ſumus tu & ego à Titio centum, & ſic ſumus duo rei ſtipulandi. hic quæritur de duabus quæſtionibus. Primo, an vnus reorum ſtipulandi habeat ius nouandi. Itẽ ſecundò quærit, quid iuris unuſquiſque habeat in tali ſtipulatione? Primo reſpondet ad ſecundam quæſtionem, & dicit: quòd uni reorum ſtipulandi rectè ſolui poteſt. Item ſi unus reorum petat in iudicio, uidetur totam cauſam in iudicium deducere uſque ibi, item unus. ponit aliud, dicens, quod unus accepium ferendo tollit totam obligationem, uſque ibi, ex quibus facit concluſionem quod unuſquiſque uidetur ſibi acquiſiſſe in hac obligatione, ac ſi ipſe ſolus eſſet ſtipulatus. deinde ibi, ſecundum quod. reſpondet primæ quæſtioni dicens, quòd etiam unus reorum poteſt nouare totam obligationem. ratio eſt: quia ea ſtipulatio, de qua paulo ante dixit, eſt ſimilis ſolutioni, uſque ibi, alioqui. ubi ponit quædam ſequi inconuenientia, ſi prædicta non eſſent uera: quia ſequeretur, quod ſi tu, & ego haberemus unum debitorem communem: & ego cum delego creditori meo, & ipſe creditor ſtipuletur ab eo: quia non liberaretur à te: quod tamen eſt abſurdum dicere. Vel ſi mulier iuſsit fundum ſibi, & alij promiſſum doti promittere, uel ipſamet promittit. nam debitor fundi liberabitur.

Idem lib. v. Reſp. XXX.

PAulus reſpondit: ſi creditor à Sempronio nouandi animo ſtipulatus eſſet ita, ut à prima obligatione in uniuerſum diſcederetur: ᵃ rurſus eaſdem res à poſteriore debitore ᵇ ſine conſenſu prioris ᶜ obligari non poſſe.

Stipulatio conditionalis nouat puram in conditionis euentum, ſi tunc res exiſtat: vel ante ſecundam ſtipulationem poſt moram deſierit: vel poſt ſecundam facto debitoris perierit. h. d. Bart.

Venul. li. iij. Stipu. XXXI.

SI rem aliquam ᵈ dari ſtipulatus ſim deinde eadem nouandi animo ſub conditione ab eodem ſtipuler: manere oportet rẽ in rebus humanis, ut nouationi locus ᵉ ſit: niſi ſi per promiſſorem ſteterit, ᶠ quo minus daret. Ideoque ſi hominem mihi dare te oporteat, & in mora fueris, ᵍ quò minus dares: etiam defuncto eo teneris. & ſi ʰ prius q̃ decederet, cùm iã mora facta ſit, eundẽ à te ſub conditione ſtipulatus fuero, ⁱ & ſeruus poſtea deceſſerit, deinde cõditio extiterit, cum iã ex ſtipulatu obligatus es mihi: nouatio quoque fiet. ᵏ

Vnus ex reis credendi poteſt in alterius præiudicium nouare, delegare, & nomen debitoris cedere. h. d. Bart.

Si duo rei ſtipulandi ſint, an alter ius nouandi habeat, quæritur: & quid iuris unuſquiſque ſibi

Et quod poſtea ſubijcitur, nouatio quoque fiat: nam cum facta nouatione mora purgaretur: non deducitur in frequentem ſtipulationem uel mora, uel Stichus: ut ibi docet Mart. Item cum non ſit res eo tempore quo conditio impletur, non contingit nouatio: vt ibi dicamr. Solu. hic fuit actũ vt mora tranſiret in ſequentẽ obligationẽ, nec purgaretur mora prioris: ibi verò actum non fuit, ſecudum R. & ſecũdum hoc mora fuit hic commiſſa ante ſtipulationem cõditionalẽ, & actum vt obligatio noueretur, non uero mora. Sed opponitur: cum cõditionalis ſtipulatio nouandi animo facta ſit ex priore ſtipulatione non eſt petitio: ſed nec ex ſecunda ante cõditionis euentũ. ergo nec mora: ut ſ. ſi cer. peta. l. lecta. ſed hoc eſt uerum, niſi ante eſſet cõmiſſa. Item cum tempore cõditionis non ſub ſit res, nõ committitur ſtipula: ergo nec fit nouatio ea ſtipulatione, quę non committitur. Sed reſpon. ſubeſſe uidetur propter moram: licet Ioann. aliter dixerit, ſcilicet, ꝙ promiſſor hic hominem occidit pendente conditione, qua ipſe fuit in mora: ideoque debet teneri utiliter, ac ſi homo uiuat tempore conditionis. & hoc eſt ibi, niſi per promiſ. &c. puta quia conditione pendente rem promiſſam ſub conditione poſt moram interemit. ſed ſecundum hoc uidetur idem dicere per ea, quæ ſequuntur: & ſi prius, quam &c. vel potes primam partem legis intelligere, quando quis ſtipulatus eſt ſub conditione ſeruum, qui fuerat mortuus poſt moram. & quare habet locum in moroſo promiſſore, ſicut in fure. ſuprà, de verborum obligatio. l. inter ſtipulantem, §. penult. ſed in contrario non erat mortuus tempore ſtipulationis: & ſecundum hoc dices, niſi per promiſſorẽ &c. ſcilicet ante ſtipulationem eo mortuo poſt moram. Alij dicunt econtra, & ibi erat mortuus poſt moram ante ſtipulationem: hic vero erat in mora ante ſtipulationem: ſed non mortuus, quod eſt uerius. Quod autem ſequitur: & ſi prius, quam &c. intelligitur, quando ſeruus, poſt moram ſub conditione promiſſus, pendente conditione mortuus eſt occidente ipſo promiſſore. & hoc eſt ſi ſeruus poſtea pendente conditione deceſſerit, ſcilicet de facto ᵉ tuo. Si tamen dicatur prius dictum cauſa euidentiæ, uel placationis repeti, non eſt abſonum, neque nouum.

ᵉ Et adde idẽ ſi ſine facto tuo, ſm quod not. Ang. q̃ hanc in ſe uerã ait, tlet ſi dum nec.

Nouatio an poſsit fieri de re ꝑ ſtipulõnẽ condõnalem debita, ſi nõ extet res ipſa.

d Si rem aliquam. Dic ſi purè debes mihi aliquam rem, & ſtipulor ſub conditione: nunquid fit nouatio? Reſpon. diſtinguendum. nam aut res non exiſtit ſine ſuo dolo: & tunc non fit nouatio. aut exiſtit, uel non exiſtit ſuo dolo, quod idem eſt: & tunc fit nouatio. Item & hoc probo: quia ſi mihi debes, & es in mora: perpetuatur obligatio re deficiente. ergo ſi mihi debes purè: & à te animo nouandi ſtipulor ſub conditione, & res tuo dolo deſinat eſſe tempore exiſtentis obligationis: nihilominus fit nouatio, quia tuo facto perpetuaſti ſtipulationem. ſic ergo ſi obligatio durat, poteſt contingere nouatio.

e Locus. hoc totum dictum eſt ſ. eo. l. quoties. ſed uidẽ ut aduerſari, quod ſequitur, niſi per promiſſorẽ &c.

f Steterit. i. in mora fuerit: non tamen apparet ante ſtipulationem conditionalem, uel poſtea ea pendente: ſed plene modo dixi.

g In mora fueris. unde perpetuata eſt obligatio: nec hic apparet quando.

h Etſi. id eſt, quamuis.

i Stipulatus fuero. animo nouandi, ſed non animo purgandi moram.

k Quoq; fiet. ſ. de uerb. obl. l. cum qui. ij. §. ſi. contra.

Sol. ut

ſol. ut ibi in glo. confeſtim. in ſ. Accur.

ADDITIO. Dic q ibi loquitur qñ unus erat debitor, & ab alio ſum ſtipulatus rem aio nouandi, hic qñ ab eodem debitore. unde quantum ad eum uſ res extare, cum interijt poſt eius moram non purgatā: ſecus quo ad alium ſecundum Bar. hic.

n Eò magis. ſ. fiet nouatio.

o Alioqui. id eſt, niſi dicas alterum nouare poſſe, & debitorem communem ab utróque liberari. uel id eſt, ſi dixerimus non eſſe acceptilationem ſolutioni ſimilem. ſecundum H.

acquiſierit? a Ferè b autem cōuenit & rectè uni ſolui, & unum in iudicio petentem totam rem in litem deducere. Item unius acceptilatione c perimi utriuſque obligationem. Ex quibus colligitur, unumquemque perinde ſibi adquiſiſſe, ac ſi ſolus ſtipulatus eſſet: excepto d eo, quod etiā facto eius, cum quo commune ſtipulatus ius eſt, e amittere f debitorē pōt. ſm q̄ ſi unus g ab aliquo h ſtipuletur, nouatione quoq; i liberare eū k ab altero l poterit, cū id ſpecialiter m agit: eo magis n cū eā ſtipulationē ſimilē eſſe ſolutioni exiſtimemus alioquin o qd dicemus. ſi unus p delegauerit creditorī ſuo cōem debitorē, iſq; ab eo ſtipulat⁹ fuerit? q aut r mulier fundum s iuſſerit t doti promittere uiro, uel nuptura u ipſi, doti eum promiſerit? nam debitor ab utroque liberabitur.

Si ſtipulor ab uno, quod mihi debetur à duobus, animo nouandi: uterq; liberatur, ſi copulatiuè, uel eo caſu quo alternatiua ponitur pro coniunctiua.

Paulus libro j. ad Neratium. XXXII.

t A Te hominē, & à Seio mihi decem dari oportere ſtipulor ab altero x nouandi cauſa ita, Quod te, aut Seium dare oportet. Vtrunque nouatur. Paulus Meritò; quia utrunque y in poſteriorem deducitur ſtipulationem.

Exceptio cohærens pſonæ quæ obſtat deleganti, non obſtat rei, cui facta ſt delegatio. h. d. Bar.

Thryphoninus lib. vij. diſputationum. XXXIII.

SI Titius donare mihi uolens, delegatus z à me creditori meo ſtipulanti ſpopondit: non habebit aduerſus eum illā exceptionem, ut quatenus facere poteſt, cōdemnetur: a nā aduerſus me tali defenſione meritò utebatur: quia donatum ab eo petebam: creditor autem debitū perſequit.

a Sibi acquiſierit. ſimiliter. quæritur.

b Ferè. ferè dicit propter id quod dicitur ſ. de duobus reis. l. ex duobus. & propter id quod dicitur ſ. de conſt. pecu. l. idem eſt. uel propter caſum qñ non ſunt ſocij: uel ꝓpter id quod poſt ea dicit excepto eo &c. uel ferè inter omnes cōuenit. aliqui enim fortè diſſenſerunt. & ſecundum hoc conuenit inter omnes ſapientes. Accur.

c Acceptilatione. ut: & j. de acceptil. l. & per iuſiurandum.

d Excepto. ecce quare dicit ferè. Accurſius.

e Stipulantis ius eſt. alias ſtipulantis. alias ſtipulationis. Accur.

f Amittere. ſ. acceptoferendo. al. as admittere. Accur.

g Si unus. reorum ſtipulandi.

h Ab aliquo. uel extraneo, uel reo debendi.

i Quoque, non ſolum ſolutione, & acceptilatione: ut ſ. dictum eſt.

k Eum. reum debendi.

l Ab altero. reo ſtipulandi. Sed contra ſ. de pact. l. ſi unus. in prin. Sol. aliud in pacto: ut ibi. & aliud in nouatione, uel acceptilatione, ut hic. ad quod ſ. de lib. lega. l. ſi quis reum. §. j. hoc non placet quia & de donatione ibi dicit. uel quod ibi dicit, idemque in duobus reis ſtipul. non ad omnia præcedentia refertur: ſed ad id quod dictum eſt pactum unius non nocet alteri: nō autem ad id quod ibi de nouatione præmittit: niſi ſic dicatur, q pactum factum ab uno reorum ſtipulandi, alteri non noceat, ſed nouatio, & acceptilatio ſic. uel uerius ibi de non ſocijs: hic de ſocijs. & quod ibi præmittit de duobus argētarijs ſocijs. ſ. ut neque pactum, neque acceptilatio unius alteri noceat, ſpeciale eſt in argentarijs: uel impropriè dicuntur ibi ſocij argentarij, quorum nomina ſimul facta ſunt: ſecus in illis, qui ſunt ſocij: ut hic. uel hic ab altero uolente, ibi non. Vel ſolue ut ibi.

m Id ſpecialiter. ut fiat nouatio: & expreſſim hoc ca ſu uel dic ſatis eſſe agi tus ueteri: hodie opus eſt exprimi: ut C. eo. l. ſi.

p Si unus. ex reis ſtipulandi.

q Fuerit. nam ſecundum hunc non obligatur illi: cum non liberetur à primo creditore & utroque: quod eſt abſurdum.

r Aut. quid dicemus ſi &c. Accur.

s Fundum. ſibi, & alij promiſſum.

t Iuſſerit. promiſſorem fundi illius: cū ipſa erat una de reis ſtipulandi.

u Nuptura. duobus modis intelligi poteſt, quòd rea erat ſtipulandi, & per uoluntatem debitoris uiro futuro promiſit fundum ſibi, & alij correo debitum. uel rea erat promittendi: & altero creditorum uolente ipſa ſuo uiro promiſit fundum: & hoc mulieris gratia, ſecundum Ioan. Quod autem ſubijcit. nam debitor &c. ſecundum ultimam expoſitionem non refertur ad primum dictum.

t A Te hominem. CASVS. Stipulor à te hominē, & à Seio ſtipulor x. poſtea ab aliquo tertio ſtipulor hoc modo quod illū & Seiū dare oportet, ꝓmittis mihi? ille promittit: certè fit nouatio: quia totum deducitur in ſecundam obligationem. Franc. Accur.

In P. Fl. te hoīem, & Seiū mihi decē dare oportet, ſtipulor ab altero &c.

x Ab altero. tertio, uel uno reorum.

y Vtrunque. cum hoc actum ſit. Rog. ne ſit contra ſ. eod. l. ſi ita cum. hic ergo, aut, pro & accipitur: ibi propriè. ad quod eſt j. de uerb. ſig. l. ſæpe.

SI Titius. CASVS. Titius nō liberalis uolebat mihi donare xx. aureos: ego dixi optimè uenisti: ego habeo creditorē qui me premit quotidie: rogo te, da illi hanc ſummā ꝓ me: quia ei in xx. teneor. Titius ꝓmiſit creditori meo. de iure aūt eſt qđ donator conuenit in quantū facere pōt, non in plus. Nunc quæritur utrū iſte Titius donator poſſit uti hac exceptione ne conueniatur, niſi in quantum facere pōt, aduerſus creditorē meū cui eū delegaui? Rñ. quod non: quia creditor ſuū debitum recipit non donationem aliquam. Fr. Accu.

Pro quo Mend. in Gl. Iacu. §. Et proprium, in verſ. aut.

z Delegatus. per hoc apparet q iam mihi promiſerat. alias non poſſet dici delegatio, uel ponitur impropriè. ſic ſ. eo. l. ſi uſusfructus.

a Condemnetur. idem ſi donaturus tibi promiſerim e, cui

ei cui tu donare uolebas. idemq; eſt ſi quod tibi me debere exiſtimabam iuſſu tuo ſpopōdi creditori tuo. Sed ſecus ſi quod debere tibi credebam, iuſſu tuo ſpopondi ei, cui tu donare uolebas: uel ei quem creditorē tuū putabas: ut ſ. de do. l. ij. §. j. & de exceptio. d o. l. Iul. & l. pure. §. ſi eum. & ſ. eod. l. ſi quis. & l. ſi non. & l. doli. & de re iudica. l. Neſennius: & facit ſ. de dol. l. quid quod ex cauſa. Item contra ſ. de iure dot. l. extraneus. ſol. ut ibi. Accur.

Qui habet liberam peculij administrationem, pōt nouare, niſi animo donandi hoc facit. Bar.

Caius libro iii. de verb. obligatio. XXXIIII.

DVbitari non debet, qn filius, ſeruusve, cui adminiſtratio a peculij conceſſa eſt, nouādi quoq; peculiaria debita ius habeat: b utique ſi ipſi ſtipulentur: maximè c etiam ſi meliorem ſuam conditionem eo modo faciant. Nam ſi alium iubeant ſtipulari: intereſt, utrum donandi animo d alium iubeant ſtipulari, an ut ipſi filio, ſeruove negotiū gerant: quò nomine etiam mandati e actio peculio acquiritur. f Agnatum furioſi, aut prodigi curatorem g nouandi ius habere, minimè dubitādū eſt, ſi hoc furioſo, uel pdigo expediat. h

Vna ſtipulatio poteſt nouare plures ſtipulationes. h. d. Bar.

In ſumma admonendi ſumus, nihil uetare, una ſtipulatione plures obligationes nouari: ueluti ſi ita ſtipulemur: Quod Titium, & Seiū mihi dare oportet, id dare ſpondes? i Licet enim ex diuerſis cauſis ſinguli fuerāt obligati, utrique tamen nouationis iure liberani: cūm utriuſque obligatio in huius perſonam, a quo nunc ſtipulemur, cōfluat.

Vbitari. CASVS. Filijfamilias, aut ſerui, qui habent debita peculiaria, poſſunt ea nouare, ſi ipſi ſtipulentur, & conditionem ſuā meliorē faciant, ſi uerò alium iubent ſtipulari: ſi faciunt donationis cauſa, non ualet. Si verò ideo iubēt ſtipulari quaſi negotiorum geſtorē: tūc ualet. § ſequens, & ſeq clari ſunt. Fran. Accur.

a Adminiſtratio. libera. ſ. de procur. l. procurator cui. & C. quod cum eo. l. ſi liberam.

b Habeat. ut ſup. de iureiuran. l. huic. Sed contra ſ. de pac. l. ſi unus. in princi. Sol. ibi in non peculiaribus: uel ibi donādo, ut hic dicit. & ſic etiā intellige j. tit. j. l. fugitiuus. in fi. & ſ. eo. l. ſeruus. & facit ſ. de cond. inde. l. naturaliter. & de pec. l. libera in fi.

c Maximè. abundat, ut & ſ. q̄ res pig. oblig. poſſ. l. j. uel idē ſi non meliorem. dum tñ non deteriorem, nam &c.

Maximè, & ſimiles dictiones q̄n que abundāt. Mand. in Gl. Fac. §. Nos qui, verſ. præſertim.

d Animo. quando non ſit nouatio. quia deterior fit conditio.

e Mandati. unde non efficitur deterior conditio, licet non melior. Accur.

f Acquiritur. contra illum qui ſtipulatus eſt animo nouandi à debitore ſerui, uel filij mandato filij, uel ſerui, per quā tenebitur ſtipulator cedere act. ex ſtipulatu domino uel patri.

g Curatorem. legitimum: aliàs eſt datiuus tantū: ut Inſt. de cura. §. item furioſi.

h Expediat. de inope debitore ad diuitem: ut ſ. eo. l. nouare. §. pupillus. Accur.

i Id dare ſpondes. ſed hæc non uidetur una, niſi dicas propter unam conceptionem, & quia ab uno, plures tamen ſunt reatus ſ. de uerb. oblig. l. pluribus.

Dixit de nouationibus, quæ æquiualent ſolutionibus: ut ſup. ti. j. l. ſi rem. in fi. nunc generaliter de ſol. Et eſt ſol. rerum: & ita in facto, liberatio eſt obligationū, & ita iuris tantū: largiſſimè tamen ponitur aliàs ſol. pro qualibet liberatione: ut infra eod. l. ſolutionis. ſed quidā hic dicunt de liberationibus illis. ſ. ubi remanet obligatio: ut aliquo deportato, quod nō placet: ſed de his Dicitur infra de ſen. paſ. & de bonis dā. dicitur ergo hic generaliter de liberationibus obligationum, tam de his quæ ipſo iure, quā etiam quæ pacto contingunt: ut infra eod. l. Stichū. §. naturalis. & ſingulos caſus in hoc ti. & C. eod. inuenire magis eſt laborioſum, quàm ſubtile.

TITVLVS III.

DE SOLVTIONIBUS, & liberationibus.

Debitor ex diuerſis ſummis, & ex diuerſis cauſis, cū ſoluit unā ſummam, poteſt eligere in quā cauſam uelit eā cedere. et ſi hoc facit, et creditor tacet, cedit in illā ſolam. ſi autem cōtradicit, ſe inuicē impediunt: quia creditor recipere nō cogitur, et ſic in nullam cedit. ſi autē non eligat uel negligat, ſed non incontinēti: creditor poteſt eligere in quā cedat, dūmodo eligat ſimiliter incōtinenti: & in illā cauſam, in quā ueriſimiliter ipſe eligeret ꝓ ſe, ſi eſſet debitor: ſcilicet in grauiorem. & ſi hoc facit, et debitor tacet: ſimiliter cedit in illā. ſi autem cōtradicit, in nullā cedit, ſed cogitur reſtituere. ſi autē noniter eligat, cedit in cauſam duriorem. & q̄ ſit durior, hic declarat, ſed ſi neutra durior ē, cedit in antiquiorē. P.

Vlpianus libro xlvi. ad Sabinum. I.

QVoties qs k debitor ex

Voties. CASVS. Debebā tibi centum aureos ex cauſa uenditionis fundi, & ſine uſuris. Itē debebam tibi alia centum ex cauſa mutui ſub uſuris. Item alia centum ſub maiori pœna, quam ſint uſuræ. ſoluo tibi centū ſcuta, & dico, ego uolo, quod deducas mihi hoc debitum quod ſoluo in illud debitū, quod debeo tibi ſub pœna: tu dicis, ego nolo, ſed uolo tibi deducere in debitum qđ eſt ſine uſuris. quæritur quis noſtrū eſt potius audiendus? Reſpond. quod ego debitor qui ſoluo. Sed ponamus, quod ego ſum negligens in eligendo in quod debitum uelim ſolutum eſſe, quid iuris? Reſpon quòd tu creditor poteris eligere in quale debitum illud accipias, dummodo ſtatim eligas: & in illā cauſam, in quam ſi tu debitor eſſes, eligeres. & ponit textus multa exempla, quæ uide per te. Sed ſi a neutro dictum ſit in quod debitum ſoluatur: tunc intelligitur ſolutum in illud debitum, cuius dies, uel conditio iam uenit. hoc dicit hęc lex cum tribus leg. ſeq. Fran. Accur.

k Quoties quis. ut plenè liqueat articulus iſte, & intelligas uſque ad §. ſi duos. dic quod aut eſt cauſa principa-

pluribus cauſis, [a] vnum debitum ſoluit: in arbitrio ſoluentis eſt dicere, [b] quod potius debitum uoluerit ſolutum: & quod dixit, id erit ſolutum. Poſſumus enim certam legem dicere ei, quod ſoluimus. [c] Quoties verò [d] non dicimus, id quod ſolutum ſit, in arbitrio eſt accipientis, cui potius debito acceptũ ferat, dummodo in id conſtituat ſolutum, in quod, ſi ipſe deberet, eſſet ſoluturus, quoque debito ſe exoneraturus eſſet, ſi deberet: id eſt, in id debitum, [e] quod [f] non eſt in controuerſia: aut in illud, quod quis [g] pro alio fideiuſſerat: aut cuius dies nondum uenerat. [h] Aequiſsimum enim uiſum eſt, creditorem ita agere rem debitoris, ut ſuam ageret. Permittitur ergo creditori conſtituere, in quod ſolutum uelit: [i] dummodo ſic conſtituat, [k] ut in re ſua conſtitueret. [l] Sed conſtituere in re præſenti, hoc eſt, ſtatim atque ſolutum eſt, [m] debet. [†]

Florentinus lib. viij. Inſtitutionum. II.

[†] Cum in re [n] agenda hoc fiat, [o] ut vel creditori liberum ſit non accipere: uel debitori non dare, ſi alio nomine exolutum quis eorũ uelit.

Vlp. lib. xliij. ad Sab. III.

Caeterum poſtea [p] non [q] permittitur. Hæc res [r] efficiet, ut in duriorem cauſam ſemper uideatur [s] ſibi debere accepto ferre. Ita n. & in ſuo [t] conſtitueret noie. [u] Quòd ſi forte à neutro dictum ſit: [x]

…cipalis, non uſuraria: aut eſt principalis uſuraria. In primo quando eſt principalis, & non uſuraria: ſi debitor eligit dicendo, Ego ſoluo in talem cauſam. & creditor tacet id erit ſolutum: quia pactum in traditione appoſitum eſt ſeruandum. Præterea rei noſtræ certam poſſumus dicere legẽ: & ſic loquitur lex iſta in primo reſpõſo: ſed & ſi debitor dicit, ſoluo in talem cauſam: tamen creditor dicit, nolo in hanc cauſam, in vicẽ ſe impediunt: ut ſ. l. ij. & licet creditori nõ accipere, tamẽ cum damno ſuo: quia ſi deponatur, & conſignatur, denegabitur ei actio poſtea ipſo iure: alias ope exceptionis. Si autem debitor tacet, & creditor eligit ſtatim id erit ſolutũ: tamẽ eligat in cauſam, quam, ſi ipſe debitor eſſet, ſolueret. Igitur ſi aliquid debebatur ſine controuerſia, aliquid non &c. & ſic loquitur ſecundum reſpõſum huius legis. Si autem concordãt creditor, & debitor, planũ eſt: ſi autem nullus eligit incõtinenti, tũc recurritur ad iuris poteſtatem: ut l. caeterum. ſ. & qua eſt, ut ſi in diem uel ſub conditione debetur, uideatur id ſolutum, cuius dies uenit: & magis quod meo &c. & potius &c. in his uero &c. ſi autem nulla prægrauat, in antiquiorem eſt ſolutum. ſi autem una eſt uſuraria, alia non, neutro eligente, tunc computatur in uſurariam, tanquam in grauiorem: ut ſ. eo. l. ſi quid ex famoſa. Si autem eſt una principalis, & uſuraria, neutro eligente, ſolum uidetur in grauiorem cauſam: quæ autem ſit grauior, dicunt quidam uſurariam: quia tenaces debitores quando ſoluunt uſuras, quas non receperunt, uidetur eis, quod ſoluant lumina, uel oculos: ſed de ſorte non ſic eis uidetur, cum ipſam acceperint. Alij dicunt quod ſors. quia ſors parit uſuras, ſed uſura non parit uſuras.

[a] Cauſis. principalibus: alias contra: ut C. eod. l. j. & de uſur. l. ſi uſuras. & dicas ſ. eo. l. in his. §. Imperator. & eſt ratio dicta l. ſi uſuras.

Additio. Dic iſtam gl. eſſe ueram, & bene dicere, quando ſolutio eſt facta ſimpliciter electione à nemine facta, ſecundum Bar. hic.

[b] Dicere. in ipſa ſolutione: vel iuxta, ante, uel poſt: ut C. de uſur. l. ſi uſuras.

[c] Soluimus. ut ſ. de pact. l. in traditionibus. & C. eod. l. j. & ſ. eod. l. Paulus. & ĩ. de ser. l. ſi cui. in princ. & facit C. de do. quæ ſub modo. l. perfecta. & C. de do. l. ſancimus. § ne aut. & ĩ. de tranſa. l. cum hi. §. ſi eidem. Acc.

[d] Quoties vero. alias quos uero: & alias, quod ſi.

[e] Debitum. hæc exempla denotant uerisimilitudinem, non neceſſitatem. nam & ſi in non grauiorem cauſam conſtat per confeſſionem partium cum ſoluturum ſi deberet: in eandem cauſam hic accepto feret. Accurſ. Azo. in alio quoque caſu prodeſt electio incontinenti facta: quia ſi plures eſſent pares cauſæ: ſi in unam eligit ſolutionem, poteſt prodeſſe ei, ſi forte in electa cauſa non habet probationes in euidenti, ſecundùm Ioan. & Azon. ſed hoc non placet quibuſdam: ut iam dicam. ſed & nunquam eligit, vel ex interuallo decedit de omnibus pro ea: ut ſ. & e. l. illud. & hoc caſu prodeſſet ei eligere. Item quod de electione dicit, intellige cum creditor eligit, & debitor tacet: alioqui ſi cõſentiunt: nõ eſt opus diſcretione cauſæ. vel ſi diſſentiat incontinenti, repetitur ſ. eo. l. ij. ſecundum Azo.

[f] Non eſt in controuerſia. i. non debet conſtituere pro eo, quod non eſt in controuerſia: ſed pro eo, quod eſt in controuerſia: ut ſic videtur controuerſia. & repetitur in ſequentibus duobus exempla hæc gloſ. Vel ſi intelligamus affirmatiuè, id eſt, quod illud, quod non eſt in controuerſia, debeat ſolui, quaſi dicat certũ, & liquidum: non autem id, de quo dubium eſt per controuerſiam. i. per negationem, planum eſt: & ſequentia legentur negatiuè ut ſ. l. iij. & iiij. vel dic haud pro non. & eſt ſana.

[g] Quis. ſ. debitor, qui non elegit, ut dictũ eſt. non autẽ dicas quis extraneus, qui fideiuſſit pro debitore: quia illud eſſet grauius debitori: ut ſ. eo. l. & magis. & l. fi.

[h] Nondum uenerat. immo potius in illud cuius dies venerat: ut ſ. e. l. cum ex pluribus. & eſt ſciendum, quod hæc exempla denotant ſimilitudinem: ut modo dixi.

[i] Velit. i. uelle debet: ut ſubijcit. & ſic ponitur in petit. decretorum. & ſtatim hic colligitur.

[k] Conſtitueret. aliud in pretio pignoris uenditi: ut ſ. eo. l. Paulus. §. Paulus. in fi.

[l] Conſtituere. ſ. creditorem accipiendum eſt.

[m] Solutum eſt. aliquid, & ſi non totum.

[n] Cum in re. quæ ſunt ſupple. ne propter verbum futurum agenda, neceſſe habeas dicere, quod tantũ ante habeat fieri. & facit ſ. de ui & ui arma. l. iij. §. cum igitur. & ſ. rem rat. hab. l. quo enim.

[o] Fiat. i. fieri debeat, ſcilicet electio creditoris, uel etiam debitoris: ut ſubijcit.

[p] Caeterum poſtea. id eſt, poſt ſolutionem factam ex interuallo.

[q] Non permittitur. conſtituere.

[r] Hæc res. qa creditor dẽt rẽ debitoris agere vt ſuam.

[s] Videatur. ſ. creditor. Accurſ.

[t] Suo. ſ. ſi ſoluturus eſſet.

[u] Nomine. a creditore iſte creditor. & hæc eſt uerisimile poteſt tamen eſſe econtra: ut in. ſ. eo. l. j.

[x] Dictum ſit. nec à creditore aliquo ... quia prima

mutuus

Et huc adde quoque tu dominiũ nõ transferri in creditore pp offenſum in cã: ut l. iij. de pig. ac. & l. ſi ego. ĩ. ſi certũ pet.

[a] P. Fl. cõſtituamus.

[†] In P. F. non eſt, debet.

[†] Dñ in re agenda, in P. Fl.

mortuus eſt: nec à debitore. Vel dictum ſit à creditore ſed ex interuallo: ut ſtatim dixit. ſed ſecundum hoc nulla uidetur differentia, ut conſtituat ſibi creditor electionem incontinenti: an taceat uterque. Sed Io. dicit talem eſſe. nam ubi nil ab aliquo dicitur, & nulla ſit grauior, cedit in antiquiorẽ: ut ĩ. l. in his. ij. reſp. vbi uerò creditor ſeruat ſibi electionẽ etiã in nouam cauſam cedere poteſt, ſecũdum eius arbitrium, quod poteſt ei prodeſſe etiã in hoc: quia de nouo fortè debito probationes non habet: ſed de antiquo habet, ſecũdum Ioan. & Azo. ſed hoc quibuſdam diſplicet: quia ſecũdum hoc non ita debitoris, ut ſuum gerit negotium. Item ubi neuter aliqd dixit, ſed plures cauſæ ſunt grauiores, uel antiquiores: cedat in unamquãq; pro rata: vt ĩ. e. l. illud. vbi verò habet electionem, in unam tantum eligere poteſt: ſed Azo. aliter placet. cum enim ſibi creditor ſeruat electionem etiam in leuiorẽ cauſam accepto ferret, & in quãcũq; velit, dummodo ſic faciat, ut in re ſua faceret. nã & ſi rem ſuam gereret, fortè talis perſona eſt, q̃ in leuiorem cauſam ſolueret. ſi obijcias quare ergo dicitur creditorem uideri accepiſſe in grauiorem? Reſpond. præſumptio eſt, quòd ſic ageret ſuum negotium, ſcilicet ſoluendo in grauiorem cauſam. ſed ſi aliter conſtat, & in non grauiorem cauſam computare poterit. Et ſic not. ex prædictis, quòd aut debitor eligit, & creditor conſentit: aut econtra creditor eligit, & debitor conſentit: & in his caſibus non eſt opus his legibus. aut debitor eligit, & creditor tacet: ut in prin. tit. aut econtra debitore non eligente creditor incontinenti eligit, & debitor tacet. vel dicit: ſcilicet debitor erit, uel eſſe debebit, uel ſimilia: ut in ſecundo reſpon. primæ legis. aut altero eligente alter diſſentit: ut l. ij. aut neuter eligit tunc, ſed ex interuallo, uel nunquam: ut hac l. cæterum. in princ. & in fine.

[*] Hic Cic. ad Atticũ lib. 16. hoc q̃d ſatiſdato debeo, peto à te, ut aſi prouideas.

in ijs quidem nominibus, quæ diem, uel conditionẽ habuerint, id uidetur ſolutum, cuius dies uenit. [a]

Pomponius libro xiij. ad Q. Mucium. IIII.

Et magis, quod meo noie, [b] quã quod p alio fideiuſſorio nomine debeo: & potius, quod cũ pœna, quàm † quod ſine pœna debetur: & potius, quod ſatiſdato, [c] q̃ quod ſine ſatiſdatione debeo.

Vlp. lib. xliij. ad Sab. V.

In ijs uerò, quæ præſenti die debentur, cõſtat, quoties indiſtinctè quid ſoluitur in grauiorẽ cauſam [d] uideri ſolutum. Si autem nulla prægrauet, id eſt, ſi omnia nomina ſimilia fuerint: in antiquiorem. [e] Grauior uidetur, quæ ſub ſatiſdatione debetur, quã ea, quæ pura eſt. [f]

Pone hic caſum, quòd debebas mihi centum, & dederas duos fideiuſſores: poſtea ſoluis mihi quinquaginta cum hoc pacto, quòd in alijs quinquaginta tu remaneas obligatus, & etiam vnus de fideiuſſoribus: alter autem liberetur ex toto. vtrum poterit hoc fieri? Reſpondetur, quòd ſic: quod eſt notandum. h. d. Bart.

Si duos † quis dederit fideiuſſores, poteſt ita ſoluere, ut unum liberet. [g]

Pecunia redacta ad venditionem pignoris conuertitur ad vſuras debitas, non ſolùm ciuiliter & naturaliter, ſed etiam naturaliter tantum, pro quibus erat obligatum, & æqualiter non pro rata: licet ſumma vſurarum ſint inæquales. Et ſi quid ſupereſt, conuertitur in ſortem. ſed pecunia ſimpliciter ſoluta per debitorem non conuertitur in vſuras ciuiliter non debitas: licet naturaliter tantum debitas, ſed in ſortem. Si autem ſunt debita ciuiliter & naturaliter: tunc prius in vſuras: & ſi quid ſupereſt, conuertitur in ſortem, etiam ſi creditor copulatiuè dicat ſe recipere tam pro ſorte, quàm pro vſuris. Pau. de Caſtro.

Imperator Antoninus cum Diuo patre ſuo reſcripſit, cum diſtractis pignoribus creditor pecuniam

duo debita cadunt in unum diem: in quod uidetur eſſe facta ſolutio? Reſpon. quod uidetur facta in grauiorem cauſam: & eſt grauior cauſa, ſiue grauius debitum, quod ſub ſatiſdatione debetur, quam id, quod ſine ſatiſdatione debetur. §. ſequentem vide per teipſum.

Apud Marcellũ. Debebas mihi centũ ſoluenda per tres terminos: uidelicet quolibet termino xxv. tu tantũ ceſſaſti in ſolutione, q̃ uſuræ aſcẽdunt vſq; ad xv. nunc uenis, & ſoluis xxx. ego dico tibi, quod uolo ea tibi deducere in ſortem, & in uſuras. hic quæritur utrũ omnia iſta triginta deducãtur in ſortẽ, ſcilicet xxv, & quod ſupereſt, ſcilicet quinque deducẽtur in uſuras, An uerò econtra? Reſpon. quod primo deducãtur xv. in uſuras: & quod ſupeſt, ſcilicet alia quindecim deducũtur in ſortem: ut ſic primo, & ante oĩa ſoluãtur uſuræ, poſtea ſors. Ratonẽ accipe in lege ſeq. Fran. Accur.

† [*] Adde gl. & Bar. in l. creditor. §. ſi duobus. ĩ. manda. & in l. vnde quærit. & ibi Ang. ĩ. cõmo. & oĩno Bal. q̃a iſta materia eſt intricata. in l. ſi paternam. C. ad Vell.

[d] In grauiorem cauſam. quæ ſit grauior dic, ut ĩ. l. j. & l. proxima. & infra, eodem. l. ſi quid ex famoſa. & l. cum ex pluribus. j. Sed contra C. eo. l. j. & C. de uſuris, l. ſi uſuras. Sol. hic in pluribus & principalibus. & eſt ratio, ut not. in dicta l. ſi uſuras. Accurſius.

[a] In antiquiorem. qualiter accipiatur antiquior, dic ut infra eodem. lege, ſi ex pluribus. prima. §. finali. & l. ſi deiuſſor.

[f] Pura eſt. i. ſimplex. non autem dicitur ad differentiam conditionalis. & facit ĩ. l. proxi. in fi.

[g] Liberet. ſi dicas, quod quilibet pro parte fideiuſſerat, expeditum eſt. ſi uero dicas, quod ſimpliciter, & ſic tenetur inſolidum: vt Inſtitutio. de fideiuſſoribus. § ſi plures. Adhuc dic, quòd ſoluendo medietatem debiti pro uno eorum eum liberet, & alter remanet obligatus: ſi hoc fiat creditore uolente. Item plus dico eo inuito. Nec obſtat, quod non admittitur particularis ſol. vt ſupra, de uſur. l. tutor. §. Lucius. niſi in caſibus, quod not. ſupra, ſi certum petatur. l. quidam. quia illud eſt cum ſuo nomine, hic autem alieno, id eſt, fideiuſſoris nomine ſoluebatur: & plerunque conſequitur quis per alium, quod per ſe non poteſt: ut infrà, de accepti. lege. & per iuliuran. § & ſi fideiuſſori. Vel dicas, quòd hic non fuit ſolutio particularis, ſed ſolida. Si enim erant ambo fideiuſſores ſoluendo, non tenebantur, niſi vtiliter ea beneficio epiſtolæ Diui Hadriani per Inſtitution. de fideiuſſori. §. ſi plures. & C. de conſtituta pecu.

[a] Venit. ut ĩ. eo. l. cum ex pluribus. ij.

[b] Et magis, quod meo nomine. facit ĩ. ad Treb. l. ſi res aliena. in fine.

[c] Satiſdato. i. cum fideiuſſore. hoc tamen patitur exceptionem: ut ĩ. l. ob triginta. Accur.

In ijs vero. CASVS. Dictum eſt ĩ. eod. l. iij. quod ſi neuter nec creditor, nec debitor eligat, in quã cauſam uelit eſſe ſolutum. quod uidetur eſſe ſolutum in his nominibus, quorum dies, aut conditio uenit. Quid ſi

pecu.l.fin.ſi ergo ſoluit pro uno dimidiū: ſoluit totum quod ille debebat. Aliud aūt dicerē ſi alio non ſoluendo exiſtente uelim ſoluere dimidiū pro illo, qui eſt ſoluendo, & eū liberare: quia nō poſſum creditore inuito. & facit inf. eo. l. quoties. & ſup. de fideiuſſorib. l. ſi ſtipulatus. §. ſi.

m Conuentione. quæ peti non poterat.

n Repeti. naturali cauſa inhibente repetitionem: vt C. de uſur. l. iij. & l. per retentionem. Accur.

o Non numeratæ. ut ſup. ead. l. §. ſed ſi fortè. duobus ergo modis hoc expone, ut ibi diximus.

redigit, ſi ſint uſurę debitę, a & aliæ indebitæ: b quod ſoluit c in uſuras, d ad utranq; cām uſurarum tā debitarum, quam indebitarum e pertinere: puta quædam earū ex ſtipulatione, q̄dam ex pacto naturaliter debebātur. Si uerò ſumma uſurarū debitarum, & non debitarum non eadem ſit: æqualiter ad utranq; cām proficit, quod ſolutum eſt, non pro rata, f ut uerba g reſcripti oſtendunt. Sed ſi fortè uſuræ nō ſunt debite, h & quis ſimpliciter ſoluerit, quas oīno nō erat ſtipulatus: Imperator Antoninus cū diuo parte ſuo reſcripſit, ut in ſortè cedant. Eidem aūt reſcripto ita ſubijcitur: Quod ḡnaliter cōſtitutū eſt, prius in uſuras numū ſolutū k accepto ferendū: ad eas uſuras uī pertinere, quas debitor exoluere cogitur. Et ſicut ex pacti ꝯuentione m datæ repeti n non poſſunt, ita ꝓprio titulo non numeratę, o ꝓſolutis, ex arbitrio ꝑcipientis non habebuntur. p

Quædam mens legis eſt certa, de ordine non curatur. h. d. Bar.

Apud Marcellū q lib. xx. Digeſtorum quæritur, ſi quis ita cauerit debitori, in ſortē, & uſuras ſe accipere: utrum pro rata & ſorti, & uſuris decedat: an uerò prius in uſuras, & ſi quid ſupereſt, in ſortē. Sed ego non dubito, † quin hæc cautio in ſortem, & in uſurā admittatur: ſed prius in uſuras: tunc deinde ſi quid ſuperfuerit, in ſortem cedat.

Paulus lib. iij. ad Plautium. VI.

NEc enim ordo r ſcripturæ ſpectatur: ſed potius ex iure ſumitur id, quod agi uidetur. s

In cauſam, quæ maius periculum comminatur, in dubio ſolutum uidetur. Bar.

Vlpianus lib. xl. ad Sabinum. VII.

SI quid ex famoſa cā, t & non famoſa u debeatur: id ſolutū uidebitur, quod ex famoſa cauſa debetur. Proinde ſi quid ex cauſa iudicati, x & non iudicati debeatur: id putem ſolutum, quod ex cauſa debeatur iudicati. & ita Pomponius probat. Ergo & ſi ex cauſa, quæ inficiatione creſcit, uel pœnali y debetur: dicen-

a Debitæ. ciuiliter, & naturaliter.

b Indebitæ. ciuiliter, ſed debitæ naturaliter.

c Soluitur. ab emptore pignorum.

d In uſuras. l. q̄ de iure uidetur ſolui in uſur. ut ſ. de pigno. actione. l. cum & ſortis.

e Indebitarum. ubi par ſumma eſt utrarūq; uſurarum, ſcilicet pro rata.

f Pro rata. Ar. contrà inf. eod. l. pupil. §. pen. & ſup. de dā. infe. l. ſi finita. §. cū aūt. & hoc ſi creditor non eligit: quod poteſt. vt inf. eod. l. Paulus. §. Paulus.

g Verba. quæ non habemus.

h Non ſint debitæ. nec ciuiliter, nec naturaliter: & tunc conſonant ſ. de cōdi. indc. l. ſi non ſortē, in prin. eo quod dicit. ſi ſorti debitas &c. & ſecundum hoc rectè legit hæc litera: quia ſimpliciter ſoluit uſuras. non dicendo quas, uel in quas omnino &c. Alij dicunt quòd non ſunt debitæ per ſtipulationē, ſed nudo pacto. ſic ſup. eo. & ſ. e. & tunc applica hunc uerſum principio, nō ſūt debitæ, quas omnino &c. uel ſi. ni, in ſortē cedant, quas omnino &c. id eſt, quia omnino &c. Si autem rectè legeris: ſcilicet quòd ſimpliciter in uſuras ſoluiſſet, quas omnino non promiſiſſet: tunc non in ſortem, ſed in uſuram naturaliter debitam cederet: vt in fine huius §. Dices ergo ſimpliciter, id eſt, non dicendo in ſortem, uel uſuras. Nec obſtat C. de uſur. l. ſi uſuras. C. eodem. l. j. quia ibi naturaliter, & ciuiliter debentur, hic uero uel nullo modo ſecundum primum intellectum. uel naturaliter tantum ſecundum alium: vt inf. ſtatim dicitur.

i Non erat ſtipulatus. ſcilicet creditor. uel id eſt, non promiſerat debitor. ſic ſup. de condictione indebi. l. ſi non ſortem. §. ſi decem.

k Solutum. ſimpliciter.

l Exoluere. actionis iure, uel pignoris retentione: vt C. de uſuris. Acc.

p Non habebuntur. aliter eſt cū creditor pignus uendit: vt inf. eod. l. Paulus. §. j. quæ eſt contra. & l. creditor. §. j. & ſup. ead. l. §. Imperator.

q Apud Marcellum. iunge cum l. ſequen.

r NEc enim. Scripturæ. No. ordinem nō curari. ſic ſup. de pęn. l. quidam. & de dā. infect. l. ſi finita. §. ſi plures. in gl. ordinem. Sed argu. contra ſup. de fideicō. lib. l. generaliter. §. proinde. uerſicu. quis ergo. in gloſſ. ſcripturæ. & in authē. de hære. & fal. §. inordinatum. col. j. & ſ. ad Trebel. l. hæredes. §. fin. & de uulgar. ſubſtit. l. ij. § primo. & de ſtipu. ſer. l. ſi communis ſeruus ita. & de lega. ij. l. cum pater. §. à te.

† In P. F. quin hæc cautio, in ſortem, & in uſuras, prius uſuras admittatur: tūc deinde &c. † An ordo ſit curādus, addo gl. uidendā in e. j. §. itē quod ad dictas. de collar. in pra. in uerbo, ordinē, & Mando. in 46. quæſt. 16. Regn. num. 8. & ſeq.

s Videtur. id autē agi uidetur quod prius acceſſit, deinde principale computetur: cum hoc ius deſideret ut ſupra. l. proxi. §. eidē autem.

SI quid. Ca... Tu debebas mihi centum ex cauſa furti. item debebas mihi alia centum cauſa uenditionis. tu ſoluis. & nullus noſtrum exprimit in quam cauſam ſoluatur. certè dicitur hic quod uidetur eſſe ſolutum in cauſam furti: quia eſt grauior. Item ex cauſa iudicati & non iudicati debitum, uidetur eſſe ſolutum in cauſam iudicati. Item debebas mihi decem ex cauſa l. Aquil. & alia decē cā uenditionis. certè ſi ſoluas nullo noſtrum exprimente in quā cauſam ſoluatur: videtur eſſe ſolutum in cauſam l. Aquil. quia creſcit per infitiationem. Fran. Acc.

t Si quid ex famoſa cauſa. ut furti & tutelæ.

u Non famoſa. ut ex illis contractibus, qui non infamant. & facit inf. de reg. iur. l. ſi in duobus. & ſup. de ſuſpect. tu. l. hæc enim. Acc.

x Iudicati. quę durior eſt propter uſuras maiores: vt C. de uſur. rei iu. l. j. & iij. & propter id, quod dicitur C. de execu. rei iud. l. ſi cauſam.

y Pœnali. ex conuentione fortè.

e Habet. facit ĩ. eod. l. cum ex pluribus. in prin. & ſu prà, eod. l. j. & iiij.

Illud non. Titius debebat mihi xx. ex cauſa uenditionis: item alia xx. ex cauſa locationis, & omnia iſta debebat mihi ſoluere in uno die: diſſoluis xx. quæ recipio, & non dicit in quam cauſam ſoluat: neque ego. dicitur hic quod media pars ſcilicet decem, deducentur in cauſam uenditionis, & x. in cauſam locationis pro æquali portione. ſeq. l. eſt plana. Fran. Acc.

Erdterum. facit ſi antiquior ſit aliqua: vt ſup. eod. l. in his. in princip.

Contractuum. quia ex nullo infamia cõtingit, vel ex quolibet: vt ĩ. de ſeg. iur. l. ſi in duabus. qui aũt contractus infamẽt, habes ĩ. d ij. q. no. l fa. l. ſ.

d Pro portione nec curo, an una ſumma ſit maior, quam altera: vt d. l. ſi in duabus.

e S I ſtipulatus. Sit. niſi uolũtate ſerui: vt ĩ. eo. l. Stichũ. §. uſumfructũ. & ĩ. de cõdi. & demõ. l qui hæredi.

f Partem. ut quinque. Acc.

g Liberat. At. cõtra ĩ. de uerbo. obl. l. Iul. §. j. ſed dic, ut ibi. & recolas quod not. ſup. de uerbo. oblig. l. ij. in prin.

h Liberatur. ſi poſtea res perierit ſine culpa ſua: vt ĩ. eod. l. qui decẽ. in prin. & facit ĩ. eod. l. qui hominẽ. §. j.

Q Vod ſtipulatus.

Cum ſtipulor mihi, aut alij alternatiuè, alius nec nouare, nec petere, nec acceptũ facere põt ſed tñ ei ſolui põt. l. ſequens plana eſt. Franc. Acc.

i Solui poteſt. ut ſup. tit. j. l. cum recte. nec poteſt ei conſtitui: vt ſup. de conſtit. pecu. l. ſed & ſi. §. ſi mihi.

k S I ſtipulatus fuero. Pupillo, pubertati proximo.

dum eſt, id ſolutum uideri, quod pœnæ habet liberationem.

Hanc legem intellige, quãdo neuter eligit incontinenti, ſed ſi debitore nõ eligente, creditor in continenti eligeret, poſſet eligere unam tantum. Pan.

Pomponius lib. ... ad Sab. VIII.

I Llud non inelegãter ſcriptum eſſe Pomponius ait, ſi par & dierũ, ᵇ & contractuum ᶜ cã ſit, ex omnibus ſummis pro portione ᵈ uideri ſolutum.

Si ſeruus eſt adiectus, non poteſt ſolui domino. h. d. Bar.

Vlpianus lib. xxx. ad Sab. IX.

S I ſtipulatus ſum, mihi aut Sticho ſeruo Sempronij ſolui: Sempronio ſolui non poteſt, quamuis dominus ſerui ſit. ᵉ

In obligatione quãtitatis, uel ſpeciei certæ, ſolutio partis liberat à parte. ſecus in obligatione generis: niſi in eadem re reliqua pars ſoluatur. Bar.

Qui decẽ debet: partem ᶠ ſoluẽdo, in parte obligationis liberatur, ᵍ & reliqua quinque ſola in obligatione remanent. Item qui Stichum debet: parte Stichi data, in reliquã partem tenetur. Qui aũt hominem debet, partem Stichi dando, nihilominus hominem debere non deſinit. denique homo adhuc ab eo peti põt. Sed ſi debitor reliquam partẽ Stichi ſoluerit, uel per actorem ſteterit, quo minus accipiat: liberatur. ʰ

Adiectus nullo modo poteſt liberare, niſi recipienda ſolutionem. Bar.

& facit ſup. l. ſi ſtipulatus. j. reſpon.

A me. quia ſolutionis, non obligationis cauſa adiectus eſt. tunc enim non liberaretur, ſi obligatio eſſet acquiſita pupillo: niſi cum authoritate tutoris. Item ſup. eo. l. ſi ſeruus dare decem. contra. Solu. ut ibi. Acc.

Paulus lib. ... ad Sab. X.

Q Vod ſtipulatus ita ſum, mihi, aut Titio: Titius nec petere, nec nouare, nec acceptum facere poteſt: tantũque ei ſolui poteſt. ⁱ

In ſolutione quæ ad commodum pupilli non cedit, tutoris authoritas non requiritur. h. d. B.

Pomponius lib. ... ad Sab. XI.

S I ſtipulatus fuero mihi, aut pupillo ᵏ dari: promiſſor ſine tutoris authoritate ſoluendo pupillo, liberabitur à me. ˡ

Solutio facta uero procuratori, uel etiam adiecto ad ſolutionem recipiendam, liberat ſoluentem. Idem ſi ei qui ſemel fuit procurator, ſed poſtea fuit reuocatus, ſi ſoluens ignorabat reuocationem: ſecus ſi ſciebat. Poteſtas tamen data adiecto ex forma contractus, reuocari non poteſt. Item facta ei, qui nunquam fuit procurator: adhuc liberat, ſi habet ratam per creditorem. & ad hoc ut non incidat in pœnam il le, qui de rato promiſit, debet incontinenti ratam habere poſt quam ſciuit eam factam, cum moderamine tamen: quod iudicis arbitrio relinquitur. Pan.

Vlpianus lib. xxx. ad Sabinum. XII.

V Ero procuratori recte ſoluitur. Verum autem accipere debemus eum, cui mandatum eſt uel ſpecialiter, ᵐ uel cui omnium negotiorum adminiſtratio ⁿ mandata eſt. Interdum

l V Ero procuratori.

Hæc lex quatuor principaliter dicit. Primo dicit, quod ſi quis ſoluat meo procuratori cui ſpecialiter mandaui, ut pecuniam reciperet: vel cui omnium negotiorum adminiſtrationẽ dedi, liberatur. Secũdo ibi, interdũ &c. dicit quod aliquando licet non ſit quis procurator: ſi tñ ei ſoluatur, liberatur debitor, ſicuti contingit quãdo quis ſtipulatur ſibi, aut Titio. nam ſoluendo Titio liberatur debitor. Tertio dicit: Pone, ego debebam tibi decem: tu mandaſti mihi quod ea Titio ſoluerem, poſtea pœnitens mandaſti, quòd non ſoluerem Titio. ego aũt ignorans te uetuiſſe, ſolui: certè liberor. ſi aũt ſciuero, non liberor. Secus eſt, ſi aliquis ſtipulatur ſibi, aut Titio: quia licet prohibeat ſtipulator, ne Titio ſoluatur: non eo minus ei ſoluendo liberatur debitor: quia ſtipulatio iſta habuit tacitam conditionem ut ei poſſit ſolui: quam cõditionem ſtipulator nõ põt mutare. Quarto dicit: licet non ſoluat quis uero procuratori: ſi tamen dominus, id eſt, creditor ratum habeat, liberatur debitor, & debet habere ratum ſtatim poſtquam ſcit. quod qualiter accipiendum eſt, habetur in l. ſeq. Franc. Accurſij.

m Specialiter. ut ĩ. eod. l. ho. iure.

n Adminiſtratio. & libera, ſecundum quoſdam, non alias: vt argu. ſup. de procu. l. procurator cui. & l. ſequen. & l.

P. F. de re.

& l. procurator. & l. mandato. & inſtitu. de rer. diui. §. nihil. ſed tu dic etiam non liberari: ut hic. & ī. eod. l. qui hominem. §. ſi Titio. & l. ſolutam. & ī. de condic. ind. l. ſi procurator. in principio. & §. idem Labeo. uerſicu. Celſus. & ī. de pac. l. quia & ſolui. & ſ. de iniur. l. ſed ſi unius §. procuratorem. Sed an perſonis illis, quæ ſine mãdato agunt, ſol. n. poterit? Reſpõ. nõ: ut ſ. iudi. ſol. l. iij. §. ſed ſi fortè ex liberis. In quibuſdam tamen caſibus exigitur ſpecia le mandatum: ut ī. de procura. l. Põponius. Accur.

tamen & non procuratori [a] rectè ſoluitur: ut puta, cuius [b] ſtipulationi nomen inſertum eſt, ueluti ſi quis ſtipuletur ſibi, aut Titio.

Mandatum poteſt reuocari, ſed non facultas ſoluẽdi adiecto. h. d. Bart.

Sed & ſi quis [c] mandauerit, ut Titio ſoluam, deinde uetuerit eum accipere, ſi ignorans prohibitum eum accipere, ſoluam: liberabor. [d] ſed ſi ſciero non liberabor. Alia cauſa eſt, ſi mihi [e] proponas ſtipulatum aliquem ſibi, aut Titio: hic enim & ſi prohibeat me Titio ſoluere, ſoluẽdo tamen liberabor: quia certam conditionem habuit ſtipulatio, quam immutare non potuit [f] ſtipulator. Sed & ſi non uero procuratori ſoluam, ratum tamẽ dominus habeat quod ſolutum eſt, liberatio contingit. Rati enim habitio mandato comparatur. [g]

[illegible] lib. [illegible] XIII.

Ratum autem habere dominus debet, [h] cum primum certior [i] factus eſt. ſed hoc ἐν πλάτει † & cum quodam ſpatio temporis accipi debet, ſicut in legato, [k] cùm de repellendo quæreretur: ſpatium quoddam temporis aſſumitur, nec minimũ, nec maximum: & quod magis intellectu percipi, quã elocutione poſsit exprimi.

Vlpianus libr. xxx. ad Sabinum. XIIII.

Quod ſi fortè quis ita ſoluat, ut niſi ratum habeat, condicat: ſi dominus ſolutionem ratam non habuerit, condictio ei qui ſoluit, competit. [l]

Solutio facta tutori, qui non adminiſtrat, poteſt tamen adminiſtrare ſi uult: liberat ſoluentẽ. ſecus ſi non poteſt adminiſtrare: quia eſt ſibi interdicta adminiſtratio per legem, aut per iudicẽ, uel teſtatorem. Solutio uerò facta ei, qui poteſt ab adminiſtratione repelli, nõ tamẽ ẽ repulſus adhuc liberat ſoluentem. Paul.

Sunt † quidam tutores, qui honorarij [m] appellantur: ſunt qui rei notitiæ [n] gratia dantur: ſunt qui ad hoc dantur, ut gerant: [o] & hoc uel pater adijcit, ut unus puta gerat: uel uoluntate tutorum uni committitur geſtus: uel prætor ita decernit. Dico i-

[a] Nõ procuratori. Argumen. cõtra eos, qui dicunt adiectũ teneri actione mandati: & dicũt mandatum interuenire etiam in abſentia, licet non per nuntium, uel per epiſtolã: quod eſt contra naturã mandati: ut ī. de procu. l. j. & pro eis eſt ī. de uerb. obli. l. Iul. §. j. Accur.

[b] Cuius. ſubaudi illi, cuius nomen ſtipulatione &c. Accurſius.

[c] Sed & ſi quis. ſ. creditor.

[d] Liberabor. ad hoc facit ī. de offi. præſi. l. ſi forte. & Inſti. mãda. §. itẽ ſi adhuc. & ſ. eo. l. cũ quis. §. j. & ibi plenius dices. & ſu. ad Mace. l. ſi autem ſciente. ſed arg. cõtra ī. de man. uin. l. ſi pater.

[e] Mihi. authori legis.

[f] Non potuit ſtipulator. niſi ut ſ. e. l. cũ qui a. in princ. & l. ſi quis ſtipulatus fuerit x. in meſe. §. j. & facit ſ. e. l. aliud. & adiunge huic leg. duas ſequentes. Accur.

[g] Comparatur. ad quod eſt ſ. de ui & ui ar. l. j. §. ſed & cũ quis. & ſ. de re. iur. l. hoc iure. §. j. & ſ. e. l. ſolutã. ī. de iudi. l. licet. Sed ar. contra ī. de his qui not. inf. l. quid ergo. Accurſius.

[h] Ratum dominus. debet, ut nõ committatur ſtipulatio ratam rem dominum habiturum contra procuratorem, cui eſt ſolutum. & eſt ad hoc ſ. rem rat. hab. l. quo enim. in princ. & ſupra, ad Maced. l. ſi filiusfami.

[i] Certior. i. certus de pecunia ſoluta.

[k] In legato neutraliter poteſt legi, ut ſi penum hæres non dederit, & c. lato: ut ſupra, ad leg. Falc. leg. j. §. item ſi ita legata. Item aliud exemplum: ut ſupra, de adi. le. l. iij. §. ſi quis Titio. Item aliud: ut ſupra, manda. l. ſi hæreditatem. § j. Et aliud: ut ſupr. de ſtatuli. l. ſi peculium ſeruo. in fine. Item in maſculino genere legi poteſt: ut ſi potuit tradere Titius legatum: ut ſupra, quibus ex cau. maio. lege, ſi cui. in prin. & § fina. & de iudicijs. l. ij. §. plane. & ini. de re mili. l. qui commeatũ. in prine.

[l] Quod ſi fortè. CASVS. Debebam Titio decem: tu uenis ad me, & dicis. Titius mandat tibi quod des mihi decem, quæ ei debes. ego dico, oſtende mandatum ſiue procuratoriũ. tu reſpondes: ego promitto tibi quod ipſe habebit ratam ſolutionem: ſolue mihi audacter. dixi, ſum cõtentus tibi ſoluere ſub tali cõditione, quod ſi Titius creditor meus non habeat ratum quòd cõdicam a te iſtam pecuniam & bene dixiſti, fiat. Titius creditor nõ habet ratam ſolutionem. certè ego poteſo cõdicere pecuniam iſtam a te. Sunt quidam. Iſte § bene diſtinguit genera tutorum. & breuiter dicit quod omnib. tutoribus, qui hic enumerantur, rectè ſoluitur. Cætera ſatis plana ſunt cum. §. ſeq. & uſque in fin. legis. Fran. Accur.

[l] Competit. facit ī. de condict. inde. l. ij. in princip. & de condic. cau. data. l. ſi procuratori. & C. de condi. inde. l. creditoris.

[m] Honorarij. ſcilicet ſui honoris gratia dati: uel dic id eſt a prætore datis ſicut dicitur honoraria actio a prætore inuenta. & pro hoc eſt Inſti. de iure naturali. § prætorum. prima placet non ſecunda: quia non diſtinguitur inter eos, qui dant tutores. inhibitur ergo hic tutor, ne aliquis uexet pupillum iniuſtè. Accur.

[n] Qui rei notitiæ. ut liberti. ut C. de periculo tu. lege prima.

[o] Vt gerant. id eſt, habeant neceſſe gerere. honorarij uerò non coguntur gerere, ſed poſſunt ſi uelint, niſi ſit eis interdictum: coguntur tamen repellere mala gerentes: ut habes hic, & ſupra, de adminiſt. tuto. l. iij. §. ſi paries. & §. tantundem. & facit Inſtitutio de ſatiſda. tuto § ij. & ſupra, de admini. tuto. lege, Titium. j. reſpon.

* Tamen

† Ampliat Mando. etiam in requirẽcibus ſpeciale mandatũ in x. qſt. Regu. de Impe. bene uiuen. nu. 5.

† Id eſt, cũ laxamẽto, & amplitudine. Alciat. lib. 2. Diſpũ. ca. 12.

| In hunc §. quẽ Bar. magiſtralem dicit, uide Bal. in l. j. C de cadue. tol. §. ubi autem.

a Cuicunq;. etiam non gerenti: ut s̃. de acquir. hær. l. pupillũ. & ſic eſt contra. ſup. de auth. tut. l. & ſi plurib. Sol. ibi non fuit ceſſa, ſed denegata adminiſtratio. Itẽ etiam reo capitis poſtulato. ut j. e. l. quamuis. in fi.

b Ad hos. interpoſitio eſt.

p Cauſam. quia datus eſt bonis. & facit ſu. de acquir. hæredi. l. pupil'us.

q Pupillum. & ſic non repetitur & ſup. ſi certum petatur. l. non omnis. §. ſi pupillus. Sed contra. ſup. de cõdi. indebi. l. interdum. Sol. hic tale debitum erat quod expediebat pupillo fore ſolutũ: ibi naturale debitum tñ erat: uel hic uſurarium, ibi nõ. uel ut ibi. Et adde diſtinctionem quã no. C. ſi aduer. ſol. lege ij.

gitur, cuicunque [a] ex tutoribus fuerit ſolutum, & ſi honorarijs (nam & ad hos [b] periculum pertinet) rectè ſolui, [c] niſi interdicta eis fuerit a prætore adminiſtratio. [d] Nam ſi interdicta eſt, nõ rectè ſoluitur. Idem dico & ſi ſciens quis ſuſpectis poſtulatis ſoluat. nam his interim uĩ interdicta adminiſtratio. [e] Quòd ſi iam remoto ſoluerit: ei ſoluit, qui tutor eſſe deſierat. & ideo non liberabitur Quid ergo ſi ſoluit ei, in cuius locum curator erat conſtituendus, [f] ut puta relegato in perpetuum, uel ad tp̃s? Dico ſi ante ſoluit, q̃ ſubſtitueretur [g] curator, [h] oportere liberari. Sed & ſi abſfuturo cã reipublicæ ſoluit, rectè ſoluit. quinimo & ſi abſenti, [i] ſi mõ nõ eſt alius in locum eius ſubſtitutus. Siue aũt legitimi ſint, ſiue teſtamentarij, ſiue ex inquiſitione dati, rectè uel uni' [k] ſoluitur. Ei, qui notitiæ gratia datus eſt, an rectè ſoluatur, uidendum eſt: quia ad inſtruendos cõtutores datur. Sed cum tutor ſit, niſi prohibitum fuerit [l] ei ſolui, puto liberationem contingere. [m]

Curatori quoque furioſi rectè ſoluitur. Item curatori non ſufficientis [o] ſibi uel per ætatem, uel per aliam iuſtam cãm. [p] ſed & pupilli curatori rectè ſolui cõſtat. Pupillum [q] ſine tutoris authoritate nec ſoluere poſſe, palam eſt. Sed ſi dederit nummos, non fient accipientis, uindicarique poterunt. Plane ſi fuerint conſumpti, ſtatim liberabitur.

Pupillus ſoluendo ſine tutoris authoritate, non transfert dominium pecuniæ: quia non poteſt alienare: & ideo non liberatur niſi pecunia poſtea conſumatur, quia tũc conſolidatur ſolutio, & uidetur a principio fuiſſe tranſlatum. Item pupillo ſine tutoris authoritate non poteſt ſolui, ut ſoluens liberetur ipſo iure. ſed ſi pecunia eſt ſalua, uel conuerſa in utilitatem pupilli, liberatur ope exceptionis. h. d. Paulus.

Paulus lib. vj. ad [illegible]num. XV.

PVpillo ſolui ſine tutoris authoritate nõ põt. Sed nec delegare [s] poteſt: quia nec alienare ullã rem põt. ſi tñ ſoluerit ei debitor, & numi ſalui ſint: petentem pupillum doli mali exceptione debitor ſummouebit. [t]

Debitor conditionalis ſolutione uera, uel ficta, tunc liberatur uerè, quando conditio extiterit, retro tamen fingitur liberatus. h. d. Barto.

[illegible] x. ad Sa[illegible]. XVI.

SVb conditione debitori ſi acceptum feratur, poſtea cõditione exiſtẽte intelligitur iam olim

c Rectè ſolui. ſecus procu. ut j. eo. l. debitores. Azo.

d Adminiſtratio. & aliquando interdicitur expreſſim. Item aliquando tacitè, ut ſi committatur alij. ut ergo prohibitione adminiſtrationis prohiberi uidetur ſol. ita & ex conceſſione uidetur ei ſoli permitti, cui ſoli adminiſtrationem concedo: ut & j. in di. ſol. l. ſi qs apud. §. ij. & ſu. de tu. nu. l. ſi quis tutor. §. ij.

e Adminiſtratio. ut C. de ſuſpe. tut. l. eum quem. & Inſtit. de ſuſpe. tuto. §. ſi quis autẽ. Ac.

f Conſtituẽdus. præſens ergo erat adhuc, alias cõtra: ut ſu. de tutoribus & curatori. da. ab his. l. curator. Item maior infante: alias contra: ut ſupr. qui pe. tuto. l. ij.

g Subſtitueretur. quia nõ deſinit tutor eſſe: ut probatur s̃. de adminiſt. tuto. l. ſine hærede. §. ſi. nam nec amittit ciuitatẽ uel libertatem: ut j. de interdic. & rele. le. relegatorum. §. hæc eſt differentia. A.

h Curator. & ſic ei præſenti.

i Abſenti. reipublicæ cauſa tutori.

k Vel uni. omnia ſiunt ẽt cũ uno: niſi ut C. de aut. præ. l. fina.

l Fuerit. facit C. de pericu. tuto. l. j.

m Cõtingere. hoc ſi cũ iudice facto fuerit ſolut. ut C. de admini. tut. l. ſancimus. j. ſecũ quoſdam. Tu dic etiam ſine eo. ſed datur reſtitutio: ut Inſt. qui. alie. li. §. nunc admonendi.

n Rectè ſoluitur. ut & s̃. de cur. furio. l. conſilio. §. fi.

o Non ſufficientis. his caſibus ſoluitur ſecundum diſtinctionem illam cum ſoluitur pupillo &c. ut no. C. ſi aduer. ſo. l. j. & inſti. qui alie. li. §. nunc admonendi. & facit inf. l. proxi.

r Vpillo. Pupillus non poteſt accipere debitum ſine tutoris authoritate. Sed ponamus, q̃d pupillus non petit debitum, ſed delegat alteri: an hoc facere poſſit? Reſpon. quod non. Si tamen aliquis pupillo ſoluerit: & poſtea iterum pupillus petat: ſi numi ſoluti ſunt ſalui, pupillus repellitur doli mali exceptione. Fran.

s Sed nec delegare. ut debitor liberetur, etiam ſi numi accipiẽtis fiãt. & facit s̃. tit. j. l. nouare. §. pupillus. in procuratore dic, ut infra eodem, l. debitores.

Salui ſint. hoc qualiter intelligitur, habes j. eod. l. in pupillo.

t Summouebit. ne iuris occaſione trahat ad iniquum cõpendium: ut C. pro empt. l. eum. & facit s̃. l. proxi. §. pe. & quod ibi no. item facit s̃. de excepti. l. in pupillo. & de exceptio. do. leg. apud Celſum. §. ſi quis.

Sub cõditione. Debebam tibi decem ſub cõditione, ſi nauis ex Aſia uenerit: tu me ante cõditionẽ exiſtẽtẽ liberaſti: poſt exſtitit conditio. certè uideor liberatus fuiſſe eo tempore, quo me liberaſti. Idem eſt in ſolutione facta ante conditionis euentum, quia conditione exiſtente uidetur debitor liberatus eo tempore, quo ſoluit. Fran. Accur.

Olim. licet aliud ſit in ueritate: quia tantum cond. exiſtente obligatur, & per conſequens liberatur: nec enim liberatur antequam obligetur: ut j. de except. l. quod

liberatus:& hoc [a] etiam ſi ſolutio rei fiat, accidere [b] Ariſto dicebat. ſcripſit enim, ſi quis ſub conditiõe pecuniam promiſit, deditque eam ea conditione, ut ſi conditio extitiſſet, in ſolutum cederet: exiſtente ꝯdõne liberari eum. Nec obſtare, quod ante eius pecunia facta eſt. [c]

Si procurator pecuniam domini ſoluat ſuo nomine, neuter liberatur: ſed conſumpta pecunia liberatur ipſe, nõ dominus. Paul.

Idem libro xix. ad Sabinum. XVII.

Caſſius ait, ſi cui pecuniam dedi, ut eam creditori meo ſolueret: ſi ſuo nomine [d] dederit. [e] neutrum liberari: me, quia non meo nomine data ſit: illum, quia alienam dederit: cæterum mandati [f] eum teneri. Sed ſi creditor eos numos ſine dolo malo conſumpſiſſet: is qui ſuo nomine [g] eos ſoluiſſet, liberabitur: ne ſi aliter obſeruaretur, creditor in lucro [h] uerſaretur.

Si ad reuocationem mandati ſufficit unũ: illud ignorari oportet à debitore ſoluente: ſi requiruntur duo ſufficit ignorari alterum, ut liberatio competat: licet recipiens ſcienter furti teneatur. Bartolus.

Vlpianus libr. xlj. ad Sabinum. XVIII.

Si quis ſeruo pecunijs exigendis præpoſito ſoluiſſet poſt manumiſſionem: ſi quidem ex contractu domini, ſuffi-

[a] Iſtã gl. no. ad hoc ꝙ alienatio facta i fraudẽ futuri creditoris, nõ põt reuocari ꝑ Paulianã. hoc idẽ ꝓbatur in l. j. C. de iu. fiſci. lib. x. & ibi Bar. ſm unã lectu. iſtius text. Bol.

quod in diem, & argumen. ſupra, tit. j. l. quoties. §. ſed ſi id. & idem intelligo in ſequenti caſu: quia demum exiſtente condi. liberatur in ueritate. licet fingatur tempore traditionis pecuniæ liberatus. Hoc autẽ [a] quod intelligitur iam olim liberatus in primo caſu legis, prodeſt: quia ſi tempore acceptilationis nullos habebat creditores, & tempore conditionis habet multos: non poſſunt per Paulianam reuocare liberationẽ, quaſi i fraudem factã: quia fingit liberatus anteq̃ iſti eſſent creditores: & ſic ceſſare fraudẽ. Ad quod eſt ſupra, quæ in fraudem credito. l. j. in fin. Item in ſecundo caſu non communicabitur hęc pecunia inter creditores qui poſt traditionẽ pecunię cęperũt eſſe creditores, & miſſi ſunt in poſſeſſionem bonorum ut pote, cum diu ſit quod uerè, uel fictè receſſit de bonis debitoris. Item nota quod ſicut fingit lex aliquid quod eſt impoſſibile: ſic etiã poteſt fingere quod nullum eſt. & poteſt intelligi C. de dona. inter uirum & uxorem. l. antepe. ſcilicet, ut fingatur domina fuiſſe à tempore collatæ in eam donationis.

[a] Et hoc. ſcilicet, quod tempore alio liberetur pro uero, & alio liberatus fingatur, accidit etiam ſi ſolutio re &c. nam & in ſuperiori caſu imaginariè fit ſolutio: in inferiori fit re: ut Inſtitu. quibus modis tol. ob. §. item per acceptilationem. fingitur ergo liberatio tempore traditionis pecuniæ: ſed pro uero exiſtente conditione liberatur. Alij, ut Hug. dicunt ſic: & hoc ſi ſolutio &c. ſcilicet quod alio tempore traditur pecunia, & fit accipientis: & alio fingitur tradita: ſcilicet tempore exiſtentis conditionis: quod nõ placet.

[b] Accidere. alias accedere. & alias accidere.

[c] Facta eſt. & ſic fingitur liberatus: ſed pro uero conditione exiſtente liberatur. Item & fingitur liberatus tempore traditionis pecuniæ. hoc enim dicit hæc lex, ſiue dicas dominium pecuniæ tranſlatum tẽpore traditionis, ſiue non. Sed an dominium pecuniæ ſit tranſlatum cum pecunia traditur? Videtur hic dicere quod ſic ſed contra quod non. ſupra, de acquiren. poſſeſ. l. qui abſenti. §. ſi quis. quæ eſt contra. Solu. hic non fuit facta: & quod dicunt facta eſt, id eſt, facta fingitur. & ſecundum hoc duæ ſunt fictiones hic. prima quod tunc fingitur liberatus. ſecunda quòd fingitur dominiũ pecuniæ tranſlatum: ſed pro uero nõ eſt trãſlatũ. Alij dicunt contra, ſcilicet quod hic eſt tranſlatũ ſtatim. quod in contrario dicitur quòd demum exiſtente conditione, ſcilicet de fictione: ſed pro uero ſtatim. uel hic fuit data pecunia ſub modo, per ut: ibi ſub conditione, per ſi. uel hic uoluit facere pecuniam ſtatim eius, cui dabat ſub conditione antecedendo in ſolutione. Ibi autem noluit eã fieri eius, cui tradebat, niſi conditio exiſteret. Nec obſtat, quod dicit: deditque eã ſub conditione: quia cõditio fuit ut cederet in ſolutum, nõ autẽ in tranſlatione dominij: & ſic habetur ac ſi ſimpliciter tradidiſſet: quo caſu tranſit ſtatim dominium: ut ſup. de iure dot. l. ſed niſi. & ſecundum hoc nõ obſtat in eodem tit. de iure dot. l. ſi ego. §. ſi res. & ĩ. de dona. l. ij. §. ſi pecuniam. & ĩ. ſi certum peta. l. non omnis. uel forte aliud eſt in pecunia: quæ uſu conſumitur, quam ſit in ſpecie: hæc non ualet: ut dicta l. de dona. l. ij. §. ſi pecuniã & facit ĩ. ſi certũ peta. l. nõ omnis. §. cũ pecunia. Accur.

Caſſius ait. CASVS Debebã Sempronio centum aureos. dedi tibi hãc ſummã, ut eã Sẽpronio ꝓ me ſolueres: tu nequam hõ, quia fortè eidem debebas, dediſti hanc pecuniam tuo nomine, non meo. dicitur hic quod neuter liberatur. ego non: quia nõ dediſti nomine meo. tu non: quia alienam pecuniam ſoluiſti. tamẽ tu teneris mihi actione mandati, & ẽt furti: tamẽ ſi creditor eos numos cõſumpſerit ſine dolo malo tu liberaberis, qui eos dediſti. Nam aliter ſi neq; tu, neque ego liberarer, creditor lucrifaceret hanc pecuniam iniuſtè. Franciſ.

[d] Si ſuo nomine. pro ſe, & cum ipſe deberet eidem.

[e] Dederit. ad ꝗ eſt C. ſi quis alteri uel ſibi. l. mulier.

[f] Mandati. & etiam furti: ut ĩ. de fur. l. ſi quis uxo. §. Iul. & facit ĩ. manda. l. ſi uero non. §. dedi. & de negot. geſt. l. ſi pupilli. §. ſi quis pecuniam.

[g] Suo nomine. Sed antequam conſumat, tantum habere poſſum: ut ĩ. de dona. l. ſi tibi. Accurtius.

[h] In lucro. quod eſſe non debet: ut ĩ. de condic. indeb. l. nam hoc natura.

Si quis ſeruo. CASVS Habebam ſeruum Stichum fidelem hominem. quem miſi in prouinciam quãdam, ubi mihi debebatur magna ſumma pecuniæ, ut eam recuperaret. quædam debita recuperauit, quędam non. Interim ego manumiſi Stichum: poſt manumiſſionem ueniunt hi, qui non ſoluerant, & ſoluunt huic Sticho manumiſſo. quęritur nunc utrum ipſi liberentur? Diſtinguitur, utrum iſta debita quæ ſoluta ſunt poſt manumiſſionem, fuerint contracta ex contractibus domini, aut ex contractibus peculiaribus. primo caſu neceſſe eſt, quod ignorauerint eũ debitores manumiſſum fuiſſe, quando ſoluunt ei. ſi uero hæc debita ſunt facta ex contractibus peculiaribus, tunc non nocet debitoribus ſi ſciunt eum manumiſſum, quando ſoluunt, ſi tamẽ ignorent ei peculiũ eſſe ademptũ: & in utroque caſu iſte Stichus tenetur domino actione furti, ſi cauſa intercipiendi hanc pecuniam à debitoribus recipiat, & probat hoc ratione tali: nam ſi debitori meo mandauero, ut pecuniam ſoluat Titio meo creditori: deinde uetuero Titium accipere: Ti-

tius autem ſimulans ſe procuratorem eſſe, hanc pecuniam recuperet, committit furtum: debitor tamen liberabitur. Franc.

a Sufficiet. & neceſſe eſt. ad quod eſt infr. eod. l. quod ſeruus. §. finali. alias ſi ſciret mutatum ſtatum, deberet credere mãdatum reuocatum: ut Inſtitu. man. §. item ſi adhuc. uerſic.

b Ademptũ. quia præſumitur, quod non ſit ademptũ: ut C. de pec. eius q̃ me. liber. l. j. & facit ſ. de emptore. l. q fundũ. §. ſeruus. & de pact. l. ſi unus. ibi, ſic. n. & ijs. ſ prin. l. & C. e. l. ſi eũ. & ſ. de act. & obli. l. ſerui. in fin. & ſ. ſi cert. pet. l. ei⁹. & j. e. l. quod ſeruus. j. rñ. Ac.

c Vtroq; aũt caſu. id eſt cũ ſoluit ex contractu dñi, uel cã peculiari, & liberat⁹ ẽ debitor.

d Domino facit. ideſt, debitori: quãuis eam cogatur actori cedere ſi uult ſe tueri excep. creditori autẽ non poteſt acquiri: quia nihil unquã in illa re habuit: ut j. de fur. l. ſi uendidero. §. ſi unus. ſm quoſdam, ſed hæc glo. non uĩ bona hic, cũ ibi loquat de condictione furti, hic autem de actione furti. dabitur ergo creditori quã dn ab initio accepit, ut domino acquireret, licet poſtea interuerterit: & debitor liberabitur. cæterum ſi ab initio habuit animũ lucrandi, furtum faciet domino, in cuius permanſit dominio: ut j. eo. l. cum quis. §. j. ſecundum quoſdam. ad quod eſt j. de fur. l. falſus. §. j. & l. ſi is, qui rem. ij. §. Iulianus.

ciet [a] quòd ignorauerit manumiſſum. quòd ſi ex cauſa peculiari: quamuis ſcierit manumiſſum, ſi tamen ignorauerit ademptũ [b] ei peculiũ, liberatus erit. Vtroque autem caſu [c] manumiſſus ſi interuertendi cauſa id fecerit, furtũ domino facit. [d] Nã & ſi debitori meo mandauero, ut Titio pecuniam ſoluerit, deinde Titiũ uetuero accipere: idq; ignorãs debitor; Titio ſimulanti ſe procuratoré ſoluerit: & debitor liberabitur, [e] & Titius furti actione tenebitur.

Solutio facta ſeruo fugitiuo ab ignorante, eum liberat ſi pecunia ſoluta efficiatur domini. hoc dicit. Bartolus.

Pomponius libr. xxi. ad Sabinum. XIX.

Fugitiuus meus cum

e Liberabitur. ſi non animo interuertendi acceperit ab initio: ut modo ſuperiori caſu nota. & facit ſupr. de procu. l. ſi procurator. & C. de fur. l. falſus. & j. eod. l. cum quis. §. j. & ſ. eo. l. uero procuratori.

Fugitiuus meus. CASVS. Stichus ſeruus meus à me fugiens ſurripuit mihi numos, quos dedit mutuo Titio. dicitur hic quod Titius eſt mihi obligatus. ſi aũt Titius exiſtimabat hunc Stichum liberum eſſe, & ei ſoluerit: liberabitur à me. Quid autem ſi iſte Stichus non recuperauit iſtos numos, ſed iuſſit Titiũ debitorem alicui alteri ſoluere, & id ratum habuit? Certe hoc caſu non liberatur à me. & eſt ratio, quia primo caſu quando ſoluitur ipſi Sticho, intelliguntur numi fieri mei, & quaſi mihi ſoluti. alio uero caſu non ita eſt, ſcilicet quando iuſſit alij ſoluere pecuniam. Franc.

f Se gereret: non diu. aliàs deſinerem poſſidere: ut ſu. de acquir. poſſeſ. l. iij. § ſi ſeruus. & ideo mihi nõ quæreret poſſeſſionem, ſed dominium: ut ſ. de acquir. poſ. l. j. §. ſed & per eum. & de acquir. rerum do. l. ſi ſeruus meus. & l. homo liber. §. quicquid. Item non credit ſe liberum: ut ſ. de acquir. poſſeſ. l. per eum. §. per ſeruum. ſecundum quoſdam. Sed quid ad rhombum de poſſeſſione? non enim de poſſeſſione quærenda, uel dominio hic tractatur: ſed de obligatione perſonali, quæ quæritur domino per ſeruum quantumcunq; fugitiuum: ut ſ. de uerborum obli. l. ſeruus uetante. & ſupr. manda. l. ſi mandauero. ij. §. fugitiuus. Accurſius.

pro libero ſe gereret, [f] numos mihi ſubreptos tibi credidit: obligari [g] te mihi, Labeo ait. Et ſi eũ liberũ exiſtimás, ſolueris ei: liberari [h] te à me. Sed ſi alij ſoluiſſes iuſſu eius, uel is ratũ habuiſſet, nõ liberari. [i] quia priore caſu mei numi facti eſſent, & quaſi mihi ſolutũ ĩtelligeret. Et ideo ſeruus meus, [k] qui peculiari nomine crediderit, exigendo liberabit debitoré [l] delegãdo autem, uel nouando [m] non idem conſequitur.

Si res non efficiatur perfectè creditoris, debitor nõ liberatur. Bartolus.

Idem libro xxij. ad Sabinum. XX.

Si rem meam, [n] quæ pignoris nomine alij obligata eſſet, tibi de-

g Obligari. facta cõſumptiõe. prius aũt habeo rei uẽdi. quia ſeruus non potuit dñium trãſferre: ut ſ. ſi certũ pet. l. rogaſti. §. ſi.

h Liberari. imò nõ uĩ liberari: ut j. e. l. q̃ hominẽ. §. ſi nullo, l ſi. §. ſo. credebat liberum ibi ſeruum, quãuis nõ fugitiuũ. unde nõ debuit ibi tamen ſoluere ei. uel ibi ſciebat fugitiuum: hic non. cui ſolutioni uidetur obſtate princ. illius §. Tertio hic de equitate liberatur: ibi de rigore non. uel ibi debebatur pecunia ex uenditione: hic ex mutuo. & poteſt eſſe ratio quia duo uolebat ibi emptor, ſ. dñium rei, & ſe liberari. Hic aũt tñ liberari quod facilius cõſequitur. uel nõ liberat ibi, ſcilicet, à rei uen. Alij dicũt quod hic liberat per exceptionem: ibi nõ. ſ. ipſo iure. argu. ſupra, ſi cert. peta. l. cũ fundus. §. j. uel ſm alios fortè aliud eſt in uẽditore, qui de ſola culpa tenetur, q̃ in debitore: qui ſoli creditori tenetur ſoluere: vnde cum ſtrictius hic teneatur ſoluendo ipſo iure liberatur, quod non placet.

i Non liberari. ſic ſ. ſi cer. pet. l. cum fundus. §. j. ſed certè imò uidetur quod ſic: ut ſ. manda. l. ſi mandauero. § fugitiuus. Sol. ut ibi, uel dic aliud in uenditore. qui de ſola culpa tenetur, ut ibi, quam in debitore, qui ſoli creditori tenetur ſoluere: quod non placet per. l. ſ. ſi certum peta. l. cum fundus. §. j.

k Seruus meus. etiam non fugitiuus.

l Debitorem. ut & ſ. titu. j. l. non ideo. & de pact. l. ſi unus. circa princip.

m Nouando. de hoc dic ut ſup. tit. j. l. ſi. in princ.

Si rem meam. CASVS. Debebam tibi rem aliquã ex cauſa legati, uel alia cauſa: illam rem ego obligaui Titio: poſtmodum illam tibi ſolui. an liberer? Reſpõ. quod non, quia creditor cui eam obligaui, poteſt eam a te auferre actione Seruiana, uel hypothecaria. Franciſ. Accur.

n Si rem meam. aut debeo ſpeciem: & ſic debeo dare, ut non poſsit ullo modo auelli, uel euinci: alias non liberor: ut hic, & j. eodem. l. qui ſibi aut Titio. & ſ. de acquir. poſſ. l. non uidetur. & de ſtatuli. l. iij. §. ſi quis ſeruum. in fin. §. & ſ. de act. empt. l. datio. j. reſponſo. & de leg. ij. l. Mæuius. §. pen. & j. eod. l. qui res. j. reſpon. hoc forte niſi cauſa præceſſerit obligationem: ut in eo, qui peruenit ad libertatem: ut ſupra, de uerborum oblig. l. ſi ſeruum. §. ſed ſi ſit quidẽ. in ſi. §. ſi autem in

genere,

genere, neceſſe eſt corpus ſic ſolui, ut auelli non poſſit vt inf. eod. l. cum quis. §. hominem. & l. qui decem. §. fi. Item not. ut inf. eo. l. etiam. & l. qui ſibi. ſed fallit in caſibus not. ſup. ſi cert. pet. l. quidam.

a Debi. am. puta ex legato.

SI decem. CASVS. Stipulatus ſum a Titio decem: poſtea ſtipulatus ſum a Seio hoc modo: Sei, promittis mihi quod ſolues quanto minus ex his decẽ fuero a Titio conſecutus? & ille promittit. facio conuenire Titium, & condemnari. certè Seius propter hoc non liberabitur, quia fortè Titius non erit ſoluendo. ſi autem fecero prius conuenire Seium, certè Titius in nullo liberabitur. nam eſt incertum, an Seius ſit aliquid debiturus. Nam ſi Titius totam ſoluerit, certum eſt quòd Seius nunquam fuit debitor, cum promiſerit ſub conditione, ſi nõ totum fuero a Titio conſecutus. cum ergo totum ſim conſecutus, deficit conditio. Lex ſequens plana eſt. Franciſcus.

b Conſecutus ſis. id eſt, conſequi poteris.

c Egeris. & malè: quia primo Titium deberes conuenire. Accur.

d Liberabitur. per conuentionem Seij inutilem: ſiue pendet cauſa, ſiue abſolutus ſit Seius. ſed quid ſi de facto condemnatus fuit, & exactus? videtur teneri Titius, quaſi actor ex ſua aſtutia habeat. argumen. ſup. de hære. uen. l. uenditor ea. ſed dic contra per l. ſup. ſi cer. pe. l. fin. ij. reſp. & facit ſup. de uerb. obli. l. decem. & de ijs qui deiec. uel effu. l. perceptione. & inf. de uerb. ſignifi. l. ſi ita a te ſtipulatus.

e Debiturus ſit. ante Titium excuſſum.

f Quòd. id eſt, quia.

g FIliusfamilias. facit C. de pact. l. filius. & C. de re bus credi. l. filius. & ſupra, quod quiſque iuris. l. iij. §. ſi filius. Accur.

SOlutionem. CASVS. Titius fecit conuenire debitorem ſuum in iudicio. Seius obtulit ſe pro debitore in iudicio, dicens ſe uelle accipere iudicium pro iſto debitore. quæritur utrum ille debitor liberetur? Reſpond. quòd ſic etiam inuitus, & ignorans. Franciſ. Accurſij.

h Solutionem. ſcilicet faciendam à nobis, ſuſcipiendo alius in ſe pro nobis, id eſt, ſoluendo liberamur non etiam inuiti, & ignorantes, ut hic, & ſup. de neg. geſt. l. ſoluendo. & Inſti. quibus modis tol. obli. in princip. & arg. inf. eo. l. ſi debitor tuus. & ſ. ti. j. l. ſi Stichum §. fi. Item iudicium accipiendo alius pro nobis aio nouãdi, & transferendi o[mn]no iudiciũ in ſe, liberamur inuiti: vt ſup. ti. j. l. delegare. & de in rem uerſo. l. ſi pro parte. ſecundo reſpon. & de interrog. act. l. qui ex parte. & l. qui ſeruum. Et not. quòd talis eſt Grammatica hic in legendo, Titius nos audiuimus. ſed licet debitor ſit inuitus: creditorem tñ uelle opor tet, nã nemo eũ agere cogit: vt C. ut nemo inuitus. l. j. nec ſolutionẽ recipere: ueruntamen põt offerri, conſignari, & deponi: & ſic inuito creditore liberatur debitor: ut C. de uſu. l. acceptã. l. ẽ quod dicit aliũ ſuſcipientem iudiciũ pro alio, eum liberare inuitum: uidetur cõtra in authen. ut oẽs obed. iud. §. ſi uero alter. ibi, & ſi quidem ipſi &c. col. 5. Solut. ibi procuratorio nomine, non animo nouandi, unde poteſt debitor alium conſtituere, & illũ non habere etiam creditore inuito, ut ibi, & ſup. famil. erciſ. l. planè. hic autẽ in rem ſuam procurator eſſe uolebat, & animo nouandi. Item ad utrunque uidetur contra infra, de regu. iur. l. inuito. & l. inuitus. Sol. iſta in priuilegijs: vt dixi in l. inuito. Item ſolutione liberor ipſo iure: ut Inſt. quib. mod. tol. obl. in prin. ſed in iudicio liberor per exceptionem tñ ſecundum Al. vt C. de pac. l. poſt vend. & ſup. de interro. act. l. qui ex parte. vel verius dic, quòd ipſo iure, ſi agatur ab vtroque. nam & hic, & alias aſſignantur vt paria, ſolutio, & iudicium: ut hic, & ſ. ti. j. l. delegare. & da in rẽ ver. l. ſi pro patre. ſecundùm Azo. Itẽ hæc nouatio iudicio accepto olim præſumebatur, hodie non ſic: niſi exprimatur uerbis vt Inſt. quib. mod. tol. oblig. §. præterea. & quando ſit nouatio, iurab. de calumnia talis procurator in rem ſuam, vt no. C. de iura. calumn. l. ij. §. ſin autem reus. Item an repetat à domino, pro quo ſubijt iudic: tum? R. ſic, ſi eo animo acceſſit: alias non vt ſup. de interro. act. l. qui ſeruum. vtrobique tamen iurat de calumn. nam & fideiuſſor conuentus iurat: licet repetat à reo. Accur.

VBi fideiuſſor. CASVS. Duo erant debitores Titij, ſcilic. Mæuius, & Seius: & quilibet in decẽ, ego fideiuſſi pro ambobus in dena: & ſic ego teneor in uigin-

bitam a ſoluero, non liberabor: quia auocari tibi res poſſit ab eo, qui pignori accepiſſet.

Quando tenentur ijdem ad idem debitum, uno conuento, & etiam condemnato, ſi adhuc non ſoluit, non liberatur alter. ea autem ſoluẽte, ſi alter tenebatur in ſubſidium, ſimiliter non propriè liberatur, ſed in obligationẽ non incidit. Pau.

Paulus libro x. ad Sabinum. XXI.

SI decẽ ſtipulatus a Titio, deinde ſtipuleris a Seio, quantò minus ab illo cõſecutus ſis: b & ſi decem petieris a Titio, non tñ abſoluitur Seius. Quid enim ſi condemnatus Titius nihil facere põt? Sed & ſi cum Seio prius egeris: c Titius in nullã partem liberabitur. d Incertum quippe eſt, an omnino Seius debiturus ſit. e Denique ſi totum Titius ſoluerit: nec debitor fuiſſe uidebitur Seius, quod f conditio eius defecerit.

Intellige hanc legem in debitore paterno, qui contraxerat cum ipſo patre, & tunc filius non poteſt eum liberare etiam ſolutionem recipiendo, quia quantumcunque ſit coniuncta perſona, & poßit agere pro patre, nõ tamen poteſt ſolutionem pro eo recipere. Pau.

Vlpianus libro xlv. ad Sabinum. XXII.

FIliusfamilias g prẽ inuito debitorẽ eius liberare non põt. acquirere. n. obligationem põt, deminuere non poteſt.

Poteſt quis alium inuitum liberare ſoluendo pro eo, vel iudicium ſuſcipiendo animo nouandi. Paul.

Pomponius li. xxiiij. ad Sabi. XXIII.

SOlutionẽ, h † uel iudiciũ pro nobis accipiendo, & inuiti & ignorantes liberari poſſumus.

Qui pro pluribus obligatus exiſtit, poteſt ſoluere pro quo uult: in dubio uerò uidetur ſoluiſſe pro quo prius ſe obligauit. Pau.

Vlpianus libr. xlvij. ad Sabi. XXIIII.

VBI fideiuſ-

† Collige ex iſta le. quòd quis poteſt inuitus, & ignorãs liberari: ſecus obligari. conc. text. in c. quæris. de conſ. diſt. iiij.

in uiginti, ſi ego ſoluo uiginti. liberatur uterque Mæuius,& Seius. ſi autem ſoluo decem, iterum uterque liberatur pro dimidia parte: quia quilibet liberatur in quinque. Quid autem ſi tantum ſoluo quinq; ? qs reus erit releuatus ? Reſpond. ille de quo actum eſt. Si uero nihil inter nos actum eſt, quis debitorũ releuetur? deducenda eſt iſta ſumma in antiquius debitum. Si autem ſoluo xv. ſi appareat quid eſt actũ, tunc ille de quo actũ eſt, erit releuatus in decem, alter uero in quinque. ſi autem non appareat quid eſt actũ, tunc antiquior debitor releuatur in decem, alter autem in quinque. Fran.

ſor [a] pro duob. in dena ſi deiuſsit, obligatus eſt i uiginti. & ſiue uiginti, [b] ſiue dena [c] ſoluerit: utrunque reum liberabit. Sed ſi quinq; ſoluerit, uideamus, quẽ ex reis releuat in quinque. & erit ille releuatus, de quo actũ eſt. [d] At ſi nõ appareat: antiquius debitũ erit inſpiciendũ. [e] Idẽ & ſi quindecim ſint ſoluta: ſi quidẽ appareat, quid actũ ſit: in decem, [f] & alia [g] quinque [h] erunt releuata. ſi uerò non appareat: ex antiquiore ꝯtractu decẽ, ex alio quinq; erũt releuata.

Qui ſoluit plus ſua parte pro hæreditatis portione, repetit illud plus: niſi portio cohæredis ſibi accreuerit.

Pom. li. xxj. ad Sab. XXV.

Ex parte hæres inſtitutus ſi decem, quæ defunctus promiſerat, tota ſoluerit: [i] pro parte quidem, qua hæres eſt, liberabitur: pro parte autẽ reliqua ea condicet. ſed ſi antequam condicat: ei accreuerit [k] reliqua pars hæreditatis: etiam pro ea parte erit obligatus. & ideo condicenti indebitum, doli mali exceptionem obſtare [l] exiſtimo.

Pretium perceptum ex uenditione pignoris uerè, vel fictè, liberat debitorem: niſi uenditio retractabilis ſit. h. d. Bar.

Idem lib. xxxv. ad Sabinum. XXVI.

Si creditor fundum pignoratum uẽdiderit, & quantum ei debebatur, receperit: debitor liberabitur. Sed & ſi acceptum emptori pretium tuliſſet creditor, uel ab eo ſtipulatus eſſet: [m] debitor nihilominus liberabitur. Sed & ſi ſeruus pignoratus a creditore uenierit: quandiu redhiberi poſsit, non liberabitur [n] debitor: ſicuti in quolibet pignore uendito, quandiu res inẽpta fieri poſsit. [o]

Si in re ſoluta deficit aliquod ius, liberatio non contingit. h. d. Bartolus.

Vlpianus lib. xxviij. ad ed ct. XXVII.

Etiam circa ſtipulationem, [p] & ex teſta

† Aliunde quã &c.

a Vbi fideiuſſor. fideiuſſit pro uno in x. pro alio in alia x. Ioan.

b Siue. uiginti. ſ. ſimul.

c Siue dena. ideſt nos decem primos & ex eis utrunque pro medietate liberat. & alia decem ſecundo: & ex eis ſimiliter utrunque pro medietate liberat. Nam propter æqualitatem portionum non attenditur hoc antiquũ debitum: vt inf. dicit. Primus enim numerus par eſt, ſecundus impar. unde & ſuperius melius diuidi poteſt. unde cũ ſoluit decem, præſumitur quòd uoluerit unũ quenque pro quinque liberare. Sed H. nõ admittit hoc quando aliquid eſt antiquius altero. & facit ſup. de condictione inde. l. ſi pœnæ. §. ſi falſo. Et no quòd hic ſcripſit Ioan. decem, & decem non ſunt uiginti, quod patet quia disiungit ſiue uiginti, ſiue dena. quod eſt uerum ſi per ſe unaquæque decem conſiderentur, non ſi coniungantur.

d De quo actum eſt. ut & ſup. eod. l. j.

e Inſpiciendum. ut & ſup. l. in his. in prin.

f In decem. ſ. erit liberatus ille de quo actum eſt.

g Et alia. ſcilicet decem.

h Quinque. i. in quinque erunt releuata.

Ex parte. CASVS. Pater meus debebat decem Titin. moriens autem me inſtituit hæredem, & fratrem meum. ego ſolui iſta decem in ſolidum, credẽs me debere tota decem. dicitur hic quòd poſſum condicere a creditore quinque, quæ non debebam: in alijs quinque liberor ab eo. Ponamus autem quod antequam condicam illa quinque, altera pars fratris mei obuenit mihi: & ſic tenebar ad tota decem. certè ſi uellim tunc repetere a creditore, poterit me repellere doli mali exceptione Fran.

i Tota ſoluerit. quaſi ipſe ſolidum deberet ei cui ſoluit. & dices, ſcilicet ut indebita: vt ſup. de fideiuſſ. l. ſi teſtamento. §. j. in fine. §. quando ſuo nomine ſoluit: aliàs contra: vt ſup. de condictin. inde. l. ſi pœnæ. §. j. & C. de peti. hæred. l. de hæreditate.

k Accreuerit. ad quod eſt ſup. ſi pars hære pe. l. ij.

l Obſtare. remedio compenſationis: quæ in ſtricti iuris iudicijs fiebat olim ope exceptionis, hodie ipſo iure: vt Inſt. de actio. §. in bonæ fidei.

Si creditor. CASVS. Titius mutuauit mihi centum, pro quib. obligaui ſibi fundum & feci pactum quòd ſi non ſoluerem in termino conuento ipſe poſſet uendere fundum. termino adueniente nõ ſolui: quia propter creditor uendit fundum, & accipit pretium, ſcilicet centum. an ego ſum liberatus? Reſpon. quod ſic. Idẽ ſi ipſe creditor remiſit fundum ipſi emptori: & aliàs ab alio eſſet ſtipulatus, uſque ibi, ſed & ſi ſeruus. Creditori meo pignoraui ſeruũ pro nigiori: non ſolui. ipſe creditor uendit ſeruum. dicitur hic quod ego non liberor intra tempora quibus poteſt ſeruus redhiberi ideſt, intra ſex menſes: quia actio redhibitoria durat ſex menſibus, ſed illis tranſactis ego ſum liberatus: ſicut euenit in quolibet pignore uendito quandiu poteſt res fieri inempta. Franciſcus. Accurſij.

m Stipulatus eſſet. animo nouandi.

n Non liberabitur. ſ. omnino, uel in perpetuum: ſed ad tempus: vt ſupra. de pig. act. l. nec enim. & de diſtra. pig. l. ſi receptum. §. j.

o Poſſit. quod eſſe poteſt ſi forte emerat debitor cum pacto addictionis in diem: vt ſupra de in diem addic. lege, ubi.

Etiam. CASVS. Debebas mihi fundum ex ſtipulatione, uel ex teſtamento. Tu ſoluis mihi eũ, ſed non promittis de euic. dicitur hic quod ſemper poſſum petere fundum debitum quandiu deeſt aliquid iuris huic fundo. lex ſeq. clara eſt. Fran.

p Circa ſtipulationem. nedum in contractibus bonæ fidei: & da exemplum de ſtip. ſ. c. l. ſi eẽ. & de actio. es.

ex teſtam.dat. ut ſupra de action.emp.l.ſi heres.& de le.ij.l.Mæuius.§.pe.ſed uidetur non prima, ſed de dolo agi: ut ſup.de dolo.l.& eleganter.§.nō ſolū.quæ eſt contra.Solu.hic non ſatiſfecit in eo, quod ſpecialiter promiſerat, uel ſine promiſſione tenebatur: unde non eſt liberatus. ibi totum quod promiſit, dedit: licet dolo ſuo detentus factū.ar. C. ad exhi. l.exhibitiōis. ſecus in contractu bonæ fidei: ubi indiſtinctè agitur prima: ut ſup. cōmod. l.iij.§.ſi reddita.cætera dic ut d.§.non ſolum.

denegatur actio: ut ſup.depoſi.l.j.§.ſi pecunia. Vel dic quod obtulit in iudicio, & tunc denegatur ope exceptionis ut ſup.de pigno.actio.l.ſi rem.§.ſi. Vel tertio dic quod extra ius fuit oblata, & poſtea amiſſa: ut inf. eod.l.qui decem. in princ. & de excep. doli. l. ſi opera. Sed huic eſt contra ↄ. eod.l. creditor. Solut. ut ibi. Item eidem contra ſup.de arb. l. ſed ſi poſtea.Solut.ibi nō fuit amiſſa. & facit C.de condict.ex lege.l.finali. & de ad mi.tut. l. tutor pro pupillo. §. fina. & C.de uſuris. leg.acceptam.

a Iuri.id eſt, de iure reſtat circa rem aliquid faciēdum.

b Supererit. faciē dum, ut de promiſſio.de euic.ut & ſ. de uerb.oblig.l.Iulianus ſcrib. §. j.& facit ſup. de uer.obligatio. l. ſtipulatio iſta.§. ſi quis forte. & ſup.eod. l. ſi rē. & ↄ.eod. l. qui res. in princ.& l. qui ſibi.§. j. & l. qui decem.§.pen.& Inſt. de lega.§. ſi cui.

c Debitores. Si pecunia.ita demum. ſed in eo, qui uero tutori ſoluit, dic ut ſup. eo.l. pupillo. Acc.

Cum Stichus. CASVS. Quādo duæ ſpecies promittuntur duobus creditoribus: non poteſt uni una ſolui, alteri alia: ſed debet cuilibet dimidia ſolui. ſecus eſt in ſummis: quia poteſt ſolui cuilibet una ſumma: ſicut ſi tu promittis duobus uiginti, potes cuilibet decem ſoluere: quia in ſummis promiſſis apparet hoc actum, ut diuidatur actio per numerum. l.ſe. plana eſt. Fran.

mento actionē ſi res tradita fuerit, quæ debebatur, quādiu aliquid iuri [a] rei deeſt, adhuc tñ ipſa res petenda eſt: ut puta fundum poſſum petere, licet mihi traditus ſit, ſi ius quoddā cautionis ſupererit. [b]

Soluentes falſo adminiſtratori liberantur, ſi pecunia conuertatur in utilitatem creditoris. h. d. Bartol.

Paulus lib. xxxviij. ad edi. XXVIII.

Debitores ſoluēdo ei qui pro tutore negotia gerit, liberātur, ſi pecunia [c] in rem pupilli peruenerit.

Obligatio ſpecierum diuiditur per quotas, obligatio generis, vel quantitatis diuiditur numero. h.d. Bart.

Vlpianus lib. xxxviij. ad edi. XXIX.

Cum Stichus, & Pamphilus cōi ſeruo promiſſi ſunt: † alteri Stich[a], alteri Pamphilus ſolui nō pōt: ſed dimidiæ ſingulorum partes debent. Idēq; eſt, ſi qs aut duos Stichos, aut duos Pamphilos dare promiſit: aut cōi duorū ſeruo hoies [d] decē dare promiſit. Nā ambigua [e] uox eſt, decem hoies, quemadmodum decem denarij, atque utriuſque rei dimidiū

duob. modis intelligi pōt. Sed in numis, & oleo, ac frumēto, & ſimilibus, quæ cōi ſpecie continentur: apparet hoc acto, ut numero diuidatur obligatio, quatenus & cōmodius promiſſoribus ſtipulatoribuſq; eſt.

Creditori, qui pecuniam debitam oblatam ſine iuſta cauſa noluit accipere, denegatur actio. h. d. Paul.

Idem li. lj. ad edi. XXX.

Si debitor offerret pecuniam, quæ peteretur, creditor nollet accipere: prætor ei denegat actionem. [g]

In operis artificialibus, in quibus uertitur ingenium, & diſciplina, in dubio intelligitur perſona induſtria electa. h. d. Bar.

Idem lib. vij. Diſputationum. XXXI.

Inter artifices † lōga differentia eſt, & ingenij, [h] & naturæ, & doctrinæ, [i] & inſtitutionis. [k] & ideo ſi nauem a ſe fabricandam quis promiſit, uel inſulam ædificandam, foſſamve faciendam, hoc ſpecialiter [l] actum eſt, ut ſuis operis id perficiat: fideiuſſor ipſe ædificans, uel foſſam fodiens non conſentiente ſtipulatore, non liberabit reum. [m] Quare [n] etiam ſi

Inter artifices. CASVS. Tu eras bonus ſcriptor ita quod nullus melior erat in hac ciuitate quam tu: ideo ego eligens induſtriam tuam conduxi operas tuas, ut mihi librum ſcriberes. tu locaſti librum ſcribendum alij, an liberetis? reſpond. quod non: quia ego elegi tuā induſtriam: & ideo non potes alium loco tuo ſubſtituere. & ſic intellige de quolibet artifice, cuius induſtria eligitur. Cætera uide hic in gl. Fran.

h Ingenij. id eſt, ſtudij: quod ingeniū quærit cultura laboris, & naturæ. l. naturalis ingenij uel ad idem, id eſt, ingenij naturalis.

i Doctrinæ, uel quia melius ſcit docere, uel quia melius eſt doctus.

k Inſtitutionis.id eſt, ordinationis faciendæ pro operer uel inſtitutæ doctrinæ.

l Specialiter.uidetur autem hoc agi cum dicitur, promittis te facturū, uel facere foueam, uel niſi aliud ſit ueriſimile. ut ſi eſt monach[9] promiſſor uel miles: quo caſu per aliū faciendo poterit liberari.

d Homines.ſ.ſpecialiter deſignatos: alioqui contra: ut ſup de uer.obli.l.in executione. §. pro parte. & l.in ſtipulationibus.& hoc eſt, nam ambigua eſt &c. nam in genere fuit ita facta promiſſio.

e Ambigua.i.confuſa propter generalitatem, † quā ſcilicet in genere facta eſſet promiſſio.

f Duobus modis.& in ſpecie, & in numero. & facit ſupra de condi.ind.l.ſi pœnæ.§.ſi falſo. & ſup. ſi cer. pe.l.nam & ſi fur.in fi.& de uer.obl.l.ſi centum.

g Si debitor. Actionem.uel dicas quod debitor obtulit, conſignauit, & depoſuit: & tunc ipſo iure

m Reum.ēt ſimili opera.eſt enim aliud artificium fideiuſſoris, quam rei: & ideo non id quod promiſſum eſt, uidetur ſolutum. Sed contra ſup.de duobus reis.l. nemo.Solut.hic agitur inter partes † ut etiam diuerſorum hæredum operæ intelligantur. Item facit ſup. de lega.iij.l.fideicom.§.fi.& ſup.de ſtatulib.l. Stichum. §.fin.& C.de cadu.tol.§.ne autem.

n Quare.ſimilitudinem facit inter eas, quæ ſunt in faciendo.& illas, quæ ſunt in non faciendo, ut patiendo: quæ

† P.F. nō alteri Stich[9] alteri Pāphilus ſolui non pōt. Halo. priorē tantum negationem habet.

† Quæ quidem gñalitas ē cuitāda. cōc. text. & ibi glo.in cap. ad hæc.extra de reſcrip.

† Facit, an q[ui] ouus legēdi aſſūpſit, poſſit per alium legere. de quo eſt gl. q[uæ] allegat iſtū text. in c. j.§.tabler.I uerbo, legere. de col. in prag. ſan. circa medium ibi, ſed utrum poſſit. ultra quam ad iſtud addo Bar. in l.nemo. ſupra, de duo.reis & ibi Ale. ad eū. Et ſic conferunt quæ ſcribit Mand. ſup. Glo. Fecu. §. Ac etiā, in uer.aut, ad ſi. & §. Ac tam, in uer. perſe.

do quæ etiam in faciendo dici poſſunt, ut ſup. de uer. ob. 1. l. ubi autem. §. qui id.

a Patientiam. ſ. fideiuſſor.

b Committatur. reo prohibente. & committatur ad uerſus ſe reum. & facit ſup. de uer. obli. l. cum filius. §. j. & l. ſi ſtipulatꝰ fuerim in princi. uides ergo quod fideiuſſor non tenetur ex mora ſua: & eſt hoc ideo, quia quoties factum ſtipulatione continetur, promiſſor ad duo tenetur, ad factum ſcilicet, & ad intereſſe: fideiuſſor ad ſolum intereſſe. ſed in quodam caſu licet factum ſit in obligatione, tenetur fideiuſſor ex mora ſua ut ſup. de ope. liber. l. ſi libertus.

Promiſſor in ſtipulatione, quæ continet factũ, ad duo tenetur.

illis ſtipulationib. fideiuſſor acceſſerit, Per te nõ fieri, quò minus mihi ire agere liceat? prohibens ire fideiuſſor ſtipulationẽ non committit: & ſi patientiã a præſtet: non efficiet, quo minus committatur b ſtipulatio.

Debitor ſoluens ei, cui erat ablata poteſtas recipiendi, liberatur, ſi ignorabat cauſam ablationis. Itẽ procuratori, qui exequitur mandatum poſt, quàm eſt reuocatus, non imputatur: ſi reuocationem ignorabat. h. d. Pau.

Iulianus lib. xiij. Digeſtorum. XXXII.

SI ſeruus peculiari nomine crediderit, eiq; c debitor, cum ignoraret dñm mortuum d eſſe, ante aditam e hæreditatẽ ſoluerit: liberabitur. Idemq; iuris erit, & ſi manumiſſo f ſeruo debitor pecuniam ſoluerit, cùm ignoraret g ei peculium ↄceſſum non eſſe. Neq; intererit, uiuo, an mortuo domino pecunia numerata ſit. Nã hoc

SI ſeruus. CASUS. Seruus Titij Stichus cum haberet peculiũ dedit mutuo centum Seio: moritur Titius relicto hærede. Seius ignorans Titium mortuum, ante hæreditatem aditam ſoluit huic Sticho ſeruo, an liberetur? Reſp. quod ſic. Idẽ eſt ſi Seius ſoluerit huic ſeruo poſt eius manumiſſionem, cum ignoraret eum eſſe manumiſſum. Cætera plana ſunt uſque in fi. l. Fran.

c Eiq; a. non manumiſſo: ut differat a ſequenti: uel dic manumiſſo in ultima uoluntate: ut differat a ſequẽti.

d Mortuum. aliàs uidetur peculium ademptum: & ſic non liberatur ſoluendo ei: ut ſup. ſi cer. peta. l. eius. §. placebat. & C. de pec. eius, qui liber. met. l. j. licet ſit contra ſup. de inſti. l. ſi quis mancipijs. §. ſi pubes. ſoluit. ut in d. l. eius.

e Aditam. quo tempore maximè dubitatur: quia nulli us in poteſtate eſſet. Idem tamen eſt etiã hæreditate adita.

f Si manumiſſo. ſ. inter uiuos.

g Ignoraret. eſt enim iuſta ignorantia, cum inter uiuos ſit manumiſſus: ut C. de pecu. eius qui liber. me. l. j. & facit ſup. eo. l. ſi quis ſeruo. ij. reſpon. & ſup. de act. & obli. l. ſi ſerui. in fi. & ĩ. de cond. inde. l. ſi non ſortẽ. §. qui filio. & inf. eo. l. quod ſeruus. ij. reſpon.

h Ignorauerit. ſed ſi ſciret mortuum, tacitè reuocatum mandatum ſcire debet: ut inſti. de manda. §. rectè. & ſup. manda. l. inter cauſas. §. j. & de dona. l. hoc iure. §. ſi quis dederit.

QVi ſibi. CASUS Tu promiſiſti mihi, aut Titio fundũ Cornelianũ: tu potes ipſum ſoluere Tit. qui eſt adiectus in obligatione ad ſolutionẽ. Ponamus ergo quod ipſi Titio ſoluiſti dictum fundum: uenit Sempronius, qui dictum fundum euincit a Titio. quæritur nunquid ego poſſim agere contra te ad fundum? Reſpond. quod ſic. & ponit exemplum: ſicuti ſi hominem aliquis mihi promiſerit, qui erat ſtatuliber: & poſtea perductus eſt ad libertatem, quam mihi ſoluerat: certè poſſum ab eo iterum hominem petere. Qui Stichum. Titius promiſit mihi Stichũ, aut Pamphilum. Titius homo furibundus uulnerauit Stichum: & ſic eũ mihi ſoluit. quæritur an liberetur? Reſpond. quòd non: ſicut etiam non liberaretur ſi ſolum Stichum promiſiſſet, & eum uulneratum ſoluiſſet. Itẽ qui. Iſte §. quaſi idem dicit quod ſuperior: ſcilic. quòd ſi quis debet hominem, & offert eum uulneratum, non liberatur. Item ſi accepto iudicio, uulneratum a ſe, uel uulneratum ab alio ipſe offerat: non liberabitur. Franciſcus.

quoque caſu debitor liberatur: ſicut is, qui iuſſus eſt a creditore pecuniam Titio ſoluere, quamuis creditor mortuus fuerit: nihilo minus rectè Titio ſoluit, ſi modo ignorauerit h creditorem mortuum eſſe.

Si res ſoluta adiecto euincatur, agitur actione perſonali. h. d. Pau.

Idem lib. lij. Digeſtorum. XXXIII.

QVi ſibi, aut Titio fundum i dari ſtipulatus eſt, quamuis fundus Titio datus fuerit: tamẽ ſi poſtea euictus eſt, habet actionem: k quemadmodum ſi hominem l ſtipulatus eſſet, & ſtatuliberum promiſſor Titio dediſſet, isq́ue ad libertatem perueniſſet.

Solutio, uel obligatio rei deteriorata facto debitoris eum non liberat. Bar.

Qui Stichum, aut Pamphilum dare promiſit, ſi Stichum uulnerauerit: nõ magis eum dando m liberatur, quàm ſi Stichum

i Qui ſibi, aut Titio fundum. in ſpecie. alias non ualet: ut ſupra, de uerbor. obligationibus, l. ita ſtipulatus.

k Actionem. priſtinam: ut ſup. de uerb. oobli. l. ſtul. §. j. & C. de tranſacti. lege, ſi pro fundo. §. ex ſtipulatione. & ſupra, eod. l. eiuſ. & ſupra, de act. empt. lege, dolo. l. princ. & de rei uendi. lege, ex diuerſo. n §. ubi. & infra, eod. l. qui hominem. §. j. in prin. Accur.

n Et ex diuerſo.

l Si hominem. in genere: nam ſecus contingeret ſi certus homo promiſſus eſſet: ut ſupra, de uerb. obliga. l. is qui alienum. & lege, ſi ſeruum. ad princip. §. ſin autẽ, quæ ſunt contra. & facit ſupra, de condictio. indeb. l. Neratius. & infra eodem. lege, cum quis. §. qui hominem.

m Eum dando. hic, & in inferioribus caſibus dic nõ liberatur, ſcilicet & ab hac actione de dolo: ſed a priſtina liberatur: ut in contrario ĩ. de dolo. l. & elegãter. §. non ſolum. ſimilis lectio eſt ĩ. manda. l. ſi mandato meo. §. finali. uel aliter ſi a ſe uulneratum offerat ſine pretio deteriorationis, & illo nolente accipere perierit poſtea: non liberatur debitor, ſi creditor habuit iuſtam cauſam non accipere. alioqui aliud eſſet: ut infra, eodem. l. creditor. & l. qui decem. in princip. & eo caſu loquitur hic. & quod dicit dando, id eſt, dare uolẽte, & daret, id eſt, dare uellet. ſic ſup. de uerbo. oblig. l. ſi ſtipulatus ſim Damam. in gloſſ. ij. nam poſt dicit. offert. ſi autem daret, & ille acciperet, hoc ipſo uidetur remittere pretium deteriorationis, ut liberetur ab actione

ſolum promiſiſſet, & a ſe uulneratum[a] daret. Item qui hominem[b] dare promiſit, & uulneratum[c] à ſe offert: non liberabitur.[d] Iudicio quoque accepto ſi hominem[e] is, cum quo ageretur, uulneratum à ſe offerat, condemnari debebit. Sed & ab alio uulneratum ſi det: condemnandus[f] erit: cum poſſit alium dare.

Si ſolutum adiecto ex poſt facto apparet indebitũ, repetitur à creditore. Paul.

Idem libro iiij. Digeſtorum. XXXIIII.

Qui hominem, aut decem tibi aut Titio dare promiſit:[g] ſi Titio partem hominis tradiderit, mox[h] tibi decẽ numeraverit: nõ Titio, ſed tibi[i] partẽ hominis ꝯdicet: quaſi indebitum[k] tua uoluntate, Titio[l] ſoluerit. idemq; iuris erit, etiam ſi mortuo Titio decẽ ſoluerit:[m] ut tibi potius, quam hæredi Titij partem hominis condicat.

In obligatione generis ſolutione partium in diuerſis rebus non contingit liberatio, etiam ſi fiat diuerſis perſonis, uel à diuerſis. hoc dicit. Paul. de Caſt.

Si duo rei ſtipulandi hominem dari ſtipulati fuerint, & promiſſor utrique

Actione, qua tenebatur: ut argum. ſ. ſi quis cau. l. ij. in princip. & de eo quod cer. loc. l. finali. ergo dabitur pro eo, quod deterior eſt factus, actio de dolo, & ſic loquitur lex illa, & elegãter. uel aliter de ſtricto iure neceſſe eſt dare actionem de dolo, cum alia non ſit: liberat enim dando: & ſic loquitur l. & eleganter. ſed de æquitate non liberatur, & ſic datur priſtina, & ita de æquitate non datur de dolo. Vel dic rem hic eſſe ſolutã, & non dari priſtinã actionem ad deteriorationem: ſed ad cętera damna rerũ ſuarum diſtractarum datur de dolo, ut ibi, & in eadem l. & elegãter. §. ſi dolo malo ꝓcurator.

a A ſe uulneratum. Secus ſi ab alio: ut ſ. loca. l. ſed & de damno. Item & quando à ſe, dic ſine cauſa: alias nõ tanẽ: ut ſ. de uerbo. oblig. l. qui ſeruum. Accur.

b Qui hominem. in genere promiſſum.

c Vulneratum. à ſe, uel ab alio.

d Non liberabitur. expone ut ſ.

e Si hominem. ſcilicet in genere promiſſum.

f Condemnãdus. tenebatur enim in genere: ut ſup. poſuit. ſecus ſi in ſpecie: ut ſ. loca. l. ſed & de damno.

Qui hominem. CASVS. Stipulatus ſum à te mihi, aut Titio dari decem, aut hominẽ: tu ſoluiſti partem hominis Titio: ſtatimq; mihi ſoluiſti decem. certè tu potes partem hominis condicere à me, quaſi mea uoluntate Titio ſolueris indebitum. Idem iuris eſt ſi Titius mortuus eſt, cui partem hominis ſolueras, & poſtea decem ſolueris mihi. nam tu poteris à me condicere potius quàm ab hæredibus Titij. Si duo. Titius, & Mænius ſtipulati ſunt hominem à Caio: Caius ſoluit partem Pamphili Titio, & partem Stichi Mænio: & diuerſorum hominum partes ipſis duobus reis ſtipulandi ſoluit. an liberetur Caius? Reſpond. quòd non. Si uerò tantum Pamphili partes utrique ſoluiſſet, tunc liberaretur: quia communis obligatio hanc naturam habet, ut quod duobus ſoluitur, uni uideatur eſſe ſolutum. Idem eſt in duobus fideiuſſoribus, quod ſi unum hominem promiſerint non liberantur ſoluendo partes diuerſorum hominum: ſed bene ſoluendo partes unius hominis utrique reo ſtipulandi. Stipulatus ſum. Tu promiſiſti mihi decem, aut Titio hominem dare. tu ſoluiſti Titio hominem. an ſis liberatus? Reſpon. quod ſic. ſed antequam tu dares hominem Titio, ego poteram decem petere. Si Titium. Titium probum hominem eo quod adeſſe non poteram, omnibus negotijs meis præpoſui: poſtea uetui eum adminiſtrare negotia mea ignorantibus debitoribus meis. ipſi ſoluerunt huic Titio: an liberentur? Reſpond. quod ſic. ex quo ignorauerunt eum eſſe reuocatum ab adminiſtratione. & reddit iuriſconſul. pulchram rationem primi dicti: quia qui aliquem præponit omnibus negotijs ſuis: uidetur etiam debitoribus ſuis mandare, ut illi ſoluant. Si nullo mandato. Tu qui debebas mihi centum, putabas ꝙ mandaſſem Titio, ut pecuniam à te exigeret: & ſic ei ſoluiſti. certè tu nõ liberaris: quia nemo ſoluendo ei, qui ſe offert negotijs alienis, liberatur. Et cum fugitiuus. Stichus ſeruus meus fugiens à me, rem aliquam mihi ſurripuit: & cum eſſet in alia ꝓuincia, ubi nõ cognoſcebatur, gerebat ſe pro libero: & rẽ meã uendidit. emptor ſoluit ei pretium. quęritur utrũ à me liberetur? Reſpon. quod non. Si gener. Sempronius dedit Bertam filiã ſuam in uxorẽ Seio, & dotem mille aureorum. ſolutum ẽ aliqua cauſa matrimonium: Seius gener ſoluit dotẽ Sempronio ſocero ſuo ignorante filia. dicitur hic qđ ipſe gener non liberatur, niſi filia illam ſolutionem ratam haberet: nam filia eſt particeps huius obligationis. Si debitorem. Seius erat debitor meus in centum: iuſſi eũ Titio dare hanc pecuniam, cui uolebam donare centum. Titius hãc ſummam accepit ea mente, ut eam mihi daret, non pro ſe retineret, an Seius debitor liberetur à me? Reſpond. ꝙ ſic. ſed & ſi Titius poſtea hãc pecuniam mihi det, ſit mea. Quidam filiusfa. Titius uendidit cuidam filiofa. equum pro centum aureis, & fideiuſſores ab eo accepit. iſte Titius inſtituit hæredem iſtum filiumfa. qui iuſſu patris ſui adiuit hereditatem. hic quæritur utrum pater poſſit cõuenire fideiuſſores? Reſpon. quod non: quia quoties ille, qui accepit fideiuſſores ab aliquo reo, inſtituit reũ hæredem, fideiuſſores liberantur, quia non poſſunt eidẽ pro eodem teneri. Si prædo. Aliquis puta Seius, poſſidebat hæreditatẽ nullo titulo. ſed tanquam prædo, exegit debita à debitoribus hæreditarijs. cõuentus eſt iſte prædo petitione hæreditatis à Titio & uictus: ita quòd cum alijs fructibus, & rebus reſtituit etiam debita quæ exegerat. quæritur utrum debitores liberentur? Reſpond. quòd ſic. §. ſeq. planus eſt. Qui perpetua. Tu debebas mihi centum aureos. feci tibi pactum de non petendo. ſi tu ſoluis, potes repetere: & ideo ſi ex duobus reis promittendi alter fecerit pactum ne ab eo petatur: ſi ſoluat, nihilominus alter correus ſuus remanet obligatus: quia ſoluens poteſt pecuniam repetere. Francis. Accur.

g Promiſit. ergo eſt hic alternatio rerum, & perſonarum. Azo.

h Mox. id eſt poſtea.

i Sed tibi. In eum enim competit condictio indebiti, cuius nomine ſolutio eſt facta: ut j. rem ra. hab. l. ſi in debitam. in princ. & l. ſi ſine. j. reſpon.

k Indebitum. Quod ex poſt facto apparet ut ſ. de cõdict. indeb. l. ſi non ſortẽ. §. ſi decem. Item facit ar. ſup. eod. l. fugitiuus. in ſi.

l Titio. nõ eadem ratio eſt totius ad partem,[t] ut in hac l. j. reſpon. & §. j. nam & ſoluendo totum hominem, in ſolidum liberatur: ſoluendo partem, pro parte non liberatur: ad quod eſt. ſ. de uerbo. oblig. l. ij. circa princip. & de leg. j. l. ſi quando. §. hæres.

m Soluerit. ſcilicet tibi.

t Quod argumentum tolli ns ad partẽ corruit data diuerſitate rationis, Mãdoſ. in t. quæſt. Regu. de Idioma. nu. t.

Non

partes diuerſorum hominum dederit: dubium non eſt, quin non liberetur. [a] Sed ſi eiuſdem hominis partes utrique dederit: liberatio contingit: quia obligatio cõmunis [b] efficit, ut quod duobus ſolutum eſt, uni ſolutum eſſe uideatur. Nam ex contrario cũ duo fideiuſſores hominem dari ſpoponderint, diuerſorum quidem hominum partes dantes non liberabuntur. [c] At ſi eiuſdem hominis partes dederint, liberabuntur.

Solutio facta adiecto de eo, quod eſt in ſolutione liberat ſoluentem à principali creditore etiam de eo, quod eſt in obligatione. Paulus.

Stipulatus ſum mihi decem, aut hominem Titio dari. ſi homo Titio datus fuiſſet, promiſſor a me liberabitur. [d] & ante, quam homo daretur, ego decem [e] petere poſſum.

Renocatio mandati non nocet debitori ſoluenti, in cuius notitiam non peruenit. h. d. Bart.

Si Titium omnibus negotijs meis præpoſuero: deinde uetuero eum (ignorantibus debitoribus) adminiſtrare negotia mea: debitores ei ſoluendo liberabuntur. [f] Nam is, qui omnibus negotijs ſuis aliquem præponit, intelligitur etiam debitoribus mandare, ut procuratori ſoluant. [g]

Soluens falſo procuratori, qui nunquam habuit mandatum, nõ liberatur etiam ſi ſoluat bona fide credens ipſum habere mandatũ. Item ſi habuit mandatum & fuit reuocatum, & ſoluẽs hoc ſciebat, uel ſcire poterat. Paul.

Si nullo mandato intercedente debitor falſo exiſtimauerit, uoluntate mea pecuniam ſe numerare: nõ liberabitur. & ideo procuratori, qui ſe ultro alienis negotijs offerat, ſoluẽdo nemo liberabitur. [h] Et cũ fugitiuus [i] qui pro libero ſe gerebat rem uẽdidiſſet: reſponſum eſt emptores fugitiuo ſoluentes à dño liberatos non eſſe.

Reſtituens dotem profectitiã patri ſine uoluntate filia, non liberatur à filia: & ideo poteſt repetere. Paul.

Si gener ſocero, ignorãte filia, dotem ſoluiſſet: [k] nõ eſt liberatus: ſed condicere ſocero põt, niſi ratũ filia habuiſſet. [l] Et propemodum [m] ſimilis eſt gener ei, qui abſentis procuratori ſoluerit, & quia in cauſam dotis particeps, & quaſi ſocia [n] obligationis patri filia eſſet.

Soluens alteri de mãdato creditoris, liberatur: licet illi nõ recipiat eo animo, quo creditor ſibi ſolui mandauit. h. d. Paul.

Si debitorem meum iuſſero pecuniam Titio dare donaturus ei: quamuis Titius ea mente acceperit, ut numos meos faceret, nihilominus debitor liberabitur. ſed ſi poſtea Titius eandem pecuniam mihi dediſſet: [o] numi mei ſient.

Si debitor ſuccedat creditori, liberãtur fideiuſſores: licet hæreditas momento penes eum nõ remaneat, ſed acquiratur patri, in cuius eſt poteſtate. Paul.

Quidã filiusfa. à quo fideiuſſorẽ acceperat, hrẽdẽ inſtituerat. Quæſitum eſt, ſi iuſſu patris adijſſet hæreditatem, an pater cum fideiuſſore agere poſſet? Dixi: quoties reus ſatiſdandi, reo ſatis accipiendi hæres extiterit, fideiuſſores ideo liberari, [p] quia pro eodem apud eundem debere non poſſent.

[a] Non liberetur. id eſt, non liberatur, & aliàs ẽ quin, & aliàs eſt quin nõ. & facit ſ. l. proxi. in prin.

[b] Cõmunis. ideo que cum ſint ſocij, res eſt communicãda: uerè tamẽ ſunt duæ: & unicuique ſua propria eſt quæſita: ut ſupra, de duobus reis. l. eandem. §. fi. & l. iij. in fi.

[c] Non liberabuntur. facit ſupra, de condict. Indebi. l. ſi non ſortem. §. finali. & ſupra, de opti. leg. l. ſeruo generaliter. & j. eadem l. §. penul.

[d] Liberabitur. quia aliud pro alio dare poteſt nolenti creditori: ut ſupra, de cõſtitu. pecu. l. j. §. antepen. & dic liberabitur, ſ. per exceptionẽ, non ipſo iure: ut ſ. de uerborũ oblig. l. fina. §. cum mihi.

[e] Decẽ. quæ ſola erant in obligatiõe.

[f] Liberabunt. ipſo iure ſi bona fide acceperat, ut ſaluã faciat dño: alioqui per exceptionem: ut j. eo. l. cum quis. §. j.

[g] Vt procuratori ſoluãt. ſic ẽt ꝓhibẽdo adminiſtrare, ꝓhibet ẽt ſolui ei: ut ſ. e. l. quod ſi fortè. §. j. Item & generali mandato uſ mandare ut creditorib. ſoluat: ut ſ. de condic. indeb. l. ſi ꝓcurator. & j. e. l. quodlibet. & ſ. de procur. l. procurator, cui libera. & l. ſeq.

[h] Nemo liberabitur. ut & ſ. de condic. inde. l. ſi urbana. §. nam ſi ſeruus & § ꝗ ſi uecturas. & ſ. ſi cer. pe. l. cum fundus. §. j.

[i] Et cum fugitiuus. imò contra. ſ. eod. l. fugitiuus. in fine. ſol. ui ibi, & facit ſupra, de pec. l. libera.

[k] Soluiſſet. ſoluto matrimonio. & idem eſt ſi ſoli filiæ ſoluiſſet.

[l] Habuiſſet, ut ſ. de neg. geſt. l. ſi ego.

[m] Et propemodũ. nã non eſt ꝓcurator, ſed particeps obligationis, ut filius, uel ſocius: & ideo dicit propemodum.

[n] Socia. non eſt ſic ſocia, ut ſunt duo rei. ſtipul. quia non ſi uni ſoluatur contingit liberatio ab altero: ſed ſic dr̃ actionẽ eis eſſe cõmunẽ, qa filia mortua cõpetit patri inſolidũ. Item patre mortuo, uel emancipata, filiæ cõpetit inſolidum: ut ſ. ſoluto matrimonio. l. ij. §. j. & l. ij. & l. dotem. & C. de rei uxoriæ actione, §. & hoc. & C. ſoluto matrimonio. l. ij. & l. filiæ. & ſupr. de leg. ij. l. Titia. §. inuita. & ſ. ad leg. Fal. l. pater filiam. in princ.

[o] Mihi dediſſet. & tradidiſſet. ſed interim cuius eſt? Reſpon. debitoris non, arg. ſ. de acqui. poſ. l. qđ meo. §. ſi furioſo. Sed arg. contra. ſ. de ui & ui arma. l. cum fundum. j. e. l. cũ quis. §. ſi debitorem. Item Titij non, quia non habuit animũ, ut ſibi acquireret, uel donaretur: & diſſenſus impedit donationem: ut ſ. ſi cer. peta. l. ſi ego. Item creditoris non: quia non uolebat quæri ſibi: ſed poſtea cum ipſe tantum habet, uel accepit pecuniam ſit ſua: & ſic fingitur retro fuiſſe ſua: ſed in ueritate nullius interim fuit: ut diximus, ſupra, de neg. geſt. l. ſi ego.

[p] Liberari. imò uidetur quod pater poſsit fideiuſſores

tes conuenire: quia nullo momento uidetur hæreditas fuiſſe penes filium: ut ſ. de acquir. hę. l. placet. & ſic uidetur quod debitor non ſucceſſit creditori: & ideo extinguitur obligatio principalis. imò pater ſucceſſit creditori. Reſpon. hic non reſpondet quæſtioni, ſed dicit quoties, &c.

Solutum prædoni, & ab eo uero hæredi reſtitutum, liberat ſoluentem. Bald.

Si prædo id, quod a debitoribus hæreditarijs exegerat petenti hæreditatē reſtituerit: debitores liberabuntur. [a] Si decem, aut hoīem dari ſtipulatus fuero, & duos fideiuſſores accepero, Titiū & Mæuiū, & Titius quinq; ſoluerit: non liberat prius, quā Mæuius quoque quinq; ſoluat. Qđ ſi Mæuius partem [b] hominis ſoluerit: uterque remanebit obligatus.

Eadem ſolutio non poteſt parere liberationem, & repetitionem. h. d. Barto.

Qui perpetua exceptione ſe tueri poteſt, ſolutum repetit: [c] & ideo non liberatur. [d] Quare ſi ex duobus reis promittēdi alter pepigerit, [e] ne ab eo peteretur: quamuis ſoluerit, [f] nihilominus alter obligatus remanebit. [g]

Debitor meus ex contractu celebrato cum ſeruo meo, ſoluendo liberatur a me, etiam ſi erat alienatus, uel manumiſſus: dūmodo hoc ignoret, uel ſaltem peculij ad emptionem. Pau. de Caſt.

Alphenus Varus [illegible] lib. ij. Digeſt. a Paulo Epitomatorum. XXXV.

Qvod ſeruus ex peculio ſuo credidiſſet, aut depoſuiſſet, id ei, ſiue ueniſſet, ſiue manumiſſus [h] eēt, rectè ſolui pōt: niſi aliqua cā intercederet, ex qua intelligi poſſet, inuito eo, cuius tūc is ſeruus fuiſſet, ei ſolui. Sed & ſi quis pecuniā dominicam ab eo fœneratus [i] eſſet: ſi permiſſu dñi ſeruus negotiū dñicū geſſiſſet, idem iuris eſt. [k] Videtur eñi uoluntate dñi eos, qui cum ſeruo negotiū contraherent, & ab eo accipere, & ei ſoluere.

Sententia abſolutoria præiudicat actori in eo, quod ex poſt facto apparebit ipſum petere potuiſſe: alteri uerò non præiudicat. Pau.

Iulia libro j. ad Vrſeium Ferocem. XXXVI.

SI pater meus prægnante uxore relicta deceſſerit, & ex cauſa hæreditaria totum hoc, quod patri meo debitum fuiſſet, petiſſem: [l] nihil me conſumpſiſſe, [m] quidam exiſtimant, ſi nemo natus ſit, rectè me egiſſe: [n] quia in rerum natura uerum fuiſſet, me ſolum hæredē fuiſſe. Iulianus notat, uerius eſt eam partem [o] me perdidiſſe, pro qua hæres fuiſſem, antequam fuiſſet cer-

dicit quoties, &c. at in quæſtione præmiſſa nō ſucceſſit debitor. i. filius: ut dictum eſt: igitur non cōfunditur obligatio: & ſic poterunt conueniri fideiuſſores, uel aliter: licet tantum filius teneatur, tñ pater conuenire fideiuſſores non poteſt: q̄a ipſe eſt hæres creditoris nomine filij, & ex filij pſona. inde eſt quod legata ex filij perſona ſoluit: ut ſ. de leg. j. l. cum filio. & ideo eū ex perſona filij agat, tam filius, quam fideiuſſores ſunt liberati hæditate patri per filium acq̄ſita. uel aliter: pecunia mutuata filio conuerſa fuit in rē patris, uel iuſſu patris erat mutuata filio: & ſic tenebatur pater de in rē uerſo, uel quod iuſſu. unde cum ipſe ſuccedit creditori: confuſa eſt obligatio, & ſic fideiuſſores liberati. & facit ſ. de fideiu. l. hæres a debitore. §. ſeruo tuo. & de peti. hæ. l. ſi quid. §. fin. & l. ſed & ſi lege. §. ſi minori. & de condic. inde. l. ſi urbana. & ad Velle. l. tutor. & de fideiuſſ. l. Vranius.

[a] Liberabuntur. ut & ſ. de leg. ij. l. ſi quis duobus.

[b] Partem. Iam a Titio quinque ſolutis. ad qđ eſt ſ. eodem. l. j. §. j. & ſ. de condict. indeb. l. ſi non ſortem. §. penulti.

[c] Repetit. ut ſ. de condi. inde. l. qui exceptionem. & ſup. ad Mace. l. cum tamen. Accur.

[d] Liberatur. ab illa obligatione inefficaci, qua tenebatur. & eſt bona ratio: quia duos contrarios effectus eadem ſol. non operatur: ut hic, & ſupra, de condic. inde. l. cum is. §. j. & ſupr. de tribu. l. alius. ibi. cum igitur &c. ſed contra inf. eodem. l. in numerationibus. in fin. Sol. ut ibi.

[e] Pepigerit. ergo nec pactio, quia non erant ſocij, prodeſt correo: ut ſ. de arbi. l. ſi duo. & de liber. lega. l. iij. §. j. & de pac. l. idem in duobus. nec ſolutio, quia repetitur pecunia: ſecus in accep. ut in contrario. ſup. tit. j. l. ſi rem. §. j. Accur.

[f] Soluerit. ſcilicet ille qui poſtea pacto facto fuerat liberatus.

[g] Remanebit. quia ille qui ſoluit, repetit.

Qvod ſeruus. Habebā ſeruū cū peculio ſuo, iſte ſeruus mutuauit pecuniā aliquibus: poſtea eſt uendit⁹, uel manumiſſus. q̄rit utrum debitores ei rectè ſoluāt id, quod ex peculio mutuauit? Rñ. quod ſic. niſi appareret aliqua manifeſta cauſa, qua poſſet cognoſci dominū noluiſſe illi ſeruo ſolui. Idē eſt ſi iſte ſeruus geſſit negotia dñi. cætera clara ſunt. l. ſeq. unde per te. Fran.

[h] Manumiſſus. uel nō manumiſſus: ut ſ. e. l. fugitiuus in fin. niſi dñs ſit mortuus, & hoc ſcit debitor: ut ſupr. e. l. ſi ſeruus. & ſi cert. pet. l. eius qui.

[i] Fœnerat⁹ eſſet. ideſt, mutuam accepiſſet.

[k] Idem iuris eſt. quia liberatur ſoluens, & ignorās eū alienatum uel manumiſſum: ut ſ. e. l. ſi q̄s ſeruo. & facit ā. depo. l. quod ſeruus. & ſupr. ti. j. l. nō ideo nouare.

[l] SI pater meus. Petiſſem, & ſētentia contra me lata fuiſſet.

[m] Cōſumpſiſſe. ſcilicet me non amiſiſſe aliquo nato ex uxore poſtea, ſed malè putant: quia in quartā ſaltem mihi præiudico: ut ſupra, ſi pars hæredi. peta. l. antiqui. & de ſuis & leg. l. inteſtato. §. eſt autem.

[n] Egiſſe. & bene. quia &c. ut ſup. ſi pars hære. pet. l. illud. & ſic me totum amiſiſſe. quia obſtabit exceptio rei iudica.

[o] Partem. quia illam rectè potuit petere: & ideo in illa obſtabit mihi exceptio rei iudicatæ, in cæteris nō, ut ſupra, de exceptione rei iudicatæ. lege, ſi mater. §. eandem. ſed certè nec prima quorundam, nec ſecunda Iulia. ſententia tenet: quia ego non potui petere niſi quartam. & in illa obſtabit mihi exceptio rei iudica. ut dicta l. antiqui. & l. primi, in fine. & facit ſupra, de iudic. l. ſed & ſi reſtituatur. §. finali. & de rebus dubijs. l. utrum.

Quoties

tum, neminem naſci: aut quartam partē, quia tres naſci potuerint. aut ſextā: quia † quinque. Nam & Ariſtoteles ſcripſit, quinque naſci poſſe, † quia uul uæ mulierum totidem receptacula habere poſsint: & eſſe mulierem Romæ Alexandrinam ex Aegypto, quæ quinq; ſimul peperit, & tum habebat incolumes. & hoc in Aegypto affirmatum eſt mihi.

Fideiuſſor ſolu. in nomine rei, pro parte ſua ſe ſolum liberat. h. d. Pau.

Idem li. i. ad Vitellium Fe lio. XXXVII.

Quoties unus ex fideiuſſoribus ſuam partē ſoluiſſet, tanquam negotium reo geſsiſſet: perinde habendum eſt, ac ſi reus ipſe unius fideiuſſoris partem a ſoluat: ſed tamen, ut non ex ſorte decedat: ſed is fideiuſſor ſolus liberetur, cuius nomine ſolutio facta fuerit.

S conditio adiecti mutatur in deterius, et non poteſt ſolui. h. d. Bar.

Aphricanus libro vij. quæſtio. XXXVIII.

Cum quis ſibi aut Titio dari ſtipulatus ſit. magis eſſe ait, ut ita demum rectè Titio ſolui dicendum ſit, ſi in eo-

Quoties unus. CASVS. Duo erant rei promittendi, & duo fideiuſſores. unus fideiuſſor gerendo negotium unius rei ſolus pro reo, perinde eſt dicendū ac ſi ipſemet reus ſoluiſſet partē unius fideiuſſoris: tamen de principali ſorte nihil minuitur pro qualibet parte: ſed tantum pro parte illius q ſoluit, uel pro quo ſolutū ē. Fr. a Partē puta medietatē debiti cū ſūt duo fideiuſſores. Soluat ſpecialiter dimidiam pro illo ſo uo, cum duo ſint, ut dixi. b Decedat. ipſo iure etiā modica: quia ille qui ſoluit, nō eſt ſui ſolum. merito ergo de ſorte nihil decedit eū adhuc ille teneat inſolidū: cū ipſo iure non fiat diuiſio inter fideiuſſores. ut ſu. de fideiuſſ. l. inter fideiuſſores. & ſ. man. l. Papinianus, habebit iſti ſoluēs, uel ille pro quo ſoluit reua excep. pro parte ſoluta: ut ſ. de fideiuſ. l. inter eos. §. j. quæ eſt cōtra. uel dic nō ex ſorte, ſcilicet pro rata cuiuſq; portionis id eſt. non uterque fideiuſſor liberatur pro ata, ſed ille ſolus cuius nomine eſt facta ſolutio. & quod dicit liberatur, dic non ipſo iure: ſed per exceptionem ut dicto contrario: & ſic ſecundum utramq; ſolutionē liberatur fideiuſ. per excep. uel ſolue hic inſolidum, ibi in partes tenebatur. & adde quod not. ſupra, eodem. lege, his § ſi duos.

DIVISIO. Iſtæ duæ ſolutiones gl. non ſunt ueræ ſecundum Barto. hic, ideo dic ſecundum eundem, quod ante ſolutionem nullus fideiuſſorum liberatur ipſo iure: ſed per exceptionem deſcendentem ex epiſtola, ſi ſunt ſoluendo: ut ſ. eo. l. inter fideiuſſores. Aut poſt ſolutionem: & tunc aut fideiuſſor ſoluit pro parte ſua tantum, hoc exprimendo, aut ſoluit ſimpliciter primo. caſu pro parte ſoluta liberatur ipſo iure. caſus eſt hic. pro alia par. e quæ reſpicit fideiuſſorem, liberatur ope exceptionis taciti pacti ut l. ſi creditores. C. de pact. & ſ. e. l. in his. §. 1. ſi uero ſoluit ſimpliciter: tunc loquitur lex inter eos. § j. ſ. alleg.

Cum quis. Planum eſt hoc principium. Si debitorem. Habebam creditorem Titiu, & debitorem Mæuium. iuſſi debitorē Mæuium ſoluere Titio creditori meo. poſtea ipſo ignorante uetui ne Titius hanc pecuniam acciperet. Si debitor ſoluerit, liberatur, ſi Titius acceperit hanc pecuniam non animo lucrifaciendi eam, uel furandi. Nam ſi animo furādi acceperit num remanēt debitori: & ſic non liberaē a me. tamen ſi iſte Mæuius debitor meus uult mihi cedere condictionē furtiuā, quā habet contra Titium creditorem meū dabitur tibi exceptio contra me. & ponit exēplum a ſimili: Si maritus habeat debitorem in centum & uolens donare uxori iubeat debitorem ſoluere hanc pecuniam uxori: certè debitor non liberatur: quia nummi non fiunt mulieris. donatio enim inter uirum, & uxorem non ualet. tamen ſi iſte debitor uult cedere condictionem marito, quam habet aduerſus mulierem, poterit uti exceptio. aduerſus maritum ſi petat ab eod. Item ſi mulier hanc pecuniam acceperit animo lucrifaciendi, uel furandi: competet marito poſt diuortium actio furti contra mulierem: quia intereſt mariti nummos non intercipi. De peculio. Habebam ſeruum cui dederam peculium, ut negotiaretur. iſte ſeruus contraxit cum Mæuio ita, ut ei deberet cētū, & dedit fideiuſſores. ſui conuētus a Mæuio, & condēnatus ſolui Mæuio. hic quæritur nunquid et fideiuſſores liberentur? Reſpon. quod ſic. nam una pecunia ſoluta, poteſt liberationem efficere in diuerſis cauſis ſicut hic facit: quia me liberat actione de peculio: & fideiuſſores ſerui liberat actione fideiuſſoria & adducit Iulian. ſimile. Nam ſi quis conuentus in iudicio ſatiſdederit iudicatum ſolui poſt ea condēnatus ſoluat: a duabus actionibus, ab actione iudicatum ſolui, & ab actione ex ſtipulatu, ipſe, & ſui fideiuſſores liberanē niſi ſibi, Et magis ſimile. Vbi arguit contra prædicta ſic: Poſſeſſor hæreditatis qui ſe hæredem eſſe putat: ſi ſoluat creditoribus, hæres uerus non liberatur: ergo una ſolutio non efficit liberationem in duabus cauſis. Sed reſpondetur quod hic ideo ſecus eſt, quia iſte poſſeſſor hæreditatis ſoluit pecuniam indebitam ſuo nomine: & ideo habet eius repetitionē quam ob rem hæres non liberatur, cum pecunia poſſit creditori auferri. Qui hominem. Tu promiſiſti mihi hominem in genere: ſoluiſti Stichum, qui erat ſtatuliber, id eſt, manumiſſus ſub conditione, ſi nauis ex Aſia uenerit: dubitaē hic an liberatus ſis, uel an ſit expectanda conditio: ut ſi deficiat, remaneat ſeruus Stichus, & ſic bene ſis ſolutus: Sed reſpond. quod non liberatus. nec eſt expectanda conditio illius manumiſſionis: ſi ō ego poſſum agere contra te ſtatim ad ſeruum mihi ſoluendum: tu uero potes condicere ſeruum, quem ſtatuliberum ſoluiſti. ſi uero interim conditio libertatis defecerit, tū erit liberatus hac ſolutione Stichi: & ponit Aphricanus iuriſconſul. exemplū: uelut ſi quis debet centum ſub conditione, & ſoluit per errorem, ſcilicet ſe credens purè debere: ſi conditio interim extiterit, non poteſt repetere. Sed ponamus quod iſte Stichus mortuus eſt: & poſtea conditio deficit: an liberatus es? Reſponde. quod non: licet Sticho uiuente: ſi conditio defeciſſet, tu fuiſſes liberatus. & ratio eſt. quia iſto caſu tua ſolutione nunq̄ dominium ſerui in me tranſtuliſti. item ſequeretur inconueniens nam ſi promiſiſti mihi ſeruum in genere, & ſoluiſti Pamphilum, in quo Titius habet uſumfructum, & uſufructu non finito ſeruus Pamphilus deceſſiſſet tu eſſes liberatus. quod tamen nihil eſt: quemadmodum ſi ſoluiſſes ſeruum communem, & is interim deceſſiſſet. hoc dicit iſte §. difficilis, & ideo ſeiuno ſtomacho ſcriptus. Si quis pro reo. Titius tenebatur mihi aliqua actione temporali: qui fuit miſſus in prouinciam aliquam cauſa reipublicæ. ipſo abſente actio mea præſcripta eſt. qua de re, ſui mihi conuen-

c Ad idem habes de reb. du. ſ l. uſu no tñ q part' ultia ues di ſtētus quā nāli. magis por'ēio tus dr. Et xude q Alb. c. ref. ri ſe ſ. brom. c a man. ſtetij cuiuſ dam apud Al:unm, os. uallis vmbrolæ. de reb. lōbard. poſt c. 16. incipiē. Quædā meretrix, legiſſe quidā mulicre partu uno nonē peperiſſe, atque aſſerit. ibidem ait apud æg y. tios, id frequenter conti- giſſe.

† Hoc argumētum copioſè, tract. Gel. li. 16. noc. Atti. c. 2. & Calius Rho. libs. ij. lec. antiq. c. 23.

contentus. quidam amicus Titij dixit mihi: ne te crucies propter præſcriptionem huius actionis: ego fideiubeo pro Titio, qui nunc reuerſus eſt. ego habeo animum ad petendam reſtitutionem in integrum contra præſcriptionem illius actionis: qui præterijt antequam peterē reſtitutionem: & ſic ego non potero agere contra Titium. Nunc quæritur an ſaltem ipſe fideiuſſor teneatur qui poſt præſcriptionem actionis fideiubendo uidetur præſcript. interruptiſſe licet annus reſtitutionis præterierit? Et reſpond. quod fideiuſſor tenetur quia reſtituitur in eum actio ex edicto: ſicut reſtituitur actio in illum fideiuſſorem, qui occidit hominem promiſſum ab aliquo pro quo ipſe fideiuſſerat: quia licet actio periret mortuo homine: tamen quia ipſe fideiuſſor occidit, actio in eum reſtituitur. Qui prote. Tu accepiſti pecuniam mutuam à Titio, pro qua fideiuſſit Mæuius: & dedit pignus pro ſua fideiuſſione. Mæuius ille fideiuſſor inſtituit te hæredem: & ſic exſpirauit actio fideiuſſoria, qua tu teneris, quaſi principalis. quæritur tamen an pignus, quod Mæuius obligauit, teneat? Reſpond. quod ſic. Sed ponamus quod creditor tuus non fuit contentus de fideiuſſione Mæuij: ſed uoluit à Mæuio habere alium fideiuſſorem, quem etiam ipſe Mæuius pro ſe dedit: poſtea te hæredem Mæuius inſtituit. an etiam iſte ſecundus fideiuſſor teneatur? Reſpondetur quòd ſic, ſublata obligatione Mæuij pro qua pro te fideiuſſit. Fran.

† Pœnæ, non eſt in P.Fl.

dē ſtatu maneat, quo fuit, cùm ſtipulatio interponeret.[a] Cæterùm ſiue in adoptionē, ſiue in exilium ierit, uel aqua, & igni ei interdictum, uel ſeruus † pœnæ factus ſit, non rectè ei ſolui, dicendum. Tacitè enim hæc conuentio ineſſe ſtipulationi uidetur, ſi in eadem cauſa maneat.

Poſt mandatum reuocatum debitor ignorans ſoluendo liberatur ipſ. iure, ſi recipiens bonum animum habuerit: alias ope exceptionis, ſi ſoluens condictionem cedere ſit paratus. h.d. Bar.

Si debitorem meū iuſſerim Titio ſoluere, deinde Titium uetuerim accipere, & debitor ignorās ſoluerit: ita eū liberari [b] exiſtimaui, ſi non ea mēte Titius numos [c] acceperit, vt eos lucretur. alioquin, quoniam furtū eorū ſit facturus, mānſuros eos debitoris. [d] & ideo liberationē quidem ipſo iure non poſſe contingere debitori: exceptione tamen ei ſuccurri æquū eſſe, ſi paratus ſit condictionem [e] furtiuam, quam aduerſus Titiū habet, mihi præſtare: ſicuti ſeruatur, cum maritus uxori [f] donaturus, debitorem ſuū iubeat ſoluere. Nam ibi quoque, [g] quia numi mulieris non fiunt, debitorem non liberari: [h] ſed exceptione eū aduerſus maritum tuendū eſſe, ſi condictionem, [i] quam aduerſus mulierem habet, præſtet. furti tamen actionem in propoſito poſt diuortium [k] mihi competituram: [l] quando mea interſit, interceptos numos non eſſe.

Eadem ſolutio prodeſt ad diuerſas cauſas obligationis tollendas. Bartol.

De peculio cum domino actum eſt: is damnatus ſoluit. Et fideiuſſores pro ſeruo acceptos liberari reſpondit. [m] eandem enim pecuniam in plures cauſas [n] ſolui poſſe, argumēto eſſe, quòd cum iudicatum ſolui ſatiſdatum eſt, & dānatus reus [o] ſoluit, non ſolum actione iudicati, ſed etiam ex ſtipulatu & ipſe & fideiuſſores liberantur. & magis [p]

a Interponeretur. facit ſupra de legat. tertio. l. hæc legato. §. penulti. & de auro & argento legat. l. ij. Sed contra ſiuta, de uerborum obligationibus, l. cum quis ita, §. an ſibi, aut filio. Solu. ibi poteſt me uolente: hic uero non poteſt me inuito. uel ibi in filio: vel ibi in meliorem ſtatum. Item contra infra eodem. l. Stichū, aut Pamphilum. §. uſumfructum. Solu. ut ibi. Item facit ſupra de condic. furti. l. ſiue. §. finali. & ſequen. & ſup. de fideiuſ. l. ſi debitori.

b Eum liberari. ipſo iure. Accurſius.

c Numos. Nam cum ſic fide bona accepit transferetur dominium in dominum propter præcedens mandatum: licet fuerit reuocatum. ſic ſupra pro emptore. l. ij. §. ſi à furioſo. & infra, de regulis iuris. l. ſemper qui non & ſupra familiæ erciſcundæ. l. cum putarem. ſecundum Bart. ſed ſecundum nos alij et intelligimus l. illam, cum putarem. &c.

d Debitoris in eo quod dicitur hic, & infra proxi. reſpon. nō tranſire dominium quantumcunque debitor ſoluens uoluerit transferre, eſt arg. contra ſup. de acquirenda poſſeſſione. l. quod meo §. ſi furioſo. ſed aliud in poſſeſſio. quàm dominio: vt eodem tit. l. ſi quis ui. §. j.

e Condictionem. erat. n. cōſumpta pecunia: alioqui haberet rei uendicatio. ut ſupra proximè dedit intelligi, cum dixit, manſuros eos debitoris: vt patet ſupra, de donationibus inter uirum, & uxorem. l. uir uxori. ipſe etiam furti directo tenetur: vt ſupra eodem l. ſi quis ſeruo. & facit ad hanc diſtinctionem ſupra, de exer. actio. l. j. § non autem. uerſicul. unde quæritur. & C. de fur. l. falſus. & quod ibi nota. & ſupra eodem. l. ſi quis ſeruo. in fine. & l. ſeruus. in fine. & l. uero. §. j. & infra, de furt. l. ſi uendidero. §. ſi Titius. & l. falſus. §. j.

f Vxori. ſcienti uirum non poſſe ſibi donare &c.

g Quoque &c. non ſolum ſuperiori caſu.

h Non liberari. ipſo iure, ſed ui except. ut ſubijcit. & ſup. de dona. inter uirum & uxorem. l. uir uxori. in fin. ſed uidetur ipſo iure: vt eod. tit. l. iij. §. ſi. cæterum debitorem &c. ſed ibi credens donationem ualere accepit: ut arg. ſuperioris reſpon.

i S condictionem furtiuam: vt in ſuperiori caſu. & ſi extat, uendicationem: vt ſup. de dona. inter uirum & uxorem. l. uir uxori.

k Diuortium. nam conſtante matrimonio non: vt C. rerum amo. l. fin. & ſup. rerum amo. l. j. in fi. & l. ij.

l Competituram. quia me inuito contrectat. alias contra.

m Reſpondit. ut ſup. de act. empt. l. ſi ſeruus. § ſerui. & de excep. rei iudi. l. ſi cum teſtamento §. fina.

n Cauſas. Omnes liberatorias, ne obſit ſup. l. qui hominem. § fina. Accur.

o Reus. defenſor, qui promiſit iud. ſolui. imò & principalis iure iſto: vt Inſtit. de ſatiſda. in princip.

p Et magis. ſcilicet quam diſſimile &c.

Reus q. dicat, M. in 24. formu. commiſ. in neg. reum.

Inde-

ſimile eſſe, qđ cùm poſſeſſor hæreditatis exiſtimans ſe hæredem eſſe, ſoluerit, hæres non liberetur. Tunc enim ppea id euenire, ꝗ ille ſuo noīe indebitam a pecuniam dando, repetitionem b eius haberet.

Qui hominem debet in genere, ſoluendo ſtatuliberum, non liberatur ſi conditio libertatis eo uiuo defecerit: ſecus ſi eo mortuo. Bar.

Qui hoīem c promiſerat: ſi ſtatuliberum d ſoluat, magis puto, nō eſſe expectandam ↄdônem: e ſed & creditorem agere poſſe: & illi condictionem f cōperere. Quòd ſi interim conditio defecerit, liberatur g perinde atq; ſi qs pendente conditione ſoluerit per errorem, & antequam condiceret, cōditio extiterit. h Illud nullo mō dici conueniet, ſi mortuo Sticho i conditio deficiat, liberari debitorem quamuis ſi uiuente eo defecerit, liberetur: k quando iſto caſu l nullo tpe perfectè hoīem meum feceris. alioquin propè erit, ut ēt ſi eum ſeruum, in quo uſusfructus alienus eſt, mihi ſolueris: iſq; m uſufructu manente deceſſerit: ea ſolutione liberatus uidearis, quod nullo mō probā dum eſt: n ſicuti ſi cōem o ſoluiſſes, iſq; deceſſiſſet.

Pro eo contra quem poteſt in integrum reſtitutio poſtulari, poteſt accedere fideiuſſor: & cur ſus talis prodeſt reo præſenti, & non abſenti. Bar.

Si quis p pro reo iam reuerſo q fideiuſſerit, qui cùm reipublicæ cauſa ab eſſet, actione qua libe ratus ſit, deinde annus r — F.F. pro eo reuerſo fideiuſſerit.

Præſens cōtra abſentē quādoque reſtituitur.

a Indebitam. Ex perſona, non ex cauſa: vt ſupra de condi. indeb. l. ſi pœnæ. §. j. Acc.

b Repetitionem. ſecundum hoc poſſet dici, quia ſi iſte poſſeſſor, qui ita ſoluit de hæreditate retineat quantum ſoluit, liberat debitorem à creditore, & creditorem a ſe: & ſic una retentio facit duas liberationes: & hoc totum dicunt deeſſe in litera: & ſic eum ſuppleri. Vel dic nihil deeſſe, ſcilicet ſic: nam cum creditur hæreditarius reſtituit pecuniam poſſeſſori ab eo ſibi ſolutā, parit illa pecunia liberationē in duas cauſas: quia tenebatur reſtituere per condict. indebit. Item liberatur uerus hæres à poſſeſſore: quia poſſeſſor poterat retinere de hæreditate quantum ſoluerat paratus cedere condict. indebi. hæredi: vt ſupra, de petitio. hæred. l. quod ſi poſſeſſor. in fin. & hinc, ſi habes in litera ſimile. aliàs eſt in litera diſſimile: & tunc plana eſt. & facit ſupra, de petitio. hæredita. l. ſi quis poſſeſſor. Acc.

c Qui hominem. in genere.

d Si ſtatuliberū. ſcilicet, Stichum iuſſum eſſe liberum, ſi nauis uenerit ex Aſia uſque ad annum.

e Conditionem. vel ut deficiat vel ut exiſtat.

f Condictionem. ſ. indebiti. ſed contra ſup. de condic. indeb l. Neratius. Sol. ibi in ſpecie, hic in genere promiſit. Item contra ſup. de ſtatulib. l. ſtatuliberum. medio. §. pen. Sol. plenè, ut d. l. Neratius.

g Liberatua. facit ℥. eo. l. is qui alienam.

h Extiterit. vt ſup. de cond. ind. l. ſub conditione.

i Sticho. ſtatulibero ſoluto.

k Liberetur. vt ſuprà proxi. eius enim interitu liberaretur, cuius & ſolutione.

l Iſto caſu. non proximo.

m Iſque. ſcilicet ſeruus.

n Probandum eſt. facit ℥. eo. l. ſi hominem.

o Si communem. tibi, uel alij. ad quod ſup. eo. l. ſi rē.

p Iam reuerſo. & liberato iam præſcriptione: ut ſubijcit. Sed quomodo tenetur: ut ℥. de fideiuſ. l. ſi quis poſtquam. quæ eſt contra? Sol. hic poterat reſtitutionis iure teneri reus: ibi non. ad quod eſt infrà, eod. tit. l. ſi debitori. Et nota, quòd hic præſens reſtituitur contra abſentem, quod eſſe poteſt: ut ſup. quib. ex cau. maio. in l. j § item ſi quis. Sed oppo. contra hunc §. ſi quis. Innuit enim hic §, quòd intra annum tantum poſſit reſtitui læſus, & poſt acceptum fideiuſſorem: ſed contra uidetur: quia dando fideiuſſorem. agnoſcit debitū & ſic interrumpitur præſcriptio: ut C. de præſcr. xxx. ann. l. cum notiſſimi. §. ſed & ſi quis. quæ eſt contra. Sol. ſecundùm R. hæc per illam corrigitur. vel dic, qđ ibi ante finitam actionem præſcriptione agnoſcebatur debitum, hic poſt. & leuius eſt conſeruare, quàm ſuſcitare. uel fortè ignorante debitore interceſſit, quod fieri poteſt, ut ſupra manda. l. ex mandato §. j. & ſup. de fideiuſ. l. fideiubere. uel dic etiam ſi det, nec per hoc agnoſcat, quia nec lite conteſtata perpetuatur reſtitutio: ſed demum reſtitutione habita perpetuatur actio reſtituta: vt C. de tempo. in integrū reſtitutio. lege finali. Vel dic quod non fatebatur reus ſe debere, ſed dixit, do eum in eo quod apparuerit me debere.

q Qua. id eſt, aliqua de iure ciuili.

r Annus. ſcilicet utilis, intra quem poterat actor in integrum reſtitui. hodie quadriennium: vt C. de tempo. in integrum reſtitut. l. finali. Sed tunc opponitur: quomodo poterit præterire, cum non potuit conuenire fideiuſſorem: vt ſubijcit. & ſupra, de diuer. præſcrip. l. j. ſed reſpond. ꝗ mutat caſum ibi. & quidem &c. nam primo fuit poteſtas experiundi: & ſic præterijt. exinde non fuit poteſtas experiundi: & ſic non præterijt. & ſecundum hoc dices Iu. male dixiſſe: quia ſi præterijt annus, quia fuit poteſtas experiundi, & ſic liberatur reus, per conſequens & fideiuſſor ex perſona rei: ut ſuprà, de except. l. omnes. Alij, vt Azo, dicunt, annus, ſcilicet continuus, non utilis: propter id, quod ſubijcit, quod non fuit poteſtas experiundi, & ſic tota litera de uno caſu dicit. & bene dicit Iulianus, nam conſtat, quòd nec anno continuo, nec biennio, nec etiam decennio continuo liberatur fideiuſſor, ſi non fuit poteſtas experiundi: & ita non currit utilis annus: & poteſt eſſe, quòd non eſt poteſtas experiundi cum fideiuſſore, vel reo: quia fortè fuit abſens, uel in dignitate poſitus, uel in ſimili caſu: ut plures ſunt ſup. quibus ex cauſis ma. l. j. §. j. vſque in finē. Item ſi potuit conuenire reum, licet non fideiuſſorem: nunquid præterijt annus? Reſpon. ſic. loquitur ergo cum non potuit conuenire fideiuſſorem, uel nec reum ex aliqua cauſa: & ita ſicut contra reum, ita contra fideiuſſorem nomine rei reſtituitur intra utilem annum: alias non, cum poſſem reum conuenire, & interrumpere per hoc fideiuſſoris obligationem: vt C. de duobus reis. l. finali.

r Annus. etiam pro fideiuſſore ex perſona rei liberato: quia qui poteſt facere, ut poſſit &c. vt infra, de regulis iuris. l. qui poteſt. Alij dicunt, quòd ſecundum hæc iura non interrumpebatur contra fideiuſſores, per hoc, quod contra reum ageretur: ſed hodie ſic per dictam legem. uel illa in correis tantum dicit, non in reo, & fideiuſſore: nt hic patet cum dici. in his caſibus, quos nunc ſermo &c.

Non

a Non fuit. verum eſt, quòd non liberatur.
b Sed hoc caſu .ſ. quando fuit experiundi poteſtas cum reo, non cum fideiuſſore: ut ſuprà proxi. l. & quidem &c.
c Ex edicto. poſito ī ex quib. cau. maio. l. j. H.
d Fideiuſſorem. ſcilicet, reſtituitur vtilis ex ſtipulatu. Sed contra ſuprà, de dolo. l. ſi fideiuſſor. Sol. hic de æquitate, ibi de rigore. vel hic fuit fideiuſſor liberati debitoris, ibi liberandi: quia hic non fuit in mora debitor, ibi ſic. vel plenius dic, vt ibi.
e Occiderit. ante moram rei, & poſt moram ſuam: quo caſu utilis actio in fideiuſſorem datur: vt ī. de vſur. l. mora. §. ſi.

præterierit: an fideiuſſor liberetur? quod Iuliano non placebat, & quidem ſi cū fideiuſſore experiūdi poteſtas non fuit. Sed hoc caſu in ipſum fideiuſſorem ex edicto actionem reſtitui debere: quemadmodum in eum fideiuſſorem,[d] qui hominē promiſſum occiderit.[e]

Si fideiuſſor debitori ſuccedit, obligatio fideiuſſoria extinguitur: ſecus in pignore. h. d. Bart.

Qui pro te apud Titium fideiuſſerat, pignus in ſuā obligationem dedit: poſt idem hęredem te[g] inſtituit. Quamuis ex fideiuſſoria cauſa non tenearis,[h] nihilominus tamē pignus obligatum manebit. At ſi idem aliū fideiuſſorem dederit, atque ita hæredē te inſtituerit: rectius exiſtimari ait, ſublata obligatione eius, pro quo fideiuſſum ſit, eum quoque, qui fideiuſſerit, liberari.

Si pecunia deponatur per debitorem penes electum per creditorem, periculum eſt ipſius creditoris. ſed ſi ipſe debitor eligit: ita demū eſt periculum creditoris, ſi ipſe fuit in mora percipiendi: ſecus ſi debitor fuit in culpa offerendi, vel neuter fuit in mora, vel culpa: quia tunc pertinet ad ipſum debitorem. Sed in debito ſpeciei hoc ultimo caſu, quando neuter fuit in mora, vel culpa, periculū pertinet ad ipſum creditorem: cùm interitu ſpeciei debitor liberetur. h. d. Paul. de Ca.

f Idem. ſcilicet fideiuſſor.
g Te. debitorem.
h Tenearis. vt ī. de fideiuſſ. l. hæres à debitore. Acc.
i Obligatum. habet enim ſuas conditiones hypothecaria, ut duret donec debitum ſit ſolutum, uel aliàs ſatisfactum: vt ſuprà, de pign. l. grege. §. etiam. hoc enim pignus cū liceret ob chirographariā pecuniam etiam retinere: multo magis hoc caſu tenebit. hoc in ſecundo fideiuſſore nullo modo poteſt dici: ut ob pecuniā, in qua ſe non obligauit, teneatur, ſecundum R. & Io.
k Si idem. fideiuſſor. ad quod eſt ſupra, de fideiuſſor. l. Græcè.

Si ſoluturus. CA[ſus]. Debebam tibi centum aureos. volebam tibi ſoluere, & obtuli tibi. tu dubitabas an iſta pecunia eſſet bona, ſiue probabilis, noluiſti eam recipere. tamen contentus fuiſti, quòd deponeretur apud quendam nummularium donec uideretur ſi pecunia eſſet bona. Iſta pecunia perdita eſt. quæritur cuius periculo perierit, tuo, an meo? Reſpondetur quod tuo periculo periiſt: & hoc uerum eſt ſi per te ſtetit quo minus pecunia probaretur: quia tunc habendum eſt perinde ac ſi noluiſſes recipere, quando tibi obtuli. Nam quando debitor offert pecuniam creditori, & non uult recipere, & pecunia perit, debitor liberatur. hoc ita ſi debitor obtulit pecuniam debito tempore, & loco. Item dem eſt in hoc caſu: vt ecce uendo tibi certam mercem: tu promittis pro ea pretium, tu eras homo modicæ fidei: quia ſolebas accipere quinquennelias: aut qui abnegaſſe proprium ſignum tuum manuale: ideo nolui tibi tradere merces meas ante quam pecuniam mihi numerares. tandem conuenimus, ut iſtæ merces deponantur apud certum hominem. & etiam pretium, quæritur cuius periculo ſunt merces, & pecunia depoſita? Reſpondetur, quod ſi emptor elegerit eum, apud quem deponeretur, eſt periculo ſuo. Item, merx depoſita eſt etiam periculo emptoris. ratio, quia emptio eſt perfecta, & ſic periculum rei uenditæ tranſit ad emptorem. Franc.

Idem libro viij. Quæſtionum XXXIX.

SI ſoluturus tibi pecuniam, iuſſu tuo ſignatam eam apud nummularium, quo ad probaretur, depoſuerim: tui periculi eam fore,[l] Mela libro decimo ſcribit. quod verum eſt cum eo tamen, ut illud maxime ſpectetur, an per te ſteterit, quò minus incontinenti probaretur.[m] Nam tunc perinde habendum erit, ac ſi parato me ſoluere, tu ex aliqua cauſa accipere nolles.[n] in qua ſpecie non utique ſemper tuum periculum erit. Quid enim † ſi non opportuno tempore, uel loco obtulerim?[o] His conſequens eſſe puto, ut etiam ſi & emptor nummos, & venditor mercem, quod inuicem parum fidei haberent, depoſuerint:[p] & nummi emptoris periculo ſint: vtique ſi ipſe eum, apud quē deponerentur, elegerit: nihilominus merx quoque, quia emptio perfecta ſit.[q]

† P. Fl. ſi in opportuno.

Etiam ſi tertius ſoluat debitum, liberatur pignus tam conuentionale, quàm prætorium, & naſcitur & acquiritur debitori pignoratitia, vel aliud remedium ad repetitionem pignoris. Paulus.

Marcianus libro ... Regularum. XL.

l Eam fore. quia mala electio mali, ſcilicet nummularij, eſt in culpa: ut ī. de neg. geſt. l. nam & ſeruus. §. finali. & hoc in primo dicto. vel ſi bene elegit: quia tamen diſtulit accipere nocet ei, vt ſubijcit in ſecundo dicto, cum tamen &c. primo ergo non bene elegit: ſecundo & ſi bene, cum & per eum ſteterit. tertiū dictum incipit, nam tunc &c. in qua ſcilicet tertia, & ſic incipit quartum dictum.
m Probaretur. pecunia.
n Nolles. ad quod eſt C. qui po. in pig. ha. l. j. & ī. eod. l. ſi debitor tuus. & ī. de verbor. obl. l. interdum. in fine. & infrà, eo. l. qui decem. & ſup. commo. l. ſi ut certo. §. nunc uidendū. uerſ. abeſſe ſed contra ī. eod. creditor. in princ. ſolut. ut ibi.
o Obtulerim. ad hoc C. eo. l. obligatione. & quod ibi dixi & ſup. de uerb. obli. l. qui Romæ. & de uſur. l. mora. in prin.
p Depoſuerint apud eundem.
q Perfecta ſit. ad hoc ī. de ac. emp. l. Iul. §. offerri. Ac.

S I pro me [illegible] Debebam Titio centum, pro quibus obligaui ei pignus aliquod. Mæuius amicus meus ſoluit pro me, me ignorante. dicitur hic, quòd acquiritur mihi actio pignoratitia ad repetendum pignus meum, vſque ibi, item ſi quis.

S I pro me [a] quis ſoluerit creditori meo, licet ignorante me, acquiritur mihi actio pignoratitia. Item ſi quis ſoluerit legata: debent diſcedere legatarij de poſſeſsione. [b] alioquin naſcetur hæredi interdictum, [c] vt eos deijcere poſsit.

Accuſato, uel inquiſito de crimine, de quo nemant bona publicanda, non uidetur interdicta adminiſtratio bonorum ſuorum pendente acquiſitione, vel inquiſitione quò minus debitores ſibi ſoluendo liberentur, & ipſe etiā alij ſoluere poterit. Paul.

[illegible] de ad[illegible] XLI.

R Eo criminis poſtulato interim nihil prohibet rectè pecuniam a debitorib. ſolui. alioquin pleriq; innocentium neceſſario ſumptu egebūt.

Paul. li. [illegible] XLII.

S Ed nec illud prohibitum uidetur, ne a reo [f] creditori ſoluatur.

Quando principalis obligatio tollitur ipſo iure, tolluntur etiam acceſſoria tam perſonales, quàm reales. Item ſub acceſſoria per confuſionem non tollitur principalis, nec ipſo iure, nec ope exceptionis. Paulus.

[illegible] ro ij. Regu[illegible] XLIII.

I N omnibus ſpeciebus liberationum etiam acceſsiones liberantur, puta adpromiſſores hypothecæ, pignora: præterquā [i] quòd inter creditorem, & adpromiſſores confuſione facta reus non liberatur. [k]

Vna ſolutio poteſt parere diuerſos effectus, non contrarios. h.d. Bart.

[illegible] libro [illegible] [illegible]um. XLIIII.

I N numerationibus aliquādo euenit, ut una numeratione duæ obligationes tollantur uno momento: veluti ſi quis pignus pro debito uendiderit creditori. euenit enim, vt & ex uendito tollatur obligatio, & debiti. Item ſi pupillo, qui ſine tutoris authoritate mutuam pecuniam accepit, ni legatū à creditore fuerit ſub ea ꝯditione, ſi eam pecuniam numerauerit: in duas cauſas uideri eum numeraſſe, & in debitum ſuū, vt in Falcidiam hæredi imputetur, & conditionis gratia: vt legatum conſequatur.

Item ſi quis. Pater meus ſ[illegible] teſtamē[illegible] inſtituit me hæredem: & legauit certas res Titio, & Seio. iſti duo legatarij petierunt ſe mitti in poſſeſſionem cauſa legatorum ſeruandorū. poſtea ſolui legata. dicit Iuriſconſult. quod legatarij debent diſcedere de poſſeſſione legatorum: alioqui naſcitur mihi interdictū quorum legatorum ad reſtituendam mihi poſſeſſionem. ſequen. tres leges ſunt planæ. Franciſcus.

a Si pro me. facit ſ. eo. l. ſolutionem. & ſ. de nego. geſt. l. ſoluendo. Acc.

b De poſſeſſione. improprie, cum cauſa legatorum ſeruandorum miſſi ſunt: vt ſuprà, quot. lega. l. j. §. quod aut. ver. quæſitum. hæres enim poſſidere non deſiit.

c Interdictum. quorum legato. vt ſuprà, quot. leg. l. j. §. quod aut. verſic. quæſitum. vel ut poſſi. vt ſuprà, quibus ex cauſis in poſſeſ. ea. l. hæc autem. §. finali.

Iſta l. iuncta l. poſt cōtractū. alle. l. l. facit iar. iūcto tex. in c. ſi tibi abſenti. ā priuil. lib. vj. qđ electores priuandi per ſentētiam poſsūt aū priuatio nē eligere. gloſ. eſt in ea. j. §. qđ p̄dicta. in uerbo, ipſo iure. d ele. in pragm. ſanc. Addeque dictis, qđ no tatui in a. poſt. ad l. poſt cōtractum, in a. poſt. ſ uer ſic. condēnatio ſecuta ſit, ſup text. ff. de dona.

Eo. ſ. creditori.

Solut. vt & infrà, de ſur. fiſc. l. aufertur. §. in totum. & infra, eodem l. quamuis. §. j. & ſ. eo. l. quod ſi fortè. §. ſunt quędam. verſi. quid ergo. excipitur tamen crimen perduellionis: ut C. ad legem Iuliam ma. l. fi. quæ eſt contra. illud enim ſpeciale eſt. Item fallit in eo qui fugit, cuius bona annotantur, id eſt, ſequeſtrātur: ut ſ. de requi. reis. l. fi. §. fi. quæ eſt contra, & facit ā. de dona. l. poſt contractum.

Die qđ in l. contraria reus erat contumax: hic verò comparuerat, ſecundum Bar. hic.

f Ed nec illud. Ne à reo. ſ. debitore.

N omnibus. Liberationum. ipſo iure: quę ſunt decem: ut in ſum. in princi. ſiue hoc interueniat in perſona rei, ſiue fideiuſſoris. aliud cum per exceptionem. tunc enim diſtinguitur: ut ſup. de pac. l. & hæredi. §. fi. & l. ni ſi. & l. idem. & l. uidelicet. & l. quod dictum.

h Ad promiſſores. id eſt, fideiuſſores.

Præterquam. hæc exceptio dat intelligi locum eſſe ſuprà, ſiue reus libere. ut ipſo iure. liberatur etiam fideiuſſor, ſiue econtra, alias non bene exciperet, ſecundum Hug.

k Liberatur. puta reus ſtipulandi ſuccedit fideiuſſori, vel econtra. aliud ſi ſucceſſiſſet reo debendi: ut ſupra, de fideiuſſ. l. hæres. §. qꝰ ſi ſtipulator. & §. quod ſi idem. & facit: ſ. in. j. l. nouatione. & ſ. ti. j. l. & per iuſiurandum. §. & fideiuſſori. Acc.

I N numerationibus. Pulchra lex, & in principio ſuo hoc dicit, qđ ſæpè una numeratione tolluntur duæ obligationes. pone ſic caſum, Tu mutuaſti mihi decē: pro quibus dedi tibi pignus. vendidi tibi hoc pignus. hic tolluntur duæ actiones. Prima, quæ nata erat ex hac numeratione, ſcilicet certi condictio ex mutuo. Secunda, quæ eſt ex vendito. quæ mihi competiſſet, ſi nihil tibi debuiſſem. Item pone aliud exemplū: Mæuius dedit cuidam pupillo pecuniā mutuam, poſtea inſtituit pupillum hæredem ſub conditione ſi hanc pecuniam ſoluat. ſi pupillus hanc pecuniā ſoluat, uidetur ſoluiſſe in duas cauſas. Primò in debitum ſuum. Secundò, vt legatum conſequatur. Item aliud exemplum: ſi Titius legauit vſumfructum certæ pecuniæ: hæres numerando pecuniam legatario, duo efficit. Nam ſeipſum liberat, & legatarium obligat ad reſtitutionem illius pecuniæ finito uſufruct. Aliud exemplum clarum eſt. Fran.

Vno momento. & ſi reus ſoluerit, liberatur etiam fideiuſſor, & econtra: ut Inſti. quibus modis tollitur obli. in prin. & ſ. e. l. cum quis. §. de peculio. hoc enim quod hic ſub. jcit, non eſt bonum exemplum: quia non eſt numeratio, ſed remiſſio, pro eodem tamen eſt. ut ā, de cond. cauſa da. l. ſi mulier. & idem in alijs exemplis in lege illa poſitis, ut non ſint bona exempla ad hanc regulam, ſed ſint ſimilia.

Accip. t. & ſic naturaliter tantum tenetur.

Numerauerit, id eſt ſoluerit.

In debitum ſuum. quod dic naturale, quia proximus pubertati erat: alias nec naturaliter tenetur ſ. de ac. & oblig.

oblig. l. pupillus. ſi enim implendæ conditionis cauſa tantum daretur hæredi, non imputatur in Fal. Ro. ut ſ. ad l. Fal. l. ſi pupillus. & facit ſ. quando dies leg. cedit. l. cum illud. §. hæres.

a Sibi legatarium. de tãta pecunia reſtituenda finito uſufru. nec obſt. ſ. e. l. qui hominem. §. fi. & de condi. inde. l. cum is. §. j. ubi eadem ſolutio non parit duos contrarios effectus: q̃a hic non ſunt contrarij. Eſt enim alia cauſa liberandi, & alia obligandi, at tunc eſſent contrarij quã do liberaret debitorem, & repeteretur, ut indebitum.

QVamuis. CASVS. Sempronius duxerat in uxorem Bertam: a qua dotem centum aureorum receperat: pro qua dote obligauit ſibi fundos quoſdam, & promiſit quod ſi matrimonium ſolueretur, daret in ſolutum hos fundos ꝓ dote. ſolutũ eſt matrimonium: nunc dubitatur utrũ mulier poſſit fundos iſtos petere? Reſpond. quod non, ſi maritus uult reddere dotem, quam accepit. Idem Frontoni. Seius fuit tutor alicuius pupill. accuſatus eſt crimine capitali ab aliquo: tamen perſeuerauit in adminiſtratione. quæritur an debitores pupilli poſſint huic tutori ſoluere? Reſp. quod ſic. Fran.

b Quamuis. aliàs quamuis, & alias Caſſiodius reſpondit; quamuis &c.

Item ſi uſusfructus pecuniæ numeratæ legatus fuerit, euenit, ut una numeratione & liberetur hæres ex teſtamento, & obliget ſibi legatariũ. [a] Tantundem eſt & ſi damnatus fuerit alicui uendere, uel locare: nam uendẽdo, uel locando & liberatur ex teſtamẽto hęres, & obligat ſibi legatarium.

Pactum depignere dãdo in ſolutum, non præiudicat creditori poſſidenti. h. d. Bart.

V[illegible] Cæpio re[illegible] XLV.

QVamuis [†] ſtipulanti uxori uir ſpoponderit, [c] dirẽpto matrimonio prædia, quæ doti erãt [d] obligata, [e] in ſolutũ dare: tñ ſatis eẽ offerre [f] dotis quantitatem.

Per proceſſum criminalẽ inchoatum contra tutorem uel alium adminiſtratorem, non interdicitur ſibi adminiſtratio. Paulus.

Idem Frontoni reſpondit, ꝑſeueranti tutori in tutelę adminiſtratione, licet capitis reo, potuiſſe, id qđ pupillo bona fide debetur, exolui. [g]

Si ſpecies pro ſpecie ſoluta euincatur in totum, uel in partem liberatio non contingit. h. d. Bar.

Ma[illegible] l[illegible] re[illegible]. XLVI.

SI quis aliam rem pro alia uolenti ſoluerit, & euicta fuerit: remaneret priſtina obligatio, [h] Et ſi pro parte fuerit euicta, tñ pro ſolido obligatio durat. nam non accepiſſet re integra creditor, niſi pro ſolido [i] eius fieret. Sed & ſi duos fundos (uerbi gratia) ꝓ debito dederit: euicto altero fundo, remanet integra [k] obligatio. Tunc ergo res ꝓ re ſoluta liberationem pſtat, cùm pro ſolido [l] facta eſt ſuſcipiẽtis. [m] Sed & ſi quis per dolum pluris æſtimatum [n] fundũ in ſolutum dederit; non liberabitur, niſi id, quod deeſt, repleatur.

Quãdo aliquem eſſe locupletē. eſt cauſa actionis danda, uel deneganda, tempus litis cõteſtatæ inſpicitur, & ille dicitur locupletior, qui nõ ẽ pauperior. Bar.

I[illegible] rum. XLVII.

IN pupillo, cui ſine tutoris authoritate ſolutũ eſt, [o] ſi quæratur quo tẽpore ſit locupletior, tẽ-

h Priſtina obligatio. ut & C. de ſenten. l. libera. ſed uidetur exceptio utilis pro euictio. non prima: ut C. de euic. lege, ſi prædium. quæ eſt contra Sol. hic loquitur cum non ſit accipientis. ibi accipientis ſit: licet eſſet alij obligata. uel dic ut dixi in dicta l. libero. Item in eo modo eſt contra ſupra, de pignor. actio. l. eleganter. in principi. ibi, quemadmodum ſi pro ſolutio, &c. Sol. u. hic eo modo accepit, ut non diſcede. et a prima obliga. nunc alias, quã ſi fuerit facta cauſa res: ibi uero non ita. uel hic aliud pro alio, ibi aliud pro pecunia.

i Niſi pro ſolido. ſic ſupra, de in diem addict. l. quod ſi nondum ſuis con[illegible].

k Remanet. integra. ſecus ſi duos fundos uendiderat & alter euincatur: ut ſ. de euict. l. cum plures. quæ eſt contra ut ibi dixi.

l Pro ſolido. nam non receſſit ab obligatione, niſi fretus hac acquiſitione.

m Suſcipientis. eſt & alia ratio: quia nemo inuitus compellitur ad communionem: ut ſ. de condi. inde. l. ſi non ſortem. §. ſi centum.

c Spoponderit. conſtante matrimonio.

d Doti erant. id eſt pro dote, quæ erat centũ ponderum.

e Obligata. uxori pro ea reddenda.

f Offerre. uxori cui promiſit. ſic C. de pactis pig. l. j. Sed contra ſupra de pigno. actio. l. Titius. Sol. hic quã ſpopondit dare in ſolutum, id eſt uir erat in poſſeſſionem. & ideo ſatis eſt ſi debitum offerat creditori: ibi in poſſeſſione pignorum fuerat creditoris, unde debitori non licet offerre. vel ut ibi.

g Exolui. facit ſ. eo. l. eo. & l. quod ſi forte §. j. uerſi. quid ergo. Accur.

SI quis aliam. CASVS. Iſta lex ſub paucis uerbis ponit quatuor caſus. Primus eſt. Tu promiſiſti mihi fundum Cornelianum: ego fui contentus accipere fundũ Sempronianum. iſte fundus Sempronianus eſt euictus a me. dicitur hic quòd prima actio durat mihi. Item alius caſus ſi tu ſoluiſti mihi fundum, quẽ debebas, & pars eius eſt euicta, dicitur quòd obligatio manet in ſolidum. ratio redditur in textu. Duo caſus ſequentes facile intelliguntur per præcedentes. Franciſcus.

n Aeſtimatum. maximè ſubaudi. nã [illegible] ſi nõ pluris: [illegible] alias dare nolebat, niſi dolo inductus: ut arg. ſ. de uerb. obli. l. ſi quis a com aliter.

IN pupillo. CASVS. Mutuaui pupillo centũ dũ ab eo petere, uult ſe defendere: dicens ſe non eſſe locupletiorem factum ex iſta pecunia. ego dico quòd ſic: & facio eum uocari in ius. hic quæritur ſi pupillus ſit locupletior, quo tempore debet illud inſpici? Reſpondetur, quòd tempore litis conteſtatæ: quia ſi tunc habeat ſaluam illam pecuniam, uel eam in uſus neceſſarios conſumpſerit, tenebitur mihi eam ſoluere. nam cum rem neceſſariam emit, intelligitur eſſe locupletior. ſicut a ſimili in l. Senatuſcon. Mace. quando quis mutuat filiofa. in uſus neceſſarios, licet poſtea illam pecuniam perdiderit. Fran.

Solutum eſt. id eſt, cui eſt numeratum. id eſt pecunia

† Pau. hic ait ſpeciẽ hui' princip. alibi non repe[illegible]ri.

o Atqui hæc ſubditio Ac. nõ placet. cur ita uideo iu apud eum hoc loco

nia mutuo data eſt pupillo. nam in fine ponit alium caſum, cum aliquis ſuus debitor ſoluerit ei.

a Quo agitur. id eſt lite conteſtata: ut ſ. de mino. l. ſi minor xxv. annis filio. & de nego. geſt. l. litis conteſ. & ſ. de don. inter uirum & uxorem. l. quod autem. ſed & rei iudi. ut ſupra de petitio. hæredit. leg. ſi a patre. § quo tempore.

b Si exceptio. ut cum debitor ſoluit ei. & facit ſ. de do. except. l. apud. §. ſi quis pupillo.

c Quo agitur. id eſt tempus litis cōteſtatæ: ut ſup.

d Locupletior. quā eſſet futurus, ſi pecuniam non accepiſſet. nam tantū de ſuo amiſiſſet: & facit ſupra. de petitio. hæredit. l. ſed & ſi lege. §. j.

e Non eſt pauperior. ſoluendo de ſuo. Sed cōtra ſup. de dona. inter uirum, & uxorem. l. quod autem. §. j. & l. ſi ſponſus. §. conceſſa. Sol. ut ibi, in gloſ. nec mouet. & facit ſ. de mino. l. uerū. §. ſciendum. uerſ. item non reſti tuet. & C. de reſt. mi. l. fina. & ſ. qđ metus cauſa. leg. ſi ipſa.

f Neceſſarias cauſas. unde tenetur quaſi locupletior pater, licet non ſit. Accurſius.

g Perdiderit. in pupillo autem ſecus dico. ſi ponas eum pecuniā amiſiſſe, uō rem ex ea emptam: quia reſtituendus erit. Nec dicas quòd ei fuit ſolutum ex neceſſaria cauſa: & tamen datur ei reſtitutio, ſi amiſit: ut ſup. de mino. l. ait prætor. in prin. & ſ. eit ſu. ad Mace. l. ſi filiꝰ. & Litem. § interdum. Accurſius.

† P. F. & ut exceptio &c.

* Si a domino.

* Oppoſita.

pro quo agit, a inſpicitur: † aut ſi exceptio b doli mali poſita * ei noceat, tpˢ quo agit, c ſpectatur. Planè (ut Scæuola aiebat) ēt ſi perierit res ante litē ꝯteſtatā, interdū quaſi locupletior d factus intelligit. id eſt ſi neceſſariā rē ſibi emit, quā neceſſariò de ſuo erat empturus. Nā hoc ipſo, ꝙ nō eſt pauperior e factus, locupletior eſt. Sic & in filioſa. putabat Macedonianū ceſſare ſi in neceſſarias f cauſas filius mutuā pecuniam acceperit, & eam perdiderit. g

In prætorio pignore fructus extenuat debitum. h. d. Bart.

Marcellus libro ſingulari reſponſo. XLVIII.

Titia † cùm ꝓpter dotem h bona mariti poſsideret, i omnia ꝓ domina egit: redditus exegit, & mouentia diſtraxit. quæro, an ea, quæ ex re mariti percepit, in dotem ei reputari k debeant? Marcellus reſpondit, reputationem eius, quod proponeretur, non iniquam uideri. Pro ſoluto enim magis habendum l eſſe, quod ex ea cā mulier perceperit. Sed ſi fortè uſurarū quoq; rōnē arbiter dotis recuperandæ hr̄e debuerit: ita eſſe computandū ꝓut quodq; ad mulierē peruenerit, non ut ex uniuerſa ſumma decedat, m ſed prius in eā quātitatē, n q̄ uſurarum noīe mulierē ꝯſeq oportebat, qđ nō eſt iniquum.

† Hic habemꝰ tex. ſin. ad hoc ꝙ domin. ꝓbat ex eo qđ qs ſe gerit ut dn̄s in re, & ꝑcipit fructus, & eos diſtrahit ut dn̄s. ꝑ quo facit eū tex. in l. q. dā in ſuo. ſ. de cōdi. inſt. Bol.

* ſed Iuli.

Titia. Caſus. Titius duxit in uxorem Bertā, a qua dotem accepit: & pro hac dote mulier poſſidebat bona mariti: & omnia agebat ſicut domina omniū bonorum: redditus exigebat, res mobiles uendebat. poſt hoc ſolutum eſt matrimonium: mulier uult habere dotem ſuam. nunc quęritur utrum ea quæ recepit, cum ut domina adminiſtraret, ſint ei computanda in dotem, ut ſcilicet tanto minus percipiat? Reſpondetur quòd ſic, & hoc uſque ibi, ſed ſi fortè. Sed ponamus mulier propter retardatam ſolutionem dotis debet habere uſuras, nūc pone ſic: mulier iſta petit dotē ſuam, quæ fortè erat mille aureorū: adminiſtrando recepit fortè ducentos aureos: uſuræ autem quæ ſibi debentur ratione retardatæ ſolutionis dotis, ſunt centū & quinquaginta. ut dicit, domine iudex compententur ſibi in dotem ducenta, quæ recepit ex adminiſtratione. mulier reſpondet, non domine: ſed prius computentur in uſuras quas mihi debet. hic quæritur quid iudex facere debeat? Reſpondetur, quod prius computabit in uſuras de iſtis cc. ſcilicet centum & quinquaginta, & alia quinquaginta compenſabit ſuper dote: ſic quod primo, & ante omnia uſuræ delebuntur de libro uiuentium: poſtea ſuper cæteris ponetur ratio. hoc dicit hæc lex ſcabioſa, & difficilis. Franc.

Verbum ſolutam, iunctum cum uerbo pecuniam, importat ueram, & naturalē ſolutionē, per quam debitor liberatur ipſo iure: ſiue ſoluat creditori, ſiue eius legitimo adminiſtratori: ſiue cuiquā alteri de uoluntate creditoris. Sed uerbum ſatisfactio, importat etiam ſolutionē fictam, quæ fit per acceptilationem. Paulus.

Martianus libro ſingulari ad hypothecariā formulam. XLIX.

Solutam † pecuniā intelligimus utique naturaliter, ſi numerata ſit creditori. Sed & ſi iuſſu o eius alij ſoluatur, uel creditori eius, uel futuro debitori, uel etiā ei, cui donaturus erat: abſolui debet. Ratam quoque ſolutionem p ſi creditor habuerit, idem erit. Tutori quoque ſi ſoluta ſit pecunia, uel curatori,

h Dotem. ſibi reſtituendam.

i Poſſideret. iudicis permiſſu, cū ab aliquo non defenderetur.

k Reputari, i. cōputari.

l Habendū. quam pro lucro: & ſupra quibus ex cauſis in poſſeſſ. ea. l. Fulcinius in princip. & de bonis authori. iud. poſſi. l. prætor. in princ. & ſup. de uētre in poſſeſſio. mit. l. j. §. ꝯ. Sed uidetur non eſſe pro ſoluto: ut infra e. l. Stichum. §. ſi creditor. quæ eſt contra ſolut. hic bona obligata erant: ibi non. uel hic fortè authoritate matris poſſidebat: ibi non, uel ibi fortè, ut hæres poſſedit, hic non.

m Decedat. ſcilicet ſortis & uſurarum licet ſit argu. contra ſ. de eo qđ certo loco. lege finali.

n Quantitatem. computandum eſt. ad quod ſupra. ut in pol. leg. l. is cui. §. quarti. & ſ. eo. l. Paulus. §. j.

Solutam pecuniam. Caſus. Iſta lex ponit modos ſoluendi: & quibus modis quis liberatur ſoluendo, & quibus perſonis, uſque ad §. quod ſi accepto latum ſit. ubi dicit, quòd licet acceptilatione tollatur obligatio, tamen manet pignoris datio, ſiue obligatio Franc.

o Sed & ſi iuſſu. facit ſ. de doli mali excep. l. ſi operā. Sed contra, de re. iu. l. quod iuſſu. & ſup. de doli ma. excep. l. ſi in opera. Sed contra, de cond. cau. data. l. qui ſe. §. ſi autem uere. ubi dicitur, quod non liberatur, qui uiro ſoluit iuſſu mulieris creditricis. ſo. ut ibi. Item facit ſup. de ſtatulib. l. mortuo. Azo.

p Solutionem, factam ſine iuſſu domini.

† Mand. in Gl. Fac. §. Nos qui, in verſ. ſoluerint, in prin.

Actori

uel procuratori, uel cuilibet ſucceſſori, uel ſeruo actori, a proficiet ei ſolutio. Quòd ſi acceptum latum ſit, quod b ſtipulationis nomine hypotheca erat obligata, uel ſine ſtipulatione accepta ſit: ſolutionis c quidem uerbum non proficiet, ſed ſatiſdationis d ſufficit. e

Indebitum ſolutum ſcienti, contra agentem ex eadem cauſa, ope exceptionis repetitur. Bart.

Paul lib. x. ad ab. L.

SI cùm aurum tibi promiſiſſem, ignoranti, quaſi aurum æs, ſoluerim, non liberabor: ſed nec repetam hoc; quaſi indebitum ſolutum, quod ſciens feci: petentem tamen te aurum, exceptione ſubmouebo, ſi non reddas f æs, quod accepiſti.

Idem libro ix. ad edictum. LI.

DIſpenſatori, qui ignorante debitore remotus eſt ab actu, rectè ſoluitur: ex voluntate enim domini ei ſoluitur: quam ſi neſcit mutatam, † qui ſoluit, liberatur. g

Vlpianus libro xiiij. ad edictum. LII.

SAtisfactio h pro ſolutione eſt.

Caius libro v. ad edictum prouin. LIII.

SOluere pro ignorante, & inuito cuique licet: cùm ſit iure ciuili conſtitutum, i licere etiam ignorantis, inuitique meliorem conditionem facere.

Paulus libro lvj. ad edictum. LIIII.

SOlutionis † verbum pertinet ad omnem liberationem quoquo modo factam: magiſque ad ſubſtantiam obligationis refertur, quam ad nummorum ſolutionem. k

Solutio, quæ debet durare momento ex pacto habito inter partes, non liberat ſoluentem. Paulus.

Vlpianus libro lxj. ad edictum. LV.

QVi ſic ſoluit, ut re cuperet, non liberatur: quemadmodum non alienantur nummi, qui ſic dantur, ut recipiantur. l

Paulus libro lxij. ad edictum. LVI.

a Actori. pecunijs exigendis præpoſito. R. vt ſ. eo. l. ſi quis ſeruo.

b Quod. nominaliter ponitur, & in neutro genere: ſcilicet, quod erat hypotheca, hypotheca dico obligata nomine ſtipulationis: vt obligas l obligo. vel ſine ſtipulatione, ut ſubijcit ſ. nudo pacto.

c Solutionis. id eſt, acceptilationis. Nam acceptilatio eſt ſolutio, ſeu diſſolutio obligationis: nõ ſufficit uerbum proficere, vt alias eſt in tex. ſcilicet vt tollatur pignoris obligatio: ſubaudi ui acceptilationis, ſed ui ſatisfactionis. ſatisfactione enim tollitur pignoris obligatio: ut ſuprà, de pign. act. l. ſi rem §. omnis. & l. ſeq. & ſ. quibus mod. pig. uel hyp. ſol. l. item liberatur. ſic ĩ. tit. j. l. ſi accepto. j. in gl. j. & l. fin. & ſ. de re ſcin. vendit. l. cum emptor, vel aliter ſubaudi in litera propter. i. ſi accepto latum ſit illud principale debitum propter quod &c.

c Solutionis. id eſt acceptilationis: vt ſupra dictum eſt. ſed uidetur, quòd debeat tolli obligatio pignoris tunc vi acceptilationis. ſed certe non: quia obligatio pignoris non contrahitur uerbis, ſed conſenſu: ut ſuprà, de pact. l. ſi tibi. §. de pignore. Alij dicunt deeſſe in litera, & eam eſſe falſam.

d Satiſdationis. aliàs ſatisfactionis. aliàs ſatiſdationis. Acc.

e Sufficit. aliàs ſuffiet. aliàs proficit.

f SI cum aurum. CASVS. Promiſi tibi maſſam auri vſque ad ſex libras. ego verſutus homo ſolui tibi ignoranti æs pro auro, an liberer? Reſpon. quòd non. Item licet non liberor: tamen non poſſum repetere illud æs, quod ſciens ſolui. tamen ſi tu petas à me aurum, potero te repellere exceptione, donec mihi æs reddideris. Franc. Accur.

f Si non reddas. verba exceptionis. vel dic, quòd factum denotat. & facit ſuprà, de pignor. act. l. eleganter. § qui reprobos. & facit ſ. de contrah. emp. l. in venditionibus. §. inde quæritur. & infrà, eodem. l. ſi is cui. Item facit infra, de regulis iuris. l. cuius per. Sed ibi exponitur. i. irreuocabilis datio: & hæc eſt irreuocabilis. nec enim hic dicit, quod reuocari, uel repeti poſſit. Item ar. contra. ſ. de verb. obl. l. ſi id quod. & de pig. ac. l. j. ſed dic, vt ibi. Item facit ſ. de cond. ind. l. ſi non ſortem. §. ſi centum. & l. Neratius. & ĩ. de in. do. l. ſi is qui §. quod dictum. in fi. & de ædil. edi. l. videamus. & l. illud. in fi. Acc.

g DIſpenſatori. CASVS. Habebam adminiſtratorem omnium bonorum meorũ, qui ſolebat recuperare debita mea. aliqui debitores ei ſoluerunt: aliqui verò non. Reuocaui hũc diſpenſatorem ab adminiſtratione ſua ignorantibus debitoribus. dubitatur ſi ei poſtea ſoluant ignorantes reuocatũ, an liberentur? Reſpondetur quòd ſic. lex ſequens plana eſt. legis ſequentis caſum pone. ſ. eod. l. ſi pro me. Fran. Acc.

g Liberatur. facit ſuprà, ſi cert. pet. l. eius. & ſ. e. l. ſi quis ſeruo. & l. quod ſeruus. & l. vero. § i. & Inſt. mand. §. rectè. Accur.

h SAtisfactio. id eſt, datio fideiuſſoris, uel pignoris: quod accipe creditore uolente: ut & ſup. quib. modis pign. vel hypot. ſolu. l. item liberatur. §. qui paratus. & de pign. act. l. ſi rem. §. fi. & l. ſeq. Inſtit. de rerum diui. §. vendi tæ. & ſ. de re iudic. l. iij. §. ait prætor.

i SOluere. Cõſtitutum. vt ſ. de neg. ge. l. ſoluendo. & ſ. eo. l. ſi pro me. & ſup. de doli mali exceptio. l. ſi operis. Sed contra C. de iure delib. l. necemere. Solut. per obliquum poteſt: vt hic, non directò: vt ibi: & ibi ſolue. ſic ſuprà, de do. l. hoc iure. § non poteſt. & ĩ. de re iu. l. inuito.

k SOlutionis verbum. Solutionem. id eſt, numerationem. & facit infrà, de verb. oblig. l. liberationis. & l. ſolutionis. & infrà, rem ratam haberi. l. amplius. ibi, nam & ſic &c.

l QVi ſic ſoluit. CASVS. Debebam tibi centum. ego ſoluo tibi ſub hac conditione, ut iterum a te recuperem. an liberer? Reſpondetur quòd non: quia non alienantur nummi, qui ſic dantur, ut recuperentur iterum. lex ſequens plana eſt. Fran. Acc.

l Vt recipiantur. ad quod eſt ſuprà, de don. cau. mor. l. non uidetur. & ſupra, commo. l. iij. §. fi. & l. ſequenti. Sed contra ſup. de dona. l. qui id quod. §. ea lege. Sol. ut ibi. † Item ſ. ſi cert. pet. l. ſi tibi. Sol. vt ibi. Item contra ſup. eod. l. ſi quis duos. Sol. vt ibi.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. hic, quòd ille, cui ſoluitur, tenetur reddere ex pacto: ſed ſi ſtatim ipſe reddidit ex ſua liberalitate, translatio dominij non impeditur, ut in l. contraria.

Accepti-latio.

† Mutata enim non præſumitur, ut p Mando. in 4. q. 5. Regu. num. 4. & in præfat. 13. Regu. num. 1.

† Plura ad hæc adducit Mand. in Glo. Particul. §. Nna qui. i ver. ſoluerint, inferens & ad ſtylum Rom. Cu. quod contra obligationé in forma cameræ non admittat exceptio, niſi ſolutionis, & ſatiſfactionis, ut ſub verbo ſolutionis comprehendatur qualibet ſatisfactio quocũq; modo facta.

† Vel ſolue vt per Bart. hic.

Qvi mandat ſolui: ipſe videtur ſoluere. a

Conteſtatio litis tollit facultatem ſoluendi circa rem adiectam ad ſolutionem, et circa perſonam. Bart.

Vlpianus libro lxij. ad edictum. LVII.

SI quis ſtipulatus fuerit decem b in melle, ſolui quidem mel poteſt ante, quàm ex ſtipulatu agatur: ſed ſi ſemel actum ſit, & petita decẽ fuerint, amplius mel ſolui non poteſt. Item ſi mihi, aut Titio ſtipulatus fuero dari, deinde petam: amplius Titio ſolui non poteſt: quamuis ante litem conteſtatam poſſit.

Poſt conſtitutum tollitur facultas ſoluendi. Adiecto à filio poteſt ſoluere pater: & quod adiecto ſolutum poteſt condici à domino. h.d. Bart.

Idem libro lxxx. ad edictum. LVIII.

SI quis offerenti ſe negotijs alienis bona fide ſoluerit, quando liberatur? Et ait c Iulianus, cùm dominus ratũ habuerit, d tunc liberari. Idem ait: antequàm dominus ratum habuerit, an condici ex ea cã poſſit? Et ait interesse, qua mente ſolutio facta eſſet: vtrũ, ut ſtatim debitor liberaretur, an verò cùm dñs ratum habuiſſet. e Priore caſu confeſtim poſſe condici procuratori: & tunc demum extingui condictionem, cum dominus ratum habuiſſet.

Poſteriore tunc demum naſci condictionem, cùm dominus ratum non habuiſſet.

Facultas habendi ratum tranſit in vniuerſalem ſucceſſorẽ eius, qui debet ratum habere: & ſufficit ratihabitio illius. h. d. Pau.

Si creditor, cuius ignorantis procuratori ſolutũ eſt, arrogandum ſe dederit, f ſiue habuerit pater ratum, rata ſolutio g eſt: ſiue non habuerit, repetere h debitor poteſt.

Poteſtas ratificandi non perditur facto alterius, quàm debentis ratum habere. h.d. Paul.

Et ſi duo rei ſtipulandi ſunt, quorum alterius abſentis procuratori datum antequàm is ratum haberet, interim alteri ſolutum eſt: in pendenti eſt poſterior ſolutio, ac prior: quippè incertum

a Qvi mandat. Videtur ſoluere. ſolutione facta à procuratore: ad quod ſ. eo. l. ſolutam. Acc.

SI quis. Casvs. Tu debebas mihi decem aureos ex ſtipulatu: quia carebas pecunijs, dixi tibi vis mihi ſoluere decem cados mellis, vel olei pro illis decem aureis, quos mihi debes, & tu promittis. dicitur hic, quod tu potes ſoluere mel, vel oleum: ſi hoc facias antequam agam contra te ex prima ſtipulatione ad decem aureos. Nam ſi ſemel litem fuero conteſtatus contra te: amplius non poteris ſoluere mel, vel oleum: ſicut euenit à ſimili in hac ſtipulatione: promittis mihi, aut Titio centum? Nam Titio poteſt ſolui antequam lis conteſtetur: poſtea verò non. Franc.

b Fuerit decem. quia decem ſunt in obligatione, ſed mel in ſolutione tantum: & ſic dic, id eſt, aut mel. & ita eſt bonũ ſimile, quod ſequitur, item ſi mihi &c. Sicut video in adiecto, quod ei non quæritur obligatio: ſi hic mel eſt adiectũ. Itẽ pro hoc primo dicto facit ſup. de re iud. l. miles. §. decem. & de petit. hæ. l. item veniunt. §. cum pe... diximus. Ad ſecundum facit ſupra, de diuer. & temp. præſcript. l. ſi eũ bua. & de fideiuſ. l. fideiuſſor obligari. §. fin. Vel poteſt dici hic primum dictũ gloſ. poni, ut dicimus in vulgari: decem quæ mihi debes, dabis mihi in melle? id eſt, ſolutionem illorum decem facies in melle: quia dabis decem cados mellis pro illis decem aureis, & tunc etiam decem ſunt in obligatione, & mel in ſolutione. Item facit ſuprà, de act. & oblig. l. obligationum ferè. §. acceſſio. & ad leg. Falcid. l. j. §. item ſi ita. & ſuprà, eod. l. vero. §. j. & de ecrb. obl. l. in ſiſlam. Accue.

* Hæc gl. omnino diſplicet Bar. & Ang. ſuos hic vide: quia quod gl. huc affert prorſus pugnat, tam abeſt, vt ſniam hanc confirment.

SI quis offerenti. Casvs. Titius erat abſens in longinqua regione. Mæuius amicus ſuus uidens negotia ſua perire, & poſſeſſiones ſuas, & domos ruinam minari: geſſit negotia ipſius Titij: inter quæ recuperauit aliqua debita à debitoribus Titij. hic quæritur, quando liberentur debitores Titij ſoluendo huic Mæuio negotiorum geſtori? Reſpondetur, quòd tunc demum quando ipſe Titius ratam habebit ſolutionem ab eis factam. Sed dubitatur vtrum interim, quod ratum non habet Titius, debitores poſſint hanc pecuniam ſolutam condicere. diſtinguitur: aut ipſi ſoluerunt eo animo, vt ſtatim liberentur non expectata ratihabitione domini negotiorum. & tunc poterunt condicere pecuniam ſolutam: aut ſoluerunt ea intentione, vt tunc demum liberentur, cum Titius creditor ratum habebit: & tunc non poterunt condicere, niſi cum certum ſit Titium non habere ratam hanc ſolutionem.

Si creditor. Mæuius creditor quorundam habebat procuratorem, cui ignorante Mæuio eſt facta ſolutio. poſtea iſte Mæuius dedit ſe ad arrogandum Sempronio. dicitur hic, quòd ſi pater adoptiuus Sempronius habeat ratam ſolutionem, debitores liberantur. ſi verò non habeat ratam: tunc debitores poterunt condicere pecuniam ab iſto procuratore Mæuij cui ſoluerunt. Et ſi duo. Titius, & Mæuius ſtipulati ſunt a Seio centum aureos: & ſic ſunt duo rei ſtipulandi. vnus eorum, puta Titius erat abſens, cuius procuratori ſoluit Seius: & antequàm Titius ratum haberet, ſoluit etiam alteri. ceterè poſterior ſolutio eſt in pendenti an ſit ſolutio, vel non? Nam ſi Titius cuius procuratori primo ſolutum eſt, habeat ratam ſolutionem: alter puta Mæuius recipit indebitum. ſin autem Titius ratum non habeat, Mæuius recipit debitum. Franc. Acc.

c Ait. quærendo, & reſpondendo.

d Habuerit. in medio tempore poſt ſolutionem ante ratihabitionem.

e Habuiſſet. ſcilicet eſſet liberatus, & ſi non haberet ratum. non eſſet liberatus. quando autem dicatur habere ratum, dic vt infrà, rem ratam haberi. l. quo enim. §. j. & facit ſup. eo. l. uero. §. j. & de condic. in de. l. ſi procurator. Et caue, quia iſta lex loquitur in eo, qui non habet mandatum. Item facit C. de fur. l. falſus. quod ibi. no. & ſ. de fur. l. falſus. §. j.

f Se dederit. antequam ipſe ratum habeat: quo facto iam non expectatur ſua ratihabitio, ſed patris adoptiui. & facit ſ. rem rat. hab. l. pen. & l. fin. §. ſi. Accur.

g Rata ſolutio. alias ratam ſolutionem, & tunc ſubaudi eſſe.

h Repetere. per condictionem ob cauſam.

Exce-

eſt debitum, an indebitū exegerit. [a]

Facultas ſoluendi adiecto nō perducitur per conſtitutū factū creditori: & competit ei, qui tenetur acceſſorie, et ſolutum adiecto cenſet ſolutū principali et ab eo repetitur, ſi erat repetēdū tanquā indebitū ſolutum. Pau.

Paulus libro ij. ad Plautium. LIX.

SI ita ſtipulatus ſim, Mihi, aut Titio dare ſpondes? & debitor cōſtituerit ſe mihi ſoluturum, quamuis mihi competat de conſtituta actio, pōt [b] adhuc adiecto [c] ſoluere. Et ſi a filiofamiliàs mihi aut Titio ſtipulatus ſim, pater pōt Titio ſoluere, quod in peculio eſt: [d] ſcilicet ſi ſuo nō filij nomine ſoluere uelit. dum enim adiecto ſoluitur, mihi ſolui uidetur. & ideo ſi indebitū adiecto ſolutū ſit, ſtipulatori poſſe cōdici, Iulia. [e] putat: ut nihil [f] interſit, iubeā te Titio ſoluere, an ab initio ſtipulatio ita concepta ſit. [g]

Vſucapio creditoris pro ſoluto liberat debitorem ſoluentem. Barto.

Idem libro iiij. ad Plautium. LX.

IS, qui alienū hoīem [h] in ſolutum dedit, uſucapto homine liberatur.

Duæ cauſæ lucratiuæ non poſſunt concurrere circa idem. hoc dicit Barto.

Idem libro v. ad Plautium. LXI.

QVoties id, quod tibi debeam, ad te peruenit, & tibi nihil abſit, [i] nec quod ſolutū eſt, repeti poſſit, [k] competit liberatio.

Debitum in ſeruitute contractum minuit peculiū, ſecus ſi eſt contractum in libertate. Item quod ſemel reprobaui poſtea approbare non poſſum ad actionē conſequendam Bar.

Idem lib. viij. ad Plautium. LXII.

DIſpenſatorē [l] meū teſtamēto liberum eſſe iuſſi, & peculium ei legaui. Is poſt mortem meā a debitorib. [m] pecuniā exegit. an hrs meus retinere ex peculio eius, quod exegit, poſſit, quæritur. Et ſi quidē poſt aditam [n] hęreditatē exegerit pecuniam: dubitari non debet, quin [o] de peculio eo noīe retineri nihil debeat: quia liber factus incipit debere, [p] ſi liberantur ſolutione [q]

[a] Exegerit. ſcilicet poſterior: ad quod eſt infra, eo. l. cum ex plurib. §. fin.

SI ita ſtipulatus. CASVS. Stipulatus ſum a te centum mihi, aut Titio ſolui. certum eſt quód tu potes liberari ſoluendo Titio. Sed ponamus, qđ tu poſtea cōſtituiſti te mihi ſoluturum: & ſic competit mihi actio de conſtituta pecunia. dubitatur utrum adhuc poſſis ſoluere Titio adiecto? Reſpondetur quód ſic. Item ſtipulatus ſum a Pamphilo filiofamili. mihi, aut Titio decem dari: dicitur hic quod pater Pamphili poteſt ſoluere Titio ex peculio filij, dummodo ſuo nomine ſoluat, & reddit rationem: quia ſoluendo adiecto in obligatione, uidetur debitor ſoluere principali. poſtea concludit ex prædictis, quod ſi adiecto in obligatione ſoluatur indebitum, illud poteſt a principali ſtipulatore condici. quia nihil refert an ego te iubeam adiecto ſoluere: an uero ab initio ſtipulatio ita concepta ſit. Franciſcus Accurſij.

[b] Poteſt. ſ. de cōſti. pecu. l. ſi uerò mihi contra. ſolu. ibi non eſt actum in conſtituendo: ut ſoluatur adiecto: & ideo non poteſt ſolui adiecto, ſed ſoli mihi. uel econtra: ut ibi.

[c] Adiecto. ut utraque tollatur obligatio: ſicut in caſu ſequenti, quo ad concurrunt. Accurſius.

[d] In peculio eſt. & liberabitur pater inſolidum, ſ. ſi ſuo &c. nam ſecus ſi nomine filij ſoluat. tunc enim niſi totum ſoluat, non liberat filium: cum filius in totum teneatur: ut argu. ſ. de conſti. pecu. l. j. in fine. & l. ij.

[e] Iulia. ut ſ. e. l. qui hominem. in prin.

[f] Vt nihil. quantum ad tres prædictos caſus huius legis: intereſt tamen ad alium: ut j. eo. l. antepe. & ſ. eo. l. uero. §. j. quæ ſunt contra.

ADDITIO. Dic ſecundum Bar. hic, quòd hic nihil intereſt quantum ad ea quæ hac lege dicuntur: ſed quantum ad alia bene intereſt: ut legib. contrarijs.

[g] Concepta ſit. ſ. mihi aut Titio. & facit ſ. de condi. inde. l. ſi procurator. §. j.

IS qui alienum. CASVS. Titius promiſit mihi hominem in genere: ipſe ſoluit mihi hominem alienū. quæritur an liberetur? Rñ. q ſi ego uſucepi hominem iſtum quod Titius liberabitur. ſi autem non uſucepi, nō eſt liberatus. Fran. Accur.

[h] Hominem. facit ſ. de dona. cau. mor. l. qui al enā. ſ. man. l. Iulianus. ait. § ñ. & de euic. l. qui alien. m. & de condic. inde. l. indebiti. § j. & j. eo. l. ſi hominem. Acc.

QVoties. CASVS. Debebam tibi ſeruum Stichum in ſpecie: iſte Stichus aliqua ex cauſa peruenit ad te, ita quod tibi propterea nihil abeſt. hoc eſt dicere, quia fortè tibi nihil conſtitit. nūc quæritur utrum ego ſim liberatus a te? Reſpondetur quòd ſic: dummodo id quod ad te peruenit, a nullo poſſit peti, uel repeti. lex ſequens ponit caſum ad longum. Fran. Acc.

[i] Nihil abſit. propter primum, & ſecundum contractum.

[k] Repeti poſſit. id eſt, quoquo modo auocari: ad quod eſt ſ. de leg. j. l. non quocumque. in prin. & intellige hanc legem quando cauſa utraque erat lucratiua: puta, ex lega. uel ex donatione. ſecus ſi neutra, uel altera: ut ſ. de act. & obligatio. l. ſi is qui Stichū. & l. ex promiſſione. & conc. ſ. ſoluto matrimo. l. non ſolum in fi. & C. de re iudic. l. j. & ſ. de act. emp. l. non eſt nouum. & de actio. & oblig. l. omnes. cum ſuis concordan. iis.

[l] DIſpenſatorē. i. ſeruum generaliter in gerendis negotijs, & per hoc debitoribus exigendis præpoſitum. Accur.

[m] A debitoribus. hæreditarijs, non ſerui.

[n] Poſt aditam. quo ipſo liber eſt: ut C. de cad. toll. §. in nouiſſimo.

[o] Quin. alias, quin aliàs quin.

[p] Debere. & per hoc quod iam liber cœpit debere, non minuitur peculium. Item quod dicit debere, dic actio. nego. geſto. & ſi nomine creditoris ſit ſolutum, & ratum habet, quod eſt eo ipſo, quod neſciebat dominum: & non dominus uel hæres domini conuenit eū. Accurſius.

[q] Solutione. quia ignorauerunt mortuū creditorē: & per hoc nomine domini ei ſoluebant: ut ſ. eo. leg. ſi

† In F. M. incipit, In perpetuum, quoties id, &c.

quis ſeruo.in prin. Alij intelligunt in debitoribus peculiaribus exactis:& hic dicunt eos liberari: ſcilicet, quia ignorauerant peculium ademptum: ut dicta l.ſi quis ſeruu.§.j.quod non placet: quia pro certo ponit hæc lex in prin quod peculium ei fuit legatum. ᵉQuid aūt ſi illi nō liberātur, ut quia ſciuerunt dominum mortuum? Dicam diſpenſatorem non teneri domino: ſed tenentur exactia per condict. inde. ut ſ. de cōdic.inde.l.ſi ꝓcurator,& illi exacti tenentur hæredibus: ut hic, & facit ſ. ſi cert.pet. l. eius qui. Accur.

ᵃ I.F.Lic.

debitores. Cùm uerò ante aditam hæreditatē pecuniam accepit diſpenſator: ſi quidem liberantur ᵃ debitores ipſa ſolutione, non eſt dubium, quin de peculio ᵇ id retinendum ſit: quia incipit debere ᶜ hoc ᵃ hǣdi, ᵈ quaſi negotiorum geſtorū uel mandati actione. Si verò non liberantur, ᵉ illa q̄ſtio eſt: ᶠ cum negotium meum gerēs, a debitoribus meis acceperis, ᵍ deinde ego ratū non habuero, ʰ & mox agere uelim ⁱ negotiorum geſtorum actione: an utiliter agam, ſi caueam te indemnē ᵏ futurum? Quod quidem ego nō puto. ˡ nam ſublata ᵐ eſt negotiorum geſtorum actio, eo quòd ratum non habui, & per hoc ⁿ debitor mihi conſtituitur. ᵒ

Seruus in quo habeo uſumfructum, poteſt mihi liberationem acquirere: & eadem ſolutio poteſt liberare ſoluentē a creditore, & creditorē ab altere. Et ſi pater eſt furioſus, dos debet reſtitui curatori ſuo cōſenſu filiæ,

ᵃ Liberantur. ſci. propter iuſtā ignorantiam.

ᵇ De peculio. tradendo ipſi manumiſſo.

ᶜ Debere. naturaliter adhuc manens ſeruus.

ᵈ Hæredi. imò potius hæreditati.

ᵉ Non liberantur. quia forte ſciebant obijſſe creditorem.

ᶠ Quæſtio eſt. i. locum habet. alias in libera perſona gerente negotium meum.

ᵍ Acceperis. quod nis.

ʰ Non habuero. ſemel me certiorato.

ⁱ Velim. quod hic hæres facere uiti tur retinendo peculium.

ᵏ Indemnem. ad uerſus debitores ſoluentes.

ˡ Non puto. infra rem ratam habe. l. quo enim.§ j.contra.Sol.illud eſt quantum ad hoc ut poſſit agi, uel non ex ſtipul.de rato hic quo ad hoc, ut detur mihi actio neg.geſt.uel non detur contra procuratorem. Accur.

ᵐ Nam ſublata. id non habet locum. nam ſi dicerē ratam eius uoluntate, dicerem non tolli: ut ſ. de nego. geſt. l. Pomponius: quæ eſt contra. Accur.

ⁿ Et per hoc. ſ. quod non habuit ratum.

ᵒ Conſtituitur. mihi debitor, qui prius erat, id eſt remanet. ſic ſupra, de iudi. l. Iuli. Alij dicunt, & per hoc ſcilicet quod habuiſſem ratum, debitor mihi conſtituitur: id eſt conſtituetur ille, qui exegit: ſiue ſit liber homo. ſiue ſit olim manumiſſus. Sed quicquid dicas: inuenies actio. nego. geſt naſci, ſi uult habere ratum ab initio: & ſi non uult, naſcitur. pendet ergo eius natiuitas ex uoluntate unius partis tantum, & ſic eſt contra ſupra, de nego. geſtis. l. Pomponius. Sol. natiuitas poteſt eſſe in ſuſpenſo, ut hic: ſed ex quo eſt nata, non poteſt tolli unius uoluntate: ut ibi, & idem dixi ſup. ſublata i. non nata, uel dic, ut diximus. Accur.

SI debitor. CASVS. Debitor tuus habebat uſumfructum in aliquo ſeruo: tu accepto tuliſti huic ſeruo debitoris tui. quæritur utrū debitor tuus liberetur? Reſpondetur quod ſic. Fran.

ᵖ Si debitor. alicuius extranei.

uel filia, & cum conſenſu curatoris: & pupillus ſine tutoris authoritate nō poteſt liberare ſuū debitorem, nec ſe alteri obligare efficaciter. h.d. Pau.

Idem libro. ix. ad Plautium. LXIII.

SI debitor ᵖ ſit ſerui fructuarius, ᑫ pōt is ſeruus ꝑ acceptilationē ʳ liberare. eum uidebitur enim ex re eius acquirere. Idē in pacto dicimus.

Idem libro xiiij. ad Plautium. LXIIII.

CVm iuſſu ˢ meo id qđ mihi debes ſoluis creditori meo: & tu a me, & ego a creditore meo liberor. ᵗ

Pomponius lib. j. ex Plautio. LXV.

SI filia furioſi a uiro diuerterit ᵃ dictū eſt uel agnato curatori uoluntate ᵘ filiæ, uel filiæ cōſentiente adgnato, ſolui dotem.

Pupillus non obligatur facto ſuo, niſi quatenus eſt factus locupletior. Bar.

Idem libro vj. ex Plautio. LXVI.

SI pupilli debitor iu-

ᑫ Fructuarius. qui habet uſumfructum in ſeruo. Et no. q̄ ſi conditio debeat in perſona pupilli impleri: aut eſt in facto, & tunc etiam ſine tutoris authoritate impletur: aut in dando, & tunc non.

ʳ Per acceptilationem. a creditore in ſeruum factam. ad quod eſt ſupra, de pac. l. ſi debitor. & de uſufruc. l. ſed ſi enti. & ſ. de accept. l. ſpecies.

CVm iuſſu meo. CASVS. Tu debebas mihi centum aureos: iuſſi te ſoluere creditori meo. hic fiunt duæ liberationes. primo tu a me liberaris: ſecundo ego liberor a creditore meo. Fran.

ˢ Cum iuſſu. idem. & ſine iuſſu: & ſup. de pigno. act. l. ſi ſolutam. & de nego. geſt. l. liber homo.

ᵗ Liberor. una præſtatione. uideris enim mihi, & meo creditori ſoluere ſecundum R. ad quod eſt ſupra, de donationibus inter uirū & uxorem. l. tertia, §. finali. & ſupra, eodem. l. in numerationibus.

ᵃ I.F. diuortetit.

SI filia. CASVS. Titius hō mente captus habebat filiam, quæ erat nupta Titio. Titius maritus mortuus eſt, quæritur cui dos ſolui poſſit, cū pater filiæ ſit furioſus? Reſpondetur quòd poteſt ſolui curatori ipſius patris furioſi, dūmodo filia conſentiat. Franc. Accurſij.

ᵘ Voluntate. aliòqui contra: ut ſupra, eo. l. qui hominem, §. ſi gener. Accur.

SI pupilli. CASVS. Titius debebat decem pupillo Mauio, qui tutorem habebat. pupillus ſine tutoris ſui authoritate iuſſit Titium ſoluere Seio creditori ſuo. dicitur hic quòd pupillus liberatur a Seio ſuo creditore. Titius tamen manet obligatus ipſi pupillo. tamen ſi pupillus petat a Titio, poterit ſe exceptione tueri. Quid autem erit ſi iſte Titius non erat debitor pupilli, an poterit condicere pecuniam a pupillo, quam ſolui iuſſu ipſius pupilli? Reſpon. quod non. quia pupillus iſto iuſſu non potuit ſe obligare ſine tutoris authoritate. An autem a creditore condici poſſit hæc pecunia? Reſpon. quod non: quia debitor uidetur contraxiſſe cum ipſo creditore iuſſu alterius: tamen ne pupillus re-

lus remaneat in lucro cum aliena iactura, poteſt conueniri actione utili inquantum factus eſt locupletior, ut pote debitor liberatus. Franc. Accur.

a Eo. ſ. pupillo.

b Obligatus. debitor. ſ. pupilli.

bente: eo[a] ſine tutoris authoritate pecuniā creditori eius numerauit: pupillum quidem a creditore liberat: ſed ipſe manebit obligatus:[b] ſed exceptione[c] ſe tueri poteſt. Si autem debitor pupilli nō fuerat, nec pupillo cōdicere poteſt, qui ſine tutoris authoritate non obligatur: nec creditori, cū quo alterius iuſſu ꝯxit.[d] ſed pupillus inquantū locupletior eſt factus, utpote debito liberatus, utili actione[e] tenebitur.

Vna res poteſt ſolui ex duobus cauſis lucratiuis. Item in quantitatibus non habet locum regula de duabus cauſis lucratiuis. Bart.

Marcellus libro xiiij. Digeſtorum. LXVII.

SI quis duos hoïes[f] promiſerit, & Seium ſoluerit: poterit eiuſdem Stichi dñium poſtea ꝯſecutus,[g] dādo[h] liberari. In numīs minor,[i] uel ꝓpe nulla dubitatio eſt. nā & apud Alphenū Seruius, eū, qui minus a debitore ſuo accipere, & liberare:[k] cum uellet, reſpōdit, poſſe ſæpius aliquot numos accipiēdo ab eo; eique retro dando, ac rurſus accipiēdo; id efficere:[l] ueluti ſi centum debitorem, decem acceptis liberare creditor uelit, ut cū decem acceperit, eadē ei retro reddat, mox ab eo accipiat, ac nouiſſime retineat, & ſi:[m] in dubitationē a quibuſdā hoc malè deducatur, q̄[n] nō poſſit uideri is, qui ita accepit, ut ei, à quo accepit, retro reddat, ſoluiſſe potius † quam dediſſe.

Conditio conſiſtens in dando, in pſona pupilli ſine tutoris, uel curatoris authoritate nō impletur: ſecus ſi in faciendo cōſiſtit. h.d. Bar.

Idē li. xvj. Dig. LXVIII.

† SI ſeruus decem dare iuſſus ſit pupillo, & liber eſſe, ſiue hæres ſit pupillus, ſiue tantum conditio in eum collata ſit: an abſente quoque tutore pupillo dando, libertatem conſequatur? Moueris comparatione conditionis, quæ conſiſtit in facto: ueluti ſi pupillo ſeruierit: quæ pōt[o] impleri citra interuentum quoq; tutoris.[p] Et quid inquit, ſi curatorem habeat,[q] & ſi furioſo dare iuſſus ſit:[r] an curatori dando liberetur? Et:

c Exceptione. ſi expediat pupillo creditori ſuo ſolutam. Accur.

d Contraxit. id eſt quaſi contraxit ſoluendo creditori pupilli iuſſu eius: ut Inſti. de obli. quæ ex quaſi contractu. §. item is. Item not. quod pupillus non obligatur condict. inde. ſine tutoris authoritate.

e Actione. mandati, uel negot. geſt. ad qđ eſt ſup. de excep. l. in pupillo. & de exceptio. doli. l. apud Celſum. §. ſi quis pupillo. & de author. tutor. l. pupillus. & de negot. geſt. lege iij. §. pupillus. & de condi. indebiti. lege, interdum.

SI quis duos. CASVS. Tu debebas mihi duos homines in genere. una uice ſoluiſti mihi unum, ſcilicet Pāphilum: & ſic reſtabas mihi debitor in alio. iſte Pamphilus reuerſus eſt in poteſtatem, & dominium tuum, tu iterum ſoluis eum mihi: quæritur an liberaris? Reſpon. quod ſic: ſicut contingit in pecunia numerata. Nam ſi quis mihi debeat centum, & det mihi uiginti, egoque illa uiginti ei reddam: & ipſe iterum mihi det: ſicque quinquies faciat uſque ad centū, uidebitur mihi ſoluiſſe: licet quidam fuerint in contraria opinione: ut in textu. Franc. Accur.

f Homines. in genere. Accur.

g Conſecutus. debitor.

h Dando. Eum Stichum. Sed nonne ſecundum hoc duæ lucratiuæ cauſæ concurrunt in eundem ſeruum: & ſic eſt cōtra ſ. de leg. ij. l. Mæuius. §. duorum? * Solu. ibi de ſtricto iure, hic de æquitate. uel melius ibi debebatur idem ex duobus teſtamentis: & ſic ex duabus lucratiuis cauſis, & iterum ſolui non poteſt, ne frangatur regula. at hic ex una ſola, & forte non lucratiua ſecundum. H.

i Minor. dubitatio.

k Liberare. i. naturali ſolutione.

l Efficere. ut debitor liberetur naturali ſolutione. Acc.

m Et ſi. id eſt, quamuis.

n Quod. ratio eſt, qua mouebantur qui dicebant prędicta non poſſe fieri. & dicet, is, ſcilicet debitor: & prin. eis, ſup. e. l. qui ſic. Vel contra poteſt eſſe ratio contra eos quaſi male dicerent, hoc modo, bene dixit male: quia is ſcilicet creditor ſecundum hoc, qui ita accepit, ut reddat, non poteſt uideri ſoluiſſe potius debitori quam dediſſe. uno potius uideri donaſſe quā ſoluiſſe. Nec. n. creditor ſe obligauit ad reddendu. & ſic nō obſtat ſ. eod. l. qui ſic. nam ibi ex pacto ſe adſtrinxerat ad reddendum, quod hic non fecit. & facit ſ. ſi certum pet. l. ſi tibi pecuniam. & ſ. de donat. l. qui id quod. §. ea lege.

SI ſeruus. CASVS. Sēpronius moriens iuſſit ſeruum ſuum liberum eſſe ſub conditione, ſi decem dederit pupillo: nec refert an pupillus iſte hæres ſit an non. Quæritur utrum abſente tutore pupilli poſſit iſte ſeruus ſoluere decem pupillo, & ſic libertatem conſequi debeat: quod ſic. Nam ſi teſtator iuſſit ſeruum ſuum liberum eſſe ſi pupillo ſeruierit: poteſt ſeruus abſente tutore ſeruire pupillo, & libertatem conſequi. ergo etiā dando decem tutore abſente. Et antequam reſpondeat iuriſconſ. huic quæſtioni, ſubiungit aliam ibi, Et quid inquit. Quid ſi teſtator aliquis uel alius iuſſit ſeruum ſuum liberū eſſe, ſi furioſo decem dederit. an poterit decem dare furioſo abſente curatore? Nunc reſpondet utrique quæſtioni. ibi, Et ſciendum, dicens, quod in ambobus caſib. recte ſoluitur tutori, & curatori. ipſis autem pupillo, & furioſo non recte ſoluitur tutore, uel curatore abſente: ne forte hoc quod ſoluitur, pereat imbecillitate pupilli uel furioſi. Nec enim fuit mēs ipſius teſtatoris ut detur quomodocunque, ſed ut ſecure det ne res pereat. h.d. hæc lex pulchra & aurea. Franc.

o Quæ poteſt. ſ. conditio in facto conſiſtens.

p Tutoris. ut ſ. de condi. & demon. l. cum pupillus.

q Habeat. aliquis furioſus.

r Iuſſus ſit. ſeruus, & liber eſſe.

† In P. F. q̄ deceſſiſſe. in q̄buſdā exem. ceſſiſſe fortè legēdū acceſſiſſe.

† In P. F. Seruus decem dare iuſſus pupillo, & liber eſſe, ſi hęres &c.

* Duobus. Duæ cauſæ lucratiuæ an poſſint in eūdem ſeruū concurrere, & quid in libero homine?

a Alieni. etiam libero.

b In omnibus iſtis caſibus. ubi datio uertitur.

c Dependi. ſcilicet ſi fideliter fiat a ſeruo: alias non: ut ſ. de manu. teſt. l. qui filiam. & pecunia in rē pupilli uel furioſi uertatur: vt ſ. e. l. Stichum. §. uſumfructū. ibi, idque ita &c.

d Non rectè. ſcilicet in dando: ſecus in faciendo: ut prædixi. Item & ſi in dando. eſt contra ſ. eo. l. ſi ſtipulatus fuero mihi. Solut. ibi erat pecunia in utilitatem pupilli conuerſa: unde ex poſtfacto uidetur bene ſoluiſſe: ut ſ. eo. tem. l. Stichum §. uſumfructum. uel ibi erat proximus pubertati. uel uerius ibi erat adiectus quo caſu imputatur ſtipulanti quare talem adiecit. Item primo modo ſolue aliud contrarium. ſup. d. in pupillo. l. em arg. contra ſ. de conditi. & demonſt. l. Mæuius cui. l. item econtra pupillus poteſt parere: vt ſ. de condi. & demonſtrati. l. conditionibus.

finge, alieni [a] fundum legatū, ſi dediſſet pupillo, furioſove. Et ſciendum eſt, in omnibus iſtis caſib. [b] tutori quidem, uel curatori utiliter dependi [c] ipſis autē, id eſt furioſo uel pupillo non rectè [d] perſolui: ne datio ex illorū imbecillitate pereat. Nec enim hoc egit teſtator, ut quoquo modo eſſet datum, expleta uideretur conditio.

Non liberatur quis dando pro noxa ſeruum pignoratum, vel in quo habetur uſusfructus. h. d. Bar.

Celſus libro xxiiij. Digeſtorum. LXIX.

SI hominem, [e] in quo uſusfruct. alien' eſt, uel qui erat pignori Titio obligatus, noxæ dediſti: poterit is, cui eundem natus es, [f] tecum agere iudicati. [g] nec expectabimus, [h] † ut creditor euincat, ſed ſi uſusfructus interierit, uel diſſoluta fuerit pignoris obligatio:

‡ Dic quod ibi conditio nullo modo effectualiter poterat adimpleri hic ſic, ſed in Bar. hic.

SI hominē. CASVS. Stichus ſeruus meus in quo Titius uſumfructū habebat, dedit tibi damnum. Tu me facis conueniri, ut aut damnum reſarciam tibi, aut ſeruum idem pro noxa. dedi tibi ſeruum pro noxa, qui erat obligatus creditori meo, uel in quo alius habebat uſum fructum quæritur quid iuris? Reſpon. quod tu poteris mecum agere iudicati actione. Nec erit expectandum, quod creditor eū uendicet actione Seruiana. uel quod uſusfructus ſit finitus. tamen ſi cauſa pignoris ſit finita, liberabor a te. Fran. Accur.

† Sic in P. F. Haloan. legit, ut creditor eum uindicet.

e Si hominem. Stichum.

f Condemnatus es. ut emendes damnum, uel noxæ des.

g Iudicati. vt & ſ. de re iud. l. iiij. §. ſi. & ar. ſ. eodem. l. qui decem. §. penul. & §. ſi. & de leg. iij. l. qui concubinam. §. ſi hæres. ſed uidetur dari de dolo. ut ſ. de dolo. l. ſi oleum. §. & ſi tut. quæ eſt contra. Sol. ibi agitur de dolo. id eſt iudicati nomine doli. ſic C. de dolo. l. j. uel ſolue vt ibi. Item adhuc non uidetur opus eſſe agi iudicati: quia per dationem huius pro noxa denegatur uſusfruct. uel pignoris perſecutio: ut ſ. de noxa. l. ſi ex duobus. § ſi. & l. ſi noxale. in princ. & de uſufruct. l. locum. §. proprietarius. & de dam. infe. l. hoc amplius. §. fin. Sed reſp. quia illud fit domino petente contra fructuarium: ut aut conferat ad litis æſtimationem, aut dimittat uſumfruc. at creditor hoc non petit: ſed agit iudicati: ut hic dicitur. lex tamen illa, ſi noxale. circa principi. uidetur plus obſtare: quia dicit ipſo iure finiri pignus & hic innuit quod non. nam, quia durauit hic pignus, agitur iudicati. Sol. ibi creditor erat præſens quando ſeruus fuit pro noxa datus, nec voluit eū defendere ratione ſui iuris: unde ei imputatur: licet non ſic in fructuario: ut ibi dicitur. hic autem creditor fuit abſens; Vel aliter: ibi ſoluit pignus ipſo iure, ſcilicet prætorio: hic non ipſo iure, ſcilicet ciuili.

exiſtimo proceſſuram liberationem. [i]

Debitor in diem certum poteſt diem præuenire in ſoluēdo, etiam inuito creditore. h. dicit. Paulus.

Idem libro xxvj. Digeſtorum. LXX.

QVod in diem certum promiſſum eſt, uel ſtatim dari poteſt: totum enim medium tempus ad ſoluendū promiſſori liberum [k] relinqui intelligitur.

Per partis ſolutionem factā creditori non tollitur facultas ſoluēdi adiecto alteram partē. h. d. Pau.

Idem libro xxvij. Digeſtorum. LXXI.

CVm decē mihi, aut Titio dari ſtipulatus quinque accipiam, reliquum promiſſor rectè Titio dabit.

Poteſt quis ratum habere geſtum nomine ſuo, ſi ius eius non erat extinctum contra principalem, licet eſſet extinctum cōtra fideiuſſorem ſoluentem. Pau.

h Nec expectabimus. ad hoc ſup. de act. empti. l. ſeruus. §. fina.

i Liberationem. ut ſ. e. l. cum quis. §. qui hominem. & ſ. e. l. qui alienum. cum ſuis concor.

† In P. F. quod die certa.

QVod in diem. CASVS. Si promiſi tibi ſoluere decem in paſcha, poſſum tibi ſtatim offerre: quia medium tempus apponitur gratia debitoris. Franc. Acc.

k Liberum. ut ſoluat ſi vult, non cogatur: ut ſupra, de actio. & oblig. l. quā quis; & de uerbo. oblig. l. cum qui. §. quoties. & de re iudica. l. intra. & C. de fideicom. leg. poſt mortem. hoc autem fallit, cum gratia eius cui debetur, dies ponitur: ut ſup. de leg. ij. l. ſi ita. ij. §. Pegaſus. & de uſur. l. in fideicommiſſi. §. cum Pollidius. & ſic etiam poteſt intelligi ſup. de conſtitu. pec. l. ſi tem illa, circa princip. Item econtra ſ. de uſufruc. leg. l. ſi uſusfruct. mihi. ubi etiam ante biennium agitur. uel pro tempore ante biennium. ſed ibi biennium erat ſtatutum: ut ſcilicet ultra hæres non teneretur dare uſumfructum. non aliter, ut uſque tunc haberet dilationem.

CVm decem. CASVS. Planum eſt hoc principium. Si fideiuſſor. Titius debebat mihi centum: pro quibus dedit mihi fideiuſſorem qui fideiuſſit uſque ad certum tempus, obtulit pecuniam procuratori meo ſiue uero, ſiue falſo: & ſoluit. poſt tempus fideiuſſionis finitum ego habui ratam ſolutionem. dicitur hic quod iſte fideiuſſor non poteſt pecuniam repetere: quia ſoluit eo tempore quo tenebatur, nec erat finitum tempus ſolutionis. ſed & poterit agere mandati aduerſus debitorem, quaſi mihi creditori ipſi præſenti ſoluiſſet. Sed ponamus quod ego ignoraui ſolutum eſſe procuratori meo, accepto tali ſeruo debitoris mei, uel filio eius: poſt autem cum ſciui quod ſolutum eſſet procuratori meo, ratum habui. dicit hic quod ſolutio confirmatur: & acceptilatio fit nullius momenti. Item ſi ego creditor ignorans ſolutum eē litem ſum conteſtatus cum debitore meo, & pendēte iudicio ratum habuero: debitor debet abſolui. ſi non habuero ratum, debet condemnari. h. d. iſte §. Fran.

Si

Si fideiuſſor a procuratori b creditoris ſoluit, & creditor poſt tempus, c quo liberari fideiuſſor potuerit, ratum habuit, tamen quia fideiuſſor cum adhuc ex cauſa fideiuſſionis teneretur, ſoluit: nec repetere poteſt: nec minus agere aduerſus reum mandati poteſt, quàm ſi tum præſenti d dediſſet.

Actus medius interueniens facto hominis negotium geri nõ impedit, nec ratihabitionem retrotrahit. h.d. Bart.

Item ſi ignorans creditor procuratori ſuo ſolutum: ſeruo debitoris, filiove acceptum fecerit: poſtea autem & reſcierit, & ratum habuerit, confirmatur ſolutio: & quod acceptolatum * eſt, nullius momenti eſt. e contrà ſi ratum non habuerit, quod acceptum fecerit, confirmatur. f Sed ſi ignorans ſolutum, litem conteſtatus eſt, ſi pendente iudicio ratũ habuerit: abſolui oportet illum, cum quo actum eſt: ſi ratum non habuit, condemnari.

Re perempta poſt obligationem debitor generis liberatur ope exceptionis, ſpeciei debitor ipſo iure. Ide in debitore generis ex cauſa dotis. h.d. Bart.

Marcellus libro xx. Digeſtorum. LXXII.

Qvi decem debet, ſi ea obtulerit, g creditori, & ille ſine iuſta cauſa ea accipere recuſauit: deinde debitor ea ſine culpa ſua perdiderit: h doli mali exceptione i poteſt ſe tueri, quanquam aliquando interpellatus k non ſoluerit. etenim non eſt æquum, teneri pecunia amiſſa, qui * non teneretur, ſi creditor accipere

a Si fideiuſſor. non debitor. Io.

b Procuratori. falſo, vel ad alia conſtituto.

c Tempus. fideiuſſerat enim uſq; ad tempus certum.

d Præſenti. creditori. Sed contra ℑ. rem ratam hab. l. fi. §. fi. Sol. hic ratam habuit ſol. eo tempore, quo reus erat obligatus efficaciter: licet fideiuſſor ipſe eſſet liberatus tunc cum ratum habuit: ibi cum reus erat liberatus, & facit ad hoc, & ſeq. reſpon. ſup. de conſt. pec. l. item illa. §. quod adijcitur.

e Nullius momenti eſt. propter ſolutionem.

f Confirmatur. id eſt, firma oſtenditur acceptilatio.

Qvi decem debet. Casus. Tu debea mihi decem ex aliqua cauſa. venis vna dierũ, & offers pecuniam hanc mihi. ego homo ſuperbus non aduerto ad te, & non recipio hanc pecuniam: tu recedis cum his nummis: & poſt aliqđ tempus perdis iſtã pecuniam. ego peto à te debitum iſtud. tu reſpondes, domine mi quid petis? certè nodũ in ſcyrpo quæris: ego perdidi hanc pecuniã, quam altera die obtuli tibi ſi accepiſſes: ego eſſem nunc liberatus: imputa tibi ipſi, quod perdita eſt pecunia. certè non dabo tibi aliam. ſurge, & ambula: quia nihil aliud à me conſequeris. tolle igitur grabatum tuum, & uade in domum tuam. dubitatur an bene excipiam? Reſp. quod ſic. Item ſi mulier dedit ſeruum in dotem: ſoluto matrimonio ſi vir offert, & mulier non uult recipere, ſeruúſq; ne moritur, liberatur ipſe maritus.

* R. F. acceptum latũ ſit.

Si cum mihi. Tu debebas mihi ſeruum Stichum: interpellaui te ut eum ſolueres: tu non ſolu a: & ſic eſ in mora. poſt hanc moram promittis mihi hunc ſeruum ſub conditione, ſi nauis ex Aſia uenerit. pendente iſta conditione ſeruus decedit. nunc quæritur utrum debeas mihi ſeruum? Videtur quòd ſic: quia iſta nouatio fieri non potuit: ergo remanet prior obligatio, in qua tu moram commiſiſti. & ſic teneris. Sed tamen reſpondetur, quòd debitor, qui poſt moram promiſit mihi creditori ſtipulanti: non uidetur fuiſſe in mora: quia etiam qui poſt moram offert, ipſe purgat moram: ergo ille etiam eam purgat, qui uolente creditore poſt moram ei promittit. Sed ponamus, quòd poſt moram factam in ſoluendo Sticho, ego ab alio eum ſtipulor, quem à debitore: an mora ſit purgata? Reſpondetur, ꝙ ſic. ſicut ſi aliquis alius obtuliſſet mihi hunc ſeruũ pro debitore meo. Nam liberaretur iſta obligatione, ſi ego recipere noluiſſem. Idẽ reſponſum eſt. Fur quidam ſurripuit mihi ſeruum, ſtipulor ab eo fure quicquid ipſe mihi facere, ſiue dare debet. licet fur ſemper ſit in mora: tamen ſi ſeruum offerat, & ego nolim accipere: & poſtea ſeruus decedat: fur liberatur. Sed pone, quod tempore iſtius ſtipulationis ſeruus à fure promiſſus ſit in prouincia: & priuſquam perueniret in manus furis, deceſſerit: certè fur non liberatur: quia nunquam obtulit eum mihi, cum facultatem non habuerit eum mihi offerendi. Siti hum aut Pamphilum.

Promiſiſti mihi Stichum, aut Pamphilum, cum Pamphilus eſſet meus: & ſic mihi deberi non potuit. Item ponamus, quod meus eſſe deſierit: an liberabitur debitor ſoluendo eum? Reſpondetur, ꝙ non: quia nec obligatio, nec ſolutio uidetur in Pamphilo conſtitiſſe. cætera huius §. vide per te.

Qui hominem. Iſte §. ponit quos homines ſoluendo quis liberari non poteſt. primò ſi hominem debeo, & ſoluo ſtatuliberum: non liberor. Item ſi ſoluo ſeruum, qui damnum dederat, & non eſt ſolutus noxa: non liberor. Item & ille, qui ſoluit ſeruum, qui fuerat deditus noxæ, non liberabit: quia minus dat, quã ille qui ſoluit eum qui non eſt ſolutus noxa. Sed quid ſi dedit hominẽ veſpertilionem. i. eum qui non * videt, niſi de nocte? certè ſeruum quidem dediſſe videtur, licet minus bonũ: tamen plus dat, quam ille, qui dat eum qui non eſt ſolutus noxa, aut eum qui datus fuit pro noxa. ratio: quia iſti poſſunt auferri ab eo ratione noxæ: veſpertilio autem non poteſt a creditore auferri. Promiſſor. Tu debebas mihi ſeruum aliquem. ſoluiſti talem qui aliquo caſu non poteſt per me ad libertatem perduci: an libereris? Reſpon. quòd non: quia oportet, quod tu pleno iure facias dominum ſerui, quem mihi ſoluis. Fran.

* F. F. qa.

* Videtur mihi legẽdum eſſe, uadit.

g Obtulit. alias detulit: alias obtulit. & die congruo loco, & tempore: ut ſ. eo. l. ſi ſoluturus.

h Perdiderit. ſecus ſi non perdidit quia adhuc tenetur: vt C. de vſur. l. acceptam. in fi. & ſ. de arbit. l. ſed ſi poſtea. niſi in caſu. C. de cond. inſer. l. fi. ibi, niſi ipſe &c.

i Exceptione. & non ipſo iure: quia erat obligatus in genere: & quod in genere eſt, perire non poteſt: ut ſ. ad l. Falc. l. in ratione. ij. § incertæ. Si autem in ſpecie: interitu ſpeciei liberatur ipſo iure: niſi eſſet in mora: vt ſ. de verb. obl. l. ſi ex legati cauſa. & l. ſi ſeruum. in prin. Facit ad hoc, ꝙ debitor generis liberetur per exceptio. ſi pereat poſt obligationem. ſ. eo. l. ſi debitor. & ſup. de doli excep. l. ſi opera. & ſup. eo. l. ſi ſoluturus. & de verb. obl. l. interdum. §. fi. ſed non uidetur liberari etiam per excep. vt in contrario ℑ. eod. l. creditor. Sol. vt ibi. Item eſt contra ſuprà, de arbit. l. Celſus. in fi. ſed ibi in pœna committenda, hic in ſorte iam debita.

k Interpellatus. verum eſt ante oblationem: aliàs contra: ut ſ. de petic. & commo. rei vend. l. illud. Acc.

Num-

uoluiſſet. quare pro ſoluto, id in quo creditor accipiendo moram fecit, oportet eſſe. Et ſanè ſi ſeruus erat in dote, eumq; obtulit maritus: & is ſeruus deceſſit, aut nummos a obtulit, eoſque non accipiente muliere perdidit: ipſo iure b deſinet teneri.

Stipulatio conditionalis animo nouandi tollit effectum moræ, ſi erat reus præſens: aliàs ſecus. h. d. Bart.

Cùm † mihi Stichum deberes, & in ſoluendo moram feciſſes, ſub conditione eum promiſiſti: pendente ea Stichus deceſſit: uideamus, an quia nouari prior obligatio c non poteſt, petitio ſerui competat ea, quæ competeret, ſi non interceſsiſſet ſtipulatio. Sed in promptu d contradictio eſt: debitorem cùm ſtipulanti creditori ſub conditione e promiſit, non uideri in ſolutione hominis ceſſaſſe. f nam g uerum eſt, eum, qui interpellatus dare noluit, h offerentem poſtea periculo i liberari. Sed quid ſi ignorante debitore ab alio creditor eum k ſtipulatus eſt? Hic quoque l exiſtimandus eſt m periculo debitor liberatus eſſe: quemadmodum ſi quolibet nomine eius ſeruum offerente ſtipulator accipere noluiſſet. Idem reſponſum eſt, m ſiquis cum ſurreptus ſibi ſeruus eſſet, ſub conditione ſtipulatus fuerit, quicquid furem dare facere oportet.

Nam etiam fur n condictione liberatur, ſi dominus oblatum ſibi accipere noluit: ſi tamen cùm in prouincia fortè ſeruus eſſet, interceſſerit ſtipulatio. Et finge, prius, quàm facultatem eius o nanciſceretur fur, uel promiſſor, deceſsiſſe ſeruum. Non poterit p rationi, quam ſupra reddidimus, eſſe locus. non enim obtuliſſe eum propter abſentiam intelligi poteſt.

In ſtipulatione alternatiua, ſi altera de rebus alternatiuè promiſſis erat ſtipulatoris tempore ſtipulationis, cẽſetur altera tantum promiſſa: & ideo nec obligatio, nec ſolutio tenet in ea, quæ erat ſtipulatoris, etiam ſi deſinat eſſe ſua. ſed in ſtipulatione generis generaliſſimi poteſt ſalua illa, quæ erat ſtipulatoris tempore ſtipulationis, ſi poſtea deſinat eſſe ſua: in obligatione verò generis ſubalterni idem, ſi deſiit eſſe ſua antequam obligatio totaliter extinguatur: ſecus ſi poſtea. h. d. Bart.

Stichum, aut Pamphilum ſtipulatus ſum, cum eſſet meus Pamphilus. nec ſi meus eſſe deſierit, q liberabitur r promiſſor Pamphilum dando. Neutrum enim uidetur in Pamphilo homine conſtitiſſe, nec obligatio, nec ſolutio. Sed ei, qui hominem dari ſtipulatus eſt: vnum etiam ex ijs, qui tunc ſtipulatoris ſerui erant, dando promiſſor liberatur. vi ſ quidem ipſa: s † ac ſi is dari ſtipulatus

a Nummos. cum nummi eſſent dati in dotem. Accur.

b Ipſo iure. fauore dotis ut inuitentur ad offerendam dotem. arg. C. de do. promiſ. l. ad exactio. & ſup. q met. ca. l. ſi mulier. § ſi dos. vel dic aliud eſſe in contractu bonæ fidei, quam ſtricti iuris: vt in bonæ fidei ipſo iure, in alijs per except. arg. ſup. de le. j. l. huiuſmodi. § ij. vel q dicit ipſo iure, referas ad caſum quando ſeruus erat in dotem: at quando pecunia, dic liberationem contingere per exceptionem.

c Obligatio. ideo quia cũ exiſtit conditio, non inuenit ubi figat, uel ponat pedes ſuos: ut ſup. de nouat. l. quoties. in prin.

d Sed in promptu. nunc reſpõdet.

e Sub conditione. nam non peteret ſeruus: ut d. l. quoties. circa princ. ibi, vnde &c. & ſtatim reddit hic rationẽ. debitor enim &cæ. ſed contra huic & illi l. quoties. j. eo. ti. l. ſi rẽ. circa prin. ibi. niſi per promiſſorem &c. ſol. vt in v. taq; earum diat.

f Ceſſaſſe. purgauit autem moram: vt d. l. quoties.

g Nam. à ſimili.

h Dare noluit. poſt interpellationem.

i Periculo. ita & hic: vt ſup. de ue b. ob. l. ſciendũ. § ſi. & l. interdum in ſi. & l. ſi ſeruum, § ſequitur. & de peric. & commo. rei vendi. l. illud.

k Eum. ſ. Stichũ.

l Hic quoque. nõ ſolum ſuperiori caſu: ſed certè imò hoc caſu non uidetur liberari à periculo per oblationẽ alterius: ut ſuprà, de verb. obl. l. eum qui ita. § ſi. quæ eſt contra. Solut. vt ibi. in glo. l. confeſtim.

m Reſponſum eſt. quod tollatur condictio: ut & ſuprà, de cond. fur. l. parui.

n Nam fur. à ſimili. hæc enim duo paria ſunt, ſtipulari à fure quicquid debet: ut hic, & ſup. de verb. obl. l. ſcire. § ſi. & offerre furem: ut ſubijcit. & d. l. parui. in princ. quod intellige hoc ſecundo caſu ſi poſtea pereat res: vt tunc tollatur condictio: ſed in primo ſtatim poſt ſtipulationem: & tunc tenetur ex ſtipulatione.

o Eius. ſerui.

p Non poterit. re fert ergo ſit abſens, uel pñs. ſed contra in hoc ſup. de cõd. fur. l. parui. Sed ibi facultatem habebat oſtendendi ſeruum: quia ppe abſens erat: hic nequaquã facultatẽ hře poterat, ita abſens erat. vel plenè dic, ut ibi nota.

q Deſierit. alteri ſtm mortuo. & ſic obligatione ſoluta ſecundùm H. vt ar. j. in ſi. §. vel aliter. vt ibi dicet.

r Liberabitur. imò uidetur, quod qui ſemel creditoris eſt, amplius ei ſolui non poteſt: etiam ſi ſuus eſſe deſierit: vt ĩ. de le. ij. l. Mæuius. §. duobus. Sol. ibi loquitur cum duo hominem in genere alij cui legauerunt quibus caſibus ſi unus, ſoluit, alter eũdem ſoluere non potuit, quamuis deſijt eſſe ſtipulatoris: ne uideantur duæ cauſæ lucratiuæ in eadem re concurrere: quæ poſſunt ad oculum demonſtrari. ſecus aũt in dimidia fundi p indiuiſo legata à duobus, & ſoluta ab uno: quia illa ad oculũ oſtedi nõ põt: ut ibidẽ dicit. hic autẽ una cauſa erat tantũ lucratiua: ibi nõ. vñ ſemel homo mihi ſolut9, ſi deſinat eẽ meus, iterum ſolui poteſt: quia regula nõ uitiat. vna. n. erat obligatio. Azo. Alij hic de æquitate: ibi de rigore. Item facit ĩ. eo. l. ſi quis duos.

s Quidẽ ipſa. nam promiſſo homine in genere, nullus erat in obligatione: vt ĩ. de le. j. l. cũ incertus. ſed ſi Stichũ aut Pãphilum: tunc uterq;. ſup. de ver. oblig. l. ſi duo rei. In aliquibus tamen conſo-

† Alias, ſi cum.

eſt, non habetur in P. Fl.

Lucratiuæ cãæ duæ an poſſint in toto innum & eũdem concurrere, & quid pro indiuiſo.

† Vi. i. eſſectu, Alcia. lib. parerg. 8. c. 28.

P. Fl. & hic ex his dari ſtipulatus ẽ, q eius non erant.

conſonant ibi promiſſores, ſ. generis, & in alternatiuis: ut in contrario ī. de condictio. inde. l. cum is. §. fin. uel dic ipſo. l. ipſo iure, prædicta ratione.
a Stipulatus eſſet. ſeruum puta eius: ſcilicet ſtipulatoris.
b Reliquiſſet. futurè legatur: ſi fortè habes relinquet.
c Fuiſſet tempore ſtipulationis. H. uel dic poſtea.
d Mortuis. ante ſtipulationem interpoſitam: ut non contradicat principio. ſed litera uidetur tota poſt ſtipulationem interpoſitam: ſed ſecundum hoc uidetur quodammodo princ. §. repugnare fini. ſed dic ut modo dixi. Accur.
e Deſierit. antequam fieret ſtipulatio. Et nota mirabile: quòd refert ſtipuler Stichum, aut Pamphilum: & tunc ſi unus eſt meus, nec obligatio, nec ſolutio conſtat in eo, cum ſtipulor unum ex illis: ut in fi. huius §. ſecũdum Azo. & ſic non eſt contra principium §. ut & ī. de uerbo. obl. l. ſi duo rei. quæ eſt contraria huic fini. ſed eõ. cum prin. unde & principium ſecundum hoc eſt cõtrarium fini eadem ratione.
f Non uidetur. ut ī. eod. l. cum quis. §. qui hominem. & dixi ī. de condicti. indebiti. l. Neratius. & facit ſupra, de leg. iij. l. qui concubinam. §. ſi hæres. Accurſius.
g Non liberabitur. ut ī. eod. l. ſi hominem. & de uerb. oblig. l. ubi autem. §. ij. Acc.
h Nam uel minus hic. ſcilicet qui dedit ſtatuliberum, minus dat quam ille q dat noxæ ſubditum: q͞a hunc ſtatuliberũ ſtipulator tenere non poteſt exiſtente conditione ſed noxæ ligatum pôt retinere dando æſtimationem litis. uel dic hic ſ. qui dat ſeruum iam noxæ deditum: minus dat quam ille qui dat ſeruum noxæ ſubditũ, ſed non datũ, rõne prædicta: & caue q̃ quidã habeant hic minus in litera.

effet, a qui eius nõ erat. Fingamus ita ſtipulatũ, Hominem ex his, quos Sempronius reliquit, dare ſpondes? cũ tres Sempronius reliquiſſet, eorumq; aliqs ſtipulatoris fuiſſet: num mortuis duob. q alterius erant, ſupererit illa obligatio, uideam⁹. Et magis ẽ deficere ſtipulationẽ, niſi añ mortem duorum deſierit eſſe reliquus ſeruus ſtipulatoris.

Qui ſoluit rem, quam habere creditorem non licet, non liberatur: ſecus ſi ſibi habere licet, quãuis uilem. Bar.

Qui hominẽ debebat, Stichũ, cui libertas ex cã fideicõmiſsi pſtanda eſt, ſoluit. Nõ vr̃ liberatus (Similiq; modo ſi ſoluerit ſeruũ, q noxa ſolutus non eſt: non liberabitur. g Itẽ qui hominem noxæ deditum ſoluit: non liberatur) nam uel minus hic ſeruum dedit, quã ille, qui ſeruum nondum noxa ſolutum. Num ergo etſi ueſpertilionem, aut aliàs turpem dederit hominem, idem ſit? Et ſanè datum negare nõ poſſumus: ſed differt hæc ſpecies a prioribus. habet enim ſeruum qui ei auferri non poſsit.

Iſtum textum inducit Guil. de cu. in l. quod te. ſi certum petatur, quòd qui tenetur quolibet anno dare alteri unum par caponum, tenetur eos dare uiuos nõ mortuos: ut poſsit eos ad libertatẽ pducere eo modo, quo ſeruũ. hoc ſit loco ſummary. Pau.

Promiſſor ſerui eũ debet hoiem ſoluere, quẽ ſi uelit ſtipulator, poſsit ad libertatem perducere. k

Pecuniam redactam ex uenditione pignoru poteſt creditor uertere in quam cauſam uult. h. d. Bar.

Idem libro xxxj. Digeſtorum LXXIII.

OB triginta nummos pecuniæ creditæ fideiuſſorem in uiginti dedi, & pignus in decem: ex uenditione aſit pignoris creditor decem conſecutus eſt. utrum ex uniuerſitate id decedat (ut quidam putant) m ſi in ſoluendis decẽ nihil debitor dixiſſet? an (ſicut ego puto) in totis decem fideiuſſori cõtigerit liberatio? quia hoc dicẽdo potuit efficere debitor, ut ubi non dixit, id potius ſolutum exiſtimetur, q̃d ſatiſdato debebatur. magis tamen exiſtimo n licuiſſe creditori in id, q̃d ſolus o debebat reus, accepto p ferre.

Intentio huius l. eſt quòd illud quod ſoluitur nomine pœnæ non computetur in ſortem: & ſic poterat peti ſors: alias nõ dicetur cedere lucro creditoru. Pau.

Mod. li. 3. reg LXXIIII.

ID quod q pœnæ nomine a debitore exactum eſt, lucro debet creditoris cedere.

i Veſpertilionem. i. qui nõ uidet in ſero. ut & ī. de ædil. edict. l. ſi hominẽ. uel. i. ſpoliatorem latronum quaſi ui ſpoliatorem. uel. i. in uili arte conſtitutum: uel ſ. ſepulchri uiolatorem: ut ī. ad Treb. l. ſed ſciendum.
k Perducere. i. ut plenè ſiat ſtipulatoris: ut ī. de le. j. l. ſi a ſubſtituto. § hæres. & de uer. oblig. l. ubi autem non apparet. §. fi. Item & plenè dominus q̃ñque non poteſt manumittere: ut C. de iis qui non poſſ. ad lib. pue. l. j. & ij. Ac.
l OB triginta. Caſus. Titius debebat mihi triginta aureos. pro uiginti dedit mihi fideiuſſorem: & pro aliis decem dedit mihi pignus. ego uendidi pignus iſtud: & ſum conſecutus ex eo decẽ aureos. Nunc quæritur utrum iſta decem debeant deduci ſuper tota ſumma: ſicut ſit quando debitor ex magna ſumma ſoluit partem, & nihil dicit ſuper qua deducit. nam tunc deducitur ſuper toto. uel an debeant iſta decẽ deduci ſuper uiginti pro quibus fideiuſſor interuenit ut ſic fideiuſſor liberetur in decem, ut potius uideatur debitor ſoluiſſe in illam ſummam pro qua fideiuſſorem dedit. tamen in fine concludit. quod creditor poteſt deducere in illam ſummam, ſcilicet in decem, quæ ſol⁹ debebat, hoc eſt ſine fideiuſſore. gl. ponit caſũ Fl. ſe. Fr.
l Ob triginta. aliàs incipit. ubi ob triginta: & alias ob triginta.
m Putant. fortè non obſtaret eis ī. eodem. l. cũ ex pluribus. & ſup. eod. l. in his. & l. x magis. cũ ſuis cõ. quia illæ ões loquũtur in debitore ex pluribus cauſis: ſed hic debebat ex una cauſa tantum. Accurſius.
n Exiſtimo. de æquitate. uel dic q̃ corrigit ſeipſum.
o Solus. ſ. ſine fideiuſſore.
p Accepto. quia in id pignus acceperat.
q ID quod. Pone exemplum in pœna legali ut ſi debitor

* P. ulla.

† In P. Fl. deſũt hæc quæ parentheſi incluſa ſunt.

† In P. Fl. ui ſpellionem. Hal. ue ſpellonem.

Veſpilio q̃d dicat. i. Veſpillonẽ legit Nebri. in lexico ſuo iuris ciui. dictiõe ueſpillo. tu ſi mauis Bude. ſeq̃tor. ī. de cuſt. l. ſi ita q̃s.

Debuit allegari l. idem Aufidius. §. penul. ſecundum Ang.

† P. F. ſoluturum.

bitor ſurripit pignus creditori, vt ſupra de pigno. ac. ſi pignore. & j. de fur. l. ſi debitor. & l. creduorum. & j. de regu. iur. l. quod a quoquam. & ſup. de condic. inde biti. l. pœnæ. Item & in conuentionali, ſi modo erat actum: vt ſ. de uerborum obligatio. l. ita ſtipulatus. in fi. ſi autem hoc non eſſet dictum, nõ haberet locũ hæc lex, cum rem excludat pœnæ pſtatio quo ad concurrit: ut ſ. de exceptione doli. l. apud Celſum. §. Labeo. & ſ. pro ſocio. leg. ſi quis a ſocio. & leg. ſeq. & de act. empti. l. j. tradita. Accur.

† P. F. petitionis.

Icut acceptilatio. Si tibi fecero generalem acceptilationem, qui es debitor meus: omnes actiones, quas habeo contra te perimuntur. Ita etiam ſi inſtituero te hæredem: omnes actiones dilabuntur. Frã. Accur.

e In eum. ſ. quo facta eſt.

b Confuſio. ſ. perimit actiones: ut & j. e. l. Stichum §. aditio. & noli repetere, in eum diem.

Idem libro vi[illegible] regula rum. LXXV.

SIcut acceptilatio in eũ diem præcedentes pimit actiones: ita & confuſio. Nam ſi debitor hæres creditori extiterit: confuſio hæreditatis perimit † petitoris actionẽ.

Non ualet ceſſio facta poſt ſolutionẽ contra correũ pariter obligatum: niſi pactum de cedẽdo præceſſerit. h. d. Bar.

I[illegible] LXXVI.

MOdeſtinus reſpondit, Si poſt ſolutũ d ſine ullo pacto omne quod ex cauſa tutelę f debebatur, actiões poſt aliquod interuallũ ceſſæ ſint: g nihil ea ceſſione actum eſt: cùm nulla actio h ſuper fuerit. Quòd ſi ante ſolutionem hoc factum eſt: uel cũ conuenisset, i ut mandarentur actiones, tunc ſolutio facta eſſet, & mandatum ſubſecutũ eſt, ſaluas eſſe mandati actiones, cũ nouiſsimo l quoque caſu pretium magis mandatarum actionũ m ſolutum, quàm actio, quę fuit, perempta uideatur.

Modeſtinus reſpondit. Pone caſum in pluribus tutoribus, uel in pluribus fideiuſſoribus. Tres erant tutores unius pupilli: uel tres fideiuſſores unius debitoris. unus tutorum ſoluit id, quod debebatur pupillo ratione malæ adminiſtratæ tutelæ, uel unus fideiuſſorum ſoluit totum debitum pro quo fideiuſſerant tres fideiuſſores: in ſoluendo nihil dixerunt de actionibus cedendis: poſt verò interuallum ſoluens uult quòd ſibi cedantur actiones. dicitur hic quod non poteſt illud petere, poſtquam eo tẽpore, quo ſoluit, nil dixit. ſi verò ante ſolutionem, uel in ſolutione hoc actum eſt, n: ſcilicet mandarentur actiones, & poſtea ceſſæ ſunt actiones: ceſſio ualebit. & reddit rationem ibi, cum nouiſſimo &c. Franc. Accur.

c Modeſtinus reſpondit. & bene.

d Poſt ſolutum. ab uno reo debendi, uel uno fideiuſſore.

e Sine ullo pacto. facto de actionib cedendis. Accur.

f Tutelæ. malè adminiſtratæ. Accur.

g Ceſſæ ſint. tutori qui in ſolidũ ſatisfecit pupillo.

h Nulla actio. ſ. actori. ſic ſup. de fideiuſ. l. cum ta. habet tamen tutor in rem actionem, licet non ceſſam: ut ſ. de tute. & ratio. diſt. a. l. j. § ſi pupillus. verſic. nunc tractemus. ibi, & ſi fortè &c. ſed vt ex interuallo etiam facta ceſſio valeret: ut ſ. de adminiſt. tut. l. ſi minori. quę eſt contra. Solu. ibi fuit actum tempore ſolutionis, ut poſtea fieret ceſſio ut & hic ſubijcit. Item contra j. eodem. l. Stichum. §. ſi mandato, ubi etiam ex interuallo ceditur. ſed ibi ſoluerat pro ſua obligatione tantum mandator, & tutor ut ibi not. uel actum fuit, ut poſtea poſſent cedi, & eiſdem modis ſolue aliud contrarium s. de pecu. leg. l. dominus Sticho. in prin. & aliud ſ. de tute. & ratio. diſtra. l. alterius. Item cont. ſup. man. l. Pomponius. obi ſoluẽte mãdatore, uel fideiuſſore nõ liberatur reus: & ſic ſupereſt actio: & põt dici cedi: ſed in

a Papinianus.

eis plenè dic ut ibi no. in gl. & ſuo nomine. In tutoribus autem, & correis ſcias quod hic dr. Item contra ſ. de leg. j. l. ſi res obligata. in fi. ſed & ubi ante ſolutionẽ facta fuit ceſſio. Iſta ſol. non placet Bar. ideo dic, ꝙ ibi loquit in duobus reis, quorum unus erat obligatus, alius non: ſed ſoluebat cauſa liberandæ, & retinendæ rei ſuæ: ſed hic loquitur in pluribus pariter obligatis, ſecundũ eundem Bar.

i Factum eſt. ſcil. ceſſio.

k Conueniſſet. ante ſolutionem, uel in ipſa ſolutione.

l Cum nouiſſimo. id eſt in poſteriori caſu.

m Actionum. Sed an inſolidum contra correũ debendi a creditore ſint cedendæ actiones: & an in tutoribus! ſo an. dicit quod non ſint inſolidum cedendæ licet alij contra. ſed pro parte tã in correis, quam in tutoribus. arg. ſ. de tute. & ratio. diſtr. l. cum pupillus. & inf. de conſi. l. cum poſſeſſor. & de admi. nictut. l. ſi plures. & ſ. ad legem Rho. de iactu. j. & ij. §. æquiſſimum. & ſu. de poc. l. quæ ſitũ §. ſi cũ. verſ. ſed ſi uelit: alioquin lucraretur. ſed lex illa, cum pupillus, apertè uidetur contra Ioan. ſed eam puncta ut ibi not. Alij dicunt aliud in tutoribus, ut ſ. fiat ceſſio inſolidum, quam in correis: qui ſcilicet tutores & non ceſſa actione habent utilem pro parte. Si. n. tutor ex ſe habet actionem pro parte: ergo ſi ceſſat fuit inſolidum: ne nihil ceſſio operetur. ſicut cum primo partem, poſt lego alteram partem, uideor legare aliam: vt ſ. de lega. i j. l. Maruius. §. duorum. ſed hoc nihil eſt. Itẽ ſi ceſſio fiat uni ex tribus, an fiet inſolidum ſaltem pro duabus partibus: quod ſi eſt, ſo cedet ipſe actio. illi, quem inſolidum conuenit pro tertia. In fideiuſſorib. autem & mandatoribus dic: ut no. ſup. mand l. Papinian. Item facit ad hoc C. de contra. iudi. tut. l. j. & ij. & C. de actio. & obligat. l. j. & ſup. qb. mod. pig. uel hypo. ſol. l. ſoluitur. §. ſi conuenerit. Acc.

† P. F. mandatas actiones.

Actiones, an ſint cedẽdæ contra correũ debẽdi a creditore, an uero a tutoribus, & utrũ inſolidũ, & an in parte.

Idem libro vij [illegible] rum. LXXVII.

IN liberto antiquior n contractus operarũ eſſe nõ poteſt, ſine quo libertas ei data nõ eẽt. q

Commixtione nummorum reconciliatur ſolutio. Bar.

IN libertu. Seruus Stichus cũ manumitteret, pmiſit præſtare operas, poſt manumiſſionẽ cũ conueniretur, uult ſe defendere, dicens ꝗ nõ tenet de operis quas promiſi: quia ſit cõtractus factus in ſeruitute, de quo manumiſſus nõ tenetur. Sed hæc allegatio non ualet: quia illa promiſſio non cenſetur eſſe facta in ſeruitute, ſed ꝓpriè in ipſa libertate: cũ nõ eſſet conſecutus libertatẽ: niſi operas promiſiſſet. Fran. Ac.

n Antiquior. i. an terior.

o Cõtractus, quo ipſe liber factus teneatur. nã de cõtractibus in ſeruitu e nõ tenetur. poſt manumiſſionem aũt iſte primus eſt qa in ipſa manumiſſione, uel paulo poſt fit: ut ſ. de lib. cau. l. fi. C. de ope. lib. l. j. item quod dicit operarũ: ſupple quã apparet. ergo ꝙ ſi nulla cauſa prægrauaret. & libertus ſolueret, in hunc contractum patronus accepto ferret: ut ſ. eo. l. in his. in prin.

p Sine quo. i. ſine operarum impoſitione.

q Non eſſet. forte.

Si aliení.

S I alieni. Tu debebas mihi decem aureos: ſoluiſti mihi de pecunia aliena, puta Titij, ipſo Titio inuito. certè tu non liberaris: quia nũmi manent eius, cuius fuerunt ante. ſi autem ita miſti ſunt, ut ab inuicem tui, & alieni diſcerni non poſſint, tunc acquiruntur mihi creditori: ſed domino nummorum competit actio furti pro his nummis. Fran. Accur.

a Soluti, ſunt. ſcilicet creditori: uel forte etiam ignoranti: vt arg. ī. de acq. rer. dom. l. traditio.

b Fuerunt. & hoc caſu loquitur ī. eo. l. ſi is qui. in princ. & ita non fiunt accipientis.

c Miſti. cum alijs nummis.

d Accepit. quaſi ſint conſumpti per immiſtionem cum alijs, ut hic, & ī. ſi cer. pet. l. nam & ſi. in fi. & l. non omnis §. ſi. & Inſtit. de uſufru. §. conſtituitur. Sed contra ī. de rei vendic. l. ſi frumẽtum. in prin. & Inſtit. de rerum diui. §. quod ſi frumentum. Sol. ſpeciale eſt hic in pecunia: arg. ī. ſi cer. pet. l. ſingularia. vt debitum hic dicatur ſuſcepiſſe. Item facit ſupra. eodem. lege, is qui. l em. hoc ſi bona fide acceperit: quid autem ſi mala? item not. ſecundũ quoſdam, quòd hic eſt caſus quo fur rem furtiuam dando dominium transfert, ſecundum quoſdam. Accur.

Iabolenus libro vi ex Caſſio. LXXVIII.

S I alieni nummi inſcio, vel inuito domino ſoluti ſunt:[a] manent eius, cui[b] fuerũt.[1] ſi mixti aliis[c] ſint ita, ut diſcerni non poſſent: eius fieri, qui accepit,[d] in libris Caij ſcriptum eſt: ita vt actio domino[e] cum eo,[f] qui dediſſet,[g] furti cõpeteret.[h]

Per aſpectum quæritur dominium rei ſoluta. Bart.

Idem libro x. Epiſtolarum. LXXIX.

† P Ecuniam, quam mihi debes, aut aliã rem, ſi in cõſpectu meo ponere te iubeam: efficiatur, vt & tu ſtatim libereris, & mea eſſe[l] incipiat. Nã tũc quod à nullo corporaliter eius rei poſſeſſio detinetur, acquiſita mihi,[m] & quodammodo manu longa[n] tradita, exiſtimanda eſt.

Qualibet obligatio diſſoluitur eo modo, quo ligatur. Bart.

† In ff. P. incipit, Si pecuniã, quam &c. De poſſeſſiõe oculis capta î cõſpectu rei, tractat Mãdoſ. In 22. quæſt. 16. Reg. nu. 7.

† Idem Põponius. ff. Fl. Nã ſum.

Fur qñq; rei furtiuæ dñiũ trãſfert.

e Domino. nummorum.

f Cum eo. ſ. debitore.

g Dediſſet. i. ſoluiſſet.

h Competeret. quando ſciens alienos ſoluit, certi condictio: arg. ſi cer. pet. l. ſi eum ſeruum.

P Ecuniam. Titius debebat mihi centum aureos: uult eos mihi ſoluere. iubeo, vt ponat ibi ante me, & dimittat ibi. dicitur hic, quod Titius liberatur: quia cum illa pecunia à nullo poſſideatur, acquiritur mihi, & longa manu tradita eſſe uidetur, Franciſcus Accur.

i Pecuniam. aliàs ſi pecuniam. & alias, pecuniam incipit hæc lex.

k Mea eſſe. nam cum poſſeſſio quæratur: ut ī. de acquir. poſ. l. j. §. pen. & l. quod meo. §. ſi uenditorem. & l. pe. §. ſi. ergo dominium: & quod ab eo ſeparari non poteſt. & facit ī. de furt. l. falſus §. ij. & de iure do. l. ſi ego. §. dotis. ibi, quid intereſt, &c.

l Quod. id eſt, quia.

m Mihi. creditori.

n Longa. Not. aliter dicitur breui manu: ut ſup. de iure do. l. licet §. j.

P Rout quiſque. Iſta lex nihil aliud dicit, quàm quòd omnis contractus ſoluitur per ea, per quæ factus eſt, vel ligatus: vt ſi uerbis factus ſit, verbis diſſoluatur. ſi re, etiam rei ſolutione ſoluatur: ſi conſenſu, tunc diſſenſu ſoluatur. Franc. Acc.

o Prout quidque. aliàs, prout quiſque contractus eſt. alias, prout quidq; cõtractum eſt alio, & alio modo celebratum.

p Solui. i. reſolui. & ſic debet. i. poteſt. nam poteſt ſolui & alijs modis, vt compenſatione, & confuſione, & ſimilibus. vnde Ro. dixit, melius diceſſet, poteſt. & ſic eſt ī. de offi. procon. l. obſeruare. §. fin. vel propriè ponitur. non enim excludit quin alijs modis fieri poſſit. & facit ad hanc regulam ſup. de acquiren. poſſeſſione. l. quamuis ſaiuus. & ī. de regulis iur. l. nihil tam. & l. fere.

q Cum re. vt in mutuo.

r Contraximus. contrahitur enim obligatio quandoq; re, & quandoque verbis: & alijs modis: ut ī. de act. & obl. l. j. §. j.

s Debet. ut & inf. eo. l. verborum.

t Vel re. id eſt, ſolutione facta.

u Promiſſori. à creditore. Acc.

x Aeq;. id eſt, ſimiliter. peræque, id eſt, ſicut.

Pomponius libro iii ad Sabinum. LXXX.

P Rout quidque[o] contractum eſt, ita & ſolui[p] debet: ut cum re[q] contraximus,[r] re ſolui debet:[s] veluti, cùm mutuum dedimus, vt retro pecuniæ tantundem ſolui debeat. & cũ uerbis aliquid contraximus: vel re,[t] vel verbis obligatio ſolui debet. Verbis: veluti cùm acceptum promiſſori[u] fit. Re, veluti cũ ſoluit, quod promiſit. Aequè[x] cùm emptio, uel uenditio, uel locatio contracta eſt: quoniam conſenſu nudo contrahi poteſt, & diſſenſu contrario diſſolui poteſt.

Hæres adiecti non poteſt ſolutionem recipere. h. d. Bart.

† Pro regula, & mſia l. iuris. ex. plura vide re poteris apud Mãd. In. 13. qõ. 12. Regu. de vnio. num. 1. & ſeq.

LXXXI.

S I ſtipulatus ſim, mihi, aut Titio[a] dari, ſi Titius decesserit, hæredi eius

y Contrahi poteſt. non ſubaũ re, vel uerbis.

z Pot. ſi res integra eſt: ut C. qñ lic. ab empt. diſc. l. j.

S I ſtipulatus. Clarum eſt hoc principium. Si lancem. Iſte §. ponit pulchram practicam. Titius depoſuit apud me lancem. i. ſcutellam auream, vel argenteã. ille decedens reliquit quatuor hæredes. duo à me petunt hanc lancem. Iſta lex dat conſilium, quod adeam iudicem, vt eius authoritate, ſeu præcepto reſtituam illis duobus, & ſic liberabor ab alijs duobus hæredibus. ſi tamen ſine præcepto iudicis reſtituã illis duobus & bona fide potero liberari. conſulit tamen tutius eſſe, quòd reſtitutio fiat authoritate iudicis. Fran.

a Titius. adiectus.

b Hæredi. tacitum enim mandatum ita morte mandatarij finitur, ut expreſſum: vt Inſt. manda. §. item ſi. Sed hanc rationem hic adiungere non placet: quia hic expreſſim reuocata non poſſet: ut ī. eo. l. vero. ergo nec tacite deberet reuocari: quod falſum eſt, vt ſup. l. ſi quis ſtipulatus §. item Nec tacitum mandatum hic interuenit: niſi aliud actum ſit: ut diximus ī. eo. l. vero. in princ. & facit ſup. de verb. obl. l. ſi ſtipulatus. in prin. & l. cũ quis. in prin. & l. ſi. in prin. & ſup. eo. l cum quis. in princ. & ī eo. l. Stichum §. vſumfructum. & de cond. & demon. l. qui hæredi. Sed arg. contra ſup. de verb. obl. l. ij. § ex his. ibi, non enim ex perſona hæredis &c.

† Pro hac dictione A. què, vid Mando. in Gl. Facul. §. Et in ipſa, hoc ipſo ver.

Non

ſoluere non poteris. [a]

Res individua quo ad ſolutionem, poteſt quibuſdam ex hæredibus ſolui mandato iudicis. Bartolus.

Si lancem [b] depoſuerit apud me Tirius, & pluribus hæredibus relictis deceſſerit, ſi pars hæredum [c] me interpellet: [d] optimű quidem eſſe, ſi prætor aditus [e] iuſsiſſet, me parti hæredum [f] eam lancem tradere, quo caſu depoſiti me reliquis cohæredibus non teneri. [g] Sed & ſi ſine prætore ſine dolo malo [h] hoc fecero, liberabor: [i] aut (quod verius eſt) non incidam [k] in obligationẽ. Optimum [l] autem eſt, id per magiſtratum facere. [m]

Pactum de ſoluendo tertio ex interuallo appoſitum, idem operatur, quod ſimplex mandatum. h.d. Paulus.

Proculus libro v. epiſtolarum. LXXXII.

SI cùm Cornelius [n] fundum ſuum nomine Seiæ uiro eius doti dediſſet, nec de eo [o] reddendo [p] quicquã cauiſſet: [q] effecit. [r] vt vir & Seia [s] inter ſe paciſcerentur, ut diuortio facto is fundus Cornelio [t] redderetur: non puto, diuortio facto virum uetante Seia [u] eum fundum Cornelio reddi turum eſſe: ſicuti [x] ſi cum pactum cõuentum nullum interceſsiſſet, diuortio facto mulier iuſsiſſet eum fundum Cornelio reddi: deinde antequam redderetur, uetuiſſet: non tutò [y] redderetur. [z] Sed ſi ante, quàm Seia uetaret, Cornelio eum fundum reddidiſſet, [a] nec cauſam habuiſſet exiſtimandi ſe id inuita Seia facturum eſſe: [b] nec melius, nec æquius eſſe exiſtimarem, [†] eum fundum Seiæ reddi. [c]

Qui ſoluit debitum naturaliter tantum, non repetet. Bart.

Pomponius libro ex varijs lect. LXXXIII.

SI tuo ſeruo credidero, eumque redemero, & is manumiſſus mihi ſoluerit, non repetet. [δ]

Ex duobus obligatis ad idem debitum, uno conuento, alter non liberatur: ſed uno ſoluente ſic. Paulus.

Proculus libro iij. epiſtolarum. LXXXIIII.

a Non poteris. niſi eſſet dictum de hærede. & eſt ratio, quia hic certa perſona fuit adiecta.

b Si lancem. & ſic indiuiduum: ut ſuprà, depoſi. l. j. §. ſi pecuniam. * Pecunia

c Hæredum. ſi autem omnes: dic vt d. §. ſi pecuniã. * Pecunia

d Interpellet. vt lancem depoſitam reddam.

e Aditus. à me. Accur.

f Hæredum. interpellantium.

g Non teneri. l. ipſo iure liberari.

h Sine dolo malo. qui ſolus in depoſito uenit, & lata culpa: ut ſ. depoſi. l. quod Nerua.

i Liberabor. quia tantum dolo coercet.

k Non incidam. ratione doli: ſed ratione rei ſeſti tenendæ incidam in obligationem, & in actionem depoſiti: quia naſcitur obligatio, & actio ex die depoſitionis: vt ſ. depo. l. j. §. idem Pomponius. ibi, plenè ſi &c. & §. quod autem. & ideo liberor quo ad hoc. Sed alij dicunt, quod non naſcitur actio depoſiti, niſi dolo commiſſo pro omnibus eſt arg. ſ. depo. l. ſi quis inficiatus. ſed ibi de cond. ob. fur. dicit, quæ pro dolo depoſitarij datur. Item pro eis hæc lex: ſed eam expone vt d. xi. Præterea cum ipſi fateantur obligationem naſci, licet non actionem, quomodo hic exponunt non incidam in obligationem? Sed fortè dicunt, non incidam, ut poſſim conueniri: & ita ſecundum eos obligatio naſcitur, non actio. Item pro eis quod dicimus in multis alijs caſibus, in quibus obligatio naſcitur, non actio: vt not. C. de rerum permu. l. ex placito. Accur.

† Dãt hic eẽ rea. ſim. ad hoc propoſitã, quod adiectus ſolutioni, licet nõ poſſit agere ſuo noĩe proprio, tñ pt agere noĩe procuratorio dñi. & quo p Alea. in l. in ſtipulationib. in vlt. col. ſ. de ver. ob. Bolog.

l Optimum. ut omnino doli ſuſpitionem effugiat. ad quod eſt ſupra, de minori. l. ait prætor. §. permittitur. Accur.

m Facere. Not. quòd aliquid poſſum per me facere, quod eſt utilius per prætorem: vt C. de pigno. l. creditores. Accurſius.

* P. F. fecit.

SI cum Cornelius. CASVS. Quidam noĩe Cornelius uir liberalis uolens Seiam quandã mulierem nuptui tradere, forte quia erat coniũcta perſona ipſi Seiæ, dedit fundum quendam in dotem Sempronio uiro ipſius Seiæ: nec aliquod pactũ appoſuit Cornelius, quod ſoluto matrimonio redderet ſibi fundus. procurauit tamen quod Sempronius, & Seia paciſcerentur inter ſe, ut ſoluto matrimonio fundus iſte redderetur ſibi Cornelio. hic quæritur utrum ſoluto matrimonio, ſi mulier nolit, fundus iſte debeat reſtitui per maritum ipſi Cornelio? Reſpon. quod non: ſicut & ſimili, ſi nullum pactum interueniſſet de fundo reddendo: & ſoluto matrimonio mulier iuſſiſſet fundum reddi: deinde vetaret reddere: certè maritus non debet reddere. ſi autem vir reddidiſſet fundum, & non habuiſſet cauſam exiſtimandi ſe inuita muliere hoc facere, bene feciſſet fundum reddendo: nec deberet ille fundus redire ad Seiã. Fran. Acc.

* P. F. Cornelio tuto red. &c.

n Si cum Cornelius. extraneus. Accurſius.

o De eo. fundo.

p Reddendo. ſibi Cornelio. Acc.

q Cauiſſet. ſcilicet Cornelius. & per hoc videtur mulieri donatum: ut C. de pac. conuent. l. ex morte. in fi. & ſ. ſol. matr. l. ſi cum do in princip. & C. de rei uxoriæ actio. §. accedit.

r Effecit. Cornelius.

s Seia. uxor.

t Cornelio. tanquam ſuo procuratori, ſcilicet Seiæ. R. nam ſi ut idem donaret, aliud eſſet dicẽdum ſecundum quoſdam. ſed ego puto idem eſſe. arg. contra. C. de act. & oblig. l. ſiquidem. & ſ. de do. l. ij. § ſi pecuniam. & l. hoc iure. ij §.

† Alludit ad formulã, cuius meminit Cl. lib. 3. Off. reliquorũ, inquiens, iudiciorũ hæc verba maximè excellunt, in arbitrio rei vxoriæ melius, æquius &c.

u Vetante Seia, cũ ipſa iuſſit.

x Sicuti. ſ. tunc non rectè Cornelio redderetur.

y Non tuto. id eſt, non iutè. Acc.

z Redderetur. ut & ſ. eo. l. aliud.

a Reddidiſſet. uir.

b Facturum eſſe. certè bene facit.

c Reddi. id eſt, bene feciſſet ſi ei reddidiſſet: nec eſſet æquius, uel melius ſi Seiæ reddidiſſet. ad quod eſt C. de contrahenda ſtipul. l. iij. & ſup. depoſi. l. quod ſeruus. & de acquir. poſ. l. fundi.

SI tuo ſeruo. CASVS. Tu habebas ſeruũ Stichũ. cui dedi centum mutuo, poſtea eum redemi, id eſt, dedi tibi pecuniam ut eum manumitteres. ipſe manumiſſus ſoluit mihi, an poſſit repetere? Reſpondetur quòd non. Franc. Acc.

δ Non repetet. remanet enim naturaliter debitor: & ideo impeditur repetitio: vt ſupra, de condi. indebiti. l. frater. & l. naturaliter. & l. ſi id quod. ſed ciuiliter non: vt ſup. de noxa. l. ſi alienus.

Eiſdẽ

EGiſti de peculio. CASVS. Tu habebas ſeruum Pamphilum, qui accipit à me mutuo centum: ego feci te conuenire actione de peculio: tu ſoluiſti partem. dicitur hic quòd fideiuſſores ſerui non ſunt liberati. ſi autem ipſe ſeruus ſoluerit pecuniam ex ſuo peculio, cum haberet adminiſtrationem eius, fideiuſſores eius erunt liberati. gl. ponit caſum in l. ſeq. Franciſcus.

a Liberatos. de eo, quod non erat in peculio eius, qui debebat.

b Fideiuſſores. quia non ſoluit totum, cum non eſſet totū in peculio. Sed contra ſupra, de except. rei iudi. l. ſi cum teſtamento argentū. §. fina. Solu. ibi ſeruus ſoluerat tunc: hic non. Item facit ſupra, de act. empt. l. ſi ſeruus. in fine. & ſupra eo. l. cum quis. §. de peculio.

c Permiſſa. ſcilicet ſibi.

d Adminiſtratione. nam alias nulla ratione ſeruus alienare poteſt. R.

e Soluiſſet inſolidum.

EGiſti de peculio ſerui nomine cum domino. Non eſſe liberatos [a] fideiuſſores [b] eius reſpōdeo. At ſi idē ſeruus ex peculio ſuo ꝑmiſſa [c] adminiſtratione [d] peculij, numos ſoluiſſet: [e] liberatos eſſe fideiuſſores eius, rectè legiſti.

Qui tardius dat, minus dare uidetur. h. d. Paulus.

Calliſtratus li. I. edic. monitorij. LXXXV.

SOlidum nō ſoluitur, non minus quantitate, [f] quàm die. [g]

Procuratori litis nō poteſt ſolui, niſi ad hoc datus ſit. h. d. Bar.

Paulus libro viij. ad edictum. LXXXVI.

HOc iure vtimur, vt litis procuratori [h] nō rectè ſoluatur: [i] Nam & abſurdum eſt cui iudicati [k] actio non datur, ei ante rem iudicatam ſolui poſſe. ſi tamen ad hoc datus ſit, vt & ſolui ei poſſit, ſoluendo ei liberabit.

Generalis procurator ad negotia poteſt ſoluere creditoribus domini: nec requiritur alia ratihabitio domini. h. d. Paulus.

Celſus libro xx. Digeſtorum. LXXXVII.

QVodlibet debitū [l] ſolutum [m] à procuratore [n] meo nō repeto: † quoniam cum quis procuratorē omniū rerum ſuarum cōſtituit, id quoque mandare videtur, vt creditoribus ſuis pecunia ſoluatur: neq; poſtea expectandum eſt, vt ratum habeat.

f SOlidum. Quātitate. i. ſi non ſoluit totum quod debebat.

g Quam die. ſicut ſi quis decem debet, & ſoluit quinque: & ita qui debet hodie, vel cras ſi ſoluit poſt cras non ſoluit ſolidum. ad quod eſt ꝟ de ver. ſig. l. ſi cui. in fine. & l. minus. & inſt. de fideiuſſ. § antepe. & de actio. §. plus.

Soluens tardiꝰ, minus ſoluere videt. & ecōuerſo bis ſoluit qui cito ſoluit.

HOc iure. CASVS. Conueniebam te in iudicio ad centum, quæ mihi debebas. feci procuratorē meum Titium. Tu ſoluiſti huic procuratori meo. quæritur an libereris? Respond. quod non, quia procuratori litis non rectè ſoluitur: ratio redditur in textu ibi, nam abſurdum eſt. Si tamen habeat expreſſum mandatum ad hoc poterit ei ſolui. Franc.

h Procuratori. id eſt procuratori ad litigandum conſtituto. Accurſius.

i Non rectè ſoluatur. ad hoc ꝟ. de pac. l. ſed ſi tantum. & C. de tranſact. l. tranſactionis.

k Iudicati. iudicati tamen agit in caſu: vt ꝟ. de procura. l. actoris. ergo rectè ei tunc ſoluitur. Ioan. & alijs duobus, ſcilicet quando in rem ſuam, & quando ad hoc habet mandatum: vt C. de procura. l. ſi procurator. & hic ſubijcit, & ſupra eo. l. vero. Accurſius.

l QVodlibet debitum, etiam naturale, vt dicimus quod eſt verum ſi ſoluit de ſuo. nam niſi ratum habeā non repeto: ſed nec tunc quaſi ego ſoluiſſem. ſed ſi de meo ſoluiſſem, tunc videtur quòd ſic: quaſi non videatur ei eſſe mandatum: vt infra eod. l. ſi is cui. §. Flauius. in fine. Accurſius.

m Solutum. de burſa procuratoris.

n A procuratore. ignorante me tuū exceptione: vt ſupra manda. l. Idemq; §. generaliter. Sed illud eſt quantum ad act. māda. dandam, vel denegādam procuratori. ſed quantū ad partem iſtam nihil refert, ſi debitum efficax eſt ſolutum. ſi inefficax, hoc eſt indebitum, obtinet tunc quod dicitur ſupra, de condictio. indebit. l. ſi procurator. in princ. Item facit ſupra, de procura. l. ſed & id quoque. Accurſius.

† Ad idē eſt tex. in l. Plautiꝰ, ꝟ. de procurat. l. ſi procurator. §. ſi ignorātes. ꝟ. manda. Alias pecuniā ſoluat.

Ex re pupilli per extraneum non tutorem ſibi non quæritur, niſi in ſubſidium. h. d. Bart.

Scæuola libro v. digeſtorum. LXXXVIII.

FIliæ inteſtato patri hæredis negotia mater geſsit, & res [o] vendēdas ꝑ argētarios dedit, [p] idque ipſum codice conſcriptum eſt. argentarij vniuerſum redactū † pretium venditionis ſoluerunt: [q] & poſt ſolutionē nouem ferè annis quicquid agendum erat nomine pupillæ mater agit, eamq; marito nuptū collocauit, & res ei tradidit. quæſitum eſt, an puella cum argentarijs aliquam actionem habeat: quando [r] non ipſa ſtipulata ſit pretium rerum, quæ in venditionē datæ ſunt, ſed mater? Reſpondit: ſi de eo quæreretur, an iure ea ſolutione [ſ] argentarij liberati eſſent: reſponderi, iure liberatos. [t] Clau-

† In P. Fl. nō eſt ꝑtium.

FIliæ inteſtato patri. CASVS. Titius mortuus eſt inteſtatus: cui ſucceſſit filia ſua Seia. mater ipſius Seiæ geſſit negotia eius. & dedit ei filiæ aliquas res vendendas argentarijs. & hoc ſcripſit in libro rationum argentarij. omnibus rebus venditis ſoluerunt pretium matri huius filiæ: & poſtea mater nouem annis adminiſtrauit bona filiæ, in tantum quòd eam etiam marito collocauit, & ceteras res tradidit. Nunc quæritur vtrū iſta filia habeat aliquam actionem cōtra argentarios, eo quod non ſit ab ipſis pretium rerum venditarum ſtipulata? Reſpōdetur quòd argentarij ſunt liberati ſoluendo matri huius Seiæ. ſi tamen argentarij ſciebant matrem non habere ius adminiſtrandi res filiæ, & mater non ſit ſoluendo, non liberantur matri ſoluendo. Franc.

o Et res. filiæ.

p Dedit mater.

q Soluerunt. matri.

r Quando. alias quando: & aliàs quoniam.

ſ Solutione. matri puellæ facta per argentarios.

t Liberatos. imò non: vt ꝟ. de neg. geſt. l. qui alienam. quæ eſt contra. Solu. ibi ſciuit, hic ignorauit debitor: vel hic ſoluit ex poſteriori contractu, ibi ex præcedenti. vel ibi loquitur de debitoribus filiæ, hic de matris debitoribus. vel ibi erant debitores hæreditarij, hic non. vel hic ignorabant debitores eſſe pupillares: vel

etiam ſcientes, cum mater erat ſoluendo. vel ſi ignorant ſcientes, & mater erat ſoluendo.

a Claudius. notans Sceuolam, quod minus ſufficienter dixerat.

b Iuriſdictione. à iudice examinanda.

dius. a Subeſt enim illa ex iuriſdictione b pendés quæſtio, an pretia rerum, quæ ſciebant eſſe c pupillæ, bona fide ſolniſſe videantur matri, quæ ius adminiſtrationis non habebat. ideoq́ue ſi hoc ſciebant, d non liberantur; e ſcilicet ſi mater ſoluendo non ſit.

Clauſula generalis reſtringitur ad ſpecificata tantum, ſi hoc fieri poteſt ſalua ratione recti ſermonis. h. d. Bar.

Idem libr. xxix. Digeſtorum. LXXXIX.

† SI ex pluribus cauſis, & chirographis creditor ita cauit, Titius f Mæuius g dico me accepiſſe & habere, h † & acceptotuliſſe à Caio i Titio reliquũ k omne poſt rationem poſitam l eius pecuniæ, quam mihi Stichus Caij Titij ſeruus cauerat. quæſitũ eſt, an ex cæteris chirographis, quæ non Stichus cauit, ſed ipſe debitor, integra maneat actio ex chirographis per ipſum debitorem cautis? Reſpondit, eam ſolam obligationem diſſolutam, m ex qua ſolutum proponeretur. n

Ille, qui habet mandatum recipiendi ſolutionem ex certa cauſa, non poteſt ex alia cauſa recipere. h. d. Bar.

Lucius o Titius ex duobus chirographis, quibus quadringenta ei à Seio debebantur, altero centum, altero † trecenta, ſcripſit Seio, p vt vnius q chirographi centum per Mæuiũ, & Septitium ſibi mitterentur. quæro, an Seius ſi Mæuio & Septitio ex trecentis quoque ſoluiſſe ſe dicat, liberatus ſit? Reſpondi, ſi nec mandauit vt ex ccc. ſolueretur, nec ſolutum ratum habuit, non eſſe liberatum. s

Simplex ſolutio refertur ad cauſam antiquiorem, ſi utraque eſt uſuraria: licet una grauioribus prægrauetur uſuris. h. d. dicit. Bart.

Lucius Titius r duabus ſtipulationibus, vna quindecim ſub vſuris maioribus, s altera xx. ſub vſuris leuioribus Seium

c Sciebant eſſe. ſiue habeat, qui ſcilicet argentarij: ſiue quæ, ſcilicet pretia: dic ſciebant eſſe pupillæ, ſcilicet res venditas, ſecundum R. vel eſſe pupillæ, ſcilicet pretia prædicta. dic, id eſt, deberi pupillæ, quia procuratorio nomine erat ſtipulata: ex qua ſtipulatione pupilla habet vtilem forte: vt argu. ſupra ſol. matrim. l. Caius. & C. de pact. conuen. l. pater. in ſubſidium tamen: vt hic. ſed ſi ignorabant, liberantur, vt dixi.

d Sciebant. ſcilicet res fuiſſe pupillæ. R. vel deberi filiæ pretia.

e Liberantur. argentarij à filia.

SI ex pluribus. CASVS Titius quidã habebat multas obligationes contra Caium quendam: quas ipſe Caius partim ipſe contraxerat, & partim ſeruus eius Stichus. Accidit quòd ſemel iſti duo Titius, & Caius poſuerunt rationem ſimul de ſuis debitis, intantum vt ipſe Titius faceret Caio quittantiam in hæc verba: Ego Titius confiteor me recepiſſe, mihique ſatisfactum eſſe ex omnibus contractibus, ex quib. ratione inter nos poſita inuentum eſt Caium mihi teneri ex contractibus ſerui ſui Stichi. Nunc quæritur vtrum Caius ſit liberatus ex omnibus contractibus ſuis: an verò tantum ab ijs, quos ſeruus ſuus Stichus fecit? Reſpon. quòd liberatur tantum virtute iſtius quittantiæ à contractibus factis a Sticho ſeruo ſuo, non ab ijs quos ipſemet fecit cum Titio creditore ſuo. Lucius Titius. Caſus iſtius difficilis, & ſcabroſi textus talis eſt: Lucius Titius habebat obligatum Seium quendam in cccc. aureis. de iſtis cccc. aureis habebat duo chirographa, id eſt, duas ſchedulas ſignatas manu ipſius Seij. vna ſchedula continebat centum aureos, altera trecentos. Lucius Titius creditor mandauit Seio debitori ſuo, vt mitteret ſibi centum, quæ in vna ſchedula erant, per Septitium, & Mæuium quoſdam quos ad eum miſerat. iſte Seius debitor volens ſe bonum virum oſtendere, ſoluit Septitio, & Mæuio non tantum centum, de quibus mandabat Lucius creditor: ſed etiam ſoluit trecenta ipſis Septitio, & Mæuio. quæritur, an liberetur iſta ſolutione? Reſpond. quod ſi Lucius non mandauit Seio, quòd ſolueret alia ccc. non liberatur hac ſolutione facta ipſis Septitio, & Mæuio. Lucius Titius. Ego promiſi tibi vna die quindecim aureos ſub vſuris maioribus, & viginti aureos ſub vſuris minoribus, & pacto appoſito, quòd viginti ſoluerentur in menſe ſeptẽbri, xv. verò menſe Decembri. ego permiſi tranſire menſem Septembrem, & Decembrem. & ſic vtrunque terminũ. poſtea venio & ſoluo tibi xxvj. aureos: & non diſcerno pro qua ſumma ſoluo, an pro quindecim, an pro viginti. Nunc quæritur, in quam ſummam hæc xxvj. deducantur, an viginti, prius ſoluta eſſe videantur in illa viginti, quæ debebantur ſub vſuris leuioribus, & ſex pro vſuris? Reſpond. quod ſolutio debet cedere in vetuſtiorem obligationem. Franciſcus Accurſius.

f Titius. ego. Accurſius.

g Mæuius. creditor. Accurſius.

h Et habere. verborum inculcatio.

i Caio. ſcilicet domino debitoris. Et not. quòd iure pacti de non petendo accipiuntur hæc verba vt ſupra, de pact. l. tale.

k Reliquum. quia prius partem acceperat.

l Poſitam. id eſt, redditam.

m Diſſolutam. ſcilicet per pecuniam.

n Proponeretur. proponitur autem ſolutum ex reliquis rationibus ſerui, vt ex verbis Titij patet. Item talis confeſſio extra iudicium facta non videtur quod præiudicet, niſi poſt triginta dies: vt C. de non nume. pecu. l. in contractibus. § ſuper. & ſupra, de pact. l. tale pactum. in princip. & facit C. de tranſa. l. ſi de certa. & ſupra, de arbi. l. de his rebus. & de tranſac. l. cum Aquiliana. Accurſius.

o Lucius. ita conſtrue, Lucius ſcripſit Seio, vt vnius chirographi ex duobus chirographis quibus cccc. ei à Seio debebantur, ſcilicet altero centum, altero ccc. per Mæuium &c.

p Seio. debitori. Accurſius.

q Vt vnius. non addito ex quo vellet ſibi ſolui.

r Non eſſe liberatum. in centum ex illis ccc. ſi nõ de hoc mandauit. Sed nunquid licuit debitori eligere: vt ſupra eo. l. 1. Reſpon. illud locum habet præſente conſtituto vtroque, vel debitoris procuratore, ſed hic erat in abſentia, & actor miſit procuratorem, ſecundum R.

ſ Lucius Titius. creditor. Accur.

s Maioribus. hoc faciebat dubitationem.

Marginal notes:

† In P. Fl. ſcipit, Ex pluribus cauſis.

† In P. Fl. ei accepto tuliſſe à Caio Titio reliquum oẽ ratione ꝓpoſita eius &c.

† Trecentum, in P. Flor. ſicut & paulo poſt.

Cõfeſſio extraiudicialiter facta, an, & quã obliget, & poſt quod tempus.

a Die obligauit. diuerſis horis.
b Septembr.bus.i.xv. Calendas octobris.
c Ab altero.i.neque à debitore ſoluente, neque à creditore recipiente.
d Eam ſtipulationem. vtrum de ſtipulatione de xv. vel xx.
e Sortis.nomine.
f Eorum.viginti.
g Ex vſu. vt in vetuſtiorem obligationem ſolutio cedat non inſpecta cauſa vſurarum. & facit ſupra eo.l.in his.circa princip.& infra eod.l.cum ex pluribus. r.in fin. r.reſpō. ſi autem eiuſdem eſſent diei, vel horæ: quia ſupra poſuit, quod eadem die diuerſis tamen horis, inſpiceret cauſa durior: vt ſupra eod.l.1.2.& 3.

eadē die obligauit: [a] ita vt viginti prius ſoluerentur, id eſt, Idibus Septembribus.. [b] debitor poſt diem vtriuſq; ſtipulationis cedentem ſoluit xxvj. neque dictum eſt ab altero, [c] pro qua ſtipulatione ſolueretur. quæro, an quod ſolutum eſt, eam ſtipulationem [d] exonerauerit, cuius dies anteceſsit: id eſt, vt viginti ſorti [e] ſoluta videantur, & in vſuras eorum [f] ſex data? Reſpondit, magis id accipi ex vſu [g] eſſe.

Solutio facta hæredi, qui poſt ea per in integrum reſtitutionem eſt abſtentus liberat debitorem. h.d. Bartolus.

Idem lib.xxvj. Digeſtorum. XC.

Filius, [h] qui adminiſtrabat vt hæres paterna bona, pecuniam ex his Sempronio mutuam dedit, & eandem particulatim recepit: [i] deinde ſe abſtinuit, [k] quia minor annis erat, ab ea hęreditate. quęſitum eſt, curator bonorum patris conſtitutus, an aduerſus Semproniū [l] vtilē actionem [m] habeat? Reſpondit, nihil proponi, cur nō is, qui ſoluiſſet, id, quod mutuum ita acceperat, liberatus [n] eſſet. [o]

Per nouationem debitor inuitus, & contradicens poteſt liberari.h.d.Bart.

Lab.libr.vj. Pithanon à Pau.epito. XCI.

SI debitor tuus [p] non vult à te liberari, & præſens eſt, non poteſt inuitus à te abſolui. [q] Paulus, Imò debitorem tuum, & præſentem, & inuitum liberare ita poteris, ſupponendo, [r] à quo debitū nouandi cauſa ſtipuleris. [ſ] quod etiā ſi acceptum non feceris, [t] tamen ſtatim quod ad te attinet, [u] res [x] peribit. Nam & petentē [y] te doli mali præſcriptio [z] excludet. [a]

Manumiſſio ſimilis eſt morti. Bartolus.

Pomponius lib.ix.epiſtolarum. XCII.

SI mihi alienum ſeruum [b] dare promiſeris, aut teſtamento dare iuſſus [c] fueris: iſq; ſeruus ante, quam per te ſtaret, quò minus dares, à domino manumiſſus ſit: hæc manumiſsio ſimilis [d] morti eſt. ſi autem deceſsiſſet, non teneris. [e] Sed & ſi quis ſeruum, [f] quem dare promiſit, hæres à domino [g] ſcriptus [h] † ſtatuliberum dede-

FIlius, qui. CASVS. Titi⁹ mortuus reliquit hæredem filium ſuum, qui omnia bona paterna adminiſtrauit, vt hæres: & ex his bonis dedit pecuniam mutuam Sempronio: & particulatim eas recepit. poſtea videns ſe læſum hac paterna hæreditate, abſtinuit ab ea: quia minor erat. Nunc quæritur vtrum curator, qui erat datus bonis paternis adminiſtrandis, habeat aliquam actionem aduerſus hunc Semproninm, qui acceperat pecunias mutuas à filio? Reſpon. quòd non: quia liberatus eſt Sempronius ſoluendo filio à quo mutuas pecunias acceperat. Franc.
h Filius.minor. Accurſius.
i Recepit. & dic vel cum iudice, vel quòd eam habeat ſaluam minor: vt quam contra eum defenſionem haberet debitor, habeat contra curatorem bonorum: vt Inſtitut.qui.alie.licet.§.fina.& facit ſupra, de bon.aut.iudi.poſſ.l.ſi non expedierit.§.1.& de re iudi.l.ex conteactu.& ſupra, de mino.l.ſi mulier. & l.in integrum.
k Abſtinuit. pce in iure.teſti.à paterna hæreditate.
l Sempronium.cui filius mutuauit. Accurſius.
m Actionem. poteſt enim exercere actionem: vt ſupra, de cur.bo.dand.l.2.
n Liberatus hoc verum eſt, ſi ſaluam habeat pecuniam, quam cum iudice ſoluit.
o Eſſet. Nat.non poſſe liberari debitorem inuito pro ſon.per acceptilationem: ſed ſi ab alio ſtipulatur quod ipſe debet, liberatur. Accur.

SI debitor. CASVS. Habeo debitorem, qui gaudet ſe eſſe tantæ reputationis quòd debitor dici poteſt: volo eum liberare præſentem, ipſe non vult an ego poſſim eum cogere? Videbatur quòd non. Paulus tamen dicit quod poſſum debitorem meū præſentem liberare inuitum, hoc modo. Nam debeo ſupponere alium à quo ſtipulet debitū iſtud: & ita licet ego non acceptē tulerim debitori meo, tamen quantum ad me attinet, liberatus eſt à me quia ſi petam, poterit me repellere doli mali exceptione. Fran.
p Si debitor tuus. creditori loquitur.
q Abſolui.i.liberari. Accurſius.
r Supponendo. ſcilicet aliquem.
ſ Stipuleris. vt & infra, de accep.l.& per iuſiurādum.§.iutoe. & ſ.de no.l.ſi Stichē.§.ſi.& l.ſi quis abſente. & de nego.geſt.l.ea duobus. & ſ.de cōſt.pe.l.verb. ſed ſ.de reg.iu.l.inuito. contra expone vt ibi: quia non directo, ſed per mediū. Accurſius.
t Non feceris. id eſt poſt quā ſtipulatus es ab hoc ſuppoſito, non liberas eum.
u Attinet. pre ſtipulationem ſecundā.
x Res.id eſt obligatio prima. [1]
y Petentem. à ſecundo.
z Præſcriptio. id eſt, exceptio.
a Excludet. ſecundus ergo per exceptionē: qui in hoc pacto promiſit. quod & deberē, eum acceptoliberare. primus autem ipſo iure liberatus eſt.

SI mihi. CASVS. Tu promiſiſti mihi dare ſeruum Titij: aut tu fuiſti damnatus in teſtamēto eū mihi dare. iſte ſeruus ante, quā tu eſſes in mora dādi, eſt manumiſſus à Titio dn̄o ſuo. Dicit hic, q̄ tu non teneris dare iſtum ſeruum, ac ſi mortuus eſſet. Franc. Accur.
b Seruum. pone Stichum, & ita in ſpecie.
c Iuſſus. ab eo, qui te hæredem inſtituit.
d Similis. No. manumiſſionem ſimilē morti: vt & ſ. de fur.l.inter oēs. circa prin.& ad id.ſ.de re.iu.l.ſeruitutē. ſed non quo ad oia: vt ſ.de ædi.edi.l.ſi hominē.
e Teneris. imo libereris interitu ſpeciei.
f Seruum. ſ. certum. pone Titij. Accur.
g A domino.i.à Titio.
h Scriptus.ſ.promiſſor.

[1] Et ſic erit pro obligatione, vt & etiam per Mand. in Gl. Fac. §. Ac tam, in ver. rebus, verſ. Inſup. pro obligatione, & ibidem quot alijs modis res ac cipiatur.
† Statim liberum, in P. Flo. Manumiſſio quoad aliqua, ſimilis eſt morti.

a Liberabitur. vt & ſ. de ſtatuli. l. ſtatuliberum medio. §. illud. Sed contra ſupra, de condict. indebi. l. Neratius. Solu. hic alienum, ibi ſuum promiſit. & ſic ibi ſtatuliberum ſuo facto: hic non: vt ibi plene diximus. & facit ſ. de verb. oblig. l. ſi ſeruum. Accur.

teri noceret: vt ſ. de arbi. l. ſi duo. niſi ab alio ſit lis conteſtata: & poſtea alius paciſcatur: vt ā. de duobus reis. l. ex duobus. & facit ſupra eod. titu. de duobus reis. l. reus pro. & ſupra, de pact. l. ſi vnus. in princ. & de fideiuſſo. l. ſi reus. & l. generaliter. §. t. & ī. §. proxi.

Si duo rei. c CASVS. Titius, & Meuius ſtipulati ſunt à Seio c. & ſic duo ſunt rei ſtipulandi. Titius moritur, & inſtituit hæredem Mæuium, an obligatio confundatur? Reſpond. quod nõ. Sed ad quid prodeſt ſcire vtrũ obligatio confundatur, vel non? Reſpond. quòd multum: quia ſi reus ſtipulandi qui eſt mortuus, feciſſet pactum cum debitore de non petendo: alter qui eſt hæres, non poſſet ſummoueri exceptione pacti conuẽti: quod aliàs ſecus eſſet. Item ſi duo rei. Duo, ſcilicet Titius, & Seius promiſerunt Sempronio centum: & ſic facti ſunt duo rei promittendi: alter factus eſt hæres alterius quæritur vtrũ obligatio confundatur? Reſpond. quòd non. Sed ponamus quòd tu promiſiſti Titio centum: ego fui fideiuſſor pro te, tu inſtituiſti me hæredem. certè obligatio mea confunditur cum tua. Nam generalis regula eſt, quoties obligatio acceſſoria accedit principali, confunditur cum ea. Sed quando duæ obligationes principales ſibi inuicẽ coniunguntur, tunc non confunduntur, ſed vna alteri potius videtur accedere. Item ſi fideiuſſor reum principalem ſcripſit hæredem, confunditur obligatio. Franciſcus Accurſij.

b Non confundi. hic ſubijcit quæſtionem ſecundam: ſcilicet an cogatur eligere agat proprio, vel hæreditario? & videtur quod non. ſed tamen dicit quòd ſic: & reddit rationem: & dic non confundi: continuando quod pro ſed, ſi intendat &c. quaſi dicat, ſi intẽdat ſibi dari oportere: vel quia eſt hæres, vel quia ea ſua perſona debetur: & nunc accipe, quod bonum eſt dicere hoc, id eſt eligere magis vnam illarum cauſarum, quã alteram: & ipſe reſpon. atqui &c. & hoc ſi habeas ſi: ſi autem non habeas ſi, rectè lege: & incipit ibi ſecunda quæſtio, quod bonum eſt &c. & reſpondetur poſtea, atqui &c.

c Ex reis. ſtipulandi.

d Extitit. alteri.

e Vt ita poſſis. aliàs poſſia, aliàs poſſit.

f Animaduertere. debitor.

g Nec ne. hic non erant ſocij: aliàs pactum vnius al-

rit, liberabitur. n

Obligatio principalis per confuſionem extinguit acceſſoriam, ſecus in alia æquè principali. Item cui ad idem competunt duæ actiones debet exprimere, quam intendat. h. d. Bar.

Scæuola libro ſingulari quæſtio. publicè tractatarum. XCIII.

SI duo rei ſint ſtipulandi, & alter alterũ hæredem ſcripſerit: videndum, an cõfundatur obligatio. Et placet non confundi: b quod bonum eſt hoc dicere, quod ſi intendat dari ſibi oportere: vel ideo dari oportet ipſi, quia hæres extitit: vel ideo, quòd proprio nomine ei debeatur. Atquin magna eſt huius rei differentia. Nam ſi alter ex reis c pacti cõuenti temporali exceptione ſummoueri poterit: intererit, is qui hæres extitit, d vtrum ne ſuo nomine, an hæreditario experiatur. vt ita poſſis e animaduertere f an exceptioni locus ſit, nec ne. g Item ſi duo rei ſint promittendi, & alter alterũ hæredem ſcripſit, † non confunditur obligatio. h Sed ſi reus hæredẽ fideiuſſorem ſcripſerit, i confunditur j obligatio. Et quaſi generale quid retinendum eſt, vt vbi ei obligationi, k quæ ſequelæ l locum obtinet, principalis accedit: m confuſa ſit obligatio. † quoties duæ ſint principales, altera alteri o potius adijci ad actionem, quàm confuſionem parere videatur. p Quid ergo ſi fideiuſſor reũ q hæredem ſcripſerit? Confundetur r obligatio, ſ ſecundum Sabini ſententiam: licet Proculus t diſſentiat. u

h Obligatio. vt ſ. de duob. re. l. ſi reus promittendi.

i Confunditur. & hic interrogatiuè lege. & reſpõ. non omnis, ſed fideiuſſoria tantum: alias non confunditur.

k Obligationi, quæ. ſcilicet eſt fideiuſſoria tantum.

l Sequelæ. vt fideiuſſoriæ. Accur.

m Accedit. per ſucceſſionem Accur.

n Obligatio. fideiuſſoria. Accurſius.

o Alteri. ſcilicet obligationi.

p Parere videatur. & facit ſupra proxi. reſpon. cum ſuis concord. Accurſius.

q Reum principalem.

r Confundetur. niſi in caſu: vt ſ. de fideiuſſ. l. hæres à de. § qui ſi hic. & in alio caſu: vt in contrario, infra eod. l. Stichum. §. aliquando.

ſ Obligatio. acceſſoria.

t Proculus. malè. & hic aduerſatiuè non correctiuè. Accur.

u Diſſentiat. aduerſando. Accur.

† In P. Fl. deeſt negatio, ſed nõ rectè: alias non conſtaret ſibi Sceuola, cũ ſubiũgat, quoties duæ ſunt principales, alteri adijci ad actionẽ potiꝰ, quà vt cõfuſionem parere videatur. diſſentiret ꝑ tere à Venuleio iuriſcõſulto cuiꝰ reſpõſum extat in contrariam ſententiã ca. nij. ſupra de duobꝰ reis conſtitu.

† In P. Fl. non confuditur.

Numeratio pecuniæ alienæ liberationem, uel obligationem non parit, niſi ea conſumpta, uel domino ſatisfacto. creditor tamen agens ad reſtitutionem tenetur. hoc dicit. Bartolus.

Papinianus lib. viij. Quæſtionum. XCIIII.

SI

Si is cui. CASVS. Debebam tibi centum aureos: ſolui tibi de pecunia aliena, tu iterum petis à me debitum, an rectè facias? Reſpon. quòd non: quia ſi vis à me iterum petere centum aureos, tu debes reddere nummos alienos, quos tibi ſolui: aliàs poſſum te repellere doli mali excep. Sed pone, quod ego credidi omnes nummos: & illos ſoluam. certè dicitur hic, quòd operor duos effectus, obligationẽ ſ. & ſolutionẽ: ſiue iſti nummi ſint cõmunes pro ſingulis corporibus, ſiue inſpecta tota quãtitate nummorũ. Item ſi fideiuſſor Titij erga Seiũ, ſoluat Seio nummos alienos, poterit agere mandati actione cõtra Titium, ſi Seius iſtos nummos conſumpſerit. Item ſi ipſe fideiuſſor ſoluat nummos, quos ipſe ſurripuit, liberatur: ſi prius ſatiſfecerit actioni furti, vel condictioni furtiuæ. Flauꝰ Ianuarius. Caſus pulcher. Titius debebat Sempronio c. aureos, qui ex cauſa fideicommiſſi peti poſſunt, vel ex alia cauſa, nõ curo. Item debebat eidem Sempronio alios c. aureos ex illa cauſa ex qua peti non poterant, tamen ſi ſoluti fuiſſent, non poterant repeti: puta pro vſuris promiſſis nudo pacto. Stichus ſeruus Titij abſente domino ſuo ſoluit Sempronio centum aureos, & Sempronius fecit cautionem, ſiue quittantiam huic ſeruo, qualiter iſtos centum aureos receperat pro vniuerſo debito Titij. Nunc quæritur in quam cauſam videtur ſolutum, quod damnum eſt

tum eſt ab iſto ſeruo l Reſpond. quòd ſi creditor fecit cautionem Titio debitori ſe hanc ſummam in vniuerſum debitum recepiſſe: deducetur tantum in eam ſummam, quæ peti poteſt: non in eam, quæ peti non poteſt. Si vero cum ſeruus ſolueret, diceret ſe ſoluere etiam in eam cauſam, ex qua peti non poteſt: numos creditoris non faceret: quia dominus non videtur ſeruo mandaſſe, vt in talem cauſam ſolueret, ex qua peti non poteſt: ſicut nec dominus mandaſſe videtur ſeruo, quòd ſoluat eos nummos ex cauſa fideiuſſionis, quos non ſuſcepit ad vtilitatem ſui peculij. Franc.

vel, pro &c. t Accurſius.

s Cum Titius. debitor.

ſ Caio Seio. creditori. Accur.

t Quantitatem, puta centum.

u Tantundem. id eſt, alia centum.

is, a cui numos debitor ſoluit alienos, numis integris b pergat c petere, d quod ſibi debeatur: nec offerat e quod accepit: exceptiõe doli mali ſum mouebitur. ſin autem cõmunes numos credam, f aut ſoluam: cõfeſtim pro parte g mea naſcetur h & actio, & liberatio: i ſiue in ſingulis numis communionem pro indiuiſo quis eſſe intelligat: k ſiue in pecunia non corpora cogitet, l ſed quantitatem. m Sed etſi fideiuſſor alienos numos in cauſam fideiuſsionis dedit: conſumptis his mandati agere poteſt. n & ideo ſi eam pecuniam ſoluat, o quam ſurripuerat, mandati aget, p poſt q̃ furti nomine, q vel ex cauſa condictionis præſtiterit.

Solutum ſimpliciter, videtur ſolutum in cauſam efficacem. & ita datum de ſoluendo, ad cauſam efficacem videtur directum. hoc dicit. Bar.

a Flauius Ianuarius † Papiniano ſalutem. Cùm Titius r Caio Seio ſ deberet ex cauſa fideicommiſsi certã quãtitatẽ, t & tantũdem u eidem ex alia cauſa, quæ peti x quidem non poterat, ex ſolutione autem petitionẽ y non præſtabat: Titij z ſeruus actor a abſente domino ſoluit eã ſummã, b quæ ſufficeret ad quãtitatẽ vnius debiti: cautũq; c eſt ei ſolutum d ex vniuerſo credito. quæro, id quod ſolutum eſt, in quã cauſam acceptum eſſe videatur? Reſpond. Si quidem Titio Seius ita cauiſſet, vt ſibi ſolutum ex vniuerſo credito ſignificaret: crediti appellatio ſolius e fideicommiſsi pecuniam demonſtrare videtur, f nõ eam, quæ petitionem quidem non habet: ſolutione autem facta repeti pecunia non poteſt. g Cùm verò ſeruus Titij actor abſente domino pecuniam ſolueret, h ne dominium quidem numorum in ea ſpecie obligationis, quæ habuit auxilium exceptionis, translatum fore, ſi ex ea cauſa ſolutio facta proponeretur: quia non eſt veriſimile, dominum ad eam ſpeciem ſoluendis pecunijs ſeruum præpoſuiſſe, quæ ſolui non debuerint: i non magis, quàm vt numos peculiares ex cauſa fideiuſsionis, quam ſeruus non ex vtilitate peculij ſuſcepit, k ſolueret.

In obligatione alternatiua ſine culpa debitoris altera re peremptà, in ſuperſtite obligatio tantum durat. Idem ſi vtilior perit ante factum: & per interitum alterius poſtea contingentem, liberatur debitor à directa. ſed ad æſtimationem prioris vtilis conuenitur. hoc dicit. Bar.

Idem libro xxviij. Quæſtionum. XCVI.

STi-

STichum. CASVS. Tu promiſiſti mihi Stichum, aut Pamphilum dare quem vellem. & ſic mea eſt electio, mortuus eſt Stichus: an ſolus Pamphilus peti poſſit. Reſpond. quod ſic. Sed pone quod petij à te Stichum, tu faiſti in mora ip ... ſoluendi. certè ſi Stichus ... De est. Nou. Re a mortuus,

a Suis creditor. Accurſius.

b Nummis integris. Id eſt, non commiſtis. nam tunc aliud eſſet: vt ſupra eod. l. ſi alieni. & facit ſupra, de pign. actio. l. eleganter. §. qui reprobos. & ſupra ſi certum petat. l. non omnis. & ſupra eod. l. ſi cum aurum.

c Pergat, id eſt, tentet.

d Petere. adhuc.

e Nec offerat. debitori.

f Credam. id eſt, mutuem.

g Pro parte. ſic ſupra, ſi certum petatur. l. ſi ſocius.

h Naſcetur. ſcilicet quando mutuaui.

i Liberatio. quãdo ſolui.

k Intelligat. quod eſt verum de rigore iuris. Azo.

l Cogitet. quod eſt verius. Azo. vt ſupra, ſi cer. pet. l. nam & ſi fur. in fin. & facit ſupra eod. l. cum Stichus & Pamphi. & ad Trebel. l. deducta. §. nummis.

m Sed quantitatem. ſcilicet vt quantitatis dimidium meum ſit, ſcilicet decem.

n Agere poteſt. contra debitorem: quia præſumptione fuit liberatus.

o Soluat. fideiuſſor.

p Mandati aget. non expectata conſumptione.

q Furti nomine. ſcilicet præſtitit rem, & pœnam. vel ex cauſa condictionis rem tantum. vel pone illud

x Quæ peti. veluti vſuræ ex nudo pacto.

y Petitionem. i. repetitionem. Accur.

z Titij. debitoris.

a Actor. etiam habens liberam.

b Summam. ſcilicet centum. Accur.

c Cautumque. à Caio Seio. Accur.

d Solutum. dicens confiteor me accepiſſe, quod debes: non quòd de toto te liberare vellem, ſentiens me fortè accipere pro rata de vtroque, ſed tamen & verba, & mens ſoluentis eſt cõtra: quæ præualent.

e Appellatio. ſolius. creditum enim dun taxat dicitur quod exigi poteſt iure & creditor dicitur is tantum qui habet actionem, ſiue excep. vt infra, de verbor. ſignifi. l. creditores. & ſ. de actio. & oblig. is cui. R.

f Videtur. aliud in pretio redacto ex venditione pignoris. vt ſ. eod. l. in his. §. Imperator.

g Non poteſt. quia vna ſolu. non parit liberationem, & repetitionem.

h Solueret. dicens ex credito vniuerſo. Accurſius.

i Non debuerint. vt & ſupra, de pact. l. contra iuris. §. fina. & de pec. l. libera. & arg. ſupra de pigno. l. obligatione. & ſupra de condi. indebi. l. ſi procurator. in princip. nec obſt. ſupra eod l. quolibet. vt ibi dixi.

k Suſcepit. nec in rem domini ciã, quando teneret fideiuſſio ſerui, non alias: vt ſupra, de pec. l. licet. §. pe. & de fideiuſ. l. ſeruus inſcio.

† non eſt, nomine.

* In p Fl. Fauius.

† Hunc tex. habemus ſin. ad hoc ꝑ poſitũ qđ executor dat⁹ in teſtamẽto, nõ poteſt ſoluere debitum naturaliter tantũ. ꝑ quo facit l. ſi procuratori. de condi. indebit. ſ. & ita in terminis voluit Bart. in l. legatum. ſ. de liber. legat. Bolog.

r Vel pro &, & alijs modis Mãdos. in Gl. Fac. §. Actã, in ver. vel vicere gentem.

ſoluere.

moriatur, ſolus Stichus poterit peti, ac ſi ſolus fuiſſet in obligatione. & hoc intellige quando electio fuit creditoris, non debitoris. ſi autem electio fuit promiſſoris, puta quia ſimpliciter promiſi Stichum, aut Pamphilum, non addendo quē creditor vellet: tunc ſi vnus mortuus fuerit, qui promiſſus eſt, alter poterit peti ſolus. cætera quæ ſunt in hoc principio, gloſſ. optimè declarat: quã vide.

chum, a aut Pamphilum verum ego b volam, dare ſpōdes? altero mortuo, c qui viuit ſolus petetur: d niſi mora facta ſit in eo mortuo, quē petitor elegit. tunc enim perinde ſolus ille qui deceſsit, debetur: f ac ſi ſolus in obligationē deductus fuiſſet.

In textu ibi, quòd ſi promiſſoris. ibi, qui ſupereſt. æquè peti poterit: ſubaudi dumtaxat poſtquã debitor non fuit in mora: quia ille ſolus remanſit in obligatione, ut in princip. l. quando creditoris erat electio. hoc dicis, ſecundum

† Præbeſ. Aditio hæreditatis. Tu debebas mihi centum aureos: inſtituiſti me hæredem, ego adeo hæreditatem tuam. certè obligatio confunditur. vel econtra tu ſuccedis mihi: certè extinguitur obligatio. vſque ibi, ſi fortè, pone ſic, Quicunq; credit pupillo pecuniam, ſi pupillus non ſit factus locupletior, creditor nullam actionem poteſt intendere contra pupillum. Sed ponamus quòd Titius mutuauit centum alicui pupillo: poſtea ſuccedit ipſi pupillo. hæreditas fortè euincitur ab illo creditore. vtrum ipſe poſſit retinere ex hæreditate pupilli id quod ſibi debetur, non inſpecto, an pupillus ſit locupletior factus iſta pecunia, vel non? Reſpond. quod poteſt retinere quicquid ſibi debebat pupillus indiſtinctè. Aliquando euenit. Sunt aliquæ obligationes in aliquibus perſonis, quæ tamen ſunt inanes, & ſine effectu: ſicut eſt obligatio contra hæredem, qui iuſſus eſt reſtituere hæreditatem, & reſtituit fideicommiſſario. vel quando mulier fideiubet pro aliquo: obligatio fideiuſſoria eſt inutilis prohibente ſenatuſconſ. Velleia. mulieres intercedere pro aliquo. Iſtis præſuppoſitis, pone ſic caſum, Titius inſtituit Mæuium hæredem: & iuſſit hæreditatē reſtituere Seio. & reſtituit. hæres iſte Mæuius non poteſt conueniri à creditoribus hæreditarijs. licet ſit hæres. ſi tamen Mæuius extiterit hæres Seio fideicōmiſſario, conuenietur à creditoribus pro debitis Titij. Item ſi mulier ſuccedit debitori pro quo fideiuſſerit, actio quæ prius erat inutilis, fit efficax: vt poſſit conueniri à creditore apud quē fideiuſſerat. Quod vulgo. Dictum eſt ſupra, de fideiuſ. quod quoties fideiuſſor ſuccedit reo principali, liberatur ab obligatione fideiuſſoria. Iſte §. illud dictum limitat: & dicit illud eſſe verum, quoties reus principalis eſt obligatus plena obligatione. nam ſi reus eſt plenè obligatus, & fideiuſſor ſuus ei ſuccedit, ipſe fideiuſſor liberatur. vſque ibi, & econtrario. ſuperior caſus erat indubitabilis: iſte verò eſt dubitabilis. tamen dicit iuriſconſul. quod licet reus principalis habeat aliquam exceptionem, & fideiuſſor ei ſuccedit, ipſe fideiuſ. liberatur: & ponitur tale exēplum: Seius mutuauit pecuniam minori xxv. ann. quã ipſe minor perdidit. & ſic potuit reſtitui in integrum: tamen minor intra tempora reſtitutionis deceſſit relicto hærede fideiuſſore ſuo. certè difficile eſt dicere quod ius prætorium, quod minoribus ſubuenit, poſſit facere quòd fideiuſſor teneatur, cum ſua obligatio acceſſit principali obligationi. & ſic concludit quòd fideiuſſor ex perſona minoris, cui ſucceſſit, habet reſtitutionem in integrum intra tempora præſtituta reſtitutioni in integrum. Naturalis obligatio. Vendidiſti mihi aliquam rem: ſed non tradidiſti: ſic ſumus inuicem obligati iure gentium ex conſenſu mutuo, facimus pactum nudum quo diſcedimus ab iſta venditione. dicit hic iuriſconſul. quòd iſta obligatio qua tu mihi, & ego tibi teneor, eſt ipſo iure nulla. nam vinculum æquitatis quo ſolo ſuſtinebatur, tollitur conuentionis æquitate: & ideo etiam fideiuſſor, quem pupillus dedit, liberatur his de cauſis. hoc dicit hæc lex cum §. ſeq. vſque ad §. quæſitum eſt. Franciſcus Accurſius.

Paulus de Caſtro.

Quòd ſi promiſſoris fuit electio: defuncto altero, qui ſupereſt, æquè peti e poterit. Enimuero ſi facto debitoris alter ſit mortuus, cū debitoris eſſet electio: quāuis f interim g non alius peti poſſit, quā q ſolui ē poteſt: neque defuncti h offerri æſtimatio pōt, ſi fortè lōgè fuit vilior, quoniā i id pro petitore in pœnā ꝓmiſſoris conſtitutū eſt. k

Nota iſtū caſum, quòd ſi debitor qui habet electionem, inter-

a Stichum. Quatuor ponit caſus. primus, & ſecundus plani ſunt. Tertius incipit ibi, enim vero &c. vbi electio erat debitoris, qui promiſerat Stichū, qui valebat viginti, u. Pamphilum qui valet decem, & occidit Pamphilum. non remanet Stichus in obligatione, nec liberat debitor offerendo pretium Pamphili mortui, & hoc in ſui odium. Quartus caſus incipit ibi, tametſi alter. vbi dicit quòd ſi poſtea decedet Stichus, videtur debitor liberatus tunc: quia Stichus deceſſit ſine mora, & eius interitu eſt liberatus, nec ad pretium Pamphili tenetur, vt dictum eſt. & hoc de rigore: ſed de æquitate tenetur vtili ex ſtipulatu ad pretium Pamphili, argumento debitoris decedentis ſine hærede. nam licet liberetur fideiuſſor à directa per hoc, quod principalis eſt extincta: tenetur tamen vtili fideiuſſor. Accur.

b Vtrum ego. ſtipulator.

c Mortuo. ante petitionem meam ſtipulatoris.

d Petetur. id eſt ſolus remanet in obligatione, & ſolutione.

e Aequè peti. ac ſi ſolus in obligationem deductus fuiſſet: & vt ſuperiori caſu. Vel æque, id ſicut dictum eſt in ſuperiori caſu, quando ſtipulatoris erat electio. Item hoc niſi iam promiſſor alium elegerit: vt ī. de lega. 1. l. huiuſmodi. §. Stichum. & facit ſupra, de eo quod certo loco. l. 1. §. qui Stichum eſt. §. 1. de lega. 2. l. ſtatuliberū. §. fina. & de condictio. indebi. l. cum is qui. in princ. & de verb. obli. l. ſi quis ſtipulatus. & de contrahenda emptio. l. in venditionibus & empt. §. pen. & ad leg. Aquil. l. Stichum. in princ.

f Quamuis. id eſt, quia. Accur.

g Interim. malè videtur aduerſari ad id quod dicit defuncti non poſſe offerri æſtimationem: imò videtur eſſe ratio ad illud. & ideo dic quãuis, id eſt quia. & quod dicit infra tametſi: id eſt, quamuis alter &c. Item nec reſpicit hoc quamuis, illud tamen quod eſt infra: ea ratione, quia magis eſſet ratio, vt quia ſolus viuens poſſit peti, vt liberetur promiſſor eius interitu. expone ergo infra, tametſi, id eſt, quamuis alter &c. & ſuſpenſiuè lege, vſque illuc, conſtiterit &c. & tunc accipe nullo &c. & poſtea quamuis.

h Neque defuncti. quem ſe elegiſſe ad ſoluendum dicit.

i Quoniam id. vt non poſſit offerre æſtimationem vilioris.

k Conſtitutum eſt. ſi ergo ſtipulator vult id pretium, poteſt accipere. Sed cōtra. ī. de leg. 1. l. cum res. §. quod ſi Stichus. verſi. qua ratione. Solu. ibi deceſſit ſine culpa hæredis, hic cum culpa promiſſoris: quia eum interfecit. vel aliter ibi dicit fortaſſis, non præciſè aſſerit: quare ſic erit dicendum, vt hic dicit.

Tametſi

ficiat unum, & ſic liberatur ab illo: quia ut dixi, non eſt perpetuata obligatio, quia illa non erat præciſe in obligatione, deinde moriatur alter ſine mora, & culpa ſua & ſic etiam liberetur ab illo, & remaneat ab utroque liberatus: de rigore tamen, quia non eſt æquum, quòd creditor damnificatus remaneat facto illius: quia ſi non interfeciſſet primum, fortè hodie viueret, & poſſet peti, licet extincta fuerit obligatio in eo quo uſque alter viuebat: quia ſuccurrebatur creditori in illo ſuperſtite. nunc verò, quia deſtitutus eſt omni remedio, de rigore reſtituitur actio utilis ad primum interfectum, ne maleficium debitoris remaneat impunitum. h.d. Pau.

† Tametſi [a] alter ſeruus poſtea ſine culpa debitoris moriatur: nullo modo [b] ex ſtipulatu agi poterit: cum illo in tempore, quo moriebatur, non cōmiſerit ſtipulationem. Sanè † quoniam impunita non debent eſſe admiſſa, [c] doli actio [d] non immerito [e] deſiderabitur: aliter [f] quam in perſona fideiuſſoris, qui promiſſum hominem interfecit: [g] quia tenetur ex ſtipulatu [h] actione fideiuſſor: quemadmodum teneretur, ſi debitor [i] ſine hærede deceſsiſſet.

Succeſſio interdum extinguit obligationem iure confuſionis tantùm ut cum creditor ſuccedit debitori efficaciter obligato. interdum iure ſolutionis: ut cum ſuccedit naturaliter tantum obligato, & habet ponere rationem cum creditoribus legatariis, aut fideicommiſſario uniuerſali. Interdum obligationem directam inefficacem reddit efficacem: cum ille, qui tenetur directa inefficaciter ſuccedit ei, qui tenetur utili, & efficaciter: de quo duo ponuntur exempla. h.d. Paulus.

Aditio hæreditatis nō nunquam iure confundit obligationem: veluti, ſi creditor debitoris, vel contra, debitor creditoris adierit hæreditatem. [k] Aliquando pro ſolutione cedit: [l] ſi fortè creditor, qui pupillo ſine tutoris authoritate numos crediderat, hæres ei extiterit. non enim quanto locupletior factus pupillus eſt, conſequetur: ſed inſolidum creditum ſuū ex hæreditate retinet. [m] Aliquando euenit, ut inanis [n] obligatio aditione hæreditatis confirmetur. [o] Nam ſi hæres, [p] qui reſtituit ex Trebelliano hæreditatem, fideicommiſſario hæres [q] extitit: [r] vel mulier, q̄ pro Titio intercesſerat, [s] eidē hæres extitit: incipit obligatio ciuilis propter hæreditatē eius, qui iure tenebatū, auxiliū exceptionis amittere. Etenim † interdictum [t] eſt ſubuenire ſexui mulieris, [u] quæ ſuo nomine periclitetur. [x]

Si fideiuſſor ſuccedat debitori efficaciter obligato, extinguitur obligatio fideiuſſoria. Idem

[a] Tametſi. Hoc totum pone pro quamuis.

[b] Nullo modo. De ſtricto iure ſub. ſed de æquitate ſic: ut infra dicit. & ſic tenebitur utili actione ex ſtipu. nec dicas: imò videtur ipſo iure liberatus' interitu ſpeciei ab actio. ex ſtipulatu: quia interijt facto ſuo, quando non liberatur: ut ſupra, de verb. oblig. l. ſi ex legati. & l. ſi ſeruum. & l. mora. in fin. & l. cum filius. circa prin. & de uſur. l. mora. §. fina.

[c] Admiſſa. admiſſum fuit in eo, quod primus deceſſit culpa eius. & facit ſupra ad legem Aquil. ita vulneratus. & de fideiuſſo. l. ſi à reo. §. fina.

[d] Doli actio. Id eſt, ex ſtipulatu utili ob dolum: ut ſupra, de uſur. l. mora. in fine.

[e] Non immeritò. Id eſt immeritum eſſet, ſi aliàs deſideraretur: & ſic aduerbium non adiungitur verbo deſiderabitur. Accur.

[f] Aliter. quidam habent aliter. & alij habent aliàs. & dic id eſt, eadem æquitate. & tunc alia dabitur hic ex ſtipulatu actio propter dolum, ſicut datur contra fideiuſſorem. Nec enim debet eſſe punctum inter verbum illud deſiderabitur, & ſequens aduerbium aliter: licet quidam dicant ibi eſſe punctandum: & dicunt hunc teneri actione de dolo: ſed fideiuſſorem utili actione ex ſtipulatu. ſed certè fideiuſſor actione de dolo tantum tenetur quandoque, ſcilicet quando ante moram ſuam occidit: ut ſupra, de dolo. l. ſi fideiuſſor. nō ergo hæc eſſet bona differentia.

[g] Interfecit. poſt moram ſuā. tamen agitur aliàs actione de dolo: ut d. l. ſi fideiuſſor. quæ eſt contra. ubi de hoc plene dixi.

[h] Ex ſtipulatu utili: ut d. l. de uſur. l. mora. §. ſi.

[i] Si debitor. nam & hoc caſu tenetur utili principali extincta: ſicut dictum eſt, ſi bene vis proſequi ſimilitudinem. Accurſius.

[k] Hæreditatem. ut C. de pac. l. debitori, & ibi dixi.

[l] Cedit. aditio hæreditatis.

[m] Retinet. contra legatarios præter Falcid. vel contra generale fideicom. præter quartam Trebellianicam. & facit ſupra, quando dies lega. cedit. l. cum illud. §. hæres meus. & de ſepara. l. 1. §. ſi. & de peti. hæredi. l. ſi quid poſſeſſor. & ſupra, de euic. l. ſi et. §. ſi is. & ad leg. Falc. l. quærebatur. & infra proxi. §. quod vulgo. Accur.

[n] Inanis. contra hæredem debitoris qui rogatus fuerat hæreditatē reſtituere, pone Seio. Accur.

[o] Confirmetur. poſtea.

[p] Nam ſi hæres extiterit Seio fideicommiſſ.

[q] Hæres. rogatus reſtituere fideicōmiſſum.

[r] Extitit. qui licet prius hæres erat, ex quo ſemel fuit: non tamen tenebatur, ni ſi retinuit quartam: & tunc pro rata. ſed amodo inſolidum, & cum effectu tenebitur. ad quod facit ſupra, ad Trebel. l. 1. §. 1. Accurſius.

[s] Interceſſerat. ſcil. modo nouandi: & vide modum intercedendi. ſunt enim plures modi intercedendi: quia per mandatum, per fideiuſſionem, per conſtitutionem. Item & per nouationem. & quid ſit proprium cuiuſque eorum, dic ut ſupra mandat. l. ſi verò non remunerandi. §. ſi poſt. Porro expromiſſor dicitur, qui nomine alterius ſe obligat, illo non obligato: ut ſupra, de dolo. l. eleganter. §. ſeruus pactionis. & in quarto modo hic caſus ponitur. nam in alijs ipſo iure per ſucceſſionem extinguitur acceſſoria obligatio: ut ſupra, de fideiuſ. l. generaliter. & leg. hæres. § quid ſi. & ſupra, eodem. leg. ſi duo rei. primo reſpon.

[t] Interdictum. aliàs increditum. Accur.

[u] Mulieris. In utroque caſu. & ſic facit ſupra, de condi & demonſtra. l. in facto. §. fiſcus. & de procu. l. ſi quis cum procuratorio. Sed contra infra, de regu. iur. l. quod in initio. & ſupra, de act. & obliga. l. omnes. Sol. ibi de reprobatis, hic de non approbatis. Accurſius.

[x] Periclitetur. ' ut & ſupra, ad Velle. l. quamuis. §. ſi mulier. Accurſius.

[x] Periclitentur. quia hic cōuenitur ut hæres. & hæres & de-

† In P. Fl. Tamen ſi & alter. Pand. Flo. non eſt §. ſed continuatur cū ſuperiore litera.

† Cōcor. tex. in l. licitatio. §. q̄ illicitè, ſupra, de pub. unde dicit Bal. I l. ita vulneratus. ſ. ad legem Aquil. q̄ fauor publicæ diſciplinæ dictat, & ſuadet ut maleficia puniātur. alle. ipſe tex. in d. l. licitatio.

† Iſta gl. eſt melior de iure ad hoc, quomodo cognoſcam' quot ſunt modi fideiubēdi ſeu intercedēdi p alijs, de quo ēt vide nota. per gl. no. in l. ſi vero. §. ſi poſt creditam, ſupra man. Bol.

† Incōditum in P. F. aliàs in creditum.

& defunctus vna perſona cenſetur: & ita ex perſona defuncti non quæritur. Accurſius.

a Liberari: vt ſupra, de fideiuſ.l. generaliter Iulianus. niſi vt ſupra proxi.§.

b Verum eſt. indubitanter. Accurſius.

Si erat inefficaciter obligatus: tamen iſta inefficacia non tranſibat ad hæredem eius, qui habebat exceptionem merè perſonalem. Idem ſi tempore ſucceſſionis erat efficaciter obligatus, ſed ſperabatur effici obligatio inefficax beneficio reſtitutionis in integrum: licet tale beneficium ad hæredem tranſeat. Paulus.

Quod vulgò iactatur fideiuſſorem, qui debitori hæres extiterit, ex cauſa fideiuſsionis liberari[a] toties verum eſt,[b] † quoties plenior[c] rei promittendi obligatio inuenitur. Nam ſi reus duntaxat[d] fuit obligatus, fideiuſſor liberabitur[e] econtrario[f] non poteſt dici non tolli fideiuſſoris obligationem, ſi debitor propriam, & perſonalem habuit defenſionem.[g] nam ſi minori vigintiquinque annis bona fide[h] pecuniã † credidiſti: iſq; numos acceptos perdidit: & intra tempora in integrum reſtitutionis deceſsit hærede fideiuſſore:[i] difficile eſt[k] dicere, cauſam iuris honorarij,[l] quæ potuit auxilio minori eſſe, retinere[m] fideiuſſoris obligationem, quæ[n] principalis[o] fuit, & cui[p] fideiuſſoris[q] acceſsit ſine contemplatione[r] iuris prætorij. Auxilium igitur reſtitutionis, fideiuſſori, qui adoleſcenti hæres extitit, intra conſtitutum tempus[ſ] ſaluum erit.[a]

Naturalis obligatio pacto, & iureiurando tollitur ipſo iure, quod prodeſt fideiuſſori. hoc dicit Bartolus.

Naturalis[u] obligatio vt[x] pecuniæ numeratione,[y] ita † iuſto pacto,[z] vel iureiurando ipſo iure tollitur, quia vinculum æquitatis,[a] quo ſolo ſuſtinebatur, conuentionis æquitate diſſoluitur.

Ideoq; fideiuſſor, quẽ pupillus dedit, ex iſtis cauſis liberari dicitur.[b]

Tunc pater poteſt adiici à filio ad ſolutionẽ cum patri actio non quæritur. ſed filius indiſtinctè à patre adiicitur. Bart.

Quæſitum eſt, an ita ſtipulari quis poſsit, Mi-

c Plenior. Id eſt plena, & efficax. ciuilis, & naturalis: aliud ſi tantum naturalis: vt ſupra, de fideiuſ.l. hęres.§. cum fideiuſſor. & facit ſupra, de pact.l. niſi hoc.

) Quæ dictio limitatiua, & excluſiua eſt, Mãd. in 6.q. 8. Reg.n.6.

d Duntaxat.) id eſt, oĩno, vel reus duntaxat, id eſt reus, qui non eſt fideiuſſor. nam fideiuſſor quoque reus eſt. Ioan. maximè, ſi alium fideiuſſorem det. Vel dic, id eſt, ſimpliciter, vel abſolutè obligatus: vt ei' obligationi non cohæreat exceptio, vel auxilium. Azo. ſed hæc eſt eadem cum prima. Accurſius.

† Pan. Fl. quoties ei plenior ꝓmittendi &c.

e Liberabitur. à ſua obligatione. Accur.

f Econtrario. ſupra enim poſuit caſum indubitabilem quare reus nulla tuebatur exceptione, cui fideiuſſor ſucceſſit: hic econtra, quandó tuebatur exceptione, & nihilominus dicit extingui obligationem fideiuſſ. per in integrũ reſtitu. ſic & ſit infra eodem leg. qui res.§. mihi. ſed quidam, vt R. dicunt hic non extingui: quia deeſt eis dictio non: & habent talem literam. econtra non poteſt dici tolli &c. & verbum interea retinere, ponitur pro impedire. vel ſecundum eam literam, dic non tolli ipſo iure, ſed per in integrum reſtitutionem.

† credidit.

g Defenſionem. quæ non competebat fideiuſſori vel hæredi: vtpote perſonalis, non realis. & quod ſubiicit, nam &c. ſimile adducit.

h Bona fide. & ſic non fuit deceptus dolo aduerſarij.

i Fideiuſſore. ſcilicet relicto.

k Difficile eſt. id eſt impoſſibile. ſic econtra ſupra, de ijs, qui deie.l.2. ſed ſecundum R.l. graue. Accur.

l Honorarij. id eſt, in integ. reſti. quæ à prætore eſt introducta.

m Retinere. id eſt, facere eam durare. Ioan. ſed R. ſcilicet, eam impedire.

n Quæ. ſcilicet cauſa in integ. reſti. iuris honorarij.

o Principalis. ſcilicet obligationis.

p Et cui. principali.

q Fideiuſſoris. alias fideiuſſoris: & ſubaudias, obligatio ſi non habeas. alias fideiuſſor. & tunc nil ſubaudias. Accurſius.

r Sine contemplatione. quia deceptus forte fuit minor facilitate: & ideo nõ reſtituitur fideiuſſor. vt ſupra, de excep.l. exceptiones.§. fin. & C. de fideiuſſ. mi.l.1. & 2. niſi eſſet hæres, vt hic ſubijcit in fi.§. gl. iſta proſequitur dictum domini Ro. tantum.

ſ Intra cõſtitutum tempus. ſ. quadriennij: hodie à die quo ſucceſſit: vt C. de tempo. in integ. reſti.l. ęt quæ.§. fina.

a Saluum erit. vt hæredi, non vt fideiuſſori, id eſt conuento, ſecundũ R. cum ſui facilitate fuerit minor læſus. Sed tu dic etiam ſi vt fideiuſſor conuenitur, vt hic: & ſic erit ſpeciale, vt reſtituatur fideiuſſor minoris læſi ſui facilitate: quia licet pro ſua obligatione conuentus petat reſtitui: tamen ex perſona minoris hoc petit, cuius hæres eſt. vel dic quod dolus creditoris interuenit, nec obſtat quod ſupra dicit bona fide: quia fuit in accipiente, mediam probo. Accurſius.

Fideiuſſor hæres debitoris efficaciter obligati adiuuatur beneficio reſtitutionis in integrum quo principalis debitor ſe ſpectabat adiuuare.

u Naturalis. id eſt, de iure gentium.

x Vt id eſt ſicut.

y Numeratione. id eſt ſolutione.

z Iuſto pacto. nam ſimilia ſunt vtrarg. ſupra, de pact.l. ſi vnus.§. ſed ſi ſtipulatus decem. Azo. apparet ergo ꝙ obligatio naturalis per pactum introducta, ipſo iure per aliud pactum tollitur. ſed cõtra ſupra, de pact.l. ſi vnus.§. pactus ne peteret. Solu. aliud eſt tollere obligatorium pactum: & fieri poteſt, vt hic. aliud liberatorium: quod fieri non poteſt ipſo iure, vt ibi: quia promptiores &c. vt ſupra, de actio. & oblig. Arrianus. Vel dic vt ibi. Item facit ſupra, de iureiu.l. fi. & C. de pact.l. creditori. & ſupra ad leg. Fal. l. ſi pupillus. Accurſius.

† Iuſto pacto, hoc eſt ꝙ vulgo veſtitũ dicitur, & ſtipulatione roboratum. Alci. in l. leg. obuenire. ff. de ver. ſignific.

a Æquitatis. vnde etiam ſoluta pecunia repetitur: vt ſupra, de condic. indeb.l. qui exceptionem.§. fi.

b Liberari dicitur. ſi ſupradictis modis tollitur obligatio pupilli, vel ſi talia faciat fideiuſſor. & facit infra ea l.§ fina.

Quæſitum eſt. CASVS. Perſona domini, & ſerui in contractibus cenſetur eſſe eadẽ, ſicut perſona patris, & filij. Quæritur ergo (his præſuppoſitis) verũ cum pater ſtipulatur, poſſit perſona filij adijci: vel cum filius ſtipulatur, poſſit patris perſona adijci in ſtipulatione. Itẽ cũ dominus ſtipulatur, an poſſit pſona ſerui adijci: vel ecõtra? Et diſtinguit iuriſcõ. nam ſi filius ſtipulatur ſibiipſi tali ſtipulatione, qua patri nihil acquirit, ſicut quãdo ſtipulatur de peculio ſuo caſtrenſi: tunc perſona patris poteſt adiici in ſtipulatione. Econtra autẽ ſi pater ſtipulatur, poteſt pſona filij adiici in ſtipulatione & perſo-

hi, aut filio meo decem dari? vel ita, Mihi, aut patri? Sed non incommodè poteſt adhiberi diſtinctio, vt filio quidem ſtipulante, patris tunc adijciatur[a] perſona, cũ ſtipulatio[b] ei acquiri non poſſit. Econtrario autem nihil prohibeat parte ſtipulante filij perſonam adijci: cum toties, quod filio pater ſtipulatur, ſibi ſtipulatus intelligitur, cum ipſe[c] ſibi[d] ſtipulatus non eſt:[e] & in propoſito manifeſtum eſt, non obligationis, ſed ſolutionis gratia filij perſonam adiectam.

Primo loquitur, an poſſit ſibi adiecto capite minuto. Secundo, an poſſit ſolui, vel cauſa conditionis implendæ dari, qui repræſentat perſonam adiecti ratione adminiſtrationis. Tertio, an poſſit hoc fieri in perſona eius, qui repræſentat perſonam adiecti ratione dominij. Secunda ibi, Nam & ſi furioſi. Tertia ibi, Cæterum qui ſeruo. hoc dicit. Bartolus.

Vſumfructum mihi, aut Titio dari ſtipulatus ſum: Titio capite minuto facultas ſoluendi Titio non intercidit[f] quia & ſic ſtipulari poſſum: Mihi, aut Titio, cum capite minutus erit dari? Nam & ſi[g] furioſi, vel pupilli perſona adiecta ſit: ita tutori,[h] vel curatori[i] pecunia rectè[k] dabitur, † ſicuti conditionis implendæ[l] cauſa rectè pecunia tutori, vel curatori datur. Quod quidem Labeo, & Pegaſus

& perſona filij adijcitur in obligatione magis cauſa ſolutionis, quàm obligationis cauſa.

Vſumfructum. Caſus talis eſt. Ego ſtipulatus ſum à te mihi dari vſumfructum, aut Titio. Titius capite minuitur, quæritur vtrum ei rectè ſoluatur vſusfructus? Reſpon. quòd ſic: quia etiã ſic ſtipulari poſſumus: dabis mihi, aut Titio cum fuerit capite minutus? vtq; ibi, Nam et ſi, vbi ponitur aliud exemplũ: quòd ſi quis ſtipuletur ſibi, & adijciat pupillum in ſtipulatione: non tantũ pupillo rectè ſolui poteſt, ſed etiam tutori ipſius pupilli, vel curatori furioſi, quòd quidem eſt receptũ vtilitatis cauſa. & hoc verũ eſt ſi pecunia, quæ ſoluta eſt tutori, ſit verſa in vtilitatem pupilli, vel furioſi: ſicut ſi quis iuſſerit aliquẽ dare domino pecuniam & ille det ſeruo, vt iſte ſeruus det domino. Sed ſi quis iuſſus eſt dare ſeruo, & dedit ei domino: non videtur impleuiſſe conditionẽ, niſi ex voluntate ſerui domino dederit. Item idem eſt dicendum ſi quis ſtipulatus ſit à patrono dari ſibi, aut ſeruo alieno. puta ſeruo Mæuij, ſi debitor det pecuniam Mæuij domino: non liberabitur niſi voluntate ſerui domino dederit.

Si creditor. Titius creditor Mæuij poſſedit hæreditatẽ ipſius Mæuij ſui debitoris: & tantum recuperauit de hac hæreditate, vt conſecutus fuerit debitum ſuum: ita quod ſi aliquis bonorum poſſeſſor tantum ei ſoluiſſet, liberaſſet hæreditatem à debito. Nunc quæritur vtrum fideiuſſores ipſius Mæuij liberentur? Reſpond. quod non. nam iſte Titius non videtur ſibimet ſoluiſſe ex ea hæreditate, quæ ab ipſo euincitur.

Dolo feciſti. Tu poſſidebas ex hæreditate Sempronij quendam fundum, videns quod dominus fundi volebat te conuenire rei vendi dolo deſiiſti poſſidere dictum fundum. Si ille qui poſſidebat fundum, præſtiterit litis æſtimationem, vel ipſum fundum reſtituerit, illud tibi proderit: quia liberaberis ab vtili rei vendi. Sed ſi tu qui dolo deſiiſti poſſidere, fueris ante conuentus, quam poſſeſſor, & præſtiteris aliquid ex præterito dolo tuo, illud non proderit aliquid poſſeſſori iſtius fundi. Si mandato. Mandaui tibi, vt Titio pecuniam crederes: tu mutuaſti ei decem, ego ſolno tibi hæc decem. vtrum debitor liberetur? Reſpon. quòd non: imò tu debes mihi cedere actionem, quam habes aduerſus Titium, vt conſequar quod pro eo ſolui. Nam ille contractus eſt ſimilis huic contractui, quando tutor ſoluit pupillo pro aliquo debitore ſuo. nam debitor non liberatur, ſed pupillus debet cedere actiones ſuas tutori contra debitorem ſuum. Et iſta comparatio facta de debitore pupilli, & tutore, eſt multum ſimilis & apta huic noſtro caſui: quod ſic probatur. Nam ſi tutor pupilli alicuius tenetur pupillo: quia neglexit conuenire debitorem ipſius pupilli, & pupillus propter hoc conuenit tutorem: debitor pupilli non liberatur propter iudicium acceptum cum tutore, etiam ſi tutor condemnatus ſoluat pupillo. Item plus: quia tutor habet actionem tutelæ contrariam contra pupillum, vt ſibi cedat actiones contra debitorem ſuum.

Si creditor. Mandaui tibi vt Titio decem mutuares, quod feciſti: conuenisti Titium in iudicio: & quia male proceſſiſti, pdidiſti cauſam tua culpa. quæritur vtrum me conuenire poſſis, qui mãdaui tibi? Reſpon. quod non: quia tua culpa factum eſt ꝙ non potes mihi actiones cedere contra debitorẽ tuum: quare &c.

Si inter. Vendidi tibi equum pro c. non tradidi, nec tu mihi pretium ſoluiſti: dediſti tamen fideiuſſorem. nos conuenimus quòd ab emptione iſta diſcedatur. quæritur an fideiuſſor liberetur? Reſpon. quod ſic. Fran.

a Adijciatur. id eſt, adijci intelligatur, & adijci poſſit, vt ſit adiectus.

b Cum ſtipulatio. veluti ſi filiusfa. miles de caſt. pecu. ſtipulatur. At cum patri poteſt quæri, nulla videtur ſtipulatio, ſecundum R. vt ff. de ſtipu. ſer. l. item ſi 2. in fin. & l. ſed & ſi. & ff. eod. l. qui ro. §. ſi ſeruus. hic tamen contradici poteſt ſcilicet vt valeat, & patri tantum quæratur ad obligationem, ſecundum Azo.

c Ipſe pater.

d Sibi patri.

e Non eſt. ſed dixit, promittis filio meo dari, quo caſu non rectè ſoluitur filio: vt ff. de verbo. obliga. l. cum. 2. §. qui ita. at hic in perſona ſui poſuit: vnde valet & eſt adiectus: vt ſupra, de verbo. oblig. l. cum qui. 2. §. qui ſibi. ſed diſtinguitur ſi poteſt acquiri patri, quando ſtipulatur filio, tenet, alias non: vt ff. de ver. oblig. l. dominus ſeruo. & l. quod dicitur. & Inſtitut. de inutil. ſtipula. §. ei vero qui.

f Non intercidit. ff. eod. l. cum quis. in princip. contra. Solu. hic actum fuit nominatim vt capite minuto ſoluatur: vel ſpeciale in vſufruct. vel hic capite minutus in meliorem ſtatum eſt deductus, quia emancipatur: vt ff. de verb. obli. l. cum qui ita. §. qui ſibi. & argu. inſti. de capi. dimi. §. minima. ſic ergo adiectio ſolutionis non tollitur cap. di. licet vſusfru. tollatur. H.

g Nam & ſi. bene dixi ſolui poſſe capite minuto: nam & alij facta ſolutio quam adiecto, parit liberationem: vt ſi fiat tutori, cum pupillus fuit adiectus.

h Tutori. pupilli.

i Curatori. furioſi. Accur.

k Rectè. ſed & ipſi pupillo, vel furioſo rectè ſolui poteſt, etiam ſine tutoris vel curatoris authoritate: vt ff. eodem. l. ſi ſtipulatus. ſibiq; debet imputare, qui ſuum debitum tali iuſſit ſolui: vt ſupra, de mando. l. cum mandato. & ſupra, de inſtit. actio. l. ſed & ſi quis. §. fina. & leg. ſequenti.

l Implendæ. puta ſeruo reliquit libertatem, ſi decem det pupillo, vel furioſo.

† In F.F. ſi conditionis quoq; implendæ &c.

Solues alteri quam debitori, aut adiecto, an & quando liberatur à debito.

Obligatus domino per ſeruũ ſtipulãtem an liberetur ſoluendo eidẽ domino prædicto ſeruo inſcio.

Recipi

putauerunt vtilitatis cauſa recipiendū, idq; ita recipi poteſt. [a] ſi pecunia in rem, vel pupilli, vel furioſi verſa eſt: quomodo ſi domino dare iuſſus, ſeruo dediſſet, vt domino daret. [b] Cæterū qui ſeruo dare iuſſus eſt, domino dando non aliter impleſſe conditionē intelligendus eſt, q̄ ſi ex voluntate ſerui dederit. [c] Idē reſpondendū eſt in ſolutione, ſi ſtipulatus ſit [d] à Sempronio ſibi, aut Sticho Mæuij ſeruo decem dari: & debitor Mæuio dn̄o pecuniā ſoluerit. [e]

In P. F. ſi ſtipulato Sempronio ſibi &c.

Sola peruentione rerum ad creditorem, non liberatur debitor, uel fideiuſſor. h. d. Bart.

Si creditor debitoris hæreditatē ad ſe nō pertinentem [f] poſſedit, [g] & tantū ad eum peruenit, [h] quantum ſi quilibet alius bonorum poſſeſſor ei ſolueret, liberaret hæredē: non poteſt dici fideiuſſores liberari: [i] non enim ipſum [k] ſibi ſoluiſſe pecuniā credēdū eſt, à quo hæreditas euincitur. [l]

Perceptione rei omnes liberantur, ſed perceptione pretii non liberatur poſſeſſor rei. Bart.

Dolo feciſti, [m] quo minus poſsideres, quod ex hęreditate ad alium pertinēte apprehenderas. [n] Si poſſeſſor corpus, aut litis æſtimationem prestitit, ea res tibi [o] proderit: [p] quia nihil petitoris intereſt. Cæterum ſi tu [q] antè conuentus [r] ex præterito dolo præſtiteris, [s] nihil ea res poſſeſſori proderit.

Quando obligationes ſunt diſpares, ſoluens ex interuallo, poteſt petere, ut ſibi actiones cedantur. Bartolus.

Si mandatu meo Titio pecuniā credidiſſes, eiuſmodi contractus ſimilis eſt tutori, & debitori pupilli. & ideo mandatore conuento, & damnato (quanquā pecunia ſoluta ſit) [t] nō liberari debitorem ratio ſuadet: ſed & præſtare debet creditor actiones mandatori aduerſus debitorem, vt ei ſatisfiat. Et ad hoc pertinet tutoris, & pupilli debitoris nos feciſſe comparationem. nam cum tutor pupillo tenet̄ ob id, quod debitorem [u] eius [x] non conuenit: neque iudicio cum altero [y] accepto liberatur alter: [z] nec ſi damnatus tutor ſoluerit, ea res proderit debitori: [a] quinetiam dici ſolet, tutelæ cōtraria actione agendum, [b] vt ei [c] pupillus aduerſus debitorē actionibus ſuis cedat. [d]

Si creditor non poteſt cedere actionem mandatori, uel fideiuſſori: exceptione cedendarū actionum repellitur. h. d. Bart.

Si creditor [e] à debitore petens, culpa ſua

[a] Recipi poteſt. cum datur cauſa implendæ conditionis. aliud eſt cum debitum pupillo ſoluitur tutori: tunc enim ſtatim eſt liberatus debitor: licet detur in integrum reſtitutio: vt ſupra, de admini. tut. l. Lucius. 2. §. tutelæ. & §. fin. Item ſecus in caſu ſuperiori da adiecto, vt modo diximus. Itē huic eſt contra ſupra eo. l. ſi ſeruus. 1. Solu. illa ſecundum iſtam.

[b] Domino daret. contingit liberatio ſi pecunia eſt conuerſa in domini vtilitatem.

[c] Dederit. quia à perſona non eſt recedendum. vt ſupra e. l. in omnibus.

[d] Stipulatus ſit. pone Mæuius.

[e] Soluerit. non aliter contingit liberatio, quam ſi ex voluntate ſerui dederit domino: vt ſupra eo. l. ſi ſtipulatus ſum. in princip. & facit ſ. de condit. & demon. l. qui hæredi. & de verbo. obli. l. ſtipulatio iſta. §. hi qui.

[f] Non pertinentē. ſed ad alium. Accurſius.

[g] Poſſedit. mala fide. Accur.

[h] Peruenit. de hæreditate debitoris.

[i] Liberari. Sed nonne ratione compenſationis, quæ poteſt obijci ab vtraq; parte ſunt ipſi liberati, & debitor? Reſpon. ſecundum vetera iura non liberatur per compenſationē quis ipſo iure, niſi implorato officio iudicis: vt inſti. de actio. §. in bonæ fidei. & § ſed & in ſtrict. l. & argu. ſupra, de nego. geſt. l. debitor. vel quod dicit non liberet, ſubaudi eo ipſo, quòd ipſe percepit tantum de hæreditate, ſed liberatur iure compēſationis cum ea opponitur. & facit ſupra, de petitio. hære dita. l. ſi quid poſſeſſor. §. quid tamen. & de inofficio. teſtam. lege, cum qui. §. finali.

[k] Neq; enim ipſum. ſ. eo. l. Titia. contra ſol. vt ibi.

[l] Euincitur. vnde non videtur ſolutum, ſi non durat.

[m] Dolo feciſti. & ita teneris ad litis æſtimationem ex doli clauſula.

[n] Apprehenderas. puta fundum vnum.

[o] Tibi. qui dolo deſiiſti poſſidere.

[p] Proderit ſcilicet vt libereris ab vtili rei vēd. non vt libereris ab illo edicto de alie. iu. mu. cau. fac. Accur.

[q] Si tu. qui dolo poſſidere deſijſti.

[r] Conuentus. vtili rei ven. nam ſi per edictum de alie. iud. mu. cau. fac. nullum eſſet dubium. & facit ſ. de pet. hæredi. l. etiam. §. item ſi quia. & quod ibi not. & ſ. de tabu. exhib. l. locum. §. condemnatio. & ſupra, de rei ven. l. is qui dolo.

[s] Præſtiteris. litis æſtimationem.

[t] Soluta ſit. à mandatore.

[u] Debitorem. cui pecuniam mutuauit.

[x] Eius. pupilli. Accurſius.

[y] Cum altero. puta tutore lit. conteſtat. idem & econtra in hoc caſu.

[z] Alter. ſcilicet, debitor.

[a] Debitori. pupilli. Accurſius.

[b] Agendum. contra pupillum.

[c] Ei. tutori. Accurſius.

[d] Cedat. principio, & fini §. in eo quod dicit fieri ceſſionem actionis ex interuallo poſt ſolutionem. concor. ſupra mand. l. Papinianus. & de lega. 1. l. ſi res obligata. Sed contra ſupra e. l. Modeſtinus. Solu. ibi loquitur cū vna ſola eſt actio, qua omnes tutores conueniuntur: at hic plures. & ideo vna ſolutione, vna tantum tollitur, qua tenebatur qui ſoluit: & ſic alter non liberatur. vel aliter, iſte mandator, vel tutor videtur ſoluiſſe ſuo nomine, non nomine illius: inde eſt, quòd ille non liberabitur, vt illa l. Papinianus. ſupra, manda. cum ipſe ſua teneatur actione, & ille alia & ideo bene poteſt ei cedi poſt actio, cum non ſit extincta: & tenetur eam cedere hoc ipſo, quod eam præſtare poteſt: vt ſupra, mandat. l. hæredem. Quæ ſolutio in idem quod prima recidit. vel planius ſecundum Ro. hic ſuo nomine tantum ſoluit, vt ſe ſolum liberaret, & plenius dic vt d. l. Modeſtinus. Item ſecundum prædicta non obeſt ſupra, de fideiuſſ. l. cum is. Item facit ſupra, de nego. geſt. l. ex facto. & de pecu. leg. l. dominus Sticho.

[e] Si creditor. qui mandato meo pecuniam mutuauerat. Accurſius.

Ceciderit.

a Ceciderit.contra debitorem agendo.
b Prope eſt.i.rationabile eſt. ſic ī.ad Velle.l.tutor.§.quid ergo. Sed contra ī.de fideiuſſoribus & manda.l.ſi ſtipuletur.§.ſi ex duobus.Sol.vt ibi.Accur.
c Ipſius creditoris.

cauſa ceciderit: [a] propè eſt, [b] vt actione mandati nihil à mandatore conſequi debeat: cum ipſius [c] vitio [d] acciderit, ne mandatori poſsit actionibus cedere.

Contractus, qui ſolo conſenſu contrahitur, ſola contrario diſſenſu (re integra) diſſoluitur, quo ad naturalem, & ciuilem obligationem, & ideo etiam fideiuſſor ipſe liberatur.

Si inter emptorem, & venditorem conuenerit: prius, quàm aliquid ex alterutra parte ſolueretur, vt ab emptione diſcedatur: [e] fideiuſſor eo nomine acceptus, [f] ſoluto contractu liberabitur. [g]

Delegatio tutoris liberat debitorem pupilli, ita demum ſi fuerit facta bona fide hoc dicit. Bar.

d Vitio. & alia ratio eſt, quia habet mandator exceptionem rei iudic. ex perſona debitoris. & facit ſupra, de admini. ſtrat. tuto.l.ſi pupillus. & de noxal.l. quemadmodum. & C.arbit. tu. l.2.§.1. & ſupra de fideiuſſ.l.cum is. & ſupra loca.ſi merces.§.culpæ. Accurſius.
Vitio.Id eſt culpa.
e Diſceditur.ſcilicet contrario conſenſu. Accurſius.
f Acceptus. à ſponte dante: vt ſupra, de euic.l.4.
g Liberabitur. ipſo iure: vt Inſtitu. quibus modis tol. obll. §.fina. & ſupra, de pact.l ab emptione. & C.quando lic.ab empt. diſc.l.1 & 2. Sed videtur per exceptionem, non ipſo iure: vt ſupra, de reſcin. vendi.l. cum emptor.contra. Sol. vt ibi. Item facit ſupra, de pactis.l.niſi.

PVpilli debitor. CASVS. Titius erat tutor Pamphili, qui habebat Seium debitorem in centum. tutor iſte iuſſit Seium ſoluere ſuo creditori, ſcilicet tutoris: an liberetur debitor ſoluendo illi cui eum delegauit tutor? Reſpon. quòd ſic, ſi non malo conſilio hoc fecit. ſed ſi fecit malo conſilio, pupillus habet etiam interdictum fraudatorium contra creditorem tutoris.

Si pupilla quum. Quidam iudex dedit malum tutorem cuidam pupillo, mortuuſque iudex ille reliquit hæredem pupillam quandam. Iſte pupillus fecit tranſactionem cum tutoribus ſuis, tamen pupilla hæres iudicis non vult tranſactionem illam ratam habere. Tutores pupillæ ſoluerunt pecuniam ipſi pupillo. quæritur, vtrum ipſa pupilla ſit liberata? Reſpon quod ſic. nec quidem tutores habent actionem vtilem ad repetendam pecuniam, quam dederunt pupillo, qui ſuum recepit. ſi autem pupillus vult reſtituere pecuniam tutori ſuo, poterit agere contra pupillam, vel eius tutorem reſciſſa tranſactione facta cum tutore ſuo. Soror. Titius decedens reliquit hæredem filium ſuum, & legauit ſorori ſuæ Bertæ fundum. Iſta Berta mouit fratri ſuo litem pro iſto fundo, & poſt tranſegit cum eo, recepto nomine cuiuſdam debitoris hæreditarij in ſolutum: tamen nulla eſt ſibi facta ceſſio iſtius debiti à fratre ſuo, & nulla delegatio. quæritur ad quem ſpectet periculum iſtius nominis? Reſpon. quòd ad ipſam filiam: quòd ſi poſt velit legatum petere, obſtabit ſibi exceptio pacti ſiue tranſactionis. Cum in eodem. Mutuaui tibi centum aureos vna die. Item mutuaui tibi alia centum eadem vice: pro quibus ſummis pignoraui tibi vnum fundum. ſoluiſti mihi centum, & non dixiſti ſuper qua ſumma ſoluebas: certè ego debeo illa centum deducere ſuper omni debito: nec poſſum eligere ſuper qua ſumma ego deducam illa centum vſque ibi, quod ſi temporibus, pone ſic. Mutuaui tibi centum aureos hodie, tu pignoraſti mihi fundum valentem ducenta. venis ad me poſt menſem, & petis quinquaginta mutuo. credo tibi illa quinquaginta, & tu mihi obligas illum met fundum, id eſt ſuperfluum, quod valet vltra centum aureos. venis poſtea, & ſoluis centum & viginti quinque: nec dicis in quod debitum. certe ego debeo tibi deducere in debitum primorum centum, quæ à me accepiſti: & ſuperfluum, ſcilicet viginti quinque deducentur ſuper reliquam partem debiti.

Cum inſtitutus. Inſtitui Titium hæredem, & ſubſtitui ei Mæuium. inſtitutus deliberat ſi velit adire hæreditatem, vel non interim debitores hæreditatis ſoluunt ſubſtituto, cui ſoluere non debent: poſt aliquod ſpatium temporis inſtitutus repudiat hæreditatem, & ſic deuoluitur ad ſubſtitutum. Dicitur hic quòd condictio deficit, id eſt, condictio indebiti, quam habebant debitores contra ſubſtitutum & ab eo tempore quo ſubſtitutus adiuit hæreditatem, debitores liberantur. Franc.

Idem libro xj. Reſponſorum. XCVI.

PVpilli debitor tutore delegante pecuniã creditori [h] tutoris ſoluit. Liberatio contingit, ſi non malo cõſilio cum tutore [i] habito, hoc factũ eſſe probetur. [k] ſed etiam interdicto [l] fraudatario tutoris creditor pupillo tenetur, [m] ſi eũ conſilium fraudis participaſſe [n] conſtabit.

Tranſactione reſciſſa, ex qua inducebatur exceptio, tollitur exceptionis effectus per tranſactionem inductus Barto.

† Si pupilla cum magiſtratus, qui per fraudẽ pupillo tutorẽ dedit, hæres extitiſſet & tutores [o] eius cũ adoleſcẽte [p] tranſege

† In P. Fl. incipit, cũ pupilla magiſtratui &c.

h Creditori ſcilicet tutoris.
i Cum tutore. & cum debitore pupilli. alioqui ipſo iure contingeret liberatio: cũ ei licuit ſic ſoluere ad hoc, vt competat liberatio ipſo iure: vt ī.de admini.tuto.l. Lucius.§.fina. & §. tutelæ. ſed poterit poſt dari pupillo in integrum reſtitu. licet videatur, quod tunc dari debeat quando ſolutum eſt pupillo cum authoritate tutoris, vel ipſi tutori, non alij: vt hic contingit.
k Probetur. Supple ergo econtra, ſi malo conſilio, non liberatur: ſed etiam &c.
l Interdicto. Alibi non inuenitur aliquid de hoc interdicto. vnde dic olim fuiſſe interdictum in hoc caſu ſecundum H. imò certè inuenitur: vt ī.ad Trebell.l.ſi poſtulante.§.ſed & ſi filius. Sed hoc eſt verum quòd aliquis titulus de hoc interdicto non inuenitur. vel dic dari actionem in factum. & ſecundum hoc dictum iſtud eſt ī. quæ in frau.cred. quia iſte tutor videtur alienaſſe in fraudem ſui creditoris: id eſt pupilli: & ſic iſte creditor tenetur actione in factum. & ſecundum hoc iſtud edictum eſt ſupra, quæ in fraudem creditorum.l.prima & Inuenitur in l. tertia eiuſdem titul. ibi, ſiue numerauit &c. & ſic intelligitur dicta l. ſi poſtulante. ſupra, ad Trebel. hic enim debitor, & is cui ſolutum eſt, commiſit fraudem.
m Pupillo tenetur. in ſubſidium, debitore & tutore pupilli exiſtente non ſoluendo: vt C.ſi vendi.pigno.ag. l.1. & l.penulti.
n Participaſſe vt fraudaretur pupillus, qui creditor conuenturus erat tutorem, vt dixi. Item facit ſupra, pro empt.l.qui fundum.§. ſi tutor.contra.Sol.vt ibi.
o Tutores.ſcilicet pupillæ.
p Adoleſcente.quondam.Accur.

Tutore

† In P. Fl. nihilominus erit tutorũ pecunia liberata: nec tutores &c.

[a] Tutore ſoluente pecuniam. alias tutore ſoluente pecuniam liberata, alias tutorum pecunia liberata. & dic ſoluente ex cauſa tranſactionis: vel dic ex cauſa prioris debiti: & idem erit. Sed nunquid per in integrum reſtit. repet. pupilla? Reſpond. non: quoniam nihil egit ipſa: nec ſoluit, ſed tutores.

[b] Liberata. fortè per exceptionem: alioqui non poſſet reſuſcitari. quod dicit ſtatim: vt j. eo. l. qui res. §. aream.

[c] Actionem. indebiti.

[d] Nec vtilem. non ſolum directam.

[e] Si adoleſcens. pupillus quondam, qui tunc aduerſus hæredem magiſtratus intendebat: quoniã per fraudem magiſtratus ſibi dedit tutorem.

[f] Reſciſſo. vtriuſq; conſenſu: vt C. de tranſa. ſi diuerſa.

[g] Vtilem. ſcilicet in factum ſubſidiariam: vt Inſtit. de ſatiſdat. tut. & cura. §. finali.

[h] Accipiet. ſcilicet adoleſcens.

[i] Soror. vt nomine ſibi ceſſo à fratre cuiuſdam hæreditarij debitoris. Accurſius.

[k] Delegatio. ſcilicet debitoris à fratre, ſcilicet quæ fit per ſtipulationem: vt C. de nouat. l. prima.

[l] Secura eſſet. ipſo iure, ſed tantum ceſſio. Accur.

[m] Ad eam. quod dic vt ſupra, de hæred. vẽ. l. ſi nomen. & l. ſeq. Item facit ſupra mã da. l. inter cauſas. §. 2. Sed argu. contra. ſupra ſolu. matrimo. l. ſi cum dotem. §. ſi mulier. Sol. ſpeciale ibi in dote. Accurſius.

ADDITIO. Dic aliter ſecundum Barto. quòd aut loqueris de periculo inopiæ ſubſecutæ poſt ceſſionem: & loquitur iſte §. aut loqueris de periculo inopiæ ſubſiſtentis tempore ceſſionis: & loquitur l. contraria.

runt, eam tranſactionem ratam habere noluit: † nihilominus tamen erit tutore ſoluẽte pecuniam [a] liberata, [b] ſed nec tutores contra adoleſcentem actionẽ [c] nec vtilẽ [d] habebunt, qui ſuũ recuperauit. Planè ſi adoleſcens [e] pecuniam reſtituere tutoribus pupillæ maluerit: reſciſſo [f] quod geſtum eſt, actionem vtilem [g] in pupillam hæredem magiſtratus accipiet. [h]

Periculum nominis ceſſi pertinet ad ceſſionariũ. Et no. quod iſte §. loquitur de periculo inopiæ ſubſecutæ poſt ceſſionem, ſecus autẽ eſſet de inopia, quæ iam erat tempore ceſſionis: quia hic §. in illa locum non haberet. Itẽ not. tranſactiones eſſe fauorabiles, vt etiam obſtet exceptio tranſactionis, licet liberatio non ſit ſecuta, nec aliqua delegatio facta.

Soror, [i] cui legatũ ab herede fratre debebatur, poſt motam legati quæſtionem tranſegit: vt nomine debitoris cõtenta, legatum non peteret. Placuit, quamuis nulla delegatio [k] facta, neque liberatio ſecuta eſſet: [l] tamẽ nominis periculum ad eam [m] pertinere. Itaque ſi legatum contra placitum peteretur, exceptionem pacti non inutiliter opponi.

Si idem pignus pro duobus debitis eodem tempore ſit obligatum: pretium ex eo redactum cedit in vtrumque pro rata, ſi verò diuerſis temporibus, primò cedit in antiquius, & ſi quid reſtat cedit in poſterius. Paulus. Et intellige hunc § quando ſummæ ſunt inæquales: ſecus ſi ſummæ debiti principalis eſſent æquales: vt ſupra eo. l. 1. § Imperator.

Cum eodem tempore [n] pignora duobus contractibus obligantur, pretium eorum pro modo [o] pecuniæ cuiuſque contractus creditor accepto facere debet: nec in arbitrio eius [p] electio erit, cum debitor pretium pignoris † ſorti omnia [q] ſubiecerit. Quod ſi temporibus diſcretis [r] ſuperfluum [s] pignorum obligari placuit: [t] prius debitum pretio pignorum iure ſoluetur: [u] ſecundum, ſuperfluo compenſabitur.

Si debitum ſolutum ſit ei ad quem non pertinet, non repetitur ſi poſtea cœpit ad illum pertinere antè quàm repeteretur. Pau.

Cùm inſtitutus deliberaret, [x] ſubſtituto pecunia per errorẽ ſoluta eſt. [y] Ad eum hæreditate poſtea deuoluta, cauſa cõdictionis [z] euaneſcit, quæ ratio facit, vt obligatio [a] debiti ſoluatur.

Solutum ſimpliciter cedit primò in cauſam duriorem: & ſi non ſit durior, cedit in antiquiorem. hoc dicit. Pau. de Caſ. Hæc lex, ſecundum doct. multum eſt commendanda ponit enim ordinem & typum bonæ fidei, & diligentis, ac prudentis patrisfamiliàs: cùm diſtinguat quam in cauſam pecunia ſoluta conuerti debeat, ſiue à debitore, ſiue à creditore: ipſo debitore non eligente. Nec mirum ſi quis eam ex fonte philoſophiæ œconomicæ hauſtam dixerit. tum elegantia ſermonis, tum prouiſione prudentiſſimi iuriſconſulti.

Idem libro ij. Definitionum. XCVII.

Cvm ex pluribus cauſis debitor pecu

[n] Cum in eodem tempore. ex venditione debet mihi Titius decem, ex locatione quinque: nunc pro vtroque debito obligat mihi codicem ſuum.

[o] Pro modo. id eſt pro rata. & ſic eſt argum. contra. ſupra eo. l. in his. §. Imperator. ibi, ſi verò ſumma &c. & de damno infec. l. prætoris. §. 1. Accurſius.

[p] Eius. ſcilicet creditoris.

[q] Omnia. vtriuſque obligationis. Accurſius.

[r] Diſcretis. id eſt, diuerſis. nam cum primo obligaſſet, & poſtea ſecũdo obligat, non obligat niſi reſiduum.

[s] Superfluũ. id eſt, quod plus eſſet in pignoris æſtimatione, quam eſſet debitum prius, pro quo fuerat iam obligata res. Accurſius.

[t] Placuit. ſecundo debito. Accur.

[u] Soluetur. id eſt diſſoluetur, & quidem totum.

[x] Cum inſtitutus deliberaret de adeunda hæreditate. Accurſius.

[y] Soluta eſt. à debitore hæreditario.

[z] Condictionis. indebiti, quæ competebat ſoluenti. ad quod eſt C. de edi. diui Hadriani. l. 1. ex quo enim ceſſat cauſa, ceſſat & condictio. Accur.

[a] Vt obligatio. Not. quòd breuiſſimo tempore tollitur condictio indebiti. nec mirum, quia & ratihabitione. ad quod facit ſupra eo. l. cum quis. §. qui hominem.

Cvm ex pluribus. CASVS. Tu debebas mihi centum aureos ex cauſa mandati eo caſu, quo ſi eſſes condemnatus, irrogaretur tibi infamia. Item debebas mihi alia centum, quæ promiſiſti ſoluere in feſto Paſchæ ſub pœna quinquaginta aureorum. Item debebas mihi quinquaginta pro quibus obligaſti mihi fundum aliquem. Item tu debebas mihi

† Conſortioni ſubiecerit, in P. Fl.

Cõdictio indebiti quanto tẽpore tollatur, ratihabitione ſecuta.

mihi centum aureos pro tuo proprio debito, & alios centum ex cauſa fideiuſſoris. Nunc venit iuriſconſultus gradatim oſtendendo, quod ſi ſoluas, non exprimendo in quam cauſam ſoluas: ſuper qua videatur eſſe ſolutum. Nam ſemper in grauiorem. Primo enim videris mihi ſoluere in eam cauſam, quæ irrogat condemnato infamiam, eo quòd ibi ſit maius periculum. Secundo in debitum quod mihi debes ſub pœna. Tertio in debitum pro quo obligaſti mihi pignus.

Quarto videris mihi ſoluere pro tuo proprio debito, & non ex cauſa fideiuſſoria. Quod quidem rectè ſtatutum eſt: quia veriſimile eſt, quòd diligens debitor deduceret id, quod ſoluit in cauſam grauiorem: & ſi non eligat, debet deduci in cauſam antiquiorem.

Si maior. Debebam tibi pecunias ex pluribus contractibus. poſuimus rationem inter nos de omnibus, quæ tibi debebam: tamen ego ſolui plus, quam debere m. quæritur in quam ſummam primo computentur ſoluta? Respond. quòd primo in illum contractum, qui eſt prior, vel potior, reliquum in alios contractus, qui ſunt poſt illum contractum potiorem vel priorem.

niam ſoluit, vtriuſq; a demonſtratione ceſſante, potior habebitur cauſa eius pecuniæ, quę ſub infamia b debetur: mox eius, quæ pœnam c continet: tertiò quæ ſub hypotheca, vel pignore contracta eſt. poſt hunc ordinem potior habetur propria, quàm aliena cauſa. veluti fideiuſſoris. d quod veteres ideo diffinierũt, quod veriſimile videretur, diligentem debitorem admonitum e ita negotium ſuum geſturum fuiſſe. Si nihil horum f interueniat, vetuſtior cõtractus antè ſoluetur. g Si maior pecunia numerata ſit, quàm ratio ſingulorum h expoſcat: nihilo minus primo i cõtractu ſoluto, qui potior erit, ſuperfluum ordini ſecundo, vel in totum, k vel pro parte minuendo videbitur datum.

a Vtriuſq; debitoris & creditoris. Accur.

b Sub infamia. i. ex cauſa, ex qua ſi condemnaretur, eſſet infamis, & hoc iure ſuccedente in eligendo.

c Pœnam. ex contractu promiſſam.

d Fideiuſſoris. veluti ſi ipſe fideiuſſoris nomine teneris. Accurſius.

e Admonitum. ſua diſcretione, vel ab amicis. Accur.

f Nihil horum. quod altera habeatur potior altera. & facit ĩ. de re. iu. l. ſi in duabus. ſ. eod. & l. magis, & l. ſi quid ex famoſa. & l. in his, in prin.

g Soluetur. id eſt, diſſoluetur. Accur.

h Singulorum. debitorum, naturaliter.

i Ex primo. ſic lege: primo ſolutum videbitur datum ex contractu, qui potior erit. quis autem ſit ille, habes hac lege.

k In totum. ſi tantum eſt.

Vi res ſuas. CASVS. Obligaui tibi omnia bona mea: quia magnam ſummam pecuniarum tibi debebam. poſt hanc obligationem dedi quendam fundum in dotẽ filiæ meæ, & tradidi, tu creditor meus venis, & vendicas hunc fundum actione Seruiana, vel hypothecaria, & obtines ita, quod tibi maritus filiæ meæ cogitur eũ tradere. Dicitur hic, quòd gener meus poteſt contra me agere iterum ad dotem filiæ conſequendam: ſicuti ſi ſtatuliberum promiſiſſem, & ſoluiſſem. Nam in hoc caſu pater dans aliquam rem pro dote non liberatur: niſi ſub conditione, ſi hæc res nõ fuerit euicta ab ipſo cui datur. Secus aũt eſt in ea re, quam libertus aliquis promiſit, & ſoluit: quia liberatur, licet patronus poſtea per Fauianam actionem euincat hãc rem: quia actio Fauiana cum ſit noua, & extraordinaria, non poteſt extinguere obligationem iam quæſitam ſoluenti. Cætera vide in gloſ.

Euicta re pro alio debito in ſolutum data prima actione agitur, niſi dolus creditori imputetur. Item ad liberationem ſufficit rem ſolutam perfectè ex poſt facto creditoris fieri Bartol. Valde ſingulare eſt principium iſtud: & diuiditur in quatuor partes. In prima quando res data in ſolutum euincitur: & recipienti eam non poteſt dolus, uel culpa imputari. Secundo, quando poteſt ei imputari culpa. Tertiò, quando poteſt ei imputari dolus. Quartò, quando res data in ſolutum ab initio creditoris perfectè non efficitur. Secunda ibi, Diuerſum. Tertia ibi, Huic applicatur. Quarta ibi, Romam. Et hæc diuiſio protenditur vſque ad §. mihi decem. ſecundum Bartol.

Paulus libro xv. Quæſtio. XCVIII.

Quires.

Qui ſtipulatur ſibi. Ego ſtipulor à te xx. mihi dari, aut Titio. ſi adijciã ita, ſi Titio non dederis, dabis mihi. iſta ſtipulatio eſt conditionalis. Item ſi ſic ſum ſtipulatus a te: dabis mihi decem, aut Titio. & ſoluendo decem Titio reus liberabitur. Et hoc debet expreſſè dici, quod talis ſtipulatio ſit alternatiua, ſcilicet, quando ſic ſtipulatur: mihi aut Titio decem: ſi Titio non ſolueris, mihi decẽ. Si autem ſimpliciter dicit: promittis mihi, aut Titio? Titius tantum adijcitur cauſa ſolutionis. & ideo v. ſolutis Titio, alia v. remanent in obligatione. Cætera ſunt clara.

Mihi Romæ. Ego ſtipulor à te hoc modo: Dabis mihi centum Romæ, aut Titio Epheſi? vtrum ſoluẽdo Titio Epheſi liberetur reus? Videtur quòd non: quia ſunt diuerſa facta: ideo non poteſt ſolutio in vno, parere liberationẽ in alio. Sed hoc non obſtat: quia licet ſint diuerſa facta: tamen orta ſunt ex eadem cauſa, quæ in hoc inſpici debet. Nam etiam ſi ſic ſtipulatus eſſem: dabis mihi Pamphilum, & Titio Stichum? dando Stichum Titio debitor liberaretur. Sed pone, quòd ſtipulatus ſum merum factũ hoc modo? promittis mihi ædificare inſulam in ſolo meo: vel in ſolo Titij. ſi in ſolo Titij ædificas, an liberaris? Reſpon. quòd non: quia nemo ſoluendo factum pro facto liberatur. Tamen ſi ſtipulator dediſſet electionem promiſſori, liberaretur ſoluendo factum pro facto. §. ſequens eſt planus.

Aream. Promiſi tibi aream Titij vicini mei, & ſic alienam. Titius in eam domum ædificauit. quæritur an tibi debeã dare areã? Reſp. iuriſcon. huic quæſtioni per multa argumenta pro & cõtra. primo per tale argumẽtum: ſi promiſi tibi alienũ ſeruum, & dominus illũ manumittat: ego ſum liberatus. Nec tenetur in hoc opinio Celſi dicentis, quòd ſi idem ſeruus iterum reuerſus fuerit in ſeruitutem, debebitur. nam non cenſetur idem homo eſſe: & in perpetuum eſt ſublata obligatio, quæ reſtitui non poteſt. vtebatur autem Celſus tali argumento: quòd ſi nauis ſit promiſſa ab aliquo, & dominus nauem illã diſſoluerit: & poſtea eã refecerit: eadem nauis eſſe videtur. Sed hoc argumentum non obſtat: quia deſtructa naue, & poſtea refecta nõ erat obligatio extincta, ſed tantum ſuſpenſa: quare iterum naue refecta de facili obligatio vires priores aſſumit. Poſſet autẽ hæc cõparatio facta de naue eſſe ſimilis huic quæ dicitur facta de homine alieno promiſſo, & poſt ea à

ea à domino manumiſſo: ſcilicet, ſi nauis fuerit diſſoluta eo animo, vt non reficiatur: quia tunc ſi refecta fuerit, non cenſetur eſſe eadem nauis: ſicut ſeruus iterum redactus in ſeruitutem, tamen non obſtantibus his ſimilitudinibus, ſiue argumentis concludit iuriſcõſultus, quòd poſt quam dominus areę ædificauerit in area promiſſa, non eo minus area debetur, vel ſaltem æſtimatio eius: quia area nunquam deſijt eſſe in rerum natura, & ſic nunquam mutata cenſetur. Aliud eſt in hoc caſu. pone quòd promiſi ſeruum, ille poſtea captus eſt ab hoſtibus. nã interim peti non poteſt. quod ſi redierit, tunc poteſt peti. area autem ſemper fuit præſens: quare obligatio eius nunquam fuit interciſa. & ponit exemplum de tigno alieno iniuncto. quod planum eſt. lex ſe. plana eſt. Franc.

ſuas [a] obligauit, poſt ea aliquam poſſeſsionem ex his pro filia ſua dotem promittendo obligauit, & ſoluit: [b] Si ea res à creditore euicta eſt, [c] dicendum eſt, maritum ex dotis ꝓmiſsione agere poſſe, ac ſi ſtatuliberũ, [d] vel rem ſub conditione legatam dotis nomine pro filia pater ſoluiſſet. harum enim rerum ſolutio [e] non poteſt, niſi ex euentu [f] liberare: ſcilicet, quo caſu certũ erit, remanere eas.

Si ab alio, qui habet cauſam lucratiuam, euincitur res per extraordinariam uiam, non agit ille de euictione, etiam ſi donatio capit à præcedenti promiſſione. Paulus.

Diuerſum reſpondetur in ea pecunia, ſiue re, quam patronus poſt mortem liberti per Fauianam [g] auſert. Hæc enim actio cum ſit noua, [h] partam liberationem nõ poteſt reuocare.

Reſtituto minore ad rem, non reſtituuntur aduerſarius eius ad pecuniam, ſi fuit in dolo inducendo minorem ad dandum in ſolutum. Pau. de Caſt.

Huic† applicatur [i] minor vigintiquinque annis qui à creditore circunſcriptus, in rem ex

[a] Qui res ſuas. ſcilicet generaliter vniuerſas. Accur.

[b] Et ſoluit. id eſt, dedit inſolutum poſſeſſionem pro dote. quæ erat in pecunia promiſſa. Accurſius.

[c] Euicta eſt. per hypothecariam. Accurſius.

[d] Statuliberum. ſupra eo. l. cum quis. §. qui hominem. & l. ſi rem meam.

[e] Solutio. facta marito vel alij etiam.

[f] Ex euentu. conditione deficiente legati vel libertatis. Accurſius.

[g] Per Fauianã quaſi dicat à principio pleno iure facta eſt res eius, cui ſoluit libertus donandi animo in fraudem patroni. vnde licet patronus quondam extraordinario auxilio rem auocet pro tertia, non tamen ei cui donauit libertus, vel emptori, cui gratia de pretio remiſit, aliqua datur actio, licet careat fraude acceptor. fraudem enim liberti exigo tantum: vt ſupra, ſi quid in fraudem patroni. l. prima. § dolum. & §. ſi quis in.

[h] Noua. l. extraordinaria & prætoria. Accur.

[i] Huic applicatur. ſcilicet, quod dictum eſt de marito, ſecundum quoſdam: pro quibus eſt ĩ. de euict. l. minor. in princ. & de mino. l. in cauſa. in fin. & l. ſed vbi. ego applico ei, quod dictum eſt ĩ. proxi. §. in patrono: vt creditori minoris decipienti minorem, vt rem magni pretij daret in ſolutum pro modica ſumma: non

† Iſte tex. eſt ſing. ad id q̃d dicitur in ſum ma-tio. ſed de iſto adde vidẽdum Cyn. in l. 1. C. ſi ad uer. tran. ſact. & in l. 2. eo. tit. & Spe. in titu. de in inte. reſt. §. ſi. ver. 1. Bol.

reſtituatur actio propter dolum ſuum: vt ĩ. de fideiuſſ. l. ſi Titius. alioqui contra: vt ſi C. aduer. tranſac. l. 1. & 2. & alijs præallegatis legibus. Accur.

[k] Dediſſet. argumen. contra infra, de caſtren. pecu. l. hæreditate. §. pater. in prin. & §. ſed & in fi. in glo. vindictam.

cauſa debiti ſolutam reſtituitur.

Si datur in ſolutum res, quæ poteſt euinci, & etiam poteſt non euinci, ex futuro euentu apparebit an debitor fuerit perfectè liberatus, an ſecus. Pau. de Caſ.

Rem autem caſtrenſis peculij ſoluente patre, perinde accipere debemus, ac ſi alienam dediſſet: [k] quamuis poſsit reſidere apud eum, cui ſoluta eſt mortuo prius inteſtato filio. [l] Sed tunc acquiſita creditur, cum filius deceſſerit. & vtique cuius fuerit, euentus declarat. ſic quod [m] & hic ex poſtfacto in præteritum quid fuerit [n] declaretur.†

Cauſa leuior, vel durior adiectionem non uitiat. h. d. Bart.

Mihi decem dari purè, aut Titio Calendis, vel ſub conditione, aut Calendis Ianuarijs mihi, Titio [o] Febrarijs, vtiliter ſtipulor. Quòd ſi mihi Calendis Februarijs, Titio Calendis Ianuarijs, poteſt [p] dubitari: ſed rectius dicitur, vtiliter ſtipulatum. Nam cum in diem ſit ea quoque obligatio, etiam mihi ſolui poteſt ante Calendas Februarias: igitur & illi ſolui poterit.

[l] Inteſtato filio. & patre ſuccedente ei, ad quod infra, de caſtren. pecu. l. 2. & ĩ. de except. rei vend. leg. ſi à Titio. & de leg. 1. l. ſeruum filij. in princip.

[m] Sic quod. quidam habent, ſicque & hoc ex his &c. i. caſus iſte cum pater dedit rem filij, ſic etiam de illis, in quibus per iuiura declaratur quid fuerit in præteritis: vt & ſuperiores, cum res obligata, vel ſub conditione legata, ſeu ſtatuliber in dotem datur. Sunt autem & alij, qui his legibus reperiuntur vt ſupra, de vſufruct. l. ſed & ſi quis. §. interdum. & de fund. dota. l. erit ergo. & ĩ. ad legem Aquil. l. huic. §. ſi ſeruus. & de diſtract. pig. leg. reſcriptum. & de rit. nuptiar. l. ſi quis tutor. §. quid ergo. & de condict. indebi. l. ſi non ſortem. §. pen. & §. fi. & de rebus dub. l. quædam ſunt. Alij habent hic in text. & tunc dic hic ſcilicet caſus. Item habent, ex poſt facta vel poſt facto. Item habent declaret. Alij habent ſicque. & hoc ex ijs, quæ poſt facta ſunt, in præteritum quid cuiuſque fuerit declaratur, ſed non eſt vis: quia in idem omnia recidunt. An autem interim poſſit agi, ex quo non liberatur hic & ſuperioribus caſibus, in prin. legis dic quod ſic. & ſupra eod. l. etiam. & l. ſi hominem. & l. qui decem. §. qui hominem. & de verb. oblig. l. Iulianus. §. 1. in venditione item: quia ita dete tantum tenetur: vt C. de euict. l. qui rem in fi. niſi in caſa: vt ſupra, de actio. empt. l. ſeruus quem. §. final. Accurſius.

[n] Quid fuerit. ſcilicet contigerit liberatio, necne.

[o] Aut Titio. ſcilicet ſtipulor.

[p] Poteſt. facit ĩ. de verbo. obli. l. ſi. §. ſi. Sed opponitur quia plus eſt in acceſſoria obligatione, quam in principali: vt inſti. de fideiuſſ. §. fideiuſſores. Sol. non eſt plus in acceſſoria obligatione. nã hic erat adiectus. cui non quæritur obligatio: ſed tantum ei poteſt ſolui: vt ĩ. de

† Sicque & hoc ex his, q̃ ex poſtfactis ſunt, in præteritũ cuius q̃d fuerit, declaret.

verb

verbo.obli.l.eum qui ſibi. Accur.

a Hoc dicit.id eſt, ſi hoc dicere intelligitur.

b Aut quinque.conditionaliter intelligendo.

c Liberabitur. liberatur,qui non fuit obligatus. Ioan. dic ergo id eſt non obligatus reus, vt conditionalis ſit. R.ſic ſupra, de verbo obli.l.decem. Accurſius.

d Poteſt admitti. vt talis alternatiua ſit conditionalis. R.ad quod eſt ſupra, de actio.& obli.l obligationum fere.§.ſigna. Accurſius.

e Stipulatur. retento eodem themate.

f Contra. id eſt econtra. Accurſius.

g Conceptio ſtipulationis. ſcilicet nec fortè ſententia.

h Decem ſoluerit. ſcilicet Titio.

i Mandati. taciti, ſecundum M.& R. pro quibus Inſtitu. de inutil.ſtipul.§.ſi quis. & de verborum obligat l.Iulia. §.1.ſed tu dicas hic præceſſiſſe mandatum, alias nego.geſto.ageretur:vt & dixi ſupra eod.l.vero procuratori. & facit ſupra, de verborum obl.l.fina.§.fina.

k Debebuntur. à Titio, ſcilicet: ſed contra inſtitutio.de fideiuſſo.§.nec plus. Solu.ibi loquitur in acceſſoria obligatione. hic in adiecto. in quo plus poteſt eſſe tempore:vt ſupra proxi.§.item re: vt hic. item loco: vt infra eo.proxi.§.item contra ſupra, de verborum obliga.l.inter ſtipulantem.§.ſi ſtipulante.Solu.ibi eidem decem aut quinque erant danda:& ſic liberat quinque dando. Accurſius.

l Videamus. & videtur quod non. nam &c.

m Facta. facienda: mihi aut Titio: vt in ſequen.caſu ibi, at vbi,&c.

Primo loquitur, quando propter adiectum ſtipulatio eſt conditionalis, & hoc colligitur ex dictione,ſi. Secundo quando eſt conditionalis, & hoc apparet ex mente expreſſa. Tertio quando de hoc nihil apparet. Quarto ponit unum caſum quando adiectus adiicitur ad maiorem quantitatem, quam principalis. Secunda ibi, Et ideo. Tertia ibi, At ubi, Quarta ibi, Contra h.d Bart.

Qui ſtipulatur ſibi,aut Titio, ſi hoc dicit, a ſi Titio non ſolueris, dari:ſibi videtur cõditionaliter ſtipulari. Et ideo etiam ſic facta ſtipulatione, Mihi decẽ,aut quinque b Titio dari? quinque Titio ſolutis liberabitur c reus à ſtipulatore. quod ita poteſt admitti, d ſi hoc ipſum expreſſim agebatur, vt quaſi pœna adiecta ſit in perſona ſtipulantis,ſi Titio ſolutum non eſſet. At vbi ſimpliciter ſibi aut Titio ſtipulatur, e ſolutionis tantũ cauſa adhibetur Titius: & ideo quinque ei ſolutis, remanebunt reliqua quinque in obligatione.Cõtra f ſi mihi quinque, illi decem ſtipulatus ſim, quinque Titio ſolutis nõ facit conceptio ſtipulationis, g vt à me liberetur. Porrò ſi decem ſoluerit, h non quinque repetit: ſed mihi per mandati i actionẽ decem debebuntur. k

Diverſitas locorum, rerum, aut factorum inter ſtipulatorem, & adiectum, ſtipulationem non vitiat. & ſolutione facta adiecto, liberatur debitor à ſtipulatione. hoc dicit. Pau. Et diuiditur in tres partes. Prima loquitur in obligatione mixta dandi, & faciendi. Secunda in obligatione merè dandi. Tertia in obligatione merè facti. Secunda ibi, Liberaretur. Tertia ibi, At ubi.

Mihi Romæ,aut Epheſi Titio dari ſtipulor. an ſoluendo Titio Epheſi à me libereſ, videamus. l Nam ſi diuerſa facta m ſint, vt Iulianus putat,diuerſa n res eſt. Sed cum o præualet p cauſa dandi, q liberatur. Libereret enim etſi mihi Stichũ, illi Pamphilũ dari ſtipulatus eſſem, & Titio Pamphilũ ſoluiſſet. At vbi merum r factum ſtipulor, puta inſulã in meo ſolo ædificari, aut in Titij loco:nunquid ſi in Titij loco ædificet, non contingat liberatio? ſ Nemo enim dixit facto pro facto ſoluto t liberationem contingere. Sed verius eſt, liberationem contingere:quia nõ factum pro facto ſolui videtur, ſed electio, u promiſſoris completur.

Stipulatio concepta in perſona duorum alternatiuè non valet. ſi cuilibet eorum poteſt obligatio acquiri:ſed ſi uni tantum,valet: & illi acquiritur, & alter cenſetur ad ſolutionem appoſitus. Paulus de Caſtro.

Si ſeruus fructuari[x] ex re fructuarij domino proprietatis, aut fructuario x ſtipuletur,inutilis eſt y

factorum, ergo nec in obligatione dandi: quia vbi diuerſæ ſunt dationes, ita diuerſa facta: ſcilicet cum ſtipulor domum mihi fieri Romæ, aut tibi Epheſi. Hoc enim videbatur quaſi indubitanter verum, quòd non contingeret liberatio. Reſpond.tamen ſecus in datione, quam facto:præualet enim dandi cauſa: vtpote cum datum eſt Titio quo modocunque mihi expediat: quia ad illud reddendum teneatur Titius adiectus vel mandati, vel negotiorum geſtorum. At domum, vel aliquid tale in quolibet loco fieri,non expediat mihi: quia cederet ſolo extranei, cui aliquid fieri mea non intereſt: vt ſupra, de eo quod certo loco. l.2. §.ſi quia inſulam. iuris tamen cõſultus etiam in facto dicit ita contingere liberationem, quia mihi ſatisfactum eſt à debitore, qui habebat locorum electionem. alij dicunt diuerſa ſoluere Romæ, & Epheſi. Accur.

r Merum. ab omni datione. Accurſius.

ſ Liberatio. & certè non contingit.

t Soluto. adiectæ perſonæ ſine voluntate maximè ſtipulatoris. ſecus ſi ipſi ſtipulatori vnum factum pro alio ſoluitur: vt ſupra eod. l.Inter. Alij, vt H. ſic: puta, promiſit mihi ſe aliquid facturum, aut Titio, puta ſcribere librũ: aliud fecit Titio: puta domum: non illud, quod etiam ſibi facere debebat. & fortè etiam eo nolente. certè non liberatur. & hic caſus non corrigitur. Accurſius.

u Sed electio. quam dedit ei a principio ſtipulator: alioqui contra. & in hoc differt à datione: vt ſupra, de eo quod certo loco.l.3. §.item Iulianus. & facit ſupra, de verborum obligatio.l.fina.§.fina. Accurſius.

n Diuerſa.id eſt diuerſa datio.vnde quod facit diuerſitas factorum, vt non liberetur alij faciendo, hoc facit diuerſitas dationũ.ſed nõ eſt ita,vt ſubijcit, ſed cũ &c.

o Sed cum.nunc ſoluit. Accurſius.

p Præualet.cauſæ faciendi. Accurſius.

q Dandi. quæ principaliter deducitur in obligatione. quaſi dicat ſi non liberetur debitor in obligatione

x Fructuario. disiunctio ſtipulatoria, non legia. Accurſius.

y Inutilis eſt. quia incertũ eſt cui acquiritur:vt ſupra, de ſtipu.ſeruo.l.item ſi ſeruus. & l.ſed & ſi ita. vel dic vt ibi

1 In quo ſignificatu,& alijs, vide apud Mšdol.in 1.Formu. commiſ. hoc ipſo ver.

n aliàs 3. — aliàs l.2.

ſtipulatio. At ex re proprietarij ſi ipſi domino, aut fructuario ſtipuleť: rectè ſtipulatur. Tantùm enim ſolutionis capax eſt fructuarius hoc caſu, nō etiam obligationis.

Exemptio ſpeciei debitæ de rerum natura, uel communi commercio obligationem perimit, nec reuiuiſcit impedimento ſummoto. Translatio uerò in corpus integrale, obligationem non perimit: ſed res ipſa debet peti, æſtimatio uerò præſtabitur creditori. Et nota aliud eſſe obligationem extingui, & aliud obligationem ceſſare: & quòd obligatio extincta nunquam reuiuiſcit. Et diuiditur §. iſte in quatuor partes. In prima ponit quæſtionem. In ſecunda arguit pro & contra. In tertia reſpondet. In quarta ponit quendam alium caſum. Secunda ibi, Nec admiſſum. Tertia ibi, Nec ſimili. Quarta ibi, Diuerſum dicemus.

Aream promiſi alienā, in ea dominꝰ inſulā ædificauit: an ſtipulatio extincta ſit, quęſitū eſt. Reſpōdi: [a] Si alienū hominem promiſi, & is à domino manumiſſus eſt: liberor. [b] nec admiſſum eſt (quod Celſus ait) ſi idē rurſus lege aliqua ſeruus effectus ſit, peti eū poſſe. In ꝑpetuum [c] enim ſublata obligatio reſtitui non pōt, & ſi ſeruus effectus ſit, alius videť eſſe. [d] Nec ſimili [e] argumento vſus eſt, [f] vt ſi nauem, quā tu promiſiſti, dominus diſſoluerit [g] deinde eiſdem tabulis compegerit, teneri te: hic enim eadē nauis eſt, quam te daturū ſpopondiſti: vt videatur obligatio magis ceſſare, [h] q̄ extincta eſſe. Homini autem [i] manumiſſo ſimile fiet, [k] ſi ea mente diſſolutam eſſe nauē poſueris, vt in alios vſus conuerterentur tabulę, deinde mutato cōſilio eaſdem compoſitas. alia enim videbitur eſſe poſterior nauis, ſicut ille alius homo eſt. Nō eſt his [l] ſimilis area, in qua ædificium impoſitum eſt. [m] Nō enim deſiit area in rerum natura eſſe. [n] imò & peti poteſt area, & æſtimatio eius ſolui debebit. Pars enim inſulæ area eſt, & quidē maxima, [o] cui etiam ſuperficies cedit. Diuerſum dicemus, ſi ſeruus promiſſus, ab hoſtibus captus eſt: hic interim peti non poteſt, quaſi ante diem: [p] ſed ſi redierit poſtliminio, rectè tūc petetur. Ceſſauit enim hic obligatio: area aūt extat, ſicut cætera, ex quibus ędificiū cōſtitit. Denique lex duodecim tabularum tignum ædibus iunctum † vendicari poſſe ſciſcit: [q] ſed interim id ſolui ꝓhibuit: pretiumq; eius dari [r] voluit.

Pone exemplum, ſi mutuaui centum ducatos Venetos, & uis mihi reſtituere tot florenos Florentinos, qui ualent centum ducatos Venetos: non cogor recipere, ſi aliquod damnum ſum paſſurus puta ſum nauigaturus, & ibi non expenduntur floreni Florentini. h. d. Pau.

Paulus libr. iij. reſponſorum. XCIX.

vt ibi not. & facit ī. de ſtipu. ſer. l. 1. §. penul. contra. & l. ſi ſeruum fructuarium, & l. ex te domini. Accur.

[a] Reſpondi. ſimiles caſus præmittit.

[b] Liberos. ſecus eſt in legatis: vt ſ. de leg. 3. l. ſi chorus. §. fina. in fin. quæ eſt contra. vel dicas idem. ſed ibi per factum hæredis peruenit ad libertatem: vt quia manumiſit: hic non: vt ſupra, de verborum oblig. l. ſeruum. vel ibi viuente teſtatore redijt in ſeruitutem: poſtea ex voluntate noua voluit, vt pertineret ad legatarium. & eſt argu. ad hanc ſolu. ſupra, de adi. lega. l. 4. ſed quidam ibi habent negationem: & tunc concor. Accurſius.

[c] In perpetuum. poteſt determinare verbum, ſublata. & not. hic regulam, quòd actio extincta &c. vt hic, & infra, de fur. l. ſi cum quis. §. fina. & infra, de iure fiſ. l. eius qui. §. fina. & ſupra, de verb. obliga. l. inter ſtipulantem. §. nam cum quia. & de action. & obliga. l. ſeruus. & de adi. lega. l. ſi ſeruus. & de noxal. ſi alienus. ſed fallit ī. eod. l. pupilli. §. 1. & de cap. dimi. l. 2. §. ei. & l. tutelas. §. ſi libertate. & de ſer. vrba. prædio. l. ſi qs ædes. & ad Velleia. l. quamuis. §. ſi mulier. & ſupra, ſi ex noxa. cau. aga. l. 2. §. fin. ſunt ergo hæc ſpecialia. vel dic regulam veram, niſi ſubſit iuſta cauſa, ex qua æquitas ſubuenit: vt in prædictis ſpecialibus: quod in idem recidit. Accur.

[d] Nec ſimili. quia non eſt ſimile.

[e] Vſus eſt. Celſus. quod ipſe puta bꝰ.

[f] Si nauem. ecce arg. & dic nauē alienam. Accur.

[g] Diſſoluerit. ea mēte, vt reficiat, aliàs contra infra proxi. ibi, homini autē &c.

[h] Ceſſare. ad hoc facit ſupra, de rit. nup. l. palam. §. itē quæ. verſi. non ſolum. & ī. de verbo. oblig. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. & de iudi. l. proponebatur. & de ſerui. vrba. prædio. l. ſeruitutes. §. ſi ſublatum. & de legat. 2. l. quod in rerum. §. fina. & de vſufru. l. qui vſumfructum. & ī. de pig. l. Paulus. §. dominus.

[i] Homini autem. quaſi dicat in ſuperiori caſu non fuit argumentum bonum quando ea mente diſſoluit, vt eiſdem tabulis conſtrueret: ſed nunc eſt bonum, quoniā alia mente: vt ſupra, de verborum obligat. l. inter. §. ſacram. Accurſius.

[k] Fiet. ſcilicet tunc. Accurſius.

[l] His. ſcilicet ſupradictis in ſeruo. Accurſius.

[m] Impoſitum eſt. poſt promiſſionem.

[n] Natura eſſe. conſtructo ædificio. Accurſius.

[o] Maxima. ad quod eſt ſupra, de lega. 1. l. ſeruum filij. §. ſi areæ. & quib. mod. vſusfruct. amitt. l. qd tamen. §. penult. & de legat. 2. l. ſi areæ. & l. ſi ita legatum. §. ſi domus. & de vſufru. l. qui vſumfructum. & de pignor. l. Paulus. § dominus. & ad Trebell. l. ex facto. §. ex facto.

[p] Ante diem. videtur enim obligatio accepiſſe dilationem donec rediſſet ab hoſtibus. Accurſius.

[q] Sciſcit. id eſt ſtatuit. alias, ſi ſcit, ſcilicet alienum, id eſt ſi mala fide iniunxit. & dic quòd ad intereſſe procedit condemnatio per iuſiur. in litem: quia dolo deſijt poſſidere: vt argu. ī. de acqu. poſſ. l. qui vniuerſas. & ſupra, de rei vend. l. qui reſtituere. nihilominus tamen poteſt agi actione de tigno iniuncto, qua conſequatur in duplum, ſi hoc ei placuerit: ne melioris conditionis ſit, quam qui bona fide iniunxit. & adde quod no. ſupra, de rei vendi. l. in rem. 1. §. tignum. & facit ī. de tigno iniuncto. l. 1. & de acqui. rerū do. l. adeo. §. cum in ſuo. & ſupra, ad exhiben. l. gemma.

[r] Dari. quantum in litem iur. fuerit. ita ergo in area.

[a] Old. ait tātū abeſſe, vt ea lex in id faciat, vt maximè pugnet. ꝓinde dic cum eo, quod illic ſit ſpeciale & potes hic videre huiꝰ rationes per eum.

† Noua homo dici poterit ad nota. p Mand. ſuper 3. Formu. commiſ. i ver. creaturæ.

† P. F. vindicare poſſe ſcit.

a PAulus.Si ex ea re.maximè.uel,ſi.i.qa ſemper in telligitur aliquod damnũ pati hoc ipſo, quod ei auſertur quod ſibi placet: ut Inſtitu.de act.§.præterea. Itẽ ad hoc ſ.ſi certũ peta.l.eſi quid. uel expone tertio ita planè ut dicit litera.ſi cogitur recipere in aliã formã, ſi dãnũ ei non eſt.ſed tũc eſt contra.C.de ſolu.l.eſi. & ſ.ſi cert.pet.l.2.§.mutui. Sed dices nõ eſt aliud ſictione huius legis licet ſint diuerſæ formæ, ut tres Bonon.pro uno imperiali. arg. ſ.de ant. & arg. lega.l.1.§.fin.& l.Titiæ.& ſecundũ hoc eſt contra.C.de do.l.ſi quis argentũ.in prin.q eſt contra ſecundũ primos duos intellectus : & ibi plenius dixi. Item adde quod not. in d.§.mutui. Item facit ſ.de re iudic.l.ſi ſe.§.ait prætor.

† Aliàs incipit, Debitorem nõ eſſe cogẽdum.

† Cõcor. teat. in l. Nepos Proculo, in fine. ſ.de uer.ſig.& ultra con cor. ibi traditas per me, addo tex.cũ gl. in can.fa-ciat. 22. qõ.2. tex. in c. quã ſit.§. cupiẽtes. de ele. in 6. in c. ſtatutum.§.2. de reſeri. in 6.

a P.Paliquid, ſed hic meliꝰ.

PAulus † reſpõdit,creditorem non eſſe cogẽdum in aliam formam numos accipere, ſi ex ea re a damnum † aliquod a paſſurus ſit.

Solutio pertinet ad illos,qui habent adminiſtrationem loci, ubi eſt facienda:nec locus contractæ obligationis inſpicitur, niſi aliud actum ſit. Bar. Per iſtam legem fundantur duæ opin. doctorum. Prima eſt quod multæ ſunt ſpecies prorogationis iuriſdictionis; quæ ponuntur in l. ii. § ſed ſi iudex. ſupra de iud. ſed dubitatur an poßit fieri prorogatio de loco ad locum Doc. inducunt hanc l. quod ſic. Ita refert Cy.C.de epiſco. audien. l. ſi quis ex conſenſu. Secundo inducitur ad aliud, quod ibi uidetur quis contraxiſſe, ubi eſt facienda ſolutio: & ibi põt conueniri. ut d. l. contraxiſſe ſupra de actio. & obli. Sed dubitatur utrum in loco contractus poßit conueniri gloſſ. uidetur uelle quod non.C.ubi cõue.qui cer.lo da pro.l. l. ueritas eſt iſta, quòd locus contractus non inſpicitur: & ibi non poteſt conueniri: ſed ſolùm locus ſolutionis faciendæ inſpicitur: niſi aliud actum ſit. Caſus eſt hic. Et hanc legem ad hoc alleg. Petr.de Bellapertic. in l. contraxiſſe. de actio.& obliga.

a Quæro.] CASVS. Pupillus quidã habens magnũ patrimonium habebat res multas in Italia, & alias in prouincia. dati ſunt ei tutores.ſ. rerum Italicarum, & quidam alij rerũ prouincialium. tutores rerum prouincialiũ dederũt pecuniã mutuã quibuſdã, ut illam Romæ ſoluerent, ſoluerũt eã Romæ. quæritur utrũ ipſi debitores liberenẽ? Rñ.quod debitores pupillorũ rectè ſoluunt perinniã tutoribus eorum, qui eorũ negotia adminiſtrant. uerũtñ tutoribus rerũ prouinciaiũ non rectè ſoluitur Romæ: quia nõ adminiſtrãt res. Italicas: niſi ſpecialiter ita pacti ſint,ut ipſis pecunia, quam credunt, Romæ ſoluatur. Fran. Accur.

b Datis. & in prouincialibus negotijs tantum.

c Non ſuſtinerent. ſic etiam ſi nec Romæ.

d Adminiſtrant.ergo & in Italicia tantum.

e Sibi.aliàs ut ſibi Romæ redderetur. Accur.

Idẽ lib.x.reſpõſorũ. C.

QVæro, an curatoribus, uel tutoribus in prouincia datis, b Romę pecunia ſolui poſsit, q in prouincia ita ab his fœnerata eſſet, ut Romæ ſolueret: cùm ijdem curatores,uel tutores rerum Italicarum adminiſtrationem non ſuſtinerẽt? c an ſi ſoluerit debitor, liberetur? Paulus reſpondit, tutoribus his,uel curatoribus rectẽ pupillo pecuniam debitã ſolui,qui negotia eius adminiſtrant: d eos autem, qui prouincialium rerum curatores,uel tutores ſunt, Italica negotia adminiſtrare non ſolere,niſi ſpecialiter tutores prouincialium rerũ, ut ſibi e Romæ redderet a promitti curauerunt. f

f Curauerunt.ut in caſu huius legis fuit. & facit C. de adminiſtratio. tutor. l.a.§.t.& infra,iudica.ſolui. l. ſi quis a pud.§. ſi tutor.

Solutum, quod poteſt repeti, non parit liberationem. hoc dicit. Bartolus. Et intellige hanc legem quando pignus erat obligatum pro illa naturali obligatione, uel non licet gloſſa ponat uarias de hoc prin.

Idem libro xv.reſponſorum. CI.

PAulus reſpondit, nõ ideo eos, qui uirilem g portionem ex cauſa fideicommiſsi inferre debuerant, liberatos uideri: quoniã quidam ex collegis h per errorẽ plus debito intulerunt. i Paulus reſpondit, aliam cauſam eſſe debitoris ſoluentis, aliam creditoris pignus diſtrahentis. Nam cùm debitor ſoluit pecuniã,in poteſtate eius eſſe commemorare, in quam cauſam k ſoluerit. Cùm autẽ creditor pignus diſtraheret,licere ei pretiũ inde acceptũ referre etiã in eam quantitatẽ, l q natura tantum debebatur:& ideo deducto eo debitum peti poſſe.

PAulus reſpondit.CASVS. Titius moriẽs inſtituit duos hæredes:ſidei quorũ cõmiſit, ut reſtitueret quilibet certã ſummam pecunia Mæuio:puta an. unus hæredũ reſtituit per errorẽ 40. quæritur utrũ alius liberetur propter hoc, quod iſte plus ſoluit, quã deberet? Rñdetur quod non.gl. ponit caſum §.ſequentis. Fran.

g Virilem. puta plures cohæredes. Accur.

h Ex collegis. i. cohęredibus.uel dic de adminiſtratoribus reipublicæ,qui bus ceſſantibus exigere ! fideicommiſ. reipub.relictum hęres deſijt eſſe ſoluẽdo, unde debitores reipubli. conſtituti ſunt:ut ſ. de admini.tuto.l.Lucius.§.ſi.Accur.

i Intulerunt. põt per condi.indebi.repeti,quod non! debitè ſolutum eſt.Accurſius.

k In quam cauſam. ut ſ.eod l.1.

l Quantitatem.licet pro ea pignus non erat obſtrictũ, aliàs non uidetur hæc lex notare differẽtiam aliquam. uel uerius dic, cum pignus in hoc ſit obſtrictum,& erit differẽtia. quia primo caſu poteſt eligere debitor:ſecundo creditor. & hic eſt uerus ſenſus. ſed ſi nõ elegit debitor, ſoluendo in primo caſu:tunc ſerua, quod dicitur ſ. eodẽ. l.in his.§ imperator.& facit ſ. de pign.act. l. cum & ſortis. & de fideiuſſ. l. fideiuſſores.2.§.pro Aurelio.

m Aliàs, redderentur.

Si creditoris,uel tutoris culpa non præceßit, periculũ pecuniæ pertinet ad debitorem, uel pupillum.h.d. Bart.

Scæuola libro v. reſponſorum. CII.

CReditor oblatam à debitore pecuniam,

Creditor. CASVS. Debebam tibi centũ: ego offero ea tibi. tu dicis, non accipiã hodie: ueni cras. & affer mihi ea.interim ex actor talliatum aufert hanc pecuniam per fiſco. Item tutor alienius pupilli ſer-

uabat pecuniam pupillarem bona fide, ut eam crederet tutus debitoribus. iſta pecunia perijt. Nunc quæritur cuius ſit periculum? Reſpon. quod neque creditoris, qui uoluit recipere, neque tutoris, qui eam ſeruabat, ut magis idoneè crederet. Cum de ſorte. Glo. ponit caſum huius §. & ſequentis etiam.

ut alia die accepturus diſtulit: mox pecunia, qua illa reſpublica utebat quaſi ἱεραῖος, iuſſu p̄ſidis ſublata eſt. Item pupillaris pecunia, ut poſſit idoneis nominib⁹ credi, ſeruata, ita interempta eſt. quæſitū eſt, cuius detrimentum eſſet? Reſpondit ſecundum ea, quæ proponerẽtur, nec creditoris, nec tutoris detrimẽtum eſſe.

Pecunia cedit in caſum expreſſum a ſoluente. h. d. Bar.

Cùm de ſorte debita conſtaret, & de uſuris litigatū eſſet: nouiſsimè ex appellatione pronuntiatū eſt, ſolutas quidem uſuras non repeti: in futurum uerò non deberi. quæro, pecunia data utrum uſuris cedere deberet, quod petitor defenderet: an uerò ſorti proficeret? Reſpondit: ſi qui dabat, in ſortem ſe dare dixiſſet, uſuris non debere proficere.

Solutum in dubio cedit in cauſam antiquiorem. h. d. Bar.

Valerius Lucii Titii ſeruus ſcripſit: Accepi à Marino Mario ex ſumma maiore tot aureos. quæro, an hæc ſumma in proximū annū ei accepto ferri debeat, cū ſuperioris anni ſit reliquator? Reſpondit uideri in primã quamq́ue ſummam liberationem proficere.

Quod in cauſam indebitam eſt ſolutum: cedit in debitum. h. d. Bart.

Titius mutuam pecuniam accepit, & quincũces uſuras ſpopondit, eaſq́ue paucis annis ſoluit. poſteà nullo pacto interueniẽte, per errorem, & ignorantiam ſemiſſes uſuras ſoluit. quęro, an pateſacto errore, id quod amplius uſurarum nomine ſolutū eſſet, quàm in ſtipulatum deductū, ſortẽ minueret? Reſpondit, ſi errore pl⁹ in uſuris ſoluiſſet, quàm deberet: habendam rationem in ſortẽ eius, quod amplius ſolutum eſſet.

Mętianus lib. ij. fideicommiſſorum. CIII.

CVm ex pluribus cauſis debitor pecuniã ſoluit, Iulianus elegãtiſsimè putat, ex ea cã eũ ſoluiſſe uideri debere,

Titius. Titius accepit pecuniam mutuam, puta centum ſub uſuris minoribus, ſoluit uſuras maiores per errorem: quæritur utrum id, quod plus debito ſoluit pro uſuris, quã deberet, deducatur ei in ſortem? Reſpondetur quòd ſic. Franciſcus Accur.

Quaſi. Quidam habent ærola. & tunc mox pecunia iuſſu præſidis ſublata eſt. qua ſcilicet pecunia utebatur Reſpublica. uel ſecundum M. ære egens, uel heroſa. l. dominabilia, & potens per pecuniam, quam tenebat: ut eadem potens uideretur: ar. ſupra, commo. l. tertia, in fin. & l. ſequenti. deſinentia enim in oſus, plenitudinem notant. ſic enim olim conſueuit facere reſpublica cum egeret, uel uellet uideri potens. Alij habent heros reſpublica. & tunc dic eodem modo, id eſt dominans, nam heros potens dicitur: ut ſup. ad le. Aquil. l. item Mela. §. legis. & ſcias quòd alij habent, qua. & alij quia: quæ idem ſunt.

Credi. uel fortè in emptionem prædiorum: ut ſ. de adminiſtra. tuto. l. ita autem. in princ.

Seruata. in tuto loco a tutore.

Interempta eſt. per iuſſum reipubli.

Nec creditoris. imo creditoris: ut ſ. eodem. l. decem. in princip. & l. ſi ſoluturus. quæ ſunt contra. Solu. hic fuit oblata, non congruo loco & tempore: ut d. l. ſi ſoluturus ſecundum Ro. Alij dicunt quod eſt ſpeciale. cum reſpu. aufert arg. ſ. de euict. l. Lucius.

Cum de ſorte. Titius mihi centum pro ſorte debet, uſuras autem nudo pacto: poſtea me conuenit, & ſoluit pro tribus menſibus puta. nunc petij uſuras pro reliquis tribus menſibus: cum tamen ſteterit ſors: at debitor dicit ſe non teneri: mò dicebat indebitas primas ſolutas. iudicatum eſt per iudicem appellationis de primis nõ repetẽdis; de ſecundis nõ ſoluẽdis. poſtmodum debitor ſoluit quinq; ſimpliciter: de quibus quæritur an ſorti cedant? & dicitur quòd ſic. ad quod eſt ſ. de condict. indeb. l. ſi non ſortem. in princ.

Debita. non erat ergo ſoluta ſors.

De uſuris. cùm creditor diceret eas debitas eſſe ciuiliter, debitor naturaliter tantum.

Ex appellatione. fuerat enim primo iudicatum in cauſa principali.

Non repeti. naturali cauſa inhibente repetitionem.

In futurum. id eſt, nomine eius temporis, quod tranſiſſet per ſolutionẽ. non autem dixit iudex in futurum poſt ſententiam: quia ad iudicem nõ pertinet tractus futuri temporis: ut ſ. de uſur. l. 1. & ſecundum hoc dic non deberi, ſcilicet ciuiliter.

Data. id eſt, ſoluta poſt dictã ſententiam.

Petitor. id eſt, creditor.

Defenderet. id eſt, allegaret.

Dixiſſet. Idem eſt ſi ſimpliciter ſoluiſſet: cum uſuræ neque ex ſtipulatione, neque ex pignoris retentione poterant exigi: ut ſupra, eodem. l. in his. & infra, eodẽ. l. cum ex pluribus. licet Scæuola ſurda aure tranſiens huic quæſtioni non reſponderit.

Valerius. præpoſitus pecunijs exigendis.

Marino. qui Marcinus erat debitor ex pluribus cauſis. adminiſtrauit enim negotia domini ſui Titij per duos annos fortè. & in primo anno factus eſt debitor ob malam adminiſtrationem ex pluribus cauſis: & ſic pluresſummas debebat: ſed ex una cauſa debebat maiorem quãtitatem, quàm ex alijs. & idem fecit in ſecundo anno. Accur.

Superioris. l. primi. Accur.

Reliquator. id eſt, debitor ex mala geſtionẽ. & eſt aliàs reliquator: aliàs reliquatum, id eſt, debitum contractum ex mala geſtione.

Proficere. quaſi in uetuſtiorẽ: ut ſ. eo. l. cū ex pluribus. in ſi. 1. reſpon. & §. ſi. & ĩ. eo. l. in his. in princ.

Semiſſes uſuras. id eſt maiores.

Solutum eſſet. facit C. de uſuris. l. creditor. & l. indebitas. & de pact. l. ſi certis annis. & ſ. de ope. liber. l. operis. & de lega. 2. l. qui fideicommiſſum. ſed argum. contra. C de fideicommiſſ. l. 3. & ſ. de uſur. l. cum de in rem uerſo. Accur.

CVm ex pluribus. Caſum pone, ut poſui ĩ. eod. l. 3. in fine legis. Franc. Accur.

In P. F. quaſi ærosa, cui plurimū æris admixtū eſt, ut & Plinius lapidem ęroſum dixit, cui ęris inẽẽ uena. lib. 34. Natu. hiſt. ca. 3. ſic aurū ærosū, & argentosū lib. 1. c. 25.

Vide Alcia. lib. diſpun. 2. ca. 25. ſignat enim ἱεραῖος Græce mercedẽ tū ẽt collationem pecuniæ uice cuiuſdam tributi ſindictę.

De uſura litigatum.

Reliquator eſt qui integrum nõ ſoluit, aliquidq; adhuc reliqui debet. Qui dicant reliquatores, pulchrè Crinitus de honeſta diſc. ci. lib. 15. c. 3.

Ad ſo-

a Ad ſolutionem. quia dies uenit: ut ſ. eodem. l. y. in fin. facit ſ. eodem. l. ſi quis. & ſ. proxi. §. & de regul. iuris. l. ſi in duabus.

Ante reſtitutam. CASVS. Titius inſtituit Mæuiũ hæredẽ: & fideicommiſit, quod intra duos annos reſtitueret hæreditatẽ Caio. Mæuius hæres interim recuperauit plura debita. quæritur utrum debitores q. ei ſoluerũt, liberati ſint? Reſpond. quòd ſic. Franc. Accurſius.

ex qua tunc cum ſoluebat, compelli poterat ad ſolutionem. a

Idem li. viij fideicommiſſo. CIIII.

ANte reſtitutã b hæreditatem c ſolutiones, d & liberationes e factæ ab hærede, ratæ habebuntur. f

Paulus li. ſingulari ad leg. Falci. CV.

QVod dicimus in eo hærede, qui fideiuſſori teſtatoris id, qđ añ aditam hæreditatẽ ab eó g ſolutum eſt, h debere ſtatim ſoluere: cũ aliquó ſcilicet † tẽperamento tẽporis intelligẽdum i eſt. nec enĩ † cũ ſacco adire debet. k

Ius quæſitum ex conuentione, non tollitur unius partis reuocatione, ſecus in mandato. h. dicit. Bart.

b Ante reſtitutã. & poſt quandoque: ut ſ. de tranſactionibus. l. fina.

c Hæreditatem. fideicommiſ.

d Solutiones. factæ hæredi à debitoribus hæreditarijs. uel dic ſolutiones obligationum. & facit ſ. ad Trebellianum. l. Marcellus. §. res quæ. & l. mulier. 1. §. ſed enim. & l. ſi hæres inſtitutus. §. ſi hæres.

e Liberationes. uel pro eodem: uel quia ſoluit creditoribus.

f Habebuntur. à fideicõmiſſario ſcilicet poſt reſtitutionem.

QVod dicimus. CASVS. Erat fideiuſſor Titij, qui moriens Iſtituit hæredem Mæuium. ſolui creditori apud quem fideiuſſeram. Dicitur, quod hæres debet mihi ſtatim ſoluere. ſed iſtud ſtatim eſt intelligẽdum cum aliquo temperamento. non enim debeo confeſtim adire cũ ſacco paratus. & eſt iſtud temperamentum, ſpatium decem dierum. Franc.

g Ab eo, ſcilicet fideiuſſore.

h Solutum eſt. ſcilicet ei apud quem fideiuſſi pro defuncto.

i Intelligendum eſt. decem dierum ſortè: ut ſ. de conſtituta pecunia. l. promiſſos. uel quod magis &c. ut ſ. eod. l. ratũ. & facit ſ. de le. 2. l. cũ quidã. 2. in fi. & in gl. interuallo. & de adminiſtra. tuto. l. tutor qui repertorium. §. ſi tutor. & de leg. primo. l. ſi domus. §. in pecunia. uerſicu. qui confitetur. & Inſtitu. de inutili. ſtipul. §. finali. & de collatione bonorum. l. ſi quis filium. §. ſtipulatio. & de nego. geſtis. l. diuortio.

k Adire debet. ſcilicet hæres hæreditatem, uel aliter non debet adire cum ſacco: id eſt fideiuſſor non ſtatim debet adire hæredem, ſeu conuenire, ſed cum aliquo temperamento temporis: ut in hac l. dicitur.

† Hoc tẽpus in. die xũ erat ſecundũ le. 12. tabul. vide Alc. ab Alexã. lib. 6. Genial. dier. cap. 10.

† Cõcor. In ſimili I ca. inſtitutũ. in prl. & ibi glo. 27. qõ. 2. & iſte tex. facit ad not. in §. omnis ſtipulatio. In ſtit. de inuti. ſtipu. Vide Alci. lib. 2. parerg. c. 8.

Caius libro ij. de verb. obligation. CVI.

ALiud eſt iure ſtipulationis Titio l ſolui poſſe: aliud poſtea per miſſu meo id cõtingere: nam cui iure ſtipulationis rectè ſoluitur, ei etiã prohibente me, rectè ſolui poteſt. m Cui uerò aliàs permiſero ſolui, ei non rectè ſoluit: ſi prius quam ſolueretur, denunciauerim promiſſori, ne ei ſolueretur. n

Pomponius lib. ij enchiridij. CVII.

VErborũ obligatio aut naturaliter re ſoluitur, aut ciuiliter. naturaliter, ueluti ſolutione: aut cum res in ſtipulationem deducta, ſine culpa o promiſſoris ĩ rebus humanis eſſe deſiit. p Ciuiliter, ueluti acceptilatione. uel cum in eandem perſonam ius ſtipulãtis, promittentiſque deuenit. q

Venditor, qui mãdato creditoris ſe obligauit alteri ad ſoluendum, poteſt illi ſoluere creditore mortuo, uel inuito: quia promiſſio morte mandantis, uel ex preſſa conditione non finitur, cũ alteri ſit ius quæſitum: ſed ſi ſe non obligauit, ſed ſimplex mandatum de ſoluendo recipit, non poteſt creditore mortuo, uel inuito ſoluere: quia tale mandatum utroque modo finitur, cum ex illo alteri non ſit ius quæſitum hoc dicit. Paulus de Caſtro.

Paulus libro ij. mandatorum. CVIII.

EI, q r mãdatu meo poſt mortem meam

ALiud eſt. CASVS. Præſuppone, quòd quando quis, adiungitur in ſtipulatione: rectè ei ſolui poteſt. Item quando creditor iubet alicui alteri ſoluere, rectè etiam illi ſoluitur: tamen eſt differentia inter iſta duo: quia primo caſu etiam me inuito rectè ſoluitur adiuncto: ſecundo non, ſi prohibeam ne ei cui iuſſeram ſoluere ſoluatur. lex ſequens clara eſt, & legis ultimæ gloſ. ponit caſum. Franciſcus Accurſij.

l Titio. ut adiecto. Accurſius.

m Solui poteſt. lite non conteſtata: ut ſ. eo. l. ſi quis ſtipulatus. §. item. uel non mutato ſtatu eius: ut ſ. eodem. l. cum quis.

n Ne ei ſolueretur. facit ſ. eodem. l. vero procuratori. §. primo.

o VErborum. Sine culpa. aliàs mora.

p Deſiit. nihilominus ciuiliter etiam dictis modis obligatur: ut C. de pact. l. creditori.

q Deuenit. iure ſucceſsionis: ut ſ. eo l. Stichum. §. aditio. & facit ſ. de uerborum obligatio. l. ſi Stichus certo die. & ſupra, eodẽ. l. prout quiſquis.

r EI qui. Duo dicit hęc lex. Primo, Titius ſtipulatus eſt me mandãte, & me uiuente à debitore meo decem ſibi Titio dari poſt mortem meã, rectè ei ſoluitur uel me uiuo: uel me mortuo: uel me nolente, uel etiam inuito, & pœnitente quia talis &c. id eſt quia habet actionem ex ſua ſtipulatione. In ſecundo. mandaui debitori meo ut ſolueret Titio. Nam ſoluẽs poſt mortem meam non liberatur ab hæredibus meis: quia morte ſoluitur mandatum: ut ſupra, mandati. l. ſi quis alicui. § morte. & l. inter cauſas. in principio. nec enim creditor fuit ſtipulatus hoc caſu. ſed huic ſecundo caſui eſt contra ſupra, de iure dotium. l. ſi ego. §. ſi res. Solut. ſpeciale ibi in dote: ut ibi dicit, & plenius dic ut ibi. Item contra. ſ. de donatio. cauſa mortis. l. mortis cauſa. 5. §. Titia. Sol. ibi mãdaui, ut poſt mortem daret inſtrumenta debitoribus: hic ut in uita mea. & ſecundum hoc hæc uerba poſt mortem meam, determinant uerbum ſoluis, & non uerbum ſoluere. & hoc eodem modo poterit ſolui aliud contra. ſupra, manda. lege, ſi uerò non remunerandi. §. finali. & lege ſequenti. ubi mandaui fieri monumentum poſt mortem meam. Item

Ff a ſecun-

& ſecundum hoc nõ obſtat aliud cõtra, ſ. de legatis ſecũdo. l. cũ pater. §. Mænio. quia ibi mandaui debitori, ut ſolueret me uiuẽte ei cui uolebã donare cauſa mortis, qđ mihi debebat. nam quia hoc mandatum fit in uita, ſed tamẽ habet effectũ irreuocabilẽ. demum poſt mortem diſtinguitur, ut ibi: an ſciens debitor me mortuũ & non liberetur. alias ſic. uel dicas, q hęc uerba, poſt mortem determinant uerbum ſoluere: & dicas ad l. mortis cauſa: de donationibus cauſa mortis, quod aliud ſit in donatione cauſa mortis. & ad illam de legatis ſecũdu, quod mandani, quod in uita mea ſolueret: ut modo dixi. & ad illã mãdati, ſolue ut ibi. & facit ſupra, eo. l. aliud.

a Stipulatus. ſcilicet ſolui. Accur.
b Soluit. etiam me mortuo.
c Lex. id eſt ſtipulatio.

In P.F. de acceptilatione.

ſtipulat[a] eſt, rectè ſoluitur: [b] quia talis eſt lex [c] obligationis: ideoq; etiã inuito me rectè ei ſoluitur. Ei aũt, cui iuſsi debitorẽ meũ poſt mortẽ me ſoluere, ſi rectè ſoluit: q̃a mãdatũ morte diſſoluit.

TITVLVS IIII.

† DE ACCEPTILationibus.

In l. iſta ponitur potius effectus acceptilationis, quàm eius diffinitio, nam liberatio eſt effectus: acceptilatio uerò eſt quidã diſtractus uerbis ſolẽnibus celebratus ad ſimilitudinem ſtipulationis, in qua debet præcedere interrogatio debitoris, & reſponſio creditoris incontinenti: & per eã tollitur ciuilis, & naturalis obligatio, cũ per pactũ de nõ petẽdo nõ tollatur, niſi ſola naturalis. hoc tamẽ uerũ, ſi præcedit obligatio uerbis contracta. ſi aũt re, uel cõſenſu: tũc acceptilatio nõ ualet in re appellationis ut tollat ciuilẽ: ſed iure pacti ut tollat ſolã naturalem. h d. Pau. de Caſtro.

DE ACCEPTILationibus.

Dixit de naturali liberatione: nunc de ciuili. uel dixit in genere de liberationibus nunc in ſpecie.

Acceptilatio. CASVS Iſta prima lex diffinit qđ ſit acceptilatio. lex 2. & 3. clare ſũt. gl. ponit caſũ l. 4. & 5. Fran. Acc.

d Interrogatio. ſ. interrogãtis, & interrogati, uel inſpecta nouatiõe, q̃ cũ plerunq; acceptilationem præcedit. Acc.

e Nexu. quo unus tenetur, & alius tenet. & ſic dicitur q liber abſolui. ſic C. de iure delibe. l. cũ in antiquioribus, quinimo & creditor dicitur liberari: ut, ſ. de exercitoria. l. 1. §. non autem. & de adm. tut. l. quoties. §. ſicut. Alij dicunt, quòd uterque debebat: ſed non placet, quia ſic eſſent duæ acceptilationes.

Modeſt. lib. ij. regu. I.

Acceptilatio eſt liberatio p mutuã interrogationem, [d] qua utriuſque cõtingit ab eodem nexu [e] abſolutio.

In iſta l. dicitur quòd pupillus poteſt per acceptilationem liberari ſine tutoris authoritate. hoc dicit. Paulus de Caſtro.

Vlpianus libro xxiiij. ad Sabinum. II.

Pupillum per acceptilationem, & ſine tutoris authoritate liberari poſſe placet. [f]

Paulus libro iiij. ad Sabinum. III.

Per pcuratorem nec liberari, nec liberare quiſquam acceptilatione ſine mandato [g] poteſt.

Pomponius libro ix. ad Sabinum. IIII.

Acceptilatio ſub cõditiõe fieri nõ põt. [h]

Vlpianus libro xxxiiij. ad Sabinum. V.

In diẽ acceptilatio facta nullius momenti eſt, nam ſolutionis exemplo [i] acceptilatio ſolet liberare.

Acceptilatio generalis refertur ad omnia, niſi appareat eſſe ſenſum de certis. Bar.

Idẽ li. xlvij. ad Sab. VI.

Pluribus ſtipulationibus factis, ſi promiſſor ita accepto rogaſſet, Quod ego tibi promiſi, habes ne acceptũ? ſi quidem apparet, quid actum ſit: id ſolum per acceptilationem ſublatũ eſt. [k] Si non apparet, omnes ſtipulationes [l] ſolutę ſunt: dummodo illud ſciamus, ſi ego aliud accepto tuli, aliud tu ro-

f Pupillum. Placet. quia conditio eius melior fit. ſed cum præcedere debeat obligatio acceptilationem, nunquid obligatur? Reſpon. ſic, cum fiat ob ſuũ commodum, ut acceptilatio ſequatur. Io.

g Per procuratorẽ. Sine mandato ſpeciali facto à creditore: ut liberet. idem dicit Azo, ſi generaliter cũ libera, niſi donet, arg. ſ. de procuratorib. l. procurator cui; Alij cõtra p l. ſ. e. l. & p iuſſus. §. tutor. ſed in ſeruo creditoris fallit. q̃a licet habeat mãdatũ ſpeciale, non põt accepto ferre: ut ſ. e. l. penu. contra in pcuratore debitoris uidetur idẽ ſi habeat ſpeciale mandatũ, ut & ſine nouatione poſſit acquirere debitori liberationem p acceptilationem: ut hic. & hoc quando pcedit obligatio uerborum. alias promittat, & per nouationem liberet, ut d. §. tutor.

h Acceptilatio. Non põt. ut habeo acceptumq; tuli ſi imperator intrauerit Italiam, ut ſ. de regulis iuris. l. actus. ſed tacita ſic: ut ſ. eod. l. in diem. & l. ſi ſub conditione. Accur.

i In diẽ. Exẽplo. bona ſimilitudo: q̃a ſi mihi ſoluiſti qđ debebas: uolui aũt te liberare ex die, nõ ualet: q̃a ſtatim es liberatus. ita & hic ſecundum quoſdã: ſed ſecũdum hoc uidet ualere habita die p nõ appoſita: qđ eſt falſum: ut ſ. de regu. iur. l. actus. vñ dic eſſe ſimile, q̃a neutra ſtatim liberat. planè aduenient e die ſolutio in diẽ facta liberabit: ut ſ. tit. 1. l. ſub conditione. ſed nõ acceptilatio quia initium habuit uitioſum: ut d. l. actus. & eſt ratio: q̃a in ſolutione tibi debitũ habet, & facit ad hãc ſimilitudinẽ inſtit. quibus modis tollit. obl. §. itẽ per acceptilationem. ut ſ. de li. leg. l. nõ ſolũ. §. 1.

Pluribus ſtipulationibus. CASVS. promiſi tibi 10. ex cauſa uenditionis. item alia 10. ex cauſa mutui. itẽ alia 10. ex cauſa locationis. poſtea ſic, à te rogo: Titi habes ne acceptum quod tibi promiſi? utrum omnes ſummæ ſolutæ, uel ſublatę uideãtur? Et diſtinguitur. Nam ſi apparet, quod non remiſiſti niſi duas ſummas, illæ tantum remiſſe uidentur. quòd ſi apparere non poteſt omnes ſummæ uidentur eſſe remiſſæ. ſed tu mihi accẽptum tuliſti id, quod debebam tibi ex cauſa uenditionis: ego autem à te rogaui, quod tibi debebam ex cauſa mutui, nihil ualet acceptilatio penitus. Lex ſequens ponit uerba quibus ẽt põt fieri acceptilatio. Fran. Acc.

k Sublatum eſt. ut & infra, eo. l. & uno. in prin. & l. fi.

l Omnes ſtipulationes. ſic ſ. de tute. l. qui habet. §. fi. & inſtit.

Seruus creditoris acceptoferre non poteſt.

a Et uide Bart. in e. §. & Imolã, & Angel.

gaſti: nihil ualere acceptilationem. a

Idem libro I. ad Sabinum. VII.

SAnè & ſic acceptilatio fieri poteſt, Accepta facis decem? ille reſpondit, Facio.

Si acceptilatio peccat in forma, non habet uim pacti: ſecus ſi peccat in materia. Bart.

Idem libro xlviij. ad Sabinum. VIII.

AN inutilis acceptilatio utile habeat pactum quæritur? †. Et niſi in hoc b quoque cõſenſum eſt, non habet pactum. Dicet aliquis: Poteſt ergo nõ eſſe conſenſus? Cur non poſsit? Fingamus eum, qui accepto ferebat, ſcientem, c prudẽtemq́; nullius eſſe momenti acceptilationem ſic accepto tuliſſe: q̇s dubitat, non ineſſe pactum, cùm conſenſum paciſcẽdi non habuerit? d

Seruus communis, qui quærit obligationẽ, poteſt quærere obligationis liberationem. h. d. Bar.

Seruus communis ſicut uni ex dominis ſtipulari e poteſt, ita etiã acceptum rogare uni ex dominis poteſt: eumq́ue inſolidum liberat. & ita Octauenus putat. Accepto liberare ſeruus communis alterum ex dominis etiam ab altero domino poteſt. Id enim & Labeoni placuit. Denique lib. Pithanon ſcribit, ſi à primo domino ſecundo domino ſocio ſuo ſtipulatus fuerit: † poſſe & à ſecundo accepto rogare, & per acceptilationem primum liberare, quem ipſe obligauerat: ſic fieri, ut per unum, atque eundem ſeruum & conſtituatur, & tollatur obligatio. † Acceptum fieri nõ poteſt, niſi quod verbis obligatum eſt. Acceptilatio enim verborum obligationem tollit: quia & ipſa f uerbis fit. Neque enim poteſt uerbis tolli, g quod non verbis contractum eſt.

& Inſtitu. de inutili. ſtipulation. §. quoties. & ſupra de teſta. tutela. l. ſi quis ita. in princip. Sed contra. ſupra, de liber. & poſtu. l. 2. Solu. & hic, & ibi pro ſuo ore reſpõdetur, & ſic reſpõ ſupra, de in diem addic. l. cum duo. quæ eſt ai. contra.

a Acceptilationem. ut ſupra, de actio. & obligatio. l. in omnibus.

AN inutilis. CASVS. Tu, & ego facimus acceptilationem inutilem de aliquo debito. quæritur vtrum ſaltem talis acceptilatio habeat uim nudi pacti, ut ſic uirtute huius tollatur obligatio? Reſpond. quòd non. Diceret aliquis quomodo poteſt fieri, quòd inter nos non fuerit ſaltem nudus conſenſus? Reſpond. quòd imò. quia ponamus quod ego ſciebam nullius momenti fore acceptilationem, quam faciebam: certè non habet uim nudi pacti: cum nullum conſenſum habuerim paciſcendi, quando ſciens fui in hoc. §. ſequens planus eſt.

† P. F. & niſi in hoc quoq; cõtra ſenſũ eſt, habet pactum. & pro hac dictione niſi ultra gl. hic, unde plenè per Mandoſ. de Monitorijs, q. ſt. 31. nu. 9. & ſequen.

Accepto. Stichus erat ſeruus communis Titij, & Mæuij. Titius debebat Mæuio c. Stichus dicit Mæuio: habes ne acceptum, quod tibi Titius dominus meus debet, utrum talis acceptilatio communis ſerui ualeat pro altero dominorum? Reſpond. quòd ſic. & probat authoritate, & hoc probat dicto Labeonis: quod clarum eſt. §. ſequens planus eſt, & allegatur ſæpiſſime ad hoc, quòd per quod aliquid ligatur, per illud etiam ſoluitur.

Filiusfamilias. Filius meus contraxit tecum, & promiſit tibi c. certum eſt quod obligatur tibi: tamen me non poteſt obligare ex ſuo contractu de iure ciuili. Nunc quæritur utrum ipſe filius poſſit liberari per acceptilationem quæ eſt de iure ciuili? Reſpond. quòd ſic. ſed ego acceptum rogando pro filio meo nihil ago. ſed etiam ſeruus ſi ſit obligatus, poteſt per acceptilationem liberari: ut plerunque etiam tolluntur obligationes honorariæ propter acceptilationem: ut ſunt actiones de peculio: de in rem uerſo: & quod iuſſu: quæ dantur aduerſus patrem, & aduerſus dominum. Et poteſt acceptilatio fieri etiam lingua Græca: dummodo fiat ſimilibus uerbis, quibus fit Latinè: ut ſic habes accepta 20? Reſpondet creditor, accepta habeo. duæ leges ſequent. planę ſunt. Franciſcus Accurſij.

h Et niſi in hoc. Communis litera eſt, & niſi in hoc quoque conſenſum eſt, non habet pactum. ſecundum P. eſt, niſi in hoc quoque contra ſenſum eſt, non habet pactum. & ſic unus eſt contraria in ſenſu alteri. Quid ergo dices? an habes inutilis acceptilatio uim pacti? Reſpond. ſecundum Bulg. non, & pro eo eſt communis litera. ſed Azo. dicit quòd ſic, & pro eo eſt Piſa. litera: ſic & pro eo ſupra, de pactis. l. ſi unus. §. ſi acceptilatio. & reſpon. Azo ad communem literam quaſi hoc ſemper ſenſum ſit. at Bulgar. ad Piſanam, quia niſi, legebat pro ſi non: omittebat non: hoc modo, ſi non in hoc contra ſenſum eſt, non habet pactum. ſic & infra, de capti. l. in bello. in princip. & ſecundum hoc, idem eſt ſenſus utrinſque literæ. & ad l. ſi unus. reſpondebat quaſi id ſenſum fuit: ut haberet pactum. Tu dic quòd ſi eſt inutilis acceptilatio ratione ineptæ conceptionis: ut quia inter abſentes: uel ſub conditione, uel in diem: ut tunc non habeat uim pacti. argument. ſupra, de conſtituta pecunia. l. 1. §. cum qui. ſi autem ratione rei ſuper qua interponitur, ut quia ſuper oblig. iuriſgen. tunc habet uim pacti†: non acceptilationis: ut infra, eodem. l. ſi accepto latum. & ſupra, de reſcindend. uendi. l. cum emptor. & ſic intelligitur illa de pactis. & ſecundum hoc eſt planus ſenſus huius legis: quia ſecundum communem literam dices, quòd ratione rei ſit inutilis: ſecundum Piſa dices quòd ratione ineptæ conceptionis: niſi exponas niſi, pro ſi non: ut dixi: quia tunc etiam Piſa. litera portat eundem ſenſum quem communis. Tertij habent literam talem, niſi contra ſenſum eſt: non habet pactum. & tunc idem ſonat quod prima communis.

Acceptilatio inutilis an habeat uim pacti.

† P. F. poſſe ſm accepto rogare.

† Hæc ſpectant quæ ſcribit Mãdoſ. in 13. quæſt. 22. Regu. nu. 3. & ſeq.

c Scientem. Idem & in non ſciente ſecundum Barto. ſed quia dubitaret quis uel etiam iuſte poterat: nam hodie quidam hæſitãt, ideo indubitabile ponit exemplum. & facit ſupra, de hæredit. uendit. l. hoc autem. & C. de iuriſdictione omnium iudicum. l. 1. & ſupra, de actio. & obliga. l. obligationum. §. penultimo. & §. finali.

d Non habuerit. Certè nullus.

e Stipulari. Vt ſupra, de ſtipulatio. ſeruo. l. proinde. Accurſius.

f Et ipſa. bona ratio: ut infra, de regul. iur. l. nihil tam naturale. & Inſtitu. eodem. quibus mod. tol. obli. §. item per accepti.

g Tolli. Vt liberatio ipſo iure ſequatur. Ioann. uel non poteſt tolli, ſcilicet poteſtas acceptilationis: tollitur tamen obligatio conſimili contracta poteſtate

pactirut ſupra, de reſcinden. uenditio. l. cum emptor. & infra eodem .l. ſi acceptolarum. & l. finali. Item cõtra infra eodem, l. & per iuſiurãdum. §. & ſi fideiuſſor. Sol. ut ibi. Item contra. C. de tranſact. l. ut reſponſum. Sol. ut ibi.

a Non obligat. ſed prætorio iure quandoque.

b Agit. pacto uero liberatur pater: ut ſupra, de liber. leg. l. ſi quis reum. §. idem Iulianus. i. Accur.

c Obligatus. ciuiliter: ſed de peculio iure prætorio. Sed non eſt ratio: quia ſeruus non eſt obligatus ciuiliter: accepto tamen rogare poteſt: ut ſubijcit: ſed dices uerbis obligatum ſeruum naturaliter.

d Honorariæ. ergo & quod non uerbis contractum eſt, per acceptilationem tamen tollitur? Reſpon. hoc non principaliter fieri, ſed per quandam conſequentiam. nam principali obligatione ciuili ſublata, illæ prætoriæ non remanent: & ſic in ſuperiori caſu erit: ut ſupra, de uerborum obligationibus. l. cum filius. Et facit infra, eodem. l. ſpecies. § ſed & ſi ſeruo. Item dic, tolluntur hic ipſo iure per nouat. Nam obligatio magis dicitur transfundi, quam tolli. quippe cum alia in locum prioris ſubſtituitur: non tollitur obligatio, cum non contingat liberatio, licet tollatur ex prima cauſa. Et argument. ſume hic, quod poteſt colligi ex duabus leg. ut ſupra, de bonor. poſſeſſioni. ex teſtamento milit. in fin. tit. & de milit. teſt. l. antepenult.

f Poſſis ad hũc finem adijcere, quod in Inſti. legitur, eo. ti. i. quib. mo. tollit. obl. §. ſed etiã Græcè. nempe hoc ὅπερ ϭθὺν σοι, ὑπόσχε ἔχεις πρόσδεκτον, ἔχω i. qd' promiſi tibi habes ne acceptũ? habeo.

Obligatio ciuilis tollitur per acceptilationem, non prætoria. Item ſublata principali tolluntur acceſſiones undecunque inductæ. h. d. Bart.

Filiusfamiliàs promittendo, patrem ciuiliter non obligat: [a] ſed ſe obligat. propter qd' accepto rogare filiusfamiliàs poteſt, ut ſe liberet, quia ipſe obligatus eſt. Pater autem acceptum rogando nihil agit: [b] cùm non ipſe obligatus ſit, [c] ſed filius. Idem erit & in ſeruo dicẽdum. Nam & ſeruus acceptò liberari poteſt: & tolluntur etiam honorariȩ [d] obligationes, ſi quæ ſunt aduerſus dominum. quia [e] hoc iure utimur, ut iuriſgentium [f] ſit acceptilatio: & ideo [g] puto & græcè acceptum fieri poſſe, dummodo ſic fiat, ut latinis uerbis ſolet, ἔχεις λαβὼν δηνάρια τόσα, ἔχω λαβών.

Paulus libro xij. ad Sabinum. IX.

PArs [h] ſtipulationis accepto fieri poteſt, nõ tantum ſi ſic dicatur, Ex numis decem, quos tibi promiſi, quinq; habes ne acceptos? ſed etiam ſi ſic: Quod ego tibi promiſi, id ꝑ parte dimidia habes ne acceptum?

Pomponius libr. xxvj. ad Sabinum. X.

SEd & ſi non numerata pecunia, ſed certũ corpus, ueluti homo ĩ ſtipulationẽ deductus eſt: poteſt ex parte acceptilatio fieri: quomodo [i] & uni ex hæredibus acceptum fieri poteſt.

Paulus libro xij. ad Sabinum. XI.

SPecies acquirẽdi eſt liberare dominũ obligatione, [k] & ideo fructuarius quoque ſeruus liberare acceptum rogãdo, fructuarium poteſt: [l] qua ex re eius uidetur ei acquirere. Sed & ſi uſum tantum habuit idem fiet. [m] Idemq; dicemus & in eo, qui bona fide nobis ſeruit, & in cæteris, qui noſtro iuri ſubiecti ſunt. Sed & ſi ſeruo, [n] qd' ipſe mihi promiſit, [o] acceptũ fecero: inutiles mihi erunt aduerſus dominũ honorariæ actiones, [p] quæ de peculio, uel in rem uerſo dantur. Si ſeruus hæreditarius ante aditam hæreditatem acceptum roget, quod defunctus promiſerit: uerius puto, contingere liberationem: ut per hoc hæreditas ipſa liberetur. Sed & ſi dominus apud hoſtes ſit: dicendum [q] eſt, iure poſtliminij confirmari acceptilationem. Nam & ſtipula-

in princip. & ĩ. eo. l. pluribus.

i SEd & ſi non numera. Quomodo. Id eſt, ſicut. diuiditur enim obligatio inter cohæredes: & pars uni ex hæredibus cõpetens accepto ferri poteſt: ut ſupra, de uerbor. oblig. l. 2. §. ſi tamen. uerſ. idemque. Item facit ĩ. tit. e. l. ſi ſtipulatus ſum. §. qui decem.

SPecies acquirendi. CASVS. Habeo uſumfruct. in Sticho ſeruo. Iſte ſeruus poteſt me liberare a creditore meo acceptum rogando: quia poteſt mihi acquirere, & liberare a debito: quæ eſt ſpecies acquirendi. Idem in ſeruo, qui mihi bona fide ſeruit. Item ſi ſeruus tuus mihi aliquid promittat, & ego ei acceptum tulero: ipſe liberabitur, & dominus eius ab actionibus prætorijs, quibus pro ſeruo tenebatur: ſicut eſt actio de peculio, de in rem uerſo &c. Si ſeruus. Titius mortuus eſt, cuius hæreditas nondum eſt adita. erat autem in eadem hæreditate ſeruus Stichus, qui ante aditam hæreditatem acceptum rogauit aliqua debita Titij domini ſui quondam. quæritur an hæreditas per hanc acceptilationem liberetur? Reſpond. quòd ſic. Item dominus eſt apud hoſtes: ſeruus eius poteſt eum liberare acceptum rogando a creditoribus ſuis: & liberabitur dominus cum reuerſus fuerit ab hoſtibus iure poſtliminij: quia etiam domino, qui eſt apud hoſtes, ſeruus ſtipulari poteſt, lex ſequen. plana eſt. Franc. Accur.

e Quia. rectè accepto feratur ſeruo. quia hóc &c. Io.

f Iuriſgentium per approbationem, uel propter pactum, quod in ſe continet Io.

g Et ideo. non eſt bonum hoc ideo, quia idem eſſet ſi eſſet de ſolo iure ciuili. & facit Inſtit. quibus mod. tol. obli. §. ſed & Grȩ è.

h PArs. facit Inſtitut. quibus mod. toll. obligat. §. ſicut autem. & ſupra, de libe. leg. l. non ſolum. §. et

k Obligatione. ciuili.

l Poteſt. ut ĩ. de uſufruc. l. ſed ſicuti. & de pact. l. ſi debitor. & de ſolut. l. ſi debitor ſit.

m Idem fiet. ut & ſupra, de uſu & habitatione. l. per ſeruum. in princip.

n Sed & ſi ſeruo. alieno.

o Promiſit. ex cauſa peculiari.

p Actiones. ut & ĩ. l. an inutilis. §. fina.

q Dicendum eſt. uidetur enim facta quaſi in ciuitate

ſit ia

ſit is cuius ſit: cum contra eum ex poſt facto in ciuitate eſſe credatur.
a Setuus poteſt. & ualet ſi redit dominus: ut ĩ. de ſtipu. ſer. l. ſi ſeruus communis. §. ſeruum.
b Quod in diem. incertum: nec ſit contra. ĩ. de nouation. l. ſi Stichum. §. legata. uel ſolue ut ibi. Accur.
Extiterit. ut ſimul committatur, & tollatur: ut. ĩ. de nouat. l. Stichum. §. ſi quis ita. & facit ĩ. de ſolu. l. ſub conditione. & de iure dot. l. licet, in pr. incip.

ri ei, qui apud hoſtes eſt, ſeruus poteſt. [a]

Pomponius libro xxvj. ad Sabinum. XII.

Quod in diē, [b] uel ſub cōditione debetur, acceptilatione tolli pōt. ſed ita id factum apparebit, ſi conditio ſtipulationis extiterit, [c] uel dies uenerit.

Obligatio iuramenti poteſt per acceptilationem reſolui. hoc dicit. Baldus.

Vlpianus libro l. ad Sabinum. XIII.

Et per iuſiurandum liberti interpoſitam operarum obligationem [d] per acceptilationē tolli uerius eſt. [e] Si id, qđ in ſtipulationē deductū eſt, diuiſionem non recipiat: acceptilatio in partem nullius erit momenti. ut puta ſi ſeruitus fuerit prędij ruſtici, uel urbani. Planè ſi uſusfructus ſit in ſtipulatum deductus, puta fundi Titiani: poterit pro parte acceptilatio fieri, & erit reſiduæ partis fundi [f] uſusfructus. Si tamen uiā [g] quis ſtipulatus, ac cepto iter, uel actum fecerit: acceptilatio nullius erit momēti. [h] Hoc idem eſt probandum, ſi actus fuerit accepto latus. Si autē iter, & actus accepto fuerit latus: conſequens erit dicere, liberatum eū, qui uiam promiſit. Illud certum eſt, eum, qui fundum ſtipulatus uſumfructum, uel uiam accepto faciat, in ea eſſe cauſa, ut acceptilatio nō ualeat. Qui enim accepto facit uel totum, uel partem eius, quod ſtipulatus eſt, debet accepto facere. Hæ autē partes non ſunt: [i] non magis quàm ſi quis pomum ſtipulatus, accepto ferat cęmenta, uel feneſtras, uel parietem, uel dietam. [k] Si quis uſumfructum ſtipulatus, [l] uſum accepto tulerit: ſi quidē ſic tulerit acceptum, qua ſi uſu [m] debito, liberatio nō cōtiget. [n] ſi uerò qua ſi ex uſufructu cū poſſit uſus ſine fructu cōſtitui, dicēdū eſt, acceptilatio-

Et per iuſiurandū. CASVS. Cum ſerui manumittũtur, imponuntur eis operæ certæ quas iurant ſe præſtaturos ipſi patronis ſuis. quẽrit utrum tales opæ poſſint accepto ferri? Rñ. quòd ſic. §. ſe. planus eſt. Illud certũ eſt. Tu promiſiſti mihi fundum, ego tibi accepto tuli uiam, uel uſumfru. certè talis acceptilatio non ualet. Nã qui acceptum fert aliquid, debet totum, uel partē eius acceptum ferre. uſuſfructus autem, uel uia non ſunt partes fundi. & ponit exemplum: ut ſi quis domum ſtipuletur, & accepto ferat cæmēta, uel feneſtras: nam talis acceptilatio non ualet. In §. ſeq. gloſſa ponit caſum. Si is qui hominem. Promiſiſti mihi hominem in genere: ego tibi Stichum accepto tuli, utrum talis acceptilatio aliquid operetur? Reſpon. quod ſic: quia tollit totam obligationem. & eſt ratio: quia ſi in genere tibi promiſi hominem: poteram illum Stichum tibi ſoluēdo liberari. Eam qui fundum. Stipulatus ſum à te fundum, tu promiſiſti etiam te nihil in hac promiſſione doli commiſſurum. quęritur utrum poſſim tibi accepto ferre dolum comprehenſum in hac clauſula? Reſpon. quod non, ſi nondum ſit commiſſus. ſi uerò commiſſus iam ſit: tũc poſſum tibi acceptum ferre. §. ſeq. planus eſt. Et ſi fideiuſſori. Mutuaui tibi 10. & non ſum ſtipulatus ea mihi reddi: ſic tu es mihi re obligatus. dediſti fideiuſſorem mihi pro his 10. huic fideiuſſori acceptum tuli. quæritur utrum tu liberatus ſis per hanc acceptilationem? Reſpon. quòd ſic. Si legatorum. Titius faciens teſtamentum, legauit mihi fundum Sempronianū ſub conditione, ſi imperator in Italiam uenerit. hæres Titij dedit fideiuſſorem pro his legatis ſoluendis: ego accepto tuli huic fideiuſ. quæritur utrum hæres Titij liberetur à præſtatione legatorum? Reſpond. quòd non: imò tenebitur illud ſoluere condi. exiſtente: & eſt ſpeciale in legatis. aliàs contra: ut ſupra. §. proximo. Qui ita ſtipulatur. Eramus ſimul tu, & ego. dixi tibi: Rogo te, crede Titio amico meo centum: ego fideiubeo pro eo. poſtea ſtatim antequam pecuniam numerares Titio, acceptum tuli tibi: ſi poſtea Titio credideris. quęritur an ipſe teneatur? Rñ. quòd ſic. nam licet ipſe fideiuſ. non ante liberetur aut obligetur. quam reo creditum ſit: reus tamen non poteſt priori, uel antiquiori obligatione liberari, quam ſit eius obligatio. Duo §§. ſequen. plani ſunt cum leg. ſeq. Fran. Accur.

d Obligationem. quæ uerbis ſit, non dico ſtipulatoris: quia tunc non eſſet dubium: licet iuſiurandum interueniat.
e Verius eſt. nam & hęc obligatio quodammodo uerbis eſt. & facit ſupra, de ope. liber. l. ut iuriſiurandi. Accurſius.
f Partis fundi. quia recipit diuiſionem: ut ſupra, de uſufruct. lege 5. ſed prædiales ſeruitutes non: ut hic, & ſupra, de uerborum obligationibus, lege 2. §. 1. & ad legem Fal. lege 1. §. ſi uſusfru. Accur.
g Si tamen uiam. quæ & ipſa diuiſionem non recipit: ut & ſupra, de uerborum obligationibus, lege, ſtipulationes, non diuiduntur.
h Momenti. ĩ. ſi ſerui. uendi. l. loci. §. 1. contra. Sol. aliud eſt à prin. conſtituere ſeparatim: aliud poſt conſtitutionem ſeparare. ſic & eodē modo ſoluitur aliud contra. ſupra, de ſerui. ruſtic. prędio. qui ſella, in prin. & uer. qui uiam.
i Partes non ſunt. imò uſusfruct. eſt pars fundi: ut ĩ. de uerb. oblig. l. qui uſumfructum. & de fideiuſ. l. ſi à reo. §. ſi reo. quæ eſt contra. Solu. hic in obligatione erat cauſalis: quæ non poteſt ſeparari à propri tate: ſed in contrarijs de forma loquitur.
k Dietam. id eſt, cœnaculum: ut ĩ. de extra. crim. l. ſaccularij, in prin. ibi, item qui dietarij.
l Si quis uſumfructum ſtipulatus. id eſt, in quo in eſt uſus.
m Vſu. id eſt, ſeruitute uſu a. debetur eñ uſus ut commoditas, non ut ſeruitus conſtituto uſufru. & facit ĩ. qui. mo. uſusfruct. amit. l. is qui uſumfruct.
n Non contiget, ſcilicet in aliquo.

nē ualere. [a] Si is, qui hominem ſtipulatus eſt, Stichum accepto tulerit; Iulianus libr. quinquageſimo quarto Dig. ſcripſit: acceptilationem aliquid egiſſe, † tuliſſeq; totā [b] obligationē. Quod enim inuito [c] ſtipulatori promiſſor ſoluere poteſt, id & acceptum latum liberationem pariet. Eum, qui fundū ſtipulatus eſt, nō poſſe de dolo malo [d] clauſulā accepto ferre [e] conſtat. Non enim in partē debiti id cōſtitit. [f] & aliud eſt, quod debetur, & aliud, quod accepto fertur. [g]

Si acceptilatio non ualet in expreſſo, non ualet in tacito. h. d. Bart.

Si Stichum, aut decem ſub conditione ſtipulatus, Stichum acceptum fecerit, & pendente conditione Stichus deceſſerit: decem in obligatione manebunt [h] perinde, ac ſi ea acceptilatio interpoſita non fuiſſet.

Acceptilatio interpoſita ſuper obligatione, per conſequentiam tollit obligationem alio modo contracta n. Bar.

* Aliàs ē lea, Sed ſi de fructu &c.

† In P. F. tolliſſeq;.

[a] Valere. ſic argumentatur: poteſt conſtitui uſus ſeparatim, ergo etiam remitti ſeparatim. uidetur ergo quod remanet fructus ſine uſu, quod non poteſt eſſe: ut ſ. de uſu & hab. l. per ſeruum. §. 1. ibi, & fructus quidem. &c. & ibi, denique ſi, &c. & ibi, ſed ſi de fructu &c. * quę eſt contra. Solu non poteſt dici quaſi hic tollatur ſeruitus uſusfr. uel dic uſusfruc. ſine ſeruitute uſus remaneat: ſed non ſine commoditate: licet ibi ſic notent quidam: quia hic non erat, niſi ſeruitus uſusfruct. ſed potes dicere q̄ ualet hæc promiſſio: & tu proprietarius iam poſſis alij dare uſum: & ego habeo commoditatem uſus cum fructu, ſi ſupereſt aliquid aliàs non: ut ſ. de uſu & ha. l. fundi. & de uſufru. l. ſi alij.

[b] Totam. ſ. de pact. l. ſi unus. §. ſed ſi generaliter. Contra. Solu. hic in totū renuntiauit obligationi, ſ. non. fecit enim pactum de non petendo Stichum tantum: ſed aliud petere debebat. uel fortè aliud in pacto: aliud in acceptilatione dicendum eſt. uel hic erat electio promiſſoris, ibi ſtipulatoris. Item ſecundum Ir. aliter in genere: quo caſu ſi Pamphilus repudiatur, nihil obeſt. ut ſupra de opt. leg. l. hominem.

[c] Inuito. ad hoc facit ſupra ſi certum petatur. l. 2. §. 1. Accur.

[d] De dolo malo. ſiue fuit expreſſe in promittendo clauſula doli, ſiue non: poteſt accepto ferri ante dolum commiſſum: quia nihil pro dolo debetur: ut hic dicit. Sed ſi iam erat commiſſus, remitti poteſt. ut ſupra de pact. l. ſi unus. §. illud. & §. pacta quę turpem. ſed uidetur etiam pro futuro ualere, & expectare eum committi: ut arg. ſupra eodem. l. quod in diem. ſed hoc eſſet contra bonos mores expectare: ut d. l. de pact. & ſupra, depoſi. l. 1. §. ſi conuenit. Item dolo commiſſo fieri poteſt acceptilatio etiam ſi non fuerit ſtipulatus expreſſe dolum malum abeſſe quia ex promiſſione fundi: & ita uerbis tenetur ad non committendum dolum malum: ut arg. ſ. eo. l. 3. in prin.

[e] Accepto ferre. nihil enim ex ea debetur ante dolum commiſſum.

[f] Conſtitit. ſcilicet doli clauſula.

[g] Fertur. unde non ualet: ut ſupra, eo. l. pluribus. in ſi.

[h] Manebunt. ſupra de pact. l. ſi unus. §. ſed ſi ſtipulatus. contra. ſed non eſt contra: quia ubi acceptilatio eſt in uno facta: & tenet tota facta, tollitur obligatio: ut ibi: quia fuit pura ſtipulatio, licet alternatiua. hic autem non tenuit re perempta pendente condit. unde cum in ea non tenuit: nec in altera, quæ iam * inerat tacite, ualet: ut arg. ſupra de ſerui. ruſticor. prædio. l. item. §. qui haber.

Si [i] fideiuſſori [k] accepto fuerit latum, cum reus re non uerbis fuiſſet obligatus: an reus quoq; liberetur? Et hoc iure utimur, ut licet reus non ſit uerbis obligatus, tamen acceptilatione per fideiuſſorem liberetur. [k]

Acceptilatio facta fideiuſſor pendente conditione cuius exiſtentia non fingit quem retro obligatum, nō prodeſt principali h. d. Barto.

Si legatorum [l] ſub cōditione relictorum fideiuſſori dato accepto latum ſit: legata debebuntur [m] poſtea cōditione [n] eorum exiſtente. Qui ita ſtipulatur à fideiuſſore, Quod Titio credidero, fide tua eſſe iubes? deinde antequam crederet te, acceptum fecit fideiuſſori: reus non liberatur. ſed ſi quandoque [o] ei [p] creditum fuerit: tenetur. nam & ſi fideiuſſorem non ante liberatum eſſe credimus, quàm cum fuerit creditum reo: [q] non tamen reus antiquiore acceptilatione, quàm obligatio eius eſt, liberari potuit. Tutor, curatorve furioſi acceptū ferre non

* Volg. Et ſi.

[i] Si fideiuſſori. efficaciter obligato, uel non: ut ſupra ad Velleia. l. quamuis. §. Marcellus. & §. ſi mulier. Azo.

[k] Liberetur. hic eſt contra. ſupra eodem. l. an inutilis. §. accepto. Solu. conſequitur reus per alium, quod per ſe non poteſt. argu. ſupra, quæ res pig. obli. poſſ. l. Ariſto. uel non per acceptilationem, ſed per conſequentiam, uel per exceptionem. Item contra. infra proxi. §. ſi legatorum. Solu. ut ibi. Item contra infra eodem. § qui ita ſed ibi apparet ſolut. in ſi. Item facit ſ. mā. l. inter cauſas §. abeſſe. uer. ſi is. & l. idemque. §. final. & l. ſi uero non remunerandi. in principio. & de tranſactio. l. poſt rem. § primo.

[l] Si legatorum ſcilicet, nomine.

[m] Debebuntur. à reo. ergo per acceptilationem factam fideiuſſori non pertigimus liberatio ad reū. & ſic eſt contra proxi. §. Sol. hic in perſona fideiuſſoris tantum: & ſic perſonalis. ibi in rem facta fuit acceptilatio, ſecundum R. & Ir. uel pone hic caſum, ut ſupra, de fideiuſ. l. pe. Vel dic ſpeciale in legato conditionali: in quo ſicut interim legatarius non eſt creditor, ſic nec alius debitor: ut ſ. de act. & obli. l. is cui & ſic non poteſt accepto fieri etiam in rē ut reo proficiat: ut arg. ſ. proxi. § ipſe tamē fideiuſſor & obligabitur, & liberabitur eodem tempore, ut ibi dices ſiue in perſonā ſiue in rem fuit facta. Et eiſdem modis ſolue aliud contra. ſ. man. l. idemque. §. ſi. & l. ſi uero non remunerandi, in princ. Item contra huic & inferiori §. ſ. ſi ex pluribus. §. ſi. Sol. ut ibi.

[n] Conditione. ſiue legatarius eum remunerare uoluerit. ſiue alias donaturus erat. ad quod facit ſ. l. idemque. in ſi. Accur.

[o] Quandoque. aliàs quādoq; aliàs quandocunq;. Ac.

[p] Ei ſcilicet Titio.

[q] Reo. tunc enim obligatur & liberatur: ut hic, & ſ. de noua.

poſſunt: nec procurator quidē pōt facere acceptū: ſed hi oēs debēt nouare. Poſſunt.n.[a] & ſic accepto facere. ne his[b] quidē accepto fieri poteſt: ſed nouatione facta poterūt liberari per acceptilationem. nā & in abſentium perſona hoc remedio vti ſolemus: cum ſtipulamur ab aliquo id nouandi cauſa, quod abſens nobis debet: & ita accepto liberamus, à quo ſtipulati ſumus. ita fiet, vt abſens nouatione, præſens per acceptilationem liberetur.[c] Hæres quoque & liberare, & liberari accepto poteſt, & honorarij ſucceſſores. Ex pluribus reis[d] ſtipulandi ſi vnus acceptum fecerit, liberatio cōtingit inſolidum.[e]

Si in acceptilatione uenit aliud quam ſit in obligatione, non valet.

Paulus libro xij. ad Sabinum. XIIII.

NIſi conſentiat acceptilatio cum obligatione, & niſi verum eſt,[f] quod acceptilatione demōſtratur, imperfecta eſt liberatio: quia verbis[g] verba[h] ea demum reſolui[i] poſſunt, quæ inter ſe congruunt.

Adiectio ultra debitum, acceptilationem non uitiat. h.d. Bar.

Pomponius lib. xxvij. ad Sabinum. XV.

SI is, qui Stichum promiſit, interroget: Quòd Stichū promiſi, Stichum, & Pamphilum habes ne acceptos? puto rectè accepto latum, & ſuperuacuū[k] † mētionem Pamphili factam: quemadmodum ſi is, qui decem promiſit, ita interroget: Quod tibi decē promiſi, viginti habes ne accepta? etiā decē nomine[l] erit liberatus.

Acceptilatio facta uni ex pluribus reis debendi cæteros liberat, ſicut ſolutio. h.d. Bar.

Vlp. lib. vij. diſput. XVI.

SI ex pluribus obligatis vni accepto feratur: non ipſe ſolus liberatur,[m] ſed & ij, qui ſecum obligantur. Nam cum ex duobus, pluribuſve eiuſdem obligationis participibus vni accepto fertur, cæteri quoq; liberantur: non quoniam ipſi accepto latum ſit: ſed quoniā velut ſoluiſſe[n] videatur is, qui acceptilatione ſolutus eſt. Si iudicati fideiuſſor ſit datus, & acceptus, eiq; accepto latū ſit, liberabitur & iudicatus.[o]

Pars unius ex rebus alternatiuè debitis poteſt per acceptilationē ab obligatione ſubduci. Bar.

Iulianus libro liiij. digeſtorum. XVII.

QVi hominem,[p] aut decē ſtipulatus eſt: ſi quinque accepto fecerit, partē ſtipulationis peremit,[q] & petere quinque

de noua. l. ſi Stichum. §. ſi quis ita.

a Poſſunt enim. vt ſ. de nouat. l. nouare. §. pupil.

b His. etiam pupilli, vel domini nomine accipientibus: niſi ſpeciale mandatum procurator habeat a domino: vt ſupra eo. l. per procuratorem.

c Liberetur: vt ſ. tit. 1. l. ſi debitor ſuus.

d Ex pluribus reis. ſ. qui ſunt ſocij.

e Inſolidum. vt ſ. de pac. l. ſi vnus. §. reſpon. contra. So. aliud in acceptilatione quàm in pacto. ar. ſ. de lib. leg. l. ſi quis reum §. ſi & j. proxi. reſpon. & facit ſ. de duobus re. s. l. cū duo. & de inoffic. teſtam. l. mihi. §. fin. & de nouatio. l. ſi rem. §. ſi duo. & idē econtra, vt vno debitore liberato, alter liberetur, ſi ſocij ſunt in vtroque caſu. Accurſius.

f NIſi conſentiat. Verum eſt. i. niſi id verè debetur quod &c.

g Verbis. acceptilatorijs.

h Verba. obligatoria.

i Reſolui. i. diſſolui quæ &c. vt ſ. eo. l. an inutilis. §. acceptū. Accurſius.

SI is qui Stichū. CASVS. Tu promiſiſti mihi Stichū ſeruū ſolū: venis ad me, & dicis: Stichū quē tibi promiſi, & Pamphilū habes ne acceptū? an talis acceptilatio valeat? Reſp. quod ſic, & Pāphilus ſuperfluè appoſitus eſt in hac acceptilatione. & ponit tea. aliud exemplū, quod planū eſt. F.

k Superuacuum. ſicut in obligando nō nocet ſuperfluum, ita nec in diſſoluendo:[1] vt ſ. de ver. ob. l. quæ extrinſecus. & l. 5. §. ſi. & l. ſi mihi.

l Nomine. non ſolum Stichi in ſuperiori caſu. & facit ſupra de pact. l. ſi vnus. §. ſi cum mihi. & ſ. pro empt. l. emptor.

SI ex pluribus. CASVS. Titius, Mæuius, & Seius promiſerunt mihi c. aureos, ego acceptum fero Titio: certè alij etiā liberātur nō ea rōne, quod ipſis ſit accepto latū: ſed quia ille, cui acceptum tuli, videtur mihi ſoluiſſe pro ſe, & pro alijs. lea ſeq plana eſt. Fran. Acc.

m Liberatur. imò contra: vt ſ. de verb. obl. l. 2. §. ſi tamen. Sol. ibi in perſonam, hic in rem acceptilationem factā intellige: vel vt ibi. & facit C. de diuer. reſcrip. l. 1.

n Soluiſſe. ſolutione vnius, cæteri liberantur: vt ſupra de lit. le. l. non ſolum. 1. §. 1. Accurſius.

o Et iudicatus. vt ſupra eo. l. & per totũ. §. ſi legatorum. & §. qui ita, cor 2. Sol. hic etiam ante ſententiam erat obligatus, & ſic non condemnatus: ibi nō. Vel dic quod fuit fideiuſſor iudicati. i. condemnati hominis: ibi nō. prima placet. & facit ſ. de leg. 1. l. non quocunque. §. qui Caium.

p QVi hominē. Dicas hominē certum, & quod ſubijcit, aut decē, dic non ſimul &c. & ſic eſt diſiunctio legia, nō hominis. & ſic verba ſunt, quæ ſequūtur, vt v. accepto lata, tollatur in v. obligatio, & parte Stichi accepto lata, tollatur pro ea parte obligatio. ad quod eſt ſupra l. ſi ſtipulatus. §. qui decem. & ſecundum hoc nihil eſt contra. ſi autem diceres hominem in genere promiſſum, & partem Stichi accepto latam: tunc non liberaris etiam in parte. ne plus operetur acceptilatio, quam ſolutio: vt dicta lege, ſi ſtipulatus. quæ eſſet contra. Sed contradicere poſſes, quod licet partem petere poſſit, non tamen ſequitur quòd in parte liberetur. Item ſi diceres quod eſſet alternatiua ſtipulatio: tunc eſſet contra ſupra de condict. indeb. l. ſi nō ſortem. §. ſi decem. ſed ſolue vt ibi. & facit ſ. de reſcind. vend. l. Proculus.

ADDITIO. Dic quod aliud in ſolutione vt in contrarijs: aliud in acceptilatione: vt hic: & ratio eſt, quia ſolutio partis non parit liberationem: nec ſi ſolueretur pars in alia re, ſequeretur inconueniens, quod ponitur in l. in executione. §. pro parte. ſ. de verb. oblig. quod inconueniens non poteſt habere locum quando quis liberatur per acceptilationem: vt hic. idē in eo qui à parte abſoluitur per ſententiam: vt l. 2. §. ſi tamen hominem. ſ. de verb. oblig. Bar. hic.

q Peremit. quantum ad ſe quia non poteſt amplius petere hominem, aut decem, ſicut poterat prius, ſed non quantum ad reum quin poſſit ſoluere decem adhuc: & ſic decem vel hominem integrum, ſecundum Hug.

† Superflua, & impertinentia non vitiant. Mā dos. in 31. q. 3a. Regu. nu. 3. & ſeq.

1 Arguit à contractu ad diſtractum, pro quo, & ſimilibus argumentis, Mandoſ. ſuper 13. q. Reg. de vnio. nu. 2. cū alijs ſequen.

Aut

a Aut partem. Et ſi partem hominis, quam ſtipulatus eſt, acceptam fecit. Accur.

ET vno. CASVS. Contraxi cum Titio multis vicibus: ita ꝙ mihi tenetur ex pluribus cauſis. ego poſſum ei accepto ferre ex vno cõtractu, alijs exceptis, vel ex omnibus, ſi volo. & vna acceptilatione omnes contractus poſſunt tolli. §. ſequens ponit verba & formã acceptilationis: quã formam ſeruare tutum eſt. quæ non indiget caſus poſitione. Franc.

aut partem a hominis poteſt.

Obligatio iuramenti poteſt per acceptilationem reſolui. Bal.

Florentinus lib. viij. Inſtitutionum. XVIII.

ET vno, & pluribus contractibus, vel certis b vel incertis, vel quibuſdam, exceptis cæteris, & omnibus ex cauſis vna acceptilatio, & liberatio fieri poteſt. c Eius rei ſtipulatio, quam †acceptilatio ſequatur, à Gallo Aquilio talis expoſita eſt: Quicquid te mihi ex quacunque cauſa dare facere oportet, oportebitve, præſens, in diemve, quarũq; rerum mihi tecum actio, d quæque aduerſus te petitio, e vel aduerſus te perſecutio f eſt, eritve, quodve tu meum habes, tenes, poſsides: † quanti quæque earum rerum res erit, tantam pecuniam dari ſtipulatus eſt g Aulus Agerius: ſpopondit Numerius Nigidius, qđ Numerius h Nigidius Aulo Agerio promiſit, ſpopondit, id haberetne à ſe acceptum, Numerius Nigidius Aulum Agerium rogauit: Aulus Agerius Numerio Nigidio acceptum fecit.

Vlpianus libro ij. regularum. XIX.

SI accepto latum fuerit ei qui non verbis,

b Certis. ubi dandum, i incertis ubi faciendum continetur in ſtipulatione.

c Fieri poteſt. ad quod ſupra eo. l. pluribus. & ſ. titu. s. l. ſi ex pluribus.

† Acceptio, I P.F.

d Actio. in perſonam.

e Petitio. in rem.

f Perſecutio eſt. id eſt fideicommiſſi.

g Stipulatus eſt. de prima perſona tranſit ad tertiam. ſic C. de in ius uoc. l. fi.

h Quod Numerius. hic finitur ſti. Aquilia, & incipit acceptilatio. ſed qualiter nouatur rei ven. reſpon. ſtipulor pretium rei. vnde quædam venditio intelligitur interuenire, & ſolum pretium deberi.

† Eadem verba habentur in §. quo genere. Inſt. quib. mo. tolli. obli. ibi, quanti quæque &c.

SI accepto latum. CASVS. Mutuaui tibi centum, & ſum à te ſtipulatus ea mihi reddi. ſic es mihi obligatus re, acceptum tibi fero. certe tu non liberaris ipſo iure: ſed tamen ſi petam à te illa centum tu poteris mihi opponere exceptionem doli mali, uel pacti conuenti. Inter. Iſte §. ponit differentiam inter iſta duo genera liberationũ. vnum eſt, quod vocatur apocha. & quid ſit, vide in glo. aliud eſt acceptilatio. & eſt differentia inter iſta duo. Nam per acceptilationem debitor liberatur, etiam ſi pecuniam non ſoluat: per apocham vero non niſi pecuniam ſoluat.

i Sed exceptione. hoc apparet, quod non iure acceptilationis, ſed pacti: vt ſupra de reſcind. uend. l. cum emptor.

k Poteſt. diſtinguitur ergo quare acceptilatio deficiat. Io. vt not. ſupra eo. l. an inutilis. in princ. & ſupra, de pact. l. ſi vnus. §. pen.

l Apocham. ſit enim apocha, vt ex ea ſolutio probetur: quia confitetur creditor ſibi ſolutum: & datur debitori: antapocha eſt contra: vt C. de fide inſtrum. l. plures.

ſed re obligatus eſt: non liberabitur quidem, ſed exceptione doli i mali, vel pacti conuenti ſe tueri poteſt. k Inter †acceptilationem, & apochã l hoc intereſt: ꝙ acceptilatione omnimodo liberatio contingit, licet pecunia ſoluta non ſit: apocha non aliàs, quàm ſi pecunia ſoluta ſit.

Idem libro lxxvij. ad edictum. XX.

SI accepto m fuerit lata ob rem iudicatam clauſula: Marcellus ait, cæteras partes ſtipulationis euanuiſſe. propter hoc n. tãtum interponi, vt res iudicari poſsit.

Venuleius lib. xj. ſtipulationum. XXI.

SI ſub conditione legatum mihi datũ o nouandi cauſa p ſtipulatus ſim, & ante exiſtentem conditionem acceptum fecero: Nerua filius ait, etiam ſi conditio extiterit, neque ex teſtamento competituram actioné, quia nouatio facta ſit: neque ex ſtipulatu: quæ acceptilatione ſoluta ſit.

Caius lib. iij. de verborum obligatio. XXII.

SEruus nec iuſſu dñi acceptũ facere põt. q

Reſoluta una parte cõtractus, totus contractus ſoluitur. hoc dicit. Bar.

Idem libro ij. πιθανῶν à Paulo epitom. XXIII.

SI accepto fuerit. CASVS. Conueni te in iudicio, tuus procurator ſatiſdedit iudicatum ſolui, quæ ſatiſdatio tria in ſe continet. Primo, vt ſoluatur iudicatum. Secundo, vt dolus abſit. Tertio vt defendatur res. ego accepto fero tibi clauſulam ob rem iudicatam. certè aliæ duæ clauſulæ ſunt etiam ſublatæ. Fran.

m Si accepto. quod verbum ſonat, ſcilicet ſoluere condemnationem.

n Stipulationis. ſcilicet de dolo. & de defenſione. ſc. vt ſ. iudi. ſol. l. iudicatum ſolui.

† Doc. hic, maximè Bar. dicit iſtum tex. ſin. ad hoc propoſitum, quòd exceptio nõ numeratę pecuniæ poteſt opponi cõfeſsioni: nõ autem acceptilationi. Ita in terminis voluit Bart. in l. ſi ex pluribus, ſupra de ſol. Bal. etiam in add. Spec. in titu. de excep. verſi. t. Bolo.

SI ſub cõditione. CASVS. Titius teſtamento ſuo legauit mihi fundũ ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit. ego hoc legatũ ſtipulatus ſum purè mihi dari animo nouandi, poſtea ante conditionis euentũ acceptum fero hæredi ſtipulationem. ſi poſt conditio extiterit, non poſſum petere legatum, neque ex teſtamento, neque ex ſtipulatione. Ex teſtamẽto non, quia actio, quam habebam, eſt nouata per ſtipulationem, quam interpoſui animo nouandi ex ſtipulatione: non quia ſublata eſt per acceptilationem: & ſic nullo iure poſſum petere legatũ, vbiq; oppoſitis obicibus. lex ſequ. plana eſt. Fran. Accur.

o Datũ. i. relictum,

p Nouandi cauſa. amphibologia. nam vel legatum purum eſt, & ſtipulatio conditionalis. vel econtra legatum conditionale, & ſtipulatio pura: vt ſupra de nouat. l. quoties. in princ. & §. primo, vt & illa, verum eſt caſeum comedere panem.

q SEruus. Facere poteſt. quod domino debetur. niſi primo ſibi ſtipuletur animo nouandi: vt ſupra, eodem titulo, lege, & per inſinuandum. §. tutor.

Si ego

SI ego tibi. CASVS. Tu & ego contraximus inuicem vendendo, emendo, locando, conducendo: & ſic ſunt mutuæ obligationes. ego tibi acceptum fero. certè tu non ſolus liberatus, ſed etiam ego liberor. hoc verum eſt, ſi nondum res interuenit, aut ab altera parte tantum res interceſſit. Franc.

[a] Per acceptilationem. non natura acceptilationis, ſed cõuentionis: vt ſupra, de reſcind. vendi. l. cum emptor. & ſic non ob. ſ. eodem; l. an inutiliis. §. acceptum. Item contra. huic l. ſupra, de pact. l. ſi conuenerit. Soln. hic erat res integra, ibi non: vel vt ibi. Et eodem modo ſolui. aliud contra. ſupra loca. l. ſi tibi habitationem. Item nec contra. ſupra, de contrahenda emptio. l. ſed Celſus. §. ſi fundus. quia & ibi fuerunt facta in caſum illũ, quando non eſſet res integra. Item ibi agebatur, vt ex altera parte tolleretur obligatio.

† In P. Pl. utrunque.

SI ego tibi acceptum feci, nihilo magis ego à te liberatus ſum. Paulus. Imò cũ locatio, cõductio, emptio, vẽditio cõuentione facta eſt, & nõdũ res interceſsit:† vtrique ꝑ acceptilationẽ,[a] tametſi ab alterutra parte duntaxat interceſsit, liberantur obligatione.

TITVLVS V.

DE PRAETORIJS ſtipulationibus.

Hæc lex diuiditur in quatuor partes. Primò ponit diuiſionem ſtipulationum. Secundò quamlibet partem diuiſionis. Tertiò dicit qualiter debent interponi. Quartò ad cuius iuriſdictionem ſpectat cognitio ſuper his. Secunda ibi, Iudiciales. Tertia ibi, Stipulationem. Quarta ibi, Quòd ſi ſit. h. d. Bart.

DE PRAETOrijs ſtipulationibus.

Dixit ſupra, de verborum obligation. de ſtipulatione in genere, nunc in ſpecie. vel ibi de ciuilibus principaliter, hic de prætoriis.

Vlpian. lib. lxx. ad edictum.

1. PRætoriarũ[b] ſtipulationum tres videntur eſſe ſpecies: iudiciales,[c] cautionales,[d] communes.

Iudicialis ſtipulatio prætoria, eſt illa, quæ interponitur propter ſententiã ut rata ſit, & ſortiatur effectum. Communis uero eſt illa, quæ interponitur propter proceſſum, & inſtantiam, ut procedat, & ad ſententiam perueniatur, & ſic habet communionem cum iudiciali: quia niſi proceſſus expediretur, ad ſententiam non perueniretur. Cautionalis uero eſt illa, quæ propter ſententiã interponitur: nec propter proceſſum, ſed propter aliam cauſam æquitatis. h. d. Paulus.

Iudiciales eas dicimus, quæ propter iudicium[e] interponuntur, vt ratũ[f] fiat: vt iudicatum ſolui: & ex operis noui nuntiatione.[g] Cautionales[h] autem ſunt, quæ inſtar actionis habent: & vt ſit noua actio, intercedunt: vt de legato ſtipulationes, & de tutela, & ratam rẽ haberi, & dãni infecti. Communes ſunt ſtipulationes, quę fiũt iudicio ſiſtẽ

Diuiſio Fran. Acc.

PRætoriarum. Iſta lex primò diuiditur in duas partes principales. Nam primò facit diuiſionem ſtipulationum prætoriarum. Secundo declarat, quæ ſtipulationes exigunt nudam repromiſſionem: & quæ ſatiſdationem, prima pars in principio. ſecunda. in §. ſtipulationum iſtarum. prima pars ſubdiuiditur in tres: quia primò oſtendit quæ ſint ſtipulationes prætoriæ iudiciales: ſecundò quæ conuentionales: tertiò, quæ communes. Prima ibi iudiciales. Secunda ibi, Cautionales. Tertia ibi, Communes ſunt. Secunda pars diuiditur in duas: quia primò oſtendit quæ ſatiſdationem requirunt. ſecundo quæ nudam repromiſſionem. habita hac diuiſione huius legis, de ſe clara eſt: quia ponit plana exempla. Franc. Accurſius.

[b] Prætoriarum. In eo quòd hic prætoria vt genus, & iudicialis ponitur ut ſpecies, eſt contra Inſtitut. de di. ſtip. in princ. & ſupra de verb. oblig. l. ſtipulationum. nam in illis legibus, & prætoria & iudicialis ſunt ſpecies oppoſitæ & coæquæ, & eodem modo ponitur communis, vt ſpecies coæqua ad prætoriam: hic autem vt ſub genere. Solu. prætoria ſtipula. dicitur duobus modis. & iudicialis duobus modis: & communis ſimiliter duobus modis. Ecce prætoria ſtrictè dicitur, quæ à prætore mortuo inuenta, per officium iudicis viuentis interponitur aditi ob hoc ipſum: & ita ibi. Secundò dicitur prætoria omnis illa, quæ ab initio etiam exigitur, ſiue ſit prætoria inuentione, ſiue ciuilis, ſiue quocunque modo inuenta: ex eo, ſcilicet, ꝙ prætor approbat. argumen. infra de verborum ſignific. l. lege. at in hoc ſenſu comprehendit prætorias iudiciales, & communes, & omnes præter conuentionales: & ita in hoc titu. accipitur. Iudicialis etiam accipitur duobus modis: vno illa in qua non aditur iudex ob hoc ipſum. & ita ibi. & dicitur à iudice, quia offic. iudicis interponitũ aditi ob aliam cauſam: & exinde incipit poſſe peti: vt ibi. hic autem illa tantum quæ in iudicio fit, vt ſit ratum iudicium, id eſt, ſententia: vt in exemplis hic ſubijcit. & dicitur hæc à iudicio. & ideo quidam habent in litera iudicionales, ibi iudiciales. Communis ſtipulatio dicitur duobus modis. Primo tam prætoria quam iudicialis: quia aliquando aditus iudex ob hoc ipſum vt interponatur. aliquando incidenter petitur: & ita ibi. Secundo dicitur cõmunis, ſcilicet, tam iudicialis, quam cautionalis, quæ partim ſententiam, partim aliam iuſtam cauſam reſpiciunt: vt de re defendenda, & iudicio ſiſti: vt ĩ. eod. §. communes: vel aliter ut ibi dices: quæ autem ſit cautionalis, ſtatim dices. ſimiliter ergo patet ex prædictis non eſſe mirum, ſi ibi quatuor, hic tres ſpecies ſecit ſtipulationum.

[c] Iudiciales. alias iudiciales, aliàs iudicionales.

[d] Cautionales. alias conuentionales. & aliàs cautionales.

[e] Propter iudicium. id eſt, ſententiam: vt & pareatur ei: vt ſic differat à communi: & ita comprehendit tantum quod ſonat verbum. ad quod eſt ĩ. iudic. ſolui. l. iudicatum ſolui.

[f] Ratum. ſ. iudicium.

[g] Ex operis noui nuntiatione. cum caueatur de opere demoliendo, ſi apparuerit, id eſt, ſi iudicatum fuerit iniuſte ædificatum: vt ſ. de oper. no. nun. l. ſtipulatio. § habet. & §. opus. verſic. ſiue autem, & ita per hanc ſtipulationem ſtabat firma ſententia.

[h] Cautionales. alias conuentionales: ſed non eſt bona litera, vt patet per exempla, quæ ſupponit. aliàs cautionales, & hæc bona: & dicuntur cautionales, quæ non interponuntur ratione alicuius ſententiæ vt ſit firma, in quo differt à iudiciali: nec ratione inſtantiæ

[3] Cõcor. glo. ti. extra de iud. refert & ſequitur. not. Gul. de Cu. in l. 1. nu. 5. & ibi not. [l] apoſtil. ad ipſum. in uerſic. iudicium accipitur multiſmodis. C. de ſacroſan. eccl. Cautionalis ſtipulatio, quæ ſit.

di cauſa. a Et ſciendum eſt, omnes ſtipulationes natura ſui cautionales b eſſe. hoc enim agitur in ſtipulationibus, vt quis cautior ſit, & ſecurior interpoſita c ſtipulatione.

Stipulationes prætoriæ regulariter requirunt fideiuſſores, & ſic ſunt ſatiſdationes. fallit in tribus caſibus, qui hic commentur vſque ad §. quod ſi ſit. Pau.

Stipulationum iſtarum prætoriarum quædã ſunt, quæ ſatiſdationem exigunt, quædam quæ nudam repromiſſionem: ſed perpaucæ ſunt, quæ nudam repromiſſionem habent: quibus enumeratis apparebit d cæteras non eſſe repromiſſiones, ſed ſatiſdationes. Stipulatio itaque ex operis noui nũtiatione, aliàs ſatiſdationem, aliàs repromiſſionẽ habet. Ex qua igitur operis noui nuntiatione ſatiſdari oporteat, & quemadmodum ſatiſdetur, † videamus. Nanque e de eo opere, quod in priuato f factum erit, ‡ ſatiſdari: de eo, quod in publico, repromitti g oportet. Sed ij quidem, qui ſuo nomine cauent, h repromittunt; qui alieno, ſatiſdant. i Item ex cauſa damni infecti interdum repromittitur: interdum ſatiſdatur. Nam ſi quid in flumine publico fiat, ſatiſdatur: k de ædibus l autem repromittitur. m Stipulatio n duplæ repromiſſio eſt, niſi conuenerit, vt ſatiſdetur. o

† Videamus, non eſt in P.F.

‡ In P.F. ſatiſdatio eſt.

ſtaoriæ alicuius cauſæ: vt differat à communi: ſed ob aliam cauſam interponuntur: vt patet in exemplis hic ſubiectis. Et oot. tria. Primò, quia hic attribuitur ſpeciei nomen generis. nam omnis ſtipulatio generaliter eſt cautionalis: vt ĩ. §. proxi. ſed hic ſtricte pro ſpecie, vt & alias in adoptione dicitur: vt & ſupra, de adopt. l. a. Secundo oot. quod iſtæ cautionales habent inſtar actionis: vt hic, & ſupra de action. & obliga. l. actionis verbo. qa ſicut per actionem agimus, vt quid nobis detur, vel fiat etiam ab inuitis, ita petimus vt ſtipulationes iſtæ præſtentur nobis etiam ab inuitis. fallit tamen in vna iſtarum, ſcilicet, in cautione de rato: quæ non habet inſtar actionis, nec etiam ab inuitis eam exigimus præciſè, licet cautiue, quandoque totius præſtet, ſcilicet, ſi vult agere: vt ſupra de procurat. l. mutus. §. pœna. Qđ ergo dicitur: vt de legati &c. ponit exẽpla ad id quod dixerat, quod nouatio intercedit: ad quod omnino conueniunt. Item exempla quòd ad inſtar actionis habent, ſcilicet alia, non illa de rato. Tertio oot. quod nouatio intercedat: & poteſt dici quòd aliquid noui addatur naturæ primi negotij, vt diximus in nouatione, quæ fit lite conteſtata, vel in ſententia: & ſic nihil deperit: ut ar. ſupra de noua. l. alia. vel forte quia olim ipſo iure fiebat nouatio, ut tolleretur prima, eo quod aliquid noui addebatur: ut Inſtit. quibus modis toll. oblig. §. præterea. ſi ergo per ſtipulationem legati nouatur actio ex teſtamento, quæ pro legato competit: vt C. communia de le. l. 1. & cum interponatur pro legato conditionali, vel in diem: ut ſupra, ut leg. no. ea. l. 1. in euentum diei fit nouatio, uel conditionis: ut ſupra de nouat. l. in diem, & l. quoties. in tutela fit nouatio, quia cum ſtipulatur pupillus rem ſaluam fore, & poſt pupillarem ætatem habet ratum, nouat actionem tutelæ: ut ſupra de noua. l. ſi pupillus. Vel etiam ſi dicas eum ſtipulatum iam adultum rem ſaluam fore, id eſt, ſibi reſtitui, quod ex act. tutelæ debetur, nouat actionem tutelæ ſtatim, ut diximus in ea. l. ſi pupillus. Per ſtipulationem ratam rem haberi, qua ſtipulor à procuratore creditoris cui ſoluo, nouatur condictio indeb. quæ competeret non interpoſita hac ſtipulatione: ut infra rem rat. ha. l. ſi ſine. in princ. & l. fin. §. fina. Per ſtipulationem damni infecti nouatur interdictum, quod ui aut clam, competens, uel competiturum, ſi opus facias quod ruinam mihi minetur in domum meam: & ipſum opus in meo facere te dico. pro quo competeret, quod ui aut clam, cum ſcias uel ſcire debeas te prohibitum, uel prohibendum: ut ſupra, quod ui aut clam, l. 3. in fin. & l. 4. Vel dic ſecundum M. & Ioann. & Azon. & H. nouari actionem l. Aquiliæ, & in factum, quæ competeret ſtipulatione non interpoſita: ſed ea interpoſita non competeret: ut ſ. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus. §. ſi furtum. & argu. ſupra, de ripa mun. l. i. Alij dicunt q̃ nouatur excep. quæ competerat damnum paſſo contra dominum domus ruinoſæ, vt non aliter tollat, niſi etiam omnia inutilia tollat. & de damno futuro, & præterito caueat. Nam ſi damnum fuerit paſſus ſtipulans, iam non eget dicta exceptione. Alij dicunt nouari quoddam interdictum, quod datur ei qui damnum paſſus eſt: per quod dominus cogitur tollere rudera: aut totas ædes pro derelicto habere: vt ſupra, de damn. infect. l. prætor. in fin. Accurſius.

a Siſtendi cauſa. vt in iudicio ſiſti, & de re defendẽda. Ioan. quæ partim ſententiam vel iudicium, partim aliam iuſtã cauſam reſpiciunt, ſecundum Azo. vel quia tam ab actore, q̃ à reo, vel tam extra iudicium, quàm in iudicio fiant, ſecundum H.

b Cautionales eſſe. vel conuen. ionales. aliàs cautionales. & largè accipe vocabulum, vt genus: vt dixi ſupra proxi. §.

c Interpoſita. facit infra de uerb. ſignific. l. ſatiſdationis: & Inſtit. de fideiuſſ. in princ. Accurſius.

d Apparebit. ſic Inſtit. qui ſui uel alien. iur. ſunt. in princ.

e Nanque. pro certè. Accurſius.

f Quod in priuato. ſ. loco nuntiantis. & ſic habet nuntiatio cauſam naturalem. Vel etiam priuato ſolo eius, cui nuntiatur: quia fit contra ſeruitutem. & habet tunc cauſam poſitiuam: ut ſ. de no. oper. nun. l. de pupillo. §. 6. & utrobique eſt priuatum damnum nuntiantis. Accurſius.

g Repromitti. ab ædificatore petenti: & ex tunc competit interdictum: ne liceat ei ædificare: ut ſupra, de ope. no. nun. l. prætor. §. deinde. Sed quare plenius prouidetur nuntianti in priuato, quam in publico? Reſp. ut ſupra, de ope. no. nun. l. non ſolum. §. ſed ſi cum poſſem iure. ſed uidetur etiam in publico ſatiſdare: ut ſ. de no. oper. nunt. l. prætor. §. proinde. quæ eſt contra. Solu. ut ibi.

h Cauent. de eo opere, quod in publico fieret, de quo cœperat loqui.

i Satiſdant. etiam ſi in publico fiat, ad quod eſt ſupra quib. ex cau. in poſſ. ea. l. hæc autem. §. fin. Acc.

k Satiſdatur in x. ann. ut ſupra, de dam. infect. l. prætor. §. de eo. Sed contra ſ. de Ripa mu. l. 1. in prin. Sol. ut §. 1. in ea l.

l De ædibus. ſcilicet publicis uel priuatis, quæ minantur ruinam alicui.

m Repromittitur. ſ. ab ijs qui promittunt ſuo nomine, aliàs ſatiſdatur: ut ſupra de dam. infec. l. prætor. in prin. & l. qui bona. in prin. §. 1.

n Stipulatio duplæ. quæ fit in uenditione: ut ſupra de ædi. edi. l. quod ſi nolit. §. quia aſſidua. & ex neceſſitate: ut ſ. de euic. l. 2.

o Satiſdetur. ut & ſ. de eui. l. ſi dictum. Item excipitur

cum

cum ante ſolutum pretiũ de re mouetur quæſtio: ſed tunc ad ſatiſdandum non agitur: ſed niſi ſatiſdet, & pretium petat. exce. repellitur: ut C. de euict. l. ſi poſt.

a Ipſe prætor. de dupla, uel alia. nam omnium ſtipulationum eſt commune hoc: ut & ſ. ut in poſſ. le. l. ſi is à quo exſtipit. Azo. niſi quando ſit miſſio ex ſecundo dec. in cauſa dam. infe. ut ĩ. de dam. infect. l. 4. §. ſi intra. ueri. ſi fortè. Sed certè non quæritur ubi ſit ſatiſdandum, uel non: ſed quia non eſt ſatiſdatum, an fiat miſſio, uel ſit retardanda: quia adhuc fortè non timetur damnum de proximo. & facit ad ſummariam cognitionẽ quod no. ſ. ad exhib. l. 3. §. ſciendum eſt. Accurſius.

Quando uertitur dubium an ſtipulatio prætoria ſit de neceſſitate præſtãda, cauſa eſt ſummaria. & pertinet ad prætorem ſuũ hæc diſcernere Pau. de Caſt.

Quòd ſi ſit aliqua controuerſia, ut puta ſi dicatur per calumniam deſiderari, ut ſtipulatio interponatur: ipſe prætor[a] debet ſuper ea re ſummatim cognoſcere, & cautũ iubere, aut denegare. Sed & ſi quid uel addi,[b] uel detrahi, uel immutari in ſtipulatiõe[c] oporteat prætoriæ erit iuriſdictiõnis.

Si prætoria ſtipulatio continet factum indiuiduum, non diuiditur inter hæredes ſtipulatoris, uel promiſſoris: & tranſit ad quemlibet ipſorum in ſolidũ, & paſſiue: ſecus ſi continet quanti...

b Vel addi. additur. ad eã interpoſitã. ut ſi iuſſerit prætor caueri, cum debuerit ſatiſdari: uel ſi iuſſerit ſatiſdari in uenditione, cum debuerit caueri, & mutatur, ut cum iuſſerat obligari pignus, mutauit in fideiuſſorẽ, ut ĩ. eo. l. prætoriæ. uel in tempus longiuſ ĩ. eo. l. Valerianus. & ſecundum hoc additur, uel detrahitur, uel mutatur de eo quod dixerat prætor, hoc enim poteſt: quia eſt interlocutoria, ut ſ. de iudi. l. qualem. in fi. & ſ. de re iud. l. quod iuſſit. ſecus in diffinitiua: ut d. l. quod iuſſit. Vel dic ei, quod dicebatur per aliquam partium. Quid autem ſi fiat mutatio in aliam formam quam prætoriam? Reſpond. poteſt conſenſu partium, nõ aliàs: ut ĩ. proxi. §. ſtipulatio duplæ. ſed tunc eſt conditionalis, non prætoria: cum non fiat ex neceſſitate. Item quid ſi eam interpoſitã uelit prætor immutare? Reſpon. nec tunc poteſt inuitis contrahentibus etiam ſi uellet reducere in formam prætoriæ cum prius fortè non erat: niſi dicatur quòd per errorẽ ſit prius interpoſita: ut ĩ. ſi quis cautio. l. ſed & ſi quis. §. fi. & ſecundum hoc non obſtat ſ. de uer. obli. l. in cõuentionalibus. ubi dicit non poſſe eis addi, uel detrahi: quia uerum eſt ab alio, quam à prætore. Item nec à prætore in aliam formam. Item nec etiam in formam prætoriam, quãdo iam erat interpoſita: niſi uolẽtibus partibus fieret. nec etiam hic dicit, quod prætor addat, uel detrahat: ſed dicit quòd eſt ſua iuriſdictio, quod intellige ut ſ. dictum eſt. Accur.

c In ſtipulatione. à prætore inuenta. Accur.

g Limitabis hãc gl. dum uidetur ſentire qđ interlocutoria poſſit mutari niſi haberet uim diffinitiuæ: ut p ca. graue nimis. & ibi Ab. uterque ex de p. & interra qđ tẽpus, vide Laofran. de Oria. r. quoniam cõtra falſam. §. in terlocutiõe & appe. uerſi. ſed iuxta præmiſſa. & ibi notaui in apoſtil. ad eũ poſt Bene. Vadum ſub eo uer. extra. de probat.

PRætoriæ ſtipulationes. CASVS. Hæc l. facit aliã diuiſionem ſtipulationũ prætoriarum. ſ. quòd quædam continent reſtitutionem rei, quædam continent quantitatem incertam. Reſtitutionem rei continent uelut noui ope. nun. qua cauetur, ut opus reſtituatur, id eſt, ut in priſtinũ ſtatũ redigatur. uſque ibi, Ideoq;, ubi innuit ex præcedentibus, quòd data cautione de opere reſtituendo, ſi actor qui petijt cautionem de opere reſtituendo, moriatur pluribus hæredibus relictis, & unus hæredum agat, ut opus reſtituatur, & uincat: totum opus reſtitui debet. Vel pone econtra quòd ſtipulator deceſſit uno hærede relicto. promiſſor uerò de opere reſtituendo deceſſit pluribus hæredibus relictis. ſi hæres ſtipulatoris agat cõtra unũ hæredem promiſſoris, & cum uincat, totum opus debebit reſtitui. Nam quandiu aliquid ſupereſt de opere reſtituendo, tandiu poteſt dici opus non eſſe reſtitutum. uſque ibi. Incertam quantitatem. Vbi ponit aliud mẽbrum diuiſionis, dicens quòd incertæ ſtipulationes prætoriæ ſunt, ut ſtipulatio iudicatum ſolui, quæ eſt incerta ante ſententiam: quia ignoramus quid iudex ſit iudicaturus. Itẽ damni infecti: quia cõtinet intereſſe: quod quaſi ſemper eſt incertũ. Et iſtæ ſtipulationes continentes incertum, diuiduntur inter hæredes promiſſoris, & ſtipulatoris ut unuſquiſque teneatur pro parte, licet allegando poſſit dici in contrarium. ſcilicet quòd non mutaretur ſtipulatio in hæredibus. ſed ſicut ipſe promiſſor tenetur inſolidum, ita & hæredes eius: ſed non eſt ita. Item in hæredibus ſtipulatoris ſumma ratione, quod ſi unus uincat, hæredes promiſſoris tenentur pro partibus. tamen ſi promiſſor iudicatum ſolui moriatur, qui conueniebatur rei uen. ad fundum reſtituendum: & unus hæredum ſuorum poſſideat totum fundum, ipſe ſolus conuenietur actione de iudicato ſoluendo: ſicut & fideiuſſores eius. hoc uerum eſt ſi poſſeſſor moriatur ante lit. conteſt. ſi autem moriatur poſt litem conteſt. tunc hæredes tenentur pro parte ad fundi reſtitutionem, licet unus totum fundum poſſideat. Lex ſequens iuncta glo. plana eſt, Franc. Prætoriæ. Poteſt eſſe diuiſio: & tunc ibi, Sicut &c. eſt exemplum primæ partis. Poteſt etiam totum de una ſtipulatione dici. ſ. de ope. noui nun. ſ. ſi contineat hoc, uel illud: ut in exemplo quod ſubijcit, ut ſ. de ope. no. nun. l. ſtipulatio. §. ſiue autem. primum uerſus, cum de utroque per ordinem ponat exemplum. Accur.

...tatem certam, uel incertam. hoc dicit. Paul.

Paulus libro lxx. ad edictum. II.

PRætoriæ ſtipulationes aut rei reſtitutionem[d] continent, aut incertam quantitatem. ſicut[e] ſtipulatio ex operis noui nuntiatione, qua cauetur, ut opus reſtituatur. ideoq; ſiue actor, ſiue reus deceſſerit pluribus hæredibus relictis: uno uincẽte,[f] uel uicto[g] totum opus reſtitui[h] debebit. Quandiu enim aliquid ſupereſt,[i] tãdiu nõ poteſt uideri opus reſtitutum. Incertam quantitatem continet ſtipulatio iudicatum ſolui,[k] & rem ratam dominum habiturum, & damni in-

d Reſtitutionem. id eſt, in primum ſtatum reſtaurationem.

e Sicut. reſtitutionem rei: repete ſicut &c. & ſic eſt exemplum primæ partis.

f Vno uincente. de hæredibus actoris ſuper opere deſtruendo.

g Vel uicto. de hæredibus rei. Accurſ.

h Reſtitui. facit ĩ. ea. l. §. fi.

i Supereſt. ex opere deſtruendo. Accur.

k Solui. ſtipulatio iudicatũ ſolui eſt incerta ratione duarũ clauſularũ. ſ. de defendendo, & de dolo: ſed ratione tertiæ certa eſſe uidetur: ut ĩ. iudi. ſol. l. iudicatũ ſolui. quæ eſt contra in eo quod dicit expeditam. uel dic etiam pro eo, quod ſonat uerbum, eſt incertã ante ſententiam, ut hic: non poſt, ut ibi. de alijs ſequentibus conſtat, quod ſunt incertæ, & dicuntur continere incertũ, quia intereſſe, ſiue adijciatur ſi non paruerit, teneatur ad intereſſe, uel quanti ea res eſt. qđ quandoque

Sic reſtituere aliquid ẽ. le remettre en primier eſtat & deu, ut iaſe dixi in l. apud Labeonem. ſ. de uerb. ſig. Egid. Perri.

que conſueuit poni: vt infra proxi. §. & ſupra ſi quis cau. l. pen. ſiue non: vt infra eo. l. fin. & infra titu. 3. l. ſi procurator. Accurſius.

a In quibus. incertam quantitatem continentibus.

b Hæredum. ſtipulatoris, & promiſſoris ſi agitur ex ſtipulatione.

fecti, & his ſimiles. in quibus, a reſponderur, ſcindi eas in perſonas hęredũ, b quamuis poſsit dici, c ex perſona hæredũ promiſſoris, d non poſſe deſcendentem à defuncto ſtipulationem diuerſam e conditionem cuiuſq; facere. At in contrarinm ſumma ratione fit, f vt vno ex hæredib⁹ ſtipulatoris vincente, in partem eius committatur ſtipulatio. hoc enim facere verba ſtipulationis, quanti ea res eſt. g

c Dici. allegando, ſecundum Azo.

d Promiſſoris. qui cum conueniretur rei vendicatione, promiſit iudicatum ſolui. Accurſius.

e Diuerſam vt vnuſquiſque teneatur inſolidum. & pro hoc ſupra, de verborum oblig. l. 1. §. 1. & ſic dicunt quidam hoc quamuis corrigere: & ſecus ſit in hæredibus ſtipulatoris: vt ſubijcit: ſic Inſtit. de exeu. tu. §. ſimiliter eos, qui literas. ſed tu dic ſecundum Io. & Azo. quòd aduerſatur, non corrigit: & ſic non mutat, quod dixerat. pro quo eſt ſupra de verborum obligat. l. eadem. §. Cato. in fin. & §. ſequen. & hoc dicat, at in cõtrarium &c. & dic vt ioſia, vt vno ex &c. & ita reincipiat de hæredibus ſtipulatoris loqui: ibi, vno etiam &c. vt & ibi, at in contrarium, &c. vt primi dicebant.

Si poſſeſſor conuentus rei uendicatione decedit ante lit. conteſt. & poſt ſatiſdationem præſtitam de iudicato ſoluendo pluribus hæredibus relictis, & ad unum tantum peruenit poſſeſſio, de qua agitur: ille ſolus condemnatur ad reſtitutionem totius rei, licet de ſtipulatione iudicatum ſolui dubium ſit, an contra eum committatur. ſi verò deceſſerit poſt litem

f Ratione fit. vt diuidatur inter hæredes promiſſoris: vt. i. ſicut, &c.

g Ea res eſt. i. ad intereſſe. Azo. quæ verba in ipſa ſtipulatione quandoque inſeruntur. Accur.

h Ex hæredibus promiſſoris. ſ. iudicatum ſolui.

i Damnandum. in rei vendic. qua conuenitur, ſed ſi poſt condemnationem nolit reſtituere, poteſt conueniri actione ex ſtipulatu inſolidum: & condemnabitur pro portione hæreditaria. & hoc dicit infra in fi. l. ſecundum Io. & Azo. ſic ſupra depoſi. l. ſi duo, ſed aliud auxilium eſt, ſcilicet manus militaris: vt ſupra de rei vendi. l. qui reſtituere. & dic quòd non erat lis conteſtata contra defunctum, licet ſtipulatio iudicatum ſolui fuiſſet interpoſita.

k Inquantum. interſerit quandam quæſtionem, & nõ ſoluit: quam in fi. melius poſuiſſet. Accur.

l Ipſe. ſcilicet promiſſor.

m Non committatur. & reſpon. inſolidum tenentur fideiuſſores, vt & reus principalis, vt Inſtitut. de fideiuſſ. §. ſi plures. hæredes autem pro parte: licet Paulus ſurda aure tranſiens hanc quęſtionem non ſoluit. Accurſius.

n Ex parte. Azo. & Al. hoc vltimum reſponſum intelligunt in vendicatione fundi. & ſic ſecundum eos refert, deceſſerit poſſeſſor ante litem conteſtat. & tunc ille ſolus hæres teneatur rei vendic. qui poſſidet. vt ſupra §. ſed & ſi vnus. an poſt litis conteſt. contra ſe: & tunc omnes etiam ſi vnus de hæredibus totum poſſidet: vt hic. & pro eis ſupra de rei vendicatione. lege, ſi poſſeſſor. in eo quod notabiliter dicit ante iudicium.

Item pro eis, quod hic dicit: ſed ſi lite conte. &c. vt ſic bona ſit aduerſatio in eodem. Item vt ait 1 Azo. ante lit. conteſt. poſſeſſor non debuit: ſed poſt lit. conteſt. debet quaſi ex contractu: quod debere inter hæredes diuiditur, argu. ſ. de pecu. l. licet. §. idem ſcribit. Item

conteſtatam: non condemnabitur niſi pro parte, licet rem inſolidum poſſidebat. h. d. Paulus de Caſtro.

Sed ſi vnus ex hæredibus promiſſoris h totam rem poſsideat: inſolidum eum damnandum, i Iulia. ſcribit. Inquantum k antem ipſe l ea ſtipulatione, vel fideiuſſores, an omnino teneantur, dubitari poteſt. & videndum eſſe ait, ne non committatur. m Sed ſi lite conteſta ta poſſeſſor deceſſerit, vnum ex hæredibus non maiore ex parte n damnãdum, licet totum fundũ poſsideat, quam ex qua parte hæres eſt.

Stipulatio prætoria poteſt interponi per procuratorem: & per ipſum queritur actio domino etiam ſine ceſſione inſolidum. Paul.

Vlpianus libro lxxix. ad edictum. III.

pro eis: quia ſi poſſeſſor dolo deſijt poſſidere, & ſic tenetur vtili, & deceſſit non diſtinguitur an ante litem conteſta. inutili deceſſit: & hæredes tenentur in factũ, an poſt: & tunc tenetur vtili qua defunctus, licet ad eos nulla poſſeſſio peruenerit: vt ſupra de rei ven. l. cum autem. quod ergo in toto, quo ad totum, quia nullus hæredũ habet: & tamen omnes tenentur vtili: ergo idem in parté quo ad partem: vt in noſtro caſu teneantur etiam illi hæredes, qui non poſſident. & ſecundum hoc omnes leges quæ dicunt illum hæredem teneri inſolidum, qui poſſidet, intelliguntur eo mortuo ante litem conteſt. qui prius tenebat quales ſunt iſti: vt ſupra de rei vend. l. ſi poſſeſſor. & de vi & vi ar. l. ſi plures, & ſupra comm. l. ſed mihi. §. hæres: cum ſuis concord. alij, vt Io. & Azo, & H. dicunt in primo caſu idem, ſcilicet quando ante litem conteſtatam deceſſit poſſeſſor, vt ille hæres, qui ſolus poſſidet inſolidum teneatur, & non alij. ſed ſi decedat poſt litem conteſtatam: tunc diſcordant à prædictis. Nam dicunt eum ſolum teneri & inſolidum qui poſſidet, ſicut & ante litem conteſtatam eo mortuo. Et quod hic in fi. dicit, in ſtipulatione iudicatum ſolui intelligitur. ſic ergo ſecundum primos dic, damnandum in rei vendicatione: ſecundum iſtos, damnandum in ſtipulatione iudicatum ſolui. Et quod dicit: ſed ſi lite &c. dicunt aduerſarij ſic: quia ante litem conteſtatam mortuo poſſeſſore ſolus hæres, qui poſſidet conuenitur rei vend. vnde & inſolidum ſubaudi. & ille idem ex ſtipulat. iudicatum ſolui tenetur inſolidum eadem ratione, licet condemnetur pro parte: vt argum. ſupra depo. l. ſi duo. ſed lite conteſtata tunc non tenetur qui poſſidet, nec damnatur in actione ex ſtipulatu, niſi pro parte. & ſecundum hoc aduerſatur ad ſubauditum. Item pro iſtis, quia ſi poſſeſſor lite conteſtata deſijt poſſidere ſine dolo, & culpa, eſt abſoluendus: & contra ſi incipit, eſt damnandus: vt ſupra de rei vendicatione. l. ſi autem. §. primo. per quod videtur quod hæres, qui eſt eadem perſona cum defuncto, qui incipit poſſidere inſolidum teneatur: alij non quaſi deſierint. Sed huic poteſt dici quòd in partem, non in totum eſt eadem perſona: & quo ad alias partes eſt alia perſona, & ſecundum hoc illa lex ſi autem, circa eandem perſonam loquitur. hic circa diuerſas quo ad partes, prima placet. Vel poſſet diſtingui, an facto teſtatoris, vel hæredum, qui non

1 Alex. in l. miles. §. indicati. ſ. de re iud. reputat iſtã gl. fin. ad hoc quod quaſi contractus celebratur in iudicio moto in realibus. quæ glo. clara eſt. Bo.

non poſſident, deuenit poſſeſſio ad alium hæredem: & tunc quia quaſi culpa deſinunt habere, ſua vel defuncti, quæ ſua reputatur, quæ venit poſt lit. conteſta. vt ſupra de rei vend. l. ſi homo, & tunc omnes teneantur rei vend. an ſine facto, & tunc non: vt d. l. de rei vend. l. ſi antem. §. 1. & ſecundum hoc vtiliter tenetur hæres, quia non poſſidet: vt ſupra de rei vend. l. ſi culpa. In ſtipulatione autem omnes concordant, vt ante lit. conteſta. mortuo promiſſore, inſolidum teneatur, qui poſſidet: ſed pro parte condemnetur. Alij qui non poſſident, & teneantur, & cōdemnentur pro partibus tantum. at poſt lit. cōteſt. mortuo promiſſore, & omnes teneātur ex ſtipulatione pro partibus, & condemnētur pro partibus. Accurſius.

curator. & plenè no. Inſtit. de inuti. ſtip. §. ſi quis alij. & facit ī. eo. l. generaliter. cum ſuis concor. Accur.

e Actio. vtilis ex ſtipulatu: vt ſ. de proc. l. ſi procurator, & l. in cauſæ. in fi. & quod cuiuſque vni. l. fi. in fi.

f Interpoſita. ſ. inſtitoria ad merces vendendas: ergo damnum patior. Vel interpoſita. i. omiſſa, ſeu poſtpoſita, quia nihil habet.

g Rem amiſſurus. aliàs rem amiſſurus. & alias remāſurus, ſ. vt teneatur ex contractu inſtitoria dominia alija, vel alij domino. M.

h Succurrere. ei dando vtiles actiones ea contractu inſtitoris contra illos, cum quibus contraxerūt inſtitores: vt ſupra de inſtito. l. 1. & 2.

GEneraliter in omnibus prætorijs ſtipulationibus[a] & procuratoribus ſatiſdatur.

Prætoria ſtipulatio toties eſt interponenda, quoties expedit. h. d. Paulus.

Paulus libro lxxv. ad edictum. IIII.

PRætoriæ ſtipulationes ſæpius interponuntur, cum ſine culpa ſtipulatoris cautum eſſe deſijt.[b]

Ex ſtipulationibus prætorijs per procuratorem quæritur actio domino ſine ceſſione cauſa cognita, ſicut in contractibus inſtitorū. h. d. Bart.

Idem libro xlviij. ad edictum. V.

IN omnibus prætorijs ſtipulationibus hoc ſeruandum eſt, vt ſi procurator meus ſtipuletur,[c] mihi cauſa cognita[d] ex ea ſtipulatione actio[e] competat. Idem eſt, & cùm inſtitor in ea cauſa eſſe cœperit, vt interpoſita[f] pſona eius dominus mercis rem amiſſurus[g] ſit: veluti bonis eius vēditis. ſuccurrere[h] enim domino prætor debet.

In ſtipulationibus prætorijs poteſt apponi pœna, licet in edicto prætoris hoc non dicatur. h. d.

Idem libro xiiij. ad Plautium. VI.

IN omnibus prætorijs ſtipulationibus, in quibus fieri primò aliquid[i] † conuenit: deinde ſi factum non ſit, pœnam inferimus: pœnæ nomine ſtipulatio cōmittitur.[k]

† In P. Fl. nō eſt, cō uenit.

In ſtipulationibus prætorijs tenetur quis dare fideiuſſores, non autem pignora. h. d. Paul.

Vlpianus lib. xiiij. ad edictum VII.

PRætoriæ ſatiſdationes perſonas[l] deſiderant pro ſe[m] interuenientium: neque pignoribus quis, neque pecuniæ, vel auri, vel argenti depoſitione in vicem ſatiſdationis fungitur.[n]

Inſtitutus ſub conditione, ſi ea pendente petat bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas, cogitur ſatiſdare ſubſtituto vulgari, ad quē conditione deficiente peruentura eſt hæreditas, de reſtituenda. & etiam de bene adminiſtrando. h. d. Paul.

Papinianus libro v. quæſtionum. VIII.

a Generaliter. Stipulationibus, ſcilicet cum diximus eſſe ſatiſdandum. ad quod ī. tit. 9. l. 3. §. 1. & ſ. quorum leg. l. 1. §. pen. & ſ. de procurat. l. ſi procurator, in prin. & ſ. de dam. infect. l. damni infect. §. fi. Accurſius.

PRætoriæ autem. CASVS. Aedificabas in fundo meo ego nunciaui tibi nouum opus. tu ſatiſdediſti vſque ad certum tempus de opere reſtituendo, ſi apparet malè ædificatum. tempus ſatiſdationis eſt finitum: nunquid teneris mihi iterum ſatiſdare? Reſpondetur quod ſic: quia prætoriæ ſtipulationes ſi nō pereunt culpa ſtipulatoris, ſæpè interponuntur. Franc. Accur.

b Deſijt. mortuo fideiuſſore dato ab eo reo, ſiue hærede. vel cum finitum eſſet tempus, in quo fideiuſſio facta eſt. Azo. & facit ī. de oper. no. nun. l. prætor. §. pen. & de dam. infec. l. ſi finita. in princ. & ſ. qui ſatiſd. cog. l. ſi ab arbitro. in fi. & l. de die. §. ſi fideiuſſ. & l quoties. & vt in poſſeſſ. lega. l. planè. & per has leges patet hic exemplum. Accur.

IN omnibus. CASVS. Procurator meus poteſt mihi acquirere ſtipulatione prætoria. ſimiliter & inſtitor. i. factor meus. Franc. Accur.

c Stipuletur. ſi ipſi domino eſt ſtipulatus adinſtar tutoris pupilli, & curatoris furioſi: vt ſ. de conſtitu. pecu. l. enim qui. §. ſi actori. aliàs, ſi ſibi, etiam nomine domini ſibi quæſiit. ſed domino act. man. cogitur cedere: vt ſ. quorum leg. l. 1. §. pen.

d Cauſa cognita. ea pone: vt ſ. de damn. infect. l. damni. § finali. Sed regulariter contra: vt C. per quas perſon. l. 1. Item facit ſ. de actio. empt. l. Iulianus. §. ſi pro-

IN omnibus. CASVS. Stipulatus ſum de opere demoliendo. & ſi non deſtruas, pœnam promittis. certè iſta ſtipulatio prætoria cōmittitur etiā ad pœnam, nō tantum ad principale. Franc.

i Aliquid. ſupple cōuenit. aliàs eſt in textu.

k Committitur. adueniente conditione. Accurſius.

PRætoriæ. CASVS. Domus mea impendebat in tuam ita, vt minaretur ruinam. tu conueniis me de damno infecto. do tibi fideiuſſorem de damno reſarciendo. tu vis me cōpellere, quòd dem tibi pignora, vel quod deponam aurum, vel argentum pro ſecuritate tua. quæritur vtrum poſſis me ad hoc compellere? Reſpon. quod non: quia ſtipulationes prætoriæ deſiderant perſonas fideiuſſorum. Glo. ponit caſum leg. ſeq. Franc. Accur.

l Perſonas. ſupple fideiuſſorum per ſe &c. & facit ī. tit. 1. l. non quaſi. in princ. & in auth. de exhi. §. ſuſcepto. col. 5. & qui ſatiſd. cog. l. 2. ſecus ſi conſtituerit ſe ſatiſdaturum. vt ſ. de conſtit. pe. l. promiſſor. §. fi.

m Pro ſe. principali promiſſore. Accur.

n Satiſdationis fungitur. id eſt, cogitur fungi: tamen poteſt ſi vult: vt Inſtitu. de rerum diui. §. venditæ. & ſ. de col. bo. l. 1. § iubet autem. verſ. an pignoribus. & ſ. quorum le. l. fi. §. ſi legatarij. & hoc eſt regulare. fallit autem ī. eo. l. 1. §. ſtipulationum. ſed videtur quandoque accipi pignus ab inuito in prætoria: vt Inſtit. de ſatiſd. §. ſi vero aliquis. quæ eſt contra. Sol. ſpeciale vbi ipſe dominus per procuratorem ſatiſdabat iudicatum ſolui, qua ſi pro ſeipſo: & ideo adijcitur hypotheca. Vel non eſt contra: quia hic de pignore dicit, quod tradetur creditori, vel alij, vt ſubijcis. & ī. de verb. ſignifi. l. plebs. §. pignus: & Inſtitu. de actio. §. item Seruiana.

Vel

Vel tertio aliud eſt pignus pro fideiuſſore dari: ut hic, ad quod reus nõ cogitur. aliud, adijcere hypothecam fideiuſſori, ut ibi: quod hic, non prohibet: & ſic in eo caſu conceditur. Accur.

a Paulus notat. eſſe uerum quod ſequitur. Et quod dicat in diẽ lõgiorem, id eſt, in diem conditionis deficientis, ſcilicet ſe reſtituturum hæreditatem ſi conditio defecerit. non enim uult prætor beneficiũ ſuum, id eſt, ut bonor. poſſ. inſtituto data, ſit captioſa ſubſtituto. Sed nunquid ſubſtitutus uidetur hoc calumnioſè petere quem alius. i. inſtitutus antecedit? in terrogatiuè. quaſi dicat, non ſecundũ R. uel non interrogatiuè ſic, iſte ſubſtitutus poteſt uideri ſatis calũnioſè petere hoc ſcilicet ne ſatiſdet, quem ſubſtitutus antecedit. i. antecedere poteſt. ſ. conditione deficiẽte. Vel aliter Paulus notat eſſe falſum, quod ſequitur, & quod dicit in diem longiorem, id eſt, ſi conditio etiam deficiat, uel exiſtat, cauere ſe reſtituturum. non enim uult &c. id eſt, inſtitutum.

† Hæc lex Haloand. pro §. eſt præcedentis.

† Nota quod illius eſt interpretari, cuius eſt conſtituere uel condere. concord. tex. & ibi glo. in ca. quoniam: de conſti. extra. tex. in capi. ex parte 3. de uerbo. ſignifi. & in Mand. in 6. quæſt. 26. Regu. nu. 1.

† PAulus notat,ª eũ, qui ſub cõditione inſtitutus eſt,[b] agnita[c] bonorum poſſeſſione cogi ſubſtituto in diem cauere longiorem. Prætor enim beneficiũ[d] ſuũ nemini uult eſſe captioſum. & poteſt uideri calũnioſè ſatis petere, quẽ ali[9] antecedit. Cùm ſub cõtrarijs cõditionibus[e] Titio, & Mæuio legatum ſit, utriq; cauetur:[f] quia uterq; ex uolũtate defunƈti ſperat legatũm.

Venuleius li. j. ſtipulationum IX.

IN prætorijs ſtipulationibus ſi ambiguus ſermo acciderit, prętoris erit interpretatio. eius etenim mens æſtimanda eſt.[g]

In ſtipulationibus prætoriis interim nouæ perſonæ nominatio non præſumitur ipſo iure, ſed

& etiam poteſt uideri iſte ſubſtitutus ſatis calumnioſè &c. & legas planè. Vel dic quod ibi agnouit bon. poſſeſ. non ſatiſdat: ut hic. & dic, Paulus notat falſum eſſe quod ſequitur. cùm enim prætor dederit, non uult eſſe captioſum. Si autem ſimpliciter per te accepiſſet, tunc ſatiſdaret: ut ſ. qui ſatiſda. cog. l. inter. quæ eſt contra. ſed ſecundum omnes litera ſatis apparet eſſe ſoluta. Accurſius.

b Inſtitutus eſt. Inſtitui Titium hæredem ſi nauis uenerit ex Aſia uſque ad annum: & ſi nõ uenerit, Seium ſubſtituo directo, uel per fideicom.

c Agnita. quod facere potuit etiam pendẽte conditione: ut ſ. de bono. poſſ. ſecundum tabu. l. 1. §. ſi ſub conditione. & l. hi demum.

d Beneficium. quod uertitur in dando bo. poſſeſ.

e Sub contrarijs conditionibus. in quibus unius euẽtus eſt alterius defectus, & ecõtra: & ſub alternatione. non autem ſimul. & facit ſ. ut in poſſeſ. leg. l. eiũ. & ſ. quando dies leg. ced. l. hoc & ipſis. Accur.

f Cauetur prętoria ſtipulatione. Acc.

IN prætorijs. CASVS. Si quis ita ambiguè proferat uerba ſatiſdationis, ut faciunt duplices homines, ita ut intelligi nix poſſit, debet adiri iudex, ut uerba ſtipulationis, uel ſatiſdationis interpretetur. Franciſcus Accurſij.

g Æſtimanda eſt. ſiue in eius interpoſitione, ſiue poſtea: ut ſ. e. l. 1. in fin. & ad hoc ſ. qui ſatiſda. co. l. de die ſed in cõuentionalibus contra proferentẽ: ut ſ. de pact. l. ueteribus. & de uerbo. oblig. l. ſtipulatio iſta. §. in ſtipulationibus. & facit j. de app. l. ab executore. & C. de ſacroſan. eccle. l. omni. & j. de regu. iu. l. in ambiguis, §. ſi. & ſ. de uer. obli. l. in conuentionalibus. Acc.

VAlerianus. CASVS Cùm domus mea domui tuę ruinam minaretur, Prætor iuſſit, ut tibi cauerem in triennium. Poſtea iuſſit ut cauerem in decennium. Dicitur hic quod prima ſtipulatio triẽnij non eſt ſublata ipſo iure, ſed tantum per exceptionem. Franciſ. Accur.

ope exceptionis. Bar.

Vlpia. lib. 1. reſponſo. X.

† VAlerianus reſpõdit, Si pręſes, qui antè in triennium caueri[h] iuſſerat, poſtea in lõgum[i] tẽpus caueri præceperit: quia à prima ſtipulatione prorſus diſcedi uoluerit:[k] exceptionem primæ ſtipulationis obligatis[l] peperiſſe uidetur.

† In P.F. incipit, Valeriano reſpondit.

In ſtipulationibus, quæ committuntur ad intereſſe, propter difficultatem probandi intereſſe, utile eſt apponere pœnam certæ quantitatis, quæ loco illius ſuccedit. h. d. Pau. de Caſtro.

Venuleius libr. viij. quæſtionum. XI.

IN eiuſmodi ſtipulationibus, quæ quanti ea res eſt, promiſsionem habent,[m] commodius[n] eſt, certã ſummã comprehendere: quoniã

h Caueri. puta opus reſtitui, uel aliquid aliud. Accur.

i In longum. decennium.

k Voluerit. prætor, nõ dico ſtipulator: quia tunc ipſo iure tolleretur: ut Inſti. qui. mo. tol. obliga. §. pe. ſed uidetur, quod etiam ubi pars non nouauit, tamẽ non teneatur niſi ſemel promiſſor ipſo iure: ut ſ. de uerbo. oblig. l. qui bis. quæ eſt contra. Sol. ea pone ut ibi: quia non tenetur amplius ſcilicet ſoluere: ex utraque tamen tenetur: ut hic, licet exceptio tunc petat: ut hic, & ſ. de lega. 1. l. huiuſmodi §. cum pater. Et diſtingue hic: quia aut expreſſe agit quod fiat nouatio: & fiet. aut nec expreſſè nec tacitè: & utraque remanet: ut ſ. de regu. iur. l. 4. §. ſi ex conuentione. Aut agitur tacitè, & tunc remanet utraque: ſed prima ope except. remittitur, ut hic, niſi ſit actum ut remaneat. argu. ſ. qui ſatiſda. cog. l. ſi fideiuſſor. in princ. Non tamẽ dicas tacitè agi, ut olim in nouatione dicebatur quandocunque aliquid noui fieret: ut Inſtitu. quibus mod. toll. oblig. §. præterea. Sed ita ſi hoc ſit uerisimile, ut hic erat. quid enim ſi in foro Maij decem mihi promiſiſti: poſtea eadem decem in foro Auguſti: & utraque facta fuit ante primũ terminum? Certe ſatis uidetur competere exceptio cõtra primam ſtipulationem, arg. huius l. & ſ. de fideiuſſor. l. ſi fideiuſſores. in prin. & ſ. de noua. l. ſi pupillus. in princ. Item not. quòd hic mutauit prætor primum præceptum: quia interlocutorium: ut ſ. de re iudi. l. quod iuſſit. Accur.

l Obligatis. uel dic, obligatis primæ ſtipula. id eſt, actione primæ ſtipu. uel dic primæ ſtipula. id eſt, contra primam ſtipulationem. & dic obligatis ſcilicet fideiuſſoribus & etiam reo. Accur.

IN eiuſmodi. CASVS Iſta lex dat conſilium illis, qui ſibi uolunt caueri aliqua ſtipulatione: ut ſcilicet comprehendat certam ſummam in ſtipulationibus ſuis: ſicut, promittis mihi ducentos aureos, ſi domus, uel paries tuus meam domum læſerit? & melius eſt ſic dicere, quam dicere, promittis damnũ uel intereſſe reſarcire, quia plerunque iſta in intereſſe ad paruam ſummam reducuntur, cùm ſint odioſa. Franciſcus Accur.

m Habent. ad intereſſe, quales ſunt prætoriæ: ut ſ. e. l. 2. §. 1. Accur.

n Commodius eſt. ſ. ſtipulari: ut ſtatim patet. non

ant cau

autem dico quia valeat ſtipulatio ſine pœna: vt argu. contra. ſupra de arbi. l. non autem. hic autem quæritur an cogatur promittere pœnam in prætoria ſtipulatione, ſi promiſſor non vult. videtur quod ſic: vt hic. & inſti. de verbo. obliga. ſ. 10. § pen. Ad quid enim diceret eſſe cõmodum, cum reus nunquam promitteret, & ſic nunquam hoc commodo ſtipulator gauderet? Item pro hoc, quia in crimine ſtatuit iudex quantitatem: vt infra, de cuſto. reo. l. 4. Item pro hoc ſupra, de verbo. obl. l. continuus. §. fi. Item pro hoc infra rem ra. habe. l. procurator. ad exhi. §. ſi. licet poſſet dici ibi ſpeciale: & ſic magis ſit argu. in contra. vt ibi innuit. Item pro hoc vt cogatur. ſupra de auic. l. 2. Item pro hoc ſupra ſi quis cau. l. 2. in princi. & l. ſi ſeruus. §. ſi plurium. econtra videtur quod nõ, niſi velit promiſſor: vt ſupra qui ſatiſdar. cogan. l. 2. §. fin. & ſi quis cau. l. ſed & ſi quis. §. & hoc magis placet. Accur.

plerunque difficilis probatio eſt, quanti cuiuſque interſit:[a] & ad exiguam ſummam deducitur.[b]

TITVLVS VI.

REM PVPILLI vel adoleſcentis ſaluam fore.

Hæc ſtipulatio committitur finita tutela, & non ante. hoc dicit. Paulus de Caſtr.

Paulus lib. xxiiij. ad edictum. I.

CVm pupillo rem ſaluã fore ſatiſdatũ ſit, agi ex ea[c] tunc poteſt, cùm & tutelæ[d] poteſt.

Si pupillus poteſt fari, debet ipſemet ſtipulari rem pupilli ſaluam fore: ſed ſi non poteſt, debet adhiberi ſeruus eius ad ſtipulandum, ſi ipſum habet, vel habere poteſt: aliàs debet interponi per notarium de mandato iudicis: &

a Interſit. qualiter autem intereſſe probatur: nota. C. de ſen. quæ pro eo quod inter. l. 2.

b Deducitur. ſemper enim iudices ſequuntur quod minus eſt. ad quod ſupra, de verbo. oblig. l. inter ſtipulantem. §. ſi ſtipulante. verſi. diuerſa. & l. ſi ita. Et no. quod inquantum poteſt iudex minus condemnare, ſic facere debet. ad quod ſupra, de act. & obl. l. Arrianus. & infra, de pœnis. l. ſi præſes. & ſupra, de arbi. l. diem. §. ſtari. & infra, de regu. iur. l. ſemper in ſtipulationibus. §. fi. Accurſius.

Iudex minus quam poteſt cõdẽnare debet.

REM PVPILLI VEL ADOLESCENTIS ſaluam fore.

Suprà, de prætorijs in genere, nunc in ſpecie.

CVm pupillo. CASVS. Cum iudex tutorem daret cuidam pupillo, iuſſit vt ſatiſdaret rem pupilli ſaluam fore. tutor malè adminiſtrauit. quæritur quando poſſit pupillus agere ex iſta ſtipulatione, rem pup. ſal. fore? Reſpon. quod demum finita tutela: quia tũc etiã tutelæ actione agere poteſt pupillus. Fran. Ac.

c Ex ea. ſcilicet ſtipulatione. Accur.

d Cùm & tutelæ. vt ſ. de tute. & rat. diſtr. l. ſi cùm adhuc. & j. eo. l. non quaſi. §. hanc ſtipulationem. non autem vtraque dicas agi: vt j. eodem. l. cum pupillus. hoc autem tempus eſt finita tutela, vt ſuprà, de tute. & rat. diſt. l. niſi finita. Item hoc verum quod ſatiſdet, niſi ſit teſtamentarius, vel datus cum inquiſitione: vt Inſti. de ſatiſd. tuto. & curat. §. 1. anteà enim adminiſtrare non debet: vt C. de tut. & cura. qui ſatis non de. l. 1. & 2. & fin. plus hodie. quia iurat bene adminiſtrare: vt in auth. vt hi qui §. ò. col. 1. Accurſius.

SI pupillus. CASVS. Prætor dabat tutorem pupillo abſenti, vel præſenti: qui tamen fari non poteſt. quæritur qualiter ſtipulabitur rem pu. ſal. fore? Reſpon. quod ſeruus ſuus ſtipulabitur: ſi ſeruum non habet, debet ſibi emi: ſi non poteſt emi, quia pupillus pauper eſt, vel nullus ſeruus emendus inuenitur, tunc tabellio debet ſtipulari pro pupillo: aut prætor conſtituet aliquem loco pupilli cui promittatur rem pupil. ſal. fore. hoc dicit cum l. ſeq. Franciſcus Accurſius.

tunc acquiritur pupillo vtilis actio hoc dato. Pau.

Vlpianus lib. lxxix. ad edictum. II.

SI pupillus abſens ſit, vel fari non poſſit, ſeruus eius ſtipulabitur:[e] ſi ſeruũ nõ habet, ſeruus ei emendus eſt. ſed ſi nõ ſit, vnde ematur, aut non ſit expedita emptio,[f] profectò dicemus,[g] ſeruum publicum[h] apud prætorẽ[i] ſtipulari debere.

Idẽ li. xxxv. ad edi. III.

AVt dare aliquem[k] prætor debet, cui caueatur.

Idem libro lxxix. ad edictum. IIII.

NOn quaſi ipſo iure pupillo acquirat.[l] neque enim acquiritur: ſed vt vtilis actio ex ſtipulatu pupillo detur. Cauetur autem pupillo hac ſtipulatione per ſatiſdationem.[m]

e Stipulabitur. vt ſupra, de procurato. l. mutus. §. ſi procurator. & C. de do. l. ſi quis in emancipatum. Accurſius.

f Non ſit expedita emptio. quia non inuenitur ſeruus venalis. Accurſius.

g Dicemus. aliàs diceremus. Accur.

h Publicum. id eſt, tabularium: vt Inſti. tut. de adopt. §. cùm autem. tabellio autem ſeruus eſſe non poteſt: vt C. de tabel. l. generali. libro decimo.

i Apud prætorem. procurante hoc eo magiſtratu cuius intereſt: non dico ipſo prætore, ad cuius prætoris periculum non eſt: vt Inſtitutio. de ſatiſdatio. tutorum & curatorum. §. ſi. Accurſius.

Notarius ſeruus publicus, & alijs modis nuncupatur, & quare? Mã doſ. in Gl. Facult. §. ſi atque, in ver. notarios.

k AVt dare aliquem. alium officialem. Accur.

NOn quaſi. CASVS. Dictum eſt ſuprà l. proxim. quod prætor debet conſtituere aliquem loco pupilli, cui repromittatur: ſed quæritur vtrum iſte talis acquiratur pupillo actionem directam ex ſtipulatu? Reſpond. quod non, ſed vtilem. Secundo dicit, quod hac ſtipulatione debet cauere pupillo fideiuſſoribus datis. Illud. Sunt quidam veri tutores, qui gerunt tutelam. Sunt quidam qui non ſunt tutores, tamen gerunt negotia pupilli tanquam tutores. de primis non eſt dubium, quin teneantur hac ſtipulatione. de alijs vero dicit iuriſcon. quòd etiam teneantur, & fideiuſſores eorum. Ille verò qui eſt tutor, tamen non geſſit negotia pupilli, non tenetur hac ſtipulatione: quia etiam non tenetur actione tutelæ, ſed vtili actione tenetur: quia ſuo periculo ceſſauit. Eſt tamen compellendus, vt gerat negotia pupilli: vt poſſit hac ſtipulatione teneri. §. ſeq. planus eſt. Si tutor. Titius cùm tutor eſſet cuiuſdam pupilli, captus eſt ab hoſtibus. an poſſit agi ex hac ſtipulatione tanquam finita tutela? Reſpon. quòd ſic. & generaliter ex quib. cau. ceſſat actio tutelæ, ex eiſdem ceſſat ſtipulatio rem pu. ſal. fo. Cætera huius l. plana ſunt. Fran. Acc.

l Acquirat. directam ex ſtipulatu, ſed vtilem ſic: vt hic, & ſuprà, de magiſt. conuen. l. 1. §. exigere. ver. planè vbi ſeruus.

m Per ſatiſdationem. vt & ſupra, titulo primo l. prætoriæ. 3. & l. 5. §. ſtipulationum iſtarum prætoriarum.

Qui tutelam adminiſtrauit, etiam ſi non erat verus tutor, ſed vt tutor agebat: hac ſtipulatione tenetur: ſed ille, qui nullo modo geſſit, etiam ſi erat verus tutor, non tenetur hac ſtipulatione, licet teneatur vtili actione tutelæ. Paul.

Illud ſciendũ eſt, hac ſtipulatione teneri tam eum, qui tutor eſt,[a] quã eũ, qui pro tutore negotia geſsit, vel gerit,[b] vel fideiuſſores eorum. Sed enim qui nõ geſsit, omnino nõ tenebitur: nam nec actio tutelæ[c] eum, qui nõ geſsit, tenet: ſed vtili actione[d] conueniendus eſt, q̃a ſuo periculo ceſſauit. & tamen ex ſtipulatu actione neq; ipſe, neq; fideiuſſores ei⁹ tenebunt. Compellẽdus igitur erit ad adminiſtrationem[e] ꝓpterea, vt ſtipulatione quoq; iſta poſsit teneri.

Hæc ſtipulatio contra verum tutorem committitur demum finita tutela: ſed contra procuratorẽ, & contra curatorem committitur ſtatim, quod res cœperit male geri. h d. Fran de Caſt.

Hanc ſtipulationẽ placet finita demum tutela committi, & fideiuſſoribus diem exinde incipere cedere.[f] In curatore aliud eſt.[g] Sed & in eo, qui pro tutore negotia geſsit, aliud[h] dicendum eſt. Itaque iſtæ ſtipulationes, ſi quidem quis tutor fuit, finita demum tutela committentur. Si verò pro tutore negotia geſsit, conueniẽs eſt dicere, ſtatim atque quæque res ſalua non eſſe cœpiſſet, committi ſtipulationem.[i]

Si tutor ab hoſtibus captus ſit, an committatur ſtipulatio, videamus. moneo, quia finita[k] tutela eſt, licet recuperari ſperetur.[l] Et puto, poſſe agi.[m] Generaliter ſciendum eſt ex quibus cauſis dicimus[n] tutelę agi non poſſe: ex eiſdem cauſis, nec ex ſtipulatu rem ſaluam fore agi poſſe, dicendum eſt.

Iſte verſiculus loquitur in gerente: & ſic non continuatur cum præcedenti, qui loquitur in non gerente. & dicit quod contra curatorem dati minori adulto, vel etiam pupillo, vel cuique indigenti curatore poteſt committi hæc ſtipulatio etiam durante adminiſtratione: quod intellige pro emendatione alicuius damni particularis, non autem pro reddenda ratione adminiſtrationis. bo. dic.

Si quis curator datus non geſſerit curam: conſequens erit dicere, ſtipulationem non committi.[o] Sed eadẽ hæc erunt dicenda, quæ in tutore diximus.[p] Illud ſecus,[q] quod hæc ſtipulatio ſtatim atque quid ſaluum eſſe deſinit, committitur,[r] & fideiuſſoribus In P. Fl. illo ſecus quo hæc.

a Tutor eſt. id eſt, fuit: vt no. ſupra eo. l. 1.

b Vel gerit. hic tenetur etiam adminiſtratione durante: vt j. §. hanc ſtipulationem. in fi. §.

c Actio tutelæ. directa: vt & C. ſi tutor non geſſ. l. 2. aliud in curatore bonis dato: vt ſupra, de cur. bo. dan. l. 2. §. fi. quæ eſt contra.

d Sed vtili actione. ſcilicet tutelæ, quæ in ſubſidium datur, quando ille qui geſſit, eſt non ſoluendo: vt ſupra, de adminiſtratio. tutor. l. tutores qui. poſt fi. §. in eũ. & C. ſi tut. non geſſ. l. 1. Sed an teneatur etiam vtili ex ſtipulatu, licet ceſſet directa? M. dicit quod ſic, & inducit infra eod. §. ſi tutor. in princi. quod non placet: quia hic dicit omnimodo. Item quia cum dixerit dari vtilem tutelæ: ſtatim denegat ex ſtipulatu: & ſic de vtili ſimiliter dicit. Sed ipſe M. exponebat vtili, ſcilicet ex ſtipulatu. & quod ſubijcit, & tamen, &c. denegat directam.

e Adminiſtrationem. pignoribus captis: vt Inſtitut. de ſatiſda. tuto. & cura. §. ſciendum. Accurſius.

f Cedere. ſcilicet placet: & exponit cedere hic: vt infra, de verbo. ſignifica. l. cedere.

g Aliud eſt. vt infra. § ſi quis curator. imo ſtatim cum male quid egerit, poterit agi ex ſtipulatu. Sed contra ſupra de admini. tuto. l. actus. & C. de adminiſtra. tutor. l. rationes. & l. aduerſus. quibus dicitur demum finita cura poſſe agi. Solu. de geſtione, vt reddat, ſcilicet rationem totius adminiſtrationis, actio. nego. geſt. vtilis non poteſt agi durante cura: vt ibi. pro re tamen vna poteſt conueniri: vt hic, & ſupra, de adminiſtra. tut. l. eum curatore. & plenè dic vt not. in d. l. aduerſus. & forte etiam ſingularis actus non poteſt a curatore ratio peti, ſed ab alio ſic: vt d. l. actus.

h Aliud ſcilicet quàm in tutore.

i Cõmitti ſtipulationem. vt & ſupra, de eo qui pro tut. neg. ge. l. 1. §. cum eo. & ſic eſt in contraria tutelæ: vt finita demum tutela detur contrarium iudicium tutelæ: ſed in tutorem, & procuratorem datur contraria etiam ſtatim: vt ſupra, de contra. act. tu. l. 1. §. finito.

k Qui finita, vt Inſti. qui. mod. tut. fi. §. ſed & capitis.

l Speretur. iure poſtli. vt Inſti. de Atti. tu. §. ab hoſt.

m Poſſe agi. Sed contra quem? Reſpon. contra fideiuſſorem, & contra defen. eius vel curatorem datum bonis: vt ſupra, de tu. & ra. di. l. ſi pupillus. §. fin.

n Dicimus. in quodam libro, quem nõ habemus. vel dic non finita tutela, vt dixi ſupra eod. l. 1. vel quia ſit ſatiſfactum: vt infra titu. 1. l. cum quærebatur. §. proinde.

o Non committit. ſicut nec in tutore: & ideirco cogendus eſt gerere. vt infra eod. §. ſi quis curator. verſi. illud. ſed ſicut ibi agitur vtili tutelæ contra non gerentem in ſubſidium: ſic hic vtili neg. geſt. quæ in curatorem datur finita cura: vt ibi dixi per l. C. ſi tutor non ge. l. 2. & hoc eſt quòd ſubijcit: ſed eadem &c. & ſic etiam diximus in d. §. illud. Alij, vt M. exponunt hanc verſum: ſed eadem &c. diximus, ſcilicet quod teneatur vtili ex ſtipulatu: ſic hic non gerens tenetur vtili ex ſtipulatu. quod non placet: vt ibi no taui. Item contra ſupra, de cur. bon. dan. l. 2. in fi. ſed ibi bonis etiam: hic perſonæ fuit curator datus. Accurſius.

p Illud ſecus. in curatore, quàm in tut. quod hæc ſtipulatio &c. ſcilicet contra curatorem. quod non fit contra tutorem: quia demum finita tutela agitur: vt ſupra eo. l. §. 1. & ſupra ea l. §. hanc ſtipulationem.

q Committitur. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis? Reſpon. quia maiorem dominationem habet tutor in pupillum, quàm curator in adultum, vel furioſum, vel ſimiles: cum tutor principaliter perſonę detur: vt Inſti. de tu. § 1. & qui da. tu. poſ. §. certe. curator autem principaliter rebus: vt C. de nup. l. in copulandis. & hanc rationem reddimus, cum quæritur quare habẽti tutorem non poteſt dari tutor, ſed habenti curatorem poteſt dari curator: vt Inſti. de cura. §. inuiti. Itẽ adde hic quod notaui ſ. e. l. §. hanc ſtipulationem. Acc. Tutorem habẽti tutor dari non põt, & curatorem habẽti curator bene datꝫ, & quare.

Cedit.

dies cedit,[a] ſed in ſe reuoluitur.[b] Pertinet autem hæc ſtipulatio ad omnes curatores ſiue puberibus, ſiue impuberibus[c] datos, propter ætatis infirmitatem, ſiue prodigis, vel furioſis, vel quibuſdam alijs, vt fieri aſſolet,[d] dati ſint.

Per filium in poteſtate patris ſtipulantem hæc actio quæritur. h.d. Bart.

Paulus lib. lxxvj. ad edictum. V.

SI filius, qui in poteſtate furioſi[e] erit, rem[f] ſaluam fore ſtipuletur:[g] acquirit patri obligationem.[h]

Caius libr. xxvij. ad edictum prouinciale. VI.

SEruum † pupilli ſtipulari ita neceſſe eſt,[i] ſi pupillus abeſt, aut fari nõ poteſt. Nam ſi præſens eſt, & fari poteſt, etiã ſi eius ætatis erit, vt non intelligat, quid agat: tamen propter vtilitatẽ receptum eſt, rectè eum ſtipulari, & agere.[k]

Tutor datus cum inquiſitione, vel teſtamentarius non tenetur ſatiſdare pupillo: ſed ſi offerat ſatiſdatio à contutore volente in ſe totam adminiſtrationem recipere, debet eam recipere, vel offerre. Paul.

Modeſtinus lib. vj. regularum. VII.

DAtiuus, vel teſtamẽtarius tutor, ſiue curator nõ petet ſatis à collega ſuo: ſed offerre[l] ei poterit,[m] vtrũ ſatis accipere velit, an dare.

Not. hic quòd poteſt dari curator ad vnum actum. h.d. Pau. de Caſt.

Vlpianus libro ij. ad edictum. VIII.

ET ſi ad ſpecies[n] curator datus ſit, rem ſaluam fore ſtipulatio interponetur.

Etiam nomina debitorum comprehenduntur. appellatione rerum. & ideo cadunt ſub verbis ipſius ſtipulationis. Pau.

Pomponius libro xv. ad Sabinum. IX.

CVm pupillus † à tutore ſtipulatur rem ſaluam fore: non ſolum quæ in patrimonio habet, ſed etiam quæ in nominibus ſunt,[o] ea ſtipulatione videntur[p] contineri.

---

a Cedit. expone vt & ſ. §. hanc ſtipulationem.

b Reuoluitur. id eſt, ſæpius committitur, ſcilicet ſtipulatio. Sed contra ſupra, de arbi. l. ſi duo. in fine. Solu. ibi in mera pœna, hic in intereſſe: vt ſupra [illegible] ſi ad defendendum. Vel dic reuoluitur curatio ſeu adminiſtratio: & per hoc ſtipulatio ſæpius cõmittitur: ad quod eſt ſupra, de verbo. obligatio. l. ſi ſic. Vel dic tertio. ſtatum, quod quid ſaluum non eſt, curator tenetur hac ſtipulatione: & ſi à ſe non exigit, quod debet ex hac ſtipulatione, incipit teneri neg. geſt. maxime, ſi cœperit labi facultatibus: ergo & in ſtipulatione tenetur in id, quod nego. geſto. incipit teneri, & ſic in ſe reuoluitur. & facit ſ. de tut. & cura. dat. ab his. l. ſi eum adhuc. Accurſius.

c Siue impuberibus. quod fit quandoque: vt inſti. de cura. §. interdum.

d Aſſolet. de quibus habes ſupra, de priuile. credi. l. dabimus. §. fina. & l. ſeq. & ſupra, de poſtu. l. 1. in fin. & l. ſeq. Accurſius.

SI filius. CASVS. Titius cum furioſus eſſet, datus eſt ei curator. quæritur. quis ſtipuletur pro eo? Reſpon. filius ſuus, ſi aliquẽ habet. Franciſcus Accurſij.

e Furioſi. ſcilicet, patris. Accurſius.

f Rem. ſcilicet patris.

g Stipulatur à curatore paterno poteſt etiam filius curator dari patri furioſo: ſi tamen probus eſt: vt infra, de cur. fur. l. 1. 2. 3. & 4. alioqui petere debet curatorem: vt C. de cur. fur. l. 3.

h Obligationem. ſupra, de verbo. oblig. l. quodcunque. Accurſius.

SEruum pupilli. CASVS. Dictum eſt ſupra eo. l. 2. quis ſtipuletur pro pupillo abſente. hæc lex dicit, quod ſi pupillus ſit præſens, & fari poſſit: melius eſt quod ipſe ſtipuletur, licet non intelligat quid agatur. Franc. Accurſij.

i Neceſſe eſt. alias ſi pupillus poteſt ſtipulari, non in neceſſitate [illegible] voluntate conſiſtit ſtipulatio ſerui. Accurſius.

k Stipulari, & agere. No. non intelligentem ſtipulari. & ſic eſt contra quod dicitur, quod in ſtipulatione debet eſſe conſonantia intellectus: vt C. de contrahen. ſtipu. l. omnes. ſed dic quod hic eſt conſenſus fictione huius legis. Item cõtra ſ. de ver. ob. l. 1. in prin. & l. mulier. quæ dicunt infantem non poſſe ſtipulari. Solu. ſecundũ M. hic de maiori infante, qui poteſt: quia dicit quod poſ fari, ergo non eſt infans, & quod dicit non intelligat, quod videtur ei obſtare ea portet ſcilicet [illegible] tamen intellectum habet. ſed ſecundum hoc nulla [illegible] ſpecialitas: quia ſic eſt in qualibet alia ſtipulatione: vt Inſti. de inutil. ſtipula. §. pupillus. dic ergo. ſpecialis hic vt etiam infans, & nullum habens intellectum in ſtipulãdo, dum modo poſſit loqui, poſſit ſibi hac ſtipulatione prouidere: cum ſic aperte hic dicat quod non intelligat &c. & ſic reprobatur M. opinio. & facit C. de acquiren. poſſeſſio. l. donatarum. & C. de dona. l. ſi quis in emancipatum. & ſupra, de acqui. hære. l. pupillus.

DAtiuus. CASVS. Titius, & Mæuius ſunt dati tutores in teſtamento vel à iudice alicui pu. Titius dicit Mæuio volo quod ſatisdes mihi rem pup. ſal. fore. Mæuius dicit. Non teneor. quæritur quid iuris? Reſpond. quòd Titius non poteſt cogere Mæuium vt ſibi ſatiſdet: veruntamen ſi vult Titius poteſt offerre Mæuio ſatiſdationem, vel an ipſe ſatiſdare velit. Lex ſequens plana eſt. Fran. Accur.

l Sed offerre. Quid ergo eſt quod dicitur teſtamentarium tutorem ſatiſdare nõ cogi: vt inſtitut. de ſatiſdatio. tuto. §. itẽ? Reſpond. non cogitur ſcilicet à pupillo.

m Poterit. volẽs adminiſtrare ſolus. Accurſius.

n ET ſi ad ſpecies. ſ. adminiſtrationis, ſecundũ Azo. vt totius panis vel vini? ſed quid ſi ad litem? & tunc dicunt idem per legem illam ſecundum quoſdã. Et not. quod curator poteſt dari etiam ad certas res, quod non eſt in tutore: vt inſtitu. qui dari tuto. poſſunt. §. certe. & de cura. §. item inuiti.

CVm pupillus. CASVS. Pamphilus pupillus latum habens patrimonium habebat multos debitores. datus eſt ei tutor, qui ſatiſdedit rem pup. ſal. for. quæritur vtrum nomina debitorum comprehendantur hac ſtipulatione, ita vt etiam ſalua debeant eſſe per hanc ſtipulationem? Reſpond. quod ſic: ita quod ſi pereant negligentia tutoris, tutor tenebitur ad damnum, ſicut ſi exteræ res pupilli periſſent. Franciſcus Accurſij.

o In nominibus ſunt, vt exigat. arg. contra. C. arb. tu. l. nomina. & l. quicquid.

p Videntur. per intereſſe præſtationem. & facit inſtit. de ver. ob. §. l. honorum.

ADDITIO. Bar. fatetur, quod nomina ſunt in patrimo-

G g a nio

---

† Iſte eſt caſus ſin. & non alibi ſecundum Bal. in l. donatarum. C. de acquir. hæredit. & Alex. poſt eũ hic in addi. ad hoc quòd pupillus, vel infans ſtipulãdo ſibi acquirit ſine tutoris authoritate, quãdo ſtipulatur rẽ ſal. fore.

Fili[9] patri curator dari poteſt.

† Hic habem[9] tex. ſecundum Bal. quod patrimonij appellatione veniunt nomina debitorũ. quod tex. bene, & ſubtiliter ponderatus hoc nõ probat: nam dicit quod ſub appellatione reũ, & ſic ſub illa appellatione rẽ pu. ſal. fo. cõtinere videntur nomina, non autem dicit de his, quæ habemus in patrimonio, nec quod appellatione patrimonij veniant nomina. Bolo.

Puta ad vnã litem quemadmodũ ad vnũ actũ. de quo habes glo. ordi. in l. ſio. §. ſi autẽ. C. de bo. quæ li. de ſecũdo eſt tex. in l. 1. ſ. de cura. bo. dan. & l. ſiue generalia. ſ. de iu. dot

nio.ſed ea quæ à debitore debent exigi, non ſunt in patrimonio. & eo reſpectu ſic loquitur hæc lex.

a . Venit. principaliter:ſecus in vſuris quæ in actione tutelæ veniunt, non in actione ex ſtipulatu: quia ſtricti iuris eſt.imò ſi cœperint deberi,veniunt etiã per actionem ex ſtipul.vt infra l.proxi.nam videor ſtipulari omne quod in act.tut.deuenit, vel deueniet.arg. ſupra eod.l. quarto. Accurſius.

SI poſtea,quā CASVS. Titius fuit tutor cuiuſdam pupilli. finita tutela facit moram in reddendis rationibus tutelæ, ita quod pupillus damnum patitur. quæritur nunquid ipſe Titius teneatur reſarcire damnum ipſi pupil.& reſtituere fructus? Reſpond.quod ſic. non enim eſt æquum pupillum pati damnũ propter moram tutoris. Franciſcus Accurſius.

b Tutela. id eſt ratione tutelæ: & eo reſtituendo,quod ex bonis pupilli habet.

c Temporis. Inter tutelam finitam,& rationem redditam. & facit C. de vſur. pup.l.2.& ſupra, de vſu.l. 1.in fin. Accurſius.

CVm rem ſaluam. CASVS. Iſta lex declarat quã do committatur ſtipulatio rẽ pu.ſal.& dicit quod tunc demum committitur quando tutor non agit,vel adminiſtrat, ſicut debet: ita quòd ſubſtantia pupilli diminuitur,vel deterioratur.aut tutor non agit circa perſonam pupilli id quod facere debet.Fran.Accur.

d Committitur.per interpretationem.Accur.

e Dari. puta intereſſe,quod dat de ſuo.

f Ei.ſcilicet tutori in area. Accur.

g Non eſt. ſubaudi ſalua.aliàs eſt ſalua in textu. & eſt ſenſus,id eſt non intelligitur ſalua, quia &c.& ſic committitur hæc ſtipulatio.& facit ſupra manda.l.ſi procuratorem.§.dolo. Accurſius.

h Fieri.vt reſtitui quod eſt pupilli. reſtitutio enim facta eſt.

SI plures. pulchra lex, & elegantiſſima. & caſus eius talis eſt. Pamphilus pupillus habebat duos tutores, qui dederant ei duos fideiuſſores rem pu.ſal.fo.finita eſt tutela: pupillus vult conuenire fideiuſſores,eo quod tutores malè adminiſtrauerunt: videt quòd facilius erit ſibi litigare cum vno fideiuſſore, quam cum ambobus: ideo vult vnum eorum inſolidum conuenire. quæritur vtrum poſſit? Reſpon.quòd ſic, nec poterit fideiuſſor vti beneficio epiſtolæ diui Adriani de diuidenda obligatione: iſti tamen tutori debebit pupillus cedere actiones contra alium fideiuſſorem. Sed videtur, quod huic fideiuſſori, qui inſolidum conuenitur, ſiat

---

tineri. Quod enim in tutelæ iudicium venit, a hoc & ea ſtipulatione continetur.

Fideiuſſor ſimpliciter datus non ſolum tenetur ad ſortem: ſed etiam ad uſuras, quæ ueniunt ex natura actionis ſuper qua interceſſit h.d. Paulus de Caſt.

Aphricanus lib.iij. quæſtionum. X.

SI poſtea, quàm pupillus ad pubertatẽ peruenit, tutor in reſtituenda tutela b aliquandiu moram fecerit: certum eſſe, & fructuũ nomine, & vſurarum medij temporis c tam fideiuſſores eius, quàm ipſum teneri.

Licet res pupilli ſint ſaluæ in ſe: ſi tamen ſunt penes tutorem, & non reſtituuntur, committitur contra eum hæc ſtipulatio, quia non uidentur ſaluæ quo ad pupillum. Pau.

Neratius lib.iiij.membranarum. XI.

CVm rem ſaluam fore pupillo cauetur, committitur d ſtipulatio, ſi quod ex tutela dari e fieri oportet, non præſtetur. Nam & ſi res ei f ſalua ſit, ob id non eſt, g quia quod ex tutela dari, fieri h oportet, non ſoluitur.

Inter plures fideiuſſores unius tutoris datos pupillo non eſt locus beneficio diui Adriani: ſcilicet, ut diuidatur actio, ſecus in pluribus tutoribus exiſtentibus ſoluendo: & etiam in pluribus fideiuſſoribus datis alteri, quam pupillo. Paulus.

Papinianus lib.xij. quæſtio. XII.

SI plures fideiuſſores à tutore pupillo dati i eſſent, non eſſe diſtinguendum, k ſed in vnum dandam actionẽ: l ita,vt ei, qui conueniretur, actiones præſtarentur. m Nec quiſquã putauerit,à iure diſceſſum n poſtquam o pro ea parte placuit, p tutores condemnari, q quam adminiſtrauerunt: & ita demũ inſolidum, ſi res à cæteris r non ſeruetur. ſ † Et ideo t in eo u culpa

---

iniuſta. nam tutores conueniuntur tantum pro parte, quam quiſque adminiſtrauit: & tunc demum inſolidum conueniuntur, quando res ab alijs ſeruari nõ poteſt: ergo etiam in fideiuſſ.fieri debet:vt ſic inſolidum conueniantur, ſi res ab alio ſeruari non poteſt. Item ſic eſt etiam in cæteris cõtractibus, vbi fideiuſſores accipiuntur, vt inter ipſos obligatio diuidatur: ergo hic etiam fieri debet. Sed reſpon. quòd ab hac forma iuris receſſum eſt in hoc caſu ſumma ratione. nam cum in contractibus fideiuſſores adhibentur, ipſi contrahentes quodammodo voluntariè incidunt in fideiuſſores: & intelligunt bene quod agant: pupillus vero non ipſe contraxit, ſed quodammodo incidit in tutorem: & non bene intelligebat, quid agebatur, quando ſibi tutores, & fideiuſſores dabantur, & inconueniens eſt ei quòd ex vna tutela plures quæſtiones oriantur, & fortè apud diuerſos iudices. quare conſtitutum eſt vt fideiuſſores tutorum poſſint inſolidum conueniri. Franciſ. Accurſius.

i Dati. pro re pupilli ſalua fore. Accurſius.

k Diſtinguendum. id eſt, diuidendum ius agendi ex epiſtola Diui Adriani.

† P.Fl. nõ eſſe eum diſtingẽdum.

† P.Fl. & idonea culpa detegatur.

l Actionem.ſcilicet inſolidum.

m Præſtarentur aduerſus cæteros. ad quod eſt ſupra, de fideiu.lege,vt fideiuſſor. & l.cum is. & leg.ſi mandaro.

n Diſceſſum.eſt enim euidens ratio,eũ qui adminiſtrauerit,prius conueniendũ propter ſuum factum quam illũ,qui non geſſit. Ille enim qui gerit, facit eut ipſe contutor conueniri poſſit at qui non gerit, non ex geſtione ſua conuenitur, ſed collegæ duntaxat. Sed cur fideiuſſor prius vnus,quam alter conueniri debeat. quis æſtimabit? ſed reſpondetur, æſtimabo ibi,nam æquitas arbitrij &c. Sed arg.contra ſ.de admini.tu.l. ſi plures.

o Poſtquam. putauerit inquam hac ratione ductus, poſtquam.&c.

p Placuit. vt ſ.de tut.& ra.diſ.l. 1.§.nunc tractemus. & ſ.de admi.tut.l.tutores qui poſt finem.§.in eum. & facit C.de hæ.tut.l.pater veſtes.

q Condemnari.beneficio diuiſionis.

r A cæteris.qui aliam partem adminiſtrauerunt.

ſ Non ſeruetur.id eſt non poſſint ſeruari.

t Et ideo. inſolidum conueniendum. & eſt hic caſus ſecundus. Accurſius.

u In eo.ſcilicet tutore,vt hic.vel dic vt detegatur.ſcilicet tutor in ea culpa,quod &c.

a Suſpectum.ſcilicet contutorem. Azo.
b Superſederit. vel tardius querelam mouit, vel ſua ſponte iura pupilli prodidit: vt C.de diui.tut.l.1.& 2. ſi.& facit ff.de admi.tut.l.etiam.
c Æquitas.meritò &c.ſ.diuiditur inter tutores acti.
d Atque officium. ſcilicet iudicis: quia actio tutelæ bonæ fidei eſt.

detegatur, quod ſuſpectū [a] facere ſuperſederit. [b] nam æquitas [c] arbitrij, atq; officiū [d] boni viri [e] videtur eā formā [f] iuris deſideraſſe. Cæterū [g] fideiuſſores ciuiliter inſolidum obligati, cæteris [h] quidē agētibus, vt diuidatur actio, impetrare poſſunt: [i] pupillo verò agēte, qui non ipſe contraxit, [k] ſed in tutorē [l] incidit, & ignorat [m] omnia, beneficiū [n] diuidendæ [o] actionis iniuriā [p] habere viſum eſt, ne ex vna tutelæ cauſæ plures variæq; quæſtiones apud diuerſos iudices cōſtituerentur. [q]

e Boni viri. ſcilicet tutelare. quod à bonis duntaxat viris adminiſtrari debet, & à quo officio tutelari minus fide idonei, vt ſuſpecti remouentur, ſed in fideiuſſ.non principaliter bonitas, ſed an ſint diuites, conſideratur. Accur.
f Formam.vt vnuſquiſque conueniatur pro parte.
g Cæterum.pro ſed.
h Cæteris. maioribus à iure communi.
i Impetrare poſſunt, vt C.de conſtl. pecu.l.fina.& ſupra, de fideiuſſo.l. inter fideiuſſores. inſtitu. eodem, de fideiuſ.§. ſi plures.
k Contraxit. cum tutore, vel cum fideiuſſorib.eos accipiendo: vt ſupra eod. l.2.& 4 Idem forte & ſi ipſe accepit eos propter rationem, quæ ſequitur.
l In tutorem.id eſt, in tutoris poteſtatē etiam inuitus.
m Ignorat. vt ſupra, de iur.& fac.igno.l.fin.& de ſal. mo.l.1.in fine.
n Beneficium.quod datur fideiuſſoribus alias.
o Diuidendæ.inter fideiuſſores a tutore vno datos non diuiditur actio ex epiſtola, & hoc fauore pupilli: ſed inter fideiuſſores plurium tutorum diuiditur: vt ſupra, de fideiuſ.tut.l.pupillus.contra.Nec obſtat.l.ſeq.ibid.quia adultus ea cautione præiudicat ſibi.
ADDITIO. Dic ſecundum Bar.quòd ibi erant plures fideiuſſores diuerſorum tutorum, hic erant vnius tantum tutoris fideiuſſores.
p Iniuriam.ſcilicet ſi detur.
q Conſtituerentur. contra fideiuſſores ſingulos in ſuo foro conuentos. In tutoribus enim illa ratio locum nō habet: vt ff.de quib.reb.ad eun.iu.eatur.l.1.Accur.

TITVLVS VII.

IVDICATVM ſolui.

Dies huius ſtipulationis cedit lata ſententia poſtquam tranſiuit in rem iudicatam: exactio differtur in tempus, quod datur iudicatis ad ſoluendum. Paulus.

IVDICATVM SOLVI.

Aliam ſpeciem prætoriæ ſtipulationis ponit: & fit hæc ante lit.conteſt.vt ſupra, qui ſatiſ.cog.l.de die.§.ſi ſeruus. & olim à quocunque ſuo, uel alieno nomine conuento reali, uel perſonali actione, ſed hodie non preſtatur ab eo, qui ſuo nomine conuenitur: ut Inſtit. de ſatiſd.in princi.& § ſed hodie. Defenſor ergo rei præſtat etiam ſi habeat mandatum: ut C.de ſatiſ.l.1.in ſine.& ſi dominus eſt præſens, fideiubet pro procuratore ſuo: ut Inſtit.de ſatiſd.§.ſi uero aliquis. ſi abſens, ipſe procurator inuenit fideiuſſores: ut infra eod.l. ſi ad defendendum. Accurſius.

Paulus lib.xxiiij. ad edictum. I.

IN ſtipulatione iudicatum ſolui poſt rē iudicatam ſtatim dies cedit: [s] ſed exactio in tempus reo principali [t] indultū differtur. [t]

Perempta inſtantia liberatur fideiuſſor iudicatum ſolui. hoc dicit. Bart.

Idem libro lxxj. ad edictum. II.

CVm lite mortua [u] nulla res fit: ideo conſtat fideiuſſores ex ſtipulatu iudica.ſolui nō teneri.

Si ſententia eſt lata per illum iudicem, coram quo non fuit præſtita ſatiſdatio, non committitur hæc ſtipulatio. Pau.

Vlpianus libro lxxvij.ad edictum. III.

SI quis ad aliquem iudicem iturus, ſtipu-

IN ſtipulatione. CASVS Feci te conueniri in iudicio ad certum procurator tuus ſatiſdedit iudicatum ſolui, fuiſti condemnatus. quæritur quando dies illius ſtipulationis cedit? Reſpon. quòd ſtatim poſtquam ſententia iudicis tranſiuit in rem iudicatā: tamen exactio non poteſt fieri, niſi poſt tempus reo à iure indultum, ſcilicet poſt quatuor menſes. lex ſeq.plana eſt. Franc.Accur.
s Cedit.id eſt, incipit deberi: ſed nō venit: vt infra, de verb. ſignifica.l.cedere. & hoc obtinet ex clauſula, quod verbum ſonat. ex ceteris ex alijs clauſulis etiam ante committitur: vt infra, eodem. lege, iudicatum ſolui. Accurſius.
t Principali. quatuor menſium olim, duorum hodie. vt C.de vſur.rei iudi.l.2.& ſupra, de re iudi.l.debitoribus.
t Differtur. contra fideiuſſores: vt C.de vſur.rei iudi.l.fina.in fine.
u CVm lite mortua. triennij lapſu: vt C.de iudic.l. properandum. vel ſolutione, ſeu tranſactione, vel alio ſimili modo: vt infra eod l.cum quærebatur.§. proinde.& ſupra ſi quis cau.l.2. in princi, vel quia quod petebatur rei vendi.mortuum eſt. non enim tenentur fideiuſſores, vel reus, niſi fortè euictio immineret: vt ff. eo.l.ſi ſeruus nec enim de falſitate tenetur: vt ibi.& ſupra, de pe.hære.l.illud. & facit ff.l.proxi.in princ.& ff. de iudic.l.non à iudice §.fina.Item not.hic argu.quòd finita cauſa triennio, nō valeant prima acta.quod dic: vt no.C.de iudi l.properandum.§ 1. Accur.
SI quis. CASVS. Volebam te facere conueniri coram aliquo iudice: procurator tuus ſatiſdedit iudic. ſol.poſtea muto voluntatem, & facio te vocari coram alio iudice. certè iſti fideiuſſores prius accepti non tenentur mihi: quia non ſubdiderunt ſe ſententiæ iſtius ſecundi iudicis. Stipulationem. Nunc iuriſconſul incipit numerare perſonas, quæ poſſunt ſtipulari iudicat. ſolui. & primo dicit quod procurator, tutor, & curator, hic poſſunt ſtipulari iudi ſolui.& procurator accipiendus eſt ille, qui mandatum habet, ſiue pro illa cauſa tantum, ſiue ſit procurator vniuerſorum bonorum: & licet ab initio cum ſtipularetur iudicatum ſolui, non fuiſſet procurator: ſi tamen poſtea dominus ratum habuit, erit ratum, quod fecit, & procurator fuiſſe videbitur. Sed & ſi fortè. Sunt certæ perſonæ quæ poſſunt agere pro perſonis coniunctis: vtrum iſtæ poſ-

ſint ſtipulari iudi.ſol? Reſpond. quòd non: quia non ſunt procuratrices tales perſonæ, ſi non habeant mandatum, licet prætor permittat eis quòd poſſint agere ſine mandato: imò ſi tales perſonæ ſtipulatæ ſunt iudi. ſolui, non valet ſtipulatio: ſed erit de nouo ſatiſdandum. Item & tutor ille eſſe debet, qui adminiſtrat: ſi velit ſtipulari iudicatum ſolui, vſque ibi: Sed & ſi. Ponamus quòd aliquis adminiſtrat negotia pupilli quaſi tutor, & tamen tutor non eſt: vtrum talis poſſit ſtipulari iudicatum ſolui? Reſpondet quòd non. Item & ſi tutor eſſet, non tamen adminiſtraret: non poteſt ſtipulari iudicatum ſolui. Nam ſolus ille tutor poteſt agere pro pupillo & ſtipulari, qui eſt datus à parente pupilli: vel cui maior pars tutorum commiſit adminiſtrationem: vel qui datus eſt à iudice, qui habuit ius dandi tutorem.

Sed & curatorem. Dictum eſt ſupra, ead. l. § ſtipulationem. quod curator poteſt ſtipulari iudicatum ſolui. hic declarat quis curator illud facere poſſit: & dicit quòd curator furioſi, item pupilli, & adoleſcentis: hi omnes poſſunt ſtipulari iudicatum ſolui. Si tutor.

latus eſt iudicatum ſolui, & agit apud alterum:[a] non committitur ſtipulatio:[b] quia non huius iudicis ſententiæ fideiuſſores ſe ſubdiderunt.

Iſta ſtipulatio committitur ſi fuerit interpoſita per verum procuratorem, aut per verum tutorem, aut curatorem, qui poſſunt acquirere obligationem, & actionem dominis, quorum negotia adminiſtrant. ſecus ſi per eum, qui non erat verus procurator, licet haberet poteſtatem agendi à lege: niſi fuerit ſecuta ratihabitio domini. Item ſecus ſi non erat verus tutor: vel erat, tamen non habebat adminiſtrationem ipſe, ſed alius: vel non habebatur in illo loco, ſed alibi. hoc dicit. Pau.

Stipulationem iudicatum ſolui procurator, & tutor, & curator ſtipulari poſſunt.[c] Procuratorem autem eum accipere debemus, cui mandatum eſt, ſiue huius rei[d] tantum mandatum ſuſcepit, ſiue vniuerſorum bonorum. Sed & ſi ratum fuerit habitum, procurator videtur.[e] Sed ſi fortè ex liberis, vel ex parentibus aliquis interueniat, vel vir vxoris nomine, à quibus mandatum nõ exigitur:[f] an cõmittatur ſtipulatio, quæritur? Magisq; erit, ne cõmitti[g] debeat: niſi fuerit ei mandatum, vel ratum habitum.[h] Quod enim eis agere permittitur edicto prætoris,[i] nõ facit eos procuratores. Itaque ſi talis perſona[k] interueniat:[l] ex integro erit cauendum.[m] Sed & quod de tutore diximus, ita accipiendum eſt, ſi is fuerit, qui tutelam adminiſtrabat:[n] cùm tutor non eſſet:[o] tutoris appellatione eum non contineri. Sed & ſi quidem tutor ſit, non tamen quaſi tutor negotium adminiſtret, vel dum ignorat,[p] vel alia ex cauſa:[q] dicendum erit, non committi ſtipulationẽ. Nam edicto prætoris illi tutori agendi facultas datur,[r] cui à parente, maioreve parte tutorum, vel cuius ea[s] iuriſdictio

Pupillus habebat patrimonium in Italia, & in Gallia, tutores etiam habebat: vnum rerum Italicarum, alium rerum Gallicarum, dicitur hic quod tutor rerum Italicarum non poteſt ſtipulari iudicatum ſolui ſuper rebus Gallicis: quia non habet earum adminiſtrationem.

Si reus. Dicitur infra, eod. titu. l. Iudicatum ſol. quòd ſtipulatio iudica. ſol. habet tres clauſulas, prima eſt id quod verbum ſonat. ſ. quod ſoluatur res iudicata. ſecunda eſt quod reus defendatur. tertia quòd dolus abſit. Iſtis præſuppoſitis pone caſum. Reus conuentus ſatiſdedit iudicatum ſolui: quia ſecundum iura Digeſtorum cogebatur ſatiſdare etiam ille, qui conueniebatur nomine proprio. ſatiſdedit ergo reus, poſtea ſeſe abſentauit: vtrum committatur clauſula de defendendo? Reſpon. quod ſic, ſi nemo ſit qui eum defendat. ſi verò ſit qui eum defendere velit, interim non committitur ſtipulatio iudicatum ſolui.

Si plures. Reus conuentus ſatiſdedit iudicatum ſolui, & dedit tres fideiuſſores, non defenditur reus: & ſic commiſſa eſt illa clauſula, de defendendo: actor agit contra vnũ fideiuſſorem ad intereſſe propter rem non defenſam, & litem eſt cõteſtatus cum fideiuſſore, nunc quæritur, vtrum reus principalis poſſit ſuſcipere defenſionem cauſæ? Reſpond. quod ſic: & fideiuſſor debet abſolui. hoc dicit cum lege ſeq. Franciſcus Accurſij.

[a] Alterum. ſcilicet iudicem. Accurſius.

[b] Stipulatio. iudicatum ſolui. & facit infra, lege, cum apud. & l. cum quærebatur. §. fin. & ſupra. l. proxim. & de iudi. l. non à iudice. §. fin. & ad Macedo. l. ſi filiusfa. 1. in fi. & ll. ſeq.

[c] Stipulari poſſunt. id eſt, exigere ſtipulationem. & facit ſupra, tito. 2. l. generaliter.

[d] Rei. pro qua agit nunc. Accurſius.

[e] Videtur. licet ab initio falſus ſit. ſupra, de ſolu. l. vero. in fi. & ſupra, de iudi. l. licet. Accur.

[f] Non exigitur. vt & ſupra, de procurato. l. ſed & hæ. & C. de procura. l. maritus.

[g] Ne committi. nec ſtipulari, quia ſua non intereſt. nec domino, quia alteri ſtipulari nemo poteſt.

[h] Habitum. negotium ſine mandato geſtum. Sed contra infra, eodem, lege. ſi ante. in fin. vbi per ſubſequens mandatum, vel ratihabitionem infirmatur, nõ cõfirmatur quod eſt factum. Sol. ibi ex parte rei, hic actoris, vt ibi plenius dices.

[i] Prætoris. quod non habemus.

[k] Talis perſona. ſine mandato præcedenti, vel ratihabitione ſequenti, licet ſit de coniunctis.

[l] Interueniat, & cautum fuerit.

[m] Cauendum. ſcilicet domino ad hoc vt committatur. & facit ſ. de fideiuſ. l. qui ſatiſdare. Accur.

[n] Adminiſtrabat. ff. de ſol. l. quod ſi fortè. §. 1.

[o] Non eſſet. & adminiſtrabat: & ſtipulatus fuit iudicatum ſolui.

[p] Dum ignorat. ſe datum tutorem.

[q] Ex alia cauſa. nam ſcit datum ſe tutorem: ſed non gerit ideo, quòd tutor eſſe velit, ſed vt amicus. nec vtitur excuſatione ſibi competenti. vel gerebat nomine contutoris, qui ſolus adminiſtrabat ſic ſtipulando.

[r] Facultas datur. & ſtipulandi, & excipiendi. ſi vt tutor velit defendere: vt & ſ. de adminiſtra. tuto. l. 3. §. fi. & l. 4. & Inſtitu. de ſatiſda. tuto. §. ſed & ſi teſtamento. Si verò non, vt tutor, ſed vt extraneus defendere velit: auditur præſtita ſatiſdatione legitima. [1] alias in agendo tertia quod hic dicitur.

[s] Vel cuius ea. ſup. ab eo iudice, cuius ea, &c.

[1] Quæ autem dicat ſatiſdatio legitima, vide gl. in authẽ. cui relictum. C. de ind. vid. tol.

Pupilli.

fuit, tutela permiſſa erit.

Sed & curatorem accipiemus furioſi, furioſæ, item pupilli, a pupillæ, cæterorumq; curatores, pura adoleſcentis, vel ſi alterius cuius b curator ſit, committi puto ſtipulationem. Si tutor eſſe proponatur regionis alicuius prouinciæ, vel rerum Italicarum: conſequens erit dicere ſtipulationem ita demum committi, ſi ex ea cauſa egerit, quæ ad adminiſtrationem earum c pertinebat.

Si cauſa non defendatur: committitur hæc ſtipulatio propter clauſulam de defendendo, licet diffinitiua non ſit adhuc lata. h. d. Paulus.

Si reus poſtquam iudicatum ſolui promiſit, † abſens d factus ſit, an ſtipulatio committatur ob rem e non defenſam, quæritur? Magiſq; eſt, vt committatur, f ſi nemo eum defendat. Ob rem non defenſam ſtipulatio non committitur, quandiu poteſt exiſtere, g qui defendat.

Mora commiſſa in non defendendo poteſt purgari uſque ad ſententiam: poſt ſententiam verò, vel ſolutionem purgari non poteſt. h. d. Bart.

Si plures fuerint fideiuſſores: poſtea, quam cum vno h lis conteſtata eſt, i ex clauſula ob rem non defenſam, ipſe reus poteſt ſuſcipere defenſionem. k

Iulianus lib. lvj. Digeſtorum. IIII.

IS autem, l cum quo actum fuerit, abſolui debet.

Vlpianus libr. lxxvij. ad edictum. V.

IAm tamen qui fideiuſſor iudiciũ acceperat, damnato, fruſtra defenſionẽ reus ſuſcipit. Cæterum m & ſi ſolutum fuerit poſtea, quàm iudicatum eſt repetitionẽ con-

a Pupilli. facit Inſti. de cura. § interdum.

b Cuius. i. alicuius. ad quod s. tit. i. l. non quaſi. § . i.

c Earum aliàs rerum. alias eorum. & facit C. de auth. præſtan. l. ſi. Accurſius.

d Abſens. aliàs demens.

e Ob rem. id eſt, ob clauſulam iſtam, quæ ineſt in ſtipulatione iudicatum ſolui.

f Committatur. aliòqui contemni poſſet hæc ſtipulatio.

g Poterit exiſtere. poteſt tamen committi ex alijs duabus clauſulis etiam ſi defenſor exiſtat. ſed ſi quæratur an denunciare ſtipulator debet, an ſit qui velit reum defendere? Reſpond. ſic: argu. ſupra quib. ex cauſ. in poſ. ea. leg. prætor ait. § . fin.

h Cum vno. ex fideiuſſoribus. Accurſius.

i Conteſtata eſt. ad intereſſe. Accurſius.

k Defenſionem. ſecus poſt condemnationem: vt infra l. 4. in princi. Et not. quod purgat moram etiam lite conteſt. Argu. contra. ſupra, de verbor. obliga. l. ſi inſulam. item facit ſupra, de procurato. l. qui proprio. Accurſius.

Mora quādoq; poſt litē cōteſt. purgatur. ff. Pl. demens.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. poſt Petr. quòd hoc eſt ideo: quia ſtipulatio citius cõmittitur quam debeatur, ideo in alio releuetur, vt vlteriori tempore admittatur purgatio.

l IS autem. ſcilicet fideiuſſor. Accur.

IAm tamen. Dictum eſt ſupra, proxi. l. & § . præcedenti, quòd reus poteſt ſuſcipere defenſionem lite conteſta. contra fideiuſſorem. hoc dictum non habet locũ, ſi fideiuſſor ſit iam condemnatus: quia ſi condemnato fideiuſſore daretur reo poteſtas ſuſcipiẽdi defenſionẽ, ſequeretur quod ſolutione facta daretur repetitio: quod eſſet inconueniens: ergo &c. Vnus. Reus ſatiſdedit de iudicato ſoluendo: & dedit plures fideiuſſores. vel ſic: Plures erant hæredes qui conueniebantur: aliqui volunt defendere: aliqui vero non. dubitatur vtrum vnus fideiuſſorum, aut vnus hæredum poſſit defendere, ſi alij nolint? Reſpon. quòd ſic. Glo. bene declarat § . ſeq.

Nunc videamus. Sæpè ſupra dictum eſt, quòd in ſtipulatione iudicatum ſolui ſunt tres clauſulæ, inter quas eſt vna de defendendo. In hoc quæritur. qualis exigatur defenſio, vt ſatis fieri poſſit ſtipulationi ne committatur. Item quæ perſonæ debent defendere. Reſpond. iuriſ. quòd ſi perſonæ ſuperius enumeratæ defendant, rectè videtur facta defenſio: nec ſtipulatio committitur, vt ſunt illæ perſonæ fideiuſſorum hæredum, vel debitorum: item tutores, curatores, & procuratores. Si verò aliæ perſonæ ſint, quã illæ quæ velint defendere, ſtipulatio non committetur, ſi defendant arbitrio boni viri, id eſt, cum ſatiſdatione: nam ſi ſatiſdet, videtur rectè defendere: ſi autem velit defendere ſimpliciter, id eſt, ſine ſatiſdatione, & iudex eum repellat, committitur ſtipulatio. vſque ibi, quod ſi quis eum.

Si aduerſarius talem defenſorem ſine ſatiſdatione admiſerit, ſtipulatio non committetur: quia ſibi debet imputare qui talem defenſorem admiſit. Si ex fideiuſſoribus. Si vnus ex fideiuſſoribus qui fideiuſſerunt iudicatum ſolui, velit defendere, ſtipulatio non committitur. In hac ſtipulatione. Pone caſum. Vnus fideiuſſorum iudicatum ſolui cœpit defendere poſt ea deſeruit defenſionem, an poſſit agi contra ipſum actione mandati ad intereſſe? Reſpondetur quòd non: quia non fideiuſſit in defenſionem, ſed tantum ad quantitatem, ſcilicet vt ſolueret rem iudicatam. Si verò iſti fideiuſſores fideiuſſerunt vt etiam defenderent: an tunc poſſint agere mandati? Diſtinguitur, aut victi ſunt in iudicio, aut vicerunt. Si victi ſunt poterunt agere mandati contra reum, ſi ſoluerunt iudicatum: verumtamen expenſas litis non conſequentur. Si autem obtinuerunt in iudicio: tunc poterunt petere litis expenſas quaſi ſecundum mandatum fecerint. Si tamen.

Quia ergo ita eſt, quod fideiuſſores poſſunt defendere, vt euitetur commiſſio ſtipulationis ob rem non defenſam: quæritur ſi plures ſint fideiuſſores, & velint defendere: vtrum poſſint omnes ſimul defendere: vel an cogantur dare vnum qui defendat? Reſpon. quòd debent vnum dare pro ſe omnibus, qui defendat, alias ſtipulatio committitur ob rem non defenſam. Arguit Iuriſconſul à ſimili. Nam ſi reus principalis ſatiſdederit iudicatum ſolui: ſi moritur pluribus hæredibus relictis, hæredes debent vnum dare, qui defendat: ne ſi defenſio per plures diuiſa fuerit, actor incommodo afficiatur. Secus eſt in hæredibus actoris, qui non habent neceſſe vnum defenſorem dare. Cætera clara ſunt. Caſus legis ſequen. poſitus eſt ſupra eodem, in lege tertia. § . ſi reus. & de ſe ſatis clarus eſt. Gloſſa ponit caſum legis, ſi ante. & planè exponit. Franc. Accur.

Iam tamen. aliàs iam tamen. & aliàs non tamen. Accurſius.

m Cæterum. id eſt, aliòqui ſi condemnato fideiuſſore reus admittatur ad defenſionem: ergo & ſolutione facta daretur repetitio, quod inconueniens eſt, vt

infra

ℑ.eo.l.ſi ea duobus.& ſ.de ſolu.l.id quod. & de condi. indebi.l.qui ob rem. Accurſius.

a Cōſtituerimus.l.videbimur conſtituiſſe.

b Solutum eſt.aliàs inemptum eſt: vt dixi.

c Vel hæredibus. rei,vel ſideiuſſorum.

d In hac ſtipulatione, ſcilicet iudicatū ſolui.

e Cauſæ.i. clauſulæ, ſcilicet, de defendendo, de dolo malo,& re iudicata. vt infra lege proxima. R.

f Vna quantitate. id eſt, vna conceptione verborum, uel quantitatem dicit pecuniam ipſam. nam quantum continet una, continet altera: ſecus ſi plus, uel aliud in altera continetur: ut in argu.contra ſ. de uerbor.oblig.l.ſi ſic: & facit ℑ. eod. l. cum quærebatur.

g Vno caſu. uelut ob rem non defenſam.

h Non poteſt. aduerſus eundem: ſcilicet, vt ex utraque clauſula idem exigatur, ſed unus ex vna, alter ex altera exigi poteſt: ut infra eo.l.fin. item ex eadem cauſa, ut ob dolum pluries poterit committi: ut ℑ. eodem. lege nouiſſima.in princ. Accurſius.

i Ex perſonis enumeratis. ſcilicet fideiuſſorum, uel hæredum eorum, uel debitorum: ut ſupra §. unus. & tunc ſatiſdabit fideiuſſor uel hæres eius, non autem hæres rei: ut infra §. ſi ex fideiuſſoribus. Vel dic enumeratis, ut tutores, uel curatores, & procuratores: vt ſupra, lege tertia.§.1.

k Nec committi, ea hac cauſa quòd non defendatur.

l Perſona .i. alia à prædictis.

m Simpliciter .i. id eſt, non ſatiſdans.

...rimus a eius, quod ſolutum eſt. b

Supra in § ſi. dixit quòd ipſe reus, qui fuit in mora, admittitur ad defenſam, uſque ad ſententiam, ut mora purgetur: hic dicitur quòd etiam unus ex fideiuſſoribus datis in hac ſtipulatione, & etiam ſi reus deceſſit pluribus hæredibus relictis, unus ſolus poteſt ſuſcipere defenſionem pro omnibus, & purgare moram. hoc dicit. Paul.

Vnus ex fideiuſſoribus, vel hæredibus plurib. alio ceſſante, ſuſcipere defenſionem poteſt.

Stipulatio ſemel commiſſa ad intereſſe totale, ulterius non committitur. Bart.

In hac ſtipulatione d quia plures cauſæ e ſunt vna quantitate f concluſæ ſi committeretur ſtatim ſtipulatio ex vno caſu, g amplius ex alio cōmitti non poteſt. h

Si defendatur cauſa per aliquem ex illis, qui promiſerunt defenſionem, uel per aliquem ex hæredibus illorum: non requiritur quòd detur alius fideiuſſor. Stipulatio non committitur ex clauſula de defendendo: ſed ſi alius à prædictis cauſam defendat: etiam ſi non ſit ex fideiuſſoribus datis: requiritur, quòd det fideiuſſores nouos: aliàs actor non tenetur eum admittere. ſi tamen admiſit, dicitur cauſa legitimè defenſa: & ſtipulatio ob rem non defenſam non committitur. hoc dici. Pau.

Nunc videamus, qualis defenſio exigatur, ne committatur ſtipulatio, & quarum perſonarum. Et ſi quidem ex perſonis enumeratis i in defenſionem quis ſuccedat: palam eſt, rectè rē defendi, nec committi k ſtipulationē, ſi verò extrinſecus perſona l defenſoris interueniat: æquè ſtipulatio non committetur: ſi modò ille paratus ſit, rem boni viri arbitratu defendere, hoc eſt, ſatiſdare. ſic enim videtur defendere, ſi ſatiſdet. † Cæterum ſi ſimpliciter m paratus ſit interuenire, nec admittatur, n committetur iſta ſtipulatio ob rem non defenſam. Quòd ſi quis eū, vel cum ſatiſdatione, vel ſine ſatiſdatione admiſerit, o conſequēs erit dicere, ſtipulationis p iſtius nullam partem q committi, quia ſibi imputare debet, r qui talem defenſorem admiſit. Si ex fideiuſſoribus, qui iudicatum ſolui cauerant, exiſtat defenſor, placuit ob rem iudicatam ſ ſtipulationem non committi: cæteraque eadem eſſe, atque ſi extraneus defenſor exiſtat.

Fideiuſſores dati in hac ſtipulatione non tenentur defendere ſi nolunt, quia nec promiſerunt, ſed dumtaxat pœnam, & intereſſe, ſi cauſa non defendatur. ſed ſi defendant, & ſuccumbunt: recuperant ſortem, quam ſoluunt: expenſas verò non. Si autem obtinent, expenſas recuperant per utilem actionem mandati, non per directam: quia non fecerunt id, quod mandatum erat: cum defenſio non eſſet eis mandata, ut dictum eſt, ſed fecerunt iuxta mandatum. Paul.

n Nec admittatur. nemo enim cogitur eum admittere: ut Inſtit. de ſatiſd.§. ſi uero reus. & ſ. de procura.l. qui proprio.§. qui alium. & ſupra, quibus ex cau. in poſſeſſ.eat.l.hoc autem.§.rectè.& ſupra, de admi.tuto. le.generaliter.

o Admiſerit.ſatiſdantem admittere teneor: vt ſ. non ſatiſdantem non: vt modo dixi. Accur.

p Stipulationis. iudicatum ſolui.

q Nullam partem. nec illam de defendendo: quia defenſum eſt: nec illā de re iudicata: quia non nocet reo principali: ut ſupra de re iud.l. ſi ſe. in princ. nec illam de dolo, quia non interuenit dolus. & quia nulla eſt ſententia. cū nec mandauerit, nec ratam habuerit ſententiam: nec ille ſatiſdedit. Hug. Quod eſt uerum in præiudicium domini, uel fideiuſſoris, ſed nullo ſe offerente defenſioni, fit executio: ut d. l. ſi ſe. & de procu.l. Plautius. in fi. Accur.

r Imputare debet. ad hoc ſupra de fideiuſſo. l. qui ſatiſdare.

ſ Ob rem iudicatā. id eſt, iudicatum ſolui ex ea clauſula de defenſione. & quod ſubijcit, cæteraque &c. ſcilicet quia ſatiſdabit ſicuti extraneus defenſor. nam pro eo quaſi ipſe eſſet litigaturus, non eſt ſatiſdatum, ſed quaſi reo litigaturo: unde non committitur ſtipulatio: vt infra eodem, l. cum apud. Vel dic uerius ſecundum Ioan. ob rem iudicatā, quod uerbum ſonat. hic enim non committitur, licet ſit iudicatum: quia nō fuit perſona huius defendentis in ſtipulatione comprehenſa. & quod ſubijcit cæteraque: id non muto ſecundum Ioan. At R. aliter expoſuit cæteraque, ſcilicet de defenſione. nam quod eſſet extraneo defendēte, quia non committeretur ſtipulatio quicunque defenderet, ex quo eſſet admiſſus: ut ſupra, proxi.§. ita hic fideiuſſore defendente. at ſatiſdare non tenetur ſecundum eum. Nec obſtat ei infra eod. l. cum apud. quia in mutatione iudicis dicit, non defendentis pro in.ℑ.proxi.§.in prin cuius opin. placet. Accurſius.

† Alioqui neguaq: ut ſ. de iudicijs.l. rectè. & ſ. ex quibus cauſis maior.l.item ait.§.ſi.ſ. de pro. l. q proprio. §. q alium. Ad materiam autē fideiuſſorum potes hic uidere quæ tradit Bar.

In

In hac ſtipulatione † hoc tractatur, an qui fideiuſſerũt, ſi defenſionẽ omiſerunt, mandati iudicio teneantur, & eſt uerius, nõ teneri. hi enim ĩ quantitatem a interuenerunt: & hoc illis fuit mãdatum: non in defenſionem. b Quid tamen ſi & hoc ſibi aſſumpſerint vt defendant? c an mandati poſsint agere? Et ſi quidem victi ſint: d vtrique quod ob rem iudicatam præſtiterunt, conſequentur: e ſumptus tamen litis minimè petent. f Si aũt obtinuerint: poterũt & ſumptus litis g conſequi, quaſi iuxta mandatum, & ſi non mandatum fuerit. †

Ad defendendum cauſam cœptam contra vnum etiam ſi de illo peruẽtum ſit ad plures hæredes, non admittentur plures defenſores: ſed debent vnum conſtituere. licet ex parte actoris plures procuratores admittantur. h. d. Pau.

Si tamẽ plures fideiuſſores defendere fuerint parati: videamus, utrũ vnum defenſorem debeãt dare, an verò ſufficiat vt vnuſquiſque eorum pro parte ſua h defendat, vel defenſorẽ ſubſtituat. Et magis eſt, vt niſi vnum dent procuratorem, deſiderante i ſcilicet hoc actore, committatur ſtipulatio ob rem non defenſam. Nam & plures hæredes rei k neceſſe habebunt vnum dare procuratorẽ: ne defenſio per plures l ſciſſa, incommodo aliquo afficiat actorem. m Aliud eſt in hæredibus actoris, quibus neceſsitas nõ imponitur: vt per vnum litigent. n

Defenſor neceſſarius habet neceſſe defendere in foro. in quo lis eſt inchoata. h. d. Pau. de Caſt.

Illud ſciendum eſt, ibi o rem eſſe defendendã, vt rectè defendatur, vbi debet agi.

Sed an contineat clauſulam de iudicio ſiſti? videtur quod nõ, quaſi hoc ſit ſuperfluum. quia cõprehendatur ſub clauſula de defendendo: ſed certè defenſio poteſt fieri de abſente: ſed ſiſtere in iudicio requirit præſentiam. Paulus.

Idẽ lib. lxxviij. ad edictum. VI.

IVdicatũ ſolui ſtipulatio tres p clauſulas in vnũ collatas q habet, de re iudicata, r de re ſ defendẽda, de dolo t malo.

Mutata conditione defenſoris rei de habente mandatum ad non habentem, vel econtra, vel in ipſum principalẽ actare ſciente: ſtipulatio iudicatum ſolui committi nõ poterit: ſecus actore ignorante. Bart.

Caius lib. xxvij. ad edict. prouinciale. VII.

SI ante u acceptum iudiciũ prohibitus fuerit x procurator y à domino, & actor ignorans prohibitum eũ eſſe, egerit, an ſtipulatio committatur? z Et nihil aliud

a In quantitatem. quæ fuerit iudicata.
b Non in defenſionem. ſ. interuenerunt.
c Vt defendant, licet eis mandatum non ſit.
d Victi ſint. in defendendo. Accur.
e Conſequentur. non quia indicatum: vt ĩ. de re iud. l. ſi ſc. nec ideo quia liberaſſent cum ab illa ſtip. iud. ſol. qa nec commiſſa fuit, cum ſententia non tenuit: vt ſupra. §. nunc videamus. in fin. dictum eſt: ſed quia liberauerunt ab actione qua conueniebatur: & conſequenter ſumptus in ſequenti caſu utili mandati actione: quia in ata mandatum factum eſt. & in prima forte actio. negot. geſt. quia ipſo geſtu negotium ſuum eſt. Accur.
f Petent. hoc ideo quia in ſententia apparet non vtiliter negotium cœptum eſſe: vnde nõ agitur: vt ſupra. de neg. geſt. l. ſed an vltro. §. t. at in eo q cum mandato agit vel defendit, ſemper reperit ſumptus: ſiue uincat, ſiue perdat: vt ĩ. de procur. l. qui proprio. §. litis. & C. mandati. l. etiam. Item contra. C. de neg. geſt. l. ob negotium. Solu. ibi vtiliter: hic autem non capediebat domino litigare. vel ibi extra ius: hic in iudicio. Item facit ĩ. de verbo. obliga. l. venditores. Accurſius.
g Litis. Sed nonne habent per l. properandum. C. de iudi? Reſp. fuit iuſta ignorantia: vt ĩ. de leg. 2. l. qui ſolidũ. §. etiam. & in auth. de iudic. §. oportet. col. 6. Accur.
h Pro parte ſua. ex beneficio epiſtolæ diui Adriani. Accur.
i Deſiderante. niſi actor ex varijs cauſis actiones intendat plures. tunc enim ſinguli in ſingulas poſſunt eſſe defenſores, vt ĩ. de procura. leg. omnium. Accur.
k Hæredes rei. principalis, q ſatiſdedit iudicatũ ſolui.
l Per plures. ad qđ eſt ã. fami. erciſcũ. l. ſi familiæ. & de edil. edict. & redhibito. l. quod ſi nolit. §. ſi plures. & de exercito. l. j. §. fin. & l. ſeq. & ĩ. de procura. l. non tamen. & l. licet. §. ſi plures. verſic. plane. Sed contra in eo. tit. l. ſi quis cum procuratorio. §. vnius. Sol. ibi plures erant principales cõuenti: hic vnus ſatiſdãs, cuius ſunt plures hæredes, & ſic loco vnius. Item arg. cõtra. ĩ. de duo. re. l. 1. §. ubi. Acc.
m Actorem. hoc in hæredibus rei. aliud &c.
n Per vnum litigent. ſicuti nec vt litigent.
o Ibi. l. in eo foro. ad quod ſupra de iud. l. venditor.
p IVdicatum. Tres habet, imò vnã. ut j. eo. l. cum quærebatur. quæ eſt contra. Sol. hic vna eſt clauſula verbo: vt ibi. & trina eſt intellectu & effectu, vt hic. Accur.
q Collatas. aliàs collatas. alias collectas.
r Iudicata. ſcilicet ſoluenda. & hoc eſt quod verbum ſonat.
ſ De re. id eſt cauſa, & facit ad hoc ſupra de oper. nou. nun. l. ſtipula. §. habet.
t De dolo. ſ. ut abſit. & has duas per interpretationẽ. ſcilicet ne quid in fraudem huius ſtipulationis fieri poſſit debitore non defendente: vel ne iudicetur, doloſè quid faciente, ſecundum R. Sed tamen ſi ex vna clauſula committatur, non committitur ex alia. ſufficit enim qđ ex altera committatur ad hoc vt poſſit agi: & ſic diſtinctiue habet collectas in vnum, ut j. eo. l. cum quærebatur.
u SI ante. maximè. nam idem & poſt, cũ perſonæ conditio mutaretur: quod innuit ratio inferius ſcripta. Alij dicunt, quod poſt prohibere non poteſt.
x Prohibitus fuerit. ſcilicet defendere, & hoc poſt ſatiſdationem, & dic q reus dedit procuratorem, & ſatiſdedit pro eo iud. ſol. & poſtea prohibuit defendere: & tota hæc lex dicit de procuratore ſeu defenſore rei.
y Procurator. ſ. rei.
z Committatur. propter rem non defenſam, R. o. vel ſecun-

† Hunc tex. no. ad hoc, quod procurator conſtitutus ab aliquo, ſi non facit prout dicit mãdatũ ſibi datũ: ſed iuxta illud, omnino habet actionẽ mãdati contra conſtituentẽ ad intereſſe ſuũ. Bol.

† fecerint

Pluribus fideiuſſoribus ab actore cõuentis, an plures dicantur defenſores.

Sed contentum abeſt ut in hoc faciat vt maximè pugnet ſecundum Angel. hic quem tu videto.

Imò §. partes autem. Et diſſolue hoc contrariũ ut hic per Oldr. ante dic ſecundum Angel. hic.

Res pro cauſa, & quot alijs modis ſumat, Mandoſ. in Gl. Facul. §. Ac tam, l ver. rebus

dici poteſt, quàm committi. c Quòd ſi quis b ſciens probitum eſſe, egerit: † (Iul. non putat ſtipulationem committi) c nam vt cōmittatur, non ſufficere ait, cum ea perſona acceptum d eſſe iudicium, quæ ſtipulatione comprehenſa eſt: ſed oportere etiam cauſam perſonæ e eandem eſſe, f quæ ſtipulationis interponendæ tempore fuit. g Et ideo ſi is, qui procurator datus eſt, hæres extiterit h domino, atque ita acceperit iudicium, ſiue etiam prohibitus i acceperit: non committi ſtipulationem. k Nam & aliàs reſponſum eſſe, ſi quis abſentem defendens l ſatiſdederit, m deinde vel procurator ab eo datus, n vel poſtquā hæres ei extitit, iudicium acceperit: fideiuſſores o non teneri. p

Paulus lib. lxxiiii. ad edictum. VIII.

SI petitor q poſt ſatiſdationem ante iudicium acceptū hæres poſſeſſori extiterit: extinguetur r ſtipulatio.

Stipulatio, iudicatum ſolui habet quantitatem certam: quia cōtinet illud, in quod iudex reum condemnauerit. Fran. Accurſii.

Vlpianus lib. xiiij. ad edictum. IX.

IVdicatum ſolui ſtipulatio, expeditam ſ ha-

† Hæc, quæ parenthe ſi incluſa ſunt, expūxit Halo. habentur tamen in P.F.

ſecundum alios propter rem iudicatam, vel ſecundum H. de dolo.

a Committi. ſi dicas committi ex clauſula de defendendo ſecundum R. videtur litera contra, quia dicit egerit. & infra ſtatim dicam.

b Quid ſi quis. ſibi imputaturus.

c Committi. quamuis non defendatur: quia non eſt illud iudiciū pro quo obligauerint ſe fideiuſſores: & ſic non videtur defendi in eo iudicio, quo ſe obligauerūt fideiuſſores, ſecundum R.

d Acceptum. id eſt ventilatū iudicium: & ſic fuit defenſus. quod ſufficit p quemcunq; admiſſum: vt ſupra l. iam tamē. §. nunc videamus. Sed reſpond. pro eo verum eſt ſi perſonæ conditio, quæ incipit defendere, eadem perſeuerer quod hic non fuit: imò fuit mutata de habente mandatum ad non habentē: & ſic iam non eſt illud iudicium, pro quo fuit ſatiſdatum. Item ſi dicas ſecundū alios cōmitti propter rem iudicatam, & ſic iudicatum fuit: videtur contra, quia ſententia non valet in præiudicium domini: cum iſte ſe obtuliſſe videtur reuocato mandato: vt ſupra, de re iudi. l. ſi ſe. ſed dicas valere in præiudicium offerentis ſe: vt ſupra, de procu. l. Plautius. in fi. Sed pro certo non fuit ſatiſdatum pro ea ſententia, quæ teneret defendentem, ſed quæ teneret dominum. ſed dices in odium reuocantis, ne probabilis ignorantia damnum afferat. Item ſi dicas tertio committi ex clauſula de dolo, quia prohibuit dolo procuratorem non certificato actore, alioqui probabilis ignorantia damnum afferret: quod eſſe non debet: vt In ſtit. de man. §. rectè. tunc ob. quod ſubijcit, nam vt committatur &c. vbi; dicit committi quando agit cum perſona habente eandem conditionem, quam prius. ad quid ergo tunc cōmitteretur doli clauſula? ſed dices in eo quòd dolum committeret, vt pro ſe iudicetur: vt diximus ſupra l. proxi. & ita omnes defendi poſſunt.

e Cauſam perſonæ. id eſt, mandatum.

f Eſſe. vt ad defendendum interueniens mandatum haberet & non defendatur. R.

g Fuit. non ſufficit hæc ratio. nam eadem poſſet allegari cum ignorauit actor. ſed eſt alia: quia non dolo prohibuit, cum iſte ſciret.

h Extiterit. quo caſu non cōdemnatur vt procurator, ſed vt reus principalis. non ergo committi poteſt ſtipulatio, quæ pro eo interpoſita fuit. & facit ſupra, de exce. rei iudi. l. ſi is qui hæres. Accur.

i Prohibitus. vt in primo caſu legis.

k Stipulationem. quia vtroque modo deſiit procurator eſſe. ar. ſupra, de iis qui no. infa. l. ſeruus. & in vtroq; dic dominum ſciuiſſe: vt ſ. ea. l. §. quod ſi quis.

l Defendens. ſine mandato: vt diſcrepet à caſu ſuperiori.

m Satiſdederit. iudicatum ſolui. Sed quid ſi dominus ſatiſdederit pro ſe, & poſtea procuratorem conſtituat: nunquid committitur ſtipulatio? & fortè committitur: quia domini cauſa non mutatur.

n Datus. ſcilicet ille idem qui defenſor. & ſic eandem perſonam ex alia cauſa defendit.

o Fideiuſſores, ſcilicet dati in priori iudicio pro iudicato ſoluendo.

p Non teneri. quia pro hac ſententia ſe non interpoſuerunt: in eo autē quod hic dicit mutationes cōditionis perſonæ defendentis de habente ad non habentem mandatum, vel econtra, annihilare ſtipulationem: eſt contra ſupra, de procu. l. in cauſæ. §. fina. Sol. hic ante lit. conte. mutatum eſt iudicium: ibi verò poſt. & ſic ante lit. conte. ſeu in lit. cōte. oportet cauſam perſonæ eſſe eandem, quæ fuit tempore ſtipulationis interpoſitę. ſecus ſi poſt: vt ibi. & pro hoc eſt princ. l. ſi ante &c. & quod ibi ſimiliter dicitur cauſam perſonæ eandem eſſe, quæ fuit tempore ſtipulationis interponendæ: nam non dicit interpoſitæ, ſed interponendæ. ſic tempore interponendæ, id eſt ante lit. conteſt. & tempore accepti iudicij, id eſt lit. conteſt. debet habere eandem conditionem. vel aliter. hic ex parte rei: ibi actoris: vt patet hic, & ibi: & hoc ſecundo modo ſoluitur & aliud contra ſupra, qui ſatiſd. cog. l. Iul. & eſt ratio diuerſitatis: quia huiuſmodi perſona mutata non eſt legitima. Non enim legitimè defendit, cum reuocatum eſt mandatum: & nec dominus ratum habet, ſed ibi in l. in cauſæ. ſupra, de proc. eſt legitima, & legitime defendit: quæ eſt ipſe dominus. vel ibi in vtraq; ideo committitur: quia non poteſt imputari domino, vel eius procuratori, quare iterum non exegit cautionem: quia nimis eſſet graue reo toties ab eo exigi illam cautionem. ſed hic poteſt ei imputari, quia mutata perſona etiam non exigit ſibi caueri verus dominus. nam non eſſet graue reo, cum ei non poſſit imputari cur mutauit perſonam. Ipſe enim impoſuit ſibi illam neceſſitatem. Item contra ſupra eo. l. 3. §. ſtipulationē. Sol. vt ibi. Item contra ſupra, de iud. licet. ſed ibi ex parte actoris. nec circa ſatiſdationes aliquid dicit. quod fa. ſupra, qui. mod. pig. vel hypo. ſol. l. 2. §. fina. & quod no. in d. l. Iul. Accurſius.

Sol. hæc, & in l. Iulia. qui ſatiſda. cog. refellitur olim per Alber. & Ange.

SI petitor. CASVS. Petebam à te fundū aliquem rei vendica. & tu ſatiſdediſti de iudica. ſolu. ego inſtituo te hæredem meum. dicitur hic quòd ſtipulatio iudicatum ſolui eſt extincta. Franc. Accurſius.

q Si petitor. ergo agebat rei vendi.

r Extinguetur. eſt nempe iudicium extinctum: quia & idem ſi poſtea acceptum iudicium. & facit ſupra, de iudi. lege, ſi à me, & de noxa. l. ſi communis. in fi. & lege, ſi alienus.

ſ IVdicatum. Expeditam. quo ad clauſulam de re iudi. ſed quo ad alias incertum, ſecundum R. vt ſupra, de præto. ſtip. lege. 2. §. incertam. Vel dic certam quando erit iudicatum: vt hic. interim autem incertam, vt ibi, etiam quo ad clauſulam de re iudicata. vel dic

dic quo ad alias clauſulas continet certam per iudicem, qui ſententiam certam dabit in intereſſe: ante autem incerta eſt, vt ibi, & inſti. de act. §. curare.

a Pronunciauerit. ſi agat ex ea clauſula, ſcilicet de re iudica. ex aliis autem agitur ad intereſſe.

bet quantitatem. In tantum enim committitur, in quantum iudex pronuntiauerit.[a]

SI ad defendendum. CASVS. Duo notat hæc lex eſſe genera defenſorum. quidam ſunt qui defendũt præſentes dominos ſuos, quidam verò qui defendunt abſentes. Defenſores qui defendunt præſentes, debent ſatiſdare iudic. ſol. quæ ſatiſdatio interponitur ab ipſo domino. Defenſores verò, qui defendunt abſentes, debent per ſeipſos ſatiſdare iudicatum ſolui, ſiue mandatum habeant, ſiue non habeant. Franc. Accur.

Pro defenſore cum mandato ſatiſdat dominus: ſed defenſor ſine mandato inuenire debet ſibi fideiuſſores. Pau. de Caſt.

Modeſtinus lib. iiij. Pandectarum. X.

SI ad defendendũ procurator datus fuerit, ſatiſdare[b] iubetur[c] iudicatum ſolui ſtipulatione: quæ non ab ipſo procuratore, ſed à domino[d] litis interponiť. Quòd ſi procurator[e] aliquem[f] defendat, ipſe cogitur ſatiſdare, iudicatum ſolui[g] ſtipulatione.

b Satiſdare. quo caſu procuratoris fideiuſſor exiſtit.

c Iubetur. dominus, ſi præſens eſt R.

d A domino. præſente, quod eſt etiam ſi eſt in hortis: vt ſupra, de procu. l. & qui in foro. cum ſequentibus.

e Si procurator. habens, vel non habens mandatum: vt C. de procura. l. exigendi. & de ſatiſda. l. 1. in fi.

f Aliquem. abſentem. Accur.

g Iudicatum ſolui. cum fideiuſſore extraneo. nemo enim. &c. vt inſtit. de ſatiſ. §. ſi vero reus. & §. ſeq. & de iud. l. recte. & de procura. l. qui proprio. §. qui alium. & l. ſi minor.* §. fi. cum ſeq. & facit ſupra, de proc. l. filiusfamilias. lo ſi. Et not. quòd ex hac ſtipulatione tenetur ille, qui promiſit: non dominus ſi non promiſit: quia ipſe ſi ſe defendiſſet, promittere non teneref: vt inſt. de ſatiſ. §. ſed hodie. Actione autem in factum de re iudic. tenetur dominus, quia mandauit: alias procurator ſe offerens: vt ſupra, de procu. l. Plautius.

* minor xxv. an. ſi.

Perempta re deducta in iudicium perimitur ſtipulatio, niſi iudicium non perimatur: vt ſi erat neceſſaria ad hoc ſententia propter ceſſiones. Pau.

Paulus lib. lxxiiij. ad edictum. XI.

SI ſeruus, qui in rem actione petebatur, lite conteſtata deceſſerit, deinde poſſeſſor litẽ deſeruerit: quidam putant, eius fideiuſſores pro lite datos, non teneri: quia mortuo homine nulla iã res ſit. quod falſum eſt: quoniam expedit de euictione actionis cõſeruandæ cauſa, item fructuum nomine rem iudicari.[h]

SI ſeruus. CASVS. Petebam à te ſeruum Stichum per in rem actionem, ſatiſdediſti de iudicato ſoluendo, & de re defendenda: mortuus eſt Stichus. Tu litem hanc deſeruiſti. quæritur vtrum fideiuſſores tui teneantur ob rem non defenſam? videtur quod nõ: quia nulla res eſt propter quam iudicetur. tamẽ nihilominus fideiuſſores tenentur, licet res nulla ſit: quia expedit iudicari propter euictionem & propter fructus. Fran.

h Rem iudicari. & ideo committitur ſtipulatio ob rem non defenſam. Sed contra. C. de euic. l. ſi quis tibi. Sol. hic deceſſit lit. conte. ibi ante. & eodem modo ſoluea ſupra, de euic. l. ſi ſeruus. Item facit ſupra, de noxa. l. ſi plurium. in fin. & l. ſeq. & C. de aſſer. tol. l. 2. in fin. & ſupra, de arbi. l. non diſtinguemus. §. item non eſt. & facit ſupra, de verbo. obligatio. l. nemo. & de rei vend. l. vtique. & de reiud. l. ſi homo.

Si poſt præſtitam ſatiſdationem reus acquirit priuilegium perſonale, per quod inuitus non compellatur litigare, nihilominus ſi cauſa non defendatur, committitur ſtipulatio iſta ex clauſula de defendendo contra fideiuſſores. h. d. Pau.

Pomponius libr. xxvi. ad Sabinum. XII.

SI reus poſt iudicatum ſolui ab eo† ſatiſdationem datam, in magiſtratu ſit, nec inuitus in ius vocari[i] poſſit: tamen niſi res boni viri arbitratu defendatur, fideiuſſores[k] tenentur.

† Satiſdationẽ, nõ eſt in P. F.

SI reus. CASVS. Conueniebam te in iudicio ſuper certa ſumma pecuniæ. tu ſatiſdediſti iu. ſolui. poſtea factus es prætor, vel alius maior magiſtratus: ita vt non poſſis vocari in ius. dicit hic quod nihilominus committitur ſtipulatio: & fideiuſſores tui tenentur, ſi non defendaris arbitrio boni viri. Franciſcus Accur.

i Vocari ergo erat de maioribus: vt ſupra, de in ius vocando. l. 2. alias ſecus: vt infra, de iniur. l. nec magiſtratibus.

k Fideiuſſores. quia perſonale priuilegiũ rei non tranſit ad fideiuſſorem. Azo. Sed contra infra, eodem. l. vir bonus. Solu. vt ibi. Item contra. C. de vſur. rei iudic. l. fina. Solu. hic perſonalis eſt exceptio, vt ibi dixi: per quod etiam ſoluitur ſupra, de exce. l. omnes. quæ eſt contra. cum ſuis concor. Accurſius.

Diffinitiua lata contra contumacem extinguit actionem competentem ob rem non defenſam: niſi ſuper ea prius lis fuerit conteſtata. Item quocunque modo deſinat actio competere, vel lis fuerit terminata: ſtipulatio ob rem non defenſam finitur. hoc dicit. Bartolus.

Vlpianus lib. vij. diſputationum. XIII.

CVm quærebatur, ſi interpoſita iudicatum ſolui ſtipulatione, cum quis rem nõ defen-

CVm quærebatur. Hæc lex notabilis in quinque partes diuiditur. Primo ponit vnam quæſtionem. Secundo oſtendit dubium quæſtionis. Tertio facit vnam allegationem in quæſtione: Quarto quæſtionem determinat. Quinto ponit vnam nouam quæſtionem. Secunda ibi, Dicebam, Tertia ibi, Ecce enim. Quarta ibi, proinde videndum. Quinta ibi, Proinde & ſi fortè. vſque ad §. fina. Caſus autem in terminis talis eſt, Conueniebam te in iudicio ſuper certa ſumma pecuniæ, quam mihi debebas, vel pro aliquo fundo mihi reſtituendo. tu ſatiſdediſti iudicatum ſolui: in qua ſatiſdatione continetur clauſula de defendendo. tu non defendebas: nec quiſquam pro te comparebat in iudicio: iudex te pro tua contumacia condemnauit. Nunc quæritur vtrum ſtipulatio ob rem non defenſam ſit commiſſa attento, quod es condemnatus: & hæc eſt prima pars legis, quæ ponit quæſtionem vſque ibi, Dicebam. & ponit iuriſconſul. dubium iſtius quæſtionis dicens quòd iſta ſtipulatio iudicatum ſolui, habet in ſe vnam clauſulam, quæ duo continet, ſcilicet intereſſe ob rem non defenſam: & aliam

Quid eremodicium, pulchrè Alec. ab Alexã. lib. 4. Genial. dier. cap. 15.

deret, [a] poſtea ex eremodicio [b] ſententiam eſſet paſſus, [c] an ob rem iudicatam clauſula committatur? Dicebã, vnam clauſulam [e] in ſtipulatione iudicatum [d] ſolui, ob rem non defenſam, & ob rem iudicatam, in ſe habere. Cùm igitur iudicatum ſolui ſtipulatio vna claudatur clauſula, [e] ſiue res iudicetur, ſiue res non defendatur: meritò quæritur ſi ex altera cauſa committatur, [f] an ex altera rurſus committi poſsit? Ecce [g] enim ſi quis ſtipuletur, ſi nauis ex Aſia venerit, aut ſi Titius conſul fuerit: conſtat, [h] ſiue nauis prior venerit, ſiue Titius ante conſul factus ſit, committi ſtipulationem. Sed vbi cõmiſſa eſt [i] ex priore cauſa: ex altera, licet exiſtat conditio, amplius non committitur. altera enim cauſa, [k] non vtraque [l] inerat ſtipulationi. [m] Proinde videndum eſt, ſtipulatio ob rem non defenſam, vtrum commiſſa eſt re non defenſa: [n] an non prius creditur cõmiſſa, nisi ex ſtipulatione [o] lis fuerit conteſtata. quod magis eſt. [p] & ideo nec fideiuſſoribus videtur ſtatim dies cedere, vbi res cœperit non defendi. Proinde ſi fortè lis finita fuerit, ad quam defenſio erat neceſſaria, vel ſolutione, vel tranſactione, vel acceptilatione, vel quo alio modo: conſequenter placuit, euaneſcere ob rem non defenſam, clauſulam. [q]

Mutatio actionis, vel rei impedit ſtipulationem iudicatum ſolui committi. Bart.

Si fuero à fideiuſſore procuratoris [r] ſtipulatus iudicatum ſolui, quaſi in rem acturus: & poſtea in perſonam egero: vel alia actione [s] acturus, aliam autem dictauero actionem: [t] non committitur ſtipulatio: quia de alia actum videtur, de alia ſtipulatio interpoſita.

& aliam rem iudicatam ſolui debere. Cum ergo iſta ſtipulatio claudatur vna clauſula: vt ſiue res iudicetur, ſiue non defendatur. quæritur vtrum ſi vna clauſula committatur, poſſit nihilominus altera etiam committi: vſque ibi. Ecce enim. vbi facit iuriſcon. vnam allegationẽ per quã vult probare quod vna clauſula ſtipulationis cõmiſſa nõ poſſit iterum altera committi. & dicit: Si quis promiſit centum alicui ſub alternatiua conditione, ſcilicet ſi nauis ex Aſia venerit, vel Titius conſul factus erit: ſiue nauis prior venerit, ſiue Titius prior conſul factus fuerit: conditio eſt impleta. ſed quando eſt impleta conditio ex priori clauſula, non poteſt amplius ex poſteriore committi. vſque ibi, Proinde videndum. vbi ponitur quarta pars iſtius legis: in qua determinatur quæſtio, dicendo, quod ſi commiſſa fuerit ſtipulatio ob rem non defenſam: & poſtea reus condemnatus fuerit: ſtipulatio ob rem non defenſam euaneſcit. niſi ſuper ſtipulatione ob rem non defenſam fuerit prius lis conteſtata. Ideo fideiuſſores non ſtatim tenentur: licet res non defendatur. quapropter ſi poſtea lis fuerit finita ſolutione, vel tranſactione, vel acceptilatione, vel quocunque modo, ſtipulatio de re non defenſa euaneſcit, & hoc dicit. & eſt difficilis lex: tamen pulchrum habet caſum, in quo ponendo conſumptus eſt labor vnius diei. Si fuero. Agebam contra te rei vẽd. ad fundum quendam. exegi à te ſatiſdationem iudicatum ſolui: poſtea mutata voluntate egi actione perſonali contra te ad centum aureos, quos te dicebam mihi debere ex cauſa venditionis certarum mercium. quæritur ſi fueris condemnatus, aut ſi non defendaris, vtrum committatur ſtipulatio iudica. ſolui? Reſpond. quod non: quia de alia re egi, & de alia eſt interpoſita ſtipulatio: & ſic nihil ad thoma. Franciſcus.

[a] Non defenderet. lite conteſtata. aliàs non poſſet dari diffinitiua: quod hic fuit.

[b] Ex eremodicio. ergo erat lis conteſta. vt C. de iud. l. properandum. §. 1. & 2. Accur.

[c] Clauſulam. ſ. iudicatum ſolui. Accur.

[d] Iudicatum. & tertiam: vt ĩ. eo. iudicatum ſolui.

[e] Clauſula. id eſt, committatur: vt ĩ. l. iam tamen. §. in hac. vel dic, id eſt, continetur quo ad verbum, ſed quo ad intellectum ſunt tres: vt ſup. a, eod. l. iudicatum ſolui. quæ eſt contra in hoc. Accurſius.

[f] Committatur. ſcilicet ob rem non defenſam.

[g] Ecce. adducit ſimile, quod non committatur pluries.

[h] Conſtat. vt ſupra, de verb. oblig. ſi quis ita ſtipulatus. §. at ſi ſic. & in glo. ſi.

[i] Commiſſa eſt. hoc referunt quidam ad vtrunque caſum, ſed videtur tantum ad proximum.

[k] Cauſa. id eſt, conditio.

[l] Non vtraque coniunctim.

[m] Stipulationi. ſic & hic in quæſtione quam non ſoluit, vt ſupra l. iam tamen. §. in hac. Sed contra. C. de ſecun. nuptijs. authent. ſed ſi quis. Solu. ibi non ex pacto, ſed ex lege ſuccedit. Item cõtra. infra titu. 1. l. ſi procurator. & ſupra titul. 1. l. non quaſi. §. ſi quis curator. ſed hic tantum intereſſe conſecutus erat, ibi non.

[n] Non defenſa. ante iudicium, vel poſtea ante ſententiam latam in principali. R.

[o] Ex ſtipulatione. non iſta ob rem nõ defenſam: ſed ex ea ſtipulatione propter quam iudicium ſpectabatur, cum iudicatum ſolui ſatiſdaretur. R. Sed ſecundum hoc conteſtatio non poſſet fieri niſi contra reum: quia ille ſolus tenetur ex ea ſtipul. & ille non defenditur. quare dicas lit. conteſta ex ſtipulato. iudi. ſol. pro clauſula: quia non defenditur. & ſic continget quòd conditio impletur ipſà conteſtatione litis. & acquiſiuit actor ius, vt & alias ſupra, de verbo. obliga. l. ſi Titius.

[p] Quod magis eſt. vt committatur lit. conteſta. ad intereſſe: quia non defendit in propoſita quæſtione, quando ex eremodicio fuit damnatus: quia præualet tertia clauſula: vt arg. infra ea. l. in ſi. alias autem ſi re nõ defenſa non ſequatur ſententia, committitur ſtipulatio etiam ante lit. conte. ad intereſſe: quia non defendit. vel verius ſemper ante committitur: vt ſupra. l. iam tamen §. in hac. & ĩ. hac l. ſed in caſu prædicto quando ex eremodicio eſt damnatus, creditur non commiſſa: niſi fiat lit. conteſta. in ea, vt hic. & facit ſupra, de verborum obligationibus. l. ſi inſulam.

[q] Clauſulam. facit ĩ. titu. 1. l. non quaſi. §. generaliter.

[r] Procuratoris. rei. Accurſius.

[s] Actione. perſonali.

[t] Dictauero actionem. non tamen de eadem re: aliàs eſſet contra ſupra, de exceptio. rei iudic. l. eadem re. vel ſi de eadem re agit, tamen ex alia cauſa: ne ſit contra. ſupra, de exce. re. iu. l. & an eadem. §. actiones. quomodo autẽ hic libellus fuerit mutatus, ſeu cumulatus: dic vt no. C.

no. C. de eden. l. edita. & facit ỹ. de adul. l. denuntiaſſe. §. qui tamen. & ſi menſor fal. mo. dixe. l. 1. §. ideo.

S I ex duobus. CASVS. Conueniebam te certa actione: tu ſatiſdediſti iudicatum ſolui, datis duobus fideiuſſoribus, non defenderis. quapropter commiſſa eſt ſtipulatio ob rem non deſenſam. vnus fideiuſſorum tuorum ſoluit partem ſuam. Nunc quæritur vtrum nihilominus alter fideiuſſor rectè defendere poſſit? Reſpond. quod ſic. ſed an ille qui ſoluit, poſſit repetere? Dicitur quod non, quia ſtipulatio pro parte ſua eſt extincta ac ſi ſibi acceptolatum eſſet. Quoties. Titius conueniebat Mæuium aliqua actione: exegit ab eo ſatiſda. iudi. ſol. non eſt defenſus Mæuius. Titius actor vult conuenire fideiuſſores ob ſtipulationem commiſſam rei non defenſæ, fideiuſſores dicunt Titio: nos ſumus contenti ſoluere: tamen nos petimus quòd abſoluas Mæuium à priore iudicio: quia ſi ſolueremus, & reus non eſſet abſolutus in priore iudicio, non poſſumus quicquam ab eo conſequi actione mandati pro eo, quod fideiuſſimus pro ipſo: aut ſi vellemus aliquid conſequi cogeremur reum defendere in primo iudicio: & ſic eſſemus multum grauati. quæritur vtrum petitio iſta fideiuſſorum ſit iuſta? reſpond. quòd ſic. gloſſ. ponit caſum leg. ſeq. Fran. Accurſij.

Licet facta fuerit ſolutio pro parte de intereſſe ex clauſula de defendendo, poteſt purgari mora, ne ſoluatur altera pars: nec propterea repetitur ſolutum. Pau.

Iulianus lib. lv. Digeſtorum. XIIII.

S I ex duobus fideiuſſoribus, qui iudicatum ſolui ſpoponderant, alter ob rem nõ defenſam partem ſuam[a] ſoluerit: nihilominus res defendi poterit.[b] Nec tamen is, qui ſoluerit, repetet.[c] Stipulatio enim pro parte eius perempta[d] eſt perinde, ac ſi acceptum ei factum fuiſſet.

Si agitur ob rem non defenſam contra fideiuſſores. debet actor ſibi cauere de non proſequendo litem cõtra principalem: aliàs non tenetur fideiuſſor ſibi ſoluere: & ſi ſoluit hac cautione non recepta, non repetitur à principali. Pau.

Quoties ex ſtipulatione iudicatũ ſolui ob rem nõ defenſam agitur cum fideiuſſoribus,[e] non eſt iniquum caueri,[f] dominum priore[g] iudicio abſolui:[h] quia omiſſa cautione[i] fideiuſſores[k] mãdati iudicio non conſequentur:[l] aut certè[m] cogentur dominum priore iudicio defendere.

Clauſula ob rem non defenſam, tollitur eo ipſo, quòd cœpit cauſa defendi, vel deſijt poſſe. h. d. Paul.

Aphricanus lib. vj. quæſtionum. XV.

H Aec ſtipulatio,[n] Quandiu res non defendatur, ſimul[o] atq; defendi cœperit, aut defendi debere deſierit,[p] reſoluitur.

Qui paratus eſt ſoluere, non cogitur iudicium ſuſcipere. Pau.

Neratius lib. iij. membranarum. XVI.

E X iudicatũ ſolui ſtipulatione ob rem[q] non defenſam, cum vno ex fideiuſſoribus agere volo. Quod pro parte eius ſit, ſi ſoluere mihi paratus eſt, non debet[r] dari mihi in eum iudicium. Neq; enim æquum eſt, aut iudicio[s] adſtringi,[t] aut ad inficiationem[u] compelli eum, qui ſine iudicio dare paratus eſt, quo non amplius aduerſarius eius per iudicem ab eo conſecuturus eſt.

[a] Partem ſuam. imò & inſolidum committitur ſtipulatio. & ſi voluiſſem inſolidum agere potuiſſem: vt ỹ. eod. l. ea clauſula. Sed hic parte ſua fuit contentus, vel hic interceſſerunt fideiuſſores ſinguli pro parte virili. vel dic inſolidum: ſed hic imploratur piſtoiæ remediũ: vt C. de conſti. pecu. l. fi. & ita poteſt intelligi, quod eſt infra eo. l. ex iudicatum. & l. fi.

[b] Poterit. ab alio.

[c] Repetet. vt ſupra, & l. iam tamen. in prin. & ſupra, de condi. inde. l. qui ob rem.

[d] Perempta. ſ. ſolutione. vnde eadem ſol. non debet parere repetitionem & liberationem.

[e] Cum fideiuſſoribus. quod fideiuſſor debet poſtulare mandatis ſibi aduerſus eum actionibus.

[f] Caueri. ſcilicet à petitore.

[g] Priore. Pro quo iudicio ſatiſdatum eſt iudicatum ſolui.

[h] Abſolui. ſ. quòd actor abſoluet dominum.

[i] Cautione. hac, ſ. quòd actor abſoluet dominum.

[k] Fideiuſſores. qui ſoluerunt.

[l] Non conſequentur ab eo, pro quo fideiuſſerant.

[m] Aut certè. id eſt ſi velit actione mandati à domino conſequi. Ioann. & ſic habes, non conſequitur &c. aliàs de eſt non: & tunc habes, omiſſa cautione.

[n] H Æc ſtipulatio. promittis decem ſingulis diebus, quandiu reus non defendatur. & ſunt hæc verba ſtipulationis, quandiu &c.

[o] Simul. id eſt, poſtquam.

[p] Deſierit. fortè in tranſactione facta, vel acceptilatione: vt ſupra eod. l. cum quærebatur. §. proinde & ſi forte. Accurſius.

E X iudicatum. CASVS. Tu conuentus fuiſti à me, & dederas fideiuſſores iud. ſol. non fuiſti defenſus, quapropter volui conuenire vnum ex fideiuſſoribus mis: ipſe paratus eſt ſoluere mihi. quæritur vtrum cogatur iudicium accipere? Reſpond. quod non. cætera iſtius legis gloſſ. declarat. Franciſcus.

[q] Ob rem. id eſt, pro hac parte ſtipulationis.

[r] Non debet. quanquam enim pro parte defendere non poſſit, partem tamen ſolum ſoluendo liberatur: vt ſupra, de verbor. obligatio. l. in executione. §. inſolidum. vel melius dic vt nota. ſupra, eodem, lege, ſi ex duobus. ne ſit contra infra, lege proxi.

[s] Aut iudicio ſcilicet iam cœpto.

[t] Adſtringi. ſcilicet ad eum compellendum.

[u] Aut ad inficiationem. ſcilicet iudicij de nouo. vel dic ad inſtitutionem. ſcilicet procuratoris. & hoc ſi habeas, inſtitutionem. aliàs eſt, inficiationem. & quod ſubijcit quoniam &c. & ſic eſt plana: aliàs eſt, quo non amplius per iud. &c. & eſt idem ſenſus: Aliàs eſt, quoniam plus: &c. quaſi dicat, licet per iudicem aliquid plus ſit conſecuturus fortè iniquum, vel fortè vſuras currentes lite pendente: non ideo compellendus ad iudicium. & ſic non eſt hæc ſufficiens cautio, quòd ſit compellendus ad iudicem. & facit ſupra, de iudicijs. lege, ſi debitori. & de procuratoribus. lege, ſi reus. & inſtitut. de perpe. & tempo. actio. §. finali.

Ex clau-

Ex clauſula. CASVS. Titius conueniebat Mæuiū, & exegit ab eo fideiuſſorem iudi.ſol. Mæuius doloſus homo procurauit per dolum, quod ipſe abſolueretur a iudice. quæritur vtrum videatur defenſus eſſe ita, vt non committatur ſtipulatio? Reſpon. quod non videtur ſe defendiſſe ex quo per dolum vicit aduerſarium ſuum. Vel pone caſum in fideiuſſoribus, quod ſcilicet ſi non defendatur reus, fideiuſſores tenētur inſolidum ob rem non defenſam. Franc.

a Ex clauſula rei. alias eſt, re iudicata. & tunc dic ex clauſula, ſcilicet ob rem non defenſam inſolidum committi ſtipulationem re iudicata dolo malo. ſcilicet defendentis: quaſi non videatur plenè defendiſſe, qui dolum adhibuit vt vinceret. alias eſt de re iudicata: & tunc pro vnaquaque iſtarum committeretur ſtipulatio inſolidum contra fideiuſſores ſingulos. quod tamen dic vt not. ſupra e leg. ſi ex duobus. Item contra reum: quia non poteſt deſcendere ꝑ parte.

† P. Fl. re indicata dolo malo ob rem &c.

b Arbitratu. quod hic euenit quãdo res fuerit iudicata dolo malo ſecundum primam literam. vel dic ſecundum aliam planè. ad quam facit ſupra, de dam. infect. l. in ſtipulatione. Accurſius.

Ratione doli committitur ſtipulatio ex clauſula de dolo inſolidum contra quemlibet fideiuſſorem. Pau.

Venul. lj. vi. ſtipu. XVII.

Ex clauſula † rei a iudicatę dolo malo ob rem non defenſam inſolidum cōmittitur ſtipulatio. Non enim videbitur defenſa res boni viri arbitratu, b quę non inſolidum defenſa ſit.

Stipulatio iſta non committitur ex clauſula de defendendo, ſi reus non cogeretur iudicium ſuſcipere. h. d. Bart.

Idem lib. vij. diſputationum. XVIII.

Vir bonus non arbitratur indefenſam eſſe rem, de qua prætor accipere iudicium non cogat. c

Clauſula doli cōmittitur propter dolum commiſſum ab initio ſtipulationis uſque ad finem iudicii ex dolo principalis, & heredis eius, & etiam extranei ſi pœna fuerit adiecta h. d. Bar.

Vir bonus. CASVS. Iudæus quidam conueniebat me, vt darem ſibi mancipium Chriſtianum: ſatiſdedi iud. ſol. non fui defenſus. quæritur vtrum ſtipulatio ſit commiſſa? Reſpon. quod non: quia non poterat me ad mancipium Chriſtianum cōuenire. Fran. Accurſij.

c Non cogat. Imò & ſi reus non ſit cogendus, committitur tamen ſtipulatio ob rem non defenſam contra fideiuſſorem, ſi non defendatur reus: vt ſupra eod. l. ſi reus, quæ eſt contra. Solu. aliud eſt ſi non compellat prætor reſpondere reum: vt ibi. Aliud ſi vel actorem agere prohibeat, vel reum conuenire. vt hic: quia ibi dignitas ſubtrahit à iuriſdictione iudicis: hic litigare actor prohibetur, vt contra patronum libertus actionem famoſam inſtituere, vel hæreticum petere mancipium Chriſtianum. ſecundum R. Idem de lib. . . improbatæ lectionis vt ſupra fam. ercis. l. exteræ. §. 1. Alij. vt Io. dicunt quod hic non cogebatur: quia finita erat lis ſententia, tranſ. vel iureiur. vt ſupra l. cum quærebatur. §. proinde. Tertij dicunt refert an à princ. non poterat cogi defendi: quia iuſta cauſa defenſionē ſui euitabat vel per ſe, vel per alium: vt hic, & ſupra, de pecu. l. eo tempore. in princip. aliud ſi ex poſt facto: vt ibi. Vel quarto hic interuenit cauſa excuſationis inter ſe, & eum, quem defendebat: veluti inimicitiæ capitales interuenerunt inter ſe, & eum, quem [illegible]fendebat: vel alia iuſta cauſa improbat, quo caſu [illegible]

defenſor cogitur, nec fideiuſſores conueniuntur: vt ſupra, de procu. lege, mutus. §. fi. & l. non cogendum. Ibi autem illa cauſa ſuperuenerat, quæ reum excuſabat perſonaliter. Nam priuilegium perſonæ ad fideiuſſores non tranſit, vt reſtitu. in integ. quæ ad fideiuſſores mi. nō porrigitur: vt ſupra, de exceptio. l. exceptiones. 2. §. rei autem. & facit ſupra, de iud. l. nō videtur. & infra, de regu. iur. l. nullus. Item per ea quæ dicta ſunt, ſatis caſus huius l. colligitur. Item potes ponere in legato, qui habet ius reuocandi domum: vt ſupra, de iu. l. 2. § legatis.

Idem libr. ix. ſtipulationum. XIX.

Nouiſsima d clauſula iudicatum ſolui ſtipulationis, dolum malum abeſſe, abſfuturumq; eſſe, & in futurum e tempus permanens f factum g demonſtrat. Itaq; & ſi fortè deceſſerit is, qui dolo fecit tenebitur hæres eius. h Verbum enim, abſfuturumq; i eſſe, pleniſsimum eſt, & ad omne tempus k refertur: vt ſi aliquo tempore non abfuerit dolus: quoniam verum ſit non abſuiſſe, committatur hæc clauſula. Sinautem adiectum ſit: Si huius rei dolus malus non aberit, quanti l ea res eſt, dare ſpondes? etiā ob extranei dolum promiſſor pœna tenebitur. Doli autem mali clauſula, ſicut reliquæ ſtipulationes, in quibus tempus nominatim adiectū

Nouiſſima clauſula. CASVS. Dictum eſt ſupra eodem, lege, iudicatū. ſ. quod tres ſunt clauſulæ ſtipulationis iudi. ſol. quarum vltima eſt de dolo abfuturo. & dicitur in hac l. quòd iſta verba dolum abeſſe, & abfuturum eſſe, non reſpiciunt tantum tēpus præſens: imò etiam tempus futurum, ita quod ſi ille, qui dolum commiſit, deceſſerit. hæres ſuus tenebitur: quia refertur ad omne tempus. Secundo dicit ſi quis ita fuerit ſtipulatus: promittis dolum abeſſe, & abfuturum eſſe: & ſi non abfuerit, promittis pœnam quinquaginta? ſi ita ſtipulatus fuerit, tenebitur promiſſor etiam pro dolo extranei ad pœnam per eum promiſſam. Tertio dicit, quòd ſtipulatio iudicatum ſolui refertur ad principium ſtipulationis. quid hoc ſit dicere, declarat glo. vlt. ſuper verbo, ad principium. Franciſcus.

d Nouiſſima. i. nouiſſimè à nobis poſita. vt ſ. eod. l. iu. ſol. vel ideo nouiſſima dicitur: quia donec poteſt eſſe locus alijs clauſulis, non eſt recurrendum ad iſtam: vt ſupra, de verb. obli. l. doli. Azo.

e In futurum. quamuis enim competat ſemel iam dolo commiſſo: nihilominus tamen commi[illegible] pro ſe[illegible] quenti dolo, vt ſic in ſe reuoluatur: v[illegible] qua ſi. §. ſi quis curator.

f Permanens. alias eſt pe[illegible] qui erat commiſſus te[illegible] propter verbum abe[illegible]

g Factum, quod [illegible]

h Vel hæres eius, [illegible]

i Abfutu[illegible] [illegible]

fine dolo [illegible]

k T[illegible]

l. [illegible]

a Ad principium. vt dolo commiſſo ab initio ſtipulationis agi poſſit. ad quod eſt ꝗ.de re.iur.l.in omnibus quidem. Sicut enim principiũ ſtipulationis in præſenti tẽpore concipitur: ita & ſi in præſenti verũ ſit dolũ nõ abeſſe, committitur ſtipulatio propter verbum abeſſe.

l Præualere. cùm fortè vtraque in eadem perſona concurrit, vt infra eadem l.

REM RATAM HABERI, de ratihabitione.

CVm apud. Caſus. Conueniebam te apud iudicẽ Sempronium. tu dediſti fideiuſſores, qui promiſerũt mihi ſoluere id quod Sempronius iudex iudicaret. tu fuiſti abſolutus à Sempronio iudice. ego appellaui ab iſta ſententia. tu poſtea fuiſti condemnatus apud iudicem appellationis: quæritur verũ fideiuſſores tui teneãtur? Reſpon. ꝙ non: & ideo conſulit lex ꝙ adijciatur in ſtipulatione, promittis ſoluere pro reo, quod Sempronius iudex iudicauerit, vel ille, qui in Sempronij locum fuerit ſubſtitutus, tunc tenebuntur fideiuſſores etiam in caſu appellationis. Fran. Accur.

b Datum. id eſt, delegatum.

c Non eſſe. nec ex prima ſentẽtia: quia ex ea ſolus ſoluere non potuit cogi. nec ex ſecunda: quia ex ea ſe non obligat fideiuſſor. ad quod ſupra eo.l.3.§.reſpon. & l.cùm quærebatur.§.ti.

d Subſtitutus. vt cõmitti poſſit propter ſententiam ſubſtituti iudicis. Accur.

S I vnus. Pone caſum, vt ſupra eo.l. ſi ex duobus. Franc.

e Nõ defenſam. pro parte.

f Conuentus ſit. & ſoluit.

g Defendatur. id eſt, [illegible]

† Bar. hic dicit ſe habere iſtũ tex. ꝓ ſingu. adhoc, quod fideiuſſor acceptus in prima cauſa non tenet in eo, qđ poſtea iudicatur in cauſa appellatiõis: niſi aliud ſit actum. Bolo.

* Aliàs, ideo ſtipulationi.

non eſt, ad principium stipulationis refertur.

Fideiuſſor acceptus in prima cauſa, non tenetur in eo, quod iudicatur in cauſa appellationis, niſi aliud actum fuit. d. Bart.

Scæuola lib. XX. Digeſtorum. XX.

CVm apud[†] Sempronium iudicem datum[b] reus defenderetur: ſtipulatione cautum eſt, vt quod Sempronius iudex iudicaſſet, præſtaretur: à cuius ſentẽtia petitor appellauit. & cùm apud competentem appellationis iudicem res ageretur: defenſore condemnato, quæſitum eſt, an ſtipulatio commiſſa eſſet? Reſpondit ſecundum ea, quę proponerentur, non eſſe[c] iure commiſſam. Claudius: Ideo in ſtipulatione[*] adijcitur. Quive in eius locum ſubſtitutus[d] erit.

Hæc ſtipulatio ex duab. clauſulis poteſt committi contra diuerſos: ſed contra eundem non, ſed præualet cauſa iudicati. Bar.

Idem libro ſingulari quæſtionum publicè tractatarum. XXI.

SI vnus ex fideiuſſoribus ob rem defenſam[e] conuentus ſit,[f] deinde poſtea ea res defendatur:[g] alter fideiuſſorum ob rem iudicatam conueniri poteſt.[h] Et ſi reus [illegible] mittendi duobus [illegible] us relictis de [illegible] r rem non [illegible] r defendat: [illegible] efendit, ob [illegible] fenſam con[illegible] ſt: ille, qui [illegible] rem iudica[illegible] iam in vnius, eiuſdemq; perſona non poſſe committi has duas clauſulas creditur.[i] & nos[k] dicimus ſemper præualere[l] rei iudicatæ clauſulam, eamq; ſolam committi.

Duas partes habet hic titulus, Primo Rem rat. habe. hoc eſt de illa ſtipulatione rem rat. habe. Secundo di. is de ratihabitione, hoc eſt, qualiter poſſit haberi ratum. Bartolus.

TITVLVS VIII.

REM RATAM haberi, & de ratihabitione.

Quando conuenitur ille, cui exceptio rei iudicatæ competeret, ſi verus procurator exegiſſet, ſtipulatio de rato committitur. hoc dixi. Bartolus.

Papinianus libro XXVIII. Quæſtionum. I.

CVm quis[m] de rato ſtipularetur:[n] quamuis non idẽ,[o] ſed alius pro domino[p] conueniretur, qui conueniri[q] non poſſet, ſi ratum habuiſſet,[r] committi ſtipulationem placuit: veluti ſi cum fideiuſſor,[ſ] aut alter ex reis promittendi, qui ſocius eſt,[t] conuenitur.[u]

Stipulatio iſta cõmittitur ad intereſſ. ſtipulatoris, ſi dominus non habet ratum: quod poteſt tranſcendere ſummam petitam per procuratorem ſi omnino erat falſus. & etiam poteſt eſſe minus quàm ſumma petita, ſi erat verus: & ſic ſententia lata contra eum nocet domino. & per conſequens non committitur, niſi ad expenſas litis.

Id eſt, quomodo, & quando quis promittit rem ratam haberi. Ir. Et nota quòd duas partes habet titulus, vt patebit per exempla infrà, eodem.

m CVm qs, id eſt aliquis ex reis debendi, vel confideiuſſoribus.

n Stipularetur. à procuratore.

o Non idem. qui de rato ſtipulatus fuerit. Io.

p Pro domino. & de debitore, & creditore loqui poteſt, puta aliquo agẽte pro creditore, vel conuento procuratore debitoris, ſecundũ primam expoſitionem.

q Conueniri. ab aliquo, qui nomine domini ageret.

r Habuiſſet. ſcilicet dominus.

ſ Cùm fideiuſſor. aliàs, ſi cum. aliàs, nõ eſt ſi.

t Socius eſt. ſecus ſi non eſt ſocius: vt ſupra, de fideiuſſ. l. Vranius. & de arbitr. l. ſi duo. & infra eod. l. ſi quia vni. & ſupra, de lib. le. l. ſi quis decedens. § nunc de effec: ſi ergo in duobus reis ſocijs admittit: hic reſtat quòd vnus pro alio fideiubere nõ ſemper videatur. Nam hoc admiſſo ſtipu. ſemper committitur. nec ob. ſupra, de duo. re. l. reos. ī prin. quia expone, vt; ibi dixi.

u Conuenitur. qui actione pro ſocio eũ ſint ſocij, vel mand. ſeu nego. ge. recuperatem ab eo, qui fuit ſtipulatus vt argu. ſupra, de pac. l. quod dictum. vnde ſecus ſi animo donandi fideiuſſiſſent: arg. illius l. quod dictum. & ī. de ar. l. aduerſus.

In ſti-

Idem libr. xj. Reſponſorum. II.

IN ſtipulatione [a] de rato habendo non eſt cogitandum rei promittendi, vel ſtipulandi compendium: ſed quid interfuit eius, qui ſtipulatus eſt ratum haberi, quod geſtum eſt.

Petens reſtitutionem in integrum aduerſus actum geſtum cum procuratore; non videtur ipſum impugnare ex defectu mandati, ſed potius approbare quantum ad hoc: ideo non facit hanc ſtipulationem commiſſam ex eo, quod non fuit habiturus ratum, niſi etiam de hoc fuiſſet promiſſum, quod reſtitutio non peteretur: quam promiſſionem vtile eſt reo conuento fieri facere. hoc dicit. Bart.

Idem libr. xij. Reſponſorum. III.

CVm minor xxv. annis creditor pecuniam recuperare vellet, interpoſitus [b] procurator debitori de rato habendo cauit. [c] Reſtitutione in integrum data, [d] neque indebiti condictionem, [e] neque ſtipulationem [f] cõmitti cõſtabat. Idemq; [g] eueniret, ſi falſi procuratoris actum minor annis ratum habuerit. [h] Et ideo ita cauendum erit: præcedente [i] mandato, Si ille in integrum reſtitutus [k] fuerit, hæresve eius, aut is, ad quem ea res, de qua agitur, pertinebit: [l] quanti ea res erit, tantam pecuniam dari. Mandato verò non interueniente, [m] vulgaribus verbis [n] de rato habendo, hæc [o] quoque

a IN ſtipulatione. Duobus modis poteſt legi hęc lex. Primo, Titius nomine meo petijt à me centum, quę mihi debebas: à quo ſtipulatus es de rato. ego non habeo ratum: ages contra Titium procuratorem non ad centum, ſed ad intereſſe tuum, quod quandoque plus eſt, quam centum propter ſumptum: vel ſi erat ſpecies petita, in qua ſingulare intereſſe habebas. quandoque eſt minus, quam centum, ſi Titius habuerat mandatum: vnde non poſſum rem exigere. & pro hoc ſupra, de præto. ſtip. l. 2. §. incertam. & l. ſi. & ſecundum hunc caſum dic rei promit. & ſtipul. pro vno ſupponere: & ſic promittendi paſſiuè accipitur. vel hæc coniunctio, vel, ponatur correctiuè. vel rei promittendi debiti principalis, & rei ſtipulandi, ſcilicet de rato. & ſic pro eodem his tribus modis ponitur. & ſecundum has tres expoſitiones, quòd dicit compendium, id eſt, quod ab eo petitur, ſcilicet debitũ principale. vel ſecundũ R. redde propriè ſingula ſingulis. ſi enim hic ſcripſit, rei promittendi compendium dicitur, quod ipſe petit. Rei ſtipulandi, quod ab ipſo petitur. vel quintò dices in duplicibus iudicijs: vbi ab vtraque parte cauetur de rato à procuratoribus: vt ſupra, de procur. l. ſi deſuo actus. §. 1. & vt ibidem non inſpiciatur compendium rei, vel reorum, ſcilicet quantum ab his petatur: ſed intereſſe tam in hac, quàm in ſuperioribus. & quòd dicitur in fine, eius qui ſtipulationem, &c. propriè ponitur, cùm ipſe principalis reus conuentus de rato fuit ſtipulatus, præterquam in expoſitione de duplicibus iudicijs in qua dicit, eius qui ſtipulatus eſt, &c. ſcilicet per procuratorem. & hæ omnes expoſitiones ſunt ſecundum primũ caſum. Secundò pone caſum, quod ex parte mea actoris, & tua rei interuenit procurator: & tuus à meo ſtipulatus eſt de rato. ego non habeo ratum: ages quidem ex ſtipulatu de rato tibi per procuratorem tuum quæſita: vt ſupra, de præto. ſtipu. l. in omnib. in qua venit quod tua intereſt, non quod procuratoris, tuit vt probatur ſupra, de procu. l. procurator. & ſecundum hunc quod dicit rei ſtipul. vel promittendi pro procuratoribus, quorum vnus ab alio de rato ſtipulatur. Item quod ſubijcit eius qui ſtipu. ſcilicet per procuratorem: vt d. l. in omnibus. Accurſius.

CVm minor. CASVS. Titius minor xxv. annis dedit pecuniam mutuam Seio, ad quam petendam fecit procuratorem Mæuium. Seius cùm conueniretur, petijt à procuratore Mæuio, q̃ caueret de rato, ſcilicet quod minor ratum haberet id, quod gereretur inter ſe, & procu. & ſic ſoluit pecuniam. minor iſtam pecuniã perdidit, & ſic petit reſtitui in integrum contra iſtam ſolutionem: quæ reſtitutio ſibi à prætore data eſt. Seius debitor vult conuenire procuratorem minoris propter cautionem de rato: vel vult pecuniam repetere. quæritur vtrum poſſit? Reſpon. quòd neutrum facere poteſt. Idem eſt dicendum, ſi minor habeat ratum actum falſi procu. & poſtea petat reſtitui. vſque ibi. Et ideo ita. Dat conſilium reo, vel eius proc. qualiter ſit cauendum de rato à proc. minoris, quando mandatum habet procurator. ſcilicet ſic, promittis quod minor ratum habebit: & ſi in integrum reſtitutus fuerit, aut hæres eius, ſiue is ad quem ea res pertinebit, tantam pecuniã dare ſpondes? Si verò mandatum proc. non habet, tunc debet etiam pœna ſtipulationi de rato inſeri. vt declarat gloſſ. magna ſuper verbo, prudentius. Nam ſi talis pœna non ſit adiecta, vel non conſentiret minor, daret iterum actio minori. Falſus procurator. Mutuaui Titio centum: quidam qui nullum mãdatum à me habebat, fecit conuenire Titium pro illa pecunia, & cauit de rato, victus eſt procurator: & ego dominus appellaui, quæritur vtrum ſtipulatio de rato ſit cõmiſſa cõtra illum falſum procu. Reſp. quòd non: quia ego videor ratum habere actum procuratoris confugiendo ad commune auxilium iuris. Quòd ſi ego poſtea pecuniam exegero, non habendo ratam ſententiam, committetur ſtipulatio in eam pecuniam, quam exegi: licet procurator nihil acceperit de pecunia illa à Titio. glo. ponit caſum leg. ſequen. Franciſcus Accur.

b Interpoſitus. ab eo minore, qui mutuam pecuniam dederit, & fortè authoritate tutoris fecit hunc procuratorem. ar. C. de proc. l. neque. vel forte illa in iudicio.

c Cauit. & ei debitor minoris ſoluit.

d Data. ſ. minori, cum poſtulat ſolutionem procuratori factam reſcindi, ſibique ex integro ſolui: cum pecuniam perdidiſſet à procuratore reſtitutam.

e Condictionem. contra minorem, quia ex ea non ſit factus locupletior. Item & quia debita.

f Neque ſtipulationem. de rato: quia verus erat procurator, & nunquam contraueniſſet, niſi ratione ætatis. &, quod facit hic mandatum præcedens, hoc in ſequenti caſu facit ratihabitio. vel dic, quòd petendo reſtitui, videtur habere ratum: vt infra in prox. caſu, quando expreſſe habet ratum.

g Idemq;. cum mandato primo caſu, ſecundo ſine mandato: & vtique per ordinem ſubijcit conſilium.

h Habuerit. & poſtea reſtitui deſideret.

i Præcedente. id eſt, vbi mandatum præceſſiſſe conſtat: vt in primo caſu.

k Reſtitutus. facta ſtipulatione, ſi ratũ habuerit, promittis intereſſe? & ita eſt adijciendũ: vel ſi ratũ habuerit, & reſtitutionem poſtulauerit ipſe, hæresve eius &c.

l Pertinebit. vt bonorum poſſeſſori, vel fideicommiſſario. Accurſius.

m Non interueniente. i. ſi dubitetur de mandato.

n Verbis. datiui caſus, id eſt, vſitatæ ſtipulationi de rato habendo.

o Hæc. ſ. ſi petat reſtitui pœnam, vel intereſſe.

Pruden-

a Prudentius. quam ſupra, cum habuit mandatum? cum tantum ob id, quod ratum non haberet, caueatur: & dic inter conſentientes. id eſt paciſcentes: & dic adſtruetur, id eſt adiūgetur: & ſupple, id eſt ſtipulatio pœnæ, vel quāti ea res eſt, ſi reſtitutio fuerit poſtulata. alioqui ſi nō conueniat præter ſtipulationem de rato pœnam præſtari, ſi minor reſtituatur, ſecundum R. Alij vt Irn. ſic. i. creditore nō conſentiēte agi non poſſit. Irn. nec creditor minor conſentiat. id eſt ſecundum R. ab initio ratum non habuit iura communi: quēadmodum, ſcilicet quilibet maior poſſit non habere ratū. non aūt ideo quòd poſt ratihabitionem in integr. reſtit. impetret, R. integra actio eſt ei, ſcilicet qui ſtipulatus eſt de rato, quam ſolam interpoſuit. ſed an cogatur hic procurator falſus cauere de hac adiectione? Quidam vt Ot. quod non: quia ſic dicit, ſi non conueniat. Itam dicit inter conſentientes. & ſic plus verus quā falſus adſtringatur, ſecūdum eum. ſed R. dixit minus intelligunt, q hoc ſignant. Io. Sic non per omnia rectum conſilium dat. vnde dici poteſt eum cogi, vt uerum procuratorem cautiue, vt ei alter nō ſoluatur, niſi debitor nō curet. & ita hic dicit niſi conueniat &c. vt ſupra, de noxalib. l. non ſolum. Alij dicunt, quòd hæc eſt mala litera.

prudentius a inter cōſentiētes adſtruētur, b alioquin ſi non conueniat, c nec creditor minor conſentiat, d actionem dari oportebit. e

Nota hic, quòd qui appellat à ſententia lata contra falſum procuratorem ipſius, facit deficere conditionem, ſub qua fuit īterpoſita iſta ſtipulatio, uidetur enim promiſiſſe intereſſe, ſi dominus non habeat ratum. ergo appellans uidetur ratum habere, quod eſt in promptu: quia ſi non haberet ratum, ſententia illa non noceret: nec eſſet ſibi neceſſaria appellatiō h. d. Pau.

† Scribē. hic reputāt iſtum tex. fin. ad hoc propoſitum, qđ ille, q appellata ſentētia lata contra falſum ꝓcuratorē, vř ratificare oīa geſta per eū. de quo vide no. ſper gl. magoſ in ſi. in l. litē. C. de procu. per gl. in l. ſi expſſim. ī. de appell. Bol.

Falſus † ꝓcurator de ratū habēdo cauit: atq; ita dn̄s à ſn̄ia iudicis ꝓcuratore victo f ꝓuocauit. g Stipulationis defeciſſe cōditionē h apparuit, cum ad auxilium commune i ſuperatus confugiſſet. Quòd ſi dominus, qui ratum non habuit, k pecuniam exegerit: ſtipulatio de rato committetur in eam pecuniam, quam

b Adſtruentur. de iure ciuili.

c Non conueniat. Sed ſi non conſentiret, competeret in integrum reſt. Conſentire enim videtur petendo in integ. reſt. & non committitur talis ſtipulatio.

d Conſentiat. ergo commiſſa erat talis ſtipulatio: & ita refert ſimpliciter ex prima cauſa petat, vel alias ratum non habeat: quo caſu committitur ſtatim, ex quo debuit habere ratum, & nō habet: an competat per in integrum reſtit. quo caſo videtur habere ratum: & ſic non committitur ſtipulatio de rato: quia innuit ſe ratum habuiſſe: & cum ſemel habuerit ratū, iam deficit ſtipulatio: vt ĩ. l. non tantum: ſic & ĩ. prox. §.

e Oportebit. debitori contra procuratorem falſum ad intereſſe. Accur.

f Procuratore victo. ſcilicet falſo: iudicatum enim fuit nihil deberi.

g Prouocauit. quo ipſo uidetur ratum habuiſſe: quia promiſit dominum ratam rem habiturum.

h Conditionem. illa fuit conditio, ſi ratum non haberet.

† Appellatio oul-

i Communa. ſcilicet appellationis: quod eſt communa omnium condemnatorum: vt C. de app. l. li-

dominus accepit, quamuis nihil procurator acceperit. l

Si falſus procurator exigat partem debiti, dominus verò poſtea ratum non habens exigat totum: committitur ſtipulatio rati ad partem exactam, & quatenus intereſt ſoluentis non ſoluiſſe illi, etiam in lucro captando. hoc dicit. Pau.

Scæuola lib. xiij. Quæſtionum. IIII.

m Procurator quinquaginta petijt. m ſi do minus cētū petat: n tenebuntur fideiuſſores, q de ratihabitione cauerūt, in quīquaginta, & quāti intereſt differri quinquaginta actionem. o

Ratihabitio pōt fieri tacitè, ſicut expreſſe. & utroque caſu facit ſtipulationem iſtam non committi. h. d. Pau. de Caſtro.

Idem li. Reſpōſorum reſpondit. V.

† Paulus reſpondit, non tantum p verbis ratū haberi poſſe, ſed etiam actu. Denique

tigatoribus. vel ſic dic cōmune ſuum & procuratoris. ſi autem ad ſuum proprium tantum auxilium recurriſſet: diſtinguitur ſit contra ius commune, & tunc idem: ut ſupra in hac lege, an ſecundum ius cōmune: vt quia petijt extra ius, vel non iuxta actione inſtituta, & tunc non habet ratum: ut hic ſubijcit, & non repellitur exceptiona rei iudic. qua repellitur l præmiſſis duobus caſibus. dic ergo exigi extra ius, uel non iure actionem inſtituendo, non dico cauſam appel. proſequendo.

ſi cōdēnatorum eſt denegāda & an illi in cuius fauorem eſt lata ſentētia, uide Ant. Cor. ſing. ſuis in uer. appellatio & qđ ibi notaui.

k Non habuit. ſed ſi ratum habeat, repellitur except. rei iud. ſi non appellet. Accur.

l Acceperit. in tantum enim intereſt. non ergo ſufficit poſſe exigata, niſi & exigeret, ſecundum R. ſcilicet quo ad hoc, ut in totum committatur: ſed tu dic, ut infra eod. l. procurator ad exhiben. §. dicet. patet ergo ex præmiſſis, quod ſicuti per reſtitutionem, ſic per appellationem uidetur ratum habere dominus. ad quod eſt C. de filijs famil. & quemadmodum pro his patat tenentur. l. cū appellaſſe. lib. decimo. & facit infra. l. nō tantum. Accur.

† In P. F. incipit, Nō tantum &c.

Acceperit. non abſoluto.

m Procurator. Petijt, & habuit.

n Petat. ex eadem cauſa.

o Actionem. Pactus enim erat reus cum procuratore, ut alia quinquaginta non peterentur uſque ad annum: & ſuper toto cauit de rato. ſcilicet tam pro ſolutis, quam pro alijs remiſſis uſque ad annum, ſecundum H. uel dic, ſecundum Azo. quòd loquitur tantum de acceptis, & de eis tantum fuerat cautio de rato interpoſita. agit enim debitor ad intereſſe, quanti ſua intereſt non ſoluiſſe. ſi enim non ſoluiſſet, lucratus interim aliquid eſſet cum eis: ut infra, eodem, l. ſi commiſſa. in princip. & ſecundum hoc pro alijs quinquaginta non agit: quia nec procurator petijt, nec de rato cauit.

• Paulus reſpōdit, nō tantū.

Caſum ponit duo b' modis.

Paulus reſpondit. CASVS. Quidam falſus procurator egit contra Titium nomine meo, non eſt data cautio de rato: tamen poſtea litē incœptam ab iſto procuratore proſequor. Nunquid uideor ratum habere, quod procurator fecit? Reſp. q ſic, etiam ſi uerbis non habeam ratum. lex ſequens plana eſt, & eſt ſpecie le in tutore ſuſpecto poſtulato: quòd procura. rei debet cauere de rato. Franc.

p Paulus reſpondit, non tantum. aliàs incipit, Paulus reſpondit. alias non tantum. Accur.

q Verbis. dicendo habeo ratum.

a Comprobant. Sed nōne hodie ſemper dicitur comprobare dominus iurando de calumnia: ergo hodie nunquā committitur ſtipulatio de rato ℈ reſpon. imò quia reclamare poteſt dominus, ne ille eam cauſam proſequatur, qui inchoauit, aſſerendo ſe alium conſtituturum procuratorē. & tunc ſi reus ſponte ſuſceperit actionem procuratoria, poterit quidem committi ſtipulatio: de quo etiā notatur ſupra, de pc. l. Pomponius ſcribit.

ſi eam litē, quam procurator inchoaſſet, domin⁹ comprobans[a] perſequeretur[b] non eſſe commiſſam ſtipulationem.[c]

In cauſa ſuſpecti procurator ex parte rei cogitur cauere de rato. h. d. Barto.

Hermogenianus libr. j. iuris epito. VI.

TVtore[d] ſuſpecto poſtulato, defenſor ſi uelit reſpōdere: cautionem[e] ratam rem dominum[f] habiturum cauere compellendus eſt.

Hæres non poteſt ratum habere quod factum eſt nomine defuncti in iis, quæ ad hæredem nō tranſeunt.

Paulus. libr. iij. ſententiarum. VII.

SI is, cui[g] ignoranti petita[h] eſt bonorum poſſeſſio, deceſſerit: hr̄s ei⁹ itra tēpora petitionis ratā eā habere nō pōt.[i]

Propoſitio actoris, cōtra quam exceptio rei iudicatæ non obſtaret, ſi dominus uerus egiſſet: non facit ſtipulationem de rata com[...]*mitti. h. d. Barto.*

b Perſequeretur. qualiter quis ratam rem habere uideatur habes alibi plura argu. ut ī. de inoffic. teſta. l. ſi para. §. fina. & C. de condic. inde. l. indebitū. & ſupra, eo. l. amplius. §. ſi uerò. Sed ar. contra. ſupra, de inoffic. teſt. l. nihil. §. fina. & l. mater. §. cęterum. & l. eum qui. i. reſpon. & l. filius. i. & ſecundo reſpon. & §. fi. & l. aduerſus. §. tutores. & l. ſi is qui. §. ſi hæres. & §. diuerſum. uerſ. quid ergo.

Perſequeretur. non aliam inchoans.

c Stipulationem. ſ. De rato.

TVtore. CASVS. Qui defendit tutorem abſentem accuſatum de ſuſpecto, ſatiſdare debet de rato. Frā ciſ. Accur.

d Tutore. abſente. Accur.

e Cautionem. ſpeciale, ut sci procura. hāc cautionem pręſtet. ſic & ſupra, de procur. l. non ſolum. §. ſi ſtatus. & §. eſt & alius caſus. & §. item ait, & l. Pomponius. §. ſi ſtipuletur.

f Dominum. i. tutorem. & hoc propter ſolitā cautio. iudi. ſolui. ut d. l. non ſolum. §. fi. Acc.

SI is. CASVS. Delata eſt mihi bonorum poſſeſſio, procurator meus petijt eam mihi ignoranti: & ante quam habeam ratā iſtam petitionem, deceſſi. dicitur quòd hæredes mei nunquā poſſunt habere ratā iſtam petitionem. Fran. Accur.

g Si is cui. hoc ſpectat ad ultimam partem tit. Acc.

h Petita. fortè à tutore, uel curatore, uel procuratore. R. ſecus ſi ſciuiſſet, & mandaſſet: quia uidetur agnoſceretur ſupra, de acq hære. l. ſi quis alicui.

i Non poteſt. non agnitio enim non tranſmittitur, ut ſupra, de bono. poſſeſ. l. 3. §. acquirere. at hic per ſe non petijt, nec ratam habuit per alium petitā: ergo hæres non poteſt ratum habendo petere: ut hic. & ī. eo. l. bonorum. niſi in caſu: ut ſupra, de acquirenda hæreditate. l. Pantonius.

PRocurator. CASVS. Procurator meus egit ad exhibēdum contra te, & promiſit de rato. tandem fuiſti abſolutus, quia non poſſidebas: nunc ego ago contra te ad exhibendum, quia tunc inuenitis poſſidere: nunquid procurator meus tenebitur de rato? & certè non: cum ex alia poſſeſſione nunc ago. & adducit ſimile. Si procurator. Falſus procurator nomine meo exegit a debitore meo decem, quæ mihi debebat, & ſatiſdedit de rato. tandem ego cœpi iſta decem petere. à debitore meo, & ſuccubui. dicitur quòd committitur ſtipulatio in totum contra falſum procuratorem, & ſi falſus procurator mihi ſine iudice ſoluerit, quod petes à me condi. ſine cauſa, uel ob cauſam. Vltimò dicit, quādo debitor me⁹ agit contra falſum meum procuratorem ex cautione de rato, & ego uolo defendere procuratorem meum: poſſum opponere agenti exceptionem doli obijciendo compenſat. nam licet a debito, quod mihi debet, ſit abſolutus: adhuc tamen natura remanſit debitor.

Si quis. Orta eſt quæſtio inter Titium, qui dicit ſe procuratorē meū, & Stichum qui dicit ſe liberum. & nō meum ſeruum. dicitur quòd procurator meus debet ſatiſdare de rato, id eſt, quòd habebo ratam: alioqui promittet quanti ea res eſt. & debet comprehendere certam ſummā. & hoc eſt uerum ſiue Stichus ſit in poſſeſ. libertatis, ſiue ſer. Secundò dicit, quando committitur ſtipulatio iſta rati. & dicitur quod cōmittitur, ex quo dominus non habet ratum: non autem ante poterit agi, quam ſi fuerit iudicatum pro libertate, & uicim uenire poſtea contra. ſi autem iudicetur ſeruus, ſtipulatio de rato efficitur inutilis. Franc Accurſius.

Venulejus lib. xv. Stipulationum. VIII.

PRocurator[k] ad exhibendū egit: & aduerſarius abſolutus eſt, qa nō poſſidebat.[l] At cū poſſeſſionē eiuſdē rei † nactus[m] eſſet, agit cū eo domin⁹ ad exhibēdū. Sabin⁹ ait, fideiuſſores[n] nō teneri: quoniam hęc alia res ſit. Nā[o] & ſi dominus egiſſet: mox abſoluto aduerſario, quia nō poſſideret, ex itegro ageret:[p] nō obſtaturam rei iudicatæ exceptionem.

† Naanctus, in P. Flo.

Defenſor ex neceſſitate poteſt exceptionem ex ſua perſona opponere. h. d. Bart.

Si procurator[q] † a debitore[r] pecuniam exegerit, & ſatiſdederit, dominum rem ratam habere: mox dominus de eadem pecunia egerit, & litem amiſerit:[ſ] cōmitti ſtipulationē:[t] & ſi procurator eandē pecuniam

† Iſte eſt §. multum ſin. ſm Bal. ad id, qđ in ſummario dr̄, & q defenſ ore qs dicat defenſor ex neceſſitate, unde Bal. in l. 2. C. de pactis. & §. iſte non ē alibi ſecūdū Bal. hic.

k Procurator. de rato cauens.

l Non poſſidebat. nec dolo deſijt poſſidere.

m Nactus. ex eadem, uel alia cauſa.

n Fideiuſſores. ſ. datos a procuratore.

o Nam. argumentatur ſic, quaſi tunc demum debeat committi hæc ſtipulatio, quando ſi uerus eſſet procurator, competeret rei iud. excep. ad quod eſt ſupra, eod. l. cum minor. in prin. & §. falſus. & ī. eo. tit. l. ſi ſine. §. pe. Item facit ad legē Codi. ad exhib. l. neque. & ſupra, de noxali. l. quoties. & ſupra, de exceptio. rei iudic. l. ſi rem. & l. ſi quis. & de rei uendic. l. ſi autem. §. primo. Accurſius.

p Ageret. ſ. dominus.

q Si procurator. i. procurans ſine mandato.

r A debitore. qui re uera debet.

ſ Amiſerit. Quia reus eſt abſolutus.

t Stipulationem. ad expenſas tantum, ſecundum R. & quoſdam alios: ut ī. eodem. l. ſi ſint. §. cum autem. & §.

& §. Marcellus. Item pro eis. ĩ. eo. l. cum minor. in fin. quod Io. non placet: imò ad totum, quod ſoluit debitor condemnatur procuratori. Nam repeteret eam cõdictione indebiti ab ipſo procuratore: cum poſtea erat abſolutus, ergo nunc per ſtipulationẽ de rato: ut J. l. ſi ſine in prin & l. ſi. §. ſi. nec abſ. d §. cũ autem. & §. Marcellus. quia in illis erat procurator uerus, licet ſatiſdederit: quia dubitabatur de mãdato. hic non. Ideo dixi procurator. i. procurans. & ad illam l. cum minor. dic ac ceperit. ſ. maximè.

† Domino ſoluerit ſine iudice con. dictururum, &c.

† dñõ ſinè iudice a ſol uerit condicturũ. b Sed cum debitor ex ſtipulatu agere cœperit: poteſt dici, dominũ, ſi procuratoris defenſionẽ ſuſcipiat, non inutiliter doli mali exceptione c aduerſus debitorem uti: quia naturale debitum manet. d

In cauſa ſtatus cauetur, tam ex parte actoris, quã rei: & certa pœna apponitur: quia res eſt ineſtimabilis.

Si quis à procuratore, ſtatus controuerſiam patiatur, ſatis accipere debet à procuratore ne impunè ſępius pro ſuo ſtatu conueniretur: & ſi dominus, uenienteſq; ab eo perſonæ ratum non habuerint, quòd procurator eum in ſeruitutem e petierit, uel aduerſus procuratorem f ex ſeruitute in libertatem petitus fuerit: quanti ea res eſt, ei pręſtetur: ſcilicet, cùm de libertate eius conſtiterit: id ẽ, quãti interfuit eius de ſtatu ſuo rurſus nõ periclitari, & propter impendia, quæ in litem fecerit. ſed Labeo certã ſummam comprehendendã exiſtimabat: quia æſtimatio libertatis ad infinitum g extenderetur. Ex quo autem dominus ratum non habuit, committi ſtipulatio uidetur: ſed non antè ex ea agi poterit, quàm de libertate h iudicatum fuerit: quia ſi ſeruus ſit iudicatus: inutilis fit ſtipulatio: cum & ſi qua ſit actio, eã domino adquiſiſſe intelligitur.

In hac lege iuriſconſultus facit mentionem de quatuor perſonis, quarum prima tenetur de rato, tres non. Bar.

Vlpianus li. ix. ad edic. prætor. IX.

ACtor a tutore datus i omnimodo k cauet: ſed actor ciuitatis, nec ipſe cauet, nec magiſter l uniuerſitatis, nec curator bonis conſenſu creditorum datus. m

Etiam in actibus extraiudicialibus præſtatur iſta cautio, ſi de mandato dubitatur: ut pars aduerſa tutior ſit. hoc d. cum l. ſequen. Paulus.

Idem libr. lxxx. ad edictum. X.

INterdum ex cõuentione a ſtipulatio ratam rẽ interponi ſolet: ut puta ſi quid procurator aut uendat, aut locet, aut ſi ei ſoluatur.

Hermogenianus libr. vj. iuris epitom. XI.

a Sine iudice. alias ſi cum iudice. non condicere: ut C. de condi. inde. l. s.

b Condicturũ. condictiõe ob cauſam, uel ſine cauſa. quod dic ut ſ. de cõd. ob cau. l. ſi procuratori. & no. J. eo. l. ſi ſine. in prin.

c Exceptione. obijciendo cõpenſationẽ naturalis debiti: ut ſ. de compenſ. l. etiam. nec ob. in e. ti. l. quæcunque, ut ibi dixi.

d Manet. licet ſit debitor abſolutus, ut ſ. de cõd. inde. l. Iul. uerſ. & Inſti. de excep. §. itẽ ſi in iudicio. Et not. hic quod defendenti domino in ſtipulatione de rato datur hoc beneficium, quod non datur defenſio procuratori. ſic ſ. de l. iuſ no. l. ſed ſi hac. § ſi. & C. de iure do. l. ſi na. in prin. Sed nunquid Inuito procuratore poterit dominus eius defenſionẽ ſuſcipere? Reſpon. Io. non, licet ſit ar. contra ſupra, de procur. l. ſi procurator. ſed nunc non repetet procurator à domino, licet indebitum ſoluerit: quia culpa ſua ſentit hoc damnũ: ut J. de regul. iur. l. quod quis ex culpa. Ioan. item quod dixi procuratori non competere exceptio. probatur C. de condictio. indebi. l. creditoris. & facit J. eodem, l. e. quo enim. §. penult.

e In ſeruitutem. ex poſſeſſione libertatis.

f Aduerſus procuratorem. mutat caſum quando ille, qui erat in poſſeſſione ſeruitutis, aduerſus procuratorem ſe in libertatem petit, & ſic eſt ſpeciale, quòd procurator rei ſatiſdat de rato, ut per omnia habes ſ. de procu. l. non ſolum. §. ſi datus.

g Ad infinitum. ut & J. de reg. iur. l. nõ eſt ſingulis. §. infinitis. & Inſti. qui manu. non poſſ. §. pe. & facit J. de cuſto. reo. l. 4. & quod no. ſ. de præto. ſti. l. ſi.

h De libertate. i. pro libertate.

ACtor. CASVS. Actor à tutore datus cauet de rato. ſecus in actore ciuitatis: uel magiſtro uniuerſitatis: uel curatore bonis dato. Fran. Acc.

i Actor à tutore datus. i. dari petitus.

k Omnimodo. etiam ſi conſtet eũ habere mandatum à tutore: quia tamẽ non eſt certũ ſolenniter fuerit conſtitutus, an non: cauet ei contra quẽ agit pro minore: cauet dico de rato. ſolenniter enim eſt conſtituẽdus. l. cũ decreto: ut d. l. & Inſt. de cura. §. ſi. ſed ſi conſtaret eum cũ decreto cõſtitutũ tunc nõ caueret. In alijs de quibus hic ſubijcit, non conſideratur ſolẽnitas: uel præſumitur ſolennitas. ſ. quod interuenerit decretum. ideoque non cauetur dummodo cõſtet de mandato. Sic & in tutore, qui non cauet, ſi cõſtet eum tutorem: ut ſ. de admi. tu. l. uulgo. ſi autem probabilis præſumptio eſſet in contrarium, uel hoc non conſtaret: cauere deberet. ſ. actor uniuerſitatis: ut ſ. quod cuiuſque uniuerſi. l. itẽ. §. actor. & ſic in primo. i. in actore tutoris duo ſunt neceſſaria cõpetere, ſi a primo incipiss. ſ. mandatum tuto. & iudi. decretum, ut uitetur ſatiſdatio. In Alijs unũ. ſ. mandatum à ciuitate: uel ab uniuerſitate: uel à creditoribus. Sed de quo cauet hic actor tutoris? Reſpondetur quòd minor ratum habebit, uel ſecundum Azonem certam ſummam pecuniæ, ſi minor reſtitui petat: arg. ſ. eodem l. cum minor. 2. reſponſo.

De iſtud pro, ſen pp. Mãd. in gl. Facul. §. habita, hoc ipſo uer. in uerſ. Diuiſio de nonnunquã pro.

l Nec magiſter. ad hoc eſt ſ. de pac. l. item magiſtri.

m Datus. de quo dicitur ſ. de cura. bon. dan. l. 2. in principio.

INterdum. CASVS. Non ſolum in iudicio pręſtatur cautio rati: ſed etiam extra, ut ſi hoc conuenit. ut ecce, ſi procurator meus uẽdat aut locet, aut ei nomine meo ſoluatur, hoc acto quòd ſatiſdet de rato: nã ſatiſdare debet. quæ ſatiſdatio de rato præſtatur, ut magis ſit tutus ille, cui præſtatur. & h. d. hęc l. cũ ſequen. & prin. ſeq. Fran. Accur.

a Interdum ex cõuentione. in iudicijs ex neceſſitate præſtat, cũ eſt petita ab initio: ut ſ. de procu. l. Pompo

nius.§.rati.& inſti,de ſatiſda.tut.& extra.§.ſciendum.& ſ.eo.l.non ſolum.

a V El.Aliud.ſ.negotium.

Q Vo enim.Princi.continuatur ſ. in caſu praced. Rem habere.Nunc dicit,qualiter dominus uideatur habere ratum,quod fecit procur.falſus.

Iulianus. Quæritur, quando dominus habeat habere ratum, quod factũ eſt cum falſo ſuo procuratore quo ad hoc,ut nõ committatur ſtipulatio de rato contra procu. & dicit q ſtatim cũ cœpit ſcire, quod fecit falſus procurator: duntamen arbitrio iudicis aliquod tempus modicum tranſeat. Secundo dicit,ſi dominus nõ habuit ratum, qđ procurator falſus exegerit, & ſic commiſſa eſt ſtipulatio de rato contra falſum procura. ſed demum habet ratum: an euaneſcat ſtipulatio de rato iam cõmiſſa? Reſpõ.quòd de rigore non euaneſcit, ſed de æquitate ſic ope exceptionis doli mali, q prævalet. intellige autem dominũ habere ratum, ſiue dominus dicat,hoc habeo ratũ,quod exegit ꝓcurator meus falſus, ſiue exigat à procuratore falſo, quod ipſe falſus procurator exegerat.

Siue. Leuis eſt hic §. Franciſ. Accurſij.

V El paciſcit, vel qđlibet aliud [a] abſentis nomine gerit.

Vlp.li.lxxx.ad edi. XII.

Q Vò enim [b] tutiore loco ſit,qui contrahit, [c] de rato ſolet ſtipulari. Rem haberi ratã,hoc eſt,cõprobare [d] agnoſcereq́; , quod actũ eſt à falſo ꝓcuratore. [e]

Si dominus ratum habet ſtatim, quod ſit actum ſuo nomine, uel geſtum, uel poſt modicum interuallum, quod iudicis arbitrio relinquitur: iſta ſtipulatio non committitur: ſi uerò ex interuallo,tunc commiſſa ſoluitur ope exceptionis h.d. Paul.

Iulianus [f] ait intereſſe, quando dominus ratam habere deberet ſolutionem in procuratorem factam:an tunc demum, cum primum certior factus eſſet. [g] Hoc autẽ [h] παχυμερέστερον † erit accipiendũ [i] & cũ quodã ſpatio temporis nec minimo,nec maximo:quod magis intellectu ꝑcipi, quàm elocutione exprimi poſsit. Quid ergo, ſi quod primo ratum non habuit,poſtea habebit ratum? Nihilo magis [k] proficere ad impediendam actionem ſuam: & ob id, quod primo non habuerit ratum, actionem ſaluam habere ait. Ideoque ſi quod procuratori fuerat ſolutum exegerit: [l] perinde agi ex ea ſtipulatione poterit, [m] ac ſi ratum habere ſe poſtea nõ dixiſſet. Sed ego puto,exceptionem doli mali † eum [n] habiturum. [o]

Qualitercunque quis impugnet factum falſi procuratoris, facit hanc ſtipulationem commiſſi.h.d.Paul.

Siue quis [p] petat,ſiue compenſatione utatur; [q] committitur ſtatim ratam rem dominum habiturum ſtipulatio. Nam qualitercunq; [r] quis eũdem actum retractet,qui a procuratore actus eſt, committi ſtipulationem oportet.

Iſta ſtipulatio committitur ad intereſſe conſiſtens etiã in lucro. h.d. Paul.

† ἐν πλάτα legendum eſt, quod cũ quodã laxamento ſignificat, atque amplitudine: ut alibi legit & exponitur. Quod ſi ea lectio placet, q hic eſt, expone craſſiꝰ, rudiꝰ, atque indiſtinctius παχυμερέστερον enim pars craſſior eſt.

† Scribẽ. hic, maxime Bal dicit hanc gloſſ. fore ſingul. ad hoc, quod ſile dicit approbate omnia facta ab aliquo nomine ſuo inconti nẽ ti,quã primum ſcit illa, & nõ contradicit,de quo uide nor. per gloſſ. Bar.in.l.a. §.pœna.ſ. de libe. agno. Bol.

† P.F. locum habiturum.

b Quo enim.quo pro ut.

c Contrahit.cum procuratore.

d Comprobata. ſed non improbare, ratihabitionis pars eſt.

e Procuratore. In falſo exigitur ratihabitio: in uero non,nam cogimur habere ratũ. ut ſ.de proc.l.non ſolum. circa prin.

f Iulianus.differentia eſt: quia ſi ſtatim debet habere ratum,committitur,ſi nõ habeat:ergo ſi ſtatim nõ debet habere ratum,non committitur. Item poteſt eſſe adiectum tempus in ratihabitione.

g Eſſet.an poſt aliquod tempus.

h Hoc autem ratum haberi uel non. Ro. alij dicunt hic fuiſſe Græcum,quod ſignificat pinguius, & idem ſenſus ſit.

i Accipiendum. i. id eſt, cum primum certior factus eſt ut hic,& ſupra de ſolu.l. ratum. Sed uidetur magis poſt tempus:ut ſ.de uerbo. obliga.l.quicquid. §. final. Solu.idem eſſet hic,ſi inita aliquod tempus certum ratum haberi cautum eſſet:argu. ſ. de uerbo. ſignifica.l. bonuses.§ hoc ſermone. & ſupra , de iure dot.l. ſtipulationem.& l.ſequenti.& l.dotis. & ſupra, qui & à quibus.l.matrimonij.

k Nihilo magis.id eſt,non ideo magis,id eſt,ſi primo dominus ratum nõ habuerit,quod procurator fecerat, licet poſtea ratum habeat:tamen nihil prodeſt illa ratihabitio ad impediendam, ſeu tollendam actionem, quã ipſe dominus cœperit ſaluam habere contra debitorẽ,ob id quòd primo ratum non habuit.ei tamẽ iterum agenti obſtabit excep.do.ma. uel aliter. Secunda ratihabitio nihil proficit ad impediendũ act. ex ſtipulatu, quam debitor ſtipulatus de rato cœpit habere contra procuratorem, ob id quod dominus primo ratum non habuit: licet excep. doli mali debitor agens ratum moueatur: ut hic dicitur. & ſ. eo. l. procurator.§. ſi procurator.lo.

l Exegerit. dominus à procuratore ſponte ſoluente, cum non tenebatur, ex quo primo dominus non habuit ratum: ex hoc autem, quod modo accepetit,ratum habere uidetur. Alij dicunt exegerit à debitore, quod non placet: licet poſſit ſaluari, ſi dicas, ſed ego &c. non ad proximum, ſed ſuperius dictum referri.

m Poterit. de rigore.

n Eum. ſcilicet, dominum eũdemque creditorem, ſecundum primum.uel eum,ſcilicet,dominum ex ſtipulat.de rato agentem.ſed ſecundum utrunque eſt contra.ſupra,de ſolut.l.diſpenſatorem.Solu.non poteſt habere ratum poſtea:ut actio nego. geſto. habeat:ut ibi, poteſt tamen habere ratum,ut procurator ſe per exceptionem defendat,ſecundum unum caſum,uel debitor ſecundum alium.uel hic ſponte ſoluit procurator. unde oritur hic doli exceptio.ibi autem non poſſum modo habere ratum, ut ab eo inuito extorqueam:& ſic nulli naſcitur doli except.ex quo iam non habueram ratum.Item dic habere locum exceptionem,ſi nec ſtipulationis,nec litis ſumptuum nomine intereſuit, ſecundum R.

o Habiturum.ſi habes repellendum: bene ſtat gloſſ. aliàs habiturum:& tũc d.c,id eſt debitorem, ſecũdum primum.uel i.procu.ſecundum ſecundum.

p Siue quis.dominus.

q Vtatur. contra debitorem agentem contra ſe ex alia cauſa.

r Nam qualitercunque. aliàs qualiter , id eſt , quatercunque : ut ſupra eodem,l. non tantum. & leg. amplius. ° Paulus.

Sſ

SI commiſſa. CASVS. Debebam decem Titio. Ibi ui falſo procuratori eius, & promiſit de rato procurator: tandem Titius egit contra me ad illa decem. dicitur quod agam ex ſtipul. de rato contra procur. ad intereſſe, quod habeo eo quod Titius non habuit ratum.

Si ſine. Hæres inſtitutus grauatus dare legatum Titio. puta decem: nunc uult ſoluere cuidã nomine Titij tanquam procuratori Titij. dicitur quod debet exigere cautionem de rato. Franciſcus Accur.

a Si commiſſa eſt. debitori contra procuratorem actoris.

b Intereſuit. uel quia ſoluit: uel litis ſumptus ſuſtinuit.

c Lucrari. ſi non fuiſſem coactus ſtare iuri. R. uel ſi ratum eſſet habitum. Ir. ad quod eſt ſupra, eod. l. in procurator. §. fina. & infra, eodem. l. ſtipulatione: & l. ſi ſine. §. cum autem. Item ad hoc quod uenit lucrum, facit ſ. de eo, quod certo loc. l. 2. §. fi. & ſ. loca. l. ſi fundus, & quod not. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt. l. 1. in fi. Sed ar. contra. ſ. de actio. empt. l. ſi ſterilis. §. cũ per uenditorem.

ADDITIO. Dic quòd ibi petitur itereſſe propter nõ factum, hic propter malè factum. malè enim fecit agere tanquam procurator, cum non eſſet. ita not. ſecundum Guil. de Cu. ibi, quem ſequitur Barto. hic.

† Bal. hic dicit quod ex iſta le. põt colligi diffinitio ipſius intereſſe, quod ẽ damnum emergens, & lucrum ceſſans. & hẽt hoc iſte tex. quod in facti promiſſis uenit intereſſe non ſolum in dãno, ſed etiam in lucro.

† Cicero in Bruto de claris oratorib. At uerò in quam tibi Brute nõ ſoluã, niſi prius à te cauero amplius eo nomine neminem cuius petitio ſit, petiturum.

Paulus lib lxxvj. ad edictum. XIII.

SI commiſſa † eſt a ſtipulatio ratã rem dominũ habiturũ: in tantũ cõpetit, in quãtũ mea intereſuit: b id eſt, quantũ mihi abeſt, quãtumq; lucrari c potui. Si ſine iudice d procuratori e legatũ f ſoluat: caueri debere, Pomponius ait.

A te uideor petere, ſi peto ab alio, qui ſoluendo contra te habet regreſſum, puta à correo, ſocio, uel fideiuſſore: ideo facio committi ſtipulationem hanc, ac ſi à te peterem. Pau.

Idem libro iij. ad Plautium. XIIII.

SI quis g uni ex reis h promiſerit rem ratã dominum habiturũ, aut amplius i eam nõ peti: k dicendum eſt, ſtipulationem cõmitti, l ſi ab eo petatur, qui eiuſdem obligationis ſocius eſt. m †

Petitio iudicialis cum conteſtatione, uel cum ſolutione ſubſecuta facit hanc ſtipulationem committi de amplius non petendo. Idem in compenſatione, uel deductione, quæ dicitur ficta ſolutio: ſecus ſi nullum iſtorum adeſt. Paulus de Caſtro.

AMplius. CASVS. Titius nomine meo petijt a te centum, & promiſiſt quòd ego amplius non peterem. quæritur, quando committatur hæc ſtipulatio contra Titium? Reſpon. Labeo, ſi ego dominus petam in iudicio: non alias. ſed author legis clarius dicit. quia ſi peto, ſi modo nõ conteſter litem, nõ committitur ſtipulatio. hoc enim caſu non peto, ſed petere uolo. ſed ſi ſum litem conteſtatus, uel ſi petij ſine iudice, & habeam: uel dum aliquid ei debeã, & petat à me: & ego obijciam ei compenſat. de his ceoturn uideor petere. & ſic committitur ſtipulatio prædicta contra procuratorẽ, & quod his caſibus cõmittatur ſtipulatio prædicta probat per ſimile. nam hæres a teſtatore grauatus ne petat a debitore hæredi. debitum, quod debebat teſtatori: ſi aliquod de prædictis faciat, uidetur petere, & uenire contra teſtamentum. Fran.

Idem lib. xiiij ad Plautium. XV.

† AMplius † non petitũ n eſſe uerbũ Labeo ita accipiebat, o ſi iudicio p petitum nõ eſſet. Si aũt in ius eũ uocauerit, & ſatis iudicio ſiſtendi cã acceperit, iudiciũ p iã cœptũ non fuerit: ego puto, nõ cõmitti q ſtipulationem amplius nõ peti. hic em̃ nõ petit, ſed petere uult. Si uerò ſoluta eſſet pecunia, licet ſine iudicio, cõmittitur ſtipulatio. Nam & ſi quis aduerſus petentem, compẽſatione, r deductione ve vſus ſit, rectè dictũ ẽ, petijſſe eũ uideri, & ſtipulationem committi, Amplius nõ peti. ſ nam & hæres, qui damnatus eſt t non petere, ſi horũ

n Amplius non petitum. i. petendum: & cum dixit verbũ, melius dixiſſet orationem.

o Accipiebat. obſcurè tamen. Accurſius.

p Iudicium. i. lis cõteſtata.

q Non committi. tardius ergo hæc ſtipulatio amplius nõ peti, committitur, quam illam rem ratam haberi, quæ ſtatim committitur, ubi quis ratum non habet: ut ſupra, eo. l. procurator. §. ſi quis. & l. quo ei. §. fi. Item ſi dicam quodocunque à me petieris, tibi dabo decem: aliàs ſi non dedero decem, promitto uiginti, committo in pœnã ſtatim eũ petis etiam extra iudicium. arg. ſ. de uerb. obl. l. ſi decẽ cum petiero. Item ad hoc ſ. de in ius uoc. l. quamuis. & de teſt. l. ſi is qui. Sed contra. C. de tranſac. l. ſi quis maior. Solu ut ibi. Item argu. cõtra. ſ. de ſol. l. cum mihi. §. 1. & de inoffi. teſt. l. Papinianus. § meminiſſe. de bo. lib. l. in ſeruitutem. & l. qui cum maior. § accuſaſſe. & C. de his q. vt indig. l. alia, quibus dicitur etiã poſt lit. cont. licere deſiſtere. Item ar. contra. ſ. de uerb. obl. l. ſtipulatio iſta. §. ſed quatenus. ubi qualiſqualis controuerſia ſufficit in ſtipulatione habere licere.

† Pan. F. Amplius noo peti uerbum.

† Iſte tex. eſt ſin. ad hoc, quod compẽſatio dicẽ petitio, & is qui opponit cõpenſationem, dicit petere, & non excipere tãtũ: ex quo dicimus, exceõicato nõ poſſe opponi cõpẽſationem, in c. dilecti. eũ ibi no. extra de iud. Bolog.

† Pan. F. petitum eſſet.

g Si fine iudice. uel etiam cum iudice: vt ſ. eo. l. non ſolum. & ſ. de procura. l. Pomponius. §. 1. ſed quando ſine iudice, magis dubitabatur.

e Procuratori. de quo tamen dubium erat.

f Legatum. ſcilicet domino relictum.

SI quis. CASVS. Duo erant rei debendi. qui promiſeraot mihi decem. nunc Titius nomine meo agẽs contra unum reorum, exigit ab eo, & promiſit habere ratam illam exact. ſi ego ago contra alium correũ dicitur quòd committitur ſtipulatio contra procura. hoc eſt verum, ſi iſti rei ſint ſocij. Franc. Acc.

g Si quis. procurator actoris.

h Ex reis. debendi.

i Aut amplius. alio tempore committitur una, alio alia: ut ſ. proxi. & ſ. l. quo enim. §. 1.

k Non peti. uerba ſtipulationis.

l Committi. contra procuratorem.

m Socius eſt. aliud ſi ſocius non eſſet. quod dic, vt ſ. l. 1. & facit ſ. de duobus reis. l. eandem. §. 1. in fi. & de arbi. l. ſi duo. Item ſecus. ſi ab uno hæredum ſtipulatoris petatur de rato: quia nec ſocij ſunt, & poteſt diuidi ut ſ. de uer. ob. l. eadẽ. §. Cato. in fi. quæ eſt cõtra. Azo.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. quòd aliud eſt in ſtipulatione habere licere, ut ibi. aliud in ſtipulatione amplius non peti ut hic.

r Cõpenſatione. & ſic propter uerba, & propter actũ committitur: ut hic, & ſ. eo. l. quo enim. in fi. & ſic cõtra deficit propter utrunq;, ut arg. ſ. eo. l. nõ tantũ.

ſ Amplius nõ peti. ſtipulationem horum uerborum. & facit ſ. eo. l. quo enim. § fina. qualiter ſtipulatio cõcipiatur, habes ſ. eo. l. procuratorio ſi.

t Damnatus eſt. in teſtamento.

• Paulus.

ȷ.eo l. ſi ex duobus. & ff. de ſolu. l. id quod. & de condi. indebi. l. qui ob rem. Accurſius.

a Conſtituerimus. i. videbimur conſtituiſſe.

b Solutum eſt. aliàs inemptum eſt: vt dixi.

c Vel hæredibus. rei, vel fideiuſſorum.

le. generaliter.

o Admiſerit. ſatiſdantem admittere teneor: vt ff. non ſatiſdantem non: vt modo dixi. Accur.

p Stipulationis. iudicatum ſolui.

q Nullam partem. nec illam de defendendo: quia defenſum eſt: nec illã de re iudicata: quia non nocet reo principali: ut ſupra de re iud. l. ſi ſe. in princ. nec illam de dolo, quia non interuenit dolus. & quia nulla eſt ſententia. cũ nec mandauerit, nec ratam habuerit ſentẽtiam: nec ille ſatiſdedit. Hug. Quod eſt uerum in præiudicium domini, uel fideiuſſoris, ſed nullo ſe offerente defenſioni, fit executio: ut d. l. ſi ſe. & de procu. l. Plautius. in fi. Accur.

rimus a eius, quod ſolutum eſt. b

Supra in § ſi. dixit quòd ipſe reus, qui fuit in mora, admittitur ad defenſam, uſque ad ſententiam, ut mora purgetur: hic dicitur quòd etiam unus ex fideiuſſoribus datis in hac ſtipulatione, & etiam ſi reus deceßit pluribus hæredibus relictis, unus ſolus poteſt ſuſcipere defenſionem pro omnibus, & purgare moram. hoc dicit. Paul.

Vnus ex fideiuſſoribus, vel hæredibus plurib. alio ceſſante, ſuſcipere defenſionem poteſt.

Stipulatio ſemel commiſſa ad intereſſe totale, ulterius non committitur. Bart.

In hac ſtipulatione d quia plures cauſæ e ſunt vna quantitate f concluſæ ſi committeretur ſtatim ſtipulatio ex vno caſu, g amplius ex alio cõmitti non poteſt. h

Si defendatur cauſa per aliquem ex illis, qui promiſerunt defenſionem, uel per aliquem ex hæredibus illorum: non requiritur quòd detur alius fideiuſſor. Stipulatio non committitur ex clauſula de defendendo: ſed ſi alius à prædictis cauſam defendat: etiam ſi non ſit ex fideiuſſoribus datis: requiritur, quòd dentur fideiuſſores noui: aliàs actor non tenetur eum admittere. ſi tamen admiſit, dicitur cauſa legitimè defenſa: & ſtipulatio ob rem non defenſam non committitur. hoc dici. Pau.

Nunc videamus, qualis defenſio exigatur, ne committatur ſtipulatio, & quarum perſonarum. Et ſi quidem ex perſonis enumeratis i in defenſionem quis ſuccedat: palam eſt, rectè rẽ defendi, nec committi k ſtipulationẽ, ſi verò extrinſecus perſona l defenſoris interueniat: æquè ſtipulatio non committetur: ſi modò ille paratus ſit, rem boni viri arbitratu defendere, hoc eſt, ſatiſdare. ſic enim videtur defendere, ſi ſatiſdet. † Cæterum ſi ſimpliciter m paratus ſit interuenire, nec admittatur, n committetur iſta ſtipulatio ob rem non defenſam. Quòd ſi quis eũ, vel cum ſatiſdatione, vel ſine ſatiſdatione admiſerit, o conſequẽs erit dicere, ſtipulationis p iſtius nullam partem q committi, quia ſibi imputare debet, r qui talem defenſorem admiſit. Si ex fideiuſſoribus, qui iudicatum ſolui cauerant, exiſtat defenſor, placuit ob rem iudicatam ſ ſtipulationem non committi: cæteraque eadem eſſe, atque ſi extraneus defenſor exiſtat.

Fideiuſſores dati in hac ſtipulatione non tenentur defendere ſi nolunt, quia nec promiſerunt, ſed duntaxat pœnam, & intereſſe, ſi cauſa non defendatur, ſed ſi defendant, & ſuccumbunt: recuperant ſortem, quam ſoluunt: expenſas verò non. Si autem obtinent, expenſas recuperant per utilem actionem mandati, non per directam: quia non fecerunt id, quod mandatum erat: cum defenſio non eſſet eis mandata, ut dictum eſt, ſed fecerunt iuxta mandatum. Paul.

d In hac ſtipulatione, ſcilicet iudicatũ ſolui.

e Cauſæ. i. clauſulæ. ſcilicet, de defendendo, de dolo malo, & re iudicata. vt infra lege proxima. R.

f Vna quantitate. id eſt, vna conceptione verborum, uel quantitatem dicit pecuniam ipſam, nam quantum continet una, continet altera: ſecus ſi plus, uel aliud in altera continetur: ut in argu. contra ff. de uerbor. oblig. l. ſi ſic: & facit ȷ. eod. l. cum quærebatur.

g Vno caſu. ueluti ob rem non defenſam.

h Non poteſt. aduerſus eundem: ſcilicet, vt ex utraque clauſula idem exigatur, ſed unus ex vna, alter ex altera exigi poteſt: ut infra eo. l. fin. item ex eadem cauſa, ut ob dolum pluries poterit committi: ut ȷ. eodem. lege nouiſſima. in princ. Accurſius.

i Ex perſonis enumeratis. ſcilicet fideiuſſorum, uel hæredum eorum, uel debitorum: ut ſupra §. unus. & tunc ſatiſdabit fideiuſſor uel hæres eius, non autem hæres rei: ut infra §. ſi ex fideiuſſoribus. Vel dic enumeratis, ut tutores, uel curatores, & procuratores: vt ſupra, lege tertia. § 1.

k Nec committi. ex hac cauſa quod non defendatur.

l Perſona. i. alia à prædictis.

m Simplicitèr. id eſt, non ſatiſdans.

n Nec admittatur. nemo enim cogitur eum admittere: ut Inſtit. de ſatiſd. §. ſi uerò reus. & ff. de procura. l. qui proprio. §. qui alium. & ſupra, quibus ex cau. in poſſeſſ. eat. l. hoc autem. §. recte. & ſupra, de admi. tuto.

r Imputare debet. ad hoc ſupra de fideiuſſo. l. qui ſatiſdare.

ſ Ob rem iudicatã. id eſt, iudicatum ſolui ex ea clauſula de defenſione. & quod ſubijcit, cæteraque &c. ſcilicet quia ſatiſdabit ſicut extraneus defenſor. nam pro eo quaſi ipſe eſſet litigaturus, non eſt ſatiſdatum, ſed quaſi reo litigaturo: unde non committitur ſtipulatio: vt infra eodem, l. cum apud. Vel dic uerius ſecundum Ioan. ob rem iudicatã, quod uerbum ſonat. hic enim non committitur, licet ſit iudicatum: quia nõ fuit perſona huius defendentis in ſtipulatione comprehenſa. & quod ſubijcit cæteraque: id non muto ſecundum Ioan. At R. aliter expoſuit cæteraque, ſcilicet de defenſione. nam quod eſſet extraneo defendẽte, quia non committeretur ſtipulatio quicunque defenderet, ex quo eſſet admiſſus: ut ſupra, proxi. §. ita hic fideiuſſore defendente. at ſatiſdare non tenetur ſecundum eum. Nec obſtat ei infra eod. l. cum apud. quia in mutatione iudicis dicit, non defendentis pro Io. ȷ. proxi. §. in prin cuius opin. placet. Accurſius.

† Alioqui nequaq: ut ſ. de iudicijs. l. recte. & ff. ex quibus cauſis maior. l. item ſit. §. ſi. ff. de pro. l. ſi proprio. §. qui aliũ. Ad materiam autẽ fideiuſſorum poteſt hic uidere quæ tradit Bar.

In

a In quantitatem. quæ fuerit iudicata.
b Non in defenſionem. ſ. interuenerunt.
c Vt defendant, licet eis mandatum non ſit.
d Victi ſint. in defendendo. Accur.
e Conſequentur. non quia indicatum: vt ſ. de re iud. l. ſi ſe. nec ideo quia liberaſſent eum ab illa ſtip. iud. ſol. qu nec commiſſa fuit, cum ſententia non tenuit: vt ſupra. §. nunc videamus. in fin. dictum eſt: ſed quia liberauerunt ab actione qua con ueniebant: & conſequenter ſumptus in ſequenti caſu utili mandati actione: quia inata mandatum factum eſt. & in prima fortè actio. negot. geſt. quia ipſo geſtu negotium ſuum eſt. Accur.

ſta. & de exercito. l. j. §. fin. & l. ſeq. & ſ. de procura. l. non tamen. & l. licet. §. ſi plures. verſic. plane. Sed contra in eo. tit. l. ſi quis cum procuratorio. §. vnius. Sol. ibi plures erant principales côuenti: hic vnus ſatiſdás. cuius ſunt plures hæredes, & ſic loco vnius. Item arg. côtra. ſ. de duo. re. l. 3. §. ubi. Acc.

In hac ſtipulatione † hoc tractatur, an qui fideiuſſerũt, ſi defenſionẽ omiſerunt, mandati iudicio teneantur, & eſt uerius, nõ teneri. hi enim i quantitatem a interuenerunt: & hoc illis fuit mãdatum: non in defenſionem, b Quid tamen ſi & hoc ſibi aſſumpſerint vt defendant? c an mandati poſsint agere? Et ſi quidem victi ſint? d vtique quod ob rem iudicatam præſtiterunt, conſequentur: e ſumptus tamen litis minimè petent. f Si aũt obtinuerint: poterũt & ſumptus litis g conſequi, quàſi iuxta mandatum, & ſi non mandatum fuerit. †

Ad defendendum cauſam corporis contra vnum etiam ſi de ille peruentum ſit ad plures hæredes, non admittuntur plures defenſores: ſed debent vnum conſtituere. licet ex parte actoris plures procuratores admittantur. h. d. Pau.

Si tamẽ plures fideiuſſores defendere fuerint parati: videamus, utrũ vnum defenſorem debeãt dare, an verò ſufficiat vt vnuſquiſque eorum pro parte ſua h defendat, vel defenſorẽ ſubſtituat. Et magis eſt, vt niſi vnum dent procuratorem, deſiderante i ſcilicet hoc actore, committatur ſtipulatio ob rem non defenſam. Nam & plures hæredes rei k neceſſe habebunt vnum dare procuratorẽ: ne defenſio per plures l ſciſſa, incommodo aliquo afficiat actorem. m Aliud eſt in hæredibus actoris, quibus neceſsitas nõ imponitr: vt per vnum litigent. n

Defenſor neceſſarius habet neceſſe defendere in foro. in quo lis eſt inchoata. h. d. Pau. de Caſt.

Illud ſciendum eſt, ibi o rem eſſe defendendã, vt rectè defendatur, vbi debet agi.

Sed an contineat clauſulam de iudicio ſiſti videtur quòd nõ, quaſi hæc ſit ſuperflua. quia cõprehendatur ſub clauſula de defendendo: ſed certè defenſio poteſt fieri de abſente: ſed ſiſtere in iudicio requirit præſentiam. Paulus.

Idẽ lib. lxxviij. ad edictum. VI.

IVdicatũ ſolui ſtipulatio tres p clauſulas in vnũ collatas q habet, de re iudicata, r de re ſ defendẽda, de dolo t malo.

Mutata conditione defenſoris rei de habente mandatum ad non habentem, vel econtra, vel in ipſum principalẽ actore ſciente: ſtipulatio iudicatum ſolui committi nõ poterit: ſecus actore ignorante. Bart.

Caius lib. xxvij. ad edict. prouinciale. VII.

SI ante u acceptum iudiciũ prohibitus fuerit x procurator y à domino, & actor ignorans prohibitum eũ eſſe, egerit, an ſtipulatio committatũ? z Et nihil aliud

† Hunc tex. no. ad hoc, quod procurator conſtitutus ab aliquo, ſi non facit prout dicit mãdatũ ſibi datũ: ſed iuxta illud, omnino habet actionẽ mãdati contra conſtituentẽ ad intereſſe ſuũ. Bol.

f Petent. hoc ideo quia in ſententia apperet non vtiliter negotium cœptum eſſe: vnde nõ agitur: vt ſupra. de neg. geſt. l. ſed an vltro. §. r. at in eo q cum mandato agit vel defendit, ſemper repetit ſumptus: ſiue uincat, ſiue perdat: vt ſ. de procur. l. qui proprio. §. litis. & C. mandati. l. etiam. Item contra. C. de neg. geſt. l. ob negotium. Solu. ibi vtilites: hic autem non expediebat domino litigare. vel ibi extra ius: hic in iudicio. Item facit ſ. de verbo. obliga. l. venditores. Accurſius.

† fecerint

g Litis. Sed non ne habent per l. propetandum. C. de iudi. & Reip. fuit iuſta ignorantia: vt ſ. de leg. a. l. qui ſolidũ. §. etiam. & in auth. de iudic. §. oportet. col. 6. Accur.

h Pro parte ſua. ex beneficio epiſtolæ diui Adriani. Accur.

i Deſiderante. niſi actor ex varijs cauſis actiones intendat plures. tunc enim ſinguli in ſingulas poſſunt eſſe defenſores, vt ſ. de procura. leg. omnium. Accur.

k Hæredes rei. principalis, q ſatiſdedit iudicatũ ſolui.

l Per plures. ad qđ eſt ſ. fami. erciſcũ. l. ſi familiæ. & de edil. edict. & redhibuto. l. quod ſi nolit. §. ſi plu-

Pluribus fideiuſſoribus ab actore cõueatis, an plures dicantur defenſores.

a Sed ea tantum abeſt ut in hoc faciat vt maaime pugnet ſecundum Angel. hic quem tu videto.

m Actorem. hoc in hæredibus rei. aliud &c.

n Per vnum litigent. ſicuti nec vt litigent.

o Ibi. i. in eo foro. ad quod ſupra de iud. l. venditor.

p IVdicatum. Tres habet, imo vnã. ut j. eo. l. cum quærebatur. quæ eſt contra. Sol. hic vna eſt clauſula verbo: vt ibi. & trina eſt intellectu & effectu, vt hic. Accur.

q Collatas. aliàs collatas. aliàs collectas.

r Iudicata. ſcilicet ſoluenda. & hoc eſt quod verbum ſonat.

ſ De re. id eſt cauſa, & facit ad hoc ſupra de oper. nou. nun. l. ſtipula. §. habet.

t De dolo. ſ. ut abſit. & has duas per interpretationẽ. ſcilicet ne quid in fraudem huius ſtipulationis fieri poſſit debitore non defendente: vel ne iudicetur, doloſè quid faciente, ſecundum R. Sed tamen ſi ex vna clauſula committatur, non committitur ex alia. ſufficit enim qđ ea altera committatur ad hoc vt poſſit ag.: & ſic disiunctiue habet collectas in vnum, ut j. eo. l. cum quærebatur.

u SI ante. maxime. nam idem & poſt, cũ perſonæ conditio mutaretur: quod innuit ratio legis ſcripta. Alij dicunt, quod poſt prohibere non poteſt.

x Prohibitus fuerit. ſcilicet defendere, & hoc poſt ſatiſdationem, & dic q reus dedit procuratorem. & ſatiſdedit pro eo iud. ſol. & poſtea prohibuit defendere: & tota hæc lex dicit de procuratore ſeu defenſore rei.

y Procurator. ſ. rei.

z Committatur. propter rem non defenſam, R. o. vel, ſecun-

a Imò §. partes antem. Et diſſolue hoc contrariũ ut hic per Oldr. aut dic ſecundum Angel. hic.

s Res pro cauſa, & quot alijs modis ſumat, Mandoſ. in Gl. Facul. §. Ac tam, l vct. rebus

ſecundum alios propter rem iudicatam, vel ſecundum H. de dolo.

a Committi. ſi dicas committi ea clauſula de defendendo ſecundum R. videtur litera contra, quia dicit egerit. & infra ſtatim dicam.

b Quid ſi quis. ſibi imputaturus.

c Committi. quamuis non defendatur: quia non eſt illud iudiciũ pro quo obligauerint ſe fideiuſſores: & ſic non videtur defendi in eo iudicio, quo ſe obligauerũt fideiuſſores, ſecundum R.

† Hæc, q parentheſi incluſa ſunt, capũ xit Halo. habentur tamen in P. F.

d Acceptum. id eſt ventilatũ iudicium: & ſic fuit defenſus. quod ſufficit p quemcunq; admiſſum: vt ſupra l. iam tamẽ. §. nunc videamus. Sed reſpond. pro eo verum eſt ſi perſonæ conditio, quæ incipit defendere, eadem perſeueret quod hic non fuit: imò fuit mutata de habente mandatum ad non habentẽ: & ſic iam non eſt illud iudicium, pro quo fuit ſatiſdatum. Item ſi dicas ſecundũ alios cõmitti propter rem iudicatam, & ſic iudicatum fuit: videtur contra, quia ſententia non valet in præiudicium domini: cum iſte ſe obtuliſſe videtur reuocato mandato: vt ſupra, de re iudi. l. ſi ſe. ſed dicas valere in præiudicium offerentis ſe: vt ſupra, de procu. l. Plautius. in ñ. Sed pro certo non fuit ſatiſdatum pro ea ſententia, quæ teneret defendentem, ſed quæ teneret dominum. ſed dices in odium reuocantis, ne probabilis ignorantia damnum afferat. Item ſi dicas tertio committi ex clauſula de dolo, quia prohibuit dolo procuratorem non certificato actore, alioqui probabilis ignorantia damnum afferret: quod eſſe non debet: vt in tit. de man. §. rectè. tunc ob. quod ſubijcit, nam vt committatur &c. vbi dicit committi quando agit cum perſona habente eandem conditionem, quam prius. ad quid enim tunc cõmitteretur doli clauſula? ſed dices in eo quòd dolum committeret, vt pro ſe iudicetur: vt diximus ſupra l. proxi. & ita omnes defendi poſſunt.

e Cauſam perſonæ. id eſt, mandatum.

f Eſſe. vt ad defendendum interueniens mandatum haberet & non defendatur. R.

g Fuit. non ſufficit hæc ratio. nam eadem poſſet allegari cum ignorauit actor. ſed eſt alia: quia non dolo prohibuit, cum iſte ſciret.

h Extiterit. quo caſu non cõdemnatur vt procurator, ſed vt reus principalis. non ergo committi poteſt ſtipulatio, quæ pro eo interpoſita fuit. & facit ſupra, de exce. rei iudi. l. ſi is qui hæres. Accur.

i Prohibitus. vt in primo caſu legis.

k Stipulationes. quia vtroque modo deſiit procurator eſſe. ar. ſupra, de iis qui no. inf. l. ſeruus. & in vtroq; dic dominum ſciuiſſe: vt ẽ. ea. l. §. quod ſi quis.

l Defendens. ſine mandato: vt diſcrepet à caſu ſuperiori.

m Satiſdederit. iudicatum ſolui. Sed quid ſi dominus ſatiſdederit pro ſe, & poſtea procuratorem conſtituat: nunquid committitur ſtipulatio? & fortè committitur: quia domini cauſa non mutatur.

n Datus. ſcilicet ille idem qui defenſor. & ſic eandem perſonam ea alia cauſa defendit.

o Fideiuſſores. ſcilicet dati in priori iudicio pro iudicato ſoluendo.

dici poteſt, quàm committi. a Quòd ſi quis b ſciens prohibitum eſſe, egerit: † (Iul. non putat ſtipulationem committi) c nam vt cõmittatur, non ſufficere ait, cum ea perſona acceptum d eſſe iudicium, quæ ſtipulatione comprehenſa eſt: ſed oportere etiam cauſam perſonæ e eandem eſſe, f quæ ſtipulationis interponendæ tempore fuit. g Et ideo ſi is, qui procurator datus eſt, hæres extiterit h domino, atque ita acceperit iudicium, ſiue etiam prohibitus i acceperit: non committi ſtipulationem. k Nam & aliàs reſponſum eſſe, ſi quis abſentem defendens l ſatiſdederit, m deinde vel procurator ab eo datus, n vel poſtquã hæres ei extitit, iudicium acceperit: fideiuſſores o non teneri. p

Paulus lib. lxxiiii. ad edictum. VIII.

SI petitor q poſt ſatiſdationem ante iudicium acceptũ hæres poſſeſſori extiterit: extinguetur r ſtipulatio.

Stipulatio, iudicatum ſolui habet quantitatem certam: quia cõtinet illud, in quod iudex reum condemnauerit. Fran. Accurſii.

Vlpianus lib. xiiij. ad edictum. IX.

IVdicatum ſolui ſtipulatio, expeditam ſ ha-

p Non teneri. quia pro hac ſententia ſe non interpoſuerunt: in eo autẽ quod hic dicit mutationes cõditionis perſonæ defendentis de habente ad non habentem mandatum, vel ecõtra, annihilare ſtipulationem: eſt contra ſupra, de procu. l. in cauſæ. §. fina. Sol. hic ante lit. conte. mutatum eſt iudicium: ibi verò poſt. & ſic ante lit. conte. ſeu in lit. cõte. oportet cauſam perſonæ eſſe eandem, quæ fuit tempore ſtipulationis interpoſitę. ſecus ſi poſt: vt ibi. & pro hoc eſt prin. l. ſi ante &c. & quod ibi ſimiliter dicitur cauſam perſonæ eandem eſſe, quæ fuit tempore ſtipulationis interponendæ: nam non dicit interpoſitæ, ſed interponendæ. ſic tempore interponendæ, id eſt ante lit. conteſt. & tempore accepti iudicij, id eſt lit. conteſt. debet habere eandem conditionem. vel aliter. hic ex parte rei: ibi actoris: vt patet hic, & ibi: & hoc ſecundo modo ſoluitur & aliud contra ſupra, qui ſatiſd. cog. l. Iul. & eſt ratio diuerſitatis: quia huiuſmodi perſona mutata non eſt legitima. Non enim legitimè defendit, cum reuocatum eſt mandatum: & nec dominus ratum habet, ſed ibi in l. in cauſæ. ſupra, de proc. eſt legitima, & legitimè defendit: quia eſt ipſe dominus. vel ibi in vtraq; ideo committitur: quia non poteſt imputari domino, vel eius procuratori, quare iterum non exegit cautionem: quia nimis eſſet graue reo toties ab eo exigi illam cautionem. ſed hic poteſt ei imputari, quia mutata perſona etiam non exigit ſibi caueri verus dominus. nam non eſſet graue reo, cum ei non poſſit imputari cur mutauit perſonam. Ipſe enim impoſuit ſibi illam neceſſitatem. Item contra ſupra eo. l. 1. §. ſtipulatio nẽ. Sol. vt ibi. Item contra ſupra, de iud. licet. ſed ibi ea parte actoris. nec circa ſatiſdationes aliquid dicit. quod fa. ſupra, qui. mod. pig. vel hypo. ſol. l. 1. §. fina. & quod no. in d. l. Iul. Accurſius.

Sol. hæc, & in l. Iulia. qui ſatiſda. cog. refelluntur omnes per Alber. & Ange.

SI petitor. CASVS. Petebam à te fundũ aliquem rei vendica. & tu ſatiſdediſti de iudica. ſolu. ego inſtituo te hæredem meum. dicitur hic quòd ſtipulatio iudicatum ſolui eſt extincta. Franc. Accurſius.

q Si petitor. ergo agebat rei vendi.

r Extinguetur. eſt nempe iudicium extinctum: quia & idem ſi poſtea acceptum iudicium. & facit ſupra, de iudi. lege, ſi à me, & de noxa. l. ſi communis. in fi. & lege, ſi alienus.

ſ IVdicatum. Expeditam. quo ad clauſulam de re iudi. ſed quo ad alias incertum, ſecundum R. vt ſupra, de præto. ſtip. lege. 2. §. incertam. Vel dic certam quando erit iudicatum: vt hic. interim autem incertam, vt ibi, etiam quo ad clauſulam de re iudicata. vel dic

dic quo ad alias clauſulas continet certam per iudicem, qui ſententiam certam dabit in intereſſe: ante autem incerta eſt, vt ibi, & in ſti.de act.§.curare.

a Pronunciauerit. ſi agatex ea clauſula, ſcilicet de re iudica. ex alijs autem agitur ad intereſſe.

bet quantitatem. In tantum enim committitur, in quantum iudex pronuntiauerit.[a]

Pro defenſore cum mandato ſatiſdat dominus: ſed defenſor ſine mandato inuenire debet ſibi fideiuſſores. Pau. de Caſt.

Modeſtinus lib. iiij. Pandectarum. X.

SI ad defendendū procurator datus fuerit, ſatiſdare[b] iubetur[c] iudicatum ſolui ſtipulatione: quæ non ab ipſo procuratore, ſed à domino[d] litis interponit. Quòd ſi procurator[e] aliquem[f] defendat, ipſe cogitur ſatiſdare, iudicatum ſolui[g] ſtipulatione.

Perempta re deducta in iudicium perimitur ſtipulatio, niſi iudicium non perimatur: ut ſi erat neceſſaria ad hoc ſententia propter ceſſiones. Pau.

Paulus lib. lxxiiij. ad edictum. XI.

SI ſeruus, qui in rem actione petebatur, lite conteſtata deceſſerit, deinde poſſeſſor litē deſeruerit: quidam putant, eius fideiuſſores pro lite datos, non teneri: quia mortuo homine nulla iā res ſit. quod falſum eſt: quoniam expedit de euictione actionis cōſeruandæ cauſa, item fructuum nomine rem iudicari.[h]

Si poſt præſtitam ſatiſdationem reus acquirit priuilegium perſonale, per quod inuitus non compellatur litigare, nihilominus ſi cauſa non defendatur, committitur ſtipulatio iſta ex clauſula de defendendo contra fideiuſſores. h.d. Pau.

Pomponius libr. xxvi. ad Sabinum. XII.

SI reus poſt iudicatum ſolui ab eo† ſatiſdationem datam, in magiſtratu ſit, nec inuitus in ius vocari[i] poſsit: tamen niſi res boni viri arbitratu defendatur, fideiuſſores[k] tenentur.

† Satiſdationē, nō eſt in P.F.

Diffinitiua lata contra contumacem extinguit actionem competentem ob rem non defenſam: niſi ſuper ea prius lis fuerit conteſtata. Item quocunque modo deſinat actio competere, uel lis fuerit terminata: ſtipulatio ob rem non defenſam finitur. hoc dicit. Bartolus.

Vlpianus lib. vij. diſputationum. XIII.

CVm quærebatur, ſi interpoſita iudicatum ſolui ſtipulatione, cum quis rem nō defen-

SI ad defendendum. CASVS. Duo notat hæc lex eſſe genera defenſorum. quidam ſunt qui defendūt præſentes dominos ſuos, quidam verò qui defendunt abſentes. Defenſores qui defendunt præſentes, debent ſatiſdare iudic. ſol. quæ ſatiſdatio interponitur ab ipſo domino. Defenſores verò, qui defendunt abſentes, debent per ſeipſos ſatiſdare iudicatum ſolui, ſiue mandatum habeant, ſiue non habeant. Franc. Accur.

b Satiſdare. quo caſu procuratoris fideiuſſor exiſtit.

c Iubetur. dominus, ſi præſens eſt R.

d A domino. præſente, quod eſt etiam ſi eſt in hortis: vt ſupra, de procu. l. & qui in foro. cum ſequentibus.

e Si procurator. habens, vel non habens mandatum: vt C. de procura. l. exigendi. & de ſatiſda. l. 1. in ſi.

f Aliquem. abſentem. Accur.

g Iudicatum ſolui. cum fideiuſſore extraneo. nemo enim. &c. vt inſtit. de ſatiſ. §. ſi vero reus. & §. ſeq. & de iud. l. recte. & de procura. l. qui proprio. §. qui alium. & l. ſi minor.* §. ſi. cum ſeq. & facit ſupra, de proc. l. filius familias. in ſi. Et not. quòd ex hac ſtipulatione tenetur ille, qui promiſit: non dominus ſi non promiſit: quia ipſe ſi ſe defendiſſet, promittere non teneret: vt inſt. de ſatiſ. §. ſed hodie. Actione autem in factum de re iudic. tenetur dominus, quia mandauit: alias procurator ſe offerens: vt ſupra, de procu. l. Plautius.

* minor xxv. an. ſi.

SI ſeruus. CASVS. Petebam à te ſeruum Stichum per in rem actionem. ſatiſdediſti de iudicato ſoluendo, & de re defendenda: mortuus eſt Stichus. Tu litem hanc deſeruiſti. quæritur vtrum fideiuſſores tui teneantur ob rem non defenſam? vide ur quod nō: quia nulla res eſt propter quam iudicetur. tamē nihilominus fideiuſſores tenentur, licet res nulla ſit: quia expedit iudicari propter euictionem & propter fructus. Fran.

h Rem iudicari. & ideo committitur ſtipulatio ob rem non defenſam. Sed contra. C. de euic. l. ſi quis tibi. Sol. hic deceſſit lit. conte. ibi ante. & eodem modo ſolues ſupra, de euic. l. ſi ſeruus. Item facit ſupra, de noxa. l. ſi plurium. in fin. & l. ſeq. & C. de aſſer. tol. l. 1. in fin. & ſupra, de arbi. l. non diſtinguemus. §. item non eſt. & facit ſupra, de verbo. obligatio. l. nemo. & de rei vend. l. vtique. & de iciud. l. ſi homo.

SI reus. CASVS. Conueniebam te in iudicio ſuper certa ſumma pecuniæ. tu ſatiſdediſti iu. ſolui. poſtea factus es prætor, vel alius maior magiſtratus: ita vt non poſſis vocari in ius. dicit hic quod nihilominus committitur ſtipulatio: & fideiuſſores tui tenentur, ſi non defendaris arbitrio boni viri. Franciſcus Accur.

i Vocari ergo erat de maioribus: vt ſupra, de in ius vocando. l. 2. alias ſecus: vt infra, de iniur. l. nec magiſtratibus.

k Fideiuſſores. quia perſonale priuilegiū rei non tranſit ad fideiuſſorem. Azo. Sed contra infra, eodem. l. vir bonus. Solu. vt ibi. Item contra. C. de vſur. rei iudic. l. fina. Solu. hic perſonalis eſt exceptio, vt ibi dixi: per quod etiam ſoluitur ſupra, de exce. l. omnes. quæ eſt contra. cum ſuis concor. Accurſius.

CVm quærebatur. Hæc lex notabilis in quinque partes diuiditur. Primo ponit vnam quæſtionem. Secundo oſtendit dubium quæſtionis. Tertio facit vnam allegationem in quæſtione: Quarto quæſtionem determinat. Quinto ponit vnam nouam quæſtionem. Secunda ibi, Dicebam, Tertia ibi, Ecce enim. Quarta ibi, proinde videndum. Quinta ibi, Proinde & ſi fortè. vſque ad §. fina. Caſus autem in terminis talis eſt, Conueniebam te in iudicio ſuper certa ſumma pecuniæ, quam mihi debebas, vel pro aliquo fundo mihi reſtituendo. tu ſatiſdediſti iudicatum ſolui: in qua ſatiſdatione continetur clauſula de defendendo. tu non defendebas: nec quiſquam pro te comparebat in iudicio: iudex te pro tua contumacia condemnauit. Nunc quæritur vtrum ſtipulatio ob rem non defenſam ſit commiſſa attento, quod es condemnatus: & hæc eſt prima pars legis. quæ ponit quæſtionem vſque ibi, Dicebam. & ponit iuriſconſul. dubium iſtius quæſtionis dicens quòd iſta ſtipulatio iudicatum ſolui, habet in ſe vnam clauſulam, quæ duo continet, ſcilicet intereſſe ob rem non defenſam: & aliam

deret,[a] poſtea ex eremodicio [b] ſententiam eſſet paſſus, [†] an ob rem iudicatam clauſula commictatur? Dicebã, vnam clauſulam [c] in ſtipulatione iudicatum [d] ſolui, ob rem non defenſam, & ob rem iudicatam, in ſe habere. Cùm igitur iudicatum ſolui ſtipulatio vna claudatur clauſula, [e] ſiue res iudicetur, ſiue res non defendatur: meritò quæritur ſi ex altera cauſa committatur, [f] an ex altera rurſus committi poſsit? Ecce [g] enim ſi quis ſtipuletur, ſi nauis ex Aſia venerit, aut ſi Titius conſul fuerit: conſtat, [h] ſiue nauis prior venerit, ſiue Titius ante conſul factus ſit, committi ſtipulationem. Sed vbi cõmiſſa eſt [i] ex priore cauſa: ex altera, licet exiſtat conditio, amplius non committitur. altera enim cauſa, [k] non vtraque [l] inerat ſtipulationi. [m] Proinde videndum eſt, ſtipulatio ob rem non defenſam, vtrum commiſſa eſt re non defenſa: [n] an non prius creditur cõmiſſa, niſi ex ſtipulation[o] lis fuerit conteſtata. quod magis eſt. [p] & ideo nec fideiuſſoribus videtur ſtatim dies cedere, vbi res cœperit non defendi. Proinde ſi fortè lis finita fuerit, ad quam defenſio erat neceſſaria, vel ſolutione, vel tranſactione, vel acceptilatione, vel quo alio modo: conſequenter placuit, euaneſcere ob rem non defenſam, clauſulam. [q]

[†] Quid eremodicium, pulchrè Alex. ab Alexã. lib. 4. Genial. dier. cap. 15.

Mutatio actionis, vel rei impedit ſtipulationem iudicatum ſolui committi. Bart.

Si fuero à fideiuſſore procuratoris [r] ſtipulatus iudicatum ſolui, quaſi in rem acturus: & poſtea in perſonam egero: vel alia actione [ſ] acturus, aliam autem dictauero actionem [t] non committitur ſtipulatio: quia de alia actum videtur, de alia ſtipulatio interpoſita.

& aliam rem iudicatam ſolui debere. Cum ergo iſta ſtipulatio claudatur vna clauſula: vt ſiue res iudicetur, ſiue non defendatur. quæritur vtrum ſi vna clauſula committatur, poſſit nihilominus altera etiam committi: vſque ibi. Ecce enim. vbi facit iuriſcon. vnam allegationẽ per quã vult probare quod vna clauſula ſtipulationis cõmiſſa nõ poſſit iterum altera committi. & dicit: Si quis promiſit centum alicui ſub alternatiua conditione, ſcilicet ſi nauis ex Aſia venerit, vel Titius conſul factus erit: ſiue nauis prior venerit, ſiue Titius prior conſul factus fuerit: conditio eſt impleta. ſed quando eſt impleta conditio ex prima clauſula, non poteſt amplius ex poſteriore committi. vſque ibi, Proinde videndum. vbi ponitur quarta pars iſtius legis: in qua determinatur quæſtio, dicendo, quod ſi commiſſa fuerit ſtipulatio ob rem non defenſam: & poſtea reus condemnatus fuerit: ſtipulatio ob rem non defenſam euaneſcit. niſi ſuper ſtipulatione ob rem non defenſam fuerit prius lis conteſtata. Ideo fideiuſſores non ſtatim tenentur: licet res non defendatur. quapropter ſi poſtea lis fuerit finita ſolutione, vel tranſactione, vel acceptilatione, vel quocunque modo, ſtipulatio de re non defenſa euaneſcit, & hoc dicit. & eſt difficilis lex: tamen pulchrum habet caſum, in quo ponendo conſumptus eſt labor vnius diei. Si fuero. Agebam contra te rei vend. ad fundum quendam. exegi à te ſatiſdationem iudicatum ſolui: poſtea mutata voluntate egi actione perſonali contra te ad centum aureos, quos te dicebam mihi debere ex cauſa venditionis certarum mercium. quæritur ſi fueris condemnatus, aut ſi non defendaris, vtrum committatur ſtipulatio iudica. ſolui? Reſpond. quod non: quia de alia te egi, & de alia eſt interpoſita ſtipulatio: & ſic nihil ad thomum. Franciſcus.

[a] Non defenderet. lite conteſtata. aliàs non poſſet dari diffinitiua: quod hic fuit.
[b] Ex eremodicio. ergo erat lis conteſta. vt C. de iud. l. properandum. §. 1. & 2. Accur.
[c] Clauſulam. ſ. iudicatum ſolui. Accur.
[d] Iudicatum. & tertiam: vt ĩ. eo. iudicatum ſolui.
[e] Clauſula. id eſt, continuatur: vt ſ. l. iam tamen. §. in hac. vel dic, id eſt, continuatur quo ad verbum, ſed quo ad intellectum ſunt tres: vt ſup. a, eod. l. iudicatum ſolui. quæ eſt contra in hoc. Accurſius.
[f] Committatur. ſcilicet ob rem non defenſam.
[g] Ecce. adducit ſimile, quod non committatur pluries.
[h] Conſtat. vt ſupra, de verb. oblig. ſi quis ita ſtipulatus. §. at ſi ſic. & in glo. ſi.
[i] Commiſſa eſt. hoc referunt quidam ad vtrunque caſum, ſed videtur tantum ad primum.
[k] Cauſa. id eſt, conditio.
[l] Non vtraque coniunctim.
[m] Stipulationi, ſic & hic in quæſtione quam non ſoluit, vt ſupra l. iam tamen. §. in hac. Sed contra. C. de ſecun. nuptijs. authent. ſed ſi quis. Solut. ibi non ea pacto, ſed ex lege ſuccedit. Item contra. infra titu. 1. l. ſi procurator. & ſupra titul. 1. l. non quaſi. §. ſi quis curator. ſed hic totum intereſſe conſecutus erat, ibi non.
[n] Non defenſa. ante iudicium, vel poſtea ante ſententiam latam in principali. R.
[o] Ex ſtipulatione. non iſta ob rem nõ defenſam: ſed ex ea ſtipulatione propter quam iudicium ſperabatur, cum iudicatum ſolui ſatiſdatetur. R. Sed ſecundum hoc conteſtatio non poſſet fieri niſi contra reum: quia ille ſolus tenetur ex ea ſtipul. & ille non defenditur. quare dicas lis conteſta ex ſtipulato. iudi. ſol. pro eius aliqua quia non defenditur. & ſic continget quòd conditio impletur ipſa conteſtatione litis. & acquiſiuit actor ius, vt & alias ſupra, de verbo. obliga. l. ſi Titius.
[p] Quod magis eſt. vt committatur lis. conteſta. ad intereſſe: quia non defendit in propoſita quæſtione, quando ex eremodicio fuit damnatus: quia præualet tertia clauſula: vt arg. infra ea. l. in ſi. alias autem ſi te nõ defenſo non ſequatur ſententia, committitur ſtipulatio etiam ante lit. conte. ad intereſſe: quia non defendit. vel verius ſemper ante committitur: vt ſupra. l. iam tamen §. in hac. & ĩ. hac l. ſed in caſu prædicto quando ex eremodicio eſt damnatus, creditur non commiſſa: niſi fiat lit. conte. in ea, vt hic. & facit ſupra, de verborum obligationibus. l. ſi inſulam.
[q] Clauſulam. facit ĩ. titu. 1. l. non quaſi. §. generaliter.
[r] Procuratoris. rei. Accurſius.
[ſ] Actione. perſonali.
[t] Dictauero actionem. non tamen de eadem re: aliàs eſſet contra ſupra, de exceptio. rei iudic. l. eadem re. vel ſi de eadem re agit, tamen ex alia cauſa: ne ſit contra. ſupra, de exce. re. iu. l. & an eadem. §. actiones. quomodo autẽ hic libellus fuerit mutatus, ſeu cumulatus: dic vt no. C.

no. C. de eden. l. edita. & facit ῾J. de adul. l. denuntiaſſe. §. qui tamen. & ſi menſor fal. mo. dixe. l. 2. §. ideo.

h Abſolui. ſ. quòd actor abſoluet dominum.
i Cautione. hac, ſ. quòd actor abſoluet dominum.
k Fideiuſſores. qui ſoluerunt.
l Non conſequentur ab eo, pro quo fideiuſſerant.
m Aut certè. id eſt ſi velit actione mandati à domino conſequi. Ioann. & ſic habes, non conſequitur &c. aliàs de eſt non: & tunc habes, omiſſa cautione.

S I ex duobus. CASVS. Cõueniebam te certa actione: tu ſatiſdediſti iudicatum ſolui, datis duobus fideiuſſoribus, non defenderis. quapropter commiſſa eſt ſtipulatio ob rem non defenſam. vnus fideiuſſorum tuorum ſoluit partem ſuam. Nunc quæritur vtrum nihilominus alter fideiuſſor rectè defendere poſſit? Reſpond. quod ſic. ſed an ille qui ſoluit, poſſit repetere? Dicitur quod non, quia ſtipulatio pro parte ſua eſt extincta ac ſi ſibi acceptolatum eſſet. Quoties. Titius conueniebat Mæuium aliqua actione: exegit ab eo ſatiſda. iudi. ſol. non eſt defenſus Mæuius. Titius actor vult conuenire fideiuſſores ob ſtipulationem commiſſam rei non defenſæ, fideiuſſores dicunt Titio: nos ſumus contenti ſoluere: tamen nos petimus quòd abſoluas Mæuium à priore iudicio: quia ſi ſolueremus, & reus non eſſet abſolutus in priore iudicio, non poſſumus quicquam ab eo conſequi actione mandati pro eo, quod fideiuſſimus pro ipſo: aut ſi vellemus aliquid conſequi cogeremur reum defendere in primo iudicio: & ſic eſſemus multum grauati. quęritur vtrum petitio iſta fideiuſſorum ſit iuſta? reſpond. quòd ſic. gloſſ. ponit caſum leg. ſeq. Fran. Accurſij.

Licet facta fuerit ſolutio pro parte de intereſſe ex clauſula de defendendo, poteſt purgari mora, ne ſoluatur altera pars: nec propterea repetitur ſolutum. Pau.

Iulianus lib. lv. Digeſtorum. XIIII.

S I ex duobus fideiuſſoribus, qui iudicatum ſolui ſpoponderant, alter ob rem nõ defenſam partem ſuam[a] ſoluerit: nihilominus res defendi poterit.[b] Nec tamen is, qui ſoluerit, repetet.[c] Stipulatio enim pro parte eius perempta[d] eſt perinde, ac ſi acceptum ei factum fuiſſet.

Si agitur ob rem non defenſam contra fideiuſſores. debet actor ſibi cauere de non proſequendo litem cõtra principalem: aliàs non tenetur fideiuſſor ſibi ſoluere: & ſi ſoluit hac cautione non recepta, non repetitur à principali. Pau.

Quoties ex ſtipulatione iudicatũ ſolui ob rem nõ defenſam agitur cum fideiuſſoribus,[e] non eſt iniquum caueri,[f] dominum priore[g] iudicio abſolui[h] quia omiſſa cautione[i] fideiuſſores[k] mãdati iudicio non conſequentur:[l] aut certè[m] cogentur dominum priore iudicio defendere.

Clauſula ob rem non defenſam, tollitur eo ipſo, quòd cœpit cauſa defendi, vel deſiit poſſe. h. d. Paul.

Aphricanus lib. vj. quæſtionum XV.

H Aec ſtipulatio,[n] Quandiu res non defendatur, ſimul[o] atq; defendi cœperit, aut defendi debere deſierit,[p] reſoluitur.

Qui paratus eſt ſoluere, non cogitur iudicium ſuſcipere. Pau.

Neratius lib. iij. membranarum. XVI.

E X iudicatũ ſolui ſtipulatione ob rem[q] non defenſam, cum vno ex fideiuſſoribus agere volo. Quod pro parte eius ſit, ſi ſoluere mihi paratus eſt, non debet[r] dari mihi in eum iudicium. Neq; enim æquum eſt, aut iudicio[s] adſtringi,[t] aut ad inficiationem[u] compelli eum, qui ſine iudicio dare paratus eſt, quo non amplius aduerſarius eius per iudicem ab eo conſecuturus eſt.

a Partem ſuam. imo & inſolidum committitur ſtipulatio. & ſi voluiſſem inſolidum agere potuiſſem: vt ῾J. cod. l. ex clauſula. Sed hic parte ſua fuit contentus, vel hic interceſſerunt fideiuſſores ſinguli pro parte virili. vel dic inſolidum: ſed hic implorarunt piſtolæ remediũ: vt C. de conſti. pecu. l. fi. & ita poteſt intelligi, quod eſt infra eo. l. ex iudicatum. & l. fi.

b Poterit. ab alio.

c Repetet. vt ſupra, & l. iam tamen. in prin. & ſupra, de condi. inde. l. qui ob rem.

d Perempta. ſ. ſolutione. vnde eadem ſol. non debet parere repetitionem & liberationem.

e Cum fideiuſſoribus. quod fideiuſſor debet poſtulare mandatis ſibi aduerſus eum actionibus.

f Caueri. ſcilicet à petitore.

g Priore. Pro quo iudicio ſatiſdatum eſt iudicatum ſolui.

n H Æc ſtipulatio. promittis decem ſingulis diebus, quandiu reus non defendatur. & ſunt hæc verba ſtipulationis, quandiu &c.

o Simul. id eſt, poſtquam.

p Deſierit. fortè in tranſactione facta, vel acceptilatione: vt ſupra eod. l. eum quærebatur. §. proinde & ſi forte. Accurſius.

E X iudicatum. CASVS. Tu conuentus fuiſti à me, & dederas fideiuſſores iud. ſol. non fuiſti defenſus, quapropter volui conuenire vnum ex fideiuſſoribus tuis: ipſe paratus eſt ſoluere mihi. quæritur vtrum cogatur iudicium accipere? Reſpond. quod non. cætera iſtius legis gloſſ. declarat. Franciſcus.

q Ob rem. id eſt, pro hac parte ſtipulationis.

r Non debet. quanquam enim pro parte defendere non poſſit, partem tamen ſolum ſoluendo liberatur: vt ſupra, de verbor. obligatio. l. in executione. §. inſolidum. vel melius dic vt nota. ſupra, eodem, lege, ſi ex duobus. ne ſit contra infra, lege proxi.

s Aut iudicio ſcilicet iam cœpto.

t Adſtringi. ſcilicet ad eum compellendum.

u Aut ad inficiationem. ſcilicet iudicij de nouo. vel dic ad inſtitutionem. ſcilicet procuratoris. & hoc ſi habeas, inſtitutionem. aliàs eſt, inficiationem. & quod ſubijcit quoniam &c. & ſic eſt plana: aliàs eſt, quo non amplius per iud. &c. & eſt idem ſenſus: Aliàs eſt, quoniam plus: &c. quaſi dicat, licet per iudicem aliquid plus ſit conſecuturus fortè iniquum, vel fortè vſuras currentes lite pendente: non ideo compellendus ad iudicium. & ſic non eſt hæc ſufficiens ratio, quòd ſit compellendus ad iudicem. & facit ſupra, de iudicijs. lege, ſi debitori. & de procuratoribus. lege, ſi reus. & Inſtitut. de perpe. & tempo. actio. §. finali.

Ex clau-

EX clauſula. CASVS. Titius conueniebat Mæuiũ, & exegit ab eo fideiuſſorem iudi.ſol. Mæuius doloſus homo procurauit per dolum, quod ipſe abſolueretur à iudice. quæritur vtrum videatur defenſus eſſe ita, vt non committatur ſtipulatio? Reſpon. quod non videtur ſe defendiſſe ex quo per dolum vicit aduerſarium ſuum. Vel pone caſum in fideiuſſoribus, quod ſcilicet ſi non defendatur reus, fideiuſſores tenētur inſolidum ob rem non defenſam. Franc.

† P. Fl. re iudicata dolo malo ob rem &c.

a Ex clauſula rei. aliàs eſt, re iudicata. & tunc dic ex clauſula, ſcilicet ob rem non defenſam inſolidum committi ſtipulationem re iudicata dolo malo. ſcilicet defendentis: quaſi non videatur plenè defendiſſe, qui dolum adhibuit vt vinceret, alias eſt de re iudicata: & tunc pro vnaquaque iſtarum committeretur ſtipulatio inſolidum contra fideiuſſores ſingulos. quod tamen dic vt not. ſupra e. leg. ſi ex duobus. Item contra reum: quia non poteſt defendere ꝓ parte.

b Arbitratu, quod hic euenit quādo res fuerit iudicata dolo malo ſecundum primam literam. vel dic ſecundum aliam planè. ad quam facit ſupra, de dam. infect. l. in ſtipulatione. Accurſius.

VIr bonus. CASVS. Iudæus quidam conueniebat me, vt darem ſibi mancipium Chriſtianum: ſatiſdedi iud. ſol. non fui defenſus. quæritur vtrum ſtipulatio ſit commiſſa? Reſpon. quod non: quia non poterat me ad mancipium Chriſtianum cõuenire. Fran. Accurſij.

c Non cogat. Imò & ſi reus non ſit cogendus, committitur tamen ſtipulatio ob rem non defenſam contra fideiuſſorem, ſi non defendatur reus: vt ſupra eod. l. ſi reus, quæ eſt contra. Solu. aliud eſt ſi non compellat prætor reſpondere reum: vt ibi. Aliud ſi vel actorem agere prohibeat, vel reum conueniri. vt hic: quia ibi dignitas ſubtrahit à iuriſdictione iudicis: hic litigare actor prohibetur, vt contra patronum libertus actionem famoſam inſtituere, vel hæreticum petere mancipium Chriſtianum. ſecundum R. Idem de lib. ... improbatæ lectionis: vt ſupra fam. ercis. l. exteræ. §. r. Alij vt Io. dicunt quod hic non cogebatur: quia finita erat lis ſententia, tranſ. vel iureiur. vt ſupra l. cum quærebatur. §. proinde. Tertij dicunt refert an à princ. non poterat cogi defendi: quia iuſta cauſa defenſionẽ ſui euitabat vel per ſe, vel per alium: vt hic, & ſupra, de pecu. l. eo tempore. in princip. aliud ſi ea poſt facto: vt ibi. Vel quattuor hic interuenit cauſa excuſationis inter ſe, & eum, quem defendebat: veluti inimicitiæ capitales interuenerunt inter ſe, & eum. quem defendebat: vel alia iuſta cauſa improbat, quo caſu nec

Ratione doli committitur ſtipulatio ex clauſula de dolo inſolidum contra quemlibet fideiuſſorem. Pau.

Venul. li. vi. ſtipu. XVII.

EX clauſula † rei a iudicatę dolo malo ob rem non defenſam inſolidum cõmittitur ſtipulatio. Non enim videbitur defenſa res boni viri arbitratu, b quę non inſolidum defenſa ſit.

Stipulatio iſta non committitur ex clauſula de defendendo, ſi reus non cogeretur iudicium ſuſcipere. h. d. Bart.

Idem lib. vij. diſputationum. XVIII.

VIr bonus non arbitratur indefenſam eſſe rem, de qua prætor accipere iudicium non cogat. c

Clauſula doli cõmittitur propter dolum commiſſum ab initio ſtipulationis uſque ad finem iudicii ex dolo principalis, & hæredis eius, & etiam extranei ſi pœna fuerit adiecta. h. d. Bar.

defenſor cogitur, nec fideiuſſores conueniuntur: vt ſupra, de procu. lege, mutus. §. ſi. & l. non cogendum. Ibi autem illa cauſa ſuperueneirat, quæ reum excuſabat perſonaliter. Nam priuilegium perſonæ ad fideiuſſores non tranſit, vt reſtitu. in integ. quæ ad fideiuſſores mi. nõ porrigitur: vt ſupra, de exceptio. l. exceptiones. 2. §. rei autem, & facit ſupra, de iud. l. nõ videtur. & infra, de regu. iur. l. nullus. Item per ea quæ dicta ſunt, ſatis caſus huius l. colligitur. Item potes ponere in legato, qui habet ius reuocandi domum: vt ſupra, de iu. l. 2. § legatis.

Idem libr. ix. ſtipulationum. XIX.

NOuiſsima d clauſula iudicatum ſolui ſtipulationis, dolum malum abeſſe, abſuturumq; eſſe, & in futurum e tempus permanens f factum g demonſtrat. Itaq; & ſi fortè deceſſerit is, qui dolo fecit tenebitur hæres eius. h Verbum enim, abſuturumq; i eſſe, pleniſsimum eſt, & ad omne tempus k refertur: vt ſi aliquo tempore non abfuerit dolus: quoniam verum ſit non abfuiſſe, committatur hæc clauſula. Sin autem adiectum ſit: Si huius rei dolus malus non aberit, quanti l ea res eſt, dare ſpondes? etiã ob extranei dolum promiſſor pœna tenebitur. Doli autem mali clauſula, ſicut reliquæ ſtipulationes, in quibus tempus nominatim adiectũ

NOuiſſima clauſula. CASVS. Dictum eſt ſupra eodem, lege, iudicatũ. ſ. quòd tres ſunt clauſulæ ſtipulationis iudi. ſol. quarum vltima eſt de dolo abſuturo. & dicitur in hac l. quòd iſta verba dolum abeſſe, & abſuturum eſſe, non reſpiciunt tantum tẽpus præſens: imò etiam tempus futurum, ita quod ſi ille, qui dolum commiſit, deceſſerit. hæres ſuus tenebitur: quia refertur ad omne tempus. Secundo dicit: ſi quis ita fuerit ſtipulatus: promittis dolum abeſſe, & abſuturum eſſe: & ſi non abſuerit, promittis pœnam quinquaginta? ſi ita ſtipulatus fuerit, tenebitur promiſſor etiam pro dolo extranei ad pœnam per eum promiſſam. Tertio dicit, quòd ſtipulatio iudicatum ſolui refertur ad principium ſtipulationis. quid hoc ſit dicere, declarat glo. vlt. ſuper verbo, ad principium. Franciſcus.

d Nouiſſima. i. nouiſſimè à nobis poſita. vt ſ. eod. l. iu. ſol. vel ideo nouiſſima dicitur: quia donec poteſt eſſe locus alijs clauſulis, non eſt recurrendum ad iſtam: vt ſupra, de verb. obli. l. doli. Azo.

e In futurum. quamuis enim competat ſemel iam dolo commiſſo: nihilominus tamen committitur pro ſequenti dolo, vt ſic in ſe reuoluatur: vt ſupra tit. r. l. non quaſi. §. ſi quis curator.

f Permanens. aliàs eſt permanens &c. q. d. venit ille, qui erat commiſſus tempore ſtipulationis interpoſitæ propter verbum abeſſe. & aliàs eſt ſine.

g Factum. quod. ſ. factum ſit coercendum.

h Hæres eius, etiam de proprio dolo.

i Abſuturumque. hoc enim facere debet, vt permaneat ſine dolo.

k Tempus. poſt ſtipu. labens. ar. contra ĩ. de ver. ſigni. l. 1 & l. verbum erit. Azo.

l Quanti. non adiecta pœna non teneretur de extranei dolo: quia factum alienum promittere non debet: vt ĩ. de ver. ob. l. ſtipulatio iſta. Azo. & facit in ead. l. §. ſi quis dolum. & l. inter ſtipulantem. 2. reſpon. & ĩ. de verb. ſig. l. hæc verba, cui res.

a Ad principium. vt dolo commiſſo ab initio ſtipulationis agi poſſit. ad quod eſt ỹ.de re.iur.l.in omnibus quidem. Sicut enim principiũ ſtipulationis in præſenti tẽpore concipitur: ita & ſi in præſenti verò ſit dolũ nõ abeſſe, committitur ſtipulatio propter verbum abeſſe.

l Præualere. cùm fortè vtraque in eadem perſona concurrit, vt infra eadem l.

non eſt, ad principium[a] ſtipulationis refertur.

Fideiuſſor acceptus in prima cauſa, non tenetur in eo, quod iudicatur in cauſa appellationis, niſi aliud actum ſit. Bart.

Scæuola lib. xx. Digeſtorum. XX.

Cum apud[†] Sempronium iudicem datum[b] reus defenderetur: ſtipulatione cautum eſt, vt quod Sempronius iudex iudicaſſet, præſtaretur: à cuius ſententia petitor appellauit. & cùm apud competentem appellationis iudicem res ageretur: defenſore condemnato, quæſitum eſt, an ſtipulatio commiſſa eſſet? Reſpondit ſecũdum ea, quæ proponerentur, non eſſe[c] iure commiſſam. Claudius: Ideo in ſtipulatione[*] adijcitur. Quive in eius locum ſubſtitutus[d] erit.

Hæc ſtipulatio ex duab. clauſulis poteſt committi contra diuerſas: ſed contra eundem non, ſed præualet cauſa iudicati. Bar.

Idem libro ſingulari quæſtionum publicè tractatarum. XXI.

Si vnus ex fideiuſſoribus ob rem defenſam[e] conuentus ſit,[f] deinde poſtea ea res defendatur:[g] alter fideiuſſorum ob rem iudicatam conueniri poteſt.[h] Et ſi reus promittendi duobus hęredibus relictis deceſſerit, alter rem non defendat, alter defendat: is qui non defendit, ob rem non defenſam conueniri poteſt: ille, qui defendit, ob rem iudicatam. quoniam in vnius, eiuſdemq́; perſona non poſſe committi has duas clauſulas creditur.[i] & nos[k] dicimus ſemper præualere[l] rei iudicatæ clauſulam, eamq́; ſolam committi.

Duas partes habet hic titulus, Primo Rem rat. habe. hoc eſt de illa ſtipulatione rem rat. habe. Secundo di. it de ratihabitione, hoc eſt, qualiter poſſit haberi ratum. Bartolus.

REM RATAM HABERI, de ratihabitione.

TITVLVS VIII.

REM RATAM haberi, & de ratihabitione.

Id eſt, quomodo, & quando quis promittit rem ratam haberi. Et nota quòd duas partes habet titulus, vt patebit per exempla infrà, eodem.

Quando conuenitur ille, cui exceptio rei iudicatæ competeret, ſi verus procurator exegiſſet, ſtipulatio de rato committitur. hoc dixit. Bartolus.

Papinianus libro xxviij. Quæſtionum. I.

Cum quis[m] de rato ſtipularetur:[n] quamuis non idẽ,[o] ſed alius pro domino[p] conueniretur, qui conueniri[q] non poſſet, ſi ratum habuiſſet,[r] committi ſtipulationem placuit: veluti ſi cum fideiuſſor,[s] aut alter ex reis promittendi, qui ſocius eſt,[t] conuenitur.[u]

Stipulatio iſta cõmittitur ad intereſſe ſtipulatoris, ſi dominus non habet ratum: quod poteſt tranſcendere ſummam petitam per procuratorem ſi omnino erat falſus. & etiam poteſt eſſe minus quàm ſumma petita, ſi erat verus: & ſic ſententia lata contra eum nocet domino: & per conſequens non committitur, niſi ad expenſas litis.

C Vm apud. CASVS. Conueniebam te apud iudicẽ Sempronium. tu dediſti fideiuſſores, qui promiſerũt mihi ſoluere id quod Sempronius iudex iudicaret. tu fuiſti abſolutus à Sempronio iudice. ego appellaui ab iſta ſententia. tu poſtea fuiſti condemnatus apud iudicem appellationis: quæritur vtrũ fideiuſſores mihi teneãtur? Reſpon. quòd non: & ideo conſulit lex quòd adijciatur in ſtipulatione, promittiſ ſoluere pro reo, quod Sempronius iudex iudicauerit, vel ille, qui in Sempronij locum fuerit ſubſtitutus, tunc tenebuntur fideiuſſores etiam in caſu appellationis. Fran. Accur.

† Bar. hic dicit ſe habere iſtũ tex. pro ſingu. adhoc, quod fideiuſſor acceptus in prima cauſa non tenet in eo, quod poſtea iudicatur in cauſa appellatiõis: niſi aliud ſit actum. Bolo.

b Datum. id eſt, delegatum.

c Non eſſe. nec ex prima ſententia: quia ex ea ſolus ſoluere non potuit cogi nec ex ſecunda: quia ex ea ſe non obligat fideiuſſor. ad quod ſupra eo. l. 3. i. reſpon. & l. cùm quærebatur. §. ti.

* Aliàs, ideo ſtipulationi.

d Subſtitutus. vt cõmitti poſſit propter ſententiam ſubſtituti iudicis. Accur.

S I vnus. Pone caſum, vt ſupra eo. l. ſi ex duobus. Franc.

e Nõ defenſam. pro parte.

f Conuentus ſit. & ſoluit.

g Defendatur. id eſt, iudicetur.

h Conueniri poteſt. ſi condẽnatus ſit is pro quo fideiuſſit. & dic hic vt no. ſupra eo. l. ſi ex duobus.

i Creditur. quo ad exactionem. ĩ. eod. l. cum quærebatur.

k Et nos. aperit quod obſcurè dixerat. Et no. quòd aliàs eſt nos: & hæc bona: aliàs non: & tunc redimus ad plures perſonas.

m Cum quis, id eſt aliquis ex reis debendi, vel confideiuſſoribus.

n Stipularetur. à procuratore.

o Non idem. qui de rato ſtipulatus fuerit. Io.

p Pro domino. & de debitore, & creditore loqui poteſt, puta aliquo agẽte pro creditore, vel conuento procuratore debitoris, ſecundũ primam expoſitionem.

q Conueniri. ab aliquo, qui nomine domini ageret.

r Habuiſſet. ſcilicet dominus.

s Cum fideiuſſor. aliàs, ſi cum. aliàs, nõ eſt ſi.

t Socius eſt. ſecus ſi non eſt ſocius: vt ſupra, de fideiuſſ. l. Vranius. & de arbitr. l. ſi duo. & infra eod. l. ſi quis vni. & ſupra, de lib. le. l. ſi quis decedens. § nunc de effectu ergo in duobus reis ſocija admittitur: hic reſtat quòd vnus pro alio fideiubere nõ ſemper videatur. Nam hoc admiſſo ſtipu. ſemper committitur. nec ob. ſupra, de duo. re. l. reos. ĩ prin. quia expone, vt ibi dixi.

u Conuenitur. qui actione pro ſocio cũ ſint ſocij, vel mand. ſeu nego. ge. recuperatenti ab eo, qui fuit ſtipulatus vt argu. ſupra, de pac l quo l dictum. vnde ſecus ſi animo donandi fideiuſſiſſent: arg. illius l. quod dictum. & ĩ de ac. l. aduerſus.

In ſti-

Idem libr. xj. Reſponſorum. II.

IN ſtipulatione[a] de rato habendo non eſt cogitandum rei promittendi, vel ſtipulandi compendium: ſed quid interfuit eius, qui ſtipulatus eſt ratum haberi, quod geſtum eſt.

Petens reſtitutionem in integrum aduerſus actum geſtum cum procuratore; non uidetur ipſum impugnare ex defectu mandati, ſed potius approbare quantum ad hoc, adeo non facit hanc ſtipulationem committi ex eo, quod non fuit habiturus ratum, niſi etiam de hoc fuiſſet promiſſum, quod reſtitutio non peteretur: quam promiſſionem utile eſt reo conuento fieri facere. hoc dicit. Bart.

Idem libr. xij. Reſponſorum. III.

CVm minor xxv. annis, creditor pecuniam recuperare vellet, interpoſitus[b] procurator debitori de rato habendo cauit.[c] Reſtitutione in integrum data,[d] neque indebiti condictionem,[e] neque ſtipulationem[f] cõmitti cõſtabat. Idemq;[g] eueniret, ſi falſi procuratoris actum minor annis ratum habuerit.[h] Et ideo ita cauendum erit: præcedente[i] mandato, Si ille in integrum reſtitutus[k] fuerit, hæresve eius, aut is, ad quem ea res, de qua agitur, pertinebit:[l] quanti ea res erit, tantam pecuniam dari. Mandato verò non interueniente,[m] vulgaribus verbis[n] de rato habendo. hæc[o] quoque

[a] IN ſtipulatione. Duobus modis poteſt legi hæc lex. Primo, Titius nomine meo petijt à me centum, quæ mihi debebas: à quo ſtipulatus es de rato. ego non habeo ratum: ages contra Titium procuratorem non ad centum, ſed ad intereſſe tuum, quod quandoque plus eſt, quam centum propter ſumptum: vel ſi erat ſpecies petita, in qua ſingulare intereſſe habebas. quandoque eſt minus, quam centum, ſi Titius habuerat mandatum: vnde non poſſum rem exigere. & pro hoc ſupra, de præto. ſtip. l. 2 §. incertam. & l. ſi. & ſecundum hunc caſum dic rei promit. & ſtipul. pro vno ſupponere: & ſic promittendi paſſiue accipitur. vel hæc coniunctio, vel, ponatur correctiue. vel rei promittendi debiti principalis, & rei ſtipulandi, ſcilicet de rato: & ſic pro eodem his tribus modis ponitur. & ſecundum has tres expoſitiones, quòd dicit compendium, id eſt, quod ab eo petitur, ſcilicet debitũ principale. vel ſecundũ R. redde propriè ſingula ſingulis. ſic enim hic ſcripſit, rei promittendi compendium dicitur, quod ipſe petit. Rei ſtipulandi, quod ab ipſo petitur. vel quinto dices in duplicibus iudicijs: vbi ab vtraque parte cauetur de rato à procuratoribus: vt ſupra, de procur. l. ſi defunctus. §. 1. & vt ibidem non inſpiciatur compendium rei, vel reorum, ſcilicet quantum ab his petatur: ſed intereſſe tam in hac, quàm in ſuperioribus. & quòd dicitur in fine, eius qui ſtipulationem, &c. propriè ponitur, cùm ipſe principalis reus conuentus de rato fuit ſtipulatus, præterquam in expoſitione de duplicibus iudicijs in qua dicit, eius qui ſtipulatus eſt, &c. ſcilicet per procuratorem. & hæ omnes expoſitiones ſunt ſecundum primũ caſum. Secundò pone caſum, quod ex parte mea actoris, & tua rei interuenit procurator: & tuus à meo ſtipulatus eſt de rato. ego non habeo ratum: ages quidem ex ſtipulatu de rato tibi per procuratorem tuum quæſita: vt ſupra, de præto. ſtipu. l. in omnib. in qua venit quod tua intereſt, non quod procuratoris, tui: vt probatur ſupra, de procu. l. procurator. & ſecundum hoc quod dicit rei ſtipul. vel promittendi pro procuratoribus, quorum vnus ab alio de rato ſtipulatur. Item quod ſubjicit eius qui ſtipu. ſcilicet per procuratorem: vt d. l. in omnibus. Accurſius.

CVm minor. CASVS. Titius minor xxv. annis dedit pecuniam mutuam Seio, ad quam petendam fecit procuratorem Mæuium. Seius cùm conueniretur, petijt à procuratore Mæuio, quòd caueret de rato, ſcilicet quod minor ratum haberet id, quod gereretur inter ſe, & procu. & ſic ſoluit pecuniam. minor iſtam pecuniã perdidit, & ſic petit reſtitui in integrum contra iſtam ſolutionem: quæ reſtitutio ſibi à prætore data eſt. Seius debitor vult conuenire procuratorem minoris propter cautionem de rato: vel vult pecuniam repetere. quæritur vtrum poſſit? Reſpon. quòd neutrum facere poteſt. Idem eſt dicendum, ſi minor habeat ratum actum falſi procu. & poſtea petat reſtitui. vſque ibi, Et ideo ita. Dat conſilium reo, vel eius proc qualiter ſit cauendum de rato à proc. minoris, quando mandatum habet procurator. ſcilicet ſic, promittis quòd minor ratum habebit: & ſi in integrum reſtitutus fuerit, aut hæres eius, ſiue is ad quem ea res pertinebit, tantam pecuniã dare ſpondes? Si vero mandatum proc. non habet, tunc debet etiam pœna ſtipulationi de rato inſeri. vt declarat gloſſ. magna ſuper verbo, prudentius. Nam ſi talis pœna non ſit adiecta, vel non conſentiret minor, daret iterum actio minori. Falſus procurator. Mutuaui Titio centum: quidam qui nullum mãdatum à me habebat, fecit conuenire Titium pro iſta pecunia, & cauit de rato, victus eſt procurator: & ego dominus appellaui, quæritur vtrum ſtipulatio de rato ſit cõmiſſa cõtra iſtum falſum procu. Reſp. quod non: quia ego videor ratum habere actum procuratoris confugiendo ad commune auxilium iuris. Quod ſi ego poſtea pecuniam exegero, non habendo ratam ſententiam, committetur ſtipulatio in eam pecuniam, quam exegi: licet procurator nihil acceperit de pecunia iſta à Titio. glo. ponit caſum leg. ſequen. Franciſcus Accur.

[b] Interpoſitus. ab eo minore, qui mutuam pecuniam dederit, & fortè authoritate tutoris fecit hunc procuratorem. ar. C. de proc. l. neque. vel fortè alia in iudicio.

[c] Cauit. & ei debitor minoris ſoluit.

[d] Data. ſ. minori, cum poſtulat ſolutionem procuratori factam reſcindi, ſibique ex integro ſolui: cum pecuniam perdidiſſet à procuratore reſtitutam.

[e] Condictionem. contra minorem, quia ex ea non ſit factus locupletior. Item & quia debita.

[f] Neque ſtipulationem. de rato: quia verus erat procurator, & nunquam contraueniſſet, niſi ratione ætatis. & quod facit hic mandatum præcedens, hoc in ſequenti caſu facit ratihabitio. vel dic, quod petendo reſtitui, videtur habere ratum: vt infra in prox. caſu, quando expreſſe habet ratum.

[g] Idemq;. cum mandato primo caſu, ſecundo ſine mãdato: & vtique per ordinem ſubijcit conſilium.

[h] Habuerit. & poſtea reſtitui deſideret.

[i] Præcedente. id eſt, vbi mandatum præceſſiſſe conſtat: vt in primo caſu.

[k] Reſtitutus. facta ſtipulatione, ſi ratũ habuerit, promittis intereſſe? & ita eſt adijciendũ: vel ſi ratũ habuerit, & reſtitutionem poſtulauerit ipſe, hæresve eius &c.

[l] Pertinebit. vt bonorum poſſeſſori, vel fideicommiſſario. Accurſius.

[m] Non interueniente i. ſi dubitetur de mandato.

[n] Verbis. datiui caſus, id eſt, vſitatæ ſtipulationis de rato habendo.

[o] Hæc. ſ. ſi petat reſtitui pœnam, vel intereſſe.

Pruden-

a Prudentius. quam ſupra, cum habuit mandatum: cum tantum ob id, quod ratum non haberet, caueatur: & dic inter conſentientes. id eſt paciſcentes: & dic adſtruetur, id eſt adiūgetur: & ſupple, id eſt ſtipulatio pœnæ, vel quāti ea res eſt, ſi reſtitutio fuerit poſtulata. alioqui ſi nō conueniat præter ſtipulationem de rato pœnam præſtari, ſi minor reſtituatur, ſecundum R. Alij vt Irn. ſic. i. creditore nō conſentiēte agi non poſſit. Irn. nec creditor minus conſentiat. id eſt ſecundum R. ab initio ratum non habuit iure communi: quēadmodum, ſcilicet quilibet maior poſſit non habere ratū. non aūt ideo quòd poſt ratihabitionem in integr. reſtit. impetret, R. integra actio eſt ei, ſcilicet qui ſtipulatus eſt de rato, quam ſolam interpoſuit. ſed an cogatur hic procurator falſus cauere de hac adiectione? Quidam vt Ot. quod non: quia ſic dicit, ſi non conueniat. Item dicit inter conſentientes. & ſic plus verus quā falſus adſtringatur, ſecūdum eum. ſed R. dixit minus intelligunt, q hoc ſignant. lo. Sic non per omnia rectum conſilium dat. vnde dici poteſt eum cogi, vt uerum procuratorem cauſatiue, vt ei aliter nō ſoluatur, niſi debitor nō curet. & ita hic dicit niſi conueniat &c. vt ſupra, de noxalib. l. non ſolum. Alij dicunt, quòd hæc eſt mala litera.

prudentius [a] inter cōſentiētes adſtruētur, [b] alioquin ſi non conueniat, [c] nec creditor minor conſentiat, [d] actionem dari oportebit. [e]

Nota hic, quòd qui appellat à ſententia lata contra falſum procuratorem ipſius, facit deficere conditionem, ſub qua fuit īterpoſita iſta ſtipulatio, uidetur enim promiſiſſe intereſſe, ſi dominus non habeat ratum. ergo appellans uidetur ratum habere, quod eſt in promptu: quia, ſi non haberet ratum, ſententia illa non noceret: nec eſſet ſibi neceſſaria appellatio h. d. Pau.

Falſus [f] p̄curator de ratū habēdo cauit: atq; ita dn̄s à ſn̄ia iudicis p̄curatore victo [f] p̄uocauit. [g] Stipulationis defeciſſe cōditionē [h] apparuit, cum ad auxilium commune [i] ſuperatus confugiſſet. Quòd ſi dominus, qui ratum non habuit, [k] pecuniam exegerit: ſtipulatio de rato committetur in eam pecuniam, quam dominus accepit, quamuis nihil procurator acceperit. [l]

Si falſus procurator exigat partem debiti, dominus uerò poſtea ratum non habens exigat totum: committitur ſtipulatio rati ad partem exactam, & quatenus intereſt ſoluentis non ſoluiſſe illi, etiam in lucro captando. hoc dicit. Pau.

Scæuola lib. xiij. Quæſtionum. IIII.

PRocurator quinquaginta petijt. [m] ſi dominus cētū petat: [n] tenebuntur fideiuſſores, q de ratihabitione cauerūt, in quīquaginta, & quāti intereſſuit differri quinquaginta actionem. [o]

Ratihabitio pōt fieri tacitè, ſicut expreſſe. & utroque caſu facit ſtipulationem iſtam non committi. h. d. Pau. de Caſtro.

Idem li. Reſpōſorum reſpondit. V.

† PAulus reſpondit, non tantum [p] uerbis [q] ratū haberi poſſe, ſed etiam actu. Denique

b Adſtruentur. de iure ciuili.

c Non conueniat. Sed ſi non conſentiret, competeret in integrum reſt. Conſentire enim videtur petendo in integ. reſt. & non committitur talis ſtipulatio.

d Conſentiat. ergo commiſſa erat talis ſtipulatio: & ita refert ſimpliciter ex prima cauſa petat, vel alias ratum non habeat: quo caſu committitur ſtatim, ex quo debuit habere ratum, & nō habet: an competat per in integrum reſtit. quo caſu videtur habere ratum: & ſic non committitur ſtipulatio de rato: quia innuit ſe ratum habuiſſe: & cum ſemel habuerit ratū, iam deficit ſtipulatio: vt j. l. non tantum: ſic & j. prox. §.

e Oportebit. debitori contra procuratorem falſum ad intereſſe. Accur.

f Procuratore victo. ſcilicet falſo: iudicatum enim fuit nihil deberi.

g Prouocauit. quo ipſo uidetur ratum habuiſſe: quia promiſit dominum ratam rem habiturum.

h Conditionem. illa fuit conditio, ſi ratum non haberet.

i Commune. ſcilicet appellationis: quod eſt commune omnium condemnatorum: vt C. de app. l. litigatoribus. vel ſic dic cōmune ſuum & procuratoris. ſi autem ad ſuum proprium tantum auxilium recurriſſet: diſtinguitur ſit contra ius commune, & tunc idem: ut ſupra in hac lege, an ſecundum ius cōmune: vt quia petijt extra ius, vel non iure actione inſtituta, & tunc non habet ratum: ut hic ſubijcit, & non repellitur exceptione rei iudic. qua repellitur in præmiſſis duobus caſibus. dic ergo exigi extra ius, uel non iure actionem inſtituendo, non dico cauſam appel. proſequendo.

k Non habuit. ſed ſi ratum habeat, repellitur except. rei iud. ſi non appellet. Accur.

l Acceperit. in tantum enim intereſt. non ergo ſufficit poſſe exigere, niſi & exigeret, ſecundum R. ſcilicet quo ad hoc, ut in totum committatur: ſed tu dic, ut infra eod. l. procurator ad exhiben. §. dices. patet ergo ex præmiſſis, quod ſicuti per reſtitutionem, ſic per appellationem uidetur ratum habere dominus. ad quod eſt C. de filijs famil. & quemadmodum pro his pater teneatur. l. cū appellaſſe. lib. decimo. & facit infra l. nō tantum. Accur.

Acceperit. reo abſoluto.

m PRocurator. Petijt, & habuit.

n Petat. ex eadem cauſa.

o Actionem. Pactus enim erat reus cum procuratore, ut alia quinquaginta non peterentur uſque ad annum: & ſuper toto cauit de rato. ſcilicet tam pro ſolutis, quam pro alijs remiſſis uſque ad annum, ſecundum H. uel dic, ſecundum Azo. quod loquitur tantum de acceptis, & de eis tantum fuerat cautio de rato interpoſita. agit enim debitor ad intereſſe, quanti ſua intereſt non ſoluiſſe. ſi enim non ſoluiſſet, lucratus interim aliquid eſſet cum eis: ut infra, eodem, l. ſi commiſſa. in princip. & ſecundum hoc pro alijs quinquaginta non agit: quia nec procurator petijt, nec de rato cauit.

PAulus reſpondit. CASVS. Quidam falſus procurator egit contra Titium nomine meo, non eſt data cautio de rato: tamen poſtea litē inceptam ab iſto procuratore proſequor. Numquid uideor ratum habere, quod procurator fecit? Reſp. q ſic, etiam ſi uerbis non habeam ratum. lex ſequens plana eſt, & eſt ſpeciale in tutore ſuſpecto poſtulato: quod procura. rei debet cauere de rato. Franc.

p Paulus reſpondit, non tantum. aliàs incipit, Paulus reſpondit. alias non tantum. Accur.

q Verbis. dicendo habeo ratum.

† Scribē. hic reputāt iſtum tex. fin. ad hoc propoſitum, q̄ ille, q appellata ſentētia lata contra falſum p̄curatorē, vī ratificare oīa geſta per eū. de quo vide no. per gl. magnā in ſi. in l. liceē. C. de procu. per gl. in l. ſi exp̄ſſim. ff. de appell. Bol.

ª Paulus. reſpōdit, non tantum.

ᵗ Appellatio nul- ll cōdēnatorum eſt denegāda & an illi in cuius fauorem eſt lata ſentētia, uide Ant. Cor. ſing. ſuis in uer. appellatio & qđ ibi notaui.

† In P. F. incipit, Nō tantum &c.

ᵒ Paulus reſpōdit, nō tantū.

Caſum ponit duob' modis.

ſi eam litē, quam procurator inchoaſſet, domin⁹ comprobans [a] perſequeretur [b] non eſſe commiſſam ſtipulationem.[c]

In cauſa ſuſpecti procurator ex parte rei cogitur cauere de rato. h.d.Barto.

Hermogenianus libr. j. iuris epito. VI.

TVtore [d] ſuſpecto poſtulato, defenſor ſi uelit reſpōdere: cautionem [e] ratam rem dominum [f]. habiturum cauere compellendus eſt.

Hæres non poteſt ratum habere quod factum eſt nomine defuncti in iis, quæ ad hæredem nō transeunt.

Paulus libr. iij. ſententiarum. VII.

SI is, cui [g] ignoranti petita [h] eſt bonorum poſſeſsio, deceſſerit: hǽs ei⁹ ītra tēpora petitionis ratā eā habere nō pōt.[i]

Propoſitio actoris, cōtra quam exceptio rei iudicatæ non obſtaret, ſi dominus uerus egiſſet: non facit ſtipulationem de rato committi. h.d.Barto.

Venuleius lib. xv. Stipulationum. VIII.

PRocurator [k] ad exhibendū egit: & aduerſarius abſolutus eſt, qa nō poſsidebat.[l] At cū poſſeſsionē eiuſdē rei † nactus [m] eſſet, agit cū eo domin⁹ ad exhibēdū. Sabin⁹ ait, fideiuſſores [n] nō teneri: quoniam hęc alia res ſit. Nā [o] & ſi dominus egiſſet: mox abſoluto aduerſario, quia nō poſsideret, ex ītegro ageret: [p] nō obſtaturam rei iudicatæ exceptionem.

Defenſor ex neceſsitate poteſt exceptionem ex ſua perſona opponere. h.d.Bart.

Si procurator [q] † a debitore [r] pecuniam exegerit, & ſatiſdederit, dominum rem ratam habere: mox dominus de eadem pecunia egerit, & litem amiſerit: [s] cōmitti ſtipulationē: [t] & ſi procurator eandē pecuniam

---

a Comprobans. Sed nōne hodie ſemper dicitur comprobare dominus iurando de calumnia: ergo hodie nunquā committitur ſtipulatio de rato ℞ reſpon. imò quis reclamare poteſt dominus, ne ille eam cauſam proſequatur, qui inchoauit, aſſerendo ſe alium conſtituturum procuratorē. & tunc ſi reus ſponte ſuſceperit actionem procuratoris, poterit quidem committi ſtipulatio: de quo etiā notaui ſupra, de pe.h. Pomponius ſcribit.

b Perſequeretur. qualiter quis ratam rem habere uideatur habes alibi plura argu. ut ī. de inoffic.teſts.l.ſi pars. §.fina.& C. de condic. inde. l. indebitū.& ſupra, eo.l.amplius.§. ſi uerò. Sed ar. contra. ſupra, de inoffic.teſt.l. nihil. §. fina. & l. mater. §.cęterum. & l.eum qui. 1. reſpon. & l. filius. 1. & ſecundo reſpon. & §. ſi.& l. aduerſus. §. tutores. & l. ſi is qui. §. ſi hæres. & §. diuerſum.ueri.quid ergo. Perſequeretur. non aliam inchoans.

c Stipulationem. De rato.

TVtore. CASVS. Qui defendit tutorem abſentem accuſatum de ſuſpecto, ſatiſdare debet de rato. Frā cíſ. Accur.

d Tutore. abſente. Accur.

e Cautionem. ſpeciale, ut rei procura. hāc cautionem pręſtet. ſic & ſupra, de procur.l.non ſolum.§. ſi ſtatus. & §. eſt & alius caſus. & §. item ait, & l. Pomponius. §. ſi ſtipuletur.

f Dominum. i. tutorem. & hoc propter ſolitā cautio. iudi. ſolui. ut d.l. non ſolum. §. ſi. Acc.

SI is. CASVS. Delata eſt mihi bonorum poſſeſſio, procurator meus petijt eam mihi ignoranti: & ante quam habeam ratā iſtam petitionem, deceſſi. dicitur quòd hæredes mei nunquā poſſunt habere ratā iſtam petitionem. Fran. Accur.

g Si is cui. hoc ſpectat ad ultimam partem tit. Acc.

h Petita. forte à tutore, uel curatore, uel procuratore. R. ſecus ſi ſciuiſſet, & mandaſſet: quia uidetur agnoſcere: ut ſupra, de ſucceſ. hæred. l. ſi quis alicui.

i Non poteſt. non agnita enim non tranſmittitur, ut ſupra, de bono. poſſeſ. l. 3. §. acquirere. at hic per ſe non petijt, nec ratam habuit per alium petitā: ergo hæres non poteſt ratum habendo petere: ut hic. & ī. eo. l. bonorum. niſi in caſu: ut ſupra, de acquirenda hæreditate. l. Pantonius.

PRocurator. CASVS. Procurator meus egit ad exhibēdum contra te, & promiſit de rato. tandem fuiſti abſolutus, quia non poſſidebas: nunc ego ago contra te ad exhibendum, quia tunc inueniris poſſidere: nunquid procurator meus tenebitur de rato? & certè non: cum ex alia poſſeſſione nunc ago. & adducit ſimile. Si procurator. Falſus procurator nomine meo exegit a debitore meo decem, quæ mihi debebat, & ſatiſdedit de rato. tandem ego cœpi iſta decem petere, à debitore meo, & ſuccubui. dicitur quòd committitur ſtipulatio in totum contra falſum procuratorem, & ſi falſus procurator mihi ſine iudice ſoluerit, quod petet à me condi. ſine cauſa, uel ob cauſam. Vltimò dicit, quādo debitor me⁹ agit contra falſum meum procuratorem ex cautione de rato, & ego uolo defendere procuratorem meum: poſſum opponere agenti exceptio. doli obijciendo compenſat. nam licet a debito, quod mihi debet, ſit abſolutus: adhuc tamen natura remanſit debitor.

Si quis. Orta eſt quæſtio inter Titium, qui dicit ſe procuratorē meū, & Stichum qui dicit ſe liberum, & nō meum ſeruum. dicitur quòd procurator meus debet ſatiſdare de rato, id eſt, quòd habebo ratam: alioqui promittet quanti ea res eſt. & debet comprehendere certam ſummā, & hoc eſt uerum ſiue Stichus ſit in poſſeſ. libertatis, ſiue ſer. Secundò dicit, quando committitur ſtipulatio iſta rati. & dicitur quod cōmittitur, ex quo dominus non habet ratum: non autem ante poterit agi, quam ſi fueris iudicatum pro libertate, & uelim uenire poſtea contra. ſi autem iudicetur ſeruus, ſtipulatio de rato efficitur inutilis. Franc Accurſius.

k Procurator. de rato cauens.

l Non poſſidebat. nec dolo deſijt poſſidere.

m Nactus. ex eadem, uel alia cauſa.

n Fideiuſſores. ſ. datos a procuratore.

o Nam. argumentatur ſic, quaſi tunc demum debeat committi hæc ſtipulatio, quando ſi uerus eſſet procurator, competeret rei iud. excep. ad quod eſt ſupra, eod. l. cum minor. in prin. & §. falſus. & ī. eo. tit. l. ſi fine. §. pe. Item facit ad legē Codi. ad exhib. l. neque. & ſupra, de noxali, l. quoties. & ſupra, de exceptio. rei iudic. l. ſi rem. & l. ſi quis. & de rei uendic. l. ſi autem. §. primo. Accurſius.

p Ageret. ſ. dominus.

q Si procurator. i. procurans ſine mandato.

r A debitore. qui re uera debet.

s Amiſerit. Quia reus eſt abſolutus.

t Stipulationem. ad expenſas tantum, ſecundum R. & quoſdam alios: ut ī. eodem. l. ſi ſint. §. cum autem. & §.

† Naactus, in P. Flo.

† Iſte eſt §. multum ſin. ſm Bal. ad id, qđ in ſummario dīt, & ꝗ defenſ. oregs dicat defenſor ex neceſſitate, uide Bal. in l. 2. C. de pactis. & §. iſte non ē alibi ſecūdū Bal. hic.

& §. Marcellus. Item pro eis. ſ. eo. l. cum minor. in fin. quod Io. non placet: imò ad totum, quod ſaluit debitor condemnatur procuratori. Nam repeteret eam cōdictione indebiti ab ipſo procuratore: cum poſtea erat abſolutus, ergo nunc per ſtipulationē de rato: ut j. l. ſi ſine in prin & l. ſi. §. ſi. nec obſ. d. §. cū autem. & §. Marcellus. quia in illis erat procurator uerus, ſi et ſatiſdederit: quia dubitabatur de mādato. hic non. ideo dixi procurator. i. procurans. & ad illam l. cum minor. dic ac ceperit. ſ. maximè.

† Domino ſoluerit ſine iudice condictum. &c.

† dñō ſine iudice [a] ſolverit condictură. [b] Sed cum debitor ex ſtipulatu agere cœperit: poteſt dici, dominū, ſi procuratoris defenſionē ſuſcipiat, non inutiliter doli mali exceptione [c] aduerſus debitorem uti: quia naturale debitum manet. [d]

In cauſa ſtatus cauetur, tam ex parte actoris, quā rei: & certa pœna apponitur: quia res eſt inæſtimabilis.

Si quis à procuratore, ſtatus controuerſiam patiatur, ſatis accipere debet à procuratore ne impunè ſępius pro ſuo ſtatu conueniretur: & ſi dominus, uenienteſq; ab eo perſonæ ratum non habuerint, quòd procurator eum in ſeruitutem [e] petierit, uel aduerſus procuratorem [f] ex ſeruitute in libertatem petitus fuerit: quanti ea res eſt, ei p̄ſtetur: ſcilicet, cùm de libertate eius conſtiterit: id ē, quāti interfuit eius de ſtatu ſuo rurſus nō periclitari, & propter impendia, quæ in litem fecerit: ſed Labeo certā ſummam comprehendendā exiſtimabat: quia æſtimatio libertatis ad infinitum [g] extenderetur. Ex quo autem dominus ratum non habuit, committi ſtipulatio uidetur: ſed non antè ex ea agi poterit, quàm de libertate [h] iudicatum fuerit: quia ſi ſeruus ſit iudicatus: inutilis ſit ſtipulatio: cum & ſi qua ſit actio, eā domino adquiſiſſe intelligitur.

[a] Sine iudice. alias ſi cum iudice. non condicere: ut C. de condi. inde. l. r.

[b] Condictură. condictiōe ob cauſam, uel ſine cauſa. quod dic ut ſ. de cōd. ob cau. l. ſi procuratori. & nn. j. eo. l. ſi ſine. in prin.

[c] Exceptione. obijciendo cōpenſationē naturalis debiti: ut ſ. de compenſ. l. etiam. nec ob. in e. ti. l. quæcunque, ut ibi diai.

[d] Manet. licet ſit debitor abſolutus, ut ſ. de cōd. inde. l. Iul. uerſ. & Inſti. de excep. §. itē ſi in iudicio. Et not. hic q̄ defendenti domino in ſtipulatione de rato datur hoc beneficium, quod non datur defenſio procuratori. ſic ſ. de l ius uo. l. ſed ſi hac. §. ſi. & C. de iure do. l. ſi na. in prin. Sed nunquid inuito procuratore poterit dominus eius defenſionē ſuſcipere? Reſpon. Io. non, licet ſit ac. contra ſupra, de procur. l. ſi procurator. ſed nunc non repeter procuratoe à domino, licet indebitum ſoluerit: quia culpa ſua ſentit hoc damnū: ut j. de regul. iur. l. quod quis ex culpa. Ioan. item quod dixi procuratori non competere exceptio. probatur C. de condictio. indebi. l. creditoris. & facit j. eodem, le. quo enim. §. penult.

[e] In ſeruitutem. ex poſſeſſione libertatis.

[f] Aduerſus procuratorem. mutat caſum quando ſille, qui erat in poſſeſſione ſeruitutis, aduerſus procuratorem ſe in libertatem petit, & ſic eſt ſpeciale, quod procurator rei ſatiſdat de rato, ut per omnia habes ſ. de proeu. l. non ſolum. §. ſi datus.

[g] Ad infinitum. ut & j. de reg. iur. l. nō eſt ſingulis. §. infinita. & Inſti. qui manu. non poſſ. §. pe. & facit j. de cuſto. reo. l. 4. & quod nn. ſ. de præto. ſti. l. ſi.

[h] De libertate. i. pro libertate.

Actor. CASVS. Actor à tutore datus cauet de rato. ſecus in actore ciuitatis uel magiſtro uniuerſitatis: uel curatore bonis dato. Fran. Acc.

[i] Actor à tutore datus. i. dari petitus.

In hac lege iuriſconſultus facit mentionem de quatuor perſonis, quarum prima tenetur de rato, tres non. Bar.

Vlpianus li. ix. ad edic. prætor. IX.

Actor a tutore datus [i] omnimodo [k] cauet: ſed actor ciuitatis, nec ipſe cauet, nec magiſter [l] uniuerſitatis, nec curator bonis conſenſu creditorum datus. [m]

Etiam in aliis extraiudicialibus præſtatur iſta cautio, ſi de mandato dubitatur: ut pars aduerſa tutior ſit. hoc d. cum l. ſequen. Paulus.

Idem libr. lxxx. ad edictum. X.

Interdum ex cōuentione [n] ſtipulatio ratam rē interponi ſolet: ut puta ſi quid procurator aut uendat, aut locet, aut ſi ei ſoluatur.

Hermogenianus libr. vj. iuris epitom. XI.

[k] Omnimodo. etiam ſi conſtet eū habere mandatum à tutore: quia tamē non eſt certū ſolenniter fuerit conſtitutus, an non: cauet ei contra quē agit pro minore: cauet dico de rato. ſolenniter enim eſt conſtituēdus. i. cū decreto: ut d. l. & Inſt. de cura. §. ſi. ſed ſi conſtaret eum cū decreto cōſtitutū tunc nō caueret. In alijs de quibus hic ſubijcit, non conſideratur ſolēnitas: uel præſumitur ſolennitas. ſ. quod interuenerit decretum. ideoque non cauetur dummodo cōſtet de mandato. Sic & in tutore, qui non cauet, ſi cōſtet eum tutorem: ut ſ. de admi. tu. l. uulgo. ſi autem probabilis præſumptio eſſet in contrarium, uel hoc non conſtaret: cauere deberet. ſ. actor uniuerſitatis: ut ſ. quod cuiuſque uniuerſi. l. itē. §. actor. & ſic in primo. i. in actore tutoris duo ſunt neceſſaria cōpetere, ſi a primo in c ipiss. ſ. mandatum tuto. & iudi. decretum, ut uitetur ſatiſdatio. In Alijs unū. ſ. mandatum à ciuitate: uel ab uniuerſitate: uel à creditoribus. Sed de quo cauet hic actor tutoris? Reſpondetur quòd minor ratum habebit, uel ſecundum Azonem certam ſummam pecuniæ, ſi minor reſtitui petat: arg. ſ. eodem l. cum minor. 2. reſponſo.

[l] Nec magiſter. ad hoc eſt ſ. de pac. l. item magiſtri.

[m] Datus. de quo dicitur ſ. de cura. bon. dan. l. 2. in principio.

Interdum. CASVS. Non ſolum in iudicio pręſtatur cautio rati: ſed etiam extra, ut ſi hoc conuenit. ut ecce, ſi procurator meus uēdat aut locet, aut ei nomine meo ſoluatur, hoc acto quòd ſatiſdet de rato: nā ſatiſdare debet. quæ ſatiſdatio de rato præſtatur, ut magis ſit tuta ille, cui præſtatur. & h. d. hęc l. cū ſequen. & prin. ſeq. Fran. Accur.

[n] Interdum ex cōuentione. in iudicijs ex neceſſitate præſtat. cū eſt petita ab initio: ut j. de procu. l. Pompo

De iſted pro, ſen pp. Mād. in gl. Faeul. §. habita, hoc ipſo uer. in uerſ. Di utſin de nonnunquā pro.

nius.§.rati.& inſti,de ſatiſda.tut.& cura.§.ſciendum.
& ī.eo.l.non ſolum.

a V El.Aliud.ſ.negotium.

Quo enim.Princi.continuatur ī. in caſu præced. Rem habere. Nunc dicit,qualiter dominus uideatur habere ratum,quod fecit procur.falſus.

Iulianus. Quæritur, quando dominus habeat habere ratum, quod factū eſt cum falſo ſuo procuratore quo ad hoc,ut nō committatur ſtipulatio de rato contra procu. & dicit ꝙ ſtatim cū cœpit ſcire, quod fecit falſus procurator: duntamen arbitrio iudicis aliquod tempus modicum tranſeat. Secundo dicit,ſi dominus nō habuit ratum, qd̓ procurator falſus exegerit, & ſic commiſſa eſt ſtipulatio de rato contra falſum procura. ſed demum habet ratum: an euaneſcat ſtipulatio de rato iam cōmiſſa? Reſpō. quòd de rigore non euaneſcit, ſed de æquitate ſic ope exceptionis doli mali, q̄ præualet. Intellige autem dominū habere ratum, ſiue dominus dicat, hoc habeo ratū,quod exegit ꝓcurator meus falſus, ſiue exigat à procuratore falſo, quod ipſe falſus procurator exegerat.

Sine. Leuis eſt hic §. Francis. Accurſij.

VEl paciſcit, vel qd̄libet aliud [a] abſentis nomine gerit.

Vlp.lib.lxxx.ad edi. XII.

QVò enim [b] tutiore loco ſit,qui contrahit, [c] de rato ſolet ſtipulari. Rem haberi ratā,hoc eſt,cōprobare [d] agnoſcereq́; , quod actū eſt à falſo ꝓcuratore. [e]

Si dominus ratum habet ſtatim, quod ſit actum ſuo nomine, uel geſtum, uel poſt modicum interuallum, quod iudicis arbitrio relinquitur: iſta ſtipulatio non committitur: ſi uerò ex interuallo,tunc commiſſa ſoluitur ope exceptionis h.d. Paul.

Iulianus [f] ait intereſſe, quando dominus ratam habere deberet ſolutionem in procuratorem factam:an tunc demum, cum primum certior factus eſſet. [g] Hoc autē [h] παχυμερέστερον [†] erit accipiendū [i] & cū quodā ſpatio temporis nec minimo,nec maximo:quod magis intellectu ꝑcipi, quàm elocutione exprimi poſsit. Quid ergo, ſi quod primo ratum non habuit,poſtea habebit ratum? Nihilo magis [k] proficere ad impediendam actionem ſuam: & ob id, quod primo non habuerit ratum, actionem ſaluam habere ait. Ideoque ſi quod procuratori fuerat ſolutum exegerit: [l] perinde agi ex ea ſtipulatione poterit, [m] ac ſi ratum habere ſe poſtea nō dixiſſet. Sed ego puto,exceptionem doli mali [†] eum [n] habiturum. [o]

Qualitercunque quis impugnet factum falſi procuratoris, facit hanc ſtipulationem commiſſi.h.d.Paul.

Siue quis [p] petat,ſiue compenſatione utatur: [q] committitur ſtatim ratam rem dominum habiturum ſtipulatio. Nam qualitercunq́; [r] quis eūdem actum retractet,qui a procuratore actus eſt, committi ſtipulationem oportet.

Iſtà ſtipulatio committitur ad intereſſe conſiſtens etiā in lucro. h.d. Paul.

† ἐν πλάτει legendum eſt, quod etiā quodā laxamento ſignificat, atque amplitudine: ut alibi legit & exponitur. Quod ſi ea lectio placet, q̄ hic eſt, expone craſſius, rudius, atque indiſtinctius παχυμερὲς enim pars craſſior eſt.

† Scribē. hic, maxime Bal. dicit hanc gloſſ. fore ſingul. ad hoc, quod ille dicit approbare omnia facta ab aliquo nomine ſuo incontinenti,quā primum ſcit, & nō contradicit.de quo uide not. per gloſſ. Bar.in.l.a. §.pœna.ī. de libe. agnoſ. Bal.

b Quo enim.quo pro ut.

c Contrahit.cum procuratore.

d Comprobare. ſed non improbare, ratihabitionis pars eſt.

e Procuratore. In falſo exigitur ratihabitio: in uero non,nam cogimur habere ratū. ut ī.de proc.l.non ſolum.circa prin.

f Iulianus.differentia eſt: quia ſi ſtatim debet habere ratum,committitur,ſi nō habeat:ergo ſi ſtatim nō debet habere ratum,non committitur.Item poteſt eſſe adiectum tempus in ratihabitione.

g Eſſet.an poſt aliquod tempus.

h Hoc autem ratum haberi uel non. Ro. alij dicunt hic fuiſſe Græcum,quod ſignificat pinguius, & idem ſenſus ſit.

i Accipiendum [†] id eſt, cum primum certior factus eſt:ut hic,& ſupra de ſolu.l. ratum. Sed uidetur magis poſt tempus:ut ī.de uerbo. obliga.l.quicquid. §. final. Solu.idem eſſet hic,ſi intra aliquod tempus certum ratum haberi cautum eſſet:argu.ſ. de uerbo. ſignifica.l. boues.§ hoc ſermone & ſupra , de iure dot.l. ſtipulationem.& l.ſequenti.& l.dotis. & ſupra, qui & a qui-

bus.l.matrimonij.

k Nihilo magis.id eſt,non ideo magis,id eſt, ſi primo dominus ratum nō habuerit,quod procurator fecerat, licet poſtea ratum habeat:tamen nihil prodeſt illa ratihabitio ad impediendam, ſeu tollendam actionem, quā ipſe dominus cœperit ſaluam habere contra debitorē,ob id quòd primo ratum non habuit.ei tamē iterum agenti obſtabit excep.do.ma. uel aliter. Secunda ratihabitio nihil proficit ad impediendā act. ex ſtipulatu, quam debitor ſtipulatus de rato cœpit habere contra procuratorem, ob id quod dominus primo ratum non habuit: licet excep. doli mali debitor agena remoueatur: ut hic dicitur. & ī. eo. l. procurator.§. ſi procurator.lo.

l Exegerit. dominus à procuratore ſponte ſoluente, cum non tenebatur, ex quo primo dominus non habuit ratum: ex hoc autem, quod modo accepetit,ratum habere uidetur. Alij dicunt exegerit à debitore, quod non placet: licet poſſit ſaluari, ſi dicas, ſed ego &c. non ad proximum, ſed ſuperius dictum referri.

m Poterit. de rigore.

n Eum. ſcilicet, dominum eūdemque creditorem, ſecundum primum,uel eum,ſcilicet,dominum ex ſtipulat.de rato agentem.ſed ſecundum utrunque eſt contra.ſupra,de ſolut.l.diſpenſatorem.Solu.non poteſt habere ratum poſtea:ut actio nego. geſto. habeat:ut ibi, poteſt tamen habere ratum,ut procurator ſe per exceptionem defendat,ſecundum unum caſum,uel debitor ſecundum alium.uel hic ſponte ſoluit procurator. vnde oritur hic doli exceptio.ibi autem non poſſum modo habere ratum, ut ab eo inuito extorqueam:& ſic nulli naſcitur doli except.ex qua iam non habueram ratum.Item dic habere locum exceptionem,ſi nec ſtipulationis,nec litis ſumptuum nomine interfuit, ſecundum R.

o Habiturum.ſi habes repellendum: bene ſtat gloſſ. alias habiturum:& tūc d c.id eſt debitorem, ſecūdum primum.uel i.procu.ſecundum ſecundum.

p Siue quis.dominus.

q Vtatur. contra debitorem agentem contra ſe ex alia cauſa.

r Nam qualitercunque. aliàs qualiter, id eſt, qualitercunque :ut ſupra eodem,l. non tantum. [a] & leg. amplius.

† P.F. locum habiturum.

[a] Paulus.

Sſ

Si commiſſa. CASVS. Debebam decem Titio. Sol ui falſo procuratori eius, & promiſit de rato procurator: tandem Titius egit contra me ad illa decem. dicitur quod agam ex ſtipul. de rato contra procur. ad intereſſe, quod habeo eo quod Titius non habuit ratum.

Si ſine. Hæres inſtitutus grauatus dare legatum Titio, puta decem: nunc uult ſoluere cuidã nomine Titij tanquam procuratori Titij. dicitur quòd debet exigere cautionem de rato. Frãciſcus Accur.

a Si commiſſa eſt. debitori contra procuratorem actoris.

b Intereſſuit. uel quia ſoluit: uel litis ſumptus ſuſtinuit.

c Lucrari. ſi non fuiſſem coactus ſtare iuri. R. uel ſi ratum eſſet habitum. Ir. ad quod eſt ſupra, eod. l. in procurator. §. fina. & infra, eodem. l. ſtipulatione: & l. ſi ſine. §. cum autem. Item ad hoc quod uenit lucrum, facit ſ. de eo, quod certo loc. l. 2. §. fi. & ſ. loca. l. ſi fundus, & quod not. C. de ſent. quæ pro eo quod inter eſt. l. 1. in fi. Sed ar. contra. ſ. de actio. empt. l. ſi ſterilis. §. cũ per uenditorem.

† Bal. hic dicit qđ ex iſta le. pôt colligi diffinitio ipſius intereſſe, quod ẽ damnum emergens, & lucrum ceſſans. & hẽt hoc l. ſte tex. qñ in facti promiſſis uenit intereſſe non ſolum in dãno, ſed etiam in lucro.

Paulus lib lxxvj. ad edictum. XIII.

SI commiſſa † eſt a ſtipulatio ratã rem dominũ habiturũ: in tantũ cõpetit, in quãtũ mea interfuit: b id eſt, quantũ mihi abeſt, quãtumq; lucrari c potui. Si ſine iudice d procuratori e legatũ f ſoluat: caueri debere, Pomponius ait.

A te uideor petere, ſi peto ab alio, qui ſoluendo contra te habet regreſſum, puta à correo, ſocio, uel fideiuſſore: ideo facio committi ſtipulationem hanc, ac ſi à te peterem. Pau.

Idem libro iij. ad Plautium. XIIII.

SI quis g uni ex reis h promiſerit rem ratã dominum habiturũ, aut amplius i eam nõ peti: k dicendum eſt, ſtipulationem cõmitti, l ſi ab eo petatur, qui eiuſdem obligationis ſocius eſt. m †

Petitio iudicialis cum conteſtatione, uel cum ſolutione ſubſecuta facit hanc ſtipulationem committi de amplius non petendo. Idem in compenſatione, uel deductione, quæ dicitur ficta ſolutio: ſecus ſi nullum iſtorum adeſt. Paulus de Caſtro.

ADDITIO. Dic quòd ibi petitur ſtetiſſe propter nõ factum, hic propter malè factum. malè enim fecit agere tanquam procurator, cum non eſſet. ita not. ſecundum Gul. de Cu. ibi, quem ſequitur Barto. hic.

d Si ſine iudice. uel etiam cum iudice: ut ĩ. eo. l. non ſolum. & ſ. de procura. l. Pomponius. §. 1. ſed quando ſine iudice, magis dubitabatur.

e Procuratori. de quo tamen dubium erat.

f Legatum. ſcilicet domino relictum.

† Cicero in Bruto de claris oratorib. At uerò in quam tibi Brute nõ ſoluã, niſi prius à te cauero amplius eo nomine neminem cuius petitio ſit, petiturum.

Si quis. CASVS. Duo erant rei debendi qui promiſerant mihi decem. nunc Titius nomine meo agẽs contra unum reorum, exigit ab eo, & promiſit habere ratam illam exact. ſi ego ago contra alium correũ dicitur quòd committitur ſtipulatio contra procura. hoc eſt verum, ſi iſti rei ſint ſocij. Franc. Acc.

g Si quis. procurator actoris.

h Ex reis. debendi.

i Aut amplius. alio tempore committitur una, alio alia: ut ĩ. proxi. & ſ. l. quo enim. §. 1.

k Non peti. uerba ſtipulationis.

l Committi. contra procuratorem.

m Socius eſt. aliud ſi ſocius non eſſet. quod dic, ut ſ. l. 1. & facit ſ. de duobus reis. l. eandem. §. 1. in fi. & de arbi. l. ſi duo. Item ſecus. ſi ab uno hæredum ſtipulatoris petatur de rato: quia nec ſocij ſunt, & poteſt diuidi ut ſ. de uer. ob. l. eadẽ. §. Cato. in fi. quæ eſt cõtra. Azo.

Amplius. CASVS. Titius nomine meo petijt a te centum, & promiſit quòd ego amplius non peterem. quæritur, quando committatur hæc ſtipulatio contra Titium? Reſpon. Labeo, ſi ego dominus petam in iudicio: non alias. ſed author legis clarius dicit. quia ſi peto, ſi modo nõ conteſtor litem, nõ committitur ſtipulatio. hoc enim caſu non peto, ſed petere uolo. ſed ſi ſum litem conteſtatus, uel ſi petij ſine iudice, & habeam: uel dum aliquid ei debeã, & petat à me: & ego obijciam ei compenſat. de his centum uideor petere. & ſic committitur ſtipulatio prædicta contra procuratorẽ, & quod his caſibus cõmittatur ſtipulatio prædicta probat per ſimile. nam hæres a teſtatore grauatus ne petat a debitore hæredi. debitum, quod debebat teſtatori: ſi aliquod de prædictis faciat, uidetur petere, & uenire contra teſtamentum. Fran.

Idem lib. xiiij ad Plautium. XV.

† AMplius † non petitũ n eſſe uerbũ Labeo ita accipiebat, o ſi iudicio † p petitum nõ eſſet. Si aũt in ius eũ uocauerit, & ſatis iudicio ſiſtendi cã acceperit, iudiciũ p in cœptũ non fuerit: ego puto, nõ cõmitti q ſtipulationem amplius nõ peti. hic em̃ nõ petit, ſed petere uult. Si uerò ſoluta eſſet pecunia, licet ſine iudicio, cõmittitur ſtipulatio. Nam & ſi quis aduerſus petentem, compẽſatione, r deductione ve vſus ſit, rectè dictũ ẽ, petijſſe eũ uideri, & ſtipulationem committi, Amplius nõ peti. ſ nam & hæres, qui damnatus eſt t non petere, ſi horũ

n Amplius non petitum. i. petendum: & cum dixit verbũ, melius dixiſſet orationem.

o Accipiebat. obſcurè tamen. Accurſius.

p Iudicium. i. lis cõteſtata.

q Non committi. ſed tardius ergo hæc ſtipulatio amplius nõ peti, committitur, quam illam rem ratam haberi, quæ ſtatim committitur, ubi quis ratum non habet: ut ſupra, eo. l. procurator. §. ſi quis. & l. quo ei. §. fi. Item ſi dicam quandocunque à me petieris, tibi dabo decem: aliàs ſi non dedero decem, promitto uiginti, committo in pœnã ſtatim cũ petis etiam extra iudicium. arg. ſ. de uerb. obl. l. ſi decẽ cum petiero. Item ad hoc ſ. de in ius uoc. l. quamuis. & de teſt. l. ſi is qui. Sed contra. C. de tranſac. l. ſi quã maior. Solu ut ibi. Item argu. cõtra. ſ. de ſol. l. cum mihi. §. 1. & de inoffi. teſt. l. Papinianus. § meminiſſe. de bo. lib. l. in ſeruitutem. & l. qui cum maior. §. accuſaſſe. & C. de his q. ut indig. l. alia, quibus dicitur etiã poſt lit. cont. licere deſiſtere. Item ar. contra. ſ. de uerb. obl. l. ſtipulatio iſta. §. ſed quatenus. ubi qualiſqualis controuerſia ſufficit in ſtipulatione habere licere.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. quòd aliud eſt in ſtipulatione habere licere, ut ibi: aliud in ſtipulatione amplius non peti ut hic.

r Cõpenſatione. & ſic propter uerba, & propter actũ committitur: ut hic, & ſ. eo. l. quo enim. in fi. & ſic contra deficit propter utrunq;, ut arg. ſ. eo. l. nõ tantũ.

ſ Amplius nõ peti. ſtipulationem horum uerborum. & facit ſ. eo. l. quo enim. §. fina. qualiter ſtipulatio cõcipiatur, habes ĩ. eo. l. procurator. in fi.

t Damnatus eſt. in teſtamento.

† Pau. F. Amplius non peti uerbum.

† Iſte tex. eſt ſin. ad hoc, qđ compẽſatio dicitur petitio, & is qui opponit cõpenſationem, dicitur petere, & non excipere tãtũ: ea quod dicimus, excõicato nõ poſſe opponi cõpẽſationem, in c. dilecti. cũ ibi no. extra de iud. Bolog.

† Pan. F. petitum eſſet.

u Paulus.

quicqu ã feciſſet, [a] ex te ſtamento tenetur.

Si ſoluitur indebitum falſo procuratori, ſtatim poteſt agi ex hac ſtipulatione, ut uel reſtituat, uel faciat dominum ratificare: ut ab eo repeti poſſit. Pau.

Pomponius libro iij. ex Plautio. XVI.

SI indebitum procuratori ſolutum ſit, [b] agi [c] ſtatim ex ea ſtipulatione [d] aduerſus ꝓcuratorem poteſt, ut ratũ habeat dominus: ut poſsit † dignoſci: [e] utrumne domino cõdici dẽat id, qđ indebitum ſolutũ ſit, ſi is ratũ habeat: an uerò ꝓcuratori condicẽdum ſit, ſi domin⁹ ratũ nõ habeat. [f]

Factum eius, qui cauſam habet à me, cẽſetur factum meum. h. d. Paulus.

Si procurator fundum petijſſet, & cauiſſet (uti aſſolet) ratam rem dominum habiturũ: [g] deinde poſtea dominus uẽdidiſſet eundem fundũ, [h] eũque emptor peteret: [i] ſtipulationem ratã rem haberi committi, [k] Iulianus ſcribit. [l]

Ratihabitio poteſt fieri pro par te ſuper re diuiſibili: & tunc pro illa tantum impedit ſtipulationem committi. Et in alternatiua ſi electio pertinet ad creditorem, & aliquis eius nomine petet partem unius ex alternatiuis, deinde ratificetur petitio, cenſetur illa res electa, & ſic altera pars debeat peti: non autem altera res. h. d. Pau.

Marcellus libr. xxj. Digeſtorum. XVII.

CVm [m] debitore [n] decem, [o] creditoris nomine Titi⁹ [p] egit: partẽ petitionis ratã habuit dominus. [q] dicendũ eſt, obligationis partem conſumptã: [r] quẽadmodũ [ſ] ſi decẽ ſtipulatus [t] eſſet, aut [u] exegiſſet: [x] creditorque non totũ, ſed partem rei [y] geſtæ comprobaſſet. & idcirco [z] ſi ex ſtipulatu, [a] decem, aut Stichum, utrũ ego uoluero, abſente me domino Titius quinq; petijſſet: inſecuta ratihabitione rectè actum uideri. [b]

Stipulatio, quæ ad particulare intereſſe cõmittitur, poteſt ſæpius committi. h. d. Bar.

Pomponius libr. xxvj. ad Sabinum. XVIII.

Feciſſet. quia compenſauit, uel deduxit.

Si indebitum. CASVS. Credens te mihi teneri ad centũ, ſoluiſti Titio accipienti nomine meo: & promiſit quod ... ſolutionem habebo ratam, tandem uidiſti quod nihil mihi debueras, & ſic indebitũ ſolutum uis condicere condic. indeb. quæritur à quo condicas, & dicitur q ſi habeo ratam ſolutionem factam Titio, tunc à me condices. ſi non habeo ratam, tunc à Titio condices. poteris igitur agere contra Titium ex ſtipula. de rato: ut faciat me habere ratum. & ſi faciat, tunc teneor condic. indebiti. ſed ſi nõ, tunc ipſe tenetur.

Si procurator. Falſus procurator nomine meo petijt fundum à te, & promiſit de rato, tandẽ ſuccubuit, poſtea iſtum fundum uendidi alij: & induxi emptorem in poſ. licet non uacuam. tandem emptor rei uen. petijt à te fundum: dicitur quòd ſtipulatio de rato committitur cõtra falſum procuratorẽ. Frao. Acc.

[b] Sit. ſiue iudice.

[c] Agi. alias eſt, an agi &c. alias deeſt an.

[d] Ex ea ſtipulatione. promiſit enim quod faceret dominum rem ratam habere.

[e] Dignoſci. ſic ſ. ſi quis caut. l. ſi cũ. Et not. quòd quidã libri habent, ut poſſit dignoſci, utrumne domino &c. alij ut poſſit domino condici: ſed utrũ ne domino &c. & utrunque eſt bonum.

[f] Non habeat. & certè ſic eſt dicendum: & hoc ſi habuiſti, an: alias plana eſt. & facit ſ. de condic. indeb. l. ſi procurator. & de neg. geſt. l. ſi pupilli. §. item quæritur.

[g] Habiturum. & ſuccubuit tandem.

[h] Fundum. & induxit in poſſeſſionem, licet non uacuam. ut ſ. de fun. do. l. ſi fundum. & ibi notaui.

[i] Peteret. uel uendicatione.

[k] Committi. Quid ſi uendiderit ante quam certior fieret de facto procura. nam & ſi ratum poſtea habet: non tamen uidetur nocere ei, cui prius tradidit. unde uidetur teneri procur. falſus, niſi dicas retro trahi ratihabitionem. Item quid ſi uendidiſſet ante ſententiam latam inter procuratorem & eum a quo petebat? uidetur idem.

[l] Iulianus ſcribit. nihil enim intereſt, ipſe petat, ſiue alius pro eo: quia ut robiq; non habet ratum, quod eſt geſtum. ad quod eſt ſ. de uerborum oblig. l. ſi ſeruum. §. 1. ibi, idemque fiet &c.

Cvm debitore. CASVS. Dicit primò, mutuaueram tibi decem, tandẽ falſus procurator nomine meo egit contra te ad illa decem, & promiſit me habere ratum. tandem habeo ratum in quinque, non in alijs quinque. dicitur quod pars obli. cõſumpta eſt per meã ratihabitionem. idẽ eſt ſi illa decem animo nouandi ſtipulatus eſt meus procurator, & poſtea decem exegit, & promiſit me ratum habiturum. nam ſi habeo ratum in quinque: tãtum pars oblig. conſumpta eſt. Tertiò, promiſiſti mihi Stichum, aut decem, quod uolã. abſente me, Titius tanquam meus procurator exegit a te quinq;, & promiſit me ratum habiturum. dicitur quòd ſi habeo ratum, extincta eſt obligatio in 5. Fran. Acc.

[m] Cum. Tres ſunt caſus pares. Primus, quando procurator falſus egit & in totum ſuccubuit. Alter, quando animo nouandi totum debitũ domini ſtipulatus eſt. Tertius eſt, quando totum debitum domini exegit, & in omnibus promiſit debitori de rato: & dominus habuit tãtum ratum pro parte. Accur.

[n] Debitore. i. cum eo, qui debebat decem animo nouandi.

[o] Decem. Genitiui caſus, ac ſi diceret cum debitore librі, uel fundi.

[p] Titius. ut procurator ſine mandato.

[q] Dominus. aliam petijt in iure à debitore.

[r] Conſumptam. ſ. quam ratam habuit.

[ſ] Quemadmodum. ſ. pars obligationis conſumitur.

[t] Stipulatus. domino debita animo nouandi.

[u] Aut. pro &. uel exegiſſet extra ius: ut differat à præcedenti caſu.

[x] Exegiſſet. ſcilicet procurator.

[y] Partem rei. nouationis, uel exactionis.

[z] Idcirco. quia eadem debet eſſe ratio totius ad partem: nam ex toto erit facta electio.

[a] Ex ſtipulatu. id eſt, ex ea ſtipulatione, qua fuit ſtipulatus decem, aut Stichum.

[b] Videri. & electis quinq; non debebitur Stichus, ſed alia quinque: ut ſupra, de condictione indebiti. l. ſi non ſortem. §. fina. & de legatis primo. l. ſi ex toto. §. finali. quę ſunt contra. erat enim hic electio ſtipulatoris: ut ſupra, de procurat. l. ſi is. & de uerbo. obl. l. ſi quis ſtipulatus. Item ad legem iſtam eſt ſimile ſ. m. amo. l. de rebus. Sed arg. cõtra ſ. de adm. tu. l. cũ plures. & de

† Vide Ant. Aug. li. 1. Emẽ. ca. 9.

Caſum ponit.

§ Pro quo argu. Mãdoſ. in ſ. quæſt. Regu. ſ idio. nu. 4. qđ tamẽ corruit data diuerſitate rationis ubi ſ. nu. 8.

& de procur.l.in cauſa in princ.

ADDITIO Dic quod ibi loquitur in uero procuratore: hic in falſo. Vel dic quod non. poteſt pro parte ratum haberi procuratore inuito: ut l.contrarium.fed eo volente, & ad eius commodum ſic ut hic, ſecundum Bart.

SI procurator. CASVS. Titius nomine meo petijt à te cẽtum, & ſatiſdedit de rato. poſtea ego deceſſi duobus hæredibus relictis. unus eorum habet ratum quod fecit Titius, alter non: dicitur, quod pro parte illius, qui habuit ratum, non committitur ſtipulatio, pro parte alterius ſic. Secundo dicit idẽ eſſe, ſi ego dominus pro parte habui ratum quod fecit Titius: puta in l. pro parte non, puta in alijs l. nam in parte, quam non habui ratum, cõmittitur ſtipulatio: in alia non. ratio utriuſq; dicti eſt: quia hæc ſtipulatio de rato competit. ad intereſſe eius in eo, quod habui ratum: & colligitur ex dicta ratione ſolutio talis quæſtionis. ſ. an hæc ſtipulatio rati poſſit pluries cõmitti: puta cœpi agere ego dominus uocando te in ius: & ex hoc te pati damnum conſtet. ſecundo lit. ſum cõteſtatus contra te: & intereſt mea propter aduocatũ, uel alias expenſas: & reſpondeo pluries cõmitti: & pluries agi cũ mea intereſt, ſi ſim ſtipulatus e Titio procuratore. & ad hoc adducit ſimile de ſtipu. damni infect. ſi promiſiſti emendare damnum, quod dabitur ex domo tua ruinoſa uſq; ad decẽ annos. nã pro damno, qđ mihi dat in primo anno, ſtatim agam, & ſic de cæteris. ſi autem diceres tunc demum me poſſe agere. cũ certum ſit me amodo damnum ex illa; domo no paſſurum, & tunc committatur ſtipulatio damni infecti: & non ante. fortè hoc eueniet poſt decẽ annos. Franc. Accur.

SI procurator a ratam rem dominum, hæredemve eius habiturum cauerit, & unus ex hæredibus domini ratum habeat: alter non habeat: ſine dubio cõmittetur ſtipulatio pro ea parte, b pro qua ratum non habebitur: quia in id committitur, quod ſtipulatoris interſit. Nam & ſi ipſe dominus pro parte ratũ habuerit, pro parte non habuerit: nõ ultra, quàm in partem committitur ſtipulatio: c quia in id committitur, quod intersit agentis. & ideo ſępius d ex ea ſtipulatione agi poteſt, prout interſit agentis: quòd litigat, quòd conſumit, e quòd aduocat, f quòd damnatus ſoluit: g ſicut in ſtipulatione damni infecti accidere poteſt, ut is, qui ſtipulatus ſit, ſubinde agat. h Cauet i enim ſi quid ibi ruet, ſcindetur, fodietur, ædificabitur. k † Finge enim eo l ſubinde m damnum dari: non erit dubium, quin agere poſſit. nã ſi toto damno computato, tunc agendum eſt: propemodum n nõ ante aget, quã dies o ſtipulationis prętererit, intra quem ſi damnum datum ſit, † ſtipulatori cautum erit. quod uerũ non eſt. p

Stipulatio de rato continet intereſſe, ſicut ſtipulatio dolum non committi: quæ interponitur multoties, tam in contractibus, quam in iudiciis. h. d. Fran.

Pau. li. xiij. ad Sab. XIX.

ij IN ſtipulatione, qua procurator cauet rẽ ratam dominum habiturum id continetur, quòd interſit ſtipulatoris. Idẽ que iuris ẽ in clauſulis q omnibus de dolo malo.

Procurator, de cuius mandato dubitatur, cauet de rato, etiam cum implorat iudicis officium nobile. Pau.

Vlpianus libr. j. Diſputationum. XX.

NOn ſolum in actio

ibi in mera pœna. hic in intereſſe. Item contra ſ. ti. r. l. cũ quæ rebatur. Sol. ibi totũ cõſequitur agendo ſemel, unde amplius non agit: hic autẽ non, ut hi. Item facit ſ. ſi cui plus quam per leg. Fal. l. nihil. §. quæſitum. & de uerb. oblig. l. ſi ſic ſtipulatus.

a Si procurator. ſine mandato.

b Pro ea parte. id eſt, pro parte qua hæres eſt, qui ratum non habet.

c Stipulatio. ut ſ. l. proxi. ſed contra ſ. de uerbo. oblig. l. eadem. §. Cato. in fi. §. ſol. ĩ pro parte non habet ratum, cum ipſe promiſerit: hic procu. promiſit. Mat. uel fortè tale erat negotium: quod pro parte poterat haberi ratum ab hærede, non à defuncto, ut ſupra, de leg. t. l. legatarius. uel hic non fuit pœna promiſſa: ibi ſic. Item contra ſ. ſi quis caut. l. ſi ſeruus. §. ſi plurium. Sol. ut ibi.

d Et ideo ſępius. ſic ſ. rem pup. ſal. for. l. non quaſi. §. ſi quia curator. Sed contra ſ. de arb. l. ſi de o §. ſi. ſed

e Conſumit. in ſumptibus litis: ut ſ. eo. l. procurator. §. ſi. Accur.

f Aduocat. id eſt, aduocatis miniſtrat. uel * dic qđ auocat ſe à ſuis negotijs: ut ſ. eod. l. ſi commiſſa. §. fin. & quemadmodu teſt. ape. l. ſi quis ex.

g Soluit. ad ipſum quod debebatur: ut & ſ. e. l. procurator quinquaginta.

h Agat. i. ſtatim cũ commiſſa eſt ſtipulatio, uel dãnum datum eſt: & ſic ſępius. uel dic iterum, & iterum.

i Cauet. per hanc ſtipulationẽ de his quæ ſequuntur, ut pro omnibus poſſit cõmitti, ut hic, & ſ. de dam. infect. l. damni. infecti.

k Ædificabitur. ex quibus habebã damnum. Accur.

l Eo. id eſt, ex eo ædificio, ex quo interpoſita eſt ſtipulatio.

m Subinde. i. ſæpius, uel ſtatim. uel dic poſtea quam ſemel. Accur.

n Propemodum. i. ferè. nam quandoq; poſſet eſſe, quod etiam ante ageretur, puta ſi manifeſtum eſſet ante quam ſtipulatio amplius committi non poteſt: puta domus tota ruit, quæ damnum mihi dedit: & ſic apparet quod amplius mihi damnum dare non poteſt.

o Quam dies. qui ponitur in ſtipulatione arbitrio prętoris, quæ conſiderat intra quantum tempus poteſt finiri timor damni: ut ſupra, de dam. infec. l. prætor. in principio.

p Non eſt i. ſi concedatur, quod non poſſit agi, niſi toto dãno dato, quod ſperabatur: non uidetur eſſe cautum in ſtipulatione, niſi pars damni contigat medio tempore. quod falſum eſt.

q IN ſtipulatione. In clauſulis. i. in omnibus promiſſionibus de dolo malo. nã ſiue in iudicio, ſiue in contractu quis promittat dolũ abeſſe, & cõmittatur dolus, agit ad intereſſe. Ir. ad quod ſ. de dolo. l. arbitrio. §. non tñ. alij dicunt, quod hæc lex dicit, quod etiam in ſtipu. rem ra. hab. cõtineatur dolum malum abeſſe, pro quibus eſt ſ. eo. l. ſi ſine. §. ſi in ſtipulatione. Itẽ facit ſ. de re iud. l. ſi quis ab alio. §. ſi. & de ope. lib. l. qui libertinus. §. & cum non ſolum. Accur.

NOn ſolum. CASVS. Si procurator meus agat aliqua act. contra te noĩe meo, & dubitetur an ſit procurator, debet cauere de rato. Idẽ ſi petat ibi noĩe

* Huius uerbi uim aſſecutus nõ eſt Ac. dic igitur cum Bud. in poſteri. annotat. in Pande. aduocare uerbũ hic conſilium petere ſignificare. unde & aduocatio quam uulgo conſultationem dicimus.

† Stipulationi, in P. F.

† Pau. F. finge ergo ſubinde, &c.

Dolus malus in quocunq; contractu ſiue iudiciario ſiue extra, ſi pmittitur abeſſe, & committitur, agitur contra dolum ad intereſſe.

meo

meo ſatiſdaſi, puta de euict. uel de damno inf. & dubitetur an ſit meus procurator, non ſatiſdabit de rato. Fr.

a Si uicem. l. ſi prætoriæ ſunt. ut s. de act. & obl. l. actionis uerbo. & de præt. ſtip. l. 1. §. 1.

b Stipulationes. de euictione. ut s. de euic. l. emptori. ſupra, de præt. ſtip. l. 1. §. ſtipulatio duplæ. Accur.

c Interponat. i. interponi deſideret. ad qd s. de procur. l. Pōponius. §. ſi ſtipuletur.

d Interponetur. i. interponi petatur.

NE ſatiſdatio. CASVS. Si Titius agat contra te ad centū, poſſum aū releuare à ſatiſ. de rato: ut ſi mittā libellū, ſeu epiſtolā principi, dicendo in ea epiſtola qualiter feci eum meum procuratorem. Secundo dicit, quòd procurator rei debet ſatiſdare iudicatum ſolui. nec per talem epiſtolam de qua dixi s. releuatur a ſatiſdatione. Fran.

e Exigatur. a procuratore act.

f In his. i. pro his.

g Eius. ſcilicet, domini.

h Qui. uel hic ponſta.

i Eum ſcilicet dominum. Accur.

† Quis. nō eſt in F. F.

nibus, quas procurator intendit, uerum in ſtipulationibus quoq;, quas interponi deſiderat, ſi uicē a præſentant actionum, cauere eum de rato oportet. Quare ſi duplæ ſtipulationes b procurator interponat: c de rato cauere debet. Sed & ſi damni infecti ſtipulatio a procuratore interponat, d de rato debet procurator cauere.

Cautio de rato non interponitur cum eſt certum de mandato: ſecus in cautione iudicatū ſolui. Bartolus.

Idē l. i. opinionū. XXI.

NE ſatiſdatio ratam rem dominum habiturum, exigatur e in his, f quæ, † quis nomine eius g ageret, qui h eum i ſe feciſſe procuratorē libello principi dato profeſſus eſt, prodeſt. k Quòd l ſi iudicatum ſolui ſatis ab eo procuratore poſtuletur, neceſſe eſt, ut iuri manifeſto pareatur. m

k Prodeſt. ſi enim habeas qui eum &c. dic, ſ. ille dominus qui ſic profeſſus eſt, ſ. ſe feciſſe eum procuratorē per libellum, uel per epiſtolam principi datā, ſub quo erat lis. Idem ſi detur alij iudici ſub quo alibi lis. ut s. de procu. l. ſi procurator. prodeſt dominum, ſ. procuratori ſcilicet, tali profeſſione, ut iam non ſatiſdet de rato. Alij habent qui eum &c. & eſt idem ſenſus. & facit s. de procur. l. ſi procuratorem. & quod ibi dixi. & C. de ſatiſda. l. 2. in princ.

l Quod. pro ſed, & dic quod mutat caſum. nā s. in procura. actoris. hic rei. Vel dic in eodem: & dices locū ut idem procurator rei ſatiſdet de rato, & de iudicato: ut ab una poſſit euadere taliter per poſſeſſionem domini, ab alia non.

m Pareatur. quod eſt, ut nemo ſine ſatiſdatione admittatur. ut Inſti. de ſatiſda. §. ſi. etiam ſi dñi profeſſio interuenerit: ut C. de ſatiſ. l. 2. in ſi. ſed ex parte actoris prodeſt. ut dictum eſt niſi in duobus caſibus: ut s. de oper. noui nuntia. l. de pupillo. §. qui procuratorio. & s. ad Trebellia. l. quia. 3. §. etiam. uel aliter ut dictum eſt ibi, & diſtingue: ut s. de procu. l. non ſolū: §. s. diximus.

l Quod pro ſed. Mā. uat. in gl. Faciul. §. ſa ne, in uer. & quod, ueal. alibi quod eſt propoſito.

n qui ita.

SI ſine iudice. CASVS. Falſus procurator nomine meo exegit indebitum: & ſine iudice, quæritur qualiter conſulat ſoluenti? & reſp. nā aut ego non habui ratū aut habui. Primo caſu aut procurator nō ſatiſdedit de rato: & tenetur condi. indeb. procurator ſoluenti, aut ſatiſdedit de rato: & tunc tenetur ipſe, & fideiuſſores ad intereſſe, & ad impēſas actio. ex ſtipulatu. Secundo caſu. ſ. ſi ego habeo ratū: non committitur ſtipulatio de rato: ſed ego dominus teneor ſoluenti condic. indeb. & hæc ſunt uera, quādo pecunia erat indebita. Sed quid ſi erat debita, certè idē: quia ſi non habeo ratum tenetur procurator ex cautione de rato, & eius fideiuſſores. imò tamen differt quando eſt debita à caſu ſuperiori. ſ. quando eſt indebita. nam quando eſt debita, & ſoluatur falſo meo procuratori, & habeo ratum nulla actio dat contra me cauſa eius pecuniæ repetēdæ. n quando eſt indebita, & ſoluatur falſo meo procuratori, & habeo ratum teneor cond. indeb. & illum caſum habemus s. proxi. hæc omnia uera ſunt, qñ ſine iudice ſoluta eſt pecunia procuratori meo falſo. Quid autē ſi per iudicē ſoluatur falſo meo procuratori? tunc diſtingue, an indebita pecunia ſit, an debita. primo caſu non uidetur ſtipulatio de rato committi: ſiue habeā ratum, ſiue non, duabus rationibus, quia nulla res eſt, quæ poſſit haberi rata. Item quia ad ſoluentem pertinet habeam ratum, uel nō. cum utroq; caſu non poteſt repetere: cum ſit per iudicem ſolutum, & hoc de rigore: de æquitate tamen ſi ego dominus non habeo ratum, fideiuſſores falſi procuratoris tenētur quanti ſtipulatoris intereſt me habuiſſe ratum. quod dic ut in glo. ſi autem pecunia ſit debita, & non habeam ratum: tunc fideiuſſores tenentur in ſolidum.

Si dominus non ratificat ſolutionem factam falſo procuratori extra iudicium: ſtipulatio iſta committitur, ſiue pecunia erat indebita, ſiue debita, ad totum id quod fuit per procuratorem exactum. & ad expenſas factas poſt eā in lite mota per dominum: ſed ſi ratificata, non committitur: ſi tamen pecunia erat indebita, repetitur à domino per condictionem indebiti: ſi uerò debita non repetitur, ſed liberatio contingit. h. d. Paul.

Iulianus libr. lvi. Digeſtorum. XXII.

SI ſine a iudice indebitam pecuniam exe

a Cum aūt. Procurator uerus habens mādatum egit & de rato ſatiſdedit, & ſuccubuit. Poſtea dñs agit & obtinuit, licet iniurioſè, quæritur an cōmittatur ſtipulatio contra procuratorem, & eius fideiuſſores? & dicit quod non: niſi in expenſis litis, quas fecit: eōdem modo dixit Marcell9. & ſi dñs agens ſuccubuit: nā nō cōmittit ſtipulatio, niſi in expenſis. Si procuratori. Conſtitui Titiū procuratorē ad exigendū quoddā legatū mihi relictū, & dādū à Sēpronio hærede cuiuſdā. hic Titius exegit hoc legatum me mortuo, & ſatiſdedit de rato. dicitur qđ ſi hæres me9 nō habet ratū, cōmittitur ſtipulatio: maxime cū hoc legatum uere debitum fuerit. Si in ſtipulatione. Pone caſum ut in glo. quę incipit, agebat. &c.

Si procurator. Procurator falſus nomine meo petijt hæredi. cuiuſdam agendo peti. hære. & promiſit de rato, & ſuccubuit. poſtea ego dominus ſi peto à te fundū hæredi. ex cauſa hæred. dicitur quòd committitur ſtipulatio contra procuratorem.

Qui patris. Facta eſt iniuria filio, & ſic oritur actio iniuriarum patri, & filio. ſi procurator patris agat iniuria patris nomine, debet cauere non ſolū, quod pater habebit ratum, ſed etiā filius. poterit. n. euenire quod filius poterit agere iniuriarum, Idem dicas, ſi nepoti facta eſt iniuria. nam ſi procurator aui agat iniur. & antequam auus ſciat procuratorem ſuum egiſſe, decedant auus & filius: modo nepos poterit agere iniuriarum: & ideo procurator aui debet cauere de rato ex perſona aui, filij, & nepotis. Franc. Accur.

a Si ſine. ſecus ſi cum iudice: ut j. §. q ſi procurator.

Procu-

a Procuratores ſ. falſos, qui de rato promiſiſſent vel veros, ſed ad alia conſtitutos: vt ſupra de iureiur. l. alias.
b Inſtituerit. poſtea, quamuis non debitam.
c Et condictio. indebiti, ſi ſoluens ea ſolutione ſe liberationem putauerit [illegible] ſi [illegible] vero [illegible] procuratore [illegible] liberaci: dabitur [illegible] de condi. cauſa dat. l. ſi procuratore vel [illegible] an procuratorem mandaſſe domino, ſed vt mini- [illegible] conditione [illegible] poteſt [illegible]

gerit procurator, a & dominus ratam ſolutionem non habuerit, ſed eãdem pecuniam petere inſtituerit, b fideiuſſores tenentur: & condictio c qua procurator teneretur, ſi ſtipulatio interpoſita nõ fuiſſet, perimitur. d Quoties enim procuratori pecunia ſoluitur, & dominus eam ſolutionem ratam non habet: e exiſtimo ea actione cum eo agi, vt condictio perimatur: & ſola actio ei, qui indebitam ſoluit, aduerſus procuratorem ex ſtipulatu f competat. Hoc g amplius præſtant h fideiuſſores impenſas, quæ in i iudicium k factæ ſunt. Quòd ſi dominus ratum habuerit, fideiuſſores quidem liberantur: ſed ab ipſo domino eadem pecunia per condictionem peti poteſt. l Quòd ſi m procurator debitam domino pecuniam ſine iudice exegiſſet; n idem iuris eſt. o Hoc ſecus, quòd ſi dominus ratam rem habuiſſet, nulla eius pecuniæ repetitio p futura eſt.

Si dominus non habet ratam ſolutionem factam falſo procuratori per ſententiam iudicis, ſi pecunia erat indebita; ſtipulatio iſta non committitur de rigore, ſed de æquitate. ſi vero debita, committitur quam de rigore. hoc dicit Bart.

† Exiſtimo agendũ, vt con di. &c.

Quòd ſi procurator per iudicem non debitam pecuniam exegiſſet: a dici poteſt: ſiue ratum dominus habuiſſet, ſiue non habuiſſet; fideiuſſores nõ teneri; vel quia nulla res eſſet, q quam dominus ratam habere poſſit: vel quia nihil ſtipulatoris intereſſet, ratum haberi. r Afficitur ergo iniuria is, qui ſoluerit procuratori: s magis tamen eſt, vt ſi ratum dominus non habuerit, fideiuſſores teneantur. t Quòd ſi debitam pecuniam procurator, a cui u nihil mandatum x fuerat per iudicem petierit: magis eſt, vt in ſolidum fideiuſſores teneãtur, ſi dominus ratum nõ habuerit.

Si verus procurator exegit debitum, vel indebitum, & dominus ratum non habens iterum agit, ſiue debitum, & iterum exigat, ſiue ſuccumbat: non committitur ſtipulatio contra procuratorem, & contra fideiuſſores [illegible] per dominum. [illegible]

† Hoc fal ſum Ang. videtur. at vtraq; expoſitio ſa tis placet Pa. tu vide ro eũ hie, aut ſi vacat vtrunque.

† Iudicium cum fal. ſo procuratore nul lum eſt.

d Peritnitur. [illegible] non habet: ſic ſupra [illegible] per nouat. præſumi [illegible] olim. vnde hoc dicunt hodie [illegible] rigi: vt C. de noua. l. fin.
e Exiſtimo. alias eſt exiſtimo id agi, &c. & totum aliud docet: alias eſt exiſtimo hac actione, ſ. ex ſtipulatu, quæ eſt ordinaria, ſ. ex quaſi contractu.
f Cum eo. ſ. debitore.
g Ex ſtipulatu. i. certi condictione ad intereſſe: licet alij dicant ex ſtipulatu, vt diximus ſ. ſi quis in [illegible] non ierit. l. fin.
h Hoc amplius præſtant. pecuniam indebitam, hoc amplius, &c.
i In iudicium. aliàs, quas, ſcilicet in iudicio feciſſet ſtipulator de ra. alias, quæ, ſcilicet de iure factæ fuiſſent. & idem ſenſus, & dic, iudicium. ſ. cum domino nunc habitum.
k Factæ ſunt. aliàs quas feciſſent, & aliàs quæ factæ fuiſſent.
l Peti poteſt. i. repeti poteſt per ſoluentem: vt ſupra de condi. indeb. l. ſi procurator.
m Quod ſi. ſupra de indebito. nunc interſerit vnum caſum de debito.
n Exegiſſet. interpoſita ſtipu. de rato.
o Idem eſt. vt ſ. fideiuſſores teneantur domino ratum non habente. R.
p Repetitio futura. quia debitum eſt ſolutum, quod in ſuperiori caſu eſt, & hoc quando extra iudicium. & facit C. de nego. geſt. l. ſi pecuniam.
q Nulla res eſſet, quæ ad dominum pertineat: cum exactio huius pecuniæ ad eum non ſpectaret, vt pote indebitæ; vel quia nullum eſt iudicium cum falſo procuratore conteſtatum: ideo videbitur non poſſe imputari procuratori ſi ratum non haberet dominus; quod habere ratum non poſſet, vel dic quòd male aſſignat rationem: nam bene poſſet habere ratum: vt ſupra de nego. geſt. l. ſi pupilli. §. item quæritur.
r Haberi. nam ſi etiam ratum habeatur, non repeteret pecuniam, nec à procuratore, nec à domino propter auctoritatem rei iudicatæ cum ipſe dominus videatur exegiſſe: vt ſupra manda. l. ſi fideiuſſor. §. in omnibus. hic autem opponendo dicit Azo.
s Procuratori. hoc de rigore: magis tamen, &c ſ. de æquitate: quia ſi ratum non habet, tenetur etiã dominus ſine cauſa; licet non indebitè: vt not. in d. §. in omnibus: & facit ſ. de procur. l. licet. Accur.
t Teneantur. in id quod ſtipulatori actum præſtiterit, vel error iudicium expenderit: nec ob. quod ſequitur, fideiuſſores propter iniuriam iudicis non obligari. ibi enim recte procurator egerat non [illegible] de mandato, & idem eius factum domino nocere potuit. at hic [illegible] eſt procuratorem ſe habere mandatum. vnde ex eius facto nulla domino exceptio poterit opponi. quare iniquum eſt fideiuſſorem in totum ſtipulatori præſtare. quod non præſtiſſet, ſi dominum procuratoris falſi geſtum ratum habere cogere potuiſſet. R. alij expectant [illegible] inferioris §. pro R. eſt quod ſ. dicitur quando ſine iudicio indebitum eſt exactum: vbi expreſſe dicitur in totum ſolutum committi.
u Cui. ſ. procuratori. Accur.
x Mandatum. de petendo.

† Tu dic hoc eſſe verum de cõſenſu aduerſarij, vt in l. ſi tutor. C. in quib' cau. in integr. reſtit. nõ eſt neceſſ. & ibi omnino per Barto. inuito autẽ aduerſario nun. textus eſt ſin. ſecundum communes lectu. l l. inter quos. § qui alieno. ſupra, de damno infec. quẽ ad hoc refert, & ſequitur Lu cn. Rom. ſing. 679. Inci. tu an dixiſti. l. ſi tutor. quẽ iterum refert, & ſequitur Fe lin. cap. cauſam. col. ſi. per totum, extra de iudic.

Recte.

Cum autē procurator rectè a petit, dominus perperam: b non debet procurator præſtare, ne iniuria c iudicis dominus aliquid conſequatur. Nūquam enim propter iniuriam iudicis fideiuſſores obligantur. verius tamen eſt, hoc caſu e fideiuſſores non niſi in impenſas e litis teneri. Marcellus ait, Si dominus ratam rē non habuerit, ſed lite mota rem amiſerit: nihil f præter impendia in ſtipulatione ratam rem a haberi deducitur.

Geſtum nomine defuncti poteſt ratificari per eius hæredem. h. d. Paul.

Si procuratori g eius, a qui mortuus erat, ſine iudice i fuerint ſoluta legata: h ſtipulatio committetur, niſi hæres l ratum habuerit: vtique m ſi debita fuerint. tunc n non dubiè p intereſt ſtipulatoris, ratam ſolutionem ab hærede haberi; ne bis eadem præſtet.

Si in ſtipulatione rati per dolum, aliquis omittatur mentio hæredum, agitur ratione doli: ſecus ſi nullus dolus interceſſit. h. dicit. Paulus.

Si in ſtipulatione q ratam rem haberi, hactenus comprehenſum fuerit, Lucium Titium ratū habiturum, cum id apertè ageretur, vt hæredis r cæterorumque perſonæ, ad quos ea res pertineret, omitterentur: difficile eſt ſ exiſtimari, doli clauſulam committi. Sanè † cùm per imprudentiam t hæ perſonæ omitterentur: actio ex doli clauſula competit.

a Rectè. quia mandatum habet, & verum debitum petit: abſolutus tamen fuit debitor, per iniuriam.

b Perperam. nam non debebat infringere quod fieri mandauerat.

c Ne iniuria. Iniuria enim fit debitori ſi dominus aliquid extorqueat ab eo abſoluto cū egit procurator, cum ex iudicio tali oritur exceptio rei iudi. contra dominum: vt & ſ. de except. rei iud. l. ſi mater. §. hoc iure. Idem dicā ſi fuit damnatus vero procuratori, & ſoluit ei eum & de hoc haberet mandatum: vt reciperet ſolutionē, non aliàs: vt ſupra de ſo. l. hoc iure, & quod ibi dicit non debet præſtare procurator. ſ. debuerit ex ſtipulatione de rato, quod debitor ſolueret domino cōſequēnti per iniuriā: vt dixi. vel dic non præſtat debitori ne iniuriam conſequatur dominus. ſ. in damnum procuratoris. Alij dicunt non debet præſtare. ſ. domino: quia ſi dominus conſequeretur à debitore & a procuratore, iniuria eſſet.

d Hoc caſu. ſ. cum debitor iniuſte ſuperatus eſt: ergo nullominus tenebitur verus procurator, vbi debitor nullum damnum paſſus eſt: vt quia iure repulit creditorē obijciendo exceptionem rei iudi. vt dicitur in prox. § Marcellus: ſed hoc quod hic dico per §. Marcellus. videtur contrarium his quæ ſcripſi, ſecundum Io. ſ. eo. l. procurator ad exhibēdum. §. 1. ſed ipſe reſp. aliud eſt in vero procuratore, nam vbi vinco verum procuratorem, licet damnū poſtea patiar, victus iniuria, non agitur contra procuratorem. niſi ad impendia: quia & ſi bonam cauſam habui, euitare tamen nullo modo potui: ſortis autem ſolutionem euitare potui. vnde culpa poteſt mihi obijci: ſicq; mihi imputare debeo: vt j. de reg. iu. l. quod quis, 2. in fi. tit. vel exceptionem obieci, & iniuria eſt mihi facta, non debet alij nocere: argu. ſ. de euict. l. ſi per imprudentiam. ſicut ergo non agitur contra procuratorē, vbi ego ſum victus a domino, vt hic: ita non agitur, & ſi vici: vt hic, ſed vbi falſus procurator eſt à me victus, & à domino ſuperor: cum ei ratum non habēti non debeat præiudicare factum falſi procur. committitur ſtipulatio rem ratā haberi ad omne intereſſe: quia æquè inſolidum debet cōmitti etiā, vbi ego dominum ſuperaui iniuſte: & hoc ad ſimilitudinem veri procuratoris, qui tenetur cum ego ſuperans dominum: ſicut cū ſui victus à domino. Firmius probo. Non ne falſus procurator ex ſtipulatione tenetur ſtatim ad intereſſe nō habente domino ratum: vt ſ. eo. l. procurator. §. ſi quis a proc. & ſtatim commiſſa eſt ſtipulatio ad intereſſe? Pone ergo: tenebar in centum, modo autē teneor in cētum, cū me non teneri in centū, intereſt mea. in centū ergo cōmittitur ſtipulatio: ex qua nihilominus agetur, licet deſierit intereſſe mea: interim quia abſolutus ſum: arg. ſ. ſi quis cau. l. qui autem. §. aliud. Aliter autem tunc ria creditoris facta falſum procuratorem liberaret.

e Impenſas. committitur ſtipulatio etiam ſi non de iure quis agat: vt hic, & alias C. de condi. ob cauſam. l. ea lege. Accur.

f Amiſerit. per ſententiam. quod iuſtum fuit, vel dic quia dicit rem ſententiæ: vel dic q; res perita ſine dolo & culpa in rerum natura eſſe deſijt: vt ſ. in ſol. l. ſi ſeruus.

g Nihil. cum procurator haberet mandatum.

h Ratam rem. quā interpoſuit procurator verus: alias aliud erit: vt ſupra eodem l. procurator. 2. §. 1. & not. quod hic ſucceſſit dominus: ſed perſona proci. obſtruit, & in hoc differunt.

i Si procuratori. & ſi verus ab initio fuerit procurator, poteſt tamen non habere ratum, cū mandatum morte expirauit: vt ſupra de acquir. poſſeſ. l. fundi. in fine.

k Eius. ſcilicet, legatarij.

l Sine iudice. idem ſi cum iudice: vt ſupra eod. l. ſi commiſſa. §. fin.

m Soluta legata ignorante hærede de morte.

n Hæres. ſcilicet legatarij.

o Vtique. alias, vtique. aliàs, itaque. & tunc forma: quia generaliter verum eſt domino non habente ratū ſtip. committi: itaque & in hoc caſu, &c. ſi debita fuerint legata, &c. nam tunc præcipuè committitur.

p Non dubiè. idem ſi non ſunt debita: vt ſ. proxi. §. diximus. Accur.

q Si in ſtipulatione. Agebat contra me nomine Lucij. & promiſiſti eum ratum habiturum: de hæredibus autē eius ſi ratum non haberent, noluiſti teneri, & ego conſenſi, vt tantum de lucio teneretis. l. ſi ratum ipſe non haberet. certè non poterit agi pro dolo tuo, licet hæredes nō habeant ratum, cum nullū dolum commiſeris. nā conſenſi: & dolus volenti non infertur. ſi autē fuiſti in dolo, vt pote promiſiſti Lucium Titium tantum ratum habiturum: & ſuaſiſti mihi imprudenti quod per illa verba contineret pſona hæredis: tunc agā per hoc doloſe, vt dicit hic, quod intelligit. ſi promiſeras dolum non cōmittere, & poſtea promiſiſti prædicto modo: nā tūc ex ſtipulatu. vel dic q; non promiſeras ſpecialiter: nā & tunc ſi poſtea hæredes non habeant ratū, agam ex ſtipulatu. & ſi excipias, quod fuerit perſonale pactum: replicabo de dolo, & ſic competit actio, id eſt replicatio ſecundum hæc, vel actio replicatione munita, ſed prima placet: quia dicit hic doli clauſula, & facit ſ. de pac. l. iuriſgentium. §. pactorum, & ſ. de probat. l. ſi pactum.

r Hæredis. in hoc conſentiebant ne teneretur promiſſor: vt faceret hæredes habere ratum. Accur.

ſ Difficile eſt. i. impoſſibile, quia nullus dolus fuit commiſſus hoc caſu inter ſcientes & conſentientes: vt C. de tranſact. l. cum donationis.

t Per imprudentiam. ſtipulatoris promittentis, & dolum

† No. iſtū text. ad hoc ꝓpoſitum, quod clauſula doli ſubiecta in ſtipulatione refert ad incognita, & ad omiſſa. & textus iſte hoc optimè ꝓbat. Bolog.

ſum committentis.

a Si procurator. falſus vel ad alia conſtitutus.

b De hæreditate. agendo petitione hæreditatis.

c Petierit. ex eadem cauſa, ſcilicet hæreditatis, alias contra: vt C. de euict. l. 1.

d Summoueret. vt ſupra de except. rei iudic. l. Iulianus. & l. ſi quis cum totū. in fine.

e Plerunque. id eſt, in omnibus caſibus. H. vel, id eſt plurib⁹ quoque caſibus. Ir. Vel ſecundum R. dic quod plerunque ideo dicit, quia committitur interdum vbi domino iam ſolutum eſt actio, etiam abſque omni ſatisdatione, cum falſus procurator egit: vt ſupra R. & intelligit, quando indebitum nomine meo exegit per iudic. vt ſupra §. quod ſi procurator.

f Iure. vt quia ei ſolutum ſit, cum de hoc habuerit mandatum: vt ſ. de ſol. l. hoc iure, & quod ſubijcit. excep. ſcilicet rei iud.

g Qui patris. ſupple procuratore qui &c. ſecundum R. volens deducere in iudicium & filij & patris iniuriam.

h Iniuriarum. prætoria, non Cornelia: vt infra de iniur. l. lex Cornelia. §. illud. Azo. licet ex caſibus illis quibus naſcitur Corne. vt hic erat.

i Ob eam. id eſt, propter iniuriam filij & patris.

k Verberatus. hæc verba expone i. vt infra, de iniu. l. lex Corne. §. inter. pulſationem.

l Filij quoque. i. de rato filij quoque: nō ſolum patris. qui filius ſimiliter ſuo nomine agere poteſt ex lege Corn. ut dicto §. illud. ſed uidetur non caueri: ut ſupra de procur. l. non ſolum. §. ſi pater. quæ eſt contra. Sol. aliud in ipſo patre, cui ipſa lex defert actionem ut ibi. aliud in eo, qui procuratorio nomine agitur hic. Vel ſecundum Py. & Ir. poſſumus dicere, quod agebat nomine patris actione iniu. ex lege Corn. de iniurijs: quæ nō competebat patri: ut & ĩ. de iniur. l. lex Corn. §. illud. nam ſi de prætoria velles intelligere, non eſſet neceſſaria ſatiſdatio nomine filij: ut in cōtrario, cū pater eam habeat iure proprio, & ſi iniuria ſit facta filio uolente: ut ĩ. de iniur. l. 1. §. uſque adeo. Sed tūc ad quid

Si dominus petat id quod petere non poterat. ſi ille qui cauet, fuiſſet verus procurator, committitur hæc ſtipulatio. hoc dicit. Pau. de Caſtro.

Si procurator[a] iudiciū de hæreditate[b] ediderit, deinde dominus fundum ex ea hęreditate petierit:[c] ſtipulatio, ratā rem haberi, committetur: quia ſi verus procurator fuiſſet, exceptio rei iudicatæ dominum ſummoueret.[d] Plerunque[e] autem ſtipulatio ratā rem haberi ijs caſibus committitur, quibus ſi verus procurator egiſſet domino, aut ipſo iure,[f] aut propter exceptionē actio inutilis eſſet.

Mutatione perſonæ extinguitur cautio rem ratam haberi: & in ſtipulatione fuit comprehendenda perſona ad quas veriſimiliter iudicium debet tranſire hoc dicit. Bart.

Qui patris[g] nomine iniuriarum[h] agit ob eā[i] rem, q. filius eius verberatus,[k] pulſatusve ſit: in ſtipulatione cogendus eſt, filij quoque[l] perſonā comprehendere: præſertim cūm[m] fieri poſſit, vt pater ante decedat, quam ſciret procuratorē ſuum egiſſe: & ita iniuriarum actio ad filium[n] redeat. Sed & ſi nepoti[o] iniuria facta fuerit, & procurator aui propter hanc cauſam iniuriarum aget: non ſolum filij, ſed etiam nepotis[p] perſona comprehendenda erit in ſtipulatione. Quid. n. prohibet & patrē,[q] & filiū[r] ante quàm ſcirent procuratorē egiſſe, decedere? quo caſu iniquū eſt, fideiuſſores non teneri, nepote iniuriarum agente.

Factum falſi procuratoris non facit committi ſtipulationem de rato ab alio interpoſitam. hoc dicit. Bart.

Idem libro quinto ex Minutio. XXIII.

PRocurator cum peteret pecuniam, ſatiſdedit amplius nō peti. poſt iudicium acceptum[s] extitit, qui & ipſe procuratorio nomine eandem pecuniam repeteret. Quæſitum eſt, cū is, qui poſtea repeteret, procurator nō eſſet, & propter hoc exceptionibus procuratorijs[t] excludi poſſet: num[u] fideiuſſores procuratoris prioris tenerentur? † Iulianus reſpondit: Verius eſt, non obligari fideiuſſores. Nam in ſtipulatione cauetur, non petiturum eum, cuius de ea re actio, petitio, perſecutio ſit: & ratum habituros omnes, ad quos ea res pertinebit.[x] hic autem, qui procurator non eſt, nec actionē, nec petitionem habere

cauerei patrem rem ratam habiturum: vt hic dicit. prima verior eſt.

m Præſertim cum. i. maximè: quod ideo dicit, quia ſi ſciret, ante quam decederet, & ratum non haberet ſimiliter ad filium rediret, quod ſi ratum habeteret pater filij actio extincta eſſet. Azo. cum eius exercitium competat patri: ut ĩ. de iniu. l. pater. Azo.

n Ad filium. quantum ad exercitium, quod patri eiuſque procuratori competit: ſed & ipſi filio datur: ut infra de iniu. l. ſed ſi unius. §. ſi filio. & §. procuratorem, & l. 1. §. fina. & l. lex Cornel. §. illud.

o Nepoti. exiſtenti in poteſtate aui.

r Accur.

p Nepotis. Sed non ne ſufficit, ſi hic procurator cauet eum, ad quem res pertinent rem ratam habiturum? Reſp. nō. quia his verbis hæredes continentur: ut ſupra de ædil. edict. l. ſciendum. §. deinde. hic autem agit, & ſi non ſit hæres: ut infra de iniur. l. ſed ſi unius. §. fina. Accur.

q Patrem. l. auum.

r Filium. patrem. ſ. nepotis.

PRocurator. CASVS. Procurator agens nomine meo pro te promiſit tibi amplius non peti. uidetur ſen ſiſſe de me, & meis hęredibus. Franc.

s Acceptum, cum iſto procuratore, qui ſatiſdedit amplius non peti. quæ uerba expone: ut ſupra l. amplius nō peti. & forte quando intercecſſit hic alius. iam finitum erat iudicium cum primo, abſolutione, uel condemnatione.

t Procuratorija. ut non habens mandatum, ut ſupra de probat. l. in exceptionibus. §. ſi. Sed quid ſi eſt coniuncta perſona, quæ non poteſt repelli? Reſpon. idem, ut ſupra iudi. ſol. l. 3. § 1. Accur.

u Num. id eſt, an. Accur.

x Pertinebit. ad quod ſupra de procur. l. non ſolum. §. qui alieno: ſed an ad impendia tantum: ſicut & ſupra, eodem l. ſi ſine. §. cum autem? Reſpond. non. aliud eſt enim in perſona falſi procuratoris, cuius perſona non continetur in ſtipulatione, rem ratam haberi, ut hic; aliud in domino, cuius perſona in ſtipulatione contine-

r Hic accipitur nepos in neutra ſua & ſtricta ſignificatione, ſ. pro filio filij, ut per gl. in l. ſi. C. de ſucc. edic. & l e. 1. §. ſimiliter. in tit. quib. modis feu. amit. l uſi. feu.

† In P. F. nō eſt, Iulianus.

Patri [illegible] geri actione iniuriarum pro iniuria filio ſuo illata, quæ actio competat.

contineſ. Azo. licet nec dominus agere potuerit: vt ibi.
a Intelligendus eſt. ergo de eius ratihabitione cautum non eſt.

Bonorum. CASVS. Bonorum poſſeſ. mihi delatam quidam apprehendit nomine meo: dicitur quod debeo ratam habere iſtam apprehenſionem intra tēpus, quo poſſem eam petere: nec nocet ſi tēpore quo habeo ratum, ille qui apprehenderat, ſit factus furioſus, vel ſit mortuus, vel pœnituerit. Franc.

intelligendus eſt. a

Si ſuperuenit defectus ex parte ratum habentis, ratihabitio impeditur: ſecus ſi ex parte gerentis. Bart.

Africanus lib. 5. Quæſtionum. XXIIII.

Bonorum b poſſeſsionem ab alio c agnitam, ratam haberi oportere eo tēpore, quo adhuc in ea cauſa ſit, vt peti poſſit. c itaq; poſt cēteſimū diē ratā haberi nō poſſe. d An autē & ſi mortuus fuiſſet, qui e petiſſet, vel furere cœpiſſet, ratū habere poſsit, videamus. f nam ſi in vniuerſum, perinde haberi debet, ac ſi tunc cùm ratum habet, per eum bonorum poſſeſſionem petat: fruſtra his caſibus g ratum habetur. Sed & illud conſequens h futurum, etiam ſi pœniteat illum petijſſe, ratum haberi non poſſe: quod vtiq; ſit abſurdū. Rectius itaque dicetur neutram i earum cauſarum impedire ratihabitionem. k

Quando quis ſuccedit ei, quē promiſit ratum habiturum: non tenetur. Bart.

Idem libro vj. Quæſtionum. XXV.

Pater dotē à ſe datam, abſente filia petijt: & ratam rem habituram eā l cauit. ea prius q̃ ratum haberet, mortua eſt. Negauit cōmitti ſtipulationē: quia ēt ſi verū ſit, ratū eam non habuiſſe: nihil tamen mariti intereſſe dotem reſtitui: m cum patri, etiam mortua n filia, ſalua eſſe dos debeat.

Defunctus ſuperueniens ex parte ratum habentis, ex legis diſpoſitione impedit ratihabitionem. Bart.

Procurator cum ab eo æs alienum exigeret, qui tempore liberaretur, ratā rem dominum habiturū cauit: deinde poſt tempus liberato iam debitore, dominus ratā rē habet. Poſſe debitorem agere o cū procuratore exiſtimauit: cū iam debitor liberatus ſit. argumētum rei, quòd ſi nulla ſtipulatio interpoſita ſit, cōdictio p locum aduerſus procuratorem habitura ſit: in locum autem condictionis interponi ſtipulationem.

Digeſtorum, ſeu pandectarum, liber quadrageſimus ſeptimus.

TITVLVS I.

DE PRIVATIS DELICTIS.

Hæc lex diuiditur in tres partes principales. Primò loquitur, quando actio ex delicto tranſit contra hæredes. Secundò, quando tranſit ad hæredes. Tertiò, quando tranſit contra eundem

b Ab alio. i. nomine eius cui delata fuerat petitio.
c Peti poſſit. Aliàs committitur ſtipulatio: vt ſ. eod. l. ſi. §. fin.
d Non poſſe. Not. non trahitur hic retro ratihabitio: vt hic, & ſ. quis or. in bo. poſſ. ſerue. l. fin. & de bo. poſſ. l. 3. §. acquirere. ſic & ſupra de ijs qui no. infam. l. quid ergo. & ſ. eod. l. fin. in fine. Sed arg. contra. C. ad Maced. l. fin. & l. ſi filius, & ſ. de ſolu. l. cum mihi decē, §. t. 1 Item facit ſ. de acquir. hære. l. Pamonius, & l. ſi quis alicui, & ad Trebel. l. ſeruo inuito. circa prin.
e Qui. procurator. Accur.
f Videamus. verè videndum eſt, quia ſunt quidam qui volunt dicere non poſſe haberi ratum, quaſi perinde habēdum, ac ſi non mandaret.
g His caſibus. ſcilicet tempore tranſacto, vel eo mortuo, vel furente.
h Conſequens eſt. ſcilicet ei, quod dicitur me non poſſe petere ſi cœperit furere.
i Neutram. ſiue mortuus ſit is, qui petijt, ſiue pœnituit poſtea ſe petijſſe, ſiue furioſus factus ſit: dumtamen intra tempus poſſit à domino ratum haberi.
k Ratihabitionem. aliter eo mortuo cuius nomine petita eſt: vt ſupra eo. l. ſi 11. Ex prædictis patet, ſecundum R. quod aliud eſt ſi habeam ratum eo tempore, quo non poſſem petere: vt in princ. legis, aliud eſt: ſi tunc eum meorum negotiorū geſtor. non poſſit petere. & facit ſ. de vſucap. l. nunquam. 2. §. ſi ſeruus. & de bonorum poſſeſſ. l. pen. §. fin. Accur.

Pater. CASVS. Pater ſoluto matrimonio petebat ſibi reddi dotem à marito quondam filiæ, & filia erat abſens, & pater promiſit, quod filia habebit ratū: ante quam habeat ratum, deceſſit filia: dicitur, quod non committitur ſtipulatio. Procurator. Vēditor meus tenebatur mihi reddere intra ſex menſes. quidam nomine meo egit, & exegit, & ſatiſdedit quod ego haberem ratū: ego non habui ratum, niſi poſt ſex menſes, quādo iam debitor liberatus erat tempore. quæritur, an committatur ſtipulatio de rato ad repetendum quod erat ſolutum procuratori? Et dicitur quòd ſic. ſi enim ſtipulatio non interueniſſet: tunc tenebitur procuratore condict. ob cauſam, vel indebiti, vel ſine cauſa ad reddendum retro quod accepit. Franciſcus.
l Eam filiam abſentem.
m Dotem reſtitui. ſibi marito à patre, cum eandem ſit reſtituturus patri. vnde dolo facit &c. vt ſupra, de except. doli. l. dolo. vel dic reſtitui. ſ. ſibi quam patri.
n Mortua. non diſtinguitur liberos habeat vel non. & ſic eſt pro Bul. & Ioan. contra Mar. cuius tamen ſententia ſeruatur hodie. & facit ſupra, ſoluto matrimon. l. 2. & de ſolu. l. qui homines. §. ſi gener. & de iure dotium, l. iure ſucceſſum. & C. ſoluto matrimonio, l. dos à patre.
o Agere. ex ſtipulatu vt pecuniam reſtituat: non ergo trahitur retro ratihabitio: vt ſ. eod. l. bonorum. & ſic eſt contra. ſ. de ſolut. l. cum decem mihi. §. ſi fideiuſſor. Sol. vt ibi.
p Condictio ſ. ob cauſam datorum, vel indebiti, vel ſine cauſa, vel etiam furtiua: vt not. ſupra eodem. l. ſi ſine. in princ. & not. 2 hic ar. quod qui tutus eſt except. 30. ann. ſi ſoluat, repetere poteſt: vt arg. ſ. de adminiſt. tut. l. ſi pupillus.

1 Cōcor. & facit quod no. in c. 2. in princi. in glo. ſuper verbo, canonicas. vltra mediū. ibi tu dic, quod aut colla. de elec. in pragma. ſanct.

2 Dic quod ibi tempore, quo ratum habere poterat, gerit negotiū: quia poterat ſolui pro reo obligato, licet fideiuſſor eēt liberatus, ſecundum Bar. hic.

Ratihabitio non ſemper retrotrahit.

2 Iſtā gl. ꝑ fin. ſignabis ad hoc, quod tutus exceptione ꝑſcriptionis ſi ſoluit, pōt ſolutū repetere. Sol ſ contrariū facit: quia hæc exceptio eſt odioſa ſecūdum Bar. hic, & Bal. I l. ſi. C de edict. diui Adri. toll. in 16. oppo. & Bal. in l. ſi. C. de annali exce. Bo.

Poſt obligationes ex contractibus ponit delicta.

Ciuilis.

Ciuilis. CASVS. Regula ciuilis eſt, ut ex delictis defunctorum pœnales actiones non dentur in hæredes, ſeu cæteros ſucceſſores. hinc eſt, q actio furti non datur in hæredes furis. Secundo dicit, quod actio ad exhibendum detur in hæredem, ſiue poſſideat rem, ſiue dolo deſijt poſſidere. Item, & rei uendicatio. Item condictio furti datur in hæredē. Tertio dicit & actio furti, item actio legis Aquil. ut actio iniuriarum non datur hæredi. Quarto dicit, Si ſeruus meus fecit tibi furtum, uel dedit tibi damnum, uel rapuit tibi rem, hæ actiones quæ oriuntur ex prædictis delictis, ſequuntur ſeruum. hinc eſt: ſi ſeruus deſinat interim eſſe meus, & efficiatur alterius, tenebitur nouus dominus, & non ego. Franciſcus.

minatione conditionis. Secunda ibi, Hæredem. Tertia ibi, Non tantum. Prima pars ſubdiuiditur in duas partes. Primo loquitur de actione pœnali. Secunda de perſecutoria. Secunda ibi, Sed quamuis. Bart.

Vlpianus libro xij. ad Sabinum. I.

Ciuilis [a] conſtitutio eſt, pœnalibus actionib[9] [b] hæredes nō teneri, nec cæteros quidē ſucceſſores. Idcirco nec furti conueniri poſſunt. [c] Sed quāuis furti actione non teneantur, attamen ad exhibendū actione eos [d] teneri oportet, ſi poſſideant, aut dolo fecerint, quò minus poſſideant. Sed enim & vindicatione tenebuntur re exhibita. Item condictio aduerſus eos competit. Hæredes autem furti agere poſſe, æque conſtat: [e] Executio enim quorundā delictorū hæredibus eſt data. Ita & legis Aquiliæ actionem hæres habet, ſed iniuriarum actio hæredi non competit. [f] Nō tantum in furti, verum in cæteris quoque actionibus, q̄ ex delictis oriuntur, ſiue ciuiles [g] ſint, ſiue honorariæ, [h] placet, vt noxa caput ſequatur.

Gloſſa diuidit hanc in duas partes, ſed Bar. in quatuor. Primo ponit regulam. Secundo probat eam quatuor modis, uel exemplis. Tertio format unam quæſtionem circa prædicta. Quarto redit ad regulam, & eam probat tribus alijs exemplis. Secunda ibi, Qui ergo hominem. Tertia ibi, Item quæſitum. Quarta ibi, Item ſi quis. Bart.

Idem libro xliij. ad Sabinum. II.

Nvnquam plura delicta concurrentia [i] faciunt, vt vllius impunitas detur. Neque enim delictum ob aliud [k] delictum minuit pœnā. Qui igitur [l] hominem ſurripuit, & occidit: quia ſurripuit, furti: quia occidit, Aquilia tenetur: neque altera harum actionum alteram conſumit. Idem dicendum, [m] ſi rapuit, & occidit. nam & vi bonorum raptorum, & Aquilia tenebitur. † (Item ſi quis ſurreptū [n] flagello ceciderit, duabus actionibus tenetur: furti, & iniuriarum: & ſi fortè [o] hunc eundem occiderit, [p] tribus actionibus tenebitur.) Quæſitum eſt, ſi

Delicta concurrētis an pœnam minuant.

† Hic uerſ. parentheſi incluſus in Pan. F. collocat[9] eſt ante uerſic. Itē ſi quis ſeruum. qui ultimus uerſic. eſt huius capitis.

[a] Ciuilis. nec minus hoc natura dictat. & eſt hæc conſtitutio Inſtitut. de perpe. actio. §. non autem.

[b] Actionibus. ex delictis uenientibus, ſecus ſi ex contractu: ut ſupra de nau. fœn. l. fin. Item ex contractu intellige delictum: ut ſupra de act. & oblig. l. ex contractibus. & de his not. C. ne ex delict. defunct. l. 1. Accurſius.

[c] Poſſunt. ex perſona defuncti, ſed ex ſua contrectatione ſic.

[d] Eos. ſcilicet ſucceſſores prædictos: & quod dicit, infra de condict. ſcilicet, furtiua, ſiue ad eos peruenerit, ſiue non: ut ſupra de condi. fur. l. ſi pro fure. §. ſi. & l. ex cauſa. & Inſtit. de oblig. ex delict. § fin.

[e] Conſtat. ut Inſti. de perpe. act. § 1. Accur.

[f] Non competit. quia non intelligitur eſſe in bonis noſtris eſſe, quam litem conteſtati fuerimus: ut j. de iniur. l. iniuriarum. § 1. Accur.

[g] Ciuiles: ut actio l. Aquil. & furti non manifeſti.

[h] Honorariæ. ut actio ui bon. rapt. & act. fur. ma. ut Inſtit. de noxa. § ſunt autem. & facit ſupra de ijs, qui deie. uel effu. l. 1. §. cum ſeruus. & infra arb. fur. cæſ. l. furtum. §. pen.

Nvnquam. CASVS. Ponit regulam quam probat per 8. exempla. regula eſt, q ſi plura delicta fiant in unam eandem rē, & agitur ex uno delicto, non tolluntur actiones ex alijs delictis ortæ. primum exēplum eſt, ſeruum meum ſurripuiſti, & occidiſti. pro furto, agam furti: quia occidiſti, agam Aquil. nec una earum tollitur per aliam. poſtea ponit alia exempla: quæ omnia plana ſunt. Fran.

[i] Concurrentia. etiam in eundem hominem, & eandem rem, ex diuerſis tamen factis, & ſunt exempla 8. huius regulæ in iſta lege.

[k] Ob aliud. id eſt, ob ſatiſdationē pro altero delicto factā. ſed contra. C. de modo mulct. l. fin. Sed illud in extraordinarijs: hic in ordinarijs criminibus dicit. Item ad regulā, & exempla ſequentia eſt contra. infra, de regul. iur. l. nemo ex his. §. quoties. & ſupra de actio. & oblig. le. qui ſeruum. in princ. & le. plura. quibus dicitur una tantum agi. Solut. hic ex pluribus factis plures admittuntur actiones, quarū unamquamq; ſortiri effectum neceſſe eſt. Illic enim ex uno facto multæ concurrunt actiones: idcirco exigi per unam earum ſatis eſt, niſi in id, quod plus eſſet in una, quam in alia: ut ſupra. de act. & oblig. l. cum ex uno. & infra ui bono. rapto. l. 2. & ſic intelligitur, infra de regu. iuris. l. nunquam. Item ad regulam, & exempla ſequentia eſt contra ſupra locati. l. ſi uulneraueris, & ſupra, de actio. & obligat. leg. qui ſeruum. §. filios. quibus dicitur una agi, ſed ibi altera non ex delicto, ſed ex contractu: hic ambæ ex delicto. Item & ibi ambæ perſecutoriæ: hic non, ſed ſaltem eſt altera pœnalis. Item intellige regulam ac exempla dicunt, quando diuerſæ ſunt ſpecies delinquendi, alias ſecus: ut infra titu. 2. l. inficiando. §. infans. quæ eſt contra. Item contra, infra titu. 2. l. ſed ſi ſurripuit. Sol. ut ibi. & ad hoc facit, quod not. ſupra nau. cau. ſta. l. idem. §. ſi. [*]

[*] Et ita.

[l] Qui igitur. primum exemplum.

[m] Idem dicendum. ſecundum exemplum.

[n] Surreptum, ſcilicet ſeruum, & eſt tertium huius legis exemplum.

[o] Et ſi fortè. quartum exemplum. Accur.

[p] Occiderit. ex interuallo, & ſic interuenit ſeparatio delictorum: & alias ſi plura uulnera intuleris, & ex ultimo ſit mortuus, non teneris, niſi ut occiſor: ut j. ad leg. Aquil. l. illud. §. ſi. & l. ſi ſeruus ante.

Si con-

a Si condictus. ſeruus primo ſubtractus, poſtea occiſus. & eſt quintum exemplum.
b Agi poſſe. in id tantum, quod conſecutus eſt minus per condi. ut ſ. commo. l. inde quæritur. §. fin. & ſ. vi bo. rap. l. 1. arg. contra. ſ. de act. & obl. l. qui ſeruum. in fine. ſed dico quod in ſolidum: ut ſupra, in prin. huius. & illæ leges loquuntur cum ex vno facto plures naſcuntur actiones, hic quando ex pluribus: & tunc aliud dico, ſecundum H.

condictus. † fuerit ex cauſa furtiua, an nihilominus ex lege Aquiliæ agi poſſit. Et ſcripſit Pomponius, agi poſſe: quia alterius æſtimationis ſit legis Aquiliæ actio: alterius condictio ex cauſa furtiua. Namq; Aquilia eam æſtimationem complectitur, quanti eo anno plurimi fuerit: condictio autem ex cauſa furtiua non egreditur retrorſum iudicij accipiendi tẽpus. c Sed ſi ſeruus ſit, q hoc admiſit: ex quacunque actione d noxæ fuerit deditus, perempta eſt altera actio. Item ſi quis e ancillam alienam ſurripuit, & flagitauerit: † vtraque f actione tenebitur. nam & ſerui g corrupti agi poterit, & furti. Item ſi quis h ſeruum vulnerauerit, quem ſurripuerat: æquè duæ actiones locum habebunt: Aquiliæ, & furti.

Agens ciuiliter de crimine ſe non tenetur inſcribere: ſecus autem ſi accuſet. Ange.

Idem libro ij. de officio proconſul. III.

SI quis actiones, quæ ex maleficijs a oriuntur, velit exequi: ſi quidem pecuniariter agere velit, ad ius ordinarium b remittẽdus erit, nec cogendus erit in crimẽ ſubſcribere. † Enimuero ſi extra ordinẽ eius rei pœnam c exercere velit: tũc ſubſcribere eum in crimẽ oportebit.

TITVLVS II.

DE FVRTIS.

Ponit tres deriuationes furti. Prima eſt à tempore. Secunda ab animo. Tertia ab actu corporeo. h. d. Bart.

Paulus libro xxxix. ad edictum. I.

FVrtum à † furuo, i. nigro dictum Labeo ait † quod clàm, & obſcurè fiat, & plerunq; nocte: vel à fraude, vt Sabinus ait. vel à ferendo, m & auferendo: vel à Græco ſermone, quo φῶρας appellant fures. n Imò & Græci † παρὰ τοῦ φέρειν φῶρας dixerũt. Inde ſola cogitatio furti faciẽdi non facit furem. ſic is, qui depoſitum abnegat, non ſtatim etiam furti tenetur: ſed ita ſi id intercipiendi o cauſa occultauerit. Furtum eſt contre-

c Accipiendi tempus. imò quanti plurimi fuerit à tempore facti furti: vt ſ. de cond. furt. l. in re furtiua. §. 1. & ſ. tit. 1. l. inficiando. §. infans. q ſunt in hoc contra. Sed & hic intelligitur tempus accipiendi iudicij. id eſt, quo potuit accipi: quod fuit ex tunc. ſed in Aquilia inſpicitur etiam ante delictum commiſſum: ut Inſtitut. de leg. Aquil. in princ. Vel dic, quod hic hodie cum agitur, plurimi eſt, ſed prima placet.
d Actione. furti, uel iniuriarum, uel Aquil. & facit Inſtit. de noxa. §. noxa. uel ſumma.
e Item ſi quis. ſextum exemplum.
f Vtraque. Supradicta furti, & iniuriarum.
g Nam & ſerui. à ſimili. & eſt ſeptimum exemplum, quando ſubtrahendo corrupit ſeruum: ut hic, & ſ. de ſer. corr. l. Neratius. §. finali.
h Item ſi quis. octauum exemplum.

CASVS.

Si quis.
a Ex delictis priuatis oriuntur duæ uiæ agendi. ſ. ciuiliter, item criminaliter. Ciuiliter, quando ad burſam meam ago, nec debeo ſubſcribere. & pone exemplum in actio. furti: quæ datur ad duplum, uel quadruplum. Criminaliter, quando ago ut puniatur ex furto extra ordinem, non ut mihi aliquid detur: & tunc debeo ſubſcribere. Franc.
a Ex maleficijs. priuatis: de quibus hic libet tractat: puta furti: ut ſ. tit. eo. l. 1. & leg. iniuriarum. ut infra de iniur. l. fin. & Inſtit. de iniur. §. in ſumma. & idem in ſimilibus: ut infra de extraor. cri. l. ſtellionatus. ſed de furto ad nocturnum uidetur reſtringi hæc l. ut infra de fur. bal. l. 1. & 2.
b Ordinarium. quod erat ſecundum legem iſtam de formulis, & occupationibus ſyllabarum, quod hodie eſt ſublatum: ut C. de formulis, l. 1. & 2. Vel ordinarium intellige pœna ordinaria, ut dupli. ſed hoc qualiter in actione iniuriarum, & alijs delictis, in quibus nec pecuniaria pœna certa eſt, intelligimus? Reſpond. ad arbitrium iudicis. vt Inſtitut. de iniurijs §. pœna. vbi dicit de arbitrio iudicis, deferendo iuramentum cum taxatione ſuper actione iniuriarum.
c Pœnam. i. accuſationem, ut pœna imponatur. Et nota, quod primo caſu agit, ut ſibi habeat hoc. Secundo ad uindictam, nõ ut aliquid ſibi habeat. De ſubſcriptione autem accipe: ut infra, de accuſat. l. libellorum. dices. Item & nota, quòd una non tollitur per aliam: ut C. quando ciuilis actio. l. prima, niſi interim: ut infra ui bono. rapto. l. 2. §. 1. ſed nunquid etiam extranei admittuntur ad huiuſmodi accuſationem de priuatis delictis, cum criminalis ſit? Reſpon. non: quia priuata eſt: ut infra, de public. iudic. l. 1. in primo reſpon. Nunquid damno dato, ubi locum habet Aquilia, habet locum accuſatio criminalis priuata. Publica enim cauſa quandoque habet locum: ut Inſtitut. de leg. Aquil. §. liberum. et infra, de iniur. l. prætor. §. 1. Item an pro rapina habeat locum accuſatio priuata, & de publica conſtat: ut infra, ad legem Iuliam. de ui public. & priuat. per ambos titul. quidam non, ſed ex generalitate huius l. in omnibus locum habere uidetur.

DE FVRTIS.

Dixit ſuprà de priuatis delictis in genere, ſequitur uidere in ſpecie. Sed quia delictum furti frequentius committitur, ideo de furtis præmittit.

FVrtum. Diuiditur hæc lex in tres partes. Primò dicit unde dicatur furtum. Secundò dicit, quòd ſola cogitatione furti faciẽdi non fit furtum. Tertiò dicit, quid ſit furtum. Franc.
m A ferendo. ſibi enim affert, & alij aufert, & facit Inſtit. eod. §. furtum.
n Fures. ſic & ſ. de uerb. ſig. l. fugitiuus.
o Intercipiendi. ad lucrum: ſed occultat contrectãdo: nam utrumq; eſt neceſſe: ut ſupra de acq. poſ. l. 3. §. ſi rẽ. & ſ. eo.

Marginal notes:

a unde.
† condictum.
† Flagitauerit. i. de ſtupro inſtãtius appellauerit. Bud. hic.
† ſubſcribere q d ſit, uid hic ex Budæo.
† De hac deriuatione, uide Gelliũ lib. 1. noc. Attica. ca. 18. Porrò in hãc leg. uide quãnotauit Aot. Aug. emẽdatio. li. 4. c. 4. ubi & furtorum genera, & eorum pœnas pulchre explicat.
† Iſta gl. eſt not. ad hoc propoſitum: quod ubi actio legis Aquiliæ cõpetit, ibi põt agi criminaliter. de quo hic per Bart. pro hoc facit gl. in l. ter. el cõdi. in princ. ſ. ſi cer. pet. in uerſic. lex Aquilia. quod dicit ergo ex maleficio. Bolo.
† Locum hunc reſtituit Alci. lib. diſpũ. 2. cap. 10.
† ἀπὸ τοῦ φέρειν φῶρας à ferẽdo dixerunt.

& ꝟ. eo. l. inficiando. in prin. & ꝟ. proxi. §. & ꝟ. manda. l. procurator.

a Contrectatio. Sine hac non fit: ut ꝟ. proxi. §. niſi in caſu: ut ſupra de ædil. edic. l. ſi quis ſit fugitiuus. §. ideq; probat. uer. idem ait interrogatus. Vel expone ut ibi.

b Rei mobilis. ut Inſtit. de uſucap. §. quod autem. niſi ut infra eod. l. ſi certæ. & alienæ: niſi in caſu, ut Inſtit. de obli. quæ ex delic. naſc. §. aliquando. & coe poralis: near. ſupra de acqui. rerum do. l. ſeruus. §. incorporales.

c Fraudulosa. ut Inſtitut. de obl. quæ ex delic. naſc. §. placuit. & domino inuito ſubaudi: niſi in caſu: ut Inſtit. eo. §. ſed ſi credat. Item & animo celandi: ut ꝟ. eod. l. qui uas. §. qui ex uoluntate.

d Lucrifaciendi. ſecus ſi iniuriæ cauſa: ut infra eo. l. qui iniuria. & l. uerum: & l. ſi quis fur. ſed fallit: ut ſ. de condict. ob cau. l. pe.

e Ipſius rei. ut habeat ipſam rem.

f Vſus. ut eius uſum habeat: ut ꝟ. eod. l. qui iumenta.

g Poſſeſſionisve. ut ſi proprietarius naturalem poſſeſſionem auferat fructuario.

h Naturali. diuina, ut quod tibi non uis &c. & illud, non furtum facies &c. & hæc eadem habes Inſtitut. de ob. quæ ex delict. naſcun. §. ...

F Vrtorum. CASVS. Furtorum duo ſunt genera. ſ. manifeſtum, & non manifeſtum. Manifeſtus fur eſt, qui deprehenditur cum furto: nec eſt uis à quo deprehendatur, dum tamen deprehendatur cum furto, ante quam perueniat ad locum deſtinatum. i. in quo loco deſtinauerat ſe eo die cum furto manere. nec eſt uis ſi deprehendatur in loco publico, uel priuato cum furto, ante quam perueniat ad locum deſtinatum. nam tunc ubique eſt furtum manifeſtum. Vltimò dicit: Fur portauit rem ſurreptam ad locum deſtinatum: & cum furto inuentus eſt. dicitur quod non eſt fur manifeſtus. nam in initio. i. ante quam portetur ad locum deſtinatum, eſt inſpiciendum, an ſit manifeſtus fur, uel non: ut ſi deprehendatur, ante quam ſit manifeſtus: aliàs non, & h. d. hæc lex cum quatuor ſeq. Fran. Acc.

Adde in uito domino, ut per Mand. in 10. q. Reg. de Impe. bene. uiuen. nu. 2. & ſeq.

De hac furtorum diuiſione Gellius noct. Attic. lib. 6. cap. 18.

In P.F. ἐπ' αὐτό φωρῳ i. in ipſo furto admiſſo. l. deprehenſum.

Vide in hūc locū And. Alc. li. præter. 2. hoc ipſo ſit. & Colum. ... digninum lib. lec. an tiquar. 6. ca. 6.

... ctatio rei b fraudulosa c lucri faciendi d gratia, vel ipſius rei, e vel etiam f vſus eius, poſſeſsionis g ve, quod lege naturali h prohibitū eſt admittere.

Attende hic iuriſconſ. genera furtorum dicens, quod quoddam eſt furtum manifeſtum, quoddam non manifeſtum, & declarat de quolibet uſque ad legem, ſi quis furti. litera plana eſt.

Caius libro xiij. ad edictum. II.

F Vrtorū genera † duo i ſunt, manifeſtum, & nec manifeſtum.

Vlpianus libro xlj. ad edictum. III.

F Vr manifeſtus eſt, quem Græci † αὐτόφωρον, † appellāt: hoc eſt eum, qui deprehenditur cum furto. Et parui refert, à quo deprehendatur: verum ab eo, cuius res fuit, an ab alio. k Sed vtrum ita demum fur ſit manifeſtus, ſi in faciendo furto deprehendatur? an verò & ſi alicubi fuerit deprehenſus? l Et magis eſt, vt & Iulianus ſcribit, & ſi non ibi deprehendatur, vbi furtum fecit: attamen eſſe furem manifeſtum, ſi cū re furtiua fuerit apprehenſus priuſquā eò loci rē pertulerit, quò deſtinauerat.

Paulus libro ix. ad edictum. IIII.

Q Vò deſtinauerit quis † perferre, ſic accipiendū eſt, quo deſtinauerit eo die manere cum eo furto.

Vlpianus lib. xlj. ad Sabinum. V.

S Iue igitur in publico, ſiue in priuato deprehendatur ante, quàm ad locum deſtinatum rem perferret: in ea cauſa eſt, vt fur manifeſtus ſit, ſi cùm re furtiua deprehendatur. & ita Caſsius ſcribit. Sed ſi pertulerit, quò deſtinauit: tametſi deprehendatur cum re furtiua, non tamen eſt manifeſtus fur.

Paulus libro ix. ad Sabinum. VI.

Q Vamuis enim ſæpè furtum contrectando ſit, tamē initio, m id eſt, faciendi furti tēpore, cōſtituere † viſum eſt, manifeſtus necne fur eſſet.

Vlpianus libro xlj. ad Sabinum. VII.

S I quis † in ſeruitute furtum fecerit, & manumiſſus n deprehendatur: an fur manifeſtus ſit, videamus. Et ait Pomponius libro xix. ex Sabino, non poſſe eum manifeſti conueniri: quia origo furti in ſeruitute facti non fuit manifeſti. o

i Duo. olim plura: & coniunge ſequētes leges cum iſta uſq; ad l. ei qui. cū quibus omnibus facit Inſtit. de obli. quæ ex deli. naſc. §. furtorum. uſque ad §. pœna. Accur.

k Vel. Ab alio. negotium meum gerente. quod ſemper fit: quia ipſo geſtu negotiū meū fieri uidetur: ut & ꝟ. de uſu. l. ſi quis ſolutioni. §. fi. & arg. ꝟ. quod ui aut clam. l. 3. in princ. & ꝟ. l. ſi quis in ſeruitute.

l Deprehenſus. ſiue ſit ipſe qui furtū fecit, ſiue alius qui ſciens rem furtiuam alicui eam perferat. Accurſius.

m Q Vamuis. Initio. Initiū appellatur illud totale tempus, quo tulit ad locū deſtinatum, & hoc ſi fuit eiuſdem conditionis fur toto tēpore illo: aliàs non. Itē & ſi actio fuit nata: alioqui non ita: ut ꝟ. l. prox. in prin. Acc.

S I quis in ſeruitute. CASVS. Seruus, cui erat relicta libertas ſub conditione, ſurripuit Titio extraneo rem, & interim extitit conditio libertatis. & cum portaret furtum ad locū deſtinatū, deprehenſus eſt in via: quæritur, an ſit fur manifeſtus? Et dicitur quod non, quia origo furti in ſeruitute facti non fuit manifeſta. Secundò dicit, Deprehenſione furis, ante quam portet ad locū deſtinatum, efficitur furtū manifeſtum. Tertiò, Cū in domum meā quadam nocte, uel die uenisset, & ſurriperes mihi rem: uidēs te, abſcondi me, ne me occideres. dicitur quod non eſt fur manifeſtus. Sed pone quod cum uidi eum ſurripere, cucurri uolens eum apprehendere, & ipſe dimiſſa re fugit. dicitur quod eſt fur manifeſtus. Vltimò dicit, quod non eſt uis quis apprehendat furem cum furto: an ille cui eſt factum furtum, an quilibet alius uicinus. & hoc dicit hæc lex uſq; in finem. Franc.

n Manumiſſus. quia conditio ſub qua manumiſſus fuit, extitit poſt factum furtum, ante quam ad locum deſtinatum perferret.

o Nō fuit manifeſti. intellige ergo cum fecit: extraneo furtum. ſi autem domino: ex prima contrectatione nō naſcitur: & ideo ſequens poſt libertatem inſpicitur: ut C. de noxa. l. 1. & facit ꝟ. eo. l. ei qui. in prin.

Auferre, in P.F.

Conſtituere, & cōſtitutio iudicij, quod ſit, vide nos ex Budæ. Et quot modis accipiamus conſtituere, Mand. in proœ. Gl. Facul. In uer. cōſtituti ſumus.

Scribē. hic dicunt iſtum tex. ſin. ad hoc appoſitū, quod licet in cauſa ciuili quia nō poſſit capi in domo per l. pleriq. ꝟ. de in ius uoc. tñ ſecus in criminali pt ga extrahi de domo, et inuit. eſt gl. de hoc ēt not. in l. ſed hoc ita. ꝟ. de iniu. Bol.

a Idem Pomponius. corrigendo: uel uerius alium caſum in libero homine ponendo.

b Non manifeſtum. ut ĩ.eo.l.penult. Sed argum. contra ĩ.de reg.iur.l.in omnibus.

c Vicinus, ut & ſ.eod.l.1.ſecundo reſpon. & facit ſupra, de cõſti.pec.l.& licet.

g Reſtitui. per rei uindicationem.

h Condictionem. furtiuam.

i Remitteret. ſed cum poſſit ſe tueri exceptione ſi cõueniatur, quare ſuperflue interponitur cautio: ut ĩ.ut leg.no.ca.l.hęc ſtipulatio.in fin. Reſpon. propter ſumptus ut dixi ſupra, de rei uen.l. non ſolum. & facit ĩ. loc. l. ſi uulneraueris. & de act. & obl. l. qui ſeruum. §. ſi is. Accurſius.

N Ec manifeſtũ. CASVS. Furtum non manifeſtum quod ſit, apparet ex ſupradictis. nam uiſo quod ſit manifeſtum: apparet qđ' omne aliud eſt non manifeſtũ. Franciſ.

E I, qui. Diuiditur hæc lex in tres partes. Primò ponit unum dictũ. Secundò aliud ſ. quod ſit officium iudicis, quando fuit prius actum condictione furtiua, & nunc agitur rei uẽdicatione. Secunda ibi, ſed ſi eam. Tertia ibi, Quod ſi ex condictione. hoc dicit Bar. CASVS. Hodie ſurripuiſti mihi rem & contrectas. poſtea alia die ſiue alijs diebus adhuc contrectas. Dicitur quod ex prima contrectatione oritur actio, non autem ex aſſidua contrectatione in plus oritur actio furti. Secundò dicit: Egi contra furẽ rei uen. & habui lit. æſtimat. cum nollet reſtituere rem. dicitur quod adhuc competit mihi cõd. fur. ſcilicet cum egi rei uen. ſed officio iudicis non eſt mihi damnandus, niſi cond. remitterem. Tertiò dicit. Egi cond. fur. contra furem. præſtitit lit. æſtima. nunc ago rei uend. dicitur quòd iudex aut abſoluet furem a rei uen. aut condemnabit eum, ut reſtituat rem: & ſi nõ reſtituat, condemnabit eum quantum in litem iurauero, ſi modo reddam æſtimationem. Fran.

† Nec hoc loco, id eſt nõ: ſic nec opinato. i. inopinato. Bud. hic. & Mã doſ. in gl. Facul. §. Et taxam, I uer. nec.

Idem Pomponius a elegãter ſcribit, deprehẽſione fieri manifeſtum furẽ. Cæterum ſi cũ tibi furtũ facerem de domo tua, abſcondiſti te, ne te occidã: etiam ſi uidiſti furtum fieri, attamen nõ eſt manifeſtum. b Sed Celſus deprehẽſioni hoc etiã adijcit, ſi cum uidiſſes eũ ſurripiẽtem, & ad comprehendẽdum eũ accurriſſes, abiecto furto effugit: furẽ manifeſtum eſſe. paruiq; referre putat, dominus, an uicinus, c an quilibet trãſiens apprehendat.

Caius lib. xiij. ad edictum prouinciale. VIII.

N Ec † manifeſtum furtum quid ſit, apparet. nam quod manifeſtum non eſt, hoc ſcilicet nec manifeſtum eſt.

Pomponius libr. vj. ad Sabinum. IX.

E I, qui furti actionem habet d aſſidua contrectatione furis non magis furti actio poteſt naſci, ne in id quidem, † in quo decreuiſſet e poſtea res ſurrepta. Sed ſi eam à fure uindicaſſem, f condictio mihi manebit. Sed poteſt dici, officio iudicis, qui de proprietate cognoſcit, contineri, ut nõ aliter iubeat reſtitui g rẽ, quàm ſi condictionẽ h petitor remitteret. i Qđ ſi ex cõdictione k ante dãnatus reus litis ęſtimationem ſuſtulerit: l ut aut m oĩmodo abſoluat reũ, n aut (quod magis placet) ſi paratus eſſet petitor æſtimationẽ reſtituere, nec reſtituetur ei homo: quãti in litem o iuraſſet, damnaretur ei poſſeſſor.

† P. F. in quod creuiſſet.

k Condictione. ſ. furtiua. & dic econtra: quia primò fuit conuentus condictione furtiua, & condemnatus præſtitit litis ęſtimationem: ſi poſtea conuenitur rei uendi. quia res ad eum reuerſa eſt.

l Suſtulerit. cum non poſſidet, uel dixerat ſe non poſſe poſſidere per mendacium. Acc.

m Vt aut. ſupple officio iudicis continetur, ſecundum Mar. ut aut &c. & facit ſ. de rei uen. l. ſi culpa. in fin. Sed arg. contra in eodẽ titu. l. eius rei. Item facit ĩ. commod. l. in commodato. §. fina. Accur.

n Abſoluat reum. ab actione in rem.

o In litem. iure actionis in rem: ut ſupra, de in litem iurando. l. in actionibus.

Furti actio datur ei cuius intereſt ex honeſta cauſa, & non datur malæ fidei poſſeſſori i ne ex improbitate ſua actionem conſequatur. hoc dicit uſque ad §. ſed & ſi res.

Vlpianus libr. xxix. ad Sabinum. X.

C Vius interfuit non ſurripi, is actio-

C Vius. Caſus in hac lege, cum quatuor ſeq. uſque ad §. præterea. In demum habet actionem furt. cuius intereſt: non alius: ut habebis exempla iam in l. itaque. & hoc eſt uerum, ſi ex honeſta cauſa eius intereſt, non ſi ex inhoneſta: ut quia fur rem furtiuam amiſit. honeſta autem poteſt eſſe, ut quia ſit fullo, cui ſunt ſurrepta ueſtimenta quæ debebat aptare: habet enim acti. fur. cum teneatur emendare hæc ueſtimenta domino eorum: quę ueſtimenta fullo amiſerat culpa ſua: & hæc ſunt uera, ſi hic fullo eſt ſoluendo, ita quod poſſit emendare domino damnum hoc. ſi autem non ſit ſoluendo, tunc dabitur actio furti domino, non fulloni. Tandem dicit malæ fidei poſſeſſori ſi ſurripiatur res illa, quam mala fide poſſidebat non datur actio furti. & redditur ratio. ſed an creditori, ſi ſurripiatur res obligata competit actio furti? dic quòd ſic: ſiue idẽ debitor qui obligauerat ſurripuit, ſiue alius: & quando alius ſurripuit, tunc & domino, & creditori competit act. fur. & quod dico creditori dari actio. furti: intellige ſiue debitor ſit ſoluendo ad debitum, quod debet, ſiue non. & poteſt reddi ratio: quia tutius eſt pignori incũbere, quam in perſonam agere ad debitũ. Sed ſi promiſi tibi ſtatim dare, & fui in mora dandi: item ſi non fui in mora dandi, & interim mihi ſurripiatur, an habeas actionem furtiuam? & dicitur quod non. tandem quæritur de

d Habet. iam ſ. ex præterita contrectatione nata: cæterum ex ſequenti cõtrectatione naſci poſſet. R. ut C. de noxa. l. 1. & facit ĩ. de reg. iur. l. omnia hæreditas. §. 1. Sed quid ſi feci furi pactum de non agendo furti, qđ potui: ut ſ. de pac. l. ſi unus. §. pactus. ſed poſtea contrectat: an ex hac ſequenti contrectatione datur actio furti? non uidetur, niſi res primo ad dominum redeant. ut hic. Sed contra. dico ar. ſ. de uer. obl. l. ſi dari ſtipuler. & ĩ. eo. l. ſi quis uxori. §. ſi quis iurauerit.

e Decreuiſſet. contra uidebatur, quaſi aliena res ſit: ut ſ. de ind. l. proponebatur. & ad exhib. l. Iulianus. §. ſi quis rem. uer. ſed ſi quis.

f Vendicaſſem. & litis æſtimationem conſecutus eſſem. cæterum ſi rem, condictio non maneret: ut ĩ. e. l. ſi pignore. §. cum furti. & ſupra, de actio. & obl. l. qui ſeruum. in fine, quæ ſunt contra. ſic Inſtitut. de leg. §. ſi res.

tui de emptore an habeat act. furti pro re empta ſurrepta antequam ſibi eſſet tradita. & dicitur quod non. venditor tamen cedit eam act. emptori, & etiam quaſdam alias. Vltimo quæritur, ſi emptor rem, quam emit, nondum ſibi traditam ſurripiat an teneatur furti venditori: & diſtinguitur, nam aut ſoluerat pretium emptor venditori, & tunc act. furti non tenetur, aut ſurripuit pretio non ſoluto: & ſic tenetur, ſicut qui pignus ſurripuit. Franciſcus.

nem [a] furti habet.

Paulus libro ix. ad Sabinum. XI.

† IS, cuius [b] intereſt, furti habet actionē, ſi honeſta cauſa intereſt.

Vlpianus libr. xxix. ad Sabinum. XII.

ITaq; fullo, qui curanda, polienda veſtimenta accepit, ſemper agit: [c] præſtare enim cuſtodiā debet. ſi autem ſoluendo non eſt, [d] ad dominum actio [e] redit. nam qui non habet, † quod reddat, [f] eius periculo nihil eſt. Sed furti † actio malæ fidei poſſeſſori non datur, quamuis interſit eius rem non ſurripi: quippe cum res eius periculo ſit, ſed nemo [g] de improbitate ſua conſequitur actionem: & ideo ſoli bonæ fidei [h] poſſeſſori, non etiam malæ fidei furti actio datur.

Pro re pignorata ſurrepta datur actio furti creditori, & etiā domino rei: quia utriuſque intereſt. Et ſemper creditoris intereſt: licet debitor ſoluendo ſit, cum ſit tutum pignori incumbere propter fallacem hominum fidem hoc dicit.

Sed ſi res pignori data ſit, creditori quoque damus [i] furti actionem, quamuis in bonis eius res non ſit. Quinimo nō ſolū aduerſus extraneū [l] verùm & contra ipſum quoque dominum furti actionem dabimus: & ita Iulianus ſcripſit. Nec nō & ipſi domino dari placet, & ſic fit, † vt non teneatur [k] furti, & agat. Ideo autē datur vtriq; quia vtriuſque intereſt. Sed vtrum ſemper creditoris intereſt: an ita demum, ſi debitor ſoluendo non eſt? Et putat Pompo. ſemper eius intereſſe pignus habere. quod & Papinia. lib. xij. quæſtionum probat. & verius eſt, vbique [l] videri creditoris intereſſe. & ita Iulianus ſæpiſſimè ſcripſit.

Paulus libro v. ad Sabinum. XIII.

IS, cui ex ſtipulatu res debetur, furti actionē non habet, [m] ſi ea ſurrepta ſit: cum per debitorem [n] ſtetiſſet, quò minus eam daret. [o]

Empt. ſi nõ tradità ſibi rem, furti actionem non habet. quòd ſi rem emptor ipſe ſurripiat, ante pretium ſolutum, tenetur actione furti: ſecus uerò poſt pretium ſolutum. h.d.

Vlpianus lib xxxix. ad Sabinum. XIIII.

EVm, qui emit, ſi non eſt tradita ei res, furti actionem non habere,

[a] Is actionem. ſcilicet, ſolus, non autem omnis. Ro. & ſic non obſt. infra l. proxim. & l. itaque. §. ſed furti. & l. ſi is cui. & l. eum qui. in principio. & §. is autem apud. & §. an pater. & l. interdum accidit. & l. qui iniuriæ. §. qui alienis. & l. ſi is. §. fina. & l. is cuius intereſt. in fine titul. & facit inſtitu. eod. §. furti. & C. eod. l. ſi. in princ. & quod in vtraque not. & adiunge quatuor ſequent. cum iſta.

[b] IS, cuius. exemplum infra eo. l. qui re. §. 1. Sed arg. contra infra eod. l. qui vas. §. ſi ego.

[c] ITaque. Semper agit. ſi ſua intereſt: aliàs contra: vt infra eod. l. fullo. Accurſius.

[d] Soluendo non eſt. inſolidum: vt & infra, de verborum ſignificat. l. ſoluendo. & inſtitut. de ob. quæ ex deli. naſc. §. item ſi fullo.

[e] Actio. furti, nam de ea dicit, non de conditione, vel rei vēdicatione, quæ domino dantur: vt ſupra loca. l. ſi merces. §. ſi. & l. cum in plures. §. veſtimenta. & nau. caup. ſtab. l. ſed & ip ſi.

[f] Reddat. alias pendat. & facit ſ. de dolo. l. nam is.

[g] Sed nemo de improbitate ſua. vt infra l. eum qui. §. is autem. & infra eod. l. qui re. §. ſi quis. & ſupra ad exhi. l. 3. §. ſi mecum. & infra, de reg. iur. l. non fraudantur. §. nemo. Sed contra ſupra commo. l. ii. & depoſi. l. 1. §. ſi prædo. & l. bona fides. §. 1. & de iudi. l. non à iudice. ſed in illis magis ex contractu, quam delicto conſequitur quis actionem: vt & ſupra, de condi. indeb. l. ſi. vrbana. Item contra ſupra, de vi & vi ar. l. 1. §. qui vi à me. ſed & ibi ex delicto in ſe non à ſe facto conſequitur act. prædo. Accurſius.

[h] Soli bonæ fidei. vt Inſtitu. eo. §. ſed & bonæ fidei.

[i] Damus. aliter tamen, & aliter. vt ℑ. eod. l. eum qui. §. idem ſcribit. & l. creditores. & ſupra, de pign. actio. l. ſi pignore. in prin. Accur.

[k] Non teneatur. quando ex ſtranee fecit.

[l] Vbique. quia tutius eſt pignori, &c. vt Inſtitut. de ob. quæ ex delic. naſc. §. furti autem. & facit ſupra, de vſu. l. ſequimur. §. ſi rem pign. & ℑ. eod. l. ſi is qui rem pigno. in princ.

[m] IS, cui. Non habet. vt infra eo. l. is cuius intereſt.

[n] Cum per debitorē. maxime. ſed hoc caſu perpetua eſt. Ioan. & in iis cautum eſt contra ipſum debitorem.

[o] Eam daret. nec actionem furti cedendo liberatur debitor: at vbi per debitorem non ſtetiſſet, quo minus rem daret: quamquam ſuo iure ſimiliter actionem haberet ſtipulator, tamen ſi debitor condemnationem eſſet ne vellet, oportet eā ei cedere. R. vt infra eod. ſi vendidero. in princ. & infra l. proxi. in princip.

EVm qui. CASVS Hoc prin. vſq; ad §. præterea. continuatur præcedēti caſui. Præterea. Quidam collegit fructus fundi, & eos ſurripuit. dicitur quòd tenetur actione furti colono fundi. Secundo dicit. depoſui penes te librum: tandem eſt tibi ſurreptus. dicitur quòd nō habes actionem furti. nam cum tenearis de dolo ſolo, aut non commiſiſti dolum: & tunc cum non tenearis mihi, nil tua intereſt habere furti ac. aut cōmiſiſti dolum & ſic mihi tenearis: & tunc non habes act. furti ratione doli tui: & adducit ad hoc ſimile. Papinianus. Obligam tibi duos ſeruos pro decem libris, & tradidi tandem. vnus eorum ſurreptus eſt tibi: & alter qui remanſit valet bene decem. quæritur an poſſis agere ac. furti ad quinque quaſi in tantum tua interſit, quaſi in alio ſeruo habeas ſalua alia v. an verò in decē poteris agere, quæritur? & dicitur q in x. Idem ſcribit: Obligaſti mihi ſeruū pro decē, & tradidiſti: tandem eſt mihi ſurreptus. egi contra furē act. furti ad x. & habui: tandem iterum ſurripitur. dicitur q nō habeo amplius act. fur. hoc eſt verū ſi ſine mea culpa ſurripitur. ſi aūt culpa mea ſurripitur, tunc eū teneri act. pig. ad reddendum, agā cōtra furē ac. furti. ſed in primo caſu quando

† In P. Fl. Tum lacu ius &c.

† P. Fl. q pendat.

† Nota hunc tex. ad hoc ꝑ poſit ſiā furtū non dicit perſonalis iniuria, ſed rapina ſic. Bolog.

† Ant. Augu. li. Emēda. 1. ca. 3 admonet in quibuſ exempla. non rectè ſcriptū eſſe, vt teneatur furti.

ſed adhuc venditoris eſſe hanc actionem, Celſus ſcripſit. Mandare eum planè oportebit emptori furti actionem, & condictionem, & vindicationem: & ſi quid ex his actionibus fuerit conſecutus, [a] id præſtare eum emptori oportebit, quæ ſententia vera eſt: & ita Iulianus. Et ſanè periculum rei ad emptorem pertinet dummodo venditor cuſtodiam [b] ante traditionem præſtet. Adeò autē emptor ante traditionem furti actionem nō habet, vt ſit quæſitū, an ipſe ſurripiendo rem, emptor furti teneatur. Et Iulianus li. xxvij. Digeſto. ſcribit, ſi emptor rem, cuius cuſtodiā venditorē præſtare oportebat, ſoluto pretio ſurripuerit: actione furti non tenetur. [c] Planè ſi antequam pecuniam ſolueret, rem ſubtraxerit: furti actione teneri [d] perinde, ac ſi pignus ſubtraxiſſet. Præterea habent actionem furti coloni, quāuis domini non ſint, [e] quia eorum intereſt. Is autem apud quem res depoſita eſt, videamus an habeat furti actionē. Et cùm dolum duntaxat [f] præſtet, meritò placet, eum non habere furti actionem. Quid enim eius intereſt, ſi dolo careat? Quòd ſi dolo fecit, [g] iam quidem periculum ipſius eſt. ſed non debet ex dolo ſuo furti quærere actionem. [h]

Fur non habet actionem rei ſurreptæ, quam ipſe furatus eſt. hoc dicit.

Iulianus [i] quoque libro xij. Digeſto. ſcribit, Quia in omnium furum perſona eſt conſtitutum, ne eius rei nomine furti agere poſſint, cuius ipſi fures ſint; [k] non habebit [l] furti actionem is, apud quem res depoſita eſt, quamuis periculo eius res eſſe cœperit, quia eā contrectauit.

In odium furis inſpicimus, quod euenire poteſt, licet verißimiliter res non vendas ad hoc. hoc dicit. Bart.

Papinianus tractat, ſi duos ſeruos ob decem au

ſine culpa mea, tunc actio furtiua competit domino. Idem dicit. Obligaſti mihi duos ſeruos pro decem, & tradidiſti mihi: tandem ambo mihi ſurrepti ſunt. pro quolibet agam act. furti ad v. ſecus ſi ſeparatim ſurrepti ſunt. nam tunc nomine vnius agendo conſequar ſolida x. & alterius nomine ampliuanō agam.

Idē Pomponius. Cōmodaui ego Frāciſcus codicem meū domino Scoto Pariſienſi: ipſe commiſit dolum in libro perdendo, & ſic eſt ei ſurreptus. dicitur quod non aget furti contra furem. Idem ſi mandaui tibi, vt librum meum perferas Scoto.

An pater. Commodaui filio tuo librum: poſtea ſurreptus eſt ei, an tu pater commodatarij habeas fur. actio. quæritur? & dicitur quòd non. Idem de fideiuſſoribus cōmodatarij, vt eis non detur actio fur. Is qui. Conceſſi tibi librum precario: poſtea tibi ſurreptus eſt. dicitur quòd non habes fur. actio. niſi prius intentaſſem contra te interdictum. nā ex tunc eum tenearis de culpa, habebis fur. actio. Quod ſi conduxerit. Conduxiſti rem à me. poſtea eſt ſurrepta tibi culpa tua. dicitur quòd habet actio. fur.

Si filius. Pro filio ſurrepto datur patri actio fur. Si res. Commodaui rem Titio: eo mortuo ſurrepta res fuit. dicitur quòd actio furti mihi competit, non hæredi Titij. Idem eſt ſi ei obligaſſem vel locaſſem rem meam. Non ſolum. Commodatarius agit fur. non ſolum pro ancilla commodata, ſi ei ſurripiatur: ſed etiam pro partu eius. Item ſi commodaui ſeruum etiam nomine veſtis ſerui. ſi ei ſurripiatur, competit commodatario furti act. Idem ſi commodaui iumenta, & pullus ſequatur ea. nam etiam nomine pulli ſurrepti competit commodatario furti actio. Vltimo dicit quod act. furti datur commodatario, creditori, conductori. at condictio furti datur domino rei. Si epiſtola. Epiſtolam tibi miſi, & ſurrepta fuit. quæritur cui competit act. fur. & antequam reſpondeat ad iſtam quæſtionem, quærit cuius ſit dominium iſtius epiſtolæ, & dicitur, ſi dedi epiſtolam ſeruo tuo, ſtatim eſt effecta tua: idem ſi dedi tuo procuratori. ſi autem eo animo dedi, vt mihi reddatur: tunc dominus remaneo. Poſtea redit ad primam quæſtionem: & dicit quod actio furti datur ei cuius intereſſit epiſtolam non fore ſurreptam, id eſt, ea ad cuius vtilitatem pertinebant ea, quæ ſunt ſcripta in epiſtola. Poſtea quæritur an nuntio, qui portabat epiſtolam, competat act. fur. & dicitur quod ſic in duobus caſibus. Primus. ſi ad eum ſpectabat cuſtodia epiſtolæ. Secundus, ſi eius nuntij intereſt epiſtolam non fore ſurreptam: vt quia in epiſtola continebatur aliquid debere dari nuntio, vel ei fieri. Franciſcus.

[a] Conſecutus. ſcilicet, venditor, & eſt ſic inſtitu. de empti. & venditio. §. cum autem emptio. verſi. quod ſi fugerit. & ſupra, de contrahenda emptio. l. quod ſæpe. §. ſi res. & de peri. & com. rei vendi. l. eum qui. & de actio. empti. l. ſi ea res. Sed contra ſupra de hæredi. vel actio. vendit. l. venditor ex. in fin. ſolu. vt ibi in gloſſ. ad emptorem.

[b] Cuſtodiam. qualem bonus paterfamilias: vt d. §. ſi res. & de pericu. & commo. rei ven. l. cuſtodiam.

[c] Non tenetur. non tamen aperit, an ſit prædo vel non. ſed hoc dic, vt not. C. de acquiren. poſſeſ. l. minus. & ſupra, de acquiren. poſſeſ. l. ſi ex ſtipulatione.

[d] Teneri. quia poterat venditor rem retinere loco pignoris, vt ſupra, de actio. empti. l. Iulia. §. offerri. & ſupra, de acquiren. poſſeſ. l. ſi ex ſtipulatione.

[e] Non ſint. eorum quæ à fundo non ſunt ſeparata: his enim perceptis ſtatim efficitur dominus. ſiue nummis colat, ſiue partiarius ſit colonus: vt & ꝟ. eo. l. ſi apes. §. ſi. & l. fullo vel ſartor. §. frugibus.

[f] Duntaxat. & latam culpam: vt ſupra depo. quod Nerua. ſed cum aliquando & leuem & leuiſſimam culpam præſtare: vt ſupra, depo. l. 1. §. ſæpe. aget furti eo caſu: vt infra eadem. l. §. ſi. ibi, & ideo. &c. & infra vi bonor. rapto. l. 2. §. & generaliter.

[g] Dolo fecit ſcilicet, vtendo, & ſic fecit furtum: vt ꝟ. eo. l. fullo. in princip.

[h] Actionem. vt ā. eod. l. itaque. §. ſed furti. Sed contra. ꝟ. eodem. l. qui vas. § ſi ego. Sol. hic ipſi depoſitario eidemque furi ſurrepta fuit: ibi alij cui conceſſit. vel hic committit furtum vtendo: ibi alijs concedendo. ar. infra ea. l. §. Item Pomponius.

[i] Iulianus. ratio eſt præcedentis dicti.

[k] Fures ſint. niſi ea honeſta antecedenti cauſa interſit furis: vt dixi ā. proxi. § per l. ꝟ. eo. l qui vas § ſi ego. & facit ꝟ de reg. iur. l cum par. § alis.

[l] Non habebit facit, ā. ea. l. §. is autem apud.

Is ſci-

reos pignori acceperim, & alter ſurripiatur, cum alter quoq;, qui ſit retentus, non minoris decem valeret: verum vſque ad quinque tantũ habeam furti actionẽ, quia in alio habeo ſaluos quinque: an verò quia mori poteſt, dici debeat in decem fore actionẽ, etiam ſi magni pretij ſit is, [a] qui retinetur. Et ita putat. [b] non enim debemus reſpicere pignus, quod ſurreptum non eſt, ſed id, quod ſubtractum eſt.

Qui ſemel conſequitur quod ſua intereſt, non habet amplius actionem furti pro eadem re ſurrepta: & diſtingue, ut in verſ. hoc ita. hoc dicit.

Idẽ ſcribit, ſi cũ mihi decem deberẽtur, ſeruus pignori datus ſubtractus ſit, & [a] actione furti conſecutus fuero decem: nõ competere [c] mihi actionem furti, ſi iterum ſurripiatur. [d] quia deſierit mea intereſſe, cum ſemel ſim conſecutus. Hoc ita, ſi ſine mea culpa ſurripiatur. nam ſi culpa mea: quia intereſt eo, quòd teneor pignoratitia actione, agere potero. [e] Quòd ſi culpa abeſt: ſine dubio actio competere domino videt, quæ creditori non competit. quam ſententiam Pomponius quoq; lib. x. ad Sabinũ probat. Item [†] dicit, etiam ſi duo ſerui [f] ſurrepti ſint ſimul: competere vtriuſq; nomine furti actionem creditori, ſed non in totum: [g] ſed pro qua parte in ſingulos diuiſo eo, quod eis debetur, eius intereſt. ſeparatim autẽ duobus ſurreptis, ſi vni[°] nomine ſolidum conſecutus ſit, alterius nomine nihil conſequetur. Idem Pomponius lib. x. ex Sabino ſcribit, ſi is, cui commodaui, dolo fecerit circa rem cõmodatam, eum furti agere non poſſe. [h] Idem Pomponius probat & in eo, qui rem mandatu alicuius accepit perferendam. [i]

Non omnis, cuius intereſt, habet furti actionem: ſed is tantum cuius intereſt, & ſua culpa res ſurrepta eſt. h. d.

An pater, [k] cuius filio commodata res eſt, furti actionẽ habeat, quæritẽ? Et Iulianus ait patrẽ hoc nomine agere nõ poſſe: q̃a cuſtodiã præſtare nõ debeat: ſicut, inquit, [l] ille, qui pro eo, cui cõmodata res eſt, fideiuſſit, nõ habet furti actionem. [m] Neque enim (inquit) is, cuiuſcunq; intererit rem non perire, habet furti actionẽ: [n] ſed qui ob eã rem tenetur, [o] q̃ ea res culpa eius perierit. quam ſententiã Celſus quoque libr. xij. Digeſto. probat. Is, q̃ precario ſeruũ [a] rogauerat, ſurrepto eo poteſt quæri, an habeat furti actionem? Et cum non eſt contra eum ciuilis actio, [p] quia ſimile do-

[a] Is. ſcilicet depoſitarius.

[b] Putat. ſcilicet in decem aureos agi duplicando: vt ſ. eo. l. itaque. in fi. ſed videtur ad totum pignus agi: vt infra eo. l. creditori. quæ eſt contra. Solu. vt infra proxi. §. facit ſupra, qui & a quibus. l. cum hæreditas. in fin. Item contra infra ea. l. § idem dicit. Solu. vt ibi.

[c] Non competere. ſecus in domino: vt infra eo. l. inter. §. fina. quæ eſt contra.

[d] Surripiatur. & ita nec teneor pignoratitia.

[e] Agere potero. inſolidum in ſummam pignoris. ſic ergo diſtingue: aut debitor ſurripuit: & tunc in ſummam pignoris debiti: vt infra eod. l. creditori. aut extraneus: & tunc aut intereſt ſolummodo, vt pignus habeat: vt ſupra eod. l. itaque. in fin. & tunc credito tenus agit: vt ſupra proxim. §. & in princ. huius §. & infra proxi. §. & infra eo. l. inter omnes. §. hæc actio. & inſolidum ſi quis eſt dominus, agit, vt hic ſubijcit. & d. §. hæc actio. Sed quidam etiam hoc caſu inſolidum creditorem agere dicunt: non vt ſibi partem habeat: ſed debitori reddat, & pro eis ſupra, de pign. actio. l. ſi pignore. ſi autem intereſt creditoris in toto pignore: vt quia id ſua culpa amiſit. in ſummam pignoris aget: vt infra eo. l. creditori. & hic, & ſupra, de pign. act. l. ſi pignore. ſed quomodo actio furti datur hic ad decẽ, imo ad duplum. ſed dic ad duplũ actum, vt patet: quia de actione furti dicitur quod ad duplum eius, quod intereſt, datur: vt Inſtitu. de ob. quæ ex delict. naſ. §. pœna. ſed qui xx. habet x. habet, vt ſupra, de verbo. obliga. l. 1. §. ſi ſtipulanti. vel econtrario.

[f] Serui. obligati, ſcilicet. Accurſius.

[g] Sed non in totum. imò videtur occaſione cuiuslibet inſolidum: vt ſupra §. Papinianus. ſed hic ſimul. nam eſt vnum furtum, ibi ſeparatum: quia alter tantum: & hoc ſtatim hic probat. ſed quare non tantum operatur ibi alter retentus, quantum & hic alter amiſſus, vt ſcilicet pro parte hic agat? Reſpon. ibi ille qui remanſit, periculo[a] creditoris ex pacto, vel ſaltem ex natura contractus erat: hic vterque tranſiuit in periculum furis: vt ſupra de condi. fur. l. fin. & dic quod credito tenus agit hic: vt ſupra proxi. §. dixi.

[h] Non poſſe. infra eodem. l. qui vas. §. ſi ego. contra. Solu. vt dixi ſupra eodem. §. his autem. apud.

[i] Perferendam. facit C. de furt. l. ſi is.

[k] An pater. hoc intelligo cum peculium filij ſoluendo non ſit. ſecundum ea quæ dicuntur infra l. ſi quis vxori. §. ſi ſeruus tuus. quæ eſt contra. hanc ſolutionem reprobat Ioan. quia huius reſponſionis quæ in hac l. fit, talis ratio redditur: quia ipſe pater non debet cuſtodiam, ſicut nec fideiuſſor: vnde non agit. dic ergo contra. nam & pater agit. non ſuo (vt ita dixerim) nomine, ſed potius nomine filij: quia peculiaris eſt actio: vt in ead. l. ſi quis vxori. §. ſi ſeruus meus. licet ei aliquid poſſet obijci. Azo. Vel ſpeciale eſt hic in commodato. & facit ſupra commod. l. 1. §. ſi filiofamilias. & §. ſequen. Accurſius.

[l] Sicut inquit. Iul. & eſt bona ſimilitudo: & ſupra. de verbo. obligat. l. cum filius.

[m] Non habet furti actionem. licet ſua interſit non furti p. quia tenetur.

[n] Actionem. ſi culpa eius res ſit ſurrepta.

[o] Tenetur. ex ſuo contractu non quaſi contractu: vt infra eodem, l. qui iniuriæ. §. qui alienis. & de hoc dixi plenè ſupra eodem. lege, cuius inter fuit.

[p] Ciuilis actio. nominata: vt & ſ. de preca. l. Interdictum. innominata enim eſt præſcriptis verbis: vt ſ. de preca. l. 2. §. 1. & l. duo. §. fina. quæ ſunt contra. vel ſol. vt in d. l. interdictum. Accurſius.

[a] P. Flo. ſi actione.

[†] Dicunt, in P. Flo. iſta gl. eſt no. ad hoc propter. q̃d ſi plures res ſuerũt ſimul ſubtractæ, dicit vnũ ſolum furtum. Bol.

[a] Hec omnino diſplicet B qua ſe reddito tu rationẽ huius quæſtionis, vt in §. Papinianus.

[a] P. Fl. ſeruo.

nato precariũ eſt, ideoq; & interdictũ neceſſariũ viſum eſt: nõ habebit furti actionẽ. Planè poſt interdictũ [a] redditũ [b] puto eum etiã culpã præſtare, [c] & ideo & furti agere poſſe. Quòd ſi conduxerit quis: habebit furti [d] actionem, ſi modò culpa eius res ſurrepta eſt. Si filiusfamilias ſurreptus ſit: patrẽ furti actionẽ habere, palam eſt. [e] Si res commodata eſt, & is cui cõmodata eſt, deceſſerit: quamuis hæreditati furtũ fieri nõ poſsit, [f] ideo nec hæres eius, cui commodata eſt, poſsit agere: tamen cõmodator poterit furti agere. [g] Idemq; & in rẽ pignorata, vel in re locata. licet enim hæreditati furti actio non acquiratur: tamen alij, cuius intereſt, acquiritur. Non ſolum [h] autem in re commodata competit ei, cui commodata eſt, furti actio: ſed etiam in ea, quę ex ea nata † eſt: [i] quia & huius cuſtodia ad eum pertinet. Nam [k] & ſi ſeruum tibi commodauero, etiam veſtis eius nomine furti ages: quamuis veſtem, qua veſtitus eſt, tibi non commodauerim. Item ſi iumenta tibi commodauero, quorũ ſequela erat equulus: mihi, & tibi puto competere furti actionem [l] etiam eius nomine, quamuis ipſe non ſit commodatus.

Furt. actio datur ei cuius intereſt: condictio verò furtiua datur domino rei. h. d. Bart.

Qualis ergo furti actio detur ei, [m] cui res commodata eſt, quæſitũ eſt? Et puto, omnibus, quorum periculo res alienæ ſunt, veluti commodatæ, item locatæ, pignoriſve nomine acceptæ, ſi hæ ſurreptæ ſunt, omnibus furti actionem competere, condictio [n] autem ei demum competit, qui dominium habet.

Etiam in re propria quis nuntius eſſe poteſt. Ange.

Si epiſtola, quã ego tibi miſi, intercepta [o] ſit: quis furti actionem habeat? Et primum quærendum eſt, cuius ſit epiſtola: verũ eius, qui miſit, an eius, ad quem miſſa eſt? Et ſi quidem dedi ſeruo eius: ſtatim ipſi quæſita eſt, cui miſi. ſi verò procuratori: [p] æquè (quia per liberam perſonã poſſeſſio quæri poteſt [q]) ipſius facta eſt: maximè ſi eius interfuit, eã habere. Quòd ſi ita miſi epiſtolam, vt mihi remittatur: dominiũ meum manet: [r] quia eius nolui amittere, vel transferre dominiũ. Quis ergo [ſ] furti aget? Is, cuius interfuit, eam non ſurripi: id eſt, ad cuius vtilitatẽ pertinebant ea, quæ ſcripta ſunt. Et ideo quęri poteſt, an etiã is, cui data eſt perferenda, furti agere poſsit? Et ſi [t] cuſtodia eius ad eum pertinebat, poteſt. Sed & ſi interfuit eius, epiſtolã reddere: [u] furti habebit actionem. Finge eam epiſtolã fuiſſe, quæ cõtinebat, vt ei quid redderetur, fieretve: poteſt habere furti actionẽ: etſi vel cuſtodiam eius recepit, vel mercedem perferendæ accepit. & erit in hoc caſu ſimilis cauſa eius, & cauponis, aut magiſtri nauis. Nam his damus furti actionẽ, ſi ſint ſoluẽdo: quoniã periculũ [x] eorum ad eos pertinet.

[a] Interdictum. de precario.
[b] Redditum. id eſt lite conteſtata in interdicto.
[c] Præſtare. ante ergo, quia de ſolo dolo tenetur, non agit furti: vt & ſupra, de precar. l. quæſitum. §. ſi ſeruiunte. & ſupra ead. l. §. is autem apud. Accurſius.
[d] Habebis furti. vt ſupra locat. l. is qui rem.
[e] Palam eſt. vt dupletur, vel quadrupletur totum id pro quanto iurauerit ſe pater noluiſſe carere tanto tempore filio ſuo, vel viſione filij ſui ſecundum Py. quod non placet: quia cum in hac actione non habeatur ratio lucri: vt infra eo. l. ſi is cui. §. 1. nec affectionis debet haberi ratio: vt ſupra ad l. Aquil. l. ſi ſeruum meum occidiſti. dicam ergo duplicari operas, quibus caruit pater, quia filius non potuit ei operari: quæ veniunt in ac. legis Aquil. vt ſupra ad leg. Aquil. l. qua actione. & ſi quadrupes paup. feciſſe dica. leg. ex hac. Vel æſtimabitur vt veniat duplandum quanti vendi poſſit. pater enim eum vendere quandoque poteſt, : vt C. de par. qui fili. diſt. l. 2. & in actione furti bene futurum damnũ venit: vt ſupra ead l. §. Papinianus. Mater autem non agit: vt infra eod. l. mater. Alij hic dicunt aliter actio. id eſt accuſationem: vt ſupra titulo 1. l. fin. non ciuiliter, cum liberum corpus &c. vt ſupra, de ijs qui deie. vel effu. l. 1. §. ſed cum liber homo. & facit in ſtit. de oblig. quæ ex delict. naſcun. §. interdum.
[f] Non poſſi. vt ſ. tit. 2. l. 1. §. Scæuola & de extimi. expi. hæredita. l. 2. & fi. & ſupra, de noxa. l. ſi ſeruus legatus. Accur.
[g] Furti agere. vt infra eo. l. hæreditariæ. & l. ſeq.
[h] Non ſolum. facit ſupra commo. l. ſi vt certo. §. vſque adeo. & depoſiti. l. 1. §. quæ depoſitis. & ſupra, de preca. l. quæmuis. Accurſius.
[i] Nata eſt. vt partus.
[k] Nam. à ſimili.
[l] Competere. furti actionẽ ſcilicet pœnalem.
[m] Actio detur ei. an pœnæ perſecutoria.
[n] Condictio. ſcilicet furtiua. ſed incerti datur ad inſtar creditoris: vt ſupra, de pigno. actio. l. ſi pignore. in princip. & ſupra, de condict. fur. l. & ideo. in fi. Accurſius.
[o] Intercepta ſit. id eſt ſurrepta per aliquem ipſi nuntio. Accurſius.
[p] Procuratori. ſimiliter eius: vt & ſupra, de acquiren. rer. dom. l. ſi epiſtola. in princip. ſecus ſi eſt mittentis: vt arg. ſupra, de dona. l. 2. §. ſi pecuniam.
[q] Quæri poteſt. vt ſupra, de acquirẽ. rer. dom. l. traditio. in fi. & ſupra, de acquirẽ. poſ. l. communia ſeruus. §. 2. & C. per quas perſo. no. acquir. l. 1. Accurſius.
[r] Manet. ſic ſupra, de ſol. l. qui ſic.
[ſ] Quis ergo. redit ad propoſitam quæſtionem. & facit ſupra eodem, l. ſi ia.
[t] Et ſi. nunc reſpondet. Accurſius.
[u] Reddere. id eſt, dare. ſic ſupra, de legat. 2. l. & Proculo. non eſt hæc ratio neceſſaria, quia interſit, vt dixi ſupra eod l. cuius. ſed hic etiam detentationem habebat: vt & in l. itaque. ſupra eo. §. ſed furti.
[x] Quoniam periculum. vt & infra, furti aduerſus nau. caupo. ſta. l. 1. §. quòd ſi receperit. & ſupra nau. caup. ſta. l. ſed & ipſi.

† P. Fl. adgnata eſt.

[y] Vẽdere quandoq; põt. limitabis hoc dictũ nõ procedere ĩ filio clerico, vt plenè per Cat. in cle. in decorum. de ætate & qualitate.

& ipſi. ſic ergo & in noſtro caſu quando periculũ erat ſuum: vt & ī. commo. l. ſi is. §. ſi quem. Accur.

Creditoris. CASVS. Culpa creditoris ſurreptum eſt ei pignus: & ſic creditor vult agere act. fur. dicitur, quod debet agere inſolidum: & quicquid conſequitur vltra debitum reddet debitori pigno. act. ab eo conuentus. Dominus. Proprietarius ſurripuit rem, in qua alius habebat vſumfruct. dicitur quod tenetur ei actio. furti. Secundo dicit: commodaui tibi Stichum: eundem tibi ſurripui. non teneor tibi actio. fur. cum tua non interſit, niſi fortè feceras expenſas in hoc ſeruo: quem poteras retinere, donec tibi redderem expenſas. nam hoc caſu ſi ſurripio, teneor tibi act. fur. Franciſcus Accurſij.

Creditor, cui pignus ſurreptũ eſt, tenetur debitori actione pigneratitia in id, quod plus eſt in pignore. ideo habet furti actionem. hoc dicit.

Paulus libro v. ad Sabinum. XV.

Creditoris, cui pignus ſurreptũ eſt, non credito tenus intereſt, ſed omnimodo inſolidum a furti agere poteſt: ſed & pignoratitia actione b id, quod debitum excedit, debitori præſtabit. c

Vſufructuarius habet actionem furti contra proprietarium: ſed commodatarius non contra dominum rei commodatæ, niſi impenſas in re commodata fecerit. hoc dicit.

Dominus, qui rem ſurripuit, in qua vſusfructus alienus eſt, furti vſufructuario tenebitur. d ſed eum, qui tibi commodauerit, ſi eam rem ſurripiat, non teneri furti placuiſſe, e Pomponius ſcripſit: quoniam nihil tua interſit: vtpote cùm nec commodati tenearis. Ergo ſi ob aliquas impenſas, quas in rem commodatam feciſti, retentionem eius habueris: f etiam cum ipſo domino, ſi eam ſurripiat, habebis furti actionem: quia eo caſu quaſi pignoris loco ea res fuerit.

a Inſolidum. contra extraneum, & cum ſua culpa pignus eſt amiſſum: vt plene dixi ſupra eod. l. eum qui. §. idem ſcribit. & quod amplius debitor habet, debitori reddit totum: vt ſupra de pign. act. l. ſi pignore. & ſupra, de pigno. l. ſi inter. §. fina. licet quidam dicant debitum & duplum debiti retinere, & quod vltra ſit, reddat.

b Actione. ſcilicet, qua ipſe conuenitur.

c Præſtabit. ſcilicet, creditor.

d Tenebitur. inquantum habes infra eo. l. inter. §. ſi ſeru⁹ fructuarius. & infra eo. l. cum ex. §. 1. Accurſius.

e Placuiſſe. vt ſupra commo. l. rem mihi. ſed contraria commodati agi poteſt: vt in eo. tit. l. in commodato. §. ſicut.

f Habueris. vt & ſupra commo. l. in rebus §. poſſunt. & ſupra, de acqui. poſſ. l. ſi quis rem. in ſi. & infra eod. l. ſi is qui rem. in ſi. & arg. ſupra, de act. empt. l. Iul. § offerri. Accurſius.

g Ne cum filio. Conſtitutio. imò videtur ciuilis cõſtitutio: vt Inſtitu. eo. §. hi, qui. & ī. de iudi. l. lis nullis. & C. de in ius vocan. l. qui in poteſtate. & inſt. de inuti. ſtipula. §. ei vero qui. Reſpond. ſecundum Roge. non directò, ſed per mediũ. nam conſtituendo patriam poteſtatem, per conſequens prohibet iudiciũ inter eos. Alij ſubaudiunt tantum: non tantum, ſcilicet conſtitutio, &c. ſed fallit in caſtrenſi, & quaſi caſtrenſi peculio: vt infra eod. l. ſi quis vxori. §. ſed ſi filius. vel expone natura id eſt patria poteſtas, quam in filios naturales, & legitimos habemus, argum. ſupra, de in ius vocand. l. adoptiuum.

Idem libro vij. ad Sabinum. XVI.

Ne cum filiofami. pater furti agere poſſit, nõ iuris conſtitutio, g ſed natura rei impedimẽto eſt, ꝙ non magis cum iis, quos in poteſtate habemus, quam nobiſcum ipſi agere poſſumus.

Cum ſeruis, & liberis noſtris furti actionem non habemus: quia aliter eos caſtigare poſſumus, nec ſeruus manumiſſus tenebitur actione furti: niſi poſt manumiſſionem iterum rem illam contrectauerit. h. d. Bartol.

Vlpianus libro xxxix. ad Sabinum. XVII.

Serui, & filij noſtri furtum quidem nobis faciunt: ipſi autem furti nobis nõ tenentur. h Neq; enim qui poteſt in furem ſtatuere, neceſſe habet aduerſus furem litigare: i idcirco nec actio ei à veteribus prodita eſt.

Vnde eſt quæſitum, ſi fuerit alienat⁹, vel manumiſſus, an furti actione teneat? Et placet, non teneri, k neq; enim l actio, ꝙ non fuit ab initio nata, oriri põt aduerſus hũc ſurẽ. Planè ſi manumiſſus cõtrectauit: dicẽdũ erit, teneri eum m furti iudicio: q̃a hodie furtũ fecit.

Cùm autẽ ſeruus, quẽ emi, n traditusq; mihi eſt, à me redhibetur: non eſt in ea cauſa, vt perinde habeatur, atq; ſi nunquã

Serui. CASVS. Serui, & filij noſtri ſurripiendo nobis faciunt furtum, non tamen tenentur furti etiam ſi ſeruus poſtea manumittatur, vel alienetur, niſi tunc de nouo contrectaret. Cum autem. Seruũ emi, & traditus eſt mihi, & furtum mihi fecit: tandem quia hic ſeruus erat vitioſus, egi redhibitoria contra venditorem. quæritur an poſſim agere furti ac ſi nunquam meus fuiſſet? Sed tamen dicit quòd non poſſum agere furti. in redhibitoria tamen veniet hoc damnum, quod mihi fecit ſurripiendo. Illud. Poſſidebam ſeruum alienum bona fide: hic ſeruus fugit à me: & ſurripuit mihi quandam rem: tãdem alius cœpit eum poſſidere bona fide. quæritur an actio furti mihi detur contra nouum poſſeſſorem? & videtur quod non, quaſi eum adhuc poſſideam. ſed videtur quòd ſic: cum ſi alij faceret furtum, non teneretur pro eo noxali, quaſi non videat eum poſſidere niſi quod ad vſucap. comprehẽdam. in fine tamen dicit quòd mihi competit actio furti. Frãciſcus Accurſius.

h Non tenentur. vt Inſtit. de ob. quæ ex delict. naſc. §. hi qui. & infra eod. l. qui ſeruo. §. item placuit. Accurſius.

i Litigare. nec etiã ei proficit. & facit C. de patria poteſt. l. congruentius.

k Non teneri. vt & Inſtit. de noxa. § ſi ſeruus.

l Neque enim. vt ſupra quod iuſſu. l. ſi tutoris. §. fin. & ſupra, de leg. 1. l. cætera. §. 1. & ruſta ſi quis teſta. lib. l. 1. §. 1. Accurſius.

m Teneri. cum pro furto non modico: vt ī. de pœn. l. reſpiciendum. §. furta. & ī. eo. l. ſi libertus. & facit C. de noxa. l. 1. & C. an ſer. ex ſuo fac. l. finali.

n Quẽ emi. & furtũ mihi poſt emptionẽ fecit. Accur.

a Meus fuiſſet. vt ita actio furti competat.
b Sed fuit. ſcilicet, eius loco, qui fuit meus, & deſijt: & ſic non poſſet agi furti: vt ſupra, proxim. §. vnde eſt quæſitum. & j. eo. l. inficiando. §. cum ſeruus.
c Continetur. vt ſ. de ædil. edic. l. cum autem. §. Iulia. & j. eod. l. ſi ſeruus communis. §. hæ actiones. ver. idem dicendum. & ſ. de le. 1. l. ſi ſeruus Titij. Acc.
d In fuga. nondum ab alio poſſeſſus: nec adhuc gerat ſe pro libero.
e Domino. putatiuo. id eſt, bonæ fidei poſſeſſori primo & ſic in toto hoc §. accipe.
f Poſſet. dominus putatiuus.
g Non regreſſum. ſeruum: & domini, ſic putatiui.
h Videor. vt & ſ. de acqui. poſ. l. Pompo. in princ. & l. rem quæ nobis. niſi ab alio poſſideatur: vel pro libero ſe gerat: vt ſ. de acquir. re. domi. l. homo liber. in fi. Azo.
i Actione. noxali: ſi interim ſeruus alij fecit furtũ, & per hoc videtur, quod agere poſſit, non ob. prima ratione quod poſſideat & per hoc ſup. de noxa. l. quoties. §. in poteſtate. & ar. ſupra ad exhiben. l. Celſus. §. fin. Sed contra. C. eod. titu. l. apud antiquos. § ſi autem deſinat. vbi dicit verum dominu teneri noxali, etiã pro eo tempore, quo apud eum vere nõ eſt, ſed hic in bonæ fidei poſ. dicit, ibi in domino. Item & ibi poſtea fuit apud dominum: ſed hic non proponitur quod redierit ad primũ poſſeſſorem. Itẽ contra ſupra ad leg. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſerui. a. reſpon. vbi tenetur dominus noxali etiam pro fugitiuo, ſed ſpeciale eſt in l. Aquil nam cum grauetur actor, vt nõ agat niſi dominus in hoc releuatur, vt in hac actione furti quilibet agat, cuius intereſt. vel dic vt ibi.
k Ad vſucapionem tantum. ſic ſupra, de vſucapio. l. ſerui nomine. & infra, de rei vendi. l. ſi à bonæ fidei. in fi. Sed contra. ſupra, de acquir. poſſ. l. 1. §. per ſeruũ. in fin. vbi dicit etiam poſ. mihi per eum quæri. ſed hic ; in non domino, vt dixi, ibi non domino tantum. vel hæc dictio tantum, nõ excludit niſi quantum ad noxalem actionem. Accurſius.
l Huic domino. id eſt, bonæ fidei emptori: quod ex eo patet, quia de vſucapione loquitur. ſi enim eſſet verus dominus, non ageret etiam ex præterita contrectatione: vt ſupra ea. l. in princ. Azo.
m In fuga fuit. ſi ſeruus iſte apud bonæ fidei poſ. conſtitutus rem contrectauit. cæterum pro eo furto, quod antequam ab alio poſſideretur, domino fecit: actio furti oriri non potuit.

† Aret. in l. 1. §. per ſeruũ. inſupra, de acqui. poſ. te putat iſtã gl. ſingul. ad hoc, quod licet domi. ſimpliciter poſſideat ſeruum ſuũ qui eſt in fuga: vt d. §. per ſeruu. tamẽ ſec° eſt in quaſi domino. i. in eo qui habet titulũ & bonã fidẽ qa iſte non poſſidet ſeruũ in fuga: niſi quo ad effectum vſucapionis ipſius ſerui. Bol.

meus fuiſſet:[a] ſed & fuit,[b] & deſijt. Idcirco dicit Sabinus, eum, ſi furtum fecit, in ea eſſe cauſa, vt furti eius nomine is, qui redhibuit, agere non poſsit. Sed & ſi non poſsit, attamen ratio haberi debet eius, quod fecit. cum redhiberi cœperit: idq; actione redhibitoria continetur.[c]

Poſſidenti ſeruum alienum, datur furti actio contra eum, qui ſeruum fugientem, & furem poſſidere cœpit, antequam in domini poteſtatem reuerſus fuerit. h. d. Bart.

Illud quæſitum eſt, ſi cùm in fuga[d] eſſet ſeruus, furtum domino[e] feciſſet: an æquè poſſet[f] furti actionẽ habere aduerſus eum, qui in poteſtate domini non regreſſum[g] bona fide poſsidere cœperit. Mouet quæſtionem, quòd quamuis poſsidere ſeruum eo tempore, quo in fuga eſt, videor:[h] attamen furti actione[i] non tenebor: quaſi non ſit in mea poteſtate. Quod enim videor poſsidere, ad vſucapionem[k] tantũ mihi proficere, Iulianus ſcribit. dicit igitur Pomponius libro xvij. ex Sabino, competere furti actionẽ huic domino,[l] cuius ſeruus in fuga fuit.[m]

Quod dicitur noxã caput, & c. aliquando non eſt uerum. nam ſi ſeruus Titij fecit mihi furtum, & poſtea factus ſum dominus ſerui: ſi uendo eum, non habeo actionem furti contra emptorem. h. d. l. ſeq. planiuſcula eſt.

Paulus libro ix ad Sabinum. XVIII.

QVod dicitur,[n] noxam caput ſequi:[†] tunc verũ eſt, vt quæ initio aduerſus aliquẽ nata eſt, caput nocentis ſequatur.[o] Ideoq; ſi ſeruus tuus furtũ mihi fecerit, & dominus ei[*] effectus eum vendidero: non poſſe me agere[†] cũ emptore[p] Caſsiani putant.

Vlpianus lib. xl. ad Sabinum. XIX.

IN actione furti[q] ſufficit rem demonſtrari, vt poſsit intelligi.[r] de pondere autem vaſorum non eſt neceſſe[ſ] loqui. Sufficiet igitur ita dici, lancẽ, vel diſcum, vel paterã. Sed aſcribenda etiã materia eſt, vtrum argentea, an aurea, ant alia quę ſit. Quòd ſi quis argentum infectum[t] petat: & maſſam argenteam dicere, & pondus debebit

QVod dicit. CASVS. Quod dicitur noxam caput ſequi: tunc eſt verũ, ſi hoc fieri poteſt, nam aliquando nõ: vt ſi ſeruus tuus fecit mihi furtũ, tandem effectus ſui dominus eius, & vendidi eum alij, nam non poſſum agere furti contra emptorem. Fran.
n Quod dicitur. vt Inſtitut. de noxali. §. omnis. & C. de noxa. l. 1.
o Sequatur. vbi hoc fieri poteſt alias nõ: vt ſubijcit, & hoc in fin.
p Cum emptore. alij. habent cum debitore: & tunc dic, id eſt, venditore: quia debitor fuerit ex cauſa noxali & facit infra eo l. Celſus. § fin. & ſupra, de noxa. l. ſi alienus.

† De hac noxali furti actione Alexã. ab Alexã. libr. 6. Genia. dierũ cap. 10.

† Cũ debitore, in P. Fl.

IN actione furti. CASVS. Si ago cond. fur. vel actione furti, debeo in libello meo declarare rem furtiuam: & ſi ſunt vaſa ſurrepta, debeo dicere lancem ſurreptam: non autẽ debeo dicere pondus vaſorum: ſed an argentea an aurea ſint. Si autem petam argentum infectum, debeo dicere maſſam argenteam & pondus: & ſi ſint nummi argentei, debeo declarare numerũ, ſi autem eſt veſtis, debeo dicere colorem. & adducit ſimile. ſi autem non recordor de colore, & hoc iurem: tunc nõn cogor dicere. Qui rẽ. Obligaui librũ cuidã fœneratori puta Bazolo. eundẽ ſurripui, teneor furti. idẽ ſi illum librũ quem obligaueram, vendidiſſem. nam teneor furti. Francis.
q In actione furti. i. actione, quæ competit pro furto id eſt, condictione furtiua. vel dic etiam in furti: quia nec poteſt ſciri duplum, niſi ſciatur ſimplum: ſicut diximus de actione quod met. cauſa: vt ſ. de do. l. arbitrio. §. ideo. & pro hoc j. eo. l qui vas. in prin. Accur.
r Intelligi. ſic ſ. ſi certum peta. l. certum.
ſ Non eſt neceſſe. ſupra depo. l. 1. §. ſi quis argentum. ſingu. contra. ſed illud in depoſito, vbi potuit prouidere quantum ſit.
t Infectum. i. neque ſpecificatum, neque ſignatum. & facit ad hæc omnia ſ. de rei ven. l. ſi in rem.

Argenti

ponere, ſignati argenti [a] numerum debebit complecti: veluti aureos tot, pluresve [b] ſurto ei abeſſe. De veſte quæritur, an color eius dicendus ſit? Et verum eſt, colorē eius dici oportere: vt quemadmodū in vaſis dicit patera aurea, ita & in veſte color dicat. Planè ſi quis iuret pro certo ſe colorem dicere non poſſe: remitti ei huius rei neceſsitas debet. [c] Qui rem pignori dat, eamq; ſurripit, furti actione tenetur. [d] Furtum autem rei pignoratæ dominus non tantùm tunc facere videtur, cum poſsidenti, ſiue tenenti creditori aufert: verum & ſi eo tempore abſtulerit, quo non poſsidebat: [e] veputa ſi rem pignoratam [f] vendiderit: [g] nam & hic furtum eum facere conſtat, & ita Iulia. ſcribit.

Pignoratum argentum, quod aurum eſſe dicebat, in ſtellionatum inuidit, non in furtum.

Paulus libro xj. ad Sabinum. XX.

CVm æs pignori datur, etiam ſi aurum eſſe dicitur, turpiter fit: [h] furtum tamen non fit. Sed ſi datum eſt aurum: deinde cùm dixiſſet ſe ponderare, aut obſignare velle, æs ſubiecit: furtum fecit. rem enim pignori datā interuertit. Si bona fide rem meam emeris, eamq; ego ſurripuero; vel etiā tuus vſusfructus ſit, eam cōtrectauero, tenebor tibi [i] furti actiōe, & ſi dominus rei ſim, [k] ſed his caſibus. vſucapio quaſi furtiuæ rei non impedietur: [l] quoniam & ſi alius ſurripiat, & in meā [m] poteſtatē reuerſa res fuerit, vſucapietur.

Iſta lex. diuiditur in tres partes. Primò ponitur quæſtio. Secūdo reſponſio Offilii, & eius ratio, & illatio. Tertiò ponitur ratio iuriſconſulti authoris huius legis, & probatio per exempla. Secunda ibi, Offilius. Tertia, Sed uerum. Bart. Et ſic ſummatur: Qui ex integrali conſiſtente ex partibus ſeparatis partē abſtulit, cùm totum ferre non poſſet: illius ſolius partis furti tenetur, licet totum integrale contrectauerit: & ſi reuertens aliam partem ſuſtulit, illius ſolius partis fur manifeſtus & non manifeſtus erit. Ango.

Vlpianus lib. xl. ad Sabinum. XXI.

VVlgaris eſt queſtio, an is qui ex aceruo frumenti modium ſuſtulerit, totius rei furtum

a Argenti. vt numi.
b Pluresve. facit ī. de in lit. iuran. l. cum furti.
c Debet: quantùm ad eius recipiendum libellum: ſed poſtea debebit exprimere colorē: vt & dixi ſupra, depo. l. 1. §. ſi quis argentum, ver. ſed & ſi purpura. & facit vt ſic iuranti ſuccurratur: vt hic, & d. §. ſed & ſi purpura. & de arb. l. Pomponius. in fine. & C. de fide inſtru. leg. finali. § 1. & ſu. quod vi aut clam. l. ſemper §. in hoc interdicto. & C. vnde vi. l. ſi quando.
d Actione tenetur. vt & ſupra de vſucapio l. ſequit. § ſi rē. & Inſtitu. eod. § aliquando. & C. de vſucap pro emp. l. cum ſit probatum. & ī. de pig. actio. l. ſi quaſi. Accurſius.
e Non poſſidebat. ſed aliquo tempore poſſedit: vt quia precario habet debitor à creditore: alias non videtur quod agere poſſit: vt ſupra, de præſcript. verbis l. ſi rem. §. finali. & infra eod. l. ſi vendidero. §. fina. vel ſecundum H. verius etiam ſi nunquam habuit: vt hic, & infra e. l. ſi is qui. in princi. & in dictis legibus nullum ius in re habuerat qui volebat agere.
f Pignoratam. id eſt conuentione ſpeciali: vt infra eo l. ſi is qui. aliud ſi generali: vt C. de ſer. pigno. da. l. ab eo vel expone: vt d. ſ. ſi is.
g Vendiderit. ſcilicet debitor.

CVm æs. CASVS Obligaui æs loco auri, dicens eſſe aurum. non teneor furti, licet turpiter fecerim. ſecus eſt ſi obligaueram aurum: deinde cum velles ponderare, poſui æs loco iſtius auri: hoc caſu teneor furti: rem enim iam pignori datam interuerti. Si bona. Emiſti à non domino rem meam bona fide, tandem eam tibi ſurripui: dicitur quòd teneor tibi acti. furti. Idem ſi rem meam in qua habebas vſum fructum ſurripui. nam teneor tibi furti, non tamen hæc res efficitur vitioſa, quin alius eam poſtea apprehendens poſſit eam vſucapere, & adducit ſimile. Fran.
h Turpiter fit. vnde ſtellionatus crimine tenetur. & contraria pignoratitia: vt ā. de pigno. actio. l. 1. & l. ſi quia in pignore. & ī. de cri. ſtel. l. 3. Accur.
i Tenebor tibi. vt & ſupra eodem, l. itaque. §. 1. & infra eodem. l. furtiuam.
k Dominus rei ſim. vt & Inſtitu. de oblig. quæ ex delicto naſcun. § aliquando. & ſupra l. proxi. §. fina. Sed argu. contra. ſupra, de acquiren. poſſeſ. l. ſi de eo. §. fina. ſed in alio caſu eſt. Item arg. contra. ſupra vi bon. rapt. l. 2. §. ex hac actio. ſo. ibi credebat ſibi licere. arg. in ſtit. vi bo. rapt. §. 1. Item contra infra eo. l. qui iniuriæ. §. ſi. ſed ibi ex cauſa lucratiua habebat ille, cui eſt ſurreptum, Accurſius.
l Non impedietur. vt & ſupra, de vſu. l. ſequitur. § ſi rem. & ſupra pro empt. l. ſi rē. & intellige quod alius vſucaperet, ſed tu non: quia interrupta eſt vſucapio. l. naturaliter. nec ego qui dominus ſum: vt ſupra, de vſucap. l. ſequitur. §. lana. Accurſius.
m In meam. vt Inſti. de vſucap. § aliquando.

VVlgaris. CASVS. Ex alieno aceruo abſtuli modium, videtur quòd faciam furtum totius acerui, ſicut & ſi tango aurem alicuius, videor totum tangere. Idem eſt & ſi dolium tuum vini aperui, aliquantulū vini abſtuli: videor totius vini fur eſſe. ſed de æquitate ſecus eſt, vt eius tantum frumenti ſiue vini quod ſurripui, videar furtum feciſſe. & circa hoc multos caſus ponit. Qui furti. Cameram tuā intraui animo ſurripiendi tibi aliquas res, non tamen ſurripui, dicitur quod non ſum fur: iniuriarum tamen teneor, vel de vi, ſi per vim intraui. Sed ſi ſcriniū tuū aperui, aut fregi, & aliquas res de ſcrinio ſurripui, teneor fur. pro rebus tantum quas abſtuli, Quid ſi torſellum tuum diſſolui, vt contrectarem res, quæ in eo erant, & quaſdam ex his contrectaui, quaſdam non? pro rebus tantum ſurreptis teneor. & hoc eſt verum ſi totum tollere non poteram ſimul, ſine contrectare. ſi autem poteram totum tollere, ſiue contrectare, & hoc animo accepi torſellum, tandem poſtea diſſolui, & quaſdam res tantum abſtuli: in hoc caſu totius torſelli dicar fur. Si duo. Plures ſimul portauerunt trabem meam animo furandi: nec vnus ſolus potuiſſet portare. dicitur, quod quilibet eorum in ſolidum tenetur. act. furti. Vltimo dicit: contrectaui plures res tuas: quaſdam tamen ex his tantum ſurripui. teneor furti pro omnibus etiam non ſurreptis: non tamen teneor condi. furtiua pro non ſurreptis. Franciſcus.

Iſta glo. eſt nō. ad iſtud ppoſitū, qd debitor vendēs pign' ſpecialiter obligatū creditori, committit furtū: ſecus ſi eſſet generaliter obligatus. pro quo facit tex. in l. ſi pignore. ā. de pig. act. Bolo.

faciat: an verò eius tantum, quod abſtulit? Offilius totius acerui furem eſſe putat. a Nam & qui aurem alicuius tetigit, inquit Trebatius, totum videri eum tetigiſſe. proinde qui dolium aperuit, & inde parum * vini abſtulit, nō tantum eius, quod abſtulit: verum totius videtur fur eſſe. b Sed verum eſt in tantum eum furti actione teneri, quātum abſtulerit. d Nam & ſi quis armariū, e quod tollere non poterat, aperuerit, & omnes res, quæ in eo erant, contrectauit, atq; ita diſceſſerit, deinde reuerſus vnam ex his abſtulerit, & antequā ſe reciperet, quod * deſtinauerat, deprehenſus fuerit. eiuſdem rei f & manifeſtus & nec manifeſtus fur erit. g Sed & qui ſegetem ante † lucem ſecat, & cōtrectat; h eius quod ſecat manifeſtus, & nec manifeſtus fur eſt.

Nota pulchrum caſum, & elegantem textum: & ſatis planus eſt, ſi bene punctuetur.

Si is, qui vingitū numorum ſaccum depoſuiſſet, alium ſaccum, in quo ſcit xxx. eſſe (errante eo, qui dabat) acceperit, putauerit autē illic ſua xx. eſſe: teneri furti i decem nomine placet. Si quis æs ſurripuit, dum aurum ſe ſurripere putat, vel contrà (vt lib. viij. Pomponius ex Sabino ait) aut minus eſſe, cum plus eſſet; eius quod ſurripuit, k furtum committit. Idem Vlpianus, l

Qui duas res ſurripuit, quarum unam ſuam putat. alterius tantum furtum facit. h. d. Bart.

Sed & ſi quis ſurripuit furto duos ſacculos, vnū decē, alterū xx. quorū alterum ſuum putauit, alterum ſcit alienū: profectò dicemus, tantum vnius, quem putauit alienū, furtum eū facere: m quemadmodum ſi duo pocula abſtulerit, quorum alterum ſuum putauir, alterum ſcit alienum nam & hic vnius fit furtum. n

Sed ſi anſam o in poculo ſuam putauit, vel verè fuit: totius poculi p eum furtum facere, Pomponius ſcripſit. Sed ſi de naui onerata furto quis ſextarium frumenti tulerit vtrum totius oneris, an verò ſextarij tantum furtum fecerit? Facilius hoc quæritur in horreo pleno. Et durum q eſt, dicere, totius furtum fieri.

Et quid ſi ciſterna vini ſit, aut aquæ ciſterna? quid dices? quid deinde ſi de naue vinaria, vt ſunt multæ, in quas vinum infunditur? quid dicemus de eo, qui vinum hauſit? an totius oneris fur ſit? Et magis eſt, vt & hic non totius r dica-

a Putat. ſtricta ratione.

b Videtur fur eſſe. ſtricta ratione.

c Verum eſt. ſcilicet de æquitate: vt hic, & infra §. ſed & ſi de naui. vel ſupra totum contrectauit ponendo per ſacculos, vt minutatim portaret, hic & dicto §. ſed & ſi de naui. non, niſi quod portauit: vel ſupra parum erat: ita quod tantum poterat portare. hic & §. ſed & ſi de naui, multum. argu. infra ead. l. §. item ſi quis maioris. vſque ad §. ſi duo.

d Quantum abſtulerit. in hoc enim ſolo & corporis, animique actum plenum (quo, vt furti actio ſit, opus eſt) adhibuit. Ro. ſed contra infra, de incen. rui. nau. l. 1. §. ſenatus. ſed alius eſt caſus, & totum periit ibi domino.

e Armarium. locus vbi libri reponuntur: vt ſupra, de legat. 3. l. librorum. §. chartis. Accur.

f Eiuſdem rei. non dicit omnium, ſed delatarum tantum, vt infra eo. § proinde. & §. quod ſi totum. Azo.

g Fur erit. imò videtur quòd tantum ex prima contrectatione debeat agi, & tantum manifeſtus fur dici: vt ſupra eodem l. ſiue igitur. in fin. & l. ſequent. Reſpo. verum eſt ex prima contrectatione tantum agi: vt ſupra eod. l. ei qui. & tamen nihilominus plura ſunt furta. 1 nam quotieſcunq; contrectat, cōmittit furtum: & ſic plura ſunt adulteria, ſi pluries ad alterius vxorem accedas. & tamen pro vno adulterio pœna imponitur. poſſet tamen fortè defendi, vt naſcatur, & agi poſſit ex prima contrectatione furti nec manifeſti, quia cum receſſit, remanſit res in poteſtate domini: & ſic poſtea iterum contrectando committit furtum: ſic tenebitur furti manifeſti, argum. ſupra de vſucapio. l. ſequitur. §. idem Labeo.

h Contrectat. ſcilicet poſt: & tunc deprehenditur. & eſt contra infra arbo. fur. cæ. l. furti. Solu. vt ibi. & facit infra eo. l. ſi quis per ſe.

i Teneri furti. Sed ſi putabat tota xxx. aliena eſſe: omnino xxx. nomine furti tenetur. & facit ſupra, de condictio. cau. da. l. dedi. §. ſubtilius. & infra eodē, l. ſi inſſu. §. ſi rem. Sed contra, videtur ſupra eodem, l. in actione. §. fina. ſed ibi creditor, hic depoſitarius. & facit ſupra, de condi. furt. l. quoniam. & ſupra, de arbitr. l. 1. in fin. & de iniur. l. 3. §. fin.

k Quod ſurripuit. omiſſa falſa eius opinione. M. & facit infra eo. l. qui ſaccum. & infra, de iniur. l. eum. §. ſi iniuria.

l Idem Vlpianus. ſcilicet dicit.

m Furtum eum facere. vt Inſtitu. vi bo. rapto. §. 1. Sed quid ſi ſciebat alterum. ſed non certum? dicunt quidam quod vtriuſque in dubio. omnis enim &c. vt C. vnde vi. l. fin. vel dic eius tantum, de quo probabit actor eum ſenſiſſe.

n Fit furtum. ſed quare non & eius quem putauit ſuum? cum potius veritas, quam opinio ſpectanda ſit: vt ſupra ead. l. §. ſi quis æs? Reſpon. quia ſine affectu furandi non fit furtum vt hic, ſed putare ſuum, non videtur excuſare eum: cum & ſi ſuum eſſet committeret furtum: vt ſupra eod. l. in actione. §. fin. ſed ibi ius alienum putabat furari.

o Sed ſi anſam. adiectam per ferruminationem vel applumbaturam. Accurſius.

p Totius poculi. quando anſa non ſit à poculo ſeparata, vt erant ſuperiora. Item nec eſt per ſe alicuius: ſed eius cuius eſt poculum. ſed nonne ſupra §. ſi is qui. erant numi commixtione confuſi? nec tamen agit pro eo quod ibi ſuum putauit. ſed non ſic accedebant alij alijs, vt hic poculo anſa. præterea & ibi depoſitarius erat.

q Durum. & ideo æquitas præualet: vt ſupra eadem l. in princip. & § ſed verum eſt, vbi plene dixi. Accurſius.

r Non totius. quantum ad hoc, vt teneatur furti actione.

* P. Fl. partum.

* quò.

† In P. Fl. ſegetē luce ſecat &c. concordat vtranq; lectură pandectarū & vulga. Mădo. ſup ſigna. Gratiæ titu. de Alta. porta. verſus ſi. iuxta vlti. Æditio.

1 Ista glo. facit pro opin. Bar. in authē. ſed nouo iure. verſi. vltersus quòd pro nunquid plura. C. eo. & in l. 9 furere. de ſtatu ho. & in l. ei qui. ſ. e. dum dicit, quod contrectās ſē

furtiuā p diuerſa territoria dicitur plura furta cōmittere ex diuerſis illis contrectationibus. & idē tenent Bolog. & Angel. hic in prin. cuius contrariū idem Bar. ſibi cōtrarius tenuit. in l. infitiando §. infans. ſ. eodem.

a Vnam tulerit. Cæteris non contrectatis.
b Iniuriarum. vt j. de iniur. l. is qui in domum.
c Quid. vt ſcrinium, in quo erant libri.
d Furti actio. l. nec ſtricto iure. R.
e Inuolucrum. id eſt torſellum.
f Cæterarum non eſt. ſcilicet fur. vel ſi fur aliqua ratione dicatur, qui eas vbicunque contrectaſſet, ſcilicet ratione ſtricta: ex bono, & æquo relaxabitur: vt ſupra in princip. huius l. & §. ſed & ſi de naui.
g Totius eſſe, cum eo animo contrectauit, vt omnes tolleret. M.
h Licet ſoluerit. poſtea ductus pœnitentia. Accurſius.
i Furti inſolidum. nec vnum ſoluentem alium liberare: vt & ſupra ad legem Aquil. l. ita vulneratus. in fin. C. de cond. fur. l. 1. & infra arbor. fur. ex l. ſi plures. & argu. ſupra, de iuriſdictio. omn. iudicum. l. ſi quis id. in fine. & l. ſequenti. & argumento, quod vi aut ciam. l. ſemper. §. ſi in ſepulchro. Accur.
k Non abſtulit. pœnitentia ductus: cum iam contrectaſſet. M. vel quia deprehenſus xniequam omnia tolleret: vt ſupra §. qui furti. ver. quod vt totum. Vel dicas quod mutat caſum ſcilicet quando ope, & conſilio alicuius fit furtum: vt ſupra, de condict. fur. l. proinde.
l Ablata. non ergo quæ ablata non eſt: vel die tertio teneatur ratione meta. & ſic loquitur de eo quod ſupra ead. l. in princ. dicitur. Accurſius.

SI quid. CASVS. Si ego fur aliquid fregi, vel amoui non animo furandi: non teneor pro his furti. & pone tale exemplum: Scrinium tuum aperui, vel fregi animo ſurripiendi annulos, qui ibi intus erant: & alias res, quæ erant in ſuperiori parte ſcrinij remoui, & poſui in terra ad hoc vt annulos, qui erant in fundo ſcrinij, acciperem, & ſurripiam: & ſic arripui annulos, teneor furti pro annulis tantum. Qui lancem. Lancem tuam raſi. dicor fur eſſe totius lancis: & hoc de rigore: ſed de æquitate teneor in tantum quanti tua intereſt. Franciſcus Accurſij.

mus. Certè ſi proponas in apotheca amphoras eſſe vini, eaſque ſubtractas: ſingularum furtum fit: non totius apothecæ: quemadmodū ſi ex pluribus rebus mouentibus in horreo recluſis vnam tulerit. a

Non tenetur furti, qui cauſa furandi domum intrat: niſi furatus fuerit. Item is qui totum furari propoſuit, & partem furatus eſt, tenetur furti partis tantum, & non totius, ſi totum tollere non potuit: ſecus ſi potuit. h. d. Bart.

Qui furti faciendi cauſa conclaue intrauit: nondum fur eſt, quāuis furandi cauſa intrauerit. Quid ergo, qua actione tenebitur? Vtiq; iniuriarum, b aut de vi accuſabitur, ſi per vim introiuit. Itē ſi maioris ponderis quid c aperuit, aut refregit, qđ tollere nō poſſit, non eſt omnium rerum cum eo furti actio, d ſed earum tantū, quas tulerit: quia totum tollere nō potuit. Proinde ſi inuolucrū, e quod tollere non potuit, ſoluit, vt contrectet: deinde contrectauit quaſdam res: quāuis ſingulas res, quæ in eo fuerant, tollere potuerit: ſi tamen totum inuolucrum tollere non potuit: ſingularum rerum quas tulerit, fur eſt: cæterarum non eſt. f Quòd ſi totum vas tollere potuit: dicemus, eum totius eſſe g furem, licet ſoluerit: h vt ſingulas, vel quaſdam tolleret, & ita Sabinus ait. Si duo, pluresve vnum tignum furati ſunt, quod ſinguli tollere non potuerint: dicēdū eſt omnes eos furti inſolidū i teneri, quāuis id vnus nec contrectare, nec tollere ſolus potuit. & ita vtimur. Neq; enim dici poteſt pro parte furtum feciſſe ſingulos, ſed totius rei vniuerſos. ſic fiet, ſingulos furti teneri. Quamuis autem earum quoq; rerū noīe, † quas quis non abſtulit, k furti teneatur: attamen condici ei non poteſt: idcirco, quia condici ea res (quæ ablata l eſt) poteſt, & ita Pomponius ſcripſit.

Paulus libro ix. ad Sabinum. XXII.

SI quid fur fregerit, aut ruperit, quod nō etiā furandi cauſa contrectauerit: m eius nomine cum eo furti agi non poteſt. n Si eo conſilio arca fracta ſit, vt vniones puta tollerentur, hiq; furti faciendi cauſa cōtrectati ſint: eorū tantummodo furtū factū videri. quod verū eſt: nam cæteræ res, quæ ſeponuntur, vt ad vniones o perueniatur, non furti faciendi cauſa cōtrectantur. Qui lancē raſit, totius p fur eſt: & furti tenetur ad id, quod domini intereſt. q

Impubes doli capax furtum facit: doli non capax non facit. hoc dicit Bart.

Vlpianus lib. xlj. ad edictum. XXIII.

IMpuberem furtum facere poſſe, ſi iam doli

m Contrectauerit. exemplum infra proxim §.
n Non poteſt. ſed leg. Aquil. vt ſupra ad leg. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. t. ſed contra infra eodem, l. qui ſaccum. ſed ibi etiam ſaccum portauit. Item contra infra eodem, l. qui tabulas. in fin. ſed ibi debitori debenti animus lucrandi fuit. vt infra eodem, l. ſi quis vxori. §. ſi quis ſeruo. quod hic non fuit in rebus fractis. Accurſius.
o Vniones. id eſt, margaritæ: vt ſupra accipitur de except. do. l. apud. § itē quæritur. & hic die vt in princip. huius l. dixi.
p Totius. ſcilicet lancis. & hoc de rigore: vt & ſupra l. proxi. in princip. ſed de æquitate agitur ad intereſſe: vt ſubijcit. & ſupra l. proxima. §. ſed verum eſt. & §. ſed ſi de naui.
q Intereſt. id eſt ad ſingularem æſtimationem: vt æſtimetur quaſi adhuc cohærens ei, à quo ablatum eſt. & hoc generaliter in ſimilibus: cum & aliàs ſi quæuis res inſolidum ſurripiatur, veluti equus, ibi verum rei pretium inſpicitur: & ſic non eſt contra infra eodem, l. in furti. in princip.

IMpuberem. CASVS. Impubes doli capax tenetur, ſi faciat furtum. Itē & Aquilia ſi damnum iniuria alicui dedit: ſecus ſi eſt infans: vel non proximus pubertati: quia tunc non tenetur furti: nec Aqui. nec ſi ipſe opem tulit furto, tenetur: nec condi. fur tenetur. & hoc dicit hæc l. & ſequen. Franciſcus Accurſius.

† Vide Anto. Auguſ. li. 2. Emē. cap. 1.

capax ſit, a Iulia. li. xxij. Digeſt ſcripſit. Item poſſe cum impubere damni iniuria agi, quia & furtum ab impubere fiat: ſed modum eſſe adhibendum ait: nam in infantes id non cadere: nos putamus, cum impubere culpæ capace Aquilia b agi poſſe. Item verum eſt, quod Labeo ait, nec ope impuberis furto facto teneri eum. c

Paulus libro ix. ad Sabinum. XXIIII.

NEc minus etiam condici ei poſſe, Iulia. ſcripſit: d cum doli capax ſit

Qui alium deiecit de fundo, non tenetur furti condictione: tenetur tamen triticaria ratione poſſeſſioni fundi, quam abſtulit, ſed ratione arborum ablatarum tenetur ratione furti. hoc dicit Bartolus.

Vlpianus lib. xlj. ad Sabinum. XXV.

VErum eſt (quod plerique probant) fundi e nomine furti agi nō poſſe. Vnde quæritur, ſi quis de fundo vi deiectus ſit, an cōdici ei poſſit, qui deiecit? Labeo negat: ſed Celſus putat poſſe condici poſſeſſionem: f quemadmodum poteſt re mobili g ſurrepta. Eorum, quæ de fundo tolluntur, vt puta arborum, vel lapidum, vel arenæ, vel fructuum, quos quis fraudādi * animo decerpſerit, furti agi poſſe, nulla dubitatio eſt. h

* furandi.

Paulus libro ix. ad Sabinum. XXVI.

SI apes i feræ in arbore fundi tui apes fecerint, ſi quis eas, vel fauum abſtulerit: eum non teneri tibi furti, quia non fuerint tuæ: eaſque conſtat, captarum terra, mari, cœlo, numero eſſe. Item conſtat colonum, qui numis k colat, cum eo, qui fructus ſtantes ſurripuerit, acturum furti: quia vt primū decerpti eſſent, eius eſſe cœpiſſent. l

Chirographa ſurripiens tenetur non tantum propter pretium chirographorum, ſed etiam ad æſtimationem ſummæ in eis contentæ: licet creditori ſolutum ſit: quia eius intereſt tabulas habere, ne patiatur litem à creditoribus de eis reddendis. h. d.

Vlpianus lib. xlj. ad Sabinum. XXVII.

QVi tabulas, m vel cautiones amouerit, furti tenet nō

a Capax ſit. veluti ſi ſit proximus pubertati, non aliàs: vt Inſti. de ob. quæ ex delict. naſ. §. vlti. & infra, de reg. iur. l. pupillum; & l. pupillus. & ſupra, de doli, excep. l. apud. §. ſi quis non tutor.

b Aquilia. vt & ſupra ad l. Aquil. l. ſed & ſi quemcunque. §. ſed & ſi infans. & idem generaliter in quolibet delicto. vt ſupra, de minor. l. ſi ex cauſa. §. nunc videndum.

c Teneri eum. cum non eſt doli capax: vt infra eodem. l. antepenul. §. fina.

d NEc minus. Qua ætate poteſt furti conueniri & condictione.

VErum eſt. CASVS. Si deieci te de fundo non teneor furti: condi. tamen triticaria teneor ratione poſſeſſionis fundi, quam habeo. ſed ſi abſtuli arbores de fundo tuo vel lapides, vel cretam: teneor furti. Franciſcus.

e Non poſſe. vt Inſtitut. de vſucapio. §. quod autem.

f Poſſeſſionem. tantum per triticariam: ſi non erat dominus deiectus: alias etiam dominium: vt & ſupra, de condi. triti. l. 2.

g Mobili. vt & ſupra, de tritica. l. 1. in fin.

h Nulla dubitatio eſt. vt & ſupra, quod vi aut clam l. ſi alius. §. notauimus. & ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi oliuam. & infra l. proxi. §. 1. & arg. infra arb. fur. cæſa. l. facienda. §. 1. & infra eodem, l. ſi cretæ.

SI apes. CASVS. Apes feræ ſtantes in arbore fundi mei fecerunt alias apes, ſurripuiſti eas, vel fauum earum. non teneris mihi act. furti, cum meū non fuerit, quod ſurripuiſti. Item conſtat. Colonus colebat numis: quia pro certa mercede in pecunia conſiſtente, mihi dando fructus agri mei debebat facere ſuos. venit quidam, & fructus huius agri ſtantes in agro collegit & ſurripuit. dicitur quod tenetur furti huic colono. Franciſcus Accurſius.

i Si apes. ad hoc. ſ. de acquiren. re. do. l. naturaliter. §. apum. & inſtitu. de re. diui. §. apum.

k Qui numis. hoc eſt, qui mercede conſtituta in pecunia numerata colit: vt ita omnes fructus percipiendo ſuos faciat. partiarius vero eſt, qui partem fructuum domino reddit. diſtingue ergo aut colit numis: & tunc habet actionē furti: & condictionem furtiuam, cum ſibi ſint fructus, vt hic addunt quidam, ſi ad non modicum tempus conduxit: aliàs contra: vt argumen. ſupra ſi ager vecti. vel emphy. l. 1. & 2. & 3. quod hic non dicitur. Aut partiarius: & tunc ipſe ſolus habet condi. furti: vt in contrario. ſupra loca. l. cum in plures. §. meſſem. de quo dic vt ibi. Actionem autem furti habet quilibet pro parte fructuum, quæ eum tangit. infra eodem l. fullo. §. frugibus. nec ob. infra eod. l. ſi quis vxori. §. ſi ſulphurariæ. quia licet ibi agat ex conducto contra dominum, poteſt tamen furti agere. Sed alij dicunt ibi loqui de eo, qui colit numis ad modicum tempus.

l Cœpiſſent. fructus: vt bonæ fidei poſſeſſoris: non ſi in fructuario ante quam conſumantur: vt ſupra, de acquirend. rerum domin. l. bonæ fidei. § denique. & ſ. de vſuf. l. qui ſcit. § præterea. & ſupra, de vſufructu. l. ſi fur.

QVi tabulas. CASVS. Tabulas, vel cautiones meas, ſiue inſtrumēta aliquis ſurripuit. dicitur, quòd tenetur actione furti. & æſtimabitur non ſolum valentia tabulæ, ſiue chartæ: ſed etiam debiti, quod in ea continetur, ſiue non. & redditur ratio: Idem videtur & ſi alias probationes haberem ad iſtud debitum. Idem de apocha, ſi ſurripiatur. Sed pone quod aliquis delet inſtrumētum meum, tenetur furti: & etiam actio. legis Aquil. Sed pone quòd primo ſurripuit; & poſtea deleuit, non propter hoc creſcit actio furti, tenebitur & Aquil. Item actio. ad exhibendum. Item quorum bonorum: ſi hæc inſtrumenta eſſent hæreditaria. Sed & ſi aliquis imaginem meam vel librum deleuit, tenetur Aquilia. Vltimo dicit: quæ dicta ſunt de inſtrumentis priuatorum: idem, & ſi eſſent reipublicæ alicuius municipij. item & de cæteris rebus publicis, ſiue alicuius ſocietatis. & hoc dicit hæc lex cum quatuor ſequentibus. Franciſcus.

m Qui tabulas. lineas, vel cereas, in quibus olim ſcribebantur rationes debitorum, vt ſupra commo. l. in commodato. §. ſicut.

In P. Fl. non ſunt hæc, cum doli capax ſit.

In P. Fl. deeſt nomine. quod ſtudioſe factū eſt, veluti in vocab. cauſa & tempore, quæ ſæpe à iureconſultis ſubtrahūtur. de quo hic ſubmonet. Aug. lib. emendat. 2. c. 1.

[a] Continetur. ſit ergo æſtimatio ſecundum cauſam cohærentem: vt ſupra eo. l. ſi quid ſur. §. fina. & idem quoties ratione dominij agitur furti: vt infra eod. l. ſi vendidero. §. 1. & ſic in l. Aquil. vt & ſupra ad legem Aquiliam. l. proinde.

& ſi imaginem. §. ſi quis. & fecit animo lucrandi: vt quia debitor erat: ſed in contrario non fecit animo lucrandi. Accurſius.

[n] Sed ſi ſurripuit. Tanti tenetur. ſ. actione furti ad duplum: vt ſ. l. proxi. in prin. Accur.

tantum pretij ipſarum tabularum, verum & eius, quod interfuit: quod ad æſtimationem refert eius ſummæ, quæ in his tabulis continetur:[a] ſcilicet ſi tanti[b] interfuit: vt puta ſi chirographa aureorum decẽ tabulæ fuerint. nã dicimus hoc duplicari. Quod ſi iam erãt inanes, quia ſolutũ proponebatur: nunquid ipſarum tantũ tabularum pretij videatᷣ eſſe æſtimatio facienda? Quid enim interfuit huius? Sed poteſt dici, quia nõnunquã debitores tabulas ſibi reſtitui petũt,[c] quod nonnunquam calumniantur debitores,[d] quaſi indebito ſoluto ab his,[e] intereſt creditoris, tabulas habere, ne fortè controuerſiam ſuper ea re patiatur. Et generaliter dicendum eſt in id, quod intereſt,[f] duplari. Inde poteſt quæri, ſi quis cum alias probationes menſe,[g] quàm ſcripturam haberet: chirographi furtum ſit paſſus, æſtimari duplo chirographi quantitas debeat? & nunquid non, quaſi nihil interſit? quãti enim intereſt: cum poſsit debitum aliunde probare? quemadmodũ ſi in binis tabulis inſtrumentũ ſcriptum ſit. nam nihil videtur deperdere, ſi futurum[h] eſt, vt alio chirographo[i] ſaluo, ſecurior ſit creditor. Apocha[†] quoq; ſi fuerit ſurrepta: æquè dicendũ eſt, furti actionẽ in id, quod intereſt, locũ habere. ſed nihil videtur intereſſe,[k] ſi ſint & aliæ probationes ſolutæ pecuniæ.

Sed ſi qs nõ amouit[l] huiuſmodi inſtrumenta, ſed interleuit: nõ tantum furti actio locũ habet,[m] verum etiam legis Aquiliæ.[†] nam amouiſſe videtur, qui corrupit.

Paulus libro ix. ad Sabinum. XXVIII.

Sed ſi ſurripuit priuſquam deleat: tanti tenetur,[n] quanti domini interfuit, non ſurripi. delendo enim nihil ad pœnam adijcit.[o]

Vlpianus lib. xlj. ad Sabinum. XXIX.

Hoc amplius & ad exhibendum[p] agi poteſt: & interdicto Quorum bonorum[q] agi poterit.

Idem libro ix. ad Sabinum. XXX.

Si hæreditariæ tabulæ deletæ ſint.

Idem libro xlj. ad Sabinum. XXXI.

Sed & ſi imaginem[r] quis, vel librum deleuerit,[ſ] & hic tenetur damni iniuriæ, quaſi corruperit. Si quis tabulas inſtrumẽtorũ reipublicæ municipij alicuius aut ſurripuerit,[t] aut interleuerit: Labeo ait, furti[u] eum teneri: Idemq; ſcribit & de cæteris rebus

[b] Si tanti. hoc ideo, quia ſi pars debita iam eſſet ſoluta: non tanti eius intereſſet, quantum in tabulis continetur. ad quod eſt C. de tranſactio. l. ſub prætextu. quod non poteſt ſtare, cum & tota ſoluta poſſit agi. vt infra prox. neceſſe ergo habes dicere, quod aliæ probationes erant de parte debiti: vt infra §. apocha. in fin.

[c] Petunt. per condi ſine cauſa: vt C. de condict. ex leg. l. penul. vel actione in rem, vt C. ad exhi. l. finali.

[d] Debitores. contra creditores.

[e] Ab his. ſcilicet debitoribus. Accurſius.

[f] Intereſt. totum ſcilicet quod in eis continetur. vt infra eo. l. ſullo §. fina. & ſupra ad exhib. l. ſolutione. etiam ſi adhuc hæc non immineant pericula. argu. ſupra l. cum. §. Papinianus.

[g] Menſæ. id eſt, pecuniæ traditæ ad mẽſam.

[h] Si futurum. aliàs, ſed futurum. & hic reſpondet, ſecundum H.

[i] Chirographo. mihi ſubtracto.

[k] Sed nihil videtur intereſſe. & malè ſecundum H. nam agere poteſt, inſpecto quod euenire poteſt: vt ſupra eo. l. l. cum. § Papinianus. ſed verius ſecundum Pla. ſupra philoſophice dicta diligenter exponuntur. & pro hoc ſupra ea. l. ibi, ſi tanti, &c. & facit infra eo. l. quidam tabularum.

[l] Non amouit. ſcilicet fur.

[m] Furti actio locum habet. imò non habet: vt ſupra ad legem Aquil. l. ſi quis teſtamentum. §. finali. quæ eſt contra. ſol. ſecundum R. hic ſubauditur non admouit, ſcilicet tantum: & ſecundum hoc ſequens l. idem dicit: ſed tu dic quod hic tantum deleuit: vt infra l. ſed & ſi imaginem. §. ſi quis.

[o] Adijcit. imò videtur adijcere: vt ſupra titu. prox. l. nunquam. ſol. ſecundum R. hic vno actu deleuit & ſurripuit, nec enim potuit delere, quin contrectaret: ſed ibi ex interuallo. ſed tu dic quod ex interuallo hic fuit. & dic ad pœnam, ſcilicet furti: ſed Aquil. bene datur, cum ſint diuerſa delicta: vt in contrarijs. Accurſius.

[p] Hoc amplius. Ad exhibendum. vt & ſupra ad l. Aquil. l. qui tabulas. Accur.

[q] Quorum bonorum. licet qui deleuit, non contendit ſe hæredem: quia tenetur ex dolo: vt & in petitio. hæredita. diximus ſupra, de petitio. hæredita. l. ſed verum. & cõtra quẽ datur vnum, & reliquum: vt ſupra quo. bo. l. 1. in princi. ſed hoc non placet, quia interdicto quorum bonorum ad vniuerſitatem tantum agit: & contra hæreditarium debitorem non datur: vt ſupra, quorum bon. l. 1. §. 1. & l. 2. quæ ſunt contra. conſtat autem eſſe debitorem hæreditarium eum, qui damnum dedit: vt d. l. ſed verũ. dic ergo ſecundum M. dari hic quorum bonorum id eſt, interdictum de tabulis exhibendis, quod præparatorium eſt interdicti quorũ bonorum. & pro hoc ſupra, de tabul. exhibend. l. 2. in principio.

[r] Sed & ſi imaginem. facit ſupra ad l. Aquil. l. ſi quis teſtamentum.

[ſ] Deleuerit. poſtea cum iam ſurripuiſſet. Vel dic deleuerit tantum animo lucrandi: vt ſupra eodem. l. qui tabulas. in fin.

[t] Aut ſurripuit. ſcilicet tantum.

[u] Furti. non peculatus. vt infra eo. l. ob pecuniam.

[g] P. F. mẽſæ; ſcripturam.

† Apocha qd ſit, pulchre Alc. l b prẽt. 1. in dictiõe apocha.

† Nam rapiſſe, in P. Flo.

a De cæteris rebus publicis. quæ ſunt in patrimonio publico: non etiam in vſu publico. M. vel dic publicum ſcilicet alicuius municipij.

b Societatibus. vt ſi inſtrumentum ſocietatis alicuius quis ſurripiat.

nationis tamen exactio in euentum conditionis differtur: vt ĩ. ad legem Aquil. l. in lege. ſed contra ſupra, de iudi. l. non quemadmodum. ſed ibi ſol. Accur.

l Vti poſſim. Et certè furti agendum: & idem in Aquilia etiam quando debitum erat purum: vt dicta l. argentarius. §. fina. & ſupra eodem, l. qui tabulas.

QVidã CASVS. Habebam inſtrumentũ de decem contra Titium. ſurripuiſti mihi illud inſtrumentum. nunc ago contra te furti act. videtur quod non tenearis niſi ad æſtimationem chartæ, ſiue tabulæ, non autem ad decẽ, quæ continebantur in inſtrumento: quia ſi nunc poſſum probare de illis decem, non videtur mea intereſſe, ſed tamen dicit, quod poteſt intereſſe. Pone enim quod nunc furto facto rehabui inſtrumenta, & ſic poſſum nunc probare intereſſe per ea: quod nõ potui tempore quo egi ad debitum, ſed ſuccubui. id multo magis quæritur de lege Aquil. nam ſi inſtrumentum meũ de decem, quod habebam contra Titium, deſtruxiſti, & agã contra te Aquil. videtur, quòd non tenearis: quia ſi probo decem contineri in inſtrumento, poterit agere ad ea contra Titium debitorem meum, & ſi nihil mea intereſt inſtrumentum fuiſſe deſtructum. ſi autem hoc non poſſum probare, videtur mea intereſſe. ſed tamen ponit duos caſus, quibus intereſt mea. Franciſcus.

c pecuniam. In inſtrumento redactã.

d Non poteſt. debitum in chirographum redactum. ſed non valet hoc arg. quod fit à deſtructione antecedentis.

publicis,[a] deq; ſocietatibus.[b]

Paulus libro ix. ad Sabinum. XXXII.

QVidam tabularum duntaxat æſtimationem faciendã in furti actione exiſtimant: quia ſi iudici, apud quem furti agatur, poſſit probari, quantũ debitum fuerit: poſſit etiam apud eum iudicem eadẽ probare, apud quem pecuniam[c] petat. ſi verò in furti iudicio probare nõ poteſt:[d] ne illud quidẽ poſſe oſtendi, quãti eius interſit. Sed põt[e] * poſt furtum factum, ſi tabulas nactus eſſet actor, vt ex eo probet, quanti ſua interfuerit, ſi tabulas nactus non eſſet.[f] De lege Aquilia maior quæſtio[g] eſt, quemadmodũ poſſit probari, quanti eius interſit. nam ſi poteſt aliàs probare,[h] non patitur damnum.[i] Quid ergo ſi fortè pecuniam ſub conditione credidit, & interim teſtimonia ſunt, quorum probationẽ habeat, qui poſſunt mori conditione pendẽte?[k] aut puta me petijſſe creditum: & quia teſtes, & ſignatores, qui rem meminiſſent,* præſentes non haberem,† victum remanſiſſe: nunc verò cum furti agam, eorum memoria, & præſentia ad fidem creditæ pecuniæ vti poſſim?[l]

Cui conceditur adminiſtratio rerum: non videtur conceſſum, vt in eis fraudem committat. hoc dicit. Bart.

Vlpianus lib. xlj. ad Sabinum. XXXIII.

TVtor adminiſtrationem quidem rerum pupillariũ habet, intercipiendi autem poteſtas ei non datur:[m] & ideo ſi quid furandi animo amouerit, furtum facit: nec vſucapi res poteſt. ſed & furti actione tenetur:[n] quamuis & tutelæ cum eo agi poſſit.[o] Quod in tutore ſcriptũ eſt, idem erit & in curatore adoleſcentis, cæteriſq; curatoribus.[p]

Paulus libro ix ad Sabinum. XXXIIII.

IS, qui opem furtum facienti ferr,[q] nunquã manifeſtus eſt.[r] itaq; accidit, vt is quidem, qui opem tulit, furti nec manifeſti: is autem, qui deprehenſus eſt, ob eandẽ rem manifeſti teneatur.

Pomponius libro xix ad Sabinum. XXXV.

SI quis perferendum

TVtor. CASVS. Licet tutor habeat adminiſtrationem rerum pupilli: ſi tamen ſurripiat rem pupilli, tenetur furti & tutelæ. & idem in curatoribus omnibus. Franciſcus Accurſius.

m Non datur. vt & ſupra pro emptore. l. qui fundum. §. ſi tutor. & infra eod. l. interdum. §. qui tutelam. & ſupra, de ſol. l. pupilli. in prin.

n Tenetur. vt & ſupra, de tut. & ra. diſt. l. actione.

o Agi poſſit. ſcilicet finita tutela: vt ſupra, de tu. & ra. di. l. ſi tutor. §. fina. & l. ſequent. & per hoc quod illa dabatur, furti famoſa denegari videbatur. argum. ſupra, de in integrũ reſtitut. l. diuus. ſed ad diuerſa dantur. Accurſius.

p Curatoribus. ſic ſupra, de negot geſt. l. ex facto. in fin. vt de ſimilibus ad ſimilia procedatur.

IS, qui opem. CASVS. Præbui opem & auxilium tibi facienti furtum: tandem tu fuiſti deprehenſus cum re furtiua. dicitur quod ego teneor furti non manifeſti, & tu furti manifeſti. Franciſcus Accurſius.

q Fert. Quis hoc faciat, habes inſtitut. de obli. quæ ex deli. na. §. interdum. & infra eod. l. in furti. §. opem. & l. ſi pignore. §. qui ſerramenta.

e Sed poteſt. nunc reſpondet.

f Non eſſet. & ſic agitur furti: vt & ĩ. de eden. l. argentarius §. ſi. nec per hoc deſijt competere: quod intereſſe deſinit: vt ĩ. eo. l. inter omnes.

g Maior quæſtio. quia licet poſtea recuperet tabulas, nihil per eas poteſt probare, cum deletæ ſunt. arg. ĩ. locutus eſt cum deletæ non erant.

h Probare. purum debitum.

i Damnum. & ſic non agit. ſed tamen contradicit ponendo de debito conditionali, & puro. & ſic incipit reſpondere.

k Pendente conditione. quaſi dicat agam: condemnationis ...

r Manifeſtus eſt. Item nec eſt fur, nec eſt manifeſtus: licet teneatur actione furti non manifeſti. nec enim dici poteſt committere furtum, vel etiam furem eſſe, cũ rem non contrectauerit. & facit ĩ. de incen. rui. nau. l. quo naufragium. §. non tantum.

SI quis. CASVS. Rem ſurripui, & tradidi eam tibi vt portes eam ad aliquem locum: puta ad domum meam: tunc cum portabas fuiſti inuentus cum re furtiua dicitur quod ſi ſciebas eam rem furtiuam, tu es fur manifeſtus, & ego non manifeſtus. ſi autem ignorabas: hoc caſu nec tu, nec ego ſumus fures manifeſti. Si vnus. Vnus de ſeruis meis hauſit vinũ tuũ, & portabat

* Vide Anto. Auguſ. li. 1. Emẽ. cap. 3.

* Aliàs cõmeminiſſent. in P. Flo. cõmunilent.

† In P. Fl. victũ amiſiſſe.

acceperit, quod ſcierit furtiuum eſſe: conſtat, ſi deprehendatur, ipſum duntaxat furem manifeſtum eſſe. ſi neſcierit: neutrum [a] hunc, quia fur non ſit: [b] † furem, quia non ſit deprehenſus.

Diuerſis reſpectibus poſſunt duo fures einſdem rei alter dici fur manifeſtus, alter non manifeſtus. hoc dicit. Bart.

Si vnus è ſeruis tuis hauſiſſet, [c] & abſtuliſſet, alter hauriendo deprehenſus eſſet: † prioris nomine nec manifeſti, alterius manifeſti teneberis.

Qui præſtat opem furto irregulari, non tenetur furti: niſi furtum regulare ſequatur. Bart.

Vlpianus lib. xlj. ad Sabinum. XXXVI.

QVi ſeruo perſuaſit, vt fugeret, fur non eſt. Nec enim qui alicui malum conſilium dedit, furtum fecit: non magis, quam ſi perſuaſit, vt ſe præcipitaret, aut manus ſibi inferret: [d] hæc enim furti nõ admittunt actionem. [e] Sed ſi alius fugam ei perſuaſerit, vt ab alio ſurripiatur: furti tenebitur is, qui perſuaſit, quaſi ope, conſilio eius furtum factum ſit. Plus Pomponius ſcripſit: eum, qui perſuaſit, [f] quamuis interim furti non teneretur, tunc tamen incipere teneri, cũ quis † fugitiuus fur eſſe cœperit: quaſi videatur ope, & conſilio eius furtum factũ. Item placuit eum, qui filio, [g] vel ſeruo, vel vxori opem fert furtũ [h] facientibus, furti teneri: quamuis ipſi [i] furti actione nõ conueniantur. [k] Idem Pomponius ait: ſi eum rebus aufugerit fugitiuus: poſſe furti actione ſolicitatoré conueniri [l] rerum nomine: quia opem, & conſilium contrectatori tulit. quod & Sabinus ſignificat.

Perſuaſio inuicem facta ad fugiendum non facit aliquem furem: niſi ſe inuicem celauerint. hoc dicit. Bart.

Si duo ſerui [m] inuicẽ ſibi perſuaſerũt, & ambo ſimul aufugerunt: alter alterius fur nõ eſt. Quid ergo ſi inuicem ſe celauerint? (fieri enim poteſt, vt inuicem fures ſint.) Et poteſt dici alterũ alterius furem eſſe: quemadmodũ ſi alij ſingulos ſurripuiſſent, tenerentur: quaſi alter alterius nomine opem tuliſſet: quemadmodum rerum quoq; nomine teneri eos furti, Sabinus ſcripſit. [n]

Pomponius libro xix. ad Sabinum. XXXVII.

SI pauonem meũ manſuetum, cum de domo mea effugiſſet, perſecutus ſis, quoad is perijt: agere tecum furti ita potero, ſi aliquis [o] eum habere cœperit.

Paulus. XXXVIII.

† SI filiusfamiliàs ſurreptus ſit, patrem

bat: alter hauriendo fuit deprehenſus. nomine primi teneor furti, non manifeſti: nomine alterius teneor furti manifeſti. Franc. Accur.

[a] Neutrum. ſcilicet teneri.

[b] Non ſit. facit infra eodem l. ſi is qui. 2. §. ſi tu Titium. & l. falſus. §. ſed & ſi is. & ſupra eodem, l. vulgaris. §. primo. & §. item ſi quis maioris.

[c] Hauſiſſet. ſcilicet vinum.

QVi ſeruo. CASVS. Seruo tuo perſuaſi vt fugeret, & fugit. dicitur quòd non ſum fur. non enim ex meo malo conſilio furtum dicor facere. & adducit ſimile. Secundo, perſuaſi tibi, vt fugeres hoc animo, vt ab alio ſurripiaris. fugiſti & ſurreptus ab alio fuiſti. dicitur quòd teneor furti. Tertio, perſuaſi tibi vt fugeres: & hoc feci cauſa inimicitiarum. tandem fugiſti: & ſurreptus fuiſti. dicitur quod teneor furti. Quarto, filio, vel ſeruo tuo, vel vxori tuæ ſurripienti tibi rem, opem tuli. dicitur quod teneor tibi furti: licet filius vel ſeruus vel vxor non teneantur tibi furti.

Quinto perſuaſi ſeruo tuo, vt fugeret, & fugit cum quibuſdam tuis rebus. teneor furti tam nomine ſerui, quam rerum, quaſi opem videar tuliſſe. Si duo ſerui. Seruus meus cũ ſeruo tuo habuerunt inter ſe conſilium, & cõmuni conſilio ambo fugerunt à nobis: vnus eorum non eſt fur alterius: niſi vnus alium celaret. Franciſcus.

[d] Inferret. id eſt detruncaret. Accurſius.

[e] Non admittunt actionem. imò contra: vt ſupra, de ſer. cor. l. Neratius. §. quãuis. ſed ibi fuit ſecuta fuga: vt infra §. proxi. hic non. Item contra de regu. iur. l. con ſilij. vbi dicit dari de dolo: ſed & illud quando cœpit intereſſe & non cadit in ſpeciale nomen maleficij. cæterum hic non fugerat: ſi fugiſſet, caderet in ſpeciale nomen maleficij: vt furti, & ſerui corrupti. Item cõtra C. de ſer. fugi. l. 1. ſolu. verum eſt, quod ſerui fugitiui ſit furtum: & eius nomine datur actio furti, ita tamen, ſi aliquis eum apprehendit: vt infra ſupponit. ante enim non: quia cum non ſit qui principaliter teneatur, nec qui acceſſoriè debet eſſe: vt argu. infra l. ſi is. §. ſi tu. ſed contra eſt in hac lege, § Item placuit. vel aliter furtum ſit quantum ad impediendum vſucapionem, vel præſcriptionem, vt ibi: ſed non vt poſſit agi vt hic. vel dic quod non eſt contra: quia hic dicit, non facit furtum qui conſilium dedit: quia nemo tenetur furti ex ſolo conſilio: [1] vt infra eo. l. ſi quis vxori. §. neq;. & infra, de verbor. ſignific. l. ſæpe. at ibi contrectabat ſe ſeruus fugiturus, vbi alias non erat fugiturus: quo etiam modo ſoluuntur duo prima contraria. nam in actione ſerui corrupti, etiam ſi aliàs erat fugiturus, teneor: vt ſupra, de ſer. corru. l. 1. § perſuadere.

[f] Eum qui perſuaſerit. non vt alius ſurriperet: ſed fortè inimicitiarum cauſa, dum tamen aliquis poſtea ſurripiat, infra eod. l. in furti. §. ope. ſecundum H. vel aliter illum §. expone.

[g] Filio. ſcilicet alicuius.

[h] Furtum. ſcilicet ipſi patri, vel marito, vel domino.

[i] Ipſi. filij. vel ſerui vel ſimiles.

[k] Non conueniantur. vt & ſupra eod. l. ſerui & filij. & ſupra rerum amota. l. 1. & C. re. amota. l. diuortij. Accurſius.

[l] Conueniri. vt & ſupra de ſer. cor. l. Neratius. & ſupra, de cõdic. fur. l. 3.

[m] Si duo ſerui. diuerſorum dominorum.

[n] Sabinus ſcripſit. ſupra proxi. reſpon. in fine.

SI pauonem. CASVS. Pauonem meum manſuetum, cum de domo mea fugiſſet, fuiſti eum perſecutus in tantum, quod alius habuit eum. teneris mihi furti: & de hoc dic vt in gl. domini mei Accurſij. Franciſcus.

[o] Aliquis. quem ſuppoſueras, ſecundum H.; ſed idem d co

† In vulg. edit. additur, illum autem nõ eſſe manifeſtum.

† Iſte §. videtur tenere quod ad hoc, quod quis dicatur manifeſtus, requiritur quod fuerit in furto deprehẽſus: ſed tu dic, quod de neceſſitate nõ requiritur: ſed ſola acclamatio ſufficit, vt no. B. in l. 2. in prin. ſ. eo. gl. in §. fur manifeſt'. In ſti. & not. in l. ſi qua in ſerui. §. 1. ſ. eo. & Cyn. in l. falſiua. 13. opp. C. e. tit. poteſt autẽ & deprehenſus dici fur manifeſt' vt in l. manifeſtè ſ. de condi. furt. ſicut & qui repertus eſt in domo: vt not. idẽ Bartol. & Alex. in præallegata l. 2. ſ. e. Bal. in authẽt. quas actiões. C. de ſac. ſan. eccl. & Io. An. in addi. ad Spe. in titu. de prob. §. 2. verſi. qro. & Spec. in tit. de præſump. §. 1.

† Fugitiui fur, in P. F. & rectius meo iudicio.

† Tu dic cõtra per tex. in ca. qrelam. & ibi in tex. de ele. no. Bald. in l. a. c. tſ. C. de ſeruit. & aqua & hanc glo. & nra in op. allega. dic eſſe limitãdã nĩ ſi furtum ſit factũ & ſecuũ ga illo cauſu teneretur: vt per Spe. in ti. de accu. §. fin. verſi. ſed qd ſit.

† Ant. Augu. emen. libr. 3. c. 1. cẽſet hoc caput delendũ, qd deſumptũ eſſe alt ex l. eũ qui, §. ſi filiuſfamil. ĩ. e. & hęc lex nõ eſt in P. Flo.

dico ſi non ſuppoſuiſti eum perſonaliter, ſed imperſonaliter: vt dixi ſ.l.pro ai.§ ſed ſi alius. Accur.

a Mater Non habet, ſed pater ſic: vt ſubijcit.
b Liberarum. id eſt filiorum.
c Actio tit. vt & ſupra l.cum qui.§.ſi filius. & §.eo.l. proxima.

habere furti actionem palam eſt.

Paulus libro ix. ad Sabinum. XXXIX.

Mater filij ſurrepti furti actionem nõ habet. a Liberarũ b perſonarũ nomine licet furti actio ſit, c condictio tamen nuſquam eſt. d

Voluntas, & propoſitum diſtinguunt maleficia. hoc dicit.

Vlpianus lib. xlj. ad Sabinum. XL.

Verum eſt, † ſi meretricẽ alienã ancillã rapuit quis, vel celauit, furtum nõ eſſe. nec enim factum quæritur, ſed cauſa e faciendi. Cauſa autem faciendi libido fuit, non furtum. & ideo etiã eum, qui fores f meretricis effregit libidinis cauſa: & fures non ab eo g inducti, ſed aliàs ingreſsi meretricis res egeſſerunt, h furti non teneri, i An tamen vel Fauia n teneatur, qui ſuppreſsit ſcortum libidinis cauſa? Et non puto teneri: & ita etiam ex facto cum incidiſſet, dixi. hic

d Nuſquã eſt. Nam illa datur iure proprietatis: vt ſupra, de condi. fur. l. 1. vel poſſeſſionis: vt ſupra eo. l. verum. a. reſpond. ſed hoc in filijs non habemus: vt ſupra, de acquiren. poſſeſſ. l. cum hæredes. §. fina.

Verum eſt. CASVS. Meretricem alienam ancillam rapui cauſa libidinis: dicitur quod non facio furtum. Secundo oſtia meretricis fregi cauſa libidinis: tandem fures oſtia ſic inuenta ſurripuerunt. dicitur quod non teneor furti. Tertio ancillam alienam meretricem celaui domino: dicitur quod non teneor l. Fauia. Franc. Accur.

e Sed cauſa. id eſt, voluntas delinquendi: vt & infra ad legem Cornel. de ſica. l. diuus. & infra arb. furtum cæſa. l. facienda. §. fin. ſed contra infra eod. l. fullo 2. §. qui ancillam. Solu ibi in non meretrice. Sed quare non inſpicitur ibi cauſa? Reſpond. quia domini intereſt, cum minus non valeat: vt ſupra, de actio. empti. l. ex empto. §. ſi quis virginem. Alij dicunt hic de æquitate, vel ibi cauſa alienæ libidinis ſubtraxit. Item quare in meretrice non ſic? Reſpon. quia licet ibi ſit quidam vſus: tamen non ſit cauſa commodi pecuniarij, vel damni per hoc domino inferendi.

f Qui fores. id eſt, oſtia domus meretricis.
g Ab eo. qui fregit oſtia cauſa libidinis.
h Egeſſerunt. i. ſecũ portauerũt: & ſic fecerũt furtum.
i Non teneri. vt & ĩ eo. l. qui iniuriæ. § 1.
k Compenſat. ſic ſupra, de iureiurando. l. nam poſtea quam. & l. duobus. & argu. ſupra, de offi. præſi. l. diuus. in fin. Azo.

Qui iumenta. CASVS. Iumentum tibi commodaui, vt ſcilicet vſque ad certum locum id ducas. tu duxiſti id longius, teneris furti. Idem & ſi à principio contra meam voluntatem id duxiſti. Franciſcus Accurſij.

l Furtum facit, vt Inſtit. de oblig. quæ ex delicto. §. furtum autem. & argum. ſupra commo. l. ſi vt certo. §. ſed interdum. Sed nunquid duplatur tantum æſtimatio vſus: an etiam plena proprietas? Reſpond. ſecundum M. ſolus vſus. & pro eo eſt, quod de frumento de acer-

† Ad l. iſtã addo text. vidẽdũ, & ibi gloſ. in can. quantum. & in cano. ſæpe contingit. l. diſtinct. aliàs autẽ ſcipit hæc lex, certũ eſſe.

n Flauia.

uo ſublato dicitur ſupra eo. l. vulgaris §. ſed verum eſt. & § ſed & ſi de naui. Item pro eo ſupra eod l. ſi quid fur. §. qui lancem. vbi non æſtimatur tota lanx. item pro eo quod non iure dominij, ſed vſus agitur: vt infra eod. l. ſi vendidero. §. cum autem. in fin. §. Item pro eo ſupra eodem, l. ſi quid fur. in princip. & §. 1. ſed Ioann. & Hug. dicunt plenam proprietatem duplari. & pro eis ſupra eod. l. qui tabulas. in princi. Item pro eis quia dicunt iure dominij quod habet in re, in qua contrectatur vſus agit: & eius totius furtum fieri. & ſic inducitur infra eodem l. ſi vendidero. §. 3. nec ob. quod dictum eſt de frumento & raſura: quia poſſunt ſeparari: non ſic vſus rei à re: & ita cohærens cauſa æſtimatur: vt not. d. l. qui tabulas. Item facit pro eis hæc l. quæ aliquid debet addere. non autem adderet, ſi de furto vſus diceret, cum ſit dictum ſupra eodem l. 2. de tota ergo re ſieri furtum contrectando vſum: ſed Azo inclinat in primam opinio. & facit infra eodem, l. qui re.

enim turpius facit, quàm qui ſurripuit, ſed ſe cum facti ignominiam cõpenſat: k certè fur non eſt.

Paulus libro ix. ad Sabinum. XLI.

Qui iumenta ſibi cõmodata longius duxerit, † aliove modo inuito domino vſus ſit, furtum facit. l

Vlpianus lib. xlj. ad Sabinum. XLII.

Si cum m quis in hoſtium poteſtate eſſet, furtum ei factum ſit, & poſtliminio redierit, poterit quis dicere, eũ furti habere actionẽ. n Arrogatorem autẽ poſſe furti agere, ſcilicet eius furti noĩe, quod factũ eſt o ei, quẽ arrogauit ante quã eum arrogaret, certũ eſt. cæterũ ſi poſtea, nulla dubitatio erit. Quãdiu p viuit is, qui furtum fecit, nõ perit furti actio. Aut enim ſui iuris eſt is, qui furtum fecit, & cum ipſo actio eſt, aut alieni iuris eſſe cœpit, & actio furti cum eo eſt, cuius poteſtati ſubiectus eſt. & hoc

Si cum quis. CASVS. Rem cepit ab hoſtibus ſurripui. tandem dominus rei reuerſus eſt. dicitur quòd competit eiact. fur.

Arrogatarem. Titio ſurripui rem eius tandem Titius dedit ſe in arrog. Sempronio, dicitur quòd Sempronio competit actio furti. Idem multo magis eſt ſi poſt arrogationem Titio factum eſt furtum. Quandiu. Actio furti durat donec fur viuit. & aut fur eſt ſui iuris: & tunc ipſe conuenitur act. furti, aut eſt alterius iuris, vt quia filiusfamilias: & tunc conuenitur pater eius. & hoc eſt quod dicitur, noxa caput ſequitur.

Si quis. Feci Titio furtum. tandem Titius captus eſt ab hoſtibus. dicitur quod extinguitur act. furti. ſi tamen Titius reuertatur ab hoſtibus, rehabebit act. furti. Franciſcus.

m Si cum quis id eſt, aliquis ſapiens dicet.
n Actionem. contra videbatur: quia non fuit cui fieret furtum ſecundum M. vt infra eod. l. ſaltus. §. qui alienum. Item nec poſtea: cum ex priore contrectatione non ſit nata: vt ſupra eo. l. ſerui & filij. §. vnde eſt quæſitum ad prin l.
o Factum eſt. cum omnia per arrogationem ſint ei quæſita: vt inſtitutionibus, de acquiſi. per arrogationem. §. 1.
p Quandiu. vſque ad triginta ann. vt C. de præſcript. triginta

† In P. Fl. alienave re inuito &c. In quibuſ excep. manu ſcri ptis aliove iumento dño inuito &c.

triginta annorum.l.ſicut. vel reſpicit antiqua tempora, quando erant perpetuæ: vt Inſtitu.de perpe.& tempo.act.in prin. Accurſius.

a Poſt noxam.id eſt, delictum, puta furtum.

b Alio iure. hoſtibus forte deuictis: vt Inſtitut.quibus modis ius patriæ pote.ſolui.§.ſed & qui captus. Accurſius.

c Naſci. ſic ſupra ſi ex noxal.cau.agat.l.3.in fin. regulariter contra: vt ſupra, de ſolu.l.qui res.§.aream.

SI ſeruus. CASVS. Seruus meus exercitor nauis exiſtens non mea voluntate, habebat vicarium in naui. ſi datum eſt damnum alicui mercatori in naui, datur actio in factum contra me: & ſi quidem vicarius dedit damnum, teneor duntaxat de peculio. ſi autem ſeruus dedit damnum: tunc in æſtimationem damni, aut noxæ eum dedere. & ſi iſte ſeruus efficiatur liber, adhuc teneor de peculio: & ipſe factus liber tenebitur.

r Interdum. Seruus meus fecit ſibi furtum, & ego manumiſi eum, ne teneat pro eo furti. dicitur quod adhuc teneor: & etiam ipſe ſeruus: & ſi ego conuenlar, liberatur ſus. Franciſcus Accurſius.

eſt quod dicitur, Noxa caput ſequitur.

Actio noxalis extincta propter captiuitatem, renaſcitur. captiuo reuerſo.h.d.Bart.

Si quis poſt noxam [a] admiſſam hoſtiũ ſeruus fuerit factus: videndum eſt, an extinguatur actio. Et Pomponius ſcripſit, extingui actionem: & ſi fuerit reuerſus poſtliminio, vel quo alio iure: [b] naſci [c] eam actionem debere. & ita vtimur.

Coniunge gloſſas, & habebis caſum huius legis.

Paulus libro ix.ad Sabinum. XLIII.

SI ſeruus nauem exerceat nõ voluntate domini, de eo quod ibi perit, vulgaris [d] formula in dominum danda eſt: vt quod alter [e] admiſit, duntaxat de peculio: quod ipſe exercitor, [f] adijciatur, [g] vt noxæ dedere,

d Vulgaris. id eſt, actio in factum ex illo edicto nau.cau.quæ oritur ex recepto: vt ſupra, de noxa.l.ſi in re.§.finali.prout eſt ibi aut.& ſupra, de ex.erc.l.ſi ſeruus. & ſupra nau.cau.l.item ſi ſeruus. formula autem dicitur propter id, quod habes ſupra, de orig.iur.l.2.§.omnium. quod hodie eſt ſublatum: vt C.de formulis. Accurſius.

e Alter. vicarius, qui erat in cura nauis. vel forte extraneus, & ſine voluntate exercentis, vt dicta l.ſi in re.in fin. Azo.

f Quod ipſe exercitor. ſcilicet, ſeruus dedit damnum: & ſupple in litis æſtimationẽ damnetur, aut, &c. nec dicas non dari de peculio, cum detur ex delicto: vt ſupra, de his qui deiec.l.1.§.cum ſeruus. quia ex contractu ſerui exercentis datur de peculio: vt ſupra nau. cau l.licet.etiam ſi dominus prohibuit: vt ſupra, de pecu.l.ſi quis ſeruum.§.etiam. ſed noxalis ex delicto. Accurſius.

g Adijciatur. ſcilicet, in ſententia condemnatoria.

h In peculium. propriè, vbi dicimus agi ex contractu. ſi autem ageret actione in factum ex quaſi maleficio, liberatur dando de peculio vicarium ad noxam: vt dicta l.ſi in re.§.fi.ſupra, de noxa. prout eſt ibi in litera ad noxam. Accurſius.

i Annum vt ſ.quando act.de peculio eſt anna.l.1.

k Ideo manumiſſus ſit. & ita dolo deſijt habere: vt ſ. de noxa.l.de illo. Accur.

l Liberari. vt & ſupra, de noxali.l.electio. in prin. non enim ſæpius, &c. vt ſ.nau.cau.l.licet.in fine.

FAlſus. CASVS. Rem quam non debebam, tibi ſcienter accipienti ſolui. facis furtum.

Falſus. Falſus procurator accipiendo pecuniam facit furtum, hoc eſt verum, ſi debitor eo animo ſoluit falſo procuratori, vt falſus procurator portaret hanc pecuniam ad creditorem: & non portauit. ſi autem eo animo ſoluit, vt numi fiant procuratoris, credens eum procuratorem in rem ſuam: tunc licet non domino, non tamen facit furtum.

Sed & ſi is. Cum indebitum tibi ſcienti vellem ſoluere, tu delegaſti me, quod alij ſoluerem: & ſolui. quæritur an tenearis furti? & diſtinguitur. nam aut ſolui te præſente: & tunc teneris, aut te abſente: & tunc non teneris.

Si quis. Petebas à me vt mutuarem tibi decem: & mutuaui: dicendo quòd eras locuples, vel te velle dare fideiuſſores: vel te confeſtim mihi ſoluturum pecuniam: & mentitus es. quæritur an tenearis furti? & dicitur quod non: ſed de dolo teneris, ſi alia actio non competat. Qui alienum. Librum alienum iacentem in terra accepi animo lucrandi. dicitur quòd facio furtum, licet neſcierim cuius ſit: niſi dominus rei habuerit eum pro derelicto. nam tunc non facio furtum. Idem ſi putaui quòd dominus habuit eum pro derelicto: licet ita non ſit. Sed pone, quòd inueni rem alienam iacentem in terra: & accepi non animo lucrandi. volebam reddere domino rei, ſi inuenirem eum. dicitur quòd non facio furtum, & quicunque qui ſic inueniunt, faciant ſcripturam, in qua continentur: notum ſit omnibus quod ego talia inueni ſic & ſic: & reddam ei qui petet. & hanc ſcripturam ponant in aliquo loco, vt poſſit legi. & hæc ſunt vera etiam, ſi petat aliquod pretium nomine inuentionis. nam propter hoc fur non eſt. Si quis ſponte. Rem à domino habitam pro derelicto, accepi non teneor furti: ſiue ſciebam eam habitam pro derelicto, ſiue ignorabam.

Si iactum. Rem iactatam de naui accepi, quæritur an teneor furti? & diſtinguitur: nam aut dominus deijciens habuit eam pro derelicto. & tunc non teneor. aut non: & tunc ſi animo furandi teneo, teneor furti, aliàs non: ſed ſemper reddere debeo eius domino. ſed ſi putans ſimpliciter rem iactatã accepi, non teneor furti. Etiam. Surripui tibi ſeruum: & ſic teneor furti. tandem emi à te partem huius ſerui: extinguitur actio furti etiã in alia parte. ſecus ſi vſumfruct. huius ſerui cœpi habere. nam propter hoc non extinguitur actio furti. Franciſcus Accurſ.

Igitur ſi manumiſſus ſit: perſecutio quidem in peculium [h] manebit aduerſus dominum intra annum: [i] noxalis ipſum ſequetur. Interdum & manumiſſus, & qui eum manumiſit ob furtum tenetur: ſi ideo † manumiſſus ſit, [k] ne furti cum eo agi poſsit. Sed ſi cum domino actum fuerit: ipſo iure manumiſſum liberari, [l] Sabinus reſpondit, quaſi deciſum ſit.

† P.F. ſi ideo manumiſit &c.

Vlpianus lib.xlj.ad Sabinum. XLIIII.

FAlſus creditor, hoc eſt is, qui ſe ſimulat creditorem: ſi quid acceperit, furtum facit: nec numi [m] eius fiunt.

Falſus procurator accipiendo pecuniam facit furtum, ſi accepit eam à debitore animo, vt portaret ad creditorem, & non portauit: ſi autem eo animo ſoluit, vt numi fiant procura.cre-

m Nec numi. videtur enim ſub quadam conditione ſolutum

ſolutum hac, ſcilicet, ſi creditor eſt. argumen. ſupra, de acquirenda poſſeſſio. l. ſi me in vacuam. Sed argumen. contra ſupra, de acquirenda poſſeſſione. l. quod meo §. 1. vel melius ſecundum Azo. hoc eſt cum debitor labitur in perſona: vt quia filium credebat eſſe creditoris eum cui ſoluit: quia & hoc ipſe aſſerebat: vt infra eodem, l. ſi quis vxori. §. cum Titio. ſi vero non labitur, transfertur dominium: ſed repetit condictione indebiti: & facit ſupra, de cōdictio. fur. l. quoniam. & pro ſuo, l. hominem. in fine.

dens eum procuratorem in rem ſuam, non facit furtum procurator, licet eos retineat. h. d.

Falſus procurator furtum quidem facere videtur: ſed Neratius videndum eſſe ait, an hæc ſententia cum diſtinctione vera ſit: a vt ſi hac mente ei dederit numos debitor: vt eos creditori perferret, procurator autem eos intercipiat: vera ſit. Nam & manent b numi debitoris, cùm procurator eos non eius nomine accepit, cui[9] debitor eos fieri vult: & inuito domino eos contrectando, ſine dubio furtum facit. Quòd ſi ita det debitor, vt numi procuratoris fiant: c nullo modo eum furtum facere d ait, voluntate domini eos accipiendo. Si is, qui indebitum accipiebat, e delegauerit ſoluendum: f non erit furti actio, ſi † eo abſente ſolutum ſit. Cæterùm ſi præſente, alia cauſa eſt, & furtum facit. g

Deficiens in ſolutione pecuniæ, quam voluntate creditoris accepit, furtum non committit: ſed de dolo tenetur, ſi alia actio contra eum non eſt.

Si quis nihil in perſona ſua mentitus h eſt, ſed verbis fraudē adhibuit: fallax eſt magis, quam furtum facit. vt puta ſi dixit, ſe locupletem: i ſi in mercē ſe † collocaturum quod accepit: ſi fideiuſſores idoneos daturum, vel pecuniam cōfeſtim ſe ſoluturum. Nam his omnibus magis decepit, quàm furtum fecit. & ideo furti non tenetur. k ſed quia dolo fecit, niſi ſit alia aduerſus eū actio, l de dolo dabitur.

Surripiens rem, licet ignoret cuius ſit, facit furtum: niſi habita ſit pro derelicta. & proſequere diſtinctionem textus valde pulchram & ſatis claram uſque ad finem legis. hoc dicit.

Qui alienum † quid iacens lucrifaciendi cauſa ſuſtulit, furti obſtringitur: ſiue ſcit cuius ſit, ſiue ignorauit. Nihil enim ad furtum minuendum facit, quòd cuius ſit, ignoret. m Quod ſi dominus id dereliquit, furtum non fit eius: etiam ſi ego animum furandi habuero. Nec enim furtum fit, niſi ſit, cui fiat. n In propoſito autē nulli fit. quippe cùm placeat Sabini, & Caſſij ſententia, exiſtimantium ſtatim noſtram deſinere o rem eſſe, quam derelinquimus. Sed & ſi non fuit derelictum putauit tamen derelictum: furti non tenetur. Sed ſi neq; fuit, neque p utauit, p iacens tamen tulit, non vt lucretur, ſed redditurus ei, cuius fuit: non tenetur q furti. Proinde videamus, r ſi neſcit cuius eſſet, ſic tamen tulit, quaſi redditurus ei, qui deſideraſſet, vel qui oſtēdiſſet rem ſuam: an furti obligetur? Et puto non obligari eum.

† Plerique etiam ſ hoc faciunt, vt libellū proponant continentem inueniſſe ſe, & redditurū ei, qui deſiderauerit. † Hi ergo oſtendunt ſe non animo furandi feciſſe. Quid

a Vera ſit. ſed ſi rata ſit habita ſolutio, ceſſat actio furti: vt infra eod. l. ſi vendidero. §. ſi Titius. Accurſius.

b Manent. hic eſt contra ſupra, de donatio. l. qui mihi. Solu. vt ibi in glo. acquirimr.

c Procuratoris ſiāt. putans eum procuratorem in rem ſuam factum: vel alter voluit in eum transferre dominiū: & ipſe debebat facere contentum creditorem. Accurſius.

d Furtum facere. ſed habet locum condictio indebiti: vt C. de condictio. indebit. l. creditoris. ni ſi creditor habeat ratum: vt d. l. ſi vendidero. §. ſi Titius. & de hoc plene dixi C. eodem l. falſus. In geſtore habes ſupra, de negotijs geſt. l. ſi ego. & facit ſupra, de noxal. l. quemadmodum. in fin. Item contra ſupra, pro emp. l. 2. §. 2. Solu. vt ibi.

e Accipiebat. ſciens.

f Soluendum vt ſupra cod. titu. l. ſi quis quid perferendum. Accurſius.

g Furtum facit. quia breui manu, &c. vt ſupra, de donatio. cauſa mortis. l. quod ſtatuliber. & ſupra, de donationibus inter virum & vxorem, l. 3. §. finali. & ſi certum petatur, l. ſingularia. & ſupra, de verborum obligationibus, l. ſi procuratori præſentis. Accur.

h Mentitus. vt ſuperiori §. vel dic non dicendo ſe eſſe alium quam ſit: vt infra eodem, l. ſi is qui. §. ſi ut Titium.

i Locupletem. vt facilius credatur.

k Non tenetur. contra infra eodem, l. ſi quis vxori, §. cum Titio. ſolue vt ibi. ſecus ſi non in eſſentia, ſed in conditione perſonæ: vt infra eo. l. ſi quis vxo. §. ſeruus qui ſe.

l Actio. ſed nonne ſemper condictio certi? Reſpond. non dicit de illa, quia hæc illam non excludit: vt cum condictione indebiti: vt ſupra, de dol. l. ſi legatarius. Sed nonne certi condictio ſpecialis ex mutuo datur? Reſpond. poteſt eſſe, quod non: vt quia filiusfamilias fuit, quia dixit ſe in rem patris verſurum: vel erat ſeruus cum accepit verſurus in rem domini: nec vertit: nec eſt liber. & facit ſupra, de dolo, l. & eleganter. in fine. & l. ſequenti. non placet vt dicas, quod non ſit ſoluendo: cum nec de dolo tunc eſſet vtilis.

m Ignoret. Sic C. vnde vi, l. finali. ibi, omnes autem &c.

n Fiat. vt infra titulo 2. l. 1. §. Scæuola. & infra, ſi quis ſponte.

o Deſinere. vt & ſupra, de noxa. l. quemadmodum, §. 1. & ſupra pro derelicto. l. 2. & facit Inſtitut. de rerum diuiſione §. fina. & infra, de incend. rui. naufrag. l. 3. in princip. & l. ſi quis. & ſupra, de acquirend. poſſeſſ. l. interdum, &c.

p Neque putauit. ſcilicet, ille qui accepit.

q Non tenetur furti. quia non fuit animus.

r Videamus. ſcilicet plenius prædictā reſponſionem.

ſ Plerique etiam. putant hoc, id eſt plerique

† cum.

† P. F. collaturū.

† Cōcor. cū hoc §. dum dicit, quod furti piens ſem cui[9] domini ignorat, furtū nihilominus cōmittit. cōcor. in quā tex. in c. libellorū. 2. q. 8. pro quo eſt text. in authē. ſed nouo iure cū ibi no. C. eo. tit.

† In quibus. manu ſcript. plerīq; etiam putāt hoc facere, vt &c. quam lectionem Accurſius amplectitur.

† Deſiderate hic, & ī. proximè quomodo acciprat, vide apud Mandoſ. in Gl. Facul. §. ſanè, I ver. diem clauſit, verſ. cū. n. deſiderū ſit abſentiū rerum, & earū quibus caremus &c.

ergo ſi ea, quæ Græci μήνυτρα † dicunt, [a] petat? Nec hic videtur furtum facere: & ſi non probè petat aliquid. Si quis ſponte rem iecit, [b] vel iactauit: † & ideo quaſi pro derelicto habiturus, tuq; rem hanc tuleris: an furti tenearis, Celſus libro duodecimo Digeſtorum quærit. & ait, ſi quidem putaſti pro derelicto habitam, nō teneri. quòd ſi non putaſti, hic dubitari poſſe ait: & tamen magis defendit, non teneri: quia (inquit) res non interuertitur ei, qui eam ſponte reiecit. Si iactum ex naue factū alius tulerit, an furti teneatur? quæſtio in eo eſt, an pro derelicto habitum ſit. Et ſi quidem derelinquentis animo iactauerit (quod plerunque [c] credendum eſt, cum ſciat periturum) qui inuenit, ſuū fecit: nec furti tenetur. Si verò non hoc animo, [d] ſed eo, vt ſi ſaluū fuerit haberet: ei qui inuenit, auferendum eſt. & ſi ſcit hoc, qui inuenit, & animo furandi tenet: furti tenetur. Enimuerò ſi hoc animo, vt ſaluum faceret domino: furti non tenetur. quòd ſi putans ſimpliciter iactatum: furti ſimiliter non tenetur. Etiam ſi partis dimidiæ nanciſcar dominium in ſeruo, qui mihi antea furtum fecerat: magis eſt, vt extinguatur actio, [e] etiam parte redempta: quia etiam ſi ab initio quis partem in ſeruo habebat: furti agere non poterat. [f] Planè ſi vſusfructus meus in eo ſeruo eſſe cœperit: dicendum eſt, furti actionē non extingui, quia fructuarius dominus non eſt. [g]

Pomponius libro xix. ad Sabinum. XLV.

SI iuſſu debitoris ab alio [h] falſus creditoris ꝓcurator acceperit: [i] debitori iſte tenetur furti: & numi debitoris erunt. Si rem meā quaſi tuam tibi tradidero ſcienti [k] meam eſſe: magis eſt, furtum te facere, ſi lucrandi animo id feceris.

Si ſeruus hæreditarius nondum adita hæreditate furtum hæredi [l] fecerit, qui teſtamento domini manumiſſus eſt: furti actio aduerſus eum competit: quia nullo tempore [m] hæres dominus eius factus eſt. †

Vlpianus lib. xlj. ad Sabinum. XLVI.

SI ſocius, communis rei furtum fecerit (poteſt enim communis rei furtū facere) indubitatè dicendum eſt, furti actionem competere. [n]

Actio noxalis non extinguitur: licet ex poſtfacto deſinat eſſe. h. d. Bart.

Idem libro xl[illegible] ad Sabinum. XLVII.

INter om-

ſique hoc faciunt. Sed quid ſi ſimpliciter delectum credidi? Reſpond. non tenetur furti: vt infra, eadem l. §. ſi iactum, in fine.

a Menytra dicunt. Græcum eſt: cuius interpretatio eſt, pretium inuentionis petat. per Lombardam autem ante iudicem debet portare: vt in tit. de fugacibus. l. ſi quis aurum. Azo. Accur.

b Rem iecit. facit ſupra, eadem. l. §. qui alienam. Azo.

c Plerunque. Imò in dubio præſumitur quòd non: vt Inſtitut. de rerum diuiſio. §. fin. & ſupra, de acquir. rerum domi. l. qua ratione, §. fina. & ſupra ad l. Rho. l. qui leuandæ. & l. 2. §. fina. ſed hic proiecit ſic, vt ſit veriſimile pro derelicto haberi, vt librum apertum. & facit ſupra pro derelicto. l. ſi qs merces. & de acquir. poſſeſſ. l. interdum. Accurſius.

d Animo. ſcilicet accepit. Accur.

e Extinguat actio. quia deuenit in eum caſum, à quo incipere non poteſt, & facto meo. aliàs ſecus: vt ſupra, de condict. furti. l. & ideo. & ſupra, de ijs qui ſunt ſui vel alie. iu. l. patre. vbi de hoc dixi. Accurſius.

f Non poterat. vt & ſupra, de noxa. l. cum ſeruus.

g Non eſt. quo ad hoc, ſed quo ad quædam. ſic ſupra, de bonis autho. iudi. poſſiden. l. in venditione. quæ eſt contra. & de hoc dixi infra, de verbor. ſigni. l. recte. Accurſius.

SI iuſſu. CASVS. Quidam dicens ſe meum procuratorem, cum non eſſet, iuit ad debitorem meum: & petijt quod mihi debebatur. debitor enim non haberet pecuniā præ manibus, dixit debitori ſuo vt mihi daret: & dedit eo præſente. dicū quòd procurator meus tenetur furti.

Si rem. Rem meam credens tuam, tibi tradidi: & tu bene ſciebas meam, & accepiſti. teneris furti.

Si ſeruus. Seruus hæreditarius rem hæredis ſurripuit. tenetur furti hæredi nunc liber factus. Pian. Accur.

h Ab alio. debitore debitoris.

i Acceperit. Præſente & iubente: vt ĩ. l. proxima, §. ſed ſi is qui. facit ſupra, de donationibus inter virum & vxorem. l. hæc ratio. in fine. & de ſolutio. l. ſi quis ſeruo. in fine. Accurſius.

k Scienti. facit infra, eod. l. ſi is. §. ſi tu Titium. & ſupra, de condictio. fur. l. quoniam. item facit ſupra, de condi cau. da. l. 3. §. ſubtilius. & diſtinctio quam not. ſupra, de offi. procu. Cæſa. l. 1. Accurſius.

l Hæredi. de bonis eius, non hæreditarijs: quia tunc obtinet infra tim. a. l. 1. in prin.

m Nullo tempore. vt infra eo. l. a Titio. & ſupra, de pecu. l. ſed ſi damnum. * §. ſed & creditor. ſed contra ſupra, de ſerui. l. Papinianus. Solu. hic pura fuit relicta libertas ſeruo: vnde nullo tempore fuit dominus hæres. Supra verò erat prædium legatum ſub conditione: quo caſu dominium prædij tranſit ad hæredem. Accurſius.

SI ſocius. CASVS. Socius rem cōmunem ſurripuit. tenetur furti conſocio. Franciſcus Accurſius.

n Competere. facit ſupra, pro ſocio. l. rei communis. & l. merito.

INter omnes. CASVS. Actio furti durat etiam re furtiua extincta. hinc eſt, ſi ſeruum meum ſurripuiſti: teneris furti etiam eo mortuo, vel manumiſſo: & etiam condi. furtiua competit. Idem ſi iſta res ſurrepta deueniat in poteſtatem hoſtiū: vel ſi habeam eam pro derelicto. nam adhuc durat actio furti.

Si ſeruus. Habeo vſumfructum in ſeruo: tu proprietatem. quidam tertius eum ſurripuit. actio furti competit, & mihi, & tibi. Secundò dicit: actio furti datur etiam vſuario. Idem datur creditori, & datur etiam debitori. & ſi vnus eorum agat, vel tranſigat: adhuc alter poterit agere. Hinc eſt, ſi res communis duorum ſurrepta eſt a tertio: ambobus dominis competit act. furti. & ſi vnus eorum agat, non tollitur actio alterius. Item pro-

ı Imò verò menytrū ſignificat & præmiū iudicis, & ipſum iudicium. Vide Bud. in anno. pri. de of. præfect. præt. & hic in poſterio. annota. & Alc. libro præter. a. hoc ipſo titulo.

† εὑρετρα, id eſt iudicia præmia. aliàs εὑρετρα, id eſt, inuentionis præmia.

† In P. Fl. non quaſi pro derelicto habiturus.

* Peculiū autem.

† Vulgò addit, qđ euenit & ſi alij ſuit legatus.

nes[a] conſtat, & ſi extincta res ſit furtiua, attamẽ furti remanere actionẽ aduerſus furem. Proinde mortuo quoque homine quẽ quis furto abſtulit, uiget furti actio. Sed nec manumiſsio furti actionẽ extinguit. Nec enim diſsimilis eſt morti manumiſsio, quod ad ſubtrahendum[b] domino ſeruũ apparet.† Itaque qualitercunq; domino ſeruus ſit ſubtractus: attamen ſupereſſe aduerſus furẽ furti actionem, eoq; iure utimur. Competit enim actio non ideo, quia nũc abeſt, ſed quia nunquam beneficio furis abſuit.[c] Hoc idem[d] in condictione quoque placet. Nam cõdici furi poteſt, etiam ſi res fuerit aliqua ratione extincta. Hoc idem[e] dicendum, ſi res in poteſtatem hoſtium peruenerit. nam cõſtat de ea poſſe furti agi. Sed & ſi pro derelicto poſtea à domino habita ſit: furti[f] nihilominus agi poterit.

Pluribus competit actio furti, ſi plurium intereſt. h.d. Bart.

Si ſeruus fructuarius ſurreptus eſt: uterque, & qui fruebatur, & dominus actionẽ furti habet. Diuidetur igitur furti actio inter dominũ, & fructuarium. fructuarius aget de fructibus;[g] uel quãti interfuit eius, furtũ factũ non eſſe, eius dupli. proprietarius uerò aget, quod interfuit eius, proprietatem nõ eſſe ſubtractam.

[f] Quod dicimus dupli: ſic accipere debemus, & quadrupli competere actionem, ſi manifeſtum furtum ſit. Hæc actio, & ſi ſit, quod in eo ſeruo uſum tantùm habeat: poterit ei competere. Et ſi quis propoſuerit hunc ſeruũ etiam pignoratum eſſe: eueniet, ut etiam is, qui pignori acceperit, habeat furti actionem. Hoc amplius etiã debitor,[h] ſi modo plus ualeat,[i] quàm pro pignore debetur, habet furti actionem. uſque adeò autem diuerſæ ſunt actiones, quæ eis competunt: ut ſi quis eorũ pro fure damnum deciderit:[k] dici oporteat, ſolummodo actionem ſibi competentem amiſiſſe eum, cæteris uerò ſupereſſe. Nam & ſi proponas, communem ſeruũ eſſe ſurreptũ, & alium ex dominis pro fure damnum deciſiſſe: is qui non decidit, habet furti actionem.

Proprietarius quoque agere aduerſus fructuarium poteſt iudicio[l] furti, ſi quid celandæ proprietatis, uel ſupprimendę cauſa fecit.

In delictis licet allegare ignorantiam ad commodum ignorantis: non ad incõmodum. hoc dicit. Bart.

Rectè dictum eſt: Qui putauit ſe domini uoluntate rem attingere, non eſſe furẽ.[m] Quid enim dolo fecit, qui putat dominum conſenſurũ fuiſſe?

---

prietario poteſt dari actio furti contra fructuarium, ſi fructuarius contrectet rem, in qua habet uſumfructum.

Rectè. Rem tuam accepi credens de tua uoluntate facere, cum non eſſet uerum. non facio furtum: ſed ſi credidi cõtra tuam uoluntatem facere, cum non eſſet uerum: fur ſum, non tamen teneor furti.

Si furtiua. Surripui tibi rem, & eam tibi reddidi: iterũ eam ſurripui. dicitur quod teneor acti. furti alia, quam prius. Frãciſcus Accurſij.

a Inter omnes. ut infra, eodem. l. in furti. §. primo, & ſupra, de actioni. & obliga. l. quæcunque. & ſupra familiæ erciſcundæ. l. in hoc iudicio. in fi. & argu. infra, de aqua quot. & æſti. l. 1. §. præterea illud. & C. de furt. l. ſubtractio.

b Quo ad ſubtrahendum. Idem eſt quo ad actionẽ de peculio annalem: ut ſupra, quando actio de pecu. eſt anna. l. 1. & quo ad deductionem quæ fit de peculio utriuſque: ut ſ. de pec. l. ſed ſi damnum, § ſed & creditor. uerſic. idemque & ſi pure legatus, & uer. certe. Item & quo ad id quod habes ſupra, de ſol. l. ſi mihi alienũ. ſed quo ad conditionem furtiuam non eſt ſimilis: cum manumiſſio extinguat eam, ſed non mors: ut infra, proxi. & ſup. de actio. & obliga. l. quęcunque. Item nec quo ad redhibitionem: ut ſupra de ædil. edi. l. ſi hominem.

c Abſuit. ſi habes per ad: dic beneficio, id eſt maleficio. ſic ponitur C. de inoffic. teſta. l. fratres. & ſic non abſuit, ſed adfuit. ſi uerò habes abſuit per b, tunc beneficio propriè. ponitur. quaſi dicat, ſed maleficio. ſed contra eſt infra, eodẽ l. fullo ſi actione, in princip. & §. primo. Solutio hic agitur ratione dominij: uel quia aliquid ſibi abſuit de ſuo. ſed ibi quia alij tenebatur.

d Hoc idem. ſcilicet ut condictio perſeueret etiam re extincta: ut ſupra, de actio. & obliga. l. quæcunque: & ſupra, de condict. fur. l. in re furti. Sed contra ſupra, de condict. furt. l. ſi ſeruus. ubi dicit eam extingui, ſi intereſſe deſinat. Solu. ut ibi. Accur.

e Hoc idem. ſ. ut condictio duret.

f Furti. ſcilicet actione, & non condictio. quia ſuo facto dominus eſſe deſijt: ut ſupra, de condictio. fur. l. & ideo. & d. l. quæcunque. in fin. Accurſius.

g Aget. de fructibus. ut ſupra, de uſucap. l. ſi homo. & de uſufruct. l. ſi fur.

h Hoc amplius etiam debitor. & ita pluribus: ut ſupra, eodem. l. itaq. § ſed & ſi res. & argumen. infra, de tutel. l. 1. in fine. Sed argumen. contra infra, arbo. fur. cæ. l. ſi plures. Et dic quod tunc diuiditur actio inter creditorem, & debitorem, cum ſine culpa creditoris eſt factum: quia tunc domini intereſt. ſed ſi culpa: tunc ſoli creditori competit, nec eſt per hoc melior conditio creditoris cum culpam commiſit: quia totum, quod ultra debitũ percepit, debitori reddit: ut ſupra, eodem. l. cum. § idem ſcribit. & l. creditoris.

i Plus ualeat. quia in eo ſua intereſt, in reſiduo agit creditor: quia ex quo à fure percipiet, iam à debitore nil petet ut hic: & argum. ſupra, ad legem Aqui. l. qui occidit. §. 1.

k Deciderit. id eſt tranſactione cõpoſuerit.

l Poteſt iudicio. ut & ſupra, de uſufructu. l. ſi cuius. §. 2. Accurſius.

m Non eſſe furem. ut Inſtitu. de obli. quæ ex delict. §. placuit. & infra, eodem. l. qui re.

† attinet.

a l. peculium.

Manumiſſio quo ad quæ morti ſit ſimilis, & quo ad quæ non.

Facere

a Facere ſciuit.ut & ſ.de cond.ob cauſam. l. cum ſeruus.in fin.
b Et ait Pomponius.& malè ſecundum Azo.& H.
c Verum tamen eſt. id eſt uerius. & corrigit dictum Pomponij.eſſet enim contra regulam communem,ut quis iubente domino faciat furtum,ut in prin. huius §. & ſ.eod. l. qui uas.§. qui ex uoluntate. niſi in caſu : ut C. de furt.l.ſi quis. ſed quidam dicunt Pomponium in prædicto caſu ſpecialiter loqui.& quod ſubijcit, generaliter dicat fieri furtum : quod non placet. & propria facit ſ. de incen.rui.nau.l. i.§.ſi ſuſpicio. uel uerius dic ſit furtum : ſed non agitur furti: ut & alias ſ.eod.l.ſerui & filij. in princ. Sed quid in dubio præſumitur ? Reſpond. eum inuitũ niſi indicia probent contra. ut ſ. eod.l.qui vas.§.uetare. Item nõne dicet ſemper quod credidit eum uelle, ut ſic non teneatur? Reſpond. Conſiderabimus quid debeat credere quantum ad hoc: ut alia actione teneatur: ſed non furti, ut ſ. eod. l. qui re.

† Huc ſpectat quod ſcribit Mãdoſ.in 10. quæſt.Regu.de impe. ben.uiuen.nu.c. & ſeq.

† In P.F. ut cũ ego uelim eñ nti, licet ignoret, ne furti ſit obligatus.

ſe: ſiue falſo id,ſiue uerè putet ? Is ergo ſolus fur eſt,qui id attrectauit,quod inuito † domino ſe facere ſciuit. a Per contrariũ quæritur,ſi ego me, inuito domino, facere putarem, cum dominus uellet: an furti actio ſit ? Et ait Pomponius, b furtũ me facere. Verum tamẽ eſt, c d ut cum ego uelim.tu, licet ignores, ne furto ſis obligatus. ſi furtiua res ad dominum redijt: & iterum contrectata eſt: d competit alia furti actio.

Interuentu noui dominii aſsi dua contrectatione naſcitur actio furti.h.d.Bart.

Paulus libr. ix. ad Sabinum. XLVIII.

SI dominium rei ſurreptę quacunque ratione mutatum ſit: e domino f furti actio competit, ueluti hæredi, & bonorum poſſeſſori, & patri adoptiuo, g & legatario: h

d Contrectate eſt.ab eodem, uel ab alio. ſecus in creditore:ut ſ.eo.l.eum qui.§.idem ſcribit.& facit ſ.eod. lege interdum.in prin.& ſ.de uerb.ſignifi.l. mulieris. §.penultimo.

SI dominium. CASVS Rem tuam ſurripui:tandẽ tu dominus deceſſiſti: hanc rem legaſti. act. furti datur nouo domino, ſcilicet legatario. idem in ſimilibus nouis dominis. Fran.

e Mutatum ſit.uniuerſali,uel ſingulari tit. Acc.
f Domino.nouo, & ex noua contrectatione : & ſic ſunt quatuor bone ſequentie exempla: & quocunque alio modo transfertur:ut & ſ.e.l.ſi is qui. §. i.& ſ.e. l.interdum.ſed in tribus primis aget nouus dominus etiam ex ueteri.& ſic pro eadem re habet duas actiones furti:ut ſ.eo.l.ſi cum quis.§.i.nec ob.ſ.e.l.ei qui. quia illud, quando dominiũ non mutatur. quod ergo facit quando redit ad dominum:ut ſ.l.prox.in ſi.hoc facit hic dominij mutatio. Itẽ ſicut hæres ſuus noua cõdictione & noua actione furti tenetur,ſi cõtrectet. ſic & nouo domino.rei noua dactur actio : ut & ſ.de cõdict. fur.l.ſi pro fure.§.finali. Alij dicũt,ut R.domino nouo ex ueteri contrectatione: quod non placet: quia in legatario & ſimilibus eſt falſum : ut ſ.eo.l.ſi is.§.i. Tertij dicunt domino ueteri & ex ueteri contrectatione: quod eſt contra mentem huius legis : ut patet, in exemplis.
g Patri adoptiuo.l.arrogãti: quia ipſe eſt uniuerſalis ſucceſſor,licet uiuentis: ut Inſt.de acqu.per arrog. & ſ. eo.l.ſi quis.§.i.
h Legatario. pro tempore præſenti. nam pro præterito aget hæres:ut ſupra, de ſer. cor.l.ſi & hæres.ſic in ſimilibus:ut ſ.eo.l.eum qui.in prin.& ſ.de hæred. uend.l.uenditor.in fin. in condictione autem furtiua quid ſit,habes ſupra,de cond.fur.lege,ſiue.§. ſi.& lege ſequenti.

Licet dominus rem recuperauerit nihilominus fur ad pœnam furti ſiue manifeſti,ſiue non manifeſti tenetur.h.d.Bart.

Vlpianus lib. xlij. ad Sabinum. XLIX.

QVi uas † argenteũ perdiderat, eoque nomine furti egerat,de pondere uaſis controuerſia cum eſſet,& actor maius fuiſſe diceret: i Fur uas protulit:id is,cuius erat, abſtulit ei, qui ſurripuerat dupli nihilominus condemnatus eſt:& rectiſsimè k iudicatum eſt.nam in actionem pœnalem nõ uenit ipſa res, quæ ſurrepta eſt,ſiue manifeſti furti,ſiue nec manifeſti agatur.

† Iſte tex. facit, quod ubi eſt cõtentio de uaſe aliquo, actor põt petere ut illud exhibeatur: ut teſtes illud recognoſcant, & uideat de põdere uaſis, & qualitate mſiæ. ita Bart. hic, ſed dic ut per eũ in l.eũ ſi exhibuiſſe. C. de publi.

QVi uas. CASVS. Vas meum argenteum ſurripuiſti. egi furti contra te, quod dicebam eſſe magni ponderis: quod negabas. unde obtuliſti vas coram iudice, ut ſciretur quanti ponderis eſſet : & ego abſtuli tibi. iudex nihilominus condemnauit te in duplum pretij uaſis. dicitur quod bene facit iudex, nam in hoc duplo non continetur æſtimatio rei : ſed totum eſt pœna. Qui furem. Cognoſcis eum qui ſurripuit rem meã. ſiue indices eũ mihi ſiue non,non diceris per hoc fur: ſecus ſi celabas.

Qui ex uoluntate. Seruum eum domino ſuo iratum,& ab eo recedentem recepi. quæritur an ſim fur ? & dicitur quod ſi uoluntatẽ domini eum recepi, non ſum fur. ſi autem domino uetante recepi, tunc aut bono animo uolens eum tenere, donec ira domini receſſiſſet, & non animo celandi, uel lucrandi: & tunc nõ ſum fur:ſecus ſi animo furandi recepi eũ.nam tunc fur ſum.

Deinde. Exponit uerbum ſupra poſitum,ſcilicet uetare:& dicitur quòd uetare dicitur eo ipſo quod non expreſsè conſentit,quòd ſeruum ſuum recipiam.

Si ego. Locaui fulloni ueſtimenta mea ad fulliendum,ſiue poliendum.hic fullo me ignorante, uel inuito commodauit hæc ueſtimenta Titio : & Titio hæc ueſtimenta ſurrepta ſunt.dicitur, quòd mihi competit act.furti contra te: quia non debueras ea commodare: & tibi etiam datur actio furti contra furem : cum ueſtimenta iſta debueris cuſtodire. & hic eſt caſus quo fur furti agit. Ancilla ſi. Ancillam ſurripuiſti. hęc ancilla tempore furti erat prægnans, uel concepit penes furem, ſiue penes bonę fidei poſſeſſorem,ſecus ſi concepiſſet,& pareret penes bonæ fidei poſſeſſorẽ.nam hoc caſu partus nõ eſt furtiuus,& uſucapi poterit. Et quod dixi in ancilla,& partu,idem in pecudibus obſerua: & de hoc dicetur in glo. Conſequenter dicit:equa ſurrepta penes bonæ fidei poſ.concepit.dicitur quòd partus eſt effectus bonæ fidei poſſeſſoris. ſecus eſſet in partu ancillæ:quia non numeratur in fructu.

Cum fur. Fur rem meam ſurripuit, & eandem uendidit.nummos quos inde habebat, de manu eius abſtuli. dicitur quòd facio furtum: quia hi nummi redacti ex re furtiua, non erant per hoc furtiui. Franciſcus.

i Diceret. ſponte: ut ſupra eodem, lege, in actione. in princip.
k Rectiſſimè.imò malè,quia ius ſuum amiſit : ut ſ.

Qui furem nouit, ſiue indicet eum, ſiue non indicet, fur non eſt: cũ multum interſit, furem quis celet, an nõ indicet. Qui nouit, furti non tenetur: [a] qui celat, hoc ipſo tenetur. Qui ex voluntate domini ſeruũ recipit, quin neque fur, neque plagiarius ſit, pluſquam manifeſtum eſt. Quis enim voluntatem domini habens, fur dici poteſt? [b] Quid ſi dominus vetuit, & ille ſuſcepit: & ſi quidem non celandi [c] animo, non eſt fur. ſi celauerit [d], tunc eſſe incipit fur. Qui igitur ſuſcepit, nec celauit, [e] & ſi inuito domino: fur nõ eſt. Vetare [f] autem dominũ accipimus etiã eum, qui ignorat: [g] hoc eſt eũ, qui non conſentit. Si ego tibi poliendum veſtimentum locauero, tu verò inſcio, aut inuito me commodaueris Titio, & Titio furtum factum ſit: & tibi competit furti actio, quia cuſtodia [h] rei ad te pertinet: & mihi aduerſus te, quia nõ debueras rem commodare: & id faciendo, furtũ admiſeris, [i] ita erit caſus, quo fur [k] furti agere poſsit.

Ancilla ſi ſurripiatur prægnans, vel apud furem conceperit, partus furtiuus eſt, [l] ſiue apud furem edatur, ſiue apud bonæ fidei poſſeſſorem. Sed in hoc poſteriore caſu furti actio ceſſat. ſed ſi concepit apud bonæ fidei poſſeſſorem, ibiq; peperit, eueniet, vt partus furtiuus non ſit: verum etiam vſucapi poſsit. [m] Idem & in pecudibus [n] ſeruandum eſt, & in fœtu earum, quod in partu.

Ex furtiuis equis nati, [o] ſtatim ad bonæ fidei emptorem pertinebunt: & meritò, quia & in fructu [p] numerantur. at partus ancillæ non numeratur in fructu.

Pretium redactum ex re furtiua non eſt furtiuum: ideo dominus rei furtiuæ venditæ id auferens, furtum committit. hoc dicit. Bart.

Cum fur rem furtiuã vendidiſſet, eiq; numos pretij dominus rei per vim extorſiſſet, furtum numorũ eorum † feciſſe rectè reſponſum eſt. Idẽ etiam vi bonorum raptorum actione tenebitur. Quod enim ex re furtiua redigitur: furtiuum non eſſe, nemini dubium eſt. Numus ergo hic, qui redactus eſt ex pretio rei furtiuæ, non eſt furtiuus. [q]

quod metus cauſ. l. extat. & C. unde ui. l. ſi quis in tantam. quæ ſunt contra. Sol. hic fur domino dedit, ut ſciretur quantum eſſet pondus, ſecundum Rog. ibi ab initio abſtulit. & ſic expone hic abſtulit. id eſt, accepit. ſic ſupra de peti. hæ. l. ſ. poſtquam. & de leg. 2. l. duobus. & de legat. 2. l. Maximus. §. cum. vel hic fur ante edictum & ante conſtitutionem, ſi quis in tantam. vel hic per iudicem accepit. vel verius hic dicitur de act. furti non admittenda: contra quã non eſt delictum factum, cum ad meram pœnam detur: vt hic ſubijcit, & C. eodem, l. ancillæ. Franciſcus Accurſius.

[a] Non tenetur. vt & ſupra, de ſer. fugi. l. 1. in princip. & facit. infra de incend. rui nau. l. 3. §. non ſolum. & C. de tranſact. leg. ſub prætextu. 1. §. ſane. & ſupra, de condictio. ob tur. cau. lege, idem. §. finali.

[b] Dici poteſt. nullus. vt ſupra eod. l. inter omnes. §. penulti.

[c] Non celandi. ſed donec ira domini ceſſaret: vt & ſupra, de ædil. edic. l. quia ſit fugitiuus. §. ideq; probat. ver. ſi autem.

[e] Sed ſi celauerit. dolo, & animo lucrandi: quin etiam leg. Flauia tenetur: vt infra, ad legem Flauiam de pla. l. & non ſtatim. §. ſi.

[d] Nec celauit. dolo: vt ſupra de ſer. cor. l. doli.

[f] Vetare. exponit verbũ, vetare. quod ſupra poſuit.

[g] Ignorat. qui non conſentit, diſſentit, & vt pro hoc & contra hoc dixi ſupra, de procuratore l. filiusfamilias. §. inuitus. & potes dicere, quod vbi tacitus ſufficit conſenſus, ſufficit præſentia: alias non. vel quoties lex vetat vel prohibet aliquid: & certo modo illud fieri concedit, obtineat quod hic dicit cum ſuis concordantijs: aliàs contra. vel dic vt dicto §. inuitus.

[h] Quia cuſtodia. bona ratio: vt & ĩ. eod. l. itaque. & ĩ. eo. l. fullo vel ſarcinator. in fine. Accur.

[i] Admiſeris. vt & ĩ. eo. l. fullo vel ſarcinator. in princ.

[k] Caſus quo fur. ſcilicet cum quis facit furtum eius rei, cuius cuſtodiam præſtare debet: non enim ad ſolum fullonem referendũ eſt. Roge. & ſic non ob. ſupra eodem, l. eum. §. is autem apud. quia ibi depoſitarius non debet cuſtodiam. Vel dic vt ibi ſolui. ſed ob. ſupra eodem, l. eum. §. idem Pomponius. contra. Sed dic vt ibi. item obſt. ſupra, nau. cau. ſta. l. ſed & ipſi. contra. ſed & ibi de iure communi de cuſtodia non tenetur: ſed de dolo tantum, vt depoſitarius: ſed tenetur ſpecialiter ex illo edicto. vnde quã tum ad actionem furti denegandam ius commune inſpicitur, vt ei non detur ſicut nec depoſitario. vel ſolue, vt dixi ſupra eodem, l. eum. §. is autem apud.

[l] Furtiuus eſt, his duobus caſibus: vbicunque pariat: vt ſubijcit. & ſic habetur pro nato. & ſic ſupra, de ſtatu hominum l. qui in vtero. & quæ in fraud. credi. l. ſina. §. Proculus.

[m] Vſucapi poſſit. vt C. de vſuc. pro empt. l. ſi matrẽ. & ſupra, de vſuc. l. nõ ſolum, in princip. hoc tamen cum diſtinctione accipe: vt not. in diſtinctione C. eod. l. ancillæ. Item ſecus hic in pecude, quia ſtatim ſierent fœtus bonæ fidei poſ. vt infra ead. l. §. ex furtiuis. & ideo ceſſaret vſucapio: vt ſupra de vſucap. lege, ſequitur. §. lana.

[n] Idem & in pecudibus, ſcilicet vt pecude prægnante ſurrepta, vel apud furem prægnante effecta: ſit fœtus furtiuus: & ideo nec vſucapi poſſit etiam apud bonæ fidei poſ. & ſic corrigit quod eſt ſupra, de vſucap. l. ſi aliena. §. fin. vbi dicit conceptum fœtum apud furem & editum apud bonæ fidei poſſeſ. poſſe vſucapi. vel ibi fuit apud hæredem furis conceptus, non apud furem. non autem ad ſuperiorem proximum caſum refertur idem: vt ibi modo dixi.

[o] Ex furtiuis equis nati. & concepti apud bonæ fidei poſſeſſ. vt ſupra prox. reſpõ. & ſic etiam intellige ſupra, de acqui. rerum do. l. bonæ fidei. §. fina.

[p] In fructu. vt inſtit. de rerum diui. §. in pecudum.

[q] Non eſt furtiuus. & ſupra, de noxa. l. quemadmodum. §. final. & argumen. ſupra, qui po. in pigno. ha. lege, idemque. §. final. & infra, eodem, lege, ſi quis vxori. §. ſi Titius. Sed argumen. contra ſupra, de iu. do. l. res. & de hoc dixi ĩ. de peti. hæredi. lege, ſi rem & precium.

Additio.

[a] In onerosis tacẽa pro diſſentiente habet, Mõ do. ſup 14. comil. q̃ - ſtio. 2.

† Sin, in P. F. Halo. autẽ ſcripſit, nõ feciſſe.

ADDITIO. Dic ſecundum Bartol. hic, quòd in uniuerſalibus iudicijs pretium ſuccedit loco rei: ſicut in petitione hæreditatis, & in fideicommiſſis uniuerſalibus: ut l. ſi & rem & pretium. quod & nota. ſupra, de peti. hære. l. & imperator. §. ſi. cum l. ſeq. ff. de le. 2. ſed dos eſt quoddam uniuerſale, ſicut hæreditas, peculium & ſimilia: l. quod dicitur. ff. de impen. & ibi no. per eundem Barto. ff. ſolut. matri. ſuper titu.

& l. qui tabulas. uel ſubaudi hic tantum. & ſic in electiona ſua eſt, quod uelit duplari uel quadruplari. & hæc prima placet. uenit ergo duplandum omne, quod per condictionem eſt ſimplandum: quod multa continet: ut hac l. ſubijcit, & infra eodem, lege, ſi quis uxori. §. pen. & l. inficiando. §. 1. & §. infans. & pro hoc ſupra. ff. rerum amo. l. ſi cum ex ea. §. ſi quis uxori. & ſup. ad legem Aqu. l. inde Neratius. §. hac acti. & hoc ſecundum Ioan. & Mar. ſed H. dicit intereſſe extra rem non duplari: ut infra, ut bo. rapt. l. 2. §. in hac. ſed infra rem ſic: ut d. l. inficiando. §. 1. & §. infans.

Creditor non habet actionem furti pro re debitoris ſurrepta, ſi ei non fuit obligata, licet eius interſit. h. d. Bar.

Caius libr. x. ad edictum prouinciale. L.

INterdum accidit, ut non habeat furti actionem is, cuius intereſt rē ſaluam eſſe. ut ecce creditor ob rem debitoris ſurreptā furti agere non pōt, & ſi aliunde creditum ſeruare non poſsit. Loquimur autem ſcilicet de ea re, quæ pignoris iure obligata non ſit. Item rei dotalis [a] nomine, quæ periculo mulieris eſt: non mulier furti actionem habet, ſed maritus.

Vlpianus libro xxxvij ad edictum. LI.

IN furti actione non quod intereſt, [b] quadruplabitur, † uel duplabitur: ſed rei uerum pretium. [c] Sed & ſi in rebus humanis eſſe defierit, cùm iudicatur: nihilo minus condemnatio facienda eſt. [d] idemq́; & ſi nunc debitor ſit, æſtimatione relata in id tempus, quo furtum factum eſt. Quòd ſi pretioſior [e] ſit facta: eius duplū quā ti tunc fuerit, cùm pretioſior facta eſt, æſtimabitur: quia & tunc furtum factum eius eſſe, uerius eſt. [f] † Ope, conſilio furtum factum, Celſus ait, non ſolùm ſi idcirco fuerit factum. [g] ut ſocij furarentur: ſed & ſi non ut ſocij furarentur, inimicitiarum [h] tamen cauſa fecerit. Rectè Pædius ait, ſicut nemo furtum facit ſine dolo malo: ita nec conſilium, uel opem ferre ſine dolo malo poſſe. [i] Conſilium autem dare uidetur, qui perſuadet, & impedit, atque inſtruit conſilio ad furtum faciendum. Opem fert, qui miniſterium, atque adiutorium ad ſurripiendas res præbet. [k] Cum eo, [l] q pannū rubrum † oſtendit, fugauitq́ue pecus, vt in fures īcideret: ſi quidē dolo malo fecit, furti actio eſt. Sed & ſi non furti faciendi cauſa hoc fecit: nō debet impunitus eſſe luſus tā pernicioſus. Idcirco Labeo ſcribit, in factum dandam actionem.

Caius libro xiij. ad edictum prouinc. LII.

NAm & ſi precipitata ſint pecora, uti-

INterdum. CASVS. Aliquando euenit, quod intereſt mea furtum non fore factum: & tamen non habeo actio. furti: ut ſi rē debitoris mei non mihi obligatā ſurripuiſti: & nihil aliud habet, unde poſſit mihi ſatiſfacere. nam non teneris mihi acti. furti. Item in re dotali inæſtimata quæ ſurrepta eſt uiro. nam uir habet act. furti non mulier: licet eius interſit furtum non eſſe factū. Frā.

[a] Dotalis. inæſtimata: ut C. de rei uxo. acti. §. cum & lex. & facit ad legem iſtam ſup. e. l. cuius. & quod ibi nota.

IN furti actione. CASVS. In act. furti uenit duplum, uel quadruplū pretij rei: non autem intereſſe ſingulare duplicabit, uel quadruplicabitur. Secundò dicit: actio furti durat etiam re ſurrepta extincta. Tertiò dicit: tempore furti facti res ſurrepta ualebat uiginti, poſtea cœpit ualere minus, uel econtra. dicitur qđ inſpicitur æſtimatio illius tēporis quo plus ualebat. Ope. Opem, & conſilium præbui, ut res tuæ furarentur. dicitur quòd teneor furti: ſiue idcirco præbui opem, ut ſocij mei furarentur: ſiue ut quicunque alij. & hoc eſt uerum, ſi ego præbeo opem dolo malo: ſicut nec furtum ſine dolo malo eſſe poteſt. Tandem exponit, quis dicatur dare conſilium: item quis dicatur dare opem. Cum eo. Pannum rubeum oſtendi ouibus tuis: & ſic eas fugaui: & ſurreptæ ſunt. dicitur quod ſi hoc feci dolo malo, ut ſurriperentur teneor furti: alias non furti. ſed in factum act. debet dari. ſed ſi oues timore ductæ ſunt præcipitatæ: & ſic mortuæ: teneor utili Aquil. & h. d. hic § cum l. ſeq. Frane.

[b] Non quod intereſt. ſcilicet ſingulariter ſubaudi. & ſic non obſt. ſupra, eodem. l. ſi quid ſur §. qui lancem.

[c] Verum pretium. id eſt, cōmune quā ti uendi poteſt: ut infra, eodem, lege ſi quis uxori. §. fin. & ſuper ea ueniunt quæ modo dixi: & hoc cum agit iure dominij: alias non, quia intereſſe illud duplatur, uel quadruplatur, ut infra, eodem, lege ſi uendidero. §. cum autem. Acc.

[d] Facienda eſt. ut & ſupra, eod. l. inter omnes. in princip. & C. de furt. l. ſubtracto.

[e] Pretioſior. ut & infra, eodem. l. inficiando. §. in fans. & ſupra, de condi. furti. l. in re furtiua. & ſupra, rerum amota. l pe.

[f] Verius eſt. augetur ergo pœna, ſed non geminatur: ut ſupra, eodem. l. ei qui.

[g] Factum. Id eſt, conſilium præſtitum, uel opera. Accurſius.

[h] Inimicitiarum. poſtea ſecuto furto: ut ff. eo. l. qui ſeruo. §. idem Pompo. Sed contra ff. eod. l. qui iniur. in prin. Solut. hic nō ſuppoſuit, ſcilicet certum: ſed aliquos ſciebat accipere. & ſic etiam ſoluitur inſtit. de oblig. quę ex delict. §. ſed & ſi per laſciuiam. arg. ff. eod. l. ſi quis uxori, §. ſi quis de manu. Accur.

[i] Poſſe. ut teneatur furti. in factum tamē tenetur: ut Inſt. eo. §. ſed & ſi per laſciuiam.

[k] Præbet. ut ff. eodem. l. ſi pignore. §. pen. An autem de quolibet ſeparatim intelligatur, dic ut ff. de uerborum ſig. l. ſæpe. §. ſi.

[l] Cum eo. ad hūc §. & ll. ſeq. concor. Inſt. de obli. quæ ex delic. §. interdum. & ff. ad legem Aquiliam. l. item ſi obſtetrix. §. ſi ſeruum. & l. ſi boues. & inſtitu. de lege Aqui. §. cæterum.

† De hac dupli, & quadrupli pœna, uide Crinitū libr. 3. de honeſt. diſcipli. c. 15.

† Cicero 3. de natura deorum. Inde illa actio, ope, conſilioq; tuo furtū aio factum eſſe.

† Vide in hunc locū Cælium Rhodiginum libr. lect. antiqua. 10. ca. 21.

SI quis uxori. CASVS. Præſtiti opem, & conſilium uxori ſurripienti res uiri. teneor furti. Idem ſi ego, & ipſa ſurripuimus. nã teneor furti: licet ipſa non teneatur. Idem & ſi ipſa præbuit opem cuidam ſurripienti res uiri. nam ipſa non tenetur furti: ſed rerum amotarũ. ſed ſi ſeruus uxori ſurripuit: eius uiro tenebitur ipſa nomine ſui. & idem eſt in filiofa. milite. nam ſi ſurripuit patri, non tenetur furti, ſecus ſi ſeruus eius. ſed ſi ipſe filius habens caſtrenſe peculium ſurripiat patri, cum habeat unde ſatiſfaciat, tenebitur furti. Idem de patre ſurripiente rem caſtrenſem filij.

lis actio damni iniuriæ, quaſi ex lege Aquilia dabitur.

Vlpianus libr. xxxvij ad edictum. LIII.

SI quis [a] uxori res mariti ſubtrahenti opem conſiliumve accõmodauerit, furti tenebitur. [b] Sed & ſi furtum cum ea fecit, tenebitur furti: cũ ipſa non teneatur. [c] Ipſa quoq; ſi opem furi [d] tulit: furti nõ tenebitur: ſed rerũ amotarum: [e] ſerui uerò ſui noie [f] furti [g] eam teneri, nequaquam ambigẽdum eſt. [h] Idem dicendum eſt & in filiofamiliàs milite: nam ipſe patri non tenebitur,

Eum creditorem. Si creditor nõ reddit pignus, cum eſt ſibi ſatisfactum de debito, imo animo celandi tenet illud: dicimus quod tenetur furti.

Si ſulphurariæ. Agrum ex quo ſulphur colligitur, tibi locaui ad hoc, ut habeas fructum ſulphuris. uenit quidam & ſurripuit de terra agri ex qua extrahitur ſulphur. dicitur quod tenetur mihi furti: & quicquid conſequar, reſtituam tibi colono.

Si ſeruus. Seruus tuus, uel filius accepit ueſtimenta mea ad poliendum. poſtea ſurrepta ſunt ei: & ſic tenetur mihi emendare, uel tu pater, uel dominus pro eo de peculio: quæritur an tibi domino, uel patri competat actio furti contra furem? Et diſtinguitur. nam aut peculium ſerui, uel filij ſit ſoluendo. & tunc bene competit actio furti tibi: aut non: & tunc non competit tibi actio furti.

Sed & ſi rem. Titius a fure emit rem furtiuam ignorans, & eidem Titio poſtea eſt ſurrepta: datur Titio actio furti. Apud Labeonem. Cum emiſſem ſiliginem a te, dixi tibi ut eam dares ei, qui pro me ueniret ad eam accipiendam. quidam tranſiens per uiam cum dicerẽ hæc uerba, audiuit. & uenit ad te pro ſiligine, dicens ſe uenire ex parte mea: cum non eſſet uerum tamẽ tu ei dediſti, nõ ut ſtatim fieret dominus ſiliginis, ſed tunc demum cum deliberarem. ego non habeo ratum, quod feciſti. dicitur qđ tu habes actio. furti contra eum. Si fugitiuum. Seruum meum fugitiuum detruſum in carcerem communis Bono. quidam petijt ſibi dari a poteſtate, & datus eſt: an teneatur mihi action. furti? & dicitur: aut poteſtas exegit ſatiſdationem de rato ab iſto: & tunc poteſtas hanc actionem tenebitur mihi cedere: & præterea furti contra accipientem. aut non: & tunc ſi accipiens ſeruum meum habuit animũ eum lucrandi, tenebitur mihi actio. furti. non autẽ poteſtas tenebitur aliqua act. mihi.

Si quis de manu. Si percuſſi te in manu, ut numi quos habes in manu, ibi caderent, & alius acciperet: & ſic fugit: teneor furti. Si quis maſſam. Titius ſurripuit mihi Franciſco maſſam meam argenteam: & de ea fecit ſcyphos, dicitur quòd agam actio. furti, & condictione furtiua nomine maſſę, uel poculorum. Idem. & ſi ſurripuit mihi uuas, & de eis fecit uinum, & habet uinacea. Seruus qui ſe. Seruus dixit ſe liberum, ad hoc ut inueniret mutuantem, & inuenit. dicitur quòd non eſt fur: & redditur ratio. Idẽ de filio ſi ſe ſui iuris dixit.

Iulianus. Tradidi tibi pecuniam, ut eam ſoluas creditori meo nomine. tu ei dediſti nomine tuo, cum & eius eſſes debitor. dicimus quòd furtum facis. Si Titius. Rem alienam uendidiſti. non diceris numorum quos inde habes furtum feciſſe.

Si ex duobus. Duo erant ſocij omnium bonorum. unus eorum mutuauit pecuniam cuidam ſcholari habito pignore: quod pignus ſurreptum eſt. dicitur quòd ille tantum aget furti cui erat obligatum: non autem eius ſocius. Neque uerbo. Verbis ſolis, ſine ſcriptura non fit furtum. furtum enim non fit ſine contrectatione. unde ſi cõſilium dedi furi, uel opem, ut furtum faciat, & non fecit: non ſum fur, nec teneor furti.

Si quis aſinum. Aſinum meum poſuiſti in equas tuas, ut ſic eas cooperiret. non teneris furti, ſi non habuiſti animum cõtrectandi eum. & de hoc etiam extat ſcriptum: ſed teneris in factum.

Cum Titio. Cum crederem pecuniam mutuare Titio, qui erat legalis, & diues homo, ſubiecisti mihi alium Titium pauperem, cui mutuaui: & numos mutuatos cum eo diuiſiſti. dicitur quod teneris furti: & etiam Titius; ſi hoc ſciuit.

Si maiora. Cum emerem frumentum a Titio ad pondus, puta centum corbes, & uellem facere men ſurari, commodaſti mihi maiora pondera cum quibus menſurarem, & menſuraui. hic commodans tenetur Titio ac. furti, & etiam ego ſi ſciens maiora, feci eum ei menſurari. Si quis. Emi Stichum a domino eius: & de hoc habeo inſtrumentum, quo cõtinetur quod emi Stichum. perſuaſiſti Sticho, ut nomen ſuum de hoc inſtrumento deleret: & deleuit. dicitur quod teneris furti. ſi autem perſuaſiſti ei, ut alia mea inſtrumenta deleret, & fecit: teneris ſerui corrupti. ſi tamen hoc idem feciſti tuis manibus, teneris de dolo.

Si linea. Si lineam margaritarum mihi ſurripuiſti & agam furti, debeo dicere numerum. ſed ſi agam furti pro uino ſurrepto, debeo dicere quot corbes. ſed ſi uaſa ſunt ſurrepta, debeo dicere numerum.

Si ſeruus. Seruo meo habenti liberam peculij adminiſtrationem, ſurrepta eſt res peculiaris. act. furti. mihi domino eſt quæſita: quia tolli non ſi non ſtgat hic ſeruus cum fure ou animo donandi. Idem & ſi tota pœna dupli uel quadrupli ſit ſeruo ſoluta.

Si quis iurauerit. Iuraſti te furtum mihi non feciſſe. non teneris furti, niſi amodo contrectes: ſed rei perſecutio, puta rei uendicatio mihi dabitur. & de hoc dic ut in gloſſa.

Si ſeruus. Surripuiſti mihi ſeruum: & interim eſt hæres inſtitutus: & antequam meo iuſſu adiret, ut quia eum mihi non dabas, deceſſit hic ſeruus: agam act. furti ad pretium hæreditatis amiſſæ: & etiam condictio furtiua ad hoc datur, non ſolum ad pretium ſerui.

Si ſtatuliber. Statuliber, uel res ſub conditione legata ſurrepta eſt hæredi. hæres habet condictionẽ furtiuam, & æſtimabitur quanti res talis ualet. exiſtente autem conditione. furti actionẽ amodo non habet hæres, quia ſua deſijt intereſſe. Fran.

[a] Si quis. ſ. extraneus. Roge.

[b] Tenebitur. licet furtum non faciat: ut Inſt. de obli. quæ ex deli. §. interdum.

[c] Non teneatur. ut & ĩ. eod. l. qui ſeruo. §. item placuit. & ĩ. eo. l. ſi. in ſi. & ĩ. rerum amo. l. 1.

[d] Furi. ſurripienti res uiri.

[e] Sed rerum amotarum. ſi cauſa diuortij amouit: ut ĩ. rerum amotarum. l. ſi cócubina. in fine primi reſpõ. & l. ſed & ſi. & l. ſi rem.

[f] Nomine. quia ſeruus uxoris fecit furtum ultro.

[g] Furti. ſcilicet noxali.

[h] Ambigendum eſt. ut ĩ. re. amo. l. & ideo. 2. reſpon. Sed contra. in eod. titu. l. ſi mulier. §. 1. Solu. ibi timens ſeruus

ſtruus patrit mulieri, uel credebat res mulieris.

a Furti hoc ſtatim corrigitur.

b Agendum. ſic & ſupra, de fideiuſſo. l. ſi dubitetur. in fine. & de iudi. l. lis. in fine.

c Furti tenebitur. id eſt, de furto. ſed agitur actione in factum, ut & ſupra, de dolo. l. non debet. & C. de dolo. l. ſi ſuperſtite, quæ ſunt contra. Ex ſupradictis not. quod in furto aliquando uitiatur perſona, & res, & per hoc fit, res inuſucapibilis: ut quando extraneus facit furtum: ut Inſtitu. de uſucapio. § furtiuæ. Aliquando ſola perſona: & ſic eſt uſucapibilis: ut quando debitor creditori, ut ſupra, de uſucapi. l. ſequitur. § ſi rem. quandoque res tantum: & ſic non eſt uſucapibilis, ut quando filij & ſerui faciunt furtum patri & domino: ut ſupra eodem, l. ſerui & filij. Idem de uxore: ut ſupra in principio huius legis, & ſupra rerum amotarum, lege prima. quandoque nec perſona, nec res quo ad ſe: licet quo ad alium ſic, & tamen furti tenetur. ut ille qui opem & conſilium dedit: ut Inſtit. eodem. §. interdum.

d Retineat. & contrectet. alias contra infra eodem, l. inficiando. in princip. & C. de pign. act. l. ſi nulla.

e In agro. conductio ad hoc. ut conductor habeat fructum ſulphuris. nã fructus eſt: ut ſupra ſolu. matrim. l. diuortio. §. ſi uir.

f Terram. ex qua extrahitur ſulphur, & ſic eſt infra, l. ſi certæ.

g Dominus furti aget. & nihilominus colonus, ſecundum Rog. uel dic, ut diximus ſupra, eo. l. ſi apes.

h Habeas. ſubtractis ueſtibus. Acc.

i Soluẽdo. & ſic eſt periculo peculij: ut. & ĩ. e. l. itaq;.

k Actionem. Nomine peculij, non ſuo: ut in contrario ut ſupra eodem, lege eum qui. §. an pater. ubi plena diximus.

l Imprudens. aliud ſi ſciens: quia & ipſe eſſet fur, & ſic nõ ageret furti: & ĩ. e. l. itaq;. §. ſed furti.

m Actionem. ſecus in donatario: niſi & eius ratione euictionis interſit: ut infra, eo. l. qui in iuris. §. fin. quæ eſt contra.

furti. a ſerui antẽ ſui nomine caſtrẽſis tenebitur: ſi patri ſeruus furtũ fecerit. Sed ſi filius meus, qui habet caſtrẽſe peculium furtum mihi fecerit: an poſſim actione utili aduerſus eum agere, uidendum eſt: cum habeat, unde ſatisfaciat. Et poteſt defendi, agendum. b

An autem pater filio teneat, ſi res eius caſtrenſis peculij ſubtraxerit, uideamus. Et puto teneri. Nõ tantum igitur faciet furtum filio, ſed etiam furti tenebitur. c Eum creditorem, qui poſt ſolutam pecuniam pignus non reddat, furti teneri, Mela ait, ſi celandi animo retineat. d quod uerum eſſe arbitror. Si ſulphurariæ *ſũt in agro, e & inde aliquis terram f egeſſit, abſtulitq;: dominus furti g aget: deinde colonus conducti conſequetur, ut idipſum ſibi præſtetur. Si ſeruus tuus uel filius polienda ueſtimenta ſuſceperit, an furti actionem habeas, h quæritur. & ſi quidẽ peculium ſerui ſoluẽdo ſit; potes habere furti actionem. ſi nõ fuerit ſoluendo: i dicendum eſt, non competere furti actionem. k Sed & ſi rem furtiuam imprudens l quis emerit, & ei ſurrepta ſit: habebit furti actionẽ. m Apud Labeonem † relatum eſt: ſi ſiliginario n quis o dixerit: ut quiſquis nomine eius ſiliginem petijſſet, ei daret: & quidam ex tranſeuntibus cum audiſſet, petierit eius p nomine, & acceperit: q furti actionem r aduerſus eum, † qui ſuppetijt, ſiliginario competere, non mihi. ſ Non enim mihi negotium, ſed ſibi ſiliginarius geſsit.

Si fugitiuum meum quis quaſi ſuum à duumuiro, uel ab alijs qui poteſtatem habent de carcere, t † uel cuſtodia dimittere, acceperit: an is furti teneatur? Et placet, ſi fideiuſſores dedit, u in eos x domino actionem dandam: ut hi y actiones ſuas mihi mandẽt. z Quòd ſi non acceperint fideiuſſores, ſed tanquã ſuum accipienti † ei tradiderint: dominum furti actionẽ aduerſus plagiarium habiturum. Si quis de manu alicuius numos aureos, uel argẽteos, vel aliam rem excuſſerit: ita furti tenetur, a ſi ideo fecerit, ut alius tolleret, iſque ſuſtulerit. Si quis maſſam meam argenteam ſurripuerit & pocula fecerit: poſſum b vel poculorum; vel maſſæ furti agere, vel condictione. Idẽ eſt & in uuis, & in muſto, & in uinaceis. Nam & uuarum, & muſti, & uinaceorum nomine furti agi poteſt: ſed & cõdici. Seruus qui ſe liberũ aſſirmauit, ut ſibi pecunia crederetur, furtum non fecit. Namque hic nihil amplius quam

n Et ſi ſiliginario, id eſt venditori ſiliginis.

o Qui. ſ. emptor.

p Eius. ſcilicet emptoris.

q Et accepit. ſuo nomine. non tamẽ ſiliginarius tranſtulit dominium: niſi liberaret eum ab emptore: ut ſupra, de ſolu. lege, cum quis. §. ſi debitorem.

r Actionem. quam cedendo liberatur: & ideo ei competit ſecundum Ro. ſed dic contra: quia in genere tenetur ad ſiliginem, quod perire non poteſt: & ideo datur ei: quia & eius intereſt.

ſ Non. mihi. emptori. & facit infra eodem, lege ſi uendidero. §. ſi Titius. Sed argumen. contra ſupra, de ſolutio. lege, ſi quis ſeruo.

t De carcere. ubi cuſtodiebatur ut & ĩ. de ſeru. fugi. l. limenarchæ.

u Fideiuſſores. dedit duum uiris de rato, licet extra formam iudicij. ut ſupra, rem ra am habe. l. interdu. & l. ſi commiſſa. §. 1. & ſa cit ſupra, de petit. hære. l. cum idem.

x In eos. duumuiros & nihilominus furti contra accipientem.

y Vt hi duumuiri. Azo.

z Mandent. uel ſine ceſſione habeo utiles: ut ĩ. de magi. conue. l. 1. §. exigere.

a Ita furti tenetur. ut Inſti. eo. §. interdum & ĩ. ad legem Aqui. l. ſi ſeruus ſeruum. §. interdum. & ar. ĩ. eo. l. qui ſeruo. §. j. ſed contra ĩ. eo. l. in furti. § ope. ſed ibi dixi.

b Poſſum. contra uidebatur. quaſi dominus eſſet per ſpecifi-

* P. F. ſulphurariæ.

Sulphur fructus dicitur.

† Iſte tex. eſt ſing. & non alibi, ſecundum Bart. hic: & eſt mirabilis ad hoc, quòd debitor, ſi ſoluit, & rem debitam dedit alteri tertio, dolo, & fraude tertij iure committitur furtũ, & actionẽ furti habet debitor, non dominus rei. Bolo.

† In P. F. qui ſuppetet. Halo. qui ſiepetet.

† P. F. uel de cuſtodia dimitteret, an is furti &c.

† Hic habemus bonum text. & ſin. ſecũdum Bar. ex quo ſe xtu not. qd ipſi cuſtodes carcerum qui dimittunt aliquos ex ue de mã dato recto ris, non tenẽtur, ſed tenetur rector, cuius mandato, dimiſit.

idoneum ſe debitorem [a] affirmat. Idem eſt & in eo, qui ſe patrēfamilias finxit, cum eſſet filiusfamilias, ut ſibi promptius pecunia crederetur. Iulia. libro uigeſimoſecundo Digeſtorum ſcripſit, Si pecuniā quis à me acceperit, ut creditori meo ſoluat, deinde cum tantam pecuniā eidem creditori deberet, ſuo nomine ſoluerit: furtum eum facere. [b] Si Titius alienam rem uendidit, & ab emptore numos accepit, non uidetur numorum furtū feciſſe. [c] Si ex duobus ſocijs omnium bonorum, unus rem pignori acceperit, eaq; ſurrepta ſit: Mela ſcribit eū ſolū furti habere actionē, qui pignori accepit, & ſocium non habere. [d]

Neque uerbo, neque ſcriptura quis furtum facit. Hoc enim iure utimur, ut furtum ſine contrectatione nō fiat. Quare & opem ferre, uel cōſilium [e] dare tunc nocet, cum ſecuta contrectatio eſt. Si quis aſinū meum coegiſſet, † & in equas ſuas [f] ἐπὶ τῷ ὀχεῖα dūtaxat captum admiſiſſet: † † furti non tenetur niſi furandi quoque animū habuerit. Quod & Herennio Modeſtino ſtudioſo meo de Dalmatia conſulēti reſcripſi circa equos, quibus eiuſdem rei gratia ſubiecisse quis equas ſuas proponebatur: furti ita demum teneri, ſi furandi † animo id feciſſet: ſi minus, agendum in factum. Cum Titio honeſto uiro pecuniam credere uellē, ſubiecisti mihi alium Titium egenum, quaſi ille eſſet locuples: & numos acceptos cum eo diuiſiſti, furti teneris: [g] quaſi ope tua, cōſilioq; furtū factum ſit. ſed & Titius [h] furti tenebitur. Si maiora quis tibi [i] pondera commodauit, cum emeres ad pōdus: furti eum [k] teneri uenditori, Mela ſcripſit: te quoque, ſi ſciſti. Non enim ex uoluntate uenditoris [l] accipis, cum erret in pondere.

Si quis ſeruo meo perſuaſerit, ut nomen ſuū [m] ex inſtrumento, puta emptionis, tolleret: & Mela ſcripſit: & ego puto, furti agendum. [n]

Sed ſi ſeruo meo perſuaſum ſit, ut tabulas meas deſcriberet: [o] puto, ſi quidē ſeruo perſuaſum ſit, ſerui corrupti [p] agendū. ſi ipſe fecerit, [q] de dolo actionem [r] dandam. Si linea margaritarū ſurrepta ſit, dicendus eſt numerus. [ſ] Sed & ſi de nino furti agatur, neceſſe eſt dici, quot amphoræ ſurreptæ ſint. Si uaſa ſurrepta ſint, numerus erit dicendus. Si ſeruus meus qui habebat liberam peculij adminiſtrationē, [t] pactus ſit cum eo non donationis [u] cauſa, qui rem eius peculiarē furri puerat: rectè tranſactum

Non

ſpecificationem. ſed non eſt, quia bona fides ibi exigitur ut diximus ī. de acqui. rerum domini. l. adeo, §. cū quis. & facit ſupra, de condic. fur. lege, ſi ſeruus. §. bonæ. & lege, ex argento. & facit ſupra. ad exibend. l. de eo. § ſi quis ex. prox. §. ſed, quidam dicunt errorem perſonæ non eſſe impedimentum, quominus transferatur dominium. arg. ī. de acqui. poſſeſ. l. quod meo. §. ſi furioſo. Sed argumen. contra. in eod. tit. l. ſi me in uacuam. §. primo. prima placet.

a Debitorum. qui uti non tenetur: ut ſupra, eod. l. falſus. §. ſi quis nihil. Sed contra ſ. ea. l. §. cum Titio. Solutio ut ibi.

b Furtum cum facere. cum dominiū nō ſit translatum: & etiam mandati tenetur: ut ī. de ſo-l utio. l. Caſſius.

c Feciſſe. ut ī. de act. empt. lege, ex empt. § emptor. & ī. eo. l. qui uas. in ſi. Accur.

d Non habere. ſic & ī. pro ſocio. l. ſi quis ſocietatem. & C. de pig. l. & ſi frater. tuus.

e Vel conſilium. ob ſolum conſilium tunc tenetur quis furti, cum nō alias erat facturus is, cui conſilium datū eſt: ut & infra, de iniur. l. non ſolum. §. ſi mandato. & no. ſ. de uerbo. ſig. l. ſæpe §. fin. & facit ſ. de iniur. l. item apud. §. ſi rauerit. & ſupra, eodem. l. qui ſeruo. in princip. & §. 1.

f In equas ſuas. ex quo coitu naſcuntur muli. & eſt hic Græcum. Accurſius Florentinus.

g Furti teneris. ut tollas contraria dic, aut error in ſubſtantia perſonæ debitoris credendo alium eſſe, quam ſit: & tunc obtinet quod dicit hic: aut in conditione perſonæ, ut quia liberum, & ſui iuris ſe dicat: & tunc non tenetur furti: ut ar. contra ſupra, eadē l. §. ſeruus. aut in qualitate cautelæ, ut an ſit idoneus: & tunc ceſſat furti, & datur de dolo: ut in contrarijs. ſupra, eodem. l. falſus. §. ſi quis nihil. & ī de dolo. l. & eleganter. §. finali. & lege fin. & quod hic facit error perſonæ, facit error ponderis: ut infra, de pac. l. contra iuris §. ſi & l. ſeq. in prin. & §. 1. & ſupra de dona. l. filiusfamilias.

h Sed & Titius. ſi ſciuit: ut ſ. eo[illegible] ſi is qui. [illegible] tu Titium.

i Tibi [illegible] emptori. Ac[illegible].

k Eum. commodantem cum cauſa lucri tulit opē hoc modo. Sed certè imò de dolo: ut ī. de dolo. l. arbitrio. §. de eo. ſolutio ſecundum Azo. hic ſciens ſcienti commodauit, in quo furtum factum eſt. ſupra, ſciens ignoranti: nec furtum factum eſt. & plene ibi de hoc dixi. Accurſius.

l Venditoris. aliàs debitoris.

m Nomen ſuum. perſuaſoris. & tamen cauſa lucri, puta ne de euictione teneretur. ſed Rog. dicit prius ſcilicet ſubtracto inſtrumento.

n Agendum. quaſi ope & conſilio.

o Deſcriberet. id eſt, deleret, uel dic, impleret: ut ad uſum iam non eſſent.

p Corrupti. ut & ī. de ſer. cor. leg. Neratius § 1.

q Fecerit. qui perſuaſit ſeruo nō corrupto.

r De dolo actionem. ſcilicet ſaltem. R. ſed Aquil. dari uidetur: ut ī. ad legē Aquil. lege, ſi quis teſtamentum. §. ſinali. & de hoc dixi ſupra eodem, lege, qui tabulas. in fin. Accur.

ſ Numerus. facit ſ. e. l. in actione. & ſupra, de rei uen. l. ſi rem. 1. Accur.

t Adminiſtrationem ſpecialiter conceſſam: ut ī. de pecu. l. quam Tuberonis. § alii. Acc.

u Non donationis. aliàs ſecus, ut ſupra.

† F. F. & I equas ſuas τῆς γονῆς dumtaxat χάριν ad admitteret &c. i. geniture, inſpiciendique fœtus gratia.

† Vide. Budæum in anno. poſterio. hic, & Alci. lib. diſpunct. 2. cap. 13.

† Admittere ē marem femi næ, n[illegible] cō tra ad coitū admonere.

Error in perſonę ſubſtātia an impediat dominij trāſlationem.

† fraudādi.

videtur. Quamuis enim domino quæratur furti actio: attamen in peculio ſerui eſt. Sed & ſi tota pœna dupli furti ſeruo ſoluta ſit: non dubiè fur liberabitur. Cui conſequens eſt, vt ſi fortè à fure acceperit ſeruus, quod ei rei ſatis eſſe videatur: ſimiliter rectè trãſactum videatur.

Si quis iurauerit ſe furtũ nõ feciſſe, deinde rem furtiuã † nõ cõtrectet: [a] furti quidem actio perimitur, rei tamen perſecutio domino ſeruatur. [b] Si ſeruus ſurreptus hæres inſtitutus fuerit: furti iudicio actor conſequetur etiam pretium [c] hæreditatis: ſi modo ſeruus, antequàm iuſſu domini adeat, mortuus fuerit, condicendo quoque mortuum ſeruum, idem [d] cõſequetur. [e] Si ſtatuliber ſurreptus ſit, vel res ſub conditione legata: deinde ante quàm adeatur, [f] extiterit conditio: furti iam agi non poteſt: quia deſijt [g] intereſſe hæredis. pendente autem conditione tanti æſtimandus eſt, [h] quanti emptorem [i] poteſt inuenire.

Idem lib. xxxviij. LIIII.

† SI quis † ex domo, in qua nemo erat, rapuerit: [k] actione de bonis raptis in quadruplum conueniebatur, furti nõ manifeſti actione: videlicet ſi nemo eum † deprehenderit, actione tollenda. [l]

Paulus lib. xxxix. ad edictum. LV.

QVi iniuriæ cauſa ianuã effregit: quãuis inde per alios res amotæ ſint: non tenetur furti. [m] Nam maleficia, voluntas, & propoſitum delinquentis diſtinguunt. [n] Si ſeruus commodatoris rẽ [o] ſurripuerit, & ſoluendo ſit is, [p]

[a] Non contrectet. aliàs ſecus: vt not. ſupra eodem l. ei qui.

[b] Seruatur. imò nec condictio remanet: vt not. ſ. de iureiu. l. duo. §. cum [*] qui. eſt contra. Sol. hic de rei vend. dicit, ibi de condictione, ſecundum Al. Vel remanet condictio: vt hic: ſed exceptione remouet, vt ibi. Vel hic quando cum hærede furis, id eſt, qui hæres fecerit furtum, agi intelligitur vt ibi dicit. & facit ſupra de condict. fur. leg. ſi pro fure. in princip. Accurſius.

[c] Et pretium. duplum, vel quadruplum. lo. vel dic, vt dixi ſupra eo. l. in furti. in prin.

[d] Idem. vt & ſupra de cond. fur. l. ſi condicatur. & ſupra ad exhi. l. ſed & ſi hæreditas. Item eſt contra infra eod. l. ſi is cui. in fi. & ibi not. glo. fi. ſed illud lucrũ eſt cum alterius iniuria: vt ſ. ex quib. cau. ma. l. ſciendum. & l. denique, & ſ. de dam. infe. l. Proculus.

[e] Conſequetur. ſcilicet pretium hæreditatis.

[f] Antequam adeatur. ſi dicas hæreditas, dic deſijt improprie poni: quia nunquam interfuit, cum rei hæreditariæ non fiat furtum: vt infra titu. 2. l. prima. §. Scæuola, ſic ſupra, vſufruc. quemadmodum cau. l. 9. §. 1. ſi dicas adeatur, ſcilicet index, tunc propriè ponitur.

[g] Deſijt. Sed tunc eſt contra. ſ. eo. l. inter. in prin. Solu. hic de condi. furt. ibi de act. fur. dicit: vt non deſinat competere, quia deſinat intereſſe.

[h] Aeſtimandus eſt. Si agatur furti pro furto commiſſo poſt aditam hæreditatem.

[i] Emptorem. Not. res tantum valet quantum vendi poteſt. ſic ſ. de condi. furt. l. ſi ſeruus. Sed contra videtur ĩ. eo. l. ſi vendidero. §. cum autem. Sol. ibi in actione furti, hic in condic. fur. vel verius illa ſecundum iſtã, vt ibi ſit verum pretium.

SI quis ex domo. CASVS. Cum eſſem in camera Thadæi dilecti mei ad ſcribendos iſtos caſus dimiſſa camera mea, in qua nemo tunc erat, quidam rapuit libros meos de camera mea. tenebitur vi bono. rap. in quadruplum, & furti non manifeſti. ſed ſi effregit cameram meam non animo ſurripiendi per ſe, vel per alium aliquid: tamen alius inuenta camera mea fracta ſurripuit modo aliquid, non tenebitur effractor furti. & redditur ratio. & hoc dicit hæc lex cum princ. ſequent. Franciſcus.

[k] Rapuerit. non clam: quia ſic eſſet ſimplex furtum: vt ſupra eodem, l. 1. ſed rapitur etiam ſi inueniſſet ibi aliquem.

[l] Tollenda. hic eſt ſpecialis caſus, ſecundum P. vt raptor non teneatur furti non manifeſti. aliàs contra: vt Inſti. vi bono. rap. in princip. Vel dic hic tolli act. furti non quo ad natiuitatem: ſed quia facta ſuit exactio per actio. vi bono. raptor. vt infra vi bo. rapt. l. 2. Item dicit P. raptorem etiã ſi deprehendatur, non teneri furti manifeſti, ſed non manifeſti. vt hic innuit. ſed dic contra. ſcilicet eum manifeſti teneri: vt ĩ. eod. leg. ſi vendidero. §. cum raptor. Itẽ not. ſecundum H. quod in caſu huius legis loquitur infra de pub. iudi. l. infamẽ. Nam aliàs ſemper vi bono. rapt. actione, ſi agatur criminaliter, erit publicum iudicium, ſcilicet legis Iuliæ vis publi. vel priua. quæ publica ſunt. vt infra de publ. iudic. l. 1. & facit ĩ. de incen. rui. naufra. leg. 3. §. Labeo.

QVi iniuriæ. In principio caſus eſt planus. Si ſeruus. Commodaui Thadæo librum meum: ſeruus meus ei ſurripuit: & Thadæus bene eſt ſoluendo in ſoluenda æſtimatione libri. dicitur quod agam commodati act. ad æſtima. li. & ipſe Thadæus contra me actio. fur. & ab hac act. furti liberor reddẽdo Thadæo, quod ab eo habui. Idem & ſi antequam agã, velim ei remittere act. commodati. ſed ſi ſeruus Thadæi ſurripuit librum illum, Thadæus mihi tenebitur act. commodati tantum, non furti. Quid ergo. Geſtor meorum negociorum culpa ſua rem meam amiſit per furtum. dicitur quod non habeo actio. furti: ſed agam contra geſtorem ad æſtimat. rei meæ: & teneor ſibi cedere actio. furti quam habeo contra furem. Idem in eo, qui gerit negotia mea pro tutore. Idem in eo tutore, qui oblata ſatiſda. contutoribus, ſolus adminiſtrat. Si ex donatione. Rem meam tibi donatam à Titio tibi ſurripio, puta ſeruum: agis contra me furti, ſi intereſt tua ratione poſſeſſionis: ut quia damnum ab eo datum alicui emendaſti, vel eum captiuum curaſti: cum & ſi eum poſſideres, & eum à te vendicarem, obſtaret mihi exceptio: niſi has expẽſas tibi redderem. Franc.

Non tenetur furti. vt ſupra eodem, lege, verum. Azo. ſed contra ſupra eodem, lege, in furti. §. ope. Sol. vt ibi.

ADDITIO. Dic quod ibi habuit animum, vt furaretur res ab alio certo, vel incerto: vt ibi per Bart. aliàs ſecus, ſecundum eundem.

[n] Diſtinguunt. Not. ſic infra, de iniurijs. l. quod reip. & C. de ſica. lege 1. & ſupra de tabu. exhib. l. 1. §. ſi quis dolo.

[o] Rem. commodatam.

[p] Is. commodatarius.

[*] Iulian' ait, eũ qui.

† In P.F. deeſt negatio.

† In P.F. eſt paragraphus præcedentis capitis, qui ſic incipit, Idẽ lib. 38. ſi quis.

† Materiã furti habes latiſſime tractatã per ſcribentis in auth. ſed nouo iure. C. de ſeru. fugiti. per Alexand. conſ. 5. in 1. volu. & ad materiam huius l. vide Bal. in l. ſi quis in tãtã C. vnde vi. iſta lex eſt ſing. & nõ habet concord. ſecundum Bart.

† In P.F. deprehenderit tollentem.

Raptor quandoq; furti non manifeſti non tenetur.

Cum

cui ſurreptum eſt: Sabinus ait, poſſe & commodati agi cum eo, [a] & contra dominum furti [b] ſerui nomine. ſed ſi pecuniam, quam dominus exegit, reddat: euaneſcere furti actionem. [c] Idem & ſi remittat cõmodati actionem. Quod ſi ſeruus tuus rem tibi commodatam ſurripuerit: furti tecum actio non eſt, quia tuo periculo res ſit: ſed tantum commodati. [d] Qui alienis negotijs gerendis ſe obtulit, actionem furti non habet: [e] licet culpa eius res perierit: ſed actione negotiorum geſtorum: ita damnandus eſt, ſi dominus actionem ei cedat. Eadem ſunt [f] in eo, qui pro tutore negotia gerit: vel in eo tutore, qui diligentiam præſtare debet. veluti qui ex pluribus tutoribus teſtamento datis, oblata ſatiſdatione, ſolus adminiſtrationem ſuſcepit. [g] Si ex donatione alterius rem meam teneas, & eam ſurripiam: ita demum te furti agere mecum poſſe Iulian. ait, ſi interſit tua retinere poſſeſsionem: veluti ſi hominem damnatum noxali iudicio defenderis, [h] vel ægrum curaueris, vt aduerſus vindicantem, iuſtam habiturus [i] ſis retentionem.

Caius lib. xiij. ad edi. prouinciale. LVI.

SI pignore creditor vtatur, furti tenetur. [k] Eum, qui quod [l] vtendũ accepit, ipſe alij commodauerit; furti obligari, reſponſum eſt. [m] Ex quo ſatis apparet furtum fieri, & ſi quis vſum alienæ rei in ſuum lucrum conuertat. [n] Nec mouere quem debet, quaſi is nihil lucri ſui gratia faciat. Species enim lucri eſt, ex alieno largiri, & beneficij debitorem [o] ſibi acquirere. Vnde & is furti tenetur qui ideo rem amouet, vt eam alij donet. † Furem interdiu deprehẽſum nõ aliter occidere lex duodecim tabu. permiſit, quàm ſi telo [p] ſe defendat. Teli autem † appellatione & fuſtis, & ferrũ, & lapis, & denique omne, quod nocendi cauſa habetur, ſignificatur. [q]

Condictio, uel uendicatio rei furtiuæ non tollit pœnam, ſed pœnalem actionem furti, & econtra. h.d. Bart.

Cum furti actio ad pœnæ perſecutionem pertineat, condictio verò & vendicatio ad rei recuperationem: apparet recepta re, nihilominus saluã eſſe [r] furti actionem, condictionem verò & vindicationem tolli: ſicut ex diuerſo poſt ſolutam dupli, aut quadrupli pœnã ſalua eſt vindicatio, & cõdictio. [ſ]

---

a Cum eo. commodatario.

b Furti noxali, vt & ĩ. commo. l. rem mihi. §. fin.

c Furti actionem. id eſt, cõdictionem furtiuam. aliud in actione furti: vt ſupra eod. l. inter. ſed hodie fortè idem in actione furti: vt Inſtit. de ob. quæ ex delict. §. quæ de fullone. & C. eo. tit. l. fi. §. talea. quæ ſunt contra quibus dicitur non dari cõmodatario actionem furti ſi dominus eum non cõueniat commodati. ſed certè prorſus alius eſt ibi caſus, ſcilicet, quia ibi extraneus, hic ſeruus commodantis fecit furtum. Sed quare per compenſationẽ non confunduntur ſaltem vſque ad concurrentem quantitatem? Reſpon. propter electionem, quam habet dominus in noxali. Accurſius.

d Sed tantum commodati. Sed quare magis ſi tu contrectas: vt Inſti. eod. §. placuit. cum nõ debeat licere ſeruo, quod non licet libero: vt C. ſi ſer. extero. ſe. l. 1. & facit ad §. ſupra nau. cau. ſtab. l. licet. §. 2. & de excep. do. l. apud. §. ſi quis pupil. verſi. quod ſi is.

e Non habet. facit ſupra eodem, l. cuius contra. & quod ibi not.

f Eadem ſunt. ut nomine rerum ſubtractarum teneatur, ſed non condemnetur niſi actiones cedantur.

g Suſcepit. facit C. de tutor. & cur. qui ſatis non de. l. non omnium.

h Defenderis. & ſic æſtimationẽ damni pro eo ſoluiſti.

i Habiturus. Item poteſt intereſſe, vt ſeruetur ſententia in condemnatione: vt ſic de euictione agat, ſi donatio cœperit à promiſſione: vt C. de iu. do. l. 1. aliàs ergo non, vt hic: ſed ſecus ſi ex venditione poſſideas: vt ſupra eod. l. cum ex. §. 1. & infra ſi quis vxori. §. ſed & ſi rem. quæ ſunt contra. Item non ob. ſ. eod. l. cuius. vt ibi dixi.

SI pignore. CASVS. Creditor puta Bozolus libro ſibi obligato vtitur, tenetur furti. Idem eſt ſi rẽ tibi commodatam alij cõmodas. Idem & ſi fullo veſtimenta mea, quæ accepit ad poliendum, vtitur portãdo ea. Idem eſt ſi aliquis ſurripiat rem ad hoc vt alij donet: ſpecies enim lucri eſt, ex alieno largiri. Furem. Furem inueni in camera mea ſurripiẽtem de die mihi librum meum. poſſum eum impunè occidere ſi ſe telo defendat. Secundo dicit, quid appellatione teli ſignificatur. Cum furti. Cum actio furti datur ad pœnam: rei vendicatio, & condictio furtiua datur ad rem, vel eius æſtimat. dicitur quòd pœnalis non tollitur per perſecutoriã, vel econtra: ſed perſecutoria per perſecutoriam tollitur. Qui ferramenta. Comodaui furi ferramenta ad frangendum oſtium, vel ſcalas ſciens commodaui, nec aliter ſecũ participaui conſilium, teneor furti. Si tutor. Tutor ſtranſigens cum fure rei pupilli tollit act. fur. Fran. Accur.

k Furti tenetur. vt Inſtit. eo. §. furtum autem.

l Eum qui quid. id eſt, aliquid.

m Reſponſum eſt. vt ſupra eod. l. qui vas. §. ſi ego.

n Conuertat. vt ĩ. eod. l. fullo. 1. & ar. de donat. l. ſi tibi decem rem. & ſupra commod. l. ſi vt certo. §. ſed interdum. & C. eo. l. alienum.

o Debitorem. natu ralem: vt & ſupra de pet. hæred. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. & in auth. de hære. & fal. §. ſi vero expreſſim. col. 1.

p Telo. no. telo: quòd nocturnum etiam ſine telo: vt ſupra ad legem Aquil. l. 4. §. 1. & infra de ſica. l. furem.

q Significatur. & facit Inſtit. de iniur. §. qui autem. & ĩ. de vi & vi arm. l. 3. in princ. & infra de verborum ſign. l. armorum.

r Saluam eſſe. vt C. eod. l. ancillæ. & Inſtit. eod. §. 1. & ĩ. de condi. fur. l. ſi pro fure. §. fin.

ſ Condictio. vt tamen vna eligatur: vt C. de noxa. l. fi. & not. ſecundum Azo. quod vendicatione non tollitur ipſo iure condictio: vt ſupra, eo. l. ei qui. quia plus ea continet: vt ſupra de act. & oblig. l. qui ſeruum. §. fin. vel dic, vt dixi in d. l. ei qui. Item videtur contra ſupra, quod

---

alias eſt l. ſi ſeru'.

† Iuxta hoc Cic. lib. 2. offi. dum genera largorũ explicat, Iam illud, inquit, nõ ſunt admonẽdi. eſt. n. in prõptu, vt animaduertãt eũ alios adiuuare velit, ne quod offendit. Et paulo poſt, Extremũ pœnarũ in beneficijs ẽ, ne qd cõtra æquitatem contendas, ne quid pro iniuria.

† Iſte tex. poteſt ad hoc allegari quòd armorũ appellatione venit omne id quod nocere põt.

Cõdictio ſurti rei vend. non tollitur.

Qui ferramenta ſciens commodauerit ad effringẽdum oſtium vel armarium, vel ſcalam ſciens, commodauerit ad aſcendendũ: licet nullum eius conſilium principaliter a ad furtum faciendum interuenerit: tamẽ furti actione tenetur. Si tutor, qui negotia gerit, aut curator tranſegerit cũ fure, euaneſcit b furti actio.

Vlpianus libro xlij. Diſputationum. L V I I.

CVm creditor rem ſibi pignoratã aufert, non videtur contrectare, c ſed pignori ſuo incumbere.

Iulianus libro xxij. Digeſtorum. L V I I I.

INterdũ fur etiam manẽte pœnæ obligatione in quibuſdam caſibus rurſus obligatur, vt cum eo ſæpius eiuſdem rei nomine furti agi poſſit. Primus caſus occurrit, ſi poſſeſſionis cauſa mutata eſſet: veluti ſi res in domini poteſtatem d rediſſet, eandemq; idem ſurripeſſet, vel eidem domino, vel ei cui commodaſſet, aut vendidiſſet. Sed & ſi perſona domini mutata eſſet: altera pœna obligatur. e Qui furem f deducit ad præfectum vigilum, vel ad præſidem: f exiſtimandus eſt, elegiſſe viam, qua rem perſequeretur. g Et ſi negotiũ ibi terminatũ eſt, & damnato h fure recepta eſt pecunia ſublata: in ſimplum videtur furti quæſtio ſublata. maximè ſi non ſolùm rem furtiuam fur reſtituere iuſſus fuerit, ſed amplius aliquid in eum iudex conſtituerit. i Sed & ſi nihil amplius, quàm furtiuam rem reſtituere iuſſus fuerit: eo ipſo, quod in periculum maioris pœnæ k deductus eſt fur, intelligendum eſt quæſtionem furti ſublatam eſſe. Si res peculiaris ſurrepta in poteſtatem ſerui redierit: ſoluitur l furti vitium: & incipit hoc caſu in peculio eſſe, & à domino poſſideri. Cùm autem ſeruus rem ſuam peculiarem furandi conſilio amouet: quandiu eam retinet, conditio eius non mutatur: m nihil enim domino abeſt. ſed ſi alij tradiderit, furtum faciet. n

---

quod metus cauſa.ſ.metum. §. licet. & uaut. cau. lege idem. §. fin. ſed ibi plene dixi.

a Principaliter. id eſt, expreſſim: quia fortè nihil dixit: ſed bene ſciebat ad quid accipiebat. it ẽ ad id quod eũ ſola ope tenebatur: videtur contra ʒ. de verb. ſign. l. ſæpe. in fin. ſed ibi dixi. & facit Inſtit. eo. §. interdum. vet. ope. & ſupra eod. l. in furti. §. ope. & lege, ſi quis vxori. §. neque.

b Euaneſcit. vt & infra eo. l. interdum §. qui tutelam. & ſupra pro emptio. l. qui fundum §. ſi tutor. Accurſius.

CVm creditor. CASVS. Creditor rem ſibi obligatam aufert, non tenetur furti: & intellige quod erat ei tradita res. & eam poſtea amiſerat vel à debitore, qui eam tenebat, abſtulit: & dic vt in gloſſ. Franc.

c Contrectare. imò contra: vt ſupra vi bon. rap. l. 3. Sol. hic loquitur in dubio: ar. argumẽ. ſupra pro ſocio. l. merito. ſed ibi contrarium probatur, ſecundum H. vel hic loquit quando fuerat ei tradita, & poſtea poſſeſſionem amiſerat. vel à debitore qui precario tenebat abſtulit: vel ex conuentione, vel iudicis authoritate. ibi, nullum horum interuenit: vt arg. C. de pig. act. l. 3.

INterdum. CASVS. Aliquando euenit, vt fur obligetur pluries act. furti pro eadem re: ut ſi ſurripuiſti mihi rem, & ea peruenit ad me: iterum eandem mihi ſurripuiſti, uel ei cui commodaueram: teneris duplici actio. fur. Idem ſi ſurripuiſti mihi rem: tandem ea res peruenit ad me, & eam uendidi alicui, & tradidi, & iterum eandem ei ſurripuiſti: teneris & mihi, & nouo domino actio. fur. Qui furem. Furem deprehenſum cum re uera furtiua duxi ad præfectum uigilum, uel ad præſidem. uideor elegiſſe uiam perſecutionis: & ſi iudex condemnat eum mihi in æſtimat. rei ſurreptæ: uidetur ſublata quæſtio furti: ſiue ultra æſtimat. eum condemnauit, ſiue non: cum maiori pœnę, ſcilicet corporali ſit ſubiectus. Si res peculiaris. Res peculiaris ſurrepta eſt ſeruo meo. tandẽ reuerſa eſt in poteſtatem ſerui. ac. fur. quæ erat nata tollitur. Secundo dicit, ſeruus rem ſuam peculiarẽ furti periendo non dicitur fur: cũ rei cõditio per hoc nõ mutetur. Tertio dicit, Tutor poteſt tranſigere cũ fure rei pupilli: & tollitur act. furti. Item ſi contrectatur res ſurrepta in poteſtatem tutoris: cum tutor loco domini ſit. Idem in curatore furioſi, cum & alienare rem furioſi poſſit. Intellige & cum decreto, & ex cauſa iuſta. Vltimo dicit, tutor, item curator furioſi pro re pupilli, vel furioſi ſurrepta habent cõdictionẽ furtiuã. Si duo ſerui. Duo ſerui tui mihi ſurripuerũt ueſtem, & argentũ: egi nomine unius contra te occaſione ueſtis ſurreptæ: poſſum agere nomine alterius occaſione argenti. Fran. Acc.

d In domini poteſtatem. ut ʒ. eo. l. inter. §. fin. & ar. C. de ſer. fug. l. quicũque.

e Obligatur. ſi in poteſtatem noui domini res rediſſet, & iterum ei ſurrepta eſſet, ſecundum R. ſed de hoc nemo dubitat: cum ſuperius reſponſum hoc ſatis dixerit. Dic ergo ut dixi ſupra eo. l. ſi dominum. Item facit infra eod. l. inficiando. §. infans.

f Ad præſidem. facit ſupra, de offic. præſi. l. 3.

g Qua rem perſequeretur. ſcilicet, tantum remittendo pœnam.

h Damnato. ſcilicet non uidetur, quod deberent damnari: quia ius ſuum amiſit: ut ſupra, quod metus cau. l. extat. & C. unde vi. l. ſi qs. & de exhib. reis. l. fin. & C. ut bo. rap. l. res. quæ ſunt contra. Solu. hic fugiſſet: ut C. de Iudæ. l. nullus. & ſupra, quæ in fraud. cred. leg. ait prætor. § ſi debitorem, uel datus fuit mihi à domino, uel ipſe dedit ſi erat liber, ut eum torquerem, & crimen inquirerem, non iudici darem, ſed dedi: ut ſupra, de condictione cauſa data, l. quod Seruius, uel ſpeciale in fure.

† Habetis hic text. no. ad hoc quod eſt licitum capere furẽ, & eum ducere ad iudicẽ: licet dicamus, quod nemo poteſt ſibi ius dicere per l. extat. ſupra, quod met. cauſa tamen ſpeciale eſt in fure, ſecũdum Bar. hic. & quo lexi. ſaciunt ſeſtũ Bar. & Bal. in l. ſi ab hoſte. §. 1. ſ. ſol. matr. Bolog.

i Conſtituerit. fortè uerbera.

k Pœnæ. corporalis, quæ eſt grauior: ut infra de pœ. l. ſaluſ ſeruorum. §. fin. quod poſtulaſſe uidetur dominus pro duplo, uel quadruplo, ſic inciuiliter non modo ut diuario eum ducendo. Azo. & ſic non ob. C. quando ciuilis actio præiu. cri. l. 2. & facit infra de iniur. l. ſed ſi unius. §. 2.

l Soluitur. ut ʒ. de uſucap. l. ſequitur. §. Labeo.

m Non mutatur. ſecus in dominica: ut C. de ſer. fugit. l. 1. & arg. ʒ. de acq. poſſ. l. rem quæ nobis.

n Furtum faciet. ſeruus. & accipiens ſi ſuit ſciens: ut & C. quod cum eo. l. ſi libertam. in fine. ſic ergo nota quod donec eſt apud dominum, poſſeſſio nõ poteſt dici furtiua: ſed traditione facta ſic quaſi poſſeſſione amiſſa fit furti.

ſit furtiua. argu. ſ. de acq. poſſ. l. 3 §. quod ſi ſeruus.
a Transfigere. vt & ſ. eo. l. ſi pignore. §. fi. & arg. C. de transa. l. prætes. ſed non poteſt gratis liquidũ debitum remittere: vt in contrario: vt C. de pact. l. pactum. 3.
b Definit. vt & ſ. de vſucap. l. ſequitur. §. ſi pupilli. Mirum ergo ait, ꝙ non agit furti: ut ſ. eo. l. qui iniuriæ. §. qui alienis.
c Domini. dum bene gerit: non cum male: ut hic: & ſ. eo. l. tutor. & ſupra pro empt. l. qui fundum. §. ſi tutor. & quod ui aut clam. l. ſi is qui. §. ſi tutoris. & ſ. de admini. tut. l. qui tutelam. & C. de quæſtio. l. 2. Sed in duobus caſibus fallit: vt in pacto gratuito: ut modo dixi. Item in conſti. procur. ut C. de procur. l. neque.
d Alienare. cum decreto, & ex cauſa: ut & C. eo. l. 2. & ſupra de eu. fur. l. ab agnato. & l. fin.
e Nomine. nõ ſuo: ut ſ. eo. l. is cuius, & d. l. qui iniuriæ. §. qui alienis.
f Nulla exceptio. quaſi uideatur remiſiſſe pro altero agendo: ſed nõ ſiat ut hic, & infra eod. l. ſi quis ex. §. 2. & facit ſup. de condi. fur. l. ſi ſeruus. 2. §. boue. & ſupra, commo. l. in commodato. §. duobus.

† Sic per contrariũ Paulus ad Gal. ca. 4. hæredem puerũ quãdiu ſub tutoribus eſt nihil à ſeruo differre affirmat.

† Quod pro quia, prout etiã alijs in locis, quæ citat Mand. in Glo. Facult. §. Sanè, in uer. & quod, uer. Nonnunquam quod, pro quia.

Qui tutelam gerit, trãſigere a cum fure poteſt. & ſi in poteſtatem ſuam redegerit rem furtiuam, definit b furtiua eſſe: quia tutor domini loco habetur. † Sed & circa curatorem furioſi eadem dicenda ſunt: qui adeò perſonam domini c ſuſtinet, ut etiam tradendo rẽ furioſi, alienare d exiſtimetur. Condicere autem rem furtiuam tutor, & curator furioſi eorum nomine e poſſunt. Si duo ſerui tui veſtem, & argentũ ſurripuerint, & alterius nomine de veſte tecum actum fuerit, & alterius de argento agetur: nulla exceptio f dari debebit ob eam rem, ꝙ † iam de veſte actum fuerit.

Alphenus lib 4. digeſtorum a Paulo epit. LIX.

SI cretæ fodiendæ cauſa ſpecum g quis feciſſet, & cretam abſtuliſſet; fur eſt: non quia fodiſſet, h ſed quia abſtuliſſet.

S I cretæ. CASVS. Feci ſpecum, id eſt, foſſam in fundo tuo: & inde amoui cretam. teneor furti, non quia cauaui, ſed quia amoui cretam. Franciſcus.
g Specum. Quid ſit ſpecus: dicitur ſ. de uiu. l. 1. §. ſpecus.
h Fodiſſet. non animo lucrandi: aliò qui hoc ipſo quòd amouit de loco ad locũ, licet non abſtulerit, tenetur furti: ut ſ. eod. l. uerum eſt quod. § eum. & hoc patet in eo, qui ſegetem ſecat: ut ſupra eod. l. uulgaris. uel hic ſubaudi tantum.

Iulianus lib. iiij. ad Vrſeium Ferocem. LX.

SI filiofamiliàs furtum factum eſſet, rectè is paterfamiliàs factus eo nomine aget. i Sed & ſi res ei locata ſurrepta fuerit, & paterfamiliàs factus ſit: itidem agere poterit. k

S I filiofamilias. CASVS. Filiofami. factum eſt furtum rei caſtrenſis peculij, uel quaſi. uel aduentitij: eidem facto ſui iuris competit actio furti. idem & ſi res ei locata ſit et ſurrepta. Franc.
i Eo nomine aget. in caſtrenſibus, uel quaſi. ubi competit actio ei etiam ab initio. hodie idem in aduẽtitijs. in profectitijs quoque rectè paterfam. factus aget, ſi forte peculium ſeparatum habet à bonis patris: vt ſ. de mino. l. denique. §. ſed vtrum. nam licet patri ſtatim ſit quæſita actio furti, att tamen in peculio filij: vt ſ. eo. l. ſi quis vaori. §. ſi ſeruus meus. Azo.
k Agere poterit. quia ſua intereſt, & obligatur etiam filiusfa. ut ſ. de act. & oblig. l. filiusfa.

Pater an habeat actionẽ ꝓ furto commiſſo filio in peculio ſuo.

Idem libro iij. ex Minutio. LXI.

SI is, qui rem commodaſſet, eam clàm abſtuliſſet, furti cum eo agi nõ poteſt: quia ſuum recepiſſet, & ille commodati l liberatus eſſet. Hoc tamen ita accipiẽdum eſt, ſi nullas retinendi * cauſas is, cui commodata res erat, habuit: nam ſi impenſas neceſſarias in rem commodatam fecerat: interfuit eius, potius per retentionem eas ſeruare, quàm vltrò commodati agere: ideoq; furti actio nem habebit. m

* P. F. retinendo.

S I is, qui. CASVS. Rem tibi commodaui, & eam tibi ſurripui, non ages furti: cum liberatus ſis ab actio. cõmodati, niſi intereſſet tua tenere rem commodatam puta propter expenſas, quas in re commodata feceris: quam melius ſit per retentionem ſeruare, quam habere ius agendi per act. commodati. nam hoc caſu habes act. furti. Franciſcus.
l Liberatus eſſet. ad hoc ſupra, commo. l. rem mihi. & ad legem Aquil. l. legis. Sed arg. contra ſupra eo. l. in actione. §. qui rem.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. quòd ibi habebat retentionem occaſione. idẽ & hic quãdo habet retentionem ob aliquam cauſam occaſione debiti.
m Habebit. vt ſ. e. l. creditoris. §. fin. & ſ. ui bon. rap. l. 2. §. in hac.

Aphricanus lib. vij. Quæſtionum. LXII.

ANcilla fugitiua quẽadmodum ſui n furtum facere intelligitur, ita partum quoque cõtrectando, furtum facit.

Hæc lex diuiditur in ſex parte. Prima loquitur de ſeruo communi ſurripiente. Secunda de ſeruo pignori dato. Tertia de ſeruo redhibito. Quarta de ſeruo ao pro mandato alicuius. Quinta de ſeruo depoſito. Sexta de ſeruo commodato. Secunda ibi, His etiam. Tertia ibi, Idem dicendum. Quarta ibi, Quod uerò ad mandati actionem. Quinta ibi, Idque euidentius. Sexta ibi, Circa commodatum. uſque ad §. locaui. h. d. Bart.

A Ncilla. CASVS. Si ancilla mea fugiat à me: facit furtum ſui. Idẽ ſi cõtrectat partum ſuum: facit furtum partus. Franc.
n Sui. ut & C. de ſeruis fug. l. 1. & erat dominica, non peculiaris alterius ſerui: quia tunc ſeruares ꝙ dicitur ſ. eo. l. interdum. §. ſi res.

Idem libro viij. Quæſtionum. LXIII.

SI ſeruus communis

S I ſeruum communis. CASVS. Seruus communis, i. meus, & tuus fecit tibi furtũ. aut damnum tibi præſtare teneor, aut partem quam habeo in ſeruo, tibi cedam: & ſi alienaui partem meam, ages cũ emptore ad hoc: ſecus ſi efficiatur liber, vel decedat: nam non teneor, niſi de furto aliquid penes me ſit. Secundo dicit: Obligaſti mihi ſeruum furem ignorans: is mihi furtum facit, agam contraria pignoratitia: vt aut emendes furtum: aut pro noxa eum relinquas penes me. Idem & ſi ſeruum, quem emi à te. tibi reddam ex cauſa redhibit. qui ſeruus fecerat mihi furtum, nam tenebeeris mihi vel furtum emendare, vel ſeruum pro noxa

vni ex dominis furtum fecerit, cõmuni diuidundo [a] agi debere placet: & in arbitrio iudicis contineri, vt aut damnum pręſtet aut partẽ cedat. Cui conſequens eſſe videtur, vt etiam ſi alienauerit ſuam partem: ſimiliter & cum emptore [b] agi poſsit: vt quodammodo noxalis actio caput ſequatur. Quod tamen nõ eo vſque producendum ait, vt etiam ſi liber ſit factus, cum ipſo agi poſſe dicamus: ſicuti nec ageretur, etiam ſi proprius [c] fuiſſet. Ex his [d] igitur apparere, & mortuo ſeruo nihil eſſe, quod actor eo nomine conſequi poſsit: niſi forte quid ex re furtiua ad ſocium peruenerit. His etiam illud conſequens eſſe ait, vt & ſi is ſeruus, quẽ mihi pignori dederis, furtum mihi fecerit: agendo pignoratitia cõtraria conſequar, vt ſimiliter aut damnum decidas, aut pro noxæ deditione hominem relinquas. [e] Idẽ dicendum de eo, quem cõueniſſet [f] in cauſa redhibitionis eſſe: vt quemadmodum acceſsiones, & fructus emptor reſtituere cogitur, ita & econtrario venditor quoque vel damnum decidere, [g] vel pro noxę deditione hominem relinquere cogatur: [h] niſi quid in his [i] amplius ſit. Quòd ſi ſciens quis ignoranti furẽ pignori dederit: omnimodo damnum præſtare cogendũ eſſe. [k] Id enim bonæ fidei conuenire. ſed in actione empti præcipuè ſpectãdum eſſe, qualem ſeruum venditor repromiſerit. [l] Quod verò [†] ad mandati actionem attinet, dubitare ſe ait, num æquè dicendum ſit, omnimodo damnum præſtare debere. Et quidem hoc amplius, quam in ſuperioribus cauſis ſeruandũ eſſe, vt etiã ſi ignorauerit is, qui certum [m] hominem emi mandauerit, furem eſſe: nihilominus tamen

noxa dimittere. Sed ſciens ſeruum furem, cum mihi obligas, & is mihi ſurripiat: præciſè teneris emendare damnum. in act. autem ex empto ſpectabitur quid venditor ſerui promiſit: vt ob id quod promiſit, teneatur. in act. autem mandati aliud ſeruatur, quam in ſuperioribus dictum ſit: vt ſi mandaui tibi vt talem ſeruum, puta Stichum mihi emas, & emiſti, & is ſeruus tibi ſurripiat: teneor act. mandati præciſè omne damnum, quod habes, tibi emendare: etiam ſi ignorabam eum furem. id quod in mandato dixi, ſerua in depoſito. & redditur mirabilis ratio. ſed in cõmodato aliud ſeruatur quando commodatum eſt, factum gratia accipientis tantum: quia ſi ſeruus commodatus facit furtum commodatario, tenetur commodans vel emendare damnum, vel dare pro noxa ſeruum. hæc ſunt vera ſi non ſuit in loco commodans, ſicut & locator. imò poteſt dici, quod is minus teneatur quã locator: vt ſic etiam ſciens commodans ſeruum furem, non teneatur vltra æſtimat. ſerui. Vltimo tenentur ad caſum depoſiti, & mandati: vbi eſt dictum, quòd mandans, & deponens tenentur inſolidum: dicens quòd hæc ſunt vera, quando depoſitarius, vel mandatarius non fuit in culpa: ſecus ſi depoſitarius, aut mandatarius commiſit totum aurum, vel argentum huic viliſſimo ſeruo, quod dominus non feciſſet: certè hoc caſu non tenetur commodans, vel deponens emendare damnum. Locaui. Cum locarem tibi fundum pro certa mercede, conuenit vt fructus agri ſint obligati pro mercede. tandem tu eos clam exportaſti. furti teneris. Item & ſi vendas eos, & emptores exportent: nam fructus efficiuntur furtiui. Secundo dicit: donec fructus cohæreat agro: domini dicuntur: remoti autem, ſiquidem à colono, ſui ſunt: cum voluntate domini eos accipiat. ſed quando emptor, qui emit à colono, percipit: non ſiunt coloni: cum emptor ſuo nomine percepit, non coloni. Statuliberum. Seruus liber eſſe iuſſus eſt, ſi det decem hæredi interim hic ſeruus commiſit delictum propter quod hæres tanquam dominus conuentus eſt noxali, & pendente iudicio noxali ſeruus dedit hæredi decem, & peruenit ad libertatem: nunc hæres petit ſe abſolui à iudicio noxali cum deſijt habere ſeruum. quæritur quid iuris ſit? & refert de qua pecunia ſoluit hic ſeruus decem hæredi: nam ſi de pecunia aliunde habita quam ex peculio, tunc debet hæres hæc decem, quæ habuit à ſeruo dare agenti noxali: & liberabitur à noxali. nam & ſi dediſſet eum pro noxa, antequam dediſſet ſeruus decem hæredi, dediſſet hæc decem. ſeruus enim pro noxa datus eſſet. ſi autem ſeruus dedit decem hæredi de pecunia peculiari: tunc liberabitur hæres à noxali nullo dato agenti noxali: quoniam & ſi dediſſet eum pro noxa ante data decem hæc decem quæ habebat ſeruus in peculio nõ iuiſſent inuito hærede ad eum, cui eſſet datus pro noxa. Franciſcus.

[a] Communi diuidundo. non furti: vt & ſupra, de noxal. l. ſi ſeruus communis. & l. cum ſeruus. & ſupra famil. erciſc. l. & puto. §. final. l. ſi id quod. §. 1. & infra, de iniur. l. ſed ſi vnius. §. ſi ſeruus.

[b] Cum emptore. vt & ſupra, de noxa. leg. de illo. & l. ſi ad libertatem. §. final.

[c] Si proprius. vt & ſupra eo. l. ſerui & ſilij §. fin. & ſupra, de inter. ac. ſi ante. §. 1.

[d] Ex his. quia manumiſſio ſimilis eſt morti: vt & ſupra eo. l. inter.

[e] Relinquas. hoc cum fuiſti ignorans, ſecus ſi ſciens: vt infra, proxim. §. quod ſi ſciens. & ſupra, de pignor. actio. l. ſi ſeruus.

[f] Conueniſſet. id eſt conſtaret: vel cõueniſſet inter ſapientes, vel cum veniſſet, id eſt cum venditus fuiſſet: & hæc verint. vel id eſt conueniendus eſſet.

[g] Decidere. id eſt, emendare.

[h] Cogatur. ad hoc ſupra, de ædil. edic. l. cum autem. §. hæ actiones. ver. Iul. & §. ſequen. & l. quæro. & ſupra eo. l. ſerui & filij. §. fina.

[i] In his. ſcilicet damni æſtimatione, & noxæ deditione. tunc enim non tenetur emptor præſtare fructus & acceſſiones, ſicut ſupra dictum eſt: cum poſſit compenſationem inducere. Idem & ſi tantum deſit in ſola noxæ deditione: aliud ſi plus vel tantum deſit in damno: quia dominus liberatur noxæ dedendo:

[k] Cogendum eſſe. ſine noxa. ſecus in hærede: vt ī. de leg. 1. l. ſi hæres generaliter. quæ eſt contra. ſed hic ſua voluntate ad hoc ſe obligauit, ibi hæres non. argu. ī. de condi. fur. l. & ideo.

[l] Promiſerit. promittens enim, vel ſciens tenetur, non aliàs: vt ſupra, de actio. empti. lege, Iulia. §. item qui furem. & de ædilit. edict. lege, quod ſi nolit. §. primo. Azo.

[m] Certum. aliud ſi incertum: vt ſupra mand. l. inter cauſas §. ſed cum ſeruus. quæ eſt cõtra. & fa. ſupra, de leg. 3. l. ſi ſeruus Titij.

[†] No. pe primo, q̃ nẽ ſociũ fũi nemini debet eſſe dãnoſum. Secũdo not. & tenemẽti, quia alibi non reperies, quod l actione mãdati cõtraria venit leuiſſima culpa ſecũdum Bar. hic.

Decidere.

damnum decidere [a] cogatur. Iuſtiſsimè enim procuratorẽ allegare nõ fuiſſe ſe id damnum paſſurum, ſi id mandatũ non ſuſcepiſſet. Idque euidenter eius in cauſa depoſiti apparere. [b] nam licet alioquin æquum videatur nõ oportere cuiquam plus damni per ſeruum euenire, quam quanti ipſe ſeruus ſit: multo tamen æquius eſſe, nemini officiũ ſuum quod eius cum quo contraxit, non etiam ſui commodi [c] cauſa ſuſceperit, damnoſum [d] eſſe. Et ſicut in ſuperioribus contractibus, venditione, locatione, pignore, dolum eius, qui ſciens [f] reticuerit, puniendũ eſſe, dictum ſit: ita in his culpam eorum, quorum cauſa contrahatur, ipſis potius dãnoſam eſſe debere. nam certè mandantis culpá [e] eſſe, qui talem ſeruum ſibi emi mandauerit: & ſimiliter eius, qui deponat quòd non fuerit diligentior circa monendum, qualem ſeruum deponeret. Circa commodatum autem meritò aliud exiſtimandum, videlicet, quòd tunc eius ſolius commodum, qui vtendum rogauerit, verſetur. Itaq; eũ qui commodauerit: ſicut in locatione, † ſi non dolo id fecerit, nõ vltra pretium [f] ſerui quid amiſſurum. quinetiam paulo remiſsius circa interpretationem doli mali debere [g] non verſari. quoniam (vt dictum eſt) nulla vtilitas commodantis interueniat. [h] Hæc ita puto vera eſſe, [i] ſi culpa nulla ipſius, qui mandatũ, vel depoſitum ſuſceperit, intercedat. Cæterum ſi ipſe [k] vltro cuſtodiam ei [l] argenti fortè, vel numorum commiſerit, cum alioquin nihil vnquam dominus tale quid feciſſet: aliter exiſtimandum eſſe. Locaui † tibi fundum: & (vt aſſolet) conuenit, [m] vti fructus ob mercedem mihi pignori eſſent. Si eos clam deportaueris: furti tecum agere me poſſe aiebat. Sed & ſi tu alij fructus pendentes vendideris, & emptor eos deportauerit: conſequens eſſe, vt in furtiuam [n] cauſam eos incidere dicamus. Etenim fructus quandiu † ſolo cohæreant, fundi [o] eſſe, & ideo colonum, quia voluntate domini eos percipere videatur, ſuos fructus facere. [p] quod certè [q] in propoſito nõ æquè dicitur. Qua enim ratione coloni fieri poſſunt, cũ emptor eos ſuo nomine cogat? [r] Statuliberum, qui ſi decem dediſſet, liber eſſe iuſſus erat, hæres noxali iudicio defenderat. pendente iudicio ſeruus datis decem hæredi, ad libertatẽ peruenit. quæritur, an non aliter abſolutio fieri debeat, quàm ſi decẽ, q̃ accepiſſet hæres, actori dediſſet? Referre [s] exiſtimauit vnde ea pecunia data eſſet. vt ſi quidem aliunde, quam ex peculio, hæc [u] ſaltem præſtet: quandoquidem ſi nondum ad libertatem ſeruus perueniſſet, noxæ deditus, ei cui deditus eſſet, daturus fuerit. [x] ſi verò ex peculio, quia numos hæ-

[a] Decidere. id eſt, emendare.

[b] Depoſiti apparere. niſi apud te cauſa tui deponam: ut ſupra ſi cert. pet. l. ſi quis nec.

[c] Commodi. ſi ergo cauſa utriuſque ſit mandatum, idem quod in pignore dictum.

[d] Damnoſum. hic nota, æquitatem rigori præferri, & aliquid eſſe bonum, cuius contrarium melius eſt. & ad hoc ſupra de inoff. teſtament. lege filio. & de inofficioſo teſtamento, lege fina. & C. de iudic. l. placuit. & de procurat. l. exigendi. in fine. & ſupra depo. lege bona fides. § 1. & de acquirẽdo rerum dominio, leg. adeo. §. inſula. in fine. Item not. officium ſuum nemini eſſe damnoſum. ſic C. de teſti. lege ſi quando. & ſupra quemadmod. teſtamen. ape. l. ſed ſi quis ex ſignatoribus. Sed argument. contra. C. de do. l. t. ſed ibi de lucro, hic de damno uitando certat.

[e] Culpam. ergo ignorans tenetur: & ſic uidetur cõtra. ſupra de pign. act. l. ſeruus. in fine. ſed expone illam, ut ibi dixi.

[f] Non ultra pretium. ut & ſupra, commo. lege, ſi ſeruus, & ſupra, loca. l. ſi quis domum. Accurſius.

[g] Debere. ut non comprehendat latam culpam: ut Inſtit. de ſuſpec. tuto. §. ſuſpectus. Accurſius.

[h] Interueniat. & ſic etiam ſciens nõ uidetur teneri ultra pretium. Accurſius.

[i] Vera eſſe. ut teneatur mandator, uel depoſitor. Accurſius.

[k] Si ipſe. depoſitarius, uel mandatarius.

[l] Ei. ſcilicet ſuo depoſito, uel empto mandato domini. & ſic facit ſupra, de pign. act. l. uel uniuerſorum, & ſupra de neg. geſt. l. ſi negotia.

[m] Conuenit. cauſa tollendæ dubitationis: ut & ſupra manda. l. qui mutuam: nam neceſſe non eſt: ut ſupra, qui cau. pigno. ta. contra. lege, in prædijs. ſed certè imò uidetur neceſſe quo ad actionem furti: ut infra eodem, lege ſi is qui. in princip. ſed contra: ut ſupra, de actio. & obligat. lege, qui ſeruum, §. ſi is. & facit ſupra pro ſocio. l. idem eſt.

[n] Furtiuam. quod dic, ut ĩ. eo. l. falſus. §. ſed & ſi is.

[o] Cohæreant. fundi eſſe: ut ſup. de re. uend. l. fructus. Ac.

[p] Facere. cum merces ſit ſoluta: uel ſides habita de pretio: ut Inſtit. de rerum diui. §. uenditæ.

[q] Quod certè. ſcilicet. quod fiant coloni: licet ſoluat mercedem.

[r] In propoſito .i. eo caſu quando uendidit. Accur.

[ſ] Cogat. & ex uoluntate coloni. & ſic non obſt. ſupra eodem, lege, ſi apes. §. fina. & nota ex ijs quæ hic dicit, quòd fructus non ſunt facti coloni. agit ergo locator hic, quia dominus fructuum, non quia obligati. Sed & illa ratione poſſet agere, ſi non eſſet dominus: ut ſupra de uſucap. l. ſequitur. §. ſi rem. quæ eſt contra. R.

[t] Referre. nunc reſpond. Accur.

[u] Hæc. id eſt, decẽ: ut & ſupra de ſtatulibe. l. ſtatuliber. §. t. nec obſt. ſupra de noxa. leg. ſi quis à multis: quia illa ſecundum iſtam intelligitur. Aliàs autem legitur, hoc.

[x] Fuerit. facit ſupra de condic. ob cau. l. 1. §. fi. & ĩ. de ſtatulibe. l. 1.

Acquitas rigori præfertur.

† In P. F. retinuerit

Officium ſuũ nemini debet eſſe damnoſum.

† In P. F. ſi dolo qđ fecerit.

† Iſte §. eſt ſolennis, ſecundum Bar. hic.

† P. F. ſuo loco hæreant.

Fur-

Furtum. CASVS. Seruo tuo à te domino fugienti iter oſtendi per quod iret. una ſum fur. Fran. Acc.

a Monſtrauit. & ſi ſcinit eum fugitiuum, ſecũdum M. & facit ſ. eo. l. qui ſeruo. in prin. Sed argu. contra. ſ. de ſer. cor. l. 1. in prin. & §. perſuadere. vnde potes dicere: aut in odium domini: aut vt ſic iram domini euaderet, monſtrauit: ut ſupra eo. l. qui uas. §. qui ex voluntate.

redis dederit, quos vtiq; is paſſurus eum non fuerit ei dare: contra ſtatuendum eſſe.

Marcianus libro 4. Regularum. LXIIII.

Furtum non committit, qui fugitiuo iter monſtrauit. [a]

Marcell. lib. ij. publicorũ iudi. LXV.

Non poterit præſes prouinciæ efficere, vt furti damnatum non ſequatur infamia. [b]

Neratius lib. j. Membranarum. LXVI.

A Titio † hærede homo Seio legatus, ante aditam hæreditatẽ Titio furtum fecit. Si adita hæreditate Seius legatũ ad ſe pertinere voluerit, furti eius ſerui nomine aget cũ eo Titius: [c] quia nec tunc cùm faceret furtum, eius fuerit. Et vt maximè quis exiſtimet, ſi ſeruus eſſe cœperit eius, cui furtum fecerat, tolli furti actionẽ, vt nec ſi alienatus ſit, agi poſsit eo nomine: nec poſt aditam quidem hæreditatẽ Titij factus eſt: quia ea quæ leguntur, recta via [d] ab eo, qui legauit, ad eum, cui legata ſunt, tranſeunt.

Qui tenetur ex delicto actione originaliter pœnali, non liberatur pœnitentia. h. d. Bar.

Vlpianus li. j ad edi. ædi. curul. LXVII.

Qui ea mente alienũ quid cõtrectauit, vt lucriſaceret: tametſi mutato conſilio id domino poſtea reddidit, fur eſt. Nemo enim tali peccato pœnitentia ſua nocens eſſe deſijt. [e]

Paulus libro vij. ad Plautium. LXVIII.

ij Si is, qui rem pignori dedit, vendiderit

Non poterit. CASVS. Damnatus furti eſt infamis: nec poteſt præſes facere quin ſit infamis. Franc. Acc.

b Infamia. vt & j. ad Turpil. l. 1. §. 1. in fi. Sed contra C. ex quibus cauſis infa. irro. l. ſi furti. Sol. vt ibi in glo. ſi in prin. & no. q argumento huius legis, & ſ. de ritu nupt. l. palam §. ſi. dici ſo. ſola ſententia aliquem effici infamẽ: licet non ſubſit cauſa. Sed argum. contra, ſupra de ijs qui not. infa. l. lictus. & de hoc dixi ſupra, de ijs qui no. infa. l. athletas. in fine.

† No. ex iſta l. ſecũdum Bar. quod dominiũ rei legatæ trãſit in legatarium directa uia.

A Titio. CASVS. A Titio hærede inſtituto ſeruus Stichus legatus eſt Seio. antequam Titius adeat hæredi. ſeruus Stichus fecit furtum Titio, poſtea Titius adiuit hæredi. & Seius vult habere ſeruum legatum, & habuit. quæritur an Titius habeat actio. furti contra Seium? & dicitur quod ſic: quia tempore furti Titij non erat ſeruus Stichus, cum nondum adiſſet hæredi. & tempore aditæ hæredit. ſiue poſt aditam non ſit ſuus: cum recta via tranſeant ea, quæ leguntur, ad legatarium. Franciſcus.

c Titius. vt & ſ. de noxa. l. ſi ſeruus legatus.

d Recta uia. non ſtatim. ſed adita hæreditate: ut ſ. de leg. 1. l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus. hoc quantum ad ueritatem: aliud de fictione: quia ex tempore mortis eſt legatarij. Nam ſi hæredis fingeretur, iam hic furti agi non poteſt: ut ſupra de noxal. l. ſi alienus. & hic proximè diximus, & ſecundum hoc loquitur ſupra. de pec. l. ſed ſi damnum. [*] §. idemque, & ſi purè. leg. aliàs. §. ſed creditor. & de leg. 2. legatũ ita. & de leg. 1. l. ſi ſeruus Titij. & infra tit. 2. l. 1. §. ſi ſeruus. & ſupra de iudi. l. quod legatur. in fi. & ſupra eo. l. ſi iuſſu. § fin. Sed cõtra huic l. ſ. de fideic. lib. l. cum verò. §. fi. Sol. vt ibi. in glo. fi. Item contra. ſ. de ſer. l. Papinianus. ſed dic ut ibi. in glo. unica. uer. ſic poſito.

[*] peculiũ autem.

ADDITIO. Dic, q ibi teſtator legauit rem hæredis non ipſius teſtatoris: tunc enim non tranſit dominium in legatarium, niſi traditione facta: ut ibi, & in l. ſi quis inquilinos. §. cum ſeruus. ſ. de lega. 2. & no. in l. ſi hæredis, eod. tit. ſecundum Bar.

Qui ea mente. CASVS. Rem tuam ſurripui, & contrectaui animo lucrandi. licet poſtea pœniteam, & tibi reddam: adhuc tamen ſum fur. &

adducitur ratio. Franciſcus.

e Deſijt. ſic ſ. de ædi. edict. l. quis ſit fugitiuus. in prin. & arg. contra. C. de apo. l. 2. qui ſanctam. in fin. & ſ. depoſ. l. 1. §. ſi rem. Sed contra ſ. de vſucap. l. ſequitur. §. idem Labeo. Solut. ibi uendidit, non tradidit: & idcirco non contrectauit. Itẽ contra. ſ. de ſer. fugi. l. 1. §. 1. Ibi ignorauit eum fugitiuũ, q recepit: & ſic fuit ad plus in culpa: hic in dolo, uel alius eſt caſus. Item arg. contra, ſupra de in ius uoc. l. quamuis. & ſupra de iuriſd. om. iu di. l. ſi conuenerit. Vltimò diſtingue circa pœnitentiam: quia aut in contractibus: aut in delictis. Primo caſu in innominatis pœnitere licet: ut ſupra de condict. ob cauſ. l. ſi pecuniam. In nominatis, ſi quidem utriuſque gratia ſunt celebrati, non licet pœnitere: ut C. de act. & oblig. l. ſicut. & de contrah. emp. leg. non idcirco. ſi ad tertius tantum: pœnitere poteſt is, cuius gratia celebratus eſt: ut ſupra dep. l. 1. §. pen. In delictis ſi quidem ſtatum eſt in finibus uoluntatis, & non eſt proceſſum ultra: licet pœnitere, & ſic pœnã euitare: ut infra de pœ. l. cogitationis. Si proceſſum eſt ad actum: ſi quidem conſummatũ eſt, & perfectum non poteſt poſtea pœnitere, ut euitet pœnam: ut hic, & j. ui bo. rap. l. pe. fallit tamẽ: ut C. de cri. ſtel. l. 1. & ſupra de ſer. fug. l. 1. §. 1. & de pub. l. 1. §. dixerit aliquis, uer. q ſi fecerit, & q met. cau. l. ſi cũ except. §. 1. uer ſi. ſatis. Si autem ad actum non conſummatũ, nec perfectum: ſiquidem quia noluit, ſed potuit: licet pœnitere, & non incidit in pœnam: ut j. ad l. Corn. de fal. l. qui falſam. Niſi in caſu: ut C. ad l. Iul. maieſt. l. quiſquis. Si uerò quia non potuit, nihilominus tenetur. ut j. ad l. Pompo. de parr. l. 1. in fi.

Poenitere an & quã do licet.

Si is, qui. CASVS. Rem meam tibi obligaui, & tradidi, uel rem meam tibi ſpecialiter obligaui, & eã Titio uendidi, licet ſim dominus rei, tamẽ dicitur quod fur ſum. Si is cui. Rem meam mihi ſurreptam, & apud furem exiſtentem Titio legaui, nunc fur adhuc eã contrectat: quæritur an actio furti Titio legatario detur? & dicitur quòd ſic ex hac contrectatione: non ex prima. & redditur ratio. Eum qui. Mulionem plures mulas habentem in ſtabulo uocaui in ius dolo malo ad hoc ut mulæ ei ſubtraherentur: & ſubtractæ ſunt. dicitur quòd teneor furti. Iulia. reſpondit. Seruus præpoſitus ad pecunias domini exigendas manumiſſus poſtea fugit. dicitur quòd furtum facit. Idem in tutore cui finita tutela ſolutum eſt à debitoribus pupilli.

Si tu Titium. Commendaſti mihi Titium dicendo quòd erat idoneus, & quòd ſecurè poteram ei mutuare: & ego ignorans quis ſit Titius, mutuaui cuidam alij, puta Seio pauperi, quem dixiſti uocari Titium. & ipſe

ipſe Seius in hac fraude fuit. dicitur quòd furtum facis, & teneris furti, & etiam ipſe Seius: ſecus ſi Seius hoc ignorat. nam hoc caſu tu non teneris furti, ſed actio in factum. Si ſtipulatus. Promiſiſti per te non fieri quo minus des mihi Stichum intra Calendas Iulias. ante Calendas ſurreptus eſt tibi, & ſic es liberatus ab acti. ex ſtipulatu, non tamen datur mihi actio furti. licet mea interſit eum non eſſe ſurreptum. Franc.

eam: quamuis dominus ſit, furtum facit: ſiue eam tradiderit creditori, ſiue ſpeciali [a] tantum pactione obligauerit. idque & Iulianus putat. Si is, cui res ſurrepta ſit, dū apud furem ſit, legauerit eam mihi: an ſi poſtea fur eam cōtrectet; furti actionem habeam? Et ſecundum Octaueni ſententiam mihi ſoli competit furti actio: cùm hæres ſuo nomine [b] non habeat: quia quacunq; ratione dominium mutatum ſit, domino competere furti actionem conſtat. Eum qui mulionem dolo malo in ius vocaſſet, [c] ſi interea mulæ periſſent, furti teneri, veteres reſponderunt.

Iulia. reſpondit, eum, qui pecunijs exigendis præpoſitus ſit, ſi manumiſſus [d] exigat, furti teneri. Quod ei cōſequens dicere eſt & in tutore, cui poſt pubertatem ſolutum eſt. Si tu Titium mihi cōmēdaneris quaſi idoneum cui credere, [e] † & ego ignorem Titium qui ſit: ſi deinde tu alium adducas quaſi Titium: furtum facies: [f] quia Titium hūc eſſe credo: ſcilicet ſi & ille, qui adducitur, ſcit. quòd ſi neſciat: non facies furtum. Nec ei qui adducitur, opem tuliſſe poterit videri, cum furtum factum non ſit: ſed dabitur actio in factum [g] in eum, qui adduxit. Si ſtipulatus de te [h] ſim, per te non fieri, quominus homo Eros intra Calendas illas mihi detur: quamuis mea interſit, eum non ſurripi, cum ſurrepto eo ex ſtipulatu non teneris: ſi tamen per te factum nō ſit, quò minus mihi daretur, non tamen [i] furti actionem me habere.

† P. Fl. & ego in Titiū inquiſiui: deinde &c.

Celſus libro xij. Digeſtorum. LXIX.

INficiando depoſitum, nemo facit furtum. [k] Nec enim furtum eſt ipſa inficiatio, licet prope furtum ſit. Sed ſi poſſeſſionem eius adipiſcatur interuertendi cauſa: facit furtum. Nec refert, in digito habeat annulum, † an datus [l] hypothecæ ſit, quē cum depoſito teneret, habere pro ſuo deſtinauerit.

† In P. Fl. an dactyliotheca, quem &c.

In actione furti habetur ratio intereſſe, quod eſt extra rem. hoc dicit. Bart.

[a] Speciali. aliud ſi generali: vt C. de ſer. pig. da. man. l. ab eo. Vel dic ſpeciali, id eſt expreſſo. vt C. de nego. geſt. l. negotium. quod eſt audacius, quia ius habet in re: vt ar. ſupra, de acquir. hæredi. l. ſi ſeruum quis. §. final. Azo. Item videtur cōtra ſupra, de diſtra. pignor. l. i. Solu. vt ibi. Item facit ſupra eod. l. interdum accepit. & l. in actione. §. ſi. & quod ibi not. & C. de vſucapio. pro empt. l. cum ſit probatum. Accur.

[b] Suo nomine. ſed nomine defuncti ex prima contrectatione: vt ſupra eod. l. interdum accedit. Item contra infra eod. l. is cuius. §. fin. ſed ibi ſub conditione erat legatus, vel non erat hæreditarius. Itē dic vt not. ſupra ead. l. ſi dominium. & facit ſupra eo. ti. l. à Titio. Accurſius.

[c] Vocaſſet. vt el mulæ ſubtraherentur: & ſic opem præbuit: vt ſupra eodem, l. in furti. §. ope.

[d] Manumiſſus. ſciēs ſe manumiſſum: ſecus ſi ignorans: vt ſupra ſi certum petatur, l. eius. quæ eſt cōtra. & facit ſupra, de ſolu. leg. ſi quis ſeruo. & l. quod ſeruus. Accurſius.

[e] Crederem. id eſt mutuarem. Accurſius.

[f] Furtum facies. vt & ſupra, eod. l. ſi quis quid perferendum. ſed contra ſupra, de iuriſ. om. iud. l. ſi quis id. §. ſi. ſol. vt ibi.

[g] In factum. ſubſidiaria Aquilia: quia de dolo non datur, nam in perſonam labitur creditor. vnde non transfertur dominium: ideoq; ceſſat de dolo cum rei ven. duret. & de hoc dic vt dixi ſupra eo. l. ſi quis vxo. §. cum Titio.

[h] Si ſtipulatus de te. id eſt à te. Accurſius.

[i] Non tamen. vt ſupra, eodem l. is cui. & infra, eod. l. is cuius. in princi. Accurſius.

INficiando. CASVS. Depoſitarius negat penes ſe depoſitum eſſe, non propter hoc eſt fur. ſed tunc demum, cum incipit contrectare. Si tibi. Promiſeras Titio Stichum dare intra certum diem, & ſub pœna. tandem interim eſt tibi ſurreptus Stichus. & ſic quia non potuiſti dare Titio intra diem, incidiſti in pœnam. dicitur quod hoc totum conſequeris per ac. fur. Infans. Surripuiſti mihi Infantem. hic infans penes te furem exiſtēs adoleuit, & factus eſt magnus. dicitur quòd dicetis furtum feciſſe & infantis, & adoleſcentis. vnum tamen furtum eſt: & vna actione furti agetur: in qua veniet damnum quanti homo plurimi fuit. & ſic tempus adoleſcentiæ ſpectatur, cum tunc pluris fuerit quam prius.

Cum ſeruus. Seruum emi. hic ſeruus fecit nunc mihi plura furta, & quia nūc apparet vitioſus egi redhibitoria: & ſic factus eſt inemptus. volo agere furti contra venditorem, cui nunc reddidi ſeruum pro furtis, quæ fecit ſeruus penes me exiſtens. dicitur quòd nō poſſum. Quod furi. Seruus furtiuus ipſi furi fecit furtum, tenetur dominus ſerui. Si colonus. Colonus, qui conduxerat fundum vſque ad quinquennium: finito quinquennio remanſit in fundo inuito domino fundi, & fructus percepit. dicitur quòd tenetur furti nomine fructuum etiam fructibus conſumptis. Franc. Accur.

[k] Facit furtum. ad hoc ſupra, de acquir. poſſeſ. l. 3. §. ſi rem. & ad exhi. l. the'auros. & ſupra eod. l. ſi. & ſupra mand. l. e. ſi procuratorem. §. dolo. & l. procurator. & ī. co. l. ſi quis vxori. §. neque. Accur.

[l] Datus. id eſt, obligatus, & creditori traditus: vel dic depoſitus in apotheca: & ſic interuenit contrectatio. Vel dic quòd erat etiam prius in apotheca. ſed tunc quomodo ſine contrectatione? Reſpon. trahitur retro quaſi tunc contrectauerit cum apprehendit. Quid ergo ſi medio tempore fuit pretioſior res poſt acceptationem ante interuerſionem: nunquid æſtimabitur cū retrotrahitur? Reſpon. non: quia non ad omnia retrotrahitur. ſic & alias: vt C. de do. inter vi. & vxo. leg. donationes. i. vel ſi velis dicere hoc caſu nō fieri furtum: dic quod hęc litera, nec refert &c. refertur ad principiū legis, non ad proximè dicta. quod patet. quia ſubijcit, quem cum in depoſito teneret &c. ſed prima lo. placet.

Suffice-

a Sufficere.]aliàs ſufferre. & tunc plana. aliàs ſufficere, & tunc, id eſt, præſtare. vel id eſt, ſuppoſitam eſſe, vel ſubrogatam in locum illius: ſicut & dicitur, Suffecti conſules, id eſt ſubrogati. an autem pœna duplicetur, dic vt ſupra, eod. l. in furti. in princip. & facit infra proxi. Accurſius.

b Vnum tamen. ſic ſupra, de verb. oblig. l. quibus. Accur.

c Altero. ſecus ſi à domino ad quem re diſſet: vt ſupra eo. l. interdum fur. Accurſius.

d Adoleſcentis. facit ſupra proxi. §. & ſupra, de cōdict. fur. l. ex argento. & ſupra eod. l. in furti. & quod ibi not.

e Exiſtimare. q. d. nihil. Accur.

f Cum ſeruus. facit ſupra eo. l. ſerui & filij. §. cum autem.

g Placet. contra ſupra eo. l. itaque. §. 1. ſed ſolue, vt not. ī. depo. l. 1. §. ſi predo.

h Poſſit. per conditionem furtiuam & facit ſupra ſi certum peta. l. ſi quis nec. §. penul. & ſupra quod vi aut clā. l. ſi alius. §. notauimus. Accurſius.

Hæredita: e. CASVS. Rei hæreditariæ non dicitur fieri furtū: nec datur actio furti, niſi in tribus caſibus. Primus ſi defunctus eam obligauerat. Secundus ſi commodauerat. Tertius ſi alius habet vſumfru. in ea. his enim caſibus ſi res hæreditaria ſurripiatur, efficitur res illa furtiua, vt ſic non poſſit vſucapi: & hæredi poſtea adeunti datur actio furti. Franc.

i Iulianus negabat. vt & ſupra, de noxali. l. ſi ſeruus legatus. & infra, de crimine expila. hære. l. 2. §. final. & infra titol. 2. l. 1. §. Scæuola. idemque ſi putauit hæreditariam: vt infra eod. l. ſi quis ex bonis, ſecus in Aquil. vt & ſupra, ad legem Aquil. l. ob id. Accurſius.

k Aut in qua. Alienus eſt. vt ſupra, de vſucap. l. ſi homo.

* P. Fl. coæſtimabitur.

✝ Colligit Bartolus hic & male ex iſto tex. quod fur cōtrectās rem furtiuā per diuerſa territoria, vnicum tantum furtū ex pluribus, & diuerſis contrectationibus cōmittit. de quo dic vt poſui in ad dnio. ad l. vulgaris. In prin. in ver. plura ſunt furta. & ibi bona glo. in ver. fureri ..eo. quib. adde ſingul. Alexā. de Imo. conſil. cxj. incip. obijcitur carcerati. vo. 4.

Si tibi ſurreptum eſt quod niſi die certa dediſſes, pœnā promiſiſti, ideoq; ſufferre a eam neceſſe fuit: furti actione hoc quoq; æſtimabitur. *

Pro toto tempore vnum furtum eſt, niſi fuerit poſſeſſio interrupta. Item in actione furti inſpicitur quanti plurimi res fuit à tempore furti. h. d. Bart.

Infans ✝ apud furem adoleuit. tam adoleſcentis furtū fecit ille, quàm infantis: & vnum tamen b eſt furtum. ideoq; dupli tenetur tánti, quanti vnquam apud eum plurimi fuit. Nam quòd ſemel duntaxat furti agi cú eo poteſt: quid refert propoſitæ quæſtioni? Quippe ſi ſurreptus furi foret, ac rurſus à fure altero c eū recuperaſſet: etiam ſi duo furta feciſſet: non amplius, quàm ſemel cū eo furti agi poſſet Et nec dubitauerim, quin adoleſcētis d potius, quàm infantis æſtimationem fieri oporteat. Et quid tam ridiculum eſt, quam meliorem furis cōditionem eſſe propter continuationem furti, exiſtimare? e

Cum ſeruus f inemptus factus ſit, non poſſe emptorem furti agere cum venditore ob id, quod is ſeruus poſt emptionem ante, quā redderetur, ſurripuiſſet. Quòd furi ipſi furtum fecerit furtiuus ſeruus, eo nomine actionem cum domino furem habituū placet: g ne facinora talium ſeruorum nō ſolùm ipſius impunitatem præſtent, ſed dominis quoq; eorum quæſtui ſint. * Plerunq; enim eius generis ſeruorum furtis peculia eorundem augentur. Si colonus poſt luſtrum cōductionis, anno amplius fructus inuito domino perceperit: videndum, ne meſsis, & vindemiæ furti cum eo agi poſsit. Et mihi dubium non videtur, quin fur ſit: & ſi conſumpſerit rem ſurreptā, repeti eam ab eo poſsit. h

Non habet quis per alium, quod per ſe habere non poteſt. hoc dicit. Bart.

Marcellus lib. viij. Digeſtorum. LXX.

Hæreditariæ ✝ rei furtū fieri Iulianus negabat: i niſi fortè pignori dederat defunctus, aut commodauerat.

Scæuola lib. iiij. Quæſtionum. LXXI.

Aut in qua vſusfructus alienus eſt. k

Marcellus lib. viij. Digeſtorum. LXXII.

His enim caſibus putabat hæreditariarum rerum fieri furtum, & vſucapionem impediri. idcircoq; hæredi quoque l actionē furti competere poſſe.

Si is, cui cōmodata res eſt, male vtitur ea: tenetur furti, id eſt, condictione furtiua, & commodati: & vna actione experta, tollitur altera. hoc dicit. Bart.

Iabolenus lib. xv. ex Caſſio. LXXIII.

Si is, cui cōmodata res erat, furtū ipſius admiſit: m agi cū eo & furti, & commodati n poteſt. & ſi furti o actum eſt, commodati actio ex-

l His enim. Hæredi quoque. per alium ergo habet quod per ſe habere non poteſt. ſic ſupra quæ res pign. obli. poſ. l. Ariſto. & ſupra, de acquiren. hæredita. l. cum hæreditate. Sed argumen. contra C. de vſur. l. eos. in ſi. ſed illud generale: cætera ſpecialia. vel non poteſt per alium à ſe ſubmiſſum: at hic non fuit ab eo ſubmiſſus, argu. ſupra, de admini. tuto. l. ita autem. §. geſſiſſe. Accurſius.

Si is cui. CASVS. Commodaui tibi rem: tu malè vſus es ea, tractās eam, teneris furti, id eſt condictione furtiua: item commodati & ſi agatur furti id eſt condict. furti. tollitur ipſo iure actio commodati. & ſi agatur primo commodati, tollitur condictio furti ope exceptio. Eius rei. Aliquis hæres rem alienam poſſidebat titu. pro hærede. Interim eſt ei ſurrepta, dicitur quòd non competit ei actio furti, licet eius intersit: quia vſucepiſſet eam. ſed hoc non dicitur intereſſe eius, qui lucrum ſperat cum damno alterius, ſed potius illius, qui erat eam amiſſurus per vſucapionem. Franciſcus Accurſius.

m Amiſit malè vtēdo. Si autem damnum dando tunc obtinet ſupra commo. l. vnde quæritur. in fine.

n Et commodati. ſic in depoſito: vt ſupra, depoſi. l. ſæculum. & in locato: vt ſupra loca. l. ſi locatum. Accurſius.

o Furti. id eſt, condictione furtiua. & ſic non eſt contra. ſupra pro ſoc. l. rei communis. & l. ſeq. & ī. de act. & obliga. l. qui ſeruum. §. ſi ſa. in fine. vbi de actione furti dicit. vel ſolue vt ibi. ſed hæc eſt veritas. hodie mihi detur tolli electione etiam actio furtis vt C. eodem, l. final. nec dicas ibi loqui, quādo extraneus fecit furtum in re commodata.

* P. Fl. ſunt.

✝ Cice. li. 7. epiſtol. 21. epi.

a Extinguitur. ipſo iure: cum tantum & etiam plus contineat condictio furtiua quam actio commodati, ſcilicet extrinſecas vtilitates. vt ſupra, de condict. furt. l. 3. & ita ſolutione eius quod debetur, &c. vt in inſtitu. quibus modis tol. oblig. in princip. Item quod habeo, petere non poſſum: vt ſupra, de ſolu. l. ſi ſtipulatus §. 1.

b Actioni furti, id eſt, condictioni furtiuæ, & ideo non ipſo iure: quia plus continet condictio: vt dixi, non autem actio furti, quæ ad pœnam tantum datur. vt dicta l. pro ſocio, l. rei communis. & l. ſequen. Sed quidam hic dicunt idem de actione fur. quia datur ex eo quod intereſt: ſicut commodati: licet in duplum, argumen. infra, de regu. iur. l. nemo ex his. §. quoties quod nihil eſt, & facit C. eo. l. 1.

c Non pertinet. pro ea æſtimatione ac ſi eſſet ſua: vt ſic non obſit ſupra eodem, l. itaque. §. 1. & l. cum æs. §. 1. & infra eodem, l. furtiuam.

d Poſſit. eſt ergo extraneus: alias contra: vt C. de vſucap. pro hærede. l. nihil. Azo.

e Facturus eſſet. hic eſt contra ſupra eo. l. ſi quis vxori, §. pen. ſol. vt ibi.

f Sempronia. Centurioni, ſub quo vir eius militabat: quæ cum noller amplius expectare libellos repudij fecit.

g Ad officium ſuperioris fortè.

h Lucius. tabellio fortè.

i Cõmiſſum. cũ intereſſet mulieris eos non legi in publicum: quia debitor ſuus, quem ipſa conuenire volebat aufugit: cum in ipſis libellis continebatur de committendo negotio alicui amico gerendo. æquiparatur ergo hæc lectio inſtrumentorum furto: vt & ſupra eod. l. qui tabulas.

tinguitur. a ſi commodati, actioni furti b exceptio obijcitur.

Actio furti non competit ei qui de lucro certat: ſed ei, qui de damno vitando cõtendit. hoc dicit. Lex ſequens ponit per ſe caſum.

Eius rei, quæ pro hærede poſsidetur, furti actio ad poſſeſſorem non pertinet, c quamuis vſucapere quis poſsit: d quia furti agere poteſt is, cuius intereſt, rem non ſurripi. Intereſſe autem eius videtur, qui damnũ paſſurus eſt: non eius, qui lucrũ facturus eſſet. e

Modeſtinus libr. vij. Reſponſo. LXXIIII.

Sempronia f libellos cõpoſuit, quaſi datura Centurioni, 1 vt ad officium g tranſmitterentur: ſed non dedit. Lucius h Titius pro tribunali eos recitauit, quaſi officio traditos. Quæro, cum non ſint in officio inuenti, neque Centurioni traditi: quo crimine ſubijciatur, qui auſus eſt libellos de domo ſubtractos, pro tribunali legere qui non ſunt dati? Modeſtinus reſpondit: ſi clàm ſubtraxit, furtum commiſſum. i

Creditor vendens pignus ante, quàm debeat, furtum committit. hoc dicit. Ang.

Iabolenus libro xv. ex Caſsio. LXXV.

SI is, qui pignori rem accepit, cùm de vendendo pignore nihil conueniſſet, vendidit: aut ante, quam dies venditionis veniret, pecunia non ſoluta, id fecit: furti k ſe obligat.

Si is qui. CASVS. Creditor vendidit pignus, cum de vendendo pignore nihil eſſet dictum: vel ſi eſſet dictum, vendidit ante diem appoſitam de vendendo. dicitur quod furti tenetur. Franc. Accur.

k Furti. niſi ter denuntiauerit. vt ſupra, de pig. actio. l. ſi conuenerit.

Qui emit ancillam furtiuam ab aliquo, & alius ei ſurripuit tenetur ſurripiens domino ancillæ in duplum, & emptori in duplũ quanti eius intereſt. h. d. Bart.

Idem libro iiij Epiſtolarum. LXXVI.

FVrtiuam ancillã bona fide duorũ aureorum a emptã cum poſsiderem, ſurripuit mihi Attius, cum quo & ego & dominus furti agimus. Quæro, quãta æſtimatio pro vtroque fieri debet? Reſpõdi, emptori duplo, quanti eius intereſt, æſtimari debet. Domino autem duplo, quanti ea mulier fuit. Nec nos mouere debet, quòd duobus pœna furti præſtabitur: quippe cum eiuſdem rei nomine præſtetur: emptori, eius poſſeſsionis, domino, ipſius proprietatis cauſa præſtanda eſt. 1

Pomponius libro xxi ad Q. Mut. LXXVII.

SI is, qui ſimulabat ſe procuratorẽ eſſe, effeciſſet, vt vel ſibi, vel cui me delegauit, promitterem: furti cum eo agere nõ poſſum, quoniam nullum corpus interueniſſet, quod furandi animo contrectaretur. m

Idem libr. xxxviij. ad Q. Mutium. LXXVIII.

QVi re ſibi cõmodata, † vel apud ſe depoſita vſus eſt aliter, atq; accepit, ſi exiſtimauit, ſe nõ inuito domino id facere, furti nõ te-

Furtiuam. CASVS. Emi ancillam furtiuam à fure bona fide. tandem Attius mihi ſurripuit. dicitur quod tenetur Attius duobus actio. furti, ſcilicet vero domino ancillæ in duplum quanti ancilla fuit: emptori in duplum quanti eius intereſt. Franciſcus Accurſij.

l Præſtanda eſt. vt ſupra eodem, l. inter omnes. §. ſi ſeruus. & l. cum æs §. 1. & l. ſi is cui. & infra vi bonor. rapto. l. 2. §. in hac. & ſupra, vti poſſid. l. ſi duo. in fin. Sed in creditore, & debitore quid ſit, habes ſupra, eodem, l. cum qui. §. idem ſcribit. Accurſius.

Si is, qui. CASVS Titius dicens ſe procuratorem creditoris mei fecit quod ſibi promitterem, vel ei cui me delegauit, id quod debebam creditori meo. dicitur quod non eſt fur, cum nullum corpus interuenerit, quod poſſit contrectari. Franciſcus.

m Contrectaretur. ex iſtis verbis non ſit furtum: vt ſupra, eodem, l. ſi quis vxori. §. neque. Accurſius.

Qui re ſibi. CASVS Commodatarius vtitur re commodata ad alium vſum, quam accepit: vel depoſitarius vtitur re depoſita credens ſe non facere inuito domino. dicitur quod non eſt fur, nec actione depoſiti pro hoc tenetur: commodati autem tenetur, ſi non debuerit exiſtimare dominum ſi ſciſſet, permiſſurũ eum vti ad talem vſum, ad quem vſus eſt.

Si quis. Fur rem furtiuam furto amiſit. dicitur quòd domino rei datur actio furti, non furi: licet intereſſit eius, quia ex inhoneſta

a Pretio. alias duob[9] aureis.

† Vide q in hũc locũ ex Labeone. & Sceuola refert Gell. li. 7. noct. Atti. c. 15.

inhoneſta cauſa intereſt. & hæc ſunt vera, etiam ſi nemo apparet dominus rei furtiuæ, vt quia ſit hæreditaria: ne aliquis hæres ſit exiturus. nam hoc caſu fur non habet furti actionem, ſicut nec ille qui poſſidebat rem tit. pro hærede, & interim ſurrepta eſt. nam non habet furti actio. licet ſi non amiſiſſet, eam viucepiſſet. dominus ergo rei habet act. furti & contra primum furem, & contra ſecundum. & ſi agat cõtra vnũ, adhuc competit contra alium. Item cõdictione furtiua vterq; tenetur. Franciſcus Accurſius.

a Non tenebitur. vt & ſupra eod. l. inter omnes. §. recte.

b Exiſtimare. hoc quo ad actionem cõmodati. ſed furtum non fit ſine affectu, vt Inſtit. de obli. quæ ex delict. §. placuit. ſic & ſupra, depoſi. l. quod ſeruus. & ſupra quod vi aut clam l. Seruius. & ad leg. Aquil. l. ob id. & ſupra, de neg. geſt. l. ſed an vltro. in fi. & infra, de exi. expil. hære l. fi. in fine.

c Non poteſt. imò vt ſupra eod. l. inficiando. §. infans. ſed ibi ſine iudicio recuperauit. Accur.

d Non prioris. ex honeſta cauſa: vt ſubijcit.

e Furis. ſcilicet, intereſt.

f Si honeſta ex cauſa. vt & ſupra, eod. l. in cuius. & l. ſeq. niſi in caſu: vt ſupra eodem, l. qui vas. §. ſi ego.

g Nemo extaret. vt hæreditariæ.

h Lucrum. cum alterius iniuria: vt ſupra eo. l. in cui. §. fi.

nebitur: [a] ſed nec depoſiti vllo modo tenebitur: commodati an teneatur, in culpa exiſtimatio erit: id eſt, an non debuerit exiſtimare [b] id dominũ permiſſurum.

Fur pro re quam ſurripuit, non poteſt furti agere cõtra eum, qui illam ſurripuit. h. d. Bart.

Si quis alteri furtum fecerit: & id, quod ſurripuit alius ab eo ſurripuerit: cum poſteriore fure dominus eius rei furti agere poteſt; fur prior non poteſt. [c] ideo quia domini interfuit, nõ prioris [d] furis [e] vt id, quod ſurreptum eſt, ſaluũ eſſet. Hęc Quintus Mutius refert: & vera ſunt. Nam licet interſit furis rem ſaluam eſſe: quia condictione tenetur. tamen cũ eo is, cuius intereſt, furti habet actionem, ſi honeſta ex cauſa [f] intereſt. Nec vtimur Seruij ſententia, qui putabat, ſi rei ſurreptæ dominus nemo extaret, [g] nec exiturus eſſet furem habere furti actionẽ. non magis enim tunc eius eſſe intelligitur, cùm lucrum [h] factu-

i Condictionem. ſed & ſi ſemel condictionem fuerit conſecutus, ceſſat poſtea: vt C. de condi. fur. l. 1. & ff. eo. l. ei qui. Alij contra. vel dic, an rem prius cõſequar à primo: & tunc non tollitur. an æſtimationem: & tunc ſic: argu. inſti. de leg. §. ſi res aliena.

Qui ſaccum. CASVS. Saccum in quo erat pecunia ſurripui, habens animum principaliter ſurripiendi pecuniam. dicitur quod teneor furti nomine pecuniæ, & ſacci. Fran. Accur.

k Animus. principaliter, & directò, ſed ſecundario: & ſic non eſt contra ff. eo. l. ſi quid int. vel ſolue vt ibi: & ſic coacta voluntas, eſt voluntas. ſ. ſecũdario: vt ff. quod met. cau. l. ſi mulier. § pen. & ff. de pœ. l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. Et notant quidam tres caſus, quibus ſine affectu fit furtum. Primus hic. Secundus infra eod. leg. fullo. §. 2. Tertius ſupra, de condic. ob cauſam data. l. penul. Accurſius.

Volũtas coacta, voluntas eſt. Furtũ quãdoq; ſine affectu cõmittitur.

l Rem inſpiciendam. Spectet. quod quando ſit, habet ſupra commo. l. cum. §. 1. & ff. de præſcrip. verb. l. ſi gratuitam. §. 1. & l. ſi rem.

Si debitor. CASVS. Debitor ſurripuit pignus creditori: & furti condemnatus ſoluit pœnam creditori. hanc pœnam, quam ſoluit, nullo modo recuperat. Franciſcus Accurſius.

m Recipit. vt & ſupra, de pignor. act. l. ſi pignore. & dic vt ibi. & facit ſupra, de condi. indebit. l. pœnæ, & de ſolu. l. id quod pœnæ. Accurſius.

Si vendidero. CASVS. Vendidi tibi ſeruum: & ante, quam traderem eſt mihi ſurreptus ſine culpa mea. dicitur, quod actio furti mihi competit, cum dominium ſerui adhuc penes me ſit.

Cum autem. Cum ago furti ratione dominij, etiam ſi non interſit mea, niſi ratione æſtimationis corporis, illud demum veniet. vnde ſi hæredi ſtatuliber eſt ſurreptus, vel res quæ erat alij ſub condi. legata: æſtimatio demum rei veniet in hac act. furti. ſi autem agitur furti, non ratione dominij, ſed ratione intereſſe, ſiue alterius vtilitatis: vt cum fulloni ſunt ſurrepta veſtimenta, vel creditori pignora: tunc id, quod intereſt, veniet in actio. furti: nec inſpicietur dominium.

rus ſit. dominus igitur habebit cum vtroq; furti actionem: ita vt ſi cum altero furti actionem inchoet, aduerſus alterum nihilominus duret. Sed & condictionẽ: [i] quia ex diuerſis factis tenentur.

Idem lib. xiij. ex varijs lectio. LXXIX.

Qui ſaccum habentem pecuniam ſurripuit, furti actione etiam ſacci nomine tenetur: quamuis non ſit ei animus [k] ſacci ſurripiendi.

Papinianus lib. viij. Quęſtionum. LXXX.

Rem inſpiciendam quis dedit, ſi periculum ſpectet [l] ad eum, qui cepit, ipſe furti agere poterit.

Idem libro ix. Quæſtionum. LXXXI.

Si debitor † pignus ſurripuit: quod actione furti ſoluerit, nullo modo recipit. [m]

Idem libro xij. Quæſtionum. LXXXII.

Si vendidero, neq; tradidero ſeruum, & is

† Dicit tamen hic Bar. ſe putare quòd ſi debitor ſit paratus ſoluere antequã condemnetur liberatur ab actiõe furti.

Si ad exhibẽdum. Legaueras mihi quẽ vellem de ſeruis tuis. vnus eorum hæredi tuo ſurreptus eſt: agebam ad exhibendum, petens omnes exhiberi, vt eligam quem volo. dicitur quod hæres habet actionem furti contra furem.

Cum raptor. Dicitur quòd raptor eſt fur manifeſtus, ſed ille qui præbuit opem raptori, non eſt fur manifeſtus: ſed vi bono. rapto. tenetur.

Si Titius. Credebam debere x. Titio: ſolui ea falſo eius procuratori ſciens me non debere: Titius tamen hoc ratum habet. dicitur quòd Titius habet act. nego. geſto. contra illum accipientem, & petam à Titio hæc x. condi. Inde item aduerſus falſum procuratorem agam cõdi. fur. & ſi agam contra Titium condi. indeb. debeo ei cedere condi. fur. quam habeo contra falſum procur. Si autem debebam decem Titio, & ratum habuit, quod ille accepit: ceſſat actio furti, cum ſim debito liberatus. Tandem dicit: Falſus procurator tunc facit furtum, ſi nomine veri procuratoris vtatur. Idem in eo, qui dicit ſe hæredem creditoris, cum alius eſſet: & petit pecuniam, & habuit.

Qui tem. Non verus procu. Titij eius Titij nomine ſoluit z. ſalſo procuratori creditoris, & Titius hoc habuit ratum. dicitur quod Titius non habet actionem furti, ſed ſoluens. condictionem autem indebiti habet Titius. ſoluens autem condic. furtiuam contra accipientem. Itē hic ſoluēs habet neg. geſt. contra Titium: quaſi agat contra Titiū, tenebitur ei cedere con. furtiuam, quam habebat contra accipientem.

ſine culpa mea[a] ſurripiatur: magis eſt, vt furti mihi cōpetat actio: & mea videtur intereſſe: quia dominiū apud me fuit, vel quoniam ad præſtandas actiones teneor.[b]

Cum autem iure dominij defertur furti actio: quamuis non aliàs,[c] niſi noſtra interſit, competat tamen ad æſtimationem corporis, & ſi nihil amplius interſit, vtilitas mea referenda eſt. Idque & in ſtatuliberis,[d] & in legato ſub conditione relicto probatur. alioquin diuerſum probantibus, ſtatui facilè quantitas nō poteſt: quia tunc ſola vtilitas æſtimationem facit, cum ceſſante domino furti actio naſcitur.[e] In iſtis cauſis ad æſtimationem corporis furti actio referri non poteſt.[f] Si ad exhibendum egiſſem optaturus[g] ſeruum mihi legatum, & vnus ex familia ſeruus ſurreptus ſit: hæres furti habebit actionem. Eius enim intereſt. nihil enim refert, cur præſtari cuſtodia[h] debeat.

Cum[†] raptor omnimodo furtum facit: manifeſtus fur exiſtimandus eſt.[i] Is autem cuius dolo fuerit raptum: furti quidem non tenebitur,[k] ſed vi bonorum raptorum.

Primò loquitur quando falſus procurator recipit indebitum. Secundò quando recipit debitum. Tertiò ponit quaſdam quæſtiones circa prædicta. Secunda ibi, Quòd ſi pecunia. Tertia ibi, Falſus autem. Bart.

Si Titius, cuius nomine pecuniam perperam[l] falſus procurator accepit, ratum habeat: ipſe quidem Titius negotiorum geſtorum aget: ei verò, qui pecuniam indebitam dedit, aduerſus Titium erit indebiti condictio:[m] aduerſus falſum procuratorem[†] furtiua durabit cōdictio,[n] & à Titio[o] non iniquè per doli exceptionem vti[p] præſtetur ei furtiua condictio, deſiderabitur. Quòd ſi pecunia fuerit debita:[q] ratum habente Titio, furti actio euaneſcit, quia debitor liberatur.[r] Falſus autem procurator ita demum furtum pecuniæ facit, ſi nomine quoque veri procuratoris, quē creditor habuit, aſſumpto,[ſ] debitorem alienum circumuenerit. Quòd ęquè probatur & in eo, qui ſibi deberi pecuniā, vt hæredi Sempronij creditoris, aſſeuerauerit, cum eſſet alius. Qui rem Titij agebat, eius nomine[t] falſo procuratori creditoris ſoluit:[u] & Titius ratum habuit. nō naſcitur ei[x] furti actio, quæ ſtatim cum pecunia ſoluta eſt ei, qui dedit, nata eſt.[y] cum Titij numorum dominium non fuerit, neque poſſeſſio,[z] ſed condictionem indebiti quidem Titius

[a] Sine culpa mea. per quod videbatur mea non intereſſe.

[b] Teneor. vt & ſupra eo. l. eum qui. in prin. & ī. de contrahend. emptio. l. quod ſæpe. §. ſi res. & inſt. de emp. & vendit. §. quod ſi fugerit.

[c] Aliàs. ſ. quādo nō iure dominij.

[d] In ſtatuliberis. cōtra ſupra eo. l. ſi quis vxori. in fin. Solu. vt ibi.

[e] Naſcitur. vt fulloni, bon. fid. poſſeſ. & creditori, & ī. eod. l. itaq;. & commodatario: vt l. cum qui. §. non ſolū. & conductori: vt d. l. cū qui. §. præterea.

[f] Non poteſt. ſed ad ſolam vtilitatem. Not. ergo hic regulā: Quoties iure dominij dat̄ actio furti, æſtimatur dominium, & cohærentes vtilitates: vt hic & ſupra eo. l. in furti. vbi autem ratione intereſſe, ſolum id æſtimatur: vt hic dicitur. In vſu autem quid ſit: dic vt ī. eo. l. qui iumenta.

[g] Optaturus. cum mea erat electio.

[h] Cuſtodia. ſiue cōductor, ſiue ſarcinator, ſiue alio ſit: vt hic eſt.

[i] Exiſtimādus eſt. ex ſua publicatione. quia publicè, & manifeſtè facit furtum: non ex deprehenſione: vnde eſt manifeſtus: tamen furti manifeſti non tenetur, niſi fuerit deprehenſus, ſecundum M. vel dic, quod hic fuit deprehenſus, quòd tenetur actione furti manifeſti: & ſic contra Placen. eſt, ut dixi ſupra, eodem, leg. ſi quis ex domo. Accurſius.

[k] Non tenebitur. i. manifeſti, ſi deprehenſus non fuit. Sed non manifeſti cur non teneatur, non video, cum à raptore factum ſit: vt ī. vi bono. rapt. l. 1. licet P. dixerit contrarium: argu. huius litera. ſ. cum non teneri furti, etiam non manifeſti.

[†] Bart. dicit hic eſſe bonum tex. & ſingu. caſum. in materia furti manifeſti, maxi. in hoc quòd raptor omnino. eſt fur manifeſt. put aperte dicit in. tex. qui in hoc eſt clariſſi. — mus. Bal.

[l] Perperam. i. ſciens indebitum: & ſic in duobus deliquit; quia falſus, & quia ſciens accepit.

[m] Indebiti condictio. vt ſupra, de neg. geſt. l. ſi pupilli. §. itē quæritur. & §. fin. & ſupra, de condic. ob cau. l. ſi procuratori. in princ.

[n] Condictio. & actio furti: vt & ſupra, de condic. fur. l. quoniam. & ī. de ſolu. l. cum quis. §. 1.

[o] Et à Titio. conſecuto condictione indebiti. ad quod facit prædic. l. cum quis. § 1. & infra proxim. Accurſius.

[p] Vti, pro vt. Accurſius.

[q] Fuerit debita. ſoluta non per iuſtam ignorantiam. aliàs eſſet liberatus: vt ſupra, de ſolu. l. vero procuratori. §. 1. & l. cum quis. §. 1.

[r] Liberatur. vt & ſupra, de neg. geſt. l. ſi ego.

[ſ] Aſſumpto. dicēs, ego ſum Titius procurator Seij, cū quidam Titius ſit procurator, non tamen ille: & ſic debitor labitur in perſona: & ſic non transfert dominium pecuniæ in procuratorem: vt & ſupra eod. l. ſi quis vxori. §. cum Titio. vel dicit ſe procuratorem Seij, cum nullus ſit: vel procuratorem procuratoris, cum non ſit. Tu tamen dicas ſemper, quòd non transferat dominium pecuniæ debitor: vt ſupra eod. l. falſus. § 1. & plene dic vt ibi. & facit ſupra, de cō. indebiti. leg. ſi procurator.

[t] Eius nomine. ſ. Titij. Accur.

[u] Soluit. de ſua burſa.

[x] Ei. ſ. Titio.

[y] Nata eſt. ſi dominium non transferetur & ī. proxi. §. nota.

[z] Neque poſſeſſio. bona ratio: vt ſupra, de præſcrip. l. ſi rem. §. fi. & adde, i. neq; ius habebat in ea: vt nō ob. ī. eo. l. in actione furti. §. fi. & l. ſi is qui. in prin.

[†] In P. Fl. furtiua durabit. electo Titio, non iniquè &c.

Titius

a Titius habebit. quia eius nomine ſolutum eſt,& ſi ta- tum habent: ut & ſ. de condic. indeb. l. ſi procurator. & de condic. fur. l. quoniam. ubi plene dixi.
b Furtiuam. ſ. cõdictionem, quæ ſoli domino datur.
c Quæ. ſcilicet condictio furtiua.
d Cœperit. ab illo qui ſoluit propter ratihabitionẽ. aliàs non tenetur: ut ſupra, de neg. geſt. l. ſi quis negotia. Accur.
e Præſtabitur. ab eo, qui conuenit. Accurſius.

n Non facere. nec tamen vſucapit pro hærede: ut ſ. pro hære. l. 1.
o De alia re. quid mirũ? imò & de eadem: ut ſ. eod. l. uulgaris. §. pe. & l. inter. §. hæc actio. in fine.
p Vna. id eſt, ſimul.

OB pecuniam. CASVS. Qui ſurripuit pecuniam alicui᾽ ciuitatis præterquam Romanæ: furti tenetur, non peculatus. Fran.
f Ciuitati. alij quã Romanæ, ut ſ. ad legem Iul. pec. l. 4. §. fi. contra.
g Tenetur. ſ. fur.

FVllo. CASVS. Fullo, & ſarcinator ſi utantur ueſtibus illis, quas acceperunt ad fulliẽdum. furti tenẽtur. Secundo dicit, fructibus ex agro ſurreptis, act. furti datur tã domino fundi, quam colono. Tertio dicit: ancillam tuam nõ meretricẽ ſurripui cauſa libidinis. fur ſum: & ſi eam celem, teneor pœnis legis Fauiæ. Quarto dicit: inſtrumẽta tua ſurripui, teneor furti in tantum, in quantũ continebant debitum. Fran.
h Accepta. ut Inſtitu. eod. §. furtum autem.
i Agere poſſunt. de hoc plenè habes ſ. eo. l. ſi apes. §. fi.
k Qui ancillam. de hoc dixi ſ. eo. l. uerum eſt. & facit infra, ad le. Fa. de plagi. l. non ſtatim.
l Suppreſſerit. i. abſconderit.
m Qui tabulas. & de hoc plene habes ſ. eodem, l. qui tabulas.

SI quis. CASVS. Ego apprehendi pro hærede bona alicuius, quem credebam mortuũ cum adhuc uiueret: dicitur quòd non cõmiſi furtũ. Secundo dicit ſurripuiſti mihi ſeruũ, ſeruus tuus aliã rẽ ſurripuit mihi, dicit ꝙ ſi agã cõtra te furti ꝓ tuo furto, nõ tollitur alia actio furti ꝓ furto facto à ſeruo tuo. Fr.

† Alc. putat hic legendum: nec non. Pan. F. nobiſcum cõ cõueniũt. vide Ant. Aug. lib. 1. Emen. c. 3.

† Hic eſt bonus §. & no. dũ dicit: quia ex his debitum &c. ex quo textu nota, quòd per inſtrumẽtum cancellatum probatur debitum, ſecundum Bart. hic.

habebit: a furtiuam b autem, qui pecuniam dedit: quæ c & ſi negotiorum geſtorũ actione Titius cõueniri cœperit, d arbitrio iudicis ei præſtabitur. e

Idem libro Reſponſorum. LXXXIII.

OB pecuniam ciuitati f ſubtractã: actione furti, nõ † crimine peculatus tenetur. g

Qui rei uſum peruertit, furti tenetur. hoc dicit.

Paulus libro ij. Sententiarum. LXXXIIII.

ij FVllo, & ſarcinator, qui poliẽda, vel ſarciẽda veſtimẽta acceepit, ſi fortè his vtatur: ex cõtrectatione eorum furtũ feciſſe videtur: quia nõ in eã cauſam ab eo videtur accepta: h Frugibus ex fundo ſurreptis tã colonus, quã dominus furti agere poſſunt: i quia vtriuſque intereſt, rẽ perſequi. Qui ancillam k non meretricẽ libidinis cã ſurripuit furti actione tenetur: & ſi ſuppreſſerit, l pœna legis Fauiæ coercetur. Qui tabulas, m cautionesve ſurripuit, in adſcriptam ſummam furti actione tenebitur. Nec refert, cãcellatæ, necne ſint: quia † ex his debitum magis ſolutum eſſe comprobari poteſt.

Neratius lib. j. reſponſorum. LXXXV.

SI quis ex bonis eius, quem putabat mortuũ, q viuus erat, pro hærede res apprehẽderit: eũ furtũ nõ facere. n Ei cũ quo ſuo nomine furti actũ eſt, ſi ſerui nomine de alia re o aduerſus eũ agatur, nõ dãdã exceptionẽ furti vnà p facti placet. †

Paulus libro ij. ad Neratium. LXXXVI.

QVamuis res furtiua, niſi ad dominũ redierit, uſucapi nõ poſsit: q tñ ſi eo nomine lis æſtimata fuerit, uel furi dominus eã vendiderit: non interpellari iam r vſucapionis ius dicendum eſt.

Idem libro ij. Manualium. LXXXVII.

ij IS, cuius intereſt non ſurripi, furti actionẽ habet, ſi & rem tenuit domini voluntate: veluti is, cui res locata eſt. ſ Is autẽ, qui ſua voluntate, uel etiã pro tutore negotia gerit: item tutor, vel curator ob rem ſurreptã ſua culpa non habet t furti actionem. Item is, cui ex ſtipulatu, u vel ex teſtamẽto ſeruus debetur, quãuis interſit eius, non habet furti actionẽ: ſed nec is, qui fideiuſsit pro colono.

Non uidetur poſſidere, qui ſe ignorat poſſidere.

Triphoninus libro ix. Diſputa. LXXXVIII.

SI ad dominum ignorantẽ peruenerit res furtiua, † vel vi poſſeſſa

QVamuis. CASVS. Res furtiua non poteſt uſucapi, niſi ad dominum reuertatur. hoc fallit in caſibus. prim᾽ ſi dominus rei æſtimationem accepit, uel eã vendidit furi. Franc. Accurſius.
q Non poſſit. vt Inſti. de uſuc. §. furtiuum. & ſ. de vſuc. l. ſequitur. §. qđ aũt.
r Iam. in futuro. erit enim vſucapibilis. & facit C. pro emp. l. ſciens. & ſ. de uſuca. l. ſi fur. & l. ſequitur. §. tunc in poteſtatem.

IS cuius. CASVS. Actio furti datur ei, cuius intereſt. hinc eſt ꝙ & cõductori competit hæc actio, ſi ei ſit ſurrepta. geſtori aũt, vel pro tutori, vel vero tutori, vel uero curatori eius cui eſt ſurrepta res, non datur hæc actio ſuo nomine, ſed nomine pupilli ſic. Itẽ ei cui debebat res ex cauſa ſtipulation. vel ex teſtamẽto, ſi antequã ſit ei tradita, ſi quis ſurripuerit eã: nõ habet hãc actionẽ. Itẽ nec fideiuſſori coloni datur. Franc. Accur.
ſ Locata eſt. ut & ſ. eod. l. cum qui. §. præterea.
t Non habet. ſuo nomine. ſic & ſ. eo. l. qui iniuriæ. §. qui alienis. ſed nomine pu. ſicut ſ. eo. l. interdum. 2. § qui tutelam.
u Stipulatu ut & ſ. eod. l. ſi cul. & facit l. cuius intereſt. & quod ibi not. Item contra. ſ. eo. l. ſi is, qui rẽ. in princ. ſed ibi habet ius in re. ADDITIO. Intellige hoc, quod res erat ſibi obligata ſub conditione, uel non erat res hæreditaria: ut per Bart. hic.

SI ad dominum. CASVS. Res mihi ſurrepta eſt, vel vi accepta, reuerſa eſt ad me, & hoc ignoro. tamẽ deſij eã poſſidere dicit quòd nõ deſijt eſſe furtiua:

t pro qua dictione Mandoſ. in glo. Facul. §. Et l ipſa, hoc ipſo uer.

† placet, non eſt in P.F.

† In P.F. ueluti poſſeſſa, ſed hic rectiᵉ.

vnde nec vſucapi poteſt ab aliquo. Franc. Accur.

a Non videtur. vt ĵ. de vſucap. l. ſequitur. §. tunc in poteſtatem. & ĵ. de ver. ſigni. l. Labeo. §. 1.

C Reditori. CASVS. Creditor cum agit furti, aut agit contra extraneum: & tunc valentia librizæſtimatur, quaſi tantum interſit ſua. & hoc intelligas, quando in ſe creditor ſuſcepit periculum. ſi autem agit contra ipſum debitorem ſurripientem: tunc ſumma pecuniæ debitæ, & eius vſura ſpectatur, & duplabitur. Franciſcus.

b Pignoris. hoc eſt verum vbi competit ei ſoli: quod eſt, cum ſuſceperit pignus ſuo periculo, uel cum culpa eius ſubtrahitur: alinqui credito tenus aget: ut ſupra, eodem. l. cum. §. idē ſcribit. vbi plene dixi. Accurſius.

c Conueniretur. ſcilicet in duplum, licet ſua culpa amiſerit: quia debitor eſt in dolo, qui præponderat. Et facit ſupra eod. l. ſi debitor. & ſ. de pign. l. ſi inter. §. fina. & ſ. de ſolu. l. id quod. & C. de pigno. l. ſi tibi.

non videtur a in poteſtatē domini reuerſa. ideoq; nec ſi poſt talem domini poſſeſsionem bona fide emēti uenierit: uſucapio ſequetur.

Paulus lib. j. decretorum. LXXXIX.

C Reditori actio furti in ſummam pignoris b non debiti competit. Sed vbi debitor ipſe ſubtraxiſſet pignus, contra probatur, ut in ſummam pecuniæ debitæ, & uſurarum eius furti conueniretur. c

Idem lib. ſing. de concurrentibus actio. XC.

S I quis egerit ui bonorum raptorum: etiam furti d agere non poteſt. quòd ſi furti elegerit in duplum agere: poteſt & ui bonorum raptorū agere, ſic ut non excedat quadruplum.

Idem li. ſing. de pœnis paganorum. XCI.

S I libertus † patrono, uel cliēs, uel mercenarius ei, qui eum cōduxit, furtum fecerit, furti actio non naſcitur. e

Ille non poteſt furti agere, cuius non intereſt: deſinis tamen facta furto intereſſe. h. d. Bar.

Iabolentis lib. Ix. ex poſterio Labeo. XCII.

F Vllo actione locati de domino f liberatus eſt. negat g eum furti rectè acturum Labeo. Itē ſi furti egiſſet prius, quàm ex locato cū eo ageretur, & ante quàm de furto iudicaretur, locati actione liberatus h eſſet: & furem ab eo abſolui debere. i Quod ſi nihil eorum ante accidiſſet: furem ei condemnari oportere. Hęc idcirco, quoniā furti eatenus habet actionem, quatenus eius intereſt. Nemo k opem, aut conſilium alij præſtare poteſt, qui ipſe furti faciēdi conſilium capere non poteſt.

Labeo lib. ij. πιθανῶν à Paulo epito. XCIII.

S I quis cùm ſciret quid ſibi ſurripi, non prohibuit: non poteſt furti l agere. Paulus: Imò contra. Nam ſi quis ſcit ſibi rapi, & quia non poteſt prohibere, quieuit: furti agere m poteſt. At ſi potuit prohibere, n nec prohibuit: nihilominus furti aget. Et hoc modo patronus quoque liberto, o & is, cui⁹ magna verecūdia, ei, quem in præſentia pudor ad reſiſtendum impedit, furtum facere ſolet.

Qui agit actione furti criminaliter, debet ſubſcribere ſe ad pœnam talionis, ſicut fit in criminibus publicis. hoc dicit.

Vlpianus libro xxxiij. ad edictum. XCIIII.

M Eminiſſe oportebit nūc furti plerūq; p ‡ criminaliter agi: & eū qui agit, in crimine ſubſcribere: non quaſi publicum ſit iudiciū, ſed quia uiſum eſt, temeritatē agentium etiam extraordinaria animaduerſione coercendam. Non ideo tamen minus ſi quis uelit, poterit ciuiliter agere.

S I quis egerit. CASVS. Si agatur actione vi bonorum raptorū, tollitur actio furti nō manifeſti. ſecus ecōtra in eo quod excedit. Franc.

† Nota. iſtam l. dicit Barto. ad hoc, qđ ubi iſti domeſtici furantur, non oritur actio furti, qđ eſt uerum, ſi res eſt modica, vel uilis, ut dicit gloſſa.

d Furti. non manifeſti. Ioā. & facit infra, ui bon. rap. l. 1. Accur.

S I libertus. CASVS. Libertus patrono leue quid ſurripuit, vel capiſer domino, ſiue ſcholari: non habet locū hæc Acti. Fran.

e Non naſcitur. in re uilimi: ut & ſup. eod. l. ſerui & filij. & inſtit. eo. de ob. quæ ex delic. naſc. §. hi. & ĵ. de pœ. l. reſpiciendum. ſecus in non uili, ſi eſt ſur libera perſona: ut C. eo. l. apud: §. fin. Accur.

F Vllo. CASVS. Locaui tibi ueſtimenta mea ad fulliēdū. ea ſunt tibi ſurrepta: tibi cōpetit actio furti, quæ tollit ſi te liberē ab ac. locati, quā mihi teneris: ſiue te liberaui prius, q̄ cœpiſſes agere furti, ſiue poſtea. ſi autem nō liberaui: condemnabitur tibi fur. Vltimo dicit: qui non tenetur furti: ſi facit furtum, ut impuber: ille idem non dicitur dare conſilium, uel opem furi: nec tenetur ex hoc. Franciſ.

f De domino. id eſt, a domino.

g Negat. ſcilicet Pōponius.

h Liberatus. puta per pactum.

i Abſolui debere. ſ. eodem. l. inter. in princ. contra. ſol. ut ibi. Itē facit ſ. eo. l. itaque & ſ. loca. & cond. l. ſi merces. §. fina. Accur.

k Nemo. hoc habes ſ. eo. l. impuberem. in fine.

S I quis cū ſciret. CASVS. Cum ſcirem mihi ſurripi tē, nihil dixeram ago furti. Paulus dixit contra: nam ſi non prohibuit, quia non poterat prohibere: bene agit furti: & hoc ſæpe accidit cum ſurripit patronus liberto: qui verecundia ductus non dicit aliquid. Franc.

l Furti. non manifeſti. ut ſ. e. l. ſi quis in ſeruitute. §. exterū, & hic. & facit ĵ. de reg. iur. l. nullum crimē eſt. Accur.

m Agere. ſed certè conſentire uidetur: ut ſ. de iis qui not. infa. l. quid ergo. §. ſi quis alieno. ſed hic expreſſus cōſenſus exigitur: ut ſ. eo. l. qui uas. §. uetare. Accur.

m Agere. ait Labeo: ut patet ex legis inſcriptione. Accurſius.

n Prohibere. quia erat multitudo ſurum, qui interfeciſſent eum.

o Liberto. qui agit in factum: ut ſ. de obſe. lib. l. honori. & l. parens. & l. licet. Accurſius.

M Eminiſſe. CASVS. Nunc dicit furem poſſe accuſari de furto: & accuſans inſcriber: & nihilominus furti ciuiliter pōt agere.

† Quibus legib⁹ criminaliter in fures animaduertū fuerit, declarat Alexand. ab Alexā. lib. 6. Genial. die. capit. 10.

p Plerunque. propter domeſtica: ut ĵ. de pœn. l. reſpiciendum. & facit ſ. iii. 2. l. fin. & quod ibi no. Item facit ſ. eo. l. interdum. 2. §. qui furem. & ĵ. ad Tor. l. & in priuatis.

DE TIGNO IVNCTO.

Supra dictum eſt de furto in genere: ſed quia iungere tignum alienum ſuis domibus, eſt ſpecies furti, ideo ponitur tit. de tigno iuncto. Vel ita. ſupra dictum eſt de fur. cuiuſcunque rei, hic de furto tigni iuncti. hic ti. ponitur materialiter. Vel dic de furto pro tigno iuncto bene ẽ ut uideamus. Vel ſic, ſupra, de fur. generaliter dixit: nũc de quadã ſpecie in qua ſunt quedam ſpecialia.

* iniuncto.

TITVLVS III.

DE TIGNO iuncto

Vlpi.li.xxxviij.ad edic. I.

LEx duodecĩ tabularũ, neque ſoluere [a] permittit tignũ furtiuum ædib. vel vineis iunctum, neq; uindicare [b] (quod prouidenter lex efficit: ne vel ædificia ſub hoc prætextu diruantur, vel vinearum cultura turbetur) ſed in eum, qui cõuictus eſt iũxiſſe, † in duplũ dat actionem. [c] Tigni [d] aũt appellatione cõtinetur omnis mr̃ia, ex qua ædificium conſtet, vineæq; neceſſaria. Vnde quidam aiunt tegulã quoq;, & lapidẽ † & cęmenta, cæteraq;, ſi qua ædificijs ſunt vtilia. (tigna.n. a tegendo dicta ſunt.) hoc amplius & calcem, & arenam tignorum appellatione contineri. Sed & in vineis tigni appellatione omnia vineis neceſſaria continentur, vt puta perticæ, [e] pedamenta. [f] Sed & ad exibẽdum [g] danda eſt actio Nec parci oportet ei qui ſciens [h] alienã rem ædificio incluſit, iunxitve. * Non n. ſic eũ cõueniemus, quaſi poſſidentẽ: ſed ita, quaſi dolo malo fecerit, quò min[a] poſſideat.

* iniunctum.

† Iniunxiſſe.

† P. F. & teteſtam, cęteraque & c.

* P.F.uiu xitve.

LEx duo deci tabularũ. CASVS. Si tignum meum mihi ſurreptum in ędificio tuo poſuiſti, uel in uineis: non poſſum petere illud tolli, ſiue remoueri de ædificio, neque vendicare. & h. d. l 12. tabu. & redditur ratio: ne ædificia diruantur, uel uinearum cultura turbetur. ſed in eum qui iunxit, datur actio in duplum æſtimatio. tigni. Et appellatione tigni omnis materia ſignificatur ex qua ædificia, vel vineæ ſiunt: & ſic lapides, & tegulę, & trabes, & ſimilia comprehenduntur. & tignũ dicitur a tegendo: cõprehẽduntur tamẽ lapis, & cæmenta, & ſimilia. & in uineis tignum comprehendi omne id, ex quo fiunt vineæ: & ſic pali, & perticæ & pedamenta. Tandẽ dicit, quod datur actio ad exhibendum contra eũ, qui ſciens alienum tignum ſuo ædificio impoſuit: nec conuenitur quaſi poſſidẽs, ſed quaſi dolo deſijt poſſidere. Vltimo dicit, ſi agitur tigni iuncti, non tollitur rei vẽd. imò intentari poterit, vt ſaltem iuretur in litem. & hoc dicit hæc lex, & ſeq. Fran.

a Soluere. i. diſſoluere. Accur.

b Vendicare. & ita nec tenetur rei vend. ſed quaſi dolo deſierit poſſidere, tenetur ad exhibendũ, vel rei vendi. & ita ſoluitur contrarium in ſi. leg.

c Actionem. ui & ſupra, de acquirend. rerum domin. leg. adeo. §. cum in ſuo. & inſt. de rer. diui. cum in ſuo. Accurſi.

d Tigni. facit ∏. de uet. ſig. l. pali. & l. tigni.

e Vt puta perticæ. quæ ponuntur in longum, ut uites ſuſtineant.

f Pedamenta. ſunt quæ figuntur in terra.

g Ad exhibendum. iſte finis uidetur tollere quicquid poſitum eſt in prin. quare dic quod te poſſum conuenire actione tigni iuncti ad duplũ, vel ad exhibẽdum, uel rei uen. ut non eximas: ſed quaſi dolo malo deſieris poſſidere. & no. quod 5. actionibus hic tenetur: furti, & condi. fur. & de tig. iunct. & ad exhi. & rei uen. & de h. d. hæc litera, ſi bene aduertas.

h Sciens. ſecus ſi ignorans: ut ſup. ad exhi. l. gemma. & l. tigni. quæ ſunt contra. Item facit ∏. quod ui aut clam. le. non origo.

i Sed ſi ꝓponas. Non dubito. ut tamen & hic iuretur in litem: ut ∏. de ſolu. l. qui res. in fi. idem ſi ſperaretur C. de rei uendi. l. 2. Sed quid ſi alius iunxit, alius habet iunctum? Reſpon. is tenetur, qui habet iunctum: ut ſupra, ne quid in loco publico. l. 2. § ꝑtor ait. cętera die ut dixi ∏. de rei uen. l. in rem. §. tignum. Item facit ∏. de excepti. rei iudica. l. ſi quis cũ to. §. ſed in cæmentis.

Idem li. xlij. ad Sab. II.

SEd ſi proponas, tigni furtiui noĩe ędib. iuncti actum: deliberari poterit, an extrinſecus ſit rei † uendicatio. Et eſſe non dubito. [i]

† Vindicatio, ĩ P.F.

TITVLVS IIII.

SI IS, QVI TESTAmento liber eſſe iuſſus erit, poſt mortẽ domini ante aditã hęreditatẽ ſurripuiſſe, aut corrupiſſe quid dicetur.

SI IS, QVI TEſtamento, &c.

Habuimus ſup. de furtis in genere perpetratis a quacunque perſona, & in quacunque re mobili; & de quodam ſpeciali, ſcilicet, de tigno iuncto: ſequitur uidere modo de quodam alio. Et nota, [a] quòd iſte ti. non ponitur materialiter, ſed ponitur ſignificatiuè: & per h. uerba edicti prætoris habentia plenum intellectum, uel ponit cauſam totius ti. unde quod ſequitur in nigro, eſt commendatio tituli.

* Iſtã gl. pro no. al leg. Iaſon in rub. de actio. in ſtitu. in 2. col. ante eum Bal. in rub. C. an ſeruus ex ſuo facto, &c.

Vlpi.li.xxxviij. ad Sab. I.

SI dolo malo eius, qui liber eſſe iuſſ[a] erit, poſt mortẽ do-

SI dolo malo. CASVS. Si ſeruus, cui in teſtamẽto domini relicta ẽ libertas: iacẽte hęreditate aliqua ſurripuit de bonis hęreditarijs, uel damnũ in eis dederit tenetur in duplum intra annum. & hoc dicit prætor. & hoc eſt ęquum, ne hoc facinus remaneat impunitum, neque enim vt ſeruus poſſet puniri, cum ſpem habeat libertatis: neque ut liber, cum hæreditati fecit furtum, vel damnum. hoc eſt, dominæ, & domino. Sed dominæ non datur actio furti, niſi ſeruus liber factus contrectet. vnde æquum fuit hanc actionem dari in duplum, ne eius delictum remaneat impunitum Et tunc demum hæc actio habet locum, quã do dolo dedit uel culpa lata, & quod poſt mortem domini det damnum, vel furtum faciat, & ante aditã hæreditatem. Sed pone quod libertas erat ei ſub conditione relicta, & interim det damnũ & poſtea ẽ aditą

 hære-

hæreditas ante exiſtentem conditionē, nō habet locū hæc actio. cū tanquā ſeruus poſſit caſtigari: niſi incontinenti poſt datū damnū effectus ſit liber: quia euenit conditio, nam tunc hæc actio locum habet.

Si ſeruus. Quidam fecit teſtamētum: & inſtituit ſibi hæredem: & Stichū ſeruum alicui purè legauit. hic Stichus in hæreditate iacente dedit damnum. tandem adita eſt hæreditas. quæritur, an hæc actio locum habeat? & dicitur quòd ſic. nam qualitercū que hic ſeruus deſiit eſſe hæredis. & per conſequens hæredis, habet locum hęc actio: ſiue vſuca. ſiue legato, ſiue libertate ei relicta: etiam ſi ſub conditione: dum tñ extiterit conditio añ aditam hæreditatem, uel parum poſt. Secundo dicit, ſi hæres ſit rogatus ſeruum Stichum manumittere, & hic Stichus det damnū interim in hæreditate: quæritur, an hęres non cogatur eū manumittere, niſi primo hoc damnū ſibi emēdet ſeruus: & dicitur quòd bene cogitur eum manumittere. nec obſtat reſcriptum diui Marci, in quo dicitur quòd debet eligi arbiter, qui rationem ſerui inſpiciat, & in quo ſeruus damnificauit dominum, iubeat primo ſolui, quam manumittatur: quia illud habet locum quando ſeruus geſſerat negotia domini. ſic ergo in noſtro caſu hac actione tenetur liber factus. Vltimo dicit, hoc edictum dare hanc actionem, quando damnum datur a ſeruo libero eſſe iuſſo, ante aditam hæreditatem. habet etiam locum quando nemo hæredum adiuerat. ſecus ſi ſaltem vnus hæredum adiuerat tempore damni dati a ſeruo libero eſſe iuſſo, cum hoc caſu puniatur ut liber: quia liber erit factus adita hæreditate ſaltem ab vno hæredum. Si pupillus. Pupillum hæredē mihi inſtitui. & ſi decederet intra pupillarem ætatem, eidem ſubſtitui Titium, & hoc caſu grauaui Titium, ut manumittat ſeruum meum Stichum. hic Stichus interim dat damnum in rebus hæreditarijs ante quam Titius adeat hæreditatem, quęritur an hæc actio locum habeat? & diſtinguitur. nam aut dedit damnum uiuente pupillo: & tunc non habet locum hęc actio, cum pupillus ſit dominus eius, & poſſit eum caſtigare. ſi aūt dedit damnum poſt mortē pupilli, & ante quā Titius ſubſtitutus adeat: tunc habet hæc actio locū. Secundo dicit: hæc actio habet locū, ſiue in bonis teſtatoris, ſiue in eis quæ fuerāt depoſita, vel cōmodata, vel obligata teſtatori, ſeruus liber eſſe iuſſus det damnum, uel furtū faciat: & ubicunq; intereſt hæredis prædictū damnū nō eſſe datum. cū enim actio furti detur ei cuius intereſt: ſic hæc quæ ſucceſſit in locum eius. Idē ſi damnū dedit in fructibus poſt mortē teſtatoris perceptis ex agro hæreditario. Idē ſi in partu ancillę hæreditatur. Idē ſi impubes aliquis quæ ſiuit poſt mortē pris, & poſtea deceſſit: & ſeruus liber eē iuſſus dedit damnum in prædictis rebus per impuberem quæſitis ante quam ſubſtitutus adeat bona: Nam & hoc caſu hæc actio locū habet. Vltimo dicit, hæc actio habet locum, ſiue furtum ſit factum, ſiue damnum datum in rebus hæreditarijs a ſeruo libero eſſe iuſſo.

mini, ante aditā [a] hæreditatē in bonis, quæ eius fuerint, qui eū liberū eſſe iuſſerit, [b] factū [c] eſſe dicetur, quò minus ex his bonis ad hæredē aliquid perueniret in eum intra annum vtilem dupli iudicium dabo. [d] Hæc aūt [†] actio [e] (ut Labeo ſcripſit) naturalē potius, quā ciuilem habet in ſe æquitatem: ſi quidem ciuilis [f] deficit actio, ſed naturā æquum eſt non eſſe impunitū eum, qui hac ſpe audacior factus eſt: quia neque vt ſeruum ſe coerceri poſſe intelligit, ſpe imminentis [g] libertatis, neque ut liberum damnari: quia hęreditati furtū fecit, [h] hoc eſt dominæ: dominus autem, domina ve nō poſſunt habere furti actionem cū ſeruo ſuo, quamuis poſtea ad libertatē peruenerit, vel alienat⁹ ſit: niſi ſi poſtea quoque cōtrectauerit. [i] Itaque eſſe è re prætor putauit, calliditatē, & proteruitatem horum, qui hęreditates depopulantur, [†] dupli actione in factum coerceri. Non autē aliàs tenebitur iſte libertus, quā ſi dolo quid diſsipaſſe proponatur. Culpa autem, negligentiaq; ſerui poſt libertatem excuſata eſt: ſed culpa dolo proxima dolum reprǽſentat. [k] Proinde ſi quid damni dedit ſine dolo, ceſſabit iſta actio: quamuis aliàs Aquilia tenetur ob hoc, quod damnum qualitercunq; dederit. Habet itaque certū ſinē iſta actio,

† Iſte §. eſt no. & ſin. l hoc ſ. qd' illa dicuntur, eē bona, q̄ ſunt in dñio habentis: & hoc uerè, & pprié loquendo: alias autē dicunt q̄ bona fide poſſidemus, uel ea, l quib. aliquod ius, vel vtilitatem habemus. Bol.

Scęuola. Furtum dicitur fieri, quando res ab alio poſſeſſa ſurripitur. hic eſt, quòd rei hæreditariæ non poteſt fieri furtum: & ſic hæreditati non quæritur actio furti, cum hæreditas non dicatur poſſidere quod furti eſt: nec hæres (licet adeat) poſſidet: niſi apprehendat poſſ. Secundo dicit: hæc actio non habet locum quando alia competit, ni ſi rei vend. quæ cōpetit cum iſta. alia: autem datur quando liber factus ſurripiſſet hæte. adi. tę. itē hæc actio datur hæredi, & alijs ſimilibus ſucceſſoribus. Item, hæc actio datur, ſiue unus ſeruus liber eſſe iuſſus, ſiue plures ſerui liberi eſſe iuſſi commiſerunt furtum, uel damnum dederunt in rebus hæreditarijs: nec vno. contento & exacto alij liberantur. Franc. Accur.

† In uete. quibuſ. exemp. duplicatiōe. In P. Flo. de publicatiōe. ap tatū dupli catione.

[a] Ante aditam &c. & de hoc furto quædam ſpecialia dicit.

[b] Iuſſerit. ſecus ſi in bonis hæredis: ut ſupra titu. 2. l. a Titio.

[c] Factum. furtum, vel damnum. Accur.

[d] Datur. vſque huc ſunt verba edicti: vt ī. de me. teſt. l. Tria. §. penul.

[e] Hæc autem actio. ſ. in factum: quia ex quolibet edicto prætoris, ex quo non datur certa, datur in factum: vt ſ. de dam. infec. l. 4 §. ſi intra, verſi. an tamen. ſi dicas, ubi eſt edictum? non reperio. Reſpon. ipſe tit. vel dic quòd non habemus verba: ſed eius mentem. alij dicunt hæc actio, id eſt, ex lege condictio: quia quoties aliqua lege noua inducitur obligatio & cætera. Accurſius.

[f] Ciuilis. vt furti non manifeſti. Idem puto de prætoria. ſ. manifeſti, licet deprehendatur: nam leges indiſtinctè dicunt de furto, & ſic de manifeſto, & nō manifeſto: vt hic in prin. & ī. de acquir. rer. dom. l. in co quod. & ī. de noxa l. ſi ſeruus legatus. in fin. licet Azo. dixerit contrarium.

[g] Imminentis. ſic ſupra, ſi ex noxa. cauſa. lege. penulti. & finali.

[h] Furtum fecit. i. quod aliàs eſſet furtum: ne ſit contra. ī ea. l. § Scæuola.

[i] Contrectauerit. ad hoc ī. titu. 2. l. ſerui & filij. & C. de noxa. l. 1. & C. an ſer. ex ſuo facto. l. ſi.

[k] Repræſentat. no. ſic ſup. man. l. ſi fideiuſ. in prin. & ſup. ſi men. fal. mo. di. l. 1. §. 16. & ī. de uer. ſig. l. magna. Item facit ſup. de lib. cau. l. illud. & ad leg. Aqui. l. ſi ſeruus. §. ſi fornacarius.

Ceſſabit

vt & dolo fecerit iſte, & poſt mortem domini, & ante aditam hęreditatē. Cęterū ſi ſine dolo, aut dolo quidem, verum viuo domino: non tenebitur hac actiōe. Quinimò & ſi poſt mortem, poſt aditam tamē hæreditatē ceſſabit [a] actio. Nam vbi adita hęreditas eſt, iam quaſi liber cōueniri poteſt. Quid tamē ſi ſub conditione accepit libertatem? Ecce nondum liber [*] eſt: [b] ſed vt ſeruus pōt coerceri. [c] idcirco dicēdū eſt, ceſſare [d] hāc actionem. Sed vbi libertas competit, continuò [e] dicendū eſt, poſſe, & debere hanc actionem dari aduerſus eum, qui peruenit ad libertatem. Si ſeruus purè legatus ante aditā hæreditatē, quid admiſerit in hæreditate: dicendum eſt, quia dominium in eo mutatur, [f] huic actioni locum eſſe. Et generaliter dicimus, quo caſu in ſeruo dominiū immutatur, [g] vel amittitur, [h] vel libertas competit poſt interuallum [i] modicū aditę hęreditatis eo caſu [k] hanc actionem indulgendā. Sed ſi fideicōmiſſaria libertas data ſit ſeruo, q quid [*] in hęreditate maleficij admiſit: nūquid nō prius cogaē hæres manumittere, q̄ ſi ſatisfecerit? [l] eſt aūt ſæpiſsimè & à diuo Marco, & ab Imperatore [m] nr̄o cum patre reſcriptū, nō impediri fideicōmiſſariā libertatē, quę purè data eſt. Diuus ſanè Marcus reſcripſit, arbitrū ex continēti dandum: apud quē ratio ponatur, ſed hoc reſcriptum ad rationem ponendā pertinere [n] actus, quē ſeruus adminiſtrauit. arbitror iō [o] & hic poſſe hanc actionem competere.

Supra expoſita ſunt verba, ſi is qui teſtamento liber eſſe iuſſus eſt: nunc exponuntur verba, ante aditam hæreditatem. Barto.

Ante aditam hæreditatē [a] ſic accipere debemus antequā vel ab vno adeatur hæreditas. nā vbi vel vnus adijt, cōpetit libertas. [p] Si pupillus hæres inſtitut[*] ſit, & a ſubſtituto [q] eius libertas data, [r] medioq; tēpore quædam admittantur: [ſ] ſi quidē viuo pupillo quid fuerit factū: locū non eſſe huic actiōi. [t] ſi verò poſt mortem antè quàm qs [u] pupillo ſuccederet: actionē iſtam locū habere. Hæc actio locum habet non tantùm in rebus, quæ in bonis fuerunt teſtatoris: ſed & ſi hæredis interfuerit dolum malum admiſſum non eſſe, quò minus ad ſe perueniret. & ideo Scæuola plenius tractat, & ſi eā rem ſurripuiſſet ſeruus, quā defunctus pignori acceperat, actio honoraria locū haberet. Plenius enim cauſam [x] bonorū hic accipimus pro vtilitate. [y] nā ſi [†] in locū deficientis furti actio nis [z] p topter ſeruitutē, [a] hanc actionem ſubſtituit prætor: veriſimile eſt, in omnibus [b] cauſis eū, in quibus furti [c] agi potuerit, ſubſtituiſſe. In ſumma probatur hanc actionē & in rebus pignoratis, & in rebus alienis bona fide poſſeſsis locū habere. Idem & de re cōmodata teſtatori. Item ſi fructus poſt mortē teſtatoris perceptos hic ſeruus, qui libertatem ꝓſpicit, contrectauerit locus erit huic actioni. Sed & ſi partus, vel fœtus poſt mortem

---

[a] Ceſſabit. niſi in caſu: vt ῑ. proxi. ſecundum R.

[b] Nondum liber eſt. ſci. tempore aditionis.

[c] Seruus poteſt coerceri. a domino non à iudice: vt ῑ. de pœn. l. moris. in fin. & de quæſtio. l. ſtatuliber. quæ ſunt contra.

[d] Ceſſare. pro furto tunc facto. ſ. poſt aditam hęreditatē: & ante conditionē libertatis.

[e] Continuò. l. ſtatim adita hæreditate: vt quia purè eſt relicta. Et ſecundū hoc eſt contrarium ſuperiori dicto. inf. eo. l. ſi. Sed dictio cito, [a] tollit contrarium. vel dic, ut loquatur hic eodem caſu quādo ſub conditione: tune ſi continuò. i. ita citò competat libertas poſt factum delictum, vt dominus eum corripere non potuerit: habet locum hęc actio. vt ῑ. proxim. §. & ῑ. eo. l. fin. & hoc caſu ſecundum Ro. dabitur per interpretationē: cum eadem ſpe audacior fiat qui & ante aditam hæreditatem, directò manumiſſus &c.

[f] Mutatur. de teſtatore in legatarium recta via: vt ſup. de fur. l. a Titio.

[g] Immutatur. vt in legato.

[h] Amittitur. vſucap. vel dic lege: vt C. de epiſ. & cleri. l. fin. §. his ita. & hoc ante aditam hæreditatem. Accur.

[i] Poſt interuallum. quia ſub conditione fuit relicta: vt ſup. §. proxi.

[k] Eo caſu. dicunt quidam, ſi modo cōpetat ei libertas vndecunque. quia aliàs cōtra nouum dominum non poſſet agi, vt Inſtit. de nox. §. ſi ſeruus. quod non placet, quia hic nō fuit hæredis aliquo momēto quando fuit legatus vel amiſſus, vnde per interpretationem dicas dari his caſibus ſiue nō fiat liber, ſiue fiat poſt aditam hæreditatē cito, cum dominus non potuerit eum coercere.

[l] Satisfecerit. quod videtur, vt ῑ. de leg. 3. le. ſi ſeruus Titij. in ſi. Accur.

[m] Ab imperatore noſtro. Alexan.

[n] Pertinere actus. non autem ad hoc delictum. M. vt ſ. de fideicom. li. l. ſi pure.

[o] Ideo. quia reſcriptum ceſſat. M. & facit ſ. e. l. in prine. & de manu. teſta. l. Titia. §. pe. & de noxa l. ſi ſeruus legatus. ſed contra. ſ. de lib. cau. l. pe. ſed ibi non pure.

[p] Libertas. vt ſ. de manumiſſ. teſt. l. ſi legato ſeruo. §. ſi. & in gloſ. fin. & l. teſtamento. §. 1 & de bon. lib. l. etiam. §. vt patronus.

[q] Subſtituto. pupillariter.

[r] Data. l. grauatus erat ſubſtitutus dare libertatem ſeruis ſi euenerit caſus ſubſtitutionis. Accur.

[ſ] Admittantur. ſ. a ſeruis.

[t] Non eſſe huic actioni. quia dñm habuit tēpore delicti.

[u] Quis. ſcilicet, ſubſtitutus.

[x] Cām bonorum. l. hoc vocabulum bona. ſic inſt. vi bo. ra. §. pe & ſ. vt in poſſ. lega. l. is cui. §. bonorum.

[y] pro vtilitate. hæredum. Accur.

[z] Furti actionis. vel leg. Aquil. vt ſ. ea. l. §. non autem, & in §. non tantum.

[a] Propter ſeruitutem. impedientem quo minus teneat.

[b] In omnibus. non tamen ſolis.

[c] Furti. uel pro damno.

[*] P. F. liber erit.

[a] Tu dic qualiter intelligitur iſta dictio citò, per gl. & An. in anthē. de menſura ordin. cle. col. 3.

[*] P. F. qd quid.

[†] Subrogatum ſapit naturā eius, in cuius locum ſubrogaē. cōe. text. in op. 1. §. quem terminū. & ibi glo. in uerbo ſubrogare. ꝺ auth. & poteſtate ſacri generalis cōcilij. in prægm. ſac. Mld. in 6. q̄ſt. 1. Reg. cācel. nu. a. ac. 7. & 8.

damno dato:vt dixi. Accurſius.

a Agnatos.ſ.contrectaui. Accur.

b Præterea ſi impubes. à cuius ſubſtituto fuit relicta ſer uo libertas:vt ī .ea.l.§.ſi pupillus.

c Non tantum.facit ſupra ea.l.in princ.& §.non antē. Accurſius.

d Poſſeſſionis. id eſt poſſeſſæ rei ab aliquo. Accur.

e Furtum fieri.id eſt quia non eſt cuius fuit.vt ā.ti.2.l.falſus. §.qui alienum.

f Non habet: vt infra, de cri.expil.hær. l.2.& l.fi.ſ.rer.amo ta.l.contra.& de acqui.rer.dom.l.in eo. ſed fallit ſupra ti.a.l. hæreditariæ .& lege ſeq.& l.in actione.§. fin.& l.ſi is. & l.falſus.§.ſi iactum. & l. cum.§.ſi res. & ī.de vſucap.l.ſi homo.

g Quæ facti. habet ergo multum iuris, & multum facti in retinendo: vt hic & not.C.de acqui.poſſ. l.1.Azo.

h Hæreditas. id eſt, dominia,& iura:non autem poſſeſſiones: vt ſupra, de acquir. poſſ.l.cum hæredes. & de acquir.hæred.l. gerit. ſed contra ſupra ex quib.cau.ma. l.cū miles. ſo.vt ibi. Itē hoc fallit in cauſa peculiari:vt ſupra, de act.& oblig.l.qui à ſeruo, in fin.& infra,de cap.l.in bello. §.factæ. non tamen in peculiaribus iacente hæreditate vſucapio incipit:vt & ſupra,de vſuca.l.ſi.§.ſi. & facit ī.eod.titu.de vſuca.l. iuſto.§.ſi. & ī.quib.ex cau.ma.l. ait prætor.§.1.& §. hi.& ſupra, de fur.l. ſi vendidero.§.ſi.& de præſcrip.verb.l.ſi rem.§.ſi.Item argu. eſt lex iſta,quod hęc actio poſt aditam hæ reditatem ante apprehenſam poſſ. locum habet: quod nō placet, quia ſtatim adita hæreditate ſeruus eſt liber:vt C.de cadu.tollen.§.in nouiſſimo.

† In P. Fl. non eſt, à ſubſtituto.

agnatos: a tantundē erit dicendū. Præterea ſi impubes b poſt mortem patris q̄ſierit rei dominiū: eaq; ante,quā impuberis hæreditas † à ſubſtituto adeatur,ſurripiatur:locū habere iſtam actionē,dicendū eſt. Sed & in omnibus, quæ interſuit hæredis nō eſſe euerſa, locum habet hęc actio. Non tantum c autem ad ſola furta iſta actio pertinet: ſed etiam ad omnia damna, quæcunq; hæreditati ſeruus dedit.

Dictum eſt ſupra proximè, quod iſta actio pertinet ad furta. modo quæritur utrum proprie ad furta pertineat? & reſpondet ut in textu.

Scæuola ait,poſſeſſionis d furtum fieri. e Denique ſi nullus ſit poſſeſſor: furtum negat fieri. Idcirco autē hæreditati furtū nō fieri:quia poſſeſſionē hæreditatis non habet, f quæ facti g eſt & animi.ſed nec hęredis eſt poſſeſſio ante, quā poſſideat, quia hæreditas in eum id tantū trāſfundit, quod eſt hæreditatis. h non autē fuit poſſeſſio hęreditatis. i Illud verum eſt, ſi poteſt aliàs hæres ad ſuum k peruenire: nō eſſe honorariā hāc actionem tribuendam,cum in id l quod interſit cōdemnatio fiat. Præter hanc actionē eſſe & † vendicationem rei conſtat: cùm hæc actio ad ſimilitudi-

† Vindicationē, in P.Flo.

i Hæreditatis.igitur decurrendū eſt ad hanc actionē.

k Ad ſuum. Actio.ſci.ſpeciali, vt furti, & condictione furtiua, non rei vend.vt infra proxi.§.& ſupra eod.§. non autem.in fine.

l Cum in id. imo ad duplum: vt infra proxi.§.& §. ſi na.ſed dic quod ad alias ſe refert actiones. & facit ī.

de do.l.1.§.ait prætor.

m Succeſſoribus.nam ſic eſt in actione furti:vt inſtitu. de perpe.& tem.act.§.non autem.ad cuius ſimilitudinem hæc habetur: vt ſupra eodem,§.ante aditam.ver. plenius.& infra,§.proxi.

nem furti cōpetat. Item hęredi cęteriſq; ſucceſſoribus m cōpetere iſtam actionem, dicendum eſt.

Si ſerui plures libertatem n acceperūt,& dolo malo quid amiſerint, ſinguli cōuenienē inſolidū, hoc eſt, in duplū:& cùm ex delicto cōueniantur, exemplo furti,nullus eorum liberatur, & ſi vnus conuentus præſtiterit.

Caius lib.xiij ad edictū prouinciale. II.

SI paulò ante, quā ſtatuta libertas obtigerit, o amouerit aliquid ſeruus, aut corruperit: ignorantia domini non introducit hanc actionem. ideoq; licet maximè ignorauerit hæres à ſtatulibero, aut quilibet alius dominus à ſeruo ſuo amotū aliquid,corruptumve eſſe: non impetrat poſt libertatem eius vllam actionem: quāuis in pluribus cauſis alijs iuſta ignorantia excuſationem mereatur.

Vlpianus lib.xiij ad edictum. III.

LAbeo putauit ſub cōditiōe manumiſſum res amouentem, ſi cito p conditio extiterit, hac actione conueniendum.

n Libertatem. vt & ſupra ad leg.Aquil.l. ita vulneratus. in fi. & de furtis. le.vulgaris. §.ſi duo. & argu.ſupra, de inr.om. iud. l.ſi quis id.§.ſi. & leg.ſeq.Sed an in duplo continetur rei perſecutio? quidā ſic. at.ſupra eod.l.illud. ſupra quod me.cau.l. ſi cū.§.1.ſed dic contra: cū ad inſtar furti ſit:vt & ī.prox.§.

SI paulo. CASVS. Adita hæreditate ſeruus cui relicta erat libertas ſub conditione, ante euentum cond.dedit damnū in re hæ.ignorante hoc hærede, tandem extitit conditio, & factus eſt liber,quæritur an hæc actio locum habeat? & videtur quod ſic: quia hæres non potuit hunc caſtigare cū durauit poſt diu eius ſeruus, cum hoc delictū ignoraret,dicitur tamen contrariū,ſcilicet quod hęc actio nō habet locū: & ſic ignorantia hoc caſu non prodeſſet, licet aliàs conſueuit prodeſſe.& hoc dicit hæc lex. Si citò poſt delictum factus eſt liber, conditio tunc ſtatim venit, nā tūc hæc actio competit. & hoc dicit l.ſeq.

o Obtigerit. verum dudū poſt aditā hæreditatem:ne ſit contra ſupra l.j.§.habet. ver.quid tamē. & §. ſi ſeruus.& ī.l.prox.

p LAbeo. Cito.vt corrigi à domino non poſſit: vt ſupra l.1.§.habet.verſ. quid tamen §.ſi ſeruus. & arg.ā.de neg. geſt.l. diu xrſo. ibi, non enim &c.Sed in ſuperiori proxi.l.diu remāſit ſeruus poſt delictum. Item non ob.ī.l.1.§.habet.ver.quid tamen.vt ibi dixi.

TITVLVS V.

FVRTI ADVERSVS nautas, caupones, ſtabularios.

FVRTI ADVERSVS NAVTAS, caupones, ſtabularios.

Differentiam inter hunc titulum & ſuprà, nota.

caui. ſta. ut ibi in tito. notauit quidam. notant & alian, ſcilicet quòd actio in factum ex quaſi maleficio datur tunc demum, quando non recipis ſaluum fore: ſi autem recipiat, datur illa, quæ eſt ex contractu, quod non places: quia ſi non recipit, debet teneri ex quaſi maleficio: ut ſupra, de actio. & obligat. l. ex malefic. §. finali.

e Effici. ſcilicet factum ab extraneo.
f In poteſtate. hoc cũ nõ recipit res, ſed hoĩes: vt differat à ſequentibus, ſecundũ quoſdã: vel dic vt ibi. Accur.
g Experiri. puta furti. Accur.
h Non dominus. tantum, aliòqui contra: vt ſupra nau. caup. l. idem ait. §. fin. & l. ſeq. & per hoc differt à fullone: vt Inſtit. de obli. ex deli. §. furti. vel non differt à fullone, quia & hic ſoluendo erat exercitor: aliàs ſecus vt in fullone. Accur.

i Primò ponit mentem edicti uſque ibi, Nauigandi. Bart. deinde exponit edictum. poſtea ponit quæſtiones premiſ. uſque in fi. tituli.

Vlpianus libr. xxxviij. ad Sabinum. I.

IN eos q naues, caupo nas, ſtabula exercẽt, ſi qd à quo quo eorum,[a] quosve ibi habebunt, furtum factũ eſſe dicetur: iudicium [b] datur: ſiue furtum ope & conſilio exercitoris [c] factum ſit, [d] ſiue eorum cuius, qui in ea naue nauigandi cauſa eſſet. [e] Nauigandi autẽ cauſa accipere debemus eos, q adhibentur, vt nauis nauiget: hoc eſt nautas. Et in duplum actio eſt.

Cùm enim in caupona, vel naui res perierit: ex edicto prætoris obligat exercitor nauis, vel caupo: ita vt ĩ poteſtate [f] ſit eius, cui res ſurrepta ſit, vtrũ malit cũ exercitore honorario iure, an cũ ſure iure ciuili experiri. [g] Quòd ſi receperit ſaluũ fore caupo vel nauta: furti actionẽ nõ dominus [h] rei ſurreptæ, ſed ipſe habet: qa recipiẽdo,[i] periculũ cuſtodiæ ſubijt. Serui verò ſui nomine exercitor noxæ dedendo [k] ſe liberat. Cur ergo nõ exercitor condemnatur, qui ſeruum tam malũ in naue admiſit? & cur liberi quidẽ hominis nomine tenetur inſolidum, ſerui verò nõ tenetur? niſi forte idcirco, quod liberum quidem hominem adhibens, ſtatuere debuit de eo, qualis eſſet: in ſeruo verò ſuo ignoſcẽdum ſit ei quaſi in domeſtico malo, ſi noxæ dedere [l] paratus ſit. ſi autem aliennm adhibuit ſeruũ, [m] quaſi in libero tenebitur. Caupo præſtat factũ eorum, qui in ea caupona eius cauponæ exercendæ cauſa ibi ſunt. Itẽ eorum, qui habitandi cauſa ibi ſunt. viatorum autem factum non præſtat. [n] Nanque viatorem ſibi eligere caupo, vel ſtabularius nõ videtur: nec repellere poteſt [o] iter agẽtes. [p] Inhabitatores verò ꝑpetuos [q] ipſe quodãmodo elegit, [r] qui nõ reiecit: quorum factum oportet eum pręſtare. In naui quoque vectorũ [s] factũ uõ præſtat.

In eos, q naues. CASVS Exercitor nauis, & caupo, & ſtabularius, tenentur ſi hoſpitantes in naui, vel in caupona, vel in ſtabulo furtum ſint paſſi, vel ab ipſo exercitore, caupone, vel à ſtabulario, vel ab aliquo alio, quem in naui teneret exercitor, vel caupona, vel ſtabul. Item tenetur ſi ope ſua, vel eorum qui erant in naui cauſa nauigandi, vt ſunt nautæ, ſunt furtum paſſi hoſpitantes. Et datur hæc actio in duplum, &c. In electione eſt furtum paſſi vel actione furti agere contra furem, vel hac act. contra exercitorem, & ſimiles. Ipſe autem exercitor, vel caupo act. furti non habet niſi in ſuam cuſtodiã recepit res, quæ poſtea ſunt ſurreptæ. Item exercitor tenetur nomine eorum quos tenebat ſecum cauſa nauis, ſi ipſi furripuerunt, vt dictum eſt. & hoc eſt verum ſi ſunt liberi homines, vel ſerui alieni. ſi autem eſt ſeruus exercitoris, & fecit furtum: tunc ſufficit ſi eum det pro noxa: quaſi minus ſit in culpa, ſi ſuum ſeruum tenet, licet malum, quam ſi liberum hominem malum vel alienum ſeruum teneat. Item caupo tenetur de furto facto ab aliquo, quem tenebant caupones cauſa tabernæ exercendæ. Item factum eorum, quos tenebat ſecum cauſa habitandi perpetuo, id eſt, non ad modicum tempus, præſtat caupo: non autem factum viatorum caupo pręſtat: nec vectorum factum ſiue delictum præſtat exercitor. Franc. Accur.

a Eorum. ſcilicet exercitorum.
b Iudicium. primo caſu ciuile, vt furti, & ſuo nomine: ſecundo prætorium, ex hoc edicto: vt inſtit. de obli. quæ ex quaſi delicto. §. fina.
c Exercitoris. & hic ſuo nomine tenetur: vt dixi ſ.
d Factum ſit. ab extraneo.

i Quia recipiendo. bona ratio: vt & ſupra, de fur. l. eũ qui. §. quatis. & l. fullo. Accurſius.
k Noxæ dedendo. ſcilicet ſeruũ, qui fecit furtum. Accur.
l Dedere. contra ſ. nau. caup. ſtab. l. idẽ. [a] §. ſi filius. ſol. vt in eo. titu. l. finali. §. ſeruorum. Item arg. cõtra ſupra lo. l. videamus. ſed ibi in aliena domo inducebat: hic in ſua tenebat. Item facit ad hoc quod dicit hic ſtatuere, &c. ſupra, de admi. tu. l. 3. §. ſi parẽs. & ad Tertyllia. l. 2. §. idoneos.
m Seruum. & ille fecit furtum. Accur.
n Non præſtat. contra ſ. nau. cau. l. 1. §. fi. & l. ſicut. Solu. hic non recipit ſaluum fore: ibi ſic. vel ſolue vt ibi. & facit in e. ti. l. licet. §. in factum.
o Poteſt. i. debet. & econtra quandoque ponitur, vt not. ſ. de offic. procon. l. obſeruare. §. fi.
ADDITIO Pro vtroque Maodoſ. in proœ. Glo. Facult. in ver. debemus.
p Iter agentes. tanquam eorum mores cognoſcentes. Accurſius.
q Perpetuos, id eſt, non ad modicum tempus. ſic ſ. de pigno. l. debitor. & de act. emp. l. fundi. §. Labeo. & ſupra pro ſocio l. 1. Accurſius.
r Elegit. Not. qui non improbat, probat. ſic C. de nup. l. ſi vt proponis. & C. quomodo & quando iud. l. ab eo. & ſ. qui & à quibus l. fi. in princ. & ſupra, de ritu nup. l. in eo. §. deinde. & ſupra de ſpon. l. in ſponſalibus. j. & ſ. ad Maced. l. ſi filiusfamilias. Sed argumen. contra. ſ. de ſerui. vrba. præd. l. inuitum. & de procu. l. filiusfamil. §. inuitus. & de tribu. l. 1. §. ſcientiam. & ſ. ad Macedo. l. item ſi filius. [a] §. interdũ, & ſupra, de furtis. l. qui vas. §. vetare. Accurſius.
s Vectorum. id eſt eorum, qui naue vehuntur. nam nec iſtos poteſt eligere vel reijcere, ſicut nec viatores.

[a] & ita.
[a] & ita.
Approbare dicitur, qui nõ ĩprobat.
[a] ſed Iulia.

Si familia

SI FAMILIA FVRTVM &c.

Specialia quædam de his ſeruantur.

TITVLVS VI.

SI FAMILIA furtum feciſſe dicatur.

Si familia alicuius furtum fecerit: habet dominus electionem aut totam familiam dedendi: aut tantum offerre pro furto facto, quantum ſi unus liber furtum feciſſet hoc uerum ſi eo non conſcio furtum factum ſit. nam ſi eo conſcio, tunc poterit conueniri ſuo nomine, & nomine ſingulorum de familia. deinde exponit uerbum, ſcientiam. hoc dicit.

Vlp.li.xxxviij ad edic. I.

VTiliſsimum id edictũ ꝑtor propoſuit, a quo b dominis ꝓſpiceret c aduerſus maleficia ſeruorũ: videlicet ne cùm plures furtum d admittant, euertãr domini patrimoniũ, ſi omnes dedere, aut ꝓ ſingulis æſtimationẽ e liris offerre cogãtur. Datur igitur arbitriũ f hoc edicto: vt ſi quidẽ velit † dedere noxios ſeruos, poſsit omnes dedere, q participauerũt furtũ. Enimuero ſi maluerit æſtimationẽ offerre, tantũ offerat, quantũ ſi vnus liber g furtũ feciſſet, & retineat familiam ſuam.

Hæc aũt facultas dño tribuit toties, quoties ignorãte eo furtum factũ eſt. Cæterùm ſi ſciente, facultas ei nõ erit data.* h nam & ſuo, & ſingulorũ nomine i conueniri poteſt noxali iudicio: † nec vna æſtimatione, quam homo liber ſufferret, defungi poterit. Is aũt accipitur ſcire qui ſcit, & potuit prohibere. Scientiã enim ſpectare debemus, quæ habet & voluntatẽ. Cæterùm ſi ſcit, & prohibuit: k tum dicendũ eſt, vſurũ edicti beneficio. Si plures ſerui damnũ culpa dederint: æquiſsimũ l eſt, eandem facultatem domino dari.

Si ſecundum iudiciũ ita ſe habet ad primum, quòd condemnatoria lata in primo & ex actione ſecunda tollatur, ſecundũ interim differtur, & cumulatio impeditur. Bartol.

Cum plures ſerui eiuſdẽ rei furtum faciunt, & vnius nomine cum domino lis conteſtata eſt: tandiu aliorũ nomine actio ſuſtineri debebit, quãdiu priore iudicio poteſt actor conſequi, m quantum conſequeretur, ſi liber id furtum feciſſet.

Iulianus lib. xxiij Digeſtorum. II.

VTiliſſimũ. CASVS. Valde eſt utile hoc edictũ, cuius verba nõ habemus: ſed mẽs eius eſt talis, ut ſi plures mei ſerui fecerint tibi furtum non teneor omnes dare pro noxa, vel pro quolibet ſoluere pœnam furti: ſed ſufficit ſi tantum præſto uole omnium, quantum liber homo præſtaret ſi furtum feciſſet, & hoc beneficium habeo ſi me ignorante deliquerunt: ſecus ſi me ſciente, & prohibere valente, & non prohibui. nam hoc caſu teneor & meo nomine, & cuiuslibet ſerui. nec ſoluendo pro vno liberor pro alijs. Poſtea dicit: quod dixi in furto: idem in damno dato. Tãdem dicit: ſi conueniot furti pro vno ſeruorum, eſt in pendenti, an poſſim cõueniri nomine aliorum: & expectabitur qualiter ſoluam, pro iſto conuentus. Nam ſi dẽ eum pro noxa, teneor pro alijs: ſi autem ſoluam, pœnam dupli. Item rẽ furtiuam, vel eius æſtimat. & ſic tantum, quantum liber pro furto à ſe facto præſtaret: tunc non teneor pro alijs, & etiam qui eos ſeruos emit, non tenetur. Item ipſi facti liberi ut quia manumiſſi, non tenentur. Poſtea dicit: pone quod nihil ſolui pro furto facto à ſeruis, & manumiſi vnum eorum, qui manumiſſus emendauit furtum: nũquid liberor pro alijs ſeruis, quæritur? & dicitur quòd non. Sed quid ſi vnum de ſeruis furibus vendidi, & emptor emendauit furtum nomine ſerui, quem emerat: an liberor ab actione furti pro alijs ſeruis, quæritur? & dicitur quòd ſic: cum teneat emptori dare quicquid ſoluit pro hoc furto, ſecus ſi ex cauſa legati, vel dona. hunc ſeruum haberet. nam licet emendem furtum pro eo, adhuc tamen teneor pro alijs. Vltimo dicit: beneficium huius edicti datur domino ſeruorum ſimul furantium ſiue dominus eos ſeruos nunc cum cõueniuntur poſſideat, ſiue dolo deſijt poſſidere. Item ſiue ille cui eſt factum furtũ, agat, ſiue eius hæres agat: habet locum hoc beneficium ut ſufficiat tantum præſtare, quantum ſi liber feciſſet. & hoc dicit hæc lex, cum tribus ſequen. Franciſ.

a Propoſuit. cuius mens hæc eſt. ſed verbis caremus. Accurſius.

b Quo. ſ. edicto.

c Proſpiceret. ſcilicet prætor. Accur.

d Furtum. ſ. ad le. Aquil. l. illud. & de noxa. l. in delictis. contra.

e Æſtimationem. furti & cõdictionis: ut j. l. 3. & hoc, ſi nomine totius familiæ conuenitur: alias ſi nomine unius, eius pretiũ ei cõputatur ad tollendam actionẽ nomine aliorum, ut ſ. de noxali. l. quod ait prætor.

f Arbitrium. ſcilicet domino.

g Si vnus liber. ut & ſ. de iuriſdic. om. iu. l. ſi familia. in principio. Accur.

h Erit data. amittit ergo beneficiũ propter delictum ſuum, ut & argu. ſ. de mino. l. auxilium. in fi. arg. contra. j. eo. l. 3. §. fin.

ADDITIO. Dic quòd hic loquitur quãdo dominus delinquit circa ipſum maleficium commiſſum, ibi quando ex poſtfacto delinquit, detinendo dolo poſſidere, ſecundum Bar. hic.

i Suo nomine. i. in ſolidum, non ex ſuo maleficio, quod nullum eſt, ſed propter maleficium cõmiſſum: ſed ſecus eſt, ſi ipſi inquia tũc ob ſuum maleficiũ tenetur: ut ſupra, de noxali. l. 2. §. 1. & l. ſi ex duobus. in principio. Item eſt contra. ſupra, de nox. l. 3. §. cum domino. Sol. ut ibi. Accur.

k Et prohibuit, vel prohibere non potuit. ut & ſ. de noxa. l. 3. & 4 in princi. & facit l. ſi communis ſeruus.

l Æquiſſimum. cum eadem ſit ratio: ut & ſupra, ad legem Aquil. l. illud. Idem in rapina: ut infra, ui bonorum rapto. l. 2. §. hac actione. videtur ſecus in iniurias ut ſ. de iuriſdi. omnium iudi. l. ſi familia. in fi. quæ eſt contra. Sol. ut ibi.

m Conſequi. quod ſciemus quando dominus uel damnum emendabit, vel alium ſeruum pro noxa dabit. & ad hoc facit ſupra, de nox. l. quod ait prætor. & facit ſupra, de excep. l. fundam Titianum. & l. fundi. Accurſius.

† adijcere, In F. F. indicere.

* F. F. danda

† In vulg. edit. additur, nec una pœna exacta altera tollitur.

Id eſt,

Id eſt, pœnæ nomine duplum, & condictionis [a] ſimplum.

Diuiditur in duas partes: Primò loquitur an ſolutio domini proſit habentibus cauſam à domino. Secundò an ſolutio habentium cauſam à domino proſit domino. Secunda ibi, Quòd ſi prius. hoc dicit. Bart.

Vlpianus libr. xxxviij. ad edictum. III.

Quoties tantum præſtat dominus, quantum præſtaretur, ſi vnus liber feciſſet: [b] ceſſat cæterorum nomine actio non tantū aduerſus ipſum, verùm etiam aduerſus emptorē [c] duntaxat: ſi fortè quis eorū, qui ſimul [d] fecerant, [e] venierit. Idemq; & ſi fuerit manumiſſus. [f] Quòd ſi prius fuerit oblatū [g] à manumiſſo: tunc dabitur aduerſus dominum familiæ [h] nomine. Nec enim poteſt dici, quod à manumiſſo præſtitum eſt, quaſi à familia eſſet præſtitum. Planè ſi emptor præſtiterit: puto denegandam in venditorē actionem. Quodammodo enim hoc à venditore præſtitū eſt, ad quem nonnunquam regreſſus eſt [i] ex hac cauſa: maximè ſi furtis noxaq; ſolutum eſſe promiſit. Sed an ſi legati [k] ſerui nomine, vel eius, qui donatus eſt, actum ſit cum legatario, vel eo, cui donatus eſt: [l] agi poſſit etiam cum domino cæterorū, quæritur. Quod admittendū puto. Huius edicti leuamentum non tantum datur ei, qui ſeruos poſſidens condemnatus præſtitit tantum, quantum ſi vnus liber feciſſet, præſtaretur: verum ei quoque, qui idcirco condemnatus eſt: quia dolo fecerat, quo minus poſſideret. [m]

Iulianus libr. xxij. Digeſtorum. IIII.

Etiam hæredibus [n] eius, [o] cui [p] plures eiuſdem familiæ furtum fecerint eadē actio competere debet, quæ teſtatori competebat, id eſt, vt omnes [q] non amplius conſequantur, quàm conſequerentur, ſi id furtum liber feciſſet.

Iſta lex diuiditur in tres partes. Primò loquitur quando familia plurium deliquit suo domino rū ſciente, nō tamē iubēte. Secundo quando deliquit suo iubente. Tertiò repetit quod dixit in principio, & circa illud determinat vnam quæſtionem. Secunda ibi, Et ſi ſeruus. Tertia ibi, Si ego. hoc dicit. Bart.

Marcellus lib. viij. Digeſtorum. V.

Si familia commu-

Id eſt. Condictionis. furtiuæ. & ad hoc ſ. de noxa. l. quod ait prætor. Item quod dicit duplum, dic nisi ſit manifeſtum. quia tunc quadruplum.

[b] Quoties. Feciſſet. vſque huc eſt ſubiectum.

[c] Emptorem. Accipe hominem omnem, cui de euictione agere permittitur, id eſt qui lucratiuam non habet cauſam. ſic & accipitur ſupra, de except. do. l. apud. §. ſi quis autē ex cauſa. & de ædil. edict. l. ſciendum. §. deinde Non ergo aduerſus habentem titulum lucratiuū, vt aduerſus donatariū vel legatarium: vt & infra eo. §. plane. verſ. ſed an ſi.

[d] Simul. id eſt, cum alijs.

[e] Fecerant. ſcilicet, furtum.

[f] Manumiſſus. vnus ex his qui fecerat. & dato pretio ſuo, vt ſic non ſit ex lucratiua cauſa liber. Vel dic etiam ſi nihil dedit: & dic idē, quod in ſubaudito non expreſſo caſu. dixit enim duntaxat emptorem. ſic ergo aliud in eo, qui habet lucratiuam cauſam. & ad hoc refertur idemque &c. & ſic bene conuenit cum ſeq.

[g] A manumiſſo. gratis: & idem accipe in omni eo, qui lucratiuum habet titulum. & dic oblatum, & etiam præſtitum, & ſic eſt contra ſupra, de noxa. l. de illo. in ſi. & l. ſeq. Sed hic cum familia, ibi cum vnus ſeruus. & ſic altero ſoluente, alter liberatur. ſed hic cum maius eſt delictum: quia à pluribus eſt cōmiſſum. Item contra ſupra, de pe. hær. l. etiam. §. pe. ſolu. vt ibi in glo. mag.

[h] Dominum familiæ, quia ſui delicti tantum pœnam ſoluit. Azo.

[i] Regreſſus eſt. ſic C. de uſur. rei iu. l. fina. ſed quid ſi regreſſum non habet? fortè idem: ut Inſtit. de leg. Aquilia. §. his autem verbis. ſed Ioan. contra, ut habeat regreſſum.

[k] Sed an ſi legati. ſ. in ſpecie. tunc enim de euict. non agitur. ſecus ſi in genere legatus eſſet: ut ſupra, de leg. ij. l. ſi à ſubſtituto. §. hæres ſeruum. Accurſius.

[l] Donatus. cuius nomine de euictione non agitur: ut ſupra, de ædil. edict. l. ad res. ſecus ergo ſi agatur: quod quandoq; euenit: ut C. de iu. do. l. i. & idē q hic, dicas in omni qui habet titulum lucratiuum. Item nota quòd quidam poſuerunt hic diſtinctionem talem, cum quis promiſit mihi rem & pœnam, debeo eligere: vt ſ. de pact. l. reſcriptū. §. ſi pacto. niſi factum eſt rato manente pacto vt ſ. de tranſac. l. qui fidem. ſi vero ſors fuerit exacta, pœna nō petetur: vt ſupra, de eo quod certo loc. l. ſi. Item ecōtra: vt ſupra, pro ſoc. l. ſi quis à ſocio. Item ſi duo ſunt debitores, & ſunt ſocij: vt ſupra ſi quis cau. lege, ſi duo. niſi in id quod min[us] eſt: vt ſupra, de act. emp. l. prædia. In non ſocija, ſi ab vno pœnā peto, ab alio rem nihilominus peto: vt hic. & ſupra, de ſol. l. Stichum. §. dolo. & ſupra, de pe. hære. l. etiā. §. pe. Si rem, nō agitur ad pœnam: vt d. § dolo. & arg. ſ. ſi quis cau. l. a in prin. Sed certè quantum ad legem iſtam non videtur bona hæc diſtinctio vt hic, quia ab vtraq; parte exigitur pœna furti, & maximè à manumiſſo à quo non poteſt peti cōdi. fur. aliquid niſi liber contrectaſſet: ut ſupra, de cōdi. furt. l. quod ab alio. fortè in emptore ſecus dici poſſet, cum non aliter detur cōd. furti ut actio furti a ut ſupra, de cōd. fur. l. ſi ſeruus.

[m] Poſſideret. eſt enim ſatis pro poſſeſſore haberi hoc caſu. & ita non efficitur actoris conditio deterior: ſed non melior: ut ſup. de noxa. act. l. electio. §. ſi is. & l. ſi plurium. in princi. ſed argu. contra. ſup. eo. l. i. §. hæc autem.

[n] Etiam hæredibus. Datur enim hæredi actio furti: ut Inſtit. de perpe. acti. §. i. & facit ſupra, de iniur. ſed non eſſe.

[o] Eius. puta Titij.

[p] Cui. ſcilicet, Titio.

[q] Omnes. hæredes.

Si familia. CASVS. Ego Franciſcus habebā familiam ſeruorum cōmunē cum Geruaſio hæc familia fecit furtum Titio ſciente Geruaſio, & me ignorante. dicitur quòd Geruaſius tenebitur nomine ſingulorum ſeruorum, & ſic pro quolibet præſtat ſuam pœnam: ego autē habeo beneficiū huius edicti. nā præſtabo quantū liber homo præſtaret pro ſeipſo & recuperabo partem eius, quod ſolui à Geruaſio. Idem eſt ſi Geruaſij iuſſu damnum

---

[Margin:] † Deeſt, noīe, ut & alibi admonuim[us] hoc ablatiuos, cauſa, gratia, nomine, actiōe, plerūq; apud iuriſco. deſiderari.

[Margin:] * P. F. ablatum.

[Margin:] Familia cōmunis.

nis [a] ſciente [b] altero furtum fecit. omnium [c] nomine cum eo, qui ſcit, furti agi poterit: cum altero, [d] ad eum modum, qui edicto comprehenſus [e] eſt. quod ille [f] præſtiterit, non totius familiæ nomine: ab hoc ſocio partem conſequetur. Et ſi ſeruus communis alterius iuſſu damnum dederit: etiam quod præſtitit alter [g] (ſi modò cum eo quoque ex lege Aquilia, vel ex duodecim tabulis agi potuerit) [h] repetit à ſocio, ſicuti cum rei communi nocitum eſt. [i] Si ergo duntaxat duos habuerimus ſeruos communes: cum eo quo non ignorante [l] factum eſt, [m] agetur [n] vtriuſque ſerui nomine: ſed non amplius conſequetur [o] à ſocio, quàm ſi vnius [p] nomine præſtitiſſet. Quòd ſi cùm eo, quo ignorãte factum eſt, agere volet, [q] duplum [r] tantum conſequetur. Et videamus, an iam in ſocium alterius ſerui nomine non ſit dandum iudiciũ, quemadmodum ſi omnium nomine ſocius [s] decidiſſet: [t] niſi fortè hoc caſu [u] ſeuerius à prætore cõſtituendum eſt: nec ſeruorum † conſilio parcendum [x] eſt.

† In P.Fl. conſcio.

Scæuola libro iiij. Quæſtionum. VI.

LAbeo putat, [y] ſi cohæres meus, cũ furtũ familia cuius [z] feciſſet, duplum [a] abſtuliſſet, me nõ impediri, quo minus dupli [b] agam, eoq; modo fraudẽ edicto, [c] † debitoribus [d] fieri. [e] eſſeq; iniquum [f] plus hæredes noſtros ferre, quàm ferremus ipſi. Item ſi defunctus minus duplo abſtulerit, adhuc ſingulos hæredes rectè experiri, [g] Scæuola reſpondit. verius puto, partes [i] eius

† In P.Fl. nõ eſt, debitorib.

damnum dedit familia ſeruorum communis. nam eius quod præſtiti, recupero partem à Geruaſio, ſicuti ſi cõmuni rei damnum intuliſſet. Tandem dicit: ego, & Geruaſius habemus duos ſeruos communes: eo ſciente, & me ignorante ſerui fecerunt furtum, teneor non in partem dimidiam eius, quod præſtitit, ſed in dimidiam eius, quod liber homo præſtaret pro furto a ſe facto. Si autem Titius vult agere prius contra me, teneor in tantum, quantum liber homo furtũ faciens præſtaret. ſed me conuento, & exacto an Titius poſſit agere contra Geruaſiũ? dico quòd non, niſi iuſſu Geruaſij eſſet factum furtum. Franciſcus.

a Si familia communis. duorum dominorum.

b Sciente. & non iubente. & ſupple, & altero ignorante. Accurſius.

c Omnium. id eſt, ſingulorum.

d Cum altero. ſcilicet ignorante. & facit ad hoc ſupra l. 2. §. hæc autem.

e Comprehenſus. vt ſcilicet detur tantũ, quantum ſi vnus liber feciſſet.

f Quod ille. qui ignorauit, emendauit damnum tantũ, quantum ſi vnus liber feciſſet: & de hoc dimidiam conſequetur à ſciente: vt & ſupra, de noxa. l. ſi ex duobus §. ſic eſt, & ſi alter &c. Vel dic ſi ille, ſ. ſciens ſoluit damnum quaſi pro quolibet: non repetit ab ignorante, niſi pro media quantum ſi liber feciſſet: vt ĩ. ea. l. §. ſi ergo. & d. l. ſi ex duobus. §. ipſi tamen. Sed videtur, quod nihil poſſit repetere ſciens: vt ſupra, de noxa. l. ſi communis familia. Sol. ibi in iubente tantum, hic in ſciente tantum, inter quos eſt differentia: vt plenè no. in l. ſi ex duobus.

g Præſtitit alter. qui non iuſſit.

h Agi poterit. quod ſemper ferè eſt ex delictis ſerui, & da exemplum Inſt. de noxa. § ſunt autem. Vel da exemplum de Aquil in leuioribus. in l. xij. tab. in atrocioribus: vt ã. de noxa. l. 2. §. Celſus. quandoque tamen agi non poteſt. vt quando ignorans ſeruum facere furtum non poſſidet, nec dolo fecit, quo minus poſſideat. ideo ſi quid tunc ſolueret, non repeteret cum ſponte, non neceſſitate ſoluiſſet. Vel dic, poteſt agi cum ſeruus in atrocioribus paruit altero domino iubente: aliòqui nõ, cum nullum ſit ſerui delictum: vt ã. de noxa. l. 2. §. is. qui. Vel tertio eſt caſus, vbi non poteſt agi contra ignorantem: puta ſi omnino inuitus ſeruus paruit, periturus ſi non paruiſſet. hic. n. nullum eſt ſerui delictum, & ſic dominus ignorans eius nomine non tenetur.

i Nocitum. vt damnum omnino ſeruaret: vt ã. de noxa. l. ſed & eo nomine. & com. diui. l. 3. & ad leg. Aquil. l. ſed & ſi communem. & l. ſeq.

k Eſt. culpa ſocij.

l Quo non ignorante. i. ſciente, & prohibere valente. non dicas iubente, vt quidam dicunt. Accur.

m Factum eſt. ſcilicet furtum ab iſtis ſeruis.

n Agetur. contra ſcientem.

o Conſequetur. ſciens ab ignorante ſocio, quàm ſi vnius &c. Sed quidam æquiparãt ſcientem & iubentẽ, quod non placet: quia iubens, nihil agit vt ſupra, de noxa. l. ſi ex duobus. §. illud.

p Vnius. in tantum enim liberauit eum. Azo.

q Volet la cui damnum datũ eſt. Azo.

r Duplum. ſcilicet eius rei ſurreptæ, quod præſtaret liber.

s Sociuſq;. ignorans. Azo.

t Decidiſſet. id eſt, tranſegiſſet de toto.

u Hoc caſu. cum iuſſit &c. & hoc eſt verum. vt ſupra, de noxa. l. ſi ex duobus. in princip. & ſic abundat hæc dictio, forte. ſic ſupra, de arb. l. ſi duo.

x Parcendum. quia puniatur ſciens. Accurſius.

LAbeo putat. CASVS. Familia ſeruorum Titij fecit furtum Sempronio: ego & Geruaſius ſuccelſim Sempronio. circa iſtud thema duo dixit Labeo, & malè. Primum fuit: quia ſi Geruaſius agat furti pro quolibet de ſeruis, & obtinuit, bene poteto agere inſolidum. & ſic ſit fraus edicto: quia hoc non potuiſſet facere teſtator: ſed tantum conſequi; oteræt quantum liber homo ſi furtum feciſſet, præſtaret. Secundum dictum eſt, quod ſi defunctus egit furti, & conſecutus eſt minus duplo: nos hæredes poſſumus agere ad reſiduum nomine ſingulorũ ſeruorum. Sed vtrunque dictum corrigitur: nam nos duo hæredes non poſſumus agere, niſi quilibet pro parte. Item non poſſumus conſequi vltra pœnam dupli computato in hoc quod defunctus exegit. Franc.

y Labeo putat. & male: vt patet ĩ. Accur.

z Cuius. id eſt alicuius.

a Duplum. nomine ſingulorum, pro parte tamen hæreditaria. Azo.

b Dupli in ſolidum. ac ſi nihil eſſet exactum. vt bene conueniat ſequentibus.

c Edicto. quod vult non vltra præſtari, quàm ſi vnus liber feciſſet: vt ã. eo. l. 2.

d Debitoribus. i. dominis ſeruorum, qui ex tali cauſa ſunt debitores.

e Fieri. putat Labeo.

f Iniquum. & tamen ita ſtatuerat Labeo. ſic Inſti. de teſta. §. ſed neque.

g Rectè experiri. nomine ſingulorum ſeruorum ad duplum. & hoc ſecundum Labeo. ſimiliter. Accur.

h Scæuola. corrigens duo dicta Labeonis per ordinẽ.

i Partes. non ergo aliquis ſolidum conſequetur.

Duplo.

a Duplo. computato, quod accepit defunctus: vt ſic non plus iuris hæredes habeant, quam defunctus habuit: vt infra, de reg. iur. l. hæreditas. Accurſius.

ARBORVM FVRTIM CÆSARVM.

Et de hoc quædam ſunt ſpecialia.

Si furtim arbores.

CASVS

Arbores meas furtim cecidiſti, teneris legis Aquiliæ actione, & arborum furtim cæſarum. & vna intentata tollitur altera in eo, quo concurrunt. Potes etiam accuſari criminaliter tanquam latro: & maxime habet locum hoc in vitibus ſuccisis. & appellatione arboris continentur etiam vites, & hedera, & arundo. Item ſalictum, quod iam radices immiſerat. Sed in ſalignis virgis id eſt, in plantationibus, quas plantaui, ſi ante, quam imponãt radices aliquis incidit, non tenetur hac actione, cum non dicatur arbor. Quid autem ſi arborem meam cum radicibus euulſi, & eam cum radicibus in alio loco plantaui, licet nondum comprehendit terram? ſi aliquis talem arborem incidit, habet locum hæc act. Item habet locum in arbore cuius radices deſiccantur: quia ſi aliquis eam incidit, tenetur hac actione. Item habet locum hæc actio in arbore vento deiecta, quæ in fundo iacebat cauſa replantandi. Item ſtirpes oleæ dicuntur arbores. & nomine omnium ſupradictarum arborum poteſt agi hac actione. Id autem quod ita eſt tenerum, vt ſit loco herbæ: non continetur arboris appellatione. & hoc dicit hæc lex, & tres ſequentes. Franciſcus.

hæredes perſecuturos. ſed & cũ eo quod defunctus abſtulit, vterq; hæres nõ plus duplo a ferat.

TITVLVS VII.

ARBORVM furtim cæſarum.

Paulus libro ix. ad Sabinum. I.

Si furtim † arbores cæſæ ſint: & ex lege Aquilia, b & ex duodecim tabulis dandã actionẽ, c Labeo ait. ſed Trebatius, ita vtrãq; dandã, vt iudex in poſteriore deducat d id, quod ex prima cõſecutus ſit, & reliquo condemnet. e

Caius lib. j. ad legem xij. tabularum. II.

Sciendum eſt aũt eos, qui arbores, & maximè vites ceciderint, etiã tanquã latrones f puniri.

Vlpianus lib. xlij ad Sabinum. III.

Vitẽ, arboris appellatione contineri plerįq; veterum exiſtimauerunt g Hederæ h quoq;, & arundines, † arbores non malè dicentur. Idem de † ſalicto i dicendum eſt. Sed ſi quis ſalignas k virgas inſtituendi ſalicti l cauſa defixerit: m hæq; ante, quàm radices egerint, ſuccidantur, aut euellantur: rectè Pomponius ſcribit, nõ poſſe agi n de arboribus ſuccisis, cum nulla arbor propriè dicatur, quæ radicem nõ conceperit. o Quòd ſi quis ex ſeminario, p id eſt ſtirpitus arborẽ tranſtulerit: q eam quamuis nondum comprehenderit terram, arborem tamẽ videri. r Pomponius libro decimonono ex Sabino probat. Ideo ea quoq; arbor eſſe videtur, cuius radices deſinunt viuere: quamuis s adhuc terra contineantur: quam ſententiam Labeo quoque probat. Labeo etiã eam arborem rectè dici putat, quæ ſubuerſa à radicibus etiam nunc reponi poteſt; aut ita tranſlata eſt, vt reponi poſsit. t Stirpes oleæ, u arbores eſſe magis placet: ſiue iam egerint radices, ſiue nondum. Omnium igitur harũ arborum, quas enumerauimus, nomine agi poterit.

Caius lib. j. ad legem xij. tabularum. IIII.

Certè nõ dubitatur, ſi adhuc adeò tenerum ſit, vt herbæ loco ſit, non debere arboris numero haberi.

b Aquilia. ſcilicet dandam actionem. Accurſius.

c Actionem. ſcilicet arborum furtim cæſarum.

d Deducat. id eſt, extrahat de poſterioribus.

e Condemnet. ſicut fit in cæteris concurrentibus: vt infra eod. tit. l. 1. & not. ī. nau. cau. l. idem. §. fi. & facit infra eo. l. ſi colonus. & l. pe. & ī. de euict. l. cũ fundus. & ſupra, de ædil. edic. l. quod ſi nolit. §. ſi quis egerit. & de actio. emp. l. ex empto. §. etiam ſi ignorans. & ſupra, de noxa. l. quod ait prætor. & de actio. & obli. l. cum ex vno. & l. plura. Sed hæc videtur contra. ſed nõ eſt: quia ſecundum prædicta eſt intelligenda. Accur.

f Sciendum. Latrones. criminaliter: ſecus ſi ciuiliter: vt patet infra e. l. facienda. in principio. Latrones enim furtis ſuſpenduntur: deinde beſtijs ſubijciuntur: vt ī. de pœ. l. capitalium. Accur.

g Vitem. Exiſtimauerunt. vt & ſupra eo. l. 1. in fi. primo reſpon.

h Hederæ. hæc hedera huius hederæ: Impropriè dicitur arbor: 1 ſed ex interpretatione, & in vulgari dicitur helera: & inhæret plerunque arboribus. Accurſius.

i De ſalicto. quando iam radices immiſit.

k Salignas. id eſt. virgas de ſalicibus quas appellamus plãtones.

l Salicti à ſalice.

m Defixerit. id eſt detraxerit. incidendo, vel euellendo, vt ſubijcit.

n Non poſſe agi. ſcilicet, l. Aquil.

o Non conceperit. infra eo. §. ſtirpem. contra. Sol. vt ibi.

p Quòd ſi quis ex ſeminario. exponit ſeipſum. 2

q Tranſtulerit. de loco alieno in ſuum fundum, aliuſque poſtea excidit tranſlatam, quæ nondum radices immiſerat. ille enim hac actione tenetur, ſed non is qui tranſtulit, ſed Aquil. vt infra eo. l. furtim §. 1. Azo.

r Videri. vt habeat locum hæc actio. ſed contra ſupra proxi. reſpond. ſed ibi in virgis plantatis, hic de his quæ cum radicibus plantantur.

s Quamuis. hoc quamuis non aduerſatur ad illud verbum videtur, ſed ad illud viuere. Accurſius.

t Reponi poſſit. licet adhuc non ſit poſita. ſecus ſi iam eſt ſicca, vt reponi non proficiat: quia tunc ligni appellatione continetur: vt ſupra, de legatis tertio. l. ligni.

u Stirpem oleæ. vel ſylueſtris, vel domeſticæ. & eſt contra. ſupra eodem. §. ſed ſi quis. Azo. Sol. ſpeciale in oleis. vel verius aliud in tranſlatis cum radicibus: vt hic

† Iſta lex iuncta ſequẽti l. eſt no. ad hoc quod depopulatores vinearum & agrorũ debent puniri pœna capitali: ſicut latrones. & huiuſmodi perſonę poſſunt capi propria authoritate, ſecundum Bart. in l. extat. ſ. quod metus cau. & etiã poſſunt impunè occidi, per l. 1. cũ ibi plenè no. C. quã lic. vni. ſine iudice. Bol.

† Arũdinetum an veniat appellatione vineę, Mandoſ. ſing. 3. cõ. in ver. vineas.

† Alias, ſalicteto.

In P. Fl. ſalgneas.

e & ita.

1 Tu dic Grãmaticos poſt Pliniũ in naturaliũ hiſtoriarũ libr. v. aliter ſentire. & eſt hędera arbor, vt ait, ſemper virens corονis militũ & nouellorum poetarũ, authore Marone in Gallo, apta.

2 Pius Antoni' Bat. In nouis legũ interpretationibus pulchrè quid ſit ſeminarium explicat.

• Reponere, eſt quod Vulgo dicimus, replãtare.

vt hic & ſuperioribus reſponſis: & aliud in virgis plantatis, vt ibi.

Cædere. CASVS Nunc exponit verbum cædere, quod erat in edicto, cuius mens eſt poſita ſupra l. I. & dicit: cædere dicitur non ſolum, qui ſuccidit ita, vt cadat arbor: ſed etiam qui percutit arborē: puta cum ſecuri animo cædendi, licet non cadat. Cingere autem dicitur id eſt deglabrare, quod expone vt in gloſſ. domini Accurſij. Item verbum ſubſecare quod erat in edicto, expone, id eſt ſubſecuiſſe. quod expone vt in gloſſ. domini mei. Accurſij.

† Deglabrare, id eſt corticē eximere. Bud. hic.

† Subtercedere, eſt ſuccidiſſe. Bud. hic.

Huius actionis. Ex ea cauſa datur hæc actio, ex qua datur Aquil. ſcilicet ex damno. Item hæc actio non datur vſufructuario fundi: ei autem, qui habet fundum vectigalem, bene datur, ſicut & actio aquæ pluuiæ arcendæ. omnes hae act. tenentur, & quilibet in ſolidum. ſi autem plurium arbor eſt inciſa, omnibus dominis datur vna actio. & vna pœna præſtabitur. Vltimo dicit, ſi arbor mea extendat radices in tuum prædium, non potes eas incidere, ſed denuntiare vt tollam, & agere ad hoc. & licet alatur hæc arbor à radicibus: quæ ſunt in tuo fundo: tamen hæc arbor mea durat. & hoc, dicit hic §. cum lege ſeq. Franciſcus.

Paulus libro ix. ad Sabinum. V.

CAedere eſt non ſolum ſuccidere, a ſed etiam ferire cædendi cauſa. Cingere eſt deglabrare. b † Subſecare † eſt ſubſecuiſſe. c Non enim d poterat cecidiſſe intelligi, qui ſerra ſecuiſſet. Huius actionis eadē cauſa eſt, quæ eſt legis Aquiliæ. e Is cuius vſusfructus eſt in fundo, hanc actionem non habet. f Qui autem fundum vectigalem habet, hanc actionem habet, ſicuti aquæ pluuiæ g arcendæ actionem, & finium regundorum. h

Pomponius lib. xx. ad Sabinum. VI.

SI plures eandem arborem furtim ceciderint: cum ſingulis inſolidum i agetur. At ſi eadem arbor plurium fuerit: vniuerſis duntaxat vna, & ſemel k pœna præſtabitur. Si arbor in vicini fundū radices porrexerit, recidere eas vicino non licebit: l agere autem licebit non eſſe ei ius ſicuti tignum, aut protectum immiſſum habere. m Si radicibus vicini arbor aletur: tamen eius eſt, in cuius fundo origo eius fuerit. n

Vlpianus libr. xxxviii. ad edictum. VII.

FVrtim cæſæ arbores videntur, quæ ignorante domino, celādiq; o eius cauſa cæduntur. Nec eſſe hāc furti actionem, ſcribit Pædius: p cū & ſine furto fieri poſsit, vt quis arbores furtim cædat. Si quis radicitus q arbo-

i SI plures. in ſolidum. agetur ad pœnam duntaxat: vt & ſ. ad legem Aquil. l. ita vulneratus. in fin. & ſupra. de fur. l. vulgaris §. ſi duo.

k Semel. id eſt ſimul agant: aliàs quilibet pro ſua parte: vt & ſupra, de fur. l. inter omnes. §. hæc actio. non enim ideo plus deliquit, quia plurium ſit arbor. Accur.

l Non licebit. niſi prius facta denuntiatione: vt ſupra eod. titu. l. I. in princi. & §. I. Vel dic, vt plene not. C. de interdict. l. I. Accur.

Immiſſum habere. vt & ſupra ad legem Aquil. l. quemadmodum. Accur.

n Origo eius fuerit. vt & ſupra quod vi aut clam. l. ſi vi tem. Sed contra inſtitut. de re. diui. §. ſi Titius. & ſupra, de acquirend. rer. domi. l. adeo. §. fin. Solu. hic aliter à ſolo vicini: non tamen occupauit: vt quia per latitudinem tangit, & per longitudinem. Vel ibi non poterat viuere ex radicibus, quæ erant in ſolo, vnde ducit originem: hic ſic. vel ſupra dicit meam ex cuius ſolo nunc viuit, ſed non inſolidum, ſed pro parte: vel ſupra eſt ſecundi, de iure gentium, hic primi de iure ciuili. vel hic de rigore ibi de æquitate. vel hic maiorem partem radicum habebat in vno. Accur.

a Succidere ita vt cadat. & caput à pede ſeparetur.

b Deglabrare. i. putare ramos. & vltra modum excorticare, & corticem auferre, vt cortices, qui remanēt, quaſi arboris cingulum videantur.

c Subſecuiſſe. ſed qualis eſt hæc expoſitio? Reſpon. bona. ſic enim prætor forte dixit: qui ſecat arborem alienam, ſoluat tātum, vel teneatur act. arborum fur. cæſa. in duplum. conuentus enim dicebat: non ſeco, ſed ſecui. ſed certe prætor intelligebat in præſenti etiam tempus præteriti pluſquam perfecti.

d Non enim. bene enim notauit prætor ſeorſum ſecare, quia ſub primo verbo cædere non proprie accipitur, qui ſecat, ſcilicet ſerra.

e Eſt legis Aquiliæ. ſcilicet damnum datum. & dic quandoq; concurrunt pro eodem delicto: vt ſupra eod. l. I. quandoq; non concurrunt: vt infra e. l. furtim. §. I. & l. facienda. §. fina.

f Non habet. vt ſupra ad legem Aquil. l. item Mela. §. fina. cum ambæ ex eadem cauſa dentur: vt ſ. proximo reſpon. Et hanc habet vtilem: vt argu. ſ. de aqua pluuia arcen. l. apud. §. final. Quid ergo differt ab emphyteuta, de quo ſubijcit aliud eſſe? Reſpond. ille habet directam, cum habeat vtile dominium, ſed fructuarius vtilem, vt dixi.

g Aquæ pluuiæ. vtilem: vt dixi ſ. de aqua plu. arcen. l. apud. §. ſi. & l. ſi vſusfructus.

h Finium regundorū. vt & ſ. fi. re. l. ſed & loci. §. finiū.

FVrtim. CASVS Tunc habet locum hæc actio cū me ignorante arborē meam incidiſti celandi mei cauſa: nec datur ſuper hoc act. furti: cum & ſine lucrandi animo poſſis eam incidere. Si autem arborem meā cum radicibus extirpaſti, vel euulſiſti, habet locum Aquil. & non hæc actio. Poſtea dicit: ſiue arbor tota ſit cæſa, ſiue pars: habet locum hæc actio. & ſiue ſuis manibus quis cædit, ſiue per alium puta ſeruum, vel alium habet locum. Si autem ſine iuſſu domini ſeruus eius arborem meam incidit, habet locum noxalis. Item hæc actio arborum furtim cæſarum eſt pœnalis & perpetua: & contra hæredem non datur. hæredi autem datur. & datur in duplum valentiæ arboris, deducto pretio nunc ligni, vt ſi quando non erat inciſa valebat decem, nunc inciſa valet duo, nam octo duplicabuntur. & ille dicitur cædere qui clam cædit, & ſi habeat animum lucrandi, tenetur etiam furti. Item ſi per vim incidit: non tenetur hac actio. ſed vi bono. rapto. & quod vi aut clam. & hoc dicit hæc lex, & ſeq. Fran.

o Celandique. alias ceſſat: vt infra eod. l. facienda. in fine. Accurſius.

p Pædius. non vult enim habere arborem, vel eius poſ. & ſic non concurrit cum act. furti. ſed ſi poſtea contrectet, agis furti: vt ĩ. eo. l. facienda. §. I. & ſupra, de furt. l. inficiando. §. ſi. & de acqui. rerum do. l. Pomponius. & ad legem Aqui. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi oliuam. & ſic non a prin. ſed ex poſtfacto eſt furtum. Item facit ſ. de fur. l. inter omnes. §. recte. Accur.

q Si quis radicitus. id eſt cum radicibus.

a Non tenetur. contra ſup. eodem. l. uitem. §. quod ſi quis. Sol. ut ibi.
b Et ſi non tota. ſic ī. ad Sylla. l. iij. §. ſi quis tabulas. uerſic. ſi autem non totum. & de leg. j. l. etiam ſi patris. & infra, de incen. rui. nau. l. iij. §. ſenatus.

intentata tollitur altera. Franciſ. Accur.
m Vna actione. ad rem perſequēdam. Azo. & ſic nō ob. ī. de iniu. l. item apud. §. ſi quis ſeruo. Item concor. huic l. ī. de act. & obli. l. q ſeruū. & ī. de fur. l. ſi is cui. & ī. loc. l. ſi merces. §. culpæ. & de iureiur. l. duobus. §.

rem euulſerit: uel extirpauerit hac actiõe nõ tenet. a neque enĩ uel cædit, uel ſubſecuit. Aquilia tñ tenetur, quaſi ruperit. Et ſi non tota b arbor cæſa ſit: rectè tñ agetur quaſi cæſa. Siue aũt quis ſuis manibus, ſiue dum imperat ſeruo arbores cingi, ſubſecari, cædi, hac actione tenetur. Idem eſt, ſi libero c imperet. Qđ ſi ſeruo ſuo non pceperit dñs, ſed ipſe ſua uoluntate id admiſerit. Sabinus ait, cõpetere noxalẽ, d ut in cæteris maleficijs. quæ ſnĩa uera eſt. Hęc actio & ſi pœnalis ſit, ꝑpetua eſt: ſed aduerſus hęredẽ non datur: hæredi, cæteriſq; ſucceſſoribus dabitur. Condemnatio aũt ei' duplũ ꝯtinet. e

Paulus lib. xxxix. ad edictum. VIII.

FAciẽda ęſtimatione, f quanti dñi interſit nõ lædi. Ipſarum quoq; arborum pretiũ deduci oportet: & eius quod ſupereſt, fieri æſtimationẽ. g † Furtim arborem cædit, qui clã h cędit. Igitur ſi cęciderit, & lucrifaciendi cã contrectauerit, ẽt furti i tenebiẽ lignorum cauſa, & condictione, & ad exhibendum. Qui per uim ſciente domino k cædit: non incidit in hanc actionem. l

Caius lib. xiij. ad edict. prouincialem. IX.

SI colonus ſit qui cæciderit arbores: etiam ex locato cum eo agi poteſt. Planè una actione m cõtentus debet eſſe actor.

Iulia. lib. iij. ex Min. X.

SI gemina † arbor ſit, & ſupra terram iunctura eius emineret: una arbor uidetur eſſe. ſed ſi id qua iungeretur, non extaret: n totidem arbores ſunt, quot ſpecies earum ſupra terram eſſent.

Pau. lib. xxij. ad edi. XI.

SEd ſi de arboribus cæſis ex lege Aquilia actũ ſit: interdicto Quod ui aut clam reddito abſoluetur, ſi ſatis prima condẽnatione grauauerit reum: o manente nihilominus actione ex lege duodecim tabularum. p

Iabolenu libro xv. ex Caſsio. XII

QVi agrum uendidit: nihilominus furtim arborum cęſarum agere poteſt. q

c Si libero. cui ſi ius imperãdi, ſecundum quoſdam. tu dic & ſi non: ut not. ī ad. l. Aquil. l. liber homo. & pro hoc ī. de iniur. l. non ſolum. in princi. & §. ſi mandato. & §. Proculus. & ſup. de iuriſdi. om. iudi. l. ſi quis id. §. pe. Itẽ facit C. de nox. l. iiij. & v. Ac.
d Noxalem. idem ẽt ſi pceperit: quaſi dño in hac re parere nõ deberet: ut ī. de noxa. l. ii. §. j. Ac.
e Duplum continet. an totum ſit pœna, dic ut infra. l. proxi. in princ.
f FAcienda. Arborũ. i. lignorum, quę habet dominus: puta quia arbor nõ inciſa ualebat decem, lignum ualet duo: duplanẽ octo. Et eſt ad hoc ī. de cõdi. furt. l. ſi ſeruus. §. boue. & ſup. de ſer. corru. l. ut tantum. §. fina.
g Aeſtimatione, ut illa dupletur: ut ī. l. proxi. in fi. Sed an erit totum pœnal quidam ſic: ut in furto, tu dic in duplo rei perſecutionem contineri. qđ pates r quia ſollimr perſecutoria per hanc: ut ī. l. ſi colonus. quod non fieret, ſi totum eſſet pœna: ut ſup. de furt. l. ſi pignore. §. cum furti.
h Qui clam. unde ẽt habet locum qđ uiaur clã: ut ī. quod ui aut clam. l. denique. in prin. & §. fi.

† Haloã. caput legis hoc loco facit, ſed in F. Flo. paragraphus eſt capitis. viij.

colonus. & ſup. e. l. j. & ī. eod. l. penulti. & ſup. commo. l. unde quærit. §. fin.
SI gemina. CASVS. Gemina eſt arbor. an dicatur una, uel duæ quæritur. & dic. ſ. aut iunctura apparet ſupra terram: & tunc una dicitur. aut non apparet: & tunc dicũtur duę, uel plures ſicuti & ſeparatæ ſtant ſupra terram. & ſi diceres, que ſit utilitas hoc ſcire? dic ut in gl. domini mei Accurſij. Fran.
n Non extaret. ſupra terrã. Sed ad quid ꝓdeſt hoc ſcire? Rñ. ad l. ſaltem datã, ut pro arbore ſoluenda ſucciſa certa pœna præſtetur. Itẽ quãtum ad trãſlationẽ, ut una uel plures uidentur eſſe tranſlatæ: ut ī. eo. l. uitem. §. quod ſi quis. uõ autẽ quã tum ad utilitatem huius titu. cum etiam ſi ſit pars cæſa locum habeat actio hæc: ut ī. l. furtim. §. & ſi non tota.
SEd ſi de. CASVS. Si actum ſit Aquil. noĩe arborum furtim cęſarũ: tollitur interdictũ quod ui, aut clam: non autem hæc actio in eo quod excedit. Fran. Accur.
o Grauauerit reum. ſ. iudex, tñ, ſci licet quantũ & per ſecundã modo poſſet petere. ut ī. titu. j. l. j.
p Duodecim tabularum. ſ. arbo. fur. cæ. quia illa plus continet: & illa in eo quod plus eſt, remanet: ut ſup. eo. l. j. & l. furtim. §. ſi. & l. ſi colonus, & de act. & oblig. l. quoties. & l. qui ſeruum. Accur.

† vide An. Augu. lib. 2 Emẽ. ca. 1.

i Furti. ex ſecunda contrectatione: ut ſup. de fur. l. uerum eſt. j. § eorũ. & ſup. eo. l. furtim. in prin. Itẽ facit ſup. de pri. deli. l. ij. Accurſius.
k Sciente domino. non ergo furtim.
l In hãc actionẽ: ut ſup. e. l. furtim. ſed incidit in act. ui bo. rap. ut ī. tit. j. l. ij. in princi. Itẽ quod ui aut clã, locerdic. ut ſup. qđ ui aut clã. l. j. §. quid ſit. & in l. Aquil. ut ī. e. l. j. & l. furtim. §. j. & ad l. Aqui. l. ſi ſeruus ſeruũ. §. ſi olluã. & in l. Iul. de ui pu. uel pri. ut ī. ad l. Iul. de ui publ. uel pri. l. iij. in fi. & ī. tit. j. l. ij. §. fin.
SI colonus. CASVS. Colonus arborẽ agri cædit, tenetur hac act. & etiã actio. ex locato. & una

QVi agrum. CASVS. Cæcidiſti arbores fundi mei: licet poſtea uendam hunc agrum, tamen hæc actio mihi durat. Fran.
q Agere poteſt. de arboribus ante uenditionem cæſis. & eſt ſic ſup. de aqua quoti. & æſti. l. j. §. ſi fundũ. & de act. & obliga. l. quæcunq; & ī. de iniur. l. ſi ſeruum. & ſup. quod ui aut clam. l. is qui. in §. ſi poſtea. & ī. de ſer. corr. l. doli, §. finali. Sed contra ſup. de aqua plu. arcend. l. ſi tertius. §. ſi quis. ſed ſpeciale in caſu ibi dixi.

ADDITIO. Dic quòd imò ibi cõpetebat actio de damno futuro. Ideo tranſit ad emptorem. hic pro damno præterito ante uenditionem: & ideo remanet penes uenditorem.

VI BONORVM RAPTORVM.

Poſt furta ponit de rapina: quæ manifeſtè ſit.

Qvi rẽ rapuit. CASVS. Raptor tenetur duabus actio. ſ. ui bonorum raptorum in quadruplum: & actio. furti non manifeſti in duplum. & ſi agatur ui bo. rap. tollitur actio furti. ſed ſi agatur primo furti, & ſic ad duplum, ad huc durat actio ui bo. rapto. in aliud duplum, quod plus eſt in ea, quam in furti actione. Franciſcus Accurſij.

TITVLVS VIII.

VI BONORVM rapt. & de turba.

Quando duo delicta ex eodẽ facto deſcendentia ſe habent ad genus, & ſpecies: pœna tollũtur inuicẽ, quatenus cõcurrunt. h. d. Bartolus.

Pau. lib. xxij. ad edictum I.

Qvi rẽ rapuit: & furti nec manifeſti [a] teneẽ in duplũ, & ui bonorum. Sed ſi antè actum ſit ui bonorum raptorum: deneganda eſt furti. Si antè furti actum eſt, non eſt illa deneganda: ut tamen id, quod amplius in ea eſt, conſequatur. [b]

Vlpianus libro lvj. ad edictum. II.

Prætor ait, ſi cui do--

a Nec manifeſti. ſi in rapina non deprehendatur: vt & ſupra, de furtis. l. ſi quis ea domo. alióqui manifeſtus fur eſt: ut ſupra, de furt. l. ſi uendidero. §. cum raptor. ſed M. & P. aliter illum §. intelligunt, ut ibi dixi. Accurſius.

b Conſequatur. facit ſup. de act. & obli. l. cum ex uno. & l. qui ſeruum. & l. quoties lex. §. j. & l. plura. & l. nunquam. & ſup. pro ſo. l. ſed ſi ex cauſa. & de act. emp. l. p̄ dis. & cõmod. l. unde quæritur. & ſup. titu j. l. j. & l. ſi colonus. & l. penul. & ſup. nau. cau. l. idẽ. §. ſi. & q̄ ibi not. Accurſius.

Prætor ait. CASVS. Ponit edictũ, quod habet duo capita Primũ: Qui dedit damnum alicui hominibus coactis. Secundum qui bona alicuius rapuit: uterque iſtorum tenetur actio. ui bonor. raptor. intra annum in quadruplũ: poſt annum in ſimplum. & hæc uera ſunt, ſi liber homo facit. ſi autẽ ſeruus fecit prædicta: tenebitur eius dominus noxali: nam liberabitur dando eum pro noxa. Vltimò dicit: apparet ex prædictis q̄ prætor dat auxilium contra ea quæ ui fiunt. habet etiam locum actio legis Iuliæ de ui: & una tollitur per aliam ſecundum quoſdam, ſed malè dicunt: nam interim donec una intentatur, altera ceſſat: una expedita, altera intentari poterit. Dolo autem malo. Nunc exponit uerba iſta, dolo malo. nam ſiue ſolus rapiat, ſiue hominibus coactis ad hoc, uel ad aliud: utatur tamen his hominibus, & damnum det: tenetur hoc edicto: & etiã ſi unum hominem colligat. nec eſt uis quales ſint iſti homines coacti, ſiue liberi, ſiue ſerui. Et appellatione doli, continetur etiã uis. Nam quod ui fit, dolo etiam dicitur fieri: non econtra. ſi tamen dolo detur damnum, non ui habet locum hoc edictum.

Damni. Nunc exponit uerbum damni. poſitum in prima parte edicti. Et uidetur q̄ omnia damna comprehendat etiam clandeſtina. ſed uerius eſt ut damna per uiolentiam tantum facta comprehendat, ergo ſi damnum eſt datum ſine ui, nec coactis hominibus: nõ habet locum hoc edictũ. ſi autem coactis hominibus & ſine ui datum eſt damnum, dolo tamen interueniẽte, habet locum hæc prima pars. Vltimo dicit: bene dixi, quando ſine hominibus, & ſine ui quis ſolus delinquit, non habere locum hoc edictum: imò habet locũ Aquil. uel furti, & illæ non ſunt ſic coniunctæ cum hoc edicto, ut ubicunque illæ locum habent, & hoc edictum habeat locum: ſed contra ſic, ut ibi hoc edictum locum habet. & illæ, uel aliqua earum locum habeat, nam raptor improbior fur eſt, & furti tenetur, non ſolum hoc edicto. Item cum quis damnum dat hominibus coactis, habet locum hoc edictum, & etiam Aquil.

Vel cuius bona. Nunc exponit uerba ſecundi capitis. hæc, ſcilicet, cuius bona rapta eſſe dicentur. nam quod dicit bona, intelligas etiam ſi unam rem rapuit, & hac actio. tenetur etiam coactus. id eſt, coadunatus ad damnum dandum, & dedit, uel rapuit. Tandem reuertitur ad primũ membrum, & dicit, quod dixit teneri qui dolo malo hominibus coactis dat damnum: eſt uerum ſiue à ſe ſunt coacti, ſiue ab alio, ad hoc tamen eſt eis uſus. tenetur etiam ille qui coegit, & ipſe coactus tenetur. Poſtea dicit, hæc actio datur intra annum in quadruplum: & uerum precium rei quadruplatur, & habet etiam locum quando familia tua ui alicuius dat mihi damnum, uel rapit, nec cogor oſtendere, qui de familia dederunt damnum, uel rapuerunt. & appellatione familiæ continentur omnes de familia, ſiue liberi ſint, ut ſcutiferi: ſiue ſerui tui, uel alieni, quos bona fide tenebas, ſub. idem ſi mala. & ſufficit emendari damnum, uel rapinam, ac ſi unus tantum feciſſet, uel dabitur pro noxa qui dolo hoc fecit fieri. Et ſi plures dolo fecerunt, omnes debebunt dari pro noxa, uel unum quadruplum pro his ſolui. & hæc actio uocatur ui bonorum raptorum, & is demum hac actione tenetur, qui dolum commiſit. Si ergo rem meam rapui à poſſeſſore, credens hoc mihi licere: non teneor hoc edicto, ſed ex conſtitut. ſi quis in tantam. Idem ſi ſeruum meum fugitiuum poſſides, & eum rapio, non teneor hoc edicto: ſi autem mihi rem obligatam rapio, teneor hoc edicto: & dic de hoc ut in gloſſ. domini mei Accurſij. Impuberem. Impubes non capax doli ſi rapiat rem alicuius, non tenetur: nomine autem familiæ ſuę, uel ſerui rapientis bene tenetur hac actione noxali. Secundò dicit: ſi publicanus oues ruſtici rapuit ſine dolo, credens ruſticum non ſoluiſſe tributum, licet erret, non tenetur hac actione: ſecus ſi dolo rapiat ſciens ſolutum tributum. & eas includat: & pereant fame. nam tenetur hac actio. & lege Aquil. Idem ſi aliquis alius oues ruſtici rapuit, & fecit eas fame perire. nam tenetur prædictis actio. Tertio dicit: hæc actio datur ei, cui eſt rapta res, ſiue ſit ſua, ſiue cõmodata ei erat, ſiue locata, ſiue depoſita: ſiue uſumfru. uel aliquod aliud ius in ea habebat. & ut breuiter dicã, datur hæc actio ei re rapta, cui datur furti re clam ablata. Sed hoc uidetur falſum. nam depoſitario non datur furti. ſed hæc actio ſic. ſed intelligas dari depoſitario hanc act. quando eius intererat, ut qui a promiſerat cuſtodiam, uel preciũ depoſiti accepi, nõ ut mercedem. imo uerius dicas dari ſemper hanc act. depoſitario, & ſecus in act. furti: cum rapina ſit maius delictũ. ſic ergo hæc actio datur ei cuius uel (uel pro ſaltem) modice intereſt: & ſubaudi maxime ſi intereſt. Si fugitiuus. Seruus meus fugitiuus emit ſibi aliquas res puta equũ, & ſimilia, raptæ ſunt ſibi. dicitur quod habeo act. ui bonorum raptorum.

Rerum. Rebus raptis, & deterioratis, non ſolum actio ui bonorum raptorum poteſt intendi, ſed et am furti

furti actio, & legis Aqui. actio, & condictio triticaria vel furtiua: & etiam rei vendicatio. Secundo dicit: actio ni bonorum raptorũ datur hæredi, & cæteris ſucceſſoribus, contra hæredes tamen raptoris non datur: cum ſit pœnalis, ſed in quantum ſunt locupletiores facti, tenentur condi. furti ua. Fran.

eſt: quia præiudicat omnino, ſecundum Pe. uel ſed' ut Ioan. dicunt non præiudicari etiam interim: in hoc reprehendunt ut ſubijcit: quia interim præiudicat, ut ſubijcit, & ↄ. de public. iud. l. interdum. Tertij dicunt, quod donec poteſt agi criminaliter, non agitur ciuiliter, per quod fieret præiudicium criminali. hoc nõ placet ut infra de accuſatio. l. in eum. & ut contra. C. de fide inſtrument. l. finali. in prin. Accur.

lo malo hominibus[a] coactis damni quid factũ eſſe dicetur, ſiue cuius bona rapta[b] dicentur. in eũ qui id feciſſe dicetur, † (de vi bonorum raptorũ intra annũ in quadruplum,[c] poſt annum in ſimplum) iudicium[d] dabo. Item ſi ſeruus feciſſe dicetur: in dominum iudicium noxale dabo.[e]

Primo ponit unũ dictũ. Secundo ponit opinionem quorundam, circa unum dubium deſcendens ex edicto. Tertio ponit determinationem illius dubij. Secunda ibi, Neque debere. Tertia ibi, Sed utilius. & legitur iſte §. in gloſ. tribus modis. & ſecundum lecturam Io. quæ eſt uerior, hoc intendit, Quãdo ex eod. delicto oritur ciuilis, & criminalis: prohibetur quis eas ſimul intentare: ſed una perfecta poterit ad aliam redire.

Hoc edicto contra ea, quę committuntur, conſulit prætor. Nam ſi quis ſe uim paſſum docere poſsit, publico iudicio de ui[f] poteſt experiri: neque debere[g] publico iudicio priuata actione præiudicari, quidam putant.[h] Sed utilius uiſum eſt, quamuis præiudiciũ* legi Iulię de ui priuata fiat:[i] nihilominus[k] † tamen non eſſe denegãdam actionem eligẽtibus[l] priuatã perſecutionem.

Hic incipit exponere verba edicti pretoris.

Dolo autem malo facere poteſt (qđ edictum ait) non tantum is, qui rapuit, ſed & qui[m] præcedente ↄſilio ad hoc ipſum homines collegit armatos, ut dãnũ det, bonave rapiat. Siue igitur ipſe qs cogat hoĩes, ſiue ab alio coactis utatur ad rapiendum. dolo malo facere vr̃.[n] Homines coactos accipere debemus, ad hoc coactos, ut damnum daretur: neque additur[o] quales homines. qualeſcunque igitur, ſiue liberos, ſiue ſeruos.

Sed & ſi unus[p] homo coactus ſit: adhuc dicem᷒, homines coactos. Item ſi proponas ſolum[q] damnum dediſſe:[r] non puto deficere uerba. Hoc enim, quod ait, hominibus coactis: ſic accipere debemus, ut ſiue ſolus uim fecerit, ſiue etiam hominibus coactis: uel armatis, uel inermib. hoc edicto teneatur.

Vbicunque eſt uiolentia, ibi eſt dolus: ſed non contra. h. d.

a Hominibus. ſub hoc verbo & fœmina cõtinetur: ut ↄ. de uerborũ ſignificatione. l. hominis. Azo. & nota, quod tria hẽt capita hoc edictũ. duo hic, tertium infra, eodẽ, le. prętor. inter q̃ not. differentiam quia in primo exigitur homines cogi, in ſecundo non: ut ↄ. e. l. prætor. §. ſi quis. Item primum pro damnis, ſecundum pro rapina, tertium aperte differt: ut patet infra e. l. prętor. in princ. & facit ↄ. de uerbo. ſignifi. l. Marcellus.

b Rapta etiã non coactis: ut dixi.

c In quadruplum. prout ad ſecundum caput refertur, conſtat quadruplo ineſſe rei perſecutionem: ut Inſtit. e. §. quadruplum. Sed prout ad primum dicunt quidam totũ eſſe pœnam, ut in furto. quod non placet. & dic quantum ad pęnam nil refert inter hęc duo capita, in alijs differũt: ut modo dixi. Accur.

d Iudicium. hoc ſcilicet vi bonorũ rapt. ut ↄ. eo. l. prætor. §. loquitur. Sed quomodo pro damno dato habet locum vi bono. rapt. Rñd. iuerunt fortè cauſa rapiendi animalia, & cum ducere non poſſent, occiderunt. uel in factum in primo caſu.

e Noxale dabo. ut & C. eo. l. de his. & de noxa. leg. ſi ſeruus.

f De ui publi. uel priua. ex qua publica eſt accuſatio: ut ſup. de pub. iu. l. j.

g Neque debere. Pe. dixit, quod ſi primo ago ciuili, præiudico mihi in criminali, ſi abſoluatur reus: licet quidam dicebant contra. ſecus econtra ſi primo criminali. nã nõ denegatur ciuilis, & ſic iſtum. §. intelligũt. Io. dixit non præiudicari actori, niſi interim quancunque prius eligat. & quęcunque e. ...itum cauſ. habeat, niſi in caſu: ut ↄ. de iniu. l. prętor. §. j. Accu.

h Quidam putant. q. d. quod qui agit ciuili, non præiudicat ſibi in criminali: ut dicunt, ſed male, ut ſubijcit, per quod fieret præiudicium criminali. hoc nõ placet ut infra de accuſatio. l. in eum. & ut contra. C. de fide inſtrument. l. finali. in prin. Accur.

i Priuata fiat. omnino ſecundum Petr. abſoluto reo in ciuili. ſecus ſi cõdemnetur: ut C. q̃do ci. actio. lege j. quæ eſt contra. qđ nõ placet, quia tantũ facit abſolutio, quantum condemnatio cum ſolutione: ut ĩ. đ exceptio. rei iudica. l. ſi quis cum totũ. § plane. ſubaudi ergo hic, inte. im.

k Nihilominus. ſenſus eſt ſecũdum Petr. qui eligit priuatã perſecutionẽ. i. accuſationem criminalem pro priuato damno: non eſt denegãda actio ſcilicet vi bo. rapt. & ſecũdum hoc nihilominus propriè ponitur. ſi ut habes nõ eſſe &c. Si uerò habes ſine non, dices nihilominus ꝓ nihilo magis. & ẽ ſic C. de iudi. lege, properandum. §. ſi. imò etiam habẽt quidam hic nihilo magis. ſed tu dic ſecundum Ioannẽ ſimpliciter, quod licet præiudicetur interim, ut dixi, non præiudicabitur finito ciuili. & dic act. l. accu. ut infra, de ſepulchro violato. lege ij. §. pe. & priuatam perſecutionem. i. actio. vi bon. raptorum, & nihilominus expone ut prius. cætera quæ deſunt, dic ut not. C. ad l. Aquil. l. ex morte. & C. quando ciui. ac. l. j.

l Eligentibus. & ad finem deducentibus.

m Qui. ſ. rapuit. non coactis hominibus.

n Videtur. ſic ſupe. de his qui deie. l. ſi vero. §. ait prætor. & §. ſeq. & ĩ. ſol. mat. l. etiam §. licet.

o Neque additur. no. pro generalitate. ſic ĩ. de lega. præſt. l. j. §. generaliter.

p Sed ſi unus. per hoc differt ab inferiori edicto: ut ↄ. eo. l. prætor. §. j. ſic & ĩ. de vi & vi ar. l. j. §. familiæ. Sed arg. contra ↄ. de verb. ſig. l. deteſtatio. §. fina.

q Solum. hominem vnum.

r Damnum dediſſe. cum tamen ad damnum plures

Edict. vi bon. rapt. tria capita habet, q̃ inter ſe differunt.

† Hęc quæ ſunt parentheſi incluſa, non habentur in P. F.

* Ideſt indicaturis exemplũ, qđ ſequatur afferat. Cic. 2. Rheto. & Aſe.

† Simile verbũ habemus in l. cum mãcipiũ. de ædi. edict. & in l. ꝓperãdum. in ſi. C. de iu. concor. tex. in c. j. §. facta. in prin. verſ. & nihilominus. de electio. in prac. ſanc. & in ca. ij. & ibi glo. e. tit. in §. ceſſuit tũ.

Doli mali mentio hic & uim in ſe [a] habet. Nã qui uim facit, dolo malo facit: non tñ q dolo malo [b] facit, utiq; & uim facit, & ita dol' habet in ſe & uim. Et ſine ui ſi q̃d callidè admiſſum eſt, æquè cõtinebit. [c] Damni, p̃tor inquit. Omnia ergo damna ꝯtinet, & clandeſtina. Sed non puto [d] clandeſtina, ſed ea q̃ uiolentia permiſſa ſunt. Etiã quis rectè definiet, ſi quid ſol' admiſit quis non ui: [e] non contineri hoc edicto. etſi quid hominibus coactis, etiam ſi ſine ui, [f] dũmodo dolo ſit admiſſum, ad hoc edictum ſpectare. Cæterum [g] neque furti actio, neque legis Aquiliȩ contributæ ſunt in hoc edicto: licet interdum communes ſint cũ hoc edicto. Nam Iulian. ſcribit, eum q rapuit ui, furem eſſe improbiorem. [h] & ſi quid damni coactis hominibus dederit, utique etiam Aquilia poſſe teneri. Vel cuius [i] bona rapta eſſe dicentur. Quod ait prætor, bona rapta: ſic accipiemus, etiam ſi una res [k] ex bonis rapta ſit. Si quis [†] homines non ipſe coegerit ſed inter coactos ipſe fuerit, & quid aut rapuerit, aut damni dederit, hac actione tenetur. Sed utrum hoc ſolum contineat edictum, quod dolo malo hominib. a reo coactis damnum datum ſit, uel raptũ: an uerò ꝙ dolo malo [l] rei raptum, uel damnum datum ſit, licet ab alio homines ſunt coacti, quæritur. Et melius eſſe dicetur ét hoc contineri, ut omnia hæc contineantur, q̃d ex coactis ab alio damnum datum ſit: ut & is, qui coegit, & is, qui coactus eſt, [m] contineri uideatur. In hac actione intra annum utilem uerum pretium rei quadruplatur, [n] non etiã quod intereſt. Hæc actio etiam familiæ nomine cõpetit: [o] non impoſita neceſſitate [p] oſtendendi, qui ſunt ex familia homines, qui rapuerunt, uel etiam damnum dederunt. [q] Familiæ [r] autem appellatio ſeruos cõtinet: hoc eſt eos, qui in miniſterio ſunt, & ſi liberi eſſe proponantur, uel alieni bona fide [s] nobis ſeruientes. Hac actione non puto poſſe actorem ſingulorum ſeruorum nomine agere aduerſus dominum eorum: quia ſufficit [t] dominum ſemel quadruplum offerre. Ex hac actione noxæ deditio non totius familiȩ, ſed eorum tantum, uel eius, qui doloſè feciſſe comperietur, fieri debet. [u] Hæc actio uulgò, Vi [*] bonorum raptorum dicitur. Hac actione is, demum tenetur, qui dolum malum adhibuit. Si

fuerunt coacti, non aliter. nec enim locum habet hæc actio aliter. vt ĩ. ea. l. § etiam.

a In ſe. vt genus ſuam ſpeciem. [?]

b Dolo malo facit. vt hoc edictum locum habeat. ſi autem uis eſſet ſine dolo, habet locum, ſi quis in tantam. vt inſti. eo. §. j. & ſic nõ obſt. ſupra, ſi quis eum, q in ius voc. le. quod ſi qs. in ſi. Vel ſol. vt ibi.

c Continebitur. ſub doli mentiõe non tñ hoc edicto coercẽdũ. & ſic facit aĩplicẽ demonſtratiõẽ hoc edic. uel dic vt ĩ. e. §. ét.

d Sed non puto. corrigit ſe ipſum.

e Nõ ui. nec coactis hominibus a ſe, vel ab alio.

f Sine vi. de facto, coacti tñ ſunt homines, ut non poſſint inuenire, reſiſtere uolẽtem, & ſic potes intelligere ſupra. §. doli. in fin. Propoſitum ergo inſpicitur vt dicatur eſſe uis. vbi nõ fuit: ut ſupr. de furtis. l. qui iniuriæ. in prin.

g Cæterum. pro certè. q. d. bene dixi. ubi ſolus delinquit quis non ui, non habere locum hoc edictum, ſed Aquilia, vel furti. & illȩ non ſunt ſic contribuȩ, uel cõmiſtæ in hoc edicto, id eſt cum hoc edicto, ut ub. cunque illæ locum habeant, uel aliqua earum: habeat locum hoc edictum, ſed ecõtra ubi hoc edictum hab't locum, una illarum locum habet: vt ſubijcit. Vel dic, nõ ſunt commiſtæ per hoc edictum, vt ſimul dẽtur Aquilia, & furti: ſed cũ edicto bene cõcurrunt. & ſecundum hoc dic ĩ hoc edicto id eſt, p hoc edictum.

h Improbiorem. ut & ſupra, de furt. lege, ſi uendidero. §. cum raptor. & Inſtitutio. eodem, in princip. & C. ex quibus cau. infamia irroga. ur. leg. ſi ce.

i Vel cuius. hæc ſunt verba ſecundi capitis. Accurſius.

[*] Genus cõtinet ſub ſe omnes ſpecies, & hoc ex propria natura. Mando. in x. queſt. Regu. de unio. nu. a.

[†] Nota ꝙ ille, q ẽ principalis, & hões coadunauit, tenet de dãno q̃d dedit ipſe, & de dãno q̃d dedit alius ſecundum Bar. hic.

k Vna res. vt Inſtit. eo. in princip. ſic & infra, de incend. lege, item apud. §. ſi qui bona. & ſup. quod falſ. int. aut. lege. j. §. item hoc. & ſup. de ſecun. tab. l. j. §. ſi q̃s in duobus. & ſup. de neg. geſt. lege iij. §. negotia. & Inſtit. de leg. ag. ſuc. §. ſi plures.

l Quod dolo malo. i. ſiue ipſe idem coegit & damnum cum eis dedit: ſiue ab alijs coactus uſus eſt, tenet. Ac.

m Coactus eſt. ſi ipſe damnũ dedit: ut in princip. §. ſed qui coegit tenetur etiam alio damnũ dante. ut hic aperte dicit, & ita eſt argum. quod Comes Albertus non teneatur de damno dato a bannitis Bonõ. ſi ipſe ñ dedit. ſed argu. contra infra, ad leg. Iuliam de ui publi. l. iij. §. ſed & qui.

n Quadruplatur. vt & C. eodem, lege. j. & Inſtitu. eo. in princip. & facit ſupra, de fur. lege, in furti actione. & l. ſi uendidero. §. j. & infra, eodem. le. prætor. §. hæc autẽ actio.

o Competit. & facit ĩ. de uer. ſig. l. de teſtatio. §. fi. & ſupra, de vi & ui ar. lege. j. §. familiæ. Accur.

p Non impoſita. neceſſitate. ſecus in actione furti, & damni iniuriæ: ut ſupr. naut. caupo. l. licet. §. poſſumus. contra. vel dic ut ſupra, de public. lege iij. §. ante. quæ eſt contra infra, eodem. § ex hac. Sol. vt ibi.

q Dederunt. cum tãtum recipiat, quãtum ſi liber feciſſet, ut infra. §. hac actione.

r Familiæ. & facit infra, de uerbo. ſignifi. lege pronũtiatio. §. j. & lege, de teſtatio. §. familiȩ. & de ædil. edic. l. ędilex. j. §. famil. & ſupr. de ui & ui arma. l. j. §. fami. & de pub. l. j. § famil.

s Bona fide. vel etiam mala, vt ĩ. de noxa. l. ſi ſolum.

t Sufficit. niſi domino ſciente factum eſt: ut ĩ. ſi fa. fur. fe. di. l. j.

u Fieri debet. ergo uidetur neceſſarium oſtendi rapi. ntem

[*] P. F. tibi bonorum.

quis igitur ſuá rẽ rapuit: [a] ui quidẽ bonorũ raptorũ nõ tenebit, [b] ſed aliter multabit. [c] Sed & ſi quis fugitiuũ ſeruũ, quẽ quis bona fide poſsidebat rapuit: ęquè hac actiõe nõ tenebit: quia [*] rẽ ſuam aufert. Quid ergo ſi ſibi obligatã? Debebit teneri [d] Vi bonorũ raptorum actione. In impuberẽ, [e] q doli mali capax non eſt, nõ dabit: [f] niſi ſeruus ipſius, uel familia eius admiſiſſe ꝓponatur. Et ſerui, & familię nõie noxali Vi bonorũ raptorũ actiõe tenebit. Si publicanus [g] pecus meũ abduxerit, dum putat ꝯ legẽ uectigalis aliquid à me factũ: quãuis errauerit, [h] agi tamen cum eo Vi bonorum raptorum non poſſe Labeo ait: ſane ſi dolo caret. Si tamẽ ideo incluſerit, ne paſceretur, & ut fame periret: etiam utili lege Aquilia teneri. [i] Si per uim [k] pecus abductum incluſerit quis, utiq; Vi bonorum raptorum cõueniri poterit.

Actio ui bonorum raptorum datur ei, cuius intereſt ſicut actio furti non inſpecto utrum dominus rei ſit an non. hoc dicit.

In hac actione non utique ſpectamus rem in bonis [l] actoris eſſe, ſed ſiue in bonis ſit, ſiue non ſit: ſi tamen ex bonis [m] ſit, locum hæc actio habebit. Quare ſiue commodata res ſit, ſiue locata, ſiue etiam pignorata proponatur, ſiue depoſita apud me, ut interſit mea eam non auferri: [n] ſiue bona fide à me poſſideatur, ſiue uſumfructum in ea habebam, uel quod aliud ius, ut interſit mea eam non rapi, dicendum eſt, competere mihi hanc actionem, ut nõ dominium [o] accipiamus: ſed illud ſolum, [p] ut ex bonis meis, hoc eſt, ex ſubſtantia mea res ablata eſſe proponatur. Et generaliter [q] dicendum eſt, ex quibus cauſis furti actio mihi competit in re clàm facta, ex eiſdem cauſis habere me hanc actionem. Dicet aliquis: Atquin ob rem depoſitam furti actionem non habemus. [r] Sed ideo addidi, ſi interſit noſtra non eſſe raptam. nam & furti actionem habeo. [*] Si in re depoſita culpam quoque repromiſi, uel pretium depoſitionis non quaſi mercedem [s] accepi: utilius dicendum eſt, & ſi ceſſet [t] actio furti ob rem depoſitam, eſſe tamen ui bonorum raptorum actionem: quia non minima differentia eſt inter eum, qui clam facit, & eum, qui rapit: cum celet ille ſuum delictum: hic publicet, [u] & crimen

pientẽ. ſed contra ſ. ea. l. §. hæc actio. ſed non eſt. ꝓbo enim hunc ibi fuiſſe, non tamen hunc rapuiſſe.

a Rapuit. credens ſibi licere, non aliter.

b Non tenebitur. ut Inſt. eo. §. j. & ar. ſ. ne uis fiat ei. l. j. §. ſi qs ideo. & de lib. ho. exhib. l. uj. §. ſi quis eũ. & §. ſi eã. & ſ. de furtis. l. eũ q. §. adeo. & l. creditoris. §. ſi. & ſup. de acq. poſſ. l. ſi de eo. §. fin. & ad leg. Aquil. l. quẽadmodum. §. magiſtratus.

c Multabit. ſ. criminaliter. uel dic ꝑ cõſtitutionẽ: ut C. unde ui. l. ſi qs in tantã, & ſic fiet hic mentio noui iuris.

[*] ꝑ. ſ. quà.

d Debebit teneri. ſi accepit, ut ſibi habeat: ut C. eo. l. res. alias ſi ut in pignore teneat, locũ habet edictũ diui Marci: ut ſ. ꝙ met. cau. l. extat. & hoc ſi nõ fuerit hoc actũ: ut C. de pig. l. iij. uel illa. l. extat, loquit qñ uult. licet coacte, ilie cui aufertur: & ſic nec furtũ, nec rapina, ut in eo. tit. quod met. cauſa. l. eã ext. §. qui uim.

e In impuberẽ. quidã habent §. ui bo. rap. & tunc habeas actio. alias in impuberem, & tũc habeas actiõe. Ac.

f Nõ dabitur. ad hoc ſ. de furt. l. impuberẽ. & Inſti. de obl. quæ ex deli. §. ſi. & j. de re iu. l. pupillus. & j. de trib. l. iij. §. fina. & C. de fal. mo. l. j. §. ſi. & ſ. de reinẽ. l. ꝙ infans. & ſ. ne uis fiat ei. l. j. §. hoc edicto. & j. de ſepul. uio. l. iij. §. j. his. n. legib⁹ diſtinguit, an ſit capax doli, uel nõ. Accur.

g Si publicanus. quis ſit, dic ut ſ. de publ. l. j. §. j.

h Errauerit. bona ratiõ: ut & ſ. e. l. hac actiõe. & facit C. [*] de his qui not. infa. l. neque furt. Sed contra. C. de fur. l. etiam. Sol. ut ibi.

[*] ex qui. cauſ. infa. irrog.

i Aquilia teneri. q. d. non ſolum ui bo. rapt. ut & ſup. ad leg. aquil. l. quemadmodum. §. magiſtratus.

k Si per uim. facit C. de leg. aqui. l. de pecoribus, & ſup. ad l. aqui. l. quemadmodum. §. magiſtratus. Acc.

l In bonis. id eſt, dominio: ut ſ. de acqu. rerum domi. l. rem in bonis. & j. de uerb. ſig. l. bonorum. Ac.

m Ex bonis. de hoc ponit exempla.

n Non auferri. qđ poteſt contingere multis ex cauſis. & intellige non tamen dolo: ut ſupra, de furtis. l. eum qui. §. is autem apud.

Differunt in bonis eſſe, & de bonis eſſe.

o Non dominiũ. id eſt, dominij ęſtimationem: ut ſ. ꝙ metus cau. l. ſi mulier. §. qui poſſeſſione. Accurſ.

p Illud ſolũ. hoc non excludit pœnam tripli uſq; ad annũ ſed dominij ęſtimationẽ. & facit adhuc §. Inſti. eo. §. ſi. & ſ. naut. cau. l. j. §. itẽ Põponius. & j. de iniur. l. lex Cornelia. §. ij. & ſ. de reb. eo. l. magis. §. j. & ſ. de ui & ui arm. l. j. §. quod autem. & de pe. hæred. l. & non tantum. & de nego. geſt. l. liberto. §. inter.

q Et generaliter. quidã habent §. & quidam non. Acc.

r Non habemus. quia nõ intereſt noſtra, ſi dolũ nõ cõmiſerimus. ſed & ſi commiſimus ex im ꝓbitate, cõſequi actionem nõ debemus: ut ſ. de furt. l. eum. § is autem apud. Accur.

[*] Alij ſic interpungunt: habeo, ſi in re depo.

s Non quaſi mercedem. quia tũc eſſet locatio: ut ſ. de poſit. l. j. §. ſi quia ſeruũ. & adde hic alios caſus, quos habes ſup. depoſi. l. j. §. ſæpe.

t Ceſſet. uel quia nõ intereſt. uel dic ut in liberto. & ſimilibus: ut j. de pœ. l. reſpiciendũ. & ſupr. de furt. l. ſi libertus. Accur.

u Publicet. plus ergo delinquit, qui facit palã. ſic C. de ſum. tri. l. nemo clericus. Sed. arg. contra. ſ. de ritu nup. l. ſi. & de amb. aut. l. pupillus. §. ſane. & j. de iure fiſci. l. nõ intelligitur. ſu. de admin. tut. l. non exiſtimo. ADDITIO. Dic ſecundũ Bar. poſt Dyn. qđ aut id qđ fit, eſt omnino ꝓhibitũ per legẽ, ut furtũ. & ſimilia: & tunc magis punitur palam faciens, quam clam, ut hic. aut non eſt omnino prohibitum, ut matrimonium, & uenditio: & tunc magis punitur clam faciens, ut in contrarijs. Vel dic latius

tlur, ut not. Cyn. C. de ſum. trinit. l. nemo. in fin.

a Vel modicè. ſubaudi maximè. nã idem ſi nihil: alias non differret a furto. uel dic ut modo proxi. §. dixi.

b Inſtruendi. aliàs inſtituendi, & alias inſtruendi. ſ. ad fugam: ut equum. & facit ſ. de ſolut. l. fugitiuus. & de Publi. in rem actio. l. ſi ſeruus.

c Rerum raptarum. & deteriorata rum.

d Condictione. triticaria, uel furtiua: ut ſ. de cõdi. furt. l. ſiue. §. el quoque. & ad hoc ſ. e. § doli mali. uerſic. damni. & uerſ. certe tem.

e Non datur. ut Inſt. de ppe. & tẽp. act. §. eſt enim.

f Condictionẽ. ſcilicet furtiuam: ut ſ. proxi. §. & eſt ſic ſ. de calom. l. in hæredem. in fi. ubi tollitur in factum: quia ſufficit condictio. ſic ergo cont. act. ui bonorũ non dari in hæredes, etiã in id quod peruenit. ſic in interdicto unde ui. & ſup. de ui & ui ar. l. j. §. finali. ſecus in alijs ex delicto: ut ſu. q met. cau. l. quod diximus. §. hæc acti. de calum. l. in hæredem. in princ. & ſ. ad leg. Aquil. l. inde Neratius. §. ſi ſo ſans hãc actionem. ſed contra C. ex delic. de. l. j. ubi etiam in rapina uidetur idem ſtatui, quod in alijs, ſed ſolue ut ibi.

etiam publicum admittat. Si quis igit intereſſe ſua, uel modicè [a] docebit: debet habere ui bonorũ raptorũ actionẽ. Si fugitiuus meus quaſdã res inſtruẽdi [b] ſui cã emerit, hæ͡q; raptę ſint: quia in bonis meis hę ſunt, reſponſum eſt de his ui bonorũ raptorũ actiõe poſſe me agere. Rerũ raptarũ [c] noĩe ẽt furti uel dãni, injurię, uel cõdõne [d] agi poteſt, uel certè ſingulę res uindicari poſſunt.

Hæc actio datur heredibus, & in heredes de hoc qđ ad eos peruenit. hoc dicit.

Hæc actio hæredi cęteriſque ſucceſſoribus dabitur. aduerſus hæredes autem, uel cæteros ſucceſſores non dabitur: quia pœnalis actio in eos non datur. [e] An tamen in id, quod locupletiores facti ſunt, dari debeat, uideamus. Et ego puto, prætorem ideo non eſſe pollicitum in hæredes in id, quod ad eos peruenit, quia putauit ſufficere ↄdõnem. [f]

Quando actio una numero datur contra diuerſos, negligentia adhibita contra primum, præiudicat contra alium. hoc dicit. Paulus.

Paulus, libro liiij. ad edictum. III.

SI ſeruus quid rapuerit, & cum libero [g] agatur: etiã ſi cũ domino [h] experiundi poteſtas fuit, nõ rectè cũ manumiſſo poſt annum [i] agetur. quia cũ quocunque experiũdi poteſtas fuerit, excluditur actor. & ſi cũ domino intra annum actum ſit, [k] deinde cum manumiſſo agatur: rei iudicatæ exceptione nocere; Labeo ait.

Hic ponitur aliud edictum huius tituli uſque ibi, Turbam. ubi exponit uerba præſentis edicti. unde per ſe: quia planus eſt text.

Vlpianus lib. lvj. ad edictum. IIII.

PRętor ait, Cuius dolo malo in turba damnum quid factum eſſe dicetur, [l] in eum in anno, quo primum de

SI ſeruus. CASVS. Seruus meus rapuit tibi rem. tandem eũ manumiſi. dicitur quod contra eum factum liberum poteſt agi, non ſolum mecum. poſt annum tamen à die rapinæ computandum non poteſt agi: & intelligas ad pœnam. Item ſi mecum eſt actum intra annum, & ſolui, uel fui abſolutus: liberatur manumiſſus. Fran.

g Cum libero ſ. facto. poſt.

h Si cum domino. non ſolũ, ſi cũ ſeruo manumiſſo.

i Poſt annum a die rapinæ computandum. in pœna ergo dicit: ſecus in re: ut inſtit. eod. in prin.

k Actum ſit & exactum. & tunc eſt ſimile. ſupra, de except. rei iudi. l. ſi quis. §. plane. uel dic & abſolutus. nam & tunc idem: ut ſup. de furt. l. ſi ſeruus nauem. §. ſi. & nau. caupo. l. licet §. fin. & de cond. furt. l. quod ab alio. & de ſepulch. uio. l. ſepulchri uiolati. Azo. & de noxa. l. in delictis. §. cum dominus. & C. de ijs qui à non do. l. finali. Sed argument. contra. C. de inoffic. teſta. l. contra maiores. & ſu. de alie. iudic. mut. cau. fac. l. item. in princip.

PRætor ait. CASVS. Ponitur edictũ cuius ſenſus eſt: ſi quis commiſit dolum, ut in turba damnum daretur: tenetur intra annum in ſimplum. Secundò loquitur Vlpia. & dicit: habet locum hoc edictum cum damnum datur in turba. turba autem dicitur ubi eſt tumultus: ut x. hominum uel xv. non duorum, uel trium, uel quatuor: nã illa dicitur rixa. Tertio dicit tenetur hoc edicto, qui dat damnũ in turba. Item is qui damnũ dari fecit: ſiue fuerit præſens tũ turba, ſiue non. Quarto dicit: hoc edicto tenetur etiam qui in turba uenit occaſione damni dã di: & ſi dolo fuit, ut damnum daretur: licet non fuerit pſens in loco, quo datur dãnũ. Quintò dicit: quia turbam concitauit clamore uel ſimili modo, ut ponitur in litera. & dolo malo eius datum ſit damnum etiam ſi non habuit conſilium turbæ cogendæ, id eſt, coadunandæ, tenetur hoc edicto. erit ergo differẽtia inter hoc edictũ, & ſuperius. ſupr. eod. l. ij. poſitũ: quia exigit prætor dolo malo tur, bam coadunatam. & tunc damnum datum, uel etiam ſine turba raptum. hoc autem in dolo malo damnum ſit datũ in turba, exigit etiam ſi nõ turbam quis coadunauit. & ideo in illo edicto imponitur pœna quadrupli, in hoc dupli: utrumq; autẽ poſt annũ imponit pœnam ſimpli. & habet locum hoc edictum cum damnum datur in turba. Item in amiſſo. De rapto autem habet locum primum edictum. Amiſſum autem dicitur quod corruptum eſt, ut ſciſſa, item fracta. Item hæc actio quæ datur ex hoc edicto, datur in duplum quanti ea res eſt, & inſpicitur tempus dãni dati. ꝓbare tñ debet actor damnum in turba datum. Si cum ſeruum. Cum ſeruũ meum uerberares in turba, aliquid perdidit: teneris hoc edicto, ſi ideo uerberaueris, ut turba collecta damnum daretur. ſi autem alia de cauſa uerberaueris: ceſſat hoc edictum. Secundò dicit: turbam coadunaſti: ut in turbam ſeruum meum uerberares, nõ animo ei dandi damnum: tamen datum eſt ei damnum. Dicitur quod teneris hoc edicto. Et unta bona turba in fin. huius §. Tertiò dicit: ſi a domino ſerui, uel familię alicuius datum eſt damnum in turba: tenetur dominus, ſeruus, uel familia. Vltimo. dicit ea quæ dixit in actione ui bonorum raptorum, ut detur hæredi, non in hæredem, habent locum & in hac actione ex hoc edicto deſcendente. Fr. Accur.

l Dicetur. ab aliquo, uel eius dolo ab alio: ut infra §. hoc autem edicto. & quod dicit dicetur, ſupple &

ea re experiundi poteſtas fuerit, in duplum: poſt annum in ſimplum iudicium dabo.[a]

Hoc edictum de eo dãno proponitur, quod quis in turba dedit. Turbam autem [b] appellatam Labeo ait ex genere tumultus, idq; uerbum ex Græco tractum † ἀπὸ τοῦ θορυβεῖν. † Turbam autem ex quo numero admittimus? Si duo rixam commiſerint: utique non accipiemus in turba id factum: quia duo turba non proprie dicuntur. Enimuero ſi plures fuerint, puta x. aut xv. homines turba dicet. Quid ergo ſi tres aut quatuor? Turba utiq; non erit. [c] Et rectiſsimè Labeo inter turbam, & rixam multum † intereſſe ait. Nanque turbam multitudinis hominum eſſe turbationem & cœtum: rixã etiam duorum.[d]

Hoc autem edicto tenetur non ſolum qui damnum in turba dedit, ſed etiam is, qui dolo malo [e] fecit, ut in turba damni quid daretur: ſiue illò [f] uenerit, ſiue non fuerit præſens. Dolus enim malus etiam abſentis [g] eſſe põt. Hoc edicto dicendum eſt, etiam eum teneri, qui uenit, & in turba fuit author damni dandi: ſiuẽ & ipſe inter turbã [h] fuit, cũ damnum daret & dolo malo fuit. Nam & huius dolo malo in turba dãni q̃d factũ eſſe, negari nõ põt. Si q̃s aduentu ſuo turbã ꝯcitauerit, uel ꝯxerit, uel clamore, uel facto aliquo, uel dum criminatur aliquem, uel miſericordiam prouocat: ſi dolo malo eius datum ſit damnum ẽt ſi non habuit conſilium [i] turbæ cogendæ, tenet. Verum eſt .n. dolo malo eius in turbæ damni q̃d datum. Neq;.n. exigit p̃tor, ut ab ipſo ſit turba ꝯuocata: ſed hoc, ut dolo malo alicui[9] in turba damnum datũ ſit. Eritq; hæc differentia inter hoc edictum, & ſuperius, [k] quòd ibi de eo dãno prætor loquit, q̃d dolo malo hominibus co actis datũ eſt, [l] uel raptum [m] etiam non coactis hominibus. † at hic de eo damno, q̃d dolo malo in turba datũ eſt: ẽt ſi non ipſe turbam coegit, ſed ad clamorem eius uel dicta, [n] uel miſericordiam turba contracta eſt, uel ſi alius cõtraxit, uel ipſe ex turba fuit. Idcirco illud quidem edictum propter atrocitatem facti quadrupli pœnam comminatur: at hoc dupli. Sed & hoc & intra annum tribuit experiundi facultatem: poſt annum in ſimplum competit. Loquitur autem hoc edictum de dãno dato, & de amiſſo: [o] de rapto non: ſed ſuperiori edicto ui bonorum raptorum agi poterit. [p] Amiſſa autem dicuntur ea, quæ corrupta alicui relinquuntur, ſciſſa fortè uel fracta. Hæc autem actio in factum eſt, & datur in duplum quanti ea res erit, quod ad pretium uerũ rei refertur: [q] & præſentis [r] temporis fit æſtimatio: & ſemper in duplum intra annum eſt: docereq; & actor in turba damnum datũ eẽ debet. Cæterũ ſi alibi datũ ſit, q̃ i turba: ceſſabit hæc actio.

ple & probabitur: nec exigitur ut ad hoc ſit conuocata turba: ut infra, ead. l. §. ſi quis aduentu. licet ſecus ſit in ſuperiori edicto, ut ſupra eod. l. ij. §. homines.

[a] In ſimplum iudicium dabo. in factum: ut infra, eadẽ lege. §. hoc autem. Sed quare nõ in quadruplũ? R. ut infra, eadem l. §. ſi quis aduentu. Accur.

[b] Autem. ſic infra, de abig. lege, oues.

[c] Non erit. ſed collegium etiã ex tribus fit: ut infra, de uerborum ſignificationibus. l. Neratius Priſcus.

[d] Duorum. ſic C. de fide inſtrumẽ. l. comparationes. & ſupra de teſti. l. ubi numerus. & infra, de cuſto. reo. l. ſi. & infra de pollic. l. pactum. & ff. de aſſig. li. l. utrum ei & inſtit. de aſſig li. §. datur. Sed arg. contra inſt. de iu. perſo. in fin. ubi multitudinem dicit fieri ex duobus.

ADDITIO. Dic ſecundum Bar. q̃d hic exponitur quid ſit turba: ibi uero exponit q̃d ſit multitudo: quæ poteſt eſſe maioris, & minoris numeri: ut ibi not.

[e] Dolo malo. ſic ſupr. de fur. l. ſi uendidero. §. cum raptor.

[f] Siue illò. ubi eſt datum damnum. & ſic eſt aduerbiũ loci. & eſt contra infra, proximo §. Accurſius.

[g] Abſentis. & abſenti fieri: ut & infra, de iniur. lege, item apud Labeonem. §. conuicium. & ad hoc ſupra, ne quis eum, qui in ius uoca. lege, ſi per alium. in principio. & ad Syll. l. j. §. hoc autem. & quod ui aut clam. l. ſi alius:

§. eſt & alia.

[h] Inter turbam. licet non eo loco, ubi ſit nocitum: ut ſupra, proxi. §. qui eſt contra. nam turba magnum ſpatium loci comprehendit, ſed damnũ etiam paruum.

[i] Non habuerit conſilium. non ponitur tantum ſecundum affectum, ſed ſecundum effectũ, argumento contra ſupra, ex quibus cauſis maior. lege uj.

[k] Superius. ſ. eo. l. ij. in prin.

[l] Datum eſt. in primo capite.

[m] Vel raptũ. hoc ſecũdo eius capite.

[n] Dicta. ſ. eius.

[o] De omiſſo. non per rapinã, ſed per caſum, q̃a fecit, ut caderet: ut ſ. dicit.

[p] Agi poterit. de rapto, etiam de dãno dato, & de amiſſo hominibus coactis. & facit infra, de uerbo. ſignific. l. Marcellus. Accur.

[q] Refertur. ſic infra, de uerborum ſignifi. l. inter hæc. & ſupra, eodem. l. ij. §. in hac actione. ſed argu. contra in eadem l. ij. ſupr. §. in hac actione non utique.

ADDITIO. Dic ſecundum Bartolum, quòd hic agitur ratione dominij: ibi ratione alterius iuris, quod quis habet in re, uel ex re: argum. le. ſi uendidero. § j. de furt.

[r] Præſentis. quo nocitum ſit, & non retro trahit: ut lex Aquil. ut ſ. ad legẽ Aquil. le. ait lex. & ſic ergo collige q̃d extra turbam non habet locum hæc actio. ſic ſup. nau. cau. ſta. l. debet. in prin. & de inſti. l. q̃cunq;. §. nõ tantũ. & leg. ſed & ſi pupillus. §. condictio. & de exerci. l. j. §. nõ aũt. & §. igit. itẽ nota. hoc §. intra q̃d tempus & cuius

† Vide Budæũ in annot. poſt. hoc ipſo ti.

† Aliàs, θορύβου, i. turba.

† Vide in hũc locũ Lau. Val. libr. eleg. vj. c. lxj.

† Coacti hoĩes qui dicuntur, Ci. in ora. p Cecin.

temporis habeatur ratio:& pro quo damno. Accur.

a Sic tamen. ſ. poterit agi. Acc.

b Habet edictum. ex interpretatione.

c Dediſſet. ſic ſup. ad legem Aquil. l. qui occidit. §. in hac. oportet ergo vel ad hoc eſſe turbam conuocatam, vt iniuria fieret: vel damnum uel iniuriam eſſe cauſam damni, etſi non ad hoc turba eſſet conuocata, ſecundum Azon.

d In ſeruũ. id eſt, in dominum nomine ſerui. ſic inf. tit. j. l. j. item in ſeruũ & ſupra, de iuriſd. om. iud. l. ſi quis id. §. ſerui quoque. ſed quidã dicunt ipſum ſeruum conueniri. pro quibus eſt j. de ſepulc. vio. l. iij. §. pen. ſed ibi in accuſatione dicit.

e Cæteriſque ſucceſſoribus. quibus datur: non his aduerſus quos datur. nam licet ſuperior non detur: vt ſup. eo. l. iij. §. final. hæc tamen datur.

f Non prodeſt. Añ iudiciũ. ut & ſup. de furt. l. qui ea mẽte. & arg. ſupra, de ædil. edic. l. quis ſit fugitiuus. in prin. & depo. l. j. §. ſi rem. ſed contra ſup. quod me. cau. l. ſi cum §. j. ſed illa eſt arbitraria, vt Inſtit. de act. §. pterea.

Quod ui poſſeſſum.

g Lex uetat. ut & Inſt. de uſu. §. furtinæ. & ſup. de uſuca. l. ſequitur. §. tunc. & l. ubi lex. §. j. & de acqui. re. do. l. bonæ fidei, circa prin.

Si cum ſeruũ meũ Titius pulſaret, turba fuerit collecta, isq; ſeruus in ea turba aliquid perdiderit: cũ eo, q pulſabat, agere poſſum: quippe cum in turba dolo malo damnum datũ ſit: ſic tñ, [a] ſi ut damnum daret ideò cœperat cædere.

Cæterum ſi alia cã uerberãdi fuerit: ceſſat actio. Sed & ſi quis ipſe turbam conuocaſſet, ut corã turba ſeruum uerberaret iniuriæ faciendæ cauſa, non dãni dandi conſilio: locũ habet edictum. [b] Verum eſt eñ eum, qui per iniuriã uerberat dolo malo facere: & eũ qui cãm præbuit dãni dandi, damnũ dediſſe. [c] In ſeruũ [d] aũt, & in familiã prætor dat actionem. Quæ de hæredibus, cæteriſque ſucceſſoribus [e] in ui bonorũ raptorũ actione diximus, & hic erunt repetita.

Qui rapuit rem aliquam, non liberatur a pœna: licet reſtituat rem. h. d. Fran.

Caius lib. xxj. ad edict. prouincia. V.

Non prodeſt ei, q ui rapuit, ad euitandã pœnam, ſi ante iudicium [f] reſtituat rẽ, quam rapuit.

Rapta res, uel ui poſſeſſa non poſſunt uſucapi ante, quàm in poteſtatem domini, uel eius hæredis redeant. h. d. Fran. Acc.

Venuleius lib. xvij. Stipulatio um. VI.

Quod vi poſſeſſũ, raptumve ſit ante, q̃ in poteſtatem dñi, hæredisve eius perueniat, uſucapi lex uetat. [g]

TITVLVS IX.

DE INCENDIO, ruina, naufragio, rate, naue expugnata.

Diuiditur in quatuor partes. Primò ponitur edictum. Secundò commendatio edicti. Tertio expoſitio uerborum edicti. Quartò promiſcuæ quæſtiones iuriſconſulti. ſecunda ibi, Huius edicti, Tertia ibi, Ex incendio. deinde cætera.

Vlp. lib. lvj. ad edi. I.

Prætor [h] ait, In eum, qui ex incendio, ruina, naufragio, rate, naue expugnata quid rapuiſſe, recepiſſe dolo malo, dãnive quid in his reb. dediſſe dicetur: quadruplum in anno, quo primũ de ea re experiũdi poteſtas fuerit, poſt annum in ſimplum iudicium dabo. Item in ſeruum, [i] & in familiam iudicium dabo. Huius edicti utilitas euidens eſt, & iuſtiſsima ſeueritas. ſi quidem [k] publicè intereſt, nihil rapi ex huiuſmodi caſibus. Et quanquam ſint de his facinoribus etiam criminum [l] executiones: attamen rectè prætor fecit, qui forenſes [m] quoque actiones criminibus [n] iſtis præpoſuit.

DE INCEN dio, &c.

Prætor ait. A ſ v g. Ponit edictũ cuius ſenſus eſt. Qui rapit, uel recipit dolo malo aliquid ex incend. rui. uel nau frag. rate, naue expugnata, uel damnum in his rebus dat intra annũ quo experiundi poteſtas eſt, in quadruplum tenetur: poſt annũ in ſimplũ tenetur. ſi ſeruus aũt, uel familia alicuius aliquod de prædictis fecit, tenetur dominus eius noxaliter. poſtea loquitur Vlp. & dicit: utilitas huius edicti magna eſt. Intereſt enim nihil rapi ex huiuſmodi caſibus. & licet ex his delictis ſint accuſationes criminales propoſitæ: tamen hanc actionem pecuniariam introduxit prætor. Poſtea incipit exponere uerba edicti per ordinem, & primò id quod dixit, ex incendio. & dicitur quod ex incendio dicitur rapi, ut accipi, ſiue accipiatur aliquid ex loco, in quo eſt ignis: ſiue ex domo tota, ſiue ex uicinis ædibus, occaſione incendij ſit raptum, uel acceptum, habuit locum hoc edictum. & eodem modo exponas aliud uerbum edicti ſcilicet ex ruina. ſi tamen ſuſpicatur aliquis eſſe incendium uel ruinam in domo tua, & ibi ueniens rapiat aliquid, cum non eſſet incendium uel ruina, ceſſat hoc edictum. Item quod dictum eſt ex naufragio intelligas quando tempore naufragij aliquid raptum, ſecus ſi poſtea. nam tunc ut ui tenetur. Item quod dictum eſt, rate, naue expugnata, intelligas, quando tempore expugnationis aliquid rapuit, ſiue ineerit expugnaturus, ſiue nõ. & hoc dicit hæc lex & ſequens, & princip. ſequen. Franciſcus Accurſi.

h Prætor. hæc uerba infra exponuntur per ordinem. & facit C. de furt. lege, in eum. & in authent. ibi poſita. & ſupra, de acquirendo rerum dominio, lege, Pomponius contra. §. idem ait. & C. de naufrag. lege, ſecunda.

i In ſeruum. id eſt, in dominum nomine ſerui. ſic & ſu prà tit. j. l. prætor. ij. §. in ſeruum.

k Si quidè. i. certe.

l Criminum. i. criminales accuſationes. Ioan. quas habes C. eo. l. in eum.

m Forenſes. i. pecuniarias. Accur.

n Criminibus. i. ad hæc crimina coercenda.

† Ablatiua, ſ. aut expulſiua: q̃ñ cõpulſiua uſucapionẽ non impedit: vt ſup. q me.

tam. l. In priores. tñ duæ rem ſic afficiunt, ut ex his non ſequatur uſucapio.

Solemus.

Ex incendio quemadmodũ accipimus? utrũ ex ipſo igne, an uerò ex eo loco, ubi incendium ſit? Et melius ſic accipietur, ꝑꝑ incẽdium, hoc eſt, ꝑꝑ tumultũ incendij, uel trepidationẽ incendij rapi. quemadmodum ſolemus dicere[a] in bello amiſſum, quod ꝑꝑ cãm belli amittitur. Proinde ſi ex adiacẽtib. prædijs, ubi incẽdium fiebat, raptũ quid ſit: dicendum, edicto locũ eſſe: quia uerum eſt, ex incendio rapi. Item ruinæ appellatio refertur ad tẽpus, quo ruina ſit: non tñ ſi ex ijs, quæ ruetur, tulerit quis: ſed & ſi ex adiacentibus. Si ſuſpicio fuit incendij uel ruinæ, incendium, uel ruina non fuerit: uideamus, an hoc edictum locũ habeat. Et magis eſt, ne habeat:[b] quia neque ex incẽdio, neque ex ruina quid raptum eſt.

Hoc edicto tenetur, qui eo tempore rapit, quo naufragium fit: non ſi poſtea: ſed furti tenetur. hoc dicit uſque ibi, Deinde ait prætor. & ibi exponit iterum uerba edicti.

Item ait prætor, Si quid ex naufragio. Hic illud quæritur, utrum ſi quis eo tẽpore tulerit, quo naufragiũ ſit; an uerò & ſi alio tẽpore, hoc eſt poſt naufragium? nam res ex naufragio & hę dicunt, quæ in littore poſt naufragiũ iacẽt. Et magis [c] eſt, ut eo tempore.

Caius lib. xxj. ad edictum prouinciale. II.

Et loco,[d]

Vlpianus lib. lvj. ad edictum. III.

Quo naufragiũ ſit. uel factum eſt, ſi quis rapuerit,[e] incidiſſe in hoc edictum uideatur. Qui autem rem in littore iacentem poſtquam naufragium factum eſt, abſtulit: in ea conditione eſt, ut magis fur ſit, quàm hoc edicto teneatur: quemadmodum is, qui quod de uehiculo exciderit, tulit. nec rapere[f] uidetur, qui in littore iacentem tollit. Deinde[g] ait prætor, rate, naue expugnata. Expugnare uidetur, qui in ipſo quaſi prælio, & pugna aduerſus nauem, & ratem aliquid rapit: ſiue expugnet, ſiue prędonibus expugnantibus rapiat. Labeo ſcribit,[h] æquum fuiſſe, ut ſiue de domo, ſiue de uilla expugnatis[i] aliquid rapiatur, huic edicto locus ſit.[k] Nec enim minus[l] in mari, quàm in uilla per latrunculos inquietari, uel infeſtari poſſumus. Non tñ autem qui rapuit, uerum is quoq;, qui recepit ex cauſis ſupraſcriptis, tenetur: quia receptatores non minus delinquunt, quàm aggreſſores.[m] Sed

a Solemus dicere. ut ĩ. de ca. l. in bello. in pr incip. & facit ſup titul. j. l. prætor. §. ſi eum ſeruum. & de uul. ſubſt. l. ſed ſi plures. §. arrogato. & C. de leg. & con. princip. l. non dubium. ibi, ex eo, uel ob id. & de pactis. lege, petens.

b Habeat. non ergo ſtat falſæ ſuſpicioni. ſic & ſupra, de fur. l. inter. §. pen. in fi. & ſupra, quod vi aut clam. l. ſi aliud. §. eſt & alia. Sed argum. contra in authent. ut lic. mat. & auiæ. §. is quoq;. & ſup. ad l. Aqu. l. ſi quis fumo. §. quod dicitur. & C. de adul. l. ſi ijs qu.. & l. quamuis. ij. § in primis. In gl. ream. Item contra. inf. eadem lege, §. fin. ibi, quæ littore &c.

c Vt eo tempore. uel etiam incontinenti poſt, uel ante, cum iam naufragij trepidatio imminet. R. ut ĩ. eod. l. Pedius. & l. ſi quis naufragio. Acc.

d Et loco. ſcilicet ſic accepto: ut inf. exponitur. lege, ſi quis. Azo.

e Quo. Caſus prin. huius l. uſque ad §. Labeo. continuatur cum præceden. caſu, Labeo ſcribit. Hoc edictum extenditur ad eum, qui de domo expugnata, uel uilla aliquid rapuit. Item hoc edicto tenetur etiã recipiens res amotas ex cauſis ĩ. ſcriptis. & hoc eſt uerum, ſi dolo malo ſciens recepit. Item non ſolum qui rapuit ex cauſis ſupra poſitis, tenetur hoc edicto: ſed etiam qui abſtulit, uel amouit, uel dãnum dedit, uel recepit. Poſtea aſſignat differentiam inter rapere, quod fit tantum cum ui: & amouere: quod fit etiam ſine ui. ſubſequenter dicit: qui rapuit res de naui eiectas uento, tenetur hoc edicto. Quod ait prætor. Dictum eſt in edicto, qui damnum dat in rebus naue expugnata, uel rate, quid teneatur. Additum eſt idem in domo expugnata. & hoc eſt uerum ſi dolo malo dedit damnum: ſecus ſi ſine dolo: ut

ſi orto incendio iuxta meã domum timens ne ad meã domum ueniret ignis: deſtruxi domum uicini, ut ſic ignis ad meam domum non ueniret. nam non teneor hoc caſu hoc edicto: nec etiam lege Aquil. Senatuſconſultum. Senatuſconſul. de quo habetur hic mentio, punit eum qui remouet clauum, uel clauos de naui; per quod nauis fuit in periculo, ut iſte remouens teneatur emendare omnes res quæ in naui erant. Item alio ſenatuſconſulto eſt dictum, qui dolũ committunt ne mercatores, qui ſunt in naui naufragium patiente, ſibi, nauiq; conſulant pœnis legis Corneliæ de ſicarijs tenentur. illi autem, qui lucrati ſunt ex naufragio, tenentur in quadruplum damnum paſſis: & in tantundẽ fiſco tenentur. Frã. Accur.

e Rapuerit. eo tẽpore, & loco. quis autem fur ſit, de hoc dic ut ſupr. ad leg. Rhod. de iac. l. ij. in fin. Item intellige hoc ex interuallo: ut ĩ. eod. l. ſi quis ex. & ad hoc Inſtit. de rerum diui. §. fina.

f Nec rapere. Numquid ergo de raptu tatum loquitur hoc edictum? Quidam utique dicũt: quod non placet: nam ſecundum hoc iam non teneretur edicto, qui amouit. Dico ego principaliter rapientem teneri hoc edicto: ſed per interpretationẽ cõueniri poteſt etiam qui abſtulit, uel amouit: ut inf. ea. l. §. non ſolum.

g Deinde. ad hoc infra, eod. l. expugnantur.

h Labeo ſcribit. interpretando edictum.

i Expugnatis. domo, & uilla. Acc.

k Locus ſit. ex interpretatione.

l Nec enim minus, l. non minus in uilla, quam in mari: ut ſup. de do. cauſa mor. l. ſenatus. §. mortis cã. & ſic eſt hyſteron proteron. ſic ĩ. de rerum diuiſ. l. riparũ. & ſup. de pac. l. iuriſgentium. §. utrum. Acc.

m Quam aggreſſores. ſic ĩ. de recep. l. j. & ĩ. de ſeruo corru.

† Nota ſecũdũ Bar. ex iſto text. de dictione ex, q̃ licet regulariter ſignificet cãm propinquam & proximã, per l. non dubiũ. C. de legi. tñ hic denotat cãm remotam. & dic ex incẽdio. l. ꝑpter incendium. pro qua ſignificatione, & alijs Mando. in proœ. Gl. Facul. in uer. ex.

† Not. dicit hic Barto. & tenementi: qđ quoties ad aliquẽ actum requiritur locus & certum tẽpus, illa ꝓbari debent.

corru.lege, doli. in princ. & de fur. l. ſi quis quid perferendum. & l. falſus. §. qui alienum. & §. ſi iactum. C. de fur. lege, eos. & l. in eum & C. de ijs qui latro. vel alios crim. reos. l. j.

[m] Naufragi. i. opem contra naufragium præſtantes.
[n] Suppreſsi. ipſi.
[o] Opitulentur. ipſi ſuppreſsi. i. opitulari poſſint.
[p] Legis Corneliæ. quia homicidæ ſunt: vt & infra ad le. Corn. de ſic. l. eiuſdem. §. alio. Accur.

enim additum eſt, [a] dolo malo: quia non omnis, qui recepit, ſtatim & deliquit: ſed qui dolo malo recepit. Quid enim ſi ignarus recepit? Aut quid ſi ob hoc recepit, ut cuſtodiret, ſaluaq; faceret ei, qui amiſerat? Vtiq; non debet teneri. Non ſolùm autem qui rapuit, [b] ſed & qui abſtulit, [c] uel amouit, uel damnum dedit, uel recepit, hac actione tenetur. Aliud autem eſſe rapi, aliud amoueri, palàm eſt. ſi quidem amoueri aliquid etiam ſine ui poteſt: rapi autem ſine ui non poteſt. Qui eiecta [d] naue quid rapuit, hoc edicto tenetur. Eiecta, hoc eſt quod Græci aiunt † ἐκβαλλομένης * . Quod ait prætor de damno dato, ita demum locum habet, ſi dolo malo damnum datum ſit. Nam ſi dolus malus abſit, ceſſat edictum. Quemadmodum ergo procedit, quod Labeo ſcribit, ſi defendendi mei cauſa, uicini ædificium orto incendio diſsipauerim: & meo nomine, & familiæ iudicium [e] in me dandum? Cùm enim defendendarum [f] mearum ædium cauſa fecerim: utiq; dolo careo. Puto igitur uerum non eſſe quod Labeo ſcribit. [g] An tamen lege Aquilia agi cum hoc poſſit? Et non puto [h] agendum. Nec enim iniuria hoc fecit, qui ſe tueri uoluit, cum aliàs non poſſet. [i] & ita Celſus ſcribit. Senatuſconſultum Claudianis temporibus factum eſt, ut ſi quis ex naufragio clauos, [k] uel unum ex his abſtulerit, omnium [l] rerum nomine teneatur. Item alio ſenatuſconſulto cauetur, eos, quorum fraude, aut conſilio naufragi [m] ſuppreſsi [n] per uim fuiſſent, ne naui, ibive [o] periclitantibus opitulentur: legis Corneliæ [p] (quæ de ſicarijs lata eſt) pœnis afficiendos. Eos autem qui quid ex miſerrima naufragorum fortuna rapuiſſent, lucratiue fuiſſent dolo malo, in quantum [q] edicto prætoris actio daretur, [r] tantum & fiſco dari debere. [s]

Hæc lex diſtinguit quomodo cuiuſlibet conditionis homines ſunt puniendi propter delictum ſuum, & ſatis plana eſt.

Paulus libro liiij. ad edictum. IIII.

PAedius poſſe etiam dicit † ex naufragio rapere eum, qui cum nondum naufragium fiat, [t] in ipſa trepidatione rapiat. Diuus Pius Antoninus de ijs, qui prædam ex naufragio diripuiſſent ita reſcripſit: Quod de naufragijs nauis, & ratis mihi ſcripſiſti, eò pertinet, ut explores, qua pœna [u] afficiendos eos putes, qui diripuiſſe aliqua ex illo probantur. Et facile (ut opinor) conſtitui poteſt. Nam plurimum intereſt, peritura collegerit, an quæ ſeruari poſſint, flagitioſe inuaſerint. Ideoque ſi grauior [x] præda ui

[a] Additum eſt. ſ. in edicto.
[b] Qui rapuit. id eſt, de nauibus abſtulit per uim. ad quod eſt ſ. neque enim, qui in ius uocatus. l. ſed eximendi, in pr. l.
[c] Abſtulit. non de manibus, ſed aliàs et inuito. Item facit ſupra, de fur. l. qui uas. in prin.
[d] Qui eiecta. forte ui uentorum.
[e] Iudicium. i. actio ex hoc edicto.
[f] Defendendarum. cuius ergo gratia ſuarum ædium. ergo gratia ſui iuris conſeruandi: & ideo excuſat. nec eſt quod ei imputetur: vt ſup. de le. ij. lege, cum pater. §. Titio fratri. & de acqui. hæred. l. Iulianus. in princip. & ſ. de nego. geſt. l. at q. §. cum me. & de act. emp. l. j. in fi. & de exce. do. l. pure. §. ſi cui. & de bonis libe. l. ſi quis libertum paternum. & de aqua plu. arc. l. i. §. denique. & le. ij. §. idem Labeo. & argum. ſup. de iuſti. & iure. l. iij. Accur.
[g] Labeo ſcribit. ſcilicet ut detur in me iudicium.
[h] Et non puto. niſi certum eſſet ignem nó eſſe ad ædes peruenturum vt ſup. ad l. Aquil. lege, ſi quis fumo. §. pen. & quod ui aut clam. lege, ſi alius. §. eſt & alia. Ac.
[i] Non poſſet. ſcilicet ſe tueri. ſic & ſupra, ad l. Aquiliã. le. ſcientiã. §. qui cum.
[k] Clauos. gubernacula nauis. duo enim claui ſunt in naui, qui eam rectam tenent. Accur.
[l] Omnium. & merito: quia his ablatis res omnes in periculum deducuntur & ſic eſt ſ. ad Syll. l. ſi quis in graui. §. ſi quas tabulas. Sed contra ſ. de fur. l. vulgaris. in prin. ſed ibi ſoluitur. Accur.

[q] In quantum. i. in quadruplum: ut ſupra, eodem. l. j. in prin.
[r] Daretur. ſ. ei, cuius res eſt. Accur.
[s] Dari debere. ſic & C. de ſepulc. uio. l. iiij. & facit C. eodem. l. in eum.

PAedius. CASVS. Ex naufragio dicitur rapere qui rapit etiam antequam naufragium fiat, cum in trepidatione erant gentes nauis, ſubſecutum tamen fuit poſtea. & ſubſequenter dicit quod diuus Pius Antoninus reſcriptum fecit de ijs qui prædam ex naufragio faciunt: tractando de pœna criminali imponenda rapientibus ex naufragio. Et dicitur quod ſi raptores rapuerunt magnas res, & quæ non erant tempore naufragij perituræ. ſi ſunt liberæ perſonæ, fuſtibus cæduntur & in triennium relegantur. ſi autem ſerui, uerberantur, & in metallum damnantur. ſi uero res raptæ ſunt modicæ: ſi ſunt liberi raptores, fuſtigantur, ſerui flagellis cæduntur. Vltimo dicit: hæ actiones hæredibus dantur nó in hæredes, niſi in quantum ad eos peruenit ex rapina defuncti. Fran.
[t] Fiat. fuit tamen poſtea factum: vt infra, eod. l. ſi quis ex. §. quod ita. alias contra: ut ſ. e. l. j. §. ſi ſuſpicio. Accur.
[u] Qua pœna. criminali. nã pecuniaria certa eſt ſtatuta: vt ſup. eo. l. j. & hæc criminalis dicit C. eodem l. in eũ.
[x] Grauior. vt quia res non erant perituræ & magnæ erant, vel ſubiecit.

Eiuſdem.

* vide An. Aug. libr. Emen. cap. 16.
* Si pupillus.
† In P. F. ἐκβρασθείσης.
In quibuſ. exempla. ἐξεβράσθη.
† Vide in hunc locum Budæum in ann. poſteriores. hoc ipſo tit. & Alci. libr. prætermi. ij. hoc ipſo & titu. & de nauibus nó excu. l. iubemus. libr. C. xj. ἐξοκελλομένης.
l. In undis eiecta illinc.

† P. F. ex naufragio rape, cum q dum naufragiũ &c.

apperita uidebit: liberos quidē fuſtibus cęſos in trięniū relegabis aut ſi ſordidiores erunt in opūs publicum eiuſdem temporis ^a dabis: ſeruos flagellis cæſos in metallum dānabis; Si non magnæ pecunię res fuerint: liberos fuſtibus,^b ſeruos flagellis cæſos dimittere poteris. Et omninò ut in cęteris, ita & in huiuſmodi cauſis ex perſonarum conditione,^c & rerum qualitate diligēter pœnæ ſunt æſtimandæ: ne quid aut durius, aut remiſsius ^d conſtituatur, quām cauſa poſtulabit. Hæ actiones hæredibus dātur: in hæredes eatenus dandæ ſunt, quatenus ad eos peruenit.^e

Caius libr. xxj. ad edictum prouinciale. V.

SI quis ex naufragio, uel incendio, ruinave ſeruatam ^f rem, & alio loco poſitam ſubtraxerit, aut rapuerit: furti ſcilicet, aut aliās ui bonorum raptorum iudicio tenetur: maximè ſi non intelligebat ex naufragio, uel incēdio, ruinave eam eſſe. Iacētem quoque rem ex naufragio, quæ fluctibus ^g expulſa ſit, ſi quis abſtulerit: plerique idem putant.^h quod ita uerum eſt, ſi aliquod tempus poſt naufragium interceſſerit. Alioquin ſi in ipſo naufragij tempore id acciderit:^i nihil intereſt, utrum ex ipſo mari quiſque rapiat, an ex littore. De eo quoque, quod ex rate, naue expugnata raptū ſit, eandem, interpretationē adhibere debemus.^k

Callistratus libro j. edicti monitorij. VI.

EXpugnatur nauis, cū ſpoliatur, aut mergitur, aut diſſoluitur, aut pertunditur,^l aut funes eius præciduntur, aut uela conſcinduntur,^m aut anchoræ de mari inuolantur.^n †

Prouidet hic miſera fortuna naufragorum: ut nullus res eorum cauſa ſurripiendi colligat, cùm ad littus eiectæ ſint, uel adhuc in mari fluctuent: & impoſuit pœnas contrafacientibus uſque ibi, Sed nec ubi iterum ponit prohibitionem ſenatus uſque ad finem legis.

Idem libro ij. quæſtionum. VII.

NE quid ex naufragijs ^o diripiatur, uel ne quis extraneus interueniat colligendis eis, multifariam ^p proſpectum eſt. Nā & diuus Adrianus edicto præcepit, ut ij, qui iuxta littora maris poſsident, ſcirent ſi quādo nauis uel inflixa, uel fracta intra fines agri cuiuſque fuerit, ne naufragia ^q diripiant: in ipſos iudicia præſides ijs, qui res ſuas direptas queruntur, reddituros: ut quicquid probauerint ademptum ſibi naufragio, id a poſſeſſoribus ^r recipiant. De ijs autem, quos

^a Eiuſdem temporis. id eſt, quod erit eo tempore: uel in triennium.
^b Fuſtibus. ad hoc ff. de pœnis. l. capitalium §. non omnes. de accuſ. l. leuia. Accur.
^c Conditione. Not. conditionem perſonæ inſpici, ut plus minor, quam maior puniatur ex eodem delicto extra ordinem: ut C. de or. cog. l. iij. & ad legem Iul. de ui publ. l. ſeruos. & ff. de pœnis. l. in ſeruorum. Et arg. ſup. de negotijs geſtis. l. Pomponius. & de nautr. l. de ſubmerſis. libro xj. & ff. ad legem Iuliam de ui priuat. l. j. §. finali. Sed argu. contra. C. de epiſc. & cler. l. presbyteri. Item & qualitas rei, ſit magna res uel parua: ut ff. de abige. l. j. § abigei. ucrſic. ſed & qui.
^d Aut remiſsius. ſic ff. de pœ. l. reſpiciendum. Accur.
^e Peruenerit. quæ ex delicto: ut C. ex delic. defun. l. j.

SI quis. C A S V S. Rem ſeruaſti ex naufragio, uel incendio. eandem ſurripui, uel rapui, teneor ac. furti, uel ui bonorum raptorum. Idem ſi rem eiectam peruētam ex naui rupta ſurripiā, ut non habeat locū hoc edictū ſed actio furti. & hoc eſt uerum, ſi ex interuallo poſt naufragium accipiam rem: ſecus ſi incontinenti, nam tunc haberet locū hoc edictum. & eadē diſtinctio ē ſeruāda, ſi raptæ ſunt res naue expugnata & qualiter dicatur nauis expugnari, exponit in l. ſequen: & hoc dicit hæc lex, & ſequēs. Franciſ. Accur.
^f Seruatam. ab alio.
^g Fluctibus. id eſt, undis.
^h Putant. ut furti, non hoc edicto teneantur: ut ff. de fur. l. falſus. §. ſi ſactum. Acc.
^i Acciderit. Ad hoc ſ. eodē. l. j. in fin. & l. ij. & ijſdem prin. & ſup. ſi cer. pe. l. lecta. & C. de pact. l. petens.
^k Debemus. ut in ipſa expugnatione habeat locum hoc edictum. alias furti.
^l EXpugnatur. Pertunditur. id eſt, perforatur. Accurſius.
^m Conſcinduntur. quibus ablatis nauigare non poterit. Accurſius.
^n Inuolātur. i. furātur: ut & ibi, Cæſaris inuolet arcus: & ſic etiā in uulgari dicimus: alias inuoluntur: pro quo eſt ſ. ad l. Aquil. l. quemadmodum §. ſi ſeque Labeo ſcribit. & facit ſup. eo. l. iij. §. deinde.
NE quid. C A S V S. Multis modis proſpectum eſt, ne rapiantur res ex naufragio. nam & diuus Adrianus de his ſcripſit. Itē raptores, uel acceptores talium rerum puniuntur ut latrones. Item qui amiſit res per rapinam prædicto modo, uadat ad præfectum: qui præfectus faciat uenire de hoc inculpatos. Item dominus fundi, in quo hęc dicūtur facta, ſatiſdet iudicio ſiſti. Ultimo prohibet neminem debere accedere ad colligendas res per naufragium amiſſas. Franciſ.
^o Ne quid ex naufragijs. id eſt, rebus ex naufragio amiſſis. & facit ff. ead. l. §. finali.
^p Multifariam. id eſt, multis modis. ſic ſ. de in integrum reſti. l. j. & in epiſtola Pauli: multifariam &c.
^q Naufragia. i. res amiſſas propter naufragium.
^r A poſſeſſoribus. rapientibus: & tūc in quadruplū: ut ſupra, eadem l. in princip. Quid ſi aliquorū opera utitur? fortè idem: ut Inſtit. de oblig. ex quaſi delic. §. fina. Sed quid ſi extraneus eſt? diſtinguit fortè fuerit ignorans: & tunc non teneatur poſſeſſor: uel ſi ſciens, teneatur in ſimplum nō in quadruplum. & ſic quaſi ad cuſtodiam tenetur: ut C. de fa. mo. l. j. §. fin. & de his qui la. uel al. eri. re. oc. l. j. §. domini etiam prædiorum.

Perſonæ conditio ſpicienda eſt.

Vnde Cice. act. vij. Verri. inter cętera criminaobijcit, quod eidem in ſeruos, & ciues Romanos pœnā ſtatueret.

† Bar. hic reputat iuſtum teat. ſing. & mirabilē ad hoc, quod participiū præteriti temporia uerifica tur ex tpe pſenti uel incontinē ti elapſo. Bolo.

† Inuoluuntur legit Ypontinus. & hoc loco ſignificatione uerbi expugnare declarat, niſi mēdoſus ſit locus.

diripuiſſe probatũ ſit, præſidẽ ut de latronibus[d] grauẽ ſententiã dicere. Et quò facilior[e] ſit probatio huiuſmodi admiſſi, permiſit eis, quiquid paſſos ſe huiuſmodi querantur, adire præfectos, & apud eos teſtari[c] reoſq; petere (ut ꝓ modo culpæ) uel uincti, uel ſub fideiuſſoribus ad ꝓſidẽ remittanť.[d] A dño quoq; poſſeſsionis in qua id admiſſum dicať, ſatis accipi,[e] ne cognitioni deſit, ꝑcipitur. Sed nec interuenire naufragijs colligẽdis aut militẽ, aut priuatũ, aut libertũ, ſeruũ ue principis, placere ſibi, ait ſenatus.

Neratius lib. ij. m̃. VIII.

RAtis ui fluminis in agrum meum delatæ non aliter tibi poteſtatem faciendam,[g] quam ſi de præterito[h] quoque damno mihi cauiſſes.

Caius libr. iiij. ad leg. xij. tabularum. IX.

QVi ædes, aceruum ve frumẽti iuxta domũ poſitũ cõbuſſerit, uinctus, uerberatus, igni necari iubeť,[i] ſi mõ ſciens prudenſq; id commiſerit. Si verò caſu,[k] id eſt, negligentia: aut noxã[l] ſarcire iubetur, aut ſi minus idoneus ſit, leuius[m] caſtigatur. Appellatione aũt ędiũ omnes ſpecies ędificij ↄtinentur.

Vlp. li. j. opinionum. X.

NE piſcatores nocte lumine oſtenſo fallant nauigantes, quaſi in portum aliquem delaturi,[n] eoq; modo in periculum naues, & qui in eis ſunt, deducant, ſibique execrandam prædam dent: ꝑſidis prouinciæ religioſa conſtantia efficiat.[o]

Hæc lex & §. qui data. in l. ſeq. tractant de alia parte tituli: ſcilicet de pœna incendiariorum. & clarus eſt tex.

Martianus libr. xiiij. inſtitutionum. XI.

SI fortuito incendium factum ſit, uenia indiget,[p] niſi tã lata culpa fuit ut luxuriæ,[q] aut dolo[r] ſit proxima.

Vlpianus libr. viij. de officio proconſ. XII.

LIcere[s] unicuique naufragiũ ſuũ impunè colligere cõſtat: idque Imperator Antoninus cũ diuo patre ſuo reſcripſit. Qui data opera in ciuitate incendium fecerit: ſi humiliore loco ſint, beſtijs ſubijci ſolent: ſi in aliquo gradu id fecerint, capite puniũtur: aut certe in inſulam deportantur.[t]

a De latronibus. ſic ī. arbor. fur. cæſa. l. ij.
b Facilior. ſic C. de hære. l. quoniam multi. Accur.
c Teſtari. teſtibus præſentibus notificare.
d Remittantur. Nota ſpeciale ut actor trahat reum ad ſuum iudicem: licet quãdoque ex urbanitate fiat: ut ī. de cuſto. reor. l. non dubium. ut quidam dicunt. & ad hoc C. de fide inſtru. l. iudices.
e Accipi. ſ. cum fideiuſſoribus: ut & ī. de uerb. obli. l. v. §. ſatis acceptio. Sed contra ſu. qui ſatiſda. cog. l. ſciendum. Sed hic ſpeciale, ut poſſeſſor immobilium ſatiſdet. Accur.
f Senatus. ut & ī. ead. l. in prin. & ī. eo. l. ſi. in prin. & C. de naufrag. l. j. lib. xj.

RAtis. CASVS. Rat é tuã eiectã ui fluminis in meum fundũ, non potes extrahere, niſi prius de damno per eam mihi illato caueas. Fran.
g Faciendam. auferendi, & petẽdi.
h Præterito quoque. non ſolum de futuro: ut & ī. de damno infe. l. hoc amplius. §. Neratius. & ad exhib. l. Celſus. §. ſed & ſi ratis. & facit ſu. ſi certum petatur. l. ſiquis nec cauſam. in ſi. Accur.

QVi ædes. CASVS. Qui cõbuſſit domũ, uel aceruum frumenti iuxta domũ poſitũ, ſi ſtudioſè hoc fecit, & hoc cõſtet: uerberatus igne cõcremať. ſi caſu, id eſt, negligentia hoc fecit, emẽdabit damnũ: uel ſi non poteſt, leuiter caſtigatur. Vltimo dicit: quod dictum eſt in domo, idem in omni ædificio eſt ſeruandum. Fran.
i Iubetur. item l. Cornelia de ſica. accuſari poteſt: ut ī. ad l. Corneliam de ſicar. l. j. in princip. & C. qui accuſare non poſſ. l. data. & ī. de pœnis, l. capitalium. §. qui ob inimicitias.
k Caſu. i. negligentia. talis expoſitio fit ī. ad legem Corne. de ſica. l. j. §. diuus. niſi enim ſic exponeretur, eſſet contra ī. eod. l. ſi fortuito.
l Noxã. i. damnum: ut Inſtit. de noxa.
m Leuius. ſi dolo feciſſet. & not. ſuppletur corpore, quod pecunia deeſt. ſic & ſupra, de iuriſdictione omnium iudic. l. ſi quis id. §. in ſeruos. & de in ius uocan. l. fina. §. fin. & infra, de pœn. l. j. Item contra huic l. ī. eodem, l. fina. §. fi. Sol. hic effectum habuit incendium, ibi non.

NE piſcatores. CASVS. Præſes prouinciæ debet prouidere, ne piſcatores fallant nauigantes imponẽdo lumen de nocte in loco periculoſo maris, ut ſic nauigãtes ad illud lumẽ ueniant, credentes ibi eſſe portum: & ueniendo ibi periclitentur. Franciſ.
n Delaturi. ſcilicet, piſcatores, ut putent ibi eſſe portum, ubi lumen uident. cũ tamen ibi ſit locus periculoſus. Accur.
o Efficiat. tenentur etiam hi piſcatores ac ſi ipſi raperẽt. ar. C. de famo. libell. l. j. princi. & C. de hæretic. l. quicunque. §. penult. & ī. de ſer. cor. l. j. §. fi. & ad l. Aquil. l. qui occidit. §. penult. Argu. contra. ī. de furt. l. furtum non. & de acquir. poſſ. l. ꝙ meo. §. ſi uenditorem. Ac.

SI fortuito. CASVS. Qui fortuito commiſit incendium nõ tenetur niſi eſſet in lata culpa uel dolo. Franciſ.
p Venia indiget. ſcilicet, ne comburatur, damnum uero reſarciet: uel caſtigabitur: ut ſu. e. l. qui ædes. ſecunda. Accur.
q Luxuriæ. i. latæ culpæ. Accur.
r Dolo. ſicque nõ cremabitur: ut ī. eod. l. qui ædes. Sed arg. contra. ī. ad legem Corn. de ſic. l. in lege. Alij dicunt qđ damnũ ſarciet, uel leuius caſtigabitur: ut ſup. eo. l. qui ædes. ſed illa magis dicit contrarium. Accur.

LIcere. CASVS. Quilibet põt naufragium ſuum colligere, id eſt, res quas amiſerat naufragio. Secundo dicit: qui ſtudioſè ignem poſuit in ciuitate, ſi humilis eſt, beſtijs ſubijci ſolet, ſi dignitate eſt capite punitur, aut deportatur. Fr. Accur.
s Licere. facit ſ. e. l. ne quid. in prin. & in fin. Sed arg. contra. ſup. ad l. Rho. de iactu. l. domine Imperator.
t Deportantur. aut igne concremantur. & ſic non obſtat contra ſup. eo. l. qui ædes. uel ſolue ut ibi. Acc.

Reus quãdoque forum actoris ſequiť.

† P. Flor. ut facilior &c. puniſit his et quidquid.

Immobilium poſſeſſor quãdoque ſatiſdat.

† Sic ex P. F. legendum ceiet Ant. Auguſt. emẽdatio. lib. iiij. ca. vj. alij. laſciuiæ legũt, alij luſoria. eſt autem laſcivia petulantia, & ludus improbior.

Deprecatio.

DE INIVRIIS ET FAMOſis libellis.

Si in rebus meis deliquiſti, id xit: nūc ſi in meipſo. At.

INiuria. CASVS. Iniuria dicitur, eo quod nō iure fit. omne enim, quod non iure fit, iniuria dicitur: & hoc in generali ſignificatione. ſpecialiter autem iniuria dicitur, id eſt contumelia & ita hoc titu. accipitur. Item quandoq; iniuria dicitur damnum culpa datum: & ſic accipitur in lege Aquilia. Item interdum iniuria ponitur pro iure iniquo: ut cum iudex iniquè, uel iniuſte dat ſententiā. Contumelia autē dicitur, a contemnēdo. Item iniuria fit quandoque re, quandoque uerbis, & dat exempla. Item iniuria aut in corpus infertur, aut ad dignitatem, aut ad infamiam pertinet, & dat exempla. Item iniuriam quis patitur aut per ſemetipſum, ut cum ipſi patrifa. fit iniuria, aut per alium: ut cum filio eius, uel uxori, vel nurui fit iniuria. Item ſi cadaueri defuncti fit iniuria, datur actio iniuriarum hæredi eius. Item ſi fama defuncti per aliquē minuitur, datur hæc actio hæredi. Bene autē dixi, facta iniuria filio datur patri hæc actio: nam & ſi filius meus patitur ſe uendi, mihi datur hæc actio: licet non detur filio, cum conſenſerit. Item ſi cadaueri defuncti fiat iniuria: aut ante aditam hæreditatem eius: & tunc hæreditati eſt acquiſita hæc actio: & per eam hæredi futuro: aut poſt aditam hæreditate: & tunc ipſi hæredi directo competit hæc actio. Idem dicendum eſt, ſi corpus defuncti detineatur. Idem dicendum eſt, & ſi ſeruo hæreditario ſit facta iniuria. Item ſi ſeruo in teſtamento manumiſſo facta eſt iniuria poſt mortem teſtatoris ante aditam hæreditatem: eſt nata actio iniuriarum hæredi, & per conſequens hæredi futuro. ſecus ſi poſt aditam hæreditatem facta ſit ei iniuria: quia tunc cum ſit liber, habet ipſe hanc act. Item ſi feci iniuriam filio meo, uel uxori: ſiue hoc ſciat, ſiue nō: eſt mihi data hæc actio. Item ex una iniuria quandoque naſcitur tribus perſonis hæc actio: ut ſi filiam Titij habeo in uxorem, & ei ſit facta iniuria: et, & Titio, & mihi competit hęc actio. facta autem iniuria mihi, nunquam vxori meæ competit hæc actio. & redditur ratio notabilis. Item quędam regula erat tradita circa hanc materiam, & eſt talis. Qui poteſt pati iniuriam, ille dicitur facere iniuriam. hæc regula fallit. nam furioſus, & impubes pati poſſunt iniuriam, & oritur hæc actio, non autem dicuntur poſſe facere, ut naſcatur hæc actio. nam facere non dicitur quis iniuriam, niſi ſentiat, licet c. eda. ſe aliter facere, quam faciat. hinc eſt qđ ſi per iocum te percuſſi, aut dum certabam: non teneor iniuriarum actione. Item ſi hominem liberum percuſſi quem credebam meum ſeruū: non teneor hac actione. Item, ſi eū extēdere manū cauſa dandi pugnū ſeruo meo, trāſeuntē hominē percuſſi, non teneor hac actione. & hoc dicit hæc. le. & tres ſeq. Fran. Accur.

[a] Hinc illud pecuniarū paſſior facilè iniuriā, ſi eſt uacua a cōtumelia.

[†] In F. F. non eſt, ut cum.

Peccatum eſt, quod ex fide nō eſt.

TITVLVS X.

DE INIVRIJS & famoſis libellis.

Hæc lex prima huius tituli in ſui principio, ponit deriuationem uocabuli iniuria, uſque ibi, Iniuriam autem. ubi ponit quandam diuiſionē iniuriarum, quam ſequitur per quæſtiones uſque ad fine l. & §§ huius l. ſunt breues, & plani, nec indigent ſummarijs: quia non poſſet ſuccinctius dici, quàm textus ipſe faciat.

Vlp. li. lvj. ad edict. I.

INiuria ex eo dicta eſt, qđ non iure fiat. Omne enim quod non iure [a] fit, iniuria fieri dicit. hoc gñaliter. Specialiter aūt iniuria dr̄ cōtumelia. [b] interdū iniuriæ appellatione damnū culpa datum ſignificatur: ut in lege Aquilia [c] dicere ſolemus. Interdum iniquitatem [d] iniuriā dicimus. Nam cū quis inique, [e] uel iniuſtè [f] ſniam dixerit, ex eo iniuriam dicā, quod iure, & iuſtitia caret, quaſi non iuriam.

Contumeliam autem a ɔtemnēdo. Iniuriam autē fieri, Labeo ait, aut re, aut uerbis. Re, quoties manus inferuntur. Verbis autem, quoties non inferuntur manus: [†] ut cum conuicium [g] fit. Omnemque iniuriam, aut in corpus inferri, aut ad dignitatem, aut ad infamiam pertinere. In corpus fit, cum quis pulſatur. [h] Ad dignitatem, cum comes matronę abducitur. [i] Ad infamiam, cum pudicitia attentatur. [k] Item aut per ſe metipſum alicui fit iniuria, aut per alias perſonas. Per ſemet, cum directo ipſi patrifamilias, uel matrifamiliàs fit iniuria. Per aliàs, cum per conſequentiam [l] fit: cùm fit liberis meis, uel

[a] Non iure. i. contra ius: ſicut quod non eſt ex fide peccatū eſt: vt C. de Iudęis l. cęlicolarum.

[b] Cōtumelia. & ſic hoc titulo accipitur. Accur.

[c] Vt in lege Aquilia. vt ſupr. ad legē Aquilam. le. ſed & quæcunque. §. j.

[d] Iniquitatem. i. ius iniquum, quod fit ex ſententia: vt ſu. de iuſtitia. & iure. l. penul. & ī. eo. l. iniuriarum. §. itē Labeo.

[e] Cum quis inique. quando ex certa ſcientia.

[f] Iniuſte. quando ignorans. & facit Inſt. eo. in prin.

[g] Conuicium. ut infra, eod. l. item apud Labeonem. § conuicium. fit etiam literis: ut ī. eo. l. lex Cornel. §. ſi quis librum. & illud dicitur fieri uerbis. Sed contra Inſti. de oblig. ex delict. in prin. ubi dicit omne maleficiū eſſe re. ſed ibidem exponitur. i. ex ipſo maleficio: & ita dictio re, omnia comprehendit.

[h] Pulſatur. ut ī. e. l. lex Corne. in prin. & §. j.

[i] Abducitur. ut & ī. e. l. item apud §. ſi quis uirgines. uer. comitem. & ad idem ī. eod. l. iniuriarum. §. ſi quis de honoribus.

[k] Attentatur. ut de pudico impudicus fiat: ut ī. eod. l. attentari. Et argumen. ff. de ſer. cor. l. j. §. fina. & facit ī. eo. l. item apud. §. ſi quis in libello. Et no. quod imperfecto flagitio deportatur: perfecto autem, capite punitur: ut ī. de extraor crim. l. j. Item hic ſtrictè, large quicquid fiat ad infamiam, fit ad dignitatem: ut ī. de uarijs cog. l. pen. Accur.

[l] Cum per conſequentiam. Nota. tantum fieri per conſequentiam, quantum & directo: ut ſup. de his qui notan. infamia. l. athletas. §. ait prætor. uerſicu. ſine autem. & de procura. l. qui proprio. §. procurator ut in cæteris. & ſupr. ad legem Aquiliā. l. proinde. §. item & ī. qui & a qui. l. ſi quis hac. §. j. & de ui & ui arma. l. j. §. quod ſeruus. Item facit ſup. de pact. l. in perſonam.

Seruia

ſeruis meis, [a] aut uxori nuruiue. Spectat enim ad nos iniuria quæ iis fit, qui uel poteſtati noſtræ, uel affectui [b] ſubiecti ſunt. Et ſi fortè [c] cadaueri defuncti fit iniuria, qui hæredes, bonorumue poſſeſſores extitimus: iniuriarum noſtro noie actionẽ habebimus. [d] Spectat.n. ad exiſtimationẽ noſtrã, ſi qua ei fiat iniuria. Idemque eſt, & ſi fama eius, cui hęredes extitimus, laceſſatur. [e]

Vſque adeo aũt iniuria, quæ fit liberis noſtris, noſtrum pudorem perſtringit, † ut ẽt ſi uolentẽ filiũ quis uendiderit: patri ſuo quidẽ noie [f] competat iniuriarũ actio, filij uero nomine non competat, quia nulla iniuria fit, † quę in uolentem [g] fiat. Quoties autem funeri teſtatoris, vł cadaueri fit iniuria: ſi quidem poſt aditam hæreditatem fiat, dicendum eſt, hæredi quodammodo factam. Semper enim hæredis intereſt, defuncti exiſtimationem purgare. [h] Quoties autem ante hęreditatem aditam: magis hæreditati, & ſic hæredi per hæreditatem acquiri. [i] Denique [k] Iulianus ſcribit, ſi corpus teſtatoris ante aditam hæreditatem detentum ſit, acquiri hæreditati actionem dubiũ non eſſe. Idemq; putat, & ſi ante hereditatem aditã ſeruo hæreditario [l] iniuria facta fuerit.

Nã ꝑ hrẽditate actio hrẽdi acquirit. Labeo ſcribit, ſi qs ſeruũ hrẽditarium teſtõ manumiſſum, ante aditã hrẽditatem [m] uerberauerit, iniuriarũ hrẽdẽ agere poſſe. At ſi poſt aditam hrẽditatem uerberatus ſit: ſiue ſcit ſe [n] liberum eſſe, ſiue ignorat: [o] ipſum agere poſſe. Siue autem ſciat quis filium meum eſſe, uel uxorem meam, ſiue ignorauerit: habere me [p] meo nomine actionem Neratius ſcripſit. Idem ait, ex una iniuria interdum tribus [q] oriri iniuriarum actionem: neque † unius actionem per aliam conſumi: [r] ut puta uxori meæ [s] filiæfamilias iniuria facta eſt: & mihi, & patri eius: & ipſi iniuriarum actio incipiet cõpetere.

Pau.lib.I.ad edic. II.

QVod ſi uiro iniuria facta ſit, uxor nõ agit qa defendi uxores a uiris, non uiros ab uxoribus, æquum eſt. [t]

a Seruis meis. & hoc ſi eſt atrox, vel ad contumeliã domini facta: vt inſtit. eodem. §. ſeruus.

b Affectui. vt uxori, nurui. & hoc ſupra, de liber. cau. l. ij. & iij. & infra, de appel. l. non tantum. Accur.

c Cui ſcilicet defuncto.

d Habebimus. vt & ſupra, de relig. lege, oſſa. in princ. Et nota, quod hæc actio iniuriarum hæreditati quæritur, & per eam hæredi futuro: ut ſupra de petit. hære. l. ſi a patre vel domino. §. ſi poſſeſſor. & ad legem Aquil. l. ob id. & quod ui aut clam. lege, denique. §. quæſitum. & facit ſupra, de ter. corr. l. vt tantum. §. j.

e Laceſſatur. i. ab aliquo minuatur. & ad hoc Inſti. qui manumitt. nõ poſſunt. §. j.

f Suo quidem nomine. ut & infra e. l. pater. & l. ſi quis. ſeruum.

g In uoluntatẽ. Nota, ſic ſupra, de aqua plu. arc. lege, in diem. & ĩ. de fur. lege, inter omnes. §. penul. & ĩ. de in ius uoc. l. quamuis. & de lib. ho. exhi. l. iij. §. ſi quis uolentem. & ĩ. e. l. ſed ſi unius. in prin. & ĩ. de re. iu. l. nemo vi detur. ſed arg. contra C. de rap. uir. §. pœnas. ibi, ſiue volentibus, ſiue nolẽtibus &c. & authẽ. de rapt. mulier. in prin. col. ix. & ſup. de ſer. cor. l. j. §. fin.

h Purgate. ut & ĩ. prox. §. Accur.

i Acquiri. ut & ĩ. ad legem Aquil. le. ob id. ĩ. de noua. lege, nouatio. & inſtitu. de ſtipu. ſer. in princ. & ĩ. de le. ij. l. ſi mihi & Titio. §. j. & quod ui aut clã. l. deniq. §. quæſitum. & ĩ. de re. iur. l. nemo plus iuris. de le. nemo plus commodi. ſed ſi tranſit de hæreditate in hæredem, eſt contra. Inſti. de perpe. & temp. actio. §. non autem omnes. Solu. ibi uetat tranſire de perſona ad perſonã: hic vna uidetur fuiſſe perſonã, ſcilicet hæredis: quia fingitur ex tempore mortis fuiſſe hæres: vt ĩ. de ſtipu. ſer. l. ex re. §. ſi. & ĩ. de regu. iur. l. omnia quæ. & l. omnes hæreditas. & de acquirend. hæredi. le. hæres quoque hæreditatem &c. Iam ergo non eſt quæſtio, an hic hæres in ſuum hæredem tranſmittat: quia non, ut patet ex prædictis: licet quidam contra: quaſi hæreditaria ſit facta. ut ĩ. quod me. cau. l. videamus. Acc.

k Denique. procedit ad ſpeciem de genere: ut clarius dicat Accur.

l Hæreditario a ſciente hæreditariũ, uel eo qui idem feciſſet ſi ſciuiſſet: alias ſecus: vt ĩ. eo. l. illud. in fine. & l. itẽ apud. §. interdum. & l eũ. §. fin. ſm quoſdam: quod non placet, quia in perſonam certã iniuriã & ſe obligare voluit, vt ĩ. eo. l. ſi eũ. §. ſi iniuria. & facit ſup. de peti. hęre. l. ſed vtrũ. §. debitor. & ĩ. ad legẽ Aquiliam. le. liber hõ. §. ſi homo. ver. ſi ſeruus. Accur.

m Aditam hrẽditatem. ex tunc enim eſt liber: vt C. de caducis tollẽ. §. in nouiſſimo. Accur.

n Siue ſcit. le. No. errorẽ eſſe in paſſo iniuriã: nõ in inferẽte. & ſic nõ ſunt contra ĩ. e. l. item apud. §. interdum. & l. eum. §. pe. & l. fin. Acc.

o Siue ignorat. ſi tamen is qui fecit iniuriam, ipſum liberum ſciebat, vt ĩ. l. iij. §. tias. ſecundum quoſdam, quod non placet, vt ſup. proxi. §. dixi.

p Habere me. hic eſt contra. ĩ. eod. l. item apud. §. interdũ. & l eũ. §. ſi. & leg. ſed ſi unius. in prin. Sol. hic factu rus erat etiam ſi ſciuiſſet, uel hic ſciebat vxorem, vel filium fa. ſed neſciebat eum, ibi nec filium, uel ſimilem eſſe credebat. & facit ĩ. ad legẽ Aqui. l. ſcientiam. §. pri. & ĩ. eodẽ. l. eum qui iniuris.

q Tribus. quandoque etiam quatuor, uel quinque: vt ſi habet patrem & auum. Item nurum & ſocrum. nam omnibus & ſibi fit iniuria. Accurſius.

r Conſumi. ut ar. ĩ, de fur. l. inter omnes. §. hęc actio. Sed contra. ĩ. de actio. & oblig. l. plures. Sed ibi plures vni. hic plures diuerſis dantur actiones. Item ad hoc ĩ. de priua. delic. l. ij. Accur.

s Vxori meæ. vxor ergo meã eſt in poteſtate ſui patris: ut & C. de condi. inſer. l. ſi uxor. Acc.

t QVod ſi. Aequum eſt. vt Inſti. eo. §. pariter. & facit. ſup. ad Velle. l. ij. & ĩ de re. iu. l. ij. & ĩ. de ſta. hom. l. in multis.

† Tex. iſte eſt noi ad hoc, quod infamia illata, & contra defunctũ facta eſt iniuria ipſi hæredi, & põt hæres pro ea agere. & probat iſtud idẽ tex. in iſta eadẽ me l. §. quoties. verſi. ſemper. n. intereſt. & tex. in l. ſi tua iſto. e. ut. Bolog.

† Pertingit.

† Vide in hãc ſniam Ariſt. li. v. Etico. ca. ix. & xj.

† Exempla iniuriarum cadaueribus factarũ habes apud Mando. de Ingrati. in defunctos cap. 27.

† In P. F. vllius.

Vlp. lib. lvj. ad edi. III.

ILlud relatum perq̀ue eſt eos qui iniuriam pati poſſũt, & facere poſſe. a

Furioſus, & impubes non doli capax poſſunt iniuriã pati: facere autem nequaquam, cum affectum habere non uideãtur. h.d.

Sane ſunt quidam, qui facere non poſſunt: ut putá furioſus, & impubes, qui dolo capax non eſt. b nãque hi c iniuriã pati ſolẽt, nõ facere. Cùm enim iniuriã ex affectu d facientis conſiſtat: conſequens erit dicere, hos, ſiue pulſent, ſiue conuicium dicant, iniuriam feciſſe non uideri. Itaque pati quis iniuriam, et ſi non ſentiat, põt: facere nemo, niſi qui ſcit ſe iniuriãm facere, & ſi neſciat, e cui faciat. Quare ſi quis per iocum f percutiat, aut dum certat: iniuriarũ nón tenetur.

Error in perſona, cui fit iniuria, facit ut non oriatur actio iniuriarum.

Si quis hominem liberum cæciderit, dum putat g ſeruum ſuum: h in ea cauſa eſt, ne iniuriarum teneatur.

Paulus lib. l. ad edi. IIII.

SI quum ſeruo meo pugnum ducere uellem, in proximo te ſtantem inuitus percuſſerim: iniuriarum non teneor. i

Vlpianus lib. lvj. ad edictum. V.

LEx Cornelia de iniurijs competit ei, qui iniuriarũ agere uolet ob eam rem, ꝙ ſe pulſatũ, uerberatumue, domumve ſuam ui introitam eſſe dicat, k Qua lege cauetur, ut non iudicet, l qui ei, qui aget, gener, ſocer, uitricus, priuignus, ſobrinusve eſt, propiusve eorum m quis quéque ea cognatione, affinitateve attinget, quive eorũ eius, parentisve, cuius eorum patronus erit. Lex itaq; Cornelia ex trib. cauſis dedit actionem: ꝙ quis pulſatus, uerberatusve, domusue eius ui introita ſit. Apparet igitur omnem iniuriam, quæ manu fiat, lege Cornelia contineri. Inter pulſationem, & uerberationem † hoc intereſt, ut Offilius ſcribit: Verberare, eſt cum dolore cædere: pulſare ſine dolore. Domũ accipere del e-

a ILlud. Poſſe. ſed non omnes ut ſubijcit.

b Non eſt. ut ſup. de re. iur. l. pupillum. Acc.

c Nanque hi. Errant ergo qui dicunt non fieri iniuriam, niſi ad animum reuocetur not. Inſtitut. eo. §. finali. patiuntur ergo pater, & mater per eos: ut ar. ſ. de uſucap. l. nunquam. ij. §. ſi ſeruus. & ſ. de acquiren. hæredi. l. more noſtro. §. fin.

d Ex affectu. ut ſ. de fur. l. quiſ iniuriæ. & l. uerum eſt. ij. & ſ. ad legem Aquil. l. ſed & ſi quẽcunq;. §. igitur. & §. ſi magiſter. in fi. §. & ꝟ. ad legẽ Corne. de ſica. l. diuus. & ſ. de rei uendi. l. quod infans. & argu. ſ. de acqui. hære. l. ſi is ad quem.

e Neſciat. exemplum ꝟ. eod. l. eũ. §. ſi iniuria. & ſup. e. l. j. §. ſiue autẽ. & argu. ſup. ad legem Aquil. l. ſcientiam. §. ſed ſi defendẽdi. & ſup. quod ui aut clam. l. denique. §. quæſitum.

f Per iocum. & hoc ꝓbatur, cum contra eum probetus ipſo facto: ut C. ad leg. Corn. de ſic. l. j. & C. eodem titu. l. ſi non conuicij. & facit ſup. de acti. & oblig. l. obligationum ſubſtantia. §. ſi. Accur.

g Dum putat. ſic ſup. de furt. l. ſi quis uxori. §. cum Titio. & ſu. de iuriſ. omn. iud. l. ſi per errorẽ. & C. ſi à non compe. iudi. l. j. & ſup. de opt. legat. l. ij. §. j. argu. contra. ſup. ad legem Aquil. l. ſcientiam §. j.

h Seruum ſuum. ſecus ſi putet alienum ſup. eo. l. §. Labeo. & facit ꝟ. ad legem Iuliã peculatus. l. antepenul. & quod not. ꝟ. eo. l. eum qui. §. ſi iniuria. & ꝟ. eod. l. ſi quis ſeruum meum. Acc.

i SI cum ſeruo meo. Non teneor. ſed Aquil. ut ſup. ad l. Aquil. l. ſcientiam. §. ſed ſi defendendi. Acc.

LEx Cornelia. CASVS. Lex Cornelia de iniurijs facta habet locum cum quis ſe pulſatum, uel uerberatum, uel domum ſuam introitam per uim eſſe dicat. Secundo prohibet certas perſonas coniunctas actori poſſe eſſe iudices in his cauſis, uel aliqua earum. Tertio dicit, hæc lex Cornelia habet locum in tribus caſibus. & eos dicit, & ſic comprehendit omnem iniuriam, quæ fit manu, poſtea aſſignat differentiam inter pulſationem, & uerberationẽ, poſt ea exponit hæc uerba. Domum ſuã introitam ut &c. & domum intelliges ſiue ſit propria inhabitantis: ſiue conducta, ſiue gratis concesſa: ſiue habitet in ciuitate, ſiue in uilla, ſiue in hortis. Item colonus meus partiarius extitit in fundo, & in eum fundũ aliquis per uim intrauit, ipſe habet hanc actio. nõ ego: ſecus ſi eſſet ſimplex colonus. Et, vt breuiter dicam, ſi ſcholaris Romæ exiſtens cauſa ſtudiorum, in domum quam habitat introitus ſit per vim cõpetit ei hæc actio. Poſtea dicit: ſi uerberatus eſt filius meus: habet ipſe hanc actio. non ego: ſed prætoriam habebo. & illã act. poteſt filios intentare me abſẽte: nec debet cauere quòd habebo ratum. Itẽ qui hac actio. legis Corneliæ agit, poteſt deferre ſacramentum reo. Item eſt permiſſa in iniuriarum prætoria. Item qui facit librum ad infamiã alicuius, tenetur iniuriarum: ſiue expreſſerit nomen illius, ad cuius iniuriam faciebat, ſiue nõ: vt euenit in honorabili viro doctore grammaticæ, magiſtro Ambroſio, meo magiſtro, qui fecit librum ad infamiam magiſtri boni, qui ſecuit me us magiſter. Idem eſt ſeruandum in eo, qui fecit cantia, & ad infamiam alicuius, vel ſimile quid, quod dic vt in gloſ. Item ſeruandum in eo, qui emi curauit talem librum: & quicunque poteſt indicare ſiue accuſare hoc facientem: ſiue liber ſit, ſiue ſit ſeruus: habebit præmium. & ſi ſeruus eſt, habebit libertatem. & hoc eſt uerum ſiue in illo libro, ſiue cautione erat expreſſum nomen infamati, ſiue non: vt quilibet poſſit accuſare. Item agere poterit infamatus actio. iniuriarum ciuiliter. & ſi agatur una, tollitur altera. & h. d. hæc lex, & ſequen. Fran. Acc.

k Dicat. ut Inſtitu. eod. §. ſed & lex. Sed nunquid his caſibus agi poterit prætoria actione iniuriarum? Reſpon. ita, argum. ꝟ. eadem l. §. illud. Cur ergo lex Cornelia facta eſt? Reſpon. ut oſtenderet curam eſſe maximè de his caſibus, argumen. infra eodem l. item apud. § hoc edictum. Item erit hic perpetua: ibi annalis: vt Inſtitu. de perpe. & tempo. act. in prin. Item non iuratur: ſed officio iudicis damnum æſtimatur: vt ꝟ. eo. l. cõſtitutionibus. Accur.

l Iudicet. i. ius dicat. Acc.

m Eorum. expone, & cauetur eadem l. ne quis eorũ quipro-

Iniuriarum actio an competat iniuriato, qui poſt collatam iniuriam non reuocauit ad animũ ſuum.

* Vide in hunc locũ Lau. Val. lib. elegã. vj. c. xlvij.

qui propior eſt, id eſt, in proximiori gradu ei, qui agit: ſubaudi quam ſit ſobrinus. non autem ad prædictos affines refertur: cum nemo ſit proximior in gradu affinitatis quam prædicti: cum nec gradus ibi ſit, ut ſuprà, de gradi. affi. l. non facilè. §. affines. verſicu. gradus. & ſic erit exemplum de patrono, & auunculo, & fratre, & alijs, qui ſunt intra ſextum gradum, quo ſunt ſobrini: ut Inſtitut. de gradi. §. vj. & idem de his qui ſunt ultra ſobrinos. & hoc ſubijcit, quinque. q. d. & eadem l. cauetur ne is qui in ea cognatione, uel affinitate eſt, qua eſt is, qui paſſus eſt iniuriam, dicat ei ius, & hoc ideo: quia cum uni de cognatione fit, toti neri uidetur. & ſic loquitur contra. ſupra, de iudicijs. l. in priuatis. & de arbitr. l. quinetiam. unde idem dico in prætoria, ſcilicet, quod tales perſonæ non poſſunt iudicare, licet quidam contra. Item contra. ſupra, de officio præſidis. leg. ſenatuſconſul o. ſo lu. hic in criminali, ibi in ciuili. uel ibi in ſubſidium, & uſque ad litis conteſtationem tantum, vt ibi dicit: ne pereat actio. Item cauetur ne is, qui patronus erit eorum, qui paſſi ſunt iniuriam, uel eius qui paſſus eſt, ius dicat. Item ſi eſt patronus patris cuius eorum, id eſt, alicuius eorum qui paſſi ſunt iniuriam: cui tamen patrono parentis nullam hic filius liberi præſtat reuerentiam: vt ſuprà, de obſeq. l. hæres liberti. niſi uiuo patre: ut C. de liber. & eorum liber. l. ij. & facit ſuprà, de iuriſdictione omnium iudicum. l. qui iuriſdictioni. & de teſta. l. lege. & de procur. l. licet. §. j. & de excuſa. tuto. l. humanitatis.

mus non proprietatem [a] domus, ſed domicilium. [b] Quare ſiue in ꝓpria domo quis habitauerit, ſiue in cõducta, uel gratis, ſiue hoſpitio [c] receptus: hæc lex locum habebit. Quid ſi qs in uilla [d] habitet, uel in hortis? idem erit [e] probandum. Et ſi dñs fundum [f] locauerit, inque eum [g] impetus factus ſit, colonus [h] aget, non dominus.

Iſte §. diuiditur in tres partes. primò ponit dictum Labeonis. ſecundò ponit reprehenſionẽ dicti. tertiò ponit unam determinationem generalem circa præmiſſa. Secunda ibi, Ego puto. Tertia ibi, Tantum igitur. h. d. Bar.

Si tamen † in fundum alienum, [i] qui domino colebatur, [k] introitum fit: Labeo negat, eſſe actionem domino fundi ex lege Cornelia: quia non poſsit [l] ubique domicilium habere: hoc eſt per omnes uillas ſuas. Ego puto ad omnem habitationem, in qua paterfamilias [m] habitat, pertinere hanc legem: licet ibi quis domicilium non habeat. [n] Ponamus enim ſtudiorum cauſa Romæ agere. Romæ utique domicilium non habet: & tamen dicendum eſt, ſi ui domus [o] eius introita fuerit, Corneliam locum habere. Tantùm igitur ad meritoria, [p] uel ſtabula non pertinebit. Cæterùm ad hos pertinebit, qui inhabitant non momenti cauſa, licet ibi domicilium non habeant. Illud quæritur, an pater filiofamiliàs iniuriam paſſo, ex lege Cornelia iniuriarum agere poſsit? Et placuit, non poſſe, de eaq; re inter omnes conſtat. Sed pàtri quidem prætoria [q] iniuriarum actio competit, filio [r] uerò legis Corneliæ. in lege Cornelia [s] filiusfamiliàs agere poteſt [t] ex omni cauſa. [u] nec cauere [x] debet, rem ratam patrẽ habiturum. Nam nec aliàs agentem filium iniuriarũ ad cautionem de rato cõpellendum, Iulianus ſcribit.

† Ad dicta hic ꝑ Bar. ego addo gl. in c. j. §. item quod ad dictas. in verbo, habẽdi. de coilat. in prag. ſan.

a Non proprietatem. ſcilicet ſolam, uel ex neceſſitate. Accurſius.

b Sed domicilium. ſed nec ſolum domicilium, ut ſubijcit.

c Hoſpitio. non tamen ad momentum, ut uiator: ut in fine huius §. & ſuprà, nautæ caup. ſtab. l. j. in fine. & l. ſequen. & facit ſupra, de aleat. l. j. §. item. verſicul. domum. & infrà, de adulter. l. qui domum. & l. nec in eam. §. ij.

d In uilla. in qua domus erat: & in quam dominus ſe recipiebat, quandoque.

e Idem erit. vt habeat locum lex Cornelia.

f Fundum. in quo domus erat.

g Inque eum. ſ. fundum, & domum ibi poſitam, Azo.

h Colonus. partiarius.

i In fundum alienum. id eſt, non eius qui uim fecit. Accurſius.

k Colebatur. per operarios ſuos: non per colonum, ne obſtet quod modo dixi. Vel ibi de partiario, hic de his qui nummis colunt, ſecundùm Azo.

l Quia non poſſit. mala ratio. reprobatur enim ſtatim, ſed non ſententia: vt non obſtet quod ſupra, dixi colonum agere, non dominum. Vel dic, refert colat dominus uel per colonos, uel per ſuos operarios: vt & ſup. dixi. Accurſius.

m Paterfamiliàs. idem in filiofamiliàs.

n Non habeat. proprium, uel in perpetuum diffinitum: cuius ratione ibi conueniri poſſit, niſi per decennium ibi fuerit, ut C. de incolis. leg. ij. conueniretur tamen: quia contraxiſſet, uel aliud feciſſet.

o Domus. quam inhabitat Romæ conductam fortè: vel quam in patria reliquit. Accur.

p Ad meritoria. id eſt, ſtationes: à merẽdo dicta, quia ibi operantes locantur: vel quia ipſe meretor mercedem ab operantibus in eis, quæ domino datur.

q Prætoria. vt & ſuprà, rem rat. hab. l. ſi ſine. §. fin. & facit ſup. de procu. l. non ſolum. §. ſi pater. & ĩ. de furt. l. eum. §. an pater.

r Filio quam pater exercetur & prætoriam filij. & ĩ. eo. l. pater & l. ſed ſi unius. §. ait prætor. licet quidam dicant contrarium: pro quibus eſt ĩ. proxi. §. Item facit ſuprà, ad Treb. l. cogi. §. ſi pater. Accur.

s In lege Cornelia. id eſt, in actione, quæ deſcendit ex leg. Cornel.

t Agere poteſt. patre abſente. ut in prætoria. ſed quidam etiam eo præſente in hac Cornelia.

u Ex omni cauſa. quæ ſunt tres: vt ſup. ea. l. §. itaque.

x Nec cauere. Not. arg. pro eis, qui dñt Corne. à filio exerceri: cũ non caueat de rato. ſed dic, qđ p̃e abſente agit: nam & de prætoria dicit ibi, nã nec aliàs &c. quo caſu filius agit: vt ĩ. eo. l. ſed ſi unius. §. filiofa. & ideo non cauet, quia ſuo nomine agit. alias caueret: vt ĩ. de neg. geſt. l. ſi autem. & de compen. l. ſi cum filio. Acc.

Hac

a Hac lege. Cornelia. & facit C. de rebus cred. l. in bo nę fidei. Accur.
b In aſſeſſorio. l. dum eſſet aſſeſſor illius prętoria.
c Secutos in actione, quę iure prętorio datur. Azo.
d Res ſe habet. ut etiam in prętoria poſſit deferri iuramentũ, & neceſſe habeat reus iurare: ſicut & cum ſacramentum à lege defertur: ut C. de iure delib. l. ſi. §. licentia. & ſ. re. amo. l. Marcellus. & C. de his qui ad eccle. confug. l. præſenti. §. ſicubi. Acc.

ſubijcit. Accur.
e Priuatam. q. d. proſequitur ſuam iniuriam: unde maximè auditur: licet præiudicet in criminali. & ſic committitur publica uindicta. Accur.
u. Ex diuerſo. ut & ſ. l. proxi. §. j. & facit ſ. de public. iud. l. interdum. & C. ne tut. vel curat. ve. cõ. l. j. & de eri. ſtell. l. j. & ſupra, ui bon. rapt. l. ij. §. ij. Sed contra C. de or di. iud. l. ſi. vbi unũ per aliud non tollitur. ſed ibi viciſſim reconueniendo: hic unus contra alium utrunque proponebat. Item contra C. quando ciui. actio crim. præiu. l. j. Sol. hic vetus: vel ueri⁹ hic vtrũque ad uindictam: ibi quando propter damnum rei familiaris agitur: ut ſ. l. proxi. §. j. & eodem modo ſoluitur ſuprà, ad legem Aquil. l. inde Neratius. §. ſi dolo. quæ eſt contra. Accurſius.

Hac lege a permittitur actori iuſiurandum deferre, ut reus iuret, iniuriam ſe non feciſſe. Sed Sabinus in aſſeſſorio b etiam prætores *exemplum legis † ſecutos c ait. & ita res ſe habet. d

Hic panitur de ſecunda parte tituli. primò ponuntur uerba in r: ſconſulti. ſecundò exponit' aliqualiter illa verba in l. quod ſe natus. h. d. Bart.

†Si quis librum ad infamiam alicuius pertinentem ſcripſit, compoſuit, edidit, dolove malo fecit, quò quid eorum fieret: etiã ſi alterius nomine e ediderit, uel ſine noie: f vti de ea re agere liceat: g & ſi condemnatus ſit qui id fecit h inteſtabilis i ex lege eſſe iubetur. Eadem poena ex ſenatuſconſulto tenet is, qui † ἐπίθεσιν k aliudve quid, † ſiue ſcripturam l in notam aliquorum produxerit. Item qui emendum, vendendumve curauerit. m Et ei, qui indicaſſet (ſiue liber, ſiue ſeruus ſit) pro modo ſubſtantiæ accuſatæ perſonæ, æſtimatione iudicis premiũ n conſtituitur, ſeruo forſitã, & libertate præſtanda. o Quid enim ſi publica utilitas ex hoc emergit?

Paulus libro lv. ad edictum. VI.

QVod ſenatuſconſultũ p neceſſarium q eſt, cum nomen adiectum non eſt eius, in quem factum eſt. † Tunc enim, qa difficilis probatio eſt, voluit ſenatus publica q̃ſtione r rem vindicare. Cæterùm ſi nomen adiectum: & iure communi s iniuriarũ agi poteſt. Nec enim prohibendus eſt priuato agere iudicio, quòd publico iudicio præiudicetur: quia ad priuatam t cauſam pertinet. Planè ſi actum ſit publico iudicio: denegandũ eſt priuatum: ſimiliter ex diuerſo. u

Vlpianus libro lvij. ad edictum. VII.

PRætor edixit, Qui agit iniuriarum, certum dicat, quid iniuriæ

e Alterius nomine. quaſi non ipſe, ſed aliud cõpnna', vel dic econtra cũ intenderet Titium infamare, alium nominabat, de quo cõſtat eum non ſentiſſe: ut ſup. eodem. l. proxi.
f Sine nomine. facientis: vel eius, cui fiebat iniuria.
g Liceat. illi ad cuius iniuriam factus eſt, & ſubaudi voluit ſenatus: ut innuit ſ. l. prox.
h Qui id fecit. etiam ciuiliter. illud autem cõſtat, quòd criminaliter accuſari poteſt, & imponitur pœna capitalis: ut C. de famo. libel. l. j. Accur.
i Inteſtabilis hoc expone, ut ſ. de teſti. l. ob carmen. in princ. & de teſt. l. in cui. §. ſi. & l. cum l.
k Epitheſim. Grecum eſt, cuius interpretatio eſt epitha, ſiue epigrãmata, quaſi nomẽ alicuius ſignificans: ut ſ. de extraordi. crimi. l. pen. §. ſunt quædam. verſ. plerique. Accur.
l Siue ſcripturam. vt cautiones. ſunt & alia exempla ſ. eo. l. item apud §. generaliter.
m Curauerit. talem librum. Accur.
n Premium. aliàs pretiũ. & facit C. de famo. libel. l. j.
o Pręſtanda. dando pretium domino à fiſco: ut C. pro quibus cauſis ſerui pro præmio acci. lib. l. ij. & facit ſ. ad Syl. l. ſi quis in graui. §. vtrum. Accur.
p Q Vod ſenatuſcõſultũ. ſuper accuſatione factum.
q Neceſſarium. maximè ſubaudi, nam & quando eſt certum, locum habet accuſatio: vt ſ. proxi. l. in ſi. di cit. & ſ. ſubijcit.
r Publica quæſtione. id eſt, querela, ſiue accuſatione cuiuslibet de populo. Et ſic no. criminaliter quem puniri, licet non appareat ad cuius iniuriam fecerit. ſic & ſ. ad legem Aquil. item Mela. §. ſi plures. & l. ita uulneratus. Accur.
s Iure communi. id eſt, ciuiliter. & pro etiam. nam & hic criminali agi poteſt, prout uult iniuriam paſſus: ut

PRætor edixit. CASVS. Prætor edixit. qui agit iniuriarum act. debet nominare perſonam, de qua conqueritur. Item debet dicere quam iniuriam ſit paſſus. Secundo dicit: ſeruum meum in mei contumeliam occidiſti. quæritur an poſſim agere actio. iniuriarum priuatæ. Item accuſare lege Cornelia de ſicarijs. Item ſi ueneno eum occidiſti, & dicitur, quòd ſi ago vna, non poſſum alia agere, & licet altàs dici conſueuit, quod ciuilis via per criminalem non tollitur, vel econtra, non obſtat: quia illa ciuilis datur ad burſam priuatam, ſiue ad damnum emendandum: hæc autem iniuriarum datur ad vindictam. hinc eſt, quòd ſi lege Aquilia nolim agere occaſione damni mortis ſerui mei, non tollitur accuſatio legis Corneliæ: quia Aquilia datur ad damnum emendandum. Sed ſi uolo agere actio. iniuriarum eo, quod caput ſerui mei percuſſiſti gladio, cũ iam accuſaſſem te lege Cornelia: dicitur quod nõ poſſum agere: licet Labeo contra dixit. Item bene dixit, q qui agit iniuriarum debet dicere iniuriam: quia ſecundum quantitatem iniuriæ quandoque puniret iudex, quandoque non: ut euenit in liberto, & filio, qui dicunt ſe paſſos iniuriam à patrono, uel à patre. nam debent dicere quam iniuriam, nam ſi erit atrox iniuria, tenetur pater, & patronus: alias nõ. Filius autem in poteſtate etiam pro atroci iniuria non poteſt agere contra patrem. Item qui agit iniuriarum debet dicere certum, id eſt, debet dicere quam iniuriam ſit paſſus: non

* Horat. ad Augu. ep. j. lib. 2. Quin etiã lex, pœnaque lata, Maloque nollet carmine quẽquã deſcribi.
† In P. F. ſecuturos.
† Hæc iniuria capitalia erat ſcdm legem xij. tab. cuius meminit Alex. ab Alex. lib. vj. Genia. dier. cap. 2.
† In P. F. ἐπιγράμματα.
† P. F. ſine ſcriptura.
† Vide in hunc locũ Alc. lib. ſ̃ter. ij. hoc ipſo titu. li. 5. parer. c. 2. & li. 1. c. 8.

Vnum per aliud an tollatur in viciſſitudinaria lætitiæ.
† Al. ren. F: tunc ei, quia &c.

alternatiuè illam, aut illam. Sed pone, quòd plures iniurias mihi feciſti, puta gentè coadunata domum meã intraſti per uim, & opprobrium mihi dixiſti, & me uerberaſti. dicitur, quòd de omnibus iniurijs debeo ſimul agere, non ſeparatim de qualibet. Item de omni iniuria poteſt ciuiliter agi, etiam de atroci. Poſtea dicit, qđ iniuria atrox fit quandoque ratione perſonæ: quandoque ratione rei: quandoque ratione temporis. & dat exempla. nec refert cui fiat iniuria atrox, filiofa. an patrifa. Item ſi ſeruus tuus fecit iniuriam atrocem, & te præſente, teneris noxaliter: ſi te abſente, caſtigatur ſeruus. Vltimo dicit, qui attentauit liberũ, uel ſeruum, maſculum uel fœminam: tenetur iniuriarum act. Poſtea exponit qđ ſit attentare. & hoc dicit hæc lex & tres ſequen. Franciſcus Accur.

a Actionem. iniuriarum. quam conſtat infamare: ut ſubijcit, & ſupra, de ijs qui not. infa. l. j. idem de actione de dolo. l. ſed ſi ex dolo, §. ſi. & l. eleganter. in ſi. Acc.

b Diſcrimine. i. periculo. ſic ponitur C. de pœnæ iudic. l. ij.

c Deſignare certũ: ſ. hominẽ iniuriã inferentem, ſed hoc quandoque fallit: ut ĩ. l. proxi. uel ibi in accuſatione criminali. Vel ſecundo expone: certum ſcilicet genus iniuriæ. & facit ſupra, de rei ven. l. ſi in rem: & de interrog. act. l. de ætate, §. nihil. & de confeſſis, l. certũ. in prin. & ĩ. de iure fiſ. l. ita fides. & ĩ. ea. l. §. prætered. & §. quod autem prætor. & ſup. de fur. l. in actione furti.

factum ſit: quia qui famoſam actionem [a] intẽdit, non dẽt uagari cũ diſcrimine [b] alienę exiſtimationis: ſed deſignare certũ, [c] & ſpãliter dicere, quã ſe iniuriam paſſum ꝯtendit.

Iſte §. diuiditur in quatuor partes. Primò ponit duas quæſtiones et reſponſionem. Secundò opponit, & ſoluit. Tertiò ponit aliam quæſtionem, & reſponſionẽ. Quarto ſimiliter ponit aliam quæſtionem, & reſponſionem. ſecũda ibi, Atqui. tertia ibi, Quid ergo. quarta ibi, Quid ergo ſi quis. Prima pars loquitur uno modo ſecundum gloſ. alio modo ſecundum Iacob. de Are. Secunda, & tertia pars leguntur uniformiter ſecundum omnes. Quarta pars legitur duobus modis ſecundum gl. tertio modo ſecundũ Iacobum de Aret. & ſecundum gloſſæ §. hoc intendit; Si actum eſt actione ciuili, quæ competit ad uindictam: tollitur criminalis accuſatio. ſecus ſi ad rem familiarem ciuiliter ſit actum. h. d. Bart.

Si dicatur homo [d] iniuria occiſus, [e] nunquid nõ debeat permittere præ-tor, priuato iudicio [f] legi Corneliæ [g] præiudicari? [h] Itemq; [i] & ſi ita qs agere uelit, ꝙ tu ueneнũ dediſti hominis occidẽdi cauſa. [k] Rectius [l] igitur fecerit, ſi huiuſmodi actionem [m] non dederit. Atqui [n] ſolemus dicere, [o] ex quib. cauſis publica [p] ſunt iudicia, ex his cauſis nõ eſſe nos prohibendos, quò minus & priuato agamus, & hoc eſt uerum. [q] ſed ubi [r] non principaliter de ea re agit. [s] quæ [t] habet publicam executionẽ. Quid ergo de lege [u] Aquilia dicemus? [x] Nã & ea actio principaliter [y] hoc continet: [z] hominem occiſum [a] non principaliter. Nam ibi principaliter de dãno agitur, qđ domino datũ eſt: at in actione iniuriarum de ipſa cæde, uel ueneno, ut uindicetur, non ut damnum [b] ſarciatur. Quid ergo ſi quis idcirco uelit iniuriarum [c] agere, quòd gladio caput

d Si dicatur homo. id eſt, ſeruus tuus, & in tuam contumeliam.

e Occiſus. & propter hoc ciuiliter iniuriarum: uel criminaliter ex lege Cornelia agatur. poteſt etiam l. Aquilia agi ciuiliter: ut ſuprà, ad l. Aquil. l. inde Neratius, §. ſi dolo. Accur.

f Iudicio. ſcilicet iniuriarum.

g Legi Corneliæ. ſ. de ſicarijs.

h Præiudicari. i. dicere, ſi actum fuerit uno, an poſſit agi poſtea altero, & econuerſo. Accur.

i Item quæ. ſcilicet quæritur.

k Occidendi cauſa. cuius cauſa poteſt agi iniuria. ciuiliter, & l. Cornelia de ſicar. j. & ueneficis: ut ĩ. ad leg. Cor. de ſic. l. j. & iij §. ſi.

l Rectius. reſponſio, ſecundũm Ioan.

m Actionem. id eſt, accuſationem ſi prius ciuiliter fuerit actum. ſic & ponitur in authent. de ſanct. Epiſc. §. j. colla. ix. ſed ſi prius fuerit criminaliter actum, propriè ponitur. Sed contra ſuprà, vi bono. rapt. l. ij. §. ij. Sol. vt ibi.

n At qui. oppoſitio reſponſionis, ſecundum Io.

o Solemus dicere ſecundum generalem regulã, quæ eſt C. quando ciuilis actio. l. j. Acc.

p Publica. id eſt, criminalia. non autem propriè uocantur hæc publica. cum non cuilibet de populo cõpetãt. ſecundum R. & ſic ut faciant pro Pla. ad id, quod not. C. quando ciuilis act. lege prima.

q Et hoc uerum. id eſt, prædicta regula per allegatam l. C. quando ciuilis actio. l. j. Acc.

r Sed vbi. ſcilicet in eo caſu, ubi, &c. Accur.

s De ea re agitur. id eſt, de eo maleficio.

t Quæ. i. quod.

u Quid ergo de lege. nam hæc datur ad pœnam, & continet rei perſecutionem.

x Dicemus. an idem dicemus, ꝙ in hac actione dicimus? certè non, nã &c. ſecundum M. & Azo.

y Principaliter. l. cum in actione nõ uertitur eadem quæſtio, quæ in accuſatione, ſecũdum M. vt in noſtro caſu. nam in ciuili iniur. vt in criminali. l. Corne. de ſicarijs & uenefi. agitur ad vindictam tantum: & quod tibi non abeſt, peti uidet, & quod alteri non adeſt: & ita ceſſat regula prædicta. vbi ergo pro re familiari, vel propter rem familiarem agitur, habet locum prædicta regula: ut hic, & C. quando ciuilis actio. l. j.

z Hoc continet. ſ. damnum: vel hoc, quod facit locũ dictæ regulæ, quod idem eſt. Accur.

a Occiſum. i. crimen non agitur principaliter eũ ciuiliter agitur Aquilia: licet mentio eius fiat, & probatur: ſed cum fit accuſatio, principaliter agitur de crimine.

b Sarciatur. & ideo ceſſat dicta regula: cum enim dicitur, conuenio te lege Aquilia: quia hominẽ occidiſti: oportet damnum exprimi, ſcilicet conuenio te ad decem: quia in tantum me damnificaſti, ſed ſecus in actione iniuriarum. Item & quod dicit damnum nõ uenire in actione iniuriarum, eſt contra C. eod. l. dominis. ſed non uenit principaliter, ut hic: ſed ſecundario ſic: ut ibi, & ĩ. eodem. l. item apud. §. ſi quis ſeruo uerberato. vel dic vt in contrario notaui.

c Iniuriarum. ciuiliter, cum prius egiſſet criminaliter l. Cornelia de ſicarijs: vel econuerſo. Accur.

In P. F. ſoruatur.

Libro

eius perculſum eſt? Labeo ait, [a] nõ eſſe prohibendum. Neque enim utiq; hoc [b] (inquit) intendit, quod publicã habet animaduerſionẽ. quod uerũ non eſt. [c] Cui enim dubium eſt, etiam hunc dici poſſe Cornelia [d] cõueniri? Præterea [e] illo ſpectat dici certum de iniuria, quã paſſus quis ſit, ut ex qualitate iniuriæ ſciamus, an in patronũ liberto reddendum ſit iniuriarum iudiciũ. Etenim meminiſſe oportebit, liberto aduerſus patronũ non quidẽ ſemper, uerùm interdũ iniuriarũ dari iudiciũ, ſi atrox ſit iniuria, quã paſſus ſit: puta ſi ſeruilis. [f] Cæterũ leuẽ coercitionẽ utiq; patrono aduerſus libertũ dabimus: [g] nec patietur eũ prætor querentẽ quaſi iniuriã paſſus ſit, niſi atrocitas eũ [h] mouerit. Nec enim ferre prætor debet heri ſeruũ, [i] hodie libertũm conquerentem quòd dñs ei cõuiciũ dixerit, uel quòd leuiter pulſauerit, uel emẽdauerit. Sed ſi flagris, ſi uerberibus uulnerauerit non mediocriter: æquiſſimum erit, prætorem ei ſubuenire. Sed & ſi quis ex liberis, qui non ſunt in poteſtate, cum parente uelit experiri: nõ temerè [k] iniuriarũ actio danda eſt, niſi atrocitas [l] ſuaſerit. Certè iis quæ ſunt in poteſtate, prorſus non cõpetit, etſi atrox fuerit. [m]

Hic exponit uerba edicti prætoris.

Quod aũt prætor ait, [n] † Quid iniuriæ factũ ſit, certũ dicat, queadmodũ accipiendũ ſit? Certũ eũ dicere Labeo ait, qui dicat nomen iniuriæ, neq; ſub alternatione [o] puta, Illud aut illud: ſed illam iniuriam ſe paſſum.

Si mihi † plures iniurias feceris, puta turba, [p] & cœtu facto domum alicuius introieris, & hoc facto efficiatur, ut ſimul & conuicium patiar, & uerberer: an poſſim ſeparatim tecum experiri de ſingulis iniurijs, quæritur? Et Marcellus ſecundum Neratij ſententiam hoc probat, cogendum iniurias, quas ſimul paſſus ſit coniungere. [q] Poſſe hodie de omni iniuria, ſed & de atroci ciuiliter [r] agi Imperator noſter reſcripſit. Atrocẽ iniuriam quaſi contumelioſiorem, & maiorẽ accipimus. Atrocem aũt iniuriam aut perſona, aut tempore, aut re ipſa fieri, Labeo ait. Perſona atrocior iniuria ſit, ut cũ magiſtratui, [s] cũ

f Labeo ait. & bene ſecundum Iacobum, & M. ſed Ioan. & nos malè.

b Hoc crimen, quod ſcilicet pub. habeat animaduerſionem .i. uindictam in utraque uia agẽdi imò in ciuili etiam damnum impenſarum generat: propter quod uidebatur utraque uia licere agi, ſecundum Labeonem.

a Non eſt. ex hoc ratio, non ſententia Labeonis corrigitur ſecundum quoſdam. nos ſecũdum Ioan. contra, ſi ſit: cet quod utrunque corrigatur.

d Cornelia. de ſicarijs, uel de iniurijs? Reſpon. certè poteſt conueniri, dummodo criminalis tollat ciuilem, ſecundum nos: & econtra. Alij contra. & eſt ratio ſpecialitatis ſecundum eos quod de expenſis dixi: & quia in capite; ut arg. ſ. de relig. l. cum in diuerſis. & quis gladio. Ex prædictis no. tria exempla q. bus utraque uia agitur ad uindictam. & ſic una tollit aliam: in occiſo, uenenato, & capite percuſſo. & eſt ratio: quia cum de eodẽ agitur, exceptione rei iu. repellitur: ut ſ. de exce. rei iu. l. ſi quis eum. §. planè. ſecus ergo ubi alterum eſt de re familiari. & facit ſupra l. prox. in fi. Accurſius.

e Præterea. id eſt, non ſolum: quia nõ debet uagari: ut ſupra, in princ. ſed etiam hac ſecunda ratione: ut ex qualitate.

f Si ſeruilis. i. talis quæ ſeruo facta pareret actionẽ iniuriarum domino: ut quia atrox: ut inſtitut. eodem. §. ſeruus.

g Dabimus. id eſt, non denegabimus.

h Eum. i. prætorem. Accur.

i Heri ſeruum. ſic in auth. quomodo opor. epiſ. §. j. & facit j. e. l. non ſolum. §. quanquam. & ſ. de in ius voc. l. ſed & ſi. §. prætor ait. & j. de obſeq. l. honori. Et ar. ſ. de ui & ui arm. l. j. §. interdictũ. de excep. doli. l. apud Celſum. §. aduerſus. & j. ad leg. Iul. de adulte. l. ſi adulterium. §. pe. & ſ. de furtis. l. ſi libertus. Accur.

k Non temerè. id eſt, indiſtinctè. quaſi dicat, non dabitur. Accurſius.

l Atrocitas. tunc non iniuriarum, ſed in factum eius loco: ut C. de dolo. l. ſi ſuperſtite. Vel ibi in actione doli, hic iniuriarum.

m Fuerit. ut ſ. de indic. l. lis. ſed poteſt cogi ut emancipatus: ut ſupra, ſi. à paren. quis manu. ſu. l. ſi. & eam facit infra, eo. l. item apud. §. quæſtionem. Acc.

n Quod autẽ prætor ait. ut & ſ. ea. l. in prin.

o Neque ſub alternatione. Nota alternationem facere incertitudinẽ: ut ſupra, de pact. l. ueteribus. & nocet, ut hic, & ſup. de ſtip. ſeruo. l. ſed & ſi ita, & de reb. eo. l. illorum. §. ſi prætor. & de teſta. tut. l. tutor ita recte. & ſupra, de confeſſis. l. certum. circa princip. & de ope. lib. l. ſeruus. §. fi. quandoque non nocet: ut quia ſic eſt uoluntas legantis, uel paciſcentis: ut ſupra, de leg. j. l. non quincunque. §. fin. & l. cum res. §. ſed ſi Sticus. & C. de uerbo. ſign. l. cum quidam. & ſ. de uerbo. obli. l. ubi autem. §. qui illud. & ſ. de iure do. l. plerunque. & de arbitr. l. item ſi unus. §. idẽ Pomponius. quibus caſibus & libellus & confeſſio & ſentent. poterit ſub alternatione dari: ut Inſtitut. de act. §. iud. in princi. Accurſius.

Alternatio facit incertitudinẽ: quæ quãq; nocet, quandoque non nocet.

Sic in P. F. Halo. tñ expũxerat hæc. quia iniuriæ factũ ſit.

† Iſte tex. eſt not. & ſin. adhoc quòd delictũ ſit atrox per concurſum multorum delinquentiũ. quia tex. hoc nõ probat de atroci iniuria, ſed quòd iniuria facta à turba hominũ, uel à cœtu cõiungit, & reputatur una iniuria, nõ plures. Bolo.

p Turba. quæ fit ex decem: ut ſupra ui bono. rap. l. prætor. §. j. Accur.

q Coniungere. ſic ſ. pro ſocio. l. cum duob. §. [q] ſi plures. & ſupra, famil. erciſ. l. hæredes. §. de pluribus. Sed ar. contra ſ. de act. empt. lege, non eſt nouum. Accur.

[q] ſi fratres.

ADDITIO. Dic ſecundũ Bar. quòd cogitur neſ proponere in unõ libello: tamen ex qualibet ſequitur condemnatio, ac ſi proponerentur in diuerſis libellis: ut d. l. non eſt nouum. & quod ibi not.

r Ciuiliter agi. ut & j. eo. l. conſtitutionibus. §. etiã. & Inſti. eo. §. in ſumma.

s Magiſtratui. ratione ergo perſonę iniuriam paſſi. & ſic econtra ratione perſonæ inferentis: ut infra, eodem.

eodem.l.ſed ſi unius.§.quædam. & arg.ſ.de re iudi.l.ij.& j.eo l.item apud.§.quod ait prætor. Sed arg.contra j.eo.l.eum qui.§.j.& facit inſti.eo.§.atrox.& §.ſe. Accurſius.

a In ſolitudine.i.quando eſt ſolus.

b Illatum.ſcilicet ſit. Accur.

ſit ſuper iniuria, ſeu pactum factum. Idem ſi iuſiurãdũ ſit exactum, & præſtitum. nam hæc actio erit extincta. Tertio dicit quod actio iniuriarum poteſt intentari etiam per procuratorem, & tutorem, & curatorem, & ſimiles. Quarto dicit, ſi mãdato meo eſt facta a ſeui iniuria, & ille qui fecit, & ego mandans tenemur. Idem eſt ſi conduxi, id eſt pretium tibi dedi, ut cuidam faceres iniuriam. Idem eſt ſi filio meo mandaui ut tibi iniuriã faceret. nam tenetur. Idem ſi perſuaſi tibi ut faceres alicui iniuriam, & feciſti: maximè ſi non alias eras facturus. Quanquam. Si patronus leuem iniuriam facit liberto uel leuiter eum uerberando, non poteſt agere libertus iniuriarũ acti. contra patronum. Sed quid ſi liberæ patronus leuem iniuriam faciat, an uir libertæ aget iniuriarum? Quidã q̃ ſic. Vlpianus autem dicit quod non. Si autem uterq; eſſet libertus illius, qui eam leuiter uerberauerit tunc ſecundum omnes neuter agit iniuriarum. Ex his apparet, quod ſi patronus filio liberti uel uxori liberti faciat leuem iniuriam, quod libertus non poſſit hac act. agere contra patronum: ipſe autem filius, uel uxor poterunt agere hac actione. Et qui ſeruus. Si dico aliquem eſſe meum ſeruum ſiue agendo, ut petendo eum in ſeruit. ſiue defendendo, utrum petat ſe in libertatem, ego dicãeum eſſe meũ ſeruum, & ſciam eum eſſe liberum: teneor ei act. iniuriarum, niſi peterẽ eũ in ſeruit. adhoc ut habeam regreſsũ cõtra uenditorem ſerui, & hoc dicit §.hic, & l.ſeq. Fran. Ac.

parenti patronove fiat.

Tempore, ſi in ludis, & in conſpectu prætoris.

Nam in prætoris conſpectu, an in ſolitudine [a] iniuria facta fuerit, multũ intereſſe ait, quia atrocior eſt, q̃ in cõſpectu fit. Re atrocem iniuriam haberi Labeo ait, ut puta, ſi vulnus illatum, [b] uel os alicui percuſſum ſit.

Paulus libro lv. ad edictum. XIII.

VUlneris magnitudo atrocitatem facit, [c] & nonnunquam [d] locus uulneris, [e] ueluti oculo percuſſo.

Vlp. li. lvij. ad edic. IX.

SEd eſt quæſtionis quòd dicim', re iniuriam atrocẽ [f] fieri: utrũ ſi corpori inferatur atrox ſit, an & ſi non corpori: ut puta ueſtimentis ſciſſis, comite abducto, uel conuicio dicto? Et ait Pomponius, etiam ſine pulſatione poſſe dici atrocem iniuriam, perſona atrocitatem faciente.

Sed & ſi in theatro, uel in foro cædit, & uulnerat, quanquam non atrociter, atrocem iniuriam facit. Parui autem refert, utrum patrifamiliàs, an filiofamiliàs iniuria facta ſit. nam & hæc [g] atrox æſtimabitur. [h]

Si atrocem iniuriam ſeruus fecerit: ſi quidem præſens ſit [i] dominus, poteſt agi de eo. [k] Quòd ſi abſuerit: [l] præſidi offerendus eſt: qui eum flagris [m] rumpat. Si quis tam fœminam, quàm maſculũ, [n] ſiue ingenuos, ſiue libertinos impudicos facere attẽtauerit, iniuriarum tenebitur. Sed & ſi ſerui pudicitia attentata fuerit, iniuriarum actio locum habet.

paul. lib. lv. ad edic. X.

ATtẽtari pudicitia dicitur, cũ id agiſ, [o] ut ex pudico, impudicus [p] fiat.

Vlp. li. lviij. ad edi. XI.

NOn ſolum aũt is iniuriarum tenetur, hoc eſt qui percuſſit: uerum ille quoque continetur, qui dolo fecit, uel qui curauit, ut cui mala [q] pugno percuteretur:

c Vulneris. Atrocitatem facit maiorem. & facit inſti. e §.atrox. & §.ſeq. Accur.

d Et nonnunquam. ſed multoties.

e Vulneris. facit ſcilicet maiorem atrocitatem.

f Sed eſt. Atrocẽ. id eſt atrociſſimum. ſic perſonali, id eſt perſonaliſſima: ut ſ. de colla. bono. l.j.§. ſi impuberi. Accurſius.

g Nam & hæc. ſcilicet filiofamilias facta.

h Aeſtimabitur. ex cauſis prædictis: ut Inſti. eodem. §. atrox.

i Præſens ſit. & uult eum defendere.

k De eo noxaliter, uel etiam non noxaliter, ſi dominus potuit prohibere, & non prohibuit: ut ſ. de noxa. l.iij.& iiij.

l Si abſuerit. dominus ſeruo præſente. & eſt ad hoc ſupra, ſi ex noxali cauſa agatur, l. ij.§. fin. & §.penulti. & ad hoc ã. de mino. l. quod ſi minor, §. quod ſi ſeruus. & j. eod. l. ſed ſi unius. §. cum ſeruus. & ã. de ijs qui deiec. l. j. §.cum ſeruus. & ſupra, de fur. lege, interdum. §.j. Accu.

m Flagris.i. flagellis.

n Tam fœminam, quam maſculum. ut j. eod. l. ſi ſtuprum. & continua l. proxi.

o ATtentari. Agitur. blanda oratione: ut j.e.l. item apud. §. tenetur. Accur.

p Impudicus. uel ex impudico impudicitior: ut & ſ. de ſer. cor. l. j.§. fin. & hoc niſi erat in ea forma, quæ hunc excuſet. ut j.eo.l. item apud.§. ſi quis uirg nes. & facit inſti. eod. §.j. Accur.

NOn ſolum. CASVS non ſolũ tenetur acti. iniuriarum qui facit iniuriam: ſed etiam qui dolo fecit, uel qui curauit ut aliquis percuteretur, ſeu aliqua iniuria fieret. Secundo dicit quod actio iniuriarum ex bono, & æquo eſt, & quod diſſimulatione aboletur. unde ſi feci tibi iniuriam, & tu ad animum non reuocaſti: licet poſtea uelis ad animum reuocare, non competit tibi iniuriarum act. idem ſi tranſactum

q Mala. id eſt, maxilla: nic enim prætoria, non Cor. tenetur. ar ſ. eo. l. lex. §. illud. & eti idem inſti. eo. §. nõ ſolum. & j. ea. l. § ſi mãdato. & §. Proculus & C. de accuſa. l. non ideo. Et ar. ã. de ui, & vi arma. l. j. §. deieciſſe. & §. quoties. & leg. iij. §. cum procurator. & de adm. tuto. leg. ita au. cui. §. geſſiſſe. & infra eodem, lege, item. §. feciſſe. & ſupra, de muſd. oru. md. l. ſi quis id, §. penulti. & j. de ſeg tur. l. hoc iure. §. j. & quod ui aut clam. ſi ego. & Inſti. man. §. in ſumma, uel ſi cui. & ideo. Sed uide ut qui fecit non teneri: ut ſ. ad leg. Aquil. l. liber homo. in princ ſed ibi in Aquilia, in qua ſola culpa erat: quia tenebatur pater: hic non, ubi eſt dolus, etiã ſi de illis eſt, qui alias deberen. patere ut ibi plene dixi. Acc.

ri: Accurſius.

a Ex bono, & æquo eſt. immo, ex delicto: vt Inſtit. de obli. quæ ex deli. in prin. ſed illud ex parte rei: hic actoris. ſed etiam ex parte rei eſt æquitas, ſcilicet cum puniri, non pro eo. & ſic eſt inf. de ſepul. vio. l. quæ ſitum. Accurſius.

vt & ſuprà, de ſer. corrup. l. j. §. ſi. Sed quidam dicunt, q ſi aliàs facturus erat, non tenetur cõſulens vt in furto: vt Inſtit. de oblig. quæ ex delict. §. ope. in ſi. Sed quid ſi credidi eum non alias facturum, & mandauit ipſe autem alias facturus erat?

Iniuriarum † actio ex bono, & æquo eſt, a & diſsimulatione abolet. b Si quis enim iniuriam dereliquerit: hoc eſt, ſtatim paſſus ad animũ ſuum nõ reuocauerit: poſtea ex pœnitentia iniuriã remiſſam non poterit recolere. Secundum hoc ergo æquitas actionis c omnem metum d eius abolere uidetur, vbicunque quis contra æquum e venit. Proinde & ſi pactum de iniuria interceſsit, & ſi tranſactum, aut iuſiurandum exactum erit: actio iniuriarum non tenebit. f

Agere g quis iniuriarum & per ſe, & per aliũ poteſt: ut puta per procuratorem, tutorem, cæteroſque, qui pro alijs ſolent interuenire.

Hic §. diuiditur in quatuor partes. Primò loquitur in eo, qui mandauit extraneo, quòd delictum committeretur. Secundò, loquitur in conducente. Tertiò in mandante ſubditis ſibi perſonis. Quartò in perſuadente. ſecunda ibi, Proculus. tertia ibi, Idemq́; quarta ibi, Attilicinus. h.d. Bartolus.

Si mandatu meo facta ſit alicui iniuria plerique aiunt, h tam me, qui mandaui, quàm eum, qui ſuſcepit, i iniuriarum teneri. Proculus rectè ait, ſi in hoc te conduxerim, ut iniuriam facias: cum utroque k noſtrum iniuriarũ agi poſſe, quia mea opera facta ſit iniuria. Idemque ait, l & ſi filio meo mandauero, vt tibi iniuriã faciat. Attilicinus aũt ait, & ſi perſuaſerim alicui aliàs nolenti, m vt mihi ad iniuriam faciendam obediret: poſſe iniuriarum mecum agi. Quanquam † aduerſus patronum liberto iniuriarum actio non datur: n veruntamen marito libertæ nomine cum patrono actio competit. Maritus enim uxore ſua iniuriam paſſa, ſuo nomine iniuriarum agere videtur, quod & Marcellus admittit, o Ego autẽ apud eum notaui, p non de omni iniuria q hoc eſſe dicendum me putare. r Leuis enim coercitio etiam in nuptam, uel cõuicij non impudici dictio cur patrono s denegetur? Si autem conliberto nupta eſſet: diceremus omnino t iniuriarum actionem marito u aduerſus patronum ceſſare. & ita multi ſentiunt. Ex quibus apparet, libertos noſtros non tantum eas iniurias aduerſus nos iniuriarum actione exequi poſſe, quæ cũq; fiunt ipſis: ſed ne eas quidem, quę eis fiũt, quos eorum intereſt, iniuriam non pati. x Planè ſi fortè filius y liberti, uel uxor velint iniuriarũ experiri, quia patri, maritove non daſ: denegandũ non erit: quia ſuo noĩe experiunt.

Qui pro libertate litigat, ratione incertitudinis, habet actionẽ iniuriarum. h.d.

Ei, qui ſeruus dicitur, ſeq; aſſerit in libertatem: iniuriarum actionem aduerſus dicentem z ſe do-

† Vltra ea, quæ notat Bartn. hic in quæſtione ſua incipiẽte, quæro ad d. glo. in c. ſ. §. cui rel. in ues bn, rancores. d col. in pragm. ſanc. ultra illam addo tex. in ñ dictis ibi notat. in cano. ſi illic, xxiiij. quæſ. iiij. glo. in cano. pœnẽ. de conſe. diſt. ij.

b Abolet. dicũt quidã dixiſſe Bul. hanc actionem nõ naſci: niſi dicat iniuriam paſſus ſtatim, ad animum reuoco. quod non credo eum dixiſſe, cũ hic dicat aboleri. & Inſtit. eodem. §. fi. quod nõ eſſet, niſi iam eſſet nata: ut arg. ã. de Iniuſto teſtamen. l. nam & ſi. §. poſt defectum. & de verborum obli. l. decem. Sed argu. contra infra, eod. l. iniuriarũ. ſed illud quo ad tranſmiſſionem ad hæredem. Accur.

c Actionis. iniuriæ remiſſę.

d Metum. quem reus haberet.

e Contra æquum. id eſt, propriam remiſſionem.

f Non tenebit. facit ſupra, de pact. l. ſi tibi §. quedam. & ſup. ad Sylla. l. diuus. & C. de pact. l. pacta nouiſſima. & ſ. eo. l. ſed ſi unius. §. ſi autem. Acc.

g Agere. per procuratorem: vt ſ. eo. l. ſed ſi vnius. §. idẽ Iulianus. & § idem ait. & ã. de procur. l. licet. §. ad actionem. & hoc ſi ciuiliter, non ſi criminaliter: niſi in caſu. ut C. eo. l. iniuriarum. & l. fin.

h Aiunt. & bene, ſupra in princ. huius l.

i Suſcepit. ſcilicet mandatum. Acc.

k Cum utroque. vt & ſup. in princ. huius l.

l Idemque ait. vt ego & filius teneamur [illegible]. vt & ſuprà, ar[illegible]. fur. cæſ. l. furti. §. ſiue.

m Nolenti. aliàs, volenti: & ſubaudi maximè. & alias volenti: & bene nã non oportet laudando augeri, &c.

n Non detur. pro non atroci: vt ſup. eo. l. prætor. §. præterea. Accur.

o Admittit. & malè. cum de non atroci dicat.

p Ego autem notaui. i. reprehendi, ſm R. vnde [illegible] malè uidetur hic ſcripſiſſe Azo. pro leuiſſima agit alius, nõ ipſe: pro atroci & ipſe & alius.

q Non de omni iniuria. liberto facta.

r Putare [illegible]. ut ſuo nomine maritus agat.

s Cur patrono. pro ea ergo iniuria duntaxat maritus aget. pro qua libertus. Accurſius.

t Omnino. ſ. vbi non eſt atrox iniuria. Vel omnino. i. omnes dicimus nemine reluctãte Vel ſubaudi ſtricta ratione [illegible].

u Marito. liberto. ſi ſibi, vel uxori facta ſit iniuria. Acc.

x Non pati. & hoc verum quando ſuo nomine ageret. ſed ſi nomine filij, vel uxoris, qui, uel quæ eſt ingenuus, vel ingenua, bene poteſt: & hoc ſi ciuiliter: ſecus ſi criminaliter: ut probatur hoc ſupra, de in ius vo. l. quæ ſitum. & C. ſi tut. vel cur. non geſſerit. l. j. & C. de obſeq. l. j.

y Filius qui reuerentiam debet: ut C. de in ius uoc. l. uenia. & C. de obſequijs. l. fin. licet ſit ingenuus: ut Inſtit. de inge. ſed nõ tantam, quantam pater: vt in hoc exemplo patet. Vel dic, viuo patre præſtet reuerentiam vt ibi, non eo mortuo, ut hic, & ſupra, de obſeq. l. hæres.

z Aduerſus. dicentem. cum ſciat

† Hic habetis text. ſin. ad hoc quòd quis nõ poteſt proſequi iniuriam factam alteri, ſi ille qui paſſus eſt, agere nõ poteſt pro ea. & ponit exẽplũ in iniuria leui, vt ibi l verbo, ego aũt apud eum &c. Bolo.

minium, competere, nullā dubitatio eſt. Et hoc uerū eſt, ſiue ex libertate in ſeruitutem [a] petatur, ſiue ex ſeruitute in libertatem proclamet. nam hoc iure indiſtinctè [b] utimur.

Caius li xvij. ad edictum prouinc. XII.

SI quis de libertate aliquem in ſeruitutē petat, quem ſciat liberū eſſe: neq; id propter euictionem, vt eam ſibi cōſeruet, faciat: [c] iniuriarum actione tenetur. [d]

Vlp. lib. lvij. ad edi. XIII.

INiuriarum [e] actio neque hæredi, neq; in hęredem datur. Idem eſt, & ſi in ſeruum meū iniuria facta ſit: nam nec hic hęredi meo iniuriarum actio datur. Semel autem lite ꝯteſtata hęc actio † etiam aduerſus ſucceſſores [f] pertinet. Is, qui iure publico vtitur, non dicitur [g] iniuriæ faciendæ cauſa hoc facere. Iuris. n. executio [h] non habet iniuriam. Si quis ꝙ decreto prætoris non obtemperauit, ductus ſit: non eſt in ea cauſa, ut agat iniuriarum propter prætoris præceptum. [i] Si quis per iniuriam ad tribunal [k] alicuius me interpellauerit: [l] mei uexandi † cauſa: potero iniuriarum experiri. [m]

Ille tenetur actione iniuriarum, qui facto facit iniuriam: non ille, qui prohibet, ne quis ad honorem aliquem promoueatur. h. d. Bart.

Si quis in honoribus decernendis alicui, paſſus non ſit decerni, ut puta imaginem [n] alicui, uel quid aliud tale: an iniuriarum teneatur? Et ait Labeo, non teneri, quamuis hoc contumeliæ [o] cauſa fiat. Etenim multum intereſt (inquit) contumeliæ cauſa quid fiat, [p] an uerò fieri quid in honorem alicuius quis non patiatur. [q] Idem Labeo ſcribit, ſi cum alium con-

liberum: vt l. proxi. Accur.

[a] in ſeruitutem. Hæc bona videbatur diſtinctio: vt C. de aſſer. tol. l. j. in prin. Accur.

[b] Indiſtinctè: quantum ad hoc vt agat vel conueniatur. diſtinguitur tamen ſciat vel non liberum. vt ĩ. eod. l. ri §. ſi. & infrà, l. proxi.

[c] Si quis faciat. Si quia tunc ſecus: ut arg. ĩ. de rei ven. l. utique. & de euict. l. ſed & ſi. de neg. geſt. l. ſi qu. §. cum me. & de bo. li ber. l. qui a libertū. & l. qui cum maior. § ſi patria. Arg. contra C. de aſſer. tollen. l. fin. ſed ibi deceſſerat ſeruus. Accurſius.

[d] Tenetur. vt & C. de libe. cau. l. ſi i. bi. & C. eo. l. qui liberos Accur.

INiuriarum. Actio iniuriarum non datur hæredi, nec in hæredem. vnde ſi ſeruo meo facta eſt iniuria, ſi decedam, poſtea non vadit hæc actio ad hæredem meum. lite autem conteſtata ſuper hac actione vadit: & in hæredes, & hæredibus datur. Secundo dicitur qui iure publico utitur, non facit iniuriam. & ponitur exemplum. Tertio feciſti me citare, ut ad iudicem quendam vadam, & hoc feciſti cauſa me vexandi. dicitur, quod teneris iniuriarum actione. Quarto dicit: cū velles ponere ſtatuam in honorem Titij, prohibui, te ne id faceres. non teneor hac actione. Si cum ad quendam debebat ſpectare onus locandi ſtationes publicas, duumuiri illud onus mihi dederunt: non teneor hac actione. Idem in ſimilibus muneribus, ſiue oneribus. Idem ſi iudex tulit falſam ſententiam, nam non tenetur hac actione. Idem ſi iudex facit aliquem contumacem capi, non tenetur hac actione. Sed ſi aliquis me prohibet in mari piſcari, uel in diuerticulo aliquo, iuxta mare ducere ſena, tenetur hac act. Idem in eo, qui prohibet me lauare pannos in publico flumine: ut in Rheno, vel in Apoſa. Idem in eo, qui prohibet me ſedere in curia communi, uel in palatio, uel in campo Mercati: nam tenetur hac actio. Idem in eo, qui prohibet me equitare equum meum, vel alia re mea uti. Si autem aliquis conduxit campum Rheni, uel alium locum publicum: habet interdictum ne quietantur loco publico. Sed pone habeo domum iuxta Rhenum, vel iuxta mare, uis piſcari, vel lauare in Rheno ante faciem domus meæ. dicitur, quod non poſſum te prohibere: conſuetudine tamen obſeruabatur contrarium: tamen reiecta conſuetudine, qui prohibet, tenetur hac actio. in lacum tamen meum proprium poſſum prohibere, ne aliquis piſcetur. Item ſi per priuilegium alicui eſt conceſſum, vt habeat vſum maris, habet vti poſſidetis interdictū: ne impediatur uſum ſuū, ſiue ius ſuum exercere. & hoc dicit hæc lex, & ſequēs. Franc. Accur.

[e] Iniuriarum. nec hic uidebatur, quod ſicut ſeruus tranſit ad hæredem, ſic & iniuria ei facta. ſed contra eſt, & eſt ratio hic & ſuperiori reſpon. quia non eſt in bonis meis ante litem conteſtatam: ut infrà, eod. l. iniuriarum. & quia ad vindictam datur: ut ſuprà, eodem. l. prætor. §. j. & Inſt. de perpe. & tempo. actio. §. non autem. ſic & ſuprà, de in ius vocand. l. penul.

[f] Succeſſores, id eſt, contra ſucceſſores: non ſolum ſucceſſoribus. & facit C. ex delict. defun. l. j. & ſuprà, de priua. delict. l. j. & C. de reuocan. don. l. j.

[g] Non uidetur, præſumi ne enim in ſta ſententia. ſicut alias ua æquum vt ſuprà, de iuſt. & iure. l. pen. Et not. hic, quod ſubuenit alicui ratione officij, ſi illicitè non fiat: vt & alias ſuprà, de rei vendi. l. qui reſtituere. & ſuprà, quod me. cauſ. l. continet. & ĩ. ad legem Aquiliam. l. quemadmodum. §. pe. & ĩ. locati. l. item quæritur. §. ſi quis menſuras. & de peri. & com. rei ven. l. lectos. & l. cum qui. & in Lōbarda. de iniu. & dam. da. l. ſi quis moli. & de iis, qui in conſultando & ſubdito ſuo rixa, l. j. & ij.

[h] Executio. vt ĩ. prox. §. dicitur. & arg. ad hoc, C. ad leg. Iul. rep. l. fin. §. & licet neminem. & ĩ. eo. l. nec magiſtratibus. & ĩ. de reg. iur. l. nihil conſenſui. §. non capitur. & ĩ. ea. l. quæ iure. Accur.

[i] Propter prætoris præceptum. authoritas maioris excuſatur & ĩ. de aqua plu. arc. l. quanquam. & facit ſup. §. proxi. Accur.

[k] Ad tribunal. i. ad iudicem aliquem.

[l] Interpellauerit. i. citari fecerit. Accur.

[m] Experiri. vt & ĩ. eo. l. item apud. §. ſi quis libello. & ſuprà, qui ſatiſd. cog. l. ſi uero pro condem. §. ſi. & facit C. de iuriſd. om. iud. l. in criminalibus. ſed contra ĩ. ea. l. § item Labeo.

[n] Imaginem. quam alij ad eius honorem ponere voluerint.

[o] Contumeliæ. generaliter accipe. R. vt & ĩ. eod. l. j. in prin. Accur.

[p] Quid fiat. ad diminuendam dignitatem: quia tunc quandoque iniuriarum actio datur. ſecundum Azo.

[q] Non patietur. hoc enim caſu ſemper hæc actio ceſſat,

† P. F. etiā ad ſucceſſores.

† Vexatur quis iudicialiter, & extraiudicialiter. Mand. ſup. 5. Formu. cōmiſ. in ver. vexare.

Officij ratione alicui ſubuenitur.

Maioris authoritas excuſat.

ceſſat ſecundum R. & facit ſ. de condi. & demon. leg. Titio. §. j. & ſ. de his quæ in frau. cred. l. qui autem. in prin. Item ſ. ut ſi . . . l. j. §. omnem.

ſ Locatio. i. onus locandi stationes publicas, uel domos: alias eſt legatio. Accur.

[marginal note:] Legatio, in P. Flo.

[marginal note:] Indictis: indicere.

[marginal note:] Indicuntur.

[marginal note:] F. F. σαγηνεύειν uide Alcia. lib. Diſpun. 2. cap. 13.

[marginal note:] Vide Bu. in annot. poſterior. hic, quid ſit euerriculum.

tingeret ſ locatio, a Ialij hoc onª duumuir indixerit; nõ poſſe agi iniuriarũ ob laborem iniunctũ. ſ Aliud enim eſt laborẽ iniungere, ſ aliud iniuriam b facere. Idẽ ergo erit probandum & in cæteris c munerib. atque honoribus, d quæ per iniuriam e iniungũtur. ſ Ergo ſi quis per iniuriam ſententiã f dixerit: idẽ g erit probandum. Quæ iure poteſtatis à magiſtratu fiunt, ad iniuriarum actionem non pertinent. h

Si quis me prohibeat in mari piſcari, uel euerriculum i (quod græcè σαγηνεύειν k dr) ducere: an iniuriarum iudicio poſſim eum conuenire? Sunt qui putant iniuriarum me poſſe agere: l Et ait Pomponius; & plerique eſſe huic ſimilem eum, qui in publicum lauare, uel in cauea pu blica ſedere, uel in quo alio loco agere, ſedere, conuerſari non patiatur: ut ſi quis re mea uti me non permittat, nam & hic iniuriarum m conueniri poteſt. Conductori n autem ueteres interdictum o dederunt, ſi fortè publicè hoc conduxiſſet. Nam uis ei prohibenda eſt quo minus conductione ſua fruatur. Si quẽ tamẽ ante ædes meas, uel ante prætorium meum pi ſcari prohibeam, quid dicendum eſt? me iniuriarum iudicio teneri, an non? Et quidem mare commune omnium eſt, & littora, ſicuti aer. Et ſæpiſsime reſcriptum eſt non poſſe quem piſcari prohiberi: ſed nec aucupari: niſi quod ingredi quis agrum alienum p prohiberi poteſt. Vſurpatum q tamen & hoc eſt (tametſi nullo iure) ut quis prohiberi poſsit antè ædes meas, uel prætorium meum piſcari. Quare ſi quis r prohibeatur: adhuc iniuriarũ agi põt. ſ In lacu tñ, qui mei dñij t eſt, utique piſcari aliquem prohibere poſſum.

Paulus libro xiij. ad Sabinum. XIIII.

Sane ſi maris propriũ ius ad aliquem pertineat: u uti poſsidetis interdictum ei competit, ſi prohibeatur ius ſuum exercere: quoniam ad priuatam iam cauſam pertinet, non ad publicam hæc res: ut potè cum de iure fruendo x agat, quod ex priuata cauſa contingat, non ex publica.

Ad priuatas enim cauſas accommodata interdicta ſunt, u non ad publicas.

Vlpianus lib. lxxxij. ad edictum. XV.

Item apud Labeonem quæritur, ſi quis

a Iniuriam . i. cõ tumeliam.

c In cæteris. quæ multa ſunt ſub tribus generibus: ut ſ. de mun. & hono. l. munerum.

d In oneribus. alias honoribus, & alias oneribus pro prima ſ. de muner. & honor. l. honor.

e Per iniuriam. i. contra ius. alias eſſet ſibi contrarius iſte §.

f Sententiam. id eſt, contra ius & iniuſtitiam: ut & ſ. eod. l. j. circa prin. & inſti. eo. in prin. huic § eſt contra ſ. ea. l. §. ſi quis per iniuriam. ſed non ob. quia ibi animo inferendæ contumeliæ ſiue iniuriæ fecit, hic non: ſed ut aliam fortè rationem tenetur tamen hic actione in factum: ut ſ. de uar. et cog. l. ſi index.

g Idem. ut nõ teneatur iniuriarum, ſed in factum, ut dixi & facit C. de pæ. iud. l. ſi.

h Non pertinent. ut dixi ſ. ea. l. §. j.

i Euerriculum. alias euerriculum, alias diuerticulum.

k Poſſe agere. contra ſ. de diuer. præſcrip. l. ſi quiſquam. Sol. ut ibi.

l Cauea publica. locus erat in theatro ſecundum quoſdam.

m Nam & hic iniuriarum. ut & in fra. eo. l. ſi quis proprium. & infra, de act. l. qui pendentẽ. & ſi ſerui. uend. l. ſi cui. §. Auſto, in fi. Item ad hoc ſ. ne quis in lo. pu. l. ij. in prin. & §. j. & de uſuc. l. ſi. & de vi. & ui ar. l. uim. & facit ſ. uti poſſi. l. ſi duo. §. j. & iij. & §. Labeo. Accur.

n Cõductori. quidã habẽt hic §. ſed nõ debet eſſe: q2 pendet ex ſuperioribus. & dic conductori loci publici.

o Interdictum. uti poſſidetis utile, ſecundũ Azo. uel de loco publi. fruendo: ut ſ. de loco pu. fru. l. j. in prin. iniuriarum etiam agi poteſt.

p . Quis agrum alienum. ut & ſ. de ſer. ruſti. præd. l. diuus. & inſtit. de re. diui. §. apum. & ſ. de acqui. re. do. l. naturalem. §. apum. Accur.

q Vſurpatum. id eſt, conſuetudine obtentum: ut ſ. de uſucap. l. ij. uel contra rationem introductum. Item nota quod tenetur munitanim, qui ſciens iniuſta utitur conſuetudine.

r Quare ſi quis. quia nullo iure uſurpatum eſt: ergo ſi quis &c. Agi poteſt, licet ſit uſurpatum: uſi conſuetudo & certa ſcientia ſit inducta. quia tunc legem uin ceret: ut C. quæ ſit long. conſue. l. cõſuetudinis. & ſ. cõmunia præ dio. l. ueuditor. & ſi conſtat.

t Mei dñij. quod eſſe põteſt ſ. q. mo. uſuſfru. amit. l. quid tñ. §. j. & ſ. ut in flu. pu. na. lic. l. unica, §. ſi primum.

u Ane. Pertineat. per priuilegiũ, uel per longam conſuetudinem: ut ſ. de diuer. præſcri. leg. ſi quiſquam. Azo.

x Interdicta ſunt, uti poſſi. & u tobi, & plura alia: multa: tamen cauſa publica iuris introducta ſunt: ut ſ. de interd. l. j. & l. ij. §. hominum. quæ ſunt cõtra. Accur.

Item apud Labeonem. Qui medicamenta alicui dedit ut eum alienaret mente, uel q ac illo mõ hoc fecit & ſic factũ eſt, tenetur hac act. Secundo dicit: clamauit manum contra te quaſi tibi alapam dantius, & nõ dedi. teneor hac act. At ſtor. Ponitur edictũ cuius ſenſus ſt, q aduerſus bonos mores conuicium alicui fecit, co iusue opera hoc factum eſſe dicetur: in eum prætor dat act. Poſtea loquitur Vl. & dicit: conuicium eſt iniuria. Et dicitur conuicium à concitatione uel a collectione uocum, quãdo plures unam uocem ponunt: uel ſi dñt, ſi quis eſt cuadit bita, eo pſente: uel ad domũ Titij uadunt, & ibi dicunt

s Vſurpare in bonã & malam partẽ, Mã. in Gl. Fac. in proœ. in ueri. utut ſet.

ſ Conſuetudine iniuſta ſcien ter iuria tenetur. imo uĩ q ei fauea tur, ſ. eaſ not. Fran. de Cremi. ſin. ſuo cl. incip. conſue. udo e Bononiæ.

ſ ſuendi.

mentem alicuius medicamento, aliove quo alienauerit: an iniuriarum actio locum habeat? Et ait iniuriarum aduerſus eum agi poſſe. [a] Si quis † pulſatus quidẽ non eſt, uerũ manus aduerſus eũ leuatæ, & ſæpe territus eſt quaſi uapulaturus, [b] non tamen percuſsit [c] utili iniuriarũ actione [d] tenetur. Ait prætor, Qui aduerſus bonos mores conuicium [e] cui feciſſe, cuiusve opera quid factum eſſe dicetur, quo aduerſus bonos mores conuicium fieret: in eum iudicium dabo. Conuicium iniuriam eſſe Labeo ait. Connicium † autem dicitur, uel a concitatione, uel à connentu, hoc eſt à collatione uocum. Cùm enim in unum complures uoces conferuntur, conuicium appel-

† Bar. hic dicit iſtum textũ eſſe nota. & ſe neſcire alibi alium concor. & Alexã. ad Bar. in l. re ſpiciendũ. §. delinquũt ff de pœn. eum et. ã reputat ſin. ad hoc, quod ſi quis nõ fuit actu uerbera us ſed mano eleuata in eũ cõminatus ſæpius & ex hoc attonitus, & perterritus fuerit, põt agere actione in iuriarum quaſi uapulatus.

ante domum, uel aliquid aliud, dicant quod ſit contra mores huius ciuitatis. & non ſolum qui poſuit uocem, tenetur hac act. ſed & is qui induxit alium, uel alios ad concitandum. Et bene dictum eſt in edicto cui. ſi enim non nominarent perſonam, ſed dicerent, quis cucurbita, non tenerentur hac actio. ſubſequentes dicit: procuraui ut tibi conuicium diceretur per aliquem: puta per Barbacam de porta noua: qui habet malam linguam: nõ tamen dicit conuicium, dicitur quod non teneor. Ex his apparet conuicium cum uociferatione fieri ſiue ab uno, ſiue à pluribus id eſt, ſi in cœtu dicatur. ſi autem aliquis aſtro ogus, uel diuinus dicat aliquem furem, cum non eſſet, non tenetur hac act. ſed per conſti punitur. Item hæc actio iniuriarum, quæ naſcitur ex conuicio, non datur hæredi, nec in hæ edem. Si quis uirgines. Appellaui uirginem ancillari ueſte ueſtitam, minus pecco, & non teneor, uel aliter, ut in glo. Item non teneor ſi erat ueſtita ueſte meretricali, & eam appellaui, ſcilicet eius pudici iam blando ſermone attentaui lo. uel ei comitem abduxi: comitem autem intelligas qui aſſociabat uirginem: ſiue liber ſit, ſiue ſeruus: ſiue maſculus, ſiue fœmina. ſic ergo comes dicitur qui erat deſtinatus ut aſſociaret puellam quandam. Continetur etiã & pædagogus. & ille dicitur abducere comitem qui fecit ne comes cũ ea eſſet, ſiue per uim, ſiue per blanditias, Tenet ẽt hoc edicto non ſolũ qui comitẽ abduxit, ſed & is qui affectatus eſt aliquem comitum, & qui appellauit. Poſtea dicit quid ſit appellare. poſtea dicit: ſi dico uerba turpia alicui, teneor iniuriarũ. poſtea dicit differentiã eſſe inter appellare, & affectari. & dicit quid ſit affectari. poſtea dicit quod non omnis affectator tenetur. ecce enim qui ſolatiandi cauſa cum aliqua domina, uel uirgine loquitur, non tenetur. Item ioculatores qui præcedunt ante dominas ſonando ſua inſtrumenta, nõ tenentur. Vltimo dicit pro iniuria lata ſponſæ habet ſponſus act. iniuriarum. Ait prætor. Ponit edictum, cuius ſenſus eſt: prohibet prætor ne quid fiat ad infamiam alicuius, & ſi contra hoc fiat, prætor animaduertet. Poſtea dicit, hoc edictum uidetur ſuperfluum per ſuperius, ſed tamen ſpecialiter de hoc uoluit dicere. Ea enim quæ notabiliter fiunt &c. apparet ergo prætorem aliquid fieri, uel dici ad infamiam alicuius noluiſſe: & qui contra fecit, tenetur act. iniuriarum. & ponit plura exempla quando fit ad infamiam alicuius. Item bene dixit prætor, ſi con ratiat animaduertã: quia quandoque nõ punietur inſpecta perſona contra quam eſt facta iniuria, uel inſpecta perſona eius, qui fecit, uel inſpecta qualitate iniuriæ. & da exempla ut in gloſ. Si quis libello. Libellum infamatorium dedi principi, in quo continetur infamia alicuius: teneor actio. iniuriarum. Secundo dicit: ſi comes, uel aſſeſſor poteſtatis Bononien. accipiat à me pecuniam, & faciat dari per poteſtatem quandam ſñiam pro me: & iſte comes, uel aſſeſſor ob hoc ſit fuſtigatus: uidetur de iniuria damnatus. uidetur enim feciſſe iniuriam poteſtati. Tertio dicit: bona, uel rem alicuius per iniuriam occupaui, teneor act. iniuriarum. Quarto dicit, quidam dixit ſe habere à me in pignus quendam librum: & non erat uerum: illum librum poſuit uenalem cauſa infamandi. tenetur hac act. Quinto dicit: uocaui quendam ad ius cauſa iniuriandi eum, ut debitorem meum, cum nõ eſſet, teneor hac act. Prætor ait. Prætor ait, qui ſeruum alienum uerberat aduerſus bonos mores. Item qui quæſtionem habet de ſeruo alieno ſine iuſſu domini: iniuriarum act. tenetur. Item ſi quid aliud fiat prætor act. dat. Poſtea dicit: qui ſeruo alieno fecit iniuriam in odium domini, domino datur hæc actio: ſi ſine in odium domini prætor non debet relinquere hanc iniuriam inultam. Poſtea dicit, qui ſeruum communem ſuum, & alterius uerberat: non tenetur hac actio. Idem ſi fructuarius: nam non tenetur hac actio. & bene dictum eſt in edicto, uerberet ſeruum. in quo habet uſumfru. Idem ſi proprietarius: nã non tenetur hac act. & bene dictũ eſt in edicto aduerſus bonos mores. quid enim ſi cauſa corrigendi ſeruũ meum eum uerberes? non teneris. Idem ſi magiſtratus. Poſtea exponit uerbum uerberaſſet, poſitum in edicto. Item uerbum, quæſitum. Poſtea exponit ultima ne ba edicti, hæc ſcilicet, Item ſi quid aliud factum eſſe dicetur &c. nam ſi ſeruus alienus uerberetur, uel quæſtio eius habeatur ſine cauſæ cognitione, tenetur hac act. qui hoc fecit. ſi autem alia iniuria ſit ei facta: non ſemper tenetur qui facit iniuriam: ſed cum cauſæ cognitione: qui enim leuiter ſeruum alienum percuſſit, uel maledixit, non tenetur. Si autem aliquis infamauit carmine uel alio modo: bene tenetur cum cauſæ cognitione. Nam inſpicitur conditio ſerui ut in litera declaratur. Poſtea dicit: facta iniuria ſeruo, domino datur hæc actio: quandoque non, quid enim ſi ſeruus dicebat ſe liberum, & eum uerberem: uel quid ſi alterius credebam ſeruum, quam eſſet? Vltimo dicit, uerberaſti ſeruum meum, ita quod ei rupiſti brachium. egi hac actione iniuriarum: poſſum adhuc agere Aquilia. & redditur ratio. Si uſumfructum. Habebam uſumfruct. in ſeruo, & tu proprietatem. ſi aliquis ei ſeruo facit iniuriam, tibi competit hæc actio, non mihi. Idem ſi cum ſeruum alienum bona fide poſſidebam. Secundo dicit poſſidebam liberum hominem tanquã ſeruum: ei eſt facta iniuria. ſi in mei odium, ego habeo: aliàs non. Idẽ in ſeruo alieno quem bona fide poſſideo. Idem in fructuario ſeruo eſt dicendũ. Tertio dicit: ſeruum pluriũ uerberaui: omnibus dominis datur hæc actio: & cuilibet ſum condemnandus pro parte, quam habet in ſeruo. ſed ſi uolente uno ex dominis ſeruũ uerbero: ſi quidem eius tantum credebam ſeruum: non teneor hac act. ſi autem ſeruum eius, & aliorum ſciebã eum eſſe, tunc aliis teneor: ei qui uoluit, non teneor. Vlti. dicit. iuſſu tutoris uel curatoris ſeruum pupilli, uel adulti poſui quæſtioni: non teneor. & hoc dicit hic §. cum l. ſe. & prin. tertiæ. Fran.

† Vide in hunc locũ Lau. Val. lib. elegã. vj. cap. nj.

[a] Agi poſſe. criminaliter etiam accuſatur: ut C. de mathe. l. mult. arg. contra ff. ſi quis ali. te. pro. l. ũ.

[b] Vapulaturus. id eſt uerberandus eſt. Azo.

[c] Percuſſit. efficaciter.

[d] Actione. prætoria. id eſt nõ Cornelia, ut ff. e. l. lex Cor. in prin. & §. inter.

[e] Conuicium. differt inter conuicium, & nudum dictum cauſa infamãdi: ut ff. §. ex his. & uſq; illuc eſt ex

poſitio

poſitio horum uerborum.
b Te abſente. ſi ergo dolus abſenti. ſic & abſens dolum facere poteſt t ut ſupra, ui bono. rapto. l. prætor. ij. §. hoc autem edicto.
c Oportere. eſſe conuicium.
d Feciſſe conuicium ut & ſ.e.l. nō ſolum. in prin. & J. ea.l.§. abduxiſſe. & ſ.de ſer. cor. le. j.§. perſuadere. & de ui & vi ar. l.j.§. deieciſſe. & de mino. l.in cauſæ.j.§. ſummis.& J.eo. leg. ſed ſi unius. §. ſeruus meus.
e Adiectum eſt: in edicto prætoris t ut ſ.§.ait. prætor.
f Nulla executio eſt.aliud in famoſo libello: ut ſ. eo. leg. quod ſenatus. & facit inſt.de leg. §. tutor.& J.eod.l. cum. §.ſi iniuria. & argu. contra inſtit. de rerum diuiſione. §. hoc amplius. Acc.
g Non tenebitur. non ſufficit conſilium uel conatus, ſi delictum non habeat effectum: ut & ſ. quod quiſque iuris. l. j.§. fin.& ſ. de ſur. l. ſi quis uxori. §. ſi quis de manu. & §. neque uerbo. & de operis. li. l.ſi. cur. & de uerbo. ſignifi.l.ſæpe. in fine. & l. fugitiuus. & ſ. de his, qui notin. fa. l. qui autem. & ſ. quæ in frau. cre. l. ait prætor. §. ita demum. ſed argu. contra ſ. de neg. geſt. l. ſed an ultro. §.is autem.& de cō. tit. ind. tut. l. iij. §. ſufficit.& J.tit.j. l.j. Accur.
h Non poteſt.quis non dolo, ſed ſuæ artis cauſa fecit. Accurſius.
i Conſtitutiones. uſtare gladio puniendos: ut & C.de mathe.l.nemo aruſpicem.
k Ex conuicio. ſine ex bono, & æ-

latur, quaſi conuocium.

Sed quod adijcitur a prætore, aduerſus bonos mores, oſtendit non oēm in unum collatā uocifera tionē ꝓtorē notare: ſed eā q̄ bonis moribus im ꝓbetur, quæque ad infamiā, uel inuidiam alicuius ſpectet. Idem ait: Aduerſus bonos mores, ſic accipiendum, non eius qui fecit: ſed generaliter accipiendum, aduerſus bonos mores huius ciuitatis. Conuicium non tantum præſenti, uerum abſenti quoque fieri poſſe Labeo ſcribit. Proinde ſi quis ad domum tuam uenerit te abſente, a cōuicium factum eſſe dicitur. Idem & ſi ad ſtationem, uel tabernam uentum ſit, probari oportere. b Feciſſe conuicium c non tantum is uidetur, qui uociferatus eſt, uerum is quoque, qui concitauit ad uociferationem alios, uel qui ſummiſit, vt uociferentur. Cui, nō ſine cauſa adiectum eſt. e Nam ſi incertæ perſonæ conuicium fiat: nulla executio eſt. f Si curauerit quis conuicium alicui fieri, nō tamen factum ſit: non tenebitur. g Ex his apparet, non omne maledictū conuicium eſſe: ſed illud ſolum, quod cum uociferatione dictum eſt, ſiue unus, ſiue plures dixerint, & quod in cœtu dictū eſt conuicium. Quòd autem non in cœtu, nec cum uociferatione dicitur, conuicium non propriè dicitur, ſed infamandi cauſa dictum.

Aſtrologi diuinantes ſunt puniendi gladio ultore. h.d.

Si quis aſtrologus, uel qui aliquā illicitā diuinationē pollicet. ꝯſultus aliquē furē dixiſſet, q non erat, iniuriarū cū eo agi non pōt: h ſed ꝯſtitutiones i eū tenent. Iniuriarū actio q̄ ex ꝯuicio k naſcitur: in hředes nō eſt reddenda, ſed nec hæredi. k

Talis qualis eſſe præſumitur, in quali habitu reperitur. h. d. Bartolus.

Si quis † uirgines l appellaſſet, m ſi tamē ancillari ueſte ueſtitas, minus n peccare uidetur: multo minus o ſi meretricia ueſte fœminæ, non matrum familiarum ueſtitæ fuiſſent. Si igitur nō matronali habitu fœmina fuerit, & quis eam appellauerit, p uel ei comitem abduxerit: † iniuriarū non tenet. q Comitē r accipere debemus ēſt, q comitet, & ſequat: & (ut Labeo ait) ſiue liberū, ſiue ſeruū, ſiue maſculū, ſiue fœminā. s & in t comitē Labeo definit, qui frequentandi cuiuſque cauſa, ut ſequeretur deſtinatus, in publico priuatove abductus fuerit. Inter comites utiquē & pædagogi t erunt.

Abduxiſſe uidetur (ut Labeo ait) non qui abducere comitem cœperit, ſed qui perfecerit, u ut comes cum ea non eſſet. Abduxiſſe autem non tantum is uidetur, qui per uim abduxit, uerum is quoque, qui perſuaſit x comiti, ut eam desereret. Tenetur hoc edicto non tantum, qui comitem abduxit: uerum etiam ſi eorum quem y appellauit, aſſectatusve

qui iur ſupra, eo. leg. non ſolum. §. j. contra. ſed ſol. ut ibi.
k Nec hæredi: ut & ſupra l. iniuriarum. in principio. Accur.
l Si quis uirgines. id eſt eas, quæ erant uirgines. Accurſius.
m Appellaſſet. id eſt, earum pudicitiam blando ſermone attentaſſe: ut infra eo.§. appellare.
n Minus. id eſt, nullo modo. Ioan. uel minus quam ſi id liber feciſſet. R. pro quo facit quod ſubijcit multo minus. ſed non placet, cum non ſit atrox, ut inſtit. eodem. §. ſeruis.
o Multo minus. ſ. nullo modo. Ioā. ſic & ſupra, ſu. lege, ſi quis ignorans.
p Appellauerit. id eſt, blando ſermone earum pudicitiam attentauerit.
q Non tenetur. nullo modo: & hoc uel tertio caſu ſecundum Ioan.
r Comitem. ſ. uirginis.
s Fœminam. ſ. eo mitem accipere debemus.
t Et pædagogi, id eſt, magiſtri qui pede ad pedem ſequuntur. Azo.
u Perfecerit. ſic ſupra, quod quiſque iur. leg. prima. in fine. & ne quis eum qui in ius uoca. lege, ſi per aliū §.primo.
x Perſuaſit. ſic & ſupra, de ser. cor. lege j. §. perſuadere. & ſupra eadem §.feciſſe.
y Eorum quem. ſ. licet comitum. & ſic iniuria facta comiti, uidetur fieri ſocio itineris. & facit ſupra, eodem, lege, ſed eſt quæſtionis. §. fina. & leg. j.

† Nota q qualis eē pſumi pri ma ſ cie, qualē eum indicant, ueſtes eē, & de habitu, & ornatu æſtimē torū, & q. & quales ueſtes cōpetāt hoībus cuiuſcunq. ſtat9 & q. aliter ex ueſtib9 pſumit eē ita aliquē uide Spe. in ti u. de aluo. §. ij. addo gloſſ. in e. j. in j.titu. quomodo diui. offi. ſit cele. in prag. ianc.
† In r. ſ. iniuriarū tenetur.
† P. Fl. & ſ. comitem.

Taci-

a Tacitus. hi enim eliu aperit quàm alias quid ſit affectari.
b Nonnullam. i. aliquam.
c Colludendi. uel ſolatiãdi ut faciũt milites domãdo.
d Officij. ut uiatores. præcedentes.

eſt. Appellare, eſt blanda oratione alterius pudicitiã attentare. Hoc enim non eſt cõuicium facere, ſed aduerſus bonos mores attentare. Qui turpibus uerbis utitur, non tentat pudicitiã, ſed iniuriarum tenetur. Aliud eſt appellare, aliud aſſectari. Appellat enim, qui ſermone pudicitiam attentat. Aſſectatur, qui tacitus [a] frequenter ſequitur. Aſsidua etenim frequentia quaſi prębet non nullam [b] infamiam. Meminiſſe autem oportebit nõ omnem, qui aſſectatus eſt, nec oẽm qui appellauit, hoc edicto conueniri poſſe. Neque enim ſi quis colludendi, [c] ſi quis officij [d] honeſtè faciendi gratiã id fecit, ſtatim in edictum incidit, ſed qui contra bonos mores id facit. Sponſum quoque ad iniuriarum actionem admittendum puto. Etenim ſpectat ad contumeliam eius iniuria quæcunque [e] ſponſæ eius fiat.

Ait prætor. Ne quid infamandi cauſa fiat. [f] Si quis aduerſus ea fecerit, prout quæque res erit, animaduertam.

Non eſt ſuperfluum poſt generalem clauſulam ſubijcere ſpeciales, ex quibus res elucidada. h. d.

Hoc edictum ſuperuacuũ [g] eſſe Labeo ait: quippe cùm ex generali clauſula [h] iniuriarũ agere poſſumus. Sed uidetur & ipſi Labeoni, & ita ſe habet, prætorem eandem cãm ſecutum, uoluiſſe & ſpecialiter de ea re loq: Ea enim, quæ notabiliter [i] fiunt, niſi ſpecialiter notentur, [k] uidentur quaſi neglecta. [l] Generaliter uetuit pretor ad infamiã alicuius quid fieri. [m] Proinde quodcunq; qs fecerit, [n] uel dixerit, [o] ut aliquem infamet: erit actio iniuriarum. Hæc aũt ferè ſunt quæ ad infamiam alicuius fiunt: ut puta ſi ad inuidiã [p] alicuius ueſte [q] lugubri utatur, aut ſqualida, aut ſi barbam demittat, uel capillos ſummittat, aut ſi carmen [r] conſcribat uel proponat, uel cantet aliquid, quod pudorem alicuius lædat. Quod ait prætor, [s] Si quis aduerſus ea fecerit, prout quęque res erit, animaduertam: ſic intelligendum eſt, ut plenior ſit prætoris animaduerſio: id eſt, † ut quodcunque eum mouerit, [t] uel in pſona eius, qui agit [u] iniuriarum actionẽ, uel eius, aduerſus quem [x] agitur, uel etiam in re ipſa, [y] † id eſt in qualitate iniuriæ: non audiat eum, qui agit. [z] Si quis libello [a] dato uel principi, uel alij famam alienam infectatus fuerit: iniuriarum erit agendum, ut Papinia. ait. Idem ait, eum, [b]

e Quæcunque. an ergo de adulterio accuſet? Reſpon. ut dices ĩ. de adulterijs l. ſi uxor. § j. & facit ſ. eo. l. j. §. fin. Accur.
f Fiat manibus. ſcilicet ſcribendo, uel pingendo uel ſculpendo. Azo. ſed ſi aliter dicere: ut detur tantum per ſuperius edictum, ſ. eadem l. §. ait prætor qui. uerum ad hanc expoſitionem uideretur cõtra ĩ. §. proxi. & §. generaliter. unde poſſet dici generaliter hoc intelligi. Accur.
g Superuacuum. prima fronte. Acc.
h Ex gñali clauſula. id eſt, ex generali edict. Sed quæro ex quo nam nullũ aliud propoſitũ eſt, niſi id quod eſt ſ. e. l. ait prætor qui. ex illo autem cõſtat hic nõ agi. ſed reſpond. uetus fuit edictum quod non habemus. de quo fit mẽtio. ſupra, eod. leg. prætor edixit. uel ſi intelligas ſuperiorem §. generaliter. planũ eſt quod hic dicit. Accur.
i Notabiliter. id eſt generaliter & regulariter, & generalibus uerbis dicuntur: nam talia notabiliter notanda ſunt. uel dic notabiliter, id eſt quæ fiunt ad notã & infamiam alicuius, uel notat, id eſt, mãdat.
k Notentur. id eſt, ſpecialibus uerbis notentur ad uindictam imponendam.
l Neglecta. à prætore. ſic & ſupra, nam tx. cau. ſtab. & ideo §. j. de pub. l. j. §. dixer. t aliquis. ibi, ſed bene putauit. plus ergo quod ſpecialiter fit ut dr, ualet: & ſ. de acq. hære. l. ſi quis mihi bona. §. ſed utiſi. & de auro & arg. leg. l. Quintus. §. ſed quod Quintus. & in aut. de nu. §. ſoluto. ibi, unde donec. col. iiij. & C. de ſer. pig. da. l. ij. & ſupra, de act. emp. l. quæ-

go, arg, contra ĩ. de reg. iur. l. expreſſa. Azo.
m Fieri. generaliter ergo hic accipiendum eſt: & hoc ſubijcit, proinde &c. ſic ſupra. de leg. pra ſtan. l. j. & de leg. us. iij. l. ſi plures in fine tituli.
n Quis fecerit. hoc ex uerbis edicti.
o Vel dixerit. hoc ex ſententia. Azo.
p Ad inuidiam. id eſt, iniuriam.
q Veſte. facit ĩ. eod. l. ueſtem. & in authen. de ſan. epiſc. §. pe. col. ix. & C. de his qui notan. in fa. l. decreto.
r Si carmen. facit ſupra. eo. l. lex Cornelia in fi. & l. g. leq. & infra, eo. §. prætor ait. Accur.
s Quod ait prætor. ut ſ. eo. §. ait prætor ne quid &c.
t Mouerit. ne debeat audire agentem.
u Qui agit. ut quia talis eſt cui facta ſit iniuria: cui fama damnata non eſt iniuria: ut C. ut intra certum tempus lege ij.
x Aduerſus quem. ut quia libertus aduerſus patronum prolesi iniuria: ut ſupra, eo. l. prętor. §. præterea. & §. pe.
y In re ipſa. ita tum ſe exponit, id eſt in qualitate e iniuria. eſt cum ſit leuis non atrox: ut infra, eod. §. ait prætor.
z Qui agit. ſcilicet actione iniuriarum, uel agit contra id quod prætorem mouet. uel territo agit, id eſt facit iniuriam: audit tñ eum, qui actionem proponit. uel agit, i. excitat dicendo te non teneri: quæ ſtatim ultimis in ſde litem dat, & aliã ſentiendam, quã dixerim exponendo. & facit ut ex qualitate agatur, ĩ. de ter. moto. l. ij. §. de pœna. & ſ. de neg. geſt. l. Pomponius ij. & de leg. j. l. ſi ſeruus plur. u. in fi. ſ. eo. l. prætor edixit. §. pen. & §. fi.

a Si quis libello infamatorio. & facit ſ. eo. l. lex Cornelia. §. fi. & l. ſeq. uel dic in ciuili etiam ex cauſa ueſandi: ut ſ. eo. l. iniuriarum. §. ij.
b Idem ait, eum, aſſectorem, uel comitem.

† P. F. aſſiduo. Aſſiduus, & ſic frequens pro eodẽ ponuntur. Mãd. in Gl. Fac. §. Volẽtes, in uerb. aſſidue. verſ. Aſſiduus, & frequẽs.

† In P. F. non eſt, & in fila.

† ex quib. cauſis infa. irro.

† In P. F. & quodcunque.

† In P. F. non eſt, id eſt.

quì euentū ſententiæ, uel laturus. [a] pecunia, uendiderit: fuſtibus a præſide ob hoc caſtigatum, iniuriarum damnatū uideri, Vtq; autem apparet, hūc iniuriam ei feciſſe, cuius ſententiā uenditauit. Si quis bona alicuius, uel rem unam [b] per iniuriā occupauerit: iniuriarum actione tenetur. Item ſi quis pignus proſcripſerit, uenditurus tanquam à me acceperit famandi mei cauſa: Seruius ait, iniuriarum agi poſſe. Si quis non debitorem [c] quaſi debitorem appellauerit iniuriæ faciendæ cauſa: iniuriarū tenetur. Prætor ait: Qui ſeruum alienum aduerſus bonos mores uerberaſſe, deve eo (iniuſſu domini) quæſtionem [d] habuiſſe dicetur: in eum iudicium dabo. Item ſi quid aliud factum eſſe dicetur: cauſa cognita iudicium dabo. Si quis ſic fecit iniuriam ſeruo, vt domino faceret: [e] video dominum iniuriarū agere poſſe ſuo nomine. Si uerò non ad ſuggillationem domini id fecit: ipſi ſeruo factā iniuria inulta à prætore relinqui non debuit: maximè [f] ſi uerberibus, uel quæſtionibus affligeret: hoc enim & ſeruum [g] ſentire, palam eſt. Si communem quis ſeruum uerberauerit: utique hac actione non tenebitur, cum iure dominij [h] id fecerit. Nec ſi fructuarius id fecerit dominus cum eo aget. vel ſi proprietarius fecerit, fructuarius eum conueniet. [i] Adijcitur, Aduerſus bonos mores: vt non omnis omnino, qui uerberauit, ſed qui aduerſus bonos mores uerberauit, teneatur. Cæterum ſi quis corrigendi animo [l] uerberauerit, aut emendandi: non tenetur.

Vnde quærit Labeo, ſi magiſtratus municipalis ſeruum meum loris ruperit: an poſsim cum eo experiri, quaſi aduerſus bonos mores uerberauerit? Et ait, iudicem debere inquirere, quid facientem ſeruum meum uerberauerit: nam ſi honorem, ornamentaq; petulanter attentantem ceciderit, abſoluendum [m] eum. Verberaſſe dicitur abuſiuè, & qui pugnis ceciderit. Quæſtionem [n] intelligere debemus & tormenta, & corporis dolorem ad eruendam ueritatem. Nuda ergo interrogatio, uel leuis territio non pertinet ad hoc edictum. Quæſtionis uerbo etiam ea, quam malam manſionem dicunt, [o] continebitur. Cum igitur per uim, & tormenta habita quæſtio eſt: tunc quæſtio intelligitur. Sed & ſi iuſſu domini quis quæſtionem habeat, modum tamen [p] excesſerit: [q] teneri eum debere, Labeo ait. Prætor [r] ait, Si quid aliud factum eſſe dicetur: cauſa cognita iudicium dabo. Proinde ſi quidē uerberatus ſit ſeruus, uel tormentis de eo quæſtio habita: ſine cauſæ cognitione [s] iudiciū in eum competit. Si uerò aliam iniuriam paſſus ſit: non aliter competit, quàm ſi cauſa cognita. Itaque prætor non ex omni cauſa iniuriarum iudicium ſerui nomine permittit. Nam ſi leuiter percuſſus, uel leuiter ei maledictum ſit: non dabit actionem. At ſi infamatus ſit uel facto aliquo, uel carmine ſcripto: puto cauſę cognitionem prætori porrigendam & ad ſerui qualitatem. Etenim multū intereſt, qualis ſeruus ſit, bonæ fru-

[a] Venditauit. aliās vendidit: & aliās iudicauit: & alias inſtruit: & punitur æquali pœna dans; & accipiens: vt C. de accuſ. l. qui explicandi. ubi plenè dixi. ſequ. in authen. de ſan. episc. §. ſi quis autē eis. & §. præ omnibus. & C. de episc. & cleric. l. ſi quenquam. in ſi. facit ſ. de ſuſpec. tut. l. tutor. §. tutor qui ad alimēta. Accurſius.

[b] Vnam. facit ſ. vi bon. rapt. l. ij. §. vel cuius. Acc.

[c] Si quis non debitorem. vt infrà, l. ſi creditor. & l. ſi in iuria.

[d] Quæſtionem. hoc expone: ut infra, eodem. §. quæſtionem. & §. quæſtionis.

[e] Vt domino faceret. id eſt, ad eius ſuggillationem, vt eum cruciaret, facta eſt. ſic Inſtit. de excu. tut. §. item ſi propter inimicitias.

[f] Maximè. & hoc ideo, quia idem dicetur etiam ſi aliàs atrociter cruciet eū. & ſic concor. Inſt. eod. §. ſeruus. & §. ſi communi.

[g] Sentire. ergo ipſemet agit. & hoc quidam concedūt. & pro eis ſ. vi bon. rap. l. prætor. § pen. & j. de ſepul. uio. l. iij. §. ſi ſeruus. ſed quamlibet earum expone: ut ſuo loco dictū eſt. & hic dicas dominū non ſeruum agere: ut C. de iud. l. ſeruus. licet ſentiat, ut dicit inſpecto iure naturali: ut ſ. de ijs qui ſui, vel alieni iur. ſunt. l. ij. §. dominorum. & facit infrà, eadem. §. interdum. Accur.

[h] Cum iure dominij. notabilis præſumptio: ut & ſuprà, pro ſocio. l. merito. niſi contra probetur: ut in ar. contra ſuprà, de ſeruo corr. l. ſi quis ſeruū.

& ad legem Aquiliam. l. ſed ſi communem.

[i] Conueniet. repete negationem. & facit infrà, ea. l. §. ſi vſumfructum.

[k] Adijcitur. in §. prætor ait. qui eſt ſupra, eadem l.

[l] Animo. In hoc facit C. de emenda. propinquor. & de emenda. ſer. & infra, ad Turpil. l. j. §. calumniatoribus. Accur.

[m] Abſoluendum. ſcilicet iudicem.

[n] Quæſtionem. facit j. proxi. §. & ſ. ad Syl. l. j. §. quæſtionem. & C. de iur. calum. l. j in ſin. & de rei ven. l. cum ſuperuenis.

[o] Dicunt. vt ſi ponitur in carcerē, vt non comedat donec dicat id, de quo quæritur. & facit ſ. depoſ. l. ſi hominē. Accur.

[p] Modum tamen. facit C. de emend. ſer. & de emend. propinquo. & ſ. de ſer. l. ſi cui. & ſuprà, ſol. matri. l. ſi conſtante §. ſi maritus. & ſuprà, de conditione cau. data. l. cum ſeruus.

[q] Excesſerit. ad iniuriam domini. Accurſius.

[r] Prætor. ut ſ. ea. l. § prætor ait. qui.

[s] Cauſæ cognitione. vt & ſuprà, ea. §. quod ait prætor.

Bonæ

P.F. reſui datur.

Aliàs, vē ditatit. id eſt, q a veteribus dicebatur fumū vendere. Huc ſpectant, quæ ſcribit Mād. ſup. 19. cōmiſſ. in ver. remiſſoriā. vbi g fumorum venditorib.

Sugillatio pudoris, & exiſtimationis læſio, vt p Mād. l. Gl. Paul. §. & proprium, in ver. ſigillū, verſ. ſigillo verò.

In P.F. vel quoniam fieret. Halo. uel quoniam adfecerit.

Seruiū.

Vide Bud. in ann. poſterio. hic, quæ dicat mala manſio.

Dictum eſt, in P.F.

gi, ordinarius, diſpenſator, an uerò uulgaris, vel mediaſtinus: an qualis qualis: & quid ſi compeditus, uel malè notus, uel notæ extremæ? habebit igitur prætor rationem tam iniuriæ, quæ admiſſa dicitur, quã perſonæ ſerui, in quem admiſſa dicitur: & ſic aut permittet, aut denegabit actionem. Interdũ iniuria ſeruo facta ad dominum redundat, interdũ non. Nam ſi pro libero ſe gerentẽ, aut cùm alterius potius, quàm meum exiſtimabat, quis ceciderit, non cæſurus eũ, ſi meũ ſciſſet: non poſſe eũ, quaſi mihi iniuriam fecerit, ſic conueniri, Mela ſcribit. Si quis ſeruo uerberato iniuriarum egerit, deinde poſtea damni iniuriæ agat: Labeo ſcribit, eandem rem non eſſe: quia altera actio ad damnũ pertinet culpa datum: altera ad contumeliam. Si uſumfructum in ſeruo habeam, tu proprietatẽ: iſque uerberatus ſit, uel quæſtio de eo habita iniuriarum actio magis proprietario, quàm mihi cõpetit. Idemque probatur, etiam ſi ſeruum cũ, quem bona fide poſsidebam, ceciderîs: domino enim magis competit iniuriarũ actio. Item ſi liberum hominem, qui mihi bona fide ſeruiebat, quis ceciderit, diſtinguendum eſt: ut ſi in mei cõtumeliam pulſatus ſit, competat mihi iniuriarum actio. Idem et ergo & ĩ ſeruo alieno bona fide mihi ſeruienti: ut toties admittamus iniuriarum actionem, quoties in meã contumeliam iniuria ei facta ſit. Nam & ipſius quidẽ ſerui nomine domino dabimus iniuriarum actionem. Si autẽ meum tangat, & pulſet: iniuriarum mihi quoq; actio eſt. Ergo & in fructuario idem diſtingui põt. Si ſeruum pluriũ ceciderο: competere iniuriarum actionem omnibus, plus quam manifeſtum eſt.

Paulus libro xxxv. ad edictum. XVI.

Sed nõ eſſe æquum pro maiore parte, quã pro qua dominus eſt, damnationem fieri, Pedius ait: & ideo officio iudicis portiones æſtimandæ ſunt.

Vlpianus lib. lvij. ad edictum. XVII.

Sed ſi unius permiſſu id fecero: ſi quidem

a Bonæ frugi. ſunt enim diuerſæ qualitates in ſeruis. vt ſuprà, de vſufruc. l. ſed & ſi quid. §. mancipiorum. & de ædil. edi. l. fi. §. fi. & l. j. in fi. cum ſeq. & ſup. de offic. præt. l. fi. & Inſt. eo. §. pœna. in fi. §.

b Non cæſurus. ceciditi non cæſurus. Acc.

c Iniuriam fecerit. at conueniretur à domino pro iniuria atroci facta, quaſi ſeruo, non quaſi ſibi. alias eſſet contra ſuprà ea. l. §. ſi quis ſic fecit. Nec obſtat ei, quod dico non agi. j. eod. l. cum. §. fi. in princ. quoniam licet ibi non agat pater, uel maritus: agit tamẽ ea pſona, quæ paſſa eſt iniuriam. at hic ſi non ageret dominus, nemo alius poſſet agere. & ſic iniuria eſſet inulta: qđ eſſe non debet. Itẽ argum. contra ſuprà, de ſer. cor. l. domi. §. j.

d Conueniri. contra iuſ. e. l. cum. §. ſi iniuria. ſed ibi aliud in ſeruis, aliud in liberis. vel plene ibi dices. Item ar. contra ſup. de neg. geſt. l. item ſi cum. & ſuprà, de acquir. hær. l. is qui putat. in c. quod hic non inſpicitur, nec quod in opinione, nec quod in vero eſt omnino. Accur.

e Iniuriarum. ex eodem facto.

f Eandem rem. id eſt, eandem cãm: quia iam interuenirent, quæ dicuntur ſuprà, de excep. rei iudic. cum quæritur. §. & an eadem.

g Ad damnum, ut Aquilia. Accurſius.

h Altera ad contumeliam. vt iniuriarum, ſed ſi primo egit iniu. ciuiliter. poſtea non aget criminaliter: ut j. eo. l. prætor edixit. §. j. Item uidetur huic l. contra ſuprà, arbor. fur. cæſ. l. ſi colonus. Sol. ut ibi. Item contra j. de act. & oblig. l. qui ſeruum. in prin. hæc ſecundum illam. Item contra C. eod. l. dominum. ſed dico ibi loqui in actione legis Aquiliæ: & de ea dico eam continere damnum. Alij dixerunt de actione iniuriarum, vt contineat damnum non principaliter, ſed ſecundario, ſicut ibi: ſed ſecundum eos non uideo quare ſi egit una, non debeat repelli ſi agat alia: niſi dixerit hoc tunc eſſe cum noluit rationem damni haberi in actione iniuriarũ. Item facit ad legem iſtam j. de priua. delict. l. ij. Sed ar. contra ſuprà, de acquir. hæred. l. illud dubitari.

i Magis. electiuè ponitur. & hoc etiam, niſi in contumeliam fructuarij facta ſit: ut j. proxi. §. in fi. & j. de vſufr. l. vſusfructus. quæ ſunt contra. & eſt ad hoc ſup. ad legem Aquil. l. item Mela. §. pe. & §. fin. & l. ſeq. & l. ſi dominus. & Inſti. eo. §. ſi communi ſeruo. ver. quod ſi uſufruct.

k In meam contumeliam. vt & Inſt. eo. §. ſed ſi libero. & facit ſup. proxi. §. & §. ſi quis ſic. Accur.

l Dabimus. ſi læſus eſt in eius contumeliam: ſi atrox ſit, etiam ſi non ſit læſus in eius contumeliam: ut differat à fructuario.

m Si autem meum, poſſeſſorem.

n Sed non eſſe æquum. aliàs æquum: & hæc eſt bona. & alias iniquum: & tunc Pedius malè dixit: & ideo corrigitur ſtatim.

o Damnationem. ſic & de legat. j. l. ſi ſeruus plurium. in princi. & de ſtipul. ſeruo. l. proinde in princi. Sed contra Inſtit. eo. §. ſi communi. vbi dicit pluris unius iniuriam æſtimari quam alterius, ſi nobilior, vel dignior eſt. Solu. hic corrigitur: vel hic ſunt æquè nobiles, & boni: vel illud tantum ad ſuggillationem dominorum ſit iniuria: hic non. ſed atrociter eſt ſeruus tractatus. Vel uerius hic non negat unũ plus pro ſua dimidia petere, quam alter, ut cum ſi totus eſſet nobilioris, peteret xx. nũc petit x. ſi econtra totus eſſet uilioris domini peteret x. nunc petit v. Accur.

p Portiones. alias petitiones.

Sed ſi unius. CASVS. Princip. huius ſatis declaratur in fine caſus præceden. Seruus meus. Querela tua falſa, uel inſtigatione tua ſeruũ meum Poſcitas fecit flagellari. competit hac actio. ſed ſi eſt mortuus ſeruus ob hoc: agã Aquil. contra te. Quædam. Leuis iniuria facta à libero, leuiter punitur: a ſeruo autem facta, grauiter punitur. Secundo dicit pro iniuria facta à ſeruo oritur paſſo actio iniuriarum noxalis: & eſt in electione domini ſerui uel tradere ſeruum uerberandum, vel dare ſeruum pro noxa: vel emendare iniuriam iudi.

Vide in hũc locũ Bad. j. de ſer. corr. l. j. de ſeruo ãt ordinario vide Cyl. Rho. li. lectio. antiq. vj. c. 32.

est l. & non .§.

Gl. eſt ſi mil'is. in l. ij. §. j. ſi cer. pet. & l. I cõmodato. §. ſic. j. cõmod.

In P.F. non eſt, actio.

ſolius ei* eſſe putaui, nulli competit iniuriarũ actio. Planè ſi ſciui eé pluriũ: ei quidem, qui permiſit, iniuriarũ actio nõ competit:[a] cæteris cõpetit. Si iuſſu tutoris, aut procuratoris,[b] uel curatoris quæſtio habita ſit: cõñs erit dicere, ceſſare[c] iniuriarum actionem.

Seruus meus opera, uel q̃rela[d] tua flagellis cæſus eſt a magiſtratu nr̃o. Mela putat, mihi dandã iniuriarũ aduerſus te, in quantũ[e] ob eã rẽ æquũ iudici uidebitur. Et ſi ſeruus deceſſerit: dominum ei* agere poſſe,[f] Labeo ait: quia de damno, quod per iniuriam factum eſt, agitur: & ita Trebatio placuit. Quædam iniuriæ à liberis hominibus factæ,† leues, & nullius momenti eſſe uidentur.[g] eædem tamen[h] à ſeruis factæ, graues ſunt. Creſcit enim contumelia ex perſona eius, qui contumeliam facit. Cum ſeruus iniuriam facit, maleficium eum admittere, palam eſt. Igitur meritò ſicuti ex cæteris delictis, ita & ex hoc iniuriarum noxalis actio datur.[i] Sed in arbitrio[k] domini eſt, an uelit eum uerberãdum exhibere, ut ita ſatis fiat ei, qui iniuriã paſſus eſt. Neq; erit neceſſe domino, utique eum uerbe-

iudicis arbitrio imponetur modus uerberum, quando ſeruus traditur uerberandus. Tertio dicit: ſi exhibitus eſt ſeruus coram iudice, ut uerberetur iudicis arbitrio pro iniuria, quam fecerat: & uerberatus eſt: amodo ſi paſſus iniuria uelit agere iniuriarum, nõ poterit. idẽ ſi iniuriam remiſiſſet nuda uoluntate. Idẽ ſi ipſe extincta ſit actio iniuriarum: ut his caſibus non poſſit eſſe iniuriarũ actio. Si iuſſu. Seruus meus me iubente fecit tibi iniuriam: teneor act. iniuriarum etiam meo nomine. Seruus autem manumiſſus poſtea ipſe tenetur: non enim debebat dño parere. unde & ſi occidit hominem meo iuſſu: licet ſit poſtea manumiſſus, tamen tenetur. ſi tamen cauſa defendẽdi dominũ ſeruus alicui iniuriam fecit: non tenetur factus liber, nec ego pro eo. Si ſeruus. Seruus in quo habebam uſumfru. fecit mihi iniuriam: cõpetit mihi actio iniuriarum noxalis contra proprietarium: ſecus ſi eſſet ſeruus communis mei & alterius: nam pro iniuria, quam mihi facit, non habeo act. cum ſi extraneo feciſſet, teneor pro eo. Ait prætor. Ponitur edictum cuius ſenſus eſt: facta iniuria alicui, qui ſit in alterius poteſtate: ſi is qui habet eum in poteſtate, non ſit præſens, neque procurator aliquis exiſtat, qui uelit agere pro eo: ipſi paſſo iniuriam prætor permittit agere act. iniuria. cauſa cognita. Secundo loquitur Ul. facta iniuria filio Titij, & Titius ſit præſens, non poteſt tamen agere: quia furioſus eſt, uel alio iuſto impedimento: dicitur quod iſte filius aget hac act. cum pater eius pro abſente ſit. Sed pone quod Titius eſt ſanæ mentis, & præſens: non uult tamen agere iniuriarum: ſed remittit hanc act. Dicitur quòd filius non poteſt agere. & redditur ratio: niſi perſona patris ſit uilis: & perſona filij actoris habilis. nam hoc caſu remiſſio patris non nocet filio. Sed pone, quod pater cœpit agere, & lite conteſtata incipit abeſſe, uel negligit procedere, cum ſit uilis perſona. hoc caſu filius procedet in cauſa ẽt, ſi non ſit emancipatus. Poſtea exponit uerbum edicti: illud ſcilicet, neq; procurator &c. ſcias enim quod ſi procurator patris uult agere: filius non poſſit agere, ſi tamen ipſe procurator negligat, aut colludat: tunc filius agere põt. Et procuratorem, intelligo etiam generalem. poſtea exponit alia uerba edicti, ſi cauſa cognita. nam inſpicitur ſi pater a lõge abeſt, & ſi cito eſt reuerſurus, ut ſic expectetur. Item quæ perſona ſit filij, ut ſi non idonea ad agendũ: ut ſic non admittatur. poſt ea exponit alia uerba edicti: ſcilicet ei qui iniuriã acceperit: & dicit: quòd comprehendunt etiam patrem paſſi iniuriam, ubi facta eſt iniuria nepoti, & pater eſt præſens, auus abeſt: patri dabitur actio. Poſtea dicit: dictum eſt patre abſente filio dari act. plus dico, quod & filius poteſt hoc caſu agere per procuratorem. Item ſi nepoti facta eſt iniuria, & non ſit auus præſens. pater paſſi iniuriam poterit agere per procuratorem. & ſub-

licitur notabilis regula. Poſtea dicit. filius abſente patre egit iniuriarum actio. pater reuerſus nomine filij agere non poterit. Ultimo dicit: filio dat hæc actio quoties nemo agit pro patre. Idem eſt ſecundum ſiue ſit in poteſtate, ſiue emancipatus, ſiue mortuus ſit pater, & filius ſit exhæredatus uel ex parte ſcriptus hæres, & eã adiuit: ſiue abſtinuit ſe à paterna hæreditate: nã ſemper his caſibus filio prædicto paſſo iniuriam datur hæc actio. Franc.

a Non competit. quia non fit iniuria uolenti: ut ſupra, eodem, lege j. §. uſque. & infra §. proxi. & argumen. ſupra, ſolu. matrimo. lege, cum mulier. & ſupra, commo. lege, ſi ut certo. §. planè ſi ſic. & ad hoc ſupra, de ſer. ruſti. prædio. l. per fundum. & de leg. ij. l. cum pater liberis: & manda. lege, ſi præcedente. in fine. & de oper. noui nuntia. lege, de pupillo. §. ſi plurium. & quorũ leg. lege j. §. & ſi alter. & de ſepara. lege j. §. quæſitum. & ad ſenatuſcon. Sylla. l. fina. Accur.

b Aut procuratoris. habentis generalem, & liberam adminiſtrationem. Accur.

c Ceſſare. facit hic tutor, ne pupillo quæratur actio: ut & alias C. de adminiſtra. tuto. l. pupillorum. non ut quæſita pereat: ut ſupra, de admini. tuto. l. Lucius. in fine & ſupra, de fur. lege, tutor, quæ ſunt argumen. contra. & facit ſupra, quod ui, aut clam. l. aut. §. ſimiliter. Accurſius.

d Vel querela. ſcilicet falſa. Accur.

e In quantum. facit Inſti. eo. § pœna.

f Agere poſſe. actione legis Aquiliæ: ut probat ſequens litera. quia &c. non autem in actione iniuriarum uenit damnum: ut ſupra, eodem, lege item apud. §. ſi quis ſeruo. & competunt etiam ſeruo mortuo: ut & ſupra, de actioni. & obligatio. lege, quæcunque. & facit ſupra, eodem. lege, item. §. feciſſe. & C. de accu. lege, non ideo. & ſupra, de condiction. ob cauſam. lege penulti.

g Videntur. & ita modicè coercendæ.

h Eædem tamen. alias tamen eadem. & aliàs, enim uero. & facit ſ. eod. l. prætor. §. atrocem. & l. item apud Labeonem. §. quod ait prætor. & §. prætor ait ſi quid. & C. de epi. & cler. l. ſi quis in hoc. & de libert. & eorum liber. lege ij. item facit ſupra, ſolu. matrimo. lege ſi cum dotem. §. eo autem tempore. & infra, eod. lege. §. ſi ſtatuliber interdum tamen. & §. quod autem ait. & ſupra, ſi ex noxa. cauſa agatur. lege, ſeruum. Accurſius.

i Actio datur. ut & Inſtitu. de noxa. in principio. & §. ſunt autem. In actione autem de dolo diſtinguitur: ut & ſupra de dolo. l. ſi oleum. §. hæc de dolo actio. Accurſius.

k Sed in arbitrio. actore. ſ. pro uindicta ſtipulante, ſecundum Bar.

† In P. F. leues non. nulli' momenti eſſe uidẽtur. n. uero a ſeruis graues ſunt.

Præſta.

randum præſtare: a ſed dabit ei facultas, b præſtare ei ſeruum uerberandum: aut ſi de eo uerberibus ſatis non fiat, c noxæ dedendum, uel litis æſtimationẽ ſuſſerendã, d

Prætor ait, Arbitratu iudicis, utique quaſi e uiri boni ut ille modum uerberum f imponat. Si ante iudicẽ dñs uerberandũ ſeruũ exhibuerit: ut ſatis uerberibus ei fieret, & erit factum arbitratu alicuius: g poſtea actor agere iniuriam perſeuerat, non eſt audiendus. Qui enim accepit ſatisfactionem, iniuriam ſuam remiſit. h Nã ſi nuda uoluntate i iniuriam remiſit: indubitatè dicendum eſt, extingui iniuriarum actionem non minus, quàm ſi tempore k iniuria fuerit abolita. Si iuſſu domini ſeruus iniuriã fecerit, utique dominus conueniri poterit etiam ſuo nomine. l Sed ſi ꝓponatur ſeruus manumiſſus: placet Labeoni, in eum dãdam actionem, quia & noxa caput m ſequitur: nec in omnia ſeruus domino parere debet. Cæterum n ſi & occiderit iuſſu domini: Cornelia eum eximeremus. o Planè ſi defendẽdi domini gratia aliquid fecerit: rationem ei conſtare apparet: p inque eã rem aduerſus agentem exceptio obijcienda erit. Si ſeruus in quo uſusfructus meus eſt, iniuriam mihi fecerit: aduerſus dominum noxali iudicio experiri potero, q neq; debeo deterioris conditionis r ob hoc eſſe: quòd uſumfructum in eo habeam; quàm ſi non haberem: aliter atque ſi ſeruus communis eſſet. Tunc enim non daremus ſocio actionem ea propter, q̃a & ipſe iniuriarũ actione tenetur. s Ait prætor: t Si ei qui in alterius poteſtate erit, iniuria facta eſſe dicetur: & neque is, cuius in poteſtate eſt, pſens erit, neque procurator quiſquam exiſtet, qui eo noĩe agat: cauſa cognita ipſi, qui iniuriam accepiſſe dicetur, iudicium dabo. Filiofamilias u iniuriã paſſo, ſi præſens ſit pater, agere tñ non poſsit ꝓpter furorẽ, uel quem aliũ caſum dementiæ, puto cõpetere iniuriarũ actionẽ. Nam & hic pr̃ eius abſentis loco eſt. x Planè ſi præſens agere nolit, uel quia differt, uel q̃a remittit, atque donat iniuriam: magis eſt, ut filio actio y non detur.

Nam & cũ abeſt, idcirco

a Præſtare. ut iniuriam paſſus habeat ſeruum apud ſe. ſic & in Lombarda de libero homine exhib. l. ſi ſeruus cum uoluntate. & l. ſi quis liber homo. Accur.

b Facultas. iniuriam paſſo hoc poſtulanti. Accur.

c Non ſatisfiat. amittit ergo electionem propter moram. ut ſ. de pecu. l. j. in fine. Accurſius.

d Sufferendam. alternatiua eſt ergo ſententiæ: ut Inſtit. de offi. iud. in princip. & ſupra, de re iudi. l. miles. §. de cẽ. & de cõfeſ. l. certũ § j. & facit ſup. d mino. l. quod ſi minor. §. ſi ſeruus. & ſ. de in. om. in. l. ſi quis. §. in ſeruos. & de his qui deiec. uel effu. l. j. §. cum ſeruus & ſupra, ſi ex nox. cau. agatur. lege, ſi ſeruum.

e Quaſi. aſſertio ueritatis eſt. nam iudex bonus uir dicitur ut hic, & ſ. de uerb. oblig. l. continuus. §. cum ita. & in hoc facit ſupra, pro ſocio, l. in propoſita & de lega. iij. l. fideicom. §. ſic fidei.

† Adde gl. fi. cõ. ot. in l. j. de tral. & in l. Lucius Titi⁹. in l. cũ in bãc. de rebus cre. & in l. ſi uero ante ſ. ſol. matr.

f Verberum. cum uerberandus traditur ex cauſa quæ ſ. proxi. §. dicitur. & hoc edictum non habemus, cui hoc adiungitur.

g Alicuius. ſcilicet iudicis: ut ſ. proxi. §. alias iudicis.

h Remiſit. ſic ſ. de admini. tuto. l. ſi pupillus alterum.

i Nuda uoluntate. ut per abolitionem, ut Inſtit. eod. in fin. & ſ. eo. l. non ſolum. §. j.

k Si tempore. anni: ut C. eo. l. ſi non conuicij.

l Suo nomine. ſ. domini. Acc.

m Noxa caput. ut Inſtit. de noxa. §. omnia.

n Cæterum. l. ſi nóxa caput non ſequatur.

o Eximeremus. reſpon. non: & ſic interrogatiuè legitur ad hoc ſ. de nox. l. ij. & quod ui aut clam. l. in qui. §. ſi tutoris. & de act. & ob. l. ſeruus non ui. & infra, de reg. iur. l. ad ea. & C. ad l. Iul. de ui. l. ſeruus.

p Apparet. ut non teneatur. ut ſupra ad Sylla. lege, cum dominus occiditur. ut ar. ſ. de bon. lib. l. qui cum maior. §. ſi patris.

q Experiri potero. ſic ſ. de noxa. l. qui uſumfructum.

r Conditionis. ſic j. de capti. l. in bello. §. ſi quis ſeruum. ibi, rurſus cum conſtitutio &c. Accur.

s Tenetur. ſi extraneo fecit iniuriam & eſt bona ratio. ut ſ. de noxa. l. cum ſeruus communis. in prin. & ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. j. & ſ. de fur. l. ſeruus cõmunis. in princi. & C. eo. l. apud antiquos. & ſ. tami. er. l. & puto. §. fi. & ar. ſ. de neg. geſt. l. ſiue hæreditaria.

t Ait prætor. plenè ſubſequenter hæc uerba exponuntur.

u Filiofamilias. de tali caſu.

x Abſentis loco eſt. ut & ſ. de iure codic. l. ij. §. furioſus. ſed contra ſ. de procu. l. ij. §. j. ſed expone ut ibi. & facit ſ. ſolu. matr. l. ſi cum dotem. §. ſi ſoluto. & de in ius uocan. l. ſi libertus. & de act. & oblig. l. filiusfa. & j. eo. l. ſerno. §. filio. & ſ. de iudi. l. ſi longius. §. j. & de procur. l. filiusfa. & l. non ſolum. §. ſi pater. Item facit ad hoc ut pater iniuriam filij remittat j. ad le. Iul. de ui. l. qui cœtu. §. fi. & ſ. ad Syl. l. diuus. & C. de reuo. do. l. fi. & in authen. de iureiuran. à mo. §. j. col. v.

y Filio actio. ſecus in filio, qui in patria præiudicium non remittit: ut ſ. de pactis. l. in perſonam. Itẽ ſecus in bono. poſſeſ. quam pater non remittit in præiudicium filij, ut C. de repud. bon. poſſeſ. l. ij. Item hæc uera etiam ſi ex lege Cor. actio iniuriarum oritur ſecundum H. alij contra ſupra, eodem tit. l. lex Cornelia. §. illud. & §. ſequen. Item ſecus in querela inoffi. teſta. ut ſupra, de inoffic. teſta. lege, Papi. in princ.

ADDITIO. Dic ſecundum Barto. quòd ibi erat iniuria ſoli filio, quæ non tranſibat ad patrem: Ideo per patrem non poteſt remitti. unde circa hunc §. quod nota. per gloſſam, in lege, in perſonam. ſupra, de pact. & per Innocen. extra de ſenten. excom. cap. non dubium.

Acte-

datur actio filio: quia ueriſimile eſt patrem, ſi præſens fuiſſet, acturũ [a] fuiſſe. Interdum tamen putamus, & ſi pater remittat, iniuriarum actionem filio dandam: ut puta ſi patris perſona uilis, & abiecta ſit, filij honeſta. Neque enim debet pater uiliſsimus filij ſui contumeliam ad ſuam utilitatem [b] metiri. Ponamus eum eſſe patrem, cui iure, meritoque curator à prætore conſtitueretur. Sed & ſi pater lite conteſtata cœperit abeſſe, [c] vel etiam negligere executionem pater uilis: dicendum eſt, cauſa cognita [d] translationem filio competere. Idem eſt, & ſi emancipatus [e] filius eſſe proponatur. Procuratorem patris prætulit prætor ipſis perſonis, quæ iniuriam paſſæ ſunt. Si tamen procurator aut negligat, aut colludat, aut non ſufficiat [f] aduerſus perſonas, quæ iniuriam fecerint: ipſi potius, qui paſſus eſt iniuriam, actio iniuriarum competit. Procuratorem [g] autem † accipere debemus non utique [h] eum, cui ſpecialiter mandata eſt procuratio actionis iniuriarum, uerùm ſufficit eſſe eum, cui omnium rerum adminiſtratio mandata eſt. Quod autem ait prætor cauſa cognita ipſi, qui iniuriam accepiſſe dicetur, iudicium permitti: ita accipiendum eſt, ut in cognitione cauſæ hoc uerſetur, quàm longè pater abſit, & quando ſuperuenturus [i] ſit: & nunquid is, qui [k] iniuriarum uult actionem mouere, ſegnior, uel inutilis admodum [l] ſit, qui non ſufficiat ad rei alicuius adminiſtrationem, ac per hoc nec ad actionem. [m] Quod deinde † ait, [n] Qui iniuriam accepit, interdum ita accipiendum eſt, ut patri eius competat actio: ut puta nepoti facta eſt iniuria: pater præſens eſt: auus abeſt, ſcribit Iulianus, patri potius [o] dandam iniuriarum actionẽ, quàm ipſi nepoti: ad cuius (inquit) officiũ pertinet, etiam uiuente auo filium ſuum in omnibus tueri. Idem Iulia. ſcribit, filium non tantum ipſum agere debere: [p] uerùm procuratorem dare poſſe. Alioquin (inquit) niſi ei permiſerimus procuratorem dare poſſe, futurum eſt, ut ſi ualetudine impediatur, neque ſit, qui iniuriarum actionem exequatur: impediatur actio. Idem ait, & ſi nepoti facta ſit iniuria, & nemo ſit, qui aui nomine agat, permittendum eſſe patri experiri: & is procuratorem dabit. Omnibus enim, qui ſuo nomine actionem habent, procuratoris dandi eſſe poteſtatẽ. [q] Intelligi autem filium (inquit) familias ſuo nomine [r] agere, cùm patre ceſſante prętor ei agere permittit. Si filiusfamilias iniuriarum egerit, [s] patri actio [t] non competit.

Filiofamilias datur actio iniuriarum exiſtenti in patris poteſtate, & etiam emancipato: vel aliàs liberato à patria poteſtate. Bart.

Idem ait, filiofamilias

[a] Acturum. facit ſuprà, de verb. obl. l. continuus. §. cum ita ſtip. in fi. Sed ar. cõtra ſupra, ſol. ma. l. ij. §. uoluntate. [b] Vtilitatem. aliàs vilitatem, aliàs vtilitatẽ. & ad hoc ſuprà, ſol. matr. l. ſi cũ dotem, §. eo autem tempore. [c] Abeſſe. nec ſit procurator patris, qui agat. [d] Cauſa cognita, hoc expone: ut. ĩ. eo. §. quod autem. & facit ĩ. ead. l. §. idem ait filio. Acc. [e] Si emancipatus, poſt litem conteſt. à patre, in poteſtate tamen erat cum ſibi facta fuerit iniuria aliàs qui ſine diſtinctione ageret. & facit ad hãc trãſlationem, C. de rei vxo. actio. l. j. § uideamus. & ſ. de vſu fru. l. ſed et ſi quis §. ſi operas. & C. communia de leg. l. fin. §. j. ibi, ſanciamus itaque, &c. & de leg. j. l. cum res. & ĩ. de ſepul. uiol. l. iij. § non perpetuę. & ĩ ea. l. §. fi. & ſuprà, de iudicijs, l. tam ex contractib. ſed an ſi de nouo incipiat agere filius an procedet in inſtantia patris? dic quòd in prima inſtantia procedet: ut arg. d. l. tã ex contractibus. de rei vxo. act. de calumnia tamen iurabit filius: ut C. de iureiur. propter calumniã dan. authen. principales. [f] Nõ ſufficiat. vel quia non põt probare mandatũ: vel quia pauper. arg. ſ. man. l. ſi procuratorẽ. §. ſi ignorantes. Vel quia alias habet tot adminiſtrare, vt huic nõ poſſit ſuffeſſe, argu ſ. de procura. l. ſi filiusfam. §. j. & l. ſeq. vel forte propter potentiã aduerſarij: ar. ſ. de alien. iudic. l. iij. in princi. vel quia neſcit talia facere, quia eſt ſimplex. ut infrà, eod §. quod autem ait. [g] Procuratorem. fac. ſ. de ſol. l. vero. & ſ. de adminiſtra. tut. l. ſi duo. in fi. & ſ. de pact. l. nã. ſed arg. cõtra ſupra, de proc. l. Pompon. in princ. cum ſuis concordantijs. [h] Non utique. ſ. tantum. [i] Si peruenturus. vt ſ. de iud. l. ſi longius. in prin. [k] Is qui. l. filius. [l] Admodum. id eſt, valde. [m] Ad actionem. intentandam. [n] Quod deinde ait. ei daturũ actionem. Accur. [o] Patri potius. vt procuratori aui. & facit ſupra, de procur. l. filius. [p] Agere debere. quãdo ipſe accepit iniuriam: vt ſ. de act. & obl. l. filius. Acc. [q] Poteſtatem. ad hoc ſ. de procu. l. j. §. vſus. & C. de procur. l. j. § fi. & ſup. fam. erci. l. planè. & ſ. eo. l. non ſolum. §. agere. quandoq; etiã eſt neceſſe per procuratorẽ agere: vt C. de proc. l. pe. quãq; ẽt nõ poteſt, ẽt ſi uult: ut in criminalibus: ut ĩ. de pub. iud. l. pen. §. ad crimen. niſi quãque in crimine iniuriarũ: vt C. de ſtu. l. fi. Ex iudicio ãt cõſtat quẽlibet poſſe ordinare procuratorem i ſue reũ: ſ. de pe. l. j. in princ. Accur. [r] Suo nomine. ergo hoc caſu de calumnia iurabit, cũ legitimã habet adminiſtrationem: ut C. de iureiur. propter calũ. dan. l. ij. §. quòd obſeruari. [s] Egerit. & exegerit. Idem tamen vr & ſi non egerit in caſu licito. Acc. [t] Patri actio. volẽti agere poſt de iniuria filij nomine, actione iã intẽtata per filium: at ſuo poteſt: ut ſ e. l. j. §. fi. & ĩ e. l. pater. Ac. Hoc

l. adhuc.

† Iſte tex. eſt ualde notab. & ſin. adhoc, quòd quẽadmodũ procurator conſtitutus ad negotium, ſiue negotia, per conſequentiam ẽt deducere rẽ in iudiciũ, per gl. no. in l. cum minor. ſ. rem ratã habe. ita ẽt conſtitutus hoc modo, cõſtituo te procuratorem terũ mearũ, nam vĩ cõſtitutus ad recuperãda, & exigenda nomina debitorum. Bolog.

† Scribẽ. hic, maximè Barto. dicũt hunc textũ not. ad hoc, quòd nepos dẽr alr a patre ſuo, nõ ãt ab auo, & hoc dum dicit text. in omnib. tueri. Bol.

a Hoc caſu facit ī.ea.l § filio. Accur. Floren.

b Ad hæredes patris. cum forte pater iam nomine filij eſſet litem conteſtatus ſecundum R. & facit ſupra, de operis liberto l. ſi operarum ∽. & C. de rei uxor. act. §. uideamus. & § & hoc ex. Item facit ſupra, ſoluto matrimo l. ſi marito. §. ſi uoluntate ∽. & C. de vſufruc. l. fin. Accur.

periic. & commo. rei ven. l. cuſtodiam. & facit ſup. eo l. item apud. §. ait prætor. ſic econtra maior dicitur. quæ à ſeruo fit: ut ſup. l. proxi. §. quædam. Acc.

e Iniuriarum. vt ī. eo. l. j. in fi. & C. eo. l. ij. & Inſt. eo. §. patitur. Accur.

iniuriarum nomine actionẽ dari, quoties nemo eſt, q patris nomine experiatur: & hoc caſu [a] quaſi patremfamiliãs conſtitui. Quare ſiue emancipatus, ſiue ex parte hæres ſcriptus fuerit, vel etiam exhęredatus, ſiue paterna hęreditate abſtinuerit: executionẽ litis ei dandam. Eſſe. n. petabſurdum, quem prętor manente patria poteſtate ad actionẽ admittẽdum putauerit, ei patrifamiliãs vltionem iniuriarum ſuarum eripi, & trãſferri ad patrem, qui eum, quãtum in ipſo eſt, omiſerit: aut (qđ eſt indignius) ad hæredes patris, [b] ad quos non pertinere iniuriam filiofamiliãs factam, proculdubio eſt.

Paul. li. lv. ad edi. XVIII.

EVM, qui nocentem infamauit, [c] nõ eſſe bonum, & æquum ob eam rem condemnari. Peccata enim nocentium nota eſſe, & oportere, & expedire. Si ſeruus ſeruo fecerit iniuriam, perinde agendũ eſt, [d] quaſi ſi domino feciſſet. Si nupta filiafamilias iniuriam acceperit: & uir, & pater iniuriarum [e] agent. Pomponius rectè putant, tanti patri condemnandũ eſſe reum, quanti cõdemnaretur, ſi ea uidua eſſet. Viro tãti, quanti condemnaretur, ſi ea nullius in poteſtate eſſet: qꝫ ſua cuiuſque iniuria propriam æſtimationem haberet. Et ideo ſi nupta in nullius poteſtate ſit: non ideo minus eam iniuriarum agere poſſe, quòd [f] & uir ſuo nomine [g] agat.

Quando iniuria infertur in aliquem principaliter, ueritas inſpicitur potius, quàm opinio. & cum infertur in aliquem per cõſequentiam, inſpicitur opinio, potiusquam ueritas. Bart.

Si iniuria mihi fiat ab eo, cui ſim ignotus, aut ſi quis putet me Lucium Titium eſſe, cum ſim Caius Seius: præualet, qđ principale eſt, iniuriam eũ mihi facere uelle, nã certus ſum ego, [h] licet ille putet me [i] alium eſſe, quam ſim: & ideo iniuriarum habeo † actionẽ. At cùm aliquis filiusfam. [k] patremfamil. putat, [l] non põt uideri iniuriã patri facere: non magis quã uiro, ſi mulierem uiduã eſſe credat: quia neq; in perſonam eorũ [m] confert iniuria: nec trãsferri perſonę putatio ex perſona filiorũ ad eos põt. cum affectus [n] iniuriam facientis in hũc tanquam in patremfam. conſiſtat, quod ſi ſciſſet [o] filiumfamil. eſſe, tametſi neſciſſet, cuius filius eſſet: dicerem (inquit) patrem ſuo nomine iniuriarum agere poſſe: nec mi-

† In P.F. non eſt, actionẽ.

E Vm qui nocentem. CASVS. Dixi de aliquo multa mala: & erant uera: non teneor hac actione: & redditur ratio in litera. Secundo dicit ſeruus tuus fecit iniuriã ſeruo meo, habeo hanc actionem perinde, ac ſi mihi feciſſet iniuriam. quod expone vt in gloſ. domini mei Accur. Tertio: filiam tuam duxi in uxorem: facta eſt ei iniuria, dicitur, quòd oritur actio patri, item mihi viro, & in quantum dicit. ſi autem erat ſui iuris, & ego agam, & ipſa: nec una tollitur per alteram ∽. Quarto dicit: quidam me non cognoſcẽs fecit mihi iniuriam: bene ∽ tenetur. Idem ſi credebat me eſſe ∽ alium. Nam & hoc caſu mihi teneta r hac actione, ſi autem qui fecit mihi iniuriam, credit me eſſe patremfa. hoc caſu nõ uidetur fieri iniuria viro: ſecus ſi faciens iniuriam ſciat me filiũ eſſe, licet ignoret cuius: vel ſciat Bertam nuptam: nec ſciat cui. nam his caſibus fit iniuria patri, item viro: & eis cõpetit hæc actio. Franc.

c Infamauit. Non tamẽ libello famoſo: vt C. de fam. lib. l. j. Item hoc ſiue ∽ in iudicio agendo iniuriarum, ſiue alio modo etiam extra ius: vt patet generali ratione: peccata enim &c. & ad hoc C. e. l. ſi non es. & l. ſi non conuicij. & l. pen. & ſup. ad Syll. l. lege. & C. de offi. re. prouin. l. iuſtiſſimos. & in decretis. ij. q. j. c. ſi peccauerit. Accur.

d Perinde agendum eſt. & ita iniuriarum naſcitur actio: ſed non in tantum: ut ī. eo l. prætor. §. pe. & ī. de

f Quod. i. quia.

g Nomine. ſ. viri. i. pro iniuria, quę uidetur uiro fieri, cũ ejus vxori fiat.

h Certus ſum ego. & ſic non obſt. ſ. e. l. item apud. §. cui. vbi dicitur incertæ perſonæ non fieri iniuriam ∽.

i Putet me. ad §. iſtum facit ī. quod vi aut clam. l. aut qui §. ſi quis dum. & ad leg. Aquil. l. ſcientiam. §. qui cũ aliter. & de furt. l. falſus. §. qui alienũ. & de negot. geſt. l. item ſi cum putaui. §. fin. & de ter. cor. l. doli. & infrà, de adult. l. ſi poſtulauerit. §. ſi liber. & infra, proxi. § in fin. Sed contra inf. proxi. § in princ. Sed ibi extra perſonam patientis producitur: & ſic duo contra propoſitum inferentis: quod non poteſt eſſe: & ſic ẽt poteſt tolli aliud contra. ī. eo. l. item apud. §. interdum. Item non obſt. ī. e. l. illud. §. fina. quia ibi non habuit animum inferendi iniuriam alicui. & eodem modo reſpondeo ad l. ſi cum ſerno. ī. eo. Item facit argu. contra. ī. quibus ex cauſis in poſ. ea. l. Fulcinius. § quod ſi aduerſus. & C. de hæred. inſtit. l. ſi pater. & ſuprà, de iuriſd. omn. iud. l. ſi per errorẽ. ſed in hoc exigebatur conſenſus duorum: quod hic non eſt.

k Cum aliquis filiumfamil. ex parte ſuppoſiti: patremfamil. ex parte appoſiti. Acc.

l Putat. i. credit patremfam. qui filiusfa. eſt. Acc.

m In perſonam eorum. ſ. parentum ∽.

n Affectus. qui inſpicitur: ut ſupra, eodem lege, illud. in principio.

o Sciſſet. mutat caſum. & ſicut hic ſubijcit, loquitur ſ. eo. l. j. in prin. & §. ſiue autem ∽.

nus uirum,[a] ſi ille nuptã eſſe ſciret.[b] Nam qui hæc non ignorat, cuicũque patri, cuicunque marito, per filium, per uxorem[c] uult facere iniuriam.

Caius lib. xxij. ad edictum prouinciale. XIX.

SI creditor meus, cui paratus ſum ſoluere, in iniuriam meam fideiuſſores meos interpellauerit: iniuriarum tenetur.[c]

Modeſtinus lib. xij. Reſpõſorum. XX.

SI iniuriæ faciẽdæ gratia Seia domũ abſentis debitoris ſignaſſet ſine authoritate eius, qui concedendi ius, p̃tãtemue habuit: iniuriarum actionem intendi poſſe reſpondit.[d]

Iabolenus lib. ix. Epiſtolarum XXI.

INiuriarũ æſtimatio[e] non ad id tp̃s, quo iudicatur, ſed ad id, quo facta eſt, referri debet.

Vlpianus lib. j. ad edict. prætoris. XXII.

SI liber pro fugitiuo apprehenſus[f] erit: iniuriarum cum eo agit.[g]

Paul. lib. iiij. ad edi. XXIII.

QVi[h] in domum alienam inuito dño introijt, quamuis in ius uocati, actionẽ iniuriarum in eũ cõpetere, Offilius ait.

Vlp. lib. xv. ad edictum præto. XXIIII.

SI quis proprium ſeruũ diſtrahere prohibeatur à quolibet, iniuriarum experiri poteſt.[i]

Idẽ li. xviij. ad edi. XXV.

SI ſtuprum ſerua paſſa ſit,[l] iniuriarum actio domino dabitur. at ſi cęlauit mancipium, uel quid aliud furandi animo fecit, etiam furti:[k] uel ſi uirginem immaturam ſtuprauerit: etiam legis Aquiliæ actionem[l] competere, quidam putant.

Paulus lib. xix. ad Sabinum. XXVI.

SI quis ſeruum meum, uel filium meum ludibrio habeat, licet conſentientem:[n] tamen ego iniuriam iam uideor accipere: ueluti ſi in popinam duxerit illum, ſi alea luſerit.[n] Sed hoc utrunque[o] tunc locum habere poteſt, quoties ille, qui ſuadet, animum iniuriæ faciendæ habet. Atquin poteſt malum cõſilium dare

---

[a] Vxorem. poſſe agere.

[b] Sciret. licet ignoret cuius eſſet. aliud eſt in ſeruo. nam ſi fiat iniuria ab ignorante, cum eſſet nõ facturus ſi dominum cognouiſſet: nõ tenetur: ut in cõtrario. ſ. eodem. l. item apud. §. interdum. Vel dic, quòd licet nõ crederet eius filiũ, uel uxorem: tamen animus eius erat, ut cuiuſcunque eſſet filius, uel uxor, idẽ facturus eſſet: ut ſubijcit: ſecus ſi nullo modo feciſſet ſi Titij, puta filium, uel uxorem cognouiſſet eſſe: ut ibi. poteſt tamẽ tunc agi filij, uxorisve nomine: ar. ſ. e. l. item apud. §. ſi quis ſic. & facit ſupra, ad Maced. l. ſed Iulianus. §. item ſi duo.

SI creditor. CASVS. Creditor meus cum uellem ei ſoluere, interpellauit fideiuſſores meos cauſa me iniuriandi. Dicitur quòd habeo hanc actionem cõtra eũ. Franciſc.

[c] Tenetur, ſupra, qui ſatiſda. cog. l. ſi uerò pro. §. qui pro. Accur.

SI iniuriæ. CASVS. Domum debitoris abſentis in iniuriam eius ſignaui. quaſi debitoris mei, ſine authoritate eius, qui poteſt hoc concedere. dicitur quod teneor hac actione. Franciſ.

[d] Poſſe reſpõdit. & facit ſ. de furt. l. qui uas. in prin. & §. fina. & l. qui iniuriæ. & C. ut nemini lic. ſine iudic. autho. ſign. impo. l. j. & ij. & ſ. de pę. l. ij. & ſ. de reg. iu. l. nemo de domo. & C. ad legem Iuliam, de ui publi. l. in poſſeſ. & l. is qui in domum. ſ. eo.

[e] INiuriarũ æſtimatio. aliàs actio, aliàs æſtimatio. & dic referri ad tempus illatæ iniuriæ, cum fortè poſtea ſit facta uilior perſona, uel econtra honeſtior: & fiet hæc æſtimatio per ſacramentum agentis, qui iuret, quòd tantum de ſuo potius amiſiſſet, quam hanc iniuriam eſſet paſſus, non ſe paſſurũ iniuriam pro tanto, uel nolle eſſe tantum lucratũ. arg. ſ. de pœ. l. pe. & ſic intelligitur Inſti. eo. §. pœna. ſed cũ hæc actio deſcendat ex lege Corn. non iniuriam paſſus, ſed iudex æſtimat: ut infra, eodem. l. conſtitutionibus. §. fina. & eſt ſic ad legem ſupra, ſi quis cau. l. qui autem. § illud. & ſupra, ſi tab. teſt. ex. l. j. in fine. & de eden. l. ubi. §. ſ. de ſer. cor. i. dol. §. fina. Sed argum. contra ſ. manda. l. ſi procuratorem. §. mandati. & infra, de iur. fiſc. l. iij.

§. diui fratres.

SI liber. CASVS. Cœpi liberum hominẽ ſciens eum liberum, quaſi fugitiuũ ſeruum meum, teneor ei hac actione. Franc.

[f] Apprehenſus. a ſciente liberum, & cauſa inferendæ iniuriæ: ne obſit ſ. eo. l. illud. §. ſi quis. at ſeruum fugitiuum capere licet: ut ſupra, de ſer. fugiti. l. j. §. unuſquiſque.

[g] Agit. apprehenſus. Acc.

QVi in domũ. CASVS. Qui domũ alienam inuito domino domus, iurat: licet intret cauſa uocandi eum in ius, actio. Iniuriarum tenetur. Franc.

[h] Qui in domũ. ut & ſupra, de in ius uoc. l. plerique. & in authent. ut de funct. ſeu fune. §. j. col. v. & ſupra, de furt. l. uulgaris. §. qui furti. & infra, de regu. iuris. l. nemo de domo. & ſupra, eodem. l. ſi iniuriæ.

SI quis. CASVS. Si quis prohibet me uendere ſeruum meum: iniuriarum actione tenetur. Franc.

[i] Experiri poteſt. ut infra, eo. l. iniuriarum. §. penulti. & §. fin.

SI ſtuprum. CASVS. Stupraſti ancillam meã: teneris mihi hac actione. ſi autem ſeruum meum cęlaſti furti teneris. ſi autẽ ancillã meã nondum uiripotentem ſtupraſti, teneris etiam actione legis Aquiliæ. Franc.

[k] Etiam furti. cum non erat meretrix: aliàs ceſſat furti: ut ſup. de furt. l. uerũ. & l. fullo. j. §. qui ancillã. quæ ſunt contra. & facit ſup. eo. l. ſed eſt quæſtionis. §. ſi. & ſ. de adult. l. inter liberas. in prin.

[l] Actionem. ſed ſi matura, ceſſat Aquil. ut ſupra ad legem Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi oliuam. Accur.

SI quis ſeruum. CASVS. Seruũ meum, uel filium meũ ludibrio habuiſti. ut ſi in popinã eũ poſuiſti, ſi malã ducere eũ feciſti uitã: licet ipſe filius cõſentiret: ſi tamen animo iniuriãdi hoc feciſti, teneris mihi hac actione. ſi autem ignorabas eũ ſeruum, & ei perſuaſiſti hoc: ſerui corrupti actione teneris mihi. Franc.

[m] Conſentientem. ſic ſ. e. l. j. §. uſque. & infra, de ſic. l. lege. §. fin.

[n] Luſerit. i. ludere fecit.

[o] Hoc utrunque. alias ubicunque, & aliàs utrunque.

[t] Adde an iniuriã filio illatam pater remittere poſſit? uide in l. ſed ſi unius. §. filiusfam. ſ. eo. gl. & Barto in l. ſi perſonã. ſup. de pac. ubi ꝙ ſic: niſi ſit illata per coniunctã perſonã. l. Lucius. ſecundum Bart. ſup. ſo. matrimo. & Alexan. in præal. §. filiusfam.

[r] Quanti per l. xij. tabu. æſtimarentur iniuriæ, declarat Gel. lib. xx. noct. Atti. cap. j.

alias, is q.

ei, qui dominum ignoret. & ideo incipit ſerui corrupti actio neceſſaria eſſe.[a]

Idem lib. xxvij. ad edictum. XXVII.

SI ſtatua[†] patris tui in monumento[b] poſita ſaxis[c] cæſa eſt: ſepulchri uiolati agi non poſſe, iniuriarũ poſſe, Labeo ſcribit.

Vlpianus lib. xxxiiij. ad Sab. XXVIII.

INiuriarum actio in bonis noſtris[d] non computatur ante, quam litem conteſtemur.

Paul. li. . ad Sab. XXIX.

SI ſeruum cuius noīe iniuriarum actio tibi cõpetit, manumiſeris, aut alienaueris, ſupereſt tibi iniuriarum actio[e]

Vlpianus lib. xlij. ad Sabinum. XXX.

SEruo[f] autem manumiſſo non competere actionem ob iniuriam, quam in ſeruitute paſſus eſt, quis dubitet?[g] Filio[h] ſi iniuria facta ſit: cùm utrique tam filio, quam patri acquiſita actio ſit, non eadem utique facięda æſtimatio eſt.

Paulus libr. x. ad Sabinum. XXXI.

CVm poſſit propter filij dignitatem maior ipſi, quàm patri iniuria facta eſſe.

Vlpianus lib. xlij. ad Sabinum. XXXII.

NEc magiſtratibus licet[†] aliquid iniurioſè facere. Si quid igitur per iniuriam fecerit magiſtratus uel quaſi priuatus, uel fiducia magiſtratus: iniuriarum poteſt conueniri. Sed utrum depoſito magiſtratu: an uerò & quandiu eſt in magiſtratu? Sed uerius eſt, ſi is magiſtratus eſt, qui ſine fraude[i] in ius uocari non poteſt: expectandum eſſe, quoad magiſtratu abeat.[k] Quod ſi ex minoribus magiſtratibus erit, id eſt, qui ſine imperio, aut ſine poteſtate ſunt magiſtratus: & in ipſo magiſtratu poſſe eos conueniri.

Paulus libro x. ad Sabinum. XXXIII.

a Neceſſaria eſſe. quia ceſſat iniuriarũ: ut ſup. l. item apud. §. interdum. & facit ſupra, de ſer. corrupt. l. doli uerbum. §. ſi quis dolo. & l. j. §. fina. Accur.

SI ſtatua. CASVS. Statuas poſitas in honorẽ patris mei iuxta monumentũ eius, ſi aliquis proijciens lapides eas deſtruxit, hac actio. agam: non actio. ſepulchri uiolati. Fr.

b In monumento. i. iuxta monumentum: alioqui ſi in ipſo monumento affixa, uel nõ affixa eſſet, ſecus eſſet: ut inf. de ſepulcr. uiolat. l. ij. cõtra. uel ibi erat ſepulchrum, hic monumentum nondum religioſum. Itẽ nec ibi dicitur dari ſepulchri uiolati: ſed interdictum quod ui aut clam. Accur.

c Saxis. id eſt, percuſſione lapidum.

INiuriarum CASVS. Actio iniuriarum mihi cõpetens non dicitur in bonis meis: & ideo non tranſmittitur ad hæredes ante litem conteſtatam. Franc.

d In bonis noſtris. quo ad hoc ut tranſmittamus ad hæredes: ut inſt. de perpet. & tempo. actio. §. ſed hæredibus. ſed dum uiuimus eſt in bonis: ut tam per nos, quã per alios exercemus: ut ſupra, eod. l. ſed ſi unius. §. idẽ ait & ſi nepoti. unde & uendere eam poſſum: ut C. de hæredi. uendi. l. fina. licet quidem contra. per l. iſtam. Eſt autem ratio quare non tranſmittimus: quia ad ſolam uindictam datur: ut ſupra, de col. bonn. l. cum emancipati. §. emancipatus. & facit ſup. eod. l. iniuriarum. actio. in prin. & ſ. eo. l. item apud. § ſi quis Aſtrologus. uerſi. iniuriarum. & de uerb. ſigni. l. ſi cui. §. j. & de popul. actio. l. penult. & ſup. ſi quis cau. l. ſi eum. §. qui iniur. & de his qui deiecer. uel effu. l. ſi uero. §. hæc autem. & ſup. ad legẽ Falc. l. pœnales. in princ. & de leg. j. l. ſi pluribus. in fin. & C. ex delic. defuo. l. j. Acc.

† Iſte tex. probat quod infamia facta contra defunctũ eſt hæredis iniuria: & ideo poteſt hæres agere iniuriarum actione, textus eſt expreſſus & ibi apoſtillaui cũ ſecundùm Bulo. in l. j. §. etſi ſint. ſup. eod.

SI ſeruum. CASVS. Seruo meo facta eſt iniuria, & ſic mihi nata eſt actio iniuriarum: hanc actionem non perdo, licet ſeruum illum uendam, uel manumittam. & h. d. hæc lex, & princi. ſeq. Secundo dicit: filio facta eſt iniuria: & ſic tam patri quã filio nata eſt hæc actio. non tamen fiet æſtimatio eadem. poteſt enim eſſe maior iniuria ratione filij, cum ſit forte in dignitate, non pater. & h. d. hæc lex, & duæ ſeq. Franc.

e Actio. adiungitur legi ſequenti. & facit ſup. arbor. furt. cæſ. l. fin. & quod ui aut clam. l. ſi, qui in puteum. §. ſi poſtea. & de optio. legat. l. ſi Pamphilo. & ſi quid in frau. patro. l. j. §. ſi ſeruo. Acc.

f SEruo. facit ſup. de actio. & obli. l. quæcunque. & de ſer. corrup. l. doli. in fin. ſed argu. contra ſup. quãdo dies leg. ced. l. ſi uſusfruc. in fin. Acc.

g Quis dubitet. quaſi dicat nullus dubitat, quin non competat etiam poſt manumiſſionẽ uel alienationem.

h Filio. facit ſupra, de procura. l. non ſolum. §. ſi pater. & infra, eod. l. pater. & ſup. eod. l. ſed ſi §. filiuſfamilias interdum. & ſup. de pact. l. in perſonam.

NEc magiſtratibus. CASVS. Si magiſtratus facit alicui iniuriam, tenetur hac act. & ſi eſt de maioribus magiſtratibus, conuenietur finito officio: ſi autem eſt de minimis magiſtratibus, conuenietur etiam durante officio. Franc.

i Qui ſine fraude. id eſt, pœna. ut ſupra, de ædil. edic. l. cum autem. §. excipitur. ut qui habet merum imperium: ut hic. & ſup. de in ius uo. ao. l. ij. & ſup. quibus ex cauſis maior. l. ſed & ſi per prætorem. §. ait prætor. & hoc caſu loquitur ſup. ſi iudi. l. pars. quæ uidetur contra finem huius legis hoc autẽ fallit, quando in officio delinquunt, ut C. ad legem Iuliam repetundarum. l. in bemus, & quando actio tempore periret uſque ad conteſta. lit. uel hodie ad executionem. ut ſupra, de offic. præſi. l. ſenatuſconſulto. & C. de anna. exceptio. l. ut perfectius. ſed hodie dicunt quidam indiſtinctè eos conueniri etiam durante magiſtratu coram epiſcopo locorum: ut in authent. ut diffe. iudi. §. ſi tamen. col. ix. ſed Ioan. dicit ibi, quando in officio delinquunt: ut hic erat. minores autem dic, qui habent ſimplicem iuriſdictionem: tamen hi poſſunt conueniri, ut ſubijcit. & ſupra quod metus cauſa. l. continet. & ad legem Aquiliã. l. quemadmodum. §. magiſtratus. & facit ad primam partem tantum inf. de adulter. l. ſi adulterum. §. fine. & infra l. prox. & ſupra, de operis noui nunt. l. de pup. § ſi quis ipſi. & ſup. de tute. & ratio. diſtra. l. non ſi. §. fin. & l. ſeq. item ad totam l. fa. ſup. eod. l. iniuriarum. §. j. & ij. de offic. præfec. prætor. & Illyri. l. de ordinario. Apparet ex præmiſſis quod in caſu huius legis indiſtinctè conueniuntur etiam durante magiſtratu cum in eo delinquerit. Accur.

k Abeat. id eſt, recedat. Accur.

† Pulchre in hac ſententia Marcus Cic. li. j. Epiſt. ad Quintum fratrem epiſtol. j.

Quod

Quod reipublicæ. CASVS. Cum quidam miles ſe male habuerat in prælio: iudex ſiue poteſtas terræ fecit ſcutum prædicti militis perforari. & hoc fecit, vt alij milites ſint fortes in prælio. Dicitur quòd iſte poteſtas non tenetur hac actio. Fran.

ex cau. in poſ. ea. l. hæc autem. §. fin. & C. de tut. & cura. qui ſatis non deder. l. fina.

g Danda erit. ſic ergo defenſio filij in ſubſidium conceditur filio: ut hic, & ff. de noxal. l. noxalis & l. quoties. ſic & aliàs appellandi tẽpus indulgetur ſeruo. Item no. quod licet patri recuſare defenſionem: cũ nullum uſumfructũ ei afferat lex: vt C. de bonis, q̃ libe. l. fi. §. fin. autem patre. Acc.

Qvod reipublicæ ne-
randæ † cã ſm bonos mores fit: et ſi ad contumeliã [a] alicuius pertinet: quia tñ nõ ea mẽte magiſtratus facit, ut iniuriam faciat, ſed ad uindictam magiſtratus † publicè reſpiciat: actione iniuriarum non tenetur.

Caius lib. xxij. ad edictum prouin. XXXIIII.

SI plures ſerui aliquẽ ſimul cæciderint, aut cõuicium alicui fecerint: ſingulorum propriũ eſt maleficium. [b] & tãto maior iniuria, quanto a pluribus admiſſa eſt. imò ẽt tot iniuriæ ſunt, quot & perſonæ [c] iniuriam facientium.

Vlpia. lib. lij. de omnibus tribunalibus. XXXV.

SI quis iniuriam atrocem fecerit, qui cõtẽnere [d] iniuriarũ iudicium poſſit ob infamiam ſuam, & egeſtatem: prætor † acriter exequi hanc rẽ debet: & eos, qui iniuriam fecerunt coercere. [e]

Iulianus lib. xlv. Digeſtorum. XXXVI.

SI filij nõie cum patre iniuriarum agere uelim, & is procuratorẽ det: non intelligitur filius defendi, niſi iudicatum ſolui ſatiſdetur. [f] & ideo actio aduerſus filiũ, tanquã a patre ñ d̃fendaĩ, dãda erit. [g]

Martianus li. xiiij. Inſtitutionum XXXVII.

COnſtitutionibus principalibus cauet, ea quæ infamandi alterius cã in monumenta publica poſita [h] ſunt, tolli de medio. Etiam ex lege Cornelia [i] iniuriarum actio ciuiliter moueri põt, condemnatione æſtimatione [k] iudicis facienda.

Scæuola lib. iiij. regularum. XXXVIII.

SEnatuſconſulto cauetur, ne quis imaginẽ Imperatoris in inuidiam alterius portet. [l] & qui contra fecerit, in uincula publica mittatur.

Venuleius lib. ij. Public. iudiciorum. XXXIX.

VEſtem † ſordidam rei [m] nomine in publico habere, capillumve [n] ſummittere, nulli licet: niſi ita coniunctus eſt affinitate, ut inuitus in reum teſtimonium [o] dicere cogi non poſſit.

Macer lib. ij. publicorũ iudiciorum. XL.

a Ad contumeliam. vt ſi alicuius ſcutũ perforet: quia in bello malè ſe habuerat. Azo. & facit. ff. eod. l. iniuriarum. §. j. & ij. & §. quæ iure. & de furt. lege, qui iniuriæ. in prin. & ff. de termino moto. l. ij. §. de pœna. & ff. ſi omiſ. cau. teſt. l. quis aũt. §. ſi patronus. in fi. §. & ſ. l. prox. Acc.

SI plures ſerui. CASVS. plures ſerui aliquem verberauerunt. quilibet dicitur delinquere. & tot ſunt iniuriæ, quot ſunt perſonæ facientes iniuriã. quod expone ut in glo. Franc.

b Maleficium. ut ff. ad le. Aquil. l. ita uulneratus. in fi.

c Quot & perſonæ. ſi ſunt plurium ſerui. uel dic quod unius. ſed tunc ſufficeret tantum præſtari, quantum ſi liber præſtaret: ut ff. ſi famil. furt. feciſſe dicatur. l. j. & ad legem Aquil. l. illud licet ſint plura facta: ut ſupra, de iuriſdict. om. iud. l. ſi familiæ.

SI quis. CASVS. Quidã fecit mihi iniuriam: nihil habet: & ſic non poteſt mihi ſatiſfacere. Dicitur, quod punitur corporaliter. Fran.

d Contemnere. contemnit: quia emendare iniuriam pecuniariter nõ poteſt. Item. nec nocet ei infamia. ad quod C. ut in cer. tem. l. iij. infamatur enim iniuriarum damnatus: ut ſupra, de ijs qui notan. infam. l. j.

e Coercere. corporaliter. ad quod ff. de pœn. l. j. §. fi. & ff. ſec. l. fi. & ff. de admi. tuto. l. Alphenus. & de in ius uocan. l. fina.

SI filij nomine. CASVS. Filius tuus fecit mihi iniuriam, uolo agere cõtra te patrem nomine filij tui. tu ordinas quendam procuratorem, qui defendat filium tuum qui procurator non vult ſatiſdare iudicatum ſolui. Dicitur quod non dicitur defendi hic filius: & ideo ipſe filius ſe debet defendere. Franc.

f Satiſdetur: vt ff. qui ſatiſda. cog. l. ſi filius. & ff. qui.

COnſtitutionibus. CASVS. Carmen famoſum de aliquo eſt poſitum ſup. quoddam monumentũ. Dicitur quòd tolli debet, ſiue remoueri. & qui impoſuit: tenetur act. iniuriarũ ciuili, non ſolum lege Cornelia prætoria: & ſit condemnatio arbitrio iudicis. Fran.

h Poſit. Id eſt, publicè poſita: ut carmen famoſum.

i Etiam ex lege Cornelia. non ſolũ prætoria. & facit Inſtit. eod. §. ſed & lex & §. in ſumma. & ff. eod. l. prætor. §. poſſe.

k Aeſtimatione. quod dic ut ff. eo. l. iniuriarum æſtimatio. ſed ſi criminaliter. tunc dic ut ff. eodem. l. fi.

SEnatuſcõſulto. CASVS. Portabam quãdam ſtatuã principis: ideo (vt dicebam) quia timebã Titium, qui me uolebat occidere, ut dicebam. & hoc faciebam in iniuriã Titij. dicitur quòd, teneor Titio hac actione. Franc.

l Portet. ff. de pœ. l. capitalium. §. ad ſtatuas.

VEſtem. CASVS. Cũ quidam eſſet accuſatus de aliquo crimine: portare uolebam ueſtes nigras, vel barbam longam in ſignum triſtitiæ futuræ de accuſato. dicitur quòd non poſſum, niſi eſſem de coniunctis. Fran. Accur.

m Rei. id eſt, accuſati.

n Capillumve. ſic dictum in ſignum triſtitiæ, & cauſa inferendæ iniuriæ faciebat.

o Teſtimonium. quæ ſunt iſtæ, habes ff. de teſt. l. lege Iulia. his enim hoc facere permittitur propter dolorem. & ſic ratio ſanguinis tollit præſcriptionem inferendæ iniuriæ. ſic C. de adult. l. ſi quis adulterij. & de epiſ. & cle. l. eum qui. & quod falſo tut. aut. l. ſi ſe. & facit ſup. Item apud. §. generaliter.

† Vide Budæ. hic in annot. poſterior. qui legendum putat uindicandæ, id eſt, aſſerendæ ab improbis & facinoroſis.

† maieſtatis.

† atrocitér.

† Ad leg. huius intelligentiam uide Budæ. in anno. poſterio. hic. Et de ueſtibus ſordidis uide etiã Mandoſ. in gl. Facul. §. volentes, in uer. mutatur, uerſ. veſtis etiam deprecandi rei cauſa. Ratio autem huius tex. eſt quia animus iniuriandi non præſumitur inter coniũctos uſque ad ſeptimum gradũ gl. eſt no. l. l. uirũ. ſu. de iuſt. & iur. quã limitabis, ut per Bart. ibi. ſ. niſi in atrociſſimis delictis.

† Quib. & alijs etiam modis ſummitur. ut p Mandoſ. ſu per 4. commiſ. hoc ipſo uer.

DIuus Seuerus Dionyſio Diogeni ita reſcripſit: Atrocis iniuriȩ dãnatus in ordine decurionũ eſſe nõ pôt. a nec ꝓdeſſe tibi debet error b pſidũ, aut eius, q de te aliqd ꝓnũtiauerit, c aut eorũ qui ꝯtra formam iuris manſiſſe te in ordine decurionum putauerint. d

Neratius libr. v. membranarum. XLI.

PAter, cuius filio e facta eſt iniuria, nõ eſt impediendus, quò minus duobus iudicijs & ſuã iniuriã perſequatur, & filij.

Paul li. v. iniurarum. XLII.

IVdici ab appellatoribus f conuicium fieri non oportet: alioquin infamia notantur. g

Caius libro iij. regularum. XLIII.

QVi iniuriarũ actionẽ h per calumniã inſtituit, extra ordinem i damnatur: id eſt exilium, aut relegationẽ, aut ordinis amotionẽ patitur.

Iabolenus lib. ix. ex poſterio. Labeonis. XLIIII.

SI inferiorum ædium dominus, ſuperioris uicini † fumigandi cã fumũ faceret: aut ſi ſuperior uicinus in inferiores ædes qd aut ꝓiecerit, aut infuderit: negat Labeo, iniuriarũ agi poſſe: qđ falſum puto, ſi tamen k iniuriæ faciendæ cauſa immittitur.

Hermogenianus li. v. iuris epitom. XLV.

DE iniuria nunc extra ordinem ex cauſa, & ex perſona l ſtatui ſolet. Et ſerui quidem flagellis cȩſi dominis reſtituuntur: liberi uerò humilioris quidem loci fuſtibus ſubijciuntur: cȩteri autem uel exilio temporali, uel interdictione m rei certæ coercentur.

TITVLVS XI.

DE EXTRAORdinarijs criminibus.

Paulus lib. v. ſententiarum. I.

SOlicitatores † alienarum nuptiarum, n itemque matrimonio

DIuus. CASVS. Dãnatus pro iniuria atroci, eſt infamis: & ideo non poteſt eſſe decurio: nec prodeſt ei error iudicis. quod dic ut in gl. Fran. Accur.

a Non poteſt. quia eſt infamis: ut C. de digni. l. ij. li. xij. & C. qui ex cau. infa. ir. l. decuriones. & C. de decu. l. ſi infamia. lib. x. Accur.

b Error. in iure. Accur.

c Pronuntiauerit. ſuper iniuria: non autem aliquid dixit de remotione ab ordine: ſed putauit te poſſe remanere. Alij dicunt, ꝗ expreſſe pronuntiauit, quod in ordine remaneret.

d Putauerint. imo minorata pœna minuatur infamia: ut C. ex quib. cau. infa. ir. leg. & ſi ſeuerior. Sol. ibi cauſa cognita fuit minorata: hic non, ut hic, & ꝟ. ad munic. l. ordine. circa prin. Vel dic, quod hic non fuit minorata. ſed hoc dicit hæc l. Alij ut P. dicũt in hoc crimine pœna minorata non tolli infamiã, ut pote atrociori: ſed aucta ſic. Item nec obſtat ꝟ. de pœnis. l. in ſeruorum. quia & ibi fuit aucta: quod hic non fuit.

PAter. CASVS. Facta iniuria filio, pater pôt ſuo nomine agere iniuriarum: item & nomine filij. Fran. Accurſi.

e Pater cuius filio. facit. ſup. eo. l. j. §. ſi. & l. ſed ſi uni°. §. ſi. & de procura. l. nõ ſolum. §. ſi pater. & ĩ. eodem. le. ſeruo. §. filio. & l. eum poſſit.

IVdici. CASVS. Qui appellat à ſnĩa iudicis, nõ debet iniuriã dicere ipſi iudici à quo appellat. & ſi dicit, tenetur hac actione: & cõdẽnatus fit infamis. F. A.

f Iudici ab appellatorib. ut ꝟ. de appel. l. illud idem. & econtra ut C. de appell. l. & in maiorib. & l. ſi quis prouocatione.

g Notantur. poſt condemnationem in actione iniuriarum de eis facta.

QVi iniuriarum. CASVS. Qui accuſat per calũniam criminaliter Titium de iniuria, & non ꝓbat extra ordinem damnatur, & datur in exilium, uel ſimilem pœnam patitur. Fran. Accur.

h Qui iniuriarum actionem. i. accuſationem.

i Extra ordinem. i. criminaliter. & facit ꝟ. ad Turp. l. ſi quis repetere. §. ſi ſtellionatus.

SI inferiorũ. CASVS. Dominus inferioris domus facit fumum cã me iniuriandi in alta domo. dicitur ꝙ tenetur hac act. Itẽ ſi proijcio aquam, uel aliquid aliud in inferiorem domum iniuriæ cã, teneor hac act. Fran.

k Si ta nẽ facit ĩ. ſi ſer. uen. l. ſicuti. §. Ariſto. ſed quidam ſignant contra. ſed non eſt. Accur.

DE Iniuria. CASVS. Iniuriam faciens poteſt puniri extra ordinem, ſecundum qualitatẽ perſonæ, quæ facit iniuriam: & quæ ſuſtinet. hinc ẽ quòd ſeruus faciens iniuriam, uerberatur, & dño redditur. liber uerò ſi eſt uilis perſona fuſtibus ſubijcitur. cæteri autem homines, uel in exilium dantur, uel certo loco interdicuntur. Franc. Acc.

l Ex pſona. dic ut ſ. e. l. prætor. §. atrocẽ. & l. ſed ſi unius. §. quȩdã. & facit l. lex Corn. §. ſi. & in ſti. eo. §. in ſumma. & ĩ. e. l. ſi quis iniuriã. & de ſuſp. tut. l. tutor. §. tutores. uerſ. ſed ſciendum.

m Vel interdictione. quia interdicet fortè ei ars ſua.

DE EXTRAORdinarijs criminibus.

Supra de priuatis, et nominatis criminibus, nũc de innominatis, ſecundũ Azo. Vel dic ſecundum B. ſic: De priuatis delictis, ex quibus etiam ciuiles naſcuntur actiones poſuimus, dicturi, infra de his criminibus, ex quibus ſola criminales oriuntur actiones, publicã, ordinariamq; pœnã irrogãtes, præmittimus de his criminibus, ex quibus ſunt executiones criminales, & extraordinaria, & priuata.

SOlicitatores. CASVS. Qui ſolicitat uxorem alienam uolens cum ea iacere: uel dic quòd uult eam accipere in uxorem: licet nõ habuit effectum hoc delictum, ad aliquem tamen peruenit actum. extra ordinem punitur. Secundo enumerat quædam delicta, quȩ puniuntur extra ordinem: ut ſi quis fimum corruptum in aliquẽ deiecit, uel aquas, uel lacũ deſtruxit, uel quid aliud ad iniuriã publicam contaminauit. Tertio enumerat quædam alia delicta, quæ puniuntur extra ordinem. Fran.

n Nuptiarum. i. uxorum nuptarum, ut cum eis rem habeant.

† Malum uicinũ uidere potoris apud Mandot. & Ingrati. c. 46.

† De fumo quot modis accipiatur, et ꝙ ſit res ſordida, et pernitioſa Mando. ſuper xix. cõ. in uer. remiſſoriam.

† Ad huius legis materiam plene excutiẽdam uide Bal. in l. ſi fugitiui. C. de ſeruis fug. & l. arboribus. ſupra de uſu fruct. in l. datis ope. C. qui accu. nõ poſſunt, & in l. ſerui autem. de infa.

Inter-

rum interpellatores, a & ſi effectu ſceleris potiri nō poſſunt propter uoluntatem b pernicioſæ libidinis, extra ordinem puniuntur. Fit iiuria ꝯ bonos mores, ueluti ſi quis fimo corrupto aliquem perfuderit: c cœno, luto oblinierit: aquas ſpurcauerit: d fiſtulas, lacus, quidve aliud ad iniuriā publicā cōtaminauerit, e in quos grauiter animaduerti ſolet. Qui puero f ſtuprum, abducto f ab eo, uel corrupto comite, pſuaſerit: aut mulierē, puellamve interpellauerit: qd ve impudicitiæ gratia fecerit: † domum præbuerit: pretiumve quò id g perſuaderet, dederit: perfecto flagitio punitur h capite: imperfecto in inſulam deportatur: i corrupti comites ſummo † ſupplicio k afficiuntur.

Cœtus illicitos prohibet fieri, etiam à ueteranis ſub prætextu religionis. h. d. Fran.

Vlpianus libr. iiij. Opinionum. II.

SVb prætextu religionis, uel ſub ſpecie ſoluendi uoti cœtus illicitos l nec à ueteranis m tentari oportet.

De ſtellionatus crimine, uel expilatæ hæreditatis poteſt quis accuſari, non tamen publica accuſationes ſunt. h. d. Fran.

Idem libr. tertio de adul- terijs. III.

STellionatus, uel expilatæ hereditatis iudicia accuſationem quidem hñt: ſed nō ſunt publica. n

Fœmina quæ ſtudioſè fecit abortum, in exilium temporale damnatur. h. d. Fran.

Martianus libr. j Regularum. IIII.

DIuus Seuerus, & Antoninus reſcripſerūt ea, quæ data opera partum abegerit, o à præſide in temporale exilium p dandam. Indignum enim uideri, impunè eam maritum liberis fraudaſſe.

Vlpianus lib. v. de offic. proconſulis. V.

IN eum, cuius inſtinctu ad infamandum dominum ſeruus ad ſtatuam cō fugiſſe cōpertus erit: prætor corrupti ſerui actionem, quæ ex edicto perpetuo competit, ſeuerè animaduertetur. q

Idem libro viij. de officio proconſulis. VI.

ANnonam attentare, & uexare, uel maximè Dardanarij r † ſolent: quorum auaritiæ obuiam itum eſt tam mandatis, quàm conſtitutionibus. Mandatis denique ita cauetur, Prætere a debebis s cuſtodire, ne Dardanarij ullius mercis ſint: t ne aut ab ijs, qui coem-

a Interpellatores. qui eas uolūt in uxores: licet hoc eſſe non poſſit. Accur.

b Propter uoluntatem. ſic C. de epiſco. & cleri. l. ſi quis non dicam. & de furt. l. ſi quis ſeruo alieno ſuaſerit. & ad legem Iul. maieſtat. l. quiſquis. & C. ſi quacunque præd. pot. l. j. in princi. Sed arg. contra ſupra, de ijs qui not. infa. l. qui autem. item arg. contra ī. quod quiſque iur. l. j. in fi. ſed hic ſpeciale propter enormitatem criminis. ſed ad hic peruenerunt ad aliquē actum? Reſpon. ſic ut ad colloquium, uel baſia, quæ ſunt præcedentia ueneris: ut ī. de adult. l. quod ait lex. aliàs contra: ut ī. de pœ. l. cogitationis. & adde hic quod not. C. de his q ad ec. cō fu. l. præſenti. circa princip. & facit ſupra, titu. j. l. item apud. §. ſi quis uirgines. & C. de ſica. l. fina.

c Perfuderit. id eſt, ſi quid comburatur cum aliquo, cuius fumus eſt peſtifer, ut ſulphur: quo caſu fumus dicitur corruptus. aliàs eſt fimo corrupto, & tunc eam turpitudinem in alterum deiecit. Acc.

d Spurcauerit. id eſt, cōtaminauerit, ſpurca tamen propriè eſt, quod ab ore porci cadit.

e Contaminauerit. facit C. de re milit. l. cum ſupra, lib. xij.

f Abducto. ſcilicet comite.

g Quò id. aliàs in

h Punitur. hic ergo de ordinario crimine tractat, ſcilicet de adul. & ſtupro. uel dic punit, id eſt, puniri ſolet. & facit Inſti. de publicis iudic. §. item Iulia.

i Deportatur. erant enim corrupti comites: & ſic aliquod conamen interuenit. Accur.

k Summo ſupplicio. quod mors eſt &c. ut ī. de pę. ultimum ſupplicium.

l SVb prætextu. Illicitos. quales omnes ſunt, niſi ſpecialiter contra probentur, ut ſupra. de col. illi. l. iij. §. j. & facit C. de ſacroſanctis eccleſijs. l. qui ſub prætextu.

m Nec à ueteranis. non ſolum a iuuenibus.

n STellionatus. Non ſunt publica. ut ſupra, de his qui not. infa. l. quid ergo. §. fin. & ī. de cri. ſtel. l. j. & iij. §. pe. & C. de cri. ſtel. l. iij.

o DIuus. Abegerit. id eſt abortum fecerit.

p Exiliū. ante quadraginta dies: † quia ante nō erat homo: poſtea de homicidio tenetur ſecundum legē Moyſi, uel legem Pompeiam de parricidijs: ut infra de parricid. l. j. & facit C. ad legem Cornel. de ſica. l. penulti. & infra, ad legem Cornel. de ſica. l. ſi mulierem. Accurſius.

IN eū. CASVS. Inſtigaſti ſeruū meum, ut fugeret ad ſtatuam quaſi conquerēs de me, qđ nimis eram crudelis contra eum, & ſic cauſa me infamandi. dicit quod non ſolum teneris actio. ſerui corrupti, ſed etiam extra ordinē puniris. Frā. Accurſius.

q Animaduertetur. facit ī. de ſer. corrupt. l. corrumpitur. & infra de pęnis. l. capitalium. §. ad ſtatuas.

ANnonam. CASVS. Erant olim quidam, qui emebant omne bladum quod poterāt & poſtea uendebant carius: & iſti uocabantur Dardanarii. erant & quidam alij qui colligebant multum bladi: & nolebant uendere, niſi cum erat carum. Dicitur ergo quod præſides curēt, ne hæc fiant. puniendo eos qui talia faciunt. iubet etiam puniri eos, qui ſtateras ſi ue menſuras habēt falſas. Francīſ. Accurſius.

r Dardanarij. qui ſic a quodam Dardano factionum authore dicebantur: qui maximè dabat operam, ut annona carior fieret, emendo omnem quam inuenire poſſet, ut poſtea ſolus uenderet ſicut uellet.

s Debebis. O præſes prouinciarum.

t Mercis ſint. ſcilicet comparatores, uel negotiatores, id eſt, interdicas eis negotiatoribus, quales ſunt Tricoli. & facit infra, de pœnis, lege mortis.

*Tribonianus detraxit hinc § textumq; extat l. ſententiarum Paul. lib. 5.

† Anton. Augu. lib. emendat. iij. cap. ix. donec non domū Florentiæ legi admonet.

† Tu expone. i. ultimo ſupplicio. & iſte tex allegatur p Roma. in ſuis ſing. quod mulier recipiens pecuniam, ut amaſiū tuū in domo conducat, & receptet, puniatur talis mulier pœna capitali: cū iſte textus ſi recte inſpiciet, hoc non pbatur qa ſolū loquit l comite, & non in alio. Bolog.

† Nol. gl. fin. adhoc quod mulier, dans operam ad ſuffocandum filiū, quem habet in utero iam p xl. dies, tenetur de homicidio idē I quocunq; alio operatore. Bolo.

† In Pan. P. non eſt partum ſed puto omiſſum l entia librarij.

† Dardanarij, q dicant, pulchrè Neb. in lexico iuris ciuilis l dictione Dardanarius. Vide in hūc locū quæ de Thalete Mileſio & Syracuſio quodā refert Ariſto. lib. j. pol. c. vij.

ptas[a] merces ſupprimũt, [b] aut à locupletioribus, qui fructus ſuos æquis pretijs uendere nolũt, dũ minus uberes prouentus † [c] expectant, annona oneretur. Pœna aũt in hos uaria ſtatuitur. nam plerunq; ſi negotiantes ſunt, negotiatione tm̃ eis interdicitur: interdũ & relegari ſolet, humiliores [d] ad opus publicum dari. Onerat annonam ẽt ſtateræ [e] adulterinæ, de quibus diuus Traianus edictũ propoſuit: quo edicto pœnam legis Corneliæ [f] in eos ſtatuit perinde, ac ſi lege teſtamẽtaria, quod teſtm̃ falſum ſcripſiſſet, ſignaſſet, recitaſſet, damnatus eſſet. Sed & diuꝰ Hadrianus eum, qui falſas menſuras habuerat, in inſulam relegauit. [g]

Idem lib. ix. de officio proconſul.s. VII.

SAccularij, [h] † qui uetitas in ſacculis artes exercentes, partem ſubducunt, [i] partem ſubtrahũt: † item qui directarij appellantur, hoc eſt ij, qui in aliena cœnacula ſe dirigunt furandi animo, plus quam fures puniendi ſunt. Idcircoque aut ad tempus in opus dantur publicum, aut fuſtibus caſtigantur, & dimittuntur, aut ad tp̃s relegantur. † Sunt præterea crimina, quæ ad executionẽ [k] præſidis pertinẽt: ut puta ſi quis inſtrumẽta ſua prodita eſſe dicat. [l] Nã huius rei executio [m] præfecto urbis a diuis Fratribus data eſt. Sunt quædam, † quæ more prouinciarum coercitionem ſolent admittere: ut in prouincia Arabia [n] σκοπελισμὸν † crimen appellant, cuius rei admiſſum tale eſt: plerique [o] inimicorum ſolent in prædium inimici σκοπελίζειν, id eſt, lapides ponere indicio [p] futuros, quod ſi quis eum agrum coluiſſet malo letho periturus eſſet inſidijs eorum, † qui ſcopulos [q] poſuiſſent. Quæ res [r] tantum terrorem habet, ut nemo ad eũ agrum accedere audeat crudelitatẽ timẽs eorum, qui ſcopeliſmon fecerũt. Hanc rem [s] præſides exequi ſolent grauiter uſque ad pęnã capitis: quia & ipſa res mortem comminat. In Aegypto, qui chomata [t] † rũpit, uel diſſoluit (hi ſunt [u] aggeres [x] qui q̃dẽ ſolent aquã Niloticam [y] continere) æque plecti-

a Coemptas. Quia plures ſimul emunt, ut ſic annonã cariorem facerent, & ſic habeat coemptas. alias eſt emptas.

b Supprimunt. ſupple, ut annona oneretur, quod eſt infrà.

c Prouentus. id eſt, ut plus uendatur. caue, quia non cogit locupletes uẽdere: nec punit ſi non uend. nt ſ. ad legem Iuli. an. de an. l. ij. ſed alios qui emunt ut cariꝰ uendant: nam per iſtos etiam locupletes ſeruant.

d Humiliores. id eſt, inferiores, quales ſunt: ut C. de inceſt. nup. l. humilem. & facit ſupra, titul. j. l. finali. & de incend. l. ſi adius.

e Stateræ. id eſt, menſuræ, uel inſtrumenta quędam, quibus fit menſura.

f Corneliæ. de falſis, quæ eſt infra, de fal. l. penul.

g Relegauit. ut & infra, ad legẽ Cornel. de fal. l. penul. §. fin. & facit infra, de pœn. l. in dardanarius. & quod no. ſupra, de dolo. l. arbitrio. §. de eo.

h Saccularij. CASVS. Præcipit puniri ſaccularios, & qui ſint, dicit in gl. domini mei Accur. Item præcipit puniri directarios. & exponit qui ſint directarij, & dicit quæ pœna eis imponatur. Secundo dicit: qui inſtrumentum meũ abiecit, ex quo dolen, & paſſus ſum damnum, punitur extra ordinem. Tertio iubet puniri capite eos, qui ponunt lapides in aliquo fundo, & per hoc dant intelligere, quòd ſi quis colat illum, quod occidetur ab eis. Quarto dicit: cum in Egypto non pluat, aqua nili ſpargebatur certo tempore anni per fundos: & quilibet includebat de illa aqua in foſſatis ſuorum fundorum. ſi ergo al quis iſtos foſſatos rumpat, uel deſtruat, & ſic aqua recedit, punitur extra ordinem. Item cum arbores plantentur in ripis illorum foſſatorum, ut ripæ non ruant ſi quis illas arbores inciderit grauiſſime punitur. Item cum ſint aliqua inſtrumenta, ſiue ductæ per quas diuiditur aqua Nili, quæ ueniebat in fundos de ſtercoribus, ſi quis eas obſtruat, grauiter punitur. Fran. Acc.

h Saccularij. qui ſaccos ferunt plenos mercibus falſis, & falſis nummis: & cum eis ſoluitur pro merce pecunia, partem pecuniæ furantur, negantes ſe accepiſſe quantum acceperant. & quod reddunt, ex parte fuit dantis, ex parte eorum tantum. & ideo fallunt retenta bona pecunia, cum ſibi cambiri traditam poſcunt. Azon. Vel ſaccularij, id eſt, loculatores. uel tertio, ſecundùm H. id eſt, qui in ſaccis portant merces de ſuper bonas: inferius malas in eodẽ ſacco.

i Subducunt. neritas ſupponentes bonis mercibus, quas oſtendunt. H. ad hoc, & ſuperius ptimum reſpon. facit infra, de effrac. l. prima. §. ſimili modo. & C. de princ. agent. in rebus. l. j. in fine.

k Executionem. aliàs perſecutionẽ.

l Prodita eſſe dicat. id eſt, manifeſta eſſe, quo eſt læſus, argu. infra, de pœn. s. l. ſi quis aliquid. ij. §. inſtrumenta.

m Executio. aliàs perſecutio.

n Arabia. ſequitur Græcum. & facit infra, de pœn. l. aut facta. §. fina.

o Plerique. ut eſt in illo Græco.

p Indicio id eſt, ut indicaretur, quòd ſi quis &c.

q Scopulos. i. lapides.

r Quæ res. id eſt. delicta, uel facta.

s Hanc rem. id eſt delictum. & facit C. ut nemi. lice. ſine iudic. authar. l. j. & ij.

t Qui chomata. id eſt, aggeres: ut ſtatim ponit: choma enim propriè dicitur diuiſio. nã diuiduntur, ſcilicet aggeres, ſeu chomata loca abinuicem. dicitur etiam ſieri coma uocis: cum in hac uox exaltatur: ſima uerò cum in eodem ſtatu retinetur: periodus uerò cum deprimitur.

u Hi ſunt. melius dixiſſet hæc ſunt: & exponit chomata.

x Ageres. id eſt, chomata. Accur.

y Niloticam. in Ægypto non pluit: & ideo certis temporibus anni egreditur aqua Nili per prædia: & quilibet in ſuo prædio facit aggeres, ut aquam contineat: & de his dicit hic. Sunt & alij aggeres, qui ſunt iuxta flumen Nili: & ſi quis eos rumpit, flammis ibi comburitur: ut C. de Nili aggeri-

† Prouentus appellatione q̃ ueniãt, Ma dot. in Gl. Facul. §. & taxam ac prouentus.

† Vide in hinc l. Petri Criniti lib. de ho. diſci. xvij. c. 8. & Celiũ rho. li. lec. anti. 13. ca. l. & Budæu in an. poſt.

† Pan. F. item qui detectarij. In manu ſcript. exẽp a. dietarij.

† In P. Fl. eſt lex ſic incipiens, prout etiã infra ſunt quædã ubi ponitur caput, ſeu lex.

† Vide in hunc §. Alcia. lib. præter. ij. hoc ipſo ut. & Crinitum li. 8. c. 10.

† id eſt, lapidum poſitionem. σκοπελισμὸς.

† Alias ex cuſſionẽ.

† P. Fl. qui σκοπελισμοῦ.

† Forte excuſſio.

† l. aggerea qui terra aggeſta facti ſunt, quib. Nili aqua coercetur. Budæ. hic Egi. Petr.

† Nugatur hic totus Acc.

tur extra ordinem. Sed ꝓ ꝓditione ſua, & ꝓ admiſſi menſura quidam a opere publico, aut metallo plectunt: & metallo b qdem ſecundũ ſuam dignitaté, ſi qs arborem ſycomororum c exciderit. Nam & hæc res uindicat̃ extra ordinem nõ leui pœna: idcirco, ꝗ hæ arbores colligũt d aggeres Niloticos, per quos incrementa Nili diſpenſantur, & diminutiones æquè coercentur. e Commata etiam & diacopi, f qui in aggerib' g fiũt, plecti efficiunt h eos, qui id in his admiſerint.

Paulus lib. j. Sententiarum. VIII.

IN circulatores, i qui ſerpentes circunferũt, & proponunt. k ſi cui ob eorum metum damnum datum eſt, pro modo admiſſi actio dabitur. l

TITVLVS XII.

DE SEPVLCHRO VIOLATO.

Cõdemnatus act. in fact. de ſepulchro uiolato, ẽ infamis. Fr. A.

Vlpianus li. ij. ad edict. prætoris. I.

SEpulchri uiolati actio m infamiam irrogat. n

Idem libro. xviij. ad edict. præt. II.

SI ſepulchrum quis diruat, o ceſſat Aquilia p quod ui tamen, aut clam q agendum erit. Et ita de ſtatua, de monuméto r euulſa Celſus ſcribit. s Idem quærit, ſi neque applumbata fuerit, t neque affixa, an pars monumenti effecta ſit, an uerò maneat in bonis noſtris? Et Celſus ſcribit, ſic eſſe u monuméti, ut oſſaria: x & ideo quod ui, aut clã interdicto y locũ fore.

Idem li. xxv. ad edictum prætoris. III.

PRætor ait, Cuius dolo malo ſepulchrum uiolatum eſſe dicetur, in eum in factum iudicium dabo: ut ei, ad quem

---

ge tib. l. j. Accurſius.

a Quidam. ſcilicet, prædictorum rumpentium dictam aquam.

b Et metallo. i. in opus metalli. & eſt differentia inter hanc pœnã, & metallum: de quo ſubijcit: ut j. de pœn. l. aut damnũ §. inter eos. Accur.

c Sycomorum. ficus eſt Aegyptia prædulcis ſine granis.

d Colligunt. i. retinent, ne ruant.

e Coercentur. ne fluant. Accur.

f Commata etiã, & diacopi. hæc duo idem ſignificant. & dicitur diacopi, à dia: quod eſt duo: & copos, quod eſt diuiſio: ꝗa in duas partes æquę diuidebantur: ſunt ergo hic cõmata inſtrumenta, quibus aqua diuidebatur, & deriuabatur.

g In aggeribus. id eſt, iuxta aggeres. Accur.

h Efficiunt. i. faciunt eos puniri. Azo.

i IN circulatores. CASVS. Quidam portant ſecũ ſerpentes, ſiue biſſas: & faciunt timorem aliquibus: qui ducti timore fugiunt, & ſua dimittunt, quæ ibi habebant: & alij ueniũt, qui ea furantur. dicit quòd iſti portantes ſerpentes grauiter puniuntur. Fra. Accurſij.

In circulatores. à circunfero, & eſt in, præpoſitio. Accurſius.

k Et proponunt. ſ. ſubito alicui, ut metu ſerpentino fugiat, ſuaq; dimittat, ut interim alius occupet.

l Actio dabitur. id eſt, accuſatio, de qua pœna eſt extraordinaria.

DE SEPVLCHRO VIOLATO.

m SEpulchri. Actio. ſcilicet, in factum: ut infra, lege iij. in principio. non ſolum accuſatio.

n Irrogat. condemnatione facta.

SI ſepulchra. CASVS. Deſtruxi ſepulchrum tuum diruendo ipſum, teneor quod ui, aut clam. idem ſi ſtatuam ſupra ſepulchrum tuum poſitam deſtruxi. ſiue ſit affixa, ſiue ſit applumbata ſepulchro, ſiue non. nam teneor interdicto quod ui, aut clam, non Aquil. Franc. Accur.

o Diruat. ſine iudicis authoritate: ut ſup. de aqua pluuia ar. l. quanquam. § j.

p Ceſſat Aquilia. quia non poſſum me dicere dominum ſepulch. aliàs Aquil. actio competit hero: ut ſ. ad leg. Aquil. l. item Mela. §. legis. Accur.

q Aut clam. ſ. ad opus reſtituendum.

r De monumento. quæ affixa ſerat monumento: ut differat à ſequenti. Accur.

s Scribit. ſcilicet, ut non agatur Aquilia: ſed interdicto quod ui, aut clã, & de ſepulchro uiolato.

t Fuerit. ſ. ſtatua. Accurſius.

u Eſſe. ſ. ſtatuam. Accur.

x Oſſaria. ſic in li. Ioan. aliàs, oſſuariam. Et dic oſſuariam, urnam in qua oſſa reconduntur: uel, id eſt, monumenta.

y Interdicto. & ceſſat Aquilia, & ad hoc ſupra, quod ui, aut clam l. is qui in puteum. §. ſi quis de monumento. & l. denique. §. quęſitum, in fi. Sed contra. ſupra de iniur. l. ſi ſtatua. Solu. ut ibi.

PRætor. CASVS. Dolo cuius ſepulchrũ uiolatum eſt, tenetur actione in factũ ad intereſſe ei, ad quẽ ꝑtinet ſepulchrum, ſi nemo ſit ad quẽ pertineat: uel ſi eſt, non tñ uult agere: prætor ꝑmittit cuicunque uolenti agere actio. uſque ad centum aureos. ſed ſi plures ſunt, qui uolunt agere: præfertur, qui iuſtiorem cauſam habet. Item ſi quis in ſepulchro alieno habitauerit, uel ædificium aliquod non ſepulchri cauſa ibi fecit: quicunque uult agere contra eum, prætor permittit uſque ad quantitatem ducentorum aureorum. Poſtea Vlpianus exponit uerba prædicta, & dicit, apparet ex primis uerbis edicti, eum, qui uiolat ſepulchrum, ita demum teneri, ſi dolo malo hoc facit. impuberes ergo non tenentur hoc edicto, cum dolo careant. & appellatione ſepulchri omnia locus ſepulturæ continetur.

Si quis. Heres ſi inferat mortuum in hæreditarium ſepulchrum, tenetur quandoque ſepulchri violati: ut ſi prohibuerat teſtator ne hæredes aliquem ibi inferrent. ſeruari enim debet voluntas teſtatoris. Idẽ ſi uni hæredem conceſſit inferre. alijs uetuit. nam ſeruabitur uoluntas defuncti. Secundo dicit: corpus poſitum in uno loco, animo alibi portandi, bene poteſt transferri: & non patitur pœnam, qui transfert: licet ſi bene uellet facere, debet licentiam impetrare ab epiſcopo, uel principe. Tertio prohibet ſepeliri aliquem intra ciuitatem: & pœna imponitur in eos, qui ſepe-

Oo 4

In. P. F. ſycamino nem. Hal. Siconmi - non.

P. F. diſpenſant, & coercẽtur: & de minutione æque coercent.

Commata hic ſunt aquarum emiſſoria, & inciſa, ad hoc ſtructa ut Nilus uiciſſim admittatur in arua, aut intra alueum contineatur. uide Budęum in poſterio. annota. in hunc ipſum locum.

i. meatus quidã interciſi, & hiantes per quos Nili aqua tranſmittitur in arua remotiora legetibus deſtinata. Budęus.

De ſepulchris, & eorum uiolatione nonnihil Cęli' lib. ix. cap. xliiij.

aliàs, de ſepulchri uiolatu.

ſepeliunt intra ciuitatem, & in magiſtratum , qui hoc patitur. & locū ſepulchri publicari iubet : & inde mortuum traſferri. & ſi conſuetudo erat ante hanc legem poſſe in ciuitate ſepeliri, eam conſuetudinem tollit.

Si quia in ſepulchro. Qui habitat in ſepulchro, uel ædificium ibi facit: quicūque uult agere contra eum, poteſt. Secundo dicit: qui cadauera ſpoliāt: ſi quidem cum armis capite puniuntur ſi ſine armis, in metallū damnatur. Tertio dicit, iudex, qui cognoſcit ſuper act. ſepulchri uiolati, debet æſtimare intereſſe agētis inſpecta iniuria. Item lucro uiolantis ſepulchrū. Item damno ex hoc contingente. non tamē minoris cōdemnet iudex, quam ſi extraneus ageret. qđ eſt centum aureorum contra uiolantem: & contra inhabitantem ducentorum.

Si ad plures. Sepulchum plurium uiolaui. dicitur ꝙ hæc actio omnibus datur contra me in eo, quod cuiuſque intereſt. Secūdo dicit, ſepulchro uiolato ille, cuius intereſt, non uult agere: imò tenuit. dicitur quòd poteſt pœnitere ante lit. conteſt. ab alio. Tertio dicit, ſeruus tuus in ſepulchro meo habitat, uel ibi ædificauit. dicitur quòd poteſt accuſari. noxalis autem non datur. ſed ſi domum habeat ſeruus in ſepulcro, non tamen habitat ibi, noxalis datur. Vltimo dicit: hæc actio, quæ ex hoc edicto datur, eſt popularis. Franc. Accur.

pertineat, quanti ob eam rem æquum uidebit, [a] ꝯdénetur. Si nemo erit, ad qué ꝑtineat, ſiue agere nolet: [b] quicunque agere uolet, ei centum aureorū [c] actionem dabo. Si plures agere uolent: cuius [d] iuſtiſsima [e] cā eſſe uideatur, ei agendi ꝑtātem faciā. Si quis in ſepulchro dolo malo habitauerit, ędificium ve aliud, quàm quod ſepulchri cā factum ſit habuerit: in eū, ſi quis agere eo noīe uolet, [f] ducentorum aureorum iudicium dabo. Prima uerba oſtendunt, eum demum ex hoc [g] plecti, qui dolo malo uiolauit. Si igitur dolus abſit, ceſſabit in eiuſdem [h] perſona. [i] Igitur doli non capaces, ut admodum impuberes, [k] & omnes, qui non animo uiolandi accedunt, [l] excuſati ſunt.

Sepulchri autem appellatione omnem ſepulturæ locum contineri, exiſtimādum eſt. [m]

Si quis in hęreditarium [n] ſepulchrum inferat, quāuis hæres: tamen pōt ſepulchri uiolati teneri, ſi fortè ꝯ uoluntatem teſtōris intulit. Licet enim cauere teſtatori, ne quis eò inferatur: vt reſcripto Imperatoris Antonini cauetur. ſeruari enim uoluntatem eius oportere. Ergo & ſi cauit, ut unus tantum hæredum inferat: ſeruabitur, ut ſolus inferat. Non perpetuæ ſepulturæ tradita corpora poſſe transferri, edicto diui Seueri continetur: [o] quo mandatur, ne corpora detinerentur, aut uexarentur: aut prohiberentur [p] per territoria [q] oppidorum transferri.

Diuus tamen [r] Marcus reſcripſit, nullam pœnam meruiſſe eos, qui corpus defuncti in itinere per uicos, aut oppida tranſuexerunt: quamuis talia fieri ſine permiſſu [s] eorum, [t] quibus permittendi ius eſt, non debeant. Diuus Adrianus reſcripto pœnam ſtatuit quadraginta aureorum in eos, qui in ciuitate ſepeliunt: quam [u] fiſco inferri iuſsit. Et in magiſtratus eandem ſtatuit, qui paſsi [x] ſunt: & locum publicari iuſsit, & corpus transferri. Quid tamen ſi lex mu-

[a] Aequum eſſe uidebitur. ad intereſſe: nunquam tamen minoris quam extraneo: ut infra eadem. l. §. qui de ſepulchri. uerſicul. nunquam. & in hoc poteſt eſſe procurator: ut ſupra, de procuratoribus, lege, licet. in principio.

[b] Nolet. ad hoc C. de adult. l. quamuis. ij. & ꝟ. eod. l. ſepulchri uiolati. & de ſucceſſ. edi. l. j. §. quibus. & ad Tert. vl. l. j. §. ſi nemo. Accur.

[c] Centum aureorum. imò uidetur x. pondo auri: ut C. eod. l. qui ſepulchro. ſed ibi criminaliter, & infertur fiſco: hic ciuiliter, & datur in priuato, in iudice autem negligenta punire, eſt pœna xx. lib. auri: ut C. eo. l. ſi quis ſepulchrum.

[d] Cuius. nunc reſpondet.

[e] Iuſtiſſima. ad hoc ſup. de lib. ho. exhi. l. iij. §. ſi tñ plures. & ꝟ. de accu. l. ſi plures. & ſup. de fideic. libe. l. iij. §. creditoribus tñ caueri. & de adm. tut. l. iij. §. penul. & de pact. l. iuriſgentium. in ſi. & l. maiorem. & ꝟ. de popu. act. l. ij. & iij. Item hoc accipe, quando non interferat horum, qui agere nolebant: alias omnes agerent: ut ꝟ. eadem l. §. ſi ad plures.

[f] Volet. No. curioſè in primo edicto haberi delectū perſonarum, in hoc non.

[g] Ex hoc. ſ. edicto. Accu.

[h] Eiuſdem. aliàs in eandem perſonam: aliàs in eiuſdem perſona pęna.

[i] Perſona. i. non erit ea perſona, quę teneatur.

[k] Impuberes. quidam, ſed non omnes: ut ſu. de excep. doli. leg. apud. §. quæ in tutore.

[l] Accedunt. quos ignorantia conſilij tuetur. Accur.

[m] Exiſtimandum eſt. ut & ſup. quod ui aut clam. l. ſi. §. ſi quis.

[n] Si quis in hæreditarium. quod hæreditarium, & quod familiare ſit, habes ſup. de relig. l. familiaria. & l. ſeq.

[o] Continetur. ad hoc C. de relig. l. ſi nedum. & arg. ſu. de leg. iij. l. ſi ita legatum, & de relig. l. ſi quis eo animo. Sed ar. contra. ſup. de tráſ. l. cū hl. §. ſiue igi. uerſi. ſed ſi nō fuerint.

[p] Prohiberentur. facit ſup. de relig. l. ne corpora.

[q] Per territoria. quid ſit, dic ut ꝟ. de uerb. ſig. l. pupillus. §. territorium.

[r] Diuus tamen. quanquam diui Seueri ſufficiat decretum. Ro. uel de his, quæ non perpetuæ ſepult. tradita ſunt, dixit: uel de his, quæ tradita ſunt perpetuæ, ut hic: uel hic nulli ſepulturæ traditum.

[s] Sine permiſſu. ut omnis euitetur ſuſpicio. ad quod C. de reg. l. ſi. & ſup. de teſt. l. oſſa. in prin. Et no. hic delictum ſine pœna. ut ꝟ. de relig. l. at ſi qs. §. idē Labeo. & C. de pig. l. iij. & ꝟ. quod me. cau. l. ſi. §. ſi. & ꝟ. qñ appel. ſit. l. j. §. biduum. & de inter. & releg. l. relegatorū. §. ad tempus. & ſup. de fur. l. j.

[t] Eorū. ſ. pontificum, uel principum: ut ꝟ. de relig. l. oſſa. in prin. Accur.

[u] Quam. ſ. pœnam quadraginta aureorum.

[x] Paſſi. ut C. de commer. l. ij. item facit C. de relig. l. mortuorum.

[3] Aug. Ar. Inſtit. de act. in prin. dicis hanc glo. ſing. in vj. col. mihi, circa medium, ad hoc, quòd licet pœna ſit pecuniaria: ſi tamen applicetur fiſco, nō tantum dicitur criminalis, ſed criminaliter intentata.

Sepe-

nicipalis permittat in ciuitate ſepeliri [a] poſt principalia [b] reſcripta? an ab hoc [c] diſceſſum ſit, uidebimus: qa generalia ſunt reſcripta. Et oportet imperialia ſtatuta ſuã uim obtinere, & in omni loco [d] ualere. Si qs in ſepulchro habitaſſet, ædificiũue habuiſſet: ei q uelit, agendi poteſtas ſit. Aduerſus eos, qui cadauera ſpoliant, pſides ſeuerius interuenire ſolẽt: maximè ſi manu armata aggrediantur: [e] ut ſi armati more latronũ id egerint, ẽt capite plectanẽ, ut diuus Seuerus reſcripſit. Si ſine armis: uſq; ad pęnam metalli procedant. Qui de ſepulchri [†] uiolati actione iudicant, æſtimabunt, quatenus interſit, [f] ſcilicet ex iniuria, quæ facta eſt. Item ex lucro eius, qui uiolauit, uel ex damno, quod contingit, uel ex temeritate eius, qui fecit. Nunquam tamen minoris debent condemnare [†] ijs, quorum intereſt, q̃ ſolent extraneo agente [g]. Si ad plures ius ſepulchri ptineat, utrum omnibus damus actionẽ, an ei, qui occupauit? [h] Labeo omnibus dandam dicit, rectè: qa in id, quod cuiuſque intereſt, agitur. [i] Si is cuius intereſt ſepulchri uiolati agere nolet. [k] põt pœnitẽtia acta ante, q̃ lis ab alio conteſtetur, dicere ſe uelle agere: & audietur. Si ſeruus in ſepulcro habitat, uel ædificauit: noxalis actio ceſſat [l] & in eum [m] prætor hanc actionem [n] pollicetur. Si tamen nõ habitet, ſed domunculam habeat ibi [o] ſeruus: noxale iudicium [p] erit dandum: ſi modo habere poſſe [q] uidetur. Hæc actio popularis [r] eſt.

Paulus libr. xxvij. ad edictum prætoris. IIII.

SEpulchra hoſtiũ religioſa nobis nõ ſunt. [s]

[a] Sepeliri. quidam hic colligunt, quod conſuetudo non uincit legem: quaſi primo fuerit lex Adriani: & poſtea superuenerit conſuetudo. pro quibus cit. C. de uſur. l. eos. in fi. & ſup. ad leg. Rhod. de iac. l. dñe Imperator Antonine. ſecundum quod uno modo legitur. Tu dic quod cõſuetudo ſuperueniens uincit legẽ ſiue ſit generalis, & tũc generaliter: ut ſup. de legi. & ſenat. l. de qbus. §. inueterata. ſiue ſpecialis: & tũc ſpecialiter: ut hic, & ĩ. com. præd. l. uenditor. §. ſi conſtat. & ĩ. quod cuiuſq; uniuerſit. leg. item. in princip. in gloſ. uel perpetua. & ſecundũ hoc fiat hic punctum interrogatiuẽ poſt dictionẽ ſepeliri, & de his dixi in d. l. de qbus. Ac.

[b] Principalia reſcripta facta poſt legem municipalẽ.

[c] An ab hoc. reſcripto Adriani. R. ſed cautè in plurali de reſcript. loquitur. unde dic, ab hoc, & qđ ſtatuitur. in reſcrip. Adriani.

[d] In omni loco. ad hoc C. de temp. in integ. reſtit. l. ſi peruacuam.

[e] Aggrediantur. hic criminaliter agitur.

[f] Quatenus interſit. quod qualiter probetur, dic ut C. de ſentent. quæ pro eo, quod intereſt. l. prima.

[g] Extraneo agente. quod eſt centum aureorum contra uiolantem. Item cc. aureorum contra habitantem: ut ſupra eodem. l. ſi nemo. & §. ſi quis in ſepulchro. & eſt ſic inſtit. de excu. tut. §. qui autem. & C. de temp. in inte. reſti. l. eſ quæ. ij. reſpon. Accur.

[h] Occupauit. ſ. dabitur actio. Accur.

[i] Agitur. quid ergo ſi unius intereſt in x. alterius in xx? Reſpon. fiat condemnatio in centum: ut bis tantum conſequatur is, cuius intereſt in xx. quam alius. non enim ideo plus deliquit uiolans. Item not. quod dicit omnibus dari: quia omnium intereſt. alias eligitur unus: ut ĩ. ea. l. §. ſi ad plures. Itẽ facit ĩ. de adult. l. ſi maritus. in princip. & §. ij. Item Inſtitut. de capit. dimmut. § fin.

[k] Nolet. ſiue dicas, nolet diſſimulando: ſiue expreſſè remittendo, eſt cõtra ĩ. de minori. l. auxiliũ. ſed facilius iniuriarũ actio tollitur, ut ſup. ti. ij. l. nõ ſolũ. § ij. Item cõtra. ĩ. de adul. l. ſi maritus. §. ſi negauerit. So. ut ibi. itẽ contra C. qui accuſ. non poſ. l. accuſationẽ. & l. ſi ea. So. ut in d. l. accuſationem. Itẽ contra. C. de pac. l. poſtquam. ſed ibi erat lis cõteſtata, hic nõ, uel ibi ciuilis. Vel dic ſecũdũ alios, noluit agere tũc: nec tñ remiſerat: ibi ſic, ut argu. ĩ. de iudi. l. deſtitiſſe. Sed quid ſi ſic expreſſe, & prorſus remiſit? R. ñ. l. & R. adhuc eundẽ audiendum. & idem in omni crimine publico dicunt ut nõt. ſu. de pactis. l. inſtigẽtium. §. ſi paciſcar. excepto adulterio: ut in dicto §. ſi negauerit. l. ſi maritus, infra de adul. licet alij contradixerint, qñ expreſſè renunciauit. & facit ad hoc, quod hic de pœnitentia dicitur. ĩ. de fal. l. qui falſum. & ĩ. de iuridi. omn. iudic. l. ſi conuenerit. & quod quiſq; iur. l. j. in fine. & de repu. l. ſi pœnituit. & C. ad legem Iul. maieſta. l. quiſquis. in fi. & ĩ. ad legem Iul. de ambit. l. j. & C. de pœna iudic. authen. nouo iure. arg. cõtra ĩ. de fur. l. qui ea mẽte. & ui bono. rapto. l. non prodeſt. Item argu. cõtra ĩ. de leg. j. leg. huiuſmodi. §. Stichum.

ADDITIO. Dic quòd ibi fuit ſtatim ius quæſitum ex ſola electione: hic non, niſi ſecuta renunciatione, ſecundum Bart.

[l] Ceſſat. quia quã ſi publica eſt accuſatio, & pro priuato crimine tantum ſolet noxalis actio dari: ut ĩ. de ędil. edi. l. ſi quis ſit fugitiuus. §. quod aiunt. uerſi. noxas.

[m] Et in eum. ſ. ſeruum.

[n] Actionem. i. accuſationem. ſic in auth. de ſan. epiſc. §. ſi quis autem p pecuniaria. col. ix. nam & ſupra ead. l. §. aduerſus. de accuſatio. locutus eſt. & abſit, ut credam actionem ciuilem dari in ſeruum, ſecundum Ioannem & Ien. Alij dicunt hic ſpeciale: ut ſupra, ui bonorum raptorum. lege 2. penultima. §. penultimo. uel dic etiam ciuilẽ, & dices in ſeruum, ſcilicet factum liberum, uel in ſeruum, id eſt, in dominũ nomine ſerui. ſic ſupra, de iuriſdictio. omnium iudic. l. ſi familia. & ſic intelligitur ui. bonorum rapt.

[o] Ibi. i. ſepulchro.

[p] Noxale iudicium. quia non eſt tam graue delictũ, ut criminaliter ſit puniendus. H.

[q] Poſſe. ſunt enim quædam ſepulchra adeo parua, ut in eis domunculam habere non poſſet.

[r] Popularis. ueruntamen ei, cuius intereſt, primò cõpetit: ut ĩ. l. iij. in prin. ſic & ſup. ne quid in loc. public. l. ij. §. ſi quis. uer. aduerſus eum. & §. hoc interdictũ. & infra, de liber. homi. exhibend. l. iij. & §. hoc interdictum. & C. de adulte. l. quamuis adulte. & infra: de popul. actio. l. iij. item facit ad hũc §. ſupra, ad Sylla. l. prima. in fine.

SEpulchra. CASVS. Sepulchra hoſtium quæ cępimus, non ſunt apud nos religioſa. unde qui deſtruit ea, non tenetur hac act. Fran. Accur.

[s] Non ſunt. nec noſtra ſunt: ut ſupra, de religio. l. cum loca.

[marginal notes:]

alias deprecatio.

† Hic tex. bene not. & ſing. ad hoc quod intereſſe noſtrũ aliquãdo cõſideratur ratione lucri, quod facit aduerſarius. Bol.

† In Pan. Flor. non ſunt hæc, ijs quorum intereſt.

† Ibi in delicto, ut maleficia remaneãt impunita, non eſt locus pœnitentiæ ex parte eius, qui petit puniri, ſecundum Bart.

loca.in fine.

V Timur. CASVS. In fundo meo habebam ſepulchrum: uendidi fundum excepto ſepulchro. dicitur quòd non poſſum agere contra emptores, ut dẽt mihi iter ad ſepulchrum. Fran. Accur.

ideoq; lapides inde ſublatos in quemlibet uſum conuertere poſſumus: nec ſepulchri uiolati actio cõpetit.

Pomponius libr. vj. ex Plautio. V.

V Timur eo iure, ut dominis fundorum, in q̃bus ſcpulchra fecerint, ẽt poſt uenditos fundos adeundorũ [a] ſepulchrorum ſit ius. Legibus [b] nã que p̃diorũ uendendorũ cauetur, [c] ut ad ſepulchra, q̃ in fundis ſunt, iter ei, aditus, ambitus [d] funeris faciendi ſit.

Iulianus libro x. Digeſtorum. VI.

ij S Epulchri uiolati actio in primis dat̃ ei, ad quem res pertinet: quo ceſſante, ſi ali[e] egerit, quamuis reipublicę cauſa abfuerit dominus [c] non debebit ex integro aduerſus eum, qui litis æſtimationem ſuſtulerit, [f] dari. Nec poteſt uideri deterior fieri conditio eius, qui reipublicæ cã abfuit: cùm hæc actio non ad rem familiarem eius, ſed magis ad ultionẽ [g] pertineat.

Martianus lib. iij. Inſtitutionum. VII.

iij S Epulchri deteriorem conditionem fieri prohibitum eſt: [h] ſed corruptum, & lapſum monumentum corporibus non contactis, [i] licet reficere.

Macer. li. j publicorum iudiciorum. VIII.

iiij S Epulchri uiolati crimen poteſt dici ad legẽ Iuliam de ui publica p̃tinere [k] ex illa parte, qua de eo cauet, q̃ q̃d fecerit quo minus q̃s funeretur, ſepeliaturve. & q̃ ſepulchrũ uiolat, facit, quo minus quis ſepultus ſit. [l]

Idem li. ij. publicorum iudiciorum. IX.

D E ſepulchro uiolato actio quoque pecuniaria [m] datur.

Papinianus l.b. viij. Quæſtionum. X.

Q Væſitũ eſt, an ad hęredẽ neceſſarium, [†] cum ſe bonis non miſcuiſſet, [n] actio ſepulchri uiolati pertineret? Dixi, rectè eum ea actione experiri, quæ in bonũ, & æquum [o] concepta eſt. Nec tamẽ ſi egerit, [p] hæreditarios creditores timebit: cùm etſi [q] p hæreditatẽ obtingat [r] hæc actio: nihil tñ ex defuncti capiatur uoluntate, neq; id capiatur, quod in rei perſecutione, [s] ſed in ſola uindicta ſit conſtitutũ.

Paulus libro. v. Sententiarum. XI.

---

a Adeundorum. quod eſt uerum, ſi in uenditione excipit ſepulchrum, uel ſi eſt ibi publicum iter: alioqui tranſit cum prędio: ut ſup. de relig. l. ſi uenditor. & de act. empt. l. ſi mercedem. §. ſi eum fundum. & facit de contrahend. emp. l. qui fundum §. in lege. quidam tamen dicunt tacitè ſemper exceptũ, quod nihil eſt.

b Legibus. i. pactis. ſic ſupra, depoſiti. l. j. §. ſi conueniat.

c Cauetur. i. caueri ſolet. quod ſi non fuerit cautum: dic idẽ, ſi modo ſepulchrũ fuerit exceptũ: ut mõ dixi.

d Ambitus. i. circuitus. uel abitus, ſ. ad redeundum: & aditus, ſcilicet, ad ueniendum: & iter comprehẽdit utrũque, quaſi duo ſequentia exponant primum.

S Epulchri. CASVS. Actio ſepulchri violati datur in primis ei, ad quẽ id ſpectat. ſed ſi ille abeſt, & alius egit, & obtinuit: ſi modo ille cuius intereſt reuerſus, ſi velit agere, nõ audit. Fran. Accur.

e Dominus. id eſt is ad quem ea res pertinet.

f Suſtulerit. id eſt ſoluerit, uel etiam acceperit: uel etiam tantum lit. conteſt. fuerit: ut ſ. l. iij. §. ſi is. Nec enim in petitione pœnarum auxilium produ eſt: ut ſ. de mino. l. auxiliũ. Sed contra ſup. ex quibus cau. ma. l. ſi qua milit. & ibi not. gloſſ. in fin. Solu. ibi tempore lædebatur: hic per hoc quod alius egit, & exegit. facit ſupra, de popu. actio. l. iij.

g Ad Vltionem. & ideo in bonis noſtris non eſt ante litem conteſt. vt hic, & inf. de uerb. ſig. l. ſi cum. & ſup. titul. ij. l. mutian. & de acquir. hære. l. p hæredem n. ſic in actione iniuriarum: vt ſup. tit. ij. l. iniuriarũ. ſed uideturs hæc cõtra. ſup. l. iij. §. qui de ſepulchri uiol. di‑ cit dari ad intereſſe. ſed certè licet ueniat ad intereſſe, nõ tñ ad ĩtereſſe dat̃ ſed, ut ibi. uel dic uenit ſecũdario.

S Epulchri. CASVS. Sepulchrum deteriorari prohibitum eſt: corruptum autem, ſiue deſtructum poteſt quis reparare, ſiue reficere corporibus, quæ ibi ſunt non contrectatis. Accur.

h Prohibitũ eſt. ut C. eod. l. qui ſepulchra. & ſ. eod. l. ij. in princi. Accur.

i Non contactis. alias cõtrectatis: & aliàs contractis. & facit ſ. de mor. inferen. l. j. §. prætor. uſque in fi. & facit C. de relig. l. j. in fi. Accur.

S Epulchri. CASVS. Crimẽ ſepulchri violati pertinet ad leg. Iul. de ui, in ea parte, qua cauetur, qui fecit quo minus aliquis funeretur, ſepeliaturve: cũ & violando ſepulchrum fit quo minus quis ſepultus ſit: & ſic ea lege põt accuſari. Franc. Accur.

k Pertinere. ut ſ. de iniur. l. e. prætor. §. j. & ſ. ad leg. Iul. de vi public. l. e. qui cœtu. & ſupra eodem. l. ij. §. aduerſus. Accur.

l Sepultus ſit. vt ſ. de mor. inferen. l. j. in fine.

m D E ſepulchro. Pecuniaria. ut ſ. eo. l. ij. §. aduerſus. in prin. & §. j. & §. non ſolum criminalis.

Q Væſitum eſt. CASVS. dicit, quòd hæc actio pro ſepulchro uiolato competens vadit ad filium defuncti, licet nõ ſuccedat patri: nec per hoc uidetur ſuccedere. Fran. Accur.

n Immiſcuiſſet. quod ei licet per prætorem: vt ſ. de acq. hær. l. e. neceſſarijs.

o Aequum. non ſeruato iuris rigore: ut ſupra eodem. l. iij. in princi. & facit ſupra, de iniur. l. non ſolum. §. j. de capit. diminu. l. eas. Accur.

p Si egerit. ſignificat quilibet ageret.

q Et ſi. id eſt, quamuis.

r Obtingat. ſ. filium.

s Perſecutione. uel quòd in hæreditate æſtimetur. cũ ad liberos tranſeunt hæc iura, & non ad hæredes: ut ſu. de relig. l. uel quæ. & facit ſup. de acquiren. hæredit. l. p hære‑

Aliàs, tis.

† Sic in P. F. licet Haloand. ſcrip'erit, cum ſe bonis immiſcuiſſet. vi de Anton. Augu. lib. iiij. emendatio. ca. xvij.

hærede.§.fin.& ſupra,eodem l. ſepulchri uiolati.in fi. infra.de popul.actio.l.penul.& infra,de uerborum ſignifica.l.ſi cui. dicis,quòd hoc ſit publicum.ſed ſi accuſatio legis Corne.de fal.inſtituatur:quæ poteſt inſtitui,ut ibi dicit,publicum eſt:quia illa accuſatio publica eſt,ut infra,de publi.iudic.l.j. Accur.

R Ei. CASVS. Qui corpora extraxit de ſepulchro uel oſſa,ſi eſt humilis,decapitat.ſi eſt honeſtus, in inſulam deportatur.Fran.Acc.

a Rei ſepulchrorum. id eſt, accuſati.

b In inſulam.hic not.quòd ciuiliter agitur actione in factum ad centũ,uel ducentos aureos:ut ſupra l. tertia. in princip. & §.j. Item criminaliter, & tunc ſecundum qualitatem perſonarum, & factorũ: vt hic, & ſupra l. tertia,§. aduerſus. & l.ſepulchri uiolati crimen. ſed & alibi dicitur,quòd decem põdo auri dat fiſco: vt C.eodem. l.qui ſepulchra. unde poteſt dici,quod quando ipſa corpora extraxit,uel contrectauit,habeat locum,quod hic dicitur: aliàs quod in illa l.qui ſepulchra, ut ibi plene diximus.

† In Pan. Fl.de concuſſione. † De concuſſiõe uide Mand. in Proœ. Gl. Facul. in uer.premij. colu. penul. & ult.

R Ei ſepulchrorum [a] uiolatorum ſi corpora ipſa extraxerint,uel oſſa eruerint:humilioris quidem fortunę, ſummo ſupplicio afficiũtur:honeſtiores in inſulã [b] deportantur:aliàs aut relegãtur,aut in metallum dãnantur.

TITVLVS XIII.

DE CONCVSſionibus. †

Vlpianus lib. v. Opinionum. I.

SI ſimulato [c] pſidis iuſſu concuſſio interuenit: ablatũ eiuſmodi [d] terrore, reſtitui præſes prouinciæ iubet, [e] & delictum coercet. [f]

Macer lib. j. publicorum iudiciorum. II.

COncuſſionis iudiciũ publicum non eſt. [g] Sed ſi ideo pecuniam quis accepit, ꝙ crimen minatus ſit:pôt publicum iudiciũ [h] eſſe ex ſenatuſconſultis, [i] quib. pœna legis Corneliæ teneri iubẽtur, qui in accuſatione innocẽtium coierint, † quiue ob accuſandum,uel etiam nõ accuſandum denuntiandum, [k] † uel non denuntiandum teſtimonium, pecuniam acceperint.

TITVLVS XIII.

DE ABIGEIS.

Vlpianus libr. viij. de officio proconſulis. I.

DE abigeis puniendis ita diuus Hadrianus † proconſuli Beticæ † re-

DE CONcuſſionibus.

SI ſimulato.Quod nõ eſt,ſimulo:diſſimuloque quod eſt. Dixit ergo officialis quod præſidis iuſſu debebat quendam capere, & non dixit uerum:& propter hunc timorem aliquid fuit ei datum: vt faciunt nuntij communis Accur.

d Ablatum eiuſmodi.aliàs ablatum huiuſmodi terrore: & tunc plana. aliàs ablatum eſt in omni tempore: & tunc ſpeciale ut præſcriptione non tollatur:vt C. ad legem Cornel.de fal.l. quærela. alias ablatum eiuſmodi tempore,id eſt,hoc,quod auferatur. Et no.quod hoc crimine tenetur,qui occaſione alicuius dignitatis,quã habet,vel officij aliquos premit:vt argu.C. de cond.ob turp. cau.l.quod euitandi. & quandoque ſine officio:vt infra l.proxi.ſecundo reſpon.

e Iubet.actione in factum. Accur.

f Coercet.extra ordinem.& hoc accuſatione inſtituta.ad quod ſupra,de priua.delic.l.fina.& de furt.l.fina. Accur.

C Oncuſſionis. CASVS. Accuſatio de cõcuſſione non eſt publica.ſi autem quis accepit pecuniam à me,ne me accuſaret de quodam delicto, poteſt accuſari lege Cornel.de falſ qua cauetur,ne quis accipiat pecuniam ob accuſandum, uel non accuſandum. & hæc accuſatio eſt publica.Præne.Accur.

g Publicum non eſt. ſcilicet ſemper: ſed aliquando ſic.& hoc eſt,ſed ſi &c. Eſt ergo priuatum, ut tantum ille qui paſſus eſt concuſſionem,poſſit eum crimi naliter accuſare:niſi in caſu,qui ſequitur,ſecundùm Azo. & H. & omnes. uel potes dicere, quòd ſemper eſt priuatum,etiam ſi detur ex cauſis ſequen. Nec enim ibi

h Iudicium.ſcilicet concuſſionis, & hoc ex ſenatuſconſul.id eſt, argu. horum ſenatuſconſult. quæ inducunt aliam accuſationẽ publicam: vt per hoc etiam ſit hęc publica. uel dic iudicium, ſcilicet legis Cornel. de fal. ut non dicat de crimine concuſſionis, quod ſit publicũ, licet habeat locum, ſed erit priuatum: ut modo dixi.

i Ex ſenatuſconſultis. Liboniano, & Voluſiano: ut infra, ad legem Corneliam,de fal.l.prima.in principio,ſecundum quoſdam. ſed certè ibi non eſt mentio horum ſenatuſconſul.ſed habe ut infra, ad legem Iuliam, de ui pu.l.ex ſenatuſcõ. Et not. hunc teneri hoc crimine: vt hic. Item crimine fal.ut hic, & infra, de falſ.l.prima,§.j. & lege Iulia repetundarum:vt infra ad legem Iuliam repetundarum. l. eadem.Item lege Rhemia ſi accepit, ut non accuſaret:vt infra,ad Turpil.l.prima. in princip. Item edicto de calum.ut ſupra,de calum.l.j §.j. An autem una per aliã tollatur,dic ut ibi.Item ad hanc legem in eod. titu. de calum.l.ſi ab eo.

k Denuntiandum.i.dicendum.

† Bal in l. ſi quia eũ, §. quæ iniuriarum. ff. ſi quis cau. & Alexand. in l. eu ſeruua. ff. de condi. ob cau. dicẽs iſtã gl. ſing. ad hoc quod crimẽ tũc dicitur publicum quã lex dicit agi ex l. publicorum iudiciorũ. Bol.

† Coire, apud priſcos uerbũ erat criminoſum. ut de hic Bu. Egi. Perr.

Denuntiare quid ſit, unde hic ex Budæo.

† In P.F. conſilio.

† Infra ad leg. Corn. de ſica.l.lege Corn. Taurini ꝓ cõſulia vti ex mẽtio fit.

DE ABIGEIS.

Dicit hic Barto. quòd quidam habent de ambigeis: ſed ſecundum eum melius ſtat de abigeis: quia uenit ab abigo,gis. quod idẽ eſt, quod ab ſubtraho,ſubtrahis.

DE abigeis. CASVS. Hadrianus reſcripſit de pœna abigeis imponenda, & dixit cum abigei puniuntur grauiſſimè damnantur ad gladium,& non ſemper hæc pœna imponitur,ſed quoties hoc crimen frequenter contingit: cum autem non contingit frequenter, in opus metalli ad tempus damnentur. & illi dicuntur abigei qui pecora ex paſcuis,uel ex armentis ſurripiunt,quaſi hanc artem habentes.ſi enim oues errantes abduxeant furtum,non abigeatum. Item,qui abducit capram, uel ouem,hanc artem habens minus punitur,quam ſi maiora animalia abduxiſſet.Item licet Hadrianus pęnam gladij,uel opera metalli impoſuit. hoc uerum eſt in humilibus. Si enim de honeſtioribus ſunt,debent relegari,aut ab ordine moueri niſi cum gladio abigerent. nam tunc beſtijs ſubijciuntur.Vltimo dicit:ſi cum eſſet quæſtio inter me,& te de proprietate ouium,interim pecora abegi,ceſſat hoc crimen:niſi callide, ſiue dolosè litẽ hanc feciſſem

feciſſem ad hoc, ut poſtea ea abigerem: Fran. Acc.

a Puniuntur. id eſt puniri ſolent.

b Id genus maleficij. ut ita alij terreantur: vt C. ad legem Iul. rep. l. j. & ſ. de pœ. l. capitalium. §. penult. & l. aut facta §. fina. & arg. ſup. ad Velleia. l. ſed ſi ego. in fin. & C. de ſerui. expor. l. moueor. & ſupra, de rebus eo. qui ſub tut. l. quamuis. in fin. ... eſt C. de plagi. l. plagij criminis. l. j. & facit ſup. loc. l. ut puta. & d. ſepara. l. j. §. pen. Sed arg. contra. Inſt. ui bono. rap. §. quia tamen.

APPITIO. Dic quod hoc ideo, quia iſta accuſatio requirit dolum: ibi ſecus. & dic ut per Bart. hic, & ſup. ſi quis teſta. li. eſſe iuſſ. ſue.

ſcripſit: Abigei cum duriſſime puniunt, a ad gladiũ damnari ſolent. Puniuntur aũt duriſsime non ubicunque, ſed ubi frequẽtius eſt id genus maleficij: b alioquin c & in opus nonnunquam temporariũ dantur. Abigei aũt propriè ij habentur, qui pecora d ex paſcuis, uel ex armẽtis ſubtrahũt, & quodãmodo deprædantur: & abigendi ſtudiũ, quaſi artem exercẽt, equos de gregibus, uel boues de armentis abducentes. Cæterum ſi quis bouem aberrantẽ, † uel equos in ſolitudine relictos abduxerit: non eſt abigeus, e ſed fur potius. Sed & qui porcũ, uel capram, uel uerrecem f abduxit: g non tam grauiter, q̃ qui maiora animalia abigunt, plecti h debet. Quanquã aũt D. Adrianus metalli pœnam, item operis uel ẽt gladij præſtituerit: i attamen qui honeſtiore loco nati ſunt, non debent ad hanc pœnã pertinere: ſed aut relegandi erũt aut ſunt ordine amouendi. k Sane qui cũ gladio abigunt non iniq; beſtijs obijciuntur. l Qui pecora, de quorũ proprietate faciebat controuerſiã, abegit, ut Saturninus quidem ſcribit, ad examinationem ciuilem remittendus eſt, m ſed hoc ita demum probandum eſt, ſi nõ color n abigeatus quæſitus eſt: ſed uere putauit o ſua, iuſtis rõnib. p ductus.

Crimen abigeatus non eſt publicum: ſi tamen cum gladio quis abigit oues, uel pecora beſtijs damnatur. h. d. Franc.

Marcellus lib. j. publicorum iudiciorum. II.

ABigeatus crimen publici iudicij nõ eſt: quia furtum magis eſt. Sed quia plerunque abigei & ferro utuntur: ſi deprehendant, ideo grauiter q puniri eorũ admiſſum ſolet.

Calliſtratus libr. vj. de cognitio. III.

t OVes pro numero abactarum, r aut abigeum, aut furem faciũt. s Quidam † decem oues gregem eſſe putauerunt: porcos ẽt quinque, uel t quatuor abactos: equum, bouem uel unum abigeatus crimen facere. Eum que plenius coercendum, qui à ſtabulo abegerit domitum pecus, non a ſylua, nec grege. Qui ſæpius abegerunt, licet ſemper unũ, uel alterũ pecus ſurripuerint: tamen abigei ſunt. Receptores abigeorum qua pœna plecti debeant, epiſtola diui Traiani ita cauetur, ut extra terram Italiam u decem annis relegentur.

c Alioquin. i. ſi non ſit frequẽtius.

d Qui pecora. decem oues. uel quatuor porcos, uel equos: non minorẽ numerum, niſi ut artem faciant: vt ſtatim dicam. & facit in auth. de nup. §. ſi igitur. col. iiij.

e Non eſt abigeus: niſi hoc quaſi artẽ exerceat, ſecundũ Ioan. alioquin contra. infra, eod. l. fin. §. æquum. & facit. ſupra, de incend. l. Pædius. §. j. & ſ. de pœnis. l. aut facta. §. quantitas.

f Verrecem. aliàs uerbicem. & alias herbicem.

g Abduxerint. quaſi artem exercẽdo: ne obſit ſuperioribus, & ei quod dicitur infra, eod. l. oues.

g Abduxerint. ſ. animo doloſo: vt non domino reddant.

h Plecti. infra, de accuſat. l. leuia.

i Præſtituerit. ut ſupra, eadem l. in principio.

k Amouendi. aliàs, amouendi. & alias mouendi. Accurſius.

l Obijciuntur. ad hoc quod ſecundũ conditionem perſonæ ſup. de incen. l. Pædius. §. j. & de extraordi. crimi. l. annonam. & ſupra, de ſepul. uio. l. iij. §. qui de ſepulchri.

m Remittẽdus eſt. ceſſante criminali quia dolo caret. & facit C. ad legem Flauiam de plagi. l. præſes.

n Color. i. niſi uelit delictum occultare occaſione talis quæſtionis, ſicut quæuis res occultatur colore.

o Putauit. tunc enim qui dolo caret, non tenetur hoc crimine.

p Iuſtis rationibus. Idem ſi non iuſtis ſed quoquomodo ſuam credit etiam errore iuris, cum eſſet dolus: vt ſup. de lib. cau. l. igitur. §. ij. & ſic etiã expone, quod

q Abigeatus. Grauiter. quia beſtijs ſubijciuntur: vt ſupra, l. j. § abigei. uer. quanquã. Item no. quod ſine inſcriptione agitur hoc iudicio: vt C. eod. l. j.

OVes. CASVS. Secundum numerum ouium ſubtractarum eſt quis fur uel abigeus. qui enim decẽ oues uel porcos quinq;, uel quatuor, uel unum bouem, uel equum ſurripit: abigeus dicitur. & grauius punitur, qui de ſtabulo, accepit, quã qui de ſylua. Item qui ſæpe ſurripuit, licet unaquaq; uice unã ouem, abigeus dicitur. Item receptatores abigeorum extra Italiam decem annis ſunt relegandi. Franciſcus Accurſ.

r Abactorum. id eſt, eorum. quæ abducuntur ſeu ſubtrahuntur. Neutraliter enim ponitur. uel dic animalium, hoc eſt ouium. nã impropriè uidetur loqui, cum de ouibus incœperit in fœminino, & tranſit ad neutrum. Ac.

s Faciunt. & hoc cum non exercet quaſi ſtudium quo caſu crimine abigeatus nõ tenetur, niſi decem ſurripuerit.

t Vel. pro ſaltem. uel pro etiã ponet & hoc cum is qui ſurripuit, uelut artem exercet. alioqui contra. ſupra, eadem l. prima. §. abigei. Alij dicunt, quod hic de equitio, uel armento: & ibi non. & caue, quia non dicitur, quod unus equus ſit grex, ſed idem erit forte, quod in porcis. ſcilicet quod quinque, uel quatuor faciunt gregem. Accurſius.

u Extra terram Italiam. ſi ergo non ſit de Italia, extra prouinciam ſuam. & facit infra, de recepta. l. prima.

Marginal notes:

a ſi ſer. ex por.

a eſt §. interdum. l. ſi uno.

† Oberrãtem ouem nõ eſſe abducendã, ſed domino reſeruandam iubet Deus Deutero. cap. xxij.

† In Pan. Flo. boues pro numero abactorum, &c.

† Pan. Fl. decem boues.

De præua-

TITVLVS XV.

† DE PRAEVARICATORIBUS.

Vlp. li. vj. ad edi. præt. I.

PRæuaricator eſt † quaſi uaricator: qui diuerſam partem adiuuat prodita cauſa ſua. quod nomen Labeo a uaria certatione tractum ait. Nam qui præuaricatur, ex utraque parte conſiſtit: quinimo ex altera. [a] Is autem præuaricator proprie dicitur, qui publico iudicio accuſauerit [b] cæterum aduocatus non proprie præuaricator [c] dicitur. Quid ergo de eo fiet, ſiue priuato iudicio, ſiue publico præuaricatus [d] est, hoc est prodiderit cauſam? [e] hic extra ordinem ſolet puniri.

Vlpianus li. ix. de offic. proconſul. II.

SCiendum, quòd hodie ijs, qui præuaricati ſunt, [e] pœna iniungitur extraordinaria. [f]

Macer li. j. publicorum iudiciorum. III.

PRæuaricationis iudicium aliud publicum, aliud moribus [g] inductum eſt. Nam ſi reus accuſatori † publico iudicio ideo præſcribat, quod dicat ſe eodem crimine ab alio accuſatum, & abſolutum: cauetur lege Iulia publicorum, ut non prius accuſetur, quam † de prioris accuſatoris præuaricatione conſtiterit, [h] & pronuntiatum fuerit. huius ergo præuaricationis pronuntiatio [i] publici iudicij [k] intelligitur. Quòd ſi aduocato præuaricationis crimen intendatur: publicum iudicium non eſt. nec intereſt, publico, an priuato iudicio præuaricatus dicatur. [l] Si ideo quis accuſatur, quod dicatur crimen iudicij publici deſtituiſſe, [m] iudicium publicum non eſt: quia neque lege aliqua [n] de hac re cautum eſt, neque per ſenatuſconſultum, [o] quo pœna quinque librarum auri in deſiſtentem ſtatuitur, [p] publica accuſatio inducta eſt.

Idem li. ij. publicorum iudiciorum. IIII.

SI is, de cu-

---

† DE PRAEVARICATORIBVS. PRæuaricator. CASVS. Primo dicit quis eſt præuaricator. & propriè præuaricator eſt, qui accuſat aliquem, & fictitias probat. inducit, & ueras omittit. aduocatus autem alicuius qui prodit cauſam ſuam, ſiue criminalem, ſiue ciuilem: etiam qui talis eſt animo, non proprie dicitur præuaricator: punitur tamen extra ordinem. & hoc dicit hæc l. & ſeq. Franc. Acc.

a Ex altera. ſ. potius: quia præualet animus: ut hic, & ſu. de his, qui no. infa. l. athletas. §. pen. & ar. infra, de capt. l. nihil.

b Accuſauerit. fictitie admittendo falſas defenſiones & bonas probationes diſſimulando: vt ff. ad Turpil. l. j. §. præuaricatorem.

c Præuaricator. proprie, ſed improprie, ſeu abuſiue: ſic C. de aduoc. diuer. iudi. l. j. & punitur extraordinarie: ſicut & ille, qui accuſans de publico crimine præuaricatur: ut hic ſubijcit, & d. l. j. C. & ff. l. proxi.

d Prodiderit cauſam. in qua patrocinatur, etiam ſi cauſa erat publica: ut ff. l. præuaricationis. §. q ſi aduocato.

e SCiendum. Præuaricati ſunt. Propria uel abuſiua præuaricatione: ut not. ſ. l. proxi. in fine.

f Extraordinaria. & infamia: ut infra, eod. l. ia.

PRæuaricationis. CASVS. Iudicium præuaricationis eſt publicum quandoque: ut ſi abſolutum de aliquo delicto uolo eum adhuc accuſare, & ille dicat ſe abſolutum: & ego replicem, & dicam primum accuſantem præuaricatum fuiſſe. hoc enim iudicium publicum eſt. Item quandoque eſt moribus introductum. i. priuatum, ſi aduocatus de præuaricatione accuſetur, ſiue in cauſa priuata, ſiue criminali fuerit præuaricatus. Vltimo dicit: quidam accuſauit quendam de aliquo delicto: & deſtitit: non eſt publica accuſatio contra eum inducta, ſed quinque lib. auri punitur per Turpillianum. Franc. Accur.

g Moribus. quod eſt priuatum.

h Conſtiterit. uel niſi ſuam, uel ſuorum iniuriam proſequatur: ut ff. de accuſa. l. ſi cui. §. iiſdem. Item quid ſi iuramento ſe purgauit? Reſpond. ut ibidem not. & facit ſupra, de iureiuran. l. eum qui. §. in pupillaribus. & C. de accuſatio. l. ſi quis homicidij. & ff. de libe. exhibend. leg. quod & lex. §. ſi tamen plures. uerſicu. ſi tamen poſtea.

i Pronunciatio. hoc eſt ſpeciale, ut de incidenti quæſtione pronuncietur, ea ratione: quia per eam ſi iam præiudicatur oībus omnino, cum nullus poſtea poſſit admitti ſi pronūtietur non præuaricatum quod non fieret in aliis except. uel dic non ſpeciale: quia hic principaliter ſecundus accuſator obiecta except. eſt repellendus propter abſolutionem: & qui dicebatur, non eſt ille præuaricatus qui primo accuſauit. Secundus uero ait & ego accuſo eum de præuaricatione: & ſic fecit. unde differtur accuſatio: donec pronūtietur: ut & alias ff. de adul. l. ſi denuntiaſſe. §. quæritur. Azo. & adde hic quæ not. ſupra, de iudic. lege, de qua re.

k Publici iudicij. Imo non publici: ut ſ. de ritu nupt. l. palam. §. ſenatus. uer. ſi qua calumniæ, quæ eſt contra. Solu. ut ibi.

l Dicatur. ſ. aduocatus facit ſ. l. j. in fine. & quod ibi nota.

m Deſtituiſſe. i. non inſtituiſſe. nam ſi inſtitutum deſeruiſſet, non uideo quomodo Turpil. euitaret: ut ff. de decur. l. ſpurij. §. qui iudicij. uel dic quod alius omnino eſt ſenſus huius §. ſcilicet quod accuſatio Turpil. non eſt publica accuſatio: ſed bene habet locum Turpil. ſed ſecundum hoc dicas eum incæpiſſe, & poſt deſtitiſſe: ut C. ad Turpil. l. j. Item not. hic pœnam Turpil. ſ. quinque librarum auri. Item infamia. Item pœna promiſſa pro exhibitione, & extraordinaria pœna, ut C. a. l. ij. & ff. de cuſto. reo. l. iiij. & C. qui accuſ. non poſſ. l. qui crimen. ſed uidetur in quarta parte bonorum puniri: ut C. ut infra cert. tēp. l. j. contra. ſed ibi deſtitit tacendo & permittendo labi biennium, hic expreſſe.

n Neque lege aliqua. ſ. publicorum iud. & eſt bona ratio: ut ff. de publi. iudi. l. j.

o Senatuſconſultum. ſ. Turpillianum.

p Statuitur. ſ. regulariter. nam fallit in muliere ac minore: ut ff. ad Turpil. l. j. §. accuſationem.

SI is. CASVS. Mater ſi accuſat aliquos, quos dicit culpabiles de morte ſui filij: licet non probet. non poteſt de calumnia accuſari. ſi tamen damnata eſt de præuaricatione, infamis eſt. Idem in ſimilibus, quæ ſine metu calumniæ accuſare poſſunt. quod dic ut in gl. Franc.

† In P. F. de præuaricatione.

† Vide in hunc locum Lau. Vallam, libr. elegan. vj. cap. j.

† Præſcribere cum datiuo rūgitur, excipere eſt, ut hic & ff. de adul. l. j. §. marito. & §. lenocinij. Egid. Perrinus.

† Sic in P. F. Haloā. autem de propria accuſatoris. &c.

Calumnians non ſemper de calumnia accuſat.

a Si iâ, de calum. ſi, id eſt quamuis. Sunt autem quędam perſonæ, quæ licet uideant accuſationes calumnioſas inſtituere: non tamen poſſunt de calumnia accuſari: vt mater mortē ſi ij, itē uir adulteriū uxoris: ut C. de calum. l. mater. & de adul. l. quamuis. ſunt aliæ: ut no. ſu. de his, q̄ no. infa. l. athletas. §. ſi.

b Infamis. multo magis ergo alius, de cuius calum. quæſitū eſt: ut d. l. athletas. in fi. Accur.

c Accuſator. Nō accuſat. vt & ꝟ. de accuſa. l. qui indicio. & ꝟ. ad Turpil. l. ij. & eſt ratio quia infamis ē: vt ꝟ. l. proxi. & infames non accuſant: vt ꝟ. de accuſ. l. qui accuſare.

Ab Imperatore. CASVS. Si accuſo aliquē, & probationes bonas omitto, & fictitias dico: & ſic abſoluitur accuſatus: teneor eadem pœna, qua teneretur, ſi illud crimen cōmiſiſſē, de quo illū accuſaueram. Fr. Acc.

d Eadem pœna. l. ſimili. ſ. extraor. non autem dicas, quod in extraor. ſit certa pœna.

e Reus, hoc eſt apertum, ſi crimen erat ordinariū. ſed etiam ſi extraordinarium erat, idem eſt, ut ſimilis pœna quæ ſolet imponi accuſato, & conuicto tali crimine imponatur iſti, ſecundum Azō. Ad quod ꝟ. ad Turpil. l. & in priuatis. & l. ſi quis repetere. & facit C. de calum. l. ſi. & de accuſ. l. ſi.

† Sic in P. P. Hal. tā ſcripſit, de receptoribus.

ius a calumnia agi prohibetur, præuaricator in cauſa iudicij publici pronunciatus ſit: infamis b erit.

Venuleius Saturninus libro ij. publicorum iudiciorum. V.

Accuſator de ꝑuaricatione ꝯuictus, poſtea ex lege nō accuſat. c

Paulus libr. ſingu. de iudicijs public. VI.

Ab Imperatore noſtro & patre eius reſcriptū eſt, ut i criminib a q̄ extra ordinē obijciunt, ꝑuaricatores eadē pęna d afficiant, qua tenerent, ſi ipſi in legē cōmiſiſſent, qua reus e per præuaricationem abſolutus eſt.

Vlpianus li. iiij. de cenſibus. VII.

In oībus cauſis ꝑter q̄ in ſanguine, f q delatorē g corrupit, ex ſenatus ꝯſulto pro uicto habet h

TITVLVS XVI.

† DE RECEPTATORIBUS.

Martianus lib. ij. publicorum iudiciorum. I.

In omnibus cauſis. CASVS. Accuſatus corrupit accuſantem, ita quod non fuit probatum crimen. dicitur quod hic corrumpēs pro victo habetur. & hoc eſt uerum in omni crimine, ex quo imponitur pœna minor ſanguine. Fran. Accur.

f In ſanguine id eſt, l quorū uindicta ē pęna ſanguinis.

g Delatorem. i. criminis accuſatorem.

h Habetur. niſi appareat ab innocente extortam pecuniam: vt C. de adulte. l. ſerui. & ſup. de calū. l. ſi ab eo. Idem in cauſa fiſcali: ut ꝟ. de iure fiſ. l. eius qui. in prin. & l. in fiſci. & facit ꝟ. de bo. co. l. j. & ij. in prin. & C. de tranſact. l. tranſigere.

DE RECEPTATORIBUS.

Peſſimum. CASVS. Crimen receptatorum peſſimum eſt, & reddit rationem. & iubet eos puniri, ut latrones. Idem in eis,

qui poterant capere latronem: & pecunia accepta, uel parte rerum ſubtractarum, eum non ceperunt. Franciſcus Accurſij.

i Latrones. imò decem annis a ſua terra debent exulare, licet recepius alıter erat puniendus: ut ꝟ. de abig. l. ſi. §. ſi. Sol. ibi ſpeciale in recipiente abigeum: hic alium fure. vel dic perinde punitur, non tamē ſimili pœna ſic ꝟ. de peri. & cōmo. rē uend. l. cuſtodiā. & facit ſu. qđ me. cau. l. nec timorē. & de offi. præſi. l. congruit. & de incend. rui. nau. l. iij. §. non tantū. & ad Syll. l. iij. §. ſi quiſquam. & C. de his, qui latro. l. ij. & C. de fabr. l. iij. & ꝟ. de pęn. l. Metrodorū. & ſu. de furtis. l. qui vas. § qui furem. & C. de hære. auth. credentes. & omnes intellige quando fuit ſciens, & ignorātia præſumitur: vt ꝟ. de proba l. uerius. niſi ſit notoriū: ut C. qui & aduerſus quos l. j.

k Accepta. a iud ſi gratis.

l Parte. accepta.

Peſſimū genus eſt receptatorum, ſine quibus latere nemo diu poteſt. & ꝑcipitur, ut perinde puniant, atque latrones. i In pari cauſa habēdi ſunt, q cum apprehendere latrones poſſent, pecunia accepta, k uel ſurreptorū parte l dimiſerūt.

Paulus lib. ſing. de pœnis paganorum. II

Eos, apud quos affinis, vel cognatus latro ꝯſeruatus eſt, neq; abſoluēdos, neq; ſeuerè admodū puniendos. Non enim par eſt eorū delictū, & eorum, qui nihil ad ſe pertinentes latrones recipiunt. m

TITVLVS XVII.

† DE FVRIBVS balneariis.

Vlpianus li. viij. de officio proconſulis. I.

Fures nocturni extra ordinem audiēdi ſunt n & cauſa cognita puniendi: dummo-

Eos. CASVS. Qui cognatū ſuum, uel affinem furem conſeruauit minus punit, quam ſi extraneum conſeruaſſet. Fran.

m Recipiunt. no. aliquid fieri ratione ſanguinis, quod alias non fieret: & ſic C. de codic. l. fi. §. penu. & de adul. l. quāuis. & ꝟ. ad legem Iul. repe. l. j. & de re mili. l. iiij. §. fi. & l. milites prohibentur. in prin. & l. milites agrū. § pe. & C. de inu. l. lex Cor. in pr. & de iur. om. iu. l. qui iuriſdictioni. Ac.

a Alex. in l. ſi tutor. C. de pic. tu. in apoſtillis ſuis ad Bar. reputat iſtā glo. fin. ad hoc, quod notorium tollit ignorantię præſūptionem, quæ alias præſumeretur. Bolog.

† Vide Ariſto. in proble. partic. xviij. de iis, quæ ad mores & ius ciuile ꝑtinent. & Victorium uariarū lectionū, li. 7. cap. 17.

DE FVRIBVS BALNEARIIS.

Facit ſupra de off. præf. urb. l. penult.

Fures. CASVS. Quæſtiones de furibus nocturnis extra ordinem cognoſcuntur, & puniuntur non ultra opus publicum vſq; ad tēpus. Itē eſt ſeruandū in furibus balneariis. ſed ſi fures ſe telo defendant, uel effractores, vel his ſimiles, non tamen percuſſerunt aliquem in metallum damnantur: honeſtiores aūt relegātur. fures aūt diurni conueniuntur ciuiliter. & dic de hoc vt in gl. Vltimo dicit: miles qui furtum in balneo, ſiue ſtupha fecit, puta veſtimentum alterius ſurripuit remittitur à militia cum ignominia. & hoc dicit hæc lex cum duabus ſequent. Franc.

n Audiendi ſunt. alias audiendi, & tunc dic, id eſt, de eis,

do ſciamus, in pœna eorũ operis publici temporarij modũ nõ egrediẽdũ. Idem eſt ĩ balnearijs furib[a]. Sed ſi ſe telo fures defendunt, uel effractores, uel cæteri his ſimiles, nec quenquam percuſſerũt: metalli pœna, uel honeſtiores, relegationis † afficiendi erunt.

Martianus lib. ij. public. iudic. II.

SEd ſi interdiu[b] furtũ fecerint, ad ius ordinarium[c]. remittendi ſunt.

Paul. lib. ſingul. de pœnis militum. III.

MIles, qui ĩ furto balneario deprehẽſus eſt, ignominia mitti[d] dẽt.

TITVLVS XVIII.

DE EFFRACTORIBUS & expilatoribus.

Vlpianus lib. viij. de offic. proconſulis. I.

DE ijs, qui carcere effracto euaſerunt, ſumendum ſupplicium, diui fratres Aemylio Tyroni reſcripſerunt. Saturninus ẽt probat, eos qui de carcere eruperunt,[e] ſiue effractis foribus,[f] ſiue cõſpiratione cũ cæteris, qui in eadem cuſtodia erant, capite [g] puniendos: ꝙ ſi per negligentiam cuſtodũ euaſerint, leuius puniendos. Expilatores,[h] qui ſunt atrociores fures: hoc enim eſt † expilatores, † in opus publicũ, uel perpetuum, uel temporarium dari ſolent: honeſtiores aũt ordine ad tẽps moueri, uel patriæ fines iuberi excedere: quib. nulla ſpecialis pœna reſcriptis principalibus impoſita eſt. Idcirco † cã cognita liberum erit arbitriũ[k] ſtatuendi ei, qui cognoſcit. Simili mõ & ſacculari,[i] † & directarij[m] erũt puniendi. Item & effractores.[n] † Sed enim diuus Marcus effractorem equitem Romanum, qui effracto[o] perforatoq; pariete pecuniam abſtulerat, quinquennio abſtinere iuſsit prouincia Aphrica, unde[p] erat, & urbe, & Italia. Oportebit aũt æquè & in effractores, & in cæteros ſupraſcriptos cã cognita ſtatui, prout admiſſum ſuggerit:[q] dum ne quis in plebeio[r] operis publici pœnam, uel in honeſtiore relegationis[s] excedat.[t]

Paulus li. ſing. de offic. præfec. uigilum. II.

IN effractores uarie aĩa[u] duertitur. Atrociores enim ſunt nocturni effractores. & ideo hi fuſtibus cæſi, in metallum † dãnari ſolent:[x] diurni uerò effractores poſt fuſtium caſtigationem in opus perpetuum, uel temporarium dandi ſunt.

TITVLVS XIX.

† DE CRIMINE expilatæ hæreditatis.

Martianus lib. iij. Inſtitutionum. I.

SI quis alienã hæreditatem expilauerit, extra ordinẽ ſolet coerceri per accuſationem[y] expilatæ hæreditatis: ſicut & oratiõe diui Marci cauet.

---

dẽ eis uel id eſt, ſi uolebant facere aliquam defenſionẽ: quam oegent, alias puniendi: & tunc plana eſt.

a Relegationis. pœna.

b SEd ſi interdiu. id eſt, in die.

c Ordinarium. ſi ut ciuiliter agatur in duplum ſup. de pri. delic. l. fi. §. reip. Sed nunquid etiã nocturnus fur poterit accuſari de crimine extraordinario? certe ſic: vt ſup. de fur. l. fi. & d. l. fina. de pri. de l. in fi. ſed ideo hoc dicit: quia mitius punitur: vt arg. ĩ tit. §. l. fina. ſic & alibi eſt inter eos differentia: vt ĩ. ad l. A quil. l. itaque. & ĩ. de ſica. l. furem.

d MIles. Mitti id eſt, remittiã militia.

DE EFFRACTORIBUS & expilatoribus.

DE ijs. CASVS. Capti qui effracto oſtio carceris fugerunt, uel conſpirant inter ſe: capite puniuntur. ſi aũt fugerunt, quia non bene erat clauſum oſtiũ carceris, & ſic culpa cuſtodũ, leuius puniuntur. Item expilatores hæreditatũ grauius, quam fures puniri debent: & imponitur eis pœna arbitrio iudicis. Idem in ſaccularijs & directarijs. Idem in effractoribus: licet miles quidam Romanus, qui effregit oſtiũ, & pecuniam ſurripuit in quinquenniũ fuit relegatus. Sciastamẽ quod hi omnes ſupradicti ſunt puniendi iudicis arbitrio: dum tamen plebeius nõ condemnetur ultra pœnam operis publici: honeſtus autem ultra relegationem. Franc.

† Græci uocem hic deeſſe putat Budæ. in poſterioribus annotat. itemque Alciatus lib. ſecũdo pręt-

e Eruperunt. id eſt, qui fugerunt, rupto carcere.

f Foribus. id eſt, oſtijs domus, ubi erant in captiuitate.

g Capite. ad hoc ĩ. de cuſto. reo. l. in eos. & ĩ. de re mili. l. milites. ij. §. eius.

h Expilatores. hæreditatũ: & ideo melius ſtaret in tit. ſeq.

a Atrociores. quam fures. nec enim proprie ſunt fures: vt ſupra de fur. l. hæreditariæ. & inf. tit. j. l. iij. ſed raptores ſunt atrociſſimi: vt C. ex quibus cauſ. infa. irroga. l. ſi te. Accurſius.

k Arbitrium. facit ĩ. de pœnis. l. hodie. & ĩ. de iure delibe. l. j. §. ait pꝛor.

i Saccularij. expone: vt ſupra, de extraor. cri. l. j. ſaccularij, in princ.

m Et directarij. alias dietarij. ad quæ facit ſupra, de extra or. cri. l. ſaccularij.

n Effractores. effrangitur, ut ſurripiatur: vt hic, & inf. effringitur, ut euadatur: & tunc maiori pœna: vt ſup. ea. l. in principio.

o Effracto. alias effracto. alias perforato.

p Vnde. ad hoc C. ſi ſeruus expot. ue. l. fin.

q Suggerit. ad ꝙ infra, de pœnis. l. aut facta. §. qualitate. Accor.

r In plebeio. non tamen nocturno effractore. R. ut infra, l. proxima.

s Relegationis. C pœnam. Accur.

t Excedat. niſi in caſu, ut inf. l. prox.

u IN effractores. Atrociores. quàm diurni. Acc.

x Damnari ſolent. ĩ. de bo. di. l. quinto.

DE CRIMINE expilatæ hæreditatis.

y SI quis. Accuſationem. & eſt

miſ. ſũ ẽ libr. j. parerg. quam uarie repo nunt. At in Pan. F'. nec ullũ quidẽ ueſtigiũ Græcæ dictionis apparet. Vide Anto. Augu. lib. iiij. emẽdatio. capit. xvj.

† Vide Budæum. in annot. põſte. hic, qui dicuntur expilatores.

† Not. & tene mẽti iſtum tex. dicit hic Bartol. ad hoc, quod quando pœna non eſt limitata in iure, tenetur imponenda officio iudicis. addo ego bene facere extra in cap. de cauſis. de offi. & pote. iudi. delega. tex. in l. hodie. & l. ſanctio legũ. ĩ. de pœn.

† In P. F. & detrectarij.

† Dari ſolent, in P. Flo.

† In P. F. non eſt de crimine.

a Neceſſaria eſſe.quia ceſſat ioiuriarũ :vt ſup.l.item apud.§.Interdũm.& facit ſupra,de ſer.corrupt. l. doli uerbum.§.ſi quis dolo.& l.j.§.fina. Accur.

S I ſtatua. CASVS. Statuas poſitas in honorẽ patris mei iuxta monumentũ eius,ſi aliquis proijciens lapides eas deſtruxit, hac actio. agam:non actio. ſepulchri uiolati Fr.

b In monumento. i. iuxta monumentum:alioqui ſi in ipſo monumento affixa, uel nõ affixa eſſet, ſecus eſſet:vt inf. de ſepulcr.o olat.l.j.cõtra. uel ibi erat ſepulchrum, hic monumentum nondum religioſum. Itẽ nec ibi dicitur dari ſepulchri u olati: ſed interdictum quod ui aut clam. Accur.

c Saxis. id eſt, percuſſione lapidum.

I Niuriarum CASVS. Actio iniuriarum mihi cõpetens non dicitur in bonis meis :& ideo non tranſmittitur ad heredes ante litem conteſtatam. Franc.

d In bonis noſtris. quo ad hoc ut tranſmittamus ad hæredes:vt loſt. de perpet. & tempo. actio.§.ſed hæredibus. ſed dum uiuimus eſt in bonis: vt tam per nos,quã per alios exercea- mus:vt ſupra, eod. l.ſed ſi unius. §.idẽ ait & ſi nepoti.unde & uendere eam poſſum:vt C.de hæredi.uendi.l.fina.licet quidem contra.per l.iſtam. Eſt autem ratio quare non tranſmittimus:quia ad ſolam uindictam datur ut ſupra,de col.bono.l. cum emancipati.§. emancipatus.& facit ſup.eod.l.iniuriarum.actio.in prin.& ĩ.eo. l.item apud.§ ſi quis Aſtrologus. uerſi. iniuriarum.& de uerb.ſigni.l.ſi cui.§.j.& de popul.actio.l.penult.& ſup.ſi quis cau.l.ſi cum.§.qui iniur. & de his qui deiecer.uel effu.l.ſi uero.§.hæc autem.& ſup ad legẽ Falc. l.pœnales.in princ.& de leg.j.l. ſi pluribus. in fin. & C.ex delic.defun.l.j. Acc.

f Iſte tex. pbat quod infamia facta contra defunctũ aſt hæredis iniuria:& ideo poteſt hæres agere iniuriarum actione. textus eſt expreſſus & ibi apoſtillaui cũ ſecundùm Bolo. in l. j.§.etſi fortè.ſup.eod.

ei,qui dominum ignoret. & ideo incipit ſerui corrupti actio neceſſaria eſſe.[a]

Idem lib. xxvij ad edictum. XXVII.

SI ſtatua [f] patris tui in monumento [b] poſita ſaxis [c] cæſa eſt:ſepulchri uiolati agi non poſſe,iniuriarũ poſſe,Labeo ſcribit.

Vlpianus lib.xxxiiij.ad Sab. XXVIII.

INiuriarum actio in bonis noſtris [d] non computatur ante, quam litem conteſtemur.

Pau.li. .ad Sab. XXIX.

SI ſeruum cuius noĩe iniuriarum actio tibi cõpetit,manumiſeris,aut alienaueris,ſupereſt tibi iniuriarum actio [e]

Vlpianus lib.xlij ad Sabinum. XXX.

SEruo [f] autem manumiſſo non competere actionem ob iniuriam, quam in ſeruitute paſſus eſt,quis dubitet? [g] Filio [h] ſi iniuria facta ſit:cùm utrique tam filio,quam patri acquiſita actio ſit, non eadem utique facienda æſtimatio eſt.

Paulus libr. x. ad Sabinum. XXXI.

CVm poſſit propter filij dignitatem maior ipſi,quàm patri iniuria facta eſſe.

Vlpianus lib.xlij. ad Sabinum. XXXII.

NEc magiſtratibus licet [i] aliquid iniurioſè facere.Si quid igitur per iniuriam fecerit magiſtratus uel quaſi priuatus, uel fiducia magiſtratus: iniuriarum poteſt conueniri.Sed utrum depoſito magiſtratu : an uerò & quandiu eſt in magiſtratu ? Sed uerius eſt,ſi is magiſtratus eſt,qui ſine fraude [l] in ius uocari non poteſt : expectandum eſſe,quoad magiſtratu abeat. [k] Quod ſi ex minoribus magiſtratibus erit , id eſt, qui ſine imperio,aut ſine poteſtate ſunt magiſtratus:& in ipſo magiſtratu poſſe eos conueniri.

Paulus libro x.ad Sabinum. XXXIII.

S I ſeruum. CASVS. Seruo meo facta eſt iniuria,& ſic mihi nata eſt actio iniuriarum:hanc actionem non perdo,licet ſeruum illum uendam, uel manumittam.& h.d.hæc lex,& princi.ſeq. Secundo dicit : filio facta eſt iniuria : & ſic tam patri quã filio nata eſt hæc actio.non tamen fiet æſtimatio eadem. poteſt enim eſſe maior iniuria ratione filij,cum ſit forte in dignitate, non pater.& h.d.hæc lex,& duæ ſeq. Franc.

e Actio. adiungitur legi ſequenti. & facit ſup. arbor. furt.cæſa.l.fin.& quod ui aut clam.l.ſi,qui in puteum.

§.ſi poſtea. & de optio.legat.l. ſi Pamphilo. & ſi quid in frau.patro.l.j §.ſi ſeruo. Acc.

f SEruo.facit ſup.de actio.& obli.l.quæcunque.& de ſer.corrup.l.doli.in fin.ſed argu.contra ſup.quãdo dies leg.ced.l.ſi uſusfruc.in fin.Acc.

g Quis dubitet . quaſi dicat nullus dubitat, quin competat etiam poſt manumiſſionẽ uel alienationem.

h Filio. facit ſupra , de procura. l. non ſolum.§.ſi pater.& infra , eod.l. pater.& ſup. eod.l. ſed ſi §.filiofamilias interdum , & ſup. de pact. l. in perſonam.

NEc magiſtratibus. CASVS. Si magiſtratus facit alicui iniuriam , tenetur hac act. & ſi eſt de magnis magiſtratibus, conuenietur finito officio:ſi autem eſt de minimis magiſtratibus, conuenietur etiam durante officio. Franc.

f Pulchrè in hãc ſententiã Marcus Cic.li. j. Epiſt.ad Quintũ fratrem epiſtol. j.

l Qui ſine fraude.id eſt, pœna. ut ſupra,de ædil. edic. l.cum autem.§.excipitur. ut quia habet merum imperium:vt hic.& ſup. de in ius uo.an. l. ij.& ſup. quibus ex cauſis maior. l.ſed & ſi per prætorem. §.ait prætor. & hoc caſu loquitur ſup.de iudi.l.pars.quæ uidetur contra finem huius legis hoc aũt fallit,quando in officio delinquunt,ut C.ad legem Iuliam repetundarum.l.iubemus,& quando actio tempore periret uſque ad conteſta.lit.uel hodie ad executionem. ut ſupra, de offic. præſi.l.ſenatuſconſulto. & C. de anna. exceptio. l.ut perfectius. ſed hodie dicunt quidam indiſtinctè eos conueniri etiam durante magiſtratu coram epiſcopo locorum:vt in authent.ut diffe.iudi.§.ſi tamen.col.ix. ſed Ioan.dicit ibi,quando in officio delinquunt:vt hic erat.minores autem dic,qui habent ſimplicem iuriſdictionem:tamen hi poſſunt conueniri,ut ſubijcit.& ſupra quod metus cauſa.l.continet.& ad legem Aquiliã, l.quemadmodum.§. magiſtratus & facit ad primam partem textum inf.de adulter.l. ſi adulterium.§.fina. & infra l.prox.& ſupra,de operis noui nunt. l. de pup. § ſi quis ipſi.& ſup.de tute.& ratio.diſtra.l.niſi.§. ſio. & l.ſeq.item ad totam l.fa.ſup.eod.l. iniuriarum. §.j. & ij.de offic.præfec.prætor.& Illyri.l.de ordinario.Apparet ex præmiſſis quod in caſu huius legis indiſtinctè conuenitur etiam durante magiſtratu:cum in eo deliquerit.Accur.

k Abeat.id eſt,recedat.Accur.

Quod

Qvod reipublicæ. CASVS. Cum quidam miles ſe male habuerat in ꝓlio: iudex ſiue poteſtas terræ fecit ſcutum prædicti militis perforari. & hoc fecit, vt alij milites ſint fortes in prælio. Dicitur quòd iſte poteſtas non tenetur hac actio. Fran.

Qvod reipublicę venerãdæ † cã ſm bonos mores fit: ét ſi ad contumeliã [a] alicuius pertinet: quia tñ nõ ea mẽte magiſtratus facit, ut iniuriam faciat, ſed ad uindictam magiſtratus † publicè reſpiciat: actione iniuriãrum non tenetur.

Caius lib. xiij. ad edictum prouinc. XXXIIII.

SI plures ſerui aliquẽ ſimul ceciderint, aut cõuicium alicui fecerint: ſingulorum propriũ eſt maleficium. [b] & tãto maior iniuria, quanto a pluribus admiſſa eſt. imò ét tot iniurię ſunt, quot & perſonæ [c] iniuriam facientium.

Vlpia. lib. iij. de omnibus tribunalibus. XXXV.

SI quis iniuriam atrocem fecerit, qui cõtẽnere [d] iniuriarũ iudicium poſſit ob infamiam ſuam, & egeſtatem: prætor † acriter exequi hanc rẽ debet: & eos, qui iniuriam fecerunt coercere. [e]

Iulianus lib. xlv. Digeſtorum. XXXVI.

SI filij nõie cum patre iniuriarum agere uelim, & is procuratorẽ det: non intelligitur filius defendi, niſi iudicatum ſolui ſatiſdetur. [f] & ideo actio aduerſus filiũ, tanquã a patre ñ dfendaſ, dãda erit. [g]

Marcianus li. xiiij. Inſtitutionum XXXVII.

COnſtitutionibus principalibus cauetur, ea quæ infamandi alterius cã in monumenta publica poſita [h] ſunt, tolli de medio. Etiam ex lege Cornelia [i] iniuriarum actio ciuiliter moueri põt, condemnatione æſtimatione [k] iudicis facienda.

Scæuola lib. iiij. regularum. XXXVIII.

SEnatuſconſulto cauetur, ne quis imaginẽ Imperatoris in inuidiam alterius portet. [l] & qui contra fecerit, in uincula publica mittatur.

Venuleius lib. ij. Public. iudiciorum. XXXIX.

VEſtem † ſordidam rei [m] nomine in publico habere, capillumve [n] ſummittere, nulli licet: niſi ita coniunctus eſt affinitate, ut inuitus in reum teſtimonium [o] dicere cogi non poſſit.

Macer lib. ij. publicorũ iudiciorum. XL.

[a] Ad contumeliam. vt ſi alicuius ſcutũ perforet: quia in bello malè ſe habuerat. Azo. & facit. ꝟ. eod. l. iniuriarum. §. j. & ij. & §. quæ iure. & de furt. lege, qui iniuriæ. in prin. & ꝟ. de termino moto. l. ij. §. de pœna. & ꝟ. ſi omiſſ. cau. teſt. l. quia ſũt. §. ſi patronus. in fi. §. & ꝟ. l. prox. Acc.

SI plures ſerui. CASVS. plures ſerui aliquem verberauerunt. quilibet dicitur delinquere. & tot ſunt iniuriæ, quot ſunt perſonæ facientes iniuriã. quod expone ut in glo. Franc.

[b] Maleficium. ut ꝟ. ad le. Aquil. l. ita uulneratus. in fi.

[c] Quot & perſonæ. ſi ſunt plurium ſerui. uel dic quod unius. ſed tunc ſufficeret tantum præſtari, quantum ſi liber præſtaret: ut ꝟ. ſi fa. mil. furt. feciſſe dicatur. l. j. & ad legem Aquil. l. illud licet ſint plura facta: ut ſupra, de iuriſdict. om. iud. l. ſi familia.

SI quis. CASVS. Quidã fecit mihi iniuriam: nihil habet: & ſic non poteſt mihi ſatiſfacere. Dicitur, quod punitur corporaliter. Fran.

[d] Contemnere. contemnit: quia emendare iniuriam pecuniariter nõ poteſt. Item nec nocet ei in amia. ad quod C. ut in cer. tem. l. iij. infamatur enim iniuriarum damnatus: ut ſupra, de ijs qui notan. infam. l. j.

[e] Coercere. corporaliter. ad quod ꝟ. de pœn. l. j. §. fi. & ꝟ. ec. l. fi. & ꝟ. de adm. tuto. l. Alphenus. & de in ius uo. an. l. fina.

SI filij nomine. CASVS. Filius tuus fecit mihi iniuriam, uolo agere cõtra te patrem nomine filij tui. tu ordinas quendam procuratorem, qui defendat filium tuum qui procurator non vult ſatiſdare iudicatum ſolui. Dicitur quod non dicitur defendi hic filius: & ideo ipſe filius ſe debet defendere. Franc.

[f] Satiſdetur: vt ꝟ. qui ſatiſda. cog. l. ſi filius. & ꝟ. qui. ex cau. in poſſ. ea. l. hæc autem. §. fin. & C. de tut. & cura. qui ſatis non deder. l. fina.

[g] Danda erit. ſic ergo defenſio filij in ſubſidium conceditur filio: ut hic, & ꝟ. de noxal. l. noxalis & l. quoties. ſic & aliàs appellandi tẽpus indulgetur ſeruo. Item no. quòd licet patri recuſare defenſionem: cũ nullum uſumfructũ ei afferat les: vt C. de bonis, q̃ libe. l. fi. §. fin. autem patre. Acc.

COnſtitutionibus. CASVS. Carmen famoſum de aliquo eſt poſitum ſup. quoddam monumentũ. Dicitur quòd tolli debet, ſiue remoueri. & qui impoſuit: tenetur act. iniuriarũ ciuili, non ſolum lege Cornelia prætoria: & fit condemnatio arbitrio iudicis. Fran.

[h] Poſitæ. id eſt, publicè poſita: ut carmen famoſum.

[i] Etiam ex lege Cornelia. non ſolũ prætoria. & facit Inſtit. eod. §. ſed & lex & §. in ſumma. & ꝟ. eod. l. prætor. §. poſſe.

[k] Aeſtimatione. quod dic ut ꝟ. ec. l. iniuriarum æſtimatio. ſed ſi criminaliter. tunc dic ut ꝟ. eodem. l. fi.

SEnatuſcõſulto. CASVS. Portabam quãdam ſtatuã principis: ideo (vt dicebam) quia timebã Titium, qui me uolebat occidere, ut dicebam. & hoc faciebam in iniuriã Titij. dicitur quòd, teneor Titio hac actione. Franc.

[l] Portet. ꝟ. de pœ. l. capitalium. §. ad ſtatuas.

VEſtem. CASVS. Cũ quidam eſſet accuſatus de aliquo crimine: portare uolebam ueſtes nigras, vel barbam longam in ſignum triſtitiæ futuræ de accuſato. dicitur quòd non poſſum, niſi eſſem de coniunctis. Fran. Accur.

[m] Rei. id eſt, accuſati.

[n] Capillumve. ſic dictum in ſignum triſtitiæ, & cauſa inferendæ iniuriæ faciebat.

[o] Teſtimonium. quæ ſunt iſtæ, habes ꝟ. de teſt. l. lege Iulia. his enim hoc facere permittitur propter dolorem, & ſic ratio ſanguinis tollit præſcriptionem inferendæ iniuriæ. ſic C. de adult. l. ſi quis adulterij. & de epiſ. & cle. l. eum qui. & quod falſo tut. aut. l. ge. & facit ſup. l. item apud. §. generaliter.

† Vide Budæ. hic in annot. poſterior. qui legendum putat uindicandæ, id eſt, aſſerendæ ab improbis & facinoroſis.

† maieſtatis.

† atrocites.

† Ad leg. huius intelligentiam uide Budæ. in anno. poſterio. hic. Et de ueſtibus ſordidis uide etiã Mandoſ. in gl. Facul. §. volentes, in uer. mutatur, uerſ. veſtis etiam deprecandi rei cauſa. Ratio autem huius tex. eſt quia animus iniuriandi non præſumitur inter coniũctos uſque ad ſeptimum gradũ gl. eſt no. ſ. l. utrũ. ſu. de iuſt. & iur. quã limitabis, ut per Bart. ibi. ſ. niſi in atrociſſimis delictis.

[z] Quib. & alijs etiam modis ſumitur. ut p Mandoſ. ſuper 4. commiſ. hoc ipſo uer.

Diuus Seuerus Dionyſio Diogeni ita reſcripſit: Atrocis iniurię dãnatus in ordine decurionũ eſſe nõ põt. a nec ꝓdeſſe tibi debet error b pſidũ, aut eius, q de te aliqd ꝓnũtiauerit, c aut eorũ qui ꝯtra formam iuris manſiſſe te in ordine decurionum putauerint. d

Neratius libr. v. membranarum. XLI.

Pater, cuius filio e facta eſt iniuria, nõ eſt impediendus, quò minus duobus iudicijs & ſuã iniuriã perſequatur, & filij.

Paul li. v. iniarum. XLII.

Iudici ab appellatoribus f conuicium fieri non oportet: alioquin infamia notantur. g

Caius libro iij. regularum. XLIII.

Qui iniuriarũ actioné h per calumniã inſtituit, extra ordinem i damnatᷣ: id eſt exilium, aut relegationẽ, aut ordinis amotioné patitur.

Iabolenus lib. ix. ex poſterio. Labeonis. XLIIII.

Si inferiorum ædium dominus, ſuperioris uicini † fumigandi cã fumũ faceret: aut ſi ſuperior uicinus in inferiores ædes qd aut ꝓiecerit, aut infuderit: negat Labeo, iniuriarũ agi poſſe: qđ falſum puto, ſi tamen k iniuriæ faciendæ cauſa immittitur.

Hermogenianus li. v. iuris epitom. XLV.

De iniuria nunc extra ordinem ex cauſa, & ex perſona l ſtatui ſolet. Et ſerui quidem flagellis cęſi dominis reſtituuntur: liberi uerò humilioris quidem loci fuſtibus ſubijciuntur: cęteri autem uel exilio temporali, uel interdictione m rei certæ coercentur.

TITVLVS XI.

DE EXTRAORdinarijs criminibus.

Paulus lib. v. ſententiarum. I.

Solicitatores † alienarum nuptiarum, n itemque matrimonio

Diuus. CASVS. Dãnatus pro iniuria atroci, eſt infamis: & ideo non poteſt eſſe decurio: nec prodeſt ei error iudicis. quod dic ut in glo. Fran. Accur.

a Non poteſt. quia eſt infamis: ut C. de dignl. l. ij. li. xij. & C. qui. ex cau. infa. ir. l. decuriones. & C. de decu. l. ſi infamia. lib. x. Accur.

b Error. in iure. Accur.

c Pronuntiauerit. ſuper iniuria: non autem aliquid dixit de remotione ab ordine: ſed putauit te poſſe remanere. Alij dicunt, ꝙ expreſſe pronuntiauit, quod in ordine remaneret.

d. Putauerint. imo minorata pœna minotatur infamia: ut C. ex quib. cau. infa. it. leg. & ſi ſeuerior. Sol. ibi cauſa cognita fuit minorata: hic non, ut hic, & ſ. ad munic. l. ordine. circa prin. Vel dic, quod hic non fuit minorata. ſed hoc dicit hæc l. Alij ut P. dicũt in hoc crimine pœna minorata non tolli infamiã, ut pote atrociori: ſed aucta ſic. Item nec obſtat ſ. de pœnis. l. in ſeruorum. quia & ibi fuit aucta: quod hic non fuit.

Pater. CASVS. Facta iniuria filio, pater põt ſuo nomine agere iniuriarum: item & nomine filij. Fran. Accurſi.

e Pater cuius filio. facit ſup. eo. l. j. §. ſi. & l. ſed ſi uni⁹. §. ſi. & de procura. l. nõ ſolum. §. ſi pater. & ĩ. eodem. le. ſeruo. §. filio. & l. cum poſſit.

Iudici. CASVS. Qui appellat à ſnſa iudicis, nõ debet iniuriã dicere ipſi iudici à quo appellat. & ſi dicit, tenetur hac actione: & cõdẽnatus ſit infamis. F. A.

f Iudici ab appellatorib. ut ſ. de appel. l. illud idem. & econtra: ut C. de appell. l. & in maiorib. & l. ſi quis prouocatione.

g Notantur. poſt condemnationem in actione iniuriarum de eis facta.

Qui iniuriarum. CASVS. Qui accuſat per calũniam criminaliter Titium de iniuria, & non ꝓbat extra ordinem damnatur, & datur in exilium, uel ſimilem pœnam patitur. Fran. Accur.

h Qui iniuriarum actionem. i. accuſationem.

i Extra ordinem. i. criminaliter. & facit ſ. ad Turp. l. ſi quis repetere. §. ſi ſtellionatus.

Si inferiorũ. CASVS. Dominus inferioris domus facit fumum cã me iniuriandi in alta domo. dicitur q̃ tenetur hac act. Itẽ ſi proijcio aquam, uel aliquid aliud in inferiorem domum iniuriæ cã, teneor hac act. Fran.

k Si ita nõ facit ĩ. ſi ſer. uen. l. ſicuti. §. Ariſto. ſed quidam ſignant contra. ſed non eſt. A. cur.

De iniuria. CASVS. Iniuriam faciens poteſt puniri extra ordinem, ſecundum qualitatẽ perſonæ, quæ facit iniuriam: & quæ ſuſtinet. hinc é quòd ſeruus faciens iniuriam, uerberatur, & dño redditur. liber uerò ſi eſt uilis perſona fuſtibus ſubijcitur. cæteri autem homines, uel in exilium dantur, uel certo loco interdicuntur. Franc. Acc.

l Ex pſona. dic ut ĩ. e. l. prætor. §. atrocẽ. & l. ſed ſi unius. §. quędã. & facit l. lex Corn. §. ſi. & inſti. eo. §. in ſumma. & ĩ. e. l. ſi quis iniuriã. & de ſuſp. tut. l. tutor. §. tutores. uerſ. ſed ſciendum.

m Vel interdictione. quia interdicẽ fortè ei ars ſua.

† Malum uicinũ uidere poteris apud Mandol. ĩ Ingrati. c. 46.

† De fumo quot modis accipiatur, et ꝙ ſit res ſordida, et peruirioſa Mando. ſuper xix. cõ. in uer. remiſſoriam.

DE EXTRAORdinarijs criminibus.

Supra de priuatis, et nominatis criminibus, nũc de innominatis, ſecundũ Azo. Vel dic ſecundum R. ſic: De priuatis delictis, ex quibus etiam ciuiles naſcuntur actiones poſuimus, dicturi, infra de his criminibus, ex quibus ſola criminales oriuntur actiones, publicã, ordinariamq́; pœnã irrogãtes, præmittimus de his criminibus, ex quibus ſunt executiones criminales, & extraordinariæ, & priuatæ.

† Ad huius legis materiam plene excutiẽdam uide Bal. in l. ſi fugitiui. C. ĩ ſeruis fug. & l. arboribus. ſupra de uſu fruct. in l. data ope. C. qui accu. nõ poſ ſunt, & in l. ſerui nutem. de in fa.

Solicitatores. CASVS. Qui ſolicitat uxorem alienam uolens cum ea iacere: uel dic quòd uult eam accipere in uxorem: licet nõ habuit effectum hoc delictum, ad aliquem tamen peruenit actum. extra ordinem punitur. Secundo enumerat quædam delicta, quę puniuntur extra ordinem: ut ſi quis fimum corruptum in aſquẽ deiecit, uel aquam, uel lacũ deſtruxit, uel quid aliud ad iniuriã publicam contaminauit. Tertio enumerat quædam alia delicta, quæ puniuntur extra ordinem. Fran.

n Nuptiarum. i. uxorum nuptarum, ut cum eis rem habeant.

Inter-

rum interpellatores, a & ſi effectu ſceleris potiri nõ poſſunt propter uoluntatem b pernicioſæ libidinis, extra ordinem puniuntur. Fit iiuria ꝯ bonos mores, uelnti ſi quis ſimo corrupto aliquem perfuderit: c cœno, luto oblinierit: aquas ſpurcauerit: d fiſtulas, lacus, quidve aliud ad iniuriã publicã cõtaminauerit, in quos grauiter animaduerti ſolet. Qui puero ſtuprum, abducto f ab eo, uel corrupto comite, pſuaſerit: aut mulierẽ, puellamve interpellauerit: qd ve impudicitiæ gratia fecerit: † domum præbuerit: pretiumve quò id g perſuaderet, dederit: perfecto flagitio punitur h capite: imperfecto in inſulam deportatur: i corrupti comites ſummo † ſupplicio k afficiuntur.

Cœtus illicitos prohibet fieri, etiam à ueteranis ſub prætextu religionis. h. d. Fran.

Vlpianus libr. iiij. Opinionum. II.

SVb prætextu religionis, uel ſub ſpecie ſoluendi uoti cœtus illicitos l nec à ueteranis m tentari oportet.

De ſtellionatus crimine, uel expilatæ hæreditatis poteſt quis accuſari, non tamen publicæ accuſationes ſunt. h. d. Fran.

Idem libr. tertio de adulterijs. III.

STellionatus, uel expilatæ hęreditatis iudicia accuſationem quidem hñt: ſed nõ ſunt publica. n

Fœmina quæ ſtudioſè fecit abortum, in exilium temporale damnatur. h. d. Fran.

Martianus libr. j Regularum. IIII.

DIuus Seuerus, & Antoninus reſcripſerũt ea, quæ data opera partum abegerit, o à præſide in temporale exilium p dandam. Indignum enim uideri, impunè eam maritum liberis fraudaſſe.

Vlpianus lib. v. de offic. proconſulis. V.

IN eum, cuius inſtinctu ad infamandum dominum ſeruus ad ſtatuam cõfugiſſe cõpertus erit: prætor corrupti ſerui actionem, quæ ex edicto perpetuo competit, ſeuerè animaduertetur. q

Idem libro viij. de officio proconſulis. VI.

ANnonam attentare, & uexare, uel maximè Dardanarij r † ſolent: quorum auaritiæ obuiam itum eſt tam mandatis, quàm conſtitutionibus. Mandatis denique ita cauetur, Pręterea debebis s cuſtodire, ne Dardanarij ullius mercis ſint: t ne aut ab ijs, qui coem-

a Interpellatores. qui eas uolũt in uxores: licet hoc eſſe non poſſit. Accur.

b Propter uolũtatem. ſic C. de epiſco. & cleri. l. ſi quis non dicam. & de furt. l. ſi quis ſeruo alieno ſuaſerit. & ad legem Iul. maieſtat. l. quiſquis. & C. ſi quacunque præd. pot. l. j. in princi. Sed arg. contra ſopra, de ijs qui not. infa. l. qui ao. tem. Item arg. contra ĩ. quod quiſque iur. l. j. in fi. ſed hic ſpeciale propter enormitatem criminis. ſed ao hic peruenerunt ad aliquẽ actum? Reſpon. ſic ut ad colloquium, uel baſia, quæ ſunt præcedentia ueneris: ut ĩ. de adult. l. quod ait lex. aliàs contra: ut ĩ. de pœ. l. cogitationis. & adde hic quod not. C. de his q ad ec. cõfu. l. præſenti. circa princip. & facit ſupra, titu. j. l. item apud. §. ſi quis uirgines. & C. de ſica. l. fina.

c Perfuderit. id eſt, ſi quid comburatur cum aliquo, cuius fumus eſt peſtifer, ut ſulphur: quo caſu fumus dicitur corruptus. aliàs eſt ſimo corrupto, & tunc eamtur pitudinem in aliquem deiecit. Acc.

d Spurcauerit. id eſt, cõtaminauerit, ſpurca tamen propriè eſt, quod ab ore porci cadit.

e Contaminauerit. facit C. de re milit. l. cum ſupra, lib. xij.

f Abducto. ſcilicet comite.

g Quo id. aliàs is

h Punitur. hic ergo de ordinario crimine tractat, ſcilicet de adul. & ſtupro. uel dic punitũ, id eſt, puniri ſolet. & facit Inſti. de publicis iudic. §. item Iulia.

i Deportatur. erant enim corrupti comites: & ſic aliquod conameo interuenit. Accur.

k Summo ſupplicio. quod mors eſt &c. ut ĩ. de pę. ultimum ſupplicium.

l SVb prætextu. Illicitos. quales omnes ſunt, niſi ſpecialiter contra probetur: ut ſupra. de col. illi. l. iij. §. j. & facit C. de ſacroſanctis eccleſijs. l. qui ſub prætextu.

m Nec à ueteranis. non ſolum a iuuenibus.

n STellionatus. Non ſunt publica. ut ſupra, de his qui not. infa. l. quid ergo. §. fin. & ĩ. de cri. ſtel. l. j. & iij. §. pe. & C. de cri. ſtel. l. iij.

o DIuus. Abegerit. id eſt, abortum fecerit.

p Exiliũ. ante quadraginta dies: † quia ante nõ erat homo: poſtea de homicidio tenetur ſecundum legẽ Moyſi, uel legem Pompeiam de parricidijs: ut infra de parricid. l. j. & facit C. ad legem Cornel. de ſica. l. penulti. & infra, ad legem Cornel. de ſica. l. ſi mulierem. Accurſius.

INeũ. CASVS. Inſtigaſti ſeruũ meum, ut ingeret ad ſtatuam quaſi conquerẽs de me, qđ nimis eram crudelis contra eum, & ſic cauſa me infamandi. dicit quod non ſolum teneris actio. ſerui corrupti, ſed etiam extra ordinẽ puniris. Frã. Accurſius.

q Animaduertetur. facit ĩ. de ſer. corrupt. l. corrumpitur. & infra de pęnis. l. capitalium. §. ad ſtatuas.

ANnonam. CASVS. Erant olim quidam, qui emebant omne bladum quod poterãt & poſtea uendebant carius: & iſti uocabantur Dardanarii. erant & quidam alij qui colligebant multum bladi: & nolebant uendere, niſi cum erat carum. Dicitur ergo quod præſides curẽt, ne hæc fiant. puniendo eos qui talia faciunt. iubet etiam puniri eos, qui ſtateras ſiue menſuras habẽt falſas. Franciſ. Accurſius.

r Dardanarij. qui ſic a quodam Dardano factionum auctore dicebantur: qui maximè dabat operam, ut annona carior fieret, emendo omnem quam inuenire poſſet, ut poſtea ſolus uenderet ſicut uellet.

s Debebis. O præſes prouinciarum.

t Mercis ſint. ſcilicet comparatores, uel negotiatores, id eſt, interdicas eis negotiatoribus, quales ſunt Tricoli. & facit infra, de pœnis, lege moris.

† Tribonianus detraxit hinc ꝑ textatosꝗ extat ĩ ſent. Paul. lib. 5.

† Anton. Augu. lib. emendat. iij. cap. ix. donũ, non domũ Florentiæ legi admonet.

† Tu expone. i. ultimo ſupplicio. & iſte tex allegatur ꝑ Roma. in ſuis ſing. quod mulier recipiens pecuniam, ut amaſiũ tuũ in domo conducat, & receptet, punitur talis mulier pęna capitali: tñ iſte textus ſi recte inſpicitur, hoc non ꝓbat: qa ſolũ loquit ĩ comite, & non in alio. Bolog.

† Not. gl. fin. adhoc quod mulier, dans operam ad ſuffocandum filiũ, quem habet in utero iam ꝑ xl. dies, tenetur de homicidio idẽ ĩ quocunq; alio operante. Bolo.

† In Pan. P. non eſt, partum. ſed pato omiſſum ĩ entia libri xij.

† Dardanarij, q̃ dicant, pulchrè Neb. in lexico iuris ciuilis ĩ dictio ne Dardanarius. Vide in hõc locũ quæ de Thalete Mileſio & Syracuſio quodã refert Ariſto. libr. j. pol. c. vij.

ptas[a] merces ſupprimũt, [b] aut à locupletioribus, qui fructus ſuos æquis pretijs uendere nolũt, dũ minus uberes prouentus [c] expectant, annona oneretur. Pœna aũt in hos uaria ſtatuitur. nam plerunq; ſi negotiantes ſunt, negotiatione tm̃ eis interdicitur: interdũ & relegari ſolet, humiliores [d] ad opus publicum dari. Onerat annonam ẽt ſtateræ [e] adulterinæ, de quibus diuus Traianus edictũ propoſuit: quo edicto pœnam legis Corneliæ [f] in eos ſtatuit perinde, ac ſi lege teſtamẽtaria, quod teſtam̃ falſum ſcripſiſſet, ſignaſſet, recitaſſet, damnatus eſſet. Sed & diuus Hadrianus eum, qui falſas menſuras habuerat, in inſulam relegauit. [g]

Idem lib. ix. de officio proconſul. VII.

SAccularij, [h] qui uetitas in ſacculis artes exercentes, partem ſubducunt, [i] partem ſubtrahũt: item qui directarij appellantur, hoc eſt ij, qui in aliena cœnacula ſe dirigunt furandi animo, plus quam fures puniendi ſunt. Idcircoque aut ad tempus in opus dantur publicum, aut fuſtibus caſtigantur, & dimittuntur, aut ad tp̃s relegantur. Sunt præterea crimina, quæ ad executionẽ [k] præſidis pertinẽt: utputa ſi quis inſtrumẽta ſua prodita eſſe dicat. [l] Nã huius rei executio [m] præfecto urbis a diuis Fratribus data eſt. Sunt quædam, quæ more prouinciarum coercitionem ſolent admittere: ut in prouincia Arabia [n] σκοπελισμὸν crimen appellant, cuius rei admiſſum tale eſt: plerique [o] inimicorum ſolent in prædium inimici σκοπελίζειν, id eſt, lapides ponere indicio [p] futuros, quod ſi quis eum agrum coluiſſet malo letho periturus eſſet inſidijs eorum, qui ſcopulos [q] poſuiſſent. Quæ res [r] tantum terrorem habet, ut nemo ad eũ agrum accedere audeat crudelitatẽ timẽs eorum, qui ſcopeliſmon fecerũt. Hanc rem [s] præſides exequi ſolent grauiter uſque ad pœnã capitis: quia & ipſa res mortem comminat. In Aegypto, qui chomata [t] rũpit, uel diſſoluit (hi ſunt [u] aggeres [x] qui quidẽ ſolent aquã Niloticam [y] continere) æque plecti-

a Coemptas. Quia plures ſimul emunt, ut ſic annonã cariorem facerent, & ſic habeat coemptas. aliàs eſt emptas.

b Supprimunt. ſupple, ut annona oneretur, quod eſt infrà.

c Prouentus. id eſt, ut plus uendatur. caue, quia non cogit locupletes uendere: nec punit ſi non uend. ut ſ. ad legem Iuliam, de an. l. ij. ſed illos qui emunt ut carius uendant: nam per illos etiam locupletes ſeruiunt.

d Humiliores. id eſt, inferiores, quales ſunt: ut C. de inceſt. nup. l. humilem. & facit ſupra, titul. j. l. finali. & de incend. l. Pædius.

e Stateræ. Id eſt, menſuræ, uel inſtrumenta quædam, quibus fit menſura.

f Corneliæ. de falſis, quæ eſt infra, de fal. l. penul.

g Relegauit. ut & infra, ad legẽ Cornel. de fal. l. penul. §. fin. & facit infra, de pœn. l. in dardanarios. & quod no. ſupra, de dolo. l. arbitrio. §. dece.

SAccularij. CASVS. Præcipit puniri ſaccularios, & qui ſint, dicit in glo. domini mei Accur. Item præcipit puniri directarios. & exponit qui ſint directarij, & dicit quæ pœna eis imponatur. Secundo dicit: qui inſtrumentum meũ alicui reuelauit, ex quo doleo, & paſſus ſum damnum, punitur extra ordinem. Tertio iubet puniri capite eos, qui ponunt lapides in aliquo fundo, & per hoc dant intelligere, quòd ſi quis colat illum, quod occidetur ab eis. Quarto dicit: cum in Egypto non pluat, aqua nili ſpargebatur certo tempore anni per fundos: & quilibet includebat de illa aqua in foſſatis ſuorum fundorum. ſi ergo aliquis iſtos foſſatos rumpat, uel deſtruat, & ſic aqua recedit, punitur extra ordinem. Item cum arbores plantentur in ripis illorum foſſatorum, ut ripæ non ruant ſi quis illas arbores inciderit grauiſſime punitur. Item cum ſint aliqua inſtrumenta, ſiue ductæ per quas diuiditur aqua Nili, quæ ueniebat in fundos de ſtercoribus, ſi quis eas obſtruat, grauiter punitur. Fran. Acc.

h Saccularij. qui ſaccos ferunt plenos mercibus falſis, & falſis nummis: & cum eis ſoluitur pro merce pecunia, partem pecuniæ furantur, negantes ſe accepiſſe quantum acceperant. & quod reddunt, ex parte ſuis dantis, ex parte eorum tantum. & ideo fallunt retenta bona pecunia, cum ſibi cambiri traditam poſcunt. Azon. Vel ſaccularij, id eſt, ioculatores. uel tertio, ſecundum H. id eſt, qui in ſaccis portant merces deſuper bonas: inferius malas in eodẽ ſacco.

i Subducunt. uetitas ſupponentes bonis mercibus, quas oſtendunt. H. ad hoc, & ſuperius primum reſpon. facit infra, de effrac. l. prima. §. ſimili modo. & C. de princ. agent. in rebus. l. j. in fine.

k Executionem. aliàs perſecutionẽ.

l Prodita eſſe dicat. id eſt, manifeſta eſſe, quo eſt læſus, argu. infra, de pœnis. l. ſi quis aliquid. ij. §. inſtrumenta.

m Executio. aliàs perſecutio.

n Arabia. ſequitur Græcum. & facit infra, de pœn. l. aut facta. §. fina.

o Plerique. ut eſt in illo Græco.

p Indicio id eſt, ut indicaretur, quod ſi quis &c.

q Scopulos. i. lapides.

r Quæ res. id eſt. delicta, uel facta.

s Hanc rem. id eſt delictum. & facit C. ut nemi. lice. ſine iudic. author. l. j. & ij.

t Qui chomata. id eſt, aggeres: ut ſtatim ponit: choma enim propriè dicitur diuiſio. nã diuiduntur, ſcilicet aggeres, ſeu chomata loca abinuicem. dicitur * etiam fieri coma uocis: cum in fine uox exaltatur: ſima uerò cum in eodem ſtatu retinetur: periodus uero cum deprimitur.

u Hi ſunt. melius dixiſſet hæc ſunt: & exponit chomata.

x Ageres. id eſt, chomata. Accur.

y Niloticam. in Ægypto non pluit: & ideo certis temporibus anni egreditur aqua Nili per prædia: & quilibet in ſuo prædio facit aggeres, ut aquam contineat: & de his dicit hic. Sunt & alij aggeres, qui ſunt iuxta flumen Nili: & ſi quis eos rumpit, flammis ibi comburitur: ut C. de Nili aggeri-

† Prouentus appellatione § ueniat, Madot. in Gl. Facul. §. & taxam ac prouentus.

† Vide in hanc l. Petru Cnnitum lib. de ho. diſci. xvij. c. 8. & Celiũ rho. li. lec. anti. 13. ca l. & Budæu in an. poſt.

† Pan. F. item qui derectarij. Ita manu ſcript. exẽp. dietarij.

† In P. Fl. eſt lex ſic incipiens, prout etiã infra ſunt quædã ubi ponitur caput, ſcilicet

† Vide in hunc §. Alci. lib. præter. ij. hoc ipſi tit. & Cnnitum li. 8. c. 10.

† id eſt, lapidum poſitionem. σκοπελισμός. pides.

* Aliàs excuſſionẽ.

† P. Fl. qui σκοπελιζοῦς.

* Fortè excuſſio.

† i. aggeres qui terra aggeſta facti ſunt, quib. Nili aqua coercetur. Budæ. hic Egi. Perr.

* Nugatur hic totus Acc.

tur extra ordinem. Sed pro conditione ſua, & pro admiſſi menſura quidam a opere publico, aut metallo plectunt: & metallo b quidem ſecundū ſuam dignitatē, ſi quis arborem ſycomorum c exciderit. Nam & hæc res uindicatur extra ordinem nō leui pœna: idcirco, quod hæ arbores colligūt d aggeres Niloticos, per quos incrementa Nili † diſpenſantur, & diminutiones æquè coercentur. e Commata † etiam & diacopi, f qui in aggerib' g ſūt, plecti efficiunt h eos, qui id in his admiſerint.

Paulus lib. j. Sententiarum. VIII.

IN circulatores, i qui ſerpentes circunferūt, & proponunt. k ſi cui ob eorum metum damnum datum eſt, pro modo admiſſi actio dabitur. l

TITVLVS XII.

DE SEPVLCHRO † VIOLATO. †

Cōdemnatus act. in fact. de ſepulchro uiolato, ē infamis. Fr. A.

Vlpianus li. ij. ad edict. prætoris. I.

SEpulchri uiolati actio m infamiam irrogat. n

Idem libro. xviij. ad edict. præt. II.

SI ſepulchrum quis diruat, o ceſſat Aquilia p quod ui tamen, aut clam q agendum erit. Et ita de ſtatua, de monuméto r euulſa Celſus ſcribit. s Idem quærit, ſi neque applumbata fuerit, t neque affixa, an pars monumenti effecta ſit, an uerò maneat in bonis noſtris? Et Celſus ſcribit, ſic eſſe u monuméti, ut oſſaria: x & ideo quod ui, aut clā interdicto y locū fore.

Idem li. xxv. ad edictum prætoris. III.

PRætor ait, Cuius dolo malo ſepulchrum uiolatum eſſe dicetur, in eum in factum iudicium dabo: ut ei, ad quem

ge rib. l. j. Accurſius.

a Quidam. ſcilicet, prædictorum rumpentium dictam aquam.

b Et metallo. l. in opus metalli. & eſt differentia inter hanc pœnā, & metallum: de quo ſubijcit: ut j. de pœn. l. aut damnū §. inter eos. Accur.

c Sycomorum. ficus eſt Aegyptia prædulcis ſine granis.

d Colligunt. i. retinent, ne ruant.

e Coercentur. ne fluant. Accur.

f Commata etiā, & diacopi. hæc duo idem ſignificant. & dicitur diacopi, à dia: quod eſt duo: & copos, quod eſt diuiſio: quia in duas partes æquę diuidebantur: ſunt ergo hic cômata inſtrumenta, quibus aqua diuidebatur, & deriuabatur.

g In aggeribus. id eſt, iuxta aggeres. Accur.

h Efficiunt. i. faciunt eos puniri. Azo.

i IN circulatores. CASVS. Quidam portant ſecū ſerpentes, ſiue biſſas: & faciunt timorem aliquibus: qui ducti timore fugiunt, & ſua dimittunt, quæ ibi habebant: & alij ueniūt, qui ea furantur. dicit quòd iſti portantes ſerpentes grauiter puniuntur. Frā. Accurſij.

j In circulatores. à circunfero, & eſt in, præpoſitio. Accurſius.

k Et proponunt. ſ. ſubito alicui, ut metu ſerpentino fugiat, ſuaq; dimittat, ut interim alius occupet.

l Actio dabitur. id eſt, accuſatio, de qua pœna eſt extraordinaria.

† In. P. F. ſycamino nem. Hal. Siconmi-non.

† P. F. diſpenſant, & coercētur: & de minutione æque coercent.

† Commata hic ſunt aquarum emiſſoria, & incilia, ad hoc ſtructa ut Nilus uiciſſim admittatur in arua, aut intra alueum contineatur. uide Budęum in poſterio. annota. in hunc ipſum locum.

† i. meatus quidā interciſi, & hiantes per quos Nili aqua tranſmittitur in arua remotiora ſegetibus deſtinata. Budęus.

† De ſepulchris, & eorum uiolatione nonnihil Cęli' lib. ix. cap. xliiij.

† aliàs, de ſepulchri uiolatu.

DE SEPVLCHRO VIOLATO.

m SEpulchri. Actio. ſcilicet, in factum: ut infra, lege iij. in principio. non ſolum accuſatio.

n Irrogat. condemnatione facta.

SI ſepulchra. CASVS. Deſtruxi ſepulchrum tuum diruendo ipſum, teneor quod ui, aut clam. idem ſi ſtatuam ſupra ſepulchrum tuum poſitam deſtruxi. ſiue ſit affixa, ſiue ſit applumbata ſepulchro, ſiue non. nam teneor interdicto quod ui, aut clam, non Aquil. Franc. Accur.

o Diruat. ſine iudicis authoritate: ut ſup. de aqua pluuia ar. l. quanquam. § j.

p Ceſſat Aquilia. quia non poſſum me dicere dominum ſepulch. aliàs Aquil. actio competit heredi: ut ſ. ad leg. Aquil. l. item Mela. §. legis. Accur.

q Aut clam. ſ. ad opus reſtituendum.

r De monumento. quæ affixa ferat monumento: ut differat à ſequenti. Accur.

s Scribit. ſcilicet, ut non agatur Aquilia: ſed interdicto quod ui, aut clā, & de ſepulchro uiolato.

t Fuerit. ſ. ſtatua. Accurſius.

u Eſſe. ſ. ſtatuam. Accur.

x Oſſaria. ſic in li. Ioan. aliàs, oſſuariam. Et dic oſſuariam, urnam in qua oſſa reconduntur: uel, id eſt, monumenta.

y Interdicto. & ceſſat Aquilia, & ad hoc ſupra, quod ui, aut clam l. is qui in puteum. §. ſi quia de monumento. & l. denique. §. quęſitum, in ſi. Sed contra. ſupra de iniur. l. ſi ſtatua. Solu. ut ibi.

PRætor. CASVS. Dolo cuius ſepulchrū uiolatum eſt, tenetur actione in factū ad intereſſe ei, ad quē pertinet ſepulchrum, ſi nemo ſit ad quē pertineat: uel ſi eſt, non tñ uult agere: prætor permittit cuicunque uolenti agere actio. uſque ad centum aureos. ſed ſi plures ſunt, qui uolunt agere: præfertur, qui iuſtiorem cauſam habet. Item ſi quis in ſepulchro alieno habitauerit, uel ædificium aliquod non ſepulchri cauſa ibi fecit: quicunque uult agere contra eum, prætor permittit uſque ad quantitatem ducentorum aureorum. Poſtea Vlpianus exponit uerba prædicta, & dicit, apparet ex primis uerbis edicti, eum, qui uiolat ſepulchrum, ita demum teneri, ſi dolo malo hoc facit. impuberes ergo non tenentur hoc edicto, cum dolo carent. & appellatione ſepulchri omnis locus ſepulturæ contineatur.

Si quis. Heres ſi inferat mortuum in hæreditarium ſepulchrum, tenetur quandoque ſepulchri violati: ut ſi prohibuerat teſtator ne hæredes aliquem ibi inferrent. ſeruari enim debet voluntas teſtatoris. Idē ſi uni hæredem conceſſit inferre. alijs uetuit. nam ſeruabitur uoluntas defuncti. Secundo dicit: corpus poſitum in uno loco, animo alibi portandi, bene poteſt transferri & non patitur pœnam, qui transfert: licet ſi bene uellet facere, debet licentiam impetrare ab epiſcopo, uel principe. Tertio prohibet ſepeliri aliquem intra ciuitatem: & pœna imponitur in eos, qui

nicipalis permittat in ciui tate ſepeliri [a] poſt principalia [b] reſcripta? an ab hoc [c] diſceſſum ſit, uidebimus: q̃a generalia ſunt reſcripta. Et oportet imperialia ſtatuta ſuã uim obtinere, & in omni loco [d] ualere. Si q̃s in ſepulchro habitaſſet, ædificiũue habuiſſet: ei q̃ uelit, agendi poteſtas ſit. Aduerſus eos, qui cadauera ſpoliant, p̃ſides ſeuerius interuenire ſolẽt: maximè ſi manu armata aggrediantur: [e] ut ſi armati more latronũ id egerint, et capite plectant, ut diuus Seuerus reſcripſit. Si ſine armis: uſq; ad pœnam metalli procedant. Qui de ſepulchri [†] uiolati actione iudicant, æſtimabunt, quatenus interſit, [f] ſcilicet ex iniuria, quæ facta eſt. Item ex lucro eius, qui uiolauit, uel ex damno, quod contingit, uel ex temeritate eius, qui fecit. Nunquam tamen minoris debent condemnare [†] ijs, quorum intereſt, q̃ ſolent [g] extraneo agente. Si ad plures ius ſepulchri ptineat, utrum omnibus damus actionẽ, an ei, qui occupauit? [h] Labeo omnibus dãdam dicit, rectè: q̃a in id, quod cuiuſque intereſt, [i] agitur. Si is cuius intereſt ſepulchri uiolati agere nolet. [k] põt pœnitẽtia acta ante, q̃ lis ab alio conteſtetur, dicere ſe uelle agere: & audietur. Si ſeruus in ſepulcro habitat, uel ædificauit: noxalis actio ceſſat [l] & in eum [m] prætor hanc actionem [n] pollicetur. Si tamen nõ habitet, ſed domunculam habeat ibi [o] ſeruus: noxale iudicium [p] erit dandum: ſi modo habere poſſe [q] uidetur. Hæc actio popularis [r] eſt.

Paulus libr. xxvij. ad edictum prætoris. IIII.

SEpulchra hoſtiũ religioſa nobis nõ ſunt. [s]

[a] Sepeliri. quidam hic colligunt, quod conſuetudo non uincit legem: quaſi primo fuerit lex Adriani: & poſtea superuenerit conſuetudo. pro quibus eſt C. de uſur. l. eos. in fi. & ſup. ad leg. Rhod. de iact. l. dñe Imperator Antonine. [*] ſecundum quod uno modo legitur. Tu dic quod cõſuetudo ſuperueniens uincit legẽ: ſiue ſit generalis, & tũc generaliter: ut ſup. de legi. & ſenat. l. de q̃bus. §. inueterata. ſiue ſpecialis: & tũc ſpecialiter: ut hic, & ſ. com mu. prædio. l. uẽditor. §. ſi conſtat. & ſ. quod cuiuſq; uniuerſit. leg. Item. in princip. in gloſ. uel perpetua. & ſecundũ hoc fiat hic punctum interrogatiuẽ poſt dictionẽ ſepeliri, & de his dixi in d. l. de q̃bus. Ac.

[b] Principalia reſcripta facta poſt legem municipalẽ.

[c] An ab hoc. reſcripto Adriani. R. ſed cautè in plurali de reſcript. loquitur. unde dic, ab hoc, & qđ ſtatuitur. in reſcrip. Adriani.

[d] In omni loco. ad hoc C. de temp. in integ. reſtit. l. ſi peruacuam.

[e] Aggrediantur. hic criminaliter agitur.

[f] Quatenus interſit. quod qualiter probetur, dic ut C. de ſentent. quæ pro eo, quod intereſt. l. prima.

[g] Extraneo agente. quod eſt centum aureorum contra uiolantem. Item cc. aureorum contra habitantem: ut ſupra eodem. l. ſi nemo. & §. ſi quis in ſepulchro. & eſt ſic inſtit. de excu. tut. §. qui autem. & C. de temp. in inte. reſti. l. ea quæ. ij. reſpon. Accur.

[h] Occupauit. ſ. dabitur actio. Accur.

[i] Agitur. quid ergo ſi unius intereſt in x. alterius in xx? Reſpon. fiat condemnatio in centum: ut bis tantum conſequatur is, cuius intereſt in xx. quam alius. non enim ideo plus deliquit uiolans. Item not. quòd dicit omnibus dari: quia omnium intereſt. alias eligitur unus: ut ſ. ea. l. §. ſi ad plures. Itẽ facit ĩ. de adult. l. ſi maritus. in princip. & §. ij. Item Inſtitut. de capit. diminut. § fin.

[k] Nolet. ſiue dicas, nolet diſſimulando: ſiue expreſſè remittendo, eſt cõtra ſ. de minori. l. auxiliũ. ſed facilius iniuriarũ actio tollitur, ut ſup. ti. ij. l. nõ ſolũ. §. ij. Item cõtra. ĩ. de adul. l. ſi maritus. §. ſi negauerit. So. ut ibi. itẽ contra C. qui accuſ. non poſ. l. accuſationẽ. & l. ſi ea. So. ut in d. l. accuſationem. Itẽ contra. C. de pac. l. poſtquam. ſed ibi erat lis cõteſtata, hic nõ, uel ibi ciuilis. Vel dic ſecũdũ alios, noluit agere tũc: nec tñ remiſerat: ibi ſic, ut argu. ĩ. de iudi. l. deſtitiſſe. Sed quid ſi tũc expreſſe, & protinus remiſit? R. ñ. lz. & R. adhuc eundẽ audiendum. & idem in omni crimine publico dicunt ut nõt. ſu. de pactis. l. tranſigẽtium. §. ſi paciſcat. excepto adulterio: ut in dicto §. ſi negauerit. l. ſi maritus, infra de adul. licet alij contradixerint, qũ expreſſè renuntiauit. & facit ad hoc, quod hic de pœnitentia dicitur. ĩ. de fal. l. qui falſum. & ſ. de iuriſdi. om. iudic. l. ſi conuenerit. & quod quiſq; iur. l. j. in fine. & de repu. l. ſi pœnituit. & C. ad legem Iul. maieſta. l. q̃ſquis. in fi. & ĩ. ad legem Iul. de ambit. l. j. & C. de pœna iudic. authen. nouo iure. arg. cõtra ſ. de fur. l. qui ea mẽte. & ui bono. rapto. l. non prodeſt. Item argu. cõtra ĩ. de leg. j. leg. huiuſmodi. §. Stichum.

ADDITIO. Dic quòd ibi fuit ſtatim ius quæſitum ex ſola electione: hic non, niſi ſecuta renunciatione, ſecundum Bart.

[l] Ceſſat. quia quaſi publica eſt accuſatio, & pro priuato crimine tantum ſolet noxalis actio dari: ut ſ. de ędil. edi. l. ſi quis ſit fugitiuus. §. quod aiunt. uerſi. noxas.

[m] Et in eum. ſ. ſeruum.

[n] Actionem. i. accuſationem. ſic in auth. de ſan. epiſc. §. ſi quis autem p pecuniaria. col. ix. nam & ſupra eod. l. §. aduerſus. de accuſatio. locutus eſt. & abſit, ut credam actionem ciuilem dari in ſeruum, ſecundum Ioannem & Io. Alij dicunt hic ſpeciale: ut ſupra, ui bonorum raptorum. lege antepenultima. §. penultimo. uel dic etiam ciuilẽ: & dices in ſeruum, ſcilicet factum liberum, uel in ſeruum, id eſt, in dominũ nomine ſerui. ſic ſupra, de iuriſdictio. omnium iudic. l. ſi familia. & ſic intelligitur ui. bonorum rapt.

[o] Ibi. i. ſepulchro.

[p] Noxale iudicium. quia non eſt tam graue delictũ, ut criminaliter ſit puniendus. H.

[q] Poſſe. ſunt enim quædam ſepulchra adeo parua, ut in eis domunculam habere non poſſet.

[r] Popularis. ut tamen ei, cuius intereſt, primò cõpetit: ut ſ. l. iij. in prin. ſic & ſup. ne quid in loc. public. l. ij. §. ſi quis. uer. aduerſus eum. & §. hoc interdictũ. & infra, de liber. homi. exhibend. l. iij. & §. hoc interdictum. & C. de adulte. l. quamuis adulte. & infra: de popul. actio. l. iij. item facit ad hũc §. ſupra, ad Sylla. l. prima. in fine.

SEpulchra. CASVS. Sepulchra hoſtium quæ cepimus, non ſunt apud nos religioſa. unde qui deſtruit ea, non tenetur hac act. Fran. Accur.

[s] Non ſunt. nec noſtra eis: ut ſupra, de religio. l. cum loca.

[*] alibi, deprecatio.

[†] Hic tex. bene not. & ſing. ad hoc quod intereſſe noſtrũ ali quãdo cõſideratur ratione alterius, quod facit aduerſarius. Bol.

[†] In Pan. Flor. non ſunt hæc, ijs quorũ intereſt.

[†] Ibi in delicto, ne maleficia remaneãt impunita, non eſt locus pœnitentiæ ex parte eius, qui petit puniri, ſecundum Bart.

ideoq; lapides inde ſublatos in quemlibet uſum conuertere poſſumus: nec ſepulchri uiolati actio cōpetit.

Pomponius libr. vj. ex Plautio. V.

V Timur eo iure, ut dominis fundorum, in qbus ſepulchra fecerint, ēt poſt uenditos fundos adeundorū [a] ſepulchrorum ſit ius. Legibus [b] nāque pdiorū uendendorū cauetur, [c] ut ad ſepulchra, q̄ in fundis ſunt, iter ei, [*] aditus, ambitus [d] funeris faciendi ſit.

Iulianus libro x. Digeſtorum. VI.

ij S Epulchri uiolati actio in primis datˀ ei, ad quem res pertinet: quo ceſſante, ſi aliˀ egerit, quamuis reipublicę cauſa abfuerit dominus [e] non debebit ex integro aduerſus eum, qui litis æſtimationem ſuſtulerit, [f] dari. Nec poteſt uideri deterior fieri conditio eius, qui reipublicæ cā abfuit: cùm hæc actio non ad rem familiarem eius, ſed magis ad ultionē [g] pertineat.

Martianus lib. iij. Inſtitutionum. VII.

iij S Epulchri deteriorem conditionem fieri prohibitum eſt: [h] ſed corruptum, & lapſum monumentum corporibus non contactis, [i] licet reficere.

Macer. li. j. publicorum iudiciorum. VIII.

iiij S Epulchri uiolati crimen poteſt dici ad legē Iuliam de ui publica ptinere [k] ex illa parte, qua de eo cauet, q qd fecerit quo minus qs funeretur, ſepeliaturve. & q ſepulchrū uiolat, facit, quo minus quis ſepultus ſit. [l]

Idem li. ij. publicorum iudiciorum. IX.

D E ſepulchro uiolato actio quoque pecuniaria [m] datur.

Papinianus lib. viij. Quæſtionum. X.

Q Væſitū eſt, an ad hęredē neceſſarium, [*] cum ſe bonis non miſcuiſſet, [n] actio ſepulchri uiolati pertineret? Dixi, rectè eum ea actione experiri, quæ in bonū, & æquum [o] concepta eſt. Nec tamē ſi egerit, [p] hæreditarios creditores timebit: cùm etſi [q] p hæreditatē obtingat [r] hæc actio: nihil tñ ex defuncti capiatur uoluntate, neq; id capiatur, quod in rei perſecutione, [s] ſed in ſola uindicta ſit conſtitutū.

Paulus libro. v. Sententiarum. XI.

loca. in fine.

V Timur. CASVS. In fundo meo habebam ſepulchrum: uendidi fundum excepto ſepulchro. dicitur quòd non poſſum agere contra emptores, ut dēt mihi iter ad ſepulchrum. Fran. Accur.

a Adeundorum. quod eſt uerum, ſi in uenditione excipit ſepulchrum, uel ſi eſt ibi publicum iter: alioqui tranſit cum prędio: ut ſup. de relig. l. ſi uenditor. & de act. empt. l. ſi mercedem. §. ſi cum fundum. & facit de contrahend. emp. l. qui fundum §. in lege. quidam tamen dicunt tacitè ſemper exceptū, quod nihil eſt.

b Legibus. l. pactis. ſic ſupra, depoſiti. l. j. §. ſi conueniat.

c Cauetur. i. caueri ſolet. quod ſi non fuerit cautum: dic idē, ſi modo ſepulchrū fuerit exceptū: ut mō dixi.

d Ambitus. i. circuitus. uel abitus, ſ. ad redeundum & aditus, ſcilicet, ad ueniendum: & iter comprehēdit utrūque, quaſi duo ſequentia exponant primum.

Aliàs, eis.

S Epulchri. CASVS. Actio ſepulchri violati datur in primis ei, ad quē id ſpectat. ſed ſi ille abeſt, & alius egit, & obtinuit: amodo ille cuius interest reuerſus, ſi velit agere, nō audit. Fran. Accur.

e Dominus. id eſt is ad quem ea res pertinet.

f Suſtulerit. id eſt ſoluerit, uel etiam acceperit: uel etiam tantum lit. conteſt. fuerit: ut ī. l. iij. §. ſi is. Nec enim in petitione pœnarum auxilium prodiū eſt: ut ī. de min. l. auxiliū. Sed contra. ſup. ex quibus cau. ma. l. ſi qua militū. & ibi not. gloſſ. in fin. Solu. ibi tempore lædebatur: hic per hoc quod alius egit, & exegit. facit ſupra, de popu. actio. l. iij.

g Ad Vltionem & ideo in bonis noſtris non eſt ante litem conteſt. vt hic, & infi. de uerb. ſig. l. ſi cui. & ſup. titul. ij. l. iniuriarū. & de acquir. hære. l. p hęredem ii. ſic in actione iniuriarum: vt ſup. titu. ij. l. iniuriarū. ſed uidetur huic cōtra. ſup. l. iij. §. qui, de leg. iul. ubi dicit dari ad intereſſe. ſed certè licet ueniat ad intereſſe, nō tñ ad intereſſe datˀ ūn, ut ibi. uel dic uenit ſecūdario.

S Epulchri. CASVS. Sepulchrum deteriorari prohibitum eſt: corruptum autem, ſiue deſtructum poteſt quis reparare, ſiue reficere corporibus, quæ ibi ſunt non contrectatis. Accur.

h Prohibitū eſt. ut C. eod. l. qui ſepulchra. & ī. eod. l. ij. in princi. Accur.

i Non contactis. alias cōtrectatis: & aliàs contractis. & facit ī. de mor. inferen. l. j. §. prætor. uſque in fi. & facit C. de relig. l. j. in fi. Accur.

S Epulchri. CASVS. Crimē ſepulchri violati pertinet ad leg. Iul. de ui, in ea parte, qua cauetur, qui fecit quo minus aliquis funeretur, ſepeliaturve: eū & violando ſepulchrum fit quo minus quis ſepultus ſit: & ſic ea lege pōt accuſari. Franc. Accur.

k Pertinere. ut ī. de iniur. l. e. prætor. §. j. & ī. ad leg. Iul. de vi public. le. qui. cœtu. & ſupra eodem. l. ij. §. aduerſus. Accur.

l Sepultus ſit. vt ī. de mor. inferen. l. j. in fine.

m D E ſepulchro. Pecuniaria. ut ī. eo. l. ij. §. aduerſus. in prin. & §. j. & §. non ſolum criminalis.

Q Væſitum eſt. CASVS. dicitˀ, quòd hæc actio pro ſepulchro uiolato competens vadit ad filium defuncti, licet nō ſuccedat patri: nec per hoc uidetur ſuccedere. Fran. Accur.

[*] Sic in P. F. licet Haloand. ſcripſerit, cum ſe bonis immiſcuiſſet. vide Anton. Augu. lib. iiij. emendatio. ca. xvij.

n Immiſcuiſſet. quod ei licet per prætorem: vt ī. de acq. hær. le. neceſſarijs.

o Aequum. non ſeruato iuris rigore: ut ſupra eodem. l. iij. in princi. & facit ſupra, de iniur. l. non ſolum. §. j. de capit. diminu. l. eas. Accur.

p Si egerit: ſicut quilibet ageret.

q Et ſi. id eſt, quamuis.

r Obtingit. ſ. actium.

s Perſecutione uel quòd in hæreditate æſtimetur. cū ad liberos tranſeant hæc iura, & non ad hęredes: ut ſu. de relig. l. uel quæ. & facit ſup. de acquiren. hæredit. l. p hære-

hærede.§.fin.& ſupra,eodem l. ſepulchri uiolati.in fi. infra,de popul.actio.l.penul.& infra,de uerborum ſignifica.l.ſi cui.

Rei, CASVS. Qui corpora extraxit de ſepulchro uel oſſa, ſi eſt humilis,decapitat. ſi eſt honeſtus, in inſulam deportatur.Fran.Acc.

a Rei ſepulchrorum. id eſt, accuſati.

b In inſulam.hic not. quòd ciuiliter agitur actione in factum ad centũ,uel ducentos aureos:ut ſupra l. tertia. in princip. & §. j. Item criminaliter, & tunc ſecundum qualitatem perſonarum, & factorũ: vt hic, & ſupra l. tertia,§. aduerſus. & l. ſepulchri uiolati crimen. ſed & alibi dicitur,quòd decem põdo auri dat fiſco:vt C.eodem. l.qui ſepulchra. unde poteſt dici,quod quando ipſa corpora extraxit, uel contrectauit,habeat locum,quod hic dicitur: aliàs quòd in illa l.qui ſepulchra, ut ibi plene diximus.

† In Pan. Fl.de concuſſione. † De concuſſiõe ui de Mand. in Proœ. Gl. Faeul. in uer.prę mij. colu. penul. & ult.

Rei ſepulchrorum [a] uiolatorum ſi corpora ipſa extraxerint, uel oſſa eruerint:humilioris quidem fortunę, ſummo ſupplicio afficiũtur:honeſtiores in inſulã [b] deportantur:aliàs aut relegãtur,aut in metallum dãnantur.

TITVLVS XIII.

† DE CONCVSſionibus. †

Vlpianus lib. v. Opinionum. I.

Si ſimulato [c] pſidis iuſſu concuſſio interuenit: ablatũ eiuſmodi [d] terrore, reſtitui præſes prouinciæ iubet, [e] & delictum coercet. [f]

Macer.lib. j. publicorum iudiciorum. II.

Concuſſionis iudiciũ publicum non eſt. [g] Sed ſi ideo pecuniam quis accepit, ꝙ crimen minatus ſit:põt publicum iudiciũ [h] eſſe ex ſenatuſconſultis, [i] quib. pœna legis Corneliæ teneri iubẽtur, qui in accuſationẽ innocẽtium coierint, † quiue ob accuſandum,uel etiam nõ accuſandum denuntiandum, [k] † uel non denuntiandum teſtimonium, pecuniam acceperint.

TITVLVS XIII.

DE ABIGEIS.

Vlpianus libr. viij. de officio proconſulis. I.

De abigeis puniendis ita diuus Hadrianus † proconſuli Beticæ † re-

DE CONcuſſionibus.

Si ſimulato. Quod nõ eſt, ſimulo: diſſimulo que quod eſt. Dixit ergo officialis quòd præſidis iuſſu debebat quendam capere, & non dixit uerum:& propter hunc timorem aliquid fuit ei datum: vt faciunt nuntij communis Accur.

d Ablatum eiuſmodi.aliàs ablatum huiuſmodi terrore: & tunc plana. aliàs ablatum eſt in omni tempore: & tunc ſpeciale ut præſcriptione non tollatur:vt C. ad legem Cornel.de fal.l. querela. alias ablatum eiuſmodi tempore,id eſt,hoc,quod auferatur. Et no.quòd hoc crimine tenetur,qui occaſione alicuius dignitatis,quã habet,vel officij aliquos premit:vt argu. C. de cond.ob turp.cau.l.quod euitandi. & quandoque ſine officio:vt infra l.proxi. ſecundo reſpon.

e Iubet.actione in factum. Accur.

f Coercet.extra ordinem.& hoc accuſatione inſtituta.ad quod ſupra,de priua.delic.l.fina.& de furt.l.fina. Accur.

Concuſſionis. CASVS. Accuſatio de cõcuſſione non eſt publica.ſi autem quis accepit pecuniam à me,ne me accuſaret de quodam delicto, poteſt accuſari lege Cornel.de falſ.qua cauetur,ne quis accipiat pecuniam ob accuſandum, uel non accuſandum. & hæc accuſatio eſt publica.Franc.Accur.

g Publicum non eſt. ſcilicet ſemper: ſed aliquando ſic.& hoc eſt,ſed ſi &c.Eſt ergo priuatum, ut tantum ille qui paſſus eſt concuſſionem,poſſit etiam crim naliter accuſare:niſi in caſu,qui ſequitur,ſecundùm Azo. & H. & omnes. uel potes dicere, quòd ſemper eſt priuatum, etiam ſi detur ex cauſis ſequen. Nec enim ibi dicis,quòd hoc ſit publicum.ſed ſi accuſatio legis Corne.de fal.inſtituatur:quæ poteſt inſtitui,ut ibi dicit,publicum eſt:quia illa accuſatio publica eſt, ut infra, de publi.iudi.l.j. Accur.

h Iudicium.ſcilicet concuſſionis, & hoc ex ſenatuſconſul.id eſt, argu. horum ſenatuſconſult. quæ inducunt aliam accuſationẽ publicam: vt per hoc etiam: ſit hęc publica. uel dic iudicium, ſcilicet legis Cornel. de fal. ut non dicat de crimine concuſſionis, quod ſit publicũ, licet habeat locum, ſed erit priuatum: ut modo dixi.

i Ex ſenatuſconſultis. Liboniano, & Voluſiano: vt ſupra, ad legem Corneliam,de fal.l. prima.in principio,ſecundum quoſdam. ſed certè ibi non eſt mentio horum ſenatuſconſul. ſed habe ut infra, ad legem Iuliam, de ui pri.l.ex ſenatuſcõ. Et nor. hunc teneri hoc crimine: vt hic. Item crimine fal.ut hic, & infra, de falſ.l.prima,§.j. & lege Iulia repetundarum:vt infra ad legem Iuliam repetundarum. l. eadem. Item lege Rhemia ſi accepit, ut non accuſaret:vt infra,ad Turpil.l.prima. in princip. Item edicto de calum.ut ſupra,de calum.l.j §.j. An autem una per aliã tollatur,dic ut ibi. Item ad hanc legem in cod. titu. de calum.l.ſi ab eo.

k Denuntiandum.i.dicendum.

† Bal. in l. ſi quis eũ. §. quæ iniuriarum. ff. ſi quis cau. & Alexand. in l. cum ſeruus. ff. de condi. ob cau. dicit iſtã gl.ſing.ad hoc quod crimẽ illud dicitur publicum quã lex dicit agi ex l. publicorum iudiciorũ. Bol.

† Coire, apud priſcos uerbũ erat criminoſum. ui de hic Bu. Egi. Pert.,

Denuntiare quid ſit, unde hic ex Budæo.

† In P.F. conſilio.

† Infra ad leg. Corn. de ſica.l.lege Corn. Taurini ꝓconſulis vti ex mẽtio fit.

DE ABIGEIS.

Dicit hic Barto. quòd quidam habent de ambigeis: ſed ſecundum eum melius ſtat de abigeis: quia uenit ab abigo,gis. quod idẽ eſt, quod ab ſubtraho,ſubtrahis.

De abigeis. CASVS. Hadrianus reſcripſit de pœna abigeis imponenda, & dixit cum abigei puniuntur grauiſſimẽ damnantur ad gladium,& non ſemper hæc pœna imponitur,ſed quoties hoc crimen frequenter contingit: cum autem non contingit frequenter, in opus metalli ad tempus damnantur. & illi dicuntur abigei qui pecora ex paſcuis,uel ex armentis ſurripiunt,quaſi hanc artem habentes ſi enim oues errantes abducam furſum,non abigeus. Item,qui abducit capram, uel ouem,hanc artem habens minus punitur,quam ſi maiora animalia abduxiſſet. Item licet Hadrianus pęnam gladij,uel opera metalli impoſuit. hoc uerum eſt in humilibus. Si enim de honeſtioribus ſunt,debent relegari,aut ab ordine moueri niſi cum gladio abigerent. nam tunc beſtijs ſubijciuntur. Vltimo dicit: ſi cum eſſet quæſtio inter me.& te de proprietate ouium,interim pecora abegi,ceſſat hoc crimen:niſi callide, ſiue doloſè litẽ hanc feciſſem

feciſſem ad hoc, ut poſtea ea abigerem: Fran. Acc.

a Puniuntur. id eſt puniri ſolent.

b Id genus maleficij. ut ita alij terreantur: vt C. ad legem Iul. rep. l. j. & ĩ. de pœ. l. capitalium. §. penult. & l. aut facta §. fina. & arg. ſup. ad Velleia. l. ſed ſi ego. in fin. & C. de ſerui. expor. * l. moueor. & ſupra, de rebus eo. qui ſub tut. l. quamuis. in fin.

c Alioquin. i. ſi non ſit frequẽtius.

d Qui pecora. decem oues. uel quatuor porcos, uel equos: non minorẽ numerum, niſi ut artem faciant: vt ſtatim dicam. & facit in auth. de nup. §. ſi igitur. col. iiij.

e Non eſt abigeus: niſi hoc quaſi artẽ exerceat, ſecundũ Ioan. alioquin contra. infra, eod. l. fin. §. æquum. & facit. ſupra, de incend. l. Pædius. §. j. & ĩ. de pœnis. l. aut facta. §. quantitas.

f Uerrecem. aliàs uerbicem. & alias herbicem.

g Abduxerint. quaſi artem exercẽdo: ne obſit ſuperioribus, & ei quod dicitur infra, eod. l. oues.

Abduxerint. ſ. animo doloſo: vt non domino reddant.

h Plecti. infra, de accuſat. l. leuia.

i Præſtituerit. ut ſupra, eadem l. in principio.

k Amouendi. alias, amouendi. & alias mouendi. Accurſius.

l Obijciuntur. ad hoc quod ſecundũ conditionem perſonæ ſup. de incen. l. Pædius. §. j. & de extraordi. criml. l. annonam. & ſupra, de ſepul. uio. l. iij. §. qui de ſepulchri.

m Remittẽdus eſt. ceſſante criminali quia dolo caret. & facit C. ad legem Flauiam de plagi. l. præſes.

n Color. i. niſi uelit delictum occultare occaſione talis quæſtionis, ſicut quæuis res occultatur colore.

o Putauit. tunc enim qui dolo caret, non tenetur hoc crimine.

p Iuſtis rationibus. idem ſi non iuſtis ſed quoquomodo ſuam credit etiam errore iuris, cum eſſet dolus: vt ſup. de lib. cau. l. igitur. §. ij. & ſic etiã expone, quod eſt C. de plagi. l. plagij criminis. l. j. & facit ſup. loc. l. ut puta. & d. ſepara. * l. j. §. pen. Sed arg. contra. Inſt. ui bono. rap. §. quia tamen.

ADDITIO. Dic quod hoc ideo, quia iſta accuſatio requirit dolum: ibi ſecus. & dic ut per Bart. hic, & ſup. ſi quis teſta. li. eſſe iuſſ. ibi.

* ſi ſer. ex por.

† Oberrãtem ouem nõ eſſe abducendã, ſed domino reſeruandam iubet Deus Deutero. cap. xxij.

ſcripſit: Abigei cum duriſſime puniunt, a ad gladiũ damnari ſolent. Puniuntur aũt duriſſime non ubicunque, ſed ubi frequẽtius eſt id genus maleficij: b alioquin c & in opus nonnunquam temporariũ dantur. Abigei aũt propriè ij habentur, qui pecora d ex paſcuis, uel ex armẽtis ſubtrahũt, & quodãmodo depredantur: & abigendi ſtudiũ, quaſi artem exercẽt, equos de gregibus, uel boues de armentis abducentes. Cæterum ſi quis bouem aberrantẽ, † uel equos in ſolitudine relictos abduxerit: non eſt abigeus, e ſed fur potius. Sed & qui porcũ, uel capram, uel uerrecem f abduxit: g non tam grauiter, q̃ qui maiora animalia abigunt, plecti h debet. Quanquã aũt D. Adrianus metalli pœnam, item operis uel ẽt gladij præſtituerit: i attamen qui honeſtiore loco nati ſunt, non debent ad hanc pœnã pertinere: ſed aut relegandi erũt aut ſunt ordine amouendi. k Sane qui cũ gladio abigunt non iniq; beſtijs obijciuntur. l Qui pecora, de quorũ proprietate faciebat controuerſiã, abegit, ut Saturninus quidem ſcribit, ad examinationem ciuilem remittendus eſt, m ſed hoc ita demum probandum eſt, ſi nõ color n abigeatus quæſitus eſt: ſed uere putauit o ſua, iuſtis rõnib. p ductus.

Crimen abigeatus non eſt publicum: ſi tamen cum gladio quis abigit oues, uel pecora beſtijs damnatur. h. d. Franc.

Marcellus lib. j. publicorum iudiciorum. II.

ABigeatus crimen publici iudicij nõ eſt: quia furtum magis eſt. Sed quia plerunque abigei & ferro utuntur: ſi deprehendant, ideo grauiter q puniri eorũ admiſſum ſolet.

Calliſtratus libr. vj. de cognitio. III.

OVes pro numero abactarum, r aut abigeum, aut furem faciũt. s Quidam † decem oues gregem eſſe putauerunt: porcos ẽt quinque, uel t quatuor abactos: equum, bouem uel unum abigeatus crimen facere. Eumque plenius coercendum, qui à ſtabulo abegerit domitum pecus, non a ſylua, nec grege. Qui ſæpius abegerunt, licet ſemper unũ, uel alterũ pecus ſurripuerint: tamen abigei ſunt. Receptores abigeorum qua pœna plecti debeant, epiſtola diui Traiani ita cauetur, ut extra terram Italiam u decem annis relegentur.

q ABigeatus. Grauiter. quia beſtijs ſubijciuntur: vt ſupra, l. j. § abigei. uer. quam qui. Item no. quod ſine inſcriptione agitur hoc iudicium: vt C. eod. l. j.

OVes. CASVS. Secundum numerum ouium ſubtractarum eſt quis fur uel abigeus. qui enim decẽ oues uel porcos quinq;, uel quatuor, uel unum bouem, uel equum ſurripit: abigeus dicitur. & grauius punitur, qui de ſtabulo, accepit, quã qui de ſylua. Item qui ſæpe ſurripuit, licet unaquaq; uice unã ouem, abigeus dicitur. Item receptatores abigeorum extra Italiam decem annis ſunt relegandi. Franciſcus Accurſ.

r Abactorum. id eſt, eorum, quæ abducuntur ſeu ſubtrahuntur. Neutraliter enim ponitur. uel dic animalium, hoc eſt ouium. nã impropriè uidetur loqui, cum de ouibus incœperit in fœminino, & tranſit ad neutrum. Ac.

s Faciunt. & hoc cum non exercet quaſi ſtudium quo caſu crimine abigeatus nõ tenetur, niſi decem ſurripuerit.

t Vel. pro ſaltem. uel pro etiã ponet: & hoc cum is qui ſurripuit, uelut artem exercet. alioqui contra. ſupra, eadem l. prima. §. abigei. Alij dicunt, quod hic de equitio, uel armento s ibi non. & caue, quia non dicitur, quod unus equus ſit grex, ſed idem erit forte, quod in porcis. ſcilicet quod quinque, uel quatuor faciunt gregem. Accurſius.

u Extra terram Italiam. ſi ergo non ſit de Italia, extra prouinciam ſuam. & facit infra, de recepta. l. prima.

* eſt §. interdum. l. ſi uno.

† In Pan. Flo. boues pro numero abactorum, &c.

† Pan. Fl. decem boues.

De præua-

TITVLVS XV.

† DE PRAEVARICATORIBUS.

Vlp. li. vj. ad edi. præt. I.

PRæuaricator eſt † quaſi uaricator: q diuerſã partem adiuuat ꝓdita cã ſua. qđ nomẽ Labeo à uaria certatione tractũ ait. Nã q̃ ꝑuaricat̃, ex utrãq; parte cõſiſtit: quinimo ex altera. [a] Is aũt ꝑuaricatòr ꝓprie dr̃, q publico iudicio accuſauerit [b] cæterũ aduocat[9] nõ ꝓprie ꝑuaricator [c] dr̃. Quid ergo de eo fiet, ſiue priuato iudicio, ſiue publico ꝑuaricat[9] [d] ẽ, hoc ẽ ꝓdiderit cãm? [e] hic extra ordinẽ ſolet puniri.

Vlpianus li. ix. de offic. proconſul. II.

SCiendum, quòd hodie ijs, qui præuaricati ſunt, [e] pœna iniungitur extraordinaria. [f]

Macer li. j. publicorum iudiciorum. III.

PRæuaricationis iudicium aliud publicũ, aliud moribus [g] inductũ eſt. Nã ſi reus accuſatori † publico iudicio ideo ꝑſcribat, q dicat ſe eodẽ crimine ab alio accuſatũ, & abſolutum; cauet̃ lege Iulia publicorum, ut non prius accuſetur, quam † de prioris accuſatoris præuaricatione cõſtiterit, [h] & ꝓnunciatum fuerit. huius ergo ꝑuaricationis pronunciatio [i] publici iudicij [k] intelligitur. Quòd ſi aduocato præuaricationis crimen intendat̃: publicum iudicium non eſt, nec intereſt, publico, an priuato iudicio Præuaricatus dicatur. [l] Si ideo quis accuſatur, quod dicatur crimen iudicij publici deſtituiſſe, [m] iudicium publicum nõ eſt: quia neque lege aliqua [n] de hac re cautum eſt, neque per ſenatuſconſultum, [o] quo pęna quinque librarum auri in deſiſtentem ſtatuitur, [p] publica accuſatio inducta ẽ.

Idem li. ij. publicorum iudiciorum. IIII.

SI is, de cu-

DE PRAEVARICATORIBVS. PRæuaricatoribus. CASVS. Primo dicit quis eſt præuaricator. & propriè præuaricator eſt, qui accuſat aliquem, & fictitias probat. inducit, & ueras omittit. aduocatus autem alicuius qui prodit cauſam ſuam, ſiue criminalem, ſiue ciuilem: etiam qui talis eſt animo, non ꝓprie dicitur præuaricator: punitur tamen extra ordinẽ. & hoc dicit hęc l. & ſeq. Franc. Accur.

[a] Ex altera. ſ. potius: quia præualet anim[9]: ut hic, & ſu. da hia, qui no. infra. l. athletas. §. pen. & at. infra, de capt. l. nihil.

[b] Accuſauerit. fictitie admittendo falſas defenſiones & bonas probationes diſſimulando ut ℑ. ad Turpil. l. j. §. præuaricatorem.

[c] Præuaricator. proprie, ſed improprie, ſeu abuſiue: ſic C. de aduoc. diuer. iudi. l. j. & punitur extraordinarie: ſicut & ille, qui accuſans de publico crimine pręuaricatur: ut hic ſubijcit, & d. l. j. C. & ℑ. l. proxi.

[d] Prodiderit cauſam. in qua patrocinatur, etiam ſi cauſa erat publica: ut ℑ. l. pręuaricationis. §. q ſi aduocato.

[e] SCiendũ. Præuaricati ſunt. Propria uel abuſiua præuaricatione: ut not. ſ. l. proxi. in fine.

[f] Extraordinaria. & infamia: ut infra, eod. l. is.

PRæuaricationis. CASVS. Iudicium præuaricationis eſt publicum quandoq;: ut ſi abſolutum de aliquo delicto uolo eum ad huc accuſare, & ille dicat ſe abſolutum: & ego replicem, & dicam primum accuſantem præuaricatum fuiſſe. hoc enim iudiciũ publicũ eſt. Item quandoq; eſt moribus introductum. i. priuatum, ſi aduocatus de præuaricatione accuſetur, ſiue in cauſa priuata, ſiue criminali fuerit præuaricatus. Vltimo dicit: quidam accuſauit quendam de aliquo delicto: & deſtituit: non eſt publica accuſatio contra eũ inducta, ſed quinque lib. auri punitur per Turpillianum. Franc. Accur.

[g] Moribus. quod eſt priuatum.

[h] Conſtiterit. uel niſi ſuam, uel ſuorum iniuriam ꝓſequatur: ut ℑ. de accuſa. l. ſi cui. §. ijſdem. Item quid ſi iuramento ſe purgauit? Reſpond. ut ibidem not. & facit ſupra, de iureiuran. l. eum qui. §. in pupillaribus. & C. de accuſatio. l. ſi quis homicidij. & ſ. de libe. exhibend. leg. quod & lex. §. ſi tamen plures. uerſicu. ſi tamen poſtea.

[i] Pronunciatio. hoc eſt ſpeciale, ut de incidenti quæſtione pronuncietur, ea ratione: quia per eam ſuſam præiudicatur oibus omnino, cum nullus poſtea poſſit admitti ſi pronũtiatur non præuaricatũ: quod non fieret in alia except. uel dic non ſpeciale: quia hac principaliter ſecundus accuſator obiecta except. eſt repellendus ꝓpter abſolutionẽ: & qa dicebatur, nõ eſt ille præuaricatus qui primo accuſauit. Secundus uero ait & ego accuſo eum de præuaricatione: & ſic fecit. unde differtur accuſatio: donec pronũcietur: ut & alias ℑ. de adul. l. 2 denuntiaſſe. §. quæritur. Azo. & adde hic quę not. ſupra, de iudic. lege, de qua re.

[k] Publici iudicij. Imo non publici: ut ſ. de ritu nupt. l. palam. §. ſenatus. uer. ſi qua calumniæ, quæ eſt contra. Solu. ut ibi.

[l] Dicatur. ſ. aduocatus facit ſ. l. j. in fine. & quod ibi nota.

[m] Deſtituiſſe. l. nõ inſtituiſſe. nã ſi inſtitutũ deſeruiſſet, nõ uideo quomodo Turpil. euitaret: ut ℑ. de decur. l. ſpurij. §. qui iudicij. uel dic quod alius omnino eſt ſenſus huius §. ſcilicet qđ accuſatio Turpil. nõ ẽ publica accuſatio: ſed bene habet locum Turpil. ſed ſecundum hoc dicas eum incæpiſſe, & poſt deſtituiſſe: ut C. ad Turpil. l. j. Item not. hic pœnam Turpil. ſ. quinq; librarũ auri. Item infamia. Itẽ pœna promiſſa pro exhibitione, & extraordinaria pęna, ut C. e. l. iij. & ℑ. de cuſto. reo. l. iiij. & C. qui accuſ. non poſſ. l. qui crimen. ſed uidetur in quarta parte bonorum puniri: ut C. ut infra cert. tẽp. l. j. contra. ſed ibi deſtituit tacendo & permittendo labi biennium, hic expreſſe.

[n] Neque lege aliqua. ſ. publicorum iud. & eſt bona ratio: ut ℑ. de publi. iudi. l. j.

[o] Senatuſconſultum. ſ. Turpillianum.

[p] Statuitur. ſ. regulariter. nam fallit in muliere ac minore: ut ℑ. ad Turpil. l. j. §. accuſationem.

SI is. CASVS. Mater ſi accuſat aliquos, quos dicit culpabiles de morte ſui filij: licet non probet. non poteſt de calumnia accuſari. ſi tamen damnata eſt de præuaricatione, infamis eſt. Idem in ſimilibus, quæ ſine metu calumniæ accuſare poſſunt. quod dic ut in gl. Franc.

† In P. F. de præuaricatione.

† Vide in hanc locũ Lau. Vallam, libr. elegan. vj. cap. j.

† Præſcribere cum datiuo iũgitur, excipere eſt, ut hic & ℑ. de adul. l. j. §. marito. & §. lenocinij. Egid. Petrinus.

† Sic in P. F. Haloã. autem de propria accuſatoria. &c.

Si is,

ius [a] calumnia agi prohibetur, præuaricator in cauſa iudicij publici pronunciatus ſit: infamis [b] erit.

Venuleius Saturninus libro ij. publicorum iudiciorum. V.

ACcuſator de præuaricatione conuictus, poſtea ex lege nō accuſat. [c]

Paulus libr. ſingu. de iudicijs public. VI.

AB Imperatore noſtro & patre eius reſcriptū eſt, ut i criminib[9], q̄ extra ordinē obijciunt, præuaricatores eadē pœna [d] afficiant, qua tenerent, ſi ipſi in legē cōmiſiſſent, qua reus [e] per præuaricationem abſolutus eſt.

Vlpianus li. viij. de cenſibus. VII.

IN oībus cauſis præter q̄ in ſanguine, [f] q delatorē [g] corrupit, ex ſenatus cōſulto pro uicto habet [h]

TITVLVS XVI.

† DE RECEPTATORIBUS.

Martianus lib. ij. publicorum iudiciorum. I.

PEſſimū genus eſt receptatorum, ſine quibus latere nemo diu poteſt. & præcipitur, ut perinde puniant, atque latrones. [i] In pari cauſa habēdi ſunt, q cum apprehendere latrones poſſent, pecunia accepta, [k] uel ſurreptorū parte [l] dimiſerūt.

Paulus lib. ſing. de pœnis paganorum. II

EOs, apud quos affinis, vel cognatus latro conſeruatus eſt, neq; abſoluēdos, neq; ſeuerē admodū puniendos. Non enim par eſt eorū delictū, & eorum, qui nihil ad ſe pertinentes latrones recipiunt. [m]

TITVLVS XVII.

† DE FVRIBVS balnearijs.

Vlpianus li. viij. de officio proconſulis. I.

FVres nocturni extra ordinem audiēdi ſunt [n] & cauſa cognita puniendi: dummo–

Calumnians non ſemper de calumnia accuſat.

a Si lū, de cuius. ſi, id eſt quamuis. Sunt autem quędam perſonæ, quæ licet uideant accuſationes calumnioſas inſtituere: non tamen poſſunt de calumnia accuſari: vt mater mortē filij, itē uir adulteriū uxoris: ut C. de calum. l. mater. & de adul. l. quamuis. ſunt aliæ: ut no. ſu. de his, q̄ no. infa. l. athletas. §. fi.

b Infamis. multo magis ergo alius, de cuius calum. quæri po eſt: ut d. l. athletas. in fi. Accur.

c ACcuſator. Nō accuſat. vt & ī. de accuſa. l. qui iudicio. & ī. ad Turpi. l. ij. & eſt ratio quia infamis ē: vt ī. de proxi. & infames non accuſant: vt ī. de accuſ. l. qui accuſare.

AB Imperatore. CASVS. Si accuſo aliquē, & probationes bonas omitto, & fictitias dico: & ſic abſoluitur accuſatus: teneor eadem pœna, qua teneretur, ſi illud crimen cōmiſiſſet, de quo illū accuſaueram. Fr. Acc.

d Eadem pœna. i. ſimili. ſ. extraor. non autem dicas, quod in extraor. ſit certa pœna.

e Reus, hoc eſt apertum, ſi crimen erat ordinariū. ſed etiam ſi extraordinarium erat, idem eſt, ut ſimilis pœna quæ ſolet imponi accuſato, & conuicto tali crimine imponatur iſti, ſecundum Azo. Ad quod ī. ad Turpil. l. & in priuatis. & l. ſi quis repetere. & facit C. de calum. l. fi. & de accuſ. l. fi.

† Sic in F. P. Hal. tū ſcripſit, de receptoribus.

IN omnibus cauſis. CASVS. Accuſatus corrupit accuſantem, ita quod non fuit probatum crimen. dicitur quod hic corrumpēs pro victo habetur. & hoc eſt uerum in omni crimine, ex quo imponitur pœna minor ſanguine. Fran. Accur.

f In ſanguine id eſt, i quorū uindicta ē pœna ſanguinis.

g Delatorem. i. criminis accuſatorem.

h Habetur. niſi appareat ab innocente extortam pecuniam: vt C. de adulte. l. ſerui. & ſup. de calū. l. ſi ab eo. Idem in cauſa fiſcali: ut ī. de iure fiſ. l. eius qui. in prin. & l. in fiſci. & facit ī. de bo. co. l. j. & ij. in prin. & C. de tranſact. l. tranſigere.

DE RECEPTATORIBUS.

PEſſimum. CASVS. Crimen receptatorum peſſimum eſt, & ſedi... rationem. & iubet eos puniri, ut latrones. Idem in eis, qui poterant capere latronem. & pecunia accepta, uel parte rerum ſubtractarum, eum non ceperunt. Franciſcus Accurſij.

i Latrones. imò decem annis a ſua terra debent exulare, licet receptus aliter erat puniendus: ut ī. de abig. l. fi. §. fi. Sol. ibi ſpeciale in recipiente abigeum: hic alium fure. vel dic perinde punitur, non tamē ſimili pœna ſic ī. de peri. & cōmo. rē uend. l. cuſtodiā. & facit ſu. qd' me. cau. l. nec timorē. & de offi. præſi. le. congruit. & de incend. rui. nau. l. iij. §. non tantū. & ad Syll. l. iij. §. ſi quiſquam. & C. de his, qui latro. l. ij. & C. de fabr. l. iij. & ī. de pœn. l. Metrodorū. & ſu. de furtis. l. qui vas. § qui furem. & C. de hære. auth. credentes. & omnes intellige quando fuit ſciens, & ignorātia præſumitur: vt ī. de proba l. uerius. niſi ſit notoriū: ut C. qui & aduerſus quos l. j.

k Accepta. aliud ſi gratis.

l Parte. accepta.

EOs. CASVS. Qui cognatū ſuum, uel affinem furem conſeruauit minus punit, quam ſi extraneum conſeruaſſet. Fran.

m Recipiunt. non aliquid fieri citra pœnā ſanguinis, quod alias non fieret: & ſic C. de codic. l. fi. §. penu. & de adul. l. quāuis. & ī. ad legem Iul. repe. l. j. & de re mili. l. iiij. §. fi. & l. milites prohibentur. in prin. & l. milites agrū. §. pe. & C. de inu. l. lex Cor. in prī. & de iur. om. iu. l. qui iuriſdictioni. Ac.

DE FVRIBVS BALNEARIIS.

Facit ſupra de off. præf. urb. l. penult.

FVres. CASVS. Quæſtiones de furibus nocturnis extra ordinem cognoſcuntur, & puniuntur non ultra opus publicum vſq; ad tēpus. Itē eſt ſeruandū in furibus balneatrijs. ſed ſi fures ſe telo defendant, uel effractores, vel his ſimiles: non tamen percuſſerunt aliquem in metallum damnantur: honeſtiores aūt releg... tur: fures aūt diurni conueniuntur ciuiliter. & dic de hoc ut in gl. Vltimo dicit: miles qui furtum in balneo, ſiue ſtupra fecit: puta veſtimentum alterius ſurripuit: remittitur à militia cum ignominia. & hoc dicit hæc lex cum duabus ſequent. Franc.

n Audiendi ſunt. alias audiendi, & tunc dic, id eſt, de eis,

a Alex. in l. ſi tutor. C. de pic. tu. in apoſtillis ſuis ad Bar. reputat iſtā glo. fin. ad hoc, quod notorium tollit ignorantię præſūptionem, quæ alias præſumeretur. Bolog.

† Vide Ariſto. in proble. partic. xviij. de iis, quæ ad mores & ius ciuile ptinent. & Victorium uariarū lectionū, li. 7. cap. 17.

de eis uel id eſt, ſi uolebant facere aliquam defenſionẽ: quia negent, alias puniendi: & tunc plana eſt.

a Relegationis. pœna.

b S. Ed ſi interdiu. id eſt, in die.

c Ordinarium. ſi ut ciuiliter agatur in duplum ſup. de pri.delic.l.ſi.ſ.reſp. Sed nunquid etia in diurnus fur poteſt accuſari de crimine extraordinario? certe ſic: vt ſup. de fur.l.fi.& d.l. fina. de pri.de l.in fi. ſed ideo hoc dicit:quia mitius punitur:vt arg.ſ. tit.i.l.fina.ſic & alibi eſt inter eos differentia:vt ſ. ad l.A.quil.l. itaque. & ſ.de ſica.l.furem.

d M Iles. Militi id eſt, remittiã militiæ.

DE EFFRA ctoribus & expilatoribus.

D E ijs. CASVS. Capti qui effracto oſtio carceris fugerunt,uel conſpirant inter ſe: capite puniuntur. ſi aũt fugerunt,quia non bene erat clauſum oſtiũ carceris,& ſic culpa cuſtodũ, leuius puniuntur. Item expilatores hæreditatũ grauius, quam fures puniri debent:& in ponitur eis pœna arbitrio iudicis. Idem in ſaccularijs & directarijs. Idem in effractoribus : licet miles quidam Romanus, qui effregit oſtiũ, & pecuniam ſurripuit in quinquenniũ fuit relegatus. Sciatis tamẽ quod hi omnes ſupradicti ſunt puniendi in dicis arbitrio: dum tamen plebeius nõ condemnetur ultra pœnam operis publici: & honeſtus autem ultra relegationem. Franc.

† Græcã uocem hic deeſſe putat Budæ. in poſterio ribus annotat. itẽque Alcia. tum lib.ſecũdo præt.

dó ſciamus,in pœna eorũ operis publici temporarij modũ nõ egrediẽdũ. Idem eſt ĩ balnearijs furib^a. Sed ſi ſe telo fures defendunt, uel effractores, uel cæteri his ſimiles,nec quenquam percuſſerũt: metalli pœna, uel honeſtiores, relegationis afficiendi erunt.

Marcianus lib. ij publicor. iudic. II.

S Ed ſi interdiu^b furtũ fecerint,ad ius ordinarium^c. remittendi ſunt.

Paul lib. ſingul. de pœnis militum. III.

M Iles,qui ĩ furto balneario deprehẽſus eſt,ignominia mitti^d dẽt.

TITVLVS XVIII.

DE EFFRACTOribus & expilatoribus.

Vlpianus lib. viij. de offic. proconſulis. I.

D E ijs, qui carcere effracto euaſerunt, ſummendum ſupplicium,diui fratres Aemylio Tyroni reſcripſerunt. Saturninus ẽt probat,eos qui de carcere eruperunt,^e ſiue effractis foribus,^f ſiue cõſpiratione cũ cæteris,qui in eadem cuſtodia erant, capite^g puniendos: ꝙ ſi per negligentiam cuſtodũ euaſerint,leuius puniendos. Expilatores,^h qui ſunt atrociores fures:hoc enim eſt † expilatores,^i in opus publicũ,uel perpetuum, uel temporarium dari ſolent: honeſtiores aũt ordine ad tps moueri, uel patriæ fines iuberi excedere: quib. nulla ſpecialis pœna reſcriptis principalibus impoſita eſt. Idcirco^k cã cognita liberum erit arbitriũ^l ſtatuendi ei,qui cognoſcit. Similĩ mõ & ſaccularij,^m & directarij^n erũt puniendi. Item & effractores.^o Sed enim diuus Marcus effractorem equitem Romanum, qui effracto^p perforatoq; pariete pecuniam abſtulerat quinquennio abſtinere iuſsit prouincia Aphrica, unde^q erat, & urbe, & Italia. Oportebit aũt æquè & in effractores, & in cæteros ſuprascriptos cã cognita ſtatui,prout admiſſum ſuggerit:^r dum ne quis in plebeio^s operis publici pœnam,uel in honeſtiore relegationis^t excedat.^u

Paulus li ſing. de offic. præfec. uigilum. II.

I N effractores^x uariè aĩaduertitur. Atrociores enim ſunt nocturni effractores. & ideo hi fuſtibus cæſi,in metallum † dãnari ſolent:^y diurni uerò effractores poſt fuſtium caſtigationem in opus perpetuum, uel temporarium dandi ſunt.

TITVLVS XIX.

† DE CRIMINE expilatæ hæreditatis.

Marcianus lib. iij. Inſtitutionum. I.

S I quis alienã hæreditatem expilauerit, extra ordinẽ ſolet coerceri per accuſationem^y expilatæ hæreditatis ſicut & oratiõe diui Marci cauet.

e Erumperunt. id eſt, qui fugerunt, tu pro carcere.

f Foribus. id eſt, oſtijs domus,ubi ſtant in cuſtoditate.

g Capite. ad hoc ſ. de cuſto. reo. l.in eos.& ſ.de re mili. l.milites.ij.§. eius.

h Expilatores.hæreditatũ:& ideo me lius ſtaret in tit.ſeq.

i Atrociores. quàm fures. nec enim pro prie ſunt fures: vt ſupra de tit.l.hære ditariæ.& inf.tit.ſ. l. iij. ſed raptores ſunt atrociſſimi:vt C. ex quibus cauſ. infa.irroga. l. ſi te. Accurſius.

k Arbitrium. facit ſ.de pœnis.l.hodie.& ſ. de iure delibe.l.j.§. ait prætor.

l Saccularij. expone: vt ſupra, de extraor.cri.l. ſ. ſaccularij,in princ.

m Et directarij. alias dietarij. ad quæ facit ſupra, de extra or.cri.l. ſaccularij.

n Effractores. effringitur, ut ſurripiatur:vt hic,& inf. effringitur, ut euadatur:& tunc maior ri pœna:vt ſup.ea.l. in principio.

o Effracto. aliàs effractu.aliàs perforato.

p Vnde.ad hoc C. ſi ſeruus expol. ue. l.fin.

q Suggerit. ad ꝙ infra, de pœnis.l. aut facta.§.qualitate. Accur.

r In plebeio. non tamen nocturno effractore. R.ut infra, l.proxima.

s Relegationis. ſ. pœnam. Accur.

t Excedat. niſi in caſu,ut inf.l.prox.

u I N effractores. Atrociores. quàm diurni. Acc.

x Damnari ſolent. ſ. de bo.di.l. quarto.

DE CRIMINE expilatæ hæreditatis.

S I quis. Accuſationem. & eſt

miſ. tit ẽ libr. j.pa rerg.quam uarie repo nunt. At in Pan. F. nec ullu quidẽ ueſtigiũ Græcæ dictionis apparet. Vide Anto. Augu.lib.iiij. emẽdatio. capit.xvj.

† Vide Budæum. in annot. poſte. hic, qui dicant mrex pilatores.

† Not. & tene mẽti iſtum tex. dicit hic Bartol. ad hoc, quod quando pœna non eſt limitata in iure, remanet imponenda aſſi eius iudicis. addo ego bene facere extra in cap. de cauſis. de offi. & pote. iudi. delega. tex.in l.hodie.& l.ſanctio legũ. ſ.de pœn.

† In P.F. & detecta rij.

† Dari ſolent, in P. Flo.

† In P.F. non eſt de crimine.

Vlp. lib. ix. de offi. proconſulis II.

SI expilatæ[a] hæreditatis crimen intẽdatur, præſes prouinciæ cognitionem ſuam accommodare debet. Cũ enim furti agi non pôt,† ſolũm ſupereſt auxiliũ præſidis. Apparet autẽ expilatæ hæreditatis crimen eo caſu intẽdi poſſe, quo caſu furti agi non pôt: ſcilicet ante aditã hæreditatem, uel poſt aditam antè, quàm res ab hærede poſſeſſæ ſint.[b] nam in hũc caſum furti actionem non cõpetere;[c] palam eſt:[d] quamuis ad exhibendum † agere poſſe eum, qui uindicaturus exhiberi deſideret, palàm ſit.

Martianus l. ij. public. iudic. III.

DIuus Seuerus, & Antoninus reſcripſerunt, electionẽ eſſe, utrum quis uelit crimen expilatæ hæreditatis extra ordinem apud præfectum urbi, uel apud præſidem agere,[e] an hæreditatem a poſſeſſoribus iure ordinario[f] † uendicare.

Paulus li. iij. Ṡẽ. IIII.

REs † hæreditarias, oium hæredũ fuiſſe cões.[g] & ideo eũ qui expilatæ hæreditatis crimen obiecit & obtinuit:[h] et cohæredi profuiſſe uideri.

Hermogenianus lib. ij. iuris epitomarum. V.

VXor expilatæ hæreditatis crimine idcirco non accuſatur, quia nec furti cum ea agitur.

Paulus libro primo ad Neratium. VI.

SI rem hæreditariam ignorans in ea cauſa eſſe, ſurripuiſti; furtum te facere reſpon.[k] Paulus. Rei hæreditariæ furtum non fit: ſicut nec eius, quæ ſine domino eſt:[l] & nihil mutat exiſtimatio[m] ſurripientis.

---

eſt pœna: vt ſup. de effra. l. j. §. j. Et no. ꝗ actio ciuilis ex hoc crimine non datur: quod non eſt in alijs criminibus. ſed poteſt dici actionem in actum dari ad recuperandum poſſeſſionem. arg. ff. de præſcri. uer. l. quoties. Item ex eo probatur, quia lex dicit negari hoc iudiciũ: quia damr fa. erciſ. quod non diceret, niſi aliquem ciuilis daretur, qua recuperarentur res: vt C. fami. erciſ. l. aduerſus. ciuilis enim ſacere per hanc criminalem, uel econtra tollit non poſſe: vt C. qñ ciu. act. l. j.

Si expilatæ. CASVS. Cum agit de crimine expilatæ hæreditatis præſes debet cognitionem ſuam interponere, nam cũ furti agi non poſſit: hoc ſolum auxilium ſupereſt. habet ergo hoc crimẽ locũ cũ furtum fit ante aditam hæreditatem, uel poſt aditã ante apprehenſa bona ꝑ hæredẽ. & ſic furti actio non cõpetit. Secũdo dicit: eſt in electione hæredis uel agere hoc crimine, uel petitione hæreditatis. Tertio dicit: ſi unus hæredũ agit hoc crimine contra expilatorem hæreditatis, & obtinet: prodeſt alijs hæredibus. quod dic ut in glo. Quarto dicit: uxor defuncti, ſi ſurripuit de hæreditate uiri poſt mortẽ eius: nõ tenet hac actio. cũ nec furti ipſa poſſet teneri. Quinto dicit: ſurripui rem hæreditariã, credens eam non eſſe hæreditariam. dicẽ quod bene teneor hoc crimine; nec prodeſt mihi mea incredulitas. & hoc dicit hæc lex cum quatuor ſeq. Ft.

a Si expilatæ. ſcilicet ante aditam hæreditatem: vt & C. eo. l. j. in fi. & ſup. re. amo. l. contra nurum § fina. niſi in caſibus: vt ſupra, de fur. l. hæreditariæ. & l. ſeq. & l. cum. §. ſi rea.

b Poſſeſſæ ſint. uel ab alio: quia tunc poſſet agi furti: vt ſup. de uſucap. l. ſi homo. in fin. Acc.

c Competere. nec alia accuſatio pro hoc crimine. ſecus ſi aliqua ciuilis detur pro hoc crimine: vt d. l. aduerſus. C. fam. erciſ. hæ autem quæ ſequuntur ratione poſſeſſionis dantur, non delicti vt hic, & ff. l. proxi.

d Palam eſt. ut & ſupra, de uſuc. l. ſi homo. & ſupra, de fur. l. ſi is. §. j. & l. ſi uendidero. & de acqui. poſſeſ. l. cum hæredes. & ad Treb. l. facta. in princ. Sed eſt contra C. de fur. l. de his. Sol. ut ibi.

e DIuus Seuerus. Agere, qui de talib. cognoſcunt.

f Ordinaria. alias ordinario, & alias hæreditario. ſ. per peti. hære. ſi poſſideant pro hærede, uel pro poſſeſſore: quod hic erat. Sed contra C. eod. l. fina. ubi dicitur dari in locum deficientis actionis huius criminis accuſatio. hic autem erat alia actio: vt dicit. Sol. ut ibi. Item contra C. fami. erciſc. l. aduerſus. ubi dicitur ceſſare hanc actionem, ſi habet locũ alia. Sol. ibi ceſſabat hæc actio: non quia alia actio competebat: ſed quia hoc crimen commiſſum non erat: cum cohæres magis ſuo iure uti, quàm criminis conſilium uideatur ineſſe: ut ſup. pro ſoc. l. meritò. uel aliter ut ibi. Item contra ſuprà de mi. l. in cãſu, ubi non habet locum extraordinarium, ſi habet locum ordinarium. at hic dicitur cõtra. Sol. hic non ad idẽ: cum unũ ciuiliter, aliud criminaliter detur. Item quæritẽ ſi egi criminaliter, an poſſim agere ciuiliter? R. non, quia intellexit l. j. C. qñ ciui. act. quando eſt publica accuſatio, & ciuilis actio non quando priuata ordi. uel extraor. pro quo ſup. de fur. l. in terdũ. ij. §. qui furẽ. & ſup. ui bon. rap. l. ij. §. hoc edict. & in ſtitu. de iniur. §. in ſumma. & ꝙ hic dicitur quod nobis non placet: vt not. in d. l. a pleriſque. Alij dicunt idẽ qđ dicit P. ſed alia ratione. ſ. ſpecialitatis: vt & in crimine ſtellio. ut C. de criſtel. l. j. uel ueriùs dicas unũ per aliũ non tolli: arg. dictæ l. quando ciuilis ac. l. j. & etiam dixi ſuprà, eod. l. j. Acc.

g REs hæreditarias. Cões. uideri dicimus: vt in fine l. j. Prima enim facie ſic præſumitur: non tamẽ eſt præſumptio, cui omnino ſit ſtandum: vt C. res inter alios act. l. j. & ff. de appella. l. a ſententia. Item acta inter aliquos adeo non præiudicant inter alios: quod nec præiudicant inter eos, niſi teſtes præſente aduerſario ſint producti: vt C. de teſt. l. ſi quando. in fi.

h Et obtinuit. probando res fuiſſe hæreditarias. amodo enim ſi alius agat, nõ habebit neceſſe probare. Az. Sed H. contra. & facit inf. de appel. l. ſi qui ſeparatim. §. fina. & ſupra, famil. ercil. l. hæredes. §. idem ſcribit. & ſi ſer. uen. l. loci. §. ſi fundus. & C. de diuer. reſc. l. j. & ſupra, de bo. author. iudic. poſſid. l. cum unus. in prin. & de re iudi. l. ſæpe.

i VXor Cum ea. ad hoc ſup. de neg. geſt. l. hæres uiti. & C. de fur. l. quamuis. & ſup. rer. amo. l. j. & C. eo. l. aduerſus. & hoc ſi uiri hæreditatẽ dr expilaſſe: nõ aliã, in qua ſunt hæredes filij uiri: ut C. e. l. ſi aui. Az.

k SI rem. facere reſpond. ſ. quidam iuriſc. alias deeſt, ſed ſubauditur Paulus corrigendo dicit, rei &c. uel lege interrogatiue: & reſpond. Paulus. Itẽ quod ſubijcit, furtum non fit: quidam dicunt, quod fit: & bene: vt ſupra eo. l. ij. alias ut lt. deeſt non, & tunc lege interrogatiue: & reſpon. non: ſicut &c.

l Sine domino eſt. Nec enim fit, niſi ſit cui fiat: vt ſupra, de fur. l. falſus. §. qui alienum.

m Exiſtimatio. qua credebat alicuius, quod eſt nullius

---

† Cic. lib. vij. epiſto. Trebatio. Illuſeras he ri inter ſchyphos, quod dixerã controuerſiam eſſe, poſſetne hæres quòd furtũ antea factũ eſſet, rectè furti agere.

† Agi poſſit, ſi qui &c.

† Vindicare, in P. Fl.

† Nota iſtum tex. ad hoc qđ probatio ſi facit ius ubi ſententia non facit ius. & hoc clare probat iſte tex. iungendo gl. uam cum eo, aliter non. Bol.

† quæ eſt lex j. C. quando ciui. act.

ſtus adhuc. In alio autem prodeſſe poteſt: etiam exiſtimatio ſurripientis, quod dic vt d. §. qui alienum. & in eo. tit. ſ. de fur. l. inter. § rectè. & l. vulgaris. §. ſi quis. & l. qui re ſibi. quæ ſunt arg. contra. Item eſt arg. contra ſ. de acq. hæred. l. is qui.

h Vel permutauerit. aliud ſi diuerſis uendidit. tunc. n. pœna legitima eſt: vt ſ. de fal. l. qui duobus. ſecundum Azo. Item idem quod hic, ſi alij obligauit, & non ſufficit utrique debitori: vt ſ. de pign. act. l. ſi quis. in prin.

i Suppoſuerit, in locum earum, quas obligaturum ſe dixerat, & oſtendat creditori futuro: & ſic malas in locum bonorum poſuit.

DE CRIMINE ſtellionatus.

† In P. F. nõ eſt, de crimine.

ACTIO. CASVS. Accuſatio ſtellionatus nõ connumeratur inter publica iudicia nec inter priuata. Item hoc crimẽ nõ infamat: & extraordinariam pœnam imponit. & p̄ſes de hoc debet cognoſcere, & qui dolum in aliquo cõmiſerũt, nec ſit crimẽ propriũ: poſſunt de hoc accuſari. quod .n. actio de dolo operat in priuatis iudicijs: hoc in publicis ſtellio. Et poſtea dat exẽpla. in quib. hoc crimen habet locũ. poſtea dicit, q̃ pœna imponatur ex hoc crimine. Vltimo dicit, obligaui tibi rẽ, & eam ſurripui: teneor hoc crimine. & hoc dicit hæc l. & duæ ſeq. Franc.

TITVLVS XX.

DE CRIMINE ſtellionatus.

Papin. lib. j. reſpon. I.

ACtio a ſtellionatus, neque publicis iudicijs, neque priuatis b actionib. continetur. c

Vlp. lib. viij. ad Sab. II.

STellionatus d iudicium famoſum quidẽ non eſt, ſed coercitionem extraordinariam habet.

Idẽ li. viij. de off. pcõ. III.

STellionatus accuſatio ad præſidis e cognitionem ſpectat. Stellionatum autem obijci poſſe ijs, qui dolo quid fecerunt, ſciendum eſt: ſcilicet & ſi aliud crimen non ſit, qđ obijciatur. Quod enim in priuatis iudiciis eſt de dolo actio, f hoc in criminibus ſtellionatus perſecutio. Vbicunq; igitur titulus criminis deficit, g illic ſtellionatum obijciemus. Maximè autem in his locum habet, ſi quis fortè rem alii obligatam diſsimulata obligatione, per calliditatẽ alii diſtraxerit, uel permutauerit, h vel in ſolutum dederit. nam hæ omnes ſpecies ſtellionatum continent. Sed etſi quis merces ſuppoſuerit, i uel obligatas auerterit, k vel corruperit, l æquè ſtellionatus reus erit. Item ſi quis impoſturam m † fecerit, uel colluſionem in necẽ alterius: ſtellionatus poterit poſtulari. Et ut generaliter dixerim, deficiente titulo criminis, hoc crimen locum habet: nec opus eſt ſpecies enumerare. Pœna aũt ſtellionatus nulla legitima n eſt: cùm nec legitimum o crimen ſit. Solent autem ex hoc extra ordinẽ plecti: dummodo non debeat opus metalli hæc pœna in plebeiis egredi. In iis autem, qui ſunt in aliquo honore poſiti: ad tempus relegatio, aut ab ordine motio remittenda p eſt. Qui merces q ſupp̄ſſerit, ſpecialiter hoc crimine poſtulari poteſt.

Modeſt. li. iij. de pœn. IIII.

DE periurio, ſi ſua pignora eſſe quis i inſtrumento iurauit: crimen ſtellionatus r fit: & ideo s ad tempus exulat.

TITVLVS XXI.

DE TERMINO moto. †

Modeſt. lib. viij. Regu. I.

a Actio. id eſt, accuſatio.

b Neque priuatis, id eſt, pecuniarijs, vel criminalibus, vel ſpecialibus.

c Continet. i. connumerat. ad quod ſ. de extraord. cri. l. ſtellionatus. & C. e. l. ſtellionatus. & j. l. prox. & l. fin.

d STellionatus. dicit ſic à quodam animali, quod ſtellio * uocatur: & eſt varij, & diuerſi coloris: ut cælum ſtellis apparet ocalatum. ſicut: cuius uarietatẽ imitantur deceptores: quia uaria agũt, & aliud ſimulant, & aliud dãt. Item contra ſ. de iui. l. quid ergo. §. fin. Sol. ut ibi.

* Stellio auth. Plin. animal eſt gñeri humano valde noxiũ, & ueneficũ, ſed qđ ei quoque plurimum inuideat, quoque uti mulieres ſolebãt ad ueneficiũ. Quodque

e STellionatus. Præſidis. qui eſt clariſſimus: & ſic habet merum imperium: ut ſ. de off. præſ. l. illicitas. §. qui uniuerſa. quod eſt hic neceſſarium.

f De dolo actio. quæ datur in ſubſidium ciuilis actionis dolo commiſſo, vt ſup. de dolo. l. j. ſic & hic in ſubſidium accuſationis criminalis: ut hic. Item ubicunque poteſt agi de dolo ciuiliter, ibidem poteſt agi hoc crimine criminaliter: ut ſup. de dolo. l. ſi legataria.

g Deficit. & certum eſt crimen commiſſum.

k Auerterit. vt quia iam obligauerat bona, ſed non tradiderat, poſtea autem tradidit malas: dicens eas eſſe, quas obligauerat. & facit ad hoc, & ſuperius ſ. de pign. actio. l. j. & l. tutor. §. j. & l. ſi quis in pignore. & ſ. de ſtatu lib. l. ſtatuliberum. §. j. & alij dicunt auerterit, ut quia ſubtraxit mihi, & alij non obligauit.

l Corruperit. antequam tradantur arg. ſ. de dolo. l. & eleganter. §. non ſolum. ſi autem poſt traditionem, tunc habet locum utilis Aquilia ut ſuprà, de pign. l. ſeruum.

m Impoſturam. id eſt, bonis uiris mẽdacia impoſuit.

n Legitima. i. ordinaria per legem.

o Nec legitimũ. id eſt, pœna criminis non eſt ordin. nam nullum crimẽ legitimũ eſt, vel dic legitimum, id eſt, publicum. & facit ſ. eo. l. j.

p Remittenda. id eſt, mitiganda.

q Qui merces. obligatas: ut cum in furti uitium non incidit, alioqui ceſſat hoc crimen.

item cum natura pellem ſuã ol ad morbũ comitialẽ multũ cõmodã ſtellio ſciat, eã detractã prius uorat, ne ſuo bñficio frui queat hõ.

† Impoſtura quid ſit, uide hic ex Bud.

DE periurio. CASVS. Obligaui tibi rem: quam iuraui meã, cum nõ eſſet mea, teneor hoc crimine. Franc.

r Stellionatus. nec ergo eſt infamis: ut ſ. eo. l. ij. Sed contra C. de tranſact. l. ſi quis maior. Sol. ut ibi.

s Et ideo. non quia peierauit: ſed quia crimen ſtellionatus commiſit. & ſic non obſt. C. de rebus credit. l. ij. Vel ſol. ut ibi. An autẽ quilibet periurus teneatur hoc crimine? quod ſatis uidetur, cum crimen ſit, & deficiat titulus criminis: ut ſ. l. prox. §. Itẽ ſi quis hoc. nec obſtat d. l. de reb. cred. quia non periurat, ſed quia periurando incidit, punitur: ut dixi.

† In hunc tractatum multa grauiter, & copioſè diſſerit Plato dialogo 8. de legib.

Erminorum. CASVS Qui terminum de loco alieno auellit, non tenetur ad pecu. n ā: ſed corporaliter punitur ꝓ conditione perſonæ delinquentis, & iſtud delictū peſſimū eſt. & ſi eſt nobilis, mitius punitur, quam plebeius, quod declarat in litera. ſi autē quis amouit fines ꝑ ignorantiam, ignorans eos fines, uerberatur. & hoc dicit hęc l. & ſeq. Franc.

a Pecuniaria. contra ĩ. e. l. iij. in prin. Sol. ut ibi.

b Coercitione. perſonali: ut infra, l. proxi.

c Trāſigendū eſt. id eſt, puniendum: vt C. de accu. l. j.

D Ivvs Hadrianus, Reciſius. i. breuius tempus. & facit ĩ. de iu. immu. l. ſempet. & facit ĩ. ad leg. Iul. pec. & de ſacri. l. ſacrilegij. in princ. & ibi no. gl j. in prin. & ā. l. j. & C. de acc. l. prima.

e Aut fortuito. quia cū alios lapides furarentur, fortuitu lapis, qui erat terminus, inter eos ſublatus eſt: & ſic per ignorantiam. & leges aut, pro &. ſic eſt ĩ. de pę. l. abſentē. §. ſi. vel dic ignorantia negligentia tamē t ut ſ. de incē. rui. nau. l. qui ædes. & hoc ne ſit cōtra ſup. de iur. om. iud. l. ſi quis id. §. doli. & ſic furari improprie dicitur.

A Graria. CASVS. Ponit pœnā l. aureorū in eū, qui admouet terminum: & pro quolibet termino amoto hæc pœna imponit, & hoc ſi eſt liber. ſi aūt ſeru' eſt, qui neſciēte domino eius terminum alicuius amouit, decapitatur: niſi dominus eius uelit ſoluere quinquaginta libras pro eo. Vltimo dicit: qui cauſa obſeruandi fines, faciem agri mutauit, uel uineam extirpauit: uel ſyluam terram aratoriam fecit: punitur pro qualitate ſuæ perſonæ. & inſpecta qualitate delicti. Fran.

f Ei qui uolet. id eſt, cuilibet de populo. Nec enim fiſco datur iudicium in eum: licet obuiare uideatur ſup. ad Syl. l. propter hoc. & erit actio, de qua hic ſubijcit, condict. ex le. Agraria. vel dicas fiſco dari: & dic actionem, id eſt, accuſationem. Nam criminis eſt accuſatio: ut ſup. ſi. re. l. iiij. §. ſi dicantur. Alij dāt condictionem ex l. nomine fiſci. Item dicunt quidam medietatē nomine præmij ei dari, cuius opera conuictus fuerit quis: ut arg. ĩ. ad Syl. l. lege. §. ſi. ſed in eo, quod pecuniaria pœna hic imponitur, eſt contra ā. eo. l. j. Sol. diſtingue tempora, & omnia concordabunt. à principio. n. non fuerat ſtatuta: ſed poſtea per Cæſarē ſtatuta eſt. vel hic ꝑ ſuo cōmō amouit: qa prædiū cōfine erat ſuū: ibi nō. prima placet. Item per Lombard. qui amouit de loco ll. ſoldis. q remouit, & in alio loco poſuit: tūc in xl. vt in Lom. de ter. l. ſi quis pro. & l. ſi ſeruus.

g Mulctam. prędictam l. aureorum, ad quod ĩ. de iuriſ. om. iud. l. ſi quis id. §. in ſeruos.

h Ex ſylua. facit ĩ. de verb. ſig. l. ſylua.

i Factorum. aut igitur mouit vt lapides ſibi furarentur: & tunc de furto: ut alias. aut cauſa occupandorū finiū: & habetur ætatis diſcretio: ut ſ. l. pxl. aut cauſa ſeminandarum litiū: & tūc pro factorū uarietate, ut hic. & facit Inſt. de offic. iudi. §. eo quoq;. ubi etiam dicitur agi ſi. re. pro hoc crimine, ſi habeamus agros confines.

Erminorum auulſorū nō mulcta pecuniaria [a] eſt, ſed pro ꝗdōne admittentiū coercitione [b] tranſigendum eſt. [c]

Calliſtratus lib. iij. de cognitionibus. II.

Divvs Hadrianus in hęc uerba reſcripſit: Quin peſsimum factum ſit eorum, qui terminos finium cauſa poſitos † pro tulerunt, dubitari non poteſt. de pœna tamen modus ex conditione perſonæ, & mente facientis magis ſtatui poteſt. Nam ſi ſplendidiores pſonæ ſunt quæ conuincuntur: non dubiè occupādorum alienorum finium cauſa id admiſerunt: & pñt ad tps vt cuiuſq; patietur ætas, relegari: ſi iunior, in longius: ſi ſenior, recisius. [d] Si uerò alij negotiū geſſerint, & miniſterio functi ſint, caſtigari, & ad opus publicū biennio dari. Quod ſi per ignorantiam, aut fortuito [e] lapides furati ſunt ſufficiet eos uerberibus cædere.

Idē li. v. de cognitio. III.

Agraria lege, quam Caius Cæſar tulit aduerſus eos, q terminos ſtatutos extra ſuū gradū, finesve mouerūt dolo malo, pecuniaria pœna conſtituta eſt. Nam in terminos ſingulos, quos eiecerint, locove mouerint, quinquaginta aureos in publicum dari iubet: & eius actionem, petitionē ei qui uolet, [f] eſſe iubet. Alia quoq; lege Agraria, quam Diuus Nerua tulit, cauetur, ut ſi ſeruus, ſeruave inſciente domino, dominave dolo malo fecerit, ei † capitale eſſe: niſi dñs, dñave mulctam [g] ſufferre maluerit. Hi quoque, qui finalium qōnum obſtruendarum cā faciem locorum conuertunt, ut ex arbore arbuſtum, aut ex ſylua [h] nouale, aut aliquid eiuſmodi faciūt: pœna plectendi ſunt pro perſona: & conditione, & factorum [i] uiolentia.

TITVLVS .

DE * COLLEGIIS & † corporibus [k] † illicitis. [l]

Martia. lib. iij. Inſtitu. I.

Mandatis principalib. præcipitur præſidibus prouinciarum, ne patiātur eſſe collegia,

DE COLLEGIIS & corporibus illicitis.

Quod ſic dictum eſt: quia ſimul colliguntur.

k Corporibus. cū ſimul cohabitant, alias non.

l Illicitis. tres cōſtituūt collegium: vt ĩ. de verb. ſigni. l. Neratius.

Mandatis. CASVS Prohibet fieri collegia ſodalitia: de quibus dic, ut ĩ. l. ſin. Item omnia alia collegia prohibet. permittit autem vilioribus hominibus fieri collegia, cauſa adiuuandi aliquem pauperem: non tamen in menſe vltra ſemel conueniant. & hoc habet locum in Italia, & in prouincijs, non in Roma. Item cauſa religionis permittit fieri collegia, ut Fratrum. Item in pluribus collegijs licitis non poteſt quis eſſe, ſed in uno tantū: & ſi in pluribus fuit, eligat in quo

† In P. F. ꝑpulerūt.

† Capitale (vt Noni' Marcellus ſcribit) capitis piculū, aut crimē capite vindicandum.

* De collegijs corporibus, & ſocietatib. vide copioſè apud Laxiū li. 12. c. 4.

† Corpus quot modis conſideret, Mādoſ. in Gl. Facul. §. cōſiderantes, in ver. vnum corpus.

† In P. F. non eſt, illicitis.

in quo uult eſſe: & partem rerum communiū, quę erat in alio collegio, repetat. Item qui illicitum collegium fecit tenetur ea pœna, qua tenetur qui hominibus armatis intrauit loca publica, uel templa per tum. & eſt capitalis. & hoc dicit hæc lex, & ſeq. Fran.

ſuā ut in proprio obtinebit, & fortè illud eſt ſtatutum de libero: alioqui nimium eſſet impedimentum aliquē ciuē conueniri. du eſt in ciuitate. ſed ſi eſſet extra, debitor liberti iam habebit cauſam cum eo, cui non debet reuerentiam: & ſic tunc nullum eſſet dubium. Itē in ſeruo magnū eſt impedimētū ueritatis inquirendę. ſi nō torqueatur. uel dic qđ collegia, & uniuerſitas aliquid habent proprium, & ſingulorum eſt: & quicunque recedit, partē ſuā petit. ſ. cū ex collatione ſingulorū habent aliquid commune: ut ſ. ne quid in lo. pu. l. ij. §. uiarum. ſed ubi collegio, uel ciuitati legatur, non legatur niſi ijs, qui in collegio ſunt: & qui in collegio ſunt habent partē. ergo cū quis recedit, nihil uendicabit: quia nō eſt ſingulorum, ſed ciuiū, uel collegiatorum. & facit ad hoc ſ. quod cuiuſque uniuer. l. ſicut. §. ſi quid. & ad Treb. l. j. §. ſi autem collegium. & ∫. de quæſtio. l. j. §. ſeruum. & ſ. de acquiren. rerū do. l. ſtatuas.

ſodalitia, [a] ne ue milites [b] collegia in caſtris [c] habeant. ſed permittitur tenuiorib. [d] ſtipem mē ſtruam conferre: dum tamen ſemel in menſe coeant: ne ſub prætextu huius illicitum collegium coeant, quod nō tantum in urbe, [e] ſed & in Italia & in prouincijs locum habere, diuus quoque Seuerus reſcripſit. Sed religionis cauſa coire non prohibentur: dum tamen per hoc non fiat contra ſenatuſconſultum, quo illicita collegia [f] arcenť. Non licet [g] autem amplius, quam unum collegium licitum habere, ut eſt etiam conſtitutum à diuis Fratribus. & ſi quis in duobus collegijs fuerit: reſcriptum eſt, eligere eum oportere, in quo magis eſſe uelit, [h] accepturum ex eo collegio: à quo recedit, id quod ei cōpetit [i] ex ratione, quæ communis fuerit.

Vlpianus libr. vj. de offi. proconſu. II.

[f] Qui illicitum collegium uſurpauerit: ea pœna tenetur, [k] qua tenentur ij, qui hominibus armatis loca publica, uel templa occupaſſe iudicati ſunt.

Martianus libr. ij. publi. iudic. III.

Collegia, ſi qua fuerint illicita, [l] mandatis, & cōſtitutionib. & ſenatuſc. diſſoluunť. ſed pmittiť: eis, cum diſſoluuntur, pecunias communes, ſi quas habēt, diuidere, [m] pecuniāq; inter ſe partiri. In ſumma aūt, niſi ex ſenatuſc. authoritate, uel Cęſaris collegiū, uel quodcunque tale corpus coierit: cōtra ſenatuſconſulta, & mandata, & conſtitutiones collegiū celebrat. [n] Seruos quoque [o] licet in collegium tenuiorum [p] recipi uolentibus dominis: ut curatores horum corporum ſciant. [q]

[a] Sodalitia. ſodales ſunt &c. ut infra l. fi.

[b] Milites, nedum priuati.

[c] In caſtris. uel propriè, uel dic in exercitu: & hoc niſi pmiſſu ducis belli: ut Legio, Cuneus. Ala.

[d] Tenuioribus. Id eſt, uilioribus. & dic quid ſit ſtipes, ut infra, de uerb. ſignifi. l. ager. §. j. & dic conferre ad ſui ſuſtentationem, uel alicuius, qui incidiſſet in paupertatem. & qđ dicit ſemel. ſ. ad plus: ne ſub prætextu &c. ſi ſæpius conueni. & no. qđ magis pauperi, quā diuiti ſubuenit, [t] ut ſ. de iſtā ſactio. l. cum hi. §. ſi in annos.

[e] In urbe. Romana per excellētiam: ut Inſtitu. de iur. na. §. ſed ius.

[f] Illicita collegia. ergo omnia illicita ſunt, niſi licita probētur: ut ∫. l. iij. §. in ſumma. permittunť autem cā religionis: ut hic, & alibi: & ſ. quod cuiuſq; uniuer. no. l. j. niſi fiat fraus, quia fingant religionem, ſed non ſit: ut hic, & ſ. de extraor. cri. l. ij. & C. de ſacroſan. eccl. le. qui ſub prætextu.

[t] Adde qđ pōt qs inuitus cogi facere eleemolynam pauperi: & ſic ei ſubuenire, ut p gl. in c. ſi cui. xlvij. diſtin. no. Panormi. in ea. cum gratiā. nu. viij. & ibi poſui in apoſtil. ad eū, in uer. eleemoſinā. ex. de elec.

[†] In P. P. Icipit Quiſquis illicitum, &c.

[k] Qui illicitū. Tenetur. ut ∫. ad legē Iul. ma. l. j. ubi, quoue cœtu &c. uel alio capite: ut C. de his qui ad ecc. l. denunciamus.

[‡] Corpus p collegio Mā. in Gl. Fac. §. cōſiderātis, in verſ. unū corpus.

Collegia. CASVS: Collegia illicita debēt diſſolui: & res cōmunes, quę ibi ſunt, debent diuidi. Secundo dicit: omne collegium eſt illicitum, niſi ſit permiſſum ab aliquo ſenatuſconſul. uel à Principe. Tertio dicit: in colleg ū tenuiorū poſſunt recipi ſerui uolun ate dominorum, non aliàs: imo puniuntur, qui aliter recipiunt. Sequens lex plana cum toto titu. ſeq. Franc. Accur.

[g] Non licet alicui. & ad hoc ∫. ad muni. l. libertus. §. iij. & C. qui milita. non poſ. l. is quidem, in prin. & C. de aſſer. tol. l. fin. in prin. & quod ibi not.

[h] Eſſe uelit. non poteſt eſſe in diuerſis collegijs, & ſic non ualet de iure, ſed tamen poſtea permittitur ei eligere: ut hic, & ∫. de adul. ſi maritus. §. nna.

[i] Competit. quod ergo erat collegij, erat ſingulorum ut ∫. e. l. collegia. in prin. & in auth. de ſan. epi. §. ſi qs autem ad mo. uer ubi aūt, ibi, ſi uerò plura. col. ix. & ar. ∫. de uer. ſig. l. recte. & de le. j. l. ſerui electione. §. ſi. Sed contra ſ. de re. di. l. in tantum. §. uniuerſitatis. & de in ius uo. l. ſed ſi hac. §. qui manumittitur. Sol. quidam dicunt quod quæ collegij ſunt, uel populi, uel plurium, ſingulorum ſunt. unde & facta demonſtratione ciuium concedunt. iſti ſunt populus Ro. & iſti ſunt domini huius prædij: non tamen cōcedunt, ſi iſti moriuntur: ergo populus moritur: quia alij ſubſtituti iunguntur uice illorum. & idem fallit in uoce emiſſa, quę perijt: non tamen extincta eſt uox tua. quod autē dr in contrarijs, non eſt ſingulorum: eſt uerū ut poſtulare poſſit ius pa. uel ſeruum non torqueri: & ad ſimilia: ſed cum recedit ex collegio, uel ciuitate, partē

[l] Illicita. qualia ſunt omnia: niſi probentur licita: ut ∫. §. in ſumma. & ſ. quod cuiuſq; uniuer. l. j. in prin. & C. de hæ. inſti. l. collegium.

[m] Diuidere. de hoc dic ut ſ. eo. l. in fin.

[n] Celebrat. argu. contra ſ. de pecu. l. mutus. §. cum quæritur. hoc tamen uarie: quia hoc tanquā illicitum generaliter prohibetur, illud tanquā licitum conceditur: ut ſ. de iniu. l. ſed ſi. §. idem ait. in fin. & ſ. e. l. j. in princ. & facit ∫. de iut. immu. l. ſemper. §. quibuſdā. Item eodem modo ſoluitur ar. contra ſ. ex quib. cau. ma. l. nec non. §. quod eis.

[o] Seruos quoque licet. id eſt, licitum eſt.

[p] Tenuiorem. hoc expone ut ſ. l. j. in princ.

[q] Sciant. uel ſuperiora determinat uerbum, ſciant. & tunc exponitur, ſcilicet quod ſerui ſint, & quòd domini uoluntate. uel inferiora: & tunc nihil ſubaudiendum eſt.

ne inuito, aut ignorante domino in collegium tenuiorum recipiant, & in futurum pœna teneantur in ſingulos homines [a] aureorum centum.

Primo ponit qualiter nocentur, qui ſunt de uno collegio. Secundo dicit quod poſſunt facere inuicem collegiati. Tertia dicit, unde prædicti habuerunt originem. ſcilicet à lege Solonis Græca. Quartò ponitur interpretatio illius legis Græca. Sed ibi, His autem. Tertia ibi, Sed hæc. Quarta ibi, Si autem plebs. hæc dicit. Bartolus.

Caius libr. iiij. ad leg. xij. tabularum. III.

SOdales ſunt, qui eiuſdem collegij ſunt, quam Græci ἑταιρείαν † uocant. [b] His autem poteſtatem facit lex pactionem, quam uelint ſibi ferre: [c] dum ne quid ex publica lege corrumpant. Sed hæc lex uidetur ex lege [d] Solonis † tranſlata eſſe. nam illic [e] ita eſt.

Ἐὰν δὲ δῆμος, ἢ φράτορες, ἢ ἱερῶν ὀργεῶνες, ἢ ναῦται, ἢ σύσσιτοι, ἢ ὁμόταφοι, ἢ θιασῶται, ἢ ἐπὶ λείαν οἰχόμενοι, ἢ εἰς ἐμπορίαν, ὅ τι ἂν τούτων διαθῶνται πρὸς ἀλλήλους, κύριον εἶναι, ἐὰν μὴ ἀπαγορεύσῃ τὰ δημόσια γράμματα.

[ƒ] i. Si autem plebs uel fratres, [f] uel ſacrorum ſacrales, [g] uel nautæ, uel contubernales, [h] uel qui in eodem ſepulchro ſepeliunt, uel ſodales, qui & multum ſimul habitantes ſunt: enim uero ad negotiationem [i] diſponent adinuicem, firmum ſit: niſi hoc publicæ leges prohibuerint.

TITVLVS XXIII.

DE POPVLARIBUS actionibus.

Paulus li. viij. ad edict. I.

POpularem actionem [k] dicimus, quæ ſuum ius populo tuetur.

Idem lib. j. ad edict. II.

SI plures ſimul agant populari actione: prætor eligat idoneiorem. [l]

Vlp. lib. j. ad edic. III.

SEd ſi ex eadem cauſa ſæpius agatur, cum idem factum ſit exceptio vulgaris rei iudicatæ opponitur. [m] In pupillaribus actionibus is, cuius intereſt, præfertur. [n]

---

a In ſingulos homines. ſcilicet ſeruos receptos domino inuito, uel ignorante. quæ ignorantia ſemper præſumitur: ut argu. C. qui mili. non poſ. l. ſuper ſeruis.

b SOdales Vocant. i. ſocietatem.

c Velint ſibi ferre, id eſt, ſibi inuicem facere, & dic quod tenet hoc caſu ſocietas: alias nec pactum teneret, & hoc ſubijcit dum ne quid &c.

d Ex lege. quod eſt, ſi pactum illicitum eſt: licet ſocietas licita ſit ſiue pactum eſt etiam licitum dummodo ſocietas illicita. cum ergo principale non tenet, nec acceſſorium: ut infra, de regu. iur. l. cum principalis.

e Nam illic. citata eſt eadem. alias licita eſt eadem, ſcilicet talis lex, uel talis ſocietas: ſcilicet ſodalitia. alias illicitam eſſe, ſcilicet talem ſocietatem, uel legem: alias illicita eſt, & tunc habeas uerba quædam, quæ interpretantur dicta l. Solonis de Græco in Latinum: & dic illic, id eſt, in l. Solonis ita continetur & incipit, nam illic ita eſt &c.

f Vel fratres. alicuius corporis, uel collegij. Accur.

g Sacramentales. id eſt, cuſtodes ſacrorum uaſorum.

h Conſumentales. id eſt, qui ſimul uendunt frumentum.

i Quicquid hic. id eſt, his, quibus permiſſum eſt hic collegium. nó dico collegium approbari eo ipſo, quod non reprobat: imò contra ut s. l. prox. §. in ſumma. & no. quod in quibuſdam libris deeſt hæc interpretatio Græca.

† id eſt, ſocietatem. uide hic Bu.

† Ad hanc Solonis legem pertinet, quod Aelius Lampri. refert Alex. Seuerum imper. corpora omnium artium conſtituiſſe. uide in hanc le. Alci. li. j. pret. ij. hoc ipſo tit. & libr. diſpu. ij. c. xiiij. & Bud. in an. poſterio. hic, & Ant. Aug. lib. 1. Emé. ca. 1.

† F. illuc, Pan. Fl. apud.

DE POPVLARIBVS ACTIONIBVS.

No. ſuper hoc tit. regulariter quod hæ actiones, de quibus hic tractatur, non ſunt rei familiaris perſecutoriæ. ſed ex æquo, & bono extrinſecus ad uindictam propoſita ſunt, qualis eſt actio ſepulc. uiol. ut ſuprà de ſepul. uiol. l. iij. §. fina. & l. ſepulchri. & l. penul. item actio liberi hominis occiſi, uel uulnerati: ut ſupra de his qui deie. uel effu. l. ſi uerè. §. hac autem actio. Item pro eo quod eſt poſitum in ſuggrunda, uel protecto, uel mæniano, uel pergula: ut dicta l. ſi uere. §. prætor. & omnes omnino actiones in factum, quæ redduntur hodie loco interdictorum prædictorum de rebus publicis, populares dicuntur: ut ſuprà, ne quid in loco publ. fiat. l. ij. §. hoc interdictum perpetuum. & ideo cuilibet de populo conceduntur, cum prætoris tamen indagine: ut infra l. ij. Sane actiones repetundarum. & peculatus, quia rem perſequuntur, in heredes dantur etiam ante lit. conteſt. ſed intra annum: ut infra, ad legem Iul. repe. l. ij. ſanè ſecundum R. popularis actio dicitur quæ cuiuis ex populo datur. cum uerò priuatum ſit crimen quod obijcitur, ei dumtaxat intendere licet, cuius intereſt, non propter pœnam exigendam: ſed propter pœnam corporalem infligendam. Pecuniaria uerò petitio ſi competat; cuilibet de populo datur inſpecta perſona quæ ad agendum admittitur. cuius opinionis, & an ſit idoneior, uel cuius interſit principaliter, qua ipſe fieri deſiderat.

† i. ſi populus, uel eiuſdem religionis cultores, uel ſtorum ſacriſiculi, uel nautæ, uel ſodales uel commune ſepulchrum habentes, uel publicanis uel in ſocietatem coemendorum pecorum, aut negotiationis, uel cuiuſuis alterius rei cocuntes paciſcant inter ſe rata eſt quatenus publica id monumenta non prohibent.

† F. tam popularé.

k POpularem actionem. Pa exemplum in albo cor. ut ſ. de iuriſdi. om. iud. l. ſi quis id. & in actione in factum de deie. & effu. ut ſ. de his qui deiec. uel effu. l. ſi uero. §. hæc autem. Item dic ſuiis, l. propr um.

l SI plures. Idoneiorem. qui ſit idoneior, d. e ut ſ. de libe. ho. exhib. l. iij. §. ſi in plures. & ſ. item. l. ſi plures & facit ſ. de fide inſtru. l. ſi. & de his qui deiec. l. ſi uero. §. hæc autem. & de ſepul. uic. l. præ or. §. ſi plures.

m SEd ſi. Opponitur. ut & ſ. de procurato. l. non cogendum. §. qui ita. tamen datur replicatio, ſi de præuaricatione primi doceatur: ut ſ. de libe. ho. exhib. l. iij. §. ſi tamen plures. uerſ. ſi tamen poſtea. de iureiurando. l. cum qui. §. in popularibus. in fine. Item ad hoc eſt contra ille. §. ſed ibi ſpeciale. Item not. quod exceptio obijcitur. ſecus in tranſactione: ut not. ſ. de pact. iuriſgen. §. ſi paciſcar, & ſic habet in hoc res iud. maiorem auctoritatem, quam tranſactio. ad hoc eſt ſ. ad legem Iuliam de ui pub. l. qui cœtu. §. fine. & ſ. de tut. & rat. diſtra. l. ſi ex duobus.

n Præfertur. ut ſ. de ſepulchr. uiolat. l. ſepulchri. & de libe. homi. exhib. l. iij. hoc interdictum.

Paul.lib.iij.ad edic. IIII.

POpularis actio integræ [a] pſonæ permittitur: hoc eſt, cui per edictum [b] poſtulare licet.

Idem lib. viij. ad edic. V.

QVi populari actione conuenietur, ad defendendum procuratorem dare poteſt. [c] Is aũt qui eam mouet, procuratorem dare non poteſt. [d]

Vlpia.lib.xxv.ad edi. VI.

MVlieri, & pupillo populares actiões non dantur, niſi cum ad eos pertineat. [e]

Paulus libro xlj. ad edictum. VII.

POpulares actiones nõ tranſeunt ad eũ, cui [f] reſtituta eſt hæreditas ex Trebelliano ſenatuſconſulto. Item, qui habet has actiones, non intelligitur eſſe locupletior. [g]

Vlpianus libro j. ad edictum. VIII.

OMnes populares actiones, neq; in hæredes dantur, [h] neque ſupra annũ [i] extendũtur.

[a] POpularis. Integræ. id eſt, qui non ſit infamis.
[b] Edictum. de poſtulando.
[c] QVi populari. Dare poteſt. et ante lit. conteſta.
[d] Non poteſt. vt ſuprà, de procurato. l. licet. in principio. niſi ſuum priuatum commodum perſequatur, vt ibidem, & l. non cogendum. §. qui ita. & ſuprà, ne quid in loco publico. l. penultima. & ſic uidetur, quod quandocũque quis agat populari actione, quia ſua interſit: quòd poteſt dare procur. ut dictis legib. & facit ꝟ. de procur. l mutus. §. in popularibus.
[e] MVlieri. Pertineat. id eſt, eorum interſit. ad quod eſt C. qui accuſare non poſſunt. l. de crimine. & infra, de accuſa. l. hi tamen. & ꝟ. de oper. no. nunt. l. de pupillo.
[f] POpulares. Ad eum cui. quia nec etiam ad hæredem. ſed aget hæres, ut quilibet de populo: uel fortè eſt uerum etiam lit. conteſtat. ſuprà, ad Trebell. l. quia perinde. §. reſtituta.
[g] Locupletior. nec poſt litẽ conteſt. vt infrà, de uerbor. ſign. l. ſi cui.
[h] OMnes populares. Dantur. niſi lit. conteſt. ut ar. ꝟ. de ver. ſign. l. ſi cui. Item nec hæredibus: ut ꝟ. de his qui deiec. vel effu. l. ſi uero. §. hæc autem actio. in fi. & § fi. Accur.
[i] Supra annum. ex ordine. R. nam fallit quandoque: vt ꝟ. ne quid in loco publico. l. ij. §. fi. & §. hoc interdictum perpetuũ. & in collu. deregen. vt de col. dete. l. ij. & ꝟ. de lib. ho. exhib. l. iij. in fine, quæ ſunt contra.

DIGESTORVM LIBER QVADRAGESIMVS OCTAVVS.

DE PVBLICIS IVDICIIS.

Dictum eſt de accuſationibus, quæ pecuniariter mouentur. Item de priuatis criminibus: ut furto, iniuria, rapina. verum quia quandoq; ſunt de criminibus accuſationes, & inſcriptiones: ponit primo de criminib. publicis, & quæ ſint: & potes exponere de publicis iudicijs, id eſt, legibus publicorum iud. vel pub. iud. id eſt, accuſationib. pub. iud. quorum accuſatio eſt terribilis ad vindictam. & publica, id eſt, populi; quamuis quandoque idoneior admittatur.

[k] Iudicijs. Terribilis eſt hic liber: vt C. de ueteri iure enucl. l. ij. §. ſeptimus. Et dicuntur publica, quia cuilibet de populo, &c. vt Inſtit. de public. iud. in prin.

TITVLVS I.

DE PVBLICIS iudicijs. [k]

Hæc lex diuiditur in duas partes. Primò ponit regulam, ſiue quædam verba, ex quibus colligitur regula. Secundò ponit exceptionem à regula, & breuiter hoc intendit: Omnia delicta priuata ſunt, exceptis quibuſdam hic enumeratis. Bart.

Marcel. li. j. de pub. iud. I.

NOn oĩa iudicia, in quib. crimen vertit, publica ſunt: ſed ea tm̃, quæ ex legib. iudiciorũ publicorum [l] veniunt: vt Iulia Maieſtatis, [m] Iulia de adulterijs, Cornelia đ ſicarijs, & veneficijs, Põpeia parricidij, Iulia peculatus, Cornelia de teſtamẽtis, [n] Iulia de ui publica, Iulia de ui priuata, Iulia ambit[o], Iulia repetũdarũ, [o] Iulia de annona. [p]

Iſta ſunt iudicia capitalia, ex quibus perditur libertas, vita, vel ciuitas: alia non. h. d. & diuiditur in tres partes. Primò ponit diuiſionem bimembrem. Secundò proſequitur primum mẽbrum. Tertiò proſequitur ſecundum. Secunda ibi, capitalia. Tertia ibi, Non capitalia. Bart.

NOn omnia. CASVS. Dicit, ꝙ non omnia iudicia, quibus puniunt crimina, ſunt publica, ſed quædam tantum ſunt publica: & ea enumerat. Secundò dicit, qđ publicorũ iudiciorum quædam ſunt capitalia, quædam non: & dat exempla de his. Tertio dicit accuſatio publica perimit mortuo accuſante, uel accuſato. & hoc dicit hæc lex, & duæ ſeq. Fran.

[l] Publicorum. ut ſuprà, de præuaric. l. præuaricationis. §. fin.
[m] Iulia Maieſtatis. ſub. lex, & ſic in ſequentibus. & ſubaudi hic ſecundum P. comprehendere ſacrilegia, & reſidua.
[n] De teſtamẽtis. falſis, ut Inſtit. eod. §. item lex Cornel. Sed qđ ſi aliquod inſtrumentum dicitur falſum: an erit publica accuſatio? Reſpon. P. non: ut hic, & infr. de fal. l. Paulus. j. reſpon. & ꝟ. titu. j. l. ij. §. j. ſed Azo, quòd ſic. & pro eo Inſt. de pub. iud. §. itẽ lex Cornel. ex eo, quòd ibi dicit, item, &c. quaſi coniungat præcedentibus, quæ conſtat eſſe publica. Item pro eo. ꝟ. de canon. l. ij. Nec ob. hic: quia ſup. vel alijs inſtrumentis. Item nec illa Paulus: quia per ſurreptionem ſolam non eſt publi. accuſatio falſi, niſi in teſtamento: ſed pro alio falſo ſic: quæ multa ſunt: ut ead. l. & ꝟ. de fal. l. j. Item ad hoc, quod not. C. de fal. l. eum qui.
[o] Repetundarum. ſuperiora publica, & ordinaria, hæc duo publica, ſed extraordinaria. M.
[p] De annona. quid dicemus de Flauia, & Viſcel. & Turpil. & de crim. ſuſpec. tu. de Flauia dicit P. quòd eſt priuata. cum non dicatur hic, quòd ſit publica: & hoc niſi quando liber homo, qui non ſit in alicuius poteſtate abducetur: vt C. ad l. Flan. de plag. l. plagij. ſed

Aeo dicit ſemper publicum per l. illam C. In ſecunda uerò uidetur pu. quia in C. punitur inter pu. econtra, quod non: quia hic non dicit de ea. In tertia uidetur pu. ad inſtar præuaricationis: ut & ſuprà, de præuar. l. iij. in princip. cum in pu. crimine tantum committatur Turpil. vt C. ad Turpill. l. j. ſed tutius eſt, quòd nō: vt ſ. de præua. l. iij. in fin. & quia non inuenitur hic. De quarta dic, vt Inſt. de ſuſpect. tuto. §. uel conſequens. Itē facit ad hanc l. Inſtitu. eod. §. j. vſque ad fi. tit. Accur.

Paul. lib. xv. ad edic. II.

PVblicorum iudiciorum quædam capitalia ſunt, quædam non capitalia. Capitalia ſunt, ex quibus pœna, mors, [a] aut exilium eſt. hoc eſt, aquæ, & ignis interdictio. Per has enim pœnas eximitur caput de ciuitate. Nam cætera, [b] non exilia, ſed relegationes propriè dicuntur. tunc enim ciuitas retinetur. Non capitalia ſunt, ex quibus pecuniaria, aut in corpus aliqua coercitio [c] pœna eſt.

Quidam habent in litera, perimitur. Alij habēt permittitur. ſecundum primam lecturā dicitur, quòd mortue accuſato, vel accuſata, accuſatio extinguitur. Secundum aliam literā dicitur, quòd reo ſeu accuſato uel rea defunctis accuſatio non perimitur: & ſic durat. & ſic iſta litera ſunt contraria. Bart.

Vlp. lib. xxxv. ad Sab. III.

PVblica accuſatio reo, [d] vel rea [e] ante defunctis † permittitur. [f]

Pendente iudicio ſuper actione ciuili, non poteſt proponi accuſatio criminalis ſuper eodem crimine. Bart.

a PVblicorum. Mors. naturalis, uel etiam ciuilis: quia ſeruus pœnæ. Item exilium, quia perdit ciuitatē. tria enim ſunt, quæ habemus, &c. vt ſupra de cap. dim. l. fi.

Nam cætera. ſ. quando non eximitur caput de ciuitate: non ſunt exilia propriè, ut dicit, ſed impropriè quādoque etiam illa dicuntur exilia: ut C. d̄ epiſ. aud. l. nemo. in fi. & ī. de inter. & releg. l. exilium. & ſuprà, ſi qs cau. l. ſed & ſi qs. ad prin cip. ibi, aut ſi fortè &c. Et facit Inſtit. eod. §. publicorum. Item facit ſuprà, de bo. poſ. l. edic. §. rei. & ſup. ſi quis cau. l. iiij. §. rei. & ī. de pœ. l. ij. & l. capitalium. in princip. & ī. de verb. ſignifi. l. licet capitalis.

c Aliqua coercitio. ſcilicet, modica: ne alioqui neceſſe habeas dicere quòd etiam, ubi mors infertur, non ſit capitale: quod eſſet falſum: ut ſup. proxi.

d PVblica. Reo. i. accuſato.

e Rea id eſt, accuſata. Accur.

f Permittitur. aliàs perimitur. tunc dic, quod ſiue ante li. conteſt. ſiue etiam poſt perimitur: & hæredes accuſatoris, uel accuſati, non habent neceſſe etiamen exequi: niſi in caſibus: ut hic, & ī. eo. l. defuncto. & ī. de fal. l. eum falſi. & C. ſi reus uel ac. mor. fue. l. ij. & iij. & ī. de acc. l. ex iudiciorum. Item nunquid hoc dices: & poſt latam ſententiam ap. ſuſpenſam? Reſpon. ſic in perſona accuſatoris. In reo autem diſtingues, qualis ſententia fuit: ut C. ſi pen. ap. l. ij. & C. ſi reus, uel ac. mor. fue. l. fi. Aliàs eſt in litera permittitur: & tunc ſubaudi, ſcilicet, caſualiter: ut d. l. ex iudiciorum. Accur.

g INterdum. Qui agit Aquil. pro morte ſerui, non poteſt interim agere iudicio publico pro eodem delicto: ut lege Cornelia. Idem ſi agit act. furti ciuiliter, interim non poteſt accuſare de eodem fur. to. Idem in ſimilibus delictis, & da exemplum, ut in gloſ. ſed finita uia ciuili, cum de re familiari ſit actū, intentabitur criminalis. Fran. Acc.

g Interdum euenit. ſcilicet, ut interim dum agitur ciuiliter, non poſſit accuſari criminaliter, & econtra. ſic non ob. ſ. vi bonor. rap. l. ij. §. hoc edicto. & ſ. ad l. Aquil. l. inde Neratius. §. ſi dolo. & C. quādo ciui. ac. præ. cri. l. j. & ſ. de iniur. l. prætor. §. j. & C. ad l. Aquil. l. ea morte. & ſup. de tab. exhiben. l. locum. §. ſi quis quæ ſunt contra. & hoc not. ſup. vi bo. rap. l. ij. §. hoc edicto. Itē uidetur contra C. de ordin. iud. l. finali. ſed hic utraque quæſtio ab eodem intenditur, vbi poteſt eligere vtrum prius ciuilem, uel criminalē voluerit intendere: ibi quando ex diuerſis partibus, puta ego aduerſus te ciuiliter: tu econtra me criminaliter accuſare: ut ma quæſtio tanquā maior præiudicet minori, tanquam minori.

Paul. li. xxxvij. ad edi. IIII.

INterdum euenit, [g] vt præiudicium iudicio publico fiat: ſicut in actione legis Aquiliæ, [h] & furti, & ui bonorum raptorum, & interdicto vnde vi, & de tabulis teſtamenti exhibendis. nam in his [i] de re familiari agitur.

Diuiditur in duas partes. Primè loquitur, utrū accuſatus poſſit accuſare ſuum accuſatorem pendente iudicio. Secundo vtrū poſſit accuſare poſt ſententiam. Secunda ibi, illud. Item ſecunda ſub diuiditur in alias duas partes: quia prima loquitur, utrum poſt condemnationem poſſit reaccuſare de nouo. Secunda, an poſſit proſequi accuſationem iā inchoatam. Secunda ibi, inchoatas planè. & breuiter hoc intendit. Receptus inter reos non poteſt ſuum accuſatorem reaccuſare, ſi fuerit condemnatus pœna, quæ aufert ciuitatem, uel libertatem: poterit tamen accuſationes inchoatas perficere. Bart.

Vlpianus lib. viij. diſputationum. V.

IS, † qui reus [k] factus eſt, purgare ſe debet: nec ante pōt accuſare, [l]

h Aquiliæ. pro dāno, ſcilicet pro morte ſerui agitur ciuiliter & criminaliter ut ſuprà, ad l. Aquil. l. inde Neratius. §. ſi dolo. Item pro furto, ut ſup. de pri. deli. l. fi. Itē melius in plagiario: ut C. ad legem Fabi. de pla. l. ſi quis ſeruū. Item pro rapina: vt C. vi bon. rapt. l. j. Item pro inuaſione: ut C. quando ciuil. act. l. j. Item pro teſtamento celato: ut ſup. de tab. exhib. l. iij. §. ſi quis dolo. Accur.

i Nam in his. Ideo interim tantum fit præiudicium. ar. m. &c. ſi enim de re familiari, perpetuo fieret præiudicium: ut ſupra, ui bono. rapto. l. prætor. §. j. de iniur. l. prætor. §. j.

IS, qui reus. CASVS. Accuſatus non poteſt accuſatorem ſuum accuſare, niſi primo expediat ſe de prima acc. facta contra eum. Secundo dicit: qualiter debet ſe expedire, ut poſſit reaccuſare. certe ſi eſt abſolutus planum eſt, quod poteſt reaccuſare. ſed ſi eſt condemnatus an poſſit reaccuſare, dubium eſt: & in quadam conſtitu. uidetur dici, quod non poſſit reaccuſare damnatus. quod eſt intelligendum ſi ciuitatem vel libertatem amiſit, ut non poſſit reaccuſare: proſequi tamen poteſt accuſ. quam prius fecerat. Fran. Accur.

k Is, qui reus. i. is qui habitus eſt inter reos, ſecundū Ioan. ſic ponitur ī. de adul. l. j. §. extraneus.

l Accuſare. l. accuſatorem ſuum de pari, uel minori crim. inc.

† Sic in Pan. Fl. in quibuſdam exep. perimitur. Ha Ioan. ſcripſit, nō permittitur. ſ Mando. ſuper 14. cōmiſ. in uerſ. reū. a Glo. habes quæ cōtra ſentiar, ll. ſi. lius. uerſ. penul. ſ. d̄ inof. teſt.

† In hanc legē quoniā Bart. ſemp difficilis uiſa eſt, uid latiſſime Anton. & Imol. qui ualde bona multa tradunt.

crimine: niſi proſequatur ſuam uel ſuorum iniuriam: ut C. qui accu. non poſ. l. negãda. Quod accipe, niſi accuſator ſuam, uel ſuorum iniuriã proſequatur: alioqui quod ſecundo daretur, priori denegaretur. quod eſſe non debet: ut C. qui po. in pign. ha. l. aſſiduis. De nis q̃ dicitur C. de calum. l. j. ubi dicit calũ. eo tempore coercendã, quo iudicatur de cauſa: et quod uidetur, quod ẽt lite conteſt. accuſet. ſed coercet tunc iudex. & nemine accuſſante, uel deſiderante. Itẽ reo deſiderãte, nõ accuſante: ut ibi dicitur. & ĩ. de bo. lib. l. qui cũ maior. §. ſi libertus.

maiori autem poteſt: ut C. qui acc. non po. l. j. quæ eſt contra: maius enim minori præfertur: ut C. de adulte. l. in adulterij. ſed hoc habet locum, quando non eſt receptus inter reos: alioqui non poteſt etiam de maiori ut ĩ. de adult. l. j. §. extraneus. & l. ſi maritus. §. præſcriptiones. Item & de minori põt interim deponere inſcriptionẽ: ut d. l. l. negãda.

quam fuerit excuſatus. Conſtitutionibus enim obſeruatur, ut non relatione criminum, † ſed innocẽtia reus purgetur. [a] Illud incertum eſt, utrum ita demum accuſare poſſit, ſi fuerit liberatus, an & ſi pęnam ſubierit. Eſt enim conſtitutum ab Imperatore noſtro, & diuo patre eius, poſt damnationem, accuſationem quem inchoare nõ [b] poſſe. ſed hoc puto ad eos demum pertinere, qui uel ciuitatem, uel libertatem amiſerunt: [c] inchoatas planè [d] delationes ante damnationem, implere ei & poſt damnationẽ permiſſum eſt. [e]

Martianus libro xiiij. inſtitutionum. VI.

† Ci. li. 1. de Inuentione. Relatio criminis, eſt cũ iõ iure factũ dicit ꝙ alius ante iniuria laceſſierit.

Porro ſi alium de maiori crimine tũc accuſare uelis, audieris: ſi de pari, uel minori, nõ: niſi tuã uel tuorum iniuriã proſequaris: ut C. qui accu. non poſ. l. negauda. Inſcribes tamen & tunc, ſcilicet, quando es receptus inter reos de maiori contra aliũ. nam de maiori contra alium nõ eſt poteſtas deneganda tibi: & proſequeris, ſiue abſolut⁹ fueris, ſiue cõdẽnatus, ſed nõ infamatus: niſi in cã tua tuorũue, ut ĩ. ti. j. l. iiij. ſi tñ fueris delatus ab aliquo, ſed non dũ inter reos receptus: alium certè deferes: ſed ut puto nõ accuſabis ẽt alterũ, niſi de maiori crimine: ut C. qui acc. nõ poſ. l. j. Sed & ꝓ crimine q̃nq; obijcies excipiẽdo. ut delatus de adulterio, obijcias de lenocinio, ut ĩ. de adulte. l. ij. §. lenocinium. hoc tamen nõ eſt accuſare: ſed tamen aduerſus alium rectiſſimè inſcribes etiam de minori, ſecundum Azo.

[a] Reus purgetur. Nõ. ſecundum l. de purgatione. ad quod eſt C. de ſica. lege, ſi quis reum. & C. de falſis. l. ubi falſi. in princ. & l. maiorẽ. eo. ti. & C. de his qui ad eccl. cõfu. l. fi. §. ſane. uerſ. ſic ubi. & C. de requi. rei. l. j. & ij. Item no. ꝙ non debet quis aliũ inculpare prius, quã ſe lauet: ut & C. de procu. l. reum. & de accu. l. fin. §. nemo. ibi, obiectum cuiuslibet cri. &c. & ſ. in prin. l. & ĩ. de adul. l. ſi uxor §. iudex. Accurſius.

[b] Inchoare. niſi ut ĩ. titu. j. l. qui iudicio.

[c] Amiſerunt. ſi eũ qui ſe accuſauit uelit accuſare: nõ põt, ſi libertatẽ, uel ciuitatem amiſerit: ut hic. nam ſi alium. ſ. uelit accuſare, qualiter publico iudicio damnatus poterit accuſare? & ſi non talem pœnam ſcilicet libertatis, uel ciuitatis, uel nullã fuerit paſſus cum eſt infamis, ut ĩ. tit. j. l. iiij. & ſ. de inoff. teſta. l. ſi quis filio exhæredato. §. ii tit. certe nõ poterit: ut ĩ. ti. j. l. qui accuſare. & l. qui iudicio. Sic ergo ꝙ hic dicit, intellige, ſi uelit accuſare accuſatorem ſuũ: & ſic loquitur. ergo ſi non amiſit ciuitatem, uel libertatem, ut quia ſit relegatus, poterit illum accuſare: nec poterit illud ei dici, ꝙ ſit infamis, & ſic nõ poſſit accuſare niſi ſuã uel ſuorum &c. ut ĩ. titu. j. l. qui accuſare. & l. hi. quia licitum eſt huic quoquomodo ſe ulciſci: ut argu. ĩ. de bo. eo. l. j. & de bo. lib. l. qui cum maior. §. ſi libertus. & de in. ſi. l. ij. in princ. Item nec poterit dici ꝙ iſte uidetur calumniator: licet in prima cauſa appareat, q̃d calumnioſè reſiſtebat: quia aliud eſt ſi reſiſtendo, & aliud eſt ſi accuſando cõmiſit calũniã: ut ĩ. ti. j. l. ſi cui. §. iiſdem. At alium extraneũ accuſare nõ poſſet, obſtãte eo, quòd eſt infamis: niſi ſi proſequatur ſuam, uel ſuorum iniuriam. & facit ĩ. de iur. fiſc. l. deferre. §. j & ij.

[d] Inchoatas planè. ſcilicet aduerſus extraneos ſecundum quoſdam: ut differat à præcedentibus. uel ſecundum Azo. & aduerſus quẽcunq;. & contrarium ſ. ſtatim ſoluas: & ſecundum hoc generalius hic dicit, quã ſ. proxi. r̃ñ. & hoc uerum, quando libertatem, uel ciuitatẽ, nõ uerò uitam naturalem debeat perdere. nã tũc quomodo moriẽs accuſaret? cautè ergo dicit ciuitatẽ, uel libertatem. Ad plus, adde hic diſtinctionẽ R. quæ ſic dicit: ſi accuſatus fueris ſic, ut nomen tuũ iam ſit inter reos receptũ: eum qui te accuſauit, de nullo crimine poteris accuſare: ſi abſolutus fueris, eũ de quolibet accuſab's, niſi ob aliud impediaris, ſi condẽnatus fueris ſubdiuidimus. nã ſi nec ciuitatem, nec libertatẽ amiſeris, idem erit. Itẽ ſi amiſeris libertatem, uel ciuitatẽ, diſtingue. nã ſi ante cõdẽnationẽ eũ accuſatorẽ detuleris, ſiue anteq̃ te accuſaſſet, ſiue poſt, non diſtingue, adhuc ſimiliter eũ accuſabis. ſi uero nõ ante eũ detuleris, nõ audieris: ut hic. nec ob. primo dicto diſtinctio-

[e] Permiſſum eſt. imò uidetur ex euentu iudicij non permitti: ut C. qui accu. non poſ. l. j. & l. negandã. quæ ſunt contra. Sol. hic contra extraneum, cõtra quẽ nullam calumniam commiſit, permittit: ibi contra accuſatorem cõtra quẽ cõmiſit calumniam, nõ permittit: arg. ĩ. ti. j. l. ſi cui. §. iiſdem. ſecũdum quoſdam. uel dic quod ibi erat accuſatio talis, quæ perimebatur per aliã: ut quia te accuſabam de furto ſerui mei facto tali die: tu autem me accuſabas, quod in præcedenti die eum interfeci. hic una per aliam nõ tollitur, ſecundũ Azo. ſed ſecundũ H. nõne eſt damnatus infamis? Rñ. ſic: ut ĩ. eodẽ. infamẽ. ergo non accuſat: ut ĩ. ti. j. l. qui accuſare. Rñ. hic in inchoatis an infamiam. Alij quod hic proſequatur ſuam, uel ſuorum iniuriã: ut ĩ. tit. j. l. qui iudicio. & l. hi tamen. Sed an ſit differenda pœna ciuitatis uel libertatis, uel etiã mortis, donec impleuerit accuſationem antea inchoatam? quod uidetur: quia ex diſpenſatione quadam permittitur infami in accuſatione prima perſiſtere. ergo largiſſimè, ut ſupra de conſtitu. princip. l. fi. Item ut ueritas delicti inueniatur: ut ĩ. de pœ. l. qui ul imo. Item non fuit negligens: ut C. de inoffic. teſta. lege, contra maiores. Item non potuit: ut C. de ann. excep. lege j. in fin. Item auctoritate legis diſtulit: ut ſupra de iudic. l. in omnibus. Item non permitti deſiſtere: ut ſ. de accuſ. l. fi. Itẽ propter partum alias differtur: ut infra, de pœn. l. prægnantis. E contra quòd non agit: ut C. de pœnis. l. cum reis. & l. ſi uindicari. & de cuſto re. l. ij. & infra, de pœ. lege, ſi quis forte. Solu. in libertate. & ciuitate promptum eſt dicere, ut ſeruus accuſet, uel non ciuis, per legem iſtam, ſcilicet in inchoatis: ſed in morte non puto differri, per leges prædictas. Nec obſtant prima argumen. ut in ſingulis eis po eſt de facili reſponderi. Sed quomodo non ciuis ſtabit in ciuitate? dic quòd interim permittitur ei ſtare in ciuitate, argumen. huius legis. uel dic, ſi præſes iuerit in terram, ubi erat in deportatione, ut ſupra, de minori. lege, Papinianus. ſi autem eſſet crimen, quod imponeret pœnam minorem, faceret procuratorem, ut infra, an per alium cau. appellatio. lege prima & in d. l. Papinianus.

DEfuncto. CASVS. Aliquo damnato pœna corporali, eo decedente finit pœna. Secũdo dicit accuſatus de falſo deceſſit. poterit agi contra hæredem eius ad id, quod peruenit ad eũ de falſitate defuncti. & de hoc cognoſcet iudex, qui de pecuniarijs cauſis cognoſcit. Fran.

a Pœna. ſcilicet, corporalis. nam ſi in pecunia condemnatus eſt, hæres eiꝰ tenetur. In iudicio autem repetundarum, & maieſtatis, & quibusdam alijs etiam li. non conteſt. tenetur hæres: ut ĩ. tit. j. l. ex iudiciorum. & facit ſup. eodem. l. iij. & ĩ. ad Turpil. l. in ſenatus. §. ſi propter. & C. ſi reus uel accu. mor. fue. l. ij. & l. fi. in prin. Item hoc ſi caſu moritur: ſecus ſi mortem ſibi conſciuerit poſt litem conteſta. uel poſtquam fuerit in crimine deprehenſus: ut C. ſi reus uel accuſ. lege defunctis. & infra de bo. eorũ l. fi.

* Ad huius loci intelligentiã uide ſubtiliſſimè per gl. & doct. in l. ij. C. qui teſta. facc.

DEfuncto eo, q̃ reus fuit criminis, ẽ pœna [a] extincta. In quacũque cã criminis extincti, debet is cognoſcere, [b] cuius de pecuniaria re eſt cognitio.

Damnatus publico iudicio eſt infamis: ſecus ſi priuato: niſi ſit tale crimẽ, cuius ciuilis actio infamaret. hoc dicit. Bart.

Macer lib ij. publico. iudiciorum. VII.

INfamem nõ ex omni [c] crimine ſnĩa facit, ſed ex eo, qđ iudicij publici cãm habuit. Itaque ex eo crimine, qđ iudicij publici nõ fuit damnatũ, [d] infamia non ſequitur: niſi id crimen [e] ex ea actione fuit, quæ etiam in priuato iudicio [f] infamiam cõdemnato importat. [g] ueluti [h] furti, ui bonorum raptorũ, iniuriarum.

Paulus libro ſingu. de iudicijs pub. VIII.

ORdo [i] exercendorũ publicorũ iudiciorũ capitaliũ in uſu eẽ deſijt: durante tñ pœna legum, cum extra ordinẽ [k] crimina probantur.

Seruus de capitali crimine cõdemnatus, ſi tñ nõ efficitur ſeruꝰ pœnæ, remanet ſui dñi. Ang.

Martianus libro j. de iudicijs publ. IX.

SCiendum eſt, ſi in capitali cauſa ſuum ſer

b Is cognoſcere: ſcilicet ubi aliquid ad hæredem peruenit: ut infra, de fal. l. cum falſi. & ſupra, de calum. l. in hærede. & argu. C. ſi re. uel acc. l. iij. & hoc ſiue ante illatum crimen, ſiue poſt deceſſerit. cognoſcet ergo etiã qui merum imperium nõ habet: & agetur actione in factum: ut arg. infra, de fal. l. qui nomine. ſed ſi in parte bonorũ certa debeat condemnari: & etiam corpore puniri: licet mortuo criminis reo poſt litem conteſt. pœna extinguatur corporalis, de pecuniaria tamen agitur ſecundum H. ad inſtar priuatorum: ut furti ad duplũ, quibus agitur tunc lit. conteſt. contra defunctum, etiam ſi nil peruenerit: ut infra titulo j. l. ex iudiciorum. §. fin. nam & hic in cauſa appell. hoc ſeruaretur: ut C. ſi pen. appellatio l. ij. & C. ſi reus uel accu. l. fina. §. fin. Alij, ut Ir. dicunt quod non, niſi condemnatio ſit ſecuta. d. l. ex iudiciorum. in princip.

INfamem. CASVS. Nõ ex omni crimine damnatus fit infamis, ſed cũ damnatur ex publico crimine, fit infamis. ſi autem quis damnetur de crimine priuato, ut puta debitor qui rem alienam obligauit: & ſic tenetur crimine ſtellionatus, & ex eo damnatur: nõ fit infamis. ſecus ſi damnetur ex crimine furti, uel iniuriarũ, uel ſimilis: quia tunc fit infamis cum ex priuatis act. talis criminũ damnatus fiat infamis: ut act. furti damnatus. & idem in ſimilibus. Franc.

c Non ex omni. id eſt, nõ publico, uel priuato: ſed publico tantum, ut ſubijcit, & ĩ. de ritu nup. l. palam. §. quæ in adulterio. licet ſit argumen. contra in §. ſi qua in ead. lege. palam. ſed dic ut ibi: & hoc ſiue ciuiliter, ſiue criminaliter agitur de pub. cum hic non diſtinguitur, niſi in caſu: ut ĩ. l. fin.

d Damnatum. ut eſt ex priuato delicto, quando criminaliter de eo agitur: ut ſupra, de priua. deli. l. fin. Et no. damnatum non punitum: quia tunc ſecus eſt. ſunt enim quædam quæ infamant executionem pœnæ: ut no. ĩ. de his qui no. infa. l. ictus. ſic poteſt dici in omnibus his priuatis, ſecundum H.

e Niſi id crimen. id eſt econtra actio ex crimine. uel dic crimen. i. criminalis accuſatio uenerit ex actione, id eſt, crimine, quod parit actionem talem quæ &c.

f In priuato iudicio. id eſt, ſi ciuiliter agetur.

g Importat. Si quæritur, an damnatur criminaliter de crimine priuato ſit infamis. diſtinguitur, quia aut ciuilis actio, quæ ex eo crimine deſcendit, infamat: ut furti ciuilis, & ut bon. rap. & de dolo, quæ infamant: ut Inſt. de pœn. temere. lit. §. ex quibuſdam. hic ſi criminaliter agitur, infamatur condemnatus: ut hoc. ſi autem ciuilis non infamat, ut: contraria pignoratitia: nam nulla contraria infamat: ut ſupra de infami. l. furti. §. contrario: tunc nec ſtellionatus crimen, quod ex eo deſcendit, infamat: ut ſupra, de pig. ac. lege, tutor, §. contrariam. & de crimi. ſtelliona. l. ij. ſecus ſi ſtellionatus deſcenderet ex dolo, pro quo ciuiliter agitur de dolo: quia & tunc infamat: cum & ciuilis infamet: ut hic, & ſupra, de infa. l. quid ergo §. fin. Item de crimine concuſſionis poteſt dari exemplum: ut non infamet: quia nec ciuilis infamat, ſcilicet in factum: ut ĩ. de concuſ. l. j.

h Veluti. exemplificat quorum criminum priuatorum actio ciuilis ſit famoſa. Sed & quomodo ui bo. rap. crimen, de quo hic dicit, numeratur inter priuata iudicia: cum ſemper uim publicam uel priuatam contineat: ergo eſt publica: ut ſupra, eod. l. j. ? Rñ. hoc poſui gratia exempli: non quòd ſit priuatum. uel dic, quod in caſu eſt priuatum: ut ſupra, de fur. l. ſi quis ex domo. & ex eo caſu hic dicit. Item eſt exemplum crimen expilatæ hæreditatis: quia ex fur o dicitur ut Codic. ex quibus cauſis infamia irrogetur, lege, ſi te.

ORdo. CASVS. Ordo, id eſt, ſolennitas qua proponebãtur olim accuſationes. deſijt eſſe in uſu. pœnæ tamen criminum durant. unde extra illam ſolennitatem omnes accuſationes hodie proponuntur. Franc. Accur.

i Ordo. id eſt, ſolennitas, quia formabatur accuſatio à põtifice: ut & actio: ut ſupra, de origi. iur. l. ij. §. omnium. ſolennitas autem hodie fieri debet libellus: ut infra, titu. j. l. libellorum: quia ſic fit in ciuili: ut in authen. offeratur. C. de lit. conteſt. & not. C. de edẽ. l. edita. Accur.

k Extra ordinem. id eſt, ſine ſolennitate. omnia enĩ iudicia ſunt extraordi. ut Inſtitu. de interdi. §. fina. & C. de formu. l. j. & ij. & ideo extraordinarie probari dicuntur: quia in iudicijs, quæ extraordinaria ſunt, probatur. & facit C. ex quib. cau. infamia irro. leg. decreto.

SCiendum eſt. CASVS. Dominus ſeruum ſuum accuſatum de aliquo delicto non defendit: non propter hoc amittit dominium ſerui. Franciſcus Accurſij.

Non

a Non defenderit. quod poteſt: ut dicet ꝭ. l. ſeruus.
b Abſolutus fuerit. Idem ſi condemnatus: niſi ſeruus pœnæ fuerit factus: ut ꝭ. de pœnis. l. aut damnum. §. fin. & C. de pœnis. l. ſenio, & ꝭ. de quæſtio. l. j. §. ſi. Accurſius.

imponi poteſt pœna: ut C. qui accuſ. non poſ. l. qui crimen. & C. ut in ra certam tempus cri. quæſtio. l. ij. & ad Turpi'. l. j. Azo.
g Accuſatoris. conuertit caſum quando accuſator eſt abſens.

c Domini. ut ꝭ. ſi à q. l. ille. Sed ar. contra C. de lati. liber. tol. §. ſancim'. Accur.

INter accuſatorem. CASVS. Accuſatione cœpta reus cœpit ſe abſentare. uenit nunc aliquis: & allegat cauſas abſentiæ. interim licet citet reus, nō debet damnari. idē cōtra. Franciſcus Accurſij.
d Suſcepta. ſcilicet lite conteſtata.
e Pro abſente. l. eius abſentiæ: ut & ꝭ. eo. l. pe. §. ad crimen. in fin. & C. de accu. l. reos. & ſ. de procu. l. ſeruum. §. publice. & ꝭ. l. j. pri. non autem in cauſa principali: ut d. §. ad crimen.
f Nec per triduū. aliàs nec, & aliàs ne, pro nec, & ſemper ſubaudi etiam, ſecundum Io. ut ſit ſenſus, quòd ſit citatus, ut hic dicit nec dānatur etiam pecuniaria pœna, uel uſq; ad relegationem q in abſentes cōſueuit ferri: ut ꝭ. de pœn. l. abſentē. §. j. ſiue interuenerit prædicta excuſatio: ſiue non. Alij ꝓpriè ponunt ne, ut ſic dicta excuſatio facit, ut non condemne ur, qui condemnaretur. ſecundū eos, ſi dicta executio non eſſet in pœna. ſcilicet pecuniaria. Itē quod dicit triduū, dic quod imò triduo citetur. ix. uicibus. id eſt, qualibet die ter. uel dic, quòd intra nouē dies citetur ter: ſcilicet omni die ſemel. hoc modo ne per triduū: ſcilicet quilibet citatus ter: ſcilicet per ſingulos dies ſemel. Itē an hodie ſint ſic citandi accuſati? Reſpon. nō: imò per interualla triginta dierum ter: ut in ciuilibus: ut C. de iudi. l. properandum. §. j. & C. quo. & quando iud auth. qui ſemel. nec ob. quod hic dicit. non enim ponit ſic faciendum, ſed quòd ſic fuerit factum, ſecundum Ioan. imo innuit non faciendum: ut modo not. Nec enim poteſt ferri ſententia: ut inf. a, de pœnis. lege, abſentem. §. fina. in principio. ſed annotantur bona: ut C. de requiren. reis. l. j. Alij dicunt fieri condemnationem: ut hic. & ne, propriè ponunt. & ſic intelligunt C. de ac. l. ſi accuſatoribus. & facit pro eis C. quomodo & quando index. l. tres. & aliud dicunt in ciuili accuſatore: quo non ueniente prædicto modo fit citatio, ut in ciuili: ut d. auth. qui ſemel. ſed etiam

uum reum crimine factū quis nō defenderit, [a] nō eum pro derelicto haberi: & ideo ſi abſolutus fuerit, [b] non liberum fieri, ſed manere domini. [c]

Hæc lex habet duas lectu. ſecundum primam diuiditur in duas partes. Primò ponit unum dictum. Secundò ponit aliud dictum diſtinctum, et ſeparatum à primo. Secundum aliam lect. etiam diuiditur in duas partes. Primò ponit unum dictum. Secūdò ponit effectum illius dicti: & ſecundū hoc debet habere litera, ne per triduū. & ibi eſt ſecunda pars. hoc dicit. Bart.

Papin. lib. ij. defini. X.

INter accuſatorem, & reum cognitione ſuſcepta, [d] excuſatio pro abſente [e] iuſtis rationibus admittitur, nec per triduum [f] per ſingulos dies ter citatus reus damnatur, uel de accuſatoris [g] abſentis præſente reo, calumnia [h] pronuntiat.

Mæcianus libr. x. de iudiciis pub. XI.

SEruus [i] ēt per ꝓcuratorē domini æquè, ac per dominum defendi poteſt. [k]

Diuiditur hæc lex in duas partes. Primò loquitur, qui debēt adeſſe examinationi reorū. Secundò loquitur quo tempore debet fieri examinatio reorum. ſecunda ibi, Et feriatis. Bart.

Mod. li. iij. de pœnis. XII.

CVſtodias [l] auditurum, tam clariſſimos uiros, [m] quā patronos cauſarum, ſi omnes in † ciuitate, uel in prouincia, quam regit, agūt adhibere dēre. Et feriatis [n] dieb' cuſtodias audiri [o] poſſe, reſcriptū eſt ita, ut inoxios [p] dimittat: & nocētes, q duriore aīaduerſiōe īdigēt, differat. [q]

Hic habentur tres lecturæ. una habet iudicāte, alia habet inchoata: alia iudicata. Secūdū duas primas lecturas hoc intendit. Accuſatore defuncto, iudex poteſt proceſſum proſequi, & ipſum finire & terminare. Secundū tertiā lecturā dicit, quod res iudicata ab alio pōt executioni mādari per præſidē, etiā accuſatore defuncto, & nō petēte. h. d. Bar.

Papinianus libro. xv. reſponſo. XIII.

h Calumnia. No. calumniari &c. ut & not. C. de aduo. diuer. iudi. lege j. & facit C. de calumnia. l. j.
i SEruus, ſcilicet accuſatus, de quo poteſt. quod dicit infra, titu. j. lege, hos, §. omnibus.
k Poteſt. contra infra §. ad crimen. ſolu. ut C. de accu. lege, ſi cuiuſdam. & facit infra, de appella. l. Lucius, & infra, titul. j. lege, ſi ſeruum & ſupra, eodem. l. ſciē-dum.

CVſtodias. CASVS. Poteſtas cū uult audire cauſas captorum, & qui ſunt in turri communis Bononieñ. debet habere cōſilium ſuper his à doctoribus legū, qui ſunt in hac terra. Item ab alijs ſapientibus uiris, ut ab aduocatis bonis: ut eſt Palmerius de terra Foccolis: & à Guillielmo Pancone, & alijs. & etiā feriatis diebus de his debet cognoſcere: ita ut innocentes ipſe liberet: eos autem, qui uidentur culpabiles, & qui indigēt maiori animaduerſione, conſeruet & differat. Frar.
l Cuſtodias. id eſt, cuſtoditas perſonas: uel etiam propriè: ut ſupra, de offici. proconſul. ſolent. in princip. Accurſius.
m Viros. qui ſunt prudentes iuris. non tamen aduocatos eius cauſæ. Item patronus, ſcilicet qui aduocant alias. de quibus omnibus habes C. de poſt. lege, quiſquis. hoc autem ideo, ut ueritas melius inquiratur. ſic obſeruat poteſtas Bononieñ. in captiuis de carcere. & hoc eſt denuntiandum ante ut poſſit deliberari ſuper defenſione: ut inf. de quæſti. l. unius. §. penultimo.
n Et feriatis. meſſium, uel uindemiarum, non feſtorum. Azo. uel dic etiam feſtorum: ut C. de ferijs. lege, prouinciarum. & facit ſupra, de ferijs. lege, diui. & in fine infra, de quæſtion. lege, unius, §. fina.
o Audiri. uolente reo.
p Innoxios. i. Innocentes.
q Differat. ſic C. de pœ. l. ſi uendicari.

† P. Fl. in ciuitate ꝓuinciæ, quā &c.

Accuſa-

A Ccuſatore. CASVS. Accuſatore defuncto cauſa poteſt peragi per alium. Secundo dicit, quod in cauſa publici criminis non poteſt interuenire procurator ex parte procuratoris: uel defenſor ex parte rei, niſi ad allegandum cauſa abſentiæ. & ſi iuſtæ uidebuntur, differtur interim ſententi. Franciſcus.

A Ccuſatore defuncto: †reus ab alio, iudicante [a] præſide prouinciæ, peragi † poteſt.

Hic §. diuiditur in duas partes. Prima loquitur de eo, qui uenit ad proſequẽdum crimen publicum. Secunda loquitur de eo qui uenit ad allegandum cauſam abſentia. Secunda ibi, ſed excuſationis. Itẽ ſecunda ſubdiuiditur in duas partes. Primo ponit dictũ Secundo effectũ illius dicti. ſecũda ibi, Et ſi iuſtã. Item prima principalis ſubdiuiditur in duas partes. Prima loquitur de procuratore ex parte actoris. Sc̃da de procuratore ex parte rei. ſc̃da ibi, Multoq; magis. et breuiter hoc intendit. In crimine publici iudicij non põt interuenire procurator ad allegandum cauſas cauſæ: ſed ad allegandũ cauſas abſentia admittitur. hoc dicit. Ba.

Ad crimen iudicij publici [b] perſequẽdum fruſtra † procurator [c] interuenit: multoque magis [d] ad defendendum. ſed excuſationes abſentium ex ſenatuſconſulto [e] iudicibus allegantur: & ſi iuſtã rationem † habent, ſententia differtur. [g]

Snia iniuſta parte proſequentem necẽ filij, nõ infamat. h. d. Bar.

Idem lib. xvj. reſponſorum. XIIII.

G Eneri ſeruis à ſocero ueneficij accuſatis, præſes prouinciæ patrem calũniam intuliſſe [h] pronuntiauerat. Inter infames patrem defunctæ nõ habendum reſpondi: quoniam & ſi publicum iudicium inter liberos [i] de morte filiæ conſtitiſſet, citra periculum pater [k] uendicaret.

TITVLVS II.

DE ACCVSATIONIBVS & inſcriptionibus.

Pomponius libro j. ad Sabinum. I.

Supra dictũ eſt de publicis iudicijs. uerũ quia publica iudicia exercentur per accuſationes, ideo ſupra titu. tit. de accuſa-

[a] Iudicante. aliàs iudicante præſide. alias inchoata per præſidem. & dic, quòd poteſt agi intra triginta dies: ut ĩ. titu. j. l. libellorum. §. fina. alij habent ab alio iudicatu & tunc dic ante mortem accuſatoris.

[b] Iudicij publici. ſecus ſi priuati, ſecundum quoſdam. ſed tu dic, uel priuati: quod ſic probo: conſtat quod accuſatio iniuriæ eſt priuata: ut C. de iniur. lege, iniuriarum. j. ſed in illa prohibetur procu. niſi pro illuſtri: ut in eod. tit. C. de iniu. l. fin. §. licere. & §. ita tamen. ſic ergo in alijs. Item alia ratione: quia regulariter prohibetur in quolibet crimine, in quo imponitur pœna maior relegatione: ut ĩ. an per alium cau. app. l. j. nec diſtinguit publicas a priuatis. Itẽ ita in priuatis, ut in publicis imponitur pœna talionis accuſanti: ut ĩ. ad Turpil. & in priuatis. hoc tamen ita, ſi petatur pœna corporalis per accuſationem. ſecus ſi pecunia, uel aliud, quod eſt infra relegationẽ: quia tunc poteſt eſſe procurator: ut ſupra, de procura. l. ſed & hæ. § j. & leg. non ſolum. §. finali. & ĩ fi, an per alium cauſa appella. l. j. §. j.

[c] Procurator. ex parte accuſatoris, uel etiam rei: ut ſubijcit. Item etiam cum mandato. qui proprie dicitur procurator: ut ſupra, de procu. l. j. de non habente autem mandatum planum eſt in ciuili, quod non admittatur ex parte actoris: & facit C. de fal. l. de fide. & infra, an per alium. leg. j. & C. qui accuſare non poſſunt. l. uj. ſed contra C. de accuſa. & inſcript. l. uj. Solu. ut ibi. Item contra ſupra, de procura. l. ſeruum. §. publice. Sol. cauſam abſentiæ poteſt allegare, ut ibi: non in facto principali defendere: ut hic. ad hoc ſupra, de neg. geſt. l. liberto. §. ſi. de procura. l. abſens. & infra, proxi. & plenè ut d. §. publice. Item eodem modo ſolu. ſupra, eodẽ. l. inter. quæ eſt contra. Item an ad teſtes producendos tantum, uel aliquem articulum, cum non ſit tunc damnandus: ſed dic ut not. C. de accuſationibus. l. ſi cuiuſdam. Item occurrit C. de fideiuſſor. l. ſancimus. Solu. ibi in ciuili: uel ſi in criminali de ea dices, quæ imponat pœnam infra relegationem.

[d] Multo magis. Cur magis, cum econtra magis liceret reo, quam accuſatori uideatur? Reſpond. quia eum per procuratorem litigatur: procurator ipſe damnatur, uel abſoluitur, quod non poſſet in criminalibus fieri.

[e] Ex ſenatuſconſulto. Turpil. uel cuius nomen non habemus: alias eſt decreto. Accur.

[f] Et ſi iuſtam rationem. Quid ſi nõ fuerit ratio iuſta, uel quia uoluptatis cauſa abeſt? Reſpond. condemnabitur: ut dixi ſupra, eodem. l. inter. & de procur. lege, ſeruum. §. publice. & infra, an per aliũ cauſa appella. l. j. & de pœn. l. abſentem. §. j.

[g] Differtur. ſic C. de procur. lege, exigendi. in fine.

G Eneri. CASVS. Socer accuſauit ſeruos generi de morte filiæ & non probauit. iudex in ſententia qua abſoluit ſeruos dixit accuſantem calumniam cõmiſiſſe. dicitur q̃ propter hoc non eſt infamis. Idem ſi liberos homines accuſauit de morte filiæ. Fran.

[h] Pronuntiauerat. ut in ipſa ſententia abſolutionis ut & C. de calumniat. lege j. & dic non iure, ut ſtatim dices.

[i] Inter liberos. i. liberas perſonas, cũ hic accuſatus eſſet ſeruus.

[k] Vindicaret. per iudicem, patre accuſante, & hoc ratione proximitatis: ut & C. de calumni. lege, mater. & lege calumniæ. Et nota, quod M. hanc legem inducit pro ſe in quæſtione, qua dicitur: ſi aliquis damnetur in delicto famoſo, ut furti, & ſimili: & in ueritate non deliquerat: an ſit infamis? Et dixit q̃ non. nam licet quo ad alia præiudicet, non tamen quo ad famam: argumen. huius legis, & C. de his qui not. infa. lege, ſi furti. Sed tu dic contra: ut ſupra de fur. lege, non poterit. Nec ob. hæc lex, imò prodeſt: nam hic eſt ſpeciale in patre: ergo patet, quod ſecus eſt in alio argumen. infra, ad municip. lege prima, in fin. & ſic contra M. & ſi dicas iudicem non iure iudicaſſe, eſt ſi: in eo ſpeciale, ut citra metum calumniæ liberum & ſeruum poſſit accuſare de morte filiæ. Item non obſt. l. et ſi furti. ut ibi notat. Item no. plus coniuncto, quam non coniuncto ſubueniri. ſic ſupra, de recep. lege, eos. & de iniur. l. ueſtem. & infra, titu. j. lege prima & ij. & ſupra, ut in poſſeſ. leg. l. quæ legatorum. & infra, de adulte. l. patri. Sed contra ĩ. de adul. l. patet ſi ne. Sol. ut ibi.

† In P. F. & uulg. edit. reus ab alio. Budæo tñ magis placet, q̃d hic habemus: ut ſit ſenſus, Accuſatore mortuo alius in eius locum ſubſtitui põt præſide prouinciæ cognoſcẽte quis in eius locũ ſubſtituendus ſit.

† Peragere reũ, eſt ita eius accuſationẽ proſequi ut tã dẽ cõdemnetur: ut hic no. Bud.

† Limitabis hoc dictũ, quod dr̃ q in iudicijs publicis proſequẽdis non admittit̃ procurator. cui cõcor. c. ueniens. ex. de accuſat. niſi poſtq̃ concluſum in eã, per text. fin. in l. q̃nis in dubitati. C. ad l. Iul. de adult. quẽ ad hoc refert dñs And. Barbs. in rep. ca. paſtoralis. ext. de cã poſ. & ppriet. & Anto. corſe. in fin. ſuis in uer. procurator. ij. incip. licet q̃s i cã criminali.

† al. indicaret, in P. F.

de accuſationibus. Item quia in accuſationib. ponitur inſcriptio: ideo in tit. ſequitur de inſcriptionibus: de quibus inſcriptionibus habetis infrà, eod. l. libellorum. & l. ſi cui. in princ. h. d. Bart.

Non eſt permiſſum. CASVS. Fœmina non poteſt aliquem de publico crimine accuſare, niſi accuſet occiſores patris, & ſimilium, qui in litera enumerantur hac l. & ſe. Item pupillus poteſt accuſare tutore authore in caſibus, qui in litera enumerantur hoc dicit hæc l. & ſeq. F. anc.

Non eſt pmiſſum mulieri, publico iudicio quẽquã reũ facere: niſi ſcilicet parentum, liberorumq;, & patroni, & patronę, & eorum filij, filiæ, nepotis, neptisve [a] mortem exequatur.

Papinianus lib. j. de adulterijs. II.

Certis ex cauſis conceſſa eſt mulieribus publica accuſatio: veluti, ſi mortem exequantur eorum, earumq;, in quos ex lege publicorum [b] teſtimonium inuitæ non dicũt. Idem & in lege Cornelia teſtamentaria [c] ſenatus ſtatuit. Sed & de teſtamẽto paterni liberti, [d] uel materni mulieribus publico iudicio dicere pmiſſum eſt. Pupillis [e] ex conſilio tutorum patris mortem, item pupillæ aut ſui mortem exequi conceſſum eſt lege teſtamentaria. Nam & de patris quidem teſtamento pupillis agere, Diuus Veſpaſianus permiſit. † Sed & ſi non exhibeantur tabulæ: per interdictum [f] poſſunt experiri.

Paul. lib. iij. de adult. III.

Libellorum inſcriptionis conceptio talis eſt: Conſul, [g] & dies. [h] Apud illum prætorem, uel proconſulem Lucius Titius [i] profeſſus eſt, ſe Mæuiam lege Iulia de adulterijs ream deferre. quòd dicat, eam cum Caio Seio in ciuitate illa, domo illius, menſe illo, conſulibus illis adulterium commiſiſſe. Vtique enim & locus deſignãdus eſt, in quo adulterium cõmiſſum eſt, & perſona, [k] cum qua admiſſum dicitur, & menſis.

[a] Nepotis, item aliorum: ut C. qui accuſare non poſſunt. l. ſenatus. & l. uaoi. Item facit l. de crimine. eod. tit. C. qui accuſa. non poſ. & infra, l. proxi. & ſuprà, titu. ij. l. mulieri. & de liber. hom. exhib. l. quod & lex. §. hoc interdictum. ſed an incidat in Turp. ſi deſiſtat? dic ut not. C. qui accuſare non poſſ. l. ſi ea. Item excipe, ut dices infrà, l. proxi.

[b] Certis. Publicorum. ſcilicet iud. & determinat dictionem teſtimonium: uel dic procedens ex l. &c.

[c] Teſtamentaria. ut quia accuſet mulier aliquem leg. Cornel. de falſ. qui commiſerat falſum circa teſtamentum, licet ad eam, uel ad alios ſuos non pertineat: & ſit ſpeciale propter immanitatem criminis. ſic in crimine Maieſta. ut infra, ad legem Iuliam Maieſt. l. in quæſtionibus. & in lege Iulia de anno. ut infrà, ad legem Iuliam de ann. leg. prima. Item in crimine ſuſpecti tutoris: ut ſuprà, de ſuſpect. tuto. l. j. §. conſequens. ſed in falſo non: ut C. de fal. l. & ſi ad te. & ſic facit hoc pro eo, quod not. ſuprà titu. j. l. j. In caſu autem ſequenti intererat mulieris, ſed alia ratio uidebatur eam repellere: ut ibi dices.

[d] Paterni liberti. quos mulieris pater, uel mater manumiſit, quos ſuos dicere poteſt etiam uiuente patre, vel matre: ut infrà, de verborum ſignifica. l. licet. §. paternos. & ſuprà, de excuſ. tut. l. libertum. Iſtius ergo liberti poteſt dicere falſum. Sed quid mirum? quia cuiuslibet poteſt. ut ſuprà, proximo reſpon. ſed dic, hæc uidebatur repelli eo, quod inuita in eum ferre teſtimonium non cogitur: ut ſuprà, de teſt. l. iiij. in fi. nihilominus accuſat, quia ſponte facit.

[e] Pupillis. non quod pupillus accuſet, ſed tutor: ut C. qui accuſare non poſſunt. l. ij. vel dic, accuſat pupillus, cum tutor accuſat. vel ſi fari poteſt, tunc pupillus tutoris authoritate, ut hic. alias tutor: ut in ciuilibus ut ſup. de admi. tut. l. j. § ſufficit. ſecundum Io. hæc

ultima placet. Et not. quod pupillus regulariter prohibetur: ut ſup. tit. ij. l. mulieri. & ī. eod. l. qui accuſare. ſed fallit in caſibus iſtis: in adulto autem patet, quod poteſt authore curatore, ex eo, quod in pupillo tantum prohibetur. Item patet C. de auth. præſt. l. clarum, niſi in accuſatione adulterij, quando quæritur de alieno, non de ſuo marito. ut ī. de adul. ſi maritus ſit in magiſtratu. §. lex. Item ſicut in teſtimonio minoris: ut ā. de teſt. l. in teſtimoniũ: ſecundum Azon. ſed H. non admittit minorem xx. annis, ſicut nec teſtem: arg. ī. de bon. lib. l. qui cum maior. §. ſed ſi non accuſauerit. Item, quod ſubijcit patris: ſubaudi uel aui. Item, quod dicit aui, ſubaudi vel patris multo magis. Itẽ & quod dicit teſtamentaria: dic, quod lex Cornel. teſtamentaria, licet de falſo principaliter tractaret, vel fortè ſpecialia aliqua circa id diceret in perſona pupilli fortè: ut ī. prox. §. adiecit & incidenter. hoc ſpeciale in pupillo circa legẽ Cornel. de fal. & hoc pbat. nã de patris, &c. & dic teſtamento, ſcilicet celato, vel ſuppreſſo, pro quo agitur ciuiliter interdicto de tab. exhiben. ut ſubiicit. & ſuprà, de tabu. exhiben. l. locum. § ſi quis dolo. & adde, quod de fal. agitur quatuor modis: ut no. C. de tranſact. l. ſi ex falſis.

[f] Per interdictum. de tab. exhib.

Libellorum. CASVS. Nunc dicit, quæ debet continere libellus accuſationis. Secundo dicit mortuo accuſatore aboletur accuſatio poſtulante hoc reo: poterit tamen accuſari ab alio intra triginta dies. Fran.

[g] Conſul. Item nomen Imperatoris ſcribi debet: ut in argu. in authen. ut præpo. nomen Imperatoris. ſic ergo conſul, & dies ponitur in initio libelli. ſecundum R. & dic, conſul, apud quem ſit accuſatio: uel id eſt, Imperator, qui quandoque in ſignum humanitatis utebatur ueſte conſulari: & ſecundum hoc ſit in inſtrumentis. & deinde ſequitur narratio libelli, apud illum, &c. Sed quidam dicunt annos domini uel nomen Imperatoris non apponi in his libellis accuſatorijs, ſed tantum in inſtrumentis, in quibus habetur memoria temporis. vel dic tertio, conſul illius anni. Acc.

[h] Et dies. quo datur, non quo ſcribitur libellus: ut in auth. de exhi. & introd. §. ſuſcepto. col. v. & idem in ciuili: ſed a reo, non ab actore: ut d. auth. Alij hic exponunt dies ſcripti libelli, quod nihil eſt, niſi dixerint, & dati, quando eodem tempore ſcriberetur & daretur.

[i] Titius. loquitur in tert. a perſona, idem ſi in prima.

[k] Et perſona. utraq;. ſ. ſic ſup. de dol. l. ſed ſi ex dolo. §. ſi. arg. ī. de app. l. j. in ſi. & l. ſcio j. reſp.

† P. F. ſed quaſi non &c.

Neque.

a Neque autem diem. commiſſi criminis, ſcilicet, ſed dati libelli ſic. Item eſt contra ſ. quod ui aut clam. l. aut. §. j.

b Neq; horam. admiſſi criminis. & hoc ne quid, &c. arg. ſuprà, de edeo. l. j. §. edituues.

c Non fuerint. ſcilicet, ut hic dictum eſt: vt not. C. eodem. l. in cauſa.

d Aboletur. id eſt, cancellatur accuſatio poſtulante reo: vt infrà, §. ſi accuſator.

e Repetendi. ſolenniter & legitimè, ſi tempora accuſationis largiantur: vt infrà, de adulterijs, l. accuſaturus. & dices ſ. proxi. §.

f Subſcribere. dicendo, huic meæ accuſationi ſubſcribo, & uſque ad finem, vel ſententiã perſeueraturũ promitto. Super hoc etiam fideiuſſorem dabit: vt C. ad Turpillian. l. j. & infrà, eo. l. ſi cui. Vel dic ſubſcribit dicens: & profiteor me dediſſe talem libellum, per quem ſtatim intelligitur eſſe ligatus ad talionem: ut hic, & dicta l. ſi cui. Tertij dicunt, quod exprimat: vt ſcribo me paratum ſubire eandem pœnam, vt dices in l. ſi cui. & fit hæc ſubſcriptio ante litem cõteſtatam: vt infrà, ad Turpil. l. ſi in Senatuſconſul. §. qui poſt.

Subſcriptio accuſatoris in libello per quæ verba fit, & qd contineat.

Hoc enim lege Iulia publicorum cauetur: & generaliter præcipitur omnibus, qui reum aliquem deferunt. Neque autem diem, a neque horam b inuitus comprehendet.

Quòd ſi libelli inſcriptionum legitimè ordinati non fuerint, c rei nomen aboletur, d & ex integro repetẽdi e reũ ptãs fiet. Itẽ ſubſcribere f debebit is, qui dat libellos ſe profeſſum eſſe: uel alius g pro eo, ſi literas neſciat.

Iſte §. legitur duobus modis. ſecundum vnam lect. hoc intendit: Eodem modo debet formari libellus in alijs criminibus ſimilibus, ſicut in adulterijs. ſecundum aliam lect. hoc dicit, non ſolum de crimine adulterij: ſed & de pluribus alijs ſimilibus poterit quis accuſari. h. d. Bart.

Sed & ſi aliud crimen obij. iat, veluti quòd domum h ſuam præbuit, ut ſtuprũ materfamiliàs pateretur, quòd adulterum deprehẽſum dimiſerit: i ꝙ pretium pro comperto k ſtupro acceperit: & ſi quid ſimile: l id ipſum

g Vel alius. ad quod C. de teſt. l. hac conſultiſſima. in princ.

h Quia domum. ſ. de adul. l. qui domum.

i Dimiſerit. ſ. de adult. l. mariti. in prin.

k Comperto. vt d. nt. l. mariti. §. plectitur.

l Simile. vt ſuprà, de minor. l. auxilium. §. j. Et nota, ꝙ hic dicit Azo ex hoc §. quod uous accuſat unum ſimul de diuerſis delictis: licet ſecus ſit de uno: ut C. eod. l. j. & l. de crimine. ſed poteſt dici, quod alius ſit hic ſenſus, ſcilicet, ſi libellus adulterij male ſtet: poteſt de his dicere non ſimul, ſed primo de uno, & ſic alternatiuè. vel dic, ſicut in accuſatione adulterij ponuntur plura in libello: ut ſupra, ſic & in his criminibus. vel dic, finita prima accuſatione, ſed non interim. & ſic poteſt intelligi, quod Azo dixit: argum. ſuprà tit. j. l. interdum.

m Aliave cauſa. ſic & alia comprehenditur, quam dixit in ſuperiori §. puta ſi malè conceperat libellos: de qua loquitur infrà, de adulterijs. l. accuſaturus. vel intellige hunc §. lite conteſta. quando alia ne cauſa, puta morbo, vel ſimili quis impeditur. ſed ſi impediatur mala conceptione libelli, poterit iterum accuſare intra uiginti annos. tanto enim tollitur tempore criminalis accuſatio: vt C. de fal. l. querela. H. niſi & prima minori tempore tollebatur, ut adulteriũ per quinquennium: de quo loquitur ſuperius reſponſum.

libellis n comprehendendum erit.

Accuſatore defuncto, uel aliter impedito rei nomen aboletur, & intra triginta dies repetitio conceditur. h. d. Bart.

Si accuſator deceſſerit, aliave cã m eum impedierit, quò minus accuſare poſsit, & ſi quid ſimile: n nomen rei aboletur o poſtulãte reo: idq; & lege Iulia de ui, & ſenatuſconſulto cautum eſt: ita ut liceat alij p ex integro repetere reum. Sed intra quod tempus q videbimus. Et uti que triginta dies utiles obſeruandi ſunt.

Hos dies obſeruauit Auguſtus. Sueton. in Aug. c. 32.

Vlpianus libro 1. de adulterijs. IIII.

† QVi iudicio publico damnatus eſt, ius accuſandi non habet, r niſi liberorum, uel patronorum ſuorum mortem s eo iudicio, uel rem ſuam exequatur. Sed & calumnia notatis t ius accuſandi ademptum eſt. Item ijs, u qui cum beſtijs depugnandi cauſa in arenã intromiſsi ſunt: quive artem ludicram, uel leno-

† in P. F. incipit, Is qui.

n Simile. ut ſeriæ repentiox. aliàs uidetur abundare. H.

o Abole ut. id eſt, cancellatur: & ita à iudicij obſeruatione abſoluitur.

o Abole tur. nomen rei: non quidẽ abſolutè, ſed ita, &cæt.

p Alij. ſupple etiam. nam idem poteſt, ſcilicet, ſi uiuit, & ceſſet impedimentũ intra idẽ tẽpus triginta dierũ: ut hic, & ſ. proxi. reſpon. & infrà, ad Turpil. l. aut priuatum. in princip. §. triginta. & l. in ſenatuſ. § finali. & C. de generali aboli. l. 1. & infrà, eod. l. hi tamen. §. fina. niſi ſit priuata abolitio: quo caſu non poteſt, niſi de hoc ſupplicet principi: ut C. de abol. l. j. & facit C. ſi reus vel accuſ. l. fina. §. primo.

q Quod tempus. ſcilicet alius accuſare poterit: & certe uſque ad triginta dies, ut hic, & ſ. eodem. l. hi tamen. in fine.

QVi iudicio. CASVS. Hæc lex ennmerat quoſdam, qui accuſare non poſſunt, quos uideas in litera. Franciſc. Accurſij.

r Non habet. quia infamis eſt: vt ſuprà, tit. j. l. infamem. & hoc ſi extraneum de nouo uult accuſare. ſecus ſi non de nouo. Item ſecus ſi ſuum accuſatorem etiam de nouo, niſi ciuitatem, uel libertatem amiſerit per damnationem: vt ſ. tit. j. l. is qui.

s Mortem. ſi ergo non ſic exequatur ſuam, uel ſuorum iniuriam, non admittitur: licet alij infames ex quandoque admittantur, qui non ſunt lege publico damnati: vt ſ. ut. 1. j. l. famoſi. & ſ. eo. l. mulierem. vbi in accuſatione annonæ infamia accipitur.

t Notatis. i. qui per calumniam aliquem accuſauerunt. Nam ſunt infames, ſicut & inferiores: ut ſ. de infam. l. j. & facit ſ. de præuari. l. accuſator. Accur.

u Item Iis. ſ. ius accuſand ademptum eſt, qui, &cæt. & dic intromiſſi, ſcilicet per ſententiam damnationis vnde efficiuntur ſerui pœnæ: ut ſ. de pœ. l. qui ultimo. Item ſi ſua ſponte pro mercede. ſecus ſi gratia uirtutis: vt ſ. de poſt. l. j. §. beſtias.

Lenoci-

ciniumⁱ [a] fecerint, quive prævaricationis, calumniæve cauſa quid feciſſe iudicio publico pronuntiatus fuerit, quive ob accuſandū, negotiūve [b] cui faceſſendum pecuniā accepiſſe, iudicatus [c] erit.

Idem lib. iij. de adult. V.

SEruos quoq; adulterij poſſe accuſari nulla dubitatio eſt. [d] Sed q; prohibentur adulterij liberos homines accuſare, [e] ijdem ſeruos quoque prohibebuntur. Sed ex reſcripto diui Marci, etiam aduerſus propriū ſeruum [f] accuſationē inſtituere dominus poteſt. Poſt hoc igitur reſcriptū accuſandi neceſsitas [g] incumbet domino ſeruum ſuum. Cæterum iuſte mulier nupta [h] præſcriptio [i] ne utetur.

Idem libro ij. de offic. proconſulis. VI.

LEuia [k] crimina audire, & diſcutere de plano [l] proconſulem oportet: & ut liberare eos, qbus objiciunt, uel fuſtibus caſtigare: uel flagellis ſeruos [m] uerberare.

Idem libro vii. de offi. proconſul. VII.

SI cui crimen objiciatur, præcedere debet in crimen ſubſcriptio. [n] quæ res ad id inuenta eſt, ne facilè quis proſiliat ad accuſationem: cum ſciat inultam ſibi accuſationē non futuram. † Cauent itaque ſinguli: q crimen objiciant: & præterea pſeueraturos [o] ſe in crimine uſque ad ſniam.

Abſolutus non poteſt de eodem crimine accuſari ab eodē, uel ab alio: niſi fuerit ignorans, et ſuam iniuriam proſequatur. Item idem accuſator non poteſt eundē de alio crimine accuſare niſi ſuam proſequatur iniuriā ſecus in filio eius. hoc dicit. Bar.

Ijſdem criminibus, quibus qs liberatus eſt, non debet præſes [s] † pati eun-

[a] Lenocinium. De eo dicit, quod eſt ī. de infa. l. athletas. §. ait prætor. quod ipſo iure infamat, ſed & de illo de quo dicitur ȷ̄. de adul. l. ij. §. ij. loqui poteſt, ut licet ante ſententiam non ſit infamis, tñ repellatur ab accuſatione adulterij, ſi obijciatur ante lit. conteſt. ut C. de adulte. l. ite nobis cordi pudor. & l. quoniam non poſt. & ȷ̄. de adul. l. ij. §. qui hoc dicit. & §. ſi publico.

[b] Negotiumve. ut calumnioſum.

[c] Iudicatus. uel conuictus, ſecundū Albe. arg. ſ. de teſti. l. teſt. n. §. penul. licet ibi propter teſtimoniū, hic propter accuſationem faciendum, uel non faciendum pecuniā accepit: tamen eadem æquitas eſt. licet quidam contra. & tenetur lege Iulia. repe. ut ȷ̄. ad legem Iuliam. repet. l. eadem. §. j. & ſic infamat, cum ſit publicum iu. ā. tit. j. l. j. & l. infamem.

SEruos. CASVS. Serui etiam poſſunt de adulterio accuſari, qui tamen non poſſunt accuſare liberum hominem: ut de hic habui ā. l. proxi. ille nec etiam ſeruum poteſt accuſare. Vltimo dicit: Dominus poteſt ſeruum ſuum de adulterio accuſare: & ſi non accuſat, & nupta, cum qua commiſit ſeruus adulterium, ſeparet ſe a uiro: & nubat alij: eo modo ipſa nō poterit accuſari, niſi prius adulter accuſetur. Franc.

[d] Dubitatio eſt. ut ȷ̄. eo. l. hos. §. omnibus.

[e] Accuſare. quod euenit in caſibus ſuperioris l. & ȷ̄. e. l. qui accuſare, & facit l. hos, §. ſi ſeruus.

[f] Aduerſus proprium ſeruum. q. d. non ſolum aduerſus alienum, uel dic non ſolum aduerſus liberum. Accurſius.

[g] Neceſſitas. non præcisè, ſed dic ſolenniter: uel dic, ſi uult eū pœnam ſubire legitimā: uel imo ſi uult accuſare adulteram iam alij nuptam, ut ſubijcit.

[h] Nupta a qua diuerterat prior uir propter adulterium commiſſum, antequam accuſaretur de adulterio ſeruus, & antequam denunctietur, ne nubat: ut ȷ̄. de adul. l. ij. in prin & l. denuntiaſſe. Accur.

[i] Præſcriptione utetur. ut ab adulterio incipiat: ut d. l. denuntiaſſe. & l. ij. in prin. & l. nup. ā. & l. qui uxori. & l. uim paſſam. §. nupta.

LEuia. CASVS. Leuia crimina poteſt pcon ul de plano. id eſt, licet nō ſedeat pro tribunali, cognoſcere. & quæ ſint leuia, dic in gloſſis hic poſitis. Fran. Accur.

[k] Leuia. ut l. Iulia de anno. uel leuia. id eſt, priuata crimina, ſecundum Aldericum. & crimen de nauibus ſubmerſis: ut C. de naufr. l. ſubmerſis. lib. xj. & crimen abigeatus: ut C. de abige. ſecundum H. uel cognitio cuſtodum: ut infra, de quæſtionibus. l. unius. §. fina.

[l] De plano. i. ſiue libello: ut d. l. ſubmerſis. & ſupra de offi. proconſ. l. nec quicquā. §. de plano. ſecundum Alderi. uel ſecundum alios ſine inſcriptione, cum libelli tamen oblatione. nam dicunt in iſtis non eſſe neceſſariā inſcriptionem: ut C. eodem, l. ſi quis ſe. Sed certè imò in omnibus tam publicis, quàm priua. dico neceſſariam inſcriptionem: ut ſupra de priua. delict. l. fina. & de fur. l. fina. & C. de iniur. l. fina. niſi in crimine abigeatus. ut C. de abigeis. uel etiam in eijs ſpecialibus, quę no. C qui accu. non poſſ. l. qui crimen. Sed tamen bene appello leuia, quæ dixi. & alia quæ non ſunt ita magna, ut crimen lenocinij, & ſimilia: & alia de quibus fit mentio ſupra de offic. proc. l. nec quicquā. §. de plano. & quod hic dicit de plano: licet non ſedeat pro tribunali poterit diſcutere iudex: ut infra, de quæſtio. l. unius. §. fina. & de adult. l. miles. §. ſexaginta. & facit in auth. de man. princ. § ſi tibi l. col. iij.

[m] Seruos alias cæſos, alias nōn. & facit ī. de incend. rui. naufra. l. Pædius. §. i.

SI cui. CASVS. Qui accuſat, debet ſubſcribere ſe ad talionem, ſi non probauerit. debet ēt dicere ſe perſeueraturum in accuſatione. Secundo dicit: de quo crimine quis eſt abſolutus non poteſt iterum accuſari ab eodem, ſed ab alio ſic. ſi ſua interſit, & pbet ſe ignoraſſe de accuſa. prima. Item probet primum accuſantem fuiſſe præuaricatum. Tertio dicit, qui accuſauit calumnioſè, & incubuit, non poteſt eundem de alio crimine accuſare: filius tamen eius poſſet accuſare non obſtante calumnia patris. Quarto dicit: ſeruus in ea ciuitate in qua deliquit, puniendus eſt: & dominus ſerui in eo loco: in quo ſeruus deliquit. debet eum defendere. Vltimo dicit, ſacrilegium commiſit Titius in hac ciuitate Mutinæ. Item aliud delictum minus primo commiſit idem Titius in hac ciuitate Bonon. cum hic ſit, debet de primo delicto hic facto cognoſci poſtea remittitur ad ciuitatem Mutinæ. Franciſcus Accurſij.

[n] Subſcriptio. nedum inſcriptio. primo enim fit inſcriptio, poſtea ſubſcriptio.

[o] Perſeueraturos. ſcilicet adijcere debet ſe perſeueraturum

† Quid importat iſta clauſula de plano in reſcriptis, & p quem poſſit concedi unde gl. in extrauaganti ad reprimendū, in uer. de plano. gl. I e. ſi. in uer. figura. ex de hæret. li. vj. & I ele. ſæpe. ſub eo. uer ſi. & ibi no tam in apoſtil. ad Lāfr. de Otia. ſub eo. ēt uer. de uerbo. ſigni.

† Sic tu P. Fl. tametſi Haloā. aliter legerit.

† Hūc locū diffuſè explicat M. Cic. ac. iiij. in Verrem.

dem accuſari. [a] Et ita diuus Pius Saluio Valenti reſcripſit. Sed hoc utrum ab eodem, an nec ab alio accuſari poſsit, uidẽdum eſt. Et putem, quia res inter alios iudicatæ, alij nõ præiudicant: [b] ſi is, qui nunc accuſator extitit, ſuum dolorem perſequatur, doceatque [c] ignoraſſe accuſationem ab alio inſtitutam: magna ex cauſa [d] admitti eum ad accuſationem debere. Si tamen alio crimine poſtuletur ab eodem, qui in alio crimine eum calumniatus eſt: puto non facilè admittendum eum, [e] qui ſemel calũniatus ſit: quamuis filium accuſatoris admitti oportere aliã accuſationem inſtituentem aduerſus eum, quem pr̃ accuſauerat, [f] diuus Pius Iulio Candido reſcripſerit.

Ibi debet quis puniri, ubi deliquit. h. d. Bar.

Idẽ imperator reſcripſit ſeruos ibi puniẽdos, ubi deliquiſſe arguãtur, dominũq; eorũ: ſi uelit eos defendere, nõ poſſe reuocare in prouinciã ſuam, ſed ibi oportere defendere, ubi deliquerint. [g]

Quis debet ſuum proceſſum expedire antequam reum etiã pro maiori crimine ad iudicẽ remittat. hoc dicit. Barto.

Cum ſacrilegium admiſſum eſſet in aliqua ꝓuincia, deinde in alia minus crimen: diuus Pius Põtio Proculo reſcripſit, poſtquam cognouiſſet de crimine in ſua prouincia admiſſo, ut reum in eam ꝓuinciã remitteret, [h] ubi ſacrilegiũ admiſiſſet.

Cognito uno de contrarijs, cognoſcitur aliud. Et contrariorũ eadem eſt diſciplina. uel aliter, Omnes regulariter poſſunt accuſare. niſi perſona prohibita.

Macer libro ij. de publicis iudicijs. VIII.

Qui accuſare poſsũt [†] intelligemus, ſi ſcierimus qui nõ poſſunt. [i] Itaque prohibentur accuſare alij propter ſexum, uel ætatem: ut mulier, [k] ut pupillus,

turũ: & hic fortè ſumitur ſubſcriptionis forma, ſecundum R. debet enim ſcribere ſe perſeueraturum uſque ad finem: & ſuper hoc paratũ fideiuſſorem dare: uel ſi tabellio ſcripſit accuſationem, ſatis eſt ſi hi. (uel alius pro eo, ſi neſcit ſcribere) ſubſcribat ſe ita profeſſum: ut ſupra l. libellorum. Sed & ſi ipſe accuſator ſcripſit libellũ dicens, profiteor me accuſare illum. bene fiet, ſi ſubſcribat: & profit or me ita profeſſum eſſe. Quidã tamen dixerunt. qđ ſubſcribere debet ſe uelle pati eandẽ pœnam, ſi non probauerit de crimine, quam paſſurus erat reus. ſi probauerit. uel ſubſcribere debet ſe ita profeſſum eſſe, ſcilicet uelle pati. & de hoc dic hic loqui. Ad quod ultimum eſt C. de arbit. l. ne in arbitris. & eſt pro eis C. de fide inſtr. l. ij. §. ſi & C. de adulte. l. Ita nobis curdi pudor, & l. ſi. Item facit C. eodem. l. pe. & fin. & qui accuſa. non poſ. l. iij.

Accuſans de crimine, qualiter debet libellũ formare.

[a] Accuſari. ab eodem, uel ab alio. Sed quid ſi tranſegerit accuſatus ? Rñ. ut no. C. de tranſac. l. tranſigere. ſiue in crimine de quo põt tranſigi, ſiue non: & ſiue de publico, ſiue de priuato, in diuerſis gl. ibi dixi. Item quid ſi delato ſacramento ſe purgauit? Reſpon. prodeſſet: ut arg. ſupra de iure iuran. l. eum qui. §. in popularibus. Nec obit. ſupra de iure patronat. l. ſi iurauero, quia fauor ingenuitatis ibi eſt. Item facit C. de fide inſtrumentorum. l. iij.

[b] Non præiudicant. regulariter, ſed fallit hic: ut & aliàs: ut not. C. qui res iudi. non nocet. l. j.

[c] Doceatque. quod eſt eo ipſo quod contrariũ non probatur. ſic C. qui mil. non poſſunt. lege, ſuper ſeruis nam quilibet ignorare præſumitur: ut ſupra, de proba. lege, uerius uel dic doceat ſuo ſacramento. argu. ſ. de re. mi. l. lege, non omnes. §. a barbaris.

[d] Magna ex cauſa. ſcilicet ſi docet de præuaricatione prioris accuſatoris non aliter, ſecundum Ioannem, ut ſupra, de præuarica. l. præuaricationis. Azo. ſed ſecundum alios ſubaudi, maximè ſi docet. Idem tamen & ſi non doceat ſecundum eos: & ſic dicunt alterum horum ſufficere: ſed tu dic utrunque neceſſe, ſi à primo in [illegible] fortè ſi à ſecundo. ſic C. de iure deliber. l. poſuit. & facit ad hoc ſupra, de lib. homi. exhi. l. iij. §. ſi tamen. & C. eodem. l. ſi quis homicidij. & ſupra, de præuaricatorib. lege iij. in princ. & infra, de adul. l. iij. in fin.

Bal. in l. ij. §. h. ſ. ſi qs cautio. & ſcriben. ubiq; iſtã gl. re[illegible] fin. ad hoc qđ ſi quis petit ſibi dari nouã dilationẽ eo, q̃ dicit ignoraſſe primam: quia fortè non fuit ſibi pſonaliter data, ſeu notificata, ſed ad domũ ſuã, & iniuratur ſufficit tale iuramẽtum.

[e] Admittendum eũ. no. q ſemel malus eſt, & poſtea præſumitur: ut hic, & ſupra, de ſuſp. tut. l. iij. §. idẽ erit. uer. ſi autem. & §. ſi curator. & ſ. eodem. l. alij. & ſ. de teſt. l. produci. & ſ. de pub. l. locatio. §. licitatores * ue ctigalium ad iterandam. & econtra. qui ſemel bonus &c. ut & infra, de re mil. l. nõ omnes. §. à barbaris. & ſic de præterito ad præſens &c. ſic ſ. qb. mod. pign. uel hypoth. ſolu. l. ſicut. §. inperuacuum. argu. contra C. de proba. l. cũ te. Item qui ſemel diues, & hodie: ut C. de ꝓb. l. ex perſona. Qui ſemel pauper, & mõ: ut ſ. de probat. l. nõ eſt. Qui ſemel dominus: & nunc ſed in poſſ. dicit Ioan. ſecus: ut no. C. de proba. l. ſine poſſidetis.

* reliqua tores.

[f] Pater accuſauerat calumnioſè: ut ex poſt facto apparuit. & ſic no. quod delictum patris nõ nocet filio, ut infra de pœn. l. crimen. ſed argumen. contra C. ad legem Iuliam maieſt. lege, quiſquis.

[g] Deliquerunt. ut ſ. de noxa. l. ſi. & C. ubi de crimi. agi oportet. l. j. & auth. qua in prouincia. & ſup. de iud. l. uenditor. & eo. tit. l. ij.

[h] Remitteret. hoc ſi latitabat. ut in auth. ut nulli iud. §. ſi uerò quis, co. x. uel hoc ſpeciale: ut in naufragio, ut ſ. de incend. rui. nau. l. ne quid. uel hoc facere debet ex urbanitate. & facit infra, eodem, lege fin. & ſupra, proxi. §.

[†] Qui accuſare poſſunt, elegãter a M. Cicer. de ſcribuntur actione v. in Verrẽ.

Qvi accuſare. CASVS. Viſo qui nõ poſſunt accuſare, per conſequens ſciemus, qui poſſunt accuſare. & enumerat quaſdam perſonas, quæ non poſſunt accuſare: & in caſu, iſtis perſonis permittitur accuſare, ut ſi ſuam iniuriam exequantur. Item liberi, & liberti in caſu poſſunt conqueri de patre, & de patrono. Item & filius de facto matris poteſt cõqueri in caſu, quem ponit in litera. Vltimo dicit: Accuſatum ab alio accuſare non poſſum: & hoc intelligas pendente accuſ. prima. ſi autem primus accuſans deſiſtat, abolit. petita uel non, bene poſſum accuſare eundem. & hoc dicit lex cum tribus ſequent. Fran.

[i] Non poſſunt nam quilibet poteſt, qui non prohibetur: ut ſupra, quib. ex cau. maio. lege, nec non §. qđ eis. & not. quod hæc & ſeq. leg. ſunt ij. quæſtio. j. c. prohibetur. Accurſius.

[k] Vt mulier. mulier non proſequendo ſuam iniuriam repellitur. ut hic, & C. qui ac. nõ poſ. l. de crimine. ſed

Alii propter ſacrũ, ut qui ſtipendium merent. Alij propter magiſtratum, poteſtatemve, in qua agentes ſine fraude in ius euocari non poſſunt. Alii propter delictum proprium, vt infames. Alij propter turpem quæſtum, vt qui duo iudicia aduerſus duos reos ſubſcripta habet, nũmosve ob accuſandum, vel non accuſandum accepit. Alii propter conditionem ſuam: ut † filij [a] contra parentes: & libertini contra patronos.

† In P.P. non eſt, filij contra parentes.

Paul li. v. Sentẽtiarũ IX.

ALii propter ſuſpicionem calumniæ: ut illi, qui falſum teſtimoniũ ſubornati dixerunt.

Hermogenianus lib. vj. iuris epitom. X.

NOnnulli ꝓpter paupertatem: ut ſunt, qui minus quàm quinquaginta aureos [b] habent.

Macer lib. ij. de publicis iudicijs. XI.

HI tamen omnes, ſi ſuam iniuriam exequantur, mortemve propinquorum defendant: ab accuſatione nõ excluduntur. [c] Liberi, libertique non ſunt prohibendi ſuarum rerum defendendarũ gratia de facto parẽtum, patronorumve queri: veluti ſi dicant, ui ſe a poſſeſſione ab his expulſos: ſcilicet non ut crimen [d] eis intendant, ſed ut poſſeſſionẽ recipiant. [e] Nã & filius quidẽ non prohibitus eſt de facto matris queri, [f] ſi dicat ſuppoſitum ab ea partũ, quò magis cohæredem haberet: ſed eam ream lege Cornelia facere, permiſſum ei non eſt. [g] Ab alio delatum [h] alius deferre nõ poteſt: ſed eum, qui abolitione publica, vel priuata [i]

ne, ſed fallit in crimine Maie. vt ĩ. ad leg. Iul. Maie. l. in quæſtionibus. & annonæ: vt ĩ. ad leg. Iul. de anno. l. fi. § fin. & leg. Corn. teſtamentaria: vt ĩ. eo. l. ij. §. idem. & ibi glo no. Item in crimine ſuſpec. tuto. vt Inſtit. de ſuſpe. tuto. §. conſequens. Idem in pupillo dic. Secus ſi eſt adultus maior viginti ann. ad inſtar teſtis, non autem minor: arg. contra ſup. de bo. lib. l. qui cũ maior. §. ſed ſi nõ. & de his qui. vt indig. l. poſt leg. §. his uero. vel dic ſecundum Azon. & minor: ut ſup. e. l. ij. §. pupillus. & dic, quod etiam pupillus in caſibus admittitur: ut ibi not. Item per ſacramentum, ſcilicet in quo iurant non euitare mortem cauſa reipub. vt ſubijcit: ut & C. de his qui accuſ. non poſ. l. ſi cri men. & l. non prohibentur, niſi: ut ĩ. ti. ij. l. famoſi. Item qui habet magiſtratum, id eſt, merum Imperium, quod dicitur poteſtas: ut ĩ. de iuri. dic. omn. iu di. l. imperium. non poteſt accuſare dũ durat magiſtratus: vt hic, & ĩ. de iniu. l. nec magiſtratib. & ĩ. de adul. l. ſi maritus ſit ĩ magiſtratu. quia nec accuſari, vt ſubijcit hic, & ſuprà, de in ius voc. l. ij. & dic ſine fraude, id eſt, ſine pœna. ſic ſup. de ædil. edict. l. cum au tem. §. excipitur. vel fraus fieret reipub. ſi ab eius cura euocaretur, qui pro eius vtilitate quotidie debet eſſe ſolicitus. Ideo enim magiſtratus dicitur: quia magis inſtat vtilitati pub. ad quod ĩ. de verb. ſignif. l. quibus. & facit ĩ. de iu. l. pars. & ad Treb. l. ille a quo. §. tempeſtiuum. Item infamis non accuſat: ut C. de his qui accu. non poſ. l. criminis. & ſup. de popu. act. l. popularis. niſi vt ĩ. tit. ij. l. famoſi. & ĩ. eod. l. mulierem. & niſi ut ĩ. l. hi tamen. nam & in pecuniaria cauſa poteſt agere. profertur ĩ. ad Tert. l. l. ij. §. ſi mulier ſit famoſa. Item qui accuſauit duos: quod poteſt: ut dices ĩ. e. v. l. hos accuſare. §. lege Iul. Nec poteſt tertium accuſare: ut hic, & C. eod. qui accuſ. non poſſ. l. cum rationibus. & hoc propter quæſtum turpem uitandum: ſed ſicut qui alias non poteſt, admittitur tamen ſi ſuam, uel ſuorum iniuriam proſequatur: ſic põt hic tertium accuſare: ut hic, & d. l. cum rationibus. Item qui accepit nummos ob accuſandum, uel non: quia incidit in l. Iul. repet. ut ĩ. ad l. Iul. repet. l. eadem. §. j. & ij. & facit ĩ. eo. l. qui iudicio. in fine. Item liberti patronos non accuſant, ut ſubijcit. imo pœna imponitur: ut C. eod. l. fi. & ſic eſt in ſeruis, & familiaribus. cum non poſſint, & puniãtur ſi contra fecerint: ut C. qui accuſ. non poſſ. l. iniquum. & l. ſi quis ex famil. & facit C. de teſtibus. l. libertorum. & de fal. l. falſi. Item propter ſuſpicionem calum. vt quia falſum teſtimonium ſubornati dixerunt, per quod & alias præſumuntur maleſactores: ut ĩ. eo. l. ſi cui. §. iiſdem. verſi. ſi tamen. in fi. §. & ĩ. de teſti. l. product. & in auth. quomodo opor. Epiſco. §. quanta. col. j. & ſup. de pet. hær. l. poſt quam. in fin. & arg. ſuprà, de offi. præſid. l. illicitas. §. ne potentiores. Item ſocij criminis: ut C. de liber. cau. l. ſi filiũ. Item qui commiſit ſimile crimẽ, vt vir propter lenocinium: ut infrà, de adulter. l. ij. §. lenocinij. Itẽ, qui deſtitit: ut ĩ ad Turpil. l. ij. Item iure canonum repellũtur alij: quia ſunt conſpiratores: alij quia anathamatizati: alij quia ſacrileg: ut vj. q. iiij. conſpiratores. & c. eos, & c. nulli. Item inimici: vt iij. q. v. quia ſuſpecti & ca. canonica. & c. omnes.

[a] Vt filij. alij non habent in litera, ut filij.

[b] NOnnulli. Aureos, ſi tamẽ diligens ſit & fidelis, admittitur, ſicut ad tutelam: ut arg. Inſtit. de ſuſpe. tu. in fi. tit. & in authẽ. de teſti. §. j. co. vij. & ĩ. de adopt. l. nec ei. §. j.

[c] HI tamẽ. nõ excludunt. ad quod eſt ſup. eod. l. qui iudicio. & C. ex quib. cau. co. vel cen. do. ac poſſ. l. ij. in fin. libro xj. ſed hoc fallit in liberis & libertis: quia etiam ſuam iniuriam proſequendo non poſſunt accuſare, ſed ciuiliter agere: ut ĩ. proxi. §. ſed alias prohibitus etiam graue delictum poteſt proſequi proſequendo ſuam iniuriam: ut C. eo. l. propter.

[d] Non vt crimen. contra ſup. proxi. reſpon. Solu. hic ſpeciale in liberis, & libertis: vt ibi dixi. Alij concedunt in graui etiam liberis & libertis: ut C. eodem. l. propter. quod non placet, niſi in exceptis criminibus, vt læſæ Maieſtatis, & adulterij: ut infrà, de adulter. l. ſi adulterium, §. liberto. Nec ob. ſuprà, de minor. l. prætor. §. præterea. quia ibi ciuiliter. Item facit C. qui accuſ. non poſſ. l. fin.

[e] Recipiant. per interdictum vnde ui, ſi uis fuerit armata: alias agitur actione in factum: ut ĩ. de ui & ui ar. l. j. § interdictum hoc. quia atrocitatem facinoris. & de obſeq. l. qui honori. Accur.

[f] Queri. per actionem in factum. arg. ĩ. de fal. l. qui nomine. l. ad intereſſe, uel excipiendo.

[g] Non eſt. propter reuerentiam: quod aliàs liceret ei, cuius intereſt: ut ĩ. de fal. l. ij. §. j. Accur.

[h] Ab alio delatum. id eſt, accuſatum. & dic pendente accuſatione prima. & plenius dic, vt C. eod. l. qui de crimine. in princip. Item contra infrà, de adulter. l. ij. in fin. Sol. ibi ſpeciale: & eſt ſic ſup. de in ius uoc. l. iij. in princip.

[i] Vel priuata. quæ iſta ſint: dic vt ĩ. ad Turp. l. abolitio. & l. ſequen. in fi. & ſic quod ſubijcit de deſiſtente, dic quod

dic quod quandoq; impunè petetur: quandoq; nõn: vt C. de aboli. l. abolitio. & ſup. eo. l. libellorum. in fine.

a Non prohibetur. intra xxx. dies: vt i. eo. l. libellorum. §. ſi. & ſ. tit. ij. l. pen. in princ. Sed an eſt opus docere de præuaricatione? primò dic nõ, ut hic. ſed alij dicunt in publico: ſed in priuata abolitione non: ut arg. ſ. de præuari. l. iij.

Hos accuſare. CASVS. Numerat quaſdam perſonas, quæ nõ poſſunt accuſari: aliqui propter dignitatem: alij quia legati: alij propter alias cauſas ſimiles. Itẽ ſi accuſatus ſit abſolutus, & nunc cœpit habere aliquam de dignitatibus ſuperioribus, & uelit de eodem crimine iterũ accuſare intra xxx. dies repellẽdus eſt accuſans. Tertio dicit, non poſſum duos in eodẽ libello accuſare, niſi pro iniuria mea. Quarto dicit, cũ ſeruus accuſatur: eadem ſunt ſeruanda, quæ ſeruarentur ſi liber accuſaretur: ut & de hoc habuiſti ſ. e. l. ſeruos. Quinto dicit: ſeruus de quolibet lege poteſt accuſari, excepta l. Iul. de ui priuata: cum ea lege imponatur pœna tertiæ partis bonorũ, quæ pœna in ſeruum nõ poteſt cadere. Idem in cæteris legibus, in quibus imponit pœna bonorum, uel capitis, quæ in ſeruum non cadit: ſicut nec relegatio. Lege autem Pompeia parricid. poteſt ſeruus accuſari. Item Cornelia iniuriarum ſeruus non poteſt accuſari: ſed extra ordinem punitur. Fran.

interueniente, aut deſiſtẽte accuſatore, de reis exẽptus eſt, alius deferre non prohibetur. a

Viſum eſt qualiter accuſatio debet formari. Nũc quæ perſonæ poſſunt accuſare, & quæ non: hic autẽ incipit dicere, quæ perſonæ põt accuſari, & quæ non. Bart.

Venule. Saturninus lib. ij. de publicis iudicijs. XII.

Hos b accuſare non licet, legatum Imperatoris, item præſidem c prouinciæ, ex ſententia Lentuli dicta, Sylla, & Tirone conſulibus, Item legatum prouincialem, eius duntaxat criminis, quod ante commiſerit, d quam in legationem uenit. Itẽ magiſtratum populi e Romani, eumve qui Reipub. cauſa abfuerit, dum non retractandæ legis f cauſa abeſt. Hoc etiàm beneficio g in reos recepti h uti poſſunt, ſi abolitione interueniente reperi i ſe nõ debere ꝯtendant, k ſecundum epiſtolam Diui Hadriani ad Glabrionem conſulem ſcriptam. Lege Iulia iudiciorum publicorum cauetur, ne eodem tempore de duobus reis l quis queratur, niſi ſuarum iniuriarum cauſa. Si ſeruus reus poſtulabitur: m eadem obſeruanda ſunt, quæ ſi liber n eſſet, ex ſenatuſconſulto Cotta, & Meſſala conſulibus.

Iſte §. diuiditur in tres partes. Primo ponit quando pœna non cadit in ſeruum: ideo quia non poteſt priuari bonis, quæ non habet: quando pœna non cadit in ſeruum: quia non poteſt priuari ſtatu, quẽ non habet: quando pœna non cadit in ſeruum, quia in eum verba legis non cadunt. Iſtis tribus caſibus loquitur l. iſta. Secunda ibi, Idemq; dicendum. Tertia ibi: Item hoc lex Pompeia. Quartò redit ad primam: ibi, Ite Cornelia. Quintò conſulit in omnibus prædictis: ibi, ſed durior. & ſic quinque particulas habet. Bart.

Omnibus autem legibus o ſerui rei p fiunt, excepta lege Iulia de ui priuata; q quia ea lege r damnati, partis tertiæ bo-

b Hos. aliàs, eos.

c Præſidem. ſi habes, id eſt, præſidem, bene eſt: ut ſ. de offic. præſi. l. penul. nam quandoque uicem præſidis gerebat: ut C. de peda. iud. l. j. alias eſt, item præſidem. & facit ſ. de adul. l. ſi maritus. ij. in prin.

d Ante commiſerit. ut ſup. de iud. l. ij. §. legatis.

e Magiſtratũ populi. ut & ſup. de in ius uo. l. ij. ſed licet non accuſetur. uerum eſt ut procedatur: ſiſtatur tamen iudicio ſiſti poſt honorem depoſitum: ut ſ. de adult. l. ſi adulterium. § fi. Accur.

f Legis. ex qua ſperatur accuſatio. ad quod infrà, de adul. l. ſi maritus. ij. §. j. & ſup. de teſt. l. inuiti.

g Hoc beneficio. quod dictum eſt in prin. huius l. ut quis præſcribat propter dignitatem ſuam.

h Recepti. dicitur receptũ poſt li. conteſt. ſ. de adul. l. ſi maritus. §. præſcriptiones.

i Reperi. poſt xxx. dies ſecundum quoſdam: imò nec intra xxx. dies: alioqui nullum eſſet beneficium ſecundum Al. & probatur ſuprà, eod. l. libellorum. §. fin. H.

k Contendant. vt quia abolitione habita accuſatus in aliqua dignitate prædictorum fuerit electus. ſed an alio accuſante. an uerò ipſo eodem? H. d. alio accuſante, non primo. Nam primo non poteſt obijci: ut ſ. ad Turpil. l. ſi quis repetere. Vel dic, ° quando ſuperuenit dignitas, etiam primo. ſed quando primo non habuerat dignitatem, cum primo accuſabatur: tunc primo nõ obeſt, ſed alij: ut d. l. ſi quis repetere. argu. C. de conſut. l. ij. & ſ. de procur. l. Pomponius. §. ratihabitionis. Item eodem modo reſp. ad l. ſ. de adul. l. ſi maritus. ij. §. præſcriptiones. v. l ſubaudi ibi, niſi abolitione habita de nouo reincipiant, ut hic dicit.

° Quod magis placet Oldr.

Albe. ſi qdẽ ea exceptio ſit dilatoria: vt hic per eos.

l De duobus reis, ſcilicet in uno libello: ſed unum prius in uno libello, alium alio bene poteſt: vt in contrario ſup. eo. l. qui accuſare. & C. eo. qui ac. nõ poſſ. l. cũ rationibus. ſecundum Al. & nos. Alij dicunt, ꝙ nec etiam duos, & euã diuerſis libellis. & quod in illis legib. dicitur, dicũt fuiſſe admiſſum, ſed non ad mittendum. prima placet. Alij hic de diuerſis criminib. ibi ex uno. ſed illdetur, quod etiam uno libello duos poſſit: ut ſ. de adul. l. qui pupillam. §. fin. & l. cum paſſam. §. inceſti. ſed die ut dicta l. qui pupillam. Item ad de quod nos. C. qui accuſare non poſſ. l. cum rationibus. Accur.

m Poſtulabitur. in caſibus illis, quibus poteſt: ut infra, proxi. §.

n Liber. ut ſup. eo. l. ſeruos. ſed hoc fallit ſ. ad Turpil. l. Domitianus. Item in eo, ꝙ ſeruus non excipit de lenocinio, ſed liber ſicut C. de adul. l. quoniam Alexandrum. Item in eo, quod poteſt defendi per dominum, vel procuratorem domini, quod non eſt in libero homine, ut ſup. tit. j. l. ſeruus. Accur.

o Legibus. publicorum iudiciorum.

p Rei. id eſt, accuſari poſſunt. Sed econtra non accuſant, niſi in caſibus: ut C. de prec. Imp. offer. l. j. & ſ. ad leg. Iul. Maieſt. l. famoſi. & ſ. eo. l. mulierem. in fi. & ſ. de pop act. l. popularis actio. & C. de adul. l. quoniam Alexandrum. & ſ. de iud. l. uix.

q Vi priuata. l. quando ſine armis.

r Quia ea lege iuris priuatæ: ut Inſtit. de publ. iud. §. itẽ lex Iul. ſed uidetur hac lege ſeruum accuſari: ut C. ad l. Iul. de ui. l. ſi criminis. ſed dic, quod ibi corporaliter punitur.

norum publicatione [a] puniunt: quæ pęna [b] in ſeruũ non cadit. [c] Idemq; dicendum eſt in cęteris legibus, quibus [d] pecuniaria pœna irrogaṫ: vel ẽt capitis, [e] quæ [f] ſeruorum pœnis non conuenit, [g] ſicuti relegatio. Item nec lex Pompeia parricidij: [h] qm̃ caput primum eos apprehendit, qui parentes, cognatos uel [i] aut patronos occiderint: [i] quæ in ſeruos, quantum ad uerba pertinet, nõ cadunt. [k] Sed cùm natura cõis eſt: [l] ſimiliter [m] & in eos animaduertetur. Item Cornelia [n] iniuriarum ſeruum non debere recipi reum, Cornelius Sylla author fuit: ſed durior ei pœna extra ordinẽ imminebit. [o]

Qui hac lege enumerantur, licet prohibeantur de alijs criminibus accuſare, tamen permittuntur accuſare lege Iul. de anno. hoc dicit.

Martianus lib. j. de publicis iudicijs. XIII.

MVlierẽ pp publicã utilitatem ad annonam pertinentem, audiri a præfecto annonæ deferẽtem, diuus Seuerus & Anton. reſcripſerunt. [p] Famoſi [q] quoque accuſantes, ſine ulla dubitatione admittuntur. [r] Milites quoque, qui cauſas alienas † deferre non poſſunt, qui pro pace [s] excubant, [t] uel [u] magis ad hanc accuſationem admittẽdi ſunt. Serui quoque deferentes [x] audiuntur. [y]

Paulus lib. ij. de offi. proconſulis. XIIII.

SEnatus [z] cenſuit, ne quis ob idem crimen

puniatur: vt ĵ. eo. tit. l. ſeruos. non pecuniariter: vt ibi dixi. & hic dicitur. Item quid de publica. ſtatim dices.

a Publicatione. & relegatione: vt Inſtit. de public. iudic. §. item lex.

b Pœna. tertiæ partis bonorum.

c Non cadit. cum nihil habet: vt Inſti. per quas perſo. no. acqui. §. item quod ſerui. nam delinquendo non aufert peculiũ ſeruus domino, uel filius patri: vt C. de bon. proſcript. l. j. & l. ſi filius. Acc.

d Quibus. ut l. Iul. de ambitu: vt ĵ. ad l. Iul. de ambi. l. j. item de anno. ut inf. ad l. Iul. de anno. ſecundum Al.

e Capitis. hæc eſt in tribus: vt inf. de pœ. l. ij. in princ. ſed hic non comprehendit ciuitatis amiſſionem: quia ſeruus non eſt ciuis, ſecundùm Azo.

f Quæ. ſcilicet capitis: non conuenit &c. & dic quod quidam habent: non cõuenit: & tunc contradicit principio huius §. & C. de bo. proſcrip. l. j. ſed dices quantum ad bona, ut quia crimen perſonæ, & bonorum pœnam inferebat. quo ad perſonam enim conuenit: quo ad bona non conuenit ſeruo. & differt a proxi. ſuperiori reſpon. quia ibi pecuniaria tantum pęna inferebatur ex crimine. alij habẽt ſine non: & dic conuenit quo ad corporalem: non tamen quo ad pecuniariam. & erit idem exemplum: quãdo pro eodem delicto pecuniaria, & corporalis pęna imponitur: vt eſt in omni crimine, quod imponit pęnam mortis naturalis, uel etiam ciuilis, ut ſeruus pęnæ: vt C. de bo. proſcri. l. in metallum. quæ pęnæ indubitanter conueniunt ſeruis quo ad corpus: vt infra de pę. l. aut damnum. §. ſi. Eſt & tertium genus criminũ ubi etiam bona tacitè auferuntur: vt quia ciuitatem quis perdit, puta quia deportatur: vt C. de bon. proſc. l. deportati. non dico relegati: quia eis uel alijs quibus alia pęna, quam una de prædictis imponitur, non auferuntur bona: vt C. de pęn. l. deportatorum. quæ relegatio an ſeruo conueniat, ſtatim dices. Item ꝙ ſubijcit, ſicut relegatio: dicunt ſcilicet non conuenit, prout ſup. habuiſti non conuenit: & tunc eſt contra C. de ſepul. uio. l. ij. & ſup. qui & a quibus l. ij. quibus dicitur ſeruũ relegari. Sol. non poteſt, ſic ſcilicet ut bona aliqua perdat: quod euenire poteſt in relegato in perpetuum: vt infra, de inter. & releg. l. iiij. in fin. uel ſecundùm Azo. uerius, non poteſt, ut ſimpliciter illa pęna imponatur: ſed grauior imponitur etiam ubi relegatio tantum libero eſſet imponenda: vt C ad legem Iul. de ui. l. ſeruos, & infra, eod. l. ſi. ſed & hoc eſt in omni crimine, ex quo etiam ſeruus non poteſt accuſari: vt ſcilicet recipiatur accuſatio: ſed durior ei pęna imponitur, quam libero, ſecundùm Azon. alij ut Ioan. ut dicta contraria non ob. dicunt: ſicut relegatio ſcilicet conuenit: & ſic dicunt ſeruum poſſe relegari, ut in contrarijs: & hic. ut tamen ei durior quam libero imponaṫ pœna. & caue: quia cum dicimus hic de pœnis capitalibus: oportet exponi relegatio, id eſt, deportatio. nam relegatio non imponit pœnam capitalem, cum ciuitatem, & bona retineat relegatus: vt inf. de interdi. & releg. l. relegatorum. §. ſiue. & §. ad tempus. ſed in ſimplici relegatione dic, quòd ſeruo non conuenit, niſi ut grauior pœna ei imponatur. Tertij ut Al. referunt hanc literam, ſicut relegatio, ad id quod ſup. dicitur, quibus pecuniaria &c. ſicut relegatio, quæ imponit pęnam pecuniariam, quando fit in perpetuum: vt d. l. de inter. & releg. l. iiij. in fin. in opus autem publicum non datur ſeruus: vt infra de pę. l. ſeruus.

g Non conuenit. quia non eſt ciuis.

h Parricidij. ſcilicet conuenit pęnis ſeruorum.

i Occiderint. ut inf. ad l. Pompe. de parri. l. j.

k Non cadunt. quia nullam cognationem habent: vt Inſt. de ſerui. cog. in prin. & inf. de regu. iu. l. quod attinet. niſi quo ad matrimonium impediendum: vt Inſt. de nup. §. illud certum eſt &c. Ac.

l Communis eſt. tam liberorum, quam ſeruorũ quantum ad moriendum.

m Similiter. ſ. ut in liberos: & quæ ſit eius l. pęna, habes in d. l. j. inf. ad leg. Pomp. de parrici.

n Cornelia. ſed econtra denunciat quandoque alterius iniuriam: vt in argu. contra ſup. de iniur. l. lex Cornel. §. ſi. & hæc eſt ratio: quia plerunque pecuniaria pęna ponitur pro iniuria, uel amiſſione ciuitatis: quæ nõ conuenit ſeruis.

o Imminebit. arbitrio iudicantis.

p MVlierem. Reſcripſerunt. ut ĵ. ad l. Iul. de an. l. ſi. in ſi. nec ob. C. qui ac. non poſ. l. de crimine. quia ſpecialia ſunt quæ hac l. dicuntur.

q Famoſi. id eſt, infames.

r Admittuntur. facit inf. ad l. Iul. maieſt. l. famoſi. Sed contra ſup. eod. l. qui accuſare. Sol. hic ſpeciale.

s Pro pace. ſ. aliorum: vt ſup. de mili. teſt. l. j.

t Excubant, id eſt, uigilant.

u Vel. pro etiam. † Sed arg. contra C. qui accuſ. non poſ. l. non prohibentur. Sol. hic ſpeciale.

x Deferentes. i. accuſantes de annona fraudata.

y Audiuntur. ut Inf. ad l. Iul. de anno. l. j. etiam cõtra dominum. ut ſup. de iudi. l. nix.

z SEnatus. cuius nomen non habemus. & da exemplum de eo, qui filiũ occidit: qui ueteri Cor. de ſic. & noua. l. de parricidijs tenetur: non autem uetus per nouam tollitur: vt ſup. de act. & obl. l. quotiens. Vel

† Sic in P. Flo. Haloand. legit, defendere.

† Vt etiã per Man. in Gl. Fa. cul. §. A. tam. hoc ipſo uer.

 dice

dic de eo, qui fecit ſocietatem contra innocentem, qui l. Iul. de ui priua. tenetur: vt ĩ. ad l. Iul. de ui priua. l. ii. & iii. & iiii. & l. Corn. de fal. ut inf. de fal. l. j. quod non placet: ſed tñ ex ui priuat. per ſenatuſc. Voluſianũ: vt inf. ad l. Iul. de ui priua. l. ex ſenatuſcon. & ĩ. de concuſ. l. ii. uel dic tertio de eo, qui accepit pecuniam ob negotium faciendum, uel non faciendũ: qui tenetur lege Iulia repe. ut ſupra de calum. l. j. §. j. & l. Corn. de fal. ut inf. l. j. §. j. Itẽ dic, quòd nec accuſatio admittatur, ex quo iam eſt factus reus. id eſt, accuſatus alia l. nec ab eodem: vt hic: nec ab alio: ut C. eod. l. qui de crimine. primo reſpõ. uel ſecundùm alios poteſt accuſari ab eodem diuerſis legibus: ſed ſecuta condẽnatione ex uno nõ ſequetur ex alio. Idem ſi ſiat abſolutio. Tertij dicunt quòd non poteſt: ſcilicet in eo quòd pęna concurrit: ſed in eo quod maior eſſet pœna: in altero ſecus dicunt ad inſtar ciuilium: vt ſu. ui bo. rap. l. j. & facit ſup. de actio. & obl. l. penul. & ſup. nau. cau. ſtabu. l. idem. §. penulti. Sed cõtra ſ. de actio. & obli. l. cum ex uno. ſed ibi cum agitur ciuiliter per prædi. l. ui bon. rapt. Item contra C. de accu. l. qui de crimine. ij. reſpon. Sol. ibi diuerſis perſonis permittit, hic in una prohibet, ſecundum quoſdam, uel ibi erant diuerſa delicta hic unum: vt ibi plenè not. Item contra C. qñ ci. ac. l. j. Sol. ibi altera ciuilis, altera criminalis: hic utraque criminalis. Item contra C. ad l. Fla. de pla. l. j. ſed & ibi diuerſa erant crimina. ſ. uiolentia, & plagium &c. Acc.

& ita.

plurib. legib. reus fieret. [a]

Non cogitur quis amittere actionem ciuilem, & proponere criminalem deſcendentem ex eodem facto. h. d. Bar.

Vlp. lib. lvj. ad edict. XV.

IN eum, [b] cuius dolo malo hominibus coactis damni quid datũ eſſe dicet, nõ debet cogi actor, omiſſa actione ciuili, [c] crimen intendere.

Ex pluribus accuſantibus iudex debet idoneiorẽ eligere ex cauſis hac lege enumeratis. h. d.

Idem libr. ij. de officio conſulis. XVI.

SI plures exiſtant, qui eundem publicis iudicijs accuſare uolunt, [d] iudex eligere debet eum, qui accuſet, cã ſcilicet cognita, æſtimatis accuſatorum perſonis, uel de dignitate, uel ex eo, quod intereſt: [e] uel ætate, uel moribus, uel alia iuſta de cauſa. [f]

Modeſtinus lib. vj. differenciarum. XVII.

SI ſeruum dominus in crimine capitali defendat, ſiſtendum ſatiſdatò permittere iubetur. [g]

Hac lex ponit caſum longum in terminis.

Idem lib. xvij. Reſponſorum. XVIII.

TItia cum teſtamentum Caij fratris ſui falſum arguere minaretur, [h] & ſolennia accuſationis non impleſſet [i] intra tẽpus a præſide præfinitum: [k] præſes prouinciæ iterum [l] pronunciauit non poſſe illam amplius de falſo teſtamento dicere: aduerſus quam ſententiam Titia non prouocauit: ſed dixit, [m] ſe-

lib. cau. l. intereſt. & de excu. tutor. l. ſi duas. & de dam. infec. l. in reficiendo.

SI ſeruum. CASVS. Dominus qui uult ſeruum defendere de crimine capitali, debet ſatiſdare iudicio eum ſiſti. Fran. Acc.

[a] Fieret. & eſt ratio: quia de commiſſo eiuſdem hois, non debet amplius quæri: vt ſup. nau. cau. ſta. l. licet.

IN eum. CASVS. Hominibus coactis, id eſt, coadunatis dediſti mihi damnum res meas rapiendo. uolo agere cõtra te actio. ui bo. rap. bene poſſum: nec cogor ad accuſationem uenire omiſſa uia ciuili. Fr. Acc.

[b] In eum. id eſt, contra eum.

[c] Ciuili. ut ĩ. ui bo. rap. l. ij. in prin. & facit in ea. l. j. & C. quando ciuilis actio. l. j. & de fal. l. damus. & l. prabemus.

SI plures. CASVS. Plures uolunt quendam accuſare de eodẽ delicto. iudex debet unum ex his eligere cauſa cognita, qui ſpecificatur in litera. Fran. Acc.

[d] Volunt. & ſimul omnes concurrant.

[e] Intereſt. quia ſuam, uel ſuorum iniuriam proſequatur: vt ſup. eod. l. ſi cui. §. j.

[f] De eã. affinitatis, uel cognationis. arg. ſup. de ijs, qui deiec. l. ſi uero. §. hac aũt. & ad hoc ſup. de ude inſtru. l. ſi. in ſi. & de coll. dete. l. ſi. & ĩ. de adu. l. ii. §. ſi ſimul. & ſup. de li. ho. exhib. l. iii. §. hoc interdictum. & de ſepul. uio. l. ſepulchri. & de popul. act. leg. ij. & ſupr. de

[g] Iubetur. ut inf. tit. j. l. ii. & facit ſup. eod. l. hos accuſare. §. ſi ſeruus. & C. de accuſ. & inſcrip. l. ii. & ſup. tit. j. l. ſi ſeruus.

TItia. CASVS. Titia propoſuit libellum, quo accuſabat teſtamentum fratris ſui de falſo: & quia libellum ineptè compoſuerat, iudex interloquendo dixit o fœmina uade, & libellum rectius ordina intra tale tempus, puta intra paſcha. illa intra tempus ſtatutum non uenit: & ſic iudex tulit diffinitiuam: in qua dixit. fœminam iſtam non admitti amodo ad accuſa. falſi. & iſta ſi appellauit. dicitur quòd iſta ſi uult amodo accuſare de falſo, repellitur. Frã. Acc.

[h] minaretur. dato libello accuſationis minabatur ſe falſum &c.

[i] Non impleſſet. & non probauit teſtamentum factum falſum.

[k] Præfinitum. hic not. quòd iudex tam actori, quam reo dat tempus ad excep. proponendas.

[l] Iterum. apparet ergo quòd prius pronunciauerat eã non poſſe de falſo agere, & dicunt quidam utranq; diffinitiuam: & ex eo quòd ineptè erat libellus factus: & habent intra, aduerſus quas ſententias &c. Sed ſecundum hoc quis bis iudicat. Reſpond. quia prima cum ſecunda concordat, vt no. C. ſen. reſcin. non poſ. l. ij. uel quia prima fuit adiecta cã libelli malè concepti: vt ſup. ſi menſor. l. j. §. j. Alij ut Alb. dicunt primam interlocutoriam: & dicunt ab ea appellari: quia effectum habet diffinitiuæ, nam eam dicitur iſtam agere nõ poſſe: per conſequens uidetur abſolui accuſatus. & habent infra, quas ſententias. Tu dic primam interlocutoriam: & ab ea non potuiſſe appellari: vt infra, de appel. lege prima, §. quæſitũ. & C. quo. app. nõ recip. lege, ante. & ideo de nouo redincipit cauſam. & ſic habeas infra, quam ſententiam. Et ſecundum omnes dic, quod poſt primam iudex ſtatuit certum tempus: intra quod bene libellum formaret, & cauſam ad finem perduceret: quod poteſt fieri: vt C. qui accu. non poſ. lege, ſi eadem. Item not. in hac l. ab interlocutoria appellari [f] ſecundum Al. Item quid ſi diffinitiua de falſo fuit ex cauſa male concepti libelli? Reſpond. poſſe iterum accuſationem fieri: ſed in ſecunda ſententia non fuit adiecta cauſa: ad quod eſt ſupra, de excu. l. minor. §. j. & ſup. de excep. rei iudi. l. ſi mater. §. j.

[m] Sed dixit. per quod magis confirmare, quam infirmare ſententiam de falſo uidetur.

[f] Appellare ab interlocutoria quãq; licet, de quo dic ut notaui l. apo. ad Lafra. ã Oria. in c. quoniã contra falſam. §. interlocutoriæ & appellatiõe n. 50. uer. p̃tcti omnes. & nu. lx. uerſ. ex his omnibus. extra de probat.

Audien-

ſſe poſt finitũ tẽps de irrito teſtamento dicere. Quæro, an Titia quæ non appellauit aduerſus ſententiam p̃ſidis, poſſit ad falſi accuſationẽ poſtea reuerti? Reſpõdit: nihil apertè pponi, ppter quod aduerſus ſentẽtiæ authoritatẽ ꝗ́ falſo agens audiẽda ſit. [a]

Calliſtratus lib. v. de cognitio. XIX.

Diui fratres reſcripſerunt, non debere cogi hr̃des accuſatorũ [b] exeq crimina. [c] Item nõ oportere cõpelli accuſatorẽ, plures reos [d] facere, [e] diuus Adrianus reſcripſit.

Diuiditur hæc lex in quatuor partes. Primo ponit unam regulam in accuſationibus. Secundo ponit exceptionem. Tertio ponit unam determinationem dubij pẽdentis ex prædictis. Quartò & ultimò ponit unam regulam in ciuilibus. Secunda ibi, Excepto. Tertia ibi, Adeo. Quarta ibi, Ex cæteris. h.d. Bart.

Modeſtinus lib. ij. de pœnis. XX.

Ex iudiciorum publicorum admiſsis [f] nõ alias tranſeunt aduerſus hr̃des [g] pœnæ bonorũ ademptionis, q̃ ſi lis cõteſtata, & cõdemnatio fuerit ſecuta: [h] excepto repetũdarũ, & maieſtatis [i] iudicio: quæ ẽt mortuis reis, qbus cum nihil actũ eſt, [k] adhuc exerceri placuit, ut bona eorũ fiſco uindicent: adeo, ut diui Seuerus, & Ant. reſcripſerint, ex quo quis aliquod ex his cauſis crimẽ cõtraxit: nihil ex bonis ſuis alienare, [l] aut manumittere eũ poſſe. Ex cæteris uerò delictis pœna [m] incipere ab hr̃de ita demũ põt, ſi uiuo reo accuſatio [n] mota eſt: licet nõ fuerit condemnatio ſecuta. [o]

Papinianus lib. xv. reſponſo. XXI.

Capitis reus [p] ſuſpẽſo crimine cauſam [q] fiſco deferre non prohibetur.

Idem libro xvj. reſponſorum. XXII.

Alterius prouinciæ reus apud eos accuſatur, & damnatur, apud quos crimen contractum oſtenditur. [r] quod etiam in militibus [s]

[a] Audienda ſit. ſed de irrito ſic ut C. de inoff. teſta. l. ege, cum.

Diui fratres. CASVS. Hæres accuſatoris non tenetur exeq crimina à defuncto inchoata. Itẽ nõ compellitur quis plures accuſare. quod expone ut in gl. Franc. Accur.

[b] Accuſatorum. i. eorum, qui accuſabant, & eſt tunc argu. contra ſu. pro ſocio. l. hæres ſocij. & ĩ. de fideiuſſ. tut. l. j. uel id eſt, eorum qui accuſabantur. & tunc adhibe diſtinctionem, quam habes inf. ſi pen. appel. j. C. ſi reus uel accuſa. l. ſi.

[c] Crimina. ſed ab alio potuerunt accuſari: ut ſup. eod. l. libellorum. in fi.

[d] Crimine. quia crimina prodita ſunt ad uindictam.

[d] Reos. quia & ſi uellet nõ poteſt, niſi cum determinatione: ut ſup. eod. l. hoc. §. lege. & facit C. ut nemo inuitus age. uel ac.

[e] Facere. ſcilicet de eodem crimine.

Ex iudiciorum. CASVS. Pœnæ bonorum ademptionis deſcendens ex crimine publico, non tranſit in hæredẽ delinquentis, niſi ſententia fuerit lata añ mortem accuſati. fallit in quibuſdam criminibus in litera poſitis. de crimine autem priuato pœna tranſit in hæredes, ſi lis fuerit conteſtata cum delinquente ante eius mortem: licet non ſit adhuc ſecuta cõdemnatio. Franc.

[f] Admiſsis. id eſt, delictis.

[g] Aduerſus hæredes. ſcorum defunctorum.

[h] Secuta. qua ſecuta ſi eſt appellatum ante mortem diſtingue expreſsè, uel tacite bona ſiot adepta aut primo caſu teneãtur hæredes, niſi de endant: in alio non: ut. C. ſi pẽdeo. appel. l. iij. idem dicam. ſi non eſt appellatum: ut non tranſeat pœna ad hæredes, quando eſt ſecuta bonorum ademptio: quia in pœnis molliendis debemus niti: ut ĩ. de pœnis. l. interpretatione.

[i] Maieſtatis. hoc in duobus caſibus tantum eſt, ut quando contra principem, uel rempublic. ut ĩ. tit. ij. l. ſi. & Inſt. de pub. iud. §. ij. item ad icit repetundarũ. Eſt & tertius peculatus. Item quartus de reſiduis: ut hic & infra, ad. l. Iul. repet. l. ij. & ad l. Iul. pecu. l. ſi. & inſ. ad Turp. leg. in ſenatuſcon. §. ſi propter. Item quintus crimen hæreſeos: ut C. de hære. l. iiij. Item ſextus apoſtatus. ut C. de apoſt. l. ij. & l. apoſtatarũ. Itẽ ſeptimus, quando uxor de morte uiri accuſata deceſsit: ut ĩ. de iure fiſci. l. Lucius. nam non ſecuta cõdemnatione imminet pœna bonorum ademptionis hæredibus mulieris. Item octauus eſt crimen deſertæ militiæ: ut C. de re mili. l. iiij. lib. xij. Nec obſtat prædictis, ſup. de iudi. l. de qua re. §. cum abſentẽ: q eſt hæc ſpecialis. uel alio procſus caſu ibi loquitur. Item alius: ut ĩ. de bo. eorum. l. fi. na. Itẽ, ut in prædictis falſis: ut ſupra, de iniuſto rupto. l. ſi quis filio. §. eius qui. Item obſt. ĩ. de ſol. l. reos. ſed ibi in crimine alio non excepto.

[k] Actum eſt. etiã non dato libello.

[l] Alienare. [z] Nota ex die commiſsi criminis: ſed in alijs non exceptis tantum ante litem conteſtatã: ut ĩ. de manumiſ. l. qui pœna. & facit ĩ. de donati. l. donationes. §. fine. & l. poſt cõtractum. & C. ad legem maieſta. l. ſi. & ſupra, qui & à quib. lege, quæſitum.

[m] Pœna. pecuniaria: ut pro furto dupli uel quadrupli.

[n] Accuſatio. i. actio. & ſic facit C. ex delic. defunct. l. j. Alij propriè ponunt: quod nõ placet. & ſecundum hoc dices idem in priuato delicto ſi criminaliter agitur: quod in publico, ſcilicet prout eſt in princi. huius legis. ad quod eſt inf. ad Turp. l. & in priuatis Accur.

[o] Secuta. & intellige quando reus moritur pendente cauſa principali.

Capitis. CASVS. Accuſatus de crimine capitali põt interim petere deferri bona aliqua in fiſcum ex aliqua de cauſis poſitis. inf. de iure fiſci. l. j. Fran. Ac.

[p] Capitis reus. reus. i. accuſatus de crimine capitali.

Cãm. aliquã ex iis q̃ ſunt ĩ. de iure fiſ. l. j. uel ſimile. Putabãt nõs cõtra. ar. C. de pœ. l. reũ. Itẽ q eſt dictũ eſt regulariter accuſatũ accuſare nõ poſſe, ut ĩ. tit. j. is qui.

[q] Cauſam. id eſt, bona uacantia.

Alterius. CASVS. Mutinẽ. deliquit in hac terra. põt hic accuſari & puniri: & hoc nõ ſolum in priuatis, ſed & in militibus eſt obſeruandum. Franc. Acc.

[r] Oſtenditur. ut C. ubi de crimi. l. j. & in auther. qua in prouincia. & ubi ſen. l. j. & in authẽ. ut nulli iudi. §. ſi uero quis. col. ix. & ĩ. e. l. ſi is cui. §. pen. & fin.

[s] In militibus. ut ĩ. tit. j. l. de militibus. & C. ad exhiben. l. j. & C. de iuriſdic. om. iudic. l. penul.

[1] Bald. in l. j. C. ne ex deli. de fuo. uerſi. ſed hic reſtat dubiũ reputatiſsĩ gl. ſing. ad hoc, q ſcĩ criminali debet eſſe eiuſdẽ naturę, q̃ ſ de cenon, q ẽ ipſa appellatio interpoſita. eãdem ante ipſã Dyn. hic p ſing. alle. ſed ooore. ſtrictiue: ut hic. idem Bal. ĩ ca. uenientes. de iureiu. & Ant. Corſe. ſing. xvij. in uer. appellati. ij. & nota ni ĩ l. poſt cõtractũ. in apoſtil. in uer. cõdemnatio ſecuta ſit. ĩ. de don.

[z] Adde ego quòd hene glo. ſing. reputat Cor. rad. poſt Dyn. hic in ſuis ſin. in uerbo, appelle tio. folio j. ultra eũ hanc glo. dicit ord. & non alibi Bald. in l. qui à latronib. §. ſi. de teſt.

[+] Suſpenſum crimẽ quid dicatur, & qui pendentis rei, unde hic ex Bu.

DE CVSTODIA ET exhibi.&c.

Dictum eſt ſupra, de accuſatio. uerũ quia accuſati cuſtodiuntur, & exhibentur: ideo ponitur hic iſta rub. Bartolus.

De cuſtodia. CASVS. De accuſato qđ ſit faciendum, utrum ponendus in carcerẽ, an dãdus cuſtodiæ militum, id eſt, nuntiorum. uel aliter expone, ut in glo. domini mei Accurſ. an ſub fideiuſſoribus ſit dandus: an uerò ſine fideiuſſore ſit dimittendus: hoc debet æſtimare iudex cauſæ ex qualitate delicti: item perſonæ accuſatæ. Itẽ uidere debet ſit culpabilis, uel non: ut aliter uno caſu ſe habeat quam in alio. & expone literam, ut in gloſis habes. Franciſcus.

eſſe obſeruãdum, optimi principes noſtri generaliter reſcripſerunt.

TITVLVS III.

DE CVSTODIA ET exhibitione reorum.

Accuſatus cuſtoditur arbitrio iudicis, cauſis inſpectis, quæ hac lege ponuntur. h. d. Bar.

Vlpianus lib. ij. de offic. proconſulis. I.

De cuſtodia reorum proconſul æſtimare ſolet, utrũ in carcerẽ recipienda[a] ſit perſona,[b] an militi[c] tradẽda, uel fideiuſſorib[d] cõmittenda, uel etiam ſibi.[e] Hoc aũt uel pro criminis, quod obijcit,[f] qualitate: uel propter honorem,[g] uel propter ampliſſimas facultates,[h] uel pro innocentia[i] pſonæ, uel pro dignitate[k] eius, qui accuſatur: facere ſolet.

[a] Recipienda. ſic diſtingue. aut accuſatus confitetur de crimine: & tunc eſt ponendus in carcerem: ut ꝟ. l. ſi. cõ. eſſus, & ex tunc cito condemnetur: ut tamen iterum, & iterum confiteatur: ut C. eo. l. ſi quis in ea. & l. fina. aut diffitetur: & tunc aut eſt ualde graue ſcelus: & tunc ponitur in carcerem: ut. ꝟ. eo. l. diuus. & interim cuſtoditur ſecundum formã quã habes C. eod. l. j. & l. quoniam. ſi autẽ non ualde graue, committitur cuſtodiendus: ut hic ſubijci. & ꝟ. eo. l. diuus Pius, in prin.

[b] Perſona. ſ. accuſata.

[c] An militi. uel propriè: ut inf. eod. l. milites. uſque ad §. fi. uel pro nuntio communis, qui miles dicitur: ut C. ubi quis decurio uel cohor. l. j. & ſic expone ꝟ. eodem, lege diuus.

[d] Fideiuſſoribus. quando leue eſt crimen.

[e] Sibi. ad quod eſt C. de epiſ. & cle. l. cũ clericis. §. j.

[f] Obijcitur. accuſato.

[g] Propter honorem. quem habet cum adminiſtratione: ut. ꝟ. de muner. & ho. l. honorem. in prin.

[h] Facultates. ut in authen. de teſti. §. 1.

[i] Pro innocentia. quia talis eſt perſona, quæ prima facie uidetur innocens: ut. C. de adulte. l. ſi qui. & C. de ſic. l. j. uel quia in alijs erat innocens ut. ꝟ. de re mili. l. non omnes. §. à barbaris.

[k] Vel pro dignitate. quam habet ſine adminiſtratione: ut in authen. ut ord. præfecturæ. colla. v. ut & C. de epiſc. & cleri. l. ad ſimilitudinem. & facit ad l. ã. titul. j. l. ſi ſeruum. & C. de appella. l. minime. & de pœnis. l. ſi uindicari. & C. de ex. re. l. iij. & de dign. l. ſi grauius. & l. quoties. li. xij. & de appella. l. eos. j. §. ſuper. Itẽ no. quod huius legis prouiſio non habet locum, quando eſt graue ſcelus: ut infra, eodem, l. diuus. nam tunc in carcerem mittitur. in hoc erit tamen cognitio, quod ſit graue: ut hic & ibi dicitur. Accurſius.

In cauſis capitalibus ſeruus ex uinculis cauſam dicit, niſi eo dominus uel extraneus ſatiſdederit ad quod admittentur poſtquam ſeruus fuerit uinculatus. hoc dicit.

Papinianus lib. j. de adulteriis. II.

Si ſeruus capitali[l] crimine poſtuletur, lege[*] publicorum cauetur, ut ſiſtendũ uel[m] ab extero[n] ſatiſdato pmittatur. Qđ ſi nõ defendatur: in uincula publica conijci iubetur, ut ex uinculis cãm dicat. † Solet itaq; tractari, an poſtea dño[o] pmittendũ ſit oblata ſatiſdatione ſeruũ ſuũ uinculis liberare. Dubitationẽ auget edictum Domitiani quo cautum eſt, abſolutiones ex ſenatuſcõſulto[p] factas, ad huiuſmodi ſeruos nõ pertinere.[q] Nam & lex[r] ipſa prohibet eũ abſolui[s] prius, quam de eo iudicetur. Sed hæc interpretatio perdura, & pernimiũ ſeuera eſt in eo, cuius dominus abſens fuit: uel qui per inopiam illo mo-

[*] lege Iulia publicorum. iudiciorũ.

† ex uinculis cauſam dicere quid ſit, uide hic ex Bud.

Si ſeru'. CASVS. Si domin', uel alius uult defendere ſeruum de crimine capitali accuſatum, debet ſatiſdare, iudicio ſiſti: alias ponitur ſeruus in carcerem. Secundo dicit: cum ſeruus accuſaretur de crimine capitali, dominus erat abſens: uel ſi præſens erat, non potuit ſatiſdare pter inopiam, & ſic ſeruus poſitus eſt in carcerẽ. nũc dominus uult ſatiſdare: & ſic uult ſeruum eximi de carcere, & defendere ſeruum. dicitur quod auditur, ſi non multum tardauerit. Tertio dicit: Accuſatus de uno delicto in hac cauſa non poteſt interim accuſari de alio delicto, ut uadat in ciuitatem Mutinen. ad e in actio. priuatis. & da exẽplum ut in glo. niſi ſecunda actio eſſet temporalis. Franc.

[l] Si ſeruus capitali. ſeruus ergo capite accuſatus. & ſic eſt contra. ſ. tit. proxi. l. hos. §. fin. uerſic. idemque. ibi, uel etiam capitis, &c. Solu. ut ibi.

[m] Vel. pro etiam. q. d. non ſolum dominus, ſi defenderet, ſatiſdaret, ſed etiam extraneus.

[n] Ab extero. id eſt, extraneo: qui nomine domini defendat: ut ſ. tit. ij. leg. ſeruus. nam uterq; ſatiſdat: ut hic. Alij autem dicunt dominum cauere tantum, ſed extraneum ſatiſdare. quod non placet: ut ſupra, titu. j. l. ſi ſeruum. dic ergo uel ab extraneo, id eſt, non ſolũ à domino, ſed etiam ab alio poteſt defendi cum ſatiſdatione: & ſic etiam per extraneũ defendatur, ut hic, & ꝟ. de pœ. l. ſi non defendantur. & de appell. ſerui. Et accipe hic pro ut no. C. de accuſ. l. j. Et caue. quia hic non dicit, quod dominus, uel extraneus defendat: ſed ſatiſdet de præſentatione perſonæ: ut in carcerem non ponatur. Accur.

[o] Domino. ſ. poſt uinculationem.

[p] Ex ſenatuſconſulto. Turpilliano.

[q] Non pertinere. quod à uinculis interim eximatur.

[r] Lex. id eſt, Domitiani edictum: ut ſ. ad Turpillia. l. Domitianus.

[s] Abſolui. à uinculis.

Admi-

mento temporis ſatiſdationem implere non potuit. Neque enim pro indefenſo derelictus rectè dici poteſt qui dominum præſentem non habuit: uel habuit paratum defendere, pauperem tamē. Quod utique facilius admitti poterit, [a] ſi non poſt longum temporis [b] ſpatium hoc deſideretur.

Qui propter unum crimen detinetur, uel ad iudiciū uocatur: propter aliam cauſam reuocari non debet. Bar.

Qui exhibendi [c] poſtulati ſunt propter aliam cauſam: alterius criminis, [d] quod ante admiſſum eſt, rei nō recipiūtur [e] ex ſenatuſconſulto. Quod in priuatis quoque cauſis, & hominibus ſub fideiuſſore factis obſeruatur: niſi ex hoc temporalis actio in periculum cadat.

Accuſatus de modico delicto, ſub fideiuſſoribus debet dimitti, ſecus ſi ex graui. Fran. Accurſ.

Vlpianus lib. vij. de offic. proconſulis. III.

Diuus Pius ad epiſtolam Antiohenſium Græcè reſcripſit, nō eſſe in uincula † conijciendum eum, qui fideiuſſores [g] dare paratus ſit: [h] niſi tam graue ſcelus ipſum admiſiſſe conſtet, ut neque fideiuſſoribus, neque militibus [i] committi debeat: uerum hanc ipſam carceris pœnam [k] ante ſupplicium ſuſtinere. [l]

Idem libro ix. de officio proconſulis. IIII.

Si quis reum † criminis pro quo ſatiſdedit, non exhibuerit: [m] pœna pecuniaria plectitur. puto tñ ſi dolo non exhibeat: etiā extra ordinē eſſe damnandum. Sed ſi neque in cautione, neque in decreto præſidis quantitas certa comprehenſa eſt, ac nec ꝯſuetudo [n] oſtēdit, quæ certam formā habeat: præſes de modo pecuniæ, [o] quam inferri oporteat, ſtatuet. [p]

Cōfeſſus de crimine debet in carcere ſtare donec ſentētietur. Franc. Accurſ.

Venulcius Saturninus libro ſecundo de iudicijs publicis. V.

Si cōfeſſus fuerit reus: donec de eo pronuntietur, [q] in uincula publica † conijciendus eſt.

Denuntiationibus non eſt credendum quo ad condemnationē: ſed ex his poteſt procedi ad inquiſitionem: & ueritate comperta abſoluet, uel condemnabit denuntiatum, uel denuntiantem h. d. Diuiditur in tres partes. In prima parte dicitur quòd denuntiatio non prodeſt ad condemnationē. & hoc probat duobus exemplis. Secūdò dicit quòd denuntiatio prodeſt, ut perueniatur ad inquiſitionē: & hoc probat duobus reſcriptis. Tertiò dicit quale debet eſſe iudicis officiū ſuper proceſſu, quem facit ſuper inquiſitione. Secunda ibi, Sed & caput. Tertia ibi, Et iā reum quis. h. d. Bart.

---

a Admitti poterit. ut ante & poſt uincula admittatur dominus ſatiſdans. Accur.

b Temporis. id eſt, longo tempore. facit ī. de cap. l. in bello. in prin. & ſ. de uerbo. obliga. l. ſi ita x. §. Scia. & ſi quis cau. l. ſi poſt tres. & infra, de re milit. l. non omnes. §. a Barbaris. & ſup. de pri. credi. l. ſi uentri. §. fin. & ſ. de ritu nupt. l. pleraque. & C. de ordi. cog. l. fin. & de arbit. l. ſi cum dies §. fin. Item facit ad leg. ſup. ſi ex no. cauſa ags. l. ij. §. fi. & ſ. mād. l. ſi procuratorē. §. ſi ignorantes.

c Qui exhibendi. coram iudice.

d Quod ante admiſſum. id eſt, ante accuſationem inſtitutam: ſecus ſi poſt, ut ī. ſi qs caut. l. ſed & ſi quis. §. illud. & ibi plenius not.

e Non recipiuntur. ſcilicet cum in prima cauſa neceſſe habeant ſtare. i. eodem die: ut ſu. de in ius uoc. l. ij. in fi. & l. quiq; in princ. In alijs autem diebus reſpondere debent: ut C. de accuſa. l. qui de crimine. & hic: niſi fortè ad maius auditorium uocētur: ut in ciuili, argu. ſup. de re iud. l. contra pupillum. §. fi.

f Cauſis. ſi aliquis tenetur alicui cauere cum fideiuſſore iudicio ſiſti: ſiue ea erat ciuilis, ſiue criminalis, & tunc uocetur ad ius in aliqua prouincia, non tenetur ire: ut hic, & dicta l. quique. & in eo. ti. l. ij. in fi. & de iudi. l. ij. §. legatis. hoc autē fallit quando actio periret, ut ſubijcit. & ſu. de iudic. l. ij. §. in omnibus. & l. ſed & ſi reſtituatur. §. ſed & ſi dies. & de ferijs. l. j. in fine. Itē fallit quando ad maius auditorium uocatur: ut modo dixi. & dic ꝙ quidam habent hominibus: alias nominibus: quod in idem recidit. Acc.

Diuus Pius. Fideiuſſores. iudicio ſiſti.

g Paratus ſit. ut ī. l. j.

i Neque militibus. hoc expone: ut ī. eo. l. j.

k pœnam. id eſt, cuſtodiam.

l Suſtinere. hoc in muliere hodie corrigitur: ut in authen. ut nulli iudi. §. neceſſarium. col. ix.

Si quis reus. Casus. Qui promiſit accuſatum iudicio ſiſti: & nō fecit ſiſti, pœna pecuniaria punitur, niſi dolum cōmiſerit in nō exhibendo. Nam tunc extra ordinem punitur. Sed pone, ꝙ non erat certa pœna promiſſa, ſi non exhibeat, neque ſit conſuetudo, quanta pęna ſic imponenda. tunc arbitrio iudicis imponitur: qđ intelligas, ut in glo. Franciſcus.

m Non exhibuerit. ſed in mora exhibendi fuit uſque ad ſententiā, nō ultra: ut ſ. de fideicō. l. Græcè. §. & poſt litem. uer. an ergo.

n Conſuetudo. ad hoc ſ. de aqua plu. ar. l. ſi prius. & de teſtib. l. iij. §. fi.

o Pecuniæ. ſ. ad intereſſe: ut ſup. de uer. obli. l. quoties. & ff. ſi quis in ius uo. nō ierit. l. j. imo nō. q̃a in his criminibus intereſſe ſpectari non poteſt: ut ī. ad exhibē. l. ſi liber. dic ergo, certè.

p Statuet. ita tamen, ut modū non excedat: ut C. de mod. mul. l. eos. & facit ī. de reg. iur. l. ſemper in ſtipulationibus. & de conſtit. pecu. l. qui autem. circa princ. & C. de fideiuſſor. l. ſi Barſatotam. & l. ſancimus. & C. de appel. l. eos. j. §. ſuper his. & ſu. de ar. l. die. §. fi. & ſu. de in ius uoc. l. eum pro quo. & ī. de uerbo. ſig. l. antep. ad finē. & l. ſi. in prin. & ſu. de ſer. cor. l. ut tantum. §. j. Sed contra. C. ad Turpil. l. ij. Solu. illa ſecundū iſtam. Accur.

q Si cōfeſſus. pronuntietur. nō ergo confeſſus habetur pro iudicato: & ſic eſt cōtra. ī. de confeſſis. l. j. & C. de confeſſis. l. fi. Sed illa in ciuili, hæc in criminali. ad qđ ī. de quæſt. l. j. §. diuus Seuerus. & §. ſi quis ultro. & dixi in d. l. C. uel hic extra ius: uel cū dubia eſt uindicta. ad qđ C. de pęnis. l. qui ſententiā. Itē aliud cōtra. ī. ad l. Aquil. l. pro inde. §. fi. Sol. ut ibi. Item contra eſt prædictis, ut ſ. de confeſ-

† Iſte reus. eſt ſin. ad hoc, quod fideiuſſor qui ꝓmiſit præſentare aliquē reum mortis, ſi non præſentat eū, nō punitur pœna mortis, qua ille ueniebat puniēdus qui text. hoc probat optimè: ꝓ quo facit glo. in c. cū homo. xxiij. q. v. Bol.

* Alias ac ne conſuetudo q dem

* Aliàs quam

† Pan. F. coicienda.

† Pan. F. coiciendum.

Marcianus libro ij. de publ. iudicijs. VI.

DIuus Adrianus Iulio Secundo ita reſcripſit, & aliàs reſcriptum eſt, non eſſe utiq; epiſtolis eorũ [a] credendũ, q quaſi damnatos [b] ad pſidem remiſerint. Itẽ & de † Irenarchis [c] pceptum eſt: q a non omnes ex bona fide elogia [d] ſcribere cõpertũ eſt. Sed & caput [e] mãdatorũ extat, quod diuus Pius cũ prouinciæ Aſiæ pęeſſet, ſub edicto pppoſuit, ut Irenarchæ cum apprehenderint latrones, interrogent eos de ſocijs, [f] & receptatoribus: & interrogationes literis incluſas, atq; obſignatas ad cognitionẽ [g] magiſtratus mittant. Igit̃ q cum elogio † mittunt, ex integro audiẽdi ſunt: & ſi per literas miſſi fuerint, uel etiam per Irenarchas perducti. Et ſic diuus Pius, & alij principes reſcripſerunt, ut etiã de ijs, qui requirendi adnotati ſunt, non quaſi pro damnatis, ſed quaſi re integra quærat̃, ſi quis erit, qui eos arguat. [h] Et ideò cũ quis ἀνάκρισιν [i] † faceret: iuberi oportet uenire [k] Irenarcham: & quod ſcripſit, exequi. [l] Et ſi diligenter, ac fideliter hoc fecerit: collaudandum eum. Si parum prudenter: non exquiſitis argumentis ſimpliciter d̃notare, [m] Irenarcham minus retuliſſe. Sed ſi qd malignè [n] interrogaſſe, aut non dicta retuliſſe pro dictis eum compererit: ut uindicet [o] in exemplũ, ne quid & aliud poſtea tale facere moliatur.

Poteſt iudex unius prouinciæ ſcribere prouinciæ alterius iudici, ut remittat ſibi eum, qui in ſua prouincia deliquit, ut ibi puniatur. hoc dicit.

Macer libro ij. de officio præſidis. VII.

SOlent præſides prouinciarum, in quibus [p] delictũ eſt, [q] ſcribere ad collegas ſuos, ubi factores agere [r] dicunt: & deſiderare, ut cum pſecutoribus [s] ad ſe remittantur. Et in quibuſdam quoque reſcriptis declaratur.

Milites delinquentes puniuntur a duce, ſub quo militant. h. dicit.

Venuleius Saturninus libro j. de officio proconſulis. VIII.

DE militibus † ita ſeruatur, ut ad eũ [t] remittantur, ſi quid deliquerint, ſub quo militabant. Is autem, qui exercitum accepit, etiam ius animaduertendi in milites caligatos habet. [u]

Paulus libro ſingulari de pœnis militum. IX.

---

cõfeſſis. l. Iul. ſed ibi extra lus. & facit j. tit. j. l. iij. in fi.

DIuus. CASVS. Magiſtratus ciuitatum eum apprehendiſſent aliquem de delicto aliquo inculpatũ, mittebant eum ad præſidem: & epiſtolam mittebant præſidi, in qua continebatur, q iſte erat confeſſus de delicto. dicitur quòd huic epiſtolæ non eſt credendum: item nec epiſtolæ irenarchæ. & hoc etiam continetur in uno capitulo de libro mandatorum principis: & hoc etiam diuus Pius, & alij principes dixerunt. ſi ergo præſes uult inquirere de facto iſtius miſſi ad eũ: mittat pro ipſo magiſtratus, uel irenarcha: & ſut magiſtratus, uel irenarcha probat qd' in epiſtola mandauit: & laudãdus eſt in hoc: aliàs uituperandus: imo quandoque puniendus. Franciſcus.

[a] Eorũ. puta magiſtratuum, qui ad præſidem remittunt, ut in authen. de defen. ciui. §. audient. col. iij.

[b] Damnatos. id eſt, confeſſos.

[c] De irenarchis. qui corrigendis moribus, & publicæ diſciplinæ præficiuntur: ut j. de mun. & hono. l. final. §. irenarchæ. & C. de irenar. l. j. li. xj. & facit ſ. de offi. præ. urb. l. j. §. cura carnis. uerſ. & ſanè. & quod ibi no.

[d] Elogia. Id eſt, epiſtolas, & literas in quibus talia notificant: ut infra, ſtatim. quod nota. contra nuntios mẽdacium referentes. quod die nt iuj. q. iij. c. teſtes. Acc.

[e] Caput. i. unum capitulum de libro mandatorum huius principis. ſic in aut. de mand. principum. in fine colla. iij.

[f] De ſocijs. ad quod C. ad l. Iul. maieſt. l. quiſquis. in fi. & ſ. ad l. Aqui. l. inde Neratius. §. ſed ſi ſeruus. & ſup. ad exhiben. l. fin. & j. de iure fiſci. l. ij. §. diuus Pius. & an. C. de accuſ. l. fi. in fi. Item facit ſ. ad Syl. l. prius. & l. & ſi ſeruus ſit percuſſor. & j. de quæſtio. l. j. §. ſi ultro. uerſ. prudenter. ibi, quæſiturus de ſocijs.

[g] Ad cognitionem. ex hoc infertur. igitur &c. & facit C. de accuſ. l. ſinguli. & l. ea quidem. Acc.

[h] Arguat. id eſt, accuſet, ut j. de uerb. ſign. l. indicaſſe. & facit C. de accuſa. l. abſentem.

[i] Anacriſin. i. id eſt, condemnationem. ſecundum Pla. & hoc die, faceret, id eſt, facere uellet, ſed ſecundum Bul. id eſt inquiſitionem.

[k] Venire. fortè ad præſidem, cum is eſſet minor magiſtratus: uel die ad collegas: ut infra, eodem. l. ſolent.

[l] Exequi. id eſt, probare.

[m] Denotare irenarcham. repete oportet.

[n] Maligne. ſubaudi: cum compererit &c. aliàs interrogaſſet.

[o] Vindicet. præſes: & repete oportet: ut no. in exemplo. ſic C. ad l. Iul. repetũ. l. j. & ſ. de poſit. l. bona fides. circa princ. & C. de hære. l. quicunque. §. uniuerſi. uer. q ſi fecerint.

SOlent etiam. CASVS. Titius deliquit in una prouincia, & in aliam prouinciam fugit, præſes prouinciæ in qua eſt commiſſum delictum, ſolet mittere ad præſidẽ alterius prouinciæ, ut delinquens remittatur. & ita quibuſdã reſcriptis continetur. Idem in militibus, ſi deliquerint: nam debent remitti ad magiſtrum militũ. Item is qui accepit exercitum, poteſt punire milites caligatos. & h. d. hæc lex & ſeq. Fran.

[p] In quibus. ſcilicet prouincijs.

[q] Delictum eſt. ſ. cõmiſſum: ut j. e. l. non eſt. in princ.

[r] Agere. id eſt, eſſe. Ac.

[s] Cum perſecutoribus. i. fidis cuſtodibus: ut in authẽ. ut nulli iudi. § ſi uerò quis. col. ix. & facit ſup. tit. j. l. fi.

[t] DE militibus. Ad eum. ſ. magiſtrum militũ: ut ſu. ti. j. l. fi. & j. e. l. non eſt. §. fi. & C. ad exhiben. l. j. & in auth. ut nulli iudi. §. ſi uero quis. & in decre. iij. q. vj. c. ſi. & c. accuſatus. &c. quamuis.

[u] Caligatus habet. i. infimos. & obſcuros: ut in authẽ. quibus mo. na. eff. leg. §. quiſquis. co. vij. & de his fit mentio ſup. de iniu. l. ij. & C. de inp. l. a caligato.

---

[i] εἰρηνάρχαι, viri ſic dandis ſeditionibus electi, & qui cognoſcerẽt ubi de finibus certaretur. εἰρήνη. n. pacem, & concordiã ſignat.

Vide in hũc locũ Bud. in l. ij. ſ. de orig. ius. in priorib. anno.

Ex notorijs uel elogijs nemo ſine accuſatore condemnandus, Teſtul. in lib. ad Scapulam.

† i. ueritatis indagationem aliàs διαγνῶσιν id eſt, denuntiationem. Alc. lib. prætermi. ij. ſeu examinationem negocij, q per delationem interrogatiõem fit. L. R.

[a] Vide Budæum in ann. poſt. hic, & Alc. li. prætex. ij. hoc ipſo etiam tit.

† Hæc lex trahitur in ar. ad ſcholares ut puniantur, & cõueniantur ſub eorũ rectore: ut in authen. habita. ubi ſcriben. C. ne fil. p patre.

Carceri. CASVS. Cuſtos carceris dimiſit lre captos in uincuſis pretio forte corruptus, uel permiſit capto portari ferrum. uel uenenum in carcerem, ſi hoc ſcienter fecit, punitur iudicis arbitrio: ſi ignoranit, repellitur à cuſtodia. Franc. Acc.

a Cuſtodiam. ideſt, cuſtoditam perſonam.

b Puniendus eſt. de officio huius cuſtodis habes C. eo. l. j. & pe. & fi. & de epiſco. audi. l. iudices. Itē in eo, quod remoue ur ab officio, facit C. de offi. præfec. ptæt. ori. l. ſi quos. & C. de proc. lege eum. & de au. leg. l. fin. in princi. & de ſer. fugit. l. mancipia. & ſupra, de ſuſp. tut. l. impuberibus. §. fi. Itē nota, negligenti non parci, ſed mitius puniri: vt hic & j. de adulte. l. ſi adulterium. §. ſtuprum. & facit in decret. xv. q. j. cano. ſi epiſcopus. & xxj. diſ. c. iuramentum.

Negligenti parci non debet.

Carceri præpoſitus ſi pretio corruptus ſine uinculis agere cuſtodiā [a] ferrū, uel uenenū in carcerem inferri paſſus eſt: officio iudicis puniēdus eſt: [b] ſi neſcit, ob negligentiā remouendus eſt officio.

Si maior magiſtratu coercetur propter dolum, uel negligentiam: à fortiori minor magiſtratus. h. d.

Idem lib. ij. de off. proconſulis. X.

Ne quis [c] receptā cuſtodiā [d] ſine cā dimittat, mandatis ita cauet. Si quos ex his, qui in ciuitatibus ſunt, celeriter, & ſine cā ſolutos à magiſtratibus cognoueris, [e] uinciri iubebis: & his q ſoluerint, mulctam dices. † Nā cum ſcierint ſibi quoque moleſtiæ futurum magiſtratum, ſi facile ſoluerint uinctos, nō indefferenter de cætero facient. [f]

Ne quis. CASVS. Nullus ſine cauſa dimittat captum. & ſi magiſtratus dimiſerit ſine cauſa, præſes puniet magiſtratum: & dimiſſum faciet capi: & ſic de cætero timebūt alii magiſtratus. Fran.

† Mulctā dicere q̄d ſit, exprimit hic Budæ. Egi. Pert.

c Nequis. hæc lex non eſt Pyn. R.

*Imò eſt.

d Cuſtodiam. uel dic, id eſt, cuſtoditam perſonam. uel dic. i. officium cuſtodiæ.

e Cognoueris. o præſes. ei enim loquitur.

f Facient ut C. de agri. & cenſi. l. ſeruos uel tributarios. lib. xj.

Celſus lib. xxxvij. Digeſtorum. XI.

Non dubiū eſt, quin cuiuſcūque prouinciæ ſit homo, qui ex cuſtodia producitur, cognoſcere debeat is, qui ei prouinciæ præeſt, in qua prouincia agitur. [g] Illud à quibuſdam obſeruari ſolet, ut cum cognouit, & † conſtituit, [h] remittat illum cū elogio [i] ad eū, qui prouinciæ præeſt, unde is homo eſt. Quod ex cauſa [k] faciendum eſt.

Non dubium. CASVS. Vndecunque eſt ille, qui in hac terra delinquit, hic debet puniri. & ſi ſit miles qui hic deliquit data ſententia contra eum remittitur ad magiſtrū ſuū. ſ. ad magiſtrum militum cum iſte ſententia. Franc.

† Haloā. legit, conſtitit.

g In qua agitur. dū modo delictum ſit ibi cōmiſſum. ut ſup. l. ſolent. & inf. de re mili. l. iij. in prin.

h Et cōſtituit. alias conſtituit, id eſt, pronunciauerit: alias conſtitit, id eſt, pronuntiatum eſt. & primo executio, ſecundo etiam ſententia remittitur.

i Cum elogio. i. ſcriptura, quæ declarat, eum eſſe reū: vt ſup. eo. l. diuus.

k Ex cauſa. puta ſi miles eſt: vt ſup. e. l. de militibus. & ſup. ti. j. l. ſi. uel uicinitatis uel cōſimili. & facit in auth. ut nulli iud. §. ſi uero quis. coll. ix. & de teſti. §. & quoniam. col. vij. & inf. de re mili. l. iij. & de reb. eo. l. magis. §. illud quæri.

Delicta commentarienſium ſunt punienda pro menſura culpæ. hoc dicit.

Calliſtratus lib. v. de cognitionibus. XII.

Milites [l] ſi amiſerint cuſtodias, [m] ipſi in periculum [n] adducunt. *Nā diuus Adrianus Statilio Secūdo legato reſcripſit, quoties quis cuſtodia militibus euaſerit: exquiri oportere, utrum, nimia [o] negligentia militum euaſerit, an caſu: & utrū unus ex pluribus, an unà [p] plures: & ita demū afficiendos ſupplicio [q] milites quib. cuſtodiæ euaſerint, ſi culpa eorū nimia deprehēdatur: alioquin pro mō culpę in eos ſtatuendum. Saluio quoque legato Aquitaniç idem princeps reſcripſit, in eum qui cuſtodiā dimiſit, aut ita ſciens habuit ut poſsit cuſtodia euadere, animaduertēdum. [r] Si tū per uinum, aut deſidiā [s] cuſtodis id euenerit: caſtigandum eum, & in deteriorem militiā dandū. Si vero fortuito amiſerit: nihil in eum ſtatuendū. Si paganus euaſerit cuſtodiā: [t] idem puto exquirendum, quod circa militum perſonas explorandum retuli.

* P. P. deducuntur.

Suprà uiſum eſt qualiter puniuntur perſonæ, quæ non cuſtodierunt bene, nunc ſequitur uidere de perſonis cuſtoditis. h. d. Bar.

Milites. CASVS. Imponit pœnam militibus, qui cuſtodiunt captos, ſi dimittant eos fugere. & aliter puniuntur, ſi nimia negligentia militum fugiant, aliter ſi caſu: & utrum unum, uel plures dimiſerunt fugere. Itē ſi uino oppreſſi fuerant, & de hoc tractat tota lex. Idem in pagano cuſtode. Franc.

l Milites. expone ut ſup. l. j.

m Cuſtodias. i. cuſtoditas perſonas.

n In periculum. quale ſtatim dicitur.

o Nimia. quæ eſt lata culpa: ut inf. de uer. ſig. l. magna. & ſup. de acti. & obl. l. j. §. is quoq; in fi. §.

p Vnà. i. ſimul plures, &c. alii dicūt de militibus, quia refert unus amiſerit uel plures.

† Vna pro ſimul, & pariter. Mādoſ. in Gl. Facul. §. Et in ipſa, hoc ipſo uer.

q Supplicio. ultimo: vt j. eo. l. ſi. circa princ. & de pœn. l. ultimū. ſed cōtra. C. eod. l. ad cōmentarienſem. quare melius dices ſupplicio ſ. quo erat afficiendus accuſatus: ut ibi dicit: ſiue ſit princeps carceris, ſiue ab eo præpoſitus: vt d. l. & ſic hæc ſecundum illā. Alii dicūt ibi aufugit unus: hic plures. Alij dicunt, quòd ibi uilis perſona: hic non uilis erat cuſtos.

r Animaduertendum. expone ut ſu. ea. l. uer. ſupplicio.

s Deſidiam. quæ non ſit lata culpa.

t Cuſtodiam. id eſt, ſi is, qui cuſtodiebatur euaſerit pagani cuſtodiam, alias cuſtodia i qui cuſtodiebatur à pagano. & ſic uſque hic de milite cuſtode dixit: uel hucuſq; de officiali. hic non erat, uel miles, uel officialis,

cui fuit cuſtodia commiſſa. & facit ſup. eod. l. carcerl. inf eo. l. fi. & ſup. de termino mot. l. ij. & inf. de pęn. l. aut facta. §. fi. & C. de ſica. l. cum qui.

N eos qui. 5. Plures erant capti, & in una turri ſecluſi. Iſti capti fecerunt conſpirationem, ut rupto oſtio carceris, uel fracto muro fugerent. ſi hoc conſtat præſidi, faciet eos arctius cuſtodiri, & puniet eos ob hoc: licet non uideantur culpabiles etiam de delictis de quibus erãt accuſati: & ille captorum, qui hoc manifeſtabit, releuabitur à pœnis impoſitis alijs captis. Franciſc.

Conſpirauerint. id eſt, ſe inuicē ſub ſilentio adſtrinxerint, ut probatur in fra. Azo.

Cuſtodiendum eſt. in lib. R. Cuſtodiendum eſt: in lib. Bal. ſtatuendum. & facit ſup. de eſtra. l. j. in prin.

Impacti. immiſſi, uel impulſi. ſic ī. ad legem Aquil. l. quemadmodum. §. ſecundo.

d Puniendi ſunt. non aperit qua pęna, ſed uidetur ſe referre ſe ad pęnam eius criminis, pro quo erat ibi, ut ſic habeatur pro confeſſo: ad quod eſt in auth. de col. §. prohibemu. col. ix.

e Releuandos. à pęna, ſi de illis erãt: uel id eſt, à præſtatione munerum. ſi milis expoſitio C. de fal. mon. l. j. §. j. & C. de deſer. mili. l. j. lib. xii. Item not. parci ſe offerenti. ſic C. ad legem Iuli. maie. l. quiſquis. in fi. ꝧ. ad legem Iul. de ambitu. l. j. & inf. de re mil. l. milites agrū. §. pe. & C. de pę. iud. authen. nouo iure. Nec obſt. ꝧ. de pę. l. aut damnum. §. ſolent. quia hic non ad pęnam erant in carcere, ſed ad cuſtodiam.

† Sic in P. Fl. Haloan. ſcripſit, perdita. porro pdita hoc loco interpretatur, id eſt, procul data, ſeu ablegata, aut deſerta.

† ſic inf. ea. l. §. nã & ſi. & infra, de re mil. l. mili. §. irreuerēs. uerſ. ſi uilem.

Idem lib. vj. de cognitionibus. XIII.

IN eos, qui cum recepti eſſent in carcerem, cōſpirauerint, [a] ut ruptis uinculis, & effracto carcere euadant, amplius, q̃ cã ex qua recepti ſunt, repoſcit, conſtituendū eſt. [b] & quamuis innocentes ex eo crimine inueniant, pp q̄d impacti ſunt in carcerē: tñ puniendi ſunt. [d] Eos uerò, qui cōſpirationē eorum detexerint, releuandos. [e]

Herennius Modeſti. lib. iiij. de pœnis. XIIII.

NOn eſt facilè tyroni [f] cuſtodia credenda. nã ea † prodita, [g] is culpæ reus eſt, qui eam ei commiſit. [h] Nec uni, ſed duobus [i] cuſtodia cōmittenda eſt: qui ſi negligētia amiſerint, pro mō culpæ uel [k] caſtigantur, uel militiam mutant. † Quòd ſi leuis perſona cuſtodiæ [l] fuit: caſtigati [m] reſtituuntur. Nam & ſi miſeratione cuſtodiam quis dimiſerit, [n] militiam mutat. Fraudulenter autem ſi fuerit uerſatus in dimittenda cuſtodia: vel capite [o] punitur, uel in extremū gradum militię datur. Interdū † uenia datur. Nam cum cuſtodia ſimul cum altero cuſtode fugiſſet: alteri uenia data eſt. Sed ſi cuſtodia ſe interfecerit, uel præcipitauerit: militis culpæ adſcribitur: id eſt, caſtigabitur. Quòd ſi ipſe cuſtos cuſtodiam interfecerit, † uel præcipitauerit, homicidij reus eſt. Ergo ſi caſu cuſtodia [p] defuncta dicatur: teſtationibus id probãdum eſt: [q] & ſic uenia dabitur. Solet præterea amiſſa culpa cuſtodia, [r] ſi tñ interſit eam apprehendi, tp̄s cauſa cognita militi dari ad eam requirendam, applicito [s] ei alio milite. Quod ſi fugitiuum [t] domino reddendum prodiderit: ſi facultates habeat, domino pretium reddere iuberi, Saturninus probat.

N On eſt facile. CASVS. Tyroni. i. nouo militi non debet tradi cuſtodia alicuius, & qui tradidit, punitur. Itē uni nō debet tradi cuſtodia, ſed duobus, & ſi non bene cuſtodierunt, puniuntur ſecundum qualitatem delicti. & ſi cuſtos eſt leuis perſona, caſtigatus reſtituitur: ſi autem cuſtos miſericordia ductus dimiſit cuſtoditum, repellit̃ cuſtos à militia. ſi aũt fraudulenter dimiſit, grauius punit. Item ſi unus cuſtos fugit cũ capto, alter cuſtos non punit. ſi aũt captus ſe occidit, caſtigat̃ cuſtos, quaſi hoc debebat ꝓuidere. ſi aũt cuſtos occidit captum: vt homicida punitur. ſi aũt captus deceſſit: hoc debet probari & abſoluitur cuſtos. Item ſi captus fugit, & cuſtos uult eū apprehendere: aſſignatur ei tempus à iudice, intra quod inquirat: & dabitur ſocius, qui cum eo uadat. Item qui ſeruum alicuius fugitiuum iuſſu magiſtratus cuſtodiebat, & dimiſit eum fugere: condemnabitur cuſtos ad æſtimationem ſerui domino dandam. Fr. Ac.

f Tyroni. id eſt, nouo militi. fortè qa uagantur tunc, uel nimium ſunt curiales: vt C. de tyronibus. l. j. & fi. hoc aũt fallit ſi eſt diligens: itē ſi alij deficiunt: uel talis ſit cōſuetudo: vt inf. de decur. l. generaliter. §. ſpurios. & l. non tantū. §. fi. & C. qui ętate. l. ſecunda. libro decimo. & ideo dicit facile. Acc.

g Prodita. id eſt, data.

h Commiſit. ſic ſup. de offi. præſi. l. diuus. in fin. & pro ſoc. l. ſi ad quod, ſo ſi. maxime ſi eſt cōmentarienſis hic, qui præpoſuit: vt C. eod. l. ad commentarienſem.

i Sed duobus. ſic C. de teſti. l. iuriſiurandi.

k Vel. pro id eſt, [1] ne ſit cōtra ſup. eo. l. milites: ubi dicit caſtigandum eum, & in deteriorē militiã dãdū. & facit C. de off. præfec. præt. orien. l. ſi quos.

l Cuſtodiæ. i. cuſtodis: vt C. eo. l. ad cōmentarienſem. uel id eſt, cuſtodita perſonæ.

m Caſtigati. ſcilicet cuſtodes.

n Dimiſerit. ut Inſt. ad legem Aql. §. fi.

o Capite. ſi taliter erat puniendus incarceratus: vel aliter ut dixi ſup. eod. l. milites.

p Cuſtodia. id eſt, cuſtodita perſona.

q Probandum eſt. à cuſtode: & eſt contra ius cõe ſm M. quod primo culpa deberet probari contra eum: ſed & ſpeciale. ideo quia ſpeciale officium ſuū erat cuſtodire. ſic & in argentarijs eſt: vt ſup. de eden. l. ſi quis ex argentarijs. §. n. ubi plene dixi. & facit C. de teſti. l. ij.

r Cuſtodia eſt. i. cuſtodita perſona.

s Applicito. i. dato ei alio milite, ut ſecum uadat.

t Fugitiuum. ſeruū, qui à magiſtratu debet detineri: quod hic faciebat per cuſtodē: vt ſup. de ſer. fugit. l. j. §. unuſquiſque. ſed hic perdidit. i. recedere permiſit: quare emẽdat, ſi habet unde.

† Alexan. hic in apoſt. ad Bar. dicit hunc text. nedū ſingul. ſed ſingulariſſimum ad hoc, quòd cuſtos carceris non tenetur de facto ſui ſocij: & hoc ideo, quia iuſte erat de ſuo ſocio confiſus. quod eſt notandum pro tu is caſtellanis. Bol.

† In Pan. Fl. non eſt, uel præcipitauerit.

[1] Vel pro id eſt, Mã. in Gl. Exeo. §. Et proprium. in uer. uel cãmera.

TITVLVS IIII.

AD LEGEM IVLIAM MAIESTATIS. †

† Hęc olim fuit Cornelia, & à Cic. cōtra Piſ. lex Cornelia maieſtatis uocat. Vide locū illum Cice. Porro elegans maieſtatis dſcriptio extat apud Oui. lib. v. Faſtor.

† Dictum eſt ſupra in genere de publicis iudicijs: nunc ſequitur in ſpecie. & primo incipit dicere de criminibus grauioribus.

Primò ponit comparationem criminis læſæ maieſtatis. Secundò diffinitionem. Tertiò in quibus contrahitur crimen læſæ maieſtatis. Secunda ibi, maieſtatis autem. Tertia ibi, Quo tenetur it. uſque ad §. hoc crimine. qui eſt infra eod. leg. iiij. nec indiget ſummarijs. h. d.

Proximũ. CASVS. Primo dicit φ crimen læſæ maieſtatis eſt proximũ, ſiue ſimile ſacrilegio. Secundo dat exempla multa de crimine læſæ maieſtatis. dicit et quoſdam caſus, in quib. non habet locum hoc crimen. & hoc dicit hæc lex, cum ſeq. uſque ad l. famoſi. Franc.

Vlpianus lib. vij. de offic. proconſulis. I.

PRoximum † ſacrilegio crimẽ eſt, quod maieſtatis dr̃. Maieſtatis aũt crimen eſt illud, quod aduerſus populum Romanũ, uel aduerſus ſecuritatem [a] †. eius committitur: quo tenetur is, cuius opera dolo malo conſilium initum erit, quò obſides iniuſſu [b] principis interciderint: [c] quo armati hoĩes cum telis, lapidibusve ĩ urbe ſint, [d] conueniantue aduerſus rempublicam: † locave occupent, uel templa: [e] quove cœtus, [f] conuentusue fiat, hominesue ad ſeditionem cõuocentur. cuiusue opera, & conſilio dolo malo conſilium initum erit, quò quis magiſtratus populi Romani, quiue imperium, poteſtatemue habet occidatur: quoue quis ꝯ rẽpublicam arma ferat: quiue hoſtibus populi Romani nuntium, literasue miſerit, ſignumue dederit, feceritue dolo malo, quo hoſtes populi Romani conſilio iuuentur aduerſus rẽpublicam: quiue milites [g] ſolicitauerit, concitaueritue, quo ſeditio, tumultusve aduerſus rempublicam fiat.

Idem lib. viij. diſputationum. II.

QVive de prouincia, cum ei ſucceſſum eſſet, non deceſſerit: † [h] aut qui exercitum deſeruit: aut priuatus ad hoſtes profugit: quiue ſciens falſum conſcripſit, uel recitauit in tabulis [i] publicis. nam & hoc [k] capite primo legis [*] maieſtatis enumeratur.

Martianus lib. xiiij Inſtitutionum. III.

LEx duodecim tabularum, iubet eum, qui hoſtem [l] concitauerit, [m] quiue opem hoſti tradiderit, capite puniri. Lex autem Iulia maieſtatis præcepit eum, qui maieſtatem publicam læſerit, teneri: qualis eſt ille, qui imbellis ceſſerit, [n] † aut arcem non tenuerit, [o] aut caſtra conceſſerit. [p] Eadem † lege tenetur & qui iniuſſu principis bellum geſſerit, delectumue [q] habuerit, exercitum comparauerit: [r] quiue cùm ei in prouincia ſucceſſum eſſet, exercitum ſucceſſori non tradiderit: [s] quiue imperium, exercitumue populi Romani deſeruerit: quiue priuatus pro poteſtate magiſtratuue, quid ſciẽs dolo malo geſſerit: [t] quiue quid eorum, quæ ſupraſcripta ſunt, facere curauerit.

Scæuola lib. iiij. regularum. IIII.

CVi uſque dolo malo iureiurando quis adactus erit, quò aduerſus rempublicam faciat: cuiusue dolo malo exercitus populi Romani in inſidias deductus, hoſtibusue proditus erit: factumue dolo malo cuius dicetur, quo minus hoſtes in poteſtatem populi Romani ueniant: [u] cuiusue opera dolo malo hoſtes populi Romani cõmeatu, armis, telis, equis, pecunia, aliaue aliqua re adiuti erunt: [x]

---

† In quantum Bart. hic l j. co. loquitur de ſecuritate ambaſiatorũ, qui nõ debent offendi etiã miſſi ab hoſtibus: ego addo ad hoc gl. uidendam in cap. j. §. itẽ circa. in uerbo, ambaſiatores. de can. in pragma. ſanc.

† Securitas quid ſit, uide ex Budæo.

[s] Quæ, nã hæc ſit ſecuritas, à Budæo diſcas in anno. poſter. hæc non ab Accur. errat enim tota uia.

† Huc pertinet exẽplũ quod tractat Cicero libro ij. de inuen. de cõſtitutione diffinitiua differena & l particio. orato.

[a] Securitatem. i. eos qui acceperint ſecuritatem, ne uexarentur à populo Romano: vel. i. eos qui coierunt ſecuritatem cum eo.

[b] Iniuſſu. i. ſine permiſſu.

[c] Interciderint. i. fugerint.

[d] In urbe ſint. Romana, per excellentiam: vt Inſtit. de iu re natu. §. ſed ius. non ergo in alijs ciuitatibus: ar. infra, ad legem Iuliam pecul. l. iiij. in fi. & ſupra de furt. l. ob pecuniam.

[e] Vel templa. facit ſup. de co. illi. l. ij. & C. de hæret. l. iij. & de ijs qui ad eccle. confug. l. denuntiamus.

[f] Cœtus inf. ad legem Iuli. de ui pu bli. l. qui cœtu. Acc.

[g] Milites. populi.

QVive de prouincia.

[h] Non deceſſerit. poſt quinquaginta dies: vt C. ut omnes tam ciui. quàm militares. l. j.

[i] In tabulis. in læſionem publicam.

[k] Et hoc. ſcilicet genus falſi.

LEx duodecim tabularum.

[l] Hoſtem. populi Romani.

[m] Concitauerit. ſ. contra rempublicam.

[n] Ceſſerit. id eſt, retro ceſſerit, aut uictoriam hoſtibus dederit.

[o] Tenuerit. aliquis priuatus contra publicam quietem in confinibus, quod non licet: vt C. de fundis limi. l. ij. lib. xi. uel dic tenuerit non reddendo principi petenti, cum ab eo habuerit in cuſtodiam.

[p] Aut caſtra conceſſerit. ſcilicet hoſtibus, quæ pro Imperatore cuſtodiebat: vel id eſt milites de caſtris ſuis, aliquis magiſter militum ad alterius magiſtri militum caſtra miſerit, & cõceſſerit ſine iuſſu Imperatoris: vt C. de re mili. lib. xij. l. contra rempublicam.

[q] Delectumve. id eſt, electum de alijs habuit magiſter puta militum. nam neminem ſine iuſſu principis poteſt eligere militem: vt C. de re milita. l. neminem. lib. xij. & C. de offi. magiſtri offic. l. iubemus.

[r] Comparauerit. id eſt, præparauerit ſine iuſſu pricipis.

[s] Non tradiderit. id eſt, dimiſerit. Ac.

[t] Geſſerit. hoc dic ut inf. de fal. l. qui nomine.

[u] CVius. Venĩãt. ſic infra, de pœn. l. Metrodorum.

[x] Adiuti erunt. id eſt,

† Decedere. eſt ſucceſſori cedere. Bud. hic. alias eſt, deceſſit.

[*] Aliàs leſæ.

• In P. Flo. arcem tenuerit. quam lectionẽ & ipſe Accu. agnoſcit. Aliàs Hoſtemve arcere tenuerit, aut caſtra &c.

† Nota quòd ille, qui præparat exercitũ ſine iuſſu ſuperiorũ, incidit in l. Iul. maieſt.

utve ex amicis hoſtes populi Romani fiant: cuiuſue dolo malo, opera factum erit, quo rex exteræ nationis, [a] populo Romano minus [b] obtemperet: cuiusue opera dolo malo factum erit, quò magis obſides pecunia, iumenta hoſtib. populi Romani dentur aduerſus rempublicã. † Itẽ qui confeſſum in iudicio reũ, [c] & pp hoc in uincula coniectum emiſerit.

Hoc crimine liberatur [d] eſt a ſenatu, qui ſtatuas Imperatoris reprobatas [e] cõflauerit.

Martianus lib. v. regul. V.

NOn cõtrahit crimẽ maieſtatis, qui ſtatuas Cæſaris uetuſtate corruptas reficit. [f] Nec qui lapide iactato [g] incerto, [h] fortuitò ſtatuã attigerit, crimen maieſtatis cõmiſit: & ita Seuerus & Antõ. Iulio Caſsiano reſcripſerũt. Idem Põtio reſcripſerũt, non uideri contra maieſtatem fieri ob imagines Cæſari nondum conſecratas, [i] uenditas.

Venu. Saturninus lib. ij. de iudicijs public. VI.

QVi ſtatuas, aut imagines Imperatoris iã [•] conſecratas [k] cõflauerint, aliudue quid ſimile admiſerint, * lege Iulia maieſtatis tenentur.

Certæ perſonæ hac, & ſeq. l. enumeratæ licet non admittãtur ad accuſatiõẽ in reliquis criminibus, tamen admittuntur in crimine læſæ maieſtatis. h. d.

Modeſtinus lib. xij. pandectarum. VII.

FAmoſi, [l] qui ius accuſandi non habent, [m] ſine ulla dubitatiõe admittunt ad hanc accuſatiõẽ, ſed & milites, qui cauſas aliàs dẽfendere nõ poſſunt. [n] Nã qui pro pace [o] excubant, [p] magis, magisq; ad hãc accuſatiõẽ admittendi ſunt. Serui quoq; deferentes [q] audiunt, & qui dem dños [r] ſuos, & liberti patronos. [s] Hoc tñ crimen à iudicibus non in occaſionẽ ob principalis maieſtatis uenerationem habendum eſt, ſed in ueritate rei Nã & perſona ſpectanda eſt, an potuerit facere: [t] & an antè quid [u] fecerit, & an cogitauerit, [x] an ſanæ mentis fuerit: nec lubricum linguæ [y] ad pœnam facilè trahendum eſt. Quã quam enim temerarij digni pœna ſint, tñ ut inſanis illis parcendum eſt, [z] ſi non tale ſit delictũ, qđ uel ex ſcriptura legis deſcendat, uel ad exemplum legis uindicandum ſit. † Crimine maieſtatis facto uiolatis uel ſtatuis, uel imaginibus, maximè exacerbatur [a] in milites.

Bona damnatorum ex hoc crimine uadunt ad filios eorum: aliàs ad fiſcum. h. d. Fran. Acc.

Papinianus lib. xiij. reſponſorum. VIII.

IN quæſtionibus læſæ maieſtatis & mulieres [b] audiuntur. Coniurationem denique † Iulia Sergij Catilinæ mulier detexit, & Marcum Tullium conſulem in iudicium eius inſtruxit.

Hermogenianus lib. v. iuris epitoma. IX.

---

† Iſte tex. eſt menti tenẽdus ſecũdũ Bar. hic ad hoc quod eximens captum condẽnatum, uel condẽnãdum, cũ eſſet cõfeſſus crimẽ: talia eximens incidit in legẽ Iuliã maieſt. Bolo.

• Veluti lapidibus impetierit quod ſtatuis Constantini cõtegiſſe Chryſoſt. in concionibus ad populum Antioc. refert.

† Crimen, in P. F.

† Budæus iñ poſter. anno. Fuluia legendũ cenſet. & paulo poſt in Indiciũ, non autem in iudicium.

id eſt, auxilium habuerunt.

a Exteræ nationis. ex Boccus. lo. uel Iugurtha.

b Minus. i. non.

c Reum. de alio crimine, uel dic de hoc læſæ maieſtatis. & facit ſup. ut. j. l. ſi confeſſus.

d Hoc crimine liberatus eſt. ut nec dicatur incidiſſe: ſed tñ extraordinariè põt puniri, qui facit: vt arg. ſup. de acquir. pol. l. fundi.

e Reprobatas. id eſt ſine permiſſu factas: vt C. de ſtat. & ima. l. penul. & l. fi.

f NOn contrahit. Reficit, arg. de ſep. uio. l. ſepulchri detenorem. Accur.

g Iactato. In certum locum proiecis, ſed fortuito attigit ſtatuam. ar. ſ. de iniur. l. ſi cũ ſeruo

h Incerto. ſ. loco.

i Conſecratas. aliàs ſecus: vt j. l. proxim. & facit C. de fur. l. ſi nondũ. & j. de poll. l. ij. §. fi. A.

k QVi. Conſecratas. aliò qui aliud erit: vt ſup. l. proxi.

l FAmoſi. CASVS. Numerat quaſdam perſonas, quæ poſſunt de hoc crimine accuſare, quæ aliàs nõ poſſũt accuſare. ſecundo dicit, quòd iudices de hoc crimine cognoſcentes cum deliberant in hac cã, iudicent, & inſpiciant perſonam accuſati, an potuerit hoc crimen commiſiſſe: & an ſimile quid ecerit, aut cogitauerit: & an ſanæ mentis fuerit. ultimo dicit, quod ſi milites deſtruant ſtatuas, uel imagines principis grauiter ſunt puniendi, & plus quã priuati. Franc.

l Famoſi. i. infames.

m Non habẽt. ut ſ. ne. ij. l. qui accuſare. & facit in e. ti. l. mulierem.

n Non poſſunt. ut d. l. qui accuſare. & facit in eod. ti. l. mulierem. Acc.

o Pro pace. i. ut populus habeat pacem.

p Excubant. id eſt, uigilant.

q Deferentes. i. accuſantes.

r Dominos ſuos. ut ſ. de iu di. l. uix.

s Patronos. ut C. qui acc. nõ poſ. l. pe. & C. eo. l. pe. in fin.

t Fecerit. ad hoc ſup. de dolo. l. hæredibus. in fi. & l. ſeq.

u Quid. ſ. ſimile. ad qđ ſ. de accuſa. l. ſicut. §. iiſdem.

x Cogitauerit. ad hoc C. eo. l. quiſquis.

y Linguæ. ſic C. quibo. cede. poſ. l. ij. ſed ar. contra C. de epiſ. & cle. l. omnes qui. §. fin.

z Parcendum eſt. aut ergo uerbis tantũ contra principem delinquitur: & tunc ſi ex leuitate, uel furore, parcitur. ſi ex iniuria: tũc ad principẽ remittatur: vt hic, & C. ſi quis Imperatori maledixerit. l. j. ſi autẽ factos ſi ex ſcriptura legis: vt quia ſit de capitulis dictis ſ. e. l. j. ii. & iii. tenetur. Si autẽ ex ſententia, tũc idẽ: vt hic, & ſu. eo. l. q ſtatuas. & ar gu. j. de parri. l. iij. in fin. Alij exponũt ſcripturã, ut qa famoſum libellum de principe ſcripſit, ex ſentẽtia, uel qa ſine ſcriptura famoſum carmen de eo facit, p quibus ſ. de iniur. l. lex Cornel. §. fin.

a Exacerbatur. aliàs exercebãt milites: quia audaciores. aliàs exercebatur in milites. i. per milites, & ſic idem ſenſus. uel. i. maximè puniebant ſ. actus milites. Alij dicũt hic loqui de ſtatuis multũ, qui ſunt iuxta latus principis: ut C. eo. l. quiſquis. in prin. & tũc in milites. i. contra milites, quibus frequenter inuidẽt populares: ut C. de ſtatu. l. fin. ſed non placet: quia non niſi pro ſtatua principis iã conſecrata agẽ hoc crimine: ut ſup. eo. l. qui ſtatuas. itẽ dic dñiam inter ſtatuã & imaginem: vt not. C. de ſtat. & ima. in rubric.

b IN quæſtionib. Mulieres. vt ſ. de ac. l. mulierem. Ac.

Eorum.

EOrum, qui maieſtatis crimine dãnati ſunt, libertorũ bona liberis damnatorum cõſeruari, diuus Seuerus decreuit & tunc demum fiſco uindicari, ſi nemo damnati liberorum exiſtat. [a]

Idem lib. vj. iuris epitomarum. X.

MAieſtatis crimine accuſari [b] põt, cuius ope, conſilio, dolo malo, prouincia, uel ciuitas hoſtibus prodita eſt.

Morte rei extinguitur crimen: excipitur crimen læſæ maieſtatis, ſcilicet perduellionis: nam in alijs capitulis hoc dicit.

Vlp. lib. viij. Diſputationum. XI.

IS, qui † in reatu [c] decedit, integri ſtatus decedit. Extinguitur enim crimen mortalitate, niſi quis fortè maieſtatis crimine reus fuerit. Nam niſi hoc crimen [d] a ſucceſſoribus purgetur: hæreditas fiſco uindicatur. Planè non quiſquis Iuliæ maieſtatis reus eſt, in eadem cõditione eſt: ſed qui perduellionis [e] reus eſt, hoſtili animo aduerſus rẽpublicã, [f] uel principẽ animatus. Cæterum, ſi quis ex alia cã legis Iuliæ maieſtatis reus ſit, morte crimine liberaſ.

TITVLVS V.

AD LEGEM IVliani de adulterijs coercendis, & ſtupro. [a]

Continua titulum: quia crimen adulterij eſt crimen grauius: quia omne crimen committitur extra corpus: fornicatio uerò committitur in corpus, ut infra, ad legem Corne. l. ſextæ. circa finem. Ideo ponitur hic titulus ad legem Iuliam de adulterijs. h. d. Bar.

Vlpianus li. j. de adulterijs. I.

HAec lex lata ẽ a diuo Augusto. [g]

Idẽ lib. viij. Diſputa. II.

---

[a] EOrum. Exiſtat. imò prima fronte fiſco: ut C. de bo. lib. l. j. & ff. de interd. & relega. l. iiij. quæ ſunt contra. Sol. hic in alijs capitulis: ibi contra principem uel rem pat. ff. l. fi. uel hic de æquitate: ar. ff. de bo. dam. l. fi. Alij ut Hug. dicunt quod hic decapitatur: in contrarijs deportatur, uel relegatur. ar. in auth. de man. prin. §. oportet. coll. iij: hoc non placet, quia & iſte perdit libertatem: ut ff. de pœn. l. qui ultimo. Et plenius dic, ut in contrariis not. prima placet. & ſecundum hoc intelligit Inſt. de hær. ab inteſt. §. per contrarium, & facit ſ. de iure pat. l. eum & ad Treb. l. ſi patroni in princ.

MAieſtatis. CASVS. Qui commiſit dolum, uel opem dedit ut prouincia, uel ciuitas proderetur hoſtibus, poteſt accuſari hoc crimine. Franc.

[b] Accuſari. aliàs eſt appellari: & tunc expone appellari, id eſt, accuſari.

IS, qui. CASVS. Accuſatus de aliquo delicto ſi interim decedat extinguitur delictum, niſi de crimine læſæ maieſta. eſſet accuſatus. nam accuſato de crimine hoc, niſi hæredes eius probent de purgatione, bona defuncti ad fiſcum ibunt, & hoc eſt tantum in duobus capitulis læſæ maieſtatis. Franc.

[c] Is qui in reatu. quocũq;: ut ſ. de do. l. poſt cõtractũ.

[d] Nam hoc crimen. præmitte niſi. & facit ff. de iure fiſ. l. res quæ. in fi. & C. e. l. fi: & pe. & Inſt. de hære. quæ ab inteſtato §. per contrarium & C. de hære l. iiij. §. præterea. uer. in mortem. & ſ. de accuſ. l. ex iudiciorum. & ff. ad Turp. l. in ſenatus, §. ſi propter. & ſ. de do. l. donationes. §. fi. & C. de bo. eor. qui mor. ſi cõ. l. fi. & de bo. dam. l. fi. in fi. & Inſt. de pub. iud. §. publica.

[e] Perduellionis. id eſt, criminis maieſtatis: ideo ſic dicti, quia per duellum probatio recipitur, quod non eſt aliàs ſecundum quoſdam, uel uerius ideo, quia perduelles dicuntur hoſtes: ut infra, de uerborum ſignifi. l. quos nos.

[f] Rempublicam. hæc continet multa: ut patet ſupra, eodem, lege prima, & iij. & iiij. in quibus aliqua ſunt ad hæc pertinentia: alia non, ſed ſimpliciter maieſtatis: non uerò perduellionis.

† Alexan. hic in additio. ad Bat. quæritan corpus mortuum pendẽte diſceptatiõe criminis, de quo accuſatus erat, debeat mitti ad furcas prout niuus uenitebat, mittendus: & refert ipſe Bald. in l. ij. C. qui teſt. face. poſ. dicens hoc eſſe in arbitrio iudicis. & ad iſtud tandẽ dat multas remiſſiones. Ego ultra eum adduco Ange. in §. interdum. Inſt. de hæ. quę ab inteſt. defe. ſuper not. qui di cit iudi. in hoc errare dũ mittunt cadauer ad furcas ſed dicatis tamẽ quod illud eſt tolerabile per ea quæ no. in ar. in can. muli. xv. q. j. & in l. j. C. ad legem Iu. te pe. ſ. ad terrorẽ delinquentium, & in exemplũ hoc poteſt fieri.

† In hunc locum uide Cic. in Orat. pro C. Rabirio perduellionis reo.

AD LEGEM IVLIAM DE ADVL.

[a] *Cuius præcepta traduntur ſupra. de minor. l. auxilium. §. fin. & eſt enormius alijs: cum omne peccatum eſt extra corpus, niſi fornicatio, ſecundum Apoſtolum, hinc eſt, quòd non licet tranſigere: ut C. de tranſact. l. tranſigere. & ideo de hoc præmittit: & dic ad legem Iuliam, ſcilicet ſupplẽdam, interpretandam, & emendandam, ſunt leges huius tituli. Azo.*

[a] Et ſtupro, uerba hæc non ſunt in P. Fl.

HAec lex. CASVS. Primò dicit à quo hæc lex Iulia ſit lata. Secundo dicit. Si muliere ante denuntiationem ſibi factam nupſit ſecundo: debet adulter prius, quàm ipſa accuſari, & damnari. Tertio dicit: ſi maritus de adulterio accuſauit: amodo amplius accuſare non poteſt. Quartò dicit: certum capitulum eſt factum circa lenocinium. punitur enim uir, qui pretium accepit ab adultero uxoris ſuæ, puta a ſcholari. Item punitur, qui uxorem ſuam inuenit in adulterio, & eam retinuit. Item punitur, qui ſcit uxorem ſuam cum alio iacere, & hoc patitur. Quintò dicit, maritus Bertæ accuſabat ſcholarem de adulterio cum Berta commiſſo. ſcholaris obijcit, quòd uir fuit leno eius: nõ excuſat per hoc ſcholaris: ſed ſi ſcholaris uult uirũ de hoc accuſare, nõ põt nunc: cũ ſit ipſe accuſatus. Itẽ ſi uir accuſat uxorẽ ſuam de adulterio, & uxor obijcit quòd uir fuit leno: & de hoc eum accuſat: non excuſatur per hoc uxor. punierit tamẽ uir ob hoc: imò etiam ſine accuſatore poterit iudex punire de lenocinio. Extraneus autem a uiro Bertæ accuſatus de adulterio, interim non poteſt lenocinij crimẽ obiicere accuſantis nec ex hoc punietur uir & h. d. hæc lex & pars ſeq.

Si ſimul. In accuſatione adulterij præfertur uir patri mulieris: adeo quòd ſi pater libellum accuſ. dederit: & uir nunc ueniat accuſare uolens: præferatur uir, ſi prius non fuerat negligens, ſed ſe præparabat. de alijs autem excepto uiro, & patre mulieris accuſare uolentibus præfertur idonejor iudicis arbitrio eligendus. Item bene dixi uirum præferendum patri mulieris: niſi pater probet uirum mulieris infamẽ: aut probet quod colludere uult, nam his caſibus præfertur pater. & h. d. hic §. cum l. ſeq. Fr. Ac.

[g] Auguſt. alias à diuo Auguſto. aliàs ab Octauiano Auguſto: uel Caio Auguſt. ſed ſi lata eſt ab Octauiano Auguſto, uel ab aliquo iſtorum duorum: cur ergo dicitur Iulia? Reſpõ. quia primo Iulius Cæſar eam induxit: ſed non perfecit. Caius perfecit, & maluit eam nominare nomine auunculi ſui Iulij: ut ſup. de origine iur.

[s] Huius nominis rationẽ uide apud Ant. Aug. li. 3. Emẽ. cap. 8.

iur.l.ij.§. deinde Caius. uel dic eſt originaliter a Caio traditam: ſed eam nominari Iuliam a ſuo auunculo, qui primus fuit Imperator: ut in authen. ut præpo. no. Impe. ibi, ſine etiam tertia &c. col. iiij. ut in authen. ut liberti decætero. §. ſancimus. col. vj.

Sine accuſatore. ſpeciale. ſic C. de epiſco. & cler. ſi quis in hoc. Idem in crimine ſoſpect. tut. ut ſu. de ſuſpect. tut. l. tutor quoque. §. præterea. Idem in charta falſa: ut C. de probatio. l. penultima. Idem in teſtibus ut C. de teſtibus. l. nullum. Idem in caſumniatore: ut C. de calumnia. l. ſ. & ff. de bonis liberto. l. qui cum maior. §. ſi libertus. Idem in falſo: ut C. de falſ. l. ubi. ſed nos dicimus, quòd ibi fuit principaliter accuſatio de falſo inſtituta. Idem in notorio ut C. de accuſation. l. ea quidem. ſed regulariter contra: ut infra, de muneribus & honor. l. reſcripto. §. ſi quis accuſatorem. Item quæro, an quod ſic dicitur, ut puniatur ille, contra quem excipitur: ſit in crimine falſi. & ſimilibus, ut excep. repulſus puniatur. Reſpon. non. & poteſt eſſe ratio ſecundum H. quia per exceptionem lenocinij tollitur accuſatio lenocinij: ſed per exceptionem falſi nõ tollitur accuſatio falſi.

EX lege Iulia ſeruatur, ut cui neceſſe ſit ab adultero icipere, quia mulier ante denuntiationẽ nupſit: nec aliàs ad mulierẽ poſsit puenire, niſi reũ [a] peregerit. Peregiſſe aũt nõ alias q̃s uidet, niſi & condemnauerit. [b]

Marito.[c] iure mariti accuſãti illa pſcriptio objicitur, Si nõ legẽ pdidiſſe dicatur ob hoc, q̃d aggreſſus accuſationẽ adulterij, deſtitit Lenocinij q̃dem crimine lege Iulia de adulterijs pſcriptum eſt: [d] cùm ſit in eundem maritum pœna ſtatuta, qui de adulterio uxoris ſuæ q̃d acceperit: Item in eum, qui in adulterio deprehẽſam retinuerit. Cæterum qui patitur uxorem ſuam delinquere, [e] matrimoniumque ſuum contemnit, quique contaminatione [f] non indignat: pœna adulterij nõ infligitur. [g] Qui hoc dicit, [h] lenocinio mariti ſe feciſſe: releuare quidẽ uult crimen ſuum: ſed non eſt huiuſmodi compenſatio admiſſa. [i] Ideo ſi maritum uelit reus [k] adulterij, lenocinij reum facere, ſemel delatus, [l] non audietur.

Exceptio lenocinij oppoſita a muliere inter reos recepta maritum nõ repellit, ſed eum puniri facit: ſed ſi abycitur ab extraneo, nihil importat. h. d. Diuiditur in quatuor partes. Primò ponit unum dictum. Secundò illationem ex dicto. Tertiò determinat unam quæſtionem dependẽtem ex prædictis. Quartò ponit aliud dictum. Secunda ibi, Lenocinium. Tertia ibi, Vnde q̃ri poteſt. Quarta ibi, Extraneus. Bartolus.

Si publico iudicio maritus uxorẽ reã faciat: an lenocinij allegatio repellat maritũ ab accuſatione? Et putẽ nõ repellere. [m] Lenociniũ igit mariti ipſum onerat, nõ mulierẽ excuſat. Vnde quæri põt an is, qui de adulterio cognoſcit, ſtatuere [n] in maritũ ob lenociniũ poſsit? Et puto poſſe. Nã Claudius Gorgus uir clariſsimus uxorẽ accuſans, cùm detectus eſſet uxorẽ in adulterio deprehenſam retinuiſſe: & ſine accuſatore [o] lenocinij damnatus eſt a diuo Seuero. Extraneus aũt nequaquam lenocinium objiciens poſtea, quã reus factus eſt, ſe releuabit, nec maritum [p] pœnę ſubijciet.

Maritus præfertur patri uxoris ſuæ ad accuſandum de adulterio uxoris ſi non fuerit negligens ad cauſam inſtituendam & proſequendam. h. d.

Si ſimul ad accuſationem ueniant maritus & pater mulieris: quem præferri oporteat, quæritur. Et magis eſt, [q] ut mari-

a Ex lege. Niſi ceũ. aliàs reum id eſt, cauſam. & aliàs reum.

b Condemnauerit. id eſt, condemnari fecerit: ut ſu. de infa. l. furti. §. mandati. & hoc ideo, quia ſi abſoluitur adulter, prodeſt adulteræ: ſed non nocet condemnatio: ut infra e. l. denuntiaſſe. §. pe.

c Marito. ut C. eodem, l. abolitionem. & infra. ad Turp. l. qui deſtitit. & ĩ. eo. l. quæſitum. & l. miles. §. ſocer. Acc.

d Præſcriptum eſt. id eſt, de eo certum capitulum eſt: ut ſupr. de mino. l. auxilium. §. finali. uel dic, id eſt, exceptio inducitur.

e Delinquere. cum non deprehenderit.

f Contaminatione. ſubaudi, de. Acc.

g Infligitur. in libro B. eſt non, & tunc dic, quòd poteſt excuſare ignorantiam: ut ĩ. eod. l. mariti. & ſic dic cæterum, pro ſed. alij non habent hic nõ: ut quia ſcit committi adulterium: & dices cæterum pro certe. uel dic procedit: ſed ſubaudi &, ut non aduerſetur. & facit ſu. ſolu. mat. l. cum mulier. & C. eo. l. crimen. & l. ita nobis. & ĩ. e. l. mariti. §. i. & ij. & iij.

h Qui hoc dicit. ſcilicet extraneus de adulterio accuſatus a marito.

i Admiſſa. ut ſup. de pu. iu. l. is q reus. & ſu. de in rẽ uerſo. l. ſi filius. ſed argu. cõtra ĩ. e. l. ſi uxor. §. iudex. & §. ſi.

k Velit reus. i. accuſatus extraneus.

l Delatus. i. accuſatus, ut lis ſit conteſtata: ut ĩ. prox. §. in ſi. ſed ante ſic: & uterque punitur.

m Non repellere. ſi nomen uxoris receptum eſſet inter reos, alioqui eſt cõtra: ut ſup. ſol. mat. l. cũ mulier. & ĩ. e. l. ſi maritus. ij. § præſcriptiones. & C. e. l. ita nobis.

n Statuere. ſ. pœnam.

p Nec maritum. imò objicitur: ut C. eod. l. quoniam. quæ eſt contra. Solut. hic extraneus objiciebat lenocinij quæſtionem poſtquam nomen ſuum redactus eſt inter reos: q̃d non licet: ut ĩ. e. l. ſi maritus. ij. §. præſcriptiones. ibi uerò ante. uel aliter lenocinij illius exceptio repellit maritum quolibet accuſato, quia dicatur uxori adulteræ cõſenſiſſe: uel poſt adulterium ipſius factum approbaſſe: ut ibi. & objicitur hæc exceptio, cum ſit peremptoris quãdocũque ante ſententiam forſan: & hic maritus repulſus ſubijcietur pœnæ. Exceptio autem lenocinij q dicat duxiſſe uxorẽ damnatã de adulterio: nõ pdeſt extraneo accuſato, nec nocet marito: aut uxori accuſatæ nõ prodeſt, nocet tñ marito: ut hic diſtinguitur.

q Magis eſt. ad hoc C e. l. quamuis. & ĩ. eo. l. ſi maritus præuenerit. j. in princi. & §. ſ. & arg. C. qui admit. ad bo. poſ. l. ſi. in ſi. Itẽ facit ĩ. de iure fiſ. l. edicto. §. cæterum &c

Hanc legem diffuſè explicat Alex. ab Alexã. li. iiij. Genia. dierũ cap. j.

Per. n. cũ effecto q̃d intelligi d̃bere & pfectionem ſupponit, [illegible] do. plura ad ducens lo gl. Facul. §. ac tã. in uerſ. per perſonas.

Vide hic Budæum.

Bald. in l. falſam. C. ſi ex fal. inſtrumen. poſt Dyn. hanc glo. dicit non reperiri alibi ad hoc, q̃d ſi ſuper falſo deducto per uiam exceptionis fuit pnuntiatũ per iudicẽ, nõ põt ille iudex punire niſi fiat noua accuſatio. quæ glo. quo quo pacto nõ loquitur de pronuntiatione. id cogitabis. Bolog.

tat. & ſup. de dam. infe. l. ſi finita. §. eleganter. Accur.

a Poſſunt. de quibus dicitur C. eod. l. quamuis. licet enim ordinate ponatur: non tamen hic ſeruatur ille ordo. Accurſius.

b Conſtituat. ſup. de accu. l. ſi plures.

f Qui accuſare. nam quidam repelluntur: ut ſ. de ac. l. qui accuſare. uel admittuntur: ut hic. niſi ſit pater uel uir qui accuſare uelit. tunc enim extranei non admittuntur: ut C. eo. l. quamuis. Accur.

g Poſt ſexaginta dies. præſtituuntur autem ad accuſandum adulteriū patrono, patri, & marito ſexaginta dies utiles: poſt quos extranei habent quatuor menſes utiles: & hoc à tempore diuortij: ut infra, eodem, l. in cuius. §. penult. ſed quinquennium continuum uniuerſis ſtatuitur, qui uolūt accuſare. & hoc ex die commiſſi criminis: ut infra, eodē. l. miles. §. adulterij. & C. eodem, lege, adulter poſt quinquennium. & hæc eſt una præſcriptio, ſeu exceptio ſcilicet temporia: alias eſt lenocinij: quod dic ut ſupra, eodē, lege prima. §. lenocinij. Item alia ut ſupra, eodem, lege prima. §. j. Accurſius.

tus præferaſ. Nam & ꝓpēſiore iure, & maiore dolore executū eum accuſationem credendum eſt, in tm̄ ut & ſi pater præuenerit, & libellos inſcriptionum depoſuerit, marito nō negligente, nec retardante, ſed accuſationem parāte, & probationib. inſtruēte, atque muniēte, ut facilius iudicantibus de adulterio probetur: idem ſit dicendum. Sed & quoties alij, qui poſt maritū, & patrē accuſare poſſunt, [a] ad accuſandum proſilierint: lege expreſſum eſt, ut is, cuius de ea re notio eſt, de iuſto accuſatorē ꝯſtituat. [b]

Idē li. ij. de adulterijs III.

NIſi igitur pater maritum, aut infame [c] arguat, aut doceat colludere magis cum uxore, quàm ex animo accuſare: poſtponetur marito.

Viro accuſante, non currūt tēpora patri. utroque differente, utrique currunt tempora. Item accuſanti adulterum, non currunt tempora cōtra adulteram. Item extranei admittuntur poſt accuſationē patris, & mariti: & habent quatuor menſes. h. d.

Idem lib. viij. diſputationum. IIII.

SI maritus præuenerit, accuſareque inſtituerit: tpa non cedunt patri: quia accuſationē inſtituere non pōt. ſic tn̄, ut quoad unus occupat, [d] utriq; tempora cedant. ubi uerò maritus occupauit: reſidua tpa ei, qui occupare non pōt, nō cedant. quod & in eo dici pōt, qui ab adultero, uel ab adultera cœpit. Nam aduerſus eū, aduerſus quem non cœpit, deſinūt ei tpa cedere. [e] Hæc in maritis, & patribus dicta ſunt. Extraneis aūt, qui accuſare [f] poſſunt, accuſandi facultas poſt maritum, & patrem conceditur. Nam poſt ſexaginta dies, [g] quatuor menſes extraneis dantur, ipſi utiles.

Licet extraneus præuenerit accuſare: tamē maritus præfertur, licet mulier ſit abſoluta ab accuſatione extranei. h. d.

Si antè extraneus inſtituerit accuſationem an ſuperueniente marito permittatur accuſatio, quæritur? Et magis arbitror hoc quoquè caſu maritum audiendum, ſi non negligentia [h] ꝓuentus eſt. Et ideò & ſi accuſatione inſtituta, abſoluta ſit mulier extraneo accuſante: tn̄ marito debet permitti reſtaurare accuſationem, ſi idoneas cauſas allegare poſsit, quibus impeditus accuſationem non inſtituerit.

Maritus poteſt accuſare uxorem ſuam de adulterio, quod cōmiſit in primo matrimonio. hoc dicit.

Iulianus libr. lxxxviij. Digeſtorum. V.

NVptam [i] mihi adulterij ream poſtulari poſſe in priore matrimonio commiſsi, dubiū non eſt: cum apertè lege Iulia dē adulterijs coercendis caueatur, ſi quidem uidua ſit, de cuius adulterio agetur: ut accu-

c NIſi. Infamē. q̄ iure mariti non accuſabit: ut infra, eo. l. marito. in fi. ſed iure extranei, cum ſuam iniuriam perſequatur, ut ſu. de accuſa. l. ij. & facit ſup. titu. j. l. famoſi. in princ.

SI maritus. CASVS. Si uir accuſat, non currunt tempora patri mulieris, ſi uterque differt, currit tēpus utrinq;. Itē q̄ accuſat adulterum, nō currit tēp' contra adulterā. Itē ecōtra. Itē poſt patrem, & maritum mulieris qui habent ſexaginta dies utiles, ſi extranei uolunt accuſare habēt quatuor menſes utiles. Item ſi extraneus accuſat de adulterio, & nunc ueniat uir accuſare nolens: præfertur uir, ſi non fuit negligens. Vltimo extraneus accuſauit mulierem de adulterio: & abſoluta eſt, nunc uir accuſare uult, auditur ſi probet ſe iuſta de cauſa fuiſſe hucuſque impeditum. Fran. Accur.

d Occupat. & ſic ambo ſunt in mora. Accur.

e Cedere. cū non poſſit eodem tempore alium accuſare: ut C. eod. l. reos. & infra, eo. l. nihil. §. final. Item nota, negligenti non currere tempus. ad qđ infra, eod. lege, ſi maritus. & l. quinquennium. & C. de inoffi. teſt. l. contra maiores, & ſupra, de mino. l. intra. & ſupra, ad Tert. lege ij. §. ſi mater. & C. de ijs, quibus ut indign. l. ſororem. & C. de annali excep. l. prima, in fin. & ſupra, quādo ac. de pec. eſt anna. lege j. §. j. Accur.

f Negligenti tempus nō currit.

b Non negligentia. ad hoc ſupra l. j. §. finali. & lege ſecunda. & arg. ſup de procura. l. procurator. & de acquirenda hæreditate. lege, cum filius. in fine. & ſupra, de ſepulchro uiolato. lege, ſepulchri uiolati. & ſupra de accuſat. l. ſi cui. §. penultimo. Accurſius.

NVptam. CASVS. Quandam uiduam accepi in uxorem. quidam uult eam accuſare de adulterio commiſſo, cum erat cum primo uiro: bene auditur. cum in lege Iulia ſit cautum, quod in electione accuſantis ſit uelit prius accuſare adulterum, quam adulteram, ſi ſit uidua: ſi autem iam ſit nupta ſecundo: prius adulter, ſit accuſandus, & poſtea ipſa. Franc.

i Nuptam. aliàs nupturam.

a Arbitrium. facit ℱ. eo. l. j. in pri. & l. ſi maritus. ſ. §. pen. ibi, ſi in uiduitate. & C. eo. ſi dum in tuo. Accur.

Inter liberas. Casus. In liberis fœminis adulteratis, uel ſtupratis lex Iul. locũ habet: in ancillis non, ſed act. Aquil. & iniuri. & ſerui corrupti. Secundo dicit l. Iul. ſtuprũ, & adulterium promiſcuè appellat: propriè autem adulterium in nuptã committitur: ſtuprum in uirginem, uel uiduam. Tertio dicit, quod filiusfamilias poteſt accuſare de adulterio uxoris ſuæ: & etiam inuito patre ſuo. Quarto dicit: duos accuſaui de diuerſis criminibus: poſſum tertium accuſare de adulterio cum uxore mea cõmiſſo. Franc.

b Inter liberas tantũ perſonas. Inter ſeruos enim nõ tenet matrimonium: ut C. de inceſt. nup. lege, cum ancillis.

c Locum habet. ut C. eod. leg. ſerui ob.

d Competit. ut ſupra de iniuriis. l. ſi ſtuprum.

e De ſeruo corrupto. ut ſupra de ſer. corru. l. ſi quis ſeruum in fine. Accurſius.

f Erit. ne etiã extra ordinem puniatur: ut ℱ. de off. præ. l. fi. uel dic, quod ſi cet una conuenitur, poterit & alijs conueniri in id quod eſt plus: cum ex uno facto cõpetant. alias ſi ex diuerſis, tunc in ſolidum: ut ſupra, vi bon. rap. l. j. & de actio. & obliga. lege, qui ſeruum. & de tut. & ra. diſt. l. j. §. in tutela.

† Vide in hũc §. Lau. Val. li. eleg. vi. cap. alv. & Alcia. lib. diſpunc. j. c. xxvi. & Budæ. in ann. poſteri.

† In P. P. promiſcuè καταχρηστικῶς [illegible] quę uox ſignificat quaſi dicas magis im propriè.

† i. corruptionem,

ſator liberum arbitriũ [a] habeat, adulterum, an adulteram prius accuſare malit. Si uerò nupta ſit, ut prius adulterum peragat, tum mulierem.

Papinianus lib. j. de adulterijs. VI.

Inter liberas tantum perſonas [b] adulteriũ, ſtuprũve paſſas lex Iulia locum habet. [c]

Qđ aũt ad ſeruas ptinet, & legis Aquiliæ actio facilè tenebit, & injuriarũ quoque cõpetit; [d] nec erit de neganda ꝑtoria quoq; actio de ſeruo corrupto: [e] nec ꝓpter actiones plures parcendũ erit [f] in huiuſmodi crimine reo. Lex Iulia [i] ſtuprum, & adulteriũ † ꝓmiſcuè [g] καὶ συμμιγῶς appellat. Sed ꝓpriè adulterium in nuptam [h] committitur propter partum ex altero conceptum compoſito nomine. [i] Stuprum verò in uirginem, uiduamve [k] committit: quod Græci διαφθορὰν † appellant. [l]

Filiusfamil. poteſt inuito patre accuſare de adulterio uxoris ſuæ. Item maritus poteſt accuſare uxorem de adulterio, licet alios duos de alijs criminib. accuſet. h. d. uſq; ad legẽ qui pupillã.

i Promiſcuè. ut ℱ. de uerb. ſigni. l. inter ſtuprum.

h In nuptam. uel ſponſam alienam. ut C. eod. l. ꝓpter. & infra, eod. l. ſi uxor. §. diuus. Accur.

g Nomine. i. dictione: ſcilicet adulterium. nam dicitur quaſi ad alterius thorum acceſſus: uel quaſi ad alterum acceſſus. & dicunt quod magis ſignificatione, quam uoce ſit compoſitio: ſed certe & uoce. ſ. ex corruptione: & eſt pœna in fœmina, & mare C. eo. l. quamuis. ſt. in ſi. in ſtupro eſt qualis dicitur in inſtitutio. de publ. iu di. §. it. idẽ in inceſtu dices infra, e. l. ſi adulterium cum. §. nonnunquam, & de lenocinio punitus ut adulter ut infra. eo. l. qui domum.

k Viduamve. non meretricẽ, uel illicitã concubinam, ut C. eo. l. ſi ea. & ℱ. de cõcubi. l. antepe. & ſupple uel puerum: ut C. eod. l. cum uir. & infra. eod. l. ſtuprũ. §. j.

l Diaphthoram appellant. i. corruptionem, quaſi ſocietas turpis, uel conſortium turpe dicatur ſtuprum.

m Non ſeparatur. quia ſic accuſat, ac ſi eſſet ſui iuris: ut ſubijcit.

Filiusfamilias igit maritus ab eo, q ſui iuris eſt, in ea lege non ſeparatur. [m] Diuus quoq; Adrianus Roſciano Gemino reſcripſit, & inuito patre filium hac lege reum facere poſſe. [n] Maritus & ſi duos reos ex alio crimine [o] habeat, poterit iure uiri tertium accuſare: [p] qm ea cauſa non cedit in numerum cæterarum. [q]

Illicitum matrimonium non excuſat quem à pœna ſtupri. Angel.

Martianus lib. x. inſtitutionum. VII.

Qui pupillã ſuã duxit uxorem ꝯtra ſenatuſconſultum, nec matrimonium eſt hoc: [r] & põt adulterij accuſari, q tutor, uel curator fuit, & intra uiceſimumſextũ annum [t] duxerit uxorem non a patre deſponſam, uel deſtinatam, uel teſtamento denominatam.

Duo poſſunt ſimul ab uno accuſari crimine inceſtus. h. d. l. ſequens. plana eſt.

In libro ſecũdo de adulterijs Papinia. Martianus notat. † Inceſti [u] cõmune crimen aduerſus duos ſimul intentari [x] poteſt.

n Poſſe. forte hoc eſt correctũ: ut C. de bonis quæ libr. l. fi. §. ſancimus. uel. neceſſitate. uel illud in ciuili. & pro hoc C. qui accuſa. non poſſunt. l. ij. ubi tutor qui eſt legitimus adminiſtrator, nõ accuſat nomine pupilli. nec ergo pater. & facit infra, eod. l. filium.

o Crimine. & alio ſubaudi: nam eiuſdem criminis duos reos eodem tempore facere nõ poteſt, ſecundum Py. nec obſtat C. ſi reus uel accuſator. l. j. quia ibi proſequebatur ſuã iniuriam: quod non placet. imò etiam decem poteſt quis eodem tempore accuſare: dum tamen diuerſis libellis: quod plenè dicit C. q accuſare nõ poſſunt. l. cum rationibus.

p Accuſare. iure ſpeciali, quia ſuam iniuriam proſequi tur: ut dicta l. cum rationibus.

q Cæterarum. ſ. cauſarum: & aliàs cęterorum. ſ. criminum, ſine accuſatorum. Accur.

Qui pupillam. Casus. tutor pupillã ſuã duxit in uxorem: dicitur quòd non tenet matrimoniũ, & poteſt tutor de adulterio accuſari: idẽ in curatore, ſi intra uigintiquinque an. duxit adultã in uxorẽ non à patre deſponſatã, uel deſtinatã, uel in teſtamento eius nominatã. Vlt. dicit: de inceſtu poteſt tam maſculus, quàm fœmina eodem tẽpe accuſari. Fra.

† aliàs eſt hic l. quæ incipit, Inceſti.

r Nec matrimoniũ eſt. ut ſu. de ritu nup. l. non & C. de excu. tut. l. ampliſſimi. & ſu. ter. amo. l. ſi concubi.

s Adulterij. i. ſtupri: cum nõ ſit matrimonium: & eſt pœna. C. ſi quis eã cuius tutor &c. l. j. id quæ eſt ſup. de do. inter uirum & uxo. l. iii. §. j. & in authen. de reſtit. & ea quæ pari. §. unum. col. uii.

t Annum. & inſuper quadriennium, ut C. de interdicto matrimo. l. ſi patris.

u Inceſti. ſed non adulterij: ut C. eo. l. nos. & infra, eo. l. cum paſſi. in. §. duos. & §. inceſti.

x Intentari poteſt. à diuerſis. Pla. uel dic & ab eodẽ, diuerſis

diuerſis tamen libel., ſecundùm Ale. ut ſup. de accuſ. l. ſi hos accuſare. §. lege.

Q Vi domum. Qui præbet domum, ut ſtuprum, uel adulterium cũ aliena matreſa. aliquis faciat, uel cũ puero: item qui accipit prætium à ſcholari, uel alio quem inuenit cũ uxore ſua, quaſi adulter punitur cuiuſcunque ſit conditionis: & appellatione domus omnis habitatio continetur: nec eſt nis etiã ſi amico ſuo præbuit domum ob hoc. Idem ſi agrum ſuum, uel alienum ob hoc alicui præbuit. Idẽ ſi præbuit domũ ad colloquiũ ibi faciendum cum aliqua matrefami. ob hoc factum, nã tenetur. Itẽ materfa. intelligitur non tantum nupta, ſed etiam uidua. Item non ſolum maſculus tenetur, qui domum præbuit, uel qui pretium accepit pro ſtupro: ſed etiam fœmina, quæ aliquid de prædictis facit. Vltimò dicit quædam materfa. non nupta timebat quod ſi habe ret rem cum aliquo quod accuſaretur de ſtupro. unde facta eſt lena, aut operas ſuas in ſcænam locauit, ut ſic euitaret pœnam ſtupri, & ſic poſtea habuit rem cum aliquo. dicitur, ꝙ hæc fraus ſibi non prodeſt. unde de ſtupro poteſt accuſari. & h. d. hæc lex cum duabus ſeq. Fran.

† In P.Fl. amicis, §.

† P.Fl. in agro balneove ſtuprum &c.

Papinianus li. ij. de adulterijs. VIII.

Q Vi domũ ſuã, ut ſtuprũ, adulteriumue cũ aliena materfa. a uel cum maſculo fieret, ſciens præbuerit, uel quæſtũ ex adulterio uxoris ſuæ fecerit: cuiuſcunq; ſit conditionis, quaſi adulter punitur. b Appellatione domus c habitationem quoque ſignificari palàm eſt.

Qui eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati. h. d.

Vlp. lib. iiij. de adulterijs. IX.

E T ſi † amicis quis domum præbuiſſet, tenetur. d Sed & ſi quis † in agro ſuo, alienoue ſtuprum fieri præbuiſſet, e comprehendi debet. Sed & ſi in domum aliquã ſoli ti fuerint cõuenire ad tractandum de adulterio: & ſi eo loci nihil admiſſum fuerit: ueruntamen uidetur is domum ſuam ut ſtuprum, adulteriumue committeretur præbuiſſe: quia ſine f colloquio illo adulterium non committeretur. g

a Materfa. hoc expone: ut inf. eo. l. mater.

b Punitur. ſup. de oſi. l. auxilium. §. j. & de extraor. cri. l. j. in fi. & l. proxi. & l. marıti. in prin. & § j. ij. & iij.

c Appellatione domus. ſic ſup. de iniu. l. lex Corn. §. domus & inf. eo. l. nec in ea. §. ii.

d E T ſi amicis. Tenetur. contra uidebatur: ut ſup. de except. l. ii.

e Præbuiſſet. i. permiſiſſet: ut C. de ma. & mat. l. iii.

f Sine. facit ſup. de auro & argen. leg. l. & ſi non ſint. §. infecti. ibi, quid ergo.

g Non committeretur. facilè, ad quod infra, de uerb. ſig. l. nepos Proculo.

h M Ater aũt. Significatur ſupr. eod. l. qui domum. & facit inf. de uerb. ſig. l. pronunciatum. §. matremfami. Acc.

i Pœnæ. ſi propriè pœnas adulterij: dic qđ hæc fraus ſibi non proficiebat: ut j. eo. l. ſi uxor. in princ. Si dicas (quod eſt uerius) quod impropriè pro ſtupro, ut quia non erat nupta: bene dicit: quia pœna ſtupri non tenet eas inhoneſtas. C. eod. l. quę adulterium. & pienè dic ut ibi. & facit C. eo. l. ſi mulier.

* ibi dicitur in glo. facti ꝙ ceptum habetur pro facto.

k In ſcænam. per hęc duo ſit infamis ipſo iure ut ſupra, de infam. l. j.

l Adulterij. ſ. propriè: uel. i. ſtupri: ut modo notaui.

M Iles. CASVS. Miles pactus eſt cũ adultero uxoris ſuæ. remouetur a militia, & deportatur. Item miles qui iacuit cũ filia ſororis, de inceſtu accuſari poteſt. Item accuſata de adulterio, & recepta inter reos nõ poteſt defendi per alium, etiam ſi ſit abſens. Vltimò dicit: ſocer uolens accuſare nurum de adulterio, eſt proteſtatus coram præſi de ſe uelle dare de hoc libellum, poſtea deſtitit uolens lucrari dotem: quaſi eius uitus culpa ſolutum ſit matrimonium. dicitur quòd uolens interim accuſare, nõ auditur. Adulterii. De adulterio poteſt accuſari adulter, intra quinquenniũ a tempore commiſſi criminis, etiam muliere defuncta. Secundo dicit, quòd dies ſexaginta, qui dantur marito ad accuſandum: item quatuor mẽſes, qui dantur extraneo, ſunt utiles: & ideo non currunt accuſare uolenti donec eſt captus: & ſic in cuſtodia ſit: in prædicto tamen tempore computantur etiam feriati dies, ſi præſidis fuit copia. Sed pone quòd deſponſaui quandam, & pater eius alij eã nupſit, & tradidit. dicitur quòd non poſſum eum, qui eam duxit, de adulterio accuſare. poſtea dicit, defuncto uiro eius, uxor de adulterio accuſabatur, ipſa dicebat debere differri cauſam iſtam, donec filius ſuus impubes erit magnus, quaſi hæc cauſa tangat eum. dicitur quòd non auditur hæc fœmina: cum hæc cauſa non præiudicet filio eius. Volenti. Non poteſt uxor donec perſeuerat in matrimonio accuſari đ adulterio: ſed nec adulter pōt interim accuſari. Secundò dicit: mulier nupta eſt ſecundo, de quo erat ſuſpicio, quòd uiuo primo uiro habebat rem cum iſta: non poteſt iſta accuſari de adulterio ante adulterum, & adducitur pulchra ratio. Tertiò dicit: cum Berta audiſſet ꝙ uir ſuus qui ierat ultra mare, uel alıò, deceſſiſſet, nupſit ſe Titio. deinde uir reuerſus eſt. quæritur an iſta puniatur? & dr̃ quod ſi longo tempore expectauit primum uirum? & audito quod deceſſerat, nupſit ſecundo: non punitur. ſi aũt finxit ſe audiuiſſe uirum deceſſiſſe, & nupſit, hoc caſu punitur. Reſ. Accuſatam de adulterio, ſciens duxi eam in uxorem: & cum ſit damnata, eam repudio: dicitur quod culpa mulieris dicitur factum diuortium: ut ſic patiatur pœnas, quæ mulieribus ob hanc cauſam imponuntur a lege C. de repudiis l. conſenſu. Fran.

m Pactus eſt. gratis, uel nõ gratis. nam utrumq; prohibitum

Papinianus libr. ij. de adulterijs. X.

M Ater aũt familiàs ſignificatur h non tm̃ nupta, ſed ẽt uidua. Mulieres quoq; capite legis, quòd domum ſuam præbuerunt, uel pro comperto ſtupro aliquid acceperunt, tenentur.

Quæ ſe uilem perſonam facit, ut fugiat legum laqueos, non euitabit pœnam legis. h. d.

Mulier, quæ euitandæ pœnę i adulterij gratia lenociniũ fecerit, aut operas ſuas in ſcænam. k locauerit: adulterij l accuſari, damnarique ex ſenatuſconſulto poteſt.

Idem lib. ſing. de adulterijs. XI.

M Iles, qui cum adultero uxoris ſuæ pactus eſt, m ſolui ſacra-

mento, a deportarique debet. Militem, qui ſororis filiam in conturbernio habuit, licet non in matrimonium, adulterij b pœna teneri, rectius dr. Ea, quæ inter reas adulterii recepta eſt, c abſens defendi non poteſt. d

Lucrum pecuniarium non eſt præferendum honeſtæ uindictæ. hoc dicit.

Socer † cum nurũ adulterij accuſaturũ ſe libellis præſidi datis teſtatus fuiſſet: e maluit ab accuſatione deſiſtere, & lucrũ ex dote magis petere. Quæritur, an huiuſmodi commentũ f eius admitti exiſtimes? Reſpondit: Turpiſsimo exemplo is, qui nurũ ſuam accuſare inſtituit, poſtea deſiſtere maluit, contentus lucrum ex dote retinere, tanquam culpa g mulieris dirempto matrimonio. Quare non iniquè repelletur, h qui commodum i dotis, uindictæ domus ſuæ præponere non erubuit. Adulterij reum, intra quinque annos continuos a die criminis admiſsi, k defuncta l quoque muliere poſtulari poſſe, m palam eſt.

Dies conſtituti ad accuſandum de adulterio, ſunt utiles. h.d.

Quidam accuſare uolebat adulterij mulierem: & poſtulabat, ne ſibi computarẽtur dies: quos in cuſtodiam n feciſſet. o me hoc admittente, extitit, qui mihi contradiceret: cuius opinionem, an tu probes, rogo maturius mihi reſcribas. Reſpon. Opinionem quidem tuam & uerba legis & ſnia adiuuãt. cui placuit, utiles dies p accuſatorĩ computandos eſſe, id eſt, quibus potuit accuſationis ſolennia implere. Quare ſine dubio dies, quibus quis in cuſtodia fuit, extra computationem utilium dierum exiſtimantj tibi conſtitutos, contradici non debuit. q Sexaginta dies, qui marito accuſanti utiles computanſ, r feriatis quoque diebus, ſi modo facultatem præſidis adeundi accuſator habuit, numerari certum eſt: quoniam de plano s quoque libellus dari poteſt.

Quod priuilegium ſi amiſerit, non prohibetur intra alios quatuor menſes querelam ſuam apud iudicem deferre. t Quærebatur, an iure mariti poſſet accuſare uir eam fœminam, quæ cùm ei deſponſa fuiſſet, alij in matrimonium a patre tradita fuiſſet? Reſpondi: Nouam rem u inſtituere huiuſmodi accuſatorem exiſtimo, qui adulterij crimen objcere deſiderat propter hoc tantum, quòd priori ſibi, deſponſa puella à patre, in matrimonium alij fuerit tradita. Defuncto † marito, adulterij rea mulier poſtulatur: x quę propter impuberem filium uult dilationem ab accuſatore impetrare: y an debeat audiri? Reſpondi: Non uidetur mihi z confugere ea mulier ad iuſtam defenſionem, quæ ætatem filij prætendit ad eludendam legitimam accuſationem. Nam non utique crimen adulterij, quod mulieri objcitur, infanti præiudicat: cùm

bitum eſt: vt C. eo. l. de crimine. & de tranſac. l. tranſigere. & dic ut ibi. Accur.

a. Sacramenta militiæ. quod dic: vt ſupra de infa. l. ij. §. miles. & facit inf. de re milit. l. qui cum uno. §. adulterij.

b Adulterij. id eſt, ſtupri. ad quod ſup. de ijs qui. ut ind. l. mulierem.

c Recepta eſt. hoc autem poſſet fieri de abſente. ſ. recipi inter reos: vt C. eo. l. adulteram.

d Non poteſt. hic dic ut ſup. de public. iud. l. pe. §. j. ſed fallit in caſu: vt C. eo. l. quamuis indubitati. Accur.

e Fuiſſet. quod proprie fit apud præſidem uel magiſtratum: vt C. de can. fruc. urb. Ro. l. j. & not quod hic libellum non dedit. nam tũc nulla eſſet dubitatio: vt ſup. l. j. §. j.

f Commentum. aliàs commercium.

g Culpa. quo caſu uir dotem lucratur: vt C. de repu. l. conſenſu.

h Repelletur. ab accuſando iterum non aũr incidit in Turp. ut C. ad Tur. l. j. contra. ſed non incidit in Turpi. ante li. conteſt. ut ibi, ſed denuo accuſatũ non repetit: vt hic, & ſupra, eod. l. ij. §. marito. Acc.

i Commodum. ſic ſupr. de iure dot. l. cum poſt. §. & patrona. Item C. de dona. inter uirũ & uxor. l. ſi maritus. & C. de inſtit. & ſubſt. l. reprehendenda.

k Admiſsi. facit inf. e. l. mariti. §. præterea. & §. quinquennium. & ſup. ad Syl. l. in cognitione. Accur.

l Defuncta. inf. eo. l. iam paſſam. §. in matrimonio. & l. finali.

m Poſſe. ſ. maritum, uel alium ex parte ſubiecti.

n In cuſtodiam. ſ. publicam: ut inf. de acc. ſign. l. uinculorum. & ſup. ex quibus cauſis ma. l. ſuccurritur. Acc.

o Feciſſet. ſ. ipſe accuſator.

p. Vtiles. dies. lx. vt C. eo. l. iure mariti, & quatuor mẽſes: ut ſupra, eo. l. ſi maritus. j. §. hęc in maritus.

q Non debuit. vt C. e. l. commiſſa. & l. ſi quondam. & ſu. de diuer. præſcript. l. j. & ſup. quibus ex cauſis mai. l. ſi qua, & inf. proxi. §. dixi.

r Vtiles cõputantur. ut ſup. proxi. §.

s De plano. id eſt, non ſedente iudice pro tribunali. Sic in aliquib. bon. poſ. in alijs nõ: vt ſup. quis ord. in bon. poſ. ſer. l. ij. §. j. contra. Itẽ quod die: t de die feriato, eſt ſpeciale. ſic C. de fer. l. j. & de dila l. ſi ne. §. j. alias contra ſup. ſi quis in ius uoca. non ierit. l. ij. §. fina. & facit ſup. de cond. & demõ. l. quibus dieb. in prin. & de offic. proconſ. l. nec quicquam. §. de plano. Acc.

t Deferre. facit C. eo. l. iure mariti.

u Nouam rem. & ideo non auditur. aliud ſi a non uiro ſit cognita: vt in contrario ĩ. eo. l. ſi uxor. §. diuus.

x Poſtulatur. facit ĩ. eo. l. ſi. in fin.

y Impetrare. hoc autem petebat ad inſtar Carbo. edict. ut ſupra, de Carb. edic. l. j. in princ. & ad inſtar uentris: vt de uent. in poſſ. mi. l. j. §. ſi ea. Acc.

z Non uidetur mihi. imò uidetur differre: vt ſup. de uen. in poſ. mit. l. antep. contra ſol. hic de iã nato: ibi de naſcituro. ut ibi male reſpondit & ſcripſit Adrianus: uel perſonaliter. Ioan. uel ibi dum naſcitur: ut ĩ. de pœn. l. iij. uel ut not. C. de fal. l. j. & facit

† Bar. hic alleg. iſtũ text. pro an. adhoc, quod comminatio de accuſando, ſi cominãs deſiſtat ab illa comminatiõe, ita repellitur ab accuſatione, ſicut ſi accuſaſſet, & poſtea deſtitiſſet. Bolog.

e Aliàs, fuiſſet.

† Caſum hic habes not. adhoc quod mulier meretrix habens maritum, ſi pariat: partus natus ex ea præſumi ex matrimonio natus. Bol.

facit ſ. de Carb. edic. l. Titia. & j. eo. l. in crimine.

a Cum poſſit. ergo à contrario cum mater accuſatur de partu ſuppoſito, debet differri quæſtio propter puerum. ſed l. dicit contra ſ. de Carbon. edict. l. j. §. fina. & l. ij. & C. de fal. l. j. ſi enim conſtat in cauſa matris partum ſubiectum, fit præiudicium filio. Ad quod dic, quòd ideo non differtur: quia maiori conſtantia ſe defenderet: nec dicas præiudicium fieri filio, & quod dicitur in dicto §. finali, quod filio denegat actio de hæreditate, uerũ eſt ſi ſententia contra ſe fuerit lata, non contra matrẽ: vt ſ. de inofficio. l. iiij. § pen. nec obſt. prædictis, de Carbon. edic. l. iij. §. ibidem. vbi etiam impubere fratre differtur quæſtio propter impuberem: quia ibi in illo pubere ceſſat ratio, quam in matre dixi. nam nõ eſt conſtans, cum ſit minor uiginti quinque ann. Item neſcit ueritatem rei ut mater.

b Non poſſe mulierẽ. iure iſto pri' debet uir uxorem dimittere, & tunc accuſare: ut hic, & infrà, eo. l. conſtante. & C. e. l. crimen. Nec eſt contra j. e. l. uim paſſam. §. nupta. vt ibi nota. ſed hoc uidetur correcti etiam iure codicis: ut C. eo. l. quãuis. ij. ſic enim dicit connubia. uel ibi in perſonis certis, hic in extraneis. vel dic ibi connubia ſecundo contracta, cum iam alij nupſerat. Vel dic futura, uel etiam præterita. at iure auth. ẽ expediuum, ut conſtante matrimonio accuſet & conuictam deferat: ut in auth. ut liceat mat. & auiæ. §. quia uero plurimas. col. viij. & in auth. ſed hodie. C. eodem.

poſſit, [a] & illa adultera eſſe, & impubes defunctũ patrem habuiſſe.

Vxor non repudiata, non põt de adulterio accuſari. h. d. Bart.

Volenti mihi reã adulterij poſtulare eam, quæ poſt commiſſum adulterium in eodem matrimonio perſeuerauerat, contradictum eſt. Quæro, an iuſte reſponſum ſit? Reſpondi: Ignorare non debuiſti durante eo matrimonio, in quo adulteriũ dr̃ eſſe commiſſum, non poſſe mulierẽ [b] reã adulterij fieri: ſed nec adulterũ interim accuſari poſſe.

Adultera ſecundò nubens nõ poteſt accuſari, niſi prius conuicto viro de adulterio. h. d. Bar.

Licet [c] mulier ei, qui in ſuſpicionem adulterij incidit, nupſiſſe dicatur: nõ añ accuſari poterit, [d] q̃ adulter fuerit ꝯuictus. [e] Alioquin ad hoc, uel maximè uiri confugient uolentes bene ꝯcordatum [f] ſequens matrimonium dirimere, ut dicant cum adultero mulierẽ nuptias contraxiſſe.

Fama excuſat à dolo, niſi habeat originem ab eo, qui propter famã ſe uult excuſare. h. d. Bar.

Mulier cùm abſentem uirum audiſſet uita functum eſſe, alij ſe iunxiſſet, mox maritus reuerſus eſt. Quæro, quid aduerſus eã mulierem ſtatuendum ſit? Reſpondit, tam iuris, quã

d Poterit. poſtea ergo ſic: ut C. eo. l. commiſſum.

e Conuictus. hoc ſi nupſerit ante denunciationem: vt ſ. eo. l. ij. in princ.

f Concordatum. ad hoc j. eo. l. conſtante. & ſ. de lib. hom. exhib. l. j. in fi.

facti quæſtionem moueri. Nam ſi longo [g] tempore tranſacto ſine ullius ſtupri probatione, falſis rumoribus inducta, quaſi ſoluta priore uinculo legitimis nuptijs ſecundis [h] iuncta eſt: quòd uериſimile [i] eſt deceptã eam fuiſſe, nihil uindicta dignum uideri poteſt. Quòd ſi ficta mariti mors, argumẽtum faciendis nuptijs præſtitiſſe probabitur: cùm hoc facto pudicitia laboret: iudicari dẽt pro admiſſi criminis qualitate.

Non uidetur in culpa, qui dimittit eam, quam retinere non poteſt. h. d. Bart.

Ream [†] adulterij uxorem duxi: [k] eã damnatã mox repudiaui. Quæro, an cauſam diſſidij præſtitiſſe uidear? Rñdit: Cum per legem Iuliã huiuſmodi vxorem retinere prohibearis, [l] non uideri cãmte diſſidij præſtitiſſe, palã eſt. Quare ita ius tractabitur, quaſi culpa mulieris facto diuortio. [m]

Vlp. lib. j. de adulter. XII.

HAec uerba legis, ne quis poſt hac [n] ſtuprũ, adulteriumve facito ſciens dolo malo: [o] & ad eum qui ſuaſit, & ad eum qui ſtuprum, uel adulterium intulit, pertinent.

Idem libro ſecundo, de adulterijs. XIII.

SI vxor non fuerit in

g Si longo. id eſt, decẽnio, uel uicennio: ut Inſt. de uſucap. in prin.

h Nuptijs ſecundis. quantum ad utriuſq; propoſitum. vnde dico illos interim natos legitimos eſſe: ſed uir reuerſus recuperat uxorem ſuam: ut in auth. vt liceat matri & auiæ. §. quod autem. collat. viij. & in decre. trigeſima quæſtione prima, cap. j. & facit ſup. de repud. l. uxores. & C. de repud. l. uxor.

i Quod uериſimile. quod, id eſt, quia. & eſt ratio ſequentis. Accur.

k Vxorem duxi. ſciens, uel ignorans eam accuſatam, ſed non credens eam commiſiſſe crimẽ: alias eſſem leno: ut C e. l. ſine metu. & l. caſtigari.

l Prohibearis. ſciẽs, vt modo dixi.

m Diuortio. ut habeat locum lex Codi. de repud. l. conſenſu.

HAec verba. CASVS. Exponit quædã uerba, quæ fortè erãt talia. nemo iudex dimittat impunitũ adulterium, uel ſtuprum factum poſt hãc legem. hæc enim uerba ſpectant ad eum puniendum, qui fecit ſtuprũ, uel adulteriũ. item ad eum qui ſuaſit hæc fieri. Franc.

n Poſt hac. vel poſt hoc, id eſt in poſterum.

o Dolo malo. defectiua ſunt. fortè enim erant talia: nemo iudex dimittat impunitum adulterium, uel ſtupru factum poſt hanc legem. & hoc ſi habeas factũ. alias eſt facto, & tũc eſt ſic ſ. eo. l. miles. §. pe. & j. eo. l. pe. aliàs eſt ſtupro, uel adulterio facto: ſed non eſt bonæ.

† P. F. vindicari.

† Bar. hic poſt Dyn. per iſtum tex. determinat talẽ qõnẽ: an ſi aliqs reliquit centum eccleſiæ fratrũ prædicatorum, ſi ibi eu ſepelierint in tali loco in eccleſia: poſt modum ſe occidit, uel in tali ſtatu deceſſit ita, qđ nec ibi, nec alibi in ſacro ſepeliri potuit, dẽant fratres cẽtum habere: decidit, quod ſic.

c Licet. id eſt, quamuis: & eſt aliàs ei: & ita qui. & eſt plana. alias eſt ea: & ita quæ. & tunc ſuppl. ibi nupſiſſe dicatur, ſcilicet ſuſpecto. & facit infra, eod. l. quæ litem. Item argu. contra in authen. de rap. mulie. col. ix. Accurſius.

SI vxor. CASVS. Patronus habebat libertam ſuã in concubinam. Titius iacuit cum ea. dicitur, quòd patro-

adulterio, [a] ɔcubina. [b] tñ ſit: iure quidem mariti accuſare eam non poterit, q̃ vxor non fuerit: iure tñ extranei accuſationẽ [c] inſtituere non prohibebitur: ſi mõ [d] ea ſit, q̃ in ɔcubinatũ ſe dando, matronæ nomẽ non amiſit: ut puta, quę patroni concubina [e] fuit.

Planè ſiue iuſta [f] uxor fuit, ſiue iniuſta: † accuſationem inſtituere uir p̃t.

Nam (vt Sextus Cæcilius ait) hæc lex ad omnia matrimonia pertinet: & illud Homericum affert, ἦ μοῦνοι φιλέουσ᾽ ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων Ἀτρεΐδαι? †† Nec.n. ſoli (inquit) Atridæ [g] vxores ſuas amant. Sed & in ea uxore poteſt maritus adulterium uindicare, [h] quæ uulgaris [i] † fuerit: quamuis ſi uidua eſſet, impunè in eam ſtuprum committeretur.

Diuus Seuerus, & Antoninus reſcripſerunt etiã in ſpõſa hoc idẽ vindicandũ: [k] q͂a nec mr̃imoniũ qualecunq;, nec ſpẽ matrimonij uiolare p̃mittitur.

Sed & ſi ea ſit mulier, cũ qua inceſtum commiſſum eſt: uel ea, quæ q̃uis uxoris animo hr̃, uxor tñ [l] eſſe non poteſt: dicendũ eſt, iure mariti accuſare [m] eam non poſſe: iure extranei [n] poſſe.

Nemo iure ab alio virtutem exigere conatur, quam ipſe non habet iuxta illud Iuuenalis,

Nil Iudæus Iudæo: nihil Catilina Cethego. &c.

Turpe eſt Doctori cum culpa redarguit ipſum.

hoc dicit. Bartolus.

Iudex adulterij ante oculos habere debet, & inquirere, an maritus pudicè uiuens mulieris quoque bonos mores colendi author fuerit. Periniquũ enim uidetur [o] eſſe, ut pudicitiam uir ab uxore exigat, quam ipſe nõ exhibeat. [p] Quæ res poteſt & virum damnare, non rem ob cõpenſationem mutui

patronus poteſt eam accuſare de ſtupro tanquam extraneus, & non vt uir, cum non ſit uir. Secundo dicit habebas uxorem bonam, uel malam: ipſa iacuit cum ſcholari: competit tibi accuſatio adulterij. non enim ſoli Atridæ uxores ſuas amant, & hoc eſt verum etiam ſi ipſa vxor ſit meretrix. nam adulteriũ committit, qui cum ea iacet, ſecus ſi eſſet ardua & meretrix. nam qui cũ ea iacet, non committit ſtuprum: ſed ſi quis iacet cum ſponſa mea, ſtuprũ cõmittit, & de hoc poteſt accuſari. ſi iacet cum concubina mea, poſſum eũ de ſtupro accuſare: non de adulterio cum uir non ſim. Vltimo dicit: in cauſa adulterij cum vir accuſat vxorẽ ſuam de adulterio, debet iudex inſpicere, an iſte uir ſit pudicus, an vero fuerit leno, & puniat eum. Si quis planè vxorem. Accuſo uxorem meam de adulterio ob id, quòd ante, quàm mihi eſſet nupta, iacuit cũ ſcholari. dicitur, quod non audiar. Idem & ſi tunc temporis fuerit concubina. Idem ſi filia mea nupſit alicui ſine mea uoluntate: & poſtea conſenſi illis nuptijs. nam ceſſat accuſatio adulterij ob præcedens factũ. Vltimò dicit: aliquis iacuit cum uxore mea capta ab hoſtibus. poſſum eam reuerſam ab hoſtibus de adulterio accuſare, niſi per uim hoſtium illud paſſa fuit. Si minor. Minorem duodecim annis deſponſaui, & eam in domũ meam duxi. iſta iacuit cum ſcholari. poſtea facta maior duodecim annis eſt: ſic uxor mea eſſe cępit. uolo eam de adulterio accuſare commiſſo ab ea intra minorem ætatem. dicitur q̃ non audior, ſed de ſtupro poſſum eam accuſare. Secundo dicit: cum uxore mea iacuit ſcholaris: eandem repudio: & aliquo tempore elapſo eandem reduco in uxorem. dicitur quòd amodo non poſſum eam de adulterio prius cõmiſſo accuſare, & redditur ratio in litera. Vltimo dicit: quandã puellam accepi in uxorem: nunc uolo eam de ſtupro accuſare, quod cõmiſit ante, quam eſſet mihi nupta. dicitur quòd non audior: & redditur in litera ratio. Fran.

a In adulterio. id eſt, ſtupro. adulteriũ enim propriè eſſe non poteſt: vt ſup. eod. l. inter liberas. §. primo. alij contra.

b Concubina. Non facit ſtuprum cum erat uxor, ſed cum erat concubina.

c Accuſationem. ſcilicet ſtupri. ſed alij, id eſt, adulterij. & adde quod dicitur C. eodem l. ſi ea. & l. quæ adulterium. Item & quod eſt ſupra, de concubi. l. j. in prin. & §. cum Attilicino. & l. in concubinatu. & ff. ea. §. diuus. & §. ſi quis uxorem.

d Si modo. aliàs ſi modo. & ff. eſt non. aliàs ſi non: & deeſt infra non.

e Concubina. hæc non amiſit honorem matronæ: vt arg. ff. de ritu nuptia. l. ſtuprum.

f Iuſta. i. bona, & iniuſta, id eſt mala: uxor tamen. vel dic Iniuſta: quia erat talis, quæ impunè poterat dimitti: ad quod eſt C. de repu. l. conſenſu. & de ſponſa. l. mulier. §. his illud quoque. vel dic iuſta, id eſt, legitima, iniuſta. i. non legitima, ut q̃a de facto erat uxor, iure tamen prohibita: vt infrà, §. diuus. in fine. & arg. ff. ad Syl. l. ſi quis in graui §. ſi quis codicillos. Accur.

g Inquit Atridæ. id eſt, nobiliſſimi: ſic dicti à genere: imò etiã parui: uel id eſt, legitimi uiri, ſecundum H. vnde Vergilius: Coniuge præerepta, nec ſolos tangit Atridas Iſte dolor: ſoliſque &c. Accur.

h Vindicare iure extranei non iure mariti: ut ff. eo. l. marito. in fi. & arg. ff. prox. §.

i Vulgaris. hoc eſt contra. C. eod. l. quæ adulterium. & l. ſi ea. Solu. neutra erat ibi uxor: hic ſic: & ideo ibi adulterium pro ſtupro dicitur. Sed alij dicunt, hic uerè meretrix. in l. quæ adulterium, præſumptiue, ut quia uinum propinabat. uel dic de ea, quæ deſinit eſſe uulgaris, & accepit uirum. ſecus ſi uidua remanſiſſet uel uulgaris. nam impune ſtuprum, &c. Item nota hic delictum remanere impunitum. & ſic eſt arg. contra ſupra, ad legem Aquiliam. l. ita uulneratus.

ADDITIO. Dic ſecundùm Bartolum, quòd propter utilitatem uitæ, delictum hic habetur pro non delicto.

k Vindicandum. ſcilicet iure uiri: ſi modo uxor eſſe poterit, aliàs non de adulterio, ſed de ſtupro, quaſi ſponſam: vt inf. ea. l. §. ſi minor. & C. eo. l. propter. uel dic vt ibi. item contra. ſupra, eodem, l. miles. §. quærebatur. Sol. ut ibi. item facit ſupra, de iniur. l. item apud. §. ſponſum.

l Tamen. alia cauſa, quam conſanguinitatis.

m Accuſare. de adulterio.

n Iure extranei. non iure mariti: vt inf. eo. §. fi. & ſupra eodem. in princip.

o Videtur. ut ſup. de publi. iudi. l. ij. qui. & de eden. l. ſi quis. §. prætor ait. uerſi. prohibet.

p Non exhibeat. cõmittendo lenocinium. & dic quòd poſtquam eſt recepta inter reos: & ſic non extinguitur accuſa-

† Iuſta uxor, Iniuſtave, q̃ ſit uide hic ex Budæ. Egi. Perr.

† Id eſt, Soli ne Atridæ uxorũ tanguntur amore Inter diſparili ſermone homines.

l Alc. lib. præter. il. hoc ipſo titul. hanc nobis lacunam oppleuit. indicauit & locũ Bud. in annot. poſte. hoc ipſo titul.

† vulgaris uxor quæ ſit, docet hic Bud. & Alcia. li. 2. pæter. cap. 40.

Errat hic toto cælo Accur. proinde tu uide Bud. in annot. poſterio. his.

accuſatio adulterij, ſed utrque punitur: ſecus ſi ante: ſ.eo.l.j.§.qui hoc dicit.& §. ſi publico.contra. Alij dicunt, quod hic etiam ante li.conte.obijcitur. & quod dicit uirum dānare, exponunt alio accuſante, non uiro: uel etiam uiro non ut uiro: ut ibi, ſed extranei iure vt hic.

criminis inter utroſq; [a] communicare. Si quis uxorē ſuā uelit accuſare, dicatq; eā adulteriū commiſiſſe ante, q̄ ſibi nuberet: iure uiri accuſationē inſtituere nō poterit: [b] q̄a non cùm [c] ei nupta eſt, adulteriū commiſit.

Quod etiam in concubina [d] dici pōt, quā uxorem quis poſtea habuit: uel in filiafamilias, [e] cuius cōiunctioni pater poſtea conſenſit.

Non coinquinatur corpus, niſi de conſenſu mentis. h.d.

Si quis planè uxorem ſuam cum apud hoſtes eſſet, adulterium commiſiſſe arguat: benignius dicetur poſſe eū accuſare iure uiri [f]: ſed ita demū adulterium maritus uindicabit, ſi uim hoſtium paſſa nō eſſet. Cæterùm, quæ uim patitur, non eſt in ea cauſa, ut adulterij, uel ſtupri damnetur. [g]

Si minor duodecim annis in domum deducta, adulterium commiſerit, mox apud eum ætatem exceſſerit, cœperitq; eſſe uxor: non poterit iure uiri accuſari ex eo adulterio, quod ante ætatem nupta cōmiſit: ſed uel quaſi ſponſa [h] poterit accuſari ex reſcripto diui Seueri, qđ ſupra [i] relatū eſt.

Quod approbo, non reprobo. h.d. uſque in finem legis.

Sed & ſi quā [k] repudiata, mox reducta ſit, non quaſi eodem matrimonio durante, ſed quaſi alio interpoſito: uidēdū eſt, an ex delicto, quod in priore matrimonio admiſit, accuſari poſsit. Et puto nō poſſe. Aboleuit enim prioris matrimonij delicta reducendo eam. Idem dicendum eſt, ſi ſtupri uelit accuſare eam [k] q̄ poſtea duxit uxorē. ſero.n. accuſat mores, quos uxorē ducendo ꝓbauit.

Scæuola libro iiij. Regularum. XIIII.

Is, cuius [l] ope, conſilio, dolo malo factū eſt, ut uir, fœminave in adulterio deprehenſi, pecunia, aliave qua pactione ſe redimerent: eadem pœna [m] damnaſ, quæ conſtituta eſt in eos, qui lenocinij crimine dānātur. Si uir infamandæ uxoris ſuæ cauſa adulterū ſubiecerit, ut ipſe deprehenderet: & mulier, & uir [n] adulterij crimine tenenſ. [o] Ex ſenatuſcōſulto [p] de ea re facto, marito primum, uel patri [q] eam filiam, quam in poteſtate habet, intra dies ſexaginta diuortij accuſare ꝑmittitur: nec ulli alij intra id tempus agendi poteſtas datur, ultra eos dies neutrius [r] uolūtas expectatur. Iure mariti qui accuſant, calumniæ periculum nō euitant. [a]

Is, cuius. CASVS. Qui opem præſtitit: itē qui dolum cōmiſit, ut ſcholaris, uel fœmina in adulterio ſit inuenta, & ſe pecunia redimat: tanquam leno punitur. Secundo dicit: ſubieci quendam ſcholarem in camera mea, ut ſic eum inuenirē cum uxore mea: & hoc feci cauſa eam infamandi. dicitur, quod ego puniora & etiam ipſa. & dic de hoc, ut in gloſſa domini mei Accur. Tertio dicit: ut uir, uel pater mulieris poteſt primo accuſare adulteram: & hoc intra lx. dies, nec aliqs alius interim admittitur: ſed poſt ſic. Quarto dicit: qui iure mariti accuſat, ſi committat calumniam, punitur: & hoc declara ut in gloſſ. domini mei Accur. quæ incipit, maritus. &c. Fran. Accur.

a Inter utroſque. hoc aliquando fit. ſ. ſi ante litis conteſt. obijcit: argu. ſ. ſolut. matri. l. uiro. & de compen. l. ſi ambo. in prin. & de dolo. lege, ſi duo. & de eo per quem fac. erit. l.ſi.§.j.

b Non poterit. nec iure extranei: ut inf. eo.l.fin.

c Non cum. aliàs non cum. & aliàs ante, quam ei nupta eſſet.

d In concubina. ut ſi aliquis habeat cōcubinam, & alius eam ſolet, licet celebretur poſtea matrimonium inter cōcubinā, & amaſiū: non tamen accuſari poterit de adulterio uiolato iure: ſed iure extranei, ut ſ. in princ. l.niſi. quia eam approbat: ut in fi. huius legis.

e In filiafamilias. ſic pone, quòd filiafamilias nupſerat ſine conſenſu patris: unde cum matrimonium non ualeret: ut Inſti. de nuptijs. in principio. nec adulterij accuſatio locum habet. Accur.

f Viri. contra uidebatur, quia non eſt uxor: ut in authent. de nup. §. ſed etiam captiuitatis. colla. iiij. & ſ. ſolut. mat.l.ſi quis ſic.

g Damnetur. ut C. eod.l. fœdiſſimam. & l.uim paſſam. & ſ.de poſtul.l.j.§.remouet. Accur.

h Sponſa. nam poteſt eſſe ſponſa, licet non uxor a ſeptem annis: ut ſ.de ſpon. l.in ſponſalib.

i Quod ſupra. in §. diuus.

k Eam. ut j. e.l. quæſitum.in fi.& ſ.rer.amot.l.fin.& C.de teſtam.l.ſi quis.ſ.nau.caup.l.pe.§.fin.& ſ.de ædil.edic.l.quod ſi nolit.§.in factum. Sed ar.contra ſ.mand.l.qui mutuā. §.non ideo. & de neg. geſ.l. Pompon.& ſup.l.j.§.qui hoc. Accur.

l Is cuius. hoc ex pone: ut ſ. de fur.l. in fur.l. §. ope.& §. recte. & facit ſup.e. l.hæc uerba.

m Eadem pœna. ergo adulterij: ut ſ.l. qui domū. ergo gradij: ut C.eodē.l. quamuis.ij.in fin & facit quod æqualiter teneantur. C. de act.l.non ideo. & ſ. de dolo.l.& eleganter. §. ſi qua dupes. & ſ.de iniur. l. ſed ſi unius.§ ſi iuſſu. & j.de iure fiſ.l.j.§.diuus Pius.

n Et uir. quia ſuaſit: ut ſupra, hæc uerba.

o Tenentur. hæc uidetur ex ſola deprehenſione damnata: ut ſ.de rit. nupt. l.palam.§. qui in adulterio. uel illud quo ad prohibitionem nuptiarum cū prædictis in dignitate.

p Ex ſenatuſconſulto. cuius nomen non habemus.

q Vel patri. Imò pater non: ut j.eod. l.nec in ea. §.j. Sol. ut ibi. Acc.

r Neutrius. nec patris, nec uiri: ſed de iuſto accuſatore conſtituetur: & poterit eſſe, quòd ēt naturel pater præferatur: ut ſ.e.l.ij.§.ſi.& facit ſu.e. l.iiij.& C.e.l.iure.& l.quamuis.ij.

a Non euitant. Maritus habet quandam præcipua iura in accuſando. Primum, quia habet lx. dies, quibus præ- Maritus in accuſando plura p̄cipua hēt.

Et per Mand. de Æta.min. c.4.de pueritia, n.xi. Not. qđ ſemel eſt ap ꝓbatū, amodo nō pōt reꝓbari nocet. tex. in ca. in iſtis, 4. diſtin. tex. in car. dilectiſſimi. 8. q. 2. in can. horrēdus. xxxij. qō. quſta.

Quando duæ habent æquale ius, & eſt locus pręoccupationi, ſi unus eſt impeditus, impeditur ſocius. hoc dicit principium huius legis. h. d. Bart.

Vlpianus libro ij. de adulterijs. XV.

SI maritus ſit in magiſtratu; poteſt præueniri a patre?.[a] atquin [b] non oportet. Et putat Pomponius debere dici, quoad maritus magiſtratum gerit: patris quoque accuſationem impediendã: ne præripiatur marito ius, quod cũ eo æquale habet.[c] Igitur non cedent ſexaginta dies patri, cùm accuſare non poteſt.[d]

Qui reipubl. cauſa abſunt ſine fraude: non ut accuſationem criminis euitent: nõ poſſunt interim accuſari adulterij. ſecus ẽ in militibus, qui ſunt in eadem prouincia. Item quis debet puniri in eadẽ prouincia, in qua adulterium cõmiſit, niſi eſſet talis perſona, in quam præſes prouinciæ non habet iuriſdictionẽ. h. d. uſque ad §. ſi negauerint. Bartolus.

præfertur alijs: vt ſupra proxi. § Item ſine metu calumniæ. Item ex ſola ſuſpicione. Idem ſecundum P. ſine inſcriptione, ſeu libello: vt C. eodẽ. l. quamuis. ij. ſed in hoc vlt. dic vt ibi nec. hæc eadẽ hẽt pater. præterquã quia vir ei præfertur. niſi colludat, uel ſit infamis: vt ſ. proxi. §. & ſ. eod. l. ij. §. finali. & præterquam quia non accuſat ex ſola ſuſpicione ſine libello: quod viro licet, ſecundum quoſdã. Sunt & alij, qui habent aliqua de prædictis: ſcilic. quòd anteponantur alijs: ſed cætera non habent: vt colligitur ſupra, proximo §. & C. eod. l. quamuis. ij. Item in eo, quod hic dicitur ſine metu talionis hos accuſare non poſſe. eſt contra. C. e. l. quamuis. ij. & l. e. iure mariti. in fine. & ſ. l. proxi. §. lex Iulia. in fin. §. & ſupra, de minorib. l. auxilium. in principio. Solut. ſi euidens calumnia eſt, obtinet quod hic: alias quod in contrarijs. argument. ſ. de petitio. hæred. l. poſtquam. in fine. & C. qui accu. non poſſunt. l. ij. in fine. & C. de admini. tu. l. non eſt. ſupra de iis, quibus ut indig. l. tutorem. uel ille in marito: hic in patre, & alijs iure mariti accuſantibus: ut argum. infra, eodem. l. pater, & ſecundum hoc dic non euitant, ſcilicet, quandoque. Vel dic, non euitant, ſi probantur calumniari: non autem præſumuntur eo ipſo, quod non probant, ut in contrarijs, ſecundum Ioannem. uel refert accuſet vir, uel pater intra ſexaginta dies: & ſic euitant. an poſt: & tunc non. Et, ſecundũ hoc dices, accuſant. i. accuſare ſolent. Accur.

SI maritus. CASVS. Vxor Titij, qui erat magiſtratus alicuius ciuitatis, iacuit cum ſcholari. dicitur quod pater huius fœminæ non poteſt interim accuſare donec Titius ſit in magiſtratu: & interim non currunt ſexaginta dies patri.

Legis Iuliæ. non poteſt accuſari de adulterio, qui cauſa reipublicæ abeſt ſine detrectatione, i. qui non dedit operam, ut abeſſet cauſa euitandæ accuſationis. Item præſens non accuſatur quandoq; de adulterio: vt ſi oportet eum uigilare circa cuſtodiam turris, uel Caſtri. Vltimo dici, Bononienſis quidam erat abſens cauſa reipublicæ: puta in ciuitate Neapolitana: ubi nunc eſt Papa Alexander Quartus, ibi commiſit adulterium. dicitur, quod ibi poteſt accuſari: niſi ſit talis perſona, quæ non poſſit ſub præſide conueniri. quod declara, ut in glo. domini mei Accurſij.

Si negauerint. Si pater. fœminæ, q̃ iacuit cũ ſcholari, & uir eiuſdem dicit ſe nolle accuſare de adulterio: ſtatim currunt tempora extraneis accuſare uolentibus: & pater, & uir amodo accuſare non poſſunt.

Lex Iulia. Minor uigintiquinque annis non poteſt de adulterio accuſare, niſi ſuum matrimonium vendicare velit: ut uxorem ſuam. Item eum, qui iacuit cũ ea, accuſare poterit, licet ſit minor uigintiquinq; annis. & hoc caſu cum admittitur ad accuſandum minor, non facilè de calumnia damnatur. & quod dixi regulariter minorem non accuſare, intelligo minorem etiam ſi xxv. an. ſit, nondum tamen eos compleuerat.

Præſcriptiones. Præſcriptiones, ſiue exceptiones, quæ obijciuntur accuſantibus de adulterio, vt non admittatur ad accuſationem, vt eſt iſta: quia minor eſt accuſans, vel ſimilis: ut ſupra proxime habuiſti notatũ: debent opponi ante, quam nomẽ accuſati ſit receptũ inter reos, non poſt. Secundo dicit, volo accuſare quãdam viduam de adulterio, quod commiſit, cum erat nupta. dicitur quod eſt in mea electione velim ab ea incipere, an ab adultero: ſed ſimul utrunque accuſare non poſſum: & accuſatio facta de vtroq; irritat: & interim incipere poſſum a quo uolo. Tertio dicit, inueni uxorẽ meã cum ſcholari: repudiaui vxorem, & ei denuntiaui, ne nubat alij. poſſum & ab ea incipere, ſi volo: & dicit qualiter ſit denuntiandum. Quartò dicit: pone quod non denũtiaui, libellũ tamen accuſationis de ea dederam ante, quã ipſa alij nuberet: & hoc ſcito, ipſa nupſit. dicitur quòd nunquam ab ipſa incipiam hoc caſu. Quinto dicit: denuntiaui ei ne nuberet, cum velim eam de adulterio accuſare: nec dixi pro quo adulterio: nec quando facto, dicitur quod ſatis eſt. unde ſi ipſa amodo nupſit, poſſum ab ea incipere. ſed ſi ſpecifico in denuntiatione de quo adulterio velim eam accuſare, vt de eo quod commiſit cũ Titio, nunc uolo eam accuſare de adulterio cum Caio commiſſo: cum iam alij nupta ſit. dicitur, quòd non prodeſt mihi denuntiatio. Sexto dicit per procuratorem poteſt fieri denuntiatio, & per ſeruum, & hoc dixit hic §. cum lege ſequen. & parte tertij uſq; ad §. quæritur. ubi dicitur quod unus poteſt adulterum accuſare, alius adulteram: mulier tamẽ ſi eſt prius nupta ante denuntiationem ſibi factam, non poteſt accuſari prius, quã adulter: ſed prius accuſatio facta de adultero expediri debet. & ſi abſoluitur adulter, ipſa amodo non accuſatur. ſi autem condemnatur: non præiudicat mulieri, ſed accuſatio eius fiet. Sed pone, quod adulter deceſſit ante accuſationem de eo factam, uel poſt accuſa. ante condemna. dicitur, quod ſtatim adultera poteſt accuſari. idem ſi adulter ſit relegatus. Sed pone, quòd tempore quo accuſaui adulterum, adultera non erat nupta. dicitur quod bene poteſt ipſa accuſari non obſtante abſolu. adulteri hoc caſu. Vltimo dici, abſoluto adultero, adultera nupta non poteſt accuſari ab eodem, qui accuſauerat adulterum: nec ab alio, etiam ſi adulter per colluſionem ſit abſolutus. ſed ſi adultera deſijt eſſe nupta: poteſt & ipſa accuſari etiam abſoluto adultero. & h. d. hic §. cum duabus leg. ſeq. Fran.

a A patre. mero iure, uel lege interrogatiuè. Et nota, quòd maritus repellit dum eſt in magiſtratu. cui ẽ cõtra ſ. e. l. §. lex Iulia. ibi, nec enim. So. ut ibi. Item eidẽ contra ſ. de accu. l. hi tñ. in prin. ſolu. excipe illos, quã ſunt in magiſtratu: cũ ẽt in ciuili parciſſimè ius dicatur: ut ſ. de offi. præ. l. ſenatuſcon. Item ſi dicas eũ eſſe in tali magiſtratu, ut non poſſit uocari in ius ſine pœna: ut ſup. de in ius uo. l. ij.

b Atquin. pro ſed certè: & corrigit.

c Aequale habe. quo ad aliqua inæquale: ut ſup. pro xi. §. finali.

d Non poteſt. ut ſup. l. ſi maritus. in princi. & l. ij. §. fin. & l. ſeq.

Detrecta-

Legis Iuliæ de adulterijs capite ſeptimo ita cauetur, Ne quis inter reos referat eum, qui tunc ſine detrectatione [a] † reipublicæ cauſa aberit. Nequ enim æquum uiſum eſt, abſentem reipublicæ cauſa, inter reos referri, dum reipublicæ [b] operatur. Neceſſariò adicitur † ſine detrectatione. Cæterùm ſi quis euitandi criminis cauſa id egerit, ut reipublicæ cauſa abeſſet: nihil illi commētum hoc proficiet. Quod ſi quis præſens † ſit, uice tamen abſentis habeatur, ut puta qui in uigilibus, uel urbanis caſtris militat: [c] dicendū eſt deferri [d] hunc poſſe. neque enim laborare habet, [e] vt ſe repræſentet. Et generaliter dicendum eſt, eorum demū abſentiam excuſatam eſſe, qui in alia prouincia reipublicæ cauſa abſunt, quàm in ea, in qua deferuntur. Proinde ſi quis in prouincia, in qua agit, adulterium commiſerit, accuſari poterit: niſi ſit ea perſona, quæ ad præſidis cognitionē [f] nō pertinet.

Renuntiante aliquo iuri ſuo, non immeritò ſequens admittitur: nec erit renuntianti regreſſus ad id, cui renuntiandum peruenit. hoc dicit.

Si negauerint ſe pater, & maritus accuſaturos intra diem ſexageſimum: an ſtatim incipient tempora extraneo cedere?

Et primus Pomponius putauit, admitti ad accuſationem extraneum poſſe ſtatim, atque negauerint. cui aſſentiendum [g] puto. Fortius enim dicitur, eū, qui ſe negauerit acturum, poſtea non audiendū. [h]

Minor non poteſt accuſare de adulterio, niſi de commiſſo cum uxore ſua: et in eo de facili calumnia non præſumitur. Bart.

Lex Iulia de adulterijs ſpecialiter [i] quoſdā adulterij accuſare prohibet: ut minores [k] annis uigintiquinque. Nec enim viſus eſt idoneus accuſator, qui nondum robuſtæ ætatis ſit. Quod ita uerum eſt, ſi non matrimonij ſui iniuriam exequatur. Cæterùm ſi ſuum matrimoniū vindicare uelit: quamuis iure extranei [l] ad accuſationem ueniat, ta-

[a] Detrectatione. & facit ſup. quib. ex cauſis maio. l. quarta & quinta. & infra, de re milit. l. fina. & ſuprà, de accuſa. l. hos accuſare. circa princip. & argum. ſuprà, de teſti. l. inuiti. ſecus autem ſi aliàs abeſt: quia poteſt recipi inter reos: ut C. eodem. l. adulteram. quæ receptio fit poſt litem cōteſtatam. ſed an accuſari poſſit abſens? Reſpon. ſic: ut C. de exhib. reis. l. penulti. §. ex longinquo. ſed non ut procedatur: ut C. de accuſat. l. abſentem. & C. eodem. l. ſi quondam.

[b] Reipublicæ. nō data opera.

[c] Caſtris militat. vt ſuprà, quibus ex cauſis maior. l. ut ſunt. & l. milites. & l. qui mittuntur. §. præfectus. verſic. ſed & in urbanis. & l. ij. qui.

[d] Deferri. id eſt, accuſari.

[e] Habet. ſcilicet, accuſatus.

[f] Cognitionem. ut C. ſi quacunque præ. po. l. j. vel pone, quod habet priuilegium indultū à Principe, ut ſub illo præſide non teneatur reſpondere: vt C. de veteranis. l. fina. in fine. libro xij. ſed hoc hodie non ualeret, niſi eſſet dictum non obſtante. authen. qua in prouincia. ubi de crimine agi oportet. Vel tertio. pone exemplum in milite armato. ad quod C. vbi quis decu. aliave condi. l. ij. & C. quibus cauſis minor. ſin. præ. lege prima. ſed tunc obſtat ſuprà, de cuſto. reor. l. non dubium. ubi ſaltem eſt cognitio præſidis. Sed dices ibi in milite interim. ſecundum quoſdam, ſi uelis hanc expoſitionem tueri: ſed non placet: cum graue delictum ſit adulterium: vt infrà, de re mil. l. ij. in princ. & ſup. de accuſ. l. fin.

[g] Aſſentiendum. puto: ut C. qui admit. ad bonorum poſſ. l. fin. cum ſuis concor.

[h] Non audiendum. cum iſta concordat C. ad Turpil. l. quamuis. & ī. ad Turp. l. qui deſtitit. & l. in ſenatus. §. propter. in fi. & ſup. de inoffic. teſta. l. Papinianus. §. i. & ī. ad legem Iul. de ui pu. l. ij. qui cœtu. §. ſecundo. & C. de repud. hæred. l. ſicut. & de ædil. edict. l. quæritur. §. ſi venditor. & de iudic. l. ſed & ſi ſuſceperit. in principio. & C. qui accuſare non poſſunt. l. accuſationem. & de pactis. l. poſtquam. & de condit. inſer. l. fina. & ſuprà, quis ordo. in bonorum poſſeſ. ſerue. l. ſi cohæredi. & C. de rebus credit. l. ſi quis. Sed contra C. de tranſactio. l. tranſigere. Sol. hic nec tranſactio nec pactum eſt, ſed repudiatio quædam illicita. Nam facit: eum incidere in Turp. ſi accuſatio erat inſtituta. alias non incidit: ut C. ad Turp. lib. l. prima. & eſt ratio: quia per negationem uidetur confiteri ſe non habere ius: ut C. de fid. inſtrumento. l. ſi aduerſarius. quod nō fit per tranſactionem ex parte tranſigentis. Vel dic, quod non tenet tranſactio, uel pactio, ut ibi: ipſe tamen qui fecit, nō poteſt contrauenire: ut argu. ſuprà, de ſeruitut. ruſtic. prædio. l. per fundum. quæ non placet. Item contra ſuprà, de ſepulchro uiol. l. tertia. §. ſi is. Solu. ibi diſtulit, hic deſtitit. Vel uerius hæc ſecūdum illam: quia hic iam ab alio erat accuſatio cœpta, quando pater vult accuſare de nouo: aliàs auditur pater: ut ibi. Vel ſecundum Ioann. dic etiam patrem interim non audiri antequàm lis ab alio conteſtetur: & ſic ſpeciale in adulterio? In alijs enim criminibus & idem ipſe qui remiſit, auditur: ut in contrario: vt ſuprà, de pactis. l. ſi unus. §. pacta quæ turpem. verſicul. item ne experiar. & l. iuris gentium. §. ſi paciſcar. ſecundum eum. ſed contra ſe facit infrà, ad Turpillianum. l. qui deſtitit. Sed ipſe reſpondet, quod ibi, iam cœpta accuſatio deſeritur, hic incipienda. vel poteſt dici, quòd ibi in crimine, in quo licet tranſigi, uel paciſci: hic non. vel ibi ab alio, iam erat lis conteſtata. Et eiſdem modis poteſt reſponderi ad has duas, quibus dicitur eundem non audiri: ut C. ad Turpillia. l. quamuis. & infrà, ad Turpillian. l. in ſenatus. §. ſi propter, & etiam C. qui accuſare non poſſunt. l. accuſationem. Item contra hoc reſponſum C. de appell. l. ſi quis libellus. ſed ibi iuſta, hic iniuſta eſt pœnitentia. & eo modo reſpondetur ſuprà, de col'la. bono. l. nonnunquam. in princ.

[i] Specialiter. nam in alijs accuſationibus admittitur minor, & ſi non proſequatur ſuam iniuriam, non pupillus: ut ſuprà, de accuſationibus. l. qui accuſare. Accurſius.

[k] Minores. xxv. annis ſecus in teſtificatione: ut ī. de teſti. l. in teſtibus.

[l] Extranei. puta poſt lx. dies.

† Detrectare quid ſignificet, docet hic Bud.

† Adicit poſitū pro adijcitur, quēadmodū & alias ſępe deicit & reicitur regias pro deijcit, & reijcitur.

† vrbanicis.

† Vide hic Bud.

Concor. tex. in c. ſi Eps. l. diſ. & in cap. apoſtolus. lxxj. diſt. & in c. ing diſcretiōi. cū ibi no. per Panor. & quæ ad eum addidi in ver. in magnis criminib. num j. extra, de pę.

a Tamen audietur. cum authoritate curatoris: ut C. de auth. præſt. l. clarum. & ī. de accuſ. l. ij. & l. qui accuſare. & l. hi tamen. in princ.

b Obijcitur. minori ætati de qua dixerat. Item nec illa, quæ non obijcitur maiori, ut lenocinij, poſtquàm eſſet inter reos recepta: ut ſuprà, l. ſecunda. §. ſi publico. ſed aliæ, quæ alijs opponuntur etiam huic opponuntur: ut quod ſit magiſtratus: ut ſuprà, in principio l. Item viginti annorum: vt C. de falſ. l. querela. Item quinquēnij & ſex mēſium. & xl. dierum: ut ī. eodem. l. mariti. & l. quinquennium. Item ſecundum Al. q habet duos reos delatos eodem tempore: ut C. qui accuſare non poſſunt. l. cum rationibus. quod nō placet: cū ſuam iniuriam proſequatur: ut in dicta l. cum rationibus. & ſuprà, de accuſa. l. hos accuſare. §. lege. in fine. Item & aliæ ſunt, quæ poſſunt opponi: ut no. C. eodem. l. ita nobis.

† Cōcor. tex. in l. ſi uxor. §. ſi. ī. eod. iunctis ibi cōcord. traditis de iure canon.

men audietur. a Nec. n. vlla præſcriptio obiicit b ſuam iniuriam vindicanti. Sanè ſi iuuenili facilitate ductus, uel etiam feruore ętatis accenſus ad accuſationem proſilijt: accuſanti ei non facilè c calumniæ pœna irrogabitur. Minorē uigintiquinque annis & eum accipimus, qui annum uigeſimū quintum ætatis d agit. e Pręſcriptiones, quę obiici ſolent f accuſantib. adulterij, ante ſolent tractari, g quàm quis inter reos recipiatur. h Cæterum † poſtea quàm ſemel receptus eſt, non poteſt præſcriptionē obijcere. Si in uiduitate mulier perſeuerat, i in accuſatoris eſt arbitrio, à quo uelit incipere: utrum ab adultero: an ab adultera. Si q̄s & adulterum, & adulteram ſimul detulerit, nihil egit: k poterit q; quaſi neutrum detulerit, l & rurſus à quo velit initium facere: quia nihil prima delatione m agit.

Diuiditur cum lege ſequenti. Primò ponit unum dictum. Secundò circa illud format quinq; quæſtiones per ordinē vſque ad §. Quæritur. in lege, denuntiaſſe. Bart.

Idem lib. primo de adulterijs. XVI.

QVi vxori repudium miſit, poteſt denuntiare n ne Seio nuberet: & ſi denuntiauerit, & ab ea incipere poteſt.

Idem lib. ij. ad legem Iul. de adulterijs. XVII.

DEnuntiaſſe † qualiter accipiamus, vtrū ad iudicem, an uerò ſimpliciter? Ego & ſi non denuntiauit o ad iudicem, ſufficere credo, ſi adulterij ſe acturum p denuntiauerit. Quid ergo ſi non quidem denuntiauerit, uerum libellos accuſatorios dederit añq̄ nuberet, eaq́; cū id cognouiſſet, † nupſit ne ignorans? Puto non uideri q ei denuntiatum: idcirco non poſſe accuſatorem ab ea incipere. Quid ergo ſi tantum denuntiauit, ne nuberet, ſed non addidit, quare: r num rectè nupſiſſe uideatur? Sed melius eſt illud ſequi, ut eius denuntiatio videatur electionem accuſatori reſeruare, qui crimen s denuntiauit. Omnino igitur ſi fecit adulterij criminis commemorationem in denūtiatione, & ſi iudicem nō monſtrauit: t magis putamus, mulierem,

† Iſte tex. eſt notād' ad hoc, q vbi requirit denūtiatio ad alium finē, quam ſciēdi aliqd ſemper hoc debet & ſcienti & nō autem ſolū ignoranti. Bolog.

† P.F. nupſit, uel ignorans ē.

c Non facilè. ſuprà, l. proxima. in fine contra. Solu. vt ibi. & illa, quæ fuerunt ibi contraria. hic concordant.

d Aetatis. id eſt, compleuit. vel dic, id eſt, inchoauit. & ſic non ſunt argumenta cōtraria gl.

e Agit. ſic ſuprà, de minoribus. l. tertia. §. minorem. & ſuprà, de condit. & demonſtrationib. l. non putabam. ſed argu. contra ſuprà, de mun. & ho. l. ad rempublicam. & ſuprà, ad Trebellianum. l. qui filium. §. primo.

f Obijci ſolent. quæ iſtæ ſunt, dixi ſupra, proximo §. & ex illis apparet, quæ dilatoriæ, quæ peremptoriæ ſint.

g Tractari. hoc de dilatorijs fortè uerum eſt: ut ſi dicat nupta, ab adultero incipiendum eſt: ut ſuprà, eodem. l. ſecunda. in principio. ſecus in peremptorijs, ut in ciuili cauſa: ut C. ſententiam reſcindi non poſſe. l. lege, peremptorias. & facit C. de procuratoribus. l. ita demum. Sed contra ſuprà, eodem. l. ſecunda. §. ſi publico. in fine. §. ſed ibi ſpeciale in lenocinio, ut tantum in principio opponatur: licet ſit peremptoria. Alij dicunt in criminalibus etiam peremptorias, opponi in principio. quod dic, ut not. ī. eo. l. ij. §. ſi publico. Accurſius.

h Recipiatur. quod fit poſt litem conteſta. vt C. eod. l. adulteram.

i Perſeuerat. facit ī. eod. l. nuptam. & l. ij. in princip. & l. miles. §. volēti.

k Nihil egit. ſed quantum ad abolitionē aliquid agit: vt ī. l. vim paſſam. §. penul. & infrà, ad Turpil. l. j. §. accuſationē. & arg. de ſer. vrban. prædio. l. per fundum. & facit C. eod. l. reos.

l Deſulerit. facit infrà, de decu. l. imperatores. §. fin. & ſupra, de ædil. edic. l. bouem. §. fina. & de oper. liber. l. ij. Accur.

m Delationem. i. accuſationem.

n QVs vxori. Denuntiare. ſic ī. de edeu. l. quędam. §. i. d ſi ante. & C. e. l. ſi dum. & l. ita. & infra, l. proxima.

o DEnuntiaſſe. Et ſi non denuntiauit. uel pręcedentibus, uel ſequentibus iunge. & facit ī. l. proxi. cum ſuis concor. & ī. ad l. Aquil. l. q foueas. & de ann. except. l. vt perfectius. & ī. eo. l. uim paſſam. §. nupta. & infrà, §. qui l ergo. & ſup. manda. l. ſi hominem. & de ſolu. l. ſi quis ſeruos. §. fin. & l. aliud. in fin. & de cur. furio. l. conſi. in fin. Sed argum. contra in auth. de hær. & Falc. §. his igitur. ibi, ex decreto iudi. &c. collat. j. & hæc valent ad proteſtationem.

p Acturum. id eſt, accuſaturum.

q Non uideri. argu. contra ſuprà, de admin. tut. l. quidam. §. ex quo. & de pet. hæred. l. item ueniunt. §. petitam. verſ. quid ergo.

r Non addidit, quare: quia non dicit pro quo delicto, nec pro quo adulterio. & ſic not. admitti denuntiationem ſine cauſa: ſicut ſuprà, ad Trebell. l. quia. & l. ſed ſi alio. & ſup. de ſuſpec. tuto. l. hæ enim. & de iudic. l. ſolemus. Sed arg. contra ſuprà, de actio. emp. l. prima. in fine.

Denuntiatio quāq; ſine eā admittitur.

ADDITIO Dic quòd hæc denuntiatio eſt de ſubſtantia, ſecundùm Bart. hic.

s Qui crimen. i. criminis memoriam habuit. Acc.

t Non monſtrauit. vt de operis noui nuntia. l. j. §. ij.

Non

quaſi denuntiatio præceſſerit, poſſe accuſari. Quid tñ ſi ſpecialiter cũ quo adulteriũ fecit, denuntiatione cõplexus eſt, mox uelit eã ex alterius perſona accuſare? Magis eſt, vt nõ debeat [a] audiri. neq; enĩ crimen, qđ denuntiauit, obijcit. Sed & ſi per procuratorem denuntiauerit, puto poſſe eum accuſationem ſi uelit, inſtituere, ſufficereq; procuratoris denuntiationem. [b] Ergo, & ſi per actorem denuntiauerit, id eſt, per ſeruũ dñs denuntiauerit, rata erit denuntiatio.

Licet unus non poßit adulterum, et adulterã ſimul accuſare: ut ſuprà eodem, ſi maritus. §. ulti. tamen duo poſſunt accuſare, unus adulterã, alter adulteram. Itẽ abſoluto reo mulier ultra non poterit accuſari: ſed ſi condemnetur reus, mulier propter hoc non erit condemnata. et reddit huius dicti elegantes rationes uſque ad §. ult. cætera dua leges ſeq. plana ſunt.

Quæritur † an alius adulteram, alius adulterum poſtulare [c] poſsit. ut quamuis ab eodẽ ambo ſimul poſtulari non poſsint, [d] a diuerſis tñ ſinguli poſsint? Sed non abs re eſt [e] hoc ꝓbare, diuerſos accuſatores admitti poſſe, dũ ſi ante denuntiationem nupſerit, prior mulier accuſari nõ poſsit. Expectabit igitur mulier ſñiam de adultero latã. Si abſolutus fuerit, mulier ꝑ eum uincet, nec ultra [f] accuſari poterit. Si ꝯdẽnatus fuerit, mulier non eſt cõdemnata, [g] ſed aget cãm ſuam: fortaſsis & obtinere, uel gratia, uel iuſtitia, uel legis auxilio [h] poterit: Quid enim ſi adulter inimicitijs oppreſſus ẽ, uel falſis argumentis, teſtibusq; ſubornatis apud præſidem grauatus, qui aut noluit, aut nõ potuit prouocare, mulier uerò iudicẽ religiosũ ſortita pudicitiã ſuã defendat? [i] Sed & ſi añ, q̃ ꝯdemnet.

Macer libr. j. de publicis iudicijs. XVIII.

Vel ante, quàm cum eo agi cœperit. [k]

Vlpianus libro ij. ad leg. Iul. de adul. XIX.

Adulter diem ſuum obierit: conſtitutũ eſt, etiam mortuo adultero, ſine præſcriptione, [l] mulierẽ poſſe accuſari. Sed & ſi non mors, ſed pœna alia [m] reũ ſubtraxerit, adhuc dicimus, poſſe ad mulierem ueniri. Si eo tempore, quo eligebatur reus adultera nupta [n] non fuerit, quo aũt abſoluatur, nupta inuenitur: [o] dicẽdum eſt, hãc abſoluto quoq; adultero poſſe accuſari, quia eo tẽpore, quo adulter eligebaĩ, nupta [p] nõ fuit. Nupta † non põt accuſari, non tantum ab eo, qui adulterum accuſauit, nec obtinuit, ſed nec ab alio quidem, ſi adulter abſolutus eſt. Proinde ſi per colluſionem cum adultero cõſtituerit, fueritq; abſolutus: dedit mulieri nuptæ aduerſus omnes [q] ſecuritatem. Planè ſi nupta eſſe deſierit, accuſari poterit. Neque enim aliam lex tuetur, quã eam, quæ nupta eſt quandiu [r] nupta erit. [r]

Papin. li. j. de adult. XX.

[a] Non debeat. q̃a expreſſa nocent. ſic ĩ. de indicijs, lege, non a iudice. §. fin. & C. de eden. l. edita. & de procurat. l. maritus. in fine. argu. contra inſ. de appel. l. ſcio.

Expſſa qñq; nocẽt.

[b] Denuntiationẽ. ad hoc quòd per alium: ut ſupra, pro ſocio. l. actione. §. renuntiare. & ſi mẽſor fal. mod. dixe. l. j. §. fin. & de petit. hæ. l. item ueniunt. §. petitam. verſic. a quo. & de vſu. le. ſi qs ſolutioni. in fin. & l. mora. in princ. & C. de precib. imperatori offe. l. uniuerſis. Accur.

[c] Poſtulare. i. accuſare. Accur.

[d] Poſtulari non poſſunt. C. eodẽ. le. reos. Accur.

[e] Sed non abs re eſt. i. abſurdum.

[f] Nec ultra. i. niſi deſinat eſſe nupta: ut infra eod. l. adulter. in fine. & not. quod res inter alios acta, alijs prodeſt non nocet. quod not. plenè: ut C. quibus res iud. non nocet. l. ij. & facit ſupra, naut. caupon. ſtabu. l. licet. §. fina. & C. de procura. l. non ea. & ĩ. de lib. cauſa. l. ſi uſumfru. §. finali.

† Probat hic, q̃ ubi eſt conexitas reſpectu eiuſdẽ delicti, ſnia cõtra unũ nõ ꝑiudicat alteri. cõcor. tex. in c. ſignificaſti de adul. & ui de glo. in ca. j. §. itẽ placuit. in uerbo, ordo. ď col. in pragm. ſanc.

[g] Condemnata. ſcilicet, ideo. ut C. eadem, lege, & ſi crimine.

[h] Auxilio. ut præſcriptione temporis a lege indulta: qua etiam adulter vti potuit, ſed non fuit uſus: vel quia crimen ei mulieri ſupplicanti eſt remiſſum: vt C. de precib. Imperat. offer. l. reſcripta. vel quia accuſator ex perſona ſua poterat repelli.

[i] Defendat. quod cum contingit: quæro, an proficiat adultero iam damnato? Reſpon. non: vt ĩ. de libe. cau. l. ſi pariter. in fin. & l. duobus. & ĩ. de appel. l. ſi qui ſeparatim. §. finali. & ĩ. de inoffi. teſt. l. filio qui. de inoffi.

[k] Vel. Agi cœperit. alias, potuerit.

[l] Adulter. Sine præſcriptione. ſ. illa. ut ab adultero ſit incipiẽdũ: ut C. e. l. crimen.

[m] Pœna alia. ut relegationis, uel ſimilis.

[n] Adultera nupta. aliàs ſecus. & vt ſ. l. denuntiaſſe. §. quæritur.

[o] Nupta inuenitur. poſt diuortium, & ante denuntiationem. & facit ſupra, de aqua plu. arcen. l. quanquam. §. j. & de iuriſdict. om. iudi. l. pe. & ad Macedo. l. j. §. certe.

[p] Nupta. poſt diuortium, & ante denuntiationem.

[q] Omnes. niſi prius de præuaricatione doceatur primi accuſatoris, ut argumen. ĩ. e. l. conſtãte. & ã. de diuer. & temp. præſcripti. l. inter quatuor. & C. de actio. l. ſi quis. vel ſecundum A'. etiam conuicto iſto de præuaricatione, non poterit tamen ſtatim iſtã accuſare: niſi incipiat ab adultero, & eum accuſet prius de adulterio.

[r] Quandiu. Ceſſante cauſa, &c. vt C. de epiſ. & cleri. l. generaliter. & ſ. de oper. lib. l. plane. & de muu. l. nec magiſtratibus. & in authenti. de monach. §. ſi vero. & infra, de iure immu. l. ſemper. §. negotiatores. & in autheuti. de nupt. §. non tamen permittimus, colla io. iij. & de ſanct. epiſco. §. ſed & neque curialem. & §. ſi ſeruus. collat. ix. & ĩ. de excu. tutor. l. geometræ. Item contra ĩ. eod. l. denuntiaſſe. §. quæritur. Solnti. vt ibi. Accur.

† Iſte tex. adhoc põt allegari, q̃ deficiente cã, deficit effectus.

PAtri datur ius occidẽdi adulterũ ſimul cum filia, [a] quam in poteſtate habet. Itaque nemo alius ex parentibus idem iure faciet: ſed nec filiusfamiliàs pater.

Vlpianus libro j. de adulterijs. XXI.

SIc eueniet, ut nec pater, nec auus [b] poſſint occidere. nec immerito: in ſua enim poteſtate nõ uidetur habere, qui non eſt [c] ſuæ poteſtatis.

Papinianus libro j. de adulterijs. XXII.

NEc in ea lege naturalis [d] pater ab adoptiuo ſeparatur. In accuſatione [e] uiduæ filiæ non habet pater ius præcipuum, [f] Ius occidendi patri conceditur domi ſuæ, [g] licet ibi filia non habitet: uel in domo generi. Sed domus & pro domicilio [h] accipienda eſt: ut in lege Cornelia de iniurijs. [i] Sed qui occidere poteſt adulterũ, multo magis [k] cõtumelia poterit iure afficere. Idõ autem patri nõ marito mulierem, & omnẽ [l] adulterũ permiſſum eſt occidere, quod plerũque pietas [m] paterni nominis conſilium pro liberis capit, [n] cæterùm mariti calor, & impetus facilè [o] † ſæuiẽtis fuit refrenandus.

† Decernẽtis, in P.F.

Licitum eſt patri filiam, & adulterum occidere, ſi eos in flagranti crimine deprehendat, et in domo ſua, uel generi ſui, non in aliena. & reddatur ratio in tex. ibi, quia maiorem &c.

Vlpianus libro j. de adulterijs. XXIII.

QVod ait lex, [p] Cũ filia adulterum deprehenderit, nõ otioſum † uidetur. Voluit enim ita demum hanc poteſtatẽ patri competere, [q] ſi in ipſa turpitudine filiam de adulterio deprehendat. Labeo quoq; ita probat, & Pomponius ſcribit in ipſis rebus [r] ueneris deprehenſum occidi. Et hoc eſt, quod Solon [s] & Draco dicunt, † ἄρδρα ἐν ἄρθ(?)ροις ἔχοντα.

† l. nõ abs re, nõ ſine cã, nõ temere. Budæ. hic.

† In P.Fl. ἐν ἔ-(?)ργῳ. unde Alci. li. 2. pater. cap. 25.

Venerisresq́; ſunt.

PAtri. CASVS. Pater adulterũ inuentũ cũ filia ſua, quam habet in poteſtate, poteſt occidere. ſi ergo hic pater non habet eam in poteſtate, non põt eum occidere: & per cõſequens nullus alius, ut quia hic pater filiæ ſit in poteſtate ſui patris. I. ẽ non eſt vis: ſit verus pater filiæ, ſiue adoptiuus. Nam quilibet horum poteſt occidere adulterũ inuentum cũ filia, quam habet in ptã e. Secundo dicit: ſcholaris iacuit cũ filia mea uidua. dicitur quòd quilibet extraneus admittitur ad accuſationem ſtupri: nec ego praferer eis. Tertio dicit: ille adulter poteſt occidi a patre puellæ, q eſt inuentus cũ ea in domo pr̃is puellæ, uel in habit. patris puellæ, uel in domo generi. Item hic pater puellæ poteſt adulterũ contumelijs afficere, & bene dico quòd pater puellæ poteſt occidere adulterũ, & filiam adulteratam, non autem vir fœminę adulteratæ poteſt hoc facere, cum paternus furor refrenetur quandoq; ut non occidat: non ſic uiri furor. & ille demum adulter occidi poteſt a patre puellæ, qui eſt inuentus cum ipſa puella in ipſis rebus venereis: vt in lecto cum ea, uel oſculando eã. & ille demum pater puellæ põt occidere adulterũ: qui eam nunc habet in ptãte, licet prius aliquo tẽpore non habuerat. & illũ demum adulterum occidit, quem inuenit cum filia in domo ſua pater: ſiue in ea habitet pater, ſiue nõ uel in domo generi: nõ ſi alibi inueniat. & reddit ratio in litera: & debet incontinenti occidere utrũq; ſ. filiã & adulterũ, non ex interuallo: niſi cũ occiderit adulterum, filia fugit, & pater perſecutus filiã, occidit eã poſtea. nã hoc poterit: quaſi incõtinenti uideatur occidere. & h. d. hæc lex cũ trib. ſeq. Fran. Acc.

[a] Adulterũ. ſimul cũ filia. ſ. inuentũ: ut ĩ. e. l. nihil. & l. q ait. ĩ pri. uel cũ & filiã, ñ adulterũ tñ: ut d. l. nihil.

[b] SIc eueniet. Nec auus. alias nec auus. & eſt bona. alias, alius. & tunc. ſ. qui non habet in poteſtate: nec etiam pater habet in poteſtate.

[c] Qui non eſt. ſed nonne filiusfamil. poteſt eẽ tutor: & ita habet alium in poteſtate: ut inſt. qui da. tu. poſſ. in prin. & inſt de leg. tu. §. j. ſed ibi aliter dr̃ poteſtas. Item contra ĩ. de mune. & ho. l. ij. ſed illud quo ad honores. ar. ĩ. ad Tre. l. ille a quo. §. fi. & l. ſeq. Item facit ĩ. de acqui. rer. dom. l. hõ liber. in fi. & C. de leg. tut. l. fi.

[d] NEc in ea lege naturalis. & legitimus ſubaudi: vt inſti. de adop. in prin. hodie autẽ in adoptiuo habet locum qñ datur non extraneo: ut dicto tit. §. j. qui poterit adulterum quemlibet occidere, ut hic dicitur.

[e] In accuſatione. uiduę filię. cum qua ſtuprum cõmiſſum eſt. Et ſic non obſt. ſupra eodem. lege, is cuius. §. ex ſenatuſconſul. verſicu. marito.

[f] Præcipuum. nã extraneus ſicut ipſe pater ſtatim poterit accuſare.

[g] Domi ſuæ. in qua habitat: ut ĩ. e. l. proxima. §. ſed ſi pater.

[h] Et pro domicilio. id eſt, habitatione.

[i] De iniurijs. ſic ſupra, de iniurijs. lege, lex Cornelia. §. domum. & ſupra, de aleato. l. j. §. domum.

[k] Multo magis. vt ĩ. de regu. iur. leg. non debet cui. & de in lit iuran. l. videamus. in fine. Accurſius.

[l] Omnem. ſed marito turpem tantũ: ut infra, lege, marito. ſed certè imo videtur, quod mulierem occidere liceat uiro. vt ſupra, ad Syllan. l. ſi quis in graui. §. ſi maritus. contra. Sol. ſubuenitur, vt puniatur minus: ut ibi, & C. eod. l. Gracchus. & ĩ. e. l. ſi adulterium. §. Imperat. & ĩ. de ſic. l. j. §. fi. nõ ut prſus ei parcaſ, ut hic.

[m] Pietas. ſic ĩ. ad l. Põp. d̃ par. l. diu. & C. de pa. po. l. 3.

[n] Capit. vt non occidat eam.

[o] Facilè. ad quod ĩ. ad Vel. l. iiii. & C. eo. l. quãuis. ij.

[p] QVod ait lex. ĩ. eod. l. patri,

[q] Competere. ſed an filio adulterũ matris, uel fratri ſororis, ſcilicet, adulterũ liceat occidere, vt marito uel patri? quidam quòd ſic: ut extra in decre. de adulte. c. ſicut. §. ti. alij contra. Item pater & uir ſi nolunt occidere, poſſunt eum ſeruare: ut ĩ. e. l. capite.

[r] In ipſis rebus. ſi ſunt enim res ueneris antecedentia ipſum ſcelus. ſ. apparatus, colloquia. vt ĩ. e. l. & ſi amicis. in fine. locus conſtitutus conuiuia, baſia, tactus. Nã ab ipſis argumentum ſceleris inducitur: ut in Topicis Marci Tulij. unde uerſus: Viſus & alloquiũ, tactus, poſt oſcula, factum.

[s] Solon. ꝓpria nõ. la: de quorũ legib. dr̃ inſt. de iu. natu. §.

ui.§.ſed ius.& fit de his mentio ſ.ſin.regun.l. finali.

a Sufficit. poſtea ex ingratitudine: ut C.de ingratis liber.l.j.

b Habitet.alibi in lib.R.eſt,ſed in lib.B.deeſt alibi. & facit ſ.de rit.nup.l.palam.§.pe.& §.fi.

…rñdet.dicens quòd ille pater, & ille vir poteſt occidere, qui & poſſet accuſare non ergo turpis perſona patris, & mariti poteſt occidere magiſtratum: & ſic hoc ea pone,ut in glo.domini mei Accurſij hic poſita quæ incipit,ergo &c.

† Sufficit [a] patri, ſi eo tempore habeat in poteſtate,quo occidit,nõ quo in matrimonium collocanit.Finge enim poſtea redactam in poteſtatem: quare non ubicunque deprehendit pater, permittitur ei occidere, ſed domi ſuæ, generive ſui tantum? Illa ratio redditur, quòd maiorẽ iniuriã putauit legiſlator, quòd in domum patris,aut mariti cauſa fuerit filia adulterũ inducere.Sed ſi pater alibi habitet, [b] habeat autem & aliam domum, in qua non habitet:deprehẽſam illò filiam, ubi non habitat,occidere non poterit.

Interpoſito die uno dicitur aliquid fieri incontinenti. Itẽ quæ incontinenti fiunt, ineſſe uidentur.h.d. uſque ad fi.l.

Quod † ait lex, [c] In cõtinenti filiam occidat: ſic erit accipiendum, ne occiſo hodie adultero reſeruet, & poſt dies filiam occidat,uel contra. Debet enim propè uno ictu & uno impetu utrunque occidere æquali [d] ira aduerſus utrunque ſumpta. quòd ſi non affectauit. [e] ſed dum adulterum occidit, profugit filia, & interpoſitis horis apprehẽſa eſt a patre, qui perſequebatur: [f] incontinenti uidebitur occidiſſe. [g]

Hac l.enumerãtur perſonæ, quæ poſſunt a marito occidi, ſi deprehendãtur in adulterio cũ uxore ſua.

Macer lib. j. publicorum iudiciorum. XXIIII.

MArito quoq; adulterum uxoris ſuæ occidere † pmittitur, [h] ſed non quemlibet, ut patri. [i] Nã hac lege cauetur,ut liceat uiro deprehenſum domi ſuæ, [k] nõ etiã ſoceri, in adulterio uxoris occidere [l] eum, qui leno fuerit: quive artem ludicram ante fecerit, uel in ſcęnã ſaltandi, cantandive cauſa prodierit iudiciove publico dãnatus,neque in integrum reſtitutus erit: q ve libertus eius mariti, uxoriſve, patris, matris, filij, filiæ utrius [m] eorũ fuerit,nec intereſt, proprius cuius eorum,an cum alio communis fuerit,quive ſeru' erit. Et præcipitur, ut is maritus. qui horum quẽ occiderit uxorẽ ſine mora dimittat. [n] Cæterum ſui iuris,an filiusfamilias ſit marit', nihil intereſſe, a pleriſque dictum eſt. [o] Illud in utroq; [p] ex ſnĩa legis q̃rit̃,an patri magiſtratũ [q] occidere liceat? [r] Itẽ ſi filia ignominioſa ſit,aut uxor [s] leges nupta; an id ius nihilominus pater, maritus ve habeat? & quid ſi pater maritusve, leno uel aliqua ignominia notatus ſit? Et rectius dicetur, eos ius occidendi habere,qui iure patris, maritiue accuſare poſſunt. [t]

Vlpianus libro ij. ad leg. Iul.de adul.

CApite quinto legis Iuliæ ita cauetur,ut uiro adulterum in uxo-

c Quod ait lex. in loco quem non habemus.

d Aequali.ad hoc ſ.de ui & ui ar.l.3. §.cũ igitur. & l.qui poſſeſſionem. & ſi cer.pe.l. lecta.& de neg.ge.l. continuus. in princ. & de duo. rei.l.duos. in fi. & de teſt.l. hæredes.§. fi. alias aliter accipitur:ut ſ. ad l. Falci.l.j.§. item ſi ne. & C. de erro. aduoca.l.fi.

e Nõ affectauit. ſ. fugam filiæ. & habeas,hic nõ:& in fine, ſine nõ:& ſic plana .alij hic ſine non quaſi pater affectauit fuga filiæ: ſed eã poſtea occidit mutato propoſito: & habent in fi. non uidetur. uel ſi habent hic nõ: dicunt non affectare,ſcilicet occidere: cætera dicunt ut dixi. prima uerior.

f Perſequebatur. ſubaudi, & tunc pater occidit. Accur.

g Occidiſſe.ſ.& ſic nõ tenebitur pater. Accurſius.

MArito. CASVS. Maritus poteſt occidere adulterum uxoris ſuæ inuentum cũ ea in domo ſui uiri, nõ inuentum in domo ſoceri. nec quemlibet adulterum occidit. ſed talẽ pſonã. de quib. ordib. dat exẽpla multa. & cũ occidit uir aliquem iſtorũ, ſtatim debet uxorem dimittere nec refert ſit ſui iuris hic uir, an nõ. Vltimo dicit, quid ſi inuenio magiſtratũ cũ filia mea, nunquid eũ poſſum occidere? Item quid ſi filia mea eſt ignominioſa,aut contra leges nupta: uel q̃d ſi uir eſt leno, uel turpis perſona, an poſſum adulterum occidere? & ad uia…

h Permittitur.imò non: ut j.de ſicar.l. j.in fine. ſecundum quoſdam. ſed certè imò ſic: ut j. ſtatim determina. Sed an adulteram? quidam ſicut ſupra, ad Syllan.l ſi quis. in gratu.§. ſi maritus. in fine. ſed tu de ea dic ut ſ. eo.l. nec in ea.§.ſi.no.Accur.

i Vt patri. ut ſupra, quod met. ca. l.nec timorem. §.fi. & l. ſeq.

k Domi ſuæ. & etiam alibi quandoque hodie: ut in authen. ut lic. mat. & auiæ. §. his quoque.col.viij.

l Occidere.Scilicet eum qui &c. & nõ ſit hic §. alij habent hic §. & malè. Item & hodie quandoq; quemlibet occidere licet: ut dicta authentic. Accurſi. Flor.

m Vtrius. aliàs utriuſque.alias utriſque. Accur.

n Dimittat.diuertendo ab ea.

o Dictum eſt. quod ſecus eſt in patre. & filiofamil. ut infra, eo.l.patri.

p Illud in utroq;. ſcilicet, marito, & patre.

q Magiſtratum. ſcilicet, ſi inueniat eum, ſcilicet, cum filia ſua.

r Liceat.ſci. marito,& patri.

s Vxor contra. ut ſ.e.l.ſi uxor.§.j.

t Accuſare poſſunt. ergo ſi filia ignobilis eſt: uel matrimonium contra legem uel pater, uel maritus turpis perſona ſit: non poterit magiſtratum occidere cum eum iure uiri, uel patris accuſare non poſſit cum talis pſona eſt: ut ſ.l. ſi maritus.ij.in principi.Accur.

CApite. CASVS. Aliter…

† Vide Bu dæ. in an. poſt. hic.

† Iſte tex. ſcdm Bar. eſt ualde no. in fin. & ex tex. no'. q in maleficijs dr incontinenti ſic ſi quod ſit uno impetu, licet duret per horã illa rixa.

† In hũc locum uide q̃ ex M. Catone refert Ge. li br. x. noc. Atti.c.23.

rum inuentum cum uxore mea, ſi uolo eum occidere. uel non poſſum eũ de iure occidere, & uolo eũ retinere ꝑ aliquas horas, ut oſtendã eũ alijs, q̃ poſtea teſtificentur cõtra eum: bene poſſum eũ retinere per horas ſaltem xx. nec eſt uis, ubi eũ inuenerim, ſiue in domo mea, ſiue alibi. & quod dicitur in uiro, idẽ in patre. ſed ſi dimiſit eũ ire: nõ poſſum petere, ut reducatur. ſed ſi fugit: bene reducetur ſi hoc uolo ad hoc, ut aliqui videant eã ibi: ut ſic ferãt poſt ea teſtimonium. Fr.

re a ſua deprehenſum, quem aut nolit, aut non liceat occidere, retinere b horas diurnas, nocturnasq; continuas nõ pluſquã xx. † teſtãdæ c eius rei cauſa, ut uti ſine fraude d ſuo iure e poſſit, liceat. Ego arbitror etiam in patre id ſeruandum, quod in marito expreſſum eſt. Sed & ſi non in domo ſua deprehenderit maritus, poterit retinere. f ſed ſemel remiſſus adulter reduci non poteſt. g Quid ergo ſi euaſerit, h an reductus cuſtodiri xx. horis poſſit? Et putem hic magis dicendum, reductum retineri poſſe teſtandæ eius rei gratia. Quod adiicitur, Teſtãdæ eius rei gratia, ad hoc pertinet, ut teſtes inducat teſtimonio futuros accuſatori i deprehẽſum reũ in adulterio.

Conſtante matrimonio non dẽt mulier accuſari de adulteria, niſi prius accuſetur maritus de lenocinio. h. d. Bar.

Idem libr. iij. Diſputationum. XXVI.

a In uxore. i. cum uxore. & aliàs cum uxore ⁊c.

b Retinere ⁊c. ſci. liceat.

c Teſtandæ. ſcilicet, oſtendendo eũ teſtibus.

d Sine fraude. i. ſinæ pœna. Accur.

e Suo iure. ſ. iure viri. Accur.

f Poterit retinere. ad hoc vt oſtenderet aliquibus, qui poſſint poſtea teſtificari qualiter viderant eum. Accur.

g Reduci non poteſt. vt C. de remiſſ. pig. l. fi.

h Si euaſerit. ita quòd tunc non potuit capi.

i Accuſatori. ſed hoc dicere. ſ. quod inuenerint captum non prodeſt accuſanti: ſed ſi in rebus veneris: vt ſ. l. quod ait. Sic & aliàs in pecuniarijs: ut ſ. de teſti. l. teſtium. vnde dicit P. hoc genus teſtimonij non multum approbo: vt C. quod me. cau. l. metum. Alij quòd eſt ſpeciale, ut ualeat teſtimonium de auditu. ad hoc ſ. de proba. l. ſi arbiter. & in auth. de inſtru. cau. & fide. §. ſi quis igitur. coll. vj. Tu dic quòd duo audient, & probabũt. ſ. hunc cõfeſſum de crimine. Item & qđ . pro hoc eſt captus: quod prodeſt ad iudicem, ut torqueatur: & ſtetur confeſſioni factæ in tormentis: cut alias non ſtatur: ut j. de quæſtio. l. j. §. diuus. & pen. Sed ſi in iudicio non confitetur, hoc factum ex ra ius non valet: ut ſ. de interrog. act. l. j. in fi. niſi ad liberandum, ut ſ. de teſti. authen. rogati. Et eſt ſic C. de agricol. & cenſi. l. cum ſcimus. in princ. & in auth. vt lic. mat. & auix. §. ijs quoq;. colla. viij. ubi ſimiliter adhibentur, ut poſſit de adulterio probari. Item ſic C. de annali exceptio. l. vt perfectius. §. ſin autem. & ſ. quæ in fraud. cre. l. ait prætor. §. ſi quis particeps. Item no. ſic de hac acclamatione ſ. ad leg. Aquil. l. itaq;. §. j. ſic ſ. de liber. ho. exhi. l. iij. & iiij.

C Onſtante. CASVS. Vxorẽ tuã non poſſum accuſare de adulterio conſtante matrimonio inter te, & eam, niſi te uirum de lenocinio accuſauerim, & conuicerim. Franc. Accur.

† In P. F. põt ei° rei cau. ſine fraud. ſua iu. liceat.

† Scri. hic dñt hanc gl. eẽ not. ad hoc ꝗ cõfeſſio extraiudicialis, ẽ ſufficiẽs cã, ſeu inditium ad torturam. Bo. Adde qđ no. Pa. no. in ca. ſ. hoc. nu. 7. & ibi poſui in addit. ad eũ. ubi alleg. hãc gl. ꝑ fin. adhoc in verſ. ad ſupponendũ torturẽ. ex. de ſi mo. & in c. quam ſit graue. nu. a t. nbi ẽt notaui in ap. in uer. torturæ. ẽ exceſ. prælat. & nota ui ẽt I ap. poſt Gui. de Cu. I l. ſi quis in hoc gen°. nu. j. i uer. ſuæ cõfeſſioni. C. ẽ epi. & cle. Quod tñ limitabis, niſi reuocaſſet illã extraiudicialẽ confeſſionem. Iſtud ẽ ſin. dictũ Bal. I l. un. co. ſi. uer. itẽ dicit Inn.

C Onſtante matrimonio, ab eo, qui extra maritum k ad accuſationem admittitur, accuſari mulier adulterij non poteſt. Probatã enim a marito uxorem, & quieſcens matrimonium nõ debet alius turbare, atque inquietare, l niſi prius lenocinij maritũ accuſauerit. Derelictã uerò marito accuſationẽ, etiã ab alio excitari utile eſt.

Hæc lex concatenata de quæſtionibus ſeruorũ loquitur, nec ſuccinctius põt ſummari. quam textus loquitur. uide eã per te, quia eſt ualde philoſophalis, & rationibus æquis fulta, et præcipuè ibi, vatia autem publicandorum ſeruorum.

Idem libro iij. de adulteriis XXVII.

S I poſtulauerit accuſator, m vt quæſtio habeatur de ſeruo adulterij accuſato: n † ſiue ipſe noluit o intereſſe, ſiue noluit, iubent iudices eum ſeruum æſtimari: & ubi p æſtimauerint, † tantam pecuniam adulterũ, q quantam eum, r qui nomen eius ſerui de-

k Extra maritũ. ſed nec maritus, vt C. e. l. miles. §. volenti. & C. eo. l. crimen. nec ob. j. eod. l. vim paſſam. §. j. ut ibi dicet. Sed hodie contra in uiro: ut in authent. vt lic. ma. & auiæ. §. quia uero plurimas. colla. viij.

l Inquietare ⁊c. C. eo. l. quamuis. a. ij. & ſ. de lib. ho. exhi. l. j. §. j. in fi.

S I poſtulauerit. CASVS. Accuſaui quẽdam de adulterio: peto quendam ſeruum torqueri. ſiue velim quæſtioni eſſe præſens, ſiue non, iudex æſtimabit ſeruũ, & condemnabit me, & accuſatum in quantitatem pecuniæ, in quantum deteriorabitur ſeruus: & hæc æſtimatio deteriorationis dabitur ei, ad quẽ ſeruus pertinet. Poſtea dicit ad quem ſeruus dicitur ꝑtinere. poſtea dicit de quibus ſeruis habeatur quæſtio in crimine adulterij. Itẽ dicit: ſeruos accuſati, qui torquentur, iubet lex Iulia publicari, ut ſic ſerui ſecurè dicant ueritatẽ, ex quo ſciunt ſe non debere reuerti in dominium dominorũ antiquorũ. Item ſerui accuſatoris, qui torquentur, debent publicari. Item accuſato, vel accuſatæ de adulterio ſi abſoluatur, debet emendari damnum ſeruorum eius qui erãt deteriorati propter torturã, & debet emendari ſimplũ dãni dati. ſi aũt ſeruus tuus accuſetur de adulterio, & torqueatur, & ſit læſus ex hac tortura: in duplum hoc damnum emendatur domino eius a me accuſante. Vltimo dicit, quod cõdictio ex lege datur ad petendã deteriorationem ſeructũ aduenientem propter tormenta. & h. d. hæc. l. & ſeq.

m Accuſator. adulterij allenuus.

n Accuſato. aliquo non ſeruo: vt j. ec. §. fi. & ſic ſunt ablatiui abſoluti.

o Voluit. ſ. accuſator. Accur.

p Vbi. i. poſtquam.

q Adulterũ. i. illum, qui dicebatur adulter. & not. ꝙ alias adulterum, alias adulteram: alias deeſt adulterũ. & facit j. de quæſt. l. certo. Accur.

r Quantum eum ⁊c. quia ambo conferunt ad ſimplũ deteriorationis præſtandum, quando ſeruus extranei erat. ad qđ C. de rei ucredi. l. generaliter. §. ius de præſentibus. & ſecundum hoc non eſt contra j. ea. l. §. fin. ut ibi not. & ſupra, de calum. l. fin. Sed ſecundum hoc quare

C. ẽ cõfe. refert qđ ſe quii Pa. in c. olim. ij. & ibi notaui in apoſt. ad ipſũ in uerſ. ſubijcit, tortu. nu. ix. & ibi oĩno Fel. col. a. uerſ. ij. niſi renocet. ex. de reſc. & do. meus do. Iaſ. in l. magiſtratib. col. ij. uer. ij. ſingulariter limi. ſ. de iuriſ. om. iudi.

† Vide hic Iud.

† In P. Fl. tãtã pecuniã, & alterũ unũ cũ qui nomẽ &c. q̃ certe lectio magis placet, q̃ q̃ uũ go habet. pũctõ aũt principiũ hui° capitis loqui in ea ſpecie, de qua in fine eiuſdẽ capitis.

quare adulter aliquid præſtat? Reſpon. quia pro utroque dicit. arg. C. de epiſcopis & clericis. auth. ſed iudex. Sed Ioann. expoſuit prædicta. & habet ſecundum hoc adulterij accuſato. & hic habet adulterum. Alij habent adulteram: quaſi dicat non adulterum accuſatum: quaſi. §. ſi plures. ad quod dicunt quidam eas concurrere: ut argum. ſuprà, de action. & obligatio. l. quoties. Vel dic, quod diuerſi ſunt caſus: & ſic ſola condictio habet locum. Item habet etiam locum actio iniuriarum cum calumnioſè petit: ut hic dicit: ad quod ſuprà, de iniur. l. ſi liber.

quia fortè abſolutus eſt, ſed eum qui nomen ſerui detulit. hoc non placet. Alij dicunt adulterum: ſcilicet quãdo condemnatur quantũ, &c. ſcilicet quando abſoluitur adulter: & ita totam præſtabit alter tãtum. Alij dicũt duplum æſtimari: & ſi dicit iubet iudex æſtimari, id eſt, quantũ lex iubet, id eſt, duplum: vt j. §. finali. & quod ibi dicit, hoc capite non cauetur: dic de quo lex ibi dicit: ſed alio bene cauetur: vt hic. Vel poteſt legi lex iſta, quod ſeruus adulterij accuſabatur: & quod dicit detulit, id eſt, accuſauit. Sed tunc opponitur. quomodo poteſt duos reos ſimul de adulterio accuſare: ut C. eodem. l. reos. ſcilicet adulterã, ſiue alium adulterum: ut hic uidetur dicere? Reſpondeo, erat iſte ſeruus adulter: non quòd adulteraſſet: ſed quia opẽ & conſiliũ dedit de adulterio committẽdo: cum ipſe ſimul cũ adultera poteſt accuſari: ut j. eo. l. nihil. §. ſi. Accur.

a Detulerit. l. petierit, ut habeatur quæſtio.

tulerit, [a] ei, ad quem ea res pertinet, dare iubebũt. Sed diſpiciamus, cui iſta pœna præſtanda ſit: quia lex eum noĩauit, ad quem ea res pertinebit. Igitur bonę fidei emptorem, quã uis ab eo emit, q dñs non eſt, rectè dicemus, eũ eſſe ad quem ea res pertinet.

Eum quoque, qui pignori [b] accepit, magis admittimus in eadem cã eſſe. f. quia intererat eius quæſtionem non hři. Sed & ſi vſusfructus in ſeruo alienus ſit: inter dominũ, & fructuarium diuidi debet [c] æſtimatio. Et ſi cõĩs plurium erit ſeruus: utiq; inter eos quoque erit æſtimatio diuidenda.

Si liber homo dum ſeruus exiſtimatur, tortus ſit: quia & ipſe conditionem ſuã ignoret, magis admitti Cæcilius actionem utilem [d] ipſi dandam aduerſus eum, qui per calumniã appetit: ne impunita ſit calumnia eius ob hoc, q liberum hominẽ quaſi ſeruum deduxit in qõnem.

Haberi quæſtionem lex iubet de ſeruis, ancillisve eius, de quo, uel de qua quæreretur, parentisve [e] utriuſque eorũ, ſi ea mancipia [f] ad uſum ei à parẽtibus data ſint. Diuus autem Hadrianus Cornelio Latiniano reſcripſit, & de cæteris ſeruis quæſtionem haberi. [g]

Quæſtioni intereſſe iubentur [h] reus, [i] reave, & patroni [k] eorum, & qui crimen detulerit: [l] interrogandique [m] † facultas datur patronis. [n] De eo quoque ſeruo, in quo uſumfructum reus habuit, magis eſt, ut quæſtio haberi poſſit. Licet enim ſeruus eius non fuerit, in ſeruitute tamen fuiſſe uidetur. Nec tam proprietatis cã ad qõnem, q̃ miniſterij pertinet. Ergo & ſi bona fide ſeruiat [o] reo ſeruus alienus: admittit quis interrogari eum per quæſtionem poſſe. Sed & ſi ſeruus ſit, cui fideicommiſſa debetur libertas, uel ſtatuta [p] ſperatur: torqueri eum poſſe, magis eſt. [q] Iubet lex eos ho-

ber. & facit j. ad le. Aquil. l. liber homo. in principio. & not. quod pro ſola calumnia hoc caſu agitur: quam qui obijcit debet probare: ut ſuprà, de probat. l. quoties. §. qui dolo.

e Parentis. iuſti duntaxat. C. eod. l. tertia.

f Si ea mancipia. Hoc non ad ſeruos adulteræ, uel adulteri refertur: ne ſit contra ſuprà, qui & à quib. l. proſpexit. Alij, quod hæc illam corrigit. Accurſius.

g Quæſtionem haberi. & ſi ipſi ſint in uſu mulieris: uel alias ueriſimile eſt eos ſcire ueritatem: vt ſuprà, qui & à quib. l. proſpexit. Alij dicunt, etiam ſi non ſunt in uſu. pro quib. eſt, quod de extraneis dicitur infrà, de quæſtionib. l. extraneo. & l. diuus. & quod not. C. eodem. l. verba. * ſed lex illa proſpexit, uidetur contra quo ad quid in eo, quòd extranei hic torquentur. Quare dic, quòd hic ſupplet: licet alij, quod hic corrigat. Item facit C. eo. l. in adulterij. & C. de repu. l. conſenſu. §. penultimo.

† Vide hic Bud.

* nõ ſolũ verba.

b Qui pignori. contra, arg. ſ. ad Syll. l. j. §. j. & de ædil. edic. l. ſciendum. §. edictum. & arg. ſ. de procurat. l. non ſolum. §. quæritur.

ADDITIO. Dic ſecundum Bar. hic, q ibi actio quæritur per hominem: hic uerò datur per legem.

c Diuidi debet. idem dicas inter bonæ fidei poſſeſſo. & uerum dominum. argum. ſuprà, de furtis. l. furtiuam ancillam. Et idem inter creditorem, & debitorem. Vel illud in duobus caſibus tantum: ſcilicet, cum debitor eſt non ſoluendo: uel cum tempore accuſatio expirauit: ut ſuprà, ad legem Aquiliam. l. qui occidit. §. primo. vel dicas creditori dandum credito tenus: ſuperfluum debitori, uel melius totum creditori: ſed reddi debitori, quod ſuperfluum eſt, pign. actio. ut ſuprà, de furtis. l. creditoris. Item facit ſupra, eodem tit. de furt. l. inter omnes.

d Vtilem. condictio. ex lege: vt infrà, l. proxima. ſed vide. ut in factum, quaſi ex re iudicata: quia iudex æſtimauerit: ut ſuprà, de fideicommiſſ. libert. lege, cum

h Quæſtioni intereſſe iubentur. ſic in authen. de teſti. §. ſi: hic uero.

i Reus. qui accuſatur.

k Patroni. aduocati. Accur.

l Detulerit. ſcilicet accuſator. Accur.

m Interrogandique. ſuprà, de interroga. actio. l. ſi ſine. §. primo.

n Patronis. ſic infra, de exhibendis reis. l. ſecunda. in fine.

o Seruiat. ad hoc, & ſuperius reſponſum eſt arg. contra ſ. ad Sylla. l. j. §. qui ſeruum. ſed concordat ſ. de noxa. l. quoties. § j.

p Vel ſtatuta. vel in ſtatuliberis: vt j. de quæſt. l. edictum. § ſio.

q Magis eſt. argum. contra ſ. ad Syllan. l. j. §. ſerui appellatione. & §. ſed in eo. Item facit infra, de quæſtio. l. is cui. & l. patre. & l. is extraneo. in princ. & ſ. qui & a quib. l. proſpexit.

Publi-

mines, de quibus quæſtio ita habita ſit publicos eſſe. [a] Proinde in cõmuni [b] partem publicamus: in proprio, cuius uſusfruct⁹ alienus eſt, nudã proprietatem: in quo tantũ uſumfructum habuit reus: magis eſt, ut perceptio uſusfructus ad publicum incipiat pertinere. Alienum ſeruum [c] vtiq; non publicabimus. Ratio autem publicandorum ſeruorũ ea eſt, ut ſine ullo metu uerũ dicant: ut ne dum timeant ſe in reorum poteſtatem regreſſuros, [d] obdurent in quæſtione, non tamen prius publicantur, quàm q̃ſtio de illis habita fuerit. [e] Sed & ſi negauerint: nihilominus publicãtur. Ratio enim adhuc eadem eſt: ne dum hi ſperant ſe in poteſtatem dominorum reuerſuros: [f] ſi negauerint, ſpe meriti collocandi, in mendacio pſeuerẽt. Sed & ſerui accuſatoris, ſi de ijs quæſtio habita ſit, publicentur. Eius enim ſerui, ne mentiãtur: merito à dominio eius recedunt: [g] extranei uerò nõ habent, cui gratificentur. Si reus, uel rea abſoluti [h] fuerint: æſtimari per judices lex damnum uoluit: ſiue mortui fuerint; quantę pecunię ante q̃nem fuerint: ſiue uiuent, quantæ pecunię in his dãnũ datum fuerit, factum ve [i] eſſet. Notandum eſt, q̃d hoc capite quidem nõ cauetur: [k] ſi ſeruus adulterij accuſetur, & accuſator quæſtionem in eo haberi velit, duplum pretium domino præſtari lex iubet: at hic ſimplum. [l]

Marrianus lib. j. de iudicijs publicis. XXVIII.

QVod ex his cauſis debetur, per condictionem, quæ ex lege deſceudit, petitur. [m]

Continuat expoſitionẽ ſuã verborum legis Iuliæ de adulterijs.

Vlpianus lib. iiij. de adulterijs. XXIX.

MAriti lenociniũ [n] lex coercuit, qui deprehenſam [o] vxorem in adulterio retinuit, adulterumq; dimiſit. debuit. n. uxori quoq; iraſci, quę matrimonium eius uiolauit. Tunc autẽ puniendus eſt marit⁹, cũ excuſare igno-

[a] Publicos eſſe. ſed an fiſcus dabit pretium? Reſpon. ſic: arg. C. pro quibus cauſis ſerui pro præm. li. ac. l. ij. Sed cur æſtimator, & cauetur: ut hic, & j. §. ſi reus. & C. eo. l. verba. * Reſpon. demum totti, & deteriorati publicantur. vnde in deteriorationem committitur ſtipulatio, ſecundum Ioan.

non ſolum.

[b] In communi. ac cuſati, & accuſantis, & extranei.

[c] Alienum ſeruũ. bona fide poſſeſſũ: v: ſupra proa i. § vel verius extranei omnino: ut s. §. diuus. ratio eſt: ut j. prox. §. Accur.

[d] Regreſſuros. id eſt, remanſuros.

[e] Habita fuerit. & finita: quia poſtea cum eſſent publici non torquẽrut. Alij dicũt inchoata tantum.

[f] Reuerſuros. i. remanſuros. ſic ſupr. vſufruc. quemadm. ea. l. iij. §. j.

[g] Recedunt. ſed an redeant. hic non aperit: ſed ſatis innuit, quòd non: argum. j. de pœnis. l. aut damnum. §. ſi. ſed R. & B. contra. Accur.

[h] Abſoluti. ſerui erant accuſati, uel accuſatę, uel patris ſcilicet: & ſic emendantur demũ ſecuta abſolutione: ut C. eo. l. verba. * in fine. ſed ſi extranei, tunc indiſtinctè, ut ſuprà, in principio huius legis, & plenè dic, ut not. C. eo. l. uerba. * in fine illius glo. non aliter, &c. quæ eſt finis gl. Sed an econtra, ſi ſeruus accuſatoris petatur torqueri? Reſpon. B. idem, vt caueatur, & demũ condemnato reo emendetur.

non ſolum.

non ſolum.

[i] Factumve. non ergo publicationis damnum: quia id à fiſco: ut s. dixi, ſecundum B. Sed R. contra. & facit j. de quæſt. l. patre. Accur.

[k] Non cauetur. quod lex alias iubet, ſcilicet duplum domino præſtari, & c. eſt quod j. eadem l. §. ſi ſeruus. & facit ſuprà, de cal. l. fina. C. de cal. l. dominus. & C. eodem. l. uerba. *

[l] At hic ſimplum. quando non ſeruus, ſed alius accuſatur: & dimidium huius ſimpli accuſator, & dimidium accuſatus præſtat: ut s. eadem l. in prin. ſic eſt extranei ſeruus. Alij dicunt accuſati.

non ſolum.

[m] QVod ex his. Petitur. de hoc die ſuprà, de condic. ex leg. l. ij.

MAriti. CASVS. Vir uxorem inuentam cum ſcholari in lecto, finxit ſe non uidere: & ſcholarem recedere dimiſit: & vxorem retinuit: dicitur, quòd hic punitur de lenocinio. Item punitur, qui duxit in uxorem fœminam de adulterio condemnatam, uel de ſtupro: ſecus ſi ob aliam cauſam damnata erat. Item punitur, qui pretium accepit pro comperto ſtupro.

Sex menſium. Adultera poteſt accuſari de adulterio intra ſex mẽſes utiles: & aut remanet uidua: & tunc incipiunt ſex menſes currere ex die commiſſi criminis. aut hæc nupſit ſecundo: & tunc incipiunt ex die diuortij facti. Secundo dicit: uir ſeparauit ſe ab vxore, fiẽt lx. dies intra quos põt iure mariti accuſare: cucurrerunt prædicti dies. Itẽ quinquennium cucurrit à die commiſſi criminis computandum. dicitur, quòd amodo non poteſt vir eam accuſare: & ſex menſes utiles, qui dantur ad eam accuſandam, non poſſunt extendi ultra quinquennium. Itẽ cum quinquennium detur ad accuſationem adulterij faciendam: intelligas illud quinquennium competere quocunque capitulo legis Iuliæ accuſetur quis, quæ ſunt ultra. dic ut in gloſ. & hoc quinquennium incipit à die commiſſi criminis, & connumeratur uſque ad diem inceptæ accuſationis. Item ſi plures eundem accuſauerint de adulterio, & unus eorum tantum perſeuerauerit: inſpici debet dies, qua data fuit accuſatio iſtius: ut ſciatur an illa die cucurrit quinquennium. Vltimo dicit: qui per uim aliquam, uel aliquem ſtuprauerit, perpetuò poteſt de hoc accuſari, cum lege Iulia, de ui teneatur. Franciſcus.

[n] Lenocinium. aliter ponitur ſuprà, de ijs qui notantur infami. l. athletas. §. primo. & adde quod dicitur infra eodem, l. ſi quis. in princip. & §. ſi quis adulterum. & C. eodem. l. ſecunda. & lege, ſine metu. & trigeſimaſecunda quæſtione prima, canone, ſicut. Accurſius.

[o] Deprehenſam. aliàs vxorem lege: aliàs ſine. ſed hodie uidetur corrigi, quod hic dicitur, & infrà, proximo reſponſo. per authentic. vt liceat matri. §. adulterum. collat. viij. vel dic, ut nota. ſuprà, de mino. l. auxilium. §. finali.

Quod

rantiam ſuam non poteſt, uel adumbrare patientiam prætextu incredibilitatis. Idcirco enim lex ita locata eſt, Adulterum in domo deprehēſum dimiſerit. quod uoluerit in ipſa turpitudine deprehendētem maritum coercere. Quod ait lex: Damnatam adulterij, ſi quis duxerit uxorem, ea lege teneri: an & ad ſtuprum referat, uideamus: quod magis eſt. [a] Certè ſi ob aliam cauſam [b] ea lege ſit condemnata: impunè uxor ducetur. Plectitur [c] & qui pretium pro comperto ſtupro [d] acceperit. ñec intereſt, utrum maritus ſit, qui accepit, an alius quilibet. Quicunque enim ob cōſcientiam ſtupri accepit aliquid, pœna erit plectendus. Cæterum ſi gratis quis [e] remiſit, ad legem non pertinet. Qui quæſtum ex adulterio uxoris ſuæ fecerit, plectitur. Nec enim mediocriter [f] delinquit, qui lenocinium in uxore exercuit. Quæſtum autem ex adulterio uxoris facere uidetur, qui quid accepit, ut adulteretur uxor. Siue enim [g] ſæpius, ſiue ſemel accepit, non eſt eximendus. Quæſtum enim de adulterio uxoris facere, propriè ille exiſtimandus eſt, qui aliquid accepit, ut uxorem pateret adulterari meretricio quodam genere. Quod ſi patiatur uxorem delinquere non ob quæſtum, ſed ob negligentiam, uel culpam, uel quandam patientiam, uel nimiam [h] credulitatem, extra legē poſitus uidetur. Sex menſium [i] * hæc fiet ſeparatio, ut in nupta [k] quidem ex die diuortij [l] ſex menſes computentur: in uidua uerò ex die commiſsi criminis. [m] quod ſignificari uidetur reſcripto ad Tertyllum, & Maximum ꝯſules. Præterea ſi ex die diuortij ſexaginta dies [n] ſint, ex die uerò commiſſi criminis quinquenniū præterierit: debuit dici, nec mulierem poſſe accuſari, ut quòd dantur ſex mēſes [o] utiles, ſic ſit accipiendū, ne crimen quinquennio continuo ſopitum excitetur. Hoc quinquennium obſeruari legiſlator uoluit ſi reo, uel reæ ſtuprum, adulterium, uel lenocinium objiciatur. Quid ergo ſi aliud crimen ſit, quod objiciatur, qđ ex lege Iulia deſcendit, ut ſunt, qui domum ſuā ſtupri cauſa præbuerunt, & alij ſimiles? [p] Et melius eſt dicere de oībus admiſsis ex lege Iulia uenientibus quinquennium eſſe præſtitutum. Quinquennium autē ex eo die accipiendum eſt, ex quo quid admiſſum eſt: & ad eū [q] diem, quo quis poſtulatus, poſtulatave eſt: & non ad eum [r] diem, quo iudicium de adulterijs exercetur. Hoc amplius ſenatuſconſulto adiectum eſt, ut ſi plures eundē poſtulauerint, eius qui perſeuerauerit reum, reáve facere, poſtulationis [s] dies prima exigatur, [t] ſcilicet, ut qui accuſat, ſuos libellos accu-

* P. F. mēſum.

a Quod magis eſt. ut non poſſit ducere damnatam de ſtupro.

b Ob aliam cauſam. quæ explanatur. ſ. de mino. l. auxilium. §. fi. & facit C. eo. l. caſtitati. & l. serui ob. & ſupra quod met. cau. l. iſti quidem. & ſ. eod. l. ij. §. j.

c Plectitur. i. punitur lege Iulia.

d Stupro. i. adulterio: ut ſupra eo. l. inter liberas. §. lex Iulia.

e Gratis quis. uir uel alius. & facit ſ. ſi quis omiſſ. cauſa teſta. l. ſi quis pecuniam. & de ijs, qui no. infam. l. furti. §. pactum. & ſup. de poſtu. l. j. §. beſtias. & C. ad Velleian. l. antiquæ. & infra ad legē Iu. de ui publi. l. qui cœtu. ſed qa uxorem retinet, puniri poteſt: ut ſupra, in princ. Accur.

f Mediocriter. id eſt, non parum, ſed multum.

g Siue enim. ad hoc C. de ſeruis fugit. l. quicunque. & j. de pœn. l. capitalium. §. graſſatores. & C. ad legem Iuliā de vi. l. ſeruos. §. j. & facit C. eo. l. ij. & l. caſtitati. & l. serui. & leg. de crimine.

h Vel nimiam. argu. contra ſ. de eo per quem factū erit. l. j. § j.

i Sex menſium. quorum duo iure mariti, quatuor iure extranei dantur: ut ſupra l. iiij. Acc.

k In nupta. ſecundo uiro, renuntiata a primo.

l Diuortij. a primo uiro. Accur.

m Commiſſi criminis. de adulterio conſtat, quod ultra quinquennium continuum non accuſatur: ut C. e. l. adulter. niſi in tribus caſibus ſupra eodem l. iiij. & infra eo. leg. quinquennium. & infra eadem l. §. fin. ſed in adultera uidetur hic diſtinguere inter nuptam ſecundo, & uiduā, ad hoc ut quælibet uſque ad ſex menſes utiles. & nō ultra: ſed in nupta incipiunt a die diuortij: in uidua a die commiſſi criminis. & eſt ratio: quia facilius accuſat uiduam: ideoq; facilius præſcribit. & ad hoc j. ad Turpilianum. l. j. §. accuſationem. hi tñ ſex menſes utiles nō excedunt quinquennium cōtinuū: ut j. pximo, §. Alij exponunt criminis, ſ. cōputet quinquenniū. uel die ſex menſes. Sed ad qd Rñ. ut qui repudiauit ex delicto commiſſo, poſtea iure mariti accuſet. uel fortè loquitur de ſtupro, quod in uiduam cōmittitur. Vel uerius loquitur de muliere, quæ commiſſo adulterio diuertebat. ſi enim interim nupta eſt, tuetur ſe ſex menſibus a die diuortij. ſi uidua, quinquennio a die commiſſi criminis. prima placet: ut not. C. eod. l. adulter. Sed quid ſi tribus annis continuis in adulterio pſeuerauerit? Rñ. a die pmo cōmiſſi, ſm quoſdam arg. ſ. de fur. l. ei qui. ſed abſurdum eſt: ut not. infra, de pœnis. lege ſi diutino.

n Sexaginta dies. qui dantur marito: ut ſupra eodem. l. ſi maritus. ij. § ſi negauerit. Azo.

o Sex menſes. duo iure mariti, quatuor iure extranei.

p Similes. ut ſ. de minor. l. auxilium. §. fin. & ſ. eod. l. qui domum. Accur.

q Et ad eum. i. uſque ad eum.

r Et non ad eum. ſufficit ergo accuſationem incipere ante quinquenniū. non autē eſt neceſſe perficere. ad qđ eſt C. de rei uen. l. moræ. & ſ. de coll. dete. l. ij. §. quinquenniū.

s Poſtulationis. in ſcriptis factæ. Ioan.

t Exigatur. ut ſit intra quinquennium.

Spectet.

ſatoris ſpectet, a † non alienos. b Eum autem; qui per vim ſtuprum intulerit, uel matri, uel fœminę: ſine præfinitione huius temporis c accuſari poſſe, dubium nō eſt, cū eū publicā uim cōmittere nulla dubitatio ſit.

† Expectet.

Paulus libro j. de adulterijs. XXX.

Patet ſine periculo calumniæ d agere nō pōt. Sexaginta dies a diuortio e numerantur. In diebus autem ſexaginta & ipſe ſexageſimus dies eſt. f

Idem libro ſecundo, de adulterijs. XXXI.

Quinquennium non utile, † ſed continuū g numerādum eſt. Quid ergo fiet, ſi prior mulier rea facta ſit, & ideo adulter eodem tempore reus fieri non potuit: h & diu tracta lite quinquennium tranſierit? i Quid ſi is, qui intra quinquennium quem poſtulauerat, k nō peregerit, aut præuaricatus eſt, & alius eundem repetere l uelit, & quinquennium tranſactum ſit? Aequum eſt computationi quinquennij eximi id tēps, quod per ſtipulationem pcedentem ꝯſumptū ſit.

† P. F. ſed continuo.

Macer libr. j. de publicis iudicijs. XXXII.

Nihil intereſt, adulteram filiā prius m pater occiderit, an non, dum utrunque occidat. Nam ſi alterū occidit, n lege Cornelia reus erit. Quod ſi altero occiſo, alter o uulneratus fuerit, uerbis quidem legis non liberatur: p ſed diuus Marcus, & Commodus reſcripſerunt impunitatem ei concedi: quia licet interempto adultero mulier ſuperuixerit: poſt tā grauia q uulnera, quæ ei pater inflixerat, magis facto, quàm uoluntate eius r ſeruata eſt: s quia lex parē in eos, qui dephenſi ſunt, indignationem exigit, & ſeueritatē reqrit.

Vno electo adultero ad accuſandum, expectatur de alio, donec iudiciū primū finitum ſit. poteſt tamen ſimul cū adultero accuſari, qui domū cōceſſit, ut adulterium cōmitteretur. h. d.

Cùm alterum ex adulteris elegerit maritus: t alterum non ante accuſare poteſt, quam prius iudiciū finietur: quia duos ſimul ab eodem accuſari non licet. u non tamen prohibetur accuſator ſimul cum adultero, vel adultera eum quoque accuſare, qui domum x ſuā pbuit, uel ꝯſilio y fuit, ut crimen redimeretur.

Marcianus li. j. de pu[illegible]cis iudicijs. XXXIII.

Si quis adulterium a ſeruo ſuo commiſſum dicat in eam, quam uxo-

a Spectet. aliàs expectet, ſcilicet, intra quinquennium fieri.

b Non alienos. nec enim ei prodeſt, vt accuſare poſſit, ſed contra j. e. l. quinquennium. ſol. hic unus in accuſat. oue præceſſerat, nun tamen in litē proceſſerat: ſecundum lo. Item not. hic, quod interruptio ciuilis non prodeſt altj. ad qđ ā. de diuer. & temp. præſcrip. l. intra. & ne de ſta. defunct. l. ij. §. præſcriptio.

c Huius tēporis. quinquennij, & caue: quia loquitur ſi accuſetur. leg. Iulia de vi, & nun Iulia de adulte. Duplex eſt enim delictum. & facit j. tit. j. l. qui cœtu. §. ſi ſecundū. Hug. uel forte l. Iulia de adulte. vt bene conueniat prædictis, & aduerſetur coniunctio autem. ibi, eum autē, &c. & facit C. de apoſta. l. apoſtatarum.

Pater. CASVS. Pater adulteratæ accuſans de adulterio, ſi cōmittat calumniam euidentē, punitur. Item in lx. diebus, qui dantur uiro, ut iure mariti accuſet: computantur & lx. dies. Item quinquenniū, quod datur ad accuſationem adulterij continuum eſt: non tamen computatur tēpus accuſare uolenti, intra quod adulter erat accuſatus, vel intra quod alius egerat, & præuaricatus fuerat. & h. d. hæc lex, & ſequens. Franc. Accur.

d Calumniæ. euidentis: vt ā. eo. l. ſi cuius. in fi. ne ſit cōtra ā. de pu. iu. l. fin.

e Sexaginta dies a diuortio. hoc dic, ut ſ. l. proxi. §. ſex menſium.

f Dies eſt. j. de reg. iur. l. vbi lex.

g Quinquennium. Continuū. ex hoc colligit Io. quòd vtile eſt quo ad ſui initiū. ſed continuum quo ad pceſſum: ut & aliàs j. qū app. ſit l. j. §. biduū. & ſ. de ædi. edi. l. cū ſex. Itē eſt cōtra. huic l. ſ. l. mariti. §. hoc amplius. Solu. ut ibi. Item ad hoc qđ negligēti nō currit pſcriptio. ſ. de ſta. lib. l. cū hæres. §. Stichus. & de colla. l. ij. §. j. ſic C. qui admit. ad bo. poſſ. l. fin. & ā. e. l. iiij. & de mino. l. intra vtile.

h Non potuit. vt ā. l. denuntiaſſe. §. quæritur. & j. le. proxi. §. cum alterum.

i Tranſierit. certè bene poterit accuſari adulter, non obſtante quòd lapſum ſit quinquennium.

k Poſtulauerat. l. accuſauerat.

l Repetere. id eſt, accuſare.

Nihil. CASVS. Pater ſi occidat adulterum filiæ ſuæ, & filiam debet occidere: nec eſt uis quem prius occidat: dum tamen utrunque occidat. Item ſatis eſt, ſi occidat adulterum, & vulneret filiam: licet filia non decedat ex his vulneribus. Item ſi uir accuſat vnum de adulteris, interim alium accuſare nō poteſt: eum tamen qui præbuit domū, vt adulterium ibi fiat, uel qui conſiliū in hoc dedit: poteſt accuſare ſimul cum uno de adulterijs. Fran.

m Prius. quā adulterum.

n Alterum occidit. non deprehenſum in opere uenereis, ut ā. eo. l. quod ait. uel id eſt, adulteram tātum, quaſi ſit in dolo, cū ſine filia occidat. ideo lege Cor. de ſic. tenetur: ut hic, & ſ. e. l. patri. & facit ā. eo. l. nec in ea. § . ſi.

o Alter. ſcilicet, adultera.

p Non liberatur. ſ. pater.

q Tam grauia. hic collige maiora uulnera ſuſtinere fœminā, quā marem. ſic ſup. ad l. Aqu. l. qua actione. §. ſi qs.

r Voluntate eius. ſ. patris.

s Seruata eſt. i. uiuit.

t Maritus. litem conteſtando.

u Accuſari non licet. ut & ā. de accu. l hos. §. lege. & facit C. e. l. reos. & j. l. uim paſſam. §. duos. Accur.

x Domum. ut ā. e. l. qui domum.

y Vel conſilio. ad hoc ā. e. l. ia cuius. in prin.

Si quis. CASVS. Seruus meus iacuit cū uxo. mea: uo-

uolo eum torqueri, ut dicat de hoc ueritatem. dicitur, quod non audior: quia iam confeſſio eius præiudicaret qualiquali modo uxori meæ: ſed ipſam accuſare poſſum de adulterio. Secundo dicit, filius meus iacuit cum uxore mea, quæ erat ei nouerca: uel ſeruus, uel libertus meus iacuit cũ uxore mea. eũdem mecum retinui. dicitur, quòd teneor quaſi leno: & hoc ex ſententia legis poſitæ ſupra, eod. l. mariti. non ex uerbis eius. Item ipſa uxor retenta poterit accuſari. intelligas tamen, ſecundũ formã legis poſitæ ſ. eo. l. conſtante. in fine. ſed ſi ipſam uxorem dimiſi, & poſtea eam reduxi: teneor quaſi leno ex ſententia legis poſitæ ſ. eo. l. mariti. Vltimo dicit: uxor mea inenit me cum uxore Titij in lecto: ipſa accepit à me pretium, uel ab ea, ut non dicat alicui hoc. tenetur iſta uxor mea, ut lena pœna adulterij. Fr. Accur.

a Præiudiciũ ſeruum eius. ſcilicet mulieris. ſeruo aliquid in ſe confitente: quod eſſet mulieri præiudicium qualequale: ad quod ī. de appell. l. à ſententia. H. uel dic eius. ſ. domini: quia fortè in tormentis periret. & ſic incipit ab adultera etiã ſecundo nupta, contra generalem regulam: ut C. e. l. ſi dũ. & facit ſup. de ritu nup. l. ſtuprum.

b Forſitan filium. infrà, eo. l. ſi adulterium. in prin.

c Vel. pro ſaltem.

d Legis. quæ eſt ſ. l. mariti. Acc.

e Verbis. quæ ſunt ſuprà, l. mariti. in princ.

f Punitur. hoc accipe: ut ſ. l. conſtante. in fine.

g Ne fraus fiat. l. Iuliæ. & ad hoc C. eo. l. caſtitati. Accur.

h Acceperit. à uiro, uel ab adultera.

i Tenetur. ſic ergo pœna lenocinij eſt eadem, quæ adulterij.

k Stuprum. Mulierem. uiduam, ut ī. proxi. §. & facit ī. de uerb. ſig. l. inter ſtuprum. & C. eo. l. quæ adulterium. & ſ. eo. l. inter. §. j.

† Innuit hic textus adulteriũ non committi cum cõcubina: quod fallit in concubina patris: ut in auth. vt cũ de app. cogno. §. cautas. coll. 8. in c. quãtalillas. ext. de iureiur.

rem habuit: diuus Pius reſcripſit, accuſare potius mulierem eum debere, q̃ in præiudicium ſeruum eius [a] ſuum torquere. Si quis adulterum non dimiſerit, ſed retinuerit (forſitan filium [b] in nouercam, uel [c] et libertum, uel ſeruum in uxorem) ex ſñia legis [d] tenetur, quãuis uerbis [e] non ꝯtineretur: quę aũt retinetur, punitur. [f] Sed ſi dimiſſã reduxerit uerbis non tenetur: ſed tamen dicendũ eſt, ut teneatur, ne fraus fiat. [g] Si uxor ex adulterio uiri præmium acceperit: [h] lege Iulia quaſi adultera tenetur. [i]

Qui filium, vel ſeruum, qui commiſerunt adulteriũ in uxorem ſuam, retinet: punitur quaſi lena, & mulier etiam retenta punitur. & ſi eam dimiſſam poſtea maritus reduxit, tenetur etiam ipſe. h. d.

Modeſtinus lib. j. Regularum. XXXIIII.

STuprum cõmittit, qui liberam mulierem [k] conſuetudinis cã, non mr̃imonij retinet: excepta [†] uidelicet ꝯcubina. [l] Adulteriũ ĩ nupta admittitᷣ: ſtuprum in uidua, [m] uel uirgine, uel puero cõmittitᷣ.

Per porrectionem libelli malè concepti non interrumpitur præſcriptio adulterij. Bart.

Idem libro viij. Regularum. XXXV.

ACcuſaturus adulterij, ſi quid circa inſcriptionem errauerit, ſi tempora [n] largiantur, emendare non prohibetur: ne cauſa aboleatur.

Papinianus lib. iij. Quæſtionum. XXXVI.

SI minor annis adulterium cõmiſerit, lege Iulia tenetur: quoniam tale crimen [o] poſt pubertatem incipit.

Idem libro v. Quæſtionum. XXXVII.

FIliumfamilias publico iudicio adulteriũ in uxorẽ ſine uoluntate patris arguere poſſe, cõſtitutum eſt. vindictam. n. proprij doloris ꝯſequitur. [p]

Si committatur adulterium cum inceſtu, mulier punitur & uir. Idem ſi cõmittatur ſtuprum, & inceſtus: ſed ab inceſtu excuſatur propter ignorantiam, quæ præſumitur in muliere minore, et ſtatim pœnitẽte. hoc dicit uſq; ad §. Imperatores. Diuiditur principaliter in quinque partes. Primò loquitur, quando committitur adulterium cum inceſtu. Secundò loquitur, quando committitur ſtuprum, & inceſtus à maſculo. Tertiò, quando cõmittitur ſtuprum, et inceſtus à muliere ſub colore matrimonij. Quartò, quando maſculus aliqualiter excuſatur. Quintè, qñ in totum liberatur. Secunda ibi, Stuprũ. Tertia ibi, Quare mulier. Quarta ibi, Nonnunquã. Quinta ibi, Fratres denique. h. d. Bartolus.

Idem libro xxxvj. Quæſtionum. XXXVIII.

l Concubina. in qua proteſtatio eſt neceſſaria: ut ſuprà, de concubi. l. prima. §. cum Atilicino. & l. in concubinatu.

m In uidua. honeſtè uiuente: ut Inſtit. de publ. iudic. §. item lex.

ACcuſaturus. CASVS. In libello accuſationis adulterij erraui. poſſum emendare, ſi ſum intra tempus, ſcilicet triginta dierum. & hoc habuiſti ſ. de accuſ. l. libellorum. in fine. poteſt & aliter hanc legem exponere, vt in glo. Franciſc. Accur.

n Si tempora. ſtatuta à iudice: argu. ſuprà, de accuſ. l. Titia. & C. qui accuſare non poſſunt. l. ſi ea. vel a lege, ſcilicet xxx. dierum: vt ſ. de accuſat. l. libellorum. §. fin. vel quinquennij: ut ſ. eo. l. quinquenniũ. & facit ī. ad muni. l. libertus. §. error. Sed arg. contra ſup. de arb. l. quia arbiter. & de leg. j. l. ſi is cui. Accur.

ADDITIO.

Dic ſecundum Bart. quòd ibi totũ ius ſuum conſumpſerat: ille, qui uolebat mutare & uariare: hic uerò ſecus.

SI minor. CASVS. Minor uigintiquinq; ano. ſi adulteriũ cõmiſit, poteſt accuſari. intelligas tamen ſi maior erat xiiij. an. Fran. Accur.

o Crimen. ſcilicet adulterij. ſed ſtuprum etiam prius: vt ſ. eo. l. ſtuprum. in fi. & facit ſuprà, de mino. l. auxiliũ. §. in delictis. uerſic. ſed vt ad. & l. ſi ex cauſa. §. nunc uideamus. & §. ſi mulier. & C. de pœnis. l. impuitas. Accurſius.

FIliusfamilias. CASVS. Filiusfamilias ſcholarem, qui iacuit cum uxore ſua, poteſt de adulterio accuſare, etiam ſine uoluntate patris ſui. Franciſcus.

p Conſequitur. ad hoc ſupra, de iniuri. l. ſed ſi unius. §. filiusfamilias. & ſ. eod. l. inter. § peculij. & quod ibi no. Accur.

Si adul-

SI adulterium. CASVS. Titius iacuit cum priuigna ſua alij nupta: vel cum nuru ſua, vel cũ nouerca: & ſic commiſit adulterium, & inceſtum. dicitur, quod ipſa mulier poteſt accuſari de adulterio: & punietur ſicut Titius. hoc idẽ eſſet, ſi de ſtupro accuſaretur. nã punietur ſicut uir. Secundo dicit, Titius iacuit cum filia ſororis ſuæ nupta cuidam. quæritur, an ſufficit ſi puniatur pœna ſtupri. & certè ſunt duo delicta: unde augenda eſt pœna: quia hic, & in ſequenti caſu, ubi duo ſunt delicta, maior imponitur pœna. Si enim filiam ſororis meæ, accipio in vxorem, refert an errore hoc feci, an non: vt magis uno caſu puniar, ſcilicet quãdo ſciens ius, & factum hoc feci, quã ſi neſcirem. & quia plus delinquit ubi eſt contumacia iuris: apparet, quòd mulier inceſtũ committens minus dicitur delinquere: quia in ea non dicitur eſſe contumacia iuris: vt ſi adoptiua filia cum fratre contraxit matrimonium. nam hoc caſu ei nõ parcitur, cum ius gentium, id eſt, naturale non debeat ignorare. Item, qui per matrimonium committit inceſtum humanius tractatur, quam adulter. & dat exẽplum: iubet tamen diuimi tale matri. mulier tamen in iure errãs, ſi a crimine inceſtus liberatur, ab adulterio non liberaretur. Item ſi accepi nouercam meã in vxorem bona fide: & cum ſciui hoc eſſe illicitum, ſeparaui me ab ea, amodo non poſſum accuſari de crimine inceſtus. & hoc idem ſubijcit in ſequenti §. generalius tamen. Vltimo dicit inceſtu per adulterium commiſſo: parcitur mulieri ignoranti ius. Item parcitur minori ætati maſculi, uel fœminæ, uel etiam quandoque modicè puniuntur, ſi error allegatur: & hoc cum accuſatore: & facilius puniantur ſine accuſatore. Imperatores. Vxorem meam in adulterio deprehenſam occidi, non punior le. Corn. de ſicar. mi ius tamen. nam ſi humilis ſum, in opus perpetuum trador. ſi honeſtus ſum in inſulam relegor. Liberto. Libertus non admittitur de facili ad accuſandum patronum ſuum: ſed de adulterio, quod commiſit patronus cum uxore liberti, poteſt libertus accuſare patronum ſuum. ſicut & de atroci iniuria ſibi facta à patrono poſſet eum accuſare. Libertus ſi inueniat patronum ſuũ cum uxore ſua in lecto, an poſſet eum occidere, cum ſit perſona patroni nobilis? & dicitur, quod non. Vltimo dicit: Titius commiſit adulterium, poſtea in aliquo officio publico eſt collocatus: debet interim differri accuſatio: ſed promittit ſtare iuri, cum erit officium finitum. Fran.

† Huc ſpectant, quæ ſcribi. Mã duſ. de ingrati. ſoc. ... cap. 39. & de nefarijs priuignis, & nouercis tractat idem cap. 40. & ſeq.

SI adulteriũ [a] cum inceſtu committatur: ut puta cum priuigna, [b] nuru, nouerca: mulier [c] ſimiliter quoq; punietur. [d] Id enim [e] remoto etiam adulterio eueniret. [f]

Hac ſecunda pars legitur duobus modis. Primò, quod hic loquitur finaliter de adulterio, & inceſtu. Secundò, quòd loquitur de ſtupro, & inceſtu. & quòd hæc lex loquitur de inceſtu, & adulterio, primo facit textus, qui dicit an adulterij pœna ſufficiat. Item quòd loquitur de ſtupro, & inceſtu, facit textus, qui dicit ſtuprum. Prima lectura applaudit gloſſa ſuper verbo, adulterij. & ſuper verbo, duplex. & ſuper verbo, errore. Bart.

Stuprum [g] in ſororis filiam, [h] ſi committatur, an adulterij [i] pœna ſufficiat mari, conſiderandum eſt. Occurrit, [k] quòd hic duplex [l] admiſſum eſt: quia multum intereſt errore [m] matrimonium illicitè contrahatur, [n] an contumacia iuris, & ſanguinis contumelia concurrat. [o] quare [p] mulier tunc demum eã pœnã, † quã mares, ſuſtinebit: [q] cum inceſtum iure gentium [r] prohibitum admiſerit. [s] Nã ſi ſola iuris noſtri [t] obſeruatio interueniat: mulier ab inceſti crimine erit excuſata. Nonnunquam tamen & in maribus inceſti crimina, quãquam grauiora [u] ſint natura, humanius quã adulterij tractari ſolent: ſi modò inceſtum per matrimonium illicitum contractum ſit. [x] Fratres denique [y] Impe-

† Hæc pœna ſaxi le gẽ xij. ta. ſupremum ſupplicij erat, ut refert Cic. lib. 2. de legib.

a Si adulterium. poteſt ergo adulterium, & inceſtus eſſe ſimul: & quodlibet ſeparatim: ut hic. & eſt inceſtus cum his fœminis, de quibus hic dicit, & ſuprà, de ritu nup. l. fina. & eſt eadem pœna, quæ eſt adulterij: ut hic colligitur.

b Cum priuigna. alij nup. & ſic de ſequentibus.

c Mulier. ſimiliter, ſcilicet vt uir.

d Punietur. ſcilicet de adulterio.

e Id enim. i. vt mulier ſicut uir puniatur remoto, &c.

f Eueniret. ſcilicet ſi de ſtupro argueretur.

g Stuprum. id eſt, inceſtus. Accur.

h Filiam. ſcilicet nuptam alij.

i An adulterij. i. ſtupri, ſeu inceſtus. pleruunq; enim unũ pro altero ponitur vt ſ. eo. l. inter. §. j. Accurſius.

k Occurrit. ut nõ ſufficiat pœna.

l Duplex. ſ. ſtuprum, & inceſtus.

m Errore. facti iuſtiſſimi & continui: ut C. de ince. nupt. l. qui contra. vel dic iuris ciuilis: quia tunc de inceſtu tantum, non de ſtupro punitur, cũ ſtuprum non proponat in contumeliam iuris, &c. ſicut in noſtro caſu. unde de vtroque, ſcilicet ſtupro & inceſtu accuſatur, ut C. de accuſat. l. qui de crimine. licet ſit ar. contra ſ. de accuſa. l. ſenatus.

ADDITIO.

Dic ſecundum Bar. quòd ibi dicit ob id crimen: hic verò ſunt diuerſa delicta, licet ex eodem facto deſcendant.

n Contrahatur. vt cum filia ſororis.

o Concurrant. quia ſciuit ius, & factum. quando erat alij nupta: ut in noſtro caſu.

p Quare. quia plus delinquitur, ubi eſt contumacia iuris: ergo & in muliere minus: quia ibi non eſt contumacia quandoque, ut ſubijcit. & dic mulier inceſtum committens.

q Suſtinebit. ſ. de inceſtu.

r Iure gentium. id eſt, naturali: quod ignorare non licetur C. de in ius uoc. l. uenia.

s Admiſerit. ſciens delinquere, & nolens matrimonium contrahere. Accur.

t Noſtri. ut in adoptiua: quod ignorare licet, & facit ſ. de verbor. oblig. l. ſi ſtipuler. vel dic, quia minorea: ut C. de interdic. matri. per totum. Sed eſt contra in eodem titu. l. j. ſed ibi clam: unde ſcientia præſumitur: ut ſ. de ritu nup. l. ſi. & ad hoc, ut error ciuilis iuris proſit, vel non noceat, facit ſ. vt in poſſ. leg. l. j. in princ. & ad Syl. l. iuſ. §. quod ad cauſam. ver. ſi quis ignorans. & de leg. ij. l. qui ideicò. & de peti. hær. l. ſed & ſi lege. §. ſcire. Item facit C. de iur. & fac. igno. l. ſi. & ſ. de iur. fiſc. l. j. in fi. & C. ſi aduer. deli. l. j. & fin.

u Grauiora. id eſt, grauia. vel id eſt, grauiora, quàm adulterij. Accur.

x Illicitum contractum ſit. errore fortè iuris: quia hic contumelia fortè ſanguinis non continetur: ut ſ. & ſic no. quod parcitur in delictis, ſi bonam habuit originem, id eſt, cauſam fauorabilẽ: ar. ſ. de ſuis l. qui nas. §. ſi ego. & de re iud. l. inter pares. & de don. inter vir. & uxor. l. ſi donatæ. in prin. & §. fin. Accur.

y Fratres denique. exemplum ſuperioris,

Et ſiccõ paratiuum pro poſitiuo, ut per Mando. in Gl. Facul. §. conſiderantes, in ver. nobiliora. 2.

ratores Claudiæ crimẽ inceſti [a] pp ætatẽ [b] remiſerunt: ſed diſtrahi ꝯiunctionem illicitã iuſſerũt: cùm aliàs adulterij crimẽ, quod pubertate delinquit, nõ excuſet ætate. [c] Nã & mulieres in iure errantes, inceſti crimine non teneri ſupra dictũ eſt: [d] cũ in adulterio cõmiſſo nullã habere poſſint excuſationẽ. Iidẽ Imperatores reſcripſerunt, poſt diuortiũ, quod cũ nouerca [e] bona fide priuign⁹ fecerit, non eſſe crimen inceſti admittendum. Iidem Pollioni † in hæc uerba reſcripſerunt: Inceſtæ nuptiæ ꝯfirmari nõ ſolent: & ideo abſtinẽti tali matrimonio, pœnã præteriti delicti ſi nõdum reus poſtulatus eſt, [f] remittimus. Inceſtum aũt, quod per illicitã matrimonij cõiunctione admittit, [g] excuſari ſolet uel ſexu, [h] uel ætate, [i] uel ẽt puniẽdi [k] correctione, [l] quæ bona fide interuenit, utiq; ſi error [m] allegat: & facilius, ſi nemo reũ poſtulauerit.

Qui uxorem deprehenſam in adulterio occiderit, non tenetur lege Cornelia de ſicarijs: tamen aliter, & aliter ſecundum conditionem perſonæ punitur. h. d.

Imperatores † Marcus Antoninus, & Commodus filius [n] reſcripſerunt. Si maritus uxorem in adulterio deprehenſam, impetu tactus doloris interfecerit, non utique legis Corneliæ de ſicarijs, pœnam excipiet. [o] nam & diuus Pius in hæc uerba reſcripſit Apollonio: Ei, qui uxorem ſuam in adulterio deprehenſam occidiſſe ſe nõ negat, ultimum ſuppliciũ remitti poteſt. difficillimũ cum ſit, iuſtum dolorem temperare: & magis, [p] quia plus fecerit, quàm quia ſe uindicare non debuerit, puniendus ſit. Sufficit igitur, ſi humili loco ſit, in opus perpetuum eũ tradi: ſi quidem honeſtior, in inſulam relegari. [q] Liberto patroni famam laceſſere non facilè [r] conceditur. Sed ſi iure mariti uelit adulterii accuſare: permittendum eſt: quomodo [s] ſi atrocem iniuriam paſſus [t] eſſet. Certè ſi patronum, [u] qui ſit ex eo numero, qui deprehenſus ab alio interfici poſſet, [x] in adulterio uxoris deprehenderit: deliberandum eſt, an impunè poſſit occidere. quod nobis durum eſſe uidetur, nam cuius famæ, multò magis uitæ parcendum eſt. Si quis in honore, miniſteriove pu-

a Inceſti. per matrimonium contractum: vt ſubijcit.

b Per ætatem. maximè ſubaudi, cum aliàs minus ſe habet lex cum inceſtuoſis, quam cum adulteris. H. & poteſ dicere, quod ubi coniuges ſciunt factum, id eſt, conſanguinitatem, & ius, id eſt, non licere: habent locum pœnæ C. de ince. nupt. l. qui contra. ſi uerò errant in facto, in totũ excuſantur: vt ea. l. ſi in iure: in adulterij pœna: nec mares, nec fœminæ excuſantur: ut hic ibi, cum in adulterio &c. ſed in inceſtu, ſi quidem ignorantia iuris naturalis, uel gentium, neuter excuſatur in totum, ſed releuantur ut hic, uel extrà puniendi &c. ſi ciuilis: ſi maſculus, releuatur in aliquo: mulier in totum. Item minor excuſatur in totũ: ut ſup. eod. l. j. §. & hic, & inf. ead. §. Imperatores. & §. inceſtum. Item not. in hoc ſpeciale, quod ſi quis diſtrahat illicitam coniunctionem antequam accuſetur, non punitur: vt inf. ead. §. ijdem Pollioni. Sed quid ſi unus ſciat alter non. Reſpon. in ſciente quod dixi: & in ignorante quod de ignorante dixi: vt dictæ pœnæ habeãt locum, uel non habeant.

c Aetate. etiam iuris ignorantia. & facit C. de pœn. l. impunitas. & ſup. de minor. l. auxiliũ. in fin. Acc.

d Supra dictum eſt. ut ſup. eo. §. ſtuprũ. in fin. & eſt ad §. ſup. de ritu nupt. l. qui in prouincia, in fin. & de condictione ſine cauſa. l. fin. & inf. eo. l. ſi. & infra, de iure fiſc. l. ij. in fin. Acc.

e Cum nouerca. ſi accepit nouercam in uxorem, licet eam cognouerit: ſi tamen cum ſcit eſſe illicitum, eam dimittit: non tenetur inceſti. & idem dicit §. ſequens, generalius tamen. & ita remittitur alicui delictum, ſi præueniat in ſatisfactione. ſic C. ne tutor. uel curator. l. j. & de crimi. ſtell. l. j. & de fal. l. ſi falſos & de iis qui a dicit. l. ij. & de plus peti. l. j. & ſupra, de publi. l. hoc edicto. & C. de inceſtis nupt. l. qui contra. & C. ad legem Iuliam maieſt. l. quiſquis. in fin. & infra, de fal. qui falſam. Accur.

f Poſtulatus eſt. quia in iure errauit. nam ſi in facto: nec ante, nec poſt poteſt accuſari. Accur.

g Admittitur. per errorem iuris.

h Sexu. quia mulieribus eſt permiſſum ius ignorare: vt inf. de in. fa. l. ij. in fin. & C. de iu. & fact. ign. l. ſi.

i Vel ætate.: ut C. de inceſt. nupt. l. qui contra. & ſup. prox. §.

k Puniendi. Genitiui caſus.

l Correctione. ſ. corporis. & ſi habes coercitione, aliàs correctione: quia corrigerent ſe delinquentes abſtinẽdo à delicto: vt d. l. qui contra.

m Si error. qui præſumitur, ſi palam matrimonium contrahatur: vt ſup. de ritu nup. l. fina.

n Commodus filius: vt & ſup. de adminiſt. tut. l. a tutoribus. §. j. alibi fratres dicuntur: vt ſupra, de ma. l. iiij. & C. ſi manci. ita fuer. alie. ut ma. l. ij. ſed forte fratrem & filium habuit: qui ſic fuerunt nominati.

o Pœnam excipiet. aliàs autẽ mediocriter punitur: ut inf. proxi. & de ſi. a. l. j. §. ſi. & ſup. ad Syl. l. ſi quis in graui. §. iij. Sed contra. C. e. l. Gracchus. Item facit C. de ſica. l. j. ſup. ſoluto matrimo. l. ſi ab hoſtibus. §. j.

p Magis. id eſt, melius eſt, ut puniatur: quia plus deliquit.

q Relegari. cum aliàs pœna parricidij teneatur.

r Non facile. id eſt, temere. & dicũt quidam nõ eſſe neceſſe in accuſationibus ueniam edicti petere. Alij contra: cum non permittatur accuſare, niſi in certis caſibus: vt ſuam, uel ſuorum iniuriã proſequatur: vt C. qui accuſ. non poſſ. l. ſi. ſed certe hoc nõ eſt uerum: vt de ac. l. hi tamen. §. j. ut ibi dixi.

s Quomodo. id eſt, ſicut. Accur.

t Paſſus. ſup. de iniur. l. prætor. §. præterea. & de in ius uocan. l. ſed & ſi. §. ſu. & eſt ſpeciale, ut in cri. maieſta. ut ſup. ad legem Iuliam maieſta. l. ſi moſi. aliàs contra ſup. de accuſa. l. hi tamen. §. j. uel dic ut ibi.

u Si patronum. ſ. adulterum.

x Interfici poteſt. qui ſunt, habes ſup. e. l. marito. Ac.

Habetis hic tex. venicõ in iure ad hoc, quòd licet confeſſio erronea in contractu ſine ꝓmiſſione non ualet. l. tres fr. cũ ibi not. ſup. de pact. tamen cõfeſsio erronea euidẽter in delictis ualet, niſi errorem allegetur. Bol.

Vide hic Bud.

Mulieri permittitur iuris ignorantia.

P. Flc. tactus.

magis, nõ eſt in P. P.

ſi quis ingraueſcente.

a Reus quidem. de adulterio ante cōmiſſo. Sed quid ſi durante officio? Reſpon. ſecus ſecundum P. ad inſtar legati: ut ſup. de iudi. l. ij. §. legatis. aut ſi in officio deliquit: tūc diſtingue, an ſit de maioribus, uel minoribus. Sed tu dic, quod omnes indiſtinctè, ut ſupra, de iniur. l. nec magiſtratibus. & de iudic. l. pars literarum. Itē facit ſupra, de accu ſa. l. hos.

b Cautione. non ſatiſdatione: ut C. de uerbor. ſignific. l. ſancimus. & de iudic. l. ij. §. ſed ſi dubitetur. & ſup. de offic. præſid. l. ſenatuſcon. Item facit ſuprà, eodem. ſi maritus. §. j. & de libe. cau. l. ordinata. in fin.

Vim paſſam. CASVS. Uxor Titij per uim ſtuprata eſt: non tenetur lege Iulia de adulterio: licet hoc prohibuit nuntiari uiro cauſa protegēdæ ſuæ pudicitiæ. Secundò dicit: mulier commiſit adulterium cum Titio. tādem hæc mulier diuertit à uiro, & nupſit ſecundò. poteſt Titius accuſari de adulterio, licet primus uir non ſit de lenocinio accuſatus. Tertiò dicit: poteſt uir etiam mortua uxore in matrimonio adulterum accuſare. Quartò dicit: Berta commiſit adulterium: tandem ſeparauit ſe à primo uiro, & nupſit ſecundò. non poteſt ipſa de adulte. accuſa. prius, quam adulter, niſi ante, quam nuberet ſecundo, denuntiatum ſibi fuerit. Quinto dicit, uxor Titij damnata eſt in exilium: quia ſocia latronum erat. dicitur, quòd adhuc remanet uxor. Sextò dicit: accuſatio inceſtus, licèt cum nupta ſit cōmiſſus, tollitur quinquennio. Septimò dicit: uir non ſemel poteſt eodem tempore maſculum, & fœminam de adulterio accuſare: in crimine autem inceſtus ſecus eſt. Vltimo dicit, ſi aliquis de crimine inceſtus accuſatur cōmiſſo cum nupta: poſſunt ſerui eius accuſ. ts torqueri. Franc. Acc.

blico ſit: reus quidē [a] poſtulatū: ſed differt eius accuſatio: & cautione [b] iudicio ſiſtendi cā ꝓmittitur in finē honoris. & hoc ita Tiberius Cæſar reſcripſit.

Violentia excuſat ab adulterij pœna, licet celetur marito hoc factum. §§. ſequen. breues ſunt, ideo non ſummantur.

Idem libr. xv. reſponſorum. XXXIX.

VIm paſſam † mulierē ſnīa præſidis prouinciæ continebatur. In legē Iuliā de adulterijs nō commiſiſſe rūdi: [c] licet iniuriā ſuā protegendæ pudicitiæ cā confeſtim marito renūtiari prohibuit. [d] Nupta [e] quoq; muliere, tametſi lenocinij uir prior nō poſtuletur: adulterij tñ crimen ꝯ adulterum ab † extero pōt inferri. In mr̃imonio quoq; defuncta uxore, uir iure adulterium inter reos recipi poſtulat. [f] Nupta [g] priuſquam adulter dānetur, [h] adulterii nō poſtulatur, ſi nuptias denuntiatio, uel ad domū [i] mulieris miſſa non præceſſit. Mulierem ob latronū ſocietatem exulare iuſſam, citra pœnæ metum in matrimonio retineri poſſe reſpōdi: quia nō fuerit adulterij [k] damnata. Præſcriptione quinque annorum crimen inceſti coniunctū adulterio [l] non excluditur. Duos quidem adulterij marem, & fœminam ꝑꝑ commune [m] crimen ſimul non iure, nec à uiro poſtulari [n] cōuenit: cùm tamen duobus [o] denuntiatum fuiſſet ab eo, qui poſtea deſiſtere uolebat: abolitionem eſſe neceſſariam id utriuſque perſona reſpondi. Inceſti commune crimen aduerſus duos ſimul intentari [p] poteſt. De ſeruis in dominos inceſti poſtulatos quæſtionem ita demum habendam reſpondi, ſi per adulterium [q] inceſtum eſſe contractū dicatur. [r]

Mulier repudiata à uiro poteſt nubere illi, quem maritus ſuſpectum habet de adulterio, dū tamen non accuſauit. h. d.

Paulus libr. xix. reſponſorum. XL.

QVæſitum eſt, an ea, quā maritus adulterij crimine ſe accuſaturū minatus eſt, nec quicquam egit; uel iure

c Reſpondi. & bene: ut ſ. eo. l. ſi uxor. §. ſi quis plane. & ſup. de poſt. l. j. § remouet. & C. e. l. fœdiſſimam. & arg. ſup. de lib. cauſ. l. imò. Accur.

d Prohibuit. expreſſe, uel tacendo.

e Nupta. ſecundo uiro facto diuortio a primo: cuius matrimonium adulterauerat. & ſecundum hoc nihil eſt contra, uel dic de eodem uiro loqui. Et quod dicit prior, id eſt, primo. ſed tunc eſt contra ſupra, eodem, l. conſtante. ſed ibi uxorem: hic adulteram. Item eſt contra ſupra, eodem, lege miles §. uolenti. ſed ibi uirum prohibet accuſare: hic extraneum permiſit. & facit ſup. eodem, l. adulter. §. finali. & C. eodem l. ſi dum.

f Poſtulat. ſic inf. eodem l. finali. & ſup. eod. l. miles §. adulterij. Acc.

g Nupta. ſ. ſecundo uiro.

h Damnetur. facit ſupra, eo. l. adulter. § fi. & l. denuntiaſſe. §. fi. in princ. & l. ſi maritus. §. fi. & l. qui uxori. & C. eod. l. ſi dum.

i Ad domum. ſi. de dam. infec. l. iiij. §. toties.

k Adulterij. uel ſtupri: ut ſup. eod. l. mariti. §. j.

l Coniunctum adulterio. nec fortè adulterij iuncti in caſu, ut ſupra l. proxi. §. j. & facit ſupra eodem, l. mariti §. finali. ſed ſeparatim tollitur: ut ſupra eodem, l. mariti. §. hoc quinquennium.

m Propter commune a ioqui ſecus eſſet, & facit ſupra, de accuſ. l. hos accuſare. §. ege. & C. eodem titul. l. reos. & ſup. eod. l. ſi maritus. §. finali. & l. nihil. §. fina. & infra, ad Turpil. l. j. §. accuſationem.

n Poſtulari. i. accuſari. Acc.

o Tamē duobus. adultero, & adulteræ.

p Intentari poteſt. de hoc dic ut ſupra, eod l. qui pupillam. §. finali. & C. ſi reus vel accuſ. l. j.

q Per adulterium. ſecus in adulterio: ut C. eod. l. in adulterij quæſtione. & l. iij. & C. de quæſt. l. j.

r Dicatur. aliàs non, cum de domo accuſatæ, uel accuſantis non debeant produci ſerui ad torquendum: ut ſ. de quæſt. l. j. §. j. & l. de inceſtu.

QVæſitum eſt. CASVS. Dixi uxori meæ, quod eam uolebam de adulterio accuſare, quod commiſerat cum Titio: & eam non accuſaui. poſtea ſeparauit ſe a me, & nupſit Titio. dicitur, quod bene tenet matrimonium. Sed pone, quòd poſtquam a me ſeparauit ſe, eam accuſaui de adulterio, & interim eam reduxi in uxorem. dicitur, quod uideor deſtitiſſe ab accuſat. & amplius eam accuſare non poſſum ex eadem lege. Franc. Accur.

† Iſtam. l. induco ad depoſitionem teſtis probantis uim fuiſſe illatam, ut non dicat Titiū uiolenter cognouiſſe Bertā: quia eius depoſitio eſſet nulla per uerbum uiolenter, quod actiuè, & paſſiuè poteſt accipi, ut per Bart. in l. ij. col. fin. uerſi. circa ſecundam partem. & ibi Alex. omnino. ſ. de duobus reis. quē etiam uide in l. ſi ita ſcrip. tū. j. ſ. de ma. teſta. & in l. ſi uxor. §. pe. uerſi. uolo nos ſcire. ſ. eod. quod eſt uerū, niſi cōſuetudo aliter diſponat ſecundum Ale. ubi ſup.

† In P. F. ab extraneo.

mariti,uel iure publico [a] nubere poſsit ei, quem in reum adulterii deſtinauerit. [b] Paul. reſpondit, nihil impedire [c] quò minus ei, quem ſuſpectum maritus habuit, ea, de qua quæritur, nubere poſsit.

Qui deſiſtit ab accuſatione uxoris eā reducendo, nō poteſt iterum eam accuſare. h.d.

Item quærit, an idē maritus deſtitiſſe uideaf, uel lenociniū commiſiſſe, q eandem reduxit uxorē? Pau. reſpondit, eum, qui poſt crimen adulterii intentatū, eandē uxorē reduxerit, deſtitiſſe uideri. [d] & ideo ex eadē lege poſtea ius accuſandi ei nō ſupereſſe. [e]

Idē li.j.ſenten. XLI.

IN crimine adulterii nulla danda dilatio ē, niſi ut pſonæ hxhibeanf, aut iudex qualitate negotii motus, hoc [f] cauſa cognita permiſerit.

Tryphoninus li.ij. diſputationum. XLII.

SI is, qui ius annulorū impetrauit, adulteriū commiſerit in patroni uxorem, aut in patronam ſuam, aut in eius, [g] † eā ue, [h] cuius libertus patris, [i] aut filii, filiæue fuit: an ut libertus puniri debeat? & ſi deprehenſus ſit in adulterio, an impunè occidatur? [k] Et magis probo, pœnæ ſubiiciēdum libertinorum, quoniam lege Iulia de adulteriis coercendis, ad tuēda matrimonia pro libertinis eos haberi placuit: [l] & deteriorem cauſam p iſtud beneficium patronorum haberi non oportet.

Qui uxorem nō legitimè repudiatam ducit uxorē, credens eam repudiatam, adulteriū non committit. h.d.

Caius libr. iij. ad leg. xij. tabul. VLIII.

SI ex lege repudiū miſſum non ſit, [m] & idcirco mulier adhuc nupta eſſe uideaf: [n] tamen ſi qs eā uxorem duxerit, [o] adulter non erit, idq; Saluius Iulia. reſpondit: quia adulterium (in quit) ſine dolo malo non cōmittif. [p] quanquā dicendum eſt, ne is, q ſciret eam ex lege repudiatā non eſſe, dolo malo committat. [q]

Papinianus libro iiij. Reſponſorum. XLIIII.

DEfuncta quoque ſocru [r] gener inceſti poſtulabitur, ut [s] adulter poſt mortē mulieris.

TITVLVS VI.

AD LEGEM Iuliam, de ui publica.

Hic titulus planus eſt, nec indiget ſummariis: quia ſuccinctè ponit, in quibus caſibus tenetur

---

a Publico. l. extranei.

b Deſtinauerit. maritus.

c Nihil impedire. alias lex. & facit ſ. e. l. miles. §. ſi liceat. & C. eod. commiſſum. ſed ar. contra. in authen. de rap. mulierum. coll. ix.

d Videri. nec ideo crimē lenocinii cōtrahere uidetur, ut C. e. l. ſine metu. & l. ſerui. §. j.

e Non ſupereſſe. ut C. eo. l. abolitionem. in fin. & ſu. e. lega. ſi uxor. §. ſed & ſi qua. & infra ad Turpilli. l. qui deſtitit. & ſup. eo. l. ii. §. j. & not. de tacita remiſſione ſimilia ſup. de mino. l. filiusfam. & C. de iure do. l. ii. & ſ. de leg. cōmiſ. l. poſt diem. & ſ. ſolu. ma. l. ſi. & ſup. re. amo. l. ſi.

IN crimine. CASVS. In accu. adulterii nulla datur dilatio, niſi ut perſonæ exhibeantur: item niſi hoc uideat iudici. Franciſcus Acc.

f Hoc. aliàs hoc, aliàs hanc dilationem. aliter ergo uel nulla danda, uel una ſaltem tantum. & eſt ſpeciale. aliàs tres: ut ſup. de fer. l. ſi. & facit qd no. ſ. de publi. iudi. l. inter. item facit ſup. eodē, l. miles. §. quærebatur.

SI is. CASVS. Libertus ſi ius annulorum aureorum impetrauit: ſi iacebat cum uxore patroni, uel cum patrona, uel cum ſimili perſona, & inueniatur in lecto cum ea: poteſt occidi, ut libertus, & ſic ut uilis perſona. Fran.

g Aut in eius. ſi habeas eius, bene ſtat: ſcilicet uxorē. ſi eā, uel eam bene ſtat. nā ſemper dic, eorū, uel eius uxorem. & quod ſubiicit eum, uel eam. non eſt uis.

† P. F. eius.

h Eamue. ſ. uxorem.

i Patris. præmitte patris cuius eſt, &c. & ad omnes genitiuos ſequentes ſuppone cuius, & facit ſup. de teſti. l. iii. & ſup. eo. l. marito. §. j.

k Occidatur. a uiro: ut. d. l. marito. §. j.

l Placuit. quo ad hoc pro liberto habetur. ſic C. qui accuſ. poſ. l. penulti. & ſi. & ſu. de iur. aure. an. l. j. & de condi. & de. l. falſa. §. j. ſed arg. contra ſ. de excuſ. tuto. l. cum. ex oratione.

SI ex lege. CASVS. Repudiaui uxorem non legitime: & ſic adhuc uxor manet. qui eam ducit in uxorem, ſi quidem ſine dolo, credens eam iuſte repudiatam, non cōmittit adulteriū: aliàs ſic. Accur.

m Non ſit. ex lege mittitur, prout habes ſupra, de di. l. ii. quod hic non fuit legitime, ſed miſſum fuit de fac.

n Videatur. nam ſi ipſo iure fieret diuortium per adulterium, fruſtra diceretur, qd' uir debet eam repudiare: ut ſup. eo. l. conſtante.

o Duxerit. credēs eam repudiatam legitimè.

p Non committitur. id eſt, conſcientia maritalis tori: ut C. de repu. lege, uxor. in fine. item nec ſtuprum ſine dolo committitur: ut C. eo. l. eum qui. facit ſu. e. l. hæc uerba. & l. is cuius. in princi. & l. miles. §. mulier. C. de ſic. lege j.

q Cōmittat. adulterium, ut communiter pœna ſtatuta debeat imponi. nā non debet imponi, qa per qualequale matrimonium cōmiſſum eſt adulterium: ut ſup. eo. l. ſi adulteriū. §. ſtuprū uerſ. nonnunquā. Vel dic, quod non committitur adulterium hoc ipſo, qd duxit uxorem, niſi eam cognouerit, & ſecundum hoc habeas, ne. & facit ſu. de condi. ſine cauſa. l. auunculo. & ſupra, unde uir & uxor. lege j. in fine. alii habent ſine ne. & tunc eſt ſenſus, quòd committit adulteriū, quia ſciens. in primo caſu non, qa ignorās.

DEfuncta. CASVS. Gener iacuit cum ſocru, etiam mortua muliere: poteſt gener accuſari de inceſtu, ſicut adulter poſt mortem mulieris. Fran. Acc.

r Quoque ſocru. cum qua gener concubuit.

s Vt. id eſt, ſicut.

t Adulter. ut ſup. e. l. ult. in paſſam. §. j.

1 Vi quot modis ponatur, Mādoſ. in proœm. gl. Facul. hoc ipſo uer.

a. Lege Iulia. Domi. nota mirabile, quòd reputatur vir ſolum habere arma, vel domi, vel portare.
b Agro ve. fortè vbi erat una domus.
c In villa. vbi plures.
d Præter vſum. ſic infra, eod. l. qui dolo §. i.
e Coegerit. id eſt, habuerit.
f Exciplantur. quędam enim &c. vt ſ. de acq. rer. do l. quædam. & de decurio. l. decurio. Accur.
g In eadē. vt hac l. teneatur.
h Habuerint, C. eod. l. fi.
i Qui pubes. maximè. nam impubes tenet ſi ſit doli capax: vt argu. C. de autho. præſtād. l. clarū. & infra, de reg. iur. l. pupillum. ſed ar. contra. C. de fal. mo. l. j in fi.
k Rapuerit. vt C. eodem. l. finali. Accurſius.
l Præter materiā. qua utitur ad ædificandum: vt ſupra, de leg. iii. ligni. in prin. & ſ. de uſufru. l. arboribus. in principio, & hoc ideo quia aliàs comburerentur.
m Per vim. vt ſu. tit. j. l. mariti. §. fin.
n Vel prohibendi. repete fuit cauſa prohibendi.
o Eadem. id eſt, pęna eiuſdem legis quæ ē inſt. de pub. iud. §. item lex.
p Armatis. ſed ſine armis locū hēt ſequens tit. vt infr. titulo. j. l. ſi quis. & l. j. §. j.
q Suo ſcilicet dominij faciētis vim. Accur.
r Naui ſua. pro aliis datur interdictum Vnde vi. ſed pro naui non: vt ſupra, de vi & vi arm. l. j. & ſi quis de naui. & facit C. eo. l. ſi quis.
s Concuſſerit alias concuſſerit. & alias excuſſerit.

† De concitanda ſeditiōe Ariſt. lib. v. Polit. cap. iiii.

quis lege Iulia de ui publica: & pænā deſcribit in l. qui dolo. §. ultimo. & pauca uerba legis expanit, ut in l. armatas, & in l. y. qui ades. §. telorum.

Marcianus lib. xiiij. inſtitutionum. I.

Lege Iulia de ui publica tenet, q arma, tela, domi a ſuę agroue b in uilla c pręter uſum d uenationis, uel itineris, uel nauigationis coegerit. e

Scæuola libro iiij. regularum. II.

Exciplantur f autem arma, quę quis pro mercij cauſa habuerit, hæreditateue ei obuenierit,

Martianus libr. xiiij inſtitutionum. III.

In eadē g cauſa ſūt, † qui turbę ſeditionisue faciēdæ ꝯſilium inierint, ſeruosue aut liberos homines in armis habuerint. h Eadem lege tenetur, qui pubes i cum telo in publico fuerit. In eadem cauſa ſunt, qui peſſimo exemplo conuocata ſeditione uillas expugnauerint, & cum telis, ac armis bona rapuerint. Item tenetur, qui ex incendio rapuerit k aliquid pter materiam. l Præterea puniтur huius legis pęna, q puerum, uel fęminā, uel quenquā per uim m ſtuprauerit. Sed & q in incēdio cū gladio, aut telo rapiendi cā fuerit, uel phibendi n res ſuas dn̄m ſeruare: eadē pęna tenet. Eadem o lege tenet, q hoībus armatis p poſſeſſorē domo, agroue ſuo q uł naui ſua r deiecerit, † ꝯcuſſerit s expugnauerit.

Vlp. li. lix. ad edi. IIII.

Vtique t id fieret, u homines accommodauerit.

Marcia. li. xiiij. inſti. V.

Qui cœtu † ꝯcurſu, x turba, ſeditione incēdium fecerit: q que hominem dolo malo incluſerit, y obſederit: que fecerit, quò minus z ſepeliat: quò magis funus diripiat, diſtrahat: a qui ue p uim ſibi aliqué obligauerit: nam eam obligationem lex reſcindit. b Si de ui, & poſſeſſione, c uel dominio quæratur: ante cognoſcendum de ui, d quam de proprietate rei, diuus Pius τῷ κοινῷ τῶν θεσσαλῶν † reſcripſit. Sed & decreuit, e ut prius de ui quæratur, quàm de iure dominii, ſiue poſſeſſionis. f Qui uacantē g mulierem rapuit, uel nuptam, ultimo ſupplicio h

t Vtique id. P. utiue diſtraheretur.
u Fieret. ſ. aliquod de ſupradictis. Accur.
x Qui cœtu. Caſus huius prin. ē planus. Si de ui. dico me deiectū per uim da domo, quā dico eſſe meā unde pe o te puniri. Item peto domū mihi reſtitui: cū tu dominus, in te dicis dominū. dicitur q prius cognoſcit de ui. Secūdo dicit: uiduā: uel nuptam rapui, ultimo ſupplicio damnor, ſed ſi pater mulieris hanc iniuriam remiſit mihi: quilibet extraneus poteſt me accuſare, etiam ultra quinquennium: cum maius ſit hoc delictum, quam adulterium. Fran.
x Concurſu. aliàs conuerſo. & tunc dic, cętu conuerſo, id eſt, conuocato. vel dic propriè
y Incluſerit. ſic ſupra, qđ met. cauſ. lege, qui in carcerē. & C. eodem, lege tertia, & infra, eodem, lege, & eum. Accur.
z Quo minus. Sic cūt B. ſed R. quo magis.
a Diſtrahatur. aliquid quod ſit neceſſarium funeri ſepeliendo. Azo. uel dic diſtrahatur. id eſt, auferat funus, vt portetur ad ſepeliendum. ſic ſupra depoſiti. l. bona fides. & facit ſupra de ſepul. viola. l. ſepulchri.
b Reſcindit. ut ſupra, quod metus cauſa, lege metum. §. ſed quod. & §. ex hoc.
c Si de vi, & poſſeſſione. id eſt, de re poſſeſſa, & ſic uel p id eſt, & adda quod nota ſupra, de iudiciis. lege, ſi de vi.
d De vi. id eſt, de crimine: quod potes intelligere, cum accuſatio prius fuerit inſtituta ſecundum quoſdam. vel ſcilicet ſi hoc noluerit accuſator. & ſic non eſt contra C. quando ciui. act. præ. cri. lege j. & facit C. eodem lege, ſi quis. Item contra. C. de appellati. l. j. ſolu. pro eodem hic accipitur dominium & poſſeſſio, ſecundum Hug. Ibi ſecus. Vel ſolu. vt ibi. & eodem modo ſol. C. de rei uē. l. ordinarij.
e Sed & decreuit. non ſolū reſcripſit conſultus, puta: ſed & decretum proprio motu fecit.
f Siue poſſeſſionis. hoc ponit pro expoſitione dominij. id eſt, de iure rei poſſeſſæ. ſic ergo hæc duo ad idē referuntur, vt & ibi Alexander ſiue Paris. uel dic, dominij propriæ poſſeſſiōis. i. iuris, quod habet in re poſſeſſa, puta uſuſfruc. uel emphyteuticum iusue ſimila Accurſius.
g Qui uacantem. id eſt, uiduam.
h Vltimo ſupplicio. ut C. de rap. uir. l. j. & inſt. de pub. iud. §. ſi autem.

† In P. F. (concuſſerit) patet theſi ſcluſum ē: ut hac rōne uideat ex punctum. In P. F. conuerſu.

† l. reipu. Theſſalorum. unde Ant. Aug. li. 4. Emē. cap. 16 & ad Modeſt.

Exore

puniē. Et ſi pater iniuriā ſuā precibus exoratus [a] remiſerit, [b] tamē extraneꝰ [c] ſine quinquēnij p̄ſcriptione reū poſtulare poterit: cùm raptꝰ crimē legis Iuliæ de adulterijs poteſtatem excedat. [d]

Vlpianus lib. vij. de officio proconſ. VI.

ET eum q̄ puerū ingenuum rapuit, puniēdū diuus Pius reſcripſit, in hæc uerba: Exemplum libelli dati mihi à Domitio Syluāo, noīe Domitij Syluani patrui ſubijci iuſsi, motus querela eius, qua ſignificauit filiū ſuū ingenuū, iuuenem admodum raptū, atq; ꝯcluſum, mox uerberibus, ac tormentis uſq; ad ſummum periculū afflictum. Gemine chariſsime uelim audias eum: & ſi compereris hæc ita admiſſa, rem ſeuerè exequaris. [e]

Idem lib. viij. de offic. proconſulis. VII.

LEge Iulia de ui publica tenetꝰ, q̄ cùm imperium poteſtatemve haberet, ciuem Romanū aduerſus prouocationem necauerit, [f] uerberauerit, iuſſeritve quid fieri, aut q̄d in collū iniecerit, ut torqueatꝰ. [g] Itē q̄d ad legatos, [h] oratores, cōitesve [k] attinebit, ſi quiſq̄ [l] eorū [m] pulſaſſe, ſiue iniuriā feciſſe arguet.

Mœcianus lib. v. publicorum. VIII.

LEge Iulia de ui publica cauetur, ne q̄s reū [n] uinciat, impediatve, quò minus Romæ [o] intra certū tempus adſit.

Paul. lib. vij. ad ed. IX.

ARmatos non utiq; [p] eos intelligere debemus, qui tela habuerint ſed etiam eos qui [†] habent aliud, quod nocere poteſt.

Vlpianus libro lxviij. ad edictum. X.

QVi dolo malo fecerit, quò minus iudicia tutò exerceātur, aut iudices, ut oportet, iudicēt, uel is, q̄ p̄tātē, imperiumue habebit, q̄ [q] ei ius [r] erit, decernat, imperet, faciat. [s] Qui ludos, [t] pecuniāue ab aliquo inuito polliceri publicè, priuatimue p̄ iniuriam exegerit: itē q̄ cū telo dolo malo in conuentu [u] [†] fuerit, aut ubi iudicium publice exerce-

a Exoratus. id eſt, rogatus.

b Remiſerit. non aperit an ualeat remiſſio, uel non: ſed hoc dic, ut ſupra, de adulte. l. ſi maritus. §. ſi negauerit. item facit C. de tranſact. l. tranſigere. & infra, de iur. fiſci. l. in fiſci. Accurſ.

c Extraneus. cui per patrem non ſit præiudiciū. ad q̄d ſupra, de pact. le. ſi unus. §. pacta quæ turpem. uerſicul. & in ſumma. & C. de inge. manu. l. ingenui.

d Excedat. id eſt, nō finitur quinquēnio, ut crimen adulterij: ut ſupra, titu. j. l. mariti. §. finali.

ET eum. CASVS. Qui puerum ingenuum rapuit: grauiter punitur. & hoc diuus Pius reſcripſit: uerba cuius reſcripti ponuntur in litera. cætera ſunt plana.

e Exequaris. ut ſupra. l. qui cœtu. i. reſpon.

LEge Iulia. CASVS. Si poteſtas Bonuſ. aliquem condemnat morti, uel uulneribus, uel ſimili pœna: & cum appellaret: iuſſit poteſtas has pœnas imponi ſpreta appellatiōe: tenetur poteſtas hac l. Iulia. Idē in legato proconſulis, & in oratore, id eſt, doctore artium. Et idem in comite: ut ſi aliquem iſti pulſauerunt, ſiue iniuria affecerunt, tenantur hac l. Francis.

f Prouocationem necauerit. quia appellabat ab eius iniuria: ut C. de appellat. l. ſi quis. & infra, de appellat. reci. l. ii.

g Vt torqueatur. facit j. titul. j. l. legis. ſed contra inf. eodem titul. l. hac lege. ſed hic armis. ibi non: ut ſupra l. iii. in fine.

h Ad legatos. proconſules. uel dic hoſtium: ut infra, de legationibus. l. finali, in princip. prout habes quem. Accurſius.

i Oratores id eſt. doctores. [*] artium. dicuntur enim & ipſi aliquam habere dignitatem, quod patet: quia à muneribus quandoque excuſantur: ut C. de profeſ. l. j. & u. & l. medicos. lib. x.

k Comitesve. de his ſit mentio ī. loc. ſed addes. in fin. uel comites. id eſt aſſeſſores.

l Si quiſquam. id eſt, ſi quis ſupra dictorum legatorum, uel oratorum, uel comitum.

m Eorum. id eſt, aliquem alium pulſaſſe, &c. uel aliter, ſi quis in dignitate aliqua poſitus, quem prędictorum, ſcilicet, legatorum, comitum, oratorum pulſaſſe, &c. & hoc ſi habeas ſi quis autem. aliàs eſt ſi quiſquam. & tunc ſerua primam expoſitionem.

LEge Iulia. CASVS. Lex Iulia prohibet impediri aliquem accuſatum quo minus Romam uadat ad excuſandum ſe. & ad ſe defendēdum. Francis. Accurſ.

n Reum. i. accuſatum aliquem, uel conuentum.

o Romæ. uel alibi, ubi neceſſe habeant ſe excuſare. & hoc ſi cum armis. ſi autem ſine armis: tunc obtinet infr. titu. j. l. leges. & Inſtit. d̄ pub. iudi. § item lex.

p ARmatos. Non utiq; ſcilicet tantū. & facit inſt. de interdi. §. qui autem. & de pub. iud. §. itē lex. & ī. de uerb. ſign. l. ſi calumnietur. §. telum. & l. armorum. & ſupra de ui & ui armata. l. iiii. §. armis. & infra, eodem tit. l. hi. qui.

QVi dolu. CASVS. Qui dolū commiſit, ut iudicia non procedant tute, uel ut iudex malè iudicet, uel ut poteſtas aliter, quàm ſit ius decernat, tenetur hac l. Iulia. Item hac l. tenetur, qui per iniuriam exigit ab alio pollicitationem de ludendo, uel pecunia danda. Item hac lege tenetur litigator, qui coram iudice, uel ibi iuxta ſtabat cum lancea ad terrēdum iudicem. Sed ille qui habet ſecum homines: & miniſtros cauſa pugnandi cum beſtiis, non tenetur hac lege. Item hac lege tenetur, qui conuocatis hominibus uim fecit, ut aliquis uerberetur, & pulſetur, licet non ſit uuiciſus. Item damnato hac l. interdicitur ei aqua, & igni. Fran. Accur.

q Quam. ſubaudi aliter.

r Ius. aliàs ius erit. & aliàs iuſſerit.

s Faciat. ſcilicet, tenetur l. Iul. de ui. & ſemper repete, quo minus. Accurſ.

t Qui ludos. Supple idem tenetur l. Iul. qui exegerit: polliceri ludos faciendos, uel pecuniam.

u In conuentu. in li. B. eſt incōtinenti, id eſt, in loco

[*] Imò uerò oratores hoc loco intelligendi ſunt legati, ut apud Vir. in xi. Iam que oratores adeāt ex urbe Latina Velati ramis oleæ, ueniā que rogantes. Budæ. hic.

[†] in P. Fl. non eſt, habent.

[†] P. Fl. in concione, factiſq; deinde, incontinenti.

[†] Connētūs eſt cōcilium ubi agitatur. Bud. hic. alias eſt, in conuentione.

propè iudicium: quod dic, ut ſup. de procur. l. præſens, & l. qui in foro. & de uerborum ſignifica. l. ii. & l. ut Alphenus. & l. ædificia. & l. qui in continentibus. ſed in lib. R. eſt conuentu: alias concione.

a Exercebitur. ſubau. tenebitur hac lege.

bitur. a Excepus eſt, qui pp uenationē habeat homines, qui cum beſtiis pugnent: miniſtros .n. ad eas b habere ↄcedit. Hac lege teneť & q ↄuocatis hominibus uim fecerit, c quò qs uerbereť, & pulſetur: & ſi neq; homo occiſus ſit. Dānato đ ui publica, aqua, & igni d interdiciť.

Paulus libro v. ſententiarum. XI.

HI, qui ædes alienas, aut uillas expilauerint, effregerint, expugnauerint: ſi qdem in turba cum telis fecerint, capite puniunť. Telorum aūt e appellatione omnia, ex q̄bus ſinguli homines nocere poſſunt, accipiunť. Qui telum tuendæ f ſalutis ſuæ cā gerunt, non uidentur hominis occidendi cauſa portare.

Idē lib. ſingul. ad ſenatuſconſul. Turpil. XII.

QVi noua uectigalia exercent, g lege Iulia de ui publica tenentur.

TITVLVS VII.

AD LEGEM IVLIAM DE UI PRIUATA.

b Ad eas ſcilicet beſtias: ut ſup. eo. l. ii. Accurſius.

c Vim fecerit. cū armis. aliàs locum habet ī. tit. j.

d Aqua, & igni. cuius loco eſt hodie deportatio: ut infra ad legem Iuliā pec. l. iii. Et ſic non ob inſt. de publi. iud. §. item lex. ubi dicitur, quod omnia bona perdit. & hoc in libero. At ſi ſeruus inſcio domino uim fecerit, ultimo ſupplicio: ſi iubente, in metallū damnatur: ut C. eodem. l. ſeruos.

HI qui ædes. CASVS. Qui intrant domum alienam per uim, & eam frangunt, & deſtruunt, item qui damnum dant turbæ, puniuntur capite. Secundo dicit, quid cōtineatur appellatione telorū. Vltimo dicit: qui telum portant cauſa ſe defendēdi, nō teneťur & ita iuſtici noſtri comitatus portant pro maiori parte eorum. Franciſcus Accurſius.

e Telorum autē. contra ī. de furtis. l. ſi pignore. §. ii. & ſupra, eod. l. armatos. Accurſius.

f Tuendæ. ſic ſup. de inſti. & iure. l. iii. & dic hoc uel ab homine, uel ab alio animali.

g QVi noua. Exercent, per uim exigendo plus nomine tributorum. Item. l. Iul. de amb. ut infra, ad legem Iul. de ambi. Item conſtitutionibus: ut C. noua l. uectigal. fin. Accurſ.

AD LEGEM IVLIAM de ui priuata.

Quando ſine armis eſt continetur tamē publi. iud. ut ſupra de pub. iud. l. j.

DE ui priuata. CASVS. Numerat pœnas, quas patitur damnatus lege Iulia de ui priuata, ut in ſequenti uerſu, eadem &c. dic ut in gloſſa ibi poſita. Item qui rapuit aliquid ex naufragio, punitur hac pœna. ſed hodie ſecus: quia extra ordinem punitur, cætera ſunt plana uſq; ad l. creditores. Fran. Acc.

Primò ponit pœnam l. Iul. de ui priuata: deinde caſus, quibus quis tenetur l. Iulia. de ui priua. uſque in fin. titul. & planus eſt tex.

Marcianus lib. xiiij. inſtitutionum. I.

DE ui priuata h dānati i pars tertia bonorū ex lege Iulia publicaťr: k & cautū eſt, ne ſenator ſit, aut decurio, aut ullum honoré capiat, neue in eū ordiné ſedeat: neue iudex ſit. & uidelicet omni honore, quaſi infamis l ex ſenatuſconſulto carebit. m Eadē pęna n afficiunť, q ad pœnam legis Iuliæ de ui priuata rediguntť: & ſi qs ex naufragio dolo malo qd rapuerit. Sed & ex cōſtitutionib⁹ principū extra ordinem, qui de naufragiis aliquid diripuerint, o puniuntur. nam & diuus Pius reſcripſit, p nullā uim nautis fieri debere: & ſi quis fecerit, ut ſeueriſsimė puniatur.

Scæuola libro iiij. regularum. II.

HAc lege q tenetur,

h De ui priuata. ut C. eod. l. tutoris. & Inſtit. de publi. iudic. §. item lex. Item amiſſio dignitatis & infamiæ: ut ſubijcit. Item poteſt dici relegatio: arg. C. eod. l. quoniam. & ar. ī. de ter. mo. l. ii. Item ſi humilis ſit perſona, forte deportatur: ut C. eodem. l. ſeruos. Item quandoque capitis, ſi homicidium occaſione uiolentiæ ſit commiſſum: ut C. eodem. l. quoniam.

i Damnati. genitiui caſus.

k Publicatur. ipſo iure, quod eſt hic ſpeciale: uel per ſententiam: ut infr. de inter. & releg. l. relegatorum. §. ad tempus.

l Quaſi infamis. expreſsiuum ueritatis: ut ſupra, de pu. iudi. l. infamē. & ī. eo. l. ſi. Alii dicunt, quod de facto, non de iure eſt infamis, & ſecundum utrū que eſt ſic C. de digni. l. ii.

m Carebit. ſemp ſupple hac l. damnatus.

n Eadem pęna. q. d. ſic erit infamis: & omni honore carebit is, q nō criminaliter ex hac lege, ſed ciuiliter conuētus damnatur ad tertiam partem bonorum. & dicas ad bona dari rei uend. uel con. ex lege. ſi dicas ipſo iure fieri publicationem bonorum tertiæ partis. Sed certè neutra taliū actionū infamat, ſed dicam de facto infamari: uel dicam ſpeciale: uel aliter eadem pęna, id eſt, q punitur. aliàs ex alio edicto, ſcilicet, ex hoc ſi quis &c. ſi ui hic, efficitur infamis: ſi extra ordinem, pecuniariter condemnatur. Sed nonne ex illo edicto eſt pœna quadrupli: ut ſupra, de incen. l. j. & C. de furtis. l. in eum. & non infama. ? Reſpond. dices ut l. Pædius. §. j. ſupra, de incen. uel tertio eadem pœna afficitur qui, ſcilicet ex naufragio &c. quando ſcilicet fecit uim. nam ſi redigitur ad pœnā huius legis, nihilominus ciuiliter, & in quadruplum. & hoc ſi ſine armis: nam ſi cum armis, tenetur leg. Iul. de ui publi. ut ſupra, tit. j. l. iiij. in fin. quæ uidetur contra.

o Diripuerint. ui priuata. Accurſ.

p Reſcripſit. ut ſup. de incen. l. Pædius. §. j.

q HAc lege. cōtinuatur cum ſequenti l. nec intereſt. Accurſ.

Nec

[a] Nec intereſt. Eadem lege. Hic not. ſimilia ſ. ad Turp. l. j. §. incidit. & C. de accu. l. non ideo. & ſup. ui bono. rapt. l. ij. & §. ſi quis non. & l. prætor. §. ſi quis aduentu. Itē argu. contra ſup. de min. l. cum mandato. Item facit C. eo. l. ſi crimini.

[a] Crediti eos non habere. in illa re quam acceperint. Quid ſi aliam pro alia? Reſpond. ut not. ſup quod me. ca. l. extat. Item not. quòd quidam dicunt, quod edictum diui Marci tantum in eo caſu loquitur, in quo ſi nō eſſet creditor, qui uim adhibuerit, teneretur quod met. cauſa, ſcilicet quia uoluntas fuit, licet coacta. ſed lo. contra, argument. huius l. cui reſpon. ſic: quia licet nullo cōcedente interim, uoluntas tñ debitoris interceſſit, licet coacta. Itē contra ſup. de fur. l. qui uas. Item contra ſupra, quæ in fraud. credi. l. ait prætor. §. ſi debitorem. Itē contra C. de Iudæ. l. nullus, prout ibi ſumitur a contrario ſenſu. Item contra ſupra, quorum legat. lege j. §. rediguntur. Solut. ut d. lege extat. in gloſſ. ſine ullo. Item contra C. unde ui. l. ſi quis in tantam. So. illa generalis: uel hoc ſpeciale in re, ī qua actor habet ius. Item contra C. ui bon. rap. l. iij. Sol. ut modo dixi. Item facit ſupra, ad legem Aqui. l. quemadmodum § j. & de acq. poſſ. l. ſi ea ſtipulatione. Sed ar. cōtra, C. de decu. l. generaliter. libro x.

ADDITIO. Dic, quòd ſpeciale eſt ibi, quando non poteſt haberi copia iudicis, ſecundùm Bartolum.

qui conuocatis hominib. uim fecerit, quò quis uerberetur, pulſetur: neq; homo occiſus erit.

Macer lib. j. public. III.

Nec intereſt, liberos, an ſeruos, & ſuos an alienos quis ad uim faciendā conuocauerit. Nec minus ij, qui conuocati ſunt, eadē lege Iulia tenēt. Sed & ſi nulli cōuocati, nulliq; pulſati ſunt, per iniuriam tñ ex bonis alienis quid ablatum ſit: hac lege teneri eum, qui id fecerit.

Paul. lib. lv. ad edi. IIII.

Legis Iuliæ de ui priuata crimen cōmittitur, cùm cœtum aliquis, & cōcurſum feciſſe dr̃, quo minus quis in ius produceretur:[b] & ſi q̃s queſtionē de alterius ſeruo habuiſſet & ideo moderatius[c] edicto prætoris de iniuriis utendum eſſe, Labeo ait.

Vlp. lib. lxix. ad edi. V.

Si quis aliquē deiecerit ex agro ſuo hoib. cōgregatis ſine armis, uis priuatæ[d] poſtulari[e] poterit.

Modeſtinus lib. viij Regularum. VI.

Ex ſenatuſcōſulto Voluſiano, qui improbè coeunt in alienam litem, ut quicquid ex condemnatione[f] in rem ipſius[g] redactum fuerit, inter hos communicaretur: lege Iulia de ui priuata[h] tenentur.

Calliſtratus lib. v. de cognitionibus. VII.

Creditores ſi aduerſus debitores ſuos agant: per iudicem id, qđ d̃beri ſibi putāt, repoſcere debent:[i] alioqui ſi in rem debitoris ſui intrauerint, id nullo concedente,[j] diuus Marcus decreuit ius crediti eos non habere.[k] uerba decreti hæc ſunt: Optimū eſt, ut quas te putas habere petitiones, actionibus experiaris. interim ille in poſſeſſione debet morari: tu petitor eſſe. Et Cum Martianus diceret: Vim nullam feci: Cæſar dixit, Tu uim putas eſſe ſolum ſi homines uulnerentur.[l] Vis eſt & tūc, quoties quis id, quod deberi ſibi putat, non per iudicem repoſcit. Non puto autem nec uerecundiæ, nec dignitati, nec pietati tuæ conuenire, quicquam non iure facere. Quiſquis igitur probatus mihi fuerit, rem ullam debitoris non ab ipſo ſibi traditam, ſine ullo iudice temere poſsidere, eumq; ſibi ius in eam rem dixiſſe, ius crediti non habebit.[m]

Modeſtinus lib. ſecundo, de pœnis. VIII.

Si creditor ſine authoritate iudicis res debitoris occupet: hac lege tenetur, & tertia parte bonorum multatur, & infamis fit.[n]

TITVLVS VIII.

AD LEGEM Corneliam de ſicariis, & ueneficiis.[†]

[b] Legis. Produceretur. ſup. ti. j. l. lege.

[c] Moderatius. mitius agitur ciuiliter ī iniuriarū: quia poſtea poteſt hac l. accuſari. ad quod eſt ſupra, de iniur. l. itē apud. §. prætor. ſed ob. in eod. tit. l. prætor edixit. in prin. ſed reſpond. iniuriarum ciuili, & criminali non agitur: ſed diuerſam habet naturam.

[d] Si quis aliquē. Vis priuatæ alìas publicæ: ut ſu. ti. j. l. in eadem. in fine.

[e] Poſtulari. i. accuſari. Accur.

[f] Ex ſenatuſcō ſulto. Ex cōdemnatione innocentium, ut ſup. de concuſ. l. ij.

[g] Ipſius. l. q icqd habuerit, communicent.

[h] De ui priuata. Item crimine falſi: ut inf. de fal. l. j §. itē lege Corn. de ſicar. inf. ti. j. l. j. §. j. & l. iij §. alio. in fin. § Item crimine concuſsionis: ut ſupra, de concuſ. l. ij. nec tamē omnibus ſed una accuſatur. Accurſius.

Creditores. CASVS. Creditor debet coram iudice petere, quod ſibi debetur: non autem ſua authoritate in rem debitoris debet intrare: alioqui ius crediti perdit. Item creditor, qui res debitoris ſui occupat ſine parabola iudicis, tenetur hac lege: & tertia parte bonorum multatur: & fit infamis. & hoc dicit hæc lex, & ſic Fran. Accu.

[j] Nullo concedente, iudice: ut infra l. fin. uel debitore ēt a princi. ut C. de pigno. l. iij.

[l] Vulneretur. interrogatiuè. & planè legi poteſt.

[m] Non habebit. imò tantum actione ui bon. rapt. debent teneri: ut C. ui bono. rapto. lege iij. contra. ſolutio. ius crediti amittit, & ui bon. rapt. tenetur. uel aliter hic non erat res obligata. M.

[n] Si creditor. Infamis fit. ut ſupra, eod. l. j. §. j & facit C. eo. l. in poſſeſsionem.

[†] Quia in puniendis circunſtantijs ſint obſeruādæ differentiæ, grauiter Plato Dial. 9. de Legib. Aliàs ueneficis. Huius l. auctorem L. Corneliū Syllam fuiſſe Pōponius l. 2. de orl. iur. teſtatur.

[‡] De interpretatione huius leg. Corne. de ſica. adde uidēdā gl. in c. quiſquis. de pœn. i. diſtinct.

AD LEGEM Corneliam de ſicariis.

Qui dicuntur ſicarij,habes inſtitutio.de publi. iudi. §.item lex. ſed interpretatio eſt largior : vt ibidem dicitur.

Martianus lib. xiiij. inſtitutionum. I.

Lege Cornelia de ſicarijs, & ueneficis* teneť, q hoiē occiderit: cuiusue dolo malo incendiũ factum erit: a quiue hoīs occidendi, furtiue faciēdi cã cũ telo ambulauerit: b quiue cum magiſtratus eſſet, publicoue iudicio pręeſſet, operam dederit, quò quis falſum iudiciũ c pro fiteretur, d ut quis innocẽs circumueniretur, † condemnaretur. Præterea tenetur, qui hoīs necandi cã uenenum cõfecerit, dederit: quiue falſum teſtimonium dolo malo dixerit, quo quis publico iudicio e† rei capitalis dãnareť, quiue magiſtratus, iudexue qõnis, f ſub capitalem cãm pecuniam g acceperit, ut publica lege reus fieret: & qui hoiem h occiderit, punitur, non habita differentia cuius conditionis hominem interemit.

Nullus tenetur. l. Cornel. de ſica. niſi qui dolo occiderit. Item qui ex iuſta cauſa occiderit lege permittente, non tenetur. h.d. uſque ad l. inauditum.

Diuus Adrianus reſcripſit, eum qui hoiem occiderit, ſi non occidẽdi aio hoc admiſerit, abſolui poſſe: i & qui hoiem non occiderit, ſed uulnerauerit ut occidat, pro homicida damnandum: & ex re k conſtituendum hoc. nam ſi gladium ſtrinxerit, & eo percuſſerit: l indubitatè occidendi aio id eum admiſiſſe. Sed ſi claui percuſſit, aut cucuma in rixa, quã uis ferro percuſſerit, tñ nõ occidendi aio, leniendam eius pœnam, qui in rixa caſu m magis, quàm uoluntate homicidium admiſerit. Itẽ diuus Adrianus reſcripſit, eum, qui ſtuprũ ſibi, uel ſuis per uim inferentem occidit, dimittẽdum. n Sed & in eum, qui uxorem deprehenſam o in adulterio occidit, diuus Pius leniorem pœnã irrogãdam eſſe reſcripſit: p & humiliore loco poſitum † in exilium perpetuum dari iuſsit: in aliqua dignitate poſitum, ad tempus relegari.

Vlpianus lib. j. de adulteriis. II.

Inauditum q filium pater occidere non poteſt, ſed accuſare eum apud præfectum, præſidẽue prouinciæ debet. †

Martianus lib. xiiij. inſtitutionum. III.

Eiuſdem legis Corneliæ de ſicarijs, & ueneficis capite quinto, qui malum uenenum necandi hominis cauſa fecerit, uel uendiderit, uel habuerit, plectitur. Eiuſdem legis Corneliæ pœna afficitur, qui in publicum r mala medicamenta uendiderit, uel hominis necandi cauſa habuerit.

a Lege. Factum erit. infra, eo. l. ſi quis dolo. Et non dolo: uñ ſecus, ſi culpa ẽt lata: vt in ea. lege. Itẽ ad hoc, quod de incendio dicit, facit ſupra de incendi. l. qui ædes & l. fina. & C. qui accu. non poſſ. l. data. & ſupra, tit. ij. l. qui cœtu. & infra, de pœ. l. aut facta §. fina. & C. eodem l. eum qui. & ad legem Aquil. l. ii.

b Ambulauerit. C. eodem, lege, is qui. & inſtitutio. de publicis iudic. §. item lex.

c Iudicium. i. ſententiam.

d Profiteretur. i. proferret, vt infr. ead. l. in prin.

e Publico iudicio. duo ſũt neceſſaria, ſcilicet quod ſit publicum, & capitale. alias locum habet lex Corn. de fal. ut inf. de falſ. l. j. in princi. & §. j. & ſic inf. dicat de iudice, licet quidam idem in ciuili. Acc.

f Sub capitalem. i. ſuper capitali cã.

g Pecuniam. ad hoc infra ad legem Iuli. repe. l. ead. §. fin. & l. ſeq. Acc.

h Hominem. uel liberum, uel ſeruũ. vt & ſupra, ad leg. Aquil. l. inde Nera. §. ſi dolo. itẽ ſi ſit in dignitate uel non, maſ.ul' uel fœmina.

i Abſolui poſſe. non omnino: ſed ab accuſatione huius legis: vt infra. l. lege. §. j. facit C. eodem, lege j. & l. eũ. & infra, de ædilitio edicto. lege, cum autem. §. excipitur. Accur.

k Ex re. i. ex cã.

l Percuſſerit. ut occidat, repete. qd enim ſi eum ferro percutere potuit, haſta percuſſerit? Accur.

m Caſu. culpa tamen præcedente: & ideo punitur ea ſus arg. ĩ. commod. l. in rebus. Vel caſu, id eſt negligentia. ſic exponitur ĩ. de incen. l. qui ędes. §. j. alias caſus non eſſet puniendus: vt C. eod. l. j. & l. eum qui. & facit ſupra, de iniur. l. illud. & C. de iniur. l. ſi non conuitij. Accur.

n Dimittendum. ad hoc ĩ. qđ metus cã. l. iſti quidẽ. in fi. & de incẽ. rui. nau. l. 3. §. quod ait prætor.

o Deprehenſam. uilem. Vel dic, qđ in adulterio habetur illa diſtinctio: vt ĩ. de adulter. l. e. marito.

p Reſcripſit. non enim hac lege teneť, vt C. de adul. l. Gracchus. & ĩ. de adul. l. ſi adulteriũ cũ. §. imperatores. ſed mitius puniť, vt hic. ſed videtur in nihilũ: vt ĩ. ad Syl. l. ſi quis in graui. §. ſi maritus. Solut. ignoſcitur ibi: ſed nõ omnino, ut hic.

q Inauditũ. id eſt ſuppoſitum. & tunc falſo poterit accuſari ſi erit doli capax: vt C. de fal. l. j. ut fuit in Elan quodãmodo. Vel dic inauditũ. i. non accuſatum ſic ĩ. de re mil. l. iij. in princip. Vel dic inauditum id eſt, committentem aliquid inauditum, & ſic contra patrem deliquit. Sed quid ſi contra alium, vel contra patrem, ſed leuiter? Reſpond. non accuſat pater: vt C. qui accuſ. non poſ. lege, ſi magnũ. & lege, propter. & infra, de parricid. l. diuus. §. fina. & C. de pa. pot. lege iij. In fine. & infra, de pœnis. lege, capitalium. § omnia. Accurſius.

r Eiuſdẽ legis. Qui in publicum. maximè. nam idem ſi in priuato: minus tamen punitur qui in priuato. puta extraordina. Et ſic eſt ar. contra ſup. de ri. nup. lege finali. vel ſubaudi. hic etiam: vt non ob.

a Aliàs, ueneficijs.

* Imo uero iudiciũ pſiteri, & ultro ſeſe conſorteſq; criminis deferre, author Budę. hic.

Circũuenire, ẽ in inuidia conflata, & factione opprimere, uide Bud. hic. alias eſt hic cõuenireť.

Not. hic text. ualde ſi. ad hoc, qđ teſtis falſidicus & periur' in cã capitali, & homicidii, ſi depoſuit cõtra innocẽtẽ dolo ma. ut homicida eſt puniẽdus. ad h. dicit hunc tex. ſin. Bal. in a. j. §. in uaria. in fin. de pace iu ra. fir. l. v. ſib. feud. poſt eum. * Alex. hic in apo. ad Bar. iſtum text. dicit egregium Coriet. in ſuis ſingu. in uerbo, teſtis. nu. xij.

Prætorẽ urbanum intelligit. q̃ præerat capitalib. cãis. Egl. Perr. uide hic Bud.

† Hinc ille Tribonianus adoleſcens laudatusq; ecẽntionẽ ſibi uim inferentẽ occiderit. & pauſanias qui Philippũ a quo ius in ſtupratorem obtinere nõ potuit, interfecit.

* Si quis ingraueſcente.

a Imò uerò inauditum intel lige reũ iudicio non conuictũ.

In puniẽdo admittitur acceptio perſonarum, aliàs ſecus. Mando. in prqę. Glo. Facul. in uer. perſonarum acceptione uerſ. Quod hic dicit.

† Apud priſcos pr̃ de libera capitali, uel citra iudiciũ ſtatuere poterat. quod hodie ſublatũ eſt p hanc leg. Egi. Perri.

Paratum

Adiectio aſt iſta ueneni mali, oſtẽdit eſſe quædã & non mala uenena. ergo nomen mediũ eſt: & tam id, quod ad ſanandum, q̃ id quòd ad occidẽdum paratum eſt, [a] continet, ſed & id quod amatoriũ appellatur. [b] Sed hoc ſolũ notatur in ea lege, qđ hois necãdi cãm habet. Sed ex ſenatuſconſulto [c] relegari iuſſa eſt ea, quæ non quidem malo aio, ſed malo exemplo [d] medicamentum ad ꝯceptionem dedit: ex quo ea, quæ acceperat deceſsit. Alio ſenatuſconſulto [e] effectum eſt, ut pigmentarii [f] ſi cui temere cicutam, ſalamandram, aconiton, † pityocãpas, † bupreſtim, mãdragoram, & id quod luſtramenti cã dederint cantharidas: [g] pęna teneant huius legis.

Item is, cuius familia ſciente [h] eo adipiſcendę, † recuperandæ [i] poſſeſsionis cã arma ſumpſerit. Itẽ q author ſeditionis [k] fuerit: & qui naufragium ſuppreſſerit, † que falſa indicia [l] cõfeſſus fuerit, confitendaue curauerit, quò q̃s innocens circũueniret. [m]

Qui hoiem libidinis, [n] uel promercii cã caſtrauerit, ex ſenatuſconſulto pęna legis Corneliæ punit. [o] Legis Corneliæ de ſicariis, & ueneficijs pœna inſulæ deportatio eſt, & oium bonorũ ademptio. [p] ſed ſolent hodie capite [q] puniri: niſi honeſtiore loco poſiti fuerint: quàm ut pœnam legis ſuſtineãt. humiliores enim ſolent uel beſtiis ſubiici: altiores uero deportantur [r] in inſulam. Transfugas [s] licet ubicunq; inuenti fuerint, quaſi hoſtes interficere.

VIII. lib. vij. de offic. proconſulis. IIII.

Lege Cornelia de ſicariis tenetur, qui cum in magiſtratu eſſet, eorum quid fecerit contra hominis necem, quod legibus permiſſum nõ ſit. [t] Cum quidam per laſciuiam [u] cãm mortis præbuiſſet: comprobatum eſt factum Ignatii Taurini proconſulis Beticæ a diuo Adriano, quòd eum in quinquennium relegaſſet. Idem diuus Adrianus reſcripſit, Conſtitutum [x] quidem eſt, ne ſpadones fierent: eos [y] autem qui hoc crimine [z] arguentur, [a] legis Corneliæ pœna teneri, [b] eorum que bona [c] meritò fiſco meo uindicari debere. Sed in ſeruos, qui ſpadones fecerint, ultimo ſupplicio animaduertendum eſſe: & qui hoc crimine tenentur, ſi non adfuerint, de abſentibus [d] quoque, tanquam lege Cornelia teneantur, pronuntiandum eſſe. [e] Planè ſi ip-

a Paratum eſt. ut inf. de uerbo. ſig. l. qui uenenum. & ſup. de contrahend. empti. quod ſæpe. §. ueneni.
b Appellatur. i. continet. ad quod inf. de pœn. l. ſi quis aliquid. ij. § qui abortionis.
c Ex ſenatuſconſulto. cuius nomen non habemus.
d Malo exemplo. ut dict. §. qui abortionis.
e Alio ſenatuſcõſulto. cuius nomen non habemus.
f Pigmentarii. i. ſpeciarii.
g Cantharidas. ſub. ſcilicet.
h Sciente. & prohibere valente: vt ſup de noxa. l. in delictis. Accur.
i Recuperandæ. ex interuallo: aliud ſi incontinenti: vt ſupra, de ui & ui ar. lege, qui poſſeſſionem.
k Item qui author ſeditionis. ad hoc ſupra, de ſeruo corrupto. l. In hoc iudicio. & C. ad legem Iul. de ui. & l. quoniam. & C. de ſedit. per totum.
l Falſa indicia. vt ſi dixit, uade hinc: & non hinc: cum ſciat homicidas ibi eſſe, qui eum occidere uolunt.
m Circunueniretur. alias circunueniretur. aliàs conuenietur.
n Libidinis. q̃a luxurioſus erat. dic ergo ſcilicet refrenandæ. ad quod inf. l. pxi. §. j. & C. d eunuchis. l. ij. A.
o Puniunt. ſup. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. & ſi puerum. contra. ſed licet ceſſet Aqui. nõ tamen hæc accuſatio.
p Ademptio. hodie contra: vt C. de bo. proſcrip. ſeu dãna. auth. bona.
q Capite. hoc ſtatim expone, quod ſubiiciãtur beſtiis.
r Deportantur. hoc uerũ, ſi nõ aliqua ſpecialis pœna imponitur, & facit inf. ad leg. Iul. peccul. l. ſacrilegii pœnam. & infra, de pęn. lege, reſpiciendum. §. fina. & inf. eodem l. penul.
s Transfugas. contra C. de ſer. fug. lege iii. Solut. ibi in itinere: hic perfecto flagitio. & facit infra, de pœnis. l. ſi quis. §. ij. & infra, de re milit. l. proditores.

Lege. Caſus. Magiſtratus qui curauit ut aliquis occideretur contra legem, tenetur l. Cornel. Item quis per culpam cauſam mortis alicui præbuit, ut putator arboris iuxta uiam exiſtens, cum deiiceret ramum non proclamauit: & ſic homo inde tranſiens percuſſus, & occiſus eſt, in quinquennium relegandus eſt: & ſic fuit de facto. Item qui ſpadones faciunt, ſiue ſeruos, ſiue liberos, lege Cornelia puniuntur. & ſi ſunt ſerui, morti dantur. Item in abſentem poteſt hæc ſentẽtia l. Cornel. ferri. unde conquerentem, quia ſit ſpadatus a Titio, & ſic petit Titium puniri: audiet præſes prouinciæ. punitur enim medicus qui caſtrauit: item punitur qui ſe fecit ſponte caſtrari: & uterque capitaliter punitur. Fran.

t Non ſit. ut ſupra, lege j. in princ. & §. j.
u Per laſciuiam. ergo per culpam. ſic ſupra, ad legem Aquil. l. ſi putator. infra, de re milit. l. omnes. §. per uinũ. & infra, lege, in l. & ſupra l. j. §. ſed ſi clauis.
x Conſtitutum. alias eſt, conſtitutum quidem &c. alias eſt §. idem.
y Eos, ſcilicet liberos.
z Crimine. ſcilicet quòd fecit ſpadones.
a Arguerentur. i. accularentur.
b Teneri. ſupra, eodem. lege iii. §. qui hominem. & contrarium ibi ſignatum & hic ſigna. Item facit C. de eunu. l. j.
c Bona. hodie cõtra: vt not. l. proxi. §. penul.
d De abſentibus. quia non ueniunt ad ius.
e Pronuntiandum eſſe infra, de pę. l. abſentem. contra. Solu. hic ſpeciale. uel hic non pronuntiatur in l. Cor. de ſica. ſed pronuntiatur in eo, in quo ibi conceditur, ſcilicet uſque ad relegationem.

† Quid pityocampa quid item bupreſtis, decla. Alex. ab Alex. lib. ij. Gen. dier. cap. x.
† In P. F. ſubrofti.
† Recipe randæ, in P. F.
† Imò ut in delicijs habeãtur ſpadones, Budæ. hic.
† Vide Budæ. hic.

† Quid propriè. hoc loco ſignificet laſciuia, unde Budæ. hic.

Sine-

a Sinentemve. ſic ſup. de iniur. l. j. §. uſque adeo. & l. ſi quis ſeruum. & C. de rap. uirg. & C. de meir. & epi. le. deuotum. lib. xij. & C. de fur. l. ſi quis & C. de nuptū. le. & ſi contra mandata, & C. de re milit. l. f. lib. xij. & in auth. ut nul. iud. §. j. co. ix. item facit ad hoc C. de eu nuc. per totum.

ipſi, qui hanc iniuriā paſſi ſunt, proclamauerint: audire eos præſes prouinciç debet, & qui utilitatem amiſerint.

Nemo enim liberū, ſeruumue inuitum, ſinentemue[a] caſtrare debet: nec quis ſe ſponte caſtrandum præbere. At ſi quis aduerſus edictum meū fecerit: medico quidem, qui exciderit, capitale erit: itē ipſi, qui ſe ſponte excidendum præbuit.[b]

Paulus lib. de offic. proconſulis. V.

Hi quoq;, qui thlibias[c] faciunt, ex cōnſtitutione diui Adriani ad Noniū Haſtam in eadem cā ſunt, qua ij, qui caſtrant.[d]

Venul. Saturninus li. j. de offic. proconſulis. VI.

Is, qui ſeruum caſtrandum tradiderit, ꝓ parte bonorum dimidia multatur[e] ex ſenatuſconſulto, quod Neratio Priſco, & Annino uero conſulibus factum eſt.

In pœnis corporalibus lata culpa non comparatur dolo, ſed minus punitur. h. d. Bar.

Paulus li. ſingu. de publi. iudicijs. VII.

b Præbuit. ſ. erit capitale.

Hi quoque. Caſus. Qui faciūt thlibias, idē inſtrumentum quo quis caſtratur, puniūtur eadem pœna, qua caſtrantes. uel aliter, ut in glo. Fran.

c Thlibias. i. inſtrumentum cum quo quis leuiter caſtratur, uel uenæ ſunt, quibus inciſis uirilia amittuntur: vnde inſtrumētum quo inciduntur, ſic dicitur. uel aliter: vt inf. de uerbo ſig. l. ſpadonū. alias eſt tibias. Præ. Accur.

d Caſtrant. In qua autem hi ſunt, habes ſup. l. proxi.

Is, qui. Caſus. Qui ſeruū tradidit caſtrandum, in dimidia parte bonorum punitur. Franciſcus. Acc.

e Multatur. inf. de bo. damn. l. j. in fin. & de inſa. l. quid er go. §. pœna. Acc.

In lege. Caſus. Dolus pro facto habetur: vt puniatur quia ex hac lege: & da exemplū ut in gloſſ. hic poſita. & qui per culpā occidit alterum, nō tenetur: vt ſi quis in arbore exiſtens iuxta uiam non proclamauit, & ſic ſe deiecit in terram, & ſuper tranſeuntē occidit: uel ramum deiecit, & prætereuntem occidit, nō tenetur hac l. Fran

f Dolus. i. doloſum propoſitum, ut ſi ambulauerit cū telo cauſa occidendi, tenetur ac ſi occidiſſet: vt ſup. l. j. in prin. Accur.

g Culpa lata. ut in tm puniatur culpa, ut dolus: puniretur tñ culpa: vt ſup eod. l. lege. §. j. & l. j. §. ſed ſi clauia. & in l. iij. ſed ex ſenatuſconſ. idem puto in alijs criminibus: vt patet ex hac litera in eo, quod dicit. nec in hac l. q. d. nec in alia l. & facit ſupra, de incen. rui. nau. l. iij. §. non tantum. & de ædil. edic. l. cum autem. §. excipitur. Sed arg. contra ſup. li men. tal. mod. di. l. j. §. ſi. Dic ſecundum Barto. quod in pœnis corporalibus lata culpa non comparatur dolo: in alijs autem quid iuris ſit, uide eundem Barto. in l. j. §. j. ſup. ſi quis teſta. lib. eſſe iuſ. fue:

h Non pertinet. hoc dic ut infra, de pœnde ge, reſpicienda. & ſup. ad l. Aquil. l. ſi putator. & Inſtit. ad leg. Aquil. §. iniuria.

† thlibiæ qui dicantur, pulch. Alci. libr. præter. ij. hoc ipſo ti. & Neb. in lexico iur. ciu. in dictione; thlaſiæ.

‡ Not. gl. eſſuo tex. qd' licet lata culpa & dol⁹ in ciuilib. æquiparent, ſecus eſt tñ in criminalib. Bolo.

In lege Cornelia[f] dolus pro facto accipitur: neque in hac lege culpa lata[g] ꝓ dolo accipit. quare ſi quis ex alto ſe præcipitauerit, & ſuper alium uenerit, eumq; occiderit: aut putator ex arbore cūm ramum deijceret, non prçclamauerit, & ꝑtereuntem occiderit: ad huius legis coercitionē non ꝑtinet.[h]

Vlpianus lib. xxxiij. ad edict. VIII.

Si mulierem uiſcerib. ſuis uim intuliſſe, quo partum ſuū abigeret,[i] cōſtiterit:[k] eam in exiliū[l] præſes ꝓuinciæ exiget.

Idem lib. xxxvij. ad edictum. IX.

Furem nocturnum[m] ſi quis occiderit: ita demum impunè feret, ſi parcere ei ſine ſuo periculo[n] non potuit.

Idem lib. o xviij. ad edictum. X.

Si quis dolo malo inſulam meam exuſſerit, capitis pœna plectetur,[o] quaſi incendiarius.

Modeſtinus lib. vj. regularum. XI.

Si mulierem. Caſus. Mulier procurans ut abortum faciat, & facit abortum, in exilium relegatur, Franciſcus.

i Abigeret id eſt, faceret abortū. Accurſius.

k Conſtiterit. id eſt, fecerit abortū. Accur.

l In exilium. facit C. eod. l. penult. & infra, de pœnis l. Cicero. & ſup. de extraordi. cri. l. diuus. vbi plene dixi. Accurſius.

Furem. Caſus. Qui furem nocturnū occidit: nō punitur, ſi aliaa parcere ei non potuit ſine periculo. quod expone ut in gloſſ.

m Periculo. ſino indiſtinctè permittū uidetur occidi: dummodo clametur: vt ſupra, ad leg. Aquil. l. itaque. §. lex. j. reſpon. quæ eſt contra. Solut. ſecundum B. ſab. hic maximè. & ſic hæc ſecundum illā. uel ſecundum alios ibi ſecundum l. xij. tabul. hic ſecundum æquitatem iuriſcōſultorum, quæ præualet: vt C. de iudi. lege placuit. cum eam interpretetur, & reducant ad formam diurni furis. & ſecundum hoc non differt diurnus a nocturno, vt ibidem, ſecundo reſponſ. & ſupra, de furtis, lege, ſi pignore §. furem. Vel uerius dic, quod nocturnum poſſum etiam recedentem, & fugientem cum rebus occidere: licet ſe non defendat telo. unde dic, periculo ſcilicet perſonæ, uel rerum ſuarum. ſed diurnum non ita facile: ſed ita demum, ſi reſiſtat telo, & ita pro timore perſonæ tantum. & poteſt eſſe ratio quia nocturnum, ſi recedat cum rebus, poſtea non recognoſcam: quod ſecus eſt in diurno, qui poteſt accuſari, & ſic non facilè occidi, argument. ſupra, ad l. Iul. de ui pri. l. hac lege. Item quia tempus aggrauat delictum: vt C. de adulte. lege, Gracchus. & ſecundum hoc illa ſecundum iſtam intelligatur: & non ad modum diurni reducitur. & facit C. eodem, l. ſi ut allegas. & ſup. quod met. cau. l. nec timorem. §. j. Accur.

Si quis. Caſus. Qui dolo in inſulam meam exuſſerit imponendo ignem, capite punietur. Fran.

n Plectetur. hac l. quaſi enim occidit, qui incendit. & dic ut ſup. l. j. in prin.

† Cōcor. text. in c. ſi perfodiens, de homicid. extra text. in l. itaq; §. lex. ſup. ad l. Aquiliā.

Tēpus delictum aggrauat.

Circunci-

Circumcidere a filios ſuos Iudæis tantùm reſcripto diui Pii permittit: in nõ eiuſdem religionis q hoc fecerit, caſtrãtis pęna b irrogatur. Seruo ſine iudice ad beſtias dato, c nõ ſolũ q uendiderit, uerũ & q cõparauerit, poena d tenebit. e Poſt legẽ f Petroniã, & ſenatuſconſulta ad eã legẽ pertinentia, dñis poteſtas ablata ẽ ad beſtias depugnãdas ſuo arbitrio ſeruos tradere: oblato tñ iudici ſeruo (ſi iuſta ſit dñi querela) ſic poenę tradetur.

Idem libro viij. regularum. XII.

INfans, g uel furioſus ſi hominẽ occiderit, lege Cornelia nõ tenet: h cũ alterũ innocentia conſilij tueatur, alterũ fati i infelicitas excuſet.

Idem libro xij. pandectarum. XIII.

EX ſenatuſconſulto k eiuſdem legis poena damnari iubetur, qui mala ſacrificia l fecerit, habuerit.

Calliſtratus lib. vj. de cognitio. XIIII.

DIuus m Adrianus in hæc uerba reſcripſit: In maleficiis † uolũtas ſpectatur, non exitus.

Vlp. lib. viij. ad legem Iuliam & Papiam. XV.

NIhil intereſt n occidat quis, an cauſam mortis o præbeat.

Modeſtinus libro iij. de poenis. XVI.

QVi cędẽ admiſerunt p ſponte, doloue malo, in honore aliquo poſiti, deportari ſolent: q ſecundo gradu ſunt, capite q puniuntur. Facilius hoc in decuriones fieri poteſt: r ſic tamẽ, ut & cõſulto prius s principe t & iubente id fiat: niſi fortè tumultus aliter ſedari nõ poſſit.

Paul. li. v. ſenten. XVII.

SI in rixa percuſſus homo perierit: ictus uniuſcuiuſq; u in hoc collectorum contemplari oportet.

CIrcumcidere. CASVS. Iudæis permittit filios ſuos circumcidere, id eſt, pellem, quæ eſt in ſummitate uirgæ incidere: non autem alijs perſonis hoc permittitur: imò ſi faciunt, ut caſtrantes puniuntur. Item qui ſeruum ſuum uendit hoc pacto, ut ad beſtias detur, punitur poena huius l. tam uenditor, quã emptor. & ad hoc concordat lex prætoria, cuius ſententia ſtatim ſubiicitur in litera. Fran.

a Circũcidere. id eſt, pellem, quæ eſt in ſummitate uirgæ naturalis circum circa incidere. Accurſ.

b Caſtrantis pęna. quæ ſit, dicitur ſ. eod. l. lege. in fi.

c Dato. id eſt, uendito. l. hac. uel dic ad pœnam huius l. neceſſe eſſe dari. & not. quòd ſecundum hanc l. poteſt intelligi Inſtitu. de iis, qui ſunt ſui uel alieni iuris. ibi, bonis &c.

d Pœna. ſ. huius legis Accurſ.

e Tenebitur. facit ſ. de contr. em. l. domini.

f Poſt legem. alias rem.

INfans. CASVS. Si furioſus, uel infans occidat aliquem, non tenetur l. Cornelia. & redditur ratio in litera. Fran.

g Infans. C. de iure deliberan. l. ſi infanti.

h Non tenetur. ut pupillus. C. ſi aduer. delic. l. j.

i Fati. Id eſt, caſus uel morbi. & facit C. eodem, l. j. & ſup. de rei uen. l. qđ infans. & ſup. de admi. tuto. l. fi. & ſup. de offic. præſi. l. diuus. & l. congruit. in fi. & ad legem Aquil. l. ſed & ſi. §. penult. & inf. tit. j. l. pen. §. fina.

EX ſenatuſconſulto. CASVS. Qui mala facit ſacrificia, punitur pęna l. Corn. & da exemplum ut C. de paga. ſacri. & tem. l. ii. & iii. Franci.

k Ex ſenatuſconſulto. l. Cornel. de ſica. & da exemplum. C. de paga. ſacrifi. l. ii. & iii. & iiii. §. pen. & fina.

l Sacrificia. ut faciunt pagani.

m DIuus. ut ſ. eodem. l. j. §. diuus. & dic uoluntas: ut ſi deliquiſti, ſed noluiſti: nõ tenearis: ut ſupra, de iniur. l. illud. & de fur. l. qui iniuriæ. in princip. & l. uerum. & l. qui ea. uel dic uoluntas, quia delinquere uoluiſti. ſed non perfeciſti, & tunc eſt ſic C. ad leg. Iul. maieſta. l. quiſquis. & C. ſi quacunq; pręditus poteſtate. l. j. & ſ. titu. j. l. j. in fin. & ſecundum hoc eſt cõtra ſ. de poen. l. cogitationis. & ſup. quod quiſq; iuris. l. j. in fin. Solu. ut not. C. de iis qui ad eccleſ. confugiunt. l. præſenti. in princip. & de epiſco. & cleri. l. ſi quis nõ dicam. & ſupra de extraordina. crimi. l. j. & de furt. l. qui ea mente. item ſic ſupra, de negotiis geſtis. l. ſed an ultro. §. j. & infra, de re milit. l. iii. §. is qui. Item argumen. contra inf. de falſ. l. qui falſam. Item facit C. e. l. finali. & ſupra eodem. infans, & infra, titul. j. l. j. in fin & ſ. quod quiſque iur. l. iii.

ADDITIO. Dic ſecundum Bartol. quod in l. contraria potuit delictum perficere, & noluit; hic non potuit.

NIhil. CASVS. Siue occidam aliquem, ſiue cauſam mortis præſtiti: ut dando cultellum in manu furioſi, qui ſe occidat, uel alium: teneor hac l. Franciſcus. Accur.

n Intereſt. quantum ad hanc accuſationem, ſed quantum ad Aquil. intereſt: ut in. ad leg. Aquil. l. item ſi obſtetrix. in princip. quia alicui tenetur utili Aquil. altero directa teneatur. Accur.

o Mortis. ut ſi gladium furioſo dederis, ut ſe occidat, uel alium. & facit ſup. eod. l. iii. in princip. & §. j. & ui bon. rapt. l. prætor. ii. §. ſi cũ. & ſup. ad legem Aquil. l. qui occidit. § penulti. Accur.

† Iuxta hoc ẽ qđ dixit Cic. in orat. p Milone, interitus cauſam, non interitum ſpectari oportere.

p QVi cædẽ. Admiſerit. i. cõmiſerint.

q Capite. ut beſtiis ſubiiciãtur: ut ſupra. l. iii. §. penultimo.

† Not. qđ ppter tumultũ, & ſcãdalum: aliq̃ poſtponuntur, & fiũt, q̃ aliter non fierẽt. con cor. tes. in can. de his natu. l. di. In text. c. placuit. de conſ. di. j.

r Fieri poteſt. ut deportentur.

s Prius. de hoc dic ut ſ. de pęn. l. diui fratres. §. j. & de bo. eo. l. ii. § j. & de legat. iii. l. j. §. hi. & de inof. teſt. l. ſi quis filio exhæred. §. eius & ſ. quã ap. ſit. l. j. in fi. j. reſpon. & ſ. de pœ. l. mortis. §. ite. & l. ii. §. j.

t Non poſſit, quam hominis occaſione, qui tunc punitus eſt iudicio populi

SI in rixa. CASVS. In quadã rixa percuſſus Titius fuit, & deceſſit, ictus cuiuslibet inſpicitur, ut præſumatur, quis percuſſerit animo occidendi: ut ille teneatur. Fran. Accur.

u Vniuſcuiuſque. ut pſumatur quis occidẽdi animo percuſſerit, quis non: ut ſ. l. j. §. diuus. ut ille, & nõ alii teneãtur. quod ſi non poteſt apparere, tunc omnes: ut ſu. ad leg. Aquil. l. item Mela. §. ſed ſi ſeruum plures. & ſu. de iis qui deiec. l. j. §. ſi. & l. ii. & ſu. ad leg. Iul. de ui priua. l. iii. & ui bon. rapt. l. ii. §. ſi quis. & l. prætor ait. ii. §. hoc autem. & §. hoc edicto. & §. ſi cum ſeruũ. cautè ergo dixit rixa: nam ſi ex propoſito, tunc etiam ſi non percuſſiſſet: ut ſup. l. j. in prin.

AD LEGEM POMPEIAM de parricidijs.

Pompeius ſtatuit pœnam, ſed accuſationem inuenit Cornelius Sylla, ut ſupra, de orig. iur. l. ij. §. deinde.

TITVLVS XX.

† AD LEGEM Pompeiam de parricidijs.

Marcellus. I.

Lege Pompeia de parricidijs cauetur, [a] ut † ſi quis patrem, matrẽ, auum, auiã, [b] fratrem, ſororẽ patruelẽ, matruelẽ, [c] patruũ, auũculũ, amitã, † materterã, ꝯſobrinũ, ꝯſobrinã, [d] uirũ, uxorẽ, generũ, nurũ, ſocerũ, [e] uitricũ, priuignum, priuignã, patronum, [f] patronã occiderit, cuiusve dolo malo id factũ erit: vt [g] pœna [h] ea teneatur, quæ eſt legis Corneliæ de ſicariis. Sed & mater quæ filiũ, filiamve occiderit, huius legis pęna afficitur: & auus, qui nepotẽ occiderit: & præterea qui emit [k] uenenum, vt patri daret, [l] quamuis non potuerit dare.

Scæuola libro iiij. regularum. II.

Frater autem eius, qui cognouerat tantùm, nec patri indicauerat, relegatus eſt: & medicus [m] ſupplicio affectus.

Marcianus lib. xiiij. inſtitutionum III.

Sed ſciendum eſt lege Pompeia de cõſobrino comprehẽſum eſſe: [n] ſed non eos etiam pariter cõplecti, [o] qui pari, [p] pro prioreve † gradu fuerint. Sed & nouercæ, & ſponſæ perſonæ omiſſæ ſunt: ſententia tamen legis continentur.

Idem lib. j. de publicis iudicijs. IIII.

Cum pater, & mater ſponſi, & ſponſæ, ſocerorũ, ut [q] liberorũ ſponſi generorũ appellatione contineantur.

Idem li. xiiij. Inſtitut. V.

Diuus Adrianus fert, cũ in uenatiõe filiũ ſuũ quidã necauerat, qui nouercã ſuã adulterabat, in inſulam eum deportaſſe: [r] quod latronis magis, quam patris iure eum interfeciſſet: nam patria poteſtas in pietate debet, non

† In Pan. F. de lege Pompeia de parricidijs.

† Quam ſit deteſtãdum hoc crimen, quamq; acerbè uindicãdum, præclarè M. Cice. pro Roſcio Amerino. & Quint. Mandol. & Ingrati. filiorum in parentes, cap. 31.

† In P. F. nõ eſt, materteram.

† In Pan. F. non eſt, nurum, ſocerum.

† P. Flo. ꝑpriore. alibi, ꝓiore.

a Lege. Cauetur. nõ expreſſim de omnib. quæ ſequuntur, ſed ex ſententia. nam de ſolo patre, & matre in ea exprimitur. Ioan.

b Auiã. idẽ puto & in infinitum, argu. ĩ. de in ius uoc. l. quiq; §. parentes. Accurſ.

c Matruelem. id eſt, amitinam: ut in Inſtitu. de gradib. §. iiii. cum ĩ. dicatur. de conſobrina.

d Conſobrinam. not. quòd non excedit quartum gradum ex latere.

e Socerum. aliàs ſocerum, & bene: & comprehendit etiam ſocrum: ut infra, de uerborum ſignific. l. j. alias ſocrum.

f Patronum. expone ut ĩ. de in ius uoc. l. adoptiuam. § j.

g Vt. hoc ut, abundat propter aliud ut, quod eſt in princip. l. ſic C. de agricul. & cenſi. l. litibus. lib. xi.

h Pœna. not. quod primo dicit de linea aſcendente, & dic in infinitum. ſecundo de tranſuerſali, & ponit de tertio, & quarto gradu. Idem in ſecundo: ut infra eodem. l. ſed ſciendum. tertio de quibuſdam affinibus: de quibus adiicit in l. ſed ſciendum. & l. cum pater. quartò de linea deſcendenti: & hoc in infinitum. Sed duo obſtant: primò quia dicit quod lex Cornel. de ſica. habet locum. ſed alibi dicitur aliam pœnam habere locum, & hanc & omnem ſolennitatem ceſſare: ut Inſtitu. de publ. iudi. §. alia. & C. eodem. l. j quæ ſunt contra. Sol. hæc per illas corrigitur. uel ſecundum Ioann. hic tenetur: ſed non accuſatur. uel dic, & tenetur pœna l. Corn. id eſt, capitis. nam utraq; eſt pęna capitis: licet diuerſo modo imponatur. uel dic, nulla alia ſi primo illa l. Cornel. accuſetur, ut ſu. de accuſa. l. ſenatus. Vel dic, quòd contraria habent locum in patre, & in matre, & in alijs perſonis hic numeratis: argu. ĩ. eodem. l. pat. Secundo obiicitur, quia non iſtæ perſonæ omnes hac l. uidentur contineri ſed ſolummodo pater, mater, auus, & auia, ut inf. eo. l. penul. Sol. ut ibi.

Filium. hoc in infinitum: ut ſu. de in ius uoc. l. ſed ſi hac. §. liberos. Idem de patre: ut C. eodem. l. j. & inſti. eo. de pub. iud. §. alia.

k Qui emit. ut daret. hic plus punitur, quam ſi ipſemet daret, ut inf. eod. l. utrum.

l Daret. de hoc dic ut ſup. titu. j. l. diuus.

m Frater. Et medicus. in lib. B. medicus, qui dedit uenenum filio, ut patri daret, ſub. tenetur l. Cor. de ſicar. ut ĩ. tit. j. l. iij. § j. ed in libro A l. eſt mediocri. & tunc id eſt, relegatiõe: ut de filio hic dicitur. Accur.

n Sed ſciendũ. Cõprehenſum eſſe. quo ad ſententiam.

o Complecti. quo ad uerba: nec quo ad ſententiam ante ſenatuſcon. Mar.

p Qui pari. ſ. gradu, in quo eſt conſobrinus. ſ. in quarto, qualis eſt patruus magnus, & alii, qui ſunt Inſtit. de gra. cognat. §. quarto gradu. Item priorem. i. proximiorẽ, quam ſobrinus, qualis eſt frater, ſoror, qui ſunt in ſecundo: ut Inſti tu. de grad. cogn. §. ſecundo gradu. de quibus nõ eſt dictum in l. j. ſed tantũ de patruelibus. Item qualis eſt filius fratris, qui eſt in tertio, ſed licet nec uerbis, nec ſententia ante ſenatuſcon. Mar. iſtæ perſonæ cõprehendantur, ex interpretatione tamen huius Marciani continebuntur amodo ſententiæ. Alii dicũt has perſonas nõ cõtineri uerbis, nec ſententia. & quod dicit in fi. ad nouercas tantũ, & ſponſas referunt. Itẽ continua l. ſequentem cũ iſta. Accur.

q Cum pater. Vt. id eſt, ſicut liberorum, id eſt, filiorum ut ĩ. de gradib. l. Labeo. & ſupra, de teſti. l. in legibus.

Diuus. CASVS. Qui filiũ occidit, quem cũ nouerca iacere credebat, & erat fortè uerum: deportatur in inſulam. Fr. Ac.

r Deportaſſe. uidebatur excuſari pater ꝓpter adulterium, cum filius erat uilis: ut ſu. de adulter. l. marito. ſed non in opere ueneris. Item ſecundo, quia patri licet occidere filium: ut ſu. de libe. & poſthu. l. in ſuis. ſed illud quã ut pater. ſed hic ut adulterum, & extraneum latronem. relegatur ergo quia accuſare, non occidere debuit: ut ſu. titul. j. l. inauditum. a Pompeia excuſatur ꝓpter iuſtum dolorem: ut ſu. de adult. le. ſi adulterium. §. imperatores. Item & quia meruit filius perdere filii priuilegium, cum deliquit nõ ut filius: ut in auth.

ut cum

vt cum de ap.cog.§ cauſis.coll. viii. Item, quia vi ſq‑tionem, non vera ium occidit :aut ſubiicit.

a Conſiſtere. vt & ſup. de adul l. nec in ea.§.pen.

V Trum. CASVS. Non ſolum filius qui occidit patrem, punitur hac l. ſed etiam ſi fuit tantū cōſcius. Idē in extraneo. Item creditor qui mutuat pecuniam ad venenum comparandum: vel vt detur alicui, qui occidat patrem, punitur hac l. Item proxene.a, q hoc ſcies inuenit pecuniam ad hoc. Item qui fideiuſſerunt pro hac pecunia. & hoc dicit hęc l & ſequen. Franc.

b Occiderint. tantum.

c Cōſcii. ſubaudi & participes, nā ex ſola ſcientia non punirentur.

d Afficiēdi ſunt. at plus puniuntur, quam ſi ipſi occidiſſent eum extraneo. i. Corne. teneātur ſi occidant.

e S I ſciente. Ad ſcelus. i. delictum.

f A quo. id eſt, ei a quo data eſt pecunia.

g Cauerint. i. fideiuſſerint. alias cauta uerint. Et not arg. contra proxenetas, ut teneantur reddere uſuras, ſecundū eccleſiam, ac ſi ipſi accepiſſent, & a. J. ti. j. l. lege Corne.

P Arricidij. CASVS. Accuſatus parricidii interim decedens, ſi mortē ſibi intulit, fiſcus ei ſuccedit. ſi naturaliter deceſſit, & teſtatur inſtituti ſuccedunt. ſi int ſtatus deceſſit: & agnati eius ei ſuccedunt. Franc.

h Poſtulatus. id eſt, accuſatus.

i Debebit. vt C. qui teſta. fac poſſ. l. ſi. & j. de bon. eorum qui ante ſententiam. l. ſi.

k Quem uoluit. Punitur ergo hoc crimen morte, vt & alias regulariter: vt ſu. de accuſa. l. ex iudiciorum. & facit C. ſi reus uel accuſ. mor. fue. l. defunctus.

P Oena. CASVS. Hic dicit, quæ ſit pœna parricidii. Secundo dicit: qui aliquam perſonam occidit exceptis iis, qui nominantur in l. j. huius tituli, capite punitur, aut ultimo ſupplicio damnatur. Tertio dicit: filius furioſus ſi occidat patrem, non punitur. Franciſcus.

atrocitate conſiſtere [a] |

Vlpianus lib. viij. de offic. proconſu. VI.

V Trum qui occiderint[b] parentes, an ét conſcii[c] pœna parricidii afficiant, quæri pōt. Et ait Mæcianus, ét conſcios eadē pœna afficiendos, nō ſolū parricidas. Proinde ɔſcij ét extranei eadē pęna afficiēdi ſūt. [d]

Idem libro. xxix. ad edictum. VVII.

S I ſciente † creditore ad ſcelus [e] committēdum pecunia ſit ſubminiſtrata: ut puta ſi ad ueneni mali comparationem, uel etiā ut latronibus aggreſſoribusque dare qui patrē interficerent: parricidij pęna tenebiť, quiq; ɋſierit pecuniā, quique eorū ita crediderint, aut a quo [f] ita cauerint. † g

Qui parricidij poſtulatus eſt, & nondum condemnatus, pot teſtamētu facere: niſi ſibi mortē metu pœna conſciuerit. quia tunc fiſcus ſuccedit. h.d.

Idem li. viij Diſp. VIII.

P Arricidii poſtulatus [h] ſi interim deceſſerit ſi qdem ſibi mortē ɔſciuit, ſucceſſorē fiſcū habere debebit. [i] ſi minus, eū quē uoluit, [k] ſi modo teſtamentum fecerit ſi uero inteſtatus deceſſerit:

eos hæredes habebit, qui lege uocantur.

Modeſtinus libro xij. Pandectarum. IX.

P Oena parricidii † more maiorū hæc inſtituta ē, ut parricida uirgis ſanguineis [l] uerberatus, deinde in culleo [m] inſuať cū cane, gallo gallinaceo, [n] uipera, & ſimia. dein in mare ꝓfundū culleus iactet. hoc ita, ſi mare ꝓximū ſit: alioquin [o] beſtiis ſubiicit † ſm diui Adriani ɔſtōnem. Qui aľs [p] pſonas occiderint præter patrem, & matrē, & auū & auiā [q] quos more maiorū puniri ſup. diximꝰ: capitis [r] pęna plectūť, aut ultimo ſupplicio [s] mactanť.

Nemo debet duplici cōtritione conteri, quia afflicto nō eſt danda afflictio. h.d. Barto.

Sanè ſi p furorem aliquis parentē occiderit: impunitꝰ erit: ut diui Fratres reſcripſerūt ſup eo, q p furorē matrem necauerat: nam ſufficere furore ipſo eū puniri: [t] diligētiuſq; cuſtodiendum eſſe, aut ét uinculis coercendum. [u]

Paulus li. ſingul. de penis omnium legum. X.

E Orum, qui parricidii pęna teneri poſſunt: ſemper [x] accuſatio permittitur.

l Sanguineis. i. de ligno, vel dic de quocunq; dummodo ſanguis exeat. i. ſic verberetur.

m In culleo. de corio coctο.

n Gallinaceo. i. cum Gallo, qui non habet teſticulos: quia fortius pugnat cum ſerpente: vel gallo qui habet teſticulos: & gallinaceo qui non habet ſecūdum alios. vñ dicimus in vulgari, iſte eſt gallus gallinaceus. i. fęmineus. vel dic gallinaceus, qui diligit gallinas: qui fortior eſt: vt uir uxorius, qui diligit vxorem.

o Alioqui. imò ut detur in proximū amnē: ut C. eodem, l. j. & inſtit. de pub. iudi. §. alia. Sol. hic non erat. vel dic mare comprehēdere etiam amnē, & flumen, cum mare ſit congregatio aquarum multarū.

p Qui alias. quæ non continētur appellatione parentum ſ. licet, prout probatur Inſtit. eo. titulo. §. alia. & ſupra, lege. j. Alii dicūt quę appellatione parricidii continentur.

q Et auiam. & alios ſimiles quas habes ſ. l. j. & C. e. l. prima, q ſunt contra, vel alii ſoli uerbis, & ſententia: alij ſententia tantū: vt ſupra, eodem, lege, ſed ſciendum, ſed prima placet. ſimilis expoſitio ſit C. de adulter. l. ita nobis. & ſup. de noua. l. cui.

r Capitis ſ. ciuitatis: vt ſupra, lege, diues.

s Supplicio. fortè in metallum, uel deportatione, quæ ſunt ſimiles morti vt infra de pœn. le capitalium. in principio. uel dic propriè: vt ſupra, titu. j. lege iii. §. penultimo. & optimè dicitur Inſtitu. eodem. de public. iudi. §. primo.

t Puniri. ſic ſupra titulo pe mo, lege, infans. & dic vt ibi.

u Coercendum. ſup. de offi. præſi. l. diuus.

x E Orum. Semper. i. in perpetuū eſt accuſatio parricidii. ſic J. tit. j. l. qui falſam in fine. & ſup. ad legem Iuliam de adulterijs. l. mariti. §. fina. & ad ſyll. l. in cognitione. & de accuſa. l. j. regulariter contra C. de fal. l. querela.

† Hic habetis glo. ualde no. & ſing. ad hoc quod cōſciꝰ delicti non delinquat, niſi procurauerit in delicto. & ē iſtud verū, niſi de delictū committat eiꝰ uindic. ob iniuriā ei illatam: & cōmiſſam, eo tacente ſcdm glo. no. in cap. penul. ex. de ho. licet aliqui contradicāt in hoc vlt. Bald.

† Glo. in iſta le. in uerbo, cauerint. eſt ſin. ad hoc quod proxeneta ad reſti. utionem uſurarū tenet, ſi ſiquis debitor ſoluit creditori, per inde ac ſi eas recepiſſet. Bartol.

† Cauere ab aliquo, eſt cautionem ab eo exigeř. Bud. ex. hic.

† vide in hāc l. Cælii Rhod. lib. 'e. antiqua. 6. ca. 43. Flo. li. 68. Cic. in ora. p Roſcio Ame. & I oratore.

† Beſtiis ſubiecti, ſeu obiecti, & dānati ad beſtias, diffe rūt, illi nāque (ut pote inermes) a beſtiis confeſtim laniabanť, hi uerò cū eis pugnabāt armati, inde Budæū J. de pœn. l. aut damnū. §. quicunq;.

TITVLVS X.

† AD LEGEM CORneliam de falſis, & de Senatuſcõſulto Liboniano.

Diuiditur in tres partes. Primo loquitur de eo, qui uerè falſum comiſit, & in hoc proponũtur ſeptem, uel octo caſus. Secũdo loquitur de eo, qui commiſit quaſi falſum. Tertia ponitur pœnã falſi, & quaſi falſi. Secunda ibi, Ad teſtamenta. Tertia ibi, pœna. loquitur in ſcribente falſum. uel in eo, qui tradidit dicta teſtium falſa iudici. h. d. Barto.

Martianus lib. xiiij. Inſtitutionum. I.

Poena legis Corneliæ [a] irrogatur ei, qui in falſas teſtatiões faciendas,[b] teſtimoniave falſa [†] inuicem dicenda, dolo malo coierit.[c] [†] Item, qui ob inſtruendam aduocationem,[d] teſtimoniaue pecuniam acceperit, pactusue fuerit, ſocietatẽue coierit ad obligationem innocentiũ: ex ſenatuſconſulto [e] coercetur. Sed & ſi qnis ob denunciandũ,[f] remittẽdumue teſtimonium, dicẽdum, uel non dicendum, pecuniã acceperit, pœna legis [g] Corneliç afficiť. & qui iudicem corruperit, corrumpendumue curauerit.[h] Sed & ſi iudex conſtitutiones principũ neglexerit,[†] punitur.[i] Qui in rationibus,[k] tabulis,[l] cereisve, uel alia qua re,[m] ſine conſignatione falſum fecerint, uel rem amouerint,[n] perinde ex his cauſis, atque ſi erant falſarij,[o] puniunť. Sic & diuus Seuerus lege Cornelia de falſis damnauit præfectum Aegypti, quòd inſtrumẽtis ſuis, cũ præerat prouinciæ, falſũ fecerit. Is,[†] qui peruerterit[p] uiui teſtamentũ, legis Corneliæ pœna tenetur. Is qui depoſita inſtrumẽta apud alium, ab eo[q] prodita eſſe aduerſariis ſuis, dicit: accuſare cũ falſi poteſt.[r]

Hic incipit ſecunda pars, in qua incipit tractare de crimine falſi. h. d. Bart.

Ad teſtamenta militũ ſenatuſconſultũ pertinet: quo lege Cornelia[s] teneť, qui ſibi legatum, fideiue commiſſum adſcripſerit. Inter filium, & ſeruũ,[t] & extraneum teſtamentum ſcribentes, hoc intereſt, quod in extraneo,[u]

AD LEGEM CORNELIAM DE FALſis, & de Senatuſcõſulto Iulio Liboniano, ſacti ad eam ſupplendam.

a Oena legis corneliæ. ſcilicet de falſis Ac.

b Faciẽdas.

c Cur aliter ſcriberentur dicta teſtiũ, quam dixiſſent. Itẽ curauit ut iudex inſpiceret ea falſa dicta tanquã uera. & hoc ſubiicit. & facit ſu. eo. l. falſi.

† In P. F. de l. Cornel. de falſis &c.

c Coierit. alias cõiecerit. i. procurauerit. Accur.

d Aduocationẽ. accepit quis pecuniam, ut falſam aduocationem faceret. Item ut faceret falſum teſtimoniũ uel etiam uerũ redderet per pecuniã, ut diximus de iudice, qui accepit, ut etiã bonam ſententiã det ut ſup. de cõdi. ob tur. cau. l. ii.

e Ex ſenatuſconſulto. Voluſiano: ut ĩ. ti. i. l. ex ſenatuſconſul. & dic ut ibi.

f Ob denuntiandum. officialis puta notarius retulit iudici talem tuliſſe teſtimonium, qui non tulerat, & hoc per pecuniam. uel idem notarius pecuniam acceperit, ut remitteret dicẽdũ, uel. nõ dicendum. nam etiam quem grauis debet relaxare, ſi pecunia accepta relaxet: ex hac lege tenetur: ar. eius quod de iudice diximus. Vel dic non dicendum idẽ ſignificare, q̃d etiam dixerat remittendum. Vel dic, quod accepit ob non dicendum aduerſatio producentis.

† In P. Fl. inſpiciẽda. ſed rectiꝰ hic, ut an not. Bud. ex collõne cap. ix. hoc ipſo titul. cum hoc capi.

† Coire uerbũ eſt criminoſum. Bud.

g Pœna legis. quæ eſt inf. ea. l. §. fin.

h Curauerit. ut infra eodem, lege, qui duobus. ii. reſpon.

i Punitur. hac l. & aliis etiam: ut no. C. ad legem Iul. Maieſt. l. j. Et no. quod ſecundum leges debet iudicare. ſ ad quod eſt quod no. C. de iu. l. rem non nouam. auth. ibi poſita. & facit inf. eo. l. ſi.

k Q. in rationibus. quid ſit ratio: dic ut ſupra, de aden. l. ſi quis ex. §. rationẽ. & dic in membranis: ut differat a ſeq. Accur.

l Tabulis. ſcilicet ligneis, uel lapideis: ut ſup. de ſecundum tab. l. j. Accus.

m Alia qua re. ut cum ſubſcribit, pro quanto detur liber: uel alia ſigna: quia alio ſigno quandoque aliquis ſignat torſellum, uel alias res in quibus poteſt committi falſitas.

n Vel rem amouerint. id eſt, ueritatẽ ſ amouerint, i. fecerint, ut uerb apparere non poſſit ut infra, eodem lege Paulus. § j. in de dic. mus: ita eſt in re, i. in ueritate, & hic eſt bonus nomine, & re. Accur.

o Falſarii. ex alio falſo de quo constaret.

p Is qui peruerterit. alias peruerterit: alias aperuerit. & facit infra, de pœnis. lege, ſi quis aliquid, ſecun. §. qui uiui. Accur.

q Ab eo. ſ. depoſitario.

r Falſi poteſt. & eſt infra, de pœnis, ſi quis aliquid, ſecũdo. §. inſtrumenta. item iniur. ut ſupra depoſiti, lege prima, §. ſi qs tabulas. & actio in fac. ſubſidiaria Aquili. ut ſupra, ad leg. Aquiliã, lege, ſi quis teſtamentum. §. ſed & ſi quis. facit ſupra, de tab. exhibendis. lege, locus. §. ſi qs dolo.

s Lege Cornelia. de falſis. ad quod eſt C. de iis, qui ſibi adſcribunt. lege, penult.

t Inter filium, & ſeruum. ſiue extraneus, ſiue filius, uel ſeruus, ſine iuſſu adſcribant ſibi, uel alii q tangit eos p poteſtatem, incidunt in Cornel. & legatum nõ habẽt. ſed ſi iuſſu: filius, uel ſeruus a pœna Cornelia excuſantur: licet legato careant: extraneus in nullo excuſatur. Vltra ſi filius, uel ſeruus, uel extraneus ſibi adſcribant, & poſtea teſtator recognouit: ſi quidem ſpecialiter, prodeſt filio, & ſeruo, & etiam extraneo quo ad utrunque: ſi uero generaliter. & tunc ſi ſo, uel ſeruo prodeſt quo ad utrunque, & etiam extraneo quo ad pœnam Cornel. tantum. & probantur hæc hic, & infra, eodem, lege, filius. & lege, diuus. Et facit ad hoc quòd plus ſpecialis, quam generalis recognitio ualeat. ſupra, commun. prædio. l. in tradendis. & ſupra, de acquir. hæred. l. ſi quis mihi §. iuſſum. Accur.

u In extraneo. ergo in emãcipato, qui extraneus eſt: ut inf. e. l. filius. ſed contra. C. eo. l. j. Sol. ut ibi. Accur.

ſ Fallit in iudice, qui ẽ ſ̃. leges ut Papa & Imperator: q̃ debent ſcd̃m cõſciẽtiã iudicare, ut no. in l. j. C. ut q̃ de aũt aduo. ſcd̃m Bar. ibi, & in c. uenerabilis. de conſti. lib. vj. in aliis autẽ iudicib. an & quãdo procedat q̃d in glo. dicit, quia eſt materia brocardica, remitto te ad Felinũ poſt Pan. & aliõs in c. paſtoralis. ex̃. de offi. dele. & Card. in cle. ſæpe. §. j. de ue. ſign.

Pœna, ſ. falſi. de qua in ſi. huius cap. & apud Paulum li. v. ſnia. hoc ipſo titul.

Re a pro ueritate. Mando. in glo. Facul. §. Attamẽ. uer. rebus. uer. Res p ueritate.

† In P. Fl. q̃ aperuerit.

Facta

ſi ſpecialiter ſubſcriptio facta eſt, [a] Quod illi [b] dictaui, & recognoui: [c] pœna ceſſat, [d] & capi pōt. In filio, uel ſeruo uel gñalis [e] ſubſcriptio [f] ſufficit, & ad pœnam euitandam, [g] & ad capiēdū. Ex illa [h] quoque cā falſi pœnę q̄s ſubijcit, ut diui quoq; Seuerus & Antoni. ꝯſtituerūt.

† Tutores, & curatores, & ij, qui officio depoſito nō reſtituerunt tutela, uel curationem, cum fiſco ꝯhere nō poſſunt. [k] † At ſi quis aduerſus hanc legē præfecto [l] ærario obrepſerit, perinde puniatur, ac ſi falſum commiſiſſet. Sed ad illos [m] hoc nō pertinet (ut ijdem principes reſcripſerunt) qui ante, q̄ tutelam ſuſciperent, hæc geſſerunt. [n] Nec enim excuſationes [o] admiſiſſe, ſed fraudes excluſiſſe. Ijdem principes reſcripſerunt, ita demū eū qui rōnem tutelæ, uel curæ nondum reddiderit, cū fiſco contrahere non debere, ſi uiuat is, cuius tutela adminiſtrata eſt. nam ſi deceſſerit, licet nondum hæredi eius rōnem reddiderit, iure eum contrahere. [p] Sed & ſi iure hæreditario ſucceſſerunt in fiſcalē contractum tutor, uel curator, [q] licet ante rationem redditam: non puto pœnam [r] locum habere, licet adhuc uiuat is, cuius tutela, uel cura adminiſtrata eſt.

Hic ponitur tertia pars de pœna falſi, & quaſi falſi. h. d. Bar.

[r] Pœnam falſi, [s] uel quaſi falſi deportatio eſt, & omnium bonorum publicatio. [t] † Et ſi ſeruus eorum [u] quid admiſerit, ultimo ſupplicio affici iubetur.

Paulus libro iij. ad Sabinum. II.

QVi teſtamentū amouerit, celauerit, † rapuerit, deleuerit, interleuerit, [x] ſubiecerit, reſignauerit, quive teſtamentum falſum ſcripſerit, ſignauerit, recitauerit, dolo malo, cuiusve dolo malo id factum erit: legis Corneliæ pœna damnatur.

Vlpianus lib. iii. diſputationum. III.

---

a Facta eſt. poſt ea à teſtatore.
b Quod illi uerba ſubſcriptionis.
c Et recognoui. id eſt, illud recognoui: & placet mihi, & confirmo.
d Pœna ceſſat. ſed quo ad pœnam euitandam etiam generalis ſufficit: ut inf. eod. l. diuus. §. plane.
e Vel generalis. uel pro ſaltem, uel pro etiam.
f Subſcriptio. ſpecialis eſt, ſi dico, decem, quæ tibi adſcripſiſti, recognoſco & confirmo. generalis quando dico omnia, quæ tibi Titio adſcripſiſti (uel etiam non nominando perſonam) confirmo.
g Euitādam. imò ſine ſubſcriptione pœnam euitant: vt infra, eodem, l. filius. & C. eodem. l. finali. & dic, ut C. eodem. l. ij.
h Ex illa, alias eſt §. & aliàs non eſt §.
i Falſi. id eſt, ſi aliquis hanc ſubſcriptionē falſificauerit. uel dic, etiam ſi uerum ſcripſit: ſed teſtator generaliter, uel ſpecialiter non recognouit, ut prædixit. Item an in nuncupatiuo habeat locum?
k Non poſſunt. nec contrahere matrimonium cū pupilla: vt C. de inter. ma. l. ſi patris. uidētur enim uelle fraudare fiſcum, quaſi afferant ſe nulli teneri: vt C. ne tuto. uel curat. uect. con. leg. j.
l Præfecto. in lib. Al. præfecto. & bene. ſed in lib. R. præfectus, ſcilicet quod uidetur puniri præfectus, ſi obrepſerit contrahendo cum tutore: & eſt præfectus, id eſt, procurator fiſci: ut & ſupra, de fideicom. lib. l. iiij. §. ſi bona.
m Sed ad illos ſ. tutores, uel curatores.
n Geſſerunt. i. cum fiſco contraxerunt.
o Excuſationes. id eſt, dicere: licet tutor, qui prius cum fiſco contraxerat, non excuſat ſe à tutela poſtea ei delata: cum poſſit ex aliqua cauſa: non ideo tenetur crimine falſi, ſed quando fraudem committeret: quod eſſet, ſi prius fuiſſet tutor, & tunc contraheret cum fiſco. & ſic admiſiſſe, & excluſiſſe, ad tutores refertur: uel fraudem excluſiſſe quo ad pupillum fictione huius l. & ſic in ueritate in fraudem pupillorum ſit factum: tenetur tamen crimine ſtellionatus: ut ſupra, de pignora. act. l. tutor. §. contrarium. An autem hæc ſit iuſta excuſatio à tutela, quia cum fiſco contraxerat ? ſed quid in ſic: vt C. ne tuto. uel cur. l. j. in fin. uel dic contra: vt C. de excuſatio. tutorum. l. coloni. & illam, ne tuto. uel cura. exponens ibi dixi. Alij dicunt, quod admiſiſſe, & excluſiſſe, refertur ad principes, quaſi dicat, principes non admittunt excuſationem à tutela, quia tenētur fiſco: ſed excludunt fraudem, quæ eſſet in contrario caſu, ſcilicet, quando prius fuiſſet tutor. & facit C. de inter. mat. lege iiij. alias uij. & de iur. fiſc. l. j. Item not. ex hoc §. quod fraus facta fiſco inducit hoc crimen: ſed facta pupillo non. & ſic fiſcus fauorabilior eſt. Accur.
p Eum cōtrahere. facit ſupra, de ritu nuptiar. l. non ſolum. §. ſi puellæ. & de adminiſtratio. tutor. l. ex pluribus.
q Vel curator. quia ſucceſſerunt ei, qui fiſco tenebatur. & facit infra, de decur. l. decurio qui. & infra, de re milit. l. milites prohibentur. §. fina. & ſup. quod cum eo. l. iiij. §. ſoli. & C. de euict. l. finali. & ſuprà, quæ res pign. oblig poſ. l. Ariſt. & ſup. de inoffi. teſt. l. filius. §. multo. Sed arg. contra in auth. ut ij, qui oblig. ſe hab. perhi. res mi. §. hæc itaque. uerſi. ſed & ſi q̄s. col. vi.
r Pœnam. ſcilicet leg. Cornel. de falſ. Accur.
s Pœna falſi. ut ſi utitur falſo inſtrumento ſciēter, quod non fecit: vt C. eo. l. ſi falſos. quod nō vr̄ bonum exemplū: vt ī. eo. l. falſi §. ordine. ſed dic exemplum, ut ſ. ea. l. §. tutores. Item in eo, qui ſibi adſcribit: vt ſup. eod. l. § ad teſta.
t Publicatio. hoc hodie corrigitur: vt in authen. ut nul. iud. §. fina. col. ia.
u Eorum. quæ prohibentur leg. Cornel. Et not. hic pœnam fal. uel quaſi: vt C. eod. l. ubi. in fin. & inſtitut. de public. iudic. §. Item lex. ſed quandoque grauior, quandoque mitior imponitur caſualiter: vt C. eod. l. maiorem. & ſup. eo. l. quicunque. & l. diuus. §. j. & l. hodie. §. j. & l. qui duobus. Acc.
x QVi teſtm̄. Interleuerit. & in hoc vr̄ eſſe contra ī. eod. l. falſi. §. j. Sol hæc ſecundum illam. Itē contra inf. de pœn. l. ſi quis aliquid. ij. §. qui uinl. ſed ibi ipſo iure nō ualebant, quia non erant ſignatæ tabulæ. ad quod ī. eod. l. ſi quis legatum. & facit ſup. eod. l. j. §. qui in rationibus. & §. ſequen. & infrà, eod. l. ſi quis patris. & l. Paulus. §. j. & C. de iuſti.

Co. com-

---

† In P. F. ut tutores &c.

† In P. F. Ac ſi quis aduerſus hanc legē præfectus ærario obrepſerit ut pinde &c.

Adde q̄ notaui in addi. ad la co. R. bu. in tit. de iure fiſci. nu. 208. in uer ſic. fiſcus. C. lib. x.

† Lex añ antiqua falſi cōuictum de ſaxo deijci iubebat: vt refert Alexand. ab Alex. lib. vj. Genia. dier. cap. x.

† Eripuerit, in P. F.

Co.conſir.§.hunc igitur.& C.eod.l.cum.& ſup.de dolo.l.ſi quis affirmauerit.in ſin. Accur.

Qui ignorãs. CASVS. Hæres qui adiuit hæreditatem, ille, qui accepit legatum, credens teſtm̃ ualere, poteſt accuſare teſtamentum de falſo. Franc. Accur.

a Adiit. Quomodo potuit adire, ut ſup.de acqui. hære. l.cum falſum? Reſpond. erat falſum in aliquo legato: non in inſtitutione hæredis. uel dic ignorans adire poteſt: vt C.de edi.diui Adri.tol. l. ij. at ibi ſciebat: quia quæſtio iam erat mota. Accur.

b Non prohibetur. facit ſup. de inoffic.teſta.l. Papinianus.§. ſi conditioni.& l.nihil.§.ſi cum filius.& l. mater.& C. eod. l. licet.& ff. de ijs quibus vt indi. l.poſt legatum. hic tamẽ poſt legatum uidetur facere diſtinct. inter agentem primo de inoffi. teſta. & agentem de falſo.& dic ut ibi. Accurſ.

Si q̃s. CASVS. Qui falſo ſibi legatum adſcribi curauit, & deceſsit: ab hærede eius hoc legatum extorquetur. Secundo dicit: filius hæres inſtitutus grauatus in codicillis reſtituere hæreditatem alicui, hos codicillos deſtruxit,& deceſsit.apud fiſcum quarta remanet. Franciſcus Accurſij.

Qui ignorans falſum eſſe teſtm̃, uel hæreditatẽ adijt, [a] uel legatũ acepit, uel quoquo mõ agnouit: falſum teſtm̃ dicere non prohibetur. [b]

Idem lib. viij. diſputationum. IIII.

Si quis cum falſo ſibi legatum adſcribi curaſſet, deceſſerit: id hæredi quoq; extorquendũ eſt. [c] Inde quoq; diuus Marc⁹, cum quidam à patre heres inſtitutus codicillos [d] intercidiſſet, & deceſsiſſet, fiſco [e] tm̃ eſſe putauit uindicandum, quantũ per codicillos erogari [f] potuiſſet: id eſt, uſq; ad dodrãtẽ.

Iulianus lib. lxxxvj. Digeſtorum. V.

Senatus pœnam remiſit ei, [g] qui legata à ſe [h] teſtõ data [i] codicillis ſua manu ſcriptis ademerat. [k] ſed quia & iuſſu patris id fecerat, & annorum [l] xxv. erat: hæreditatem quoque ei capere [m] permiſſum eſt,

Si legatum eſt inualidum ratione rei legatæ, uel alterius uitij uiſibilis, adſcribens pœna falſi tenetur: ſecus ſi uitium eſſet inuiſibile.h.d.Bar.

Aphricanus lib.iij.quæſtionum. VI.

Si quis legatum ſibi adſcripſerit: tenetur pęna legis Corneliæ, quamuis inutile legatũ ſit. [n] Nã & eũ teneri cõſtat, qui eo teſtõ, quod poſtea ruptũ eſt, [o] uel ẽt quod initio non iure [p] fiebat, legatũ ſibi adſcripſit. hoc tñ tunc uerum eſt, cùm perfectum [q] teſtamentum erit. cæterum † ſi non ſignatũ fuerit, magis eſt, ut ſenatuſcõſulto locus non ſit: ſicuti nec interdictum de tabulis teſtamenti exhibendis locum habet. Prius

c Extorquendum eſt. turpia enim &c. ut ſup. de calu. l.in hæredem.& quod met.cauſ.l.quod autem.& j.eo. l.cum falſi.& l.ſi quis patris.& C.ne ex deli.defun.l.j. & confiſcantur: vt inf. proxi. Sed ar. contra inf. eod. l. filius.§.ſi.ſed inf.proxi.§.ſo ues. Acc.

d Codicillos. quibus rogatus erat reſtituere alij hæreditatem.

e Fiſco. ſi habes fiſco, dic uendicandum efficaciter. & erogari, id eſt, detineri: quod eſt quarta: vt C.ad legem Falc.l.etiam. ſed ſi habes à fiſco: dic, ꝙ ſideicom. a fiſco uendicabit, id eſt, petet dodrãtem: vt hic,& ĩ.ad Syl.l. cum fiſco.& infra, de iure fiſc. l. dicitur. & ſic quartam ſibi retinet: vt dixi. nec obſt. inf. eod. l. filius. §. fina. & ſup. de ijs quæ pro non ſcrip. l. finali. ubi remanet hæredi: quia hic deliquit hæres, ibi non. Ad quod eſt ſup. ad Tre.l.Paulus reſpondet, ſi certa.& de iis qui.ut indig.l. reſcriptum.

f Erogari. id eſt, retineri. Acc.

Senatus. CASVS. Filius ſcripſit teſtm̃ patris in quo eſt hæres à patre inſtitutus, & legata pluribus relicta: poſtea filius idem ſcripſit codicillos patris, in quibus legata omnia à patre in teſtamento relicta erãt reuocata. dicitur hic quòd remittitur filio pęna falſi, eo quod erat minor xxv. ann. & fecerat iuſſu patris: & erit hæres patris. h.d. Franc.

g Ei. ſcilicet. filio.

h A ſe. hærede inſtituto.

i Data. id eſt, danda relicta.

k Ademerat. per quod uidetur adſcribere in codicillis.

l Annorum. id eſt, in his annis: non enim eos compleuerat. aliàs magis eſſet ratum in contrarium.

m Capere. ut C.eod.l.j.

Si quis. CASVS. Qui adſcripſit ſibi legatũ, tenetur pęna l. Cornel. licet ſit inutile legatum, ut quia rei ſacræ. idem ſi teſtamentum in quo ſibi adſcripſit, eſt poſtea ruptum: ſecus ſi teſtamẽtum non ſit perfectum: ut quia non ſignatum. Nam qui in tali teſtamento adſcripſit, non punitur, cum nec teſtamentum ſit, nec interdictum de tabulis exhibendis eum petat. Item hæres inſtitutus ſi adſcribat ex hæreda. filij, uel aliarum perſonarum, punitur per hanc legem. Idem ſi ademit ſua manu libertatem relictam ſeruo. Vltimò dicit: patronus in teſtamento liberti adſcripſit ſibi legatum: & impetrata uenia, ut remittatur pęna falſi, abſtinuit à legato. dicitur quòd non habet bonorum poſſeſſ. contra tabul. teſtamenti liberti prædicti: ſecus ſi uxor ſcribit in teſtamento uiri dotem ſibi purè reſtitui, uel creditor id quod in diem ſibi debetur, & uenia impetrata abſtinet ab huiuſmodi legato. nam mulier bene poterit petere dotem tempore à lege ſtatuto, & creditor debitum die ueniente: cum non eſſet bonum debito eos carere. Franciſ.

n Legatum ſit. puta rei ſacræ, uel fundi Albani: vt ĩ.de le.j.l.apud Iul.§.j. Et not. pęnam licet nõ habeat effectũ delictum. ſic C.de adulte.l.cum.& ſupra, de calum.l.& generaliter. Sed arg. contra ſup. quod quiſque iur.l.j.in fin.

o Ruptum eſt. natiuitate poſthumi: vt Inſtitu. quibus mod. teſtam. infir.§.j. idem de irrito: vt §.alio dicto titu. Item ſi aliud ſecundum fecit: arg. ſup. de tab. exhib. l.j.§.ſiue autem. Acc.

p Non iure. puta præterito filio iam nato, uel non rite exhæredato, uel præterito. Accurſ.

q Perfectum. ea perfectione, quæ dicitur Inſtitut. de teſtam. ſcilicet vij. teſtium præſentia: & ꝙ ſigillent, & ꝙ ſubſcribant: licet quo ad præteritiones, uel exhæredationes non ſit perfectè factum: quia non ſit ritè tactum: & ſecundum hoc intelligitur etiam de tabu. exhibend. l.j.§.hinc in ter. quæ eſt contra.& quemadmo. teſtam. ape.l.ij.§.j. quibus dicitur, ꝙ etiam pro imperfecto

† Scribe. hic dicunt hunc text. ualde not. ad hoc ꝙ licet notarius non poſſit ſibi adſcribere in teſtamẽ to alterius nec eſſe rogatus: ad ultimitatẽ tamen põt ſibi adſcribere mercedẽ ſuã, & poteſt eſſe rogatus ꝙ hoc. Bolog.

ſecto teſtamento datur interdictum. Nam dicit imperfectũ quo ad præteritiones, uel exhæredationes: aliàs autem erat perfectum: ut hic dicitur. Cæterum ſi nec quo ad iſta eſſet perfectum, nec illud interdictũ daretur: ut hic ſubijcit, & facit ĩ. de pœ. l. ſi quis aliquid. ij. §. teſtamenta. Alij dixerunt, quòd pro falſo & imperfecto non habet locum Corn. nec interdictum de tab. exhi. Nec illud quemadmodum teſta. ape. pro falſo uero, & imperfecto omnia hæc locum habent. & hæc colliguntur ex hac lege. Accur.

enim oportet eé aliquod teſtm̃, uel [a] non iure factum, ut ſenatuſconſulto locus ſit. nam & falſum teſtamentum id demũ rectè dicitur, quod ſi adulterinũ [b] non eſſet, uerũtamen teſtamentum rectè diceret. Similiter igitur, & non iure factum teſtm̃ id appellatur, in qno ſi omnia ritè facta eſſent, iure factum diceretur.

Si inſtitutus hęres exhęredationem noĩatim [c] filij, uel aliarum perſonarũ [d] adſcribit: ſenatuſconſulto tenetur. Similiter & is, [e] qni libertaté ſua manu ademit ſeruo teſtatoris, & maximè cui à ſe legata, uel fideicõmiſſa data erant: ſenatuſconſulto tenetur. Si patronus in teſtõ liberti legatum ſibi adſcripſerit, & uenia impetrata [f] abſtinere à legato iuſſus erit: an emolumentũ bonorũ poſſeſsionis contra tabulas habere poſsit? Et magis placet, nõ poſſe. [g]

Non tamen huic ꝯſis eſt, ut & ſi uxor dotem, [h] uel creditor id, quod in diem ſibi debetur, ſibi adſcripſerit, & ſimiliter uenia impetrata abſtinere ſe legato iubeãtur: aut mulieri dos, aut creditori actio ſua denegari debeat: ne eorum uterque merito debito [i] careat.

Marcianus lib. ij. Inſtitutionum. VII.

NVllo modo ſerui cum dominis ſuis conſiſtere poſſunt: cum ne quidem omnino iure ciuili, neq; p̃torio, neq; extra ordinem computentur: [k] præter quàm quòd fauorabiliter diui Marcus, & Cõmodus reſcripſerunt: cum ſeruus quæreretur, [l] ꝙ tabulæ teſtamenti, quibus ei data erat libertas, ſupprimerentur, admittendũ [m] ad ſuppreſsi teſtamenti accuſationem.

Vlpianus lib. vij. de offic. proconſ. VIII.

QVicunque nummos aureos partim raſerint, [n] partim tinxerint, uel finxerint: ſi quidem liberi ſunt, ad beſtias [o] dari: ſi ſerui, ſummo ſupplicio affici debent.

Idem lib. viij. de offi. proconſulis. IX.

LEge Cornelia cauetur, ut qui †in aurum [p] uitij quid addiderit, quive argenteos nummos adulterinos † conflauerit, falſi crimine teneatur. Eadem pœna afficitur etiam is, qui cum

†eum q.

†Pan. F. fl: uẽrit.

a Vel. pro etiam: & non iure. expone vt ſupra. Vel pro ſaltem. Accur.

b Adulterinũ. i. falſo fabricatũ. ad quod facit ĩ. de verbo. ſig. l. Paulus.

c Nominatim filij. ſ. teſtatoris. non ſui ipſius: ut ſupra, de contratab. l. nõ putamus. §. ſi qs ſua manu. ĩ. eo. l. impuberem. in ſi.

d Perſonarum. ſ. quas neceſſe habet exhæredare, ut Inſtitu. de exhæred. lib. §. fin.

e Et is. hæres inſtitutus. & facit ſ. l. proxi. & ĩ. e. l. impuberem. §. qui codicilloa.

f Impetrata. ut remittat pœna falſi: ſicut dicitur in multis legib. C. eo. l. ij. & iij. & pen. & ſcias, quòd illis caſibus tãtum datur uenia, in quib. expreſsè dicitur: & non aliàs.

g Non poſſe. ſecus in filio: ut C. e. l. j. quia magis debetur hæreditas filio. Nam & alias patronus per contrà tabu. irritat teſta. pro parte filij in totum: ut inſt. de ſuc. lib. §. ſed noſtra. verſi. ſi uerò & de leg. præſt. l. j. & ſic exequamur filium cuilibet creditori de æquitate: licet ſecus ſit de rigore: ut ĩ. eo. l. filius.

h Dotem. ſibi debitam annua, bima, trima die.

i Debito. eſt enim magis debitum, quam id quod patrono: quia ex conuentione, & lege, ſed patrono ex lege tantum. & facit ſ. quæ in frau. cred. l. qui autem. §. ſi quid. & C. de codic. l. ſi.

NVllo. CASVS. Seruus non poteſt eſſe in iudicio contra dominũ, niſi accuſaret eum de teſtamento ſuppreſſo, quo libertas erat ei relicta. Franc.

k Computentur. inter homines. vel dic pro aliquo vt ĩ. de reg. iur. l. quod attinet.

l Quæreretur. i. conquereretur.

m Admittendum. & in quibuſdam alijs, ut not. ſupra, de iud. l. nix.

QVicunque. CASVS. Qui nummos aureos, & ſic eos minuit, uel qui tingit puta æs auro, uel fingit. i. ex toto falſos fabricat: ſi eſt liber homo, ad beſtias dat. ſi eſt ſeruus, ultimo ſupplicio afficitur. Acc.

n Raſerint. Radunt minuẽdo. tingunt puta ex auro, vel aureo colore. fingunt, qui ex toto falſos fabricant: quibus parcitur, ſi non pegerint: ut ĩ. eo. l. qui falſam.

o Ad beſtias. ſpecialis pœna p hoc falſo. & ſic nõ ob. ĩ. e. l. j. in ſi. nã habet multa capitula falſum. Itẽ contra C. de fal. mo. l. j. & ij. vbi alia pena imponitur falſatorib. monetæ. ſed dic ut ibi no. Acc.

ADDITIO.

Dic ſm Bart. ꝙ ſi aliquis allat monetam ciuitatis punitur, ut ibi: ſi falſat monetam principis, aliter puniuntur in eo. ti. l. ij. Illi enim qui aliter cadũt, uel tingunt, puniuntur: ut hic dicitur, & e. queſtio. extra, de iureiur.

LEge Cornelia. CASVS. Qui in auro aliquid uitii addit: item qui argẽteos nummos facit adulterinos, pęna falſi tenetur. Eodem modo punitur, qui potuit p̃hibere ne aliquid tale fiat, & nõ prohibuit. Item prohibetur ne quis nũmos ſtanneos, plũbeos emat, uel uendat dolo malo. Item pœna l. Corneliæ irrogatur ei qui aliquid falſum ſignauit, uel ſignari fecit. etiam in alio quam in teſtamento. Item ei, qui procurauit falſam atteſtationem fieri, uel falſum teſtimonium. Item qui delatorem ſubmiſit in cauſa, eadem pœna tenetur, qua tenẽtur aduocati, qui ob inſtituendas literas falſas pecuniam acceperunt. Franc.

pp In aurum priua ſi. de publico enim cauetur l. inf. peculatus: ut infra, ad legem Iuliam pecu. l. j. & l. ſacrilegij. §. qui cum.

prohibere tale quid poſſet, non prohibuit. a

Eadem lege exprimitur: ne qs nūmos ſtāneos, plūbeos emere, uēdere dolo malo uellet. Pœna legis Corneliæ irrogatur ei, q qd aliud, b q̄ in teſtō ſciēs dolo malo falsū ſignauerit, ſignariue curauerit. Itē q in falſas teſtationes faciēdas, teſtimoniave falſa iuicē dicēdo dolo malo coierint. c † Qui delatorē ſummiſit in cā pecuniaria, d eadē pœna tenetur, e qua tenētur ij, f qui ob iſtruēdas † lites g pecuniam acceperunt. h

Macer libro j. publico. iudiciorum. X.

De eo q ei, i cuius i ptāte eſt, eiq; q i eadē ptāte eſt, adſcripſerit: nihil ſenatuſcōſultis cauetur: ſed hoc quoq; caſu cōmittitur k in legē: l qa huius rei emolumētum ad patrem, dominumve pertinet, ad quē ptineret, ſi filius, ſeruuſve ſibi m adſcripſiſſet. Illud cōſtat, ſi extraneo quis adſcripſerit legatū, licet poſtea uiuo teſtatore in poteſtate eū habere cœperit, n ſenatuſcōſulto locum non eſſe. o

Martia. lib. j. de iudicijs publicis. XI.

Si pater filio ſuo militi, quē habet in poteſtate, teſtō commilitonis filij aliquid adſcripſerit, quem commilitonem in militia nouit: p quia patri nō acquiritur, extra pœnam eſt.

Et cū mr̄i filius adſcripſerat: diui Fr̄es reſcripſerūt, cū iuſſu q teſtōris hæc ſcripſit, īpunitū eū eē, matrēq; capere poſſe.

Turpia lucra ſunt ab heredibus extorquenda. hoc dicit.

Papinianus lib. xiij. Reſponſorum. XII.

Cum falſi reus r ante crimē illatū, aut ſententiam dictam uita decedit: ceſſāte s Cornelia, qđ ſcelere quæſitum eſt, hr̄di t nō relinqui. †

Idem libro. xv. Reſponſorum. XIII.

Falſi † noīs, uel cognominis aſſeueratio pęna falſi coercet. u

a Non prohibuit. ſic ſ. tit. j. l. ſi ſciente creditore. & l. frater. item qui cęperit accuſare cum non poterat: ſi deſiſtat, Turp. punitur: ut j ad Turp. l. j. §. accuſationem. item facit ſ. de nox. l. in delictis. & infra, de re mili. l. ſi non omnes. §. fi. & l. deſertorē. §. fi. & ſupra, de recep. l. j. & ſ. lo ca. l. ſi fundus. & in authen. de nō alie. §. j. col. ij. Accur.

b Quid aliud. ſupple etiā: ut j. eo. l. Paulus. & facit ſ. eo. l. j. in prin. & §. j. & Inſti. de publi. iudiciis. §. item lex. Cornelia.

c Coierint. i. procurauerint. Accur.

d In cauſa pecuniaria. ſub. etiam: ut probatur j. de iure fiſ. ſenatus. § j. & ſ. de calum. l. j. i prin. & §. j. & facit j. ad Turp. l. j. §. in cidit. & § uerum.

e Pœna tenetur. falſi: ut ſupra. l. j. in principio.

f Ij. ſcilicet, aduocati.

g Lites. ſ. falſas.

h Acceperunt. ad hoc facit s. l. j. §. j.

De eo. CASVS. Qui legatum adſcripſit fratri ſuo & erant ambo in poteſtate patris eorum: incidit in legem Corne. & redditur ratio in litera. ſecus ſi extraneo adſcripſit, quē poſtea in poteſtate habere cœpit. Item ſecus ſi pater ſcribens teſtamentum cuiuſdam militis adſcripſit legatum filio ſuo militi, qui erat ſocius teſtatoris. Nam punitur hoc caſu pater: cum hoc legatum non acquiratur patri, quia ex cauſa caſtrenſi filio eſt quæſitum. Item cum filius adſcribit legatum matri ſuæ iuſſu teſtatoris, non punitur per hāc. l. & h. d. hæc l. & ſeq. Fran. Accur.

i Ei. puta fratri.

k Committitur. ſ. l. Corne. de fal. Sed quis incedit: filius, uel ſeruus adſcribentes? & in filio poteſt tolerari quoquo modo: quia uidetur dominus etiam patre uiuente. in ſeruum poteſt eſſe ratio: quia & ipſe à domino habet ſubſtentationem ſui, & quia ab eo ſperat præmiū. uel poſſet dici, ut hic pater, dominuſve incidant: cū eorum uoluntate filius & ſeruus adſcribant eis, uel alij in eorum poteſtate conſtituti: ut ā. eo. l. diuus. §. ſcribere autem. non autem filius, uel ſeruus incidunt in Corne. Accurſius.

l In legem. ſcilicet. Corneliam de falſis.

m Sibi. facit ſ. de inoffi. teſt. l. nihil.

n Cœperit. ſed ſi tūc eſſet in poteſtate, incidit: ut j. eo. l. filius. in prin. niſi in caſu: ut j. eo. l. proxi. Accur.

n Non eſſe. nam non uitiatur, licet ad eum caſum perueniat, à quo incipere nō potuit ſupra, de noxa. l. in delictis. §. ſi extraneus. & C. de interdi. ma. l. iij. & ſupra, de dona. l. donauiōer. in prin. & ſ. de ritu nup. l. ſi qua. & ſ. unde li. l. fin. & ſ. quod iuſſu. l. ſi tutoris. §. fi. & j. de reg. iu. l. in ambiguis. §. nō eſt. Sed arg contra j. de. decur. l. ij. §. in filijs. Et nn. quod tribus modis tangit quis alium per poteſtatē: ut ſ. de dona. inter ui. & uxo. lege iij. §. qui in eiuſdem.

p Si pater. Nouit. hic declarat quid ſit caſtrenſe: ut j. de caſtren. pecu. l. miles. & l. ſi forte & lege, caſtrē ſe.

q Cum iuſſu. idē ſi ſine iuſſu: qa nō eſt in poteſtate: ut Inſt. de adop. §. fœminæ. uel forte ſecus ſi ſine iuſſu cū, ſperat ad ſe peruenturum per ſucceſſionem.

Cum falſi. CASVS. Accuſatus de falſo, deceſſit ante crimen probatum. dicitur q ceſſat hæc lex: hæredi tamen eius extorquetur, quod ſcelere erat quæſitum. Franciſ. Acc.

r Reus. id eſt, accuſatus. & illatum. id eſt, probatum. uel dic reus, id eſt, nocens: quia commiſerat falſum, ſed non erat accuſatus: & illatum, ſcilicet antequam accuſaretur.

s Ceſſante. ut ſupra de publ. iud. l. iiſ. & l. defuncto.

t Hæredi. de hoc dixi ſupra, eodem. lege, ſi quis cū. in principio.

Falſi. CASVS. Qui ſibi mutat nomen, uel cognomen, pœna falſi punitur. & dic de hoc ut in glo. Item aduocatus qui falſum inſtrumentum recitat coram præſide, ob hoc remotus decennio ab ordine decurionum: finito tempore, dignitatem decurionatus recuperat. Item plebeius prædictam pœnam paſſus finito tempore poterit creari decurio. Franciſcus Accurſij.

u Coercetur. in ſeruo, in quo fraus præſumitur. in libero contra: ut C. de muta. nomi. l. j. Vel ibi ſine fraude: hic cum ea. Alij dicunt, quod aliud eſt mutare generaliter: aliud in caſu aſſerere.

† Vide Budæ. in l. j. ſ. eod.

† In Pan. Flor. lites falſas.

† Sed filio applicari. Mād. ſup ſigna Gratiæ de diſpen. cū lanone.

† Mutatio noīs abſque fraude licita eſt, ut latè per Mand. in Gl. Facul. § uel ēies. in uer. nomē 3. uer. Mutatio noīs ēi p aliū a pti.

Qui

Spoliatus dignitate ad tempus, finito tẽpore reſtituitur ad ſuam dignitatem. Bar.

Ordine decurionum decem annis aduocatum motum, qui falſum [a] inſtrumentũ cognoſcente [b] Præſide recitauit, poſt finẽ tẽpis [c] dignitatem [d] recuperare [e] reſpondi: quõ in Corneliã, falſo recitato, nõ facto, [f] nõ incidit. Eadem rõne plebeiũ ob eandẽ cãm exilio temporario punitum, decurionem poſt reditum rectè creari.

Filius emancipatus adſcribẽs legatu ſibi, & Titio, uel ſeruo ſuo, & Titij in teſtamento patris, no excuſatur a pœna falſi: licet iuſſu patris fecerit: et legatum nulli acquiritur.

Pau. li. xxij. qõnũ. XII.

Filius emãcipatus cũ ſcriberet patris teſtamentum iuſſu patris ſeruo communi Titij, & ſui [g] legatũ adſcripſit. quæro, quis exitus quæſtioni ſit? Reſpondi: plures quæſtiones coniunxiſti. & quidem quantũ [h] ad ſenatuſconſultum, [i] quo prohibemur nobis, uel ijs, quos in poteſtate habemus, adſcribere legatum: [k] emancipatus quoque filius eadem pœna [l] tenebitur: licet iuſſu [m] quoq; patris ſcripſerit. Excuſatus [n] enim is [o] uidetur, qui in poteſtate ẽ, ſicut [p] ſeruus, [q] ſi tamen iuſſus ex ſubſcriptione [r] teſtatoris appareat. ſic enim inueni ſenatum cenſuiſſe. Sequens quæſtio eſt, an quoniam placet, id quod illicitè ſcriptum eſt, pro nõ ſcripto eſſe: quod ſeruo communi ſcribentis, & alterius adſcriptum eſt, utrũ in totum pro non ſcripto ſit, an quãtum ad eũ tantum, qui adſcripſit, cęterum ſocio totum debeatur? Et inueni Marcellum, apud Iulianum adnotaſſe; [s] nã cũ Iulianus ſcripſiſſet, [t] ſi ſibi, & Titio adſcripſiſſet, [u] aut

† Tex. in l. ii. C. de diuer. off. lib. xii. vt huic eſſa cõtrarius. Sed in dic qđ ibi loq tur in ſpoliato digni tate pp delictũ, q illud reſtituere non põt: hic aũt nõ, maximè ſi delictũ illud irroget infamiã. de quo per Gerar. de Petraſancta ſin. ſuo j. ver. facit ſm Bald. vide An. Aug. lib. 4. Emen. ca. vlt.

a Qui falſum. ſubaudi ideo.

b Cognoſcente. de quocunque negotio.

c Poſt finem temporis. aliàs finitum tempus.

d Dignitatem. eſt enim dignitas decurionatus: ut C. de decu. l. ii. & intellige, ſi locus uacet: aliàs expectat donec uacet: ut ĩ. de decu. l. ii. §. aetas.

e Recuperare. In huius hic, & ĩ. prox. reſpon. quod ſtatim recuperat. & ſic uidetur contra ĩ. ad muni. le. ordine. in princi. ubi dicit, quod tanto tempore debet expectare poſtea, quantum fluxit in pœna. Sol. hæc ſecundum illam: & ſic poſt reditum, & non ſtatim. ſic ſup. de uerb. obliga. l. ſi ſtipulatus ſum Damam. in ſi. l. in uerbo, continuo. Alij diſtinguunt: aut damnatur ex crimine, quod irrogat infamiam. quo caſu licet finita ſit infamia: ut C. de inta. l. & ſi ſeuerior. adhuc tamen debet abſtinere: ut ibi: ar. C. de epiſ. & cleri. auth. ſed neqs curia. aut non famoſo: & tunc ſtatim: ut hic, & ĩ. de decur. l. ad tempus, & de re mili. l. qui cũ uno. §. ad tempus. hoc non ualet: quia hic ex famoſa. Cum enim ſit publicum crimen falſi: ut ĩ. de publi. iudi. l. j. ergo infamat. ut eodem tit. l. infamem. Sed ipſi dicunt, quod non eſt publicum, niſi pro teſtamento: ut ĩ. eod. l. Paulus. quod non placet: ut uot. d. l. j. de publi. iudi. Tu ergo dic, quod ibi ad nouum honorem uolebat aſpirare, hic ad ueterem: quia uacabat: ad quẽ ſtatim admittitur cũ uacet: ut ĩ. de decur. l. ii. §. j. & adde ſi uis quod no. C. ex qui. cau. infa. ir. l. ſi Poſſidonium. & l. & ſi ſeuerior. & ĩ. de ijs qui no. infa. l. quid ergo. §. pœna grauior. Accur.

f Non facto. a ſe. & ſic mitius cum eo agitur: ut alias C. eo. l. ſi falſos. Accur.

Filius. CASVS. Filius emãcipatus ſcribens teſtamentum patris, iuſſu patris adſcripſit legatum ſeruo ſuo, & Titij. quæritur quis exitus ſit huius legati? Et certe duæ quæſtiones ex hoc naſcuntur. nam hic filius incidit in hoc ſenatuſconſultum: nec excuſat eũ iuſſus patris, cum non eſſet in eius poteſtate. Secunda dubitatio eſt: quid de hoc legato ſit: an totum acquiratur Titio, an pars? Et certe Iulianus dixit, ſi quis adſcribat legatum ſibi & Titio uel ſeruo communi, cum pro non ſcripto ſit: facile poteſt quæri quantum Titio uel ſocio quæratur. unde dicendum eſt, quod nihil quæratur Titio uel ſocio. Maritus. Maritus ſeruum dotalẽ manumiſit, & illius manumiſſi teſtamentum ſcribens adſcripſit ſibi legatum. quæritur ad quid uir teneatur uxori, cum lex Iulia vult uirum teneri uxori reſtituere, quicquid ad eum peruenit? Et certe hic maritus, qui eſt patronus ad manumiſſum, punitur per hanc legem. ſed filius emancipatus ſcribens ſe hæredem patris, non punitur de æquitate: ſed petet bono. poſſ. ſecundum tabu. hic ergo uir cũ nil habet de bonis liberti, cum legatum ſibi adſcriptũ non teneat, in nihilo tenetur ſuæ uxori: nec ob hoc tenetur quaſi dolo deſijt habere, cum nullum dolum excogitauit quo ad eam. Sed cur uir non habet petitionem legati ſibi adſcripti, cũ alij ſcilicet mulieri debeat reſtituere? certe non propter hoc petet: cum ille qui ſibi adſcribit legatum iuſſu teſtatoris, & grauatur alij reſtituere, non poteſt petere legatum: ſed apud hæredem remanet cum onere fideicom. Fran. Accurſij.

g Et ſui. ſ. filij. Accurſius.

h Et quidem quãtum. ad euidentiam huius le. dic ut not. ſupra, l. j. §. inter. in prin e.

i Ad ſenatuſconſultum. ſcilicet pertinet.

k Legatum. uel ei in cuius ſumus poteſtate, uel ei qui eſt nobiſcum in poteſtate eiuſdem: ut ſupra, eod. l. de eo. Accurſius.

l Eadem pœna. ſcilicet legis Corneliæ, & amiſſionis relicti. ſecus ſi eſt extraneus. certe imò iuſſus uidetur eum excuſare ab utroque. ut C. eodem, lege prima, quæ eſt contra. Sol. ut ibi. Accurſius.

m Licet iuſſu. eſt enim extraneus: unde iuſſus nihil ei prodeſt.

n Excuſatus. ſ. à pœna legis Cornel. ut habeat commodum: ſed hoc non propter iuſſum, ſed propter ſubſcriptionem. ut ſubijcit. & facit ſupra, de ijs quibus ut indig. l. fraudem. Accur.

o Is. filius. Accur.

p Sicut. ſimilitudinarie.

q Seruus. hoc uerum quod iſti excuſantur, ſi tamen &c.

r Ex ſubſcriptione. etiam generali: ſecus in extraneo.

s Adnotaſſe. i. reprehendiſſe, hoc. ſ. quod hoc totum ſocio debeatur.

t Scripſiſſet. hanc quæſtionem, ſi ſibi &c.

u Adſcripſiſſet. quia legatum &c.

a Subducitur. quaſi dicat nihil, ſeu nullo modo.

b Quæſtioni. ſecus ſi fortè mihi, & Titio adſcripſit. quia Titij nomen quaſi falſum non ſubuertitur, ſed totum habeat. ad quod eſt ſ. qui. ad l. procla. non licet. l. fi. & C. de cad. tol. l. j. § in prime. & de lega. j. l. e. planè. j. §. ſi coniunctim, & de lega. ij. l. ſi Titio. & argu. de do. inter ui. & uxo. l. ſi ſponſus. §. j. & de autho. tut. l. e. ſi ſeruus communis. Sed at. contra ſ. de leg. ij. l. & Proculo. & l. ſi duobus ſeruis. & de uſufruct. accreſcen. l. j §. ſi communi. & §. idem.

ſeruo cõmuni: cum pro non ſcripto ſit, facillimè quæri poſſe, quantum Titio & ſocio acquirat: ita adijcit ipſe Marcellus. Quemadmodũ ſocio debebit, ſi quaſi falſum nomen ſerui ſubducitur? [a] q̃d & in præſenti q̃ſtione [b] obſeruandum eſt.

Iſte §. diuiditur in quinque partes. Primo ponit thema, & quæſtionem. Secundo ponit duo euidentialia ad ſolutionẽ. Tertio ponit ſolutionem quæſtionis. Quarto ponit unum dictum cõtra ſolutionem, & illud ſoluit. Quinto ponit aliud dictum, & illud determinat. Secunda ibi, Reſpondit. Tertia ibi, Ergo. Quarta ibi, An ideo. Quinta ibi, An ideo non. h. d. Bar.

Maritus ſeruum dotalẽ manumiſit: & in teſtõ eius [c] legatũ ſibi adſcripſit. [d] q̃ſitũ eſt, q̃d mulier ex lege Iulia [e] cõſeq. poſsit? Reſpondi, & patronũ [f] incidere in pœnam edicti [g] diui Claudij dicendum eſt: [h] & filium emancipatum (licet præteriri poſsit) petere

aelias, idẽ ſit & ſi cõmuni.

c In teſtamento eius. ſcilicet manumiſſi

d Adſcripſit. ſcilicet marito.

e Lege Iulia. quæ uult, quod quicquid ad uxorum peruenerit, reſtituat mulieri: ut ſupra, ſo. ma. l. ſi uero. in princ.

f Et patronum. hi. copula, & continuatur cum illo quod ſequitur, & filium.

g Edicti. quod ſequitur Corn. ut j. l. prox. in prin.

h Dicendum eſt. hic not. quod hic duo dicenda ſunt, ſ. quod patronus ſibi adſcribens in teſtamento liberti incidat in edictum: ut hic, & ſ. eo. l. ſi quis legatum. §. fi. & q̃d filius adſcribens ſe hæredem in teſtamento patris, non incidat de æquitate, ſed petat bono. poſ. ſecundum tab. ut ſubijcit. & C. eod. l. ij. l ce: ſecus ſit de rigore: ut ſ. ea. l. in princip. licet præteriri poſſit quia alias erat in gra. us. uel poſſit, quia nihilominus ualet teſtamentũ, licet haberet contra tab. & ſic petitur bo. poſſeſ. in bonis patris ab emancipato. uel dic, quod loquitur de illa bon. poſ. quæ datur in bonis liberti. Nam licet filius, ſ. patroni poterat præteriri, habet tamen bo. poſ. cõtra tab. in bonis liberti. Idem ſi fuit exhæredatus, ſed non mala mente, uel præteritus: ut ſ. ſo. mat. l. ſi uero. §. ſi filium. & de bo. lib. l. Paulus.

i Ex bonis liberti. quia quod ſibi adſcripſit, ſibi aufertur.

k In lege. prædicta Iul. ut d. l. ſi uerò. §. adijcitur.

l Excogitaui. ad hoc ſ. quæ in frau. c. e. l. ut prætor. § j. & ſ. ſolu. matri. l. etiam. §. j. & quib ex cau. in poſſ. eat. l. Fulcinius. §. quod ſi adue rius.

m Huic. ſcilicet patrono.

n Uti. id eſt. ut.

o Remanere. contra ſ. eo. l. ſi quis cum in fin. ſol. ut ibi. l. cum at. contra ſ. de inoff. teſt. l. Papi. §. meminiſſe. & ſ. de excuſat. l. legatarius. & ſ. ſi quis alij teſta. ꝓh.

leg. l. §. j. uerſi. ſed legatum. ſed ſimilia ſunt ſ. de iis quib. ut indig. l. fi. & C. de cad. tol. § in primo.

p Fideicommiſſi. quæſtionem non ſoluit, ſed ſatis remanet ſoluta, quod ſint deneganda.

Diuus. CASVS. Si quis ſcribens alterius teſtamentum, uel codicillos adſcripſit ſibi legatum: pœna leg. Cor. affligitur. & hoc diuus Claudius in edicto dicit, & adiecit. l. Cor. nec prodeſt ei, quòd dicat ſe ignoraſſe hoc edictũ. Item nõ eſt uis ſiue ſua. manu adſcribat, ſiue manu ſerui ſui, uel filij: ſi tamen teſtator in ſubſcriptione ſua dixit ſe ſua uoluntate illud adſcriptũ Titio à ſeruo Titij: debetur legatũ, & non punitur ſeruus. Si autem generaliter ſubſcripſit omnia confirmando q̃ in eo teſtamento erant adſcripta: legatum non debetur: non tamen punitur ſeruus: tutius tamen puto ueniã petendam à principe. Itẽ ſenatus. ſeruus in teſtamento domini adſcripſit ſibi libertatem. ſenatus cenſuit non cõpetere ei libertatem directam, ſed hæres teſtantis manumittat eũ. & hoc eſt uerum, ſi teſtator in ſubſcri. ſua confirmauerat ea, quæ in teſtamento ſunt ſcripta. diuus tamen Pius plus dixit: & dixit libertatẽ pure competere ſi teſtator poſtea ſubſcripſit ſed in alijs perſonis, quæ non ſunt in poteſtate teſtatoris, ſi adſcribant ſibi legatũ, uel libertatẽ, non prodeſt eis generalis ſubſcriptio teſtatoria: nam per hanc non habent legatum, uel libertatem. de quibuſdam autem perſonis, quæ nolentes adſcribere legatum, quaſi compulſæ ſcripſerunt, dubitatur an puniantur: ut ecce ſeruus Bertæ ſcribens teſtamentum filij Bertæ, adſcripſit legatum Bertæ: bene ualet tale legatum, nec punitur talis ſeruus. Item ſi filia ſcribens teſtamentum matris adſcripſit ſibi legatum matre iubente ignorans hæc iura: bene facit hæc filia. Si quis duobus. Quidam inſtituit ſibi duos hæredes, & adiecit: ſi alteruter eorum decedat ſine filijs, ei qui ſuperſit, & habebit filios, reſtituatur hæreditas: uel ſi contingat utrunque mori ſine liberis, hæreditas reſtituatur Titio: & Titius prædictus tale teſtamentum ſcripſit. dicitur, quod non punitur Titius: imo habebit hæreditatem prædicto caſu contingente. Franc.

bonorum poſſeſsionem. Ergo ſi nihil habet patronus ex bonis liberti, [i] non tenebitur mulieri. An ideo teneri poteſt, quòd adiectum eſt in lege, [k] aut dolo fecit, quò minus ad eum perueniat? Sed nihil fecit in fraudẽ mulieris: non enim aduerſus illam hoc excogitauit. [l] An ideo non denegamus huic [m] actiones, quoniam alij reſtituturus eſt? Atqui cum is, qui ſibi iuſſu teſtatoris legatum adſcripſit, etiam ſi fidei ſuæ ſimiliter iubente teſtatore commiſit, uti [n] id alij reſtitueret: ſenatus iuſsit, eum nihilominus legato ſe abſtinere: idq; apud hæredem remanere [o] cum onere fideicommiſsi. [p]

Calliſtratus lib. j. quæſtionum, XV.

Diuus [†] Claudius edicto pcepit, adijciendum legi Corneliæ, ut ſi quis cum alterius teſtamentum, uel codicillos ſcriberet, legatum [q]

† Vide ad hoc caput Sueton. in Neron. cap. 17.

q Legatum. quod teſtator ei legabat. Accurſius Florent.

Et ne

ſibi ſua manu ſcripſerit, pinde teneatur, ac ſi commiſiſſet in legem Corneliam: & ne [a] vel iis uenia detur, [b] qui ſe ignoraſſe edicti ſeueritatem prætendant. Scribere autem ſibi legatum uideri non eum, qui manu ſua id facit, ſed etiam eum, qui per ſeruum ſuum, vel filium, quem in poteſtate [c] habet, dictante teſtatore, legato honoratur.

Plane conſtitutionibus principalibus cauetur, ut ſi teſtator ſpecialiter [d] ſubſcriptione ſua [e] declarauerit, dictaſſe ſeruo alienius, ut domino eius legatum ab hæredibus ſuis daretur: id ualere. nec generalem ſubſcriptionem teſtatoris ualere aduerſus ſenatuſconſulti [f] authoritatem: & ideò legatum pro non ſcripto [g] habendum: & ſeruo, qui [h] etiam ſibi legatum adſcripſit, ueniam dari. [i]

Ego tutius eſſe puto, veniā ab Imperatore petendam: [k] ſcilicet eo, quod relictum eſt, abſtinentib. Item ſenatus cenſuit, ut ſi ſeruus dñi ſui iuſſu teſtamento, codicillis ve libertatē ſibi adſcripſerit: ob eam rem, quod ipſius manu [†] adſcriptum eſt, non ideo minus liber ſit: ſed libertas ei ex fideicōmiſſi cauſa præſtetur: ſi modò poſt eam [l] ſcripturā manu ſua teſtator teſtō, codicillisve ſubſcripſit. Et quatenus [m] de ſola ſpecie fideicommiſſæ libertatis hoc ſenatuſconſulto continebatur, diuus Pius reſcripſit [n] ſententiam magis ſequendam eſſe huius ſenatuſconſulti, quā ſcripturam. Nam ſeruos, quū dominis ſuis parent, neceſſitate poteſtatis excuſari: [o] ſi tamen accedat domini authoritas ſubſcribentis [p] ſe ea [q] dictaſſe & recognouiſſe.

Videri enim ait, ipſius domini manu ſcripta, cuius uoluntate ea ſcripta ſunt. Quòd tamen [r] (inquit) ad liberas perſonas, in quas nullum ius teſtator habuit, extendi non debet: quæri tamen dēt, an æquè ſubſequendi neceſſitas, & honeſta excuſatio ſit non facientib. [s] quod non ſit conceſſum. Matri quoque, cui per ſeruum ſuum dictante filio legatum ſcriptum eſſet, ueniam tribuendā [u] legis Corneliæ placuit. Idem [x] in filia, quæ dictāte matre ſua per ignorantiam iuris legatum ſibi ſcripſerat, [y] ſenatus cenſuit. Si quis [z] duobus hæredibus inſtitutis, adiecerit, ut ſi alteruter hæres ſine liberis deceſſiſſet: ei, qui ſupereſſet, & liberos haberet, hæreditas redderetur: uel ſi ſine liberis uterque deceſſiſſet, hæreditas deinde alia manu ſcriptori teſtamenti reſtitueretur: placet teſtamētario, [a] pœnam legis Corneliæ remitti: [b] ſed benignius eſt, ut ea, quæ ſupra ſcripta ſunt, [c] ſimili modo conſequatur.

Paulus libro iij. Reſponſorum. XVI.

Paulus Au-

[a] Eius. præcipit. edicto, repete. Accurſius.

[b] Detur. imò uidetur dari uenia: vt C. de iis, qui ſibi adſcri. in teſt. l. pe. ſed ibi non ſola ignorātia, ſed & militiæ priuilegium interuenit. Itē contra ſ. e. tit. l. iij. Sol. vt ibi. Item contra ſ. ad Sylla. l. ſi quis in gratu. * §. ſi qs ignorans. contra. & ſ. de decre. ab ord. fac. l. fin. contra. & de iur. om. iudi. l. ſi quis id. §. doli. Sol. non ſic licet ignorare hoc edictum ut illa: cū offendere hic maius delictū eſt: quia punit, & perdit relictū.

[c] In poteſtate. quod non poſſum p me, nec per alium aut ſ. e. l. de eo. & ſ. de admi. rerum ad ciui. perti. l. ij. §. j.

[d] Specialiter. ſecus ſi generaliter: vt ſ. proxi. §.

[e] Subſcriptione ſua. licet ſuperiore proximo caſu non ſubſcripſit.

[f] Senatuſconſulti. vt in pdicto caſu.

[g] Pro non ſcripto. facta generali ſubſcriptione tantum.

[h] Et ſeruo qui. Et ſic nota, quòd per generalem cōfirmationē remittitur pœna in extraneo. ſic & C. e. l. ij. & no. ſ. eo. l. j. §. inter.

[i] Dari. hucuſque erant uerba edicti. Accur.

[k] Petendā. quando generalis ſubſcriptio erat.

[l] Poſt eam. non ergo aliter: ut C. e. l. fi. & ſ. eo. l. impuberem. §. item non continetur.

[m] Quatenus. id eſt, quia.

[n] Reſcripſit. hoc modo. Accur.

[o] Excuſari. vt & ſupra. l. proxi. circa princ. & C. de his qui ſibi adſcri. l. fin. & ſuprà, quod ui aut clam. l. is qui in puteum. §. ſi tutoris. Accur.

[p] Subſcribentis. etiam generaliter. ut ſ. l. j. §. inter.

[q] Ea. ſcilicet ſcripta. niſi ſpecialis recognitio interueniat: ut ſ. ead. l. §. plan. è. & facit ſup. de ui & ui arm. l. j. §. deieciſſe. Accur.

[r] Quod tamen. id eſt, ſimiliter.

[s] Non facientibus. id eſt, nolentibus facere, niſi cōpulſi.

[t] Veniam. nunc reſpōdet: & ſubaudi, &c. Accur.

[u] Tribuendam. i. dandam, uel iudicandam.

[x] Idem. Subaudi reſpondet.

[y] Scripſerat. Iuſte ergo obedit filio ſeruus matris. Itē filia matri. Itē iſte fœmina errat in iure. ad quod C. de iuris & fa. ig. l. fin. & infrà, de iur. fiſci. l. ij. in fi. & ſup. de eder. l. j. in fin.

[z] Si quis. aliàs §. Senatus cenſuit ſi quis. alias §. ſi quis &c. Accur.

[a] Teſtamentario. id eſt, ſcriptori prædicto.

[b] Remitti. criminaliter non punitur nec ciuiliter: ut ſequitur.

[c] Scripta ſunt. in teſtamento. & iſta eſt ratio: quia per alium cōſequitur. argu. ſupra, de hære. inſti. l. ſi is qui. Item quia non pure, ſed ſub pluribus conditionib. eſt reſtituenda hæreditas el. Vel fortè erat filius teſtatoris s vt C. eo. l. j. vel forte teſtator ſpecialiter recognouit: ut ſ. eo. l. j. §. inter.

[*] ſi qs gratui. alias ſi quis ingrateſcente.

[†] In Pan. p. adſcriptū eſt minus liber ſit: ſed libertas &c.

Aulus. C A. Paulus. Qui ſurripit publicum inſtrumentum, non committit crimen publicum: nam furti tenetur, quod eſt priuatum crimen. ſecus ſi ſurripit teſtamentum alicuius: cum crimine falſi teneatur, quod eſt publicum. Secundo dicit: pœna falſi tenentur, qui etiam ex teſtamento alia falſa ſignarunt. Item qui in tabulis, uel rationibus, vel in ſimilibus falſum fecerunt: vel, vt non

apparet, celauerunt, pœna falſi tenentur. Francíſ. Accurſij.

a Paulus. aliàs Paulus. aliàs incipit, inſtrumentorũ.

b Crimen furti. nam falſum non eſt, niſi teſtamentum ſubtrahatur. & ſic non eſt pro P. in eo quod not. ſupra, de pub. iudi.

+ In P. Fl. tecipit in ſtrumentorum.

lus † a reſpõdit, inſtrumẽtorum ſurreptorũ crimẽ b nõ eſſe publici iudicij, niſi teſtamentũ alicuius c ſurreptũ arguatur. Paulus reſpondit, legis Corneliæ pęna omnes teneri, qui etiam extra teſtamẽta cętera falſa ſignaſſent. d Sed & cæteros qui in rõnibus, e tabulis, literis publicis, aliave qua re, † ſiue õſignatiõe falsũ fecerũt: uel ut uerũ nõ appareat, q d celauerunt, ſurripuerũt, f deleuerũt, ſubiecerunt, reſignauerũt, eadẽ pęna affici ſolere, dubiũ non eſt.

Idẽ li. iij. fideic. XVII.

CVm quidam g ſua manu ſeruũ ſibi legatum ſcripſiſſet, & eũ manumittere rogatus eſſet: ſenatus cẽſuit, ab omnibus hæredibus eũ manumittendum. h

Idẽ li. iij. Sentẽ. XVIII.

VXori † legatũ in alieno teſtõ ſcribere † nõ prohibemur. i Qui ſe filio teſtõris impuberi tutorem adſcripſit: k & ſi ſuſpectus eſſe pſumitur, l quòd tutelã ultro m uideaẽ affectaſſe: tamẽ ſi idoneus eſſe approbetur, n non ex teſtõ, ſed ex decreto o tutor dandus eſt: nec excuſatio eius admitteẽ, p quia conſenſiſſe uidetur uoluntati teſtatoris.

Idẽ li. v. Sentẽ. XIX.

QVi falſam monetã pcuſſerint, q ſi in totũ formare noluerũt, ſuffragio iuſtæ pęnitentiæ abſoluuntur.

Accuſatio ſuppoſiti partus nulla tpis præſcriptione depellitur. r nec intereſt, deceſſerit nec ne ea, quæ partũ ſubdidiſſe contenditur. s

Hermogenianus li. vj. iuris epitom. XX.

FAlſi pęna coercẽtur & qui ad litẽ inſtruẽdã t aduocatione, teſtibus, u pecuniã accepe rũt: obligationẽ, pactionẽ fecerũt: ſocietatẽ inierunt: & ut aliquid eorũ fieret, curauerunt.

Paulus libro ſingu. ad S. C. Turpil. XXI.

QVi duobus inſolidum eandem rem diuerſis contractibus uẽdiderint, pęna falſi co-

l. j. aliud ſi ſignaſſet, ut j. §. proxi.

c Alicuius. ut & C. eo. l. cum qui. & ſupra eo. l. ij.

d Signaſſent. id eſt, ſigillaſſent. ſic ponitur ſupra, de teſt. l. ad teſtium §. poſſe. uel alias ſignaſſent, ut dicitur in authen. de fide inſtr. • §. oportet. col. vj.

s de Iſtr. cautel. & fide.

e In rationibus. ad hoc ſupra. l. j. in prin. & §. qui in rationibus.

+ In P. F. ſine conſignatione.

f Surripuerunt. ſi quidem ſuppreſſerint, uel non ſimpliciter ſurripuerint. ſed ſic ut non eſſent, ut ueritas apparere non poſſet: aliàs contradiceret ad id quod in prin. dixit.

CVm quidam. CASVS. Vnus hæredum in teſtamẽto teſtatoris, adſcripſit ſibi ſeruum legatum: & cum hoc erat rogatus eum manumittere. certè hic ſeruus eſt manumittẽdus ab omnibus hęredibus teſtatoris, & ſic legatum ſerui non tenet. Franciſ. Accur.

g Cum quidam. de hæredibus.

h Manumittendum. & ſic non ualet legatum pŕmũ. & facit ſupra, eod. l. filius. in ſi.

+ Nota textum ad hoc, qđ marit' notarius poteſt facere iſtrumẽtum ad vtilitatẽ. vxoris ſuæ licet nõ poſſit pro ſe ipſo facere. & adde q matius nõ poteſt eſſe curator vxoris minoris. xxv. an. l. maritus. C. qui da. tut. poſ & ibi Bar. in l. ſi qs. §. Iul. l. F. ſ. depec. Bolog.

+ Adſcribere.

VXori. CASVS. Scribens teſtamentum alicuius non prohibetur adſcribere legatũ ſuæ uxori, ſcilicet ſcribentis. Item ſi adſcribat ſe tutorem filio impuberi teſtatoris: licet ex hoc ſuſpectus pſumitẽ, tñ ſi alias idoneus ẽ, dãdus eſt à iudice: nec poteſt ſe excuſare à tutela. Franc. Accur.

i Non prohibemur. nos mariti.

k Adſcripſit. ſic ergo, ſi fidei commiſſarium eadem ratione.

l Præſumitur. ut & ſupra, de procura. l. quæ omnia. & C. de epiſco. & clericis. l. ſi quendam. & de offi. prætor. l. prætor nec.

m Vltro. id eſt, ſpontanee.

n Approbetur, ad hoc ſupra, de condi. inſti. l. quidã. in reſpon. & de iu. l. obſeruare.

o Decreto. id eſt, a iudice.

p Admittetur. quam excuſationem aliàs habebat, ut Inſti in. de excu. tut. §. item ſi propter. & ſ. de reſti. tu. l. ex ſententia. & ſ. a. ſ. de contra tabu. l. nõ putauit. §. ſi quis ſua manu. & de lega. a. l. cũ pater. § filius matrem. & infra, de iu. immu. l. ſemper. §. cõductores. & infra, eodem. l. impuberem. §. fina. & ſupra, de interrog. acti. l. de ætate. §. j. & depoſi. l. j §. ſæpe euenit. uerſi. ſed & ſi quis. Accur.

QVi falſam. CASVS. qui percuſſit falſam monetam, non tamen perficere eã uult, id eſt, formare: abſoluitur. i. non punitur. Secundo dicit Accuſa. ſuppoſiti partus perpetuo competit, etiam ſi deceſſerit mulier quæ dicitur ſuppoſuiſſe partum. nam poſſunt adhuc accuſari, qui fuerunt conſcij, & participes illius delicti. F.

q Percuſſerint. ſed nõdũ formauerint. nã formare. i. perficere. r & ſa. ſ. de adul. l. adulterium. §. ijdem Imperatores. & C eod. l. ſi falſos. & de appel l. ſi quis. & de hæreti. & mani. l. manicheos. & ſ. de in ius uoc. l. quamuis. & quod quiſque iu. l. j. in ſin. & de inſa. l. qui autem. & C. de his qui ut ind. l. alia, & de inoffi. teſt. l. Papinianus. §. meminiſſe. & infra, de bo. eo. l. ſin. §. ſi autem. & ſupra, de furt. l. j. Sed arg. contra C. de apo. l. ij. qui. & de ædil. edic. l. quis ſit fugitiuus. & ſ. de fur. l. ei qui.

r Depellitur. no. ſpecialem reg. contra C. eo. l. querela. ſic ſ. ut. j. l. ſi. & ſ. de adul. l. mariti. §. ſi. Item facit C. eod. l. j. & ſ. de car. edic. l. j. in ſi. & j. eo. l. lege. §. j. Accur.

s Contenditur. quia participes puniuntur: ut ſupra, de Car. edict. l. licet.

z Forma enim dat eſſe, & perfectionem rei. Mand. in ſ. q. Regu. de non iudi. iur. for. ſupra num. 5.

FAlſi. CASVS. Pœna falſi coercẽtur, qui acceperunt pecuniam ob litẽ falſam inſtruendã, id eſt, monendam cõtra aliquem: uel ob aduocationem falſam: uel ob teſtimonium falſum dicendum: uel ob aliquid ſimile, quod in litera ſubijcitur. Fran.

t Inſtruendam. falſo.

u Teſtibus. not. quod lis inſtruitur duobus, ſcilicet aduocato, & teſtibus ſ. ea. l. in prin. & §. j.

Lis duobus inſtruitur.

QVi duobus. CASVS Titius uendidit eandem rem duobus, cuique inſolidum diuerſis contractibus

ſtibus, pœna falſi punitur. Item qui iudicem corrupit, pœna falſi punitur. ſolent tamen prædicti minus puniri: ſolent enim ad tempus relegari: nec bona eis auferuntur. Franc.

a Coercentur. ſed ſi obligatum uni uendat aliſ tunc crimine ſtell. ut ſ. de cri. ſtel. l. iiij. An autem illud cũ iſto concurrat, dic ut J. eod. l. ſi a debitore. & facit C. de rei uendication. lege, quoties.

b Corruperit. ſ. eod. l. j. §. j. uerſic. & qui iudicem.

c Auferuntur. quæ aliàs regulariter auferuntur: ut ſ. eod. l. j. in fin.

Impuberem. CASVS. Impubes non dicitur poſſe cõmittere hoc crimen falſi. Secundo dicit in teſtamento alicuius adſcipſi legatum filio meo, qui erat captus ab hoſtibus, eo filio reuerſo incido in pœnam ſenatuſconſulti: nam de falſo punior. ſi autem ibi decedat, non punior: cum legatum non ualeat. Item ſi filio meo emancipato, uel in adoptionem dato legatum adſcribo, non punior. Item ſi ſeruo meo legatum adſcribo, cui debebam libertatem ex cauſa fideicommiſ. & ſum in mora dandi: nõ punior. Idem ſi ſeruo alieno, quem bona fide poſſidebam, legatum adſcribo. nam non punior. & redditur ratio in litera. Idem ſi ſeruo meo adſcripſi legatum ſub conditione, cũ liber erit. idem in filio. Qui codicillos. Scripſi codicillos Titij in quibus confirmatũ eſt teſtamentum, qđ prius fecerat Titius: in quo teſtamẽto mihi erat legatum relictum. Dicitur quod in ſenatuſconſultum incido: punior enim de falſo. Sed quid ſi in teſtamento erat mihi ſeruus legatus: & rogatus ſum de manumittendo: In codicillis autem quos ſcripſi, dixi ad emptum eſſe onus manumittendi. certe punior de falſo: & ſi hæc ſcripſi uolũtate teſtatoris, non debitur libertas, aliàs ſic. Idem ſi in codicillis adami onus fideicõmiſſi mihi legatario impoſitum in teſtamento: nam punior de falſo. Idem ſi adſcripſi mea manu aſſignationem liberti mihi factam, nam incido in ſententiam ſenatus. Itẽ ſi ſeruus Titij ſcribens teſtamentũ alterius, adſcripſit ſibi libertatem per fideic. dandam à Titio domino ſuo, cui aliquid erat relictum, punit hic ſeruus de falſo. ſed ſi ſcribens teſtamentũ alterius, ſcripſit ſeruo ſuo debendam libertatẽ: non punitur, niſi hoc fecit, ut magno pretio ſeruus redimatur. Item qui ſcribens teſtamentũ cũ eſſet legatus Titio fundus, adiecit, ſi ipſi ſcriptori dentur x. punitur de falſo. filius autem ſcribens teſtamentũ patris ſui, uolũtate eius ſcripſit ſe exhæredatum, uel ſibi legatum ademptũ, quod erat ei prius relictum: nõ punitur. Fran. Accur. ſi.

coercentur.[a] & hoc diuus Adrianus conſtituit. His adiungitur & is, qui iudicem corruperit:[b] ſed remiſsius puniri ſolent, & ad tps relegantur, nec bona illis auferuntur.[c]

Idem lib. ſing. ad S.C. Libonianum. XXII.

Impuberẽ in hoc edictum incidere, dicendum non eſt: qm̃ falſi crimine uix[d] poſsit teneri, cũ dolus malus in eã ætatẽ[e] nõ cadit. Si ei filio, q apud hoſtes eſt, adſcripſerit[f] pr̃[g] legatum: dicẽdũ eſt, reuerſo eo incidere in pęnam ſenatuſconſulti.[h] Quod ſi ibi deceſſerit, innocẽs pater exiſtimetur.[i] Sed & ſi emancipato filio adſcribat, rectè id faciet: item in adoptionem dato.[k] Item ſi ſeruo, cui moram fecerit in fideicommiſſaria libertate præſtanda, adſcripſerit: dicendum eſt, extra ſententiam ſenatuſconſulti eum eſſe. quoniam placet, omne, quod per huiuſmodi ſeruum acquiſitum eſt, reſtitui oportere manumiſſo.[l] Et ſi ei[m] ſeruo, q bona fide ſeruit, aliquid adſcribat:[m] quod ad cogitationẽ[n] animi nocens eſt, quia ei adſcribit, quem ſuum putat. ſed quoniam neque legatũ, neque hęreditas bonę fidei poſſeſſori acquiritur:[o] dicemus eum pœnæ eximendũ[p] † eſſe. Si dominus adſcripſerit ſeruo legatum cum liber erit: dicitur, ſenatuſconſulto dominum excuſatum eſſe, qui compendio ſuo nullo modo proſpexerit. Eadem & de filio poſtea emancipato[q] dici poſſunt. Qui codicillos[r] ante teſtamẽtum factos,

d Vix. i. nullo modo. ſic ſ. ad Velle. l. tutor. aliter ſupra, de iu. l. uix.

e Aetatem. niſi ſit doli capax, ut proximus pubertati: ut J. de reg. iur. l. pupillum. Accur.

f Adſcripſerit. In teſtamento alterius. Accur.

g Pater. ſcilicet qui erat tabellio.

h Senatuſconſulti. ſ. quo tenetur, ac ſi commiſiſſet falſum: ut ſ. e. l. diuus. in prin.

i Exiſtimetur. q̃a non ualet legatum: ut ſupra de leg. j. l. ſi ſeruo meo. §. ſed obſtat ſ. e. l. ſi quis legatum. in princip. ſed hic quaſi conditionale. l. ſi ſederit: ibi purum inutile. uel ibi directo ſibi: hic per obliquũ. Item hic uidetur mortuus ante captiuitatem.

k In adoptionem dato. qui iura illo eſt in poteſtate adoptantis: ut ſ. de adop. l. j. ſed hodie diſtinguitur: ut C. de adop. l. cum in adoptiuis. Item facit ſ. e. l. de eo. & l. diuus. §. j. & §. ij. & l. ſi pater. hic uidetur hodie diſtinguendum de eo, qui eſt in poteſtate: cum ei quæratur aduentitia: ſed dico cõtra. quia ſaltem uſusfru. quæritur patri.

l Manumiſſo. ut ſ. de lega. ii l. ſi quis ſeruo. in fin. & C. ad Syl. l. pe. & facit ſ. de pecu. leg. l. denique. §. ſi. & de ali. lega. l. cum unus. §. uerbis. Accur.

m Adſcribat. ſ. in alio teſtamento.

n Ad Cogitationem. i. ſcientiam ſuam.

o Acquiritur. niſi cõtemplatione bonæ fidei poſſe. relinquatur: quo caſu caderet in legem dominus, ſi ſcriberet: ut ſ. de uſufru. l. ſed & quid. Accur.

p Eximendũ. Nõ puniri affectũ. ſic ſ. de iur. & fact. ignoran. l. regula. §. qui ignorauit. & Inſtit. de ob. q̃ ex de. §. placuit. & ſ. de furt. l. inter omnes. §. recte, & facit ſ de acqui. re. do. l. liber homo. & de acq. hęre. l. ſi quis mihi. in prin. Sed arg. contra ſ. ad legem Corneliam de ſicar. l. diuus.

ADDITIO. Dic ſecundum Bart. q hic loquitur de quaſi falſo, qđ non põt committi adſcribendo alij, niſi adſcribenti quæratur: & ideo cum ad perfectionẽ delicti requiratur euentus acquiſitionis: ideo inſpicit euentus, nõ animus. ſed in lege contraria, ad perfectionem illius delicti ſufficit animus, cum aliquo actu: ut colligitur ex uerbis l. Corneliæ.

q Poſtea. emancipato, ut ſi adſcribat filio legatũ dandum, cũ erit emãcipatus. & facit, quod dixi ſ. §. item ſi ſeruo. Item facit ſupra, de man. teſta. l. ſi quis locuples. Accur.

r Qui codicillos. qui. ſ. legatarius.

* Sed & ſi.

* quo ad.

† Eximere pœnæ aliquẽ, eſt eũ a pœna ſubtrahere, immunẽq; facere. ud hic Budæ.

in quibus legatum el adſcriptũ erat, confirmat:[a] in ſenatuſconſultum incidit. quòd & Iulianus ſcribit. Adimendo quoque aliquid, in pœnam incidere debet, quaſi ſibi aliquid dederit, ueluti ſi ſeruo legato ſibi, eodemque manumiſſo[b] libertatem ſua manu ademerit. hæc ita,[c] ſi uoluntate teſtõris ademit. nam ſi ignorante eo, libertas ualebit. Idẽ ſi rogatus reſtituere legatũ ſibi adſcriptũ, fideicommiſſum ademerit.[d] Qui[e] liberti aſsignationẽ ſua manu adſcripſit: nõ uerbis, ſed ſniã[f] ſenatuſconſulti tenet. Itẽ nõ ꝯtinet[g] uerbis ſeruus, qui alieno teſtamento fideicõmiſſam libertatem ſibi adſcripſerit.[h] ſed de hoc põt hęſitari:[i] qm̃ (ut ſupra diximus[k]) ſenatuſconſultũ ita demũ ei, qui ſibi libertatẽ fideicõmiſſam in teſtõ dñi adſcripſit, pęnã remiſit, ſi dñs ſubſcripſit. Imò magis dicendũ, hunc[l] ꝯ ſenatuſconſultum facere, quàm eum, qui[m] legatum ſibi aſcripſit, cùm libertas omnimodo ipſi competitura ſit: legatum autem acquiri domino poſsit. Si teſtamentarius[n] ſeruo ſuo fideicommiſſam libertatẽ dederit: uideamus, ne id extra pœnam ſit: cum nullum ipſius commodũ ſit, niſi ideo adſcripſerit ut ſeruus magno ꝓtio redimatur ab eo,[o] & manumittatur.[p] Sed & ille, qui quum Titio fundus legaret, adiecit ſua manu cõditionem pecuniæ ſibi[q] dandæ, in uoluntatẽ[r] ſenatuſconſulti incidit. Qui aũt ex uolũtate pr̃is ſe exhęredat, uel legatum ſibi adimit: neq; uerbis ſenatuſconſulti, neq; ſnĩa[s] ꝯtinet.

Idem li. ſing. de pœnis paganorum. XXIII.

[t] QVid ſit falſum, quæritur? Et uidetur id eſſe ſi quis chyrographũ alienum imitet:[t] aut libellum, uel rationes intercidat, uel deſcribat, nõ q alias in cõputatione, uel in ratione mentiť.[u]

A crimine falſi poteſt quis libere deſiſtere ante ſententiam ſecundum gloſſ. Bart.

Scæuola li. xxj. Digeſtorum. XXIIII.

ATHales ſeruus, cui teſtamento Vetiti Callinici domini per fideicõmiſſum libertas, & portio[x] hæreditatis relicta erat ab ijs, qui ex undecim portionibus hæredes erant inſtituti, profeſſus eſt in iudicio apud[y] Maximillam filiã teſtõris ex parte duodecima hæredem ſcriptam, ſe poſſe probare falſum teſtamentum Vetiti Callinici, & apud magiſtratũ interrogatus[z] a Maximilla, profeſſus eſt probaturum, quemadmodum ſit falſum teſtamentum factum. &[a] cùm in crimen falſi ſubſcripſiſſet Maximilla[b] in ſcriptorem[c] teſtamenti

[a] Confirmat. nã per ſequens teſtamentum erant immutati codicilli, ſecundum P. ſed hodie contra: ut Inſti. de codicil. §. ſed eum.

[b] Manumiſſo. i. manumittendo per fideicommiſſ.

[c] Hoc ita. quidã non habent hunc uerſum, hoc ita &c. uſque illuc. nam ſi &c. & tunc dic ignorãte eo, ſcilicet ſeruo: quia ſi ſciente eo, non ualeret libertas, ſed tu habeas. & dic ſi uolente teſtatore, incidit in falſum: & non erit liber. Si uero ignorante incidit, ſed tamen ſeruus erit liber. ad quod ſupra, de ijs quę in teſt. delen. leg. 3. Sed uidetur, quod etiam nolente teſtatore cum onere remaneat a. ad heredem, ut ſ. eod. l. filius, in fin. ſed hic ademit: quod ualet in præiudicium ſerui: licet non ad utilitatem ſcribentis.

[d] Fideicõmiſſum. ademerit. ipſe legatarius. & tunc cum ſuperiori reſpon.

[e] Qui. ſ. filius.

[f] Sed ſententia. quia liberti nõ ſunt res æſtimabiles. Accurſius.

[g] Non continetur. uerbis edicti, uel ſenatuſconſul. Liboniani. Accurſius.

[h] Adſcripſerit. cum fortè dominus aliud ex eo teſtamento percipiat. Accur.

[i] Hæſitari. id eſt, dubitari.

[k] Diximus. ſ. eod. diuus. §. item ſenatus.

[l] Hunc. ſ. ſeruum.

[m] Qui. ſ. ſeruus.

[n] Si teſtamentarius. i. tabellio, qui ſcripſit teſtamentum.

[o] Ab eo. ſ. hærede.

[p] Et manumittatur. quo caſu videť legatum qđ plus uendit. ad qđ ſ. de fideicommiſſa. lib. l. ſed ſi alienare.

[q] Sibi. ſ. tabellioni.

[r] In uoluntatem. i. contra mentem.

[s] Neque ſentẽtia. de inoff. teſt. tamen nõ agi ait ſ. de bo. poſ. cõtra tab. l. non putauit. §. ſi quis. & facit ad hoc, qđ qui ſcribit ſibi onus, nõ incidit. ſ. e. l. uxori. §. j. de inter. ac. l. de ætate. §. j.

[t] QVid ſit falſum. Imitetur. ſic in aut. de ſide inſtr. in prin. col. vj.

Id eſt, effingat. alias eſt immutet imitãs chyrographũ alienũ eſt ipſum effingeť, ſeu adulterare: gallicè, cõtrefaire. Egid. Perrinus. de inſtr. cautel. & fide.

[u] Mentitur. uerũ eſt hunc mentiri: ſed non incidit in ſenatuſcon. quia nõ omnis mendax tenetur falſi. & ſic nõ obſtat C. ſi contra ius uel uti. publi. l. ij. nam & ſecũdum iura can. multa ſunt genera mendaciorum.

ATHales. CASVS. Vetitius Callimachus inſtituit filiã ſuam hæredem in una uncia, & quoſdam alios inſtituit hæredes in xj. uncijs. & eoſdem grauauit, ut Athaleti ſeruo ſuo dent libertatem, & duas uncias hæreditatis. nũc iſte ſeruus præſente filia teſtatoris & ea interrogante corã iudice, profeſſus eſt ſe poſſe ꝓbare teſtamentũ Vetitij Callimachi eſſe falſum: & ſic ad inſtigationem iſtius accuſauit teſtamentũ de falſo filia teſtatoris, & ſuccubuit: & ſic amiſit unciam, in qua fuerat inſtituta: fiſco accreuit. Quæritur, an Athales ſeruus, cui per fideicõmiſſum relicta erat libertas cum parte bonorũ, aliquid de his perdat? Et dicitur qđ nõ, cum ipſe non accuſauerit. F.

P. F. profeſſus eſt iudiciũ apud &c.

Iſte tex. eſt ſin. ad hoc, qđ mãdans delictũ & mãdatari⁹ poſſunt accuſari in eodẽ libello. Bol. Adde ad hoc, qđ ſi mãdãs & mãdatari⁹ diuerſis libellis fuiſſent accuſati, poſsũt tñ una l. cõdemnari, ſm Cy. in l. iõ minus. C. de accuſa. & Ang. Are. in §. in eodẽ. inſt. de oblig. quæ ex quaſi delict. naſcũ. Pã. & doc. in c. ad audientiã. extra de homici. Fel. in ca. ſicut dignũ. in pri. e. ti. & Hippo. de Marſi. ſin. clxxxj.

[x] Portio. fortè duæ unciæ.

[y] Apud. i. præſente Maximilla.

[z] Interrogatus. Athales ſeruus.

[a] Et cum. i. contra. Accur.

[b] Maximilla. cum uellet accuſare.

[c] In ſcriptorem. i. contra tabellionem.

Cogi-

a Cogi. quod iuſtum eſt, quia accuſando ſuccubuit: ut C. eo. l. qui falſas. & facit ſ. de acquir. hære. l. quæſitum. ſed ar. contra. C. eo. l. maiorem. Accur.

b In ſi. quòd fiſcus haberet.

c Proponerentur. hoc eſt contra ſ. de his qui. ut indi. l. poſt legatum. §. an libertas. ſed ibi tulit teſtimoniũ, quod plus fuit: hic autem tantum quædam uerba dixit. Item ſecũdum hoc contra ſ. ad Turpil. leg. j. §. Incidit. Sed ſpeciale in hoc crimine, ut non proſequendo parcatur inſtiganti, quia & accuſanti, & deſiſtenti parcitur: ut C. de his qui. ut in dig. l. alia. & ſ. de inoffi. teſta. l. Papi. §. meminiſſe. Item cõtra ſ. de his qui. ut indi. l. poſt legatum. §. ſunt qui putant. ſed hic nõ perſeuerauit ſeruus, licet ab initio uerba fecit: ſed pœnituit: ibi perſeuerauit.

& Proculum cohæredẽ: acta cauſa præfectus urbi falſum teſtamentum non eſſe pronuntiauit, & Maximillæ partem duodecimam à fiſco cogi [a] iuſsit. [b] Quæſitum eſt, an Athaleti libertas, & fideicommiſſum poſt hæc facta debeantur? Reſpondit ſecundum ea, quæ proponerentur, [c] deberi.

Vlp li. vij ad edi. XXV.

QVi nomine prætoris literas falſas reddidiſſe: [d] edictũve falſum propoſuiſſe [e] dicetur: ex cã actione in factum pœnali [f] tenetur: quamquam lege Cornelia reus ſit.

QVi nomine. CASVS. Quaſdam literas pſentaui alicui ex parte poteſtatis, cum ipſe eas non mitteret: uel edictum falſum propoſui ex parte poteſtatis, cũ non eſſet uerũ. Dicitur, quod teneor act. in factum ad intereſſe: licet & accuſari poſſim ex l. Corne. Fran.

d Reddidiſſe. i. alicui præſentaſſe quaſi prætor mitteret: ut C. eo. l. maiorem, & dic ut ibi.

e Propoſuiſſe. ſ. in edicto. ad quod eſt j. e. l. hodie. §. j. ſed in lib. Al. eſt edictum. Accur.

f Pœnali. ad intereſſe. ut infra, eod. l. hodie. j. ſed cõtra ſ. ad municipal. l. Titio. Sol. ut ibi. Accurſius.

Marcellus li. xxx. Digeſtorum. XXVI.

SI quis patris ſui teſtm̃ aboleuerit, & quaſi inteſtatus deceſsiſſet, p hr̃de ſe geſſerit, atq; ita diẽ ſuum obierit: [g] iuſtiſsimè tota hr̃ditas paterna [h] hæredi eius eripietur.

SI quis. CASVS. Patris mei teſtamentũ aboleui, & bona eius poſſedi quaſi inteſtati: & deceſſi relicto hærede. Dicitur, quòd bona patris mei auferuntur hæredi meo. Franc.

g Obierit. ſi ius.

h Eripietur. ut ſupra eodem. leg. ſi quis cum. in princip. Et ſic no. quod etiam nepoti aufertur hæreditas, propter factum aui. ſic & in feudo. ad quod C. de quæſtio. lege, diuo. & de bo. lib. lege, quæritur. Sed argument contra ſupra, de ſenato. lege, emancipatum. §. primo, in fin. & de in ius uocan. lege, adoptiuum. in fine.

Diuiditur in tres partes. Primò loquitur de eo, qui dixit uaria, & diuerſa teſtimonia eodem tempore, & coram eodem iudice, & in eadem cauſa. Secundò loquitur de eo, cuius teſtimonium uariat ab eo, quod aliàs dixit extra iudicium. Tertio de eo, cuius teſtimonium uariat ab eo, quod alias dixit in alio iudicio: ſcda ibi, Et eũ qui contra ſignum. tertia ibi, De impudentia. h. d. uſque ad §. qui ſe. Bar.

EOs qui. CASVS. Qui diuerſa præbuerunt teſtimonia inter ſe. i. falſa uel uaria: puniuntur l. Cornelia. Item qui dixit falſum teſtimonium contra ſigillum ſuum, de falſo punitur. Item qui in eadem lite teſtificatus eſt pro actore, & poſtea pro reo: & ſic contraria dixit, de falſo punitur. Item qui ſe geſſit pro milite, cũ non eſſet: uel qui falſo diplomate uſus eſt: quod expone, ut in gloſſ. punitur pro qualitate delicti. Franciſcus Accurſij.

Modeſtinus li. viij. regularum. XXVII.

EOs, qui inter ſe diuerſa [i] teſtimonia præbuerunt [k] quaſi falſum fecerint, [*] præſcripto legis [l] Corneliæ teneri pronuntiatũ eſt. Et eũ, q̃ cõ ſignũ [m] ſuũ falſum pbuit [n] teſtimoniũ: pœna falſi teneri pnuntiatũ eſt. De impudentia ei[9] qui diuerſa duobus [o] teſtimonia præbuit, cuius ita anceps fides uacillat, quin crimine falſi teneatur, nec dubitandum eſt.

Qui ſe pro milite geſſit, [p] uel illicitis inſignibus [†] uſus eſt, [q] uel falſo diplomate [†] ulas cõmeauit: [r] pro admiſſi qualitate grauiſsimè puniendus eſt.

i Diuerſa. id eſt, falſa, uel uaria: uel id eſt aduerſa. ad quod in auth. de teſtibus. §. ſi verò. co. vij. & ſ. de teſti. leg. qui falſo.

k Præbuerunt. ſcilicet in eodem negotio.

l Legis. ſcilicet Corne.

m Signum. id eſt, ſigillum, uel etiam aliud ſignum quod fecerat.

n Præbuit. ut & ſup. prox. reſpon. dixi.

o Duobus. ſcilicet actori & reo. Accurſius.

p Pro milite geſſit, cum non ſit miles.

q Vſus eſt. ut cum centurio non ſit, ſixit ſe in capite legionis.

r Commeauit. i. iuit cum ſocijs, ut cum deberet equitare cum x. equis, equitaturus iuit cũ xx. per aliquem locum: uel cum per ſingula xx. miliaria debet habere certum ſalarium, dixit quod una die inerat per xl. miliaria: & ſic percipit ſalarium quaſi duorum dierum: cum nõ tantum iuiſſet. ſecus ſi tantum iuiſſet: ut ſ. de uerb. obligatio. l. continuus. §. cum ita. uel cum deberet ire per uiam ſecuram ad cuſtodiendum caſtra, iuit per magis curtam, & minus ſecuram.

Idẽ li. iiij. rñ. XXVIII.

SI à debitore [s] placito die [t] pignoris obligatio mentiatur: falſi crimini locus eſt.

s SI à debitore. Cũ debitor, qui antea obligauerat fundum, nunc eum uenderet, aſſeruit nulli obligatum. nec obſtat quòd hoc caſu uidetur teneri crimine ſtel. quod demum in ſubſidium datur ut ſupra, de cri. ſtel. lege tertia, quia hic aſſeruit nulli obligatum: ibi tantum diſſimulauit. ſic etiam poteſt poni C. eodẽ. l. ſi creditor. uel pone: ut ſ. de fide inſtr. l. repetita. Accurſius.

t Die. id eſt, antecedentibus diebus facta, ſecundum primum caſum.

Idem lib. fin. de enucleatis caſibus. XXIX.

* In P. F. & præſcripto legis teneri pronuntiat.

† pura colore uetitũ Principia, Imperialibusq; ſeu regijs ornamentis, ut late p Mã. in ſupſcri. Gl. Fac. in ver. ſentus ſeruorum, col. 3. ver. Et ſi non licet inferioribus.

† Diplomata hic ſunt chartulæ ſigno pricipis obſignatæ. i. codicilli ſeu teſſeræ, q̃ dabantur curſoribus, ut liceret eis uti equis & vehiculis publicis a quibus diplomatib. agnitis magiſtratus publicos illis equos & vehicula p̃bebãt. Bu. hic. & Mã. 14. queſt. 30. Regu. nu. 4. & ſe.

Prælato, In P. F.

Si quis

a S I quis obrepſerit. id eſt, tantum perſuaſit præſidi. quòd habuit ſententiam pro ſe. Titius qui me cõ ueniebat, in e. doloſè obrepſit ſententiam contra me à præſide, oſtendens ei libellum ſuæ petitionis: & quandam confeſſionem falſam, quam dicebat me feciſſe apud acta. nihil egit, quia reſcinditur: ut ſ. de iudi. le. ſi prætor. & tenetur de falſo. & facit ſ. de fideicom. lib. l. cum uero. §. hoc ſenatuſconſul. & C. de di uer. offi. & appar. iudi. leg. ij. lib. xij. & ſ. de nata. reſti. l. j. Accur.

† Scribẽ. hic reputãt iſtum tex. ſi n. ad hoc qđ ſnia lata ex falſis actis eſt ipſo iure nulla, hoc addito, qđ idẽ ẽ ſi ſit lata ex falſo teſtimonio: ut in c. olim extra de priuil. p Bal. in l. ſi uxor. C. de fideicom.

† Obrepere pſidi, ẽ eũ fallere ſeu fallaciter adire. Budæ. hic.

† ſi. fferre.

b Per acta. quæ iudici dixit.

c Temeratoris. id eſt, falſatoris ut ſubijcit.

d De ea re. id eſt, ſuper ea quæſtione.

e Libello dato. præſidi.

f Subſcriptione. id eſt, ſententia præſidis, quam facit ad libellum, nã in ſententijs libellus proponitur. & facit C. ſi contra ius uel uti. publi. l. ij. & v.

g Inferre. id eſt, ſuſtinere.

L Ege Cornel. CASVS. Qui ſignum falſum fecerit, uel ſculpſerit, tenetur l. Cornelia teſtamentaria. Item accuſatio de ſuppoſito partu non eſt publica, ſed ad certos ſpectat: ut in litera dicitur. Franc.

h Lege Cornel. ſ. de falſis.

i Signum. ſigillando, uel etiam ſubſcribendo, de quibus dicitur inſti. de teſta. §. j. & ij. & facit ſ. eod. l. Paulus. §. j.

k Adulterinum. i. falſum.

l Parentes. non tamen filius matrẽ ut ſupra de accu. lege, hi tamen.

S I q̃s † obrepſerit a præſidi † prouinciæ tã per acta, b quàm per libelli interpellationẽ, nihil agit. imò ſi accuſatus fuerit, pœnã tèmeratoris c luit. perinde enim punitur, atque ſi falſum fecerit: ſunt enim reſcripta de ea re. d ſufficit autem unum argumenti cauſa referre, cui' uerba hæc ſunt. Alexander Auguſtus Iulio Marillo. Si libello dato e aduerſarius tuus ueritatem in precibus ab eo datis non adiecit, ſubſcriptione f ; uti non põt: imò ſi accuſatus fuerit, & pœnam inferre † g debet.

Idẽ li. xij. pandec. XXX.

L Ege Corneliæ h teſtamentaria obligaſ qui ſignum i adulterinum k fecerit, ſculpſerit. De partu ſuppoſitio ſoli accuſant parentes, l aut ij, ad quos ea res ptinet. non quilibet ex populo, ut publicam m accuſationem intendat.

Calliſt. li. iij. de cognitionibus. XXXI.

D Iuus Pius Claudio reſcripſit pro menſura n cuiuſque delicti conſtituendum in eos, qui apud iudices inſtrumenta protulerunt, quæ probari non poſſint, o aut ſi plus eos meruiſſe uideatur, q̃ ex forma iuriſdictionis pati poſſint: p Imperatori deſcribanſ, æſtimaturo q quatenus coerceri debeant. Sed diuus Marcus cum Fratre ſuo pro ſua humanitate hanc rem temperauit: ut ſi (quod plerunque euenit) per errorẽ huiuſmodi inſtrumenta proferantur: ignoſcatur r eis, qui tale quicquã ptulerint.

Modeſtinus li. j. de pœnis. XXXII.

H Odie qui edicta ppoſita s dolo malo corrũpunt, falſi pœna plectuntur. Si uenditor menſuras publicè probatas frumenti, uini, uel cuiuslibet rei, aut emptor corruperit, doloue malo fraudem fecerit: quãti ea res eſt, eius duplo cõdemnatur: t decretoque diui Adriani præceptum eſt in inſulam eos relegari, qui pondera, aut menſura falſaſſent.

Idẽ li. iij. đ pœ. XXXIII.

S I quis falſis conſtitutionibus nullo u authore habito utitur: x lege Cornelia aqua, & igni y interdicitur.

Accurſius.

o Non poſſint. cum ſuſpecta eſſent: ut C. eo. leg. perbemus. & de proba. l. iubemus. Accur.

p Pati poſſunt. ut quia deportari: quod præſes non põt: ut ĩ. de pœ. l. ij. §. ij. uel dic plus quam ſit forma iuris id eſt iuriſdictionis, id eſt plus quã ſit pœna ordinaria falſi: ut alij terreantur: ut C. ad leg. Iul. repe. l. j.

q Aeſtimaturo. Imperatori dico.

r Ignoſcatur. ſi tamen ſuam innocentiam probant, & oſtendant à quo acceperant: ut C. eo. l. maiorem. & ſecundum hoc ponitur caſus in falſo reſcripto: quod tamen dic ut ibi, uel dic in alio inſtrumento, ſi deſinat uti: ut C. eo. ti. l. ſi falſos. & ĩ. ad municip. l. liberus. §. error.

H Odie. CASVS. Qui corrupit edictum punitur de falſo. Itẽ q corrupit menſuras frumenti, uel uini: in duplum condemnatur: item in inſulam relegatur. Fr.

s Propoſita. in albo: ut ſupra, de iuriſ. om. iud. l. ſi quis id. per totum.

t Condemnatur. qua ac? Reſpon. condictione ex hac leg. uel dic actione in factum, quæ alias datur pro ſimplo eius, quod intereſt: ut ſ. eo. l. qui nomine. Alij dicũt quòd p ac. leg. Cor. de fal. quod non placet. & facit ſ. de dolo. l. arbitrio. §. de eo. & quod ibi not. & ſ. de extraord. cri. l. annonam. §. fin. & ĩ. de uerb. ſign. leg. Paulus reſpond. & ſupr. de fur. l. ſi quis uxori. §. ſi maior.

m Vt publicam. ſpeciale in hoc falſo, ut nõ ſit publica accuſatio. alias contra: ut ſ. de pub. iu. l. j. not. & fac. C. eo. l. cum ſuppoſiti. & ſ. eo. l. qui falſam. §. j.

D Iuus. CASVS. Qui corã iudice producit inſtrumenta ſuſpecta, nec põt probare ea eſſe uera: punitur iudicis arbitrio, quandoq; multum, quandoque parum, ſeu modicè. & ſi præſes uideat eum debere deportari, mandabit hoc Imperatori, qui imponet pœnam, prout ſibi uidebitur: & de hoc diuus Marcus dixit. Franc. Accur.

n Pro menſura. id eſt, qualitate, ſeu magnitudine.

S I quis CASVS. Qui falſis conſtitutionibus, ſiue legibus utitur, quæ nullum habent authorem. ſtatum, aqua & igni interdicitur. Fran. Accur.

u Nullo. nullum habent authorem, & quæ habẽt, ſed reprobatæ ſunt: ut C. de Iuſt. Cod. confir. §. hũc igitur. Ille ergo habet authorẽ, qui hẽt talẽ, qui hẽt ius concedi legẽ, ut principẽ, uel ſenatũ, uel pfectũ, uel dic aliter authorẽ: à quo accepit reſcriptũ, quaſi conſtitutiones: quę tñ non ſunt. & concor. tunc C. eo. l. maiorem.

x Vtitur. ut Galgoſius Papieñ.

y Igni. i. deportatione: ut ſupra. eo. l. j. §. fi.

AD

AD LEGEM IVLIAM REpetundarum.

Hodie diceremus repetundarũ, ſcilicet pecuniarũ.

Ex Iulia. CASVS. Lex Iulia repetũdarum pertinet ad eas pecunias, quas quis exiſtens in magiſtratu, uel officio publico accepit ab aliquo priuato: uel aliquis de eius familia permittit tamen poſſe accipere à quibuſdã perſonis. ſ. à ſobrinis, & ab eis, qui propiore gradu, & à cognatis, & ab uxore. qui contra facit tenetur in duplum hac lege intra annum. Item hac lege tenetur, qui cum haberet aliquam poteſtatem ſcilicet officium, accepit pecuniam ob iudicandum, uel non iudicandum: uel uti faceret aliquid ultra officium ſuum. Itẽ in comites, ſiue ſocios militum datur actio ex hac l. ſi faciant contra hanc legem. Item hac lege punitur, qui accepit pecuniam ob denuntiandũ teſtimonium, uel ob non denuntiandum: & qui dãnatur ex hac lege, non poteſt eſſe teſtis, uel iudex, uel aduocatus. Itẽ lege Iulia repetundarum cauetur, ne quis accipiat pecuniam ob aliquã de cauſis numeratis in litera huius l. & prin. ſequentis. & ſic apparet, quod perſonis extraneis non licet accipere: à coniunctis autem numeratis in litera ĩ l. j. in fi. licet accipere in infinitũ. & h. d. hæc l. cum quinque ſequentibus, & prin. ſexta.

a In Pan. lege Iulia repetundarum.

† Legem de repetũdis primũ tuliſſe L. Piſonẽ au thor eſt Cic. actio. 5. & 6. in Verrem. Et meminit lib. 5. epiſt. fam. epiſt. 20.

TITVLVS XI.

AD LEGEM Iuliam repetundarum. †

Marci. li. xiiij. Inſtit. I.

Ex Iulia repetũdarũ pertinet ad eas pecunias, a quas quis in magiſtratu, poteſtate, curatione, a legatione, uel quo alio officio, munere miniſteriove publico cepit: b uel cũ c ex cohorte d cuius eorũ ẽ. e Excipit lex, a quibus liceat accipere: a ſobrinis, f propioreve gradu cognatis ſuis, uxoreve.

Scæuola libro iiij. Regularum. II.

Datur ex hac lege & in hæredes actio g intra annum duntaxat à morte eius, qui arguebatur.

Macer lib. j. public. iudiciorum. III.

Lege Iulia repetũdarũ tenentur, quicũ aliquam poteſtatẽ haberent, pecuniam ob iudicandum, decernendumve h acceperint.

Venuleius Saturninus li. iij. pub. iudi. IIII.

Vel quò magis, aut minus quid ex officio ſuo non faceret.

Macer lib. j. publico. iudiciorum. V.

a Curatione. publica.

b Cepit. à priuato, ut faciat non faciendũ, uel omittat faciendum. & ſunt exempla ĩ. eo. l. eadem. §. fi. & l. lex. & eſt pena legis ĩ. eodem. l. lex. §. fi. item actio ciuilis. quod dic ut infra, lege proxima, & dic, quòd etiam durante officio accuſatur: quia in offi. deliquit, uel quia ſubiectos opprimit: ut C. eodem. l. iubemus. aliàs autem nõ poteſt magnus magiſtratus in ius uocari: ut ſupra, de in ius uoc. lege ij. niſi in furto, ut in auth. ut iu. ſine quoquo ſuf. §. ſi quis autem. coll. ij. minores magiſtratus etiam durante officio conueniuntur: ut ĩ. de iniur. l. nec magiſtratus.

c Vel cum. ſupra ſolus. hic cum alijs eſt in magiſtratu. Accurſius.

d Ex cohorte, id eſt, aliquis ex cohorte. id eſt, ex ſocietate. Accur.

e Eorum eſt. id eſt, alicuius eorum, accepit ſubaudi: ut infra, eodem, lege, in comites. alias eſt ex ſorte: & in idem recidit.

f A Sobrinis. qui ſunt in ſexto gradu: ut Inſtitu. de gradi. §. ſexto, & ab omnibus proximioribus: ut ſubijcit. nam ratio ſanguinis tollit ſuſpicionem, a ut arg. ſupra, de recept. l. ij. & in auth. de eccle. titu. §. interdicimus. collatio. ix. & dic, quòd in infinitum ab iſtis, dummodo non ratione officij. ab alijs autem uſque ad centum aureos per annum inter omnes, & non ratione officij: ut infra, eodem, lege eadem. §. finali. & l. lex. §. j. licet quidam dicãt ab his uſque ad centũ aureos, ab alijs nihil: quod eſt contra. l. illam expreſſe. Eſculentum autem poteſt accipere ſecundũ l. ut ĩ. de off. procõ. l. ſolẽ. & de offi. præ. l. plebiſcito.

g Datur actio. Ex hac l. datur actio in factũ, uel condi. ex hac lege cõtra iudicem, uel officialem pro eo quod ipſe, uel miniſter accipit: ut C. eo. l. j. & intra annum à tempore depoſiti offi. ut C. eo. l. pen. licet quidam dicant ibi ſpeciale in comite domorum, quod non placet, ut ibi, & l. iubemus. & fortè intra annum in quadruplum: poſt annum in ſimplum: ut ſupra, de calum. l. j. in principio: & hoc quadruplum datur tantum illi, quando turpiter dedit, nam ſibi, ne repetat, ſua turpitudo obſtat: ut ĩ. de iure fiſ. lege, Lucius. & hoc caſu eſt popularis accuſatio. ſi autem fuerit extortum: tunc remediũ eſt ſpoliato: ut C. de aſſeſ. l. iij. Item in caſu punitur etiam qui datur C eodem. l. fin. In hæredem autem qualiter datur, triplex eſt opi. in hac l. nam quidam dicunt dari intra annũ poſt litẽ conteſtatam ſcilicet cõtra defunctum in quadruplũ. quod eſt ſpeciale, ut non detur perpetuo: ut C. ne ex delict. defunc. Alij ut H. dicunt teneri hæredem, etiã ſi non peruenit. ſed intra annum: ut hic, & C. eodẽ. l. ſciant. §. j. Vel dic ſecundum Azo. dari in hæredẽ, ſed intra annum: & erit ſemper ſpeciale: quia ſecundum regulam de eo quod peruenit, datur perpetuo. & hoc ultimum ſpeciale tolerabilius eſt. ſed ſiue dicat annum currere defuncto durante offi. ſiue demũ finito, uidetur abſurdum. quia ſi ponas eũ mori quãdo iã ſex menſes cucurrerunt: tenebitur hæres in ulterius tempus, quam teneretur defunctus, ſi uiueret. ſed hoc toleratur quandoque in quantitate: non mirum hoc in tempore: ut ſupra, de euictionibus, lege, ſi per imprudentiam. § non mirum. ſed ſi dicas litem conteſtatam, uel in id quod prouenit: non obſtat dicta oppoſitio. Item contra C. ut omnes tam ciui. quã milit. l. prima ubi per quinquaginta dies debet morari, & lis inchoari: & finiri intra xx. dies. ſed illa non habet locum, quando in ſua patria poſtea conuenitur, & accuſatur. præterea hic loquitur etiam de his qui in ſua patria exercuerunt officium. Item facit ſupra de popu. act. l. finali, & de actio. l. ex iudiciorum. contra. ſed hic ſpeciale. Item facit ſupra, titulo ſecundo, lege finali. itẽ hic de ciuili, de criminali habes infra lege, lex §. fi.

h Lege Iulia. Decernendumve. aliquem honorem, uel munus. Et no. hunc teneri hac l. Itẽ de concuſſ. ut ſupra, de cõcuſſ. l. ij. Itẽ de fal. ut ſupra, de fal. l. prima. §. primo. Item de ſicarijs: ut ſupra, de ſica. l. j. in princip. & § j. & l. iij. §. ij. & l. iiij. in princip. Item lege. Iulia de ui publi. ut ſupra: ad legem Iuliam de ui publi.

a Suſpicionem tollit ſanguinis ratio. de quo uide glo. l. neſtẽ. & quod ibi not. in apoſt. l. in uer. affinitate ſupra de iniur.

In com-

In comites [a] quoque iudicum † ex hac lege iudicium datur.

Venuleius Saturninus lib. iii. publ. iud. VI.

Eadem lege tenent, [b] qui ob denuntiandū, uel non denuntiandum teſtimonium pecuniam acceperint. Hac lege damnatus, teſtimonium publicè dicere, aut iudex eſſe, poſtulareue prohibetur, [c] Lege Iulia repetundarum cauetur, ne quis ob militem legendum, [d] † mittendumue † [e] æs accipiat: [f] neue quis ob ſententiam in ſenatu, conſilioue [g] publico dicendam pecuniam accipiat: uel ob accuſandum, uel non accuſandum: atque urbani magiſtratus ab omni ſorde ſe abſtineant: neue plus doni, munerisue in anno accipiant, quàm quod ſit aureorum [h] centum.

Macer lib. j. public. iudiciorum. VII.

Lex Iulia de repetundis præcepit, ne quis ob iudicem, arbitrumue [i] dandum, mutandum, iubēdumue ut iudicet: neue ob non dandum, non mutandum, non iubendum ut iudicet: neue ob hominem in uincula publica † conijciendum, uinciendum, uinciri ue iubendum, uel ex uinculis dimittendum: neue quis ob hominem condemnandum, abſoluendumue: neue ob litem æſtimandā, [k] † iudiciūve capitis, pecuniæve [l] faciendum, uel non faciendum, aliquid accipiat. Apparet autem, quòd lex ab exceptis [m] quidem in infinitum capere permittit: ab ijs [n] autem, qui hoc capite enumerātur, à nullo, nec ullam quantitatē capere permittit. Illud quoque cauetur ne in acceptum [o] feratur †. opus publicum faciendum, frumentūve publicè dandū, præbendum, † approbandum, † farcta tecta tuēda, antequam perfecta, probata, præſtita lege erūt. [p]

Hodie ex lege repetundarum extra ordinem [q] puniuntur: & pleruncq; uel exilio puniuntur, uel etiā durius, prout admiſerint. [r] Quid enim † ſi ob hominē necandum pecuniā acceperint? uel licet non acceperint, calore [s] tameſi inducti interfecerint uel innocentem: uel quē punire nō debuerāt? Capite plecti debent. uel certè in inſulam deportari: ut pleriq. puniti ſunt.

Paulus lib. liiij ad edictum. VIII.

Quod contra legem repetundarum proconſuli, uel prętori [t] donatum eſt, nō poterit uſucapi. [u] Eadem lex uenditiones, locationes, eius rei cauſa pluris, minoriſue factas, [x] irritas facit: impeditq. uſucapionē prius,

a In comites. id eſt, criminis huius conſcios & ſocios. uel dic ſolus comes iudicis deliquit. ad quod C. eod. l. j. & C. de accu. l. qui explicandi.

b Eadem lege tenentur. iudices ſcilicet qui denūtiant teſtibus, ut ueniant etiā inuiti, ut in auth. de teſt. §. quis uero. col. vij & C. de teſti. l. ſiquādo. uel in teſte loquit. & facit ſ. de calu. l. j. & ſ. de concuſ. l. ij. & ſ. l. lege.

c Poſtulareve prohibetur. ideo prohibetur ab his tribus, quia damnatus publico crimine eſt infamis: ut ſ. de pub. l. infamē. ſed infamis à teſtimonio repellitur: ut ſ. de teſti. l. iij. §. lege. & à iudicādo: ut ſup. de iudi. l. cū prætor. §. fi. & à poſtulando: ut ſup. de poſtuland. l. j. §. ait prætor. & facit ſu. de teſt. l. repetūdarum. & de teſta. l. is cui. §. fi. & l. cū lege. de ſena. l. ij.

d Legendum. id eſt. eligendum, qui eligi non debet.

e Mittēdum. fortè in aliquā regionem.

f Accipiat. Hoc large accipe: ut ſupra, de cal. l. ij. §. ij.

g Cōſiliove. qui ergo accipit pecuniam, uel aurum et in conſilio Bo. tenetur hac l.

h Aureorum. niſi eſculentum, & poculentum, quod intra prox. dies cōſumitur: ut ſupra, de officio pręſid. l. plebiſcito.

i Lex Iulia. Arbitrūve. id eſt, delegatum.

k Æſtimandam. ſ. ut ſit corā ęſtimatoribus communis Bono. alias inſtituenda. ad quod ſup. de cal. l. j. & facit ſupra, de accu. l. ex iudiciorum. in fin. & l. qui accuſare.

l Pecuniæve. igitur & in ciuili habet locum hoc crimen, quod eſt contra B. qui in criminali tantum locum habere dixit. vel dic ut no. C. e. l. iij. Accurſius.

m Ab exceptis. qui dicuntur. l. j. in fi. & dic ut ibi.

n Ab ijs. ſ. etiam exceptis, ſed accipiētibus vt faciant, vel non faciant, &c. ratione ergo doni permittitur accipere, & dic hoc capite. ſ. l. repetun. & quod dicit permittit. ſ. dicta l. Illud quoque. Dic caſum ut in glo. hic poſita proxime ſeq.

o In acceptū. i. ne accepto ferat alicui qui debet opus publicum facere, uel frumentū pręſtare publicè. Item cum aliquis debet ex publica utilitate ſarcta tecta hfe, non debet iudex accepto ferre: ut hic, & C. de ædif. pri. l. ſinguli. i. fi. & facit C. de oper. pub. l. oēs.

p Lege erūt. aliàs legerūt. alias legerit, aliàs lege erūt.

Hodie. CASVS. Damnatus crimine repetundarum, extra ordinem punitur hodie: & quãque grauiter: & quãque modicè ſecundum modum delicti. Franc.

q Extra ordinē. i. extra antiquam ſolennitatem: ut dixi ſ. de pub. iud. l. ordo. & facit ſ. de pę. l. hodie. uel extra ordi. i. nō imponitur ordinaria pęna, quæ vna ſemper imponitur: imò quãque maior: ut ſubijcit. & dic, quod etiam alijs modis poteſt accuſari: ut dixi ſ. eo. l. lege Iul.

r Amiſerint. id eſt, deliquerint.

s Calore. id eſt, iracundia.

Quod. CASVS. Quod datur proconſuli, vel præſidi contra legem Iuliam repetundarum: non poteſt uſucapi. Item venditio, uel locatio facta præſidi minori pretio ad hoc, ut faciat plus, vel minus in officio, non tenet: nec talis res poteſt vſucapi priuſquam redeat in poteſtatem eius, à quo deſcenderat. Fran.

t Vel prętori. uel alij iudici.

u Vſucapi. vt ſup. de acq. re. do. l. bonæ fidei. cir. prin.

x Factas. præſidi, vt faciat plus, uel minus in officio Vel dic à præſide de rebus ſibi datis ob cauſam prædictam.

† Comites iudicū. i. proconſulū, proconſulū, aliorūque magiſtratuū per prouincias regētiū, erāt legati, præfecti, quæſtores, ſcribæ, qui cū magiſtratibus in prouincias mittebantur. uide hic Bu. Egi. Pett.

† id eſt, deligendū ad militiam.

† i. dimittēdū militia. eſt aūt triplex miſſio, ut ſup. de infa. l. quod prætor. §. ignominiæ. Egid. Pett.

a Vide in hunc locū Alc. li. diſpū. 3. c. 9.

† coiciendū, in P. F.

Accipere permittitur ratione doni.

† Litem æſtimare quid ſit, ui de hic ex Bud. Egi. Pettinus.

† Ferre acceptū, ferre acceptū, & accepto ferre idem.

† In P. Fl. apprehendendum.

† Approbatū opus dicitur quod magiſtri opificiorum retulerunt eē rectè factum. Bu.

† Lex xij. tabu. pęnā capitis irrogabat teſte Gellio li. 20. noc. Acti. ca. 1.

† Hic eſt tex. ſingu. & unicus in iure ad hoc, quod iudex faciēs executionē corporalē i eū qui appellauit ante tempora appellationis uel durante tēpore appellationis t eſt puniēdus pœna mortis: quia paria ſunt occidere innocētē, vel nocentem qui tamē habet iuſtā cauſam defenſionis. bo.

dictam. & facit Inſti. de uſu. §. aliquando. & no. q deſi nit eſſe uitioſa, licet redeat in poteſtatem delinquẽtis.
a Q Vi minus. i. aliquod officium publicum.
b Publice. i. a republica.
c Repetunt. i. male ſe in eo habuerunt.

pta, de offi. præf. urb. l. j. §. cura carni. & C. de epiſco. aud. l. j. ubi de hoc dicit.
ADDITIO. Dic ſecundum Bart. quod non poteſt ſtatuere pretium non iuſtum, ut hic: pretium autem iuſtum poteſt ſtatuere, ut in contrarijs.

AD LEGEM Iuliam de annona.

d Conſtitit. Alias conſtat: & alias conſtiti. Et not. ſpeciale, ut & alias ſ. de iud. l. uix. & de accu. l. mulierem. in fi. regulariter cõtra: ut C. de iu. l. ſeruus. & facit ſup. de fal. l. nullo. & C. de quæſtio. l. j.
e Dicat. ſ. ſeruus.

† in P. Fl. De leg. Iu. de annona.

L Ege Iulia. CASVS. Qui contra annonam fecit, ut carior eſſet, uel de hoc ſocietatem coiuit, punitur leg. Iuli. de annona. Idẽ in eadem leg. Iul. caueturne quis detineat nauẽ ferentem annonam: & pœna xx. au. imponitur contrarium facienti. Franc.
f Pœna ſtatuitur. quæ eſt ſ. de extraordi. crim. leg. annona. in fi. j. reſpon. & facit ſupra, de fer. l. ſolet. §. liberalia. Accur.
g Quo. pro ut Ac.
h Nauem. ſ. ferentem annonam.
i Viginti. aureorum. & etiam pœna criminis: quæ qualis ſit, dixi modo in princ. huius.
I Mperatores. CASVS. Decuriones non coguntur uilius uendere annonam ciuibus ſuis, quam annona exigat. Item non debet ſtatui, ut certus ordo hominem puta mercatorem uendat frumenta certo pretio. Item & fœmina poteſt accuſare de crimine fraudatæ annonæ. Franc.

quam in poteſtatẽ eius, à quo profecta res ſit, hæredesve eius ueniat.

Papin. li. xv. Rñ. IX.

Q Vi minus[a] publi cè[b] mãdatũ accepta pecunia ruperunt,[c] crimine repetundarũ poſtulantur.

TITVLVS XXII.

† AD LEGEM Iuliam de annona.

Mart. lib. ij. Inſtitut. I.

C Onſtitit[d] inter ſeruũ, & dñm iudiciũ, ſi annonã publicã fraudaſſe dicat[e] dominum.

Vlp. li. ix. de off. proc. II.

L Ege Iulia de annona pęna ſtatuit[f] aduerſus eum, qui ꝯ annonam fecerit, ſocietatẽ ve coierit, quo[g] annona carior fiat. Eadẽ lege ꝯtinetur, ne quis nauẽ,[h] nautãve retineat: aut dolo malo faciat, quò magis detineantur: & pœna uiginti aureorũ[i] ſtatuit.

Papyrius Iuſtus li. j. de conſtitut. III.

I Mperatores Verus, & Antoninus Auguſti in hæc uerba reſcripſerunt: Minimè æquũ eſt, decurionem ciuibus ſuis frumentũ uilius, q̃ annona exigit, uendere. Itẽ reſcripſerunt, ius nõ eſſe ordini[l] cuiuſq; ciuitatis ꝑtiũ granis qđ inueniaẽ,[m] ſtatuere. Itẽ in hęc uerba reſcripſerunt: Et ſi nõ ſolent hoc genus nuntiationis[n] mulieres exercere: quia tñ demonſtraturam te ea, quæ ad utilitatem annonæ pertinent, polliceris:[o] præfectũ annonæ docere potes.

TITVLVS XIII.

AD LEGEM IVLIAM peculatus, & de ſacrilegijs, & de reſiduis.

Ponit quid ſpectet ad legem Iuliam peculatus.

Vlp. li. xliiij. ad Sab. I.

L Ege Iulia peculat[o] cauetur, neq́s ex pecunia ſacra,[p] religioſa,[q] publicave[r] auferat: neve intercipiat, neve in rẽ ſuã uertat: neve faciat, quo[s] q́s auferat † (ĩtercipiat, uel in rẽ ſuã uertat) niſi cui utiq́s lege licebit:[t] neue q́s in aurũ, argentũ, æs publicũ q́d idat, neue immiſceat, neve quo q́d indaẽ[u] immiſceaẽ, faciat ſciẽs dolo malo, quo id peius fiat.

Paul. li. xj. ad Sab. II.

ij L Ege Iulia de reſiduis tenetur, q pu blicam pecuniam delega

m Inuenitur. ſecundum morem loci. ar. ſupra, de fal. l. hodie. §. j.
n Nuntiationis. i. accuſationis publicæ: ut C. qui accuſ. non poſ. l. de crimine. ſed hoc ſpeciale: ut de accuſ. l. mulierem. Accur.
o Polliceris. o mulier.

† P. F. qđ inuehitur.

AD LEGEM Iuliam pecu. &c.

L Ege Iulia peculat[o]. CASVS. Lege Iulia pecu. cauetur ne quis auferat ex pecunia ſacra, religioſa, uel publica: neve intercipiat, neve in rem ſuam conuertat: neve faciat, ſiue procuret, quod hæc fiant ab aliquo. Itẽ eadem l. præcipitur ne quis adijciat quid ferri, uel immiſceat in aureum, uel argentum publicum: neve procuret, ut hæc ab alio fiant. Franc. Accurſij.
p Sacra. largiſſime pone nomen, ut pro ſacris uaſis, ad quod eſt Inſtitut. de public. iud. §. itẽ lex Iul. ſic & alias ſ. ut not. C. de conſtitu. pe. u. l. ij. §. pe. Item quod dicit infra, expone ut infra, leg. iiij. in prin. Accur.
q Religioſa. ut in ornamenta ſepulchrorum.
r Publicave. fiſci, uel ciuitatis Romanæ: ut infra leg. iiij. in fine.
s Lege licebit. ut

† Halo. ex pũxis hæc q paſcẽhe ſi incluſa ſunt, tamen eſſi habeã tur in P. F.

ſacerdoti, cui de re ſacra, & officiali de re publi. cuius periculo eſt: ut infra l. ſacrilegij. in prin.
u Indatur. i. adijciatur ferrum, uel aliquid ſimile. & facit ſ. ad legem Corne. de fal. l. leg. Cornelia.
L Ege. CASVS. Qui pecuniã publicam deſtinatã ad aliquod factum, puta ad cluſam, retinet eã, nec eam

eam expendit in uſum, in quem debebat: punitur lege Iul. de reſiduis. Franc. Accur.

a Delegatam. i. deſtinatam. ad quod ĩ. l. iij. §. ſed ſi qui. Accurſius.

b In eum. ſ. uſum, in quem erat delegata.

fami. l. furti. §. mandati. & facit ſupra, de offi. præſi. lege, congruit.

k Prout. ſic ĩ. de offi. præſi. l. diuus Mar. in princ.

l Extra ordinem: ut ĩ. e. l. ſacrilegij pœnam. ſed certè imo ordinaria pœna: ut ĩ. eo. l. ſacrilegi. Sol. ut ibi.

tam [a] in uſum aliquem [b] retinuit, neque in eum conſumpſit.

Vlp. li. j. de adul. III.

PEculatus pena, aquæ & ignis interdictionem, in quam hodie ſucceſsit [c] deportatio, continet. † porrò qui in eũ ſtatum [d] deducitur: ſicut omnia priſtina iura, ita & bona amittit. [e]

Marcianus lib. xiiij. inſtitutionum. IIII.

iij LEge Iulia peculatus tenetur, qui pecuniam ſacram, [f] religioſam abſtulerit, interceperit. Sed & qui donatum [g] Deo immortali abſtulerit, peculatus pœna tenetur. mandatis [h] autẽ cauetur de ſacrilegijs, ut præſides ſacrilegos, latrones, plagiarios cõquirant: [i] & prout [k] quiſque deliquerit, in eũ animaduertant. & ſic conſtitutionibus cauetur, ut ſacrilegi extra ordinem [l] digna pœna puniantur. Lege Iulia de reſiduis tenetur is, apud quem ex locatione, [m] emptione, alimentaria ratione, ex pecunia quam accepit, aliave qua cauſa pecunia publica reſedit. Sed & qui pecuniã publicam in uſum aliquem [n] acceptam retinuerit, nec erogauerit: hac lege tenetur. qua lege [o] damnatus, amplius tertia parte, [p] quàm debet, punitur. Non fit locus religioſus, ubi theſaurus [q] inuenitur. Nam & ſi in monumẽto inuentus fuerit non quaſi religioſus tollitur.

Quod enim ſepelire quis prohibetur, id religioſum facere non poteſt. at pecunia ſepeliri non poteſt: [r] ut & mandatis principalibus cauetur. Sed & ſi de re ciuitatis [s] aliquid ſurripiatur, † conſtitutionib. diuorũ Principũ Traiani, & Adriani cauetur, peculatus crimen cõmitti. [t] & hoc iure utimur.

Idem libro v regula. V.

DIui Seuerus, & Antoninus Caſsio Feſto reſcripſerunt, res priuatorum ſi in ædem ſacram depoſitæ ſurreptæ fuerint: furti [u] actionẽ, non ſacrilegij eſſe.

† Aurelianus Imperator peculatus reos ultra militarẽ modũ ẽ proſecutu, ut eos ingẽtibus ſupplicijs cruciatibusq; puniret. Flaui⁹ Vopiſcus in eodem.

† uide hic Alc. li. diſpun. c. iij. in P. F. ſub ſipiat.

c PEculatus. Succeſſit. ut authẽti. de nuptijs. §. deportatio. & not. infra, de pœn. leg. ij. §. conſtat.

d Statum. i. in pœnam ſupradictam. Accur.

e Amittit. hodie contra: ut in authent. ut nulli iudi. §. ti. cõl. ix.

LEge Iulia. CA. Hic declarat mentem l. præ. præcedẽ. quæ pœna imponatur ex crimine peculatus. Secundo dicit quod prædicta pœna punitur, qui pecuniam ſacram, uel religioſam aufert. Idem ſi rem donatam deo quis auferat. Tertio dicit. mandatis principũ caueri, præſides conquirant ſacrilegos, latrones, & plagiarios, ut & eos inuentos puniant ſecundum modum delicti. Quarto dicit: Qui pecuniam habitam ex loca. fundi reipublicæ, uel ex ſimili cauſa in litera declarata, penes ſe retinet, lege Iul. de reſiduis punitur. Item qui pecuniam publicam habebat, ut eam expenderet in aliquo facto publico, & non expendit eam, imò retinet, pœna legis Iuliæ de reſiduis tenetur. Non fit. Locus in quo theſaurus inuenitur, non fit religioſus, etiam ſi in monumento inueniatur: prohibitum eſt enim ſepeliri theſaurum. & quod prohibitum eſt ſepeliri, ſi ſepeliatur non facit locũ religioſum. Vltimo dicit: qui rem ciuitatis Romanæ ſurripit, crimine peculatus tenetur. Item ſi res priuatorum in ædem ſacram depoſitæ ſurreptæ fuerint: actio furti competit. & hoc dicit hic §. cum l. ſeq. Franc. Accur.

f Sacram. priuatim: ſecus ſi publicè: ut ĩ. l. vj. & l. ſacrilegi capite. Accur.

g Donatum. fortè ad eius donantis honorẽ in loco publico: & ſic quando ad decorem publicum pertinet, habet locum hæc lex, & facit ſ. ad l. Fal. l. j. §. ad municipium. & quod no. C. de fur. l. ſi oondum.

h Mandatis. principum.

i Conquirant. id eſt, conquiri faciant. ſic ſupra. de in

m Ex locatione. à publico facta, & hic exigebat nomine publico: uel erat ei data à publico, ut emeret fundũ fiſco, uel ut aleret aliquem à republi. alendum. Vel dic, quod ipſe locabat nomine publico, & uendebat: & ſic emptione ab aliquo perfecta. pro quo ĩ. eo. l. hac lege.

n In uſum aliquẽ. Id eſt, alium, quam ſuperioribus caſibus.

o Lege. ſ. de reſiduis.

p Tertia parte. i. in triplo eius quod accepit, & plus: & ſic in quadruplum ſecundum P. pro quo eſt infra, lege, ſacrilegij. §. fin. & l. pe. & Inſti. de acti. §. tripli. Alij dicunt extra ordi. & amplius tertia parte. i. ſuorum bonorum. ut dic in eo quod accepit, & tertia eius plus. ad quod C. de inoffi. teſta. l. ſi quid in ſuo. & C. de lit. l. fi. Accur.

q Theſaurus. ſ. de acqui. rer. dom. l. nunquam. § j.

r Non poteſt. ut & ſ. de reli. l. at ſi quis. §. funeris. niſi cauſa cuſtodiæ: ut ſ. de acqui. poſſ. l. peregre.

s Ciuitatis. Romanæ. non alterius: ut ſ. de fur. l. ob pecuniam, contra.

t Committi. aliàs committit, & alias committat.

u DIu:. Furti. imo ſacrilegij. nam facit locus ut ſacrilegium ſit. ut ĩ. de pœ. l. aut facta. §. locus. quod eſt cõtra. Sol. ſecundũ R. & Al. hic ſubaudi furti actionem, ſcilicet etiam, non ſacrilegij. ſ. tantum. & ſic utraque ura locum habet. ſimile ſub auditum eſt ſ. de acq. poſſe. l. poſſideri. §. ſi rem. & de fur. l. ſi is. & de uer. ob. l. cu ſtipulatus. & l. in illa. & C. de abol. l. ij. & ſ. quo. leg. l. j. & de nu. l. ſolemus & de euic. l. ſi mancipium. §. ſi. & C. de teſta. l. j. in glo. fin. in princip. & ſ. de ope. no. nun. l. de pupillo. §. ij. & ſ. de re. per. leg. j. in fi. uel ſecundum Azo. & H. hic dic nihil ſubauditur. & ſic nõ erit hic ſacrilegium. Idem & ſi ſacrũ auferatur de nõ ſacro: nam locus, & cætera, ut ibi. oportet ergo & quòd ſacrum de ſacro loco auferatur, ſecundum hoc. ad quod ſupra, de incen. rui. naufra. leg. & loco.

Sed

Sed quando quid incipit eſſe ſacrum? dic ut C. de fur. l. ſi nondum. ſed ſecundum can. eſt ſecus: ut xvij. q. 14. c. quiſquis. Item facit ſ. de ui arma. l. j. §. illud. & §. ſi qs. & §. j. ſed ar. cõtra C. de epiſ. & cle. l. ſi qs in hoc. uel dic tertio hic res priuata de ſacro: ibi res ſacra de ſacro: & ſic locus facit ſacrilegiũ uel furtum. quod in idẽ recidit.

Sacrilegij. CASVS. Hic dicit, quòd proconſul imponit pœnam ſacrilegij pro qualitate perſonæ quandoq; acriter, quandoque leuiter. Qui eum. Qui nomine ciuitatis faciunt pecuniam publicam, & partem pecuniæ ſibi retinent, partem aſſignant ciuitati: non ſunt falſarij, ſed fures: & idẽ peculatus crimine tenentur. Secundo dicit: qui ex metallis Cæſarianis aurum, uel argentum ſurripit, in exilium uel in metallum damnatur ſecundum qualitatem perſonæ. Tertio dicit: qui auxilium præſtiuit furanti pecuniam publicam, punitur in quadruplum, ut manifeſtus fur, & infamis fit. Item qui ex metallo Cæſaris aurum accepit illicitè, & conflauit: in quadruplum punitur. Franc. Acc.

† Adde quòd non tantũ proconſul. i. iudex laicus, ſed & eccleſiaſticus de ſacrilegio cognoſcit: ut ca. cũ ſit generale. & ibi notaui ſupra. ad Panor. nu. j. uerſi. tam ſecularis, quã eccleſiaſticus. extra de foro cõpetenti. & in l. ſi quis in hoc genus. C. de epi. & cle.

† Templum.

Vlpianus lib. vij. de officio proconſul. XI.

Sacrilegij pœnam debebit procõſul † pro qualitate pſonæ, pq; rei cõditiõe, & tẽpis, & ætatis, & ſexus uel ſeuerius, uel clemẽtius ſtatuere. & ſcio multos & ad beſtias dãnaſſe ſacrilegos: nõnullos & uiuos exuſſiſſe: b alios uero in furca ſuſpẽdiſſe. Sed moderãda pœna eſt uſq; ab beſtiarũ dãnationẽ eorũ, q manu facta tẽpla † effregerũt, & dona Dei noctu tulerũt. Cæterũ ſi qs interdiu c modicũ aliqd de tẽplo tulit: pœna metalli d coercendus eſt: aut ſi honeſtiore e loco natus ſit, deportãdus in inſulã eſt. Qui cum in moneta publica operarentur extrinſecus, f ſibi ſignant pecuniã forma publica, uel ſignatam furãtur: ij non uidentur adulterinã monetam exercuiſſe, ſed furtum publicæ monetæ feciſſe: quod ad peculatus g crimen accedit. Si quis ex metallis Cæſarianis aurum, argentumve furatus fuerit: ex edicto diui Pij exilio, uel metallo (prout dignitas * pſonæ patitur) punitur. h Is autem, qui furanti ſignum i ſubuit, perinde habetur, ac ſi manifeſti furti condẽnatus eſſet: k & famoſus l efficitur. Qui autẽ aurum ex metallo m habuit illicitè, & cõflauerit: in quadruplum n cõdemnatur.

Venule. Saturni. lib. ij publi. iudic. XII.

Peculatus crimen ante quinquenniũ admiſſum o obijci non oportebit. p

Idem libro iij. public. iudiciorum. VIII.

Qui tabulam æreã, q † leges, † formamve agrorum, r

a Ex ætatis. uidetur ergo extraordi. & ſic eſt cõtra infra, eodem, lege, ſacrilegi capite. ſed & iſtæ ſũt capitales. uel dic ut ibi. Item quod dicit moderandam pœnam pro ætate, & ſexu, facit ſupra, de adult. l. ſi adulterium. §. fratres. de ter. mo. l. ij. de mino. l. auxiliũ. Item ad hoc ſupra, de incend. rui. nau. l. Pedius. §. j. & l. ne quid. §. j. Accur.

b Exuſſiſſe. id eſt, combuſſiſſe.

c Interdiu. Id eſt, de die.

d Pœna metalli. quæ minor eſt, quàm beſtijs ſubijci, ut hic colligitur. nã grauius pro nocturno puniendus eſt: ut ſupra de effra. l. ſi. Item no. modicum, ut pro modica re † magna pœna. arg. contra ſupra, de dolo. l. ſi oleum in ſi.

† Modicũ, & minimũ quãdo ſit conſiderabile, Mã. in t 9. q. 16. Reg. Cancel. n. 9. cum pluribus ſeq.

e Honeſtiore. ad hoc ſ. de termi. mo. l. ij. & de arb. l. ij. §. ij. in ſi. C. de ſacroſ. eccl. l. placet. in ſi. & ſ. ad legem Corne. de ſica. l. iij. §. pen. & j. de pœn. l. capitaliũ, in ſi. & infra, de re mili. l. iij. §. is qui ad hoſtes. & j. proxi. §. ſi quis ex metallis.

f Extrinſecus. Id eſt, extra eam, quam de publico faciunt in alia manu: ut ſibi habeant & faciant, publica forma tamen, ut ſubijci: aliàs tenentur crimine falſi: ut C. de falſa moneta. l. ij. & ſupra, de fal. l. lege Cornelia. & infra, lege, qui falſam.

g Quod peculatus. R. hic habet § alij non, ſed infra, ſi quis, &c.

h Punitur. per hic l. ut ſ. l. iij. in ſi. & ſ. ea. l. l ſi primi caſus, & facit j. de pœnis. in l. ſi quis. in prin.

i Signum. aliàs ſinum. ad quod C. ad legem Fla. de pla. l. ſi quis.

k Condemnatus eſſet. id eſt, punitur in quadruplũ eius quod ablatum eſt, & datur fiſco propoſita actione huius l. uel actio. in factum. & pro hoc infra. l. pe. & j. proxi. reſp. nam & aliàs qui opem præſtat furi, furti tenetur: ut Inſti. de ob. quæ ex deli. §. interdum uti. Sed op. manifeſtus fur tenetur conditione furt. ſed iſte qui opem tulit, nõ ut ſ. de condi. furt. l. proinde, ergo nõ eſt idem. Item qui præbet opem furto manifeſto: non tenetur furti manifeſti, ſed non manifeſti: ut ſ. de fur. l. is qui opem. ad qđ dic, quòd perinde hic: non tamẽ per omnia idem. ſic ſ. quat. rerum actio non datur. l. j. §. in ſumma. & ſic aliàs nihil intereſt: non tamen per omnia nihil: ut ſup. de iter. act. l. de ætate. §. nihil, & Inſti. de uſufruct. §. nam cedendo extraneo. & ſupra, de compen. l. poſtquam. & C. de procur. l. nihil. & de erro. ad no. l. j. & ſ. de pig. actiu. l. ſolutum. §. ſi quaſi. & ſupra, de ſtatuli. l. ſtatuliberi à cęteris. in prin. & Inſt. tu. quibus modis ius pa. po. ſol. §. noſtra. & C. de iure d. trum. l. ubi in me * & ſupra, de accu. l. hos accuſare. §. ſi ſeruus. & infra, de pœ. l. capitalium. & ſ. de acqui. poſ. l. naturaliter. §. j. & de uſucapi. l. nunquã. §. ſi ſeruus. & pro emp. l. qui fundum. § ſi. & de ſol. l. ſi ita ſtipulatus. & arg. ſ. de iureiur. l. ſed & ſi. §. ſi.

* Aliàs pro dignitate pſonæ punitur.

† Idẽ Mã. ſuper ſigna. Gratiæ tutu. pinde ualere. poſtpri.

† Pro hoc not. dicto gl. Mã. in procœ. Gl. Fac. l'uer. nihil. uer. Nõnũquã uero aliter.

l Famoſus. condemnatione facta: ad quod ſ. ad le. Iul. de ui pri. l. j. Alij quod facto tantum nõ facta cõdemnatione. Alij ipſo iure condemnatione etiam nõ facta. ſed hoc non eſt in furto, ſed demũ poſt ſententiam: ut ſ. de ijs qui no. inf. l. furti. & l. j. §. qui furti.

† Vbi ad hoc. Et iſta eſt ueritas ut in c. ſuper eo. & ibi notaui in apo. ad Panor. in uer. impedit, extra, de ele. & in l. j. ubi etiam notaui in addit. ad la. Rebuf. in uer. ab honoribus & dignitate. nu. j. C. de infa. libro x.

m Ex metallo. Cæſaris: ut ſ proxi. §.

n In quadruplũ. propoſita actione huius l. uel actione in factum. arg. ſ. de fal. l. qui nomine: uerum hic datur fiſco. quod dic ut j. l. pe.

o Peculatus. Admiſſum. i. commiſſum.

p Nõ oportebit. ſic in adulterio: ut ſupra, de adu. l. quinquennium. regulariter contra: ut & C. de Fal. l. querelam.

† Vide hic Budæ. legis.

q Qui tabulam æream. aliàs æneam, aliàs æream, & dic publicam: ut j. l. hac lege. Accur.

r Agrorum. pro eodem ponit: ut campus fori ſunt torneaturæ. *tot.*

Contin-

aut quid aliud cõtinẽtẽ [a]refixerit, †uel quid inde immutauerit: lege Iulia peculatus tenetur.

Eadẽ lege tenetur, qui qd in tabulis publicis deleuerit, uel induxerit. [b]

Paulus li. ſingulari de iudiciis publ. IX.

Sacrilegi capite [c]puniuntur. Sunt autem ſacrilegi, †qui publica ſacra compilauerunt. [d] At q priuata ſacra, uel ædiculas †incuſtoditas tẽtauerunt, amplius q̃ fures, minus quã ſacrilegi merentur. Quare quod ſacrũ, [e]quodve admiſſum, in ſacrilegij [f]crimẽ cadat, diligenter cõſiderandũ eſt. [g]Labeo libro xxxviij. poſteriorũ, peculatũ definit, pecuniæ publicæ, aut ſacræ furtũ non ab eo factum, cuius periculo fuit. & iõ ædituũ [h]in iis, quæ ei tradita ſunt, peculatũ nõ admittere. [i]Eodẽ capite iferius ſcribit, [k]non ſolùm pecuniã publicã, ſed etiã priuatam crimẽ peculatus facere, [l]ſi qs quod fiſco debetur, ſimulans ſe fiſci creditorẽ acceperit: quãuis priuatam pecuniam abſtulerit. Is [m]autem, qui pecuniam [n]traiiciẽdã [o]ſuſcepit, [p]uel quilibet [r]alius, ad cuius periculũ pecunia pertinet: peculatum non committit. [q]Senatus iuſsit, lege peculatus teneri eos, qui iniuſſu [r] eius, qui ei rei præerat tabularum publicarum inſpiciendarũ, deſcribẽdarũq; poteſtatẽ fecerint. [s]Eum quoque, qui pecuniã publicam in uſus aliquos [t]retinuerit, † nec erogauerit: hac lege teneri, Labeo [u]li. 38. poſteriorum ſcripſit.

Labeo. X.

† Cvm eo [x]autẽ, qui cũ in prouinciã abiret, [y]pecuniã, [z] quæ penes ſe eſſet, ad ærarium profeſſus, [a]retinuerit: non eſſe reſiduæ pecuniæ actionem: quia

[a] Continentem. ut menſuræ uiarũ: ut circa curiã.
[b] Induxerit. i. ducendo pœnam ſubtus.

Sacrilegi. CASVS. Primo dicitur, qualiter puniantur ſacrilegi. Secundo dicit qui ſint ſacrilegi. Tertio punit eos q intrauerũt res ſacerdotũ, uel ædes eorũ per uim aliquid accipiendo: & puniuntur minusquã ſacrilegi: & plus quam fures. Iudex ergo inquirere debet quod ſit ſacrũ uerum, uel quaſi, & quod crimen cadat in crimen ſacrilegij. Labeo. Labeo definit peculatum. Secundo dicit, q in caſu q incipuit, pecuniam priuatã, committit peculatum. & ponitur exemplum in litera. Tertio dicit, qui pecuniam publicam traijciendã ſuſcepit; uel ſimilis perſona, ad quam ſpectat periculum, non committit peculatum. Quarto dicit: qui fecit poteſtatem tabularum publicarum inſpiciendarum & deſcribendarum ſine parabola eius, qui præerat his factis, committit peculatum. Quinto dicit qui pecuniam publicam habebat ad expendendum in certos uſus, & eam retinuit, nec expendit ubi debebat, crimine peculatus tenetur. Vltimo dicit; debitor fiſci dedit mihi pecuniam ut eam ſoluerem ærario ſiue fiſco. & ego coram procura. confeſſus ſum nam habere: receſsi aliqua de cauſa in prouinciam, & non ſolui. dicitur q nõ teneor de reſiduis: ſed fiſci debitor ſum, & coget me procurator Cæſaris ad ſoluendum pignora, exigendo, & me detinendo, & multam indicendo. & ſi per annum ſtẽ, q non ſoluam: de reſiduis teneor. Et h. d. hic §. & lex ſeq. Franciſ. Accur.

[c] Capite. imo extra ordi. ut ĩ. e. l. lege Iul. §. mandatis. & l. ſacrilegij. Sol. & illæ ſunt capitales, ſecundũ Azo. uel dic triplex ſacrilegium. Primum uerum: de quo ſubijcit, ſunt autem, &c. & ſic ſacrum de ſacio. Secundum quaſi ſacrilegium: de quo ſubijcit: at qui &c. & tunc extraordi. ut ibi.

[d] Compilauerunt. alias cõpilauerint. ſic ĩ. loc. l. dominus ſed in libro B. conflauerint. ſic C. de ſacroſan. eccle. auth. præterea. & quod dicit publica ſacra, ut cõſecrata per põtifices: ut inſti. de re. di. §. nullius. priuata ſacra in quibus committitur quaſi ſacrilegiũ appellat conſecrata per principẽ: ut ſ. de re. di. l. ſacra. uel appellat ſepulchra, quæ quis facit priuatim inferendo mortuum: ut inſti. de re. di. §. religioſum. ubi quaſi ſacrilegium cõmittitur ſi contingãtur: ut C. de ſepulch. uio. l. j. uel priuata ſacra appellat res ſacerdotũ, quas pro ſe uel eccleſia habent. arg. C. de epi. & cle. l. ij. Itẽ quod ſubijcit ædiculas, diminutiuũ eſt ut & alias ſue culi, & hœduli: ut inſt. de re. di. §. l pecudũ. & dic eſſe domũculas non ſacras, ſed ſacerdotibus relictas, & propter uilitatem incuſtoditas, uel dic domũculã, quæ eſt iuxta eccleſiam, in qua ſacerdos moratur: quas uocamus canonicas. uel illa in qua ſacra uaſa reponuntur. & dic tunc incuſtoditas: quia tũc ibi nõ erat cuſtos: & ſic ponit in, pro nõ, uel etiã in, pro ualde: ut ĩ. de ib. & poſthu. l. Gallus. §. ille. Eſt & tertiũ quaſi ſacrilegium de quo tractatur C. eod. l. j. ij. iij. & iiij.

[e] Sacrum. alias factũ. & ſiue uerũ, uel quaſi.

[f] Sacrilegij. ſ. ueri, uel quaſi.

[g] Conſiderandũ eſt. ut ſic capi: uel extraor. pœna imponatur uel dic, ut ſic maior, uel mediocris pœna ĩponat.

[h] Ædituũ. i. qui ædes tuẽtur ſic inſti. de tuta §. j.

[i] Non admittere. ut ĩ. §. proxi. in fi.

[k] Inferius ſcribit. Idẽ Labeo de quo ĩ. proxi. §. dixi.

[l] Facere. ſ. qñque: ut ſi qs, &c. & ideo male ſtaret hic §. q sic contradiceret ſ. l. lege. §. fi. & quod ibi dixi. Item contra ĩ. eo. l. peculatus. So. ut ibi.

[m] Qui pecuniam. publicam.

[n] Traiiciendam. i. quæ traiici debebat.

[o] Suſcepit. ſ. in ſuos uſus.

[p] Quilibet. cuſtos pecuniæ publicæ.

[q] Nõ cõmittit. ut & ſ. §. Labeo. ſed lege de reſiduis tenetur: ut ĩ. eo. l. ij. & iiij. §. lege. & §. ſed & qui.

[r] Qui iniuſſu. id eſt, ſine iuſſu.

[s] Fecerint. ſcilicet, alicui.

[t] Aliquos, ſubaud. deſtinatam. & ſic ad præcedentia reſpicit. & quod ſubijcit, hac lege. ſ. de reſiduis: ut d. ad maximus ſ. ea. l. § Labeo uer ijs autem, &c.

[u] Labeo. conſtrue, Labeo ait non eſſe actionem reſiduæ pecuniæ, cum &c. Accurſius.

[x] Cvm eo. alias §. cum eo. & alias lex Labeo.

[y] Abiret. ꝓpter aliquod ſuũ negotiũ ſi autẽ nuntius publicus eſſet, acquiſita eſſet fiſco tradẽte, hoc genere: ut ſ. de do. l. q mihi donatũ. nec ob. ſ. de acqui. rer. do. l. res. q ibi neuter geſsit, ut mihi quæreret. Ac.

[z] Pecuniam. ſ. datam ab alio, ut ad ærariũ deferret.

[a] Profeſſus. ſe habere apud ærarium confeſſus fuit priua-

† Sic Virgi. Æuei. vi. fixit leges, pretioque refixit.

† De hac definitione tractãt Rhetores in cõſtitutione definitiua. Cicer. lib. ij. de inuẽt. Quintilia lib. vij. inſtit. Orat.

† Aedicula eſt ſacelli. i. ædis ſacræ appẽdix. quæque eſt loculamentum ſimulachri. E. Pentinus.

† In P. F. traiiciendam.

† Vnde & publicæ pecuniæ ſupnerationẽ M. Cicero Act. V. in Verrẽ, certiſſimũ peculatũ appellat.

† In Pan. F. non eſt hic initiũ capitis ſed ſuperius eſt præcedentis capitis.

priuatus:& ideo non adhuc publica erat.
a Priuatus. qui ſoluiſti.
b Debitores. fiſci.
c Retinendo. ad hoc C. qui bon. ce. poſſ. l. j. & ſup. quę in frau. cred. l. fina. in fin.
d Multam. hæc enim ſunt remedia cogendi: vt ſup. de uen. inſpicien. l. j. §. quid ergo.
e Sed eam. ſcilicet, pecuniam.
f Reſiduã. id eſt, ut reſiduam, ſi tanto tempoee differat haberi.

† In P. F. exigeret.

HAc lege. CASVS. Quidã gubernator rerum publicarũ cum uenderet fundum reipublicæ, uel locaret certo pretio: ſcripſit in libro rationum ſuarum, ubi ſcribebat oĩa quæ faciebat in his factis, minori pretio uendidiſſe, uel locaſſe quam eſſet uerum. Dicitur, ꝙ tenetur hac lege, ſcilicet peculatus. uel dic de reſiduis. Secundò ponit quandam fabulam & eſt leuis. Fran.
g Venierit. id eſt, cum uenditur aliquid a fiſco, uel locatur. & dic l. hac, ſcilicet peculatus: ut ſup. l. qui tabulã. alij de reſiduis: vt ſupra l. iiij. §. lege Iul. & erat uenditor, & locator nomine publico, & redigebat in ſcriptis. ſi autem alius notarius, tenetur crimine falſi, ut ſupra, de falſ. l. j. §. qui in rationibus. ſed certè & iſte per eandem legem.
h Arculam. id eſt, paruam arcam.
i Conuictum. iuuenem prædictum.

* uulga. lo catũ, erit.

eam priuatus [a] fiſco debebat. & ideo inter debitores [b] eum referri, eaq; ab eo is, qui hoc imperio utitur, [f] exiget, id eſt, pignus capiendo, corpus retinendo, [c] multam [d] dicẽdo. Sed eam [e] quoq; lex Iulia reſiduorum poſt annum reſiduam [f] eſſe iuſsit.

Martianus li. j. iudicio. publicorum. XI.

HAc lege tenetur, q in tabulis publicis minorem pecuniã, quàm quid uenierit, [g] aut locauerit, *ſcripſerit, aliudve quid ſimile cõmiſerit. Diuus Seuerus, & Antoninus quendam clariſsimum iuuenem, cum inuentus eſſet arculam [h] in templũ deponere, ibique hoiem includere, qui poſt clauſum templum de arca exiret, & de templo multa ſubtraheret, & ſe in arculam iterũ referret: conuictum [i] in inſulam deportarunt.

Vlpianus lib. lxviij. ad edictum. XII.

QVi perforauerit muros, [k] uel inde aliquid abſtulerit, [l] peculatus actione [m] tenetur.

Marcellus lib. xxv. Digeſtorum. XIII.

PEculatus nequaquam committitur, ſi exigã ab eo pecuniam, qui & mihi, & fiſco debet: [n] non enim pecunia fiſci intercipitur, quę debitori eius aufertur: ſcilicet quia manet debitor fiſci nihilominus.

Modeſtinus libro ij. de pœnis. XIIII.

IS, qui pdam ab hoſtib. captam [o] ſurripuit: lege peculatus tenetur: [p] & in quadruplũ damnatur.

Papinianus lib. xxxvj. quęſtionum. XV.

PVblica iudicia peculatus, & de reſiduis, & repetundarũ ſimiliter aduerſus hæredem [q] exercẽtur: nec immeritò: cum in his quæſtio principalis [r] ablatę pecunię moueatur.

TITVLVS XIIII.

† AD LEGEM IVliam de ambitu. †

Modeſtinus libro ſecundo, de pœnis. I.

HAec lex in

QVi perforauerit. CASVS. Qui frangit muros eccleſię, uel de eccleſia aliquam rẽ ſacram aufert, peculatum committit. Fran.
k Qui perforauit muros. publicos, puta maſſariæ ciuitatis Romanæ: vel dic muros eccleſiæ alicuius.
l Abſtulerit. pecuniam publicam, uel ſacram: uel religioſam, uel lapides.
m Actione. ſic econtra in authent. de ſanc. epiſco. §. ſi quis autem pro pecuniaria. col. ix.

PEculatus. CASVS. Debebas mihi decem, item fiſco debebas aliquam pecuniã, exegi à te x. quæ mihi debebas. non committo peculatum, quaſi pecuniam fiſci accipiam: cum adhuc ſis debitor fiſci. Fran.
n Et fiſco debet. aliam quantitatem fiſco, & aliam mihi debet. & dic exigo meo nomine tantũ, aliàs contra ſup. eo. l. ſacrilegi. §. Labeo. uerſi. eo. & C. de exact. tri. l. quoties. lib. x. quæ ſunt contra. uel hic ignorabat fiſci debitorem: ibi ſciebat. Item hic erat cõmunis debitor: ſed ſupra fiſci tantum. hoc tamen caſu fiſcus auocat à me: vt inf. de iure fiſ. l. deferre. §. finali.

IS, qui prædam. CASVS. Prædam captam ab hoſtibus uirtute militum fiſci, & ſic erat publica effecta, ſurripui. Dicitur, quòd crimine peculatus teneor, & in quadruplum punior. Fran. Acc.
o Captam, uirtute militum noſtrorum, & ſic fiſci factam: vt inf. de cap. l. ſi captiuus. §. j.
p Tenetur. & ſic peculatus deportatur: vt ſup. eo. l. iij. Item ciuiliter actione in factũ uel condic. ex hac lege, in quadruplum fiſco. ad quod ſup. eod. l. ſacrilegii pęnam §. fina. uel dic, quòd ſolam quadrupli pęnam patitur, quocũque modo cõtra eum agatur. ad qđ ſupra, de fal. l. pen. §. j. & erit totum quadruplum pęna, & extra id rei perſecutio. Vel dic, ꝙ ſolum triplum erit pęna. arg. infra, de pęn. l. interpretatione.

PVblica. CASVS. Accuſatio criminis peculatus, item de reſiduis, item repetundarum, licet ſint publica crimina, competunt tamen aduerſus hæredes delinquentium: cum in qualibet earum quæſtio ablatæ pecuniæ moueat. Fr.
q Hæredem. eſt hic ſpeciale ut inchoetur contra hæredes. ad quod ſup. de accu. l. ex iudiciorum. & infra, ad Turpil. l. in ſenatus. §. ſi propter. & ſupra, ad legem Iul. repetundarum. l. ij.
r Principalis. eſt & alia ratio: quia turpia lucra &c. ut ſup. de cal. l. in hæredem. & inf. de iur. fiſc. l. Lucina.

† In Pan. Fl. De lege Iulia, de ambit. Sueto. in Augusto. Pau. lib. 5. ſcoten. c. 3 a.
† M. Cic. in Orat. pro Murena. huius legislatorẽ ſe profitetur.
Accuſatio quandoq; contra hæredes inchoari debet.

AD LEGEM IVLIAM DE AMBITV.

HAec lex. CASVS. Hæc lex in urbe non habet locũ, cũ ibi princeps det magiſtrat. ſi aũt in alia ciuitate per pecuniam quis petierit magiſtratum aut ſacerdotiũ (& hoc expone ut in gl.) punitur c. aureis, & infamis fit. Et ſi dãnatus hac lege accuſet aliũ de ſimili de-

liſto, & eum conuincat, reſtituitur in priſtinũ ſtatum: pecuniam tamen non recuperat. Item qui inſtituit nouum uectigal: hac pœna tenetur. Item ſi accuſator, uel accuſatus intrat domum iudicis rogando eum, ut iudex faueat ei poſtea: in centum aureis punitur. Fr. Acc.

Vrbe [a] hodie ceſſat: † q͂a ad curam principis magiſtratuũ creatio pertinet, non ad populi fauorem. [b] Quod ſi in municipio [c] contra hanc legem [d] magiſtratum aut ſacerdotium [e] quis petierit, per Senatuſconſultum [f] centum aureis cum infamia [g] punitur. qua lege damnatus ſi alium conuicerit, [h] in integrum reſtituitur: nõ tñ pecuniam recipit. [i] Itẽ is, qui nouum uectigal inſtituerit: [k] ex Senatuſconſulto hac pœna plectetur. Et ſi quis reus, [l] uel accuſator domum iudicis ingrediatur: [m] per legem Iuliam iudiciariam [n] in legem ambitus committit: id eſt, aureos centum fiſco inferre iubetur.

TITVLVS XV.

† AD LEGEM flauiam † de plagiarijs.

Vlpianus lib. j. Regularum. I.

SI liberũ hominem emptor ſciens [o] emerit: capitale [p] crimen aduerſus eum ex lege Flauia de plagio [q] naſcitur: † quo [r] uenditor quoque fit obnoxius, ſi ſciens liberum eſſe uendiderit. [s]

Idem lib. ix. de offi. proconſulis. II.

SCiendum eſt, legẽ Flauiã ad eos nõ pertinere: q cũ abſentes ſeruos haberent, eos uendiderunt. aliud eſt em̃ abeſſe, aliud in fuga eſſe. Itẽ non pertinere ad eũ, qui mandauit ſeruũm fugitiuum proſequendũ, & diſtrahendum. nec. n. fugam uẽdidit. Hoc amplius dicendũ eſt, ſi q̃s mandauit Titio ſeruum fugitiuum apprehendendum, ut ſi eum apprehendiſſet, eum emptum haberet, ceſſare ſenatuſcõſultũ. [t] Hoc autem Senatuſconſulto domini continẽtur, qui fugam ſeruorum [u]

a In urbe. Romana: per excellentiã ut Inſtit. de iure natu. §. ſed ius quidem ciuile. Acc.

b Fauorem. eſt enim quidam fauor, uel honor habere electionem magiſtratus.

c In municipio. largè etiam pro ciuitate, ubi princeps non eligebat, ſed populus: vt in authent. de defenſ. ci. §. interim. colla. iij.

d Contra hanc legem. ſcilicet per pecuniam: vt C. eod. l. fina. & hoc ſi clam: ſecus ſi palam: vt ff. de poll. l. prima. §. j. & lege, ſi quis ob. & infra, de decu. l. eos. & ſupra de do. l. hoc iure. in princip. & de offi. præt. l. Barbarius. quæ ſunt contra. argu. ad hoc ſupra, de adminiſtr. tu. l. nõ exiſtimo. Item qui epiſcopatũ deſiderat &c. non ut præſit, ſed ut proſit. Sed quid ſi præſes tantum? videtur idem, ſi clam: vt C. ad legem Iul. repetundarum. l. fin. in princ. ibi, ambitu, uel pretio. Itẽ quid ſi alius eo ignorante pecuniam dedit? fortè nõ incidit iſte in legẽ: licet Decretiſtę dicãt ſecus.

e Sacerdotium. dic eſſe dignitatem ſecularem: vt & C. de natur. lib. l. j. multo magis eſſet idem in eccleſiaſtica: vt C. de epiſc. & cle. l. ſi quenquam.

f Per ſenatuſconſultum. ſcilicet factum ad interpretandum hanc legem.

g Cum infamia. & ſic non admittitur ad poſtulandum: vt ſup. de poſtulan. l. j. §. ait prætor.

h Conuicerit. aliàs conuicerit, aliàs conuenerit. & dic alio crimine, ſecundum quoſdã. imo dic ſimili crimine: & eſt mirum. ſic ff. de remil. l. non omnes. §. ti. & C. ad legem Iul. maie. l. quiſquis. in fi. & ſup. de cuſtod. reorum. l. in eos. & C. de pœn. iudic. qui male iudi. authẽ. nouo iure. & C. de fal. mo. l. j. §. accuſatoribus. ſed contra ſup. de min. l. auxilium. in prin. ſed ibi ut alium accuſet: hic ut ſe excuſet reſtituitur.

i Recipit. imo adhuc in quadruplum dans & accipiens fiſco damnantur: vt C. ad legem Iul. repetũ. l. finali, & §. finali, & facit ſup. de tutel. l. in eos. Item faci ſu. ad legem Iul. de ui priua. l. j. in prin. ſed in quo reſtituitur, ſi pecuniam non accepit? Reſpond. in fama. ſic C. ad Tertyl. l. ſi quis.

† Non dicit legem ambitus Romę eſſe abrogatã, ſed ambitus iudiciũ exerceri deſijſſe ſub principibus tyrãnis, olim arbitratu ſuo adminiſtrantibus ſub'aſtis uidelicet antiquę reipu. ueſtigijs. Egi. Petrinus.

† In P. F. De leg. Fabia de plagiarijs. Hal. legit Ad legem Fauiã &c. & deinceps ubicunque Flauiæ legis mẽtio fit. Faniam uocat. hãc tamen Cic. in orat. pro C. Rabirio appellat legẽ Fabiam.

† Flauiam appellat legem Fabiam.

† Flaniam appellat hanc l. Pomponius Lætus in libello de Rom. legibus. Sypontinus autẽ quo loco q̃d ſit plagiũ, explicat, Fanniã uocat. tu nũc diſpice. Et ui de Alci. li. t. parerg. cap. 47.

k Inſtituerit, etiam ſi id nõ exerceat, nam ſi exerceret, lege Iulia de ui fieret reus: vt ſup. ad l. Iul. de ui publ. l. ſi. Item facit C. no. uectig. inſt. non poſ. per totum.

l Et ſi quis reus. i. accuſatus. & ſic de criminali cauſa tantum.

m Ingrediatur. ſcilicet ſtudio, ut iudex faueat ei poſtea. ſic C. de offic. ciui. iudicum. l. j.

n Iudiciariam. Itẽ quarto caſu cum quis ſuſcepit iterũ dignitatem uel officium, in quo ſemel fuit, & ei impõnitur pœna deportationis: vt C. eod. l. j. & dic ut ibi. Et dic, quod hæc lex iudiciaria fuit facta ſuper legẽ Iul. de ambitu. Acc.

AD LEGEM Flauiam de plagiarijs.

SI liberũ. CASVS. Qui ſciens liberum hoiem uẽdit, Itẽ qui ſciẽs emit, punitur pœna legis Flauiæ. & eſt pœna capitis. ſed qui ſeruum ſuũ abſentem uendit: non punit. Item ſi tibi mãdo, ut ſeruum meũ fugitiuum perſequaris, & uendas, non punior hac lege. Idem ſi tibi mãdaui, ut ſeruum meũ fugitiuum deprehẽdas, & eum deprehenſum habeas emptum pro decẽ: uñ non punior. ſi autem ſeruum meum in fuga conſtitutum uendo, punior hac lege. & h. d. hæc lex & ſeq.

† Hęc lex Deuteronomij, cap. xxiiij. confirmatur. Si enim deprehenſus fuerit homo ſollicitãs fratrẽ ſuum de filijs Iſrael, & uendito eo acceperit pretiũ interficietur, & auferes malũ de medio tui.

o Sciens. ſecus ſi ſeruum credens: vt inf eo. l. legis.

p Capitale. hoc dic ut C. eodem, l. fina. & infra, eodem. l. finali.

q De plagio. à plaga dicitur, id eſt, dolore. infligit enim &c. ut C. eo. l. fina. alias plaga, id eſt, uulnus: vt & ſup. ad legem Aquiliam. l. ſi ex plagis. & facit C. eodẽ. l. liberum. & C. ubi de crimin. agi opor. l. ſciens Accurſius.

r Quo. i. hoc crimine legis Flauiæ, de plagiarijs.

s Vendiderit. Sed an idem, ſi quis ſciens uendat, uel emat ſeruum alienum, uel aliàs contrectet? Reſpon. ſic animum celandi dominus habuit: vt inf. eod. l. pen. §. lege. & nihilominus furti & ſerui cor. vt C. eo. l. j. alias ſi non habuit animum celandi, nunc nisi ſer. cor. ut ff. l. penul. §. plenè. ubi autem exportatur liber, uel ſeruus indubitanter habet locum hæc lex: vt C. eodem, l. quoniam.

t SCiendum. Senatuſconſultum. facit C. eod. l. in fuga. & dic ut ibi. & facit ſup. de contrahenda emp. l. quod ſæpe. §. ij. Accur.

u Seruorum. id eſt, ſeruos in fuga conſtitutos.

Legis

L Egis Flauiæ. CASVS. Si ſumpſi, ſiue celaui ſeruũ alienũ credens meum, uel credens domini ſui uoluntatẽ facere: non teneor l. Flauia: cum lex Flauia puniat tantum dolum. ſecundo dicit, cũ uenderes liberũ hominem hoc ſciens, uel aliter: in legem Flauiã incidiſti: licet decedat is homo, cuius occaſione incidiſti in legẽ Flauiã: ad huc tñ teneris pœna legis Flauiæ. Fr. Acc.

a Legis Flauiæ. expoſitio ſuperioris. ad qđ ĵ. de uer. ſig. l. bonę fid. & ĩ. de contrah. empt. l. qui à quolibet. & adde quod not. C. e. l. plagii criminis. Item facit C. eo. ti. l. comparantem.

b Lex. Flauia. Accurſius.

c Adiicitur. i. lege Flauia.

d Legis Aquiliæ. ſi ſeruũ meũ uulneraſti, & ſic natũ eſt mihi Aquilia: nõ liberaris, licet poſtea deceſſerit: ut ĩ. de actio. & oblig. l. quæcunq;. ſic ſi in eo plagiũ commiſiſti: ut hic, uel corrupiſti: ut ĩ. de ſeruo cor. l. doli. §. ſi. Ac.

L Ege. CASVS. Qui ſciẽs liberũ hominẽ donat alicui, uel in dotem dat: uel qui accipit ex aliqua de prædictis cauſis ſciens liberũ, punitur ut uẽditor, uel emptor. idẽ in eo, q ex cauſa permutationis dat. Fran. Acc.

e Qua. i. aliqua. & facit ĩ. l. prox. in prin. & ibi not.

f Pro eo. i. libero homine.

E Vm, qui. CASVS. Seruum alienum fugitiuum celaui. & cum à me petitur, dico eũ eſſe ſeruũ meũ: teneor pœna leg. Fla. Frã.

g Crimen. legis Flauiæ.

h Minimè. quia negat agentis: non tamẽ ſuum aſſerit, aliàs ſecus: ut C. e. l. præſes. Vel dic, quod etiã ſuũ aſſerit: ſed calumnioſè commiſit uelandi cauſa: ut ea. l. probatur: & facit C. eo. l. ii. & l. ſi qui. & ſup. de fur. l. fullo. j. §. qui ancillã. Acc.

N On ſtatim. CASVS. Non eo ipſo, q ſeruũ meũ ſurripio, teneor pœnæ plagij: ſed quandoq; furti actio. tantum: quandoque etiã crimine plagii: & hoc uideat iudex coram quo agitur.

ſuorum uendiderunt.

Martianus libr. j. iudic. publicorum. III.

L Egis Flauiæ [a] crimine ſuppreſsi mancipii bona fide poſſeſſor nõ tenetᷣ: id eſt, q ignorabat ſeruum alienum: & q uoluntate dñi id putabat eũ agere: & ita de bonæ fidei poſſeſſore ipſa lex [b] ſcripta eſt. nam adiicitᷣ: [c] Si ſciens dolo malo hoc fecerit. & ſæpiſsimè à principibus Seuero, & Antonino ꝯſtitutum eſt, ne bonæ fidei poſſeſſores hac lege tenerentᷣ. Illud non eſt omittendum, qđ exemplo legis Aquiliæ, [d] ſi is, ꝓp quem qs in Flauiã cõmiſit, deceſſerit: adhuc accuſatio & pęna legis Flauiæ ſupereſt: ut diui Seuerus & Anton. reſcripſerunt.

Caius lib. xxij. ad edict. prouinc. IIII.

L Ege Flauia tenetur, qui ſciens hominem liberum donauerit, uel in dotem dederit. Item qui ex earum qua [e] cauſa ſciens liberũ eſſe, acceperit, in eadem cauſa eſſe debet, qua uenditor, & emptor habentur. Idem eſt etiam ſi pro eo [f] res permutata fuerit.

Modeſtinus lib. xvij. reſpon reſpondit. V.

E Vm, qui fugitiuum alienum ſuſcepiſſe, & celaſſe doceatur ex eo, quòd proprietatis quæſtionem referret, crimẽ, [g] ſi probetur, euitare minimè [h] poſſe.

Calliſtratus libr. vj. de cognitio. VI.

N On ſtatim plagiarium eſſe q furti crimine ob ſeruos alienos interceptos tenetᷣ, diuus Adrianus in hæc uerba reſcripſit, Seruos alienos, qui ſolicitauerit, aut intercęperit, crimine plagii, qđ illi intenditᷣ, teneatur: necne, † facti quæſtio eſt. & ideo [i] non me conſuli de ea re oportet: ſed qđ ueriſsimum in re præſenti cognoſcitur, ſequi iudicem oportet. Planè autẽ ſcire debet, poſſe aliquem furti [k] crimine ob ſeruos alienos interceptos teneri, nec idcirco tamen ſtatim plagiarium eſſe exiſtimari. Idem princeps de eadem re in hæc uerba reſcripſit: Apud quem unus, aut alter fuerit fugitiuus inuentus, qui operas ſuas locauerit, ut paſceretur, [l] & utique ſi idem antea apud alios opus fecerit, hunc nõ iure quis ſuppreſſorem dixerit. Lege Flauia cauetur, ut liber [m] q hominẽ ingenuum, uel libertinũ inuitũ celauerit, uinctũ [*] habuerit, emerit ſciens dolo malo, quive in earũ, qua re [n] ſocius erit, quique ſeruo alieno, ſeruæue ꝑſuaſerit, ut à domino dominaue fugiat: uel eũ, eamue inuito, uel inſciente dño, dominaue celauerit, emerit ſciens dolo malo: quiue in ea re ſocius erit, eius pœna [o] teneatᷣ.

† In P. F. facit quæſtionem.

* P. F. in iunctum aliàs in uĩculis.

Lege Flauia. Qui hominẽ ingenuum, uel libertũ inuitum celat, uel uinctũ habet: uel emerit ſciens liberum. l. Fla. tenetur. Item qui ſoci' fuit huius facti. Itẽ qui ſeruo alieno, uel ſeruæ alienę ꝑſuaſit, ut à dño diſcedat, uel domina: uel qui eũ celauit inuito dño, uel neſciente, uel uinctum habuerit, uel emerit ſciens dolo malo: uel q fuit ſoci' in hoc facto: pęna legis Flauiæ tenetᷣ. & erat olim pęna pecuniaris: hodie pro mõ delicti coercetur: & plerunque in metallum damnatur: ſubaudi, ſi eſt nobilis. ſi alterius conditionis eſt homo: dic ut 1 gl. dñi mei Ac. hic poſita: & h. d. hic §. cũ l. ſequen. Fran. Accur.

i Et ideo. bona ratio: ut & ĩ. de iudic. l. eum. §. j.

k Furti. ut ſi opẽ ad furtũ præſtitit: uel quia etiam corrupit, ut fugeret: nec ſurripuit, ut exportatione dominũ celaret: ut dixi ĩ. l. j. & facit ĩ. de fur. l. fullo. j. §. qui ancillam.

l Paſceretur. aliàs paſceretur, aliàs paciſceretur. ad quod eſt C. de ſer. fugi. l. quicũq;. §. quod ſi.

m V t liber. aliàs liberi: & tunc traſit de ſingulari ad pluralem. ad quod C. de in ius uocando. l. fin.

n Earum qua re. i. aliqua. Accur.

o Eius pœna. ſcilicet legis Flauiæ. & l. etiam. l. Iul. de ui: ut C. eodẽ. l. j. & interdicto de libero homine exhib. ut ĩ. de libe. homi. exhib. l. iii. & facit C. eod. l. ii.

V u a Pœna

a Poena. Statuta. ut C. eod. l. in fuga. & dic ut ibi. Accur ſius.

b Detecti. i. conuicti. Accur.

c In metallum. quã nobilis eſt. ſi autem ignobilis, gladio: ſeruus, uel libertus beſtiis ſubiicitur: ut C. eod. l. ſi. & ſic not. ex hac l. & C. e. l. qm. quod ordinaria poena imponit in quolibet plagio. Sed quidã dixerunt eſſe ordinariã, quã committit in filio: ut C. eod. l. ſi. Item no. quod publica eſt accuſatio: ut C. eod. l. ſi. ſed. P. contra. ut ibi not.

Hermoge. li. v. iuris epitomarum. VII.

Poena pecuniaria ſtatuta [a] lege Flauia, in uſu eſſe deſiit. nã i hoc crimine detecti [b] ꝓ delicti modo coercent, & plerunque in metallũ [c] dãnant.

TITVLVS XVI.

AD SENATVSCONſultum Turpilianũ, & de abolitionibus criminum.

AD SENATVSC. Turp. &c.

Accuſatorũ. CASVS. Accuſatorum temeritas detegitur uno de tribus modis, & tribus poenis ſubiicitur. nam aut quis calũniat, aut præuaricatur, aut tergiuerſatur. & quid ſit unumquodq;, declarat in litera. Poſtea dicit quod non eo ipſo, ꝙ quis non probat, quod intendit, calumniari uidetur: ſed de hoc iudex inquiret. nam reo abſoluto iudex incipiet cognoſcere de conſcientia accuſ. qualis fuit eũ uenit ad accuſationẽ: ut ſi bonã conſcientiam habuit, non puniatur: ſi uerò iudex in euidenti uideat accuſatoris calumniam, legitimam poenam imponet. & qualis ſit dic ut in gl. Sed ſi iudex pronunciat, calumniatus es, ſatis eſt. nam condemnatus de calumnia dicitur, ut pęna legalis. i. à lege ei imponatur, cum quæſtio facti ſit in arbitrio iudicis. impoſitio autem pęnæ eſt in legis uoluntate. Sed quid ſi iudex dicat interloquendo, temerè Titius accuſauit? non uidetur Titius de calumnia damnatus: imò ueniam uidetur concedere.

Pimò dicit accuſatores tripliciter delinquere. Secundò illa tria delicta enumerat. Tertio illa pſequitur ꝑ ordinẽ. Secundo ibi, Calumniari. Tertia ibi, Calumniatoribus. & ibi uſque ad uerſiculũ, præuaricatorem. ponit de calumniatore, & præuaricatore. ab inde uſque ad §. ſi quis autem. ponit de tergiuerſatore uſque ad finẽ legis. & iſta pars quæ incipit, Calumniatoribus, diuiditur in tres partes Primò dicit calumniatorem puniri. Secundo ponit modum ꝓcedendi. Tertiò modum, & effectum pronunciandi. Secunda ibi, Sed non utique. Tertia ibi, Nam ſi quidem. in § quæri poßit. Bar.

Præuaricatorem. Quis ſit præuaricator. ſup. diximus. nam præuaricator eſt, qui colludit cũ reo, &c. & dic ut in litera ſubiicitur. Secundo dicit, qui deſtitit ab accu. non petita aboli. id eſt licentia: punitur, ſcilicet. pęna Turpilliani. Tertio dicit, quòd abolitio priuati poteſt a præſide peti. Item pro tribunali, & non de plano debet ei concedi. Item non poteſt præſes delegare hanc cognitionem. Quarto dicit, de pluribus delictis te accuſo. ſi ab omnibus uolo deſiſtere, de omnibus aboli. petere debeo: alias punior. Quinto dicit. accuſaui adulterum poſt quinquennium, uel adulteram poſt ſex mẽſes: & ſic nõ tenet in accuſatio: nũc deſiſto abſq; abolitione, ſi dicitur quod punior. Sed ſecus in caſu dixit Pap. mulier, cum non poſſit accuſare de falſo, niſi ſuam, ſuorumq; iniuriam proſequeretur, ſi tamen accuſet, & deſiſtat ſine aboli. non punitur. & hoc dixit Papi. Sed quid refert impediatur quis accuſare propter temporis præſcri. uel propter uitium ſui ſtatus, an propter ſexũ: imò mulier magis debet puniri, quam alii: cum mulier poſſit accuſare, ſi proſequeretur ſuam, uel ſuorum iniuriã: ſed alii non: cũ ſit præſcriptũ: uel propter ſuæ perſonę uitium. Pap. autem in aliis perſonis, quæ impediuntur accuſare aliqua cauſa excepta fęmina, ſi accuſent, & deſiſtant, dicit idem, quod dictũ eſt in eo, cuius accuſatio non ualet: ut quia eſt pręſcriptũ: uel propter uitium perſonæ. ſ. ut puniatur deſiſtens, & dat exempla. primum in eo, qui accuſauit eodem tẽpore maritem, & foeminam quæ licet non teneat accuſatio, cum marem, & foeminã eodem tẽpore accuſare non poſſit: tamẽ ſi deſiſtat ſine abo. punitur. Secũdum, ſi non tenet accuſatio propter coniunctionẽ perſonarũ, ut quia libertus patronum accuſet, & deſiſtat ſine abolitione: non punitur. Dicamus ergo ad omnes quęſtiones, q accuſant, & deſiſtunt ſine abolit. puniantur, excepta fęmina, & minore xxv. ann.

Marcia. li. ſin. ad Senatuconſul. Turpil. I.

Accuſatorũ temeritas trib' modis detegitur, & trib' pęnis ſubiicit. Aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuerſantur. Calumniari, eſt falſa crimina intendere. [d] præuaricari, uera crimina abſcondere. [e] tergiuerſari in uniuerſum ab accuſatione [f] deſiſtere. Calumniatoribus pęna [g] lege Remmia † irrogatur. [h] Sed non utique, qui non pro

Suſpecti. Accuſatio ſuſpecti tutoris, pro tribunali, & non de plano eſt cognoſcenda: & ſolus præſes prouinciæ de ea cognoſcit: & qui deſtitit ab ea, incidit in Turpil.

† Legis Remmiæ meminit Cicero in orat. pro Sex. Roſcio.

Item ſi dicat. Pone caſum ut in glo. domini. Acc. quę incipit, dic quod &c.

Incidit. qui deſtitit ab accuſatione, alium ſummittendo, uel inſtigando: ut qui inſtruit alium ad accuſationem: uel mandat alicui, & inſtruit eum ad accu. capitalem, dando proba. & ſimili modo: incidit in hoc ſenatuſconſultum, niſi ſuppoſitus probet crimen. Itẽ nõ eſt uis per ſe quis mandet accuſ. alii, an per alium. Itẽ qui fuit nuntius ad iſtam accuſa. ex ſententia Senatuſconſ. punitur. Itẽm qui ſuſcepit hoc officium accuſandi, punitur hoc eodem Senatuſconſulto.

Reus condemnatus. Accuſaui Titium de quodam delicto, & ſuccubuit: tandem appellauit. ego deſtiti in cauſa appellationis. dicitur, quod punior poena Turpilliani: cum pronunciatum ſit extinctum per appellationem. Fran. Accur.

d Crimina intendere. ſ. ſcienter. ad quod ſup. de inſa. athletas. §. calumniator. Accur.

e Abſcõdere. facit inf. de uerb. ſig. l. præuaricatores. & d. l. athletas. §. ꝑuaricator. & ſup. de præuari. l. j. & qualiter punitur præuaricator, dic ut ſup. de præuar. l. ii. & l. accuſator. & l. ab Imperatore. Acc.

f Ab accuſatione. dic publici, non priuati: ut inf. eo. l. ſi quis repetere. §. j. & incidit in Turpillianum: ut C. ad Turpil. l. j. & eſt pęna eius, ut dixi ſup. de præuari. l. iii. §. fin. Accur.

g Calumniatoribus pęna. pro publico iudicio ſimilitudo ſupplicii: ſed extraordinaria pro motu iudicis: ut C. de accuſ. l. fi. & de calũ. l. fi. & inf. e. l. & in priuatis. & ſup. de præua. l. ab imperatore. & de fur. l. fi. Acc.

h Irrogatur. eſt ergo publica accuſatio, cum ex publico

blico crimine ueniat: ut ſ. de præua. l. præuaricationis. §. j. & primo reſpon. nam pro priuato non habet locū hoc ſenatuſcō. ut ſ. eo. l. ſi quis repetere. §. j. & hoc debet fieri ſeruato ordine iuris, ſcilicet accuſatione facta. & productis probationibus ab eo qui calumniatorem dicit. & de ritu nuptia. l. palam. §. penulti. & fin. & facit C. plus ua. quod agi. l. ii. & infra ad municip. l. ordine. & de uerbo. ſigni. l. ſi qua. Sed oppono: iudicare, uel non, non eſt de poteſtate, cum poſſit cogi per ſuperiorem: ut infra, de muner. & hono. l. fina. § iudicandi. ſed dic, eſt de poteſtate, donec cogatur. Item eſt in poteſtate ſua abſoluere, uel condemnare etiam contra ius litigatoris: & ualeret ſententia. ſed ipſe poſſet puniri ſi faceret dolo: ut ſ. de fal. l. i. §. j. uerſic. ſed & ſi iudex. Acc.

bat,[a] quod intendit. prius calumniari uidetur, nam eius rei inquiſitio[b] arbitrio cognoſcentis committitur, qui reo abſoluto de accuſatoris incipit[c] conſilio quærere, qua mente ductus ad accuſationē proceſſerit. Et ſi quidem eius iuſtum errorē[d] repererit, abſoluit eū: ſi uerò in euidenti calumnia eū deprehendit, legitimā pœnam[e] ei irrogat, quorum alterutrū ipſis uerbis pronuntiationis manifeſtatur. Nam ſi quidem ita pronūtiauerit, Nō probaſti: pepercit.[f] et ſi autē pronuntiauit, Calumniatus es: cōdēnauit[g] eū. & quāuis nihil de pœna ſubiecerit: tamē legis poteſtas aduerſus eū exercebitur. Nā ut Papinianus reſpondit, facti quidem quæſtio[h] in arbitrio eſt iudicātis, pœnæ uerò perſecutio nō eius[i] uoluntati mandatur, ſed legis authoritati[k] reſeruatur Quæri poteſt, ſi ita fuerit interlocutus,[l] Lucius Titius temerè accuſaſſe uidetur: an calumniatorem pronuntiaſſe uideatur? Et Papinianus temeritatē, facilitatis ueniā cōtinere: & inconſultū calorem calumniæ uitio carere: & ob id hūc nullā pœnam ſubire[m] oportere. Præuaricatoré eſſe eum oſtēdimus,[n] qui colludit cū reo, & translatitiē munere accuſandi defungitur, eo quòd proprias quidē probationes diſsimularet,[o] falſas uerò rei excuſationes[p] admitteret.[q] Si quis[r] autē ab accuſatione citra abolitionem deſtiterit, punitur.[s] Abolitio[t] priuatim[u] à præſide poſtulari, ac impetrari ſolet. itē pro tribunali, nō de plano: nec præſes hāc cognitionē[x] alteri demādare pōt. Si plura crimina idem eidem intulerit,[y] ſingulorum abolitionem debet petere: alioquin pro ut quid omiſerit, eius nomine ſenatuſconſulti pœnam patietur.[z]

Primo ponit unum dictum. Secundò ponit dictum Papiniani,

a Non probat. id eſt pronuntiatur non probaſſe. ſic enim uidetur ei iudex remiſiſſe pœnam calum. ut apparet ex ſequentibus, & ſic intellige C. de calum. l. qui non probaſſe. ſecūdum H. uel ſecundum Ioan. loquitur in illis caſibus, in quibus eſt ſpeciale ut in marito, matre, & ſimilibus, quod plenè not. ſ. de infa. l. athletas. §. pe. alioqui uidetur contra Ioā. qui dixit eo ipſo quod non &c. ut C. de aduo. diuerſ. iu. l. j. ac ſi dicat, non eſt uera illa regula ſemper: imò fallit in prædictis caſibus: & ſic perdit officiū ſuum: ut ſ. de regu. iuris l. j.

b Inquiſitio. an ſit calūniator, uel non. Accurſ.

c Incipit. incontinenti, non ex interuallo: ut C. de calum. l. j. contra te uel abſoluto reo, ſcilicet deſtinatione, arg. ſ. de uerb. ſign. l. fugitiuus. & dixi ſ d. l. athletas. §. pe. Accurſ.

d Errorem. accuſantis ſine metu calum. i. ſuſpicione. non ergo de præſumpta, ſed de euidenti: ut ſ. de adul. l. is cuius §. fina. & ibi no. & facit ſ. de iniuri. l. itē. §. adiicitur. & ſ. de fal. l. antepen.

e Pœnam. quæ ſit, modo not. Acc.

f Pepercit. deliquerat ergo. Ioan. & ſic intellexit C. de calum. l. qui non probaſſe.

g Condemnauit. quoniam de eius calum. pronuntiatum eſt. ad quod ſ. de publi. iud. l. fina.

h Facti quidem quæſtio. non poteſt iudicare, & nō iudicare de quæſtione. & ſi nō iudicat iudex de facto: nec pronuntiat de pœna. ſed ſi de facto pronuntiat iudex, nec de pœna aliquid decernit, ius pronuntiat de pœna: poteſt tamen iudex in ipſa ſententia pœnam minuere: ſed cauſa cognita: ut C. ex quibus cau. infa. irr. l. & ſi ſeuerior. non alias: ut ſ. de pœ. l. hodie. quæ eſt contra. & ſic not. quòd ſufficit in crimine adulterij ſi dicat iudex, pronuntio te adulterum. Idem in aliis criminibus, quæ certam pœnam continent. Item pro hoc quod pronūtiato de principali, uideatur de pœna pronuntiatum facit ſ. ſi quis caut. l. ij. in princi. & C. de uſur. l. cos. in princ. Item ad hoc ſ. de fur. l. non poteſt.

l Eius. ſcilicet iudicis.

k Authoritate. facit in authē. in me. li. non fieri ſacras iuſsiones. circa pri. col. x. Accur.

i Interlocutus. iudex.

m Subire. aliàs ſubire, alias ſuſtinere. & facit infra, de regul. iuris. l. quicquid. & ſupra, de iniu. l. diuus. & C. de iniu. l. ſi nō conuicij. & C. de ſenſ. l. interlocutio. & l. uerbū. & C. ſi quis impera. ma. l. j.

n Oſtendimus. ſ. in principio huius leg. ſed poſtea huc uſque de calumn. dixit.

o Diſsimularet. dando teſtes de nihilo.

p Excuſationes. aliàs actiōes, id eſt exceptiones, ſic dictę, quia agere &c. ut ſupra, de excep. l. prima.

q Admitteret id eſt reciperet tanquam bonas.

r Si quis. nunc autem de tergiuerſatione.

s Punit. pœna Turp. quæ eſt ut not. ſ. de præua. l. iij. in fine. & facit C. de aboli. l. abolitio.

t Abolitio. nunc de ſecunda parte tituli. Acc.

u Priuatim. nam publicè datur, ſed non à præſide: ut infra, eodem. l. abolitio. & lege ſequenti. & facit C. de abolitio. l. prima & ſecunda. & infra, de iure fiſc. l. ſenatus. in prin.

x Cognitionē. quia cum cauſæ cognitione fit. quod dic ut C. de abolit. l. fallaciter. & l. penulti. & facit ſupra. quis ordo in bonorum poſſeſsione ſeruetur. l. ſecunda. §. dies. & §. in bonorum. & §. ſi præſes. Accurſius.

y Intulerit. quod qualiter fiat, habes ſup. de accuſ. l. hos accuſare. §. lege.

z Patietur. quæ eſt ut ſ. de præua. l. iii. in fin. & facit ſupra, de cuſt. l. ſi rem. §. j. & de colla. bonor. l. j. §. ſi cū duobus. & ſup. ſi quis cau. l. ſi ſeruus. §. j. & de oper. noui nunt. l. de pupillo. §. ſi plurium do. & l. quinimo in prin. l. ſtipulatio. §. fina. Accur.

a Adulterii. ſubaudi crimen inferens.
b Diuortii. de his habes ſupra, de adulte. l. mariti. §. ſex. cum ſequen.
c Deſtiterit. non petita abolitione.
d Nec ne. aliàs necne. aliàs bellè, id eſt, belliſsimè.

oſtendit Papinia. in aliis idem ſentire, licet diuerſum ſentiat in muliere: & ſic non eſt ſuperiorum obiectio.
x Et fœminam. ut C. de adult. l. reos.
y Debere. ut ſup. de adul. l. uim paſſam. §. duos.
z Quid. confirmat oppoſitionem proxi. poſitam.

e Penè. id eſt, ferè. & facit infra, de regu. iur. l. nihil intereſt.
f Vitium. quod ab accuſando repellit, ut infames, & ſimiles: de quib. habes ſupra, de accuſat. l. qui accuſare. Accur.
g Promittat. ſcilicet ſpatium temporis.
h Qualiſcunque. ſiue uera, ſiue falſa. ad quod ſupra, de inofſ. l. quid ergo. §. cum autem.
i Maioreq; quam ipſe qui ſuo nomine ad accuſandum acceſsit, & poſtea deſtitit.
k Proceſsiſſet. ſubaudi. uerius erit &c. aliàs eſt in textu. Accur.
l Loquimur. qui cum poſſet exceptiõe remoueri, deſtitit. Accur.
m Non admitteretur. ut C. de fal. l. & ſi.
n Reſponſurus. Et uidetur idem reſpondere debere, quid enim &c.
o Sit. ſcilicet Papinianus.
p Quid enim. cõfirmatio oppoſitionis. & ad hoc ſ. de accuſat. l. qui accuſare. Accur.
q Excludendi. à pœna Senatuſcon. quã mulier. hi, ſcilicet, qui ſummouẽtur præſcriptione, uel etiam uitio perſonæ.
r Vel. pro ſaltem.
s Potuerit. ſi proſequeretur ſuam, uel ſuorum iniuriam. Accur.
t Você. nõ etiam effectũ habere potuit.
u At quin idem. ſcilicet Papinia. & obiicit author legis eundem Papi. ſibi in eo, quod de muliere dixit, contradicere. Vel ſic

quod uidetur ſibi aduerſari. Tertiò ponit aliud dictum Papiniani, quod uidetur ſibi conſonare. Quartò ponit determinatiuũ, & concluſionem omnium præcedentium. Secunda ibi, Atquin. Tertia ibi, Atquin idem. Quartà ibi, Meritò. h. d. Bar.

Accuſationem is intulit, q ꝑſcriptione ſummoueri poterat: ut q libet adulterii [a] maſculo poſt quinque annos continuos ex die cõmiſsi adulterii, uel fœminæ poſt ſexmenſes utiles ex die diuortii. [b] an ſi deſtiterit, [c] hoc Senatuſconſulto plecti debeat accuſator necne, [d] dubitat: mouet, qđ penè [e] nulla erit accuſatio, quã tpis ſpatiũ, aut pſonę uitium [f] omni modo remoueat, reoq; ſecuritatẽ timoris, ac periculi ꝓmittat. [g] ꝯtra mouet, qđ qualiſcunque [h] accuſatio illata cognoſcẽtis authoritate, non accuſantis uoluntate, aboleri debeat: maioreq; [i] odio dignus exiſtimet, q temerè ad tã improbã accuſationem ꝓceſsiſſet. [k] Ergo uerius eſt, eum quoq;, de quo loquimur, [l] in ſenatuſconſultum incidere oportere. Atquin Papinianus reſpondit, mulierem, quæ idcirco ad falſi accuſationem non admitteretur, [m] quòd ſuã, ſuorumue iniuriam non perſequeretur, deſiſtentem, Senatuſconſulto Turpilliano non plecti. Num ergo & in cæteris idem reſponſurus [n] ſit? [o] Quid enim [p] intereſt, propter ſexus infirmitatem, an propter ſtatus turpitudinem, tpisve finem ad accuſationem aliquã nõ admittatũ? Multoq; magis excludendi [q] ſunt, ꝙ mulieris qdem accuſatio, uel [r] ꝓpter ꝓprium eius dolorẽ, effectum habere potuerit: [s] illorum uerò accuſatio uoce [t] duntaxat tenus interuenerit. Atquin idem [u] aliàs ſcribit, nõ poſſe aliquem duos eodem tẽpore adulterij accuſare marẽ, & fœminam: [x] & tamen ſi † utroſq; ſimul denuntiauerit, in utriuſque pſona abolitionẽ eum petere debere, [y] ne in hoc Senatuſconſultum incidat. Quid [z] porrò refert, propter cauſas ſupraſcriptas [a] accuſatio non ualuerit, an pp numerum perſonarum non tenuerit? an hoc interſit, [b] plenam habuerit aliqs accuſandi facultatẽ, ſed pp perſonarum ꝯiunctionem [c] ab hac accuſatione ſummoueatur: an uerò ſtricta ratione qbuſdam accuſandi facultas non competat? Meritò [d] itaq; [e] dicendum eſt, omnes, excepta muliere, & minore, niſi abolitionẽ petierint, in hoc Senatuſconſultum incidere.

Licet accuſatio ſuſpecti tutoris importet infamiam, ſi remotus ſit à tutela: tamen deſiſtens ab accuſatione, non incidit in Senatuſconſultum Turpil. h. d.

Suſpecti tutoris accuſatio pro tribunali [f] tantum examinari poteſt: & nullus alius de huiuſmodi quæſtione, quam præſes [g] pronunciare poteſt:

a Supraſcripta. ſcilicet ꝓpter præſcriptionẽ temporis: uel propter uitium perſonæ. Accurſius.
b Interſit. inter hæc duo, quæ ſequuntur.
c Coniunctionẽ. ut frater fratrem: liberta patronum. & cognatus proximum cognatũ: ut C. qui accuſare nõ poſſ. l. ſi magnum. & l. penulti. & ſupra, de accuſ. l. qui accuſare. & l. hi. §. primo.
d Meritò. nunc ſoluit.
e Itaq;. quia Papinia. ita dixit meritò &c. & ſic concludit utranq; Pa. ſententiam. & ſic nulla remanet contrarietas. & adiicit etiam de minore, qui ætatis beneficio iuuatur, & cum muliere beneficiũ habet. ſed in muliere eſt contra C. ad Turpil. l. ſi fœmina. Sol. ut dices ſ. eo. l. mulier. & eodẽ modo ſolue ſ. eod. mulier. Item contra ſ. eo. l. quæ rebatur. Sol. ut ibi. Item in minore eſt contra ſ. de mino. l. auxilii. Solu. ibi petebat reſtitui ut poſſet accuſare: qđ non licet. hic ut nõ puniatur, quia deſtitit: quod poteſt ſ. ut hic, & ſ. de adu. l. ſi maritus. §. lex.
f Pro tribunali. & non de plano. Accurſius.
g Præſes. ſ. de of. eius cui manda. eſt iur. l. cognitio. contra. Sol. ut ibi. & eodem modo ſ. de ſuſpect. tutor. l. j. §. an autem. Alii dicunt, quod cognoſcit de remouendo ſed non remouet, quod non placet: ut Inſtit. de ſuſpec. tuto. in principio.

† In P. F. utrique ſi alibi. ſi. utrunque.

Item

& tñ qui ab ea deſtitit, Senatuſconſulto non tenet. [a] Item ſi dicat [b] aliquis in Senatuſconſultum incidiſſe Turpillianum, præſidis erit ſuper ea re notio: & tñ contra deſertoré Senatuſconſulti non interuenit coerctio. Qui autem dicit, quem in hoc Senatuſconſultum incidiſſe: accuſator non eſt. [c]

Qui deſiſtit ab accuſatione alium ſummittendo: uel inſtigando, uel mãdãdo: uel inſtruit aliũ ad accuſationem capitalẽ, ſi ille, qui ſummiſſus eſt, non probat, ſummittens incidit ſimili mõ in hoc Senatuſconſultum cum illo qui ſummiſſus eſt. Item nuntius ad hoc miſſus incidit. h. d.

Incidit † in hoc Senatuſconſultum & qui accuſatorem [d] ſummittit, aut inſtigat, [e] aut mandat alicui, & inſtruit eum ad accuſationem capitalem, dãdo probationes, allegando accuſationes: & meritò. Nam † diffidendo crimini, [f] quod mouet, & eximendo ſe periculo calumniæ, uel deſertionis, meritò calumniantis, & deſiſtẽtis pœnæ ſubijci *debuit, niſi ſubornatus [g] accuſator probauerit crimé, qđ intendere ſuſcepit. Nec intereſt, per ſe mandauit accuſationem, an per aliũ. [h] uerùm hũc, qui hoc miniſterio uſus eſt ad mandãdum accuſationem non ex uerbis: ſed ex ſnía Senatuſconſulti puniri, Papinianus [i] reſpondit. Summiſſus enim accuſator ſimiliter eodem ſenatuſconſulto plectitur, id eſt, propter hoc ſolùm punitur, quod miniſterium alieni timoris receperit. [k]

Qui ab accuſatione deſiſtit in cauſa appellationis, incidit in hoc Senatuſconſultum. h. d.

Reus condemnatus prouocauit: deinde accuſator deſtitit: an in hoc Senatuſconſultum incidit? Propè eſt, ut incidiſſe uideatur: [l] quia prouocationis remedio condemnationis extinguitur † [m] pronunciatio.

Paulus lib. ſing. de pœn. omnium legum. II.

QVi deſtiterit [n] agere, amplius & accuſare [o] prohibet. [p]

Idem libro j. Sententiarum. III.

ET in priuatis, [q] & in extraordinariis criminibus, omnes calum

---

Item per hoc, quod dicit præſes, qui eſt clariſſimus: multo magis ſpectabilis: vt no. de offi. præſi. l. illicitas. §. qui uniuerſas. Acc.

[a] Non tenetur. quia non eſt publicum, ſed extraordi. ad quod inf. eod. l. ſi quis repetere. §. j. ſed certè imò vt publicum. deſcẽdit enim ex leg. xii. tabu. ut Inſti. de ſu ſpec. tut. in prin. ergo publicũ: vt ſu. de præuar. l. iii. in fin. econtra uidetur nõ uere, ſed quaſi publicum: vt Inſti. de ſuſpec. tut. §. conſequẽs. ſed quicquid eſt, erit ſpeciale fauore pupillorum, ut multi ueniãt ad eorũ cõmodum, & in Turpi. non incidant. ſic & alia ſpecialia ſunt in crimine ſuſpecti: quia ſine accuſatore: vt ſ. de ſuſpe. tut. l. tutor. §. j. & quia cognitio delegatur legato proconſulis, & iudicat: vt ſup. de offic. proconſ. l. ſolent.

[b] Item ſi dicat. Dic, quòd accuſo Titium, quòd incidit in Turpil. præſes cognoſcit: ut ſuperiori §. & ſi deſero accuſationẽ, nõ incido in Turpil. quia extraordi. eſt accuſatio mea: vt l. ſi quis repetere. §. j. & pro hoc infra, prox. §. & ſup. qđ quiſque iur. l. final. Alii dicunt, ꝙ ſi accuſo de Turpillian. & deſiſto: præſes inquirit, an ego inciderim in Turpillianum, ut ſi iuſto errore, uel non, ut ſupra eod. l. j. §. j. & hoc hic dicit: qđ non placet per dictas duas leges. Itẽ quod ſubijcit: dicũt de eo, qui accuſat deſertorem militiæ: de quo dicitur C. de deſerto. milli. l. ii. & erit ſpeciale fauore militiæ: vt ſuperiori fauore pupilli. ad quod C. quando lic. unicuique. l. opprimendorum. Accur.

[c] Accuſator non eſt. ut deſiſtens incidat in Turpil. ut ſup. proxi. §. dicit.

[d] Accuſatorem. alium, ipſe deſiſtendo.

[e] Inſtigat. ut ſup. de fal. l. Athaletus cõtra. Sol. ut ibi. Item ſup. de iis qui not. infa. l. ob hoc. contra. Sol. ut ibi. & facit ſup. de bo. lib. l. qui cum. §. ſed ſi.

[f] Crimini. i. de crimine. Acc.

[g] Niſi ſubornatus. ſup. de calum. l. pen. & de bon. lib. l. qui cum maior. §. ſi.

[h] An per alium, ad quod ſup. ne quis eũ, qui in ius l. pe. in prin. & ĩ. de ui & ui ar. l. j. §. deieciſſe. & quod ui aut clam. l. aut qui. §. ſi. & l. ſi ego. Acc.

[i] Papinianus. ut C. de accuſa. l. non ideo. & C. de calum. l. noſtris.

[k] Receperit. & ſic tres puniuntur. Accur.

[l] Videat. ad hoc C. de ijs, qui ut indig. leg. minoribus.

[m] Extinguitur. propriè accipe. ſ. ſi ea fuiſſet iudicatũ: vt hic, & ſup. qui ſatiſdare cogã. l. ſciẽdum. §. penul. & de iniuſt. teſt. l. ſi quis filio ex. §. hi autẽ. & de iis, qui notã. inf. l. furti. ii. reſpõſo. ubi dř, quod interim non eſt infamis damnatus furti. Item pro hoc ſu. de condi. indebit. l. eleganter. §. j. & de bon. liber. l. qui cũ maior. §. accuſaſſe. & infra, de pœn. l. ij. in fine, Sed econtra uidetur tenere: nec extinguitur omnino, ſed ſuſpenditur. Et hic expone extinguitur, i. ſuſpenditur, quod patet: quia ſi nõ ꝓſequatur, retro habet effectũ: vt ea. l. furti. §. j. ibi, ſi autẽ &c. ſup. & inf. & C. de tempo. appel. l. fina. § illud. ſed illud eſt cum fictione, nam uere interim eſt extincta. Accurſius.

[n] QVi deſtiterit. hoc exponitur ſ. l. deſtitiſſe. & l. ab accuſatione. in prin. & §. j. & l. quæſitum, & ſupra, de adulterus. l. quæſitũ. & de iudiciis. l. deſtitiſſe. & de minorib. lege, deſtitiſſe. Itẽ quod dicit agere: dic ſcilicet, ciuiliter. ad quod C. de pact. l. poſtquam.

[o] Accuſare. ſ. criminaliter: quod poteſt uerum eſſe, quando ex eodem crimine ciuilis, & criminalis oritur actio: vt C. quando ciui. act. l. j. uel dic agere. i. accuſare. ſic ſup. ad l. Iul. pec. l. qui perforauerit. Idem eſt in eo, qui præuaricatus eſt: vt ſup. de præua. l. accuſator. & facit ſup. de adult. l. ij. §. j. & l. ſi maritus §. ſi negauerit. & C. qui accu. non poſ. l. accuſationem. & de adul. l. abolitionem & inf. eo. l. mulier. §. j. Accur.

[p] Prohibetur. hoc cum iã ab alio cœpta eſt accuſatio. alias contra ſup. de ſepul. uio. l. ii. §. antep. Vel hic in totum, ibi non: vt not. d. l. accuſationem.

[q] ET in priuatis. dic priuata crimina nominata & ordinaria: vt furtũ & ſimilia. Extraordinaria. ſ. inno-

Vv 4

† Scriben. hic dicunt iſtum tex. ſi. ad hoc, quòd licet mandãs alicui aliquid illicitum, ſi ille poſtea mandet alteri, & ille ultimus faciat, obliget primũ mandantẽ & non ſecundũ: tamẽ hoc ẽ uerum in leuibus ſecus in grauioribus: quia tunc uterq; obligatur. Bolog.

† diffitendo, In P. Fl.

* P. Flo. pœna ſubdici.

† De iure uerò Canonico ſuſpenditur. Mand ſup. xx. com. quæſt. 4.

innominata extraordinaria. de primis habes ī. de pri. delict. de alijs in tit. de extraord. cri. cum ſeq. Alij dicunt, & priuatum id eſt, ut omnia prædicta comprehendat. Tertij dicunt priuata, quando pro calumnia commiſſa in ciuili cauſa agitur iniur. quod pōt ēt hodie: vt hic, & C. de libe. cau. l. ſi tibi. at. inp. de iniu. l. ſi creditor. Erat & alia actio prodita pro calum. quod hodie non eſt: vt in ſt. l. de pœ. te. liti. §. hæc aut. etiam ſi cōmittatur in cā liberali: vt C. de calūn. l. qui calūniatores. Quarti dicunt priuata ordinaria. ſ. de famoſo libello quod eſt falſum: vt C. de famo. lib. l. j. & ſup. de iniur. l. quod ſenatus. & de ſuppoſito partu, vt ī. de falſis. l. leg. §. j. Sed nec hoc placet: vt not. ſup. de pub. iud. l. j. Item ponūt in accuſationib. de ſeditioſis: vt de eo, qui accuſat illicitū collegiū: ꝙ ultimū ſtare poteſt. Acc.

a Admiſſi. i. delicti: quia & ſic accuſati dānarentur: vt ſup. de priua. deli. l. fi. & de præuaric. l. iij. ergo & iſte eadem. ut hic, & ſup. de præuari. l. pen. & de iniu. l. qui iniuriarum. & inf. eo. l. ſi quis reperer.

nioſi extra ordinē pro qualitate admiſſi [a] plectunt.

Papinianus libr. xv. reſponſorum. IIII.

MVlier, quæ falſi crimen iniuriæ [b] propriæ poſt interpoſitā denūtiationem deſiſtēs omiſit, ex ſenatuſconſulto Turpilliano teneri non uidetur.

[c] Poſt abolitionem [d] idem crimen ab eodem in eundem inſtaurari non poteſt.

Licet quis in libello principi porrecto, dicat ſe uelle aliquem de publico crimine accuſare: nō incidit in ſenatuſconſultum, licet non accuſet.

Paulus libro ij. reſponſorum. V.

QVæſitum eſt, an is, qui libello principi dato falſum ſe obiecturum minatus eſt, ſi non obieciſſet, Turpilliano ſenatuſconſulto teneretur? Paulus reſpondit, uerbis [e] ſenatuſconſulti Turpilliani eum, de quo quæritur, non contineri.

MVlier. CASVS. Berta denuntiauit quandam de falſo inſtrumento ſcripto in ſui Bertæ præiudicium: & deſtitit. Dicitur quod non punitur. Secundo dicit: accuſans impetrata abolitione deſtitit. poſtea idē crimen, & in eundem uult intentare. dicitur, quod non auditur. Fran. Accur.

b Iniuriæ. ut quia de falſo in inſtro ſcripto in ſui præiudicium: vt C. qui accu. non poſſ. l. de crimine. & facit ſup. l. j. §. accuſationem. in fi. §. ſed uidetur incidere in Turpill. ut C. eod. l. ſi fœmina. quæ eſt contra. Sol. ibi accepit pecuniam, hic non. Vel ibi pacto, hic ſimpliciter. Ioan. nam præſumit eam delinquere cum pacto deſtitit. uel hic petiit abolitionem, quod facile ei conceditur: ibi non. Sed alij ꝙ hic non potuit accuſare, ibi ſic. quæ eſt falſa, quia hic ſuam iniuriam proſequebatur. Item quia & ſi non poſſet: tamen tunc deberet incidere: vt ſup. l. j. §. accuſationem, ubi dicit, maiore odio, &c. Item alij, ꝙ hic non accuſat inchoando, & ſic communiter dicunt ceſſare Turpill. per l. C. ad Turpil. l. j. & ut intra certum. l. j. & inf. eod. l. quæſitum. Accur.

c Non uidetur. hoc ꝑ ꝓpter ſexus fragilitatem. Azo.

d Poſt abolitionem. priuatam. ſecus ſi publicam: vt C. de aboli. l. j. C. facit ſup. eo. l. qui deſtitit. & C. ad Turpill. l. ſi is. & l. quamuis. Acc.

QVæſitum eſt. CASVS. In libello principi porrecto à me, dixi me uelle quendam de falſo accuſare: & non ultra proceſſi. dicitur, quod non punior: cum non accuſarem. F. Acc.

e Verbis. ſed ſententia ſic, ſecundum Ioan. & Azo. ut inf. eod. l. in ſenatuſconſul. §. qui poſt. & C. de calū. l. penult. ſed H. dicit, nec etiam ſententia: vt C. ad Turpil. l. pen. ſed eam expones ut ibi. nec enim accuſat, ſed accuſare uult, ut dicit H. ut ſup. rem ratam haberi. l. amplius. & pro eod. ſup. de adulte. l. miles. §. ſocer. ſed dic ut ibi. Item pro eo. ſupra, de in ius uocando. l. libertus. & l. quamuis. & C. de adulte. l. ſine metu. Sed oppo. huic l. C. quando lib. princ. da. l. j. & ij. ſed illud quoad perpetuationem in quibuſdam caſibus: hic quoad aliud. Item pro Ioan. ſupra, de adulter. lege, quæ ſitum. Accur.

Idem libro. Sententiarum. VI.

AB accuſatione deſiſtit, qui cum aduerſario ſuo de compoſitione eius criminis, quod intendebat, fuerit locutus. [f] Animo ab accuſatione deſtitit: qui effectum, & animum accuſandi depoſuit. [g] Deſtitiſſe uidetur, qui intra præfinitum accuſationis a præſide tēpus, reum ſuum non peregit. [h]

Nuntiatores, [i] † qui per notoria [k] indicia [l] produnt, † notorijs ſuis aſsiſtere [m] iubentur.

Calumniæ [n] cauſa puniuntur, qui in frau-

AB accuſatione. CASVS. Hic dat tria exempla. quis dicatur deſiſtere ab accuſatione. & ſic litera eſt plena.

Nuntiatores. Dic ut in gloſſ. quæ incipit, pone exemplum.

Calumniæ. Qui librum ſcribit in fraudem alicuius, uel qui teſtamentū tulit in fraudem, in iudicio de calūnia poteſt puniri. Fran. Accur.

f Locutus. cum effectu. ſcilicet, trāſigendo. nec diſtinguunt ſit tale crimen ſuper quo poterat tranſigi, uel non: quia illud quo ad reum: vt C. de bonis eorum, l. j. & ſup. de præua. l. in omnibus. at accuſator ſemper incidit in Turpill. ut hic, & C. eod. l. quamuis. & l. fœmina. & de adulte. l. ſerui. §. j. & de aboli. l. abolitio.

g Depoſuit. ut & C. eod. l. fi. & inf. l. deſtitiſſe. aliud ſi impeditus differt: vt l. deſtitiſſe. & leg. in ſenatus. §. qui poſt. & facit ſup. eo. l. qui deſtitit. Acc.

h Non peregit. i. accuſationem ad finem non perduxit: vt C. qui accuſ. non poſſ. l. ſi ea, & C. ut intra certum tempus. l. ij.

i Nuntiatores. pone exemplum in curioſis, uel alijs officialibus, qui licet ſine inſcriptione deferant, debent tamen probare: vt hic, & C. de accu. l. ea. & de decur. j. & argu. ſup. de accu. l. leuia. Accur.

k Per notoria. i. manifeſta. aliàs pernota. i. ualde nota, aliàs notoria.

l Indicia. aliàs iudicia. l. accuſationes in iudicio.

m Aſsiſtere. aliàs aſſiſtere. q. d. aliàs incidunt in Turpil. ut ar. d. l. de curioſis. & ī. de cuſto. reo. l. diuus. alias abſiſtere. & dic. ſ. cum abolitione, ne incidant. Alij dicunt etiam ſine abolitione non incidere in Turpil. ad quod dicit notorijs. i. nuntiis. ſ. nuntiatoribus. Accur.

n Calumniæ. hic tractat de calumniatoribus. dic caſum in iniur. ut ſup. de iniu. l. lex Corn. §. ſi quis librū. & l. quod ſenatus. Sed quid ad hunc titulum? R. ſi. ut talis qui de hoc crimine accuſaret ſ. famoſi libelli, incidat in Tur. ex quo dicit eſſe publicum crimen famoſi libelli: vt diximus ſup. eod. l. & in priuatis. Accurſius.

In frau-

† I. nuntiatores, qui reos detexerūt per notoria, licet contra calūniæ metū accuſent, debent tamē aſſiſtere ſuis indicijs, eaque tueri notoria, q attulerant interim dum quæſtio de crimine habet. Bud. hic.

† Indiciū ꝓdere eſt rem arcanā in medium afferre.

† Nugatur hoc loco, ut & alias multis Accur. proinde tu Budæum hic in annot. poſte. uideto.

a In fraudem.id eſt, iniuriam.
b Conſcripſiſſe.id eſt, ordinaſſe.

SI quis. CASVS. Publica abolitione interuenien-te, qui deſtitit ab accuſatione prius incæpta, nunc uult repetere illud idem crimen: dicitur, quod poteſt repetere illud idem crimen: tñ exceptiones, quæ non poterant opponi accuſatori tẽpore abolitionis: vt quia erat tunc lis conteſ. nec nunc poſſunt opponi. Secondo dicit: qui de crimine ſtellionatus, uel crimine expilatæ hæreditatis accuſauit aliquem, deſtitit: non ponitur pœna Turpilliani: officio iudicis tamen punitur. Franc. Accur.

c Si quis repetere. intra xxx. dies utiles: vt inf. eod. priuatim. §. triginta. & hoc in publica: ſecus in priuata: vt C. de aboli. l. j. & ĩ. l. mulier. §. j.

d Quæ à reo. ſi habes reo, ſubaudia, ut ſit ablatiuus caſus. Si ergo erat lis conteſtata, & non poterat opponi præſcriptio: vt ſup. de adult. l. ſi maritus. §. præſcriptiones. nec nunc opponeť. idem ſi ob aliam cãm: vt inf. eo. l. aut §. abolitione. ſed cõtra ſup. de accuſ. l. hos accuſare. §. hoc etiam. aliàs obijci, qui ante reorum abolitio. &c. Acc.

e Si ſtellionatus. ſ. crimen.

f Nec. ſubaudi, & ſi &c. Accur.

† Pao. Fl. non æque enim.
† In Pan. F. quæ antea reorum abolitionem.
* P. F. ſtellionatum.

dem [a] alicuius librũ, uel teſtimonium, aliudve quid conquiſiſſe, uel conſcripſiſſe, [b] uel in iudicium protuliſſe dicuntur.

Vlp. lib. viij. diſputationum. VII.

SI quis repetere [c] uelit crimẽ publica abolitionẽ interueniente: eodẽ iure repetit, quo accuſabat. † neq; . n. poſſunt ei præſcriptiones obijci, † quæ [d] à reo ante abolitionem non ſunt obiectæ. & ita diuus Adrianus reſcripſit. Si ſtellionatus [e] * quis, uel expilatæ hæreditatis crimen obiecit, & deſtitit. pœnam ſenatuſconſulti Turpilliani ñ ſubibit, nec [f] furti, uel iniuriarum: [g] ſed officio iudicis culpa eius coercebitur. [h]

Papinianus libro. ij. de adulteriis. VIII.

ABolitio [i] aut publicè fit ob diem inſignem, [k] aut ob publicam gratulationem. [l]

Macer li. ij. publicorum iudiciorum. IX.

VEl ob rem proſperè [m] geſtam.

Papinianus libro ij. de adulterijs. X.

AVt priuatim actore [n] poſtulante. [o] Tertio genere ex lege fit abolitio mortuo accuſatore, uel ex iuſta cauſa impedito, [p] quo minus accuſare poſsit. Abolitione autem publice facta, non retractabitur [q] in iudicio repetendo de mariti iure. Triginta dies repetendi rei [r] diuus Traianus utiles eſſe interpretatus eſt, ex die, ſcilicet, quo feriæ finitæ ſunt. & ſenatus cenſuit, eos dies cedere, quibus quiſque reum [s] ſuum repetere poſsit. Hoc autem repetendi rei tempus non aliter cedit, quam ſi accuſator [t] quoque potuit adire.

Quando quis accuſationem non proſequitur, quia iudex exceptionem temporis obſtare pronunciat, in Turpillianum non incidit. h. d. ſecundum ueram lecturam. Bar.

g Vel iniuriarum. nec aliud delictum priuatũ: multo minus in pecuniaria cauſa. vt C. de calum. l. qui calumniatores. Sed an iniur. poteſt conueniri, qui in ciuili commiſit calum. fortè nõ, cum de calu. iuret, ut in Inſti. de pœ. te. li. §. hæc aũt. quod ſacramentum eſt loco antiquæ actionis pro calum. Sed certè & in criminali iura tur. quare dicunt alij: quod habet locum iniur. ſed non in alia in factum, quæ dabatur pro decima parte litis: vt dixi ſup. & in priuatis. Acc.

h Coercebitur. relegatione, uel ſimili: vt ſup. de iniu. l. qui iniuriarum.

ABolitio. CASVS. Abolitio quandoq; fit publicè. & de hoc dicit hæc lex. & ſeq. quandoq; priuatim, ſ. ad poſtulationem accuſantis. quandoque fit abolitio ex lege, ut accuſante mortuo, uel ex iuſta cauſa impedito, quo minus poſsit accuſare. & de hoc dicit hæc lex & ſeq. & principium ſequentis.

Abolitione. Dic caſum ut in glo. quæ incipit, id eſt, dicere. Secundo dicit: abolitione publice facta, finitis ferijs poteſt accuſator intra xxx. dies utiles repetere accuſationem. Franc. Accur.

i Abolitio. incidit enim in repentinas ferias: vt C. de ferijs. l. à nullo. & concedit ut omnes qui accuſare aliquem incœperant, ſine metu Turpi. poſſint deſiſtere. hæc quidem eſt publica: & conceditur à ſolo principe, ut hic: & non refertur ad ea crimina, in quibus uterque probatur: vt C. e. l. fallaciter. & inf. eo. l. Lucius. priuata uero à quolibet iudice ordi. de cauſa cognoſcente conceditur: vt C. de abolitio. l. j. & ij. & ſup l. j. §. abolitio. & inf. eo. l. interueniente. Acc.

k Ob diem inſignem. quia natus eſt ei filius.

l Gratulationem. quia par ludus debet fieri.

m VEl ob rem proſperè. quia deuicit hoſtes.

n AVt priuatim actore. in accuſatore. ſic ĩ. eo. l. qui deſtitit.

o Poſtulante. i. à præſide: vt ſup. l. j. §. abolitio.

p Impedito. & tamen quod biennium ſit elapſum. ad quod inf. eo. l. in ſenatus. §. pen. & C. de accuſa. l. iiij.

q Non retractabitur. id eſt, dicere, ſi tempore conceſſæ abolitionis iſte accuſator erat in eo ſtatu, ut iure mariti accuſaret, & nunc erit: & nõ obijcitur ei quod media tempora dum durauerũt feriæ, noceãt ei. ad quod ſup. e. l. ſi quis repetere. uel econtra, ſi iam tempus illud erat finitum: nec nunc illud habebit. nam in eodem ſtatu reponitur: ut d. l. ſi quis repetere. in princip. & facit ſup. de dam. infect. l. hoc amplius. in princ. Accur.

q Nec retractabitur. i. non auferetur ei.

r Rei. licentia redeundi ad accuſationem datur, quando fuit publica abolitio: ſed ſi priuata non: niſi petat abolitionem: vt C. de aboli. l. j. in fin. & poſt hos dies non datur: vt C. de gene. abol. leg. j. niſi ex cauſa: vt ſtatim dicit. Et not. quòd non omnino extincta fuit prima accuſatio, cum ad eandem inſtantiam redeat.

s Reum. quia potuit citari & adeſſe, & idem de accuſatore ſubijcit mortuo, uel accuſato: vt ſup. de publi. iudi. l. defuncto. & C. ſi reus uel accu. l. ij. iij. & iiij. & facit inf. eod. l. diuus.

t Si accuſator. ſic ſup. de damno infect. l. hoc amplius. in princip. & ſup. de diuerſ. & temp. præſcrip. leg. j. & l. in ſenatuſconſul. §. fin. & facit ſup. de accuſa. l. libellorum. in ſi. Acc.

t Accuſator quoque. non ſolum reus.

Quæ

a QVærebatur. Non puniri. Si dicas caſum quod iam excluſus nunc uult accuſare, & non incipit: quidet ſe præſcriptione excludendum: planum eſt: vt ſup. l. quæſitum. Si dicas hunc incepiſſe, & poſtea deſtitiſſe: tunc eſt cõtra ĩ. l. j. §. accuſationem. Sol. hic impetrauit abol. & eodẽ modo ſol. C. ut intra certũ tempus. l. j. & ij. Vel ibi de tẽpore inſtãuiæ ſ. biẽnij. hic de tẽpore accuſationis. Vel dic, ꝙ in pœnã talionis nõ, ut hic, ſed Tur. ſic: ut ibi. & ſecundum hoc dic perferre. & ita ſuccubuit. & facit ad l. ſup. depo. l. j. §. eſt aũt. & in decr. xxij. q. ij. c. ne quis. & ſu. de acquir. poſſ. l. ſi quis tẽ. & ſup. de eõ di. inſtit. l. filius. & qui ſatiſd. cog. l. fin.

Idem lib. ſing. de adulterijs. XI.

QVærebatur, an ij, qui ab accuſatione tẽpe excluſi eſſent in Senatuſconſultũ Turpilianũ inciderunt? Rñdi, nõ oportere dubitari, calumnia nõ puniri [a] eos, qui præſcriptiõe tẽpis excluſi cãm adulterij perferre nõ potuerũt.

Qui reum non repetit publica abolitione interueniente, in ſenatuſconſultum non incidit hoc dicit. Bartol.

SI interueniẽte. CASVS. Propter publicã abolitionẽ deſtiti ab accuſatione: & finitis ferijs non repeto accuſationem, non punior pœna Tur. & redditur ratio in litera. Secundo dicit: reus eximitur abolitione facta. Fran. Acc.

b Præſtitutos. xxx. ut ſup. eod. l. aut priuatim. §. fin. nec eſt contra ſup. eo. l. mulier. §. j. quia ibi in priuata. Acc.

c Exemptum. ſ. ab accuſatione ꝑ abolitionem generalẽ. ad quod eſt ĩt ĩ. l. prox. in fi. Acc.

Vlpianus lib. ij. de adulterijs. XII.

SI interueniente publica abolitione ex Senatuſconſulto, ut fieri aſſolet, uel ob lætitiam aliquã, uel honorem domus diuinæ, uel ex qua alia cã, ex qua ſenatus cenſuit abolitionem reorũ fieri: nec intra dies præſtitutos [b] reũ repetierit: dicendum eſt, ceſſare Turpillianum Senatuſcõſultum. Nec enim uidetur deſiſtere, qui exemptum [c] reum non defert. eximitur autẽ reus, * abolitione interueniente.

* Aliàs ſcis.

d DEſtitiſſe. Accuſationem. ſup. de minor. l. deſtitiſſe. & de iud. l. deſtitiſſe. & C. eod. fi. & ſup. eo. l. ab accuſatione. §. j.

e Permiſſu. uel publ. aboli. ut ſu. l. prox. uel etiam per priuilegium ex certa ſcientia: ne ſit cõtra C. eod. l. ij. & facit in auth. quomo. oport. epiſ. §. illud. colla. j. Accur.

Nunc exponit quis dicatur deſiſtere ab accuſatio. Item qui ex licentia principis deſtitit ab accuſatione, non punitur. h. d. Fra. Accur.

Paulus lib. ij. de adulterijs. XIII.

DIuus Adrianus. CASVS. Tutor pupilli accuſauit quendam cauſa pupilli. & mortuo poſtea pupillo uult deſiſtere ab accuſatione. dicitur, quod poteſt ſine pœna. Fran. Accur.

f Cretæ id eſt, Aphricæ.

g Pupilli cauſa. non nomine: quia hoc non poteſt: vt C. qui accuſ. non poſſ. l. ij.

h Cœperat. hoc eſt pro op. in H. ſed ſic de facto hoc erat. quod dic ut ſup. eod. l. quæſitũ. & facit ſup. ſi quis caut. l. fina. & de his quibus ut indign. leg. tutorem. §.

& ſi tutorem.

IN Senatuſconſulto. CASVS. Qui ſubiecit accuſatorem, item ſubiectus ad accuſandum, qui deſtitit, & nõ peregit, quique pecuniã ob accuſandũ promiſit, uel aliquam pactionẽ ob hoc fecit, incidunt in Senatuſconſul. Quod autẽ dictum eſt, & non peregiſſent, refert ad utrunque. i. ad ſubijcientem, & deſiſtentem. Secundo dicit: hodie de omnibus criminibus cognoſcitur extra ordinem. Si aliquis hodie accuſat: & deſtitit: an habeat locũ pœna Turpilliani? Et dicitur ꝙ ſic. ꝙ accuſare poſſunt ſine metu calũniæ, & de his ſi deſiſtant ab accuſatione: non incidunt in pœnam Senatuſconſulti Turpilliani. & de his da exemplũ, ut in gloſſ. domini mei Accur.

DEſtitiſſe eum accipimus, qui in totum animum agendi depoſuit: non qui diſtulit accuſationem. [d] Sed qui permiſſu [e] Imperatoris ab accuſatione deſtitit, impunitus eſt.

Vlpianus li. vij. de offic. proconſulis. XIIII.

DIuus Adrianus Saluio Caro procõſuli Cretæ [f] reſcripſit, tutorem, qui pupilli cauſa [g] inſtituerat accuſationem defuncto pupillo, cuius cã accuſare cœperat, [h] non eſſe cogendum, accuſationem implere.

Macer li. ij. publicorum iudiciorum. XV.

IN Senatuſcõſultũ Turpillianum incidũt, qui ſubieciſſent accuſatores, aut ſubiecti poſtulaſſent, nec peregiſſent reos, aut aliter quàm abolitione facta deſtitiſſent, quiue chirographum [i] ob accuſandum dediſſent, pactionemue aliquam interpoſuiſſent. Hoc autem uerbum, peregiſſent, [k] ad uniuerſos ſupraſcriptos [l] pertinere dicendum eſt.

Hodie de omni crimine cognoſcitur extra ordinem, & ideo de omni crimine qui accuſat, & deſtitit, incidit in hoc Senatuſcon.

Si propter. Si accuſator deſiſtit ab accuſatione ꝑpter mortẽ accuſati, finitur accuſatio: niſi in crimine læſæ maieſtatis. Idẽ in accuſatione repetundarum, quæ non finiẽ morte accuſati: immò & in hæredes accuſati protendĩ hæc accuſatio. Secundo dicit, deſtiti ab accuſatione iam cœpta, & poſtea deceſſit accuſatus, nõ releuor, quia pœna Turpilliani tenear. ſic & ſi poſt quã deſtiti, uolo nunc iterũ accuſare: nam punior pœna Turpi. cum ſemel deſtiterim. Tertio dicit: uolẽs Titiũ accuſare, libellum dedi, & me ſcripſi ad talionẽ, & nõdũ lite cõteſt. fui ĩpeditus ꝓcedere ꝑ annũ, uel biennium uarijs præſidum occupa. uel ſimili cauſa, non punior pœna Turpilliani. Vltimo dicit: abolitio publicè cõceſſa antequã reũ iterũ re accuſarẽ, alia abolitio eſt conceſſa, dr, quod xxx. dies incipiunt mihi currere finita ſecunda abol. intra quos poſſum iterum reaccuſare. Fr. Acc.

i Chirographum. in quo continebatur pecuniam ſe daturum, ſi accuſaret illum, uel quo poterat probari delictum. Accur.

k Peregiſſent. ſup. poſitum.

l Supraſcriptos. ſubijcientes, & ſubiectus: vt ſup. l. j. §. pen. & hoc ſi crimen erat publicum, non aliàs: vt ſu. l. ſi quis repetere. §. ſi.

ſultum, exceptis ijs, qui ſine periculo calumniæ accuſant: nam tales non incidunt in Senatuſcõſultum: qui autem ſine illi, gloſ. ponit. h. d. cum lege ſeq.

An ad eos, q̃ hodie [a] de iudiciis publicis extraordinē cognoſcunt, [b] ſenatuſ ꝯſultum pertineat, querit? Sed iam hoc iure ex ſacris ꝯſtitutionibus utimur, ut pertineat: ita ex ſingulis cauſis ſingulę pœnæ irrogent. Eos, de quorũ calumnia [c] agi non ꝑmittit, ſi deſtiterint, nõ incidere in pęnã huius Senatuſcõſulti ꝯſtitutionibus cauetur.

Qui poſt mortem rei deſtitit ab accuſatione, nõ incidit in hoc Senatuſconſult. ſed ille, qui prius deſtitit, licet reus poſtea moriatur, euadet pœnas huius Senatuſconſul. exceptis criminibus hic poſitis. h. d.

Si propter mortem rei accuſator deſtiterit, [d] nõ põt [e] hoc Senatuſcõſulto teneri: q̃a morte rei iudiciũ ſoluitur, [f] niſi tale crimẽ fuit, cuius actio [g] & aduerſus hr̃des durat: ueluti maieſtatis. [h] Idem in accuſatione repetundarũ [i] eſt: q̃a hæc quoq; morte nõ ſoluit. Cæterũ ſi poſtea quã accuſator deſtitit, reus deceſſerit: non ideo [k] magis delictum accuſatoris releuatur. Nam, cũ qui ſemel deſtitit, ſi poſtea accuſare paratus ſit, nõ eſſe [l] audiendũ, Seuerus, & Antonin⁹ ſtatuerũt. Qui poſt inſcriptionẽ ante litẽ ꝯteſtatã, uel anno vł biẽnio agere nõ potuerũt, [m] uariis præſidũ occupationibus, uel etiam ciuilium officiorum neceſsitatibus diſtricti: in Senatuſconſultum non incident.

Abolitione publicè conceſſa, ſi antè, quàm reus iterum accuſetur, alia abolitio eſt conceſſa: dicitur quòd triginta dies incipiũt currere accuſatori: finita ſecũda abolitione, intra quos poteſt iterum accuſare.

Quanquam prius reũ quis detulerit, & ſi poſt abolitionẽ [n] antè, q̃ reus repeteret, alia abolitio [o] ſupuenerit: non ex ſuperiore, ſed ex ſecũda abolitione [p] dies triginta cõputantur.

Paulus libro ſingula. de adulteriis. XVI.

DOmitianus reſcripſit, quod de feriis, & abolendis reis dicit, [q] nõ pertinere ad ſeruos, [r] qui accuſati, in uinculis eſſe iubẽtur, ne iudicium finiatur. [s]

Ad crimina, in quibus ex vtraque parte incumbit onus probãdi, abolitio non porrigitur. hoc dicit. Bartol.

Modeſtinus libro xvij. Reſponſorum. XVII.

LVcius Titius Seium reum falſi fecit: & priuſquam ꝑſequeretur, [t]

[a] Hodie. ſupra, de publi. iud. l. ordo.
[b] Cognoſcunt. i. cognoſci poſtulant.
[c] Eos. de quorũ calumnia. in accuſando commiſſa. & da exemplum de tutore: ut C. qui accuſare non poſ. l. ii. & alia ſpecialia quæ diximus ſupra. l. j. §. j. Sed op. de marito. qui licet ſine metu calũniæ accuſet: ut C. de adul. l. iure mariti. tamen incidit in Turpillia. ut C. de adul. l. abolitione. quæ eſt contra. Sol. ut ibi. Item oppo. quia patronus accuſando libertum non poteſt de calumnia accuſari: ut ſupra, de obſeq. l. patena. & de bo. liber. l. qui cum. §. ſi patris & tamẽ incidit in Turpil. deſiſtens: ut ĩ eo. l. qui cum maior. §. ſed ſi minor ſup. de bo. li. ſed fortè incidit ſi eſt in euidẽti caſũ. Et ſic in omnibus prædictis dicas in quibus dixi dari exemplum: & etiã in marito. & ſecundum hoc habet locum quod hic dicitur. uel dic ut dixi in dicto §. ſed ſi minor. Item dicunt quidam Azo. poſuiſſe exemplũ ecõtra in liberto, qui non poteſt patronum accuſare, etiã proſequendo ſuam iniuriam: ut ſup. de ac. l. hi. §. j. quaſi ſi deſiſtens, non incidat in Turp. quod nõ eſt uerum: ut ĩ. l. j. §. accuſationẽ. Sed certè hoc non dixit: ſed dixit qđ nõ poteſt patronũ accuſare de alio: & ideo nec de hoc, ꝙ patronus in aliqua accuſatione in Turpil. incideret. & ſic bene dixit. Acc.
[d] Deſtiterit. etiã non petita abolitione.
[e] Non poteſt. aliàs non puto: & aliàs non poteſt.
[f] Soluitur. ut ſup. de pub. iudi. l. defuncto. & C. ſi reus uel ac. mort. fuer. l. prima, & fina.
[g] Actio. id eſt accuſatio.
[h] Maieſtatis. in duo. caſibus: ut ſup. ad l. Iul. ma. l. fi.
[i] Repetundarum. ut ſu. de accu. l. ex iudiciorũ. & C. ad legem Iul. rep. l. ii. & l. fi. in. fi. & C. de hære. l. manichæos. Accurſius.
[k] Non ideo. ſuperueniens caſus non excuſat præcedens delictum. ſic ſup. de fur. l. inter omnes. in prin. & ĩ. de cõdict. fur. l. qui furtum. & C. de ſpon. l. arris. & ſup. qui ſatiſda. cog. l. ſi deceſſerit. & de ui & ui ar. l. j. §. recti ſsimè. & cõmo. l. in rebus. & C. de fidei. l. ſancimus. Sed arg. cõtra ſu. de rei uẽd. l. ſin autẽ. §. ſi hõ. & ſu. quod ui aut clam. l. ſi alius. §. eſt & alia. & ad legem Rho. de iact. l. ſi. §. j. Accur.
[l] Non eſſe. Nõ. remittentibus. &c. ut ſu. de ędil. edic. l. quærit. §. ſi uenditor. & ſup. e. l. qui deſtitit. & l. mulier. §. j. & ſup. ad l. Iul. de adulte. l. ii. §. j. & l. ſi maritus. ii. §. ſi denegauerit. & C. de adulteriis. l. abolitionẽ. & C. de pac. l. poſt q̃. ut C eo. l. iii. § j. Acc.
[m] Non potuerũt. maximè, ſecundũ H. ſed Io. nil, ſubaudi: quaſi aliàs non incideret in Turp. licet lis non ſit cõteſta. quod dic ut ſupra eo. l. quęſitũ.
[n] Poſt abolitionem. publicam.
[o] Abolitio. alias intra triginta dies & ſi non habeas, ſubaudi.
[p] Abolitione. utraq; fuit. publica. & facit ſup. l. aut priuatũ. §. hu. Item facit C. de temp. in integ. reſt. l. j. ii. iii. & iiii. Accur.
[q] DOmitian⁹. Dicit ſup. e. l. aut priuatim. Ac.
[r] Ad ſeruos. nam interim dum feriæ durãt nõ liberãtur: ut ſup. de cuſt. reoc. l. ii. circa princ. Sed ar. ſup. de ac. l. hos accuſare. §. ſi ſeru⁹.
[s] Finiat finiretur autem: q a ſi ille exiret, fortè fugeret. ſic fruſtra a modo ꝓcederetur in accuſando. & hoc ſi habeas finiatur, aliàs puniatur: nã punitur iudicium quodammodo, cum deſeritur, uel ꝓ deſertũ habetur. Acc.

LVcius. CASVS. Accuſaui quendã de falſo: & ante, quam ſententiam obtinerẽ, abolitione publicè facta oportuit me deſiſtere: dico. ꝙ finitis feriis ſi non reaccuſo eũ, incido in Turpi. Et ſic not. hoc ſpeciale. & dic ut in gloſ. domini mei Accurſ. Fran.

[t] Perſequeretur. uſq; ad ſententiam. Accur.

Publi-

a Publicè. Idem de Priuata:ut C. de aboli. l. fallaciter. §. fina. ſed in utraq; contra C. de fal. l. ſi docueris. ſolut. ex certa ſcientia fuit ibi conceſſa generalis uel ſpecialis.

b Non pertinere. incidit ergo in Turpil. poſt ferias, ſi ad accuſationem non redierit: quod non eſt in alio: ut ſupra, eodem. l. ſi interueniente. Ac.

IMperatores. CASVS. Accuſaui quendam. non poſſum petere abolitionẽ ut deſiſtã inuito aduerſario, uel eo ignorante. ſed ſi expreſsè conſentiat, poſſum. Secundò dicit: in accuſatione capitali abolit. impetraui, & ſine cauſæ cognitione habui abolit. dicitur, quod nõ tenet. unde ſi non probaui quod in accuſatione deduxi, punior. Fran. Acc.

c Abolitionem. priuatam, de qua loquitur tota hæc lex. & facit C. de abolit. l. fallaciter. §. quando autem.

d Niſi euidenter. circa eundẽ caſum, & ſic nec contradicente, nec etiam tacente: ſed oportet, quod expreſsè conſentiat. ad ꝙ ſup. de procur. l. fiſcus. §. inuitus.

e In re pecuniaria. id eſt, non [illegible] cauſa cognita: [illegible] eſt opus: ut ſ. [illegible] §. abolitio. & [illegible] de aboli. l. fin.

indulgentia reorũ crimina abolita ſunt. quæro, ſi poſtea eũ iteratò reũ non fecerint, an in Turpillianũ ſenatuſconſultum inciderit? Modeſtinus reſpõdit, abolitionem reorum, quæ publicè [a] indulgetur, ad hoc genus criminis non pertinere. [b]

Nõ ualet abolitio impetrata ſine conſenſu aduerſarij, ſi diu lis eſt uentilata. Item nec impetrata ſine cãa cognitione: imò ſi accuſator deſtitit, aut nõ probet, punitur. h. d. tota lex.

Papyrius iuſtus libro j. de conſtitut. XVIII.

IMperatores Verus, & Antoninus Augusti Iulio Vero reſcripſerũt, cũ ſatis diu litem traxiſſe diceretur, inuito aduerſario non poſſe eum abolitionẽ [c] accipere. Itẽ reſcripſerunt: niſi euidenter [d] probaretur cõſentire aduerſariũ: abolitionẽ non dari. Item reſcripſerunt, cum in crimine capitali abolitionẽ, ut in re pecuniaria, [e] petitam eſſe diceretur, reſtaurandã eſſe nihilominus cognitionẽ: ita ut ſi non probaſſet hoc, quod proponeret, nõ impunè eum laturum.

TITVLVS XVII.

DE REQVIRENDIS † reis uel * abſentibus damnandis.

DE REQVIrendis reis uel abſentibus damnandis.

DIui Seueri. CASVS. Nemo abſens punitur: & ſi graue eſt delictum, de quo quis abſens accuſatur, de quo deberet imponi pœna operis metalli, uel ſimilis, uel capitalis: tunc non debet damnari abſens: ſed requiritur, & ſecundo annotatur. Item tertio requiritur per edicta: & etiam literæ demandantur magiſtratui illius ciuitatis, in quam aufugit, ut hoc illi innoteſcat, & ex tunc per annum expectatur: & intra annũ ueniens, & ſatiſdare offerens, bona ſua recuperat. nec fiſcus ea habet. Item ſi intra annum decedat, & ſic accuſatio eſt extincta, eius hæredes petent bona defuncti, & habebunt. Franc. Accur.

† Reis, non eſt in P.F.

* Alibi, uel nec abſentibus.

Dictum eſt ſuprà, de uarijs ac diuerſis delictis. Item dictũ eſt qualiter contra accuſatorẽ nõ perſequentem, uel ſequentem calumnioſè procedatur: ſequitur uidere, qualiter procedatur contra reũ. ſed quia reus quãdoq; eſt contumax, ideo præmittit, qualiter proceditur cõtra reum contumacem, ut in hac titulo: quãdoq; uerò, quia reus eſt præſens, ponit qualiter proceditur contra reũ ad criminis examinationẽ: ut infra, tit. de quæſtio. poſt maleficium uerò inuentũ ponit qualiter procedatur contra reũ ad pœnæ impoſitionẽ: ut infra, tit. de pœnis. h. d. Bar.

Martianus libr. ij. publicorum iudi. I.

DIui Seueri, & Anton. magni [f] reſcriptũ eſt, * ne quis abſens puniatur. [g] † & hoc iure utimur, ne abſentes damnentur. Nec enim inaudita cãſa quẽquã damnari æquitatis ratio patitur. [h] Si aũt [i] grauius quis puniatur, puta in opus metalli, uel ſimilem [k] pœnã, ſiue capitalẽ: [l] hoc caſu nõ ẽ irrogãda in abſentẽ pœna, [m] ſed abſens requirẽdus [n] † annotãdus [o] ẽ, ut copiã ſui præſtet. Præſides aũt prouinciarum circa requirẽdos annotãdos hoc debent facere, [p] ut eos, quos annotauerint, edictis [q] adeſſe iubeãt: [r] ut poſsit innoteſcere [s]

f Magni, ſcilicet Imperatoris.

g Puniatur. etiam lite conteſta. ut C. eod. l. j. Sed an accuſari? Reſpon. ut dixi. inf. de pœ. l. abſentem. ij. reſp.

h Ratio patitur. niſi in caſu: ut C. de pœ. l. ne diu. & facit ſ. de pœ. l. abſentẽ. in prin. & C. de ac. l. abſentẽ. & ſi per uim uel alio modo. l. ii. & in au. de liti. §. omnem. col. viii. et imponitur pœ. relegationis uel minor: ut ſ. de pœ. l. abſentem. §. j. & ii.

i Autem. pro certe. Accur.

k Vel ſimilẽ. quæ faciunt aliquẽ ſeruum pœnæ.

l Siue capitalem. ut deportationem quæ facit perdere ciuitatem.

m Pœna. ad hoc. dicta l. abſentẽ. §. j. & ſecundo.

n Requirendus. id eſt requiſitus. alias requirẽdus, id eſt ante, quàm requiratur: quod in idẽ recidit. primo ergo debet requiri ad inſtar ciuilis: ut dixi ſ. de pub. iud. l. inter. Secundò bona annotantur, dicẽdo: omnia bona pono in bãno fiſci, niſi uenerit intra annũ: & deſcribentur: ut ſ. l. finali. & ab hac ſentẽtia cõditionale appellatur: ut C. ſi pendente appellatione. l. eius qui. ſecundum unum intellectum illius legis, nec tamen fiſcus de facto occupat, niſi poſt annum: ut ſ. l. ii. & l. fina. Tertiò iterũ requirit per edicta, ut ſubijcit, præſides, &c. & ex quo innoteſcere potuit, computatur annus: ut ſ. e. l. annus. ut ſubijcit. Itẽ no. quod hic qui expectatur uſq; ad annũ, habẽdus eſt pro cõfeſſo quo ad bona uſq; ad annũ: ut & ſ. de cuſt. reo. l. diuus §. ſic & diuus. quo ad crimẽ aũt perpetuo audiẽ: ut ſ. e. l. anni ſpatiũ. in fi. l.

o Annotandus eſt. i. bona. deſcribũtur in publicum.

p Facere. tertio loco.

q Edictis. i. in albo poſitis. Accur.

r Iubeant. edictis: ideo ut poſſit.

s Innoteſcere. id eſt, eos fieri certos.

† Sic etiã appellatur in l. ut gradatim. §. reprobari. infra de muner. & honor.

* P. Flo. reſcriptũ eſt.

† Hinc M. Cicero Act. 4. Verri. criminoſe obiicit quòd multos abſentes, et Innocentes damnaſſet.

† Pan. F. adnotat' : eſt.

Per eos

eos, † qui annotati ſunt? Sed & literas ad magiſtratus ubi conſiſtunt, mittere, ut per eos [a] poſsit innoteſcere requirẽdos eos eſſe annotatos: & ex hoc annus [b] computatur ad ſe purgandos. [c]

Sed & Papinianus libro xx. reſponſorũ reſpondit, requirendum [d] annotatũ, ſi ꝓuinciæ ꝑſidem [e] intra annum adierit, & ſatis obtulerit: [f] non eſſe locũ mãdatis, [g] ut bona fiſco uindicentur. nam & ſi intra annum mortuus ſit: criminis cauſa expirat. & perit: & bona eius ad ſucceſſores tranſmittuntur. [h]

Anno præſcribitur contra fiſcum ante annotationẽ: ſed annotatione facta præſcribitur contra fiſcum uiginti annis. h. d. cũ l. ſequen.

Macer libr. ij. publicorũ iudiciorum. II.

ANni ſpatium ad occupanda [i] bona ei⁹, qui requirendus annotatus eſt, ꝑtinet. ſed ſi per uiginti annos [k] bona eius fiſcus non occupauerit: poſtea præſcriptione uel ab ipſo reo, uel ab hæredibus eius ſummouebitur.

Martianus li. ij. de publicis iudiciis. III.

QVamcunq; .n. q̃ſtionem apud [l] fiſcum (ſi non alia ſit propria præſcriptio [m]) uiginti annorum ſilentio præſcribi, Diui Principes uoluerunt.

Macer lib. ij. public. iudiciorum. IIII.

ANnus exinde computandus eſt, ex quo ea annotatio facta eſt, quę uel edicto, uel etiam literis ad magiſtratum factis publicè innotuit. Ergo & uiginti annorum tempus exinde fiſco numeratur, ex quo annotatio publice innotuit. In ſumma ſciendum eſt, nulla temporis præſcriptione [n] à cauſæ defenſione [o] ſummoueri eum, qui requirendus annotatus eſt.

Reus habet annum ad ſe purgandum. quod ſi non uenerit intra annum, bona eius tranſeunt ad fiſcum, & fiet uenditio: ut in litera dicitur. h. d.

Modeſtinus lib. xij. pandectarum. V.

MAndatis cauetur intra annum requirẽdorum bona obſignari, [p] ut ſi redierint, & ſe purgauerint, [q] integrã rem ſuam habeant. ſi neque redierint, † neque q̃ ſe defendant habuerint, tunc poſt annum bona in fiſcum cogantur: [r] & intra annum medio tempore mouẽtia: ſi qua ſunt, ne aut mora deteriora fiant, aut aliquo modo intereant, uenire debere, [s] pretiumq; eorum in depoſito eſſe, diui Seuerus, & Antoninus ſanxerunt. Sed & diuus Traianus inter mouentia [t] fructus quoque haberi reſcripſit. Curandum eſt autem, ne quid ei, qui profuit, medio tempore a debitoribus eius ſoluatur, ne per hoc [u] fuga eius inſtruatur.

a Per eos. ſ. magiſtratus.

b Ex hoc. i. ex quo edicta poſuit. Hug. & illi innotuit. Azo. uel forte ſatis eſt publicè innoteſcere: ut ĩ. e. l. annus. & expreſſum uidetur in aut. ut nul. iu. §. ſi qd uero quis. col. ia. nã ſi inuenitur, ſtatim capitur, & reducitur: ut ibi.

c Purgandos. q̃tũ ab bona: ut ĩ. l. ꝓx.

d Requirendum. dictis, uel literis.

e Si prouinciæ pręſidem. ſit hic caput uerſus, ſi præſidem, &c. uel ſub. & ſi præ. &c. Accur.

f Obtulerint. de ſtando iuri. Accur.

g Mãdatis. ſ. principũ diui Seueri, & Anto. ut ſ. in prin. huius leg.

h Trãſmittuntur. ut C. eo. l. j. & C. ſi pen. app. l. eius qui. niſi ſit crimẽ, quod morte nõ extinguatur: ut ſ. ti. j. l. in ſenatus. §. ſi propter.

ANni. CASVS. Annus datur, ut intra annum nõ occupentur bona à fiſco, & ſi fiſcus ſtatit per xx. an. poſt annotat. ꝙ non occupauit bona, remouetur à modo præſ. hęc enim pręſ. xx. annorũ regulariter currit contra fiſcum, niſi minor qñq; regiatur. & da de hoc exemplũ ut in glo. & h. d. hæc l. & ſeq. Franc. Acc.

i Ad occupanda. ut interim non occupet, ſed annotet. Accur.

k Per uiginti annos. poſt annotationẽ: ut ĩ. de iu. fiſ. l. j. & C. de falſa. l. querela. & ĩ. eod. l. annus. & inſ. de di ne. & tẽp. ꝑ. l. in oſ bus. & ĩ. l. ꝓx. quæ huic cõtinuaſ. Acc.

l QVamcũque. Apud. id ẽ, cõtra. Ac.

m Præſcriptio. ſ. minor. ꝰ, cõtra fiſcũ ꝑtinens, ut quadriẽnii, ut C. de quadr. præſcri. per totũ. & facit ſ. l. proxi. cũ ſuis concor.

ANnus. CASVS. Hic dicit à quo tẽpore nõ cõputaſ annus poſt quem nõ recuperat bona accuſatus, ſed quandocunque reuertatur, etiam poſt annum, poteſt de crimine ſe defendere. Fran. Ac.

n Nulla temporis præſcriptione. etiam centum annorum: ut C. e. l. iii. eſt enim exceptio & ſic non tollitur tempore: ut ſ. de excep. do. l. pure. §. fin.

o Defenſione. ipſius criminis. Acc.

MAndatis. CASVS. Nunc dicit, quòd intra annũ poſt requiſitionẽ poſsũt bona accuſati obſignari, ut ſic nõ diminuãtur: & ſi ĩtra annũ reuertaſ accuſatus ea recuperet. ſi aũt non uenerit, bona eius cõfiſcanſ, & ſi qua bona mobilia ſunt, quæ ex mora pñt fieri deteriora, poſſunt uẽdi intra annũ, & pretiũ deponi. & appellatione mobiliũ cõtinẽtur etiã fructus. Itẽ iudex debet curare ne debitores illius accuſati, qui fugit, ſoluant debita. Frã.

p Obſignari. i. publico obſignari. uel uerius quaſi ſub ſigillo poni, ut nõ diminuãtur: ut ſtatim innuit. ſic ergo ſentẽtia de annotãdis bonis fertẽ ſub conditione: ut no. ſ. l. j. in princ.

q Purgauerint. Qualiter purgatur? Reſpõ. excuſando, & ſatiſdãdo, de ſtãdo iuri. ad quod ẽ ſ. de publi. iud. l. penulti. §. j. & ſ. l. j. §. ſed & Papi. uerſic. ſi prouinciæ Præſidem. quia ſic eſt in ciuili: ut in authẽ. de exhib. §. ſi uerò quædã. Sed quidam dicunt, quòd demũ lata ſententia abſolutoria, rehabeat bona. ad quod Inſt. de ſuſpect. tut. §. ſi is autem. Accur.

r Cogantur. licet poſtea de crimine uelit incipere ſe excuſare: ut C. eo. l. j. in fin. & ſ. l. proxi.

s Debere. ad hoc ĩ. de peti. hære. l. diuus. & C. de admi. tu. l. ſi. in ſi.

t Mouentia. i. mobilia. Accur.

u Hoc. facit ſ. de ſolu. l. reo. contra. Solu.

† P. F. neque reſpõderint.

Solu,hic fugit, ibi non. Item facit C.ad legem Iuliam maieſta.l.fina.

DE QVAESTIONIBVS.

IN eriminibus. CASVS Cauſa inueſtigādorum criminū quomodo adhiberi ſolet, & quī fiat q̄ſtio, & in quātum credatur queſtioni eſt uidendū. & certè queſtio non fit eum indicia nō precedūt: ſi ergo præcedunt indicia, q̄ſtio poteſt fieri. Item quæſtioni ſoli fides, ſcilicet, plena non adhibetur. & quod non ſit à quæſtiōe, ſiue à tormentis incipiēdum reſcripto diui Adriani cauetur. uerba cuius reſcripti ponuntur in litera. Item cū multi ſunt torquendi: incipiēdum eſt ab eo, da quo ſit uériſimile ueritatem melius aperiri.

Ad queſtionem. Cum accuſem Titium de aliquo delicto, contra quē ſūt aliqua indicia: & uolo facere torqueri aliquos, quos ꝑduco de mea domo: non audior. Itē ſi Titius, & eius uxor tenuerunt aliquam, ſicut filiam eorum: & tunc dicat aliquis nō eſſe filiam eorum: non de facili ei credit. Franc. Accur.

† Memorabilia ad hunc titulum pertinētia exēpla refert Vale. Ma. libr. viii. c.iiii.

† Eruēdis, in P. Flo. Budæ. tamen legendū putat ſcrutādis. Scrutari aūt crimē eſt, argumēta ſceleris inquirere.

ı Nī confeſſio facta in tortura etiam perſeuerata ſine indiciis non nocet confeſſo, ut plenè per Ale. conſ. xciiii. uo. ỹ. ubi dicit eſſe cōmunē opi. & alle. multas quotas quam opiſum ſecutus in ap. ad Lanfrā. de Oria.in c. quoniā contra falſum. §.cōfeſſiones. num.vi.in uerſi. nāq; tenet. extra de probat. quod fallit I tribus caſib' per gl.poſitis in ea. queſtionē, xii.q.ii.

ª Admonere reum probationi, eſt ita eum argumentis cōpellere, ut penè conuictus uideat. Bud. hic.

TITVLVS. XVIII.

† DE QVAESTIONIBVS.

Hæc lex diuiditur principaliter in tres partes. Primò loquitur quando perueniatur ad quæſtionem, ſeu torturā. Secundò loquitur quæ perſonæ debeant torqueri, quæ non. Tertiò de effectu quæſtionis, ſeu confeſsionis habitæ per tormenta. Secunda ibi Idē diuus Adrianus. Tertia ibi, Diuus Seuerus reſcrip. Item quælibet pars in plures partes diuiditur, ideo proſequitur per particulares. & in iſta prima parte primò iuriſconſultus dicit quadā generalia, poſtea deſcendit ad ſpecialia.

Vlpianus li. viij. de officio proconſ. I.

IN criminib' † ſcrutandis a quæſtio b adhiberi ſolet. ſed quādo, vł quatenus id faciendum ſit, uideamus. Et nō eſſe c à tormētis incipiendū, diuus Auguſtus conſtituit: neque adeo fidem quæſtioni adhibendam. Sed & epiſtola diui Adriani ad Sennium Sabinum continetur, d uerba reſcripti e ita ſe habent, Ad tormenta ſeruorū ita demū ueniri oportet, cū ſuſpectus eſt reus, & aliis argumentis, ita probationi admouet, ª f ut ſola confeſsio g ſeruorum deeſſe uideat. Idem Adrianus Claudio Quartino reſcripſit, quo reſcripto illud expreſsit, à ſuſpectiſsimo incipiendū, h & a quo facillime poſſe uerū ſciri, iudex crediderit. Ad q̄ſtionem nō eſſe ꝓuocandos eos, quos accuſator d̄ domo ſua ꝓduxerit. i nec facilè credendum, ſubiectam k eam, quam ambo parentes dicuntur charam filiam habuiſſe, reſcripto diuorum fratrum ad Lucium Tyberianum emiſſo declaratur. Iidem Cornelio Proculo reſcripſerunt, non utique in

a In criminibus ſeruandis. id eſt, inueſtigandis. Accur.

b Queſtio. quod quæſtionis uerbo continetur, dicitur ā.de iniur.l. Item apud Labeonem. §.quæſtionem. & ad Sylla.l.j § quæſtionem.

c Et non eſſe. docet quando ſit facienda per contrarium dicendo, quando non: quia tunc cum non ſunt Idicia, nō facienda eſt. & ſic eſt ā.de iis qui ſunt ſui uel alie.iur.l.j. Item quatenus docet ỹ.cum dicit, neq; adeo, &c. & dic adeo, i.ut ei ſoli credatur: ut ỹ. ead.l.§. quæſtioni. Vel dic adeo. ſ. ut ab ea incipiamus. & ad hoc.C.e.l.militis.& l.j.& ỹ.e.l.unius.§.in ead. & C. de fal.l.ſicut. Sed contra ā.ad Sylla.l.prius. Sed certè non dicit prius, id eſt, ante indicia, ſed prius, quam alii. Accurſius.

d Continetur. ſ.non eſſe à tormentis incipiendum.

e Reſcripti. id eſt, epiſtolæ.

f Admouetur. alias amouetur. ſ. de innocentia ad nocentiam, ſcilicet, reus.

g Confeſſio. ſ.per tormenta. Accur.

h Incipiendum. ubi multi accuſabantur, qui torquendi erant, cum præcederent indicia: ut ỹ.eo.l.unius. Vel dic quod uno accuſato, contra quem erant indicia, & multi petebantur torqueri ab eo, qui minus timeat illum, in quem torquetur, eſt incipiendum. Accur.

i Produxerit. Facilè enim pro eo dicerent. ad quod C.de teſti.l.ii. & ff.de teſti.l.pater.& l.pen.

k Subiectam. i.quod ſit ſuppoſita. ad quod ā. de libe. agnoſ.l.j.§. Iulianus.in fin.§.licet ſit argu.contra ā.de Cart.edict.l.j.§. ſi quis.in fi.§. Accur.

Idem Cornelio. CASVS. Quæſtioni unius ſerui.i. dicto eius non credit plenariè: ſed alia argumēta requirūtur. Secundo dicit ſerui dicūtur aurū alicuius exportaſſe cum domino eorū & de hoc torquentur. dicit, quòd non debent interrogari de domino. & ſi ſponte dicāt de eo non creditur.

Diui fratres. Queſtio aliqua eſt inter hæredes de rebus hæreditariis, ſerui eorum communes ex alia cauſa, quam hæreditatis, uel ſerui unius eorum tātum, non ſunt ſuper hoc torquendi: etiā ſi dicatur unum hæredum quæſiſſe dominiū fictitiè in illo ſeruo.

Seruus. Seruus municipum poteſt torqueri in caput cuiuſq; ciuis. Item in ſeruo cuiuſcūq; corporis, ſiue ſocietatis, ut poſſit torqueri cōtra quēlibet, de illo corpore, ſiue ſocietate. Item ille, qui mihi ſeruit bona fide tāquā ſeruus, ſiue eſſet ſeruus alienus, ſiue liber homo eſſet, non poteſt cōtra me torqueri. Item libertus contra patronū non poteſt torqueri. Itē nec frater contra fratrem. & oēs illę perſonę, quæ contra certas perſonas non coguntur dicere teſtimonium: nec contra eas torquendæ erunt

Seruum mariti. Seruus mariti poteſt torqueri contra uxorem eius. Item aliquo damnato, poſſunt ſerui eius quondam torqueri contra eum, cū deſierunt eius eſſe. Item ſi manumitto ſeruum meū hoc acto, ne torqueatur cōtra me, poterit torqueri contra aliū. & intelliga eo caſu, quo liberi homines torquentur. Item ſeruus, qui nunc eſt tuus, tempore autem accuſationis inceptæ contra te non erat tuus, bene poteſt torqueri cōtra te. Itē ſeruus quē dicis te emiſſe, ſi probo uendi. non tenuiſſe aliqua de cauſa: ut quia uenditum tibi à pupillo ſine tutore, uel alia de cauſa, & ſic non tuum eſſe: poteſt torqueri contra te, cum tuus non ſit: hoc tamen prius probato. Vltimo dicit: ſerui non ſunt torquendi contra dominum, & ſi torti ſint de facto, nulla fides habetur dictis eorum

Diuus Seuerus. Confeſſio accuſati non habetur pro probatione, ſi nulla alia ſit probatio. & hoc intelliga, quando non perſeuerat in accuſatione ſ. uel quando

ſerui unius [a] quæſtione fidem rei cõſtituendã, ſed argumentis [b] cãm examinandam. Diuus Antonin⁹, & Diuus Adrianus Sẽnio Sabino reſcripſerunt. cum ſerui pariter cum dño aurum, & argentum exportaſſe [c] dicerentur, nõ eſſe de domino interrogãdos nec quidẽ ſi ultrò aliquid dixerint, [d] obeſſe hoc domino. Diui Fratres Læliano Longino reſcripſerũt de ſeruo hæredum [e] non eſſe habendam quæſtionẽ in res hæreditarias, quamuis ſuſpectum fuiſſet quod imaginaria uendirione [f] dñum in eo quæſiſſe hæres uideretur. [g] Seruum municipum poſſe in caput ciuium [h] torqueri, ſæpiſsimè reſcriptum eſt: quia nõ ſit illorũ [i] ſeruus, ſed reipublicæ. Idemq; in cæteris [k] ſeruis corporum dicendum eſt. nec enim plurium ſeruus uidetur, ſed corporis. Si ſeruus bona fide mihi ſeruiat: etiam ſi dominium in eo non habui: põt dici, torqueri eum in caput meum non debere. Idẽ eſt & in libero homine, qui bona fide ſeruit. Sed nec libertum torqueri in patroni caput, conſtitutũ eſt. [l] nec quidem fratrem in fratris, [m] Imperator noſter cum diuo patre ſuo reſcripſit: addita ratione, quòd in eum, in quem quis inuitus teſtimonium dicere non cogitur, [n] in eum nec torqueri debet.

Seruum mariti in caput uxoris poſſe torqueri Diuus Traianus Seruio Quarto [o] reſcripſit. Item Mummio Lolliano reſcripſit, damnati ſeruos, quia deſierint eſſe ipſius, [p] poſſe in eum torqueri. Si ſeruus ad hoc erit manumiſſus, ne torqueatur: [q] dummodo in caput domini [r] non torqueatur, poſſe eum torqueri, [s] Diuus Pius reſcripſit. Sed & eum, qui cognitionis [t] ſuſceptæ tempore alienus fuit, licet poſtea rei [u] ſit effectus, [x] torqueri in caput eius [y] poſſe, Diui Fratres reſcripſerunt.

Si quis dicatur nullo iure emptus, non prius torqueri poterit, quam ſi

---

quando in tormentis fuit confeſſus. & dic de hoc ut in gloſſ. domini mei Accur. hic poſita. Cum quidam. Cum te accuſarem de aliquo delicto, petebam ſeruum tuum torqueri contra te, uel eius ſerui pretium deponere, ut tibi detur. dicitur quòd non audior. Secundo dicit, ſerui tui torquentur occaſione cuiuſdam delicti, quod dicitur ab eis commiſſum. ſi aliquid contra dominum dicunt, dominus ex hoc grauatur, id eſt, nocet domino. & hoc dicebat quoddam reſcriptum. ſed hoc reſcriptũ correctũ eſt: nam nullo modo præiudicat domino. In cauſa. Dic caſum ut gl. domini mei Accurſij hic poſita: quæ incipit, negotiis tot &c. Qui quæſtionem. Docet qualiter eſt interrogandus, qui torquetur. Diuus Adrianus. Seruus agricola Pompeij accuſatus de aliquo delicto poſitus ad tormenta de ſe poteſt interrogari. de alijs autem ſi dicat, eſt rei indicium, id eſt, ut reus indicaretur, ut ſciatur, qui alij fecerũt delictum. Quæſtioni. Nunc dicit quando credatur tormentis, & quando non. Item inimicorũ queſtioni quãdoque habetur fides, quandoque non: vt ſi eſt inimicitia magna, eis nõ credatur, aliàs ſic: ut hic habes in glo. Cum quis. Latrones quoſdam cepi: & eos iudici aſsignaui, ut eos faciat torqueri ad ſciendum ſi ſint latrones, uel non. ipſi torti dicũt ſe latrones fuiſſe mecum. dicitur quòd quantum eſt contra eos, creditur: quantum contra me eſt, non. & dic ut in litera. Si quis ultrò. Licet quis ſponte confiteatur ſe homicidium feciſſe: non ſemper eius confeſſioni ſtatur. quidam enim ob metum, uel ſimilem cauſam dicunt, quod nõ eſt uerum: imò extat epiſtola quorundam, qua eſt cautum, quòd ſeruus cuiuſdã confeſſus ſe homicidium feciſſe, & ex hac confeſsione damnatus: apparuit poſtea non culpabilem fuiſſe, & ſic reſtitutum: & domino quondam eius pretium aſſignatum: uendito alij iſto, ſeruo, ſed præſes prouinciæ non poteſt mutare ſententiam, ſuam, ſed hoc principi mittere. & expone literam ut in glo. domini mei. Accur. hoc dicit tota lex. Franciſcus Accur.

a Serui unius. ad quod infra eodem l. maritus. ſed certè nec in plurium, niſi præcedãt aliæ probationes, id eſt, indicia: vt ſup. ea. l. in prin.

b Argumentis. facit ſup. de cuſto. reo. l. diuus.

c Exportaſſe. per furtum. & facit inf. ead. l. §. ſi ſerui. & l. unius §. ſeruo.

d Dixerint. ſ. ſine quæſtione. Acc.

e Hæredum. puta communi ſeruo ex alia cauſa, uel alicuius eorũ. & not. hæredũ, & ſic duorum: quia ſecus in hæreditario: cum alter negatur cohæres: vt infra eodem lege, hæreditarii. & C. eodem l. finali. & l. hoc quod. nam non conſtat quod ſeruus ſit ibi, in lege, hæreditarii.

f Venditione. id eſt, emptione. Accurſius.

g Hæres uideretur. niſi hoc cõſtet prius: vt infra eadem l. §. ſi quis dicatur.

h Ciuium. ſingulorum.

i Non ſit illorum. ſingulorum. Accur.

k In cæteris. Hic not. argum. ad ſimilia, quæ ſunt ſupra, de rer. diui. l. in tantum. §. uniuerſitatis. & ad idem ſupra, de rebus dub. l. cum ſenatus. & ſupra, quod cuiuſque uniuerſ. l. ſecunda. & in decr. xxxiiij. diſtinc. cap. fraternitatis. aliat in capit. ſuper. xiiij. qõ. ſecunda. Accur.

l Conſtitutũ eſt. C. eo. l. pridem.

m In fratris. ſcilicet caput. & facit C. qui accuſare nõ poſ. l. ſi magnum.

n Non cogitur. quos habes ſupra, de teſtibus, lege quarta & quinta. Accur.

o Seruio Quarto. arg. ſup. ad Sylla. l. j. §. ſi uir.

p Ipſius. ſ. per damnationem: quod ſit, ut j. de bon. dam. l. j. in princ. ſecus ſi alio modo: vt j. l. proxi. & j. l. extraneo. §. fi. & l. unius. §. ſeruus in eius caput. & C. eo. l. ſeruos. & l. non ſolum. quæ ſunt contra.

q Ne torqueatur. nam liberi non torquentur, niſi ut inf. eo. l. ex libero.

r In caput domini. antiqui: vt dixi in ſuperiori §.

s Torqueri, in his in quibus liber torquetur.

t Cognitionis ſcilicet accuſationis.

u Rei. id eſt, accuſati.

x Effectus. ſcilicet ſeruus.

y In caput eius. ſcilicet domini id eſt, tel cuius nunc eſt ſeruus effectus. & facit ſup. de arbi. l. non diſtinguemus. §. ſacerdotio. oportet ergo quòd tempore accuſationis, uel antea fuerit rei: ut in eum non torqueatur.

Conſtit-

a Conſtiterit. per eum qui dicit hoc.ſ. uenditionem non ualere.licet ſit arg.contra ſup.de pub.l.quæcunqs. §.fin.& facit ſup.eo.l.diui fratres.
b Inſtruat. ſcilicet dictum ſeruorum in quæſtione poſitorum.

c Multo minus. ad hoc inf.l. diuus. §.ex quibus. & C. eod.l.j.& de teſtib. l.ſeruos. Acc.
d Pro exploratis.id eſt, probatis. Sed argu . contra ĩ. de cuſto. reorum.l. ſi confeſſus. & C. de pœ.l.qui ſententiã.& ſup. de min. l.auxilium. §. ſed ut ad legis Iul. Sol. ualet ſi perſeueret: ut ibi,alias non , ut hic,arg.Inf. eadem l. §. ſi quis ultro. Alij,ut R.quod hic in tormentis:ibi ſine tormẽtis:vt ar. eiuſdem §. ſi quis ultro.ſup.ead. l.Itẽ contra C. de conſeſ.l.j. Solut. ibi in ciuili. Et not. quòd dominus ſeruũ confitentem,& inuitũ põt defendere : vt ſ.de appel.l.nõ tantum.& ſup.de libe. cau.l.j.ij.iii.& iiii. & de re iu.l. ſæpe. §.ſed ſcientibus. & C. de liber. cauſ.l. principaliter.
e Non oportere. aliàs, non oportet. & facit inf. eod. l. penulti.
f Cognoſcentis . Iudicis.Acc.
g Pretium.domino dandum. & facit C.eo.l.j.
h Oſtenditur.Ad hoc ſup. eadem l. §. diuus Antoninus. & inf. eod.l. unus.§.ſeruo,& C. de teſti.l. ſeruos.
i In cauſa tributorum . negotiator ſeruorum præſtat uectigal pro ſeruis etiam ſi ſint alicuius ciuitatis. & debet eos profiteri : & quòd hoc faciat, inſtruit eum pœna capitalis quæ ſibi celanti ſeruo conſcio imponitur ut C. de uectigalib. l.uniuerſi. §. final. & l. j. & die reipu. alicuius ciuitatis, non Romanæ : vt ſupra,de publ.l.locatio.§. fiſcus. & incipit conſtructio ibi,quoque & cætera.
k Quod.ſcilicet periculum. uel quæ, ſcilicet ratio. & in quibus,ſcilicet tributis,id eſt,ſub quibus.uel dic ſeruos alicuius ciuitatis torquẽdos in cauſa tributorum: non dico ciuitatis Romanæ: vt ſup.de adulte.l.ſi poſtulauerit.§.iubet. & §. ratio.& conſtrue : ut ſup. & quod dicit ſeruos , ſcilicet torquendos . quibus,id eſt, ſub quibus tributis.

conſtiterit, a uenditionẽ non ualuiſſe.& ita Imperator noſter cum diuo patre ſuo reſcripſit. Itẽ Seuerus Sulpitio Antigono ita ſcripſit : Cũ quæſtio de ſeruis ꝯ dños neque haberi debeat,neque ſi facta ſit, dicturi ſniam conſilium inſtruat, b multo minus c indicia ſeruorum ꝯ dños admittenda ſunt. Diuus Seuerus reſcripſit, confeſſiones reorum pro exploratis d facinoribus haberi non oportere, e ſi nulla probatio religionem cognoſcentis f inſtruat.

Cum quidam deponere pretium g ſerui paratus eſſet, ut ſeruus torqueret ꝯ dñm : Imperator noſter cum Diuo patre ſuo id nõ admiſit. Si ſerui quaſi ſceleris participes in ſe torqueãtur, deq; dño aliquid fuerint confeſſi apud iudicem:prout cauſa exegerit, ita pronuntiare eum debere Diuus Traianus reſcripſit. Quo reſcripto oſtenditur, h grauari dños cõfeſſione ſeruorum : ſed ab hoc reſcripto receſſum cõſtitutiones poſteriores oſtendunt.

Iſte §. poteſt legi tribus modis. Vno modo dicit ſic : Seruus, cuius eſt omiſſa profeſſio , poteſt torqueri cõtra obtinentem, etiã ſi ſit ſeruus reipublicæ. Scdo ſic: Seruus reipublicæ poteſt torqueri contra omittentem profeſſionem alicuius rei. Tertio ſic: Seruus poteſt torqueri , ſi ipſe dicatur omiſiſſe profeſſionem alicuius rei. & per omnes iſtos caſus intellige eſſe omiſſam iſtam profeſſionem in cauſa tributorum, & ſic ſeruus eſt capitaliter puniendus.h.d.Bar.

In cã tributorũ, i in quibus eſſe reipublicæ † ſeruos nemini dubiũ eſt:periculi quoq; rõ,quod k ſeruo fraudis conſcio capitalem pœnam denũtiat,eiuſdẽ profeſſionẽ l inſtruat. Qui quæſtionẽ habiturus eſt, non debet ſpecialiter interrogare, m an Lucius Titius homicidium fecerit:ſed gñaliter quis id fecerit.alterum enim magis ſuggerentis; n quàm requirentis vr̃.& ita Diuus Traianus reſcripſit. Diuus Adrianus Calphurnio Celeriano in hæc uerba reſcripſit, Agricola Põpeij Valentis ſeruus de ſe o poteſt interrogari.ſi * dũ quæſtio hr̃ , amplius p dixerit : rei fuerit iudiciũ, non interrogationis culpa. Quæſtioni fidem non ſemper, q nec † tñ nunquam habendam,conſtitutionibus declaratur. Et enim res eſt fragilis,& periculoſa,& quæ ueritatem fallat. Nam plerique patientia ſine duritia tormentorum ita tormenta contemnunt , ut exprimi ab eis r ueritas nullo modo poſsit. Alij tanta ſunt impatientia : vt in quouis * mentiri,quàm * pati tormenta uelint : ita fit ut etiam uario modo fateantur : vt non tantum ſe, uerum etiam alios criminentur . præterea inimicorum quæſtioni fides haberi non debet : quia facilè mentiuntur; s nec

l Profeſſionem . id eſt, manifeſtatio nem ſeruorum delatorum : vt C. de uectig. l. omnibus. ſecundum primum caſum.uel,id eſt,dictum ſiue teſtimonium, ſecundum alium. in primo fit ꝓfeſſio à deferẽte. in ſecundo à ſeruo.
m Interrogare.niſi in ſe torqueatur: vt infra proxi.§.
n Suggerentis . quod Lucius fecerit.
o De ſe. ſup. proxi.§.contra. Solut. ut ibi.
p Amplius.quam de ſe quod de alijs dixit: certè hoc fuerit,id eſt,erit,uel eſt indiciũ rei ſi indicaretur reus : non tamen culpa interrogatoris , id eſt , interrogationis : quia bene ſic debuit interrogari .
q Non ſemper. imò ſemper , ut infra eod.l. edictum. contra. Sol. illa ſecundum iſtam. Itẽ facit C.quando ap pel.ſit.l.ij.
r Ab eis. aliàs ab eis,aliàs ab eius,ſcilicet criminis,l quo torquetur. Et not. quod uarijs ex cauſis format quis ſuã opin. & mutat : vt hic,& ad Trebel. l. quia poterat. & de col.bo.l.nonnunq̃. & de tranſa. l. cum hi.§. in perſona.& infra,de pœ.l.diui.
s Mentiuntur. facit ad hoc in auth. de teſtib. §. ſi uerò odioſus.colla.vij.& ſupra , de adi.leg.l. iii.§.fina. & ſup.de teſt.l.te-

† In Pan. F. neruos hinc. Cic. pro L. Manilia. etenim ſi uectigalia rei pub. neruos ſemper diximus &c.

* Et ſ.

† Huc pertinet locus cõmunis à quæſtionibus, cõtra quæſtiones: de quo eleganter diſſerit Quinti li.li. v.Inſtit. orat. circa principium. Cic. lib.ij. de Inuen. Rhet.&li. ij. Retho. ad Heren.
* Alias,ut quod uis mentiri.
* Quã,pro potiusquã. uide Ant. Aug.lib.4. cap. 8.

teſt.l.teſtium.in prin.& de ſuſpe.tu.l.tutor.§.ſi tutor.& C.de inoffic.teſt.l.liberi. & de teſt.l.ſi quis.

a Cognita.diſtinguendo inter inimicitiam magnam, uel paruam:ut dicta auth.§.ſi uero odioſus.

b Tradiderit, iudici puniendos: puta duxiſti ad iudicem latrones, ut eos torqueret: ſi autem hoc eſſet uerum: & ipſi torti, uel non torti, dicunt quod tu es latro cum eis.

t Suſpectus.Id eſt, confeſſus.

u Perſeuerãte. alias nõ eſſet dãnãdus: ut ĩ.§.diuus.

x Peruenires.ut alijs præiudicaretur C.de accuſa. l. finali.

y Conſtiterit.id eſt, certum fuerit hoc duplex dictũ quod ſequitur.

tñ ſub ptexu inimicitiarũ detrahenda erit fides quæſtioni: ſed cauſa cognita a habenda fides, aut non habenda.

Cũ quis latrones tradidit: b quibuſdã reſcriptis continetur, nõ debere fidem haberi eis c in eos, d q eos tradiderũt. Quibuſdã e uerò, f quę sũt pleniora, hoc cauetur, ut neq; diſtrictius hoc f habeatur ut i cæterorum perſona ſolet: ſed cã cognita æſtimetur, habenda fides ſit, necne.

Pleriq; g .n. dũ metuũt, ne forte apphẽſi eos noient, pdere eos ſolẽt: ſ. ĩpunitaté ſibi captãtes: qa nõ facile eis indicãtibus pditores ſuos h credat. i Sed neq; paſsim ĩpunitas eis k p hmõi proditiones cõcedenda eſt: neq; trãſmittenda l allegatio m dicẽtiũ idcirco ſe oneratos, q eos ipſi tradidiſſent. Neq;.n. inualidũ argm̃ haberi debet mendacij, ſiue calumniæ in ſe inſtructæ.

Si poſt ſententiã ex prima cõfeſsione latam de innocẽtia rei conſtiterit, debet condẽnatus reſtitui a principe, non ab inferiore.Barto.

Si qs ultrò de maleficio n fateatur: nõ ſemp ei fides habenda ẽ. nõ nunquã o .enim aut metu, aut qua alia de cã p in ſe confitetur. & extat epiſtola diuorũ Frũm ad Voconiũ Saxam, qua ↄtinetur liberandũ eũ, q in ſe fuerat ↄfeſſus, q cuius poſt dãnationé de innocẽtia ↄſtitiſſet. cuius uerba hæc ſunt, Prudẽter, & egregia rõne humanitatis, Saxa chariſsime, Primitiũ r ſeruũ, q homicidiũ i ſe ↄfingere metu ad dñm reuertendi s ſuſpectus t eſſet, pſeuerãte u falſa demõſtratione dãnaſti, quæſiturus de conſcijs, quos æque habere ſe † commẽtus fuerat, ut ad certiorem ipſius de ſe ↄfeſsioné pueníres. x Nec fruſtra fuit tam prudés ↄſiliũ tuũ: cũ tormentis ↄſtiterit, y neq; illos ei cõſcios fuiſſe, & ipsũ de ſe temere cõmentũ. z potes itaq; decreti a gratiam facere: & eum per officiũ diſtrahi iubere, cõditione addita, ne unquam in poteſtaté domini reuertatur: b qué c ptio recepto certum habemus, libẽter tali ſeruo cariturum. Hac epiſtola ſignificatur, quaſi d ſeruus dãnatus ſi fuiſſet reſtitutus: ad eum pertinere, cuius fuiſſet ante, quàm damnaretur.

Sed præſes puinciæ eũ, quem damnauit, reſtituere e nõ põt f cũ nec pecuniariam ſententiam ſuã g reuocare poſſit. Quid igitur? Principi h eũ ſcribere opor-

c Haberi eis. latronibus.

d In eos. id eſt, contra eos.

e Quibuſdam. ſcilicet reſcriptis.

f Hoc. ſcilicet quod non credatur eis. nam quandoq; creditur.

g Plerique. quod potuit facere iſte, q eos tradidit.

h Proditores ſuos. ergo de ſe confeſſi creditur, quandoque de alio: ut ĩ.de cuſt. reo.l. diuus.& ĩ. ad Syl. l. prius. Sed contra. C.de accuſ. l.fina. Solu.ut ibi.

i Credatur. quaſi dicat bene eſt, ut eis prodamus: quia poſtea non ſic eis credetur.

k Eis. prodentibus. Accur.

l Tranſmittenda. id eſt, admittenda. H.id eſt, uel omittenda.

m Allegatio. non debet haberi inualidum argumẽ. hic quod dicunt proditores, ſcilicet, quod latrones mentiantur, ſiue calumnientur in ſe, ſcilicet proditores. Ioã. poſſet etiam econtra tota legi: ut hæc dicant proditi. & facit C. eo.l. iiij.

n De maleficio.a ſe commiſſo.

o Nonnunquam. id eſt, plerunque.

p De cauſa.ut ĩ. ea.l.§. quæſtioni.

q Confeſſus. iure Lõgobar. ſecus. nã prius cõfitens, poſtea negare uolens non audiatur: ut in Lombar.qualiter quiſ. ſe.de l. ſi pro quacunque.

r Primitiuum.proprium nomen ſerui.

ſ Reuertendi. cum dominus præceperat ſeruo, ut aliquem occideret: quod dicebat ſeruus ſe feciſſe, ne dominus in eum ſæuiret.

z Commentum. id eſt, confeſſum.

a Decreti. Id eſt, ſententiæ.

b Reuertatur. ut Inſti.de ijs qui ſunt ſui uel alien. iur.§. finali.

c Quem. ſcilicet dominum.

d Quaſi.aliàs quaſi. & alias quo. & ĩ.habeas ſi fuiſſe, &c. damnaretur.ad hoc ĩ. de fideicommiſ.liber. l. generaliter.§. ſi ſeruus. Sed contra. infra de pœn. l. aut damnum. §. ſeruos. & C. de ſenten.paſ. l. fruſtra. Sol. hic reſtitutus fuit. ad quod ĩ.de ſen paſ. l. fin.

e Reſtituere. quando uerè commiſerat delictũ, de quo fuit confeſſus.

f Non poteſt. neque in criminali, neque in ciuili: ut hic, & ſupra, de re iud.l.acta.§. de ampliãda.& l. index. & l.Paulus. & ĩ.ti. j.l. aut damnum.§. finali.& C.ſenten. reſcin. non poſ. l.j. & C. de ſenten.l. poſt ſententiam. & ſupra, de re iudi.l. quod iuſſit. & ĩ.titu. j. l.diui fratres. In prin. & §.j.l.moris. §. iſte. & de offic. proconſul.l. ſolent. §. ſicut. & de offic. procu. Cæſa. l. finali.& ĩ. de fur. l. non poteſt. Sed econtra ĩ. de mino. l.in cauſæ. §.fin.ſed ibi ratione ætatis. ad quod ſupra, de poſtula. l.j. §. eum qui. uerſicul. de quo. uel illud in ciuilibus. Item ſecus in mulctis: ut ſupra, de officio præſid.l. illicitas. §. finali.

g Sententiam ſuam. niſi ratione ætatis: ut ſupra, de minor.l.in cauſæ.§.finali.

h Principi. multa enim principi licent, quæ nõ licẽt alijs: ut ĩ.ſi quis inge.eſſe di.l.lj. §.& de fideicommi. liber.l.itaque.& de adop.l.adoptio.

† P.F.quę ſunt lenio ta.

† P. F.neque ĩ ſtrictĩ habeatur. Alij deſtrictè nõ habeatur. Et eſt genus dicendi Græcorum eũ duæ negationes pro una utuntur. L.R.

† Commentitus, ia r.ſ.

a Conſtiterit. alias conſiſtit. Accur.

HAereditarij CASVS Cum quæſtio ſit quis ſuccedat Titio, an ego, uel tu: interim ſeruus hereditatis non dicitur eſſe alicuius noſtrũ. unde poterit torqueri contra quemlibet noſtrum. Franciſc. Accur.

* Et eius qui.

b Bona. hæreditaria: quia unus negat alium cohæredem, & concor. C. eo. l. hoc, quod placet. & l. cum teſtamentum. ſed hodie etiam ſi conſtet ad quem ſeruus pertinet: ut C. eodem. l. finali. ubi erat ſpeciale ſecundũ hoc, ut ſeruus in caput domini torqueatur: ut ibi dixi. & facit ĩ. eodem. l. j. §. diui fratres.

COnſtitutione. CASVS Tres, uel quatuor habemus ſeruum communem: hic ſeruus non poteſt torqueri contra aliquem noſtrum. Franciſc. Accurſij.

† In P. F. incipit, In inceſto.

c Plurium. niſi ſit collegium: ut ſupra. l. j. §. ſeruum. Accurſius.

d In nullius. ut & C. eod. l. hoc. quod placet. niſi in caſu: ut ibi in fi. & ĩ. eo l. extraneo. §. penulti.

DE inceſtu. CASVS: Titius accuſatur de inceſtu: ut quia iacuit cum quadam uidua, uel uirgine. nõ poſſunt torqueri ſerui Titij contra eum: cum lex Iulia de adult. ceſſat: quia nõ eſt adulterium. Franc. Accur.

tet, ſi qñ ei, qui nocẽs uidebatur, poſtea ratio innocentiæ cõſtiterit. a

Vlpianus li. xxxix. ad edictum. II.

HAereditarij ſerui, quandiu incertum eſt, ad quẽ bona b pertineant, nõ poſſunt uideri in caput dñi torqueri.

Idẽ lib. l. ad edict. III.

COnſtitutione Imperatoris noſtri, & diui Seueri placuit, pluriũ c ſeruum in nullius d caput torqueri poſſe.

Idẽ li. ij. diſpu. IIII.

DE † inceſtu (ut Papinianus reſpõdit, & eſt reſcriptum) ſeruorum tormenta ceſſant: e quia & lex Iulia f ceſſat g de adulterijs.

Marc. lib. ij. Inſtit. V.

SI quis uiduam, uel alij nuptam cognatã, cùm qua nuptias contrahere non poteſt, corruperit, in inſulam deportãdus eſt: h quia duplex crimen eſt: inceſtum, quia cognatam uiolauit contra fas: & adulteriũ, uel ſtuprum adiungit. i deni que hoc caſu k ſerui in perſonam domini torquentur.

e Ceſſant. ſ. contra dominos.

f Lex Iulia. hoc eſt uerum ex capite adulterij: ſed tamen inceſtus eſt unum de capitulis eius: ut ſupra, de mino. l. auxilium. §. ſi. ubi ergo eſt adulteriũ, torquetur in dominum: ut hic innuit, & ĩ. eod. l. extraneo. in prin. Itẽ ubi inceſtus cum adulterio, idem: ut ĩ. l. proxi. & ã. de adul. l. cum paſſim. §. finali.

g Ceſſat. pro ſimplici inceſtu.

SI quis uiduam. CASVS. Titius iacuit cum quadã uidua, uel cum uxore alterius, quæ erat ſua cognata, deportandus eſt in inſulã, cum duplex ſit delictũ, ſcilicet inceſtus, quia cognata: item adulterium, quia nupta erat alij: uel ſtuprum, cum eſſet uidua. hoc ergo caſu, ſcilicet quando cum cognata ſua alij nupta iacuit, torqueri poſſunt ſerui Titij contra Titium. Frãciſcus Accur.

h Deportandus eſt. ſaltem, ſecundum Ioan. nã ubi erat uidua: omnino eſt deportandus. ubi nupta: ſaltem ad minus hæc eadem pœna debebit imponi. nec obeſt C. de adulter. l. quamuis. ij. in fine legis. Poteſt enim eſſe qđ ex dignitate & nobilitate deportatio ſufficit: ut ĩ. de ſica. l. eiuſdẽ. §. pe. & adde qđ no. ĩ. de adul. l. ſi adulterium cum inceſtu. In prin. Accur.

i Adiungit. delinquens.

k Hoc caſu. adulterij tantũ: non ſtupri ſolius. alioqui contra ſupra. l. proxi.

Cyn. In l. contrar. uidetur idem tenere, nempe qđ adulterij pœna ex perſonæ dignitate, atq; conditione uarietur.

Papini. li. ij. de adul VI.

PAtre uel marito de adulterio agente, & poſtulante, ut de ſeruis rei l quæſtio habeatur: ſi uerè cã perorata, m teſtibus prolatis, abſoluto ſecuta fuerit: mancipiorũ, quæ mortua ſunt, æſtimatio habetur: n ſecuta uero dãnatione, quę ſuperſunt, publicantur. Cum de falſo teſtamẽto quæritur, hæreditarij ſerui poſſunt torqueri. o

PAtre. CASVS Vir, uel pater Bertæ accuſauit Titium de adulterio: & petijt ſeruos Titij torqueri: & torti ſunt, & aliqui ex ſeruis ob tormẽta deceſſerunt. quæritur an ſit hoc dãnum Titio emendandum? & diſtinguitur. aut enĩ Titius eſt abſolutus: & tunc æſtimatio ſeruorum mortuorum danda eſt Titio. ſi autem Titius eſt condemnatus, tunc nihil ei dabitur: imo ſerui qui remanſerunt, publicantur. Secundo dicit: cum quæritur de falſo teſtamẽto: ſerui hæreditarij poterũt ob hoc torqueri. Franciſc. Accurſij.

l Rei. id eſt, accuſati.

m Perorata. ſi cauſa fuit probata: quo modo fuit abſolutus? Reſpond. fortè per errorem, ut dicunt quidam: ut & C. ſi minor ſe ma. di. l. fina. & ſupra. de teſta. tute. l. iure noſtro. uel hic nõ dicit, quòd fuerit probatum.

n Habetur. & emendatur: abſoluto, non condemnato: imò ſi quid ſupereſt publicatur: ut hic, & not. ã. de adulter. l. ſi poſtulauerit. §. ſi reus.

o Torqueri. ut C. eo. l. cum teſtamentum. & facit ad hoc. l. final.

Vlpia. li. iij. de adu. VII.

QVæſtionis modum magis eſt iudices arbitrari oportere. p ita que quæſtionem habere oportet, ut ſeruus ſaluus ſit, uel innocentia, uel ſupplicio.

Pau. li. ij. de adult. VIII.

EDictum diui Auguſti, quod propoſuit

QVæſtionis. CASVS In arbitrio iudicis eſt quem modum teneat in quæſtionibus: & cum ſeruus accuſatur, quæſtio haberi poterit, ut ſic ſeruus ſit ſaluus, uel innocentia, uel, &c. Franc. Accur.

p Oportere. ad hoc facit infrã, e. l. de minore. §. tormenta. & ĩ. de iniurijs. l. item apud. §. quæſtionis. Accurſius.

EDictum. CASVS Ponitur edictum diui Auguſti, cuius ſenſus eſt: qđ tormentorũ non ſemp nõ in omni cauſa, non in omni perſona habenda ett, ſed cum capitale crimen eſt, uel aliud delictum atrox, & ueritas non poteſt aliter ſciri, quàm per ſeruorum quæſtiones: hoc caſu ſerui torquentur, & eis credetur. Secundo dicit: accuſato aliquo de adulterio peto quendam ſeruum torqueri, cui relicta erat libertas a domino ſuo ſub conditione: ille ſe excuſare uult,

Iunio † Auito, & Lucio A[p]piano ↄſulibus in hũc modũ extat; Quæſtiones neq; ſemp in omni cã, & pſona deſiderari dẽre arbitror. & cũ capitalia, & atrociora maleficia [a] nõ aliter explorari, & inueſtigarĩ poſſunt, q̃ per ſeruorũ q̃ſtiones, efficaciſſimas [b] eas oẽ ad req̃rendã ueritatem exiſtimo: & habẽdas cẽſeo. Statuliber ĩ adulterio [c] poſtulari poterit, ut q̃ſtio ex eo habeatur, q̃d [d] ſeruus hr̃dis [e] eſt: ſed ſpẽ ſuã retinebit.

Marcianus lib. ij. de Publicis iudicijs. IX.

DIuus Pius reſcripſit, poſſe de ſeruis [f] haberi quæſtionem in pecuniaria cauſa, ſi aliter ueritas inueniri non poſſit: quod & alijs reſcriptis cauetur. Sed hoc ita eſt, ut nõ facile in re pecuniaria q̃ſtio habeat. ſed ſi aliter ueritas inueniri non poſſit, niſi per tormenta: licet hẽre queſtionem: ut diuus Seuerus reſcripſit. Licet itaque & de ſeruis alienis haberi quæſtionem, ſi ita res ſuadeat. Ex quibus cauſis q̃ſtio de ſeruis aduerſus dños haberi nõ dẽt, ex his cauſis ne q̃dẽ interrogationẽ ualere, [g] † & multo minus indicia ſeruorum ↄ̃ dominos admittenda ſunt. De eo, qui in inſulam deportatus eſt, quæſtio habenda nõ eſt: [h] ut diuus Pius reſcripſit. Sed nec d̃ ſtatulibero in pecuniarijs [i] cauſis quæſtio habenda eſt, niſi deficiente conditione.

Arcadius, q. & Chariſius lib. ſingul. de teſtibus. X.

DE minore quatuordecim annis q̃ſtio habenda non eſt: ut & diuus [k] Pius Cæcilio Inbẽtiano reſcripſit: ſed omnes omnino in maieſtatis crimine (quod ad perſonas principum [l] attinet) ſi ad teſtimonium prouocentur, cum res exigit, torqueantur. Poteſt quæri, an de ſeruis filij caſtrenſis peculij in caput patris quæſtio haberi nõ poſſit? nam patris [m] nõ debere torqueri in filium conſtitutum eſt. Et puto recte dici, nec filij ſeruos in caput patris eſſe † torquendos. [n] Tormenta autem adhibenda ſunt nõ quanta accuſator poſtulat, ſed ut moderatę rationis temperamenta [o]

† Iunio, In F. F.

† Idem & Tacitus Imp. orat. apud Senatum habita cauit, ut ſerui [in] dominorum capita nũ interrogarentur, ne in cã maieſtatis quidem. Flauius Vopiſcus in eodem.

† In F. F. interrogãdos.

uult, dicens ſe liberũ. dicitur quod hæc excuſatio non recipitur: cum interim ſeruus hæredis eſt. Fran. Accur.

[a] Maleficia. imò & in ciuili: ut ĩ. l. proxi.

[b] Efficaciſſimas. nam tormentis, uerberibus, & igne fatigati, quæ dicunt, ueritas ipſa uidetur dicere: ut Tullius in topicis. Sed contra ſup. eod. l. j. §. quæſtioni. Solu. hic perſeuerauit, ibi non: ut ſup. l. j. §. ſi quis ultro. uel hic torquebatur in aliũ, ut teſtis: ibi in ſe.

[c] Statuliber in adulterio. a quocunque commiſſo. ſed non in cauſa ciuili: ut ĩ. l. proxi. in fin. & facit ad hoc. C. eo. l. nec ſi mors.

[d] Quod. i. quia.

[e] Hæredis. quaſi dicat non eſt liber, ut per hoc euitet tormenta: ſed ſeruus quidem hæredis, ut hic, & dicta. l. nec ſi mors. Sed ar. contra, infra, eodẽ, lege, ſtatuliber. & ſupra, ad Sylla. l. j. §. ſerui. & ſupra, de adulte. l. poſtulauerit. §. quæſtioni & ſupra, de ſtatuliber. l. ſtatulibe[ri].

DIuus. CASVS. In cauſa pecuniaria poteſt quæſtio ſeruorum haberi, ſi ueritas facti aliter ſciri non poteſt: & hoc diuus Pius reſcripſit: & etiam aliorum reſcriptis continetur. ſecundo dicit, quo caſu ſeruus non poteſt torqueri contra dominum, eodem caſu ſi torqueatur de facto, dicto eius nõ eſt credendum: nec Indicium aliquod inde colligendum. Tertio dicit, ſeruus Titij deportatus eſt in inſulam ob aliquod delictũ, non poteſt torqueri contra dominum antiquũ ſcilicet Titium. Vel dic caſum. ſeruus deportatus non poteſt torqueri in cauſa aliquorum, & eſt ſecundum hoc ratio, quia quodlibet diceret, ut euaderet. Quarto dicit, ſtatuliber non poteſt torqueri in cauſa pecuniaria, niſi defecerit conditio ſub qua relicta erat libertas. Franc. Accurſij.

[f] De ſeruis. ſcilicet alienis. quaſi dicat non ſolum de ſuis. & ſic innuit ſeruũ torquendũ in dominũ in cã pecuniaria. & ſic eſt contra C. eodẽ, l. prima. in fine. Sol. hic loquitur cum contra alium, non cõtra dominum ſeruus in pecuniaria cauſa torquetur, ut innuitur in ... ut dic ut ibi. & facit ad hoc ſup. de teſt. l. ſerui. & C. de iure. calum. l. j. in fine.

[g] Valere. quaſi dicat ſeruus non debet torqueri ergo tortus quod dixit, non ualet: ut C. de legi. & conſtit. l. non dubium. & adhuc minus ſi ſine tormentis aliquid dicat: ut ſ. l. j. §. idem Cornelio. & §. Antoninus ſeruus, ut hic ſubijcit.

[h] Habenda nõ eſt. In præteritum dominum: ut ĩ. eod. l. extraneo. §. finali. Vel dic, de libero. & eſt ratio: quia & ſi lex de quolibet diceret, non euaderet.

[i] In pecuniarijs. at in criminibus ſic cum diſtinctione: ut ſu. l. proxi. §. fin.

DE minore. CASVS. Minor xiiij. an. non poteſt torqueri: nemo antẽ excuſatur, quin poſſit torqueri in crimine læſæ maieſtatis, quod contra Principem dicitur commiſſum. Secundo dicit: filiuſfa. in caſtrenſi peculio habet ſeruos. dicit q̃d iſti ſerui non poſſunt torqueri contra patrem domini eorum: ſicut nec ſerui patris contra filium domini poſſunt torqueri. Tertio dicit: cum iudex facit aliquos torqueri, non debet per omnia facere ad uoluntatem accuſatoris: ſed modũ in tormentis adhibeat. Item non debet iudex incipere a ſeruis, uel libertis accuſati, ut faciat eos torqueri. Item iudex inſpiciat, qua uoce loquatur in teſtificando qui torquetur: & qua conſtantia, & qua trepidatione loquatur. Quarto dicit, cum quæritur, ſis meus, uel ſis liber, nõ debes in hac cauſa torqueri. & dic de hoc ut in glo. domini mei Accur. Fran. Accur.

[k] Diuus. ut ĩ. eo. l. ex libero. §. j. & ſ. de teſti. l. iij. §. l. Iul. & l. in teſtimonium.

[l] Principũ. ad hoc facit ſ. ad legẽ Iul. maie. l. famoſi. & C. ad legẽ Iul. maie. l. nullus. & ſup. de teſti. l. ob carmen. §. ſi ea.

[m] Nam patris. ſcilicet ſeruos.

[n] Torquendos. aliàs interrogandos. & facit ſupra, ad Sylla. l. j. §. ſi pater.

[o] Temperamenta. ut & ſ. eod. l. q̃ſtionis. & facit ſupra, de teſti. l. j. in fine. & de iniu. l. uideamus. §. ... & de ... ſed ſi unius. §. ait pr[æt]or, arbitratu.

deſiderant nec debet initium probationum de domo rei accuſator ſumere[a] dũ aut libertos ei[a] quẽ accuſat, aut ſeruos in teſtimoniũ uocat. plurimũ quoque in excutiẽda ueritate etiam uox ipſa, & cognitoris ſubtilis diligentia affert. Nam & ex ſermone,[t] & ex eo, qua quis cõſtantia, qua trepidatione quid diceret,[h] uel cuius exiſtimatiõis, quiſque in ciuitate ſua ẽ, quædam ad illuminandam ueritatem in lucem emergunt. In cauſis quoque liberalibus nõ oportet, per eorum tormẽta, de quorum ſtatu quæritur, ueritatem requiri.[c]

Paulus libro ij. de off. procon. XI.

ETiã ſi redhibitus[d] fuerit ſeruus, in caput emptoris[e] non torquebitur.

Vlp. li. iiij. ad edi. XII.

SI quis, ne quæſtio de eo agatur, liberum ſe dicat: diuus Adrianus reſcripſit, non eſſe eum ante torquendum, quam liberale iudicium experiatur.[f]

Modeſtinus libro v. regularum. XIII.

CErto ꝓtio ſeruum æſtimatum in quæſtionem dari interpoſita ſtipulatione,[g] receptũ eſt.[h]

Idem libro viij. regularum. XIIII.

STatuliber in delicto repertus, ſperandæ libertatis ꝓrogatiua, nõ ut ſeruus, ob ambiguũ conditionis, ſed ut liber, puniendus eſt.[i]

Calliſtratus libr. v. de cognitionibus. XV.

EX libero homine ꝓ teſtimonio nõ uacillante[k] quæſtionem haberi non oportet. De minore quoque quatuordecim annis in caput alterius quæſtionem habendam non eſſe diuus Pius Mecilio reſcripſit: maximè cum nullis extrinſecus argumentis accuſatio impleatur: nec tamen conſequens eſſe, ut etiam ſine tormentis eidẽ[l] credatur. nam ętas (inquit) quæ aduerſus aſperitatẽ quæſtionis eos interim tueri uidet, ſuſpectiores quoque eoſdem facit ad mentiendi facilitatem.

[a] Sumere: dum. C. de teſti. l. nimis. & de eden. l. prima. & l. qui accuſare.

[b] Exiſtimationis. id eſt, famæ. ad quod ſupra, de fun. inſtru. & inſtrumen. lega. l. cum de lanionis. §. aſinam. & de teſti. l. iij. in princi. & infra, de re militari. l. non omnes. §. a barbaris. & ſ. de tranſac. l. cum hi. §. ſed & perſonarum. & ſupra ſoluto. matrimonio. l. ſi. cum dotem. §. eo autem tẽpore. & in authen. de teſti. § j. col. vij.

[c] Veritatem requiri. Quatuor modis fit mihi controuerſia de ſeruo: uno per rei uendicationem: quia ego ab alio, uel alius a me uendicat, & tũc torquetur: ut C. eodem. l. quoties. & de rei uẽ. l. cum ſuper. & de ser. fug. l. quicunque. §. una. & l. cũ ſeruum. quæ ſunt contra. Secundo de poſſeſſione eius, uel inter me, & eum, qđ fit uel officio iudicis, uel utrobi ... C. ubi cã ſtatus. l. j. & tunc ſimiliter torquetur, ut C. de liber. cau. l. ea quæ. quæ eſt cõtra. Tertio de libertate: quæ quæſtio fit præiudicialibus actio. & tunc non ... hic fortè ꝓpter ſpem proxime apparituræ libertatis: argu. infra, eod. l. ſtatuliber. Quarto per petitionem hæreditatis: uel quia ipſe ſolus, uel una cum alijs hæreditarijs rebus petitur ꝑ petitionem hæreditatis: & tũc torquetur ſuper omni re hæreditaria, ut ſupra eodem. l. hereditarij. & C. eodem l. fina. quia unus dicit ſe inſolidum hæredem: alius econtra. alias ſi ſeruum confiterentur communem & ſe cohæredes: ſed ſi de una alia re ſit quæſtio, non torquetur: ut C. eodem, l. hoc, quod placet. Itẽ ſi de alijs non de hæreditarijs rebus quæſtio ſit, licet dubium ſit cuius ſit ſeruus hæreditarius, non torquetur: ut infra, eodem. l. ex libero. uel uerius illa ex libero, & illa, hoc quod placet, corriguntur per l. C. eod. l. finali. Accurſius.

ETiam. CASVS. Redhibito ſeruo non põt ſeruus torqueri contra dominum quondam, ſcilicet contra emptorem. Fran. Accur.

[d] Etiam ſi redhibitus. infra, eodem, lege, unius. §. ſeruus.

[e] Emptoris. accuſati de aliquo crimine.

SI quis. CASVS. In cauſa quam habeo contra Titium, peto ſeruũ cuiuſdam torqueri, qui dicit ſe liberum. prius debet inquiri ſit liber, uel nõ. & ſi iudicatur ſeruus poterit torqueri. Franc.

[f] Experiatur. ſeruus. uel dic, id eſt, agatur à domino: ut C. de adulter. quoniam Alexandrum. & facit ſ. l. j. §. ſi quis dicatur.

CErtó. CASVS. Cum peto ſeruum cuiuſdam torqueri: ita dominum audio, ſi fiat æſtimatio ſerui, & hãc æſtimationem dare promittam domino ſerui. & quando committatur hæc ſtipulatio: dic ut in glo. Franc.

[g] Stipulatione. id eſt, petitione, ne torqueatur.

[h] Receptum eſt. de hoc dic: ut ſupra de adul. l. ſi poſtulauerit. in prin. & §. pen. & C. de adulter. l. ...

STatuliber. CASVS. Statuliber deliquit, puniendus eſt, ut homo liber. Franc. Accur.

[i] Puniendus eſt. ut & ſ. titu. j. l. moris. §. fin. Sed contra ſ. de ſtatulibe. l. ſtatuliberi a cæteris. Sol. ut ibi in gl. iij. Item argumen. cõtra ſ. ſi quis teſt. li. eſſe iuſ. l. j. § quod tamen. Sol. ut ibi. & facit ad hoc ſupra, ſi ex nox. c ... a. l. fina.

EX libero. CASVS. Liber homo teſtificãs, & nõ uacillans non debet torqueri. Item minor quatuordecim annis, non põt torqueri in cauſa aliquorũ, & ſi ſine tormentis dicat teſtimoniũ: nõ creditur ei. Vltimo dicit: petebam à te ſeruũ. promiſiſti iudicatũ ſolui. interim hac cã pendente pro domino habens. unde talis ſeruus non poteſt torqueri contra e aliqua alia cauſa, & hoc etiam diuus Pius reſcripſit in hęc uerba, Cauſam &c. Franc.

[k] Non uacillante. tunc ergo poſſet torqueri: ut infr. eodem. l. unius. §. teſtes. & C. de teſti. l. nullum. & in auth. de teſt. §. j. & C. de abo. l. fallaciter. ſed an etiam hóc in ciui. non ſolùm in crimin. dicam ſic, ut ſ. eod. l. diuus. l. reſpon. Accur.

[l] Eidem. aliàs eiuſdem. & facit ſupra, eodem, l. de minore: in princi. & ſupra, ad Sylla. l. j. §. impuberes. & §. impuberi. & l. excipiuntur. & ſupra, de tranſac. l. cum hi. §. in perſona.

[t] Adde gl. uidẽdã in can. hoc hẽt. xlvij. diſt. Nota iſtũ tex. ſ. ꝓxime. ibi ẽt uox ipſa &c. nã Lu. Ro. in ſuis ſing. fo. ij. ſing. viij. refert Bal. in ti. đ iurein. ſup. tenuiſſe ꝑ iſtum tex. qualiter teſtis nõ põt iurare per nũtiũ, ſine ꝑ ꝓcurato tẽ. tñ Bal. ibi non al leg. iſtum tex. ſʒ tex. in l. iij. §. diuus ſ. de teſtib. q̃bñ facit ĩ tõne ſui cũ glo. ſup uerbo, teſtimonijs. & Bar. in l. q̃ bona fide. §. ſi alieno. ſ. đ dam. infe. iſtud tenẽdo alleg. dictũ §. idẽ diuus &c.

[t] Vide in hunc locũ quæ præclarè dixerit Cic. in Orat. pro P. Sylla. paulo ante finẽ orationis.

Cauis.

Lite pendente ſuper dominio ſerui, non poteſt torqueri interim in eum, a quo ſeruus petitur. h. d. Bar.

Eum, qui uendicanti ſeruũ cauit,[a] domini loco habendum, & idẽ in caput eius ſeruos[b] torqueri non poſſe, diuus Pius in hæc uerba reſcripſit. Cauſam tuã alijs probationibus inſtruere debes: nã de ſeruis quõ haberi non debet, cũ poſſeſſor hæreditatis, qui petitori ſatiſdedit, interim domini loco habeatur.[c]

Mod. li. iij. de pœn.

Repeti[d] † quæſtionem poſſe, diui Fratres reſcripſerũt. Is, qui de ſe cõfeſſus eſt, ĩ caput aliorum non torquebitur, ut diuus Pius reſcripſit.[e]

Papi. li. xvj. reſpõ.

† Extraneo quoq; accuſante, ſeruos ĩ adulterij quæſtione contra dominum interrogari placuit.[f] quod diuus Marcus, ac poſtea Maximus principes iudicantes ſecuti ſunt. Sed in q̃ſtione ſtupri[g] aduerſus dominum ſerui non torquentur. De quæſtione[h] ſuppoſiti partus, vel ſi petat hæreditatem,[i] quem cæteri filij nõ eſſe fratrem ſuum cõtendũt, quæſtio de ſeruis hæreditarijs habebitur: quia nõ contra dominum,[k] cæteros filios, ſed pro ſucceſsione domini defuncti quæritur.[l] quod cõgruit ei, quod diuus Adrianus reſcripſit. Cum enim in ſocium cædis ſocius poſtularet:[m] de communi ſeruo habendam quæſtionem reſcripſit, quod pro domino[n] fore uideretur. De ſeruo in metallum damnato[o] quæſtionem contra eum, qui dominus fuit, nõ eſſe habendã, reſpõdi: nec ad rem pertinere, ſi miniſtrum ſe facinoris fuiſſe confiteatur.[p]

Pau. li. v. ſentẽ.

Vnius facinoris plurimi rei ita[q] audiẽdi ſunt, ut ab eo primum incipiatur, qui timidior eſt, uel teneræ ætatis uidetur.[r] Reus euidẽtioribus argumentis oppreſ-

a Cauit. ſ. iudicio ſiſti, uel iudicatum ſolui: ut inſti. de ſatiſd. in princip.

b Seruos. in alia cauſa quam ſuiſpſius: ut in. ff. eod. l. de mino. §. finali.

c Habeatur. ut ff. qui ſatiſd. cog. l. pen. §. penul. Sed contra. C. eo. l. fin. So. hic corrigitur. uel hic loquitur cũ de alijs rebus, non de hæreditarijs erat controuerſia: tunc enim ſeruus torqueretur.

Repeti. CASVS. Semel in tormentis poſitus, poteſt iterũ torqueri. Secundo dicit: confeſſus de ſe, non debet torqueri, ut de alijs dicat. Franciſ. Acc.

d Repeti. Argu. ad reuerſionem teſtium. ſic C. de teſt. l. final. & ff. de opil. le. l. ij. & ff. eodem. l. unius. §. j. ſed arg. contra ff. de teſt. l. produci.

† Limitabis hãc l. per l. unius. §. reus. in prin. ff. e. ut procedat ſi noua inditia ſuperueniant. quã limitationem iterũ limitabis per l. & ſi certus. & quod ibi no. Ange. & doctores. ſup. ad Sylla. ſcilicet ut poſſit tortura repeti nullis ſuperuenientibus indicijs ut manifeſter mandatorẽ, & ſocios criminis.

e Reſcripſit. Sed ar. cõtra ſup. ad Sylla. l. prius. Solu. ibi ſpeciale: ut & alia, que not. C. de accuſatio. l. finali. in fine.

Extraneo. CASVS. Etiam extraneo accuſante quendam de adulterio poſſunt ſerui accuſati torqueri: & ſic contra dominum. ſecus ſi accuſaretur de ſtupro. Secũdo dicit: mortuo patre plurium, quidam dicit ſe filium defuncti, & ſe debere, & uelle ſuccedere cum fratribus, qui ſunt filij defuncti. at illi negant illum filium eſſe defuncti: & ſic non debere ſuccedere, ſed ſe tantũ debere ſuccedere. dicitur quòd ſerui hæreditarij poterunt torqueri ſuper hoc. idem ſi ſocius dicatur ſocium occidiſſe. nam ſeruus communis eorum poterit ſuper hoc torqueri. Vltimo dicit, ſeruus damnatus in metallũ, & ſic deſijt prioris domini eſſe, non poteſt torqueri contra dominum quondam. Franciſ. Accurſij.

† Extrario, in P. Floreut.

f Placuit. ut C. eo. l. j. imò & de ſtatuli. ut ff. eo. l. edictum. §. finali.

g Sed in queſtione ſtupri. non de inceſtu ſimplicis: ut ſup. eo. l. de inceſtu. & l. ſequen.

h De quæſtione. quæ per accu. fal. exercetur: ut ſup. de fal. l. qui falſam. §. accuſatio. & C. de fal. l. j. & facit ſup. de carb. edic. l. iij. §. duæ.

i Hæreditatem. ſcilicet ille quem, &c. Accur.

k Contra dominum. ſubaudi, id eſt, cæteros, &c.

l Quæritur. alias quæritus: aliàs quæri. & facit C. eod. l. hoc, quod placet. & l. ſemper & ſup. communi diuidun. l. communi.

m Poſtularetur. id eſt, accuſaretur.

n Pro domino. ad hoc ſupra, ad Syl. l. & ſi certus ſit percuſſor. §. unus.

o Damnato. ſecus ſi ecõtra dominus fuiſſet damnatus: ut ſupra. l. j. §. idem Numio. & facit ad hoc C. eod. l. ſeruos. ij. & de ſentẽ. paſ. l. fruſtra. & infra eodem. l. unius. §. ſeruus. & ſupra eod. l. diuus. §. finali.

p Confiteatur. l. ſeruus iſte.

Vnius. CASVS. Plures accuſati de uno, & eodem delicto: ſi ſint torquendi: incipiendum eſt a timidiore, & qui magis teneræ ætatis ſit. Secundo dicit: reus tortus ſemel, iterum poteſt torqueri, ſi argumenta apertiora ſint contra eũ nunc. Tertio dicit: cum nulla inditia ſint contra reum, ſiue accuſatum, non poſſum incipere a tormẽtis. Quarto dicit: teſtis tunc torquetur, cum falſum dixerit: & cum dixerit ſe interfuiſſe facto, ſuper quo tulit teſtimonium. hæc enim duo ſunt neceſſaria. Quinto dicit: cum quæritur, an quis ſit filius defuncti, uel non, poterunt ſerui hæreditarij ſuper hoc torqueri. Sexto dicit: ſeruus ſi ſponte dicit aliquid contra dominum ſuum, non creditur ei. Septimo dicit: ſeruus uenditus non poteſt torqueri contra dominum ſuum quondam. Octauo dicit: ſeruus etiam ad poſtula. domini non torquetur in cauſa domini. Nono dicit: cum peto quendam torqueri contra te, & ille dicit ſe tuum ſeruum eſſe, & ſic nõ torquendum: de hoc prius inquiritur. Decimo dicit: præſes cum uult cognoſcere de quibuſdã de inquirentibus qui erant in turri detruſi, debet eis nuntiare per aliquot dies ante, ut ipſi præparent ſe ad defenſionẽ. & redditur ratio in litera. Vltimo dicit: ſi cuſtos captos afflixit, de hoc edicto poteſt cognoſci de plano, id eſt, ſine libello, & etiam cum eo. Franciſcus Accurſij.

q Ita. id eſt, iſto ordine ſunt torquendi ad ueritatem eruendam.

r Videtur. ſupra eodem. l. j. §. j.

ſus repeti [a] in quæſtionē poteſt: maxime ſi in tormēta animū [*] corpuſque durauerit. [†] In ea cā, in qua nullis reus argumētis urgebatˀ, tormēta nō facile adhibenda ſunt: [b] ſed inſtandū accuſatori, ut id, qđ intēdat, cōprobet, atq; conuincat. Teſtes [c] torquēdi nō ſunt ꝯuincēdi mēdacij, aut ueritatis gr̃a, niſi quū facto [d] īteruenisse dn̄r. Iudex cū de fide generis inſtrui nō pōt: poterit de ſeruis hæreditarijs habere qōnē. [e] Seruo qui ultro [f] aliquid de domino cōfitetur, fides nō accommodatur. Neque enim oportet ſalutem dominorum, ſeruorum arbitrio committi. [g] Seruus ī caput eius domini, a quo diſtractus eſt, cuiq; aliquā do ſeruiuit, in memoria [h] prioris dn̄i, interrogari non poteſt. Seruus nec ſi a domino ad tormēta offeratur, interrogandus eſt. [i] Sanè quoties quæritur, an ſerui in caput domini interrogādi ſunt, prius de eorū dominio oportet inquiri. [k]

Iudex debet dare terminū parti ad faciendū ſuam defenſionē, licet poſſit fieri defenſio ſine termino. h. d. Bar.

Cogniturum de criminibus præſidem, oportet ante diē [l] palā facere, cuſtodias [m] ſe auditurū: ne ij, qui defendēdi ſūt, ſubitis accuſatorū criminibus opprimātur: quamuis defenſionem quocunque [n] tempore poſtulāte reo negari nō oportet, adeo ut ꝓpterea & differantur, & ꝓferantur [o] cuſtodiæ. Cuſtodiæ non ſolum pro tribunali, [p] ſed & de plano audiri poſſunt, atque damnari.

Tryphoninus li. iiij. diſputationum. XIX.

IS, cui fideicommiſſa libertas debetur, non aliter ut ſeruus quæſtioni applicetur, niſi aliorū [q] quæſtionibus oneretur.

Teſtis, qui non dēt examinari propter ꝑpartis reuerentiam, examinatus non facit iudiciū, nec probationem. h. d. Bar.

Paulus libro iij. decretorum. XX.

MAritus quidā hæres uxoris ſuę petebat a Suro pecuniam, quam apud eum depoſuiſſe defunctam ſe abſente [r] dicebat: & in eā rem unum teſtem liberti ſui filium produxerat. apud procuratorem [s] de ſiderauerat & quæſtionem haberi de ancilla. [t] Surus negabat ſe accepiſſe, & teſtimonium nō

[*] Animus.

[†] Obdurauerit.

a Repeti. id eſt, iterum torqueri. ut ī. eo. l. repeti.
b Adhibenda ſunt. ut ī eo. l. j. in princip.
c Teſtes liberi.
d Quum facto. id eſt, negotio ſuper quo teſtificantur. & tamen non recte dicunt. & ſic duo exiguntur, ſcilicet ꝙ ſe interfuiſſe dicant, & qđ uacillent: ut ī. eod. l. ex libero. facit C. de epiſ. & cleri. l. presbyteri. & in auth. de teſti. §. ſancimus. col. vij.
e Habere quæſtionem. ut C. eod. l. ſuper ſtatu.
f Seruo qui ultro. id eſt, ſine tormentis. ad qđ facit ſup. de in ius uoc. l. ex quibus. uel id eſt, uoluntate etiam domini. ad quod eſt ſupra, de poſtulan. l. quos prohibet. & C. de iureiuran. propter calum. dan. l. ij. §. ſed quia. & C. de teſti. l. ſeruos. & C. eod. l. ſeruos. j. & ī. de procur. l. filius. §. ueterani.
g Committi. licet dominorum ſalutem ſuæ anteponere debeant. ut ſupr. ad Sylla. l. j. §. iuxta hæc.
h In memoriam. ut & C. eod. l. ſeruos. §. non ſolum. & facit ī. de decu. l. fin. & C. eod. l. penul. & ī. eo. l. extraneo. §. finali. Sed contra ī. eod. l. j. §. idem Nūmio. Sol. ut ibi.
i Interrogandus eſt. uel pro ſe: ut C. eo. l. ſeruos qui. & l. pridem.
k Inquiri. ut & ī. eod. l. j. §. ſi quis dicatur. & l. ſi quis. Accur.
l Ante diem. forte unum: uel ante diem illum quo allegationes debent audire: ita tamen quòd ſuos poſſit habere aduocatos. ad quod facit C. de exhib. reis. l. ij. §. finali. & ſupra, de pub. iudi. l. cuſtodias.
m Cuſtodias. id eſt, cuſtoditas perſonas. ſic ſup. de off. proconſul. l. ſolent ſecundum unum ſenſum.
n Quocunque. ante ſententiam.
o Proferantur. ſ. cuſtodiæ. alias eſt in textu.
p Pro tribunali. dic, libello, & inſcriptione depoſita, ſed etiā ſine his ad quod facit ī. de accu. l. leuia. & C. de cuſto. re. l. fina. & dicas hic de cuſtodibus qui captos afflixerant: ut C. de cuſtod. re. l. j. §. fi. Accur.

IS, cui. CASVS. Seruus cui per fideicommiſſum relicta eſt libertas: nō poteſt interim torqueri, niſi quæſtionibus aliorum oneretur. Franc. Accur.
q Aliorum. demum ergo ſi oneretur ab alijs torquetur ut ſeruus: ut C. eo. l. nec ſi mors. & facit ī. de adult. l. ſi poſtulauerit. §. de eo. uer. ſed & ſi ſeruus is ſit. & ī. eo. l. edictum. §. fin. & ī. eo. l. ſtatuliber.

MAritus. CASVS. Succeſſi uxori meæ, & peto a Suro pecuniā, puta decem quæ dico uxorem meam apud eum depoſuiſſe me uiro tunc abſente. & ad hoc unū teſtem produxi. qui plene dixit & petijt ancillam Suri torqueri ſuper hoc: & iudex habuit quæſtionem de ancilla. & ipſa torta concordauit cum teſte primo: & ſic iudex condēnauit Surum. poſtea Surus appellat ad principem. Imperator dixit, quòd ancilla nō debuit torqueri contra dominum ſuum: & ſic dictū eius pro nihilo eſſe. non ergo potuit iudex condemnare Surum ex dicto unius teſtis tantum. & ſic rectè appellatum. Francisc. Accurſij.
r abſente. ſcilicet marito. hoc nō ſine myſterio poſitum fuit. hic enim maritus ueritatem ignorabat, & ideo ſe fuiſſe iurare nō poterat: unde dictū ſolius unius teſtis non erat ſufficiens. ſi uerò & ipſe, & teſtes iurarent, id eſt, iurare uellent, defertur eis iuramentum: niſi reus ſic non eſſe iuret. tunc enim quia iuſiurandum actoris elidit reus, non defertur ei actori ſecūdū conſuetudinem. Azo. ſed hoc dic ut no. C. de rebus credi. & de iureiuran. l. in bonæ fidei. uel illud in ciuilibus: at in criminalibus etiam inopia probationum non defertur.
s Procuratorē. Cæſaris, uel fiſci, uicem præſidis agētem, uel ex conſenſu partium audientem: ut C. de iuriſdict. om. iud. l. j. & de pedane. iudi. l. j.
t Ancilla. ſcilicet defuncti.

Admitti-

a Admitti.ut C.de teſti.l.iuriſiurandi. Sed arg.contra infra,de re mili.l.non omnes.§.a barbaris.

b A quæſtionibus. niſi præcedant indicia: ut ſ.eo.l.j.in princi. ſed poſtea, ut hic ſubijcit: reprobatur quæſtio, ergo non præcedit indicium: ergo unus teſtis nõ inducit præſumptionem ſecundum Io. Sed contra ſ. de do.præleg.l. Theopompus. non enim hic fuit reprobata ſententia quaſi quæſtio eſſet habita nõ præcedente indicio licet hoc Surus allegaret, ſed malè: ſed quia ancilla i cã pecuniaria contra dominum torta eſt: ut C. de quæſtionibus.l.j. Vel melius quæſtio fuit habita antequam libertus diceret teſtimonium, & ideo allegabatur bene ſecundũ Io. uel ideo non fuit facienda quæſtio, quia talis teſtis ſic familiaris non inducit indicium: cum in ſeruitutem à producente poſſit reuocari: ut C. de lib. & eod. lib.l. fina.

c Habuerat.ſed malè:ut ſtatim dicitur.

d Illicitè. non illa ratione, quia unus teſtis tantum præcedebat, quod nõ facit indicium, uel præſumptionẽ. ſed illa, quia in caput domini torta fuit ſecundum primam expoſitionem: uel quia ipſa prius fuit torta quam teſtis teſtimonium reddidiſſet ſecundum aliam, uel quia familiaris ſecundum tertiam.

† Treis puniẽdis peccatis dẽre eſſe cauſas elegãterde clarat Gel. li.vj. noct. Att.c.xliij.

oportere unius hominis admitti, a nec ſolere à quæſtionibus b incipi. & ſi aliena eſſet ancilla, procurator quæſtionem de ancilla habuerat. c cũ ex appellatione cognouiſſet imperator, pronunciauit: quæſtione illicitè d habita, unius teſtimonio nõ eẽ credẽdũ: e iõque rectè prouocatum.

Idem lib. ſing. de pœnis pagan. XXI.

Quæſtionis habẽdę f cã neminé eſſe damnandũ, diuus Adrianus reſcripſit.

Idẽ li.x.ſ[illegible]iarum. XXII.

Qui ſine accuſatoribus g in cuſtodiam recepti ſunt, quæſtio de his habenda non eſt niſi aliquibus ſuſpicionibus h urgeantur.

TITVLVS XIX.

† DE POENIS.

In imponendis pœnis tempus delicti,nõ ſententiæ inſpicitur. hoc dicit. Superius dixit in genere,hic in ſpecie. h.d.Bar.

Vlpianus lib.viij.diſputationum. I.

Quoties † de delicto i q̃rit,placuit, non eã pœnam ſubire quem debere, quam conditio eius admittit eo tẽpore,quo ſententia de eo fertur: † ſed eã cauſam k ſuſtinere,quam ſuſtineret ſi eo tempore eſſet ſentẽtiã paſſus, cũ deliquit. l Proinde m ſi ſeruus crimen commiſerit: deinde libertatem cõſecutus dicetur,eam pœnam ſuſtinere debebit,quam ſuſtineret, ſi tũc ſententiam paſſus fuiſſet, cum deliquiſſet. Per contrarium quoque ſi in deteriorem cõditionem fuerit redactus, n eã pęnã ſubire eũ oportebit, quã ſuſtineret,ſi in cõditione priore duraſſet.

Qui non habet in ære & debet luere in corpore. hoc dicit.

Generaliter placet in legibus publicorũ o iudiciorum, uel priuatorum p criminũ, q extra ordinẽ cognoſcunt q p̃fecti,uel præſides, ut eis, qui pœnã pecuniariã egẽtes deludũt, r coercitio

e Credendũ.plenè.uel dic talis hominis: uel dic etiã ad indicium præmiſſorum tormentorum. Accur.

f Quæſtionis habendæ.dic,id eſt,habitæ.q.d.confeſſus in tormentis non damnatur:ut ſ.l.j.§.diuus.uel id eſt, habitæ non præcedente indicio: ut ſ.l.proxi.uel dic habẽdæ propriè,quaſi dicat, nemo damnatur,quis tormenta recuſet: ſed remedijs prætoris arctatur:ut ſ.de uent.inſp.l.j §.quid ergo.uel dic,non debet quis damnari, ut quoties opus eſt, torqueatur in pœnam alicuius delicti, de quo non ſit conuictus. ſunt enim certæ pęnæ, inter quas hæc non eſt:ut j.tit.j.l.vj.& l.ſequen in prin.

Qui ſine. CASVS. Cum de quibuſdam delictis cognoſcatur etiam ſine accuſatore (quæ dic ut in gloſſ.hic poſita) quæritur, an eiſdem caſibus poſſit peti ſeruos alicuius torqueri non præcedentibus indicijs? Et dicitur quòd:non niſi enim pręcedant aliqua indicia, non poſſunt ſerui torqueri. Franciſcus Accurſij.

g Qui ſine accuſatoribus. quod euenit in caſibus, ut no.ſupra,de adul.l.j.§.unde quæri poteſt.

h Suſpicionibus. ſed præcedente ſuſpicione torquentur,non dico damnantur:ut infra,tit.proxi.l. abſentẽ. quæ eſt arg. contra.

DE POENIS.

Pœna eſt delicti, uel delictorum ſatisfactio, quæ a lege,uel miniſtro legis imponuntur.

Quoties. CASVS. Cum quæritur quæ pęnam imponat delinquenti, inſpicitur conditio delinquentis cuius conditionis erat tẽpore, quo deliquit: non autem inſpicitur cuius conditionis ſit tẽpore, quo ſententia datur, ſi ergo tempore delicti erat ſeruus, nunc ſcilicet, tempore ſententiæ inueniatur liber, punietur ut ſeruus. Idem econtra ſeruandum eſt, Vltimo dicit: ubicunque impoſita eſt pœna pecuniaria delinquenti,& eam non poteſt ſoluere: extra ordinem corporaliter punietur. Franciſcus Accurſij.

i Quoties de delicto. i. pœna delicti. Accurſius.

k Cauſam. id eſt pęnam.

l Cum deliquiſſet. niſi ſit ſtatuliber: ut ſ.tit.j.l. ſtatuliber: Sed huic.l. eſt contra ſup. ſi ex noxa. cau. i. penul, Solut. hæc illam corrigit. Vel ſolu. ut ibi. & facit C.ad legem Cornel. de fal. l. ſi quis. & ſ.de teſte.l.ad teſtium.§.j.& ſupra, de iniu.l. iniuriarum æſtimatio, & de iuriſdi. om.iud. l.cum quædam.§. quoties. & in principio legis.

m Proinde.exemplificat prædicta.

n Redactus.ex libero ſeruus:ut per ingratitudinẽ, uel uenditionem ad pretium participandum.

o Publicorum. qualia ſunt ſup. de publicis iud.l.j.

p Vel priuatorum. ubi criminaliter agi ut: ut ſ.de priua.delic.l.fina.Accur.

q Cognoſcunt. ut fit hodie in quolibet publico crimine:ut ſ.de publ.iu.l.ordo.

r Deludunt.quia non poſſunt ſoluere.& facit ſup.de in ius uo.l.ſi & de offi. præſi.l.illicitas. §. fin. & facit C.de ſer.fugi.l.quicunque. §.quod ſi.& ſup. de iuriſdi. om.iudi.l. ſi quis id quod. §. in ſeruos.& C. de ſepul. uio.l.fina. in fine.

† Põt ad hoc allegari q̃d initiũ ẽ ſpectãdũ concord. ſunt in c. dudum.de ele. ex. in gl.ſup uerbo, electionis.

† In P. F. ſed eam, q̃ ſuſtineret, ſi &c. Pœnæ definitio.

a Vt per Mã. de Ingrati. liberti erga patro. ca.66.

nē ᵃ extraordinariam ᵇ inducant. ᶜ

Quicunque damnatur ad mortem naturalem, uel amiſsionē ciuitatis, uel ad ſeruitutē, dicitur damnatus rei capitalis. hoc dicit. Franc. Accur.

Idem li. xlviij. ad edi. II.

ᵈ REi capitalis ᵉ dānatū ſic accipere debemus, ex qua cauſa damnato, uel mors, ᶠ uel ēt ciuitatis amiſsio, ᵍ uel ſeruitus contingit.

Loco pœnæ aquæ & ignis, ſucceſsit pœna deportationis. et cū princeps ſtatuit aliquem deportandum, ille ſtatim amittit ciuitatē. Præſes autem hoc nō pōt facere: ſed præfectus urbis ſic. & dānatus ſtatim amittit ciuitatem. Item prouocatio ex tinguitur pronuntiatū. hoc dicit cum §. ſequenti. Franciſcus Accurſij.

Conſtat, poſt quam deportatio in locum aquæ, & ignis † interdictionis ſucceſsit: ʰ nō prius amittere quē ciuitatē, q̄ princeps ⁱ deportādū eū in inſulā ſtatuerit. Præſidē.n. deportare non poſſe, nulla dubitatio ē: ſed pfect° urbi ius habet deportandi, ˡ ſtatimq; poſt ſententiam præfecti amiſiſſe ciuitatem uidetur. Eū accipimus damnatum, qui non prouocauit. cæterū ſi prouocet: † nondū damnatus ᵏ uī. Sed etſi ab eo, qui ius damnandi non habuit, rei capitalis quis damnatus ſit, eadem cauſa ˡ erit. damnatus enim ille eſt, ubi damnatio tenuit.

Idem libro xiiij. ad Sabinum. III.

PRægnantis mulieris cōſumendæ ᵐ damnatæ, pœna differtur quo ad pariat. Ego quidem, et ne quæſtio de ea habeat, ſcio obſeruari, quandiu prægnans eſt. ⁿ

Qui iuſſus eſt relegari, et nō obtēperat, aut citius reuertitur, mittitur in exiliū. & qui iuſſus exulare nō obedit, pœna capitis plectitur. & nemo pōt exulem reuocare, niſi princeps. hoc dicit tota lex.

Martianus libro xiij. inſtitutionum. IIII.

REleg ati, ſiue in inſulam deportati, debent locis interdictis abſtinere. & hoc iure utimur, ut relegatus interdictis locis non excedat: ᵒ alioquin † in tempus quidem relegato perpetuum exilium relegationis, ᵖ in inſulam relegato, ᵍ deportationis: in inſulam deportato pœna capitis ʳ irrogat: & hęc ita, ſiue quis nō exceſſerit ˢ in exiliū intra

---

borum ſignifica. l. quod dicimus. & ſupra, de ſtat. hom. l. qui in utero. Sol. hic ſpeciale. uel hic non principaliter. Item nunquid quadraginta dies poſt partum? ad quod ſupra, ſi quis cau. l. ij. §. ſi non propter.

ADDITIO. Dic ſecundum Dyn. q̄ in hac lege ponuntur duo caſus. Primus, quod differtur executio: & in hoc non debet differri executio intra illos quadraginta dies: quia ceſſat ratio, quæ hic ponitur propter partum. Secundus eſt de tortura, & tunc debet differri: quia tunc, cum ſit debilis, moreretur. & ideo iudex excedens modum puniretur. debet ergo differre, donec ſit fortis ad torturam ſecundum Bar. hic.

ᵃ Coercitionem. ſcilicet in corpore.

ᵇ Extraordinariam. i. extra antiquam ſolennitatem.

ᶜ Inducant. i. imponant.

ᵈ REi capitalis. Quia plerūque hoc tit. habet mentio pœnæ capitalis: ideo hic exponit.

ᵉ Mors. naturalis:

ᶠ Amiſſio. quæ eſt mors ciuilis: ut ſ. de cōtra tab. l. j. §. fina. ſic & ſeruitus dicitur mors ciuilis, ut ſubijcit. & j. de re. iur. l. ſeruitutem. & facit ſ. de in. pat. l. cum. §. j. & ſi quis cau. l. iiij. §. rei. & de bo. poſ. l. edicto. §. rei. & infr. de uerb. ſig. l. hoc. j. & ſ. de publi. iudi. l. ij.

ᵍ Vel ſeruitus. ut quia damnatur in metallum.

ʰ Succeſſit. ut ſup. ad legem Iul. pec. l. iij. in prin.

ⁱ Deportandi. ſed & præfectus prætorio, & qui uice præfecti ex principis mandato cognoſcit: ut ſ. de leg. iij. l. j. §. hi. itē magiſtratus munici. nec etiā ſeruum ad mortem damnare poteſt: ut ſ. de iuriſd. om. iud. leg. magiſtratibus. & adde quod not. ſ. de offic. præſi. l. illicitas. §. qui uniuerſas. & de offic. præfec. urb. l. j. §. relegandi. & ſupra, de iniuſto teſtamē. l. ſi quis filio ex. §. eius. & facit j. de interd. c. & relega. l. inter.

ᵏ Damnatus. ut ſ. ad Turpil. l. j. in fin. & quod ibi not.

ˡ Cauſa. ut non uideatur damnatus: ut arg. ſupra, quod cuiuſque uniuer. l. j. in fine. & ſupra, quod quiſque iu. l. j. in fine. & de re iudi. l. iiij. §. condemnatum, & ſupra, de contra tabu. l. non putauit. §. non quæuis. Item facit infra eodem, lege, in metallum.

PRægnantis. CASVS. Si mulier prægnans cōmiſit delictum propter quod eſt comburenda, differtur pœna poſt partum. Item non poteſt fœmina prægnans torqueri. Franc. Accur.

ᵐ Prægnantis mulieris conſumendæ. puta quia debuit comburi.

ⁿ Prægnans eſt. hoc ſupra, de ſtat. hom. l. Imperator. & ſ. de mor. infe. l. negat. ° & ſic prodeſt partus alii antequā naſcatur. & ita eſt contra infra, de uer-

REleg ati. CASVS. Relegati. id eſt, deportati in inſulam debent abſtinere locis interdictis. ſi autem non abſtineant, tūc augetur pœna. nam ſi erat relegatus ad tēpus, tunc in perpetuum exilium relegatur. Itē ſi erat relegatus in perpetuum: tunc deportabitur. Item ſi erat in inſulam deportatus: pœna capitis tunc imponitur. Vltimo dicit, nemo poteſt concedere cōmeatum, uel remeatū exuli, niſi princeps. & eſt commeatus licentia de loco ad locum eundi. ſed remeatus eſt licentia domum reuertendi. Franciſ. Accurſij.

ᵒ Non excedat. præceptum iudicis.

ᵖ Relegationis. irrogatur. quod eſt infra.

ᵍ Relegato. In perpetuum. Accur.

ʳ Capitis. ſed non ne deportatio eſt pœna capitis: ut ſupra, de pub. iud. lege. ij. & infra, eodem, lege, capitalium. in princip. j. reſponſ. ſed hic dicit ad literam capitis amputatio. Idem ad hoc quod augeatur pœna, ſi nō pareatur minori: facit infra, eod. lege, capitalium. §. in exulibus & C. de pat. pote. l. iij. & de epiſ. & cler. l. quicunque, & infra, eodem. l. aut damnum. §. inter. & in auth. de ſancti epiſ. §. ſi monachus. col. ix. & in auth. ut liceat mat. & auiæ. §. his quoque. collat. viij. & in decre. xj. q. iij. c. ſi quis epiſcopus.

ˢ Exceſſerit. alias non: & tunc dic, id eſt acceſſerit. alias

---

† Vide hic Bud.

† F. F. deportatum in inſulā.

† prouocatio. n. extinguit iudicatū de iure ciuili, nō aūt de iure canonico Man. ſup 20. cō. ſup. q̄ſt. 4.

° alias, uetat.

† In F. F in tps quidē relegato ppetuū exiliū, in ppetuū relegato inſulæ relegationis, in inſulā relegato deportatiōis, &c. atque ita etiā ſcriptū in quibuſdā exē plarib. manuſcript. reperim°.

° F. Fl. ad rogatur.

aliàs ſine nō: & tunc die exceſſerit.i.deceſſerit de exilio. & ſecundum hoc debuit, ſcilicet ſtare.

a Commeatum. eundi: ſed remeatum domi.

b Ex aliqua cauſa. magna, & iuſta cauſa eſt eius uoluntas. & facit ſ. tit.j. l.j. in fi. & quod ibi no.

conteſtata. ſ uel non: ut dices ſ. l. pro xi.

g Denuntiationibus. præconum.

h Neque edictis. in albo, ut in auth. de litig. §. oēm. colla. viij. & facit ſ. de re iudi. l. contumacia. §. j. & C. quomodo & quando iudex. l. ij.

Abſentē. Caſus. Abſens de crimine nō damnatur. Itē ex ſuſpicionibus aliquis nō debet damnari. & redditur mirabilis ratio. ſatius enim eſt &c. Item aduerſus abſentes contumaces, qui citati nō obediunt iudici, poteſt ſententia ferri ſicut in priuatis iudicijs, ſic & in publicis. ſed hæc uidetur contraria. nam primo dixit abſentem non damnari, nunc dicit poſſe dānari. ſed certè non ſunt contraria. nam in abſentem poteſt pecuniaria pœna imponi, uel quæ infamiam contineat. Item uſque ad relegationē pœna pōt imponi in abſentē, maior puta metalli, uel capitis non poteſt in abſentem ferri. In accuſatorem. Qui accuſat & deſtitit, punitur quandoque ultra pœnam Turpilliani. Item magis punitur; qui ſciēter delinquit, quā qui caſu. Franci. Accurſij.

tempus, intra quod debuit: ſiue etiam aliàs exilio non obtemperauerit. Nam contumacia eius cumulat pœnā: & nemo poteſt cōmeatū [a]remeatūve dare exuli, niſi Imperator ex aliqua cauſa. [b]

Primò ponit unum dictum. Secundò ponit aliud dictum, quod uidetur primo contrarium. Tertio ſoluit contrarietatem. Secunda ibi, Sed nec de ſuſpitionibus. Tertia ibi, Poteſt quis. Bart.

Vlpianus lib. vij. de offic. procon. V.

ABſentem [c]in criminibus damnari nō dēre, diuus Adrianus Iulio Frontoni reſcripſit. Sed nec de ſuſpicionibus dēre aliquem damnari, [d] diuus Traianus Aufidio † Seuero reſcripſit. Satius [e] enim eſſe impunitū relinqui facinus nocentis, q̄ innocentē dānari. Aduerſus contumaces [f] verò, qui neq; denūtiationibus [g] † neque edictis [h] præſi- dum obtemperaſſent, ēt abſentes pronunciari [i] oportet, ſm morē priuatorū iudiciorū. [k] Poteſt quis defendere hæc non eſſe ꝯtria. [l]Quid igit eſt? Melius ſtatuet, in abſentes pecuniarias quidem pœnas, uel eas, quę exiſtimationem [m] ꝯtingunt, ſi ſæpius admoniti, per contumaciam deſunt, ſtatui [n] poſſe, & uſq; [o] ad relegationē [p] procedi. uerum ſi quid grauius irrogādum ſit, puta in metallum, uel capitis pœnam: non eſſe abſentibus irrogandam. In accuſatorem autem nonnūquā grauius ſtatuendum, quā Turpilliani ſenatuſcōſulti pœna [q]irrogatur, dicendum eſt. Refert & in maioribus [r]delictis, cōſulto aliquid admittat, an caſu. Et ſanè in omnibus criminibus diſtinctio hæc [s] pœnam aut iuſtam eligere debet, aut

i Pronuntiari. i. proferri.

k Iudiciorum. id eſt in priuatis pronuntiatur in abſentem: & ſic in his publicis. Et ſic not. pro nobis, ut eodē modo ſint faciendæ citationes: ut not. ſ. de pub. iudi. l. inter. licet ibi plures: ut ſ. de fer. l. fin. nec fortè in confeſſum pronuntiatur in crimine: ut ſ. tit. j. l. j. §. diuus, & q̄d ſubijcit poteſt quis, ſupple tamen: & ſoluitur contra quod eſt in prin. l. & ſuperiori reſpon. Alij habent ſ. ſed ſecundum &c. & legunt hic, ſed poteſt &c.

l Contraria. id eſt quem abſentem dānari, & non damnari.

m Exiſtimationē. id eſt famam, ut infra de uar. cog. l. penult.

n Statui. i. ſententiari. Accur.

o Vſque. incluſiue ponitur: ut notatur. ſ. an per alium cau. ap. l. j. §. j.

p Ad relegationem. ſi tamen ſit tale, crimen cuius nomine accuſatus eſt is, qui eſt abſens, quod nō irrogaret in præſentem capitalem pœnam, ſed relegationem uel minorem. ſi autem irrogaret capitalem, nullo modo damnabitur abſens: ſed annotabuntur bona, & accuſabitur ut ſ. de requiren. re. l. j. circa princi. & habet hoc locum etiam li. non conteſt. per hunc §. & §. ſuperiorem. & per l. ſ. de requir. re. l. j. circa princi. quod ſecus eſt in ciuili: ut detur ſententia lit. non conteſta. ut C. de iudi. l. properandū. §. j. & de temp. ap. l. ij. §. illud. Sed quid ſi lis eſt conteſt.? H. & Azo dicunt idem per omnia, ſcilicet ut capitalis pœna non imponatur abſenti: ut arg. C. de requirē. re. l. j. de his dic ut no. in ſumma per Azo. de requi. re. l. j. ſed alij dicunt contra. nam dicunt poſſe ſententiari in principali: ut argu. C. de adul. l. adulteram. ſed ibi non dicitur quod damnetur, ſed recipitur inter reos. quod fiebat li. conteſt. Item adde hic quod no. ſ. de procu. l. ſeruum. §. publicè. Accurſius.

c Abſentem. Not. abſentem non damnari: ut hic, & C. de accuſatio. l. abſentem & de adulte. l. ſi quondam. & ſupra, de requiren. re. l. j. etiam li. conteſt. contra eum ante abſentiam ut C. de requiren. re. l. prima. quod ſecus eſt in ciuilibus, ut C. de iudi. l. properandum. §. primo. Sed contra ſupra, de procuratio. l. ſeruū. §. publicè. ibi, ubicunque &c. & infra, eodem. l. j. §. j. ſed ibi ſolues. Item contra C. eod. l. ne diu. Solu. ibi ſpeciale. Item contra C. de adul. l. quamuis indubitati. Sol. ut ibi. Item contra ſ. tit. j. l. fi. Sol. ut ibi. Item an libellus poteſt dari, uel accuſatio recipi? Videtur quod non: ut C. de accu. l. abſentem. quod quidam dicunt. tu dic quod ſic: ut C. de exhi. reis, l. ij. §. eo longinquo. Sed non procedetur: ut dicta l. abſentem. Item nec procur. pro eo admittat, ut poſſet damnari eius nomine: ut ſ. de publi. iudi. l. pe. §. j.

d Damnari. Not. ex ſola præſumptione quem non grauari. ſic ſ. de mino. l. iij §. ſi quis cum minore. uer. idem tamen confitetur. & ſ. de nē. in poſ. mit. l. j. §. ſed & ſi incertam. & arg. C. de proba. l. ſciant. Sed argu. contra C. de adulte. ſi qui adulte. & in authen. ut lic. ma. & auiæ. §. his illud. colla. viij. ſed in illis eſt præſumptio legis. hic hominis.

e Satius. i. melius.

f Aduerſus contumaces. abſentes, ut ſubijcit, ſi illis

q Pœna, quæ autem hæc ſit, dic ut ſ. de præuaric. l. iij. § fina. Item facit C. qui acc. non poſ. l. uſ. §. fina.

r Et in maioribus. non ſolum in minoribus. & facit ad hoc infra eodem. l. reſpiciendum. §. fin & C. de ſicc. l. i. & l. cū. & ſ. de ſic. l. j. §. diuus Adria. & de ince. l. q. ædes. & de cu. re. l. milites. & ſ. da ter. mo. l. ij. §. ſi.

s Hæc. ſcilicet, dolo, uel caſu.

Si quis

† Abſidio, in P.F.

† id eſt, citationū.

Præſumptione ſola quis nō grauatur.

*Sing. eſt iſta gl. ad hoc ꝓpoſitū, quod licet ſententia nō poſſit ferri regulariter niſi lite cōteſta. l. fi. §. illud. cū ibi plenè not. C. de temporib. appel. tū ſecus in eſt cauſis criminalibus Bol.

temperamentum admittere.

Qui damnatus eſt ad mortē, nō dēt ultra audiri, quicquid dicere uelit: licet etiā de ſalute principis ſe dicturū dicat. h.d.

Idem libro ix. de offi. proconſul. VI.

SI quis forte, ne ſupplicio afficiatur, dicat ſe habere quod principi referat ſalutis ipſius cauſa: an remittendus ſit ad eū, uidendum eſt. Et ſunt plerique præſidum tam timidi, ut etiam poſt ſententiam de eo dictam pęnam ſuſtineāt [a] nec quicquam audeāt. Alij omnino non patiuntur quicquam tale allegantes. [b] nonnulli neque ſemper, neque nunquam remittunt: ſed inquirunt quid ſit, quod allegare principi uelit, quidq; qđ pro ſalute ipſius habeat [c] dicere: poſt q̄ [d] aut ſuſtinent pœnam, aut non ſuſtinent. quod uidetur habere mediā rationē. [e] Cæterum (ut mea fert opinio) prorſus eos non debuiſſe poſtea, quā ſemel damnati ſunt, audiri, quicquid allegent. Quis eñ dubitat eludendæ pœnæ cauſa ad hæc eos decurrere? magiſque eſſe puniendos, qui tandiu conticuerūt, quod pro ſalute principis habere ſe dicere iactant? nec eñ debebāt tā magnā rē tādiu reticere. Si quos comitū [f] †ſuorū, uel legati ſui [g] reos proconſul inuenerit: utrū punire eos debeat, an ſucceſſori ſeruare, quæri poteſt? ſed multa extāt exempla, quæ non tantum officialium ſuorū, [h] nec ſub ſe agētium, [i] uerum ſeruos quoque ſuos pœna affecerunt. quod quidem faciendum eſt, ut exemplo deterriti minus [k] delinquant. Nūc genera † pęnarum nobis enumeranda ſunt, quibus præſides afficere quęq; poſſint. Et ſunt pœnæ, quę aut uitam adimant, aut ſeruitutem iniungant, aut ciuitatem auferant, aut exilium, [l] aut coercitionem corporis contineant.

Calliſtratus lib. vj. de cognitionibus. VII.

VEluti fuſtium admonitio, flagellorū [m] caſtigatio, uinculorum [n] uerberatio.

Vlpianus lib. x. de officio proconſul. VIII.

AVt damnum [o] cum infamia, aut dignitatis aliquam depoſitionem: aut alicuius actus prohibitionem. [p] Vita adimitur, ut puta, ſi damnatur aliquis, ut gladio [q] in eū animaduertatur. Sed animaduerti gladio oportet, non ſecuri, uel telo, [r] uel fuſti, vł laqueo [s] uel aliquo modo. [t] Proinde † nec liberam mortis facultatem concedendi ius præſides habēt: [u] multo magis [x] nec ueneno necandi. Diui tamen Fratres reſcripſerunt, permittentes [y] liberam mortis facultatem. Hoſtes autem, item trāſfugæ ea pœna [z] afficiuntur, ut uiui exu-

SI quis. CASVS. Quidā damnatus ad mortem dicit ſe principi uelle nuntiare quoddam ſecretū, qđ ſpectat ad ſalutem principis, puta manifeſtare quoſdā qui ſumpſerūt conſiliū ꝓdendi principem. nūquid ob hoc remittitur ad principem, & ſic differatur pœna? & certè plures iudices ſunt qui differūt pœnā imponere, & remittunt eum ad principē. quidā alij ſunt iudices qui non differunt pœnam imponere. Item ſunt alij iudices, q quandoque mittunt eū ad principem, quandoque non: ſed mihi vř ꝙ non remittatur ad principē ob hoc, cum eā differēdæ pęnæ hoc uideatur dicere dānatus. Itē ob hoc qđ nunc dicit, magis deberet dānari: cū tm̄ diſtulerit manifeſtare cōſiliū ꝓditionis contra principem factū. Si quos. Proconſul pōt punire comites ſuos, itē legati ſui comites, ſi inueniat eos delinquere. Item & ſeruos ſuos punire poteſt ſi uiderit eos delinquere. & de hoc extant multa exēpla. redditur rō in fine. Nunc genera. Nunc enumerat genera pœnarū, quas præſides imponere poſſunt. quandoque eñ imponitur pœna mortis, quandoque ſeruitus impōnitur. ſunt & aliæ pœnæ quæ ſubijciūtur in litera: & dat exempla de omnibus, ut ex litera infra poſita patebit: quæ ſatis eſt plana cū l. mortis. uſque ad §. ſed enim ſciendum. Fran. Accur.

[a] Suſtineant. id eſt differant.

[b] Allegantes. & iſti bene.

[c] Habeat. & de ſententia poſtea dicere.

[d] Poſt quæ. in lib. R. eſt quæ.

[e] Mediam rationem. aliàs mediam. & facit ad l. ȷ. de re mil. l. non omnes. §. ſi. & de ſpon. l. furor. & C. eo. l. ſi uendicari. & l. ne diu.

[f] Si quos comitū, i. eorū, qui eos comitātur: ut ſeruitores. idem in iudice.

[g] Sui. ſ. comites.

[h] Suorum. ſeruitores. C. e. l. ne diu. & quorū ap. l. nulli.

[i] Agentium. ſ. tm̄.

[k] Minus. ſic C. de fur. l. ſi q̄ ſeruo. in fine. & ȷ. e. l. aut facta. §. fina. & C. ad l. Iul. repe. l. j.

[l] Exilium. hoc eſt triplex. ut ȷ. de interd. & rele. l. exilium.

[m] VEluti. Flagellorum. grauior pęna quam fuſtium.

[n] Vinculorum. quia uinculati uerberantur fuſtibus.

[o] AVt damnū. pecuniariū. & dic ut ſi furti, uel iniuriarum damnetur ciuiliter, quod hic ciuiliter agatur ſed dic pecuniariter fiſco. Accur.

[p] Prohibitionem. ſemper repete contineant.

[q] Gladio. animo ſubtili. facit differentiam inter gladium, & telum.

[r] Telo. i. ſagitta.

[s] Laqueo. niſi quis damnatus eſſet ad furcā: ut ȷ. e. l. capitalium. §. famoſos.

[t] Alio modo. ut gne quandoque: ut ȷ. proxi.

[u] Præſides habent. ut dicant damnato, elige qua morte uis mori. ſed princeps habet: ut ſubijcit.

[x] Multo magis. id eſt, minus.

[y] Permittētes. perſonaliter, & ſpecialiter alicui, uel aliquibus damnatis eligere mortem.

[z] Hac pœna. alij quoque multant C. de iudæ. l. ij. & C. de

† ſuorū, nō eſt in P. F.

† Hūc locū diffuſè explicat Alex. ab Alex. lib. iij. Gen. dier. ca. v. De uarijs pœnarū generibus uide & apud Cæl. Rhodig. li. vj. lect. anti. ca. v. Exilium triplex.

† Lu. Ro. in ſuis ſin. fol. v. ſin. cxxxiij. dicit hunc textū ſin. & de eo facit feſtum ad hoc, qđ iudex non pōt morituro dare electionē pęnæ. cui text. ſi bñ uideat hoc nō vult, ut dī hoc in primis interpta. Bo.

† Vel ueneno, in P. Fl.

C. de mulieribus quæ ſemis proprijs. l. j. & C. de falſo. l. ſi quis. j.

a Exurantur. ut ʃ. eo. l. ſi quis aliquid. §. j. uel ſi oeli mus ſeruare, erunt ſerui ooſtri: ut ī. de acquir. rerum domi. l. transfugam. hoc niſi ſit ſeruus transfuga: ut ʃ. de ca. l. poſtliminium. §. transfugæ.

in carcere.

i Damnari ad tempus.

k Solet. ad hoc ſup. proximo.

l Duplicare. eum iudicem. uel uerius damnatū, qui duplicat patiendo.

rātur. a Nec ea q̄dē pœna dānari quē oportet, ut uerberib. necef, uel uirgis ītetimaſ, nec tormētis: quamuis pleriq; dum torquētur, deficere ſolēt. Eſt pœna, quæ adimat libertatē hmōi, ut puta, ſi quis ī metallū, uel ī opus metalli b dānetur. Metalla autem multa numero ſūt. & quædā quidē prouīciæ habēt, quædam nō habēt: ſed quæ nō habēt, in eas prouincias mittunt, quæ metalla habēt. Præfectò plane urbi ſpecialiter competere ius ī metallum c damnādi, ex epiſtola diui Seueri ad Fabium Cillonem exprimitur. Inter eos autem, qui in metallum, & eos, qui in opus metalli damnātur, differētia in uinculis tātum eſt: quòd qui in metallum damnātur, grauioribus d uinculis premūtur: qui in opus metalli, leuioribus. quodque refugę ex opere metalli, in metallum dātur: ex metallo e grauius f coercētur. Quiſquis autē ī opus g publicū h dānatus refugit, duplicato tpe damnari i ſolet. k ſed duplicare l eū id tpis oportet, quod ei ſupereſt cū fugit: ſcilicet ne illud duplicetur quo apprehēſus m ī carcere n fuerit. o & ſi ī decem annos damnatus ſit aut perpetuari debet ei pœna, aut ī opus metalli tranſmitti. Plane ſi decēnio damnatus fuit, & ī initio ſtatim fugit: uidēdū eſt, utrū duplicari ei tpa debeāt, an uerò perpetuari, uel tranferri in opus metalli.

Et magis eſt, ut trāsferātur, p aut perpetuētur. q Gnaliter. n. dr̄, quoties decēniū exceſſura eſt duplicatio, nō eſſe īpe pœnā arctādā. r In miniſteriū s metallicorū fœminę ī perpetuū, uel ad tēpus damnari ſolēt. ſimili mō & in ſalinas. & ſi quidē ī ppetuū fuerint damnatæ: quaſi ſeruæ pœnæ cōſtituūtur. ſi uero ad tp̄s damnātur, † amittūt u ciuitatē. Solēt præſides in carcere cōtinēdos damnare, † ut in uinculis ppetuis x contineantur. ſed id eos facere nō oportet, nam huiuſmodi pœnæ interdictæ ſunt. Carcer enim ad cōtinēdos y homines, non ad puniendos haberi debet. In calcariam z quoque, uel ſulphurariam damnari ſolēt: ſed hæ pęnæ metalli magis ſunt. Quicunq; in ludum † uenatorium damnati fuerint: uidendum, an ſerui pęnæ efficiantur. † (ſolent enim iuniores a hac pęna affici.) Verum ergo ſerui pęnæ efficiantur iſti, an retineant libertatem, uidendum eſt. Et magis eſt, ut hi quoque ſerui efficiantur. hoc enim tantum diſtant a cęteris, quòd in ſtituuntur uenatores, aut † pyrrhicarij b † aut in alia quā uolupta

b In opus metalli. differentiam inter hæc dic ut ʃ. pxi. §. & facit ſup. de contratab. l. j. in fi. & inſti. quibus modis ius pa. pot. ſol. §. pœnæ. & ʃ. de iu. fiſc. l. in metallum. ſed hodie nemo liber ſi ſeruus ex ſupplicio: ut in authen. de nup. §. quod autem. col. iiij. item argum. contra ī. de uerb. oblig. l. ex ea. §. inſulam.

c In metallum. cur ergo non relegat præſes in inſulam: ut ʃ. de interdic. & relega. l. relegatorum. §. ſicut. Reſpon. ut ī. de offic. præſi. l. illicitas. §. qui uniuerſas. & facit ſup. de offi. pręfec. urb. l. j. §. relegandi. & ſup. eo. l. ij. §. j.

d Grauioribus. ſtabat ergo uterq; in uinculis. Itē ſeruiebat, quia portabat de loco ad locum metalla pub. ut ʃ. eo. l. in metallum. & l. in ſeruorum. §. qui ex cauſa. & ʃ. §. in calcariam quoque. male ergo dicit Azo qđ opus metalli erat ſeruire damnatis in metallum. ſed illa erat quædam ſpecialis pœna: ut ʃ. §. in miniſterium.

e Ex metallo. ſcilicet refugæ. & facit ad hoc inferius reſpon. ī. eo. l. relegati. Accur.

f Grauius. puta capite: ut ʃ. eod. l. capitalium. §. in exulibus. & facit ʃ. de extraordi. cog. l. pen. §. fin.

g In opus, hoc differt a ſuperioribus: ut ʃ. eod. l. quidam. & l. capitaliō. in princ.

h Publicū. quod faciebat cum erat

m Apprehenſus. ſ. modo.

n In carcere. ſcilicet pati.

o Fuerit. ſ. i. dicere, non totum quod fuit in carcere etiā ante ſententiam, ſed reſiduum duplicatur: ſed ſi peregerit ſtatim, relaxatur poſtea: ut C. eod. l. ante. pe. & pe.

p Transferantur. in opus metalli.

q Perpetuentur. a pœna operis publici.

r Arctandam. ſed perpetuandam, uel in metallum dandam: ut ſup. l. pxi.

ſ In miniſterium. ut ſeruiant exiſtentibus in metallo.

t Fœminæ. niſi nobiles: ut C. eod. l. ſi matrem.

u Amittunt. ſi habes admittunt ciuitatem: ſubaudi tantum. & eſt bona. ſi habes retinent: ut eſt Py. dic, ſcilicet, libertatem: at ciuitatem perdūt: ut ʃ. eo. l. capitalium. §. diuos.

x Perpetuis. alias non habetur, ſed intelligitur.

y Ad continendos. donec de delicto cognoſcatur. & facit C. de exact. trib. l. lj. & ʃ. de uerbo. ſig. l. uerum eſt.

z In calcariam. i. in opus calcādi terram ad faciendum murum: uel dic de calcaria.

a Iuniores. qui bene poſſunt currere per montes. nam ſenes non ita currūt, ut iuniores. alias uiliores, & alias iuuenes.

b Pyrrhicarij. genus eſt uenationis. t

c Aut. ſubau. actu ri aliam uolontatem, uel uoluptatē. ſunt enim multa officia, quæ gerunt, & in quibus mouētur uenato-

† In P. F. retinēt ciuitatum. Haloand. retinēt libertatem.

† In P. F. aut uinculis contineantur.

† In ludum uenatorium damnatos eſt eos in exercitationē conficiendi feras ī theatro dātatos addicere, ut hic per Bud.

† Hæcque parentheſi incluſa ſunt, non habentur in P. F.

† Imo uero pyrricharij dicebant, q ſaltabāt armati. Bud. in annot. poſte. hic.

† In P. F. pyrricarij. uide hic Budæ.

uentores. nam aliàs cum canibus, aliàs cum auibus, uel in aliis miniſteriis ſunt.

a Dubitatio eſt ut C. eod. l. metalli, ergo ſeruus fit plus ſeruus: ſed imò alterius duriori ſeruitio adſtrictus. ſic excommunicatus poteſt plus excommunicari: ſed Infamis non infamari: ut C. ut intra certum tempus. l. ij. Item hoc in ſeruo non corrigitur per authen. de nup. §. quod autem. col. iiij.

b Pœna. non per alium: ut ſ. tit. j. l. j. §. finali.

c Reddendum. ut C. de ſen. pa. l. fruſtra. & ſ. de fideic. liber. l. generaliter. §. ſi ſeruus. & argu. ſ. de adim. leg. l. ſi ſeruus. §. fina & ſ. de rei uē. l. in rem. § j. uerſic. item quę cunque. Sed argu. cōtra j. de ſen. paſ. l. fin. licet ibi reſtituitur in integrum. Item arg. in authē. de ſanc. epiſ §. contra ſi ſeruus ſciēte. coll. ix. & facit C. e. l. ſeruo.

d In perpetua. quę pœna uix in ſeruo recipitur, non autem in libero: ut C. eo. l. incredibile. & l. ſeruus.

Moris. CASVS. In hac lege litera eſt ſatis plana, ut diximus in caſu præcedenti, uſque ad §. ſed enim ſciendū. ubi ſic accipe. Prædictæ pœnæ ſunt illæ, quæ imponi ſolent delinquentibus. ſed quædam prædictarum pęnarum non cadunt in omnem perſonam. nam decuriones non poſſunt in metallum damnari, nec in opus metalli, nec furcæ ſubiici: nec uiui exuri. & ſi de facto fuerit talis ſententia lata in eos: annihilatur principis authoritate. Idem priuilegium datur parentibus decurionum ſuſceptis, patre exiſtente decurione, uel prius: ſiue pater duret decurio, ſiue deſinat eſſe decurio. filijs autem natis poſt finitum decurionatum patris non prodeſt hoc priuilegium. Statuliberum. Si ſtatuliber deliquit, punitur ut liber. Item ſi ſeruus delinquat, exemplo humilis punitur. & ſubaudi ad minus. plus autem punitur quam humilis: ut in exemplis ſubiicit. Item ſeruus damnatus ut domino ſuo reddatur ſub pœna uinculorum: & dominus non uult eum recipere: ſeruus uendendus eſt. & ſi non inueniatur emptor: tradetur in opus publicum. Item damnatus in metallum ſi deliquit antequam ad pœnam uadat, puniendus eſt perinde ac ſi iam ad pœnam iuiſſet: ſic grauiſſime punitur. Vltimo dicit: cum iudex impoſuit maiorē pœnam loco minoris: remiſſa eſt infamia damnato, quaſi compenſata cum maiori pœna. & dic circa hoc, ut in gloſſ. domini mei Accurſij, ibi poſita, quæ incipit, ſi pro pecuniaria, &c. & hoc dicit hic. §. cum legatum ſequen. Franciſcus Accurſij.

tem geſticulandi, uel aliter ſe mouendi grã. Seruos in metallū, uel in op⁹ metalli, itē in ludū uenatoriū dari ſolere, nulla dubitatio eſt. a & ſi fuerint dati, ſerui pœnæ efficiūtur: nec ad eū ptinebunt, cuius fuerunt, ante quā dānarētur. Denique cū quidā ſeruus in metallū dānatus, beneficio principis eſſet iam pęna b liberatus: Imperator Anton. rectiſsimè reſcripſit, quia ſemel dñi eſſe deſierat, pœnæ ſeruus factus, non eſſe eū in poteſtatē domini poſtea reddendum. c ſed ſiue in perpetua d uincula fuerit damnatus ſeruus, ſiue in tēporaria, eius remanet cuius fuit ante, quàm dānaretur.

Idē li. x. de off. pcō.

MOris eſt aduocationibus quoque præſides īterdicere, & nōnūquam in perpetuum e interdicunt, nōnunquam ad tempus, uel annis f metiuntur, g uel etiam tempore, quo prouinciā regunt. Necnon ita quoque interdici pōt alicui, ne certis pſonis adſit. poteſt & ita īterdici cui, h ne apud tribunal pſidis poſtulet: & tñ apud legatū, uel procuratorē i nō phibetur agere. ſi tamen apud legatū prohibitus fuerit poſtulare: credo per cōſequentias, k nec qdē apud pſidē relictam illi poſtulandi facultatē. Nonnunquā l non aduocationibus cui interdicitur, ſed foro. Plus eſt autē foro, quam aduocationibus interdicere: ſi quidē huic m oīno forenſibus negotijs accōmodare ſe nō pmittit. n Solet autē ita uel iuris ſtudioſis īterdici, uel aduocatis, † uel tabellionibus, ſiue pragmaticis. o † Solet & ita interdici, ne inſtrumenta omnino formēt, neve libellos concipiāt, uel teſtationes conſignent. p Solet & ſic, ne eo loci ſedeant, quo in publico inſtrumenta deponuntur, † archiuo q fortè, uel grammatophylacio, r Solet & ſic, ut teſtamenta ne ordinent, ſed multoties.

a In perpetuum. ut & C. de poſtulā. l. prima, & ſupra, de offic. præfec. urb. l. j. §. finali. Sed contra. ī. l. finali. Solu. ibi. & dixi de hoc in dicta l. C. & ſup. de poſtula. l. puto. §. j. & facit ad hoc ſupra, de iniur. l. fi.

f Annis. alias ad annū. aliàs annis. tunc intellige duobus: ut ſupra, de manu. teſtamento. l. libertas. §. fina. & de teſt. l. ubi numerus.

g Metiuntur. id eſt, ſtatuunt præſides. Ax.

h Cui. id eſt, alicui.

i Vel procuratorem fiſci, uel Cæſaris. Accur.

k Per conſequentias. nam cui minus interdicitur, multo magis maius. ad quod facit ſupra, de ſeruis expor. l. cum pacto. & infra, de interdi & releg. l. relegatorū. §. conſtitutum. & §. finali. & ſupra, de ſenat. l. iiij. & in decre. v. quæſtio. vij. ca. epiſcoporū. & C. de principibus agen. in rebus. l. ex eod. libro xij. & in authen. de defen. ciui in princip. col. iii. Accurſius.

l Et Nonnunquā

m Huic. cui eſt interdictum foro.

n Non permittitur. neque procuratorio nomine uel ſuffragio, uel alio modo.

o Pragmaticis. ſcilicet qui conſueuerunt ſcribere pragmaticas ſanctiones: ut C. de appel. l. præcipimus.

ADDITIO. Imò uero ſunt iuris interpretes Bud. hic.

p Conſignent, id eſt, ſcribent dicta teſtium.

q Archiuo. aliàs dicitur archiuum, ubi ſacra uaſa reponuntur: ut in authen. quibus modis nam. effi. legi. §. illud. in fin. §. col. vj. ſed hic pro loco ubi ſcripturæ publicæ reponuntur: ut in authen. de ijs qui ingra. ad appel. § illud. colla. v.

r Grammatophylacio. a philattein. quod eſt cuſtodire, & gramma, quod eſt litera. Idem etiam gazophylacium a gaza, quod eſt diuitiæ. q. d. cuſtodia diuitiarum uel repoſitorium. Accur.

† Quis ſit aduocatus, patronus, procurator, cognitor, vide hic Bud.

† Hi erāt homines forenſes, qui cauſarū actores interdum iuris ignaros monebant: iuris reſponſa, formulaſque actionum miniſtrantes, quos ad verbū nagotiales uocat Quintilianus. Bud. hic. Egi. Per.

† Vide. gl. in ti. de concluſio. eccle. Galic. in pragma. ſanc. in prin. ſuper uerbo pragmaticam. & ibi quid dicatur pragma. ſanct.

† Archio in P. F. de qua dictione uid Budæ. in poſteriorib. anno. in hūc ipſum locum. Et de archiuio tractat Mā doſ. In Gl. Fac. §. Habita, ī uer. archiui j.

Præci-

uel ſcribant, uel ſignent. Erit & illa pęna, ne quis negotiis publicis interueniat. hic enī priuatis quidem intereſſe poterit, publicis ꝓhibebiť: ut ſolēt, quibus ſnīa † ꝑcipitur [a] ἀπὸ τῶν δημοσίων ἀπέχεσθαι †. Sunt autem & alię pęnæ: puta ſi negotiatione quis abſtinere iubeatur, uel ad conductionē eorum, quæ publicè locantur, accedere: ut ad uectigalia publica. Interdici autem negotiatione plerunque, uel negotiationibus ſolet. Sed & damnari quis, ut negotietur, an poſsit, uideamus. Et ſunt quidem hæ pœnæ, ſi quis generaliter tractare [b] uelit, inciuiles, inuitum hominem iubere facere quod facere nō poteſt. Sed ſi quis ſpecialiter tractauerit; [c] pōt eſſe iuſta cauſa compellēdi cuius [d] ad negotiationem. quod ſi fuerit, ſequenda erit ſentētia. Iſtæ [e] ferè ſunt pœnæ, quę iniungi ſolent.

Superius à §. nunc genera pœnarū. qui eſt in l. ſi quis fortè. uſque huc tractauit q̄ ſunt genera pœnarū: nunc incipit tractare qua pœna diuerſis ꝑſonis ſecundum ſuum ſtatum ſint infligenda. hoc dicit.

Sed enim ſciendum eſt, diſcrimina eſſe pœnarum: neque omnes eadem pęna affici poſſe. nam in primis decuriones in metallum damnari non poſſunt, [f] nec in opus metalli, nec furcæ ſubijci, uel uiui exuri. & ſi fortè huiuſmodi ſententia fuerint affecti, liberandi erunt. [g] ſed hoc non poteſt efficere, qui ſnīam dixit: uerum referre ad principem debet: ut ex authoritate eius pęna aut permutetur, [h] aut liberētur. [i] † Parentes quoque, & liberi decurionum in eadem cauſa ſunt. Liberos non tantum filios accipere debemus, uerum omnes liberos. [k] Sed utrum ij ſoli, qui poſt decurionatum ſuſcepti ſunt, his pœnis non afficiantur, an verò omnes omnino liberi etiam in plebeia familia ſuſcepti, uidendū eſt. Et magis puto, omnibus prodeſſe debere. [l] Planè ſi parēs decurio eē deſierit: ſi quidem iam decurione [m] fuerit editus, proderit ei, ne afficiatur. Enim uerò ſi poſtea quam plebeius factus eſt, tunc ſuſcipiat filium: quaſi plebeio [n] † edit, ita erit plectendus. Statuliberū quaſi iam liberū puniendū [o] diuus Pius Saluio Martiano reſcripſit.

Macer libr. ij. de public. iudicijs, X.

In ſeruorum perſona ita obſeruatur, ut exemplo humiliorum [p] puniantur. Ex quibus cauſis liber fuſtibus cæditur, ex ijs ſeruus flagellis [q] cædi, & domino reddi iubetur. & ex quibus liber fuſtibus cæſus in opus publicum damnatur, ex ijs ſeruus ſub pœna uinculorum ad eius temporis ſpatium flagellis [r] cæſus domino reddi iubetur. Si ſub pęna uinculorum domino reddi iuſſus non recipiať, uenundari: & ſi emptorē non inuenerit, in opus publicum, [s] & quidē ꝑpetuum tradi iubeť. Qui ex cā in metallum [t] damnati ſunt, & poſt hoc deliquerunt: in eos tanquam [u] me-

a Præcipit. Græc. id eſt, publicis abſtinere. & hodie dicuntur Bonoñ. publicati de officijs.

b Tractare. id eſt, intelligere.

c Tractauerit. puta in eo qui ſcit id facere, in quod damnatur. alias ſi neſcit ſunt ciuiles: ut ſup. & facit ſ. de publi. l. cotē. §. fina. Acc.

d Cuius. id eſt, alicuius. Accur.

e Iſtæ. de quibus dixi ſ. l. ſi fortè. §. fina. hucuſque.

f Non poſſunt. ad hoc facit infra, quando appell. ſit. l. j. §. ſimili. & ſ. ad legē Cornel. de ſica. l. penul. & C. eod. l. decurionum. & l. decurionem. & C. de quæſtio. l. antepenul. & fin. & j. de priuile. ueteran. l. iij. Accur.

g Erunt. qua pœna ſint damnandi? Reſpond. deportatione, uel relegatione propter capitalia crimina: ut infra, de interdic. lege, inter pœnas. in fine.

h Aut permutetur. alias permutetur, alias permiſcetur, id eſt, imponetur ſi placuerit principi. Accur.

i Liberentur. tenuit ergo ſententiam. alias ipſe idem iudex cognoſceret, ut C. de accuſ. lege iiij. ſed hic ad principem itur. Sed argu. contra ſ. de iniuſto teſta. l. ſi quis filio ex. §. quod ſi quis fuerit. alias expone ut ibi. & facit C. e. l. pœnam. & ſupra, ti. j. l. j. §. fin.

k Omnes liberos. uſque ad pronepotes, niſi præcedentē perſonā aliqua macula pudoris aſpergat: ut C. de quæſtio. l. diuo. & dic ut ibi. Sed argumen. contra, infra, de uerbo. ſignificationi. l. liberorum. & facit C. eod. l. ſi matrem.

† In P. F. pręcipitur. δημοσίων ἀπέχεσθαι.

† id eſt publica functione abſtinero. vide Ant. Aug. lib. 4. Emē. c. 16.

ADDITIO

Dic ſecundū Bar. q̄d in l. contraria agitur de iure communi: hic agitur de priuilegio.

l Debere. ut & infra, de decu. l. ij. §. in filijs.

m Decurione. exiſtente.

n Plebeio. & facit ſupra, de ſena. l. emancipatum.

o Puniendum. ſi deliquit in ſtatu libertatis: ut & ſ. tit. j. l. ſtatuliber. ſed ſi prius. tunc ut ſeruus: ut ſ. de ſtatu lib. l. ſtatuliberi à cæteris. & ſupra. l. j. quæ eſt contra. & facit ſup. ſi ex nox. cau. l. fina. Accur.

In ſeruorum.

p Humiliorum. humilem &c. ut C. de inceſt. nup. l. humilem. & ſubaudi hic ad minus: quia ſtatim ponit, quod plus ſeruus, quam alius humilis. Acc.

q Flagellis. Flagella plus dolent: quaſi parata ad plus dolendum. Accur.

r Flagellis. maior pœna eſt ſtare in uinculis, quam laborare in agro, ſeu opere publico. & facit C. eodem, lege, ſeruus. Accur.

s In opus publicū. datur ergo ſeruus in opus publicū. Sed contra j. e. l. ſeruus. Sol. hic nō inuenit emptor qui emat ſub pęna uinculorū. uel fortè ſine pęna & ſic in ſubſidiū hic dať in opus publicū. & facit ſ. ad incē. l. Fædi⁹. §. j. & de accuſa. l. leuia.

t In metallum. nō tñ in locū illū peruenerunt adhuc.

u Tanquam. id eſt, quaſi ueniſſent iam ad metallū, durius puniuntur.

† libereť.

† plebei⁹.

Conſti-

tallicos ꝯſtitui [a] debet, quamuis nódum in eum locum perducti fuerint, in quo operari habent. nam ſtatim ut ſententia de his dicta eſt, conditionem ſuam permutant [b]. In perſonas tam plebeiorum, quam decurionum illud conſtitutum eſt, ut qui maiore pœna afficitur, quam legibus ſtatuta eſt, infamis [c] nõ fiat. ergo & ſi opere temporario qs multatus [d] ſit, uel tm̃ fuſtib. cæſus, licet actiõe famoſa ueluti furti: dicendũ erit, infamem non eſſe: quia & ſolus fuſtiũ ictus grauior eſt, quã pecuniaria damnatio.

Halo. operari debent.

Hæc lex eſt philoſophica, & dat doctrinã iudicibus, quomodo in cauſis criminalib. ꝓcedere debẽt. & uide elegantẽ tex.

Marcianus libro ij. de publ. iudicijs. XI.

RESpiciendum eſt iudicanti, † ne quid durius, aut remiſsius conſtituatur, quam cauſa depoſcit. nec enim aut ſeueritatis, aut clementiæ [e] gloria affectanda eſt: ſed ꝑpẽſo iudicio, prout qq; res expoſtulat, [f] ſtatuẽdũ ẽ. planè ĩ leuiorib. cauſis ꝓniores ad lenitatẽ iudices eẽ debẽt: in grauiorib. pęnis ſeueritatẽ [g] legum cum aliquo temperamento benignitatis ſubſequi.

† Hæc ſpectant quæ de imagine iuſtitię ex Chryſippo refert Gell. lib. xiiij. in noct. Atti. cap. iiij. in eãdẽ ſententiã ꝓclarè Cic. ij. ad Brutũ epiſtola.

Furta domeſtica de uilibus nõ ſunt uindicanda per iudicẽ, ſed paterf. intra domum ſuam uindicabit. h. d. Cætera plana ſunt.

Furta domeſtica, ſi leuiora ſint, [h] publicè [i] uindicanda non ſunt. nec admittenda eſt huiuſmodi accuſatio, cum ſeruus a domino, uel libertus à patrono, in cuius domo moratur, uel mercenarius [k] ab eo, cui operas ſuas locauerit, offeratur [l] quæſtioni. † Nã domeſtica furta uocantur, quæ ſerui dominis, uel liberti patronis, uel mercenarij apud [m] quos degunt, ſurripiunt.

Delinquunt [n] aũt aut propoſito, aut impetu, aut caſu. [o] Propoſito delinquunt latrones, qui factionem [p] habẽt. Impetu autem cũ per [q] ebrietatem ad manus, uel ad ferrum uenitur. Caſu [r] uerò cum uenãdo telum in feram miſſum hominẽ interficit. Capitis pœna eſt, uel beſtijs obijci, [s]

Delinquere qs multipliciter poteſt.

† Et qualiter dominus debet corrigere eius familiã & bonis moribus inſtituere, cõ. gl. in ca. j. § uolens itaq; de coll. in pragmat. ſan. in uerbo, familiæ.

a Conſtitui. ut grauius puniantur: ut ſ. e. l. aut damnum. § inter.

b Permutant. ut ĩ. eod. l. quod ad ſtatum. & l. qui ultimo. & ſ. eo. l. ij. § j. Sed contra ſ. de inoffic. teſta. l. ſi quis exhæredato filio. § eius. Sol. ibi non a cõpetenti iudice, puta præſide fuit deportatus, hic a competenti, puta præfecto, uel ſimilibus, ut dixi ſ. eod. tit. l. ij. § j.

c Infamis. ſi pro pecuniaria imponitur corporalis, remittitur infamia: ut ſ. de infa. l. quid ergo. § pœna grauior. Si pro corporali minori imponitur maior: tunc idem. & in duobus caſibus poteſt hic loqui. ſi uerò minor corporalis pro maiori, aut cauſa cognita: & tunc idẽ: ut C. ex quib. cau. inf. ir. l. & ſi ſeuerior. & ĩ. ad muni. l. ordine. ſed ſi ſine cauſæ cognitione, tunc nõ idẽ: ut dicta l. quid ergo. § quantum. Interim tamen dum durat pœna aucta uel minuta cum cauſæ cognitione, durat infamia: ut dicta. l. & ſi ſeuerior quæ eſt contra. & facit ĩ. de re mili. l. qui cũ uno. § ad tẽpus. & adde quod not. in dicto § pœna grauior. & faci. ad hoc ſup. de fur. l. interdũ. § j. & C. de ſac. ſan. eccle. l. ſancimus. in fin. & ĩ. de regu. iur. l. ſi in duabus.

d Multatus, qui in nullo debuit multari. quod non niſi ex cauſa facere debeter: ut ĩ. eo. l. aut facta. § fin. & C. ad legẽ Iul. de ui. l. ſeruus. in fi. & ſic accipe. ſ. eod. l. hodie.

RESpiciẽdũ. CASVS. Docet hæc l. qualiter iudex ſe debeat habere in cognoſcendo & iudicando circa crimina. Secundo dicit, qđ furta domeſtica ſi de uilibus rebus ſunt, nõ ſunt iudicanda ſiue punienda ꝑ iudicẽ: ſed ipſe pater uel dominus intra domum caſtigabit: & dat exẽpla de furto domeſtico. Tertio dicit, qui delinquit: aut delinquit caſu, aut propoſito, aut impetu. & de omnibus dat exẽpla. Vltimo dat exempla de pœna capitis. Fran.

e Clementiæ. i. pietatis.

f Res expoſtulat. ut ſup. de incen. l. Pædius.

g Seueritatem. etiam in extraordi. eti. habito reſpectu ad id qđ fieri ſolet: ut & ſ. de dã. infec. l. ſi finita. in prin. & C. de epiſ. au. l. ij. & ſ. de pi. ac. l. uel uniuerſitũ. & ad ſenat. Mac. l. ſed Iul. § quod dicitur. & ĩ. eod. l. hodie. Item facit ſ. de ac. & ob. l. Arrianus.

h Leuiora ſint. alias leuiora, alias uiliora. Accur.

i Publicè. i. per iudicẽ, ſed domi ut hic, & C. an ſer. ex ſuo. l. ſi. & ſ. de fur. l. ſerui & filij. & C. de pat. pote. l. cõgruentius. ſed ſi grauia ſint põt agi ciuiliter & criminaliter: ut ſ. de inin. l. prætor. § præterea. & de acqui. rer. domi. l. hõ liber. in princ. & C. de fur. l. apud. in fin. niſi contra ſeruũ, contra quem ciuiliter agi nõ poteſt: ut C. de acqui. poſſeſ. l. ſi.

k Vel mercenarius. Nõ. perſonas familiares, ut a teſtimonio repellantur, ut C. de iis qui ad eccle. confu. l. fin. § ſanè. ut ibi dixi. Itẽ facit ſ. de relig. l. familiaris. & ſ. de teſti. l. penul.

l Offeratur. i. fiat de eo querimonia, uel quæſtio.

m Apud. ſubaudi. his apud &c.

n Delinquunt. ſ. homines.

o Aut caſu. aut qs delinquit ſine animo, ut caſu: & non punitur: ut hic, & ſ. de præua. l. pe. aliquando culpa leui, uel leuiſſima: & tunc punitur propter culpã, uel propter malum exemplum, ſed leuius: ut hic, & ſupra, lege, abſentem. in fin. & l. ſi quis aliquid. § qui abortionis. & ſ. de ſic. l. iij. § adiectio. uerſi. ſed ex ſe. conſult. & l. iiij. § cũ quidam. & l. in lege. ſed & ſi ꝓtendat ignorantiam iuris ciuilis, excuſatur in inceſtu: ut ſ. ad l. Iul. de adult. l. ſi poſtulauerit. Itẽ in ſena. con. Liboniano: ut C. de iis qui ſibi in teſt. adſcri. l. ſenatuſc. aut naturali, uel quaſi: & nõ parcitur. ut C. de in ius uoc. l. uenia. aut dolo: & tunc ſecundum legem punitur: ut hic. ſed ibi diſtingue procedat ad actũ, uel non: ut no. ĩ. eo. ti. l. cogitationis.

p Factionem. i. ſocietatem cum alijs. in malam enim partem ponitur.

q Cum per. alias cum, alias eum, & ĩ. uenit, ſed certè tunc ſubintelligitur qui.

r Caſu. id eſt non dolo, uel culpa: lata uel leuiſſima. tamen interuenit: unde tenetur Aquil. ut ſupra, ad legem Aquil. l. ſcientia. § pe. & l. in lege. & facit ſup. leg. abſentem. § ſina.

s Obijci. hoc expone: ut infra, eodem, l. qui ultimo.

a Animaduerti.ad hoc.ſ.eo.l.ij.in prin.

Quod ad ſtatum. CASVS. Siue ex accuſa. priuata, ſiue publica, ſiue etiam extra ordinem quis damnatur ad beſtias, uel ad ſimilem pœnam, ſtatim fit ſeruus pęnæ. Franciſcus Accurſij.

b Necne. ut quia priuatum, uel extraordinarium: ut ſup. de priua. delic. l.final.

c Confeſtim. ut ſ. eo. l.qui ultimo.

d Sunt. non inſpecto an ex eo crimine talis pęna debuerit imponi: cũ ex cauſa poſſit augeri: ut ſ. l.proxim.

Hodie. CASVS. Qui extra ordinem de crimine aliquo cognoſcit, poteſt pęnam imponere quã uult, leuem, uel grauem, duntamen nõ excedat rationem, id eſt, conſuetam pęnarum impoſitionem. & dic de hoc, ut in gloſſ. domini mei Accurſij. Franciſcus.

e Extra ordinem. uel ordinarie, ut ſ. ad legem Cor. de fal.l. antepenul. & de ſica. l.iij. §.lege. & de mino. l. auxiliũ.§. j. & de bo.li. l. qui eum maior. §.is demum. & §.ſi tamen. & infra l. aut facta. in fine & l. penultima. & ſupra eodem. l. reſpiciendum. Sed contra ſup. ad Turpil. l.j. §. ſinautem. ſed non licet poſt ſententiam, ut ibi, ſed in ipſa ſententia ſic ex cauſa: ut not. in dicto §. pęna grauior. l. quid ergo. ſupra de infa. ſed ut ponis in extraordi. cri. ſeu priua. quando dicitur augeri, uel minui? Reſpond. quidam de pęna ſcripta dicit: nemo ambigit: imò de nõ ſcripta: ut dixi ſupra, eodem. l. reſpiciendum circa princ. Poteſt & hæc lex loqui in ordinario crimine. & quod dicit extraor. cri. id eſt, extra antiquam ſolennitatem ut ſup. de pub. iudi. l. ordo. Item contra ſup. ad Turp. l.j.§.ſinautem. ſed dic in ipſa ſententia poſſit augere & minuere ex cauſa: ut modo dixi, non autem poſtea: ut modo noi.

f Moderationem. aliàs modo rationem, id eſt, conſuetam pęnarum impoſitionem: niſi ex cauſa. aliàs moderationem.

Quædam. CASVS. Si miles artẽ ludicram facit, uel patitur in ſeruitutem ſe uenire, capite punitur ſecus ſi alius homo hoc faceret. Franc.

uel alias ſimiles pœnas pati, uel animaduerti. a

Quacunq; accuſatione ſiue publici ſiue priuati criminis, ſiue extra ordinẽ quis dãnatur ad beſtias, ſiue ſimilẽ pœnã, ſtatim fit ſeruus pœnæ. h. d. Bar.

Macer lib. ij. de offi. proconſul. XII.

Qvod ad ſtatũ dãnatorũ ptinet, nihil intereſt, iudiciũ publicum fuerit, necne. b

Nã ſola ſnĩa, nõ genus criminis ſpectat̃. Itaq; ij, in quos animaduerti iubetur, quive ad beſtias dãtur, confeſtim c ſerui pęnæ ſunt. d

Vlpianus lib. j. de appellatio. XIII.

Hodie licet ei, q extra ordinẽ e de crimine cognoſcit, q̃ uult ſnĩam ferre, uel grauiorẽ, uel leuiorẽ: ita tamen, ut in utroque moderationẽ f non excedat.

Quod delictum plerunque unus ĩpunè fert, alteri idẽ mortis infligit pœnã ſecundum diuerſitatẽ pſonarũ. h. d. l. ſeq. uide per te. & eſt pulchra et clara, ſeipſam diſtinguens per membra.

Macer libro ij. de re militari. XIIII.

Qvædam delicta pagano aut nullã, aut leuiorem pœnã irrogãt, militi uerò grauiorẽ. g Nã ſi miles artẽ ludicrã h fecerit, uel in ſeruitutem ſe uenire paſſus ſit: capite puniendum Menander ſcribit.

Venul. Saturni. li. j. de offi. procon. XV.

Diuus Adrianus eos, qui i numero decurionũ eſsẽt, capite i puniri prohibuit: niſi ſi q k parentẽ occidiſſent. Verũ pœna legis Corneliæ puniendos, mandatis m pleniſsimè cautum eſt.

Claudius Saturninus libro ſingul. de pęnis paganorum. XVI.

Aut facta puniunt̃, ut furta cædesque: aut dicta, ut ↄuicia, & inſidæ aduocationes, i aut ſcripta, ut falſa, & famoſi libelli: aut ↄſilia, n ut ↄiurationes, & latronũ ↄſcia: quoſque o alios p ſuadẽdo iuuiſſe, q ſceleris eſt inſtar. Sed hæc quatuor genera ↄſiderãda ſunt ſeptẽ modis: cã, perſona, loco, tempore, qualitate, quantitate, r euentu.

g Grauiorem. ut C. de epiſ. & cleri. l. presbyteri. in fi. & ſ. de re mili. l. ij. & l. omnes, §. j. argum. ſupra, de incen. l. Pædius. § j. & de ſica. l. iij. §. penult. & C. de reſti. mili. l. fruſtra.

h Ludicram. de qua habes ſ. de infa. l. ij.

Diuus. Adrianus. CASVS. Decurio non poteſt puniri capite, niſi parentem occidiſſet: poteſt etiam puniri lege Corn. de ſica. Franc.

i Eſſent. uel eorũ filij uel parentes: ut ſupra. l. motis. §. iſte.

k Capite. non capite parricidij, ſed de ſica.

l Qui. ſcilicet, decuriones.

m Mãdatis. ſ. principũ: ut ſup. de ſica. l. iiij. in prin. & l. penult.

Aut facta. CASVS. Quãdoque punitur factũ, ut furta & cædes: quandoq; dictũ, ut conuicia, & inſidæ aduocationes: quãdoq; ſcriptũ, ut falſa, & famoſi libelli: quandoque conſilia, ut coniurationes, & latronũ con ſcientia. & circa iſta quatuor genera criminum leuiter, uel acriter punienda, ſeptem ſunt conſiderãda: ſcilicet cauſa, perſona, locus, tempus, qualitas, quantitas, euentus. & aliter punitur uno caſu, quã alio: & de omnibus dat exempla: quæ per te uideas in litera. Item ſcias, quòd aliter unum delictũ in una prouincia factum punitur: & ſi fieret in alia, aliter puniretur, & nominat prouincias. Vltimo dicit, cum frequens uſus delinquentium ſit in una terra, poteſt iudex unum delinquentem punire ultra modum uſitatum, ad hoc ut terreantur alij. Franc. Accur.

i Contra inſidos aduocatos uide quæ ſcribit Mã. de ingrati. Aduo. cap. 81.

Eſt ſciẽdũ quòd Baldus in aut. ſed no uo iure. C. de ſer. fu gl. dicit q cõmittẽs unum magnum furtũ, quod tribus par uis æquipolleat, põt talis ſuſpẽdi. & Lud. Roman. alibi l ſuis ſin. pro Bald. dicit eſſe textũ in l. ſi qs tres. §. cæterũ. ſup. de excu. tut. qui tex. ritè ad illud adaptari non põt. ſed nõ eũdo p mẽdicata ſuffragia habemus hic textum.

n Conſilia. fraudulentarum ibi quis fecit, quod aliàs facturus non erat: quanquã conſilia & pro opere accipiuntur: ut ſ. de uerb. ſig. l. ſæpe. in fi. & de reg. iur. l. conſilij. & de hoc dixi ſup. mand. l. ij.

o Quoſque. id eſt, aliquos. ad quod ſup. de ſer. cor. l. j. §. perſuadere.

p Alios. & eſt inſtar ſceleris. ſ. huius de conſilijs.

q Iuuiſſe. alias mouiſſe, id eſt, cõpuliſſe ad aliquod maleficium faciendum: ut ſup. ad legem Aquil. l. ſed & ſi quemcunque. & alias iuuiſſe.

r Cur ſi [illegible] ſunt. ſ. aggrauanda, uel leuiãda.

Cū, ut in uerberibus, q̄ impunita ſunt a magiſtro illata, a uel parēte: quoniā emēdationis, nō iniuriæ gratia vĩr adhiberi. puniunt, cū q̄s p irā ab extraneo pulſatus eſt.

Perſona dupliciter ſpectatur: eius q fecit, & ei⁹, q paſſus ē. Aliter. n. puniū tur ex ijſdē facinorib. ſerui, b q̄ liberi: & aliter q gd i dn̄m, parētē ve auſus ē, q̄ q iu extraneū: in magiſtratū c † q̄ in priuatū. In huius rei ɔſideratione ætatis quoq; rō hr̄. d Locus facit, ut idē uel furtū, e uel ſacrilegiū ſit, & capite f luendum, uel minore ſupplicio.

Tp̄s diſcernit emāſorē a fugitiuo, g & effractorē, uel furē diurnū à nocturno. h Qualitate, * cū factū uel atrocius, uel leuius eſt: ut furta manifeſta a nec manifeſtis diſcerni ſolēt: rixæ a graſſaturis: i † expilatiōes k a furtis, a uiolētia petulātia. l qua de re maxim* apud Græcos orator Demoſthenes † ſic ait,

Οὐ γάρ ἡ πληγὴ παρέστησε τὴν † ὀργήν. ἀλλ' ἡ ἀτιμία. οὐδὲ τὸ τύπτεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶ δεινὸν (καίπερ ὂν δεινόν) ἀλλὰ τὸ ἐφ' ὕβρει. πολλὰ γὰρ ἂν ποιήσειεν ὁ τύπτων, ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι, ὧν ὁ παθὼν ἔνια οὐδ' ἂν ἀπαγγεῖλαι δύναιτο ἑτέρῳ τῷ σχήματι, τῷ βλέμματι, τῇ φωνῇ, ὅταν ὡς ὑβρίζων, ὅταν ὡς ἐχθρὸς ὑπάρχων, ὅταν κονδύλοις, ὅταν ἐπὶ κόρρης, ταῦτα κινεῖ, ταῦτα ἐξίστησιν ἀνθρώπους, αὐτῶν ἀήθεις ὄντας τοῦ προπηλακίζεσθαι † οὐδεὶς ἂν ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι, ταῦτ' ἀπαγγέλλων, δύναιτο τὸ δεινὸν παραστῆσαι τοῖς ἀκούουσιν οὕτως ὡς ἐπὶ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ πράγματος, τῷ πάσχοντι, καὶ τοῖς ὁρῶσιν ἐναργὴς ἡ ὕβρις φαίνεται. † (Id eſt, Nō. n. m plaga repn̄tat ɔtumeliā n fieri, neq; uerberari, liberis ē malū: q̄uis o eſt malū, p ſi in ɔtumeliā. Multa. n. utiq; facit, qui uerberat, ò uiri Athenieſes, quorū, q patitur, q̄dā neq; annūtiare poterit alij, ſchemate, aſpectu, uoce, cū q uerberat ut ɔtumeliā inferēs, cū ut r inimicus exiſtens: cū uerberat s fuſtib. t cū ī pupilla. u hæc mouēt, hæc x extra ſe ɔſtituunt hoīes eorū y nō aſſuetos exiſtētes, z ut ɔuiciarentur. Nemo. n. ò uiri Athenieſes, denūtiās hoc qđ aggrauat, audiētib. repn̄tare pōt ita utirei ueritas ſe hēt, cū tn̄ ipſi perpeſſo & uidentibus manifeſta iniuria apparuerit.)

Quātitas diſcernit furē ab abigeo. nā qui unum ſuē ſurripuerit, ut fur coercebit, qui gregē, a ut abigeus Euētus b ſpectatur, † ut a demētiſsimo c quoq; facta: q̄ q̄ non minus lex eum, qui occidendi hominis cauſa cum telo fuerit, quàm eum, qui occiderit, puniat. ideo apud Græcos exilio uoluntario d fortuiti caſus luebantur, e ut apud præcipuum poetarū ſcriptum eſt: †

Εὖτ' ἐμὲ τυτθὸν ἐόντα Μενοίτιος ἐξ Ὀπόεντος ἤγαγεν ὑμέτερόνδ' ἀνδροκτασίης ὕπο λυγρῆς, ἤματι τῷ, ὅτε παῖδα κατέκτανον Ἀμφιδάμαντος, νήπιος, οὐκ ἐθέλων, ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς.

Euenit ut eadem ſcelera in quibuſdam prouincijs grauius plectantur.

a Illata. moderata. ſed quod C. de emēdā. propinquorū. l. unica. & ſupra ad legem Aquil. l. ſed & ſi quæcunq;. §. fin. & ſup. loca. l. item quæritur. §. item Iuli. & de iniur. l. prætor. §. præterea. & §. ſeq. & de lib. ho. exhib. l. iij. §. ſi eum. & ī. de furt. l. qui iniuriarum. in principio. & l. uerum eſt. & de aqua plu. arcē. l. j. §. denique. & ī. ſi ex noxa. cauſa aga. l. penultim. & de iniu. l. ſed ſi unius. §. iij. & inſti. de iniur. § atrox.

b Serui. ut & ī. e. l. in ſeruorum. in princip. & ī. eod. l. capitalium. §. fina. & ī de regu. iur. l. fere in omnibus.

c In magiſtratū. ad hoc ſupra, de iniur. l. prætor. §. præterea. & §. ſeq. & §. penulti.

d Ratio habetur. ut & ī. de ſica. l. infant. & de mi. l. auxiliū. §. j. & l. ſi ex cauſa. §. nunc uidēdum. & ī. de adul. l. ſi adulterium cū inceſtu.

e Furtum. ſc̄ilicet uel ſacrilegium, ſcilicet, & furtum. & eſt cōtra ſup. ad legē Iul. pe. l. diuus. Sol. ut ibi.

f Capite. cum eſt ſacrilegium: ut ſup. ad legem Iul. pec. l. ſacrilegij. & ad hoc ī. de ædil. edi. l. ſi quis ſit fugitiuus. §. ſæpe.

g A fugitiuo. id eſt, deſertore. & dic quid ſit emanſor & deſertor, ut infra, de re milita. l. iij. §. emanſor. & l. qui cum §. j. alias, furtiuo.

h A nocturno. ī. de fur. bal. l. j. & ij. & de effra. l. ſi. ſup. de condi. furt. l. qui furtum.

i A graſſaturis. graſſatores ſunt nitentes ad malum qui aliena ſubtrahunt, & ī. ead. l. in fin. Accurſius.

k Expilationes. ut ī. de cri. expi. hære. per totum. & de effr. l j.

l Petulantia. id eſt, cōtumacia quædam. & facit ſupra, de ſica. l. j. §. diuus. Accur.

m Non enim quā interpretationem quidam nō habēt. Accur.

n Contumeliam. ſub. ſed iniuriam.

o Quamuis. ſ. aliquod ſpeciale: uel dic lege non puniatur, ut puta per iocum. Accur.

p Malum. generaliter: uel dic malum, quia affligit: uel etiam ſpecialiter. & dic, ſed, &c. alias ſed: & alias ſi.

q Cum. alias ut cum. & alias uerberat, ut contumeliam &c.

r Cum ut. ſubaudi &c. uel punctus ſit loco copulæ.

s Verberat. ſcilicet fuſtibus.

t Cum fuſtibus. ſub. uel, & cum, &c.

u Pupilla. ſcilicet oculi, uel in ictu oculi.

x Hæc. ſ. facta. extra ſe. i. ex mentem. q. d. facit eos iraſci.

y Eorum. ſ. de numero conuincentis.

z Exiſtentes. homines dico repete, &c.

a Qui gregem. de hoc dic: ut ſ. de abig. l. ſi. in princip.

b Euentus. id eſt, effectus.

c A dementiſſimo. non ſolum a ſapiente. Nam intereſt habuerit euentum crimē, uel nō: quanquā interdum hoc non conſideretur ut ſubijcit, & ſ. ad leg. Cornel. de ſica. l. diuus. & C. ad legem Corn. de ſica. l. is qui. & inſtit. de pub. iudi. §. item lex. Accur.

d Voluntario. i. ad arbitriū iudicis.

e Luebantur. ad hoc ſupra, de ſica. l. iij. §. j.

In cen

† P. F. uel ſi priuatū.

* Alcia. li. 2. diſpū. cap. 16.

† Vide hic Bud. quid graſſatura ſit, & quid graſſator, exponētē. Egi. Perr.

† Vide in hunc locū Alci. lib. diſpū. ij. c. xvj. & Budæ. in annot. poſteriori hic.

† In P. F. ὀργήν.

† Quæ ſub ſequuntur non ſunt in P. F. ſed ex Bud. & Ale. hic adiecta ſūt.

† Non enim plaga irā cōcitauit, ſed ipſa facti indignitas. neque tā ingenuis graue eſt cædi quam quā graue ſit, quàm per contumeliā cædi. ſi qdē multa in q alium cædit, admittere pōt, quorū magnā partē it q uerberibus adfectus ē, habitu corporis, uultu, uociferationes nūc ut cō tumeliam inferēs, nūc ut inimicum ſe gerens, nunc pugnū ducent, nūc in mala cędēs al eri renūtiare, ac repræſentare nequit. hæc ipſa mouēt, hæc ɔ ſtatu men-

tis deturbāt homines propudij, ac lugillatiōis non aſſuetos. nemo. n. &c. ut in tex.

† In P. F. ut a elemētiſſimo.

† Locū ex antiqs codicib. Piſanis reſtituit Alcia. lib. diſpū. j. cap xvij. attigit ēt præter. ij. hoc ipſo ti. Bud. autē in ann. poſte. hos ſubſtituit ex ult. lib. Iliad.

ὡς δ' ὅταν ἄνδρ' ἄτη πυκινὴ λάβῃ, ὅς τ' ἐνὶ πάτρῃ φῶτα κατακτείνας ἄλλων ἐξίκετο δῆμον Ἀνδρὸς ἐς ἀφνειοῦ, θάμβος δ' ἔχει εἰσορόωντας, ὣς Ἀχιλεὺς θάμβησεν ἰδὼν Πρίαμον θεοειδέα θάμβησαν δὲ καὶ ἄλλοι, ἐς ἀλλήλους δὲ ἴδοντο.

† Imo nec eo uoluntariū exilium ſpontaneum dicitur: hoc eſt quiſque ſibi conſciſcit. Bud. hic.

ut in Africa meſſium incẽſores: [a] in Myſia, uitiũ: [b] ubi metalla ſunt, adulteratores monetæ.

Multis delinquentibus pœna minus debet eſſe metus multorũ.

Nonnũquam euenit, ut aliquorum maleficiorum ſupplicia [c] exacerbentur: quoties nimium [d] multis [e] perſonis graſſantibus [f] exemplo opus ſit.

In metallum damnatis nihil põt relinqui in teſtã: apolidibus uerò, id eſt, qui ciuitatẽ perdũt, auferuntur ea quæ ſunt iuris ciuilis: ut teſtari: ſed non ea quæ ſunt iuriſgentium: ſicut emere, uendere. Bar.

Martianus lib. j. Inſtitutionum. XVII.

Quidam ſunt ſerui pœnæ, ut in metallum dati, & in opus metalli. [g] & ſi quid eis teſtõ datum fuerit, [†] pro non ſcripto [h] eſt: quaſi nõ Cæſaris ſeruo datum, ſed pœnæ. Item quidam ἀπόλιδες [i] ſunt, hoc eſt, ſine ciuitate: ut ſunt in opus publicum perpetuò [k] dati, & in inſulam deportati: ut ea quidem, quæ iuris ciuilis ſunt, non habeant: [l] quæ uerò iuris gentium [m] ſunt, habeant.

Vlpianus lib. iij. ad edictum. XVIII.

Cogitationis [n] pœnam nemo patitur.

Idem lib. lvij. ad edi. XIX.

Si non defendantur ſerui a dominis, nõ utique ſtatim ad ſupplicium deducentur, ſed permittetur eos dfendi uel ab alio: [o] & qui [p] cognoſcit, debebit de innocentia eorũ quærere.

Pœna impoſita delinquenti non tranſit in eius hæredem. ratio eſt in textu. h. d. Fr. Acc.

Paulus lib. xxij. ad Plautium. XX

Si pœna alicui irrogatur, receptum eſt commentitio [†] iure, [q] ne ad hæredem tranſeat. cuius rei illa ratio vr̃: quia pœna conſtituitur in emendationem hominum, [r] q̃ mortuo eo, in quem conſtitui uidetur, deſinit.

Celſus lib. xxxvij. Digeſtorum. XXI.

Vltimum ſuppliciũ eſſe mortem ſolam interpretamur. [s]

Modeſtinus lib. j. Differentiarum. XXII.

In metallum damnati ſi ualetudine, aut ætatis infirmitate inutiles operi faciendo deprehendantur, ex reſcripto diui Pij a præſide dimitti poterunt: qui [t] æſtimabit

[a] Incenſores. quia multum naſcitur ibi de frumento, ut apparet in metallis.
[b] Vitium. incenſores. Acc.
[c] Supplicia. id eſt, pœnæ creſcunt ex perſonis quorundam maleficiorum ſiue malefactorum, ut alii terreãtur. ad quod ſu. ad legem Iu. maie. l. famoſi. in fin. & C. de epiſ. audi. l. iiij. in fi. & ſ. de abi. l. j. §. puniuntur. & ſup. eod. l. hodie. & infra, eod. l. capitalium. §. famoſos. argu. contra ĩ. tit. j. l. cum ratio. §. ſi plures. & ſupra, ad legem Corn. de fal. l. antepe. in fin.
[d] Nimium. alias nimium, aliàs nimirum.
[e] Multis. plures tamen remanent alij non delinquentes: aliàs ſi iſti ſunt plures detrahendum eſt ſeueritati, ubi multorum ſtrages iacet. arg. ſu. de ſic. l. qui cædem. & ſu. ſ. eodẽ. l. capitalium. §. famoſos. & §. graſſatores.
[f] Graſſantibus. i. ad malum tendentibus: vt dic. §. graſſatores. & §. ſolent. & facit C. de hær. l. quicunq;. § quod ſi fecerint. & C. ad legem Iul. repe. l. j.
[g] Quidã. Metalli. hi ſũt ſerui, ut & ſ. eod. l. aut damnum. §. eſt pœna. & C. de bo. proſcript. l. in metallum. & Inſt. qui. mo. ius pat. po. ſol. §. pœnæ. & de capi. di. l. j. & ĩ. de uar. cog. l. pe. §. conſumitur.
[h] Pro non ſcripto. ut & C. de hæred. inſt. l. j. & ſu. de acqui. hæ. l. ſi quis mihi. §. ſi quis plane. niſi in cauſa alimentorum: ut ĩ. de ijs, quæ pro non ſcrip. l. ſi in metallum. & de cap. di. l. legatum. & facit inf. de iur. fiſ. l. in metallum.
[i] Apolides. Græcũ. hoc eſt extorres, ſeu exules: ab à quod eſt ſine: & polis, quod eſt ciuitas.
[k] Perpetuo. ſecus ſi ad tempus. vt inf. l. capitalium. in fine primi reſpon.
[l] Non habeant. ut teſtari: vt ſup. de legat. iii. l. j. §. hi. Item nec eis legari: vt in eo. tit. l. ſi deportati ſerui. §. j. Item nec filios retinent in poteſtate: vt Inſt. quib. mod. ius pa. po. ſol. § cum autem. quæ poteſtas eſt iuris ciuilis: vt Inſt. de pa. pot. At emere, & alia quæ iuriſgentium ſunt, bene poſſunt: vt ſup. de cura. fur. l. cõſilio. §. pe. & de capi. dimi. l. legatum.
[m] Iuriſgentium. ut & ſibi acquirant: vt d. l. ſi deportati. in princ. & §. j.
[n] Cogitationis. hoc uerum eſt, ſi eſt ſtatum in finibus cogitatiõis: ut & ĩ. de uer. ſig. l. fugitiuus. & de infa. l. qui autem. & ĩ. de uer. ſi. l. ſæpe. in fin. & de fur. l. inficiando. in princ. & ſic omnia contraria tolluntur. ſic ſup. de extraord. cri. l. j. & C. de epi. & cle. l. ſi quis nõ dicã & de fur. l. ſi quis. & ſi quacunq; præ po. l. j. de ijs, qui ad eccleſ. cõfu. l. ſi. §. j. & de ſicar. l. diuus. & dixi ſup. de fur. l. qui ea mente.

Si non defendãtur. Casus. Seruum tuum acenſo. licet non uis eũ defendere: non propter hoc ſtatim damnatur: poteſt tñ alius eũ defendere: uel ſeipſum defendet: & iudex qui de hoc cognoſcit, non puniet eũ niſi uiderit eũ eſſe culpabilem. Franc.
[o] Ab alio. ut & ſup. de cuſt. reo. l. ij. in prin. & facit Inf. de app. l. ſerui. & ſu. de ſta. ho. l. ſeruus.
[p] Qui. ſ. iudex.
[q] Si pœna. Cõmẽtitio iure. contracto ex commentis. ad quã inſt. in proœmio. §. cũq; Alij. i. opinione ſapientium. & facit inf. eo. l. crimen. & ſup. de priua. delic. l. j. in prin. & C. eo. l. ſancimus. & C. ne ex del. dfun. l. uni.
[r] Hominũ. ut & C. ad l. Iul. repe. l. j.
[s] Vltimũ. Interpretamur. ſic ultima uoluntas quæ non redit: vt C. de ſa. ſan. ecc. l. j. & facit infra, eodẽ, l. capitalium. in princ.

In metallum. Casus Titius dãnatus eſt in metallum: nunc eſt effectus inutilis ad illud opus infirmitate ductus uel ſenectute. dicitur quod poteſt dimitti ſi aliquis pro eo hoc poſtulet, ut cognatus uel affinis, & ſi in hac pœna ſteterit per x. ann. Fran.
[t] Qui princeps. & habeas, æſtimauit. uel uerius, qui ſcilicet præſes. & habeas æſtimabit. Sed tunc eſt contra ĩ. eo. l. diui. Sol. In metallum dati, cum in opus aliquod deſtinentur: Inutiles facti operi abſoluuntur: vt hic. Exules uerò qui nulli certæ rei præſcribuntur, hoc tamen modo coercentur merito: nec abſq; principis

[f] Inciſores.

[i] In Pan. Fl. pro nõ ſcriptis ẽ. Id eſt, extorres ciuitate.

[q] Id eſt, ſictitio. aliàs commentitiũ, i. nouum, & recens excogitatũ, id eſt, non tranſlatum, non aliunde ſumptum. Budæ. hic.

conſcientia liberantur. P. uel hęc ſecundum illam: nam nec hic dicit, quòd præſes dimittat: ſed quòd æſtimet, & ſic ad principem remittat.

a Habuerint. qui pro eis impetrant: vt & ſupra, de pro cu. l. ſed & hæ. Acc.

b Sine præfinito. pone ita dixi: in metallum te ad tempus eſſe iudico. indefinitum enim tēpus decennio determinatur. Si uerò temporis mentionem nō habuiſſet, uel in perpetuò damnaſſet, contra eſſet: quia perpetuò eſſet in pęna: ut C. eo. l. ſeruus. & ĵ. de leg. l. fi. §. fi. itē facit inf. de interdi. & releg. l. relegatorum. §. hæc eſt differentia. cōtra. Sol. ut ibi. Item contra inf. eo. l. capitaliū. §. diuus. ſed ibi ad tempus certum.

c Dato. alias dato. alias damnato.

E Orum. CASVS. Relegati, uel deportati ex cauſa maieſtatis, ſtatuas eius ſi qua erat poſita in ciuitate, remouēda eſt: & da exemplum, vt in glo. Franc.

d Eorum qui relegati. ut ſi hoſtē occultari paſſus eſt, uel eum ſcilicet hoſtem occultauit: vt ĵ. eo. l. Metrodorū. in quibus caſibus accuſatur lege Iulia maieſt. ut ſupra ad legem Iuliā maieſta. l. cuius. Acc.

de his dimittēdis, ſi modò uel cognatos, uel affines habuerint: [a] & nō minus decem annis pœna ſua functi fuerint.

Idem lib. viii. Regularum. XXIII.

Sine † præfinito [b] tēpe in metallum dato [c] imperitia dātis, decennij tēpa præfinita uidētur.

Idem lib. xj. Pandectarum. XXIIII.

Eorum, qui relegati, [d] uel deportati sūt ex cā maieſtatis, ſtatuas detrahēdas ſcire debemus. [e]

Qui heri, aut nudiuſtertius commiſit adulterium, magis punitur, quàm qui commiſit quinque annis elapſis. uide glo.

Idem libro xij. Pandectarum. XXV.

Si diutino tempore aliquis in reatu [f] fuerit: aliquatenus pœna [g] eius ſubleuanda erit. †

Sic etiam cōſtitutū eſt, non eo modo puniendos eos, qui longo tempore in reatu agunt, quo eos, qui in recenti ſententiam excipiunt. Non poteſt quis ſic damnari, ut de ſaxo [h] præcipitetur.

Pœna impoſita patri non tranſit ad filium: quia ex delicto patris filius non punitur. Bar.

Calliſtratus lib. j. de cognitionib. XXVI.

Crimen, uel pœna paterna nullam maculam filio infligere: [i] poteſt: nam unuſquiſque ex ſuo admiſſo ſorti ſubijcitur, nec alieni criminis ſucceſſor conſtituitur. idque & diui Fratres Hieropolitanis reſcripſerunt.

Præſides non poſſunt mutare ſententias ſuas, ſed princeps ex cauſa dat in integrum reſtitutionem. h.d. Bar.

Idem libro v. de cognitionibus. XXVII.

Diui fratres † Arantio Silloni reſcripſerunt, non ſolere præſides prouinciarum ea, quæ pronuntiauerint, ipſos reſcindere. Vetinæ [k]

e Scire debemus. quæ honoris ſui cauſa poſitæ ſunt in ciuitate: vt ſup. de acquir. rerum do. l. ſtatuas. & de pet. hæred. l. Aufidius. uel dic ut ad eas non confugiāt: ut ĵ. l. capitalium. §. ad ſtatuas.

Si diutino. CASVS. Qui heri fecit homicidiū, magis eſt puniendus, quam qui fecit iā eſt decenniū. & hanc poſitionem habes in fine magnæ glo. hic poſitam, ei aliter: vt eadem glo. Item non poteſt quis damnari, ut de ſaxo ſe deiiciat: & ſic moriatur. Fran.

f In reatu. id eſt, in expeditione pœnæ reatus, qui nō recipit iterationem, ut homicidium. eſt enim tunc pœna ſubleuanda, id eſt, differenda, & cum ordine iudiciario imponenda: crimine autem commiſſo, adhuc flagrante, latius quibuſdam crimen puniendi datur poteſtas: ut C. de rap. uirg. l. j. ubi autem quis longo tempore fuit in reatu, qui recipit iterationem: maiorē patitur pœnam, quam ſi ſemel tantum commiſit: ut in fugitiuo, erone, emanſore, & deſertore: & multis aliis: ut ſupra eod. l. aut facta. §. tempus & infra, de re mili. l. non omnes. §. a barbaris. in fi. & l. qui commeatus. & l. iii. §. ſi plures. & C. de commea. l. ij. & iii. in fine. lib. xii. & ſupra, de ædili. edic. l. quis ſit fugitiuus. & C. de epiſc. au. l. iii. in fine. & ad legem Iuliam de ui. l. ſ(?) ... non. & ĵ. eo. l. capitalium. §. ſolent. & §. graſſatores. & C. de ſuperexa&. l. j. in fin. li. x. & ſup. de abi. l. fi. §. qui ſæpius. Alij ponunt hunc caſum per l. C. eo. l. oēs. quod non placet: quia ibi poſita eſt nō imponenda erat pęna. Tertij dicunt, quod hic diu iterauit delictū: unde pęna eſt ſubleuanda, id eſt, augenda: vt in poſta, quæ leuatur, i. augetur & maioratur, cum debet fieri panis. Quartū dicunt in reatu, id eſt, in carcere propter reatum minus puniendum, quam ſi ex recenti ibi fuerit: quaſi ex quadā miſericordia. ad quod ſup. e. l. reſpiciēdū. in prin. & C. de cuſto. re. l. j. & ĩ. de in rem. l. eum qui. uel dic quinto, ut primo dixi, quod plus eſt puniendus qui heri fecit homicidium, quam qui fecit iam eſt decennium. & ſic facit ſu. de ritu nupt. l. qui in prouincia. §. fin. & de fur. l. et qui. & l. inficiando. §. infans. Acc.

g Pœna. alias pœna, aliàs pęnæ eius.

h De ſaxo. facit ſup. eo. l. aut damnum. § j. Acc.

i Crimē. infligere. niſi in crimine maieſt. ut C. ad legem Iu. maieſta. l. quiſquis. & niſi in caſu primipi. ut C. de primipi. l. fi. lib. xij. uel niſi circa uſucap. ut ſupra, de diuerſ. præſcrip. l. cum hæres. & niſi C. de quæſtionibus. l. diuo Marco. & niſi C. de lib. & eo. lib. l. ii. cum hac autem concor. C. de inoffi. teſt. l. ſi quis in ſuo. §. fi. & ſup. de in ius uoc. l. adoptiuum. in fin. & in decr. xlvii. diſt. per totum. & inf. de decu. l. ii. §. nullum. & ſup. eod. l. ſi pœna. & ſupra, de operis noui nuntiatione, l. pen. & ſupra, de ſena. l. filiam.

Diui fratres. CASVS. Non ſolent præſides mutare ſententias ſuas, imo quod plus eſt, non poſſunt mutare. ſi tamen quis dicat, ſe ſuccubuiſſe, eo quòd inſtrumenta pro ſe facientia non potuit habere, & nunc ea inuenit, poteſt reſtitui in integrum contra primam ſententiam: vel poteſt ob hoc minui pœna. & hoc ſolus princeps poteſt facere. Secundò dicit: ſi decuriones, & principales ciuitatum committunt capitale crimen, uel aliud crimen, propter quod relegandi ſint, hoc Imperatori ſcribatur, ſententia à præſide ibi ſcripta. Item alio reſcripto cauetur, ut ſi quis ex principalibus ciuitatis latrocinium commiſit, uel ſimile delictum, propter quod ſit capitaliter damnandus: quod præſes eos ligatos cuſtodiat, & hoc reſcribat ad principem: narrando principi delictum cuiuſque. Fran.

k Vetinæ. nomen præſidis.

Pęnam paſſi fuerint. Dua. re. j. Diſputa. c. 14.

† Bart. dicit hūc textum not. & ſing. & forte alibi non reperies ſecundū eū textum ſibi cōncor. ad hoc, quod ubicunque quia deputatus eſt ad fodiendū metallum, neq̃ dicit q̃ tēpore præciſè in cōdemnatione, nec ꝑ quantum tempus, intelligit uſque ad x. annos, & non ultra. Bolog.

† Reatus, ſtatus eſt, & conditio reorū, ut habitus demiſſus, pannoſus, ſqualidus. hinc reorū ſordes, & ſordidi, rei dicunt. q.d. mitius animaduertendum in eū qui diu ſordidatus fuerit &c. ut hic per Budæ. Egidi. Perrinus.

† Panor. in capi. de his. extra de accu. & Alexander in l. a diuo Pio. in princip... in ult. col. in fin. ſup. de re iud. iſtum textū reputat ſin. ad hoc, quod in criminalibus ſententia tranſit in rem iudicatā: ſed text. ſi. bene adū aduertatur hoc non dicit, ſed uult iudex in pronūciando ſuper criminalibus ſemel. ex quo lata eſt ſententia, functus eſt officio ſuo, ut amplius eam retractare non poſſit: vt dicimus in ciuili: vt ĩ. de re iud. l. iudex poſtea quam. Bolog.

Neminem.

quoque Italicenſi reſcripſerunt, ſuam mutare ſententiam neminē a † poſſe: idq; inſolitum eſſe fieri. Si tamen de ſe quis mentitus fuerit: uel cùm non haberet probationum inſtrumenta, quæ poſtea reperierit, pœna afflictus ſit, b nonnulla extant principalia reſcripta, quibus uel pœna eorum minuta c eſt, uel in integrum reſtitutio conceſſa, ſed id duntaxat à principibus fieri poteſt. d De decurionibus, & principalibus ciuitatum, qui capitale * e admiſerunt: mandatis cauetur, ut ſi q̃s id admiſiſſe uideatur, propter quod relegandus extra prouinciam in inſulam ſit: Imperatori ſcribatur, adiecta ſententia à præſide. Alio quoque capite mandatorum in hęc uerba cauetur: Si qui ex principalibus alicuius ciuitatis latrocinium fecerint, aliudve quod facinus ut capitalem pęnā meruiſſe uideant, commiſerint: f uinctos eos cuſtodies, & mihi ſcribes, & adiicies, quid quiſque commiſerit.

Idem lib. vj. de cognitionibus. XXVIII.

CApitaliū quoq; pœnarū ferè g iſti gradus ſunt. Summū ſupplicium uidetur eſſe ad furcam damnatio. Item uiui crematio: h quod quanquā ſummi ſupplicii appellatione meritò ꝯtinetur, tamen eo, quòd poſtea id genus pęnę adinuentum eſt, poſterius primo uiſum eſt. Itē capitis amputatio. Deinde ꝓxima morti pœna metalli coercitio: i deinde ī inſulā deportatio. k Cæteræ pęnę ad ęſtimationem, nō ad capitis periculū pertinent, ueluti relegatio ad tēpus, l uel in perpetuū, uel in inſulam, uel cùm

† Huc pertinent exempla de Decio Syllano. Suetonius in Iulio Cæſare, & Plutarchus de Philippo Macedonum rege in Apophtegmati. referũt.

* Capitale crimen aliàs capitale quid.

a Neminem. ut ſ. proxi. & C. e. l. pœnam. & ſ. de re iud. l. iudex. & C. de ſen. ex breui. reci. l. ij. & ſup. de q̄ſtionibus. l. j. in fin. ubi de hoc dixi.

b Afflictus ſit. i. condemnatus: ad quod ſupra de iure fiſc. lege, admonendi.

c Imminuta. aliàs imminuta. alias immutata.

d Fieri pōt. multa per principem fiunt, quæ nō aliàs fierent: ut & ſ. titu. j. l. j. no. in fi. Item ſi ſenĕctia tenuit ipſo iure: aliàs ĩpſo ĩdē ut C. de accu. l. ſi ad cuſtoribus. & ſup. e. l. ij. in fi.

e Capitale. ſcilicet crimẽ. ſi nō habes in litera.

f Cōmiſerint. ad hoc ſup. de iniuſto teſ. l. ſi qs. §. eius & de leg. iij. §. hi. & infra, quando ap. ſit. l. j.

CApitalis. CASVS. Numerat quaſdam pœnas capitales. Item quaſdam alias, quas uideas per literam. Secundo dicit, quod honeſti homines non ſunt fuſtibus damnandi: ſed tenuiores homines. Tertio dicit: qui ſe accumulant clamationibus popularium, ut cum populares eſſent in magna rixa, acceperunt Titium, qui eſſet dux, & dominus huius rixæ ducendæ, dicitur quod hic Titius ſi hoc ſuſcipit, punit. & pro prima uice minus punitur: pro ſecūda, uel tertia acrius punit. Quarto dixit, ſeruus cæſus ob aliquod delictū domino ſuo redditur. Quinto dicit: qui prohibentur fuſtibus cædi ut ſunt homines honeſtiores, eandem reuerentiam debēt habere, quam & decuriones: & ſic nec in metallū damnari poſſunt. Diuus Adrianus. In opus metalli ad tempus non debet quis damnari. ſi tamen damnetur ad tēpus in opus metalli, & ſuſtinet pœnā metalli, ad huc libertatem retinet: ſicut & qui damnatur in ꝑpetuum opus. & ſi eſt fœmina, liberos interim parit. Secundo dicit, prohibitum eſt aliquem fugere ad ſtatuas, uel ad imagines principum in iniuriam alterius. cum enim leges ſecuritates omnibus promittant, merito iuſſum eſt, eos, qui ad ſtatuas confugiunt dicentes ſe timere di Titio: hoc facere uideri eos in iniuriā Titij: niſi detenti eſſent à potētioribus: & tunc fugiſſent ad ſtatuas. nam nō puniuntur hoc caſu. In fi. imponit pęnam fugienti ad ſtatuam in iniuriam alterius. Omnia. Qui deliquit in patronum ſuum, uel eius patrem, uel in alium, uel in ſimiles perſonas numeratas in litera, grauius punitur quam ſi deliquiſſet in extraneum. Itē ueneuarij i. qui uenena conficiūt, capite puniuntur uel ſi erāt in aliqua dignitate, deportātur, & ſecundum hoc habes in litera uenenarii. alij libri aliter habēt. expone ut in gloſſ. Graſſatores. Graſſatores. i. qui mittantur ad malum, & cauſa prædæ id faciunt, proximi ſunt latronibus. & ſi cum ferro aggrediuntur, & ſpoliant homines, puniūtur capite, & hoc eſt uerū ſi ſunt conſueti talia facere, maximè in ſtipendio: aliàs in metallum dānantur, uel in inſulam relegantur. Item ſerui qui inſidiantur uitæ domini, ignė concremandi ſunt. Item liberi homines plebei ſi ſunt incēdiarij, ſæpe puniuntur capite, nam quandoq; uiui exuruntur: & cum extra ciuitatem imponunt ignem in domibus aliquorum cā inimicitiæ, uel cauſa ꝑdæ. ſi uerò in uillis imponāt ignē, leuius puniuntur. Itē qui ortū incēdium in domo ſua leuiter poterat extinguere: & negligentia ductus non extinguit, & ſic illatum eſt damnū uicinis: tenetur eis Aquil. uel modicè caſtigatur. In exulibus. Relegatus ad tempus, ſi non obſeruet pœnam, grauiꝰ punit. & de his dat plura exempla. & primo loquitur de omnibus accuſatis, & dāmnatis exceptis cuſtodibus. Secundo loquitur de cuſtodijs. i. cuſtoditis perſonis damnatis, uel ꝓ pręde ipſis cuſtodibus. Famoſos. Famoſi latrones furca ſuſpenduntur In eo loco, ubi graſſati ſunt, id eſt, ubi frequentius deliquerunt. & redditur ratio in litera. Item latrones qui aliquem occiderunt, puniuntur eodem loco, quo deliquerunt. Vltimo dicit: ex ſimili delicto grauius punitur ſeruus, quam liber. Item grauius punitur infamis, quam homo bonæ famæ. Franc.

g Ferè. ferè dicit: quia aliæ ſunt capitales, ut beſtiis ſubiici: ut ſup. l. reſpiciendum. §. fi. Item aquæ, & ignis interdictio: ut ſupra de publi. iud. l. ij. Item & alia pœna, de qua dicitur C. de mathematicis. lege, & ſi excepta. Item & aliæ: ut ſupra, ad legem Pompe. de parrici. l. penultima.

h Crematio. non in uultu. Item nec in cruce paſsio. argument. C. eodem, lege. ſi quis in metallum. Accurſius.

h Crematio. ut & C. de Nili agg. non rumpen. lege prima, & ſupra, ad le. Iuliam peculatus. leg. ſacrilegij pœnam.

i Coercitio. hæc inducit ſeruitutem, ut ſupra, eodem. l. aut damnum. §. ij.

k Deportatio. hæc amiſſionem ciuitatis: ut ſup. l. quidam. Accurſius.

l Ad tempus. hæc infamat: ut hic, & C. ex quibus cauſis infa. irro. l. ad tempus.

datur [a] uel cum fuſtium ictui ſubiicit. [b] Non omnes fuſtibus cædi ſolēt ſed ii duntaxat, qui liberi [c] ſunt: & quidem tenuiores homines: honeſtiores uerò fuſtibus non ſubiiciuntur. Idq; principalibus reſcriptis ſpecialiter exprimitur.

Magis punitur admonitus, uel cui ſemel parcitum eſt, ſi in delicto perſeuerat, uel ad idem delictum reuertitur. h.d.Barto.

Solent quidam, qui uulgò ſe iuuenes appellant, in quibuſdam ciuitatibus † turbulentis ſe acclamationibus popularium accommodare: [d] qui ſi amplius nihil admiſerint, nec antè ſint à præſide admoniti: [e] fuſtibus cæſi dimittuntur, aut etiam ſpectaculis eis interdicitur. quòd ſi ita correcti * in eiſdē † deprehendantur, exilio puniendi ſunt: nonnunquam capite plectendi: ſcilicet cum ſæpius [f] ſeditioſè, & turbulentè ſe geſſerint, & aliquoties apprehenſi, tractati clementius, in eadem temeritate propoſiti perſeuerauerint. Serui cæſi [g] ſolent dominis reddi.

Cui minor pœna non debet infligi, nec maior poteſt imponi. h.d.Bar.

Et ut generaliter dixerim, omnes, qui fuſtibus cædi prohibentur, eādem habere honoris reuerentiam debent, quam decuriones habent. Eſt enim inconſtans, dicere eum, quem principales conſtitutiones fuſtibus ſubiici prohibuerunt, [h] in metallum dari poſſe. Diuus Adrianus in hæc uerba reſcripſit: In opus metalli ad tempus nemo damnari debet: ſed qui in tēpus damnatus eſt & ſi faciat metallicū opus, non in metallum damnatus eſſe intelligi debet. [i] huius ii. libertas manet, † quandiu [k] & ii qui non in perpetuum opus damnantur. Proinde & mulieres hoc modo damnatæ, liberos pariunt. [l] Ad ſtatuas cōfugere, uel imagines principum in iniuriam alterius, [m] prohibitum eſt. [n] Cum enim leges oibus hominibus æqualiter ſecuritatem tribuant, meritò uiſum eſt, in iniuriam potius alterius, quàm ſui defenſionis gratia ad ſtatuas, uel imagines principum cōfugere: [o] niſi ſi quis ex uinculis, uel cuſtodia detentus à potentioribus, ad huiuſmodi præſidium cōfugerit: his enim uenia tribuenda eſt. Ne autem ad ſtatuas, uel imagines quis confugiat, ſenatus cenſuit: eumque, qui imaginem Cæſaris in inuidiam alterius prætuliſſet, in uincula publica coerceri, diuus Pius [p] reſcripſit. Omnia admiſſa in patronum, patroniue filiū, patrem, propinquum, maritum, uxorem, cæteraſque neceſſitudines, grauius [q] uindicanda ſunt, quàm in extraneos. Venerarii [r] † capite puniendi ſunt: aut ſi dignitatis reſpectu agi oportuerit, [s] deportandi. Graſſatores, [t] qui prædæ cauſa id faciunt, proximi latronibus habentur: & ſi cum ferro aggredi, & ſpoliare inſtituerunt, capite puniuntur: utique ſi ſæpius, [u] atque in itineribus hoc admiſerunt: cæteri in metallum dantur, uel in inſulas relegantur. Igni cremantur plerunque ſerui, qui ſaluti dominorum ſuorum † inſidiati erunt, nonnunquam etiam

[a] Datur. ad tempus: ne ſit contra ſup. e. l. quidam. & hic infamat, ſicut, & plures ſimiles in ſ. de mar. & extraor. cogni l. pen. §. inuitur. & facit inf. de interdic. & reg. l. relegatorum. in fine.

[b] Subducitur. hęc infamat, ut ſup. de infa. l. ictus.

[c] Qui liberi. ſerui uero flagellis: ut ſ. e. l. in ſeruorum. & facit inf. §. & ut generaliter. & ſ. l. moris. §. aſte. Acc.

[d] Accommodare. ut Bergolini Piſanus: non lo eph Bonoñ. decurio.

[e] Admoniti. nam tunc grauius. & facit ad hoc C. de pat. po. l. iij. & C. de excep. l. penult.

[f] Cum ſæpius. ad hoc eſt quod diximus ſupra, eod. l. ſi diutino. item facit C. de iis qui ad eccleſiam confu. l. denuntiamus. & ſupra, de ſic l. iiij. §. abe. & ī. de re mil. l. iii. §. qui ſeditionem. & infra. ſi quis aliquid. §. ii. ſed contra C. de ſeditioſis. l. j. Solu. illa ſecundum iſtam. Acc.

[g] Serui cæſi. ex cauſa ſuperioris. §. & not. quòd quidam non habent hic §. ſed ibi, & ut generaliter.

[h] Prohibuerunt. quales ſunt honeſtiores: ut ſupra, eadem. §. nō omnes. uel dic quales ſunt qui ſe accommodant, &c. etiam ut ſic cōtinuetur cum ſuperiori §.

[i] Intelligi debet. quo ad omnia huiuſmodi.

[k] Quandiu. id eſt, ſicut. & ſubaudi uiuunt, &c. ut ſup. eod. l. quidam. Accur.

[l] Pariunt. ſecus ſi in metallum: ut ſupra, de fideicōmiſ. li. l. generaliter. §. ex damnata. & facit ſupra eod. l. aut

damnum. §. in miniſterium.

[m] Alterius. nam dicebat quod Titius uolebat eum occidere, cum non eſſet uerum.

[n] Prohibitū eſt. ut C. de iis, qui ad ſtatuas confu. l. j.

[o] Cōfugere. præſumitur ergo contra confugas: ut C. de iudæis. l. nullus. & l. cum uerisſimile. & C. de iis, qui per metum iudi. l. j. & in auth. de mādа. princi. §. patrocinia. col. iii. At ſi quis ad imaginem ſummi regis, id eſt, Dei confugiat: ſecus dic ut C. de iis, qui ad eccle. cōfu. l. fin. §. ſane. Acc.

[p] Pius. ad hoc ſupra, de iniur. l. ſenatus. & de extraord. cri. l. in eum.

[q] Grauius. ad hoc ſup. de iniur. l. prætor. § pen.

[r] Venerarii. alias uenerarii id eſt, qui colunt planetas: de quibus dicitur C. de pag. per totum. alias ueneнarii, qui uenena cōficiunt: ad quod ſupra, ad legem Corneliam de ſicar. l. j. §. j. & l. eiuſdem.

[s] Oportuerit. ad hoc facit ſupra, de ter. mo. leg. ii. & de cri. ſtel. l. ii. §. pen. Accur.

[t] Graſſatores. id eſt, ad malum nitentes: unde graſſor, id eſt, nitor ad malum. Accur.

[u] Si ſæpius. ad hoc quod nota. ſupra, eodem, l. diutino.

Incen-

† turbulētibus, in F.F.

* correpti

† Iterans idem delictum grauius puniatur, & quòd abſolutus ab homicidio non facta mentione de priori, a quo etiam abſolutus fuerat, ſecundæ abſolutionis gratia gaudere non poſſit, probat Quin. Mādo. ſuper Signa. gratiæ uer. Notandum eſt & ad hoc.

† In P. F. quandiu etiam his, qui in perpetuum opus damnantur. Alibi quē ad modū etiam iis.

† uide in hūc §. Io. Bapt. Piū in annot. poſt c. cx. quāquam in ſcriptis noſtris exemplaribus oino uenerarii legatur.

† Inſidiauerint, in P.F.

liberi plebei & humiles perſonæ.

Qui ex propoſito incendunt domos puniuntur pœnis hic enumeratis. cuius autem negligentia, & non dolo ignis damnum uicinis dedit punitur ciuiliter, uel modicè caſtigatur. h.d. Bar.

Incendiarii [a] capite puniunt̃. Qui ob inimicitias, uel p̄dę cauſa incenderint intra oppidum: plerunq; & uiui exurũtur. [b] q uero caſam aut uillã [c] aliquo [*] lenius. Nam fortuita incendia, ſi cum euitari poſſent, per negligentiam eorum, apud quos orta ſunt, damno uicinis fuerunt, ciuiliter exercent̃: ut qui iactura affectus eſt, damni diſceptet, [d] uel modicè uindicetur. In exulibus [†] gradus pœnarum ꝯſtituit edictũ diui Adriani: ut q ad tempus relegatus ſit, ſi redeat, in inſulam relegetur. [e] qui relegatus in inſulam, exceſſerit: in inſulam deportetur. qui deportatus euaſerit: capite puniatur. Ita in cuſtodiis [f] gradum ſeruandum eſſe idem princeps reſcripſit, id eſt, ut qui in tempus damnati erant, in perpetuum damnarentur: qui in perpetuum damnati erant, in metallum damnarentur: qui in metallum damnati id admiſerant, ſummo ſupplicio afficerentur.

Iſtis §. intelligitur duobus modis. Vno modo intelligitur ut latro dicatur fur, qui clam furatur. Alio modo intelligitur de latronibus, hoc eſt derobatoribus ſtratarum, qui hoc faciunt publicè. Bart.

Famoſos latrones in iis locis, ubi graſſati ſunt, [g] furca [h] figendos ꝯpluribus placuit: ut & cõſpectu deterreant̃ alii ab iiſdẽ facinoribus: & ſolatio ſit cognatis, & affinibus interemptorũ, [i] eodẽ loco pœna reddita, ĩ quo latrones homicidia feciſſent. Nõnulli ẽt ad beſtias hos damnauerunt. Maiores noſtri in omni ſupplicio ſeuerius ſeruos, quam liberos, [k] famoſos quàm integrę famæ homines punierunt.

Caius libr. j. ad legem Iuliam & Pap. XXIX.

Qui ultimo ſupplicio damnantur, ſtatim & ciuitatem, & libertatem perdunt, [l] itaq; præoccupat hic caſus [m] mortem: & nonnunquam longum tempus occupat: quod accidit in perſonis eorum, qui ad beſtias [n] dãnantur. [†] ſæpe etiam ideo ſeruari ſolent [o] poſt damnatio-

a Incendiarii. aliàs eſt hic. §. & nõ ſ. nonnunq̃ &c.

b Exuruntur. ad hoc ſup. l. capitalium. in princ.

c Aut uillam. ſcilicet extra oppidum. ad quod C. de incend. nup. l. iii. in fi.

d Diſceptet. agendo Aquil. ut ſ. ad legem Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. § ſi fornacarius. & §. ſi quis alteri. & §. ſi quis inſulã. & dic uel, pro & ut, C. quãdo ciui. actio. l. j. & facit ſ. de ſicar. l. ſi quis dolo. & ſup. de incen. rui. l. qui ædes. & l. ſi fortuito. & l. fi. & ſ. ad legẽ Aquiliam. l. ſi quis. Item facit ſ. de abigeis. l. j. in fi. Ac.

e Relegatur. ſ. in perpetuũ: ut & ſu. eo. l. relegati. & facit. ſup. e. l. aut damnum. §. inter. & ſ. de re milit. l. qui cũ uno. § j. & § ii. Ac.

aliquãto

f In cuſtodiis. idem uidetur repetere: niſi dicas ſ. de aliis accuſatis, hic de cuſtodibus. ad quod ſup. de public. iud. l. cuſtodias.

g Graſſati ſunt. i. conſueuerunt aggredi eũ armis, uel ſine armis, & uiolenter: ut in auth. ut nulli iudi. §. pro furto. uel graſſati. id eſt, ubi frequenter obſederint itinera publica. nam ſi ſemel, ueniã meretur a furca: ut ſ. §. graſſatores. & C. de epiſc. audi. l. iii. in fi.

uide hic Sudæ.

h Furca. aut eſt aliquis furripuit, & nõ eſt famoſus: & fuſtigatur: ut in auth. ut nul. iud. §. pe. col. ix. aut palã, & eſt famoſus: & tunc furca: ut hic. aut palam, ſed non eſt famoſus, & tũc lege Iulia de ui pu. uel priua. ut Inſtit. de pub. iud. §. item lex. Sed hodie hoc caſu pœnis legalibus: quod expon ſit pœna huius legis, ut d. auth. uel poſſet dici d. l. Iul. de ui. ſi modo tantũ ſemel facit: aliàs pœna huius §. ut ſ. §. graſſatores. aut eſt famoſus: ſed non niſi clam ſurripuit & tunc fortè quod hic dicitur, obtinet: ſed ſecundũ Longobardam, pro prima culpa oculum, pro ſecunda naſum perdat: pro tertia moriatur: ut in Longobarda de furtis. l. de latronibus. Item facit ſup. de incendiariis. l. ne quid. §. j. & ſupra, ad legem Iul. pe. l. ſacrilegii. & ſupra, eadem l. in principio.

i Interemptorũ. i. eorũ quos interemerũt latrones.

k Liberos. quandoque æqualiter ſeruus, ut liber in priuatis criminibus. uel delic. uel dic, ut ſ. e. l. j. in prin. & facit C. de ordi. cog. l. iii. & ſ. e. l. in ſeruorum. & ſi ex noxa. cauſa agatur. l. pe. & ſupra, de dolo. l. non debet. & ſupra, ad legem Iuliam pec. l. ſacrilegii. in prin. Sed arg. contra C. de epiſco. & cler. l. presbyteri. & ſup. eodem. l. aut facta. § perſona.

Qui ultimo. ſ. Vltimo ſupplicio dãnatus ſtatim perdit ciuitatem, & libertatem: licet dudum poſt differatur pœnæ impoſitio: quod plerunq; euenit: ut in litera dicitur. Franc. Acc.

l Perdunt. antequàm interficiantur. & intra decem dies. ſed appellatione facta extinguitur hic effectus: ut ſ. de iniuſto teſt. l. ſi quis filio ex. § hi autem.

m Caſus. i. a libertate & ciuitate. Ac.

n Ad beſtias. qui ergo damnatur ad beſtias, debet mori: ut hic, & ſupra, de iniuſto teſt. l. ſi quis filii ex. §. ſed & ſi quis. unde trahebatur fortè ad caudam equi, donec moreretur: uel uerius ponebatur inter feras beſtias. nam cum dico beſtiam, intellige feram: ut ſ. de poſtu. l. j. §. beſtias. Et no. damnatum ad mortẽ, ſtatim fieri ſeruum: ut hic, & d. §. ſed & ſi quis. & ſ. eod. l. quod ad ſtatum. Item ſi in metallum: ut ſ. eo. l. in ſeruorũ. § qui ex cauſa. quia illa eſt proxi morti: ut ſupra, lege proxi. in princi. Sed hoc hodie corrigitur in bene nato. non ſic in ſpurio puto: ut in auth. de nup. §. quod autem. coll. iiii. In deportatis uerò dic quod ipſi ſtatim poſt ſententiam perdant ciuitatem: ut & ſu. de leg. iii. l. j. §. de quibus. uer. deportatos. in fi. ſic ergo dictæ ſententiæ trahunt ſecum executionem: ut ſententia excommunicationis. unde ſicut ab hac appellatur, ſic ab illa. Nec ob. quod ibi canon infligit: quia & hic lex, uel ibi Deus: quia & hic princeps. uel quia ibi terror quia ſic & hic. Sed tamen Decretiſtæ contradicunt: & de hoc dixi C. ſi a non comp. iud. l. fina.

Dãnatus ad mortẽ ſtatim fit ſeruus.

† Hi dicebantur, qui in ludum uenatorium damnati erãt, id eſt, ad exercitationẽ conficiendi feras in theatro, ut ſup. e. l. aut dãnũ. §. qui cunque. & ſ. e. ad beſtias. quæ pœna leuior erat quam obiectũ, ſeu ſubiectorum beſtiis protinus enim ipſi a feris lanıabantur: ut ſup. ad l. Pomp. de parri. l. pœna. Egi. Pet.

o Solent. ſ. damnati in metallum.

a Habeatur. & propter alia quandoque: ut ſupra eodem, lege, prægnaotis. & hoc quod hic dicitur, dre in caſibus præmiſſis: ut C. de accuſat. l. finali. uel ibi in confeſſo: hic in conuicto. uel ibi in non damnato: hic in iam damnato.

nem, ut ex his in alios quæſtio habeatur. a

Qui alicui incuſſit timorem mortis, uel alium magnum timorem, debet in inſulam relegari. Bartol.

Modeſt. de pœnis. XXX.

SI quis aliquid fecerit, quò leues hominum animi ſuperſtitione numinis terreantur, diuus Marcus huiuſmodi homines in inſulam relegari reſcripſit. b

Idẽ li. iii. de penis XXXI.

† AD beſtias c damnatos, fauore populi preſides dimittere nõ debẽt. ſed ſi eius roboris, uel artificii ſint, † ut dignè populo Romano exhiberi poſsint, principem ꝯſulere debent Ex prouincia aũt, in prouinciam trãſduci damnatos ſine permiſſu principis d non licere diui Seuerus, & Antoninus reſcripſerunt.

Sententia debet confirmari petitioni, uel accuſationi factæ in libello: & ſecundum hoc pœna ſtatui. h. d. Bar.

Vlp. li. vj. ad edi. XXXII.

SI præſes, uel iudex c ita interlocutus ſit, Vim feciſti: ſi quidem ex interdicto. f non erit notatus? g nec pęna legis Iuliæ ſequetur. ſi uerò ex crimine, h aliud eſt. i Quid ſi non diſtinxerit præſes? k utrum Iulia publicorum, an Iulia priuatorum, tunc ex crimine l erit æſtimandum. ſed ſi utriuſq; legis crimina obiecta ſint: mitior m lex, id eſt, priuatorum, erit ſequenda.

Papinianus libr. ij. Quæſtionum. XXXIII.

FRatres Imperatores reſcripſerunt, ſeruos in temporalia uincula damnatos libertatem, & hæreditatem, ſiue legatum, poſtquam tempus expleuerint, n conſequi:

SI quis. CASVS. Qui aliquid facit, per quod leuis animi homines terrentur, ut mortem, uel ſimilem timorem habeant: in inſulam relegatur. Franciſcus.

b Reſcripſit. ſed & pœnam capitis patietur, ſi ipſa territio mortem minabatur: ut ſupra, de extraor. crimi. l. pen. §. ſunt quædam.

AD beſtias. CASVS. Damnatos ad beſtias præſes, non debet eos dimittere ad clamorem populi niſi hoc uideat expedire populo. nam tunc dimittere poteſt, cum principis tamen conſilio. Itẽ non licet damnatum tranſduci de prouincia in prouinciam ſine licentia principis. Fr.

c Ad beſtias. non dicas damnatos. ad fauorem, uel ad clamationem populi. hoc enim fieri non debet: ut C. de decu. l. decurionum. & argu. ſupra, qui & a quibus. l. ſi priuatus, ſed uolebat populus hos dimitti. cum eſſent iam damnati.

d Sine permiſſu principis. ad hoc & ſuperius reſpon. eſt ſupra, en. l. diui. & l. iiii. in fi. & quod no. ſup. ti. j. l. j. in fi. Sed arg. contra C. de reli. l. j.

SI præſes CASVS. Præſes, uel alius iudex tulit ſententiam definitiuam, in qua dixit Titium uim commiſiſſe. quæritur, an ſit infamis? & inſpicitur forma petitionis, nam aut ſuper interdicto unde ui eſſet conuentus: & tunc non erit infamis. ſi autem de crimine legis Iuliæ eſſet accuſatus, tunc erit infamis. Sed qua pœna punietur? an pœna legis Iuliæ de ui priuata, an de ui publica? & certè inſpicitur de qua fuerit accuſatus. & illius pęnam patietur. ſi autem de utraque eſſet accuſatus: & ſic ſimpliciter iudex tulit ſententiam ut dictum eſt: tunc ſignificatur damnatus de ui priuata. Franc.

c Vel iudex. ſcilicet talis qui habeat merum imperium, quod hic exigitur, & ſupra, de offic. præſi. l. illicitas. §. qui uniuerſas.

f Ex interdicto. propoſito.

g Non erit notatus. ut ſupra, de ui & ui arma. l. neque. Accur.

h Ex crimine. ſ. propoſito fuit interlocutus.

i Aliud eſt, ſcilicet quia erit infamis: ſed oppo. quia interlocutio non infamat: ut ſupra, de infam. l. quid ergo. §. cum autem. & C. ex quibus cauſis infamia irrogetur. l. uerbum. & lege, interlocutio. quæ ſunt contra. Solu. hic ponitur pro definitiua ſententia, qua ſola talia crimina definiuntur: ut C. de fal. l. ubi. uel hic cauſa cognita, in contrariis non.

k Præſes. in ſententiando.

l Ex crimine. pro poſito. Et not. qđ Hu. dicit quod ſi ex lege publica, erit infamis. ſi uero l. Iul. de ui priuat. non, quod probatur: quia deſcendit ab interdict. unde ui, accuſatio legis Iuliæ uis priuatæ, quod interdictum non infamat: nec hoc ergo infamet: ut ſupra, de publi. iu. l. infamem. Sed opinio eius grauatur. & ſic intelligitur ſupra, ad legem Iuliam de ui pri. l. j. in princip. & l. fi. quod non placet: quia illa diſtinctio deſcendit à ciuili famoſa: uel non habet locum in priuato delicto, non publico: ut d. l. infamem. at hæc accuſatio uis priuatæ eſt publica: ut ſupra, de publi. iudi. l. j. præterea expreſsè dicitur ſupra, ad legem Iuliam de ui pri. l. j. in princip. & l. finali, quod infamet. quod de infamia iuris eſt intelligendũ. & quod hic dicit, eſt intelligendum quo ad pęnam imponendam, quæ ſtatim lata ſententia intelligitur: ut ſupra, ad Turpil. l. j. §. ſin autem. Nam alia eſt pęna unius legis, alia alterius: ut inſt. de publ. iud. §. item lex.

m Mitior. ad hoc infra, de regulis iuris. l. ſemper in dubiis. & l. ſi in duabus. & ſupra, de uerborum oblig. l. ſi ita ſtipulatus fuero, & de donation. cauſa mortis. l. mortis cauſa capitur. §. finali. & ſupra, ad legem Rhodiam de iact. l. ii. §. portio. & de ſuſpect. tutor. l. hæc enim. in princ. & infra e. l. pe. & ſup. de leg. j. l. idem Iulianus. §. Seio.

FRatres. CASVS. Stichus ſeruus meus commiſit delictum propter quod eſt damnatus ut in metallis ſit uſque ad tempus: interim reliqui ei libertatem, & hæreditatem, uel legatum quoddam. dicitur ꝙ finito tempore pęnæ & libertatem habebit, & hæreditatem, uel legatũ. ſi antè eum interim manumiſiſſ inter uiuos, non ualet: ſed ſi in teſtamento manumiſi eũ, & tempore quo aditur mea hæreditas, inuenitur liberatus a uinculis, tenet datio libertatis: ſicut ſi debitor ſeruum ſpecialiter pignori datum manumiſit in teſtamento: deinde inuenitur ſeruus liberatus a pignore ante aditam hæreditatem domini. nam & hoc caſu tenet datio libertatis. Fran. Acc.

n Expleuerint. quia poſt completam pœnam cedit dies

† Hoc pertinet memorabile exemplũ cuiuſdam ſerui ad beſtias damnati apud Gel. li. v. noct. Att. ca. xiiii. Ignatius quoq; tertius a beato Petro Antiochena ſede dãnatus eſt ad beſtias.

† No. qđ excellenti in arte ſua decapitando parcendum eſt, ſi reus mortis ſit optimus artifex, & ualde utilis reipubli. per iſtum text. concor. In ſimili text. in ca. j. §. ſint uiri de numero, & qua. card. I pragm. ſanc.

§ Non per gratiã relaxari ut uulgò malè interpretant, ſed Romã tranſmitti ut populo Romano ſpectaculo ſint. Alcia. ll. 2. parerg. ca. 28.

† Iſte tex. reputatur ſingu. per ſcriben. ad hoc propoſitum, quòd ſententia ſimpliciter lata declaratur ſecundum originem libelli, ſeu petitionis, hoc addito quod poteſt etiam declarari, per iudicẽ qui eã tulit, per glo. nota. in le. ab executore. de appellat. inſ. Bolog.

dies legati.ad quod ſup.de manumiſ.teſt.l.Ariſto.Item facit C.ea quib.cau.infam.irro.l.& ſi ſeuerior.

a Conſtitutionis.C.qui ad liber.perue.non poſ.l.j.

b Data.ſpecialiter, & expreſſim,quod manumittere non poſſunt:ſecus ſi generaliter,uel tacite:vt ſu. qui,& à quibus l.iiii.& C. de ſeruo pigni.dat. ma.l.ij. & iiii. Sed uidetur quod debitor poſſit manumittere ſeruum pignori datum:vt,ſu. de fideicom. lib. l. generaliter.§. ſi qs ſeruo. quæ eſt contra.Solu. uerum eſt per fideic. non dicere, niſi cedat dies iam eo liberato : vt hic erat. uel dic ut ibi. cedit ergo dies ab adita hæreditate:ut hic, & C.de ca.tol.§.in nouiſſimo.

quia téporaria coercitio, quæ deſcendit ex ſnĩa,pœnæ eſt abolitio.Si aũt beneficium libertatis in uinculis eos inueniat:rõ iuris,& uerba ꝯſtõnis a libertati refragantur. Planè ſi teſtõ libertas data b ſit:& eo tépóre, quo aditur hæreditas,tempus uinculorum ſolutum ſit : rectè manumiſſus intelligetur:non ſecus, ac ſi pignori datum ſeruũ debitor manumiſiſſet, eiuſque poſt liberatum pignus adita fuiſſet hæreditas.

Idem lib xvj. Reſponſorum. XXXIIII.

SEruus in opus publicum perpetuũ ac multo magis temporarium nõ datur. c Cum igitur per errorem in opus temporarium fuiſſet datus,expleto tempore dño ſeruum eſſe reddendum, reſpõdi. d Eos quoque e delatoris pœna ex ſententia ſenatuſconſulti teneri reſpondi, qui per ſuppoſitam perſonam delatori cauſam dederunt.

Calliſtratus lib.j. Quæſtionum. XXXV:

MAndatis principalibus, quæ præſidibus dantur, cauetur, ne quis perpetuis f uinculis damnetur: idq́ue & diuus Adrianus reſcripſit.

Hermogenianus lib. j iuris epitom. XXXVI.

IN metallum,& in miniſterium metallorum damnati,ſerui efficiuntur, g ſcilicet pœnæ.

Paulus libro ij. ſententiarum. XXXVII.

IN Dardanarios propter falſum mẽſurarũ modum, ob utilitatem popularis annonæ, pro modo admiſſi, extra ordiné h uindicari placuit.

Idem libro v. Sententiarum. XXXVIII.

ij SI quis aliquid ex metallo principis, uel ex moneta ſacra furatus ſit,pœna metalli, uel exilij punitur. i Trãſfugæ ad hoſtes,uel conſiliorum noſtrorum renũtiatores: † aut uiui exuruntur, aut furca k ſuſpendũtur. Authores l ſeditionis, & tumultus populo concitato, pro qualitate

SEruus. Casus Seruus non debet damnari in opus publicum perpetuum,nec temporarium. ſi tamen de facto damnatus ſit in opus temporarium : finito tempore redditur domino. Item pęna delatoria tenetur & qui delatorẽ per ſuppoſitam perſonam ſubiecerit. Fr.

c Non datur. ſup. eo.l.in ſeruorũ. iui. rũ.cõtra.ſol. ut ibi.

d Reſpondi. ut C. eo.l.ſeruo.

e Eos quoque.nõ ſolum ipſe qui incidit per ſe : vt ſupra ,ad Turp.l.j.§. incidit.

MAndatis. Casus. Nemo liber homo damnari debet in perpetuis uinculis.Fran.

f Perpetuis . niſi ſeruus:vt C.eo.l.incredibile.& l.ſeruus.

IN metallum. Casus. Damnati in metallum , & in miniſteriũ metallicorum ſerui fiunt pœnæ. Fr.

g Efficiuntur.ut & ſup.eo.l.aut facta.§. fi. & l.capitalium in prin.Sed hodie cõtra:vt dixi ſup.eo.l.qui ultimo.

IN Dardanarios. Casus. Dardanarij qui habent falſas menſuras ad menſurandum annonam, extra ordinem puniuntur pro modo delicti: & qui ſint hi, dic ut ſup.de extraordi.cri.l.annonam.Fran.Acc.

h Extra ordinem.facit ad hoc ſup.de extraord. crim. l.annonam.Acc.

SI quis aliquid. Casus. Qui aliquid ex metallo principis,uel ex moneta ſacra ſurripuit, in metallum dari debet:uel in inſulã ſecundum qualitatẽ perſonæ. Item transfuga.i. qui ad hoſtes uadit. Item qui renuntiant hoſtib.noſtra conſilia , uiui comburi debent, aut furca ſuſpendi.Itẽ factores ſiue authores ſeditionis tumultus populo concitato furca damnantur , aut beſtiis,aut in inſulam ſecundũ qualitatem perſonæ.Item qui corrumpunt uirgines nondum uiri potentes , grauiter puniuntur :quod dic ut in litera.Itẽ ſeruus qui uocat dominum ſuũ in ius, dicẽs ſe ab eo emptũ ſuis nummis , & ſic petit ſe manumitti: ſi hoc non probet domino ſuo redditur ſub pœna uinculorum, aut in metallum damnatur , ſi hoc domino ſuo placebit. Item qui dat poculum abortionis aut amatorium poculum , grauiſsime punitur : licet non in fraudem dederit : & magis punitur ſi ex hoc poculo homo uel fœmina perierit:quod dic ut in litera. Itẽ qui ſupprimit teſtamentum quod ipſo iure non ualet,non dicitur delinquere. Item qui teſtamentum uiuẽtis aperuerit , recitauerit, reſignauerit , pœna legis Corneliæ tenetur. Itẽ procurator meus ſi inſtrumentum litis meæ prodidit aduerſario , grauiter punitur. quod dic ut in litera. Item ſi duo depoſuerunt inſtrumenta penes Titiũ & Titius ea reſtituit uni eorum altero abſente , uel ea oſtendit aduerſario litis eorum : grauiter punitur. Item iudices pedanei,i.qui negotia humiliora diſceptant : ſi corrupti dicantur & hoc inueniatur, grauiter puniũtur. quod dic ut in litera. Item miles qui de carcere fugit cultello ſibi dato:& enſe extracto:capite punitur.Item cuſtos qui dimiſit captũ, eadem pęna tenetur. Item miles qui ſibi manus infert uolens ſe occidere,non tñ ſe occidit,capite punitur , niſi ob impatientiam doloris uel morbi , uel ſimili de cauſa hoc feciſſet:tunc enim cum ignominia remittitur .Fran.

i Punitur.vt ſup.ad l. Iuliam pec.l.vj. §. ſi quis ex.

k Furca.utinfra,de re mili.l.omne. §. exploratores. & l.proditores.& ſup. eod. l.aut damnum.§.j.& argu. ſup.de ſica.l.iii.§.fin.Sed contra C. de ſeruis fugi.l.iii. ſed ibi delictum non erat conſummatum:quia in itinere fuit deprehenſus:hic peregerat.Item contra infra,de capti.& poſtli.re.lege,poſtliminiũ.§.transfuge. Solu. ibi non petebatur per aliquem puniri : & ideo domino redditur.

l Authores.aliàs fautores,aliàs authores.& facit ſup. l.capitalium.§.ſolent.& quod ibi dixi.

† Et feudataria reuelans ſecreta dñi animo tamen iniuriandi,vel damnũ inferendi ingratus dicitur , & feudo priuatur,ut p Mando.in xiii.Ingrati naſal.ad domi.cap. 62.

dignitatis aut in furcã tolluñ, aut beſtijs obiiciunt: aut in inſulã deportantur. Qui nondum uiripotẽtes uirgines corrumpunt, humiliores in metallum dãnantur, honeſtiores in inſulam relegantur, aut in exilium mittuntur. a

Qui ſe ſuis numis redẽptum b non probauerit, libertatem petere nõ põt: amplius eidem dño ſub pœna uinculorum reddit: vel (ſi ipſe dñs malit) in metallum c dãnatur. Qui abortionis, aut amatoriũ d poculum dãt: & ſi dolo nõ faciant, tñ quia mali exẽpli e res eſt, humiliores * in metallum damnanť: honeſtiores in inſulam amiſſa parte f bonorum relegantur. g ꝙ ſi eo h mulier, aut homo perierit, ſummo ſupplicio afficiuntur. Teſtm̃ quod nullo iure i ualet, impunè ſupprimiť: nihil eſt enim, quod ex eo aut petatur, aut conſiſtere poſsit. Qui uiui teſtm̃ aperuerit, recitauerit, reſignauerit: pœna legis Corneliæ k tenetur, & plerunque humiliores aut in metallum damnantur: aut honeſtiores in inſulam deportantur. Si quis inſtrumentum litis ſuæ a procuratore aduerſario proditum eſſe conuicerit: l procurator ſi humilior ſit, in metallum damnatur, ſi honeſtior, adempta bonorum parte dimidia, in perpetuum m relegatur. Inſtrumenta penes ſe depoſita n quicunque alteri altero abſente reddiderit, uel aduerſario prodiderit: prout perſonæ conditio eſt, aut in metallum damnatur, aut in inſulam deportatur. Iudices pedanei o ſi pecunia corrupti eſſe dicantur: plerunque a præſide, aut curia * ſummouentur: aut in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur.

Miles, qui ex carcere dato gladio erupit, pœna capitis punitur. Eadem pœna tenetur † & qui eum, quem cuſtodiebat, deſeruit. p Miles, qui ſibi manus intulit, nec factum peregit: niſi impatientia doloris, aut morbi, luctusve alicuius, uel alia cauſa fecerit, capite puniendus eſt, aliàs cum ignominia mittendus eſt.

Triphoninus lib. x. Diſputationum. XXXIX.

† Cicero in oratione pro A. Cluentio Habito ſcripſit: Mileſiam quandam mulierem, cum eſſet r in Aſia, s quod ab hæredibus ſecundis t acceptа pecunia partum ſibi u medicamentis ipſa abegiſſet: rei capitalis eſſe damnatam. x † Sed & ſi qua uiſceribus ſuis poſt diuortium quod prægnãs fuit, uim intulerit, ne iam inimico marito y filium procrearet: vt temporali exilio coerceatur ab optimis imperatoribus noſtris reſcriptum eſt.

Qui hoſtem fugientem ſciens ſuſceperit, in inſulam relegatur. h.d. Franc. Accur.

Paulus lib. iii. Decretorum. XL.

Metrodorum, † cũ hoſtem fugientem ſciens ſuſceperit. in inſulam deportari: z Philoctetem, quòd occul—

a Mittuntur. facit ſup. de iniur. l. ſi ſtuprum. & de incen. l. l. fin. § pen. & de iure patr. l. adigere. §. quamuis.
b Redemptum. & ſuper hoc dominum uocat in ius: ut ſupra, de iudi. l. uix.
c In metallum vt & ſup. de manu. l. ſi quis.
d Amatorium poculum. ut ſup. ad l. Cor. de ſica. l. iij. §. ſed id. Acc.
e Exẽpli. ad hoc ſup. de ſica. l. iij. §. ſed ex Senatuſcon. & l. ſi mulierem. & ſupra, de iud. l. obſeruandum. & ad Maced. l. j. & C. de proba. l. exemplo. & ſupra, de re iud. l. diuus. in fin.
f Amiſſa parte. dimidia: vt infra, de uer. ſig. l. nomen filiarum. §. portionis.
g Relegantur. & in perpetuum, ex quo de bonis aufertur: vt inf. titu. ij. l. iiii. & l. relegatorũ. §. ad tempus.
h Si eod. ſcilicet poculo.
i Nullo iure. hoc accipe ut diximus ſup. de falſis. l. ſi qs legatum. & ſic non obſt. quod ibi dicitur: ad quod eſt ſu. de tabu. exhib. l. j. §. ſiue. & ad Sylla. l. iii. §. ſi quis codicillos. quę ſunt contra. Item contra ſupra, de fal. l. ii. Sol. ut ibi.
k Legis Corneliæ. de falſis: vt ſup. de Fal. l. j. §. is qui. & facit ſupra, quemadmodum teſta. ape. leg. ij. §. ſi dubitetur.
l Conuicerit. Id eſt, probauerit.
m In perpetuum. ad hoc ſup. de extra ord. crimi. l. ſaccularij. §. j. & de fal. l. j. §. is quidem. & ꝟ. proxi. §. item facit inf. titul. j. l. j. & tit. xij. l. iiii.
n Depoſita, à duobus. ad quod facit ſup. depoſi. l. j. §. ſi pecuniã. & fa. it infra ꝟ. §. & ꝗ ibi no.
o Iudices pedanei. l. delegati, uel etiam ordinarij, qui humiliora negotia diſceptãt: vt C. de peda. iudi. l. ſi. & facit C. de pœ. iud. qui malè iud. l. j. & j. & in auh. ibi poſit. Accur.
p Deſeruit. ad primum facit ꝟ. de re mili. l. milites. §. macrus. in fi. Ad ſecundum ſup. de cuſto. reo. l. fina.
q Mittendus eſt. ad hoc. ꝟ. de re mili. oẽs. §. qui ſe. Itẽ facit inf. ti. ij. l. fin. Item arg. cõtra. ſu. de fal. l. qui falſam.
Cicero. CASVS. Vir Mileſiæ fecit teſtm̃, & inſtituit ſibi hæredẽ uentrem Mileſiæ ſuæ uxoris. erat enim grauida ex eo ut dicebatur, & ſi nõ naſceretur aliqs, uel aliqua ex Mileſia ſua uxore ſubſtituit quoſdã. poſtea hæc Mileſia accepta pecunia à ſubſtitutis fecit abortum aliquib. medicamentis factis. dicit Cic. hanc Mileſiam capite damnandã. Itẽ mulier quæ poſtquã diuertit ſe à uiro, & erat prægnans, uim intulit uentri, ut ſic abortũ faceret: in exilium temporarium damnatur. F.
r Cum eſſet. ſcilicet mulier. uel dic Cicero.
s In Aſia. prouincia.
t Ab hæredibus ſecundis. ſ. ſubſtitutis.
u Sibi. aliàs filij. & aliàs ſibi. Accurſius.
x Damnatam. ut & ſup. de ſica. l. ſi mulierem. & quod ibi not.
y Marito. C. de diuor. l. fin. §. inter.
z Metrodorum. Deportari. ſup. eod. l. eorum. Accur.

San-

* Contra tiam Areopagitarum ſententiam refert Ariſto. li. j. magno. mora. cap. 16.

* P. Fl. curiæ.

† In Pan. Flo. & qui eum eo quem &c.

† In uetu. exẽpl. manuſcript. Cluentio Auito.

† Budæ. in annot. poſterior. hic adiciendũ hoc loco putat ex Cicerone neque iniuria: quæ ſpẽ parentis, memoriam nominis, ſubſidium generis, hæredẽ familiæ, & deſignatũ reipu. ciuem ſuſtuliſſet.

† Nos habemus titulum de receptato ribus & punit receptãtes malefactores. de quo ẽt per ſcribentes, in l. iii. §. is cuius. ꝟ. ad l. Cor. de ſic. quid dicendum de eo, qui non indicauit rebellem ciuitatis uel hoſtem fugiẽtem & occultatum? dicendum per iſtum text. quod pœna eſt relegationis. & eſt bene not. iſte text. Bolog.

tari eum non ignorans diu diſſimulauerit: in inſulam relegari placet.

Gloſſa prima ponit caſum.

Papinianus lib. ij. definitionum. XLI.

SAnctio legum,[a] quę nouiſſime[b] certã pœnam[c] irrogat iis, qui legis pceptis[d] nõ obtemperauerint, ad eas ſpecies ptinere non vr,[e] quib. ipſa lege pœna ſpecialiter addita eſt. nec ambigiť in cætero oĩ iure[f] ſpeciẽ generi derogare. Nec ſane ueriſimile eſt, delictum unũ eadem lege[g] uariis æſtimationibus coerceri.

Hermogenianus libr. j. iuris epitom. XLII.

INterpretatione[h] legum pœnæ † molliendæ † ſunt potius, quam aſperandæ.

Paulus lib. j. Reſponſorum. XLIII.

Imperator Antoninus Aurelio Attiliano reſcripſit, præſes ultra adminiſtrationis[i] ſuæ tps interdicere alicui arte ſua uti non poteſt.

Qui pro ſuo delicto amittit honorem, amittit etiam commodum honoris. Bar.

Item reſcripſit, eũ, qui ſuo admiſſo † decurionis filij honorem amiſit, non poſſe iu pœnis euitandis, decurionis filij honorem uindicare.[k]

TITVLVS XX.

DE BONIS DAMNATORUM.

Calliſtratus lib. j. de iure fiſci.[*] I.

SVpplicij[l] † dãnatione bona publicanť, cum aut uita adimiť, aut ciuitas,[m] aut ſeruilis ɔdõ irrogatur. Etiam ij, qui añ cõcepti, & poſt damnationem nati ſunt, portionem[n] ex bonis patrum damnatorum accipiunt. liberis autem ita demum

† Sic molire ſeueritatem. in l. fin. C. ad Velleia.

† Quo nomine laudatur M. Ant. Philoſophus, cui mos erat ut omnia crimina minore ſupplicio, quã legibus plecti ſolent, puniret. Iulius Capitolinus in eodem.

† In Pan. F. decurionum honorem.

[a] In P. Fl. additur, & populi.

† In Pan. Fl. incipit, Damnatione bona &c.

a SAnctio legũ. id eſt, legalis. ſic C. de leg. & cõſti. l. non dubium. Et dic ſi alicui delicto imponiť certa pęna per legem: non debet cumulari ut imponatur extraordi. arbitrio iud. ſed ibi tantum, ubi non eſt certa pœna legis. Acc.

b Nouiſſimè. ſ. per generalem doctrinam, uel per regulam: quod nouiſſime fieri ſolet: vt ſup. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum §. In quit. unde regulæ in fine Digeſtorũ ponuntur.

c Pœnam. ſ. iudicis arbitrio inductam. ante tamẽ eſt incerta. l. extraordi. utpote in crimine ſtellionatus accuſatione deficiente, ſpecialis accuſatio locũ habet contra eum, qui legi non pareat: vt ſup. de cri. ſtell. l. iij. ſi aũt utraque eſſet certa neutra alteri derogaret, & ideo male ſequereť: nec ambigitur, & ea põt tamen dici extraordi. fieri certam per arbitrium iudicis, & illam pœnam, quam iudex imponit, lex imponere uidetur: vt ſup. de hære. inſt. l. aſſe.

d Legis præceptis. i. legale præceptum.

e Non uidetur. i. locum ſibi in his ſpecialibus nõ uendicat: pertinet tamen ad generalitatem uerborum, qua etiam ſpecies continetur: vt diximus inf. de reg. iur. l. j. alioqui non poteſt dici derogatio. Sunt autem hæc generalia uerba, quicunque legi non paret, extraordi. coerceatur.

f Omni iure. ſicut in ſupradicto reſpon. ad quod ſup. de leg. iij. l. ſeruis urbanis. §. ſi. & de pec. leg. l. ſeruo manumiſſ. & de tritico legato. l. ij. & de uerb. oblig. leg. ſoli clauſula, & inf. de reg. iur l. in toto. & de leg. ij. l. Titio c. aureos. & ſup. de fund. inſtru. & inſtru. leg. l. qua ſitũ. §. pen. & l. cum de lanionis. §. cui fundum. & ſupra de manu. teſta. l. ſi peculium.

g Eadem l. in genere hoc accipe. Acc.

h INterpretatione. facit ſup. eo. l. hodie. & l. reſpiciendum. & inf. de decu. l. generaliter. & infra de re. iur. l. factum. §. fina. & ſup. de pig. l. in quorum.

IMperator. CASVS. Dic caſum huius princ. ut in glo. hic poſita, quæ incipit, hoc intelligit Io. &c. In ſecunda parte dic, filius decurionis ex delicto ſuo amiſit honorem debitum filiis decurionum, a modo ſuſtinebit pœnas plebeiorum. Franc.

i Adminiſtrationis. hoc intelligit Io. l. ſi non lite conteſ. in iudicio ſolenniter damnaret aliquem de crimine capi. ſed ex iudiciũ pro aliquo exceſſu. quantumcunq; dicat, prohibeo te uti arte tua: hæc enim interlocutio ultra ſuum tempus non extenditur: & ſecundum hoc non eſt contra C. de poſtulan. l. j. quæ ſignatur contra. alij aliter ſoluũt: vt ibi. Item facit ad hanc legẽ ſup. de arbi. l. ſi cum dict. §. ſi intra. & de offic. præfect urb. l. j. § penult. & de poſtulando. l. prio. §. fin. & ſupra. eod. l. moris. & ſupra, de iuriſdi. om. iudi. l. eum qui. §. j. & de pig. l. in quorum.

k Vendicare. ut C. de quæſtionibus. l. diuo. & ĩ. de ſena. l. emancipatum. & ĩ. de dec. l. ij. Ac.

DE BONIS damnatorum.

SVpplicij. CASVS. Cũ quis damnatur ad mortem naturalem, uel cum ciuitatem perdit, uel cũ ſeruitus imponitur: his tribus caſibus perdit bona. Secundo dicit quòd etiam filij damnati patris ante dãnationem patris concepti, nati tamẽ, poſt accipiũt partem dimidiam bonorum patris & eam retinẽt, & hoc eſt uerum ſi ſunt ex iuſtis nuptiis nati: ſecus autem ſi pater tũ partem bonorũ amiſit: qa hoc caſu filii nihil accipiunt. Franc.

l Supplicii. ſupplicium dicitur ubi mors naturalis, uel ciuitatis, uel libertatis amiſſio accidit, ut hic, & ſupra tit. j. leg. capitalium. in princ. & perduntur bona his tribus caſibus: vt hic, & C. eod. de bon. proſcri. l. in metallũ. & l. deportati. niſi in duobus caſibus: ut hic, & C. de mulieribus quæ ſeruis proprijs. l. j. & C. de rapt. uirg. l. j. & perduntur etiam tacitè: vt C. ſi pendente app. mors. l. iij. ſed hodie contra ut in authen. ut nulli iud. §. fin. col. ix. & hoc, ſi damnatus erat ſui iuris. Si uero ſeruus, non publicatur peculium: vt C. eodem. l. j. Item ſi filiusfa. non publicatur peculium et caſtrenſe: vt C. eodem l. ſi filius. & facit ſup. de teſta. l. eius §. ſi cui. Item uilla non publicantur: vt infra, eodem, l. diuus.

m Aut ciuitas. quia deportatur in inſulam.

n Portionem. aut erat curialis damnatus, & tunc filio mari omnia, filiæ dimidiam: miſtis, mari dimidia, & alia dimidia inter mares, & fœminas diuiditur. ſi uerò non eſt curialis, tunc omnia publicantur: ſed princeps ex benignitate dimidiã liberis concedit, ut hic, & C. eodem, lege fina. in fin. niſi ſint plures: tunc omnia: vt infra l. fin. §. ſi plures. Item hoc niſi dimidia ex ſententia eſt eis ſeruata: vt hic dicitur. & hoc etiam in adoptiuis: ut infra eodem, l. fina. §. ex bonis. De matre damnata dic: vt C. eodem, lege, de bonis maternis. Item liberto damnato non minuitur portio patroni: vt infra eodem, l. final. §. in liberum. De uxore dic, ut infra eod. l.

eodem l.quinque.& fac.ſupra, tit.j.l ſi quis aliquid. §. ſi quis.& de ſica.l.is qui ſeruum. & Inſti. de pu.iud.§. item lex Iulia de ui.Sed qd de quæſitis poſt publicatio nem?

a Nuptijs.inf.eo.l.ſi.§.pen.contra.Sol.ut ibi.

iam maritus lucraretur dotem:vt in authenti.de nup. §.quod autem prius.collat.iiij. Azo.& facit ſupra, ſolut.matr.leg.ſi maritus.Item ex his collige, quòd pro debito naoria ſit miſsio in rebus dotis ex alijs cauſis, quam iſtis.

portio tribuit, ſi iuſtis nuptijs [a] nati ſunt. Liberis eius,cui pars dimidia duntaxat bonorum ablata eſt, partes nõ dant. Idq; & diui fratres reſcripſerunt.

Idem lib. vj. de cognitionibus. II.

NOn ut quis in carcerem ductus eſt,ſpoliari [b] eũ oportet:ſed poſt [c] ꝯdemnationem. idq; diuus Adrianus reſcripſit.

Vlp.li.xxxiii ad edi. III.

QVinque [d] legibus damnatæ mulieris dos publicatur:maieſtatis,Iuliæ uis publicæ, parricidij, ueneficij,de ſicariis.

Papinianus li.ij. de adulterijs. IIII.

ET oẽs oĩno maritus actiones ſaluas [c] habet contra fiſcum.

Vlp libr. xxxiii. ad edictum. V.

SEd ſi alia lege capitis punita ſit: quæ lex dotem nõ publicat:q̃a prius ſerua poenæ efficit:uerum eſt,dotem mariti lucro cedere:quaſi mortua ſit. [f] Quòd ſi deportata [g] ſit filiaſa. Marcellus ait(q̃ ſnĩa uera eſt)nõ utiq; deportatione diſſolui matrimoniũ. [h] Nã cum libera mulier remaneat:nihil prohibet & uirum mariti affectionem,& mulierem uxoris aĩum retinere. Si igitur eo animo mulier fuerit, ut diſcedere à marito uelit: ait Marcellus, tũc patrem de dote acturum. Sed ſi materfa.ſit, & interim conſtãte matrimonio fuerit deportata:dotem penes maritum [i] remanere:poſtea uerò diſſoluto matrimonio poſſe eam agere:quaſi humanitatis intuitu hodie nata actione. [k]

Idem lib.x. de offic.proconſulis. VI.

DIuus Adrian. Aquilio Braduæ ita reſcripſit:Pannicularia [l] cauſa quemadmodum intelligi debeat, ex ipſo nomine [l] apparet. Non enim bona damnatorum pãnicularia ſignificari, quis probè dixerit:nec ſi Zonam [m] circa ſe habuerit ; protinus

NOn ut quis. CASVS. Cũ delinquẽs capitur, & in carcerem ponitur:nõ ſtatim bona eius auferuntur, ſed demũ poſt condemnationem. Fr. Accur.

b Spoliari.ſ. bonis: uel dic ueſtibus. & ſic eſt contra nuncios Boñ.

c Sed poſt. i. ſtatim.

QVinque legibus. CASVS. non de quinque delictis muliere dãnata dos eius, quæ erat penes uirum,publicatur: & ea delicta numerat in litera. Si autem maritus habet aliquod ius in rebus dotalibus, agat contra fiſcũ: & ius qd habet, ſaluum erit ei. de hoc dic ut in gloſſ. ſi autem ex alio delicto punitur,ex quo dos non publicatur,ſerua tamen pęnæ ſit: dos lucro uiri cedit, quaſi ſit mortua. Sed ſi eſt deportata hæc uxor filia Titij,tunc matrimonium durat, ſi retinent affectionẽ inter ſe uir, & uxor. ſi autem mulier deportata deſinat habere animũ ad maritum, diſcedere ab eo uolens,tunc pater eius mulieris repetet dotem. ſi autem eſſet ſui iuris hæc mulier, & conſtante matrimonio fuit deportata,dos penes uirum ſtabit:& ſoluto poſtea matrimonio ipſa petet dotem. & h.d.hæc lex cum duabus ſequen. Fran.

d Quinque. quod eſt intelligendũ cum maritus non erat pactus de dote lucranda,alioqui ut lex prox. dicit, maritus contra fiſcum omnes actiones omnino habet: & multo magis omnes exceptiones habet ſaluas. ſi uero mulier damnaretur alia lege, non aliqua prædictarum quinq;,ut ſi quidem amittat libertatem,dotem lucratur maritus quaſi culpę mulieris tali caſu ſolu.mat. uel quaſi ea mortua:argum.ſup.titul.j.l.capitalium.in prin. ſi uerò amittat ciuitatem ſolum,non lucratur dotem maritus: ſiue mulier ſit filia,ſiue materfa.ſed tunc retinebit eam maritus donec conſtat matrimonium.& hæc probantur infra l. prox. & alia ſeq. Sed hodie nec fęmina amittit propter delictum libertatem, nedum maſculus. Vnde nec ſolueretur matrimonium, nec

e ET oẽs. Actiones. ad res dotales, cum eas lucratur uir: vt dixi. Alij dicũt ad impẽſas: quod non placet, cum nõ lucratur:vt C.eod.l.ſi ut proponis. & ſupra, de capi.dimi.l. eas. contra.

f SEd ſi alia lege. Mortua ſit. ut ſup. de contra ta bu.l.j.§. filium.

g Quòd ſi deportata. & ſic ciuitatẽ tantum perdit. & facit in authen. de nup. §. deportatio. col.iiii. & C.de dona.inter uir.&uxo. l.rea.& ſupra.de donatio. inter uir. & uxor. lege, ſed ſi mors. Item contra. ſupra,de cap. dimi. l.eas.Sol. ut ibi.

h Matrimonium. aliàs contra. quod dic ut ſupra, pro ſoc.l.actiune.§. publicatione.

i Maritum. In ciuitate exiſtentem. ſecus ecõtra ſi ipſe deportatur: quia mulieri redditur:vt C.de repu.l.j. in ſi.

k Actione.ſic hic ex humanitate demum ſol. matrimonio datur actio. ergo alibi mero iure etiam cõſtante matrimonio eſt nata. ſed dici poteſt humanitatem eſſe in hoc, quòd per pęnam non ſoluitur: uel quòd non perdat dotem.& ſic dicimus communiter naſci demum ſoluto matrimonio: vt C.de iure dotium.lege,in rebus. §. uolumus. uerſi. omnis.Accurſius.

† Vide in hanc legem Cælium Rho. lib.lec.antiqua. iiii. c.xxvj.

DIuus. CASVS. Aliquo damnato tali pęna,quod & bona debet amittere,debent bona eius deſcribi, & confiſcari. Pannicularia, uel uiles res non confiſcantur. & quæ ſint pannicularia, declarat in litera.prohibet etiam præſides, & nuntios communis hæc pannicularia accipere, & quid de eius pannicularijs fieri debeat, declarat in litera. Franciſcus.

l Ex ipſo nomine.quia uilis eſt res:vt inf.ea.l.§.pannicularia.& ſic argumentatur ex nomine: vt Inſtit.de don.§.eſt & aliud.& hæc non publicantur:vt in hac l. & ſic in inuentario cum cæteris non conſcribuntur: ut C.eod.de bo.proſcri.l.ſi quis intra.

m Zonam.magni pretij.

Ali-

aliquis [a] ſibi uindicare debebit: ſed nec ueſtem, [b] qua is ſuerit indutus, aut numulos inueterales, [c] † quos uictus ſui cã in promptu habuerit, aut leues [d] annulos, [e] id eſt, q rem nõ excedunt aureorũ quinq̃ue. alioquin ſi qui damnatus in digito habuerit † aut ſardonycha, aut aliam gemmam magni pretii, vł ſi qđ chirographum magnæ pecuniæ in ſinu habuerit: nullo iure illud in pãnicularia ratione retinebitur. Pannicularia ſunt ea, quæ in cuſtodiã receptus ſecum attulit: ſpolia, quibus indutus eſt, cùm q̃s ad ſupplicium deducit: ut ipſa appellatio oſtẽdit. Itaque neq; Spiculatores ultrò ſibi uindicent, neq; † Optiones ea deſiderent, quibus ſpoliatur, quo momento quis eſt punitus. Hanc rationem [f] non cõpendio ſuo debent præſides uertere: ſed nec pati Optiones ſiue Commentarienſes ea pecunia abuti: [g] ſed debent ad ea ſeruari, quæ iure præſidum ſolent erogari: † ut puta carciaticum quibuſdam officialib. inde ſubſcribere: uel ſi qui ſortiter ſecerint milites, inde eis donare. Barbaros etiam inde munerari uenietes ad ſe, uel legationis, uel alterius rei cauſa. Plerunque etiam inde conraſas [h] pecunias præſides ad fiſcum tranſmiſerunt: quod perquam nimiæ diligentiæ eſt: cùm ſufficiat, ſi quis non in uſus proprios uerterit, ſed ad utilitatem officii † patiatur deſeruire.

Paulus libro ſingulari de portionibus quæ libertis damnatorum conceduntur. VII.

CVm ratio naturalis quaſi lex quædam † tacita liberis parentũ hæreditatẽ adiicit, [i] † uelut ad debitam ſucceſsionem eos uocando. propter qđ & in iure ciuili ſuorum hæredum nomen eis inditum eſt: [k] ac ne iudicio quidem parẽtis, [l] niſi certis de cauſis [m] ſummoueri ab ea ſucceſsione poſſint: [n] æquiſsimum exiſtimatum [o] eſt, eo quoque caſu, quo propter pœnam parentis aufert bona damnatio, rationem haberi liberorum: ne alieno admiſſo grauiorem pœnam luerent, quos nulla contingeret culpa, interdum in ſummam egeſtatem deuoluti: quod cum aliqua moderatione definiri placuit: ut qui ad uniuerſitatẽ uenturi erãt iure ſucceſsionis, ex ea portiones conceſſas [p] haberent. Si in libertinum animaduerſum erit, patrono eius id, quod in bonis illius habiturus eſſet, [q] ſi is, in quem animaduerſum eſt, ſua morte deceſsiſſet, eripiendum non erit: reliqua pars bonorum, quæ ad manumiſſorem non pertinebit, fiſco eſt uindicanda. Ex bonis damnatorum portiones adoptiuis liberis ſi non fraudis cauſa ſacta eſt adoptio, non minus quàm naturalibus concedi æquum eſt. Fraudis autem cauſa adoptio ſa-

a Aliquis. præſes, uel alius tanquam pannicularis.
b Veſtem. ſuppleſ ſi uẽdicet quis pannicularia ueſtẽ. &c.
c Inueterales. id eſt, uilea non aptos ad ueterandũ: quia non ſunt ex toto aurei, uel argentei.
d Leues. i. uiles.
e Annulos. non ſignatorios: ut infra, de uet. ſign. l ſignatorius. & facit ſupra, ad leg. Rho. de iact. l. ii. § cum in eadem.
f Hanc rationẽ. ſ. pannicularia: uee etiã de aliis rebus poteſt intelligi: cũ alia fiſco deſcribantur, non aliquibus officialibus: ut C. e. l. ſi quis intra. & l. in metallum. ſed hodie nec officialibus, nec fiſco aliquid datur: ut in authen. ut nul. iud. §. fi. col. ix.
g Abuti. contra nuntios Bono.
h Cõraſas. id eſt, acceptas.
CVm ratio. CASVS. Cum ex delicto aliq̃s amittit bona: ſi habet liberos, pars bonorum eius uadit ad eos: & de hoc plene habuiſti no. ſ. e. l. j. cum bona pater na dicantur debita filiis. Item ſi iſte qui bona perdit ex de ícto habebat patronũ: illa pars bonorũ liberti ibit, quo iret ſi libertus naturaliter deceſſiſſet: reliqua pars ad fiſcum uadit: & non ſolum ueri filii accipiunt partem bonorum patris damnati, ſed etiam adoptiui: niſi in fraudem facta eſſet adoptatio: q̃ qualiter fiat, declarat in litera. ſed ſi dãnatus habet plures filios: hoc caſu nulla ex bonis publicantur, ſed omnia uadunt ad filios: & de hoc extant plura exempla. ea tamen quæ occaſione delicti damnatus quæſiuit: ut quia occidit cognatum, cuius hæreditatem poſtea adiuit: non uadunt hæc bona ad filios delinquentis, ſed ad fiſcum. Idem & ſi filiafam. ueneno necauit eum, a quo hæres erat inſtituta. & hoc fecit iuſſu ſui patris. Franc.
i Adiicit. ſupra unde libe. l. reſcripto. in fi. Acc.
k Inditũ eſt. ſupra, de lib. & poſthu. l. in ſuis.
l Parentis. Quæ a iure alicui dantur, priuatus non auſert: ut hic, & C. de inofficio. teſts. l. quoniam. & l. ſcimus. §. ſancimus. & authen. de eahi. §. optimum. col. v. & de nu. §. ſed hoc quidem. & §. percipiant. colla. iiii. Item quæ a genere, uel alia perſona, alius non aufert: ut ſupra, de ſeruis exportan. l. penul. & C. communia de legat. l. ſi duobus. §. ſed quia. & ſupra, quib. modis uſusfructus amitt. l. ſi ſub conditione. Ea enim quæ ex genere deſcendunt, [illegible] per notam patris non perdit: ut ſupra, de iure patronatus. l. diui. §. ſed & Voluſiur & ſupra de ſenat. l. emancipatũ. §. fin. & de bonis libertorum. l. ſi ex patronis. § j.
m De cauſis. quæ hodie ſunt in auth. ut cum de ap. cog. § cauſat. col. viii.
n Poſſint. ſcilicet ubi ſunt ingrati. Accurſ.
o Exiſtimatũ. aſſiscum. alias dũ.
p Conceſſas. hoc dicit ſupra, lege prima. Item facit ſupra, de pœnis. l. crimen.
q Eſſet. quanta autem ſit, habes Inſtitutio. de ſucceſ. libe. in fine. & in principio titul. & §. primo, & ſecundo. & §. ſed noſtra. ſiue lege xii. tabularum ſiue ex edict. prætoris: ſiue ſecundum ius legis Papiæ: ſiue ſecundum nouum. & facit C. eodem, lege quinta, & de con-

† Si coniectura ductus in uẽtrali legas, nõ multũ a ſentẽtia aberres. Solent enĩ pletique à lateribus I ſemicinctõ qđ idẽ & uentrale dicitur: ſubtus occultos habere loculos quibus non ſolũ ſubdariola, ſed etiã leues numos ad quotidianum uitæ uſum geſtant. uide & Alc. ca. xl. libro j. parergon.

† Sic legendum cenſet Budæus in poſterio. annot. In P. F. autem ſcriptũ eſt, aut ſardo nychica.

† Optiones qui dicãtur, pulchrè Budæus I poſterio. annot. tit. de iure immunitatis.

† In Pan. F. ut puta chartiaticum.

† Officiũ quid ſignificet hoc loco, docet hic Budæ.

† Vide in hunc locũ epiſtolam Aureliani Imper. de Heraclamone ad Mallium Chilonẽ quam recitat Flauius Vopiſcus in eod. Huc etiam pertinet oratio M. Antonii ad Senatum, cuius meminit Vulcatius Galligunus in Auidio Caſſio.

† Iſte tex. eſt ſin. ad hoc propoſitum, quod legitima debita filiis ſuccedit loco alimentorũ. hoc idem uoluit Cy. in terminis in l. ſãcimus. C. de nupt. Bolog.

de codi.l.j.& in auth. de hære.& fal.§.j.col.j.& C.de epiſ.& cler.l. ſi quis presbyter.

a In reatu. l. poſt accuſationem reatus: ut patet ex ſeq.litera.& facit C.de reſcin.uen.l. hi.

b Si plures.tres ad minus: nec ob.ī.l.j.§.j. alii dicũt ibi fuiſſe unũ,licet in plurali dicat:pro quibus ſ.de uerb. ſig.l.non eſt ſine.

c Exempla.ſic ſ. de re mili.l. qui cũ uno.in pri. Sed ar. contra C.de ſenten.l.nemo.ſed dic ut ibi.

d Ampliari. facit ſ. de pœn.l.aut facta.in fine.& C.de dec.l. ſi quis decu. & C.qui nume.lib. l.j.&C.cõ.de ma.l. ii.in ſi.

e Non augentur. cum ea bona ſint fiſco applicanda : ut ſ. de iure fiſci.l. Lucius.& ī.de fal. l.ſi quis cum . & l. cum falſi. & facit ī.fa.ercīſc.l.iiii. §. pe.& pro ſocio.l ſi fratres.§.ſi. & l.ſe.

f Idem . ut portiones liberorum non augerentur.

g Iuſſu.ſ. cum ne caueri. & ita.q́ patris iuſſus non excuſat: argu. contra ſup.de infa.l.j §.ſi. & l. q d[illegible]o. & fin. de falſis.l. ſi pater.

h In poteſtate. ſ. necaueri.

Patris iuſſus nõ ſemper excuſat.

...ſta uidetur, etiam ſi nõ in reatu, [a] ſed deſperatione rerum per conſcientiam metu imminentis accuſationis, quis adoptet in hoc,ut ex bonis,quæ ſe amiſſurum cogitat,portio detrahatur.Si plures [b] liberos damnatus habeat, feruntur exempla, [c] per quæ pluribus liberis omnia bona damnati cõceſſa ſunt. Sed & diuus Adrianus in hanc ſententiam reſcripſit: Fauorabilẽ apud me cauſam liberorũ Albini filiorum numerus facit:cùm ampliari [d] Impium hominum adiectione potius,quam pecuniarum copia malim. Ideoq; illis paterna ſua cõcedi uolo, quæ manifeſtabũt tot poſſeſſores, etiam ſi acceperint uniuerſa. Præterea ex iis, quæ per flagitium dãnatus acquiſiuit, portiones liberorum non augentur: [e] ueluti ſi cognatum ſuũ interimi curauerit, & eius hæreditatem adiit, uel bonorum poſſeſsionem accepit. Nã ita diuus Pius reſcripſit.Cui cõſequẽter illud idem [f] princeps cõſtituit: cùm filiafamilias ueneno necaſſe conuinceretur eum, a quo hæres inſtituta erat, quamuis iuſſu [g] patris,cuius in poteſtate [h] eſſet. †

DE BONIS eorum,qui &c.

IN capitalibus. CASVS. Accuſatus de crimine ex quo imponit pœna ſanguinis: ſi corrũpit accuſantẽ non punitur ꝓpter hoc,nã unicuique licet redimere ſanguinem ſuum. ſecus autem eſt, ſi accuſatus eſt de furto:& ſic non de tam graui delicto: & ſcilicet corrũpit aduerſarium: nam pro confeſſo habetur, & licet nunc decedat, pœna ad eius hæredes uadit, id eſt, bona auferũtur hæredibus. Sed ſi cum aliquis eſſet accuſatus, iudex ſcripſit ad principem, ut aſſignaret inſulam, in quam iudex eum damnaret, uel alia de cauſa: & interim accuſatus deceſſit: non tranſit pœna ad eius hæredes.& adducit ſimila de eo, qui eſt miſſus Romam, ut ibi contra eum detur ſentẽtia : & interim in uia deceſſit. Nam eius bona uadunt ad ſuos hæredes, & hoc dicit hæc lex,& ſeq.Franc.

† In P. F. non eſt,eſſet. Potio eo loco remanet uacuum ſpatium ſemipaginæ membranæ cũ ſignis, quaſi deſint aliqua.

i In capitalibus. non omnibus: ſed in iis quæ pœnam ſanguinis infligunt: ut in fine. & ſupra, de præuaric. l.finali.& infra, lege proxima, in princip. quæ ſunt contra.

TITVLVS XXI.

DE BONIS EORVM qui ante ſententiam mortē ſibi cõſciuerũt, uel accuſatorẽ corruperũt.

De prima parte tituli tractatur in l.fina.de ſecunda, tractatur in l.prima, & ſecunda.Nihil pretioſius uita: ideo parcitur ei,qui quoquo modo ſanguinem ſuum redemerit.h.d.Bar.

Vlpia.li.viij.Diſpu. I.

IN capitalibus [i] criminibus a principibus decretũ eſt nõ nocere ei [k] q aduerſariũ corruperit,ſed ĩ iis demũ, quæ pœnã mortis ꝯtinent. Nam ignoſcendum cẽſuerunt ei,qui ſanguinem ſuum qualiterqualiter [m] redemptum uoluerit.

Macer libro ij.publicorum iudiciorum II.

IMperatores Seuerus & Anto. † Aulo Iuliano reſcripſerunt: Eos, q a latronibus [n] nominati, corruptis accuſatorib9 diem ſuum obierint: ut cõfeſſos de crimine,nõ relinquere defenſionem [o] hæredibus,rationis eſt. Si is, de cui9 pœna Imperatori ſcriptũ eſt, uel quòd decurio fuerit, uel quòd in inſulam [p] deportari debue-

k Non ne cere ei. accuſato.

l Ignoſcendum. Hic diſtinguit ſuperius dictum, ſecundum Ioann. ut non ſit contra infra,l.proxi.

m Qualiterqualiter. ſ. per pecuniã: non dicas per calumniam, cum de calumnia iuret: ut C.de iureiur. propter calum.l. j.licet quidam contra, argumẽ. huius legis. Item nunne iurat quòd nihil dabit: ut C. de iureiuran. propter calum. dã. ant. principales ? Reſpon. non iurat hoc capitulum. uel dic, q́ lex dare permittit:ut hic,& C. de tranſactio.l.tranſigere.

IMperatores. † In latronib9.

n l. inter latrones numerati: & tunc plana. & ſic habes latronibus. ſed in libr. R. eſt latrones.

o Defenſionem. ac ſi dicat,bona auferũtur hæredibus. Sed contra C. de hære.l.manichæos. ubi bona hæredibus relinquuntur: & ut infra, de iure fiſci.l.eius qui. Solu. ſecundum Iuã. ſpeciale hic in latronibus : ut & in crimine læſæ maieſtatis, ut C. ad legem Iuliam maieſtatis.l. quiſquis. & dic latrones, id eſt, fures. Nam & latrones qui ſuſpenduntur furca : ut ſupra, titulo primo, lege, capitalium. §. famoſos, poſſunt redimere ſanguinem ſuum:ut ſupra, lege proxima,quæ eſt contra.& facit C.de pœna iudi. qui male iud. lege prima. & ſupra,ad Turpillianum.lege, in Senatuſconſultum. §.ſi propter.Item contra infra, lege proxima. in fine. Soluti.ut ibi. Accur.

† In Pan. Flo.; Iulio Iulianus, Eos q &c.

p In inſulam. facit infra, quando appll. ſit.l.j. & de lega.iii.l.j.§.hi.& ī.de fica.l qui cædem. & ſ.tit.j.l.ll. & vj.& ī.tit.ii.l.ii.§.j.& l.diui.§.de decurionibus,& ſupra,de iniuſt.teſta.l.ſi quis filio.§.eius qui.

Videa-

rit: ante quam reſcriberet, deceſſerit. pōt quæri, num ante ſententiam deceſsiſſe uideatur? [a] argumēto [b] eſſe Senatuſconſultum, quod factum eſt de iis, qui Romā tranſmiſsi, ante ſententiam deceſsiſſent: cuius uerba hæc ſunt, Cū damnatus nemo uideri poſsit in hunc annum ante, quā de eo fortè iudicium Romæ redditum, & pnuntiatum eſſet: neq; cuiuſquam mortui bona ante, quam de eo Romę pronuntiatum ſit, † publicāda ſunt: eaq; bona hr̄des poſsidere debent. [c]

Martianus libr ſingulari de delatoribus. III.

QVi rei poſtulati, uel [e] qui in ſcelere deprehenſi, metu [d] criminis imminentis mortem ſibi † ꝯſciuerunt, hæredē non habent. Papini. tamen libr. xvj. Digeſtorū ita ſcribit: Qui rei criminis non poſtulati, [e] manus ſibi intulerunt, bona eorum fiſco non uindicētur. non enim facti[*] celeritatem eſſe obnoxiam: ſed cōſcientiæ metum in reo, uelut confeſſo teneri placuit. Ergo aut poſtulati eſſe debent, aut in ſcelere deprehēſi: [f] ut ſi ſe interfecerint, bona eorum ꝯfiſcētur. Vt autem diuus Pius reſcripſit, ita demum bona eius, qui in reatu mortem ſibi conſcierit, fiſco uindicanda ſunt, ſi eius criminis reus fuerit, ut ſi damnaretur, morte, aut deportatione afficiendus eſſet. [g] Idem reſpondit, eum, qui modici furti reus fuiſſet: licet ſuſpendio uitam finierit, [h] non uideri in eadē cā eſſe, ut bona eius hæredibus adimenda eſſet ſicuti neq; ipſi adimerent, ſi cōpertum in eo furtum [i] fuiſſet. [k] Ergo ita demum dicēdum eſt, bona eius, qui manus ſibi intulit, fiſco uindicari, ſi eo crimine innexus fuerit, ut ſi conuinceret, bonis careat. Si quis aūt tædio uitæ, uel impatientia doloris alicuius, uel alio modo finierit uitā, ſucceſſorē habere, diuus Antonin[us] [l] reſcripſit. Videri aūt & patrem, q ſibi manus intuliſſet, qđ diceret filium ſuum occidiſſe: [m] magis dolore filii amiſsi mortem ſibi irrogaſſe: & ideo bona eius nō eſſe publicanda, diuus Adrianus reſcripſit. Sic autem hoc diſtinguitur interesse, qua ex cauſa quis ſibi mortem conſciuit. ſicuti cum quæritur, an is, qui ſibi manus intulit, & non perpetrauit, [n] debeat puniri, quaſi de ſe ſentētiam tuliſſet. Nā oīno puniendus ē, niſi tędio uitæ, vł impatientia alicui[us] doloris coactus eſt hoc facere: & meritò, ſi ſine cā ſibi man[us] [o] intulit, puniēdus eſt. Qui † enim ſibi non pepercit: multo minus alij parcet.

Si qui autem ſub incerto cauſæ euentu in uinculis, uel ſub fideiuſſoribus deceſſerint: horum bona non eſſe confiſcanda, mandatis cauetur. [p]

Si accuſatus de graui crimine ſe occidit, credens ſe deliquiſſe: ſi hæredes eius uolunt probare in

[a] Videatur. quod pderit: ut ī. de accuſa. l. ex iudicioſum.
[b] Argumento. ſ. quòd ante ſententiam.
[c] Debent. ī. l. pro xi. §. ſi quis autem.

Vi rei. CASVS. Qui ſe occidit metu pœnæ, in duobus caſi. bona eius confiſcantur: unus quādo iam erat accuſatus, alius quando inuentus fuit in crimine, & nondū accuſatus ſe occidit metu dlicti, qđ commiſerat. Sine rò non fuerit accuſatus, nec in ſcelere deprehenſus reus tā criminis mortē ſibi intulerit, bona eius nō cōfiſcātur, ſed ad hæredē eius uadunt. Item cum accuſatus ſe occidit ad hoc, ut bona eius confiſcētur. oportet eſſe tale delictum, ex quo damnatus perderet uitam, aut deportaretur: ſecus, ſi eſſet accuſatus de furto modicæ rei: uel inuentus in tali delicto ſe occidat. Nā bona eius uadūt ad ſuum hæredem, non ad fiſcum. Item ſi quis ſe occidit tædio uitæ, uel impatientia alicuius doloris, uel ſimili modo finiuit uitam, bona eius uadunt ad ſuū hæredem, non ad fiſcum. Item ſi pater eum occidiſſet filium ſuum, ſe occidit: præſumitur quod ob dolorem filii amiſsi ſe occiderit, non metu pœnæ. & ideo bona eius uadunt ad ſuū hæredem, non ad fiſcum. Item ſecundum quod diſtinguitur in eo, qui occidit ſe, qua de cauſa ſe occiderit: ita eſt diſtinguendū in eo, qui uoluit ſe occidere, ſed gentes nō permiſerunt: nā talis homo puniendus eſt, niſi tædio uitæ, uel impatientia alicuius doloris ſe occidere uoluerit: & redditur ratio mirabilis in litera. Item ſi accuſatus interim deceſsit morte naturali: bona eius nō confiſcantur. Vltimo dicit: accuſatus de graui delicto, credens ſe deliquiſſe, ſe occidit. ſi hæredes eius uolunt probare eum non deliquiſſe, audiuntur: & hoc probato habebūt bona de functi, & non fiſcus. Franc.

[d] Metu. quē metum habere uidetur demum poſtulatus, uel in crimine deprehenſus. & facit ad l. liberorū. §. non ſolent. ſu. de dāo. infect. & ī. tit. ii. l. ſi quis aliquid. §. fina. & C. ſi reus, uel acc. mor. fue. l. defunctus. & C. eo. l. j. & ii. & qui teſta. face. poſ. l. ii. & infra, de iure fiſci. lege, in fraudem. §. j. ii. & iii. & ī. de iniuſto teſt. l. ſi q́s filio ex. §. eius qui. in fin. & ī ad Syl. l. j. §. ſi quis.
[e] Poſtulati. i. accuſati.
[f] Deprehēſi. ſ. de ritu nupt. l. palā. §. in adulterio. Acc.
[g] Afficiendus eſſet. facit ad hoc & inferius reſponſum iuf. de iur. fiſ. l. in fraudem. §. j.
[h] Finierit. i. ipſemet ſuſpenderit ſe.
[i] Furtū. ſ. in caſu ſequēti, cū &c. Ac.
[k] Fuiſſet. ſed caſtigaretur: ut in authen. ut nul. iudi. §. pe. col. ix.
[l] Diuus Antoninus. ī. de milita. teſta. l. eius militis.
[m] Occidiſſe. i. occiſum eſſe. Accur.
[n] Non perpetrauit. & facit ī. de remi. l. iiii. §. is qui. & ī. de ſica. l. diuus. Sed ar. cōtra ſup. de fa. l. qui falſam. & de inof. teſt. l. Pap. §. meminiſſe. & qđ dicit non perpetrauit, id eſt, ſe non occidit: quia fuit detentus ab hominibus.
[o] Manus. ſup. de ædili. edict. l. cum autem. §. malus.
[p] Cauetur ſup. eo. l. ii. in fin. & ī. de iure fiſci, lege, in frau-

† In Pau. F. publicata ſunt ea. quæ bona &c.

† Iuxta hoc eſt qđ ſcribit Ariſto. li. v. Ethic. ca. x. Plato dialogo. ix. de legibus.

† In P. F. conſtituerunt.

[*] fati.

† Huc ſpectant quæ ſcribit Mādol. de Ingrati. ſui ipſius cap. ult.

fraudem.§.bona.
a In reatu.i.ſuſpicione reatus.
b Probatum. contra C. qui teſ.fa.poſ.l.ij. ſol.ibi innocentia probatur eo ipſo, q̃ cõtrariũ non oſtenditur: & ſic habes, quid in dubio præſumatur, & diſtingue ibi. Item contra ſ. eod.l.ii. in princip. Sed ibi accuſatorẽ corrupit. Item contra ſ.ead.§.ſi quis autem. uerſic. uideri.

† Vide Budę.in l. ſi diutino. ſup.de pę.

innocẽtium defuncti, audiũtur. quæ probata habebunt bona defuncti, non fiſcus.h.d.Bar.

De illo uideamus ſi qs cõſcita morte nulla iuſta cauſa præcedente in reatu [a] † deceſſerit: an ſi parati fuerint hæredes cãm ſuſcipere, & innocẽtẽ defunctũ oſtendere, audiendi ſunt? nec prius bona in fiſcum cogẽda ſint, q̃ ſi de crimine fuerit ꝓbatũ: [b] an uerò omnimodo publicanda ſint? Sed diuus Pius Modeſto Taurino reſcripſit: ſi parati ſint hæredes defenſionẽ ſuſcipere, nõ eẽ bona publicãda, niſi de crimine fuerit probatum.

TITVLVS XXII.

DE INTERDICTIS, † & relegatis, & deportatis.

DE INTERdictis, & relegatis.

C Apitulũ. CASVS. Aliquo relegato ad tempus, bona eius confiſcabãtur. & hoc olim, hodie ſecus. Franciſcus
c Capitulum. id eſt caput.
d Relegatorum. ad tempus: ut j.l.relegatorum.§.ad tẽpus. non ſi in perpetuum: ut j.l.relegati. Accur.
e Superiorum tẽporũ. ſic B. & R. ſed aliàs Imperatorum.
f Inter cætera. i. quæ inter cætera hominibus quibus innocentia rationum meorũ temporũ. i. nos qui ſumus innocentes lucrati fiſco, quod non debemus: & ſub. remiſi & hoc quoque, &c.
g Quib'. aliàs q̃: aliàs quibus. Acc.
h Innocentia. aliàs innocentiam. alias innocentia. ſiue aliàs ratione: & alias rationum.
i M Anumittere deportatum. i. deportatus non poteſt manumittere ſeruũ ſuũ. ad quod ſupra, de manumiſ.l. qui pœnæ. ſed alienare uidetur poſſe: ut ſupra, de le.iii.l.ſi deportati. in prin. ſed dic utibi. Accur.
E Vm, qui. CASVS. Quidam amiſit ciuitatem ex aliquo delicto. filii eius ea perdunt, quæ deberent habere mortuo patre, ut bona paterna, & libertos paternos. ea autem quæ alias habent a natura, uel à lege: ut ſuccedere inter ſe: item agnatis aliis: item tutelas agnatorum, iſta non perdunt. Fran.
k Et libertos, ſupra, de iure patro.l.iiii. contra. Sol. ibi de æquitate, cum dixit benigniſſime reſpon. contra de rigore iuris. uel ibi loquitur de libertis prouenientibus à genere .ſ.ab auo uel proauo, hic uerò de propriis ipſius damnati. uel ibi loquitur ſecundum ius naturale.ſ.ſecũdũ hoc, q̃d liberti debet præſtare reuerentiã patrono: hic ſecundũ ius artificiale.ſ.de iure ſucceſsionis. Illud enim rectè poteſt adimere. ſ. ut non ſuccedat libertis. uel nec eius iura ſucceſsionis auferre non poſſunt: quia illa non poſſunt ad fiſcum tranſire, ſicut nec ad hæredem extraneum: ut C. de latin.li.tol.l. j.§.ſed & ſi ſub conditione. unde apud filium remanent. ad quod eſt ſ. ad Trebel. l. quia perinde. §. j. & l. ſi patroni filius. uide ſolut. ut not. C.de bo. lib. l. prima: Itẽ eiſdẽ modis ſoluit ſupra de bonis lib.l.ſi necẽ. §. ſi deportatus. & C.de obſe. l. etiam. liberis. & ſupra, ad l.Iul maieſtat.l.eorum. quæ ſunt contra. uel hanc ultimam ſol.ut ibi. Accurſius.

† De iſtorum differentia uide Criniũ libro de honeſta diſcipli. xxii.c. v.& Cæli. Rhodigi. lib.lec.antiq. xiiii.c. xlviii.

Olim bona relegatorum a fiſco uendicabantur: hodie ſecus eſt.h.d.Bart.

Pomp.li.iiij.ad Sab. I.

C Apitulũ [c] † ex reſcripto diui Traiani ad Aufidiũ Secundum, Scio relegatorũ [d] bõa, auaritia ſuperiorum tẽpum [e] fiſco uindicata: ſed aliud clementiæ meæ ꝯuenit: [f] qui inter cætera [g] qbus innocentiam [h] rationum meorum temporum, hoc quoque remiſi exemplũ.

† In P. F. Caput ex reſcri. diui Traia. ad Aufidiũ Secundum. &c.

† Sic in P. F.Hal. autem legit, cætera quidem innocẽtia, ac ratione meorum temporũ hoc quoq; &c.

Martianus libr. xiij. inſtitutionum. II.

M Anumittere [i] deportatum non poſſe, diuus Pius reſcripſit.

Filij eius, qui amittit ciuitatem, debent perdere bona ipſius, quæ haberent ab inteſtato: nõ ea quæ aliunde ipſis obueniunt.h.d. & ponit exempla in textu.

Alphenus lib. j. epitomarum. III.

E Vm, qui ciuitatem amiſit, nihil aliud iuris adimere liberis, niſi q̃d ab ipſo peruenturum eſſet ad eos, ſi inteſtatus in ciuitate moreretur: hoc eſt hẽreditatem eius, & libertos, [k] & ſi quid aliud in hoc genere reperiri põt. Quæ uerò nõ a patre, ſed à genere, à ciuitate, a rerũ natura tribuerentur, ea manere eis incolumia. [l] Itaque & fratres [m] fratribus fore legitimos hæredes, & agnatorum tutelas, & hæreditates habituros: nõ eñ hæc pater, ſed maiores eius eis dediſſe.

Martianus lib. ij. inſtitutionum. IIII.

R Elegati [n] in inſulam in poteſtate ſua liberos retinẽt: qui & oĩa alia ſua iura retinẽt. [o] Tantũ eñ inſula eis egredi non licet: [p] & bona quoque ſua omnia retinent, [q] p̃terea ſi qua [r] eis adẽpta

l Incolumia. ut ſic potius prior parens, quam ſecundus inſpiciatur. ſic ſupra, de ſer. expor. leg. Titius. & ſ. ne quid in flumi. pub. l. j.§.ætas.& C. de quæſtio. l.diuo.
m Et fratres. filios damnati. & fa. C. de proxi. ſacr. ſcrini. l. ſi quis.lib. xii. & de filiis offi. l.j.& ii. & in auth. de exhibe re.§.nouiſſimum.col.v.
R Elegati. CASVS. Relegatus in inſulã retinet liberos in poteſtate: & bona ſua retinet: niſi in ſententia aliqua bona eſſent ei adempta. nam tunc illa tantum amittit: cætera retinet. Franciſcus.
n Relegati. in perpetuum, uel ad tempus.
o Retinet. Inſtit. quibus modis ius pa. pot. ſolui. §. relegati.
p Non licet. ut ſup. de pœnis. l. relegatis.
q Retinent. ut infra, de iure fiſ. leg. bona. & ſupra, ex quibus cau. maio. l. j.
r Si qua. id eſt, aliqua.

In perpe-

a In perpetuum. ſecus ſi ad tempus: vt inf. l. relegatorum. §. ad tempus. ſic & ſupra, de pœn. l. ſi quis aliquid. §. ſi quis inſtrumentum.

b Relegati. pro eodem ponit, ſcilicet pro relegato in perpetuum. Accur.

ſunt. Nā eorū, qui in perpetuū a exilium dati ſunt, uel relegati, b pōt q̄s ſnīa partē bonorum adimere.

Idē lib. j. Regularum. V.

EXiliū c triplex eſt: aut certorū locorū interdictio, d aut lata fuga: † ut oīum locorū interdicatur, præter certum locū: e aut inſulæ uinculū, id eſt, relegatio in inſulam. f

Vlp. li. ix. de officio proconſulis. VI.

INter pœnas eſt ēt inſulæ deportatio: quæ pœna adimit ciuitatē Romanam. Deportādi aūt in inſulam ius pręſidib. prouinciæ nō eſt datum, g licet præfecto urbi det. hoc enim epiſtola diui Seueri ad Fabium Cillonem præfectum urbi expreſſum eſt. Præſides itaque prouincię h quoties aliquem in inſulam deportādū putāt, hoc ipſum annotare debēt: i nomē uerò eius ſcribēdū principi, ut in inſulam deportetur: ſic deinde principi ſcribere, miſſa plena opinione, ut princeps æſtimet, an ſequēda ſit eorum ſnīa, deportarique in inſulam debeat. medio aūt tpe dum ſcribitur, iubere eum debēt in carcere eſſe. Decuriones ciuitatum pp capitalia crimina deportandos, uel relegandos, diui fratres reſcripſerūt. Denique Priſcum in homicidio, & incendio nominatum k ante quæſtionem confeſſum, in inſulam deportari iuſſerunt.

Idem libr. x. de officio proconſulis. VII.

REgatorū duo ſunt genera. Sunt quidā, qui in inſulam relegātur: & ſunt qui ſimpliciter, vt prouincijs eis interdicat̄, non etiam inſula aſsignetur. In inſulam relegare præſides prouinciarū poſſunt: ſic tamen, ut ſi quidem inſulam ſub ſe habeant, id eſt, ad eius prouinciæ formam pertinentem, quam adminiſtrant: etiam ſpecialiter inſulam aſsignare poſſunt, inque eam relegare. l Si uerò non habeant: pronuntient quidem in inſulam ſe relegare: ſcribant autem Imperatori, ut ipſe inſulam aſsignet. Cæterùm nō poſſunt damnare in eam inſulam, quam in ea prouincia cui præſunt, m non habeant. Interim quo ad inſulam Imperator aſsignat, militi tradendus eſt relegatus. Hæc eſt differētia † inter deportatos, & relegatos: quòd in inſulam relegari & ad tempus, & in perpetuum quis poteſt. n Siue ad tempus, ſiue in perpetuum quis fuerit relegatus, & ciuitatem Romanam retinet, o & teſtamenti factionem non amittit. p Ad tempus q relegatis neque tota bona, neque partem adimi debere, r re-

c EXilium. eſt ium propriè dicitur deportatio, ſed relegatio impropriè: vt ſup. de publi. iudi. l. ij. hic ergo impropriè dicitur: quia alia eſt in perpetuum, & tunc perdit ciuitatem: alia temporalis, & tunc non: vt ſupra ſi quis cau. l. ſed & ſi quis. circa prin.

d Interdictio. ut non ſtaret Bononiæ, uel Mutinæ.

e Certum locū. puta ut ſtaret Mutinæ tantum: vt j. eo. l. relegatorum. §. ſicut. uerſic. item in parte.

f In inſulam. ubi non ſtat cum hominibus. †

g INter pœnas. CASVS. Inter cæteras pœnas eſt etiam deportatio inſulæ: quæ pœna aufert ciuitatem. & ius deportandi habet præfectus urbis, non præſes prouinciæ: ſed cū præſes uidet aliquē deportandum, pōt de hoc ferre ſententiam: mittat tamen poſtea ad principem, qui aſſignet huic damnato inſulam, ſi hæc ſententia ei placuerit: & interim faciet damnatum cuſtodiri. Vltimò dicit: decurio ex crimine capitali deportandus eſt, uel relegandus. Itē confeſſus ante quæſtionē in inſulā deportandus eſt. Cætera leges huius titu. ſunt planæ.

g Non eſt datū. niſi habeat ſub ſe prouinciam: vt j. l. proxi. in princ. quæ eſt cōtra. uel ibi in relegatione, hic in deportatione. & facit ſup. de pœnis. l. ij. §. j. & l. diui. & ſup. tit. j. l. ij. §. j. & infra, quando ap. l. j. & ſupra, de offi. præfe. urb. l. j. §. relegandi. Acc.

h Prouinciæ. ſ. cuiuslibet. Acc.

i Annotare debent. condemnando eum in inſulam: ut inf. l. proxi. in prin.

k Nominatum. id eſt, accuſatum.

l REgatorū. In eā relegare, ſed deportare non: ut ſupra, de pœnis, l. iij. & ſu. l. proxim. cum ſuis concordant. & de iniuſtó teſta. l. ſi quis filio ex. §. eius.

m Præſunt. quia extra territorium &c. ut ſu. de iuriſdi. om. iu. l. fin. & facit ſup. quod quiſq; iu. l. j. in fi. & ſu. d bon. aut. iud. poſſ. l. cum unus. §. pen. & ſic iudex huius terræ non poteſt mittere in poſſeſſionem alterius diſtrictus. Item facit infra, eo. §. ſicut. Accur.

n Quis poteſt. quaſi diceret non deportari, niſi in perpetuum: & ſic eſt contra ad hoc ſubauditum ſup. de pœnis. l. ſi ne præfinito. Sol. non debet quis deportari ad tēpus, uel damnari ad tempus in metallum: vt hic. Si tamen comprehendatur tempus, tenet ſententia nihilominus: vt ibi. & facit inf. ead. l. §. ad tempus. & facit ſup. de pœni. l. capitalium. in princip. Accurſ.

o Retinet. imò perdit: vt ſu. de cap. diminu. l. amiſſione. §. j. uerſ. ſed ibi. Solut. ibi exponitur, id eſt, deportati. uel ut ibi.

p Non amittit. ut & ſupra, de teſta. l. eius. §. pen.

q Ad tempus. ſecus ſi in perpetuū: ut patet in damnato l. Iul. de ui publ. vt Inſtitu. de publi. iudi. §. item lex. & ſup. eo. l. relegati. & facit ſup. de pœn. l. capitalium. in prin. & inf. de iure fiſci. l. bona. in princ. & ſup. ad legem Falci. in ratione. §. cum quidam.

r Debere. n: ſi lex dicat ſpecialiter: vt C. de epiſ. audi. l. nemo. in fi. & C. de poſtu. l. ſi. quæ eſt contra.

† Lata fuga qd ſit, uide apud Bodzū in anno. ad l. aut facta. ſ. d pœnis. ubi de uoluntario exilio tractat, quo loco cenſet capnt hoc corruptum eſſe, uel potius mutilatū in medio membro.

† Iſta gl. cū ſuo textu eſt nota. ad hoc, quod ille qui debet relegari, debet mitti in inſulam, ubi non ſunt homines. & adde ℣ relegatio æquiparatur ſuſpenſioni ſecundum Spe. in ti. de inſpe. §. vj. in uerſicul. j. Bolog.

† In hanc differentiā pulchre Ouidius l. v. de triſtibus ad uxorem, quod eam quidā exulis uxorem appellaſſet. Cic. in Orat. pro Cecina, circa nem.

ſcriptis quibuſdã manifeſtaſ: reprehẽſæq; ſunt ſniæ eorum, qui ad tps relegatis ademerunt partem bonorũ, uel bona: ſic tñ, ut nõ infirmarentur ſnię, quæ ita [a] ſunt prolatæ. Eſt quoddam genus quaſi in inſulã relegationis in prouincia Aegypti, [†] in nouas inſulas relegare. Sicut aũt relegare in inſulam quiſquã, quæ non eſt ſub ſe, nõ põt: [b] ita neq; in prouinciam quidam relegandi habet ius, quæ non eſt ſub ſe. fortè præſes Syriæ in Macedoniam non relegabit: ſed intra [c] prouinciam ſuam põt relegare. [c] Item in parte certa prouinciæ moraturum relegare põt: ut fortè non excedat [d] ciuitatem aliquam, uel regionem aliquam [e] non egrediatur. Sed & in eas partes prouinciæ, quæ ſũt deſertiores, ſció præſides ſolitos relegare. Interdicere aũt quis ea prouincia [f] poteſt, quam regit: alia nõ poteſt. & ita diui Fratres reſcripſerunt. Vnde eueniebat, ut qui relegatus eſſet ab ea prouincia, in qua domicilium habuit, morari apud originem ſuã poſſet. Sed Imperator noſter cum diuo Fratre ſuo huic rei prouidit Mæuio enim Probo præſidi prouinciæ Hiſpaniæ reſcripſerunt, etiam ea prouincia interdici, unde quis oriundus ſit, ab eo, qui regit eã prouinciam, ubi quis domicilium habeat. Sed & eos, qui cum incolæ eſſent, non in ea prouincia quid admiſerint, æquũ eſt, ad reſcripti [g] authoritatem pertinere. Dubitatum eſt, an interdicere quis alicui poſſit prouincia, [h] in qua oriundus [h] eſt: cùm ipſe ei prouinciæ præſit, quam incolit, [i] dum ſua [k] non interdicit: ut ſolent Italia [l] interdicere, qui patria [m] non interdicũt: uel an per conſequentias uideatur etiam ea prouincia interdixiſſe, cui præeſt. Quod magis erit probandum. Per contrarium autem is, qui originis prouinciæ præeſt, non eſt nactus ius interdicendi ea prouincia, quam incolit is, qui relegatur. Si quis eam ſententiam [n] admiſerit [o] ut is, qui in alia prouincia [p] commiſit, [q] poſſit relegari ab eo, qui ei prouinciæ [r] præeſt: eueniet, ut relegatus iſte tribus prouincijs, præter Italiam, [s] debeat abſtinere: & in qua deliquit, & quam incolit, & originis. & ſi ex diuerſis prouincijs oriri uideatur propter conditionem uel ſuam, uel parentis, patronorumve: [t] uel pluribus prouincijs conſequenter interdictum ei dicemus. Quibuſdam tamen præſidibus, ut multis prouincijs interdicere poſſint, indultum eſt: ut præſidibus Syriarum, & Daciarum. Conſtitutum eſt eum, cui patria [u] interdictum eſt, etiam Vrbe [x] abſtinere debere. Contra autem, ſi cui Vrbe fuerit interdictum, patria ſua [y] interdictum nõ uidetur [z] & ita multis conſtitutionibus cauetur. Si cui planè non patria ſua, ſed aliqua ciuitate interdictum ſit: uidendum eſt, an etiam patria ſua, itemque Vrbe inter

[a] Ita. ſcilicet cum ademptione bonorum. & dic prolatæ. ſ. tempore huius legis: ſed quæ ferentur poſtea, infirmãtur: ut C. de legi. & conſtit. l. non dubium. uel quia licet fieri non debeat, factum tamẽ tenet. ad quod ſup. de pę. l. moria. §. iſtæ. & inf. quã. appel. ſit. l. j. §. biduũ. & ſup. de cond. inde. l. eleganter. §. ſi quis poſt. & quod met. cauſ. l. ſi.

[b] Non poteſt. ſu. ea. l. in prin. & ij. q. ij. c. nullus poteſt.

[c] Põt relegare. fortè ſi prius imperator aſſignaſſet. & ſic poteſt intelligi ſup. in prin. huius l. per hoc quod eſt ſup. l. inter pęnas.

[d] Non excedat. i. non recedat, uel exeat pęnas. Acc.

[e] Aliquam. ad quod ſup. eo. l. exilium.

[f] Ea prouincia. in qua ſunt incolæ.

[g] Ad reſcripti. ut ſ. poſſint interdici ea, quæ ſunt oriundi, ab eo præſide qui præeſt ei prouinciæ in qua ſunt incolæ: ut & infra proxim. §. Et ſic not. quod accuſatur quis de delicto in ea prouincia, ubi habet incolatum: licet alibi deliquerit: ut & C. ubi de crimine agi oport. l. j. Et not. hic quem eſſe incolam: & habere domicilium idem eſſe: ut infra, de uerborum ſignifica. l. pupillus. §. incolæ. Quid ergo differt a ſuperiori §. Reſpon. ibi deliquit, ubi habitabat, hic alibi.

[h] Oriundus. Id eſt, ortus.

[i] Incolit. Id eſt, habitat.

[k] Sua. i. ea prouincia cui præeſt.

[l] Italia. in qua eſt ortus.

[m] Patria. in qua habitat: & in qua eſt præſes.

[n] Si quis eam ſententiam. quam habes ſupra, eadem l. §. interdicere. uerſ. ſed & eos.

[o] Admiſerit. id eſt, receperit.

[p] In alia prouincia. ab ea quam incolit, uel unde eſt oriundus. Io.

[q] Commiſit. id eſt, deliquit.

[r] Prouinciæ. quã incolit.

[s] Præter Italiam. innuit Italiam eſſe prouinciam. ſic in. de ma. uin. l. etiam. §. ſi. Ac.

[t] Patronorumve. ad quod inf. ad mu. l. aſſumptio. §. fina. & l. eius qui manumiſit.

[u] Patria. ſcilicet ſua propria.

[x] Etiam ab urbe. Rom. per excellentiam ut Inſt. de iure nat. §. ſed ius. quæ & ſua patria eſt, & quidem maior unde abſtinet ab ea: ſed non idem in conuerſo caſu: quia non ideo uidentur interdici minora, quod interdicantur maiora: ut infra, ad munici. l. Roma. & ſupra, de ſer. export. l. ij. & l. cui pacto. & infra, ea. l. §. põt. & ſupra de ſen. l. qui indignus. & C. ſi ſeruus expot. l. ſi.

[y] Patria ſua. ut pote minori.

[z] Non uidetur. tacitè: expreſſim autem interdici debet, quia licet non ſit maior quo ad alios: ſibi tamen uidetur eſſe maior: ut ſupra, de offic. præfec. urb. l. j. §. finali. uel hic patria, ibi ciuitate. uel dic non uidetur communi opi. ſecundum quam eſt minor, & hoc hic reſpexit: ſed reſpectu ſuæ propriæ opinionis, ſecundum quam eſt maior, eſt interdictu: ut ibi, quæ præualet, & ſecundum hoc hic non

† In P. F. in Ouaſin relegare. & hæc ſana eſt lectio in Ouaſin: nã locus eſt Aegypti Oaſis parua, & magna Ptolomæo. Eo autem relegabãtur ſótes, aut pro ſontibus habiti. Hiſtor. tripart. li. vij. c. xvj. & lib. xij. cap v. Eſt aũt Oaſis, & Ouaſis idẽ, unde licet pro o, ſeu ω. Oaſenæ etiã deportationis mẽtio fit in cod. Theod. li. 9. tit. 32. l. 1. & in C. Iuſtini. li. 9. ti. 38. l. j. · In Pan. F. ſed extra prouinciam ſuã &c.

Hic habetis glo. fin. ad hoc quod in ea originis põt punire ſubditum ſuum ratione delicti ppetrati extra territorium ſuũ. ã quo per Bait. in l. ſepulchri. ſup. de ſep. uiol. Bol.

dictũ dicamus: quod magis eſt. His qui relegãtur, dies excedendi [c] à præſidibus dari & poteſt, & ſolet. Etenim moris eſt ita pronuntiari, illũ prouincia illa, inſulisq́; eius relego: excedereq́; debebit intra illum diem. Relegatum [b] planè libellum dare [c] poſſe principi, diui Fratres reſcripſerunt.

Cui interdicitur minus officium, non poteſt accidere ad maius: ſed non habet loc in econuerſo. hoc dicit. Bart.

Solet præterea † interdici quibuſdam, ne intra patriæ territorium, vel muros morentur: ne excedant [d] patriam, vel in vicis quibuſdam morentur. Solet decurionibus ordine interdici, vel ad tempus, vel in perpetuum. Item poteſt alicui pœna iniungi, ne honores adipiſcatur: nec ea res facit, vt decurio eſſe deſinat: cùm fieri poſsit, vt quis decurio quidẽ ſit, ad honores [e] autẽ non admittatur. [f] Nam & ſenator quis eſſe poteſt, & tamen honores nõ repetere. [g] Poteſt alicui & vnus honor interdici: ſic tamen, vt ſi cui honore vno interdictum ſit: non tantum eum honorem petere nõ poſsit: verum nec eos [h] quoq;, qui eo honore maiores ſunt. Eſt enim perquàm [i] ridiculũ, eum qui minoribus pœnæ cauſa prohibitus ſit, ad maiores aſpirare. [k] maioribus tamen prohibitus, minores petere non prohibetur. Sed muneribus ſi quis pœnæ cauſa fuit prohibitus: nihil valebit ſentẽtia. Neq; enim [l] immunitatẽ pœna tribuere debet. Ergo & ſi honoribus [l] quis in pœnã fuerit prohibitus: poterit dici, ſi honores iſti habuerint miſtã muneris grauem impenſam, infamiam [m] illi ad hoc [n] non profuturam.

Martianus libr. ij. public. iudiciorum. VIII.

SEd honore quidem illum arceri puto: cæterùm impendia debere [o] præſtare.

Vlpianus libr. x. de offic. proconſul. IX.

POteſt præſes quendam damnare ne domo ſua procedat. [p] †

TITVLVS XXIII.

DE SENTENTIAM paſsis, & reſtitutis.

Deportatio, & damnatio in metallum non extinguit ius patronatus patrono reſtituto. h. d.

Vlpianus libr. xxxviij. ad edictum. I.

AD ſucceſsionem liberti patron⁹ deportat⁹, & reſtitutus admittitur. Sed ſi in metallum damnatus reſtituatur, nunquid ſeruitus pœnæ [q] extinguat ius patronatus etiã poſt reſtitutionem? Et magis eſt, vt non extinguat ſeruitus [r] ius patronatus.

Idem libro quinto Opinionum. II.

SI deportatus reſtitutus, dignitatem qui-

non ſoluit plene.
[a] Excedendi. id eſt, recedendi.
[b] Relegatum. ſi habes relegatus: legas cum ſuperioribus: ſi relegatum, tunc cum inferioribus. & dic, quod præſes dat libellum continentem modum relegationis ipſi relegato.
[c] Dare. ſcilicet præſides.
[d] Ne excedant. id eſt, ne accedant in patriam. ſic ſupra, de pœnis. l. relegati. vel pone etiam proprie. & facit ſupra, de pœnis. l. moris.
[e] Ad honores. alios. nam & decurionatus honor eſt: vt C. de decu. l. 1.
[f] Non admittatur. facit infra, de decu. l. 2. & j. de varijs cogni. l. penulti.
[g] Non repetere. alias petere. & facit infra, de decu. l. 4. alias repetere. ad qđ C. ad legem Iul. de ambi. l. 1.
[h] Nec eos. ſcilicet honores.
[i] Perquam. id eſt, valde.
[k] Aſpirare. ad quòd ſupra. §. cõſtitutam. cum concord. & infra, de regul. iur. l. non debet cui quod. & C. ſi ſer. expor. ve. l. fin. & ſupra, de ſer. expor. l. cui pacto.
[l] Et ſi honoribus. quibus ineſt ſumptus: vt habes infra, de muner. & honor. l. e. honor. in principio.
[m] Eam infamiam. quæ infertur ex ſententia, qua prohibetur honor.
[n] Ad hoc. ſcilicet vt euitet onera, licet arceatur honore, niſi onera erant grauia: tunc enim eſſet iniquum, quod careret honore, & tam grandia onera ſubiret: hoc niſi, &c. lex tamen ſequens, & in grandi onere idem ſtatuit. & ſecundum hoc facit C. de ſacroſanctis eccle. l. qui ſub prætextu. & C de filiis, l. ſi quis decurio. & de iis, qui non imple. ſtipen. l. 1. & infra, de regu. iur. l. nemo.

[o] SEd honore. Debere. not. quòd ex eodem facto pœnam, & præmium non debet quis pati. ſic ſ. de excep. rei iudi. l. euidenter. & C de legi. & conſtitu. l. quod fauore. & ſupra, de cap. di. l. 2. § nemo. & l. tutelas. §. iniuriarum. & de contra tab. l. non putauit §. ſi quis ſua. Sed argum. contra ſupra, de iis quib. vt indign. l. 1. & l. poſt legatum. in fin. Et hoc not. plenius ſupra, de neg. geſt. l. ſiue hæreditatis.
[p] PO eſt. Procedat ſupra. de pœn. l. moris. & ſupra. de iniui. l. is qui donum & de ſer. ex por. l. vlti.

DE SENTENTIAM paſſis, & reſtitutis.

AD ſucceſsionem. CASVS. Patronus cuiuſdam commiſit delictum, propter quod eſt deportatus, vel in metallũ damnatus, poſtea reſtitutus eſt: dicitur quod ius patronatus integrum habet: & ſic ſuccedere liberto poteſt. Fran.
[q] Seruitus pœnæ. quæ contingit pro damnatione in metallum: vt ſupra, de pœnis. l. aut damnũ. §. eſt pœna.
[r] Seruitus. patrono ſuperueniens. & facit ſupra, de iure patron. l. ſiue. in princ. p & de in ius vocan. l. ſed ſi hac. §. liberos. verſicu. ſed & ſi per. & de bonis liber. l. 4. §. ſi deportatus.

SI deportatus. SCASVS. Qui deportatus eſt, deinde reſtitutus quo ad dignitatem recuperandam, non ad bona, non tenetur creditoribus ſuis antiquis, nec reipublicæ ſi aliquid ei prius debebat. ſi autem princeps iuſſit bona ei reſtitui, ſi vellet ea, & ipſe non vult, bene tenebitur creditoribus antiquis, ac ſi habe. et bona. Franciſcus.

† In P. Fl. interdici ſententia. in veter. manuſcri. interdici ſententia.

† Not. qđ quis propter delictum ſuũ vel pœnã non debet eſſe immunis. & C. 16. q. 1. c. interlleximus. de iud.

† Hoc loco in P. F. ſpatiũ vacuũ quaſi centũ verſuũ relinquitur cũ ſigno, quaſi deſit aliquid.

datur [a] uel cum fuſtium ictuſ ſubiicit. [b] Non omnes fuſtibus cædi ſolet ſed ii duntaxat, qui liberi [c] ſunt: & qdem tenuiores homines: honeſtiores uerò fuſtibus non ſubiiciuntur. Id q; principalibus reſcriptis ſpecialiter exprimit.

Magis punitur admonitus, uel cui ſemel parcitum eſt, ſi in delicto perſeuerat, uel ad idem delictum reuertitur. h.d. Barto.

Solent quidam, qui uulgò ſe iuuenes appellant, in quibuſdam ciuitatibus † turbulentis ſe acclamationibus popularium accommodare: [d] qui ſi amplius nihil admiſerint, nec antè ſint à præſide admoniti: [e] fuſtibus cæſi dimittuntur, aut etiam ſpectaculis eis interdicitur. qd ſi ita correcti † in eiſdē † deprehendant, exilio puniendi ſunt: nonnūquam capite plectendi: ſcilicet cum ſæpius [f] ſeditioſè, & turbulentè ſe geſſerint, & aliquoties apprehenſi, tractati clementius, in eadem temeritate propoſiti perſeuerauerint. Serui cæſi [g] ſolent dominis reddi.

Cui minor pœna non debet infligi, nec maior poteſt imponi. h.d. Bar.

Et ut generaliter dixerim, omnes, qui fuſtibus cædi prohibentur, eādem habere honoris reuerentiam debent, quam decuriones habent. Eſt enim inconſtans, dicere eum, quem principales conſtitutiones fuſtibus ſubiici prohibuerunt, [h] in metallum dari poſſe. Diuus Adrianus in hæc uerba reſcripſit: In opus metalli ad tempus nemo damnari debet: ſed qui in tēps damnatus eſt et ſi faciat metallicū opus, non in metallum damnatus eſſe intelligi debet. [i] huius n. libertas manet, † quandiu [k] et ii qui non in perpetuum opus damnantur. Proinde & mulieres hoc modo damnatæ, liberos pariunt. [l] Ad ſtatuas cōfugere, uel imagines principum in iniuriam alterius, [m] prohibitum eſt. [n] Cum enim leges oībus hominibus æqualiter ſecuritatem tribuant, meritò uiſum eſt, in iniuriam potius alterius, quàm ſui defenſionis gratia ad ſtatuas, uel imagines principum cōfugere: [o] niſi ſi quis ex uinculis, uel cuſtodia detentus à potentioribus, ad huiuſmodi præſidium cōfugerit: his enim uenia tribuenda eſt. Ne autem ad ſtatuas, uel imagines quis confugiat, ſenatus cenſuit: eumque, qui imaginem Cæſaris in inuidiam alterius prætuliſſet, in uincula publica coerceri, diuus Pius [p] reſcripſit. Omnia admiſſa in patronum, patroniue filiū, patrem, propinquum, maritum, uxorem, cæteraſque neceſsitudines, grauius [q] uindicanda ſunt, quàm in extraneos. Venerarii [r] † capite puniendi ſunt: aut ſi dignitatis reſpectu agi oportuerit, [s] deportandi. Graſſatores, [t] qui pdæ cauſa id faciunt, proximi latronibus habentur: & ſi cum ferro aggredi, & ſpoliare inſtituerunt, capite puniuntur: utique ſi ſæpius, [u] atque in itineribus hoc admiſerunt: cæteri in metallum dantur, uel in inſulas relegantur. Igni cremantur plerunqui ſerui, qui ſaluti dominorum ſuorum † inſidiati erunt, nonnunquam etiam

[a] Datur. ad tempus. ne ſit contra ſup. e. l. quidam. & hic infamat, ſicut, & plures ſimiles: ut j. de nat. & extraor. cogni l. pen. §. innuitur. & facit inf. de interdic. & reg. l. relegatorum. in fine.

[b] Subducitur. hec infamat, ut ſup. de infa. l. ictus.

[c] Qui liberi. ſerui uero flagellis: ut j. e. l. in ſeruorum. & facit inf. §. & ut generaliter. & j. l. moris. § iſte. Acc.

[d] Accommodare. ut Bergollus Piſanus: non Ioeph Bonon. decurio.

[e] Admoniti. nam tunc grauius. & facit ad hoc C. de pat. po. l. iij. & C. de excep. l. penult.

[f] Cum ſæpius. ad hoc eſt quod diximus ſupra, eod. l. ſi diutino. item facit C. de iis qui ad eccleſiam confu. l. denunciamus. & ſupra, de ſic. l. iiij. §. alio. & j. de re mil. l. 3. §. qui ſeditionem. & infra. ſi quis aliquid. §. ii. ſed contra C. de ſeditioſis. l. j. Solu. illa ſecundum iſtam. Acc.

[g] Serui cæſi. ex cauſa ſuperioris §. & not. quòd quidam non habent hoc § ſed ibi, & ut generaliter.

[h] Prohibuerunt. quales ſunt honeſtiores: ut ſupra, eadem. l. §. nō omnes. uel dic quales ſunt qui ſe accommodant, &c. etiam ut ſic cōtinuetur cum ſuperiori §.

[i] Intelligi debet. quo ad omnia huiuſmodi.

[k] Quandiu. id eſt, ſicut. & ſubaudi ſeruuntur, &c. ut ſup. eod. l. quidam. Accur.

[l] Pariunt. ſecus ſi in metallum: ut ſupra, de fideicōmiſſ. l. generaliter. §. ex damnata. & facit ſupra eod. l. aut damnum. §. in miniſterium.

[m] Alterius. nam dicebat quod Titius uolebat eum occidere, cum non eſſet uerum.

[n] Prohibitū eſt. ut C. de iis, qui ad ſtatuas confu. l. j.

[o] Cōfugere. præſumitur ergo contra confugas: ut C. de iudæis. l. nullus. & l. cum ueriſimile. & C. de iis, qui per metum iudi. l. j. & in auth. de mā. da. princi. §. patrocinia. col. iii. At ſi quis ad imaginem ſummi regis. id eſt, Dei confugiat: tūc dic ut C. de iis, qui ad eccle. cōfu. l. fin. § fine. Acc.

[p] Pius. ad hoc ſupra, de iniur. l. ſenatus. & de extraord. cri. l. in eum.

[q] Grauius. ad hoc ſup. de iniur. l. prætor. § pen.

[r] Venerarii. alias uenerarii id eſt, qui colunt planetas: de quibus dicitur C. de pag. per totum. alias ueneparii, qui uenena cōficiunt. ad quod ſupra, ad legem Corneliam de ſicar. l. j. §. j. & l. eiuſdem.

[s] Oportuerit. ad hoc facit ſupra, de ter. mo. leg. ii. & de cri. ſtel. l. ii. §. pen. Accur.

[t] Graſſatores. id eſt, ad malum nitentes: unde graſſor, id eſt, nitor ad malum. Accur.

[u] Si ſæpius. ad hoc quod nota. ſupra, eodem, l. diutino.

Incen-

† turbulē tibus, in P.F.

† correpti

† Iterans idem delictum q grauius puniatur, & quòd abſolutus ab homicidio non facta mentione de priori, a quo etiam abſolutus fuerat, ſecunda abſolutionis gratia gaudere non poſſit, probat Quin. Mādoſ. ſuper Signs. gratię uer. Notandum eſt & ad hoc.

† In P. F. quandiu etiam his, qui in perpetuum opus damnantur. Albi quē ad modū etiam iis.

† uide in hāc §. Io. Bapt. Piſſ in annot. poſt c. ex. quibus in ſcriptis noſtris exemplari -- bus oino- uenetari. legatur.

† Inſidia uerint, in P.F.

liberi plebei & humiles perſonæ.

Qui ex propoſito incendunt domos puniuntur pœnis hic enumeratis. cuius autem negligentia, & non dolo ignis damnum uicinis dedit puniur ciuiliter, uel modicè caſtigatur. h.d. Bar.

Incendiarii [a] capite puniunt. Qui ob inimicitias, uel p̄dę cauſa incenderint intra oppidum: plerunq; & uiui exurũtur. [b] q uerò caſam aut uillã [c] aliquo lenius. Nam fortuita incendia, ſi cum euitari poſſent, per negligentiam eorum, apud quos orta ſunt, damno uicinis fuerunt, ciuiliter exercent: ut qui iactura affectus eſt, damni diſceptet, [d] uel modicè uindicetur. In exulibus [e] gradus pœnarum ↄſtituit edictũ diui Adriani: ut q ad tempus relegatus ſit, ſi redeat, in inſulam relegetur. [e] qui relegatus in inſulam, exceſſerit: in inſulam deportetur. qui deportatus euaſerit: capite puniatur. Ita in cuſtodiis [f] gradum ſeruandum eſſe idem princeps reſcripſit, id eſt, ut qui in tempus damnati erant, in perpetuum damnarentur: qui in perpetuum damnati erant, in metallum damnarentur: qui in metallum damnati id admiſerant, ſummo ſupplicio afficerentur.

Iſte §. intelligitur duobus modis. Vno modo intelligitur ut latro dicatur fur, qui clam furatur. Alio modo intelligitur de latronibus, hoc eſt derobatoribus ſtratarum, qui hoc faciunt publicè. Bart.

Famoſos latrones in iis locis, ubi graſſati ſunt, [g] furca [h] figendos ↄpluribus placuit: ut & cõſpectu deterreant alii ab iiſdẽ facinoribus: & ſolatio ſit cognatis, & affinibus interemptorũ, [i] eodẽ loco pœna reddita, ĩ quo latrones homicidia feciſſent. Nõnulli ẽt ad beſtias hos damnauerunt. Maiores noſtri in omni ſupplicio ſeuerius ſeruos, quam liberos, [k] famoſos quàm integrę famæ homines punierunt.

Caius libr. j. ad legem Iuliam & Pap. XXIX.

QVi ultimo ſupplicio damnantur, ſtatim & ciuitatem, & libertatem perdunt, [l] itaq; præoccupat hic caſus [m] mortem: & nonnunquam longum tempus occupat: quod accidit in perſonis eorum, qui ad beſtias [n] dãnantur. [t] ſæpe etiam ideo ſeruari ſolent [o] poſt damnatio-

a Incendiarii. aliàs eſt hic. §. & nõ ī. nonnunq̃ &c.
b Exuruntur. ad hoc ſup. l. capitalium. in princ.
c Aut uillam. ſcilicet extra oppidum. ad quod C. de inceſt. nup. l. iii. in fi.
d Diſceptet. agendo Aquil. ut ī. ad legem Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. § ſi fornacarius. & §. ſi quis alteri. & §. ſi quis inſulã. & dic uel, pro & ut, C. quãdo ciui. actio. l. j. & facit ī. de ſicar. l. ſi quis dolo. & ſup. de Incer. rui. l. qui ædes. & l. ſi fortuito. & l. fi. & ī. ad legẽ Aquiliam. l. ſi quis. Item facit ā. de abigeis. l. j. in fi. Ac.
e Relegatur. ſ. in perpetuũ: ut & ſu. eo. l. relegati. & facit. ſup. e. l. aut damnum. §. inter. & ī. de re milit. l. qui cũ uno. § j. & §. ii. Ac.
f In cuſtodiis. idem uidetur repetere: niſi dicas ī. de aliis accuſatis, hic de cuſtodibus. ad quod ſup. de public. iud. l. cuſtodias.
g Graſſati ſunt. i. conſueuerunt aggredi cũ armis, uel ſine armis, & uiolenter: ut in authẽ. ut nulli iudi. §. pro furto. uel graſſati. id eſt, ubi frequenter obſederint itinera publica. nam ſi ſemel, ueniã meretur a furca: ut ī. §. graſſatores. & C. de epiſc. and. l. iii. in fi.
h Furca. aut clã aliquis ſurripuit, & nõ eſt famoſus: & fuſtigatur: ut in auth. ut nul. iud §. pe. col. ix. aut palã. & eſt famoſus: & tunc furca: ut hic. aut palam, ſed non eſt famoſus, & tũc lege Iulia de ui pu. uel priua. ut Inſtit. de pub. iud. §. item lex. Sed hodie hoc caſu pœnis legalibus: quod expoſuit pœna huius legis, ut d. auth. uel poſſet dici d. l. Iul. de ui. ſi modo tantũ ſemel facit: alias pœna huius §. ut ī. §. graſſatores. aut eſt famoſus: ſed non niſi clam ſurripuit: & tunc fortè quod hic dicitur, obtinet: ſed ſecundũ Longobardam, pro prima culpa oculum, pro ſecunda naſum perdat: pro tertia moriatur: ut in Longobarda de furtis. l. de latronibus. Item facit ſup. de incendiariis. l. ne quid. §. j. & ſupra, ad legem Iul. pe. l. ſacrilegii. & ſupra, eadem l. in principio.
i Interemptorũ. i. eorũ quos interemerũt latrones.

aliquãto

uide hic Budæ.

k Liberos. quandoque æqualiter ſeruus, ut liber in priuatis criminibus. uel delic. uel dic, ut ī. e. l. j. in prin. & facit C. de ordi. cog. l. iii. & ī. e. l. In ſeruorum. & ſi ex noxa. cauſa agatur. l. pe. & ſupra, de dolo. l. non debet. & ſupra, ad legem Iuliam pec. l. ſacrilegii. in prin. Sed arg. contra C. de epiſco. & cler. l. presbyteri. & ſup. eodem. l. aut facta. §. perſona.

Q Vi ultimo. [l] Vltimo ſupplicio dãnatus ſtatum perdit ciuitatem, & libertatem: licet dudum poſt differatur pœnæ impoſitio: quod plerunq; euenit: ut in litera dicitur. Franc. Acc.

l Perdunt. antequãm interficiantur. & intra decem dies. ſed appellatione facta extinguitur hic effectus: ut ī. de iniuſto teſt. l. ſi quis filio ex. §. hi autem.

m Caſus. i. a libertate & ciuitate. Ac.

n Ad beſtias. qui ergo damnatur ad beſtias, debet mori: ut hic, & ſupra, de Iniuſto teſt. l. ſi quis filio ex. §. ſed & ſi quis. unde trahebatur fortè ad caudam equi, donec moreretur: uel uiuus ponebatur inter feras beſtias. nam cum dico beſtiam, intellige fe- ram: ut ī. de poſtu. l. j. §. beſtias. Et no. damnatum ad mortẽ, ſtatim fieri ſeruum: ut hic, & d. §. ſed & ſi quis. & ī. eod. l. quod ad ſtatum. Item ſi in metallum: ut ī. eo. l. in ſeruorũ. §. qui ex cauſa. quia illa eſt proxi morti: ut ſupra, lege proxi. in princi. Sed hoc hodie corrigitur in bene nato. non ſic In ſpurio puto: ut in auth. de nup. §. quod autem. coll. iiii. In deportatis uerò dic quod ipſi ſtatim poſt ſententiam perdant ciuitatem: ut & ſu. de leg. iii l. j. §. de quibus. uer. deportatos. in fi. ſic ergo dictæ ſententiæ trahunt ſecum executionem: ut ſententia excommunicationis. unde ſicut ab hac appellatur, ſic ab illa. Nec ob. quod ibi canon infligit: quia & hic lex, uel ibi Deus: quia & hic princeps. uel quia ibi terror quia ſic & hic. Sed tamen Decretiſtæ contradicunt: & de hoc dixi C. ſi a non comp. iud. l. fina.

o Solent. ſ. damnati in metallum.

Dãnatus ad mortẽ ſtatim fit ſeruus.

t Hi dicebantur, qui in ludum uenatoriũ damnati erãt, id eſt, ad exercitationẽ conficiendi feras I theatrum, ut ſup. e. l. aut dãnati. §. qui cunque. & ī. e. ad beſtias. quæ pęna leuior erat quam obiectorũ, ſeu ſubiectorum beſtiis. prouinus enim ipſi a feris laniabantur: ut ſup. ad l. Pompe. de parri. l. pœna. Egi. Peri.

a Habeatur. & propter alia quandoque: ut ſupra eodem, lege, prægnantis. & hoc quod hic dicitur, dic in caſibus præmiſſis: ut C. de accuſat. l. finali. uel ibi in confeſſo: hic in conuicto. uel ibi in non damnato: hic in iam damnato.

nem, ut ex his in alios quæſtio habeatur. a

Qui alicui incuſſit timorem mortis, uel alium magnum timorem, debet in inſulam relegari. Bartol.

Modeſt. de pœnis. XXX.

SI quis aliquid fecerit, quò leues hominum animi ſuperſtitione numinis terreantur, diuus Marcus huiuſmodi homines in inſulam relegari reſcripſit. b

Idẽ li. iii. de pœnis XXXI.

† AD beſtias c damnatos, fauore populi præſides dimittere nõ debẽt. ſed ſi eius roboris, uel artificii ſint, † ut dignè populo Romano exhiberi poſſint, principem cõſulere debent. Ex prouincia aũt, in prouinciam trãſduci damnatos ſine permiſſu principis d non licere diui Seuerus, & Antoninus reſcripſerunt.

Sententia debet confirmari petitioni, uel accuſationi factæ in libello: & ſecundum hoc pœna ſtatui. h. d. Bar.

Vlp. li. vj. ad edi. XXXII.

SI præſes, uel iudex e ita interlocutus ſit, Vim feciſti: ſi quidem ex interdicto. f non erit notatus; g nec pœna legis Iuliæ ſequetur. ſi uerò ex crimine, h aliud eſt: i Quid ſi non diſtinxerit præſes? k utrum Iulia publicorum, an Iulia priuatorum, tunc ex crimine l erit æſtimandum. ſed ſi utriuſq; legis crimina obiecta ſint: mitior m lex, id eſt, priuatorum, erit ſequenda.

Papinianus libr. ij. Quæſtionum. XXXIII.

FRatres Imperatores reſcripſerunt, ſeruos in temporalia uincula damnatos libertatem, & hæreditatem, ſiue legatum, poſtquam tempus expleuerint, n conſequi:

SI quis. CASVS. Qui aliquid facit, per quod leuis animi homines terrentur, ut mortem, uel ſimilem timorem habeant: in inſulam relegatur. Franciſcus.

b Reſcripſit. ſed & pœnam capitis patietur, ſi ipſa territio mortem minabatur: ut ſupra, de extraor. crimi. l. pen. §. ſunt quædam.

AD beſtias. CASVS. Damnatos ad beſtias præſes, non debet eos dimittere ad clamorem populi niſi hoc uideat expedire populo. nam tunc dimittere poteſt, cum principis tamen conſilio. Itẽ non licet damnatum transduci de prouincia in prouinciam ſine licentia principis. Fr.

c Ad beſtias. non dicas damnatos ad fauorem, uel ad clamationem populi. hoc enim fieri non debet: ut C. de decu. l. decretionum. & argu. ſupra, qui & a quibus. l. ſi priuatus, ſed nolebat populus hos dimitti, cum eſſent iam damnati.

d Sine permiſſu principis. ad hoc & ſuperius reſpon. eſt ſupra, eo. l. diui. & l. iii. in fi. & quod no. ſup. ti. j. l. j. in fi. Sed arg. contra C. de tell. l. j.

SI præſes. CASVS. Præſes, uel alius iudex tulit ſententiam definitiuam, in qua dixit Titium uim commiſiſſe. quæritur, an ſit infamis: & inſpicitur forma petitionis, nam aut ſuper interdicto unde ui eſſet conuentus: & tunc non erit infamis. ſi autem de crimine legis Iuliæ eſſet accuſatus, tunc erit infamis. Sed qua pœna punietur? an pœna legis Iuliæ de ui priuata, an de ui publica? & certè inſpicitur de qua fuerit accuſatus. & illius pœnam patietur. ſi autem de neutraque eſſet accuſatus: & ſic ſimpliciter iudex tulit ſententiam ut dictum eſt: tunc ſignificatur damnatus de ui priuata. Franc.

e Vel iudex. ſcilicet talis qui habeat merum imperium, quod hic exigitur, & ſupra, de offic. præſi. l. illicitas. §. qui uniuerſas.

f Ex interdicto. propoſito.

g Non erit notatus. ut ſupra, de ui & ui arma. l. neque. Accur.

h Ex crimine. ſ. propoſito fuit interlocutus.

i Aliud eſt, ſcilicet quia erit infamis: ſed oppo. quia interlocutio non infamat: ut ſupra, de infam. l. quid ergo. §. cum autem. & C. ex quibus cauſis infamia irrogetur. l. uerbum. & lege, interlocutio. quæ ſunt contra. Solu. hic ponitur pro definitiua ſententia, qua ſola talia crimina definiuntur: ut C. de fal. l. ubi. uel hic cauſa cognita, in contrariis non.

k Præſes. in ſententiando.

l Ex crimine. propoſito. Et not. quod Hu. dicit quod ſi ex lege publica, erit infamis. ſi uero l. Iul. de ui priuat. non, quod probatur: quia deſcendit ab interdict. unde ui, accuſatio legis Iuliæ uis priuatæ, quod interdictum non infamat: nec hoc ergo infamet: ut ſupra, de publi. iu. l. infamem. Sed opinio eius grauatur. & ſic intelligitur ſupra, ad legem Iuliam de ui pri. l. j. in principi. & l. fi. quod non placet: quia illa diſtinctio deſcendit à ciuili famoſa: uel non habet locum in priuato delicto, non publico: ut d. l. infamem. at hæc accuſatio uis priuatæ eſt publica: ut ſupra, de publi. iudi. l. j. præterea expreſſè dicitur ſupra, ad legem Iuliam de ui pri. l. j. in princip. & l. finali, quod infamet. quod de infamia iuris eſt intelligendũ. & quod hic dicit, eſt intelligendum quo ad pœnam imponendam, quæ ſtatim lata ſententia intelligitur: ut ſupra, ad Turpil. l. j. §. ſi autem. Nam alia eſt pœna unius legis, alia alterius: ut Inſt. de publ. iud. §. item lex.

m Mitior. ad hoc infra, de regulis iuris. l. ſemper in dubiis. & l. ſi in duabus. & ſupra, de uerborum oblig. l. ſi ita ſtipulatus fuero, & de donation. cauſa mortis. l. mortis cauſa capitur. §. finali. & ſupra, ad legem Rhodiam de iact. l. ii. §. portio. & de ſuſpect. tutor. l. hæc enim. in princ. & infra e. l. pe. & ſup. de leg. j. l. idem Iulianus. §. Seio.

FRatres. CASVS. Stichus ſeruus meus commiſit delictum propter quod eſt damnatus ut in metallis ſtet uſque ad tempus: interim reliqui ei libertatem, & hæreditatem, uel legatum quoddam. dicitur quod finito tempore pœnæ & libertatem habebit, & hæreditatem, uel legatũ. ſi antè cum interim manumitteretur inter uiuos, non ualet: ſed ſi in teſtamento manumiſſus eſt, & tempore quo aditur mea hæreditas, inuenitur liberatus a uinculis, tenet datio libertatis: ſicut ſi debitor ſeruum ſpecialiter pignori datum manumittit in teſtamento: deinde inuenitur ſeruus liberatus a pignore ante aditam hæreditatem domini. nam & hoc caſu tenet datio libertatis. Fran. Acc.

n Expleuerint. quia poſt completam pœnam cedit dies

† Huc pertinet memorabile exemplũ cuiuſdam ſerui ad beſtias damnati apud Gel. li. v. noct. Att. ca. xiiii. Ignatius quoq; tertius a beato Petro Antiochena ſede dãnatus eſt ad beſtias.

† No. quod excellenti in arte ſua decapitando parcendum eſt, ſi reus mortis ſit optimus artifex, & ualde utilis reipubli. per iſtum text. concor. In ſimili text. in ca. j. §. ſint uiri de numero, & qua. card. l. pragm. ſanc.

Non per gratiã relaxari ut uulgò malè interpretant, ſed Romã transmittiui populo Romano ſpectaculo ſint. Alcia. li. a. parerg. ca. 28.

† Iſte tex. reputatur ſingu. per ſcriben. ad hoc propoſitum, quòd ſententia ſimpliciter lata declaratur ſecundum originem libelli, ſeu petitionis, hoc addito quod poteſt etiam declarari, per iudicẽ qui eã tulit, per glo. nota. in le. ab executore. de appellat. inſ. Bolog.

dies legati.ad quod ſup.de manumiſ.teſt.l.Ariſto.Item facit C.ea quib.cau.infam.irro.l.& ſi ſeuerior.

a Conſtitutionis.C.qui ad liber.perue.non poſ.l.j.

b Data.ſpecialiter, & expreſſim,quod manumittere non poſſunt:ſecus ſi generaliter,uel tacite:vt ſu. qui,& à quibus l.iiii.& C. de ſeruo pigni.dat. ma.l.ij.& iii. Sed uidetur quod debitor poſſit manumittere ſeruum pignori datum:vt ,ſu. de fideicom. lib. l. generaliter. §. ſi qs ſeruo. quæ eſt contra.Solu. uerum eſt per fideic. non directà, niſi cedat dies iam eo liberato : vt hic erat. uel dic ut ibi. cedit ergo dies ab adita hæreditate:ut hic , & C.de ca.tol.§.in nouiſſimo.

S Eruus. Casvs Seruus non debet damnari in opus publicum perpetuum,nec temporarium. ſi tamen de facto damnatus ſit in opus temporarium : finito tempore redditur domino. Item pęna delatoris tenetur & qui delatorē per ſuppoſitam perſonam ſubiecerit.Fr.

c Non datur. ſup. eo.l.in ſeruorū. iu. rū.cōtra.ſol. ut ibi.

d Reſpondi. ut C. eo.l.ſeruo.

e Eos quoque.nō ſolum ipſe qui incidit per ſe : vt ſupra , ad Turp.l.j.§. incidit.

M Andatis. casvs. Nemo liber homo damnari debet in perpetuis uinculis.Fran.

f Perpetuis. niſi ſeruus:vt C.eo.l.incredibile.& l.ſeruus.

quia tēporaria coercitio, quæ deſcendit ex ſnia,pœnæ eſt abolitio. Si aūt beneficium libertatis in uinculis eos inueniat: rō iuris,& uerba ꝯſtōnis a libertati refragantur. Planè ſi teſtō libertas data b ſit:& eo tēpore, quo aditur hæreditas,tempus uinculorum ſolutum ſit : rectè manumiſſus intelligetur:non ſecus, ac ſi pignori datum ſeruū debitor manumiſiſſet, eiuſque poſt liberatum pignus adita fuiſſet hæreditas.

Idem lib xvj. Reſponſorum. XXXIIII.

S Eruus in opus publicum perpetuū ac multo magis temporarium nō datur. c Cum igitur per errorem in opus temporarium fuiſſet datus,expleto tempore dño ſeruum eſſe reddendum, reſpōdi. d Eos quoque e delatoris pœna ex ſententia ſenatuſconſulti teneri reſpondi, qui per ſuppoſitam perſonam delatori cauſam dederunt.

Calliſtratus lib.j. Quæſtionum. XXXV.

M Andatis principalibus, quæ præſidibus dantur, cauetur, ne quis perpetuis f uinculis damnetur: idque & diuus Adrianus reſcripſit.

Hermogenianus lib. j. iuris epitom. XXXVI.

I N metallum,& in miniſterium metallorum damnati,ſerui efficiuntur, g ſcilicet pœnæ.

Paulus libro ij. ſententiarum. XXXVII.

I N Dardanarios propter falſum mēſurarū modum, ob utilitatem popularis annonæ, pro modo admiſſi, extra ordinē h uindicari placuit.

Idem libro v. Sententiarum. XXXVIII.

ij S I quis aliquid ex metallo principis, uel ex moneta ſacra furatus ſit,pœna metalli, uel exilij punitur. i Trāſfugæ ad hoſtes,uel conſiliorum noſtrorum renūciatores: † aut uiui exuruntur, aut furca k ſuſpendūtur. Authores l ſeditionis, & tumultus populo concitato, pro qualitate

I N metallum. Casvs. Damnati in metallum , & in miniſteriū metallicorum ſerui fiunt pœnæ. Fr.

g Efficiuntur.ut & ſup.eo.l.aut facta.§.ſi. & l.capitalium.in prin.Sed hodie cōtra:vt dixi ſup.eo.l.qui ultimo.

I N Dardanarios. Casvs. Dardanarij qui habent falſas menſuras ad menſurandum annonam, extra ordinem puniuntur pro modo delicti : & qui ſint hi , dic ut ſup.de extraordi.cri.l.annonam. Fran.Acc.

h Extra ordinem.facit ad hoc ſup.de extraord. crim. l.annonam.Acc.

S I quis aliquid. Casvs. Qui aliquid ex metallo principis,uel ex moneta ſacra ſurripuit , in metallum dari debet:uel in inſulā ſecundum qualitatē perſonæ. Item transfuga.i. qui ad hoſtes uadit. Item qui renuntiaut hoſtib.noſtra conſilia , uiui comburi debent, aut furca ſuſpendi.Itē factores ſiue authores ſeditionis tumultus populo concitato furca damnantur , aut beſtiis,aut in Inſulam ſecundū qualitatem perſonæ.Item qui corrumpunt uirgines nondum uiri potentes , grauiter puniuntur :quod dic ut in litera. Itē ſeruus qui nocat dominum ſuū in ius, dicēs ſe ab eo emptū ſuis nummis , & ſic petit ſe manumitti: ſi hoc non probet domino ſuo redditur ſub pœna uinculorum, aut in metallum damnatur , ſi hoc domino ſuo placebit. Item qui dat poculum abortionis aut amatorium poculum , grauiſſime punitur : licet non in fraudem dederit : & magis punitur ſi ex hoc poculo homo uel fœmina perierit:quod dic ut in litera Itē qui ſupprimit teſtamentum quod ipſo iure non ualet,non dicitur delinquere. Item qui teſtamentum uiuētis aperuerit , recitauerit, reſignauerit , pœna legis Corneliæ tenetur. Itē procurator meus ſi inſtrumentum litis meæ prodidit aduerſario , grauiter punitur. quod dic ut in litera. Item ſi duo depoſuerunt inſtrumenta penes Titiū & Titius ea reſtituit uni eorum altero abſente , uel ea oſtendit aduerſario litis eorum : grauiter punitur. Item ſi iudices pedanei,i.qui negotia humiliora diſceptans : ſi corrupti dicantur & hoc inueniatur, grauiter puniuntur. quod dic ut in litera. Item miles qui de carcere ſugit cultello ſibi dato:& enſe extracto:capite punitur.Item cuſtos qui dimiſit captū, eadem pęna tenetur. Item miles qui ſibi manus infert uolens ſe occidere, non tñ ſe occidit,capite punitur , niſi ob impatientiam doloris uel morbi , uel ſimili de cauſa hoc feciſſet:tunc enim cum ignominia remittitur . Fran.

i Punitur.vt ſup.ad l. Iuliam pec.l.vj. §. ſi quis ex.

k Furca.ut infra,de re mili.l.omne. §. exploratores. & l.proditores.& ſup. eod. l.ant damnum.§.j.& argu. ſup.de ſica.l.iii.§.fin.Sed contra C. de ſeruis fugi.l.iii. ſed ibi delictum non erat conſummatum:quia in itinere fuit deprehenſus:hic peregerat.Item contra infra,de capti.& poſtli.re.lege.poſtliminiū.§.transfuge. Solu. ibi non petebatur per aliquem puniri : & ideo domino redditur.

l Authores. aliàs fautores,aliàs authores.& facit ſup. l.capitalium.§.ſolent.& quod ibi dixi.

† Et feudatarius reuelans ſecreta dñi: animo tamen iniuriandi,vel damnū inferendi ingratus dicitur, & feudo priuatur,ut p Maudo.in xiii.Ingrati uaſal.ad domi.cap. 62.

dignitatis aut in furcā tolluntur, aut beſtijs obiiciuntur: aut in inſulā deportantur. Qui nondum uiripotētes uirgines corrumpunt, humiliores in metallum dānantur, honeſtiores in inſulam relegantur, aut in exilium mittuntur. a

Qui ſe ſuis numis redēptum b non probauerit, libertatem petere nō pōt: amplius eidem dño ſub pęna uinculorum reddit: vel (ſi ipſe dñs malit) in metallum c dānatur. Qui abortionis, aut amatoriū d poculum dāt: & ſi dolo nō faciant, tñ quia mali exēpli e res eſt, humiliores * in metallum damnantur: honeſtiores in inſulam amiſſa parte f bonorum relegantur. g ꝙ ſi eo h mulier, aut homo perierit, ſummo ſupplicio afficiuntur. Teſtm̄ quod nullo iure i ualet, impunè ſupprimit: nihil eſt enim, quod ex eo aut petatur, aut conſiſtere poſsit. Qui uiui teſtm̄ aperuerit, recitauerit, reſignauerit: pœna legis Corneliæ k tenetur, & plerunque humiliores aut in metallum damnantur: aut honeſtiores in inſulam deportantur. Si quis inſtrumentum litis ſuæ a procuratore aduerſario proditum eſſe conuicerit: l procurator ſi humilior ſit, in metallum damnatur, ſi honeſtior, adempta bonorum parte dimidia, in perpetuum m relegatur. Inſtrumenta penes ſe depoſita n quicunque alteri altero abſente reddiderit, uel aduerſario prodiderit: prout perſonæ conditio eſt, aut in metallum damnatur, aut in inſulam deportatur. Iudices pedanei o ſi pecunia corrupti eſſe dicantur: plerunque a præſide, aut curia * ſummouentur: aut in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur.

Miles, qui ex carcere dato gladio erupit, pœna capitis punitur. Eadem pœna tenetur † & qui eum, quem cuſtodiebat, deſeruit. p Miles, qui ſibi manus intulit, nec factum peregit: niſi impatientia doloris, aut morbi, luctusve alicuius, uel alia cauſa fecerit, capite puniendus eſt, aliàs cum ignominia mittendus eſt.

Triphoninus lib. x. Diſputationum. XXXIX.

Cicero in oratione † pro A. Cluentio Habito ſcripſit: Mileſiam quandam mulierem, cum eſſet r in Aſia, s quod ab hæredibus ſecundis t accepta pecunia partum ſibi u medicamentis ipſa abegiſſet: rei capitalis eſſe damnatam. x † Sed & ſi qua uiſceribus ſuis poſt diuortium quod prægnās fuit, uim intulerit, ne iam inimico marito y filium procrearet: vt temporali exilio coerceatur ab optimis imperatoribus noſtris reſcriptum eſt.

Qui hoſtem fugientem ſciens ſuſceperit, in inſulam relegatur. h.d. Franc. Accur.

Paulus lib. iii. Decretorum. XL.

Metrodorum, † cū hoſtem fugientem ſciens ſuſceperit. in inſulam deportari: z Philoctetem, quòd occul-

a Mittuntur. facit ſup. de iniur. l. ſi ſtuprum. & de incen. l. l. fin. § pen. & de iure patr. l. adigere. §. quamuis.

b Redemptum. & ſuper hoc dominum uocat in ius: ut ſupra, de iudi. l. uix.

c In metallum vt & ſup. de manu. l. ſi quis.

d Amatorium poculum. ut ſup. ad l. Cor. de ſica. l. iij. §. ſed id. Acc.

e Exēpli. ad hoc ſup. de ſica. l. iij. §. ſed ex Senatuſcon. & l. ſi mulierem. & ſupra, de iud. l. obſeruandum. & ad Maced. l. j. & C. de proba. l. exemplo. & ſupra, de re iud. l. diuus. in fin.

f Amiſſa parte. dimidia: vt infra, de uer. ſig. l. nomen filiarum. §. portionis.

g Relegantur. & in perpetuum, ex quo de bonis aufertur: vt inf. titu. ij. l. iiij. & l. relegatorū. §. ad tempus.

h Si eod. ſcilicet poculo.

i Nullo iure. hoc accipe ut diximus ſup. de falſis. l. ſi quis legatum. & ſic non obſt. quod ibi dicitur: ad quod eſt ſu. de tabu. exhib. l. j. §. fine. & ad Sylla. l. iii. §. ſi quis codicillos. quę ſunt contra. Item contra ſupra, de fal. l. ii. Sol. ut ibi.

k Legis Corneliæ. de falſis: vt ſup. de Fal. l. j. §. is qui. & facit ſupra, quemadmodum teſta. ape. leg. ij. §. ſi dubitetur.

l Conuicerit. id eſt, probauerit.

m In perpetuum. ad hoc ſup. de extra ord. crimi. l. ſaccularij. §. j. & de fal. l. j. §. is quidem. & ꝟ. proxi. §. item facit inf. titul. j. l. j. & tit. iij. l. iiij.

n Depoſita à duobus. ad quod facit ſup. depoſi. l. j. §. ſi pecuni. l. & ſa. it in proa. §. & ꝙ ibi no.

o Iudices pedanei. l. delegati, uel etiam ordinarij, qui humiliora negotia diſceptāt: vt C. de peda. iudi. l. ſi. & facit C. de pœ. iud. qui male iud. l. j. & j. & in auh. ibi poſit. Accur.

p Deſeruit. ad primum facit ꝟ. de re mili. l. milites. §. certus. in ſi. Ad ſecundum ſup. de cuſto. reo. l. fina.

q Mittendus eſt. ad hoc. ꝟ. de re mili. oēs. §. qui ſe. Itē facit inf. u. ij. l. fin. Item arg. cōtra. ſu. de fal. l. qui falſam.

Cicero. Casus. Vir Mileſiæ fecit teſtm̄, & inſtituit ſibi hæredē uentrem Mileſiæ ſuæ uxoris. erat enim grauida ex eo ut dicebatur, & ſi nō naſceretur aliqs, uel aliqua ex Mileſia ſua uxore ſubſtituit quoſdā. poſtea hæc Mileſia accepta pecunia à ſubſtitutis fecit abortum aliquib. medicamentis factis. dicit Cic. hanc Mileſiam capite damnandā. Itē mulier quæ poſtquā diuertit ſe à uiro, & erat prægnans, uim intulit uentri, ut ſic abortū faceret: in exilium temporarium damnatur. F.

r Cum eſſet. ſcilicet mulier. uel dic Cicero.

s In Aſia. prouincia.

t Ab hæredibus ſecundis. ſ. ſubſtitutis.

u Sibi. aliàs filij. & aliàs ſibi. Accurſius.

x Damnatam. ut & ſup. de ſica. l. ſi mulierem. & quod ibi not.

y Marito. C. de diuor. l. fin. §. inter.

z Metrodorum. Deportari. ſup. eod. l. eorum. Accur.

San-

* Contra riam Ateo pegitarum ſentētiam refert Ariſto. li. j. magnō mora. cap. 16.

* P. Flo. riæ.

† In Pan. Flo. & qui eum eo quem &c.

† In uetn. exēpl. manuſcriptis Cluentio Auito.

† Budæ. in annot. poſterior. hic adiciendū hoc loco putat ex Cicerone neque iniuria: quæ ſpē parentis, memoriam nominis, ſubſidium generis, hæredē familiæ, & deſignatū reipu. ciuem ſuſtuliſſet.

† Nos habemus titulum de receptatoribus & punit receptātes malefactores. de quo ēt per ſcribentes, in l. iiii. §. is cuius. ſ. ad l. Cor. de ſic. quid dicendum de eo, qui non indicauit rebellem ciuitatis, uel hoſtem fugiētem & occultatum? dicendum per iſtum text. quod pœna eſt relegationis. & eſt bene not. iſte text. Bolog.

tari eum non ignorans diu diſsimulauerit: in inſulam relegari placet.

Gloſſa prima ponit caſum.

Papinianus lib. ij. definitionum. XLI.

Sanctio legum,[a] quę nouiſsimè[b] certā pœnam[c] irrogat iјs, qui legis pceptis[d] nō obtemperauerint, ad eas ſpecies ptinere non vr̄,[e] quib. ipſa lege pœna ſpecialiter addita eſt. nec ambigit̄ in cætero oī iure[f] ſpeciē generi derogare. Nec ſane veriſimile eſt, delictum unū eadem lege[g] uariis æſtimationibus coerceri.

Hermogenianus libr. ij. iuris epitom. XLII.

Interpretatione[h] legum pœnæ † molliendæ † ſunt potius, quam aſperandæ.

Paulus lib. ij. Reſponſorum. XLIII.

Imperator Antoninus Aurelio Attiliano reſcripſit, præſes ultra adminiſtrationis[i] ſuæ tēps interdicere alicui arte ſua uti non poteſt.

Qui pro ſuo delicto amittit honorem, amittit etiam commodum honoris. Bar.

Item reſcripſit, eū, qui ſuo admiſſo † decurionis filij honorem amiſit, non poſſe in pœnis euitandis, decurionis filij honorem uindicare.[k]

TITVLVS XX.

DE BONIS DAMNATORUM.

Calliſtratus lib. j. de iure fiſci.[*] I.

Supplicij[l] † dānatione bona publicant̄, cum aut uita adimit̄, aut ciuitas,[m] aut ſeruilis ɔdō irrogatur. Etiam iј, qui ań cōcepti, & poſt damnationem nati ſunt, portionem[n] ex bonis patrum damnatorum accipiunt. liberis autem ita demum

a Sanctio legū. id eſt, legalis. ſic C. de leg. & cōſt. l. non dubium. Et dic ſi alicui delicto imponit certa pęna per legem: non debet cumulari ut imponatur extraordi. arbitrio iud. ſed ibi tantum, ubi non eſt certa pœna legta. Acc.

b Nouiſſimè. ſ. per generalem doctrinam, uel per regulam: quod nouiſſimè fieri ſolet: vt ſup. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum §. inquit. unde regulæ in fine Digeſtorū ponuntur.

c Pœnam. ſ. iudicis arbitrio inducta. m. ante tamē eſt incerta. i. extraordi. utpote in crimine ſtellionatus accuſatione deficiente, ſpecialia accuſatio locū habet contra eum, qui legi non paret: vt ſup. de cri. ſtell. l. iii. ſi aūt utraque eſſet certa neutra alteri derogaret, & ideo male ſequeretur: nec ambigitur, &c. pōt tamen dici extraordi, fieri certam pœnam arbitrium iudicis, & illam pœnam, quam iudex imponit, lex imponere uidetur: vt ſup. de hære. inſt. l. aſſe.

d Legis præceptis. i. legale præceptum.

e Non uidetur. i. locum ſibi in his ſpecialibus nō uendicat: pertinet tamen ad generalitatem uerborum, qua etiam ſpecies continetur: vt diximus inf. de reg. iur. l. j. alioqui non poteſt dici derogatio. Sunt autem hæc generalia uerba, quicunque legi non paret, extraordi. coerceatur.

f Omni iure. ſicut in ſupradicto reſpon. ad quod ſup. de leg. iij. l. ſeruis urbanis. §. fi. & de pec. leg. l. ſeruo manumiſ. & de tritico legato. l. ij. & de uerb. oblig. leg. doli clauſula, & inf. de reg. iur. l. in toto. & de leg. ij. l. Titio e. aureos. & ſup. de fund. inſtru. & inſtru. leg. l. qua ſiti. §. pen. & l. cum de lanionis. §. cui fundum. & ſupra de manu. teſta. l. ſi peculium.

g Eadem l. in genere hoc accipe. Acc.

h Interpretatione. facit ſup. eo. l. hodie. & l. reſpiciēdum. & inf. de decu. l. generaliter. & infra de re. iur. l. factum. §. fina. & ſup. de pig. l. in quorum.

Imperator. CASVS. Dic caſum huius princ. ut in glo. hic poſita, quæ incipit, hoc intelligit lo. &c. In ſecunda parte dic, filius decurionis ex delicto ſuo amiſit honorem debitum filiis decurionum, amodo ſuſtinebit pœnas plebeiorum. Franc.

i Adminiſtrationis. hoc intelligit lo. i. ſi non lite conteſ. in iudicio ſolenniter damnaret aliquem de crimine capi. ſed ex̄ iudiciā pro aliquo exceſſu. quamuncūq; dicat, prohibeo te uti arte tua: hæc enim interlocutio ultra ſuum tempus non extenditur: & ſecundum hoc non eſt contra C. de poſtulan. l. j. quæ ſignatur contra. alij aliter ſoluūt: vt ibi. Item facit ad hanc legē ſup. de arbi. l. ſi cum dıer. §. ſi intra. & de offic. præfect. urb. l. j. § penult. & de poſtulando. l. puto. §. fin. & ſupra. eod. l. moris. & ſupra, de iuriſdi. om. iudi. l. eum qui. §. j. & de pig. l. in quorum.

k Vendicare. ut C. de quæſtionibus. l. diuo. & ī. de ſena. l. emancipatum. & ī. de dec. l. ij. Ac.

DE BONIS damnatorum.

Supplicij. CASVS. Cū quis damnatur ad mortem naturalem, uel cum ciuitatem perdit, uel cū ſeruitus imponitur: his tribus caſibus perdit bona. Secundo dicit quòd etiam filij damnati patris ante dānationem patris concepti, nati tamē, poſt accipiūt partem dimidiam bonorum patris & eam retinēt, & hoc eſt uerum ſi ſunt ex iuſtis nuptiis nati: ſecus autem ſi pater tm̄ partem bonorū amiſit: q̄a hoc caſu filii nihil accipiunt. Franc.

l Supplicii. ſupplicium dicitur ubi mors naturalis, uel ciuitatis, uel libertatis amiſſio accidit, ut hic, & ſupra tit. j. leg. capitalium. in princ. & perduntur bona his tribus caſibus: vt hic, & C. eod. de bon. proſcri. l. in metallū. & l. deportati. niſi in duobus caſibus: ut hic, & C. de mulieribus quæ ſeruis proprijs. l. j. & C. de rapt. uirgi. l. j. & perduntur etiam tacitè: vt C. ſi pendente app. mors. l. iij. ſed hodie contra ut in auth. ut nulli iud. §. fin. col. ix. & hoc, ſi damnatus erat ſui iuris. Si uero ſeruus, non publicatur peculium: vt C. eodem. l. j. Item ſi filiusfa. non publicatur peculium cas caſtrenſe: vt C. eodem l. ſi filius. & facit ſup. de teſta. l. eius §. ſi cui. Item uilla non publicantur: vt infra, eodem, l. diuus.

m Aut ciuitas. quia deportatur in inſulam.

n Portionem. aut erat curialis damnatus, & tunc filio mari omnia, filiæ dimidiam: mixtis, mari dimidia, & alia dimidia inter mares, & fœminas diuiditur. ſi uerò non eſt curialis, tunc omnia publicantur: ſed princeps ex benignitate dimidiā liberis concedit, ut hic, & C. eodem, lege fina. in fin. niſi ſint plures: tunc omnia: vt infra l. fin. §. ſi plures. Item hoc niſi dimidia ex ſententia eſt eis ſeruata: vt hic dicitur. & hoc etiam in adoptiuis: vt infra eodem, l. fina. §. ex bonis. De matre damnata dic: vt C. eodem, lege, de bonis maternis. Item liberto damnato non minuitur portio patroni: vt infra eodem, l. final. §. in libertum. De uxore dic, ut infra eod. l.

† Sic molire ſeueritatem. in l. fin. C. ad Velleia.

† Quo nomine laudatur M. Ant. Philoſophus, cui mos erat ut omnia crimina minore ſupplicio, quā legibus p̄fecti ſolent, puniret. Iulius Capitolinus in eodem.

† In Pan. F. decurionum honorem.

* In P. Fl. additur, & populi.

† In Pan. Fl. incipit, Damnatione bona &c.

aliquis [a] ſibi uindicare debebit: ſed nec ueſtem, [b] qua is fuerit indutus, aut numulos inueterales, [c] † quos uictus ſui cã in promptu habuerit, aut leues [d] annulos, [e] id eſt, q rem nõ excedunt aureorũ quinque. alioquin ſi qui damnatus in digito habuerit † aut ſardonycha, aut aliam gemmam magni pretii, vt ſi qđ chirographum magnæ pecuniæ in ſinu habuerit: nullo iure illud in pānicularia ratione retinebitur. Pannicularia ſunt ea, quæ in cuſtodiã receptus ſecum attulit: ſpolia, quibus indutus eſt, cùm qs ad ſupplicium deducit: ut ipſa appellatio oſtẽdit. Itaque neq; Spiculatores ultrò ſibi uindicent, neq; † Optiones ea deſiderent, quibus ſpoliatur, quo momento quis eſt punitus. Hanc rationem [f] non cõpendio ſuo debent præſides uertere: ſed nec pati Optiones ſiue Commentarienſes ea pecunia abuti: [g] ſed debent ad ea ſeruari, quæ iure præſidum ſolent erogari: † ut puta carciaticum quibuſdam officialib. inde ſubſcribere: uel ſi qui fortiter fecerint milites, inde eis donare. Barbaros etiam inde munerari uenientes ad ſe, uel legationis, uel alterius rei cauſa. Plerunque etiam inde conraſas [h] pecunias præſides ad fiſcum tranſmiſerunt: quod perquam nimiæ diligentiæ eſt: cùm ſufficiat, ſi quis non in uſus proprios uerterit, ſed ad utilitatem officii † patiatur deſeruire.

Paulus libro ſingulari de portionibus quæ libertis damnatorum conceduntur. VII.

CVm ratio naturalis quaſi lex quædam † tacita liberis parentũ hæreditatẽ adiicit, [i] † uelut ad debitam ſucceſsionem eos uocando. propter qđ & in iure ciuili ſuorum hæredum nomen eis inditum eſt: [k] ac ne iudicio quidem parẽtis, [l] niſi certis de cauſis [m] ſummoueri ab ea ſucceſsione poſſint: [n] æquiſsimum exiſtimatum [o] eſt, eo quoque caſu, quo propter pœnam parentis aufert bona damnatio, rationem haberi liberorum: ne alieno admiſſo grauiorem pœnam luerent, quos nulla contingeret culpa, interdum in ſummam egeſtatem deuolui: quod cum aliqua moderatione definiri placuit: ut qui ad uniuerſitatẽ uenturi erãt iure ſucceſsionis, ex ea portiones conceſſas [p] haberent. Si in libertinum animaduerſum erit, patrono eius id, quod in bonis illius habiturus eſſet, [q] ſi is, in quem animaduerſum eſt, ſua morte deceſsiſſet, eripiendum non erit: reliqua pars bonorum, quæ ad manumiſſorem non pertinebit, fiſco eſt uindicanda. Ex bonis damnatorum portiones adoptiuis liberis ſi non fraudis cauſa facta eſt adoptio, non minus quàm naturalibus concedi æquum eſt. Fraudis autem cauſa adoptio fa-

a Aliquis. præſes, uel alius tanquam pannicularis.

b Veſtem. ſuppleſi uẽdicet quis pannicularium ueſtẽ. &c.

c Inueterales. Id eſt, uiles non aptos ad ueterandũ: quia non ſunt ex toto aurei, uel argentei.

d Leues. i. uiles.

e Annulos. non ſignatorios: ut infra, de uer. ſign. l. ſignatorius. & facit ſupra, ad leg. Rhod. de iact. l. ii. § cum in eadem.

f Hanc rationẽ. ſ. pannicularium: nec enĩ de aliis rebus poteſt intelligi: eñ alia fiſco deſcribantur, non aliquibus officialibus: ut C. e. l. ſi quis intra. & l. in metallum. ſed hodie nec officialibus, nec fiſco aliquid datur: ut in authen. ut nul. iud. §. fi. col. ix.

g Abuti. contra nuntios Bono.

h Cõraſas. id eſt, acceptas.

CVm ratio. CASVS. Cum ex delicto aliqs amittit bona: ſi habet liberos, pars bonorum eius uadit ad eos: & de hoc plene habuiſti no. s. e. l. j. cum bona pater na dicantur debita filiis. Item ſi iſte qui bona perdit ex de icto habebat patron u: illa pars bonorũ liberti ibit, quo iret ſi libertus naturaliter deceſſiſſet: reliqua para ad fiſcum uadit: & non ſolum ueri ſi lii accipiunt partem bonorum patris damnati, ſed etiam adoptiui: niſi in fraudem facta eſſet adoptatio: q qualiter fiat, declarat in litera. ſed ſi dãnatus habet plures filios: hoc caſu nulla ex bonis publicantur, ſed omnia uadunt ad filios: & de hoc extant plura exempla. ea tamen quæ occaſione delicti damnatus quæſiuit: ut quia occidit cognatum, cuius hæreditatem poſtea adiuit: non uadunt hæc bona ad filios delinquentis, ſed ad fiſcum. Idem & ſi filiaſam. ueneno necauit eum, a quo hæres erat inſtituta. & hoc fecit iuſſu ſui patris. Franc.

i Adiicit. ſupra unde libe. l. ſcriptio. in fi. Acc.

k Inditũ eſt. ſupra, de lib. & poſthu. l. in ſuis.

l Parentis. Quæ a iure alicui dantur, priuatus non aufert: ut hic, & C. de inofficio. teſta. l. quoniam. & l. ſcimus. §. ſancimus. & authen. de exhi. §. optimum. col. v. & de nu. §. ſed hoc quidem. & §. percipiant. colla. iiii. Item quæ a genere, uel alia perſona, alius non aufert: ut ſupra, de ſeruis exportan. l. penul. & C. communia de legat. l. ſi duobus. §. ſed quia. & ſupra, quib. modis uſusfructus amitt. l. ſi ſub conditione. Ea enim quæ ex genere deſcendunt, filius per notam patris non perdit: ut ſupra, de iure patronatus. l. diui. §. ſed & Voluſius & ſupra de ſenat. l. emancipatũ. §. fin. & de bonis libertorum. l. ſi ex patronis. § j.

m De cauſis. quæ hodie ſunt in auth. ut cum de ap. cog. § cauſas. col. viii.

n Poſſint. ſcilicet ubi ſunt ingrati. Accurſ.

o Exiſtimatũ. aſſias cum. alias dũ.

p Conceſſas. hoc dic: ut ſupra, lege prima. Item facit ſupra, de pœnis. l. crimen.

q Eſſet. quanta autem ſit, habes Inſtitutio. de ſucceſſ. libe. in fine. & in principio titul. & §. primo, & ſecundo. & §. ſed noſtra. ſiue lege xij. tabularum ſiue ex edict. prætoris: ſiue ſecundum ius legis Papiæ: ſiue ſecundum nouum. & facit C. eodem, lege quinta, & de con-

† Si coniectura ductus in neutrali legas, nõ multũ à ſententia aberres. Solent enĩ pleriq; à lateribus ſemicincto qđ idẽ & neutrale dicitur: ſubtus oculos habere loculos quibus non ſolũ ſudariola, ſed etiã leues numos ad quotidianum uitæ uſum geſtant. uide & Alc. ca. xl. libro j. parergon.

† Sic legendum cenſet Budæus in poſterio. annot. In P.P. autem ſcriptũ eſt, aut ſardonychica.

† Optiones qui dicãtur, pulchrè Budæus ĩ poſterio. anno. tit. de iure immunitatis.

† In Pan. F. ut puta chartiaticum.

† Officiũ quid ſignificet hoc loco, docet hic Budæ.

†. Vide in hunc locũ epiſtolam Aureliani Imper. de Heraclamone ad Mallium Chilonẽ quam recitat Flauius Vopiſcus in eod. Huc etiam pertinet oratio M. Antonii ad Senatum, cuius meminit Vulcatius Gallicanus in Auidio Caſſio.

† Iſte tex. eſt ſin. ad hoc propoſitum, quod legitima debita filiis ſucedit loco alimentorũ. hoc idem uoluit Cy. in terminis in l. ſãcimus. C. de nupt. Bolog.

de codi.l.j.& in auth. de hære.& fal.§.j.col.j.& C.de epiſ.& cler.l. ſi quis presbyter.

a In reatu. i. poſt accuſationem reatus: ut patet ex ſeq.litera.& facit C.de reſcin.uen.l. hi.

b Si plures.rres ad minus: nec ob.ſ.l.j.§.j. alii dicũt ibi fuiſſe unũ,licet in plurali dicat:pro quibus ℥.de uerb.ſig.l.non eſt ſine.

c Exempla. ſic ℥. de re mili.l. qui cũ uno.in pri. Sed ar. contra C. de ſenten.l.nemo.ſed dic ut ibi.

d Ampliari. facit ℥. de pęn.l. aut facta.in fine.& C.de dec. l. ſi quis decu. & C.qui nume.lib. l.j.&C.cõ.de ma.l. ii.in ſi.

e Non augentur. cum ea bona ſint fiſco applicanda: ut ℥. de iure fiſci.l. Lucius.& ſ.de fal. l.ſi quia cum. & l. cum falſi. & facit ſ.fa.ercisc.l.iiii. §. pe.& pro ſocio.l ſi fratres.§.ſi. & l.ſe.

f Idem. ut portiones liberorum non augerentur.

g Iuſſu.ſ. cum necauerit. & no.ꝙ patria iuſſio non excuſat: argu. contra ſup.de infa.l.j §.ſi. & l. q[illegible]o. & ſu. de falſis. l. ſi pater.

h In poteſtate. ſ. necauerit.

Patria iuſſus nõ ſemper excuſat.

ćta uidetur, etiam ſi nõ in reatu, [a] ſed deſperatione rerum per conſcientiam metu imminentis accuſationis, quis adoptet in hoc,ut ex bonis,quæ ſe amiſſurum cogitat,portio detrahatur.Si plures [b] liberos damnatus habeat, feruntur exempla, [c] per quæ pluribus liberis omnia bona damnati cõceſſa ſunt. Sed & diuus Adrianus in hanc ſententiam reſcripſit: Fauorabilẽ apud me cauſam liberorũ Albini filiorum numerus facit:cùm ampliari [d] impium hominum adiećtione potius,quam pecuniarum copia malim. Ideoq; illis paterna ſua cõcedi nolo, quæ manifeſtabũt tot poſſeſſores, etiam ſi acceperint uniuerſa. Præterea ex iis, quæ per flagitium dãnatus acquiſiuit, portiones liberorum non augentur: [e] ueluti ſi cognatum ſuũ interimi curauerit, & eius hæreditatem adiit, uel bonorum poſſeſsionem accepit. Nã ita diuus Pius reſcripſit. Cui cõſequẽter illud idem [f] princeps cõſtituit: cùm filiafamilias ueneno necaſſe conuinceretur eum, a quo hæres inſtituta erat, quamuis iuſſu [g] patris, cuius in poteſtate [h] eſſet. †

DE BONIS eorum, qui &c.

IN capitalibus. CASVS. Accuſatus de crimine ex quo imponitur pęna ſanguinis: ſi corrũpit accuſantẽ non punitur ꝓpter hoc, nã unicuique licet redimere ſanguinem ſuum. ſecus autem eſt, ſi accuſatus eſt de furto: & ſic non de tam graui delićto: & ſcilicet corrupit aduerſarium: nam pro confeſſo habetur, & licet nunc decedat, pœna ad eius hæredes uadit, id eſt, bona auferũtur hæredibus. Sed ſi cum aliquis eſſet accuſatus, iudex ſcripſit ad principem, ut aſſignaret inſulam, in quam iudex eum damnaret, uel alia de cauſa: & interim accuſatus deceſſit: non tranſit pœna ad eius hæredes.& adducit ſimile de eo, qui eſt miſſus Romam, ut ibi contra eum detur ſentẽtia: & interim in uia deceſſit. Nam eius bona uadunt ad ſuos hæredes. & hoc dicit hæc lex, & ſeq.Franc.

† In P. F. non eſt,eſſet. Porro eo loco remanet uacuum ſpatium ſemipaginæ mẽbranæ cũ ſignis, quaſi deſint aliqua.

i In capitalibus. non omnibus: ſed in iis quæ pęnam ſanguinis infligunt: ut in fine. & ſupra, de præuaric. l.finali.& infra, lege proxima, in princip. quæ ſunt contra.

TITVLVS XXI.

DE BONIS EORVM qui ante ſententiam mortem ſibi ꝯſciuerũt, uel accuſatorẽ corruperũt.

De prima parte tituli tractatur in l.fina.de ſecunda, tractatur in l.prima, & ſecunda. Nihil pretioſius uita: ideo parcitur ei,qui quoquo modo ſanguinem ſuum redemerit.h.d.Bar.

Vlpia.li.viij.Diſpu. I.

IN capitalibus [i] criminibus a principibus decretũ eſt nõ nocere ei [k] q aduerſariũ corruperit,ſed i iis demũ, quæ pęnã mortis ꝯtinent. Nam ignoſcendum [l] cẽſuerunt ei,qui ſanguinem ſuum qualiterqualiter [m] redemptum noluerit.

Macer libro ij.publicorum iudiciorum II.

IMperatores Seuerus & Anto. † Aulo Iuliano reſcripſerunt: Eos, qa latronibus [n] nominati, corruptis accuſatoribus diem ſuum obierint: ut cõfeſſos de crimine,nõ relinquere defenſionem [o] hæredibus,rationis eſt. Si is, de cuius pęna Imperatori ſcriptũ eſt, uel quòd decurio fuerit, uel quòd in inſulam [p] deportari debue-

k Non nocere ei. accuſato.

l Ignoſcendum. Hic diſtinguit ſuperius dictum, ſecundum Ioann. ut non ſit contra infra,l.proxi.

m Quali equaliter. ſ. per pecuniã: non dicas per calumniam, cum de calumnia iuret: ut C.de iureiur. propter calum.l. j.licet quidam contra, argumẽ. huius legis. Item nonne iurat quòd nihil dabit? ut C. de iureiuran. propter calum. dã. aut: principales? Reſpon. non iurat hoc capitulum. uel dic, ꝙ lex dare permittit:ut hic,& C. de tranſactio.l.tranſigere.

IMperatores. n In latronib⁹. i. inter latrones numerati: & tunc plana. & ſic habes latronibus. ſed in libr. R. eſt latrones.

o Defenſionem. ac ſi dicat,bona auferũtur hæredibus. Sed contra C. de hære.& manichęo. ubi bona hæredibus relinquuntur? ut infra, de iure fiſci.l.eius qui. Solu. ſecundum Ioã. ſpeciale hic in latronibus: ut & in crimine læſæ maieſtatis, ut C. ad legem Iuliam maieſtatis.l. quiſquis. & dic latrones,id eſt, fures. Nam & latrones qui ſuſpenduntur fures: ut ſupra, titulo primo, lege, capitalium.§. famoſos, poſſunt redimere ſanguinem ſuum: ut ſupra, lege proxima,quæ eſt contra.& facit C. de pœna iudi. qui male iud. lege prima. & ſupra,ad Turpillianum.lege, in Senatuſconſultum. §.ſi propter.Item contra infra, lege proxima. in fine. Soluti.ut ibi.Accur.

p In inſulam. facit infra, quando appll. ſit.l.j. & de lega.iii.l.j.§.hi.& ſ.de ſica.l qui cædem. & ℥.tit.j l.ii. & vj.& ſ.ti.ii.l.i.§.j.& l.diui.§.de decurionibus,& ſupra,de iniuſt.teſta.l.ſi quis filio.§.eius qui.

† In Pan. Flo.; Iulio Iulianus, Eos q &c.

Videa-

a Videatur. quod ꝓderit: ut ff. de accuſ. l. ex iudiciorum.
b Argumento. ſ. quòd ante ſententiam.
c Debent. ff. l. pro xi. §. ſi quis autem.

Vi rei. (ſumma.) Qui ſe occidit metu pœnæ, in duobus caſi. bona eius confiſcantur: unus quādo iam erat accuſatus, alius quando inuentus fuit in crimine, & nondū accuſatus ſe occidit metu delicti, qđ commiſerat. Sin autē nō fuerit accuſatus, nec in ſcelere deprehenſus reus iſti criminis mortē ſibi intulerit, bona eius nō cōfiſcātur, ſed ad hæredē eius uadunt. Item cum accuſatus ſe occidit ad hoc, ut bona eius confiſcētur, oportet eſſe tale delictum, ex quo damnatus perderet uitam, aut deportaretur: ſecus, ſi eſſet accuſatus de furto modicæ rei: uel inuentus in tali delicto ſe occidat. Nā bona eius uadūt ad ſuum hæredem, non ad fiſcum. Item ſi quis ſe occidit tædio uitæ, uel impatientia alicuius doloris, uel ſimili modo finiuit uitam, bona eius uadunt ad ſuū hæredem, non ad fiſcum. Item ſi pater cum occidiſſet filium ſuum, ſe occidit: præſumitur quod ob dolorem filii amiſsi ſe occiderit, non metu pœnæ. & ideo bona eius uadunt ad ſuū hæredem, non ad fiſcum. Item ſecundum quod diſtinguitur in eo, qui occidit ſe, qua de cauſa ſe occiderit: ita eſt diſtinguendū in eo, qui uoluit ſe occidere, ſed gentes nō permiſerunt: nā talis homo puniendus eſt, niſi tædio uitæ, uel impatientia alicuius doloris ſe occidere uoluerit: & redditur ratio mirabi-

† In Pan. F. publica ſunt ea. quæ bona &c.

† Iuxta hoc eſt qđ ſcribit Ariſto. li. v. Ethic. ca. xi. Plato dialogo. ix. de legibus.

† In P. F. conſtitutæ ſunt.

* fati.

rit: ante quam reſcriberet, deceſſerit. pōt quæri, num ante ſententiam deceſsiſſe uideatur? [a] argumēto [b] eſſe Senatusconſultum, quod factum eſt de iis, qui Romā tranſmiſsi, ante ſententiam deceſsiſſent: cuius uerba hæc ſunt, Cū damnatus nemo uideri poſsit in hunc annum ante, quā de eo fortè iudicium Romæ redditum, & ꝓnuntiatum eſſet: neq; cuiuſquam mortui bona ante, quam de eo Romę pronuntiatum ſit, † publicāda ſunt: eaq; bona hǣdes poſsidere debent. [c]

Martianus libr. ſingulari de delatoribus. III.

Qui rei poſtulati, uel † qui in ſcelere deprehenſi, metu [d] criminis imminentis mortem ſibi † ꝯſciuerunt, hæredē non habent. Papini. tamen libr. xvj. Digeſtorū ita ſcribit: Qui rei criminis non poſtulati, [e] manus ſibi intulerunt, bona eorum fiſco non uindicētur. non enim facti* celeritatem eſſe obnoxiam: ſed cōſcientiæ metum in reo, ueluti confeſſo teneri placuit. Ergo aut poſtulati eſſe debent, aut in ſcelere deprehēſi: [f] ut ſi ſe interfecerint, bona eorum ꝯfiſcētur. Vt autem diuus Pius reſcripſit, ita demum bona eius, qui in reatu mortem ſibi conſcierit, fiſco uindicanda ſunt, ſi eius criminis reus fuerit, ut ſi damnaretur, morte, aut deportatione afficiendus eſſet. [g] Idem reſpondit, eum, qui modici furti reus fuiſſet: licet ſuſpendio uitam finierit, [h] non uideri in eadē cā eſſe, ut bona eius hæredibus adimenda eſſet ſicuti neq; ipſi adimerent, ſi cōpertum in eo furtum [i] fuiſſet. [k] Ergo ita demum dicēdum eſt, bona eius, qui manus ſibi intulit, fiſco uindicari, ſi eo crimine innexus fuerit, ut ſi conuinceret, bonis careat. Si quis aūt tædio uitæ, uel impatientia doloris alicuius, uel alio modo finierit uitā, ſucceſſorē habere, diuus Antonin[9] [l] reſcripſit. Videri aūt & patrem, q ſibi manus intuliſſet, qđ diceret filium ſuum occidiſſe: [m] magis dolore filii amiſsi mortem ſibi irrogaſſe: & ideo bona eius nō eſſe publicanda, diuus Adrianus reſcripſit. Sic autem hoc diſtinguitur intereſſe, qua ex cauſa quis ſibi mortem conſciuit. ſicuti cum quæritur, an is, qui ſibi manus intulit, & non perpetrauit, [n] debeat puniri, quaſi de ſe ſentētiam tuliſſet. Nā oīno puniendus ē, niſi tędio uitæ, uł impatientia alicui[9] doloris coactus eſt hoc ſacere: & meritò, ſi ſine cā ſibi man[9] [o] intulit, puniēdus eſt. Qui † enim ſibi non pepercit: multo minus alij parcet.

Si qui autem ſub incerto cauſæ euentu in uinculis, uel ſub fideiuſſoribus deceſſerint: horum bona non eſſe confiſcanda, mandatis cauetur. [p]

Si accuſatus de graui crimine ſe occidit, credens ſe deliquiſſe: ſi hæredes eius uolunt probare iis

lis in litera. Item ſi accuſatus interim deceſsit morte naturali: bona eius nō confiſcantur. Vltimo dicit: ſi accuſatus de graui delicto, credens ſe deliquiſſe, ſe occidit: ſi hæredes eius uolunt probare eum non deliquiſſe, audiuntur: & hoc probato habebūt bona de functi, & non fiſcus. Franc.

d Metu. quē metum habere uidetur demum poſtulatus, uel in crimine deprehenſus. & facit ad l. liberorū. §. non ſolent. ſu. de dān. infect. & ff. tit. ii. l. ſi quis aliquid. §. fina. & C. ſi reus, uel acc. mor. fue. l. defunctus. & C. eo. l. j. & ii. & qui teſta. face. poſ. l. ii. & infra, de iure fiſci. lege, in fraudem. §. j. ii. & iii. & ff. de inoffi. teſt. l. ſi q́s filio ex. §. eius qui. in fin. & ff. ad Syl. l. j. §. ſi quis.
e Poſtulati. i. accuſati.
f Deprehēſi. ff. de ritu nupt. l. palā. §. in adulterio. Acc.
g Afficiendus eſſet. facit ad hoc & inferius reſponſum inf. de iur. fiſ. l. in fraudem. §. j.
h Finierit. i. ipſemet ſuſpendens ſe.
i Furtū. ſ. in caſu ſequēti, cū &c. Ac.
k Fuiſſet. ſed caſtigaretur: ut in authen. ut nul. iudi. §. pe. col. ix.
l Diuus Antoninus. ff. de milita. teſta. l. eius militis.
m Occidiſſe. i. occiſum eſſe. Accur.
n Non perpetrauit. & facit ff. de remi. l. iiii. §. ii qui. & ff. de ſica. l. d uus. Sed ar. cōtra ſup. de fa. l. qui falſum. & de inof. teſt. l. Pap. §. meminiſſe. & qđ dicit non perpetrauit, id eſt, ſe non occidit: quia fuit detentus ab hominibus.
o. Manus. ſup. de ædili. edict. l. cum autem. §. malus.
p Cauetur ſup. eo. l. ii. in fin. & ff. de iure fiſci, lege, in frau-

† Huc ſpectant quæ ſcribit Mād. de ingrati. ſui ipſius cap. ult.

fraudem.§.bona.
a In reatu.i.ſuſpicione reatus.
b Probatum. contra C. qui teſ.fa.poſ. 1.ij. ſol.ibi innocentia probatur eo ipſo, q̄ cōtrariũ non oſtenditur: & ſic habes, quid in dubio præſumatur, & diſtingue ibi. Item contra ſ. eod.l.ii. in princip. Sed ibi accuſatorẽ corrupit. Item contra ſ.ea.l.§.ſi q̄s eu tem, uerſic. uideri.

innocẽtium defuncti, audiũtur. quæ probata habebunt bona defuncti, non fiſcus.h.d.Bar.

De illo uideamus ſi q̄s cõſcita morte nulla iuſta cauſa præcedente in reatu[a] deceſſerit: an ſi parati fuerint hæredes cãm ſuſcipere, & innocẽtẽ defunctũ oſtendere, audiendi ſunt? nec prius bona in fiſcum cogẽda ſint, q̄ ſi de crimine fuerit ꝓbatũ:[b] an uerò omnimodo publicanda ſint? Sed diuus Pius Modeſto Taurino reſcripſit: ſi parati ſint hæredes defenſionẽ ſuſcipere, nõ eẽ bona publicãda, niſi de crimine fuerit probatum.

TITVLVS XXII.

DE INTERDICTIS, † & relegatis, & deportatis.

Olim bona relegatorum a fiſco uendicabantur: hodie ſecus eſt.h.d.Bart.

Pomp.li.iiij.ad Sab. I.

CApitulũ[c] † ex reſcripto diui Traiani ad Aufidiũ Secundum, Scio relegatorũ[d] bõa, auaritia ſuperiorum[e] tpum fiſco uindicata: ſed aliud clementiæ meæ ꝯuenit:[f] qui inter cætera[g] q̄bus innocentiam[h] rationum meorum temporum, hoc quoque remiſi exemplũ.

DE INTERdictis, & relegatis.

CApitulũ. CASVS. Aliquo relegato ad tempus, bona eius confiſcabãtur. & hoc olim, hodie ſecus. Franciſcus
c Capitulum. id eſt caput.
d Relegatorum. ad tempus: ut ſ.l.relegatorum.§.ad tẽpus. non ſi in perpetuum: ut ſ.l.relegati. Accur.
e Superiorum tẽporũ. ſic B. & R. ſed aliàs imperatorum.
f Inter cætera. i. q̄ inter cætera hominibus quibus innocentia rationum meorũ temporũ. i. nos qui ſumus innocentes lucrari fiſco, quod non debemus: & ſub. remiſi & hoc quoque, &c.
g Quib[9]. alias q̄: aliàs quibus. Acc.
h Innocentia. aliàs innocentiam. alias Innocentia. itẽ aliàs ratione: & alias rationum.
i MAnumittere deportatum. i. deportatus non poteſt manumittere ſeruũ ſuũ. ad quod ſupra, de manumiſ.l. qui pœnæ. ſed alienare uidetur poſſe, ut ſupra, de le.iii.l.ſi deportati. in prin. ſed dic ut ibi. Accur.
EVm, qui. CASVS. Quidam amiſit ciuitatem ex aliquo delicto. filii eius ea perdunt, quæ deberent habere mortuo patre, ut bona paterna, & libertos paternos, ea autem quæ alias habent à natura, uel a lege ut ſuccedere inter ſe: item agnatis aliis: item tutelas agnatorum, iſta non perdunt. Fran.
k Et libertos, ſupra, de iure patro.l.iiii. contra. Sol. ibi de æquitate, cum dixit benigniſſime reſpon. contra de rigore iuris. uel ibi loquitur de libertis prouenientibus à genere. ſ.ab auo: uel proauo, hic uerò de propriis ipſius damnati. uel ibi loquitur ſecundum ius naturale. ſ. ſecũdũ hoc, q̄ libert[9] debet præſtare reuerentiã patrono: hic ſecundũ ius artificiale. ſ. de iure ſucceſſionis. Aliud enĩ rectè poteſt adimere. ſ. ut non ſuccedas libertis. uel ne rius iura ſucceſſionis auferre non poſſunt: quia illa non poſſunt ad fiſcum tranſire, ſicut nec ad hæredem extraneum: ut C. de latin.li.toll. l. j.§.ſed & ſi ſub conditione. unde apud filium remanent. ad quod eſt ſ. ad Trebel. l. quia perinde. §. j. & l. ſi patroni filius. uide ſolut. ut not. C.de bo. lib. l. prima. Itẽ eiſdẽ modis ſoluit ſupra de bonis lib.l.ſi necẽ. §. ſi deportatus. & C.de obſe. l. etiam liberis. & ſupra, ad l.Iul maieſtas.l.eorum. quæ ſunt contra. uel hanc ultimam ſol. ut ibi. Accurſius.

† Vide Budę. in l. ſi diutino. ſup. de pę.

† De iſto num differentia uide Crinitum libro de honeſta diſcipli. xxii.c. v. & Cæli. Rhodigi. lib. lec. antiq. xiiii.c. xlviii.

† In P. F. Caput ex reſcri. diui Traia. ad Aufidiũ Secundum. ſcio &c.

† Sic in P. F. Hal. autem legit, cætera quidem innocẽtia, ac ratione meorum temporũ hoc quoq; &c.

Martianus libr. xiij. inſtitutionum. II.

MAnumittere[i] deportatum non poſſe, diuus Pius reſcripſit.

Filij eius, qui amittit ciuitatem, debent perdere bona ipſius, quæ haberent ab inteſtato: nõ ea quæ aliunde ipſis obueniunt.h.d. & ponit exempla in textu.

Alphenus lib. j. epitomarum. III.

EVm, qui ciuitatem amiſit, nihil aliud iuris adimere liberis, niſi qđ ab ipſo peruenturum eſſet ad eos, ſi inteſtatus in ciuitate morereẽ: hoc eſt hr̄ditatem eius, & libertos,[k] & ſi quid aliud in hoc genere reperiri põt. Quæ uerò nõ a patre, ſed à genere, à ciuitate, a rerũ natura tribuerentur, ea manere eis incolumia.[l] Itaque & fratres[m] fratribus fore legitimos hæredes, & agnatorum tutelas, & hæreditates habituros: nõ enĩ hæc patrẽ, ſed maiores eius eis dediſſe.

Martianus lib. ij. inſtitutionum. IIII.

REligati[n] in inſulam in poteſtate ſua liberos retinẽt: qui & oĩa alia ſua iura retinẽt.[o] Tantũ enĩ inſula eis egredi non licet:[p] & bona quoque ſua omnia retinent,[q] ꝑterea ſi qua[r] eis adẽpta

l Incolumia. ut ſic potius prior parens, quam ſecundus inſpiciatur. ſic ſupra, de ſer. expo. leg. Titius. & ſ. ne quid in flumi. pub. l.j.§.æſtas.& C. de quæſtio. l.diuo.
m Et fratres. ſ. filios damnati. & fa. C. de proxi. ſacr. ſcrini. l. ſi quis. lib. xii. & de filiis offi. l.j.& ii. & in auth. de exhibe re.§. optimum. col.v.
REligati. CASVS. Relegatus in inſulã retinet liberos in poteſtate: & bona ſua retinet: niſi in ſententia aliqua bona eſſent ei adempta. nam tunc illa tantum amittit: cætera retinet. Franciſcus.
n Relegati. in perpetuum, uel ad tempus.
o Retinet. Inſtit. quibus modis ius pa. pot. ſolui. §. relegati.
p Non licet. ut ſup. de pœnis. l. relegatis.
q Retinent. ut infra, de iure fiſ. leg. bona. & ſupra, ex quibus cau. maio. l.j.
r Si qua. id eſt, aliqua.

In perpe-

a In perpetuum. ſecus ſi ad tempus: vt inf. l. relegatorum. §. ad tempus. ſic & ſupra, de pœn. l. ſi quis aliquid. §. ſi quis inſtrumentum.

b Relegati pro eodem ponit, ſcilicet pro relegato in perpetuum. Accur.

c Exilium. exilium propiè dicitur deportatio, ſed relegatio impropriè: vt ſup. de publ. iudi. l. ij. hic ergo impropriè dicitur: quia alia eſt in perpetuum, & tunc perdit ciuitatem: alia temporalis, & tunc non: vt ſupra ſi quis cau. l. ſed & ſi quis. circa prin.

d Interdictio. ut non ſtaret Bononiæ, uel Mutinæ.

e Certum locũ. puta ut ſtaret Mutinæ tantum: vt ĩ. eo. l. relegatorum. §. ſicut. uel ſic. item in parte.

f In inſulam. ubi non ſtat cum hominibus.

Inter pœnas. CASVS. Inter cæteras pœnas eſt etiam deportatio inſulæ: quæ pœna aufert ciuitatem. & ius deportandi habet præfectus urbis, non præſes prouinciæ: ſed cũ præſes uidet aliquẽ deportandum, põt de hoc ferre ſententiam: mittat tamen poſtea ad principem, qui aſſignet huic damnato inſulam, ſi hæc ſententia ei placuerit: & interim faciet damnatum cuſtodiri. Vltimò dicit decurio ex crimine capitali deportandus eſt, uel relegandus. Itẽ confeſſus ante quæſtionẽ in inſulã deportandus eſt. Cæteræ leges huius titu. ſunt planæ.

g Non eſt datũ. niſi habeat ſub ſe prouinciam: vt ĩ l. proxi. in princ. quæ eſt cõtra. uel ibi in relegatione, hic in deportatione. & facit ſup. de pœnis. l. ij. §. j. & l. diui. & ſup. tit. j. l. ij. §. j. & infra, quando ap. l. j. & ſupra, de off. præfe. urb. l. j. §. relegandi. Acc.

† Lata fuga qd ſit, uide apud Budæũ in anno. ad l. aut facta. ĩ. de pœnis. ubi de uoluntario exilio tractat. quo loco cenſet caput hoc corruptum eſſe, uel potius mutilatũ in medio membro.

† Iſta gl. cũ ſuo textu eſt nota. ad hoc, quod ille qui debet relegari, debet mitti in inſulam, ubi non ſunt homines. & adde ꝙ relegatio æquiparatur ſuſpenſioni ſecundum Spe. in ti. de inſpe. §. vj. in uerſicul. j. Bolog.

ſunt. Nã eorũ, qui in perpetuũ a exilium dati ſunt, uel relegati, b põt qs ſnĩa partẽ bonorum adimere.

Idẽ lib. j. Regularum. V.

Exiliũ c triplex eſt: aut certorũ locorũ interdictio, d aut lata fuga: † ut oĩum locorũ interdicatur, præter certum locũ: e aut inſulæ uinculũ, id eſt, relegatio in inſulam. f †

Vlp. li. ix. de officio proconſulis. VI.

Inter pœnas eſt ẽt inſulæ deportatio: quæ pœna adimit ciuitatẽ Romanam. Deportãdi aũt in inſulam ius pręſidib. prouinciæ nõ eſt datum, g licet præfecto urbi det. hoc enim epiſtola diui Seueri ad Fabium Cillonem præfectum urbi expreſſum eſt. Præſides itaque prouincię h quoties aliquem in inſulam deportãdũ putãt, hoc ipſum annotare debẽt: i nomẽ uerò eius ſcribẽdũ principi, ut in inſulam deportetur: ſic deinde principi ſcribere, miſſa plena opinione, ut princeps æſtimet, an ſequẽda ſit eorum ſnĩa, deportarique in inſulam debeat. medio aũt tpe dum ſcribitur, iubere eum debẽt in carcere eſſe. Decuriones ciuitatum pp capitalia crimina deportandos, uel relegandos, diui fratres reſcripſerũt. Deniq; Priſcum in homicidio, & incendio nominatum k ante quæſtionem confeſſum, in inſulam deportari iuſſerunt.

h Prouinciæ. ſ. cuiuslibet. Acc.

i Annotare debent. condemnando eum in inſulam: ut inf. l. proxi. in prin.

k Nominatum. id eſt, accuſatum.

l Relegatorũ. In eã relegare, ſed deportare non: ut ſupra, de pœnis, l. iij. & ſu. l. proxim. cum ſuis concordant. & de iniuſto teſta. l. ſi quis filio ex. §. eius.

l Idem libr. x. de officio proconſulis. VII.

Relegatorũ duo ſunt genera. Sunt quidã, qui in inſulam relegãtur: & ſunt qui ſimpliciter, vt prouincijs eis interdicaẽ, non etiam inſula aſsignetur. In inſulam relegare præſides prouinciarũ poſſunt: ſic tamen, ut ſi quidem inſulam ſub ſe habeant, id eſt, ad eius prouinciæ formam pertinentem, quam adminiſtrant: etiam ſpecialiter inſulam aſsignare poſſunt, inque eam relegare. l Si uerò non habeant: pronuntient quidem in inſulam ſe relegare: ſcribant autem Imperatori, ut ipſe inſulam aſsignet. Cæterum nõ poſſunt damnare in eam inſulam, quam in ea prouincia cui præſunt, m non habeant. Interim quo ad inſulam Imperator aſsignat, militi tradendus eſt relegatus. Hæc eſt differẽtia † inter deportatos, & relegatos: quòd in inſulam relegari & ad tempus, & in perpetuum quis poteſt. n Siue ad tempus, ſiue in perpetuum quis fuerit relegatus, & ciuitatem Romanam retinet, o & teſtamenti factionem non amittit. p Ad tempus q relegatis neque tota bona, neque partem adimi debere, r re-

m Præſunt. quia extra territorium &c. ut ſu. de iuriſdi. om. iu. l. fin. & facit ſup. quod quiſq; iu. l. j. in fi. ſctũ. de bon. aut. iud. poſſ. l. cum unus. §. pen. & ſic index huius terræ non poteſt mittere in poſſeſſionem alterius diſtrictus. Item facit infra, eo. §. ſicut. Accur.

n Quis poteſt. quaſi diceret non deportari, niſi in perpetuum: & ſic eſt contra ad hoc ſubauditum ſup. de pœnis. l. ſine præfinito. Sol. non debet quis deportari ad tẽpus, uel damnari ad tempus in metallum: vt hic. Si tamen comprehendatur tempus, tenet ſententia nihilominus: vt ibi. & facit inf. ead. l. §. ad tempus. & facit ſup. de pœni. l. capitalium. in princip. Accurſ.

o Retinet. imò perdit: vt ſu. de cap. diminu. l. amiſſione. §. j. uerſ. ſed ibi. Solut. ibi exponitur, id eſt, deportati. uel ut ibi.

p Non amittit. ut & ſupra, de teſta. l. eius. §. pen.

q Ad tempus. ſecus ſi in perpetuũ: ut patet in damnato l. Iul. de ui publ. vt Inſtitu. de publi. iudi. §. item lex. & ſup. eo. l. relegati. & facit ſup. de pœn. l. capitalium. in prin. & inf. de iure fiſci. l. bona. in prinс. & ſup. ad legem Falci. in ratione. §. eum quidam.

r Debere. niſi lex dicat ſpecialiter: vt C. de epiſc. audi. l. nemo. in fi. & C. de poſtu. l. ſi. quæ eſt contra.

† In hanc differentiã pulchre Ouidius li. v. de triſtibus ad uxorem, quod eam quidã exulis uxorem appellaſſet. Cic. in Orat. pro Cecinna, circa nem.

ſcriptis quibuſdã manifeſtaſ: reprehẽſaq; ſunt ſniæ eorum, qui ad tps relegatis ademerunt partem bonorũ, uel bona: ſic tñ, ut nõ infirmarentur ſnię, quæ ita [a] ſunt prolatæ. Eſt quoddam genus quaſi in inſulã relegationis in prouincia Aegypti, [†] in nouas inſulas relegare. Sicut aũt relegare in inſulam quiſquã, quæ non eſt ſub ſe, nõ põt: [b] ita neq; in prouinciam quidam relegandi habet ius, quæ non eſt ſub ſe. fortè præſes Syriæ in Macedoniam non relegabit: ſed intra [c] prouinciam ſuam põt relegare. [c] Item in parte certa prouinciæ moraturum relegare põt: ut fortè non excedat [d] ciuitatem aliquam, uel regionem aliquam [e] non egrediatur. Sed & in eas partes prouinciæ, quæ ſũt deſertiores, ſcio præſides ſolitos relegare. Interdicere aũt quis ea prouincia [f] poteſt, quam regit: alia nõ poteſt. & ita diui Fratres reſcripſerunt. Vnde eueniebat, ut qui relegatus eſſet ab ea prouincia, in qua domicilium habuit, morari apud originem ſuã poſſet. Sed Imperator noſter cum diuo Fratre ſuo huic rei prouidit Mæuio enim Probo præſidi prouinciæ Hiſpaniæ reſcripſerunt, etiam ea prouincia interdici, unde quis oriundus ſit, ab eo, qui regit eã prouinciam, ubi quis domicilium habeat. Sed & eos, qui cum incolæ eſſent, non in ea prouincia quid admiſerint, æquũ eſt, ad reſcripti [g] authoritatem pertinere. Dubitatum eſt, an interdicere quis alicui poſsit prouincia, [h] in qua oriundus [i] eſt: cùm ipſe ei prouinciæ præſit, quam incolit, [k] dum ſua non interdicit: vt ſolent Italia [l] interdicere, qui patria [m] non interdicũt: uel an per conſequentias uideatur etiam ea prouincia interdixiſſe, cui præeſt. Quod magis erit probandum. Per contrarium autem is, qui originis prouinciæ præeſt, non eſt nactus ius interdicendi ea prouincia, quam incolit is, qui relegatur. Si quis eam ſententiam [n] admiſerit [o] ut is, qui in alia prouincia [p] commiſit, [q] poſsit relegari ab eo, qui ei prouinciæ [r] præeſt: eueniet, ut relegatus iſte tribus prouincijs, præter Italiam, [s] debeat abſtinere: & in qua deliquit, & quam incolit, & originis. & ſi ex diuerſis prouincijs oriri uideatur propter conditionem uel ſuam, uel parentis, patronorumve: [t] uel pluribus prouincijs conſequenter interdictum ei dicemus. Quibuſdam tamen præſidibus, ut multis prouincijs interdicere poſsint, indultum eſt: vt præſidibus Syriarum, & Daciarum. Conſtitutum eſt eum, cui patria [u] interdictum eſt, etiam Vrbe [x] abſtinere debere. Contra autem, ſi cui Vrbe fuerit interdictum, patria ſua [y] interdictum nõ uidetur [z] & ita multis conſtitutionibus cauetur. Si cui planè non patria ſua, ſed aliqua ciuitate interdictum ſit: uidendum eſt, an etiam patria ſua, itemque Vrbe inter

† In P. F. in Ouaſin relegare. & hæc ſana eſt lectio in Ouaſin: nã locus eſt Aegypti Oaſis parua, & magna Ptolomæo. Eo autem relegabãtur ſontes, aut pro ſontibus habiti. Hiſtor. tripart. li. vij. c. xvj. & lib. xij. cap v. Eſt aũt Oaſis, & Ouaſis idẽ ω unde licet pro o, ſeu ω. Oaſenæ etiã deportationis mẽtio fit in cod. Theod. li. 9. tit. 32. l. 1. & in C. Iuſtini. li. 9. ti. 38. l. j.

† In Pan. F. ſed extra prouinciam ſuã &c.

Hic habetis glo. fin. ad hoc quòd iudex originis põt punire ſubditum ſuum ratione delicti ppetrati extra territorium ſuũ. ã quo per Bart. in l. ſepulchri. ſup. de ſep. uiol. Bol.

[a] Ita. ſcilicet cum ademptione bonorum. & dic prolatæ. ſ. tempore huius legis: ſed quæ ferentur poſtea, infirmãtur: vt C. de legi. & conſtit. l. non dubium. uel quia licet fieri non debeat, factum tamẽ tenet. ad quod ſup. de pę. l. moris. §. iſtæ. & inf. quã. appel. ſit. l. j. §. biduũ. & ſup. de cond. inde. l. eleganter. §. ſi quis poſt. & quod met. cauſ. l. ſi.

[b] Non poteſt. ſu. ea. l. in prin. & ij. q. ij. c. nullus poteſt.

[c] Põt relegare. fortè ſi prius imperator aſſignaſſet. & ſic poteſt intelligi ſup. in prin. huius l. per hoc quod eſt ſup. l. inter pęnas.

[d] Non excedat. i. non recedat, uel exeat pęnas. Acc.

[e] Aliquam. ad ꝓ ſup. eo. l. exilium.

[f] Ea prouincia. in qua ſunt incolæ.

[g] Ad reſcripti. ut ſ. poſſint interdici ea, quæ ſunt oriundi, ab eo præſide qui præeſt ei prouinciæ in qua ſunt incolæ: ut & infra proxim. §. Et ſic not. quod accuſatur quis de delicto in ea prouincia, ubi habet incolatum licet alibi deliquerit: vt & C. ubi de crimine agi oport. l. j. Et not. hic quem eſſe incolam: & habere domicilium idem eſſe: vt infra, de uerborum ſignifica. l. pupillus. §. incolæ. Quid ergo differt a ſuperiori §. Reſpon. ibi deliquit, ubi habitabat, hic alibi.

[h] Oriundus. Id eſt, ortus.

[i] Incolit. Id eſt, habitat.

[k] Sua. i. ea prouincia cui præeſt.

[l] Italia. in qua eſt ortus.

[m] Patria. in qua habitat: & in qua eſt præſes.

[n] Si quis eam ſententiam. quam habes ſupra, eadem l. §. interdicere. uerſ. ſed & eos.

[o] Admiſerit. id eſt, receperit.

[p] In alia prouincia. ab ea quam incolit, uel unde eſt oriundus. Io.

[q] Commiſit. id eſt, deliquit.

[r] Prouinciæ. quã incolit.

[s] Præter Italiam. innuit Italiam eſſe prouinciam. ſic in. de ma. uin. l. etiam. §. fi. Ac.

[t] Patronorumve. ad quod inf. ad mu. l. aſſumptio. §. fina. & l. eius qui manumiſit.

[u] Patria. ſcilicet ſua propria.

[x] Etiam ab urbe. Rom. per excellentiam vt Inſt. de iure nat. §. ſed ius. quæ & ſua patria eſt, & quidem maior unde abſtinet ab ea: ſed non idem in conuerſo caſu: quia non ideo uidentur interdici minora, quod interdicantur maiora: vt infra, ad munici. l. Roma. & ſupra, de ſer. export. l. ij. & l. cui pacto. & infra, ea. l. §. põt. & ſupra de ſen. l. qui indignus. & C. ſi ſeruus expor. l. ſi.

[y] Patria ſua. ut pote minori.

[z] Non uidetur. tacitè: expreſſim autem interdici debet, quia licet non ſit maior quo ad alios: ſibi tamen uidetur eſſe maior: vt ſupra, de offic. præfec. urb. l. j. §. finali. uel hic patria, ibi ciuitate. uel dic non uidetur communi opi. ſecundum quam eſt minor, & hoc hic reſpexit: ſed reſpectu ſuæ propriæ opinionis, ſecundum quam eſt maior, eſt interdictũ: vt ibi, quæ præualet, & ſecundum hoc hic non

non ſoluit plene.

a Excedendi. id eſt, recedendi.

b Relegatum. ſi habes relegatus: legas cum ſuperioribus: ſi relegatum, tunc cum inferioribus. & dic, quod præſes dat libellum continentem modum relegationis ipſi relegato.

c Dare. ſcilicet præſides.

d Ne excedant. id eſt, ne accedant in patriam. ſic ſupra, de pœnis. l. relegati. vel pone etiam proprie. & facit ſupra, de pœnis. l. moris.

e Ad honores. alios. nam & decurionatus honor eſt: vt C. de decu. l. 1.

f Non admittatur. facit infra, de decu. l. 2. & ij. de varijs cogni. l. penulti.

g Non repetere. alias petere. & facit infra, de decu. l. 4. alias repetere. ad quod C. ad legem Iul. de ambi. l. 1.

h Nec eos. ſcilicet honores.

i Per quam. id eſt, valde.

k Aſpirare. ad quod ſupra. §. conſtitutionum. cum concord. & infra, de regul. iur. l. non debet cui quod. & C. ſi ſer. expor. ve. l. fin. & ſupra, de ſer. expor. l. cui pacto.

l Et ſi honoribus. quibus ineſt ſumptus: vt habes infra, de muner. & honor. l. honor. in principio.

m Eam infamiam. quæ infertur ex ſententia, qua prohibetur honor.

n Ad hoc. ſcilicet vt euitet onera, licet arceatur honore, niſi onera erant grauia: tunc enim eſſet iniquum, quod careret honore, & tam grandia onera ſubiret: hoc niſi, &c. lex tamen ſequens, & in grandi onere idem ſtatuit. & ſecundum hoc facit C. de ſacroſanctis eccle. l. qui ſub prætextu. & C. de filijs, l. ſi quis decurio. & de ijs, qui non imple. ſtipen. l. 1. & infra, de regu. iur. l. nemo.

† In P. Fl. interdici Sententia. in vetu. manuſcri interdici ſententia.

dictũ dicamus: quod magis eſt. His qui relegãtur, dies excedendi a à præſidibus dari & poteſt, & ſolet. Etenim moris eſt ita pronuntiari, illũ prouincia illa, inſulisq; eius relego: excederéq; debebit intra illum diem. Relegatum b planè libellum dare c poſſe principi, diui Fratres reſcripſerunt.

Cui interdicitur minus officium, non poteſt accedere ad maius: ſed non habet loc in econuerſo. hoc dicit. Bart.

Solet præterea † interdici quibuſdam, ne intra patriæ territorium, vel muros morentur: ne excedant d patriam, vel in vicis quibuſdam morentur. Solet decurionibus ordine interdici, vel ad tempus, vel in perpetuum. Item poteſt alicui pœna iniungi, ne honores adipiſcatur: nec ea res facit, vt decurio eſſe deſinat: cùm fieri poſsit, vt quis decurio quidẽ ſit, ad honores e autẽ non admittatur. f Nam & ſenator quis eſſe poteſt, & tamen honores nô repetere. g Poteſt alicui & vnus honor interdici: ſic tamen, vt ſi cui honore vno interdictum ſit: non tantum eum honorem petere nô poſsit: verum nec eos h quoq;, qui eo honore maiores ſunt. Eſt enim perquàm i ridiculũ, eum qui minoribus pœnæ cauſa prohibitus ſit, ad maiores aſpirare. k maioribus tamen prohibitus, minores petere non prohibetur. Sed muneribus ſi quis pœnæ cauſa fuit prohibitus: nihil valebit ſentẽtia. Neq; enim l immunitatẽ pœna tribuere debet. Ergo & ſi honoribus l quis in pœnã fuerit prohibitus: poterit dici, ſi honores iſti habuerint miſtã muneris grauem impenſam, infamiam m illi ad hoc n non profuturam.

o Sed honore. Debere not. quòd ex eodem facto pœnam, & præmium non debet quis pati. ſic ſ. de excep. rei iudi. l. euidenter. & C. de legi. & conſtitu. l. quod fauore. & ſupra, de cap. di. l. 2. § nemo. & l. tutelas. §. iniuriarum. & de contra tab. l. non putauit § ſi quis ſuis. Sed argum. contra ſupra, de ijs quib. vt indign. l. 1. & l. poſt legatum. in fin. Et hoc not. plenius ſupra, de neg. geſt. l. ſiue hæreditaria.

p Po eſt. Procedat ſupra, de pœn. l. moris. & ſupra. de muni. l. is qui donum & de iet. ex. por. l. vlti.

† Not quòd quis propter delictum ſuũ vel pœnã no debet eſſe immunis. & cur. 16 q. 1. c. intelleximus. de iud. c.

Martianus libr. ij. public. iudiciorum. VIII.

SEd honore quidem illum arceri puto: cæterùm impendia debere o præſtare.

Vlpianus libr. x. de offic. proconſul. IX.

POteſt præſes quendam damnare ne domo ſua procedat. p †

† Hoc loco in P. F. ſpatiũ vacuũ quaſi centũ verſuũ relinquitur cũ ſigno, quo ſi deſit aliquid.

TITVLVS XXIII.

DE SENTENTIAM paſsis, & reſtitutis.

Deportatio, & damnatio in metallum non extinguit ius patronatus patrono reſtituto. h. d.

Vlpianus libr. xxxviij. ad edictum. I.

AD ſucceſsionem liberti patron[a] deportat[a], & reſtitutus admittitur. Sed ſi in metallum damnatus reſtituatur, nunquid ſeruitus pœnæ q extinguat ius patronatus etiã poſt reſtitutionem? Et magis eſt, vt non extinguat ſeruitus r ius patronatus.

Idem libro quinto Opinionum. II.

SI deportatus reſtitutus, dignitatem qui-

DE SENTENtiam paſſis, & reſtitutis.

AD ſucceſſionẽ. CASVS. Patronus cuiuſdam commiſit delictum, propter quod eſt deportatus, vel in metallũ damnatus, poſtea reſtitutus eſt: dicitur quod ius patronatus integrum habet: & ſic ſuccedere liberto poterit. Fran.

q Seruitus pœnæ. quæ contingit pro damnatione in metallum: vt ſupra, de pœnis. l. aut damnũ. §. eſt pœna.

r Seruitus. patrono ſuperueniens. & facit ſupra, de iure patron. l. fine. in princ. p & de in ius vocan. l. ſed ſi hac. §. liberos. verſicu. ſed & ſi per. & de bonis liber. l. 4 §. ſi deportatus.

SI deportatus. CASVS. Qui deportatus eſt, deinde reſtitutus quo ad dignitatem recuperandam, non ad bona, non tenetur creditoribus ſuis antiquis, nec reipublicæ ſi aliquid ei prius debebat. ſi autem princeps iuſſit bona ei reſtitui, ſi vellet ea, & ipſe non vult, bene tenebitur creditoribus antiquis, ac ſi haberet bona. Franciſcus.

dem indulgentia principis † recuperauerit, in ſua aũt omnia bona non eſt [a] reſtitutus: nec à creditoribus, nec publico nomine conueniri poteſt.

[b] Sed ſi cùm ei facultas oblata eſſet à principe, bona quoq; ſua recuperandi, maluerit ea relinquere: actionibus exuere ſe, quibus ante ſententiam ſubiectus fuerat, [b] non poterit.

Papinianus libro xvj. reſponſorum. III.

IN inſulã deportati bona fiſcus pœna remiſſa retinuit. Creditores ex ante geſto non habere cũ eo, qui debitor quondam fuit, actiones conſtitit. Quòd ſi bona cũ dignitatis reſtitutione cõceſſa recuperauerit: vtiles actiones neceſſariæ nõ erunt: cùm & directæ competunt. [c]

Paulus lib. xvij. Quæſtionum. IIII.

IN metallum damnata mulier eum, quẽ prius cõceperat, [d] edidit. deinde à principe reſtituta eſt. Humanius dicetur, etiam cognationis iura huic reſtituta [e] videri.

TITVLVS XXIIII.

DE CADAVERIBUS punitorum.

Vlpianus libro ix. de officio proconſulis. I.

CORpora eorũ, qui capite damnantur, cognatis [f] ipſorum neganda nõ ſunt. & id obſeruaſſe ſe etiam diuus Auguſtus libro decimo, de vita ſua ſcribit. Hodie autem eorum, in quos animaduertit [g], corpora nõ aliter ſepeliuntur, quàm ſi fuerit petitum, [g] & permiſſum: & nonnunquã non permittitur, maximè maieſtatis cauſa damnatorũ. Eorum quoq; corpora, qui exurendi damnantur, peti poſſunt: ſcilicet vt oſſa, & cineres collecta ſepulturæ tradi poſſint.

Martianus lib. ij. publicorum iudiciorum. II.

SI quis in inſulam deportatus, vel relegatus fuerit, pœna etiam poſt mortem manet: nec licet eum inde transferre alicubi, & ſepelire inconſulto principe: vt ſæpiſſimè Seuerus, & Antoninus reſcripſerunt: & multis petentibus hoc ipſum indulſerunt.

Paulus libr. j. Sententiarum. III.

COrpora animaduerſorum [h] quibuslibet petentibus ad ſepulturã danda ſunt. [i]

Digeſtorum, ſeu PANDECTARVM Liber quadrageſſimusnonus.

TITVLVS I.

DE APPELLAtionibus, & relationibus.

Iſtud principium diuiditur in duas partes. primò ponit cauſam indu. endæ appellationis. Secundò reſpondet cuidam tacitæ quæſtioni. Secunda ibi, Licet non nunquam. Bart.

Vlpianus lib. j. de appellationibus. I.

APpellandi vſus quàm ſit † frequẽs, quàm que neceſſarius, nemo eſt, qui ne-

† Recuperauit, in P.F.

[a] Non eſt. nec in quota parte: vt ſupra eod. l. debitor.

[b] Fuerat. ad hoc C. eodem, l. ſi deportationis. & ſupra, de actio. & obligatio. l. ſeruus ſed contra. infra, de regul. iur. l. inuito. Item ſupra, quod cum eo. l. 2. ſed hic in primum ſtatum reponitur.

IN inſulam. CASVS. Deportato in inſulam pœnam princeps remiſit retentis bonis, non tenetur creditoribus antiquis, cum non habeat bona, nec habere poſſit. ſi autem bona recuperat, tenebitur directa actione. Franciſcus.

[c] Competunt. facit ĩ. l. proxim. & quod ibi notaui.

IN metallum. CASVS. Mulier exiſtens grauida, damnata eſt in metallum, & nunc edidit: deinde reſtituta eſt. dicitur, quòd & cognatio quoad filium eſt ei matri reſtituta. Franciſcus.

[d] Conceperat. ante damnationem: ſecus ſi poſt: quia parit ſeruum: vt ſupra, de fideicom. li. l. generaliter. §. ex damnata. niſi cum matre reſtituatur, vt Inſtitu. de ſerui. cog. §. primo. Sed quidam dicunt etiam poſtea conceptum liberum eſſe: argument. ſupra ad Tertyllia. l. 2. §. filio qui mor: quod non placet. Item facit Inſtitu. de cap. di. §. quod autem. contra. ſol. hic reſtituitur: ibi ſimpliciter manumiſſus: vt dicto § filio qui mor. Sed contra hanc ſolutionem eſt, Inſtit. de ſerui. cogna. ſed ibi ſemper ſerui: vnde manumiſſi accipiunt. & facit ſupra, de iure patro. l. fine. & ſupra, eodem, l. prima.

[e] Reſtituta. mulieri: & per conſequens filio. Accurſius.

DE CADAVERIBUS punitorum.

COrpora. CASVS. Aliquo decapitato ſi cognati eius, vel alij petãt a principe, vt eis liceat corpus eius accipere, & ſepelire, concedendum eſt eis: nec aliter poſſunt corpora eorum ſepeliri, niſi de principis licẽtia & hoc princeps quãdoque non concedit: vt ſi erat damnatus ob crimen læſæ maieſtatis. Item corpora eorum, qui ſunt combuſti, non licet ſepeliri ſine principis parabolas vt puta oſſa, quæ remanſerunt, vel cinis collectus. Franc.

[f] Cognatis. & alijs petentibus: vt infra l. fin. & Ioſeph petijt à Pilato corp' Chriſti. & facit C. de relig. l. obnoxios.

[g] Petitum. à principe, vt ĩ. l. proxi.

SI quis. CASVS. Si in inſulam deportatus, aut relegatus, ibidem deceſſit: non poteſt ſepeliri extra illam inſulam, niſi de principis licentia & ſic pœna etiam poſt mortem durat.

COrpora. CASVS. Corpora damnatorũ ad mortem quibuslibet petentibus ad ſepeliendum, princeps concedit. Franc.

[h] Animaduerſorũ. id eſt eorũ, in quos animaduertitur, & qui damnantur ad mortem. & facit ſupra l. proxi. in princ.

[i] Danda ſunt. à principe: vt ſupra l. prox. Accurſius.

DE APPELLAtio. & rela.

APpellandi. CASVS. Vſus appellandi fre-

† In vulg. edit. additur vetus.

di frequens eſt, & neceſſarius.per appellationẽ enim corrigitur quod malè iudicatum erat ſiue dolo, ſiue imperitia: licet quandoque deterius iudicetur in cauſa appellationis, quam in prima.

Quæſitum. Si princeps reſpondet alicui iudici de quadam quæſtione, & iudex ſecundum illam reſponſionem iudicat, poteſt appellari à ſententia prædicta. poteſt enim eſſe, quòd iudex in conſulendo principem fuit mentitus. & ſic contra reſponſionem, ſiue reſcriptum principis appellari videtur. & dic de hoc vt in gloſſ.domini mei Accur.quæ incipit, non dicas appellari &c.

Si quis. A ſententia quadam appellaui ad quendam iudicem, cum deberẽ ad alium iudicem appellare. quæritur, an mihi error meus prædictus noceat? & diſtinguitur. nam ſi appellaui ad minorem iudicem, quam fuerit iudicans: tunc mihi nocet. ſi autem cum deberem appellare ad quendã, qui erat aliquantulum maior iudicante, appellaui ad quendam magis maiorem: nõ nocet mihi: & de hoc da exemplum. nam cum iuſſu principis conſules iudicem delegarunt in cauſa mea, quam habebam cum Titio, deinde à ſententia iſtius delegati appello ad principem, cum deberem ad conſules appellare: non nocet mihi, & ipſi conſules de cauſa app.cognoſcent, ac ſi ad eos eſſet appellatum.

Libelli. Nunc docet qualiter fiat libellus appellatorius. Secundo dicit, quòd ſi in ipſa die, qua lata eſt ſententia, volo appellare, ſufficit, ſi dicam appello. Tertio dicit, quod in appellatione non eſt neceſſe declarare, contra quem aduerſarium appellet. Item ſi in appellatione quoſdam ex aduerſarijs nominaui, quoſdam nõ: vt cum eſſent plures mei tutores quondam, contra quos egi propter malam adminiſtrationem, & succubui: nunc appello, & quoſdam ex eis nomino: ſatis eſt, vt contra omnes videar appellaſſe. ſecus ſi ipſi tutores fuerunt cõdemnati mihi, & quidam eorum appellant, quorum nomina in libello appellationis ſunt poſita. Nam non prodeſt alijs, quorum nomina non ſunt appoſita. Item licet in appellatione eſt appoſita cauſa, quare appellet: poterit tamen in proceſſu cauſæ aliam cauſam allegare, & aliam omittere, & proſequi appel. quibuſcunq; modis poterit. & h.d. §.cum duabus legibus ſeq. Franc. Accurſij.

a Neſciat. & ideo plenius attingendus: vt ſupra, de lib. leg. l. legaui.

† Huc ſpectat quod de Mileſiorum Rep. refert Ariſto. libr. 2. Poli. c. 6.

† Reformat alibi in bonã, hic in malã partẽ. Aliquãdo ſimpliciter neq; in bonã, neque in malã partem. Mandoſ. ſuper ſigna. tit. de notor. in prin.

† Vide Alci. li. diſp. 4. c. 16.

ciat: a † quippe cum iniquitatem b iudicantium, vel imperitiã corrigat: c licet nonnunquã bene latas ſententias in peius reformet. † Neque enim vtriq; melius pronuntiat, d qui nouiſſimus ſententiã laturus eſt. Quæſitũ eſt, an aduerſus reſcriptum a principis prouocari poſſit, fortè ſi præſes prouinciæ, vel quis alius conſuluerit, & ad cõſultationẽ eius fuerit reſcriptum.

Eſt enim quæſitum, an appellandi ius ſuperſit.

Quid enim ſi in conſulendo mentitus eſt? De qua re extat reſcriptum diui Pij πρὸς τὸ κοινὸν τῶν Θρακῶν, quo oſtendit prouocari oportere. i verba reſcripti ita ſe habent. †

Ἐὰν μὲν ἐπιστείλη τις ἡμῖν, ἅμα δὲ καὶ ἀντιγράφωμεν ὑμεῖς ὅτι οὖν: ὑπάρξει τοῖς βουλομένοις ἐπικαλεῖσθαι πρὸς τὴν ἀπόφασιν. εἰ γὰρ διδάξαιεν, ἢ ψευδῶς, ἢ οὐχ οὕτως ἔχειν τὰ ἐπισταλμένα, οὐδὲν ὑφ᾽ ἡμῶν εἶναι δόξει προδιεγνωσμένον τῶν ὡς ἑτέρως ἔχουσι τοῖς γραφεῖσιν ἀντεπεσταλκέναι. e

Id eſt, Si ſcripſerit quiſquã ad nos, & illi aliquid reſcripſerimus, volentib. ad ſententiam g noſtram prouocare permiſſum erit. Si enim docuerint, vel falſa, vel non ita ſe habere, quæ ſcripta ſunt, nihil à nobis videbitur iudicatum prius, quàm contraſcriptum fuerit, quemadmodum aliter res ſe habeat, quàm nobis inſinuatum ſit. Hinc conſequenter videtur reſcriptum, à conſultatione iudicis nõ eſſe appellandũ: h ſi quis forte interlocutus fuerit, principem ſe conſultaturum: cum poſſit poſt reſcriptum prouocare.

Error in appellando iudicem maiorem, vel parem, appellationem non vitiat: ſecus ſi minorem appellauerit. h. d. Prin. à ponit quæſtionem. Secundo ſolutionem. Tertiò eam probat per reſcriptum. Secunda ibi. Et ſi quidem. Tertia ibi. Denique Bart.

Si quis in appellatione errauerit: vt puta, cũ

b Iniquitatem. cum dolo: imperitia ſine dolo. ad primum eſt ſupra, de minor. l. præfecti. ad ſecundum C. eod. l. 1. ad vtrunq; Inſti. de iniur. §. 1. & vtrobique facit litem ſuam, vt inſtitu. de obliga. quæ ex quaſi delict. in princip. ſi autem contra conſtitutiones, ipſo iure non valet, & non eſt opus appellatione: vt infra, quæ ſen. ſine appe. l. 1.

c Corrigat. vſus appellandi. id eſt appellatio ſeu appellationis iudex.

d Pronuntiat. ſcilicèt quandoq;.

a Aduerſus reſcriptum. quo reſpond. alicui iudici conſulenti ad aliquã quæſtionem de iure, non dico de facto: vt ſupra, de iudic. l. enim quem. §. 1. & hoc caſu princeps non dat dilationem: vt C. de dilatio. l. cum à nobis.

i Prouocari oportere. Non dicas appellari à literis, in quib. mẽdacia ſunt inſerta: quia iam ſunt approbatæ: vt infra, quando appellandum ſit l. fin. quæ eſt contra. nec à reſcripto: licet hoc videatur dicere: non enim à ſentẽtia principis appellatur: vt infra à quibus appella. non licet. l. 1. in princip. Sed dic appellari à ſententia iudicis, quã ſeu ſecundum conſilium principis, quod conſilium fuit, ſecundũ relationem: & ſic quodammodo appellatur contra reſcriptum, & contra literas conſultationis. & hæc probantur in Græco, quod eſt hic: ſi ſcrip. &c. & ſic intelligi poteſt C. de appel. l. 2. & in authen. in me. li. §. ſuper hoc, collatio. 1. Sed oppo. quia ſicut non appellatur à ſententia principis: ita nec ab eius iudicis ſententia, qui iudicat ſecundum quod ipſe mandat: vt in authen. in medio li. §. 1. coll. 8. quæ eſt contra. Sol. ibi à princip. princeps audiuit cauſam, & reſcripſit iudici: ſi ſic probabitur tibi, ita iudices, ſed hic iudex poſt cauſam diſcuſſam conſuluit principem: vel ibi ſecundum commune ius reſcri. hic contra ius commune. vel hic princeps iudicauit.

g Ad ſententiam noſtram. vetus lectio. Ab enuntiatione, id eſt, à mendacij relatione principi facta: vt hic ſubijcit.

h Non eſſe appellandum Ioan. & Azo dicunt ab hac interlocutoria appellandum, vt J. quãdo app. ſit l. 1. in prin. & C. de relat. le. 1. in fi. quæ ſunt cõtra. & hic exponũt non eſſe appellandum de neceſſitate, ſed poteſt ſi volt. Vel ſecundũ alios in illa l. 1. J. quãdo ap. ſit, ideo appellat: quia iam erat lata ſententia, hic ſecũda. & in illa C vocat refutatorias preces, nõ appellationẽ, ſed contradictionẽ, quæ fit contra cõſultationẽ. F. ſecũdũ hoc

Appellare an liceat à principis ſententia.

† Id eſt, Si quis per epiſtolã nos cõſuluerit ſimulque nos illi quidpiam reſcripſerimus, omnibus, qui volet aduerſus reſcripti prouocãdi copia erit. nã ſi quæ epiſtola comprehenſa ſunt vel falſa, vel aliter ſe habere docuerint: nihil per nos prius dictum eſſe putetur, quæ ita reſcripſerimus, quaſi ſcriptis ad nos ea lata aliter ſe habuerint.

e ἀντεπεσταλκέναι.

alium appellare deberet, aliū appellauerit: videndum eſt, an error ei nihil obfuit. Et ſi quidem cum maiorem iudicem[a] appellare deberet, ita errauit, vt minorem[b] appellet: error ei nocebit.[c] ſi verò maiorem iudicem prouocauit: error nihil oberit:[d] & ita multis conſtitutionibus continetur. Denique cum quidam iudicem ex reſcripto principis à conſulibus accepiſſet, & præfectum vrbi appellaſſet: errori eius ſubuentū eſt reſcripto diuorum Fratrum: cuius verba hæc ſunt. Cum per errorem factum dicas, vti à iudice, quem ex reſcripto noſtro[e] ab ampliſsimis conſulibus acceperas, ad Iunium[f] Fauſtinum amicum noſtrum præfectum vrbi prouocares conſules[f] ampliſsimi perinde cognoſcant, atque ſi ad ipſos facta eſſet prouocatio.[g] Si quis ergo vel parem,[h] vel maiorem[i] iudicē appellauerit, aliū tamen pro alio: in ea cauſa eſt, vt error ei non noceat: ſed ſi minorem, nocebit.

Libellus appellatorius debet continere perſonam appellantis, perſonam iudicis à quo appellatur, & ſententiam à qua appellatur: perſonam uero eius, contra quam appellatur, de neceſſitate non debet continere: & tempore ſententiæ poteſt quis ſolo uerbo appellare, dicendo, appello. hoc dicit cum l. ſequenti, & princip. l. ſeque. Bart.

Libelli, qui dātur[k] appellatorij: ita ſunt concipiendi, vt habeant ſcriptum, & à quo dati ſunt: hoc eſt, qui appellet, & aduerſus quē,[l] & à qua ſententia.[m]

Macer lib. j. de appellationibus. II.

SEd ſi apud acta[n] q̄s appellauerit: ſatis erit ſi dicat, appello.

Vlpianus lib. j. de appellationibus. III.

SCio quæſitum, ſi quis non addiderit in libellis, contra quem aduerſariū appellet: an præſcriptioni[o] ſubijciatur.

Et puto nihil oportere præſcribi. Sed illud cecidit in quæſtionem, ſi plures habuerit aduerſarios, & quorundam nomina libellis ſint complexa, quorundam non: an æquè præſcribi[p] ei poſsit ab ijs, quorum nomina comprehenſa non ſunt, quaſi aduerſus eos ipſos acquieuerit ſententiæ. Et cum vna[q] cauſa ſit, arbitror non eſſe

hic nullo modo appellatur, & ſic ſecundum hoc ab interlocutoria non appellatur: quod dic: vt infra, de appe. re. l. 2. Vel tertio contra interlocutoriam, quæ pronunciat principem conſulendum, non appellatur: licet nec ab alijs, vt hic, ſed à grauamine: quia inſerit mendacia, vel interloquitur inſerendo, poteſt appellare: vt d. l. C. ſic enim hic dicere videtur.

[a] Iudicem. ſcilicet ad maiorem.

[b] Vt minorem. minorem eo qui iudicauit: vt colligunt infra, ead. l. § denique. &c. vel dic verius fortè minorem eo, qui iudicaturus eſt. & facit ſ. de mino. l. minor autem.

[c] Et nocebit. videtur quòd non: quia in damno vitando etiam iuris error nō debet obeſſe, vt ſ. de iur. & fact. igno. l. error. Sed ſpeciale, vt hic noceat error facti, vel iuris, quia ad rigorem iuris conſeruandum hoc ſtatuitur: vt in vſucapione: vt not. eo. tit. l. iuris ignor. Item ſic eſt in confeſſione, vt ſ. de confeſſ. l. non fatetur.

[d] Nihil ei oberit. quia non alium, ſed magis plus: vt ſupra, quemadmod. ſer. amitt. l. is cui. in princip.

[e] Ex reſcripto noſtro. mandauit enim princeps conſulibus vt dent iudicem: vt infra quis & à quo. lege fin.

[f] Conſules. ad hos fuit appellandum: vt infra quis & à quo. l. finali, & infra eodem, lege, Imperatores. ſecundo reſponſo. & idem ſi ad Imperatorem appellaſſet: vt infra codē, lege, Imperatores. in princip. Sed nonne cōſul eſt maior: quia ſuperilluſtris, & præfectus illuſtris tantum, vt in authen. vt cum de appella. §. illud. collatio. 8. & vt ab illuſtri.: & qui ſup. eam dig. § 1. collatio. 5. & in auth. conſti. quæ de dig. collatio. 6. Ad hoc dic, quòd conſul maior eſt quo ad dignitatem, non quo ad adminiſtrationem: quia non habet, niſi voluntariam iuriſdictionē: vt colligunt ſupra, de offic. conſulis. l. 1. quod non placet: quia imo habet etiam contentioſam: vt ſupra, de arbitris. l. 3. in fin. & l ſequen. Alij dicunt, quòd hic dicit de illis conſulib. qui dignitatem habent, non adminiſtrationem. argumen. d. l. de arbitr. Vel dic, ſcilicet minorem, ſcilicet eo, qui iudicauit.

[f] Ruſticū, in P. Flo.

[g] Prouocatio. non ergo opus eſt noua appellatione.

[h] Vel parem. parem, vel minorem accipe: vt ſupra eo. l. Item facit ſ. l. 3. & de appel. re. l. ei cuius. & de cenſi. l. forma. §. ſi. ſed ar. contra ſ. de int. om. iud. l. ſi per errorem. & de aqua pluuia arcen. l. ſed hoc.

[i] Vel maiorem. ordinarium tamē, vel quaſi ordi. vt delegatum à principe. Quid ergo eſt, quod dicitur non debere appellari, niſi ad delegantem, nec etiam ad Imperatorem: vt infra eodem, l. Imperatores? Reſpon. verum eſt, vt ipſe cognoſcat.

[k] Libelli qui dantur. aliàs appellatorij. & ita planum eſt: vt ſubaudias dantur ſcilicet iudici. ſed in libro Al. eſt appellationis. & tunc dic, ſcilicet, faciendæ: & dic dantur iudici à quo appellatur, ſi fieri poteſt. alias ei ad quem appellatur, vt quan. ap. ſit. lege prima. §. dies. & §. ſi quis. & tutta z. dies hodie.

[l] Aduerſus quem. ſcilicet iudicem. nec enim ei nocet, ſi nō dicat in libello appellationis aduerſus quem aduerſarium: vt infra, lege 3. in princip. vel dic, eſt dicendum vt hic: non tamen nocet, ſi non dicatur: vt ibi.

[m] A qua ſententia. puta quam tulit contra me de tali re, ad quod infra, de libe. dimiſ. §. reſponſo. & eſt addendū, apoſtolos peto, & inſtāter, ſecundū quoſdam: vt ſ. de lib. di. §. fin. ſed forte non eſt opus poni in libello appellationis.

[n] SEd ſi apud acta. Quid ſi iudex ſurrexerat: videtur in ſcriptis appellandum. ar. ſupra, de in integ. reſti. l. diuus. ſed ibi contra ius commune volebat admitti. vnde hic poteſt dici tota ea die, dummodò ſit iudex ibidem in eadem iudicij figura, poſſit viua voce appellari. cæterum ſeq. die in ſcriptis: vt hic, & ſ. l. à ſententia §. ſi. & ar. C. e. l. litigatoribus. ſed an cum appellatur ab interlocutoria, quod eſt quandoq;, ſit appellandum in ſcriptis die ſequenti? Reſpon. non puto: cū nec ſententietur in ſcriptis ex neceſſitate: quod ſecus eſt in diffinitiua: vt C. de ſent. ex breui. re. l. 2.

[n] Vulg. additur quis ipſo die viua voce ap.

[o] SCio quæſitum. Præſcriptioni. i. exceptioni.

[p] Præſcribi. non obſt. ſ. l. 1. in fin. vt ibi expoſui.

[q] Et cum vna. puta plurium tutorum relinquatur ergo

ergo ſecus eſſet ſi diuerſæ cauſæ ſint, argu. infra proximo reſponſo. Accurſius.

a Hi ſoli. hic eſt contra C. ſi vnus ex pluribus app. l. 1. & 2. ſol. hic videntur ſoli illi appellare: victoria tamen eorum alijs prodeſt: vt ibi. vel hic ex diuerſa cauſa: ibi ex vna: vt infra l. ſi qui ſeparatim. §. fina. quod eſt ſupra, de operis noui nuntiatio. l. de pupillo. §. ſi plurium. Alij dicunt, quòd hic alijs abſentibus, ibi alijs præſentibus appellauit: vel hic alij acquieſcunt ſententiæ: ibi non, quæ duæ nocent: quia diuinare eſt. & facit infra l. qui ſeparatim. in principio.

b Sunt comprehenſa. vt infra l. qui ſeparatim. in principio.

c Reddere. hic not. quòd aliam proponit, licet primo vnã allegauerit. ad quod Inſtitut. de excuſat. tuto. §. qui autem. & de ſucceſ. edi. l. 1. §. ſed videndum. & de bo. liber. l. ſi verò. §. ſi ſeruo. verſicu. ſed & ſi mortis. & C. de edend. l. edita. & ſupra, de inofficio. teſtamen. l. mater. & C. de inofficio. teſtamen. l. contra maiores. & de anna. excep. l. fina. ſed argum. contra ſupra, de adulte. l. denuntiaſſe. §. quid tamen. & C. de codi. l. vlti. in princ. & §. illud. Sed an teneatur dicere cauſam: hic enim non bene aperit, ſed certè ſatis innuit quòd non: cum dicit, quibuſcunq; modis, &c. & patet per formam libelli, vbi de cauſa nihil dicitur: vt ĩ. l. 1. §. ti. Item argu. contra ĩ. de iudic. l. ſolemus. & quod not. ĩ. de adulte. l. denuntiaſſe. §. quid ergo. Sed arg. contra ĩ. eo. l. appellanti. ſed in interlocutorijs, ſecundum canones eſt cauſa inſerenda in appellatione, vt extra de appel. c. vt debitus. Item no. in cauſa appellationis quibuſcunq; modis poſſe procedi ad eam proſequendam. ad quod C. de temp. ap. l. per hanc.

præſcribendum. Certè ſi plures hi ſunt, aduerſus quos pronuntiatũ, & quorundã nomina in libellis ſunt cõprehenſa, quorundam non: hi ſoli a appellaſſe videbuntũ, quorũ nomina in libellis ſunt comprehenſa. b Quid ergo ſi cauſam appellandi certã dixerit? an liceat ei diſcedere ab hac, & aliam cauſam allegare: an verò quaſi forma quadã obſtrictus ſit? Puto tñ cùm ſemel prouocauerit, eſſe ei facultatẽ in agẽdo etiã aliã cauſam prouocationis reddere, c perſequiq; prouocationem ſuam, quibuſcunq; modis potuerit.

Ab executore non appellatur: ſed ab iniqua ſententiæ interpretatione ſic: & tunc ſolum de iuſtitia interpretantis quæritur. hoc dicit. Tres partes ex ſummario colliguntur. Secunda ibi, Sed ab eo. Tertia ibi, Ita tamen. Bartolus.

Macer libro primo de appellatio. IIII.

AB executore d ſententiæ appellare nõ licet: e ſed ab eo, qui male ſententiam interpretari f dicitur, appellare licet: ſi tamen is interpretandi poteſtatem habuerit, velut præſes prouinciæ, t aut procurator Cæſaris: ita tamen, vt in cauſis appellationis reddendis hoc ſolùm quæratur, an iure g interpretatum ſit. idq; etiã diuus Antoninus reſcripſit.

AB executore. CASVS. Ab executore ſententiæ non appellatur: & dic de hoc, vt in glo. ſed bene poteſt appellari ab eo, qui malè ſententiam interpretari dicitur. & de hoc da exemplum vt in gloſ. hic poſita, quæ incipit, ſed quomodo aliter, &c. Alio condemnato. Alio condemnato, is cuius intereſt, poteſt appellare: vt ecce procuratore condemnato poteſt dominus appellare. Item victo emptore & non appellante, author eius poteſt appellare. Item ſi author egit: & ſuccubuit, poterit emptor appellare: vt quia fortè venditor non eſt ſoluendo. Item cum venditor appellauit, poterit emptor in cauſa appellationis cum venditore adeſſe: vt ſi eum habeat ſuſpectum. Item cum debitor meus obligaſſet mihi fundum, conuentus ad fundum rei vendica, à quodam, qui ſe dominum dicebat, ſuccubuit in hac cauſa, & appellauit: & non ex fide agit. potero ego creditor in hac cauſa adeſſe. Sententia enim contra debitorem meum lata mihi præſenti præiudicat. Item ſi procurator alicuius ſuccubuit, poteſt procuratorem ordinare ad appellandum. Item ſi ego, & tu ſumus hæredes Titij: & tu agis contra debitorem hæreditarium, & pateris te ſuccumbere in mei præiudicium. potero ego appellare, quia mihi qualequale præiudicium fecit illa ſententia. Item fideiuſſores Titij Titio condemnato poſſunt appellare. Item emptore victo fideiuſſores venditoris poſſunt appellare. Item ſi ſcriptus hæres ſuccubuit in querela contra eum mota, legatarij, & ſerui quibus erat in teſtamento relicta libertas, poſſunt appellare, ſi dicant colluſum fuiſſe: & ſi ſcriptus appellet & tranſigat, poſſunt legatarij, & ſerui, quibus erat relicta libertas, agere ad legata, & libertates. ſi dicant, & probent in fraudem eorum fuiſſe tranſactum. Idem & ſi tranſegit ſine appellatione. Vltimo dicit: ea die, qua eſt data ſententia, poteſt appellari viua voce: & ſic ſine ſcriptis poſt primã diẽ: ſi vult appellare, debet libellum appellatorium offerre intra biduum, quandoque intra triduũ. & hoc dicit hic vſque in finem legis, cũ l. ſeq. Franciſcus.

d Ab executore. ſcilicet ab ipſa executione facti: eſt enim executor, &c. vt & C. de execu. rei iudi. l. executorem. Sed ſi pronuntiat exequendam, ſic: vt C. de appella. l. in maioribus.

e Non licet. vt C. eo. l. quoniam iudicea. & infra, de verbo. ſigni. l. ſi qua pœna. vbi dicit de pœna non prouocandum, ſecundum vnum intellectum. hoc autem verum att, niſi executor excedat modũ: quod multis modis fieri poteſt: vt C. quo. ap. l. ab executione. 2. reſpon.

f Præſes prouinciæ. qui præſes ſententiam duorum delegatorum interpretatur: vt ſupra, de re iudic. l. duo. vel etiam ſi vnius. ſed an ſuam propriam poſſit interpretari? quidam dicunt quod non: vt C. ſen. reſcin. nõ poſ. l. 1. Nec dicas, ibi non interpretatur, ſed retractat: quia per interpretationem ad idem poſſet venire: quod eſſe non debet: argumen. ſupra, de reb. eo. l. magis. §. ſi pupillus. Item pro eis ſupra, de re iudi. l. iudex. Alij quod etiam ſuam. & pro eis quod princeps, facit C. de leg. & con. l. 1. & fin. & de reg. iur. l. Neratius. & in authen. de ta. mu in prin. colla. 9. & ſupra, de vulga. ſubſtitutio. l. ex facto. in prin. Item teſtator: vt ſupra. de teſta. l. hæredes. §. ſi quid. Item prætor: vt ſupra, de præto. ſtipula. l. 1. §. fina. & l. antepenul. Item tabellio: vt C. de fal. l. ſi quis decurio. & in antheo. de inſtru. cau. & fide. §. ſi verò moriantur. coll. 6. Item pro hoc ſupra de re iudic. l. Actorum. Item an quilibet iudex ſecundum hoc poterit. Reſpon. non minor maioris, vel paris, argum. ſupra l. 1. §. ſi quia. & in authen. de appella. §. fina. col. 7. Item nec delegatus etiam ſuam: vt dicta l. iudex. De ſimplici ordinario poteſt dubitari: nam hic de præſide dicit, qui merum habet imperium: vt ſupra, de offic. præſi. l. illicitas §. qui vniuerſa. ſed poteſt dici, quod ſui delegati poterit: vt ſupra, de re iudi. l. duo. ſed ſuam non: vt. hic innuit, ſi tamen, &c. argum. dictæ l. iudex. & C. de ſenten. l. poſt ſententiam. & C. quando prouo. non eſt neceſ. l. 2.

g An iure. Sed quomodo aliter ſciet conſcientiam inter-

t Nota quòd licet iudex ſuam ſententiã diffinitiuã non poſſit reuocare: tamẽ eam declarare, & interpretari poteſt. ad quod concord. tex. in ca. olim. & I c. ex parte, 3. de verbor. ſigni. facit l. in prætorijs. & ibi non cord. datæ per me. ĩ. de præto. ſtipula.

interpretantis ? Reſpon quiaſortè omnis contra verba ſententiæ interpretatus erat: vt cum dixerat in nouem boues, fuit interpretatus in nouum bouem à quibus verbis non licet recedere ſic omnino: vt ſupra, de leg.3.l.non aliter. & ſic coram iudice appellationis approbabit, qualiter de nouem bobus. & qualiter de omnibus probatum fuerat in cauſa principali, & qualiter ſic fuerit ſentitum in iudicando, argumen.ſupra, de exceptio.rei iudic.l.ſi ex teſtamento.

[a] Appellare poteſt. intra triduum, vt in propria cauſa: vt infra, quando appel. ſit.l.2.§.1.& facit C.de appella.l.dominus. & infra, de appel.reci.l.1.& quãdo appel.ſit l.ſi procuratorio. & ſupra, de iure dot.l.quamuis.

[b] Victus eſt. defendendo, vel agendo: vt ſupra, de euict.l.euicta.§.1.& facit ſupra quarum rerum act.non da.l.1.§.2. & infra l.proxim.in princ.& §.1.& 2.de iniur.l.ſed ſi, vnius.§.filio.

[c] Suo. Id eſt, domini, vel ſuo proprio procuratoris.

[d] Poterit. niſi emptor, vt contumax eſt damnatus. nam tunc non intereſt venditoris: vt ſupra, de euic.l.ſi ideo. & C.de pigno.l.5.licet quidam contra etiã in hoc caſu. & facit C.de euict.l.ſi parentes.

[e] Si ipſe. ſcilicet emptor.

[f] Cauſam defenderet. ſcilicet author.

[f] Defenderet. ſcilicet ſi creditor abſit: alias præſens patitur præiudicium, vt ſubijcit: vt ſupra, de re iud l.ſæpe.§.1. de pigno.l.ſi ſuperatus.& ſupra, de excep.rei iud.l.ſi mater.§.fina.& C.de pigno.l.præſes.

[g] Ipſe. ſcilicet procurator.

[h] Litis efficitur. vt & C.de procurato.l.1.& l.nulla. & l.procuratoribus. & l.quod quis. & C.eodem, l.ſi actor.& ſupra, de procurat.l.is cuius.& ſupra manda.l.ſi procuratorem.§.primo. & de do.except.l.ſi procuratorem.§.1.& no.quod etiam dominus litis dicitur, qui nunquam fuit in iudicio, ſic C.eodem, l.dominus. & de ſententijs.l.1.

† Ludoui. Roma. in ſuis ſin. fo 18. ſin. ecccccij. iſtum text. ſin. reputauit ad hoc, quod procurator, etiã ſi non habet poteſtatẽ ſubſtituendi, poteſt ſubſtituere aliũ ad appellandũ. Bolog.

Alio condemnato nõ appellante, uel appellationem non proſequente: alius, cuius intereſt, poterit appellare, & appellationem interpoſitam ab alio proſequi. hoc dicit. Bartolus.

Alio condemnato, is, cuius intereſt, appellare poteſt:[a] qualis eſt, qui per procuratorem expertus victus eſt.[b] nec procurator ſuo[c] nomine appellat. Item ſi emptor de proprietate victus ſit, eo ceſſante, author eius appellare poterit.[d] aut ſi author egerit, & victus ſit, nõ eſt deneganda emptori appellãdi facultas.

Quid enim ſi vẽditor, qui appellare noluit, idoneus non eſt ? quinetiã ſi author appellauerit: deinde in cauſæ defenſione ſuſpectus ſit viſus: perinde defenſio cauſæ emptori cõmittenda eſt, atq; ſi ipſe[e] appellaſſet. Idq; ita conſtitutũ eſt in perſona creditoris, cùm debitor victus appellaſſet, nec ex fide cauſam defenderet.[f] Quæ conſtitutio ita accipiẽda eſt: ſi interueniẽte creditore debitor de pignore victus prouocauerit. Nã abſenti creditori nullũ præiudiciũ debitor facit, idq; ſtatutum eſt.

Procurator, qui litem conteſtatus eſt ſi uincatur per procuratorem appellat. h.d. Bart.

Si procurator,† qui iudicio interfuit, victus ſit: an ipſe[g] quoq; p procuratorẽ appellare poſsit, videamus: quia conſtat procuratorẽ aliũ procuratorẽ facere non poſſe. Sed meminiſſe oportet, ꝙ procurator lite conteſtata dominus litis efficitur,[h] & ideo & p procuratorẽ appellare poteſt.

A ſententia inter alios data poteſt appellare is, cuius intereſt ratione pleni, uel qualiſqualis præiudicii: & cauſam appellationis à uicto interpoſitæ poteſt proſequi h.d. cum duobus §§. ſequen. Bart.

Martianus lib.j.de appellationibus. V.

A Sentẽtia† inter alios dicta appellari non poteſt niſi ex iuſta cauſa: veluti ſi quis in cohæredum præiudicium[i] ſe cõdemnari patiatur, vel ſimilẽ huic cauſam. quãuis & ſine appellatione tutus eſt cohæres. Item fideiuſſores pro eo,[k] pro quo interuenerũt. Igitur & venditoris fideiuſſor emptore uicto appellabit: licet emptor, & venditor acquieſcant. Si hęres inſtitutus victus fuerit ab eo, qui de inofficioſo teſtamento agebat: legatarijs: & qui libertatẽ acceperunt[m] permittendum eſt appellare,[n] ſi querantur,[o] per colluſionem pronuntiatũ: ſicut diuus Pius reſcripſit. Idem reſcripſit, legatarios cauſam appellationis agere poſſe. Sed etſi in fraudem ſuam tranſactionem factam ab eo,[p] qui appellaſſet, dicerent:[q] idem dicendum eſt.[r]

[i] Sententia. Præiudicium. ſiue ſit in odium cohæredum vt hic fuerit vnus de cohæredibus damnatus: ſiue non in odium: quale quale præiudicium facit alijs: vnde appellat: vt hic: non tamen eſt firmum præiudicium: vt ſubijcit hic, quamuis, &c. & in contrarijs: vt ſupra, de re iudicat.l.ſæpe. & de excep.rei iudica.l.ſi cum uno. & C.de liber.caul.l.Artianus. Itẽ quod ſubijcit ſimilem cauſam: ſunt exempla ſupra, de petitio.hæredit.l.ſi quis in principio. & de Carboniano edicto.l.tertia.§.ibidem. & de ventre in poſſeſſionem mittendo l.antepenult. & de Carbonia.edict.l.Titia. Item ſimiliter ad qualequale præiudicium ſunt exempla ſupra, de iureiuran.l.ſi duo. & de interroga.actio.l.& quia.§.interdũ. Sed argumen.contra.ſupra, de inſe.l.Lucius. in fine.

[k] Pro eo. aut pro principali appellauit fideiuſſor, & habet triduum. aut pro ſe, quatenus ſibi fiat præiudicium: & habet biduum: vt infra, quando appellan.ſit.l.2.§.in propria. & l.ſecunda.§.1.

[l] Et venditor. ſupra, de ſepa.l.1.§.ſed ſi quis ſuſpect.&. in fine.

[m] Acceperunt. deſtinatione.

[n] Permittẽdum eſt appellare. præiudicaretur enim eis, cum ius ex ſententia fiat: vt ſupra, de inofficioſo teſtament.l.Papinianus. in fin.& facit infra, eodem, l.ſi perluſorio. in princip. & ſupra, de inoffic.teſta.l.ſi ſuſpecta.in princip.

[o] Si querantur. id eſt, dicant.

[p] Ab eo. inſtituto hærede.

[q] Dicerent. ſcilicet legatarij.

[r] Idem dicendum eſt. niſi in cauſam teſtamenti agẽ petentes

† Scriben. hic reputãt iſtum tex.ſin.ad hoc, quod qlibet poteſt appellare a ſententia: etiã ſi non ſit lata cõtra ſe, dummodo eius interſit.

petentes legata : non dico, quod à tranſact. appelletur. ſic ī. proxi. reſpon. & de inofficio. teſta. l. ſi ſuſpecta. §. quamuis. & facit ī. de tranſac. l. 3. in prin.

a Sufficit. hoc dic, vt ā. eo. l. 2.

b Computandum eſt. vt C. eo. l. eos. 2. §. penul. ſed hodie decem dies: vt in auth. ibi poſita.

vbi ante ſententiam eſt confeſſus: vnde non poteſt appellare. ſed hic cum poſtea ſecundum Ioan. & eodem modo ſolue C. de pœnis l. qui ſententiam. Item contra infra, de verbo. ſignifica. l. ſi qua pœna. in fin. titu. Item contra. infra, de regul. iur. l. inuito. ſed hoc magis pro ſe: & quia (vt dixi) ſua intereſt. vel illa in priui. vt not. ſupra, de neg. geſtis. l. e. ſoluendo. Item contra ſupra, de procura. l. Pomponius. §. fina. Solutio. hic ſpeciale ratione prædicta. Accurſius.

Sed & ſine appellatione ſi fuerit tranſactum, ſimiliter reſcriptum eſt. Si quis ipſo die inter acta voce appellauit, hoc ei ſufficit. a ſi autem hoc non fecerit: ad libellos appellatorios dandos biduum, vel triduum computandum eſt. b

c Cuilibet licet prouocare pro eo, qui ad ſupplicium ducitur, etiam eo inuito. Bart.

Vlpianus lib. ij. de appellationibus. VI.

NOn tantum ei, qui ad ſupplicium ducitur, c prouocare permittitur: verũ alij quoq; nomine eius, non tantum ſi ille mandauerit, verum quiſquis alius prouocare voluerit. Neque diſtinguitur, vtrum neceſſarius d eius ſit, necne. credo enim humanitatis e rationem omnem prouocantem audiri debere. ergo & ſi ipſe acquieſcat, f ſententiæ: nec quærimus cuius interſit. Quid ergo ſi reſiſtat, † qui damnatus eſt, † aduerſus prouocantem, g nec velit admitti eius appellationẽ, perire feſtinans? Adhuc putem differendũ h ſupplicium.

Martianus lib. j. de appellationibus. VII.

CVm † quidam propter violentiam iudicis, non ipſi à quo appellauit, i dediſſet libellos, ſed publicè k propoſuiſſet, diuus Seuerus veniam ei dedit, & permiſit cauſam appellationis agere.

Appellans non debet iniuriari ei, à quo appellat, aliàs punitur, h. d. Bart.

Vlpianus libr. iiij. de appellationibus. VIII.

ILlud ſciendũ eſt, eum qui prouocauit, non debere conuiciari l ei, à quo appellauit: cæterum oportebit eum plecti. & ita diui Fratres reſcripſerunt.

A ſententia lata pro libertate poteſt appellari, non in integrum reſtitutio peti. hoc dicit. Bartolus.

Macer lib. ij. de appellationibus. IX.

ILlud ſciendũ eſt neq; pupillum, neque rempublicam, cùm pro libertate m iudicatur, in integrum reſtitui poſſe: ſed appellationem eſſe neceſſariam. Idq; ita reſcriptum eſt.

Si plures ſunt diuerſis ſententiis condemnati, pluribus appellationibus opus eſt: niſi una probatio eſſet contra eos conuenienter. h. d. iſtud principiũ cum verſiculo, ſed cum aduerſus. quo cum iſto debet iungi. h. d. Bart.

Vlpianus lib. viij. Diſputationum. X.

SI qui ſeparatim fue-

NOn tantum. CASVS. Aliquis eſt damnatus ad ſupplicium, poteſt ipſe appellare: item alius etiam extraneus pro eo, etiã inuito eo. Fran.

c Ducitur. poſt ſententiam.

d Neceſſarius. id eſt, coniunctus.

e Humanitatis ratione. qua ratione quilibet homo alij debet benefacere: vt ſupra, de ſer. e apott. l. ſeruus ea. nã natura conſtituit cognationem inter nos: vt ſupra, de iuſt. & iur. l. vt vim. & pro hac cognatione ponitur hic humanitas. alias pro ægritudine: quia naturaliter homini conuenit: vt ſupra quib. ex cau. ma. l. ſi cui. §. final. alias pro more: vt Inſti. de donat. §. 2. item quod ſubijcit, nec quærimus cuius interſit &c. ſcilicet pecuniariter: vel ratione veræ conſanguinitatis: intereſt tamen ratione prædictæ cognationis, quæ eſt inter omnes: vt dictum eſt. & hac ratione: quia auditur: quia ſua intereſt, appellabit intra biduum: vt in ſua cauſa: vt infra quan. ap. ſit l. 2. §. ſi. & §. 1. & infra, de ap. rec. l. 2. nec obſt. quod in cauſis criminum nõ. auditur procurator in principali cauſa, vel appel. vt infra an per aliam cauſę ap. l. 1. §. planè. verſ. & generaliter. quia vt dixi, hic non vt procurator: ſed vt pro ſuo facto venit. Sed an in principali poterit ſic defendere? Reſpond. non: quia non eſt ibi ſic promptum periculum: vt arg. infra, de appel. reci. l. 1. in fine.

f Acquieſcat ſententiæ. ſ. audietur alius appellans. & ſic ei inuito ſit bonum: ad quod eſt C. de natu. liber. l. quoniam. & C. eod. l. addictos. & C. de epiſc. audi. l. addictos. & Inſtit. quib. mod. tol. oblig. in principio, & ſupra, de quæſtio. l. 1. §. diuus. & de liber. cau. l. 3. ſed hic contra C. quorum appe. non reci. l. 2. ſed ibi loquitur

† Allegatur, qđ nõ auditur perire volẽs. addo, qđ iſte tex. facit ꝑ vno dicto Bal. in ca. at ſi clerici. de iud. extra. qđ refert Iaſ. in l. ex tot. de iuris & fact. ign. C. videlicet, qđ ſi quis fuit cõfeſſus ſe occidiſſe hominẽ: tamẽ per hoc nõ debet puniri prætextu ſuæ cõfeſſionis, niſi conſtet de corpore occiſo: hoc eſt ideo, quia non auditur &c.

† In P. Fl. aduerſus prouocationem.

† Scriben. hic iſtum text. ad hoc ſing. reputant, quòd vbi iudex nõ vult recipere app. poteſt appellari corã vicinis. idẽ voluit Bar. in l. 1. §. ſi qs ī. eo. Bol.

g Prouocantem. alterum pro ſe.

h Differendum. ſi tamen perſeueret durante cauſa appellationis ſupplicium patiẽ: niſi fortè appellãs probet cõtra.

CVm quidam. CASVS. Timore, & minis iudicis qui tulerat ſentẽtiam, non fui auſus appellationis libellos ei dare: ſed corã vicinis obtuli appellationem meam. ſatis eſt. Franciſcus Accurſij.

i Appellauit. id eſt, appellare volebat. Accurſius.

k Publicè. id eſt, coram vicinis. ſic ſupra, de oper. noui nũtiatione l. de pupillo. §. ſi quia ipſi. & ſupra, quod vi aut clam. leg. aut qui. §. & ſi forte. facit C. de iis, qui per metum iudicis non appella. lege ſecunda, & infra, de regulis iur. l. in omnibus cauſis prætecto.

ILlud. CASVS. Qui appellat, nõ debet iniurioſa verba dicere iudici, à cuius ſententia appellat: & ſi dicat, punietur. Franciſcus.

l Conuiciari ſcilicet iudici. ſed nec iudex appellanti: vt ſupra, de iniur. l. iudici. non enim eſt iniuria iudicis: vt C. eo. l. in maioribus.

ILlud. CASVS. Reſpublica, vel pupillus dicunt Stichum ſeruum ſuum. lata eſt ſententia pro Sticho, quod ſit liber. non poteſt reſp. vel pu. reſt. petere, ſed poteſt appellare. Franciſcus.

m Pro libertate competenti: vt & ī. de dolo, l. ſi dolo. Azo. ſecus ſi competitura: vt C. ſi aduler. lib. l. 1.

SI quis. CASVS. Plures tutores ſeparatim cõdemnati ſunt mala geſtione vnius eorum. omnes debẽt appellare, nec ſufficit vnum appellaſſe. Item ſi actũ eſt

contra vnum tutorem pro pluribus ſpeciebus male adminiſtratis: & pro vnaquaque ſpecie condemnatus eſt, & appellauit: & ſimul coadunatæ aſcendunt xx. lib. ut dicitur, quod princeps de cauſa appellationis cognoſcet. Item ſi egi contra plures quondam meos tutores pro mala geſtione eorum, & condemnati ſint in centum, ſufficit vnum ex his appellare: & prodeſt alijs. Sed nunquid quilibet eorum exigetur in centum? & dicitur quod non, ſed per partes quilibet ſoluet condemnationem. Vltimo dicit, quod dicitur alias, pluribus in communi cauſa condemnatis, ſufficit ſi vnus appellet: et ita demum verum, ſi ex vna cauſa fuerint condemnati. quid enim ſi vnus fuit condemnatus, eo quod non geſſerit tutelam, alter eo quia male geſſerat? vnius appellatio alteri nõ prodeſt. Franciſcus Accurſius.

...rint cõdemnati, a quamuis ex eadem cauſa pluribus eis appellationibus opus eſt.

Plures ſummæ ex diuerſis ſpeciebus, quæ eadẽ actione comprehenduntur, debent inſpici cumulatæ, non ſeparatæ. Bart.

Si quis cũ vna b actione ageretur, quæ plures ſpecies in ſe haberet, pluribus ſummis ſit condemnatus, quarum ſingulæ notionem principis non faciunt, c omnes autem coniunctæ faciunt. poterit d ad principem appellare. Sed cum aduerſus plures e probatæ eſſent rationes, quæ eis nocerent: f ſufficit eis vna appellatio: g quia vno titulo comprobatarum rationum omnes conueniebantur. h

Si plures una ſententia condemnantur, quilibet in uirili tenetur. Bart.

Quoties autem plures in vnam ſummã condemnantur; verum vna ſententia eſt, & quaſi plures in vnam ſummã ſint rei ꝓmittendi, vt vnuſquiſq; eorum inſolidum teneatur: i an verò ſcinditur in perſonas ſententia, quæritur. Et Papinianus reſpondit, ſcindi ſententiam in perſonas: k atq; ideo eos, qui condemnati ſint, viriles partes debere. l Quod eſt reſcriptum, m In communi cauſa quoties alter appellat, alter non, alterius victoriam etiam ei proficere: qui non prouocauit: ita demum probandum eſt, ſi vna, eademq; cauſa fuerit defenſionis. Cæterum ſi diuerſæ, alia cauſa eſt: vt in duobus tutoribus procedit, ſi alter tutelam geſſerat, alter non geſſerat: & is, qui non geſſerat, prouocauerat. iniquum eſt enim eum, qui idcircò agnouerat ſententiã, quoniam geſsiſſe ſe ſciebat, propter appellationem eius, qui non geſſerat, obtinere. n

Idem lib. iij. de omnibus tribunalibus. XI.

CVm ex cauſa iudicati ſoluta eſſet pecunia ex neceſsitate o iudicis: ab eo, qui appellatione interpoſita meruerit meliorem ſententiam, recipere eum pecuniam, quam ſoluit, oportet.

Si electio & confirmatio eſt inualida, appellatio non eſt neceſſaria. Bart.

a Condemnati. vt multi tutores ex geſtione unius tutelæ: vt ſupra eod. l. ſcio. §. cæterum. & argu. ĩ. e. l. cum in una.

b Si quis cum vna. ut tutelæ.

c Non faciunt. quia xx. libras excedunt, vt C. eod. l. in offerendis.

d Et poterit. Id eſt, debebit. ſic C. de ped. iudi. l. 2. Inſpicietur ergo quaſi coniunctæ ſint. ad quod ſupra, de pact. l. ſi plures. §. 2. & C. de dona. le. ſancimus §. fina. & ſic eſt contra ſ. de iuriſdi. om. iud. l. ſi idẽ. ibi, ut ſingulæ. Solut. ibi pluribus actionibus, hic una, uel ad idem tendit, ut potius res, id eſt, iuriſdictio ualeat: quam non, uel ibi in cauſa principali: hic appellationis.

e Aduerſus plures tutores puta: ut ĩ. eod. §. fin. item ſi unus condemnatus fuit ex diuerſis cauſis & ſimpliciter appellat ſecus ſi ab una: ut ĩ. eo. l. cum in una & ſ. de mino. l. etiam. § ex cauſa.

f Nocerent. & ita ſunt omnes condemnati ſimul.

g Appellatio. etiam ab uno ex his facta.

h Conueniebantur. puta quia omnes geſſerunt, & male: uel quia nullus.

i Teneatur, & ita una ſit neceſſaria appellatio. ut faciat ad titulum.

k In perſonas. & ideo ſunt plures appellationes neceſſariæ.

l Partes debere. facit C. ſi plures una ſententia. l. 1. & quod ibi nota.

m Quod eſt reſcriptum. ut C. ſi unus ex pluribus appel. l. 2.

n Obtinere. hic diſtingue, an res de qua eſt quæſtio, eſt corporalis, & communis: & tũc unius app. alteri prodeſt, non reſtitutio in integrum: ut C. ſi vnus ex plu. l. 1. & econtra, idem ſi contra unum appellatur: ut ſ. end. l. ſcio. §. ſed & illud. Aut eſt incorporalis, & tũc diſtinguitur, an ſit indiuidua ſeruitus, & unũ per alterũ non prodeſt, alias ſic: vt ſupra ſi ſerui uend. l. In ci. §. ſi fundus. & quemad. ſerui. amitta. le. ſi communẽ. ſunt autem indiuiduæ omnes præter uſumfructum: ut ſupra ad legem Falcid. l. 1. §. ſi uſuſfructus. Si autem non eſt aliquid commune corporale, uel incorporale: ſed ſola cauſa communis, tunc aut eſt eadem cauſa defenſionis, aut nõ: ut hic, & ſecundũ hoc intelligi C. ſi unus ex plu. l. 1. & ſupra, de excep. rei iud. l. ſi cum uno. & facit ĩ. de manu. teſtam. l. ſi ita fuerit. a. §. quæſtio. & C. de diuer. re. l. 1. & ſup. de neg. geſt. l. qui aliena. §. fin. & ſupra ea. l. § ſi quia. uel. ſed cum aduerſus. & ſupra, de mi. l. etiam. § ex cauſa. Quid ergo ſi de uſufr. communi duo contra tertium litigant, non prodeſt app. unius alij, ſecundum Az. ut patet ex prædictis. ſed certè imò uidetur idẽ multo magis, quam in re corporali: ut ſupra, de uſufru. ac. l. 1. in fin. licet non ſic in cauſa principali: quia nec in re corporali proficeret ſententia unius alteri in cauſa principali.

CVm ex cauſa. CASVS. Condemnatus ad centũ appellaui: pendente appellatione primus iudex coegit me ad condemnationem ſoluendam, & ſolui. poſtea in cauſa appellationis obtinui. faciet iudex mihi reſtitui, quod ſolueram. Fran. Accur.

o Ex neceſſitate. Non quia ex neceſſitate: ad quod ĩ. quod me. cau. l. ſi. in ſi. ſecus enim ſi ſponte, ut ibidem, & ſ. mand. l. ſi fideiuſſ §. 1. in omnibus. & de cond. indebi. l. Iul. uerum. nam ſoluendo, appellationi uidetur renuntiaſſe: ut C de re iudi. l. ſolutionem. Item ſecundo ſit repetitio prætextu falſitatis: ut C. ſi ex falſo inſtru. l. ſi. item tertio: quia rehabuit uictor rem pro qua ſibi

ſibi ſoluta fuerat litis æſtimatio: vt ſupra cõmo. l. in cõmodato §. ſin. & l. rem mihi. in prin. & de condi. ſine cau. l. ſi Iulio. Item prætextu reſtitutionis: vt ſupra, de min. l. ſi ea cauſa. in prin.

& eo abſente data eſt ſententia contra eum: non præiudicat hæc ſententia libertatibus, nec legatis relictis in teſtamento: imò legatarij, & ſerui quibus erat libertas relicta, petent legata, & libertates ab eo, qui obtinuit contra ſcriptum hæredem. Fran. Accur.

Idem libro ſecundo Opinionum. XII.

SI conſtat nullo actu ex lege habito duum uirum creatum, ſed tantum vocibus[f] populariũ poſtulatum, eiſque tunc proconſulem (quod facere non debuit)[a] conſenſiſſe: appellatio in re aperta ſuperuacua fuit.[b]

Idem libro iiij. reſponſorum. XIII.

APpellanti nihil obeſſe, quod in libellis à qua parte ſententiæ appellaret, non ſignificauit.[c] Non ſolere improbari appellationes eorũ, qui vel[d] vnam cauſam appellandi probabilẽ habuerunt.[e]

Aduerſus ſententiam contra teſtamentum legitimè latam, permittitur legatariis appellare. Bartolus.

Idem libro xiiij. ad edictum. XIIII.

† SI proluſorio[†] iudicio actum ſit aduerſus teſtamentum[f] an ius faciat iudex,[g] videndum eſt. Et diuus Pius cùm inter coniunctas[h] perſonas diceretur per colluſionẽ in necem legatariorum, & libertatũ actum: appellare eis permiſit. & hodie hoc iure vtimur, vt poſsint appellare. ſed & agere cauſam[i] apud ipſum iudicẽ, qui de teſtamento cognoſcit, ſi ſuſpicantur non ex fide hæredem cauſam agere.[k]

Sententia lata contra teſtamentum, contumacem hæredem non facit, niſi contra ipſum hæredem. Bart.

Quoties hærede non reſpondente, ſecundum aduerſarium ſententia datur, reſcriptum eſt, nihil nocere, neque legatis,[l] neq; libertatibus: & hoc diuorum Fratrum epiſtola continetur ad Domitiũ, in hæc verba, Quod abſente poſſeſſore,[m] nec quoquã nomine eius reſpondẽre pronuntiatum eſt, non habet rei iudicatæ authoritatem, niſi aduerſus eum ſolum, qui adeſſe neglexit.[n] Quare ijs, qui teſtamento libertates, vel legata, vel fideicommiſſa acceperunt,[o] ſaluæ ſunt actiones, ſi quas habuerunt, perinde ac ſi nihil eſſet iudicatum. & ideo aduerſus eũ, qui vicit,[p] permittimus eis[q] agere.

Dominus vel alius poteſt appellare à condemnatione facta de ſeruo, & etiam ipſe ſeruus in ſubſidium. Bart.

Marcellus libr. j. digeſtorum. XV.

SErui[r] appellare non poſſunt: ſed domini eorum ad opem ſeruo ferendã, poſſunt vti auxilio

SI conſtat. CASVS. Quidam eſt electus in duumvirũ extra ſolennem ordinem: & appellat. fruſtra appellat, cùm ſuo iure electio non tenuerit.

[a] Non debuit. vt C. de pœnis. l. decurionum.

[b] Superuacua fuit. quia cum nõ tenuit electio, non fuit appellandum: vt hic, C. eod. l. nominationes. Nec obſtat ſupra, de re iudica. l. præſes: quia ibi tenuit ſententia. contra ſupra rem rat. ha beri. cum minor. §. fin. quia ibi nec fuit neceſſe domino appellare. & facit infra eo. l. ſi expreſſim. & infra quãdo app. ſit. l. 1. §. ſi quis. & C. quan. prouo. non eſt neceſſ. l. ſi vt propoſnis. & l. ſi pater. Itẽ facit C. de filiofami. lege, contra. Accur.

APpellanti. CASVS. Appellaui à ſententia quadam in qua plura compromiſſa erant. tenet appellatio, licet non expreſſi, à quo capitulo appellarem. Item licet vnam cauſam tantum appellandi habeam, tenet appellatio mea. Fran. Acc.

[c] Non ſignificauit. nam in quouis capitulo exercebit, cum & ab vno appellans in alio exercere poteſt: vt ſupra eodem. l. ſcio. §. fin. & facit C. de anna excepti. l. fin. in fine.

[d] Vel. pro ſaltem.

[e] ADDITIO. Vt per Mandoſ. in Glo. Facul. §. Ac tam, hoc ipſo ver.

[e] Habuerunt. non tamen in appellando neceſſe habent dicere, vt no. ſupra l. ſcio. §. vlti.

SI proluſorio. CASVS. Cum agitur querela contra ſcriptum hæredem, & ſententia datur contra ſcriptum: poſſunt legatarij, & ſerui, quibus erat in teſtamento prædicto libertas relicta, appellare ab illa ſententia, ſi colluſum fuiſſe in prima cauſa dicant. Item in querela, quæ mouetur contra ſcriptum, poſſunt legatarij, & ſerui prædicti adeſſe in dicta cauſa, ſi ſuſpicantur aliquid mali de hærede ſcripto. Item cum agitur querela contra ſcriptum hæredem,

[f] Teſtamentũ. per filium exhæredatũ agentem querela inoffic. teſtamen. vt ſupra eod. l. à ſententia. §. ſi hæres.

[g] Iudex. ex tali ſententia.

[h] Inter coniunctas. quo ad iudicium.

[i] Agere cauſam. id eſt defendere cauſam ſcilicet, de inof. aliàs præiudicat: vt ſupra, de pignor. lege ſi ſuperatus. §. at quin.

[k] Cauſam agere. ſcilicet, permiſit diuus Pius. ad quod ſupra. l. à ſententia. § primo. & de inoffi cio. teſtamen. l. ſi ſuſpecta.

[l] Neque legatis. ad hoc ſupra, de legatis. t. l. ſi ſeruus plurium. §. 1. de exceptio. rei iudi. l. 1. & de inofficioſo teſta. l. qui repudiantis. in fine. Sed contra in eo tit. l. Papinianus. §. fin. Solu. hic hæres eſt abſens, vnde non facit ius. vt hic, & dicta lege, qui repudiantis. in fin alias faceret: vt ibi, & alijs caſibus ibi notatis in lege, Papinianus.

[m] Poſſeſſore. id eſt ſcripto hærede.

[n] Neglexerit. per contumaciam. ad hoc ſupra, de iudi. l. ſi prætor. & de re iudicata. l. de vno quoque. & de procuratoribus. l. qui ab ſententia. & C. quomodo, & quando iudex. l. ea quæ. & C. res inter alios acta. lege prima, ſecunda, & tertia.

[o] Acceperunt. ſpe.

[p] Qui uicit quod dic ut nota. ſupra, de tranſactio. l. 3. in princi. & l. controuerſia. & dicta l. qui rep. in fin. ſupra, de inoffi. teſta.

[q] Eis. legatarijs. & ſimilibus.

SErui. CASVS. Seruo meo damnato poſſum appellare. Item quilibet alius meo nomine appellare poteſt: & ſi nullus appellet, ipſe ſeruus appellare poteſt. Fran. Accur.

[r] Serui. damnati in cauſa capitali.

† Cõcor. text. in ca. non. licet. a. quæſt. 1. tex. in cano. miramur. 61. diſt. gl. in c. 2. §. itẽ ve. de ele. in pragm. ſan. in verbo, precibus. tex. & ibi gl. in c. Oſius. de ele. extra.

† In P. Fl. Si perluſorio iudicio.

† Proludere, eſt, futurum meditari, quaſique legitimi certaminis exordiũ auſpicari. hinc proluſoriũ iudicium, de quo uide hic Bu.

lio appellationis: a & alius b domini nomine id facere poteſt. Si verò neq; dominus, neq; alius pro domino appellauerit: ipſi ſeruo, qui ſententiam triſtem c paſſus eſt, auxilium ſibi implorare non denegamus.

In tribus caſibus hic expreſſis non auditur appellans. hoc dicit. Bartolus.

Modeſtinus lib. vj. Differentiarum. XVI.

Conſtitutiones, quæ de recipiẽdis necne appellationibus loquuntur, vt nihil noui fiat, d locum non habent in eorum perſona, quos damnatos ſtatim puniri publicè intereſt: vt ſunt inſignes latrones, vel ſeditionum concitatores, vel duces e factionum.

Vbi duplex fertur ſententia, ibi duplex appellatio eſt neceſſaria. h. d. Bart.

Idem libro viij. regularum. XVII.

Cum in vna cauſa ſeparatim duplex ſententia diuiſa datur, veluti vna ſortis, alia vſurarũ: f duplex appellatio neceſſaria eſt: ne alteram agnouiſſe, de altera prouocaſſe intelligatur.

Exceptione tutoris ſeu appellatione interpoſita, interim datur curator pupillo: & curatoris pupilli authoritas ad adeundam hæreditatem non ſufficit. ideo ad id ex cauſa ſpecialiter tutor datur. hoc dicit. Bart.

Tutor pupillo datus g ſi prouocet, h interim pupillo curator dabitur. ſed ſi tutoris authoritas fuerit neceſſaria, veluti ad adeundam hæreditatem: tutor ei neceſſariò dabitur: quoniam curatoris authoritas ad hoc inutilis eſt. i

Dominus appellationẽ, quam interpoſuit pro ſeruo, poteſt proſequi per procuratorem. hoc dicit. Bartolus.

Idem lib. xvii. reſponſorum. XVIII.

Lucius Titius pro ſeruo ſuo, qui ad beſtias datus eſt, k prouocationẽ interpoſuit. quæro, an huiuſmodi appellationis cauſas per procuratorem reddere poſsit? Modeſtinus reſpondit, poſſe. l

Sententia, quæ continet expreſſum iuris errorem, eſt nulla, & appellatio ab ea non eſt neceſſaria. & ſi appellatur, & deſeratur appellatio, ſententia non confirmatur. hoc dicit. Primò ponit textum dictum. Secundò illud declarat. Tertiò illud infert, ad declarationem mutæ quæſtionis. Secunda ibi, Non iure. Tertia ibi, Vnde ſi quis. h. d. Bart.

Idẽ lib. ſingulari de enucleatis caſibus. XIX.

Si expreſsim ſententia contra iuris rigorem data fuerit, valere nõ debet. & ideo & ſine appellatione m cauſa denuò induci poteſt. Non iure

a Auxilio appellationis. quia eorum intereſt, & ideo eorum videtur cauſa: vnde quaſi in cauſa ſua appellant. vt j. eo. l. Lucius.

b Et alius. puta procurator domini: vt d. l. Lucius. vel dic etiam extraneus. vt ſ. de cuſto. reo. l. 2.

c Triſtem. alias triſte. & aliàs triſtem ſcilicet ſententiam. & ſub. contra. & facit ſ. de pœ. l. ſi non defendantur. & ſupra, de publ. iudi. l. ſciendum. Accur.

Conſtitutiones. Casvs. Conſtitutiones, quæ dicunt nihil noui fieri appellatione pendente, non habent locum in quibuſdã perſonis damnatis, quæ ſtatim ſi condemnantur, debent pati pœnam: & nominat eas in litera. Franciſcus Accurſius.

d Nihil noui fiat. donec deliberet ſit appellandũ, vel nõ. quas conſtitutiones habes C. eod. l. 4. & infra nihil no. appen. l. 1. in princi. de appel. re. l. ſciendũ. & argumẽ. ſupra, de iniuſt. teſt. l. ſi quis. §. hi autem.

e Vel duces. ſi modo ſint conuicti, & confeſſi: vt C. quorum appellatio. l. 2. alij dicunt his caſibus, & ſi ſint conuicti tantum. ſunt & alij: vt infra, de app. l. fina.

Cum in vna. Casvs. Condemnatus ſum tibi ad decem nomine ſortis: in alia ſententia ſum dãnatus ad quinque nomine vſurarũ per ſtipulatum promiſſarum. volo appellare: non ſufficit vna appellatio pro vtraq; ſententia. Secundo dicit, Tutor datus à pupillo excuſabat ſe. reiecta fuit excuſatio. vult tutor appellare: poteſt interim cum datur curator, & alius tutor etiam dabitur, ſi non ſufficiat curator, vt cum pupillo prædicto delata eſt hæreditas ad quam adeundam non ſufficit authoritas curatoris. Franc.

f Vſurarum. per ſtipulationem promiſſarum: vt ſupra, de eo quod cer. lo. l. centum. ſecus ſi per officiũ iudicis: vt C. depoſi. l. 4. Sed arg. contra. C. de iudi. l. nulli.

g Datus. id eſt dari pronuntiatus.

h Si prouocet. de hoc dic vt infra, quando appel. ſit. lege prima. §. primo.

i Ad hoc inutilis eſt. Sed quare? Reſpon. quia tutoris iuſſus eſt neceſſarius in adeunda hæreditate: & iubere non poteſt, niſi dominus: vt in authent. vt nulli iud. §. & hoc. coll. ix. & tutor quaſi dominus eſt: vt ſ. de vſucap. pro emp. l. qui fundum. §. ſi tutor. & eius poteſtas dicitur violenta: vt Inſti. ut. de tut. §. 1. vnde præſtat authoritatem: vt hic, & ſupra, de actionib. & oblig. l. obligari. & Inſtitu. de authorita. tuto. §. neque. & ſupra, de tuto. & cur. dat. ab his. l. impuberi. in princ. & ſupra, de autho. tuto. l. curatorem. ſed eſt argu. quòd etiam tutor non poteſt iubere: vt ſupra, de acquiren. hære. l. ſi quis mihi bona. §. iuſſum. ſed in eo differunt, vt poſſit etiam ſubſequi: vt ibi dicitur. curator autem perſonæ non inſiſtit, ſed patrimonio: vt C. de nupt. l. in copulandis, ſecundum Ioan. Item hoc ſi eſt pupillus. ſi autem eſt adultus ſufficit curatoris authoritas: vt C. de adminiſtratione tuto. l. cum quidam. alij diſtinguũt: vt ſi curator ad alia, non poteſt: vt hic. ſi ad hoc, vel generalis, ſic: vt ibi.

Lucius. Casvs. Seruo meo dãnato, appellaui. poſſum ordinare procur. vt procedat in cauſa. Franciſcus.

k Datus eſt. id eſt dari pronuntiatus.

l Poſſe. ſupra, de publicis iudic. l. penulti. §. 1. contra. Solut. ſic dominus inſtituit, cuius pecuniariter intereſt: & ſic non eſt criminalis quo ad eum: vt ſupra, de publi. iud. l. ſeruus. & ſupra eo. l. ſerui.

Si expreſſum. Casvs. Sententia lata expreſſim contra iuris rigorem, id eſt, contra legem, ipſo iure non valet ipſo iure: & ideo non eſt opus appellare. ſed ſi quis appellet, & non proſequatur, non confirmatur per hoc prima ſententia. & da exemplum in hac l. vt ſi iudex pronuntiet minorem xiiij. an. poſſe teſtari: non enim valet ipſo iure hæc ſententia.

m Sine appellatione. vt ſupra, de re iudi. l. præſes. contra. & l. cum prolatis. contra. ſol. vt ibi.

Prolata.

profertur ſentẽtia, ſi ſpecialiter cõtra leges, vel ſenatuſconſulta, vel conſtitutiones fuerit prolata.[a] Vnde ſi quis ex hac ſententia appellauerit, & præſcriptione[b] ſummotus ſit, minimè confirmatur ex hac præſcriptione ſententia. vnde poteſt cauſa ab initio[c] agitari.

Idem libro ſingulari de præſcription. XX.

QVi ſuſpectum[d] tutorem facit: & qui de non recipienda[e] tutela excuſationem agit: alieno nomine[f] agere intelligendus eſt. Is verò, qui in rem ſuam procurator datus eſt, intra biduũ appellare debet: quia ſuam cauſam agit.[g]

Militibus appellandi tempora[h] non remittuntur, & victi ſi non prouocauerint & ſolennia[i] fecerint, poſtea non audiuntur.[k]

Primò loquitur, quando fuit appellatum à magiſtratu municipali ad principem omiſſo præſide in medio. Secundò, quando fuit appellatum à delegato præſidis ad principem. Bart.

Papyrius Iuſtus lib. j. de conſtitutionibus. XXI.

IMperatores Verus, & Antoninus reſcripſerunt appellationes, quæ rectò[l] ad principem factæ ſunt, omiſsis ijs, ad quos debuerunt fieri,[m] ex imo ordine[n] ad præſides remitti. Idem reſcripſerunt à iudice, quem à præſide prouinciæ quis acceperat, non

[a] Prolata. vt pronuntio minorem xiiij. ann poſſe teſtari: vt C. quando prouoc. non eſt neceſſe. l. a.

[b] Præſcriptione. anni, vel biennij. hodie, vt in authen. de ijs, qui ingre. ad ap. col. v. Sed pone de facto appellatum, & à iudice appellationis confirmatam primam ſententiam: an poterit adhuc nulla dici prima? Videtur, quòd non, quaſi alius ſit effectus, ſi confirmetur exprelſe: & alius ſi temporis curſu: vt ſupra, de inſa. l. furti. §. 2. Vel dic verius non confirmari. ad quòd C. de inoſficio. teſtam. l. eum. Item eligit appellare errando, cum nullam dicere poterat. non ergo ſibi præiudicat, vt ſ. de inoffi- cio. teſtam. l. mater. & de petit. hære. l. legitimam. Item videtur contra ſupra rem ratam haber. l. eum minor. §. falſus. Solu. ibi valuit iudicium inter litigantes, licet non in præiudicium domini: ſed hic nullo modo: & ideo confirmari in hoc non potuit: vt argum. extra de appella. c. inter cæteras.

[c] Ab initio. an denuo ab initio fiet lit. conteſtat. an verò ex eiſdem actis ſententiabitur? & quidem videtur quòd ab initio, vt hic in fi. & C. de ſenten. l. 2. in fin. maxime ſi alij iudici committuntur: vt C. quomodo & quando iudex, l. ſi vt proponis. ſed contra videtur ex eiſdem actis: vt ſupra, de iu. l. mortuo. Item expreſſum videtur. C. de accu. l. 4. quod puto verum. & quod dicit hic ab initio: & alibi quaſi re integra, ſcilicet quo ad ſententiam, quæ nõ valeret. argumen. ſupra, de pec. l. quoties. §. 2. & ſic vtile per inutile non vitiatur: ut ſupra, de verb. oblig. l. 1. §. ſed & ſi mihi.

QVi ſuſpectum. CASVS. Quidam amicus pupilli dicit tutorem pupilli ſuſpectum: & ſic petit eum remoueri à tutela. Item cum quidam tutor datus pupillo excuſet ſe: & aliquis nomine pupilli defendat in hac cauſa pupillum, volens tutorem illum poſſe excuſari: in utroque caſu iſte dicitur aliam cauſam agere: vt ſi ſuccumbat habeat triduum: ſed procurator in rem ſuam conſtitutus, ſi ſuccumbat in cauſa, habet biduum ad appellandum: quia ſuam cauſam litigat. Item miles, ſi in cauſa ſua ſuccubuit: poteſt appellare intra tempora, quæ priuata dantur ad appellandum: & ſi non appellet intra tempus ſtatutum, poſtea non auditur. Franciſcus.

[d] Qui ſuſpectum. puta amicus pupilli. nam ipſe pupillus non poteſt: vt Inſtit. de ſuſpec. tu. § cõſequens. facit infra, quando appel. ſit l. 2. §. penult. & de appel. re. l. intra.

[e] Non recipienda. aliàs de non repudianda: quia iam ceperat tutelam, quæ dimitti non poteſt, niſi ratò: vt not. ſupra, de mino. l. verum. §. ex facto. aliàs non recipienda: quia adhuc non erat aſſumptum officium tutelæ. quod facile fit: vt de excuſat. tut. Digeſt. Codi. & Inſtitu. & dicas quòd egit dictam cauſam excuſationis aliquis pro pupillo contra illum, qui ſe excuſat, argu. ſuperioris reſpon. Vel dic, quòd aliquis pro excuſante: non autem ipſe ſe excuſans alienam cauſam agit, & ſecundum hoc agit defendendo pupillum. ſic ſupra de aden. l. 2.

[f] Alieno nomine. ſic intra triduum: vt C. eo. l. eos qui. §. apoſtolos.

[g] Agit. vt infra, quando appell. ſit, l. 2. §. in propria.

[h] Tempora. bidui, non tridui, cum alienam cauſam agere non poſſint: vt C. de procurat. l. militem.

[i] Et ſolennia. in formationa libelli & nominatione iudicis, ad quem appellatur: vt ſupra, lege prima. §. penul. & fi. & repete non.

[k] Non audiuntur. in appellando, ſcilicet, & ſic non obſtat C. de iur. & fac. igno. l. prima. quæ eſt contra: quia in alio ibi auditur. Item & in hoc auditur, ſi petat reſtitutionem ex iuſta cauſa: quod hic vt ſupra, de in integrũ reſtitutio. l. final. & hoc etiam modo quidam intelligunt contrarium. Alij hoc vetus ius, illud nouum. Alij quòd refert, agat: vt hic, an cõueniatur, vt ibi. Alij quòd ibi erat in caſtris, hic domi. prima placet.

† agitat, in P. Fl.

IMperatores. CASVS. Cum deberet appellari ad præſidem, appellatum eſt ad principem. dicitur, quod hac cauſa appellationis mittitur ad præſidem. Item ſi præſes deleget iudicem in quadam cauſa: & appellatus à ſententia delegati ad principem. non rectè eſt factũ. remitti ergo cauſa debet ad præſidem. Subſequenter dicit, Duo magiſtratus electi ſunt, vnus appellat interim, alter ſubit onus vtriuſque officij. ſed ſi vterque appellet, alius ponitur in locum vtriuſque: & qui illorum apparuerit iniuſtè appellaſſe, emendabit reipublicæ omne damnum quod appellatione eius habuit. & ſi vterque iuſtè appellauit, & tunc præſes, vel princeps æſtimabit, cui hoc ſit adſcribendum fortè ad nominantem. Item electus ad annonam adminiſtrandam ſi appellet, dabitur alius interim loco eius. Vltimò ponitur caſus, in quo ſequeſtrantur fructus agri periti pendente appellatione: vt ſi depopulabantur ab aduerſario, qui condemnatus ad reſtitutionem fundi appellauit. Franciſcus.

[l] Rectò. id eſt, omiſſo medio.

[m] Debuerunt fieri. quod dic vt infra, quis & à quo l. 2. § finali.

[n] Ex imo ordine. præmitte, præſides, qui ſunt de vno ordine, ſcilicet clariſſimorum, cum multi ſint ordines magiſtratuum, vt in authentica. vt ab illuſtribus. § primo collatione quinta. Vel dic ex vno ordine: quia multi ſunt ordines in diuerſis negotijs, inter quos hic eſt vnus, vt à minore appelletur ad ſuperiorem proximum. Et nota, appellatio. non fieri per alium. ſic & in authentic. de defenſorib. ciui. §. & iudicare. colla. 3. & ſupra l. 1. §. penultim. & in authen. de mand.

ſ Alci. lib. Diſpun. 1. cap. 16.

mandprin.§.ſi ibi.col.3.& ſupra, de offic.procon.l. ſoleat.§.legatus.& in auth.de iu.§.vetus.in fin.col 6. Item & not.de ordine: vt in authen.de hære.& fal.§. inordinatum.col.1.

a Non recte, vt ipſe cognoſcat. tenet tamen appellatio: vt ſupra l.prima, §.penulti.quæ eſt contra. habes ergo hic quòd delegans appellatur. ſic C.eod.l.præcipimus.§.fina.& infra titu.a.l.1.in princip.& l.fina.Sed contra infra quis & à quo app.l.1.§.fina. Solu. hic ordinarius eſt delegatus: ibi delegatus ad vniuerſitatē cauſarum. Item a cō tra extra de appe.c. nos eminenti. vbi diſtinguitur reſemet ſibi aliquid de iuriſdictione, & tunc ad eum, an non: & tunc ad ſuperiorem. Solu. illa in eccleſiaſticis: hoc in ſecularibus cauſis. Vel ibi quando ante ſententiam appellatur, vel ſolue vt ſolui mndo aliud contrarium.

recte a Imperatorem appellatum eſſe: ideoq; reuerti eum ad præſidē debere. Si magiſtratus creatus appellauerit, collegā eius interim vtriuſque b officium ſuſtinere debere. Si vterq; c appellauerit, alium interim in locū eorū creandum: & eum d qui non iuſtè appellauerit, damnū agniturū, e ſi quod reſpubli.paſſa ſit. Si verò iuſta ſit appellatio, & hoc f pronuntietur: † eum æſtimaturum, cui hoc adſcribendū ſit. In locum autem curatoris, qui annonam adminiſtraturus eſt, aliū interim aſſumendū g quoaduſq; appellatio pendeat. Iidē reſcripſerunt, quamuis vſitatum non ſit, poſt appellationē fructus agri, de quo diſceptatio ſit, deponi, tamen cùm † depopularentur h ab aduerſario, i æquum ſibi videri fructus apud ſequeſtrem k deponi.

Hæc lex legitur duobus modis. Vno modo ſecundum gloſ.ſecundum quam breuiter hoc dicit. Qui reperit ſe iudicem incompetentem, poteſt cauſam ad iudicem competentem remittere: & acta apud ſe habita circumducere. hoc dicit. Secunda legitur ſecundum Guil.de Suza. Index qui cauſam conſulendam remiſit ad principem, poteſt remiſſionem circunducere, & ipſe de ea cauſa cognoſcere.

b Vtriuſque. ar.contra ſupra, de pact.l. ſi plures. Item contra infra ead.l.§.in locum. ſed ibi vnus erat.

c Si vterque magiſtratus.

d Et eum. præſidem, vel principem, vt j.ſi tu.vel cura.vel ma.l.1.

e Agniturum.ad qđ ſupra, de ritu nuptia. l.ſi quis tutor.§.qd ergo.

f Hoc.ſ.conue.

g Aſſumendum. ſupra ead.l.§.ſi magiſtratus contra. Solu. vt ibi.

h Depopularentur. id eſt deuaſtarentur, vel conſumarentur.

i Ab aduerſario. qui condemnatus, nihilominus remanet poſſeſſor pendente appel.vt ā.qui ſatiſda.cogan.l. ſciendum.§.ſi.& C.quo.appel.l.ab executione. & per hoc non videbatur ſequeſtrandos fructus.

k Apud ſequeſtrem. not.propter diſſipationem fieri ſequeſtrationem: vt C.quo.ap.l.ab executione. & facit.ſ.de priuil.cre.l.ſi magiſtratus. de vſu & ha.l.plenum.& qui ſatiſda.cogan.l.fideiuſſor.§.vlti.& ſ.ſoluto matrimo.l.ſi cum dotem.§.ſi vero dotem. in fin.§.C. de cap.& poſtli.re.l.cum cognatos. & de contra tab.l. ſi emancipatus. & C.de col.auth.quod locum. ſed contra C.de prohi.ſe.l.1.Solu.hic ſpeciale, vt & alias in multis: vt ibi not. propter cauſas prædictas. Et eo modo reſpon.ad legem primam infra, nihil nouan.appellatio.pendente.

a Aduerte tamen quòd hæc decretalis olim fuit in vetuſt. editione, hodie verò non habetur: at vis, atque eius diſpoſitio habetur hodie in ca.1.§.porrò. extra de off. dele.ſecūdum Ioā. ab Imo.

† In Pan.F.eos æſtimaturos.

† In P.Fl. populi trahenentur.

A D principem. CASVS. Quidam iudex cœpit cognoſcere de cauſa appellationis, putans eam ad ſe ſpectare. poſtea videns eam ad ſe non ſpectare, ſed ad principem, remiſit cauſam ad principem. dicitur, quod poteſt hic iudex deſtruere, & ante, quàm remittat, & poſt acta facta coram eo. Franciſcus.

Papinianus lib.ij.reſponſorum. XXII.

AD principem remiſſa l cognitio, m ab eo † circunduci poteſt, qui remiſit. n

A iudice delegato ex conſenſu partium poteſt appellari. Bart.

Idem libr.xix.reſponſorum. XXIII.

EX conſenſu litigantium circa o cōpromiſſum à præſide prouinciæ iudice dato, uictus prouocare poteſt. Cùm procurator Cæſaris, qui partibus præſidis nō fungebatur, p in lite priuatorum ius dandi iudicis nō habuiſſet: fruſtra prouocatū ab ea ſentētia q conſtitit, quæ non tenebat.

In profectitiis filius poteſt tantum nomine patris appellare. Bartolus.

Filiumfamiliàs, cùm aduerſus patrē eius de bonis, quæ per ipſum poterant acquiri, pronuntiatum eſſet: reſpondi nō niſi patris r nomine potuiſſe prouocare.

Verus contumax nō appellat.

l Ad principem remiſſa. ab eo qui putans ad ſe pertinere cognitionem, poſtea comperit, quòd non pertinet.

m Cognitio. appellationis. Azo.

n Remiſit. cum nō ipſe, ſed princeps cauſam debuit cognoſcere. & facit ſupra eod.l.ſi quis libellos. & infra eodem, l.ad Imperatorem. & ſupra, ad Tur pi.l.diuus. & dic ante, quam remittat, & poſt.

EX conſenſu. CASVS. Præſes prouinciæ delegauit nobis iudicem in cauſa noſtra, & promiſimus, quod non recuſaremus delegatum. dicitur quod à ſententia talis delegati poteſt appellari. Secundo dicit: procurator Cæſaris cognoſcens non vice præſidis de lite priuatorum, delegauit iudicem in ea cauſa: non potuit, & ideo à ſententia talis delegati non appellatur, cum non valeat ipſo iure. Tertio dicit: Pater meus pro quodam fundo peculiari egit, vel alia re peculiari, & ſuccubuit. dicitur, quod poſſum appellare nomine eius: non meo alias. Vltimo dicit: cōtumax contra quem eſt lata ſententia non appellat: & redditur ratio in litera. Franciſcus.

o Circa, aliàs citra, & aliàs circa. & dic, quòd compromiſerunt quòd non recuſarent eum, qui daretur à præſide, & ſi delegatus fuerit: alias contra C.de arbi.l.prima.& facit C.de iu.l.ſi.& ſupra, qui ſatiſda.cogan.l.arbitrio.

p Non fungebatur. quod quando ſit, dic vt C.de peda.iu.l.1.& ad legem Flauiam, de pla.l.non valet. facit C. qui pro ſua iu.l.1.

q Sententia.ſcilicet lata à legatis.

r Patrem eius. vt de profectitio, vel aduentitio peculio.

ſ Non niſi patris. ſed nomine filij intereſt habere peculium: vt ā.de mi.l.3.§.ſed vtrum in fin. ergo appellat: vt ſ.eo.l.à ſententia. ſed hæc eſt cōiuncta perſona, vnde

† Circundici, in P. Floren.

vnde poteſt ratione patris facile appellare, etiam ſine mandato: vel propter hoc, quia eſt in poteſtate. erubeſcit enim &c. vt in auth. de nup. §. & ita. col. 3.

a Eum qui cognouit. aliàs ipſo iure non valeret ſententia: niſi edictum in ſui notitiam perueniſſet, ſecundum quoſdam. Nos contra, vt infra quæ ſenten. ſine appella. l. 1. §. penult.

b Ordinis. aliàs contra: vt C. quomodo & quando iudex. l. ea.

c Datum alias dati.

d Non rectè prouocaſſe. ſi dixit ſe nolle ire: vbi non eſt locus coniecturæ: vt ſupra, de verbo. obligatio. l. continuus. §. cum ita. Aliàs quis eſſet ille fictus contumax, qui appellat: vt ſupra, de iudi. l. & poſt. §. fina. niſi ſit ille, qui inuentus nil dixit: ad quem ter eſt nuntiandum, vt præſumatur contumax: vt ſupra, de re iudi. l. contumacia. §. contumax. ſed dices: ille qui conuenitur non inuenitur. Sed reſpond. hic non eſſe expeditum, an ſufficiat citari ad domũ: vel ſic citari, quod non inuenitur. nam de hoc ſub iudice lis eſt: vt not. d. §. itẽ cũ ex edicto. l. 1. ℑ. quæ ſen. ſine app. In dubio tamen videtur verè cõtumax inuentus non veniens: vt ℑ. de regul. iur. l. nemo videtur dolo. vnde non appellat, niſi iudice ſedente pro tribunali veniat: vt ſupra, de in inte. reſt. l. diuus. vel niſi probet non contumaciã per hoc quod aliqua iuſta cauſa non venit: fortè per obliuionem: vel quia non credebat ſic iudicẽ feſtinare: vel ſimilia. & ſic intellige ℑ. de iud. l. & poſt. § ſciendum. & C. quomodo & quan. iud. l. ab eo. ſecundum H. ſi autẽ eſſet cauſa neceſſaria. tunc dic: vt no. ℑ. de in integ. reſtitu. l. ſi. vel dic inuentum ſemper verum contumacẽ, vt dices. ℑ. quan. app. ſit. l. 1. §. fin.

e Reſpondentem. congruenter ponitur. vt enim dico in mea poteſtate eſt me aſcendere Capitolium: in tua poteſtate eſt te aſcendere: ita cum dico in tertia perſona, in ipſius poteſtate eſt ipſum diſputantẽ currere. & aliàs in litera eſt reſpondere, & aliàs reſpondentem.

Negotiorum geſtor. Dic caſum huius princ. vt dixi ſupra, de re iudic. l. fin. vbi eſt hoc principium de verbo ad verbum.

Curator. Curator iuuenis egit contra hæredes tutoris iuuenis, & ſuccubuit: deinde appellauit, & iuuenis compleuit xxv. ann. & cœpit exequi cauſam appellationis: deinde in militiam iuit. nunc reuerſus debet exequi cauſam appellationis, non contra curatorẽ ſuum quondam ob hoc agere. Fran. Accur.

f Negotiorum geſtor. aliàs geſtor. aliàs geſtorum, & tunc ſub. actione.

Eum, qui cognouit [a] edictum peremptorium, ſecundum ordinis [b] cauſam [c] datũ: placuit nõ rectè prouocaſſe: [d] cum in eius poteſtate fuerit, ante diem prҫſtitutũ pro tribunali reſpondentẽ, [e] aut defenſum edicti denuntiationem rumpere.

Scæuola lib. v. reſponſorum. XXIIII.

Negotiorum [f] geſtor, [g] vel tutor, vel curator bona fide, [g] condemnati [h] appellauerũt, & diu negotium tractum eſt. [i] quæſitum eſt, appellatione eorũ iniuſta pronuntiata, an quia tardius iudicatum ſit, [k] vſuræ principalis pecuniæ [l] medij temporis debeantur? Reſpondi ſecundum ea, quæ proponerentur, dandam vtilem actionem.

Iuuenis adoleſcens factus maior, debet proſequi appellationem interpoſitã à ſuo curatore. Bar.

Curator iuuenis aduerſus tutoris hæredes iudicio [m] expertus appellationem interpoſuit. cum impleuiſſet autem viceſimumquintũ annum ætatis iuuenis, & in militia agere, exequi appellationem deſijt. Quæro, regreſſus à militia, vtrum ipſe appellationem explicare deberet, an verò curatorem in eam rem conueniri oporteret? Reſpõdi ipſum militem litem ad ſe pertinentem exequi debere, [n] ſecundum ea, quæ proponerentur.

Paulus libro xx. Reſponſorum. XXV.

Αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος τῷ κοινῷ τῶν ἐν Βιθυνίᾳ Ἑλλήνων. Ἐκκαλεῖσθαι μὲν τοὺς ἐν τοῖς κωλυόμενα ὑπὸ τῶν δικαζόντων οὐχ ἀρῶ: ὁπότε ἔξεστι τὴν ἑτέραν ὁδὸν τρεπόμενον ταυτὰ ποιεῖν καὶ θᾶττον πρὸς μὲ ἀφικνεῖσθαι. ὕβρει δὲ καὶ βίᾳ χρῆσθαι πρὸς τοὺς ἐκκαλουμένους καὶ φρουρὰν στρατιωτικὴν ἐπιστῆσαι, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἀποφράττειν αὐτοῖς τὴν δεῦρο ἄνοδον, ἀπαγορεύομεν τοῖς ἐπιτρόποις καὶ τοῖς ἡγουμένοις τῶν ἐθνῶν, καὶ πεπιστεύοντας ταύτῃ μου τῇ προρρήσει, εἰδότας ὅτι τοσοῦτόν μοι μέλει τῆς τῶν ἀρχομένων ἐλευθερίας ὅσον καὶ τῆς εὐνοίας αὐτῶν καὶ πειθοῦς, id eſt.

Imperator [o] Alexander vniuerſis Græcis in Bithynia exiſtentibus.

g Bona fide, id eſt, iuſtè. vel determinat verbum, appellauerunt.

h Condemnati. nominatiui pluralis numeri.

i Tractum eſt. fruſtratoriè. nam quamuis bona fide appellauerint, fruſtratoriè tamen cauſam differebant. Imo alter: vt not. ſupra, de re iudica. l. fina. per quam tollitur contra. C. de vſu. rei iud. l. fina. & facit ſupra, de rit. nupt. l. ſi quis tutor. §. quid ergo. ſit & ſupra, de vſuris. l. tutor. l. 1. in fin & ibi not.

k Iudicatum ſit. de ſorte, & vſuris etiam medij temporis, ſecundum quoſdam. & dicũt etiam hanc eſſe dubitationem: quia iudex appel. non potuerit de eis iudicare: vt C. de appe. l. eos. §. 1. & C. quando prouoc. non eſt neceſſ. l. fin. ſed tamen poteſt: vt hic, & pro eis C. de ſent. quæ ſine certa quan. l. 1. Sed quare dicit vtilem actio. dandam, cum iam iudicatum ſit? Sed dices dandam corã iudice appel. vel vetus dic: vt no. ℑ. de re iudi. l. vlt. In fi. ſtẽ oppo. C. depoſiti. l. 3. Solu. hic fuit appellatum vnde non videtur iudicatum: vt C. de vſur. l. in bonæ fidei. & ad Turpillia.

l Pecuniæ. quæ debetur ex mora: vt C. de vſu. l. in bonæ fidei.

m Iudicio. tutelæ.

n Exequi debere. quaſi non curatorem. & ſic eſt contra. ℑ. eod. l. tutor. Solut. hic non poterat imputari curatori: quia iuuenis fortè habebat inſtrumentum cauſæ, vel probationes, quas iſte non poterat exhibere. & ideo non erat in culpa. Vel dic, quod & curator tenetur, vt ibi, & infra eodem, l. vlt. §. finali. vel dic, factus maior cœpit exequi. vt hic innuit: ibi non. Item facit contra hac lege ſupra, de adminiſtratio. tutorum. leg. tutor pro pupillo. & C. de arbitr. lege, tutor poſt. Item eodem modo ſolu. illas leges, quæ concordant ad illam legem, tutor.

o Imperator. in multis libris deeſt hæc lex, quæ incipit, Imperator Alexand. &c. & nullius vtilitatis, nec legenda eſt.

† Dati, in P. Fl.

† Ange. hic reputat iſtum tex. nota. vna cum l. tutor. ℑ. eo. ad hoc q̃ redditio inſtrumẽtorũ facta domino ex parte procur. inducit expirationẽ mandati. Bol.

Cõtumax verus q̃s ſit, & an & quando appellare poſſit.

† Alci. li. diſp. 1. ca. 16. legem hãc ex Pãdectis Floren. reſtituit, ſimul & vertit, cuiꝰ interpretatione textus Iſeruim, quod vetuſtate legẽ da ipſi qui dẽ Ac. videatur.

† In P. Fl. τρεπόμενον.

† id eſt. Imperator Alex. vniuerſitati Grҫcorũ in Bithinia. Quanquã nõ video quo pacto iudices prohibere poſſint quominus quis prouocet, cũ aliã viã capeſſentẽ idẽ efficere, celeriuſq; ad me peruenire liceat: ne tñ iniuria, aut vi aduerſus prouocantes, vtãt, cuſtodiaq; militari eo accẽſũ ſiſtãt & (vt ſimpliciter dicam) aditũ illis ad nos obſtruãt, curatoribus principibuſq; gentiũ prohibemꝰ: obediantque huic meæ ꝓmulgõni: ſcientes nõ magis mihi illorũ beneuolẽtiã, obedientiamq; curæ eſſe, quàm ſubditorũ libertatem.

Ad Imge-

Prouocare quidem qualiter quiſquam à ius dicentibus prohibeatur, nō video: cum aliam viam capeſcentem, idem facere liceat, & ad me celerius deuenire. Iniuria autem, & vi aduerſus prouocantes vti, & custodiā militarē circūimmittere, & (vt ſimpliciter loquar) eis ad nos acceſſum hunc præcludere prohibemus: ſuggerentes procuratoribus noſtris, & populorum magiſtratibus, vt quam protulimus, noſtræ huic iuſsioni obediant: illudq́; ſibi proponant, non minorem ſubditorum ſecuritatis curam nobis eſſe, quam eorum, vel beneuolentiæ, vel obedientiæ ſit.

Hermog. lib. ij. iuris epitomarum. XXVI.

AD Imperatorem cauſam remiſſam [a] partibus conſentientibus [b] pręſes (ſi ad eius notionē pertinet) audire poteſt. [c]

Idem libr. v. iuris epitomarum. XXVII.

TVtor ſi in negotio pupilli prouocauerit, vel curator in adulti: hæres eius ante, quàm reddat rationes, appellationis cauſam perſequi debet. [d] Nam poſt redditas rationes, neque ipſe tutor, neque curator appellationis merita probare cogetur.

Seruus pro domino poteſt appellare. Bart.

Scæuola lib. xxv. Digeſtorum. XXVIII.

CReditor cum fideiuſſoribus [e] egerat: ſed poſt iudicium acceptum ad agendam cauſam ipſe non adfuit. [f] & cum abſoluti eſſent fideiuſſores, ſeruus eius [g] appellauit. quæſitum eſt an appellatio, quam ſeruus interpoſuit nomine domini, nullius momenti eſſet? reſpondi, huiuſmodi appellationem nō eſſe obſeruandam.

Etiam contumax in non exhibendo auditur appellans.

Iuſſus [h] à iudice exhibere, ſecundum præceptum præſidis prouincię rationes, quas apud ſe eſſe cauerat, [i] inſtrumentorum gratia data dilatione, nec poſtea exhibuit. ideoque ſecundum conſtitutionē recitatam: quia inſtrumēta per contumaciam non exhibuerat, cum petitor, quanti ſua intereſſet exhiberi, iuraſſet: [k] facta erat condemnatio. quæſitū eſt, an poſt iuſiurandū appellationem interponere poſſet? Reſpōdi, nihil proponi, cur denegandū eſſet appellationis [l] auxiliū.

Finito officio tutoris ad petitionem eorum, contra quos litigabat, ex cauſa litem exercere cogetur. Bart.

AD Imperatorem. CASVS. Præſes cauſam app. remiſit ad principem partibus volentibus. deinde princeps hanc cauſam remittit ad præſidem, poterit præſes cognoſcere. Franc.

[a] Cauſam remiſſam. à præſide.

[b] Conſentientibus. hoc determinat remiſſam. vel illud quod ſequitur. & facit ſupra eod. l. ad principē. & ſ. qui. ex cau. in poſſeſ. ea. l. ad cognitionem.

[c] Audire poteſt. ſi denuo ꝑmittat princeps quaſi mandato eius: quia à ſe eius cauſæ abdicauit iuriſdictionem, quod ponit: vt ſupra, de orig. iur. l. 2. §. & cū placuiſſet.

TVtor. CASVS. Tutor in cauſa pupilli appellauit, vel curator in cauſa adulti. deinde deceſſit hic tutor, vel curator. dicitur quòd hæres eius debet cōpiere cauſam appellationis. & hoc eſt verum, niſi ſint redditæ rationes. Franciſcus.

[d] Debet. facit C. de admi. tuto. l. ſi bona. & infra ſi tu. vel cu. l. fi. & ſi pe. app. l. 2. §. fin. & ſi quis caut. l. fi. & de admi. tuto. l. tutores qui poſt. §. qui ſe. & l. ita antem. § fina. & C. vi can. poſt pu. adſit tu. l. 1. ſed contra ſ. eo. l. negotiorum. § ſio. ſol. vt ibi. in procuratore dic: vt infra an per alium cauſa appe. l. fi.

CReditor. CASVS. Creditor egit contra fideiuſſores: deinde citatus ad cauſam peragendā non venit. & ſic abſoluti ſunt fideiuſſores. nunc ſeruus creditoris appellat. dicitur quod non tenet ap. Secundo dicit: iuſſus, vt exhibeas inſtrumenta, quæ fueras cōfeſſus penes te eſſe. nō exhibes. & delato mihi ſacramento iuraui quanti mea intereſt. & in eo fuiſti condemnatus. dicitur quòd potes appellare à tali ſententia. Tertio dicit: tutore legitimo remoto, vt ſuſpecto dati ſunt alij tutores iuuenibus: qui tutores egerunt contra remotum act. tutelæ: & iudex condemnauit eū in minus quam debuit. tutores appellauerunt. interim iuuenes facti ſunt adulti dicitur, quod ipſi adulti poſſunt proſequi cauſam appellationis inceptam etiam inuito aduerſario. Idem ſi curator in cauſa adulti appellauit, deinde adultus compleuit xxv. ann. nam factus perfectæ ætatis, poterit proſequi cauſam appellationis inceptam à curatore ſuo quondam. Franciſcus Accurſij.

[e] Cum fideiuſſoribus. debitoris.

[f] Non adfuit. citatus tamen fuit legitimè. aliàs ſententia non valeret ipſo iure: vt ſupra, de re iudica. leg. de vnoquoque.

[g] Eius. ſcilicet creditoris.

[h] Iuſſus. per interlocutoriam ſententiam ante diffinitiuam, cum ſit arbitraria actio ad exhibendum: vt Inſtitut. de actio. §. præterea & ideo in litem iuratur: vt ſubijcit. & C. ad exhiben. l. non ignorabit.

[i] Cauerat. i. confeſſus fuerat.

[k] Iuraſſe. ſcilicet in litem. Accur.

[l] Appellationis auxilium. hoc eſt contra. C. de iudic. l. properandum. §. ſin autem. & ſupra, de iudi. l. & poſt. §. final. ſed ibi in non veniendo, hic in non exhibendo fuit contumax. & eſt ratio: quia plus deliquit non veniens: quia ibi in duobus, hic in vno. Item not. quòd hic colligitur ſol. quæſtionis, quæ eſt C. de iuramen. calum. l. 2. §. quod ſi actor. vt ſcilicet contumax non iurando de calum. appellet. Alij contra. quaſi ſit confeſſus, per id quod eſt ibi, & C. quo. appe. l. 2. Sed nunquid confeſſus. & condemnatus appellare poteſt? Reſpon. ſic, niſi in caſibus: vt not. C. quo. appella. l. 2. poteſt enim eſſe quod errauit in facto confitendo: & ſic vſque ad ſentētiam poteſt corrigere: vt C. de iuris & fac. ignorant. l. error. & ideo appellat, vt corrigat: vt ſ. ad Turpill. le 1. in fine. & ſupra l. 1. in princip. Item in hoc caſu an iudex appellationis faciet iterum iurare? Reſpond. non, ſed confirmabit, vel infirmabit primam ſententiam: vt C. de appella. l. eos. Sed quid ſi videretur minus eſſe iuratum? Reſpon. taxat: vt ſupra, de in lit. iur. l. videamus. §. pen. & l. in actionibus.

Legitimi.

[a] Subſtituti tutores in locū legitimi[a] tutoris, ex pertí cū eo[b] tutelæ iudicio,† cùm arbiter iniquè cōdēnaſſet,[c] id eſt aliter, quàm[d] rei æquitas exigebat: à ſentētia eius prouocauerūt. pendēte cauſa appellationis iuuenes adoleuerunt: quæſitū eſt, cum omnis† executio huius[e] ad adultos pertineat, & cauſam ad ſe pertinentē idoneè tueri poſsint: an ſtipulatio eorum[f] cōtra quos[g] appellatū erat, dicētiū[h], illos debuiſſe cauſas appellatiōis reddere, q̄ primi ſunt experti, admittenda nō ſit? Reſpondit eos, quorum tutela geſta eſſet, ſi vellēt cauſam exequi, nō prohibendos.

Idem & in curatoribus obſeruandum, ſi interim adultus ad legitimā ætatem perueniſſet.

TITVLVS II.

† A QVIBVS appellare non licet.

A principe, vel à ſenatu non appellatur. hoc dicit. Bart.

Vlpianus li. j. de appel. I.

TRactandum eſt à qb⁹ appellare nō liceat. Et quidē ſtultum[i] eſt illud admonere, à principe appellare fas non eſſe: cum ipſe ſit, qui prouocatur.[k]

Sciendū eſt appellari non poſſe à ſenatu[l] † ad principem: idq; oratione diui Adriani effectū eſt.

Si quis ante ſententiam profeſſus fuerit, ſe à iudice non prouocaturum, indubitatè prouocādi auxilium perdidit.[m]

Imperator poteſt delegare cauſam appellatione remota, non alius. Bart.

Interdum† Imperator ita ſolet iudicem dare, ne liceat ab eo prouocare:[n] vt ſcio ſepiſsimè à diuo Marco iudices datos. An & alius ita poſsit iudicem dare, videbimus. Et puto non poſſe.

Ad reprobandum arbitros à delegato poteſt appellari, & poteſt ex officio delegantis, quod factum eſt, per eus corrigi. hoc dicit. Bar.

Papinianus lib. ſingu. de appella. II.

QVæſitum eſt, in arbitros, qui ad fideiuſſores probandos datur, an appellare liceat:[o] quamuis hoc caſu & ſine appellatione quidam putent,[p] ab eo qui eos dedit, ſententiam eius corrigi poſſe.

---

a Legitimi. remoti vt ſuſpecti forte.
b Cum eo. tutore legitimo.
c Condemnaſſet. tutelæ iudicio, non admittendo ipſum. ſcilicet iudicium.
d Quam. ſcilicet tutelem, id eſt tutelæ rationem, &c. vel dic quod cōdemnauit aliter quā, &c. puta minus quam debuit: & tunc eſt ſic C. de iudi. l. properandum. §. fin.
e Huius appellationis. dicebant enim male appellaſſe. vel ſi habeas accuſatio, vel excuſatio, planū eſt. Azo.
f Eorum. ſ. eius.
g Contra quos. id eſt, quem. ſic C. de in ius vocand. l. qui in poteſtate.
h Dicentium. id eſt, dicentis prohibendos. ſic ſ. an per aliū. l. fin. & C. eod. l. ſi actor. & ſ. eod. l. tutor. cum ſuis concordantijs.

A QVIBVS AP pellare non licet.

TRactandū eſt. CASVS. Nō poteſt appellari a ſententia principis: item nec a ſententia ſenatus. Item cū aliqua pars ante ſententiam iudicia dixit ſe non appellaturam: non poterit amodo appellare: item cū princeps delegat cauſam: hoc expreſſo quod non poſſit appellari a ſententia delegati, non poterit amodo appellari: & excepto principe alius iudex nō poſſet hoc vetare. Franciſcus.
i Stultum. id eſt, ſuperuacuum: quia omnes ſciunt: ſed ab eius reſcripto poteſt: vt supra tit. 1. l. 1. §. 1. & C. de appel. l. nouum quod poſtulas, non eſt.
k Prouocatur. ſic in authent. de ſanctis. epiſcop. §. 1. collatio. 9.
l A ſenatu. ſubaudi etiam. ſic & ſupra, de poſtu. l. 1. §. de qua. & de leg. & ſenatuſc. l. non ambigitur. & ſupra, de minori. l. quo minus.
m Perdidit. hoc ſi in iudicio: ſecus ſi extra: vt C. de iur. & fac. igno. l. cum falſa. niſi extra ius paciſceretur cum aduerſario. vt C. de tempo. appella. l. fina. in fine. Item facit C. de fide inſtrum. l. ſi aduerſarius. & C. de pec. l. ſi quis in conſcribendo. Item argu. contra. ſupra quorum leg. l. 1. §. quod ait. ſed ibi ideo, quia quod ſequitur non eſt legitimum, ſcilicet poſſeſſionis apprehenſio. hic ſic. ſcilicet ſententia. Item arg. contra. ſupra de acquirenda hæred. l. qui ſuperſtitis. & de ſuc. edict. l. 1. §. decretalis.
n Ab eo prouocare. & tunc non appellat. ſecus iure canonico: nam nihilominus appellat. & eſt ratio: quia niſi hoc operetur hic, nihil operatur. at ibi cum poterat appellari a quocunque grauamine, operatur illud, vt ab alijs non appellet, niſi iuſta cauſa: & ſic ſolum friuola remouet: vt argum. ſupra, de legat. primo. l. ſi quando. ſed quare facilius iure canonum? Reſpō. mitius eo modo agitur. Inde eſt quod hoc iure punitur temerè appellans, nō illo: vt C. quor. appel. l. ab executione. §. fi. Itē. nunquid hoc caſu poterit recuſari ante lit. conteſt? Reſpon. ſic: vt C. ne in vna eademque cauſa. l. 1. & de ſententijs. l. fi. & de iudic. l. apertiſſimi. In eo enim tantum nocet, in quo eſt prohibitum: vt C. ad Velleia. l. iubemus. & ſupra, de ſucce. edict. l. 1. §. quibus. decretalis tamen dicit contra extra de appel. cap. ſuggeſtū. niſi in caſu: vt extra de app. cap. ad aures. In hac igitur. l. no. quatuor caſus, in quibus non appellatur. Eſt quintus à præfecto prætorio: vt C. de ſen. præfect. præ. or. l. 1. Eſt & ſextus ab arbitro: vt C. de arbi. l. 1. & eſt ratio: quia eſt nulla. Eſt ſeptimus ſupra, de inoff. teſtam. l. ſi quis filio ex. §. hic. in fi. Item alius. C. quo. app. 1. Et alij qui ſunt in eod. titu. ſed non ſunt propter iudicem, ſed propter cauſæ naturam.

QVæſitum eſt. CASVS. Arbiter, id eſt, iudex delegatus ad fideiuſſores probandos, ſi iudicet ſuper hoc, poteſt appellari ab eius ſententia. quidam tamen dicunt, quod delegans ſine appellatione poſſet eam corrigere. Franc.
o Liceat. Reſpon. ſic: vt ſupra, qui ſatiſda. cogan. l. arbitro. quamuis, &c. ſed ſic eſt contra. C. de arbi. l. 1 Solo. vt dicta l. arbitro. Item facit ſupra qui ſatiſda. cogan. l. ſi ab arbitro.
p Quidam putant. & bene ſecūdū quoſdam. imo male ſecundum

---

† In P. Fl. cum arbiter iniquè cōdemnauit, quam rei æquitas exigebat.

† Sic in P. F. Hal. autem legit, excuſatio huius.

† In hunc titulū vide Alexā. ab Alexā. libr. 6. Genia. dier. cap. 20.

† A ſenatu Romano nō appellabat. ad qđ alia cuiū citat Mand. ſuper 17. cō miſſ. ver. alicui alteri.

† Pro intelligētia no. & ſcias iſtud, qđ remota appellatione, nō intelligiū vnquam remota, quādo ſententia eſt cui dēter nulla, & iniqua, vt in c. inter cæteras. de re iudic. & ibi plenè not. domini can. & in c. ex cōqueſtiōe. de teſtit. ſpol. Bol.

1 A præfecto prætorio nō appellabat. Mando. ſuper 17. Formu. { cōmiſſ. in ver. alicui, verſ. ſic etiam videmus.

ſecundum nos: vt C. ſententiam reſcind. non poſſ. l. 1. & plene dic. vt no. ī. qui ſatiſda. cog. l. arbitro.

ne, q̃ ad vtrunq; appellatur. & quod hic dicit non ipſe, ſcilicet tantũ. Et quod ſubijcit erit, ſub. etiam. non autẽ ponas in delegato principis, qui ſubdeleget. & vt omnia comprehendas, dic cum appellatur ab ordinario tunc ad maiorem, non parem: vt C. de appel. l. præcipimus § hæc ſi. & in authen. de ap. §. fin. col. 1.

TITVLVS III.

QVIS A QVO appelletur.

A iudice appellatur ad eum, qui eum dedit, vel ad ſucceſſorem ſummarie.

Vlpianus lib. j. de appellationibus. I.

QVod dicit,[a] eũ appellari, q̃ dedit iudicem: ſic accipiendũ eſt, vt & ſucceſſor[b] eius poſsit appellari. Proinde[c] & ſi pręfectus vrbi iudicem dederit, vel præfectus prætorio:[d] ipſe erit prouocandus, qui[e] eum iudicem dederit.

A delegato non appellatur ad proximum ſubdelegantem. ſed ad ordinarium. h. d. ſecundum lecturam glo. vel aliter: A vicario non appellatur ad eum, qui dedit vicarium, ſed ad ſuperiorem ipſius dantis. Bart.

Ab eo,[f] cui qs[g] mandat iuriſdictionem, nõ ipſe[h] prouocabitur. Nam & generaliter is[i] erit prouocandus ab eo,[k] cui mandata eſt iuriſdictio, qui[l] prouocaretur ab eo,[m] qui mandat iuriſdictionem.

Venuleius Saturninus libro ii. de offic. proc. II.

APpellari à legato proconſul poteſt: & ſi mulctã dixerit, poteſt de iniquitate eius proconſul cognoſcere: & quod optimũ putauerit, ſtatuere.[n]

Modeſtinus lib. viij Regularum. III.

DAto iudice à magiſtratib' populi Romani cuiuſcũq; ordinis, etiam ſi ex authoritate principis, licet nominatim iudicem declarantis dederint, ipſi tamẽ magiſtratus appellabuntur.[o]

TITVLVS IIII.

QVANDO appellandum ſit, & intra quę tempora.

QVIS A QVO APPELLETVR.

QVod dicitur. CASVS. Quod dicitur à ſententia delegati appellari ad delegãtem, adeo eſt verum, quod & ſi delegans deceſſerit, ad eius ſucceſſorem in eodem officio appellabitur a ſententia delegati. In ſecũda parte ibi, ab eo cui quis. &c. pone caſum, vt in glo. ibi poſita. Franciſcus.

† Olim omniũ poteſtatum, & omniũ dignitatũ appellationes ad p̃fectum vrbi erãt, vt refert Flauius Vopiſc' in Floriano Imp.

[a] Quod dicitur. vt C. de appel. l. præcipimus. § hoc ſi. & l. ſi. & ſupra e. t. a l. Imperatores. & in authen. de iudi. § illo. in fi. § col. 6.

[b] Et ſucceſſor. In officio. ad quod ſupra, de offi. proconſul. l. meminiſſe.

[c] Proinde id eſt, igitur.

[d] Præfectus prætorio. quod dic vt in authen. de appel. col. 8. §. fina. & de ſanc. epiſco. §. ſi quis contra aliquem. col. 9.

[e] Qui. vel eius ſucceſſor.

[f] Ab eo. delegato ad vnam cauſam.

Caſum ponit. Et pone caſum, ſecundum Io. Præſes prouinciæ delegauit vniuerſitatem cauſarũ Titio, quæcũq; contingerent moueri in tali caſtro: qui Titius ſubdelegauit vnam de dictis cauſis Seio. ſi igitur appellatur à Seio, cognoſcet præſes. dic ergo ab eo, ſcilicet Seio: cui quis. ſcilicet Titius: non ipſe ſcilicet Titius, &c. poſito ſic caſu non ob. C. qui pro ſua iur. l. 1. & 10 ſi. quia ibi fuit princeps primus delegans. Item non eſt contra. C. de iudi. l. à iudice. quia ſimplex delegatus non ſubdelegat: vt ibi, & ſupra, de iuriſdi. omn. iud. l. more. ſed delegatos ad vniuerſitatem cauſarum ſic vnam: vt hic, & ſupra, de iuriſdi. om. iudi. l. ſolet. & de iudi. l. cum prętor. §. 1. non autem ipſam vniuerſitatem. vt ī. de offi. eius cui man. eſt iur. l. ſi. Alij retento prædicto caſu dicunt lit. conteſt. corã primo delegato, ad inſtar procura. vt C. de procu. l. neque. quod ſtare poteſt. Tertij vt Al. dicunt vnum tantum delegatũ a præſide, in quo diſtinguunt, aut mandata eſt ei cauſa cognoſcenda & tunc delegans: vt in princ. huius legis. aut iuriſdict. & tunc ille, qui appellaretur a delegãte: vt hic: quaſi delegans non reſeruauerit ſibi iuriſdictionem, cuius prętextu poterat ad eum redire etiam iure appellationis. quibus ob. ī. de offic. præſid. l. legatus. Sed poſſunt dicere quòd alius modus eſt ille detinendi habere iuriſdictionem: quia hoc ſecundum legẽ, ibi contra. Itẽ ob. t. quia ſic ſemper ad principẽ: quod eſt falſum: vt ī de appe. l. Imperatores. Quarti, vt P. dicũt retenta prima poſitione, q̃ ad vtrunq; appellatur.

Aut à ſententia delegati ab ordinario: & tunc ad delegantem tantum: vt in princ. huius legis, cum concor. Aut à ſententia ſubdelegati: & tunc ſi primus fuit princeps, ad eũ: vt C. qui pro ſua iuriſdi. l. 1. in fin. ſi ab alio (quod poteſt eſſe poſt litem conteſta. vel quãdo ad vniuerſitatem cauſarũ) tunc obtinet quod hic dicitur. quod autem dixi quod à delegato debet appellari ad delegantem: fallit, cum princeps delegat: quod dic vt C. de appel. l. præcipimus §. huic. & in alio caſu: vt eodem titu. l. eo caſu. Item ex prædictis patet ſol. contra ī. titul. 2. l. Imperatores. quia poſſumus hic ſubdelegari à delegato. Item contra extra de appel. c. non ſolũ. vt ibi. Alij dicunt, quòd non eſt hic § ab eo, &c. & continuatũ præcedentibus, & tenent tertiam poſitionẽ, quod vnus tantum ſit delegatus. & dicunt, ipſe quem, ſcilicet præfectus dedit iudicem. ſed hoc eſt contra legem prædictam Imperatores. quia ſic ſemper ad principẽ, qui facit ordinarios, appellaret, &c.

[g] Quis, delegatus ad vniuerſitatem cauſarum.

[h] Non ipſe. Delegatus ad vniuerſitatem cauſarum ſub. ſed primus delegatus.

[i] Is. ſcilicet primus delegatus.

[k] Ab eo. delegato ad vnam cauſam.

[l] Qui. ſcilicet primus delegatus.

[m] Ab eo delegato ad vniuerſitatem cauſarum.

APpellari. CASVS. A ſententia legati proconſulis poteſt appellari, & ipſe proconſul de appellatione cognoſcit. Franc.

[n] Statuere. facit ī. de verb. ſign. l. ſi qua pœna. & ī. de offi. procon. l. ſolent. § legatos. & C. de app. l. & in mulctis. & quando prouoc. non eſt neceſſ. l. à ſtca.

DAto iudice. CASVS. Magiſtratus populi Romani delegauerunt iudicem iuſſu principis: qui princeps forte mandauit eis certum iudicem dari. dicitur, quod a ſententia delegati appellari debet ad ipſos magiſtratus Roma. Franc.

[o] Appellabuntur. ad hoc in authen. de iudi. §. illo. in fin. & C. eo. de appel. l. nouum. & l. eos. a.

QVANDO APPELLANDVM. &c.

Si quid

Si quidem. [casus] Præſes iudicauit Titium in inſulam deportandum: tandem cum nō haberet inſulam, reſcripſit Imperatori, ut inſulam aſſignaret. quæritur quando iſte poſſit appellare: an ſtatim, an etiam poſt reſponſum principis? Et dicitur, quod uel ſtatim, uel poſt reſponſionē principis poteſt appellare, quo iſtorū tēpore uult. Secundò dicit: Præſes tenet in carcere decurionem qui deliquerat, non tamen poteſt eum punire. miſit literas ad principem, ut cognoſceret de hoc. & mādaret ei quam pœnam imponeret: & princeps de hoc reſcripſit. dicitur, quòd hic decurio poteſt appellare poſt hoc reſcriptum. Tertio dicit: Tutor datus non appellat, ſed excuſationes ſuas allegat: & ſi reiecta ſit excuſatio, poteſt appellare. ſecus in electo ad aliquod aliud munus, uel ad honorē, cum dicat ſe uelle excuſare. nam appellare debet, aliàs non poteſt ſe excuſare. Solent. Dic caſum, ut in gl. quæ incipit, ordo &c. Biduum. Duo uel tres dies qui dantur ad appellandum, currere incipiunt ex die ſententiæ latæ. Sed quid ſi eſt ſententia lata ſub conditione? certè non debet dari ſub condit. & lata non tenet. & incipiunt dies currere à tempore latæ ſententiæ: & quod de diebus, qui dantur ad appellandum in ſententijs dicitur, idem intelligas ubicunque appellatur: ut ab electi. alicuius muneris, uel ſimili de cauſa, & illi dies qui dantur ad appellandum quo ad quid ſunt utiles: & de hoc dat exemplum. Poſtea dicit, in propria cauſa datur biduum ad appellandum: in aliena triduum. & quę dicatur propria cauſa, declarat. Item quæ dicatur aliena cauſa. Vltimò dicit: ſi aduerſus abſentem eſt lata ſententia, dies intra quos poteſt appellare, incipiunt currere à tempore quo ſciuit ſic ſententiam latam: & hoc eſt uerum niſi procuratorem haberet in cauſa: qui procurator ſi non appellet, nocet domino. Franc.

† Duare. 1. Diſpu. c. 8.

† Pan. Fl. & imperatori ſcripſerit, ut &c.

* Vide Ant. Aug. li. 3. Emē. ca. 8.

Poteſt appellari cum principi ſcribitur, & cum ſecundum eius reſcriptū ſententiatur. h. d. Bart.

Vlpianus l[ib.] 1. de appellatio. L.

SI quidē [a] in inſula deportādū annotauerit [b] præſes prouinciæ, † & Imperator reſcripſerit, ut deportetur: uideamus, quando ſit prouocandum: utrum cùm Imperator reſcripſit, an cum ei ſcribitur? Et putem, * tūc eſſe appellandum, cum recipi eum pręſes iubet, [c] ſentētia prolatā [d] Imperatori ſcribendum, ut deportetur. Cæterum uerendum eſt, ne ſero ſit, ut tunc prouocetur, cum Imperator inſulam ei aſsignauerit. comprobata enim ſententia pręſidis, tunc ſolet [e] inſulam aſsignare. Rurſus [f] illud uerendum eſt, ſi mēdacijs apud principē onerauerit eum, quem deportandum laborabat, intercludi illi uiam prouocandi. Quid ergo eſt? Recte dicetur, humanitate ſuggerente, ut & hoc, & illo tempore [g] non fruſtra prouocaretur: quia non aduerſus [h] principē, ſed aduerſus iudicis calliditatem [i] prouocauit. Simili modo & in decurione erit probandum, quem punire [k] ſibi præſes permittere non debet ſed recipere eum in carcerem, & principi ſcriberę de pœna eius.

Si onus eſt munus publicū authoritate, ſed utilitate priuatum: debet excuſari. ſi uerò publicum omnino debet appellari. hoc dicit Bart.

Si quis tutor datus fuerit, uel à teſtatore, uel à quo alio, [l] qui ius dandi habet: non oportet eum prouocare (hoc ęnim diuus Marcus effecit) ſed intra tempora præſtituta excuſationem allegandam habet: & ſi fuerit repulſa, tunc demum appellare debebit. cęterum antè fruſtra [m] appellatur. Alia cauſa eſt eorum, qui ad aliquod munus, uel honorem uocantur:

[a] Si quidem. aliàs ſi quidem, aliàs ſi quem.

[b] Annotauerit. i. ſententiauerit annotandum: ut & ſ. de interd. & rele. l. relegatorum. in prin. nam & ĩ. hoc dicit, cum prolata ſententia &c.

[c] Iubet. ſcilicet, in carcerem, uel in uincula: ut infra ſimili modo &c. & ſupra, de pœn. l. diui. Fratrea. §. fin. & de interdi. & rele. l. relegatorum. 2. reſpon. & l. interi pœnas. uel recipi. id eſt, in exilium trahi, ſecundum quoſdam.

[d] Sententia prolata. ſcilicet, de deportando. & habeat, ſcribendo Imperatori ut deportetur, id eſt, ut inſulam aſſignet. & quod ſubijcit, cæterum, id eſt, certè ne &c. & ſic proſequitur, quaſi tunc, non autem poſtea appellaretur.

[e] Solet. Imperator.

[f] Rurſus. l. contra illum &c. nam ſi prius non appellauit, durum eſt quòd poſtea appellet. alij habent Imperatoris: & dicūt q̃ demum lata ſententia Imperatoris, ſcilicet, qua comprobatur ſententia præſidis, appelletur, & nō prius: & tunc dic cæterum, pro ſed. & ſic allegat in contrariū. & ſi habens ſcribendum: dic, id eſt, ſcribendo, id eſt, notificando ſecundum utranq; lecturam: & ſecundum ſecūdam lec. dicas ſecundum Azo. quod hic dicitur, naturali ratione probari poteſt. nam antequam princeps reſcribat: non tenet ſententia: q[uo]d ex eo patet, quia nō amittit ideo ciuitatem: quod dic ut ſ. de iniuſt. teſta. l. ſi quis filio. § eius. & §. ſed & ſi de decurione. & ſ. de pœ. l. quod ad ſtatum. & le. qui ultimo. non eſt ergo neceſſe appellari ante. Azo. Item pro hoc. ſ. de bo. eod. l. a. §. 1. Sed argu. contra. ĩ. ead. l. §. biduum. in fin. tamen iam ſoluet, quod utroque tempore appelletur.

[g] Illo tempore. imò uidetur tempore quo principi ſcribitur, non appellari: ut ſupra, de appell. l. 1. ſolu. ut ibi. Item uidetur quod nec hoc tempore, cum imperator reſcribit: ut ĩ. eodem. l. finali. ſolu. illa quærit: ſed non definit. uel ut ibi.

[h] Non aduerſus Nut. calorem appellationis. & facit ſ. à quib app. non licet. l. 1. in prin.

[i] Aduerſus. iudicis calliditatē. poteſt enim eſſe, quòd mentitus ſit principi malis literis, ſecundum Io. & facit C. ſi contra ius uel uti. pub. l. & ſi non cognitio.

[k] Punire. aliqua pœna ſibi. ſ. præſidi de cauſa cognoſcenti. ad q̃ ſ. de pœ. l. diui. §. 1. uſq; in fi. l. & de bo. eorū. l. a. §. 1. niſi tumultus &c. ut ſ. de ſica. l. qui cędem.

[l] A quouis. i. ab aliquo alio.

[m] Fruſtra. ſ. de ap. l. cum in una. §. tutor. contra. ſol. illam ſecundum iſtam. & eodem modo ſol. ſ de rl. nu. ſi quis tutor. §. fin. & facit inſtit. de excu. tu. §. qui autem. & ſ. de excuſ. tut. l. quinquaginta. & C. de excuſ. tut. l. tutores nominatos. & l. quinquaginta.

cum dicant ſe habere excuſationem. nam non aliter allegare poſſunt cauſas immunitatis ſuæ, quã ſi appellationem interpoſuerint. a

A decreto electionis, non à nominatione appellatur, & ab ordine appellatur ad præſidem: licet ipſe eum nominauerit, uel de collegio fuerit. Bart.

Solent plerunque præſides remittere ad ordinem nominatum, b ut Caium Seium creent magiſtratum, uel alius quis honor, vel munus in eũ conferatur. Verum igitur tunc appellãdum eſt cum ordo decretum interpoſuerit, an uerò a remiſſione quam præſes fecerit, appellatio ſit interponenda? Et magis eſt, vt tunc ſit appellandum, cum ordo decreuerit. magis enim conſilium dediſſe præſes uidetur, quis ſit creandus, quàm ipſe cõſtituiſſe. c deniq; ipſe erit appellandus, d non ab eo prouocandum. Sed & ſi præſes in ordine e fuerit (ut fieri aſſolet) cũ ab ordine crearet f quis, ipſe erit prouocãdus: quaſi ab ordine, non ab ipſo fiat appellatio.

Tempus appellationis interponendæ currit à tempore ſententiæ latæ, etiam ſi ſententia fuerit conditionalis. Bar.

Biduũ, g vel triduum appellationis ex die ſententiæ latæ h computandum erit. Quid ergo ſi ſententia fuerit ſub conditione dicta: utrum ex die ſententiæ latæ tempus computamus ad appellandum: an uerò ex die quo conditio ſententiæ extiterit? Sanè quidem non eſt ſub conditione i ſententia dicẽda. Sed ſi fuerit dicta, quid fiet? Et eſt utile, ſtatim k tempora ad appellandũ computari debere.

Tempus appellationis interponendæ eſt uniforme, à quocunque actu interponatur. Bar.

Quod in ſententijs receptum eſt, vt vel altera die, vel tertia prouocetur: hoc etiam in cæteris obſeruandum eſt, ex quibus ſententia quidem nõ profertur, appellari tñ oportere, & poſſe ſupra l relatum eſt.

Tempus appellationis interponendæ eſt utile quo ad initium; continuum quo ad proceſſum. hoc dicit uel aliter: Tempus appellationis interponendæ currit à die ſententiæ, ſi eſt facultas adeundi iudicem à quo, uel ad quem: & tunc uidetur eſſe facultas, cum iudex in publico ſe oſtendit. Bart.

Dies autem iſtos, quibus appellandum eſt, ad aliquid m utiles eſſe, oratio diui Marci voluit: ſi fortè eius, a quo prouocatur, copia non fuerit, uti ei libelli dentur. ait enim: Is dies ſeruabitur, quo primò adeũdi facul

a Interpoſuerint. ut C. de appell. l. hi. & l. ſi ad ſcribatum. & hoc intra duos menſes, ſecundum quoſdam: ut ar. C. de tempor. app. l. 1. ſed illam aliter expone, ut ibi & hic dic biduum: ut infra eadem l. §. quod in ſententijs. item quod hic dicitur, fallit in quibuſdam: ut C. quando prouo. non eſt ne. l. ueteranis. Idem in alio caſu: ut ſupra, de app. l. ſi conſtat. & C. eod. de ap. l. nominationes.

b Nominatum. ſ. ordo decurionum ſcripſit præſidi: Caius eſſet bonus in tali officio, præſes non eligit, ſed eis remittit, ut eligant: & ſic ordo interponit decretum electioni ſcilicet, a quo appellatur: ut ſubijcit. a prædicta quidem nominatione, ſeu nuntiatione non appellatur: cum grauamen non inferat. ad quod ſupra, de toto. & curato. da. ab his. l. diuus. & ſic poteſt intelligi ſupra, de appel. l. ſi conſtat. licet & aliud impedimentum ibi fuerit. quandoque tamẽ nominatio pro electione ponitur: ut C. de decur. l. nominationum. ſ. lib. 10.

c Conſtituiſſe. ſ. ad hoc C. ſi contra ius uel util. publi. l. & ſi non cognitio.

d Appellandus. alias poſtulandus.

e In ordine. ſ. decurionum.

f Crearetur. ad hoc ſupra, quod cuius. uni. l. item eorum.

g Biduum. biduum in ſua. triduum in aliena: ut C. eod. de ap. l. eos. § penult. & fin. & ſ. de ap. le. qui ſuſpectum. hodie ſemper 10. dies: ut in authen. de ap. §. 1. col. 8. Accur.

h Sententiæ latæ. Diffinitiuæ. 1 Nam cum dico ſententiam ſimpliciter, intellige diffinitiuam. Item hoc in præſente: in abſente ex quo ſcit: ut j. §. finali.

i Sub conditione. ſecundum conſuetudinem. q. d. non conſueuit dici. ſic & exponit ſ. de hære. Inſtitu. l. 1. t. reſpon. non dicit, quod nõ poſſit dari: & ſic non obeſt. C. de leg. & con. l. non dubium. & hoc ſub condi. extranea. ſed ſub condi. quæ tangit negotium, ſic 2 & ualet, ut C. de ſenten. l. eum iudex. & ſ. de iud. l. a diuo. §. in uenditione. uerſic. quod ſi nulla. quæ ſunt argu. contra. uel in illa a diuo, dic ut ibi.

k Statim. facit ſ. de re iud. l. 4. §. ſi quis condemnatus. ſed certè uidetur, quod non ſtatim: nam quod nondum tenet, quomodo reſcindi poteſt: ut ſ. de iniuſ. teſt. l. nam & ſi ſub condi. ſed forte dices eam tenere, ut puram: & tantum conditio ni tietor. ad quod inſti. de hære. inſti. §. Impoſſibilis. & quod dicitur de ea, quæ nubit intra tempus luctus: ut in authẽ. de reſtit. & ea quæ pa. §. unum. col. 4. quod probabiliter dici poteſt. uel dic, quòd tenet conditio, ut ante non poſſit agi iudicati: poteſt tamen, & debet ante appellari. & ſic unum pro condemnato, & aliud contra eum: argu. ſ. de iureiuran. l. cũ qui. Nota hic, quod fieri non debet, tamen factum tenet. ſic ſ. quod met. cauſ. l. ſi. in fi. & de iureiur. le. item poſtea. §. ſi damnetur. & de fideiuſ. l. Græcè. §. a tutore. & ſ. de re. cor. l. ſi pupillorum. §. ſi prætor. & C. de nupt. l. & ſi contra. & de iure. pa. l. 4. & de fideicom. libe. l. 2. & ſ. de ſepulchro uiol. l. 3. §. non perpetuæ. & de re iu. l. præſes. & de fer. l. 3. & de dona. inter uirum & uxorem. l. cum hic ſtatus. §. oratio. & ſ. ad Trebell. l. ſeruo inuito. §. cum prætor. Sed ar. contra. ſupra, de inter. & relega. l. relegatorum. §. ad tempus. & ſ. de excuſatio. tuto. l. qui teſtamento. & de fer. l. a in princi.

l Supra. ut in principio. l. § ſi quis. uerſic. alia. & §. ſolent. & hoc quo ad tẽpus, ſed non forte quo ad hoc ut in ſcriptis. Sed in tempore contra. C. de tempo. appel. l. 1. 3 Sol. expone ut ibi.

ADDITIO. Dic ſecundum Bartol. quòd ibi loquitur de tempore appellationis exercendæ.

m Ad aliquid. ideo dicit ad aliquid, quia ſi in perſona litiga-

Caſum ponit.

in ca. 1. §. item placet. 1. in uerbo, ſententiam, in tito. de cau. 1 pra. eſt bonus text. cum glo. in ca. cum olim. extra de teſt. & in c. ſi quem. extra de ſenten. excom. & Mandoſ. ſuper 17. com. in uer. diffinitiua.

Factum tenet, quod aliàs fieri nõ debet.

1 Ego addo gloſ. ſimilẽ in l. quod iuſſit. ſ. de re iu. in gloſ. fi. aliam gl. ampliorẽ

3 Imò nõ eſt cõtra ſed conc. ſecũdum Bartol.

litigatoris aliquid contingit, quod non potuit appellare, currit tempus, ſed reſtituitur: & ſic utile quo ad quid, continuũ quo ad aliud. ſic ff. ad leg. Iul. de adult. le. quinquennium.

decem dies: ut in auth. de ap. §. 1. col. 8.

ADDITIO Dic ſecundum Bart. quod ibi ex neceſſitate litigat, & ideo tota dicitur ſua illo reſpectu: ſed quo ad hunc §. forte habet tertiam diem pro parte ſocij. nã eſſe in iudicio alieno nomine dicitur multis modis: ut ff. de ijs qui not. infa. l. furti. §. alieno.

taserit. Quare ſi fortè ſtatim poſt ſententiam dictã copiam [a] ſui non fecerit is qui pronunciauit, ut fieri aſſolet: dicendum eſt, nihil nocere appellatori. Nam vbi primum copiã eius habuerit, prouocare poterit. ergo ſi ſtatim ſe ſubduxit: ſimiliter ſubueniendum eſt. [b] Quid igitur eſt, ſi cõditio horę ef fecit, ut ſe reciperet? Si fortè dicta ſit ſententia iã ſuprema hora: [c] utique non uidebitur ſe ſubtraxiſſe. [d] Adeundi autem facultatẽ ſemper accipimus, ſi in publico [e] ſui copiam fecit. Cæterùm ſi nõ fecerit: an imputetur alicui: [f] quòd ad domum eius uenerit, quodque in hortos non acceſſerit, & ulterius quòd ad uillam ſuburbanam? [g] Magiſque eſt, ut non debeat imputari. Quare ſi in publico eius adeundi facultas non fuit: melius dicetur, facultatem non fuiſſe adeundi. Si quis ipſius quidem, a quo appellauit, [h] adeundi facultatẽ non habuerit, eius autẽ, quem appellauit, [i] copiam habeat: uidendum eſt, an ei præſcribi poſsit, quòd eum non adierit. Et hoc iure utimur, ut ſi alterutrius adeũdi fuerit copia, præſcriptio [k] locũ habeat. In propria cauſa biduum accipitur. Propriam † cauſam ab aliena quemadmodum diſcernimus? Et palam eſt eam propriam eſſe cauſam, cuius emolumentum, uel damnum ad aliquem ſuo nomine [l] pertinet. Quare procurator, [m] niſi in rem ſuam datus eſt, tertium diem habebit: in ſuã autem rem datus, magis eſt, ut alteram [n] diem obſeruet. at ſi in partẽ proprio nomine, in partẽ alieno † litigat: [o] ambigi poteſt utrum biduum, an triduũ obſeruetur. Et magis eſt, ut ſuo nomine biduum, alieno triduum obſeruetur.

Tutores & defenſores uidentur eſſe in iudicio nomine alieno, & ideo in eis cõſtituitur triduum ad appellandum.

Tutores, item defenſores rerum publicarum, & curatores adoleſcentiũ, uel furioſi tertium diem habere debent: idcirco, quia alieno nomine appellant. Ex hoc apparet, tertio die prouocandum defenſori, ſi modo quaſi defenſor cauſam egerit, [p] non ſuo nomine: cum obtentu alieni nominis ſuam cauſam [q] agens, tertio die appellare poſsit. Si quis ſuſpectum tutorem faciens, non obtinuerit: appellare eum intra triduum debere, [r] Iulianus libro quadrageſimo Dige. ſcribit, profectò quaſi pupilli defenſorem. Si aduerſus abſentẽ fuerit pronuntiatum: biduum uel triduum, ex quo quis ſcit, computandum eſt, [s] non ex quo pronuntiatum eſt.

[a] Copiam. etiam die feriato: ut C. de dilat. le. 1. & ad idem ff. de adult. l. miles. §. ſexaginta.

[b] Subueniendum eſt. in quinquẽnium ut non incipiat currere tempus. & no. ſimile, ubi ſtat per iudicem, & non nocet. ff. ea q cau. mal. l. ſed & ſi per prætorẽ. §. ait prætor. ſicut, &c. & §. ſi feria. & de diuer. pr. l. 1. & ſupra, de arbi. l. arbiter calendis. & in auth. ut ſpon. lar. §. hoc quoque, coll. 9. Accur.

[c] Hora. diei.

[d] Subtraxiſſe. unde biduum ex illa hora computabitur fauore rei iudicatæ: ergo de momento ad momentum, quod eſt nota, ut alias no. ſup. de mi. l. 3. §. minorem.

[e] In publico. id eſt, in loco, ut publice poſſit uideri, & ei loqui.

[f] Alicui. condemnato.

[g] Suburbanam. Nõ acceſſit.

[h] Appellauit. i. appellare debuit. ad neutrum enim appellauit, aliàs ad quid curreret biduũ uel triduum?

[i] Ad quem appellauit. id eſt uult appellare.

[k] Præſcriptio. Bidui uel tridui.

[l] Suo nomine. ex hoc apparet, quod non facit contra P. in eo, quod dicit C. de iu. cal. le. 2. nã cum intendit procurator: qui eſt in rem ſuam, directas nomine domini nõ ſuo agit. & facit ad hoc ſupra. §. biduum. & C. de app. lege, eos. in fine. & de procu. lege, qui ſtipendia. & ſupra, de appe. l. qui ſuſpectum. & de damno infecto. l. qui bona. §. ſiue. & ſupra, ad Velle. lege, aliquando. & infra lege proxima. §. ſed ſi alius. Sed argu. contra ſupra, ſi ex noxa. cau. aga. l. ſi cum uno. hodie uero in ſua, & aliena

† Et ſic propriũ, & alienũ opponuntur, & quo, & quot modis proprium accipiatur la tè Maud. in gl. Fac. §. & proprium.

[m] Procurator. ſimplex. Acc.

[n] Alteram. id eſt, biduum.

[o] Litigat. ut cohæres. Accur.

[p] Cauſam egerit. id eſt, defendit. ſic ſupra. de eden. l. 1. ſed ſi nõ habet mã datum, ergo ſit in eum executio: ut ſupra de procurat. leg. Plautius. ergo ſuum damnum, & ſic biduum: ut ſupra, proxim. §. Solue. & ſi damnum... non tamen proficuum. uel dic, nec damnum, quia recuperat domino: ut ſupra, iudi. ſolui. l. iam tamen. §. in hac. Item no. quòd defenſor quandoque ut defenſor, quãdoque ſuo nomine interuenit: quod eſſet quando animo nouandi: ut ſupr. de ſol. l. ſolutionem. & ſic facit ad id quod not. ſupra, de procurat. l. non ſolum §. qui alieno.

[q] Suam cauſam. ſuam dico lit. conteſt. fit enim dominus procurator lit. conteſt. ut C. de procuratoribus. l. nulla. Accur.

[r] Triduum debere. infra, titulo j l. 5. & de appe. l. qui ſuſpectum.

[s] Computandum eſt. ſed in quo caſu intelligendum eſt, quod hic dicitur? nam cum abſente ante litem conteſt. nõ: cum liẽ nõ poſſit ferri deffinitiua ſecũdum nos: ut C. de temp. ap. l. E. §. illud. Item nec de abſente poſt: q̃a ſi fuit defenſus, tamen in nullo reſtituitur: nã ſi ſit abſens cauſa reipubli. qui ad app. tantum reſtituitur: ut ſupra, de in integr. reſt. l. fi. & C. quomodo & quan. iudex. l. ab eo. ſi aũt non fuit defenſus ante legitime citatus: & ſic cõtumax. ut ff. de re iu. l. cõtumacia.

† In P. F. p alieno litigat.

† Limitabis hãc gl. ut non procedat in abſente cauſa reipublic. affectato, animo per l. & quia data. ex quib. cau. ma. l. uniuerſi. ſm unã lec. C. de le. li. 10. & le. procuratores. & ibi notaui in apo. ad lec. Rebu. in uer. ipſi aũt abſentes habẽt. C. de exc. mun. li. 10. de quo p Lud. Ro. ſing. ſuo 591. inci. tu habes.

non habet locum appellationis & l. poſt. §. fina. ſup. de iudi. niſi venerit adhuc ſedente iudice pro tribunali: vt ſ. de in integ. re. leg. diuus. aut non fuit legitime citatus: & tunc ipſo iure ſine appellatione, non valet ſententia: vt ſ. de re iudic. l. de unoquoque. & j. quæ ſenten. ſine appe. l. 1. §. item cum ex edicto. & ad hoc reſponde. quod loquitur de abſente poſt litem conteſtatam, & citato, non tamen uenit in eius notitiam citatio: nam tunc verè contumax diceretur. ad domum ergo tantũ fuit miſſum, quod ſufficit: vt ſ. de dam. infec. l. 4. §. toties, & dicens in dicto §. item cum ex edicto. In prædicto ergo caſu appellabitur intra biduum, vel triduum: & cedit demũ ex quo ſcit: vt hic dicitur, & dicta l. ab eo. Item eſt hic argumentum, quod ſi hæres emphyteutæ non ſoluat debitum canonem per triennium, vel biennium, non cadat a iure ſuo ſecundum Io. Sed ar. contra. ſ. de verb. obli. l. ad diem. quod dic vt not. C. de iure emphyteu. l. 2. in fine. & facit ad hoc ſup. quod vi aut clam. l. ſemper. §. ſed & is & ſup. de excuſat. tuto. l. quinquaginta. & ſ. de calum. l. annus. Accur.

a Si ille. qui defendebat abſentem.

b Audiatur. nam auditur prouocatore non exiſtente ſoluendo: vt argumen. C. de iudic. l. properandum. §. fi. & alias not. C. de appell. authen. hodie.

Quod autem dicitur, Abſentem poſſe prouocare, ex quo ſcit: ſic accipim' ſi non in cauſa per procuratorem defenſus eſt. Nam ſi ille a non prouocauit, difficile eſt, vt hic audiatur. b

Macer libro j. de appellationibus. II.

SI procuratorio nomine egeris, & victus appellaueris, deĩde iniuſta appellatio tua fuerit pronũtiata: poteſt dubitari, num c ſecundo die appellare debeas: quia cum de tua iniuſta appellatione pronuntiatum ſit, tua interfuiſſe d videtur. Sed rectius diceſ tertia die appellare te poſſe: quia nihilominus alienã cauſam defenderis. Sed ſi alius, quàm qui iudicio e expertus ẽ, appellet: qualis eſt is, cuius intereſt: f an etiã tertia die appellare poſsit, uideam'. Sed dicendum eſt ſecũda die appellare eũ debere: quia uerum eſt, g eum ſuam cauſam defendere. & cõtrarium eſt ei, ſi dicat, idcirco ſibi licere intra triduum appellare, quia uidetur quaſi alieno nomine appellare: quando h ſi uelit cauſam ſuam alienam uideri, ſemetipſum excludat: i quia in aliena cauſa ei, qui iudicio expertus nõ ẽ, appellare k non liceat. Si is, qui ex libertinitate in ingenuitaté ſe defendebat, uictus appellare omiſerit: an pater eius appellare poſsit, maximè ſi dicat eũ ĩ ſua poteſtate eẽ, quæriť. Sed ſi poteſt, qď magis probatur l ſecunda die, ut in propria cauſa appellare m debet. Si pro eo qui capite puniri iuſſus eſt, neceſſaria n perſona appellet: an tertia die audiri poſsit. Paulus dubitat. ſed dicendũ eſt, hãc quoq; perſonã ut in propria cauſa, ſecũda die appellare debere: quia q ſua intereſſe dicit, propriã cauſam defendit. o

SI procuratorio. CASVS. Procurator meus pro me egit, & ſuccubuit: deinde appellat, & iterum ſuccubuit. vult nunc appellare: poteſt intra triduum. Secundo dicit lata ſententia contra vnum, alius cuius intereſt, poteſt appellare intra biduum: & redditur ratio in litera. Tertio petebat in libertinitatem: dico me ingenuum, & ſuccubui. pater meus intra biduum poteſt appellare. Item aliquo iuſſo decapitari, aliquis de ſuis coniunctis vult appellare poteſt intra biduum. Fran.

c Num. id eſt an.

d Interfuit. videtur enim, quod quia iniuſtam exercuiſti appellationem, tenearis actione mandati.

e Iudicio. collige ergo, quod qui in iudicio interfuit, appellat, etiam ſi non interſit: vt quia iuſte ſuccubuit. Accur.

f Intereſt. exempla ſunt ſupra, de appel. l. ab executore. §. 1. vſque ad §. ſi procurator. & le. a ſententia, in principio. & §. 1. & ſic eſt argument. quod iſti non poſſunt eſſe teſtes. quod dic vt not. C. de teſtib. l. omnibus. in princip.

g Quia uerum eſt. bona ratio, vt lege proxi. §. in propria.

h Quando. id eſt, quia.

i Excludat. Nota, qui dicit contraria, nõ auditur. ſic C. de fur. l. 1. & de codic. le. ſi. & de hæt. ac. l. vt debitum. & ſ. de condi. inſtit. l. ſi Titius. & de condi. & demonſtr. l. Titio.

k Appellare. niſi de nouo fiat procurator, uel niſi gerat negotiũ domini: ut j. tit. 1. l. ...

l Probatur. vt poſſit appellare ſcilic. Accur.

m Appellare. ſuo nomine, non quaſi defenſor: vt ſupra de ap. l. nõ tantum. & ſupr. l. 1. §. in propria. ſ. de libe. cau. lege prima.

n Neceſſaria. maximè l. nõ tantum, vel ſecũdum quoſdã vbi neceſſariis perſona, tunc biduum, vbi non, tunc triduum: quod non placet.

o Defendit. Ad qď ſ. de appella. l. non tantum.

Idem libro ij. de appellationibus. III.

ILlud p videamus, ſi cùm Imperatori ſcriberetur, exemplũ literarum litigatori editum ſit: p neque is appellauerit, & poſtea contra eum reſcriptũ ſit: an appellare a literis pridẽ ſibi editis poſsit: q quia qui tũc nõ appellauit, uera eſſe quæ ſcripta ſunt, conſenſiſſe q uidetur: nec audiendus r eſt, ſi dicat, euẽtum reſcripti ſacri ſe ſuſtinuiſſe.

ILlud. CASVS. Iudex cauſæ noſtræ cum ſcribere vellet ad principem tenorem cauſæ, & actorum, & ab eo habere conſilium: oſtendit literas partibus, in quibus acta, & tenor cauſæ continebantur: & partibus hoc placuit: deinde princeps reſcripſit. dicitur quod non poteſt appellari per aliquam partium ab illis literis. Fran.

p Editum ſit. quod faciendum eſt: vt C. de rela. leg. prima. & ſecunda.

q Conſenſiſſet. argu. quod ſatiſdatio a iudici præſtita non poſſit obijci literis. ſic C. de re iudi. l. abſolutionem. & ſ. de ſepa. l. 1. §. Illud. Sed arg. contra. j. e. l. fi. & ſ. de reg. iur. l. non videtur.

r Nec audiendus. ſ eod. l. 1. t. reſpon. contra. ſol. non conceditur ei appellare a literis: quia eis conſenſit, vt hic dicitur: ſed põt appellare a ſententia, quaſi mẽdacijs referentis, non literis ſibi editis fuerit oneratus. Ioan.

* Iſta gl. eſt nulla no. adhoc, quod reus põt appellare etiam poſt decẽ dies. qñ eius procurator non appellauit in tpe debito: & nõ ſit ſoluendo. Bolo.

† Hic eſt melior textus de iure adhoc, quòd pars vt cõſentire actis factis p iudicẽ, ſi non contradicat. & in eis actis p ſumit obſeruata omnia ſolẽnitas. hoc verũ his, quæ ſunt parui præiudicij: ſecus ſi magni. Bolo.

Et dicit quod nõ, quia &c. vt ſequiẽ Dy. & Ia. de Arel.

uel hic quærendo, nō reſp. loquit. H. & eo. modo ſolue ſ. de appel. §. 1. in princip. uel ſ. eo. loquit quādo poſt ſententiam, hic aūte conſulitur princeps.

contra ſua litigatoris. Nos autem ſecundum Azo. & H. tantum hoc caſu intelligimus hāc l. regulariter autem contra: ut C. de epi. aud. l. a. & C. quo app. l. ante. & adde quod ibi no. ſed tunc ob. ſ. qui ſatiſd. cog. l. arbitro. Sol. hic ſpeciale ut ibi, prout ponis ibi quod cauſam principalē commiſit & incidēter de fideiuſſ. cognouit. Si autem ponas quòd ſpecialiter illa cognitio ſola fuerit ibi mandata: tunc non eſt interlocutoria, ſed diffinitiua eius, de quo ille cognouit: ut ibi not. Item op. ſ. de minor. l. Intra. ſed dic ut ibi. Item op. ſup. de præuar. l. 1. ſed ibi & ſi nō pronūtietur: non tamē dicitur quod appelletur. Item op. C. de ap. l. ſi qs prouocatione. quod ideo nō appellatur, quia interlocutoria per l. iſtam. ſed tu dic diſſ. & alia eſt ratio, quia cito poteſt recuperare per petitorium, ſi habet ius is q ſuccubuit in primo. & facit extra de ap. l. ſuggeſtum. Item cū appellatur ab interlocutoria: nunquid intra biduum? Reſpond. ſicut ſ. quādo app. ſit. l. 1. §. q in ſententijs. Item nunquid poteſt mutare eam iudex ex officio ſine appellatione ante biduum, uel poſt? eo caſu, quādo appellari ab eo poteſt: reſpon. ut ſ. de re iu. quòd iuſſit. Item nunquid in ſcriptis ſicut in diffi. ſed dic, ut ſ. de ap. l. 1. in ſi & l. 2.

DE APPEL. RECIPIENDIS VEL NON.

TITVLVS V.

DE APPELLATIONIBUS RECIPIENDIS, † uel non.

Vlpianus libro xxix. ad edictum. I.

NOn ſolēt audiri appellātes, niſi ij, quorum intereſt,[a] vel quibus mandatū eſt uel q negotiū alienū gerunt, ‡ quod mox[b] ratū reus habeat.[c] Sed & cū mater filij rē[d] ſnia euerſam[e] animaduerterit & ꝓuocauerit, † pietati operā dando: dicēdū eſt & hāc audiri debere, & ſi litē pręparādā curare[f] maluerit: itercedere nō uidet: licet ab initio defēdere nō pt.

Ab interlocutoria, quæ infert grauamen, quod non poteſt reparari per appellationem à diffinitiua, appellatur. hoc dicit, ſecundum lectu. Ioann. quæ placet ſola Bartol.

Sceuola libro iiij. regularum. II.

ANte ſententiā[g] appellari poteſt, ſi quæſtionē[h] in ciuili negotio habēdā iudex interlocutus ſit: uel in criminali, ſi cōtra[i] leges hoc faciat.

Propter ſupplicationem factam principi iudex inferior impeditur procedere: & qui ob eā cauſam appellat, non auditur. Bartolus.

Paulus libr. ſingula. regularum. III.

INtra triduum[k] appellare licet ei, qui de ſuſpecto tutore egit uictusq; appellat.

Macer libr. j. de appellationibus. IIII.

EIus, qui ideo cauſam agere fruſtratur, qd dicit ſe libellum principi dediſſe, & ſacrum reſcriptum expectare, audiri deſiderium prohibetur:[l] & ſi ob eam cauſam prouocauerit appellatio eius recipi, ſacris cō

a NOn ſolēt. Intereſt. uel pecuniariter: ut ſ. de app. l. 4. §. 2. uel affectione, ut ſ. de ap. l. nō tantū. & hoc in eis qui nō interfuerūt in lite: aliàs etiā ſi non interſit, appellat: ut quia iuſte cōdemnat' ē: ut ſ. tit. 1. l. pe. §. ſed ſi ali'.

‡ In P. F. reſpiciendis.

b Quod mox. id eſt: intra biduum: ut ſ. rem ra. haber. l. bonorum. uel aliter in eo. titu. l. quo enim. §. s.

‡ In Pan. Flo. quod mox ratū habeatur.

c Habeat. ſi enim ratum nō habetur, iudicium nullū eſt, & controuerſiæ nullæ: ideoque appellatio nulla. ut C. de procur. l. licet.

† In Pan. Flo. pietati dana dicendū eſt &c.

d Rem. id eſt, utilitatem filij.

ADDITIO. uel ſubſtantiam, ſeu facultates, pro quibus etiam res accipitur, ut per Maud. in gl. Facul. §. Actam. in uer. rebus.

e Euerſam. id eſt amiſſam.

f Curarē. id eſt, exequi ꝓ filio conuenire alium. duo enim uidētur huic mat[r]i attribui, ſcilicet, quòd appellet: & quòd exequatur appellationē. ꝙ ſi filius erat cōuentus, & damnatus: ibi neceſſe habes, ut dicas eam intercedere: quia neceſſe habet ſatiſdare iudi ſolu. ut Inſtitu. de ſatiſda. §. fi. Reſpond. uerè intercedit, ſed non habet Velleiani auxilium, quaſi non uideatur intercedere in cauſa appellationis: aliud ī principali: ut ſubiungit: ut ſ. ad Velle. l. 2. §. fin. niſi in caſu quando parentes, uel liberi morbo, aut ętate impediantur: ut ſ. de procu. l fœminæ.

ANte. CASVS. Iuſſit iudex ſeruū torqueri in cauſa ciuili, uel in cauſa criminali, non ea tamē pręceſſerāt, per quæ poſſet, uel deberet torqueri. dicitur quòd ab iſta interlocutoria poteſt appellari. Fran.

g Ante ſententiam. ſ. diffinitiuam. Accur.

h Quæſtionem. ſeruorum. ſ. per tormenta. Io. alij vero exponunt de quæſtione principali, quā iudex interlocutoria ſententia definit. quod Io. non placet. Item hoc dicunt quidam eſſe dictū gratia exempli. unde dicunt idem eſſe, ſi uellet ſentētiam executioni mādare ante diffinitiuam ſententiā. Idem ubilibet, ubi ſententia interlocutoria tuetur executionē, id eſt, ſtatim mādatur executioni. ut not. ſ. de minori. l. Intra. & ſ. de pręua. l. præuaricationis. & ſ. qui ſatiſd. cog. l. arbitrio. & ſic ſecundū eos poteſt appellari ſecundū leges, ſicut ſecundum canones, ſcilicet, quoties grauatur aliquis

i Si contra, ſed tunc quomodo appellat, cum ipſo iure nō ualet. ut ſ. quæ ſen. ſi. ap. l. 1. itē cū contra ſacras cōſtitutiones? Reſpō. nō expreſſè: ut quia dixit, ꝓnuntio, uel interloquor hūc Stichū torquendū in Seiū. ſecus ſi dixiſſet in dām. nā dña erat Seius. In dām. n. nō debet torqueri: ut C. de q. l. 1. niſi in caſibus, ut ibi: uel niſi de facto ſerui quærat: ut ſ. e. ti. C de q. l. interrogari. ſed cōtra aliū regulariter pōt: ut ſ. de quęſt. l. diuus. in prin. Itē pone, qd dixit ſimpliciter torquendū, cum nō ꝓcedent indicijs: ſecus ſi dixiſſet, ꝓnuntio torquēdū nō ꝓcedētibus indicijs: ut d. §. itē. & C. qñ prou. nō eſt nec. l. 2. Nō enī à quæſtionibus eſt inchoandum,[*] niſi ꝓcedentib' indicijs: ut ſ. de qſt. l. 1. in prin. niſi ſecundū quoſdā in quibuſdā caſibus: ut no. C. de qſt. l. 1. * Conco. text. iuncta ſua gl. in ca. quæſtionum. 12. q. 1.

INtra. CASVS. Petij quendam tutorem remoueri ut ſuſpectum, & ſuccubui. poſſum appellare intra triduum. Fran. Accur.

k Intra triduum. ſic ſ. tit. 1. l. 1. §. ſi quis ſuſpectum.

EIus. CASVS. Quidā appellauit. & differt ꝓcedere in cauſa eo, qd de hoc reſcripſit ad principē, & eius reſcriptum expectat, nō audiē uolens ob hoc differre: & ſi appellet ob hoc, non recipitur eius appellatio.

l Prohibetur. ut & C. de appel. l. ex illo. ſecus quan-

doque ſi ob aliis cauſas ſupplicat lite penden. ut C.ut lit. pen. l. 2.

a Vetatur. & quia lit. penden. ſupplicatur, ut dixi: & qa eſt interlocutoria. ſi dicat non expecto te propter hoc: ut not. ſupra. l. antepenul.

SI cuius. CASVS. Cum appellare uellem à ſententia iudicis, obtuli ei libellum appellationis. iudex non recipit eum. dicitur, q mea appellatio pro recepta eſt: & debeo ire ad iudicem, qui de appellatione cognoſcet. & ſi aliquod impedimentum interuenerit, quòd non potui interim ire ad iudicem appellationis, impedimento ceſſante ibitur. ſi autem cum iudex non recepit appellationē meam, iui ad principem ut cognoſceret de appellatione, cum ad alium iudicem ire deberem: non mihi nocet. ſecus ſi ad minorem iudicem iui, quàm eſſet ille, qui de appellatione mea cognoſcere deberet. nam non mihi prodeſt. ultimò dicit: non recepta mea appellatione debeo ire coram iudice cauſæ appellationis intra tempora ad hoc ſtatuta, quod dic ut in gloſ. Franciſcus.

b Dicere. id eſt, probare, ut ſubijcit. ſolum enim dicere non ſufficit. ſic ſ. de dolo. l. 1. §. 1.

c Principi. i. ad principem.

d Quam. ſcilicet directo.

e Alium pro alio. fortè minorem: ut ſ. de appel. l. 1. §. penulti. & facit C. de app. l. à proconſule. in fi. & de ijs qui per metum iudi. l. 1. & 2. in fine.

f Intra conſtituta. ſ. anni, uel ſex uel quatuor menſium: ut C. de appel. l. ſi appellationem oblatã. lo.

SCiendum. CASVS. Cum appellaui & iudex non

ſtitutionibus uetatur. a

Appellatione interpoſita, ſiue ſit recepta, ſiue non: debet officium iudicis conquieſcere: & attentata reuocãtur per ſuperiorē. hoc dicit uſque ad uerſi. planè: Bartol.

Vlpianus libr. iiij. de appellationibus. V.

SI cuius appellatio nō recipitū, ſufficit ſi poſſit dicere, b appellationē ſuā non eſſe receptā, quod quaqua ratione doceat, admittetur eius appellatio. Nō recepta aūt appellatione, ſi quidem principē appellari oportuit: prīcipi c erit ſupplicandum. Si uerò alius appellàbitur, quàm d princeps, ille erit adeundus. ſed & ſi qd aliud poſt receptam appellationē impedimēto factum fuerit: eum adiri oportet, quem appellare quis debet. Planè ſi appellatione non recepta, non ipſum adierit quem debuit, ſed principē, pro eo habebitur, atque ſi is aditus ſit, q adiri debuit: idq; reſcriptis Imperatoris noſtri Antonini declaratur. Planè ſi alium pro alio e adiit, non principem, nihil ei hic error ꝓderit: licet nō uideat̄ ceſſaſſe. Intra cōſtituta f autē appellatoria tempora debet is, cuius appellatio non eſt recepta, uel competentem iudicem, uel principem adire.

In appellatione non recepta nil debet nouari. Item apoſtoli etiam refutatorii debent dari, ita quod partes quid in eis contineatur intelligant. Bart.

Macer libr. ij. de appellationibus. VI.

SCiendum eſt cum appellatio non recipitur, g præcipi ſacris cōſtitutionibus omnia ī eodē ſtatu eſſe: nec quicquā nouari, etiam ſi cōtra fiſcū appellatū ſit, eumq; qui appellationem nō recipit, opinionē h ſuā confeſtim ꝑ relationē manifeſtare: i & cauſam, pro qua nō receperit appellationē: eiuſq; exemplum litigatori edere debere, mandatis cauetur.

Primo ponit unam regulam, quòd in iis quæ nō recipiunt dilationem, nō pōt appellari. Secundò hanc declarat per tria exempla. Tertiò ponit duos caſus, in quibus nō licet appellare, qui nō ponuntur in dicta regula. Secūda ibi, Veluti. Tertia ibi, Item ſi ex perpetuo. Bart.

Paulus lib. ſingula. de appellationibus. VII.

SI res dilationem non recipiat, nō permittit̄ appellare: k ueluti ne teſtamentū aperiatur: l ut diuus Adrianꝰ cōſtituit, ne frumētū in uſum militū in annonæ m ſubſidia cōtrahat̄: neve ſcriptꝰ hęres in poſſeſſionem inducatur. Itē ſi ex perpetuo edicto n aliquid decernatur, id quo minus fiat, nō permittit̄ appellare. Itē quò minus pignus uēdere o liceat, appellari ñ ꝑt.

TITVLVS VI.

DE LIBELLIS DImiſſorijs, q apoſtoli dicuntur.

Martianus lib. ij. de appellatio. I.

POſt appellationē inter

recipit appellationem meam: omnia ſtant in eodem ſtatu: nec quicquam mutandum eſt, etiã ſi contra fiſcum appellaſſem: & iudex qui non recipit appellationem, debet ſententiam manifeſtare mihi: & cauſam dicere, quare non recipit appellationem, & eius exemplum dare mihi debet. Franc.

g Non recipitur. aliàs deeſt, & tunc debet deeſſe ſimiliter in medio & in fin. huius l. & facit C. de appella. l. appellatione, & ſ. tit. 2. l. 1. & quod ibi nota. & 23. q. 1. cap. primo.

h Opinione. id eſt, ſententia. ad hoc C. de appell. l. eos. §. ſuper. & de rela. l. 1. & 2.

i Manifeſtare. iudici, ad quem eſt appellandum.

SI res. CASVS. Ponit quinque caſus in quibus non appellatur: & eſt ratio in omnibus, quia non recipiunt dila. quod apparet ex litera. Franc.

k Appellare. ſ. de appella. l. conſtitutiones.

l Aperiatur. C. quo. ap. l. quiſquis.

m In annonę. ad hoc ſ. de re iudic. l. 2. & ſupra, de ſer. l. eadem, & C. quo. appel. l. fin.

n Ex perpetuo edicto. ſ. de appel. l. ex conſenſu. §. fin.

o Vendere. ab ipſo, ſ. uenditore, cū nulla ſit ibi ſententia: vel ēt à ſnia. ſ. quã fecit creditor denūtiare ei poſt quã expectauit biēnio: ut C. de iu. dominij impe. l. fi. §. ſin autem.

DE LIBELLIS dimiſſorijs, qui apoſtoli dicuntur.

POſt appellationem. CASVS. Nunc dicit quod iudex, a cuius ſententia appellatur, debet epiſtolam mandare iudici cognituro de cauſa appell. & i. la

& illa epiſtola vocat litera dimiſſoria, ſiue apoſtoli. Secundo dicit qd debeat continere illa epiſtola. Tertio dicit, pars quæ appellat debet petere intra tempus ad hoc ſtatutum, quod eſt 30. dierum a iudice a quo appellauit iſtam epiſtolam fieri & demandari: & ſufficit ſi petijt, licet non ſit facta. nam ſibi non nocet. Frã.

[a] Dicta eſt. ideo quia meo iudicio dimitto. & ad ueſtrũ examen dirigo. ad quod j. de verb. ſignifica. l. dimiſſoriæ.

[b] Intra tempus. 30. dierum a die latæ ſententiæ: vt C. de app. l. iudicibus. quę punit iudicem non dantem intra tempus dictum.

[c] Conteſtetur. intra aliud tempus. de quo habes s. titu. 1. l. ſi cuius in fine. & C. de ap. le. ſi appellationem. & ad hoc C. de ijs, qui per me. iu. l. 2. quæ conteſtatio ſi fuerit deſerta, videtur appellatio deſeri: vt C. de ap. le. quoniã nonnulli. lo ſi. licet iudex, a quo appellatur, dare debet etiam non petenti: vt C. de appell. l. eos. §. apoſtolos.

[d] Accipienti. id eſt accipere volenti. ad qđ in auth. vt exa. inſtante do. §. fin. col. 7.

† De huiuſmodi, apoſtolis, li ctiſq; & qualiter fiemené ac cõcipiãt, uide Spe. de app. §. ſequiẽ uidere. de apoſtol. & 2. quæ. 6. capi. poſt ap. & 72. diſt. c. epiſcopus. & Car. in cl. 2. de app.

poſitam literę dãdæ ſunt ab eo, a quo appellatum eſt, ad eũ, qui de appellatione cogniturus eſt, ſiue principem, ſiue quẽ aliũ: quas literas dimiſſorias, ſiue apoſtolos appellant. Senſus autem literarũ [T] talis eſt: appellaſſe puta Lucium Titiũ a ſentẽtia illi[b], quę inter illos dicta eſt. [a] Sufficit autem petiſſe intra tempus [b] dimiſſorias inſtãter, & ſępius: ut & ſi non accipiat, idipſum conteſtetur. [c] Nã inſtãtiam petentis dimiſſorias, conſtitutiones deſiderãt. Aequum eſt igitur ſi per eum ſteterit, qui debebat dare literas, quo minus det: ne hoc accipiẽti. [d] noceat.

TITVLVS VII.

NIHIL NOVARI appellatione interpoſita,

Vlpianus libro iiij. de appellationibus. I.

APpellatione interpoſita, ſiue recepta ſit, ſiue non: medio tẽpe nihil nouari [e] oportet. Si quidem fuerit recepta appellatio: quia recepta eſt. [f] Si uerò non eſt recepta: ne præiudicium fiat, [g] quoad deliberetur, utrum recipienda ſit appellatio, an non ſit. Recepta autem appellatione, tandiu nihil eririnno uandum, quandiu de appellatione fuerit pronuntiatum. [h] Si quis [i] ergo forte relegatus fuerit, & appellauerit: non arcebitur neque in Italia, neq; in prouincia a qua relegatus eſt. Propter eandem rationem, & ſi quis deportatus [k] fuerit ab eo, cui deportandi ius eſt, [l] vel adnotatus: [m] neque uincula patietur, neque ullam aliam iniuriam, quam patitur, qui ſententię nõ acquie-

NIHIL NOVARI appellatione interpoſita.

APpellatione. CASVS. Appellatione interpoſita, ſiue recepta, ſiue nondum recepta nil interim eſt nouandum. quandiu iudicetur ſuper cauſa appel. & dat exemplum de iuſſo per ſentẽtiam relegari, qui appellauit: nam interim non relegabitur. Idem de iuſſo deportari. idem de iuſſo remoueri ab ordine, qui ſi appellent, interim non procedetur contra eos. Vltimo dicit ex pluribus delictis Titius fuit accuſatus, & condemnatus, & appellauit propter quædam, ſe iniuſtè dicens cõdemnatum: propter quędam non. quæritur, an interim punietur propter illa delicta, propter quæ non appellauit? & diſtinguitur. nam ſi hæc delicta propter quæ non appellauit, ſunt grauiora alijs: tunc non differtur executio. Fran.

[e] Nouari. † puta executio, uel ſimile. Sed quid ſi nõ eſt facta appellatio, an intra biduum poſſit fieri executio? reſpon. non, ſigu. contra. C. communia de le. l. ſi §. ſin autem.

[f] Recepta eſt. vt in authen. vt cum de appel. cog. in pr. o. & in authen. ut nulli iu. in princ. & §. illas uero. col. 9 & s. de infam. l. furti. §. s. & j. hac l. ſed cõtra in authen. vt ſpon. lar. §. aliud. col. 9. ad hoc ſol. illud ſpeciale in ſupplicatione, & alias: quod dic vt no. C. de ap. l. 4. & facit s. ad Turpil. l. 1. in ſi. C. in integ. reſtitu.

† Scribẽ. hic dicũs hanc glo. fin. adhoc propoſitũ qđ iudex nõ poteſt exeq. ſniã ſuã intra tẽps datum ad appellãdũ. Idem eſt in cãis criminalibus: licet aliud de conſuetudine obſeruetur. Bole.

po. ne quid noui fiat. l. 1. & C. de bo. poſſ. ſecundum tabu. l. j. & C. quo. ap. non reci. l. ab executione. §. a quo. ſupra, qui ſatiſda. cog. l. ſciendum. §. ſi. & s. de pœ. l. a. in fin. item op. quia videtur appellans fieri actor, & ſi prius erat reus. quod eſt verum ſecundum P. ſed non. contra: vt no. C. de app. l. hi qui.

[g] Fiat. appellationi, quo ad, &c. ut s. titul. 2. l. ſciendum. Sed apud quem deliberabitur? Reſponde, apud principem, non apud eum, a quo appellatur: ut ſup. de iniuſt. teſta. l. ſi quis filio ex. §. hi autem omnes. & de admin. tuto. l. chirographis. & le. fin. in princip. uel apud eum, qui de appellatione eſt cogniturus: cum pro eo habeatur, ac ſi ſit recepta quo ad commodum appellantis: ut C. de appe. lege, a proconſulibus. in fine. & le. ſi appellationem. ſed iudex qui non recipit in triginta pondo auri, & eius offi. in tantundem punitur: vt C. de app. lege, quoniã iudices. Item quid ſi pateater appareat non recipienda, quod poteſt eſſe frequenter: vt ſupra titu. a. l. fin. & ſupra de ap. l. cõſtitutiones. & C. quo. ap. per totum? Reſpon. non punitur iudex non recipiens: imò appellans in quinquaginta libr. argenti, & in corpore, & in fama: ut C. eodem. l. eos §. ſuper his. & quo. appel. non reci. l. ab executione. §. ſi. & C. eod. l. a proconſulibus. & ſic poterit ſtatum exequi, qui talis ſit iudex qui alias hoc poſſit. ſic ergo hic loquimur, cum dubium eſt, ſit recipienda, an non. Accurſi. s.

[h] Pronuntiatum. ſit iuſta, uel non. Idem tamen & ſi lapſa ſint fatalia: quia tunc eſt firma ſentẽtia prima: ut C. de tempo. ap. l. ſi. §. illud.

[i] Si quis. ponit exempla.

[k] Deportatus. ueteribus.

[l] Deportandi ius eſt. ut imperator, & præfectus prætorio. & urbis, non præſes prouin. ut s. de pœn. l. a. §. 1. de iniuſt. teſta. le ſi quis filio ex. §. eius. & de leg. 3. l. 1. §. hi. & de interdic. & rele l. inter pœnas. §. 1. ſed videtur nunquam dubium: quia aut eſt ſpecialiter inhibita a iure: & ſic certum eſt non poſſe appellari. aut non: & certum eſt poſſe: ut C. de appel. l. & in maioribus. Reſpond. negatione ſit dubium: ut C. quibus ad lib. proclamare non licet. lege 3. in principio. Vel dic, quod aliquis caſus eſt, ubi non eſt prohibita expreſſe: tamen eſt prohibita in eius ſimili: ut in condictione ex lege, ſi quis in tantam. C. unde ui. & infinitis ſimilibus.

[m] Adnotatus. ſubaudi appellauit.

uerat. [a] Integer enim ſtatus eſſe videtur prouocatione interpoſita. Ergo & ſi abſtinere ordine iuſſus ſit, & prouocauerit: eadẽ ratione poteſt cœtũ participare: [b] cum hoc ſit cõſtitutum, & ſit iuris, ne quid pendẽte appellatione innouetur. Si quis † ex pluribus facinoribus condẽnatus, propter quędã appellauit, propter quædam non, vtrum differenda pœna eius ſit, an non, quæritur. Et ſi quidẽ grauiora ſint crimina, ob q̃ appellatio ĩterpoſita eſt: leuius aũt id, propter qđ non appellauit, recipienda eſt omnimodo appellatio, & differenda [c] pęna, Si verò grauiorẽ ſententiã meruit ex ea ſpecie, ex qua non eſt appellatũ: omnimõ pęna imponẽda eſt.

TITVLVS VIII.

QVAE SENTENTIÆ SINE APPELLATIONE reſcindantur.

Macer. lib. ij de appel. I.

Illud meminerimus, Si quæraĩ, [d] indicatũ [e] ſit necne, & huius quęſtionis iudex non eſſe iudicatum, pronũciauerit: licet fuerit iudicatũ, reſcinditur, [f] etſi † [g] prouocatũ nõ fuerit. Itẽ ſi calculi error in ſententia eſſe dicaĩ: appellare neceſſe nõ eſt, veluti ſi iudex ita ꝓnũtiauerit: Cũ conſtet Titiũ Seio ex illa ſpẽ quinquaginta, itẽ ex illa ſpẽ vigintiquinq; debere: idcirco Luciũ Titiũ Seio in centũ cõdemno. Nã quoniam error computationis eſt, nec appellare neceſſe eſt: & citra prouocationẽ corrigiĩ. [h] Sed & ſi huius quæſtionis [i] iudex ſententia centum [k] cõfirmauerit: ſi quidem ideo, quòd quinquaginta, & vigintiquinque putauerit [h] fieri cẽtum, adhuc idem error cõputationis eſt: nec appellare neceſſe eſt. Si vero ideo, quoniam & alias ſpecies vigintiquinque fuiſſe dixerit: appellationi [l] locus eſt. Item cum contra ſacras conſtitutiones iudicatur: appellationis neceſsitas remittitur. [m] † Contra conſtitutiones autem iudicatur, cùm de iure conſtitutionis, [n] nõ de iure litigatoris pronũtiatur. nam ſi iudex volenti ſe ex cura muneris, vel tutelæ beneficio liberorũ vel ætatis, aut priuilegij excuſare, dixerit neque filios, neq; ętatẽ, aut vllum

[a] Non acquieuerat: nec appellauerat. poſſet autem etiam aliter legi.
[b] Participare. j. de mun. & hono. l. reus. §. cum. in fin. contra. ſed hic habuerat honorem, a quo per ſententiam deponebatur. unde appella. pend. remanet in eodem: ibi de nouis honoribus non dehabitis per ſententiam prohibetur. unde ſi appellat, interim abſtinet: & ſic vtrobique eſt eadem ratio: quia pen. app. &c. vt in principio huius legis.
[c] Differenda. Hic not. damnatum ex multis cauſis in aliquibus poſſe appellare, in alijs omittere. ad quod ſupra, de appel. l. appellanti. & de minor. l. etiam. j. §. ex cauſa. de inofficioſo teſtamẽto. l. ſi non mortis. §. final. & l. penulti. §. final. in principio.

QVAE SENTENTIÆ ſine appellatione reſcindantur.

Illud. CASVS. Quatuor caſus ponit, in quibus ſententia retractatur ſine appellatione: quos videas in litera. Vltimo dicit: peto a te x. & tu a me petis x. condemnat me iudex, vt tibi dẽ x. & nondum te mihi cõdemnat. dicebatur olim, qđ non erat neceſſe me appellare a tali ſententia: quia non cogebar tibi ſoluere ex tali ſententia, cũ poſſem compẽſa. opponere. ſed certè teneor ſententia, & appellare poſſum, ſi non iuſtè me condẽnatum dico. Franc. Accur.
[d] Si quæratur. cum fortè victus peteret coram præſide executioni mandari. victus dicit non eſſe iudicatum. & adde hic quod no. C. quando prouo. non eſt neceſ. l. j.
[e] Iudicatum. aliàs autem ſuper iudicato fruſtra iudicatur: vt C. de ſenten. l. poſt ſententiam. ſic & tranſactio: vt C. de tranſac. l. cauſa cognita.
[f] Reſcinditur prima ſententia.
[g] Etſi. i. quamuis. Accur.
[h] Corrigitur. ſecus ſi non ſit expreſſum: vt C. de re iudic. l. 2. & facit C. de iur. fiſ. l. 2. Accur.
[i] Quæſtionis. Qua petebatur corrigi dicta erronea ſententia. vel cum peteretur executio, excipiebatur in ea erratum.
[h] Putauerit. Non tollitur ergo quæſtio erroris calculi per primam, vel ſecũdam ſententiam, & ſic eſt contra. C. de errore cal. l. j. ſolut. ibi fuit ſententiatum ſuper errore habito extra ius: & in ſententia non fuit error expreſſus, hic autem primus error fuit in ſententia: ſimiliter & vtrobique expreſſus: vel ſaltem in prima: quod ſufficit ſecundum quoſdã, & ſic expreſſa nocẽt, &c. vt & ſupr. de condition. & demonſtra. l. nonnunquam, cum ſuis concord. item no. quòd fatua opin. nil operatur, arg. ſupra, de fur. l. q re. putauit enim (quod nullomodo eſſe poterat) ſ. quinquaginta, & xxv. eſſe centum. & ita nil valet: vt hic, & ſ. de ſupel. lega. l. Labeo. & j. de vſufruct. leg. l. ſi alij. Sic etiam diſtinguitur inter expreſſum, & non expreſſum errorem in iis: vt ſupra proxi. §.
[l] Appellationi. Quia ſententia valet.
[m] Remittitur. Vt & ſupr. de appel. l. ſi expreſſim. ſed fallit. ſupr. de pœnis. l. mor. § iſte. item ſ. de iniurid. & relega. l. relegatorum. §. ad tempus. item C. de appellat. lege j. quibus dicitur quod cõtra præceptum l. pronuntiatur, & tamen non eſt pronũtiatio. Sed per principem in primo caſu, in alijs per appel. ſed in omnibus dic, quòd non expreſſim contra legem pronuntiauit. Item videtur in alio: vt ſ. de re iudi. l. præſes. ſed ibi dicas contra ius litigatoris pronuntiatum. Item in alio, vt quãdo putauit cauſam legibus iuuari. q. d. bo. ſi. facit iudex: vt ſupra, de re iudica. l. cum prolatis. vel dic quòd ibi in l. cum prolatis, reſpon. tacitæ obiectioni. q. d. eſt iudex ita fatuus qui etiam contra ius litigatoris pronuntiauit: & ſic tacitæ contra ſe reſpond. quia putabat cauſam legibus iuuari, &c. Alij dixerunt in omnibus prædictis caſibus, quòd putabat cauſam legibus

† No. cautelam ex iſto textu pro differẽda execũne in cã criminali, vi. ſ. condemnatus de aliquo maleficio, accuſetur de alio maiore maleficio. quo caſu ſcdm eum retardatur execõ mortis eius, quouſque pendet act. 2. notat Bar. in l. 2. §. ſi. ſ. de cuſt. reo.

In P. F. ſi prouocatum, &c.

[i] Adde tamẽ quod opinio fatui quandoq; attẽditur: licet, de fatuo illo Pariſiẽſi, qui decidit q. de paupere, qui comederat panẽ ſuũ ad odorẽ aſſi, vt dicũt Can. in c. ad noſtram. de conſue. ꝓ quo facit glo. in l. 2. in verſic. cõſt. quæ. de ori. iuris.
[n] Aliàs ſẽtentiã in centum.
† dic, aliter puniebatur, vt Paulus li. v. ſententiarum. ti. 27. vide l. j. C. ad le. Iul. males.
[o] Conſtitutio.

bus iuuari. Item facit ſupra proximo §. & C. quando prouo ca. non eſt neceſſe. l. 2. & l. cetea. Accur.

a De iure. i. contra ius.

b Propoſitum. ſolenniter vt debuit. fuit tamẽ interpoſitum. alioqui ſine cauſa poneret de notitia: illud tamen ad maiorem exaggerationem intelligo poſitum, quod non peruenit in notitiã: ſecus ſi ſolẽniter fuit ꝓpoſitũ: ſed non peruenit in notitiam: vt C. quomodo & quando iudex. leg. ab eo. & C. ſi mi. ab hære. ſe abſti. authentica, ſi omnes. & C. de iudi. l. properandum. §. 1. quæ uidetur cõtra. Item nec ob. prædictis C. de accuſat. le. abſentem. quia ſecus in criminalibus, ut no. ſup. de pœ. l. abſentem. Accur.

c Notitiam. hoc ponitur ut dixi, ad maiorem, & euidentiorem iniquitatem ſententiæ oſtendendam: vt dicenda ſit ipſo iure nulla, & dic ſic, quod ſi ſolenniter fuit propoſitum, licet non peruenit in notitiam: tenet ſententia: ut ſ. de damno infect. leg. 4. §. toties. & ſup. quod vi aut clam. lege, aut qui. §. 1. & de anna. exception. l. vt perfectius. & ẽ expreſſum C. quomodo, & quando iudex. l. ab eo. Item facit ſ. de operis noui nuntiatione. l. de pupillo. §. nuntiationem. & ſi quidẽ erat per contumaciam abſens non auditur poſtea, niſi ueniat iudice ſedente pro tribunali, vt ſup. de in integrum reſtitutione. l. penultima. & de iudic. l. poſt. in fine. & C. de iudic. l. properandum. §. cum autem. ſi autem probabili, & iuſta de cauſa: ſerua diſtinctionem, quę fit de abſentibus. Alij dicunt eſſe neceſſe peruenire in notitiam abſenti: ut hic, & ſ. de appell. l. ex conſenſu. §. fi. & in authentica, de litigio. §. omnem. collatione 4. & ſ. de requir. reis, lege 1. & ad idem quod no. d. l. ex conſenſu. §. fi. & quando appellandum ſit. l. 1. §. fin.

† Iſte tex. facit ad id, quod uoluit gl. in e. l. §. lis autem. in verbo, cõtrouerſias. de pacti. poſſ. in pragm. ſane.

priuilegium ad muneris vel tutelæ excuſationem prodeſſe: de iure a conſtituto pronuntiaſſe intelligitur. Quòd ſi de iure ſuo probantem admiſerit, ſed idcirco contra eum ſententiã dixerit, quòd negauerit eũ de ætate ſua, aut de numero liberorum probaſſe: de iure litigatoris pronuntiaſſe intelligitur: quo caſu appellatio neceſſaria eſt. Item cum † ex edicto peremptorio, quod neque propoſitum b eſt, neque in notitiam c peruenit, abſentis d condemnatio fit: nullius momẽti eſſe ſentẽtiam cõſtitutiones demonſtrant. Si apud eundẽ iudicem inuicem petam[a] ſi & mea petitio, & tua ſine uſuris e fuit: & iudex me priorem f tibi condemnauit, quò magis tu prior me condemnatum g habeas: non eſt mihi neceſſe pro hac cauſa appellare, quando ſecundum ſacras conſtitutiones iudicatũ h a me petere non poſsis prius, quàm de mea quoque petitione iudicetur. Sed magis eſt, ut appellatio interponatur.

Paulus libro iij. reſponſorum II.

1 Paulus reſpondit eũ, qui in rebus humanis non fuit ſententiæ dictæ tẽpore, inefficaciter condemnatum i uideri. Idem reſpondit, aduerſus eum, qui in rebus humanis non eſſet: cum iudex datus eſt, neque iudicis dationem ualuiſſe, neque ſententiam aduerſus eum dictam uires habere.

Idem libro xxix. reſponſorum. III.

ij Paulus reſpondit, impoſsibile k præceptum iudicis nullius eſſe momenti. Idem reſpõdit, ab ea ſentẽtia, cui pareri per rerum naturam non poſsit, l ſine cã appellari.

Paulus. CASVS. Sententia data aduerſus Titium, qui tẽpore ſententiæ erat mortuus, non ualet ipſo iure. Item iudex delegatur contra Titium quam uolebat conuenire: & Titius erat iam mortuus, non tenet delegatio: & ſententia a tali delegato lata non tenet. Fran. Acc.

i Condemnatum. No. non ualere ſententiam in mortuum: ut hic. & ſ. de re iud. l. in ſumma. §. final. etiam ſi per viuum defenditur: vt ſ. de iudici. l. de qua re. §. cum abſentem. ſed contra pro eo ſic: vt ſ. de fideicom. lib. l. cum quidã. vel ſpeciale ibi. in priuilegio autem conceſſo procuratori mortui dic vt infra, de regul. iur. l. Neratius. Item pactum pro mortuo, uel contra ualet: ut ſupra, de pac. l. tale. §. fina. & facit ſ. de accu. l. ex iudiciorum.

Paulus. CASVS. Præceptum iudicis impoſſibile de iure non tenet: vt ſi iuſſit partes quadam die adeſſe in quadam taberna: & dic de hoc ut in gloſſa. Idem ſi eſt impoſſibile de facto, vt ſi iuſſit cuidam, qui promiſerat Titium facere ſtare iuri, vt eum Titium exhibeat in iure: cum Titius iam deceſſerat. nam hoc præceptum non tenet. & de hoc dic vt in glo. Fran. Accurſij.

d Abſentis. quia non fuit propoſitum.

e Sine uſuris. maxime: ut ſupra, de compen. l. cum aliter.

f Priorem. l. prius.

g Me condemnatum, quam ego te. & fa. ſupra, de iuriſdict. omnium iudicum. l. ſi idem. §. 1. & C. de compen. l. neque. Item ſ. fami. ercil. l. in hoc iudicio. cõtra. ſed ibi in indiuiduis.

r No. glo. ad hoc quod compẽſa. põt opponi ẽt poſt ſniã latã. adde quod idẽ ſi ſnia lata fuit in rẽ iudicatam ſcd̃m Bar. in l. ſi cum dos. ſ. re. amota. Bolog.

h Iudicatum. i. oppoſita compen. & ideo uidebatur nulla ſententia, cum ex ea efficaciter agi non poſſit. non ergo neceſſe eſt appellari: ſed non eſt uerum: quia ipſo iure tenet. imo quia opponitur compenſatio agenti, apparet valida.

k Impoſſibile. de iure, vt ſ. de arbitr. l. ſi cum dies. §. antepenulti. & pen. hoc autem euenit quandoque ex repugnantia: vt ſ. de re iudicata. l. duo. & C. de fide inſtru. l. ſcripturæ. & ſ. de condi. & demonſtrati. le. Titiæ ſi non nupſerit. Sed argumen. contra. de inoffi. teſta. l. Papi. §. ſed nec impuberis. & facit ſ. de actio. & oblig. l. non ſolum.

l Non poſſit. vt ſ. qui ſatiſda. cog. l. ſi deceſſerit. & ſic nota æquiparari impoſſibilitatem iuris, & naturę, ut ſ. de condi. inſti. l. filius. & l. conditiones. Sed ſi iudex condemnat debitorem Stichi in Stichum: eo mortuo poſt moram, an ualeat ſententia? uidetur quod non, ut hic. E contra quòd ſic. quia in ſtip. poteſt uenire, vt ſ. de verb. oblig. l. inter ſtipulantem. §. ſi. & in conſtituto. vt ſ. de conſti. pec. l. promiſſor. & ideo dicam valere. Totius tamen eſt ſi in æſtimationem condemnet: licet æſti. non ſit in oblig. ut & alias ſ. ſi cert. petat. l. vinum. cum & pretium loco rei ſuccedat, ut ſ. de peti. hæredi. l. ſi & rem: quia ſic punitur culpa debentis, quæ aliàs remanet impunita, quod eſſe non debet: ut & ſ. ad legem Aquil. l. ita vulneratus. Item quia pecunia eſt rerum æſtimatio: ut ſ. de fideiu. l. ſi ita fideiuſſ. & quia ideo fuit inuenta, vt ſubueniret difficultatibus hominum: vt ſ. de contrahen. empt. l. 1. §. 1.

Iuris & naturę impoſſibilitas ęquparantur.

An per

AN PER ALIVM CAVSÆ AP-pellationis reddi poſſint.

Dictũ eſt ſupra, de appellationibus: & a quibus, & quando ſit appellandũ: reſtat uidere per quos cã appellatiõn. debeant exerceri. B.

Quæri ſolet. Dicit, q̃ cauſa appellationũ, ſi ſunt pecuniariæ, poſſunt per alium exerceri: & de hoc extat qđ dam reſcriptum, cuius uerba ponuntur in litera. ſi autem cauſa ſit capitalis, non poteſt per procuratorem exerceri. idem ſi talis ſit cauſa, per quã poſſit imponi pœna maior relega. in cauſa autem pecuniaria, ex qua imponitur infamia, poteſt conſtitui procurator: & hæc habent locum tam ex parte appellantis, quam ex parte eius, contra quem appellatur: & ut generaliter dicam, omnis cauſa, quæ non poteſt per alium exerceri, nec eius appellatio exercebitur p alium. Fran. Acc.

TITVLVS IX.

AN PER ALIVM cauſæ appellationis reddi poſſint.

Quando principalis cauſa poteſt agi per procuratorem: tunc etiam cauſa appellationis per procuratorem agi poteſt. h. d.

Vlpianus lib. iiij. de appellationibus. I.

QVæri ſolet, an per aliũ cauſę appellationis reddi poſſint: quæ res in rebus pecuniarijs, & in criminalibus agitari conſueuit. Et in rebus pecuniarijs ſunt reſcripta poſſe agi. uerba reſcripti ita ſe habẽt: Diui Fratres Lõgino. Si tibi, qui appellauit, mandauit, ut eũ de appellatione, quam Polla ad eũ [a] fecit, defenderes, & res pecuniaria eſt: nihil prohibet, nomine eius te reſpondere. Si autem non ſit pecuniaria cauſa, ſed capitalis: per procuratorẽ agi non licet. [b] Sed & ſi ea cauſa ſit, ex qua ſe qui ſolet pœna uſque ad relegationẽ, [c] non oportet per alium cauſas agi, ſed ipſum adeſſe auditorio debere, ſciendum eſt. Planè ſi pecuniaria cauſa eſt, ex qua ignominia [d] ſequitur, [e] poteſt & per procuratorem hoc agi. [f] Idque erit probandum & ĩ ipſo accuſatore, ſi appellauerit, uel ſi aduerſus eũ ſit appellatum. Et generaliter [g] quæ cauſa [h] per alium agi non poteſt: eius nec appellationem per alium agi oportet.

Licet procurator, qui uoce appellauit, reddendo rationes domino deſinat eſſe procurator: tamen poterit in cauſa appellationis pro domino reſpondere: & procuratore ceſſante poteſt dominus reſpondere. h. d.

Marcellus lib. ij. de appellationibus. II.

SI procurator [i] abſentis appellauerit, [k] deinde rationes reddiderit: [l] nihilominus ipſe reſpondere debet. Sed an eo ceſſante dominus li-

[a] Ad eum. i. contra eum. & ſic uterque appellauit. Vel dic appellatione. i. conuentione. ſic C. de procu. l. cum rem.

[b] Non licet. ut ſ. de pub. iud. l. pen. §. ad crimen.

[c] Relegationem. deſcenſiuè incipiendo a capitali: nõ aſcenſiue incipiendo a minima. Accipe etiam incluſiuè ſecundum quoſdam, quod non placet: ſed excluſiuè potius uſque. ſi ergo relegationem, uel minorem pœnã relegatione contineat, poterit dari procurator: quia in relegatione, & in minori pœna, ut in remotione ab ordine, damnatur abſens, ut in ciuili cauſa. ut ſ. de pœ. l. abſentem. ergo in eadem conſtituitur procurator, q̃a hæc duo ſimul debent reſidere: ut ſ. de procura. l. ſeruum. §. publice.

[d] Ignominia. in omni cauſa in qua pœna corporalis non imponitur per procuratorem cuilibet agere licet ſponte: non ex neceſſitate. Ioann. ſed huic regulæ in quatuor derogatur caſibus. In primo ratione perſonarum illuſtrium. aliæ uerò perſonę ſi uolunt, poſſunt: aliæ uerò perſonæ quandoq; etiam ſi uolunt, non poſſunt, ut in crimine ſcilicet de ſuſpe. tut. Item in interdicto de li. exhib. & in tertio generali: ut C. de procura. l. fi. Vel melius ſ. de procurat. l. licet. in princi. ſed primus caſus. l. de ſuſpe. tutn. patitur duas excep ſecundus de interdicto vnã, tertius nullã. qđ dic: ut C. de procura. l. quicunq;. & l. fi. & ſ. de procu. l. nõ ſolum. §. fi. & l. Pompon. i. reſpon. In criminibus uerò pu. uel priu. per procu. non agitur, ſi modo pœna ſaltem relegationẽ cõtineat: aliàs quilicebit. Excipitur illuſtris, q indiſtinctè ſuper actione iniuriarũ procuratorem cõſtituit, [1] ut hic, & C. de iniurijs. l. fina. & ſic patet ex prædictis qđ prima pars gloſ. in pecuniarijs, ſecũda in criminalibus loquitur. Itẽ ad ſecundam partem eſt cõtra. ſ. de appellatio nib. l. Lucius. ſed ibi dominus nõ ut procurator, ſed ut in rem ſuã recipitur, cum eius interſit. Itẽ facit quod not. ſ. de pcur. l. ſeruũ. §. publice.

[1] Cõcor. tex. in ca. ueniens. ex. de accuſ. Ro. deciſ. 196. inc. quæ ſi tum eſt, in ant. & Spe. in ti. de procu. §. I. uerſ. ſi. ſed præce dẽa regula.

[e] ſequitur. ut in pro ſocio. & mandati actione.

[f] Hoc agi. ut & ſ. de ijs, qui notan tur infa. l. furti. §. 1. Accur.

[g] Et generaliter. Not. in fi. huius le. optimã regulã, quæ in initio poni debet: cui eſt cõtra. ſ. de appe. l. non tantum. Sol. ut ibi.

[h] Cauſa. ſcilicet principalis.

SI procurator. CASVS. Procurator meus appellauit: deinde rationem adminiſtrationis ſuæ mihi reddidit: & ſic deſijt eſſe procurator. dicitur qđ poteſt procedere ipſe idem in cauſa appellatiõis: & eo ceſſante poſſum ego procedere ſecundum quod & de adoleſcente dicitur ſ. de appell. l. ſi Fran. Accur.

[i] Si procurator. ſimplex procurator ad cauſam uictus appellare tenetur, ſecundum omnes: ut C. de procurato. l. inuitus. ſed an exercere, ſub iudice lis eſt: ut ibi no. ubi dicimus quod nõ tenetur, & huic l. reſpon. quod non ſimplex procurator, ſed omniũ negotiorum domini erat procurator. ſic & de cauſa appel. uel dic quod ſpecialiter erat conſtitutus ad principalem cauſam, & ad cauſam ap pe. uel tertio debet, i. poteſt. ſic ſ. de offi procũ. l. obſeruare. §. fi. & ſecundum primos duos intellectus tenetur domino ac. man. niſi reſponderit ipſe procurator. Accur.

[k] Appellauerit. facit ſ. de app. l. fi. §. fi. C. de appe. l. ſi actor. & l. dominus. & in auth. de app. §. 1. col. 7.

[l] Reddiderit. ſ. dño ſuæ adminiſtrationis. & ſic eſt cõtra ſ. de app. l. tutor ſi. ſed ibi in tut. uel cur. in quo duo conueniunt, ſ. finiri officium, & rationem reddi. hic autem unum tãtum. ſ. rationem reddi. uel ſi dicas hic debet, pro poteſt, non eſt contra. uel dic rationes reddit

ſcilicet

ſ.quia appellauerit ad quod ī .de appellat.l.ſcio.& q́d ſubijcit reſpondere,ſ .proſequendo. Accur.

SI TVTOR VEL CVRATOR, VEL magiſtratus creatur appellauerit.

tis reſpondere poſsit exē plo adoleſcentis, uideamus. magis tamen obſeruatur, ut audiri debeat in cauſis appellatiōis red dēdis is, cuius abſentis ꝓ curator appellauit.

SI q. CASVS. Electi[a] ad aliquod munus appellauit, & ſuccubuit omne damnū quod interim accidit reipu. ipſe debet emendare. ſi aūt obtinuit: tūc præſes, uel princeps æſtimabit, ad quem damnū hoc redondet, fortè adeū qui dolo malo illum elegit. & ſi interim pē dente appellatione deceſſit: hęres eius debet proſequi cauſam appellationis, ꝑꝑ periculū medij tēporis. & h d hæc. l. & ſequen. Franciſ.

a Nominati, id eſt, electi.

b Æſtimabit. ſ. nominatio, uel cuius dolo facta eſt nominatio: ut C. lib. x. quo quiſque ord. con. l. quoties. & l. ſi. & facit. ī. de appel. l. Imperatores. §. ſi magiſtratus. & q́ń appellan. ſit. l. 1. §. ſi quis tutor. uer. alia. Accur.

c TVtor. Detentus. i. in tutelā datus. & dic hic ī. quando appellā. ſit. l. 1. §. ſi quis tutor. & inſtit. de excuſatio. tuto. §. qui autem.

d Medij temporis. ſi pateat tutorem per malitiam cauſam egiſſe, ſpectat ad eum periculum. alióqui contra: ut ī. de excuſa. tut. l. qui teſtamento. & C. de excuſa. tut. l. quanquam. & ī. de rit. nup. l. ſi quis tutor. §. quid ergo.

TITVLVS X.

SI TVTOR, VEL curator, uel Magiſtratus creatus appel lauerit.

Qui ad publicum munus uocatus fruſtratoriam interpoſuit appellationem tenetur reipublicæ de damno, quod interim acciderit. h. d.

Vlpianus libr. iij. de officio conſulis. I.

SI qui ad munera publica nominati[a] appellauerint, nec cauſas probauerint ſciāt: ad periculum ſuum pertinere, ſi quid damni per moram appellationis reipublicæ acciderit. Quòd ſi apparuerit, eos neceſſario prouocaſſe: cui adſcribendum ſit id damnum, præſes vel princeps æſtimabit.[b]

Hermogenianus libro v. iur. epitomarum. II.

TVtor, uel curator detentus[c] ſi prouocauerit, & ante cauſam actam moriatur: propter periculum medij temporis[d] ſucceſſores eius cauſas appellationis neceſſe habent reddere.

EVM QVI APpellauerit in prouincia defendi.

EVm qui. CASVS. Appellaui à quadam ſententia: & ob hoc ſum extra ꝓuinciam interim aliquis uult me conuenire ad aliquid in ꝓuincia: debeo ibi defendi. ſecus ſi ſim abſens extra ꝓuinciā in cauſa reipubli. nam interim non cogor me in prouincia defendere h. d. cum leg. ſeq. Franc. Accur.

e Reſcripſerunt. Romæ enim, uel alibi, ubi peregrinetur cauſa exercendæ appella. non habet neceſſe reſpondere: ut ſ. de iudi. l. 2. §. legatis. quæ eſt contra. ſed in ſua ꝓuincia ubi appellauit, ſic: ut hic. & eſt ratio, quia ibi facile habet per quem defendatur: aliàs ſi non defenditur ibi, ſit miſſio & uenditio bonorum eius: ut ſupra, quibus ex cauſ. in poſſeſ. eatur. l. ad cognitionem.

f HOc enim. Defendere. bona tamen eorum poſſidebuntur, ſi non defendantur: non tamen diſtrahuntur: ut ſupra, quibus ex cauſis in poſſeſſio. eat. l. in poſſeſſio. §. 1. & ſupra, quibus ex cauſis maio. l. item ait prætor. §. 1. niſi ante abſentiam ſit negotium motum. nā tūc dēt defendi: ut ī. de legatio. l. eūdē. §. 1. & ibi not. & facit ſ. de dam. infect. l. eorum. & ſ. ex quibus cauſ. ma. l. ſed & ſi per prætorem, §. fin. & ſ. de arbit. l. nō diſtinguemus. §. item ſi quis Romæ. Accur.

TITVLVS XI.

EVM QVI APpellauerit † in prouincia defendi.

† In F.F. in prouincialia.

Vlp. lib. iiij. de appel. I.

EVm, qui appellauerit, oportet in ꝓuincia defendi in alijs ſuis cauſis, etiam ſi appellationis cā peregrinet, diui Fratres Decimio Philoni reſcripſerunt.[e]

Martianus libr. ij. de appellationibus. II.

HOc enim illis ꝓſtatur, ne neceſſe habeāt ſe defendere,[f] qui reipublicæ cauſa abſunt.

TITVLVS XII.

APVD EVM A QVO appellet, aliā cauſam agere compellēdum.

Iudex propter appellationem ab eo factam non efficitur ſuſpectus in alia cauſa. h. d. Bar.

Vlp. lib. iiij. de appel. I.

SI quis ex alia cā[g] appellauerit a iudice: an in alia cā eundē iudicem habere neceſſe habeat, uideamus. Et hodie hoc iure utimur, ut[*] tametſi appellatio interpoſita ſit: tń apud eundem iudicem, a quo quis ꝓuocauerit, cōpelletur alias cauſas, ſi quas habet, agere:[h] nec utetur

* F.F.&

APVD EVM à quo appelletur, aliam cauſam agere compellendum.

SI quis. CASVS. Appellaui à ſententia dńi Scacauelli iudicis domini Ricardi de uilla poteſtatis Bo. nunc conueniot, corā eodē domino Scacauello ab alio. ego dico, quòd eū offendi, ob hoc quòd appellaui ab eius ſententia, ut ſic ſit ſuſpectus. dicitur quòd non audior: imò teneor agere, & defendere me in alijs meis cauſis coram eo. Franc. Accur.

g Ex alia cauſa. ex eadem nullo modo. ut C. de appellat. l. Leos. in princ.

h Agere. cum habet ibi domicilium. aliàs contra. ut ī. de iudi. l. 2. §. ei quoque.

Oſſen-

a Offenſum. nec enim debet reputare ſe offenſum: ut C. de appel. l. in maioribus. Accur.

SI PENDENTE APPELlatione mors interuenerit.

A Ppellatore. CASVS Appellaui a ſententia lata cõtra me: tũc deceſſi ſine hęrede. dicitur ꝙ appellatio ẽ extincta, cuiuſcunque generis cauſa fuerit. id eſt, ſiue ciuilis, ſiue criminalis. ſi autẽ reliqui hæredẽ qui adiuit hæred. meã: ſi nullius intereſt cauſam appellat. expediri: tunc non cogitur hæres meus proſequi cauſam appellat. & ponitur exemplum infra in litera. ibi, nullius autem &c. & eſt tale. Si ſententia lata contra me iudicabat me relegãdum, de bonis autẽ meis nihil dicebat & ego appellaui, & deceſſi interim relicto hærede: nõ cogitur hæres meus proſequi cauſam appella. Hoc enim caſu nullius intereſt cauſam proſequi. ſi autem intereſſet alicuius, ſcilicet, fiſci cauſam appellationis expediri: tunc cogitur hæres meus proſequi. & ponitur exemplum, quando intereſt fiſci: ut ſi in ſententia dictum eſt me deportandum, uel relegandum bonis ademptis: uel in metallum dandum: & appellaui ab iſta ſententia: & interim deceſſi relicto hærede: hoc caſu hæres meus tenetur proſequi cauſam appellationis: & non aliter bona mea habebit hæres, niſi prima ſententia retractetur, aliàs haberet fiſcus. quando autem intereſſet priuati appellationem exerceri, non habes in litera exemplum: ſed ferè omnes cauſæ appellationum ſunt tales, quòd intereſt aduerſarij procedi in cauſa appellationis. Tutor. Tutor in cauſa pupilli appellauit: tandem deceſſit relicto Titio hæred. hęres prædictus reddidit rationem pupillo de eo, quod geſſerat tutor. dicitur, quòd cogitur reddere cauſam, quare appellauerat tutor in cauſa pupilli: ſed diuus Seuerus dixit, quod tutor poſtquam reddidit rationes, non cogitur cauſam appellationis reddere. & ſic multò magis nec eius hęres cogitur. Fran.

hoc prętextu, quaſi apud offenſum[a] iudicem non debeat experiri, cùm poſſit denuo prouocare.

TITVLVS XIII.

SI PENDENTE appellatione mors interuenerit.

Macer libro ij. de appellationibus I.

A Ppellatore a defuncto, ſi quidem ſine hęrede, cuiuſcunq; generis[b] appellatio fuerit, euaneſcit. Quòd ſi appellatori hæres extiterit: ſi quidẽ nullius alterius intereſt, cauſas appellatiõis reddi: cogendus nõ eſt peragere appellationẽ.[c] Si uero fiſci vel alterius, cõtra quẽ appellatum eſt, interſit; hæres cauſas appellationis reddere neceſſe habet.[d] Nullius autem intereſt, ueluti cùm ſine ademptione[e] bonorum relegatus eſt. Nam ſi ademptis[f] bonis relegatus, uel in inſulam deportatus, uel in metallum damnatus, prouocatione interpoſita deceſſerit. Imperator noſter Alexander†. Prætorio militi ita reſcripſit: Quamuis pendente appellatione morte rei crimen extinctum ſit: data tamen etiam de parte bonorum eius ſententia proponitur: aduerſus quam nõ aliter is, qui emolumentum ſucceſſionis[g] habet, obtinere poteſt, quam ſi in reddendis[h] cauſis appellatiõis iniquitatem ſententię detexerit.[i] Tutor quoque in negotio pupilli appellatione interpoſita, ſi deceſſerit: hęredẽ eius cauſas appellationis reddere neceſſe eſt, etiam ſi rationes tutelę hęres reddiderit: quia ſufficit mortis tẽpore ad cauſas appellationis reddẽdas obligatum fuiſſe. Sed diui Seuerus, & Antoninus reſcripſerunt, non cogẽdũ tutorem[k] poſt rationes redditas cauſas appellationum reddere.

† In P.F. Pleotio.

TITVLVS XIIII.

DE IVRE fiſci.

Sexdecim caſus enumerat, in quibus bona deferuntur in fiſcum.

Calliſtratus libr. j. de iure fiſci. I.

a Appellatore. Fuerat ergo damnatus in cauſa ciuili, vel criminali.

b Generis. uel ciuilis, uel criminalis cauſa.

c Peragere appellationem. de hoc ſtatim ponit exemplum. & ſub. hic, & tamen habetur pro eo, ac ſi obtinuiſſet appellator.

d Neceſſe habet. & quatuor habere menies plus quam defunctus: ut C. eodem. l. fina. & ſub. hic, uel ſtatutis acquieſcere: ut C. eo. l. prima.

e Ademptione. expreſſa. nam ſi etiam tacita fuit, nihilominus extinguitur: ut C. eodem. l. ſi is. & ſup. de ſec. taſtã. prae d. l. item. §. qui habet. & facit C. ſi reus uel accuſator mor. fue. l. fi n.

f Ademptis. expreſsè.

g Succeſſionis. hæres.

h In reddendis. aut interijt res ſuper qua appellatum eſt: & tunc ſi eſt ad aliquem uſum, tenetur exequi: ut ſupra, de condi. fur. l. ſi ſeruus. §. bonæ. & ſubaudi ſi erat in mora. ſi autem ad nullum uſum, non tenetur niſi propter peculium: ut C. de liber. cau. l. principaliter. uel propter moram: ut ſuperiori caſu, ut ſupra, de uerborum oblig. l. inter ſtipulantem. §. penul. Si autem litigator interijt: aut cauſa erat ciuilis, & durat poſt mortem: ut C. eodem. l. 2. aut criminalis, & tunc non propter pœnam corporalem, quę iam mortuo appellanti imponi non poteſt: ſed propter bona ſic, ſi expreſsè in ſententia continebatur. aliàs nec in bonis durat: ut C. eod. l. 4. ubicunq; dixi hęredem appellantis, proſequi ſub. uel acquieſcat ſtatutis: ut ibi, non aliter. &c. & C. e. l. 1. ubi autem à ſentẽtia oneris, uel muneris appellatur, dic ut C. eod. l. ſi pater.

Pœna corporalis mortuo an imponi poſſit.

i Detexerit. quod fecit eo ipſo, ꝙ aduerſarius non probat. quod dic ut C. de appellationibus. l. ei quia. Accur.

k Tutorem. nec hæredem: ut plenè dixi ſ. de appellat. l. tutor.

DE IVRE FISCI.

Iura primarum diuiſionum audi ſſ. a in uel dixit in lib. ſuperiori de criminibus, per quæ bona uendũtur ad fiſcum

fiſcũ, ideo de hoc & aliis iuribus fiſci dicit, ut inf. e. l. 1.

Variæ cauſæ ſũt, ex quib' nũciatio ad fiſcum fieri † ſolet. Aut enim ſe quis, a quod tacite b relictum eſt, profitetur capere non poſſe, vel c ab alio præuentus defertur, uel quòd mors ab hæredibus non uindicetur: c vel quod indignus d quis hæres nunciatur, uel quòd princeps hæres inſtitutus eſt, & teſtamẽtum, ſiue codicilli ſurrepti e eſſe nunciãtur: uel quòd dicatur quis theſaurum inueniſſe: f vel magni pretij g rem minoris ex fiſco comparaſſe: uel præuaricatione h fiſcum uictum eſſe: vel eum deceſſiſſe, qui in capitali crimine eſſet, i uel etiam poſt mortem aliquem reum eſſe: k uel domum deſtructam eſſe: l vel ab accuſatione receſſũ eſſe: m vel rem litigioſam n uenundari: o uel pœnam fiſco ex cõtractu priuato p deberi: uel aduerſus leges q cõmiſſũ factũ eſſe. An bona, r quæ ſoluẽdo non ſint, ipſo iure ad fiſcũ pertineãt, quæſitũ eſt. Labeo ſcripſit et ea, quæ ſoluẽdo nõ ſunt ipſo iure ad fiſcum pertinere. Sed contra ſententiam eius s edictum perpetuum ſcriptum eſt:

a Variæ. Se quis. ſi ipſe non capax ſe defert, habet præmium, ſiue ſit hæres, ſiue ſit legatarius, ſiue fideicomm. vt ĩ. eod. l. ſenatus. Itẽ ſi non capax præuenitur ab alio vt ab hærede capace: vel ab extraneo: & tunc ſimiliter habet præmium deferens: vt C. de his qui ſe de. lege 2. & plenè not. ĩ. eodẽ, l. edicto. §. extat. ſed quis non eſt capax? Reſpon. deportatus: vt C. de hæredi. inſtit. l. 1. Item hæretici: ut C. de apoſtat. le. ei qui ſanctam. & de hære. l. manichæos. Item damnati in metallum: vt ſupra, de his quæ pro non ſcrip. leg. ſi in metallum. Item nati ex damnato coitu: vt in authentica, quibus modis natura. effici. ſui. §. fin. col. 7. & C. de inceſtis nuptijs. leg. ſi quis. & de natura. lib. l. 1. & 2. ultimi offerendo ſe lucrantur non primi: uerum in his omnibus locum habet, vt fiſco poſſit deferri. Accur.

† Scribit Iulius Capitolinus. M. Antoninum philoſophum Imper. delationes, quibus fiſcus augeri, cõtempſiſſe.

a Propter nam iſti' dictionis uel, hic 16. ties repetitæ, oẽs iſti 16. caſus, in quibus bona in fiſcum deferãtur æquiparãtur. Mãd. in gl. Fac. § Actam, in uer. uel uicere gentem.

b Tacitè. uel non tacitè ut ĩ. eo. l. edicto. § 1.

c Non uindicetur. ut C. ubi cauſæ. fiſ. l. 2. & C. de his quibus ut indig. l. 1.

d Indignus. alijs modis, quam ſuperioribus. & eſt exemplum. ſup. de his quib. ut indig. l. indignum. & alijs multis in eodem titu. nam & ſuperiores modi ſunt indignorum.

e Surrepti. quo caſu ſi priuatus eſſet hæres, ipſe accuſaret. & hæreditatem peteret: ut ſ. de fal. qui teſtamẽto. nunc quia fiſcus eſt hæres, ipſe petit hæreditatem, & accuſat.

f Inueniſſe. ſ. in loco publi. uel fiſcali. ſecus ſi aliàs, id eſt in loco priuato, quia ceſſat delatio, † vt Inſti. de rerum diuiſi. § theſauros. & ĩ. eo. l. non intelligitur. § fina. Accur.

† Limitabis hãc gl. per l. 1. cũ ibi not. C. de theſa. li. 10. niſi eſſent reperti tales theſauri, arte magica: quia tũc competũt fiſco: ut p. l. in uer. arte. In p ſile. l. 1.

g Magni pretij. ſi dicas abeſſe dolum utriuſq. uel grauẽ: ut dices de deceptione ultra dimidiã iuſti pretij: ut C. de reſcin. uen. l. 2. ſi dicas illa adeſſe, tunc eſt pro minori deceptione ut C. e. l. ſi minori deceptione, vt C. e. l. ſi minori. & l. qui in contractibus. & ſic iure priuati: ut C. de peti. hære. l. 1.

h Ex præuaricatione. quia procu. fiſci, uel aduocatus præuaricatus eſt: ut C. de ſen. aduer. fi. la. l. 2. li. 10.

i Capitali crimine eſſet. ſcilicet damnatus. & bona expreſsè adempta: ut ſ. tit. 1. l. 1. C. de bo. proſc. l. fina. uel dic eſſet, ſcilicet poſtulatus, uel deprehenſus, & poſtea ſe occidit timore futuræ pœnæ: ut ĩ. eodem. leg. in fraudem. § 2. & 3. & ſupra, de bonis eorum. l. fina. Accur.

k Reum eſſe. quod dic per exempla: ut ĩ. de accuſa. l. ex iudiciorum.

l Deſtructam eſſe. per uim publicã, uel priuatam: ut ſ. ad leg. Iuli. de ui pub. l. hi qui. uel cauſa negotiandi deſtructa fuit: ut ſ. de contrahen. emptio. le. ſenatus. de dam. infect. l. fin.

m Receſſum eſſe. & ob id de calumnia, ſeu tergiuerſatione damnatum eſſe. aliter enim non deferentur bona in fiſcum: vt C. vbi cau. fiſcales. l. 1. & vt intra certũ tempus. l. 1. & ſic eſſet vbicunque uiueret criminoſus. Nã primo deberet accuſari, & conuinci coram præſide antequam procurat. Cæſaris ſe intromittat: at vbi deceſſit, vt in præcedentibus caſibus ſola pecuniaria quæſtio ſupereſt, niſi ſe ſtatim intromittet procurator Cæſaris, vt iudex & procurator fiſci, ut actor, uel alius nomine fiſ. nũtians, & proſequens: vt no. C. vbi cau. fiſc. lege 2. in fine. Accur.

n Rem religioſam. pone exemplum C. de litigio. l. fi. Accur.

o Venundari. vbi pretium perditur, vel fiſco datur.

p Contractu priuato. quia ex officio, quod adminiſtrat emit: vt inf. eodem, le. aufertur. § quod a præſide. & ſ. de contrahen. emptio. leg. non licet. C. a quod met. cau. leg. ſi per impreſſionem. & ſic eſt pœna legalis. Vel dic quia fiſcus ſuccedit alicui priuato, cui debebatur aliquid nomine pœnæ, vel ſortis etiam: vt ĩ. e. le. fiſcus. & ſic eſt etiam pœna conuentionalis. Ex ſuo autem contractu non eſt ueriſimile, quod ignoraret: ſed ex alterius contractu ſic: vt ĩ. de te. iu. l. qui alterius.

a De his q ui met. cã geſ. ſũt.

q Aduerſus leges. ſub. uel pro eo quòd, &c. quod ſubijcit aduerſus leges factũ eſſe. & eſt exemplum C. de aleſ. l. conſiliarios. & ad l. Iul. re. l. 1. Item quod ſubijcit, uel commiſſum factum eſſe, ſcilicet in fiſcum. & eſt exemplum ſ. de pub. l. cotem ferro. § dominus. & l. commiſſa. uel ſecundo non ſubaudias ſcilicet factum eſſe: ſed repete, vel aduerſus commiſſum, &c. & in idem recidit. Alij non habent ibi, uel aduerſus, &c. & tunc eſt onus tantum caſus, ſcilicet de commiſſo. Et not. quòd ex alijs cauſis fit nuntiatio: ut C. de ſacroſanctis eccleſijs. lege, iubemus nullam. in fin. Item ſi quis ſalem, uel arma uendidit hoſtibus: ut ſupra, de publi. l. cotem. & C. quæ res export. non. de l. 1. & 2. Item ſi quis inceſtas nup. contraxerit: ut C. de ince. nup. l. qui contra legem. Item alibi ut C. de ijs qui a non do. l. fin. Item C. ad l. Iul. de vi. l. 2. & l. ſi quis. in fin. Item ſi quis ſeruos fiſci occultauerit: vt ſ. de public. l. fi. § quoties. Item C. de ſepul. uio. l. 2. ſed hodie his, & ſimilibus bona non auferuntur hæredibus, niſi in crimine maieſt. vt in authẽ. ut nulli iud. § fin. col. 9.

r An bona. pura hæreditas, uel patrimonium alicuius aliqua ex prædictis cauſis: uel etiam quis ſit inſtitutus fiſcus, vt infra, eodem. l. non poſſunt. & ſupra, de offic. procura. Cæſa. l. 2. fiſco obuenit. Item quod dicit ipſo iure: nunquid ergo ſine aditione erit hæres quando eſt inſtitutus? Reſpon. non: vt ſ. de offic. procurat. Cæſar. l. 1. in fin. ſed aditione factus erit hæres ſi bona ſint ſoluendo. aliàs non etiam ſi adeat. ſi autem diceres ſine aditione eſſe dominum, ſpecialiſſimum eſt. quod enim in Cæſare dicitur, & in fiſco regulariter eſt dicendum: vt ĩ. eo. l. fiſcus. in fin.

s Eius. Labeonis. Accur.

Quod

qđ bona ita ueneũt, [b] ſi ex his fiſco nihil acquiri [c] poſsit.

Huius S. & ſequen. gl. ponit caſum.

Diuus [d] Pius † Cęlio † Aromanto ita ſcripſit, Vacantium bonorũ nuntiationem quadriennii finiri: [e] Idque tẽpus ex die, quo certũ eſſe cœperit, neq; hęredẽ, [f] neque bonorum poſſeſſorem extare, computari oportere. Præſcriptio autem uiginti annorũ quæ etiam circa requirendorum annotatorum bona [g] obſeruatur, ex conſtitutione diui Titi ſolet ex eo numerari, ex quo quid ad fiſcum pertinere potuit. Cauſæ autem, [h] quę ſtatim [i] motę ſũt: [k] & tractæ ultra uiceſimum annum, differri poſſunt etiam poſt viceſimũ annum. [l] Illæ quoque cauſæ, quæ a priore nuntiatore proditæ [m] dicuntur: etiam poſt annos, [n] quibus pręſcribi diximus fiſco, nuntiari poſſunt.

Idem libr. ſecundo, de iure fiſci. II.

EX quibuſdam [o] cauſis [p] delationes [q] ſuſcipientium fama non læditur: ueluti eorũ qui nõ præmij conſequendi: itẽ eorum, qui ulciſcẽdi gratia aduerſatium ſuum deferunt: uel quod nomine reipubli. [q] ſuæ quis exe-

[a] Quod. i. quia. aliàs quo. Accur.

[b] Veneunt. a creditoribus.

[c] Nihil acquiri. hoc ſi certioratus etiam non fuerit præfectus ęrarij. aliàs etiam ſi ſoluẽdo eſſent, uenirẽt, ut ſ. de fideicomm. li. l. 4. §. ſi bona.

[d] Diuus. detuli bona Titij mortui pertinere ad fiſcum quæ poſſidet Seius ſine titulo. certè ſi duo interuiant. ſ. quòd uerè uacent fiſco, & ſunt nuntiata fiſco, quadriennio præſcribitur: ut hic ſcilicet ſi non agnoſcat, aliàs contra eũ non præſcribitur quadriennio, ſed 20. annis. dic ergo nuntiationem, id eſt, penſionem nuntiatorum bonorum. ipſa enim nuntiatio fit uſque ad 20. annos. ut ſequentibus duobus §§. & cum hoc facit ſ. de diuer. præſcrip. l. intra. §. 1. & C. de quadien. præſcri. l. 1. ſi autem bona uacent fiſco, non tamen ſunt nuntiata. tunc poſſeſſor præſcribet 20. ann. a die quo cœperunt uacare propter delictum: ut quia delinquens fugit. & ſic requiritur. quod bona annotentur, ſiue alia ex cã: vt ſubiicit. & hoc ſi non habet tit. poſſeſſor. alias enim poſſeſ. 10. uel. 20. an. præſcribitur: ut ſup. de uſuca. l. quã uis. Accur.

† Lu. Ro. in ſuis ſingul. fol. a. ſing. 101. dicit hic eẽ caſum ſin. adhoc qđ licet confeſſio ĩ uno iudicio facta p̃ iudicet in alio, hoc eſt uerum in confeſſione uera ſecus in ficta. Bol.

† Amatã tho, in P. Flo.

[e] Finiri. ſ. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. quis. §. item ſi. uer. quòd ergo tempus. & quis ordo in bon. poſſ. ſer. l. a.

[f] Hæredem. ſcilicet aliquem.

[g] Bona. primo deſeribuntur. poſtea ſi ſtet fiſcus 20. an. quòd non repetat, repellitur ut hic, & ſ. de requir. re. l. 2. 3. & 4. & quod dicitur etiam: ideo, quia aliàs bonis delatis idem eſt: ut d. titu. l. 3. & ſ. de diuer. præſcrip. l. in omnibus.

[h] Cauſæ autem. duo dicit. Primo detuli quædam bona cuiuſdam requiſiti pro derelicto fiſco antequam poſſeſſor eorum teneret 20. an puta cum iam tenuerat 19. an. poterat etiam ultra 20. an. proſequi. & ſic interrumpo mihi præſcriptionem, non autem alij. ut ſ. de diuer. præſcript. l. intra. a. reſponſ. Secundo detuli quædam in fiſcum, & deſtiti corruptus pecunia a poſſeſſore. poſt quam denuntiationem poſſeſſor tenuit quadriennio: & ſic deberet eſſe tutus, ſi bona eſſent uacantia. certè hoc caſu non erit tutus. nam alius poterit nuntiare etiam poſt dictum quadriẽnium dicendo de præuaricatione mea. & corrumpens habetur pro confeſſo: ut & d. l. intra. a. reſpon. & j. eod. l. in fiſci. literam autem ex pone.

[i] Statim. i. intra. 20. an. & ſic perpetuat ſibi nuntiationem. non alij: ut d. l. intra quatuor. Accur.

[k] Motæ ſunt. a nuntiatore, & nuntiationem proſequẽte. ad quod j. eo. l. in fiſci. Accur.

[l] Viceſimum annum. quidam habent hic deferri poſſunt. alij ſubaudiunt. ſed certè neutrum opus: quia eſt in ſ. nuntiare poſſunt: quod ad utrunq; referri poteſt.

[n] Proditæ. ut C. de ſen. aduer. fiſc. l. 1. & ſ. de adul. l. quinquennium.

[a] Poſt annos. ſcilicet 20. an. in primo caſu. Item poſt quadriennium in ſecundo. Sed quid ſi deſtitit nõ corruptus, ſed gratia? vnde non habetur pro confeſſo delatus: vt j. eod. l. in fiſci? Reſpond. idem quod hic dicitur. Sed an eo caſu admittitur alius delator poſt 20. annos? Reſp. non puto. nec enim minus ideo præſcribit ſic delatus, quam nullo modo. Alij dicunt etiam ultra 20. an. aliam admitti. cum autem fuit corruptus pretio, planũ eſt, ut hic dicit.

EX quibuſdam. CASVS. Ponit tres caſus, in quibus deferens bona in fiſcum, licet non probet, nõ infamatur: & dic eos, ut in litera habes, & expone literam ut in gloſſ. Dinus. Cum fiſcus haberet cauſam cum Titio: puta fundum, petebat fiſcus a Titio rei uendica. & petebat fiſcus a Sempronio exhiberi quædam inſtrumenta, quę dicebat ad hanc cauſam ſpectare: qui Sẽpronius non exhibet. dicitur, quòd præſumitur Sempronium ſubtraxiſſe ea inſtrumenta, quæ ſunt nocitura huic cauſæ fiſci, non alijs eius cauſis præſumitur nocere. Secundo dicit in quibus caſibus fiſcus habens cauſam cum uno, poſſit petere ab alio ſibi exhiberi inſtrumenta ſpectãtia ad hanc cauſam. Senatus. Deferre cœpi quędam bona poſſeſſa a Titio in fiſcum: tandem iudex fecit me citari, ut procederem in hac cauſa: nec ueni coram iudice: & etiam Titius citatus non uenit. dicitur, quòd ego, & mei fideiuſſores tenemur fiſco ad omne damnum, quod ex hoc habet. Item Titius debet abſolui ab iſta delatione: & apponi debet cauſa quare abſoluitur, ſcilicet ob culpam, & ceſſationem delatoris. eadem pœna imponitur ei, qui mandauerat mihi ut deferrem bona illa in fiſcum: & ob hoc cogor mandatorem nominare. Imperator. Prohibetur ſeruus deferre aliquid contra dominum ſuum. Item libertus prohibetur mandare aliquid deferendum contra patronum ſuum. Complura Dic caſum ut in gloſſ. quæ incipit, quidam Titij, &c. Fran. Accur.

† In P. F. delatione ſuſcipientiũ fama &c.

[o] Ex quibuſdam conſtrue, fama ſuſcipientium delationes non læditur ex quibuſdam, &c. id eſt, delatores non infamantur. ſub. licet non probent. regulariter ergo delator non probans infamatur: ut hic. & C. de dela. l. ex uaria. lib. 10. ſed hoc fallit quando nõ ſperat præmium fortè a fiſco: ut j. eodem lege, edicto. vel a delato, ut deſiſtat. Item & fallit in eo qui ulciſcendi, &c. ut ſubijcit, quia fortè alius eũ defert. unde ipſe delatus ſuum defert delatorem ex alia cauſa. ad quod ſ. de bo. li. l. qui cum. §. ſi libertus. & C. de meta. l. deuotum. li. 12. ſed in hoc eſt ar. contra. ſ. ad l. Aqui. l. ſcientiam. §. pe. ſed hic ciuiliter coram iudice. ibi facto uolebat ſe vlciſci.

[p] Delationes. i. qui ſuſcipiunt ut defendant.

[q] Reipublicæ. pro hæreditate puta decurionum, & ſimilium: vt C. de here. decu. per totum. alias nõ: vt C. de bon. va. l. 1. idemq; in eo, qui defert cauſam ſibi cum fiſco

fiſco communem: ut ĵ. eodem. l. deferre. §. item. uerſi. ſed & communem.

a Exequitur. non pro præmio. Accur.

b Pluriſariam. id eſt, pluribus ſimilibus modis, ut in epiſtola Pauli, multifariam. & facit ĵ. eodem, l. fiſcus in quæſtione. & l. delator. uel dic pluriſariam, id eſt, cõſtitutionibus multis.

c In hæc. ſ. quod ea &c. Accur.

d Quin. pro ut.

e Eſſe inſtrumenta. fiſco.

f Capiendi. id eſt, uſuca. uel. i. acquirẽdi: ut quia habes inſtrumentum, quod fiſcus emit, uel alio modo dominiũ acquiſiuit, ut per teſtamentum. & quòd dicitur nummaria, puta de mutuo. alij ponunt exemplum p l. C. ad legem Iul. pe. l. 2.

g Simili re. ſubaudi, ſcilicet, uel abundat re.

h Agatur. imò uidetur quòd etiam in capitali: ut C. de æden. l. is apud. quæ eſt contra. Sol. primus iudex qui tulit ſententiam, uel iudex ap. indifferenter acta publica ciuilia, uel criminalia iure communi exhibere cogitur: ut C. lit. pen. l. ſupplicare. & ita loquitur lex C. ſed alia inſtrumenta non cogitur in cauſa criminali, ſed in ciuili: ut hic, & ſ. de edeo. l. ne quiſquam. nam nec cogitur ac. ad exhibẽdum pro inſtrumẽtis in criminalibus actionibus, fortè nec ac. In fac. quia pecuniariter non intereſt: ut ſupra, ad exhib. l. ſi libet. ſi tamẽ fiſci eſſent, eſt certum quòd poteſt intendere rei uend. Vel dic: in cauſa pecuniaria tantum hoc ipſo, quòd quis etiam nõ interpellatus non exhibet fiſco inſtrumenta ei neceſſaria, patitur pœnam, quia creditur eum inſtrumenta ei ſubtraxiſſe: & ita ſutti conuenitur. ſed in cauſa criminali, quam fiſcus mihi mouet, ſecus: nam nõ patior pœnam hoc ipſo, quòd non exhibeo: poſſum tamen arctari, ut exhibeam: ut ibi. poteſt & hæc regula intelligi in conuento a fiſco: ut in pecuniaria cauſa ſit ſpeciale ad hoc licet ſit reus, exhibet tamen oſ. in actori inſtrumenta ad eum pertinentia: ut ſ. de eden. l. ne quiſquam. ſecus in criminali: ſed quilibet alius qui non eſt cõuentus, acta ciuilia, & criminalia exhibere tenetur: ut ibi. Azo. uel ibi in rationibus, hic in inſtrumentationem, ubi non compellitur edere omnem mandatum. Sed ibi ideo, quia non erat liber rationum, ſed rationis. præterea hic mandatorem edit. ibi mandatum. i. ſcripturam mandati non edit. Accur.

† In P. F. uel de aliqua cauſa ſimili rei numaria, &c.

quitur a cauſam & hoc ita obſeruari, pluriſariã b principalibus conſtitutionibus præcipitur. Diuus Adrian. Flauio Auriano in hæc c uerba reſcripſit: Quin d ei, qui inſtrumenta ad cauſam fiſci pertinentia cum poſſit exhibere, nõ exhibet, nocere debeat, & ſi uerum aliter nõ inuenitur ea ſubtracta eſſe credantur, quæ nocitura cauſæ eius fuerint, dubitatum non eſt. ſed nec aliàs dubitari oportet, quin non aliam in rem nocere debeant, quàm in eam, in quam deſiderata ſunt.

Licet in cauſis ciuilib. quandoque quis compellatur edere inſtrumenta tñ locum non habet in cauſis criminalibus h. d. Bartol.

Item diui Fratres ad libellum Cornelij Ruffi reſcripſerunt, toties edẽda eſſe inſtrumẽta, e quoties de iure capiẽdi, f uel de iure dominij, † uel de alia ſimili g re nummaria quæratur: non ſi de capitali cauſa agatur. h

Primo loquitur quando delator, & poſſeſſor eſt contumax. Secundò quando delator tantum. ſecunda ibi, Quoties tamen. In prima parte ſit abſolutio ab inſtantia iudicii. in ſecunda ab impetitione. h. d. Bartol.

tis. Vel hic quidam tertius habebat, ibi aduerſarius. prima & ſecunda placent.

i Tribus. qui ter citatus habetur pro confeſſo: ut ĵ. eod. l. ſenatus. §. ſenatus & l. Arrianus.

k Teneantur. in ſummam petitam: ut ĵ. eod. l. ſenatus. §. ſenatus. uel ad damnum: ut C. de lit. conteſt. aut. libellum.

Senatus cenſuit, ut ſi neque delator neque poſſeſſor trib⁹ i edictis euocati affuerunt: delatoris quidem fideiuſſores teneantur: k & ei poſtea publicã cauſam deferendi ius adimatur. l poſſeſſoris autem idem ius ſit, quod ſi delatus õmnino non eſſet. m Quoties tamẽ delator adeſſe iuſſus ceſſat, nec hoc fraude poſſeſſoris factum eſſe n probatur: diuus Adrianus reſcripſit ſecundum poſſeſſorem pronuntiari oportere: ita ut ſententia cõprehendatur, etiam delatores edicto id comprehendiſſe. o Diuus Pius Cæcilio Maximo reſcripſit, conſtitutionem patris ſui, qua compelleretur o delator edere mandatorem, ac niſi edidiſſet, ut in uincula deduceretur, eò pertinere, non ut delator pœna ſubduceretur, p ſi mãdatorem haberet: ſed ut mandator quoque perinde, atque ſi ipſe detuliſſet, puniret. q Imperator noſter Seuerus Auguſt. cõſtituit, ne ſerui delatores dominorum audiantur, ſed ut pœna coerceantur. r libertos quoq; cauſæ mãdato

l Adimatur. ſic C. qui accuſa. non poſ. l. ſi ea. & ſupra, de iud. l. in peremptorio. & C. de procu. l. eum.

m Omnino non eſſet: quia abſoluitur: ut d. §. ſenatus. & ĵ. proxi. §.

n Id comprehendiſſe. id eſt, debet in ſentẽtia dici qualiter delatores uocauit per edicta. & conſtrue ſic, Sententia, ſcilicet, abſolutoria, etiã delatores comprehendiſſe, id eſt, feciſſe, id. ſ. ut abſolueretur poſſeſſor. fecerunt dico edicto, id eſt, per edictũ quo fuerunt citati. i. propter contumaciam, quæ colligitur propter illam citationem tertiam: ut ſ. de re iudi. l. contumacia. §. 1. Et not. hic duo ar. primum q etiam actore abſente contrahatur eremodiciũ. quod dic ut ĵ. eodem. l. ſenatus. §. ſenatus. Item quod in ſentẽtia contineatur cauſa abſolutionis: ut non obſtet alij excep. rei iudi. ut ſ. l. 1. in fi. & ad hoc. C. de iud. l. properandum. § illo.

o Compelleretur. ad hoc ſ. ad Syl. l. & ſi certus ſit percuſſor. & l. prius. ſed contra. ſupra, de eden. l. ſi quis. §. rationem, ubi non compellitur edere omnem mandatum. Sed ibi ideo, quia non erat liber rationum, ſed rationis. præterea hic mandatorem edit. ibi mandatum. i. ſcripturam mandati non edit. Accur.

p Subduceretur. id eſt, euaderet: quæ pœna eſt ſ. §. ſenatus. & infra eodem. l. ſenatus. §. diuus. & facit ſupra, de vi & vi arma. l. 1. §. quoties. & infra eodem. l. de eo. & l. non tantum. & l. ſenatus. §. 1. & C. de accuſatio. l. non ideo, & ſupra, ad Turpi. l. 1. §. incidit. Item hoc fallit. C. de dilat. l. 2. ſed ibi procura. fiſci ſuppoſuit delatorem. Item arg. contra. C. de fur. l. inciuile. & C. de fal. l. maiorem.

q Puniretur: ut ĵ. eo. l. ſenatus §. 1.

r Coerceantur. ſeueriſſimè, etiam ſi probent: ut C. de

C.de dela.l.fin.lib.10.

a Plectendos ſcilicet.conſtituit Imperator.ad quod ſupra,de falſ.l.diuus.§. penulti.& dic pœna.ſcilicet, metalli: ut ſupra, de offic. præſ ur.l.1.§.quod autem.uel, cum patronus. & adhoc C.qui accuſa.non poſſ.l.pen. & l.fi.& ī. de accu. l. hi tamen. §.1.

res cōtra patronos à præſidibus prouinciarū pœna plectēdos. [a] Complura [b] ſunt reſcripta principalia, quibus cauetur, non obeſſe errorem cuiquam, ꝙ [†] ignarus iuris ſui ipſe ſe detulerit. ſed extat eorundē principū reſcriptum, ex quo uidetur poſſe defendi, ita demum non nocere cuiquā ſe detuliſſe, ſi ea perſona [c] ſit, quę ignorare propter ruſticitatem, [†] uel

b Complura. quidam Titij filius ex Berta, quam reiecerat uir, & tenebat Seiam pro uxore, inſtitutus ab illo Titio detulit ſe, errans in facto: quia neſciebat matrem eſſe uxorem ueram. nec ob. quod dicit matris: quia ignorabat factum, & per conſequens ius. Vel dic quod in iure. quia credebat poſſe reijci uxorem unam, & accipi aliam: uel deſinere eſſe uxorē eo ipſo, quòd non cohabitabat cum uiro, quod non nocet: ut ſup.de dona.inter uirum & uxor.l.cum hic ſtatus.§. ſi mulier: licet ergo ſi uera eſſet profeſſio, haberet dimidiam tantum: nunc totum habebit: quia eſt legitimus, & potuit inſtitui.& facit ī.e.l.edicto.§.fina.

† In Pan. F. ignorãs iuris ſui.

† alias in textu habetur tertiū membrū. ſ. uel ꝓpter paupertatem. ſed quia in nullo exemplariū: ſcriptorū, quæ mihi quidē uidere contigit, legitur: expungendū putauimus ſimile, quia nuſquā in iure ciuili memini paupertate ignorātiam excuſari.

a In grauescente.

c Si ea perſona.his perſonis exceptuatis nō nocet error facti, uel iuris etiam in hoc, ut probet ſe dignam: ut ī.de proba.l.cum indebito.§.1. ſed alijs noceret ut à contrario ſenſu hic colligitur, & ſic eſt contra. ī.eo.l. edicto. §. fina. ſed dic illam ſecundum iſtam loqui in perſonis exceptuatis. uel dic etiam in alijs: & nocet ei, ut hic, quo ad onus probandi ſe dignam, ſcilicet error facti: quo probato non nocet, ut ibi in errore iuris non poteſt contra probari: ut ſup. de confeſ.l.non fatetur. niſi dicas illam habere locum quando in iure, & præſente aduerſario, qui non fuit hic præſens. unde & hic poteſt contra probari. Alij dicunt facti errorem ſimpliciter nemini nocere, ſed iuris ſic alijs: ſed perſonis exceptuatis nō.& ſic hic de errore iuris: ut l.edicto.de errore facti.

d Poſſit. uel etiam propter ętatem: ut ī.de regu iur.l. fere in omnibus. Item facit ī.de adul.l. ſi adulterium cum inceſtu.§.fratres.& ī.ad municip.l.libertus.§.error.& ī.de eden.l.1.§.ſi.& C.de iur.& fac.ign.l.fina. & ī.ad Sylla.l.ſi quis graui. e §.ſi quis ignorans. & C.qui admit.ad bonor poſſeſ.l.pen.ſed arg. contra. C. de in ius uoc.l.2.Accur.

Non intelligitur. CASVS. In ſtitui quēdam capacem hæredem, & cum palam rogaui, ut talē meū fundum det Titio, qui erat non capax. non punitur hic hæres. ſed ſi in eodem teſtamēto dixi poſtea: de eo quod te rogaui, rogo ut compleas. Iul. dicit hunc hæredem perdere hæreditatem: ſed malè dixit: & hoc ſubijcit infra ibi, ideoq; &c. poſtea dicit quando quis dicatur in fraudem legis fidem accommodare, ſubſequēter dicit hæres rogatus eſt tacite dare cuidā non capaci: deinde illud idem & eidem palam eſt rogatus dare. præualet, quod palam dictū eſt: ut ſic non uideatur contra l. fidem accommodare. Poſtea dicit: grauatus eſt hæres dare centum cuidam non capaci, qui factus eſt poſtea capax tempore mortis teſtatoris, uel econtra. dicitur exitum ſpectādum: ut ſi tempore mortis teſtatoris ſit capax legatarius, habeat legatum, alias non. Quid autē ſit de pœna imponenda hæredi, uel non: dic ut in glo. hic poſita quæ incipit, ſi utroq; tempore &c Subſequēter dicit qualiter oſtēdatur tacitum fideicommiſſum.

Vltimò dicit: quoties bona auferantur hæredi ob hoc, ꝙ tacitam fidem accommodauerat de dādo legato cuidā non capaci: & ſic hęc bona ad fiſcū pertinent: fiſcus tenetur ſoluere omnia, quæ utiliter in teſtamēto ſunt relicta. Diui Fratres. Cum procurator uendit rem fiſcalem, debet eam uendere iuſto pretio. & dicit quid ſit iuſtum. Cum quinquennium. Conduxiſti prædium à fiſco uſq; ad quinquenium: & pro te fide iuſſi. nunc finito tēpore prædicto remanes in eadem cōduc. dicitur, quòd non teneor pro futuro tempore. Item nec ipſe conductor cogitur reconducere finito tēpore. Si poſteriori. Fiſcus ſucceſſit poſteriori creditori Titij. dicitur, quòd fiſcus uti debet eodem iure, quo priuatus uteretur ſi uiueret. Secundo dicit: fiſcus habet debitorem, non poteſt conuenire debitorem debitoris, niſi in caſibus quos ponit in litera. & eos dic ut in gl. quæ incipit, quia ſunt non ſoluendo &c. Diuus. Hæreditate delata ad fiſcum, quidam qui dicitur ſeruus illius hęre. petit ſe in libertatem. dicitur, quòd in hac cauſa debēt eſſe præſentes illi, qui ſunt conſueti agere cauſam fiſci. & ſententia lata contra fiſcum abſente fiſci aduocato, non tenet. Si in locis. Si in loco fiſcali, uel alio in litera numerato inueniatur theſaurus: medietas fiſco debetur. Item ſi in Cæſaris fundo. & qui inuenit in prædictis caſibus theſaurum, debet deferre: aliàs non. ſi autem qui inuenit theſaurum in loco fiſci, non detulit partem fiſco, imo celauit, totum theſaurum inuentum cum alio tantundem cogitur fiſco ſoluere. Fran. Accur.

propter ſexum fœmineū ius ſuum poſsit. [a]

Idem libro iij. de iure fiſci. III.

Non intelligitur fraudem legi [a] feciſſe, qui rogatus eſt palam reſtituere. Sed cùm quidā teſtamēto ſuo ita ſcripſiſſet: Vos rogo, ut in eo, quod à uobis petij, [f] fidē præſtetis, perq; Deū, ut faciatis rogo: & quęreref, an id palam datū intelligeret: Iulianus reſpō

e Legi. Indefinitè dicit, ut ī. de pœ l. ſanctio legum. ſunt enim multæ leges, quæ prohibent relinqui alicui: ut not. ī.eod.l.1 in prin. & ꝙ dicit palam: cautè dicit.ſ. ꝙ intelligi poſſit: ut ī.de teſt.l.hæredes. Sed eſt contra ī.de proba.l.qui teſtamentum. Sol. hic quo ad rogatum qui eſt capax. ibi quo ad non capacem legatarium. qui ergo palā rogatus, nō poteſt non audire. & ita non punitur etiam ſi fatetè dicat, bene faciā: ſed ſi tacitè, tunc delinquit, ut ſubijcit: & punitur, ut perdat falcidiam: & non capax perdat dodrantē: ſiue ſit hæreditas, ſiue res ſingularis, uel quantitas, & datur fiſco: ut ī.de uſur.l. cum quidā.§. in tacito, & de ijs qui ut indign.l.hæres. & l.cum qui.& ī. de pet. hæredi. l. prædonis & C.ad legē.Falc.l.etiam. niſi rogatus erat in poteſtate rogantis, ut filius: ut ī.de ijs qui ut indig.l.in fraudem.§.ſi & idem in ſeruo: ut ī ad l.Falc. l. ſi tacitum. & ſic tria excuſant rogatum: ſcilicet quia palam: uel quia filius: uel quia ſeruus. Item habet locum prædicta pœna, ſi utroq; tempore non capax.ſ.tēpore mortis. & tēpore teſtamenti. Si autē altero eorū fuit capax: ceſſat pœna. Sed an ualeat relictum. dices ſtatim ī.§ quęri autē. Itē hæres aliquando perdit quartā, & tamē fideico. habet dodrantem: qui eſt capax, ſed hæres indignus: ut ī. ad Trebel. l Marcellus.in fin. Accur.

f Petij. in hoc teſtamēto, & ita palam. petierat enim ut daret 10.uel fundum certū Titio qui erat non capax. & ſic non eſt contra. ī e.l. ita fidei. ubi erat ſcriptus fundus in teſtamēto: & dicit hæc uerba quæ hic: quia fundi appellatio eſt incerta: ut ibi dicitur: & ita poteſt eſſe in teſtamento: & eſſe certum, uel incertum relictum, & ſecun-

dit, [a] non quidem apparere, quid ab hæredibus ex huiuſmodi verbis petitum eſt. quæri autem ſolere, quando intelligatur quis in fraudem legis fidem ſuam accommodare. & ferè eò iam decurſum, vt fraus legi † fieri videatur, quoties quis neque teſtamento, neq; codicillis rogaretur: [b] ſed domeſtica cautione, & chirographo obligaret [c] ſe [†] ad præſtandum ei, qui capere non poteſt. [d] ideoque dici poſſe ex ſupradictis [e] verbis, non eſſe legi fraudem factam.

Inſpicitur id quod prodeſt, nõ id quod nocet. hoc dict. Bart.

Si quis palam rogatus, [f] & tacitè [g] eſſet: agitabatur, quid magis prævaleret vtrum idipſum noceret, quod tacitè rogatus eſſet; an prodeſſet, quòd palam petitum eſſet. Diuus Adrian. reſcripſit in eo, quod cuiuſque fidei palam commiſſum eſt, non eſſe exiſtimandum, fidem ſuam in fraudem legis accommodaſſe. [h] Quando autem fraus interpoſita [i] videatur, agẽdum eſt, [k] id eſt, vtrum exitus ſpectari debeat, an conſilium: fortè tũc cum tacitè fidei committebatur, non capiebat [l] is, cui reſtitui iubebatur: mortis verò tempore capere poterat: vel contra. Et placuit, exitum [m] eſſe ſpectandum. [n]

[o] Tacita autem fideicõmiſſa frequenter ſic deteguntur, [o] ſi proferatur chirographum: [p] quo [q] ſe cauiſſet is, cuius fides eligitur, quòd ad eum ex bonis defuncti peruenerit, reſtituturum. [r]

[s] Sed & ex alijs probationibus [t] manifeſtiſſimis idem fit. [u] Cum ex cauſa taciti fideicõmiſſi bona ad fiſcũ pertinent: [u] omnia, quæ in teſtamento utiliter data ſunt, valent. & ita diuus Pius reſcripſit. Diui fratres reſcripſerunt, in venditionibus fiſcalibus fidem, & diligentiam pro-

† Fraus legi de perſona ad perſonam, & de facto ad factum quo modo fiat, Mandoſ. in 4. q. 1. reg. nu. 16. & ſeq.

† In præſtandum, & in P. F.

& ſecundum hoc malè dixit Iu. hic ſtatim: & ideo corrigitur: ideoq; &c. Vel dic, ꝙ allegando dixit. Quod autem in medio interſerit, quæri autem, &c. interpoſitio eſt. ſed R. aliter dixit, & a vobis petij, &c. qđ eſt tacitum, & ſic hæredes patiuntur pœnam quam dixi ſ. proxi. reſpon. & ſecundum hoc Iu. bene dixit: & id ꝙ dixit, & ideoque &c. exponit, & ſupplet ita, niſi perſona cui prædictis verbis proſpiciebat, ſit talis, vt eius iudicio ex teſtamento eius prohibeatur accipere. Item ex prædictis nota aliquid poſſe fieri palam, & non puniri. & non clam ſcilicet poſſe fieri: vt ſupra, de ritu nup. l. fin. & de adminiſt. tutor. l. non exiſtimo. & ſ. de author. tuto. l. pupillus. §. pupillus.

[a] Iulianus reſpondit. Vel dic malè, vel allegando. vt modo no.

[b] Rogaretur. Apertè, & clarè. ſi verò obſcurè rogaretur, etiam in teſtamento: contra eſt, ſcilicet, vt videatur fieri fraus legi: vt infra eodem, l. ita. & ad ad hoc ſ. de ijs qui. vt indign. l. in fraudem. & j. eo. §. tacitè. & ſ. de leg. j. l. in tacitis.

[c] Obligaret. Vel etiam pollicitus eſt: vt ſ. de ijs, quib. vt indi. l. in fraudem.

[d] Non poteſt. Secus ſi poterat: vt C. de delat. l. 2. libro x. vel expone, vt ibi, ſecundum R.

[e] Ex ſupradictis. i. quæſtione facta. vel expone, vt dixi, ſecundum R. niſi perſona, &c. Accur.

[f] Si quis palam rogatus. ſ. primo.

[g] Tacite. Scilicet poſtea.

[h] Accommodaſſe. Eligendum eſt bonum, & fugiendum malum: vt in auth. quib. mo. na. effi. ſui. in prin. & ad hoc ſ. de condi. & demon. l. ſi quis. & de admi. tut. l. ſi pupillus. & ad Mace. l. ſed Iul. §. item ſi duos. & C. man. l. fi. & ſ de ſena. l. emancipatum. in fi. Sed arg. contra. ſ. nau. cau. l. fi. §. ſed & ſi quis ſit nauta. & quibus ex cau. in poſ. ea. l. Fulcinius. §. quod ergo. & ad Sylla. l ſi quis grauı. §. fi.

[i] Interpoſita. Et tacitè rogato hærede. Accur.

[k] Agendum eſt. id eſt, videndum eſt.

[l] Non capiebat. Quo caſu palam relictum eſſet pro non ſcripto: vt ſ. de ijs quæ pro non ſcri. ha. l. ſi in metallum. & l. ſeq. & C. de cad. tol. l. j. §. ea autem.

[m] Exitum. id eſt, tempore mortis. Accur.

[n] Spectandum. ſi vtroque tempore. ſ. teſtamenti, & mortis fuit non capax, non valeret relictum: & habet locum pœna quam dixit in princi. Item contra ſi vtroque tempore capax ſit, valet relictum: & ceſſat pœna. ſi verò altero ſit capax, altero non, ceſſat pœna. ſed an valeat relictum? & ſi quidem tempore teſtamenti fuit capax, non peccauit hæres, ſi etiam tacitè ſe adſtrinxit, niſi in futurum caſum fidem accommodauerit, vt & ſi legibus capere prohiberi poterit, reſtituat: & tunc remanet apud hæredem, vt ſ. de ijs quib. vt indign. l. in fraudem. §. j. hoc ergo caſu inſpicitur exitus, vt non debeatur, vt hic dicit, vel econtra: non autem, vt pœna habeat locum. ſi autem econtra tempore teſtamenti fuit non capax, ſed tempore mortis capax, hic peccauit hæres: ſed tamen de benignitate patitur ei inſpecto exitu, vt ceſſet pœna: non autem debeatur relictum: vt Inſti. de hære. qua. & diff. §. in extraneis. & ſupra de ijs qui. vt indig. l. fi. §. j. & ſic exitus diuerſimode accipitur alio, & alio caſu. Alij dicunt & bene hoc caſu valere relictum. ad quod ſupra, de lega. præſtand. l. interuenu, & Inſtitut. de hæred. qua. & differ. intelligunt in hærede non capace. & facit ad textum ſupra, de furt. l. ſi quis vxori. §. neque verbo. & infra, de verborum ſignificat. l. ſæpe. in fine. & ſupra, quod quiſque iur. l. 1. §. ait prætor. §. final. & ſupra, ne quid in flu. pu l. j. & ſupra, de iniur. l. item apud Labeonem §. abduxiſſe. & de fideic. libe. l. generaliter. §. ſi homini libero. & de minori. l. 3. §. 1 ad Maced l. ſi filius in fi. & l. ſeq. Accurſius.

Exitus diuerſimodè accipitur.

[o] Deteguntur. i. manifeſtantur. Accur.

[p] Chirographum. manu priuati factum.

[q] Quo. ſcilicet chirographo.

[r] Reſtituturum. i. non capaci: vt ſupra. §. voſ ro. verſi. quæri autem. plenè no. Accur.

[s] Probationibus. Vt per confeſſionem rogati.

[t] Fit. i. manifeſtentur tacita fideicom. Accur.

[u] Pertinent. Quidam notant hic, quòd ex quacunque cauſa bona debitoris mei veniant ad alium poſſeſſorem, conuenio eum quaſi hæredem per hoc quod eſt hic, & ſ. ad Syllan. l. cum fiſco. & ſupra, ſolu. matrim. l. ſi marito publico. & C. ad leg. Falcid l. 2. & j. eo. l. dicitur. & ſ. de ijs quib vt indign. l. cum quidam. & l. cum tabulis. & ſ. ad Trebel. l. Marcellus. §. fin. & de fideicom. lib. l. Imperator. §. fin. de leg. 1. l. ſi ſeruus plurium. §. 1. & in Lombarda. de ijs qui a pa. vel a te. l. ſi quacunque. & per alias leges, quæ aliæ magis dicunt cõtra ſupra, de iure dot. l. mulier. & quæ in fraud. creditor. l. omnes. §. Lucius. & de vſufru. lega. l. fin. & de hæred. ven. l. 2. §. fi. & de pecu. leg. l. ſi peculium §. pe. & ſuperiores

riores in fiſco loquũtur. qui quaſi perſonam hæredis ſibi aſſumit ſuo priuilegio:ut C.ad legẽ Iul.de ui.l.ij.

a A procuratore.aliàs negligens in ſimplum,frauda ns in duplum ipſe, non hæres tenetur:ut hic, & infra de admi.re.ad ciui.perti.l.ſi.§.item. reſcripſerunt.Ac.

curatore [a] exigendã: & iuſta pretia non ex præterita exẽptione,ſed ex pręſenti [b] æſtimatione conſtitui. Sicut enim diligẽti [c] cultura pretia p̃dio rum ampliantur:ita ſi negligẽtius habita ſint,minui ea neceſſe eſt.

Finito tempore locationis ſoluitur contractus ipſius locationis.hoc dicit.

Cùm quinquennium, quo quis pro publico cõductore ſe obligauit, exceſsit.; ſequẽtis temporis nomine nõ tenet: [d] idq; principalibus reſcriptis exprimitur. Diuus [e] etiam Adria.in hęc uerba reſcripſit. Valde inhumanus mos eſt iſte, quo retinẽtur conductores uectigalium [f] publicorum & agrorum, ſi tãtidem locari non poſsint. [g]

Nam & facilius inueniẽtur cõductores,ſi ſcierint [h] fore, ut ſi peracto luſtro diſcedere uoluerĩt nõ teneantur.Si poſteriori creditori fiſcus ſucceſſerit,eo iure utitur, quo is uſurus [i] erat,cui ſucceſsit.

Tres ponit caſus,in quibus fiſcus poteſt cõuenire debitorem

- Ex præſenti. ad hoc, C. de reſcind. uen ditio. l.ad reſcindenda. Sed at. contra ſupra, de iniur. l.iniuriarum æſtimatio. Accurſius.

c Sicut enim diligenti. ſic ſupra de ori.iu. l. 2. §. poſt originem.

d Non tenetur. id eſt, fideiuſſor: ut & C. loc. l. ſi cum hermes. nec alterius pignus:ut ſupra, eod. titul. l. qui fideiuſſor.

e Diuus. aliàs §. alias non.

f Vectigalium. ſupra,de pub.l.eotem. §.fina.contra. Sol.ut ibi.

g Non poſſint. ſ. alija.

h Si ſcierint.id eſt,ſi hoc contingeret, ut ſi, &c. uel illi qui ſunt, facilius, id eſt, facilioribus pactis & conuentionibus.

i Is uſurus. uariatio hæredis non uariat ius: ut ſupra de eden. l. quædam, §.1.& de reb.cre.l.magis. §. ſi pupillus.& infra, de decu. l.decurio qui. & ſupra, de uſur. l. cum quidam. §.fiſcus. & de iu. l. hæres. & C. credit. euictio. pignor. non de. l. 1. & infra, eodem, lege fiſcus. Accurſius.

k Multa defecerint. quia ſunt non ſoluendo. tunc enim cõdictione ex lege,uel illa utili quam debitor idemque creditor habet, directam exiget: ut C. quando fiſcus uel priua.l.non prius. & de condi.ex lege.l.1. Item eodem modo agit in proximo caſu, quando ex pecunia fiſci factus fuit hic ſecundus debitor. In tertio dic,quod agit fiſcus ex contractu fiſcali prius, ſcilicet condemnato debitore.& ſic officio iud. ut C. quando fiſcus uel priua.l. ſi debitum.in fine. & hoc in prædictis tribus caſibus ſi fatetur.aliàs dic ut no. C.quando fiſ.uel priua.l. 2.Item ad quartum quando eſſet delegatus fiſco:ut C.de noua. l. 1. & ſic apparet quod duo primi ſunt ſpeciales. Tertius eſt de iure communi.Sed Azo,& Ioann.dicunt etiam tertium ſpecialem: & ſic debitore condemnato. ſed ſi ita poſſet ſemper fiſcus:ad quid pręcideret hoc quando eſſet non ſoluendo, uel quando ex pecunis fiſci,&c.

l Proclamat is.quis ſit iudex in tali caſu: dic argu.C. ubi cau.ſtatus.l.pe. Accurſius.

m Reſtituuntur.id eſt, ex integro cognoſcitur nil ualere quod actum eſt, ut infra eodem lege, ſi fiſcus. & argumen. C. in quib.cau. in integr. reſtitutio. non eſt ne. l.pen.& qui ſatiſda.cogan. l.de die. §. ſi ſeruus. & ſupra, de adulter. l. ſi maritus. §.fina. ſecus ubi prætextu falſi: quia tunc per in integr. reſtit. ut ſupra, de re iudi. l. diuus. Sed an ſit idem in alijs cauſis fiſci? Videtur quod non, per hoc quod dicit, & huiuſmodi, &c. & per l. illam infra, ſi fiſcus. licet plures alia dicant aduocatum eius debere adeſſe: ut C.de aduo. fiſ.l.fina. & ſi aduerſus fi. l. 2. & de delat. l. omnes.libr. 10. C. non tamen dicunt ſi contra fiat, quòd non ualeat ſententia: ſed ſatis puto eſſe idem. ad quid enim exigeretur adeſſe, ſi abſentia nihil noceret? Idem per hoc quia in priuato dicitur ſecus, ut C. de poſtu. l. uelamento. Item hæc uera ſunt, ſi contra fiſcum pronuntietur: ſecus ſi pro eo: ut argu. C. de procur. l. non eodem, & ſupra, de arbit. l. ſi pupillus. & de re iud. l. actat. §. fin. & ſunt ſimilia, ubi pro eodem ualet,ſed contra non ualet: ut ſupra, de inoffi. teſta. l. poſthumus §. ſi quis ex his.& de adul. l. denunciaſſe. §. finali. Quod dixi in aduocato, idem in procuratore: cum & ipſe aduocatus dici poteſt: & econtra.

ſui debitoris,quos uide per te.

Multa principalia ſunt reſcripta,quibus cauetur non aliter fiſcum debitorum ſuorum debitores conuenire, niſi principales debitores defecerint, [k] uel ex rõne fiſci nomina facta liquidò approbẽtur,uel ex cõtractu fiſcali debitores cõueniantꝰ Diuus Adria.Flauio Proculo reſcripſit cũ in libertatẽ proclamat is, [l] qui ex bonis ad fiſcũ pertinentibus eſſe dicit,iudiciũ dari præſentibus & agentibus etiã ijs, qui negotijs fiſci ſolent interuenire.

Et huiuſmodi liberales cauſę ſi non interueniente fiſci aduocato deciſæ ſit, in integrum reſtituuntur. [m]

Ponit caſus in quibus theſaurus inuentus partim pertinet ad fiſcum, partim ad inuentorem.

Si in locis fiſcalibus, [a] uel publicis religioſiſve,aut monumentis theſauri reperti fuerint:diui Fratres cõſtituerunt, ut media pars ex his fiſco uindicaretur. [n]

Item ſi in Cæſaris poſſeſsione repertus fuerit, dimĩdiam æquè partem

a Alcia. li.7.parer. cap. 1. & Ant.Aug. li. 1.Emẽ. ca.3.

Procurator aduocatus dici poteſt.

n Vindicaretur.In eo quod dicit religioſis, eſt contra Inſtitu.de re.diui.§ theſauros. ubi dicit totum inuentori cedere. Sol. ibi Adrianus fuit ſecutus naturalem æquitatem: hic diui Fratres ciuilem authoritatem, & publicam utilitatem, cuius ratione quandoque derogatur æquitati communi. Vel (quod in idem recidit) hic loquitur de iure ciuili: nam licet ſacra, & religioſa ſint in bonis Dei, tamen quodammodo & in bonis Imperatoris per cõſtitutionem hominũ ſunt. & hic præiudicatur iuri per ius ciuile: ſicut & in uſucap. ſecundùm Ioann. ut ſupra, de uſucapio. l. 1. & infra, de regulis iuris. l. iure naturæ. Vel hic de rigore, ibi de æquitate præualet: ut C. de iudi. l. placuit. Vel hic data opera:ibi non data.& facit ſupra,de acquir.re. do. l.ſi is.& ſolu.matrimo.l.diuortio.§.ſi fundum.in fi.§. & C.de theſau.l.1.Item quod dicit ſi in loco Cæſaris, quod

quòd medium fiſco datur. Inſti. dicit ipſi Cæſari. & ſic eſt contra. ſed Cęſar pro fiſco accipit cuius Cęſaris omnia ſunt: vt C. de quadri. præſcrip. l. fi. in prin.

a Vindicari. i. iure dominij.

b Deferre. aliàs §. & aliàs non eſt.

c Debeatur, quod quando ſit, ſupra proxi. dixi.

d Totum. perdit ergo partem ſuam, & iterum quantum eſt totum: & eſt mirabilis pœna, ſcilicet ſimpli & dimidiæ ſimpli, uel uerius in triplo, quia in dimidia fiſci tantum deliquit: nec deferre poterit, cum iam in pœnam inciderit.

IN fiſci. CASVS. cum quandam hæred. a te poſſeſſam in fiſcum deferrem: dediſti mihi aliquod pretium vt deſiſterẽ. dicitur quod pro confeſſo haberis. Franciſcus.

e Delatoribus. vt ceſſarent. Accurſius.

f Pro confeſſis. ſ. illi delati.

g Habentur. & ideo tantum dant vt conuicti: ut infra, lege Arrianus. in fine. & inſuper quingentos ſolidos: vt infra, lege, Imperator Verus. Accurſius.

h Si modo. non aliter, ſecũdum Io. vt ſupra, ad le. Iuli. de vi pub. lege, qui cœtu. §. qui vacantem. 2. reſpon. & ſecundum hoc intelliǵe ſupra, de diuerſ. & temp. præſcrip. l. intra. ij. & facit ĩ. de inſa. le. quoniam. & ĩ. furti. §. partus. & ſ. eodem. l. eius qui. & ĩ. de pœna. l. fina.

i Vel. pro ſaltem.

k Modicum. ad hoc ĩ. de ędil. edic. l. ſi quid. in fi. & de dam. inſe. l. ſi proprietarius. in fi. Accur.

SI procurator. CASVS. Procurator Cæſaris uendidit quandã rem: & duplũ, uel triplũ pro euictione promiſit. licet euincatur res emptori: fiſcus tamẽ ſimplum præſtabit. Secundo dicit: procurator fiſci uendẽdo rem fiſcalem, & tradendo emptori, tunc emptoris fit, cum pretium ſoluerit. Fran.

l Fiſcus. ſed an procu. teneatur? Reſpond. quidam ſic. ſed Azo non, & eſt ſic ſupra, ad le. Fal. l. cum emptor. & C. communia de leg. l. fin. §. fin. & de euic. l. nõ tamẽ. nec ob. ſupra, de eui. l. ſi dictum. in prin. ſol. hic ſpeciale.

m Datum eſt. vt procurator fiſci. vt C. de ven. re. fiſ. l. 1. li. 11. & ſ. l. bonorum. & l. aufertur. § actores.

fiſco vindicari. a Deferre b autem ſe nemo cogitur, qd' theſaurum inuenerit: niſi ex eo theſauro pars fiſco debeatur. c Qui autẽ in loco fiſci theſaurum inuenerit, & partẽ ad fiſcum pertinentẽ ſuppreſſerit: totum d cum altero tãto cogitur ſoluere.

Vlpianus libro vj. ad edictum. IIII.

IN fiſci cauſis pacti cũ delatoribus, e pro cõfeſsis f habẽtur, g ſi modò h pretium, uel i modicum k dederint.

Idem libro xvj. ad edictum. V.

† SI procurator Cæſaris rem aliquam uẽdiderit: quamuis duplũ uel triplum pro euictione promiſerit, tamen fiſcus l ſimplum præſtabit. Si ab eo, cui ius diſtrahendi res fiſci datum eſt, m fuerit diſtractum quid fiſci: ſtatim fit emptoris, n pretio tamen ſoluto. o

Idem libro lxiij. ad edictum. VI.

FIſcus cùm in priuati ius ſuccedit: priuati iure pro anterioribus ſuæ ſucceſsionis temporibus utitur. p cæterum poſtea, quàm ſucceſsit, habebit priuilegium q ſuum. Sed utrum ſtatim atque cœpit ad eum pertinere nomen: r an uero poſtea, quàm conuenit s debitorem: an poſtea, quàm relactũ eſt inter nomina debitorum; quæritur? Et quidem uſuras exinde petit fiſcales, u & ſi breuiores debeantur, ex quo conuenit x certum debitorem & confitentem. At in priuilegio uariè y reſcriptum eſt: puto tamen exinde priuilegio z eſſe locum, ex quo inter nomina debitorum relatũ nomen eſt. Quocunque priuilegium fiſco competit, hoc idem & Cæſaris ratio, & Auguſtæ habere ſolet. a

Idem libro liij. ad edictum. VII.

SI fiſcus alicui ſtatus cõtrouerſiam faciat, fiſci aduocatus adeſſe debet. Quare ſi ſine fiſci aduocato pronuntiatum ſit, diuus Marcus reſcripſit, nihil eſſe actum:

n Fit emptoris. vt C. de quadri. præ. l. fi.

o Soluto. vel aliter ſatis acto: vt ſ. de contrah. empt. l. quod vendidi. & Inſt. de re. diui. §. venditæ. non autẽ fide habita de pretio: & eſt ſpeciale contra leges prædi. & no. pro minoribus, t & pro eccleſijs. Acc.

FIſcus. CASVS. Fiſc⁹ ſuccedens priuato pro antiquo tempore, iure priuati vtitur: ſed poſtquam ſucceſſit, vtitur priuilegio ſuo. & de primo da exemplum vt in gl. quæ incipit, vt & C. cre. euic. &c. De ſecundo da exẽplum, vt ff. de vſuris. l. cum quidã. §. ſi debitores &c. Secundo dicit fiſcus ſuccedit creditori Titij, qui Titius ad vſu. modicas tenebat. ex tunc incipient deberi fiſcales. i. ſemiſſes, ex quo fiſcus conuenit in iudicio Titiũ debitorem. priuilegijs autem alijs, vt in hypotheca & alijs, ex tunc vtitur fiſcus, ex quo nomen Titij receptum eſt inter nomina debitorum fiſci. Vltimo dicit, quæ priuilegia cõpetunt fiſco, eadem competunt & patrimonio Cæſaris: item Auguſtæ uxoris principis. Fr. Accur.

p Vtitur. vt & C. credi. euic. pig. non debe. l. 1. & ſupra de uſur. l. cum quidam. §. fiſcus. & ĩ. de ier. ruſtico. prædio. l. vn. §. ſi fundus. & de fiſca. v. fur. l. a. & ſi. in fi. & de condi. & demon. l. in facto. §. 1. & de iud. l. hæres. in princi. & ĩ. l. non intelligitur. §. cum ex cauſa. & §. ſi poſteriori.

q Priuilegium. vt d. l. cum quidam. §. ſi debitores.

r Pertinere nomen. quod eſt quando ſuccedit.

s Conuenit. extra ius, vel in iure. ad quod eſt C de non. l. 3. Accur.

t Inter nomina. quod poſtea fit in aliquo quaterno.

u Fiſcales. i. ſemiſſes: vt ĩ. de uſur. l. cum quidam. §. ſi debitores.

x Conuenit. in iudicio.

y Variè. id eſt, aliter.

z Priuilegio. ſcilicet ab vſuris: ut in hypotheca, & in priuilegio perſonalium actionum, & in alijs, de quibus habes in ſumma de priui. fiſci. Accur.

a Solet. vt C. de quadri. præſcrip. l. fi. & ĩ. de le. & ſe. con. l. principes. & dic contra vt ibi. Accur.

SI fiſcus. CASVS. Fiſcus dicit aliquẽ ſeruum ſuum: ille ſe liberum dicit. in hac cauſa debet adeſſe

r Iſta gl. eſt no. ad hoc ꝓpoſitũ, quod ſicut ꝓcurator uendens rem dñi ſui, nõ põt habere fidẽ de pretio: ita idẽ eſt in ipſo minore & in eccleſia. Bolog.

† In P.F. Si curator.

aduocatus fiſci: & ſi iudicetur contra fiſcum abſente eius aduocato, non tenet. Fran. Accur.

e Oportere. hoc dic vt not. ſ. l. non intelligitur. §. diuus. Accur.

ferrentur, & ſic patet quod non eſt contra. C. ſi pen. ap pel. l. 3. & C. ſi reus vel ac. mor. fuerit. l. fin. quia ibi fuit condemnatus accuſ. vnde diſtinguitur in bonis expreſſè, vel tacitè: hic autem abſolute. vnde non diſtinguitur: imò indiſtinctè dimittuntur bona hæredibus eius.

& ideo ex integro cognoſci oportere. a

Modeſtinus libro v. regularum. VIII.

Bonorum fiſco vindicatorum b actores, c uenundari a procuratoribus d non poſſunt: & ſi diſtrahantur, irritam fieri uenditionem reſcriptum eſt.

Poſt mortem rei, qui de crimine aliquo accuſatus eſt: licet ſit extinctum: tamen poteſt adhuc quæri de bonis, quæ apud reum ſunt per ſcelus acquiſita, & ea auferri, ſi probatum fuerit. hoc dicit.

Idem libro xvij. Reſponſorum. IX.

Lucius Titi' fecit hęredes, ſororem ſuam ex dodrante, uxorem Mæuiam, & ſocerum ex reliquis portionibus. eius teſtamentum poſthumo nato ruptũ eſt, qui poſthumus breui e & ipſe deceſsit: atque ita omnis hæreditas ad matrem poſthumi deuoluta eſt. f ſoror teſtatoris Mæuiam ueneficij in Lucium Titiũ accuſauit. g cùm non obtinuiſſet, ꝓuocauit. h interea deceſsit i rea: nihilominus tñ apoſtoli redditi sũt. quæro, an putes, extincta rea cognitionẽ appellationis inducẽdã k propter hæreditatẽ quæſitam? Modeſtinus reſpõdit: mortuę reæ crimine l extincto perſecutionem eorum, quæ ſcelere acquiſita probari poſſunt, fiſco competere poſſe.

Idem li. ſingu. de præſcriptionib. X.

Non puto † delinquere m eum, qui in dubijs quęſtionibus contra † fiſcum facile reſponderit.

Iabolenus lib. ix. epiſtolarum. XI.

Non poſſunt ulla bona ad fiſcum per-

Bonorum. CASVS. In hære. fiſco. quæſita inter cætera quæ ibi ſunt, ſunt ſerui caſtaldiones. prohibet ne procurator vendat eos: & ſi ſiat contra, dicit non valere. Franc.

b Vendicatorum. Quia vacantia.

c Actores. i. caſtaldiones ſeruos. & ad hoc infra eod. le. ne procuratores, & leg. auferitur. §. actores. & facit ſ. de officio procurat. Cæſar. l. 1. in princip. Item ſic accipitur actor C. quod cum eo. lege finali. Item ratio huius l. in promptu eſt per l. ſupra, de officio præfect. leg. finali.

d Procuratorib. fiſci. Accur.

Lucius. CASVS. Lucius inſtituit ſibi hæredem ex dodrante ſororem ſuã: in reliquo inſtituit Mæuiam vxorem ſuam, & ſocerum ſuum. deinde mortuo Lucio natus eſt poſthumus ex Mæuia: & ſic ruptum eſt teſtamentum. qui poſthumus intra paucos dies deceſſit: & ſic mater eius, ſcilicet Mæuia ſuccedens huic puero habet omnia bona: nunc ſoror teſtatoris accuſat Mæuiam de morte teſtatoris, quod uenenauit eum. in hac accuſatione ſuccubuit illa ſoror teſtatoris, & appellauit. pendente appellatione deceſſit Mæuia. dicitur quod appellatio eſt extincta: fiſcus tamen poteſt proſequi bona, quæ ſcelere ſunt quæſita: & hoc probato habebit illa bona. F. Accur.

e Breui tempore. poſt mortem tamen patris: aliàs de æquitate prętoria ualet: ut ſupra, de iniuſt. reſt. le. poſthumus.

f Deuoluta eſt. olim per Tertyl. hodie per authent. defuncto. C. ad Tertyl.

g Accuſauit. de quo ſi fuiſſet conuicta perderet etiam primam inſtitutionem filio non nato: ut C. de ijs qb. ut indi. l. ſororem. Item hoc poteſt proſequendo ſuorum iniuriam: ut C. qui ac. non poſ. l. de crimine.

h Prouocauit. intra triduum, ut ſ. quando ap. ſi ſ. l. 1. §. pe. & l. 2. §. fin. & ante 30. dies intra quos apoſtoli dãtur: ut ĩ. de li. dimiſ. l. 1.

i Deceſſit. hæc mulier.

k Inducendam. ſ. in iudicio: quod uidetur propter hæredi. &c. uel dic inducendam. i. cancellandã. quod non uidetur propter hæredi. &c. Sed Mode. rñ. quod alia ratione auferetur ei hæreditas. ſ. quia ſcelere quæſita: non autem propter crimen: quia ſi propter crimen auferetur, eodem modo alia ſua bona, ut hæc hæreditas, auferrentur. verum quia hæc hæreditas eſt cum ſcelere quæſita, aufertur hæredibus, ad quod ĩ. de cal. l. in hæredem. & ĩ. quod met. cau. l. diximus. §. fi. & de bon. dam. l. fin. §. fin. & ſic patet, quòd non poteſt proſequi appellationem. Item not. ex hac l. quod omnia turpiter quæſita, vel quæ indignè poſſidentur, confiſcantur apud quemcunque inueniantur ſiue apud quærentem, ſiue apud hæredem, per hanc l. & per prædictas. & ad idem ſupra, de dona. inter vir. & vxor. l. cum hic ſtatus. §. ſina. & de inofficio. teſta. l. Papinianus. §. meminiſſe. Fallit tamen hæc regula: vt C. de legat. l. ſi legatarius. & ſ. de ijs quib. vt indig. l. poſt legatum. § amitte re. & C. de hęred. inſtitu. l. ſi pater. & l. nec apud. Item op. quòd non videtur hæc mulier ſcelere quæſiſſe. nam filium a quo habet, non occidit, a viro non habet. ſed reſpon. cum poſthumus in breui deceſſerit, creditur Lucium uixiſſe poſt mortem poſthumi niſi ab uxore fuiſſet interfectus: & ſic bona non haberet mulier. quod ergo habet, eſt propter ſcelus: ſed & ſecundum hoc eſſet ſecus, ſi diu poſtea deceſſiſſet poſthumus. Quare da & aliam rationem quia hęres hęredis. &c. ut C. de hære. inſtit. l. fi. bona autem quæ aliunde obueniſſent poſthumo, non puto auferenda matri. ar. ſ. de uul. ſub. l. ſi ita qui. Item no. quod hic eſt unus de caſibus in quibus poſt mortem criminoſi quæritur de crimine propter bona. ut no. ſ. de ac. l. ea iudiciorum.

l Crimine extincto. & ſic appellatione extincta.

m Non puto delinquere. Loquitur de his, a quorum ſententijs, uel reſponſis recedere non licet: ut inſti. de iure natu. §. reſponſa. & fortè eſt ratio quia diues eſt: ut in authent. de non alien. §. ſi minus. colla. ſecunda. & ſupra, de fund. do. lege ſecunda. & hac ratione non ſatiſdat: ut ſupra, ut lega. nomi. caueat. lege prima. §. ſi ad fiſcum. econtra in muliere: ut ſupra, de iure doti. lege, in ambiguis. poſſet etiam intelligi hæc lex in iudice, & doctore, qui & ipſi interpretantur, ut ſupra, de legi. & ſenatuſconſul. lege, nam ut ait Pædius. Accurſius.

Non poſſunt. CASVS. Illa bona dicuntur ad fiſcum pertinere cum effectu, quæ ſuperſunt ſatiſfactis creditoribus. Franc.

† Non puto ſacrilè. Anto. Aug. li. 1. ca. 3.

† Vnde laudatur M. Anto. philoſop. impe. qđ in cãis cõ pend. iudicans fiſco nunq̃ fauit. Iulius Capito, in eodem.

Perti-

a Pertinere. perſeuerantes: pertinent tamen ex quo ſoluendo ſunt, & fiſcus ſoluit: ut infra eo. l. dicitur. & C. ad legem Iuliam de ui. l. tutoris. ſecus ſi nõ ſunt ſoluendo: ut ſ. l. j. §. an bona.

b Supereſt. non eſt cõtra. J. l. deferre. §. ſi. quia ibi fiſcus creditor erat: hic non. & facit ſ. de uſufru. leg. l. ſi. & de col. bo. l. cum emancipati. §. 2. & J. de uer. ſig. l. ſubſignatum. §. 2. & ſupra, de legat. ij. l. ſi quis ſeruum. §. final. & l. ſequen.

tinere, a niſi quæ creditorib. ſuperfutura ſunt. Id enim bonorum cuiuſque eſſe intelligitur, quod æri alieno ſupereſt. b

In metallum damnati nihil poſſunt fiſco quærere: dum omnino ſint alicuius rei incapaces, hoc dicit.

Calliſtratus lib. vj. de cognitionibus. XII.

In metallum c damnatis libertas adimitur: cum etiam uerberibus ſeruilibus d coerceantur. Sanè per huiuſmodi perſonas fiſco nihil acquiri diuus Pius reſcripſit. & ideo quod legatum erat ei, qui poſtea in metallum damnatus erat, ad fiſcum non pertinere, f reſcripſit: magiſq; ait, pœnæ eos, quam fiſci, g ſeruos eſſe.

Partitur ſponte confitenti, hoc dicit cum §. ſeq.

In metallum. CASVS. Damnatus in metallum fit ſeruus: & quod relictum erat ei, qui poſtea damnatur in metallum, non uadit ad fiſcum: & dicitur ſeruus pœnæ, non fiſci. Franc.

c In metallum. perpetuum, ſecus ſi ad tempus: quia non adimitur eis libertas: ut ſupra de pœ. l. capitalium. §. diuus. uel ibi opus metalli, quod eſt aliud: ut in cod. titul. l. aut damnum. §. inter. at metallum ſemper eſt perpetuum: ut ſupra, de fideicom. lib. l. generaliter. §. ſi ſeruus.

d Seruilibus. quia flagellantur.

e In metallum. de relicto poſtea minus dubij eſt.

f Non pertinere. unde euaneſcit, quaſi in cauſa caduci. ad quod ſupra, de pœnis. l. quidam. & de iis quæ pro non ſcrip. l. iij.

g Quam fiſci. imo fiſci: ut C. de ſenten. paſ. l. fruſtra. contra. Solu. ut ibi. Item contra C. de bonis pro. l. ij. Sol. ibi in deportato: hic in damnato in metallum. & eodẽ modo ſol. ſ. man. l. ſi mandauero. ij. §. is cuius.

E Dicto. CASVS. Relictum eſt legatum non capaci maſculo, uel fœminæ. antequã alius hoc legatum deferat in fiſcum, ipſe legatarius defert hoc legatum in fiſcum, dicens ſe non capacem: & hoc probat, ſcilicet legatum. Dicitur quòd dimidiam legati accipit fiſcus: & aliam dimidiam retinet legatarius, uel legataria. nec eſt uis, qua ex cauſa ſit non capax, ut quia inceſtuoſus, uel alia ex cauſa ſub. dumtamen non propter ſuum delictum: quia tunc ſecus quod dic ut in eo. §. penul. & ſi ille qui ſic detulit, decedat antequam hoc legatum uadat ad fiſcum hæredi eius hoc idem præmium dabitur, quod defunctus habuiſſet, ſi uixiſſet. Sed quid ſi deceſſit legatarius non capax antequam ſe deferat? Certè hæres eius deferendo (ſi quidem animum deferendi habuiſſet defunctus: non tamen detulit morte præuentus) illud idem conſequetur, quod defunctus eſſet conſecuturus, ſi uixiſſet & detuliſſet, ſecus ſi non habuit animum deferendi defunctus: nam tunc hæres eius deferendo conſequitur uulgare præmium, id eſt, tertiam eius quod detulit. uel aliter expone ut in gl. quæ incipit, tertiæ partis, &c. & hoc etiam diui Fratres reſcripſerunt.

Cum ante. Hæres rogatus in teſtamento tacitum fideicommiſſum dare cuidam non capaci: ante apertum teſtamentum hoc manifeſtauit fiſco. poſtea aperto teſtamento legatarius hoc idem manifeſtauit, ſcilicet ſe non capacem, quod fecit hæres: nõ ſibi prodeſt. quod autem legatarius fecit, proderit ſibi, ſcilicet ut dimidiam legati retineat. Secundo dicit: qui ſe detulit non capacem: habet beneficium Traiani, id eſt, dimidiam legati retinet. qui autem defert alium non capacem etiam filium, uel ſeruum ſuum, cui erat aliquid legatum: non poteſt deferre. ſ. ut habeat dimidiam legati: ſed tertiam habebit. Tertio dicit: qui quaſi indigni propter eorum delictum repelluntur a legato: licet deferant fiſco ſe non eſſe capaces, non habent aliquod præmium, & de his dat exempla in litera. Vltimo dicit: legatarius credens ſe non capacem, detulit hoc legatum fiſco. poſtea ſcitur, quod eſt capax. dicitur quòd non præiudicat ſibi, quod fecit, id eſt quod detulit. Franciſcus Accur.

Paulus lib. vij. ad legem Iuliam & Pap. XIIII.

Edicto diui Traiani, quod propoſuit, ſignificatur, ut ſi quis antequàm cauſa eius ad ærarium h deferatur, i profeſſus eſſet eam rem, quam poſſideret, capere k ſibi non licere: ex ea partem l fiſco inferat, partem ipſe retineat. Idem poſtea edicto ſignificauit, ut quæcunque m profeſſa eſſet uel palam uel tacitè relictum ſibi quod capere non poſſet, & probaſſet, n iam id ad fiſcum pertinere: etiã ſi id non poſſideret, o † ex eo quod redactum eſſet a præfecto p ærario, partem dimidiam ferat. q Nihil autem intereſt, qua cauſa r impediatur ius capiendi. Id autem deferri debet, quod latet, non id, quod fiſci eſt. ſ Ad hæ-

† In uete. exempla. manu ſcripts, ex eo qđ reda. eſſet præfectus ærario partẽ &c.

h Ad ærarium. id eſt, ad præfectum ærarij, id eſt, fiſci: ut ſupra, de fideicommiſ. lib. l. generaliter. §. ſi bona. Accur.

i Deferatur. per alium.

k Capere. cum effectu ut retinere poſſit: ut infra, de uerborum ſignificat. l. aliud. erat enim non capax iſte, cui erat legata uel relicta hæc ſcilicet res.

l Partem. i. dimidiã: ut J. eod. l. ſenatus. §. 1. & J. proxi. reſpon. & datur ſibi electio: ut C. de iis qui ſe def. l. 1. li. x. & facit in auth. ut litigan. iur. §. ſi quis. col. 9. & J. de re mil. l. omnes. §. qui in deſertione. & C. ad legem Iuliam ma. l. quiſquis. in fin. Accur.

m Quæcunque. ſ. mulier. nam ſupra de mare, nunc de fœmina dicit. ut J. eo. l. ait diuus.

n Et probaſſet. quomodo probat contra ſe? Reſpond. probat ſibi relictum, & fatetur ſe non capacem. Sed an infamatur, ſi non probat? Reſpon. ſic: niſi ſit de exceptuatis: ut ſ. l. 2. in prin. Accur.

o Poſſideret. ſ. fiſcus. ad quod ſ. de pub. l. commiſſa. Vel dic ſecundum H. id eſt, deferens. Accur.

p A præfecto. i. procuratore fiſci.

q Ferat. & alia, mulier deferens. nec ob. C. de iis qui ſe def. ubi dat tertiam quia ibi rogato. & datur illi, qui prius detulit, non alteri: ut ſ. in princi. huius l. & J. eo. §. id autem. niſi in caſtrenſi in fra §. cum ante.

r Qua cauſa. quia inceſtuoſus, uel quocunq; modo illegitimum. & reſtringẽdũ, modo nõ ſit propter ſuum delictum: ut ſ. de iis q. ut indi. l. poſt legatũ. in fi. & J. e. l. pe.

ſ Fiſci eſt. ut exemplum in primo reſpon. huius l. &

ij. & infra, eodem. l. in fraudem. §. eius.
a Quam. aliàs antequã. ſed eſt cancellatum in lib. R. & facit ã. de inoffi. teſt. l. poſthumus. in fi. & l. ſeq.
b Deferre. ſiue non capax, ſiue fidem accommodans.
c Conſequatur. quod defunctus conſecuturus erat, quod erat dimidia in eo, cui relictum erat: ſed in accommodante fidem in tertia: vt infra eod. l. i. ſenatus. §. ſenatus.
d Deferre. at contra ſupra, de rebus eo. l. i. §. ſi defunctus.
e Vulgare. tertię partis: etiam ſi non capax ſit hæres. quæ tertia datur ei cuius fidei erat commiſſum: vt C. de ijs qui ſe def. l. 1. lib. 10. & cuilibet deferenti bona in fiſcum: vt ex hac l. & ſupra. l. 1. in princi. & infra eo. l. ſenatus. §. 1. cum enim tertiam habeat is qui deliquit, id eſt cuius fidei erat commiſſum: multo ergo magis habet qui non deliquit. at ſupra, de noxa. l. non ſolum. Vel dic remunerari pro arbitrio fiſci, vel erat certum pretium ſtatutum cuilibet qui deferret. ſic & ſupra, de pecu. l. & ancillarum. 2. reſpon. Vxor autem defuncti conſequitur medietatẽ: vt C. de ijs qui ſe def. l. 1. Si vero non hæres vel extraneus, ſed is cui non erat relictum, ſe deferat, habet dimidiam: vt infra eod. l. ſenatus. §. 2. ſcilicet dodrantis: vt infra eo. l. cum tacitum. & quis primo admittitur ſi ambo nuntiant, habes infra ea. l. §. cum ante. Accur.
f Conſecuturũ. nam nec cõditionem appoſitam à defuncto poteſt implere hæres: vt ſupra, de condi. & demon. l. à teſtatore.

a Tu in hoc dicito, in aliena[n]do voluntatem nõ ſpectari: vt ibi. at in pręmio conſequendo ex defuncti perſona voluntas ſpectatur, ſecundum Iac. ab Areti. vt hic refert Alb.

redes eius, qui ſe detulerat, non videbatur præmium tranſire. ſed diuus Adrianus reſcripſit, vt licet antè deceſsiſſet is, qui ſe detulerat, quàm[a] id, quod detulerat, fiſco addiceretur: hæredi eius præmiũ daretur. Extat eiuſdem Adriani epiſtola, vt ſi is, qui ſe deferre[b] poterat, morte præuentus fuerit: hæres eius ſi detulerit, præmium conſequatur.[c] ſi tamen (inquit) liquebit, defunctum eius animi fuiſſe, vt ſe vellet deferre.[d] ſi verò idcirco diſsimulauerit, dum rem occultari ſperat hæredem eius vltra vulgare[e] præmium nihil conſecuturum.[f] Item diui Fratres reſcripſerunt hæredes eorum, quibus[g] tacitum fideicõmiſſum relictum eſſet, ita demum ex beneficio Traiani deferre poſſe, ſi is, cui datum fuerat morte præuentus eſſet: & ideo per anguſtias temporis deferre ſe non potuerit.[h]

Cum ante apertum teſtamentum tacitum fideicõmiſſum nunciatum eſſet ab ijs,[i] qui fidem tacitam ſuſceperant: deinde poſt apertas tabulas à fideicommiſſario[k] delatum eſſet, diuus Antoninus recipi profeſsionem[l] eius[m] iuſsit. neq; enim dignam eſſe[n] præmio[o] tam præcipitem feſtinationem prioris. Et cum quis ſe nuntiat non capere: potius cõfiteri de ſuo iure, quam alium[a] deferre videtur. Ad eos beneficium Traiani pertinet, qui ex defuncti voluntate relictum ſibi capere non poſſunt.[p] Ergo nec illud, quod ſeruo meo relictum eſt, deferre potero.[q] Eos qui quaſi indigni[r] repelluntur, ſummouendos eſſe ab huiuſmodi præmio, id eſt, eos, qui de inofficioſo egerunt, vel falſum dixerunt teſtamentum:[s] qui vſq; ad finem litis oppugnauerunt[t] teſtamentum. Ei, qui per errorem ſe detulit, cum capere ſolidum poſſit: non nocere hoc, diuus Adrianus, & diuus Pius, & Fratres reſcripſerunt.[u]

a Aliud.

Caius lib. xj. ad legem Iuliam & Pap. XIIII.

Dicitur,[x] ex aſſe hæreditatem ex Syllaniano cum fiſcus vindicat, quòd nec libertates, nec legata tueat.[y] quod apertè nullam habet rationem: cum ex quibuſlibet alijs cauſis[z] fiſco vindicatis hęreditatibus, & libertates, & legata maneant.

g Quibus. ſcilicet defunctis.
h Se non potuerit. ſ. qui. ex cau. ma. l. non enim. Acc.
i Ab ijs. rogatus. Accurſius.
k A fideicommiſſario. cui erat reſtituendum & non erat capax.
l Profeſsionem. refert an poſt apertas tab. an ante. ſi poſt qui primo nuntiat, præfertur ſ. ead. l. in princip. & l. 1. in prin. ſiue rogatus ſiue nõ capax, ſiue extraneus. ſi autem ante, non nocet incapaci, dummodo poſtea deferat, vt hic. nec puto infamari: cum per eum non ſtat vt ſupra, eod. l. 2. ibi, & hæc ita, &c.
m Eius. cui erat reſtituendum. Fran. Accur.
n Dignam eſſe. ſic ſupra, de bo. lib. l. ſi filius. §. cum filius. & C. de ijs quib. vt indig. l. ſororem.
o Præmio, quod eſſet tertia; vt infra eo. l. ſenatus. §. 1.
p Capere non poſſunt. non ſibi quaſi non ſeruo. vel filio: vt ſubijcit. ſic & ſupra, de lega. pręſ. l. 3. §. hoc ſolum. & de adi. lega. l. legatum. & de inter. ac. l. ſi defenſor. §. illud. & quod ibi not, ſed tanquam extraneus vulgare præmium habeat: vt ſupra ead. l. §. extat.
q Potero. ad hoc, vt habeam dimidiam, ſed tertiam habebo.
r Indigni. facti ſuo facto. nec ob. ſupra, eadem lege, §. nihil.
s Teſtamentum. idem in ſimilibus indignis: vt ſupra, de ijs, quibus vt indig. l. poſt legatum, in fi.
t Oppugnauerunt. & ſuccubuerunt. & ad hoc ſupra, de bo. lib. l. qui cum. §. antepe. & de inoffi. teſta. l. Papinianus. §. meminiſſe. & C. de ijs, quib. vt indig. l. alia.
u Reſcripſerunt. hic dic vt ſupra eod. l. 2. in fi. quæ eſt contra. & facit infra ad municipa. l. libertus. & circa.

Dicitur. CASVS. Ex quacunque cauſa ad fiſcum deuenit hæreditas alicuius, vt quia inſtitutus erat non capax, vel alias indignus, tenetur fiſcus ad legata relicta à teſtatore, item ad libertates licet quidam contra dixerint, & male. Franciſcus Accurſij.

x Dicitur. à quibuſdam. & malè, vt ſubijcit, & conſtrue, cum fiſcus, &c.
y Tueatur. fiſcus, &c.
z Cauſis. quibus hæreditas aufertur indigno. vt & C. de ijs, quibus vt indignis. l. hereditas. in fine. & ſupra, de fideicõmiſ. lib. l. Imperator. & ſupra, ad Syllanianũ. l. cũ fiſco. & ſupra, ſi quis ali. te. pro. l. 2. in fine. & ſupra ad Trebellianum. l. 3. in fin. & de lega. primo. l. quidam. §. quoties. & ſupra, eodem, l. non intelligitur. §. cum ex cauſa.

Senatus.

SEnatus. CASVS. Bona quæ erant penes Titium detuli in fiſcum: volo deſiſtere à delatio. & ſic peto aboli. dicitur, quòd ex cauſa eſt concedenda ſi erraueri in deferendo credens me iuſtè deferre: aliàs non conceditur. ſed ſi non proſequor, teneor fiſco in tantũ, quantum haberet, ſi delationem meam probaſſem. itẽ qui ſuppoſuit delatorem calumnioſè: in tantũ tenetur fiſco, quantum haberet deferens, ſi probaſſet: & aliam pœnam patitur. quod dic, vt in gl. Item delator qui citatus non venit, perinde punitur, ac ſi perſiſtens in delatione eam non probauit. de qua pœna ſup. proximè habuiſti. Item qui detulit quædam bona in fiſcum, quæ ipſe capere non poterat, partem dimidiã retinet: alia ad fiſcum vadunt. ſi autem bona à Titio poſſeſſa defero in fiſcum, & non proſequor: Titius abſolui debet: & ego in tantum teneor fiſco quantum habuiſſet, ſi delationem meam probaſſem. Senatus. Dic caſum vt in gl. quæ incipit, ſi cõuerſiue &c. ibi, ſi igit actiones &c. Si quis. Hæres inſtitutus cum non eſſet capax, detulit hæc bona in fiſcum: & librum rationum in quo erant multæ falſitates detulit ſimiliter in fiſcum. Præfectus ærarij inſpiciet an hæres fecit fraudem in illis rationibus, puniendo eum. Fran. Accur.

a vindicet.

† In P. Fl. & prodidiſſet.

† Hinc Martialis lib. 1. Epigramma. Et delator habet, quod dabat exilium.

Iulianus Mauritianus libro iij. ad legem Iuliam & Papiam. XV.

SEnatus cenſuit, Si delator abolitionẽ [a] petat, quod erraſſe [b] ſe dicat, vt idẽ iudex cognoſcat. an iuſta cauſa abolitionis ſit: & ſi erraſſe videbitur, det imprudẽtiæ [c] veniã, ſi autẽ calumniæ, [d] hoc ipſum iudicet: [e] eaq; accuſatori perinde [f] cedat, ac ſi cauſam egiſſet, † & perdidiſſet: [g] Si quis delatorem [*] ſubiecerit: [h] tantum in ærariũ [i] deferat, quantum præmij [k] nomine delator [l] ipſe conſecutus fuiſſet, ſi viciſſet. Diuus † Adrianus reſcripſit, eandẽ pœnam delatorem ferre debere, ſi citatus [m] ad edictum non reſponderit, qua teneret, ſi cauſam [n] nõ probaſſet. Senatus Adriani temporibus cenſuit cum quis ſe ad ærariũ detulerit, quod capere nõ potuerat, [o] vt totum in ærarium colligatur: & ex eo pars dimidia ſibi ſecundum beneficiũ diui Adriani reſtituatur. Quòd ſi tribus [p] edictis à præfecto ærario adeſſe delator iuſſus venire noluerit, ſecundũ poſſeſſorem ſit pronuntiandum: [q] ſed ab eo, qui ita adeſſe iuſſus reſpondẽte poſſeſſore non adfuerit, tantum exigendũ, quantum apud ærarium ex ea cauſa, quã detulerat, [r] remaneret, ſi profeſsionem eam impleſſet. Senatus cenſuit, vt perinde rationes ad ærariũ deferat is, à quo tota hęreditas fiſco euicta eſt, [s] vel vniuerſa legatã: atque [t] is deferre deberet, à quo [u] pars hæreditatis, vel legati euicta ſit. [x] Si quis arguatur falſas rationes detuliſſe, [y] de eo [z] præfectus ærarij [a] cognoſcat, quantam fraudem inuenerit, vt tantam pecuniam [b] in ærario iubeat inferri.

Hoc uerbum, quicunque maſculinum, comprehendi: quã fœminã quæ poteſt etiã ſe in fiſcũ deferre, & alii omnes cuiuſcunque ſint ætatis. h. d. Fran. Accurſii.

a Abolitionem. i. licentiam deſiſtendi impune. quod alias non liceret: vt j. eo. l. res. § ſi. Accur.

b Erraſſe. hæc enim, & ſimilia inducunt, vt detur abolitio: vt C. de abo. l. 2.

c Imprudentiæ i. ignorantiæ. Accur.

d Calumniæ. i. cauſa detuliſſe videbitur: ad quod ſupra ad Turpil. l. 1. §. calumniantibus. * & facit ſ. de acqui. hære. l. ſi ſeruum. §. amouere.

* Calumniatorib.

e Accuſatori perinde. i. ad damnum accuſatoris.

f Perdidiſſet. tunc enim tantum daret, quantum delatus, ſi fuiſſet victus: vt j. §. ſenatus. ſic ſ. de accu. l. ſi.

g Si quis delatorem. extraneum ergo.

h Subiecerit. id eſt ſuppoſuerit. nam mandauit alicui, vt deferret.

i In ærariũ. imò plus: quia tantũ, quantum penes fiſcũ remanſurum foret, ſi probaſſet: vt j. ea. l. §. ſenatus. nã mandator, & is cui mandatur, tenẽtur pariter, vt j. eo. l. 2 §. diuus. ſed dic verè tantũ: quia plus & maiori ſummæ minor ineſt: vt ſ de verb. obl. l. 1. §. ſtipulanti. & facit j. l. res. §. ſi. Item facit ſ quod vi aut clam. l. ſi ego.

k Præmij. i. tertiæ, quod eſt vulgare præmiũ: vt ſ. eo. l. edicto. §. extat. ſed certe imò plus: vt modo not.

l Delator. ſubiectus.

m Si citatus. ſ. ter: vt j. proxi. §. A ctur.

n Si cauſam. quod dic: vt j. prox. § & facit j. e. l. Adria. & de re mi. l 1. §. ſi ad diẽ. & facit C. de cenſi. l. 3. li. 12.

o Non potuerat. ſiue ſit hæres non capax, ſiue legatarius ſiue fideic. nec ob. quod dixi ſupra eo. l. edicto. §. extat. ſcilicet hæredem retinere tertiã partem l. C. de his q ſe de. l. 1 li. 10. quia de hærede capace & fidem tacite accommodante (quod eſt maius delictum) ibi dicit: hic non capax eſt hæres. Item facit ſupra eod. l. edicto. 1. & 2. reſpon.

p Quod ſi tribus. vel mutat caſum, quũ alium ſ. defert. Vel ſi dicas quod ſe: dic quòd fideicommiſſarius ſe defert, & hæres poſſidet.

q Pronuntiandum. collige hic ſpeciale, vt actore abſente contrahatur eremodicium: vt infra e. l. Artianus. §. 1. & ſ. e. l. 2 §. quoties. ſicut & in liberali cauſa vt & C. de liberali cauſ. l. ſi is. & ſupra, de inoffi. teſta. l. Papinianus. §. meminiſſe. ſed regulariter contra, vt l. poſt edictũ. §. 1. ſ. ſed hodie eſt expeditum, vt C. de iudici. l. e. properandum. §. 1.

* Artian*.

r Quam detulerat. ſupra eo. l. 2. §. ſenatus. & j. proxi. §. & infra, eod. l. Adrianus. §. 2.

s Euicta eſt. quaſi non capaci.

t Atque. ſi conuerſiuè dixiſſet, mihi plus placuiſſet. ſic ſupra, de pact. l. iuriſgen. § pactorum. Si igitur rationes id eſt liber rationum (vt ſ. de æden. l. ſi quis ex argentarijs. §. rationem) erant in bonis: apud fiſcum eſſe debent: ſi tota ſubſtantia, ſiue pars cõfiſcetur ſiue vniuerſale: quia inter alia etiam rationes erant relictæ forte non capaci, vel alias indigno: vt ſ. de eden. l quædam. §. nihil tamen quia dignior: vt ſ. de fide inſtru. l. fina. & C. de eden. l procurator. & patet ibi intellectus huius: & ſeq §. & j. eo. l. in fraudem. §. ex his.

u A quo. ſ. in princi. §. quando tota hæreditas eſt euicta: hic quando pars, & ſic idem in toto quo ad totum. quod eſt in parte quo ad partem.

x Euicta ſit. vt ſit cum parte oneris.

y Detuliſſe. quæ erant in hæreditate, quæ ab eo eſt euicta vt ſupra proxi.

z De eo quibus continebatur aliquos eſſe debitores qui non ſunt.

a Ærarij. i. Cæſaris: hoc eſt rationalis: vt C. vbi cau. fiſ. l. ad fiſcum. & ſ. ne quid in loco public. l. 2. §. hoc interdictum. alias fiſci: vt ſ. de fideicom. li. l. 4. §. ſi bona. & ſ. eo. l. edicto. 2. reſpon.

b Pecuniam. id eſt, pro qualitate delicti pœnam imponit

Vlpianus libro. xviij. ad legem Iuliam & Papiam XVI.

Ait diuus [a] Traianus, Quicunque [b] profeſſus fuerit. Quicunque, accipere debemus tam maſculum, quàm fœminam. [c] Nam fœminis quoque, quamuis delationibus [d] prohibētur, ex beneficio tamen Traiani deferre ſe permiſſum eſt. [e] Nec non illud æquè non intererit, cuius ætatis ſit is, qui ſe defert: utrùm iuſtæ, an pupillaris. Nam pupillis etiam permittitur deferre [f] ſe, ex quibus non capiunt.

Modeſtinus lib. ij. de pœnis. XVII.

In ſumma ſciēdum eſt, omnium fiſcalium pœnarum petitionem creditoribus poſtponi. [g]

Hic ponit qui poſſunt in fiſcum deferre, & qui non. & eſt plana.

Martianus li. ſing. de delatoribus. XVIII.

Deferre nō poſſunt [h] mulieres propter ſexus infirmitatem: & ita ſacris cōſtitutionibus cautum eſt. Item clariſſimi uiri deferre non poſſunt. Item damnati deferre non poſſunt: ut diui Fratres de eo reſcripſerunt, qui fuſtibus cæſus in opus publicum erat datus. Item in conſtitutionibus principū prohibentur deferre illi, qui in metallum damnati ſunt: hoc ideo, ne deſperati ad delationem [i] facilè poſſint ſine cauſa cōfugere: ſed eas cauſas, quas ante damnationem cœperunt deferre, poſſe eos etiam poſt damnationem exequi, reſcriptum eſt. [k] Veterani quoque ſacris conſtitutionib. delatores eſſe prohibentur, propter honorem utique, & merita militiæ. Item milites propter honorem ſtipendiorum, quæ merent, deferre [l] prohibentur. Sed communem cauſam ſibi cum fiſco quiuis deferre poteſt: hoc eſt uindicare: [m] nec p hoc famoſus eſt, licet in cauſa ſua non obtinuerit. [n] Item eos, qui tutores, uel curatores fuerunt, non oportere deferre cauſam pupillorū, uel adoleſcentium ſuorū diui Seuerus, & Antoninus reſcripſerūt. [o] quod conſequens eſt obſeruari & in eo, qui quaſi procurator negotia geſsit. & ita hoc iidem diui Principes reſcripſerunt. Item decreuerunt nulla conſtitutione prohibitum eſſe, procuratorem interrogari: [p] ſed accuſare [q] eū, cuius negotia geſsit: & tutorem qui aut detulit, aut mādauit, ſeueriſsimè puniendum reſcripſerūt. Sed ne is quidem, qui aliquam rem uendidit, eandē & deferre debet [r] vel per ſe, uel per ſubiectam perſonam: ne alioquin pœnam [s] patiatur dignā ſuæ perſonæ: ut & conſtitutum eſſe refertur.

Si debitor fiſcalis creditori ſuo ſoluit, fiſcus poteſt hanc pecuniam à tali creditore repetere: & ſic remanebit debitor obligatus creditori ſuo, & eius fideiuſſores, & pignora, ac ſi nihil ſoluiſſet. hoc dicit cum tribus legibus ſequen.

...ponit.

[a] Ait diuus. ut ſupra, eodē. l. edicto. 1. & ſecundo reſponſo.

[b] Fœminam. ſic infra, de uerborum ſignificat. l. 1. & ſupra, de nego. geſtis. l. iij. §. 1.

[c] Delationibus. ſcilicet extraneorum: ut infra, eodem. l. deferre. in princip. niſi de annona: ut ſupra, de accuſat. le. mulierem. & niſi proſequendo ſuam iniuriam, ut ſup. de accuſatio. lege, hi tamen.

[d] Permiſſum eſt. ut ſupra eod. l. edicto. 2. reſpon. & C. de iis, qui ſe de. l. j. libr. x. nam in rem ſuam agunt, & argumen. C. de procurat. l. qui abſente.

[e] Iuſtæ. i. adultæ. ſed argumen. contra ſupra, de mino. l. 1. in fin.

[f] Deferre. ſic ſup. de operis no. nun. l. de pupillo.

In ſumma. Caſus. Fiſcus petendo hæredi. quæ auferuntur non capaci, poſtponitur creditoribus hæreditarijs, qui petunt ſibi ſatisfieri. Franci. Accur.

[g] Poſtponi. ut & C. pœ. fiſ. credi. præſ. l. 1. li. 10. & j. l. quod placuit. & leg. Statius. in fine. & ſupra. lege 1. §. an bona. & leg. non poſſunt. Accurſius.

Deferre. Caſus. Perſonas quaſdam numerat, quæ non poſſunt deferre alium. i. bona ab alio poſſeſſa. Papinianus. Debitor fiſcalis cum etiam mihi deberet pecuniam: eam ſoluit mihi. dicitur quod fiſcus poteſt eam a me repetere. nec diſtinguitur ut alim. non autem ad uſuras pecuniæ teneor. ipſe autem debitor meus & eius fideiuſſores, item pignora ab eo mihi data, tenentur mihi perinde ac ſi nihil unquam mihi ſoluiſſet ſolutum, & hoc dicit §. cum tribus legibus ſequen. Franc.

[h] Non poſſunt. ſcilicet alios, ſed ſe ſic: ut ſupra, eodem. l. ait. cum ſuis concor. Et not. hac lege qui repellūtur a deferendo.

[i] Ad delationem. aliàs ad declarationem.

[k] Reſcriptum eſt. de pub. iudi. lege 5. in fin.

[l] Deferre. ſcilicet a ſupradictis.

[m] Vindicare. aliàs indicare. ad quod eſt infra, de uerborum ſignifi. lege, indicaſſe. & ſupra, eo. l. ij. in princ.

[n] Non obtinuerit. qui ergo propriam defert, quia propter præmium, infamatur, ſi non probat: ut infra eodem, lege, fiſcus. §. delatoris. & lege, delator. & infra, eodem. l. bona. §. 1.

[o] Reſcripſerunt. ad hoc C. qui accuſa. non poſ. lege penu. & in authent. ut ij, qui ob. §. quod ſi quis, & §. ut autem. col. 6.

[p] Interrogari. pertineant ad dominum bona, an ad fiſcum, ad quod ſupra, de procurat. l ege, omnium. & l. non ſolum. & notant hic quidam argumentum, quod procurator poteſt eſſe teſtis in cauſa, quam procurat, quod non placet: ut ſupra de teſtamen. l. fin. & hic non, ut teſtis interrogatur.

[q] Sed accuſare. ſcilicet prohibitum eſſe.

[r] Deferre debet. & ſic ueniret contra ſuum factum: ut ſupra, de adopt. l. poſt mortem. erat enim res illa ad fiſcum pertinēs ob aliquam cauſam.

[s] Pœnam. dupli, uel tripli nomine euictionis promiſſi omiſſa doli exceptio. ut ſupra, de euict. lege, uendicantem: & lege ſequen.

Colligo ex hac le. poſt. B. quod hæc dictio quicunque, cōprehendit maſculinū, & fœmininum eſt tū dictio maſculina. no. in l. quicunque. C. de ſer. fug. & in l. hoc artic. ī. de hær. inſti. Et quod dictio quicūque, ſeu quęcūque, omnia cōprehēdat, et nihil excipiat, probat Mand. in 5. q. 21. Reg. an. 2.

Vbi cōpleta, & robuſta ætas dicitū poſt 25. annū, ut per Mād. de Aeta. mino. ea. ult. nu. 105. & ſequen.

Papin. tam li. vj. quam xj. reſponſorum ſcribit, ita demum publicā [a] auferri pecuniam ei, qui cū erat creditor, [b] in ſolutū pecuniam accepit, [c] ſi aut ſciebat, cum accipiebat, publicum quoq; debitorem eſſe: aut poſtea cognouit antequam conſumeret pecuniam.

Sed placet [d] omni modo ei pecuniam auferendam [e] eſſe, etiam ſi ignorauit, cum conſumeret. & poſtea quidem principes directam [f] actionem competere ablata pecunia reſcripſerunt: vt & Marcel. libr. vj. Digeſtorum ſcribit.

Papinianus lib x. reſponſorum. XIX.

Denique non eſſe præſtandas [g] vſuras, cum pecunia reuocatur, conuenit: quoniā res; [h] non perſona [i] conuenitur.

Idem libro xj. reſponſorum. XX.

Sed reuocata pecunia, in fideiuſſorem liberatū [k] vtilis [l] actio dabitur.

Paulus libro iij. quæſtionum. XXI.

Titius, [m] qui ſub pignoribus pecuniam debebat: cum eſſet fiſci debitor, ſoluit mihi quæ debebat. poſtea fiſcus iure ſuo vſus, abſtulit mihi pecuniam. quærebatur, an liberata eſſent pignora? Marcellus recte exiſtimabat, ſi id, quod mihi ſolutum eſt, fiſcus abſtulit, non competere pignorum liberationem. Neque differentiam admittendam eſſe exiſtimo, intereſſe putantium, idipſum quod ſolutum eſt, an tantundem repetatur.

Rem litigioſam non poteſt procurator fiſci vendere, nec alii obligatam: ſed ſibi obligatam bene. h. d. vſque ad §. lites. cuius caſum dixi in glo.

Martianus lib. ſingula. de delatorib. XXII.

Res, quæ [†] in controuerſia ſunt, [n] non debent à procuratore Cæſaris diſtrahi: ſed differenda eſt earum venditio: vt diui quoque Seuerus, & Anton. reſcripſerunt. Et defuncto maieſtatis reo, parato hęrede purgare innocentiam mortui, diſtractionem bonorum ſuſpendi iuſſerunt. [o] & generaliter prohibuerunt, rem diſtrahi à procuratore, quæ eſſet in cōtrouerſia. Res autem nexas pignori [p] diſtrahere procuratores [q] poſſunt. Sed ſi ante

[a] Publicum. i. fiſco debitam: vt ī. de eo quod certo loco. l. 1. alıter enim non diceretur debitor: vt inſtitut. de act. in prin. & præterea re cōſumpta liberatus eſſet. Az.

[b] Creditor. i. poſterior.

[c] Accepit. i. ſolutum eſt ei.

[d] Sed placet. de eo quod contradicit Papi. lo.

[e] Auferendam. per hypothecariam ſi extat. aliàs conditio ex lege, quæ eſt extraordi. vt C. de priuile. fiſci. l. pecuniam. & de condi. ex le. l. 1. nec committit peculatum ille creditor: vt ſupra, ad leg. Iul. pecula. l. antepe. ſic & alius priuilegiatus reuocat: vt ſupra quod cum eo. l. 3. & de pecu. l. ex facto. in fi. Item iſte reddit cum altero tantum. ſi antequam conſumat, ſciat ſi ei debitorem: vt infra, eodem, lege, auferetur. §. primo. Accur.

[f] Directam. ſcilicet priſtinam, ſuſcitatā, ſcilicet creditori primo, id eſt qui primo erat creditor, nunc defierat per ſolutionem ſibi factā competere in ipſum debitorem, & in fideiuſſorem, & in pignora: vt infra eo. l. ſed reuocata. & l. Titius. Sed oppo. q directa non competat quaſi ſit ſublata, & debitor ab eo liberatus; ideo detur vtilis: vt infra eodē, l. ſed reuocata. ſed dic ibi liberatum quo ad opinionem, vel liberatum quondam. & vtilis. i. efficax. & pro hoc infra eod. l. Titius. Alij dicunt primam omnino ſublatam: ſed vtilia modo ſuſcitatur, vel condi. ex lege, vel in factum: vt C. ſi aduer. tranſ. l. 1. & 2. & de euictio. l. minor. in princip. & ſi ex noxa. cau. l. 2. in fi. & quod hic dicit directam, exponunt, fiſco in debitorem cui eſt ablata pecunia per creditorem priuatum. Accur.

[g] Denique. Præſtandas. fiſco à debitore cum primo ſolutum eſt.

[h] Res. i. ratione rei quæ peruenit. Accur.

[i] Non perſona. ex ſuo contractu. ſ. tunc enim præſtaretur vſura. C. de priui. fiſci. l. pecuniam. & ſupra, de vſur. l. eum quidam. §. ſi debitores, & facit ī. de publ. le. Imperatores.

[k] Sed reuocata. Liberatum. quo ad opinionem. Acc.

[l] Vtilis. i. efficax: vt not. ſupra, eod. l. deferre. in fi. licet alij ſecus: vt ibi dixi. & facit ī. de inoffi. teſta. l. mater. & ī. l. proxi. & 3. §. fina.

[m] Titius. facit ī. eo. l. deferre. §. fi. & quod ibi no. & ſuperioribus proximis legibus duabus.

Res, quæ. CASVS. Controuerſia erat de quibuſdam rebus ſint fiſci, vel alterius. interim non poſſunt illæ res diſtrahi à procuratore Cæſaris. & dat exemplū. in litera. rem autem fiſco obligatam poteſt procurator fiſci, vel Cæſaris vendere. ſed ſi res ſint alij prius obligatæ, non poteſt procurator fiſci lædere iura eorum. ſi tamen eas vendat, & de pretio faciat ſolui creditoribus. vel ipſemet ſoluat eis: tenet venditio. Lites. Die caſum vt in gloſſ. quæ incipit, ſi quis &c. Sicut. Nemo cogitur fiſco nuntiare alium, id eſt bona ab alio poſſeſſa. ex quo tamen denuntiauit, debet perſiſtere: aliàs punitur. & hoc eſt verum etiam ſi mandato alterius nuntiauit. ſi tamen iſte qui mādato alterius nuntiauit, velit abolit. petere. auditur, ſi mandatorem ſibi ſubtractū queratur. id eſt, mandator qui ſecum detulerat, diſceſſit à lite. ſecus ſi ſolus iſte denuntiauit: qui tenetur complere, licet mandator interim deceſſit. aliàs ſi non perſiſtat, punitur. ſi tamen viuat mandator, & delator non probet, punitur vterque. & hoc dicit hic §. cum duabus legi. ſequent. Franciſcus Accurſij.

[†] Scriben. hic dicūt iſtum tex. eſſe no. ad hoc ppoſitū, quod fiſcus nō pōt alienare bona q̄ ſunt in cōtrouerſia. qui tex. ad hoc ē clarus, & nō eget aliqua alia interpretatione. Bo.

[n] Res quæ. In controuerſia ſunt, fiſci, vel alterius: imò nec interim capienda: ſed apud poſſeſſorem conſiſtere. vt C. eodem. l. fina. & facit ſupra, de iud. le. à diuo Pio. §. ſi ſuper. & C. de litig. leg. 2. & C. quan. fiſ. vel pri. lege ſecunda, & 3. & de ſol. lege 1. & de bo. auth. iud. poſ. lege, quamuis. Accurſius.

[o] Iuſſerunt. ſupra, de accu. l. ex iudiciorum. & ad legē Iuli. maieſta. l. fina.

[p] Pignori. fiſco, vel ei cuius bona ſunt in fiſcum delata.

[q] Procuratores. ſ. Cæſaris, vel fiſci.

Fiznditi.

a Pignoris. ſ. ſpecialiter: vt C. qui po. in pi. ha. l. eos. nā ſi generaliter, potior eſt fiſcus ſecundum quoſdam: vt infra eo. t. l. ſi is qui mihi. quæ diſtinctio non placet: vt ſupra qui pot. in pig. ha. l. ſi pignus.
b Creditorum. priorum.
c Superfluum. id eſt plus valeant pignora, quam id quod debetur creditoribus primis.
d Acceperit. ſcilicet ea lege vt ſoluat.
e Soluat ipſe. ſcilicet fiſcus creditoribus alijs. & facit infra eo. l. quod placuit. & C. pot. fiſc. cred. præfertu. l. 2. libr. x. Accurſius.
f Vel ſimpliciter. id eſt vendidit tantū: non autem pecuniā accepit.
g Lites. ſi quis vult fiſco cedere ac non ſuſcipit: vt hic, & ſupra, de alie. iu. mu. cau. fact. l. pen. & C. ne fiſc. vel reſp. l. 2. & Inſtitutio. quibus mod. tol oblig. § penultim & ſupra de hæredi. inſtitu. l. penulti. nec etiam recipit pollicitationem illius, qui pollicetur ſe deie-lictuꝛum bona ſua fiſco, vel partem. & facit C. de teſtamen. lege, ex imperfecto.

† Pertinax quoq; imperator nulli° ſe adituru hæreditatem profeſſus eſt, q̄ lite perplexa delata eſſet, vt Iul. Capi. ſcriba. Hoſtoman.
† Bonorū donatam.

alij res obligatę ſunt iure pignoris: c nō debet procurator ius creditorum b lædere. ſed ſi quid eſt ſuperfluū in re, permittitur procuratori vendere ea lege, vt in primis creditoribus præcedentibus ſatisfiat: & ſi quid ſuperfluum eſt, fiſco inferatur. aut ſi acceperit d totum fiſcus, ſoluat ipſe, e vel ſimpliciter f ſi vendiderit procurator, iubeat pecuniam, quam deberi creditori priuato fuerit probatū, exolui ei. & ita diui Seuerus, & Antonin. reſcripſerunt. Lites † g donatas ſe non ſuſcipere Diuus Pius reſcripſit, licet bona relictuꝛū ſe quis h profiteatur, vel partem bonorum, donatum nō ſuſcipere. & adiecit illū dignum fuiſſe puniri pro tam turpi, tamq; inuidioſo cōmento: i &(niſi durum k eſſe videbatur) m in vltro venientem pœnam ſtatuere. n

Sicut ab initio cuique liberum eſt deferre in fiſcum, vel non: ita poſt in cœptā delationē deſiſtere ſine pœna quis non poteſt. h. d. lege i ſequentes ſe ſummant.

Sicut renuntiare cauſam nemo cogitur: o ita liberum arbitrium deſiſtendi ei non datur, qui detulit: & ita diui Seuerus & Ant. reſcripſerunt. & idem eſſe, licet alieno mandato detuliſſet. Planè reſcripſerunt, delatorem audiendum p volentem à lite deſiſtere, ſi ſibi mandatorē ſubtractum q queratur.

h Sequis. ſcilicet donator in quibus erat fortè: vel non erat lis: & hoc ideo quia futuræ ſucceſſionis &c.
i Non ſuſcipere. reſcripſit diuus Pius.
k Commento. ſcilicet voluntate inſpecta: quia per eum non ſtetit quo minus delinqueret.
l Durum. inſpecto exitu, qui non fuit ſecutus ſed dignum inſpecta voluntate: quia non erat atrox delictum.
m Videbatur. publico conſilio.
n Statuere. ſcilicet dignum fuiſſe.
o Nemo cogitur. vt C. vt nemo inuitus: & facit C. de actio. & obliga. ſicut. & ſupra, de arb. l. 3. §. tamet ſi.
p Audiendum. vt non puniatur.
q Subtractum. ſponte, non coactè: vt ſ. eo. l. 2. §. diuus. ſic & ſ. de alie. iud. l. 3. §. fin. Item hoc caſu ſolus mandator colludens tenetur.

r De eo. Mandatoris. nam tunc ſecus eſt: vt ſupra, l. proxi. §. fina.
ſ Puniendum. nihilominus. Accurſius.
t Non tamen. facit ſ. eo. l. 2. §. cratus. & § diuus. & l. ſenatus. §. 1. & ad Turp. l. 1. §. pe.

Calliſtratus lib. ii. de iure fiſci. XXIII.

De eo delatore, qui cauſam ſolus agere inſtituerat, non habita mentione mādatoris: ſi poſtea deſiſtat prętendēs mandatorē cauſæ deceſſiſſe: puniendum ſ diui Fratres reſcripſerunt.

Martianus libr. ſingulari de delatorib. XXIIII.

Non tantum delator punitur, ſi non probauerit, ſed & mandator, quem exhibere debet delator.

Vlpianus lib. xix. ad Sabinum. XXV.

Est & decretum ab Imperatore Seuero, & conſtitutum, nullo modo exigendum quem u probare, vnde habeat circa delationes fiſcales: ſed delatorem probare debere, quod intendit. x

Idem libro xxxi. ad Sabinum. XXVI.

Cvm quidam y capitis reus z emancipaſſet filium, vt hæreditatem a adiret: reſcriptum eſt, non videri in fraudem fiſci factum, quod acquiſitum non eſt.

Idem lib. xxxiiii. ad edictum. XXVII.

Cvm mortem vxoris necatæ maritus non defendit: b diuus Seuerus reſcripſit, do-

Eſt & decretum. CASVS. Bona à te poſſeſſa defero in fiſcum. mihi incumbit onus probandi qualiter ad fiſcum perueneant: non autem cogeris oſtendere quo iure ea habeas. Franc.
u Quē. ſcilicet poſſeſſorem cōuentum.
x Quæ intendit. vt C. de eden. lege, qui accuſare. & de petitio. hæreditat l. cogi. & de probatio. l. 2. & l. actor. quandoque contra: vt C. de probatio. l. c. ſiue poſſideris. & de donat. inter virum & vxor. l. etiam. & C. de præſcr. lon. temp. l. emptor. & in authenti. de teſti. §. ſi vero dicatur. collatio. 7. & ſupra, ſi ſer. vendi. l. ſi quis diuturno.

Cvm quidam. CASVS. Accuſatus de crimine ex quo damnatus amittet bona: interim pendente cauſa emancipat filium ſuum, qui erat à quodam hæres inſtitutus, qui filius emācipatus adiuit hęredi. dicitur, quod non videtur in fraudem fiſci factum. Franciſcus.
y Cum quidam. cuius bona erant publicanda.
z Reus. id eſt accuſatus. Accur.
a Hæreditatem. alicuius ſibi relictam contra hanc l. infra, eodem, l. in fraudem. in princip. ſed hic nondum erant bona fiſcalia. nam non erat damnatus. & facit ſupra, quæ in fraud. credit. l. qui autem. & infra, de re gu. iur. l. qui fraudantur. & infra eod. l. auffertur. §. in reatu. Accur.

Cvm mortem. CASVS. Vir morte vxoris occiſæ lucratus eſt dotem ex pacto: quam dotem perdit ſi nō vindicat mortem vxoris accuſando occiſores eius. Franciſcus Accurſius.
b Non defendit. i. non vindicat accuſando occiſores.

Pertineat.

a Pertineat.per pactum dotis,ad quod ſupra,de ijs qui, vt indig.l.ei quoq;. & C.de ijs qui.vt indig.l.1.& ſupra, ad Treb.l.Marcellus.§.fi.& ſupra, ſolu.matri.l,ſi ab hoſtibus.§.1.Accurſius.

• ei qui mortem.

SI is qui. CASVS. Accepi à Titio centum mutuo, eidem obligaui ea quæ habeo, & quæ habiturus ſum. tandem contraxi cũ fiſco, & ſum ei obligatus: & ſic tacitè ſunt obligata ei omnia bona mea. in re bus quas amodo acquiro præfertur fiſcus. Fran. Accur.

b. Habiturusve eſſet. hoc ſuperfluè fuit dictum: vt C. quæ res pig.obliga.po. l.ſi.Accurſius.

c Contraxerit.& ſic generaliter fiſco tacitè ſunt omnia bona obligata: vt infra, eodem.l. auſertur.§. fiſcus.

Priuatus hypothecã habẽs, an & quã do fiſco pferatur.

d Reſpondiſſe.ſi priuatus habet generalem prius, & poſtea fiſcus ſimiliter generalem: præfertur fiſcus in poſtea quæſitis: vt hic. Sed contra ſupra qui potio. in pigno.habean.l.ſi.2.reſpon.vbi etiã in poſtea quæſitis præfertur prior. Solutio. ibi prior duplex priuilegium habebat, tutelæ, & tutoris: hic temporis tantum. Vel illa ſecundum iſtam, vt prior præferatur in poſtea quæſitis, ſcilicet vſque ad tempus quo cum fiſco contractum eſt, non poſt. Vel tertio dicas, hic cum fiſco contraxit antequam mecum. & ſecundum hoc quod dicit in poſtea quæſitis, ſubaudi etiam. Nam idem de ante quæſitis: ſed de poſtea quæſitis plus dubitabatur. Item contra C.de remiſ.pig.l.ſi ignorante, vbi prior generalis præfertur reipubli.ſed illa ſecundum iſtam, ſcilicet in quæſitis ante obligationem fiſci. Item ſi tam fiſcus, quam priuatus habeat idem ſpeciale pignus, præfertur qui potior eſt tempore: vt C.qui potio.in pigno.habean.l.ſi fundum. Sed quid in ante quæſitis? Reſpon. quidam diſtinguunt hic, an habeat prior ſpecialem, & præfertur fiſco: an generalem, & tunc non: vt C. qui poi.in pignore.l.ſi pignus. quod non placet. vt ibi per no.per l.prædictam, ſi ignorante.C.de re pigno. Sic ergo ſiue ſpecialem, ſiue generalem habeat priuatus ante fiſcum, præfertur. & ſecundum hoc accipe ſupra,eodem,lege, res.§.primo, multomagis econtra ſi fiſcus ſit prior,præfertur: vt dicta l.ſi fundum. Item quid ſi duobus priuatis obligo bona mea præſentia, & futura: nunquid erit prior potior in poſtea quæſitis, an ſimul concurrent? Videtur priorem præferendum: vt ſupra, qui potio.in pigno l.qui generaliter. & l.qui balneum.§.finali. & lege fina. in principio. & hoc in eo: ſcilicet, quia ſi eſt priuilegium fiſci, vt poſterior præferatur, ergo ſecus in alio: vt infra, ad municipa.l.1.in fine. Econtra videtur, quòd concurrant: vt ſupra, eodem titulo. qui potiores in pignore habeantur idemque in fine. & lege, qui generaliter. & in ante quæſitis dicit. Item nec obſt, illa, qui balneum.in fine: vt ibi notatur. nec finalis eodem titulo: quia propter priuilegium tutelæ. Item nec hic: quia in hoc eſt priuilegium vt præferatur, non vt concurrat: ſed totum occupat. Accurſius.

...tem fiſco vindicandam, prout ad maritum pertineat. a

Licet priuatus habeat hypothecam generalem anteriorem in tempore: tamen fiſcus præfertur in bonis poſt ſuam obligationem quæſiti.h.d.Bart.

Idem lib.iij Diſputationum. XXVIII.

SI is, qui mihi obligauerat, quæ habet, habiturusve eſſet, b cũ fiſco contraxerit, c ſciendum eſt, in re poſtea acquiſita fiſcum potiorem eſſe debere, Papinianum reſpondiſſe: d quod & conſtitutum eſt. Præuenit enim cauſam pignoris fiſcus.

Iſta lex diuiditur in quatuor partes. Primò ponit unum dictum. Secundò determinat unam quæſtionem dependentem ex dicto. Tertiò reſpondet cuidam tacitæ obiectioni. Quartò reſponſionem illam determinat atque declarat. ſecunda ibi, Sed enim. tertia ibi, Nec enim. quarta ibi, Plane. hoc dicit. Bart.

Idem lib. viij. Diſputationum XXIX.

EIus, qui delatorẽ corrupit, ea cõditio eſt, vt pro victo habeatur. e nam in fiſcalibus f cauſis id conſtitutum eſt. Sed enim hæc pœna magis eſt, vt aduerſus ipſum locum habeat, qui delatorem redemit: † cæterum g aduerſus hæredẽ eius tranſire h nõ debet. Nec enim exinde i perit cauſa, ex quo redempta eſt, k vel actio l perimitur, vel condemnatio facta videtur: verũ oportet conſtare m prius, & de crimine n pronuntiare. Planè ſi fortè de retractãda cauſa agatur, quæ ſemel iudicata eſt per delatoris corruptelam: mortuus corruptor non efficiet, quò minus agi poſſit, o atq; retractari cauſa. hic enim nõ pœnæ, p ſed cauſæ reſtitutio eſt. Eum, q ſalſum teſtamen-

† Cætero quin, in P.Fl.

EIus. CASVS. Qui corrupit delatorem, pro conuicto habetur. hæc autem pœna non tranſit aduerſus hæredem corrumpentis, ſed tunc cum de crimine præuaricationis conſtabit per ſentẽtiam ſuper hoc latam: & ſi de hoc ſententiabitur, ſententia prima, qua erat abſolutus corrumpens, retractabitur. Eum qui. Ego Franciſcus teſtamentum patris mei, in quo eram inſtitutus hæres, accuſaui de falſo, & ſuccubui: nihilomin⁹ poſſum adire hæreditatem: tamen bona mihi vt indigno auferuntur: & vadunt ad fiſcum etiam actiones hæreditariæ. Si quid tamen pater meus mihi debebat: & ſic per meam adit. confuſum eſt ius petendi: non mihi reſtituitur ius petendi. & adducit ſimile in litera. Franciſcus.

e. Pro victo habeatur,& de hoc, vt ſupra, eodem, lege, in fiſci.& facit ſupra, de bon.eo.l.2.& infra, eodem.l. Imperator.

f · In fiſcalibus: in priuatis dic vt C.de pœn.iu.l.1. Accurſius.

g Cæterum.pro ſed.

h Tranſire.vt pro victo habeatur hæres: & ſi velit quis probare corruptelam.ſed videtur contra hoc ſupra, de bo.eo.l.2.ſolu.vt ibi.

i. Exinde.vt non audiatur hæres poſtea in iure.

k Redempta eſt.& fortè abſolutus corruptor.

l Vel actio.competens corrumpenti,puta non capacis quam actionem deferebat in fiſcum. Accur.

m Conſtare.tunc ergo prædicta pœna tranſibit.

n De crimine.præuaricationis: vt ſupra, de præuaric.l. præuaricationis.

o Agi poſſit. facit ſ.de iniurijs,l.eum qui.§.in popularibus.& de po.act.l.3.

p Non pœnæ.id eſt, non vt hæres habeatur pro conuictus, vt dictum eſt, ſed vt plenè diſcutiat cauſam, ac ſi nulla corruptela facta fuerit. Alij dicunt ſi ago contra hæredem, ſatis eſt probare corruptelam defuncti: quia per hoc apparet meam delationem fuiſſe validam. & quod dicit non pœnæ, eſt ſenſus, ideo ſufficit probare delictum defuncti, quia non peto pœnam ab hærede, ſed tantum quia prius deferebam. ad quod C.ſi pen. appel.

appel.l.2.ſed certè nõ poteſt palliari, quin eſſet pœna, ſi hanc admitto probationem.ſ.corruptelam defuncti. Quid enim ſi ius habeat delatus? nonne eſſet ei pœna ſi propter corruptelam ei, vel hæredi auferatur: vt J.c. l.Imperator.ideo prima placet. Accur.

ſcum non coguntur: quia nec captiuorum. & dic obſides qui commiſſi erant Imperatori pro aliquo pacto ſeruando, vel præcepto, vel pro aliquo capto, qui receſſit eo dimiſſo. & hos conſtat non poſſe teſtari: vt ſupra.de teſt.l.obſides. nec tamen capite minuti ſunt.

tum dixit, [a] poſſe adire hæreditatẽ cõſtat: ſed denegatis ei actionibus, [b] fiſco locus erit. & obligationes, quas adeundo cõfudit, nõ reſtituuntur. nã & in eo, qui poſt aditam hæreditatẽ defuncti mortem non defendit, Imperator noſter cum patre reſcripſit, obligationes [c] confuſas nõ reſuſcitari. [d]

Marcianus libro iij Inſtitutionum. XXX.

NE procuratores Cæſaris bonorum actores, [a] quæ ad fiſcum deuoluta ſunt alienẽt, [f] Imperatores Seuerus & Antoni. reſcripſerũt: & ſi manumiſsi fuerint, [g] reuocentur ad ſeruitutem.

Idem libr. iiij. Inſtitutionum. XXXI.

DIuus Cõmodus reſcripſit, obſidũ bona, [h] ſicuti captiuorũ, [i] omnimodo in fiſcum eſſe cogenda.

Idem lib. xiiij Inſtitutionum. XXXII.

SEd ſi [†] accepto [k] vſu togæ [†] Romanæ, vt ciues Romani ſemp egerint: diui Fratres procuratoribus hæreditatũ reſcripſerũt, ſine dubitatione ius eorum [l] ab obſidis conditione ſeparatum eſſe beneficio principali: ideoq; idem ius eis [m] ſeruandum, quod haberẽt, ſi à legitimis ciuibus Romanis hæredes inſtituti fuiſſent.

Vlpianus lib. i. Reſponſorum. XXXIII.

EVm, qui debitoris fiſci adijt hæreditatẽ, priuilegijs fiſci cœpiſſe ſubiectum eſſe. [n]

Qui corrupit delatorem pecunia condemnatur in quingentis ſolidis. hoc dicit.

Macer lib. ii. publicorum iudiciorum. XXXIIII.

IMperatores Seuerus, & Anto. Aſclepiadi ita reſcripſerunt: Tu qui defenſione omiſſa redimere ſententiam maluiſti, cum tibi crimen obijceretur: non immeritò quingentos ſolidos inferre fiſco iuſſus es. Omiſſa enim ipſi[9] cauſæ

[a] Dixit. & ſucceſſit: vt C.de ijs quib.vt indign.l.aliam. & not.quod nihilominus hæres eſt. & ideo ſi quis habet actiones contra defunctum extinctæ ſunt, licet ei auferatur hæreditas, vt indigno, & actiones hæreditariæ denegantur: & ſic omnino non remanet hæres, tamen actiones cõfuſæ nõ ſuſcitantur, vt hic, & ſupra, de vulgar. ſubſtitu.l. ex facto. §.Iul.& de ijs quib. vt indi.l.qui Titij. in fin. & l.hæredem. & l.eum qui. §.bonis. ver. ſi qui tamen.

[b] Actionibus. ſcilicet hæreditarijs.

[c] Obligationes. aliàs actiones. & ſubaudi. & aliàs eſt §.

[d] Reſuſcitari. hæreditate ei, vt in digno ablata: vt oo.ſuperiori reſpon.

NE procuratores. CASVS. Hæreditate delata ad fiſcum, in qua erant ſerui caſtaldiones bonorum, procurator Cæſaris non debet eos alienare manumittendo, vel alio modo. ſi tamen manumittat eos, reuocantur in ſeruitutem. Franciſcus Accurſius.

Alij dicunt, quod etiam bona quæ ante habebant, amittunt.

Captiuorum. poteſt intelligi de hoſtibus, qui per virtutem bellicam deuicti, cum agris ſuis capiuntur. hi enim quamuis ſiant ſerui capientium, & res mobiles, quæ cum his capiæ ſunt: vt ſupra, de acquirẽ. rer. domi.l. tranſfuga. & ad legem Iuliam pe.l. pen. quæ ſunt contra. prædia tamen eorum non ſunt capientium: ſed fiſci: vt infra, de captiuis.l.ſi captiuus.§. expulſis. & hæ ſunt res, quæ limitatæ dicuntur: vt ſupra, de acquir.rer. do.l. in agris. vel dic loqui de ijs, qui ob cauſam capti, & detenti ſunt, ſola ciuitate non libertate amiſſa. cum enim hi liberi remaneant ſibi acquirunt: ſed eis detentis bona eorum publicantur: vt C.de bon.proſcript.l.deportati. quod autem ſubijcit in l. proxi.poteſt referri tam ad obſides quàm ad captiuum, de quo proxi.exemplum poſui. Si ponas eos iuriſperitos & ita acceperunt vſum togæ, vt dicerentur togati: i.aduocati: vt C.de aduo.di.iu.l.ne quis. Aut impetrato ab Imperatore vſu cuiuſdam veſtis, quæ toga dicitur. Vnde dicitur Italia, Gallia togata. & fortè de huiuſmodi captiui bonis loquitur Vlpia.ſupra, de bon.poſ.l.non eſt ambigendum. ſecundum Ro.

[†] Hic habetis text. I iure unicũ ad hoc, quòd quis dicatur ciuis: & adde qđ propriè eſt ille, qui eſt ex origine, nõ autẽ ex priuilegio. l. ciues. C. de incol. li.x. Bol.

[†] Toga quid ſit, uide hic ex Budæ.

[e] Actores. ſeruos. Accur.

[f] Alienent. manumittendo vel alio modo: ut ſubijcit. & facit ſ.eo.l.bonorum. & quod ibi no. &c.

[g] Si manumiſſi fuerint. de facto. & reuocantur quatenus de facto ſunt manumiſſi. ſic ſupra, de ſer.l.2.§.2; uel ſi dicas tenere, reuocantur per in integr.reſtitu. ad quod ſupra, de mino.l.niſi.

DIuus. CASVS. Bona obſidum confiſcantur ſicuti captiuorũ. & qui ſint obſides, dic ut in glo. quæ incipit, ut puto. &c. Item de quibus captiuis loquatur dic ut alia gl. quæ incipit, poteſt intelligi, &c. Si autem captiui, uel obſides eum eſſent iuris doctores, impetrauerunt ut togati dicerentur. i. aduocati: bona debent habere propria iſti tales. & inſtituere poſſunt ſibi aliquos hæredes. & h.d. hæc l.ſeq. Fran.

[h] Bona. ut puto poſt mortem obſidum debet hæc lex exaudiri, ſecundum R. argumen. infra l.proxim. ſecus in alijs, de quibus dicitur infra eodem, lege, in fraudem. Vel dic quæ ſita in obſidatu, ſiue uiuant, ſiue moriantur. nam ea, quæ domi obſides reliquerunt, in fi-

[k] SEd ſi accepto. Ab Imperatore: quia Imperator permiſit ut Romani toga uterentur. R. cætera dic vt ſupra l.proxi. Accur.

[l] Eorum. qui impetrauerunt uſum togæ.

[m] Eis. qui ab ipſis fuerunt hæredes inſtituti. R. ſcilicet ab obſidibus. H. ad quod ſupra, de bonorum poſſeſſio. l.non eſt.

EVm qui. CASVS. Qui ſucceſſit debitori fiſci, ut ad uſuras maiores teneatur, quam priorato debebitur, & in alijs multis fiſci priuilegijs ſubijcitur. Franc.

[n] Subiectum eſſe. ad hoc ſupra, de vſu.l.cum quidam. §.ſi debitores.

IMperatores. CASVS. Quidam deferebat in fiſcum quædam bona à te poſ. tu eum corrupiſti: vel iudicem cauſæ de hoc fuiſti accuſatus, & in quingẽtos ſolidos

: ſolidos fuiſti condemnatus. dicitur quòd rectè fuiſti cõdemnatus. Franc.

n Subdidiſti. & pro conuicto debes haberi: vt ſupra, e. l. eius. & lege, in fisci, & C. quan. prouo. non eſt neceſ. lege, venales.

A Pud Iulianum. CASVS. Quidam hæredi. à te tio poſſeſſam deferebas in fiſcum. & ego eam a te petebam, dicens ad me ſpectare. quæritur an mea quæſtio ſit differenda propter illam fiſci: non autem petitio creditorum hæreditariorũ differatur? Et dicitur quod mea quæſtio, & petitio creditorum differendæ ſunt. Franc.

b Suſtinendæ. id eſt differendæ.

c Actiones. vniuerſales.

d Cæterorum. id eſt, vindicantium hæreditatem. & non ſingulorum creditorũ, an &c. Accur.

e Expreſſum eſt. ſcilicet vt actiones etiam creditorũ differantur: quæ non differrentur ſi inter duos priuatos de hæreditate ageretur: vt in contra. C. de petitione hæreditat. l. finali. & facit ſupra, de exceptio. rei iudic. l. qui cum hærede. Item contra. ſupra ſi cui plus quam per leg. Falc. l. ſi hæres. Solut. hic iam erat lis, ſcilicet mota pro fiſco, ibi non. Accurſius.

P Rædijs. CASVS. Qui emit prædia tributaria à fiſco, ibi etiam ad præteritorum annorum tributa tenetur. Franciſcus Accurſius.

inquiſitioni, ipſe te huic pœnæ ſubdidiſti. n Obtinendum eſt enim, vt ij, quibus negotia fiſcalia mouentur, ad defenſionem cauſæ bona fide veniant, non aduerſarios, aut iudices redimere tentent.

Priuatis, & fiſco in hæreditatibus cauſam ſuper mouentibus, prius tractatur cauſa fiſci.

Pomponius libro ix. epiſtolarum. XXXV.

A Pud Iulianum ſcriptum eſt, Si priuatus ad ſe pertinere hæreditatẽ Lucij Titij dicat, altero eandem hæreditatem fiſco vindicante: quæritur, vtrum ius fiſci ante excutiendum ſit, & ſuſtinendæ b actiones c cæterorum; d an nihilominus inhibẽdæ petitiones creditorum ſingulorum, ne publicæ cauſæ præiudicetur? Idque ſenatuſcõſultis expreſſum eſt. e

Papinianus lib. iij. reſponſorum. XXXVI.

P Rædijs à fiſco diſtractis f præteriti temporis tributi eorundem prædiorum onus ad emptorẽ ſpectare placuit. g

Idem libro x reſponſorum. XXXVII.

f Diſtractis. cum ſuo onere. Accurſius.

g Placuit. ſa. ſupra, de hæredi. vendi. l. 2. §. ſi quid. & §. penultimo.

Q Vod placuit. CASVS. Hæredi. fiſco delata, fiſcus non poteſt per priuilegium auferre ius creditorum hæreditariorum: ſed iure communi poterit vti contra eos: & de hoc vltimo dat exemplum: vt infra eo. l. Statius. in fi. Franc.

h Quod placuit. ſupra eo. l. in ſumma. & l. 1. §. an bona. & l. non poſſunt. & infra l. Statius. §. fina. & C. de pœn. fiſ. l. 1. alias eſt de priuile. fiſ. l. 1. & infra, e. l. Arrianus. in prin. Accur.

i Fiſco. i. ad vtilitatem fiſci. alias à fiſco.

k Suum. i. ſibi debitum.

l Ius commune. quod eſt vt in ſortis pet. præferatur cæteris: vt C. de pœnis fiſc. l. 1. vel verius. da exemplum infra eod. l. Statius. §. fi. item ſunt exempla. C. de teſtamen. l. ex imperfecto. & C. ne fiſcus rem quam vendidit euin. l. 1. Item ſ. eo. l. res. §. 1. & ſic communia iura tenent in præmiſſis, ad quod etiam eſt C. de petitione hæreditate. l. 1. Accur.

Q Vod placuit, h fiſco i pœnam non eſſe petendam, niſi creditores ſuum k † recuperauerint: eò pertinet, vt priuilegium in pœna contra creditores non exerceatur, non vt ius commune l priuatorũ fiſcus † amittat.

Recipe-rauerint, in P. Fl.

Idem libro xiij reſponſorum XXXVIII.

F Iſcus m in quæſtione falſi teſtamẽti nõ obtinuit: priuſquam autem quæſtio ea decideretur, alio nuntiante bona poſtea vacare n conſtitit. Fructus poſt primam litem abſumi o non oportuiſſe reſpondi. neque enim p ad ſenatuſconſulti beneficium ſcriptum hæredem pertinere controuerſia q mota. Delatoris opera non eſſe functum r reſpondi, qui fiſci pecuniam, quã alius tenebat, ad ſui temporis adminiſtrationem pertinere, ſ quamuis probare non potuiſſet, contendit: quoniam propriam cauſam egerat. t

Admittat, in P. F.

Idem libro xvj. reſponſorum. XXXIX.

B Onã fiſco citra pœ-

F Iſcus. dic caſum in hoc princ. vt in gloſſa, quæ incipit, quidam delator &c. Delatoris. Legata erant decem fiſco in diem: ego cum eſſem procurator Cæſaris, petij hanc pecuniam nomine fiſci, credens diem veniſſe, nõ tamen venerat: & ſic ſuccubui, non punior pœna delatoris: cum nec delator dicat. Franciſcus Accurſius.

m Fiſcus. quidam delator pro fiſco, ſeu pro vtilitate fiſci accuſabat teſtamentum de falſo: ſi obtinuerit, habet propoſitum: ſi ſuccubuerit, non habet fiſcus: vt C. de ijs, quib. vt indign. l. alia. ſi autem pendet lis, & ex alia cauſa bona vacant: quæ cauſa conſtat, nec eſt ambigua: venirũt fructus ex die motæ primæ litis.

n Vacare. ex alia cauſa: vt quia non ſit capax hæres inſtitutus in teſtamento falſo.

o Abſumi. id eſt cõſumi ad damnum fiſci.

p Neque enim. No. quod dicitur bonæ fidei poſſ. non teneri, niſi in quantum locupletior eſt: vt ſupra, de petitiõ hæredita. l. item veniunt. §. cum antequã. non habet locum poſt controuerſiam motam: vt hic fuit. & ſupra, de peti. hære. l. ſed & ſi lege. §. ſi autem. & §. conſuluit. & de ijs quib. vt indig. l. hæredem. & l. eum qui. in prin.

q Controuerſia mota. in ſecunda lite. Accur.

r Non eſſe functum. & ſic non infamari.

ſ Pertinere. Proponendo diem ſoluendæ pecuniæ veniſſe, & ſuum tempus: quia legata erat reſpu. in diem, non tamen venerat, & erat procurator fiſci iſte. & facit infra eo. l. delator. & ſupra, eo. l deferre. & l. 2. in princi. & infra eo. l. prox. §. fin. Alij ponunt per l. C. de dela. l. nullam. lib. 10. Accurſius.

t Egerat. non pro præmio: vt ſupra, lege ſecunda, in principio.

B Ona. CASVS. Bona alicuius damnati, vt relegati, non debent per ſententiam auferri ei, & fiſco dari, niſi eſſet in exilium perpetuum datus, id eſt, depor-

tatus

tatus, vel in aliam pœnam capitalē damnatus. Eſt qui. Dic caſum vt in gl. qua incipit, duo vel plures.

a Exilij. id eſt, deportationis, vel alterius capitalis pœnæ, non relegationis: vt ī. de pub. iud. l. 2. & de interdi. & rele. l. relegatorum. §. hæc eſt differentia. & §. ad tempus. & l. 4. & C. ſi penden. app. l. ſi is.

nam exilij [a] perpetuam adiudicari ſententia non oportet. Eum, qui periculum communis condemnationis diuidi poſtulauit,[b] quod participes iudicati ſoluendo eſſent reuocatis alienationibus, quia fraudulenter[c] fecerant: non videri cauſam pecuniæ fiſco † vindicaſſe,[d] reſpondi.

† In P. Fl nuntiaſſe.

Paulus libr. xxj. Quæſtionum. XL.

ITa fidei hæredis commiſit, Rogo fundum Titio des, de quo te rogaui.[e] Si Titius capere non poſsit, non euitabit hæres pœnam taciti fideicommiſsi. non eſt enim palam relinquere, quod ex teſtamento ſciri non poteſt, cum recitatum eſt: quemadmodum nec ille palam dat, qui ita ſcribit: Rogo vos hæredes, in eo, quod à vobis petij, fidem præſtetis. Imò in priore ſpecie maiorem fraudem excogitaſſe videtur, qui non tantùm legem circunuenire voluit,[f] ſed etiam interpretationē legis, quæ circa tacitum fideicommiſſum habetur. Quamuis enim fundum nominauerit, non tamen eo[g] cognoſci poteſt, de quo ſit rogatus hæres: cū diuerſitas rerum[h] obſcurum faciat legatum. Patronus ſi tacitè in fidem ſuam recipiat, vt ex portione[i] ſua præſtet:[k] ceſſare fraudem dicitur: q̄a de ſuo largitur.

b Poſtulauit. duo vel plures magiſtratus erant condemnati ſimpliciter. vnde alter eorum petit ſeparari condemnationem. quod poteſt: vt C. ſi plures vna ſenten. l. 1. & 2. dic quod iudicati participes ſunt ſoluendo, ſi reuocentur alienata per eos. Accurſius.

c Fraudulenter. licet non probet, quæ ſunt in fraudem alienatæ. non ideo infamatur. Accurſius.

d Vendicaſſe. id eſt, detuliſſe bona in fiſcum, vt ob hoc ſi non probet, fiat infamis. & facit ſupra l. proxi. §. ſi.

ITa fidei. CASVS. Franciſcus habens filium ſpurium, cui nihil poteram relinquere: hæredem meum rogaui, clam vt fundum quendam daret ei: in teſtamento autem meo palam eum rogaui: vt daret fundum. dicitur quòd talis hæres punitur: cum fidem accommodauerit de dando non capaci: ſicut ſi rogaſſem eum tacitè de certo fundo dando non capaci: & in teſtamento dixiſſem: roga hæredem, vt adimpleat, quod ei dixi. & maior fraus eſt in primo caſu, quam in ſecūdo. & dic vt in litera. Sed quid ſi patrono meo relinquo tertiam, quam debet habere de bonis meis: & eum tacitè rogo, de dando aliquid de portione ſua cuidam non capaci? non punitur iſte patronus rogatus, cum de ſuo dare ſit rogatus. Franciſcus Accurſius.

[i] Dic, nimia generalitas eſt reprobāda cōco. tex. & ibi glo. in cap. ad hæc. de reſcri. extra gl. in capi. quia non nulli. in verbo, in determinatè. eod. tit. extra.

e Rogaui. & vere rogauerat, ſed non dixerat de certo fundo. Accurſius.

f Voluit. legem circunuenit, dum nō capienti aliquid teſtituere debuit. at legis interpretationem, ſcilicet circunuenit, dum voluit ne quid certum appareret quod fideicommiſſarius petat: & plenè dic: vt not. ſupra l. 1. in princip.

g Eo. id eſt, ideo.

h Rerum. ad quod ſupra. communia prædio. lege, in tradentis. & de iniu. lege, prætor. in princip. & §. quod ait. Item & generalitas ambiguum parit: [i] vt ſupra, de ſolut. lege, cum Stichus. & nota. ſupra, de pactis. lege, veteribus.

i Ex portione. quæ eſt tertia: vt Inſtit. de ſuc. li. §. ſed noſtra. & dic ſua. i. ſibi debita. Accur.

k Præſtet. non capaci: in qua non poterat grauari etiā capaci: vt ſupra, de leg. 2. le. cum patronus. & ſi quis omiſſa cauſa teſtamenti. lege, qui autem. §. ſi patronus & facit ſupra, de inofficio. teſtamē. l. Papinianus. §. ſi quia impuberi. Sed ar. contra ſupra, de ſal. l. ſi quis leg. §. ſi. Accur.

Idem libro xxj. reſponſorum. XLI.

EVm, qui bona vacantia à fiſco comparauit, debere actionem, quę contra defunctum competebat, excipere.[l]

Valens libro v. fideicommiſſor. XLII.

ARrianus [m] Seuerus præfectus ærario, cum eius qui tacitè rogatus fuerat non capienti fideicommiſſum reddere, bona publicata[n] erant: pronunciauit, nihilominus ius deferendi ex conſtitutione diui Traiani habere eum, cui fideicommiſſum erat relictum.[o] Quia autem nō nulli ingrati aduerſus beneficium diui Traiani,[p] poſt profeſsionem

EVm, qui. CASVS. Qui emit bona vacantia à fiſco: actionibus quæ competebant contra defunctum, ipſe tenetur. Franciſcus Accurſij.

l Excipere. id eſt, ſuſcipere, vt & C. de hære. vendit. l. 1. Sed contra. C. de quadri. præſcriptio. lege, bene à Zenone. Solut. vt dicta l. C. de hæredita. vendi. Item ſecus in eo qui à priuato emit. quia venditor creditori, & emptor venditori tenetur: vt dicta l. C. de hæredi. vendi. lege ſecunda. §. fina. Item facit ſupra. de petitio. hæredit. leg. nec vllam. [n] §. item ſi quis à fiſco.

[n] Etiam ſi putauit.

ARrianus. CASVS. Hæres accommodauit fidem de dando fundo Titio non capaci. Iſte hæres commiſit delictum, propter quod omnia bona eius ſunt obligata. nunc Titius defert hoc fideicommiſſum fiſco. Dicitur quòd habet beneficium diui Traiani: ſcilicet vt partem fundi retineat, & pars alia ad fiſcum vadat. Quia autem. Qui fideicommiſſum ſibi relictum detulit fiſco, dicens ſe non capacem, tandem cum hærede poſſidente hoc fideicommiſſum tranſigit: & ſic in delatione non procedit: & ter citatus non venit. dicitur, quòd in tantum tenetur, in quantum ad fiſcum perueniſſet, ſi proceſſum eſſet in delato, & probatum. Item poſſeſſor in tantundem tenetur, ſi fraudem in hoc commiſit. Franciſcus Accurſij.

m Arrianus. Aliàs Adrianus. aliàs Arrianus. Accurſius.

n Publicata. ex aliquo delicto alio: vt infra, eod. leg. Statius. §. ſi.

o Relictum. & habebit præmium: vt no. ſupra, eodem, l. edicto. §. extat.

p Diui Traiani. quod eſt ſupra eo. l. edicto. §. extat. 1. & ſecundo

quoque de tacito fideicõmiſſo factam, cum poſſeſſoribus tranſigunt,[a] atque tribus edictis euocati non reſpondent: placuit ſenatui tantum ab eo, qui id feciſſet, exigi, quantum apud ærarium ex ea cauſa, quam detulerat, remanere oporteret, ſi profeſsionem ſuã impleſſet. & ſi poſſeſſoris quoq; fraus apud præfectum conuicta fuiſſet: ab eo quoque, quod conuictus[b] inferre debuiſſet, exigi.

Vlpianus lib. vj. Fideicõmiſſorum. XLIII.

IMperator noſter reſcripſit fiſcũ[c] in rem habere actiones ex tacito fideicommiſſo.

Paulus libro j. Sententiarum. XLIIII.

DElator non eſt, qui protegendæ cauſæ ſuæ gratia, aliquid ad fiſcum nuntiat.[d]

Idem libro v. Sententiarum. XLV.

IN fraudem fiſci non ſolum per donationem, ſed quocunque modo res alienatæ[e] reuocantur: Idemque iuris eſt, & ſi non quæratur.[f] Aequè enim in omnibus fraus punitur.[g] Bona eorum,[h] qui in cuſtodia, vel in vinculis, vel compedibus deceſſerunt, hæredibus eorum non auferuntur: ſiue teſtato, ſiue inteſtato deceſſerunt. Eius bona, qui ſibi mortem conſciuit, nõ ante ad fiſcum coguntur,[i] quàm prius cõſtiterit, cuius criminis gratia manus ſibi intulerit. Eius bona, qui ſibi ob aliquod admiſſum[k] flagitium mortem conſciuit, & manus intulit, fiſco vindicantur.

ſecundo reſpon.

[a] Tranſigunt. puta cum hæredibus rogatis: idem tamẽ & cum aliis diſſert alium t vt ſupra, eodem, l. 2. §. ſenatus. & l. ſenatus. Accur.

[b] Quod conuictus. aliâs qui. ſed melius quod. & not. ſimplum exigi ab vtroque, ſed contra infra eod. l. auferunt. §. ſi. vbi quadruplũ. Solu. vt ibi. Accurſius.

IMperator. CASVS. Qui accommodat fidem de dando fundo non capaci: dominium illius fundi ipſo iure tranſit ad fiſcum: & ſic fiſcus habet act. in rem pro fundo. Franciſcus.

[c] Fiſcum. ſic. ergo ipſe qui tacitum fideicommiſſum præſtãdum ſuſcepit propter ſuum delictum ob eius dominio cadit ipſo iure vt hic, & ſupra, de pub. l. cõmiſſa. & ſupra l. 1. §. an bona. nec obſtat infra eod. l. in fraudem. §. eius. quia & hic conſtat ſcilicet non capaci. Accur.

DElator. CASVS. Ego Frãciſcus pono caſum in hac lege, ut litera ſtat: & da exemplum: vt in gl. Franciſcus.

[d] Nuntiat. quod dic, vt ſupra l. deferre. §. ſed commouem. & l. 15. in prin. & l. fiſcus. §. ſi. & C. de dela. l. nulla. lib. 10. & facit ĩ. de lib. cau. l. qui ex libertate. & de aqua plu. arcen. l. 3. §. denique. & de bo. libe. l. qui cum maior. §. ſi libertus. Accur.

IN fraudem. CASVS. Debitor fiſci res quaſdam ſuas donauit in fraudem fiſci, uel alio modo alienauit, uel act. ſuas amiſit curſu temporis non intentando eas. Dicitur, quòd fiſcus hæc omnia reuocabit. Secundo dicit, Aliquis in cuſtodia, uel in uinculis, uel in compedibus exiſtens deceſſit, bona eius uadunt ad hæredẽ ſuum ſiue teſtatus, ſiue inteſtatus deceſſit. Tertio dicit, Aliquis maleſactor propter delictum, quod commiſerat, timens de hoc puniri, ſeipſum occidit. hoc probato bona eius ad fiſcum uadunt: ſi autem tædio uitæ, uel impatientia doloris alicuius, uel ſimili de cauſa ſe occidat: hoc caſu bona eius non uadunt ad fiſcum, ſed ad hæredem defuncti. Quarto dicit, A debitore fiſci datæ libertates in fraudem fiſci, reuocantur. debitor autem fiſci poteſt ſeruum emere hoc pacto, ut manumittat: & manumittere poterit, & tenet manumiſſio. Ex iis. Dic caſum ut in gloſſ. quæ incipit, uel quia communia, &c. Neque. Dic caſum ut in glo. quæ incipit, aliàs edi, &c. ibi cum dicit quare dic quòd, &c. Quoties. Coram procuratore fiſci ago contra quendam. lite pendente peto actorum copiam mihi fieri. Dicitur, quod manu commentarienſis, id eſt, notarij huius cauſæ ſunt ſcribenda. & redditur ratio in gl. Secundo dicit: procurator fiſci exiſtens iudex in cauſa mea iudicauit contra me, cũ eſſem minor petij reſtitui, & ipſe idem cognoſcit. peto nunc copiam priorum actorum factorum in prima cauſa: audior. Tertio dicit, cum eſſem fideiuſſor pro Titio: petij penes fiſcum ſolui debitum pro eo. Dicitur, quod procurator fiſci debet mihi cedere omnia iura, quæ habet contra Titium etiam in bonis Titij. Fiſcalibus. Debitor fiſcalis connẽtus poteſt petere dilat. ad inueniendam pecuniam. & ſi eſt modicæ ſummæ debitor, vſque ad duos menſes: ſi magnæ ſummæ eſt debitor, vſque ad tres menſes dilatio poteſt dari per iudicem cauſæ: non maior, niſi à principe hoc concederetur. Si principalis. Titius debebat fiſco cen. & dederat fideiuſſores. Cum Titius non ſolueret, bona eius ſunt à fiſci procuratore occupata. Dicitur, quod liberantur fideiuſſores, niſi illa bona non ſint ſufficientia ad debitum. nam tunc in reſiduum remanent obligati. ſi autem procurator fiſci vendidit hæc bona, & habuit vltra quam ſit debitum: quod plus habuit, reſtituat Titio. Conductor. Qui fundum fiſcalem conduxit: nec cypreſſum, nec oliuam non ſubſtitutis aliis vendere poteſt: nec arbores pomiferas cædere. & ſi contra facit ſacta eſtimat. eius quod vendidit, in quadruplum tenetur. Vltimo prohibet ne procurator fiſci locet fundum, uel uectigalia minoribus xxv. ann. & redditur ratio in litera. Franciſcus.

[e] Alienatæ à debitore fiſcali.

[f] Non quæratur. hic eſt contra ſupra, eodem, lege, cum quidam. Solut. hic non quærit qui patitur litem moueri, vel liti præſcribi: quia non conqueritur, id eſt, litem non conteſtatur. ad quod ſupra, quæ in fraudem cre. l. uel ei. §. 1. & ſecundum hoc non quæratur, id eſt, non conqueratur. uel ſecundo quæratur. i. acquiratur. & ſic non erit par conditio fiſci, & aliorum creditorũ, vt ĩ. quæ in frau. cre. l. qui autem. in princi. Et ad l. contrariam dic, quod hic iam erat delatũ lucrum: quia mortuo iam teſtatore, qui debitori fiſcali legauerat, argu. ĩ. ad legem Aquiliam. l. in de Neratius. §. idem Iulianus, quod legatum debitor fiſci in fraudem fiſci repudiat. Vel dic, non quæratur, id eſt, acquiratur: quia ex his rebus, quæ fiſco ſunt delatæ, patitur alios percipere fructus. Vel ſol. ut ibi.

[g] Punitur. in hoc ut reuocet, & quandoque plus: ut infra, lege aufertur. §. 1. & facit ĩ. qui & à qui. l. in fraudẽ, & l. ſi cum. §. Ariſto reſpond. à debitore.

[h] Bona eorum. & facit ĩ. proxi. §.

[i] Coguntur. i. inuaduntur.

[k] Admiſſum. id eſt, commiſſum.

Aris

a Æris.id eſt pecuniæ,quam debebat dare alij.
b Impatientia. nam forte habebat talem infirmitatē, quam non poterat ſuſtinere:vnde ſe occidit.
c Non inquietabuntur.ſcilicet eius bona.
d Relinquentur. ſed hic diſtingue, vt not.C.qui teſt. facc.poſ.l.2.Item facit ſupra, de bo.eo. l.3.& C.eo.l.1.& 2. & infra, de re milit.l.omne delictum.§. qui ſe vulnerauerit. & ſupra, de iniuſt.teſtamen. l.ſi quis filio. et. §. proinde. & §.quod. & C.ſi reus vel accu.mor.fue.l. defunctus.
e Placuit.ſ.qui & à qui.l.ſi cum fideicõmiſ.§.Ariſto.& l.in fraudem.
f Pertinentia. vel quia communia. vel alio tali, quo poterant peti ab eo, hoc eſt alius poteſt petere ab ipſius fiſci debitore, cuius bona ſunt fiſco delata:quod multis modis contingit:vt no. ſupra, de eden.l.1. §.editiones.Et quòd ſubijcit reſtitui, dic ad exemplificandū: vel etiam omnino: vt ibidem not.hoc pacto: quod ſi fiſci ſunt, vel habet ibi partem: hac conditione edit, quòd alius non vtetur eis aduerſus fiſcum: vt infra proxi.§.vbi ponit exemplum, quomodo acta poſſunt pertinere ad fiſcum, & priuatum. & facit ſupra,eodem,lege,ſenatus.§.penultimo.& §.finali.
g Neque acta.ſ.publica:puta inter me & te facta. cum te de homicidio accuſarem: poſtea ego vel alius defert bona tua tanquam nocentis, & damnati in fiſcum, & habet illa acta, in quibus de innocentia continetur: non cogetur ea tibi exhibere. vel dic acta,id eſt ſententias. Azo.
h Edi. aliàs edi. ſcilicet in lib.Bul.& aliàs reddi. Et nota quòd quantum eſt ad inſtrumenta.eſt contra C. de eden.l.procurator.& l.iuſtum.& l.non eſt nouum. & C.de fide inſtrumen.l.illatæ. quibus dicitur, quòd fiſcus edit inſtrumenta etiam contra ſe: vt etiam per hoc contradicant inferiori reſpon.Solu.ibi erat controuerſia inter fiſcum, & priuatum:hic inter duos priuatos, quo caſu ab alio nullo modo, à fiſco non ſine cautione. & hoc ideo ſecundum P.ne ſi poſtea ageret cum fiſco, his rationibus vteretur contra eum:eo ſcilicet caſu, quo non poſſit poſtulare ſibi edi,id eſt, cum eſſet actor. ſed ſi hoc eſt fiſci priuileg.ergo aliàs priuatus teneretur edere alijs inter ſe litigantibus: vt infra,ad municipales.l.prima,in fine. Sed dices quod hic dicit de inſtrumentis, quæ etiam pertinent ad petentem: ſed tunc eſſet iniquum, ſi etiam contra fiſcum eo non iuuetur vt ſuo. Quare dic in 1.reſpon. hic erat cauſa inter fiſcum, & priuatum: & non eduntur acta tertio contra fiſcum:quia non cogitur, nec ſponte debet,ſed in cauſa priuatorum poteſt tertius,licet non cogatur. & ſic expone non oportet, id eſt, oportet quod non. In ſecundo reſpon. duo priuati litigant, maxime apud procuratorem fiſci, & fiſcus edit, ſi vult: & ſi non vult, non cogitur: quia nec priuatus. ſed ſi contingat, quod edat procurator fiſci, edit cum cautione præ-dicta. & ex prædictis etiā patet, quod non eſt contra C. eodem, lege tertia. At e contra fit editio. quod dic, vt ſupra, eodem, lege ſecunda.§.finali. Accurſius.

Quod ſi is tædio vitæ, aut pudore æris [a] alieni, vel valetudinis alicuius impatientia [b] id admiſit: nō inquietabuntur: [c] ſed ſuæ ceſsioni relinquentur. [d]

Libertates datæ à debitore fiſci in fraudem ipſius fiſci, reuocantur. poteſt autem debitor fiſci emere ſeruum, vt eum manumittat, quæ manumiſſio tenebit. h.d. § ſeq.glo caſum ponit.

A debitore fiſci in fraudem datas libertates retrahi placuit. [e] Sanè ipſum ita ab alio emere mancipium, vt manumittat, non eſt prohibitum. ergo tunc & libertatem præſtare poterit. Ex ijs bonis, quæ ad fiſcum delata ſunt, inſtrumenta vel chirographa, acta etiam ad ius priuatorum pertinentia, [f] reſtitui poſtulantibus conuenit. Neque inſtrumenta, neque acta [g] à quoquam aduerſus fiſcum edi [h] oportet. Ipſe autem fiſcus actorum ſuorum exempla hac conditione ædit, [†] vt ne is, [i] cui deſcribendi ſit poteſtas aduerſus ſe, [k] vel rempublicam [l] his actis [m] vtatur, [n] de quo cauere compellitur: vt ſi vſus his [o] contra interdictum fuerit, cauſa cadat. Quoties apud fiſcum [p] agitur: actorum poteſtas poſtulanda eſt, [q] vt meritò his vti liceat: eaque manu Commentarienſis [r] adnotanda ſunt. [ſ] Quòd ſi ea aliter [t] proferentur, is qui ita protulerit, cauſa cadat. [u] Quoties [†] iterum apud fiſcū [x] eadem cauſa tractatur, priorū actorum, quorum vſus non fuerat poſtulatus, [y] ex officio recitatio iure poſcetur.

Sciens fiſco pro alio habet priuilegium fiſci de perſequendis bonis eius pro quo ſoluit. hoc dicit ſeq. plana ſunt.

Qui pro alio à fiſco cō

i Ne is. ſcilicet cui fit editio.
k Aduerſus. ſcilicet fiſcum.
l Vel rempublicā. pro eodem ponit fiſcum. & rempublic. vt infra, de verbor. ſignificat.l.eum qui vectigal. vel nō pro eodem, vt infra, ad municipal.lege, ſimile.
m His actis. id eſt, hac editione. nō ita ſi quandocunque in alijs articulis.
n Vtatur. licet enim probatio plena ex his capentis non eſſet,præſumptio non contra fiſcum eſſet, ſi conſtarent eadem ſcripta, ſecundum Azo.& ſic non obſtat in authen. vt ſponta.lar.§.1.co.9. & C.de eden.l.procurator. & de fide inſtrumen.l.a. Vel dic, quod hic erant publicata: vt in authen. vt fra.filij.§.illud.col.9. vel his,ſcilicet originalibus. ad quod C.de eden.l.procurator. Accurſius.
o His actis.vel is cui fit editio.
p Quoties apud fiſcum.i.apud fiſci procuratorem.
q Poſtulanda eſt.ab ijs,qui inter ſe agunt. & de actis illius cauſæ dic, vt C.vt lite pendeo.l.ſupplicare. & C. de eden.l.is apud.non autem dicit de actis fiſci,de quibus dixi ſupra proxi.§.& dic poteſtas,id eſt, editio: vt poſſit videre aperta.
r Commentarienſis.ſic dictus,quia ei ſunt acta commiſſa. Aliter autem ponitur.C.de cuſto.reo.l.ad commentarienſem.
ſ Adnotanda ſunt. vt ſignificet quem,& in qua parte habeat literam amiſſam. ad quod in authenti. vt diuinæ iuſſiones.
t Aliter.quam ſint ſcripta. Accur.
u Cadat. qui falſitatem committit in cauſa,perdit eā. nec eſt contra C.de formul.quia in alio caſu dicit. Accurſius.
x Apud fiſcum. ex cauſa reſtitutionis: vt ſupra,de mino.l.præfecti. Azo.
y Poſtulatus.i.denunciatus per aliquem, quod aliqua ad fiſcum pertinentia tenet. vel dic petitus,ſcilicet vſus actorum. & facit C.de temp. appel.l. per hanc.

† In P.Fl. vt is, cui &c. ſed hic recti°.

† Scriben. hic dicit iſtum tex. ſingul. ad hoc, quod editio actorū eſt facienda de manu notarij nō autē alterius. Adde iſtud, quòd notarius, qui locipit ſcribere acta, nō poteſt ipſe mutare. Bol.

Pro quo

uentus debitum exoluit: non iniquè poſtulat perſecutionē bonorum eius, pro quo a ſoluerit: in quo etiam adiuuari p officiū ſolet. Fiſcalibus debitoribus petentibus ad comparandam b pecuniā dilationē negari nō placuit. Cuius rei æſtimatio ita arbitrio iudicantis conceditur, vt in maioribus ſummis nō plus, quàm c tres menſes, in minoribus vero non plus, quā duo prorogentur. prolixioris aūt temporis ſpatiū ab Imperatore poſtulandum eſt. d

Si principalis e rei bona ad fiſcū deuoluta ſunt, fideiuſſores f liberantur, niſi fortè minus idonei ſint, & in reliquum non exolutæ quantitatis acceſſeruut. Si plus ſeruatum eſt ex bonis debitoris à fiſco diſtractis, g iure, ac meritò reſtitui h poſtulatur. i Cōductor ex fundo fiſcali nihil trāsferre poteſt, nec cupreſsi materiam k vendere, vel oliuæ, nō ſubſtitutis l alijs, cæterasq; arbores pomiferas cædere. m & facta eius rei æſtimatione, n in quadruplum cōuenitur. o Minoribus vigintiquinq; annis, neque fundus, neq; vectigalia locanda ſunt: ne aduerſus ea beneficio ætatis vtantur. p

Hermogenianus lib. vj. iuris epit. XLVI.

Auffertur ei quaſi indigno q ſucceſsio, qui cum hæres inſtitutus eſſet, vt filius, poſt mortem eius qui pater dicebatur, ſuppoſitus declaratus eſt. r Qui aliquid ſciens in fraudem fiſci ſuſcepit: ſ nō ſolum rem, in qua fraudis mini

a Pro quo. ad quod infra, de cen ſib. l. cum poſſeſſor. in prin. & ſ. de fideiuſſo. l. fideiuſſores. & ſ. de ſolut. l. Sticbus. §. pen. & de len. l. cum eorum.

b Ad comparandam. quia ſolent vſuras pro dilatione, quod eſt pretium dilationis. imo plane poteſt legi. & dic comparandam, id eſt inueniendā.

c Plus, quam. minus ergo eſſe pōt. vt vt ſupra, de vſur. l. ſi bene. & facit C. de dilat. l. j. item facit ſ. de re iud. l. 2.

d Poſtulandū eſt. ad hoc ſ. de pœn. l. diui Fratres. §. j.

e Si principalis. dic bona occupata: qa non ſoluebat. ſi autem ſucceſſiſſet fiſcus reo: ipſo iure liberati eſſent fideiuſſores fiſci: quos fiſcus accipiebat ex contractu, etiam ſi reus non eſſet ſoluendo, quia ſibi hæredi dicitur ſoluendo, vt ſupra, ad legem Falcid. l. quærebatur. Item habes ī. niſi fortè &c. & dic idonei, ſcilicet rei ſint: vel dic rei idonei ſint fideiuſſores: vel dic bona, vt ſic verbum idonei ſit genitiui caſus. hoc eſt quia pro non idoneo interceſſerunt. Alij dicunt idonei nominatiuum: & ſupponere, ſcilicet debitores principales, quod in idem recidit: ſed tunc de ſingulari numero ad pluralem tranſiret. Et quod dicit acceſſerunt, dic quòd tunc ſi fiſco non ſatisfit ex bonis, incidunt in obligationem: alias non incidunt: vt ſupra, de verbor. obliga. l. decem. alias non eſt niſi &c. ſed eſt ibi, & ſi fortè &c. & tunc dices fideiuſſores datos alicui ab eo, cui fiſcus extitit hæres. hoc ideo quia non poteſt timeri, quod fiſcus deſinat eſſe ſoluendo: licet timeretur de reo: vt ſupra, de fund. dot. l. a. & ponitur, liberantur impropriè: id eſt, non incidunt in obligationem & ſic ſi, id eſt, quamuis. & idonei eſt genitiuus: vt ſupra, vel propriè. & fortè dicea idem ſi idonei. nam vtrobique liberantur.

f Fideiuſſores. quos fiſcus acceperat ex contractu, prout habes niſi: non illi qui interceſſiſſent apud alios creditores: vt C. de fideiuſſ. l. 1. contra. vel vt ibi.

g Diſtractis. i. plus vendidit, quàm debet exigere.

h Reſtitui. ſ. illud plus.

i Poſtularet. à debitore. ad quod C. de iure doml. impe. l. ſi. §. fin. aliàs poſtulantur, ſcilicet quæ ſunt ſeruata vltra debitum.

k Materiam. quid materia, quid lignum, dic vt ſupra, de leg. 3. l. ligni. in prin.

l Non ſubſtitutis. arboribus.

m Cædere. id eſt incidere.

n Aeſtimatione. ſ. ſi contra fecerit.

o Conuenitur. facit ſ. ſol. matri. l. ſi diuortio. §. ſi fundum. & locati, l. ſi merces §. culpæ.

p Vtantur. etiam contra fiſcum. ad quod ſupra, de minor. l. ex cauſa. §. pen. & de publi. l. imperatores. & C. ſi aduer. fiſc. l. 1. & 2.

Auffertur. CASVS. Teſtator inſtituit quendam, vt filium ſuum: poſt mortem teſtatoris apparet, quod iſte non fuit filius eius, dicitur quod huic inſtituto auferuntur bona, vt indigno, & ad fiſcum vadunt. Secundo dicit: qui in fraudem fiſci emit aliquid à debitore fiſci, rem illam perdit, & tantundem de ſuo. Quod à præſide. Si præſes prouinciæ, vel procurator fiſci, vel Cæſaris, vel quilibet alius in prouincia, quam adminiſtrat, à ſibi ſubdito emit aliquam rem per interpoſitam perſonam: ille qui vendidit, vendicare poteſt rem ſuam: & qui emit æſtimationem rei dat fiſco. nam nec nauem in ea prouincia, quam adminiſtrat, fabricare poteſt. Fiſcus. Ex omni contractu habet fiſcus tacitè obligata bona contrahentis ſecum. Secundo dicit: Debitor fiſci conuentus à fiſco poteſt opponere compenſationem de eo, quod fiſcus ei debet, ſi hoc debitum probet intra duos menſes. fallit autem in caſibus ubi non obijcitur compenſatio contra fiſcum, quos nominat in litera. Item accuſatus de aliquo delicto interim poteſt bona ſua adminiſtrare, & debitor eius ſoluendo ei liberatur. Item actor inſtitutus a procuratore Cæſaris, vel fiſci non poteſt vendere abſque ſcientia principis ſeruos caſtaldiones aliquorum bonorum fiſco delatorum. Item ſeruus Cæſaris ſi iuſſu procuratoris Cæſaris adijt hæredit. Cæſari delatam, Cæſari volenti acquiritur. Vltimò dicit plures ſurripuerunt rem fiſci: omnes non tenentur vltra quadruplum: & qui ſunt idonei, pro non idoneis tenentur. Franciſcus.

q Indigno. non tamen fiſco applicatur, ſed agnatis: ut C. de hæred. inſtitut. l. ſi pater. & l. nec apud. §. fina. quæ ſunt contra: Nam nec hic dicit fiſco applicari. vel verius, vt faciat ad titulum, dic hic applicari fiſco, & eum non habere aliquos agnatos. & facit C. de fideicommiſ. l. cam quam. & de teſta. l. neque profeſſio. & de inge. man. l. 1. & quod not. C. de iis quibus vt ind. l. hæreditas. ſed ſecundum primum intellectum fallit hæc regula, quæ auferuntur indignis applicari fiſco: vt no. ſupra l. Lucius.

r Declaratus eſt. per accuſationem de partu ſuppoſito. de quo dic, vt not. C. de fal. l. j. vel per petitionem hære. agente legitimo: cum non valeat inſtitutio ipſo iure: vt C. de hæred. inſtit. l. nec apud. & de fideicom. l. cam quam. Accur.

ſ Suſcepit. à debitore fiſci. fortè aliàs contra. vt infra, eod. l. §. fin. & de admini. re. ad ciuit. pert. l. ſi. §. 3. & ī. eo. l. in fraudem. in prin.

ſterium ſuſcepit : ſed alterum tantum reſtituere cogitur. Quod à pſide, ſeu procuratore, a vel quolibet alio in ea prouincia, in qua adminiſtrat, licet per ſuppoſitam perſonã, comparatum eſt : infirmato contractu vindicatur, b & æſtimatio eius fiſco infertur. Nam & nauem c in eadem prouincia, in qua quis adminiſtrat ædificare d prohibetur. Fiſcus ſemper habet ius pignoris. e Qui compenſationem opponit fiſco, intra duos menſes f debitum ſibi docere debet. Vt debitoribus fiſci, quod fiſcus debet, compenſetur, ſæpe cõſtitutum eſt, g excepta cauſa tributoria, & ſtipendiorum, item pretio rei à fiſco emptæ, & quod ex cauſa annonaria debetur. In reatu conſtitutus h bona ſua adminiſtrare poteſt : eique debitor rectè bona fide ſoluit. Actores, i qui aliquod officium gerunt, in bonis, quæ diſtrahunt, procuratores k venundare inconſultis principibus prohibentur : & ſi veneant, venditio nullas vires habebit. Seruus Cæſaris ſi iuſſu procuratoris adijt hæreditatem, l Cæſari volenti acquirit.

Si multi fiſco fraudem fecerint : m non, vt in actione furti, ſinguli inſolidũ, n ſed omnes ſemel quadrupli pœnã pro virili portione debent.

Sanè pro non idoneis qui ſunt idonei conueniuntur. o

Si debitor fiſci reliquit hæredes, illi ſunt prius conueniendi à fiſco, quàm ii, qui ab hæredibus bona aliqua emunt. & ſi hæredes non ſufficiunt, tunc peruenitur ad emptores. h.d.

Paulus libro primo Decretorum. XLVII.

MOſchis quædam fiſci debitrix ex conductione vectigalis p hæredes habuerat, à quibus poſt aditã hæreditatẽ Faria Senilla, & alij prædia emerãt. cùm cõuenirent q propter Moſchidis reliqua, & dicebant hæredes Moſchidis idoneos eſſe, & multos alios ex iiſdem bonis emiſſe. Aequũ putauit Imperator, priꝰ hrdes

a Vel procuratore. fiſci, vel Cæſaris. Et dic quòd iſti emunt.

b Vendicatur. quia priuatus qui vendidit, vendicat, & officialis de ſuo dat fiſco eiuſdem rei æſtimationem. ſed videtur in quadruplum : vt ſupra, de contrahenda empt. l. non licet. contra. Solut. dic æſtimationem ſcilicet in quadruplum ; vel hic a priuato aliquo de ſua iuriſdictione emit, & ab ipſa republic. quam adminiſtrat. vel dic, quòd hanc æſtimationem præſtat venditor : puta pretium quod habuit : vt argu. ſupra, de contra. emptio. l. ſenatus. & de damo. infec. l. vlt. & ſecundum hoc nihilominus fiſcus habebit quadruplum. & facit C. de contra. iudi. l. j. & infra, de re militari. l. milites. & de adminiſtr. rerum ad ciui. perti. l. 2. §. 1. & C. quod metus cauſ. l. ſi per impreſsionem. hoc autem fallit in ciculentia, vt ſupra, de offic. procon. l. ſolent. Item quando paterna erant : vt not. ſupra, de contrahen. emptio. l. qui officij. vel niſi in caſu quando confirmatur quinquẽnio, vt C. de con. inde. l. j. in prin.

c Et nauem. facit infra, de ua. mu. l. 2. qui.

d Aedificare. id eſt facere.

e Pignoris. ex ſuo contractus vt C. qui. cauſis pign. ta. con. l. 2. non ſi petat maleficij pœnam : vt ſupra, eod. l. quod placuit. vel priuato ſuccedit. vt ſupra, eodem. l. fiſcus. ſed tunc quando inter nomina poſuit, habet hypo. vt ibi dicitur. Accur.

f Duos menſes. facit C. de compen. l. vltima. & infra, §. proximo.

g Conſtitutum eſt. vt ĩ. de compen. l. fina. & l. idem. niſi in caſibus qui hic ſequuntur : vt C. de compen. l. j. & l. in ea. & l. ſi ex venditione.

h In reatu conſtitutus. etiam poſt accuſa. inchoatam. & dic vt nota. ĩ de ſolu. l. reo. ſic ponitur reus, id eſt, accuſatus : vt ſupra, de publ. iudi. l. quinta. & ĩ. eod. l. cum quidam. Accur.

i Actores. inſtituit à procuratore fiſci, vel Cæſaris. vt dicitur inſt. de cura. §. in. Accur.

k Procuratores. i. caſtaldiones ſeruos. ad quod ĩ. eo. l. bonorum. & l. ne procuratores. Accur.

l Adijt hæreditatem. dic vt ſupra, de acquirenda hæreditate. l. ſi quis mihi bona. §. ſi ſeruus fiſci. & de officio procu. Cæſa. l. j. §. vlt. & l. ſeq. Accur.

m Fecerint. ſurripiendo. non ita ſi alio modo : vt ſupra, eodem. l. Arrianus. §. qui autem. & ſupra eadem l. §. 1. Et ſic not. quod in hoc eſt deterior cauſa fiſci, quàm priuati, qui pro furto ageret ad duplum, vel quadruplum contra omnes, nec vnus per alium liberatur : vt C. de condic. furti. l. 1. ſic & aliàs ſupra, de diuer. præ. l. in omnibus. præterea dicunt quidam, vt Azo, hanc pœnam habere locum, vbi non eſt alia pœna ſpecialis a lege ſtatuta. Item hunc §. eſt contra ſupra, de publi. l. hoc edicto. §. fina. & l. ſi multi. vbi duplicandum dicit : ſed ibi in quærendis fuit fraus : vt C. eodem. l. de enſionis facultas. libro x. hic in quæſitis iam fiſco : & eodem lib. de ijs, qui ea pu. ra. l. prima. & C. de aſſeſ. l. conſiliarios. Et argum. C. de acquirenda poſſeſsio. l. vltima. nam in eo quod iam quæſitum eſt, non ſic fit fraus argum. ſupra, eodem. l. cum quidam. Item in contrarijs priuatus agit in duplum contra publicanum : hic ipſe fiſcus. Accurſius.

n Solidum. id eſt in duplum, vel quadruplum.

o Conueniuntur. in hoc eſt ſic ſupra de pub. l. ſi multi.

MOſchis. CASVS. Moſchis conduxerat vectigal à fiſco : deinde tenebatur fiſco ad penſionem aliquorum annorum, vel vnius anni. & deceſſit relictis hæredibus : qui hæredes adita hæreditate quædam prædia hæreditaria vendiderunt pluribus perſonis. nunc fiſcus vult agere contra emptores illos. Dicitur, quòd primo conueniendi ſunt hæredes Moſchidis : & in reſiduum emptores. Secundò dicit : Aemilius conduxit à fiſco quandam poſſeſſionem pro centum. tandem Aemilius locauit alijs per partes iſtam poſſeſſionem pro centum, & ulgioti. Dicitur, quod tantum in centum tenetur fiſco. Franciſcus Accurſij.

p Vectigalis. & per hoc bona eius fiſco tenentur, vt ſupra l. proxi. § fiſcus.

q Conuenirentur. extranei poſſeſſores hypothecæ pro bonis, vel prædijs quondam conductis, non dico per hæredem quæſitis : vt ſupra, de pignoribus lege, Paulus. in principio, licèt hoc quidam dicant. Accurſius.

1 Iſta glo. eſt not. ad hoc, quòd fiſcus non habet tacitam hypothecam in bonis delinquentiũ. de qua materia habes etiã gl. in l. reſcriptum. in verbo, hypothecas. ĩ. de pactis, quæ adẽ tenuit. vide Bart. in l. poſt cõtractũ. ĩ. de don. Bolog.

Conue-

conueniri[a] debere: deinde in reliquum poſſeſſorem[b] omnem, † & ita pronuntiauit.

Qui conducit à fiſco, poteſt alij plus locare: & ſoluet tantum, quanti à fiſco cõduxit, non plus. h.d. Bart.

Aemilius Ptolomæus conduxerat à fiſco poſſeſsionem: eamque paulatim pluribus locauerat maiore quantitate, quàm ipſe ſuſceperat,[c] conueniebatur à procuratorib. Cæſaris[d] in eam quantitatem, quam ipſe perciperet.[e] Hoc iniquum, & inutile fiſco videbatur:[f] vt tamen ſuo periculo ipſe eos, quibus locauerat, conueniret. ideoq; pronuntiauit in eam ſolam[g] quantitatem eum cõueniri debere, qua ipſe conductor extiterat:

Reuocato teſtamento, non videtur reuocatum fideicommiſſum tacitè iniunctum. hoc dicit. Bartolus.

Idem libro ij. Decretorum. XLVIII.

STatius Florus teſtamẽto ſcripto, hæredis ſui Pompeij tacitæ fidei commiſerat, vt non capiẽti, fundum, & certæ pecuniæ quantitatem daret: & eo nomine cautionem[h] a Pompeio exigi curauerat, ſe reſtituturũ ea, quæ ei per preceptionẽ[i] dederat. poſtea idem Florus facto ſecundo teſtamẽto, & eodem Pompeio, & Fauſtino hæredibus inſtitutis, nullas prȩceptiones Pompeio dederat. hæc perſona, † quod[k] capere non poterat, ſe detulerat. conſulti Imperatores a procuratoribus reſcripſerunt, ſi non probaretur mutatam uoluntatẽ, præſtandum fideicommiſſum. atque ita Pompeius cõdemnatus deſiderabat[l] id onus eſſe hæreditatis oportere:[m] quia præceptiones non acceperat.[n] nec poſſe videri ꝓ parte[o] in prima volũtate teſtatorem perſeueraſſe, ſed in vniuerſo pronuntiauit,[p] nec teſtamẽtum prius extare,[q] nec ſi dediſſet[r] in primo teſtamento, ex poſteriore peti potuiſſe, niſi repetitum eſſet.[s] Placuit:[t] quia nõ probabat[u] ſibi[x] datas præceptiones, ex ſola[y] ſua cautione

a Conueniri. Imò uidetur quòd hoc emptor allegare non poſſit: vt ꝟ. de cenſi. l. cum poſſeſſor. §. fin. contra. Solu. hic in prædio conductitio non uectigali: ibi in vectigali. & cum eo concor. ꝟ. de publi. l. Imperatores. & ꝟ. eo. in l. prædijs. Item not. in hoc tacito pignore principales debitores primo debere conueniri, quàm poſſeſſores rei: ſecus in expreſſo: vt C. de pigno. l. perſecutionem. ſed hodie idem in expreſſo: vt in authen. ibi poſita. Item facit ꝟ. de admin. rerum ad ciui. perti. l. 3. §. fina. & quod ibi no. Accur.

b Poſſeſſorem omnem. id eſt, quemlibet. Alij dicunt collectiue, vt quiſque viriliter teneatur: quod hic probari videtur. nam duo dicebant emptores. ſ. hæredes idoneos, & alios eſſe emptores. & ad vtruoque reſpõ. ſed prima verior. nam etiam pro paruo debito tota res, quamuis magna teneretur: vt C. de diſtrac. pig. l. quandiu.

c Suſceperat. à fiſco. Accur.

d Cæſaris. ſ. fiſci: quæ & Cæſaris ſunt, vt & C. de quadri. præſcr. l. vlti.

e Perciperet. a ſuis conductoribus.

f Videbatur. quia nemo accederet ad conductionem fiſcalium prædiorum: vt ſupra, l. 3. §. cum in quinquennium. Accurſius.

g Solam: nam ſi minoris locaſſet, non eſſet fiſcus contrarium poſtulaturus: vt C. de ſolo. l. penulti. Item quia hic non conuenit: vt ſupra loca. l. ea lege. j. reſpon. Item quia ſuſtinet periculum: ergo & lucrum ſi intercederet: vt ꝟ. commo. l. ſi is. §. 1. Item colonus alijs locare poteſt: vt C. loca. l. nemo. & ſi plus locauerit quam ipſe præſtat, ſuum erit: vt ꝟ. de act. empt. l. ſi mercedem. & loca. l. ſi tibi. & l. ſi. & l. qui inſulam. Accur.

STatius Florus. Pone caſum in hoc princ. prout habes in glo. quȩ incipit, Pompeius, &c.

Cornelio. Filius inſtituit matrem ſuam hæredem, & rogauit eam, vt poſt mortem ſuam mater reſtituat hanc hæreditatem Flauio: & iſta fȩmina commiſit delictum, propter quod omnia bona ſua fuerunt confiſcata: & ſic hæc hæreditas. nunc Flauius petit hȩc bona à fiſco, quaſi ſibi debita. Dicitur, quòd non auditur interim. cum nondum venerit dies, ſub qua erant ei relicta: cum & ipſe poſſet prius mori, quam illa fȩmina, & ſic deficeret prædictum fideicõmiſſum: uel alias te-

acquirere poſſet illa fȩmina. Franc. Accur.

h Cautionem domeſticam, quod dic vt ꝟ. l. 3. §. quæſi.

i Per præceptionem. igitur cohæredem habet, Fauſtinum, l. vt ſubijcit.

k Quod. pro quia.

l Deſiderabat. apud iudicem appellationis.

m Oportere. Pompeius ſe reſtituturum quaſdam res non capienti cauerat: & eaſdem res per præceptionem a cohærede acceperat: & ſi hoc legato totam hæreditatem onerauerat: non ſolum partem Pompe. qui damnatus volebat onus legari, etiam nunc ad totam hæreditatem pertinere. volebat enim per præceptiones conſequi à cohærede, vt in primo teſtamento ſcriptum erat, hac allegatione: quia non poteſt videri ꝓ parte, &c. ſed contra eum meritò pronuntiatum eſt. Nã cum per ſecundum teſtamentũ ruptum eſt primum, & ita præceptiones interciderint: ex poſtremo peti nequeunt, cum non ſint in eo relictæ. vnde quia ipſe ſolus cauerat, ipſe ſolus ſoluere oneratur. Si quæras, cum totum ſit teſtamẽtum ruptũ per poſterius, cur ſolum tacitum fideicommiſſum durat? Reſpon. hoc ſupra, de probationib. lege 1. explicatur.

n Non acceperat. in ſecundo teſtam.

o Pro parte. vt ita præſtetur de parte ſua tantum. ſ. et onus ſentiat, lucrum non habeat.

p Pronuntiauit. iudex appellationis.

q Extare. aliàs conſtare. in lib. R. in B. extare.

r Dediſſet. id eſt, reliquiſſet teſtator, ſcilicet, præceptiones.

s Repetitum eſſet. in ſecundo teſtamento.

t Placuit. mihi Paulo: & eſt reſponſio.

u Non probabat. non capiens. Sed contra. ꝟ. de prob. l. cum tacitum. ſed ad aliud hic probat, vt etiam ex teſtamento agat: ibi non probat, vt videatur repetitum: quia præſumitur niſi hæres contra probet. Item facit ſupra, de hæred. inſtit. l. vlti. & ꝟ. de lega. 3. l. iure teſtamenti. Accur.

x Sibi. ſcilicet Pompeio.

y Ex ſola. hoc eſt contra. ꝟ. de probatio. l. 3. in eo, quod hic dicit ex ſola cautione. Item in eo quod dicit hic, ſcilicet, dedit in primo, non videtur repetitum in ſecundo

† De iſta dictione vniuerſali oẽs, adde vltra Bar. hic glo. in c. j. §. ipſas omnes. de reſcrip. in prag. ſan. Adde etiã ꝙ hoc ſignũ vniuerſale omnes aptum eſt cõprehẽdere perſonas veras, & fictas, vt per Mandoſ. ſuper Commiſ. executori. quæſt. 1.

† In P.F. alias, quæ capere.

ſecundo. Sol. hæc ſecundum illum vt videatur repetitum fideicom. tacitum. & quod hic dicit, nec ſi dediſſet ſ. prælegationes. & quod dicit ex ſola cautione, ſub. etiam. Vel dic ſecundo quòd hic fuit interpoſita cautio animo nonandi act. ex teſtamento: & ſic non poteſt agi ex fideicom. ſed ex ſola cautione. & ſecũdum hoc quod hic dicit: nec ſi dediſſet, poteſt intelligi etiam in fideicõ. vt primo dixi. Vel ſol. vt ibi.

tis, an dodrantis tantum? Et dicitur quòd dodrantis. quarta enim quæ deberet remanere alias penes hæredem, confiſcatur. & hoc apparet ex quodam reſcripto, cuius verba in litera ponuntur. Franciſcus Accurſij.

ſolum fideicommiſſum a præſtare debere.

Fideicommiſſum relictum in diem mortis, non cedit ante diem mortis naturalis. h. d. Bar.

Cornelio Felici mater ſcripta hæres b rogata erat hæreditatẽ reſtituere poſt mortẽ ſuã. c cùm hæres ſcripta condemnata d eſſet, & à fiſco omnia bona mulieris occuparẽtur: dicebat Felix, ſe ante e pœnam eſſe. Hoc enim conſtitutum. f Sed ſi nondũ dies fideicommiſsi veniſſet: g quia poſſet prius ipſe h mori, vel etiã mater alias res acquirere: repulſus eſt interim à petitione. i

Is cui reſtituta eſt hæreditas ex tacito fideicommiſſo, cum eſſet incapax, ſe detulit in fiſcum. dicitur hic, quòd debet habere dimidiam dodrantis illius hæreditatis pro præmio, quia ſe detulit.

Idem li. ſing. de tacitis fideicommiſsis. XLIX.

CVm tacitum fideicommiſſum k is, cui datum l erat, ſe capere nihil poſſe detuliſſet: in quæſtionem venit dodrantis, an totius aſsis partem dimidiam m ex beneficio diui Traiani recipere debeat. de qua re extat reſcriptum diui Imperatoris Antonini in hæc verba: Imperator Antoninus Iulio Ruffo: Qui tacitam fidem accommodauit, vt non capienti reſtitueret hæreditatem: ſi deducta quarta parte reſtituerit, nihil retinere dẽt. quadrans autem, qui hæredi imponitur, ipſi eripiatur, & ad fiſcum transferatur. n Vnde o dodrantis ſemiſſem p ſolũ capit, qui ſe detulit. q

Fructus percepti inter primã, & ſecundam citationem, pertinent ad venditorem: exſtantes autem ad emptorem, uel penſia locationis fundi venditi.

Idem libro iij. Decretorum. L.

VAlerius Patronius procurator Imperatoris Flauio Stalticio prædia certo pretio addixerat. r deinde facta licitatione idẽ Stalticius recepta ea licitatione ſ prædia obtinuerat: t & in vacuã poſſeſsionem inductus erat. u de fructibus medio tẽpore perceptis quærebatur. Patronius, fiſci eẽ vo-

a Fideicommiſſum. q. d. non præceptiones: quia eas a cohærede percipere non poteſt ex ſecundo teſtamento gratis, vt voluit teſtator in primo teſtamento. fideicommiſ. autem præſtat: quia de burſa ſua voluit teſtator in primo teſtamento eum præſtare.

b Hæres. ſ. à filio. Accur.

c Poſt mortem ſuã. ſ. matris.

d Condemnata. de alio crimine.

e Ante. id eſt, ſeeſſe admittendum ante, quam fiſcus ad pœnam. Accur.

f Conſtitutum. vt ſupra, leg. quod placuit. cum ſuis concor. Sed hæc allegatio non videtur bona cum non dicatur creditor ille, cui ſub condi. debetur ante condit. vt ſupra, de action. & obligat. l. is qui. licet ſit argu. contra ĩ. de verb. ſig. l. creditores.

g Veniſſet. adeo, vt etiam ad præſens reſtitui non poſſit, ẽt ſi vellet: vt ſupra ad Treb. l. ſed & ſi ante. nec obſt. C. de fideicom. l. poſt mortem, vt ibi not.

h Ipſe. Felix. & ſic deficit fideicomm. vt ã. de minor. l. in cauſæ. j. §. Pomponius.

i A petitione. Tria not. Primum: quia non debet eſſe quis ſolicitus de hæreditate viuentis, ad quod ſupra, de vulga. ſubſti. l. 2 § interdum. Item quia non videtur mori, licet condemnata, & deportata. ad quod ſupra, de verb. oblig. l. ex eo. §. in inſulam. & de lega. 2. l. cum pater. § hæreditatem. Item tertio: quia dicit interim. cum ergo erit naturaliter mortua, petet, ſcilicet à fiſco fideicommiſſarius: vt ſupra ad Trebellianum. leg. ex facto. §. ex facto. & ſupra eadem l. dicitur. Item quia dicit alias res, &c.

Mando. Itẽ in 1. quæſt. Regu de impe. benè viuendis.

CVm tacitum. CASVS. Hæres fuit rogatus de reſtituenda hæreditate Titio non capaci. Titius hoc detulit fiſco, dicens ſe non poſſe capere: & ſic debet habere dimidiam ex beneficio diui Traiani. quæritur de quanta debet eſſe hæc dimidia, an totius hæredita-

k Fideicommiſſum. totius hæreditatis. Accur.

l Datum. id eſt, relictum. quod qualiter fiat, & quando, hoc inſpicitur, dic vt no. ſ. eo. l. non intelligitur. 1. 2. & 3. reſpon. Accur.

m Dimidiam. dimidiam enim conſtat eum habere ſecundum edictum Traiani: vt ã. eod. l. edictum. in princ. & §. 1. & l. ſenatus. §. ſenatus. nec obſt. C. de ijs qui ſe de. l. 1. libr. 2. quia plene no. ſupra, eod. l. dicto. §. extat.

n Transferatur. vt ſupra ad leg. Falc. l. beneficio. & ad Sylla. l. ſi ſequens. & C. ad leg. Falc. l. etiam ſi tacitum.

o Vnde colligitur. ex ſupradictis.

p Semiſſem. Scilicet, relicti.

q Detulit. nam tantum erat ſuum relictum, & non plus.

VAlerius. CASVS. Valerius procurator Imperatoris vendidit prædium Flauio Stalticio pro certo pretio, hoc pacto, quod ſi alius offerat plus vſque ad annũ, poſſet diſcedi ab iſta venditione. nunc cum alius afferret plus pretio antiquo, idem Stalticius inductus fuit in vacuam poſſeſſionem prædij. cuius enim fructus medio tempore percepti, quæritur? Reſpon. ſi medio tempore inter licitationem, & ſequentem addictionem percepti ſunt, ad venditorem pertinent. ſi autem intra vindemias vtraque addictio facta eſt: tunc fructus interim percepti, ſunt emptoris: niſi hæc prædia colebantur per colonum, qui numis colat, cui locauerat fiſcus. nam tunc fructus coloni ſunt: & hoc fauore fiſci poſſeſſionem tamen debet emptori. ſi autem fiſcus faceret ea prædia coli per ſuos ruſticos, fructus eſſent emptoris.

Tryphonino. Dic caſum, vt in glo. quæ incipit, iudicio meo, &c. Franc. Accur.

r Addixerat. i. ſub addictione in diem vendiderat.

ſ Licitatione. ab alio. Accur.

t Obtinuerat. nam emptori primo licuit addicere: vt ĩ. de in diem add. l. item quod. §. ſi. & l. neceſſe.

u Inductus erat. uel tunc quando primo emit, uel tunc cum ſecundo obtinuit in licitando.

Plane

a Planè id eſt, certè. & incipit determinare.
b Licitationem. id eſt emptionem. Accur.
c Ad venditorem. niſi prædia erant ſub colono: vt in fine huius legis.
d Allata eſt. cum enim vendo tibi fundum ſub addic. in diem, & alius interim meliorem conditionem attulerit, fructus interim percepti ad me venditorem pertinent. Idem etiam ſi tu ipſe meliorem cõdi. ab alio oblatam præſtiteris: vt ſupra, de in diem addic. l. item quod dictum. & l. licet. & l. ſequen.

Poteſt quoq; hic legi additionem. Aug. libr. 2. cap. 3.

lebat. Planè [a] ſi medio tempore inter primam li[b]citationem & ſequentem adiectionẽ [c] percepti fuiſſent, ad venditorem pertinere: ſicut ſolet dici: cum in diem addictio facta eſt, deinde [d] melior conditio allata. nec moueri debemus, quod idem fuiſſet, cui & primò addicta fuerant prædia. Sed cùm vtraq; addictio intra tempus vindemiarũ facta fuiſſet, receſſum [f] eſt ab hoc tractatu. ita que placebat, fructus emptoris eſſe. Papinianus, [g] & Meſsius nouam ſententiam [h] induxerũt: quia [i] ſub colono erant prædia, iniquum [k] eſſe fructus ei auferri vniuerſos: ſed colonum quidem percipere eos debere: emptorem verò penſionem eius [l] anni accepturũ: ne [m] fiſcus colono teneretur, quòd ei frui non licuiſſet, atq; ſi hoc ipſum in emendo conueniſſet. [n] pronunciauit tamen ſecundum illorum opinionem: [o] quòd quidem domino colerentur, vniuerſos fructus [p] habere: ſi verò ſub colono, penſionem accipere.

Inſpicitur dies, quo penſio debet præſtari, non dies quo fructus percipiuntur. h. d. Bartol.

Triphonino ſuggerente [q] quid putaret de fructibus aridis, [r] qui ante percepti in prædijs fuiſſent: reſpondit, ſi nondum dies penſionis veniſſet cum addicta [s] eſſent: eos quoque [u] emptorem accepturum.

e Intra tempus citra. & ſic medio tempore non eſt percepturus fructus: ergo pendentes fructus cedunt emptori: vt ſ. de act. empt. l. Iul. §. ſi fructus.
f Ab hoc tractatu. id eſt, ab hac ſententia, quæ eſt vt fructus venditori cedant.
g Papinianus. debentur fructus emptori nulla licitatione facta. Idem ſi vtraque addictio intra tempus vindemiatum proceſſit. Papinianus autem & Meſſius nouam ſententiã inducunt, quando non per dominum, ſed per colonum, cui fiſcus locauerat, hæc prædia excoluntur: & hoc propter fiſci priuilegium, quaſi tacitum de recipiendo colono pactum inter emptorem, & venditorem interuenerit.
h Sententiam. cum enim ſub colono eſt prædium locatum: licet venditum à domino, non debet eum emptor expellere de æquitate: ſed penſionem ab eo accipere fauore fiſci: ne colono teneatur. ſic C. de ven. re. fi. l. j. §. fina. libro x. & ff. de bo. aut. iud. poſ. l. In venditione. §. j. & in decr. Alexand. capi. querimoniam. de iure patronatus.
i Quia. hoc, ſcilicet, quia &c.
k Ei. colono. & applicatur emptori.
l Eius. tantum. ſi ergo colonus eſſet partiarius: partem tantum acciperet emptor, vt verus dominus.
m Ne. & hoc ideo, ne &c.
n Conueniſſet. vt colonus ſtaret vſque ad tempus conductionis finitum.
o Secundum illorum opinionem. ſcilicet Papiniani & Meſſij: licet noua, & contra ius commune: vt ſupra loca. l. ſi merces. §. j. & C. loca. l. emptorem. ſed hoc propter priuilegium fiſci, ne teneatur colono: vt hic dicit. ſic ſupra eo. l. eum qui.
p Vniuerſos fructus habere. ſcilicet emptorem, cum licitatio per emptorem primũ non eſt addicta: vel ſi facta eſt ante, quam fructus percipiantur, res eſt ſecundo addicta, licitatione ab emptore admiſſa. alioqui licitatione facta fructus medio tempore percepti, ad venditoris ſpectant compendium.
q Suggerente. id eſt conſulente.
r De fructibus aridis. Iudicio meo de aridis fructibus erat maior quæſtio. fuerant enim percepti ante tempora addictionis: & propterea videbantur ad venditorem pertinere ad inſtar venditionis factæ ſub addictione in diem. Sed reſpon. quòd non tempus perceptionis, ſed ſoluendæ penſionis dies ſpectatur. ficut ergo fructus, qui poſt addictionem percipiuntur, ad emptorem pertinent: ita & penſio, cum dies poſt addictionem venit: licet fructus, propter quos debet ſolui penſio, ante percepti ſunt: quos emptor percipere dicitur dũ eorum nomine penſionem percipit. Sed argum. contra ſupra, de vſufruct. l. defuncta. Quod autem in aridis dicitur, & in liquidis per omnia dicas: vt patet ex prædictis.

ADDITIO.

Dic ſecundum Bart. quòd aliud in vſufructuario, vt ibi, qui non reſtituit fundum de voluntate ſua: aliud in emptore, & venditore: vt hic.

s Fuiſſent, aliàs veniſſent.
t Cum addicta. i. vendita. & ſic non eſt pactum addi. in diem. Vel dic, quod hic fuit aliud pactum. & ſecundum hoc intellige ab illo §. Papinianus. vſq; in finem. ſ. quod vel fuerit pactum adiectum in diem, vel non.
u Eos quoque. id eſt pro eis debitam penſionem: vt declarat litera. loquitur enim de eo colono, qui colit nummis. ſi verò partiarius eſſet, & ante percepti eſſent, vt poſuit in caſu: ſine dubio erant emptoris. & eſt ratio, quia cedit, & venit dies cõtracta iam emptione. ſi verò ante veniſſent: eſſent venditoris. aliud in prædio dotali locato: vt ſ. ſolu. matr. l. diuortio. Accur.

TITVLVS XV.

DE CAPTIVIS, Et de Poſtliminio, & redẽptis ab hoſtibus.

Marci. lib. xxij. Dige.

a Sic in P. Flo. Alibi de captiuis, & poſtliminio reuerſis, & redemptis &c.

QVod ſeruus eius, qui ab hoſtibus captus eſt, poſt ea ſtipulatus eſt: aut ſi legatũ ſit ſeruo eius poſtea, quàm ille ad hoſtes peruenit: [x] hoc

DE CAPTIVIS, ET DE POSTLIMINIO, & redemptis ab hoſtibus.

QVod ſeruus. CASVS. Seruus captus ab hoſtibus aliqua acquirit interim ex cauſa ſtipulationis, vel ex cã legati. Dicitur quod licet decedat ibi dominus: tamen hæc acquiſita vadunt ad hæredes defuncti. Acc.
x Peruenit. Viuit tamen adhuc naturaliter. Acc.

a Hæredes. eo poſtea ibi moriente. Accur.

b Deceſſiſſet. ante ſtipu. vel legatum. & eſt bona ratio: quia prima hora captiuitatis: videtur deceſſiſſe: vt infra eod. l. pater. in fin. primo reſpon. & facit ad hanc l. ſupra, de ſtipu. ſer. l. ſi ſeruus communis. ij. §. ſeruus capto, & ĩ. l. in bello. §. j. & l. bona. in prin. Acc.

NAuibus. CASVS. Nauis longa, & deputata propter belli vſum ſi capiatur ab hoſtibus, fit hoſtium: ſi tamen recuperatur, primo domino redditur. ſecus in naui piſcatoria, vt in ſcapha. Idem quod in naui magna, eſt in equo, vel equa: dummodo tamen ſint domi: ſecus in armis: quæ ſi capiantur ab hoſtibus, deinde recuperentur, non redduntur primo domino. Idem in veſte quod in armis. & hoc dicit hæc lex, cum ſeq. Franc.

c Nauibus. Not. quod in agris aliud eſt, quàm in rebus mobilib. mobilia enim ſunt hoſtiũ, & poſtliminium habent. at agri non ſunt alicuius ſpecialiter: quia nec dicuntur occupari, ſed inuadi: & quia potius vniuerſi dicuntur inuadere, vel vniuerſitas quam aliquis: & ideo dicendum eſt, quod vniuerſitatis hoſtiũ ſunt. Azo. Sed certè, & immobilia dicuntur recipi iure poſtliminij: vt infra eod. l. ſi captiuus. § j.

d Poſtliminium. id eſt, primo domino reſtituuntur: vt infra. eod. l. poſtliminium eſt. in princip. & Inſti. quibus modis ius pat. po. ſol. §. ſi ab hoſtibus.

† In P. F. vel hoſtibus dedũtur.

* nec ab his receptus. vide l. vlt. infra de leg.

habebũt hæredes [a] eius: quia & ſi captiuitatis tẽpore deceſsiſſet, [b] acquiſitum foret hæredi.

Item lib. xxxix. Digeſtorum. II.

NAuibus[c] lõgis, atque onerarijs propter belli vſum poſtliminium [d] eſt, non piſcatorijs, aut ſi quas actnarias [e] voluptatis cauſa parauerunt. Item equus, aut equa fræni patiẽs recipiũtur poſtliminio. nam ſine culpa equitis proripere ſe potuerunt. Non idẽ in armis iuris eſt: quippe nec ſine flagitio amittuntur. Arma enim poſtliminio reuerti negant, quod [f] turpiter [g] amittantur.

Pomponius libro xxxvij ad Quin. Murium. III.

ITem veſtis. [h]

Modeſtinus libro iij. Regularum. IIII.

EOs, qui ab hoſtibus capiuntur,† vel qui ab hoſtib. deducuntur, [i] iure poſtliminij reuerti antiquitus placuit. An qui hoſtibus deditus, [k] reuerſus, [l] nec à * nobis receptus eſt, ciuis Romanus ſit: inter Brutum, & Scæuolam variè tractatum eſt. Et conſequens eſt, vt ciuitatem non adipiſcatur. [m]

k Hoſtibus deditus. ut eorum eſſet ſeruus, fortè quia legatum hoſtium pulſaſſet: vt ĩ. de leg. l. fina. §. penult. Vel pone in transfuga: vt ſupra, quibus ex cauſis ma. l. item ei. Accur.

l Reuerſus. contra voluntatem hoſtium, qui receperunt eum, alioqui contra: vt ĩ. de legationibus. l. fina. in fine.

m Non adipiſcatur. ſed libertatem ſic, ſecundum P. de æquitate. Sed cõtra eum, de acquir. rer. domin. l. transfuga. Accur.

Pomponius libr. xxxvij. ad Quin. Mutium. V.

POſtliminij ius competit aut in pace, [n] aut in bello. In bello, cum ij, qui nobis hoſtes ſunt, aliquẽ ex noſtris ceperũt, [o] & intra præſidia ſua pduxerunt. Nã ſi eodẽ bello is reuerſus fuerit, poſtliminiũ habet: id eſt perinde omnia reſtituunt ei [p] iura, ac ſi captus ab hoſtibus nõ eſſet. Ante, q̃ in præſidia perducatur hoſtium, manet ciuis. tunc autem reuerſus intelligitur, ſi aut ad amicos noſtros perueniat, aut intra pſidia [q] noſtra eẽ cœpit. [r]

In pace [s] quoq; poſtliminium datum eſt. Nam ſi cum gente [t] aliqua, neque amicitiã, neq; hoſpitiũ, [u] neq; fœdus amicitiæ cauſa factũ habemus: hi [x] hoſtes quidem non ſunt. [y] quod autẽ ex noſtro ad eos peruenerit, illorũ fit: & liber homo noſter ab eis captus fit ſeru' eorũ. Idẽq; eſt, & ſi ab illis ad nos aliquid perueniat. Hoc quoq; igit̃ caſu poſtliminium datum eſt.

Captiuus: [z] autem ſi à

POſtliminij. CASVS. Ius poſtliminij quandoque in bello, quandoque in pace competit, & dat exemplum de vnoquoque. Captiuus. Cepimus hoſtem puta Cremonenſem, deinde manumiſimus eum: & reuerſus eſt ad ſuos. Ita demum habet poſtliminiũ, ſi non habet animum reuertendi. & adiungit exemplum de Marco Regulo capto à Carthaginenſibus, qui eſt reuerſus Romam, & iurauerat ſe reuerti Carthaginem: nam non dicitur habere poſtliminium, niſi habeat animum Romæ ſtandi. Item & aliud exemplum de Menandro adiungit. Fran.

n In pace. non in bello.

o Ceperunt, in bello.

p Ei. vel alij. Accurſius.

q Aut intra præſidia. præmiſſe, ſi. Accurſius.

r Cœperit. facit ad hoc Inſti. quibus modis ius pat. pot. ſolui. §. ſi ab hoſtibus. & de re. diui. §. item ea quæ.

e Actuarias. id eſt agiles ad agendum, id eſt ducendũ: vt ſunt ſcaphæ.

f Quod. id eſt, quia.

g Turpiter. ad quod infra, de re mil. l. 3. §. miles qui in bello. Accur.

h Item veſtis. ſcilicet denegatur habere poſtliminiũ: quia turpiter &c.

EOs qui. CASVS. Captum ab hoſtibus, vel deductum ab hoſtibus arte, non bello, poſtliminio reuerti antiquitus placuit. Item transfuga ad nos reuerſus, non à nobis receptus ciuitatem non recuperat. Franc. Accur.

i Deducuntur. arte, non etiam bello. Accur.

s In pace. id eſt, non in bello. Accur.

t Cum gente. non ſubdita nobis.

u Hoſpitium. quia nec ipſi apud nos, nec nos apud eõs hoſpitamur: ſolumq; differunt ab hoſtibus, quia non eſt indictum bellum: ſed tamen guerram habemus. & ſic patet, quòd a latrunculis differunt, qui non habent inimicitias patentes. & ideo non eſt poſtliminium: vt infra eodem. l. hoſtes. & l. poſtliminium. §. ij. quæ videtur contra.

† quid ſit hoſpitiũ, hoc loco pulchre Budæ. in annotatio poſte. hic.

x Hi. nec tamen eſt indictum bellum.

y Non ſunt. ut ĩ. eo. l. hoſtes. Accur.

z Captiuus. liber, non ſeruus alicuius de hoſtibus: vt ĩ. eod. l. in bello. §. certum apud hoſtes &c.

Manu-

a Manumiſſus. & per conſequens dimiſſus. & ſic expone ȷ.eo. in fine legis.
b Regulo. qui fuerat Romanus, & captus à Carthaginenſibus.
c Non bebebat. elioqui contra ut ȷ.eo.l.nihil.

nobis manumiſſus a fuerit, & peruenerit ad ſuos: ita demum poſtliminio reuerſus intelligit, ſi maluit eos ſequi, quàm in ciuitate noſtra manere.

Et ideo in Attilio Regulo, b † quem Carthaginenſes Romam miſerūt, reſponſum eſt, non eſſe poſtliminio reuerſum: qa iurauerat Carthaginem reuerſurum: & non habuit c animum Romæ remanendi. d & ideo in quodam interprete Menandro, † qui poſtea quā apud nos manumiſſus erat, miſſus eſt e ad ſuos: non eſt viſa neceſſaria lex, quæ lata eſt de illo, f vt maneret ciuis Romanus. Nam ſiue animus ei fuiſſet remanendi apud ſuos: deſineret g eſſe ciuis: ſiue animus fuiſſet reuertēdi, maneret ciuis. & ideo lex eſſet ſuperuacua.

d Remanendi. non ita in ſeruo ſecūdū ln. vt probetur ȷ.e. l.in bello. §.manumittendo.
e Miſſus eſt. fortè vt eſſet eorum ſeruus: quia legatū hoſtium puſaſſet: vt ȷ.de leg.i.l.ſi.uel die i.remiſſus liberè.
f De illo. Menendro interprete. Acc.
g Deſineret. quia domicilium ſola cōſtituitur, & mutatur voluntate: vt ȷ. ad munic.l.placet.& l. ſeq. ſed aliud in origine: vt in eod.titu. l.aſſumptio. & in en non eſt lex ſuperuacua. Azo.& facit ȷ. ad municip.l. eius qui.§.pen.& ſi. Accur.

† De hoc Regulo vt de Gell. li. vj. noc. Atti. cap. iiij. Vale. lib. j. ti. j. & Ci. li. t. offic. de Menandro verò vide apud eundē Cice. in ora. pro Cornelio Balbo.

† De hoc Menādro Cicer. pro Corn. Balbo. Neque enim ſine cā de Gn. Publ. Menādro homine libertino, quē apud maiores legati noſtri in Græciā proficiſcentes interpretem ſecū habere voluerūt, ad populū latum, vt is Publius ſi domum&: idem Romā rediſſet, ne minus ciuis eſſet.

Idem libro j. ex variis lectionibus. VI.

Mvlier in opus ſalinarum ob maleficium data, h & deinde à latrunculis exteræ gentis capta, & iure commercij vendita, ac redempta in cauſam ſuam i recidit. k Cocceio l autem Firmo Centurioni pretium ex fiſco m reddendum eſt. n

Mvlier. CASVS. Berta damnata eſt in opus ſalinarum propter delictum, quod cōmiſerat. deinde capta eſt à latrūculis, & vēdita eſt Cocceio. Dicitur, quòd reuerti debet in antiquam pœnam, & pretium eius debit fiſcus Coccejo. Fren. Ac.
h Data. ſi per pœnā perdit libertatem t ſi ad tempus ciuitatem tantum: vt ē.de pę.l. aut dānum.§. in miniſterium. Ac.
i In cauſam ſuam. i.in pœnam: vt ȷ.e. l.in bello.§.ſi depor tatum. Alij dicunt reddit impropriè.
k Recedit. eliàs redit. aliàs incidit.
l Cocceio redemptori.
m Ex fiſco. id eſt, à fiſco.
n Reddendum eſt. quia negocium fiſci viliter geſſit.

Proculus libro viij epiſtolarum. VII.

Non dubito, quin fęderati o & liberi, p † nobis externi non ſint, neque inter nos atq; eos poſtliminium eſſe. Etenim quid inter nos atque eos poſtliminio opus eſt? cum & illi apud nos & libertatem ſuam, & dominium rerum ſuarum æquè, atque apud ſe retineant, & eadem nobis apud eos contingant? Liber autem populus eſt is, qui nullius alterius populi poteſtati ſubiectus eſt: ſiue is fęderatus eſt. q Item ſiue æquo r fœdere s in amicitiam venit, ſiue fœdere comprehenſum eſt, † vt is populus alterius populi maieſtatem comiter t conſeruaret. Hoc enim adijcitur, vt intelligatur alterū populum ſuperiorem eſſe: non vt intelligatur alterum non eſſe liberum. Et quemadmodum cliētes u † noſtros intelligimus liberos eſſe, etiam ſi neque authoritate, x neque dignitate, † neque iure omni nobis pares ſunt: ſic & eos, qui maieſtatem noſtram comiter † conſeruare debent, liberos eſſe intelligendum eſt. At ſiunt apud nos rei ex ciuitatibus fœderatis: & in eos damnatos animaduertimus.

Non dubito. CASVS. Fœderati homines, id eſt, qui nobiſcum fecerūt treugas, vt Mutinenſes: itē alij liberi homines, vt Florentini, & ſimiles, nobis ſunt extranei, & non habet locum poſtliminium inter nos, & eos, cum & ipſi hoc venientes retineant libertatem, & dominium rerū ſuarum, ac ſi in ſuis ciuitatibus eſſent: & idem nobis eueniat. Poſtea dicit, quòd liber populus dicitur, qui non eſt ſubiectus poteſtati alterius populi: ſiue eſt fœderatus cū alio populo, ſiue non. & ſic fœderatus cum alio populo, ſiue æquali fœdere, ſiue non, vt Mutinenſis populus nobiſcum. & ſicut clientes noſtri ſunt liberi: ſic & hi qui maieſtatem principis comiter conſeruant: vt Bononienſes. Mutinenſes liberi dicuntur. & qui ſint clientes, expone, vt in gloſſ. Si autem aliquis de ciuitatibus fœderatis nobiſcū delinquat, puniam eum. Fran. Accur.
o Fœderati. id eſt, cum quibus fecimus treugas: vt infra eodem. l. poſtliminium. §. induciæ.
p Et liberi. ſcilicet, alij homines, qui non habent nobiſcum treugas, vel habent: vt infra §. liber.
q Siue is fœderatus eſt. alias additur in text. hæc particule, ſiue non fœderatus eſt.
r Aequo. i. æquali hincinde obſeruatione ob treugas cuſtodiendas, vel inter ſe tantum, vel eos, & alios vt vtrinque, vel ab altera parte tātum habita conſideratione. R.
s Fœdere. i. fœderis pacto. Azo.
t Comiter. Aliàs comiter, aliàs communiter.
u Clientes, id eſt, ruſticos, quibus in cauſa patrocina- mur. vt C. de iudic. l.rem non nouam. vel dic, id eſt, ſeruientes: vt ſupra, de vi & hab. le. ſed & clientes.
x Neque authoritate. hoc tale eſt: licet clientes noſtri non præſint nobis, id eſt, comparentur, nec ſubſint nobis, vt boni viri, nec per authoritatem, vel dignitatem: tamen liberi ſunt: ſic, &c. Roman. ſed quidam habent cancellarum boni uiri.

† De confœderati.cī uitatib. illarūq; ingratitudine, Mandol. de ingra. ciuitatū interſe. cap. 30.
† In P. F. nobis externi ſint. Budęus iā ſic legit, vt hic hī.q. d. nō dubito, qn fœderati, & liberi populi: exterarū gentium non ceſeantur. Budæ. hic apud quē ēt videqui populi fęderati dicerētur, qui itē liberi.
† vt is populus popu li Romani maieſtatē&c. vide hic Budę Egi. Per. maluit legere alterius populi.
† i. prouinciales, uel Italicos populos, q ſe in cliētelā dabāt proceribus Ro. Bud. hic.
† In P. F. neque viribus. aliàs, neq; boni viri nobis &c.
† Hinc Cice. p Cor. Balbo adiectū illud ēt eſt, qd̄ non eſt in omnib. fęderib. maieſtatē populi Romani comiter conſeruēt. Id hēt hanc vim &c. vide cętera.

Paulus libr. iij. ad leg Iul. & Pap. VIII.

Accurſius.
Non vt à patre. CASVS. Pater ab hoſtibus captus, ſi reuertatur, recuperat filium in poteſtate iure poſtliminij, velit nolit filius. Sed ſecus in viro, qui captus ab hoſtibus, & reuerſus non recuperat vxorem, niſi ipſa velit: cum non eſſet alij nupta.

CC 4 & cum

& cum ipſa non vult eam, non iuſta ex cauſa punitur pœnis ſtatutis contra eas, quæ ſine cauſa repudiant viruin: quæ ſunt C. de repu. l. ſi. Fran. Accur.

a Non vt à patre. ſ. reuerſo. Accur.

b Filius. vt inſtit. quib. mod. ius pat. poteſt. ſol. §. ſi ab hoſtibus.

c A marito. reuerſo.

d Poteſt. vt j. eod. l. cum dux. in fine. Sed argu. contra. ſ. de ritu nup. l. in eo iure. §. fin. ſed ibi in patrono.

e Conſtitutum tempus. ſ. trienij: vt in authen. de nupt. §. ſed etiam capitur. colla. 4.

f Pœnis diſſidij. quæ ſunt C. de repud. l. ſi. Accur.

† In Pan. F. quod ſi noluerit. ſed nõ recte meo iudicio.

NOn vt a patre a filius, b ita vxor à marito c iure poſtliminij recuperari poteſt: d ſed tunc cum voluerit mulier, & adhuc alij poſt cõſtitutum tempus e nupta non eſt. † Quòd ſi noluerit nulla cauſa probabili interueniente: pœnis diſſidij f tenebitur.

Vlpianus lib. iiij. ad legẽ Iuliam & Papiam. IX.

APud hoſtes ſuſceptus filius ſi poſtliminio redierit, filij iura habet. habere enim eum poſtliminium, nulla dubitatio g eſt poſt reſcriptum Imperatoris Antonini, & diui pr̃is eius † ad Quintum Tertilium præſidem prouinciæ Myſiæ inferioris.

Apud hoſtes. CASVS. Filius ſuſceptus apud hoſtes, & reuerſus recuperat iure poſtliminij iura filiationis: vt ſuccedere poſſit patri, & agnatis ſuis. Fr. Accur.

g Nulla dubitatio. facit ſ. ad Tertyl. l. j. §. ſed & vulgo. ver ſi. ſed & ſi apud hoſtes. & C. eod. l. j. & ſupra, ex quib. cauſ. maio. l. ab hoſtibus. §. j. & ſupra, de ſuis, & legit. hære. l. pen. & ſupra, de iniu. teſta. l. ſi quis filio. §. ſiue autem. & dices j. eodem. l. diuus. Accur.

† In P. F. ad Quintũ Tertullũ.

Papinianus libro xxix. Quæſtionum. X.

PAter inſtituto impuberi filio ſubſtituerat: & ab hoſtibus captus ibi deceſſerat. poſtea defuncto impubere, legitimum h admitti quibuſdam videbatur, neque tabulas i ſecundas in eius perſona locum habere, qui viuo patre ſui iuris effectus fuiſſet. verum huic ſententiæ iuris ratio refragatur: k quoniam ſi pater, † qui non redijt, iam tunc deceſsiſſe intelligit, ex quo captus eſt: l ſubſtitutio ſuas vires neceſſariò tenet. m

Subſtitutio facta filio impuberi à patre, qui poſtea ab hoſtibus capitur, non euaneſcit, licet impubes defunctus ſit, & apud hoſtes pater moriatur.

Si mortuo n patre capiatur impubes inſtitutus, o vel exhæredatus, p in promptu eſt, dicere legem Corneliam de tabulis ſecundis nihil locutam: ſed eius duntaxat perſonam demonſtraſſe, qui teſtamenti q factionem ...

Pater. CASVS. Pater filium ſuũ impuberem inſtituit hæredem, & ſubſtituit ei Titium ſi contingeret eum mori in pupillari ætate. nunc pater captus ab hoſtibus ibidem deceſſit in pupillari ætate. Dicitur quòd ſubſtitutus habet bona, perinde ac ſi teſtator prima hora captiuitatis deceſſiſſet. Secundo dicit: pater filio inſtituto, vel exhæredato reliquit ſubſtitutum, ſi contingeret filium mori in pupillari ætate: nunc filius mortuo patre captus ab hoſtibus ibidem deceſſit. dicitur, quòd ſubſtitutus habet bona de æquitate, & vtiles actiones in hæreditatem dabantur ſubſtituto: licet de rigore videretur ſecus: quia hic puer deceſſit in tali ſtatu, quo teſtari non poterat: & ſic ſubſtitutio ſibi facta quaſi teſtamentum ſuum non videbatur valere: ſed ſecus eſt, vt dixi. Tertio dicit: pone quòd filius deceſſit in ciuitate ante captiuitatem patris. amodo ſubſtitutus eius nihil poteſt habere, ſiue pater reuertatur ab hoſtibus, ſiue non: & ſic filius non erat in poteſtate patris tempore mortis patris: quod eſt neceſſe, vt pupillaris ſubſtitutio teneat. Sed ſi ambo ſint capti ab hoſtibus, & pater primo decedat, & filius reuerſus poſtea decedat: ſubſtitutus admittitur ad bona. & h. d. hæc lex & ſeq. Fran. Accur.

h Legitimum. i. agnatum, & non ſubſtitutum.

i Neque tabulas. in quibus facta fuit ſubſtitutio pupillaris. Accur.

k Refragatur. id eſt, contradicit.

l Captus eſt. vt ſ. de uſuca. l. pe. §. ſi.

m Tenet. j. l. proxi. contra, in prin. Sol. vt ibi. Sed contra. ſ. de vulg. ſubſt. l. lex Corn. in prin.

n Si mortuo. in ciuitate: ſecus ſi eo viuo impubes capitur: vt ſ. de vulg. ſubſtit. l. lex Cornelia. §. ſi vero viuo. & §. quare etſi. Accur.

o Inſtitutus. cui pupillariter alius eſt ſubſtitutus: quæ ſubſtitutio appellatur ſecundæ tabulæ.

p Vel exhæredatus. cui etiam poteſt ſubſtitui pupillariter: vt inſti. de pupil. ſubſti. §. non ſolum.

q Teſtamenti factionem. quam hic impubes nõ habuit in actiua ſignificatione, ſed in paſſiua ſic: vt inſti. de hære. qualita. & differ. §. teſtamenti. qui eſt contra. Item nec obſtat. infra, eo. l. bona. in princ. ibi, ſiue teſtamenti factionem, &c. quia confirmat legitimam, non teſtamentariã: vt hic ſtatim ſubijcit. vel de æquitate: vt hic ſtatim dicit. Et ex prædictis diſtingue ſic: an pater capiatur filio in ciuitate mortuo, an econtra filius capiatur patre in ciuitate defuncto, an vterque capiatur, & ibique ambo decedant. In primo caſu vbi pater capitur, aut primo pater captus moritur: & poſtea filius non captus. & ſic confirmantur primæ, & ſecundæ tabu. vt ſupra, hac lege, in princip. & ſupra, de vulga. ſubſtit. l. lex Corn. j. reſpon. aut econtra primo moritur filius non captus, & tunc nihil eſt tractandum de ſecun. tab. vt ſ. l. prox. in prin. In ſecundo vero caſu, vbi filius capitur, pater non: aut capitur patre viuo: & non eſt locus legi Cornel. ſeu ſecund. tabul. etiam ſi ante patrem decedat: ſed legitimi ſuccedunt patri: vt ſ. de vulga. ſubſti. l. lex Cornel. §. ſi vero. & §. quare. Aut capitur mortuo patre. & tunc ſecund. tabu. irritantur cap. di. vt ſupra, de iniuſto teſta. l. ſi quis filio. §. irritum. in hoc itaque caſu lex Cornel. nihil locuta eſt, nec confirmantur ſecundum tab. vt hic. ſed ex æquitate prætor indulget ſecundæ tabu. vt hic in fine. & ſ. de iniuſto teſtamen. l. poſthumus. & l. filio. & inſtitut. quibus modis teſtamen. infirm. §. non tamen. ſed videtur, quod etiam per legem Cornel. deferatur ſubſtituto: vt ſupra, de vulgar. ſubſtitutio. l. lex Cornel. §. ſed ſi pater. Solut. defertur ea lege, id eſt, iure prætoris, quod eam legem imitatur, vel à lege inducta per prætorem ad tabu. pupillares: ſicut lex Falc. per edictum prætoris inducitur: vt ſupra, ad legem Falcid. leg. j. §. ad eos. vel cad. leg. non ex verbis, ſed per interpretationem iuriſconſul. Alij dicunt ad ſubſtitutos hic & ibi, ſcilicet, in hæreditate. i. ad legitimos. Et quod ibi dicit ea lege, ſub. ſcilicet non impediente: quod nõ placet

† In P. F. qui redijt. ſed hic, rectius.

placet. in tertio ubi uterque capitur, aut ſimul, uel incontinenti. & neutræ tab. confirmantur: ut ſupra. de vul. ſubſtitut. l. ſi pater captus. nimirum cum patris hæreditas adita non fuerit. ſi uerò poſt patris captionem filius ex interuallo capitur, utræque tab. confirmantur: ut ĩ. l. proxi. ſecundum Ro. uel ſecundum Azo. & B. non refert incontinenti, uel ex interuallo: quia nunquam confirmantur, niſi filius redeat: vt ĩ. l. pxi. & d. l. ſi pater captus.

a Factionem. actiue. Accur.

b Subſequi. de æquitate. & ſic intellige ĩ. co. l. bona. & ſ. de vulga. ſubſtit. l. lex Cornel. §. ſed & ſi pater. & nota. quòd vbi lex non diſtinguit, nos tamen tie: ut ſ. de teſti. l. quæſitum. Accurſius.

m Subſtituto. reuerſo in ciuitatem filio. ſo. ut ſtatim ſubiicit. & ſic non eſt contra. ſ. de vulg. ſubſti. l. ſi pater captus.

n Deceſſiſſet. & ſic ſecundæ tabulę tenent, & uere etiã ſine auxilio l. Corne. Sed quid ſi ambo ibi moriantur? Reſp. vt not. ĩ. l. pxi. Accur.

nem[a] habuiſſet. Planè captiui etiam impuberis legitimam hæreditatem per legem Corneliam deferri: quoniam uerum eſt, nec impuberem quidem factionem teſtamenti habuiſſe: & ideo non eſſe alienum prætorem ſubſequi,[b] non minus patris, quàm legis voluntatem, & utiles actiones in hæreditatem ſubſtituto dare.

Papinianus libr. xxxj. Quæſtionum, XI.

Quòd[c] ſi filius[d] ante moriatur[e] in ciuitate: nihil eſt quod de ſecundis tabulis tractari poſsit:[f] ſiue quoniam viuo patre filiusfamilias mori intelligitur:[g] ſiue quoniam non reuerſo eo,[h] exinde[i] ſui iuris uidetur fuiſſe,[k] ex quo pater hoſtium potitus eſt.[l] Sed ſi ambo apud hoſtes ſint, & prior pater decedat: ſufficit lex Cornelia ſubſtituto:[m] non aliter quam ſi apud hoſtes, patre defuncto, poſtea filius in ciuitate deceſsiſſet.[n]

Triphoninus li. iiij. diſputationum. XII.

In bel-

† Sic in P. P. & rectè quidem: licet Halo. ſcripſerit, qđ nõ verũ eſt ipuberẽ, &c.

† Sic in P. P. & rectè: quãuis Halo. legerit, ſui iuris nõ vĩ fuiſſe.

Potiri hoſtiũ, qđ ſit, uide apud Aot. Aug. li. 4. emẽdatio c. x. & Alcia. li. 1. pa rer. ca. 33. Hoſtiũ potitus. l. captus ab hoſtibus.

c Quòd. pro ſed. Accurſi.

d Filius. non captus. Accurſ.

e Moriatur. quam pater ab hoſtibus captus: & ſic non eſt contra. ſ. l. proxi. in ſi. i. reſpon. & eſt ratio: quia hic pendet fictio adhuc: vt ſtatim dicam.

f Poſſit. quantum ad legem Cornel. & ſic ſubſtitutus nihil habet. Accur.

g Mori intelligitur. patre reuerſo, & ſic nullæ ſunt ſecundæ tabu. vt ſ. de vulga. ſubſtitu. l. ſi pater filium. in fine. nam nec primæ: vt C. de caducis tollend §. pro ſecundo.

h Eo. ſ. patre.

i Exinde. & ſic non eſſet in poteſtate patris tempore mortis patris: quod eſt neceſſe, vt teneat pupillaris ſubſtitutio: vt Inſtitu. de pupi. l. ſubſtitu. in princip. ſed certè tunc qua ratione fingitur filius fuiſſe ſui iuris, ex tunc eadem ratione. & hic pater præmortuus: & ſic erat in poteſtate: & ita videtur valere ſubſtitutio quod eſt falſum: quia ſi valeret per fictionem l. Corne. oporteret quòd ualeret: & ſic tractaremus de ſecund. tabu. quo ad l. Corn. quod non eſt faciendum: ut hac lege dicitur. quare dic, quod hic debet eſſe non; ſcilicet, non videtur fuiſſe, &c. ſecundum B & ſic non habet locũ fictio legis Cornel. hic quia cum pater moritur naturaliter, iam filius erat mortuus: & ſic non poteſt fingi ſuper eo, qui erat mortuus, quod videatur fuiſſe, vel non fuiſſe ſui iuris tempore captiuitatis patris: ſed tunc tantum ſi uiueret filius: ut fuit in ſuperiori lege, in prin. quæ eſt contra. hic ergo tempore mortis filij pendebat fictio: ibi iam habebat ſuum effectum. Si verò non habeas nõ, tunc dic primam rationem poſitiuam: & hãc ſecundam remotiuam, hoc modo: ſi pater redit, nõ habent locum ſecundæ tabulæ, quoniam filius, &c. ſi vero non redit: non habent locum primæ tabulæ, ea ratione attenta, quoniam, &c. quia non eſt vera hoc caſu præmortuo filio quo ad ſecund. tabu. Et ſecundum hoc eſt argu. contra. ſ. de ſuis & legiti. l. ſi pater. in principi. Solu. ibi. quo ad hoc, vt ab inteſtato habeat hæredem. Accur.

k Videtur fuiſſe. in lib. B. eſt non: ſed in lib. R. deeſt.

l Potitus eſt. aliàs poteſtati hoſtium ſubditus eſt: aliàs hoſtium potitus eſt: ut ĩ. e. l. in bello. §. codicillis. in ſi.

In bello. Captus ĩ bello, ſi recuperet in bello, habet poſtliminiũ. Idem ſi recuperetur per pacem, niſi eſſet hoc caſu factũ pactum in contrarium. ſ. quòd non haberet poſtliminium. nam hoc pactum ualeret, & redditur ratio in litera. Item ſi tempore pacis quis iuit ad ciuitatem quondam inimicam, & ſubito nata eſt diſcordia inter eos: & ſic eſt ibi captus: efficitur ſeruus hoſtium. & ſi recuperaretur per bellum, vel per pacem, habet poſtliminium, niſi pactũ eſſet factum in contrarium. Si quis. Capto patref. ab hoſtibus filij interim ſunt dubij ſtatus. nam patre ibidem mortuo, filij præſumuntur ſemper ſui iuris fuiſſe: & id quod interim quilibet filiorum acquiſiuit, proprium eius dicitur. Si autem pater reuertatur, ſemper filij eius dicuntur fuiſſe in eius poteſtate. ſerui autem iſtius patris capti, id eſt defuncti, quod interim domino eorum capto acquiſierunt, ad filios defuncti domini communiter uadit. & quare ſecus in acquiſitis per ſeruos, quam in acquiſitis per filios, redditur ratio in litera.

Factæ. Vſucapiebam aliquam rem, interim captus ſum ab hoſtibus: dicitur, quòd vſucapio interrumpitur. Si autem ſeruus meus qui emit peculiari nomine, uſucapiebat aliquam rem tempore, quo fui captus, vel poſt cœpit vſucapere: non nocet mea captio quin in vſucapione procedatur, licet Marcellus dixerit ſecus, ſed malè dixit. Medio tempore. Filius capti uxorem poteſt ducere: nec pater captus poteſt conſentire, uel diſſentire. & puer natus ex hoc matrimonio erit nepos capto reuerſo: & ſuus hæres erit. Vltimo dicit: capto viro ſoluitur matrimonium, etiam ſi vxor quondam velit remanere uxor.

Codicilli. Feci teſtamentum, in quo confirmaui codicillos, quos poſtea faciam. poſtea captus fui: & in captiuitate exiſtens feci codicillos, nunc reuerſus ſum ab hoſtibus, & deceſſi. dicitur, quòd codicilli ualent inſpecto, ꝙ fuerant confirmati in teſtamẽto. & hoc de æquitate, perinde ac ſi nunquam fuiſſem captus: cum etiam quo ad bona mea, perinde habeat reuerſus ab hoſtibus, ac ſi nunquam fuiſſem captus.

Si quis. Seruum Titij captum ab hoſtibus ab eis emi ſciens eum alienum. Dicitur, quòd meus ſit, ſi tamen Titius det mihi pretium, quod pro eo dedi, poſtliminio dicitur rediiſſe, aut receptus virtute militari: & ſic Titio redditur. ſi autem ignorans eum captum, credens uendentis, emi eum bona fide, triennio tenui eũ: præſcripſi iuri offerendi: ut ſic Titius offerens mihi ꝑtium, & petens hunc ſeruum reddi, non audiatur, ſed ſi manumitto eum, & ſic meus eſſe deſinit: an Titio reddatur: an verò ſit liber quo ad omnes? & certè ſi eſſet manumiſ-

lo [a] poſtliminium eſt: in pace autem ijs, qui in bello capti erãt: de quibus [b] nihil in pactis erat comprehenſum. [c] Quod ideo [d] placuiſſe Seruius ſcribit, quia ſpem reuertendi ciuibus in virtute bellica magis, quàm in pace [†] Romani eſſe voluerunt. Item in pace qui peruenerũt ad alteros: ſi bellum ſubito exarſiſſet, [e] eorum ſerui efficiuntur, [f] apud quos iam hoſtes [†] ſuo fato [g] deprehendũtur: quibus ius poſtliminij eſt tam in bello, [h] quàm in pace, niſi fœdere cautum [i] fuerat, ne eſſet his ius poſtliminij.

Qui moritur apud hoſtes, fingitur mortuus prima hora captiuitatis. hoc dicit.

Si quis capiatur ab hoſtibus, ij, quos in poteſtate habuit, in incerto [k] ſunt, verum ſui iuris facti, an adhuc pro filijsfamilias [*] computẽtur. Nã defuncto illo apud hoſtes, ex quo captus eſt: [l] patresfamilias, [m] reuerſo, nunquam non [n] in poteſtate eius fuiſſe credentur. Ideo & de ijs, quæ medio tempore acquirunt ſtipulatione, traditione, legato [†] (nam hæreditate [o] an poſſint, tractatum eſt) ubi non eſt reuerſus: ſi fortè alij, vel in totum, his [p] exhæredatis teſtamento, uel in partem [q] inſtituti ſunt hæredes: vtrum in hæreditate captiui, [r] quæ lege Cornelia induci-

[†] Romã eſſe, in P. Floren.

[†] Suo facto, in P. Floren.

[*] P. Fl. p filijs familiarum.

[†] In P. Fl. non hæreditate nõ poſſunt.

manumiſiſſet ab hoſtibus, & poſtea reuerſus eſſet intra præſidia noſtra: Titius iure dominij recuperat eũ. Nec diſtinguitur quo animo redeat: ſiue animo ſtandi, ſiue non. licet ſecus in libero homine capto ab hoſtibus: qui ſi reuertatur ab hoſtibus animo non reuertendi ad hoſtes, dicitur poſtliminio reuerſus: alias non. ſed hoc non multum facit ad noſtram quæſtionem. hoſtium enim manumiſſio non debet præiudicare domino ſerui. Sed in noſtra quæſtione ego [*] manumittens dominus eram ſerui. ſic ergo dico, quòd ſi Titius non obtulit mihi pretium ſerui, potui eum manumittere. & ſit plenè liber quo ad omnes: nam & iure veteri, ſi emi bona fide ſeruũ à te, quẽ tu ſciens alienum redemiſti ab hoſtibus, & eum vſucepi, poſſum amodo eũ manumittere: & p hoc prior dominus ius dominij perdit. ſi autem ſciuiſſem alienum ante vſucap. non poſſum eum manumittere.

Si ſtatuliber. Seruus cui relicta eſt libertas ſub conditione: interim captus eſt ab hoſtibus, & redemptus eſt ab aliquo. Dicitur, quod in ſua cauſa, id eſt, in ſtatuta libertate reuertitur, vt ueniente conditione ſit liber. Sed quid ſi erat ei relicta libertas ſi decem daret, & captus eſt ab hoſtibus, & ab aliquo redemptus iſti dabit hæc decem, ut ſic ſit liber. Et dicitur, quod de eo quod acquiſiuit ea opera ſua, uel ex rebus redimentis, redimẽti quæritur: & de eo dando nõ ſit liber. quod autem aliunde acquiſiuit, ſuum eſt: & de hoc dando decem ſit liber. Si pignori. Obligaui ſeruum Stichum Titio: deinde ſeruus eſt ab hoſtibus captus, & à Sempronio redemptus. Dicitur, quod ex quo ſuus factus erit Sempronio, Titio reſtituitur actio in ſeruum. & ſi hic Titius ſoluiſſet de ſuo redemptori, habebit ſeruum obligatum pro utroque debito. Et adducit ſimile de poſteriori creditore, qui priori ſatisfecit, nam habet pignus obligatum pro vtroque debito. in facto tantum eſt diſſimilitudo: quia in primo caſu qui redemit ſeruum ab hoſtibus, ultimus eſt tempore: tamen prior iure. ſed in caſu ſimili qui prior eſt tempore, prior erat iure.

Si ſeruus. Seruus plurium captus eſt ab hoſtibus & redemptus eſt. dicitur, quod ſi ſoluatur redemptori nomine omniũ dominorum, reuertitur hic ſeruus ſub dominio omniũ dominorum. ſi autẽ nomine quorundã ex dominis ſoluatur redemptori: illis tantum reſtituitur pro partibus eorum: pro partibus aliorum remanet penes redemptorem.

Si fideicommiſſaria. Per fideicõmiſſum relicta eſt libertas Sticho. hic Stichus poſtea fuit ab hoſtib' captus, & redemptus eſt: dicitur quòd non poteſt petere libertatem prius, quam ſatisfaciat redemptori.

Si deportatum. Liber homo deportatus in inſulã captus ab hoſtibus, tãdem redẽptus eſt. dicitur, q deportandus eſt: & ſic in priorẽ ſtatũ reuertitur. intelligas tñ q pretium a fiſco dabitur redimẽti. Secũdo dicit: ſeruus qui non poterit manumitti vſq; ad tẽpus (de quo datur exẽpla in litera) captus eſt ab hoſtibus, deinde redemptus eſt. dr̃ q non mutatur eius conditio: & ſic non poterit manumitti, perinde ac ſi nunquã eſſet captus. Item damnatus in metallũ, deinde captus ab hoſtibus, & redemptus, in priſtinam pœnam reuertitur, nec vt trãſfuga punitur: redimens tamẽ ptiũ à fiſco recipit. Si natum. Titius legauit mihi partũ naſciturum ex Pãphila, tandẽ Pamphila capta eſt ab hoſtibus, & eam redemi: & peperit penes me exiſtens. dicitur, q non videor ex cauſa lucratiua partũ habere. & ideo æſtimationem partus petere poſſum ab hærede Titij: perinde ac ſi Pamphilam, & partũ emiſſem per ſe. Sed quid ſi partus natus eſt apud hoſtes, & redemi vtrunque. Dicitur, q æſtimationem partus petam ab hærede Titij, quantum ex pretio totali partũ contingit. Idem multo magis ſi alius redemit ancillam, alius partum eius. ſed ſi unus emit vtrunq; ſeparatim, id dandum eſt redemptori, quod pro utroq; dederit. Fran. Accur.

[a] In bello. i. propter bellum. vel ijs qui recuperantur in bello. Accur.

[b] De quibus. ſ. captis. Accur.

[c] Comprehenſum. contrarium, vt ſtatim ſequitur. ſi ergo tempore pacis ſit pactum, q capti in bello nõ habeant poſtliminium, valet pactum.

[d] Quod ideo. in bello recuperatis ſemper, in pace recuperatis non, cum eſt pactum in cõtrarium. q ideo, &c. ergo ſi eſt pactum, q recuperati in eo nõ habeant poſtliminium non ualet pactum, per hanc legem.

[e] Exarſiſſet. i. inceptum eſſet. Accur.

[f] Efficiuntur, iſti cauſa legationis ibi erant: ut infra de leg. l. fina.

[g] Suo fato. alias facto, quia ſ. fuerunt.

[h] In bello. i. ſi recuperantur in bello. Accur.

[i] Cautum quod pactum valet, etiam ſi in bello recuperetur: quia non fuit in bello captus. Accur.

In incerto. hoc dic ut Inſtitu. quib. mod. ius pat. pot. ſol. §. ſi ab hoſtibus. & facit ſ. ad Maced. l. i. §. ſi pendeat. Accur.

[l] Captus eſt. ſ. præſumuntur ſui iuris.

[m] Patresfamil. ſ. fuiſſe credentur. quod eſt j. & facit ſ. de ſuis & leg. l. ſi pater.

[n] Nunquam non. ſed ſemper.

[o] Nam hæreditate. interpoſitio eſt uſque illuc, tractatum eſt, &c. ubi ad omnia ſe refert dicens, tractatum eſt, &c. ſed alij habent hic, nam hæreditatem non poſſunt: quare eſt falſa litera. Accur.

[p] His. ſ. filijs.

[q] Vel in partem. ſubaudi, ſi in partem, &c.

[r] Captiui. ſ. ſit quæſitum: & ſic diuidas cũ hæredibus

Indu-

tur,[a] an propria ipſorũ ſint? Quod verius eſt.[b] Diuerſumque in ijs, quę per ſeruos acquiruntur:[c] meritò: quia hi[d] bonorum fuerunt & eſſe perſeuerant: illi[e] ſui iuris exinde: ſibiq; ideo acquiſiſſe [f] intelliguntur.† Factæ[g] autẽ cauſæ[h] infectæ nulla conſtitutione fieri poſsũt. Ideo eorũ quę vſucapiebat per ſemetipſum poſsidẽs:[i] † qui poſtea captus eſt, interrũpitur[k] uſucapio: quia certum eſt eum poſsidere deſiiſſe. eorũ uerò, quæ per ſubiectas iuri ſuo perſonas poſsidebat, uſuque capiebat,[l] uel ſi qua poſteà[m] peculiari nomine[n] comprehenduntur,† Iulianus ſcibit,[o] hæredi[p] ſuo tempore[q] impleri uſucapionem, remanentibus iiſdẽ perſonis in poſſeſſione. Marcellus[r] ſcribit, nihil intereſſe, an ipſe poſſediſſet: an ſubiecta ei perſona.[s] ſed Iuliani ſententia ſequenda eſt.[t]

Medio tẽpe filius, quẽ habuit in poteſtate captiu[9], uxorem ducere poteſt,[u] quamuis conſentire nuptiis pater eius nõ poſſit: [x] nã utiq; nec diſſentire. Suſceptus ergo nepos, in reuerſi captiui poteſtate ita eſt,[y] ubi redierit, ſuusque hæres ei quodammodo inuito,[z] cum nuptiis non conſenſerit. Nec mirum, quia illius temporis cõditio neceſſi

† In Pſ. F. facti autẽ cauſę, &c.

† In Pſ F. qui poſtea nactus ẽ.

†. In P. F. Iulia. ſcri. credit. ſuo tẽpe, &c.

a Inducitur. quia niſi per fictionem eſſet nulla: vt ĩ. de verb. ſign. l. 2. in fine.

b Verius eſt. quod ſint eorũ propria: vt ĩ. de ſtip. ſer. l. ſi ſeruus. 3. §. ſeruus. & ĩ. e. l. bona. §. quod filius. & §. a. & de uſu. l. iuſto. §. ſi. & ĩ. eo. l. 1.

c Acquiruntur. nam totum cedit hæredibus.

d Quoniam. hi. ſ. ſerui. Acc.

e Illi. ſ. filij. Accur.

f Acquiſiſſe. aliàs non acquiſiſſe, & tunc dic, ſcilicet capto. alias ſine non: & tunc dic ip ſis. ſ. filijs.

g Factæ. aliàs facti. & aliàs factæ.

h Cauſæ. i. interruptiones poſſeſſionũ per captiuitatem, quæ ſunt cauſa deſinendi uſucapere: nõ poſſunt fieri inſectæ nulla conſtitutione poſtliminij, uel alia: ut ĩ. quibus ex cauſis maio. l. denique. & ſunt ſic ĩ. de acqui. poſſeſſ. l. 1. §. ſi uir. & in auth. de ęquali. do. §. quę igitur pri⁹. collat. 7. & infra, de reg. iuris. l. uerum eſt. Sed argu. contra C. de leg. & conſt. l. non dubium. Accurſius.

i Poſſidens. aliàs poſſidens, qui poſtea captus eſt, aliàs poſſidens, & ei qui poſtea nactus eſt. & diſtingue ſecundum H. cum aliquis capitur ab hoſtibus: aut uſucapit per ſe, uel per ſeruum non nomine peculiari: aut per ſeruum, & nomine peculij. ſi per ſe, vel per ſeruum, nõ nomine peculiari: aut eſt reuerſus, aut ibi deceſſit, primo caſu interrumpitur: nec poterit continuari uſucap. Si uerò deceſſerit: dicunt quidam idem eſſe, ſ. quia non complebitur uſucap. quaſi non plus operetur fictio Cornel. quam poſtliminium. ſed H. dicit uſucapionẽ impleri, & eſt ratio: quia fingitur ea hora, qua captus eſt, deceſſiſſe: quare etiam hęreditas ſine poſſeſſione uſucap. complet: ut & ſupra, de uſuca. l. nunquam. §. uacuum. Si uerò per ſeruum uel filium nomine peculiari: ſiue reuertatur: ſiue ibi decedat, completur vſucap. & hoc cum erat inchoata ante capti. ſi autem poſtea filius uel ſeruus aliquam rem per traditionem acipiant, diſtingue, aut nomine patris uel domini, aut peculiari. primo caſu ſiue reuertatur, ſiue ibi decedat: non incipit uſuca. ante reuerſionẽ, uel ante aditã hæreditatẽ: ſiue ſuccedat ſuus, ſiue extraneus: imo uidetur quòd incipiat in ſuo hærede: ut. ſupra de uſucap. l. iuſto. §. fina. Si uero nomine peculiari: ſubdiſtingue, quia aut eſt reuerſus ſuus: & intelligitur uſucap. inceptа in capti. aut ibi deceſſit: & tunc aut ſucceſſit ſuus & tunc intelligitur cœpta in ca. aut extraneus. & tunc adita hæreditate: ut ſupra, de uſucap. l. ſi is qui. & l. iuſto. §. fina. & hic, & ĩ. eo. l. bona. §. penul. & l. penul. ſecundum H. Accur.

k Interrumpitur. ſupra, de uſuca. l. ſi is qui. [§. 1. contra. Solu. hic per ſe: ibi per ſubiectam perſonam ex cauſa peculiari: ut & hic ſubijcit, & ĩ. quibus ex cauſ. ma. l. ait prætor. §. 1. & 2. Accur.

l Vſuque capiebat. ex cauſa peculiari, & erat inchoata uſucap. ante cap. ut differat a ſequen. reſpon. Vel dic etiam ex cauſa non peculiari cum ante cap. incęperat, & in cap. deceſſerat: ut modo no. in diſtinct.

m Poſtea. id eſt, poſtea quam captus eſt.

n Peculiari nomine. quaſi dicat in peculiaribus cum ſinitur vſucap. domino illic decedente, vtrique hæredi proderit. in his autem, quæ per ſe poſſidebat, non ita: nec hæredi prodeſt tempus medium: ut hic, & ſupra, de uſucap. l. iuſto. §. fina. ſecundum R.

o Iulianus ſcribit. licet primo dubitauit: vt ſupra, de uſuca. l. ſi is.

p Hęredi. & aliis hęredi.

q Tempore. id eſt, vt initium ſumat vſucap. demum hæreditate adita: ut ſupra, de uſucap. l. fin. in fine. ſecundum quoſdam. imo dic tempore. id eſt, in re mobili triennio: & in immobili decem uel uiginti ann. domino enim apud hoſtes conſtituto inchoatur & finitur vſucap. vt ſupra, de vſucap. l. iuſto. §. fina. & infra eodem. l. penul. ſecundum R. nam plurimum iuris habet. ut d. l. denique.

r Marcellus. Marcellus in his, quæ per ſe captiuus poſſidebat, ſcripſit uſuca. interrumpi, nec hæredi prodeſſe, & in hoc bene: ſed quia hoc extenditur in peculiaribus, refutauit: ut hic, & ĩ. de uſuca. l. ſi is qui. & l. pe. §. ſi. R. Vel dicebat Marcellus non interrumpi: ſed hæredi proficere indiſtinctè etiam in cauſa non peculiari, & in eo corrigitur. Accur.

s Perſona. ut ſic nunquam, uel ſemper in neutro, uel utroque caſu uſucapio procedat. Quid enim Marcellus ſenſerit, ex his uerbis colligi non poteſt. Ego autem puto Marcellum in his caſibus ſenſiſſe uſucapionem nullatenus currere. Iulianus autem (cuius ſententia tenenda eſt) non inargutè diſtinguit in duobus caſibus uſucap. procedere: hoc eſt, cum quid dominus per ſeruum poſſidebat ante capt. etiam non peculiariter: uel ſi ſeruus quędam apprehendit poſt captiuitatem peculiariter, in aliis duobus non procederet: hoc eſt, per ſe cum dominus quid poſſidebat: vel ſi ſeruus quid poſtea apprehendit non peculiariter.

t Sequenda eſt. ſcilicet, ut hoc uerum ſit totum in peculiaribus: ut modo nota. indiſtinctè. & adde quod nota. in lege ſupra, de vſucapionibus. l. ſi is qui. Accurſius.

u poteſt. poſt triennium, uel etiam anteà: ut ſupra, de ritu nuptiar. l. ſi nepos. in fine. & l. ſi filius. Accurſius.

x Non poſſet. vtpote ſeruus hoſtium conſtitutus. R.

y Ita eſt. ſcilicet ſtatim: vbi, id eſt poſt, quam redierit, &c.

z Inuito. ſic Inſti. de adopt. §. licet. & ſupra, de contra tab. l. 3. §. ſi emancipatus.

› Et Mando. in 82. q. Reg. de Anna. nu. 2.

taſq; faciebat, & publica nuptiarum vtilitas exigebat. Sed captiui uxor tametſi maximè velit, & in domo eius ſit, non tamē in matrimonio eſt. Codicilli ſi quos tēpore captiuitatis ſcripſerit, nō creduntur iure ſubtili cōfirmari teſtamento, qđ in ciuitate fecerat. Sed nec fideicōmiſſum ex eis peti poteſt: quia non ſunt ab eo facti, qui teſtamēti factionem habuerit. Sed quia merum principium eorum in ciuitate conſtituto captiuo factum eſt, & in eo teſtamento cōfirmatio codicillorū, & is poſtea reuerſus eſt, & poſtliminio ius ſuū recepit: humanitatis rationi congruum eſt, eos codicillos ita ſuum effectum habere, quaſi in medio nulla captiuitas interceſſiſſet. Cætera, quæ in iure ſunt, poſteaquā poſtliminio redijt, pro eo habentur, ac ſi nunquam iſte hoſtium potitus fuiſſet. Si qs ſeruum captum ab hoſtibus redemerit: protinus eſt redimentis, quamuis ſcientis alienum fuiſſe. ſed oblato ei pretio quod dedit, poſtliminio rediiſſe, aut receptus eſſe ſeruus creditur. Et ſi ignorans captiuum, exiſtimans vendentis eſſe, redemerit: an quaſi uſucepiſſe uideatur, ſcilicet ne poſt legitimum tempus offerēdi pretij priori domino facultas ſit, uideamus. Nā occurrit, quòd conſtitutio, quę de redemptis lata eſt, eum redimentis ſeruū facit: & quod meū eſt, iam uſucapere me, intelligi non poteſt. Rurſus cùm conſtitutio nō deteriorem cauſam redimētium, ſed ſi quo meliorem effecerit: perimi ius bonæ fidei emptoris uetuſtiſſimum, & iniquum, & contra mentem conſtitutionis eſt. Ideoque tranſacto tempore, quanto (niſi conſtitutio eum propriū feciſſet) uſucapi potuiſſet: nihil ex conſtitutione domino ſupereſſe rectè dicetur. Manumittendo autem verum definit dominus tantū eſſe, & relictus ab eo ſeruus, in ius prioris domini redit: an & liberum eum facit, ne præſtatio libertatis, dominij fiat translatio? Certè apud hoſtes manumiſſus liberatur: & tamen ſi eum nactus dominus ipſius uetus intra præſidia noſtra fuiſſet, quamuis non ſecutum res noſtras, ſed quum eo cōſilio ueniſſet, ut ad illos reuerteretur:

Maximè. No. quale maximè. ſic C. quod metus cau. l. j. Azo.

Velit. remanere uxor: ſed ſecus eo deportato: ut ſupra, de bo. dam. l. ſed ſi.

In matrimonio. finitur enim ca. ut hic. & in auth. de nup. §. ſed etiam captiuitatis. colla. 4. & ſupra eod. l. non ut à patre. & ſupra ſoluto matrimo. l. ſi quis ſic ſtipuletur, niſi ad hoc vt alij non nubat: ut ſ. de diuor. l. vxores. contra. hoc tamen fallit in patrona: vt ſupra, de ritu nupt. l. in eo. §. ſi ab hoſtibus. ſed hodie non ſoluitur matrimonium capti. ut in authent. de nup. §. ſed etiam captiuitatis. in fine. collatio. 4. Accur.

Iure ſubtili. id eſt. de rigore.

Fecerat. ante captiuitatem: in quo comprobauerat ſi quis codicillos poſtea fecerat.

Quia. bona ratio: vt ſ. de codicill. l. diuus. §. codicillos.

Principium. id eſt teſtamentū, quo dictum eſt, codicillos, quos faciam cōfirmo. & not. de principio. ſic ſ. de lega 2. l. cum filius. §. hæres.

Eorum. ſcilicet codicillorum.

Interceſſiſſet. ſecus in teſtamento ibi facta, licet redierit: vt Inſtit. quibus non eſt permiſſum facere teſta. §. fina. Accur.

In iure ſunt. id eſt quorum petitio vel retētio iure ſibi competebat ante captiuitatem. & ſic pūcta i iure ſunt, uel ſūt in rerū natura: vt ſic iure poſſint peti, vel retineri. ad quod C. e. l. ab hoſtibus.

Potius. ſimile ſ. quod ſi filius. Accur.

Si quis. nunc de redemptis dicit.

Seruum alienum.

Redemerit. non tamē quęrit ei, niſi ex duabus cauſis forte: vt infra. ea. §. ſtatuliberis. Accur.

Oblato. quandocunque, ſi fuit ſciens, aliàs intra triennium tantum: vt infra proxi. Sed cum ſit redimentis: quomodo poteſt dici eidem obligatus: vt ſupra, de leg. j. l. ſenatus. §. ſi. Rū. toleratur: quia liber redemptus, eſt liber: & tamen eſt obligatus iura pignoris: vt C. eo. l. fina. Accur.

Receptus eſſe. receptos eſſe dicimus qui uirtute militari ſunt liberati: ut C. eo. l. ab hoſtibus. Accur.

poſt legitimum tempus. ſ. triennium: ut ſubiicit.

Videamus. & uidetur, quòd ſit ius offerendi: nam, &c.

Intelligi non poteſt. Hic tria not. quia dominus non vſuca. ſic ſ. de vſucap. l. ſequitur. § lana. Secundò, quia non debet deterioris conditionis eſſe dominus, quam nō dominus: vt ſupra, quibus mod. vſuſfruct. am. t. l. ſi uſuſfructus. & de iniurija. l. ſed ſi vnius. §. ſi ſeruus in qun. Sed arg. contra. ſ. de donat. l. qui debitori. & de exceptio. rei iudi. l. fina. §. 1. Tertio, quod præſcribitur iuri luendi. ad quod C. quod met. cau. l. tertia.

Tempore. ſcilicet triennio. ad quod eſt ſupra, de collat. bonor. l. nonnunquam. in fin. & ad Velleia. l. debitrix. §. finali.

Rectè. ſic uſucapio dicitur in caſu propoſito.

Manumittendo. ille qui ignorans redemit: nam ſciens non poteſt: vt in fine huius §. dicea.

Ab eo. ſcilicet redemptore.

In ius. domini. In lib. R. eſt cancella. in ius prioris domini. Vel dic domini. ſcilicet redimentis, qui eſt prior: habito reſpectu ad luentem: ſed & poſterior quantum ad eundem: ut ſubijcit.

Prioris. ſcilicet veteris.

Eum. ſcilicet iſte redimens eum manumittendo.

Tranſlatio. ſcilicet de redimente in verum dominum: ut olim erat in iure accreſcendi in ſeruo communi ab uno ex dominis manumiſſo: vt Inſtitut. de dona. §. fina.

Certè. omiſſa ſolutione primæ quæſtionis, tranſit ad aliam ſimilem.

Manumiſſus. ab eis hoſtibus.

Ipſius. ſerui.

Intra præſidia. Id eſt territoria.

Ad illos. ſcilicet hoſtes.

In P. Fl. l. in teſtamēto, &c.

domini.

ſecutus.

Retinet

a Retinet. ſ. dominus uetus. j. eo. l. ſi. contrà. Solu. ille hanc determinat.
b In liberis. i. hominibus captis.
c Reuertebatur. ſ. liber homo captus.
d Illoſque ſ. hoſtes.

d. l. ſi ſeruum. pretium autem domino debet reſtitui: ut d. l. ſi ſeruum.
a A domino. redimente.
b Quod eſt iniquum. ſ. eum non poſſe conſequi libertatem per ſuum ſeruitium. Accur.

ſeruũ retinet a iure poſtliminij, quod in liberis b aliter erat. Nõ enim poſtliminio reuertebatur, c niſi qui hoc animo ad ſuos ueniſſet ut eorum res ſequeretur, illoſq; d relinqueret, à quibus abijſſet: quia e (ut Sabinus ſcribit) de ſua quoq; ciuitate cuique f conſtituendi facultas libera eſt, g nõ de dominij h iure. Verũ i hoc non multũ onerat præſentẽ inſpectionẽ: k quia hoſtiũ iure manumiſſio obeſſe ciui noſtro, l domino m ſerui non potuit. at is, n de quo quæritur, lege noſtra, o quẽ p conſtitutio q fecit ciuem Romanum, dominum habuit: & an ab eo r poſſit libertatem aſſequi, tractamus. s Quid enim ſi nunquam ille t pretiũ eius offerat: ſi nec conueniendi u eius x ſit facultas: y liber erit z ſeruus, qui nullo merito ſuo poterit à domino a libertatem cõſequi? quod eſt iniquum, b & contra inſtitutum à maioribus libertatis fauore. c Certè & ueteri iure ſi ab hoc, d qui ſciens alienum eſſe redemiſſet, alius bona fide emiſſet: uſucapere, ad libertatemque e perducere potuit, f & iſto quoque modo prior dominus, qui ante captiuitatem fuerat, ius ſuum amittebat. † quare igitur ille g non habet ius manumittendi? Si ſtatuliber fuerat ante, quam ab hoſtibus caperetur: redemptus pendente conditione h ſuam cauſam retinebit. i Quid ergo ſi ita libertatem acceperat, ſi decem dederit? quæſitum eſt, unde dare debebit: quoniam & ſi conceſſum eſt ſtatulibero de peculio dare hoc tamen quod apud hunc, qui redemit, habet, nunquid uice illius fit, quod apud hoſtes quæſiſſet? k Vtique ſi ex re illius, aut ex operis ſuis quæſitum eſt. Ex alia autem cauſa parto peculio, poteſt dare, ita ut conditioni benignè l eum paruiſſe credamus. Si pignori ſeruus datus fuerat ante captiuitatẽ: m poſt dimiſſum redemptorem, in ueterem n obligationem reuertitur. & ſi creditor obtulerit ei, qui redemit, quanto redemptus eſt; habet obligationem, & † in priorem debiti cauſam, & in eam ſummam, qua eum liberauit. quaſi ea obligatione qua-

e Quia, ratio quare aliud in liberis.
f Cuique. libero.
g Facultas libera eſt. facit infra, ad municip. l. nihil. & l. non utique. & l. 1. & l. domicilium. & l. eius. §. penulti. & ſ. de conditio. & demonſtrat. l. Titio. 1. §. 1. ibi, libertatem auferri. & C. de teſta. l. e. teſtandi. & j. eod. l. nihil. & ſ. de acquirẽ. hæredi. l. filium. in fi.
h Dominij. quod eſt alterius, non domini.
i Verum. ſ. poſt quã manumiſſus ab hoſtibus recipitur à nobis iure poſtliminij: quia hoſtium iure, &c.
k Inſpectionem. Id eſt, primam quæſtionẽ: quod ſi manumittatur à redimente, quod redeat in poteſtatem ueteris domini.
l Ciui noſtro. ſcilicet domino ſerui, ut ſubijcit.
m Domino uero.
n At is. ſcilicet redimens.
o Lege noſtra. in primo.
p Quem. ſ. redemptorem.
q Conſtitutio. de redemptis: ut ſupra ibi, nam occurrit, &c.
r Ab eo. ſcilicet redimente.
s Tractamus. & ſi dicamus, quod non, ſequitur abſurdum, quid enim, &c. Dynus.
t Ille. ſcilicet uetus dominus.
u Conueniendi. extra iudicium pro pretio redemptionis.
x Eius. ſ. ueri domini. Accur.
y Facultas. redemptori. Accur.
z Liber erit. Reſpon. certè liber, &c. & lege planè, & quod ſequitur, qui, &c. à domino, ſcilicet, ueteri. nam non poteſt ei ſeruire, ut merito ſuo libertatem aſſequatur, quod eſt iniquum: & ideo perueniat ad libertatem per manum redimentis: ut hic, & ſ. de acquir. hæred. l. ſeruum. Alij legunt interrogatiuè: & eodem modo reſpon, uſque ad finem. ubi exponunt iſte, ſcilicet redimens, & reſpon. certè manumittere poteſt per

c Fauore. ut ſ. de condit. & demon. l. Titio. 1. §. 2. ibi, ius li. fa. & l. Titio. in. fi. eo. tit.
d Ab hoc. ſ. redimente.
e Ad libertatẽque. poſt uſucapionem tamen
f Potuit. ſ. ſecundus emptor.
g Ille. ſcilicet, qui emit à redimente, ſciente alienum, ſcilicet ante uſucapionem fortè: nec redimens propter ſcientiam manumittere poterit: aliàs poſſet: ut ſ. de acquir. hær. l. ſi ſeruum. Alij interrogatiuè legunt: ut dixi.
h Pendente conditione. ſtatuſq; libertatis.
i Remanebit. remanet ſtatuliber etiã reddito pretio ſerui. ad quod j. e. l. poſtliminium. §. ſi ſtatuliber. Accur.
k Quæſiſſet. quod eſſet hoſtium, & non poſſet dare pro implenda conditione libertatis: uel ſi una cũ ſeruo haberet, id redimens, ſimiliter non poſſet dare: ut ſ. de ſtatuliber. l. non uidebitur.
l Benignè. cum hoc reſpiciat primum dominum, in quo eſt benignitas. reſpon. ut quanquam pleno dominio ſit redimentis iſte ſeruus: ut ſupra §. ſi quis ſeruũ, non tamen quærat, niſi ex re, uel ex opera. Vel dic acquiſitum decunque redimenti, & ſit in hoc benignitas, quod permittitur dare ex alterius peculio quam eius libertatem reliquit: contra regulam ſ. de ſtatulib. l. non uidebitur. Accurſ.
m Captiuitatem. ſub. & poſtea fuit captus.
n In ueterem. ſicut proprietas ad dominum, ſic pignus ad creditorem: ad quod ſupra proxi. §. & ſupra, quibus modis pignus, uel hypothe. ſol. l. uoluntate. & de ui. & ui armata. l. ege, ſi defuncto. & quemadmodum ſer. amit. l. ſi locus per quem. & ſupra, quibus modis uſuſfructus ami. l. ſi ager eius. & ſupra, de fide inſtrumento. l. 3. Sed argumen. contra. ſ. de action. & obliga. l. ſeruum.

quaque

† Sic in P. Fl. Haloã. aũt citra interrogatione, abſolute legit, igitur iſte nõ hẽt ius manumittendi. ſed hic, & in P. F. rectius.

† In P. F. & in propriorẽ debiti cãm. Halo. aũt & in propriorẽ debiti cãm.

Cauſa

dam conſtitutione indućta: ut cum poſterior creditor priori ſatisfacit cõfirmandi ſui pignoris cauſa,[a] niſi quòd in hoc[b] diuerſa[c] res eſt: & poſterior, qui apud nos eſſet prior: quia[d] eum ſeruum, ut apud nos eſſet, efficit ab eo, qui tempore prior fuit,† ut infirmior dimittendus.[e] Si ſeruus plurium fuerat,[f] & omnium nomine ei, qui redemit reſtitutum pretiũ erit: in communionẽ redibit. ſi vnius tantũ, uel quorundam,[g] nec omniũ: ad eum, eosve, qui ſoluerũt, pertinebit: ita, ut ĩ portione ſua priſtinum ius obtineant,[h] vt in parte cæterorum ei, qui redemit, ſuccedant. Si fideicommiſſa libertas debita captiuo fuerit, redemptus nondũ eam petere[i] poterit: niſi redemptori ſatisfecerit. Si deportatũ[k] ab inſula hoſtes ceperunt: redemptus quibus caſibus rediit, in eam cauſam ueniet, in qua futurus eſſet, ſi captus nõ fuiſſet: deportabitur[l] igitur. Sed ſi in captiuo ſeruo talis pręceſſerat cauſa, quæ eius uel ad tempus, uel in perpetuum libertatem impediret, nec redemptione ab hoſtibus mutabitur: ueluti, ſi in legem Fauiam commiſiſſe eum[m] † conſtiterit, uel ita uenierat, ne manumitteretur: habebit autem interim ſine pœna[n] ſua, qui redemit. Ergo de metallo captus redẽptus in pœnam ſuam reuertetur: nec tamen ut transfuga[o] metalli puniẽdus erit: ſed redẽptor à fiſco pretium recipiet.[p] quod etiam conſtitutum eſt ab Imperatore noſtro, & diuo Seuero. Si natum[q] ex Pamphila legatum tibi fuerit, tuque matrem redemeris, & ea apud te peperit: non uideri te partum ex cauſa lucratiua[r] habere: ſed officio,[s] arbitrioque iudicis æſtimandũ, conſtituto pretio partus: perinde atque[t] ſi quanto mater eſt empta, ſimul & partus ueniſſet.[u] Quod ſi iam[x] natum apud hoſtes, quod eo tẽpore, quo capiebatur, utero gerebat,[y] cum matre redimatur ab eodem uno pretio: oblato tanto, quantum ex pretio quod pro utroque unum datum eſt,† æſtimationem partus contingeret, uidetur is[z] poſtliminio reuerſus. multo magis ſi diuerſi emptores utriuſque extiterint, uel unius. Sed ſi ſuo quoque[a] pretio redemerit: id offerri pro ſingulis oportebit redẽptori, quod hoſti pro quoquo datum eſt: ut ſeparatim quoque poſtliminio reuerti poſsint.

Paulus libr. 2. ad Sabi-

[a] Cauſa. ſcilicet, habet in primam, & ſecundam cauſam: vt argumen. C. qui pot. in pign. hab. leg. 1. & ſupra de diſtract. pign. l. cum ſecundus. & ſupra, qui potio. in pigno. hab. l. ſi prior. §. ſciendum. & C. de pigno. l. ſecundus.

[b] In hoc. ſcilicet ca ſu, cum poſterior offert priori, eſt diuerſa res ad præcedentem alium caſum. Accur.

[c] Diuerſa. aliàs conuerſa. & aliàs diuerſa. & dic quòd differt in facto: quia altero caſo poſterior offert priori. & altero priori tempore offert poſteriori, prior creditori redemptori, qui poſtea redemit. vtrobique tamen eſt idem iuris: quia ſemper offerens confirmat pignus. & eſt ratio: quia ille, qui redemit quanquam poſterior tempore, potior tamen eſt iure. & hoc dicit poſterior, ſcilicet tempore redimens, qui apud nos eſt prior id eſt, potior iure. niſi fuiſſet ei ob latum à primo: & qui ſcilicet redimẽs effecit ſua redemptione eũ ſeruum, ut eſſet apud nos: ab eo, qui tempore prior fuit, infirmior tamen iure. Accur.

[d] Quia. aliàs qui.

[e] Dimittendus. eſt, ſcilicet qui redemit. i. neceſſe eſt, ut ſibi redimenti ſatisfiat à primo, vt ille prius confirmet ſibi pignus.

[f] Fuerat. ſub. & eſt captus ab hoſtibus: & quidam redemit eum.

[g] Vel quorundam. ſcilicet nomine pretium fuerit ſolutum.

[h] Obtineant. id eſt, retineant. Accurſius.

[i] Petere. cum nec ante redemptionem fuerit primi domini: ut ſupra. §. ſi ſeruus. & facit ſupra. §. ſi ſtatuliber.

[k] Si deportatum. liberum. Accur.

[l] Deportabitur. ſed redemptor pretium à fiſco habet: ut in fin. huius §.

[m] Commiſiſſe eum. ſeruum. per quod intra decem annos prohibetur manumitti: ut ſupra, de manumi. l. lege Fla. Accur.

[n] Sine pœna. nam non eſt pœna ſeruo, non poſſe à domino manumitti: nam & ſi non eſſet hæc pœna: tamen non poſſet manumitti à primo domino, niſi offerat pretium redimenti. Sed an ipſe redimens credens uendentis fuiſſe, poterit manumittere? Videtur, quod ſic; vt ſupra, eodem. §. manumittendo. Sed dico contra: quia in cauſam priſtinam redditur: argumen. in principio huius §. & ſupra. §. ſi ſtatuliber. Accur.

[o] Transfuga. qui grauius coercetur: ut ſupra, de pœnis, l. aut damnum. §. in ter. Accur.

[p] Recipiet. ut & ſupra eodem, lege, mulier. & C. pro quibus cauſis ſeruus pro pre. lege ſecunda.

[q] Si natum. id eſt naſciturum. Accurſius.

[r] Lucratiua. & ideo eum, uel eius æſtimationem petes: ut Inſtitut. de legatis. §. ſi res. & de legatis ſecundo. lege, ſi quod ex Pamphila. & facit ſupra, de legatis primo. leg. non quocunque. in princip. & §. fundus.

[s] Officio. aliàs arbitrio. aliàs officio. Accur.

[t] Perinde atque. nam intuitu partus plus matrem emit.

[u] Veniſſet. per ſe.

[x] Quod ſi iam. conſtrue ſic: quod ſi iam natum apud hoſtes redimatur ab eodem cum matre uno pretio: natum dico, quod gerebatur in utero eo tempore, quo capiebatur: uidetur is ſcilicet, partus poſtliminio reuerſus: & hoc dico oblato tãto ex pretio, quod pro utroque unum datum eſt, id eſt datum nomine uenditionis, quantum contingeret æſtimationem partus.

[y] Gerebat. ſtatuliber.

[z] Is. ſ. partus.

[a] Quoquo. aliàs quoque, aliàs pro quo eorum.

† In P. Fl. vt infirmiore.

† In P. Fl. conſtituerat: ſed id rectius.

† In P. Fl. æſtimatio oẽ contingeret part., & uidetur is, &c.

Si me

S I me tibi. CASVS. Permiſi me à te arrogari: tandem me emancipaſti. Dicitur, quòd ſi filius meus captus ab hoſtibus reuerſus eſt, nepos tibi erit. Fr. Ac.
a Dediſſem. qui habebam filium in poteſtate. Acc.
b Emancipato. filio adoptiuo. Accurſ.
c Me reuerſum. ante captiuitatem filii mei: uel poſt, dum tamen ante ingreſſum. nã ſi poſt: nun iure poſtliminij, ſed iure communi.
d Tibi. idem ergo fieret, ſi nepos ſemper in ciuitate fuiſſet: ut infra eodem. l. retro. quia poſtli. fingit eum ſemper in ciuitate fuiſſe. ſic facit pro eo quod no. ſupra, de adop. l. ſed etiam. Item contra. ſupra de cõiunge. cum emanci. lib. l. penult. Sol. licet non coniungatur ibi patri: nõ eſt, quia non ſit nepos adoptiuus in poteſtate aui: ſed quia non remanet ipſi ſuo patri ex liberis, nec habet uim naturalis nepotis in illa coniunctione. & facit infra l. proxi. §. ſi. Accur.

num. XIII.

S I me tibi arrogandum dediſſem, a emancipato b me reuerſum c ab hoſtibus filium meum loco nepotis tibi d futurum conſtar.

Si reuerſus ab hoſtibus erat filiusfamilias, ipſe recuperat bona ſua, & pater recuperat eum: ſed uxor non recuperat maritum niſi matrimonium redintegretur hoc dicit.

Pomponius lib. iij. ad Sabinum. XIIII.

C Vm duę ſpecies poſtliminij ſint, ut aut nos reuertamur, aut aliqd recipiamus: cùm filius reuertatur, duplicem in eo cauſam eſſe oportet poſtliminij: & quòd pater eum † recuperet, & ipſe ius ſuũ. Non ut pater filiũ: ita uxorẽ maritus iure poſtliminij recipit: ſed cõſenſu redĩtegrat e matrimoniũ.

† Recipe ret, in P. Flor.

Patre capto ab hoſtibus, & à quodam redempto: ſi moriatur pater, poteſt filius offerre pretium redemptori patris, & eſſe hæres patris, uel etiam nihil offerendo. h. d. ſeq. planæ ſunt.

Vlpianus lib. xij. ad Sabinum. XV.

C Vm duæ. CASVS. Duæ ſpecies ſunt poſtliminij † nam reuerſus ab hoſtibus recuperat ſua bona. Item ſi erat filiusfamil. recuperat eum pater ſuus. Secundò dicit, filiusfami. captus ab hoſtibus reuerſus reuertitur ſub poteſtatem patriam. Secus in uxore capta ab hoſtib. † nam reuerſa non redintegratur matrimonium, niſi de nouo conſentiat. Fran. Accur.
e Redintegratur. fuit ergo finitum. ĩ. eo. l. non ut à patre. & dic ut not. in l. in libello. §. medio.

S I patre. CASVS. Patrefamil. captu, & redempto, & ante luitionem ſui defuncto: filius eius offerendo quantitatem redimenti, quia fuit redemptus a patre ſuus, poterit ſuccedere patri ſuo. ſed uerius dicas, ut etiã non offerendo aliquid, ſuccedere poſſit. Franciſcus Accurſij.
f Si patre redempto. à quodam alio redemptore, non filio. Accur.
g Luitionem. à filio faciendam.
h Defuncto. ſcilicet patre.
i Offerat. redemptori.
k Suum. i. hęredem.
l Hunc. ſ. patrem.
m Debiti. dandi redemptori. Accur.
n Poſſit. aliàs poterit, alias poſſit.
o Suum. ſcilicet hæredem.
p Habere. & non tenetur offerre quantitatem, ut prædixi: & ad hoc ſupra, de ſuis & legi. l. 1. §. ſi filius. & ĩ. de prob. l. Procula.

R Etro creditur. CASVS. Qui ab hoſtibus reuertitur, præſumitur ſemper in ciuitate fuiſſe. & hoc ex fictione poſtliminij. fallit in illis, qui armis uicti hoſtibus ſe dediderunt. Item captus ab hoſtibus ſi ibi decedat, præſumitur mortuus prima hora captiuitatis. & hoc dicit hæc lex cũ duabus ſequentib. Franciſcus.

S I patre redempto, f & ante luitionem g defuncto, h filius poſt mortẽ eius redẽptionis quãtitatẽ offerat: i dicẽdum eſt ſuum k ei poſſe exiſtere. niſi fortè quis ſubtilius dicat, hũc, l dum moritur, quaſi iure pignoris finito † nactum poſtliminiũ: & ſine obligatione debiti m obiiſſe, ut poſſit n ſuum o habere: p quod non ſine ratione dicetur.

† Nanctũ, in P. F.

Idem libro xiij. ad Sabinum. XVI.

R Etro creditur in ciuitate fuiſſe, qui ab hoſtibus aduenit. q

Paulus libro primo ad Sabinum. XVII.

P Oſtliminio carẽt, qui armis r uicti, hoſtibus ſ ſe dediderunt. t

Vlpianus libr. xxxv. ad Sabinum. XVIII.

I N omnibus partibus iuris is, qui reuerſus non eſt ab hoſtibus, u quaſi tũc deceſsiſſe x uidetur, cùm captus eſt.

Paulus libr. xvj. ad Sabinum. XIX.

P Oſtliminiũ eſt ius † amiſſæ rei recipien-

q Aduenit. ut Inſtitut. quibus modis ius pa. pot. ſo. §. ſi ab hoſtibus. Acc.
P Oſtliminio.
r Armis. hoſtiũ. Accur.
ſ Hoſtibus. licet non ſpõte: quia coacta uoluntas, uoluntas eſt.
t Dediderunt. ut ſupra eodem. l. 2. Accurſ.
I N omnibus.
u Ab hoſtibus. ſcilicet ibi mortuis.
x Deceſſiſſe. quia per momẽtũ prius: & ſic liber. ad quod facit Inſtitutio quibus non eſt permiſſum facere teſtam. §. fina. & ſupra, de uulgari ſubſtitut. l. lex Cornel. & infra eodem, l. bona. in prin. Acc.

P Oſtliminium eſt. CASVS. Primo dicit, quid ſit poſtliminium. Secundò dicit, quid ſint induciæ. Tertio dicit, quòd capti a piratis, aut à latronibus, liberi permanent. Quartũ dicit, quando quis dicatur reuerſus poſtliminio. Quintò dicit: transfuga reuerſus non habet poſtliminium. & dicit quid ſit transfuga. & hæc ſunt uera in libero transfuga. ſi uerò ſeruus meus ad hoſtes transfugit, & nunc reuerſus eſt: mihi reddendus eſt. ſi ſtatuliber transfuga reuerſus ſit: hic hæredi domini redditur. ſi amodo extitit conditio ſub qua relicta erat ei libertas: liber efficitur. ſecus ſi extitit conditio eo exiſtente in captiuitate. nam reuerſus non ſit liber, neque hæredi domini quondam redditur, cum extiterit conditio, ſub qua relicta erat ei libertas, ſed fiſci ſeruus fiet. Item filiusfamilias transfuga non poteſt reuerti poſtliminio, uiuo patre. Vltimò dicit, quis dicatur transfuga.

† De hac definitiõe differt Cic. in Topicis, in loco ab etymologia.

Si is qui. Emi captum ab hoſtibus pro decem, pro uiginti cedo ex cauſa emptionis. Dicitur, quòd dando decem

decem redemptus liberatur. emptor tamen agit contra creditorem act. ex empto. Vltimò dicit, φ poſtliminiũ locum habet in omni perſõna capta ab hoſtibus libera uel ſerua, ſi reuertatur ab hoſtibus: & redditur ratio in litera. Fran.

tur. & facit ĩ. titu. 1. l. non omnes. §. antep. & pen. & fi. & ſupra. de acquir. rerum domi. l. transfugam. ĩ. eo. l. ſi quis. in fi. & ſ. de ſtipu. ſer. l. quod ſeruus. & C. eod. l. ſi quos. in fi ue.

dæ ab extraneo, [a] & in ſtatum priſtinum reſtituẽdæ, inter nos, ac liberos populos, regeſque, moribus, legibus cõſtitutum. [b] Nam quod bello [c] amiſimus, aut etiam † circa bellum: hoc ſi rurſus recipiamus, dicimur poſtliminio recipere. Idque naturali æquitate [d] introductum eſt, ut qui per iniuriam ab extraneis [e] detinebatur, is ubi [f] in fines ſuos rediiſſet, priſtinũ ius ſuum reciperet. Induciæ ſunt, cùm in breue, & in præſens tempus conuenit ne inuicem ſe laceſſerent, [g] quo tempore non eſt poſtliminium. [h] A piratis, aut latronibus capti, liberi permanent. [i] Poſtliminio rediiſſe uidetur, cùm in fines noſtros intrauerit: ſicut amittitur, ubi [k] fines noſtros exceſſerit. Sed & ſi in ciuitatem ſociam, amicamve, aut ad regem ſocium, uel amicum uenerit, ſtatim poſtliminio rediiſſe nidetur: qnia ibi primum nomine publico tutus eſſe incipit. Transfugæ nullum poſtliminium [l] eſt. Nam qui malo conſilio, & proditoris animo patriam relinquit, hoſtium numero hebendus eſt. Sed in liberto transfuga id iuris eſt, ſiue fœmina, ſiue maſculus ſit. Si nerò ſeruus transfugerit ad hoſtes: quoniam & † cum cauſa [m] captus eſt, dominus in eo poſtliminiũ habet. Rectiſsimè [n] dicitur etiam ei [o] poſtliminium eſſe, ſcilicet ut dominus ĩ eo priſtinum ius recipiat: ne contrarium [p] ius non tã ipſi iniurioſum ſit, qui ſeruus ſemper permanet, quàm domino dãnoſum cõſtituatur. Si ſtatuliber transfuga reuerſus ſit: [q] exiſtente conditione poſt, quàm rediit, liber efficitur. Diuerſum eſt ſi conditio extitiſſet dum apud hoſtes eſt. In eo enim caſu neque ſibi reuerti poteſt, ut liber ſit: [r] neque hæredi [ſ] in eo ius poſtliminij eſt, quia non poteſt queri: [t] cùm nullum damnum patiatur, libertate iam obtingente, [u] ſi non impediret, quod transfuga factus eſt. Filius quoque familiàs transfuga nõ poteſt poſtliminio reuerti, neque viuo patre: quia pater ſic illum amiſit, [x] quemadmodum patria. [y] & quia diſciplina [z] caſtrorum antiquior † fuit parentibus Romanis, quã charitas [a] liberorũ. Transfuga autem non is ſolus accipiendus eſt, qui aut ad hoſtes, aut in bello transfugit: ſed & qui per

a Ab extraneo. id eſt hoſte.

b Conſtitutum. ipſo facto ex uſu noſtro, & noſtrorum ſubiectorum, & ex uſu populorum, qui non ſunt nobis ſubditi: & reges ſimiliter non ſubditos: ſcilicet pro ſe, & ſuis populis. & ſic à toto mundo. nam aut ſunt de imperio noſtro, aut non: & tũc aut ſubiecti alicui regi, aut non, ſed ſunt populus liber, vt ĩ. eo. l. non dubito. & ſic prædictus uſus eſt ius gẽtium, ut eſt bellum, ut hic ſubiicit, moribus, &c. & Inſti. de iure natu. §. ius autem. uel dic, quod etiam pacto hoc fuit ab initio ſtatutum inter nos, & prædictos. & tunc facit ſupra, de pact. l. conuentionem. & ſecundum hoc dic liberos populos & reges, ſcilicet hoſtes.

c Bello. id eſt, in ipſo conflictu.

d Aequitate. quæ ius gentium induxit: ut & ſ. de iuſti. & iur. l. omnes. §. quod uero.

e Extraneis. ſ. hoſtibus.

f Vbi. id eſt poſtquam.

g Laceſſerent. id eſt ad bellum prouocarent: ſed treugę in longum. & dicuntur fœdera: ut ſupra, eo. l. non dubito. & ĩ. eod. l. hoſtes. Accur.

h Poſtliminium. quia nec ſeruus fit: ut ſ. l. non dubito. & ĩ. eo. l. hoſtes.

i A piratis permanent. & ideo, &c. ut infra. l. hoſtes. ſed contra. ſ. eo. l. poſtliminij ius. §. in pace. ſed dic ut ibi, & infra eodem. l. hoſtes. & facit ĩ. eo. l. ſi quis. §. fin. Accur.

k Vbi id eſt poſtquam. & facit ſ. eo. l. poſtliminij ius. in prin. & Inſtit. quibus modis ius pat. poteſta. ſolu. §. ſi ab hoſtibus.

l Nullum poſtliminium. nec reſtituitur in integrum, licet læſus: ut ã. quibus ex cauſis maio. l. item ei. remanet tamen tutor, quia liber: ut ſupra, de tute. l. ſi quis tut. & facit ĩ. titu. 1. l. non omnes. §. antep. & pen. & fi.

m Cauſa. ſcilicet ſeruitutis.

n Rectiſſimè. aliàs iuſtiſſimè.

o Ei. ſcilicet ſeruo ad ſuum proficuum: & hoc probat, neceſſariũ, &c. ſed contra ã. de pœnis. l. ſi quis aliqd. §. 1. Sol. ut ibi plene not. & facit ſupra de interrog. act. l. ſi ſeruus ab hoſtibus. Item hoc ſi ſine uoluntate domini transfugit: ut arg. ſupra, de publi. l. ſinali. §. ſeruus qui in fuga.

p Contrarium. i. ſi contrarium ſtatueretur.

q Reuerſus ſit. & ſic hæredes habent eum iure poſtlimi. ut ã. prox. & l. in bello. §. ſi ſtatuliber. & facit ſupra, de cond. & demonſtr. l. cum qui.

r Vt liber ſit. quia non eſt capax tempore exiſtentis conditionis.

ſ Hæredi. qui rogatus fuit manomittere.

t Queri. i. conqueri. ſ. hæres.

u Obtingente. id eſt competente, niſi &c. ergo erit fiſci ſeruus: ut argu. ſ. de iure fiſci. l. Lucius. quaſi non capax tẽpore exiſtentis condit. quod eſt opus: ut hic, & d. l. eum. dic ut dixi ſ. de iure fiſci. l. 3. §. quæri. Accur.

x Amiſit. quo ad patriam poteſtatẽ: ut per deportationem: ut Inſtitu. quibus modis ius pat. pote. ſol. §. cum autem. iura ergo belli cum recipimus: ut ſ. de acqui. rerum do. l. transfugam.

y Patria, deſinit ergo eſſe ciuis: ut ſ. de capi. dim. l. amiſſione. §. qui deficiunt. & ſic eſt media capit. di. ut eo. ti. l. ſi. ergo debet deſinere eſſe tutor: ut Inſtit. quib. mod. tu. fi. §. ſimili. ſed contra. ſ. de tu. l. ſi quis tutor. Sol. ibi remanet tutor in ſui præiudicium non è contrò. uel uerius ibi non animo proditorio, hic ſic: ideo ibi non deſinit eſſe ciuis, hic ſic. uel dic ut ibi.

z Diſciplina. quæ eſt ut nullus transfugiat.

a Charitas. i. patria poteſtas, quæ fuit inducta propter

† Citra bellũ, in p. F.

† In P. Fl. cũ caſu captus eſt.

† l. potior, & uenerabilior: nõ ut Accur. hic uoluit proc. Egidius Per.

Perperam hũc locũ Accur. interpretatur. ꝓinde tu uide Bud. in annot. poſte. hic

gter affectionem libertorum iure ciuili Romanorũ. ſ ut Inſti. de pat. po. §. 1. prius enim data fuit opera bello, poſtea iuri ut inſtit. in procemio, in princ. & facit ſ. de uentre in poſſ. mit. l. 1. §. & generaliter.

induciarum[a] tempus ad eos, quibus cũ nulla amicitia[b] eſt, fide[c] ſuſcepta tráſfugit. Si is, q̃ emerat[d] ab hoſtibus, pluris alij ius pignoris, quod in redempto habet, ceſſerit:[e] non eam quantitatem,[f] ſed priorem[g] redẽptus reddere debet:[h] & emptor[i] habet actionẽ aduerſus eum, qui uẽdidit, ex empto. Poſtliminiũ eſt hominibus cuiuſcunque ſexus cõditionis ue ſint: nec intereſt liberi an ſerui ſint.[k]

Nec enim ſoli poſtliminio recipiuntur, qui pugnare[l] poſſunt: ſed omnes homines, qui eius naturę ſunt, ut uſui eſſe uel conſilio, uel alijs modis poſſint.[m]

Pomponius lib. xxxvj. ad Sabinum XX.

SI captiuus,[n] de quo in pace[o] cautum[p] fuerat ut rediret, ſua uoluntate apud hoſtes manſit,[q] nõ ei poſtea poſtliminiũ eſſe, uerum eſt. Ex pulſis hoſtibus ex agris, quos ceperant; conſtitit dominia eorum agrorũ ad priores dominos redire:[r] nec aut publicari, aut loco prædæ cedere. Publicatur enim ille ager,[s] q̃ ex hoſtibus captus ſit. Redemptio facultatem redeundi p̃bet, nõ ius poſtliminij mutat.[t]

Vlpianus libro v. opinionum. XXI.

SI quis ingenuã ab hoſtibus redemptam eo animo ſecum habuerit,[u] ut ex ea ſuſciperet liberos, & poſtea ex ſe natũ ſub titulo naturalis[x] filij[y] cũ matre manumiſerit[z] ignorãtia mariti[a] eiuſdemq; patris neq; ſtatui eorũ, quos manumiſiſſe uiſus ẽ, officere debet:[b] & exinde intelligi oportet remiſſum matri uinculum pignoris, ex quo de ea ſuſcipere liberos optauerat.[c] ideoq; eam, quæ poſtliminio reuerſa erat libera, & ingenua, ingenuum peperiſſe conſtat.

a Induciarum. hoc exponitur ſ. ead. l. §. induciæ.

b Amicitia. hoc dicit ſ. eo. l. poſtliminij ius. §. in pace.

c Fide. id eſt, fiducia, uel ſecuritate.

d Emerat. id eſt, redemerat ꝓ decẽ.

e Ceſſerit. id eſt, pro uiginti uendiderit.

f Quantitatem, id eſt, uiginti.

g Priorem. qua fuit redemptus. ad quod C. quæ res pigno. oblig. poſſ. l. nomen.

h Debet. ſic ergo emptori, ut uenditori poteſt offerri. ad quod C. quod met. cau. l. ſi ui. ſic in uero ſeruo: ut ſupra de ſtatulib. l. ſi ſtatulibera. §. 1. & §. finali. & l. ſtatuliberum medio. §. fi. & §. 1. & C. ſi quis igno. rem mi. l. penultima.

i Emptor. qui emit pro uiginti.

k Serui ſint. ut & ſupra, eod. l. transfugę.

l Pugnare. ut ſunt homines qui uadũt ad bellum.

m Poſſint. nam omnia ſunt occaſione belli. ad quod ſupra, ad legem Aquil. l. qui occidit. §. in hac. Accur.

† In Pan. F. nõ eſt, ei poſtea poſtliminium. Verũ eſt ex pulſis hoſtibus ex agris, quos ceperint, dominia eorũ agrorum &c. Vide Ant. Aug. li. 1. Emen. ca. 9.

SI captiuus. CASVS. Tempore pacis factæ inter nos & Mutinenſes conuenit, quod omnes captiui redirent, tandem quidam captus noluit reuerti. non competit amodo ei poſtliminium. Secundo dicit: hoſtes occupauerũt noſtros agros: noſ eos recuperauimus. Dicit quod ad priores dominos reuertũtur. ſi autẽ occupauimus agrũ hoſtium, publicatur. Vltimo dicit: captus ſi redimatur, habet facultatem redeundi, nec mutatur ius poſtliminij. & dic ut in gl. Franc.

n Si captiuus. captus eo tempore quo erat guerra.

o Pace facta poſtea.

p Cautum. id quod ſequitur.

q Manſit. ergo ſeruus manſit ſua uoluntate: ut & quis manumittitur ſua uoluntate, ſecundum P. Sed arg. contra. C. de teſt. ma. l. fi. §. 1. & facit ſupra, de here. uendi. l. 2. §. ſed & ſi. uer ſi. feciſſe. & ĩ. ti. 2. l. nõ omnes. §. qui captus.

r Redire. & receptos non captos dicimus ut C. eo. l. ab hoſtibus. & facit ſ. de rerum diui. l. in tantum.

s Ager. imo occupanti. ut ĩ. de acqui. re. do. l. transfugã. cõtra. Sol. ut dixi ſ. de iure fiſ. l. diuus. Item nõ ob. ĩ. l. ſi quis in prin. quia ibi de mobili, hic de immobili dicit. & facit ſ. de acquir. re. domi. l. in agris.

t Mutat. habetur perinde, ac ſi eſſet reuerſus ſine redemptione. nam & redempta parit ingenuum, & alteri ſuccedit, & alter ei: ut C. eo. l. præſes prouinciæ. & l. commercio. & l. is qui. nec obſtat in eodem titu. l. liber captus. ſtatim enim habet poſtli. præterquam in uinculo pignoris, quo tenetur. & ita ut per omnia priſtinum ſtatũ recipiat, debet ſoluere pretium: ut ibi dicitur. Accur.

SI quis ingenuã. CASVS. Quandam ingenuam ab hoſtibus captã redemi, & eam mecũ tenui: & ex ea habui filios, & eam, et filios manumiſi. Dicitur ex hoc ius pignoris remiſſum uidetur, & ipſo iure poſtliminij reuerſa dicitur. & ſic ingenua ingenuos peperit filios. & hæc manumiſſio nihil eis nocuit. ſi autem captam ab hoſtibus recuperamus uirtute militum, & eam tenui mecum, & habui ex ea filios: uxor mihi dicitur. Vltimo dicit inter ciues nata diſcordia, ut hi qui ſunt citra Apoſam habent diſcordiam cum iſtis, qui ſunt ultra Apoſam: in exitium, id eſt, in damnum reipublicę nõ contendunt, hoc eſt dicere, licet capiantur aliqui: non ſunt ſerui. & capti ſi manumittantur, fruſtra fit manumiſſio: & fruſtra petere ingenuitatem, cum eam nunquam perdiderint. Franciſcus.

u Habuerit. non tamen præſumitur matrimonium, contrahere quaſi ſerua: ut ſupra, de teſtamentis. l. qui teſtamento. §. 1. non ergo contraxit matrimonium, nec ẽcontra fuit proteſtatus, quod eſſet concubina: & ideo infra dicit, mariti: quia ſic credebatur, non tamen erat.

x Naturalis ſ. tantum. putabat enim eos eſſe ſeruos, non tamen erant etiam ſi uinculum pignoris non intelligeretur remiſſum, ut dixi ſ. l. proxi. in fi.

y Filij. aliàs ſobolis, aliàs filij.

z Manumiſerit. ſcilicet de facto.

a Mariti. opinione hominum.

b Debet. ut Inſtitu. de inge. §. finali. & C. de manu. uin. l. 2.

c Optauerat. non tamen contrahendo cum ea matrimonium: ut dixi. remittitur ergo uinculum pignoris ſi cum ea contrahatur ut C. eodem l. fi. in. & arg. C. de oper. lib. l. libertis. Item ſi tenent eam in forma uxoris, ut hic. Item ut concubinam: argumen. ĩ. de oper. liber. l. libertam. nam ſufficit qualecunque iudicium, ut C. eodem. l. liber captus.

a Recuperata. ad hoc C. eo. l. ab hoſtibus.
b Cum marito. quia illico ingenua eſt: nec quaſi ſerua tenetur, & ideo matrimonium cum illa ea ſola cõſuetudine præſumitur ut ſ. de ritu nup. l. in liberæ.
c In ciuilibus diſſenſionibus, id eſt, cum ciues inter ſe committunt, id eſt, prælliantur; & alij de alijs capiũt; ut j. pro ai. §.
d In exitium. id eſt, damnum.
e Cõtenditur. principaliter.
f Diſcedunt. uel ciues contra ciues, uel una ciuitas contra aliam. & facit ſ. l. poſtliminium. §. à piratis. & j. l. hoſtes. Accur.
g Manumiſſos. de facto: ut Inſtitu. de inge. §. finali. & C. de manu. ult. l.
h Superuacuo. C. de theſ. l. 1. & C. arb. tu. l. cũ interdictę. Accur.

CASVS. Bona. Captus ab hoſtibus ibidem deceſſit, ſiue habebat teſtamẽti factionem ut quia pubes: ſiue non, ut quia impubes: bona eius habebunt illi, qui haberent eo mortuo ante captiuitatem: & ea bona habebunt, quæ haberet captus, ſi eſſet reuerſus: & ſic etiam quæſita per ſeruum capti ſiue per ſtipulationẽ, ſiue ex cauſa legati, ſiue Inſti. habebunt hæredes capti. & ſi nullus uult ſuccedere, fiſcus habebit bona. Sed quod filius captiui interim ſtipulatur capto in captiuitate, mortuo poſtea ſibi filio quæſitum dicitur. & ſi interim deceſſit filius patre capto, & poſtea deceſſit pater poſt reuerſionem: ad hæredem patris omnia uadunt etiam quæſita per filium. Item ea, quæ ſeruus capti acquiſiuerit, & poſſidet nomine peculiari, interim in ſuſpenſo ſunt. Nam ſi dominus captus reuertatur, ei ſunt acquiſita. ſi autem dominus captus in captiuitate decedat, ad hæredes eius pertinent. Vltimo dicit: quidam fecit teſtamentum, in quo præteriuit uentrem uxoris ſuæ, deinde eſt captus. & interim eo capto extitit ei uenter natus, & intra paucos dies deceſſit: poſtea captus in captiuitate deceſſit. Dicitur, quod teſtamẽtũ eius ruptũ eſt, perinde ac ſi in ciuitate deceſſiſſet priuſquam poſthumus. Franciſcus Accur.

Quòd ſi publicè præda uirtute militũ recuperata, a nulli pretium matris pater numerauit: protinus poſtliminio reuerſa, non cum domino, ſed cũ marito b fuiſſe declarat.

In ciuilibus diſcordijs, ſi aliqui capiũtur ab aliqua partium, non fiunt ſerui: & ideo fruſtra fit manumiſſio, & fruſtra petunt ingenuitatem à principe: hoc dicit.

In ciuilibus diſſenſionibus c quamuis ſæpè per eas reſpublica lędat, non tamẽ in exitium d reipublicæ contenditur. e

Qui in alterutras partes diſcedunt, f uice hoſtium non ſunt eorũ, inter quos iura captiuitatum, aut poſtliminiorum fuerint. & ideo captos, & uenundatos, poſteaq; manumiſſos g placuit ſuper uacuò h repetere à principe ingenuitatẽ, quã nulla captiuitate amiſerunt.

Mortuo capto apud hoſtes, omnia reſtituuntur in eum ſtatum, ac ſi captus non fuiſſet: & hoc per legem Corneliam. exempla uide in tex.

Iulianus libro lxij. Digeſtorum. XXII.

Bona eorum, qui in hoſtium poteſtatem peruenerint, atq; ibi deceſſerint, ſiue teſtamenti factionẽ habuerint, ſiue non i habuerint, ad eos pertinent, ad quos pertinerent, ſi in poteſtatẽ hoſtium non perueniſſent. Idemque ius k in eadem cauſa omnium rerum iubetur eſſe lege Cornelia, quæ futura eſſet, ſi ij de quorũ hæreditatibus, & tutelis conſtituebat, l in hoſtium poteſtate nõ perueniſſent.

Apparet ergo, eadem omnia pertinere ad hęredem eius, quæ ipſe, qui hoſtium potitus eſt, habiturus eſſet, ſi poſtliminio reuertiſſet. Porrò quęcunq; ſerui captiuorum ſtipulantur, uel accipiũt, acquiri dominis intelliguntur, cúm poſtliminio redierint. quare neceſſe eſt & ad eos pertinere, qui ex lege Cornelia hæreditatem adierint. m

Quòd ſi ex lege Cornelia nemo hæres extiterit: bona publica fient. lega ta n quoque ſeruis eorũ pręſenti die, o uel ſub cõditione, ad hęredes pertinebunt. Item ſi ſeruus ab extero hæres inſtitutus fuerit, iuſſu hęredis captiui adire poterit.

Quòd ſi filius eius, qui in hoſtiũ poteſtate eſt, accipit, aut ſtipulatur: id, patre priuſquã poſtliminio redierit mortuo, ipſi acquiſitũ intelligitur: & ſi uiuo patre deceſſerit p ad hęredẽ patris pertinebit. q

Nam ſtatus hominum, quorũ patres in hoſtium poteſtate ſunt, in pendẽti r eſt reuerſo quidẽ patre, exiſtimatur nunquã ſuæ poteſtatis fuiſſe: ſ mortuo, tunc paterfamilias fuiſſe, cũ pater eius in hoſtiũ poteſtatẽ peruenerit. Quæ peculiari noĩe ſerui captiuorum poſſi-

i Siue non. quia pupilli: ut ſ. l. poſt. l. §. ſi. Accur.
k Ius habendi. ſ. bona.
l Conſtituebatur. id eſt, quærebatur: uel dic conſtitu. ſcilicet ius aliquod. id eſt, tractabatur. & facit ſ. de tute. l. mutuo. §. fin. & ſ. de leg. 1. l. 1. §. ſi ab hoſtibus.
m Adierint. facit ſ. l. in bello. §. 1. & de acceptila. l. ſpecies §. fina. & adde quod no ſ. l. in bello. § factæ.
n Legata. relicta. Accur.
o Die. ſ. pure.
p Deceſſerit. ſcilicet filius.
q Pertinebit. imò filij. ut j. de caſtr. pecu. l. proponebatur. in ſi. quæ eſt cõtra. Solu. hic deeſt non: uel lege interrogatiuè: & reſpon. non pertinebit: ut ibi. pro quo eſt quod ſequitur. nam &c. uel dic et ſi, id eſt, quamuis: & ſic iunge præcedentibus. quod autem ſequitur, ad hæredem patris, &c. mutat cauſam, ſcilicet quòd ſi pater rediit poſt mortem filij, & decedit in ciuitate. uel lege planè. uel dic, ad hæredem patris, ſcilicet reuertentis in ciuitatem, & decedentis poſt mortem filij. Item & eodem modo ſolue ſupra, de ſuis, & legiti. hæredib. l. ſi pater. quæ eſt contra.
r In pendenti. hoc dic ut Inſtitu. quib. mod. ius patriæ pot. ſol. §. ſi ab hoſtibus.
ſ Fuiſſe. ſcilicet æſtimatur: & facit ſupra, de uerborum obliga. l. ſi filius.

† Quam deteſtandæ ſint ciuiles diſſẽſiones, uide apud Mandoſ. de ingra. Ciuis in ciuem. ca. 49.

* Inſtitu. q. modu ius patri. pot. ſol. §. ſi ab hoſtibus.

Intelli-

a Intelliguntur. facit ſ. de uſucap. l. ſi is qui. in principio. §. 1.
b Reuertebunt. aliàs rediguntur.
c Et mortuo. filio eodem.
d Deceſſerit. pater.
e Teſtamentum. quod antea in ciuitate fecerat, & in quo poſthumū prætericrat. & hoc quō ad inſtitutionem. cætera namque &c. ut C. de liber. præter. authentic. ex cauſa.
f Hoc caſu. ſcilicet nato filio poſt mortem patris: licet etiā moriatur. Sed quid ſi uiuo patre in ciuitate deceſſit pater? Reſpon. ut dixi ſ. de iniuſt. teſta. l. poſthumus. & ſic differt filius captiui, cum pater uideatur mortuus prima hora captiuitatis: ut hic, & ſ. de iniuſt. teſt. leg. qui uxorem. uel dic ut ibi.

dent, in ſuſpenſo ſunt. nā ſi domini poſtliminio redierint, eorū facta intelliguntur: a ſi ibi deceſſerint, per legem Corneliā ad hęredes eorum pertinebunt. b

Mortuo hærede ante teſtatorem, teſtamentum rumpitur. hoc dicit.

Si quis cùm prægnantem uxorem haberet, in hoſtium poteſtatem peruenerit, natoque deinde filio, & mortuo, c ibi deceſſerit d eius teſtamentum e nullum eſt: quia & eorum qui in ciuitate mā ſerunt, hoc caſu f teſtamenta rumpuntur.

Idem libr. lxix. digeſtorum. XXIII.

SI quis prægnante uxore relicta, g in hoſtiū poteſtatem peruenerit: mox natus filius eius uxore ducta h filium, uel filiam procreauerit: ac tunc poſtliminio auus reuerſus fuerit: omnia iura nepotis nomine perinde capiet † ac ſi is, cum filius naſceretur, in ciuitate i fuiſſet.

Hæc l. diuiditur in quatuor partes: quia primò dicit, qui ſunt hoſtes. Secundo qui ſunt latrunculi. Tertiò quid iuris ſit de captis à latrunculis. Quarto quid iuris ſit de captis ab hoſtibus. Secunda ibi, cæteri. Tertia ibi, & ideo.

SI quis. CASVS. Titius, relicta uxore ſua prægnante, captus eſt ab hoſtibus & eo exiſtente in captiuitate natus eſt ei filius ex uxore eius: qui filius eius creuit, & duxit uxorem, & habuit inde filium. Titius poſtea reuerſus habet hunc in nepotem, ac ſi in ciuitate ſemper fuiſſet Titius. Franciſ. Accur.

† In P. F. ac ſi filius natus in ciuitate fuiſſet. atque ita in quibuſdā exemplaribus manuſcri. reperim⁹.

g Relicta. in ciuitate.
h Ducta. ſcilicet, aliqua: aliàs ducta, ſcilicet uxore capti.
i In ciuitate. ſ. exiſtente auo.
k HOſtes. ſcilicet, in quib. habet locum poſtlimi. alij enim & ſi ſint hoſtes, hoc ius tamen locum non habet: ut ſ. eod. l. ſi quis ingenuam. §. pen. & l. fi.
l Decreuit. etiam ſubditi: ut ſ. de capit. dimi. l. amiſſione. §. qui deficiunt.
m Cæteri. ſed non omnes, ut ſtatim dices.
n Vel prædones. quinque ſunt genera gentium. Primum hoſtes, de quibus hic dicit. in quibus. ſ. poſtli. locum habet. Item alij cum quibus non habemus oſtium & in his idem: ut ſ. eo. poſtlimi. ius. §. in pace. Tertium populi liberi qui nec nobis, nec alicui ſunt ſubditi: ſiue ſint nobis fœderati eum prius erant forte hoſtes, ſiue non. & in his non eſt opus poſtli. ut ſ. e. l. non dubito. & idem dico de iis qui non ſunt liberi, ſed ſubſunt regibus non ſubditis Romano imperio: ſi modo cum eis amicitiam habuimus: ut in d. l. non dubito. & leg. poſtliminium. in princ. Quartum populus Romanus: ut hic, quod accipe pro toto imperio Romano: ut inſ. ad muni. l. Roma. Quintū ſunt latrunculi: de quibus hic dicit, & ſ. de ſe. 3. l. 1. & de uer. ſi. l. hoſtes. & ſup. de teſ. l. qui a latronib. ſub quibus poſſunt cōprehendi, ſi ciuitas de noſtris contra ciuitatem aliam de noſtris: uel ſi eiuſdē ciuitatis ciues inter ſe, ut Fauentia uel Aretiō: uel ſi caſtrū cū caſtro de noſtris uel aliquis tyrānus caperet: ut ſupr. e. l. poſtliminium. §. à piratis. & idē ſi nō de noſtris ſimilia inter ſe faciāt: ut ſ. l. ſi qs ingenuā. §. pen. & fi. Idem ſi ciuitas de noſtris cum alia ciuitate de non noſtris, cum non ſit de licentia publica: ut hic dicitur. Quid autem ſi latro hoſtiū capiat de noſtris, & ad hoſtes deducat? reſpon. ſeruus fit hoſtium: & habet locū poſtl. ut ſup. eo. l. reſpon. & de dolo. l. 1. §. nō ſuit. & ſ. l. pro xi. & l. latrones.

Gentium quinque ſunt genera.

Quarta ibi, ab hoſtibus. Bar.

Vlpianus lib. j. inſtitutionum. XXIIII.

HOſtes k ſunt, † qui bus bellum publicè populus Romanus decre uit, l uel ipſi populo Ro mano: cęteri, m latrunculi, uel prædones n appellatur. Et ideo qui à latronibus captus eſt, ſeruus latronum nō eſt, nec poſtliminium illi neceſſarium o eſt. Ab hoſtibus autem captus, ut puta à Germanis, p & Parthis, & ſeruus eſt hoſtium, & poſtliminio ſtatum recuperat priſtinum.

Florentinus lib. vj. inſtitutionum. XXV.

NIhil intereſt, quomodò captiuus reuerſus eſt, utrum dimiſſus, an ui, q uel fallacia poteſtatē hoſtium euaſerit: ita tamen ſi ea mente uenerit, ut non illò reuerteret. r Nec enim ſatis ē corpore domum quē rediſſe, ſ ſi mente alienus eſt. Sed & qui uictis hoſtibus recuperant, poſtliminio rediſſe exiſtimant. t

Martianus lib. xiiij. inſtitutionum. XXVI.

DIuus Seuerus & Antoninus reſcripſerunt: ſi uxor cum marito

† Bar. hic in a. colū. ad medium. ibi, item pro recuperatione &c. vult, quod ſi quis careat iudicis facultate: poteſt mano armata & authoritate ppria rem ſuam recuperare. ad quē ego addo Inn. in ca. olim. 1. de reſti. ſpol. ex. Panor. in ca. 1. & c. qualiter de iud. ex ua.

o Neceſſarium. reſtituitur tamen læſus: ut ſupra, quibus ex cauſis ma. l. ſuccurritur.
p A Germanis. nomē eſt quarundam gentium.
NIhil. CASVS. Qualitercunque reuertatur captiuus, habet locum poſtliminiū. & dat exempla in litera dum tamen non habeat animum reuertendi ad hoſtes. Franciſ.
q An ui. C. eod. l. ab hoſtibus capti. Item fallacia, quæ eſt licita: ut ſup. de dolo. l. 1. §. non fuit.
r Reuerteretur. aliquid in ſeruo: ut ſup. l. in bello §. manumittendo.
ſ Rediſſe. etiā ſi intraſſet redire: ad quæ facit ſ. l. 5. §. fi. de præua. l. 1. & quib. ex cau. in poſ. ea. l. Fulcinius. §. quid ſit. & de acqui. poſſeſ. l. 3. §. in amittends. & de ædil. edic. l. quis ſit. §. idē Celſus. & in decre. 93. diſt. c. 4. & 11. q. 3. c. antecedſſoe.
t Exiſtimatur. ut Inſti. quib. mod. ius pat. po. ſol. §. ſed & qui.
DIuus. CASVS. Vir & uxor capti ſunt ab hoſtibus.

bus. ibidem uxor à uiro facta grauida peperit. & tandem omnes reuerſi ſunt ab hoſtibus. Dicitur, quòd hic filius in poteſtate patris ſit, & iuſtus filius dicitur. ſed ſi cum matre ſola reuertatur filius: uelut ſpurius habetur, quaſi ſine iuſto patre natus. Fran.

a Reuerſus ſit. ſcilicet filius, quamuis is uerè non fuerit captus.

Spurius quid, & unde natum uocabulū, pulchrè Crini. lib. ii honeſt. diſc. 20. c. 5.

b Spurius. Quid ſi cum matre tantū? dicit ut C. eod. leg. t. & ſ. quib. ex cau. ma. l. ab hoſtibus. §. non minus. Item not. caſum ubi ex matrimonio natus eſt ſpurius. nam inter hos remanet matrimonium ſecundum iua nouum t' ut ſupra, eodem. l. in bello. § medio. Item facit ſupra, ad Tertyl. l. 1. §. ſed & uulgò. uer. ſed & ſi apud. & C. quib. ex cau. ma. l. fin. Accur.

LAtrones. CASVS. Latrones mihi ſeruū Stichum abſtulerunt: & ſic eſt factus furtiuus. deinde hoſtes ceperunt eum per uim, poſtea amiſerunt: qui eum recuperauit ab hoſtibus, uendidit eum. Dicitur, quod non poteſt uſucapi ab emptore, cum furtiuus ſit. Franc.

† In Pa. Florē. ſeruus uenerat. ſed hic rectius.

c Eripuerant. per hoc non erat eorū ſeruus, ut ſupra l. poſtliminium. §. à piratis.

d Ad Germanos. ſcilicet ad hoſtes.

e Veniat. ab eo qui eum cepit: uel ab alio non domino.

f Redijſſet. p hoc quod erat factus ſeruus hoſtiū, erat dubium: ſed tamen redijt in priſtinam cauſam: ut ſup. l. in bello. §. ſi depoſitum. antea autem non poterat uſucapi: quia furtiuus: ergo nec nunc.

ab hoſtibus capta fuerit, & ibidem ex marito enixa ſit: ſi reuerſi fuerint, iuſtos eſſe & parentes, & liberos, & filium in poteſtate patris: quemadmodū ſi iure poſtliminij inde reuerſus ſit. a Quod ſi cū matre ſua ſola reuertatur: quaſi ſine marito natus, ſpurius b habebitur.

Non purgatur uitium rei ſurreptæ, eo quod in poteſtatem hoſtium peruenit, & poſt ab aliquo empta eſt. & ideo uſucapere eam emptor non poteſt. h. d.

Iabolenus li. ix. ex poſt. Labeonis. XXVII.

LAtrones tibi ſeruum eripuerant: c poſtea is ſeruus ad Germanos d peruenerat, inde bello uictis Germanis, † ſeruus uenierat. e Negant poſſe uſucapi eum ab emptore Labeo, Offilius, Trebatius: quia uerum eſſet, eū ſubreptū eſſe: nec quòd hoſtium fuiſſet, aut poſtliminio redijſſet, f ei rei impedimento eſſe.

Primo ponit unum dictum. Secundo ponit limitationem iuriſconſulti circa illud. h. d. Bar.

Labeo libr. iiij. pitha. a Paulo epit. XXVIII.

SI quid bello g captū eſt, in præda eſt, non poſtliminio redit. Paulus. Imò ſi in bello captus; † pace facta domū redijt, h deinde renouato bello capitur: poſtliminio redit ad eum, à quo priore bello captus erat: i ſi modo non conuenerit in pace, k ut captiui redderentur. l

SI quid. CASVS. Seruum meum, uel equum hoſtes ceperunt. tandem cum Bononiēſes eſſent in exercitu, recuperauit eum aliquis. Dicitur, quòd non redderetur mihi Franciſco iure poſtliminij, ſed efficitur illius, qui eum recuperauit ab hoſtibus. ſed hoc fallit in caſu, ſi ſeruum hoſtium cepi, deinde facta pace reuerſus eſt ad domum. tandem renouata guerra ille idem ſeruus captus eſt ab aliquo Bono. mihi reddendus eſt, niſi tempore pacis conueniſſet, ut redderentur captiui. Franc.

g Si quid bello. mobile: ut ſ. de acq. re. do. l. transfugam. & C. eodem. l. ab hoſtibus. & dixi ſupra, de captiuis. §. 1.

h Redijt niſi prius alicuius noſtrum fuerit.

i Erat. ne ſit præda duorum. & ſic not. quòd firmius occupata prius, quā ſua propria ſeruantur ei: & ita magis eſt meum quod per meam probitatem quæro, quā id quod per anteceſſores. ad quod ſ. de interdi. & releg. l. 4. Accurſius.

† In P. F. pace facta demū refugit, deinde &c.

k Pace. facta de primo bello ante ſecundum.

l Redderentur. ſa cit ſ. eo. l. in bello. § factę. & de pactis. l cōuentionum. Accurſius.

Captus ab hoſtibus per ſe nihil poteſt uſucapere: ſed per ſeruum ſuum ſic, ſi ſeruus aliquid poſſidet peculiari nomine. & ponit ſimile in fine legis. h. d.

Idem libro vj. pitha. à Paulo epito. XXIX.

SI poſtliminio rediſti; nihil, dum in hoſtiū poteſtate fuiſti, uſucapere potuiſti: m Paulus. Imò ſi quid ſeruus tuus peculij nomine, dum in eo ſtatu n eſſes, poſſederit: ideo o quoque tempore uſucapere p poteris: quoniam eas res etiā inſcientes q uſucapere ſolemus. & eo modo etiam hæreditas r nondum nato poſthumo, aut nondū adita, augeri per ſeruum hæreditarium s ſolet.

SI poſtliminio. CASVS. Captus ab hoſtibus, & reuerſus nihil potuit interim uſucapere, niſi per ſeruū qui nomine peculiari aliquid poſſediſſet, eū & eo modo ſcilicet per ſeruum etiā ignorans dominus uſucapit. & hæreditas capti capto defuncto, & nondū nato poſthumo, per talem ſeruum poteſt augeri. Franc.

m Potuiſti. ad hoc ſ. de regu. iur. l. qui in ſeruitute. & ſupra, lege, in bello. §. factæ.

n Statu. id eſt, in captiuitate.

o Ideo. aliàs medio.

p Vſucapere. ut ſupra, de uſucap. l. iuſto. §. fi. & ſupra, lege, in bello. §. factæ. & quib. ex cau. ma. l. ait prętor. §. hi plane.

q Inſciētes. id eſt, ignorantes: ut & ſupra, de uſucap. leg. Labeo. & pro emptore. l. 2. §. Celſus. & pro ſolu. l. 2.

Seruus captus ab hoſtibus ſi cet intra fines populi Romani uenerit, non tamen intelligitur poſtliminio reuerſus, niſi uenerit in poteſtatem domini, uel alicui ſeruiat. h. d.

Idem libro viij. pitha. à Paulo epit. XXX.

SI id, quod noſtrū hoſtes ceperunt, eius

r Hæreditas. ſ. capti. & facit ſ. de uſucap. l. iuſto. §. modum. & ſ. eo. l. bona. §. pe. & l. in bello. §. t.

s Hæreditarium. ſecundum quoſdam loquitur de inchoata ante capt. domini. nec ob. ſ. de uſucap. l. ſi §. ſi contra. quibus. ob. in eod. tit. l. iuſto. §. fin. ubi dicit inchoari. unde dic, ut no. ſ. l. in bello. §. factæ. uel ibi de hæreditate non capti, hic capti. Accur.

SI id quod. CASVS. Seruus meus captus ab hoſtibus, inde aufugit. ſtatim cum exiuit manū hoſtiū & intra fines noſtros uenit, dicitur poſtliminio reuerſus. ſed Paulus contra. ſi enim ſeruus meus captus ab hoſtibus

hoſtibus, fugit ab eis. & iuit Romam, neque ſub poteſtate mei domini ſit, neque vlli ſeruiat: non dicitur reuerſus poſtliminio. Franciſcus.

a Redire. nam aliqua ſunt quæ non poſſunt: vt ĩ. l. j. & l. poſtliminium. §. trans. ugæ. & alias in multis legibus huius tituli, Accurſius.

b Poteſtate ſit, tūc enim eſſet poſtlimi. reuerſus: vt ĩ. eo. l. in bello. §. manumittendo. cõtra: habet ergo poſtlim. vt liber: vt C. eo. l. ſicut quæ eſt contra. ſed non tam cito, vt liber. Accur.

generis eſt, vt poſtliminio redire a poſsit: ſimulatq; ad nos redeũdi cauſa profugit ab hoſtib. & intra fines imperij noſtri eſſe cœpit, poſtliminio rediiſſe exiſtimãdum eſt. Paulus, Imò cùm ſeruus ciuis noſtri ab hoſtibus captus, inde aufugit: & vel in vrbe Roma ita eſt, vt neque in domini poteſtate ſit, b neque vlli ſeruiat: nondum poſtliminio rediiſſe exiſtimandus eſt.

DE RE MILITARI.

Miles. CASUS. Qui ſteterat cũ principe, habita licentia recedẽdi: ſi nõ reuertitur, nõ dr̃ amodo abeſſe cauſa reip. Franc.

† In hunc tractatum Alexã. ab Alexand. li. j. genia. dier. c. xij.

c Agit. vagando: vt non obſt. ſ. quib. ex cau. ma. l. qui mittũtur. §. 1. & facit l ſi cui. §. 1. andiu. eo. tit.

Militum. CASUS. Delicta militũ aut ſunt propria, aut communia: & ſic pœna aut propria eſt, aut communis. & proprium delictũ militare eſt, quod quis vt miles facit. Secundo dicit: miles ſi dat ſe, cui non licet id eſt, deputat ſe, vt conducendo agros, vel ſimilia inhibita militibus faciat, grauiter punitur. Tertio dicit. Delictum proprium, id eſt, militare augetur qualitate perſonæ: vt magnus miles grauius puniatur, quam paruus. Accur.

TITULUS XVI.

† DE RE MILITARI.

Vlpianus libr. vj. ad edictum. I.

Miles, q in cõmeatu agit, c non videt reipublicæ cauſa abeẽ.

d Et perſecutio. id eſt, pœna. & eſt propria: vt ĩ. hac l. & ĩ. l. proxi. per totum.

e Vt l. pro vt. Accurſius.

f Date. pone vt ã. tit. j. l. poſtliminio carent. & l. poſtliminium. §. transfugam. vel vt ĩ. eod l. qui cum. §. j. 2. & 3. vel large, id eſt deputare. ad quod C. loca. l. milites. & l. fina. & de condict. ob ca. l. ſi militem. & per totum hunc titulum. C.

g Augetur, id eſt, hoc crimen, vt det ſe cui non licet. & quod ſubijcit, vt in cæteris, ſcilicet militaribus delictis. vel dic delictum militare ſiue proprium augetur qualitate perſonæ: ſicut & communia variantur qualitate perſonæ, illa tamen minuuntur. vt ſupra. de pœn. l aut facta. §. perſona. hæc augentur, vt hic, & arg. C. de epiſcopis, & cler. l. presbyteri. & facit ĩ. eo. l. non omnia. in principio.

h Gradu. nam tyroni parcitur: vt ĩ. eo l. 1. §. ſi plures.

Deſertorem. CASUS Miles deſertor accuſatus coram præſide remittendus eſt, ad iudicem ſuum, niſi graue ſit delictum: tunc enim ipſe præſes puniet eũ. Secundo dicit quæ pœnæ poſſunt imponi. Tertio dicit: quis ſit emanſor, & quis ſit deſertor. Quarto dicit qui iuit videre hoſtes contra prohibitionem, ſine dolo tamen: aut q à foſſato recedit, capite punitur. Qui ito dicit: qui manus, ſiue officium ſtationis reliquit pro modo delicti punitur. & ſtationis officium habet miles deputatus ad tuendam popularium quietem: qui per ciuitatem diſcurrit ad ſciendum in qua parte ciuitatis ſit rixa. Sexto dicit: qui non obedit præcepto præſidis, vel poteſtatis pœna deſertoris tenetur.

Enumerat militum delicta uſque ad legem, qui cum vno, & plana eſt litera.

Arrius Menander lib. j. de re militari. II.

Militum delicta, ſiue admiſſa aut ꝓpria † ſunt, aut cum cæteris cõmunia: vnde & ꝓſecutio d aut propria, aut cõmunis eſt. Proprium militare delictum eſt, quod quis vt e miles admittit. Dare f ſe militem cui non licet, graue crimẽ habetur, & augetur g (vt in cæteris delictis) dignitate, gradu h ſpecie militiæ.

† Propriũ & cõe. nõ nunquam vt oppoſita ponuntur, vt per Mando. in Gl. facul. §. Et propriũ, verſ. nonnunquam opponiĩ termino illi cõmune.

Modeſtinus libro iiij. de pœnis. III

Deſertorem i auditum k ad ſuum ducem l cum elogio m præſes mittet: præterquam ſi quid grauius ille deſertor in ea prouincia, in qua re

Si ad diem. Dic caſum, vt in gloſſa quæ incipit, id eſt, die poſito, &c.

Secundo dicit, miles qui certo tempore ſteterit, emerito id eſt, ſtipendio priuatur. Tertio dicit ſi plures milites ſimul primipilum deſeruerint, & poſtea intra certum tempus reuerſi fuerint, dignitate priuati, in diuerſa loca mandantur. parcitur autem tyronibus, niſi bis hoc admiſerint.

Ia qui. Qui ad hoſtes confugit: & redijt: ad beſtias damnatur, vel ad furcam. & hoc in pagania. Item qui cœpit fugere ad hoſtes, ſi apprehenſus fuit in via, capite punitur: ſi autem abiens cum iret ad villam ſuam, captus eſt ab hoſtibus inſpicitur, ſi antea erat bonus homo: vt ſic non ſit veriſimile, quòd ſtudioſe fecerit ſe capi, & parcitur ei. & ſi redeat ab hoſtibus expleto tempore intra quod erat aſſumptus ad militiam: vt veteranus dicetur, & priuilegia veteranorum habebit, & merita accipiet.

Miles. Miles qui in bello arma amiſit, illicitè, vel ea alienauit: capite punitur. & hoc de rigore: ſed de equitate militiam perdit. Item miles ſurripiens aliena arma, perdit militiam. Item miles, qui duci belli non obedit, aut eius mandata non ſeruat, capite punitur licet bene ei acciderit. Item miles qui agmen exceſſerit: vel fuſtibus cæditur, vel mutat militiam. Item qui vallum tranſcendit: aut per murum caſtra ingreditur capite punitur. Item qui foſſam tranſiuit: perdit militiam.

Qui ſeditionem. Dic caſum, vt in gl. domini mei Accurſij: quæ incipit, id eſt, miles. &c.

Si inita. Dic caſum vt in glo. quæ incipit: per aliquẽ militem, &c. Qui præpoſitum. Qui non defendit ducẽ belli, aut qui deſeruit eum, eo occiſo, capite punitur. Franciſ. Accur.

i Deſertorem. militem.

k Auditum. id eſt, accuſatum. ſic & ſupra, de ſicar. l. in auditum.

l Ducem. aliàs iudicem, & aliàs ducem.

m Elogio. id eſt, literis deſignantibus qualiter deliquit: vt ĩ. de cu. & exhibitio. reo. l. diuus. & hoc eſt crimen militare. & eſt ad hoc in authen. vt nulli iudic §. ſi vero quis. colla. ix. & ſupra, de accuſ. l. ſi cui. § fina. Idem ſi commune, ſed leue: vt innuit ſtatim & C eod. l. ſi. in princ. ſed ſi graue, tunc præſes: vt ſubijcit, & C. vbi de

pertus eſt, admiſerit. [a] Ibi enim eum plecti pœna debere, vbi facinus admiſſum eſt, [b] diui Seuerus, & Antoninus reſcripſerũt. Pęnæ militũ [c] huiuſmodi ſunt: caſtigatio, [d] pecuniaria mulcta, † munerũ interdictio, militiæ mutatio, gradus deiectio, ignominioſa miſsio. Nam in metallum, aut in opus metalli non dabuntur: nec torquentur. [e] Emanſor † eſt qui diu uagatus ad caſtra reuertitur. Deſertor eſt, qui per prolixum [f] tempus euagatus reducitur. Is, qui in exploratione [g] emanet, † hoſtibus inſiſtentibus: aut qui à † foſſa tunc recedit: capite puniendus eſt. Qui ſtationis munus [h] relinquit, plus quàm emanſor eſt: itaque pro modo delicti aut caſtigatur, aut gradu militiæ deijcitur. Si præſidis, vel cuiuſuis præpoſiti † ab executione [i] quis deſiſtat: peccatum deſertionis ſubibit. Si ad diem commeatus [k] quis non ueniat: perinde in eum ſtatuendum eſt, ac ſi emanſiſſet, vel deſeruiſſet pro numero temporis: facta prius copia docendi, [l] num fortè caſibus quibuſdam detentus ſit, propter quos venia dignus videatur. Qui militiæ tempus in deſertione impleuit, emerito [m] priuatur. Si plures ſimul primum [n] deſeruerint, deinde intra certum tempus reuerſi ſint: gradu pulſi, in diuerſa loca diſtribuendi ſunt. ſed tyronibus parcendum eſt: [o] qui ſi iterato † [p] hoc admiſerint: pœna competenti afficiuntur. Is qui ad hoſtẽ cõfugit, & redijt, torquebitur: ad beſtiaſque, vel in furcam damnabitur: quãuis [q] milites nihil eorum patiantur.

Et is, qui volẽs [r] tranſfugere, apprehẽſus eſt, capite punietur. Sed ſi ex ĩprouiſo, dũ iter quis [s] facit, capiatur ab hoſtibus: inſpecto vitæ eius pcedẽtis actu, [t] venia [u] ei dabitur. & ſi expleto tempore militiæ [x] redeat: vt veteranus reſtituetur: [y] & emerita accipiet. Miles, qui in bello arma amiſit, [z] vel alienauit, capite punitur: humanè [&] militiam mutat. † Qui aliena ar-

crimine agi opor. l. j. & in authen. qua in prouin. & ff. de accuſa. l. fi. & no. C. de iuriſd. omn. iud. l. pen.

[a] Admiſerit. commune crimen tamen cõmittendo. Alij dicũt, ſi aliter tumultus ſedari non poteſt: vt ff. de ſica. l. qui eadem. quod in leui communi poſſet dici. non graui: vt patet ex prædictis.

[b] Admiſſum eſt. vt C. vbi de crimi. agi. opor. l. j. & authen. qua in prouincia.

[c] Pęna militum. etiam pro communi crimine.

[d] Caſtigatio. fuſtium quandoque: vt infra §. in bello. item verberum quandoque: vt infra l. qui commeatus. §. finali.

[e] Torquentur. nec alias ſimiles pœnas, quæ plebeis conueniunt: vt ff. de pœ. l. moris. §. iſtę & C. de pœnis, l. honor. & C. de quæſtio. l. milites, & ideo hodie de conſuetudine non ſuſpenduntur etiam ex delicto, ex quo plebeius ſuſpenditur.

[f] Per prolixum. breuius eſt diu quã tempus prolixum ſecundum Ioan. vtrunque tamen iudicis arbitrio. vt ff. de iure delib. l. j. & ita eſt maius crimen deſertoris: vt ſ. l. qui cum vno. §. edictum. verſic. leuius itaque. Sed nunquid & hæc poſſet eſſe differentia inter reduci, & redire: vt hic, & in d. §. edictum. ver. leuius? Reſpon. non: vt in ea. l. §. edictum.

[g] Is qui in exploratione. dic quod inſiſtentibus hoſtibus, id eſt, eorum precibus ille quem miſimus pro exploratione, ſtetit, & non cito redijt. vel dic quod ſine fraude ibat videre hoſtes, contra prohibitionem tamen: vt ſ. §. in bello.

[h] Munus. & de hoc munere habes ff. de of. præf. vrb. l. j. §. finali.

[i] Ab executione. l. præcepto. & eſt ar. contra ſubditos, qui non obediunt prælatis, vt puta deſertionis teneantur: quæ eſt ſ. eo. l. non omnes. §. qui in pace.

[k] Si ad diem commeatus. id eſt, die poſito in commeatu, vt vadat foras ad cuſtodiam alicuius caſtri vel loci: vel dic vt redeat domum intra diem ſtatutum à licentiante, vel à lege, ſcilicet viginti multum diuturnorũ: vt ff. ſi quis cau. l. j. & ad hoc ſ. eo. l. qui commeatus. & ff. ex quibus cauſ. ma. l. ſi cul. §. fina. Sed ad quid curatur vadat cito vel non? Reſp. quia interim percipit ſalaria, quæ perdet, ſi negligat redire: vt infra proxi. §.

[l] Docendi. alias docendi, & aliàs ducendi, id eſt, retinendi ſe domi. alias dicendi. Accur.

[m] Emerito. id eſt, ſtipendio: vt infra l. ſed & ſi. Emerita enim dicuntur commoda veteranorum.

[n] Primum. puta primipilarium: vel aduerbium temporis ſi habes primo. Accurſius.

[o] Parcendum eſt. ad hoc infra l. prox. in fin. & l. qui commeatus. in fine.

[p] Iterato. ad hoc C. de epiſco. audien. l. iij. in fin. & infra eodem, l. non omnes. §. deſertor. & in authen. de ſanct. epiſc. §. antepenul. col. ix. & ff. de pęn. l. capitalium. §. ſolent. & §. graſſatores.

[q] Quãuis. q. d. hoc in paganis, ſecus in militibus: vt ſ. eod. l. j. §. j. vel alias ſubaudi, ſcilicet in alijs criminibus.

[r] Volens. id eſt voluntate tranſfu. ſic ff. de re. di. l. ſi & ſic nõ ob. ſupra de pœ. l. cogitationis. vel dic, quòd non profugit, ſed tamen ad aliquem actum proceſſit: vt & alias ff. de ſicar. l. diuus. & de parrici. l. j. in fin. & de bo. eo. q. mor. ſibi conſci. l. finali. §. ſi quis. verſicu. ſic autem.

[s] Quis. pro aliquo facto licite, vt natura ſeruat.

[t] Actu. ad quod C. de princ. agen. in re. l. pe. lib. xij. & ff. de lib. exhib. l. iij. §. Iulia. & infra eod. l. non omnes. §. à barbaris.

[u] Venia. deliquit enim, quia ſtultè ibat. & facit ſupra de ædi. edic. l. quis ſit fugitiuus. §. idem ait.

[x] Militiæ. erat enim aſſumptus in x. annis, intra quos ſuit captus: & redijt poſt eos elapſos: alias ſi intra eos militiæ reſtituitur: vt ſ. eo. l. non omnes. §. à barbaris.

[y] Reſtituetur. ſ. vt habeat priuile. veteranorũ & emerita: ſed non ſtipendia medij temporis: vt infra l. pen. & l. non omnes. §. penul. contra. C. eod. l. j. vel dic vt ibi. Item ſecus in deſertore: vt ſ. §. qui militia.

[z] Admiſit. illicitè: vt ff. ſit. j. l. ij. & poſtliminio carent. ſi autẽ ad ludũ, tunc cõprehenditur ſub verbo alienauit. de quo verbo dic vt ſ. eo. l. qui cõmeatus. §. finali.

[&] Humanè. id eſt, humanius eſt. vt ſic puniatur: & ſic propriè dicitur mutare. vel hic de æquitate, ſed ff. de ſigne. ſic ponitur ff. de appel. l. non tantum. & eſt aduerbium. alias humerale, quod eſt genus armorum: vt infra l. qui commeatus. §. fi.

† Munerum indictio, in P. Florent.

† Habes hic quis dicatur emãſor: de eo etiam habes textũ & ibi glo. in can. aut facta. de pœniten. diſtin. j.

† vide Budæ. hic.

† In Pan. F. à foſſato recedit.

† Pan. F. ab excubatione.

† Limitabis hanc gl. p text. in ca. cum. nõ liceat. & ibi bo. glo. & doctores extra de pſcri. videlicet.

niſi eſſet notorius crimino ſus, vel ex communicatus ſecũdũ Inno. in c. j. de ſchiſm. lĩ nĩ in nõ obſeruãt canones ſecundum Inn. in c. j. in fi. extra de cõſtit. Felinus poſt Abb. in c. ſollicitat. col. ix. & ibi notaui in apoſtil. ad ipſum, in verſic. ſacerdote. extra de reſcrip. & Alex. in l. ita ſtipulatus. col. v. ſup. de verb. obli.

† Primo deſeruerint, in P. Florent.

† Infert Mãdol. ad abſolutionẽ ab homicidio ſi facta mentione prioris homicidij, a quo etiam abſolutio obtenta fuerat, ſuper ſigna. Gratiæ tit. de Abſo. ab homici. Notãdum eſt, & ad hoc abſolutiones.

† Hoc ſpectat quod de fortis militarib. ex Cintio refert Gel li. lib. xvj. noct. Att. ca. iiij.

Ceſſerit

a Ceſſerit. alias geſſerit. magna eſt virtus obedientiæ & ſic eſt contra ſubditos pro prælatis. ad quod in decre. v. quæſt. ij. ca. ij. & ſ. mand. leg. ſi remunerandi. §. ſi paſſus. & l. ſed Proculus. & ad Maced. leg. ſed & ſi. § ii. & ad le. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. & ſi puerum. & C. de neg. geſt. l. fin. & ſ. de condic. ob turp. cau. l. ii. §. pe. & in authen. vt defun. ſeu fu. §. i. collat. v C. de infan. ex. le. ii. & C. ſi contra ius, vel vti. pu. l. & ſi legibus. & ſ. de iur. do. l. i. & inſti. de auth. tuto. §. neque. & C. de ſacroſan. eccleſ. authen. qui rem. & ſ. de op. no. nun. l. prætor. §. interdictum hoc. Sed argu. contra C. de app. l. quoniam iudices. & ſ. quod vi aut clã. l. ſi alius. §. antepe.

ditur: ſi dicta cauſa ſit, id eſt. verum ſit eum primo accuſatũ, & ſi à militia reijcitur ignominioſè, ad iudicem ſuum, coram quo fuit cœpta accuſatio, remittitur: nec ad militiam amodo admittitur. Adulterij. accuſatus de adulterio, vel de aliquo iudicio publico non põt interim effici miles.

ma ſurripuit: gradũ militiæ pellendus eſt. In bello qui rem à duce prohibitam fecit, aut mandata non ſeruauit, capite punitur, etiam ſi res bene ceſſerit. a † Sed qui agmen exceſſerit: ex cauſa vel fuſtibus cæditur, vel mutare militiam ſolet. Nec uõ & ſi quis vallum tranſcendat, aut per murum caſtrã b ingrediatur: capite punitur. Si verò quis foſſam tranſilijt, militia reijcitur. Qui ſeditionem militum c atrocem concitauit, capite punitur. Si intra vociferationem, aut leuem querelam ſeditio mota eſt: d tunc gradu militiç deiicitur. Et ſi multi milites in aliquod flagitium conſpirent, e vel ſi legio f deficiat, † uocari g militia ſolent. † Qui præpoſitum h ſuum protegere i noluerint, vel deſeruerint occiſo eo, capite k puniuntur.

Incipit enumerare eos, qui militare poſſunt, vel non.

Arrius Menander lib. i. de re militari. IIII.

Qui cum vno teſticulo natus eſt, quiue amiſit: iure militabit, ſecundum diui Traiani reſcriptum. Nam & duces Sylla, & Cotta memorãtur l eo habitu fuiſſe naturæ. Ad beſtias datus ſi profugerit, & militiæ ſe dederit: quandoque m inuentus, capite puniendus eſt. n Idemq; obſeruandum eſt in eo, qui paſſus eſt ſe legi. o In inſulam deportatus, ſi eſfugiens militiæ ſe dedit, lectusve p diſsimulauit: capite puniendus eſt.

b Caſtra. ſic ſ. de re. diui. l. fin. Accor.

c Atrocem militum. ideſt milites qui ſunt atroces in hoſtes, ſeditioſè concitauit in aliquem, non in hoſtem. vel dic ſæuientes in hoſtes concitauit, ideſt reuocauit ab illo propoſito: vel dic concitauit etiam in hoſtes, ſed non ex præcepto ducis belli: vt ſupra §. in bello.

d Mota eſt. per aliquem militem facta eſt ſeditio, dũ quidã alij quoquo modo ſtarentur: hic quidem deiicietur militia. ad quod ſupra, de iniur. l. item apud. §. feciſſe.

e Conſpirent. accipe aduocati &c. & dic vel pro etiã.

f Si legio. i. qui præeſt legioni. deficiat ad maleficiũ puniendum, & ſic per præſidem, ad quod C. de iis qui latro. vel ali. eſt. l. ii.

g Anocari. alias auocare. ſ. præſides.

h Qui præpoſitum. puta ducem belli.

i Protegere. i. defendere.

k Capite. vt ĩ. eo. l. omne delictum. in fi. & ſ. ad Syl. l. ii. §. eum dominus.

Qui cum vno. CASVS. Qui tantum vnum teſticulum habet poteſt eſſe miles, & extant exẽpla de Cotta, & Sylla: quorum quilibet habẽs vnũ teſticulum fuit dux. Ad beſtias. Ad beſtias datus deinde profugit, & militiæ ſe dedit, vel paſſus eſt ſe eligi in militem: quandocunque inueniatur, capite punitur. Item ſi in inſulam deportatus ſi inde fugit, & militiæ ſe dedit, vel paſſus eſt ſe eligi in militiã diſſimulando deportationem: capite punitur. Temporalium. Dic eãdem vt in gl. quę incipit. i. dicere ſi ad tẽpus erat &c. Ad tempus relegatus. Ad tempus relegatus finito tempore relegationis dedit ſe militiæ. Dicitur, quod eſt inſpicienda cauſa damnationis: vt ſi contineat perpetuã infamiam, repellatur à militia: alias non repellatur. Reus. Accuſatus de crimine capitali, pendente accuſati. factus eſt miles. ſi probabitur illud crimen, punietur capite: nec remittendus eſt ad iudicem, coram quo cœpta fuit accuſatio: ſed vbi eſt cauſa militiæ, an-

Itẽ non omnis homo habens litem prohibetur effici miles, ſed ille tantum qui eo animo ſe dedit militiæ, vt prætioſiorem ſe aduerſario faceret in lite. nam talis remouetur à militia. parcitur autem ei ſi tranſigat in illa lite: & prædicta de cauſa remotus non ſit infamis: & lite finita poterit ſe militiæ dare. Qui poſt deſertionem. Miles deſerta vna militia in aliam militiam ſe contulit. Dicitur, quod militari pœna puniẽdus eſt, & grauius delictum eſt deſectare militiam, quam nouam illicite appetere. Item miles qui non reſpondebat præceptis factis à duce belli: in ſeruitutem olim reducebatur ſicut proditor libertatis: & ſic fit hodie: & militiam perdit, & pœna capitis ceſſat hoc caſu: nec ad militiam reuertitur, cum alius loco eius in numero militum ſit poſitus: Qui filium. Pater ſubtrahit filium ſuum militem à militia tempore belli. dandus eſt iſte pater in exilium, & in parte bonorum mulctatur. Sed ſi tempore pacis ſubtrahit filium a militia, fuſtibus cęditur: filius autem requiſitus, vel a patre poſteaſ exhibitus, dandus eſt in deteriorem militiam. non enim debebat pati ſe corrumpi à patre. Sed ſi pater debilitauit filium ſuum militem: vt ſic ſit inhabilis militiæ: deportandus eſt talis pater. Edictum. Deſertor dicitur miles, qui diu aufugit à militia, vt ſic inter emanſores habeatur. ſi autem ſe offerat poſtea duci belli, vel ſi deprehenſus offeratur, pœnam deſertoris in caſibus euitat, quos infra proxime dices. Item crimen emanſoris leuius eſt, vt vitium erronis in ſeruis: deſertoris crimen maius eſt: vt vitium fugitiui in ſeruis. Vltimo ponit cauſas, propter nitur emanſori. Franc.

l Memorantur. paſſiuè. & ſic Cotta, & Sylla fuerunt duces cum vno teſte. vel expones, & dices, quòd fuerunt iuriſconſulti, qui referunt quoſdam duces fuiſſe carentes altero teſte. & quod ſubijcit natu, vel naturæ, dic. i. natiuitate.

m Quandoque. i. quandocunque.

n Puniendus eſt. facit ſ. de pœ. l. capitalium. §. in exulibus. & l. aut damnum. §. inter.

o Se legi. hoc expone vt infra, proximis duobus. §§. vbi ponitur lego pro eligo. vel lectus pro electus.

p Lectus. i. electus, & diſſimulauit deportationẽ. vel non electus diſſimulauit dando ſe militiæ: vt ſ. inijcit.

† id eſt, exitũ rei felicẽ ſors dederit. Egi. Perr.

† In Pan. F. auocari militia ſolet.

† id eſt, exautorari, militia mitti, & quod vulgo dicitur caſſari. Si autem totus exercitus peccauerat olĩ fiebat decimatio: idq; ſi vna etiam legione quãdoque fiebat. Quod Maximianũ Imperatorẽ in ea Thebanorum legione cuius diuus Mauritius erat primicerius feciſſe teſtatur Euſebius. Egi. Perrinus.

† Imò verò propriè intelligendũ eſt, cũ interdum integræ legiones exautorari ſoliti ſint. vide Budæ. in annota. poſt. hic.

† Vide in hunc locũ Cælium Rho. lib. lec. antiq. ij. c. xxxvij.

vel

vel dic vtroque caſu ſponte fuit miles electus, vel non electus. ſed primo dixit qualiter erat deportatus: ſponte tamen recipit militiam: altero diſſimulauit. vt & j. proxi. §. ſic expone. ſ. proxi. §.
cet: in caſu tamen remittitur etiã in nouam: vt j. prox. §.

Temporarium [a] exilium voluntario militi inſulæ relegationem aſsignat, diſsimulatio perpetuum exilium. Ad tempus relegatus, ſi expleto ſpatio fugæ [b] militem ſe dedit, cauſa damnationis quærenda eſt: vt ſi contineat infamiam perpetuam, [c] idem [d] obſeruetur. ſi tranſactum de futuro ſit: [e] & in ordinem redire poteſt, & honores [f] petere militiæ non prohibetur. Reus [g] capitalis criminis voluntarius [h] miles, ſecundum diui Traiani reſcriptum capite [i] puniendus eſt: nec remittendus eſt eo, vbi reus poſtulatus eſt: [k] ſed vt accedente cauſa militiæ audiendus eſt, ſi [l] dicta cauſa ſit, [m] vel requirẽdus [n] annotatus. [o] Ignominia miſſus, ad iudicem ſuum [p] remittendus eſt: nec recipiendus poſtea volens militare, licet fuerit abſolutus. [q] Adulterij † vel aliquo iudicio publico damnati inter milites non ſunt recipiendi. [r] Non omnis qui litem habuit, & ideo militauit, exautorari iubetur: ſed qui eo animo militiæ ſe dedit, vt ſub obtentu militiæ † pretioſiorem ſe aduerſario faceret. [s] Nec tamen facile indulgendum eſt [t] extra ordinem [u] iudicationis, [x] qui [y] negotium [z] ante habuit: ſed ſi in tranſactionẽ recidit, [a] indulgendum eſt. [b] Exautoratus [c] eo nomine [d] non vtique infamis erit, nec prohibendus lite finita militiæ eiuſdem ordinis ſe dare: alioquin & ſi relinquat litem, [e] vel tranſigat, retinendus eſt. [f]

Qui poſt deſertio-

[a] Temporarium. i. licere, ſi ad tempus erat relegatus excesſit ante præfinitum tempus, & factus eſt voluntarius miles: dicendo tamen qualiter fuerat relegatus, debebit relegari perpetuo in inſulam. ſi diſſimulando paſſus eſt ſe elegi in militem: tunc in perpetuum exilium, id eſt, deportationem. Ad quod ſupra, de pœn. lege, capitalium. §. in exulibus. & l. rei capitalis. & leg. aut damnum. §. inter. ſed ſi deportatus fiat miles, tunc capite: vt ſupra, proximo §. & eſt ſic de epiſcopo, qui eſt indignus, niſi fuerit ordinatus inuitus: vt C. de Epiſ. & cle. l. ſi quenquam. & facit j. §. reus.

[b] Fugæ. id eſt, relegationis, quæ iota fuga quandoque dicitur: vt ſupra, de interdic. & relega. l. exilium.

[c] Perpetuam. ergo aliqua eſt temporalis. quod dic vt ſupra, de pœ. l. in ſeruorum. §. fina. & facit infra, de decur. l. ad tempus.

[d] Idem obſeruetur. quod plene dicitur ſ. proxi. §.

[e] Sit. i. eſſe intelligitur. & dic de futuro. i. de infamia futuri temporis: quod eſt ſi corporalis pœna pecuniaria. vt ſ. de ijs qui no. infa. l. quid ergo. §. pen. & ibi nota. aliàs de furto: vt quia legatus fuerat propter furtum. ſed certe non videtur inquiri debere hanc cauſam: vt ſ. de poſtula. l. Imperatores contra Solo. vt ibi.

[f] Et honores, veteres ſtatim: alios non ſtatim: vt j. de decur. l. 2. & j. ad municip. l. ordine. Accur.

[g] Reus. i. accuſatus.

[h] Voluntarius. i. ſecus ſi coactus: & hoc fuit pendente accuſatione. Accur.

[i] Capite. ob hoc ipſum accuſatus, quod paſſus eſt fieri, vel eligi miles: arg. ſ. ea. l. §. ad beſtias vel dic ex crimine probato quo accuſatur, quod capitale erat.

[k] Poſtulatus eſt. i. accuſatus de primo crimine, ſed vbi eſt cauſa militiæ.

[l] Si. i. quamuis. Accur.

[m] Dicta cauſa ſit. id eſt, verum ſit eum primo accuſatum, vel ſi dicta eſt cauſa. ſcilicet militiæ, ſit ibi: alias ſi habes à loco militiæ, requiritur: vt ſupra, de requir. reis. le. j. ſed contra ſupra, de iudi. leg. ſi quis poſt. Solu. ſpeciale hic in milite armato, ne auocetur propter communem cauſam militiæ quod publice prodeſt. vel hic vocatus licet ſponte acceperit, ibi non vocatus: vel ibi in eadem re vocatus: hic in alia. ſed aut ſuccumbit in iſta: & non remittitur in prima. aut abſoluitur: & tunc remittitur in prima, ſecundum quoſdam. ſed prima placet: in caſu tamen remittitur etiã in nouam: vt j. prox. §.

[n] Requirendus. ſcilicet de ſecundo crimine ſecundum quoſdam. Accur.

[o] Annotatus. id eſt, bona ſequeſtrata.

[p] Ad iudicem ſuum. coram quo ante militiam fuerat accuſatus. & coniungitur ſuperiori §. & ſimili caſu loquitur. ſed quomodo. cum ibi capite, hic ignominia. Reſponden. hic ex leuiori crimine antea accuſatus fuerat: ibi de capitali. ad quod ſ. eo. l. j. §. penul. & l. 2. in fin. & facit j. eo. l. fina.

[q] Abſolutus. à ſuo iudice. & ſic non arg. quod pœnitentiam accipiens, vel infamis non teſtificatur. vt in l. C. de nupt. lege, imperialis. & facit ſupra, eodem, lege 2. Accurſius.

[r] Recipiendi. ſupra, de ijs qui not. infa. l. 2. miles. & ſupra, de adulter. l. miles. Sed quid miſtum, cum capite puniatur? ſed dico quod tempore huius l. non erat pœna gladij pœna adulterum, licet hod. e ſit: vt C. de adulter. l. quamuis. 2. vel ex alio capite legis ſunt damnatus: cum multa ſint: vt ſupra, de minor. l. auxilium. vt ſtupro, vbi tantum publicatio bonorum fit, vt inſtit. de public. iudic. §. ſecundo, niſi in caſu ibi excepto, & C. ſi quis eam cuius tu fu. cor. lege. j. & de mul. quæ ſeruis proprijs. lege ſecunda.

[s] Faceret. ſic C. qui mili. non poſ. l. j.

[t] Indulgendum eſt. ſ. illis qui dicunt ſe non malo animo militaſſe. Accur.

[u] Extra ordinem. duas partes, id eſt, extra iudicium: vel aliter, vt ſupra, de his qui deie. vel effu. lege prima. §. cum ſeruus. quaſi dicat, puniendi ſunt: nec eis parcitur, niſi per iudicium. ſed quia non animo malo militauerunt, nunc parcitur iure communi: quia abſoluitur, idem ſi tranſigat. & ſic eſt argumen quod qui tranſigit, vincere videtur, de quo dic vt ſupra, mandat. l. fina.

[x] Iudicationis. i. ſine cognitione iudicis.

[y] Qui illis. i. qui &c.

[z] Negotium. i. litem.

[a] Recidit. ſ. negotium illud.

[b] Indulgendum eſt. de iure communi.

[c] Exautoratus. i. à militia depoſitus.

[d] Eo nomine. i. eadem cauſa, quæ fuit dicta in ſuperiori § ſecus ſi ex alia: vt ſ. de ijs qui not. infa. l. 2. §. ignominiæ. ver. ſed & ſi.

[e] Relinquat litem. paciſcendo, vel tranſigendo, vt ſubijcit aduerſario deſiſtente. Accur.

[f] Retinendus eſt. in prohibitione. quod eſt iniquum, vt ſ. eo. l. non omnis.

† Memorabile eo miſſis à militie adulterij vindictam refert Flau. Vopiſcus in Aureliano Imperat.

† Sic in P. P. Bud. tamen legendũ cẽſet, prætioſiorem, id eſt duriorem, & intractabiliorem.

nem[a] in aliam militiam nomen dederunt, legive[b] paſſi ſunt. Imperator noſter reſcripſit, & hos militariter[c] puniendos. Grauius autem delictum eſt, detrectare[d] munus militiæ, quã appetere.[e] Nam & qui[f] ad edictum[g] olim non reſpondebãt: ut[h] proditores libertatis in ſeruitutem redigebantur.[i] ſed mutato ſtatu militiæ, receſſum[k] à capitis pœna eſt, quia plerunque[l] uoluntario milite numeri ſupplentur.

Qui filiũ ſuum ſubtrahit militiæ belli tẽpore: exilio, & bonorum parte mulctandus eſt. Si in pace, fuſtibus cædi iubetur: & requiſitus iuuenis uel a patre poſtea exhibitus, in deteriorem militiam dandus eſt. Qui enim ſe[l] ſolicitauit ab alio[m] ueniam non meretur. Eum qui filium debilitauit delectu[n] per bellum[o] indicto, ut inhabilis militiæ ſit: præceptũ diui Traiani deportauit. Edicta Germanici Cæſaris militem deſertorem[p] faciebant, qui diu abſuiſſet:[q] ut is inter emanſores[r] haberetur. Sed ſiue redeat quis & offerat ſe, ſiue deprehenſus offeratur, pœnam deſertionis euitat:[s] nec intereſt, cui ſe offerat, uel à quo[t] deprehendatur. Leuius itaque delictum emanſoris habetur, ut erronis in ſeruis: deſertoris[u] grauius, ut in fugitiuis.[x] Examinantur autem ſemper cauſæ emanſionis: & cur, & ubi fuerit, & quid egerit: & datur uenia ualetudini, affectioni parentum, & affinium,[y] & ſi ſeruũ fugientem perſecutus eſt: uel ſi qua huiuſmodi cauſa ſit. Sed & ignoranti adhuc diſciplinã tyroni ignoſcitur.[z]

Idem libro ij. de re militari. V.

NOn omnes deſer

a Qui poſt deſertionem. quis ſit deſertor, dic ut j. eo. l. edicta.
b Legive. i. eligi.
c Militariter. i. pœna militiæ.
d Detractare. ſic ſ. de admi. tut. l. tutores qui primo. §. tutor datus. & j. ad muni. l. fin. & re ſpon. & C de cond. ob. turp. cauſ. l. quod eu nãd. & C. quod met. cau. leg. cum te.
e Appetere. etiam illicite. nam licitè petere non eſt delictum: ut j. §. ad tẽpus. in ſi. uel ubi ueterem: nouam autẽ petere, delictũ eſt, ut ſ. ex quib. cauſ. maio. l. qui data. & ad legem Iuliã. de ambi. l. s.
f Et qui. ſ. milites. Accur.
g Ad edictum. ſcilicet factum a duce belli.
h Vt. i. ſicut.
i Redigebantur. hodie etiam hoc cõtingit in cauſa libe ral: ut C. de aſſerto. l. 1. § ſcientes. ſed in aliis ut contumax punitur: ut ſupra de re iudic. le. contumacia. in princip. & §. 1. & de in. leg. & poſt. §. ſerendum.
k Receſſum. quia hodie redigitur in ſeruitutem: & ſic receſſum eſt à pœna capitali, ſecundum quoſdam, ſcilicet quãdo mutant militiam: ut hic fuit. Vel dic receſſum à pœna capitali, ſcilicet ſeruitutis: & mutat militiam. i. reiicitur de utraque: uel ponitur in deteriorem.
l Quia plerunque. unde bene deiicitur, & non admittitur, quia alius iam impleuit numerum, qui eius loco ſuppoſitus eſt: & ſecundum hoc uoluntas, quia uoluntate receſſit.
m Solicitauerit ab alio. & ſe ſubtrahi à parte paſſus eſt. ad quod infra, eodem, lege, miles. §. penultimo.
n Delectu. aliàs delectum. Delectum. i. electum. ſic ſ. e. l. 1. §. 1. uel dic propriè.
o Per bellum. i. propter timorem belli indicti hoſtibus, uel ab hoſtibus. & facit infra, ad municip. l. fin. §. antepen.
p Deſertorem, impropriè.
q Abfuiſſet. alias abfuiſſet, aliàs aufugiſſet.
r Emanſores. qui non diu ſtabant: ut j. dicit & ſ. leg. 1. § emãſor. qui ergo diu emanebat, deſertor erat: ut hic dicitur.
s Euitat. ex cauſis, ut ſtatim ſubiicit. j. examinantur, & c. & j. l. proxi. Accur.
t A quo. non refert à quo: ut ſ. de uerborum obligat. l. cum ſeruus.
u Deſertoris. ſ. delictum.
x Fugitiuis. ſic ſ. de ædi. edic. le. quis ſit fugitiuus. in prin. & §. errorem.
y Parentum. Not. propter conſanguinitatem aliquem excuſari. ſic. ſ. de excep. l. 3. & de lib. ho. exhi. l. 3. ſi eum.
z Ignoſcitur. ad hoc infra, lege, pro xi. in princip. & lege, qui commeatus. in fin. & ſupra, lege 1. in fine. Accurſius.

NOn omnes. CASVS. In deſertorem non ſemper eadem pœna imponitur, ſed habetur ratio ordinis, & ſtipendiorum, & gradus militiæ, & uitæ eius præcedentis. Item inſpicitur ſi ſolus receſſit, uel cum aliis. Item quanto tempore fuit in deſertione. Item ſi ultro, id eſt, ſponte reuertatur: mitius punitur. Nam tantum in inſulam deportatur. Item qui in pace deſeruit militiam equeſtri gradu repellitur: pedeſtrem militiam mutat. ſed ſi tempore belli deſerat militiam, capite punitur. & ſi deſerendo militiam, aliud delictum faciat: uelut furtum aut plagium, uel ſimile grauius punitur. Item deſertor militiæ ſi in urbe, ſcilicet Romana inueniatur, capite punitur. ſi autem alibi apprehendatur: ex prima deſertione poteſt reſtitui, ex ſecunda non: imo penitus capite punitur. Item deſertor militiæ ſi ſe offerat, ex indulgentia principis in inſulam deportari ſolet. Item captus ab hoſtibus, ſi cum poſſet redire non rediit, pro transfuga habetur. Item cum quis iuiſſet ad hoſtes, ut ſpia, ibidem captus eſt. & cum poſſet redire non rediit, pro transfuga habetur. ſi tamen cum iter ſecus faceret, uel epiſtolam ferret, captus eſt non committendo in hoc dolum: deinde reuertatur: ueniam meretur, & emerita accipiet. A Barbaris. Cum aliquis miles eſſet captus ab hoſtibus, reuertitur: ita demum reſtituitur ſuæ militiæ, ſi probabit ſe captum ab hoſtibus euaſiſſe, non transfugiſſe. & ſi hoc non poteſt liquido probari, inſpicitur ſi antea bonus miles fuit, ut ſic eius dicto in hoc ſtetur: ſi autem fuit malus, ut quia emanſor aut negligens ſuorum, aut ſegnis: non creditur ei, ſi poſt multum temporis rediit. Item captus ſi reuertatur finito tempore militiæ, ut ueteranus habetur, & præmium emeritum habet. Vltimo ponit caſum, in quo parcitur transfugæ: ut ſi transfuga multos latrones apprehendit, & transfugas plures demonſtrauit. poteſt enim ei parci. ſi autem promiſit ſe prædicta facturum, non ei creditur: & ſic ei non parcitur. Franciſcus.

† In F. F. ad delectũ

† Vide hic Bud.

† Forte nõ male nisi legas: Qui .n. ſe ſubtrahit ſollicitatus ab aliquo ueniam, &c. alias, qui .n. ſe ſolicitari ab alio paſſus eſt, ueniã, &c.

Si aut-

a Similiter.i.æqualiter.
b Vitæ.vt ĩ.eadem l.§.a barbaris.
c Deſertioni.ſ.criminum.
d Sortis.i.conditionis. nam tantum in inſulam deportatur. vt ĩ.§. qui in deſertione. & ſic not. quod in aliquo parcit ſponte ſe offerenti: vt C.de pœna iudi. authen.nouo. & facit ſupra. quæ in fraud. credi.l. pupillus. & ad ſenatuſconſult. Tertyll. l. ſecunda. §. ſi mater. Accur.
e Admiſſum. ſcilicet delictum deſertionis.
f Veluti.i.quaſi alia à ſimplici, cum qua non eſt admiſſum aliud delictum. vel id eſt, ſecunda, quaſi bis deſerat, qui delinquendo deſerit.
g Capite. inſpecta ſua vita priori: vt ſupra, in principio huius l.
h Item deſerendo. ſecundo: & ſic ex conſuetudine: vt ſupra, cod.lege, deſertorem. §. ſi plures. & facit ſupra, de pœ. lege, capitalium.§.ſolent. & in authent. de litig.§. antepe. col. 2. aliàs dicit litera differendo.
i Puniendus. aliàs eſt in litera quandoque: quod exponit: vt ſ.in princ. huius l.aliàs decit. Accur.
k Si ſe obtulerit. ſic ſupra, de iure fiſci.l. edicto.& ſ. in prin. huius l.
l Pro transfuga habetur.ſupra,tit.i.lege,poſtliminij. §.captiuus. & leg. ſi captiuus.in prin.Item facit ſupra, quibus ex cauſ.maio.l.item hi.§.1.& l. ſi cui.§. tandiu. & de ædil. edic.l. quis ſit fugitiuus.§.Idem ait. & in decret. xi. quæſtione 2. cap. præmiſſis.& ij.quæſt.j.cap.In primis. & §.deſertoris.& ita qui non facit quod debet,cum poſſit,punitur: vt infra, eod.l.omnes.§. ſi.& arg.ĩ.de verb. ſign.l. alienationis. §.1. Accur.
m Qui in præſidio.i.exploratione,vel ſpia,& poterat redire,& debebat,& non rediſt: per tales enim habemus præſidium.i. inſidias hoſtium præſcimus. ſic ponitur ſ.de lega.3.l. ſi chorus.§.j. de capti.l. in bel.§. manumittendo.
n Conditione. vt ſit pro transfuga: vt ſupra, proxi. reſponſ.
o Meretur. & merita accipiet: vt ſ.eo.l. deſertorem. §.is qui.ibi,ſed ex improuiſo.& infra, lege, qui ab hoſtibus.
p A barbaris.i.hoſtibus.

tores, ſimiliter a puniendi ſunt: ſed habetur & ordinis, & ſtipendiorum ratio, & gradus militiæ, vel loci, ac muneris deſerti, & antè actæ vitæ. b Sed & numeri, ſi ſolus, vel cũ altero, vel cum pluribus deſeruit, aliudve quod crimen deſertioni c adiunxerit. Item temporis, quo in deſertione fuerit, & eorum, quæ poſtea geſta fuerunt. Sed & ſi fuerit ultro reuerſus, non cum neceſſitudine; non erit eiuſdem ſortis d Qui in pace deſeruit: eques gradu pellẽdus eſt: pedes militiã mutat. In bello idẽ admiſſum e capite puniendum eſt.

Qui deſertiõi aliud crimen adiungit, grauius puniendus eſt: & ſi furtum factum ſit, veluti f alia deſertio habebitur: vel ſi plagium factum, vel aggreſſura, abigeatus, vel quid ſimile acceſſerit. Deſertor ſi in Vrbe inueniatur, capite g puniri ſolet: alibi apprehenſus, ex prima deſertione reſtitui poteſt: iterum deſerendo h capite puniendus i eſt. Qui in deſertione fuit ſi ſe obtulerit: k ex indulgentia Imperatoris noſtri in inſulam deportandus eſt. Qui captus, cum poterat redire, non rediſt, pro transfuga habetur. l Item eum, qui in præſidio m captus eſt, in eadem conditione n eſſe certum eſt. Si tamen ex improuiſo dum iter facit, aut epiſtolam fert, capiatur quis: veniam meretur. o A Barbaris p remiſſos milites ita reſtitui q oportere, Adrianus reſcripſit, ſi probabunt ſe captos euaſiſſe, non transfugiſſe. ſed licet hoc liquido conſtare non poſſit: argumentis tamen cognoſcẽdum eſt. & ſi bonus miles r antè exiſtimatus fuit, prope eſt, vt affirmationi eius credatur s ſi emanſor, t aut negligens ſuorum, u aut ſegnis, x aut extra contubernium agens: non credetur ei, ſi poſt multum temporis rediſt. y

Qui ab hoſtibus captus eſt, & captum eum, non transfugiſſe conſtiterit: vt veteranus erit reſtituendus: z & præmia, & emeritum a capiet.

Qui transfugit, & poſtea multos latrones apprehendit, & transfugas demõſtrauit: poſſe ei parci, diuus Adrianus reſcripſit, b ei tamen pollicenti ea, c nihil permitti oportere.

Idẽ li. iij. de re milit. VI.

† OMne delictum eſt militis, qđ aliter

q Reſtitui. ſuæ militiæ. Accur.
r Bonus miles. ſi bonus fuit: & bonus præſumitur. ſic etiam ſi malus. ad quod facit ſ.de proba.l.cum tacitam.& l.eum. & de tranſa. l.cum hi.§. in perſona eius.& de teſta.l. teſtium. in princ. & C.de in inte. reſtit. mi.l. ſi minorem.& ſ.da liber. exhiben. l 1.§. Iulianus ait. & de accuſatio.le. ſi cui. & in authenti. de mo §.ſi verò initia,colu.j. & qui ſatiſdare cogan.l. de die.§. fin. & de act. emp.l.pen.
s Credatur. quantum ad præſumptionem. probabitur ergo in contrarium: vt C. de inceſt.nup.l.qui cõtra legem.
t Si emanſor. ſ. eo. l.3.§.emanſor.
u Suorum. commilitonum. i. ſuæ paris.
x Segnis.in ſuis proprijs negotijs: quo caſu ea fatuitate captus videtur ad qđ ſ.de pœnis.l.j.in ſi.
y Rediſt. ſecus videtur ergo ſi poſt paruum.arg.ſ. de arbit.l.itẽ ſi. in princ. §. ſi multo.& hic eſt multum quinquenniũ: vt ĩ.e.l.milites.
z Reſtituendus. Si expleto tpe militiæ rediſt: vt ſ.leg.3.§. his qui ad.ver. ſed ſi ex improuiſo. & dic vt ibi. Acc.
a Et præmia & emeritum. alias præmiũ & meritum.
b Reſcripſit.i. parcitur ſponte confitẽti. ſic C.ad l. Iuliã maieſta.l.quiſquis.in ſi.& C.de ijs qui ſe.l.1.
c Ea.i.apprehendere latrones, & demonſtrare transfugas.& ſic no.arg.contra Doctor.promittentes maria & montes, vt non ſit eis credendum.

OMne delictum CASVS. Delictum militare appellatur quod committitur contra diſciplinam militarem: vt delictum pigritiæ. Item contumaciæ vel deſidiæ. Item ſi manum intulit in præpoſitum.l. in ducem belli, capite punitur: & dignitate præpoſiti augetur crimen. Item contumacia aduerſus ducem vel

a Imò præſidium eſt numerus, & ſtatio militũ ad vrbis, vel arcis cuſtodiã deſtinatorũ. Gallice, garniſon. Egid. Perſmus.

† Quę militaria delicta, quæ item mulctæ militares fuerint, pulchre Alexand. ab Alex. lib 2.Genial di. c. 13.

quàm diſciplina communis exigit, [a] cõmittitur, veluti ſegnitiæ [b] crimẽ, vel contumaciæ, vel deſidiæ. Qui manus intulit ꝓpoſito, [c] capite puniendus eſt. augetur [†] autem petulantiæ crimen dignitate præpoſiti. [d] Contumacia [e] omnis militis aduerſus ducem, vel præſidem capite puniẽda eſt. Qui in acie fugam prior fecit ſpectantibus militibus, propter exemplũ [f] capite puniendus eſt. Exploratores, [g] qui ſecreta nuntiauerunt hoſtibus, proditores [h] ſunt[i], & capitis pœnas luunt. Sed & caligatus, [i] qui metu [k] hoſtium languorẽ ſimulauit, in pari cauſa eſt. Siquis commilitonẽ vulnerauit, ſi quidem lapide militia reijciẽ: ſi gladio, [†] caput amittit. [l]

Qui ſe vulnerauit, vel aliàs mortem ſibi conſciuit: Imperator Adrianus reſcripſit, vt modus eius rei ſtatutus [m] ſit: vt ſi impatientia doloris: aut tædio vitæ, aut morbo[t], aut furore, aut pudore mori maluerit: non animaduertatur in eum, ſed ignominia mittatur: [n] ſi nihil tale prætendat, [o] capite puniatur. [p] Per vinum, aut laſciuiam lapſis [q] [†] capitalis pœna remittenda eſt: & militiæ mutatio irroganda. Qui præpoſitũ ſuum non protexit, [r] cũ poſſet: in pari cauſa facto [s] ri habendus [ſ] eſt. ſi reſiſtere nõ potuit, parcẽdũ ei. Sed & in eos, qui præfectũ cẽturiæ [t] à latronibus [u] circunuentum deſeruerunt, animaduerti placuit. [x]

Tarruntenus Paternus lib. ij. de re mili. VII.

PRoditores, [y] transfugæ plerũq; capite puniũtur & exautorari torquentur: nam pro hoſte, non pro milite habẽtur.

Vlpianus libro viij. diſputationum. VIII.

QVi ſtatus cõtrouerſiã patiuntur: licet re vera liberi ſunt, nõ debẽt per id tẽpus nomen militiæ dare, maximè [z] lite ordinata: ſiue ex libertate in ſeruitutẽ, ſiue contra petantur: nec ij quidẽ qui ingenui bona fide ſeruiunt: ſed nec qui ab hoſtib. redẽpti ſunt priuſquã ſe luant. [a]

vel præſidem commiſſa, capite punienda eſt. Item miles, qui de prælio prius aufugit, capite punitur. & hoc ideo, quia malum exemplum .ſ. fugiendi dedit alijs militibus. Item exploratores, qui ſecreta nuntiant hoſtibus, tanquam proditores capite puniuntur. Item miles caligatus, id eſt infimus, & obſcurus. qui fingit ſe infirmum, vt ſic in exercitum non vadat: capite punitur. Item miles qui commilitonem vulnerat: ſi cum lapide, militia reijcitur: ſi cum gladio, caput perdit.

Qui ſe vulnerauit. Miles qui ſe vulnerauit, vel aliàs voluit ſe occidere, ſi hoc fecit ob impatientiam doloris, aut tædio vitæ, vel ſimili de cauſa, cum ignominia remittitur à militia: ſi autem metu pœnæ criminis commiſſi prædicta fecit, punitur capite, ſi autem per vinum motus, vt quia ebrius, vel per laſciuiam prædicta fecit: perdit militiam, nec aliam pœnam patitur. Itẽ miles qui præpoſitum ſuum, id eſt ducem belli non protexit, id eſt, non adiuuit, cum poſſet, punitur eadem pœna qua occiſor ducis. ſi autem reſiſtere non potuit: parcitur ei. Item milites qui deſeruerunt præfectum eorum captum à latronibus capite puniuntur. Item proditor transfuga capite punitur. & hoc dicit hic §. cũ l. ſeq. Fran.

[†] Cõtra. ſ. c. homo Chriſtian°. xl. diſt. & ad do quod iſte textus optimè facit ad id qđ voluit Bal. in c. j. §. iniuria. de pace iu ra. fir. in vſib. feud. vbi voluit interentẽ alapã poteſtati alicuius terræ, poſſe capitaliter puniri, qđ dictum refert, & ſequitur Ia. in l. j. C. de precib. impe. off.

[†] In P. F. cap. admittit. vide l. vlti. ſ. de teſtam. mo.

[a] Exigit. de his reſpondet ſub duce belli, vel ſub præſide, vt C. eo. l. fina. in princ.

[b] Segnitiæ. id eſt pigritiæ.

[c] Præpoſito. puta duci belli.

[d] Dignitate præpoſiti. ſic ſ. de pœ. l. aut facta. §. perſona. & inſtitu. de iniurijs. §. atrox. & l. a. & 3. & j. l. milites. §. miſſionum. in fin.

[e] Contumacia. ſ. ex animo. & facit ſ. l. 3. §. in bello. Et no. arg. contra clericos contumaces. Accur.

[f] Propter exemplum. malum .ſ. vt fugiant. ſic ſ. de pœnis. l. aut facta. §. fin. & C. ſi ſeru. export. l. mouetur. & in auth. vt iudi. ſine quoquo ſuffrag. §. cos. in fin. colla. 2. & C. ad legem Iul. repet. l. 3. & ſ. de re. eo. qui ſub tut. l. quamuis. & C. de hæret. l. quicunque.

[g] Exploratores. ſ. de pœn. l. ſi quis aliquid. §. j. & §. ſi quis. & §. inſtrumenta. & ad leg. Iul. maieſt. l. j. Accur.

[h] Proditores. & ideo puniuntur: vt j. l. prox.

[i] Caligatus. expone vt in authẽ q. quib. mod. nat. eff. legit. §. quiſquis. col. vj.

[k] Metu. quia nolebat pugnare: vt Grimaldus.

[l] Captus amittit. ſic C. ad leg. Iul. maie. l. quiſquis. in principio.

[m] Statutus. aliàs ſtatus, alias ſtatuendus.

[n] Mittatur. id eſt remittatur.

[o] Prætendat. ſed metu pœnæ criminis.

[p] Puniatur. facit ſ. de iu. fiſ. l. in fraudẽ. §. eius. & de pœ. l. ſi quis aliquid. §. fin. & l. reſpiciendum. §. 2. & ad l. Pomp. de parri. l. pen. & de iniuſto teſtam. l. ſi quis filio. & §. quod ſi quis tædio. C. qui teſtam. facer. po. l. 2. & de bon. eo. l. 1. & 2. & ſupra, de ſicar. l. lege. §. 1. & ſ. de pecu. l. peculium, 2. §. ſi ipſe ſeruus.

[q] Lapſis. culpa præcedens non omnino punitur.

[r] Nõ protexit. i. nõ adiuuit.

[s] Factori habendus eſt. facit ſ. l. non omnes. §. qui captus. Itẽ facit ſupra, ad Sylla. l. 1. §. occiſorum. & ſupra. l. ſi ſibi. & ſupra. l. 3. §. ſi præſides. & §. ſeq. & ſ. loc. l. Item quæritur. §. exercitu. & in decret. xxxviij. diſtinctio. c. ergo ſi quis. & la xxviij. diſtin. c. culpa.

[t] Centuriæ. Id eſt, centurij.

[u] A latronibus. hoc expone, vt ſ. tit. j. l. hoſtes.

[x] Placuit. Capite, vbi præpoſitus eſt occiſus: vt ſupra l. 3. §. fina. ſed qui manum intulit, capite punitur, etiam ſi nõ occidit. ſ. eadem l. § 1.

[†] Hæc clauſula generalis eſt, & ad omnia delicta militum pertinet: vt patet. itaque niſi dolo delinquatur, pœna capitalis non irrogatur. & ideo gl. ſ. in §. contumacia. dicit, ex animo.

[y] PRoditores. quilibet transfuga eſt proditor: ſed non econtra: vt ſ. tit. j. l. poſtlimi. §. transfugæ. & ſ. l. prox. §. exploratores. & de pœn. l. ſi quis alij. §. j. & de ijs qui not. infa. l. athletas. §. fi. & not. quòd aliàs eſt proditores vel: aliàs deeſt vel.

QVi ſtatus. CASVS. Qui patitur quæſtionem ſeruitutis: licet in veritate ſit liber. interim non poteſt effici miles, ſiue ex ſeruit. in libertatẽ ſe petat, ſiue econtra. Itẽ ingenuus, qui bona fide ſeruit, non põt interim fieri miles. Item redemptus ab hoſtib. non poteſt effici miles, priuſquam ſoluat. Fran.

[z] Maximè. pro etiam: nam tunc magis videbatur, quod poſſet: vt ſ. de lib. cauſa. l. qui de libertate.

[a] Luant. ad hoc ſ. tit. 1. l. ſi patre. j. reſpon. Accur.

Militare

Mattia.lib.iij.inſti. IX.

MIlites prohibentur prædia comparare i iis prouinciis, in quibus militãt:[a] præter quã ſi paterna [a] eorum fiſcus diſtrahat: nam & hanc ſpeciem Seuerus, & Antoni. remiſerunt. ſed ſtipendiis impletis emere permittũtur.[b] Fiſco [c] autẽ uendicatur prædium illicitè comparatum,[d] † ſi delatum [e] ſit. Sed ſi nondum delata cauſa [f] ſtipendia ĩpleta ſint, uel miſsio cõtigerit: delationi non eſt locus:[g] milites ſi heredes extiterit, poſsidere ibi prę dia no n prohibentur.[h]

Paulus li.ſingulari regularum. X.

QVi excubias[a] palatij deſeruerit capite punitur. Sed ex cauſa deſertionis[b] reſtitutus in militiam, non aliter medij tẽporis ſtipẽdia, & donaria † accipit,[l] niſi hoc ei ſpecialiter liberalitas principalis indulſerit.

Martianus li.ij.re. XI.

AB omni[m] militia ſerui prohibentur: alioquin capite puniuntur.

Macer.libro j.de re militari. XII.

OFficium regentis exercitum, non tãtum in danda, ſed etiam in obſeruanda † diſciplina [n] conſiſtit.

Milites non debent exercere officia uilia, ſiue mecanica, quibus poſſint à militia diſtrahi. hoc dicit

Paternus [o] quoq; ſcribit, debere eum, qui ſe meminerit armato [p] preęſſe, parciſsimè [q] commeatum dare, equum militarem extra prouinciam duci non permittere: ad opus priuatum, piſcatum, uenatum, militem non mittere. Nã in diſciplina Auguſti ita cauetur: Et ſi [r] ſcio fabrilibus operibus exerceri milites, nõ eſſe alienum:[s] uereor tamẽ, ſi quicquã permiſero, quod in uſum meum, aut tuum fiat,[t] ne modus in ea re non adhibeatur, qui mihi ſit tolerandus.[u] Officium tribunorum eſt, uel eorũ, qui exercitui præſunt, milites in caſtris cõtinere, ad exercitationem producere, claues portarum ſuſcipere, uigilias interdum circumire, frumentationibus [x] commilitonum intereſſe, frumentũ [y] probare, fraudem menſorum coercere, delicta ſecundum ſuæ authoritatis modum [z] caſtigare, principiis [a] † frequenter intereſſe, querelas commili-

MIlites. CASVS. Prohibetur miles prædia comparare in prouincia, in qua militat, pręter quã ſi bona patris eius fiſcus uenderet. nam tunc emere poteſt. ſi autem durante militia emat prædium contra interdictum noſtræ legis, confiſcatur tale prædium: & fiſcus poteſt illud uendicare, ſi delatum ſit. ſi autem nondum delato prædio in fiſcum finita ſit militia: non poteſt amodo deferri. Item miles iure ſucceſſionis poteſt acquirere prædia in prouincia, in qua militat. Fran.

[a] Si paterna. prædia. & facit ſupra, de contrah. emp. l. qui officij. & de iure fiſci. l. aufertur. §. qđ à præ fide. & de inofficio. teſta. l. filii o. Accur.

[b] Permittuntur. ĩ. eod. l. qui cum uno. §. exauthoratus & ã. de adul. l. ſi adulterium. §. idem.

[c] Fiſco. i. a fiſco.

[d] Comparatum. à milite. Accur.

[e] Delatũ. ſ. prædiũ illud fiſco.

[f] Cauſa. prædij cõparati.

[g] Nõ eſt locus. quia peruenit ad eum caſum, à quo incipere non poteſt: ut ĩ. pro ſoci. reſpon. & ĩ. eod. l. milites. ibi, in ſtium, &c.

[h] Non prohibentur. quia quod non poteſt per ſe, poteſt per alium: ut ĩ. de decu. l. decurio. qui. & ſupra de aeq. rerum do. l. quædam. & de iis, quib. ut indig. l. poſt legatum. §. qui accuſauit. & de fal. l. 2. §. penul. in fine. & de liber. cauſ. l. ſi ſeruus. & ſupra qui & à qui. l. ſi ſeruo. & C. de petit. hære. l. hæreditat. & de lega. 3. l. pater filium. §. ſi quindecim. & de exceptio. l. inter. & ſupra, quę res pigno. l. Ariſto. ſed arg. contra. ſupra, de ope. lib. l. cum patronus. §. 2.

QVi excubias. CASVS. Cuſtos nocturnus palatij regij ſi deſerat cuſtodiam: capite punitur. Itẽ miles qui deſerunt militiam: deinde reſtitutus eſt in militiam: non recuperat ſalaria medij temporis, niſi princeps hoc ſpecialiter indulſerit. Franc.

[a] Qui excubias. i. nocturnas uigilias ad cuſtodiam palatij principis, uel ducis belli. ſic ſ. de off. præfe. ur. l. 4....

[b] Deſertionis. alias diſpectionis: & alias deſertionis, ut quia deſpexit, uel deſeruit ſuum propoſitum: ut ſ. eo. l. omne. §. ſi. uel militiam deſeruit.

[l] Accipit. ut C. eo. l. 1.

[m] AB omni. Ad hoc C. de tabulariis. l. generali. ſed contra. C. qui mili. non poſ. l. ſi. & l. ſuper ſeruis. lib. 12. Sol. hic corrigitur: uel ibi authoritate principis t non aliàs: ut hic. uel ibi electus: hic appetit. H. uel ibi nõ militat ſeruus, ſed propter domini ſcientiam it liber: & ſic militat liber l non ſeruus.

OFficium. CASVS. Officium eius qui regit exercitum, conſiſtit & in danda, & in obſeruanda diſciplina. Item parciſſimè debet commeatum dare. Item equum militarem extra prouinciam duci non permittat. Item nõ dimittat militem ire piſcatum, uel uenatum, nec fabrilibus operibus militem immiſceat. Item & in aliis conſiſtit officium tribunorum, uel eorum, qui exercitui præſunt: quæ declarantur in litera. Frãciſcus.

[n] Diſciplina. quæ eſt in militibus: ut ſ. eo. l. 3. §. in bello. & in aliis multis. Accur.

[o] Paternus. propriũ nomen.

[p] Armato. i. armatis. ſ. militibus. & ſic ſingulare pro plurali: ut ĩ. de uerb. ſig. l. in uſu. uel determinetur armato à uerbo dare, quod eſt ĩ. & tunc dic præeſſe. ſ. militiæ, uel exercitui.

[q] Parciſſimè. ſ. tempore expeditionis nullo modo: ut C. de commea. l. 1. lib. 12.

[r] Et ſi. l. quamuis. hæc ſunt uerba Augu. Accur.

[s] Alienum. à iure. i. non eſt contra ius.

[t] Tuum fiat. i. aliquod opus alicuius priuati.

[u] Tolerandus. & ideo non concedam. ad hoc ſ. naut. cau. ſtab. l. 1. & ã. de ſuſpe. tut. l. 3. §. ſed ſi pater.

[x] Frumentationibus. ut abundet frumentum. & annona.

[y] Frumentum. ſi ſit bonum, uel malum.

[z] Modum. i. militaribus modis.

[a] Principiis. cum milites aſſumuntur: uel cum aliqua rixa naſcitur: ut ſ. l. 3. §. pen. & ſic tacit in auth. de non alie. §. ſi minus. col. 2. Accur.

Inſpicere.

[a] militiã, uel militiã exercent.

† In F.F. ſi delat' ſit.

† F. F. donatiua. Donatiuũ eſt largitio ĩperatoria in milites. Donariũ autẽ eſt oblatio ſeu donũ, quod diuis dicatur, & in templo ſuſpenditur ut ſtatuæ argenteæ, cereæ, & id genus. Congiariũ uero, ẽ largitio in populũ facta. Egid. Fer. ex Buda. ſ. l. pe. ĩ. eo.

† Quæ ex acte obſeruata fuerit à Romanis hæc diſciplina cõplurib. exẽpla docet Val. Max. li. 2. cap. 2. F. F. conſtitit.

† Vide Bude. l. l. muneris. §. exẽplar. ad finẽ. ĩ. de mu. & ho. Egid. Per.

† Prĩcipia in caſtris erant, ubi ius reddebaĩ ſedẽtibus ibi ordinũ principib'. his dicit hic intereſſe debeĩ tribunos ſæpè interesse. Egid. Perrenus.

a Inſpicere, ut ſic ſint licentiandi, uel non: ut C. eod. l. ſemel. lib. 12.

deeſt hic uerſus, & ideo non prohibentur. pro quo eſt C de contra. iud l. 1. Accur.

d Alieno quidem nomine. i. per interpoſitam perſonam: ut d §. quod a præſide. & C. quod met. cauſ. leg. ſi per impreſſionem.

Milites. CASVS Milites prohibentur agrũ comparare in ea prouincia, in qua militant: ſecus in domo. & reddit ratio in litera. in alia aũt prouincia poſſunt comparare agros: ſed in ea prouincia, in qua militant nec nomine alieno agrum debẽt comparare: alióqui ager confiſcatur, ſi deferatur fiſco antequã miles miſſionem. i. licentiã recedendi acceperit, poſtquam. n. miles reuerſus eſt de militia: non poteſt deferri in fiſcũ. & hoc eſt uerũ ſi ex honeſta cauſa eſt reuerſus. Idem ſi ex cauſaria: ſecus ſi ex ignominioſa. Vltimo dicit missionum tres ſunt cauſæ. ſ. honeſta. Item cauſaria, itẽ ignominioſa. & dat exempla: & de effectu earum dicit. Irreuerẽs. Miles irreuerẽs. id eſt, qui non reueretur ducem belli, coercendus eſt. & dicit à quibus eſt caſtigandus. Itẽ miles q non patitur ſe caſtigari à centurione eidem reſiſtendo, infamatur. ſi autem uitem. i. uirgam tenet, ita quod nõ patitur ſe uerberari, mutat militiam. ſi autem frangat uirgam, uel manum cẽturioni infert, capite punitur. Eius fugam. Miles ſub cuſtodia, uel in carcere exiſtens, inde deceſſit, ſiue aufugit: non dicitur deſertor militiæ. qui aũt carcere effracto fugit: licet ante non fuerit deſertor militiæ, capite punitur. Item ſi filiusfamilias miles deſerat militiam, & erat eius conditionis, quod ſi apprehenderetur, deberet decapitari: & pater eum obtulit duci belli: non decapitabitur hoc caſu: ne uideatur patrem filium ad ſupplicium obtuliſſe: ſed in duriorem militiam dabitur. Item qui per quinquẽnium ſtetit in deſertione: ſi offerat ſe duci belli, per quinquẽnium debet deportari. & ſic fuit de facto iudicatũ a diuo Vero, & Anto. Franc. Accurſij.

tonum audire, ualetudinarios inſpicere. a

Idem libro ij. de re militari. XIII.

Milites agrũ comparare prohibẽtur in ea prouincia, in qua bellica opera peragunt: b ſcilicet ne ſtudio culturę militia ſua auocentur. & ideo domũ c cõparare nõ prohibẽtur. Sed & agros in alia prouincia comparare poſſunt: cęterum in ea prouincia, in quã propter causã belli uenerũt, ne ſub alieno quidem nomine d eis agrum comparare licet: alioquin fiſco uindicabitur.

Qui miles contra legẽ emerit agrum, debet deferri in fiſcum, ſcilicet ante miſsionẽ de militia. poſt uerò miſsionem nõ defertur: hæc ita, ſi honeſtè miſſus fuit, alias ſi ignominioſe, non minus in fiſcum defertur ager ille.

Is autem qui contra diſciplinam agrum comparauerit, ſi nulla de ea re quæſtione mota e miſsionẽ acceperit: inquietari prohibetur. Illud conſtat præſcriptionis huius cõmodũ f ad eos, qui ignominiæ cauſa miſsi ſunt, non pertinere, quod g præmij loco ueteranis conceſſum intelligitur, ideo h & ad eũ, qui cauſariè i miſſus eſt, poteſt dici pertinere: cum huic quoque præmium k præſtetur. Miſsionum generales cauſæ ſunt tres: honeſta, cauſaria, ignominioſa. Honeſta eſt, quæ tempore militiæ impleto datur. Cauſaria, cùm quis uitio animi, uel corporis minus idoneus militiæ renuntiatur. l Ignominioſa cauſa eſt, cum quis propter delictum ſacramento ſoluitur. Et is qui ignominia miſſus eſt neque Romæ, neque in ſacro comitatu agere poteſt. m Et ſi ſine ignominię mentione miſsi ſunt: nihilominus ignominia miſsi intelliguntur. n

Irreuerens o miles nõ tantũ à tribuno, uel centurione, ſed etiam à principali coercendus eſt. Nã eũ, qui centurioni caſtigare ſe uolẽti reſtiterit, ueteres † notauerũt. p

Si uitem q † tenuit, militiam mutat. † ſi ex induſtria fregit, uel manum centurioni intulit: capite punitur. Eius fugam, qui cum ſub cuſtodia, uel ĩ carcere eſſet, diſceſſerit, ĩ numero deſertorum nõ computandã, Menander ſcripſit: quia cuſtodiæ refuga, non de-

e Quæſtione mota. quæſtio ergo ante miſſionem mota, etiam poſt miſſionẽ durabit: quãuis ad eum caſum peruenit, à quo incipere non poſſet. Ad quod ſupra, de nox. l. ſi alienus, & C. de uſuc. transfo. le. 1. & ſupra, ſi tab. teſt. nul. ext. l. 1. & qui ſatiſ. cog. l. pen. §. fina. & quod ui aut clam. l. ſi alius. §. eſt & alia. & de don. l. donationes. in princ. & facit ĩ. eo. l. milites. ibi, ſed ſi nondum. & C. de nupt. lege, & ſi contra.

f Commodum. ut prius non deiati, poſtea non deferantur: ut ſupra, pro. a l. reſpon. & ĩ. eo. l. milites.

g Quod. id eſt, quia, & eſt ratio: quia ubi pœna, non præmium: ut ſupra, de negot. geſt. l. ſiue hæreditaria.

h Ideo. bene infert: quia quod habet honeſtè miſſus habet, & cauſariè miſſus: id eſt, propter ægritudinem: ut ſupra. de teſtam. tut. lege, teſtamenta, & infra proximo. §.

i Cauſariè. id eſt, cum cauſa, puta infirmitatis.

k Præmium. omne quod præſtatur honeſtè miſſis ut dixi.

l Renuntiatur. à medicis: alias renuntiat.

b Peragunt. niſi &c. ut ĩ. eod. l. miles. & facit C. loca. l. milites. & ĩ. de iu. fiſ. l. auſertur. §. quod a præſide. & ĩ. de authot. tuto. l. pupillus. & de contrah. emption. l. non licet. & l. qui officij. Accur.

c Domum. quia in ea non exercet cultura ſed aliàs

m Agere poteſt. ſupra de excuſ. tutor. l. ſed & milites. § qui autem. & de infami. l. ſecunda. §. penul. & C. eo l 3.

n Intelliguntur. Imò uidentur ſemper cauſa inferendã: ut in contrario ſupra, de infa. l. a. §. ignominiæ. ibi, ſemper enim &c. Soin. hic exautorauit, ut ibi ſequitur, & hic ſubijcit. uel ſolu. ut ibi. Item quid ſi neque exautorauit, neque cauſam dixit, cur mittat? Reſpon. ut ibi plenè no. ne fit ar. contra ĩ. de ſuſpect. tu. l. hę. & de pœnis. l. ſi pręſes.

o Irreuerens. i. qui non reueretur dominum.

p Notauerunt. infamia. Accur.

q Vitem. qua caſtigantur ĩ flagellum. & facit ĩ. ad le. Aquil. l. quemadmodum §. ſi.

* Halonihtio magis. Ant. Aug. libr. 1. ca. 1.

† De hoc ipſo uide apud Plinium nat. hiſtor. lib. 14. ca. 1. & Alexa. ab Alexa. lib. Gen. dier. 6. ca. 18.

† Vitis geſtamen erat cẽturionum, quo tardos milites ad aquilas perducerẽt, uel ſi quid cõmiſiſſent, punirent. more nã que erat militaris ut a centurionibꝰ uite cæderentur milites, quæ pœna minus infamabat q̃ quæ à lictore eẽt illata. Plin. lib. 14. At que ẽt in delictis pœnã ipſam honorat. & Alex. ab Alex. lib. 6. ca. 18.

† Sic ĩ. de cuſto. reo. leg. final. ad princi. & ĩ. eo. l. 3. §. pœna. & §. miles. & l. 4. §. qui poſt. ibi, mutato ſtatu militiæ. & l. 5. §. qui in pace. Egi. Pretinus.

Deſertor

a Deſeruerit. facit ī. eo. l. non omnes. §. deſertor.

b Capite. ut ī. de pœ. l. ſi quis aliquid. 2. §. miles. & de effract. l. 1. in prin. & ī. de cuſto. reo. l. in eos.

c Deſertorem. etiam alias decapitandum: ut ī. eod. l. non omnes. §. deſertor.

l Tibiale. genus armorum ad tibias.

k Humerale. aliud genus ad humeros.

h Gladium. plus punitur qui maiora arma alienauit: ſic ī. ad Sylla. l. ſi quis graui. §. ſi quis ea. & de abig. l. 1. §. abigei. uer. ſed & qui porcum.

ſertor militię eſt. Eum tamen qui carcere effracto fugerit: etiam ſi ante non deſeruerit, a capite b puniendũ, Paulus reſpõdit. Deſertorem, c qui à patre ſuo fuerat oblatus, in deteriorem militiam diuus Pius dari iuſsit: d ne uideatur (inquit) pater ad ſuppliciũ filium obtuliſſe. e Itẽ diui Seuerus, & Antoninus eũ, q post quinquennium f deſertionis ſe obtulit, deportari iuſſerunt. qđ exẽplũ † & in cæteris ſequi nos debere, Menander ſcripſit.

Paulus libr. ſingula. de pœnis militum. XIIII.

QVi commeatus ſpatium exceſsit, emanſoris g uel deſertoris loco habendus eſt. habetur tñ ratio dierum, quibus tardius reuerſus eſt: item tẽporis, nauigationis, uel itineris: & ſi ſe probat ualetudine impeditũ, uel à latronibus detentũ, ſimiliue caſu moram paſſum: dum nõ tardius a loco ſe profectum probet, quã ut ocurrere poſſet intra cõmeatum, reſtituẽdus ē. Arma alienaſſe graue h crimen eſt, & ea culpa deſertiõi exequatur, utique ſi tota alienauerit. ſed & ſi partem eorum: niſi qđ intereſt. nã ſi tibiale, i uel humerale k alienauit: caſtigari uerberius debet. ſi uerò loricam, ſcutum, galeam, gladium: l deſertori ſimilis eſt. Tyroni in hoc crimine facilius parcit, armorumque cuſtodi plerũq; ea culpa imputatur, m ſi arma militi commiſit non ſuo tempore: n

Gloſſa bene declarat hanc legem.

Papinianus lib. xix. reſponſorum. XV.

EX cauſa deſertionis notatus ac reſtitutus, temporis quo in deſertione fuit, † ſtipendijs expungitur. o quod ſi ratio cõſtiterit, † neque deſertorem fuiſſe apparuerit: oĩa ſtipẽdia citra temporis finem reddunt. p

Pau. li. v. ſniarum XVI.

QVi metu criminis, in quo reus iam fuerat poſtulatus, q nomen militię dedit: ſtatim ſacramẽto ſoluendus r eſt. Miles turbator pacis capite punitur.

TITVLVS XVII.

DE CASTRENſi peculio.

VLpian. li. 14. ad ed. I.

FIlijfamilias militis peculium ſi apud

d Iuſſit. non autem capite punitur: ne &c. & facit ī. eo. l. qui cũ. §. qui filiũ. & l. non omnes. §. qui in deſertione.

e Obtuliſſe. non enim eſt uериſimile patrem uelle mori filium: ut C. de pa. pote. leg. 3. in fin. & ad idẽ C. de fideicom. l. cum acutiſſimi. & ī. quod fal. tu. auth. l. falſus. §. Iulianus. & de re. eo. qui. l. ſi pupillorum. §. ſi pater. & quod met. cau. l. iſti quidem. in fi. & in Lombar. de prohi. nupt. l. a. & C. de epiſco. & cleri. l. orphanotrophos.

f Poſt quinquenniũ. ī. l. nõ omnes. §. à Barbaris. in fi. Accur.

† Exempla Summi pontificis, Imperatoris, ſanctorũ patrum, & cuiuſlibet præla ti nos ſequi, & imitari debemus, ut p bat Mandoſ. in gl. Facul. §. uolentes exemplo.

QVi commeatus. CASVS. Miles habuit commeatum à duce belli uſque ad certũ tempus: deinde intra tempus nõ rediijt. dicitur quod emanſor, ſiue deſertor habetur. tamen inſpiciendum eſt per quot dies ſtetit poſt, & an fuit impeditus in redeũdo propter infirmitatem, uel propter nauigationem, ut in his, & ſimilibus ei parcatur: dum tamen inceperit iter tam tempeſtiuè quòd potuiſſet rediſſe intra tempus ſtatutum, niſi impedimentum eueniſſet. Secundo imponit pœnam militi alienanti arma, uel partem armorum. parcitur tamen tyroni ſi arma alienet. & punitur quandoque cuſtos armorum, ſi arma commiſit militi, non ſuo tempore. Fran.

g Emanſoris. differunt: ut ī. l. 3. §. emanſor. & facit ī. l. 3. §. ſi ad diem. & l. 1. & quib. ex cau. maio. l. ſi cui. §. fi. & ſi quis cau. l. 2. §. qđ diximus. & §. ſi quis tñ. & de uerb. oblig. l. continuus. §. cum ita. & l. cum ſtipulatus ſim mihi a Proculo. & de ſol. l. ratum. & de eden. l. ſi quis ex argentarijs. & de arbi. l. 1. § ſi & l. ſeq.

h Graue ut ſupra, l. 3. § miles. & ſupra, tit. 1. l. 1. & l. poſtliminium . . . arent.

o In graui. alias in graueſcẽte.

m Imputatur. ſupra de cuſto. reo. l. 1. in prin.

n Tempore. ſic ī. loca. l. ſi merces. §. cõductor. & l. item quæritur. §. 1. de ſolu. l. ſi ſoluturus. ibi, quid enim.

EX cauſa. CASVS. miles dãnatus ex cã deſertionis, deinde reſtitutus non recuperat ſalarium medij temporis, quo in deſertione fuit. ſi autem pronũtietur deſertorẽ non fuiſſe, tunc ſalaria medij temporis bene recuperat. Franciſ. Accurſij.

o Expungitur. id eſt, repellitur ab eorum peti ione. & expone, id eſt cancellantur quæ ei debebantur: ut ī. leg. 3. §. qui militiæ. & C. eod. le. eum allegatis. libro 12. ſic capitur ī. de uerbo. ſign. l. cognoſcere. & infra, & ſupra, de diuer. preſcri. l. in omnibus. §. 1. & de bo. auth. iudi. poſ. lege fina.

† In P. F. ſtipendijs expungetur. Budæus omnino legendum contendit, ſtipẽdijs expungitus.

† l. Quod ſi ille, qui deſertionis ſuſpectus eſt rationem aliquã cauſamq; iuſtam fuiſſe docuerit, ob quã abeſſe eũ cõtigerit. hoc enim ſignificat rationem cõſtare. ut de hic Budæ.

p Redduntur. hoc dic ut ſupra. l. 3. §. is qui. uer ſicu. ſed ſi ex improuiſo.

QVi metu. CASVS. Aliquis accuſatus de aliquo crimine, metu eius fecit ſe fieri militem. dicitur q repellitur à militia: & à ſacramento, qđ in militia dederat, liberatur. Item miles turbator pacis capite punitur. Frãciſ. Accur.

q Poſtulatus. id eſt, accuſatus.

r Soluendus eſt. facit ī. de adulte. l. ſi maritus. §. 3. & C. de re. ſpo. l. 1. & de ijs qui ad eccle. confu. l. 1.

DE CASTRENSI PECVLIO.

FIlijfamilias. CASVS. Filiusfamilias miles deceſſit ab inteſtato. pater occupat peculium filij, non autem eius hæres dicitur: ſed eius hæres dicitur cui ſucceſſerat ille filius. ſi autem teſtamento facto deceſſit, tunc pro hæredітate habetur peculium caſtrenſe. & hoc dic ut . . . ita & l. ſeq . . . Accur.

Rem 1. Et

[a] Remanſit. remanere dicitur ubicunque ſit, eo ipſo, quod inteſtatus decedit: ut ſ. l. proxi.

[b] Pater ipſi. filio: ut plenè dices ſ. l. proxi.

[c] Fiet. ſ. pater. nam & alias heres hæredis, &c. C. de hæred. inſtit. leg. fin. & de uſufru. leg. ambiguitatem. & ſ. de peti. hæred. l. 2. §. 1. & quære, ut ibi. Item argu. ſ. de uulga. ſubſtit. l. qui duos. ſed hic nec filius, nec pro eo alius teſtatus fuit, ibi pater fuit teſtatus pro filio impubere ultimo moriente.

licet conſtitutiones loquantur tantum de filiisfamilias, qui exiſtentes milites caſtrenſia lucrantur. & hoc dicit hæc lex. & ſeq. Franc. Accurſij.

[f] Si mulier filio uiri. ſcilicet, priuigno.

[g] Incipiunt. ut C. eo. l. 2.

patrē remāſit; [a] ſine teſtamento filio defuncto, pater ipſi [b] hæres nō fit: ſed tamen heres ijs fiet, [c] quibus filius fuit.

Filiusfamilias non habet hæredem ab inteſtato: ſecus ſi fuerit teſtatus. hoc dicit cum l. ſequen. Bartolus.

Idem lib. lxvij. ad edictum. II.

SI filiusfamilias miles deceſſerit, ſi quidē inteſtatus: bona eius non quaſi hereditas, [d] ſed quaſi peculiū patri deferuntur. Si autē teſtamēto facto: hic pro hæreditate habeē caſtrēſe peculiū. [e]

Idem li. viij. ad legem Iuliam & Papiam. III.

SI mulier filio viri [f] militi ad caſtrenſes, uel fortè militares res cōparādas reliquerit pecuniā: utique caſtrenſi peculio ea, quæ comparantur, annumerari incipiunt. [g]

Tertulia. li. ſing. de caſtrēſi peculio. IIII.

MIles precipua [h] habere debet, quæ tulit [i] ſecum in caſtra concedente patre. [k] Actionem, perſecutionemque caſtrenſium rerum ſemper filius etiam inuito patre habet. Si paterfamilias militiæ tempore, uel poſt miſsionem arrogandum ſe præbuerit: uidēdū erit ne huic quoque intelligatur earum rerum permiſſa adminiſtratio, quas ante arrogationem in caſtris acquiſierit: quamuis cōſtitutiones principales de ijs loquātur, qui ab initio cū eſſent filijfamilias militauerint, quod admittendum eſt. [l]

Vlpianus lib. vj. ad Sabinum. V.

MIles filiusfamilias à commilitone, uel eo, quem per militiam cognouit, [†] hæres inſtitutus [m] & circa iuſſum patris ſuo arbitrio rectè pro herede gerit.

Quæ ab uxore dantur uiro non cauſa militiæ, non ſunt caſtrēſis peculii ſecus ſi dantur cauſa militia. hoc dicit.

Idē li. xxxij. ad Sab. VI.

SI militi filiofamilias uxor ſeruū manumittendi cauſa donauerit: an ſuum libertum fecerit, uideamus: quia peculiares & ſeruos, & libertos potuit habere. Et magis eſt, ut hoc caſtrēſi peculio nō annumeretur: [†] quia uxor ei non propter militiam nota eſſet. [a]

[d] SI filiusfamilias. Non quaſi hæreditas: ut ſ. l. proxi. & C. eod. l. penult. & ſ. de neg. geſt. l. ſucceſſori. & de mino. l. 1. §. Pomponius. & ad Maced. l. ſed Iulia. §. quanquam & ſ. eodem. l. pater. & l. proponebatur. & l. filius. 1. reſpon. ſic ſ. de peti. hæred. l. item ueniunt. §. nō ſolum. & C. de bo. quæ liber. l. quæcunque. §. eo uidelicet. in fi. & inſtit. qui. non eſt permiſ. facere teſta. §. ſi uero inteſtati. Sed in duobus caſibus habet hæredem etiam inteſtatus: ut C. de epiſco. & clericis. l. ſacroſanctæ. & ſupra, ſi a parente quis ſu. manu. l. 1. §. nepos. hodie etiam quaſi hæreditas: ut in authen. de hære. ab inteſtato §. ſi igitur defunctus. col. 9. Item qualiter olim hoc ſuperiori caſu pater tenebatur poſt mortem filij, habes ſ. eodem. l. pater. in princip.

[e] Peculium. ſi adijtur, aliàs contra: ut ſ. de ſtip. ſer. l. ſi ſeruus cōmunis meus. & ſ. de acquir. re. domi. l. in eo. Sed quid ſi codicillos faciat? Reſpon. non ualet: ut ſ. ad leg. Falcid. l. filius familias. niſi in caſu: ut d. l. ſacroſanctæ.

SI mulier. CASVS. Nouerca mea mihi militi reliquit pecuniam ad res militares comparandas: ut equum, arma, & ſimilia: & comparaui ex illa pecunia res prædictas. dicitur quòd iſtæ res ſunt caſtrenſis peculij. Secundo dicit, quòd filius res caſtrenſes debet habere præcipuas: & acti. & perſecutiones circa caſtrenſes res etiam inuito patre intentare poteſt.

[l] Item ſi miles ſui iuris exiſtens cum eſſet in militia, uel poſt miſſionem dedit ſe in arrogationem, omnia, quę in caſtris prius quæſierat, habere penes ſe debet uelut caſtrenſia, & adminiſtrationem in his habebit:

[h] MIles præcipua. id eſt, ante petita. Accur.

[i] Tulit. mobilia: ut arma: ut C. eodem. l. 1. & familiæ erciſcund. l. ſi filius.

[k] Patre habet. quia & contra patrem: ut ſupra, de furt. l. ſi quis uxori. in princi. & ſupra, ad Trebellianū. l. Imperator. ibi, poſt decretum.

[l] Admittendum eſt. ut ſit permiſſa adminiſtratio prædictorum.

MIles filiusfamilias. CASVS. Filiusfamilias miles heres inſtitutus a commilitone, uel ab eo, quem cognouerat in militia, poteſt adire hæreditatem etiam ſine iuſſu patris. Item ſi uxor eius legat ei ſeruum cauſa manumittendi: dicitur quòd non ſit hic ſeruus caſtrenſis peculij. & redditur ratio in litera. & ſic manumittere poteſt ſine permiſſu patris. ſi autem ei eunti ad caſtra uxor eius eſt donat ſeruum: ut eum manumittat, & cū libertum habeat ſecum in militia: poteſt eum manumittere ſine permiſſu patris. Item ex caſtrenſi peculio tenetur uir ſoluere dotem mulieri, inquantum facere poteſt. nam ex caſtrenſi peculio tenetur quis, etiam non creditoribus caſtrenſibus. Item ſi uxor militis, uel cognatus eius, uel quis alius non ea cauſa militiæ notus donauerit, uel legauerit aliquid filio militi, hoc expreſſo, ut in peculio caſtrenſi illud habeat, non propter hoc erit caſtrenſis peculij: ſecus ſi ex cauſa militiæ notus eſſet leganti, uel donanti. & hæc dicit hæc lex cum tribus ſequen. Franciſcus.

[m] Inſtitutus. ut C. eod. le. 1. & 2. & ſ. eod. l. dotem. in princi. & §. 1. & ſ. eodem. l. ſi forte. & l. caſtrenſe. & ſ. de ſal. l. pater.

[a] SI militi. Nota eſſet. bona ratio, ut ſ. l. proxi. cū ſuis concor. tenet tamen donatio: ut ſ. de do. inter ui. & uxo. l. quod autem. §. penul. & §. fi. & l. ſecundum. §. 1. & C. de dona. inter uirum & uxo. l. maritus.

† Nota quòd notitia militaris prodeſt, & multum operatur. dic ita dicendum de notitia ſcholaſtica. uide gl. quæ ſolet ad hoc ſemper allegari in c. Inotuit. de elec. extra, ſuper uerbo, in ſcholis.

† Sic in P. F. Hal. tñ legit, quia uxor ei propter militiam nota eſt. ſed nō rectè meo iudicio.

Mihi

Planè ſi mihi [a] apponas ad caſtra eunti [b] marito uxorē ſeruos donaſſe, vt manumittar, & habiles ad militiam libertos habeat: poteſt dici ſua uolūtate ſine permiſſu patris manumittentem ad libertatem perducere. [c]

Idem libro xxxiij. ad edictum. VII.

SI caſtrēſe peculiū habeat maritus, in quantum facere poteſt, condēnabitur [d] quia etiā non caſtrenſibus [e] creditoribus ex eo peculio magis eſt eum cogi reſpōdere.

Idem libro xlv. ad edictum. VIII.

SI fortè vxor, uel cognatus, uel quis alius nō ex caſtris notus, filiofamilias donauerit qd, [f] uel legauerit, & expreſſerit nominatim, ut in caſtrenſi peculio habeat: an poſsit caſtrēſi peculio aggregari? Et nō puto. [g] ueritatē [h] em̄ ſpectamus, [i] an uerè [k] caſtrenſis notitia, uel affectio fuit, non quod quis finxit.

Legem iſtam rumina per te, & cuius ſaporis ſit, guſtabis.

Idem lib. iiij. diſpu. IX.

PRoponebatur [l] filiusfamilias miles teſtamento facto extraneum hæredem ſcripſiſſe: patre deinde ſuperſtite deceſsiſſe. [m] pater deliberante hærede inſtituto, & ipſe diem functus: deinde hæres inſtitutus repudiaſſe hæreditatem. quærebatur, ad quem caſtrenſe peculium pertineret. Dicebam, caſtrenſe peculium filijfamilias, ſi quidem teſtatus deceſsiſſet, quaſi hæreditatem deferri hæredi ſcripto: ſiue extraneum ſcripſiſſet hæredem, ſiue patrem. Sed cū nihil de peculio decernit [n] filius: non nunc obuenniſſe patri, ſed non eſſe ab eo [o] profectum [p] creditur. Denique ſi ſeruo filij caſtrenſi libertatem pater adſcripſerit, moxque filius uiuo patre defunctus ſit non impeditur libertas: cùm ſi filius patri ſuperuixerit, impediatur libertas. [q] Vnde Marcellus putat neceſſarium quoque hæredem ſeruum filij peculiarem patri exiſtere poſſe, ſi filio pater ſuperuixerit. [r]

Idem referebam: & ſi rem peculiarem filij pater legauerit. nam eodem caſu, quo libertatem competere diximus, legatū quoque uel debebitur, uel impedietur: [s] Quibus ita præmiſsis, & in propoſito dicebam, cùm hæres non adijt hæreditatem, retro peculium patris bonis acceſsiſſe.

Vnde poſſet dici, etiam patris bona aucta per hāc repudiationem. Nec eſſe nouum, ut ex poſtfacto aliquis ſucceſſorem habuiſſe uideatur nam & ſi filius eius, qui ab hoſtibus captus eſt, deceſſerit patre captiuo uiuo: ſi quidem pater regrederetur, quaſi filius familias peculiū haberet. Enimuerò ſi

Habebit.

[a] Mihi. iuriſconſulto.
[b] Eunti. ī. eo. miles. in principio.
[c] Perducere. ad quod ī. de iure. patro. l. ſeruum.
[d] SI caſtrenſe. Condemnabitur. uxori de dote agenti, uel alia actione. nam quacunque actione, & à quocunque miles conuenitur, ſic condemnatur: ut ſupra, de re iudi. l. miles. in principio. & l. item miles.
[e] Caſtrenſibus. nō ſolum caſtrenſibus: & ita mulieri, & cuilibet alij ſatisfacit ex eo.
[f] SI forte. Quid. id eſt aliquid. & facit C. eodem. l. cum allegas. lib. 12. & ī. eod. l. miles cum ſuis concord. & infra eod. l. caſtrenſe.
[g] Non puto. ī. de admi. tu. l. quidam. & de pe. leg. l. ſi peculium. & C. ſi quis alteri uel ſibi. l. multum. Sed argu. contra in authen. ut lic. ma. & auiæ. in principio. col. 8.
[h] Veritatem. C. de dediti. li. 11. l. 1. & ī. de adimend. leg. l. 3. §. conditio. ibi, ſed melius. & de offi. præ. l. ſed licet. & inſtitu. de le. §. ſi rem.
[i] Spectamus. ſcilicet, an &c.
[k] Verè, aliàs uero.
[l] PRoponebatur. CASVS. Filius familias miles habens caſtrenſe peculium, inſtituit ſibi quendam extraneum hæredem, & deceſſit, relicto patre uiuo: qui pater & ipſe deceſſit hærede inſtituto à filio deliberante. deinde inſtitutus hæres à filio repudiat hæreditatem. quæritur ad quem hoc caſtrenſe peculium filijfamilias perueniat? & certè alias iure cauetur, quod ſi filiusfamilias miles teſtatus ſuper caſtrēſi peculio, illud pecul. ad inſtitutum uadit qui eiuſdem ſit inſtitutus. ſcilicet pater, uel extraneus. ſi autem ab inteſtato decedit: tunc penes patrem dicitur remanere, quaſi ab eo patre non ſeparatum. hinc eſt, quòd ſi pater manumittit ſeruum caſtrenſis peculij ſui: deinde filius uiuo patre decedat ab inteſtato: non impedit libertas pſtita à patre: ſecus ſi filius ſuperuixit patri. unde ſi pater decedat poſt mortē filij, & inſtituat ſeruum caſtrenſis peculij filij hæredem: hic ſeruus hæres neceſſarius erit patri defuncto. Item ſi pater legauit rem caſtrenſis peculij filij: deinde filius p̄decedat, confirmatur legatum. ſecus ſi pater præmoriatur. His ergo præmiſſis dicamus in noſtra quæſtione, quòd ex quo hæres filij non adiuit bona patris, dicantur aucta: & ſic ad hæredē patris hæc omnia uadant. nec eſt nouum: ut ex poſt facto aliquis uide. ſ habere ſucceſſorē: ut in hoc & alio caſu euenit. filius capti ab hoſtibus deceſſit patre exiſtente in captiuitate ſi pater reuerſus, occupat bona filij ut peculiū. ſi aūt in captiuitate decedat pater, tunc bona filij etiā quæ ſita interim patre exiſtente in captiuitate, uadūt ad agnatū proximiorem, tanquā ad hæredē. Franciſ. Acc.
[l] Proponebatur ꝑ nuſte filiusfa. &c. proponebatur teſtamento, &c.
[m] Deceſſiſſe. ſ. proponebatur filius.
[n] Decernit. aliàs dixerit, aliàs decreuerit. & facit ī. l. 2. cum concor.
[o] Ab eo. ſ. patre.
[p] Profectū. id eſt non receſſiſſe ab eo.
[q] Libertas. quæ nō ualeret ſi domino ſuccederet manumiſſor. ī. qui & à quibus. l. ſi ſeruo. & ī. 10. l. hæreditatem §. pater.
[r] Superuixerit. ī. e. l. ex caſtrenſi. 2. reſpon. Accur.
[s] Competere. uel non competere.
Impedietur. ex poſtfacto. igitur declaratur: ut ī. ſubijcit. ad quod ī. ſi certum pet. l. proinde. & de rebus dubijs. l. quædam. & ī. de acqui. re. do. l. in eo. Accur.

a Habebit ſucceſſorem. ſ. filius. Sed contra de capti. & poſtli. re. l. bona. §. quod filius. Solu. ut ibi. Item facit ſup. de ſuis & leg. l. ſi pater.

b Ex nota. Deberi. ut C. de bo. quæ li. l. cū oportet. §. exceptis. & C. e. l. iij. & ſ. e. l. miles. cū ſuis cō.

c Caſtrēſe. Acquiſiuit. ab alijs uō cognatis. & facit C. eod. l. iiij. & l. j. & ſ. eo. l. miles. cum ſuis concor.

d Non fuiſſet. ad hoc ſ. qui. ex cauſ. maio. l. is q̄ rei. Ac.

Pater. CASVS. Pater filium ſuū dat alij in adoptionem, non poteſt peculiū eius caſtrenſe auferre. Item nec emancipādo eum, po eſt ei auferre. Frācis. Accur.

e Peculium. caſtrenſe. ſecus in profectitio, uel aduētitio, iure illo: ut ſup. de doli exceptio. l. apud Celſum. §. fin. quæ eſt contra.

f Quod .i. quia.

g Diuus. Fieri. Erit ergo hæreditas caſtrēſis peculij: ut ſ. e. l. dotē. ij. rñ. Sed contra. C. eo. l. j. non placet q̄ hic erat in militia: quis & ibi. Sed dic, quod hic affectione militiæ inſtituebat eum, ibi non: ut ſ. ſ. ſi fortè. & ſ. eod. l. hæreditate. in prin. item hic ex teſtamēto, ibi ab inteſtato. unde ibi nulla poteſt aſſignari affectio. Itē facit ſ. l. ſi militi. in fi. Acc.

Filiusfamilias. CASVS. Filiusfamilias miles fecit teſtamentum in quo aliquos ſibi inſtituit hæredes: tandem captus eſt ab hoſtibus, & ibi deceſſit. bona eius uadunt ad inſtitutos, ſi uolunt bona. ſi autem nolunt: tunc penes patrem remanet peculium. ſed ſi hæredibus ſcriptis deliberantibus ſeruus caſtrēſis peculij aliquid ſtipulat, uel aliquid ex alia cauſa acquirit, ſi poſtea hæredes ſcripti adeunt hær. eis eſt hoc acquiſitum, quaſi per hæreditarium ſeruum. ſi autem eam non adeant, & ſic penes patrem peculiū ſtet: hoc quod acquiſierunt ſerui, non uadit ad patrē, cum eo tempore non eſſent eius. & hoc de rigore, ſed de æquitate ſecus: ut patri hoc quæratur, quod ſerui peculiares quæſierant.

ibidem pater deceſſerit: quaſi paterfamilias legitimum habebit ſucceſſorē: a & retro habuiſſe credet eius ſucceſſor. Ea quoq;, quæ medio tpe filius iſte q̄ſiuit: nec hęredi pr̄is, ſed ipſi filio q̄ſita uidebunt.

In caſtrenſibus bonis fily nullum ius habet pater. h. d. Fr. A.

Pompo. lib. ſingula. regularum. X.

Ex nota Marcelli cōſtat, nec patrib. aliquid ex caſtrenſib. bonis filiorum deberi. b

Hic d.c tur quid ſit caſtrenſe peculium. h. d. Fran Acc.

Macer li. ij. de re mi. XI.

Caſtrēſe peculiū eſt, q̄ a parētibus, uel cognatis in militia agēti donatū eſt: uel qđ ipſe filiusfamilias in militia acquiſiuit: c quod niſi militaret, acquiſiturus nō fuiſſet. d nā quod erat & ſine militia acq̄ſiturus, id peculiū eius caſtrēſe nō eſt.

Pap. li. xiiij. Q̄ōnū. XII.

Pater qui dat in adoptionē filiū militem, peculium e ei auferre nō pōt, quod f ſemel iure militiæ filius tenuit. qua rōne nec emācipādo filiū, peculiū ei aufert: qđ nec in familia retēto poteſt auferre.

Filiusfamilias miles inſtitutus hæres ab uxore ſua effectione militiæ poteſt adire hæreditatem citra iuſſum patris, & ſeruos hæreditarios manumittere. h. d. Fran. Accur.

Idem lib. xxvj. Quæſtionum. XIII.

Diuus Adrianus reſcripſit in eo, quem militātem uxor hæredem inſtituerat, filium extitiſſe hæredem: & ab eo hæreditarios ſeruos manumiſſos, proprios eius libertos fieri. g

Idem libr. xxvij. Quæſtionum. XIIII.

Filiusfamilias miles ſi captus apud hoſtes, uita fungatur: lex Cornelia ſubuenit ſcriptis hæredibus: quibus ceſſantibus, iure priſtino peculium pater habebit. Proxima ſpecies h uidetur, ut ſcriptis hæredibus deliberātibus, quod ſeruus interim ſtipulatus eſt, uel ab alio ſibi traditum accepit (quod quidem i ad patris perſonam attinet) ſi fortè peculium apud eum reſederit, k nullius momēti uideatur, cum illo tempore non fuerit ſeruus patris. quod autem ad ſcriptos hæredes, in ſuſpēſo fuiſſe traditio, itemque ſtipulatio intelligatur. ut enim hæreditarius fuiſſe credatur, poſt aditam hæreditatem fit. l Sed paterna uerecundia nō mouet, quatenus & in illa ſpecie, ubi iure priſtino m apud patrem peculiū remanet, etiam acquiſitio ſtipulationis, uel rei traditæ per ſeruū fiat. n Legatum quod ei ſeruo o relictum eſt: quamuis tunc propter incertum nulli ſit acquiſitum: omiſſo teſtamento, patre tunc primū p per ſeruū acquiretur: q cùm ſi fuiſſet ex

g Legatum. Pone caſum ut in gloſſa quæ incipit, legatum &c. circa medium gloſſ. ibi, aut non adeunt &c. Fr. Accur.

h Proxima ſpecies. aliàs ſpecies .i. quæſtio, aliàs ſpecie .i. quæſtione.

i Quod quidem. hoc totum ponitur pro inquantum.

k Reſederit. quod eſt etiam hæreditate non adita: ut ſup. de ſtipu ſeruor. l. ſi ſeruus communis.

l Poſt aditam hæreditatem fit. id eſt contingit id per q̄ creditur retro hæreditarius, ſcilicet per aditionem: quæ ſi non fiat non fuit hæreditarius: ut d. l. ſi ſeruus communis. & ſupra, ad legem Falcidiam. l. filius. & de ſtipul. ſer. l. ſi ſeruus communis. Ac.

m Priſtino. id eſt, antiquo. quod eſt cum hæreditas non aditur.

n Fiat. ut & ſup. de acqui. rerū do. l. in eo. & quæritur quādo uere? Reſpō. cū conſtat non adiri: ut ſtatim dicit.

o Seruo. caſtrenſis peculij mortuo filio, & hæredibus deliberantibus: ut & ſupra proxime dixit de alijs acquiſitionibus.

p Primum. aduerbium.

q Acquiretur. legatum. & dic, cum legatur ſeruo peculij caſtrenſis deliberantibus inſtitutis: aut poſtea adeunt: & tunc legatum fuit acquiſitum peculio ſtatim cum ceſsit dies eius: ſicut cum legatur cuilibet hæreditario ſeruo, qui quærit ſtatim hæreditati, & hæredi-

tas poſtea hæredi eum adit : ut & de le.ij.l. debitor.in fi. & inſt.de ſti.ſer.in prin.nā & peculiū eſt hæreditas cū adeunt inſtituti:ut ī. de ſtip.ſer.l.ſi cōmunis.& retro ſi agitur fuiſſe:ut ī. de acqui. re.do. l in eo.aut nō adeunt : & tunc ſeruus non quærit peculio, nec peculium domino : ſed recta uia per ſeruū dominum quæritur ex die omiſſi teſtamenti uere : ut hic, retro fictitie:ut inf. eo. l. hæreditate. §. pater. ibi, quid ergo &c. niſi dicas hic, ius patris hodie non conſideratur, quod eſt conſiderandum. Eſt autem ius patris, ut omnia retro ſua fuiſſe uideantur : ut ſup.l. proponebatur. in fi j. reſpon. & ſi eſt ſeruus legatarius : ergo directo per eū debet quæri : quia ſic fieret per ſeruū peculiatē peculij profectitij : non autem per obliquum. & idem dic de alijs acquiſitionibus quę per eum fierent. quod eſt in legato dictū: ut ī. proxi. Ipſum autem peculium cum ſua interim ſit, habes j. e. l. hæredita te.§. pater. ibi, quid ergo.[a] &c.

[a] Hæreditatis. [b] q. d. hæreditas uidetur acquiſita a die captiuitatis : & per conſequens uidebatur ex tunc hæredi quæſitum. ſi tamen hæres ſcriptus eam noluerit, ex tunc patri quæſitā crederem. M.F.

[a] quid autem.

[b] Iſta gl. non reperitur in antiquis libris.

Pater. CASVS. Pater filio ſuo militi reuerſo de militia donauit aliqua. hæc non ſiunt caſtrenſis peculij, ſed profectitij perinde ac ſi filius nunquā militaſſet. Itē ſi pater filio militi ſtipulanti promittat aliqua : ſi quidem ex cauſa caſtrenſis peculij, tenet ſtipulatio: ſi ex alia cauſa, non tenet ſtipulatio. Idem contra, ſcilicet ſi pater ſtipulatur a filio. Item ſi ſeruus caſtrenſis peculij filij ſtipuletur aliqua ab extraneo, uel per traditionem aliquid acquirat : ad filium hoc quæritur, non diſtincto ex qua cauſa ſtipuletur, ſcilicet ea caſtrenſi, uel alia quacunq; : licet ſecus eſſet in ipſo filio per ſe acquirēte. ſuſtinet enim filius miles ius ſeruorū nā ſi ex cauſa caſtrenſi quærit, ſibi acquirit. ſi autē ex alia cauſa quærit, ſecus. ſed ſi ſeruus caſtrenſis peculii aliquid ſtipuletur a patre militis, uel alia cauſa aliquid quærat : acquiritur hoc filio perinde, ac ſi ab extraneo ſeruus acquiſiſſet. Vltimo dicit. pater habebat, uſumfructū in ſeruum : filius miles ex caſtrenſi peculio habebat proprietatem. pater uſumfructum amiſit. dicitur quod filio acquiritur: & ſic filius habet plenam proprietatem in ſeruum. Franciſcus. Accur.

…emplo hæreditatis [a] peculio acquiſitū, ius patris hodie non conſideratur.

Idē li.xxxv.Qō XV.

Pater militi filio reuerſo quod donat, caſtrenſis peculij [b] non facit: ſed alterius peculij perinde, ac ſi filius nunquā militaſſet. Si ſtipulāti filio ſpondeat. [c] ſi quidē ex cā peculij caſtrēſis, tenebit ſtipſo. cęterū ex qualibet alia cā nō tenebit. Si pr̄ à filio ſtipulatur: eadem diſtinctio ſeruabitur. [d]

Quicquid ſeruus peculij, quod ad filiumfamilias pertinet, ab extraneo ſtipulatur, uel per traditionem accipit : hoc filiofamilias acquirit. in ipſo filio tamen diſtinguitur: aut ſtipulatur ex cā peculij ſui, & tunc ſibi acquiritur. aut ex alia cā, & tūc patri quæri : idem in peculiari ſeruo, ſi ſtipuletur a patre: quia tunc etiā filio quærit, h.d.

Si ſeruus peculii, quod ad filium ſpectat, ab extero [e] ſtipuletur, aut per traditionem accipiat : ſine diſtinctione cauſarū [f] res ad filium pertinebit. Non enim, ut filius duplex ius ſuſtinet: pr̄is, [g] & filijfamilias: [h] ita ſeruus qui caſtrenſis peculii [i] eſt, quique nullo iure, quandiu filius uiuit, patri [k] ſubiectus eſt, aliquid acquirere ſimpliciter ſtipulando, uel accipiendo patri poteſt. quæ ratio ſuadet, ut ſi ab ipſo patre ſeruus, qui ad filium pertinet, ſtipuletur ex quacunque cauſa, uel traditum accipiat: ſic acquiratur filio res, & ſtipulatio, quemadmodum ſi extero promiſiſſet. [l] quia perſona ſtipulātis, & accipientis ea eſt, ut ſine differentia cauſarū, quod per eum [m] agitur, emolumētū filij ſpectet. Si ſerui pater uſumfructum amiſerit, cuius proprietatem in caſtrenſi peculio filius habeat: plenā proprietatem habebit filius. [n]

Idem li.xix. Rā XVI.

Dotem filiofamilias datam uel promiſſam, in peculio caſtrenſi non eſſe reſpondi. Nec ea res contraria uidebitur ei, quòd diui Adriani temporibus [o] filiumfa. militem uxori hæredē extitiſſe placuit, & hæreditatē in caſtrenſe peculium habuiſſe. nā hæreditas aduentitio iure quæritur : dos autem matrimonio cohærens, oneribus eius, ac liberis communibus, qui ſunt

[b] Peculij. ſcilicet profectitii : ut C.de bon. quæ libe. l. cū oportet.§.j.

[c] Spondeat. ſcilicet pater.

[d] Seruabitur. ut Inſtitut. de inutili. ſtipul.§ item. & §. ei qui. & ſupra, de uerborum obligatio. l. dominus ſeruo. Et dic idem in quaſi caſtrenſi : ut ī. de col. bo. l.j. §. nec caſtrenſe. & facit ī. de iud. l. lis. & de in ius uoc.l. adoptiuum. & C. de bon. quæ liber. l. cum oportet. §. exceptis.

[e] Ab extero. Id eſt, extraneo Acc.

[f] Cauſarum. i. ex cauſa caſtrenſi, uel alia quacunq;. Acc.

[g] Patris. quo ad caſtrenſe: uel quaſi: ut ſupra ad Macedo l ij.

[h] Filiusf. milias. quo ad omnia alia aliunde patri quæſita: ex caſtrenſi, uel quaſi ſibi.

[i] Peculij. ſ. ſuſtinet duplex ius.

[k] Patri. ſ. filii, uel in cuius peculio caſtrenſi eſt ſeruus qui ſtipulatur. & ad hoc j. e l. hæreditate. ij. reſpon. Acc.

[l] promiſiſſet. ſ. pater alias externus. ſ. promiſiſſet ſeruo prædicto.

[m] Per eum. ſ. ſeruum caſtrenſem.

[n] Filius j. eo. l. ex caſtrenſi. §. ſeruos.

Dotē. CASVS. Dos data filiofami. militi non eſt caſtrenſis peculii: ſecus ſi uxor eius inſtituit eum hæredem affectione militiæ, & hāc hæreditatē adiuit hic filiusfa. miles: caſtrenſis peculii dicitur hæreditas. & quare ſ. eius in dote, reddit ratio in litera. Secūdo dicit, frater patruelis militās in una prouincia, inſtituit ſibi hæredem fratrē ſuum patruelem militantem in alia prouincia : quia militi ius hāc hærēditatem adiuit : dicitur quod non uidetur ex cauſa caſtrenſi quæſitum: imo ratione ſanguinis. Fran. Accur.

[o] Temporibus. placuit, quod eſt infra, ut ſupra. l. diuus. Et dic contra: ut C. eod. l.j. Lt ſolu. et d. l. d uus.

C. uter-

a Confertur. à filia fratribus, & fratrum filiis: ut ſ. de col. du. l. j. §. j. & §. filiam. quod ergo dicit nuus. ſ. matrimonij. Item quod dicit cōmunibus. ſ. patri & matri mulieris. Et quod dicit aui: ideo dicit, quia aliqui erant filij filiorum, quibus, & a quibus confertur, ut C. de col. l. ſi maritus. & ſecundum hoc uerbum confertur, diuerſimode ponitur. ſic ſ. de off. procunſulis, l. ij. Alii dicunt confertur a filio: & hoc cū deceſſit uxor uiuente patre: ut ſup. pro ſo. l. actione. §. fin. & l. ſeq. quia cum ſubijciantur eius oneri, quia tenentur ad reddendum: & lucrum eius participare debent cū iſto filio. ſecus autem ſi non prædeceſſiſſet uxor: quia non conferret hic filius: ut C. fa. erciſ. l. ij. & ſ. fa. erciſ. l. ſi filia. §. j. & l. ſi maritus. & hoc ſi non lucretur. Si aūt lucretur, qd tūc? R. ñ. nec tūc cōfert. tu dic qd̄ hic nō dicit de tali collatione: ſed dic cōfert. i. ad uſum dat, uel ſubijcit, ut cætera profectitia uel aduētitia ēt hodie, q̄ tñ ad uſuf.

in aui familia cōfertur. [a] Hæreditatē caſtrēſi peculio nō uideri quæſitā reſpondi, quam frater patruelis [b] in alia prouincia ſtipendia merens, fratri patrueli cum quo nunquam militauit, [c] reliq. Sanguinis etenim ratio, non militiæ cauſa, meritum [d] hereditatis accipiendæ præbuerat.

Idem libro ij. definitionum. XVII.

Pater, quī caſtrēſe peculium inteſtati filij retinebit: æs alienum intra modum [e] eius, & annum utilē [f] iure prætorio ſoluere cogitur. Idē ſi teſtamento [g] ſcriptus hæres extiterit: perpetuo ciuiliter ut hæres conuenitur

Si filius familias facit teſtamentum iure militari patre inſtituto, & pater omittit hæreditatem ex cauſa inſtitutionis peculiumque filij poſſidet: ipſe tenebitur ad legata præſtanda non deducta Falcidia. ſi autem fecerit filius teſtamentum non iure militari: tunc pater poteſt detrahere Falcidiam. cætera uide in gloſ.

Pater filio milite, uel

b Patruelis. ut Inſti. de gradi. §. iiij.

c Militauit. aliàs ſecus, ut C. eod. l. cum allegas. lib. xij. & eod. l. ſi forte. & l. miles. cum concor.

d Meritum. ideo ſic dictum, quia plerunque merenti relinquitur: ut ſup. pro ſoc. l. nec adiecit.

Pater qui caſtrenſe. CASVS. Filiuſfamilias miles mortuo ab inteſtato apud patrē remanet peculiū caſtrēſe: & debita filij debebit intra annū utilē ſoluere, in quātū patitur peculiū: ſi aūt ſucceſſit pater filio ex teſtō: tunc perpetuo tenetur ad debita filij. Si autem pr̄ inſtitutus a filio omittat ex teſtamēto ſuccedere & uelut peculiū occupat bona filij: tūc q̄ legitimus hæres, i. ſicut ſi addiſſet, tenet̄ ꝑpetuo ad debita filij ſoluēda in quātū patit̄ peculiū. i. nō deducta Falc. Si aūt filiusf. miles poſtq̄ ꝑ annū deſierat militare, fecit teſtamentū iure cōi in quo inſtituerat patrē, & reliq̄t legata: debebit pr̄ ea ſoluere retēta quarta ratione Falc. ſi aūt pater omiſit hæc bona accipere ex teſtō, cum nō eſſent hæc bona ſoluēdo creditoribus, & ea occupat ut peculiū: nihil dolo fecit: & tenet intra annū ſoluere debita. Fr.

e Intra modum. i. quatenus patitur peculium detracta forte Falcid.

f Vtilem, quaſi nunquā fuerit caſtrenſe: ut ſ. l. ij. cum concor. & l. proponebatur. & de fal. l. filius.

g Teſtamento. Nota hanc diſtinctionem, quam fecit hæc lex. ſed an uiuo filio, qui habet tale peculium, teneatur pater de pec. occaſione talis peculij? R. ñ. non, ut j. l. ex caſtrenſi. §. ſi. nā nec agit: ut ſ. l. miles. §. j. & l. ex no. & ut paterfam. habet: ut ſupra ad Mace. l. ij. Idem in aduentitio hodie: nam non ut de eo peculio, ſed ut legitimus adminiſtrator conuenitur pater. Sed an nihilominus de peculio profectitio? R. ñ. ſic. ut ergo olim in caſtrenſi non poterat agi de peculio, ita nec hodie pro aduētit. Itē unde naſcitur hic de peculio de qua hic dicit? Reſpon. ex contractu facto dudum: ſed demum filio mortuo, ut & aliàs C. de re. permut. l. ex placito. cum enim filius non tenetur: retro creditur profectitiū fuiſſe, nō caſtrēſe: ut ſ. l. ij. & l. proponebatur. in fi. j. reſpon. Sed quomodo cum ſuccedat acceſſoritum principali, nō extinguitur obligatio peculij: ut ſ. de fideiuſ. lege, hæres à debi. ore. §. quod ſi hic? R. ñ. nullo tempore concurrunt duę in perſona patris, nam uiuo filio tantum filius tenetur: eo mortuo tantum pater, filij uerò obligationis reliquiæ nullæ remanent: ut ſ. de fideiu. l. qui contra. Nec ob q̄d hic in caſtrenſi loquitur: quia fingitur non caſtrenſe, cum inteſtatus decedat. ſi autem prima duraret tolleretur ſecunda, ſcilicet de peculio. ſi eſſet natura: ut d. l. hæredes. Item impediretur nat. i. ſi prima duraret: ut j. prox. tñ. Itē quo durat acceſſorium principali extincto? R. de æquitate Præto. Item quomodo datur reſtitutio patri de peculio conuento, hoc primo caſu: ut ſ. de mi. l. iij. §. Pomponius. cum alibi dicitur patrem de peculio conuentum non reſtitui: ut j. e. l. iij. de minore. §. ſed utrum? R. hic loco principalis ſucceſſit, uñ eius natura uti debet: ut ſ. ſi quis cau. l. ſi eū. §. qui iniu. ſed in §. ſed utrū. non: q̄a uiuēte filio conueniebatur. Item hoc. j. reſpon. hoc ſe corrigitur cum pater habet ut hæres, ut in authē. de hære. ab inteſt. §. ſi igitur defunctus. col. ix. unde perpetuo tenetur ut hæres: ut ij. reſpon. huius legis. in aduentitio autem, cum in eo quo ad proprietatem habeat hodie hæredem: ut d. authen. unde perpetuo tenetur hæres filij ut hæres: ut hic, & act. de pec. annalis: ut hic: ſed acceſſoria hoc caſu tollitur: ut d. l. hęres a debi. & poterit ſecundum hoc reſtitui pater hæres ut hæres ſi ille fuerit minor: & ſic poteſt intelligi §. Pomponius. in prin. Si autem loquatur de profectitio, uel etiam de aduētitio iure ueteri, ſecundum quod omnia habent naturam profectitii: ut Inſti. per quas perſo. no. acqui. §. j. ibi tenetur pater act. de pec. annali poſt mortem filij, ut ſupra, quādo ac. de pec. eſt anna. lege ij. §. primo, & ei pōt accedere fideiuſſor: ut ſup. de fideiuſ. l. hęres. §. ſeruo. & ſi eo conuenitur pater, non reſtituitur: ut d. §. ſed utrum. lege iij. ſupra, de mino. Sed de obligationibus filij nullæ remanēt reliquiæ: ut ā. ad Mace. lege, creditorem. & ideo eius nomine non accedit fideiuſſor: ut ibidem. non ergo pro lęſione filij uidetur poſſe reſtitui: cum nec conuenitur, nec eius perſona: ſicut nec ex perſona ſerui: ut d. lege, denique. §. finali. & lege ſeq. ſupra de mino. E contra uidetur quod ſic poſſit reſtitui. pater: tali ratione: quia caſtrenſe pec. reputatur ut profectitiū filio inteſtato: ut ſupra, lege, proponebatur. ij. reſpon. & ſic intelligimus §. Pompo. in princip. & pro hoc quod quilibet ſucceſſor reſtituitur: ut ſupra, de in inte. reſtitu. lege, non ſolum. Sed dices quod ibi, ſcilicet in lege, proponebatur, dum contraxit, liberè poterat contrahere & illa quæ erat contra filium, al eratur eo mortuo. & ſic de peculio: ut ſupra, de iud. l. tamen ex contractibus, quod hic non fit, ſed prius fit de pec. unde non uidetur quod poſſet pater reſtitui: ſed hodie cum habeat hæredem, nō dico in profectitio, quia id pater poteſt etiam uiuente filio dare cui uult: ut C. de bon. quæ liber. lege, cum oportet. in princip. & ſic multo mag. a eo mortuo: ſed in alijs ſuis bonis tenebitur hæres etiā ex contractib.

qui militauerat, [a] hæres inſtitutus teſtamenti cauſam omiſit, & caſtrenſe peculium poſſedit, legitimi hæredis [b] exemplo cogetur ad finem peculij [c] perpetuò [d] legata præſtare. Quod ſi filius poſt annum quam militare deſierat, iure cõmuni teſtamento facto uita deceſsit: ratione Falcidię retinebitur [e] quarta. Cæterum ſi teſtamenti cauſam pater omiſit, cum peculiũ creditoribus ſoluẽdo nõ eſſet: nil dolo uidebit feciſſe: q̃uis tpis incurrat compendium. [f]

Marti.li.j.fideic. XVIII.

EX caſtrenſi peculio ſeruus [g] a patre † hrs inſtitui non poteſt, [h] & filium neceſſarium, [i] hæredẽ patris facit. Et in ſumma: † ei' rei [k] actus patris, qui ad præſens [l] alienationem alicuius iuris de caſtrenſi peculio præſtant, impediuntur. ij uerò; qui non ſtatim quidem, ſed poſtea efficere ſolent, [m] eo tẽpore animaduertẽtur, quo habere effectum conſueuerunt: ut ſi ſit filius, [n] cui auferatur, [o] nihil agat. ſi ante deceſſerit, [p] actus patris non impediatur. Itaque negabimus patrem, filio ſaluo, [q] cõi diuidũdo agẽre, ꝓprietatẽ alienaturũ, [r] exemplo dotalis [s] ꝓdij. Sed nec ſi

huius peculij profectitij. & ſecundum hoc poteſt intelligi dictus §. Pomponius.

[a] Qui militauerat. ſic eſt ueteranus. qui & ipſe teſtatur. ſed tamen tunc iure communi: ut inſti. de mi. teſt. §. nec expugnatur querela: ut C. de inoffi. teſta. l. fina. in fine.

[b] Hæredis. i. ſicut quaſi adijſſet perpetuò teneretur hęres: ut ĩ. proxi. reſpon. eſſet enim ſic legitimus: ut ĩ. de ver. ſig. l. lege. ſic & hic tenetur perpetuò: quia eſt hæres interpretatione prætoris ex edicto ſup. ſi quis omni. cau. teſt. l. j. & ad idem ĩ. de mili. teſt. leg. ſi certarũ. §. ſi pater. Vel dic, ſi adiuit perpetuò: ſed ſi non ex teſtamento, tunc de pec. intra annum: ut ſup. in j. reſpon. Falcidiam au em non deducit, ut hic not. quia non adiuit: ut ſupra, ſi quis omiſ. cau. teſta. l. duo. §. fin. ſed quia militis teſtamentũ, ſi in militia eſt factum: aliàs non, ut C. de teſta. mil. l. in teſtamento. ij. & l. ne quidam. & l. ne dum. & infra. l. prox. reſpon.

[c] Peculij. nõ detracta Falci. nec ultra uires peculij, ſeu hæreditatis tenetur: ut ſup. ad Trebel. l. j. §. deniq;.

† In P. F. hæres inſtituit põt. & rectius quidẽ quã hic. conſũ ge l. filius fa. 93. Itẽ de reg. iur

[d] Perpetuo. hoc ſi intra annũ filius miles decedit: ſi autem poſt annum: tunc locum habet infra. §. cæterũ.

[e] Retinebitur. à patre hære. exiſtente: ut ĩ. ad l. fal. l. ſi miles teſtamento.

[f] Compendium. quia nõ tenetur niſi intra annum: ut ĩ. in prin. l. ſed ſi adijſſet, teneret perpetuo ut ibi. & facit ĩ. de le. j. filio pater. & de inof. teſt. l. Papinianus. §. quarta. & de le. ij. l. cum pater. §. Titio. Et not. q̃d dictio cõpẽdiũ, põt eſſe accuſatiui, & nominatiui caſus.

EX caſtrẽſi. CASVS. Si pater inſtituat ſibi hrẽdem ſeruum caſtrẽſis peculij filij ſui militis: nõ tenet ſtatim inſtitutio. ſ. quod ille ſit liber, & hær. ſed ſi filius prædeceſſit ante quam pater, tenet inſtitutio, & erit ſeruus liber, & hęres. ſi aũt primo prædeceſſit: ſit filius per ſe neceſſarius hæres patri. & ut breuiter de hoc dicã, actus patris facti circa res caſtrenſis peculij filij, ſi ſtatim præſtãt aliena. rei caſtrẽſis peculij filij: ut quia pater uendat, uel donet alicui rem caſtrẽſis peculij filij: non ualent. ſi autem non ſtatim præſtant præiudicium filio, & tunc pendent, ut quia rem caſtrenſis peculij filij pater uendat ſub cond. nam ſub condi. ueniẽte filius ſit præmortuus. ualet quod pater fecerat aliàs nõ. hinc eſt quòd pater non poteſt prouocare ad diuiſionẽ ſocium filij ſui militis, & alienatio ob hoc facta non tenet. Itẽ nec ſocius filij ſ. militis poteſt prouocare patrẽ militis ad diuiſionem rerum, quas habet communes cum filio eius, ſicut nec cui bonis eſſet interdictum. Item patri filijfa. militis ſi remittatur uſuſfruc. quem habet aliquis in ſeruo filij, uel in agro filij, uel ſeruitus remittatur: acquiritur per patrem filio liberatio, ſicut & per eum, cui eſſet bonis interdictũ, nõ autem poteſt pater imponere. Item filius miles in peculio caſtrenſi rem alienam habebat: an ipſe filius, an eius pater debeat reſpondere in rei uen. quæ mouetur a domino rei pro iſta re? & dicitur quòd filius debet ſe defendere. Itẽ nec pater conueniri poteſt de peculio occaſione debiti caſtrenſis à filio contracti. & ſi pater uelit defendere filium: poteſt: dum tamen inſolidum defendat, & hoc permittat. Item nomine prædicti talis filij non põt agere pater actionibus filio competentibus niſi ſatiſdet. Frã. Accur.

[g] Seruus. peculij caſtrenſis inſtitutus à patre non ſit hæres, & liber indiſtinctè: ſed facit filium neceſſariũ hæredem aliquando. nam ſi ſuperuiuit filius ſit neceſſarius per ſeruũ. ſi pr̃ ſuperuiuat, erit hæres, & lib. & ſi ex poſtfacto conſiderabitur, uincetur actus patris, uel non: quia conſiderabitur quis ſuperuiuat. At in his in quibus actus patris ſtatim recipiunt effectum in rebus caſtrenſibus indiſtinctè ſtatim uitiatur. & hoc probat, itaque, &c. & facit ſ. l. proponebatur. §. denique. & §. unde Marcellus. & §. idem referebam. & ĩ. eod. l. hæreditate. §. pater. dic ergo, ea cauſa, &c.

† In P. Fl. ea res hr̃ actus patris &c.

[h] Non poteſt. ut ſtatim ſit hæres, & liber: quia actus patris pendet.

[i] Neceſſarium. aliquando, ſcilicet ſi pater præmoritur. nam aut iubet, & erit per eum hæres: aut non, & erit per ſe neceſſarius. Et no. ſecundũ hæc quod aliquis erit neceſſarius filio, qui non poterat eſſe neceſſarius inſtituenti. & ſic eſt contra ſupra, de acquiren. hære. l. qui in aliena. §. interdum. in fi. §. Sol. ibi loquitur de proſus extraneo, quem poſt mortem patris filius arrogauit, qui ſiue præmoritur filius, ſiue ſuperuiuit: nõ poteſt eſſe neceſſarius inſtituenti. hic autẽ poteſt eſſe aliquo caſu, ſcilicet, ſi filius præmoriatur.

[k] Eius rei. alias rei. & eſt plana. & aliàs eſt res. i. effectus & dictio actus. ſm hoc eſt geminus caſus. Accur.

[l] Ad præſens. alias ad præſens. aliàs apprehenſus actus, &c. ut quia uendidit, uel donauit pater rem peculij caſtrenſis: uel etiam prouocat ſocium filij ad diuiſionem: ut ĩ. ſubicijet, itaque, &c.

[m] Solent parere. ſeu præſtare liberationem, uel alienationem rei peculiaris: ut uendere ſub conditione: uel legare: ut ſupra. l. proponebatur. §. idem. & de leg. j. l. ſeruum. in prin. & in noſtro caſu.

[n] Si ſit filius. i. ſuperſit quam præmoritur pater.

[o] Auferatur. ſalus in libertate: ut ĩ. eod. l. hæreditate. §. pater. ibi, non tamen. [*] &c. in fine legis. [*] nõ tam.

[p] Deceſſerit. ſ. filius, ſic ergo pendet, & ex poſtfacto apparet. ad quod ĩ. de teſt. mi. l. ſi hæreditas. §. j. & de lega. j. l. ſeruum. §. ſi. in prin.

[q] Saluo. id eſt, uiuo.

[r] Alienaturum. aliàs alienare. per diuiſionem enim peruenitur ad alienationem: ut C. de præ. min. l. inter.

[s] Dotalis. ut C. de fundo dot. l. j.

Velu-

a Veluti.id eſt,ſicut.
b Interdictum. ut ff. de uerb.obli.l.la cui. Acc.
c Vſufructu ſibi patri debito.ut ſ. e.l. pater.§.ſi.
d Poſſe. quia acquirere poteſt.ut d.his cui.
e Poteſt.ſed promittere qđ conſtituet,bene poteſt: quia pendet : ut ſupra proxi.
f Filiorum nomine. ut ff. de pecul.l. depoſiti.
g Separetur. ſup.de ſeparata.l.j §.ſi filij.
h Contraxiſſe. aliàs conceſſiſſe, id eſt.promiſiſſe.
i De peculio. uel de eo peculio : uel aliotur no. ſ.l.proxim. hoc filio uiuo: ſed eo mortuo ſicut ſupra.l.proxi.in princ.
k Inſolidum. ff. de procu. l.ſeruum. §. pe.& ſi. & Inſti .de ſatiſd §. pen.& ſup. qui ſatiſda. cogan. l.filiu fam.
l Habiturum. ſup. de neg. geſt. l.ſi nanatem

ſocius ultro cũ eo agat, quicquã ageř:ueluti, a ſi cum eo ageret, cui bonis interdictum b eſt.

Seruos ex eo peculio, uſufructu, c itẽ p̃dia tã uſufructu, quã cæteris ſeruitutib. pr̃ liberare poterit.ſed & ſeruitutes his acquirere. Id.n.& eũ,cui bonis interdictũ eſt, uerum eſt cõſequi poſſe. d neq; aũt ſeruis ex eo peculio, neq; p̃dijs uſumfructum, uel ſeruitutẽ iponere pr̃ põt. e Si quando ex eo peculio filius rem alienã bona fide tenebit : an pater eius i rẽ, uel ad exhibendũ actionẽ pati dẽat, ut cæterorũ filiorũ noie, f q̃ritur? Sed uerius eſt, cũ hoc peculiũ a patris bonis ſeparetur, g defenſionis neceſsitatẽ pr̃i nõ imponendam. Sed nec cogendus eſt propter æs alienum, quod filius peculij nomine,quod in caſtris acquiſiuit, † contraxiſſe h dicetur, de peculio i actionem pati. Et ſi ſponte patiatur, ut quilibet defenſor, ſatiſdato filiũ inſolidũ, k nõ peculio tenus defendere debit. Sed & eius filij noie nõ aliter mouere actionem põt, q̃ ſi ſatiſdederit, eũ ratã rem habiturum. l

Si agnatus aliquem ante militiã inſtituit agnatũ hæredẽ: non efficitur hæreditas caſtrenſis peculij. ſi autem poſt militiam inſtituat, tunc ſecus. In ſeruo caſtrenſis peculij non diſtinguitur : quia ſemper quærit peculio.hoc dicit.

Trypho. libro xviij. Diſputationum. XIX.

HAereditate † ab agnato cõmilitone data, Scæuola noſter dubitabat, quia potuit & ante notus, & amicus dare, potuit & non dare:niſi commilitium † charitatem auxiſſet. Nobis itaq; uidetur, ſi ante commilitium m factum ſit teſtamentum,non eſſe peculij caſtrenſis eam hæreditatem:ſi poſtea, contra. Sed ſi ſeruus peculij caſtrenſis n à quocunq; ſit hæres ſcriptus: iuſſu militis adire debebit hæreditatem, eaque fiet bonorum caſtrenſis peculij.

HAereditate. CASVS. Filiusfamilias miles eſt inſtitutus hæres ab agnato ſuo commilitone. quæritur an hæc hæreditas ſit caſtrenſis peculij,an non?& diſtinguitur, an ille agnatus fecit teſtamentum ante militiam, & tunc ex cauſa parentelæ, non cauſa militiæ uidetur iſtum inſtituiſſe:an uero poſt militiam cœptam fecit teſtamentum:& tunc ex caſtrenſi cauſa uidetur acquiſi a hære. ſi autem ſeruus peculij caſtrenſis ſi iuſſu. militis inſtitutus hæres ab aliquo (& quicunque inſtituit,nõ eſt uis) & iuſſu domini adiuit hæreditatẽ : hæc hæreditas caſtrenſis peculij dr̃. Secundo dicit filiusfamilias quondam miles nũc ueteranus fecit teſtamentũ in caſtrenſi peculio ignorans patrẽ ſuum deceſſiſſe. deceſſit & hic filius.quæritur an uideatur p parte teſtatus, & pro parte inteſtatus deceſſiſſe? & certè ſi eſſet miles,hoc potuiſſet feciſſe. ſed q̃a ueteranus eſt, hoc nõ potuit facere : ſicut nec præter ſolẽnitatẽ iuris teſtari potuit. Dicendũ eſt ergo q hæres inſtitutus in caſtrenſibus,omnia habebit:& ſic bona patris teſtatoris ſicut enim quis ſe pauperem credens inſtituit quendã hæredem,& in ueritate diues erat,lucratus multa per ſeruos ſuos: nam omnia habebit hæres. Pater peculij. Pater in teſtamento ſuo ſeruum caſtrenſis peculij liberum eſſe iuſſit poſtea deceſſit filius ab inteſtato:deinde pater deceſſit.quæritur an libertas ſeruo cõpetat? Et uidetur q non. nam dominium eiuſdem rei apud duos inſolidum eſſe nõ poteſt. filius enim ſi uixiſſet, poſſet manumittere :cum ſit dominus eius.ergo pater eius non potuit hoc facere. item ſi filius in teſtamẽto reliquiſſet libertatẽ ſeruo ſuo ſicut & pater eius reliquerat: præualeret libertas a filio relicta.ſed certè prędicta uidentur uera.ſ. q non ſit liber ex teſtamento patris tũc quando filius uti ur iure ſibi conceſſo.i. teſtatur, & relinquit libertatẽ ſeruo:ut tunc nõ ualeat, qđ pater fecit ſi autẽ filius ab inteſtato decedit, & ſic non utitur iure ſuo : uidet quaſi iure poſtliminij patrem antiquo iure habere peculiũ. & retro dominiũ peculij habuiſſe:& ſic manumiſſionem ab eo factam prædicto modo tenere. ſecus ſi uindicta manumitteret. Sed quid ſi filius deceſſiſſet teſtatus, & non ſit eius hæreditas adita?nõ ſic dicas continuatum dominiũ peculij de filio ad patrem, ſicut ſi inteſtatus deceſſiſſet filius: & ſic medio tempore.i. deliberãtibus ſcriptis hæredibus dominium peculij non ſit patris : ſed in pendenti.ſi autem diceres dominium eſſe interim patris : ſi ſcripti hæredes a filio adirẽt, tranſiret dominiũ peculij a patre ad hæredes filij: quod eſſet abſurdum. dicamus ergo interim dominium peculij eſſe in pendenti,ut ſi hæredes ſcripti a filio non adeant, patris dicatur retro fuiſſe dominium peculij: adeant.ſit ſecus. & ſic dicas eſſe in pendenti dominiũ peculij. Quid ſi ſeruo peculiari aliquid ab extraneo legatur : ex cuius teſtamento pr̃ nihil poſſet capere: an per hũc ſeruũ quæret, cum ad hæredes filij pertineret,ſi adirent? Facilius tamẽ reſponſu eſt, cum ab inteſtato deceſsiſſet filius. dicamus ergo in utroq; caſu libertatem a patre relictã ſeruo peculiari filij tenere. multo magis tenebit libertas, ſi ponas filiũ teſtatũ fuiſſe, & patrem ſuum hæredẽ inſtituiſſe : ut libertas q̃ primo pater reliquerat ſeruo filij, teneat quaſi ab initio fuerit ſerui,& ſecus ſit in eo qui ſeruum alienũ manumittit,deinde poſtea effectus eſt dominus huius ſerui:nã nõ cõfirmat libertas.& h.d.hic.§.ſi i.ſe.
m Ante commilitium.i. commilitionem: aliàs commilitium.
n Caſtrenſis.hoc ſine diſtinctione.lu. contra : nam diſtinguitur:ut ff. l.miles & l.ſi forte. & i. caſtrẽſe. &

†. In P. F. feciſſe dicetur.

† P Fl. De hæreditate. uide Alc. li 4.Diſpu. ca. 7.

† Commilitio, alt ſocietas militaris, & cõtubernalis amicitia.ut de hic Budæ.

t Imò uerò cõmilitium eſt ſocietas militaris, & cõtubernalis amicitia. Bu. in annot. poſte. hic & Alc. In li.diſpũ. iiij. capit. xviij.

l.dotem.§.ſi.& C.eod.l.j. & l.cum allegas.lib.xij.
a Paganus.id eſt, neteranus:quia deſinit militare : ut ibi dicitur.
b Ab initio.ſub.etiam : ut Inſti.de hære.ab inteſt. §. hæreditas.& no.ſ.de milit. teſt.l.vj. & l. ſi duobus.

eod.l. proponebatur. & l. ex caſtrenſi.& de leg.j.l.ſeruum.§.ſi.& arg.ſup.de acq.re.do.l.ſeruus.§.ſi.
ſ Vindictam.id eſt, libertatem per uindictam : quaſi ſtatim habeat effectum:ut ſ.l.ex caſtrenſi. in prin.& ſ.q & a quib.l. ſi ſeruo. Sed ar. cõtra ſ.de ſol.l.qui res. §.rem autem. in fi. §. ubi prima alienatio confirmatur. Sed dic : q ibi trahitur retro , ut uideatur fuiſſe patris non ut ex illa ſolit. facta olim liberet. Item hoc de rigore : de æquitate im mutaturut j. in fi. huius legis.

Miles poteſt pro parte teſtatus,& ꝑ parte inteſtatus decedere: ſed paganus nequaquam.

Filiusfamilias paganus a de caſtrenſi peculio fecit teſtamentũ:& dũ ignorat patri ſe ſuum hr̃dẽ extitiſſe, deceſsit. Nõ põt uideri ꝑ caſtrenſib' bonis teſtatus, ꝑ paternis inteſtatus deceſsiſſe, quamuis id in milite ẽt nunc reſcriptũ ſit:q̃a miles ab initio b ꝑ parte teſtatus, & pro parte inteſtatus poterat mori:q̃ ius iſte c nõ habuit; d non magis q̃ ſi ſine obſeruatione legũ faceret teſtamentũ, e Neceſſariò ergo caſtrẽſis peculij hr̃s ſcriptus uniuerſa bona habebit, f ꝑinde, ac ſi pauperrim' g facto teſtamento deceſsiſſet, ignorãs ſe locupletatum ꝑ ſeruo ſalio loco agẽtes.

Hunc §. diuide in tres partes uſque ad finem tituli. Primò, quando pater manumiſit in teſtamẽto ſeruum filij,& filius inteſtatus deceſsit. Secundò, quãdo inſtituit extraneum, qui nõ adiuit. Tertiò quãdo pater fuit inſtitutus. Secunda ibi, non tamen, ſi ut heres. Tertia in l.fin. quæ continuatur cum iſta. Rar.

Pater peculij caſtrenſis filij ſeruum teſtamẽto liberum eſſe iuſsit. inteſtato defuncto filiofamilias, h mox patre: quæritur, an libertas ſeruo cõpetat? i occurrebat k enim, non potuiſſe dominium apud duos pro ſolido l eſſe. Denique filiũ poſſe manumittere talis peculij ſeruum, Adrianus cõſtituit. m Et ſi teſtamẽto n tam filij, quã patris idẽ ſeruus accepiſſet libertatẽ, & utriq; pariter deceſsiſſent, nõ dubitaret, ex teſtamento filij liberũ eum eſſe. o Sed & in ſuperiore caſu ꝑ libertate à patre data illa dici poſſunt, p nunquid quoad utat iure cõceſſo filius in caſtrẽſi peculio, eouſq; q ius patris ceſſauerit: quòd ſi inteſtatus deceſſerit filius poſtliminij cuiuſdã ſimilitudine pater antiquo iure habeat peculiũ, retroq; uideat habuiſſe rerũ dominia; r nõ tamen ſi ut hr̃s uiuo filio uindictã s ſeruo impoſuit, dicatur eum poſt mortẽ inteſtati filij ex illa manumiſsione liberũ factum eſſe. Quid autẽ ſi teſtamentum fecerit filius, & non ſit eius adita hæreditas? Nõ tam facile t eſt dicere, cõtinuatũ patri poſt mortem filij rerũ peculij dominium, cum medium tempus, u quo deliberant inſtituti hæredes, imaginem ſucceſsioni x præſtiterit. Aliòqui y & ſi adita ſit ab inſtituto filij hæreditas: dicetur, à patre ad eum z tranſiſſe proprietatem: quod abſurdum eſt: ſi in pẽdenti, a ut in alijs, b & in hac ſpecie habeamus dominia : ut ex facto retro fuiſſe, aut non fuiſſe patris credamus, c ſecundum quod d difficile erit expedire, ſi dum

c Iſte . ſcilicet neteranus.
d Non habuit.ſ. priuilegium.
e Teſtamentum. ut & ſ.l.pater.§.j.
f Habebit. ad hoc ſ.de hære. inſti.l.j. § ſi ex fundo.
g Pauperrimus . quo ad opinionem.
h Defuncto filiofami.ſ.poſte.
i Competat. & reſpondeo ſi de æquitate:ſed de rigore non : ut in fine legis.
k Occurrebat . id eſt, obſtabat nobis uolentibus fieri liberum . hoc quod ſubijcit , non poſſe &c. nã ſi tenet manumiſſio patris:ergo ipſe dominus. Item ſi fi.i., ergo ipſe:quia tantũ dominus manumittit : ut C.de ijs , qui a non domino. l. ſi non proprietatem.
l Pro ſolido . ut ſ. de lega. ij. l. Mæuius. §. duorum. & ſupra commo. l. ſi ut certo. §. ſi duobus.& idem in poſſeſſione:ut ibidẽ.& ſ.de acq. poſſ.l. iij. §. ex contrario.
m Conſtituit . ut ſ.de iure pat. l. ſeruum.& ſ.e.l diuus.
n Et ſi teſtamento.mutat caſum.
o Liberum eſſe . quia ſiue dicas filium præmortuum, ſiue poſt . idem eſt: Quis autem præſumatur prior mori ? dic ut ſupra , de rebus du. l. qui duos. §.cum in libello. & l. cum pubere. & l. ſi mulier.
p Dici poſſunt. ſi ut ualeat hoc, nunquid &c.
q Eouſque. q. d. non ultra. Et dic conceſſos in alienando & manumittendo & teſtando l quæ omnia ut paterfamil.poteſt.
r Rerum dominia. hæc allegatio eſt bona:ut ſupra,

t Non tam facile . ut & quando deceſſit inteſtatus. Accur.
u Medium tempus. præſtiterit : q̃d eſt infra.
x Succeſſioni . In hoc ut alius ab inteſtato non ueniat: ut infra , de regulis iu.l. quandiu . Item & ipſe deliberãs interim aliquid facit quandoque : ut ſ.de iure delibe.l. an præ.or.Ac.
y Alioqui. id eſt, ſi dicas medio tempore dominium eſſe patris. & ſi adita ſit, ſcilicet poſtea. Puta anno inter mortem filij,& aditionem.
z Ad eũ.ſ. filium. & ſic ambulare.
a In pendenti. aliàs niſi , & bene.aliàs ſi. & tunc dic abſurdum eſt ſi ſic dicamus : dicimus tamen , quia non poſſumus aliud.
b In alijs. ſ. de uſufruc. l.ſed & ſi.§. j.& de acqui. re.domi.l.ſeruus. §.ſi.
c Credamus. hoc eſt uerum , quod ſunt in pendenti. ut patet etiam ſ. eo l. filiusfamilias . per totum.& l.proponebatur. & hoc propter ſpem , quæ eſt de futuro : in ueritate tamen patris ſunt:ut ſ. de ſtipul. ſer. l.ſi ſeruus communis. in fin . j.ſ., Sed eis adeuntibus ſinguli non quaſi ſtatut no.ſ de uſuf. l.ſed & ſi quis. §. j.
d Secundum quod. Id eſt, ſi dicimus eſſe in pẽdenti. Hæred.

x Aliàs, ſucceſſionis t aliàs, ſucceſſori.

duobus.

a Hæredes. à filio milite inſtituti.
b Dari. id eſt, relict. ab aliquo extraneo teſtan: e.
c In teſtamento. eius. ſ. extranei teſtantis.
d Ad ipſum. ſcilicet patrem.
e Pertineat. id eſt, pertinere põt, ſi adiret, q̃a eſt capax: nulli tamen interim acquireretur, ut ſ. eo. l. filius. §. ſi. Alij dicunt quòd hic omiſit ſolu. ſed in fine legis ſoluitur. & dic quòd ſic. Accur.

deliberant hrẽdes, [a] dies ceſſerit legati ſeruo iſtius peculij dari [b] in teſtõ [c] eius, ex quo pater nihil capere potuiſſet: an id ad ipſum [d] pertineat, [e] cum utique ad hęredem filij pertineat: facilior tamẽ de libertate ſerui de liberatio eſt in ſpecie, in qua inteſtatus filius deceſſiſſe proponitur. Non eſt ergo ratio reſpondẽdi, [f] cõpetere libertatem eo tempore datam, quo non fuit in dominio patris: [g] fauorabilem tamen ſententiam contrariam in utroque caſu [h] non negamus.

Paulus li. ſing. ad regu. Catonianam. XX.

SEd ſi ponas filiam teſtamentum feciſſe: & patrẽ hęredem inſtituiſſe, cum utique pater teſtamento ſuo [i] ſeruo filij libertatem dediſſet, [k] qui ad eum ex teſtamento filij pertinere cœperit: uidendum eſt, nunquid ei cõparari debeat, qui cũ manumitteretur, alienus erat, deinde poſtea acq̃ſitus eſt. [l] Sed fauorabile eſt, libertatẽ a patre relictam admittere: [m] & ab initio patris eum eſſe uideri ex hoc, quod poſtea contingit, oſtenditur.

f Ratio reſpondẽdi. ſcilicet ſtricta i. ut in princip. §. ibi occurrebat, &c.
g Patris. quod fuit tam in primo caſu, quam in §. nõ tamen.
h Vtroque caſu. tam in eo, qui ponitur in princip. §. quam in eo qui ponitur in §. non tamen, &c. & cum primo concor. ſup. l. proponebatur. §. denique. & ſup. de leg. j. l. ſeruum. cum ſuis concor. & ſupra, de condi. inſti. leg. mulier, §. penult. & de nptio. legat. l. ſi cum. Ex quibus colligc, quòd ab initio non ualet, ex põſt facto confirmatur. Sed arg. contra ſ. qui & à quibus. l. ſi ſeruo. Alij dicunt in utroque caſu. ici. libertatis primæ, & legati. de quo dixi difficile expediri. ſed ſi dicas ualere id legatum: ius patris non conſideratur. Et ſic eſt contra ſ. l. filiusfamilias. in fi. ſi enim ei legare non poteſt: nec eius ſeruo: ut de leg. ij. l. debitor. § ſeruo. & de leg. j. l. ſi mihi & tibi. §. regula.
i SEd ſi ponas. Teſtamẽto ſuo, ſ. patris.
k Dediſſet. id eſt reliquiſſet.
l Aquiſitus eſt. quo caſu non ualet: & ſup. qui, & à quib. s. l. ſi ſeruo.
m Admittere. id eſt, ualere.

DE PRIVILEGIIS VETERAnorum.

VEteranorum. CASVS. Veterani habent priuilegium ẽt in delictis, ut non patiantur pœnas quæ alijs conueniunt. ſ. ut beſtijs dẽtur, uel fuſtibus cædantur. Franc. Accur.
n Nec fuſtibus. ut j. eo. l. iij.
HOneſte. CASVS. Veterano cõceſſa immunitas, tenet et' ſ in ea ciuitate de qua eſt incola: nec perdunt priuilegium, licet ſponte aliquod munus ſuſceperint. Secundo dicit quod onera uectigalia, & patrimonialia omnia debet ſuſtinere. Fran. Accur.
o Immunitas. in quibus ſunt immunes, habes C. eo. l. j. Accur.

TITVLVS XVIII.

† DE PRIVILEgijs ueteranorum

Arrius Menander lib. iij. de re militari. I.

VEteranorum priuilegium inter cętera etiam in delictis habet prærogatiuam, ut ſeparẽtur à cæteris in pœnis. Nec ad beſtias itaque ueteranus datur, nec fuſtib. [n] cæditur.

Vlp. l. iij. opinionũ. II.

HOneſtè ſacramẽto ſolutis data immunitas [o] ẽt in eis ciuitatibus, apud quas incolæ ſunt, ualet: [p] nec labefactatur, [q] ſi quis, eorum uolũtate ſua honorẽ, aut munus ſuſceperit. Vectigalia, [r] & patrimoniorũ onera ſolennia omnes ſuſtinere [s] oportet.

Mart. li. ij. regularũ. III.

VEteranis & liberis [t] ueteranorũ idem honor hr̃, qui & decurionibus. igitur [u] nec in metallũ damnabunt: nec in opus publicũ, uel ad beſtias, nec fuſtb. cędunt.

Vlpia. libro iiij de offi. procõſ. IIII.

p Valet. ex differen. enim loci, &c. ut C. de tem. In inte. reſtir. l. ſuperuacuam. q. d. non ſolũ ubi habet originẽ: ut C. de mu. & ori. l. j. lib. x.
q Labefactatur. quo minus ipſi, & eorum liberi perſeuerent immunes in alijs: ut C. de ijs, qui ſpon. pub. mu. ſub l. iij. & pro conſtanti ponas quòd fuerat iam decurio. aliàs non daretur ei honor: ut infra, de decurio. l. honores. §. his qui. & poſtea fuit ueteranus unde accipiendo unum honorem in alio non præiudicat. ſecus ſi hodie poſtquam eſt ueteranus patitur ſe fieri decurionem: quia tunc omnibus renunciare uidetur: ut in contrarijs infra, lege fin. in fine. & C. de ijs q̃ ſpon. pub. mun. ſub. l. iij & ſ. de decurio. l. ij. §. fin. & de iur. immunit. l. j. & argument. ſ. tit. j. l. ij. nẽ facit C. de excuſa. tuto. l. uoluntarie. Sed arg. contra ſ. ex quibus cauſis maio. l. qui data.
r Vectigalia. contra C. de uet. l. j. ibi, nec à uectigalibus, &c li. xij. Sol. ut ibi. Accur.
s Suſtinere. ut C. de mun. pa. l. ij. & iij. lib. x. & infra eod. l. ult. & facit infra de mu. & ho. l. reſcripto. §. fin. & l. ſi §. patrimonium. ibi, ad huiuſmodi.

† In P. Fl. hic titulus ſic inſcribitur, De ueteranis.

VEteranis. CASVS. Idem honor debetur ueteranis, & filijs eorũ, qui & decurionibus: igitur nec in opus publicũ, nec ad beſtias, uel fuſtibus dabuntur. Franc. Accur.
t Veteranis & liberis. uſq; ad primum gradũ tm̃: ut C. de quæſtio. l. diuo. Et no. aliquod priuilegiũ dari filijs, non tñ alius hæredibus. ſic ſ. ſol. ma. l. maritũ. & l. etiam. in priu. Itẽ ſ. de excuſ. tut. l. dicimus. §. ſi pater.
u Igitur. bene infert: ut ſupra, de pœnis. l. moris. §. iſtę. & §. liberos.

Viæ. CASVS. Veterani nõ habent immunitatẽ uiæ ſternendæ: nec à collectis, quę ꝓ poſſeſsionibus præſtantur. Item & naues eorum poſſunt angariari. Franc. Accur.

a Viæ ſternendæ. facit ad le. C. de curſu publi. l. nullus penitus. lib. xij. & C. de ſac. ſan eccle. l. ad inſtructiones. & ĩ. de uac. mu. l. ſunt munera.

Veteranos. CASVS. Veterani excuſantur à nauiũ fabrica. itẽ nec coguntur eſſe exactores tributorum. ueterani autẽ, qui paſſi ſunt ſe eligi decuriones, cogũtur ſuſcipere munera. Fran. Accu.

b Hoc eſt. ne exactores Noluit incidere in contrarium ĩ. de muner. & hono. l. iij. §. exactionem. quę eſt contra.

c In ordinem. decurionum. ad quod C. de excu. ta luo. luntariæ. & C. de ijs q ſpõte pub. mu. ſub eunt, l. ij. lib. x. & ĩ. de uac. mu. l. pe. §. fi. & de iur. immu. l. v. §. fin.

d Legi. i. eligi.

† In T. F. ab tributionibus.

† angariari quid ſit, vide Rho. lib. lec. antiq. x. c. viij. & Alcia. in lib. C. xij. de ꝓ poſi. ſacri cubi. l. hac noſtra.

Viæ ſternendæ a immunitatem ueteranos nõ habere Iulio Soſiano ueterano reſcriptũ eſt. Nam nec † à contributionibus, quæ in poſſeſſionibus, fiunt, ueteranos eſſe excuſatos, palam eſt. Sed & naues eorum angariari † poſſe Aelio Firmo, & Antonino Claro ueteranis reſcriptum eſt.

Paulus lib. ſingul. de cognitionibus. X.

Veteranos diuus Magnus Antoninus cũ p̃re ſuo reſcripſit, à nauiũ fabrica excuſari. Sed & ab exactione tributorũ hẽnt imunitatẽ: hoc eſt, ne exactores b tributorũ ꝯſtituãtur. Sed ueterani, qui paſsi ſunt ſe in ordinem c legi, d muneribus fungi coguntur.

DIGESTORVM LIBER QVINquageſimus.

TITVLVS I.

† AD MVNICIpalem, † & de incolis.

AD MVNICIpalẽ, & de inco.

Continua ſic rubricam: Quatuor ſunt genera cognitionum. ſ. de re pecuniaria aut de æſtimatione, aut de crimine capitali, aut de muneribus & honoribus: ut l. co g. in princip. infra, de ua. & extra or. co. & de primis tribus dictũ eſt ſupra, ſequitur uidere de quarta, ſcilice de muneri. & ho. uerũ quia prædicta inducuntur ciuibus & incolis: ideo præmittit tit. ad municip. & de incolis. Bart.

Primò ponit qualiter efficiãtur municipes ipſo facto. Secundò, qualiter fiãt ex diſpoſitiõe. ciuitatis. Tertiò, quid importat nomen municipis largo mõ, & impropriè ſumendo. Quartò inducit prædicta ad determinationem unius quæſtionis. Quinto, à determinatione p̃dicta ponit unã exceptionem, quã probat per reſcripta principum Sextò, circa prædicta ponit quorundã falſam opinionem, quam reprobat. Secũda ibi, Et propriè. Tertia ibi, Sed nũc abuſiue. Quarta ibi; Qui ex duobus. Quinta ibi, Niſi forte: Sexta ibi, Quod beneficium hoc dicit, Bart.

† In hunc titulũ Alc. ab Alexã. lib. iiij. Gen. die. capit. x.

† Subaudi (inquit Budæ.) in anno. poſterio. hic legem. ut Politianus pridem animaduertit. Alias aũt legitur ſic hic tit. de municipibus & de i colis. Qui aũt dicant municipes pulchre Gel. lib. noct. ã 16. c. 13. & Crinit⁹ li. vij. ca. 16.

Municipẽ. CASVS. Primo dicit municipẽ fieri uno de tribus mod a. & nominat eos. Secũdo dicit qui propriè dicãtur municipes. Tertio qui dicãtur municipes in larga ſignificatione. q ergo ex duobus Cãpan a natus eſt, Campanus dr. ſed ſi ex patre Cãpano, & ex matre alterius loci, Cãpanus eſt inſpecto paternis, niſi priuilegiũ habeat materna origo: ut filij ſint eius ciuitatis ciues, unde eſt mater ut Illienſibus conceſſum eſt, ita Delphis conceſſum fuit. Itẽ Ponticis cõceſſum fuit. ut q ex matre Pontica naſcatur, & ex patre qui aliunde ſit, Põticus dicatur filius hic. & hoc priuilegium intelligitur in ueris filijs. i. in ijs, qui naſcuntur ex legitimo matrimonio. nam in uulgo quæſitis filijs, hoc idem ſeruatur, & ſine priuilegio, ut matrem ſequantur. licet quidam in vulgo quæſitus tantum dicebant. priuilegium locum habere: ſed malè dicebant: quia ſuperfluum eſſet priuilegium: ut dictum eſt. Franciſcus Accurſij.

Vlp. lib. ij. ad edi. I.

Municipẽ aut natiuitas e facit, aut manumiſsio, f aut adoptio, g & propriè h quidem municipes appellantur muneris participes, recepti in ciuitate, ut munera nobiſcum facerẽt. Sed nunc abuſiuè municipes dicimus, ſuos cuiuſque ciuitatis ciues; i ut puta Campanos, k Puteolanos. Qui ex duobus igitur Campanis parentibus natus eſt, Campanus eſt. Sed etſi patre Campano, matre Puteolana, ęquè municeps Campanus eſt: niſi fortè priuilegio l † aliquo materna origo cenſeatur. tunc enim maternæ originis erit municeps: ut puta Ilienſibus conceſſum eſt, ut qui matre Ilienſi eſt, ſit eorum municeps. Etiã Delphis hoc idem tributum, & conſeruatum eſt. Celſus etiam refert, Ponticis ex beneficio Pom-

e Natiuitas. propria, uel paterna: ut infra, eodem, l. aſſumptio. i. reſpõ. & § i. & infra, de uerb. ſigni. l. municipes. & C. eod. lege ij.

f Manumiſſio. ut eius originem ſequatur, a quo fuit manumiſſus, ut infra, eo. l. eius non illius qui iuſſit manumitti. ut C. eod. lege ij.

g Aut adoptio. dum durat: ut infra, eo. l. ſed ſi is: & hic retinet primam: ut ĩ. eo. l. ordine. §. finali.

h propriè. inſpecta ſignificatione uocabuli. ſic ſupra de acquiren. poſſ. l. j. in prin. & ſecundum hoc qui non ſubeunt munera, licet ſient in municipio, non ſunt tamen municipes. ſed largè & illi ſunt municipes: ut infra proximo: & nota. hic ciuitatem dici municipium, ut hic, & ſupra, de re. diui. l. antepenult. itẽ dicitur ciuitas oppidum ut in proœmio Digeſtorum. §. hæc autem. & § illud autem.

i Ciues. etiam qui munera non ſubeunt.

k Campanos. eſt ergo ciuitas Campania, ſicut & Puteolanum. Sic ponitur ſupra, quod met. cauſa. l. met ũ. § ſed quod prætor. Eſt & prouincia, & ſic etiam poſſet hic exponi: licet non ſic bene.

l Priuilegio. priuilegio ergo municeps fit ut hic, & C. de inco. l. priuilegio. libro x.

† Arg. ſũptum per locũ a ſpeciali eſt ualidũ in interc. concor. tex. in ca. ꝓſenti. ner. loca. ibi, ſpecialiter. ⅆ ꝓbẽ. i vj.

Non

peij Magni cōpetere, ut qui Pontica matre natus eſſet, Pōticus eſſet. Quod beneficiū ad vulgò quęſitos ſolos pertinere quidā putant: quorum ſententiam Celſus nō probat. a neque enim debuiſſe caueri, ut vulgò q̄ſitus m̄ris ɔdónem ſequeref (quam em̄ aliam originem hic habet? b) ſed ad eos, qui ex diuerſarum ciuitatum parentibus c † orirenſ.

Pater uidetur conſentire nominationi filij ad munus, ſi p̄ſens fuit, & non cōtradixit electioni: tū pro filio obligatur. poſtea exponit quadā uerba, et ponit in quibus pater tenetur et ſi lius, ſi minus idoneè magiſtratū geſſerit, uſq; ad §. Is qui ultra.

Idem libro j. diſput. II.

QVoties d filiusfamilias uoluntate patris decurio creat̄ uniuerſis e muneribus, quę decurioni filio iniunguntur, obſtrictus eſt pater quaſi f fideiuſſor pro filio. Conſenſiſſe autem pater decurionatui filij uidetur, ſi præſens nominationi non ɔtradixit. g Proinde quicquid in republica filius geſſit, pater ut fideiuſſor præſtabit. Geſtum autem in republica accipere debemus, pecuniam publicam † habere, debitam tractare, ſiue erogandam decernere. Sed & ſic curatores operum, uel cuius alterius † negotij h reipublicæ creauit, i tenebitur. k Sed & ſi ſucceſſorem ſibi nominauit l patrem obſtringet. Sed & ſi uectigalia publica locauit, pater, erit obſtrictus. m Sed ſi filius tutores dare non curauerit, n uel minus idoneos elegerit, nec ſatis exegerit, uel nō idoneū acceperit: o ipſe p quidem quin ſit obſtrictus, nulla dubitatio ē: pr̄ verò ita demū obligat̄, ſi & fideiuſſores q hoc nomine obligari ſolēt. Sed non ſolēt r (hoc etenim

a Non probat. id eſt, improbat. & ita minus dicit, & plus intelligi ur.

b Habet. interrogatiuè. certè nullam, ut infra, eod. l. eius qui iuſtum.

c Parentibus. ſ. legitimis. ſic ergo vulgo quæſitus matrē, legitimus prēm ſequitur: ut ſupra, de ſtatu hom. l. cum legitime. Sed quid de legitimato per principem. R. patrem etiam ſequit ut adoptiuus: ut j. e. l. in ordine. in fine. Item. no. hic q̄d non debet aliquid ſic intelligi, ut ſit ſupernacuū, ſi a'i qu:s intellectus ſanus poſſit ei dari. Item nōt. & illud: quód ſuperuacuum eſt precibus impetrare, quod iure communi conceditur. &c. ad quod f. cit ſ. de cap. l. poſtliminium. §. fin. & ſ. de condi. in ſtit. l. uerba hæc. & de uſu. l. ſi ſtipulatus. & de leg. j. l. ſi quando qs. & l. ſi creditori. & de Carb. edi. l. quod Labeo. & de mi. l. in cauſæ. j. reſpon. & de uerb. obl. l. doli. & C. de iu. del. l. j. & de theſau. l. j & C. arb. tu. l. cum interdictæ. & ſup. de uer. ob. l. ſi ſic ſtipulatus. & l. ſi dari. Sed ar. contra ſ. de au. & ar. l. l. pediculis. §. Labeo. & ſ. man. l. qui mutuam. Accur.

ADDITIO. Dic ſecundum Bar. quód hæc uerba poſſunt ibi operari: ut ſ. pro ſoc. ſed & ſi adijciatur.

QVoties. CASVS. Cū filiusfamilias ſit decurio patris uoluntate, pro omnibus muneribus, quæ filio ut decurioni iniunguntur, pater tenetur ut fideiuſſor filij. Secundo dicit, qualiter pater dicitur conſentire decurionatui filij: & quicquid talis filius in republica geſſit pater tenetur, ut fideiuſſor filij. & exponit quando dicatur filius aliquid gerere in repub. Sed quid ſi filio, ut decurioni commiſſum eſt dare tutores pupillis, & eos non dat, uel minus idoneos dat, nec ſatis exigit? ipſe quidē filius tenetur: pater autem tenetur pro eo ſicut fideiuſſor: ſed fideiuſſor non tenetur, eum rem pupilli ſaluam fo. promittat. hoc autem caſu non intereſt reipublicæ, dederit tutorem, uel non: uel minus idoneum dederit. ſic ergo nec pater tenetur hoc caſu. Is qui. Dic caſum ut in gloſ. quæ incipit, aliquo, &c. ibi, puta, &c. Fran. Accur.

d Quoties filiusf. aliud ſi emācipatus: ut C. de filijsf. & quē adm. l. j. li. x. & facit j. de mu. l. j. & l. ſponte. §. j.

e Vniuerſis. ergo tutelæ, & curæ ratione conſequenter: ut C. quod cum eo. l. j.

f Quaſi. j. eo. l. Lucius. §. idem reſpon. hæredes. in ſi. contra. Sol. ut ibi.

g Non contradicit. contradicere ergo debet: ut j. tit. j. l. honores. §. ſi. & l. ſpurij. §. pater. & C. ne filius, p patre. l. ſi filius. & facit ad hoc ut filio uideatur conſentire, C. de decu. l. j. & j. de admi. re. ad ci. perti. l. filius. & ſ. fa. erciſ. l. ſi filia. §. idem ſcribit. & j. l. Lucius. §. idem reſpon. & infra, de mu. & hon. l. ſponte. §. j. ſed qua act. cōuenitur. Reſpon. ex ſtipulatu, uel q̄d iuſſu: cum dicat eū quaſi fideiuſ. teneri: ut hic, & ſ. de fideiuſ. & no. & hæ. tut. l. aij. §. fin. & ſic alias in multis articulis fingitur ſtipulatio ubi non eſt: ut & ſ. de adop. l. his uerbis, & l. fin. Itē not. hic, qui tacet, conſentit. a pro quo ſunt prædictæ leges. & ſ. loc. l. itē quæritur. §. ſi. & de euic. l. quidam. & mā. l. qui patitur. & l. qui fide. & ſolut. ma. l. ij. §. uoluntate. & de adop. l. in adoptionibus. & de cur. fu. l. conſilio. §. ſi. & de ſpon. l. in ſponſalibus. Item no. hic diſtinc. quia aut ſit tutor filius, aut decurio. primo caſu ſi in teſtamento, indiſtinctè tenetur pr̄ de peculio tantum, etiam ſi agnouit: ut ſ. de adminiſ. tut. l. Lucius. Si aliter: tunc ſi agnouit, inſolidum. aliàs de pecu. ut ſ. de tutel. l. ſi filius. Enimvero ſi fiat decurio eo conſcio quod ad publ. cauſam contingit, inſolidum: quo ad priuatū peculio tenus: ut hic, & ſ. de magi. cō. l. j. §. ſi. & de pec. l. iij. in fin. & l. ſeq. Et not. quód primum membrum eſt quando authoritate publicum, ſed utilitate priuatū munus eſt: ut Inſti. de exc. tut. in princi. in ſecūdo utroq; modo eſt publicū. ideo facilius, & plenius obligat̄ pater.

h Negotij. id eſt officij.

i Creauit. ſcilicet iſte filius cum erat decurio, & hoc erat ſibi conceſſum. Accur.

k Tenebitur. ſi illi quos elegerit, malè gerant.

l Nominauit. ut ſuccederet in ſuum officium, q̄d habebat filius, ut & infra, e. l. ordine. §. j. Sed contra infra. eo. l. libertus. §. ſi. Solutio.

m Obſtrictus. ſcilicet, inſolidum.

n Curauerit. cum eſſat ſibi commiſſum.

o Accepit. tutorem, ut fideiuſſorem.

p Ipſe. ſcilicet filius.

q Si & fideiuſſores, niſi q hic tenetur de pec. ut ſ. de pec. l. licet. in ſi. & ſic nō eſt per omnia bona ſimilitudo. Itē ſecus ſi ipſemet. ſ. filius eēt tutor: ut C. quod cū eo. l. j. item not. quod hæc eſt ſimilitudo remouens.

r Sed non ſolent. ut ſup. de magiſtra. con. l. j. in princi. & infra, eodem. l. libertus.

Mand. ſuper Glo. Fac. §. Habita, l vet. San. Ro. Ec. verſ. uerū huic intellectui.

† Orrent, in P. Fl.

† In P. F. nō eſt habere debitam.

† Negotij, non eſt in P. F.

a Tu dic q regulariter taciturnitas cum ſumma liſ p cōſenſu: l. in ſponſalibus. ſ. de ſponſa. de quo qua eſt materia brocardica, uide Panor. in c. uenerabi li. u. xxviij. & ibi in apoſti. in:- is in verſi. cōſentiāt. cx. qui filij ſint legitimi cle. c. ſi poſt. nu. j. ubi ēt poſui in add. ad eum in uer. taciturnitas cx. de con. li. vj. Rebuf. i l. j. nu. ij. & q ibi poſui in apoſt. ad eum in uer. cōſentiente. C. de filijsfa. & quemadmo. pr̄ tenet pro eis li. x. R. ſin. cccclxxxv, incipiē. ſeruos a principe. & Cor. ſing. ſuis, inuen. taciturnitas.

Nihil

a Nihil.ſ.principaliter.ſecundario ſic: ut Inſti .de ijs qui ſunt ſui uel ali.iur.§.fi. & hac ratione in pœna nõ tenetur: ut j.l. Lucius.§.Paulus.& ſ.de fideiu.l.fideiuſſores.& ſ.de admi.tut.l.Lucius,ij.§.Paulus.Accur.

b Commeatum. id eſt, ultra tempus in quo habet commeatum.

c Abeſt. aliquo perſonali munere: quæ multa ſunt: ut j.de mune. & ho.l.munerum.in prin. puta à cuſtodia caſtri licentiatus erat ad tempus, & fortè ſub formis.ſ.qđ interim opus aliquod non aggrediatur: certè excedens modum reuocatur ad munus.

d Ad munera. nõ autem ad honores.

PLacet. CASVS. Filiusfamilias poteſt habere domicilium non tantum ubi pater habet: ſed ubicunque filius conſtituit ſibi domicilium,& h. d. hæc lex & ſeq.Fran.Accur.

e Placet. non ſolum patrem.Acc.

NOn utique. f Habuit ſcilicet.tantum.

g Conſtituerit. animo: ut & ſ.de ca.l.v.in fi.& j.eo.l.ſi quis.& l.nihil. factoetiam opus eſt: ut infra.eo.l.domicilium.& quid ſit, dicut C.de inco.l.ciues.in fi.lib.x.

LAbeo. CASVS. Titius in diuerſis locis negotiatur: æqualiter. in nullo loco dicitur domicilium habere, ſed falſum eſt. nã de omnibus locis incola ſiue ciuis dicitur. Franc.

relatum, & reſcriptũ eſt) quia fideiuſſores rem pupilli ſaluam fore promittunt: reipublicæ autem nihil, a quod ad rempublicam pecuniariam attinet, intereſt p[...] tutores dari. Is, qu[...]a commeatum b abeſt, c uel ultra formam commeatui datam: ad munera d euocari poteſt.

Idem li.xxv.ad Sab. III.

PLacet e etiam filiosfamilias domicilium habere poſſe.

Idem libro xxxix. ad edictum. IIII.

NOn utique ibi ubi pater habuit, f ſed ubicunque ipſe domicilium conſtituerit. g

Non eſt iure diſſonum quem pluribus locis habere domiciliũ. ho. dicit.

Paul li. xlv. ad edict. V.

LAbeo iudicat eum, q pluribus locis ex æquo h negotiet, nuſquã i hẽre domicilium: quoſdam aũt dicere refert, pluribus locis eum incolam eſſe, aut domicilium habere, k quod uerius eſt:

Propter noſtrum affirmare, aut negare, nihil mutatur in re.

Vlpianus libro ij. opinionum. VI.

ASſumptio originis, quæ non eſt, ueritatem naturæ l non perimit. Errore enim ueritas originis nõ amittitur: m nec mendacio dicẽtis ſe eſſe: unde non ſit, deponitur. n neque recuſando quis patriam, ex qua oriũdus † o eſt, neq; † mẽtiẽdo de ea, q̃ non habet, ueritatẽ mutare poteſt. p

Hic habes duo: primo, quod filius ſequitur originẽ patris quãtũ ad ciuitatem. Secundo, quod filius non ſequitur domicilium patris. Bart.

Filius ciuitatem, ex qua pater eius naturalem originem ducit, non domicilium ſequitur. q Viris * prudẽtibus placuit, duobus locis poſſe aliquẽ habere domicilium, ſi utrobique ita ſe inſtruxit, ut non ideo minus

o Oriundus. i. ortus. ſic C. de epiſ.& cle.l.auſil.

p Mutare poteſt. ut uel deſinat eſſe, uñ eſt, uel incipiat eſſe, unde non eſt. & ad hoc C. de incolis.l.ij. in fi. & de mu. & origi. l. origine.& l.fi.lib. x. & infra e.l.ordine.§.ius originis: & ſ. de offi. pſid. l. legatus. & l. illicitas. §. ueritas. & C. de libe. cau.l.nec omiſſa. & ſic non nocet mentiri. quia ueritati ſtatur: ut d.legibus, & C. de iur. & fact. ign. l. cum falſa: & ſupra, qui & à quibus. l.ſi priuatus. §. j. & ſupra, de quæſtio.l.j §.ſi quis ultro. Arg. contra ſ.de rei.ueu. l. fi. & C. de non nu. pecu. auth. cõtra qui propriam.

ADDITIO. Dic, quòd mendaciũ non nocet: quia per hoc non mutatur ueritas: ut hic cum concor. ſed bene nocet mentienti: quia ipſe punietur: ut in contrarijs, ſecundum Bart.

q Non domicilium ſequitur.ſ. patris: ut infra e. l. libertus.§. patris. cũ ipſe filius ſua uolũtate ſibi conſtituit.

† Cõcor. tex. in ca. ſtatutum. §.cum uerò. iunctis notatis p Phil. Frã. & qđ ibi poſui in apoſtil. ad ipſum, nu. v. in uer. domicilia plura. extra. de reſcri. lib.vj.

† Oriundus, ortus, & originarius quis dicatur, & in quo differãt, Mã. in 4 o. q̃ſt. 16. Regu. iur. 2. impreſ.

† Vide Vale. Max. li. ix. c. xvj. ĩ hĩs qui in ſimo loco nati, &c.

* Sic ẽ in P. F. alibi Iuris prudentibus.

h Ex æquo.i. non plus in uno loco, quam in alio.

i Nuſquam.i.nullo prædictorum.

k Quod uerius eſt. ut infra. l.proxi. § iuris prudentibus.& infra, eo.l.ſi quis. cum concor. & C. de adop. l.in adoptionem.j.

ASſumptio. CASVS. Si natus Florentiæ dicat ſe non eſſe ibi natum, ſed Bononiæ. nõ poteſt mutare ueritatẽ. Item ego Franciſcus dicor, ciuis Florentinus, cum ibi pater meus Acc. fuerit natus. non autẽ ſequor domiciliũ patris mei: ut ſi ſtatet Mutinæ nõ ſum per hoc ciuis Muti. itẽ ſi domũ habeo Mutinæ & domum Bo.& utrobiq; moror diuerſis temporibus: dicor ciuis utrobique eſſe. Item libertus ſequitur originem, uel domicilium patroni. Idẽ in deſcendentibus libertorũ. Itẽ manumiſſus a pluribus dominis omniũ patronorum ſequitur originem, & h. d. hæc l. & ſeq.

l Naturæ. ſi ſ. de contra tab. l. non putatur. §. ſi quis emancipatum. Ar. contra ſ. de poſtu. l. j. §. beſtias.

ADDITIO. Dic ſecundũ Bar. q hic eſt q̃dã qualitas, propter quã quis obligatur alteri. ſ. ciuitati ſuæ ad munera ſubeunda: ideo mutari non poteſt ſine ciuitatis conſenſu. In contrario eſt quædã qualitas, per quã quis alteri non obligatur: ut beſtiã eſſe ferocem.

m Non amittitur. id eſt, perditur.

n Deponitur.ſ. ueritas originis, id eſt, abſconditur.

ubi uult: ut ſ.l.placet.& l.ſeq. ſic ergo no. quòd filius ſuam propriam originẽ ſequitur, quã nec mutare poteſt: ut ſupra, proxi. reſpõ. Item & patris ſui: ut hic, & etiam illam non poteſt mutare: ut ſupra.l.prox.cũ cõcor. quod accipe in eam quam pater habuit ex ſe: non ex origine ſui patris. alioqui oporteret nos quærere ubi natus fuit Adam.ſ.agrum Damaſcenum. ſed pro Deo, in quo ſequitur originẽ ſui patris, uel ſuam? Reſpon. quantum ad honores, & quantũ ad tutelas, quas in illis locis habet neceſſe agnoſcere: ut C. ubi pe.tut. uel cura.l.j. non quantũ ad alia munera: uel ut ibi conuenitur: ſicut dicitur in municipe tranſlato ad dignitatem ſenatoriã: ut j.e.l.municipes.& ſic etiã intelligitur ſ.de ſena.l.pe. nõ ergo patrimonialia munera uel alia perſonalia ibi ſubit, niſi alibi habeat domicilium, & eadem poſſent dici in eo, qui per manumiſſionẽ fit municeps: ut non ſequatur, niſi in pmiſſis quæ dixi ratione originis. Alij dicunt prædicta uera, niſi in origi. propria. quo caſu omnia ibi ſubit: ut dicunt. & ſic intelligitur ſupra, de ſena. l. pen. Tu dic, quòd in omnibus ſubit munera ratione ſuæ, uel paternæ originis, uel manumiſſionis, ut hic: niſi habeat alibi domicilium.

ſilium: quia tunc nihil ibi ſubit oneris, uel honoris:ut C.de mu. & orig.l.filios. lib.x. Nec obſt.de ſenatore, quia in eo eſt ſpeciale propter dignitatẽ, ut liberetur a muneribus municipij ſui. Sed hoc reprobatur. C. de muni.& ori.l.fi.lib.x. unde prima placet.

apud alteros [a] ſe locaſſe uideatur. Libertini origi nẽ patronorũ, uel domicilium [b] ſequuntur: itẽ qui ex his [c] naſcuntur.

Idẽ li.v.de off. pcõ. VII.

SIqs a plu:ib. [d] manumiſſus ſit, oium patronorũ originẽ ſequit.

Decuriones non coguntur frumentum uilius ciuibus uẽdere, quàm annona exigit. Frã.Ac.

Martianus libro j. de iudicijs publicis. VIII.

NOn debere cogi decuriones uilius pręſtare frumentum [e] ciuibus ſuis, quam annona exigat, diui Fratres reſcripſerunt: & alijs quoque conſtitutionibus principalibus id cautum eſt. [f]

Qui non habet iuſtum patrem, ſequitur originem matris. h.d. Fran.Acc.

Neratius libro iij. membranarum. IX.

EIus, qui iuſtum patrem non habet, prima origo a matre, exque eo die, quo ex ea editus eſt, [g] numerari debet.

Bona debitorũ fiſci ſunt fiſco tacitè obligata: ſecus in debitore cuiuſq; ciuitatis: niſi princeps hoc concederet. h.d.Fran. Acc.

Martianus libro ſingulari, de delatori. X.

a Alteros. id eſt, alios. & facit ꝟ. eo. l.ſi quis. & ꝟ. eod.l. Labeo.Ac.

b Vel domiciliũ. hoc quando patronus ibi habet domicilium, ubi eſt eius origo. al'oqui contra:ut ꝟ.e.l.eius qui. uel uerius ſubaudi Interim. Azo. & facit ꝟ.eo. l. filij. in princ. & l.municeps. & ſupra l.j.in prin.& ꝟ. l. prox.

c Ex his. ſcilicet libertinis.

d SI quis a pluribus. ſupra, lege proxi.§.una.

e NOn debere. Frumentũ. pro omni blado ponitur:u ꝟ. de uerb. ſigni.l.frugem.

f Cautum eſt. ad hoc.ꝟ.ad legem Iuliam de anno.l.fin. & ꝟ.de adminiſtra. re.ad ciuit. perti.l. decuriones.

g EIus. Editus eſt.ſupra, de ſta.ho.l.lex.

h SImile. In bonis tacite obligatis, quæ fiſcus habet, ut hic, & ꝟ. de iu. fiſ.l. aufert.§. fiſcus. non ciuitas: ut C. de iure reipu. l.ij.libr.xj. Item fiſcus habet perſonale priuilegiũ: quia primo de bonis ei ſatisfit:ut hic,& ſupra de priui. cre.l. quod quis. Non ciuitas alia: niſi per priuilegiũ, uel niſi Romana: ut hic ſubijcit, & ſupra, de priui. cre l. pen. §.j.& niſi Antiochena:ut in e.tit.l.antepe.& facit infra,de uerborum ſigni. l. eum qui uectig.& ꝟ.de uſur. l.etiam.& qui po.in pig.hab.l.ſi pignus.& ꝟ.eo. l. Lucius.& ꝟ.ad Macedo.l.nihil.& C. de bo.uac.l. j.& dic ut no.C.de debi.ciui.l.ij.

IMperator. CASVS. In ciuitate Mutinæ ſunt duo Poteſtates, quibus in ſolidum eſt commiſſum officium Poteſtatis ſimul gerendum. ipſi inter ſe diuiſerunt regimen. dicitur quod officium & periculum eſt commune: hoc tamen ordine, ut ex mala adminiſtratione unius, alter ſcilicet collega teneatur, ſi ille qui male geſſit, nõ eſt ſoluendo tempore finiti officij, nec fideiuſſores eius. Item ſi et ille, qui eum nominauerat, ſiue elegerat, nam aliquo iſtorum exiſtente ſoluendo, collega non conuenietur. Item ſi nominator conuentus ſoluit, non aget contra collegam eius pro quo ſoluit. & quod dixi quando ambo geſſerunt: idem eſt ſeruandum: & ſi unus tantum geſſit, & malè. Nã primò ipſe cõuenitur: ſecundò eius fideiuſſores: tertio nominatores eius: ultimò collega, ne conqueratur nominans, cum ſcire debet eũ quem nominat, in diuiduũ officium, & cõmune periculum ſuſcepturum. Idẽ ſeruatur & cũ ambo geſſerunt: ut ꝟ.l. Imperator. & hoc dicit hæc lex cum duabus ſequẽtibus. Franc.

SImile priuilegium fiſco nulla ciuitas habet in bonis [h] debitoris, niſi nominatim id a principe datum ſit.

In hac lege & duab. ſeq. ponit quo ordine ſunt cõueniendi magiſtratus, qui male geſſerũt, aut is qui eos nominauit, aut fideiuſſores. & eſt tex. planus.

Papinianus libr. ij. Quæſtionum. XI

IMperator [†] Titus Antoninus Lẽtulo Vero ſcripſit, magiſtratuũ [i] officiũ indiuiduũ, [k] ac periculũ eſſe cõe. quod ſic intelligi oportet, ut ita demum collegæ [l] periculum adſcribatur, [m] ſi neque ab ipſo, qui geſsit, neque ab ijs, qui pro eo interuenerunt, [n] res ſeruari poſsit, [o] & ſoluendo nõ fuerit honore [p] depoſito: alioquin ſi perſona, uel cautio ſit idonea, [q] uel ſoluẽdo fuerit, [r] quo tpe conueniri potuit: unuſquiſque [s] i id, quod adminiſtrauit, tenebitur. quòd ſi fortè is, qui periculo ſuo nominauit [t] magiſtratum, ſoluendo ſit: utrum in eum prius actio reddi, qua ſi

i Magiſtratuum. dic, quod ſimul gerendum fuit indiuiſum: ſed ipſi ſua authoritate diuiſerunt.

k Indiuiduum. & teneretur inſolidũ: ſed ordine, qui ſequitur:ut ꝟ. eodẽ.l. quid ergo. j.reſpon. & dic ut infra, eo.l. magiſtratus.

l Collegæ. datiui caſus.

m Adſcribatur. Ita ut teneatur unus pro adminiſtratione alterius.

n Interuenerunt. id eſt fideiuſſerunt. ad quod ꝟ. de adminiſt.re. ad ciui. perti.l.ij.& iij. ſ.in principio. & §. antepen. & §.fi. & C. de conue. fiſ.de. l. quoniã. libr. x. & quo quis ord. con.l.iij.

o Seruari poſsit. reipublicæ. priuatus enim non tenetur:ut ꝟ. l. quoties. §. pe. & de magiſt. cõ.l.j in prin. Acc.

p Honore. aliàs honore, aliàs onere. & facit C. de proba. l. ex perſona.& ꝟ. e.l.ordine. §.j.& C.de pet. et com.rei uend.l.j.& ꝟ. de fideiuſ.l. fideiuſſores. quis autẽ probet hoc: dic ut ꝟ. de prob.l. non eſt.& ꝟ. de magiſt.con.l.j.§.ſi magiſtratus. & de admi.tut.l.Titius.§.Lucius.

q Sit idonea.ſ.nunc.

r Fuerit perſona magiſtratuum, uel fideiuſſorum.

s Vnuſquiſque.magiſtratuum.

t Nominauit. Quid eſt ergo, quod dicitur.C.de magi.con.l.aduerſus ſ. nominatim non teneri antequàm bona principalis,& fideiuſſor. & collegæ excutiantur? Reſp.aliud fortè in tutoribus, ut ibi: & aliud in magiſtratibus, ut hic, uel hic fortè expreſſè fuit dictũ tẽpore nominationis, ut poſſent conueniri antequã collega conueniatur: ibi ſimul. Vel uerius: hic forte ſeparatim geſſe-

† In Pan. Fl. Titius Antonin⁹. ſed mẽdũ illic ſubeſſe arbitror. Nam Iulius Capitolinus Titũ eũ appellat, nõ Titiũ.

a Deſeruerit. facit ī. eo. l. non omnes. §. deſertor.
b Capite. ut ī. de pœ. l. ſi quis aliquid. 2. §. miles. & de effract. l. 1. in prin. & ī. de cuſto. reo. l. in eos.
c Deſertorem. etiam alias decapitandum: ut ī. eod. l. non omnes. §. deſertor.

i Tibiale. genus armorum ad tibias.
k Humerale. aliud genus ad humeros.
l Gladium. plus punitur qui maiora arma alienauit: ſic ī. ad Sylla. l. ſi quis grani. §. ſi quis ea. & de abig. l. 1. §. abigei. ne t. ſed & qui porcum.

ſertor militię eſt. Eum tamen qui carcere effracto fugerit: etiam ſi ante non deſeruerit,a capite b puniendũ, Paulus reſpõdit. Deſertorem,c qui à patre ſuo fuerat oblatus, in deteriorem militiam diuus Pius dari iuſsit:d ne uideatur (inquit) pater ad ſuppliciũ filium obtuliſſe.e Itẽ diui Seuerus, & Antoninus eũ, q poſt quinquennium f deſertionis ſe obtulit, deportari iuſſerunt. qđ exẽplũ † & in cæteris ſequi nos debere, Menander ſcripſit.

Paulus libr. ſingula. de pœnis militum. XIIII.

Qui commeatus ſpatium exceſsit, emanſoris g uel deſertoris loco habendus eſt. habetur tñ ratio dierum, quibus tardius reuerſus eſt: item tẽporis, nauigationis, uel itineris: & ſi ſe probat ualetudine impeditũ, uel à latronibus detentũ: ſimiliue caſu moram paſſum: dum nõ tardius a loco ſe profectum probet, quã ut ocurrere poſſet intra cõmeatum, reſtituẽdus ẽ. Arma alienaſſe graue h crimen eſt, & ea culpa deſertiõi exequatur, utique ſi tota alienauerit. ſed & ſi partem eorum: niſi qđ intereſt. nã ſi tibiale,i uel humerale k alienauit; caſtigari uerberius debet. ſi uerò loricam, ſcutum, galeam, gladium: l deſertori ſimilis eſt. Tyroni in hoc crimine facilius parcit, armorumque cuſtodi plerũq; ea culpa imputatur, m ſi arma militi commiſit non ſuo tempore: n

Gloſſa bene declarat hanc legem.

Papinianus lib. xix. reſponſorum. XV.

Ex cauſa deſertionis notatus ac reſtitutus, temporis quo in deſertione fuit,† ſtipendijs expungitur. o quod ſi ratio cõſtiterit,‡ neque deſertorem fuiſſe apparuerit: oĩa ſtipẽdia citra temporis finem reddunť. p

Pau. li. v. ſñiarum XVI.

Qui metu criminis, in quo reus iam fuerat poſtulatus, q nomen militię dedit: ſtatim ſacramẽto ſoluendus r eſt. Miles turbator pacis capite punitur.

TITVLVS XVII.

DE CASTRENſi peculio.

Vlpian. li. 14. ad ed. I.

Filijfamilias militis peculium ſi apud

d Iuſſit. non autem capite punitur: ne &c. & facit ī. eo. l. qui cũ. §. qui filiũ. & l. non omnes. §. qui in deſertione.
e Obtuliſſe. non enim eſt uerisſimile patrem uelle mori filium: ut C. de pa. pote. leg. 3. in fin. & ad idẽ C. de fideicom. l. cum acutiſſimi. & ī. quod fal. tu. auth. l. falſus. §. Iulianus. & de te. eo. qui. l. ſi pupillorum. §. ſi pater. & quod met. cau. l. iſti quidem. in fi. & in Lombar. de prohi. nupt. l. 2. & C. de epiſco. & cleri. l. orphanotrophos.
f Poſt quinquenniũ. ī. l. nõ omnes. §. à Barbaris. in fi. Accur.

† Exempla Summi pontificis, Imperatoris, ſanctorũ patrum, & cuiuſlibet prælati uiri ſequi, & imitari debemus, ut probat Mandoſ. in gl. Facul. §. uolentes exemplo.

Qui commeatus. CASVS. Miles habuit commeatum à duce belli uſque ad certũ tempus: deinde intra tempus nõ rediJt. dicitur quod emanſor, ſiue deſertor habetur. tamen inſpiciendum eſt per quot dies ſtetit poſt, & an fuit impeditus in redeũdo propter infirmitatem, uel propter nauigationem. ut in his, & ſimilibus ei parcatur: dum tamen interpetrat ſter tam tempeſtiuè quòd potuiſſet rediſſe intra tempus ſtatutum, niſi impedimentum euenitſet. Secundo imponit pœnam militi alienanti arma, uel partem armorum. parcitur tamen tyroni ſi arma alienet. & punitur quandoque cuſtos armorum, ſi arma commiſit militi, non ſuo tempore. Fran.

g Emanſoris. differunt: ut ī. l. 3. §. emanſor. & facit ā. l. 3. §. ſi ad diem. & l. 1. & quib. ex can. maio. l. ſi cui. §. fi. & ſi quis cau. l. 2. §. qđ diximus. & §. ſi quis tñ. & de uerb. oblig. l. continuus. §. cum ita. & l. cum ſtipulatus ſim mihi a Proculo. & de ſol. l. tantum. & de eden. l. ſi quis ex argentarijs. & de arbi. l. 1. § ſi & l. ſeq.
h Graue ut ſupra, l. 3. §. miles. & ſupra, eo. t. l. 3. & l. poſtliminium. carent.

m Imputatur. ſupra de cuſto. reo. l. ii. in prin.
n Tempore. ſic ī. loca. l. ſi merces. §. cõductor. & l. item quæritur. §. 1. de ſolu. l. ſi ſoluturus. ibi, quid enim.

* In gratia. alias in graueſcẽte.

Ex cauſa. CASVS. miles damnatus ex cã deſertionis, deinde reſtitutus non recuperat ſalarium medij temporis, quo in deſertione fuit. ſi autem pronũtietur deſertorẽ non fuiſſe, tunc ſalaria medij temporis bene recuperat. Franciſ. Accurſij.

o Expungitur. id eſt, repellitur ab eorum petitione. & ex pone, id eſt cancellantur quæ ei debebantur: ut ī. leg. 3. §. qui militiæ. & C. eod. le. cum allegatis. libro 12. ſic capitur ī. de uerbo. ſign. l. cognoſcere. & infra, & ſupra, de diuer. præſcri. l. in omnibus. §. 1. & de bo. auth. iudi. poſ. lege fina.
p Redduntur. hoc dicit ut ſupra. l. 3. §. is qui. uel ſicu. ſed ſi ex impronifo.

† In P. F. Impendijs expungitur. Budę. aũt omnino legendum contendit, ſtipẽdijs expungitur.
‡ 1. Quod ſi ille, qui deſertionis ſuſpectus eſt rationem aliquã cauſamq; iuſtam fuiſſe docuerit, ob quã abeſſe ei cõtigerit. hoc enim ſignificat rationem cõſtare. ut de hic Budæ.

Qui metu. CASVS. Aliquis accuſatus de aliquo crimine, metu eius fecit ſe fieri militem. dicitur quod repellitur à militia: & à ſacramento, quo in militia dederat, liberatur. Item miles turbator pacis capite punitur. Frãciſ. Accur.
q Poſtulatus. id eſt, accuſatus.
r Soluendus eſt. facit ī. de adulte. l. ſi maritus. §. 1. & C. de te. ſpo. l. 1. & de ijs qui ad eccle. confu. l. 1.

DE CASTRENSI PECVLIO.

Filijfamilias. CASVS. Filiusfamilias miles deceſſit ab inteſtato. pater occupat peculium filij, non autem eius hæres dicitur: ſed eius hæres dicitur cui ſucceſſerat ille filius. ſi autem teſtamento facto deceſſit tunc pro hæreditate habetur peculium caſtrenſe. & hoc dicit hac lex & leq. ſ. ta . ccur.

patrē remāſit, [a] ſine teſtamento filio defuncto, pater ipſi [b] hæres nō fit: ſed tamen hęres ijs fiet, [c] quibus filius fuit.

Filiusfamilias non habet hæredem ab inteſtato: ſecus ſi fuerit teſtatus. hoc dicit cum l. ſequen. Bartolus.

Idem lib. lxvij. ad edictum. II.

SI filiusfamilias miles deceſſerit, ſi quidē inteſtatus: bona eius non quaſi hęreditas, [d] ſed quaſi peculiū patri deferuntur. Si autē teſtamēto facto: hic pro hæreditate habet caſtrēſe peculiū. [e]

Idem li. viij. ad legem Iuliam & Papiam. III.

SI mulier filio viri [f] militi ad caſtrenſes, uel fortè militares res cōparādas reliquerit pecuniā: utique caſtrenſi peculio ea, quæ comparantur, annumerari incipiunt. [g]

Tertulia. li. ſing. de caſtrēſi peculio. IIII.

MIles precipua [h] habere debet, quæ tulit [i] ſecum in caſtra concedente patre. [k] Actionem, perſecutionemque caſtrenſium rerum ſemper filius etiam inuito patre habet. Si paterfamilias militiæ tempore, uel poſt miſsionem arrogandum ſe præbuerit: uidēdū erit ne huic quoque intelligatur earum rerum permiſſa adminiſtratio, quas ante arrogationem in caſtris acquiſierit: quamuis cōſtitutiones principales de ijs loquātur, qui ab initio cū eſſent filijfamilias militauerint, quod admittendum eſt. [l]

Vlpianus lib. vj. ad Sabinum. V.

MIles filiusfamilias à commilitone, uel eo, quem per militiam cognouit, [†] hæres inſtitutus [m] & circa iuſſum patris ſuo arbitrio rectè pro hęrede gerit.

Quæ ab uxore dantur uiro non cauſa militiæ, non ſunt caſtrēſis peculii ſecus ſi dantur cauſa militia. hoc dicit.

Idē li. xxxij. ad Sab. VI.

SI militi filiofamilias uxor ſeruū manumittendi cauſa donauerit: an ſuum libertum fecerit, uideamus: quia peculiares & ſeruos, & libertos potuit habere. Et magis eſt, ut hoc caſtrēſi peculio nō annumeretur: [†] quia uxor ei non propter militiam nota eſſet. [n]

[a] Remanſit. remanere dicitur ubicunque ſit, eo ipſo, quòd inteſtatus deceditur: ut ῑ. l. proxi.
[b] Pater ipſi. filio: ut plenè dices ῑ. l. proxi.
[c] Fiet. ſ. pater. uam & alias hęres hæredis, &c. C. de hæred. inſtit. leg. fin. & de uſufru. leg. ambiguitatem. & ſ. de peti. hæred. l. 3. §. 1. & quære, ut ibi. Item argu. ſ. de uulga. ſubſtit. l. qui duos. ſed hic nec filius, nec pro eo alius teſtatus fuit, ibi pater fuit teſtatus pro filio impubere ultimo moriente.
[d] Si filiusfamilias. Non quaſi hæreditas: ut ῑ. l. proxi. & C. eod. l. penult. & ſ. de neg. geſt. l. ſucceſſori. & de mino. l. 3. §. Pomponius. & ad Maced. l. ſed Iulia. §. quanquam & ῑ. eodem. l. pater. & l. proponebatur. & l. filius. 1. reſpon. ſic ſ. de peti. hæred. l. item ueniunt. §. nō ſolum. & C. de bo. quæ liber. l. quæcunque. § eo uidelicet. in fi. & Inſtit. qui. non eſt permi. facere teſta. §. ſi uerò inteſtati. Sed in duobus caſibus habet hæredem etiam inteſtatus: ut C. de epiſco. & clericis. l. ſacroſanctæ. & ſupra, ſi a parente quis ſu. manu. l. 1. §. nepos. hodie etiam quaſi hæreditas: ut in authen. de hære. ab inteſtato §. ſi igitur defunctus. col. 9. Item qualiter olim hoc ſuperiori caſu pater tenebatur poſt mortem filij, habes ῑ. eodem. l. pater. in princip.
[e] Peculium. ſi aditur, aliàs contra: ut ſ. de ſtip. ſer. l. ſi ſeruus cōmunis meus. & ſ. de acquir. re. domi. l. in eo. Sed quid ſi codicillos faciat? Reſpon. non ualet: ut ſ. ad leg. Falcid. l. filius familias. niſi in caſu: ut d. l. ſacroſanctæ.

SI mulier. CASVS. Nouerca mea mihi militi reliquit pecuniam ad res militares comparandas: ut equum, arma, & ſimilia: & comparaui ex illa pecunia res prædictas. dicitur quòd illæ res ſunt caſtrenſis peculij. Secundo dicit, quòd filius res caſtrenſes debet habere præcipuas: & acti. & perſecutiones circa caſtrenſes res etiam inuito patre intentare poteſt.
Item ſi miles ſui iuris exiſtens cum eſſet in militia, uel poſt miſſionem dedit ſe in arrogationem, omnia, quę in caſtris prius quæſierat, habere penes ſe debet uelut caſtrenſia, & adminiſtrationem in his habebit: licet conſtitutiones loquantur tantum de filiisfamilias, qui exiſtētes milites caſtrenſia lucrantur. & hoc dicit hæc lex. & ſeq. Franc. Accurſij.

[f] Si mulier filio uiri. ſcilicet, priuigno.
[g] Incipiunt. ut C. eo. l. 1.
[h] Miles præcipua. id eſt, ante petita. Accur.
[i] Tulit. mobilia: ut arma: ut C. eodem. l. 1. & familiæ erciſcund. l. ſi filius.
[k] Patre habet. quia & contra patrem: ut ſupra, de furt. l. ſi quis uxori. in princi. & ſupra, ad Trebellianū. l. Imperator. ibi, poſt decretum.
[l] Admittendum eſt. ut ſit permiſſa adminiſtratio prædictorum.

MIles filiusfamilias. CASVS. Filiusfamilias miles hęres inſtitutus a commilitone, uel ab eo, quem cognouerat in militia, poteſt adire hæreditatem etiam ſine iuſſu patris. Item ſi uxor eius legat ei ſeruum cauſa manumittendi: dicitur quòd non ſit hic ſeruus caſtrenſis peculij, & redditur ratio in litera. & ſic manumittere poteſt ſine permiſſu patris. ſi autem ei eunti ad caſtra uxor eius ei donat ſeruum: ut eum manumittat, & eū libertum habeat ſecum in militia: poteſt eum manumittere ſine permiſſu patris. Item ex caſtrenſi peculio tenetur uir ſoluere dotem mulieri, in quantum facere poteſt. nam ex caſtrenſi peculio tenetur quis, etiam non creditoribus caſtrenſibus. Item ſi uxor militis, uel cognatus eius, uel quis alius non ea cauſa militiæ notus donauerit, uel legauerit aliquid filio militi, hoc expreſſo, ut in peculio caſtrenſi illud habeat, non propter hoc erit caſtrenſis peculij: ſecus ſi ex cauſa militiæ notus eſſet leganti, uel donanti. & hæc dicit hæc lex cum tribus ſequen. Franciſcus.
[m] Inſtitutus. ut C. eod. le. 1. & 2. & ῑ. eod. l. dotem. in princi. & §. 1. & ῑ. eodem. l. ſi forte, & l. caſtrenſe. & ſ. de fal. l. pater.
[n] SI militi. Nota eſſet. bona ratio, ut ſ. l. proxi. cū ſuis concor. tenet tamen donatio: ut ſ. de do. inter ui. & uxo. l. qd' ait. §. penul. & §. ſi. & l. ſecum. §. 1. & C. de dona. inter uirum & uxo. l. maritus.

[†] Nota quòd notitia militiæ prodeſt, & multum operatur. dic ita dicendum de notitia ſcholaſtica. uide gl. quæ ſolet ad hoc ſemper allegari in c. Inotuit. de elec. extra, ſuper uerbo, in ſcholis.

[†] Sic in P. F. Hal. tū legit, quia uxor ei propter militiam nota eſt. ſed nō rectè meo iudicio.

Planè ſi mihi [a] apponas ad caſtra eunti [b] marito uxorē ſeruos donaſſe, vt manumittat, & habiles ad militiam libertos habeat: poteſt dici ſua uolūtate ſine permiſſu patris manumittentem ad libertatem perducere. [c]

Idem libro xxxiij. ad edictum. VII.

SI caſtrēſe peculiū habeat maritus, in quantum facere poteſt, condēnabitur: [d] quia etiā non caſtrenſibus [e] creditoribus ex eo peculio magis eſt eum cogi reſpōdere.

Idem libro xlv. ad edictum. VIII.

SI fortè vxor, uel cognatus, uel quis alius nō ex caſtris notus, filiofamilias donauerit q̃d, [f] uel legauerit, & expreſſerit nominatim, ut in caſtrenſi peculio habeat: an poſsit caſtrēſi peculio aggregari? Et nō puto. [g] ueritatē [h] enim ſpectamus, [i] an uerè [k] caſtrenſis notitia, uel affectio fuit, non quod quis finxit.

Legem iſtam [illegible]mina per te, & cuius ſaporis ſit, guſtabis.

Idem lib. iij. diſpu. IX.

PRoponebatur [l] filius familias miles teſtamento facto extraneum hæredem ſcripſiſſe: patre deinde ſuperſtite deceſsiſſe. [m] pater deliberante hærede inſtituto, & ipſe diem functus: deinde hæres inſtitutus repudiaſſe hæreditatem. q̃rebatur, ad quem caſtrenſe peculium pertineret. Dicebam, caſtrenſe peculium filij familias, ſi quidem teſtatus deceſsiſſet, quaſi hæreditatem deſerri hæredi ſcripto: ſiue extraneum ſcripſiſſet hęredem, ſiue patrem. Sed cū nihil de peculio decernit [n] filius: non nunc obueniſſe patri, ſed non eſſe ab eo [o] profectum [p] creditur. Denique ſi ſeruo filij caſtrenſi libertatem pater adſcripſerit, moxque filius uiuo patre defunctus ſit non impeditur libertas: cùm ſi filius patri ſuperuixerit, impediatur libertas. [q] Vnde Marcellus putat neceſſarium quoque hęredem ſeruum filij peculiarem patri exiſtere poſſe, ſi filio pater ſuperuixerit. [r]

Idem referebam: & ſi rem peculiarem filij pater legauerit. nam eodem caſu, quo libertatem competere [s] diximus, legatū quoque uel debebitur, uel impedietur: [t] Quibus ita premiſsis, & in propoſito dicebam, cùm hæres non adijt hæreditatem, retro peculium patris bonis acceſsiſſe.

Vnde poſſet dici, etiam patris bona aucta per hāc repudiationem. Nec eſſe nouum, ut ex poſtfacto aliquis ſucceſſorem habuiſſe uideatur nam & ſi filius eius, qui ab hoſtibus captus eſt, deceſſerit patre captiuo uiuo: ſi quidem pater regrederetur, quaſi filius familias peculiū haberet. Enimuerò ſi

[a] Mihi. iuriſconſulto.
[b] Eunti. ſ. eo. miles. in principio.
[c] Perducere. ad quod ī. de iure. patro. l. ſeruum.
[d] SI caſtrenſe. Condemnabitur. uxori de dote agenti, uel alia actione. nam quacunque actione, & a quocunque miles conuenitur, ſic conuenitur: ut ſupra, de re iudi. l. miles. in principio. & l. item miles.
[e] Caſtrenſibus. nō ſolum caſtrenſibus: & ita mulieri, & cuilibet alij ſatisfacit ex eo.
[f] SI forte. Quid. Id eſt aliquid. & facit C. eodem. l. cum allegas. libr. 12. & ī eod. l. miles cum ſuis concord. & infra eod. l. caſtrenſe.
[g] Non puto. ſ. de admi. tu. l. quidam. & de pe. leg. l. ſi peculium. & C. ſi quis alteri uel ſibi. l. multum. Sed argu. contra in authen. ut lic. ma. & auiæ. in principio. col. 8.
[h] Veritatem. C. de dedit. li. 10. l. 1. & ſ. de adimend. leg. l. 8. §. conditio. ibi, ſed melius. & de off. præ. l. ſed licet. & inſtitu. de le. §. ſi rem.
[i] Spectamus. ſcilicet, an &c.
[k] Verè, aliàs uero.
[l] PRoponebatur. CASVS. filius familias miles habens caſtrenſe peculium, inſtituit ſibi quendam extraneum hæredem, & deceſſit, relicto patre uiuo: qui pater & ipſe deceſſit hærede inſtituto à filio deliberante. deinde inſtitutus hæres a filio repudiat hæreditatem. quæritur ad quem hoc caſtrenſe peculium filijfamilias perueniat? & certè alias iure cauetur, quod ſi filiusfamilias miles teſtatur ſuper caſtrēſi peculio, illud pecul. ad inſtitutum uadit qui eiuſdem ſit inſtitutus. ſcilicet pater, uel extraneus. ſi autem ab inteſtato decedit: tunc penes patrem dicitur remanere, quaſi ab eo patre non ſeparatum. hinc eſt, quòd ſi pater manumittit ſeruum caſtrenſis peculij ſui: deinde filius uiuo patre decedat ab inteſtato: non impedit libertas p̃ſtita a patre: ſecus ſi filius ſuperuixit patri. unde ſi pater decedat poſt mortē filij, & inſtituat ſeruum caſtrenſis peculij filij hæredem: hic ſeruus hæres neceſſarius erit patri defuncto. Item ſi pater legauit rem caſtrenſis peculij filij: deinde filius p̃decedat, confirmatur legatum. ſecus ſi pater præmoriatur. His ergo præmiſſis dicamus in noſtra quæſtione, quod ex quo hæres filij non adiuit bona patris, dicantur aucta: & ſic ad hæredē patris hęc omnia uadant. nec eſt nouum: ut ex poſt facto aliquis uide. ſ. habere ſucceſſorē: ut in hoc & alio caſu euenit. ſi filius capti ab hoſtibus deceſſit patre exiſtente in captiuitate ſi pater reuerti, occupat bona filij ut peculiū. ſi aūt in captiuitate decedat pater, tunc bona filij etiā quæ ſita interim patre exiſtente in captiuitate, uadūt ad agnatū proximiorem, tanquā ad hæredē. Franciſ. Acc.
[l] Proponebatur p̃ mittit filiusfa. &c. proponebāt teſtamento, &c.
[m] Deceſſiſſe. ſ. proponebatur filius.
[n] Decernit. alias dixerit, alias decreuerit. & facit ī. l. 2. cum concor.
[o] Ab eo. ſ. patre.
[p] Profectū. id eſt non receſſit ab eo.
[q] Libertas. quæ nō ualeret ſi domino ſuccederet manumiſſor. ī. qui & a quibus. l. ſi ſeruo. & j. eo. l. hæreditatem §. pater.
[r] Superuixerit. j. e. l. ex caſtrenſi. 2. reſpon. Accur.
[s] Competere. uel non competere.
[t] Impedietur. ex poſtfacto. igitur declaratur: ut j. ſubijcit. ad quod ī. ſi certum pet. l. proinde. & de rebus dubijs. l. quędam. & ī. de acqui. ra. do. l. in eo. Accur.

Habebit.

ibidem pater deceſſerit: quaſi paterfamilias legitimum habebit ſucceſſorẽ: a & retro habuiſſe credetur eius ſucceſſor. Ea quoq;, quæ medio tẽpe filius iſte q̃ſiuit: nec heredi p̃ris, ſed ipſi filio q̃ſita uidebunt.

In caſtrenſibus bonis filij nullum ius habet pater. h. d. Fr. A.

Pompo. lib. ſingula. regularum. X.

Ex nota Marcelli cõſtat, nec patrib. aliquid ex caſtrenſib. bonis filiorum deberi. b

Hic dicitur quid ſit caſtrenſe peculium. h. d. Fran. Acc.

Macer li. ij. de re mi. XI.

Caſtrẽſe peculiũ eſt, ꝙ a parẽtibus, uel cognatis in militia agẽti donatũ eſt: vel qđ ipſe filiusfamilias in militia acquiſiuit: c quod niſi militaret, acquiſiturus nõ fuiſſet. d nã quod erat & ſine militia acqſiturus, id peculiũ ejus caſtrẽſe nõ eſt.

Pap. li. xiiij. Q õnũ. XII.

Pater qui dat in adoptionẽ filiũ militem, peculium e ei auferre nõ põt, quod f ſemel iure militiæ filius tenuit. qua rõne nec emãcipãdo filiũ, peculiũ ei aufert: qđ nec in familia retẽto poteſt auferre.

Filiusfamilias miles inſtitutus hæres ab uxore ſua effectione militiæ poteſt adire hæreditatem citra iuſſum patris, & ſeruos hæreditarios manumittere. h. d. Fran. Accur.

Idem lib. xxvj. Quæſtionum. XIII.

Diuus Adrianus reſcripſit in eo, quem militãtem uxor hæredem inſtituerat, filium extitiſſe hæredem: & ab eo hæreditarios ſeruos manumiſſos, proprios eius libertos fieri. g

Idem libr. xxvij. Quæſtionum. XIIII.

Filiusfamilias miles ſi captus apud hoſtes, uita fungatur: lex Cornelia ſubuenit ſcriptis hæredibus: quibus ceſſantibus, iure priſtino peculium pater habebit. Proxima ſpecies h uidetur, ut ſcriptis hæredibus deliberãtibus, quod ſeruus interim ſtipulatus eſt, uel ab alio ſibi traditum accepit (quod quidem i ad patris perſonam attinet) ſi fortè peculium apud eum reſederit, k nullius momẽti uideatur, cum illo tempore non fuerit ſeruus patris. quod autem ad ſcriptos hæredes, in ſuſpẽſo fuiſſe traditio, itemque ſtipulatio intelligatur. ut enim hæreditarius fuiſſe credatur, poſt aditam hæreditatem fit. l Sed paterna uerecundia nõ mouet, quatenus & in illa ſpecie, ubi iure priſtino m apud patrem peculiũ remanet, etiam acquiſitio ſtipulationis, uel rei traditæ per ſeruũ fiat. n Legatum quod ei ſeruo o relictum eſt: quamuis tunc propter incertum nulli ſit acquiſitum: omiſſo teſtamento, patre tunc primũ p per ſeruũ acqui retur: q cùm ſi fuiſſet ex

a Habebit ſucceſſorem. ſ. filius. Sed contra de capti. & poſtli. re. l. bona. §. quod filius. Solu. ut ibi. Item facit ſup. de ſuis & leg. l. ſi pater.

b Ex nota. Deberi. ut C. de bo. quæ li. l. cũ oportet. §. exceptis. & C. e. l. iij. & ĩ. e. l. miles. cũ ſuis cõ.

c Caſtrẽſe. Acquiſiuit. ab alijs nõ cognatis. & facit C. eod. l. iiij. & l. j. & ĩ. eo. l. miles. cum ſuis concor.

d Non fuiſſet. ad hoc ĩ. qui. ex cauſ. maio. l. is q rei. Ac.

Pater. CASVS. Pater filium ſuũ dat alij in adoptionem, non poteſt peculiũ eius caſtrenſe auferre. Item nec emancipãdo eum, poteſt ei auferre. Frãciſ. Accur.

e Peculium. caſtrenſe. ſecus in profectitio, uel aduẽtitio, iure iſto: ut ſup. de doli exceptio. l. apud Celſum. §. fin. quæ eſt contra.

f Quod. i. quia.

g Diuus. Fieri. Deſiit ergo hæreditas caſtrẽſis peculij: ut ĩ. e. l. doitẽ. ij. rñ. Sed contra. C. eo. l. j. non placet ꝙ hic erat in militia: quia & ibi. Sed dic, quod hic affectione militiæ inſtituebat eum, ibi non: ut ĩ. l. ſi fortè. & ĩ. eod. l. hæreditate. In prin. item hic ex teſtamẽto, ibi ab inteſtato. unde ibi nulla poteſt aſſignari affectio. Itẽ facit ĩ. l. ſi militi. in fi. Acc.

Filiusfamilias. CASVS. Filiusfamilias miles fecit teſtamentum in quo aliquos ſibi inſtituit hæredes: tandem captus eſt ab hoſtibus, & ibi deceſſit. bona eius uadunt ad inſtitutos, ſi uolunt bona. ſi autem nolunt: tunc penes patrem remanet peculium. ſed ſi hæredibus ſcriptis deliberantibus ſeruus caſtrẽſis peculij aliquid ſtipulat, uel aliquid ex alia cauſa acquirit, ſi poſtea hæredes ſcripti adeunt hær. eis eſt hoc acquiſitum, quaſi per hæreditarium ſeruum. ſi autem eam non adeant, & ſic penes patrem peculiũ ſtet: hoc quod acquiſierunt ſerui, non uadit ad patrẽ, cum eo tempore non eſſent eius. & hoc de rigore, ſed de æquitate ſecus: ut patri hoc quæratur, quod ſerui peculiares quæſierant.

Legatum. Pone caſum ut in gloſſa quæ incipit, legatum &c. circa medium gloſſ. ibi, aut non adeunt &c. Fa. Accur.

h Proxima ſpecies. aliàs ſpecies. i. quæſtio, aliàs ſpecie. i. quæſtione.

i Quod quidem. hoc totum ponitur pro inquantum.

k Reſederit. quod eſt etiam hæreditate non aditatut ſup. de ſtipu ſeruor. l. ſi ſeruus communis.

l Poſt aditam hæreditatem fit. id eſt contingit id per ꝙ creditur retro hæreditarius, ſcilicet per aditionem: quæ ſi non fiat non fuit hæreditarius: ut d. l. ſi ſeruus communis. & ſupra, ad legem Falcidiam. l. filius. & de ſtipul. ſer. l. ſi ſeruus communis. Ac.

m Priſtino. id eſt, antiquo, quod eſt cum hæreditas non aditur.

n Fiat. ut & ſup. de acqui. rerũ do. l. in eo. & quæritur quãdo uere? Reſpõ. cũ conſtat non aditi: ut ſtatim dicit.

o Seruo. caſtrenſis peculij mortuo filio, & hæredibus deliberantibus: ut & ſupra proxime dixit de alijs acquiſitionibus.

p Primum. aduerbium.

q Acquiretur. legatum. & dic, cum legatur ſeruo peculij caſtrenſis deliberantibus inſtitutis: aut poſtea adeunt: & tunc legatum fuit acquiſitum peculio ſtatim cum ceſſit dies eius: ſicut cum legatur cuilibet hæreditario ſeruo, qui quærit ſtatim hæreditati, & hæredi-

emplo hæreditatis [a] peculio acquiſitũ, ius patris hodie non conſideratur.

Idẽ li. xxxv. Qõ XV.

PAter militi filio reuerſo quod donat, caſtrenſis peculij [b] non facit: ſed alterius peculij perinde, ac ſi filius nunq̃ militaſſet. Si ſtipulãti filio ſpondeat: [c] ſi quidẽ ex cã peculij caſtrẽſis, tenebit ſtipulatio. cęterũ ex qualibet alia cã nõ tenebit. Si pr̃ à filio ſtipulatur: eadem diſtinctio ſeruabitur. [d]

Quicquid ſeruus peculij, qđ ad filiumfamilias pertinet, ab extraneo ſtipulatur, uel p traditionẽ accipit: hoc filiofamilias acquirit. in ipſa filia tamen diſtinguitur: aut ſtipulatur ex cã peculij ſui, & tunc ſibi acquiritur. aut ex alia cã, & tũc patri quæritur. idem in peculiari ſeruo, ſi ſtipuletur a patre: quia tunc etiã filio quærit, h. d.

Si ſeruus peculii, quod ad filium ſpectat, ab extero [e] ſtipuletur, aut per traditionem accipiat: ſine diſtinctione cauſarũ [f] res ad filium pertinebit. Non enim, ut filius duplex ius ſuſtinet: pr̃is, [g] & filijfamilias: [h] ita ſeruus qui caſtrenſis peculii [i] eſt, quique nullo iure, quandiu filius uiuit, patri [k] ſubiectus eſt, aliquid acquirere ſimpliciter ſtipulando, uel accipiendo patri poteſt. quæ ratio ſuadet, ut ſi ab ipſo patre ſeruus, qui ad filium pertinet, ſtipuletur ex quacunque cauſa, uel traditum accipiat: ſic acquiratur filio res, & ſtipulatio, quemadmodum [l] ſi extero promiſiſſet. quia perſona ſtipulãtis, & accipientis ea eſt, ut ſine differentia cauſarũ, quod per eum [m] agi⁊, emolumẽtũ filij ſpectet. Si ſerui pater uſumfructum amiſerit, cuius proprietatem in caſtrenſi peculio filius habeat: plenã proprietatem habebit filius. [n]

Idem li. xix. Rñ XVI.

DOtem filiofamilias datam uel promiſſam, in peculio caſtrenſi non eſſe reſpondi. Nec ea res contraria ui debitur ei, quòd diui Adriani temporibus [o] filiumfa. militem uxori hæredẽ extitiſſe placuit, & hæreditatẽ in caſtrenſe peculium habuiſſe. nã hæreditas aduentitio iure quæritur: dos autem matrimonio cohærens, oneribus eius, ac liberis communibus, qui ſunt

tas poſtea hæredi eum adit: ut & de le. ij. l. debitor. in fi. & inſt. de ſti. ſer. in prin. nã & peculiũ eſt hæreditas cũ adeunt inſtituti: ut ff. de ſtip. ſer. l. ſi cõmunia. & retro fingitur fuiſſe: ut ff. de acqui. re. do. l in eo. aut nõ adeunt: & tunc ſeruus non quærit peculio, nec peculium domino: ſed recta uia per ſeruũ domino quæritur ex die omiſſi teſtamenti nere: ut hic, retro fictitie: ut inf. eo. l. hæreditate. §. pater. ibi, quid ergo &c. niſi dicas ſic, ius patris hodie non conſideratur, quod eſt conſiderandum. Eſt autem ius patris, ut omnia retro ſua fuiſſe uideantur: ut ſup. l. proponebatur. in fi. j. reſpon. & ſi eſt ſeruus legatarius: ergo directo per eũ debet quæri: quia ſic fieret per ſeruũ peculiarẽ peculij profectitij: non autem per obliquum. & idem dic de alijs acquiſitionibus quæ per eum fierent, quod eſt in legato dictũ: ut ff. proxi. Ipſum autem peculium cu ius interim ſit, habes j. e. l. hæredita te. §. pater. ibi, quid ergo. [a] &c.

[a] Hæreditatis. [b] q. d. hæreditas uidetur acquiſita a die captiuitatis: & per conſequens uidebatur ex tunc hæredi quæſitum. ſi tamen hæres ſcriptus eam noluerit, ex tunc patri quæſitã crederem. M. F.

PAter. CASVS. Pater filio ſuo militi reuerſo de militia donauit aliqua. hæc non ſiunt caſtrenſis peculij, ſed profectitij perinde ac ſi filius nunquã militaſſet. Itẽ ſi pater filio militi ſtipulanti promittat aliqua: ſi quidem ex cauſa caſtrenſis peculij, tenet ſtipulatio: ſi ex alia cauſa, non tenet ſtipulatio. Idem contra, ſcilicet ſi pater ſtipuletur a filio. Item ſi ſeruus caſtrenſis peculij filij ſtipuletur aliqua ab extraneo, uel per traditionem aliquid acquirat: ad filium hoc quæritur, non diſtincto ex qua cauſa ſtipuletur, ſcilicet ex caſtrenſi, uel alia quacunq;: licet ſecus eſſet in ipſo filio p ſe acquirẽte. ſuſtinet enim filius miles ius ſeruorũ nã ſi ex cauſa caſtrenſi quærit, ſibi acquirit. ſi autẽ ex alia cauſa quærit, ſecus. ſed ſi ſeruus caſtrenſis peculij aliquid ſibi ſtipuletur a patre militis, uel alia

[a] quid autem.

[b] Iſta gl. non reperitur in antiquis libris.

cauſa aliquid quærat: acquiritur hoc filio perinde, ac ſi ab extraneo ſeruus acquiſiſſet. Vltimo dicit. pater habebat, uſumfructũ in ſeruo: filius miles ex caſtrenſi peculio habebat proprietatem. pater uſumfructum amiſit. dicitur quòd filio acquiritur: & ſic filius habet plenam proprietatem in ſeruo. Franciſcus. Accur.

[b] Peculij. ſcilicet profectitii: ut C. de bon. quæ libe. l. cũ oportet. §. j.

[c] Spondeat. ſcilicet pater.

[d] Seruabitur. ut Inſtitut. de inutili. ſtipul. § item. & §. ei qui. & ſupra, de uerborum obligatio. l. dominus ſeruo. Et dic idem in quaſi caſtrenſi: ut ff. de col. bo. l. j. §. nec caſtrenſe. & facit ff. de iud. l. ſi. & de in ius uoc. l. adoptiuum. & C. de bon. quæ liber. l. cum oportet. §. exceptis.

[e] Ab extero. Id eſt, extraneo Acc.

[f] Cauſarum. i. ex cauſa caſtrenſi, uel alia quacunq;. Acc.

[g] Patris, quo ad caſtrẽſe. ſ. uel quaſi: ut ſupra ad Macedo. l ij.

[h] Filiusfamilias, quo ad nuntia alia aliunde patri quæſita: ex caſtrenſi, uel quaſi ſibi.

[i] Peculij. ſ. ſuſtinet duplex ius.

[k] Patri. ſ. filii, uel in cuius peculio caſtrenſi eſt ſeruus qui ſtipulatur & ad hoc ff. e. l. hæredita te. ij. reſpon. Acc.

[l] promiſiſſet. ſ. pater aliàs externus. ſ. promiſiſſet ſeruo prædicto.

[m] Per eum. ſ. ſeruum caſtrenſem.

[n] Filius ff. eo. l. ex caſtrenſi. §. ſeruus.

DOtẽ. CASVS. Dos data filiofami. militi non eſt caſtrenſis peculij: ſecus ſi uxor eius inſtituit eum hæredem affectione militiæ, & hãc hæreditatẽ adiuit hic filiusfa. miles: ⁊ caſtrenſis peculij dicit hæreditas. & quare ſ. eus in dote, reddit ratio in litera. Secũdo dicit, frater patruelis militis in una prouincia, Inſtituit ſibi hæredem fratrẽ ſuum patruelem militantem in alia prouincia: quia militiuus hãc hæreditatem adiuit: dicitur quòd non uidetur ex cauſa caſtrenſi quæſitum: imo ratione ſanguinis Fran. Accur.

[o] Temporibus, placuit, quod eſt infra, ut ſupra. l. diuus. Et dic contra: ut C. eod. l. j. & l. ſola, et d. l. diuus.

C. n. ex-

g Confertur, à filiis fratribus, & fratrum filiis: ut ſ. de col. do. l. j. §. j. & §. filiam. quod ergo dicit onus. ſ. matrimonij. Item quod dicit cōmunibus. ſ. patri & matri mulieris. Et quod dicit aui: ideo dicit, quia aliqui erant filij filiorum, quibus, & a quibus confertur, ut C. de col. l. ſi maritus. & ſecundum hoc uerbum confertur, diuerſimodè ponitur. ſic ſ. de offic. proconſulis, l. ij. Alij dicunt confertur a filio: & hoc cū deceſſit uxor uiuente patre: ut ſup. pro ſo. l. actione. §. fin. & l. ſeq. quia cum ſubijciantur eius oneri, quia tenentur ad reddendum: & lucrum eius participare debent cū iſto filio. ſecus autem ſi non prædeceſſiſſet uxor: quia non conferret hic filius: ut C. fa. ercīſ. l. ij. & ſ. fa. ercīſ. l. ſi filia. §. j. & l. ſi maritus. & hoc ſi non lucretur. Si aūt lucretur, qd tūc? R. ñ. nec tūc cōfert. tu dic qd̄ hic nō dicit de tali collatione: ſed dic cōfert. i. ad uſum dat, uel ſubijcit, ut cætera profectitia uel aduētitia & hodie, q̄ tū ad uſūf.

in aui familia cōfertur. a Hæreditatē caſtrēſi peculio nō uideri quæſitā reſpondi, quam frater patruelis b in alia prouincia ſtipendia merens, fratri patrueli cum quo nunquam militauit, c reliq̄t. Sanguinis etenim ratio, non militiæ cauſa, meritum d hęreditatis accipiendæ præbuerat.

Idem libro ij. definitionum. XVII.

PAter, quī caſtrēſe peculium inteſtati filij retinebit: æs alienum intra modum e eius, & annum utilē f iure prætorio ſoluere cogitur. Idē ſi teſtamento g ſcriptus hæres extiterit: perpetuo ciuiliter ut hæres conuenitur

Si filius familias facit teſtamentum iure militari patre inſtituto, & pater omittit hæreditatem ex cauſa inſtitutionis peculiumque filij poſſidet: ipſe tenebitur ad legata præſtanda non deducta Falcidia. ſi autem fecerit filius teſtamentum non iure militari: tunc pater poteſt detrahere Falcidiam. cætera uide in gloſ.

Pater filio milite, uel

b Patruelis. ut Inſti. de gradi. §. iiij.

c Militauit. aliàs ſecus, ut C. eod. l. cum allegas. lib. xij. & eod. l. ſi forte. & l. miles. cum concor.

d Meritum. ideo ſic dictum, quia plerunque merenti relinquitur: ut ſup. pro ſoc. l. nec adiecit.

PAter qui caſtrenſe. CASVS. Filiofamilias milite mortuo ab inteſtato apud patrē remanet peculiū caſtrēſe: & debita filij debebit intra annū utilē ſoluere, in quātū patitur peculiū: ſi aūt ſucceſſit pater filio ex teſtō: tunc perpetuo tenetur ad debita filij. Si autem pr̄ inſtitutus a filio omittat ex teſtamēto ſuccedere & uelut peculiū occupat bona filij: tāq̄ legitimus hæres, i. ſicut ſi addiijſſet, tenet̄ p̄petuo ad debita filij ſoluēda in quātū patit̄ peculiū. i. nō deducta Falc. Si aūt filiusf. miles poſtq̄ p annū deſierat militare, fecit teſtamentū iure cōi in quo inſtituerat patrē, & reliq̄t legata: debebit pr̄ ea ſoluere retēta quarta ratione Falc. ſi aūt pater omiſit hæc bona accipere ex teſtō, cum nō eſſent hæc bona ſoluēdo creditoribus, & ea occupat ut peculiū: nihil dolo fecit: & tenet̄ intra annū ſoluere debita. Fr.

e Intra modum. i. quatenus patitur peculium detracta forte Falcid.

f Vtilem, quaſi nunquā fuerit caſtrenſe: ut ſ. l. ij. cum concor. & l. proponebatur. & de fal. l. filius.

g Teſtamento. Nota hanc diſtinctionem, quam fecit hæc lex. ſed an uiuo filio, qui habet tale peculium, teneatur pater de pec. occaſione talis peculij? R. ñ. non, ut j. l. ex caſtrenſi. §. ſi. nā nec agit: ut ſ. l. miles. §. j. & l. ex no. & ut paterfam. habet: ut ſupra ad Mace. l. ij. Idem in aduentitio hodie: nam non ut de eo peculio, ſed ut legitimus adminiſtrator conuenitur pater. Sed an nihilominus de peculio profectitio? R. ñ. ſic. ut ergo olim in caſtrenſi non poterat agi de peculio, ita nec hodie pro aduētit. Itē unde naſcitur hic de peculio de qua hic dicit? Reſpon. ex contractu facto dudum: ſed demum filio mortuo, ut & aliàs C. de re. permut. l. ex placito. cum enim filius non tenetur: retro creditur profectitiū fuiſſe, nō caſtrēſe: ut ā. l. ij. & l. proponebatur. in ſi. j. reſpon. Sed quomodo cum ſuccedat acceſſorium principali, nō extinguitur obligatio peculij: ut ſ. de fideiuſ. lege, hæres à debi ore. §. quod ſi hic? R. ñ. nullo tempore concurrunt duę in perſona patris. nam uiuo filio tantum filius tenetur: eo mortuo tantum pater, filij uerò obligationis reliquiæ nullæ remanent: ut ſ. de fideiu. l. qui contra. Nec ob q̄d hic in caſtrenſi loquitur: quia fingitur non caſtrenſe, cum inteſtatus decedat. ſi autem prima duraret tolleretur ſecunda, ſcilicet de peculio, ſi eſſet nata: ut d. l. hæredes. Item impediretur nata, ſi prima duraret: ut j. prox. reſ. Itē quō durat acceſſorium principali extincto? R. de æquitate facto. Item quomodo datur reſtitutio patri de peculio conuento, hoc primo caſu: ut ſ. de mi. l. iij. §. Pomponius. cum alibi dicatur patrem de peculio conuentum non reſtitui: ut j. e. l. iij. de minore. §. ſed utrum? R. hic loco principalis ſucceſſit, unde eius natura uti debet: ut ā. ſi quis cau. l. ſi eū. §. qui iniu. ſed in §. ſed utrū. non: q̄a uiuēte filio conueniebatur. Item hoc. j. reſpon. hodie contingit cum pater habet ut hæres, ut in authē. de hære. ab inteſt. §. ſi igitur defunctus. col. ix. unde perpetuo tenetur ut hæres: ut ij. reſpon. huius legis. in aduentitio autem, cum in eo quo ad proprietatem habeat hodie hæredem? ut d. authen. unde perpetuo tenetur hæres filij ut hæres: ut hic, & act. de pec. annali: ut hic: ſed acceſſoria hoc caſu tollitur: ut d. l. hæres a debi. & poterit ſecundum hoc reſtitui pater hæres ut hæres ſi ille fuerat minor? & ſic poteſt intelligi §. Pomponius. in prin. Si autem loquaris de profectitio, uel etiam de aduētitio iure ueteri, ſecundum quod omnia habent naturam profectitiorum: ut Inſti. per quas perſo. no. acqui. §. j. ubi tenetur pater act. de pec. annali poſt mortem filij, ut ſupra, quādo act. de pec. eſt anna. lege ij. §. primo, & ei pōt accedere fideiuſſor: ut ſup. de fideiuſ. l. hæres. §. ſermo. & ſi eū conuentus pater, non reſtituitur: ut d. §. ſed utrum. lege iij. ſupra, de mino. Sed de obligationibus filij nullæ remanēt reliquiæ: ut ſ. ad Mace. lege, creditorem. & ideo eius nomine non accedit fideiuſſor: ut ibidem. non ergo pro læſione filij uidetur poſſe reſtitui: cum nec conuenitur, nec eius perſona: ſicut nec ex perſona ſerui: ut d. lege, denique. §. finali. & lege ſeq. ſupra de mino. Econtra uidetur quod ſic poſſit reſtitui. pater: tali ratione: quia caſtrenſe pec. reputatur ut profectitiū filio inteſtato: ut ſupra, lege, proponebatur. ij. reſpon. & ſic intelligimus §. Pompo in princip. & pro hoc quod quilibet ſucceſſor reſtituitur: ut ſupra, de in inte. reſtitu. lege, non ſolum. Sed dices quod ibi, ſcilicet in lege, proponebatur, dum contraxit, libere poterat contrahere & illa quæ erat contra filium, aboletur eo mortuo. & ſic de peculio: ut ſupra, de iud. l. tam ex contractibus, quod hic non fit, ſed prius fit de pec. unde non uidetur quod poſſet pater reſtitui: ſed hodie cum habeat hæredem, nō dico in profectitio, quia id pater poteſt etiam uiuente filio dare cui uult: ut C. de bon. quæ liber. lege, cum oportet. in princip. & ſic multo mag. ſ eo mortuo: ſed in alijs ſuis bonis tenebitur hæres etiā ex contractib.

ſocius ultro cũ eo agat, quicquã ageſ: ueluti, [a] ſi cum eo ageret, cui bonis interdictum [b] eſt.

Seruos ex eo peculio, uſufructu, [c] itẽ ꝓdia tã uſufructu, quã cæteris ſeruitutib. pr̃ liberare poterit. ſed & ſeruitutes his acquirere. Id. n. & eũ, cui bonis interdictũ eſt, uerum eſt cõſequi poſſe. [d] neq; aũt ſeruis ex eo peculio, neq; ꝓdijs uſumfructum, uel ſeruitutẽ iponere pr̃ põt. [e] Si quando ex eo peculio filius rem alienã bona fide tenebit: an pater eius ĩ rẽ, uel ad exhibendũ actionẽ pati dẽat, ut cæterorũ filiorũ noĩe, [f] q̃ritur? Sed uerius eſt, cũ hoc peculiũ a patris bonis ſeparetur, [g] defenſionis neceſsitatẽ prĩ nõ imponendam. Sed nec cogendus eſt propter æs alienum, quod filius peculij nomine, quod in caſtris acquiſiuit, † contraxiſſe [h] dicetur, de peculio [i] actionem pati. Et ſi ſponte patiatur, ut quilibet defenſor, ſatiſdato filiũ inſolidũ, [k] nõ peculio tenus defendere debit. Sed & eius filij noĩe nõ aliter mouere actionem põt, q̃ ſi ſatiſdederit, eũ ratã rem habiturum. [l]

Si agnatus alicuius ante militiã inſtituit agnatũ hæredẽ: non efficitur hæreditas caſtrenſis peculij. ſi autem poſt militiam inſtituat, tunc ſecus. In ſeruo caſtrenſis peculij non diſtinguitur: quia ſemper quærit peculio. hoc dicit.

Trypho. libro xviij. Diſputationum. XIX.

HAereditate † ab agnato cõmilitone data, Scæuola noſter dubitabat, quia potuit & ante notus, & amicus dare, potuit & non dare, niſi commilitium † charitatem auxiſſet. Nobis itaq; uidetur, ſi ante commilitium [m] factum ſit teſtamentum, non eſſe peculij caſtrenſis eam hæreditatem: ſi poſtea, contra. Sed ſi ſeruus peculij caſtrenſis [n] a quocunq; ſit hæres ſcriptus: iuſſu militis adire debebit hæreditatem, eaque fiet bonorum caſtrenſis peculij.

a Veluti. Id eſt, ſicut.
b Interdictum. ut ĩ. de uerb. obli. l. is cui. Acc.
c Vſufructu ſibi pacti debito. ut ĩ. e. l. pater. §. ſi.
d Poſſe. quia acquirere poteſt. ut d. his cui.
e Poteſt. ſed promittere qđ conſtituet, bene poteſt: quia pendet: ut ſupra proxi.
f Filiorum nomine. ut ĩ. de pecul. l. depoſiti.
g Separetur. ſup. de ſeparata. l. j. §. ſi filij.
h Contraxiſſe. alias conceſſiſſe, id eſt, promiſiſſe.
i De peculio. uel de eo peculio: uel alio: ut no. ĩ. l. proxim. hoc filio uiuo: ſed eo mortuo ſicut ſupra. l. proxi. in princ.
k Inſolidum. ĩ. de procu. l. ſeruum. §. pe. & ſi. & Inſti. de ſatiſd. §. pen. & ſup. qui ſatiſda. cogan. l. filiu fam.
l Habiturum. ſup. de neg. geſt. l. ſi nuo tem

Haereditate. CASVS. Filiusfamilias miles eſt inſtitutus hæres ab agnato ſuo commilitone. quæritur an hæc hæreditas ſit caſtrenſis peculij, an non? & diſtinguitur, an ille agnatus fecit teſtamentum ante militiam, & tunc ex cauſa parentelæ, non cauſa militiæ uidetur iſtum inſtituiſſe: an uero poſt militiam cœptam fecit teſtamentum: & tunc ex caſtrenſi cauſa uidetur acquiſi a hære. ſi autem ſeruus peculij caſtrenſis ſit iuſſu militis inſtitutus hæres ab aliquo (& quicunque inſtituit, nõ eſt uis) & iuſſu domini adiuit hæreditatẽ: hæc hæreditas caſtrenſis peculij dr̃. Secundo dicit filiusfamilias quondam miles nũc ueteranus fecit teſtamentũ in caſtrenſi peculio ignorans patrẽ ſuum deceſſiſſe. deceſſit & hic filius. quæritur an uideatur p parte teſtatus, & pro parte inteſtatus deceſſiſſe? & certè ſi eſſet miles, hoc potuiſſet feciſſe. ſed qa ueteranus eſt, hoc nõ potuit facere: ſicut nec præter ſolẽnitatẽ iuris teſtari potuit. Dicendũ eſt ergo q hæres inſtitutus in caſtrenſibus, omnia habebit: & ſic bona patris teſtatoris ſicut enim quis ſe pauperem credens inſtituit quendã hæredem, & in ueritate diues erat, lucratus multa per ſeruos ſuos: nam omnia habebit hæres. Pater peculij. Pater in teſtamento ſuo ſeruum caſtrenſis peculij liberum eſſe iuſſit. poſtea deceſsit filius ab inteſtato: deinde pater deceſſit. quæritur an libertas ſeruo cõpetat? Et uidetur q non. nam dominium eiuſdem rei apud duos inſolidum eſſe nõ poteſt. filius enim ſi uiueret, poſſet manumittere: cum ſit dominus eius. ergo pater eius non potuit hoc facere. item ſi filius in teſtamẽto reliquiſſet libertatẽ ſeruo ſuo ſicut & pater eius reliqueat: prævaleret libertas a filio relicta. ſed certè prædicta uidentur neutra. ſ. q non ſit liber ex teſtamento patris tũc quando filius uti or iure ſibi conceſſo. i. teſtatur, & relinquit libertatẽ ſeruo: ut tunc nõ ualeat, qđ pater fecit ſi antẽ filius ab inteſtato decedit; & ſic non utitur iure ſuo: uidetur quaſi lore poſtliminij patrem antiquo iure habere peculiũ, & retro dominiũ peculij hubuiſſe: & ſic manumiſſionem ab eo factam prædicto modo tenere. ſecus ſi inudicta manumitteret. Sed quid ſi filius deceſſiſſet teſtatus, & non ſit eius hæreditas adita? nõ ſic dicas continuatum dominiũ peculij de filio ad patrem, ſicu ſi inteſtatus deceſſiſſet filius: & ſic medio tempore. l. deliberãtibus ſcriptis hæredibus dominium peculij non ſit patris: ſed in pendenti. ſi autem diceres dominium eſſe interim patris: ſi ſcripti hæredes a filio adirẽt, tranſiret dominiũ peculij a patre ad hæredes filij: quod eſſet abſurdum. dicamus ergo interim dominium peculij eſſe in pendenti, ut ſi hæredes ſcripti a filio non adeant, patris dicatur retro fuiſſe dominium peculij: adeant, ſit ſecus. & ſic dicas eſſe in pendenti dominiũ peculij. Quid ſi ſeruo peculiari aliquid ab extraneo legatur: ex cuius teſtamento pr̃ nihil poſſet capere: an per hũc ſeruũ quæret, cum ad hæredes filij pertineret, ſi adirent? Facilior tamẽ reſponſio eſt, cum ab inteſtato deceſsiſſet filius, dicamus ergo in utroq; caſu libertatem a patre relictã ſeruo peculiari filij tenere. multo magis tenebit libertas, ſi ponas filiũ teſtatũ fuiſſe, & patrem ſuum hæredẽ inſtituiſſe: ut libertas q̃ primo pater reliquerat ſeruo filij, teneat quaſi ab initio ſuerit ſerui, & ſecus ſit in eo qui ſeruum alienũ manumiſit, deinde poſtea effectus eſt dominus huius ſerui: quia nõ cõfirmat libertas. & h. d. hic, §. q. l. ſe.
m Ante commilitium. l. commilitonem: alias commilitium.
n Caſtrenſis. hoc ſine diſtinctione. lo. contra: nam diſtinguitur: ut ĩ. l. miles. & l. ſi forte. & l. caſtrẽſe. & l. dotem.

† In P. F. feciſſe dicetur.

† F. Fl. De hæditate. uide Alc. li. 4. Diſpu. ca. 7.

† Commilitium, eſt ſocietas militaris, & cõtubernalis amicitia. ut de hic Budæ.

† Imò uerò cõmilitium eſt ſocietas militaris, & cõtubernalis amicitia. Bu. in anoot. poſte. hic & Alc. in li. diſpũ. iiij. capit. xviij.

l.dotem.§.ſi.& C.eod.l.j. & l.cum allegas.lib.xij.

f Paganus.id eſt, ueteranus:quia deſinit militare: ut ibi dicitur.

g Ab initio.ſub.etiam: ut Inſti.de hære.ab inteſt. §. hæreditas.& no.ſ. de milit. teſt.l.vj. & l. ſi duobus.

c Iſte, ſcilicet ueteranus.

d Non habuit.ſ. priuilegium.

e Teſtamentum. ut & ſ.l.pater.§.j.

f Habebit. ad hoc ſ.de hære. inſti.l.j. § ſi ex fundo.

g Pauperrimus. quo ad opinionem.

h Defuncto filiofami.ſ.poſte:.

i Competat. & reſpondeo ſi de æquitate:ſed de rigore non: ut in fine legis.

k Occurrebat. id eſt, obſtabat nobis uolentibus fieri liberum. hoc quod ſibijcit, non poſſe &c. nā ſi tenet manumiſſio patris:ergo ipſe dominus. Item ſi fi.i.,ergo ipſe:quia tantū dominus manumittit: ut C.de ijs, quia non domino. l. ſi non proprietatem.

l Pro ſolido. ut ſ. de lega. ij. l. Mæuius. §. duorum. & ſupra commo. l. ſi ut certo. §. ſi duobus. & idem in poſſeſſione:ut ibidē.& ſ.de acq. poſſ.l. iij. §. ex contrario. duobus.

m Conſtituit. ut ſ.de iure pat. l. ſeruum.& ſ.e.l duus.

n Et ſi teſtamento.mutat caſum.

o Liberum eſſe. quia ſiue dicas filium præmortuum, ſiue poſt. idem eſt: Quis autem præſumatur prior mori? dic ut ſupra, de rebus du. l. qui duos. §.cum in libello. & l. cum pubere. & l. ſi mulier.

p Dici poſſunt. ſ. ut ualeat hoc,numquid &c.

q Eouſque. q. d. non ultra. Et dic conceſſos in alienando & manumittendo & teſtando: quæ omnia ut paterfamil.poteſt.

r Rerum dominia. hæc allegatio eſt bona:ut ſupra, eod.l. proponebatur. & l. ex caſtrenſi.& de leg.j.l.ſeruum.§.ſi.& arg.ſup.de acq.re.do.l.ſeruus.§.ſi.

ſ Vindictam.id eſt, libertatem per uindictam: quaſi ſtatim habeat effectum:ut ſ.l.ex caſtrenſi. in prin.& ſ.q & a quib.l. ſi ſeruo. Sed ec. cōtra ſ.de ſol.l.qui res. §.rem autem. in fi. §. ubi prima alienatio confirmatur. Sed dic: quod ibi trahitur retro, ut uideatur fuiſſe patris non ut ex illa ſolut. facta olim liberti. Item hoc de rigore: de æquitate imputaturum ſ. in fi. huius legis.

Miles poteſt pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus decedere: ſed paganus nequaquam.

Filiusfamilias paganus a de caſtrenſi peculio fecit teſtamentū: & dū ignorat patri ſe ſuum hr̄dē extitiſſe, deceſsit. Nō pōt uideri pro caſtrenſib' bonis teſtatus, pro paternis inteſtatus deceſsiſſe, quamuis id in milite ēt nunc reſcriptū ſit: qa miles ab initio b pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus poterat mori: qđ ius iſte c nō habuit: d non magis q̄ ſi ſine obſeruatione legū faceret teſtamentū, e Neceſſariò ergo caſtrēſis peculij hr̄s ſcriptus uniuerſa bona habebit f pin·le, ac ſi pauperrim' g facto teſtamento deceſsiſſet, ignorās ſe locupletatum p ſeruo ſalio loco agētes.

Hunc §. diuide in tres partes uſque ad finem tituli. Primò, quando pater manumiſit in teſtamēto ſeruum filij, & filius inteſtatus deceſsit. Secundò, quā do inſtituit extraneum, qui nō adiuit. Tertiò quādo pater fuit inſtitutus. Secunda ibi, non tamen, ſi ut hæres. Tertia in l. fin. qua continuatur cum iſta. Rer.

Pater peculij caſtrenſis filij ſeruum teſtamēto liberum eſſe iuſsit. inteſtato defuncto filiofamilias, h mox patre: quæritur, an libertas ſeruo cōpetat? i occurrebat k enim, non potuiſſe dominium apud duos pro ſolido l eſſe. Denique filiū poſſe manumittere talis peculij ſeruum, Adrianus cōſtituit. m Et ſi teſtamēto n tam filij, quā patris idē ſeruus accepiſſet libertatē, & utriq; pariter deceſsiſſent, nō dubitaret, ex teſtamento filij liberū eum eſſe. o Sed & in ſuperiore caſu pro libertate à patre data illa dici poſſunt, p numquid quoad utat iure cōceſſo filius in caſtrēſi peculio, eouſq; q ius patris ceſſauerit: quòd ſi inteſtatus deceſſerit filius poſtliminij cuiuſdā ſimilitudine pater antiquo iure habeat peculiū, retroq; uideat habuiſſe rerū dominia; r nō tamen ſi ut hr̄s uiuo filio uindictā ſ ſeruo impoſuit, dicatur eum poſt mortē inteſtati filij ex illa manumiſsione liberū factum eſſe. Quid autē ſi teſtamentum fecerit filius, & non ſit eius adita hæreditas? Nō tam facile t eſt dicere, cōtinuatū patri poſt mortem filij rerū peculij dominium, cum medium tempus, u quo deliberant inſtituti hæredes, imaginem ſucceſsioni x præſtiterit. Aliòqui y & ſi adita ſit ab inſtituto filij hæreditas: dicetur, à patre ad eum z tranſiſſe proprietatem: quod abſurdum eſt: ſi in pēdenti, a ut in alijs, b & in hac ſpecie habeamus dominia: ut ex facto retro fuiſſe, aut non fuiſſe patris credamus, c ſecundum quod d difficile erit expedire, ſi dum

t Non tam facile. ut & quando deceſſit inteſtatus. Accur.

u Medium tempus. præſtiterit: quod eſt infra.

x Succeſſioni. in hoc ut alius ab inteſtato non ueniat: ut infra, de regulis iu.l. quandiu. Item & ipſe deliberans interim aliquid facit quandoque: ut ſ.de iure delibe.l. aut præ.&c. Ac.

y Alioqui. id eſt, ſi dicas medio tempore dominium eſſe patris. & ſi adita ſit, ſcilicet poſtea. Puta anno inter mortem filij, & aditionem.

z Ad eū.ſ. filium, & ſic ambulare.

a In pendenti. aliàs niſi, & bene. aliàs ſi. & tunc dic abſurdum eſt ſi ſic dicamus: dicimus tamen, quia non poſſumus aliud.

b In alijs. ſ. de uſufruc. l. ſed & ſi.§. j.& de acqui. re.domi.l.ſeruus. §.ſi.

c Credamus. hoc eſt uerum, quod ſunt in pendenti. quod patet etiam ſ. eo.l. filiusfamilias. per totum.& l.proponebatur. & hoc propter ſpem, quæ eſt de futuro: in ueritate tamen patris ſunt: ut ſ. de ſtipul. ſer. l.ſi ſeruus communis. in fin. j.rñ. Sed eis adeuntibus fingitur non quaſi uiuit no.ſ de uſuf. l.ſed & ſi quis. §. j.

x Aliàs, ſucceſſionis: aliàs, ſucceſſori.

d Secundum quod.id eſt, ſi dicimus eſſe in pēdenti. Hæred.

deliberant hǽredes, [a] dies ceſſerit legati ſeruo iſtius peculij dari [b] in teſtõ [c] eius, ex quo pater nihil capere potuiſſet: an id ad ipſum [d] pertineat, [e] cum utique ad hęredem filij pertineat: facilior tamẽ de libertate ſerui deliberatio eſt in ſpecie, in qua inteſtatus filius deceſſiſſe proponitur. Non eſt ergo ratio reſpondẽdi, [f] cõpetere libertatem eo tempore datam, quo non fuit in dominio patris: [g] fauorabilem tamen ſententiam contrariam in utroque caſu [h] non negamus.

Paulus li. ſing. ad regu. Catonianam. XX.

Sed ſi ponas filiam teſtamentum feciſſe: & patrẽ hęredem inſtituiſſe, cum utique pater teſtamento ſuo [i] ſeruo filij libertatem dediſſet, [k] qui ad eum ex teſtamento filij pertinere cœperit: uidendum eſt, nunquid ei cõparari debeat, qui cũ manumitteretur, alienus erat, deinde poſtea acquiſitus eſt. [l] Sed fauorabile eſt, libertatẽ a patre relictam admittere: [m] & ab initio patris eum eſſe uideri ex hoc, quod poſtea contingit, oſtenditur.

TITVLVS XVIII.

DE PRIVILEGIJS ueteranorum

Arrius Menander lib. iij. de re militari. I.

Veteranorum priuilegium inter cętera etiam in delictis habet prærogatiuam, ut ſeparẽtur à cæteris in pœnis. Nec ad beſtias itaque ueteranus datur, nec fuſtib. [n] cæditur.

Vlp. li. iij. opinionũ. II.

Honeſtè ſacramẽto ſolutis data immunitas [o] ẽt in eis ciuitatibus, apud quas incolæ ſunt, ualet: [p] nec labefactatur, [q] ſi quis, eorum uolũtate ſua honorẽ, aut munus ſuſceperit. Vectigalia, [r] & patrimoniorũ onera ſolennia omnes ſuſtinere [s] oportet.

Mart. li. ij. regularũ. III.

Veteranis & liberis [t] ueteranorũ idem honor hẽ, qui & decurionibus. igitur [u] nec in metallũ damnabunt: nec in opus publicũ, uel ad beſtias, nec fuſtib. cędunt.

Vlpia. libro iiij de offi. procons. IIII.

---

[a] Hæredes. à filio milite inſtitui.

[b] Dari. id eſt, relicti ab aliquo extraneo teſtã.

[c] In teſtamento. eius. ſ. extranei teſtantis.

[d] Ad ipſum. ſcilicet patrem.

[e] Pertineat. id eſt, pertinere põt, ſi adiret, quę eſt capax: nulli tamen interim acquireretur, ut ſ. eo. l. filius. §. ſi. Alij dicunt quòd hic omiſit ſolu. ſed in fine legis ſoluitur. & dic quòd ſic. Accur.

[f] Ratio reſpondẽdi. ſcilicet ſtricta i ut in princip. §. ibi occurrebat, &c.

[g] Patris. quod fuit tam in primo caſu, quam in §. nõ tamen.

[h] Vtroque caſu. tam in eo, qui ponitur in princip. §. quam in eo qui ponitur in §. non tamen, &c. & cum primo concor. ſup. l. proponebatur. §. denique. & ſup. de leg. j. l. ſeruum. cum ſuis concor. & ſupra, de condi. inſti. leg. mulier, §. penult. & de optio. legat. l. ſi cum. Ex quibus collige, quòd ab initio non ualet, ex pòſt facto confirmatur. Sed arg. contra ſ. qui & à quibus. l. ſi ſeruo. Alij dicunt in utroque caſu. ſci. libertatis primæ, & legati. de quo dixi difficile expeditu. ſed ſi dicas ualere id legatum: ius patris non conſideratur. Et ſic eſt contra ſ. l. filiusfamilias. In fi. ſi eũ ei legare non poteſt: nec eius ſeruo: ut de leg. ij. l. debitor. § ſeruo. & de leg. j. l. ſi mihi & tibi. §. regula.

[i] Sed ſi ponas. Teſtamẽto ſuo, ſ. patris.

[k] Dediſſet. Id eſt reliquiſſet.

[l] Aquiſitus eſt. quo caſu non ualet: & ſup. qui, & à quibus. l. ſi ſeruo.

[m] Admittere. Id eſt, ualere.

DE PRIVILEGIIS VETERAnorum.

Veteranorum. CASVS. Veterani habent priuilegium ẽt in delictis, ut non patiantur pœnas quæ alijs conueniunt. ſ. ut beſtijs dẽtur, uel fuſtibus cædantur. Franc. Accur.

[n] Nec fuſtibus. ut j. eo. l. iij.

Honeſte. CASVS. Veterano cõceſſa immunitas, tenet et iã in ea ciuitate de qua eſt incola: nec perdunt priuilegium, licet ſponte aliquod munus ſuſceperint. Secundo dicit quod onera uectigalia, & patrimonialia omnia debet ſuſtinere. Fran. Accur.

[o] Immunitas. In quibus ſunt immunes, habes C. eo. l. j. Accur.

[p] Valet. ex differen. enim loci, &c. ut C. de tem. in inte. reſtit. l. ſuperuacuam. q. d. non ſolũ ubi habet originẽ: ut C. de mu. & ori. l. j. lib. x.

[q] Labefactatur. quo minus ipſi, & eorum liberi perſeuerent immunes in alijs: ut C. de ijs, qui ſpon. pub. mu. ſub. l. iij. & pro conſtanti ponas quòd fuerat iam decurio. aliàs non daretur ei honor: ut infra, de decurio. l. honores. §. his qui. & poſtea fuit ueteranus nõ de accipiendo unum honorem in alio non præiudicat. ſecus ſi hodie poſtquam eſt ueteranus patitur ſe fieri decurionem: quia tunc omnibus renuntiare uidetur: & ut in contrarijs infra, lege fin in fine. & C. de ijs q ſpon. pub. mun. ſub. l. iij & j. de decurio. l. ij. §. fin. & de iur. immunit. l. j. & argument. j. tit. j. l. ij. nẽ facit C. de excuſa. tuto. l. uoluntate. Sed arg. contra ſ. ex quibus cauſis maio. l. qui data.

[r] Vectigalia. contra C. de uete. l. j. ibi, nec à uectigalibus, &c li. xij. Sol. ut ibi. Accur.

[s] Suſtinere. ut C. de mun. pa. l. ij. & iij. lib. x. & infra eod. l. ult. & facit infra de mu. & ho. l. reſcripto. §. fin. & l. ſi §. patrimonium. ibi, ad huiuſmodi.

Veteranis. CASVS. Idem honor debetur ueteranis, & filijs eorũ, qui & decurionibus: igitur nec in opus publicũ, nec ad beſtias, uel fuſtibus dabuntur. Franc. Accur.

[t] Veteranis & liberis. uſq; ad primum gradũ tñ: ut C. de quæſtio. l. diuo. Et no. aliquod priuilegiũ dari filijs, non tñ alius hæredibus. ſic ſ. ſol. ma. l. maritũ. & l. etiam. in prin. itẽ ſ. de excuſ. tut. l. dicimus. §. ſi pater.

[u] Igitor. bene infert: ut ſupra, de pœnis. l. moris. §. iſtę. & §. liberos.

In P. Fl. hic titulus ſic inſcribitur, De ueteranis.

VIæ. CASVS. Veterani nõ habent immunitatẽ uiæ ſternendæ: nec à collectis, quę ꝓ poſſeſſionibus præſtantur. Item & naues eorum poſſunt angariari. Franc. Accur.

a Viæ ſternendæ. facit ad le. C. de curſu publi. l. nullus penitus. lib. xij. & C. de ſac. ſan eccle. l. ad inſtructiones. & j. de uac. mu. l. ſunt munera.

VEteranos. CASVS. Veterani excuſantur à nauiũ fabrica. Itẽ nec coguntur eſſe exactores tributorum. Veterani autẽ, qui paſſi ſunt ſe eligi decuriones, cogũtur ſuſcipere munera. Fran. Accu.

b Hoc eſt. ne exactores Noluit incidere in contrarium j. de muner. & hono. l. iij. §. exactionem, quę eſt contra.

c In ordinem. decurionum. ad quod C. de excu. ta l. uoluntariæ. & C. de iis q ſpõte pub. mu. ſubeunt, l. ij. lib. x. & j. de uac. mu. l. pe. §. fi. & de iur. immu. l. v. §. fin.

d Legi. i. eligi.

† In T. F. ab muneribus. contributionibus.

† angariati quid ſit, vide Rho. lib. lec. antiq. x. c. viij. & Alcia. in lib. C. xij. de ꝓ poſi. ſacri cubi. l. hac noſtra.

VIæ ſternendæ a immunitatem ueteranos nõ habere Iulio Soſiano ueterano reſcriptũ eſt. Nam nec † à contributionibus, quæ in poſſeſſionibus, fiunt, ueteranos eſſe excuſatos, palam eſt. Sed & naues eorum angariari † poſſe Aelio Firmo, & Antonino Claro ueteranis reſcriptum eſt.

Paulus lib. ſingul. de cognitionibus. X.

VEteranos diuus Magnus Antoninus cũ p̃re ſuo reſcripſit, à nauiũ fabrica excuſari. Sed & ab exactione tributorũ hẽnt immunitatẽ: hoc eſt, ne exactores b tributorũ ꝯſtituãtur. Sed ueterani, qui paſſi ſunt ſe in ordinem c legi, d muneribus fungi coguntur.

DIGESTORVM LIBER QVINquageſimus.

TITVLVS I.

† AD MVNICIpalem, † & de incolis.

AD MVNICIpalẽ, & de inco.

Continua ſic rubricam: Quatuor ſunt genera cognitionum. ſ. de re pecuniaria aut de æſtimatione, aut de crimine capitali, aut de muneribus & honoribus: ut l. ce g. in princip. infra, de ua. & extra or. co. & de primis tribus dictũ eſt ſupra, ſequitur uidere de quarta, ſcilicet de muneri. & ho. acrũquia prædicta inducuntur ciuibus & incolis: ideo præmittit tit. ad municip. & de incolis. Bart.

Primè ponit qualiter efficiãtur municipes ipſo facto. Secundò, qualiter fiãt ex diſpoſitiõe ciuitatis. Tertiò, quid importat nomen municipis largo mõ, & impropriè ſumendo. Quartò inducit prædicta ad determinationem unius quæſtionis. Quintò, à determinatione p̃dicta ponit unã exceptionem, quã probat per reſcripta principum Sextò, circa prædicta ponit quorundã falſam opinionem, quam reprobat. Secũda ibi, Et propriè. Tertia ibi, Sed nũc abuſiue. Quarta ibi; Qui ex duobus. Quinta ibi, Niſi fortè: Sexta ibi, Quod beneficium hoc dicit, Bart.

† In hoc titulũ Alc. ab Alexã. lib. iiij. Gen a. die. capit. x.

† Subaudi (inquit Budæ.) in anno. poſterio. hic legem. ot Politianus pridem animaduertit. Alias aũt legitur ſic hic tit. de municipibus & de incolis. Qui aũt dicant municipes pulchre Gel. lib. noct. ã 16. c. 13. & Crinit. li. vij. ca. 16.

MVnicipẽ. CASVS. Primo dicit municipẽ fieri uno de tribus mod s. & nominat eos. Secũdo dicit qui propriè dicãtur municipes. Tertio qui dicãtur municipes in larga ſignificatione. Quęro ergo ex duobus Cãpan a natus eſt, Campanus dr. ſed ſi ex patre Cãpano, & ex matre alterius loci, Cãpanus eſt inſpecto patre: niſi priuilegiũ habeat materna origo: ut filij ſint eius ciuitatis ciues, unde eſt mater ut Ilienſibus conceſſum eſt, itẽ Delphis conceſſum fuit. Itẽ Ponticis cõceſſum fuit, ut q ex matre Pontica naſcatur, & ex patre qui aliunde ſit, Põticus dicatur filius hic, & hoc priuilegium intelligitur in ueris filijs. i. in iis, qui naſcuntur ex legitimo matrimonio. nam in uulgo quæſitis filijs, hoc idem ſeruatur, & ſine priuilegio, ut matrem ſequantur. licet quidam in uulgo quæſitis tantum dicebant priuilegium locum habere: ſed malè dicebant: quia ſuperfluum eſſet priuilegium: ut dictum eſt. Franciſcus Accurſij.

Vlp. lib. ij. ad edi. I.

MVnicipẽ aut natiuitas e facit, aut manumiſsio, f aut adoptio, g & propriè h quidem municipes appellantur muneris participes, recepti in ciuitate, ut munera nobiſcum facerẽt. Sed nunc abuſiuè municipes dicimus, ſuos cuiuſque ciuitatis ciues: i ut puta Campanos, k Puteolanos. Qui ex duobus igitur Campanis parentibus natus eſt, Campanus eſt. Sed etſi patre Campano, matre Puteolana, ęquè municeps Campanus eſt: niſi fortè priuilegio l † aliquo materna origo cenſeatur. tunc enim maternæ originis erit municeps: ut puta Ilienſibus conceſſum eſt, ut qui matre Ilienſi eſt, ſit eorum municeps. Etiã Delphis hoc idem tributum, & conſeruatum eſt. Celſus etiam refert, Ponticis ex beneficio Pom-

e Natiuitas. propria, uel paterna: ut infra, eodem, l. aſſumptio. j. reſpõ. & § i. & infra, de uerb. ſigni. l. municipes. & C. eod. lege ij.

f Manumiſſio. ut eius originem ſequatur, a quo fuit manumiſſus, ut infra, eo. l. eius non illius qui uſſit manumitti. ut C. eod. lege ij.

g Aut adoptio. dum durat; ut infra, eo. l. ſed ſi is: & hic retinet primam: ut j. eo. l. ordine. §. finali.

h propriè. inſpecta ſignificatione uocabuli. ſic ſupra de acquiren. poſſ. l. j. in prin. & ſecundum hoc qui non ſubeunt munera, licet ſint in municipio, non ſunt tamen municipes. ſed largè & illi ſunt municipes: ut infra proximo: & nota. hic ciuitatem dici municipium, ut hic, & ſupra, de re. diui. l. antepenult. Itẽ dicitur ciuitas oppidum ut in proœmio Digeſtorum. §. hæc autem. & § illud autem.

i Ciues. etiam qui munera non ſubeunt.

k Campanos. eſt ergo ciuitas Campania, ſicut & Puteolanum. Sic ponitur ſupra, quod met. cauſa. l. metũ. § ſed quod prætor. Eſt & prouincia, & ſic etiam poſſet hic exponi: licet non ſic bene.

l Priuilegio. priuilegio ergo municeps fit ut hic, & C. de inco. l. priuilegio. libro x.

† Arg. ſũptum per locũ a ſpeciali eſt ualidũ in iure. concor. tex. in ca. pſenti. uer. loca. ibi, ſpecialiter. ď pbẽ. l vj.

Non

a Nnn probat. id eſt, improbat. & ita minus dicit, & plus intelligi ut.

b Habet. interrogatiuè. certè nullam, ut infra, eod. l. eius qui iuſtum.

c Parentibus. ſ. legitimis. ſic ergo vulgo quæſitus ma trē, legitimus patrē ſequitur: ut ſupra, de ſtatu hom. l. cum legitime. Sed quid de legitimato per principem. R. patrem etiam ſequit ut adoptiuus: ut ĵ. e. l. in ordine. in fine. Item no. hic quod non debet aliquid ſic intelligi, ut ſit ſupervacuū, ſi a'i quia intellectus ſanus poſſit ei dari. Item nōt. & illud: quòd ſupervacuum eſt precibus impetrare, quod iure communi conceditur. &c. ad quod facit ſ. de cap. l. poſtlimi nium. §. fin. & ſ. de condi. inſtit. l. verba hæc. & de uſu. l. ſi ſtipulatus. & de leg. j. l. ſi quando qs. & l. ſi creditori. & de Carb. edi. l. quod Labeo. & de mi. l. in cauſæ. ĵ. reſpon. & de uerb. obl. l. do li. & C. de iu. del. l. j. & de theſau. l. j. & C. arb. tu. l. cum interdictæ. & ſup. de uer. ob. l. ſi ſic ſtipulatus. & l. ſi dari. Sed ar. contra ſ. de au. & ar. l. l. pediculis. §. Labeo. & ſ. man. l. qui mutuam. Accur.

ADDITIO.

Dic ſecundum Bar. quòd hæc verba poſſunt ibi operari: ut ſ. pro ſoc. ſed & ſi adijciatur.

g Non contradicit. contradicere ergo debet: ut ĵ. tit. ĵ. l. honores. §. fi. & l. ſpurij. §. pater. & C. ne filius ꝓ patre. l. ſi filius. & facit ad hoc ut filio uideatur conſentire, C. de decu. l. j. & ĵ. de admi. re. ad ci. perti. l. filius. & ſ. fa. erciſ. l. ſi filia. §. idem ſcribit. & ĵ. l. Lucius. §. idem reſpon. & infra, de mu. & hon. l. ſponte. §. j, ſed qua act. côuenitur. Reſpon. ex ſtipulatu, uel quod iuſſu: cum dicat eū quaſi fideiuſ. teneri: ut hic, & ſ. de fideiuſ. & no. & hæc. tut. l. iiij. §. fin. & ſic alias in multis articulis fingi ut ſtipulatio ubi non eſt: ut & ſ. de adop. l. his uerbis, & l. fin. Itē not. hic, qui tacet, conſentit: pro quo ſunt prædictæ leges. & ſ. loc. l. itē quæritur §. fi. & de euic. l. quidam. & mā. l. qui patitur. & l. qui fide. & ſolut. ma. l. ij. §. uoluntate. & de adop. l. in adoptionibus. & de cur. fu. l. conſilin. §. fi. & de ſpon. l. in ſponſalibus. Item no. hic diſtinc. quia aut fit tutor filius, aut decurio, primo caſu ſi in teſtamento, indiſtinctè tenetur pr de peculio tantum, etiam ſi agnouit: ut ſ. de admini. tut. l. Lucius. Si aliter: tunc ſi agnouit, inſolidum. alias de pecu. ut ſ. de tutel. l. ſi filius. Enimvero ſi fiat decurio eo conſcio quod ad publ. cauſam contingit, inſolidum: quo ad priuatā peculio tenus: ut hic, & ſ. de magi. cō. l. j. §. fi. & de pec. l. iij. in fin. & l. ſeq. Et not. quod primum membrum eſt quando authoritate publicum, ſed utilitate priuatū munus eſt: ut Inſti. de exc. tut. in princi. in ſecundo utroq; modo eſt publicū. ideo facilius, & plenius obligaſ pater.

peij Magni cōpetere, ut qui Pontica matre natus eſſet, Pōticus eſſet. Quod beneficiū ad vulgò quęſitos ſolos pertinere quidā putant: quorum ſententiam Celſus nō probat.a neque enim debuiſſe caueri, ut vulgò q̄ſitus m̄ris ↄdōnem ſequeret (quam em̄ aliam originem hic habet? b) ſed ad eos, qui ex diuerſarum ciuitatum parentibus c † orirenſ.

Pater videtur conſentire nominationi filij ad munus, ſi præſens fuit, & non cōtradixit electioni: vnde pro filio obligatur. poſtea exponit quadā verba, et ponit in quibus pater tenetur et ſi filius, ſi minus idoneè magiſtratū geſſerit, uſq; ad §. Is qui ultra.

Idem libro j. diſput. II.

Quoties d filiusfamilias uoluntate patris decurio creaſ uniuerſis e muneribus, quę decurioni filio iniunguntur, obſtrictus eſt pater quaſi f fideiuſſor pro filio. Conſenſiſſe autem pater decurionatui filij uidetur, ſi præſens nominationi non ↄtradixit. g Proinde quicquid in republica filius geſsit, pater ut fideiuſſor præſtabit. Geſtum autem in republica accipere debemus, pecuniam publicam † habere, debitam tractare, ſiue erogandam decernere. Sed & ſic curatores operum, uel cuius alterius † negotij h reipublicæ creauit, i tenebitur. k Sed & ſi ſucceſſorem ſibi nominauit l patrem obſtringet. Sed & ſi vectigalia publica locauit, pater, erit obſtrictus. m Sed ſi filius tutores dare non curauerit, n uel minus idoneos elegerit, nec ſatis exegerit, uel nō idoneū acceperit: o ipſe p quidem quin ſit obſtrictus, nulla dubitatio ē: pr verò ita demū obligaſ, ſi & fideiuſſores q hoc nomine obligari ſolēt. Sed non ſolēt r (hoc etenim

Quoties. CASVS. Cū filiusfamilias ſit decurio patris uoluntate, pro omnibus muneribus, quæ filio ut decurioni iniunguntur, pater tenetur ut fideiuſſor filij. Secundo dicit, qualiter pater dicitur conſentire decurionatui filij: & quicquid talis filius in republica geſſit pater tenetur, ut fideiuſſor filij. & exponit quando dicatur filius aliquid gerere in repub. Sed quid ſi filio, ut decurioni commiſſum eſt dare tutores pupillis, & eos non dat, uel minus idoneos dat, nec ſatiſdationem exigit? ipſe quidē filius tenetur: pater autem tenetur pro eo ſicut fideiuſſor: ſed fideiuſſor non tenetur, eum rem pupilli ſaluam fo. promittat. hoc autem caſu non intereſt reipublicæ, dederit tutorem, uel non: uel minus idoneum dederit. ſic ergo nec pater tenetur hoc caſu. Is qui. Dic caſum ut in gloſ. quæ incipit, aliquo, &c. ibi, puta, &c. Fran. Accur.

d Quoties filiusf. aliud ſi emācipatus: ut C. de filijsf. & quēadm. l. j. li. x. & facit ĵ de mu. l. j. & l. ſponte. §. j.

e Vniuerſis. ergo tutelæ, & curæ ratione conſequentur C. quod cum eo. l. j.

f Quaſi. ĵ. eo. l. Lucius. §. idem reſpon. hæredes. in fi. contra. Sol. ut ibi.

h Negotij. id eſt officij.

i Creauit. ſcilicet iſte filius cum erat decurio, & hoc eraſ ſibi conceſſum. Accur.

k Tenebitur. ſi illi quos elegerit, malè gerant.

l Nominauit. ut ſuccederet in ſuum officium, quod habebat filius, ut & infra, e. l. ordine. §. j. Sed contra infra. eo. l. libertus. §. fi. Solutio.

m Obſtrictus. ſcilicet, inſolidum.

n Curauerit. cum eſſet ſibi commiſſum.

o Accepit. tutorem, ut fideiuſſorem.

p Ipſe. ſcilicet filius.

q Si & fideiuſſores, niſi ꝙ hic tenetur de pec. ut ſ. de pec. l. licet. in fi. & ſic nō eſt per omnia bona ſimilitudu. Itē ſecus ſi ipſemet. ſ. filius eēt tutor: ut C. quod cū eo. l. j. item not. quod hæc eſt ſimilitudo remouens.

r Sed non ſolent. ut ſup. de magiſtra. con. l. j. in princi. & infra, eodem. l. libertus.

1 Mand. ſuper Glo. Fac. §. Habita, I vet. San. Ro. Ec. verſ. uerū huic in tellectui.

† Orrenſ, in P. Fl.

† In P. F. nō eſt habere debitam.

† Negotij, non alt in P. F.

a Tu dic ꝙ regulariter taciturnitas cum ſ, nuna ſit ꝓ cōſenſu: l. in ſponſalibus. ſ. de ſponſa. de qua qua eſt materia brocardica, unde Panor. in c. venerabili. n. xxviij. & ibi in apoſti. materia in verſi. cōſentiāt. ex. qui filij ſint legitimi cle. c. ſi poſt. nu. j. ubi ēt poſuit in add. ad eum in uer. taciturnitas ex. de con. li. vj. Rebuf. t. l. j. nu. ij. & ꝙ ibi poſui in apoſti. ad eum in uer. cōſentiente. C. de filijsfa. & quemad mo. pr tenet pro eis li. x. R. fin. cccclxxxv. incipiē. uſ ſerioſ a pl cipe. & Coi. ſing. ſuis, in ve. taciturnitas.

Nihil

a Nihil.ſ.principaliter.ſecundario ſic: ut Inſti. de ijs qui ſunt ſui uel alie.iur.§.fi. & hac ratione in pœna nõ tenetur: ut ∫.l.Lucius.§.Paulus.& ſ.de fideiu.l.fideiuſſores.& ſ.de admi.tut.l.Lucius.ij.§.Paulus.Accur.

b Commeatum. id eſt, ultra tempus in quo habet commeatum.

munera ſubeunda: ideo mutari non poteſt ſine ciuitatis conſenſu. In contrarium eſt quædã qualitas, per quã quis alteri non obligatur: ut beſtiã eſſe ferocem.

m Non amittitur. id eſt, perditur.

n Deponitur.ſ. ueritas originis, id eſt, abſconditur.

relatum, & reſcriptũ eſt) quia fideiuſſores rem pupilli ſaluam fore promittunt: reipublicæ autem nihil, a quod ad rempublicam pecuniariam attinet, intereſt p[...]s tutores dari. Is, qu[...]a commeatum b abeſt, c uel ultra formam commeatui datam: ad munera d euocari poteſt.

Idem li.xxv.ad Sab III.

PLacet e etiam filiofamilias domicilium habere poſſe.

Idem libro xxxix. ad edictum. IIII.

NOn utique ibi ubi pater habuit, f ſed ubicunque ipſe domicilium conſtituerit. g

Non eſt iure diſſonum quem pluribus locis habere domiciliũ. hoc dicit.

Paul li. xlv. ad edict. V.

LAbeo iudicat eum, q pluribus locis ex æquo h negotietur, nuſquã i hẽre domicilium: quoſdam aũt dicere refert, pluribus locis eum incolam eſſe, aut domicilium habere, † quod uerius eſt: k

Propter noſtrum affirmare, aut negare, nihil mutatur in re.

Vlpianus libro ij. opinionum. VI.

ASſumptio originis, quæ non eſt, ueritatem naturæ l non perimit. Errore enim ueritas originis nõ amittitur: m nec mendacio dicẽtis ſe eſſe: unde non ſit, deponitur. n neque recuſando quis patriam, ex qua oriũdus † o eſt, neq; † mẽtiẽdo de ea, q̃ non habet, ueritatẽ mutare poteſt. p

Hic habes duo: primo, quòd filius ſequitur originẽ patris quã ſũ ad ciuitatem. Secundo, quod filius non ſequitur domicilium patris. Bart.

Filius ciuitatem, ex qua pater eius naturalem originem ducit, non domicilium ſequitur. q Viris * prudẽtibus placuit, duobus locis poſſe aliquẽ habere domicilium, ſi utrobique ita ſe inſtruxit, ut non ideo minus

c Abeſt. aliquo perſonali munere: quæ noita ſunt: ut ∫.de mune. & ho.l. munerum. in principio à cuſtodia caſtri licentiatus erat ad tempus, & fortè ſub forma.ſ. qđ interim opus aliquod non aggrediatur: certè excedens modum reuocatur ad munus.

d Ad munera. nõ autem ad honores.

PLacet. CASVS. Filiusfamilias poteſt habere domicilium non tantum ubi pater habet: ſed ubicunque filius conſtituit ſibi domicilium, & h. d. hæc lex & ſeq. Franc. Accur.

e Placet. non ſolum patrem. Acc.

f NOn utique. Habuit ſcilicet. tantum.

g Conſtituerit. animo: ut & ſ.de ca. l.v.in fi.& ∫.eo.l.ſi quis. & l. nihil. facto etiam opus eſt: ut infra. eo.l.domicilium. & quid ſit, dic ut C. de inco. l. ciues. in fi. lib. x.

LAbeo. CASVS. Titius in diuerſis locis negotiatur: æqualiter. in nullo loco dicitur domicilium habere, ſed falſum eſt. nã de omnibus locis incola ſiue ciuis dicitur. Franc.

h Ex æquo.i. non plus in uno loco, quam in alio.

i Nuſquam.i. nullo prædictorum.

k Quod uerius eſt. ut infra, l.proxi, § iuris prudentibus. & infra, eo.l.ſi quis. cum concor. & C.de adop. l.in adoptionem.j.

ASſumptio. CASVS. Si natus Florentiæ dicat ſe non eſſe ibi natum, ſed Bononiæ. nõ poteſt mutare ueritatẽ. Item ego Franciſcus dicor, ciuis Florentinus, cum ibi pater meus Acc. fuerit natus. non autẽ ſequor domiciliũ patris mei: ut ſi ſtaret Muti. nõ ſum per hoc ciuis Muti. itẽ ſi domũ habeo Mutinæ & domum Bo.& utrobiq; moror diuerſis temporibus: dicor ciuis utrobique eſſe. Item libertus ſequitur originem, uel domicilium patroni. Idẽ in deſcendentibus libertorũ. Itẽ manumiſſus a pluribus dominis omniũ patronorum ſequitur originem, & h. d. hæc l. & ſeq.

l Naturæ. ſi ſ. de contra tab.l. non putatur. §. ſi quis emancipatum. Ar. contra ſ. de poſtu. l.j.§.beſtias.

ADDITIO. Dic ſecundũ Bar. q hic eſt q̃dã qualitas, propter quã quis obligatur alteri.ſ. ciuitati ſuæ ad

o Oriundus. l. ortus. ſic C. de epiſ.& cle.l.aulli.

p Mutare poteſt. ut uel definat eſſe, uñ eſt, uel incipiat eſſe, unde non eſt. & ad hoc C. de incolis.l.ij. in fi. & de mu. & origi. l: origine.& l.fi.lib. x. & infra e.l. ordine. §. ius originis: & ſ. de offi. pſid. l. legatus. & l. illicitas. §. ueritas. & C. de libe: cau.l.nec omiſſa. & ſic non nocet mentiri. quia ueritati ſtatur: ut d.legibus, & C. de iur. & fact. ign. l. cum falſa: & ſupra, qui & à quibus. l.ſi priuatus. §. j. & ſupra, de quæſtio.l.j §. ſi quis ulte. Arg. contra ſ. de rei.uen. l. fi. & C. de non nu. pecu. auth. cõtra qui propriam.

ADDITIO. Dic, quòd mendaciũ non nocet: quia per hoc non mutatur ueritas: ut hic cum concor. ſed bene nocet mentienti: quia ipſe puniretur in contrarijs, ſecundum Bar.

q Non domicilium ſequitur.ſ. patris: ut infra e. l.libertus.§. patris. cũ ipſe filius ſua uolũtate ſibi conſtituit. ubi uult: ut ſ.l.placet.& l.ſeq. ſic ergo no. quòd filius ſuam propriam originẽ ſequitur, quã nec mutare poteſt: ut ſupra, proxi.reſpõ. Item & patris ſui: ut hic, & etiam illam non po eſt mutare: ut ſupra.l.prox. cũ concor. quod accipe in eam quam pater habuit ex ſe: non ex origine ſui patris. alioqui oporteret nos quærere ubi natus fuit Adam.ſ. agrum Damaſcenum. ſed pro Deo, in quo ſequitur originẽ ſui patris, uel ſuam? Reſpon. quantum ad honores, & quantũ ad tutelas, quas in illis locis habet neceſſe agnoſcere: ut C. ubi pe.tut. uel cura.l.j. non quantũ ad alia munera: uel ut ibi conueniatur: ſicut dicitur in municipe tranſlato ad dignitatem ſenatoriã: ut ∫.e.l.municipes.& ſic etiã intelligitur ſ. de ſena.l.pe. oñ ergo patrimonialia munera uel alia perſonalia ibi ſubit, niſi alibi habeat domicilium, & eadem poſſent dici in eo, qui per manumiſſionẽ fit municeps: ut non ſequatur, niſi in pmiſſis quæ dixi ratione originis. Alij dicunt prædicta uera, niſi in origi. propria. quo caſu omnia ibi ſubire dicunt. & ſic intelligitur ſupra, de ſena. l. pen. Tu dic, quòd in omnibus ſubit munera ratione ſuæ, uel paternæ originis, uel manumiſſionis, ut hic: niſi habeat alibi domicilium.

† Cõcor. tex. in ca. ſtatutum. §.cum nero. iunctis notatis p Phil. Frã. & q̃ ibi poſiti in apoſtil. ad ipſum, nu. v. in uer. domicilia plura. extra. de reſcri. lib.vj.

† Oriundus, ortus, & originarius quis dicatur, & in quo differãt, Mã. in 40. q̃ſt. 16. Regu. iur. 2. impreſ.

† Vide Vale.Max.li. ix.c.xvj.de his qui in ſimo loco nati, &c.

* Sic ẽt in P. F. alibi iuris prudentibus.

cilium: quia tunc nihil ibi ſubit oneris, uel honoris: ut C. de mu. & orig. l. filios. lib. x. Nec obſt. de ſenatore, quia in eo eſt ſpeciale propter dignitatē, ne liberetur a muneribus municipij ſui. Sed hoc reprobatur. C. de muni. & ori. l. ſi. lib. x. unde prima placet.

apud alteros [a] ſe locaſſe uideatur. Libertini originē patronorū, uel domicilium [b] ſequuntur: itē qui ex his [c] naſcuntur.

Idē li. v. de off. pcō. VII.

SIqs a pluribus [d] manumiſſus ſit, oīum patronorū originē ſequit.

Decuriones non coguntur frumentum uilius ciuibus uēdere, quàm annona exigit. Frā. Ac.

Martianus libro j. de iudicijs publicis. VIII.

NOn debere cogi decuriones uilius præſtare frumentum [e] ciuibus ſuis, quam annona exigat, diui Fratres reſcripſerunt: & alijs quoque conſtitutionibus principalibus id cautum eſt. [f]

Qui non habet iuſtum patrem, ſequitur originem matris. h. d. Fran. Acc.

Neratius libro iij. membranarum. IX.

EIus, qui iuſtum patrem non habet, prima origo a matre, exque eo die, quo ex ea editus eſt, [g] numerari debet.

Bona debitoris fiſci ſunt fiſco tacitè obligata: ſecus in debitore cuiuſq; ciuitatis: niſi princeps hoc concederet. h. d. Fran. Acc.

Martianus libro ſingulari, de delatori. X.

[a] Alteros. id eſt, alios. & facit ꝟ. eo. l. ſi quis. & ī. eod. l. Labeo. Ac.

[b] Vel domiciliū. hoc quando patronus ibi habet domicilium, ubi eſt eius origo. al' oqui contra: ut ꝟ. e. l. ciua qui. uel uerius ſubaudi interim. Azo. & facit ꝟ. eo. l. filij. in princ. & l. municeps. & ſupra l. j. in prin. & ꝟ. l. prox.

[c] Ex his. ſcilicet libertinis.

[d] SI quis a pluribus. ſupra, lege proxi. §. fina.

[e] NOn debere. Frumentū. pro omni blado ponitur: ut ꝟ. de uerb. ſigni. l. frugem.

[f] Cautum eſt. ad hoc. ꝟ. ad legem Iuliam de anno. l. fin. & ꝟ. de adminiſtra. re. ad ciuit. perti. l. decuriones.

[g] EIus. Editus eſt. ſupra, de ſta. ho. l. lex.

[h] SImile. In bonis tacite obligatis, quæ fiſcus habet, ut hic, & ī. de iu. fiſ. l. aufert. §. fiſcus. non ciuitas: ut C. de iure reipu. l. ij. lib. xj. Item fiſcus habet perſonale priuilegiū: quia primo de bonis ei ſatisfit: ut hic, & ſupra de priui. cre. l. quod quis. Non ciuitas alia: niſi per priuilegiū, uel niſi Romana: ut hic ſubijcit, & ſupra, de priui. cre l. pen. §. j. & niſi Antiochena: ut in e. tit. l. antepe. & facit infra, de uerborum ſigni. l. eum qui ne&ig. & ī. de uſur. l. etiam. & qui po. in pig. hab. l. ſi pignus. & ꝟ. eo. l. Lucius. & ī. ad Macedo. l. nihil. & C. de bo. uac. l. j. & dic ut no. C. de debi. ciui. l. ij.

IMperator. CASVS. In ciuitate Mutinæ ſunt duo Poteſtates, quibus in ſolidum eſt commiſſum officium Poteſtariæ ſimul gerendum. ipſi inter ſe diuiſerunt regimen. dicitur quod officium & periculum eſt commune: hoc tamen ordine, ut ex mala adminiſtratione unius, alter ſcilicet collega teneatur, ſi ille qui malè geſſit, nō eſt ſoluendo tempore finiti officij, nec fideiuſſores eius. Item licet ille, qui eum nominauerat, ſit ic elegerat, nam aliquo iſtorum exiſtente ſoluendo, collega non conuenietur. Item ſi nominator conuentus ſoluat, non aget contra collegam eius pro quo ſoluit. & quod dixi quando ambo geſſerunt: idem eſt ſeruandum: & ſi unus tantum geſſit, & malè. Nā primò ipſe cōuenitur: ſecundo eius fideiuſſores: tertio nominatores eius: ultimò collega, ne conquerat nominans, cum ſcire debet eū quem nominat, in diuiduū officium, & cōmune periculum ſuſcepturum. Idē ſeruatur & ſi ambo geſſerunt: ut ꝟ. l. Imperator. & hoc dicit hæc lex cum duabus ſequētibus. Franc.

SImile priuilegium fiſco nulla ciuitas habet in bonis [h] debitoris, niſi nominatim id a principe datum ſit.

In hac lege & duab. ſeq. ponit quo ordine ſunt cōueniendi magiſtratus, qui male geſſerūt. aut it qui eos nominauit, aut fideiuſſores. & eſt tex. planus.

Papinianus libr. ij. Quæſtionum. XI

IMperator † Titus Antoninus Lētulo Vero ſcripſit, magiſtratuū [i] officiū indiuiduū, [k] ac periculū eſſe cōe. quod ſic intelligi oportet, ut ita demum collegæ [l] periculum adſcribatur, [m] ſi neque ab ipſo, qui geſſit, neque ab ijs, qui pro eo interuenerunt, [n] res ſeruari poſſit, [o] & ſoluendo nō fuerit honore [p] depoſito: alioquin ſi perſona, uel cautio ſit idonea, [q] uel ſoluēdo fuerit, [r] quo tpe conueniri potuit: unuſquiſque [s] i id, quod adminiſtrauit, tenebitur. quòd ſi fortè is, qui periculo ſuo nominauit [t] magiſtratum, ſoluendo ſit: utrum in eum prius actio reddi, qua ſi

† In Pan. Fl. Titius Antonin⁹. ſed mēdū illic ſubeſſe arbitror. Nam Iulius Capitolinus Titū eū appellat, nō Titiū.

[i] Magiſtratuum. dic, quod ſimul gerendum fuit iniunctum: ſed ipſi ſua authoritate diuiſerunt.

[k] Indiuiduum. & teneretur inſolidū: ſed ordine, qui ſequitur: ut ꝟ. eodē. l. quid ergo. j. reſpon. & dic ut infra, eo. l. magiſtratus.

[l] Collegæ. dati uī caſus.

[m] Adſcribatur. Ita ut teneatur unus pro adminiſtratione alterius.

[n] Interuenerunt. id eſt fideiuſſerunt. ad quod ꝟ. de admi. re. ad ciui. perti. l. ij. & lj. j. in principio. & §. antepen. & §. fi. & C. de conue. fiſ. de. l. quoniā. libr. x. & quo quis ord. con. l. iij.

[o] Seruari poſſit. reipublicæ. priuatus enim non tenetur: ut ī. l. quoties. §. pe. & de magiſt. cō. l. j in prin. Acc.

[p] Honore. aliàs honore, aliàs onere. & facit C. de proba. l. ex perſona. & ꝟ. e. l. ordine. §. j. & C. de peri. & com. rei nend. l. j. & ī. de fideiuſ. l. fideiuſſores: quis autē probet hoc: dic ut ī. de prob. l. non eſt. & ī. de magiſt. con. l. j. §. ſi magiſtratus. & de admi. tut. l. Titius. §. Lucius.

[q] Sit idonea. ſ. nunc.

[r] Fuerit perſona magiſtratuum, uel fideiuſſorum.

[s] Vnuſquiſque. magiſtratuum.

[t] Nominauit. Quid eſt ergo, quod dicitur. C. de magi. con. l. aduerſus ſ. nominatim non teneri antequàm bona principalis, & fideiuſſor. & collegæ excutiantur? Reſp. aliud fortè in tutoribus, ut ibi: & aliud in magiſtratibus, ut hic, uel hic fortè expſſè fuit dictū tēpore nominationis, ut poſſent conueniri antequā collegæ conueniatur ſibi ſimul. Vel uerius: hic forte ſeparatim geſſe-

in fideiuſſorē debeat: an uerò non aliàs quàm ſi res [a] collega ſeruari nō poſsit? Sed placuit, fideiuſſoris exemplo priorē conueniendum qui nominauerit: quoniā collega quidem, negligentiæ ac pœnæ cauſa: [a] qui uero nominauerit, fidei ratione conuenitur. [b]

Idē li. j. Reſpon. XII.

ET tei qui nominauerit, cōtra collegā nominatei utilem actionē dari non oportet. [c]

Idem libro ij. Quæſtionum. XIII.

QVid ergo, ſi alter ex magiſtratibus toto anno [d] abfuerit: aut forte præſens per contumaciam, ſiue ignauiā, uel ægram ualetudinem, reipublicę negotia nō geſſerit, & omnia collega ſolus adminiſtrauerit, nec tamen tota res ab eo ſeruari poſsit? Talis ordo dabitur, ut in primis qui reipublicæ negotia geſſit, & q pro eo cauerunt, inſolidū cōueniātur: mox peractis omnibus [e] periculum agnoſcat, qui non idoneū nominauerit: poſtremò alter ex magiſtratibus, [f] qui reipublicæ negotijs ſe nō immiſcuit. Nec iuſtè qui nominauit, uniuerſum periculum recuſauerit: cum ſcire debeat, eum, qui nominaretur, indiuiduum officiū, & commune periculum ſuſcepturum. [g] Nā & cū duo geſſerunt, & ab altero ſeruari, quod debetur, non poteſt: qui collegam [h] nominauit, in uniuerſum conuenitur.

Idē li. xv. Qō. XIIII.

MVnicipes intelligūtur ſcire, qđ ſciunt [i] quibus ſumma reipublicæ commiſſa eſt.

Si grauior pœna impoſita ſit alicui decurioni, nō cogitur abſtinere ab honoribus tāto tēpore, quantò fuit relegatus: ſecus ſi non grauior pœna impoſita fuit. h. d.

Idem libro j. Reſponſorum. XV.

ORdine decurionū

geſſerūt, Sed huic ſolutioni ob. ſup. de ma. con. l. duo. Sed dic, quod ibi erat tutor in lata culpa, qđ non adminiſtrauerit in totum, cū ſciebat alium tutorē mortuum. Vt tamen hæc, & alia contraria ſoluas, diſtingue: quia aut magiſtratus reipubl. geſſerunt omnes ſimul, aut diuiſim: & tunc aut ab eis facta fuit diuiſio, aut a iudice: aut etiam unus tātum geſſit. primo caſu quando omnes ſimul: cū & indiuiſim fuit eis iniunctū officium: non prius ad nominatores porrigetur manus, quam omnes qui geſſerūt, & eorū fideiuſ. ſolemniter fuerint excuſſi: ut C. quo quis or. con l. ij. in prin. lib. xj. Idem in tutoribus: ut C. de ma. con. l. aduerſus. ſed ſi diuiſim geſſerūt: & diuiſim fuit eis iniunctum offi. tunc unus non cōuenitur ꝓpter adminiſtrationem alterius, niſi demum excuſſo nominatore: ut C. quo quis ordi. con. l. ij. §. & fortè demum cum & collegā debuit ſuſpectum facere, ut infra, de admi. rerum ad ciu. perti. l. penul. §. ante penult. Et idem fit in ijs quod in tutoribus: ut argumen. ſupra, de adminiſt. tuto. l. Lucius. ij. §. penult. Si uero diuiſim geſſerunt diuiſione acta ab ipſis, non a iudice: tunc non conuenitur unus propter adminiſtrationem alterius, niſi demum nominatore excuſſo: ut hac l. in principio. Sed aliud eſt in tutoribus tunc: ut C. de adminiſtra. tu. l. ij. in fine. & ſup. de adminiſtratione tut. l. Lucius. §. j. ſed ſi unus geſſit tātū: ſi omnibus fuit iniunctum indiuiſim, idem eſt quod in ſuperiori primo caſu: ut ī. eo. l. quid ergo. Idem in tutore: ut ſ. de tu. & ra. di. l. j. §. nunc tractemus Et ſic not. eſſe duos tractatus. unus quādo reſpub. agit contra magiſtratus, & eorum fideiuſſores, uel nominatores. & de hoc principaliter dicit hic. alius quando priuatus ſcilicet pupillus, uel adultus agit contra tutor. & curato eorum uel fideiuſſores, uel magiſtratus: de quo principaliter not. C. de di. tu. l. ij. & C. de tranſac. l. j.

[a] Cauſa. ſcilicet conuenitur.

[b] Conuenitur. ad quod ſ. de do. l. Sabinus.

[c] ET ei. Non oportet. l. nominator unius, cū prius conuenitur quā collega, non aget contra alium collegam, ſcilicet nominatim. & ſic intelligitur cum l. ſuperiori. ſed collega in collegam datur: ut ſupra, de tu. & ra. di. l. j. § nunc tractemus.

† In P. F. nō eſt, q nominauerit.

[d] QVid ergo. Toto anno. aliàs tot annis. i. multis.

[e] Peractis omnibus. de duobus dicit.

[f] Ex magiſtratibus. aliàs ex adminiſtratoribus, aliàs ex magiſtratibus. Et eſt cōtra C. quo quis or. cō. l. ij. j. reſpon. lib. xj. Sol. ibi ambo adminiſtrabantur ſupra ſ. Imperator.

[g] Suſcepturū. inſolidum: ut ſ. l. Imperator. in prin.

[h] Collegam. qui eſt non ſoluendo. & ſic eſt idem caſus, qui eſt ſupra l. Imperator. & ſolu. con in C. quo quis or. cō. l. ij. ut modo in dict. notaui in l. Imperator. uel dic collegam, qui eſt ſoluendo. Sed tunc qualiter primo nominauit quam magiſtratus? Reſpon. qui ſoluendo eſt in parte ſua: non tamen, quod a primo non potuit leuari. ſi ergo ipſe primo exigitur in toto, quod poteſt ſoluere. & caue: quia nihil hic dicit de ordine conuentionis: ſed ſolummodo nominantē inſolidum teneri, licet alterum tantum nominauit.

[i] MVnicipes. ſciunt, id eſt maior pars: ut ī. eo. l. qđ maior. & facit C. de adu. diuer. iudi. l. reſtituendæ. circa princi. ibi, nā uniuerſis redditur &c. & ī. de condic. & demon. l. municipibus. & quod cuiuſque uniuerſ. nomine. l. item. §. j. & de acquirē. poſ. l. j. in fi. & l. ſeq.

ORdine. CASVS Remotus ab ordine decurionatus uſque ad tempus, tandem tēpore finito reuerſus in ordinem, ad nouos honores aſpirare non poteſt: niſi tanto tempore nunc ſtet, quanto ſteterat remotus a decurionatu, ad exēplū relegati. ſed in utroque caſu inſpiciendum eſt, quod crimē commiſerat: ut ſi minor pœna, quam deberet tanto crimini imponi impoſita eſt: tunc habeat locum quod dictum eſt. ſi autem maior pœna ſit impoſita, quā deberet, tunc liberatur a pœna: & omnia uidentur remiſſa. In cum. Cum domino Ricardo de uilia Poteſtati Bo commiſſa eſſet a ciuibus huius terræ electio de Poteſtate ſequentis anni eligē. Io: elegit quendā: qui electus male geſſit poteſtariam: & tempore finiti officij erat ſoluendo. dicit qđ dominus Ricardus non tenetur pro illo: ex quo ſoluendo fuit tēpore finiti officij. Itē ſi Bo. cauſa euitandorum munerū fictè uendidit prædia ſua alicui dicitur ꝙ prædia cōfiſcantur. Item uenditor pretiū ſibi ſolutū fiſco cogit aſsignare. Itē Bo. ſi poſtea ſe adoptaret ab aliquo Muti. remanet ciuis de Bo. & efficitur de Mu-

ad tempus [a] motus, & in ordinem regreſſus ad honores [b] exemplo relegati tanto tempore non admittitur, quanto dignitate [c] caruit. ſed in utroque [d] placuit examinari quo crimine [e] damnati huiuſmodi ſententiam meruerunt. durioribus etenim pœnis affectos, [f] ignominia, uelut tranſacto negotio, poſtea [g] liberari: minoribus uerò, quam leges permittunt, ſubiectos, [h] nihilominus inter infames haberi: [i] cum facti [k] quidem quæſtio ſit in poteſtate iudicantium, iuris autem authoritas nō ſit. In eum, [l] qui ſucceſſorem ſuo periculo nominauerit, ſi finito magiſtratu ſucceſſor idoneus fuit, actionem dari non oportet. [m] In fraudē ciuiliū munerū ꝑ tacitam [n] fidē ꝑdia trāslata, fiſco uindicantur: tamen alterū interdictæ rei miniſter [o] de ſuis bonis cogitur ſoluere.

Adoptio non liberat à muneribus, quæ imponuntur ratione originis. imò plus adſtringit ut i litera habetur. quod ſi emancipetur, non amplius erit ciuis illius ciuitatis, ex qua eſt pater adoptiuus. h. d. cum l. ſequen.

Ius originis in honoribus obeundis, ac muneribus ſuſcipiendis adoptione nō mutatur: [p] ſed nouis quoq; muneribus filius per adoptiuum patrem adſtringitur.

Hermogenianus lib. j. iuris epitomarum. XVI.

SEd ſi is emancipetur [a] ab adoptiuo pr̄e: nō tantum filius, ſed etiam ciuis eius ciuitatis, cuius per adoptionem fuerat factus, eſſe deſinit. [q]

Papin. lib. ij. rñ. XVII.

LIbertus propter patronum à ciuilibus

---

de Mutina ratione patris adoptiui, & cum emancipatur ab adoptante, non durat filius: nec eſt modo ciuis de Mutina. & hoc dicit hic §. & l. ſeq. Fran.

[a] Ad tempus. puta ad x. annos.

[b] Ad honores. nouos. ſed ueteres ſtatim recuperat poſt reuerſionem: ut C. de iis, qui in exilium da. uel or. mo. ſunt. l. ij. lib. x. non ob. infra, titu. j. l. ij. in princi. & l. ad tempus. quia ſtatim hic diſtinguitur. & hoc etiā modo ſoluitur ſupra, de fal. l. fal ſi. §. ordine. qui eſt contra. uel ſol. ut ibi.

[c] Dignitate. ſ. quā habebat ut decurio: nam decurionatum ſtatim recuperat: ut prædixi.

[d] Sed in utroque ſcilicet relegato, & ab ordine moto.

[e] Quo crimine. ſ. ſcilicet, utrum crimine tali cui conueniret talis pœna, aut non: nam hic ſecundo diſtinguitur, ſi maior imponatur, & tunc locum habet princ. l. aut minor. & tunc aut cauſa cognita: & tunc ſimiliter. aut cauſa non cognita: & tunc cum remaneret infamis non habet locum princi. huius l. Sed uid. tur non diſtingui, ut ſupra, de poſthu. l. Imperator. Sol. ut ibi. Sed quid ſi conueniens imponitur? Reſp. remanet infamis etiam poſtea. ad quod ſupra, de remiſſi. l. qui cum uno. §. ad tempus.

[f] Affectos. ſiue ꝑ pecuniaria corporalis, ſiue ꝑ corporali alia corporalis maior, nec exquiritur cauſa cognita, uel non. ſecus autem ſi pro pecuniaria, alis pecuniaria, licet maior: ut de iis qui no. infa. l. quid ergo. §. pœna. & ī. de pœnis. l. in ſeruum. §. fina.

[g] Poſtea. finito tempore pœnæ. interim ergo eſt infamis, ut hic, & C. ex qui. cau. l. & ſi ſeuerior. & hoc cū ad tempus pœna durat: alias ſi ſtatim imponitur, & finitur, tunc non interim eſt infamis: ut d. l. in ſeruorū, in fi. & adde quod no. in d. §. pœna grauior.

[h] Subiectos. ſine cauſæ cognitione: alioqui contra: ut C. de infa. l. & ſi ſeuerior. quæ eſt contra. & hoc modo intelligitur ī. de iniur. l. diuus. ut ibi not.

[i] Haberi. & ſic nec ad decurionatum, uel ad aliam dignitatem admittitur: ut C. de digni. l. ij. lib. xij. & ȷ̄. de decur. l. ad tempus.

[k] Cum facti. q. d. potuit relegare, uel nō relegare: ſed ex quo relegauit, nō poteſt facere quin ſequatur effectus. ad quod facit. ſupra, ad Turpil. l. j. §. calumniatoribus. uel aliter uidere ſit probatū, uel non, poteſt: ſed hoc uiſo nō poteſt abſoluere damnandū: uel econtra: niſi in certis rationibus, ut C. de infa. l. & ſi ſeuerior. hoc non ualet: quia ualet ſententia, licet contra ius litigatoris: ut ī. quæ ſenten. ſine appel. l. j. §. j.

[l] In eum magiſtrum ſuccedentis. ad quod ſupra, l. Imperator. in prin. cum ſuis concor.

[m] Non oportet. ȷ̄. e. l libertus. §. penul.

[n] Per tacitam. i. clam. ut C. de reſcin. uen. l. penul.

[o] Miniſter. i. emptor. ſi pretium non ſoluerat. uel l. uenditor, ſi ſolutū fuerat. ad quod ſup. de contrahen. empt. l. ſenatus. & de dā. infe. l. ſi. & C. de In. l. fin. & ī de iur. fiſ. l. aufertur. §. quod ſi à præſide. & ȷ̄. eo. l. ſi. §. antepe. uel dic miniſter. i. ꝓxeneta. ſic ponitur auth. de inſtr. cau. & fid. §. ſi uero omnes. co. vj.

[p] Non mutatur. ut C. de adopt. l. in adopt. ſed nec uolūtate, ut ſup. l. aſſumptio. in prin. & facit ȷ̄. tit. j. l. j. & de mune. & ho. l. & ꝗ originē. alias contra C. ne ſan. bap. iteretur. l. iij. & ȷ̄. e. l. municipes. Accur.

[q] SEd ſi is. Deſinit. ſic & ī. de adop. l. in omni & l. ſeq. & C. de ado. l. pen. §. ſi verò pater. uer. ſed [z] omnia. & ſic not. ꝗ ambulat ſtatus, ſimilia ſunt ſupra, de admi. tu. l. iiij. & de fur. l. ſi quis uxori. §. ſi. & in authē. de ſan. epiſ. ſi ſeruus. col. ix. & ī. de ſen. l. ſenatoris. in ſi. & infra, de iu. immu. l. ſemper. §. negotiatores. & ī. de adult. l adulter diem in fi. & ī. de rerū di. l. in tantū. & ī. quemad. ſer. amit. l. ſi locus. & de ope. lib l. plane, & de in ius uo. l. ſed & ſi. §. libero. uer. ſi parentes.

[a] P. F. ſed ſi emācipatur.

[z] aliàs ſed hoc manere.

LIbertus. CASVS. Libertus non excuſatur à muneribus ciuilibus propter patronum: licet patrono ſuo capto luminibus operas, uel miniſterium præſtet. fallit in liberto ſenatoris: qui ſi gerat negotia ſui patroni, à tutelis aliorū excuſatur. Secundo dicit: pater noluit filiū decurionē creari: filius factus decurio malè geſſit. dicitur quod primo ipſe filius eſt cōueniēdus, quàm pater. Tertio dicit: cum lege quadam caueatur, quòd qui habuit officium, quòd id officium non debet eligi uſque ad quinquennium: hoc eſt uerum in eadem ciuitate: ſecus in alia. Item nō debet quis eodem tēpore duo officia habere in diuerſis ciuitatibus: ſed debet recipere in ea, unde eſt ciuis. Itē licet habeā aliqua prædia in ciuitate Mutinæ, non propter hoc cogor ibi ſuſcipere munera perſonalia, niſi de hoc ciuitas Mutinæ haberet priuilegiū. Itē reuerſus, poſtliminio debet ſubire munera in patria ſua, licet moretur alibi: & ſubaudi, nō cauſa cōſtituendi ibi domicilium. Itē decuriones poſſunt eligi ad exigenda tributa, cū nō ſit ſordidum munus. Item manumiſſus ex cauſa fideicommiſſi ſequitur originem manumittentis, ut ibi cogatur munera ciuilia ſubire, non originē eius, qui libertatē reliquerat. Item natus ex filio adoptiuo, ſequitur

quitur originẽ aui naturalis, non ſolum adoptiui quo ad munera ſubeunda: perinde ac ſi ipſe ſe in adoptionẽ dediſſet. Error. Credẽs me municipẽ Mutinenſem, proteſtatus ſum ibi me uelle munera ciuilia ſubire. dicit quod errore cõpetto nõ præiudicat. mihi. Itẽ ſi pater meus cœpit habere domiciliũ Mutinę, non dicor inde ciuis, ſi nolim eſſe. Itẽ accuſatus de crimine capitali ad nouos honores interim non admittitur: priſtinam tñ dignitatem retinet. Itẽ eo ipſo quod habeo domum Mutinæ, non dicor per hoc domicilium habere ibi. Nominati. Si aliquis magiſtratus nominauit ſibi ſucceſſorẽ qui geſſit malè, tenetur nominans, non fideiuſſores nominantis. Itẽ illi qui fideiubent penes rempu. pro aliquo officiali promittentes rempubl. ſeruare indemnem. Item nominatores magiſtratuũ tenent emẽdare dãnũ ciuitati illatũ per eum, non autem ad pœnã tenentur. Fr. Ac.

a Non excuſatur. Non aũt a ciuili munere: ut C. de exc. tu. l. nec ſenatorum. in princ. Vel hic diuiſim accipe: quia ſinguli ſingulariter ſingulorum gerunt negotia: ut ibi nota.

b Ex perſona. ſic eſt in fideiuſſore iure nouo: ut authen. de fidei. §. j. co. j. olim contra: ut C. de fidei. l. iure noſtro. & facit ã. eo l. quoties. cũ ſuis conc. & de decur. l. j. & j̃. de admi. re. ad ci. perti. l. iiij. §. fina. & ã. de mag. con. l. j. §. fi. & j̃. fa. erciſ. l. ex parte. §. filius. & C. de muile. l. x. ernam lib. xj.

T. F. pi.

muneribus non excuſat. a nec ad rem pertinet, an operas patrono capto luminibus uel miniſterium exhibeat. Liberti uerò ſenatorũ, q negotia patronorũ gerunt, a tutela decreto Patrũ excuſantur. Filium pr̃ decurionẽ eſſe uoluit: ante filiũ ex pſona ſua reſpublica debet ꝯuenire, q̃ prẽm ex pſona filij. Nec ad rẽ ptinebit filius caſtrenſe peculiũ tñ poſsideat, c cũ ante militaſſet, d uel poſtea.

Lege quadam dicitur quòd qui habuit unum officium, non debet in quinque annis ad illud iterũ eligi. certè hac lex habet locum in illa ciuitate, ubi geſſit officium, non in alia. h. d.

Præſcriptio e temporum, quæ in honoribus repetundis, uel alijs ſuſcipiendis data eſt: f apud eoſdem g ſeruatur, non apud alios. ſed eodẽ tẽpore nõ ſunt honores in duabus h ciuitatibus ab eodem gerendi. Cum ſimul igitur utrobique deferuntur, potior eſt i originis cauſa. Sola ratio poſſeſsionis ciuilibus muneribus k poſſeſſori iniungendis, citra priuilegium ſpecialiter ciuitati datum, l idonea non eſt. Poſtliminio regreſsi,

c Poſſideat. cum de eo creditoribus ſatisfacere debet. ut j̃. de caſtren. pecu. l. ſi caſtrenſe, &c.

d Militaſſet. quoniam erat decurio.

e Præſcriptio. i. defenſio, ut non teneatur ſub ire, &c.

f Data eſt. quæ eſt quinquẽnij ad eoſdem, triennij ad alios honores: in legatis biennium. C. de ho. non conti. inter pa. & fi. l. ij. & facit j̃. e. diuus.

g Apud eoſdẽ. ſ. qui adminiſtrauerunt. ideoq; ſi pater, fraterve fuerit functus munere: filio, patruo debet opitulari præſcriptio: niſi pater eũ deberet gerere, per filiũ fuerat functus munere: ut dicit in legatione: tunc quippe utetur uacatione: ut C. de ho. non conti. inter patrẽ & filiũ. l. j. in fi. & j̃. de legat. l. filio. & l. filius. R. uel dic apud eos. ſ. municipes. q. d. nõ in alia terra: cum in una habeat originẽ, in alia domiciliũ: ut l. px. in fi.

h In duabus. hic dic ſimilia, quæ no. C. de aſſeſſ. l. fi.

muneribus patriæ obtemperare coguntur: quis in alienæ ciuitatis m finib. ꝯſiſtant. n Exigẽdi tributi mun⁹ inter ſordida munera non hr̃: & ideo decurionibus o quoq; mãdat. Ex cã fideicõmiſsi manumiſſus, in muneribus ciuilibus manumiſſoris originẽ p ſequitur, nõ eius qui libertatem reliquit.

Natus ex filio adoptiuo ſequitur originẽ aui naturalis, non ſolum adoptiui quo ad munera ſubeũda, ac ſi ipſe in adoptionẽ dediſſet. hoc dicit.

In adoptiua familia ſuſceptum q exẽplo dati, muneribus ciuilib. apud originẽ aui quoque r naturalis rñdere, diuo Pio placuit: quis ĩ iſto s fraudis nec ſuſpicio quidem interuenerit. Error t ei⁹, qui ſe municipem, aut colonum exiſtimans, munera ciuilia ſuſcepturum promiſit, defenſionem iuris non excludit. u Patris domicilium, filium x aliorum incolam, ciuilibus muneribus alienæ ciuitatis y non adſtringit: cum in patris quoq; perſona domicilij ratio temporaria z fit. In quæſtionibus nominatos capitalium criminũ, ad nouos

i Potior eſt. præualet originale. ſic ã. ti. j. l. j. & j̃. de mu. & ho. l. qui originem. & ſup. eo. l. aſſumptio. in pño.

k Muneribus. perſonalibus. & ſic intellige j̃. §. ſola. & C. de inco. l. cum neque. & l. priuilegio. lib. x. ſecus in patrimonialibus: ut C. de mulie. & in quo lo. mu. l. j. lib. x. & j̃. de cenſi. l. forma. §. ſi uero. & j̃. e. l. filij. in fin.

l Datum, &c. alias donatum, &c.

m Ciuitatis. de noſtris.

n Conſiſtant. non tamen cauſa domicilij conſtituendi: ut ã. de ca. l. in bello. §. manumiſſio. & l. poſtliminiũ. §. poſtliminio. & ſic loquitur C. de inco. l. ceterum. lib. x.

ADDITIO. Dic ſecundum Bar. hic q ibi loquit in eo, qui uoluit recuperare ciuitatẽ Romanã. aliàs de neceſſitate recuperaſſet domicilium ratione originis, quod mutari non poteſt: ut l. aſſumptio. in princ. & ã eo. & ibi Bart.

o Decurionibus quoque. ſed ueteranis remittitur: ut j̃. de pri. ue. l. fi.

p Originẽ. ut C. de mu. & orig. l. ij. li. x. & dic ut j̃. e. l. aſſumptio. §. filius.

q Suſceptum, &c. i. natum ex filio in adoptionem dato.

r Aui quoque, &c. non ſolum adoptiui, de cuius eſt familia. ad quod facit ſupra, eo. l. ordine. §. & ſupra, §. proxi.

s In iſto. nepote, &c.

t Error. facit ã. de fal. lege antepen. & j̃. de interro. act. lege, de ætate. §. qui iuſſo. & §. ex cauſa. & §. fi. & ſup. de iure fiſ. lege, edicto. §. fi. & l. ij. in fi.

u Non excludit. hoc dic, ut infra, de iur. immu. lege ſecunda. Accur.

x Filium, &c. aliàs filium, aliàs filiorum. ſ. aliquem, &c.

y Ciuitatis. nã neuter ducit origi. ut j̃. e. eius. & ã. e. l. aſſũptio §. fili⁹. de quo cuiuſq; uniuerſi. l. plane. & l. fi.

z Temporalis. quia põt mutare quã uul. ut j̃. eo. l. ſi quis.

honores ante cām finitā admitti non oportet: [a] cæterū dignitatē priſtinā interim retinent. Sola domus poſſeſsio, quæ in aliena ciuitate cōparatur, domiciliū nō facit. [b] Nominati ſucceſſoris periculū, fideiuſſorē nominantis [c] nō tenet. Fideiuſſores, q ſaluā rēpublicā [d] fore ſpoponderunt, & qui magiſtratus ſuo periculo nominant: pœnalibus actionibus non adſtringuntur, in quas inciderunt ij, pro quibus interuenerunt. [e] eos enim damnum reipublicæ præſtare ſatis eſt, quod promitti uidetur.

Paulus libro j. Quæſtionum. XVIII.

DIuus Seuerus reſcripſit, interualla temporum [f] in continuādis honoribus, inuitis, [g] nō etiam uolentibus conceſſa, dum ne quis cōtinuet [g] honores.

Scæuola libro j. Quæſtionum. XIX.

QVod maior pars curiæ [h] effecit, pro eo habetur, ac ſi omnes egerint.

Paulus li. xxiiij. Quæſtionum. XX.

DOmicilium re, & facto [i] trāsfertur, nō nuda conteſtatione, [k] ſicuti in ijs exigitur, qui negant ſe poſſe ad munera ut incolas [l] uocari.

Filiusfamilias pōt eligi ad munus inuito patre, quod ſi non gerat, tenebitur factus ſui iuris, ſi quid reipublicæ propter hoc damni contingit.

Idē li. j. Rñ. XXI.

LVcius Titius cùm eſſet in patris poteſtate, [m] a magiſtratibus inter cæteros frumento cōparando inuito [n] patre curator conſtitutus eſt. cui rei Lucius Titius [o] neque cōſenſit, neque pecuniam accepit, neque in eam [†] rem cauit, aut ſe comparationibus cum cæteris miſcuit: & poſt mortem patris in reli-

quis. & l. domicilium. & ſup. e. l. non utiq;. & l. Labeo.

[a] Non oportet. facit ī. de mu. & hono. l. reſcripto. §. ſi quis accuſatorem. & l. reus. & l. ilj. §. q pater. & C. de procur. l. reum. & C. de re. ſpo. l. j. & ī e. l. Lucius. §. idem reſpondit. Item ſup. de poſtu. l. j. §. caſum.

[b] Non facit. ad ſubeunda perſonalia munera: ut not. ī. ea. l. §. ſola.

[c] Nominantis. ſi aliquis magiſtratus nominauit ſibi ſucceſſorē, qui ſucceſſor malè adminiſtrauit, ipſe nominans tenetur: ut ī. eo. l. ordine. §. in eum. nō fideiuſſor nominantis, quia malè geſta a ſe in repu. promiſiſſe uidetur: ut ī. §. prox. ſecus in patre, quia hoc caſu tenetur: ut in contra. ī. l. ij. §. geſtum. Item facit ad hoc ſupra, l. Imperator.

[d] Rempublicam. pro aliquo officiali. non dico ex contractu.

[e] Interuenerunt. ut ī. de admi tut. l. tutor qui repertorium. §. pen. & facit C. de peric. eo. qui pro ma. interu. l. j. & ī. de fideiuſ. l. fideiuſſores. & C. de ijs qui ex off. l. j. & ī. e. l. ij. circa fin. & infra. l. proxi. §. fi.

DIuus. CASVS. Cum quis habuit honorem aliquem, non admittitur intra certum tempus ad illū, uel alium honorē. hoc eſt uerum inuitus: ſponte tamen admitti poteſt. Fran.

[f] Inuitis. Senſus eſt ut inuiti non cogantur, ſed uolentes admittantur ad honores. & quæ ſunt interualla, dic ut no. ſup. l. proxi. §. præſcriptio.

[g] Continuet. No. quód nemo debet continuare honorem: ut C. ad legem Iuliam de ambi. l. j. & C. de aſſeſ. l. nemo. & in auth. de defen. ci. §. interim. col. iij. & C. de ho. non cōti. inter pa. & fil. l. j. & l. fi. ſed fallit in quatuor caſibus. Primus in defectu: ut ī. de mune. & hono. l. honor. § fi. Alius in defen ciui. quando uolūt omnes: ut in auth. de defen. ci. §. fi. col. iij. quia paruus honor eſt. Tertius. C. de aſſ. l. licet quia & ille paruus. Quartus. ī. de offi. procon. l. proconſules.

[h] QVod maior. Curiæ. præſentis. nam duæ partes debēt eſſe præſentes ſed ſufficit maiorem partem duarum partium conſentire, ut C. de dec. l. nominationum, lib. x. & ī. quod cuiuſq; uniuer. l. nulli. cū ſeq. quandoque tamen maior pars non poteſt præiudicare minori: ut C. de auth. præſtan. l. ij. & ſupra, de aqua pluuia arcen. l. ſi autem. & de ſer. ru. præ. l. per fundum. & de ædil. edic. l. quod ſi nolit. §. ſi plures & mā. l. ſi præcedente. §. Lucius. & C. fa. erciſ. l. coh.æredibus. & facit ad l. illam infra de regul. iuris. l. aliud.

§. refertur. & ī. de teſt. tu. l. ſi nemo. §. j. & ī. e. l. municipes. & de uen. inſpi. l. j. & C. qui bo. ce. poſ. l. fi. §. j. & ī. de bo. auth. l. fi. & ī. de re iud. l. Pomp. & l. duo ex tribus. & de arbi. l. diem. §. ſi plures.

[i] DOmicilium. Facto. ſub. & animo. nā hæc duo ſunt neceſſaria: ut hic, & ſup eo. l. non utiq;. cum iuriſconſor. & ī. e. l. fi. §. po. ſic in acqui. poſ. ut ſupra, de acquiren. poſ. l. iij. in princ. & quod dicit nuda cōteſtatione: facit ſupra. e. l. aſſumptio. l. reſpon.

[k] Conteſtatione. i. proteſtatione.

[l] Incolas. collige ergo quod domicilium facit incolas: ut C. de inco. l. j. & l. ſi in patris. & l. ciues. lib. x. hic enim hactenus fuerant incolæ per conſtitutionem domicilij: nunc dicebant deſiſſe per tranſlationem, & ſic non teneri ad munera.

LVcius. CASVS. Filiusfamilias inuito patre ſuo conſtitutus eſt curator frumento comparādo: quod officiū noluit ſubire, & ſic eius collegæ geſſerunt, & modò ob hoc conuenti non ſunt ſoluendo: nūqd hic filiusfamilias factus ſui iuris tenebitur ob geſtionē collegarum? Et dicitur q ſic. Paulus. Dic caſum ut in glo. In ſecunda parte dic caſum, ut litera ſtat, & etiam in tertia parte. Item qui adoptat decurionem, tenetur pro oneribus eius. Idem Reſpon. conſtante. Dos dicitur in bonis uiri conſtante matrimonio. ſi autē uocetur maritus ad munera municipalia pro modo honoris non cōputatur dos. Itē pendente accuſatione criminis capitalis accuſatus nō eſt uocādus interim ad honorem: licet intra primā dilationem a iudice datā nō probaſſet accuſator iuſta de cauſa impeditus. Imperator. Pater conſenſit, q filius ſuus inſanus eſſet decurio, & pro eo ſe obligauit reipu. dicitur quod interim non pōt teneri pro tali filio: cum nec decurio eſſe poſſit, cum ſit inſanus. Idem reſpō. Ciuitas aliqua uendidit, uel locauit quandam rem alicui: nunc cū alius offerat plus, ciuitas uult diſcedere ab illo contractu: dicitur quod nō poteſt, niſi de hoc haberet priuilegium, ſicut in fiſco ſeruatur. Franc.

[m] Poteſtate. Duo hic nota, ſcilicet non gerentem teneri: ſed & poteſt cogi ut gerat: ut infra, de muner. & hono. l. ſi quis magiſtratus. Item etiam filiumfamilias teneri ad offi. pu. ad quod facit ſup. ad Treb. nam qd. & C. de dec. l. filios lib. x.

[n] Inuito. quia contradixit: ut no. ſup. eo. l. ij.

[o] Titius. filius.

[†] In Pan. P. reſponderunt.

[†] Pan. P. in continuandis oneribus.

[†] Tu dic, q maior pars conſideratur nō ſolum reſpectu maioritatis numeri, ſed ēt dignitatis, & ſapientiæ: ut l c. prudētiæ. ubi addidi in poſtil. ad Pa. poſt eum in uer. nō tradas ob liuiōi, nume. x. extra de off. dele. Mandagotus ī ſuo tract. de elec. in j. parte. capi. xxij. in uer. & ſanior per uiij. & idē Pan. in c. eccleſ. ij. ubi etiam addidi in uerſic. ſed ēt ſanioritas. extra de elect.

[†] Rem, non eſt in I. F.

Paulus

Paulus. dic quòd qui pro officiali intercedit, non tenetur in uſuris, nec in alijs pœnis, quas reip. deberet occaſione officij: ut hic, & ı̄.ſeq.l.libertus. §.fi.& C.de peri.eo.qui pro ma.conue.l.j.lib.x. & ı̄.de fideiuſſ.l.ſi deiuſſores.& ı̄.c.l.ij.circa fi.& ȷ̄.e.l.conſtitutionibus. Secus ſi fideiubet pro aliquo contrahente cum fiſco: ut ȷ̄. de admin. rer. ad ciui. perti. l. ij. §.fi. Item aliàs, an fideiuſſor teneatur in uſuris. dic, ut not. ı̄. loca.l. quæro: & ſecundum eos, qui ibi dicunt non teneri, ſub. hic maximè ex cõtractu: uel ſub. etiam. & in illa de admini. re. ad ciui.pert. dices quod intercesſit in communé cauſam. Sed contra C. de uſur. pupill. l. ij. & ı̄. de admini. tut. l. tutor qui. §.pen. Solut. ut ibi. Item contra ſup. de mag.con.l. fi.ſed & ibi in pupill. eſt ſpeciale. uel ibi pupilli: hic reipu. uel ut ibi. Item arg.contra ſup.de fideiuſſ.l.ſi quis pro. §. ſi nummos.

b Adminiſtrauerit.alius.

a In uſuras. an ipſe principalis, dic ut ȷ̄.eodem.l. conſtitutionibus.

d Conueniri non poſſe. quamuis pater pro alio munus expedierat: ut de mu.& ho. l. iij. §.fi. & ı̄. fa. erciſcū.l.ex tempore. §. filius.& l. ſi filia. * §. idem ſcribit.

e Patre. id eſt, uiuo patre. Ac.

f Decurio. Sed nonne faciendo eũ decurionem obligat ſe omnibus muneribus, quæ ei iniungerentur ut decurioni: ut ſup. l.j.an princ. quæ eſt contra? Reſpon. uerum eſt & ſi uiuente patre accepit munus: ut hic. Vel hic fecit eum decurionem proteſtando, quod nolebat pro eo obligari: ut ȷ̄.de mu.& ho.l.honores. §.fi.

g Decurio factus eſt. ut ſup.l.ij.& facit ſup.de preca.l.ſi adoptauero.& de adop. l.pe.

h In bonis. de iure ciuili. ut ſup. de col. bo.l. fi.& ad legem Falci.l.pater.in prin. & ſup.de iure dot.l.quamuis.nam iure naturali mulier remanet domina: ut C. de iure dot.l.in rebus.& d.l. quamuis.

i Vocetur maritus.de eo enim fit ſermo.

k Computari.in bonis.l.mariti. & facit Inſtitu. qui.

alij.non li.in princ.& C. de dona.l.conſtante. & C.ne uxor pro ma.l.fi. Sed an mulier ſi aliud habeat: uel ſi nihil aliud habeat: dic de hoc no. C. de muli. & I quo lo.mu.&c.l.j.lib.x.

l Capitalium.ſup.e.l. libertus.§.in quæſtionibus.

qua collegarũ interpellari cœpit. quæritur: an ex ea cã teneri poſsit? Paulus a rñ. eũ qui iniunctũ munus à magiſtratib. ſuſcipere ſupſedit, poſſe cõueniri eo nomine ꝓpter damnũ reipublicæ: quam uis eo tpe, quo creatus eſt, in aliena fuerit ptãte. Paulus rñdit, eũ qui ꝓ alijs nõ ex ɔ̃ctu, ſed ex officio, † qđ adminiſtrauerit, b cõuenit: in damnũ ſortis ſubſtitui ſolere, nõ etiam in uſuras. c Idem reſpondit, hęredes patris propter munerà filij, quę poſt mortẽ patris ſuſcepit, iure cõueniri nõ poſſe. d Hoc reſpõſum & ad eũ pertinet, qui à patre e decurio f factus, poſt mortem patris munera ſuſceperit. Idem reſpondit, eum, qui decurionem adoptauit, onera decurionatus eius uideri ſuſcepiſſe: exemplo patris, cuius uolũtate filius decurio factus eſt. g

Dos non onerat maritum, quo ad ſubeunda munera: licet ſit dominus dotis h.d.

Idem reſpondit, conſtante matrimonio dotem in bonis h mariti eſſe: ſed ſi ad munera municipalia accepto modo ſubſtantiæ uocetur, i dotẽ nõ debere cõputari. k Idẽ rñdit, ſi p accuſatorẽ criminũ capitaliũ l non ſtetiſſet, quò minus m crimẽ intra ſtatutum tp̃s n perſequeretur: reum nõ debuiſſe medio tpe o honorem appetere.

Licet pater uelit filium ſuũ infantem eſſe decurionem: non propter hoc adſtringitur ad aliqua onera. hoc dicit. §. ſeq. glo. ponit caſum.

Imperatores Seuerus & Antoninus AA. Septimio Zenoni. Pro infante filio, quẽ decurionẽ eſſe uoluiſti, quãquã fidẽ tuã in poſterũ adſtrinxeris, p tñ interim onera ſuſtinere non cogeris: q cum ad ea, quæ mandari poſſunt, uoluntatem dediſſe uidearis. r Idẽ reſpondit, ſi ciuitas nullam propriam legem ſ habet † de addictionibus admittendis, t non poſſe recedi à locatione, uel uenditione prædiorum publicorum iam perfecta: tempora enim ‡ addictionibus præſtituta, ad cauſas fiſci pertinent. * u

Idem libro j. Sententiarum. XXII.

Filij libertorum, liberatarumque, liberti pa

m Quo minus. fuit ergo impeditus: & ſic dabatur alia dilatio: ut C. de dilatio.l.j. Acc.

n Statutum tempus. à iudice ſecundum moderamen, fortè locorum. ſic C. ut intra certum tem. cri. quæ.l.j.& de acti.l.fi ea. Alij dicunt ſi. i. quãuis. & reum, id eſt, accuſatum de Turp. ad quod ȷ̄. titu.l. ſpurij. §. qui iudicij. Vel dic ſtatutum.i. annuum: ut ȷ̄. de mune. & hono. l.reus.

o Medio tempore. id eſt, ante ſententiam: uel ante, quã habeatur pro deſiſtente. ad quod ȷ̄.de mu. & hono.l. reſcripto.§.pe.

p In poſterũ adſtrinxeris. ı̄. eo. l.ij.

q Non cogeris: quia non poteſt eſſe infans decurio: ut ȷ̄. de mu. & ho. l.ad rem. & de iure immun. l.j. §.j.

r Videaris. aliàs hic expreſſe mandare nõ potuit: nec ergo tacitè: ut ı̄. eo. l. ij. & facit C. de mu. & hon. l.j.& ı̄. quæ in fraud. cred. l. ſi pater. & infra, de adminiſtr. re. ad ciui. perti. l. curatores.§. fi. Acc.

ſ Legem. i. priuilegium, quod dicitur priuata lex.

t Admittendis. puta ſi ciuitas locauit pro x. & alius offerat xv. non admittitur, niſi hoc priuilegium ſit conceſſum ciuitati. Aliud in fiſco: ut hic & ı̄. de priui.cre. l. Antiochenſiũ, & facit C.de uẽ.re.ci.l.j.& ij.& de lo.pdi. p tenim.li. xj.& ð ti.ſſtr.& iure haſtæ fi.l.ſi tpa.& ı̄.ð iur.fiſci.l.fi.

u Pertinent. q.d. non ad ciuitatem.

Filij. CASVS. In hoc prin. dic caſum ut in gl. quę incipit, hic duo dicit, &c. Secundo dicit: uidua retinet domiciliũ uiri primi, donec ſecundo nubat. Tertio dicit ubi liberti cõſtituunt domiciliũ, inde dicunẽ municipes: & nihilominus ſequunẽ originẽ patroni, & utrobique munera ſubeunt. Quarto dicit relegatus ad certum locum ſequitur interim domiciliũ loci, ſo- quem

† In P. F. quod adminiſtrauerint.

* ſi nui.

† In Pan. F. de adiectionibus.

‡ In Pan. Flo. adiectionib. ſcriptis.

* Pertinere.

quem relegatus eſt. Quinto dicit: ſenator remotus à ſenatu propter turpitudinem, non recuperat patriam originalem, ut in ea admittatur ad honores: niſi hoc ſpecialiter impetrauerit. Sexto dicit, quod ſenatores, & eorum filij: item nepotes eo tempore nati, quo pater eſt in ſenatu, eximuntur ab originali patria: quod intelligas quo ad onera: non quo ad honores. Senatores. Senatoribus conceſſum eſt liberum arbitrium cōmeandi, ubi uoluerint. dicit, quod adhuc retinent domicilium in urbe. ſ. Romans. Item qui fœnus exercent, licet non habeant poſſeſ. tenētur ad onera patrimonialia. Fran. Accur.

ria: ut ſupra, de ſen. l. liberos. ſecundū Hug. alias quo quo tempore. Et non habeas inf. ex filijs. pro quo ſup. de ſena. l. ſenatoris filium. in fi. ſed illam expone ut ibi.

n Origini. aliàs pro origine. uel melius ex origine. uel per originem. & quod aliàs habetur in text. origine & filijs, & intellige, antea natis, q non habent hoc: ut C. de dig. l. ſenatores. libro xij. Item quod dicit eximuntur: quo ad munera, non quo ad honores: z ut ſubijcit, & J. proxim. in prin. aliàs ſequuntur originē patris: ut ſupra. l. aſſumptio. §. filius.

o Eximuntur. id eſt, ſeparantur a filiis poſt uno natis, quo ad onera.

p Impetrauerūt. ſed ſi non impetrauerunt, hoc habēt ut C. de dig. l. clariſſimis. §. fi. li. xij. & de inco. l. pe.

q In urbe. Roma per excellentiam: ut Inſti. de iure na. § ſecundo.

r Non habeant. ut J. de mune. l. munerum §. patrimoniorum. & hoc eſt etiam ſi aliàs non habeant ibi domicilium: ut not. ſup. e. l. libertus §. ſola. Sed in perſonalib. ſecus: ut ibi: ſed dic diſtinguiē quo ad onera: ut inf. d mo. & ho. l. reſcripto. in fine. Acc.

terni [a] & [b] patroni manumiſſoris [c] domicilium, aut originē [d] ſequūtur. Vidua mulier amiſsi mariti domicilium [e] retinet, exēplo clariſsimæ perſonæ per maritū factæ: ſed utrūq; alijs interuenientibus nuptijs permutatur. Municipes ſunt liberti & in eo loco, ubi ipſi domiciliū ſua uoluntate tulerūt: [f] nec aliquod ex hoc origini patroni faciunt præiudicium: & utrobique munerib. [g] adſtringuntur. Relegatus [h] in eo loco, in quē relegatus eſt, interim neceſſariū domicilium habet. Senator ordine motus, [i] ad originalem [k] patriam (niſi ſpecialiter hoc impetrauerit) non reſtituitur. [l] Senatores, & eorum filij, filiæque [l] eo tempore [m] nati, nataue, itemque nepotes, pronepotes, & pronepotes ex filio, origini [n] eximuntur, [o] licet municipalē retineāt dignitatē. Senatores, qui liberum cōmeatū, id eſt, ubi uelint morandi arbitriū impetrauerūt: [p] domiciliū in urbe [q] retinēt. Qui fœnus exercēt oībus patrimonij intributionibus fungi debent, etſi poſſeſsionē nō habeant. [r]

Hermogenianus lib. i. iuris epitomon. XXIII.

MVniceps deſinit [s] eſſe ſenatoriā adeptus dignitatem. hoc aūt [t] quantum ad munera: quantum uerò ad honorem retinere [u] creditur originē. Deniq; manumiſsi ab eo, [x] eius municipij efficiunt municipes, unde originē trahit. [y] Miles ibi domicilium habere uidetur, ubi meret, [z] † ſi nihil in patria poſsideat. [a]

Adminiſtrator cùm conuenitur ad aliqua reddenda, & ob hoc condemnatur, non debet condemnari in eius pecunia uſuris. & hoc idem ſeruatur in fideiuſſoribus eius. hoc dicit.

Scæuola lib. ij Digeſtorum. XXIIII.

MVniceps. CASVS. Dominus Brunchaliō de Bo. ſenator Romanus effectus deſinit eſſe ciuis huius ciuitatis: hoc eſt uerum quantum ad munera tantum: ſecus quo ad honores. unde manumiſſus ab eo ſequitur originem ſenatoris, ut inde dicatur ciuis, ſcilicet de Bon. Item miles, qui nihil in ſua patria poſſidet, dicitur habere domicilium ibi, ubi inhæret, id eſt, moratur. Fran. Acc.

a Paterni. id eſt, patris, qui eſt libertus.

b Et. pro id eſt.

c Manumiſſoris. id eſt, patroni, qui eſt manumiſſor.

d Aut originem. Hic duo dicit. Primum, quod filij libertorum ſequuntur domicilium patroni manumiſſoris. Idem dicā de filiis liberti: ut ſu. l. aſſumptio. in fi. Secūdum quòd liberti libertorum ſequuntur domicilium patroni manumiſſoris. Idem iuris de liberto patroni. & cū ſecundo concor. C. de mu. & origi. l. ij. lib. x. & ſic redduntur ſingula ſingulis. & facit inf. §. ij. & l. eius. in prin. & dic ut no. ſu. eo. l. aſſumptio. §. fina. Item in quocunque ſequitur, dic ut in ea. l. aſſumptio. §. filius.

e Domicilium. uſque adeo ut priui. quod uiuo marito habebat, ei reſeruetur: ut C. de priui. ſcho. l. quoties. in princ. lib. xij. & facit C. de inco. l. j. & fin. lib. x. & de nup. l. cum te. & de ſen. l. fœminæ. & in authen. de nup. §. non tantum. col. iiij. & J. de iu. l. exigere.

f Tulerunt. id eſt, tranſtulerunt. & facit inf. eo. l. de iure. §. fi. & de mu. & ho. l. iij. in prin. & §. liberti.

g Muneribus. de quibus dic ut in prin. huius legis.

h Relegatus. relegatus eſt quo ad onera, non quo ad honores: ut ſup. de interdi. & rele. l. relegatorum. §. fi. & facit in eo. tit. l. exilium. & ſup. eo. l. ſi quis. §. fina.

i Motus. propter turpitudinem.

k Ad originalem. aliàs originariam.

l Non reſtituitur. quo ad honores. ad quod C. de digni. l. neque. lib. xij. & ſup. de ſena. l. Caſſius. ſed quo ad onus ſic: ut ſup. de interd. & releg. l. relegatorum. §. fin. Sed nonne retinet: ut infra l. proxi. Reſpond. retinet quo ad id tantum, quod perdidit, non propter turpitudinem.

m Eo tempore. quo pater erat in dignitate ſenato-

s Municeps deſinit. ſup. eo. l. ordine. §. fi. cōtra. Solu. hic ſpeciale propter dignitatem ſenatoriam. Item in Roma fit municeps: ut ſup. l. proxi. §. pen.

t Hoc autē. ſcilicet quòd deſinit eſſe municeps. nam munus ei imponi non poteſt reſpectu originalis municipij: quia honorem ſuſtinenti, munus imponi non poteſt: ut hic, & inf. de mune. & ho. l. honorem. R.

u Retinere. ut ſup. de ſena. l. ſenatores. & C. de incol. l. licet. & l. penul. lib. x.

x Ab eo. ſcilicet ſenatore.

y Trahit. manumiſſor. Sed contra infra eod. l. eius. ſecundo reſponſo. ſed hæc ſecundum illam. & dic ut ibi not.

z Meret. aliàs haberet, aliàs inhæret.

a Poſſideat. Idem ſi non habet ibi, ubi meret maiorem partem fortunarum: ut C. de incol. l. ciues. libr. x.

s pro qua expoſitione, & aliis Mando. in Glo. Facn. §. Nos q. hoc ipſo act.

† In P. Fl. quoquo tēpore.

z Vide ſa huius intelligentiā li. x. C. tit. de municipibus & originarijs, per totum.

† Merete, eſt militare. eſt enim uerbū ad milites pertinens. aliàs eſt hic moratur, non meret. Egid. Perr.

CONſtitutionib. principū ꝑtinet, ut pecuniæ, q̄ ex detriméto ſoluit, uſuræ nō pſtent. & ita Imperatores Antoninus, & Verus AA. reſcripſerunt his nerbis: Humanū eſt reliquorū uſuras neque ab ipſo, qui ex adminiſtratione honoris reliquatus eſt, a † neq; à fideiuſſore eius, & multò min⁹ a magiſtratibus, qui cautioné acceperint, exigi: cui ꝯñs eſt, ut ne in futurum à forma obſeruata diſcedatur.

Licet duo ſint poteſtates: tamen uicem unius ſuſtinent. h. d.

Vlpian. li. j. ad [illegible] prætor. XXV.

MAgiſtratus[b] municipales cùm unum magiſtratum adminiſtrét, etiam unius hominis uicé ſuſtinent: [c] & hoc plerū que quidem lege municipali eis datur. uerùm & ſi non ſit datum, dummodo non denegatum. moribus [d] competit.

Paul. li. j. ad edi. XXVI.

EA, quæ magis imperij ſunt quàm iuriſdictionis, [e] magiſtratus municipalis facere non pót. Magiſtratibus municipalibus non permittitur in integrum reſtituere, [f] aut bona rei ſeruandæ cauſa iubere poſsidere, [g] aut doris ſeruandæ, uel legatorum ſeruandorū cauſa.

Vlp. lib. ij ad edi XXVII.

EIus qui manumiſit, municeps eſt manumiſſus: non domicilium, [h] ſed patriam eius ſecutus. & ſi patronum habeat duarum ciuitatum municipem: [i] per manumiſſionem earundem ciuitatum eſt municeps. † Si quis negotia ſua non in colonia, [k] † ſed in municipio ſemper agit, [l] in illo uendit, emit, contrahit: in eo foro, balneo, ſpectaculis utitur: ibi feſtos dies celebrat: omnibus denique municipij commodis, nullis coloniarum fruitur: ibi magis habere domicilium, quam ubi colendi ruris cauſa uerſatur, [*] uidetur.

Poteſt quis duobus locis habere domicilium, ſed uagabūdus

[a] COnſtitutionibus. Reliquatus eſt, aliàs relictus eſt. & facit C. de priui. fiſ. l. pecunia. & ſu. de administ. tut. l. maxime. & C. de uſu. pu. l. eius. & ſu. p ſoc. l. ſi nnus. §. penu. Sed contra ſup. de uſu l. cum quidam. §. peo. Solu. hic honor, ibi minus tantum: vt argu. inf. de mu. & ho. l. honor. j. reſpon. & §. j. & ſic accipe ſ. e. l. Lucius. §. j. & ad de quod ibi nni.

ADDITIO. Solue aliter ſecundū Bar. poſt Iaco. de Aret. quod ibi tenetur, quia pecuniam publicā in uſus ſuos conuertit: hic uerò per culpā malè adminiſtrauit: vt ex tex. colligitur.

MAgiſtratus. CASVS. Poteſtates Mutiñ. licet ſint duo, tamen uicem unius ſuſtinēt ſi hoc ſic dicatur in l. municipali idest, in ſtatuto Mutinen. Idem eſt ſi de hoc nihil ſit dictū: nā moribus, id eſt, conſuetudine hoc idem ſeruatur. Frā. Accurſij.

[b] Magiſtratus. duo, ut ſunt Poteſtates Mutinenſes.

[c] Suſtinent. ad hoc qd' plures uicē unius ſuſtinēt, facit ſupra, eod. l. imperator. in prin. & de pac. l. ſi pluses. & ſupra, ſi famil. fur. ſe. dic. l. j. in prin. & de excu. tu. l. tria onera. Item an unius ſententia ſine altero ualeat? Reſpond. non, ut in auth. ut iud. non exp. ſa. iuſ. §. j. col. ix. & not. ſup. de ar bi. l. ſicut.

[d] Moribus. ideſt conſuetudine. ad quod inf. de polli. l. Imperatores. in fine. & ſupra, de iudi. l. cum prætor. & ſup. tit. j. l. non tantum. §. fina. Item quod non prohibetur, permitti. ut: vt ſup. ſur. aduer. nan. cau. ſta l. j. in ſi. & ſup. quibus ex cauſis maior. l. necnon. §. quod cis.

EA, quæ. Magiſtratus municipalis non poteſt facere ea, quæ ſunt imperij meri, uel mixti. non ergo poteſt reſtitu. in integrum concedere, uel iubere poſsidere bona cauſa rei ſeruandæ, aut dotis, uel legatorum ſeruandorum cauſa. Franciſ.

[e] Iuriſdictionis. ut quia ſunt de miſto imperio: ut & ſupra, de iuriſdic. om. iudi. l. imperium. & l. iubere. ſic ergo no. quòd defenſor ciuitatis, uel municipii non habet merum, uel miſtum imperium: vt & in authent. de defen. ciui. §. nullam. colla. iii. in fio. §. & inf. de reg. iu. l. ubicunque. & ſup. de damno. infec. l. iiii. §. ſi forte. & de iuriſdic. om. iud. l. magiſtratus.

[f] Reſtituere. eſt ergo miſti imperij. Sed contra C. ubi & apud quem. l. ſi. in ſi. ibi, quod & ueteribus, &c. ubi etiam iure ueteri uidetur competere iure magiſtratus eo quòd poteſt delegari: vt ibi dicitur. Sol. ſpecialiter ſic, ut ibi: nō generali commiſſione, ut hic, uel ibi pro minoribus reſtituendis, non pro maioribus, ut hic: ſed hodie competit iure magiſtratus, cum generaliter etiam poſsit delegari: ut dicta l. in fin. & de offic. eius. l. j. ii. reſpon. & in hoc hodie corrigitur hæc lex. Acc.

[g] Poſſidere. Iſta ſunt miſti imperij: ut ſup. de iuriſ. om. iudi. l. iubere. Sed contra ſup. de dāno infect. l. iiii. §. ſi intra. uer. duas, & l. j. Solu. ibi ex primo decre. uel ut ibi. Itē contra ſu. de offic. eius cui man. eſt iuriſd. l. cognitio. poteſt mandari ſi dā da uel non, ut ibi: ſed ipſa miſſio nō: vt hic & ibi notat.

EIus. CASVS. Manumiſſus. efficitur municeps eius ciuitatis unde habet originē ſuus patronus. non aūt domicilium patroni ſpectatur. & ſub. tantum, uel aliter ut in gloſſ. & ſi patron⁹ ſit municeps duarum ciuitatum ſic fiet libertus ei⁹ earundem ciuitatum municeps. Item, qui in municipio moratur, ibi emit: ibi contrahit: ibi dies feſtos celebrat: & in Colonia ubi ſunt agri ſui, non moratur niſi raro: dicitur habere domicilium in municipio. Item ſi quis in duabus ciuitatibus ſit inſtructus æqualiter; quia utrobiq; habet domum, & maſſaritiam patrisfamil. neceſſaria, & utroque loco moratur æqualiter: dicitur municeps utriuſq; ciuitatis. Poſtea dicit poſſe aliquem eſſe ſine domicilio & dat exempla in litera. Item relegatus, ut ſtet in ciuitate quadam, puta Mutinæ. dicitur Mutinæ habere domicilium. Fran. Acc.

[h] Non domicilium. ſ. tantum. uel ſine eo legi poteſt ut ſup. l. aſſumptio. §. fin.

[i] Municipem. niſi in altera ſit municeps ratione dignitatis: vt ſupra. l. municeps. ſecundo reſpon. & facit ſupra l. Labeo. in ſi. & l. ſi quis a pluribus, & l. filii. §. ii. in fin. Accur.

[k] Colonia. i. uilla, ubi agri ſui coluntur. ſic ſup. de inſt. l. ſi in l. §. colonus. Item dic ꝙ non ſuberat municipio illa uilla. aliàs contra inf. eo. l. qui ex uico.

Si quis.

† Reliquari eſt ex reliquis rationum alienum æs contrahere. uid Budæ. hic. Itē Alexandr. ab Alexā. lib. j. Gen. dierum, c. xvii.

Permiſſum dicitur omne, quod non prohibetur.

† Cicero pro Cor. Balb. Sed nos non poſſumus & huius eſſe ciuitatis, & cuiuſuis &c.

† Vide hic Budæ.

* P. Fl. deuerſatur.

r Imo uero colonia hic pro oppido ſumitur, quod colonia ſit utilius.

a Si quis.aliàs lex, ſi quis.§.Celſus.Accur.
b Animo.ſup. de ca.& poſtli.l.v.in fi.& l.nihil.& C. de incolis.l.ciues
c Verum eſt habere.ſup.co.l. Labeo. & l.aſſumptio. §.iuris prudentibus. & l.ordine. in fi. & l.ſeq. & l.alii. §. municeps. & l. proxi.§.j.
d Conſiſtat. aliàs conſtituat.
e Domicilio. ſic aliquis eſt ſine domicilio:& rõne originis q̃s habet domiciliũ: ut ſ.l.j.in prin. ergo originẽ propriam põ. quis derelinquere. Et ſic eſt cõtra ſ.co.l. aſſumptio. in prin. de mune.& ho.l.& qui originẽ. Sol.dicit quidam, quòd aliud eſt origo, & aliud eſt domiciliũ cum primũ ex neceſſitate, & deleri non põt:ſecundum ex uoluntate cõſtituitur & retinetur: ut ſup.e.l. libertus. §. patris. & ſecũdũ hoc non ſequitur: hic habet originẽ, ergo habet domiciliũ, licet ſequatur, ergo eſt municeps: ut ſup.l.j. & ita hic de domicilio, non de origine dicit. hoc nõ placet,nam qui originẽ habet ergo & domiciliũ,unde et infantes f ſtatĩ hñt domicilium.ut ſ.l.aſſumptio. i fi. & l.filii.j. reſpõ.unde die, q̃d hæc terra ſuæ originis chaſmate perut, uel capta eſt. ut Troia:ut ar.ſ. de relig. l. cũ loca. uel paſſa eſt aratrum.ut Carthago:ut ſu.quibus modis uſuſfructus amit.l. ſi uſufruct. ciuitati,uel omnes receſſerũt: & ſic eſt inhabitabilis: ut ar.ſup.de col.iiii.l.iii.in prin. uel etiam per priuilegium deſinit:ut ſup.co.l filii.§.ſenator.
f Vnde arcetur.i.in quo.ad quod ſup. l.filii. §.relegatus:& ſi quidem perpetuò. planum eſt:aliàs non, niſi maiorem partem fortunarum habeat: ut C. de inco. l. ciues.l.x.uel niſi x.an. ibi ſteterit:ut in e.ii.l.nec tempere. ſed an in priſtino domicilio põt conuenīri ? Rñ. ſic, ſi illud habet ex origine: & ꝓcuratorẽ habere poteſt:ut ſup.de mi.l.Papi.li.ii rñ.ait, exuli. ſed ſi domiciliũ tantum tunc non,cũ illud ſit mutatũ uoluntate:ut ſupra,in prin.huius leg. no. & ſup.l. libertus.§.patris.

(Margin: est l.a. liis incipit, si quis.)

(Margin: Man.de Æta. minor.cap.r. nu. 22. & ſeq.)

nullibi habet domicilium. h.d.le ges ſeq.ſe ſummant.

Celſus † libro primo Digeſtorum ſcribit, Si-quis[a] inſtructus ſit duob. locis æqualiter,neque hic minus, quam illic frequẽter commoretur, ubi domicilium habet, exiſtimatione animi eſſe accipiendũ.Ego dubito, ſi utrobique deſtinato ſit animo,[b] an poſsitq uis duobus locis habere domicilium. Et uerum eſt habere,[c] licet difficile eſt:quemadmodum difficile eſt ſine domicilio quenquam eſſe.Puto autem & hoc ꝓcedere poſſe, ſi quis domicilio relicto nauiget, uel iter faciat,quærens quo ſe conferat, atque ubi conſiſtat.[d] Nam hunc primum puto, ſine domicilio[e] eſſe. Domiciliũ autem habere põt & relegatus eo loci,unde arcetur,[f] ut Marcellus ſcribit.

Paulus libro. j. ad edictum. XXVIII.

INter conuenientes,& de re maiore[g] apud magiſtratus municipales agetur.

INter. CASVS. Defenſor ciuitatis cũ intra certam ſummã à iure taxatã poſſit cognoſcere, & iudicare,dicitur quòd ex cõſenſu partium poterit & de maiori ſumma cognoſcere,& iudicare. Franc. Accur.

g Maiore. quam ei liceat ratione ſuæ iuriſdictionis. quid antè ei liceat,id eſt,ſuę iuriſdictioni, dic ut in authẽ.de deſen.ciui.§.audient. & §. iudicare.col.iii. Sed ſecundum hoc nunquid poteſt unus in eum conſentire de cauſis meri Imperii? Rñ. nonc,ſi tales cauſæ maximæ maximos exigãt iudices: ut ſup. de arbi.l.non diſtinguemus.§.Iulianus.& C.ubi cauſæ fiſ.l.j. Idẽ puto in cauſis miſti Imperii:ut ſup.co.l.ea quæ. quia & illæ maximos iudices exigũt: ut d.l. non diſtinguemus. §.de liberali.& C.de peda.iud.l.ii. in fine. De cauſis ergo pecuniariis debet intelligi: in q̃bus tñ uſq; ad centum aureos poterat olim cognoſce: ut C. de defen. ci. l.j. & adde q̃d no.ſ.de iudi. l.j.itẽ facit ſ. de iudi. l. ſi idẽ.§.i. ꝓut habea ibi in litera, maiorẽ.& de iud.l. de qua re. §. j. & l. ii.§.ſed ſi iudex.Accurſius.

Caius libro. j. ad edictum prouinciale. XXIX.

INcola[h] & iis magiſtratibus parere debet,apud quos incola eſt, & illis apud quos ciuis[i] eſt : nec tantum municipali iuriſdictioni[k] in utroque municipio ſubiectus eſt : uerum etiam omnibus publicis muneribus fungi debet.[l]

INcola. CASVS. Natus Mutinæ, in hac terra uenit ad habitãdũ: dicitur quod munera ſubire debet utrobiq;. Franc. Accur.

h Incola. cõſtitutione domicilii, aliunde ueniens: ut inf.de uer.ſig.l.pupillus. §. incola. & C.de Inc. l.ciues.li.x.
i Ciuis eſt. origine.
k Iuriſdictioni. ut poſſit ibi cõueniri.
l Fungi debet.C. eod.de incol. l.j.in fine.

Vlpianus lib.lxj. ad edictum. XXX.

QVi ex uico[m] ortus eſt:eam patriã intelligitur habere,[n] cui[o] reipubl.uicus ille reſpondet.

QVi ex uico. CASVS. Natus in terra Butrii,dicitur ciuis huiꝰ terræ, cũ uilla Butrii ſub hac ciuitate ſit.Frã. Accur.

m Qui ex uico.ut Vergilius Mantuanus, licet ex uico eius ſcilicet , Plectolę fuerit ortus.

(Margin: Plectole, patria Vergili.)

n Habere ſcilicet , ut ibi habeat domicilium. & hoc quo ad omnia,ſecundum quoſdam : ut C.de incolis.l. eſt uerum. uel in alio caſu ibi loquitur , ſcilicet : quia non habent ibi domicilium.& facit inf.de cen ſib l.forma.§. qui uero agrum. & C. de epiſco. & cle.l. nulli. §.quod ſi teſtõr.ibi,quod ſi in uico. & de natu.lib.l.iii. §.j.& in authen.quib.mod. nat.eff ſui.§. ſi quis igitur ex quo liber.col.vii.& ℱ.de uerb. ſignifi.l. pupillus.§. incola.& §.territorium. & ſup.de iuriſd.om.iudic. l.ſi. & de iudic.l.inſulę.
o Cui. aliàs ciui:& aliàs cuius. & tunc dic reipu. &c.

Marcellus libro.j.Digeſtorum. XXXI.

NIhil eſt impedimento, quo minus quis ubi uelit, domicilium habeat, quod[p] ei interdictum non ſit.

p NIhil. Quod.i.quis.& tunc ſimilia. ſup.e.l.magiſtratus.uel quod. ſ.domicilium. nã qñq; inter dicitur,ut ℱ.eo l.incola.& facit ſup. de cap. l. in bello. §.manumittendo.& de cõd.& demon.l.Tit.§.Titio.& de oper.lib.l pe & ſup.co.l.non utique.

Modeſtinus li. iiij. Differentiarum. XXXII.

EA,quæ deſpon-

EA,quæ. CASVS Deſponſaui quandã Mutineuſem per uerba de futuro: ante contractas nuptias

nō ſequitur domicilium mei uiri. in l.ſeq.dic caſum, ut litera ſtat, & expone, ut in glo. Franc. Accur.

a Ei quæ deſponſa.per uerba de futuro.

b Ante cōtractas. ſecus ſi poſtea: ut ā.de iudi.l. exigere.& de iuriſdi.om. iudi.l.cum quadā. & C.de inco.l.ſi.& de pig.l.mulieres li.xij. et J.e.l.fin.§.iij. niſi eſſet nō legitima: ut ſ.e.l.de uite.§. fin. Sed quid ante ductionē, poſt matrimoniū in l uidetur qđ ſtatim: ut hic, nam & donationes ante impediunt: ut ſ. de dona.inter ui.& uxo.l.pe. In princi.

ſa [a] eſt, ante contractas [b] nuptias ſuum non mutat domicilium.

Idem libro ſingul. de manumiſſ. XXXIII.

ROma † cōmunis [c] patria noſtra eſt. †

Idem libro iij. regularum. XXXIIII.

INcola iam muneribus publicis deſtinatus, [d] niſi perfecto munere incolatui renuntiare non poteſt.

Idem libro primo excuſationum. XXXV.

SCire oportet, quoniam [e] qui in agro permanet, [c] incola eſſe non exiſtimatur. qui enim illi' ciuitatis [f] precipuis non utitur, non exiſtimatur eſſe incola.

Qui exercet actum alteri mandatum ſub certo ſalario, ſalariū petere poteſt. Bart.

c ROma cōmunis. Unde quilibet poteſt ibi conueniri, niſi ſpeciale prætendatur priuilegium, ut legationis, uel ſimile: ut ſ. ex quib. cau. ma. l. nec nō.§.ſi cum.& de iudi.l.ij. §. legatia. Item philoſophātes ibi excuſantur à tutelis: ac ſi l ſua patr a hoc facerēt, ut ſup. de excuſ. tuto.l. ſed & reprobari.§. fi.

INcola. CASUS. Ciuis Bono. ex iure domicilij.cum eēt, et aliquod munus nuntiatū, ut illud ſubeat, puta ut collectam ſoluat: uult nunc deſinere ciuis eſſe, & Mutinā ſe trāsferre: dicitur quod non poteſt renuntiare domicilio, quod hic habet, niſi munere ei iniuncto prius complem. Franc.

d Deſtinatus. Per impoſitionem. nam & ante eſt deſtinatus: tamen pōt diſcedere qñ uult: ut no.ſ.l.nihil. ſed hic eſt quaſi præuentus: unde nō renūtiat: ut ſup.de iudi.l.ſi quis poſtea.& de iuriſdict. om. iudic.l.penult. Item quid ſi erat deſtinatus per hoc quod fecerat æſtimum: uidetur idem: ut argum. C.de cenſi. & cēſit. & exequato l.fi.in prin. lib.xj. Sed quid ſi non erat contractum debitum, uel iam denuntiatum conſulibus illius terræ I Reſpon. in primo debet ſoluere, ubi accepit partē ſuā rerum: ut ſu.de col. ill.l.j.in fi. ſic & onna. Idem in ſecundo: quia & ipſi impoſita uidet: ut ſup.de condi.& demō.l.municipibus.& ſup.e.l.municeps. Itē quid ſi fiat conuerſu. I Reſpon. non idem: quia homo & res ini ereunt: ut ſup.pro ſo.l.lucrum §.fin. Argu. contra quod ſic, & poſſit. cōuenire reuocatoria: ut ſup. quæ in fraudē cre.l.omnes.§.Lucius.

SCire. CASUS. Qui in agro ſiue domicilio moratur non ut habeat domicilium, ut ſcutifer uel caſtaldus: non dicitur ibi habere domicilium: & dic de hoc ut in glo. Franc. Accur.

e Permanet. non ut ibi domcilium habeat: ut C. de incol. l.eſt uerum.

f Ciuitatis. uel uici, ſicut in ſcholaribus eſt: & qui ueniunt ad tempus ut ſtent & poſt tempus recedant, quia ad uſic. uel alia pub. non admittuntur: quia non cauſa conſtituendi domicilium ueniunt.

TItio. CASUS. Titio Bono. Romæ exiſtenti cā ſtudiorū miſit Poteſtas Bono. nomine huius ciuitatis quandam epiſtolam, in qua continebatur, q hic Titius quoddam decretum oſtēderet principi: quod decretum in epiſtola erat ſubiectū. item uiaticum datū erat nuntio, ut Titio daret pro ſuo labore. nuntius autem dedit hāc epiſtolam Lucio Titio Bonoñ. quē inuenit Romæ & nō Titio &c. & ibi eſt colluſio facta cū eo, ut nomē Lucij Titij poneret in epiſtola ſublato Titij nomine: qui Lucius decretū obtulit principi, ſecundū mandata rei pub. quærit an Lucius poſſit petere uiaticum nūtio: an uero Titius. Item quid cōmiſerit Titius. Et ad primam reſpondet. ſ. qđ nuntius petet uiaticū: & nō Titius. Ad ſecundam reſpondet, ut in glo. quæ incipit, repete & quæro &c.

Titius. Titius cum eſſet Poteſtas Bononiæ, pecuniā publicā huius ciuitatis mutuauit alicui accepto pignore, puta fundo: pacto facto cū debitore, ut ſi debitor nō ſoluat debitū, creditor poſſit uēdere pignus, nō pmittēdo de emtione. ſequentes Poteſtates poſt Titiū illud nomen, & pignus approbāt uſq; ad Mæuium, qui & poteſtas fuit. & uendidit iſtum fundum, in maiori quātitate oſtendēs eū, quā eſſet in ueritate: & ſic ciuitas bene habuit ex illo pretio debitū ſuū: ſed cum poſtea apparuit minus eſſe fundum obligatum, quam oſtenſus eſſet, reddidit Poteſtas de pretio emptori: & ſic non remanet penes ciuitatem tantum pretij, quantum erat debitum. dicitur quod hic Mæuius tenetur ciuitati emendare hoc damnum: cum ipſe ultimo approbauerit hoc pignus, quaſi bonum eſſet. Franc.

Idem libro.ij. reſponſorum. XXXVI.

TItio, cum eſſet Romæ ſtudiorum gratia, epiſtola miſſa eſt [g] à magiſtratibus patriæ ſuę, ut porrigeret Imperatori decretū eiuſdem ciuitatis, qđ erat cum ipſa epiſtola miſſum. Is [h] aūt, qui ſuſceperat literas reſtituendas: [i] colluſione [k] facta † dedit Lucio, [l] qui & ipſe Romæ morabatur ſuæ rei gratia. Sublato Titij nomine, cui erat decretum miſſum, ut per ipſum daretur, ſuum nomen [m] † inſcripſit, [n] & ſic Imperatori decretum, ſecundū mandata [o] reipublicæ dedit. [p] quæro, quis uiaticum † ab eo [q] petere potuerit: & quid [r] commiſiſſe uidetur is, qui non reſtituit literas ei, cui re-

g Miſſa eſt, & uiaticum erat miſſum Titio per eundem nuntium pro ſuo labore, quem haberet in porrigendo princip.

h Is.ſcilicet nuntius.

i Reſtituendas.i.dandas: ſic J. de uerb.ſig. l.uerbum reddendi.

k Colluſione.cum Lucio.

l Lucio.alij quam ei cui iuſſerat dare.

m Suum nomen.Lucij.

n Inſcripſit. idē Lucius. ſic enim dixit colluſione.

o Mandata.facta Titio.

p Dedit.ſcilicet.

q Ab eo.nuntio.

r Et quid.repete, & quæro quid &c. & dic is. ſ.nuntius, qui nō reſtituit.i. nō dedit Titio. & dic q multū cōmiſit.i.deliquit: quia crimē falſi: ut ſup.de fal.l.j.§. q in rationibus.& l.qui nomi.e.licet hic non dicatur. Vel dicis ſ.Titius, qui non reſtituit.i. non dedit literas principi: & tunc dic, quod nihil deliquit.

† Vide in hanc l. Alcia lib. diſpūc.ij.ca. xxj.

† Idem Ci.e. oratione ſecunda cōtra Rullū.

† Hoc caput in P. Fl. græcè ſcriptum eſt in hūc modum. Εἰ δὲ τινες χρὴ, ἔτι ἐν ἀγρῷ κατοικοῦντας, ἐγκέλαις αὐτοῦ μίζεται, ὅ γὰρ ἑκάστης πόλεως ἐξαιρέτοις μὴ χρώμενος, οὗτος οὐ νομίζεται εἶναι ἔγκολος.

1 Cōcor. gl. in cap. quiſquis. xvij. quæ. iiij.& tex. in ea. non dubiū. ex tra, de ſeoren. excō. facit text. I cle.ii. cū ibi no. de præben.

† In P. F. dedit, Lucio Titio, qui &c.

† Scripſit, in P.F.

† Vide in hūc locu Pauum Antonimum Bar.in nouis legum interpre.

Et is.

ſtituere mandatum ſuſceperat: & is qui ſublato alieno nomine, inſcriptoque ſuo, quaſi ipſe iuſſus a patria, decretum Imperato. i porrexit. Herennius Modeſtinus reſpondit, Titium quidem uiaticum petere non poſſe: ſed eũ q nomẽ indidiſſet. b

Si ſequentes officiales approbant nomen contractus habiti ab officialib. præcedentibus, præcedentes a periculo liberantur: ſecus ſi non approbent. hoc dicit.

Titius pro pecunia publica, quam ipſe crediderit, pignus accepit, pacto facto cum debitore, ut non ſoluto debito, ſine ulla repromiſſione c diſtrahat pignus. ſuccedẽtes gradu d in locum Titij, nomen, & pignus probauerunt uſq; ad Mæuiũ. ex uenditione pignoris propter e remiſſionẽ a magiſtratu uendentibus factam, de modo fundi demonſtrato ſatis debito factũ non eſt. quærebatur, q̃s reipublicæ teneret. Herẽnius Modeſtinus reſpõdit: Titium, cum ſucceſſores eius nominis periculum agnouerint, eo nomine obſtrictum non eſſe: ſed nec poſt magiſtratus, qui uẽdidiſſe proponunt: cum uidelicet pluris uendiderint pp menſuræ agri demõſtrationẽ: & hoc quia pluris uendiderunt, reſtituere f minore modo deprehenſo iuſſi ſunt. eũ igit̃, g q nouiſſimus nomen probauit, indemnitati reipublicæ ſatis facere debere, ſi nomẽ ad ſucceſſorem idoneũ tranſmiſiſſe non doceatur.

Iſtud principium legitur duobus modis. uno modo ſecundum Dy. alio modo ſecundum Iac. de Aret. & Odofre. ſecundum Dy. diuiditur ſic: Primò loquitur quando ciuitas uendicabat aliquem in ſuum ciuem: intelligas aliquẽ ſingularem uel uniuerſalem alterius uillæ. Secundò, quando aliquis negat ſe eſſe ciuẽ, uel incolam alicuius ciuitatis. Secunda ibi, Cum tamen. ſed ſecundũ Iaca. de Are. primò loquitur quando eſt contentia inter duas ciuitates, quæ ſubſunt diuerſis præſidibus: quia uterque præſes ſimul cognoſcit. Secundò loquitur quando eſt contentia inter priuatum & rem publicam. & hoc ſecundum Iaco. de Aret. & Odofredum. Bar.

[illegible] lib. j. de co

XXXVII.

DE iure omnium incolarum, quos quæque ciuitates ſibi uindicant, a præſidum prouinciarum cognitio eſt. Cum

a Et is. item repete, & quod commiſit is Lucius, qui ſublato, & c.

b Indidiſſet. aliàs intidiſſet, & aliàs indidiſſet, & no. hic ſegu. ad quæſtionem, ſi tutor facit ſibi relinqui quod teſtator pupillo uolebat relinquere: ut nõ teneatur reddere? * pupillo. Io. Item not. q̃d aliquis ex dolo ſuo lucratur. ad q̃d facit ſupra, de ori. iur. l. ij. §. poſteà cũ Appius. & ſupra, de doli except. l. ſi procurator. & de noua. l. doli. in fin. & de nego. geſt. l. at qui natura. §. cum me. & ſup. ne quis eum qui in ius uoca. l. ſi per alium. §. j. Sed arg. contra C. de fur. & ſer. corrup. l. ſi quis ſeruo. Item facit ſu. de furt. l. Sempronia. Sed nunquid hic Lucius tenetur Titio? Reſpon. ſic act. in factum: ut ſ. de falſ. l. qui nomine. & ſic non lucrabitur ex dolo. Nec etiam in aliis conco. quas modo dixi: ut in qualibet earũ no. Nec obſt. quod hic dicit non poſſe, quia uerum eſt mandati uel nego. geſt. quaſi ex acceptione, ſed quaſi ex falſo ſicut dictum eſt.

c Sine ulla repromiſſione. de euict. uel de indemnitate. quod & ſi non diceret, tamen promittere non tenetur: ut C. de eui. pign. non de. l. j. & hoc ſi habes ex promiſſione. aliàs eſt demonſtratione, id eſt, denuntiatione. hoc eſt, quòd non tenetur denuntiare plus quod ſcilicet pactum ualet. & ſupra, de euic. l. Herennius in prin. uel demonſtratione: quia non demonſtrabat ementi. aliàs remiſſione: quia nil ſe de pretio remiſſurum emptoribus cum debitore conuenit.

d Gradus. id eſt, magiſtratus ſuccedentes.

e Propter remiſſionem. aliàs demonſtrationem, & dicunt a magiſtratu. ſcilicet Titio fuit facta demonſtratio uendentibus, id eſt, ſequentibus magiſtratibus, qui uendiderunt. & ſic uendentibus eſt datiui caſus: & non erat bonum pignus. aliàs eſt in remiſſionem: & tunc uendentibus, id eſt, ementibus: ut ſupra, de actio. emp. l. ueteres. & quod dicit, a magiſtratu. ſcilicet qui uendebat. & quod dicit, pro modo, id eſt propter fundum maiorem demonſtratũ plus fuit uenditus, quam ualeret: ita quòd reipubli. poterat ſatis fieri: ſed remiſſione poſtea facta non, ut hic: & inf. ſubijcit. aliàs pp repromiſſionem: quia promiſit magiſtratus qui uendidit emptoribus, quòd tot iugera erant: quod non erat uerum: & ideo fuit coactus reddere.

f Reſtituere. promittendo.

g Eum igitur. id eſt, Titium qui fuit nouiſſimus, id eſt, primus. Sic & ibi, & erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi. & ſic corrigit, quod dixit Herennius Mod. Vel dic eum, id eſt, Mæuium, qui uerè nouiſſimus magiſtratus eſt, qui nomen approbauit. & facit ad hoc quod notatur ſ. de admi. rerum ad ciui. perti. l. iiij. §. prædium. qui ergo ultimus probauit, tenetur reipubli. ſiue uendiderit, ſiue nõ: nam potuit non uendere, nec approbare: or ſi recipit nomen in ſuam rationem, non tamen approbando: ſed ſaluo iure reipubli. contra eũ. ad quod facit ſupra, de adminiſtra. & pericu. tut. l. cum quæritur.

DE iure. CASUS. Si una ciuitas cum alia ciuitate eiuſdem prouinciæ litigat pro quodam ciue, quẽ quælibet ciuitas dicit ſuum, & non alterius ciuitatis: de hoc cognoſcet præſes prouinciæ earum. ſi autem hæ ciuitates ſunt de diuerſis prouincijs: tũc cognoſcet præſes, ſub qua eſt ciuitas, quæ conuenitur. & hoc etiam diuus Adrianus reſcripſit in quadam fœmina nupta uiro alterius ciuitatis, quam ipſa eſſet: ut conuenta tunc reſpondeat in foro uiri. ſecus ſi non legitimo uiro eſſet coniuncta: quia non ſequitur forum uiri: ut hic in fine legis habes. Item libertus ſubit munera, ubi patrona nata fuit. Item ubi habet domicilium libertus. Franciſcus.

a Vendicant. adiecta cauſa de iure ciuitatum. quod dic ut ſupra, de rei uẽdicatione. l. prima. §. j. & ſic ſi Bononienſis cum Imolen. de hoc litigat, coram communi præſide agitur: ut hic. ſed in ſequenti alius eſt præſes unius, alius alterius: hic tamen dicit, largè uẽdicat agendo, uel defendendo.

a Habes gloſſ. huic contrariam in l. Lucius. §. Sempronia. de lega. ij. ad quarũ conciliationẽ uide per Barr. poſt Dyn.

† Incidiſſet, in P. F.

† Repromiſſionẽ, in Pan. F. factum re miſſionẽ.

* aliàs, quo.

tamen quis ſe negat incolam eſſe, apud eum præſidem prouinciæ agere debet, ſub cuius cura eſt, ea ciuitas, à qua uocatur ad munera, non apud eã, ex qua ipſe ſe dicit oriundum eſſe. Id que diuus Adrianus reſcripſit mulieri, quæ aliunde orta, alibi nupta eſt. Libertos eo loco munus facere debere, unde patrona erit, & ubi ipſi domiciliũ habebunt, placet. Mulieres, quæ in matrimoniũ ſe dederint non legitimum: nõ ibi muneribus functuras, unde earum ſunt mariti, ſciẽdum eſt: ſed unde ipſe ortæ ſunt. Idque diui Fratres reſcripſerunt.

† Fungendas, in P. Florent. Alias fungi cogendas.

Papyrius Iuſtus li. j. de conſtitut. XXXVIII.

IMperatores Antoninus & Verus reſcripſerunt, gratiam ſe facere iuriſiurandi ei, qui iurauerat ſe ordini non interfuturum, & poſtea duũuir creatus eſſet. Itẽ reſcripſerunt, colonos p̄diorũ fiſci muneribus fungi ſine damno fiſci oportere: idq; excutere p̄ſidẽ adhibito ꝓcuratore debere. Imperatores Antoninus, & Verus reſcripſerunt, ad magiſtratus officium ꝑtinere exactionẽ pecuniæ legatorum: & ſi ceſſauerint, ipſos uel hæredes conueniri: aut ſi ſoluendo non ſint, fideiuſſores eorũ, qui ꝓ his cauerunt. Item reſcripſerunt, mulierem, quandiu nupta eſt, incolam eiuſdẽ ciuitatis uideri, cuius maritus eius eſt: & ibi unde originem trahit, non cogi muneribus fungi. Item reſcripſerũt, patris, qui cõſultò filiũ emãcipauerat, ne ꝓ magiſtratu

a Prouinciæ. hoc eſt ideo fortè quia commodum non pertinet ad iudicem: & ideo in propria cauſa non uidetur ferre ſententiam, ſed ſi commodum ad eum pertinet, quia decimam eſt habiturus, contradici poteſt: ut ſup. quando appell. ſit. l. j. §. in propria.

b Ad munera. erat enim ciuitas in quaſi poſſeſſione: & ita ille agens ſequitur forum rei: ut C. de iuriſd. omnium iudic. l. iuris ordinem. & ſic proprie ponit agere. & facit ff. de euic. l. uenditor. Sed quid ſi non erat in quaſi poſſeſſione, ſed uerat? Videtur idem: ut hic, & j. tit. j. l. j. Item quid ſi negat ſe fuiſſe incolam? Reſpon. cognoſcetur hic ſummatim ſub iudice ſub quo nũc eſt, an aliquando fuerit incola petentis: & ſic remittetur: ut C. ubi cau. ſta. l. j. Alii dicunt ſtatim remittendũ ad litigandum ſub preſide petentis. Et ſic nota, quod ratione dubitationis aliquid conceditur, quod alias non concederetur. ſic ſup. de iu. l. ſi quis ex. & l. ii. §. ſed ſi dubitetur. & C. de uſu. l. ſi ea. & ſupra, de quæſtio. l. hæreditatis. & ad legem Aquil. l. item Mela. §. j. in fine. Item nonne hic poteſt mutare ſuam uoluntatem: ut ſupra eo. l. nihil eſt? Reſp. non mutabat, ſed maiorem partem fortunarum, ubi uendicabat, habet. unde facto non mutabat, quod eſt opus: ut ſupra eodem. l. domicilium.

c Nupta eſt. ut reſpondeat in foro uiri, ubi lis fuerat primo cœpta: ut ſupra. de iuriſdi. omniũ iudi. l. penulti. uel dic, ut uir eam ibi petat per interdictum, uel officio iudic. Sed ſi contra patrem interdiceret in foro patris ageret. ut ſup. de lib. exhiben. l. imo. Item facit ad primam expoſitionem ſupra, de iudi. l. exigere. in fi. & ſupra eodem. l. quæ. & C. de dignit. l. mulieres. lib. xii. Accurſius.

d Placet. & ſic in duobus locis ſupra eodem. l. filii. §. ſecundo.

e Non legitimum alias ſi legitimum, contra: ut ſupr. proxi. §. idq; & inf. l. proxi. §. item. Quę ad aliquid tamen non legitimum pro legitimo habetur: ut quis adulterium committitur: ut ſupra, de adulte. l. ſi uxor. §. ſi quis plane. Item patri ius occidendi datur: ut eod. tit. l. marito. §. fina.

f Imperatores. Aliquis iurauit, quòd nunquam erit decurio, id eſt, de conſilio. poſtea eligitur in duum uirum, qui habet neceſſe adminiſtrare in cõſilio: remittitur ei ſacramentum. Item colonus fiſci debet fungi muneribus in ſua patria, ſi hoc fit ſine fiſci damno. quod inſpiciet præſes cum procuratore fiſci. Idem ad officium magiſtratuum ſpectat exigere ea, quæ ſunt legata ciuitatibus. & ſi non exigant, ipſi magiſtratus & eorum hæredes tenentur. Item Mutinenſis fœmina hic nupta, ſequitur hic domicilium uiri: nec interim cogitur munera ſubire in ciuitate Mutinæ. Item ſi pater fraudulenter emancipat filium electum in magiſtratũ, ne pro eo teneatur, tenetur quaſi fideiuſſor. Item cũ quæritur, an quis ſit municeps huius ciuitatis, inſpicitur an hic habeat domum, & ſimilia, nõ ſufficit quòd Bononinus uocetur. Item magiſtratus ſiue ſpõte, ſiue coactus fungatur magiſtratu, debet cauere de indẽnitate reipublicę. Franciſ. Accurſius.

g Ordini. decurionum.

Creatus eſſet. ſi quis ergo non interest conſilio, qui iurauit non eſſe de conſilio: & eligitur conſul iuſtitiæ, qui habet neceſſe intereſſe conſilio, ut cõſul, indulgetur ei: ut hic, & C. ad legem Iuliam maie. l. ii. & qui ſatiſda. cogan. l. fina. & ſupra, de re milita. l. qui cum uno. §. qui poſt. Vel dic, quòd hic primo decurio fuit electus: alias duumuir eſſe non poteſt: ut j. titu. j. l. honores. §. ii. Accur.

h Muneribus. municipalibus.

i Excutere. poſſit fieri ſine damno, uel non.

k Procuratore. fiſci, quia eius intereſt, & ſic uocandus: ut ſup. de mino. l. in cauſæ. j. §. cauſa. & cõtra. ff. de iure immunita. l. ſemper. §. conductores. & §. coloni. Sed cõtra C. de excuſa. tuto. l. coloni. Solu. ut ibi.

l Magiſtratus. genitiui caſus.

m Legatorum. reipublicæ relictorum.

n Ipſos. ſ. magiſtratus: ut & C. ut in poſ. leg. l. fina.

o Non ſint. non ergo prius. & ſic contra C. de fideiuſ. l. iure noſtro. Solu. ſub. hic maximè. hodie conſtat hoc eſſe uerum: ut in auth. de fideiuſ. §. j. col. j. & ſup. eo. l. libertus. §. j.

Vel dic aliter, ſecundum Bar. hic quod hic ſpecialiter: ut in l. iii. §. fin. & ibi no. j. de admini. re. ad ciui. perti.

p Muneribus. niſi pro poſſeſſione quam ibi habet: ut C. de mulie. & in quo loco mu. ſexui. l. j. lib. x & facit ſup. l. proxi. §. fi. & §. pe. & ſupra, de iudi. l. exigere. C. de inco. l. fina. lib. x. & de digni. l. mulieres. lib. xii. & de iuriſdi. omnium iudi. l. pe.

q Cõſulto. id eſt, malitioſè. ad quod infra. de uaca. mu. l. j. §. qui in fraudem. & ſ. de ſui. l. ſi ſeruus nauę. §. interdum. & ſup. ſi quis omiſ. cauſa teſt. l. j. in prin. & ſup. e. l. ordine. §. in fraudem. & de re mili. l. qui cum uno. §. en qui, ſecus ſi nõ malitioſè: ut C. de filiisfam. & quemadmodum. l. j. lib. x.

Caue

Caueret. expreſſe, uel tacitè: vt ſup. l. j.

Ex ipſis rebus. ſup. eo l. domicillum.

e Nam ſolam nominis. quia uocetur Bonogaetus: non ideo Bononienſis eſt, aliquid tamen operatur, ut nomina ſint conſonantia rebus. ut Inſtit. de dona. §. eſt & aliud.

a Debere. de indemnitate reipub. ut ſup. l. ij. in fi.

Agnouerunt. ſ. fam. erciſcũ. l. qui etat. contra. Solu. hoc poteſt facere: ut in cautioné non incidat: puta bene regens.

Qui ſunt decuriones, d c ut infra, de uerbo. ſignif. l. pupillus. § decuriones & continua. Dixit de membris, nunc de capite.

Vel continua aliter, ſecũdũ Bar. hoc modo: ſupra dictum é de municipibus, ſequitur uidere de iis qui regunt municipia. Bart.

* In Pan. Flo. magiſtratui ſungunt.

eius caueret: a perinde teneri, atq; ſi fideiuſſor pro eo extitiſſet. Ité reſcripſerút, cũ quæritur, an municeps quis ſit, ét ex ipſis rebus probationes ſumi oportere. Nã ſolam nois ſimilitudiné ad confirmandã cuiuſque originem ſatis nõ eſſe. Imperatores Verus, & Antoninus reſcripſerunt, non minus eos qui cõpulſi magiſtratu funguntur: cauere debere, quã q. ſpõte officium agnouerunt.

TITVLVS II.

Decuriones debent manere in ciuitatibus ſuis: alias reuocabuntur de locis, ubi habitant, in ſuas ciuitates. h. d.

I.

Decuriones, quos ſedibus ciuitatis, ad quam pertinét, relictis, in alia loca transmigraſſe probabitur, præſes prouinciæ reuocare in patrium ſolum, & muneribus congruentibus fungi curet.

II.

Qui ad tempus relegatus eſt, ſi decurio ſit, deſinit eſſe decurio. Rurſus planè locum ſuum quidem non obtinebit: ſed non ſemper prohibebitur decurio fieri. denique in locum ſuum non reſtituetur. nam & ſublegi in locum eius poteſt, & ſi numerus ordinis plenus ſit, expectare eum oportet, donec alius locus uacet. Alia cauſa eſt eius, qui ad tempus ordine remouetur: hic enim impleto tempore decurio eſt. q Sed & in huius locũ ſublegi poterit. Sed & ſi locum plenum inuenerit: expectet, donec locus uacet. Reſtitutus r tamen in ordine, utrum

Decuriones. casus. Decurio huius ciuitatis cum in hac ciuitate deberet ſtare, & tractare facta huius ciuitatis, receſſit de hac terra, & aliò iuit. dicitur quòd præſes prouinciæ reuocabit eum, ut in hac terra ſubeat munera. Franc. Accur.

† De decurionib. qui dicantur, quiue fuerint, ui de apud Budæ. in utriſq; an no. cui ad de Alex. ab Ale. de genialibus diebus.

Reuocare. ad inſtar ſeruorum glebæ: vt in authen. de man. prin. §. ed neqs. col. iii. & hoc niſi ſteterit xxx. an. in ſeruitio alterius curiæ ĩ. qm & ſi uelint intercedere nõ poſſunt. ſecus ſi per ſe ſtant: quia tunc nec per xl. an. pſcribunt le: vt C. de pſc. xxx. an. l. præſcriptioné. & C. de fundis rei. l. eũ. lib. xj. alias cuilibet licet mutare domicilium: vt ſu. ti. j. l. nihil. ſed qua act. & coram quo iudice petetur: dic ut C. ubi quis decu. uel cohor. l. j. & facit ad hoc, qd hic dr ſup. tit. j. l. de iure. in prin.

Qui ad tpr. casus. Decurio delegatus ad tps deſinit eſſe decurio: & finito tpe releg. non recuperat locum ſuum. poterit tamen de nouo eligi in decurionem: in ſuo tñ loco poterit eligi alius. ſecus eſt in eo, qui ad tps remouetur ab ordine decurionatus. Nam finito tempore decurio eſt ipſo iure: tempore autem nondum finito poteſt alius eligi loco eius, & cum tempus finitum eſt, ſi non inuenit loca aliqua uacua, expectat donec locus uacet. Item finito tempore, ſi inuenit locum uacuum, & ſic in decurionatum reuertitur, recuperat ſtatum, quæ prius habebat inter decuriones. ſecus in decurione relegato ad tempus, qui finito tpe eligitur in decurionem: nam uelut nouus in ordinem uenit. In filijs. Filij decurionis dicuntur, qui ſunt cõcepti, & nati ex decurione. Ité & prius nati, l. ante decurionatum patris, dicuntur filij decurionũ, quo ad quędam. ſ. ut pœnas plebeiorũ non ſubeant: quas in litera ſubijcit.

In auo. Dic caſum ut in glo. quæ incipit ut factus ſenator &c. Idem natus ex eo, qui eſt remotus a decurionatu: ſi quidé ante cõcep. iſtius pater erat remotus, dr idé filius plebeij. ſi aũt primo fuit conceptus, dicetur decurionis filius. Idem dicendum eſt, ſi pater eius fuit relegatus, ut ſi poſt releg. patris filius ſit natus, dicatur filius plebeij: ſi prius ſit natus, dicatur filius ſenatoris. Idem ſi Titius decurio ſit remotus ad tps ab ordine, & interim conceptus ei filius eſt & editus: dicit decurionis filius, licet pater decedat ante quam in ordiné reuertatur. Item ſi cõceptus ſit à plebeio, & ante, quam naſcatur, pater eius fuit decurio, & deſiit eſſe, dicié decurionis filius.

Nullum. Ex delicto patris non imponitur pœna filio, nec ad decurionatum, uel ad cæteros honores prohibet filius aggredi propter delictũ paternum: & dic de hoc ut in gl. Item maior quinquaginta & quinque annis nõ cogitur honorem decurionatus ſuſcipere, ſed ſpõte ſuſcipere poteſt: & ſi ſuſcepit ſponte, munera ciuilia non cogitur ſuſcipere etiã ſi eſſet maior lxx. an. ad quæ decuriones alij uocari conſueuerunt, honores autem gerere debet. Franc. Accur.

Relegatus eſt. puta ad decem annos.

h Eſſe decurio. durante pœna.

i Non obtinebit. ipſo iure, etiam ſi inuenerit locum uacuum. Acc.

k Fieri. i. de nouo eligi.

l Non reſtituetur. ſ. ipſo iure.

m Nam & ſublegi. bene dico non ſemper eum poſſe eligi.

n Poteſt. ſ. alius dum ille non eſt in pœna.

o Alias, aliàs alius, & alias alicuius. & deficit locus: & tunc dic. ſ. ordo. & facit in auth. ut clerici qui receduntur alija. §. j. col. v. Sed iure canonum nemo poteſt poni in loco uiuentis: vt vij. q. j. c. j & ij.

p Qui ad tempus. ut in primo caſu huius legis.

q Decurio eſt. ipſo iure. ſ. ſi inuenit locum uacuum.

r Reſtitutus. ſ. ipſo iure.

* Adde huc extra de cõ. præben. c. nel eccleſiæ nõ uacantis, lib. vj. & plené Mand. ſuper 2. q. ix ſtro. Regu. de Impe. bene uiuen.

eum ordinem teneat, quẽ primum habuit: au uerò quem nũc nactus eſt, quæri pôt. Et ſi fortè đ ordine ſniarum dicẽdarum agaẽ: arbitror tñ eũdem ordinem tenere, quem pridem habuerit. Nõ idem erit in eo, qui ad tps relegatus eſt: nam hie uelut nouus in ordine uenit.[c]

Natus ante decurionatum eſt filius decurionis, quo ad quedã, ſcilicet, ut pœnas plebeiorũ euitet. h. l. & ſeq. gloſſ. ponit caſum.

In filijs[d] decurionum quæſtio eſt, utrum is ſolus decurionis filius eſſe uideatur, qui cõceptus & natus eſt ex đcurione: an uerò & is, qui antea natus eſt, quã pater decurio fieret? Et quidem quitum pertinet,[e] ne fuſtibus caſtigetur, & ne in metallum detur: nõ nocet plebeio patre eſſe natum, ſi poſtea honor decurionis patri eorum acceſſerit. In auo quoque Papinianus idem reſpõdit,[f] ne patris nota filius maculetur. Sed ſi pater ipſius ordine motus ſit, ſi quidẽ ante cõceptionem eius moueaẽ:[g] arbitror eũ quaſi plebeij filiũ ĩ honorib. ſpectari. Quòd ſi poſt ꝯceptionem ipſius pater dignitatẽ amiſerit, dicẽdum erit benignè, ut decurionis[h] filium intuẽdum. Proĩde hic quoque, qui poſt patris relegationem natus ſit, ſi quidem ante cõceptus ſit, ſimilis ſenatoris filio habebitur: ſi poſtea, nocebit ei relegatio. Si ad tempus ordine moto patre fuerit natus, medioque tempore cõceptus, & editus: an quaſi decurionis filius naſcatur, licet pater eius antè obierit, quam in ordinem uenerit?[i] Quod benignè erit admittendum. Præterea, ſi conceptus ſit à plebeio, mox ante editionem pater eius decurionatum adeptus, ante editionem amiſerit: non infauorabiliter quis medium tempus illi prodeſſe[k] ueluti iam nato reſpondebit. Nullum patris delictum[l] innocẽti filio pœnæ eſt. ideoque nec ordine decurionum, aut cæteris honoribus propter eiuſmodi cauſam prohibetur. Maiores annis quinquagintaquinque ad decurionatus honorem inuiti uocari conſtitutionibus[m] prohibẽtur. Sed ſi ei rei conſenſerint, & ſi maiores annis ſeptuaginta[n] ſint, munera quidem ciuilia[o] obire non cogũtur: honores autem gerere debent.

a Agatur. inf. tit. j. l. j. in fin.

b Ad tempus. ut in primo caſu huius legis.

c Venit, ex crimine damnatus: aut perpetuam ſubiit infamiam: ut quã conueniens pœna uel minor, ſed non cauſa cognita: aut temporalem, ut quando aucta, uel etiam minuta. l. eſt cauſa cognita: ut ſu. ti. j. l. ordine. In primo caſu ad nullũ honorem aſpirat: ut C. de digni. l. ij. Nec obſt. ĩ. l. px. ij. & iii. tñ. quia ibi fuit pœna minuta ex cauſa: & ſic infamia temporalis. Et eodẽ modo ſñ. ad l. ſup. de falſ. l. falſi. §. ordine nã in utra que fuit dãnatus ex tali crimine, qđ perpetuam irrogat infamiã, ſed minuta fuit eũ cauſa: ut dixi. Si uero temporalẽ durante infamia nõ aſpirat, ſed tpe finito ad nouũ non aſpirat, niſi tanto tẽpore ſtet, quanto dignitate caruit: ut ſup. ti. j. l. ordine. in prin. & inf. cod. l. ad tps. ſi uerò ueterem uelit recuperare: aut nõ uacat, & nõ recuperat relegatus, uel ab ordine motus: ſi uero uacat, relegatus per nouam electionẽ ab ordine motus ipſo iure recuperat ut hic. & hoc ſi per fuerat decurio: aliàs nõ, ſine pmiſſu principis: ut inf. eo. l. Imperatores.

d In filijs legitimis. nõ autem ſpurijs: ut C. de ſuis & leg. l. ex libera.

e Pertinet. nam quo ad alia nõ prodeſt eis dignitas patris. poſt dignitatẽ enim demum ſuſceptus dignitate patris gloriatur: ut in filio ſenatoris dicitur: ut C. de dig. l. ſenator. libr. xij. R. uel dic ut not. ſup. de ſen. l. ſenatoris filium. non ergo his pęnis plectuntur decuriones, uel eorum filij: ut hic, & ſup. de poe. l. moris. §. iſtę. & C. de infam. l. decuriones. & C. eod. l. omnes iudices. libro decimo.

f Idem reſp. ut factus ſenator poſt natiuitatem nepotis dicatur nihilominus nepos decurionis: ꝙ pôt prodeſſe: quaſi poſito, ꝙ pater eius fuerit & ipſe decurio: ſed deſiit ante cõceptionẽ huius nepotis: nota illa patris filio nõ nocet. quia & ſi nõ filius, erit tñ nepos decurionis: ut ſup. de ſena. l. emanc. in fin. & facit ſup. de poe. l. moris. § pe. & ſup. de in ius uoc. l. adoptiuum. §. fi. Sed argu. contra C. de quæſi. l. duo.

g Moueatur. i. remoueatur.

h Vt decurionis. ad omnia hæc facit ſup. de pœ. l. moris. §. pe. & ſu. de ſena. l. ſenatoris. & l. emancipatum. per totum.

i Venerit. id eſt, redierit.

k Illi prodeſſe. argu. Inſti. de inge.

l Nullum patris delictum. cõcor. ſu. de pœn. l. crimẽ. & C. de pœn. l. ſancimus & ſu. đ bo. dã. l. ſi. in prin. & ĩ. ti. ij. l. & qui originẽ. §. quod pater. & C. de inoffi. teſta. l. ſi quis in ſuo. §. ſi. & de bon. lib. l. in ſeruitutẽ. §. ſi patronl. & ĩ. de ſena. l. emãcipatũ. in ſi. & l. ſiliã. de ri. nup. l. generali. in ſi. & ſu. ea. l. §. in auo. & ĩ. eo. l. ſpurij. in princ. & de in ius uo. l. adoptiuum. in ſi. & C. de lib. & eo. lib. l. j. & ĩ. de iis quib. ut indi. l. poſt legatũ. §. ſi pater. Sed ſallit in caſibus, ut in crimine læſæ maieſta. & in alijs: ut no. C. de inoffic. teſta. l. ſi quis in ſuo. in ſi. & ſup. ſol. matr. l. Mænia. §. fin. & C. de quæſt. l. duo. & C. de cohor. l. ante. libro xii. & C. de ſupplicia. l. imperialis. §. his illud. quæ ſũt argu. contra.

m Conſtitutionibus. C. qui æta. ſe excu. l. j. libro x. & ſic in omni perſonali munere, niſi in tutela, uel cura: ubi ad lxx. annos. ut in Inſtitu. de excuſa. tuto §. item maior. & C. qui ætat. libro decimo.

n Annis lxx. nedum lv. & facit C. eo. l. lij. non ultra. Sed ar. contra C. de excu. tut. l. uoluntatię. & ĩ. de uaria. l. pen. §. ſi.

ADDITIO. Tu dic ſecundum Barto. quòd hic conſenſit decurionatui, qui eſt actus uniuerſalis, adijciens honores omnes: ibi conſenſit cuidam officio particulari.

o Ciuilia. ad quæ eliguntur aliqui ex decurionibus. & facit ad hoc infra titulo ſecundo. lege, ſponte. & l. cui muneris.

† Adde quod iſta quæſtio eſt multũ dubia, & in qua Doctores diuerſimode ſentiunt: de qua plenè & diffusè tractaui in apo. ad la. Rebuf. in l. priuilegio. nu. j. C. de decur. lib. x. de qua uide qđ not. Franci. de Cre. ſingu. ſuo. l. inc. uide pulchram diſputationem. & ibi in apo. remiſſiones ad ſatietatem.

Generali.

Generaliter. CASVS. Quidam relegatur ad tempus, cum grauius deberet condẽnari, bona ſua retinet: nec ad decurionatũ admittitur finito tẽpore. & intelligas, ꝙ ſine cauſæ cognitione fuit minuta. ſi aũt cauſa cognita fuit minuta pœna: vt quia ob delictum falſi, uel aliud ſimile ad tẽps fit ordine decurionum motus, cũ grauius deberet damnari: ſi finito tempore in ordinem reuertitur: quod intelligas, ſi locum uacantẽ inuenit. & hoc etiam dixit quidã Imperator, qui dixit qđ motus ab ordine ad tempus, uel ille, cui eſt interdictum officium aduocationis, uel aliqđ aliud uſque ad tempus, quod finito tempore poterit fungi honore, uel officio.

Qui minorem ſententiam patitur, quam delictum expoſcit, retinet bona ſua, nec ad decurionatum admittitur finito tempore condemnationis. h.d.

Idem lib. iij. de offi. proconſulis. III.

Generaliter id erit defendendum, ut q. clemẽtiorem [a] ſniam paſſus eſt ob hoc, qđ ad tẽps relegatur, boni [b] cõſulere † debeat humanitatis [*] ſnię: nec decurionatũ [c] accipiat. Sed ſi qs ob falſam cãm, uel aliã de grauiorib. nõ ad tẽps ſit relegatus, ſed ad tẽps ordine motus in ea eſt cã, ut poſsit in ordinem redire. [d] Imperator enim [*] Antonin' edicto propoſito ſtatuit, ut cuicunque, aut quacũque cã ad tẽps ordine, uel aduocationibus, uel quo alio officio fuiſſet interdictum, completo tẽpore nihilomin' fungi honore, uel officio poſsit. & hoc rectè. neq; enim exaggeranda fuit ſnia, quæ modũ interdictioni fecerat.

Spurij tunc demum eligi poſſunt in ordinem decurionum, cũ alij legitimi deſunt. h.d.

Spurios. Dicitur ſpurios poſſe eligi in ordinem. decurionũ, ſed ſi alij legitimi filij extant, qui in ordinem nolunt uenire: ſpurij hoc caſu nõ admittuntur. tũc ergo demum ſpurij admittuntur ad decurionatum cũ alii legitimi deſunt. Itẽ Iudęi poſſunt uocari ad honores. Franc. Accur.

† Id eſt, bonum iudicare, id eſt, exiſtimare clementer ſecum à iudicibus actũ eſſe in animaduerſione criminis. uide Bud. hic.

[*] Sic & in ff. Fl. alibi, humanitatem.

[*] l. 3. ex q. cau. infa. irro. ubi tamen aliter Antonini ſentẽtia refertur.

a Clementior.em. id eſt, minorem, quam debebat.

b Boni. alias bonus. quia bona non perdit: ut s. de interdi. & releg. l. relegatorũ. §. ad tẽps. alias boni. l. conſolationem bonã propter bona, quæ non amittit: vt dixi. ſic ſupra de iure dot. l. ſi res. §. f.

c Decurion tam. ſi dicas ſine cauſę cognitione minutam: planum eſt: ſi cum cauſæ, dices quod nõ accepit decurionatum. ſ. non uacantem uel etiam uacantem, niſi per nouam electionem: vt nn. ſup. eo. l. ij. & cum hac ſecunda expoſitione melius continuatur, ſed ſi, &c.

d Redire. ut ſup. de fal. l. falſi. §. ordine. & dic quòd cauſa cognita fuit minuta: & ſic redit ipſo iure ad uacãtẽ, quod eſt in relegato ſecus: quia per nouam electionem: vt ſup. proxi. reſpon. eod. modo intellige, quod ſequitur, Imperator &c. nec obſt. ſupra, de poſtu. l. Imperator. ubi non fit differentia inter relegatum, & ab ordine motum: quia illa ſecundum hoc intelliguntur ut ibi nota. & facit ſup. titul. j. l. ordine. & inf. eodem. l. ad tempus. & quod not. ſupra l. j. Alij dicunt eum damnatum ex crimine, quod non irrogat infamiam. & quod dicit falſi. ſ. nõ publici: & grauioribus, id eſt, grauibus. ſic ſup. locat. l. ſi merces. §. qui columnam. & quod dicit non relegatus, ſub. taliter ut fuit ſup. ſcilicet, ex cã, quod importat infamiam. & ſic intelligunt inferiorem §. Imperator.

e Adlegi. id eſt, eligi.

Spurios poſſe in ordinem adlegi, [e] nulla dubitatio eſt. Sed ſi habeant cõpetitorem legitimè [f] quęſitum. pręferri eum oportere, [g] diui Fratres Lolliano Anito Bithynię pręſidi reſcripſerunt. Ceſſantibus uerò his, [h] et ſpurij ad decurionatum & re, & uita honeſti † recipientur. [i] quod utique nõ ſordi erit ordini: cum ex utilitate eius ſit. ſemper ordinem plenũ [k] habere. Eis † qui Iudaicam ſupeſtitionem ſequuntur, diui Verus & Antoninus honores adipiſci permiſerunt. [l] ſed & neceſsitates eis [m] impoſuerunt, quæ ſuperſtitionem [n] eorum non lęderent.

Marcianus libro j. de iudicijs publ. IIII.

Decurio, qui prohibetur [o] conducere quędam: ſi iure ſucceſſerit [p] in conductione, remanet in ea: [q] quod & in omnibus ſimilibus ſeruandum eſt.

Pa[illegible] lib [illegible] V.

Ad tempus ordine

f Legitimè. l. hõc filium legitimum, qui petat decurionatum.

g Oportere. Not. inter aliquos alios eorum præferri. ſic C. de hære. authen. idẽ eſt. & C. de loc. præ. ciu. l. j. §. j & ĩ. quæ in fraud. cred. l. j. & de hęred. inſt. l. qui ſoluẽdo. & de pact. l. maiorem. & depoſiti. l. bona fides. & de adul. l. ij. in ſi. & l. ſequen. & de lega. iij. l. re coniuncti.

h His. ſ. filijs legitimis.

i Recipientur. necesſitas non haber legẽ: vt ſup. de offi. proconſ. l. j. & ſu. de fund. do l. j. & ĩ. e. l. ſpurij. & ſu. de acquir. rer. dom. l. quædam. & C. eod. titu. l. eos. & in authen. quomodo oportet epiſco. §. quantam. colla. j.

k Plenum. ſu. ſoluto matri. l. j.

l Permiſerunt. C. de Iudæ. l. ſi. cõtra. ſol. hic, & ibi prohibẽtur. ſed hic ea demum permittũtur, quæ ad eorum ſpectãt ſuperſtitionẽ. Rom. uel dic ut ibi. & facit C. eod. l. omnes. lib. x.

m Eis. Iudæis. ad quod eſt ĩ. tit. ij. l. ſi quis magiſtratus.

n Qui ſuperſtitionem. ſub modo. nã ſi lęderentur, non coguntur id agere.

† honeſta.

† Vide in hunc locũ Alci. li. diſpun. iij. c. viij. & in librum C. x. de decurio.

Decurio. CASVS. Licet prohibeatur à lege, ne decurio conducat agros & ſimilia: ſi tamen ſucceſſit conductori agrorum: remanet in conductione ei. Franciſcus Accurſij.

o Prohibetur. vt C. loca. l. curialis. & C. eod. l. ſi quis procurationem. lib. x. & inf. eo. l. ſpurij. §. decurio.

p Succeſſerit. ſcil. uniuerſali.

q Remanet in ea. ratio eſt, quia melius eſt remanere, quã ad intereſſe iure hæreditario teneri. & facit ſupra, de iure fiſci. l. iiij. §. ſi poſt. & de falſ. l. pen. & de re milit. l. miſſites. in fin. & de uſur. l. eum quidem. §. fiſcus. & de rebus eorum. l. magis. § pupillus, & ſupra. de acquir. rer. domi. l. quædam. & C. de fiſc. uſur. l. ij. libro decimo.

Ad tempus. CASVS. Cũ maior pęna, quam debeat de iure, imponitur decurioni: vt quia ad tẽpus or-

pus ordine remouetur ex crimine, quod infamiam importat: etiam finito tempore remouetur à decurionatu. ſi autem quis relegetur ad tempus ex crimine leuiori, & ſic aucta eſt pœna, non habetur inter infames: & ad honores admittitur. Fran.

Pater. Filio in decurionem electo pater eius appellauit nomine filij: licet ſit excluſus eo quia tardè appellauit: & ſi filius ſubiuit decurionatum inuito patre, non tenebitur pater pro filio. Item cum decuriones debent aliquam ſententiam ferre: primam uocem habẽt, qui decorati ſunt pluribus honoribus iure decurionis. Item & illi qui plures habent liberos in ordine decurionum. Franciſcus Accur.

motos a ex crimine, quod ignominiá importat, in perpetuũ moueri placuit. Ad tẽps aũt exulare iuſſos ex crimine leuiore, uelut trãſacto negotio, non eſſe inter infames habendos.

Idem libro j. reſponſorum. VI.

SPurij, decuriones b fiunt: & ideo fieri poterit c ex inceſto quoque natus. Non enim impedienda eſt dignitas eius, qui nihil admiſit. d Minores uigintiquinque annorum decuriones facti e ſportulas decurionum accipiunt: ſed interim ſuffragium inter cæteros ferre non poſſunt. f Decurio etiam ſuæ g ciuitatis uectigalia exercere h prohibetur. Qui iudicij publici quæſtionem citra ueniã abolitiõis deſeruerũt: decurionum i honore decorari nõ poſſunt: cum ex Turpilliano Senatuſconſulto notent̃ ignominia, k ueluti l calumniæ cã iudicio publico m damnati. Pater qui filio decurione creato n prouocauit: & ſi præſcriptione o temporis excluſus fuerit: ſi quod geſtum eſt, non habuerit ratum p: ciuilibus muneribus pro filio q non tenebitur. Priuilegijs ceſſantibus cæteris, r eorum potior cauſa habetur in ſententijs ferendis, s qui pluribus eodem tempore ſuffragijs iure decurionis t decorati u ſunt. Sed & qui plures liberos habet, in ſuo collegio x primus ſen-

a Motos. dic motum lata ſententia ut debuit: uel fuit minuta ſine cauſa, & perpetuò durat infamia. & ſic in perpetuum remouetur: vt C. de digni. l. ij. & ſu. de re mili. l. qui enim uno. §. ad tẽps. ſup. tit. j. l. ordine. ij. reſpõ. & quod dicit crimen quod ignominiam importat dic quod eſt omne publicũ. Item & priuatum ſi modo ciuilis cõpetens pro eodem priuato infamet: vt ſu. de publ. iud. l. infamem. l. eum quod ſubiicit, ad tempus &c. dic relegatum ex cri. leui, ſed non famoſo: vt dã. iniu. uel cõfeſſionis: uel termini mori, ſecundum quoſdam, quod non placet: quia non bene diceret ſup. de infa. l. tranſacto. dic ergo quod fuit aucta pœna, & ſic remittitur infamia poſt cauſam finitam. ut hic, & §. pœna grauior. l. quid ergo. & C. ex quib. cau. infa. l. ſi Poſſidonium. non ergo intẽdit hic facere dr̃iam inter releg. & ab ordine motum, ſed inter eum in quo minuta, & eũ in quo aucta eſt pœna: & ſic non obſt. ſup. de poſtu. l. Imperator. & adde hic, quod not. in §. pœna grauior. Item nec obſt. ad primum reſpon. huius legis ſup. de ſatiſ. l. falſi. §. ordine. quia ibi cauſa cognita fuit minuta. & eodem mõ reſpõ. ſup. l. proxi. ij. & iij. reſpon. Alij diſtinguunt, aut in publico crimine ordinario augetur, uel alias diminuitur pœna, & non remittitur infamia. aut extraor. & tũc aut per ſniam, aut ex genere pœnæ. ſi ex genere pœnæ aucta, remittit. Item ſi diminuta, ſed certis rõnibus: vt C. de infa. l. & ſi ſeuerior. ſi autem per ſniam aucta, minuit: vt §. pœna grauior. minuta autem non minuit: vt ſup. de iniur. l. diuus. quæ diſtinctio in prima parte eſt contra §. pœna grauior. in eo quod dicit, ultro le. &c. ut ſup. de pœ. l. in ſeruorum. in fi. Item dicũt quidam ubi ex genere pœnæ una eſt infamia: & ſic finita pœna finitur: ubi duratura eſt pœna per ſniam latã, duæ ſunt infamiæ. Prima ex ſententia, ſecunda ex pœna. unde ſi nitur tempus, & ſic finitur una: alia tamen remanere poteſt, ſecundum prædictas diſtinctiones.

¶ Sportula quid ſit, pulchrè Bud. ſu. l. ſi mulier. de don. inter uirum & uxorem.

Purit. SPurij, itẽ inceſtuoſi poſſunt fieri decuriones: & redditur ratio in litera. Item ſi minor xxv. an. ſit factus decurio ex cauſa: debet habere ſalarium, quod decurioni datur: interim tamen non ſubeunt ea quæ alij de ordine. Item decurio prohibetur uectigalia etiam ſuæ ciuitatis conducere. Item qui accuſat aliquem de crimine publico, & deſtitit ſine abolitione, non poteſt in decurionum eligi: ſicut nec damnati calumniæ cauſa iudicio publico.

b Spurij decuriones. in defectum: vt ſup. l. generaliter. § ſpurios.

c Po. erit. decuri.

d Admiſit. id eſt, deliquit. ſic enim uitium eſt, &c. ut C. de legit. hæ. l. lege xij. tabu. Sed arg. contra C. de natu. lib. l. legem. & l. fi. & extra de fil. presbyte. c. j. & uj. & in Lombard. de filiis presbyt.

e Facti. ex cauſa: vt inf. eod. l. non tantum §. j.

f Non poſſunt. contra ſup. de re iudi. l. quidam. Sed ibi à principe, & inter certas pſonas: hic generaliter. Item ibi ex cõſilio aſſeſſoris: vt in autben. de iudi. in princ. col. vj. hic ipſemet debet conſulere: vt inf. de uerbo. ſign. l. pupillus §. decuriones. & facit inf. tit. ij. l. ad rem.

g Etiam ſuæ. ſup. eod. l. decurio cum ſuis concor.

h Exercere. i. conducere. Acc.

i Decurionum. ut inf. eo. l. Herenius Modeſt.

k Ignominia ut C. ad Turp. l. ij.

l Veluti. i. ſicuti.

m Iudicio publico. quos cõſtat eſſe infames: ut ſup. de infa. l. j. § qui in iudicio. non autem dicit, quod accuſatio Turpil. ſit publica. Sed de hoc dic ut ſup. de public. iudi. l. j. no. & facit ſu. ti. j l. libertus. §. in quæſtionibus. & l. Lucius. §. antepe.

n Creato. patre abſente.

o Præſcriptione. bidui, uel tridui: ut ſup. quando appel. l. j. §. quod in ſententiis.

p Ratum. Sed nonne appellando ratificat, ut C. de fi. diſſa. & quemad. l. cum appellaſſe. li. x. Rñ. hic ẽt contradicit, ſecundum Ro. uel ibi nomine ſuo: hic filij nomine appellatur, ſecundum H. & facit ad hoc C. eo. l. filios. lib. x. & ſup. tit. j. l. ij. & inf. l. proxi. §. fi.

q Pro filio. id enim tantum pro patre ſufficit, ſi contrariam reportauerit uoluntatem.

r Cæteris. ex priuilegio ergo poteſt dari prima uox: ut ſup. tit. j. l. j. Vel da exemplum de tacito priuilegio, inf. tit. j. l. ij.

s Ferendis. id eſt, uel magis creditur: uel illi habent primam uocem.

t Decurionis. aliàs decuriones: & tunc ſub. conſtituti. Accur.

u Decorati ſunt. hoc expone ut inf. tit. j. l. j. Accur.

x In ſuo collegio. i. familia. Acc.

Roge-

ſententiam rogatur,[a] cæteroſq; honoris ordine præcellit.

[illegible] VII.

HOnores,[b] & munera[c] non ordinatis omnibus, ſed potioribus quibuſque iniungenda ſunt. Surdus & mutus ſi in totum non audiant, aut non loquantur: ab honoribus ciuilibus,[d] non etiã a muneribus[e] excuſantur. Is, qui non ſit decurio, duumuiratu, vel alijs honoribus fungi nõ põt: quia decurionum honoribus plebeij[f] fungi prohibentur. Ad decurionatũ filij ita demũ pater non conſentit, ſi contrariam uoluntatem uel apud acta præſidis, uel apud ipſum ordinem, uel quo alio modo conteſtatus ſit.

[illegible] VIII.

DEcurionibus facultatibus lapſis alimẽta decerni[h] permiſſum eſt: maximè ſi ob munificentiam[i] in patriam, patrimonium exhauſerint.

[illegible] IX.

SEuerus Auguſtus dixit: Etſi probaret Titius in ſeruitute ſui patris natus, tamẽ cùm ex libera muliere ſit procreatus, non prohibetur[l] decurio fieri in ſua ciuitate.

Nõ dubitandum, quin nauicularij nõ debeant decuriones[m] creari.

Mod[illegible] Reſpon. X.

HErennius[†] Modeſtinus reſpõdit, ſola ſalarii perceptione[n] minimè decurionẽ factũ, qui ſecundum legem decurio creatus non ſit.[o]

[illegible] XI.

NOn tantum qui teneræ ætatis,[p] ſed etiam qui grandes[q] natu[r] ſũt, decuriones fieri prohibentur: illi quaſi inhabiles rempublicam

a Rogatur. aliàs rogatur, & ſub. dicere. aliàs rogatur, & tunc ſub. dicit, cæteroſq;, &c. Sed ſi non habeatque, non ſub. dicit. & tacit C. de decurionibus. l. in albo. libro decimo.

HOnorea. ſ. Non inſpicitur qui primo fuerit decurio, ut per hoc prius ad honores admittatur. Item ſurdus, qui nũquam audiit: item mutus, qui in totũ non loquitur, ab honoribus ciuilibus, non etiã a muneribus patrimonialibus excuſant. Item qui non eſt decurio, non poteſt eligi duumuir: cum hic honor ad decuriones ſpectet, non ad plebeios. Item pater non dicitur conſentire decurionatui filij, quando oſtendit contrariã uoluntatem, uel apud acta præſidis, uel apud ordinem, uel alio modo, & ſic pro filio non tenetur hoc caſu. Fr.

Honores. adiuncti oneri.

Non ordinatis omnibus. alias ordinationi: alias ordinationibus. & eſt ſenſus, id eſt, non ſecundum ordinẽ: ut qui primo fuit decurio, primo ad honorem aliquem admittatur. ſic in authen. de noua. §. ordinationes. coll. prima. & C. eod. l. ad ſubeunda. lib. x. & de potio. ad mu. uo. l. j. Sed arg. contra C. de offi. præfec. urb. l. primicerius. Item non obſt. infra de mu. & hon. l. ut gradatim. in prin. Sol. ibi de ordine honoris, hic oneris.

Iſta ſol. gl. non eſt boni, ſecũdũ Bart. ideo dic aliter ſecundum eundem, quod ibi loquitur de ordine honorum in eadẽ perſona: hic in diuerſis.

Si in totum. alias ſecus: ut C. qui morbo. l. j. contra lib. x. & de excuſa. tut. l. frater. & inſti. quib. non eſt permiſſum facere teſta. §. item ſurdus.

Non etiam a muneribus. ſcilicet patrimonialibus: ſed a perſonalibus bene excuſantur: ut C. qui mor. l. j. libro decimo.

Plebeii. hoc quære, ut infra, de ua. mu. l. a decurionatu.

Si contrariã. ſup. tit. j. l. quoties & ſu. de ſolu. matri. l. ſi. §. uoluntate. & C. de filiisfam. & quẽadmo. l. ii. li. x. & quando prouoc. nõ eſt neceſ. l. ſi pater. & ſup. ad Maced. l. ſi filius. § j. Item facit inf. tit. ii. l. ſponte.

DEcurionibus. Si decurio perdat bona ſua, maximè quia multa dona cõtulerat in alios, danda ſunt ei alimenta de publico. Franc. Accur.

h Decerni. de publico. ſic ergo not. quod qui de ſuo non poteſt ali, quãdoq; de alieno eſt alendus: ut & ſup. ut in poſſeſ. l. pen. & de to. & ra. diſt. l. j. §. ſi pupillus. & de lib. agno. l. quinta. §. ſolent. & C. de ordi. cog. l. ſi. & ſup. de inoffic. teſta. l. ſi. inſtituta. §. pe.

i Ob munificentiam. ſ. conferendo munera, & dona in alios: uel id eſt, occaſione muneris ſui, ad quod infra tit. ii. l. homo. in prin. & §. j.

SEuerus. Natus ex ſeruo & ex matre libera poteſt fieri decurio. Item nauicularii nõ poſſunt fieri decuriones. Franc. Accorſij.

l Non prohibetur. planè ſi eius pater tunc ſit effectus decurio: ut decurionis filius priui. ſibi non uendicabit: diuerſum eſt in legitimo: ut ſup. eod. l. ſecunda, & C. de ſuis, & legi. l. ex libera Rog.

Nauicularij. His enim ea immunitas eſt dãda, quæ decurionibus effectis non eſſet largienda, ſecundum M. Sed quamuis decuriones non debeant fieri: tamen creati muneribus compellentur fungi: ut inf. de iur. immun. l. quinta, §. fin. Accur.

Decuriones. Quia utrũque offi. gerere nõ poſſunt: ut j. de iure immu. l. ſemper. §. fina.

HErennius. Licet quis habuit ſalariũ ut decurio: nõ propter hoc eſt effectus decurio, cum ſecundum legem non erat factus decurio. Francis.

n Salarii. alias albi: & alias ſalarii: ut quia diu percepit ſalarium, uel diu ſtetit ſcriptus in albo. Et eſt argu. cõtra eos, qui non rectè in eccleſiis ſunt conſtituti. ad quod j. de admini. tut. l. antepenul. & C. de rei uend. l. ſolennibus. & ſupra, l. ſpurii. §. minores & C. de præſcrip. xxx. ann. l. competit. & de reli. l. locum. Sed arg. contra ſup. de ritu nup. l. qui in prouincia. §. diuus. & de offic. præſid. l. Barbarius.

o Non ſit. ut quia minor, uel alias inhabilis: ut infr. l. proxi. §. j.

NOn tantum. Qui ſunt teneræ ætatis, ut minores uigintiquinque ann. Item qui ſunt grandis ætatis, non debent eligi decuriones: & grandem ætatem intelligas ætatem quinquaginta & quinque anno. nam abinde infra debent ſuſcipere decurionatum: ut ſic iuniores non ita grauentur. Item minor uigintiquinque ann. poteſt eligi decurio ex cauſa, puta in defectum aliorum. Item conſuetudo eſt ſpectanda in talibus: & hoc etiam principes dixerunt. Franciſcus.

p Aetatis. ut minores. xxv ann. ut inf. proxi.

q Grandes. alias graues.

r Natu. Maiores lv. ann. ut j. proxi. §. & ſup. l. ſi. §. ſi. Seniores.

† In P. F. non ordinationi, ſed potioribus &c.

† Ordinare eſt ad honorẽ, & magiſtratus promouere, quaſi ad ordines adoptare. alias eſt hic nõ ordinationi, ſed &c. Egi. Per.

Vide Budæ. in an. poſte. hic. P. Fl. do um oira[illegible]

† Dic qd' ibi loquitur de electis, & nominatis, qualiter ordinentur: hic de eligendis, & nominandis, ſecundum Bar. hic.

Ali de alieno quãdoq; quis poteſt.

† Bar. hic dicit, quod hæc l. eſt in argu. qd licet quis aliquẽ plura inſtrumẽta feciſſe, & tanquã notarium ſolutionẽ recepiſſe probet & exegiſſe, ex hoc non probatur notarius.

In P. F. ſola albi perſcriptiõe.

Alias, perſcriptione. uide Budæ. hic in anno. poſte. eſt autem perſcribere in tabulas publicas acta que, id eſt, in regiſtro ſcribere.

tueri, ad tẽpus excuſantur: hi uerò in ꝑpetuum amoueni, non aliàs ſeniores [a] ne ſeniorum excuſatione iuniores onerent, ad omnia munera publica [b] ſuſcipienda ſoli relicti. Neque em̃ minores uigintiquinq; annis decuriones adlegi, niſi ex cauſa [c] poſſunt: neque ij, qui annum quinquageſimum & quintũ exceſſerunt. Nonnunquam ẽt longa cõſuetudo [d] † in ea re obſeruata reſpiciẽda erit, qđ ẽt cuſtodiẽdũ principes noſtri cõſulti de adlegẽdis in ordinẽ Nicõcdenſiũ hui' ætatis hominib' reſcripſerũt.

Qui caſtigati ſunt flagellis ab ædilibus curulibus, eo quod mala uictualia uendebant, admittuntur ad decurionatum, ſi alij honeſtiores non reperiuntur. Hoc dicit.

[illegible]

XII.

Fos, qui utenſilia negotiantur, & uendunt, licet ab ædilibus [e] cædunt, nõ oportet quaſi uiles pſonas negligi. deni que non ſunt ꝓhibiti huiuſmodi hoĩes decurionatum, uel aliquem honoré in ſua patria petere. [f] nec enim infames [g] ſunt.

Sed ne quidem arcentur [h] honoribus, q ab ædilibus flagellis cæſi ſunt.

Quanquam iure [i] ſuo ita ædiles officio iſto fungãtur: inhoneſtũ tamẽ puto eſſe huiuſmodi perſonas flagellorum ictibus ſubiectas in ordinem recipi: & maximè in eis ciuitatibus quæ copiam uirorum, honeſtorum habeant. nam paucitas [k] eorum, qui muneribus publicis fungi debeãt, neceſſariò hos etiam ad dignitatem municipalem, ſi facultates [l] habeant, inuitat.

Papyri[illegible]us lib. [illegible]

XIII.

Imperatores Anton. & Verus reſcripſerunt, in tempus relegatos, [n] & reuerſos in ordinẽ [o] adlegi ſine permiſſu principis non poſſe. Item reſcripſerunt, relegatos [p] nõ poſſe tẽpe finito in ordinem decurionum adlegi, niſi eius ætatis [q] fuerint, ut nondũ decuriones creari [r] poſſent, & dignitas [s] certam ſpem eius honoris ijs fecerit, ut princeps indulgere poſsit. Item reſcripſerunt, eum, qui in relegatione natus eſt, non ꝓhiberi honore decurionatus ſungi. Item reſcripſerunt, nõ admitti ꝯtra dicere uolentem, ꝙ non rectè quis ſit creatus decurio, cum initio contradicere [t] debuerit.

a Seniores. ſcilicet excuſantur niſi lx. habeant ann. nec, &c. & dic non alias, id eſt, non ſine cauſa. Accur.

b Munera publica. perſonalia. nam patrimonialia ſubeunt minores: ut C. de mu. pa. l. etiam. lib. xj.

c Ex cauſa. propter inopiam aliorum: ut C. qui & aduer. quos. l. j. & ĩ. e. l. ij. §. fin. & C. qui ætate ſe excu. l. ij. libro xj. & C. quando prouo. non eſt neceſ. l. ſi pater. & ĩ. de mu. & hon. l. ad rem.

d Conſuetudo. Not. conſuetudinẽ in electione ſeruari: ut C. de ædifi. pri. l. iij. & ſupra, de admi. tut. l. ſine hærede. §. Lucius. & infra, de polli. l. Imperatores. §. fina. & ſ. de teſtib. l. teſtiũ. in fine. & ĩ. cõmunia prædi. l. uenditor. §. ſi conſtat. & de aqua pluuia arcenda. l. j. in fine. Accur.

e Fos, qui. Qui eſculenta, & poculenta uẽdunt, ut Petrus Bailardi, & Guidoctus de Vignola, licet ſub ædilibus cæſi ſint, id eſt, ſub eſcarijs: tamen poſſunt eligi in decuriones. ſi mõ cæſi ſint ab eſcarijs. id eſt fuſtigati: ut quia malum iorum faciebant de uino: ita demũ poſſunt eligi in decuriones, quãdo aliàs honeſti hoĩes non inueniuntur ad decurionatum. Franc. Accur.

Vtenſilia. eſculẽta, & poculẽta, & forenſes epulas. P.

f Petere. i. habere. nec enim honores peti debent, ſed offerri: ut inf. de uarijs cog. l. j. § j. & de cri. ſacrile. l. fina. uel ſortè in caſu loquitur ut patriæ neceſſitas hoc exigeret, ſecundum Ioã. uel dic, licet iam electo: ut & ĩ. de officio præſi. l. ſi. In princ. nondum electo non licet: ut ſ. ad legem Iuliam de am. l. j. Vel dic ut dixi in l. Barbarius.

g Infames. ut & C. de infa. l. nullã. & ĩ. de iuſ. l. ictus. ſi ergo eſſent infames, ab honoribus non oneribus repelluntur ut C. de infa. l. j. Accur.

h Arcentur. id eſt non habebunt honores

i Iure. id eſt iuriſdictione ſua. & ſic non uidetur illis eſſe dedecus.

k Paucitas. inf. ti. ii. l. ut gradatim. §. & ſi lege. & ſup. eo. l. ij. in fine.

l Facultates. C. eo. l. ad ſubeunda. lib. x.

Imperatores. [illegible] Plebeius relegatus ad tempus, finito tempore reuerſus nõ poteſt eligi in ordinem decurionatus ſine permiſſu principis. Item relegatus ad tempus, qui prius fuerat decurio, finito tempore poteſt eligi in decurionem, ſi erat minor xxv. ann. tempore damnationis: ſi autẽ erat maior, non admittitur ad decurionatum, niſi tantum tempus labatur nunc, quantum fuit tempus relegationis. Is qui ẽ natus ex patre relegato poteſt eligi decurio. Item ex quo quis eſt factus decurio: ſi aliquis nunc ueniat, & uelit dicere, quod nõ rectè ſit factus: non auditur. a principio enim debebat uenire. Francis.

n Relegatos. plebeios, ſcilicet: aliàs ſine permiſſu principis rediret, ſecundum diſtinctionẽ, quæ eſt ĩ eod. ij. Vel dic, quod hic nõ fuerat prius decurio: ibi ſic

o In ordinẽ. decurionum.

p Relegatos. ſcilicet non plebeios Vel dic, id eſt, eos qui prius fuerunt decuriones: & qđ dicit eligi, ſcil. ei ſtatum eſt ergo ſen ſus: ut ſi erat minor, ſtatim poſſit eligi in nouũ, cu & infamia finita ſit. ſi maior: non niſi tanto tẽpore ſteterit quãto fuerit primo in relegatione: ut ĩ [illegible] tit. j. l. ordine. in prin. Accur.

q Aetatis. tempore damnationis.

r Creari. id eſt minores: ut ĩ eod. l. ſpurij. §. j. nam tunc ſtatim, per nouã electionem tamen.

s Dignitas: aliàs dignitas certam ſpem id eſt, dignitas conferenda poſt reditum, facit principi certam ſpem, ſi ille bene ageret: ut ita princeps probabiliter indulgeat.

t Debuit. ut ĩ. de adul. l. ſi uxor. §. ſi & l ſi maritus. §. præſcriptiones. & C. de pro u. l. taque. & ſup. de aqua pluuia arcen. l. Labeo. & de mor. infer. l. ſi proprius in princip.

† Nota iuncta gl. quod perſona, quæ aliàs eſt ineligibilis per cõſuetudinẽ efficitur eligibilis. cõcord. tex. ibi & glo. in canon. nos conſuetudinẽ. xij. diſt. Et conſuetudo dat etiã iuriſdictionem perſonæ priuatæ Man doſ. in 4. quæſt. 31. Regu. nu. 29.

† Notatur hæc poteſtas ædilium a Sueto. in Claudio, cum ait quendã fuiſſe relegatũ a Claudio. quod in ædilitate inquilinos prædiorum ſuorum contra uetitũ cocta uendẽtes mulctaſſet, uilicũq; interuenientem flagellaſſet. Duare. s. Diſputa. c. 20.

† Oris ꝓbitas, i. uiti facie apparens dignitas, in fœmina uero uenuſtas dicit Egid. Perrinus.

† q. d. relegatum, ita demũ poſt exactũ relegationis tempus in ordinem eligi poſſe, ſi damnationis tempore nondum ætatis decurionalis & indolis morũ politicæ ei uideatur principis indulgentiam. Budæ. hic.

Nota quod ſuffiſit ſemel contenuere & approbare. concnid. text. op[illegible] me in can. h[illegible] rẽdus, xxx. q. v. [illegible] & ibi g[illegible] in dilectiſſimi. viij. q. ij.

† Dignitas hoc loco qđ ſit, pulchre Budæ in anno. poſterio. hic.

.princ.& §.j.& ꝑ. de decre. ab or. fa.l.pe.& ſup.dom. nun.l.iuſta.§.j.de iure fiſ.l.de eo.Accu.

DE decurione. CASVS. Si decurio ſit dãnatus, nõ propter hoc poteſt ſubijci tormentis: etiam ſi ante, quam dãnaretur, deſierit eſſe decurio. & redditur ratio in litera. Frã. Accur.

a Reſcripſit. C.de infa.l. decuriones. Accur.

b Decurio eſſe. honeſtè. alias ſec[t]: ut C.de tab.l.ij.

c Prioris dignitatis. ſup.de quæſti. l. unius. §. ſeruus. cum concord.

Paulus libro j. Quæſtionum. XIIII.

DE decurione damnato non debere quæſtionẽ haberi, diuus Pius reſcripſit. [a] unde etiã ſi deſierit decurio eſſe, [b] deinde dãnetur: nõ eſſe torquẽdum, in memoriã prioris dignitatis [c] placet.

DE ALBO ſcribendo.

Cuius corruptor uindicatur egregiè ut ſupra de iuriſdi. om.iud.l.ſi quis id, quod iuriſdictionis cauſa.

DEcuriones. CASVS. Nomina decurionũ ſcribenda ſunt in albo eo ordine, quem conſuetudo requirit. ſi nõ eſt conſuetudo, inſpicientur dignitates eorum: ut qui in maiori dignitate eſt, eius nomen primo ſcribatur: & ſic de ſingulis & ſpecificat in litera. & ſimilis ordo inſpicietur cũ ſnĩam aliquam debent dare decuriones. Item nomina eorum, q dignitatem aliquã habuerũt a principe: in albo ſcribendo præferuntur illis, qui municipalibus honoribus functi ſunt: & h. d. hęc lex. & ſeq. Franc.

d Lege.i. conſuetudine: ut ſ̄.eo.j.l. nõ tñ. cum cõcor.

e Qui eorũ. alias deeſt eorum.

f Venit.i.electus eſt.

g In ſententijs. i. ut primo ſententiam de electione, uel decreto aliquo, ſeu conſilium ſuum dent: ut ſ̄. eo.j. l.ij.§. j.uer.reſtitutus tamen. & l. ſpurij.§.ſin.

h Diximus. facit ſup.de offi.præſ. urb.l ſi.& de cõſt. l.j.& ꝑ.tit.j.l.reſcripto. in princi. & l.ut gradatim. in prin.& C.de mu. pa.l.j. & de ma.teſt.l.ſi.& ꝑ.de leg.l. ſciẽdum.§.ordine.& ſup. tit.j.l.ſpurij.§. ſin.& ſup. de uac.mu.l.pe.§.ſi.cum cõcor.Sed cõtra ſ̄.ti.j.l.honores.

TITVLVS III.

DE ALBO † ſcribendo.

Vlpianus lib. iij. de offic. proconſulis. I.

DEcuriones in albo ita ſcriptos eſſe oportet, ut lege [d] municipali ꝑcipit. Sed ſi lex ceſſat: tũc dignitates † erunt ſpectandæ: ut ſcribanť eo ordine, quo quiſq; eorum maximo honore in municipio functus eſt. puta qui duumuiratum geſſerũt, ſi hic honor ꝑcellat, & inter duumuirales antiquiſſimus quiſque prior: deinde, qui eorũ ſecundo [e] poſt duumuiratum honore in republica functi ſunt: poſt eos, qui tertio: & deinceps. mox ij, qui nullo honore functi ſunt, pro ut quiſque eorum in ordinem uenit. [f] In ſententijs [g] quoque dicendis idem ordo ſpectandus eſt, quem in albo ſcribendo diximus. [h]

in principium concor. & C.qui.ec. bo.poſſ.l.ſi.& ſup.de leg.& ſen.conſul l. non eſt nouum.

i IN albo. Cõſecuti ſunt. maius enim eſt bonũ & efficacius a maiori datum. ad quod. C.de aduo.di. iudi.l.reſtituẽdæ.in ſi. & in auth. ut iud.ſine quoquo ſuffra.§.eos autem. coſlat.ij. & ſ̄. de te iudic.l. quidam. & ſup.tit.j.l.ſpurij.§. ſi.in prin.

Idẽ li.ij. Opinionum. II.

IN albo † decurionum in municipio nõia ante ſcribi oportet eorũ, qui dignitates principis iudicio ꝯſecuti ſũt: [i] poſtea eorum, qui tantum municipalibus honoribus functi.

TITVLVS IIII.

DE MVNERIBVS & honoribus.

Prima loquitur de muneribus perſonalibus publicis authoritate, et utilitate. Secũda de muneribus publicis authoritate & utilitate priuatis. Secunda ibi, Aeque perſonale. Bar.

Hermogenianus libro j. iuris epitomarum. I.

MVnerum ciuiliũ q̃dam ſunt patrimonij [l], alia perſonarum. [k] Patrimonij ſunt munera rei uehicularis, [l] itẽ nauicularis, [m] decemprimat[us]. [n] Ab iſtis [o] n. piculo ipſorũ [p] exactiones ſolenniũ [q] celebranť. Perſonalia sũt ciuilia munera, defenſio ciuitatis, idẽ, [r] ut ſyndicus fiat: legatio ad cẽſus accipiẽdos, [s] † uelut patrimoniũ ſcribatur: [s] ſitonia, id eſt, annonæ, [t]

DE MVNERIBVS & honoribus.

Dixit de municipibus, & eorum primatibus, nunc de honoribus, & oneribus eis imponendis.

MVnerum. CASVS. Prio ponit diuiſionẽ: quia dicit, tur q̃d munerũ q̃dam ſunt ꝑſonalia, quædã patrimonialia: & dat exempla de pt̃imonialibus primo: & poſtea de perſonalibus. & ut breuiter dicã, patrimoniale munus reſpicit onus ꝑſonæ: & dat alia exẽpla de perſonalibus ꝑ totã hãc legẽ. & ea exponet in ſuis gloſ. Franc. Accur.

k Perſonarũ. ſub alia miſta: ut inf.l. ſi.in prin.

l Vehicularis. ſcilicet. præbens uehiculũ ad onus portãdũ ad q̃d ſ̄. loca. l. cũ in plures.§.ue hiculũ. Sed contra ꝑ.l.ſi.§.ꝑſonæ munus, ſed plana è ſol.

m Nauicularis. hic idem de naui, quod ſ̄. de uehiculo.

n Decẽprimat[us].i. cuiuſdam qui præerat decem. Idem dicitur decaprotos: ut ꝑ.l. iij. §. decaprotos. & eſt patrimoniale ꝓpter periculũ quod ſubit, & ſi non bene exigit. Eſt tñ perſonæ labor: unde eſt miſtũ: ut ꝑ.l.ſi.§.miſta.

o Ab iſtis.ſ.decemprimatibus.

p Ipſorum.decemprimatuum.

q Solennium.functionum.

s Accipiendos. omnia accipe cum eorum ſumptu.

s Scribatur. quod dic ut C.de bon. proſcrip.l. ſi quis poſt.cum concor.

s Annonæ.deferendæ fortè exercitui.

† Album quid ſit, pulchrè Marius Becchichemus in p̃fationem Plinianã, ad hoc uerbum, Non eras i hoc albo.

Iſta lex facit quod ſcripturis factis in muro ſit credendũ. Bart.

† Dignior eſt præferendus in ſeriori. ad hoc cone. text.in ea. ſolitæ. de ma.& obe di. glo. eſt in proœmio prag. ſan. §. quibus attendere. in uerbo, comitibus. Addo ultra, q̃d pro illa gl facit uidelicet, q̃ dignitatum ordines ſunt ſeruãdi. titul. eſt expreſſus C. ut dig. ordo ſerue. libro xii. & ſecundum dignitatẽ ſuã eſt honorandus aliquis in ſede. gl. in e.cũ olim. de conſue. extra. & adde, ut ſuper impedimento prælat omnis poſſit iudex adiri. & eius officiũ implorari. ui de Io.Fab. & Ang. in § aliamue ro. in glo. ſuper uerbo, altiori. de bon. po. inſti.

† Et municipum.

† Id eſt, ſindicus.

† In P. F. uel patrimonium Scribitur: ſed uidetur legendum, Scribatus: ut ſit munus ſcribæ, de quo ꝑ. eo. l. ſi §. indicandi quoque. & in l.iiij. C. de ap. Porro in eiſd. P. Flo. ſubſequitur nõ ſitonia, ut hic, ſed καμηλα-ϲία, annonæ, ac ſimilium &c. eſt autem καμηλαϲία, Camelorũ agitatio, exhibitioque.

Vide Alcia lib. præ termiſ. 2. hoc ipſo titu. & in lib. C. 10. ut nemini liceat ire. & Budæũ in Annot. poſterio. ad l. ult. huius tit.

Publi-

ac ſimiliũ cura, ꝓdiorum publicorũ,[a] fruměti cõparandi,[b] aquæductus,[c] equorũ circenſium ſpecta cula, publicæ niæ, munitiones, arcę frumentarię,[d] calefactiones thermarum.[e] annonæ diuiſio, & quæcunq; aliæ curæ ſunt ſimiles iſtis. Ex iis enim, q̃ retulimus, cætera ẽt per leges cuiuſq; ciuitatis[f] ex ꝯſuetudine longa intelligi poterunt. Illud tenẽdũ eſt generaliter ꝑſonale quidem munus eſſe, quod corporibus, labore, cum ſolicitudine animi, ac uigilantia principaliter exiſtit.[g] Patrimonii uerò, in quo ſumptus maximè poſtulatur. Aeque perſonale munus[h] eſt tutela, cura adulti, furioſi ve, itẽ prodigi, muti, & uentris etiam ad exhibendum[i] cibum, potum, tectum, & ſimilia: ſed & in bonis,[k] cuius officio uſucapiones[l] interpellantur, ac ne debitores liberentur,[m] prouidetur.[n] Itẽ ex Carbo. edi. bonorũ poſſeſsione petita ſi ſatis ñ det:[o] cuſtodiendis bonis curator datus, perſonali fungitur munere. His ſimiles[p] ſunt bonis dati curatores, quæ fuerunt eius, qui ab hoſtibus captus eſt, & reuerti ſperatur.[q] Item cuſtodiendis ab eo relictis bonis, cui nec dũ quiſquam ciuili, uel honorario iure ſucceſsit, curatores conſtituti.[r]

Vlpianus lib. xxj. ad Sabinum II.

QVod ad honores pertinet, creditur in poteſtate filium habere etiam is, qui in patris poteſtate eſt.[s]

Enumerat perſonas, quæ debent, & poſſunt uocari ad honores, & munera. h.d.

Idem libro ſecundo Opinionum III.

ET qui originem ab urbe Roma habent, ſi alio loco domicilium cõſtituerint, munera eius

[a] Publicorum locandorum: ut C. de loc. præd. l. j. libro xi.

[b] Comparandi. exercitui pub. & facit inf. l. ſi. §. j. contra. ſol. hic omnia de ſuo faciebat: ibi de publico.

[c] Aquæductus. ſ. cura.

[d] Frumentarię. ſ. cuſtodiendæ.

[e] Thermarum. i. balneorum.

[f] Ciuitatis. Nota legem ciuitatis, eius conſuetudinẽ. ad quod ſup. qđ cuiuſq; uniuer. l. nulli. & l. item. §. ſed ſi ita. uerſi. ſed hodie. & C. de ædi. pri. l. an in totum. & ſupra, de aqua pluuia. arcẽ. l. ſi prius. §. j. & de le. & ſenatuſcõſ. l. ſi de interpretatione.

[g] Exiſtit. aliàs extitit. i. eſt ut inf. l. ſi. in prin.

[h] Munus. hæc sũt authoritate publica tãtum: ſed ſuperiora etiam utilitate: omnia tamen perſonalia. ad quod Inſt. de excu. tuto. in prin.

[i] Ad exhibendũ. uentris dico, ad exhibẽdum &c. ut & ſupra, de u?. in poſ. mit. l. j. §. quoties. & l. curator.

[k] Bonis. ſ. abſentis.

[l] Vſucapiones. corporalium.

[m] Liberentur. à perſonalibus.

[n] Prouidetur. ſcilicet per ꝓcuratorem, uſicaum &c. ut ĩ. de nego. geſt. l. j. ſed quidam dicunt hic loqui de curatore dato bonis mortui: uel capti ab hoſtibus. quod non placet: quia de eo ſtatim dicet. habent tamen & illi idem offi. circa &c. & ad hoc ſup. de priui. cred. l. idem. §. j. & not. in hac l. multa genera curatorum. Eſt & aliud quando conſtituitur, ut ſoluat creditoribus: ut ſupra, de cura. bo. dan. l. ſi. Item alius quando bonis etiam præſentis: ut C. de bonis. quæ lib. l. fin. §. j. & in auth. ut liceat matri & auiæ. §. j. col. viii.

[o] Satis non det. ut. ut ſup. de Car. l. ſed ſi is. §. quoties.

[p] Has ſimiles. ut perſonali fungantur munere.

[q] Speratur. de quo habes ſup. quibus ex cau. in poſſ. e. l. in poſſeſ. & ſup. quibus ex cau. ma. l. ab hoſtibus. & interrumpit iſte prætici. ut ſup. de cur. bo. dan. l. fin.

[r] Conſtituti. ſ. ſimiles ſunt prædictis, ut perſonali munere fungantur. & facit ſup. quib. ex cau. in poſ. ea. l. ſi diu. & de col. bo. l. j. §. ſi cum duobus.

QVod ad honores. CASVS. Qui in poteſtate alterius eſt, ſi habet filium, dicitur eum habere in ſua poteſtate quo ad honores, ſcilicet, ut quaſi fideiuſſor teneatur pro filio in magiſtratu aſſumpto. Franc. Accurſij.

[s] In patris poteſtate eſt. ut uideatur fideiubere pro eo: ut ĩ. ad mu. l. ii. uel dic, ut proſit ei ad executionẽ. ut ĩ. ti. j. l. ii. § ii. uel ut proſit ei ad ho. ut ſup. de mino. xxv. ann. l. ii. & facit ſup. de his qui ſunt ſui uel alie. iur. l. ge, filius.

ET qui. CASVS. Natus Romæ, licet in prouincia habeat domicilium, tamẽ munera ſubire debet Romę. Item donec miles moratur in caſtris. i. in exercitu: nõ debet ſubire onera ĩ ciuitate ſua. Alii autem homines licet cognati militũ ſint, onera ſubire dñt in ſua ciuitate. Itẽ damnatus in metallũ ſi in integrum reſtituit' eſt: munera ſubire debet in ſua patria, & honores ſuſcipere perinde ac ſi nũquam extitiſſet dãnatus. Item munera corporalia, ut honores, & munera ꝑſonalia fœminis ſunt interdicta. Item nõ poteſt pater contradicere, quo min' filius eliga t ad honores, eũ nullã excuſationẽ iuſtam filius habere: & pro honore, quem habet filius patre non conſentiẽte, licet fili' malè gerat, pr̃ non tenetur: filius autem officium ſibi iniũctum gerere debet. & tenetur, ſi malè gerat. Item maior lxx. & v. ann. habens quinque filios, cum excuſetur à muneribus ciuilibus: filii tamen eius munera eis iniuncta ſubire debent. Item uitricus non tenetur pro oneribus priuigni. Itẽ liberti debent ſubire munera in ciuitate, unde ſunt patroni: ſi habẽt patrimoniũ ad hoc ſufficiens. non enim bona patronorum ad hoc tenentur. Itẽ licet pater commiſerit aliquod delictum: non nocet filiis eius, quo minus ad honores uocentur. Item minor xxv. ann. poteſt eligi in decaprotũ: & ideo ſic dicitur: quia præeſt x. & dic ut in glo. domini mei Acc. Item exactio tributorum, id eſt, ſi ab aliquo exigitur tributum: onus eſt patrimonii. Item cura frumenti comparandi eſt munus perſonale: & ab hoc excuſatur maior lxx. an. Item ſi habet filios. Item homines qui debẽt præſtare hoſpitia in ciuitate militibus ſuperuenientibus, debent præſtare ea per uices, id eſt, quidam una die, quidam alia die: & onus tale eſt patrimonii. Item præſes prouinciæ prouideat munera, & honores in ciuitatibus æqualiter diſtribui inter homines. Item ſi pater habet duos filios: non compellitur ſubire munera pro eis. Item ſi ſponte ſubiuit munera pro uno: deinde cum alter filius eligeretur ad honores, pater deceſſit: & hic filius geſſit offi-

officium, & malè: nunquam de communibus bonis hoc malè geſtum reſarcitur, niſi pater hoc dixiſſet. Franciſcus.

a Debent. ſcilicet Romæ: quaſi nihil proſit translatio domicilij, ſicut alias: vt ſupra, ad mu. l. incola autẽ. & de iuri. omnium iud. l. cum quædã. ſed certe ibi erat præuentus. Itẽ pro eis ſupra, tit. ij. l. j. ſed ibi erat in offic. dic ergo hic ciua, ſ. loci. unde uerſus, Terræ ad quã pergis, cape mores, quos ibi ceruis. nihilominus tamen & Romæ: vt C. de mun. & orig. l. fin. prout not. ſupra, ad mu. l. aſſumptio. §. filius &c.

ſuſtinere debẽt. [a] His qui caſtris [b] operam per militiam dant, nullum municipale [c] munus [d] iniungi põt. † Cæteri aũt priuati quamuis militum cognati ſunt, legibus patriæ ſuæ, & prouinciæ [e] obedire debẽt. Si in metallum datus, in integrũ reſtitutus ſit: perinde acſi nec damnatus fuiſſet, ad munera, uel honores uocatur: nec opponet fortunã, & caſus triſtiores ſuos ad hoc ſolũ, ne patriæ idoneus ciuis uideat. Corporalia munera fœminis ipſe ſex⁹ denegat, quò minus honores, uel munera iniungantur. [f] † Si filius nullam habeat excuſationem, intercedere pater, in cuius poteſtate eſt, ius non habet. [h]

Ille non eſt laudandus, qui ſe, uel alios ſubtrahit utilitatibus patriæ. hoc dicit.

Quòd pater. [i] non conſe nſit honoribus, ſiue muneribus filij: ne illius [k] patrimonium oneri ſubijciatur, † non præſtat defenſionem. [l] Nam ciuem [m] patriæ utilitatibus, quatenus poteſt, [n] aufert. [o]

Excuſatio patris non tribuit immunitatẽ filio a muneribus.

Quamuis maior anno. lxxv. [p] liberorum [q] † incolumiũ pater ſit, ideoq; a muneribus [r] ciuilib. excuſeť: filij tñ eius ſuo noĩe competẽtia munera agnoſcere debẽt. Ideò enĩ proprium præmiũ immunitatis pp filios patribus datũ eſt, [s] quod illi ſubibũt. Vitricus onera munerum [t] ciuilium nomine priuigni ſui ſuſcipere nulla iuris rõne cogitur. Liberti muneribus fungi [u] debẽt apud originem patronorũ, ſed ita ſi ſua [x] patrimonia habeãt ſuffectura oneribus. Res [y] enim patronorum, [z] muneribus libertorum ſubiecta non eſt. Quòd pater in reatu criminis alicuius eſt, filijs impedimento [a] ad honores eſſe non debet.

Decaprotos [b] ẽt minores annis uigintiquinque fieri (nõ militantes tamẽ) pridem placuit: quia patrimonij magis [c] onus uidetur eſſe. Exactionem tributorum, onus patrimonij eſſe conſtat. [d]

Cura frumenti comparandi, munus eſt: [e] & ab eo ætas ſeptuaginta annorum, uel numerus quinque liberorũ incolumium excuſat. [f] Eos milites,

b His qui caſtris, id eſt, exercitui.

c Municipale, id eſt, de illo municipio unde eſt.

d Munus. ſcilicet perſonale.

e Et prouinciæ. facit ſup. ad mu. l. ij. §. fi. & inf. ead. l. §. decaprotos. & j. l. proxi. §. fina.

f Vel munera iniungantur. perſonalia: ſed patrimonialia ſubit, ubi habet poſſeſſionẽ: vt C. de mun. pa. l. patrimoniorum. libro decimo. & de mu. & in quo loco mu. l. j. ſed & perſonalia quandoque ſubeunt: vt not. j. de regu. iuris. l. ij.

g Intercedere. id eſt, rogare.

h No. habet, quominus filius eligatur: vt j. eodem. l. honor. §. de honoribus. & ſic intercedere, id eſt ſupplicare, & ſic repellitur: vt C. de preci. impe. offe. l. nec dãnoſa. Alij habent ullam: & tunc dic non habet ius, id eſt, non eſt opus. uel dic intercedere, id eſt, fideiubere. & dic ius non habet, id eſt, ius non imponit ei neceſſitatem.

i Quod pater. in lib. R. §. in lib. B. nou. & facit ſupra ad mu. l. ij.

k Illius. ſcilicet patris.

l Defenſionem patri.

m Ciuem. id eſt, filium.

n Poteſt. ſcilicet filius.

o Aufert. ſ. pater. ad quod ſup. de uen. in po. mitt. l. j. §. ſi pater. uerſi. & generaliter.

p Ann. lxxv. ſic de facto erant. nam ſoli iv. ſufficiũt, ut ſup. ti. ij. l. ij. in fi. niſi in tutorem & curato. ubi lxx. ut inf. ti. ij. l. maiores.

q Liberorum. ſ. ut C. qui nu. li. l. eos. lib. x. & infra. ea. l. j. §. cura. & ſic geminam habet excuſationem.

r A muneribus. perſonalibus. aliud in honoribus: vt C. qui nu. lib. l. j. lib. x. & ſupra, tit. ij. l. ij. in fine. & infra titul. j. l. in honoribus. Item aliud in patrimonialibus: vt C. de mun. pa. l. neque. lib. x.

s Datum eſt. quid ergo ſi ſunt minus idonei? Reſpon. ad huc patrẽ per eos iuuari: vt C. de iis, qui mili. l. fina.

t Munerũ. perſonalium: uel patrimonialium.

u Fungi. aliàs iungi, & aliàs fungi. & dic etiam ſi aliàs domicilium tráſtulerunt, nã utrobiq; muneribus adſtringunt: vt ſup. ad mu. l. filij. §. municeps. & l. de iure. §. libertos.

x Sed ſi ſua. ſcilicet ita demum eſt hoc uerũ. ad quod ſupra tit. ij. l. eos. in fin. & dic habeant. ſcilicet ibi. nam ſi alibi tantum: fortè ſecus, ut not. ſupra, ad mu. l. aſſumptio. §. filius.

y Res. ſubſtãtia.

z Patronorum. quamuis ex cauſa fideicommiſſi manumittentium: vt C. de mu. & orig. l. ij. & ſup. ad mu. l. libertus. §. ex cauſa.

a Impedimento. ut ſup. tit. ij. l. ij. §. nullum.

b Decaprotos. decaprotos Græce. Latine dicitur decemprimus: vt ꝓtocollum & protomartyr Stephanus, id eſt, primus martyr: inde dicitur decẽprimatus: vt ſup. l. j. in prin. & quia eſt patrimonij: vt hic & ibi dicit, & C. ꝺ mu. pa. l. nec ꝓtoſtaſix. libr. x. ideo nõ excuſatur minor a perſonali: vt hic. & C. de mu. pa. l. etiam qui excuſatur a perſonali: vt C. qui ætate ſe ex. l. cum filios. Vel dicitur decaprotos munus colligendi decimas: tà protos, primum, & deca, decem: quia prima uectura de decem colligitur.

c Magis. comparatiuè nam eſt miſtum: vt inf. l. fi. §. miſta. & ſic intellige C. de mu. pa. l. nec protoſtaſix, ſcilicet quod eſt tantum patrimoniale in hoc. ſ. ut eius naturã habeat: vt in o[m]nibus imponatur: miſtum tñ eſt.

d Conſtat. ſi ab aliquo exigatur. aliàs contra: vt ſup. l. j. & C. de priui. ueter. l. fina. contra.

e Munus eſt. perſonale: vt ſup. l. j. §. j. & ii.

f Excuſat. imò non excuſat: vt C. de qui. mu. uel. ꝑ ſe. ne. lic.

† ut ſ. l. fi. §. penul.

† In P. F. filio ſi nullam &c.

† Budæus ita legendũ cenſet. tamen in Pan. F. ſic ſcriptũ ẽ, ꝓſtat ꝺfenſionẽ, non ciuem patriæ &c.

† Imò uero ad filiũ referri hoc ſenſu, qđ pater qui filium ſuũ quantum poteſt patriæ commodis aufert, facere nõ põt quominus filiũ patrimoniũ ad uectitiũ, aut caſtrẽſe bonorũ adminiſtrationi, munerumque functioni obſtringatur. Budæ. hic.

† alias, quamuis maior annis lxx. & quinq; liberorum &c.

† Decaproti qui dicãtur, pulchrè Alc. de muneribus patrimoniorũ. lib. C. x

ne.lic.ſe execu.l.ſi.lib.x.contra.ſolu.ut ibi. Item ad idē contra C.ut ne.lic.in empt.ſpe.l.j.li.x.Sol.ut ibi.

a Quos.nam non omnes contingit:vt inf. l.fin.§.pe. & §.fina. & dic quod illuſtri militi medietas domus: non illuſtri tertia: vt C.de met.l.ij.& nihil plus etiam a uolentibus petitur: vt C. de ſalga. ho.non præ.l. ij.li. xi.& facit ꝟ.eo.tit. j.l.ſunt munera. & C.de epiſco. & cle. l.j.& de munet.pa. l.uii. & infra proxi.§.

b Hoſpitis. facit ſupra proxi §.

c Statuti. de albo ſcribendo.l.j.

d Diſcrimine. ideſt,indiſtinctè.& facit inf.eo.l. honor. §.gerēdorum.& facit inf.ti.j.l.j.§. penultim.& C. quem admo. ciui. mu in di.lib.x.l. ſi.& l.cū te.& ſu.ti.ij.l.honores § is qui.

e Deſtituantur. aliàs deſtruantur.

f Non compellitur.ſed pro uno cogitur, ſecundum quoſdam.arg. huius literæ: quod nō placet:vt ſu. ea.l.§. quod pater. & ſupra titu. ii. l. ſpurii. §.pater.& l. honores.§. fina. & quod dicit hic eodē tempore:ſubaudi maximè:nam nec diuerſo.

g Iniungētur.dic de nouo, poſt mortem patris:licet electi in uita:vt inf.e. l.& filium. uel etiā eo uiuente,ſed non conſentiente:vt ꝟ. fami.erciſcun.l.ex parte.§. filius. & l.ſi filius. Idē ſi ſcribit ſi maritus.& ſupra ad municip. l. Lucius.§. idem reſpondit.& ſic eſt ar. ad ſumptus quos unus fratrum fecit pro altero du̓ ēda, pro ſua militia exercenda.

h Vra. CASVS. Cura extruendi, uel reficiēdi operis publici, munus publicū perſonale eſt:a quo munere excuſatur, qui habet quinque filios, & licet compulſus hoc officium geſſit, non præiudicat ſibi ad alia munera ſubeunda. Item excuſatio paupertatis, propter quam quis excuſatur a muneribus, uel ab honoribus,non eſt perpetua. durat enim donec pauper eſt: ſed factus diues cogitur ea ſubire. & onera patrimonialia ſubire quis nō cogitur propter paupertatem: perſonalia autem cogitur ſubire. Item qui tenebatur munera ſubire: ſi cauſa eorum euitandorum dedit ſe militiæ, non præiudicauit ciuitati, quin adhuc munera ſubire cogatur. Franciſcus.

† Cic. in præt. urb. tamen ad iſtum uenit, oſtendit munus illud ſuū nō eſſe, ſed ſuæ partes eſſent hoſpitum recipiendorum.

a ſi uni.

† P.P.uel petitiendi.

quib.ſuperuenientib⁹ hoſpitia præberi in ciuitate oportet.per uices ab oib⁹, quos a id munus ptingit, ſuſcipi oportet. Munus hoſpitis b in domū recipiendi,nō pſonæ, ſed patrimonij onus eſt. † Præſes prouinciæ prouideat munera & honores in ciuitatibus æqualiter p uices ſm ętates,& dignitates, aut gradus munerū, honorūque, qui antiquitus ſtatuti c ſunt,iniungi:ne ſine diſcrimine, d & frequēter iiſdē oppreſsis,ſimul uiris,& viribus reſpublicæ deſtituātur. e Si duo filij in poteſtate patris ſunt eodē tpe: munera eorū pater ſuſtinere nō cōpellitur. f Si is, qui duos filios relinquebat, nihil de expediendis muneribus alterius filij ex cōi patrimonio ſupremis ſuis cauit:proprijs ſumptibus & munera,&honores, qui ei iniungentur, g ſuſcipere debet : quamuis p altero uiuus pater eiuſmodi onera expedierit.

Idem lib. iij. Opinionum. IIII.

Cura extruēdi, uel reficiendi operis h in ciuitate munus i publicū eſt,à quo k quinque liberorum incolumiū pater excuſatur: l nec ſi per uim extortum munus fuerit,excuſationem, quā hēt ab alijs muneribus,auferet. m Deficientium facultatibus, † ad munera, uel honores,qui inducuntur,excuſatio non perpetua, ſed temporalis eſt.

Nā ſi ex uoto n honeſtis rōnibus patrimonium incrementum acceperit:ſuo tpe ān idoneus ſit aliquis ad ea, ad quæ creatus fuerit, æſtimabit. o Inopes onera patrimonii ipſa nō habendi neceſsitate, non ſuſtinent:corpori p autē indicta obſequia ſoluunt. Qui obnoxius muneribus ſuę ciuitatis fuit,nomē militiæ defugiēdi oneris municipalis gratia dedit : deteriorem cauſam reipublicæ facere non potuit. q

Scæuola lib. j. Regularum. V.

Nauicularij,& mercatores olearij,qui magnam partem patrimonii ei rei contulerunt, intra quinquennium r muneris publici s uacationem habent.

Quod in reſcripto cauetur, quòd poſt quam quis eſt decurio, debet ſubire magiſtratus: hoc debet intelligi ſi aliàs eſt idem in facultatibus:deinde ponit alios qui eligi non poſſu t ad munera, & honores: quos uide. textus ſatis planus eſt. Franciſcus Accur.

Vlp. lib. iiij. de offic. proconſulis. VI.

Reſcripto diuorum Fratrum ad Rutilium Lupum ita declaratur,Conſtitutio, t qua

h Operis.publici.

i Munus. perſona leſvt ſup l.j.§.j

k A quo munere.

l Excuſatur.C.de hisqui num. lib. l. fina libr.x & ſupra proxi. §. quamuis. & C.de ſump. re. l. prima.lib.xj.

m Auferet. quinimo & ſi ſponte,niſi ſit decurionatus: ut C.de ijs, q ſpon. mu.ſu.l.j. & ij. lib. x.& ant.ſupra, de priuil.uet.l. fina.& l.ſecunda.

n Si ex uoto.quilibet anhelat ad lucrum : vt hic,& C. arbi.tute.l.ſi defunctus.

o Æſtimabitur. infra, de uaca. mu. l. his muneribus. §. pe.&ꝟ.ti.ij.l ſemp. §.negotiatores.

p Corpori. alias corpora indicta. & idem eſt ſenſus. & facit C. de iis, qui mu.lt,l. fina. lib.x. item facit ſupra, de pœ.l.j.§. j.

q Non potuit. Arg. contra. habes de pœnitentia, ut hic, & in Lombar. de epiſco. & cle. de liber. ho. & de iis, qui ſe in poſſeſ. l. j. & ii. & iij.& C.qui mil.con poſ l. j.li. xli.& C.de col. l.j. & de iis,qui ad ecc. confu.l. j. & ſupra, de infa.l.ii §.eſt & quartum.& ꝟ.tit.j. l.pen.§.pe & C.de ſacroſan eccl.l. qui ſub ptextu. & arg. infra, de iu. immu, l.ſemper.§.diuus.

r Nauicularij. Intra quinquēnīū.inf.tit. ii.l. ſemper.§. negotiatores.contra ubi dicit, dū durat actus. Sol ut ibi.

† Vide in hunc locū Ariſt. lib. iiii. politi. cor. aliis.

s Publici.perſonalis: vt d. §.negotiatores.& facit C. de mu.& ho.non contin.inter patrē,& filium.l. ij.ubi ſimile ſpatium dicit.Item facit inf.tit.j.l.eos.& ſup.de infa.l.ij.§.eſt & quartum.

t Reſcripto.Conſtitutio.quam nō habemus, ſed

eius

ois mentem habes hic. & ſ. l. ſi quis. & facit in auth. de defen. ciui. in prin. tit. col. 2.

a Prout. id eſt, poſtquam Accur.

b Honoribus. alias oneribus.

c Suſtinere poſſint. ergo aliquid plus expendunt occaſione dignitatis: ut & ſ. titu. ij. l. decationibus.

d Vtile. quaſi & alij habeant hoc onus.

e Præſertim. abundat præſertim. nã & alias etiã non idonei eligũtur: ut ſ. eo. l. ut gradatim. §. quoties. & ſ. titu. ij. l. iij. §. ſpurios.

f Adlectus. alias alligatus. id eſt obligatus ſit excuſabilis per ætatem ſenilem, ue iuuenilem, uel non, inter eos &c. ad quod ſ. ti. ij. l. non tantũ. §. fi. & §. pen. & fa. C. de decurio l. ad ſubeunda. lib. x. & ſup. e. l. & qui origi nem. §. liberti. & ſ. ti. j. l. eos. in fin. & ſ. eo l. honor. §. de honoribus: uel die de tempore: quia uult te excuſare pſcriptione tẽporis. quod die ut ſup. ad muni. l. libertus. §. præſcriptio.

g Certum eſt. facit C. de debit. ciui. l. j. li. xj & ſ. tit. j. l. his oneribus. §. j. x §. fi. & ſ. de iur. immu. l. ſemper. §. cõductores. & ſ. de leg. l. iiij. in princ.

h Relinquantur. id eſt, debitores ex reliquis fiunt. alias relĩquãt: & eſt idẽ.

i Idoneis caueat. ſic ergo datis fideiuſſoribus, & pignoribus cautum, uel ſatisfactũ intelligitur: ut ſ. man. l. ſi mandato §. fin. & de conſtitut. pecu. l. promiſſor. §. finali. de collatio. bono. l. j. §. iubet. & infra, de uerborum ſignificatione. l. ſolutionis. & l. liberationis. & ſupra, de ſolut. l. ſatisfacto. & l. ſolutionis. & ſupra, de contrah. emp. l. ut res. & ſup. de publ. l. licitatio. § de bitores. Sed contra ſup. quib. modis pig. uel hypot. l. item. §. fin. & de pig. actio. l. ſi rem. j. §. omnis. x l. ſi.

Scilicet municipa lem. Ant. Aug. ad Modeſt.

Adlectus quis hoc loco dicat, pulchre Budæ. in anno. poſte. hic.

locatio.

cautum eſt, prout quiſque decurio creatus eſt, ut ita & magiſtratũ a adipiſcatur: toties ſeruari d' bet, quoties idoneos & ſufficiẽtes oẽs eſſe cõtingit. Cæterũ ſi ita quidem tenues, & exhauſti ſunt, ut non mõ publicis honorib. b pares non ſint, ſed & uix de ſuo uictum ſuſtiuere poſsint: c & minus utile, d & nequaquã honeſtũ eſt, talib. mandari magiſtratũ pſerrim e cũ ſiut, qui cõuenienter rei, & ſuæ fortunæ & ſplẽdori publico pñt creari. Sciant igitur locupletiores, non debere ſe hoc pretextu legis uti: & de tẽpe, quo quiſque in curiã adlectus f ſit, inter eos demum eſſe quærendũ, qui pro ſubſtantia ſua capiãt honoris dignitatẽ. Debitores rerum publicarum ad honores inuitari non poſſe certum eſt, g niſi prius in id, quod debetur reipublicæ, ſatisfecerint. Sed eos demum debitores rerum publicarum accipere debemus, qui ex adminiſtratione reipublicę relinquãtur. h Cæterum ſi nõ ex adminiſtratione ſunt debitores, ſed mutuam pecuniam reipublicę acceperunt: non ſunt in ea cã, ut honoribus arceantur. Planè uice ſolutionis ſufficit ut quis aut pignoribus, aut fideiuſſoribus idoneis caueat: i & ita diui Fratres Aufidio Herenniano reſcripſerunt. Sed & ſi ex pollicitatione debeant, quæ tamen pollicitatio recuſari non poteſt: k in ea ſunt conditione, l ut honoribus arceantur.

Nemo ſine accuſatore ab honoribus arcetur. h. d.

Si quis accuſatorẽ nõ habeat, honorib. ꝓhiberi non debet: m quẽadmodũ nec is, cuius accuſator deſtiterit. ita. n. Imperator nr̃ cũ diuo patre ſuo reſcripſit. Sciendũ eſt q̃dã eſſe munera aut pſonæ, aut patrimoniorũ: itidẽ quoſdã n eſſe honores. Quæ munera patrimonijs iniunguntur, uel intributiones: o talia p ſunt, ut neque ætas ea excuſat, nec numerus liberorũ, nec alia ꝓrogatiua, q̃ ſolet a pſonalib. muneribus excuſare. Sed enim hæc munera, quæ patrimonijs indicuntur, duplicia ſunt. Nam quædã poſſeſſoribus q iniungũtur, ſiue municipes ſunt, ſiue non ſunt. r quædam non niſi municipib. uel incolis. s In retributiones, quæ agris fiunt, uel ędificijs, poſſeſſoribus indicuntur: munera uerò, quæ patrimoniorum habentur, non alijs, quàm municipibus, uel incolis. t

Martianus libr. ij. de publi. iudi. VII.

REus delatus etiam ante ſententiam ho

k Non poteſt ut ſ. de polli. l. j.

l Conditione. id eſt, ut non admittantur.

m Non debet. quamuis criminoſus. ſecus ſi accuſatur etiam non criminoſus: ut infra. l. proxi. cum concor. Item no. hic q ſine accuſatore nemo damnatur: unde illud, Mulier nemo te accuſat, &c. & ad idem C. qui accuſ. non poſ. l. iij. ſed hoc fallit in caſib. no. ſup. ad legem Iul. de adul. l. j. §. ſi publico. Itẽ ſi habet hoc poſt electionem: ut ſup. tit. ij. l. pen §. fi. & ſ. l. finali. § patrimoniorum.

n Quoſdam. l. tertio loco.

o Intributiones. aliàs retributiones. alias retributione.

p Talia. aliàs taſia: & bene, & ſic comprehendit omnia patrimonialia, quæ ei proprie cohærent, ſiue indicantur poſſeſſionib. & ſic conſiſtãt in retributione: ſiue pſonæ pro patrimonio indicantur: ut hic: & C. eod. l. v. & ſ. titul. j. l. j. & fina. & l. ſunt munera. & l. his oneribus. in princip. & ſ. l. finali. §. patrimoniorum. & §. ſequẽ. alibi eſt alias & tunc innuit, q patrimonialia uitentur. Alij (quod & uerum eſt) per priuilegium principis: ut d. l. ſunt munera.

q Poſſeſſoribus. aliàs poſſeſſoribus, & aliàs poſſeſſionibus.

r Non ſunt. accipe exemplum, in retributiones &c. Accur.

s Incolis. ut collectæ, quæ imponuntur pro rebus. Accur.

t Incolis. ad hoc referas illud, munera &c. Acc.

a Aufredeio.

REus. CASVS. Accuſatus nõ admittitur ad honores pendente accuſatione ante ſententiam intra annum: ſed poſt annum poſſet admitti, niſi per iſtũ ſtaret quo minus cauſa compleretur intra annum. Item cum aliquis ad honores eſſet electus, appellatũ eſt a

quodam dicente eũ non eſſe idoneũ. dicitur ꝙ ſi interim pendente appellatione uſurpat. i. accipit honorẽ, punitur. Item ſi Titius occaſione alicuius delicti per ſententiã, prohibitus ne ad honores admittatur, a ſententia appellet, dicitur ꝙ interim pendente appellatione non debet ad mitti ad honores. Franc. Acc.

nores [a] petere principalibus cõſtõnibus prohibetur. Nec intereſt plebeius, an decurio fuerit. ſed poſt annũ, [b] quam reus delatus eſt, petere non ꝓhibetur: niſi per ipſum ſteterit, quo minus cauſa intra annum expediretur. Eum, cõtra quẽ propter honores appellatũ eſt, [c] ſi pendente appellatione uſurpauerit honorem, coercendũ diuus Seuerus reſcripſit. Ergo & ſi is, q honoribus [d] per ſñiam [e] uti prohibitus eſt, appellauerit: abſtinere interim a petitione honoris debebit.

Vlpia. li. xj. ad edic. VIII.

AD rempublicã adminiſtrandã ante. xxv. annum, uel ad munera, quæ non patrimonij ſunt, [f] uel honores admitti minores non oportet. denique nec decuriones creãtur, nec creati [g] ſuffragium in curia ferunt. † Annus autem uiceſimusquintus cœptus pro pleno habetur, hoc enim in honoribus fauoris cauſa [h] conſtitutum eſt, ut pro plenis in-

a Petere. de hoc dictum ſ. tit. ij. l. eos. & facit ſup. ad mu. l. libertus. §. in quæſtionibus. & l. Lucius §. j. & C. de re s po. l. j. lib. x. & ſup. l. prox. §. ſi qs. Accur.

b Sed poſt annũ. licet cauſa criminis uſque ad biẽniũ duret: ut C. ut intra certũ tẽp. l. ſi. & de hoc tẽpore põt loqui ſ. ad muni. l. Lucius. §. idem reſpon. ſi per. Acc.

c Appellatũ eſt. a quocunque & cũ diceretur electus non idoneus. nam intereſt reipublicæ &c. ut ſupra de ope. no ui nunc. l. nam rei.

d Honoribus. futuris. aliàs ſecus: ut no. ſ. nil nouan. l. j § ij.

e Per ſententiam. latam occaſione alicuius delicti: ut ſup. de pœ. l. moris. & j. de uar. cog. l. cognitionem. §. i.

AD Rempubl. Dicitur minorem xxv. ann. non debere admitti ad magiſtratũ, uel ad munera, quæ non patrimonij ſunt, uel ad honores, uel ad decurionatũ: & minor dicitur qui non tetigit de xxv. ann. ſi tñ tangit de xxv. an. pro maiore habetur: ut ad honores admitti poſſit. & honores intelligas ſine adminiſtratione, ne ſit damnoſum reipublicæ: uel ſibiipſi. Franciſ. Acc.

† ſed ſunt auſcultatores tantũ. uid hic Budæ.

f Non patrimonij ſunt. aliàs contra: ut C. eo. de mu. pa. l. neqs. Item fallit propter liberos: ut ſ. de min. l. ij. & C. de in inte. reſt. mi. l. ij. Itẽ facit ſ. de decu. l. nõ tã tum. §. j. & C. quan. prouo. non eſt neceſ. l. ſi pater.

g Nec creati. ſ. de facto: uel etiam de iure: ut quia ſit inopia aliorũ: ut ſup. de decu. l. ſpurij. §. j. & dic ſuffice ac, ſcilicet, in elect. uel decretis, uel adminiſtratis: ut & ſup. quod cuiuſque uniuerſi. l. illud.

h Fauoris cauſa. Reip. ſic & in alijs diuerſis rationibus contingit idem: ut d. l. ſpurij. §. j. ſup. ad Treb. l. qui filiũ. §. Sabinus. & de uſucap. l. in uſucapionibus. Sed regulariter contra: ut ſup. de cond. & demon. l. nõ putabam. & j. de iure immu. l. maiores. & de minorib. l. ij.

§. minorem. & j. de uerbo. ſignif. l. anniculus. Item, ꝙ de honoribus dicit, & de munere uidetur idem: ut d. §. Sabinus. cum determinatione, quæ hic ſequitur.

i Honoribus. ſ. eſt uerum annum pro pleno haberi.

k Non committitur. l. cum dignitas ſine adminiſtratione confertur.

choatos accipiamus. ſed in ijs honoribus [i] in q bus Reipublicæ qd eis ñ cõmittitur. [k] Cæterum cũ damno publico honorẽ eis committi, non eſt dicendum, ėt cum ipſius minoris pernicie.

Idem libro iij. de offi. cõſulis. IX.

SI quis magiſtratus in municipio creatus munere iniuncto fungi detrectet: per præſidem munus agnoſcere cogendus eſt [l] remedijs, quibus tutores quoque cogi ſolent ad munus, quod iniunctum eſt, agnoſcendum. [m]

Modeſtinus. libr. v. differentia. X.

HOnorem ſuſtinẽti, munus [n] imponi non põt: munus ſuſtinenti, honor deferri poteſt.

Aſcendendũ eſt de gradu in gradum: nam qui nimis feſtinat, ſeipſum præcipitat. h. d.

Idem lib xj. pande. XI.

VT gradatim † honores deferantur, edicto: [o] & ut a minoribus ad maiores perueniatur, epiſtola diui Pij ad Titianum exprimitur.

SI quis. CASVS. Electus in magiſtratum debet cogi a præſide illũ ſuſcipere remedijs q. bus tutores coguntur gerere. Franc.

Sic in P. Fl. Haloa. legit reip. cura cõſiſtit ei non cõmitti.

l Cogendus eſt. & ſi non cogitur, tamen tenetur: ut ſupra, ad mu. l. cuius. in prin.

m Agnoſcendũ. ſi. C. de ſuſpect. tuto. l. iij. & infra, de admi. tut. l. j. & Iuſtitu. de ſatiſda. tut. § penulti. & in authen de de en. ciui. §. interim. coll. iij. & C. de pign. l. nominatori.

HOnorem. CASVS. Habenti honorem non eſt imponendum munus, e contra ſic. Frã ci ſ.

n Munus extraordi. ut non ſit contra j. eod. l. fina. §. ab hu us. Vel ibi in eo patrimoniali, quod rebus imponitur: non in alijs. regulariter ſecus t nt hic. & ſic eſt argu. hic, quòd conſules non debent ſoluere collectam. Itẽ qd duo onera quis nõ debet ſuſtinere, ut ſup. Ad l. Rhodiã de iac. l. nauis. §. quid ergo. ſed dic ſtatim eſt arg. contra. quod dicitur ſup. de offi. præſi. l. diuus. Itẽ pone exemplũ. ſup. ad munici. l. municipes.

† Cõcor. text. in ca. legimus. in ſi. xciij. diſ. & tex. in ca. ſi officia. l ix. diſt. & ibi gloſſ.

VT gradatim. CASVS. Edicto prætoris exprimitur, ut honores gradatim dẽtur, & ut a minoribus ad maiores perueniatur. Itẽ lege municipali cauetur, ꝙ quidã homines cuiuſdã prolis ad dignitates habendas præferantur alijs: ita eſt intelligendũ, ſi idonei homines ad hoc ſint. Itẽ ſi nõ inueniuntur in ciuitate aliqui idonei ad magiſtratũ: etiã priuilegiati eliguntur ad hoc inuiti, qui aliàs habent excuſationẽ ſi ſunt de eis aliqui idonei. Itẽ medicus ſemel approbatus reprobari poteſt, ſi cauſa ſubſit. Item qui docet alphabetum pueris, non habet uacationem. Fran.

o Edicto prætoris. & accipe ex primitiua, quod eſt j. & facit C. eo. l. j. & j. eo. l honor §. gerendorum. & ſ. de neg. geſt. l. quæ utiliter. in prin. Sed ar. contra ſup. ti. ij. l. honores Sol. ut ibi. Vel ibi non erant idonei: ut j. e. l. honor. §. fin. & j. proxi. §. Accur.

Condi-

Et ſi lege municipali caueat̃, ut p̃ferantur in honorib. certæ ꝓdõis hoĩes. [a]attamen ſciẽdũ eſt, hoc eſſe obſeruandum, ſi idonei ſint. & ita reſcripto diui Marci continetur.

Neceſſitas legis pindic: t.h.d.

Quoties penuria eſt eorũ, qui magiſtratũ ſuſci piunt, immunitas ad aliquid infringit̃: [b]ſicuti diui fratres reſcripſerunt. Reprobari [c]†poſſe medicum a Republica, quãuis ſemel probatus ſit, diuus Magnus Antoninus cum patre reſcripſit. Eos qui primis [d]literis pueros inducunt, [e]non habere vacationem diuus Antoninus reſcripſit.

Excuſatus ab honore non ſemp excuſatur ab honore.h.d.

Iabolenus lib. vj. ex Caſſio. XII.

Cvi muneris [e]publici vacatio datur, nõ remittitur ei, ne magiſtratus fiat: quia id ad honorem magis, quàm ad munera pertinet. cætera oĩa q̃ ad tp̃s [f]extra ordinẽ exigũtur, veluti munitio uiarũ, ab hmõi perſona exigenda non ſunt.

Idem lib. xv. ex Caſſio. XIII.

Vacatio, itemq; immunitas, q̃ liberis, & poſteris alicuius data ẽ, ad eos dũtaxat ptinet, qui eius familiæ ſunt. [g]

Calliſtra. lib. j. de cognitionibus. XIIII.

Honor municipalis eſt adminiſtratio reipublicæ cũ dignitatis gradu, ſiue cũ ſumptu, [h] ſiue ſine erogatione [i]cõtingens.

Hic ponit aliam diuiſionem munerum. hoc dicit.

Munus aut publicum, aut priuatũ eſt. Publicũ munus dr̃, quod in adminiſtranda republica cum ſumptu [k]ſine titulo dignitatis ſubimus. Viarũ munitiones, prædiorum collationes, [l]nõ pſonæ, ſed locorũ munera ſunt. De honoribus [m]ſiue muneribus gerendis cũ quæritur, in primis conſiderãda perſona eſt eius, cui defertur honor, ſiue muneris adminiſtratio: item origo natalium: †facultates quoq; an ſufficere iniũcto muneri poſſint: item lex, ſecundum quã muneribus quiſque fungi debeat. Plebeij filiifamil. periculo eius, qui

[a] Conditionis homines. puta ſeniores: vel qui in albo præcedunt. ad quod ĩ. tit. j. l. j. & de fide inſtru. l. fi. uel aliqua progenies: attamẽ, &c. & facit ĩ. tit. j. l. ii. §. antepe. & §. pe. & ĩ. eo. l. reſcripto. in prin. & ĩ. prox. §. Item arg. contra ĩ. de pub. l. cotem. §. fin.

[b] Infringitur. vt & ĩ. eod. l. honor. §. fin. & l. æſtimationem. §. fin. & ĩ. tit. ij. l. iii. §. ſpurios. & l. eos. & C. qui ætate. l. ii. in fin. lib. x. & ĩ. proxi. §. & in authent. quomodo oportet epi. §. quantam. colla. j. & arg. ĩ. de publ. l. cotem. §. fine. Sed in caſu fallit: vt ĩ. de iu. immu. l. ii. in fin.

[c] Reprobari. ſi cauſa reprobandi ſubſit: ut hic, & C. de profeſ. & med. l. ii. li. x. & in authen. de col. §. iubemus. & ſup. de execu. tut. l. ſed & reprobari in princip. alias contrarius ſup. de negot. geſt. l. Pomponi. & dic ut ib.

[d] Qui primis. ſ. a, b, c: ut ĩ. ti. ij. in fi.

[e] Cvi muneris. CASVS. Qui habet uacationem muneris publici, poteſt eligi in magiſtratum, & ſuſcipere cogitur, non autem cogitur ſuſcipere officiũ muniendi uiae. item ſi uacatio conceditur liberis, & poſteris alicuius, ad eos tantum extenditur qui ſunt de familia eius. non ergo filiis eius emancipatis uidetur conceſſum. & hoc dicit hæc lex & ſequen. Fran.

[e] Cui muneris. quæ ad munere pone exemplum ut infra ti. j. l. ſextum. §. j. & lege iii. & lege, in honoribus. §. qui muneris: ſed & idem in tutore pupillorum ſupra, de excuſatio. tutor. l. ſpadonem. §. qui accepit.

[f] Ad tempus. i. pro tempore, ut ĩ. ti. j. l. hi qui. ſed ordinaria ſicut ĩ. tit. j. l. pe. §. diuo.

[g] Vacatio. Familiæ ſunt. ergo non emancipatis: ſed largè pro omnibus aliis deſcendentibus ponatur familia: ut patet ĩ. de iure immu. l. j. & fini.

[h] Honor. CASVS. Primo dicit, quod honor municipalis eſt adminiſtratio reipubl. cum dignitatis gradu, ſiue cum ſumptu ſuo, ſiue ſine ſuo ſumptu. Secundo dicit: quod munus aut pub. eſt, aut priuatum. & dat exemplum de publico. Tertio, dicit quod ſoluere pro prædijs, ad uiarum munitionem, ſiue tributa ſoluere pro prædijs. non eſt perſonale munus, ſed locorum munera ſunt. Quarto dicit quæ ſunt cõſideranda cũ quærit. i. tractat de honore alicui deferendo. Vlt. quid ſi filius fa. plebeius eligitur ad aliquem honorem, licet patre inuito, & ſic non tenetur pater pro eo, licet malè adminiſtraret ipſe filius: dicitur quod filius debet ſuſcipere illum honorem: & ſi malè gerat, & nõ ſit ſoluẽdo, tenetur nominans pro eo: & de hoc extant uerba cuiuſdam reſcripti, quæ ponuntur in litera. Item non debet promiſcuè, ſiue indiſtinctè quis eligi ad honores. nam non debet quis uocari ad maiorẽ magiſtratum, niſi & minorem geſſerit. Idem debet inſpici ætas. Item talis debet eligi, qui non continuet honores. ſi tamen non inueniuntur idonei ad honores gerendos: etiã qui primo geſſerunt eos, compelluntur iterum eos gerere: & hoc pluribus conſtitutionibus cauetur: & diuus Adrianus etiam hoc dicit. Fran.

[h] Sumptu. quia aliquid facit ſuo ſumptu. ſunt enim talia, & alia quæ ſine ſumptu fiunt: ut habes exemplum ſup. eodem. l. i. §. iudicij. & ĩ. de interdic. & relega. l. extrepen. in fin. & l. pe. nam conſul iuſtitiæ tenetur habere equum: ſed alii iudices non cognitionarit ſubijcit.

[i] Sine erogatione. id eſt, ſine ſumptu.

[k] Cum ſumptu. uel etiam ſine ſumptu. nam poteſt eſſe lex in ciuitate, ut quilibet faciat ambaſiatam ſuo ſumptu: poteſt & de publico: & ſic de aliis: & ita uel eſt perſonale uel patrimoniale: vt ĩ. l. munerum. §. legati. de priuato dicit ĩ. proxi. §.

[l] Collationes. i. conferre pro prædiis ed tributa. & ſic accipitur in auth. de colla. col. ix. & facit ĩ. de uer. ſigni ſi. l. pupillus §. munus. & ĩ. tit. j. l. ſunt munera.

[m] De honoribus. Idem lex. i. confuetudo. & facit ad §. ĩ. ti. i. l. iii. § pe. & l. honores. §. is qui. & l. eos. & C. ſi ter. aut lib. ad decur. l. j. & ii. li. x. & ſup. tit. ii, l. non tantum. § fin. & quod cuiuſque uniuer. l. iii. & iiii. & ĩ. §. gerendorum.

†Ad iſtũ text. & gl. tu adde gl. in c. i. §. itẽ ut decreto. in uerbo, approbatus. de colt. in prag. ſan. ultra ego addo uidẽ dã glo. in can. dilectiſſimi. xviii q. ii. alias. imbuunt.

†Per iſtũ tex. uoluit gl. in ca. i. §. item ut decret. in uerb. honor. q̃d cũ doctorat' ſit honor, & dignitas, ad illũ gradũ qs illegitim' aſpirare nõ põt. dicit tñ ꝙ cõſuetudo ſe hẽt in cõtrariũ ita dt Ale. in apoſtil. ad Bar. in l. i. de dig. lib. 12. C.

nominauerit, tenebūtur. [a] idque Imperator noſter Seuer. Auguſt. in hæc verba reſcripſit: Si in numero plebeiorum filius tuus eſt: quanquam inuitus honores ex perſona filij ſuſcipere cogi non debeas, [b] tamen reſiſtere, quominus patriæ obſequatur, periculo eius, qui nominauit, iure patriç poteſtatis non potes. † Gerendorum honorū non promiſcua facultas eſt, ſed ordo certus [c] huic rei adhibitus eſt. Nam neq; prius maiorē magiſtratum quiſquã, niſi minorem ſuſceperit, gerere poteſt: neque ab omni ætate, neq; cōtinuare quiſque honores pōt. [d] Si alij non ſint, qui honores gerant: eoſdem cōpellendos, qui geſſerunt, cōpluribus conſtitutionib. cauetur. Diuus etiam Adria. de iterādis muneribus reſcripſit in hæc uerba: Illud conſentio, ut ſi alij nō erūt idonei, q hoc munere fungant̄, ex ijs q iā functi ſunt, creent̄. [e]

Vnius hæredis mala geſtio muneris nō onerat cohæredes: licet pater illius hæredis decurionatus conſenſerit dū uiueret. h.d.

Papin. li. v. rñ. XV.

ET ſi filium decurionem pater eſſe uoluit: tamē eo defuncto [f] honores, q filio decurioni congruentes poſt mortem patris obtigerunt, ad onus cohæredis filij non pertinent: cum ei [g] decurioni ſufficientes facultates pater reliquerit.

Pau. li. j. Sniarum. XVI.

AEſtimationē honoris, aut muneris in pecunia pro adminiſtratione [h] offerentes, audiendi non ſunt. [i] Qui pro honore pecuniā promiſit, ſi ſoluere eam cœpit, [k] totam præſtare, operis inchoati [l] exēplo, cogendus eſt. Inuitus [m] filius ꝑ patre rempublicam ſaluam fore cauere nō cogitur. Defenſionē reipublicæ amplius, quá ſemel ſuſcipere nemo cogitur, [n] niſi id fieri neceſsitas poſtulet.

Hermogenianus li. iuris epitoma. XVII.

SPonte prouinciæ ſacerdotium [o] iterare nemo prohibetur. Immunis ab honoribus, & muneribus ciuilibus, ſi decurioni creato filio, quē habet in ptāte, [p] cōſentiat in muneribus, & honoribus, ſumptus ſubminiſtrare filio cōpellitur. [q]

Arcadius Char. li. ſingu. de mune. ciui. XVIII.

a Tenebuntur. ſcilicet, ſubire munus: & niſi erit ſoluendo reipub. tenebitur nominans. & facit C. de filiiſfam. l. fina. lib. x.

b Non debebas. id eſt, periculum pro honore tanquā fideiuſſor.

c Certus. ut & ſup. e. l. vt gradatim. & C. eo. l. i. ſed contra ſ. de decur. l. honores. in prin.

d Honores poteſt. ut & C. de aſſeſ. lege, nemo. de domeſticis. & C. de decurio. lege, quis tam. lib. x. & j. eo. l. aeſtimationem. in fin. & eſt ratio, ne frequentia honoris, &c. ut in authen. de defen. ciui. §. fin. col. iii. alias cadit in legem Iuli. vt C. ad leg. Iuli. de ambi. l. j. niſi vt j. proxi. §. & niſi ut auth. de defen. ciui. §. fin. co. iii.

† vide Ariſt. li. iiij. polit. cap. j. ij. & ſequens.

e Creentur. ad hoc ſ. e. l. vt gradatim. §. quoties. cum concord. Sed contra j. e. l. ſponte. in princ. Accur.

ET ſi filium. CASVS. Pater uoluit filiū ſuum fieri decurionē: & factus eſt. tandem mortuo patre filius ſuſcepit aliques honores, & malè geſſit. dicitur hoc non ſpectare ad onus cohæredum huius filij. nam ipſi & eorū bona non tenentur. Franc.

f Defuncto. patre ſcilicet.

g Cum ei. maximè. ad quod ſup. ad muni. leg. Lucius. §. idem reſpond. & ſ. fa. erc. l. ſi filia. §. Pompon. & ſ. l. iij. §. fina. nec ob. C. de peri. ſuc. poten. l. j. lib. x. contra. quia ibi uiuente patre accepit filius honores.

• ſi uni. §. Neratius.

AEſtimationē. CASVS. Electum ad honorem, uel munus, offerens pecuniā, ne cogatur illud munus ſubire nō audietur. Itē qui pecuniā promiſit pro honore habēdo: ſi ſoluere eā cœpit, totā cogitur ſoluere ad exēplū illius qui eſt pollicitus opus aliqđ facere reipu. nā ſi incipit, debet cōplere. Itē filius non cogitur ſideiubere pro patre rēpu. ſaluā fore. Itē ſi ſemel qs fuerit magiſtratus: non cogitur illud officiū amplius ſubire: niſi neceſſitas id faciat: ut ſi alij non inueniuntur idonei ad aliud officiū. Itē pōt quis ſponte ſacerdotiū reiterare: & eſt quædam dignitas ſacerdotium. Item eſt immunis ab honoribus & muneribus ciuilibus, ſi conſentiat decurionatui filij ſui, tenetur pro filio, ſi malè gerat filius in mune. & hono. ſibi delatis. & h. d. hæc lex & ſeq. Fran.

h Pro adminiſtratione. habenda uel omittenda.

i Audiendi non ſunt. imo & pecuniam promiſſam dare, honoremq; cogūtur ſubire: ut j. de polli. l. in priuatis. j. reſp. & facit C. de excu. mu. l. illud. lib. x. & ſup. de off. præ. vrb. l. j. §. itē ſolent. & de iu. l. in eos.

k Eam cœperit. imò & ſi non cœperit: vt j. de polli. l. j. §. contra. Solu. ſubaudi hoc maximè. vel ibi.

l Inchoati. ab eodem qui pro honore pecuniam promiſit, vt j. de pol. le. ſi quis ob honorem. Vel dic quòd ponit alium caſum in eo qui opus promiſit: qui & ipſe inchoando incipit teneri. & ſic intellige eiſdem duob. modis. j. de polli. l. toties. §. j.

m Inuitus. j. de ad mi. re. ad ciui. perti. leg. iiij. §. filium. & facit ſ. de li. agn. l. ſi quis a liberis. §. fin. vel parens. & ſup. e. l. honor. §. plebeij. & l. & qui originē. §. quod pater. fallit autem in hoc caſu: ut C. de iis q nu. lib. l. ſi. lib. x.

n Nemo cogitur. ut & ſ. eo. l. honor. §. pe. cum concord. ſed ſponte poteſt: ut j. l. proxi.

o SPonte. Sacerdotium dignitas eſt: vt & C. de na. li. l. ij. nec ob. ſ. eo. l. honor. §. fin. quia hic ſpāle: non dico, quòd hic alij deſinant: quia tunc etiā cogitur, ut ſ. e. honor. §. ſi. Vel uerius ſ ibi de honore ſine ſumpt. hic autem cum ſumptu. ad quod ſ. l. honor. in prin. & ſ. l. prox. in fi. & j. ut. j. l. ij. & quod ibi no. & C. de iis qui ſponte mun. ſubeunt. l. j. & ti. li. x. & ſ. ti. ij. in fin.

ſ iſtā ſeq̄tur. Bar.

p Poteſtate. nam ſi fortè emancipatus, conſentiendo el pater non obligaretur: ut ſ. ad muni. l. quoties. & facit C. de filijsfa. l. j. li. x. Accur.

q Compellitur. ſ. de lib. agno. l. ſi quis. §. non tantū. & ſup. tit. iij. l. honores. in fi.

Munerum.

MVnerum ciuilium triplex diuiſio eſt: nã quędã munera pſonalia ſunt, quędã patrimoniorũ dñr, alia miſta. Perſonalia ſunt, q̃ animi prouiſione, & corporalis laboris intẽtione, ſiue aliquo gerẽtis detrimento ꝑpetrãtur a ueluti tutela, uel cura, Calẽdarij b quoq; curatio, & q̃ſtura c in aliqua ciuitate, iter honores non habet, ſed pſonale munus eſt. Tyronũ, d ſiue equorũ productio, e & ſi qua alia aĩalia neceſſariò producẽda: uel res peruehẽdę, ſiue perſequendæ ſunt: uel pecuniæ f fiſcales, ſiue annonæ, uel ueſtis perſonæ, munus eſt. Curſus uehicularis g ſolicitudo: itẽ angariarũ ꝑbitio, h perſonale munus eſt: cura quoq; emendi frumẽti, i olei. Nã harũ ſpẽrũ k curatores, quos σιτώνας καὶ ἐλαιώνας l Græci appellãt, creari moris ẽ. iter perſonalia munera ĩ qbuſdã ciuitatibus numeratur & calefactio publici balnei, m ſi ex redditibus alicuius ciuitatis curatori pecunia ſubminiſtreť. Sed & cura cuſtodiẽdi aquæductus perſonalibus munerib. aggregať. Irenarchæ quoq;, q diſciplinę publicę & corrigẽdis morib. ꝑficiunť n ſed & q ad reficiẽdas uias eligi ſolẽt, cũ nihil de proprio patrimonio in hoc munus ꝯferãt, itẽ epi, o qui pſunt pani, & cæteris uenalib. ... rebus, q̃ ciuitatum populis quotidianum uictum ſuggerunt: perſonalibus muneribus funguntur. Qui annonã ſuſcipit, uel exigit, uel erogat, & exactores pecuniæ ꝑ capitib. perſonalis muneris ſolicitudinẽ ſuſtinẽt. Sed & curatores, q ad colligẽdos ciuitatũ publicos reddit⁹ eligi ſolẽt, perſonali muneri ſubiunguntur. Hi quoq; qui cuſtodes o ædiũ, ut archeotæ, uel logographi, uel tabularij, uel xenoparochi (ut in qbuſdã ciuitatib.) uel limẽarchæ, p uel curatores ad extruenda q uel reficiẽda ædificia publica ſiue palatia r ſiue naualia, uel mãſiones deſtinanť (ſi autẽ pecuniã publicã in operis fabricã erogent) & qui faciẽdis uel reficiendis nauibus, ubi uſus exigit, præponuntur: muneribus perſonalibus adſtringuntur.

Camelelaſia quoq; ſimiliter perſonale mun⁹ eſt. nam ratione habita & alimentorum, & camelorũ, certa pecunia camelarijs dari debet, ut ſolo corporis miniſterio obligentur. hos ex alio ordine uocari, nec ulla excuſatione liberari, niſi ſola læſi, & inutilis corporis infirmitate, ſpecialiter expreſſum s eſt. Legati quoque qui ad ſacrariũ principis mittũtur, quia uiaticũ, quod legatiuũ t dicitur, interdum ſolent accipere. † ſed & nicoſtrategi, & piſtrinorum curatores u pſonale munus ineunt. Defenſores quoque ciuitatũ, quos Græci συνδίκους appellant, & qui ad certam cauſam agendam uel defendendam eliguntur, x laborẽ perſonalis muneris aggrediuntur. Iudicandi quoq; neceſsitas y inter munera perſonalia habetur. Si aliquis fuerit electus ut compellat eos, qui prope uiam publicã, z

† l. recenſu & con centuriatio. uide Budæ. hic Egi. Pert. † i. coemẽdo frumẽto oleoq; curatores ἐλαιώνας olei ẽptores, quod idem eſt. σιτώνας autem Latinè dicũtur frumẽtatores. Egi. Pert. Vide hic Budæ. In Pau. P. munere ſubiiſigantua. quo uerbo v-ſus uideť Cic. in frumentaria Vrbeſque Achaiæ, multas, ſub imperium, populi R. ſubiũxit. Cuſtodes ædiũ, æditiuos Itellige. Archeotas eos, quib. archiua curæ ſunt. Logographos, qui rationũ libros conſcribunt. Zenoparochos, q publicè, munera, hoſpitib. cõtribuũt ſeu ut Budæ. uult, q pęgrinis ſalem, & ligna ꝑbeãt. Limẽarchas, q locis maritimis præſunt. unde traiectos ẽ ad eſte-tas natiuo. Camelelaſia camelorum eſt produ-

a Mvnerum. Perpetrantur. ut ſ. eo. l. j. §. j. b Calendarij. i. qui deputantur nominibus faciendis, ut ſ. de leg. iij. l. qui filium. c Quæſtura. ut ſi quis præeſt pecuniæ quærendæ. alias eſſet honor: ut ſup. de offi. quæſto. l. j. §. finali. d Tyronũ. i. nouorum militum. e Productio. ad hoc ſupra, de iuſ. l. athletas. Sed contra C. e. l. iiij. Solu. ibi a ſe ſumptu ſuo, hic publico. f Pecuniæ. ſ. ꝑuehendæ. ut ǰ. titu. j. l. ij. § quęm ita. g Vehicularis ſup tit. j in prin. contra. Solu. hic publico, ibi ſuo ſumptu. h Præbitio. aliàs ꝓhibitio. i. qui prohibet exigi ab his, a quibus exigi non debet. Alij habent angariarum præbitio: & eſt patrimoniale munus: ut ǰ. titul. j. l ſunt munera. i Frumen. l. de pecunia publica. & ſic non eſt contra. ſup. l. j. §. j. k Harum ſpecierum: ſcilicet, olei & frumenti. l Publici balnei. & eſt ſordidum: ut ſup. de epiſc. & cle. l. placet. m Præficiuntur. ut milites qui uadone perquirendo latrones: ut ſup. de cuſto. reor. l. diuus. C. de irenarchis. l. j. lib. x. n Venalibus. putà carnibus præſunt, ut iuſto pretio præbeantur: ut & ſ. p. de off. præfec. urb. l. ſ. §. cura. & facit C. de epiſ. audi. l. j. Item no. ſtatim pretium his quibus homines cõmuniter indigent: ut ſic publica utilitas præferatur priuatæ, ut C. de caducis toll. l. j. in fin. & ſup. pro ſoc. l. a-ctione. §. Labeo. cũ concor. Et ſic nõ ob. ſup. re. amo. l. nõ enim. nec C de iud. l. nemo. ſed uide ut obſtare. ǰ. ad le. fal. de ſumb l iij. ſed dic quod ibi nũ erat uenale, hic ſic: uel hic ad panẽ faciendum, ibi ad negotiandum, uel ad equos alendos, non homines.

o Hi quoque qui cuſtodes. Nocturni forte uigiles: & dic q hæc ſunt nomina perſonaliũ munerum: & accipe uerbũ deſtinantur, quod eſt ǰ. ad omnia ſequentia. p Limenarchæ. C. de lib. cauſ. l. non idcirco. iſ. q Extruenda. alias deſtruenda. r Palatia. Ad hoc ſup. de offi. proc. l. ſi in aliquam. s Expreſſum. ab eis. t Legatiuum. id eſt uiæ, & itineris diſpendium: ut ǰ. de legationibus. l. ij. I fi. & ſup. ſi cer. pet. l. cũ filius. & ſ. ad mun. l. Titio. u Curatores. ſemper dic ſumptu publico. x Eliguntur. ut actores. & ſic. ſyndicus ad unum eſt. & tor etiam ad unũ, ut hic. & no. ſupra, quod cuiuſque uniuer. l. j. §. j. y Iudicandi quoque neceſſitas. ſic ǰ. de adm. di. ind. l. ſancimus. j. & in auth. ut iud. nõ ex. ſa uiſ. col. ix & ǰ. eo. l. penult. §. duo. ſed arg. contra ſup. de arbit. l. iij §. tamen ſi. z Prope uiam publicam.

ctio. Nicoſtrategi, corruptũ eſt uocabulum in qz Budæ. hic Syndici, patroni fautores, defenſores & uelut ſimul iudices. Maſtigophori, agonothetarũ erãt. lictores. quaſi dicas flagriferi ad ſũmouendã turbã, & cohibendas ſeditiones. Agonothetæ decẽuiri etiã ſacris certaminib. ꝓpoſiti. Elæemporis olei publice coemẽdi cura Opſonia autem leguminũ cõparãdo rum cura Vere equi ſunt curſus celerrimi. Decaproti decẽ primi dicũt. & decaprotia de. ẽ primat⁹. Icoſaproti, uiginti primi, & Icoſaprotia, uiginti primatus. de quib. uocibus & alijs uide Bu'æ. in annu. poſt. hie. & Al. in li. C x. de muneri bus patrimonial. i. nec proteſtaſiæ. † In P. F. ſed & uictoſtrategi.

poſsidēt, ſternere uiam, perſonale munus eſt. Pari mō, q acceptādis, ſiue ſuſcipiēdis cēſualibus pfeſsionibus deſtinantur: ad perſonalis muneris ſolicitudinē aīum intēdūt. Maſtigophori quoque, agonothetas in certaminibus comitātur, & ſcribæ magiſtratus perſonali muneri ſeruiūt. Patrimoniorum ſunt a munera, quæ ſumptibus patrimonij, & damnis adminiſtrātis expediuntur. Elexmporia † & oſprionia apud Alexandrinos patrimonij munus exiſtimatur. Suſceptores quoque uini per prouiciam Aphricam patrimonij munus gerūt. Patrimoniorum autem munera duplicia ſunt, nā quædam ex his muneribus poſſeſsionibus, ſiue patrimonijs īducūtur, ueluti agminales † equi, uel mulæ, b & angariæ, atq; ueredi. c Huiuſmodi igitur obſequia & ij, qui neque municipes, d neque incolę ſunt agnoſcere coguntur. Sed & eos, qui e fęnus exercent, & ſi ueterani f ſint, tributiones eiuſmodi agnoſcere debere reſcriptum eſt.

Ab huiuſmodi muneribus g neque primipilaris, neque ueteranus, h aut miles, aliusve, i qui priuilegio aliquo ſubnixus k eſt, neque pōtifex l excuſat. Præterea habent quædam ciuitates pręrogatiuam, ut ij, qui in territorio earum poſsident; m certum quid frumēti pro mēſura agri per ſingulos annos præbeāt: quod genus collationis, munus poſſeſsionis eſt. Miſta n munera ſunt δεκαπρωτίας n εἰκοσαπρωτίας: ut Herēnius Mode. & notādo, & diſputādo † bñ, & optima rōne decreuit. Nā decaproti, o & icoſapti tributa exigentes, & corporale miniſteriū gerūt, & pro munerib. defūctorū fiſcalia detrimēta reſarciūt, ut merito īter miſta hoc munus numerari dēat. Sed ea quę ſupra perſonalia eſſe diximus, ſi ij, qui fungūtur ex lege ciuitatis ſuę, p uel more, ēt de proprijs facultatibus impēſas faciāt, uel annonā exigētes, deſertorū prædiorum dāna ſuſtineāt. miſtorum definitione cōtinebuntur. Hęc oīa munera, quę trifariam diuiſimus, una ſignificatiōe comprehūdūtur. nam perſonalia, & patrimoniorū, & miſta munera, ciuilia, ſeu publica q appellātur. Siue autē perſonalium duntaxat, ſiue ēt ciuiliū munerū immunitas † alicui cōcedatur: neque ab annona, neque ab angariis, r neque a ueredo, neque a naue, neque ab hoſpite recipiēdo, s neque a capitatione, t exceptis militibus, & ueteranis, u excuſari pōt. x † Magiſtris, qui ciuilium munerum uacationem habēt, item grammaticis, & oratoribus, & medicis, † y &

---

† In Pan. F. & oſpra tata.

blicam. ad quod ī. quemadmodū ſer. amit. l. j. ſi locus. Accur.

a Patrimoniorum ſunt. ſuſceptores, qui præbent uaſa, uel domum ubi uinum publicum ponatur ſine labore.

b Agminales equi, uel mulæ. talia præbent ad onera publica portanda. & ſemper dic ſine labore perſonæ.

c Ueredi. alias ferendi, alias uehendi.

d Neque municipes. quid ſit municeps, habes ſup. ad municip. l. j. §. quibus incola. ī. de uerbo. ſign. ſi. l. pupillus. §. incola.

e Eos. qui. ſup. ad muni. l. filiū. §. fin.

f Ueterani. Subaudi etiam: ut infra, proxi. neque ueteranus.

g Muneribus. patrimonialibus: ut ſupra, eodē. l. cura. §. finali & ī. titul. j. l. ij. §. quæ patrimoniorum. & l. ſunt. §. finali. & l. his oneribus. in princip. ſed perſonalibus multis ex cauſis: ut ī. titul. j. per totum.

† agminales. ſ. equi agmē exercitum ſequuntur: ad conuehenda impedimenta. Budæ. hic.

h Ueteranus. ī. de priuileg. ueter. l. ij. & l. uix.

i Aliusve. ut ſup. eod. l. reſcripto. §. fin. & ī. titul. j. l. ij. §. qui patrimoniorum. & C. de mu. pat. l. ii. & iii. & l. neque. lj. x. Accur.

k Subnixus eſt. ſi quidem quiſque munera publica ſubire cogitur, niſi priuilegio principis relaxetur: ut ī. titu. i. l. hi. qui. & l. ſunt munera. & ī. de iure immunit. l. ſemper. §. priuilegia. cū leges multæ cōtrariæ & obuiantes priuilegiis tribuētes immunitatē munerū repeſiant. ut C. de decu. l. uacnatis. & l. nullus. & l. quinque & l. curiales. & l. oēs. lib. x. & C. ut ne lic in emp. ſpe. d. l. ii. x. & C. de qui. mu. uel p. l. xj. & C. de agri. & cen. l. immunitates. & l. originarios. & C. de muri. l. j. lib. xj.

l Pontifex. ergo nec clericus, nec eccleſia: quia ut pdia poſſideāt, a lege humana eſt. ſed quod eccleſia, & p ea ius decimatiōis, & primitiarum habet, hoc eſt a lege Dei: & ideo proprie principi pro ſuo epiſcopo ſubſit: ut hic, & C. de ſac. ſan. ecc. l. ad inſtructiones. & l. ſacroſancta. & C. de epiſc. & cler. l. de his. & iu authē. de alie. & emph. §. ſi uero quis. col. ix. & de eccle. tit. §. ad hoc. colū. 9. in decret. 11. q. i. c. ſicque. & cap. cum ergo. & ca. ſi tributū. & capit. magnum quidem eſt.

m Poſſident. prædia. & facit ſup. de uſufruc. l. ſi pendentes. §. ſi quid.

n Decaprotia. Græcum.

o Decaproti. hoc exponetur ſup. l. iii. §. decaprotoa.

p Ciuitatis ſuæ. nam lex dicitur: ut ſup. de le. & ſenatuſcon. l. cum de conſuetudine. & l. de quibus.

q Publica appellantur. ī. ti. j. l. iu honoribus. § qui muneris publici.

r Ab angariis. ī. titu. i. l. his oneribus. §. angariarum.

s Recipiēdo. Dic ut infra tit. i. l. pen. §. duo.

t A capitatione. licet ergo capitatio ſit perſonale: quia pro capite præſtatur: & ab aliis perſonalibus per priuilegiū quis excuſetur: ab hoc tamen non: quia damnum eſſet fiſci: ut C. de prec. l. nec damno ſa. & C. ſi contra ius, uel uti. publi. l. ſin. & C. de uec. & cō. l. quicquid. Acc.

u Ueteranis. ueteranus ergo excuſatur a nauium fabrica: ut ī. de priuil. uet. l. ſi. & l. penul. ſed nō a ſua naue, quin ſeruiat: niſi concedatur immunitas.

x Poteſt. facit ſup. §. ab huiuſmodi. cum ea ſeor.

y Et medicis. ut C. de epiſ. & cler. l. j.

† Coniunge l. nec poteſtatiæ C. de mu. lib. x.

† Nota quod diſputatio multū prodeſt ad ſtudiū & de ipſo ſtudio ad do gl. pulchrē, & eleganter loquentē in ca. j. §. cui rei. uerſ. iuuentib. antē de col. in prag. ſan. ī uerbo, ſtudio.

† In P. F. aliubi.

† ī. tit. j. l. ſunt munera.

† Medicis immunitatē primus cōtulit Auguſtus liberatus graui periculoſoque morbo ab Ant. Muſa. Dion. lib. 53.

Philo-

a Philoſophis. aliàs ergo tenerentur, ut infrà titul. j.l. in honoribus.§.penul. & de profeſ.l.penul. & l.fin. & facit. C.de profeſſ. & me.l. medicos. libro x. ſup. de excuſa.tuto.l.ſi duas.§.j.& C.de mun.pa.lege, profeſſio.lib.x.

l Id facere.ſcilicet cauſa uexandi, aliàs ut illum faceret.& dic quod probatur eo ipſo quod obtinet modo: ut C.de decur.l. j.lib.x.& C.de ſump.re. l.j.li.x.& ſu. de iud.l.eum, & C.de epi.& cle.l.omnes qui.in ſi.

m Principalium.conceſſorum multis pro ſumptibus repetendis.

philoſophis [a] ne hoſpitem reciperent, a principibus fuiſſe immunitaté indultam, & diuus Veſpaſianus & diuus Adrianus reſcripſerunt.

TITVLVS V.

DE VACATIONE & excuſatione munerum.

DE VACAtione & excuſatione munerum.

1 Aliqñ hoc uerbū uacare, ponitur pro intendere, & operam dare: aliqñ do pro deficere: ut hic. tu habes gl. in cap. j.§.& q. in uerbo, uacare. de col. in pragm.

OMnis. CASVS. omnis excuſatio, ſua æquitate nitit: & ſic cuilibet electo ad officium, uel munus aliquod allegantí excuſationē aliquã credatur iam nō erūt qui munera ſubeant. dicendum eſt ergo, quòd omnis elect' ad aliquod munus ſi uult ſe excuſare, appellet ab electione, & proſequatur eam intra tempus ſtatutū. & ſi nō proſequitur, cogitur ſuſcipere, munus. Item elect' ad munus aliquod ſi appellat & obtinet, interim eligat, iterum debet appellare: & quoties ſit electus, debet appellare. Sed quid ſi per calumniam eligatur tam ſæpe, ut expenſas faciat in appellatione, cogitur eligens de ſuo reſarcire expenſas electo. Item ſi decurio cauſa euitandorum munerum tranſtulit ſe ad colonos prædiorū: non propter hoc excuſatur a muneribus. Item quamuis quis habeat l. & v. ann. & tres liberos in Italia: idē ſi in prouincia, non propter hoc excuſatur a muneribus ciuilibus & & dic de hoc, ut in glo. Fran.

Vlpianus libro ij. opinionum. I.

OMnis excuſatio ſua ęqtate nitit. Sed ſi ptendētib. aliqd ſine iudice [b] credatur, aut paſſim ſine temporis præfinitione, prout cuique libuerit, permiſſum fuerit ſe excuſare: non erunt, qui munera neceſſaria in rebus publicis obeant. [c] Quare & qui liberorum incolumium [d] iure a muneribus ciuilibus ſibi uindicant excuſationem, appellationē interponere debent: [e] & qui tempora præfinita [f] in ordine eiuſmodi appellationum peragendo non ſeruauerint, meritò præſcriptione [g] repelluntur. Qui excuſatione aliqua utuntur, quotieſcunque creati fuerint, etſi iam antè abſoluti ſunt, [h] neceſſe habent appellare. [i] Sed ſi per calumniā & ſępius [k] idem aduerſarius uexandi gratia eius, quem ſcit ppetua uacatione ſubnixum, id facere [l] pbatus erit: ſumptus litis exemplo decretorū principalium [m] pręſtare iubeatur ei, quem ſine cauſa ſæpius inquietauit. †

Ad rus confugiens de ciuitate, ne muneribus maioribus ſubijciatur, excuſationem non habet. hoc dicit.

Qui in fraudem ordinis, [n] in honoribus gerēdis, cum inter eos ad primos honores creari poſſent, [o] qui in ciuitate † numerabantur, euitādorum maiorum onerum [p] gratia ad colonos [q] prędiorum ſe trāſtulerunt, ut minoribus ſubijciātur: hāc excuſationē ſibi nō parauerunt. [r]

Quamuis lxxv. annorum ſit aliquis, & tres liberos incolumes habeat, [s] a muneribus tamē ciuilibus [t] propter has cauſas nō liberatur.

Idem li.iij. Opi. II.

SExtumdecimum ætatis annum agentem

n In fraudem ordinis. ſcilicet decurionum.

o Poſſent. ad hoc ſup. tit. j.l. iii.§. præſes, & de decurio. l. honores.§ j.

p Onerum. quæ oneribus inhærentur ut j.l. proxim.§. numerus.

q Colonos. qui excuſantur, ut j. tit. j.l.ſi imp.§. coloni.

r Parauerunt. facit ſup. ad mu. l.fin. §. antepenul. & de mæ.con.l.j.§. ſciendum. & C. ſi curialis relic. ci. l. j.libro x.& ī. de re mil. qui cum uno. §. eum.& C.de reſc.uen.l. penul.& ſup.tit.j.l.cura.in fin.

s Incolumes habeat.in Italia, uel ꝓuincia. nam ſi Romę perfecta eſſet excuſatio: ut Inſtitut de excuſat. tuto. in princ. hæ ergo ſunt duæ imperfectæ ſpecies.

t Ciuilibus. ſcilicet tutela, & curat ſecus in alijs perſonalibus, quia ibi ſufficiunt lv. ut C. qui æta.l.fina.li.x. Item ſecus in patrimonialibus: quia ibi nullum tempus ſufficit: ut C. de mu. pa.l.neque. libro x. Et no. hic, ꝙ quando non proſunt ſingula, nec multa iuuant: ꝙd dic. ut C. qui mil. l. j. lib. xii. item contra. ſup. de excu. tu.l. excuſant. §. amplius. Sed ibi ſimiles ſpecies imperfectæ, hic diſſimiles.

† Ex hoc tex. infert inquietatio nē eē iudicialē, licet ēt detur in qetatio extraiudicialis. De utroque per Mand. ſup ꝗ. commiſ. in verſ. inquietare.

† Munera bantur, in P.F.

Singula qñ non ꝓſunt, nec multa iuuant.

b Iudice. i. ſine cauſæ cognitione.

c Obeant. i. ſubeant: quod malum eſſet ut ſup. de ori. iur. l.ii.§. poſt originem.

d Incolumium. j.l.iii.§. numerus.

e Debent. ut ſup. quando app. ſit. l.j.§. alia. & C. de mo.pa. non uidetur. li. x.& intra biduum: ut ſup. quando appel ſit. l.j.§. quod in ſententijs.

f Præfinita. duorū menſium: ut C. de tempori. & appel. l.j.

g Præſcriptione. C. de excuſ. tuto. l. teſtamento.

h Abſoluti ſunt. a prima electione.

i Appellare. a ſecunda electione.

k Et ſæpius. C. de epiſ. aud. l. iii. in fi.

SExtumdecimū. CASVS. Habēs xvi. ann. ad munus Sitonæ nō uocatur, niſi ſit conſuetudo in contrarium. & eſt nomen dignitatis Sitonæ, & dic ut in glo. Item minor xxv. ann. non uocatur ad munera. Item numerus liberorum, aut lxx. annor. ætas non præſtat uacationem ab honoribus, uel muneribus cohærentibus honoribus, ſed a muneribus tantum ciuilibus. Item filij adoptiui non proſunt adoptanti, ut in numerum liberorum eius computentur. Item cū quis uult ſe excuſare a muneribus propter liberos: liberi uiui tunc inſpiciuntur non iam mortui. Item liberi poſtea ſuſcepti, a munerib ſuſceptis nō liberant. Item prop. ter liberos non excuſatur qs ab honore pa-

 trimonij.

trimonij. Item liberi emancipati proſunt patri ad excuſationem munerum ciuilium. Item qui non bene audit, non excuſatur a muneribus ciuilibus. Item grauatus ſenectute, aut infirmitate corporis ita, quod nō poteſt ſufficere officio pecuniæ, & ſub. publicæ perferendæ, dimitti debet, & alius conſtitui. Item corporis debilitas non excuſat quem a muneribus patrimonij: ſed a perſonalibus ſic. Itē magiſtri alphabeti non habent immunitatem a ciuilibus muneribus. Itē præſes prouideat ne ultra uires indicat eis munus patrimonij: ſiue in ciuitatibus doceant, ſiue in uici. Fran.

ad munus ſitoniæ [a] † uocari non oportet: ſed ſi nihil propriè in patria ſeruatur. [b] De minoribus quoq, annis xxv. ad munera, ſiue honores creandi iuſta ætas † ſeruāda eſt. [c] † Numerus liberorum † aut lxxv. annorum, [d] ab honorib. uel muneribus his cohærentibus [e] executionem non præſtat, [f] ſed a muneribus tantum ciuilibus. Adoptiui filij in numerum non proficiunt [g] eorum liberorū, qui excuſare parentes ſolent. Qui ad munera uocantur: uiuorum ſe liberorum numerum hēre tpe, quo pp eos excuſari deſiderāt, pbare dēnt. numerus em̄ liberorū poſtea impletus, ſuſceptis antea muneribus non liberat. [h] Quæ patrimoniorum [i] onera ſunt, numero liberorū nō excuſanſ. Incolumes liberi ēt ſi in ptāte pr̄i ſuo de ſierint eſſe, excuſationē a muneribus ciuilibus [k] p̄ſtant. Minus audiens, [l] immunitatem ciuilium munerum non habet.

Quem ita ſenio, & corporis imbecillitate uexari p̄ſes animaduerterit, ut muneri pferēdæ pecuniæ [m] non ſufficiat: dimittat, & alium conſtituat. Corporis debilitas eorum munerum excuſationem præſtat, quæ tantùm corpore implenda ſunt. Cæterum quæ conſilio prudētis uiri, uel patrimonio ſufficiētis [n] † in honores [o] obiri poſſunt, niſi certis, & receptis pbabilibus cauſis, non remittuntur. Qui pueros primas literas docēt, immunitatem [p] à ciuilibus muneribus non habent. Sed ne cui eorum [q] id, quod ſupra uires ſit, indicatur, ad præſidis religionē pertinet: ſiue in ciuitatibus, ſiue in uicis primas literas magiſtri doceāt.

Scæuola lib. iij. reg. III.

HIS, qui naues marinas fabricauerint: & ad annorum [r] populi Roma. præbuerint non minores [s] quinquaginta milium modiorum, aut plures ſingulas nō minores decē miliū modiorū: donec hæ naues nauigāt, aut aliæ in earū locū, muneris publici uacatio præſtatur ob naues. [t] Senatores autem hāc uacationem hr̄e non poſſunt: qđ nec habere illis nauē ex lege Iulia repetundarum licet. [u]

Neratius li. j. Membranarum. IIII.

TEmpus vacatio-

[a] Sitoniæ. nomen ciuitatis, uel muneris. ad quod infra, de adminiſtratione rerum ad ciuitatem pertinentium. l. ſi. §. item reſcripſerūt ſitonas.

[b] Seruatur. Id eſt, niſi ſit alia conſuetudo: vt ſupra, de decu. l. non tantum. §. fina. nec eſt opus appellare, vt C. quā. prouo. non eſt neceſ. l. ſi pater.

[c] Seruanda eſt. i. expectanda. quæ eſt xxv. an. vt ſupra, tit. j. l. ad rem.

[d] Lxxv. anno. ſcilicet numerus.

[e] His cohærentibus. ſupra, titul. j. l. honor.

[f] Non præſtat. ubi eſt patrimonij tantum. nil enim excuſat: ut j. §. quæ patrimoniorū. Item ſi honor cum onere patrimonij: vt hic, & ſic poteſt intelligi j. l. in honoribus. in princip. ſi autem eſt ſine onere patrimonij, tunc lv. ann. vt j. de dec. l. ij. in fi. & l. non tātum. §. pen. Vel dicas illa in decurione locum habere: ſecus in alijs honoribus: ut hic: & d. l. in honoribus. & C. de iis qui mili. l. j. lib. xij.

[g] Non proficiunt. patri adoptiuo: eſt tamen argum. contra ſ. de adop. l. pe. ſol. dicit inſti. de excu. tuto. in prin. Item numerus eſt v. liberorū ut ſ. ti. j. l. iura. Itē no. hic quod fauor non producitur, ſed odium ſic: ut ſ. de bo. damna. l. fi. §. ex bonis. Et ſic eſt arg. contra ſ. de lib. & poſthu. l. cum quidam. & facit ſup. de condit. & demon. l. ſi fideicommiſſum.

[h] Non liberat. ut j. titu. j. l. ſemper. §. hoc circa. & ſ. de iudi. l. ſi quis poſtea. & de excuſa. tuto. l. excuſantur. §. remittitur. verſiculo, oportet.

[i] Quæ patrimoniorū. ut & C. de mu. patrī. neque. li. xij. & ſ. eo. §. numerus.

[k] Ciuilibus. ſicut & tutela. vt inſti. de excu. tutor. in princ.

[l] Minus audiens. vt ſurdaſter: vt ſup. de leg. j. l. fin. ſi autem nullo modo, tunc dic ut ſupra, tit. iij. l. honores. §. j. & C. qui mi. l. j. & ij. lib. x.

[m] Perferendæ pecuniæ. quod eſt perſonale munus: ut ſupra, tit. j. l. fina. in princip. & facit inſtit. de excu. tuto. §. item propter aduerſam. & ſ. de iudic. l. ſi longius. & j. eo. l. pen. in princ. & C. qui mor. per totum. lib. x.

[n] Sufficientis. uide ſupra.

[o] In honores. aliàs in honores: & alias homines. Et dic obiri. id eſt, oriri. uel id eſt, obuenire, uel accidere. H. uel id eſt, ſubiri. & facit ſ. de ea. l. poſtli. §. fin.

[p] Immunitatem. ut ſ. titu. j. l. ut gradatim. §. ſi.

[q] Cui eorum. ſ. magiſtrorum. & facit ſup. ti. 2. l. iij. §. p̄ſes. & l. reſcriptum. in princip. & C. qui mor. l. ſi. lib. x.

His, qui naues. CASVS. Qui naues marinas fecerunt nō minores l. milium modiorum, aut plures fecerunt ſingulas non minores x. milium modiorum, & ad annonam Romani populi præfuerunt donec illæ naues, aut aliæ loco earum nauigant: uacationem muneris publico. habent. ſenatores hanc vacationē habere non poſſunt, cū nec naues eis liceat habere. Fra.

[r] Annonā hæc duo ſunt neceſſaria & alia: vt j. ti. j. l. ſemper. §. immunitati. & §. diuus. & §. licet. & not. in §. negotiatores.

[s] Non minores. naues dico non minores, &c. & facit: C. de na. l. j. li. xj. & j. ti. j. l. ſemper. §. negotiatores.

[t] Ob naues. j. ti. j. l. contra. Sol. ut ibi.

[u] Licet. ſ. de iure fiſci. l. aufertur. § quod à præſide.

TEmpus uacationis. CASVS. Qui reipubl. cauſa abſuerunt, habent excuſ. anni ad nouas tutelas. Sed

† Sitonæ dicūtur frumētatores i. frumēto publicè emēdo ppoſiti. h ne ſitonis munus. i. frumentationis. Budæ. in l. munerum. § j. ſ. tit. j.

† Ætas xxv annorū dr̄ iuſta, pfecta, plena, integra legitima, matura, robuſta, & maior ætas. Mand. in ſ. ca. Aeta. Mino. tit. de Adoleſcen. nu 104. cum plurib. ſeq.

† In hunc locū Ariſto. lib. iij. poli. c. xj.

† In P. Fl. aut ſeptuaginta annorum.

† In P. F. in hoīes obiri, &c

† Cic. Verri. 7. Noli metuere, Hortenſi, ne quæraſ, q licuerit ædificare nauē ſenatori, antiq ſunt iſtæ leges, & mortuę. Vide Liniū ſub finē ſedi libri belli Punici ſecundi.

Sed quando incipiet annus currere? Et certe ex tunc cum abeſſe deſiit, cum aliquo laxamento temporis. ſi autem moratus in itinere aut alio loco fecit, ut plus temporis conſumeret quam eſſet iuſtum, & ex tunc cõputabitur annus, cum potuiſſet eſſe reuerſus domum commode. Franciſ.

nis, [a] quod datur eis, qui reipublicæ cauſa abfuerunt, non ex eo die numerandũ eſt, quo quis abeſſe deſijt: ſed cum laxamento quodam itineris. Neque enim minus [b] abeſſe reipubli. cauſa intelligendus eſt, † qui adit negotium, uel ab eo reuertit. Si quis tamen plus iuſto temporis, aut in itinere, aut in alio loco commoratus conſumpſit, ita interp̃tanda erunt, ut ex eo tempore uacationis dies incipiat ei cedere, quo iter ex commodo [c] † peragere potuiſſet.

Macer libro ij. de off. præſid. V.

A Decurionatu (quã uis hic quoq; honor eſt) [d] ad alium honorẽ nullam uacationẽ tribuẽdã, Vlpianus reſpondit.

Papinianus lib. xxxv. quæſtionum. VI.

† A Muneribus ciuilibus, quæ non patrimonijs indicũtur, ueterani poſt optimi noſtri Imperato. Seueri auguſti literas p̃petuo excuſanť. [e]

Idem lib. ij. quæ. VII.

Hi, qui [f] muneris publici uacationẽ habẽt, ad ea, quæ extraordinem imperantur, compelli non ſolent.

Idem li. j. reſpon. VIII.

IN honoribus delatis neque maior annis ſeptuaginta, neque pater numero quinque liberorum excuſatur. [g] ſed in Aſia prouincia ſacerdotium ſuſcipere non cogũtur numero liberorum quinq; ſubnixi. quod optimus, maximuſque princeps nr̃ Seue. Auguſt. decreuit, ac poſtea in cæteris p̃uincijs ſeruandũ eſſe ꝯſtituit. [h] Nõ alios fiſci uectigaliũ redẽptores a mũerib. ciuilib. ac tutelis excuſari placuit, [i] q̃ eos, qui p̃ſentes negotiũ exercerẽt. Vacationũ priuilegia † nõ ſpectant [k] liberos ueteranorũ. Qui muneris publici uacationẽ hẽt, p̃ magiſtratus ex improuiſo collationes indictas rectè recuſat: [l] eas verò q̃ ex lege fiunt, recuſare nõ dẽt. Philoſophis, qui ſe frequentes, atque utiles per eandem ſtudiorũ factam cõtendentibus præbent: tutelas, item munera ſordida corporalia remitti placuit: non ea, quæ ſumptibus expediuntur. [m] Etenim vere phi-

[a] Tempus uacationis. quod eſt anni ad nouas tutelas: ut Inſt. de exc. tuto. §. item qui rei publicæ.

[b] Neque enim minus. non minus v- nus. quam alter qui gerit id negotium: quia eſt in abſentia, uel ab, &c. & facit ſupra quibus ex cau. ma. l. ſi cui. §. j. & ĩ. de re mili. l. j.

† In P. F. quia id ne gotiũ &c. ſed hic redditus.

[c] Ex commodo. aliàs quoquo modo.

A Decurionatu. CASVS. Quiſquis q̃s ſit decurio: ad alium honorem uocari, nec habet uacationem ob hoc, quòd ſit decurio. Itẽ qui habet uacationem muneris publici, non compellitur ad aliud extraordinarium. Itẽ ueterani habent uacã. a muneribus ciuilibus, quæ non patrimonijs imponuntur. & h. d. hæc leg. cum duabus ſeq. Fr.

† Ex commodato, in P. F.

[d] Honor eſt. Not. honor eſt: ſed non talis, qđ impediat alium ſuperuenientẽ. qđ ſecus in alijs: ut C. de mu. & hon. non conti. l. fi. Item non dicas, quòd honor præceſſerit decurionatum: ut ſup. de decurio. l. honores. §. ij. ſed quomodo ab honore aliquo caſu excuſatus antequam ſit decurio, non: quia nec eligi ad aliq̃ põt niſi prius ſit decurio, vt ſ. de decu. l. honores. § is qui. ergo non excuſatur: ut Inſti. de excu. tuto. § pe. ruſus poſtea quam erit decurio, non ut hic & ſ. de decur. l. ij. in fi. Reſpõ. qđ põt ſe excuſare ab honore, & a decurionatu, qui & ipſe honor eſt: ut hic, & ſup. & ſic ſcitus ſe excuſatur ut ſup. de ſpõ. l. oratio, Itẽ & põt eſſe, quòd fuit factus decurio, quando non competebat ei excuſatio, ſed poſtea incipit competere. licet enim ipſe decurionatus non tribuat excuſa. non tamẽ facit perdere quod de nouo cœpit: ut d. l. de decu. l. ij. in fi. & j. eo. l. pe. § fin. & ad hoc facit quod no. ſup. de priui. ueteranorum. l. ij.

† Hoc caput, in P. F. ſubſequitur ſequẽs caput.

[e] A Muneribus. Excuſantur. ſup. de priui. uetera. l. j. & ij. & ſup. tit. j. l. fi. § patrimoniorum. Accur.

[f] Hi, qui. C. de uaca. pub. mu. l. ij. & j. & infra, eo. l. in honoribus. § qui muneria. Accur.

IN honoribus. CASVS. Ab honoribus quis non excuſatur propter tempus lex. an. nec propter liberos v. fallit in honore ſacerdotij, a quo quis excuſatur numero liberorum v. & hoc in Aſia p̃mo fuit, & idem eſt ſeruandum in omni alia prouincia. Item redemptores uectigaliũ, qui exercent illud negotium, a muneribus ciuilibus, & a tutelis excuſantur. Item priuilegia ueteranorũ non uadunt ad filios eorũ. Itẽ qui habet uac. muneris publici, non cogit ſubire collationes ſibi ex improuiſo impoſitas per magiſtratus: impoſitas autem a lege ſubire cogitur. Item tutela, & munera ſordida corporalia remittuntur philoſophia: non patrimonialia. & redditur ratio in litera. Item qui appellauit in cauſa ſua ad principem Romæ, uel ad alium magnum magiſtratũ Romæ, & illuc uadit pro hac cauſa, non cogitur interim honores, uel munera ſubire in ſua ciuitate. Fran.

[g] Excuſantur. hoc dicitur ſup. eo. l. ij. §. numerus. & pro primo intellectu fa. j. proxi. reſpon. vbi eſt patrimoniale munus: ut bene aduerſetur, ſed, &c.

[h] Conſtituit. ſcilicet de ſacerdotio prouinciæ: quod idem eſt eius munus patrimoniale: ut C. de mun. pa. le. nec proteſta.

[i] Placuit, ut ſ. de muner. & hono. l. reſcripto. §. debitores & j. ti. j. ſemper. §. conductores.

† In P. F. nõ netant. factũ deinde, nõ ſpectat, ſine e,

[k] Non ſpectant. ſed in honorem ueteranorum filij eorum primi gradus pœna metalli, & operis publici non debent afficiut C. de pœ. l. v. j. reſpon. & ſ. de ue, te. l. iij. & facit j. ti. j. l. ſemp. §. cõductores. & §. immunitates. & de regu. iur. l. priuilegia, & infra, de leg. lego filio.

[l] Recuſat. ut ſup. l. prox. & dic ut j. l. penul. §. duo.

[m] Expediuntur. hoc de communi iure, ut C. de mu. pa. l. p̃feſſo. i. x. ſed ſpãli bñficio principis hec eis remittunt ut j. l. ſunt munera. in fi. & ſ. tit. j. l. fi. in fi. & C. de p̃feſ. & me. l. fin. & facit j. de uat. cog. l. j. § an & philoſophi. & ſ. de excuſ. tut. l. ſi duas. §. philoſophi.

Appel.

a Appellauit.ſcilicet ad eos. Accur.

b Muneribus.ſecus in alijs litibus: ut ĩ. eum qui ap. l.i.& ii.& facit ſup.de iudi.l.ii.§ legatis.

c Profitentur.i.ſunt profeſſores literarum: ut C.de profeſ.& me.l.medicos.& j.l. proxi.§. pen.

d In patria ſua. qui. ergo eſt in patria ſua docens, excuſatur: ut hic, niſi doceat leges, quia non eſt immunis niſi Romæ doceat: ut ĩ.de excu.tut.l. ſed & reprobari.§.fina. & facit in præcedentibus §.§.

Leges Romæ docẽs, non alibi immunis, eſt.

e Conceſſum.ĩ.ti.j.l.nauicularij.

His oneribus. Nullũ priuilegium excuſat quem a muneribus patrimonij. Itẽ illi qui præſunt menſurationi frumenti, ſiue annonæ urbis habẽt uacationem: ſecus in prouincijs ſeruatur. Itẽ milites & profeſſores liberalium artium habent immunitatem ab angarijs, & a neceſſitate recipiendi hoſpites. Itẽ electus ad honorẽ appellauit, dicens ſe pauperem: interim eſt effectus diues: amodo illa excuſa. ceſſat. Item defenſor reipub. habet uacationem ab honoribus, & muneribus.

† In P. F. incipit, Ab his.

f His oneribus. aliàs honoribus, qui & tunc onere miſtis: ut & ſupra, l. ii. §.numerus.

† Mẽſurarũ, in P. F.

g Corpus. C. de mu pa.l. neq; & ĩ. e.l.fiunt.& j.ti.j.l.v. & ſup.ti.j l.fi.§. fin.

† Angariç ſunt equorũ pſtationes ad curſum publicum. Ant. Augu. ad Modeſt.

h Vacationẽ. ſcilicet illi de corpore, ſicut dicitur, populus currunt? quia eſt collectiuum: aliàs eſt habet, & ſic e plana: & præſunt menſurationis ut & ſup.de excu. tut. l. menſores.

loſophantes pecuniã ptẽnunt, cuius retinẽdę cupidine fictã aſſeuerationẽ detegunt. Qui maximos principes appellauit, a & cãm pprià actur[a], Ro. pfectus eſt, quoad cognitio finẽ accipiat, ab honoribus, & ciuilib. munerib. b apud ſuos excuſatur.

Paulus libro j rñ. IX.

EOs, qui Romæ pfitentur, c perinde ex patria ſua excuſari muneribus oportere, ac ſi in patria ſua d profiterentur. Paulus reſpond. priuilegium frumentarijs negotiatoribus conceſſum, e & ad honores excuſandos pertinere.

Idem lib.j.ſenten. X.

† HIs onerib. f quę poſſeſsionib[a], vel patrimonio indicuntur, nulla priuilegia præſtãt uacationem. Corpus g † mẽſorum frumenti iuxta annonam urbis habet uacationem: h in puincijs non item. Angariorum i † pſtatio, & recipiendi hoſpitis neceſsitas, & militibus, & liberalium artium k profeſſorib[a], inter cætera remiſſa ſunt. Auctis poſt appellationem medio tempore facultatibus, paup-

i Angariorũ.cũ inter pſonalis munera numerentur: ut ſu.ti.j.l.fi.§. j.non tñ ppriè cohærent ut in prin.huius.l.& j.l.prox.in prin.uel dic diſtinguendũ in militibus. Sed profeſſores indiſtinctè ſunt immunes ab his, & ab alijs muneribus, ſiue pſonalia, ſiue patrimonialia ſint: quia ſpecialia hæc ent in omnibus priuilegia: ut C.de profeſ.& me.l.medicos.li.x. Hu.& not.modo in l.in honoribus.§. philoſophis.

k Et liberalium artium. Inſti.de excu.tu.§.idem Romæ.Accur.

l Non excuſentur. aliqui. ut ſup.tit.ii. l.cum.§.j.ſed arg.contra ſup.eo.l.ii.§.qui ad munera

m Tempore. ſ.bienuij. ut j.l.legato.in prin.

S Vnt munera. CASVS. Quædã munera nominata quibus nõ excuſatur quis pter liberos, uel militiã, uel propter ętatẽ, niſi priuilegium principis de nouo indultũ hoc concederet. Itẽ legatus qui defendit ſemel negotiũ publicum, intra biennium ad idẽ officiũ nõ compellitur. Vltimo notat quoſdã, qui habent excuſationẽ a muneribus, uel honoribus, & tutelis. & h. dicit hæc lex, & ſc. Fran.

tatis obtentu † nõ excuſantur. l Defenſores rei publicę ab honoribus, & muneribus eodẽ tpe. m

Hermogenia. lib. j. iuris epitoma. XI.

SVnt munera, quę rei propriè cohęrent, de quibus neq; liberi, n neque ætas, neque merita militiæ, nec ullum aliud priuilegium iure tribuit excuſationem: ut eſt prædiorum collatio, uiæ ſternendæ, angariarum ve exhibitio, hoſpitis ſuſcipiẽdi munus. Nã nec huius quiſquam excuſationem præter eos, quibus principali o beneficio conceſſum eſt, habet: & ſi qua ſunt præterea alia huiuſmodi.

† Obtẽtu. i. ptextu, ſeu colore, prout per Mando. in 3. queſt. 31. Regu. nu. 8.

Paulus libro j.ſententiarum. XII.

LEgato, qui publicũ negotiũ tuitus ſit: intra tempora uacationi præſtituta p rurſum eiuſdẽ negotij defenſio mandari non poteſt. Comites præſidum, proconſulum, procuratorumve Cęſaris a muneribus, uel honoribus & tutelis uacant. q

Vlpianus libro xxiij.ad edictum XIII.

PRæ-

n Neque liberi. ſimilia ſunt ĩ.e. l.bis muneribus. in princi. & ĩ.tit. j. reſcripto. §.fina.& C.de mun. pe.l. neq; li. x.& ĩ. tit. j.l. honor. §.uiarum. & le.iii. §.munus. ar. ĩ. de priuil. vetera.l.viæ. & ĩ. l. proxi. §. ii. & C. de annu. & tri. l. obſiſtere. li.x.& ĩ.l.ii.§. numerus. ſed contra ĩ.tit.j.l.fina li. & §.pen. & fin. ſol. ut ſtatim dicet.

o Principali. de nouo indulto: ut C. de iis, qui a princi. na.acceperũt. l. j. li. x.vel uerius. reſcripta, ut C. de profeſ. & me.l. medicos. li. x.& l.fin.& ĩ.tit.j. l.fi.§ pe. & fi. & C. de epiſcu. & cleri. l. j.& not. in § patrimoniorũ. & ĩ. tit.j. l. fin.& ĩ.eo.l in honoribus. §. philoſophis. & ĩ.l.proxi §. angariarũ.& not. q hæc nulla libis eccleſia præter hoſpitem. ſi modo ſit prouincialis: ut C.de ſacroſan.eccl.l. neminẽ. & le. ad inſtructiones. & de epiſco. & cleri. l.j.& l. de his. & in authen. de eccle. titul.§. ad hæc. col.ix.infra, de cẽ.l.fina.& C.de uect.l.uniuerſi & noua uecti.l.fina.

p LEgato. Præſtituta.biẽnij: ut C.de mu.& ho.non con.l.fi.li.x.& ĩ.de leg.j.l.Paulus.§.j.& ſu.u. j. l.æſtimationem.§.j.

q Vacant.C.de excuſ.mun.l.eos.lib.x.& ſu.quib. ex cau.ma.l.abeſſe.

P Rætor. CASVS. Prętor concedit excuſationẽ illi qui non poteſt operam dare ad iudicandum: ut quia ea ualetudine ſit, ut certum ſit eum non poſſe perpetuò ciuilia munera ſubire: aut ſi ad ſacerdotium aliquis ſit aſſumptus, nã illi in perpetuum excuſantur.

Secun-

Secundo dicit, ꝙ ſunt duo genera tribuendi uaca. muneris publici: & declarat in litera. Item qui non habet excuſationem inuitus cogitur iudicare. Item ſi ſponte quis ſuſcepit officium iudicandi, & cœpit de cauſa cognoſcere, nunc uult ſe excuſare: an audiatur quæritur. & ſi quidem ex priuilegio qđ prius habebat, uult ſe excuſare, non auditur. ſi autē nunc cœpit habere excuſationem: ut quia effectus infirmus ſit, nō debet in alium transferri iudicium ſi cum damno alicuius partium eſſet, ſed expectabit donec liberetur. Fran.

a Prætor. aliàs præter. & continuatur cū l præced. ſed malè aliàs prætor, & bene. Accur.

b Excuſaturum. aliàs enim cogeretur: ut ſup. ti. j. l. fin. §. iudicandi.

c Quod. i. quis.

d Non poteſt. ſup. de iu. l. ſi longius. & de pc. l. filiusf. §. fi. cum legib ſeq. & l. poſt litē cum ſeq. Item facit C. qui morbo. l. iiij. lib. x.

e Quod. i. quia.

f Religione. ſcilicet, uiolata. ad quod. C. de epiſ. & cleri. l. omnes qui. item facit ſup. de arbi. l. non diſtinguemus. §. ſacerdotio.

g Datur. ille impetrat immunitatem, qui excuſatur etiam ab honorib. Accur.

h Acceperint. ſ. aliqui: uel accepit, ſ. aliquis. & not. diligenter hāc diſtinctionē, quia per hoc intelligitur ſi. tit. j. l. cui. & l. fi. §. pe. & ſup. l. honoribus. §. qui muneris. & l. hi, qui. & C. de uac. mun. pu. l. j. lib. x. Acc.

i Cogitur. hoc dic, ut ſup. ti. j. l. fi. §. iudicandi. excuſationem aūt habet quandoque perpetuam, quandoque temporalem: ut ſup. in princ. huius l. & inf. proxi. Acc.

k Si poſt cauſam actam. i. cœptā. aliàs acceptam. Ac.

l Agnoſcendo. Not. ꝙ ipſo facto renuntiauit: & quod poſſunt aliqua fieri re integra quæ poſtea nō poſſunt. ad quæ facit C. de teſt. l. nullum. & ſup. de priuil. ueter. l. fine. & de ædil. edi. & redhibi. l. quod ſi nolit. §. in factum, & ſup. de arb. l. quid tamen. & l. licet aūt. & l. ſi quis. & l. nō diſtinguemus. §. compromiſſo. & §. ſacerdotio. & §. item ſi quis Romæ. & §. ſed ſi nunc. & C. ſi ex fa. al. l. ii. & ſup. de dam. infec. l. ſi finita. §. ſi quis me ra. & ſup. eo. l. ii, qui ad munera. & C. ſi ſæpius. in inte. ſeſt. l. quanquam. & ſup. de iureiur. l. admonendi. & C. de inoffi. teſt. l. parentibus. & ſup. ad Macedo. l. ſed & ſi. §. pen. & fi. & ꝉ. tit. ij. l. uicarius. & ſup. rem ra. hab. l. quo enim. §. Iul. & ꝉ. de op. pub. l. j. in fi. & ſup. de exc. tut. l. non tolū. §. ſi. & l. ſeq. & ſup. de proc. l. qui procuratorem. §. ſi quis. & ſup. de adult. l. ſi uxor. §. fi. & de decur. l. imperatores. in fi. & ſup. de lege commiſ. l. ſi fundus. § fi. & C. de iu. do. impe. l. ſi creditor. & ꝉ. de app. l. ſi hominem. §. fi. & C. de ap. l. ex illo. & ſup. de dec. l. t. in fi. ſed arg. contra ſup. de priuil. ueter. l. ij.

tor a eos, quoſcūq; intelligit operā dare nō poſſe ad iudicādum, pollicetur ſe excuſaturū: b fortè ꝙ c in perpetuū quis operā dare nō pōt: d qđ e in eam ualetudinē incidit, ut certū ſit, eum ciuilia officia ſubire nō poſſe: aut ſi alio morbo laboret, ut ſuis rebus ſupereſſe nō poſſit, uel ſi quid ſacerdotiū nacti ſunt, ut diſcedere ab eo ſine religiōe f nō poſſint: nā & hi in perpetuū excuſantur. Duo genera tribuēdæ muneris publici uacatiōis ſunt: unū plenius, cū & militiæ dat: g aliud exiguius, cū nudam muneris uacationē acceperint. h Qui aūt nō habet excuſationē, ēt inuitus iudicare cogit. i Si poſt cām actā k cœperit ſe excuſare iudex: ſi quidē priuilegio, ꝙ habuit ante, q̄ ſuſciperet iudiciū, uelit ſe excuſare, nec audiēdus eſt. ſemel eñ agnoſcēdo l iudicium, renūtiat excuſatiōi. ꝙ ſi poſtea iuſta cā incidit, ut iudex uel ad tp̄s m excuſet: nō debet in aliū trāsferri iudicium, ſi cū captione id futurū eſt alterutrius. Tolerabilius deniq; eſt interdum iudicē, q ſemel cognouerat, tantiſper expectare, quam iudici nouo n rem rurſum iudicādam committere.

Mod. li. vij. regu. XIIII.

AD excuſationem munerum defunctus filius non prodeſt, præterquā in bello * amiſſus. o Eodem tempore idem duas curas † operis non adminiſtrabit. p

* cauſa.

† Id eſt in acie.

m Vel ad tempus. ſecus ſi in perpetuum: ut in princi. huius legis.

n Nouo. facit ꝉ. de iu. l. de qua re. & l. ubi.

AD excuſationē. CASVS. Liberi defuncti nō proſunt patri ad excuſationē munerū, niſi in bello ſint mortui. Itē nō debet quis eodē tpe duas curas operis hēe. Frā.

o Amiſſus. ſup. de excu. tu. l. in bello. & l. excuſantur. §. temi. uet. opor.

p Non adminiſtrabit. aliàs adminiſtrauit, niſi in caſu ſup ꝉ. de oper. pu. l. j. in fin. Acc.

TITVLVS VI.

DE IVRE IMMUNITATIS.

Vlpianus lib. iij. opi.

QVi ob hoc tantū in nauibus ſunt, ut in eis agendi q cauſa operentur, nulla conſtitutione immunitatem a muneribus ciui-

DE IVRE immunitatis.

Sed quæ eſt differētia inter hūc ti. & ſuperiorē? Reſpo. ibi ad munera ad euitandos honores datur, licet quadam leges diuerſis modis in utroq; ti. ponantur. uel ibi de ſubeūdis, hic de euitādis. Similes diuerſitas ad l primā ꝉ C. inter. tit. de adu. di. iudiciorū. & de adu diuerſ. iudicū.

QVi ob hoc. CASVS. Qui in nauibus ſtant cauſa nauigādi, nullam habent immunitatem. Item immunitas data alicui nō tranſit ad eius hæredes. Item immunitas data cuidam generi, & poſteris, non uadit ad eos, qui ex fœminis illius prolis nati ſunt. Item illi, qui cum non eſſent adſcripti ad aliqua munera ſubeunda, uel honores ſe adſtrinxerant, ut ſuſcipere quædam cogantur, quædam non, ſeruanda eſt eius conuentio. Item impuberes non debent admitti ad honores, licet penuria eſſet ibidem hominum. Item maior lxx. an. habet uacationem a tutela, & a cura, & a muneribus. & maior dicitur qui compleuit lxx. an. non autem ſufficit ſi tetigit eum. Itē conceſſa immunitas alicui ut ad poſteros eius uadat: in perpetuum ibit ad eius poſteros. & h. d. hæc lex cum tribus ſeq. Franciſ.

q Agendi. i. nauigādi. ad quod ſup. naut. caup. ſtab. l. j. §. ij. ſed ar. ſup. de bo. poſ. ex teſtō mili. l. j. §. item nauarchos. Itē contra ſup. tit. j. l. is qui. ſed in prima iuraueram: unde habet priuilegium teſtādi. in ſecunda de dño dicit, hic de remige. uel hic de cā agendi proprii commodi.

† In P. F. ἀριθμός.

† I. Et ſi nõ ab omnib. munerib. liberorũ numerus patri uacationẽ pſtat: tñ cũ ſedecĩ te liberos hr̃e libello ſignificaueris: non cõtrarium rõni fuerit, ſi te liberorũ educationi incũbere, potius ſinamus ſui uamuſque, munerum functione.

Græci, & dic nõ ab omnibus, quia non patrimonialibus, ut ſupra, tit. j. l. ſunt. & titu. ij. l. finali. uerſ. ab huiuſmodi. Acc.

a Sedecim. ſed hic xvi. aliàs xii. ut C. de decurio. lege ſi quis decurio. ij. libr. x. alias v. ut C. qui nu. lib. l. ſi. li. x. Quo tã uarie? Reſpon. primis ex duobus de facto ſic erat v. tamen ſufficiebant, ſed non indiſtinctè: quia penuria aliorum, & loci conſuetudo facit fallere: ut ſup. pri. §. Item & in patrimonialibus põt dicere primis duobus. modis excuſandũ.

b Nauicularij. ſup. ti. i. qui naues. & C. de exe. tuto. l. pe. & C. de naui. l. j. lib. xi.

c Conſequuntur. niſi in titulis cõnauiculariorum. ut C. de excu. tut. l. pe.

d In huiuſmodi. aliud eſt in immunitate cauſa dignitatis conceſſa: ut C. de ex. mu. l. eam. lib. x. Itẽ facit ĩ. ad mu. l. ſed ſi is. & de ope. lib. l. planè. & de proc. l. munus. §. ſi. ibi, qđ ſi affinitates & C. de inoffic. te. l. fin. §. in his itaque. uerſ. ſed hoc obtinere. & C. de pfe. & me. l. j. li. x. & ſup de re. diui. l. in tm̃. & ĩ. proxi. §.

e Cohortanda. aliàs coronanda, & alias cohortanda.

f Liberentur. a patrimonialibus ergo muneribus liberantur: ut C. de na. l. cũ nauarchorũ. lib. xi.

g Annonæ urbis. hoc nota, quòd nauicularij unum corpus habent, & licitum, ut ĩ. § licet. & §. ſi. & ſup. quod cuiuſque uniuerſ. l. j. quorũ aliqui deſeruiunt annonæ portandæ Romæ. & de his loqui ĩ de naui. p totũ. & duo. tit. ſeq. Et hi ſunt immunes, dum durant in communi ſeruitio: ut hic & ĩ. §. diu. eſt ergo

Εἰ καὶ μὴ πασῶν λειτουργιῶν τοὺς πατέρας ὁ τῶν τεκνῶν ἀριθμὸς † ἀφίησιν· ἀλλ' οὖν ἐπειδὴ ἑκκαίδεκα παῖδας ἔχειν διὰ τοῦ βιβλίου ἐδήλωσας. οὐκ ἔστιν ἄλογον, ὥστε συγχωρῆσαι σχολάζειν τῇ παιδοτροφίᾳ, καὶ ἀνεῖσθαί σε τῶν λειτουργιῶν.

Id eſt, † Et ſi non ab omnibus muneribus dimittit patrẽ natorum numerus: tamen quia ſedecim [a] pueros habere te per libellum notificaſti: non eſt irrationabile, ut cõcedamus filiorum educatione, remitti tibi munera. Negotiatores, qui annonam Vrbis adiuuãt, item nauicularij, [b] qui annonæ Vrbis ſeruiunt, immunitatem à muneribus publicis conſequuntur, [c] quàmdiu in huiuſmodi [d] actu ſunt. Nam remunerãda pericula eorum: quin etiam cohortãda [e] præmijs meritò placuit: ut q peregrè muneribus & quidem publicis cũ periculo & labore fungerentur, a domeſticis uexationibus, & ſumptibus liberentur: [f] cum nõ ſit alienum dicere etiã hos reipublicæ cauſa, dum annonæ Vrbis [g] ſeruiunt, abeſſe. Immunitati, quæ nauicularijs præſtatur, certa forma data eſt: quã immunitatem ipſi duntaxat habent: non etiam [h] liberis, [i] aut libertis eorũ præſtatur, idque principalibus conſtitutionibus declaratur. Diuus Adrianus reſcripſit, immunitatem nauium maritimarum duntaxat habere, qui annonæ Vrbis ſeruiunt. [k] Licet in corpore nauiculariorum quis ſit: nauem tamẽ, uel naues nõ habeat, nec omnia ei congruant, q principalibus conſtitutionib. cauta ſunt, non põt priuilegio nauicularijs indulto uti: idq; & diui Fratres reſcripſerũt i hęc uerba, †

Ἦσαν καὶ ἄλλοι τινὲς οἳ ἐπὶ προφάσει τῶν ναυκλήρων, καὶ τὸν σῖτον καὶ τὸ ἔλαιον ἐμπορευόμενον εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ δήμου τοῦ ῥωμαϊκοῦ, ὄντων ἀτελῶν, ἀξιοῦντες τὰς λειτουργίας σταδιδράσκειν, μήτε ἐπιπλέοντες μήτε τὸ πλέον μέρος τῆς οὐσίας ἐν ταῖς ναυκληρίαις καὶ ταῖς ἐμπορίαις ἔχοντες, ἀλλὰ ἀφαιρεθήτω τῶν τοιούτων ἡ ἀτέλεια.

id eſt, Fuere & alij quidam ſub nauiculariorum prętextu frumentum, & oleum mercantium in foro populi Romani, eoq; immunitate fruentium: æquum ducentes publicas functiones ſubterfugere: cũ neque nauigent, neque plurimam [l] ſubſtantiæ partem in nauicularia, & in mercatura habeant. Huiuſmodi igitur hominibus immunitas auferatur. Hoc circa [m] uacationes dicẽdum eſt, ut ſi ante quis ad munera municipalia uocatus ſit, quàm negotiari inciperet: uel ante, quàm in collegium aſſumeretur, quòd immunitatem pariat; uel ante, quã ſeptuagenarius fieret: uel ante, quàm publicè profiteretur, uel ante, quã liberos ſuſciperet, compellat ad honorem gerendum. [n] Negotiatio † pro incremẽto facultatũ exercẽda eſt: alioquin ſi quis maiore pecuniæ ſuæ parte negotiationem exercebit,

opus quòd duret geſtio, & qđ nauis ſit ſua, alias non: ut ſu. tit. j. l. ij. & q. & ſu. l. j. in prin. Itẽ quòd nauis magna: ut ibidẽ. & ĩ. §. licet. item quod non cauſa effugiendi muneris fecerit ſe nauicularium: ut ĩ. §. diuus quoque. & iſti etiam ſuccedunt ſibi adinuicẽ, ut C. de naui. le. i. ſunt & alij qui non deſeruiunt annonæ urbis, ſed tamen habent maiorẽ partem ſubſtantiæ in negotiatione: ut ſup. tit. 2. l. nauicularius. ut in Græco quod eſt infra, §. licet. & in iſto ſunt eadem neceſſaria quæ ſup. excepto, q non ſeruiunt annonæ urbis, & iſti habẽt uſque ad quinquennium: ut d. l. nauicularij. & facit ad hæc intelligenda ĩ. l. pen.

h Non etiam. idẽ eſt in priuilegiis cõceſſis ueteranis: ut ſupra titul. i. l. in honoribus §. uacationem.

i Liberis. perſonis enim data immunitas cum perſonis finitur: ut infra, de cenſi. l. iu. R. & ſu. e. l. §. i. & facit C. de priui. do. l. i.

k Seruiunt. ut & ſup. tit. i. l. his qui. & C. de ſac. ſan. eccl. l. qui ſub ptextu. & ĩ. e. l. §. negotiatores. & no. ar. q põt uocari in ius etiam tẽpore feriato, qui eis nõ impeditur, ſecundum Ioan. ut no. ĩ. de feriis. l. i.

l Neque plurimã. ſupra, titu. ii. l. nauicularii.

m Hoc circa. l. cir ca ea, q ſequuntur.

n Gerendu. ĩ. ti. i. l. ii. §. q ad muners. & de excuſa. tut. l. ii. §. i. & ſup. ti. i. l. his onerib. §. auctis. & ſup. qui. ad liberta. p clam. nõ licet. l. i. in ſi. & alia ſimilia, & q notãtur ſup. tit. ii. l. penul. §. ſi. & ſup. ad muni. l. incola. Mune-

† Vide Aci. li. diſp. 3. c. 19. Conati ſunt & alii præ textu nauiculatorũ eorumque qui in forũ populi Ro. frumẽtũ, & oleũ cõuehunt, q immunitate perfruunt publicis ſe munerib. ſubtrahere, tametſi neq; nauigent, neq; maximam ſubſtantiæ partem in nauiculariam, aut mercaturã exercendã cõtulerint: adimat itaque talib. immunitatis ius.

† Arg. huius literæ colligit B. qđ excrecẽtib. facultatibus eccleſiæ, đbet tũc numerus canonicorũ augeri. cõcnt. in ca. cũ omnes. & in c. cũ acceſſiſſẽt de conſti. ex. Adde tu & melius tex. in cap. cũ M. Ferraticn. & ibi per oẽs ſcribẽtes. q̃a eſt mãia peculiaris illius c. p̃al. tit. ũ conſti. ãntiq.

rurſus locuples factus in eadem quantitate negotiationis perſeuerauerit,[a] tenebitur muneribus: ſicuti locupletes, qui modica pecunia comparatis nauibus, ſe publicis muneribus ſubtrahere tentant. idq; ita obſeruandũ epiſtola diui Adriani reſcriptum eſt. Diuus quoque Pius reſcripſit, ut quoties de aliquo nauiculario quæratur: illud excutiatur, an effugiendorum munerum cauſa imaginem nauicularij induat. Conductores etiam uectigalium fiſci, neceſsitate ſubeundorum municipalium munerum non obſtringuntur. Idque ita obſeruandũ, diui Fratres reſcripſerunt: ex quo principali reſcripto intelligi poteſt, non honori conductorũ datũ, ne compellantur ad munera municipalia: ſed ne extenuẽtur facultates eorũ, quæ ſubſignatæ [c] ſint fiſco. unde ſubſiſti [d] poteſt, an prohibẽdi ſint à præſide, uel procuratore Cęſaris,[e] etiam ſi ultro ſe offerat municipalibus munerib. quòd propius [f] eſt defendere, niſi ſi paria [g] fiſco feciſſe dicantur. Coloni quoque Cæſaris [h] a muneribus ciuilibus, uel municipalibus liberãtur, ut idoneiores [h] prædijs fiſcalibus habeantur. Quibuſdã [i] collegiis uel corporibus, q̃bus ius coeundi lege permiſſum eſt, immunitas tribuitur, ſcilicet eis collegiis, uel corporibus, in quibus artificij ſui cauſa unuſquiſque aſſumitur, ut fabrorũ corpus eſt: & ſi qua eandem ratione originis habẽt. Hæc idcirco cõſtituta ſunt, ut neceſſariam operam publicis utilitatibus exhiberent. Nec omnibus promiſcue, qui aſſumpti ſunt in his collegiis, immunitas datur, ſed artificibus duntaxat: nec ab omni [k] ætate adlegi poſſunt, ut diuo Pio placuit, qui reprobauit, prolixæ, uel imbecillæ admodum ætatis [l] hoĩes. Sed ne eos quidem, qui augeant facultates, & munera ciuitatum ſuſtinere poſſunt, priuilegijs quæ tenuioribus [m] per collegia diſtributis conceſſa ſunt, uti poſſe, plurifariã conſtitutũ eſt. Eos, qui [n] in corporibus adlecti [o] ſunt, quæ [p] immunitatem præbent, ut nauiculariorum, ſi honorẽ decurionatus agnouerint, compellendos ſubire munera publica accepi: idq; etiam confirmatum uidetur reſcripto diui Pertinacis.

Tarruntenus Paternus li. j. militarium. VI.

Q Vibuſdã [a] aliquã uacationem munerum grauiorem cõditio tribuit: ut ſunt menſores,[q] † optio,[r] † ualetudinarij, medici,† capſarii,[s] & artifices, & q̃ foſſam faciunt, ueterinarii,[t] † architecti,[u] gubernatores,[x] naupegi,† baliſtarii,[y] fabri, ſagittarii, erarii [z] bacularii,† ſtructores,† carpentarii, ſcãdularij,† gladiatores,† aq̃leges,† turbarii, cornuarij, arcarii plũbarii,[b] ferrarii, lapidarii, & ij, q̃ calcẽ coquũt, & q̃ ſyluã incidũt, & q̃ arborẽ [c] cędunt, ac torrent. In eodẽ numero ſolent haberi lanii, uenatores, uictimarij,† & optio fabricæ, & qui ęgris præſto ſunt, li-

[a] Muneribus. ſ. titu. li. l. nauicularij.

[b] Non obſtringũtur. a tutelis tñ non excuſantur: ut C. de excuſ. tut. l. coloni. l. r. uel forte ſpẽle eſt in conductore uectigaliũ: quod ultimũ reprobatur ſecundũ Hug. ſ. de falſis. l. j. §. pen. & C. ne tuto. uel cura. uectigal. con. l. j. uel dic ut no. in l. illa coloni. & facit C. de his qui nu. li. ſe excuſ. l. x. l. j. & ti. j. l. in honoribus §. non alios. & C. de condu. & procur. l. unica. lib. xi.

[c] Subſignatæ. id ẽ obligatæ. & ſic ponit C. de admin. tu. l. 6. §. defenſionem.

[d] Subſiſti. i. dubitari. ſic ſ. de procu. l. ſeruũ, in prin. Ac.

[e] Offerant. & ſic ſuſpecti: ut ſ. de p. o cura. l. quæ omnia. & C. qui ma. non poſ. curã. lib. xii.

[f] Paria. alias principalia, & alias patria. uñ principalia, ſiue paria Hiſpani, & Cathelani dicũt. P. ſic ſ. de manu. l. iiii. §. j. forte fideiuſſorẽ dando, quia debitis eorum ſatisfaciat, ſicut dr̃ in debitore fiſci, qui uectigalia cõducere non põt: ut ſ. de public. le. licitatio. §. debito res. uel dic id eſt ſolnẽdo: ut no. ſ. de cõdi. inde. l. fi. §. Titius alias eſt hic patria.

[g] Coloni quoque Cæſaris. non patrimoniales: ut hic colligitur poſtea. Idem eſt ſi patrimonialis eſt. i. priuata domus Imperatoris: ut C. qui da. tu. poſ. l. fi. licet ſit cõtra C. de excu. mu. lege, coloni. ſol. ut ibi.

[h] Idoneiores. apud Boetium, idoneius eſt p̃dicatum, quã ſubiectũ in conſtituenda propoſitione. Accur.

[i] Coeundi. i. collegium faciendi. A.

[k] Adlegi. i. eligi. Accur.

[l] Imbecillæ ætatis. hoc accipe: ut ſ. de decu. l. non tantum. §. j. Accur.

[m] Tenuioribus. i. uilibus, & pauperib. ad quod ſup. de co. illi. l. j. in prin. & l. iiii. in prin.

[n] Eos qui. ſcilicet diuus Pius.

[o] Adlecti ſunt. i. electi.

[p] Quæ. ſ. corpora. qui eſt ergo nauicularius, põt ſe excuſare a decurionatu: ut hic, & ſup. de decurio. l. e. Seuerus. ſed ſi ſpõte ſuſcepit, renunciat excuſatio ui eo ipſo, ut hic, & C. de his qui ſpõ. l. j. li. x. ſic ſup. de priuileg. uete. l. ſi. & de inoffi. teſt. l. ſi. ſpi. §. ſi conditionis. & ſ. de decu. l. ii. in fi. Item facit ſ. tit. ii. l. nauiculari. & ſup. ti. j. l. his qui. & ſ. e. a. l. §. negotiatores.

[a] Q Vibuſdam. [q] Menſores. de quibus dicitur ſ. de extin. iu. menſores. alias eſt hic meſſores.

[r] Optio. l. qui eſt i aliqua optione. i. locietate pedi... ut C. loca. l. fi. Accur.

[s] Capſarij. hoc expone, ut ſ. de offi. p̃fect. urb. l. pe. §. n.

[t] Veterinarij. i. illi q̃ fodiũt aurũ uel argẽtũ. alias ueterarij, q̃ uaſa uitrea faciũt.

[u] Architecti. principes tectorũ: ut in auth. de non alie. §. qui ſũt. colla. ij. Ac.

[x] Gubernatores. forte nautum. Accu.

[y] Baliſtarij. qui faciunt baliſtas. Acc.

[z] Aerarij. q̃ faciunt uaſa ęnea uel de ęre.

[a] Arcarij. q̃ faciũt arcus uel arcas. Accu.

[b] Plumbarij. qui ſodiunt hæc.

[c] Arborem. id eſt, carbonem.

Præco

† Propius i. uerisſimilius. Bud. hic ubi exprimit q̃d ſit paria facere.

† Ad notata hic p Bar. in s. not. addo glo. in c. j. §. item q̃d addictas. l uerbo reſiſidebũ. de col. in pragm. ſanc.

† In P. Fl. l. idcirco inſtituta, ſunt &c.

† Menſores ſunt, q loca tentorijs figendis apta metiũtur. quiq; hoſpitia in ciuitatibus p̃ſtãt. Gal. fourriers. Egi. Per.

† Aliàs optiones in re militari dr̃ quẽ decurio ſut cẽturio ſibi optat re ẽ priuata

† miniſtrõ quo facilius publ. obeat officia: olim accẽſus dictus. Bud. hic.

† medici, q̃ ualetudinarios, curant. Bud.

† ueterinarii ſunt iumẽtorum ueterinorũq; curatores, & medici qui idẽ ſoleas equis affigunt. Budæ. hic.

† Naupegi, ſunt fabricatores nauiũ. Bu. hic.

† Alias, bucculari, alias bractearii.

† Structores. i. fabri cęmentarii Galli. maſons.

† Scandularij. i. qui ſcandulis, hibernas tegunt. ſunt ſcãdulæ tabulæ præſentes, tegularũ uicẽ præſtantes. Gallice, ais.

† Gladiatores, id gladiorũ, & telorum artifices.

† Aquileges. uide hic Budæ.

† In P. F. qui carbonẽ cædũt.

† uictimarij, q uictimas cædebant, Bud.

Alcia. li. x. C. de iu. fiſci.

Aliàs, grauior.

brarij quoque, q docere poſſit, & horreorũ librarij, & librarij depoſitorũ, & librarij caducorũ, & adiutores cornicularioꝛũ, & ſtratores, & pollio nes, & cuſtodes armorũ, & pco, & buccinator. hi igitur omnes inter im munes habentur.

TITVLVS VII.

DE LEGATIONIBVS.

Vlpia. lib. viii. ad Maſſu. Sabinum. I.

Legatus municipalis ſi deſeruerit legationẽ, pœna afficie tur extraordinaria, motus ordine, ut plerunque ſolet.

Idẽ li. ii. opinionũ. II.

Legatus contra rem publicam, cuius legatus eſt, per aliũ a prici pe qd poſtulare pôt. Vtrũ qs deſeruerit legatio nẽ, an ex neceſſaria cã moꝛã paſſus ſit, ordini patriæ ſuæ probare dẽt.

Ceſſatio unius legati, ei, qui munus ut oportet obijt, non nocet. His, qui non gratuitam legationem ſuſce perunt, legatiuũ ex forma reſtituitur.

Aphric. li. iii. qq. III.

Cum quæritur, an in eum, qui in legatione ſit, actio dari dẽat: non tam intereſt, ubi quis aut crediderit, aut dari ſtipulatus ſit, q̃ illud, an id actũ ſit, ut legationis tempore ſolueretur.

Marcia. li. xii. inſt. IIII.

Sciendum eſt debitorẽ reipublicæ legatio ne fungi non poſſe. & ita diuus Pius Claudio Saturnino, & Fauſtino reſcripſit. Sed & eos, quibus ius poſtulandi nõ ẽ, legatione fungi nõ poſſe. & iõ in arenã miſſum, nõ iure legatũ eſſe mili tũ diui Seuerus & Antoni. reſcripſerũt. Debitores autẽ fiſci nõ prohibenẽ legatione fungi. Si accuſatio alicuius publicè iſtituta ſit, nõ eſt cõpellendus accuſator ad eũ legatione ſuſcipere, q ſe amicũ uel domeſticũ dicit eius, qui accuſat. & ita diui Fres Aemilio Ruffo reſcripſerũt. Legati uicarios dare non alios poſſunt, niſi filios ſuos. Ordine unuſquiſque munere legationis fungi cogitur: & non aliàs compellendus eſt munere legationis fungi, quam ſi priores, qui in curiam electi ſunt, functi ſint. Sed ſi legatio de primoribus uiris deſideret perſonas, & q ordine uocantur, inferiores ſint: nõ obſeruãdum ordinẽ, diu. Adrianus ad Clazomenios reſcripſit. Præcipitur aũt edicto diui Veſpaſiani omnibus ciuitatibus, ne plures, quam ternos legatos mittant.

Scæuola libro j. regularum. V.

Legato tempus prodeſt, ex quo legatus creatus eſt, non ex quo Romam uenit. Sed ſi non conſtat, legatus ſit, an non: Romæ prætor

---

a Præco. ut ĩ. de in ius uocan. l. ij. in fin. Accur.

b Habentur. ut & C. de excuſ. art. lib. x. l. ij.

DE LEGATIONIBVS.

c Legatus, Ordine, ſi quo ctor.

d Solet. ſ. fieri. & facit C. de infam. l. neminem. & C. eo. l. ij. & ĩ. eo. l. pro xi. §. j. Accur.

e Legatus. Poteſt. nõ pſe ut ĩ. e. l. legatus. & l. Paulus. §. fi. & l. in qui. & facit C. de aduoca. diuerſ. iudi. l. qui neceſſario. Accur.

f Ordini. ſcilicet decurionum.

g Probare debet. ĩ. de re milit. l. non omnes. §. a barbaris.

h Legati. Cum quo erant legati.

i obijt. i. peregit, uel fecit, uel ſubiit, & facit C. eo. l. fin. in fin.

k Non nocet. ſed qualiter ceſſatio cõtutoris contutori, exactoriſq; ſuo conſorti nocere debeat, optimè per exẽpla poterit edoceri.

l Legatiuum. ſ. ſalariũ, uel uiaticũ. ut ſ. ad mun. l. Titio. alias. i. ſumptus: ut ĩ. eod. l. legatus. §. ſi quis.

m Ex forma. ſ. legationis, uel cõſuetudine loci. ſic C. de offi. præfec. præto. l. formã. & ſup. de pact. l. reſcriptũ. & dic reſtituitur. i. datur: ut ĩ. e. l. legatus. §. ſi quis. Accu.

n Cum. Dari debeat ex aliquo contractu.

o Vbi quis. ſ. agere uolens.

p Solueretur. q. d. utrunq; eſt opus, nec ſufficit alterũ tñ ante debitũ, licet tũc ſoluẽdũ, nõ pôt peti: ut ĩ. de cõſt. pe. l. eum qui. §. Iul. tñ tunc debitũ: ſed extra legationẽ ſoluendũ, nõ pôt peti ut hic dicitur. & facit ſ. de act. & obli. l. contraxiſſe. & de iudi. l. ſi quis in leg. & l. non alias. §. j & de arb. l. nõ diſtinguemus. §. item ſi quis.

q Soluerctur. ex aliquo contractu.

r Sciendũ. Reipub. ſ. Romanorum.

s Reſcripſit. ſed debito ſoluto poſſet, argu. eius quod in honore dicitur ſup. de mun. & ho. l. reſcripto. §. debitores. Accur.

t Miſſum. id eſt; damnatũ: unde poſtulare non poteſt. ut ſupra, de poſtu. l. j. §. item.

u Miſſum. i. tranſmiſſum.

x Debitores fiſci. forte principis. aliud eſt ergo fiſcus: aliud reſpub. ut hic, & in princ. l.

y Legatione. ſine dãno fiſci: ut ſup. ti. j. l. ſemper. § conductores. & ad mu. l. fi. in princi. & de mu. & ho. l. reſcripto. §. debitores. Accurſ.

z Dicit. & eſt uerum: ut ĩ. titu. ij. l. j. in princ. & facit ĩ. de uer. ſig. l. late. §. amicos. & C. de in offi. teſt. l. liberi.

a Non alios. niſi ſint abſentes: ut ĩ. e. l. ſi abſentl. §. pe.

b Filios. & ſic ſine damno fiſci hoc fit. arg. ſup. ad mu. l. finali.

c Ordine. id eſt, per ordinem.

d Electi ſunt. ſup. de al. ſcri. l. j. & de mu. & ho. l. ut gradatim.

e De primoribus. alias prioribus.

f Ternos. i. ſex, ut de leg. j. l. ſi quis teſtamento. Vel uerius, id eſt, tres: ut lo au hen. de lit. §. ne autem. col. vj.

g Legato. Prodeſt. ut ab eo tpe ĩn antea reipu. cauſa uideat abeſſe & nõ tñ, qñ iter incipit arripere: ſicut tps ſuæ uacationis cõceſſum nõ ſtatim ea die reuerſiõis numerat, ſed cũ quodã tẽporis laxamen-

---

vide Bud. hic.

ſtatores.

In Pan. ſ. & ideo arena miſſum.

laxamēto: ut ſ. de uac. mu. l. tempus. R. & facit ſ. qui. ex cau. ma. l. qui mittuntur. § ſed & ſi. uer. ſimiliter.
a Cognoſcet. ſup. de iudi. l. ij. §. ſed ſi dubitetur. & ſ. ad mu. l. de iure. in prin. & ſup. eo. l. ij. §. j. & l. j. Acc.
b Filio. Vacatio. quæ eſt biennij: ut C. eo. l. ij. & de ho. nō cō. l. ij. in fin. lib. x.

agunt, ut hic, quin aduerſus omnes ſe. defendant: ut ibi, uel non agunt, ſi damnum eſt reipubl. ut hic. aliàs ſicut ſibi. ad quod ſ. ad muni. l. finali. ij. reſpon. In certis caſibus tamen agit, & ſe non defenditur in ead. l. §. ſed ſi agant. & hic ſubijcit, & j. l. proxi. §. j. & l. legatus. & ſ. eo. l. Paulus.

de hoc cognoſcet. a

Vlp. lib. iiij. de offic. proconſ. VI.

Filio pp patrē legationis uacatio b ne cōcedat, Imperator noſter cū patre Claudio Caliſto reſcripſit i hæc uerba: Quod dſideras, ut pp legationē patris tui a legatione tu uaces, in interuallis honorū, q ſumptū habent, rectè obſeruat: in ſtipendiis c legationū, quæ ſolo miniſterio obeunt, diuerſa cauſa eſt.

Vlp. lib. j. reſpon. VII.

Filius decurio pp patre legationis officiū ſuſcepit. ea res filiū, quo minus ordine ſuo legatus proficiſcat, nō excuſat. pater tñ biennij d uacatione uindicare poterit: quia per filium legatione functus uidetur.

Paul. li. j. reſpon. VIII.

Aulus rñdit eū, q̃ legatione functus eſt, intra tempora uacationis e pfinita nō oportere cōpelli rurſus ad defendendum publicum negotium, et ſi de eadē cā litigetur. f Imperatores Seuerus, & Antonin. Germano Syluano. Legatione functis biēnij uacatio pceditur. g nec intereſt, utrum legato in urbe, an in prouincia agentibus nobis mādata ſit. Paulus rñdit, eum qui legatione fungitur, neque alienis, h neq; proprijs negotiis ſe interponere debere: in qua cā nō uideri eū quoque cōtineri, qui cū amico ſuo prætore gratis cōſilium participat.

Idem li. iij. reſpon. IX.

Aulus reſpondit, de eo dāno, quod legationis tempore legatus paſſus ſit, poſſe eum etiam legationis tempore experiri. i

Idem lib. j. ſenten. X.

Legatus ante, quam officio legationis functus ſit, in rem ſuam nihil agere poteſt: k exceptis iis, quę ad iniuriā eius, uel damnum parata l ſunt. Si quis in munere legationis ante, quam ad patriam reuerteretur, deceſſit: ſumptus, qui profiſcenti dati ſunt, non reſtituuntur. m

Idem lib. ſingula. de iure libello. XI.

Si abſenti n iniuncta eſt legatio, eamque gratuitā o ſuſcepit: pōt quis & per alium legationem mittere. Qui legationis officio fungit: licet ſuum negotiū p curare non poteſt, magnus tñ Antoninus permiſit ei, pupilli noīe & inſtituere, & defendere cām, licet legationi, quam ſuſcepit, nondum renūtiauerit: præcipuè cū participem q officij ipſius ab ſentem eſſe dicebat. r

Scæuola lib. j. Digeſtorum. XII.

Legatus creatus a patria ſua, legatione ſuſcepta in urbem Romam uenit: & nondum perfecta legatione, domū quæ erat in ipſi' ciui-

c In ſtipendiis. aliàs impendijs. & dic ſemper. i. laboribus perſonæ & facit C. de mu. & ho. non con. inter pa. & filium. l. j. & fi. lib. x.

In Pau. Fl. in impendijs.

d Filius. Biēnij. ſic ergo biē nio excuſatur: ut j. l. proxi. & C. eod. l. iij. & facit ſ. de mu. & ho. l. & qui. §. quamuis. & j. e. l. uicarius. & ſ. eo. l. ſciendum §. legati. & ſ. l. proxi.

e Aulus. Vacationis. ſcilicet biēnij: ut ſ. l. proxi. & j. l. proxi.

f Litigetur. ſ. de uac. mu. l. legato. & ſ. de mu. & ho. l. æſtimationem. §. finali. Accur.

g Conceditur. C. eo. l. ij. & de mu. & hon. non con. l. ij. in fin. lib. x.

h Alienis. ſi ſponte uellet gerere. nā ſi ex neceſſitate, puta pupillæ ſuæ nomine, ſecus: ut j. l. legatus. & l. proxi. in princi. & l. legatus creatus. & l. ſi abſenti. §. j. Accur.

i Aulus. Experiri. quo caſu ſicut alijs conuenit legatus, ut hic, ſic reſpondere debet eidem ſe conuenire uolentibus: ut ſup. de iudic. l. qui non cogitur. & facit ſup. l. proxi. in fin. & j. l. proxi. in prin. & ſ. de iudi. l. ij. §. ſed & ſi agant. ibi, non tamen &c. Accur.

k Legatus. agere poteſt. ut ſup. l. prox. §. ij. & l. is qui. & l. eundem. §. antepenul. & ſup. l. Paulus. ij. §. Paulus. ſed certè imò uidetur, q agere poſſit quandocunque uult: ut ſupra, de iudi. l. ij. §. ſed ſi agant &c. Solu. non

l Parata ſunt. ut ſ. eod. l. proxi. & j. l. proxi. §. j. & ſ. de iudi. l. ij. §. ſed ſi agant.

m Non reſtituuntur. an autem poſſunt peti? quod uidetur, ut in aduocato fiſci: ut C. de aduo. di. iu. l. poſt diuos. & de adu. diuer. iud. l. iubem'. § ſi. uidet enim per functus defunctus ut agrum. j. de uar. cog. l. j. §. diuus & ſ. de offic. aſſeſſ. l. idē. & de ſta. lib. l. cum hæres. §. Stichus. & ad Tertul. l. ij. §. confeſſi. & de condi. ob cauſam. l. ſi pecuniam. j. rñ.

n Si abſenti. ſupra ad mu. l. Titio.

o Gratuitam. i. ſponte. aliàs nō ſuſceptam quomodo alij dare poteſt? & eſt ſpeciale hic qđ abſenti: & ſic intellige j. eod. l. uicarius. alias contra ſ. e. l. ſciendum. §. legati. & facit ſup. e. l. ſi filio. & l. filius. uel dic gratuitam proprie, ut ſ. l. ij. in fin. uel ſi legatiuum habet, non poteſt delegari alij. Acc.

p Suum negotiū. quo lucrum capiet. ſecus ſi damnū ſit agit puſare, iniuriā ve repellere: ut ſup. proxi. l. Paulus.

q Participem. uel contutorem.

r Dicebat. neceſſitas eum excuſat. ad quod ſup. de poſtulan. l. j. §. his igitur. uerſi. ſed eſt æquiſſimum. & l. puto. in princ. & l. pe. § fina. & C. de aduo. diuer. iudi. l. iubemus ad hæc. & l. petitiones. §. ad hæc. & ſup. l. proxi. in prin.

Legatus creatus. Nicopoli.

tate Nicopoli, a emit. b quæſitũ eſt, an in ſenatuſcõſultum inciderit, quo ꝓhibetur legati ante perfectam legationẽ negotijs, uel priuatis rebus obſtringi? c Reſpondit, non uideri teneri.

Papinianus lib. j. Reſponſorum. XIII.

Vicarius d alieni muneris uolũtate ſua datus, ordine ſuo legationẽ ſuſcipere nõ admiſſa biennij pſcriptione coget. e

Vlp. lib. lxiiij. ad edi. XIIII.

Qui libera f legatione † abeſt, nõ vr̃ rei pu. cã abeſſe. hic enim non publici commodi cauſa, ſed ſui abeſt.

Modeſtinus lib. vij. Regularum. XV.

Is, qui legatione fungitur, libellum g ſine pmiſſu prĩcipis de alijs ſuis negotijs dare non poteſt.

Idem lib. viij. Reg. XVI.

Vnde plures h legationes ſuſcipere prohibitum nõ eſt: præſertim i ſi & ſumptus k & itineris † compẽdium ſuadeat. l Ante legationem ſuſceptã ſi cui negotiũ moueatur, et abſens defendi debet. Suſcepta m legatione, nõ niſi iuncto munere fungatur. n

Pomponius li. xxxvij. ad Q. Mutium. XVII.

Si quis legatũ hoſtium pulſaſſet, cõtra ius gẽtium id cõmiſſum eſſe exiſtimatur: quia ſancti o habentur legati. Et ideo ſi cũ legati apud nos eſſent gentis alicuius, bellum eis indictum ſit: reſponſum eſt liberos p manere. Id enim iure gentium conueniens eſſe. Itaque eum, qui legatum pulſaſſet, Quintus Mutius dedi hoſtibus, quorũ erant legati, † reſpondit. Vtilius eſſe. quem hoſtes ſi non recepiſſent, quæſitum eſt, an ciuis Romanus maneret: quibuſdam exiſtimãtibus manere, alijs contra. quia quem ſemel populus iuſsiſſet dedi, ex ciuitate expuliſſe q uideretur: † ſicut faceret, cum aqua, & igni interdiceret. r In qua ſnĩa uidetur publius Mutius fuiſſe. Id aũt maxime quæſitum eſt in Hoſtilio † Mancino, quem Numantini s ſibi deditum non acceperunt: de quo tamen lex poſtea lata eſt, ut eſſet t ciuis Romanus: u & præturam quoque geſsiſſe dicitur.

TITVLVS VII.

DE ADMINIſtratione rerum ad ciuitatem pertinentium.

Quod relinquitur ciuitati ad certum uſum expendendũ, non debet expendi ad alios uſus. hoc dicit Franciſcus.

Vlp. lib. x. Diſputationum. I.

Quod ad certam ſpeciem ciuitati relinquitur, in alios uſus conuertere non licet. x

a Nicopoli. nomen ciuitatis, unde erat legatus. & eſt ſpeciale in domo, quæ eſt tutiſſimum cuique refugiũ: vt & ſupra, de in ius uoc. l. plerique. In alijs contra, ut hic ſubijcit.

b Emit. ſcilicet legatus.

c Obſtringi. ut & ſupra, l. Paulus. §. fi. & l. legatus. in princip. & l. ſi abſenti. §. j.

d Vicarius. Pone exẽplũ ſup. l. ſi abſenti. in pri. uel ut ſu. l. filio. & l. filius. nec ſit contra ſup. l. ſciendum. §. legati.

e Cogetur. ut ſupra, eo. l. filio propter patrem.

f Qui libera. id eſt, liberatus, quia eſt finitus: ut ſup. de iud. l. ij. §. oẽs uer. plane. & ĩ qui. ex cau. ma. l. non vr̃. & de re mili. l. j. & ſu. ti. ij. l. ſpõs. uel dic li ber abeſt, & nõ tanquam legatus: ꝙ in idem recidit.

g Is, qui legatione. Libellũ. conuentionalẽ: ſed ob. ſu. l. legat. ante. in princi. Reſpond. ut hic. Item fallit hoc in caſibus ut ibidem not. Id eſt, ſu ſupra; de in ius uoc. l. libertus.

h Eundem plures. ſ. perfecta prima, adeo ꝙ cogatur poſt biennium: uel etiã una uice poteſt cõmitti pro pluribus negotijs ad plura loca, uel unum. Accur.

i Præſertim. ſcilicet, ſunt uera prædicta. Accur.

k Sumptus. ſcilicet ſufficiens maximè. nam & gratis ſuſcipere poteſt: vt ſup. l. ij. §. fi.

l Suadeat. aliàs ſubeat.

m Suſcepta. negotium motum.

n Fungatur, id eſt, functus ſit: & iſto ſecundo caſu ſi feratur ſententia in eũ, uel in aliquo in eũ procedatur per quod ius ſuũ lædatur, reſtituet̃ ut no. ſu. de in integrũ reſtitu. l. fina. in alio denegatur ei reſtitutio: uerum utroque caſu debet ſe defendere per ſe uel per alium: & ſi nõ ſit qui eum defendat, mittetur aduerſarius in poſſeſſionem: uel reſtitutus aduerſus ipſum legatũ: ut ſup. ex qui. cau. ma. l. itẽ §. j. & l. ſe. & l. ſed & per præ. §. j. & fi. & facit ĩ. eũ qui appel. l. j. & ij. & q̃ ibi not. & ſup. l. pxi. & ſupra, iudi. ſol ui. l. ſi reus.

o Si quis legatũ. Sãcti. i. inuiolabiles: vt & ſupra, de rerum diuiſio. l. ſanctum. §. j.

p Liberos. ſecus ſi ex alia cauſa ſup. de cap. l. in bello. ij. reſpon.

q Expuliſſe. ſcilicet perpetuo. ad quod ſupra, de ca. dimi. l. amiſſione § qui deficiunt.

r Interdiceret. ut Inſti. de capi. dimi. §. minor.

s Numantini. erant hoſtes qui uoluerunt Hoſtiliũ, quod offenderat eorũ legatos: alias eſt manumiſſum, & legunt, per l. ſupra, de capt. & poſt limi. reuer. l. v. §. fi. ſed prima placet.

t Vt eſſet. id eſt, remaneret. ſic ſup. de iudi. l. Iulianus.

u Ciuis Romanus. quaſi inſit in deditione ea tacita conditio, ſi ab hoſtibus admittatur. Quædã enim quandoq; tacite intelliguntur: vt ſi erranti poſ. tradat, non uidetur tradẽs perdere, eũ errana nõ quærat: vt ſup. de ac quir. poſ. l. ſi me in uacuã. Item ſi creditor permiſit uendi pignus: ita nocet, ſi uenditio ſecuta eſt: vt ſup. quib. modis pig. uel hypo. ſol. l. ſi. nt. §. quæ uoluntate. & ſup. de fideiuſſo. l. ſi ſtipulatus §. pen.

DE ADMINIſtratione rerum ad ciuitatẽ pertinentium.

x Quod. Nõ licet niſi in caſibus: ut ĩ. l. legatam. & ĩ. l. ſupra,

Domus cuique tutiſſimũ refugiũ eſt.

nõ uerè dicitur.

Libera legatio eſt cũ quis honoris tantum cauſa, & nihilominus legationẽ obit. uide hic Budæ. Cicero libro iij. de legibus.

Id eſt, cũ minore diſpẽdio plures ſimul obiri legationes, quã ſeparatim poſsint. Budæ. hic.

In Pan. Fl. ſolitus eſt reſpondere.

Cice. in Topicis.

vide Budæ. hic.

Cic. lib. j. de orat. & libr. iii. offic. Au. Gel. lib. x. noct. Atti. cap. xx.

Facit ad id, quod uoluit gl. in cap. j. §. quæ res. de collat. in prag. ſan. in uerbo, pluralitatis. in vij columna.

ſupra, de uſu & uſufr. l. leg. ſtā ciuitati. & inf. de ope. pu. l. pe. & de polli. l. Imperatores. in fi. & de expen. lu. lib. xj. l. j. & facit ſup. de iur. & fac. ign. l. pen. §. ſi & de uſu & uſufru. leg. l. quidam. de an. leg. l. liberto. §. Lucius. item ipſe tutor, uer. ſed ſi per interpoſitam. & ſupra, ad Macedo. l. ſed Iulia. in princip. & l. filium. & qui & a qui. lege. ſi quis integris. §. finali. & C. de contra. iudi. l. ge j. in fin. & ſupra, de ſatiſ. l. aimus ij. reſponſ. & de uſucapio. lege, Labeo. §. ſed cum. & de bon. liber. l. quæritur. & C. de pen. iudi. l. j. Secundo quod poſſum per me, & per aliū. ad quod .u. de leg. j. l. ſi mihi. §. regula. & de iniur. l. ſed ſi unius. §. idem Iul. uer. idem ait & ſi. Tertio, quod per me nō poſſum, poſſum tñ per aliu: vt & ſup. de offi. præ. urb. l. fi. & mand. l. ſi mandauero. ii. §. ſi hi. & C. de procu. l. quicunq; . & ſup. de acquir. hær. l. Antiſtius. §. ſi. & ſup. quæ res pign. oblig. l. Ariſto. ubi de hoc dixi. Quarto, quod aliqua per me poſſum, quę nō per alium. ad quod ſup. an per ali. an ſi appel. l. j. & de publi. iu. l. pen. § j. & C. de his, qui ue. ęta. impe. l. ij.

N On utique. CASVS. Aliqua pacta, quæ ſunt appoſita in præteritis locationibus, non ſpectātur in futuris. Itē q̄d quis prohibetur p ſe exercere, nec p alium facere pōt, & ſi decurio qui per ſe prædia ad colendum cōducere non poteſt, nec per alium debet cōducere: & ſi contra facit, reuocatur quod factum eſt. Itē qui emit frumentum a reipub. ſi ſoluit p̄tium in aliam rationem, quam frumētariā: adhuc ſoluere tenetur: & cōtra eum abſentem poteſt de hoc dari ſententia. Item debitor ex frumentaria cauſa debet ſoluere citò, & debet cogi ad ſoluendū per præſidem prouinciæ. Item pecunia data ad comparationem frumēti debet reſtitui ciuitati, non compēſari: & ſi pecunia frumentaria in alios uſus ſit cōſumpta quam quib. deſtinata erat, reddi debet ciuitati a procuratore reipubli. Item ſi pecunia frumentaria reddatur ciuitati cū uſuris fiſcalibus, ſa is eſt, nec uſura uſurarum debetur. & hoc dicit hæc l. uſque ad §. graui.

Idem lib. iij. Opinionum. II.

N On utiq; [a]de exēplo poſterioris locationis p̄teritarū conductionū, quæ ſuam legē habuerunt, rationem iniri oportet.

Quod quis ſuo nomine exercere prohibetur, id nec que per ſubiectam perſonam agere debet. [b]

Et ideo ſi decurio ſubiectis aliorum noībus p̄dia publica colat, [*] quæ decurionibus ꝯducere nō licet, [c] ſm legem uſurpata [*][d] reuocentur. [e] Quod de frumentaria rōne in alium uſum [f]conuerſum eſt, ſuę cauſæ cum incremento debito [g]reſtituatur. idq; [*] & ſi cōtra abſentem pronūtiatum eſt, inanis [h]quærela eſt: ratio tamen adminiſtrationis ſecundum fidem acceptorum [i] & datorū [k] ponatur. [l]

[*] Frumentariæ pecuniæ ſuo nomine debitor [m] quamprimum [n] ſoluat.

Neceſſaria enim omnibus rebus publicis frumentaria pecunia moram ſolutionis accipere non debet: ſed debitores, quos ex eadem cauſa habent, [o] ad ſolutionem per præſidem prouinciæ compellantur. Ad frumenti comparationem pecunia data, [*] reſtitui ciuitati, non cōpenſari [p] in erogata debet. Sin autem frumentaria pecunia [q] in alios uſus, quam quibus deſtinata eſt, conuerſa fuerit:

[*] Aliàs, locat.
[*] Vide Aut. Aug. li. 1. Emē. cap. 2.
[*] Ideoq;.
[*] P. Fl. pecuniā datam.
[†] Vſurpare quandoque in malam partē, quandoq; non. Man. in proce. Glo. Facu. hoc uer.
[*] eſt uer. dicti. §. ad frumenti.

Graui. Dic caſum, ut in glo. Secundo dicit: procurator reipu. nominauit quendam officialem, qui tunc temporis erat idoneus, poſtea factus eſt non idoneus ex aliquo fortuito caſu cui prouidere nequiuit, procurator reipub. huius noīe non tenetur. Item ſi duo magiſtratus, uel collegæ habeant adminiſtrationem rei ad ciuitatem pertinentis: & unus malè gerat, tenetur, & alter ciuitati: & quod unus ſoluit ciuitati pro mala geſtione alterius, recuperat ab eo pro quo ſoluit & ab eius hæredibus. Conductore. Conductor operis publici fraudulēter geſſit: & propter hoc punitus fuit in aliqua pœna. fideiuſſor eius idem opus reſtruendum alij locauit: nec perfectum eſt, dicitur ꝙ hic fideiuſſor tenetur, ēt ad uſuras pecuniæ, quæ erat ſoluta pro mercede conductoris tum quia fideiuſſerat in omnē cauſam, tum quia ſecundo locando uidetur ſuum periculum agnoſcere. Item qui fideiuſſit pro conductore uectigalis in uniuerſam conductionem, in uſuris quoque uidetur fideiuberet & ſic in eis teneretur, niſi aliud eſſet dictum. In ultima autem parte legis dic caſum ut in glo. quæ incipit, qui emit. &c. Fran.

[a] Non utique. uolebat fiſcus a primo r quod habebat a ſecundo.

[b] Agere debet. hic not quatuor. Primo: quòd nō poſſum per me, nec per alium: vt hic, & ſupra, de tutor. & cura. da. lege, ſcire. §. ſi mater. & ſupra de contrahend. emp. leg. non licet. & C. de hæredi. inſtitu. lege, neque per ſe. & de diſtra. pig. lege, & ſub imagine. & de uſur. lege, cos. in fi. & ſupra, de authori. tut. lege, pupillus. §.

[c] Non licet. ut & C. loca. l. curialis. uerum, ſi ſuccedat ei, qui habet ea cōducta, remanebit in conductione: vt ſupra, de decu. l. decurio. & argu. ſup. de re mili. milites prohibentur. in fi. & de fal. l. j. § pen.

[d] Vſurpata. i. in malum uſum ducta. [†].

[e] Reuocent. ut & ſup. de iu. fiſ. l. auferſ. §. q̄ a pręſide.

[f] In alium uſum. qui emit frumentū a republi. & ſoluit p̄tiū in aliam rōnem, quam frumentariā, reipu. adhuc ſoluet: vt & C. de cōpen. l. ſi ex uenditione. & redditur ei quod ſoluit: vt ſubijcit. Vel dic uerius ꝙ fuit pecunia data alicui vt emeret frumentum respubl. quā in alium uſum reipub. conuertit: debet reddere ſtatim ſi reſpubli. ei reſtituit, quod in alium uſum eſt conuerſum: vt infra §. ad frumenti. & §. ſi autem. [*]

[g] Debito. cum uſuris. non cum uſuris uſurarum: vt infra, §. ſi indemnitas.

[h] Inanis. i. ualet ēt contra abſentem. & eſt ſpeciale regulariter contra ſup. de re iudi. l. de unoquoque. Acc.

[i] Acceptorum. pro frumento emendo.

[k] Et datorum. in alium uſum.

[l] Ponatur. niſi tantum ei reſtituatur a repub. quantū in alium poſuit. & ipſe totam frumentariam pecuniam reddat: ut inf. §. ſi autem.

[m] Debitor. vel emptor, uel qui acceperit pecuniam ad emendum: vt ſup. proxi. reſpon. dixi.

[n] Quam primum. id eſt, cito. ad quod ſup. de iure fiſci l. in fraudem. §. fiſcalibus.

[o] Habēt. ſi habes in litera habent: dic reſpu. & debitor frumētarius. Si uero habes, habet: dic reipu. uel uerius. l. debitor frumētariæ pecuniæ: vt ſup. de iure fiſ. l. fiſ. §. multa. & C. quā ni. uel pru. l. ſi debitum non inficiatur.

[p] Compenſari. ut C. de compen. l. in ea. & l. fina. & ſup. de iure fiſ. l. aufertur. §. iui compenſationem.

[q] Pecunia. data ad cōpenſationē frumenti: vt p̄dixi.

Solui

uelut in opus balneorum publicorum: licet ex bona fide datum probatur: compenſari qdem frumétariæ pecuniæ nó oportet: ſolui [a] autẽ a ꝓcuratore reipublicæ iubetur. Si indemnitas debiti frumentariæ pecuniæ cum ſuis uſuris [b] fit: [c] immodicæ & illicitæ [†] diſpenſationis modus non adhibetur, id eſt, ne cõmodorum cõmoda, & uſuræ uſurarũ incrementum faciant. [d] Grani æſtimationé per iniuriam [e] poſt emptioné ablati, ꝗ rationibus publicis refert, curator rei publicæ domino reſtitui iubeat. [f] Si eo tempore, quo eſt nominatus idoneus, [g] poſtea lapſus [h] facultatib. damnũ debitis reipublicæ dederit: [i] quia fortuitos caſus nullum humanum conſilium prouidere poteſt [k] [†] curator hoc nomine nihil præſtare debet. Ius reipublicæ pacto [l] mutari non poteſt, quo minus magiſtratus collegæ quoque nomine conueniatur in iis ſpeciebus, in quibus fieri id iure permiſſum eſt. [m] Actio autem, quæ propterea in collegam decerni ſolet: ei, qui pro altero dependit, ex æquitate [n] competet: & quod depenſum pro collega [o] in magiſtratu ꝓbabitur, ſolui & ab hæredibus eius præſes prouinciæ iubebit. Conductore perficiendi operis punito, [p] fideiuſſor, qui pro eo interuenerat, idem opus extruendum alii locauerat. Nec à ſecundo redemptore opere perfecto uſurarum præſtationem hęres fideiuſſoris recuſare nó debet: cùm & prior cauſa in bonæ fidei contractu in uniuerſum [q] fideiuſſorem obligauerit, & poſterior locatio (qa ſuum periculũ agnouerit) ſolidæ præſtationi reipublicæ eum ſubſtituerit. [r] Qui fideiuſſerunt pro conductore uectigalis, in uniuerſam conductionem, in uſuras quoque iure conueniuntur: niſi proprie quid in perſona eorum uerbis obligationis expreſſum eſt. [s] Sed ſi in locatione fundorum, [t] pro ſterilitate temporis. boni uiri arbitratu in ſoluenda penſione cuiuſque anni pacto comprehenſum eſt: explorata lege conductionis fides [u] bona ſequenda eſt.

Papinianus libro j. reſponſorum. III.

CVratores communis officii diuiſa pecunia, quam omnibus inſolidũ publicè dari placuit:

---

[a] Solui. i. reddi.
[b] Vſuris. ſ. fiſcalibus, quæ ſunt ſemiſſes: ut ſupra, de uſu. l. eu quidam. §. ſi debitores. at ſi in ſuã uſum, tunc centeſimæ, ut ſup. de neg. geſt. l. qui ſine.
[c] Sit. uel ſoluta, uel ſoluenda.
[d] Faciãt. ut & C. ex qui. cau. infa. irr. l. improbũ. & C. de uſu. lege pe.
[e] Per iniuriam. aliquis emit a repub. frumentum, & pretium ſoluit, vt debuit. ſed frumentum fuit emptori a repub. poſtea ablatũ, vel non traditũ. certe eſt reddendũ pretium. uel dic, qđ fuit traditum, & p extraneum euictũ. nam tenetur ſicut ad pretium reddendum. ſed tũc eſt cõtra ſupra, de euict. le. per imprudentiam. quia hic dicit per iniuriam, & dicit quod prima facie uidebatur iniuria, ſed nó erat: nec tamen ſiſ ut tenetur ad intereſſe. ſed ultra æſtimationé, etiam ſi promiſit: vt ſupra, de iure fiſci. l. ſi procurator. uel dic quód etiam ſi per iniuriam eſt euictũ, tamé ad pretium tenetur: ut ſit ſpeciale contra fiſcum: cum aliud ſit pro eo. ut d. l. ſi procurator. ad quod C. communia de le. l. fi. §. fina.
[f] Iubeat. aliàs iubeatur reſtituere. ſ. a præſide prouinciæ. & facit ſupra de ac. emp. l. ſi fieri lis. §. cum per uenditorem.
[g] Idoneus. aliqs officialis a curatore, reipublicæ: vt C. de peri. no. l. j. li. xj. & facit ſupra, de fideiuſſo. l. ſi fideiuſſores. & de magiſtra. cõuenien. lege j. §. ſi magiſtratus. Accurſius.
[h] Lapſus. ſubaudi eſt fortuito caſu. & hic officialis.
[i] Dederit. patiẽdo debitores reipu. fieri non ſoluẽdo.
[k] Poteſt. vt ſup. de admini. tu. l. ſi res pupillaris. & C. de pig. act. l. quæ fortuitis. Accur.
[l] Pacto. inito inter ipſos magiſtratus: vt ĩ. de pact. l. ius pu. & inf. de reg. iur. l. neq; §. j. & l. nec ex ꝑtorio. niſi quo ad hoc, quia primo conuenietur ille: ut ſup. de magi. con. l. j. §. ſi magiſtratus.
[m] Permiſſum eſt. quod eſt ſemper, niſi quando a in-

dice ſit diui ſo. Sed & tunc ſi prohibere potuit: ut infra. l. primai. & l. pen. §. antep. & no. ſup. ad muni. l. imperatores. Accur.
[n] Ex æquitate. ſ. utilis neg. geſt. ut ĩ. de tu. & ra. diſt. l. j. §. nunc tractemus. & de neg. geſt. l. ſoluendo.
[o] Collega. i. pro eo, qui erat collega in magiſtratu.
[p] Punito. in pœna aliqua. cũ fraudulenter admiſ ſit, vt infra. l. ul. §. iiii. non autem ſorté, id eſt, mercedé quã acceperat reſtituet. & ideo eius infra dicit præſtari uſuras. Sed oppo. C. de uſu. l. cor. §. pe. ubi nec occaſione pœnæ. Rñ. ratione doli fuit pœna inflicta: at uſura ratione mora.
[q] In vniuerſum. hoc dic, ut j. proxi. reſpon.
[r] Subſtituerit. quaſi ſequeſtram, ut ſup. de inſtitu. l. cuicunque. §. idem fullonũ, cum cõcor. Ac.
[s] Expreſſum eſt. vt ſupra, de fideiuſ. l. fideiuſſores. §. j. & facit C. de pactis inter emp. l. in initio. & C. de fideiuſ. l. fideiuſſor. & đ ver. ob. l. ſi ſeruũ. § nũc uideamus in fin. & ſupra, loca. l. quæro. & quod ibi not. & C. quod cum e. l. ſi mandato, & ſup. ad muni. l. Lucius. §. j. & ĩ. de fideiuſſo. l. ſi quis pro. §. j.
[t] Fundorũ. quia timebatur ſterilitas, actũ fuit ut penſio cuius libet anni æſtimaretur arbitrio boni uiri. ſed tunc eſt contra ſupra, loca. leg. ſi merces in prin. Rñ. hic ſpeciale: uel dic boni uiri. ſ. certi. uel pone ſecũdo, qꝫ tantum diminutio debet fieri arbitrio boni uiri cuiuſque anni. ſ. quo contigerit ſterilitas. Et facit ſup. loc. & conduct. l. ex conducto. §. ſi. & l. ſeq.
[u] Fides. ꝗ eſt vt ſeruet pactum: ut ĩ. de pec. l. j in pri. A.

CVratores. C. ſ. ſ. Quidam erant curatores alicuius officii communis: & eis omnibus inſolidũ certa pecunia publica danda erat. data eſt cuique pars ſuæ pecuniæ, & ſic diuiſim. dicitur quod propter hoc non liberatur unuſquiſque ab obligatio. inſolidum. Vlipianus tamen dicit gerentem primo conueniendum ad ſimilitudinem tutorum. Item ſi curatores reipubli.

Alias, creator.

P. F. ſit. In P. F. cõputationis.

publi. locauit prædium uſque ad quinquennium, non exacta idonea cautione. deinde conductor remanſit in cōductione etiam poſt quinquennium: eſt factus debitor reipu. quia approbare uidetur dimittendo ei prædium. Non idem in uectigalibus erat conſtitutū: imò quilibet curator pro ſuo tempore tenetur. Item ſi curator reipu. animo nouādi promiſit creditoribus reipu. dicitur quòd ex hoc liberatur reſpubli. & ipſe tenetur ex officio: ſ eus ſi conſtituat ſed ſo'uturum. Itē patre electo curatore reipublic. filius eius non cogitus pro eo fideiu bere, etiam ſi prius eſſet emancipatus a patre. Item ſi fideiuſſor magiſtratus dedit pignora: tenentur pignora in eum caſum, cū ſolidum a magiſtratu ſeruari non poſſit. hoc dicit cum l. ſe. Fran.

† In P. F. θεματιον eſt præcedentis capitis quod ita ſcriptū eſt, Vlpianus: prior tamē &c.

periculo [a] uice mutua non liberantur.

Vlpianus. [b] IIII.

† PRior tamē [c] exemplo tutorum cōueniendus eſt is, qui geſſit: Prædiū publicū in quinq; annos idonea cautiōe nō exacta, curator reipublicæ locauit. Cæteris annis [d] colonus ſi reliqua [e] traxerit, & de fructibus prædii mercedes ſeruari nō potuerint: [f] ſucceſſor, [g] qui locauit, tenebitur. Idem in uectigalibus nō ita pridē conſtitutum eſt: ſcilicet ut ſui tēporis [h] ſinguli [i] periculum præſtarent. In eū, [k] qui adminiſtrationis [l] tempore creditoribus [m] reipublicæ nouatione facta [n] pecuniā cauit: poſt depoſitum officium actionem denegari [o] nō oportet. Diuerſa eſt cauſa eius qui ſolui conſtituit. ſimilis etenim uidetur [p] ei, qui publicè [q] uendidit, aut locauit. Filium pro patre curatore reipublicæ creato cauere cogi nō oportet. [r] Nec mutat, quod in eū pater emancipatum priuſquam curator conſtitueretur, partem bonorū ſuorum donationis cauſa cōtulit. Pro magiſtratu fideiuſſor interrogatus, pignora quoque ſpecialiter dedit. In eum caſum pignora uidentur data, quo rectè conuenitur: [s] uidelicet poſtquam res ab eo ſeruari non potuerit, [t] pro quo interceſſit.

Valens li. ij. fideicommiſſorum. V.

† LEgatā municipio pecuniam, in aliā

a Periculo. ſci. ſolidi.

b Vlpianus. ſ. dicit quod ſequitur, uel quod præcedit.

c PRior tamē. Alias incipit lex. & facit C. ſi tutor non geſ. le. j. & C. de conue. fiſ. de. le. iiii. & ſupra, de admini. tu. l. tutore. §. in eum. & C. quo quiſque ordi. con. l. j. & de admi. tut. l. ſi Sed ar. contra ſ. de cura. bo. dan. l. ii. §. ſi. ſed eſt ibi ratio, ut ibi dixi. Item facit quod not. ſup. ad muni. l. imperatores. & facit ſupra, de admin. tut. l. etiam. & inf. l. ult. §. pe. [a]

[a] Adde quod eſt aūpen.

d Cæteris annis. ultra quinquennium.

e Reliqua. i. debitor fiſco. eſſe cœpit.

f Non potuerint. ſ. a colono.

g Succeſſor. ſ. eius, qui &c. i. alius curator. & dic tenebitur. ſ. reipub. quia approbare uidetur dimittendo ei prædiū: ut ſ. ad muni. l. Titio. §. j. Sed duo quæro. Primo, ſi ante quinquēnium finiuit ſuum officium curator, qui locauit, cuius ſit periculum tunc i Reſp. ſuum, quo ad tempu. ut ſtatim ſubiicit, non tamen amodo tenebitur: ut infra, prox. no. Item quid ſi durauit off. ultra quinquēnium: cuius eſt periculum eius temporis? Reſp. huius locatoris. nam ſi efficitur periculum alterius per approbationem: multo magis remanet huius in offi. durantis.

h Sui temporis. l. ſuæ locationis. amodo ergo innuit facturū idem. Sed quid differt locatio a uectigali? Rū. multum: quia altero caſu tranſit dominium utile, uel effectus, altero non: ut ſup ſi ager uecti. per totum.

i Singuli. curatores reipub.

k In eum. Poteſtatem, uel alium officialem.

l Adminiſtrationis. ſ. ſuæ. Accur.

m Creditoribus. qui mutuauerunt reipub.

n Facta. per hoc rempub. liberauit.

o Denegari. creditoribus, qui nouauerunt.

p Videtur. ſcilicet is qui nouauit, ſecundum Azo. & ſic tenetur ex omni alio cōtractu etiam finito officio, præterquam de conſtituta. ſic in ſimplici procuratore ut ſupra, de procu. lege, procurator qui. pro euict. ſed quæ eſt ratio in conſti. ſecundum eum? Reſp. fortè conſtituit ad fidem debiti protelandam, non animo ſe obligandi: ut ſup. de init. l. ſi. Alias in conſt uidetur idem quod in aliis: arg. ſ. de cōſt. pecu. l. Titius. ſed H. dicit finito officio magiſtratum non teneri ad inſtar tu. C. quod fal. tu. aut. l. j. nam hic tutor ex neceſſitate ſuſcipit magiſtratum, ut ſupra, de mu. & ho. l. ſi quis magiſtratus. & hic exponit. Similis ei uidetur ia, qui conſtituit &c. & in ſtipulatione facta animo nouandi eſt idē, quia eo animo fecerit. ad quod ſupra, quod fal. tu. an. l. v. & d. leg. Titius. de conſti. pec. Vel dic tertio ſecundū Al. quia refert in adminiſtratione ciuitatis utrū ſpōte ſe obliget, an neceſſitate. Primo caſu obligatur ipſe, & non ciuitas & depoſito officio non liberatur: ut hic, & d. lege, procurator, qui. Si autem ex neceſſitate, tunc obligatur ipſe, & ciuitas: ut ſupra. ſi certum pet. l. ciuitas. & in iſto caſu ſiue adminiſtrator ſit conuentus, & non ſit ſoluendo, ſiue ciuitas: non liberatur alter iſtorum: etiam ſi cum altero iudiciū ſit cœptum: ſed regreſſum habet creditor ad alterum altero exiſtēte non ſoluendo: ut arg. ſ. de ii., qui deie. l. ult. & de inter. act. l. qui ex parte. non ob. eo quod dicitur ſ. de ſo. l. ſolutionem. quia illud eſt uerum, cum iudicium accipiens ſit ſoluendo. & ſic intelligit Al. etiam finito offi. ſed media probabilior eſt. & pro ea ſ. fami. erci. l. quæ erat. nec ob. ſ. quod iuſſu. l. pe. quia tenet durante off. Vel dic etiam poſtea: quia non in utilitatem ciuitatis iuſſerat. nam ſic eſſet in tutore: ut no. ſupra, de ac. emp. l. Iul. §. idem Iul.

q Publice. i. reipu. nomine, curator puta.

r Non oportet. ut & ſ. de mu. & ho. l. eſtimationē. §. inuitus. & C ne filius pro pa. l. patris. & ſic econtra nec pater, pro filio: ut ſup. de mu. & ho. l. iii. §. quod pater. & l. honor. § plebeii.

s Conuenitur. fideiuſſor: ad quod ſup. ad muni. le. Lucius. §. Imperator.

t Nō potuerit. ſic ſ. ad mu. l. libertus. §. j. & de decu. lege. j. li. x. & ſupra, de iur. fiſ. l. Moſchis. ſed contra C. de fideiuſ. l. iure noſtro. ſol. ſpeciale hic, & prædictis legib. quando apud remp. pro offi. ſed in contrario apud priuatum, itē hic pro magiſtratu: in contrario pro priuato: ſed hodie idem in priuato: ut in auth. de fideiuſ. §. j. & ii. col. j.

LEgatam. CASVS. Legata pecunia municipio, ut in certum uſum expēdatur, in alium uſum expendi non debet citra parabolam principis. hoc fallit in caſu: ut ſi minuta eſt pecunia ex cauſa Falcidiæ: & ſuper

† Ad materiam huius l. et an legata ad pias cauſas ad unū uium poſſint alios cōuerti, uide plenè per Mandoſ. ſuper ſigna. gratię de commu. ult. uolunt.

ſuperfluum pecuniæ non ſufficit ad opus: tunc expendi poteſt: aliàs ubi ſit utile reip. Idem eſt ſeruandum ſi pecunia ſit relicta municipio ad plura opera facienda & ſit minuta propter Falcidiam, & ſic omnia opera perfici nō poſſunt: nam expendetur aliàs ubi ſit utile municipio. ſi autē ſit legata pecunia municipio, ut ex eius reddita aliqd ibi fieret, puta uenatio aut ſpectaculum: cum fortè hoc ibi agere non licebat: dicitur quòd non ſeruatur uolūtas legantis: & ſic pecunia expendetur in alia facta ciuitatis. Franc. Acc.

rem, quam defunctus uoluit ꝯuertere citra Principis authoritatem non licet, [a] & ideo ſiue unum opus fieri iuſsit, qđ Falcidiæ legis interuentu fieri non pōt: permittitur ſummam, quæ eo noīe debeť, in id qđ maximè neceſſarium reipublicæ uideať, cōuertere. Siue plures ſūmæ ĩ plura opera leganť, & legis Falcidię interuentu id quod relinquitur, omnium operum extructioni non ſufficit: permittitur in unum opus, quod ciuitas uelit, erogari. [b]

Sed municipio pecuniam legatam, ut ex reddi tu eius uenatio, aut ſpectacula edantur, ſenatus in eas cauſas erogari uetuit, [c] & pecuniam eò legatam, in id quod maximè neceſſarium municipibus uideatur, cōferre permittitur: ut in eo munificentia eius, qui legauit, inſcriptione [d] noteiur. [e]

Paulus libro j. Sententiarum. VI.

Decuriones [f] pretio uiliori frumentum, qđ [g] annonæ tpalis eſt, patriæ ſuę pſtare non ſunt cogendi. Niſi ad nouum opus pecunia ſpecialiter legata ſit: uetera ex hac reficienda ſunt. [h]

Vlpianus libro j ad edictum. VII.

Magiſtratus reipublicæ non dolū ſolummodo, ſed & latam negligentiam: [i] hoc amplius etiam diligentiam debent.

Paulus libro j. ad edictum. VIII.

Filiusfa. ſi uolente patre magiſtratū geſſerit, Iulianus exiſtimabat, inſolidū patrē [k] teneri in id, quod eius nomine reipublicæ abeſſet. [l]

Modeſtinus libro viii Regularum. IX.

Calculi † erroris retractatio ēt poſt decennii, & uicennii tempora admitteretur. [m] ſed ſi gratioſè expunctæ [n] dicentur, nō retractabunť. [o]

Papyrius Iuſtus libro ij. de conſtit. X.

Imperatores [p] Anto. & Verus reſcripſerūt

[a] Non licet. ut & ĩ. l. j. niſi in caſibus ut ibi not. Item qđ hic dicit ſine principis authoritate, ſub. uel iuris. & ſic bene ſequitur, & iden &c. quod enī ius permittit, & princeps permittere uidetur: ut C. de uete. iure enucle. l. j. §. merito enim. & ad de hic concor. quam dedi. ſup. l. j. Accur.

[b] Erogari. fa. ſup. ad Syl. l. iii. §. ſi cū omnes. & de reli. l. finali. & loca. l. in naue. in fine.

[c] Vetuit. cum fortè hoc ibi agere nō licebat: ut ſ. de uſu fru. le. l. legatum.

[d] Inſcriptione. puta nomen eius, cuius pecunia ſit.

[e] Noteiur. aliàs non teneatur, & aliàs notetur.

Decuriones. CASVS. Decuriones nō coguntur frumentum uilius uendere quam annona exigit: niſi in caſu, quem ſpecificat in litera, Franciſcus.

[f] Decuriones. ſup. ad muni. l. non debere.

[g] Quod ſcilicet frumentum.

[h] Reficienda ſunt. inf. de ope. pu. l. pecuniam. contra. ſolu. ut ibi. Accur.

[m] Calculi. Admitteretur. etiā uſque ad xxx. annos quando per errorem, ſed quando per gratiam quam fecit curator reipub. alicui adminiſtratori: tunc non retractatur ultra x. uel xx. ann. ut ſupra, de di. & temp. præ. l. in omnibus. §. j. nō autem audeas dicere quod primo caſu uſque ad x. uel xx. annū, ſecundo nullo modo reuocentur: quia eſſet contra l. C. de tranſac. l. præſes. & ſ. titul. ij. l. iiij. & de pact. l. Imperatores. Et facit C. de erro. cal. In caſu tamen uſq ad xv. annū: ut C. de ope. publi. l. omnes quibus. Accurſius.

[n] Expunctæ. hoc exponetur ut infra, de uerborum ſig. l. cognoſcere. §. j. & de re militari. l. ex cauſa.

[o] Retractabuntur. ultra x uel xx. annos.

Imperatores. CASVS. Pecunia publica, quæ remanſit penes curatorem reipublicæ, tenetur ad eam, & ad eius uſuras. In ea uero, quæ remanſit penes redemptorem operum, qui redemptor non eſt ſoluendo, curator tenetur ad eam tantum, non ad eius uſuram. Item periculum operum publicorum, quæ locauit curator reip. ſpectat etiā ad hæredem curatoris. Item curator debet reuocare agros reipubli. poſſeſſos etiam a bonæ fidei emptoribus. Item opera publica non ſunt locanda ſine cautione. Item ſi curator in diſtrahendis rebus publicis male ſe habuit: ſi quidem dolo in duplum tenetur reipubl. & non eius hæres. ſi negligentia: in ſimplum tenetur. Item pecuniā ad annonam deſtinatam diſtractis rebus curator debet exigere. Item ſitonæ, qui non ſegniter ſuum officium geſſerunt, indemnes conſeruari debent. & expone ut in gl. Item curator calen. non debet cauere: cum a præſide ex inquiſi. eligatur. Item unus curator tenetur pro alio, ſi uidens eum male gerere, non petit eum remoueri. Item curator tenetur reipubli. ſi nomina debitorum reipublicæ facta ſunt deteriora tempore curationis ſuæ: ſecus ſi prius facta erant deteriora. Item magiſtratus, qui tenuit pecuniam publicam penes ſe tempore magiſtratus, & poſt magno tempore: tenetur eam reddere, & eius uſuras. & hoc dicit l. uſque ad fi. tit. Franciſcus Accurſii.

† Ioānes Baptiſta, pius annota poſt .c. xci. calculari legit pariter & nonnulla ad hanc rem pulchra diſſeruit.

[i] Magiſtratus. Negligentiam. aliàs culpam, ſcilicet leuem, de qua hæredes non tenentur: ut ſupra, de magiſtra. conue. l. non ſimiliter.

[k] Filiusfami. Patrem & eius hæredem: excuſſis tamē prius bonis filii: ut C. de decu. l. j. li. x. & ſ. fami. ercis. l. ſi uni. §. item ſcribit. & §. Neratius. & ſ. ad muni. l. quoties. & adde, quod ibi no. Itē facit ſup. quod iuſſu. l. j. & de pec. l. licet. §. ſi. Accur.

[l] Abeſſet. ſcilicet principaliter. nam & quod priuatorum intereſt principaliter, reipubli. intereſt ſecundario. ut Inſtitu. de iis qui ſunt ſui uel alien. iur. §. expedit. & tamen de eo non tenetur patri, ut d. l. quoties. Accurſius.

[p] Imperatores. hæc lex undecies, ſed ſup. ad muni. l. ſi. ſepties, I l. ſi. de dec. quater habet uerbū reſcripſerūt.

runt, pecuniæ, q̃ apud curatores remanſit, uſuras [a] † exhibendas: eius uero, q̃ a redẽptorib. [b] operum exigi non pōt, ſortis [c] dũtaxat periculũ ad curatores pertinere. Itẽ reſcripſerunt, operũ periculum ad hr̃des ẽt curatorum [d] ptinere. Itẽ reſcripſerunt agros reipublicæ retrahere [e] curatorẽ ciuitatis debere, licet a bona fide emptorib. poſsideant̃: cũ poſſint ad authores ſuos recurrere Imperatores Verus, & Antoninus reſcripſerunt, operũ exactionẽ [f] ſine cautione nõ oportere cõmitti. [g] Item reſcripſerunt, curatores, ſi negligẽter in diſtrahẽdis bonis ſe geſſerint, in ſimplũ teneri: ſi p fraudem, in duplũ: nec ad hr̃des eorũ pœnã [h] deſcendere. Itẽ reſcripſerũt, pecuniã ad annonam [i] deſtinatã, diſtractis rebus [k] curatorẽ exigere debere. Itẽ reſcripſerunt ſitonas [l] † indemnes eſſe oportere, qui nõ ſegniter officio ſuo functi eſſent, ſecundũ literas Adriani. Itẽ reſcripſerunt, a curatore Calendarii [m] cautionem exigi non debere, cum a præſide [n] ex inquiſitione eligatur. Item reſcripſerunt, curatorem etiam nomine collegæ teneri, ſi interuenire, & prohibere eum potuit. [o] Item reſcripſerunt, nominum, quæ deteriora facta ſunt tpe † curationis, periculũ ad ipſum ptinere. q̃ uerò antè quam curator fieret, idonea non erant: æquũ uideri, periculum ad eũ non ptinere. [p] Imperatores Verus, & Antoninus reſcripſerunt, eum, qui pecuniã publicam magiſtratus ſui tempore, & poſt non pauco tempore detinuerat, uſuras etiam præſtare debere, niſi ſi quid allegare poſsit, qua de cauſa tardius † intulerit. [q]

TITVLVS IX.

DE DECRETIS AB ORDINE FACIENDIS.

Vlpianus libro iij. Opinionum. I.

MEdicorum intra numerum [r] præfinitum conſtituendorũ: arbitrium non præſidi prouinciæ [s] commiſſum eſt, ſed ordini, & poſſeſſorib[9] cuiuſque ciuitatis: ut certi de probitate morum: & peritia artis, eligant [t] ipſi, quibus ſe, liberoſque ſuos in ægritudine corporum committant.

Martianus lib. j. publi. iudiciorum. II.

ILla decreta, quæ nõ legitimo numero decurionum coacto [u] facta ſunt, non ualent.

Vlpianus li. iij. de appellatio. III.

[a] Vſuras. ſemiſſes: ut no. ſup. eo. l. ii. §. ſi indemnitas.

[b] A redemptoribus. quibus curator dederat opera facienda: ut ſupra, de rei uendi. l. redemptores. & infra tit. iii. l. ii. §. j.

[c] Sortis. quamuis ex contractu conueniatur: per qđ uidebatur etiam in uſuris teneri. ut ſupra, ad municip. l. Lucius, §. j. & hoc niſi in ea commiſerit fraudem: ut ſup. de uſur. l. cum quidam. §. eos qui. Ac.

[d] Curatorum. rei publicæ, qui locauerunt opera faciẽda.

[e] Retrahere. id ẽ uendicare rei uendi. nomine ciuitatis: ut ſupra, quod cui. uni. l. fina.

[f] Exactionem. i. locationem operis poſtea exigẽdi. uel id eſt, cõmiſſionẽ operum exigendorum.

[g] Committi. ut & ſup. l. curatoris. §. prædiũ. & C. de fund. pa. l. quicunque. lib. xj. & de lo. prædio. ciui. l. j. lib. xj.

[h] Pœnam. ratione pœnæ. ſed in ſimplum tenentur: ut ſup. ea. l. §. j.

[i] Pecuniam ad annonam. ſcilicet emendam.

[k] Diſtractis reb. ſuis comparatoribus. perpetoa poſſidendi firmitate data: ut C. de cap. & diſ. pi. trib. l. j. & ii. lib. x.

[l] Reſcripſerunt ſitonas. Sitonia munus publicum. unde ſitonæ, qui id munus gerunt, ad qđ ſup. de ua. mu. l. ſextũ. Alii habent annonas indemnes. & tũc pro præfecto annonæ ponunt. Alii annonæ indem. oportere, ſub. præfectis eius reſcripſerunt Imperatores.

[m] A curatore Calendarii. quid ſit, dic, ut ſupra, de lega. iii. l. qui filium. Accurſius.

[n] Cum a præſide. bona ratio: ut inſti. de ſatiſda. tut. & ſic nota quod curator reipub. eum non eligit, ſed Præſes prouinciæ: quia maius periculum poſſet inferre circa pecuniam, quam circa alias res. Accur.

[o] Potuit. hoc habet locum etiam diuiſa a iudice adminiſtratione: aliàs ſi non eſſet diuiſa, etiam ſi potuit prohibere, tenetur nomine collegæ: ut no. ã. ad muni. l. Imperator. & facit ã. l. ii. §. ius reip. & l. ii. in prin. ã. de adminiſtr. tut. l. etiam. itẽ facit C. de app. l. quoniam. & C. de diui. tut. l. ii. §. j. de uſu. pu. l. ii. Accur.

[p] Non pertinere. niſi ipſe nomẽ probauit: ut ſupra ad municip. l. Titio. §. j. & facit ſupra, arbi. tut. l. ii. & de admini. tut. l. debitoribus. * & ſi certum petatur. l. periculum.

[q] Intulerit. aliàs inutilis eſſet, id eſt, inutiliter & uacua extiterit apud le. & facit ſup. eo. l. ii. in princi. & de uſu. l. cũ quidam. §. eos. Accurſius.

DE DECRETIS AB ORDINE FACIẼDIS.

[r] MEdicorũ. Numerũ. qui eſt v. in minore vij. in ciuitate maiori: ut ſup de excuſ. tu. l. ſi duas. §. j.

[s] Prouinciæ. arg. cõtra C. de epiſ. & cler. l. parabolani. ſolut. ibi de epiſcopo in Alexandria ciuitate.

[t] Eligant. & electi poterunt reprobari: ut ã. de mun. & hon. l. ut gradatim. §. reprobari. cum concor. & facit infra, de uariis cognitionibus. lege j. §. primo & ſecundo: & lege, medic°. Accurſius.

[u] ILla decreta: Coacto. id ẽ. coadunato. & eſt legitimus: ut infra proxi. & ſic C. de appel. l. nominationes. & de ſenten. l. prolatã. & C. quomodo & quando iudex. l. ab eodem. Item ſume a contrario: ſi eſt legitimus, ergo ualet: ut C. de adminiſtratione tuto. l. ſancimus. & C. de adulteriis. lege, Gracchus.

† Exigendas, P. Fl.

† Id eſt, frumentatores, qui frumento publice emẽdo, cõdendoq; præſunt. Alii legũt ſitonias; at prior lectio mihi arridet. Egi. Pert. Vide Ant. Augo. ad Modeſt.

† Curatoris, in P. F.

* qui nominibus.

Lege

a Lege. Duabus. ad minus. cęterũ & ſi quæ partes non adſunt pót inter ipſas numerari, quã ipſi decreuerint: ut quod cuiuſque uniuer. l. nulli. & l. planè. & fac. ſup. ad mu. l. quod maior. cum concord. & C. de decur. l. nominationum. & in auth. de ſanct. epiſc. §. Iubemus igitur.

a Ambicioſa decreta quæ dicant, pulchrè Bud. ſup. de uſu ſta. l. ſi benè collata.

b Ambitioſa. i. Qui largit, ambit honorem: vt C. ſi cer. pet. l. quiſquis. & fa. ſup. de mino. l. deniq;. in prin. & infra, de lu reur. l. cum qui. §. In popularibus.

c Reſcindi. ergo tenent: ut ſupra, de inioſ. teſta. l. nã. & ſi. & ſic eſt ar. cõtra ſ. quæ ſent. ſi. ap. l. j. §. item cum contra ſacras. ſolnt. ibi ſententia hic decretum. imò expreſsè contra ibi, hic uerò non decreuerũt donationem ualere. ſed donauit. tenet ergo hic: ſed poteſt reſcindi: vt C. de pac. l. pacti eſ. & ſup. de pact. l. Imperatorea. & C. de tranſact on. l. Præſes. Item & ab eo, uel eis, qui remiſerunt, poſſet extorqueri: vt C. de an. & tri. l. ij. lib. x. Itẽ contra ſu. ti. j. l. calculi. in fi ſol. ut ibi. Item & arbitrium ambitioſum tenet, licet retractetur: vt ſup. de arb. l. i. j. §. ta metſi. & C. de arb. l. arbitrorum.

d Nonnunquam. ſed multoties.

e Salaria. magiſtris & medicis: vt & C. de decu. l. j. ll. x. Item & in alio, ut ſup. de decu. l. de curionibus.

f Quod ſemel. Ad publicã. exẽplũ eſt ſup. de mu. & hon. l. ut gradatim. §. reprobari, cũ conc. ſed uidet quòd ẽt ſine cã, ut ſup. quod cuiuſque uni. l. itẽ. §. quod ſi actor. qui eſt contra: vt ſit eã ſola uoluntas, ut & aliàs ſup. de pœ. l. iiii. in fi. & de proc. l. is cuius. ſed dico ſpeciale ibi. ſ. in l. item, ſup. quod cuiuſ. uni. quia nullius intereſt reuocari actorem ante li. cõte. ſecus ſi poſt: vt ea. l. §. ex his. Itẽ pro hoc, quòd ſine cã non poſſit mutari: vt ſup. de dec. l. pe. in fi. & C. ne ſiſ. tem quam uen. l. j. & ii lib. x. C. ſen. reſc. non po. l. j. & C. de ſen. adu. ſiſ. l. j. in interlocutione ſecus: vt ſup. de re iudi. leg. quod iuſſit. & de arbit. l. diem. §. fin.

† Vide Alcia. lib. diſpũ. ii. cap. 18. i. Si qs ex. ordioẽ decurionũ iudicauerit, & ipſo ordine moueatur, & inſup mille drachmas perſoluat.

Lege aũt municipali cauet, ut ordo nõ aliter habeatur, quàm duab. a partibus adhibitis.

Idem lib. ſingu. de officio cur. reipub. IIII.

Ambitioſa b decreta decurionũ reſcindi c debent, ſiue aliquem debitorẽ dimiſerint, ſiue largiti ſint. Proinde (ut ſolẽt) ſiue decreuerint de publico alicui uel prædia, uel ædes, uel certam quãtitatẽ præſtari: nihil ualebit huiuſmodi decretum. Sed & ſi ſalarium alicui decuriones decreuerint: decretum id nonnunquã d ullius erit momẽti: ut puta ſi ob liberalem artem fuerit conſtitutum, uel ob medicinam. ob has. n. cauſas licet conſtitui ſalaria. e

Calliſtratus lib. ij. de cognitionibus V.

Quod ſemel ordo decreuit, non oportere id reſcindi, diuus Adrianus Nicomedẽſibus reſcripſit: niſi ex cã, id eſt, ſi ad publicam f utilitatẽ reſpiciat reſciſsio prioris decreti.

Scæuola li. j. Digeſt. VI.

Municipali lege ita cautum erat, † Εἴτις ἔξω τοῦ συνεδρίου δικάζοιτο, τοῦ συνεδρίου εἰργέσθω καὶ προσαποτινύτω δραχμὰς χιλίας.

g Municipali. Scientes aduerſus ignorantes minimè. ut ar. C. de teſt. l. iubemus in fi. & aut. vt fac. no. con. in pri. & ſup. ad Syl. l. ſi qa in graui. §. ſi qs. & ſup. loc. l. ſi ignorãs. licet ſit contra ſup. ad l. Cor. de fal. l. diuus. ij. reſpõ. niſi ei poſſit imputari, cur neſciuit: ut ſupra, de inſtit. ſed & ſi. § præſcribere. & de iuris & facti ignor. l. regula. §. j. & ſu de pub. l. fina. §. licet. quæ ſunt arg. cõtra. alio qui punit ignorãs: quippe publice poſitũ a ignorare nõ licet: vt dictis legibus. & C. de leg. & con. l. leges. & C. de iur. & fact. igno. l. conſtitutiones.

h Paratas. alias paratas eſſe. alias pariat. ſ. decretum.

a Iſta gl. eſt fin. ad hoc: & nc. quod nõ eſt tolerabilis ignorãtia illius qđ publicè notum eſt. ꝑ quo etiã facit tex. cũ ſua glo. in l. ſi tutor. C. de pericu. tut. & uolens iurare contra, non debet audiri. gl. eſt not. in c. nulli. de elec. in vj. Bolog.

† Ad hoc in ſimili concor. qđ not. in c. ſi ſoli, ꝑ Archi. ibi de cõceſ. præben. li. vj. tent. in ea. ut animarũ. de conſti. in vj.

id eſt, Si qs extra collegiũ iudicio experiri uoluerit, ipſo collegio prohibeat, & ſoluat drachmas mille. Quæſitum eſt, an pœnã ſuſtinere debeat, qui ignorãs i aduerſus decretum fecit? Reſpondit, & huiuſmodi pœnas aduerſus ſcientes g paratas h eſſe.

TITVLVS X.

DE OPERIBVS publicis.

DE OPERIBVS publ.

Vlpianus lib. ij. Opinionum. I.

Curator operum creatus, præſcriptione motus ab excuſatione perferenda, i ſicuti ceſſationis nomine, in qua quo ad uixit, moratus eſt, hæredes ſuos obligatos reliquit. ita temporis, quod poſt mortem eius ceſsit, nullo onere eos obſtrinxit. Curam operis aquæductus in alio iam munere conſtitutus poſtea ſuſceperat. præpoſterè uiſus eſt petere exonerari priori munere, utrique iam implicitus: quando k ſi alterum tantum ſuſtinere eum oportuiſſet, l antè probabilius m impetraſſet propter prius munus a ſequenti excuſationem.

Idem lib. iij. Opinionũ. II.

Curator. CASVS. Titius electus in curatore operũ, cœpit ſe excuſare: & nõ potuit, & deceſſit poſtea. dĩ quod pro tempore quo ceſſauit in uita ſua, tenetur ipſe & hæredes eius: ſed pro tẽpore, quod cucurrit poſt mortẽ ſuã non tenentur eius hæredes. Secundo dicit: quidam in uno munere cõſtitutus, electus eſt ad curam aquæductus & eam ſuſcepit: & uolebat primũ munus recuſare. dicitur: quòd non auditur. ſecũdum enim munus recuſare potuit. Franc.

i Perferenda. uoluit enim ſe excuſare, ſed nõ potuit. vñ pro tẽpe quo ceſſauit etiam durante cã excuſatoria tenet, & eius hæredes: vt ſupra, ſi tutor uel cura. app l. j. hic aũt quia ceſſauit poſt repulſam, multo magis, vt & ſup. ad muni. l. Lucius. & facit C. eod. l. j. & l. ad portus. Accur.

k Quando, i. quia.

l Opo. tuiſſet. quod eſt uerum regulariter: vt ſup. de uacat. mune. l. ii. §. fin.

m Ante probabilius. non facit comparationem, nam non conceditur ei modo: ut & ſupra, de decu. lege pen. §. fina. & ſupra, de uac. mu. l. pen. §. fina. & facit ſupra, de pœnis, l. ſi quis forte.

Qvi liberalitate, a nõ neceſsitate debiti redditus ſuos interim ad opera finiẽda cõceſsit, munificẽtiæ ſuę fructum de inſcriptione nominis ſui operibus, ſi qua b fecerit, capere per inuidiã non ꝓhibet. Curatores operum cũ redemptoribus negotiũ c habẽtre ſpu. aũt cum iis, quos efficiendo operi pręſtituit. d Quatenus ergo, & qs, & cui obſtrictus eſt, ęſtimatio Præſidis ꝓuinciæ eſt. Ne eius noie, cuius liberalitate opus extructum eſt, eraſo, aliorum nomina inſcribantur: & propterea reuocẽtur ſimiles ciuium e in patriam liberalitates. Præſes prouinciæ authoritatẽ ſuã interponet.

Macer libr. ij. de officio præſidis. III.

Opus nouum f priuato etiam ſine principis authoritate facere licet: præterquam ſi ad æmulationem alterius ciuitatis pertineat, uel materiam ſeditionis præbeat, uel circum theatrum, uel amphitheatrum ſit. g Publico h uerò ſumptu opus nouũ ſine Principis authoritate fieri non licere, conſtitutionibus i declaratur. Inſcribi autẽ nomẽ operi publico alterius, quam Principis, aut eius cuius pecunia id opus factum ſit, non licet. k

Modeſtinus lib. xj. Pandectarum. IIII.

Ne Præſidis quidem nomen licebit ſuperſcribere.

Vlpianus lib. ſing. de officio cur. reipub. V.

Si legatum, uel fideicõmiſſum fuerit ad opus l relictũ: uſuræ quæ & qñ incipiãt deberi, reſcripto diui Pij ita ꝯtinetur. Vt quidem dies nõ ſit ab iis, qui ſtatuas, uel imagines ponendas legauerint, præfinitus, a præſide prouinciæ tempus ſtatuendum eſt: & niſi poſuerint hæredes, uſuras leuiores m intra ſex menſes. ſi minus, ſemiſſes n uſuras reip. pẽdant. Si uerò dies datus

Qvi liberalitate. CASVS. Quidam conceſsit fructus agrorũ ſuorum ad opera publi. perficienda: & uult quò i nomen ſuũ inſcribatur in illo opere, quod ipſe fecerit fieri. dicitur ꝙ auditur: & Præſes prouinciæ debet procurare, quòd nomen illius non eradatur, & aliud ponatur: & h. d. princip. l. cum fina. l. In medio dicit, quòd redemptores operum habent facere cũ curatoribus: & curatores habent facere respub. Fr. Acc.

a Qui liberalitate. ad opera publica aliqua.

b Si qua opera. & facit inf. proxi. §.

c Negotium. i. cõtractum. ſic ponitur inſti. quod cum eo. in titul.

d Præſtituit. qui ſup. appellantur curatores.

e Ciuium. alias ciuilium. i. curialiũ, alias ciuium. & hęc planior. & facit C. de bon. quæ lib. l. ii. cũ cõe. Itẽ facit ſup. in princ. huius l. & inf. l. proxi. in fi. & l. fi. in fin.

Opus. Casvs. In prima, & ſecunda parte legis dic caſum, ut in gl. quæ incipit, refert &c. in fine dicit, ꝙ in opere publico non debet inſcribi nomen alicuius niſi principis, aut nomen eius cuius pecunia illud opus factum ſit, non autẽ nomen præſidis. & h. d. hæc l. & seq. Franc.

f Nouum. refert ſi facio opus in publico: quia aut mea pecunia: & poſſum ſine authoritate principis, præterquam &c. ut hic. aut publica pecunia: & tunc nõ ſine authoritate principis: ut ff. l. proxima. R. Sed quomodo licet facere in publico alicui priuato cum interdicta ſint cõtra: ut ſupra, ne quid in loco publi. l. j. & ii. & nuntiatio fit: ut ff. de ope. no. nunc. l. j. §. nuntiatio? Reip. ubi ius haberet, hic uolens donare publico: & erit utile reipu. uel neceſſarium opus. Item quid ſi in meo priuato? Reſpond. quidam quòd poſſum etiam ad æmulationem: quia in ſuo poteſt quilibet facere quod uult: ut C. de ædific. pri. l. per prouinciam. & de ſeruit. urb. præd. l. Imperatores. & cum eo, &c. C. de rel. l. ſtatuas. niſi in alienum aliquid immittatur: ut ſupra, de dam. inf. l. fluminũ. in fi. & de aqua plu. arc. l. j. §. idem aiunt. & §. deniqz. & §. itẽ ſciendũ. & ff. ſi ſer. uẽ. l. ſicuti. §. Ariſto. Sed põt dici & in priuato nõ licere, per l. iſtam, quam exponas opus nouũ in pub. ſ. uel priuato. & quia publica utilitas præferenda eſt priuatæ: ut ff. pro ſocio. l. e actione. §. Labeo. & ſecundum hoc intelligas d. l. per prouinciam. Item ſi opus neceſſarium eſt publico. & facio in eodem de meo, cur non licet, ſi ad æmulationem pertinet? Reſpond. imo licet ſed cum authoritate principis.

g Amphiteatrum ſit. puta aliqua tumba. & ſemper dic ad æmulationem.

h Publico. forſan ſumptu ciuitatis Romanæ: quæ propriè dicitur publica: ut infra, de uer. ſigni. l. cum ꝗ uectigal. & l. bona. ſi uero ſumptu alterius ciuitatis: bene licet: & ſic licet uniuerſitati facere muros municipij, non autem alicui priuato: ut not. ſup. de re. diui. l. antepen. §. muros.

i Conſtitutionibus. C. eo. l. nemo. & l. intra. & infra, eo. l. de operibus.

k Non licet. ut & ſupra, l. proxi. in fi. & continua legẽ ſequentem.

Si legatum. CASVS. Legata pecunia ad opus publicum, ſi non ſoluatur: quæritur ex quo tẽpore uſuræ currant: & quantæ currãt. & ſi quidem dies non fuit appoſitus a teſtante intra quã ſtatuæ uel imagines ponãtur, ſtatuendum eſt tempus a præſi. de prouincia: intra quod ſi hæredes non fecerint, tenẽtur ad leues uſuras ſ. trientes, & hoc intra ſex mẽſes: poſtea currunt ſemiſſes. ſi uerò dies ſit poſitus a teſtatore, & intra diem nõ fecerunt: ex tunc ad ſemiſſes tenentur. Item præſes prouinciæ curiæ debet fines publicos priuatis ſeparare, & publicos reddi tus augere: & ſi qua loca publica inuenerit occupata a priuatis: uel ea recuperet, uel dimittat penes poſſeſſorem, & exigat uectigal a poſſeſſore. Franciſcus Accur.

l Ad opus. quod uſque ad perfectionem intelligitur: ut ff. de uerb. ſig. l. rei appellatio. §. opere.

m Leuiores. trientes.

n Semiſſes. imò uidentur ſemper leuiores: ut ſupra, de uſu. l. cum quidam. §. ſi. ſolu. hic non poſuit Præſes tps. & dices ita niſi poſuerint hæredes, ſcilicet cũ nec teſtator, nec Præſes poſuerunt diẽ uſuris &c. pro quo eſt C. ot in poſ. le. certa forma. quod non placet: quia ſic iam deberentur in primis ſex mẽſibus qđ eſt cõtra legẽ ſupra, de uſu. l. liberalitatis. in prin. unde dic, qđ hæc illam determinat hoc modo, niſi poſuerint hæredes: ſcilicet intra diem poſitum a præſide præſtẽt leuiores intra ſex mẽſes: ut hic, & ibi: ſed poſtea maiores: ut hic, & de hoc nihil ibi. Item facit infra. ti. ij. l. j. in prin.

ſed

ſed contra ſup. de uſu. l. liberalitatis. ſol. ut ibi.
a Datus eſt. ab ijs, qui legauerunt.
b Deponant. hæredes.
c Dixerint. nec tamen deponunt.
d Pēdant. cum depoſuerint ante diē. & die protinus, ſ. die elapſo: nec cō ſignando, & deponendo impeditur curſus, cum facere, non ſoluere debent ut ſ. de mune. & honori. l. exiſtimationem. aliàs ſecus: vt C. de uſuris. l. acceptam.
e Non oportet. ut ſup. tit. ii. l. Imperator. §. li. & C. de ſer. fugiti. l. mancipia. & at. in auth. de a li. & emphy. §. quoniam. Accur.
f Æſtimare. i. deliberare. quæ deliberatio eſt in hoc, ut ſi publico nocet, deſtruat, aliàs ſalarium imponat: vt ſup. ne quid in loc. publi. l. ii. §. ſi quis nemine: & C. de di pſcri. l. j. li. xi.
g Satius ſit. i. melius eſt.

eſt, a pecuniā intra diē deponāt. b Si aūt nō inuenire ſe ſtatuas dixerint, c aut de loco cōtrouerſiam fecerint: ſemiſſes ꝓtinus pēdāt. d Fines publicos a priuatis detineri nō oportet. e Curabit igiẗ præſes ꝓuinciꝯ, ſi qui publici sūt, a priuatis ſeparare: & publicos potius reddit’ augere, ſi qua loca publica, uel ædificia in uſus priuatorū inuenerit: æſtimare, f utrū ne uindicāda in publicum ſint, an uectigal eis ſatius ſit g imponi. & id qđ utili’ eē reipu. intellexerit, ſeq.

Modeſtinus lib xj Pandectarum. VI.

DE operibus, quæ in muris, uel portis. uel rebus h publicis fiūt, aut ſi muri extruanẗ: i diu’ Marcus reſcripſit, pſidē aditū ꝯſulere principē debere. k

Calliſtratus lib. ij. de cognitionibus. VII.

PEcuniam, quæ in opera noua leg ata eſt, potius in tutelam eorum operum, quæ ſunt, l cōuertēdā, quā ad inchoādū opus erogādam, diuus Pius reſcripſit: ſcilicet ſi ſatis operum m ciuitas habeat, & nō facilè ad reficiēda ea pecunia inueniatur. Si qs opus ab alio factum adornare marmoribus, uel alio quo modo n ex uoluntate populi facturum ſe pollicitus ſit, nominis proprij titulo ſcribēdo, manētibus priorum titulis, qui ea opera feciſſent, o id fieri debere, ſenatus cenſuit. Quòd ſi priuati in opera quæ publica pecunia fiant, aliquam de ſuo adiecerint ſummam: ita titulo inſcriptionis uti eos debere, iiſdem mādatis cauetur, ut quantam ſummam contulerint, in id opus inſcribant.

DE operibus. CASVS. Si Præſes prouinciæ aditur ab aliquo priuato occaſione operum, quę in muris, uel portis ciuitatis fiunt: de hoc præſes cōſulat principem. Fran. Acc.
h Vel in rebus. vt in uiis public. & in ſanctis, religioſiſq; rebus. Nam hæc publica dici poſſunt: quia ius publicum in ſacris conſiſtit: vt ſupra, de iuſti. & iur. l. j. §. ii. Acc.
i Extruantur. ſci. de nouo. & ſemper de ſumptu publico: ut ſup. eod. l. opus. quæ eſt aliàs contra. Acc.
k Debere. qui æſtimabit an locari, uel deſtrui debeāt propter pericula, ut ſup. l. prox. & ſup. ne quid in loco ſac. fiat. l. fina. Acc.

PEcuniam. CASVS. Pecunia legata in opera noua facienda, potiùs expendi debet circa opera uetera reficienda quā circa noua facienda: ſi plura opera ſint publica: nec adſit pecunia aliunde ad reficiēdum. Itē ſi opus ab alio factū aliquis uult adornare marmoribus, & uult quòd nomen ſuum in opere inſcribatur: dicitur quod debet audiri. Item ſi priuatus aliquid de ſuo expendit in opere, quod fit de publica pecunia: debet inſcribi in opere qualiter talis tantam pecuniam dedit ad opus illud faciendum. Fran.
l Quæ ſunt. ſ. inchoanda, quæ & noua dici poſſunt. & facit ſup. ti. ii. l. j. & l. legatum. C. eo. l. fin. & in auth. ut nullus fabri. ora. do. §. j. col. v.
m Operum. ex his uerbis colligi poteſt contrarietatis determinatio. R. ſic ſup. tit. ii. l. decuriones. §. j.
n Quo modo. i. aliquo modo.
o Feciſſent. prius.

TITVLVS XI.

† DE NVNdinis.

Modeſtinus lib. iij. regularum. I.

NVndinis impetratis a principe p nō utēdo, qui meruit, decēnij tempore q uſum amittit.

Calliſtratus lib. iii. de cognitio. II.

SI quis r ipſos cultores agrorū, uel piſcatores deferre utēſilia s in ciuitatē iuſſerit, ut ea ipſi diſtrahāt, t deſtituetur annonę præbitio: cum auocētur ab opere ruſtici: qui u cōfeſtim ubi detulerint mer-

DE NVNdinis.

NVndinis. CASVS. Titi’ impetrauit a principe, ut liceat ſibi facere nundinas in ſuis poſſeſſionibus: per decennium ſtetit, quod non uſus iſto reſcripto. dicitur quòd amiſit iſtud priuilegiū. Item magiſtratus non debet cogere ruſticos ut ueniāt ad ciuitatē cū gallinis, uel cum piſcibus & uendāt ciuibus minutatim: cum per hæc ruſtici relinquerent agros incultos, & ſic annonæ præbitio deſtitueret: ſed confeſtim deberēt uenire & uendere ea ſummatī: & reuerti ad agros. & h. d. hęc l. & ſeq. Fr. Ac.
p A principe. i. ut liceat habere gñale forū in ſua poſſeſſione uel uilla, uel caſtro.
q Tempore. C. de diuer. te. l. falſo. cōtra. ſol. q impetrat nundinas, in pıudiciū uniuerſorum facit. vñ breuiore tpe priuilegium amittitur: aliud ſi in pıudiciū ſingularis perſonæ priuilegiū dečt: q tūc per dēne eſt, ut ibi. uel hic ad faciēdū, ibi ad agēdū, uel excipiendū. & eſt rō ut pdixi. eſt n. pıudiciū all’: quia p hoc quandā eminentiā, & utilitatē habet: p qđ ſubtrahitur aliis. & hac rōne nullū cōuenit de uenientib. illuc: vt C. eo. l. j.
r SI quis. ſcilicet magiſtratus.
s SVtēſilia. i. frumentū, & gallinas, & piſces, & ſimilia, quib. hoīes utuntur. ſed alii dicunt inſtrumenta ut aratrum: cum ex cauſa ſit eis inhabi um: vt arg. ſup. de pœnis. l. moris. §. ſunt autem. primū placet. Acc.
t Diſtrahant ad quod utriq; compellendi non ſunt. ſatis eſt enim ſi in urbem ferant. P.
u Qui ruſtici. ſcilicet.

† Vñ dictę ſint nūdinæ & quarū origo & cā diffuſè explicat Macrob. li. j. Satur. ca. xvj.

ꝯ Puta decennio: vt in hac l. & in l. fin. & ibi p Bart. ſi. de cōſt. prin. & alià qd in ant. ut nō ſiāt pigno. in princ. col. v.

Trade-

a Tradere.alias tradere.ſ.alicui officiali,ad hoc quod remaneas uẽditurus:vt in Græco poſtea dicitur. alias diſtrahere.ſ. totũ ſimul. & ſic non cogitur minutatim uendere.ſed contra ſeruatur Bon. in Tricolis circa fructus, ut uſque ad certam horam non emant: & ſic per conſequens ruſtici uendant minutatim.

b Et aliis. ut cerdonibus & pellipatijs & fabris. P.

c Inuehentib.ad urbem.

d Euehentib. ab urbe.

e Negotiatores.ſ. quibus eget urbs.

f Agricola.i. non ſeſſurus in foro, ut diſtrahat.

g Permutare.i.cũ uenerit. nõ ſtatim inueniet emptorẽ. uel eum cum quo permutet.

h Vacabit.i. otioſè ſedebit.

i Nequaquã. ſubaudi,reſpon.

k Hæc.i uictũlia ab agricola illata, qui emant, & poſtea otioſè uendãt, quales ſunt Tricoli,uel dic,quod aliqui officiales erant deputati,qui res ruſticorum accipiãt, & otioſè uendant, & ruſtici ad opera redeant: quod eſt uerius,licet nõ ſeruetur. Acc.

cẽ tradere [a] eã, & ad opera ſua reuerti debeãt. Deniq; ſummæ prudẽtiæ, & authoritatis apud Græcos Plato,cũ inſtitueret quem admodũ ciuitas bene, beateq; habitari poſsit, in primis hos negotiatores neceſſarios dixit. † Sic enim libro ſecũdo πολιτείας ait,

Δεῖ γὰρ πλειόνων ἄρα γεωργῶν τε καὶ τῶν ἄλλων δημιουργῶν καὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλων διακονούντων, τῶν τε εἰσαξόντων καὶ ἐξαξόντων ἕκαστα. Οὗτοι δέ εἰσιν ἔμποροι. Κομίσας δὲ ὁ γεωργὸς εἰς τὴν ἀγοράν τι, ὧν ποιεῖ, ἤ τις ἄλλος τῶν δημιουργῶν, ἐὰν μὴ εἰς τὸν αὐτὸν χρόνον ἥκῃ τοῖς δεομένοις τὰ παρ᾽ αὐτοῦ ἀντελλάξασθαι, ἀργήσει τῆς αὑτοῦ δημιουργίας καθήμενος ἐν τῇ ἀγορᾷ; οὐδαμῶς, ἀλλ᾽ εἰσὶν οἱ τοῦτο ὁρῶντες, ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν διακονίαν τάττουσι ταύτην. † i.

Indiget.n.ciuitas plurib. utiq; ruſticis, & alijs cõductorib⁹, & aliis [b] miniſtrãtibus inuehentibus, [c] & euehẽtibus [d] ſingula. Hi aũt ſunt negotiatores. [e] afferẽs aũt agricola [f] ad forum aliquid eorum,quę facit,uel aliquis alius cõductorum ſi non in idem tẽps ueniet cum indigentibus ea, quæ ab ipſo allata ſũt, permutare: [g] uacabit [h] ſua ſtatione ſedens in foro? nequaquã: [i] ſed ſint q hæc [k] uidentes,ſeipſos in hoc ſtatuãt miniſterium.

† Vide Alcia. lib.diſpũ.4.c.8. & Bud. hic.

† Alci.ita uertit:pluribus igit̃ agricolis, & aliis artificibus & miniſtris opus eſt, q importẽt, & exportent ſing. ſunt aũt hi mercatores. Cum aũt ruſticus aliquid horum, q ipſe facit, uel aliquis alius artifex in forum deferat ſi non eodem in tẽpore ueniat, quo & illi,qb. cũ eſt hæc permutaturus, ceſſabit ab opere in foro cõſiſtens? Minimè uerò: ſed ſunt qui cũ hoc aiaduertant ſeipſos ad hoc miniſteriũ præparent.

† Idest pluribus ſanè nõ agricolis tm, ſed & opificibus opus ẽ, adeo que aliis quoque miniſtris, tũ q̃ importẽt ſingula, tũ qui exportẽt. Hi uero mercatores ſunt. At uero agricola, ſi quid eorũ q̃ effingit, aut q̃s alius opifi cum in forũ deferat niſi eodẽ tpe adueniat, quo alii eius rei indigẽtia ducti, cũ eo contrahãt, neglecto domi artificio iners in foro deſidebit? Minimè: ſed ſint qui cũ hoc uideant, huic ſe miniſterio ſubmittant.

TITVLVS XII.

DE POLLICITATIONIBVS.

Vlp.lib.ſin.de offi. curator.reipu.

SI pollicitus quis fuerit reipublicæ opus ſe ſacturum, uel pecuniam daturum, in uſuras non conueniet. [l] ſed ſi morã cœperit facere, uſuræ [m] accedent: ut Imperator noſter cum diuo patre ſuo reſcripſit. Non ſemper autem obligari eũ,qui pollicitus eſt, ſciẽdum eſt. Sed ſi quidem ob honorẽ promiſerit [n] decretum [o] ſibi,uel decernendum, uel ob aliam iuſtam cauſam: [p] tenebitur ex pollicitatione. Si uerò ſine cauſa promiſerit; non erit obligatus. & ita multis conſtitutionibus & ueteribus, & nouis continetur. Item ſi ſine cauſa [q] promiſerit,cœperit tamen facere: obligatus eſt,q cæperit. [r]

DE POLLICITATIONIBVS.

SI pollicitus. CASVS qui pollicitus eſt opus ſe facturum reipub.uel pecuniam ob hoc dare: ſi non fuit in mora, non tenetur ad uſuras: aliàs ſic. Item qui pollicetur ſe certũ quid daturum reipu. ob honorem decretum ei.uel decernendum,uel ob aliam iuſtam cauſam,tenetur:aliàs ſi ſine cauſa promiſit,nõ tenetur:vt ſi promiſit opus ſe facturum reipu. non tenetur niſi cœpiſſet facere:nam poſtea tenetur: & qualiter cœpiſſe dicatur,dat exempla in litera. Item facto opere,& aſſignato reip.ſi poſtea aliquo caſu deſtruatur nõ tenet̃ qui fieri fecerat. Itẽ qui uouet rẽ aliquã obligat,nõ aũt obligat̃ res,q̃ uouetur:& quis obliget ex uoto,dicit. Itẽ qui nouet decimã bonorũ,tenetur,nõ aũt decima dr̃ exire de bonis eius,niſi fuerit ſeparata de bonis eius.& ſi deceſſit prius, hæredes eius tenentur ex uoto defuncti:poſtea dicit quid ſit pactum, & quid ſit pollicitatio.Item, qui non ob honorẽ promiſerit reip. opus ſe facturum:ſi cœpit,tenetur adimplere. Itẽ qui ex pollicitat.tradidit rem municipibus,non põt eam uẽdicare:imò & ſi municipes deſinant eam poſſidere,uẽdicabunt.& h.d.hæc l.cum duabus ſeq.Fran.

l Non conuenietur. cum non ſit in mora.

m Vſuræ accedant.etiã ſine ſtipulatione, & ſic eſt contra C.de uſu.leg.lj. ſol.hic ſpeciale: vt ar.ſup.de uſu. l. ẽt. Item contra ſupra, de uſur.lege, liberalitatis.ſol.ibi non erat in mora. Item contra,ſup.de don.l.eum.ſolu. hic ſpeciale in do. reipub. facta. & facit ſupra,titulo ij.l. ſi legatum.

n Promiſerit.per ſtipulationem magiſtratui puta. uel dic promiſerit. i. pollicitus fuerit:vt ſtatim innuit.

o Decretum.i.datum iam ab ordine uel dandum.

p Iuſtam cauſam. ſ. ſimilem,ſi qua poteſt reperiri: ut j.eo.l.propter.& l. ob cãm. & ſupra, de don.l. hoc iure. in prin.& quod dicit tenebit̃. di. ex ſtipulatu,ſi interuenit promiſſio per ſtipulationẽ, aliàs ſi pollicitatio.i. ſolius offerẽtis promiſſio:tunc in factum actio:vt inf.e. l.pactũ.ſed nõne ob honorem promittens incidit in legẽ Iul.ambitus? Reſpon. nõ:ut no.ſu de off.præto.l.Barbarius. Item uidetur nõ teneri etiam ſi incepit ſoluere:vt ſu.de mun.& hon.l.exiſtimationẽ.§.j.ſolu. hic cã honoris ſuæ perſonæ promiſit:ibi cã alieni.Sed in opera nõ diſtinguitur:vt j.eo.ti.l. toties. §. j. & facit C.de ratio.publi.l.j.§.quod uerò.& de neg.geſt. l.quæ utiliter.& de admi.tut.l. Lucius.§.j.& in auth.de ſan. epiſ.§.pro conſuetudinib. Acc.

q Sine cauſa.ad hoc ſupra,de exceptio.do.l.ij.§.circa. & de condi.ſine cau.l.qui ſine.& de pec.l.non ſolum. & ſup.de acqui.re.do.l.nonnunquam. & de dona.l.nuda.& de pact.l.iuris.§.ſed cũ nulla.& de leg.j. ſi ineſ a. §.diui.& de fideiuſ.l.ſi ſtipulatus eſſes. in prin. & iſte ſunt conſti.ueteres, & nouæ : de quib.hic dicit. Item hoc niſi cœperit ſubijcit.

r Cœperit. No.q rei principio obligatur.ad quod facit in authen.de hæ.& fal.§.non autem.& de ec. tit.l. ſi quis autem.& C.de inof.teſt.l.parentibus.& de fideiuſ.l.j.& ſup.de iudi.l.fideiuſ.in fin.& ad Maced.l.iuſ. in fin.

in fi.& C.de non nu.pec.l. cum fide.& ar.ſup.de mi.l. iiii.§.ſocio.& C.de iis qui ſpon.mu. ſu.l.j.lib.x.& infra,eodem, l.toties.§.j.& infra,eo.l.pe.& ſup.pro ſo.l. res ſocii.& de hæ.tu.l.j.Accur.

a Purgauit. Nota mirabiles modos incipiendi. ad quod ī.de ope.no.nun.l.j.§.poteſt.& poteſt intelligi ex legibus modo allegatis. ſed arg. contra ſupra de operis noui nũtiatione. l. ſtipulatio. §. opus.

b Locus. In quo debebat fieri opus.

c Illi. qui facere pollicitus eſt.

d Apparatum. ad hoc ſup. de con. ob cau.l. ſi pecuniam.

e Cœpit. ſcilicet reſpub. ad qđ ſup. de peti. hære. l. ſed & lege. §. quod autem. Quid autẽ ſi ipſe de pecunia cœperit ſoluere? Reſpond. ſatis eſt: ut argu. C.de noua. l. iii. & in legib. ſup. allegatis. Accur.

f Tenebitur,j. ipſe promiſſor.

g Non pertinere. tria hoc faciunt: quia fortuito. Item quia aſſignauit. Itẽ quia non erat actũ expreſſè,uel taci è, ut eſſet conductoris periculũ: & ſic non ob.ī.op.de uer. obli.l. & ideo. quia non aſſignauit, nec fortuito, ſed operis uitio ruit. Item nõ ob.ī. de ſerui. orb. prædio. l.eum.quia ibi tacitè agitur ex natura ſeruitutis illos. & de his plenè not. ſupra, loca. l.Martius, Item facit C. de ope. publi. l. omnibus. in fine.

Cœpiſſe ſic accipimus, ſi fundamenta iecit, uel locum purgauit. a Sed & ſi locus b illi c petenti deſtinatus eſt: magis eſt, ut cœpiſſe uideatur, Itẽ ſi apparatum, d ſiue impẽſam in publico poſuit. ſed ſi nõ ipſe cœpit, ſed cũ certã pecuniam ꝓmiſiſſet ad opus reipu. ꝯtemplatione pecuniæ cœpit e op9 facere: tenebitur. f quaſi cœpto opere.

Denique cum columnas quidam promiſiſſet: Imperator noſter cũ diuo patre ſuo ita reſcripſit: Qui non ex cauſa pecuniã reip. pollicentur, liberalitatem perficere non coguntur. Sed ſi columnas † Citienſib9 promiſiſti, & opus ea ratione ſumptibus ciuitatis, uel priuatorum inchoatum eſt, deſeri, † quod cœptum eſt, non oportet.

Si quis † opus quod perficit, aſſignauerit, deinde id fortuito caſu aliquid paſſum ſit: periculũ ad eum, qui fecit, non pertinere g Imperator noſter reſcripſit.

Idem lib. j. Diſputationum. II.

SI quis rem aliquã uouerit, uoto obligatur: quæ res pſonam uouẽtis, h nõ rem quæ uouetur, obligat. Res enim quæ uouetur, ſoluta quidem liberat uota: ipſa uerò ſacra non efficitur. i

Voto aũt patresfa. obligãtur, puberes k ſui iuris. filius n. familias, l uel ſeru9 m ſine patris, dominiue authoritate uoto nõ obligantur. n Si decimã qs bonorum o † uouit: decima non prius eſſe in bonis deſijt, quã fuerit ſeparata. p & ſi fortè qui decimam uouit, deceſſerit ante ſepoſitionẽ: q hæres ipſius hæreditario nomine decimæ obſtrictus eſt. Voti enim r obligationem ad hæredem tranſire conſtat.

Idem lib. iiij. Diſputationum. III.

PActum eſt duorum s conſenſus, atque conuentio: pollicitatio uerò offerentis t ſolius ꝓmiſſum. & ideo illud eſt conſtitutũ, ut ſi ob honorẽ pollicitatio fuerit facta: quaſi debitum exigatur. ſed & cœptum u opus, licet nõ

h SI quis rem. Vouentis. ut etiam hæres eius teneatur: ut & inf.eo.l. fi.in fi.

i Non efficitur. ipſo uoto.ad quod ſupra, de acquiren.poſſeſ.l.qui abſenti. & l.ſi rem. ſed quare non ſtatim tranſit ab eo dominium: ut C.de ſacroſanct.eccle. l. finali. Si reſpondeas ſic, quare ergo perſona obligatur, cum res tantum tradi petatur, ut Inſtit. de acti. §. j? Reſpon. hic alterius tantum dico uerba interuenire, per quæ dominium nõ mutatur: at ibi erat contractus ubi hincinde erat conſenſus: unde dominiũ potuit tribuere: ut ſup.de act. & obli. l. ex contractibus. In ultima autem uoluntate eſt ſpeciale, ut uerbis ex una parte tantum prolatis & cõſenſu dominium mutetur: ut d.l.dicitur. Et poteſt eſſe ratio quia actus morientium non debent pendere, ut ſupra, communia prædi.l.fin. in fine. Sed quis petet hoc uotum? Reſpon. ut C.de epiſcopis & clericis l.nulli. & in authentic.de ec.titu.§.fi.

quis autem. Item quæ actione? Reſpon. offic. iudi. uel condi.ex hac l.nam pro l. ueteri datur: ut ſupra, de adulter.l.ſi poſtulauerit.§.fi. & l.ſeq. & adde quod nota.C.de furtis. l. ſi nondum. uel dic ſecundũ P. ꝙ fortè iuriſcon. nõ intellexerit ut uoueat quis decimam deo: nec enim id exprimit, ſed fortè intelligit ut uoueat reipubli. ut infra, eo.l. pe.Accur.

k Puberes. ut xvj. q.j.c. ſi quis laicus. & xx. q. j. per totum. & extra de regula. c. j. & c. nullus. & c. fin. & c.ad noſtram.

l Filiusfa. & pubes. impubes enim nec patre authore obligat: ut ſup. de uerb. obli.l. finali, §.j. Itẽ l filio eſt cõtra, C. de epiſco. & cle.l.fi.§.j. & in authent.de ſan. epiſc. §. interdicimus. in pen. col. fol. ibi de perſonis: hic de rebus.

m Seruus. ut xvij. que.iiii. ſi quis ſeruum. Accur.

n Non obligantur. ſpeciale. ſic in Macedo. Itẽ in ſeruo, ut etiam naturaliter hoc caſu nõ teneatur, ut hic. ſic ſup. de fidei. l. ſed etſi ſeruus. Sed op. quomodo tenet filius homini mortali ciuiliter, & naturaliter: ut ī. de ac. & obli.l.filiusf. & nõ deo immortali? Reſpon. mitius cum deo agitur: ut ſup. de arbi.l.Celſus. Acc.

o Si decimã quis bonorum. aliàs deeſt. Accur.

p Separata. a bonis: ut ſupra, de mino. l. iii.§. ſed utrũ. in fin.& de pecu.l.iiii.

q Sepoſitionem. aliàs poſitionem.

r Voti enim. quod in dando conſiſtit. ad quod ſupra de iure dotium. l. ſi ego.§ j. & de leg. iii.l. fideicomm. §.penul.& C.de ſpon. l. ſi pater.& ſupra, de fideicõmi. lib.l.cum uero. in principio.& C. ad Treb.l.ſancimus. in fine.& ſupra, qui ſine manu.l.cum qui. Quid autem ſi uoueat ut uadat ad ſanctum Iacobum? Reſpon. non tranſit ad hæredem: ‡ ut C.de caducis tollendis l.j.§. ne autem.& ſupra, de uerborum obl. l.cẽteſimis. §. ſi ita. Accur.

s PActum eſt duorũ. ut & ſup. de pac.l.j.& C.de tranſacti.l.non minorẽ. & in auth. de litig. §. omnẽ.

t Offerentis. & ſic non eſt ibi conſenſus, niſi unius partis: per quod differt a pacto. & ideo non ualet, niſi in caſibus: ut ſubiicit, & ideo & cætera.

u Sed & cœptum. id eſt, iam cœptum.

† Citienſibus, in P.F. Et citium ciuitas erat in Macedonia ubi natus eſt Zeno philoſophus Citie9 dict9, de quo per Diog. Laer. in illius uita.

† In P. F. quod geſtum eſt.

† Scribẽ. hic dicunt iſtum tex. ualde notã. ad hoc propoſitũ ꝙ aſſignatio operis perfecti facta ab ipſo conductore, liberat eum a caſu fortuito ſuperueniente. & debet iſte tex. intelligi non ſolum ſi totum opus pereat: ueru etiã ſi pars. Bolog.

† Vide in hunc locũ Budæũ in l.quicũqz. ſu.de inſt. actione.& in annot. poſte. hoc loco.

‡ Diſtinguit Mandoſ. ſuper ſigna.gratiæ titu.de Voti commu. uel Amplio ut, filius uotũ patris.

ob honoré promiſſum, perficere promiſſor cogeẽ ut eſt cõſtitutum. Si quiſquã ex pollicitatione tradiderat rem municipalibus, & uindicare eã uelit: repellẽdus eſt a petitione. Aequiſſimum eñ eſt, huiuſmodi uolũtates in ciuitates collatas pœnitẽtia [a] nõ reuocari Sed etſi deſierint municipes poſsidere: dicẽdũ erit, actionem [b] eis [c] cõcedẽdam.

Marcianus lib. iij. Inſtitutionum IIII.

PRopter incẽdium, vel terræmotum, uel aliquam ruinam, quæ reipublicæ cõtingit, ſi quis promiſerit, tenetur. [d]

Hic eſt duplex litera: vna negatiua, alia affirmatiua: prout habes negatiuam, legitur duobus modis. ſecundum primam hoc dicit: Epiſtola non obligat aliquem ad munus edendum. Alio modo legitur ſecundum literam negatiuam ſic: Excuſatio ab iniuncto munere, non põt fieri per epiſtolam. h. d. Alia litera eſt affirmatiua: ſecundum quam h. d. Per epiſtolam quis ciuitati obligatur ad implendum quod promiſit. Bartol.

Vlp. lib j. Reſp. V.

† CHaridemo rñdit ex epiſtola quam muneris † edẽdi gratia abſens qs emiſit, cõpelli eũ ad editionem nõ poſſe. [e]

Idem lib. v. de om. proconſulis. VI.

TOties [f] locũ habet diminutio pollicitationis in perſona hæredis, quoties nõ eſt pollicitatio ob honorem facta.

Cæterum ſi ob honoré facta ſit, æris alieni loco hr̃: & in hæredum perſona nõ minuitur. Si quis pecuniã ob honorem [g] promiſerit, cœperitque ſoluere: eũ debere quaſi cœpto opere, [h] Imperator noſter Anto. reſcripſit.

Non tm̃ maſculos, ſed ẽt fœminas, ſi quid ob honorem [i] pollicitæ ſunt, debere implere, ſciẽdũ eſt. & ita reſcripto Imperatoris nr̃i, & diui patris eius ꝯtinet̃. Si cui reſpublica neceſſitatem impoſuerit ſtatuarum ꝑcipi [k] ponẽdarum, qui nõ promiſit: nõ eſſe ei neceſſe obtemperare, [l] reſcriptis Imperatoris noſtri, & diui patris eius continetur.

Paulus li. j. de offic proconſulis. VII.

OB caſum, quem ciuitas paſſa eſt, ſi quis promiſerit ſe qd facturũ: & ſi nõ inchoauerit, [m] omnimodo tenet̃: vt Diuus Seuerus Dioni reſcripſit.

Vlp. lib. iij. de officio conſu. VIII.

DE pollicitationibus in ciuitatem factis, iudicum cognitionem eſſe, diui Fratres Flauio Celſo in hæc uerba reſcripſerunt: Probe faciet Sta-

[a] Pœnitentia. ut & C. de act. & oblig. l. ſicut. & inſti. de act. §. aliter. Accur.

[b] Actionem. in factum: vt ſup. de rei uen. l. quæ religioſis. uel utilis in rem: ut ſup. l. prox. & C. de ſac. ſanc. ecc. l. ſancimus. & fa. ſup. de acq. re. do. l. ſtatuas. & de exce. l. pen. & de priuile. cre. l. Furius.

[c] Eis. ſcilicet municipibus.

PRopter incendium. CASVS. Cum ciuitas Romana ſuſtinuit dãnum occaſione incẽdij, uel ruinę, uel terræmotus: ſi qs aliquid promiſit ob hoc reipub. dicitur ꝙ tenetur. Fran.

[d] Tenetur. quaſi ſufficiens cauſa ſit incendiũ. alias non ualeret. ſup. l. j. §. ſi uero. & facit ſup. de do. Inter uirum & uxo. l. quid ſi uir. & ualet hoc caſu ẽt ultra legitimã ſummam: ut C. de do. l. pen. §. j. & facit inf. e. l. ob cauſam.

CHaridemo.

[e] Non poſſe. ſi habeas nõ poſſe, dic muneris. i. doni edẽdi, & faciẽdi ut opus. & ſunt tunc ſimilia ſup. de ado. l. poſt mortem. §. ſi. & Inſtitu. de inut. ſtip. §. item uerborum. & ſup. de excu. tut. l. excuſare. & C. de prædi. mi. l. minorum. & ſup. de offi. proconſ. l. nec quicquã. §. ubi. ſed ſunt arg. contra ſup. de pac. l. iii. & C. de don. l. ſi aliqd. & de fideicõ. lib. l. & in epiſtola. & ĩ. eod. l. ea pollicitatione. § pe. & ĩ. de ma. nio. l. ẽt. §. abſens. Si uero habeas ſine non: tũc hæc ſunt ſimilia, ſed ſuperiora ſunt arg. contra. Vel dic caſum. ꝙ abſens qui a munere perſonali poterat ſe excuſare, inter abſentes non poſſit, ſed inter præſentes ipſo facto: ut ſupra, de iure immu. l. ij. & ſic dices edendi, id eſt, ſubeundi.

TOties. CASVS. Qui pollicitus fuit ſe aliquid daturum: puta e. reipu. & effectus ſit non ſoluendo, diminuẽda eſt pollicitatio. hoc fallit quando ob honorẽ facta ſit pollicitatio. Secundo dicit, qui ob honorem alienum promittit aliquid reip. ſi incipit ſoluere, tenetur ſoluere reſiduum quaſi cœpto opere. Tertio dicit ꝙ ſiue maſculus, ſiue fœmina pollicetur aliquid reip. ob honorem, tenetur ſoluere. Quarto dicit: reſpu. præcepit mihi, ut ſtatuas de meo ponam ad honorem principis: cum eas ponere non promiſeram. dicitur ꝙ non teneor obedire tali præcepto. Fra. Ac.

[f] Toties. caſum dic, ut ĩ. e. l. ex pollicitatione.

[g] Ob honorem. alienum: alias non eſſet opus inchoare: ut & ſup. l. j. & ſic ẽt intelligitur ſup. de mu. & ho. l. exiſtimationẽ. §. j. & ſubaudi maxime.

[h] Cœpto opere. ab eo qui pecuniã promiſit: ut ĩ. l. ſi qs ob honorẽ. I ſi.

[i] Ob honorem. ſi quidẽ ſuum planum eſt, & tũc dic ut C. de mu. & in quo loc. mu. l. j. li. x. ſi dicas alienum: & tunc oportet, ut incipiat ad hoc, ut teneatur: ut dixi ſup. proxi. §.

[k] Principi. i. ad honorẽ principis.

[l] Obtemperare. reſtituitur ergo magiſtratui in illicitis. ad quod C. de iure fiſc. l. prohibitum. lib. x. & not. de hoc C. de app. l. quoniam iudices.

OB caſum. CASVS. Ob damnũ quod ciuitas Ro. paſſa eſt occaſione incendij, uel ruinæ, uel de eluſa Rheni, ſi promitto me aliquid facturũ ei ciuitati: dic ꝙ teneor, etſi nondũ inchoauerĩ. Fr. Ac.

[m] Inchoauit. quia eſt cũ cauſa: ut ſup. l. j. §. j. & facit ſup. eo. l. propter Acc.

DE pollicitationibus. CASVS. Iudices debẽt cognoſcere ut pollicitationes factæ ciuitatib. adimpleant̃. & de hoc extat reſcriptũ cuius ſenſus eſt talis: Gabinꝰ ꝓmiſit ſe facturũ quoddã opꝰ cuidã ciuitati: & illud opus incœpit poſtea in triẽniũ relegari iuſſus eſt occaſione alicuius delicti. dr̃ ꝙ opꝰ qđ incœperat, debet cõplere ꝑ ſe uel ſaltẽ ꝑ aliũ, cũ uadit in rele. & hoc iudex loci fieri ꝓcuret: & ſi Gabinus non uult

† In Pan. Flor. hoc caput incipit, Ex epiſtola, quam &c. In ſcriptio autẽ capitis eſt, Vlpianus libro j. reſponſor. Charidemo reſpondit.

† Id eſt, ſpectaculi populo edendi.

uolit facere, actor ordinarius a equitate aget contra Gabinum. & iudex causæ cognoſcet de hoc, antequam Gabinus in exiliũ uadat: & ſi uideat, Gabinum teneri ad opus perficiendum, iubeat iudex quod Gabinus hoc faciat. & ſi nolit facere, iubeat fundum Gabini non diſtrahi a Gabino. Fr. Accur.

neus. in quintam partem patrimonii tenetur: ſi eſt de liberis meis, in decimam tenetur. Fran.
l Promiſſione. in pecuniamnec obſt. inf. l. pe. ſecundũ quoſdam. uel uerius dic ſecundum Ot. vt ibi. Acc.
m Inſolidum. non ergo deducitur æs alienum.

thius Ruffinus, ſi opus proſcenii[a] qđ ſe Gabinis extructurum ꝑmiſit, qđ tandem aggreſſus fuerat, perficiat. Nam etſi aduerſa fortuna uſus, in triennium a præfecto urbi relegatus eſt:[b] tamen gratiam muneris,[c] quod ſpõte obtulit, minuere non debet, cum & abſens[d] † per amicum[e] perficere opus iſtud poſsit. quod ſi detrectat:[f] actores conſtituti, qui legitimè[g] pro ciuitate[h] agere poſſint, nomine publico adire aduerſus eum iudices poterunt: qui cum primũ potuerunt, priuſquam in exilium proficiſcatur,[i] cognoſcent: & ſi opus perfici ab eodem debere conſtituerint: obedire eũ reipu. ob hanc cãm iubebũt, aut prohibebunt diſtrahi fundum,[k] quem in territorio Gabinorũ habet.

Modeſtinus lib. iiij. Differentiarum. IX.

EX pollicitatione, quã quis ob honorẽ apud rempublicam fecit, ipſum quidem omnimodo inſolidum teneri: hæredem uerò eius ob honorẽ quidem facta promiſsione[l] inſolidum,[m] ob id uerò, qđ opus promiſſum cœptum eſt,[n] ſi bona liberalitati ſoluendo non fuerint: extraneum hæredem in[o] quintam partem patrimonii defuncti, liberos in decimam teneri, diui Seuerus, & Antoninus reſcripſerunt. Sed & ipſum donatorem pauperem factum ex promiſsione operis cœpti quintam partẽ patrimonii ſui debere diuus Pius conſtituit.

Idem libro j. Reſp. X.

SEptitia certamen patriæ ſuæ pollicendo, ſub hac cõditione pollicita eſt, uti ſors apud eã remaneat, & ipſa uſuras ſemiſſales ad ꝑmia certãtiũ reſoluat: in hæc uerba,[p] † Φιλοτιμοῦμαι καὶ καθιερῶ ἀγῶνα τετραετηρικὸν ἀπὸ μυριάδων τριῶν τῶν τὸ[s] κεφάλαιον τὸ κατέχουσα ἀργύριον, καὶ ἀσφαλιζομένη παρὰ τοῖς δέκα πρώτοις ἐξόχως ὅτι τῷ τέλει τὸ ἐξ ἔθους ζουῶν μυριάδων τόκον ἀγωνοθετοῦντες, καὶ προκαθεζομένου τὸ ἀνδρός μου ἐπαῦθις δὲ τῶν ἐξ ἐμοῦ γεννηθησομένων τέκνων χωρήσει δὲ ὁ τόκος εἰς τὰ ἆθλα τῶν θυμελικῶν, καθὼς ἂν ἐφ' ἑκάστῳ ἀθλήματος ἡ βουλὴ ὁρίσῃ, † i. Ex liberalitate mea quadriẽnale certamẽ dedico triginta miliũ ſortis: ut pecunia penes me retenta, idoneè apud Decemprimos caueã me ſoluturã, quã ſolẽt ꝑſtari, triginta milium uſuras, agonotheta[q] & ꝑfecto ipſi certamini marito meo, deincepſq; filiis qui ex me gignent: cedetq; id fęnoris i Thymelicorũ[r] ꝑmia, ſicut in unoquoq; certamine ſenatus decernet.

Quęro, an poſsint iniuriam pati filij Sepetitiæ, quo minus ipſi † præſiderent in his[s] ſecundum uerba conditionemque pollicitationis? Herennius Modeſtinus reſpondit, quo caſu certaminis editio licita ẽ,[t] formã[u]

a Proſcenii. in tali loco, uel genus operis.
b Relegatus eſt, per ſententiam: nõ tamen adhuc iuit. Accurſius.
c Muneris. i. doni.
d Et abſens. non ſolum antequã abſit.
e Per amicum. fit ergo opus per aliũ. & ſic ſunt argu. cõtra: vt ſupra, de ſtatuliber. l. Stichum. §. fi. & de ſolut. l. inter artifices. Sed neceſſitas ſuæ abſentiæ hoc facit: vt ĩ. de offi. eius cui mã. ẽ iuriſ. l. j. §. j. & facit ſupr. de admin. tuto. l. its autem. §. geſſiſſe.
f Detrectat i. nolit facere. Accur.
g Legitime. vt ſupra, quod cuiuſque vniuer. no. l. j. §. 2 bus. Accur.
h Pro ciuitate. Gabinorum, quibus fuit promiſsũ. Accur.
i Proficiſcatur. ad cuius profectionẽ conſueuit poni terminus: vt ſupra, de interdict. & relega. lege, relegatorum. §. is, qui.
k Fundum. Not. prohibitione ad inſtar miſsionis bonorum.

EX pollicitatione CASVS. Si promitto reipub. c. me daturum ob honorem habitũ, uel habendũ: teneor in ſolidum, & mei hæredes inſolidum tenentur. ſi autẽ ſine cauſa pollicitus ſũ reipub. me quoddã opus facturũ: & cœpi opus, & factus ſum non ſoluendo: uſque ad quintam partẽ mei patrimonii teneor perficere opus. Item & hæres meus, ſi eſt extraneus.

n Cœptum eſt. a pollicante: qs ſine cã ſit pollicitatio: vt ſupra. §. j. l. j. idẽ ſi cũ cauſa quo ad hęredẽ. ut ĩ. l. pa.
o In quintam partẽ miſerabiliter hęredes & etiam ipſe obligatur: ſed quare nõ ut ſuus ipſe, ſed ut extraneus obligatus permanet? Reſp. quis cõtra factũ directius uult uenire, quam hæres eius. Item not. alio modo teneri hæredes, quam defunctum. ad quod C. de priuil. l. fi. & C. de rei uxor. act. l. j. §. & hoc ex ref. & inf. l. penul. & fi.

SEptitia. CASVS. Quædam fœmina pollicendo reipub. certamen, pollicita eſt reipub. c. hac forma, vt pecunia penes eam remaneat, ſemiſſes illius pecuniæ dabit ad præmia certantium. quæritur an hoc & in hæredibus eius ſit ſeruandum? & dicitur qđ ſi certamẽ illud licitum erat, forma pollicitationis data ſeruabitur, & ad hæredes extẽdetur. Fran. Acc.

p In hæc uerba. hoc eſt Græcũ, qđ incipit, honoris gratia &c.
q Agonocheta. i. agonis principe.
r Thymelicorũ. de his fit mentio ĩ. de infa. l. Athletas.
s In his. alias in his. ſ. tribus milibus ſortis. alias certamina, & tunc hã beas poſſiderẽt. Vel poſſiderent. i. præſiderẽt expone. A.
t Licita eſt. alid quĩ nõ: ut ĩ. l. imperatores. & ĩ. de vſufru. le. l. legatum. & ĩ. de adm reiũ ad ciu. pert. l. legatum. §. fina.
u Formam. ſic. ſupra

† Iſte tex. eſt ualde no. ad hoc, quod promittẽs facere opus, poterit illud opus per alium explicare, ſi ſubſit & immineat urgens cauſa. iſtũ textum dixit no. ad hoc Roma. in ſuis ſingu. ſo. iiii. ſingu. 74.

† In P.F. φιλοτιμοῦμαι. Vide Alcia. lib. Diſpun. 1. ca. 1. & li. parer. cap. 22. & Bu. hic.
* In P.Fl. τὰ τοῦ
† i. Ex liberalitate ac munificentia dedico quadriennale certum de triginta milib. ſortis: ita quidã vt pecunia apud me retenta apud Decẽprimos de ꝑſtãdis in editionẽ, conſuetis: triginta millũ uſuris idoneè caueant de ſignatore. ac præfecto marito meo, & deinceps, qui ex me naſcent. liberis. Cedẽt aũt hę uſuræ in ꝑmia Thymelicorũ, ꝑut unoquoque in certamine ſenatus deſinierit.
† In P. F. ꝑſiderent, certamini ſcđm &c.

pta.de iu.imm.l.ij.§. reſponſo.

S I quis. CASVS. Titius ob honorē uel ſacerdotiū habendum pollicitus eſt e.& deceſſit priuſq; habeat honorem. dicitur, quod eius hæredes non teneotur ad illa e. niſi Titius de illa pecunia incœpit opus facere. nā hæredes eius perficere tenētur. Fran.

a Sacerdotiū. C. de epiſcopis & cleric.l. ſi quenquam. contra.ſol. hic non ſuſcepit honorem: ibi ſic. vel dic vt not.ſ.l. Barbarius. de offi.prætо.

b Opus. aliquod publicum:& dic in chostum ab eo, & ideo nō quod ipſe opus promiſit, uel pecuniam ad honorem,& ſic intelligit ſ. de mun. & hono.leg. exiſtimationem §. j. Item quod dicitur ad tē publi. habes idem. ſ.l.j.§.ſed ſi nō ipſe.Accur.

† Dic q; Modeſtio non loquitur hic de ſacerdotio orthodoxę religionis, cuius erat omnino expers. Eg. Pert.

† Vltro a municipibus delatum.

† i. vltro pollicitus eſt.

pollicitationi datam ſeruandam eſſe.

Idem lib. ix. pandectarum. XI.

S I quis ob honorē, uel ſacerdotiū † a pecuniam promiſerit, & ante, quam honorē, uel magiſtratum ineat, decedat: nō oportere hǽdes eius conueniri in pecuniā, quam is ob honorē, † uel magiſtratum ꝓmiſerat, † principalibus conſtitutionibus cauet: niſi fortè ab eo, uel ab ipſa repu. eo uiuo opus b fuerit inchoatū.

Idem lib. xj. Pandectarum. XII.

I N priuatis operibus c inuitis iis, qui fecerūt, ſtatuas aliis d ponere nō poſſumus: ut reſcripto diui Seueri cōtinetur. Cùm quidam, e ne honoribus fungeretur, opus promiſiſſet: † tā honores f ſubire cogendum, quam operis inſtructionem. Diuus Antoninus reſcripſit.

I N priuatis. CASVS. In opera meo priuato alius non poteſt ſtatuas ponere me inuito. Item quidam habilis honores ſuſcipere, & opus promiſſum facere: opus ſe facturum promiſit cauſa euitandi honores. dicitur quod honores cogitur ſuſcipere, & opus pro miſſum facere. Frā. Accur.

Ant. Auguſt. emēdat. lib. 4. e. 8. hunc locum ita legit, ut deſideret particula, tā, idq; Iudaico quodā genere dicendi.

c Operibus. aliàs operis. alias operibus. & tunc deficit infra operas. Accurſius.

d Aliis. i. ad aliorum honorē: ſed nec ipſe qui opus facit inconſulto principe: ut C.de ſtatuis & imagi.l. . & facit C.de oper.pu.l.iu.in fi. & l.fi.§.fi. Accur.

e Cum quidam. habilis. ſecus ſi inhabilis aſſet: ut C. de cond.ob tur.cau.l. quod euitandi. & quod met. cau. l.cum te.& de decu.l.non tantum. in prin.& facit ſu. de mu.& ho.l.exiſtimationem.

f Honoris. ſub. iſtam, ſi non habes in tex. vt innuit ſequens quam, punitur ergo, quia uoluit detrectare munus ad honorem. quod eſt graue delictum: ut ſ. de re mili.l.qui cum vno. §.qui poſt deſertionem.

I Mperatores. CASVS. Qui pollicetur reip.opus ſe facturum propter honorē habēdum, cogitur illud opus implere, non pecunias pro eo cogitur ſoluere. Item in donatione facta reip. conditio apposita ſeruanda eſt, ſi ſit utilis reipub. ſecus ſi damnoſa: ut ſi teſtator legat reipub. & uoluit, quod reipubli. non exigeret uectigal, quod conſueta erat exigere, non ſeruatur hæc prohibitio legantis. Fran. Accur.

g Cogi. ad quod ſ. de mu.& hon. l.exiſtimationem. in prin.& de lega.lii.l.fideicom.§.ſi. Item ſ. ſi cer.pe. l.ij.§.j.ubi, aliud pro alio.&c.

h Si utilitatis. eſt autem utilitas eo ipſo, quòd non eſt damnū: vt ſup.e.l.Septima.& de ſolu.l.in pupillo.& fac.ſup.de decre.ab or.fa.l.pe. Accur.

i Non debere. ſicut & quæ prorſus ſunt illicita, non ſunt ab initio obſeruanda. & ideo pecunia legata in aliū uſum reipu.eſt cōuertenda: vt ſu. de admi. rerum ad ci.per.l.legatum,& de uſufruct.leg.l. legatum.ff.

Papyrius Iuſtus lib.ij.de conſtitu. XIII.

I Mperatores Antoninus, & Verus Auguſti reſcripſerunt, operas extruere debere eos, qui ꝓ honore polliciti ſunt nō pecunias pro his inferre cogi. g Item reſcripſerunt, cōditiones donationibus appoſitas, quæ in rempublicam fiunt, ita demum ratas eſſe, ſi utilitatis h publicæ intereſt. q; ſi damnoſæ ſunt, obſeruari non debere. i & ideo non ſeruandum qđ defunctus certa ſumma legata k uetuit uectigal exerceri: l eſſe enim tolerabilia, quæ uetus conſuetudo m comprobat.

Pompo.lib.vj epiſto. & uaria. lectio. XIIII.

S I quis ſui, alieniue honoris cauſa opus factum ſe in aliqua ciuitate promiſerit: n ad perficiendū o tam ipſe, quā hæres eius ex conſtitutione diui Traiani obligatus eſt. p Sed ſi quis ob

k Legata. reipub. alicuius ciuitatis.

l Exerceri. quod ex conſuetudine exercebatur pro ciuitate, uel patria: vt C.noua uect.l.j.& ſic legitimū: vt ſu. de pub. l. licitatio. § eorum. multo minus, ſi ipſi reipubli. Romanorum. ergo nō omnis uolūtas defuncti eſt ſeruāda: vt ſup. de le.j. l.nemo pōt.& l. ſi quis iniqui.§. ſi. & facit ſupra, de reli. l.ut ſi qs. §. æquū. & C.de teſt.l. teſtādi.& tamen legatū hic valet: vt C.de lega.l.ab adminiſtratione. & de uſufr. leg.l.quidam.

m Cōſuetudo. ſic ſupra, de decurio.l. nō tantum. §.ſi. & ad mun.l. magiſtratus.C.noua uect.l. ſi na.

Defuncti uoluntas non ſemp ſeruatur.

S I quis ſui. CASVS. Titius ꝓmiſit cuidā ciuitati opus ſe facturū ob honorem habendū pro ſe, uel pro Cicerone, & honorē habuit: tenetur Titius, & eius hæres illud pficere. ſed ſi incœpit Titius opus facere:, & honorē nō habuit: & antequā perficiat opus, deceſſit Titius: hæres eius tenetur perficere. debet aūt quintam partē bonorū defuncti dare ciuitati, cui opus debebat pfici. ſi autem ex numero liberorū ſit is qui hæres extiterit, decimā bonorum Titii dare debet ciuitati. Fran. Accur.

n Promiſerit. & honorē receperit. aliàs non haberet locū, quod de hærede dicitur. ſi dicas opus non inchoatū a pollicēte: ut ſupra, l. ſi quis. Et nota, quòd quo ad opus nō refert utrū ob ſuū, uel aliū honorē promittat: quia utrobique eſt inchoandū. uel dic ad perficiendū tenetur. at vbi pecunia, ſūc fortè diſtinguitur, ut no. ſ. e.l.j.& facit C.de ratio. operum publi. l.j.§. qui vero.

o Perficiendum. & etiam inchoandum. uel dic ad pficiendum i.faciendum.

p Obligatus eſt. uidetur in primo caſu hæres teneri inſolidum, quando opus non fuit cœptum, in ſecundo non inſolidum quando fuit cœptum. Sed dices, quòd in primo tenetur non inſolidum, ſi bona non ſint ſoluendo liberalitati. ſed tunc malè aduerſatur. ſecundum H. vnde dic, quod in primo accepit honorem & in ſecundo non. ſed & ſic etiam intelligitur lex ſupra,

eodem.

eodem, lege, ex pollicitatione. ij. & iii. reſpon.

a Ob honorem. Idẽ & ſi ſine cauſa quia ex tunc tenetur, ex quo cœptum eſt, ut ſupra, eodem, l. j. §. j. & l. ex pollicitatione.

b Inchoauerit non tamen honorem ſuſceperit. aliàs hæres tenetur in ſolidum: ut ſup. eo. l. ex pollic. ij. reſpõ. & hic non obſtante ut ſup. eo. l. ſi quis ob. quia ibi incœpe rat, unde hæres cõplere tenetur: ut ar gu. ſ. pro ſoc. l. hæres ſocij. & de hær. tu. l. uel dic, quod ibi pecunia ob honorem hic opus tãtum erat promiſſum. Accur.

c Patrimonij. ſi bona liberalitati ſoluendo nõ ſunt. ut ſup. eo. l. ex pollicitatione. Accur.

d INter liberos. facit ſu. qui ſatiſd. cogan. l. ij. §. j. & de uerbo. ſigni. l. cognoſcere. §. ij. & l. iuſta. & l. liberorum. ſed argu. contra ſup. de iure immu. l. j. in fine.

honorẽ. [a]opus facturũ ſe in ciuitate aliqua promiſerit, atq; inchoauerit. [b] & prius, quã perficeret deceſſerit: hæres eius extraneus quidẽ neceſſe habet, aut pficere id, aut partẽ quintã patrimonij [c] relicti ſibi ab eo, qui id opus facere inſtituerat, ſi ita malit ciuitati, in qua id opus fieri cœptum eſt, dare. Is aũt q ex numero liberorũ eſt, ſi hæres extiterit: nõ quintæ partis, ſed decimæ ꝯcedendæ neceſſitate afficitur. & hęc diuus Antoninus conſtituit.

Vlp. lib. fin de offic. cura reip. XV.

INter liberos [d]nepotẽ quoque ex filia cõtineri diuus Pius reſcripſit.

DE VARIIS ET extraordinarijs cognitionibus &c.

TITVLVS XIII.

† DE VARIIS & extraordinarijs cognitionibus: & ſi iudex litem ſuam feciſſe dicatur.

† In P. Fl. de extraordinarijs cognitionib. &c.

PRæſes prouinciæ. CASVS. Hic intẽdit dicere de quib. factis poſſit præſidis officium implorari, ut ſic ipſe præſes extra ordinem poſſit cognoſcere: & dicit ꝙ præſes prouinciæ ſolet extra ordinem cognoſcere de mercedibus conſtituendis & dandis præceptoribus ſtudiorũ liberalium: & quæ ſint liberalia ſtudia, ſpecificat. Item cognoſcere debet de mercede dãda obſtetrici. Item de mercede conſtituenda, & danda ẽt medico, qui peritiã habet ſanandi aliquã certam partem corporis: aut auriculæ, uel fiſtulæ uel dentiũ: non ei qui incantat aliquod malũ ſiue imprecatus eſt. Item non dicet ius philoſophis, qui petunt ſalarium conſtitui a diſcipulis ſuis. & redditur rõ in litera. ſi tamen diſcipuli uelint aliquid ſponte dare doctori ſuo: doctor poteſt recipere. Item nec doctoribus legum ius reddẽt, qui petunt a diſcipulis ſuis ſalarium conſtitui & ſolui. & redditur ratio in litera. ſi tamen diſcipuli uelint aliquid ſponte dare doctori ſuo, doctor poteſt recipere. Item præſes cognoſcet de mercede reſtituenda, & danda a diſcipulis magiſtris ludi literarij: & qui ſint hi, dic ut in gloſſ. quæ incipit, pro conſtituenda & cetera. non autem cognoſcet extra ordinem de mercede conſtituenda librarijs, & notarijs, & calculatoribus, & ſimilibus, qui in litera nominantur. Item ſi aſſeſſores petant ſalarium: de hoc cognoſcet Præſes extra ordinem. Item ſi aliquid dicitur contra aliquem prædictorum: de hoc poteſt præſes cognoſcere extra ordinem. Item qui iudices cognoſcere poſſint aduerſus aduocatos, diui fratres reſcripſerunt. ſcilicet in græco: & de hoc habes exemplum ſupra, de pœnis. leg. moris. in principio. Item de ſalario conſtituendo aduocato, debet cognoſcere præſes extra ordinem: & conſtituet ſalarium pro modo litis, & pro facundis aduocati, & alia ſunt inſpicienda, quæ in litera continentur & ſpecificat quæ dicunt aduocatus. Item ſi aduocatus fecit pactum cum cliente ſuo de quota parte litis: non ualet. ſi autem cauſa finita factũ fuit pactum prædictũ: ualet uſque ad probabilem quantitatem. Item, ſi nomine uictoriæ aliquid ſibi dari paciſcitur aduocatus, ualet: tamen computetur in hoc, qđ primo fuerat datum: ut tamen non excedat licitã quãtitatem: & quæ ſit licita, ſpecificat. itẽ ſi pendente cauſa decedit aduocatus, ſalariũ quod erat ei præſtitum pro tota cauſa, non repetitur. Item præſes prouinciæ, uel prætor cognoſcet ex officio de nutricis dandis nutricibus, id eſt, de mercede conſtituenda & danda nutrientibus pueros, qui ſunt infantes: non ſi maiores infantibus nutriant. & omnes iſti qui conueniuntur coram præſide: ex eius ſcilicet præſidis officio, & coram eodem præſide poterunt reconueniri a conuentis. Franciſcus.

Vlp. lib. viij. de omnibus tribunalib. I.

PRæſes prouinciæ de mercedibus iusdicere [e]ſolet, ſed præceptorib. tm̃ ſtudiorum liberalium. [f]Liberalia aũt ſtudia accipimus, quæ Græci, † ἐλευθέρια † μαθήματα appellant, Rhetores continebuntur, [g] Grammatici, Geometrę.

Medicorum quoque eadem cã eſt, quæ profeſſorũ: [h]niſi quod iuſtior: cum hi ſalutis hominũ, illi ſtudiorum curã agãt. & ideo ijs quoque extra ordinem ius dici debet. Sed & obſtetrices [k]audiant, [l] quę utique medicinam exhibere uidentur. Medicos fortaſsis quis accipiet etiam eos, qui alicuius partis corporis uel certi doloris ſanitatem pollicentur: ut puta † ſi auricularum, [m]ſi fiſtulę, uel

† In Pan. F. non eſt. μαθήματα.

† ἐλευθέρια, id ẽ, liberales, diſciplinas.

† In Pan. Fl. ſi auricularius, ſi fiſtulæ &c.

e Dicere. extraordinario officio iudic. implorato: ut iuſta proxi. §. medicorum. & in ipſo titulo. & ſupra de decret. ab ordi. fa. l. ambitioſa. § ſi. petitur ergo conſtitui & ſolui, licet a principio non fuerit conſtituta merces, ut dictis legibus. & ad idem C. de profeſ. & me. l. medicos. lib. x.

f Liberalium. artium, quæ ſunt grammatica &c. & ſub. & quibuſdam alijs, ut hac lege habetur. Accurſius.

g Continebuntur. ſub ſtudio liberali. nam ſunt vij. quarum hæc eſt una Acc.

h Profeſſorum. hos ſupra uocauit præceptores.

i Iuſtior. ſcilicet uidetur cauſa medicorum, cum hi, &c. ut ſup. de decre. ab ordi. fa. l. j.

k Sed & obſtetrices. quæ procurant mulierem in partu, ut ſup. ad legem Aquiliam. l. Neratius. §. item ſi obſtetrix & medicinas dantur ibi, & hic.

l Audient. ſ. præſides petentes conſt. tui & dari ſalarium. item facit inf. eo § ad nutricia.

m Auricularum. alias auricularius & dicitur is, qui aures

aures ęgras curat. aliâs articularis, ut athretidē intelligas: hoc ſenſu, ut is etiam medicus ſit, qui articularis morbi ſanitatem pollicetur, uel aurium doloris.

a Vel dentium. ſ. ſanitatem pollicetur.

b Nō ſunt iſta. uel hoc, uel ſuperius non abundat. ſic ſupra, de damno in fecto. l. fluminum. in principio.

c Tametſi. id eſt, quamuis.

d Prædicatione. ſ. laudis. Accur.

e Mercenariam. ſ. mercedem ex opere capere, ut ſup. de uac. mu. l. in honoribus. §. philoſophis. & C. de mu. pa. l. poſſeſſor. & idem uidetur de poeta: ut C. de profeſ. l. pe. Ac.

f Dicet. ſ. præſes nō ergo doctor extraordi. petit conſtitui ſalarium: ut hic. Sed contra C. de profeſſ. & me. l. medicos. in fi. Sol. ibi erat promiſſum & ſic poteſt peti: ut ibi. Item in aduocato ſecus: ut j. §. in honorariis

g Sanctiſſima. quo ad animam: quia eius præcepta concordant cum diuinis: ut ſ. de iuſtitia, & iu. l. iuſtitia. §. iuris præcepta. Itē eſt firmiſſima quo ad mundum: ut inſtitu. de re. diui. §. ſanctæ. & per hoc uidebatur debere reddi ius. ſed quæ pretio. &c. ut ſubiicit.

h Aeſtimanda. poteſt ergo ſcientia donati, non uendi: ut hic, & ſupra, de do. l. Aquilius. ſic C. de epiſco. & cleri. l. ſi quenquam. Sed ar. contra inf. de reg. iuris. l. cuius.

i Honor. id eſt. ſalarium: ideo ſic dictum, quia honor eſt donanti, & cui datur. ſic ſup. mand. l. ſi remunerādi. qui debet dari pro facultate & dignitate donantis: ut ſupra, de admini. tu. l. cum plures. §. in primis. & etiam eius cui donatur: ut C. de epiſcopali audientia. lege, cum dementis.

k Petitur. ſcilicet a ſcholari per doctorem.

l Qui. ſcilicet honor.

m Ingreſſu ſacramenti. quod ſacramentum fit a iudice per præſentiam euangeliorum: ut C. de iudic. l. rem nō nouam. uel calum. quod fit a partibus, ut C. de iura. calum. l. ii. antequam ergo iuretur, debet ſolui. uel dic ſacramenti, id eſt, ſtudii: ideo ſic dicti, quia doctor iurabat fideliter docere. uel ideo, quia ſtudium res ſacra eſt: cum leges in quibus ſtudetur, ſint ſacratiſſimæ, ut C. de leg. & con. l. leges ſacratiſſimæ. & ſecundum hoc in principio ſtudij ſunt offerenda dona. & pro hac expoſitione optime facit, quod ſequitur, quædam enim, &c. Sed an pro donis, quæ hodie fiunt, poſſit cogere doctor, cum ipſe non loquitur, cum promittuntur? Reſpon. ſic: quia conſentit: quod ſufficit: ut C. de do. l. ſi quis argentum. §. ſi autem. & de act. & obli. l. in quibuſcunque. & l. obligationum. in fi.

† Vide gl. in proœ. pragma. Sanctio in §. quibus. ad plenū in uer. ſpecie.

† Iudices, & Aduocati an ꝑmia, & pecunias honeſte accipiant tractat Mādoſ. in proœ. glo. Facul. in uer. proœmiis.

dentium. a Non tamen ſi incantauit, ſi imprecatus eſt, ſi (ut uulgari uerbo impoſtorum utar) exorcizauit, nō ſunt iſta b medicinæ genera: tametſi c ſint, q hos ſibi ꝓfuiſſe cū prædicatione d affirmēt. An & philoſophi profeſſorū numero ſint? Et nō putē: non quia non religioſa res eſt, ſed quia hoc primum profiteri eos oportet, mercenariam e ſe operam ſpernere. Proinde ne iuris quidem ciuilis ꝓfeſſoribus, ius dicet. f

Eſt † qdem res ſanctiſſima g ciuilis ſapientia, ſed q pretio numario nō æſtimāda, h nec dehoneſtanda † dū in iudicio honor i petit, k qui l in ingreſſu ſacramēti m offerri debuit. Quædā n. tametſi honeſte accipiant, inhoneſte tñ petunt. n Ludi o quoq; literarii magiſtris, licet non ſint ꝓfeſſores, tñ uſurpatum eſt, p ut iis quoque ius dicatur: q Iā & librariis, r & notariis, s & calculatorib', t ſiue tabulariis, u ſed & cæterarum artium opificibus, ſiue artificibus, quæ x ſunt extra literas, uel notas poſitę, nequaquā extra ordinem ius dicere præſes debebit.

Sed & ſi comites y ſalariū petēt: idē iuris eſt, qđ in ꝓfeſſoribus z placet. Sed & aduerſus oēs ipſos a cognoſcere præſes debet. Qui autem aduerſus aduocatos adeantur, b Diui Fratres reſcripſerunt.

In honorarijs aduocatorum ita uerſari iudex debet, ut pro mō litis, c ꝓq; aduocati facūdia, & fori ꝯſuetudine, † & iudicij, ī quo erat acturus, æſtimationem adhibeat: dummō licitum honorarium quātitas non egrediatur.

Ita enim reſcripto Imperatoris noſtri, & patris eius continetur: cuius uerba ita ſe habent, Si Iulius Maternus, quem patronum cauſæ tuæ eſſe uoluiſti, fidem ſuſceptam exhibere paratus eſt: d eā duntaxat pecuniam, quæ

u Petitur. ut hoc ſalarium ante promiſſionem. ſic ſupra, de oper. lib. l. Campanus. & de iudi. l. obſeruandū. & ſup. de origine iuris. l. ii. § primus de inde. circa fin. l. & ibidem de hoc no.

o Ludi. genitiuū caſus.

p Vſurpatum eſt. id eſt, ꝑer uſum obtentum.

q Quoque ius dicatur. pro cōſtituēda ſibi mercede: ut ſ. in principio. & ſunt iſti ſatyrici, qui ludendo & ſaltando recitabant. Accurſius.

r Tametſi librariis. qui libros ſcribunt: ut in proœ. Digeſt. §. illud antem.

s Notariis. qui notas faciunt, quæ non ſunt literæ: ut ſ. de bon. poſ. l. ſed culpa. §. fi. Accur.

t Calculatoribus. hi ſunt computatores de, quibus dicitur C. de erro. cal. & de lib. cau. l. fi. in fine.

u Tabulariis. id eſt, tabellionibus: ut C. de tab. per totum, & ad hoc ſ. de pœnis. l. moris. in princip. Accur.

x Quæ. ſ. artes.

y Comites. i. aſſeſſores: ut ſ. de offi. aſſeſ. l. diem. & loc. l. ſed addes. §. j.

z Profeſſoribus. ſ. alijs, quam iuris ciuilis, ut ſupra. §. medicorum. & §. proinde.

a Omnes ipſos. ſi aliquid contra eos dicatur: ut j. eo. in fi. uel etiam ſi principaliter conueniantur. Accur.

b Adeantur. ſ. præſes uel iudex: ut ſup. ea. l. §. proinde his dicent. Alias legitur. Qui autem aduer. aduo. ad di. fra. reſcripſerunt, in græco. l. & dic etiam qui. l. iudex. & da exemplū ſup. de pœ. l. moris. in prin. & de officio præfe. urb. l. j. in h. & de officio ꝓcō. l. nec quicquam. §. de plano. de poſtu. l. j. §. accepit. & C. de iudi. l. propetandum. §. illo. & de poſtu. l. prouidendum. uel dic reſcripſerunt quod dicitur in ſeq. §.

c Pro modo litis. i. pro quantitate cauſæ. & fit ſup. de tranſactio. l. cum hi. §. modus. & de reli. l. ſi quis ſepulchrum. §. ſumptum. ſic & ſup. de uſu & ha. l. plenō. §. j. & C. commu. de leg. authen. res. & C. de admi. tu. l. ſi curatores.

d Paratus eſt. quod eſſe debet. ad quod C. de iudi. l. propetandum. §. illo. & loc. l. qui operas. in prin. & §. j. & C. de

† Et ſic in bonā partem. aliбi in malam, prout ſupra in l. a. nu. glo. in uer. uſurpata. ff. de admi. rer. ad ciui. ꝑti. & per Mandoſ. in glo. Facul. in proœm. ī uer. uſurpet. & in 14. q̄ ſt. 3. Regu. ln 4. & 6.

† Hic uidetur tex. qualiter ſtil', & cōſuetudo ꝓ lege haberi debet & obſeruari. de quo ego addo uidēdum Guid. Papam in prelatione ſuarū deſiſio. parlamēti. qui tamen ibi nō allegat iſtum tex. addo Angel. in §. nō ex ſcripto. inſti. de iure na tu. gen. & ciui. in j. & ii. col. ul de gl. in ca. j. §. notariis. & in uer. tanct. de elec. in prag. ſan.

& C.de condict.ob.cauſam.l.aduocati.

[a] Egreſſa eſt.alias eſt in textu non, & tunc habeas debet, ſcilicet aduocatus. Accur.

[b] Petere debes.i. repetere quod plus ſoluiſſes.uel petere, ut abſoluaris ſi non ſoluiſti : ut C.de poſtu. l.iij.

gentem, tunc obtinet quod hic dicitur, & C.de aduo. diuer.iudi.l.poſt duos.§ j.& ſup.de leg.j.l. legatus autem.§. fina. Nec obſt.C. de aduoca. diuer. iudi.l.petitionem.ut ibi not.& idem ſi eſt infirmus: ut ſupra, de ſtatulib.l.cum hæres.§.Stichus, adeo ut ſi nihil fecerit adhuc obtinet, quod hic dicitur: licet quidam in auctore diſtinguant: fuerat in mora conteſtandi uel procedendi. & tunc obtinet quod hic dicitur. alias de æquitate reddi. In reo indiſtincte dicunt reddi, ſi nihil erat factum: & hoc de æquitate dicunt. & pro eis ſupra de condic. ob cauſ.l. ſi pecuniam. & qđ hic dicitur per ipſum non ſteterit, ſubaudiunt : ſed per clientulum quia paratus fuerat aduocatus, paratus ſum uenire ad cauſam. econtra ſi ſteterit per clientulum, non reddit aduocatus: ut ſupra locati. l. qui operas.§. aduocati. Idemque ſi per fortuitum. caſum, & ex perſona clientuli: ut ſi res petita interierit. ita q̃ reus non teneatur ut ſupra de rei uendi. l. utique. §. non etiam. Ex prædictis not. argu. quod ſalarium in princip. eſt præſtandum. pro quo eſt C. de iudic l.properandum. §.in honorarijs. & C.de condict. ob cau.l. fina.& loca.l.qui operas. §.j.ſupr. eodem. l. proinde. ſed quid ſi aduocatus deſerit cauſam ut deſperatam ? Reſpon. aut ex cauſa quam præuidere poterat: & imputetur ei quod imperite uidit : aut ex aliqua cauſa repentina: puta fecit clientulus prauam confeſſionem. & tunc nihilominus habeat: ut ſup.de uac.mu.l. penulti.§ fi.cũ ſuis concor. Item quid in poteſtate mortuo, uel aſſeſſore, uel in doctore, uel magiſtro mortuo, an reddant ſalarium? [z] Reſpon. non imo petetur, ex quo per eũ non ſtatuit hic, & dicta l. qui operas.& dicta l.ſi pecuniam ibi, & cum per te &c. & ſup. de ſtatulib.l.cũ hæres.§.Stichus: & ſup.de leg.l.legatus §.fina.nec poteſt dici, quod alium ſubſtituat: quia inter artifices &c. ut ſup.de ſolu.l.inter artifices. Item quid in quolibet alio qui operas ſuas locat? Reſpon. ut plene not. ſup. de lo. l.ſi uno.§.cum quidam. & de cond.ob cau.l.ſi pecuniã. & facit ſup.de aſſeſ.l.diem.& loc.l.ſed addes.§ fi.& de act.emp.l.creditor. §. pe. Item not. hic quod mors tua, uel uitium perſonæ tuæ, non tibi. ſed alij nocet.ut ſup. de leg. j.l.ſed & ſi res. & l.filius. §.ſi quid ſeruo. & de ope.lib.l.libertus.§.qui opus.

modũ legitimũ egreſſa eſt, [a] repetere debes. [b] Aduocatos accipere debemus oẽs oĩno, q̃ cauſis agẽdis quoquo [c] ſtudio operant: non tñ q̃ † ꝓ tractu [d] nõ affuturi cauſis, accipere quid ſolent, aduocatorũ numero erũt. Si cui cautũ eſt [e] honorariũ, [f] uel ſi quis de lite pactus eſt: uideam, an petere poſsit. Et quidẽ de pactis ita reſcriptum eſt ab Imperatore nr̃o, & diuo patre eius: Litis cã malo more [g] pecuniam tibi promiſſam ipſe quoque profiteris. Sed hoc ita eſt ſi ſuſpenſa lite [h] ſocietatem futuri emolumenti cautio pollicet. Si uero poſt cauſam actam cauta ẽ honoraria ſumma, [i] peti poterit uſque ad ꝓbabilem quantitatẽ: & ſi nomine palmarij [k] cautum [l] ſit: ſic tñ, ut computetur id, quod datum eſt, cũ eo q̃ debetur: ne utrũque compoſitũ licitam quantitatem excedat. Licita [x] aũt quantitas intelligit ꝓ ſingulis cauſis uſq; ad centũ aureos. [m] Diu[s] † Seuerus ab heredibus aduocati eo mortuo ꝓhibuit mercedem repeti; [n] quia ꝑ ipſum nõ ſteterat, quò minus cãm ageret. Ad nutricia quoq; officiũ præſidis, uel prætoris deuenit. Nãque & nutrices [o] ob alimoniã infantium apud præſides, q̃ ſibi debeẽ, [p] petunt. Sed nutricia eo uſque producem, quoad infantes uberibus aluntur: cęterũ poſt hæc ceſſant partes prętoris, uel præſidis. Hæc omnia, [q] ſi apud prẹſides

[c] Quoquo. plus eſt eſt opus, ſcilicet, qđ quinquennio leges audiuerit : ut C. de aduo. diuer. indi.l. iubemus pro tempore. §. de ne de cætero. Item quod doctor iuret peritia iuris cum inſtructum: ut C.de aduo. diuer. indi.l. nemini. per quæ remouet illiteratos, qui quandoq; expertos negotiorũ poſtulãt, quod poſſunt: ut argu.C. de iudic l. penulti. niſi ſint liberti. ut C. de poſtul.l. ij. item per hoc remouet procuratores, tutores, actores & ſimiles, qui licet in cauſis operentur aliquo ſtudio, non tamen ſunt aduocati, ut reddatur eis ius pro ſalario conſtituendo, quod ergo dicit, quoquo ſtudio, id eſt ſiue in allegationibus tantũ debet adeſſe, ſiue uſque ad lit. conteſt. tantum : uel in cauſa principali tantum : uel appel. uel utraque: uel in certo loco: uel quolibet. quot autem modis petitur ſalarium aduocati, dic ut not.C. de ſuf.l.j.

[d] Pro tractu.puta ut dilationem unam acquirat.alias pro contractu, alias pro tractatu idest pro conſilio.

[e] Si cui cautum eſt. id eſt promiſſum.

[f] Honorarium.id eſt ſalarium.

[g] More.de quota litis.

[h] Suſpenſa lite.id eſt lite pendente, qui iam cœperat eſſe aduocatus paciſcatur de quota parte litis : ut ſic fit quædam ſocietas non ualet duplici ratione. Prima quia lite pendente: ut C.de poſtul.l.quiſquis.§.præterea. & arg.infra.l.medicus. Alia, quia de quotacunque & antea impediret: ut & hic intelligi poteſt, quaſi ſuſpenſiuè lucrum inſpiciat : quod poteſt eſſe & non eſſe: ut probatur C.de procur.l. item.& ĩ.man.l. ſi cõtra licitum.& ſup.de pact.l.ſumptus.& mandati.l.ſi remunerandi. §.Maurus. & adde quod not. C. de poſtul.l.ſi quis.& l.quiſquis.§.preterea.

[i] Summa.puta etiam de quota : ut hic uidetur uelle: nec lex aliqua prohibet, arg.ſup.de pac.dot.l.licet.

[k] Nomine palmarij.id eſt. uictoriæ. nam palma uictoriam ſignificat.

[l] Cautum, ſubaudi poterit peti quod promiſſum eſt.

[m] Aureos. ſcilicet ad plus. nam minus quandoque datur: quod uidendum pro modo cauſæ & aduocatis ut ſupra, ea.l.§.in honorarijs.

[n] Repeti. dic ſi ſtat per aduocatum uiuentem, non petit ſalarium: imo ſolutũ reddit: ut C.de cõdi.ob.cau. l.fina. ſi uero per caſum mortis in ſua perſona contin

[o] Nutrices. petunt aduocati ſalaria : doctores liberalium artium mercedes : nutrices nutricia : pmæneta philoſopia.

[p] Debetur. ſi debetur, ergo act. petitur. reſpon. debetur ex bono & æquo : non quod ſit ciuilis, id eſt naturalis obligatio, niſi ad antidora. Accur.

[q] Hæc omnia. ſ. habent locum. Accur.

† In P.F. pro tractu.

[x] Alcia. li. 3. Diſpun. cap. 9.

[n] Iſte. §. facit pro aduocatis. & uid glo. in ca. magna pietas. de pe. diſtin. j. et fama. in glo. circa fin. cu.

[z] Conclude ut per glo.& plenius. per Bart. poſt glo. in l. ſi uno. §. item cum quodã. in glo. mag. ĩ. loca. & in l. j.§. diuus. & l. ij.col. fi. nec enim quæro aliquis eſt conductus ad legendum. ĩ.de uarijs & extraor. cog.

[s] Nutricia pluraliter, uniuſ cum ſunt mercedes, quæ Græce τροφεῖα dicuntur. Bud. titulo, de offi. præf. præ. ſupra.

Vide in hunc locũ Alcia. lib. diſpun. iij. c. ix.

a Admitti.ut & ĩ.§. ſed & aduerſus.& C.de ſenten. l.cum Papi.& in authen.conſequenter. Accur.

perãtur uideamus, an de mutuis petitionibus poſſint prȩſides cognore. Et putem debere admitti. a

Idem li.j.Opinionũ. II.

DE uſu [†] aquæ, b de que riuis nouis in ciuiliter inſtitutis, itẽ de equis c alienis a ſciente poſſeſsis, fȩtuq; earum, & de dãno dato per immiſſos in prædium ſuum uniuerſos homines eos, qui in plurium prȩdia diſtribui debuerũt: d ſi modò id nõ ex authoritate eius, e qui iubere potuerit, factum eſt: Præſidem prouinciæ doceri oportere rñſum eſt, ut is ſecũdum rei æquitatem, & iuriſdictionis ordinem cõuenientẽ formã rei det.

Idem li.v.Opinio.

[†] MEdicus f † cui curandos ſuos oculos, q eis laborabat, cõmiſerat, periculũ amittendorum eorum per aduerſa medicamenta inferendo, cõpulit, ut ei poſſeſsiones ſuas contra bonam fidem ȩger uenderet. Inciuile factũ Prȩſes prouinciæ coerceat, remque reſtitui iubeat.

Licet aduocatus non poſſit adimplere aduocationem pp caſum fortuitum in eius perſonã contingentem tamen totum ſalarium debet conſequi. Bart.

Paulus libro quarto ad Plautium. IIII.

DIuus Antoni. Pius reſcripſit, iuris ſtudioſos, g qui ſalaria petebant, hæc exigere poſſe.

Calliſtratus libr. j. de cognitionibus. V.

COgnitionum numerus cum ex uarijs cauſis deſcendat, in genera diuidi facilè non poteſt, h niſi ſummatim diuidatur. Numerus ergo cognitionũ in quatuor ferè genera diuidi põt, Aut enim de muneribus ſiue honoribus gerẽdis agitatur: aut pecuniaria re diſceptatur: aut de exiſtimatione alicuius cognoſcit: aut de capitali crimine quæritur. Exiſtimatio, eſt i dignitatis k [†] illæſȩ ſtatus, legibus ac moribus comprobatus: quæ l [†] ex delicto noſtro authoritate legum aut minuitur, aut conſumit. Minuit exiſtimatio, quoties manẽte libertate circa ſtatũ m dignitatis pȩna plectimur: ſicuti cũ relegat qs, uel cum ordine mouet, uel cũ ꝓhibetur honorib' publicis fungi: uel cũ plebeius n fuſtib. o cȩditur, uel in opus publicum datur: p uel cum in eam cauſam quis incidit, quȩ edicto ꝑpetuo q

DE uſu. CASUS. Numerat tria capitula, de quibus Præſes debet cognoſcere, id eſt, de nouis riuis in ciuitate factis. Item de equabus à non dño poſſeſſis. Item de damno dato per immiſſos homines in prædium alienum. Franciſcus.

b Aquæ. ſubaudi. id eſt, de riuis &c.

c De equis. uel equabus. ſic ſupra, de uſur. l. equis.

d Debuerunt. puta in aliquo exercitu, uel curia, puta habitudium. Ac.

e Eius. ſcientis ſic ſieritur ĩ de author. tut. l. j. in fi. & l. fin. Accur.

MEdicus. CASUS. Medicus oculorum malam medicinam dedit infirmo: ut ſcilicet ab eo extorqueret agros ſuos per emptionem: & extorſit. dicitur quod præſes prouinciæ iubebit hoc retractari: puniet etiam medicum. Fran.

f Medicus. facit C. quod metus cauſ. l. ſi per impreſſionem. & de profe. l. antepenultima. & de officio præſi. l. illicitas. & ſup. quod metus cauſ. l. finali. §. i. uſque in finem le. & quod not. in l. nec amore.

g DIuus. Studioſos idest, aduocatos uel aſſeſſores. & tunc conſtitutum uel non cõſtitutum: ut ſupra. l. j. §. in honorarijs. & §. ſed & ſi comites. uel dic i. doctores legum: & tunc dic demum conſtitutum: ut ſupra. l. j. §. proinde. Item non obſt. ſupra, mand. l. qui munera. §. ſalarium. quia ibi cõſtitutum. incertum petebant, hic autem, ut conſtitutum petitur.

COgnitionum. CASUS. Numerus cognitionum cum ex uarijs cauſis deſcendat, non poteſt facile diuidi in genera: ſed cum difficultate ſic diuiditur: nã in quatuor genera diuiditur. aut enim de honoribus ſiue muneribus gerendis tractatur: aut de pecuniaria re diſceptatur: aut de exiſtimatione alicuius cognoſcitur: aut de capitali crimine quærit. Secundo dicit, quid ſit exiſtimatio. Tertio dicit, quod exiſtimatio quandoque minuitur quandoque conſumitur. & dat exempla de utroque ſeparatim. Fran.

h Non poteſt. ſed cum difficultate ſic, ut ſubijcit. ſicut & mora: ut ſ. de uſur. l. mora. & arg. j. de reg. iur. l. omnis definitio. & not. quod aliqua cauſa eſt, que ſub duobus membris ponitur, ut ſuſpecti tutoris: ut ſup. de ſpect. l. non ſolum. §. fina. Accurſ.

i Exiſtimatio eſt idest fama ſiue opinio. nam hæc tria idem ſignificant, ut mucro, enſis, ſpata, gladius. unde dicitur infamia. id eſt famæ priuatio.

k Dignitatis. id eſt potentiæ à natura tributæ cuilibet, quia homo eſt. homo enim eſt dignior omni creatura: ut ſupra, de ædil. edic. l. iuſtiſſimè. cum omnis creatura ei ſeruiat: ſed & angelica natura. nam & angelus ei ſeruit. uel aliter potius dignitas: ut C. de digni. Item per hoc quod dicit illæſæ, id eſt in nullo diminutæ.

l Quæ. ſcilicet exiſtimatio, ſeu fama. Accurſ.

m Circa ſtatum. perſeuerantem.

n Cum plebeius. honeſtior enim non ſubijceretur: ut ſup. de pœnis. l. capitalium §. non omnes. Accurſ.

o Fuſtibus. ĩ. de infa. l. ictus. contra Sol. uerum eſt, quod infamis eſt dum pœnam patitur: ſed ea pȩna finita, & reſtituto eo definit eſſe infamis. Vel aliter, cum crimen præcedens tale ſit, quod per ſententiam irrogat infamiam: tunc is qui cæſus uel damnatus eſt, infamia eſt perpetuo. Acc.

p Datur. dic in opus pu. datur, ſcilicet ad tempus. ſic non amittit ciuitatem: ut ſupra, de pœ. l. capitalium. circa prin. aliud ſi in perpetuum: ut ſ. de pœ. l. quidam ſecũdum Ioan. & C. de pȩn. l. j. Sed & ſi perpetuo adhuc differt à damnato in metallum, cum ille ſeruus pœnæ efficitur: hic ciuitatem tantum perdit, ut ſ. de pœ. l. capitaliũ. in prin. at relegatus eſt in pœ. uũ remanet ciuis ut ſ. de interdi. & relega. l. relegatorum. §. ſiue autem.

q Perpetuo. i. generali: ut Inſti. de ſatiſd. tut. §. quod edictum habeq ſ. de infa. l. j. Accur.

[†] Iſta lex eſt ſing. & not. ſecundum Barto. hic.

[†] In P. F. incipit, Si medicus cui &c.

[†] Iſta lex etiam reputat ſingu. per Barto. hic.

[†] Homini natura Angelica deſeruit. uide Mando. de ingra. homi. l. angelos. ca. 7.

[†] In læſæ, in P. F.

[†] Qui ſcilicet ſtatus.

Conſu-

a Conſumitur.ſ.exiſtimatio. Accur.

b Veluti. innuit quod ille, cui interdicitur aqua, & igni, in cuius locum ſucceſſit hodie deportatio: ut hic ſubijcit. & ſup. ad l. Iul. pe. l. iij. efficitur ſeruus. & ſic ē contra Inſtit. de cap. di. § minor. Sol. hic magna ponitur pro media tantum. & quod dicit libertas non ponitur pro ea, quæ eſt contraria ſeruituti: ſed i. impoſſibilitas faciendi, quod uult: quod non poteſt facere damnatus aqua, & igni. ut ecce non pōt teſtari: ut ſupr. de iniuſt. teſtam. l. ſi quis ex. §. eius. & ſi hic nihil de maxima dicitur. Vel dic. quòd magna comprehendat maximā, & mediam: ut alias ſup. de uſuf. leg. j. in fi. & ad Tertyl. le. j. §. proinde. & quod dicit libertas t eſt exemplum de maxima. Itē, qd̄ dicit ueluti, exemplū de media interpoſito puncto loco copulæ. [t] Sed quidam habent uel: & tunc planior eſt hæc ſecunda lex. & facit de uerb. ſig. l. capitalis. Sed quis eſt effectus minutionis, uel conſumptionis? Reſpon. de prima patet per exempla hic poſita, de alio conſtat, quod ad nullum actum ciuilem admittitur, cuius fama eſt cōſumpta: ut ſupr. de pœnis l. quidam. & C. de dig. l. ij. Acc.

* vide l. ult. de cap. de mi. ſ. & Duare. c. Diſput. ca. 9.

[t] punctus loco copulæ: de quo p Mā. in Gl. Pac. §. Habita, in uer. ſan. Ro. eccleſiæ. uerſ. Tertius intellectus.

inter infamiæ cauſas annumerat. Cōſumitur [a] verò, quoties magna capitis minutio interuenit: id eſt, cū libertas adimitur: ueluti [b] cū aqua, & igni interdicitur, quæ in perſona deportatorum euenit: uel cū plebeius in opus metalli, uel in metallū datur. Nihil enim refert, nec diuerſa [c] pœna eſt operis [d] & metalli, [e] niſi q̄ refugæ operis: non morti, ſed pœnæ metalli ſubijciuntur.

Caius li. iij. rerū quotidianarum, ſiue aureorū. VI.

SI iudex litem ſuam fecerit [f] nō propriè ex maleficio obligatus uidetur: ſed quia nec ex contractu obligatus eſt, & utique peccaſſe aliquid intelligitur, licet per imprudentiam [g] ideo uidetur quaſi ex maleficio teneri in factum actione: & in quantum de ea [h] æquum religioni iudicātis uiſum fuerit, pœnam ſuſtinebit.

c Nec diuerſa. qualitate: ſed quantitate ſic: ut ſupra de pœ. l. aut damnum. §. inter eos. & hic ſubijcit.

d Opeis. ſ. metalli.

e Metalli. ſ. ſimpliciter.

SI iudex. CASVS. Iudex qui litem ſuam facit: quia contra æquitatem iudicat, obligatus ex quaſi maleficio, & actione in factum tenetur in quantum æquū iudici uidebitur. Fran. Acc.

Scribē. hic dīt iſtā gl. ſore ſin. ad hoc qđ ſicut iudex malè iudicās facit litē ſuā tu in p̄ſenti l. & in l. ſi filius. ſ. de iudi. ita etiā arbiter facit litem ſuam non rectè iudicādo. Bolog.

f Si iudex litem ſuam fecerit. quando contra æquitatem. ſed ſi contra ius: tunc aut errore expreſſo, & non ualet: & ſic non facit litem ſuam. aut non, & ualet: & ſic facit litem ſuam, ſecundum quoſdam. Accur.

g Per imprudentiam. not. teneri aliquem ex imprudentia. ſic ſup. locat. l. ſi quis fundum. § Celſus. l. item quæritur. §. ſi gemma. & ad le. Aquil. l. idem Iulianus. §. fi. & de offi. præ. l. illicitas. §. ſicuti. & de neg. geſt. l. nam & ſerui. §. fi. H.

h De ea. & ita non inſolidum damnatur. & ſic benefacit ad tuo. ſed ubi dolo, tunc inſolidum, & fieret infamis: ut Inſti. de obl. quæ ex quaſi delict. in prin. & C. de pœ. iu. l. fi. & hoc ſiue ordi. ſiue deleg. ſiue etiam arbiter [r] & compromiſſarius ſit. ſic & C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo, in fi. niſi in caſu quando ſine pœna, ſed cum iuramento: quia tunc nihil eſt ei. ſ. arbitro præter ſacramentum: ut in auth. de iudi. §. & quoniā. Item ſiue paterfa. ſit, ſiue etiam filiusf. de quo filio dic ut ſup. de iudi. l. ſi filius. & facit ſup. de act. & obl. l. ex una. §. ſi iudex.

DE PROXENETICIS.

TITVLVS XIIII.

DE PROXENETICIS.

Vlp. lib. xlij. ad Sab. I.

PROXENETICA [i] licito iure petuntur. [k]

Idem libro xxxj. ad edictum. II.

SI proxeneta interuenerit faciendi nōis, [l] ut multi ſolent: uideamus, an poſſit quaſi mandator teneri. Et nō puto teneri: quia hic monſtrat magis nomen quam mādat: tametſi [l] laudet nomen. Idem dico, [m] & ſi aliquid [n] philantropiæ [n] nomine accepit, nec ex locato, & conducto erit actio. planè ſi dolo, & calliditate creditorem circumuenerit: de dolo actione [o]. tenebit. [p]

Proxeneta. Proxeneta eſt, qui inquirit uoluntates aliquorū, uel ad munera, uel ad contractus, uel ad amicitias faciēdas, uel ſimilia, & conſtituitur ei ſalariū extraordinarium. Accur.

i PRoxenetica. ſ. ſalaria q̄ præſtantur proxenetis, quæ & philantropia dicuntur: ut j. l. ij.

k Petuntur. extra ordinem: ut j. l. fi. in fi. non act. loc. ut j. proxi. ſed hodie bibliopolæ noſtri tēporis non expectant petere pecuniam, ſed libros retinēt uſque dum eis ſatisfiat.

l nōis cā.

SI proxeneta. CASVS. Proxeneta iuit ad Bozolum uſurarium, & quæſiuit an uellet mutuare Titio & laudato Titio & ſic mutuauit. Titio ſtatim non ſoluendo, non tenetur proxeneta Bozolo, etiam ſi mercedē ob hoc officium ſuſcepit: nec act. locati, nec mandati: niſi dolū in hoc cōmiſerit circumueniendo creditorem ut mutuet. F. Ac.

[n] Io P. Fl. philantropij noſe. Phi'ātropia humanitatē, & liberalitatē ſignificat, unde philāthropiæ uole aliqd accipere, ē munuſculū accipere oel me e cedulā quę benignitatis magis eſt q̄ obligationis. uide hic Bu. & Ale. lib. 3. paret. ca pi. 2.

l Tametſi. i. quāuis. & facit ſup. man. l. ſi uero non remuneranod. §. cum quidam. & de ædil. ed. l. ſciendū. & in authen. de col. §. iubemus. & ſ. de ijs qui no. infa. l. ad hoc. & ſup. de neg. geſ. l. ſi ſerui mei. Sed cōtra. ſ. de ſer. cor. l. j. §. fin. Sol. ibi de dolo: ut l. dolo. eo. tit. nam & hic de dolo tenetur: ut in fi. huius legis. ſic nec nuntios tenetur: ut C. ſi quis alteri uel ſibi. l. fi. & ſup. quod cum eo. l. ſi ex contractu. Accur.

m Idem dico. ſ. quod nō teneatur, nec &c. ſic in menſore. ut licet interueniat merces, non tamen agatur locati: ut ſup. ſi men. fal. mo. di. l. j. §. j. Accur.

n Philantropiæ. i. ſalarij.

o Actione. cum locatio non ſit. Item nec mandati: quia non gratis. Item non de ſolo dolo tenetur, ſed de lata culpa ad inſtar menſoris: ut ſu. ſi men. fal. mo. di. l. j. § hæc actio.

p Tenebitur & ſ. de dolo. l. legantee. §. fi. & l. quod ſi cum ſcires. & arg. ſ. de fur. l. ſi quis uxori. §. cum Titio. & l. falſus. §. ſi quis nihil. & l. ſi is qui. §. ſi tu Titiū. & ſ. mand. l. idemque. §. ſi quis in ea lege, & ſi mē. fal. mo. di. l. j. & C. de magi. conue. l. fi. & ſ. de magiſt. conue. l. j. §. diuus.

DE proxenetico. CASVS. Cum proxeneta petit proxeneticum.i.ſalarium ſibi cōſtitutū, & præſtari: preſes prouinciæ de hoc cognoſcet, & conſtituet ſalarium, ſecundū qualitatem negotij, & laboris. & proxenetæ ſunt, qui intromittunt ſe circa amicitias faciēdas inter aliquos, & circa matrimonia, & circa aſſeſſorē inueniendū: & circa emptiones, & uēditiones, & alios cō tractus & eorū officiū eſt ualde utile.

Idem li. viij. de omnibus tribunal. III.

DE proxenetico. † quod [a] ē ſordidū [a] ſolent pſides cognoſcere: ſic tñ ut & in his modus eſſe debeat, & quātitatis, & negotij, in quo opula ſua defuncti ſunt, & miniſteriū qualequale accommodauerunt. facilius qđ Græci ἑρμηνευτικὸν [b] † appellāt, peti apud eos poterit ſi qs forte ꝯdīonis, [c] uel amicitiæ, [d] uel aſſeſſuræ, [e] uel cuius alterius hmōi proxeneta fuerit. Sunt.n.hmōi hoium, ut in tā magna ciuitate, officinæ. [f] Eſt.n.ꝓxenetarum modus, q [g] emptionibus, uēditionibus, cōmercijs, ꝯtractibus licitis, [h] utiles non adeò [i] improbabili more ſe exhibent.

TITVLVS XV.

DE CENSIBVS.

Vlpianus lib. j. de cenſibus. I.

SCiendum ē, eſſe quaſdā colonias iuris Italici, [k] ut eſt in Syria Phœnice ſplendidiſſima Tyriorum colonia [l] (unde mihi [m] origo eſt) nobilis [n] regionibus, [o] ſerie ſeculorum antiquiſſima, armipotens, fœderis, [p] quod cum Romanis percuſsit, [q] tenaciſſima. huic enim diuus Seuerus & Imperator nr̄ ob egregiā in rempublicam, Imperiumq; Romanum inſignem fidem Italicū ius dedit. Sed & Berytenſis colonia eſt in ea dē ꝓuincia, Auguſti bñficijs gratioſa, [r] & ut diuus Adrianus in quadam oratione ait, † Auguſtana colonia, [s] q̄ ius Italicū hēt. [t] Eſt & Heliopolitana, q̄ à diuo Seuero ꝑ belli ciuilis occaſionē [u] Italicæ coloniæ rēpublicā [x] accepit. Eſt & Laodicena colonia in Syria Cœle, cui diuus Seuerus ius Italicū ob belli ciuilis merita ꝯceſsit. Ptolemęēſium [*] n. colonia, q̄ inter Phœnicē, & Palæſtinā ſita eſt, nihil pter nomē coloniæ [y] hēt. Sed & Miſenæ ciuitati Phœnices Imperator nr̄ ius coloniæ dedit, iuriſque Italici eam fecit. Eſt & Palmyrena [z] ciuitas in ꝓuincia Phœnice prope Barbaras gentes, & nationes collocata. In Palæſtina duæ ſunt coloniæ, Cæſarienſis, & Aelia Capitolina: ſed neutra ius Italicū habet. Diuus quoq; Seuerus in Sebaſtenam ciuitatem coloniam [a] deduxit. † Inclyta quoque Cyrenenſium colonia a diuo Traiano deducta, [b] iuris Italici eſt, Zarmezigethuſa quoque eiuſdem iuris eſt: item Napocenſis colonia: & Apulenſis, & Patauientium uicus, [c] qui a diuo Seuero ius coloniæ impetrauit. Eſt & in Bithynia colonia Apamena, & in Ponto Syno-

a Sordidum. ſordidum dicitur: quia debet offerri, non expectare peti: ut ſup.ti.j l.j.§.proinde. uel etiam ſordidum, cum petitur ultra modum, qui debet æſtimari: ut hic ſubijcit. ad quod ſup.ti.j.l.j.§. in honorarijs. uel dic ſordidum i.utile officium: ut j. in uit. ſi operula, & qualequale, & officinæ. & ſic ſalarium ſordidum. ſicut munus dicitur ſordidum: ut C. de ſacro. ſanct. eccleſ. l. placet.

b Hermeneuticō. id eſt, ſalarium.

c Conditionis. ad matrimonium. de quo eſt C.eo.

d Amicitiæ. id eſt quærit fœdera inter aliquos.

e Aſſeſſuræ. i. aſſeſſorem inueniat iudici ordinario: ut in authen. de iudi. §.j.Accur.

f Officinæ. i. uilia ſeruitia: ut ſup. de in fam.l.athletas. §.ait prætor.

g Qui. ſci. proxenetę.

h Licitis. ſecus ſi illicitis: ut in auth. ut nulli iudic. §. ſi quando uero. & de ſanct.epiſco.§. præ omnibus.

i Adeo. ut ſalarium ultra modum habeant, quod uelle uidebantur. Acc.

DE CENſibus.

SCiendum. CASVS. Cum Italici tributa non pſtent, ſed tā eorum prouinciales: nominat Vlp. hac l. quaſdam prouincias quibus ius Italicum tributum eſt, ut non præſtent tributū ſicut nec Italici: & eas prouincias numerat in litera Fran. Accur.

k Italici. ut ſicut Italici tributa non præſtant: ita nec iſtæ prouinciæ: ut C.de epiſc. & cler. l.de his. & j.e.l.fin. Accur.

l Colonia. id eſt, terra [*] uel comitatus quidam: uel uilla: ut ſupra ad munic.l.etius.§. ſi quis negotia.

m Mihi. Vlpiano.

n Nobilis. ſcilicet, uilla.

o Regionibus. id eſt, inter regiones Syriæ.

p Fœderis.i.pactis ut ſ.de cap. le. non dubito. Accur.

q Percuſſit. i. pactum fecit: nam dicitur à percuſſione palmarum: ut not. ſ. de pactis. le. j. in prin. firmiter enim ſeruauit fœdus cum Romanis.

r Gratioſa. ſub. eſt.

s Colonia. ſcilicet, dicitur.

t Habet. & eſt metropolitana beneficio principis: ut C. de metropo. lib. xj. Acc.

u Occaſionem. uenit forte ſedare ciuile bellum.

x Rempublic. id eſt. à repu. accepit. ſubaudi, ius Italicæ Coloniæ.

y Coloniæ. eſt ergo iuris Italici nomine ſed non re. aliàs aliquis habet dignitatem ſine adminiſtratione: ut ſ. de iud. l.j. alias fin. & facit j. eo. l. 6.§. diuus Seuerus.

z Palmyrena. quæ. ſ. ius Italicum habet.

a Coloniam. deduxit. i. ius Italicum: de hoc enim quæritur. Accur.

b Deducta. ad ius Italicum.

c Vicus. dictio uicus ad omnes præcedentes genitiuos refert. & ſubaudi ſemper, ius Italicū habet, q. ſ. uicus à diuo Seue-

† l. proxenetorū ſalario.

[a] quanquā ē ſordidū.

† id eſt, inter, reſt honorariū alias ἑρμηνευτικόν. aliàs. φιλανθρώπευμα. i. benigne datū. vide Bud. in an not. poſte. hoc ipſo titu. & Alcia. lib. diſpun. ſ. ca. xxij.

[*] Colonia qđ ſit, hic ab Ac. nō diſces, uelut nec alibi. proinde uideto in annot. poſter. Bu.

† In F. F. Auguſtina colonia.

[*] Aliàs ptolemaidēſiū. alias ptolomenſium.

† In F. F. Indicia quoq; Zernenſiū colonia.

go Seue. &c. & ſic eſt maſculini generis: & C. de na. li. l. ſi quis ſe.
a Synopenſis. ſcilicet colonia.
b Traianopolis. ſcilicet colonia. & ſubaudi quæ omnes habent ius Italicum. Accur.

agro ubi ager eſt. Item priuilegia conceſſa perſonis de non exigendis tributis, cũ perſona finiuntur. ſecus ſi populo, ut ciuitati, uel uillæ: quia illa ſemper durant. Item ſi poſſideo fundum alienum, & profeſſus ſum pro eo: licet uerus dominus non ſit profeſſus: non perdit propter hoc actio. in rem.

V Itia. CASVS. Cum poſſeſſio ſit ablata cenſuali per alluuionem, & ſic cenſus ſunt uitiati, nouis cenſibus impoſitis ſoluentur per eum cui accreuit. Franc.

a Vide Anto. Aug. li. 3. emend. cap. 9.

c Cenſuum. id eſt, priores cenſus uitiati per hoc quod poſ. per alluuionem eſt ablata cenſuali. Accurſ.

d Editis. id eſt poſitis.

e Euaneſcunt. cum ille cui accreſcit, ſuſcipiat: ut hic, & C. de allu. & palu. l. ij. & iij. Acc.

A Etatem. CASVS. Ille qui facit ſcripturam cenſualem debet etiam dicere ætatem ſuam: quia quibuſdam non imponuntur tributa propter ætatem. nam in Syria à xiiij. an. ſupra maſculi, fœminæ à duodecim ſupra, uſque ad lxv. ann. præſtant tributa. & ſic ætas inſpicitur tempore cenſionis. Item conceſſa immunitas aliquibus rebus ut tributa ex his rebus non præſtentur, auferri per reſcriptum principis non debet. & nunquam extinguitur illud priuilegium. ſi autem concedatur perſonis ut non præſtent tributa: priuilegium cum perſona extinguitur. Franciſcus.

† In P. F. in Syrijs.

* Alias, habere.

péſis. a Eſt & in Cilicia * Selinus & Traianopolis. b

Idẽ li. xxviij. ad Sab. II.

V Itia priorum cenſuum c editis d nouis profeſsionibus euaneſcunt. e

Idem li. ij. ad Sab. III.

A Etatem in cẽſendo ſignificare f neceſſe eſt: quid quibuſdã ętas tribuit, ne tributo onerẽtur: ueluti † in Syria. g à quatuordecim annis maſculi, à duodecim fœminę uſq; ad ſexageſimum quintũ annũ tributo capitis obligantur. Aetas autem ſpectatur cenſendi tẽpore. Rebus cõceſſam immunitatem non debere * interdicere reſcripto Imperatoris noſtri ad Pelignianũ recte expreſſum eſt. quippe perſonis quidem data immunitas cũ perſona extinguitur: reb[a] nunquã extinguit. h

Idem libr. tertio de Cenſibus. IIII.

F Orma cenſuali cauẽ, ut agri ſic in cẽſum i referantur: nomen fundi cuiuſque, & in qua ciuitate, & in quo pago k ſit, & quos duos uicinos † l pximos habeat & aruũ q̃ intra decem annos proximos ſatũ erit, quot iugerum ſit uinea, quot uites habeat: oliuetũ quot iugerũ, & quot arbores habeat: pratum q̃ intra decem annos pximos ſectum erit quot iugerũ, paſcua quot iugerũ eſſe uideant: item ſyluę cedue: m omnia ipſe qui defert, æſtimet. n

Illam ęquitatem debet admittere cenſitor, o ut officio eius congruat, releuari eum, qui in publicas tabulas delato modo p frui certis ex cauſis non poſſet. Quare & ſi agri portio chaſmate perierit, debebit per cenſitorem q releuari. Si uites mortuæ ſint, uel arbores aruerint, iniquum eum inſeri numerum cẽ-

Item cum defero ſeruos, debeo dicere nationes eorum: & alia quæ declarantur in litera. Item & lacus, quos quis habet. Item ſalinas. itẽ inquilinos, uel colonos, quos quis in prædijs habet, debet deferre. Item poſtquam quis incipit profiteri: antequam finiatur profeſſio, ſi aliqua interim ſunt ei nata, aut in prædijs quæſita, profiteri quis debet. Item ſi quis poſt profeſſionem perfectam petijt ueniam à principe, ut poſſit eam emendare: poſtea uidetur quod non indiget emenda, & ſic non uult emendare, non nocet ei petitio, quã fecit. Fran.

† Res immobiles ſignari debet per loca generalia, per latera, & per confinia ſal. ẽ duo. Mindo. ſu p 1. com. glo. ult.

i In cenſum. i. in ſcriptura quadam qua continetur. confiteor me talem agrum habere, & dicat ſigna, quæ hic ſequuntur, & pro eo debeo tantum nomine tributi. & hanc debet facere poſſeſſio, ſtatim cum incipit poſſidere, uel emptione, uel alio modo: ut & C. ſi cen. uel re. l. fin. hoc autem ideo, ut ſciatur quid ei auferendum eſt tributo non ſoluto: ut in authen. ut nul. iudic. §. ſi uerò aliquando. Accurſ.

f Significare. id eſt ille, qui facit ſcripturam cenſualem: ut j. l. proxi. dices, in prin. debet etiam ſuam ætatem dicere propter hoc, quod hic dicit.

g In Syria. regulariter non tribuit: ut C. de mu. patri. l. neque.

h Extinguitur. adeo ut etiam ſi ad diuinam domum uel aliam dignitatem prædictã deueniatur, ſoluet tributa: alias deueniat, ſcilicet prædium in illam ciuitatem, cui ſolui debet: ut C. de exact. tribut. l. ſi diuina. Accurſius.

F Orma. CASVS. In ſcriptura cenſuali qua quis cõfitetur ſe talem agrũ habere &c. debet plura alia dicere, quæ numerantur in litera. Item cenſitor, id eſt, ille qui cenſui colligendo præeſt, debet quandoq; releuare eum, qui tributa præſtat: ut ſi pars fundi perijt chaſmate. Item ſi uites aliquæ mortuę ſint. ſecus ſi eas excidit. nam etiam pro inciſis tenebitur præſtare tributũ: niſi cauſam inciſionis probauerit poſſeſſor cenſiti. Item in ea ciuitate debet poſſeſſor profiteri pro

k Pago. id eſt, uilla.

l Vicinos. Not. ad hoc ſ. de rei uend. l. ſi in rem. §. ſi. & de contrahen. empt. l. quod ſæpe. §. fin. & C. de bo. proſcrip. l. ſi quis. in fin. & de ædili. edic. l. j. §. j. & l. ſi quod nolit. §. qui mancipia, quod faciunt hæc ad formationem libelli, ut ſic ſufficiat dici duos confines. Item ſi erretur in confinibus, ſi tamen conſtat de re ualet iudicium: ut ſupra, de lega. i j. l. patronus. §. primo & ſecondo.

m Cæduæ. quæ ſint habes infra. titu. primo. l. ſylua. in principio.

n Aeſtimet. i. conſideret ut recte hæc dicat.

o Cenſitor. i. ille qui præeſt cenſui colligendo.

p Delato. modo. i. tanta quantitate, ut detulit.

q Per cenſitorem. nõ autem ſua authoritate minuet ut C. de colla. do. lib. xj. l. j. & facit C. de pollici. l. ſecũdã. & de anno. l. fina. & ſupra locati. l. ſi uno. Sed contra C. de iure emphyt. l. j. Solui. ſpeciale in tributis: ut & ibi not.

Gloſ. in leg. finalibus ſ. fin. regũ. & in l. cẽſus. ſ. de probationibus. adde glo. in c. ſi Papa. in uer. probata, extra, de pri. & in c. cum in iure. de offi. delegat.

a Cenſul pro illis nitibus.
b Exciderit ſcilicet poſſeſſor.
c Arbores. fructum ferentes.
d Eum numerum. ſcilicet pecuniæ, quam debet nomine cenſus. H. uel dic numerum arborum. cum fortè pro qualibet certum tributum dabatur: ut & ſupra eadem l. & facit ſ. de iniur. l. iniuriarum. & de lega. j. l. quid ergo. §. ſi hæres. & C e. l. ij. lib. xj.
e Probauerit. ſcilicet poſſeſſor. quia pro copia, & recuperandis agrorum fructibus, non in ſterilitate, uel inopia cenſum cuitatet: ut C. eo. l. ij. R.
f Profiteri debet. ut potius res ipſa, quam poſſeſſor conueniatur.
g Leuari. Id eſt alleuiari: ut C. qui luc. mu &c. l. j. libro decimo. ſimile leuare habes ſupra, de pec. l. ſi diuiſion. à ſimili ergo ſecundum H. qui fundum in aliquo loco habet, & ibi conueniri debet. ad quod ſupra, de bo author. iudicis poſſ. l. cum unus. in fin. & de cu. bo. dan. l. ij. in princip. & C qui pro ſua iuriſd. l. j. & ſupra, de excuſ. tut. l. propter litia. §. finali. & de interdic. & relega. l. relegatorum. in princi. quod in reali pro eo fundo expeditum eſt: ut C. ubi in rem act. l. finali. in perſonali falſum eſt: ut ſupra ad munic. l. libertus. §. ſola. ſed intelligebat fortè perſonali pro hoc tributo: quod dici poteſt per legem iſtam: ſaltem ratione contractus quia ibi profitetur: ſ. de iudic. l. omnem. Item hoc intellige ſecundum R. ſi ex permiſſione principis hoc fiat, non pro ſua authoritate hoc ſibi faciat ciuitas, ut hoc habeat per prærogatiuam: ut ſ. de mune. & hon. l. munerum. §. præterea.
h Cum perſonis extinguantur. ſi hoc agitur à concedente. ut ſup. l. proxi. in ſi. cu concor. ibi poſitis. & habeas hic. §. quanquam &c. & eſt plana.
i Tranſmittatur. nam ſemper uidetur idem populus: ut ſupra, de iudi. l. proponebatur: ſed forte extinguitur, ſi ciuitas deſtruatur: ut ſup. quibus mo. uſusfruc. amit. l. ſi uſu.
k Petitor. qui à me uendicabat.
l Placet. ut C. de rei uen. l. ſolẽnibus. & de acquir. rerum domi. l. quæ quiſque. Accur.
m Nationes. ſup. de ædilitio edicto. l. quod ſi nolit. §. ſi mancipium.
n Lacus. quid ſit habes ſupra, ut in flumine publi. l. prima. §. lacus.
o Colonum. qui erat in fundo cenſuali.
p Tenetur. quia res committetur in fiſcum: ut C. de uectigal. l. iij. & ſupra, de publica. commiſſa. uel aliud tantum, quantum fuerit ſubtractum, ex proprijs facultatibus fiſco dabit, ut C. de bon. proſcri. l. ſi quis poſthac. in fine.
q Quæſita. in prædijs.
r Operis. aliàs temporis. aliàs operis: & eſt ſenſus, quia antequam compleatur ſcriptura profeſſionis, hæc quæruntur undè in charta poſſunt, & debent poni, & hoc dicit prote. id eſt, charta profeſſionis. Sed quid ſi poſt conſummatam profeſſionem? uidetur idem ad initar inuentarij: ut C. de cur. fu. l. pe. §. tali.
s Reſcriptum eſt. ſupra, de bo. libe. l. ſi uero. in princip. & de do. l. ſi patronus. in princip. Sed argu. contra ſupra de in tegro actio. l. de æta to. §. ea cauſa. & ſupra, ad muni. l. libertus. §. error. & de iure fiſ. l. edicto. §. finali. & de minoribus. l. ſi iudex.

fui. [c]Quod ſi exciderit [b] arbores, [c]uel uites: nihilominus eum numerum [d]profiteri iubet, qui fuit cenſus tempore: niſi cauſam excidẽdi probauerit [e]cenſitori. Si uerò quis agrum in alia ciuitate habet: in ea ciuitate profiteri debet, [f]in qua ager eſt. Agri enim tributũ in ea ciuitate debet leuari, [g] in cuius territorio poſſidetur.

Quanquã in quibuſdã immunitatis beneficia perſonis data cũ perſona extinguatur: [h]tñ generaliter locis, aut ciuitatibus immunitas ſic data uñ, ut ad poſteros tranſmittatur. [i]Si cum ego fundũ poſſiderem, profeſſus ſum: petitor [k]autẽ eius nõ fuerit profeſſus: actionẽ illi manere placet. [l]In ſeruis deferẽdis obſeruandũ eſt, ut & nationes [m]eorũ, & ætates † & res, & officia, & artificia ſpecialiter deferant.

Lacus [n]quoque piſcatorios, & portus in cenſum dñs debet deferre. Salinę ſi quę ſunt ĩ prędiis, ęquè & ipſæ in cenſum deferẽdę ſunt. Si quis inquilinũ, uel colonũ [o]nõ fuerit profeſſus, uinculis cẽſualibus tenet. [p]Quæ † poſt cẽſum editũ nata, aut poſtea quęſita [q]ſint: intra finẽ operis [r]conſummati profeſſionibus edi [s] poſſunt. Si quis ueniã petierit, ut cẽſum ſibi emẽdare permittatur: deinde poſt hoc impetratũ cognouerit ſe non debuiſſe hoc petere, quia res emẽdationẽ nõ deſiderabat: nullum ei pręiudiciũ ex eo, quod petijt, ut cẽſum emendaret, fore, ſæpiſſime reſcriptum eſt. [s]

† In P. F. cum locis, aut cũ ciuitatibus immunitas.

† In P. F. non eſt, &

† In P. F. poſt cenſum editum.

† Vide ad §. huius intelligentiã Piũ Anto. n. ũ in annotati. ad leges in nouis legum interpretationibus.

Papinianus libr. xix. Reſponſorum. V.

CVm poſſeſſor unus expediendi negotij cã tributorũ iure cõueniretur: [t]aduerſus cæteros quorũ æquè pdia tenent, ei qui cõuentus eſt, actiones à fiſco præſtantur: ſ. ut omnes pro mõ prędiorũ pecuniã tributi conferat,

CVm poſſeſſor. CASVS. Prædia quædam habebam cõmunia cum pluribus: ſolui tributa pro me, & pro conſortibus: debet fiſcus mihi cedere actionem contra ſocios meos, pro quibus ſolui.

Qui non habita. Dic caſum ut in gloſſa domini mei Accurſij, quæ incipit, pone caſum &c.

Pro pecunia. Item pro prædio legato, ſi tributum non ſit ſolutum fiſco ſuo tempore: fiſcus poteſt illud uendere non obſtante, quod legatarius uult cauere de ſoluendo. Item non obſtante, quod hæres pro præteritis tributis ſit ſoluendo. Franciſcus.

t Conueniretur. ſed quo modo unus cenſualis pro alio potuit conueniri, cum ſtatim hic dicat pro modo tributorum? Reſpond. conuentus fuit extra ius, & ſponte ſoluit. uel in iure, & exceptione facti uti noluit, uel dic, quod ipſe poſſidebat omnia prædia, unde merito debuit conueniri: ut ſupra, de publicanis, l. ge. Imperatores. & facit pro utroque intellectu ſupra, de iure fiſci, lege, in fraudem. §. qui pro alio. uel dic, quod hæc prædia ſibi cum alijs erant communia: & ipſe ſoluit pro ſe & conſortibus, cum poſſideret cum eis pro indiuiſo.

Tametſi.

Nec inutiliter actiones præſtanẽ, tametſi [a] fiſcus pecuniam ſuam recuperauerit: quia nominum uenditorum pretium acceptũ vr̃. Qui non habita [b] rõne tributorũ, ex cã fideicommiſſi prædia reſtituunt, actionẽ ex diui Pij Antonini literis hẽnt, q̃ legato quoque ſoluto locũ hẽre uoluit. [c] Pro pecunia [d] tributi, qđ ſua die non eſt redditũ quò minus p̃dium iure pignoris diſtrahatur, oblata [e] moratoria cautio nõ admittiẽ: nec audieẽ legatarius [f] ꝯtradicens ob tributa præteriti t̃pis, quòd hæres [g] ſoluendo ſit, & is, qui tributis recipiendus præpoſitus fuerat.

Hac lex cum ſequenti enumerat quaſdam prouincias immunes à tributis. Fran. Accur.

Celſus li. xv. Dig. VI.

COlonia Philippẽſis, iuris Italici eſt.

Caius lib. vj. ad leg. Iuliam & Papiam. VII.

IVris Italici ſunt Τρῳὰς, γήρυτος, Δυῤῥάχιον. †

Pau. li. ij. de cenſib. VIII.

IN Luſitania [a] Pacenſes, & Emeritẽſes iuris Italici ſunt. Idem ius Valentini, & † Lacetani hẽnt. Barcinonenſes quoque ibidẽ immunes ſunt, † Lugdunẽſes Galli, itẽ Viẽnenſes, & Narbonenſes iuris Italici ſunt. In Germania inferiore Agrippinenſes iuris Italici ſunt Laodicæa in Syria, & Berytos in Phœnice iuris Italici ſunt, & ſolũ earum. [h] Eiuſdem iuris & Tyriorum ciuitas à diuis Vero, & Antonino facta eſt. Diuus Antoninus Anthiochenſes colonos fecit [i] ſaluis tributis. Imperator nr̃ Antoninus ciuitatẽ Emiſenorum Coloniam, & iuris Italici [k] fecit. Diuus Veſpaſianus Cæſarienſes colonos fecit, [l] non adiecto, ut & iuris Italici eſſent, ſed tributum his remiſit capitis. ſed diuus Titus etiã ſolũ immune factum [m] interpretatus eſt. Similes is Capitulenſes eſſe uidentur. In prouincia Macedonia Dyrracheni, † Caſſandrienſes, Philippenſes, Cienſes, † Stobiẽſes iuris Italici ſunt. In p̃uincia Aſia duæ ſunt Italici iuris, Troas, & Parium. In Pyſidia eiuſdẽ iuris eſt Colonia Antiochenſium, In Aphrica Carthago, Vtice, † Leptis magna, à diuis Vero, & Antonino iuris Italici factę ſunt.

TITVLVS XVI.

DE VERBORVM & rerum [a] ſignificatione.

Vlpianus lib. j. ad edi. I.

---

[a] Tametſi, ſi habes tam, planum eſt. Si uerò habes nam: tunc ſupple ſic. nam & ſi fiſcus pecuniam ſuam recuperauerit: tamen actiones cedere poteſt, & debet: quia &c. & facit ſ. manda. l. Papin. & de fideiuſſo. l. is qui. & de tut. & ra. diſtrahen. l. cum pupillus. & de ſoluti. l. Modeſtinus. & not. quod dicit pro modo prædiorum: quia eſt argumentum, quod pro parte tantum fiat ceſſio uni reorum ſoluenti: ut nota. dicta lege, Modeſtinus.

[b] Qui non habita. pone caſum, quòd legatarius, qui rogatus erat alij reſtituere, ſoluit pro præterito tempore: unde repetit ab hærede, non à fideicommiſſario: ut ſupra, de legatis primo. leg. apud Iulianum. §. hæres. ſecundum Azo. uel dic unum legatarium tantum, qui ſoluit tributa præterita. & ſecundum hoc dic, quod ille nominatiuus qui, ſcilicet hæredes, non habet uerbum: quia uerbum habent, quod eſt infra, habet ſuum nominatiuum, ſcilicet fideicommiſſarij. & eſt ſic. In conuertendo dominus captiuitatem Sion, & ſecundum hoc duos caſus habet locum actio ex teſtamento: quam hoc caſu dicit dandam diuus Pius: non quod ipſe inuenerit eam, ſed coaptauit huic caſui. uel dic tertio quòd hæres cũ traderet rem legatario, fideiuſſit pro eo, ut pote non idoneo: ut in authenti. de manda. princip. §. & non permittas. & poſtea fuit hæres exactus tributa futura, pro quibus fideiuſſerat. Hoc enim caſu ſi cauit ſibi a legatario de indemnitate, aget ex ea cautione: ut ſupra, de pactis. l. epiſtola. §. pactum. & l. inter. ant non cauit: & tunc condictione ex lege diui Pii, ut hic. & ſecundum hanc poſitionem nõ obſtat dictus §. hæres. quia licet hæres hic ſoluat futura, ſoluit ut fideiuſſor. & licet repetat repetit, futura, non præterita: & facit ſupra, de publ. l. Imperatores. Acc.

[c] Voluit, ſ. diuus Pius.

[d] Pro pecunia. quidam habent hic §. & alij infra, quo minus, &c.

[e] Oblata. ſ. fiſco a legatario de ſoluendo tributo.

[f] Legatarius. cui prædium tributarium eſt legatum.

[g] Hæres. qui debet ea ſoluere pro præterito tempore: ut ſupra, de legatis primo. leg. apud Iulianum. § hæres. ſed uidetur primo principalem, quam pignoris poſſeſſorem, conueniri, ut ſup. de iure fiſci. leg. Moſchis, contra. & C. de conuenien. fiſci debito. leg. j. ſed certè hic hæres non eſt principalis fiſco, ſed poſſeſſor: uel ſaltem æque poſſeſſor: ut hæres ea ratione, quia poſſidet: ut ſupr. de publi. leg. Imperatores.

[a] IN Luſitania.

[h] Et ſolum earum. ſic infra eod. lege, diuus Veſpaſianus.

[i] Colonos fecit. ſic ſupra eodem. le. j. §. Ptolemaidenſium.

[k] I. alici. ſ. nomine, & re.

[l] Fecit. ſcilicet, nomine ſolum, & non re.

[m] Immune. factum. ſic ſupra, eadem l. §. Germania.

DE VERBORum & rerum ſignifi.

Omne ius, quo utimur, pertinet uel ad perſonas, uel ad res, uel ad actiones: ut Inſt. de iu. na. §. fi. de quibus eſt dictum in hoc uolumine Pandectarũ. ſed quia in his uertuntur multa dubitationes circa uerborũ & rerum expoſitiones, & interpretationes, ideo de hoc ponit: & dic quod uerbũ alias ſtrictè eſt pars orationis: ſed hic largè ſumitur pro qualibet parte orationis. ſic et rei uerbum, quod ſequitur in rubrica, eſt generale: [1] *ut ſup. ſi cer. pe. l. prima in fi.*

† Locum reſtituit Alcia. lib. di. ij. c. xx.

† Ant. Aogu. lib. 3. Emen. ca. ult.

† In P. F. Licitani. Alibi Ilicitani.

† In P. F. Lygdonẽſes Galli. itẽ biẽnenſes in Naruonenſi iuris Italici ſunt.

† In P. F. Caſſadtẽſes. apud Pliniũ lib. a. ca. 60. & li. 4. ca. 10. Caſandrię fit mentio qđ oppidũ eſt in Macedonia. Stonenſes, in P. F.

† Aleptis in P. F. ſed nõ recte.

[a] & rerũ, non eſt in P. Fl.

[1] Rei appellatio latiſſima ẽ, & quot modis accipiaẽ, Ml. in Gl. Fac. §. Ac tam, in uer. Iteb bus.

& caue tibi: quia uerba ſignificāt actiuè, ſed res paſ ſiuè. nā uerba ſignificant, & res ſignificantur. Et eſt ſignificare, demonſtrare rem de qua quæritur, ꝓprio nomine ei attributo. ſed hic largius ſumitur, ut etiam ſi non proprium nomen interueniat, ſed quocunque modo deſignatur res: ut ſupra, ſi certum petatur. l. certum. Accur.

† Adde cō cor. tex. cū gl. in c. q̄ña li. in princ. de elec. in 6. & de materia iſtius l. j. vid̄ Præpoſi. in ca. cū apud. & ibi Bened. de Vadia I addi. ad eū I c. cū apud extra, de ſpon.

† Maſculinū qn̄ nō cōprehendat fœmininū, Mandoſ. ſuper 3. q. Regu. de infirm. nu. 3. cum alijs ſequ.

† Vide hic Cinū ſū li. 4. c. ix.

† De diuiſione diei Macrob. li. j. Satur. ca. 3. Gel. lib. 3. noct. Atti. ca. 2.

VErbum[a] † hoc, ſi quis, tam maſculos, quā fœminas complectitur. †

Paulus lib. j. ad edi. II.

VErbis[b] appellatio muris[c] † Romę[d] aūt, continentibus[e] ædificijs finitur, quod[f] latius patet.[g] Cuiuſque diei[h] maior † pars eſt horarum[i] ſeptem primarum[k] diei: non ſupremarum.[l]

Vlpianus lib. ij. ad edictum. III.

ITinere[m] faciendo uiginti milia[n] paſſuū[o] in dies ſingulos peragenda, ſic ſunt accipienda,[p] ut ſi poſt hanc dinumerationem[q] minus, quàm uiginti milia ſuperſint, integrum diem occupēt:[r] ueluti[*] xxj. milia paſſuū ſunt, biduum eis attribuetur. quæ dinumeratio ita demum † colligenda erit, ſi de die[s] non conueniat. Eius q̄ apud hoſtes deceſsit, dici hæreditas non poteſt:[t] quia ſeruus deceſsit.[u]

Paulus libro primo ad edictum. IIII.

† PEcuniæ appellatione rem ſignificari[x] Proculus ait.

Idem libro ſecundo ad edictum. V.

PEi[y] appellatio latior[z] eſt q̄[*] pecuniæ:[a] quia etiam ea, quæ extra computatio-

a VErbū. Pone exemplum ſ. de neg. geſt. l. iij. l. prin. & §. j. Itē not. hic, qd̄ maſculinum, ut dicitur, concipit fœmininum. quod accipe quantū ad mentē legislatoris, non quantum ad uerba, ut infra eodem. lege, pronuntiatio. in princip. & l. hominis. & lege, ſeruus duos. & l. liberti. & ſupra, de legatis tertio. le. qui duos, & leg. ſerui. legat. & de iure fiſci. l. auditus. & de conſtitu. pecun. l. j. & de pactis. l. tres fratres. & hoc niſi alia fuerit mens loquentis: ut ſ. de leg. iij. l. Lucius. §. quęſitum. uel niſi ſit odium: ut ſ. de uen. in poſſ. mit. leg. j. §. quæritur, ſi ita exhæreda. Sed econtra fœmininum non concipit maſculinum: ut ſupra, de lega. ij. l. ſi ita ſcriptum. ſed & pro fœminino quandoque ponitur præciſus maſculinum: ut ſup. de uſur. l. equis.

b VRbis. pone exemplum: ſi lego tibi omnia, quæ habeo in vrbe, uel Romæ, quæ uideantur legari: ut ſ. de leg. iij. l. quinque. & de penu lega. l. nāque. §. ſi ita. Sed quid ſi dicam utrunque in urbe Romana? R. ſi. ac ſi dixiſſet Romæ: ut dixi. ſ. §. ſi ita. uel refert, ſecūdum Azo. quia proponatur: ut dicat in urbe Roma, finitur muris: ſecus econtra, arg. ſ. de ſtipu. ſer. l. ſi communis ſeruus. prima placet. Itē pone exemplum. ſ. J. eo. l. qui in continentibus. & l. ædificia. & l. ut Alphenus. & eſt ratio de urbe: quia dicitur ab urbo, quod eſt curuatura aratri, quod in condenda ciuitate ſolet adhiberi: ut J. eo. l. pupillus. §. urbs. Acc.

c Muris. ſ. finitur.

d Romæ. ſ. appellatio.

e Continentibus. ut ſuburbia contineantur: & facit ſ. de proc. l. præſens. & l. ſeq. & J. eo. l. collegarum. §. j.

f Quod. ſ. nomen Roma.

g Patet. ſ. quàm urbis Azo.

h Cuiuſq; diei. artificialis: de quo dicitur. Qui mane iunctum ueſperi in hymno beati Ambroſij. Eſt & naturalis. qui xxiiij. horas habet: & continet diem, & noctem: de quo dicitur ſ. ad legem Aqui. l. ita uulneratus. Accurſios.

i Maior pars eſt horarū. eſt ergo maior diei pars prima: licet ſit maior: eſt ergo maior para diei dico non ſpatio, ſed uſu, & utilitate, & laboribus hominum cōpetentior: ut ſ. de an. leg. l. iij. in fi. & ar. in auth. de fide inſtr. §. j. & eſt ratio, ſecundum M. quia difficilius aſcēdit ſol in mane, quā deſcēdit poſt meridiē, iuxta illud, Ardua prima uia eſt. ſed ignis facilius aſcendit: cuius natura eſt aſcendere in altum. Azo. Sed nunquid hēt dies artificialis xiiij. horas? R. ſi. non. imò xij. tm̄ in hyeme, & in æſtate: ut patet ſ. de manu. l. j. & quod hic dicit, ſic intellige: ſi accipias ſeptem horas primas alicuius diei, maior pars eſt diei: non ſic ſi accipias vij. ultimas. nā vij. ultimæ non ſunt maior pars ad v. præcedētes. ſed vij. primæ bene ſunt maior pars ad v. ſequentes. & ſic creſcunt, & decreſcunt horæ quātitate, non numero. Si diceres qd̄ accreſcerent numero, ut quidā Philoſophi dixere: dici pōt & hoc in artificiali hora. naturales autem horas plures habet dies, etiam numero in æſtate, quam nox. econtra nox habet plures in hyeme. A.

k Primarum. ſcilicet, ad quinque ſequentes.

l Non ſupremarum. ſcilicet, pars horarū vij eſt maior pars ad v. præcedentes.

m ITinere. Pone exemplum in tutore, qui eſt ultra centeſimū lapidem, & ſe excuſat: ut inſti. de exc. tut. §. qui aūt. Item pone ſ. ſi quis cau. l. j. & ſ. quis or. in bo. poſ. ſer. l. ij. §. ſi præſens. & hæc in iudicijs. In cōtractibus aūt inſpicitur arbitrium boni uiri, ſecundū poſſibilitatem itinerantis. l. inter agentis: ut ſ. de uer. obli. l. continuus. §. cum ita. quæ eſt contra.

n Millia. mille paſſus à continentibus ædificijs urbis Romæ miliarium faciunt: ut J. eo. l. mille paſſus.

o Paſſuum. & eſt paſſus quinque pedum.

p Accipienda. i. computanda.

q Dinumerationem. ſ. uiginti millia paſſuum.

r Occupent. i. habeant ad ueniendum.

s De die. ut ſi conueniat ut una tantum die perficiat uiginti millia paſſuum & nouum: nunc. n. non habebit, niſi diē. uel dic ſi non conuenit de certo numero milliariorū per ſingulos dies: ut ſ. qui ſatiſda. co. l. de die.

t Non poteſt. iure ſtricto: ut & C. cōmu. de ſuc. l. ſeruus. ſed de æquitate: quia lex Cor. fingit eum deceſſiſſe prima hora captiuitatis, dicitur hæreditas, & habet hæredem: ut & ſ. de teſt. l. lege Corn. & de uul. ſub. l. lex Cor. & C. de ſuis, & leg. hæ. l. apud hoſtes. & ſ. ſol. ma. l. ſi quidem. quæ ſunt contra. Item in quibuſdam caſibus ſpecialibus fallit hoc: ut no. d. l. ſeruus.

u Deceſſit. in captiuitate hoſtium.

x PEcuniæ. Rem ſignificari. ſ. omnem, quæ ſit, uel eſſe poſſit in patrimonio: ut J. proxi. & J. eo. l. pecuniæ. & eſt exemplum ſ. de calum. l. j. §. fi. & l. ſeq. & plenè dixi ſ. de conſti. pe. l. ij. circa fi.

y REi. continua cum leg. præcedenti.

z Latior. i. largior. uel generalior.

* Pecuniæ. ſubaudi appellatio.

* ueluti ſi.

† In P. Fl. facienda.

† In P. Fl. Nominis appellatione.

* P. F. quæ.

Conti-

nem patrimonij noſtri ſunt, continet:[a] cùm pecuniæ ſignificatio ad ea[b] referat, quæ in patrimonio[c] ſunt. Opere[d] locato, conducto: his uerbis ſignificari Labeo ait id opus; quod Græci ἀποτέλεσμα† uocāt, nō ἔργον id eſt, ex opere facto corpus aliquod perfectum.

id eſt effectum. ἀποτελεσμάτον ἔργον † aliàs Alcia. lib. præter. ij. ‡ l. opus.

Vlpianus libro iij. ad edictum. VI.

Nominis,[e] & rei appellatio, ad omnem ɔtractum, & obligationē pertinet. Verbū,[f] ex legibus,[g] ſic accipiēdum eſt, tam ex legū ſnīa, quam ex uerbis.[h]

Paulus libro ij. ad edictum. VII.

Sponſio appellatur nō ſolum quæ per ſponſi[i] interrogationem fit, ſed omnis ſtipulatio, promiſſioq́;

Idem libro iij. ad edictum. VIII.

Verbum,[k] oportebit, tam præſens, quàm futurum tempus ſignificat. Actionis[l] uerbo, non continetur[m] exceptio.

Vlpianus lib. v. ad edictum. IX.

Marcellus apud Iulianum notat[n] † uerbo rapuiſſe,[o] & ſciſſum, & fractum contineri, & ui raptum.

† In P. Fl. uerbo, giſſe.

Idem li. vij. ad edictum prouinciale. X.

a Continet. ſ. appellatio rei: & eſt exemplū in re ſacra religioſa facta, & libero homine: quæ nec ſunt, nec eſſe poſſunt in ipſo patrimonio: ut Inſtit. de rerū diui. in prin. & §. nullius. & de inuti. ſtipu. in prin. & de lega. j. l. apud Iul. §. ſi. alij ponūt in ijs, quę licet nō ſunt, tamen poſſunt eſſe in noſtro patrimonio: ut in hæreditate iacente: ut ſup. de rerū diui. l. j. §. i. ibi poteſt autem, &c. & in ijs, quæ cōcedunt occupanti: ut ſupra, de rer. diui. l. ite lapilli. Tertio ponunt in ſeruitutibus perſonalibus, & realibus, quæ nec in patrimonio ſunt, nec extra: ut ſup. de uſufru. lega. l. j. Quarti ponunt in actionibus, & obligationibus quaſi hæ nō cōtineantur appellatione pecuniæ, ſed rei: ut ar. ī. eo. l. rei appel. & l. pecuniæ. prima placet, aliæ non, cum poſſint cōuerti in pecuniā. C. de conſti. pe. l. ij. §. penul.

b Ad ea. ſ. tantum. Accur.

c Patrimonio ſunt. uel eſſe poſſunt, ut modo dixi. & ſunt in[r] patrimonio, de quibus habemus actionē & exceptionem: ut ſup. de acq. rerum domin. l. rem in bonis. & dic ut ibi. & facit ſup. de reb. cred. l. j. in fi. Sed arg. contra ſupra, de rei uend. l. ſi in rem. ſed illa quo ad illum tractatum intelligitur.

r Nota in pſenti gl. q patrimonij ap. cōtinēt ea q cōtinētur bonorum appella. & iſta ſunt cōtentibilia patrimonio. & bñ iſtā gl. ad hoc pōderauit, & ſing. dicit Baldus in ſua marg. in uerbo, patrimonio.

d Opere. Si teſtator grauauit hæredem ut facit opus puta domum municipibus, uel locauit aliquis mihi operas, ut opus faciat: & ſic locaui ei opus: ſic demum liberatur ſi perficiat, ut hic, & ī. eo. l. ædificia. §. perfeciſſe. & ī. ad legem Falci. l. ſi is. §. quæ dā. & ſup. de uer. obli. l. ſtipulationes non. ij. reſpon. Sed argu. contra ſupra de auro, & arg. leg. l. & ſi non ſint. §. quid ergo. ſed ibi eſt fauor ultimæ uoluntatis, ut legando argentum factum comprehendatur etiā inchoatum. & hic ſimiliter eſt fauor, ut legando opus fieri, debeat perfici. ſed quidam habent hic locatio. Accur.

e Nominis. Plerunque dicitur in legibus, uendo nomen: patet ſupra de hęredi. uend. l. ſi nomē. & C. de hære. uend. leg. poſtquam. in fin. Item obligo nomen: ut C. quæ res pigno. oblig. poſſ. leg. nomen. & ſup. de pignora. actio. l. ſi conuenerit. & de pign. l. grege. §. ij. item do in ſolutum nomen: ut C. de act. obl. & obligatio. l. ſi in ſolutum. & in pluribus alijs: & certè quicquid debetur, continet. Item cum dicitur, res mihi debetur, intelligitur ſimiliter ex quocunque contractu, uel obligatione: ut hic, & ī. ſi cer. peta. l. j. & etiam perſecutionem continet. Alij coniungunt, & dicunt, ut ſi teſtator dicat nomina, & res lego. & facit ī. eo. l. Labeo. Accur.

f Verbum. i. appellatione legis continentur uerba legis: & ipſa legis ſententia tenetur ceſſantibus uerbis. Itē exēplū ſu. ſi quadru. pau. fe. di. l. j. in prin. & l. pe. & pone exemplum ex l. Aelia Sentia, quæ prohibet relinqui ſeruo libertatem in frau. cred. ſed inſtituere eū permittit hæredem, & liberum etiam in fraudem cre- ut Inſtit. qui. & ali. li. in prin. & §. licet. Sed quid ſi alium inſtituat, & ſeruo reſtitui iubet? R. idē ex ſententia legis ac ſi eū inſtituiſſet: ut ī. ad Treb. l. facta. §. ſi. Itē pone exēplū ī. de iniuſ. om. ui. l. ſi quis id. §. quod ſi dum proponitur. Item Inſti. de leg. patro. ui. & ecōtra æqualiter punitur faciēs contra ſententiam, & contra uerba, & ſententiam: ut C. de leg. & conſti. l. non dubium. ſi autē uerba tantum offendat dic: ut ſup. de le. & ſenatuſconſ. l. cōtra leg. & l. fraus. dic ergo, uerbum ex lege, ſiue dicas hæc actio eſt ex lege, ſiue hoc, facit ſecundū legem, ſiue contra legem: uel ſimili colore loquatur: ſemper intelligitur, ut hic dicitur.

g Legibus. ſubandi, quid fieri. Acc.

h Quam ex uerbis. una cū ſentētia.

i Sponſio. Sponſi. id eſt, illius hominis, cui aliqua deſponſatur: ut ſupra, de ſpon. per totum tit. uel ſpōſum intellige neutraliter. & ſic ponitur ī. de edil. edic. ſciendum. §. j. q. d. nō ſolum ſponſio eſt, quæ fit per interrogationem, ſed etiā ſi fiat ſine ulla interrogatione. & facit Inſt. de uerbo. obli. §. in hac re. & ſupra, de pollici. l. pactum. Acc.

k Verbū. uerbi gratia. promittis mihi quicquid te dare facere oportebit. & ſic futurū ſignificat, ſiue continet præſens, ut hic: & præteritum: ut ī. eod. l. uerbum erit. & præſens preteritū: ut ibidem. quemadmodum & præteritum futurū: ut ſup. de lega. j. l. quod in rerum. in prin. & l. talis. in prin. & in fin. & omnia ſunt ex mente legislatoris, non uerbis. ſed ſecus in ſtipulatione dolum malum abfuturum: quia ſępus poſt ſtipulationem tantum continet, & non præſens, uel præteritum: ut ī. iudi. ſol. l. nouiſſima. uel ibi quia erat præſens, ſ. abeſſe: non oportebat claudi per futurum, hic econtra præſens non continet futurum, ut ſi dicam promittis quicquid te dare facere oportet: ut ſupra, de uerb. obl. l. ſi ſtipulatus fuerim. §. cum ſtipulamur. & l. ſi à colono. Accur.

l Actionis. ut ſi legas mihi actionem, non uideris legaſſe exceptionem.

m Non continetur. id eſt, non ſignificatur. nā aliud eſt actio, aliud exceptio, aliud replicatio, aliud duplicatio: ut Inſti. de replica. Actione enim proſequimur: ſed non exceptione. ſed in onere probandi ſunt pares qui agit, & qui excipit: ut ſupra, de excep. le. j. quę eſt contra. Item actio quandoque pro replicatione ponitur: ut ſupra, de in rem uerſo. l. ſi pro parte. §. uerſum.

Actio qñque p replicatione ponitur.

n Marcellus. Notat. l. notabiliter dicit.

o Rapu. ſic. duplex eſt hic litera. Prima & ſciſſum, & fractum contineri, & ui raptum: qua colligitur, quòd per uerbum rapio, intelligitur ſciſſio. ſ. per medium: & fractum, id eſt, conquaſſatum, & per uim eripere: ut ſic competat ui bonor. rapto. pro his tribus a quod intellige in primis duobus, ſi hominib. coactis, uel turba ſciſſum, & fractum fuerit: ut ſupra, ui bonorū rapto.

rapta.l. ij. in prin.& l. prætor.in princ. & ſic uerbum corrupiſſe continet ſciſſum & fractum: ut ſ.ad legem Aquil.l.ſi ſeruus ſeruum. §. inquit lex. Alia litera dicit, & ſeipſum fractum. quaſi dicat uerbum rapere uel rapinę, tria neceſſaria continet: rapientem, & rapinam, & rem raptam: nec eſt rapina: niſi hæc tria ibi ſint, & ſecundum hoc expone ſe ipſum. i. ipſam rem quæ rapitur: & hoc non mutatam: & fractum, id eſt eum, cui rapitur. & ui raptū, id eſt, cum quis rapit. Alij exponunt hæc duo ultima contra. Acc.

authen. de fideiuſſ. l. abſolutę: alias ſtrictè: ut C. ſi aduerſus credit. l. j. & ij. & continua duas ſequentes leges cum iſta.

h Creditorum. Pecuniam. largè: ut ſ. e. l. pecuniæ. uel eſt ſtrictè, ſi uis.

Creditores accipiē dos eſſe cōſtat eos, quibus debetur ex quacunq; actione,[a] uel perſecutione uel iure ciuili,[b] ſine ulla exceptionis perpetuæ remotione, uel honorario, uel ordinario[c] uel extraordinario: ſiue purè, ſiue in diē, ſiue ſub conditione.[d] Quod ſi natura[e] debeatur:[f] nō ſunt loco creditorum. Sed & ſi non ſit mutua pecunia, ſed contractus:[g] creditores accipiuntur.

Caius libro j. ad edictum prouinciale XI.

Creditorū appellatione non ij tantū accipiuntur, qui pecuniā[h] crediderint:[i] ſed omnes, quibus ex qualibet cauſa[k] debetur.

Vlpianus libro vj. ad edictum. XII.

Si cui ex empto, uel ex locato, uel ex alio ullo contractu debetur,[l] ſed & ſi ex delicto debeatur: mihi uidetur, poſſe creditoris loco accipi. quòd ſi ex populari cauſa, ante litis conteſtationem, rectè dicei creditoris loco non eſſe.[m] Minus ſoluit, qui tardius[n] ſoluit, nam & tempore minus ſoluitur.[o]

Idem li. vj. ad edi. XIII.

Mulieris[p] appellatione, etiā uirgo uiripotens continetur. Res abeſſe[q] uidentur

a Creditores. Actione. in perſonam, uel in rem. ſed perſecutio ex extraordinaria ut ſubijcit ſ. eod. l. pecuniæ. §. actionis. ſic ergo qui habet rei uendi. eſt creditor: & qui poſſidet, debitor: & ſic eſt contra Inſtit. de actio. §. j. ubi dicit, nullo iure teneri, qui in rē actione cōuenitur. ſed ibi ſtrictè pro perſonali ponitur, ſicut & ſ. de act. & obli. l. actio in perſonā. hic largius ponitur credi ut dicta l. pecuniæ. §. actionis. & Inſtit. de act. §. actionis.

b Ciuili. ut ſtipulatione: ut Inſti. de act. §. de conſtituta. uel gentium: ut uenditione, locatione, & ſimilibus: ut ſ. de iuſti. & iure. l. ex hoc. ſed iſtæ comprehenduntur ſub ciuilibus, cum omnes quæ non ſunt prætoriæ, ſint ciuiles: ut ſ. de iuſtitia & iur. l. ius autē ciuile. de honorario uerò da exemplum de act. de peculio, & ſimilibus, quæ oriuntur ex contractibus, uel quaſi: & quod dicit ſine except. ut ſ. de act. & oblig. l. is cui. & de dolo. l. & eleganter. §. ſeruus pactionis ibi, ego moueor, &c. & j. eo. l. debitor. Accur.

c Vel ordinario. ut cum iure actionis agitur. Extraordinario cum offic. iud. imploratur: ut in reſtitutione minorum: ut ſ. de mino. l. quod ſi minor. §. ſi. & j. tit. iij. l. j. Accur.

d Sub conditione. ſ. certa. nam ſi ſub incerta, nequaquam: ut ſ. de uerb. oblig. l. decem. & de condi. ind. l. quod ſit. Ot. & H. imò idem ſi ſub incerta: ut ſ. de act. & obli. l. is cui. in princ. & qui & à qui. l. qui in fraudē. & quod dicitur in illa l. decē. intellige, quā poſtea deficit conditio. nam fingimus, quòd nec fuerit obligatus pendente ea: tamen & ille debet, & hic creditor eſt. A.

e Natura. in eo qui ad antidora præſtanda tenetur: ut ſ. de peti. hæred. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit. & eſt ratio hoc caſu: quia nec citatio ulla datur. item poteſt dici in quolibet naturali debito: ut j. eo. l. debitor. licet ſolutum non repetatur: ut ſ. de do. l. hoc iure. §. ſi quis ſeruo. abuſiue tamen dicitur debitor: ut ſupra, de ſolut. l. ſi is cui. §. Flauius. & per conſequens alius creditor: & quod debetur dicitur debitum: ut ſupra, de fideiuſ. l. fideiuſſor. §. fideiuſſint. Accur.

f Debeatur. ſ. tantum: quia eſt inefficax: ut ſ. de act. & oblig. l. naturales. Acc.

g Sed contractus. quilibet alius. ſic largè ponitur in

i Crediderint. & ſic contrahendo: ut ſ. ſi cer. pet. l. j.

k Ex aliqua cauſa. etiam ex delicto, quod non comprehenderat præcedens l. ſed tantum extra delictum: & in hoc addit hæc lex illi legi: per l. aūt ſequen. cauſæ plenius enumerantur.

l Si cui. Debetur. adde quod inf. ſequitur, mihi uidetur poſſe creditoris loco accipi. ſed & ſi ex de. & mihi, &c. ut ſ. l. proxi.

m Loco non eſſe. & ideo nec fideiuſſor accedit: ut ſup. de fideiu. l. ſi quis. in ſi. nec eſt locupletior qui eam habet, argum. ſupra, de popu. act. l. penu. nam qua ratione eſſet aliquis creditor, eadem & quilibet de populo, quod eſſet abſurdum: ut & de manumiſſo ab uniuerſitate dicitur, qui omnium in uniuerſo eſt libertus, ſed non ſingulorum: & ideo ſingulos in ius uocat: ut ſ. de ret. diuiſi. l. in tantum. §. j. & ſ. de in ius uocan. l. ſed ſi hac. §. qui manumittit. & hoc niſi cōpetat actio popularis pro priuato damno: quia tunc eſt creditor, & procuratorem conſtituit etiam ante lit. conteſt. ut ſ. de procura. licet. in princ. & facit ſ. de iniur. l. iniuriarum.

n Tardius. item & ille qui nihil ſoluit: ut j. eo. l. minus. Acc.

n Soluitur. & etiam plus: ut Inſti. de fideiuſſ. §. item ſi ille purè. & de act. §. plus autem. quid ergo erit debitori, quia tardius ſoluit? Reſpon. tenebitur etiam in acceſſorijs, ſecundum quod no. ſ. de uſur. l. mora. in diſt. de mnis.

p Mulieris. ij Tribus modis dicitur: primo, pro omni perſona fœminini ſexus, etiam infantali: ut ſ. de auro & arg. lega. l. argento. § mulieri. Secundo, pro uiripotente, quæ habet xij. ann. ut Inſtit. quibus. mod. tu. fi. in prin. & Inſti. de nup. in prin. ſiue corrupta, ſiue uirgine: ut hic. Tertio, pro corrupta tantum: ut ſ. de contrahen. emp. l. alioqui. §. quod ſi ego. & de act. emp. l. ex em. §. ſi quis uirginem. & de man. teſt. l. ſi collactaneum. in ſi. & de ædil. edi. l. quæritur. §. mulierem. Accur.

q Res abeſſe. pone exemplum in act. ad exhib. quia non uidetur exhiberi res per actin. ad exhib. ſi rei forma eſt mutata: ut ſupr. ad exhib. l. Iulia. §. ſed ſi quis. & ſic abeſt petitori exhibitio. item pone in act. cōmodati uel depoſiti: ut ſ. cōmo. l. iij. §. ſi reddita. & depoſiti. l. j. §. res. & j. l. proxi. item pone exemplum ſ. de ſolut. l. e. qui ſibi. §. fina. item pone ſupra, de auro & argen. lega. l. Seia. §. fina. & facit ſupra de pigno. actio. l. eleganter. §. qui reprobos. & de alie. iudic. l. ex hoc. in principio.

In P. F. uel honorario, uel extraordinario. ſiue pure &c.

In P. F. addit hoc loco, poſtea eſſe.

t Iſta gl. licet ample loquatur de iſto termino mulier: adde Bart. in l. ſeruis legatis. ff. de le gat. iij. ad de etiā gl. in can. mulier. xxxij. q. ij.

Mutats

(ut Sabinus ait, & Pedius probat) & ex, quarũ corpus manet, ſed forma mutata eſt. d & ideo ſi corruptæ redditæ ſunt, uel trãſ figuratæ, uideri abeſſe: quãquam e plerunque plus eſt f in manus g pretio, quàm in re. Deſinere aũt abeſſe res h tũc uidetur, cũ ſic redijt in poteſtatem, i ne amittere eius poſſeſſionẽ poſsimus: ob hoc, quòd furto pridem ſubtracta eſt. Abeſt & ea k res, quæ in rebus humanis nõ eſt.

Paulus libro vij. ad edictum. XIIII.

LAbeo & Sabinus exiſtimant, ſi ueſtimentum ſciſſum, reddatur, uel res corrupta reddita ſit, ueluti ſcyphi colliſi, l aut tabula raſa pictura: uideri rẽ abeſſe, quoniam earum rerum pretium non in ſubſtantia, m ſed in arte ſit poſitum. Item ſi dominus rẽ, quæ ſibi furto aberat, ignorans n emerit: recte dicitur res abeſſe etiam ſi poſtea id ita eſſe ſcierit: quia uidetur res ei abeſſe, cui pretiũ abeſt o Rem amiſiſſe uidetur, qui aduerſus nullum eius perſequendæ actionem p habet. q

Vlpianus lib. x. ad edictum. XV.

BOna ciuitatis r abuſiue s publica dicta ſunt. Sola enim ea propriè publica ſunt, quæ populi Romani ſunt.

Caius lib. iij. ad edictum prouinciale XVI.

EVm, qui uectigal populi Romani cõductum habet, publicanum t appellamus. Nam publici u appellatio, in cõpluribus x cauſis ad populũ Romanum y reſpicit. Ciuitates z enim loco priuatorũ habentur. a

Vlpianus lib. x. ad edictum. XVII.

a Mutata eſt, de materia in ſpeciem: uel econtra: uel de ſpecie in ſpeciem: uel prima ſpecies deteriorata, uel deſtructa eſt.

b Transfiguratæ, in aliam ſpeciem.

c Abeſſe. petitori, etiam ſi eas tales habeat, & ſic petat adhuc, & habet: ut not. ſupra, de dolo. l. & eleganter. §. non ſolum.

d Plus eſt. id eſt, plus conſtat ſpecificatio, quam ualet materia: ut in tabula picta: ut Inſtit. de rerũ diuiſ. § ſi quis in aliena. unde Ouidius: Materiam ſuperabat opus &c. Quãdoque minus: utio literis, & ideo dicit hic plerunque, ut Inſtit. de rerum diui. §. literæ. patet ex prædictis, quod ſi mutata redditur, nec uidetur reddi, uel dari quod eſt planũ, ſi deterior ſit: ſed ſi melior: quare non uidetur reddi, uel dari? Reſpond. forte hoc non expedit petitori: ut Inſti. de act. §. huic. ibi, quinetiam &c. uel nult expenſas, quas habere non debet ſi ſciens alienam rem fecit: ut dicto §. ſi quis in aliena.

e quanquã Ho:õmã.

f Hinc Cicero in pt. urb. oã illo nõ ſaxũ nõ materies ad uecta eſt, tũ operis & iſta locatione fuit quã tam paucæ operæ fabrorũ mercedem uolerunt &c.

g Alias in manipretij &c.

h Ab eſſe reſ. i. in poteſtate noſtra dicitur redijſſe res furtiua: ut uitium eius purgatum ſit &c. & ſic ſi iterum ſurripiatur ab eodem, uel ab alio, naſcitur actio furti: ut ſupra, de furtis. l. inter omnes. §. finali. per quem pone caſum.

i Poteſtatem. ſ. noſtram.

k Poſſimus, ut & ſ. de uſucap. l. ſequitur. §. tunc in poteſtate. & argu. de acquir. poſſeſ. l. non uidetur. Sed quo modo poſſet a domino auelli? Reſpon. in ui poſſeſſa planum eſt, ſcilicet ſi eam abſtulit per uim alij: ut dicta l. ſequitur. §. ſi dominus. in furtiua dic eodem modo, quod dominus abſtulit alij, cui fur dederat: unde tenetur triti ca. ad poſ. ut ſup. de condi. tri ic. l. j. in fine. & l. ſeq. Dic ergo, hoc eſt neceſſe quod hic dicit, ut deſinat eſſe uitioſa. Item quod quando redijt in poteſtatem meam, ſciuerim ſubtractam: ut ſup. pro emp. l. qui fundum. § penultimo. Item, quod ut mea ſit reuerſa ut dicto §. tunc in poteſtate. & infra. l. proxima. Item quarto, quod ſciuerim. ut ſupra, de furtis. lege, ſi ad dominum.

h Abeſt & ea. quaſi dicat non ſolum prædictis duobus modis abeſt res: ſed hoc tertio: ut ſupra, de petit. hæredi. l. deperditum. & ſupra pro ſoc. l. uerum. §. ſocietas.

i LAbeo. Veſtimentum commodatum uel depoſitum: ut not. ſ. l. prox. §. j.

k Vel res. alia. Accurſ.

l Colliſi. id eſt raſi.

m Non in ſubſtantia. ſcilicet tãtum: ſed in arte: quod aliàs dicitur maius pretium: ut no. ſupra, l. proxima. §. primo.

n Ignorans. & ſic non ut ſua, ſed ut aliena uenit in poteſtatem ſuam: ut nor. ſupr. l. proxima. §. deſinere. nec tamen tenet emptor ſed pretium repetiturus: ſupra de contrahenda emptio. l. ſuæ rei.

o Pretium abeſt. Nota ergo, quod pretium loco rei ſuc cedit. ſic & in act. Quod metus cauſa: ut C. quod metus cauſa. l. ſi ipſa. & in petitione hæreditatis: ut ſupra, de petitio. hæredi. l. ſi & rem. io ſi. ſic & in hæreditatis reſtitutione: ut ſupra, de leg. ij. l. Imperator. §. finali. & l. ſeq. ſic & in re data in dotem: ut ſupra de iure dot. l. res in dotem datæ. H. ſic in re legata empta: ut inſti. de leg. §. ſi res. & ſupra, de lega. j. l. plane. §. quod ſi rem. generaliter tamen obtinet contra: ut ſupra, de furtis. l. ſi quis uxori. §. ſi Titius. & ſupra, de hæredi. uel actio. uendi. l. uenditor. in princi. & de furtis. l. qui uas. §. final.

p Actionem. ſi enim actionem habet, & rem habere uidetur: ut infra titulo primo l. qui actionem. & dic ut ibi.

q Habet. quia annulus cecidit ſibi in mare.

r BOna ciuitatis. alterius quam Romæ.

s Abuſiue. quare ergo prohibetur uſuc. ut ſupra de uſucapionibus. l. uſucapionem? Reſpond. non eſt quæſtio: quia multa, quę non ſunt publica, ſunt inuſucapibilia. & adiunge hic legem ſequen. & quæ ibi dicemus.

t EVm qui uectigal. id eſt pedagium quod ſoluitur ex eo quod uehitur, quod eſt octaua eius rei, ex qua præſtatur: ut C. de uecti. l. ex præſtatione. & l. à legatis.

u Publicanum. ut Matthæum: ut ſ. de publi. l. j. §. hic titulus.

x In compluribus. quandoque enim contra: ut C. de ſeruis fugitiuis. l. quinta. & ſupra, de officio proconſu. l. ſi aliquam. & C. de ſacroſanctis eccleſ. l. ut inter diuinorum, & ſupra, de pub. l. ſed & hi. iu §. præterea. & infra l. proxi. ſed improprie dicitur reſpubl. in dictis legibus.

y Romanum. ſcilicet totum, non alium.

z Ciuitates. ſcilicet, aliæ.

a Habentur. ut ſ. ad Maced. l. nihil intereſt. & ſ. de furt. l.

Not. ex iſta l. cum ſua glo. in uer. Romanam. & u. oa cũ l. præcedẽti, ibi ſola em quòd propriè reſpub. dicit ipſius ciuitatis Romanæ. unde glo. in e. ſi. §. itẽ nec de electi. & pragma ſã. io uerbo, reip. addo gl. & auth. de hær. & Falcid. in prin. Bart. in titu. de iur. fiſci, libro x.

fur.l. ob pecuniam. & ſ.de edil. edict.l.ſ.§. illud.licet publica ſoleant & hæc uocari. Quandoque tamen priuatorum loco non habentur: ut C. de ſacroſan.ecc.l.ſi.& C.de ſer.fug.l.mancip. & ſ. quibus ex cauſis ma lo.l.ſed & ſi per prætorem.§. fina. & ſ. ſi cer.pet.ciuitas. & C. de ſacroſan. eccle.l.illud. & ſ. rem ratam habe. l. actor. & C. quibus ex cauſ. ma.l. reſpu. & de iure rei. l. temp. ſed illæ duæ ultimæ in repub. Rom. poſſunt intelligi. & facit ſupra. l.proxi.& infra. proxi. & ſupra de iuſt. & iur. l.j. §. publicum.

a INter publica. hæc lex ſtrictè accipit publicas res uniuerſitatis, quæ non ſunt in publico uſu, quod eſt impropriè dictum, cum nec ipſę ciuitates dicantur reſpub. niſi improprie ſimiliter: ut not. ſupra.l. proxima.

b Nec religioſa. iſta duo genera in bonis nullius ſunt: ut Inſtit. de rerum diui.§. nullius.

c Deſtinata. ut theatra, ſtadia, & ſimilia: ut ſupra, de rer. diui. l.in tantum. §. uniuerſitatis. ſed ſi qua, &c. & ſic ſtrictiſſime hic publica dicuntur, quæ in patrimonio ciuitatis aliena ſunt: ut molendina communis Bon. quæ non ſunt in publico uſu, ſed ſunt ſicut molendina priuatorum. ſed in alia ſignificatione magis talia, quæ in publico habentur, ſunt publica, quam quæ ſunt in patrimonio ciuitatis. unde non poſſunt alienari: ut ſ.de contrahenda empt.l.ſed Celſus. nec uſucapi: ut ſ.de uſucap.l. uſucapionem. nec legari: ut ſup.de le. j.l.apud Iul. §. fina. ſed R. hic dixit publicis uſibus deſtinata, ſcilicet: ut ſint: reipubli. uel fiſci patrimonio, quaſi ea dicantur hic publica. & ſecundum hoc theatra & ſimilia, appellabantur hic publica: quod non placet.

Muniſices ſunt, q non uacāt ſed mun' principi faciunt. Cōtra beneficiarij ſunt q munera officio uacan. uid Budæ.hic.

INter publica [a] habemus nō ſacra, nec religioſa, [b] nec quæ publicis uſibus ſunt deſtinata: [c] ſed ſi qua ſunt uelut ciuitatū bona, ſed & peculia ſeruorum ciuitatum proculdubio publica habenſ. [d] Publica uectigalia intelligere debemus, ex quib[a] uectigal fiſcus capit: quale eſt uectigal portus, uel uenaliū [e] rerū, itē ſalinarum, & metallorum, [f] & piſcariarū.

Paulus libro nono ad edictum. XVIII.

MVnus tribus modis dicit: uno donū [g] & inde munera dici dari, mittive. Altero onus, [h] quod cum remittitur, [i] uacationē militię, [k] munerisq; pręſtat: inde immunitatem appellari. Tertio officiū, [l] unde munera militaria: [m] & quoſdam milites muniſices [†] uocari. Igitur muniſices [n] dici, quod munera [o] ciuilia capiant. [p]

Aſſignat differentiam inter tria uocabula, agere, gerere, contrahere.

Vlp.l.xj.ad edi. XIX.

LAbeo [q] libr.primo Pretoris Vrbani dſinit, quod quædā aganſ, [r] quædam gerantur, quędā cōtrahantur, & actū [s] quidē generale uerbū eē: ſiue uerbis, ſiue re qd agatur, ut in ſtipulatiōe uel numeratione. Cōtractum aūt ultro citroq; [t] obligationē eſſe, quod Grçci συνάλλαγμα uocāt: ueluti emptionē, uenditionem, locationē, cōductionem, ſocietatem. Geſtum, rem ſignificare ſine uerbis factam. [u]

Idem li.xij.ad edi. XX.

VErba, contraxerūt, geſſerunt, nō pertinent [x] ad ius teſtandi.

Paulus libro xj. ad edictum. XXI.

PRinceps bona ɔcedendo, [y] vr etiam obligationes cōcedere.

Caius li. iiij. ad edictum prouinciale. XXII.

d Publica habentur. i. communia ciuitatum, non publica omnium hominum: uel publicis uſibus deſtinata: ut Inſtit.de rerum diui. §.uniuerſitatis. Sed quid habent iuris publici iſtæ res uniuerſitatis? Reſpond. quia ciuitas in quibuſdam caſibus habet ius reipubl. Ro. in talibus rebus: ut not.ſup. l.proxi.

e Venalium de quibus pręſtatur octaua: ut C.de uectig.l.ex præſtatione.& l.allegatis.

f Et metallorum. de quibus decima fiſco datur: ut C. de me.l.cuncti.lib.xj.

g MVnus. Donum. eſt tamen differentia inter munus: & donum: ut ſ.eo.l.inter donum.

h Onus. ſine honore: ut tutela & cura: ut ſupra, de mune.& bono.l.honor.§.j. ſic accipitur infra, eodem, lege, munus.

i Remittitur. quod fit ex uarijs cauſis, quas habes ſupra, de ua.mu.per totum.

k Militiæ id eſt, talis muneris ſine honore.

l Officium. cum honore. & ſic magis dicitur honor, ſiue habeat onus annexum ſiue non, ut dicta. l.honor. in princ.

m Militaria. ſcilicet in armata militia. uocantur enim ruſtici ad munera uel collectas, ut ſoluantur militibus ſtipendia.

n Muniſices. id eſt, quibus aliquod officium eſt impoſitum.

o Munera. id eſt, officia.

p Capiant. id eſt, habeant. aliter accipitur ſup. ad muni.l. j.§.j.& ſ. eod.l.municipes.

† Vide Alcia. lib. præter. ij. hoc ipſo titulo. id eſt contractū.

q LAbeo. Inter tria uerba differentiam facit Labeo.

r Agantur. id eſt, agi dicantur. & ſic de ſequentibus.

s Actum. aliàs ſtricte accipitur: ut ſup. de neg. geſt. l. cum actum.

t Vltro, citroque. id eſt hinc inde ſui natura. nam quādoque etiā in his non contrahitur obligatio, niſi ex una parte: ut ſ. de act.empt. l.Iul.§. ſi quis a pupillo.& mandati.l. poteſt. Et not. quod cōtractus aliàs largius accipitur: ut Inſti. de obli.§. fi. aliàs largiſſimè etiam pro delictis: ut ſ.de ind.l.omnem. quæ ſunt contra. ſed in illis impropriè, hic propriè & regulariter.

u Factam. ut ſcribere, & fodere. & licet inter geſta, & facta uideatur quædam ſubtilis differentia, tamē nulla eſt: ut hic, & infra eodem.l.licet. & not. quod geſtū aliàs largius ſumitur: ut ſup.de minor.l.ait prætor. quæ eſt contra. ſed ibi ex interpretatione: & iunge ſequentem cum iſta.

x VErba. Non pertinent. ſ. proprie: improprie enim ſicit: ut inſt.de teſt. §.ſed neque. quæ eſt contra. imo ibi eſt agi. Item nō obſt. C.de teſt.l.teſt nō ideo. quia ibi dictio contractus non refertur ad teſtamentū. Item not. quod hæc lex aperte facit contra ſt. in eo, qd' notauimus C.de ſen. paſ.l.ſi. ſed ipſe hic ſubaudiunt ſimul accepta. ſed ſi ſolum geſſiſſe, eſſet poſitum: pertineret ad teſtandum ſecundum eum. Accur.

y PRinceps bona concedendo. deportatum reſtituebat princeps concedendo ei bona. dicit quod ēt obligationis intelligitur concedere, ſcilicet ut teneatur

Credito

creditoribus, & debitores ſiri quondam teneant ei: ut hic, & C. de ſen. paſ. l. ſi deportationis. & l. ſi. in fi. & ſ. de ſen. paſſ. l. iij. & eſt ratio: quia & actiones continentur bonorum apellatione: ut ǰ. eo. l. bonorum. in fin. & ſ. de iure fiſci. l. eum qui. & ad Syl. l. cum fiſco. & quia obligationes paſſiuæ reſtituuntur in eā appellatione bonorum: patet quód aliter accipitur nomen bona, quam ǰ. eo. l. ſubſignatum. §. bona. & ſ. de iur. do. l. mulier. Item ut hic in priuilegio, uel beneficio ſumitur nomen bona, ſic etiam accipitur in teſtamētis: ut ſ. ad Treb. l. nā q;. §. fi. & l. cogi. in prin. & eſt ratio: qa in contractibus plenè: ut C. ut act. ab hære. l. j. in ultimis uoluntatibus plenius: ut ſ. tu. j. l. in teſtamentis. in beneficijs pleniſſimè interpretamur: ut hic, & ſ. de conſti. prin. l. beneficiū. & C. de bon. uac. l. e. ſi quando lib. x. Acc.

a Plus. Differentiam facit inter reſtituere, & exhibere. & quod dicit præſentiam corporis præbere: dic ſcilicet uidendi, & tangendi: ut ſ. de ta bu. exhib. l. loca. §. hoc interdictum. & de lib. ho. exhi. l. quod & lex. §. ait prætor. & ſ. ad exhib. l. ij.

ea ſuccedit: ſed obſtat de tribus. Primo, omnis definitio conuertitur cū ſuo definito: ergo omnis ſucceſſio in uniuerſum eſt hæreditas, ergo omnis ſucceſſor in uniuerſum eſt hæres. ergo bo. poſ. quod falſum eſt, ut Inſti. de bo. poſ. §. quos ait. ſed ſupple. hic. ſ. de iure ciuili aut bonorum poſſeſſor eſt de prætorio iure. Secundo, de fideic. qui nō eſt hæres, i. eſt inſtitutus, fit heres inſolidum: unde alias eſſe non poteſt: ut ǰ. uſu. j. l. quod contra. §. uni. ſed tñ. hic directa. Similiter poſſet dici non ſequitur, habat hæreditatē, ergo eſt hæres. Tertio opp. de duobus inſtitutis. nā quilibet eſt hæres in uniuerſum ius. Econtra ſi unus eſt in totū, alius eſſe non pōt? Rñ. aliud eſt in uniuerſum, & aliud in totū ius. nā in uniuerſum .i. aliquod quod eſt uniuerſum.i. & eadē quę habes hic, habes ǰ. u. j l. hæreditas.

i Succeſſio. ſ. iuris ciuilis. Accur.

k Recte dicimus. ut & ſ. ad Syl. l. j. §. j & inf. de hære. inſt. l. prin.

l Seruitutis ſit. ſ. pars. i. ſpecies: nam ſeruitus alia eſt uſusfructus: alia uia: alia iter: & ōīs ſpecies, ut pars quātum ad ſuum totum habere ſe vt. eſt pars dico, ut i. ſicut uia, &c. habes ergo hic q uſufr. non eſt pars dominij. & idē inſt. de leg. §. ſi cui. ſed alibi habes quod ſicut ſ. de uſufr. l. iiij. q eſt contra. So. Ro. dixit, qd hic de uſuf. ſeruitutis, ibi de cā utendi fruendi dicit ſecūdū H. uel hic dē cauſali, ibi de formali. Plac. uero ſic, qd uſuſfr. eſt pars dñij, & nō eſt pars dñij. utrũ qs neſit, ſecundū dialecticos. eſt pars dñij legalis: nō eſt pars dñij prædicatiua, ſiue ſubiectiua: ut poſita ſpecie ponat genus, ut homo: ergo animal. nam nō ſequitur: eſt fructus. ergo dominiū. ſ. plenū. ſed eſt legalis. i. integralis: qa ſimul iuncta proprietas & fructus faciunt dominium. ſ. plenum. uel dic ut dixi ut no. in d. l. de uſufru. l. iiij.

m Vt. id eſt, ſicut.

n Vlla pars. ſed & ſi pars pro indiuiſo alterius ſit, meum dicere poſſum: ut ǰ. eo. l. pupillus. §. fi.

o Rem pro indiuiſo. ſ. dimidiam: ut ǰ. e. l. nomen. §. portionis.

p Sed totum eſſe ſic ǰ. eo. l. locus. in fi. arg. contra ǰ. eo. l. littus. §. prædia.

q Seruius. corrigendo, quod Quintus Mutius dixit.

r Vtrunq;. hæc ſic intellige cū ex utraq; parte unū tm̄ uoluerint conſtituere agrū, retinendo quilibet dominium ſui temporis. alioqui duo eſſent: ut ſ. de leg. j. l. quod in rerum. § ſi quis, & l. plane. §. fi. & de le. ij. l. Caius. §. fi. & ſ. commu. prǽd. l. ſi quis duas. §. ſi quis. & ſup. de reb. co. l. magis. §. fi.

Vtrunque. portionem diuiſam. & indiuiſam.

s Partum. ancillæ furtiuæ, ſi conceperit & pepererit ancil-

Plus [a] eſt in reſtitutione, [b] quàm in exhibitione. Nam exhibere, † eſt præſentiam corporis præbere: reſtituere eſt etiam poſſeſſorem [c] facere, fructusq; reddere: pleraq; ꝑterea [d] reſtitutionis uerbo, continētur.

Vlpianus libro xiiij. ad edictum. XXIII.

Rei appellatione, [*] & cauſæ, [e] & iura [f] continentur. [g]

Caius lib. vj. ad edictum prouinciale. XXIIII.

Nihil [h] eſt aliud hęreditas, quā ſucceſſio [i] in uniuerſum ius, qđ defunctus habuit. †

Paulus lib. xxj. ad edictum. XXV.

Rectè dicimus [k] eū fundum totum noſtrum eſſe, etiam cuius uſusfructus alienus eſt, qui uſusfructus non dominij pars, ſed ſeruitutis ſit, [l] ut [m] uia, & iter. Nec falſo dici, totum meū eſſe, cuius nō poteſt ulla pars [n] dici alterius eſſe. hoc & Iulianus, & eſt uerius.

Quod pro indiuiſo cum alio poſsideo, eius partem poſsidere dicor. h. d.

Quintus Mutius ait, patris appellatione rem pro indiuiſo [o] ſignificari. Nam quod pro diuiſo noſtrum ſit, id non partē, ſed totum eſſe. [p] Seruius [q] non ineleganter partis appellatione utrũque [r] ſignificari.

Vlpianus lib. xvj. ad edictum. XXVI.

Partum [s] nō eſſe partem rei furtiuæ, Scæuola libro undecimo q̃ſtionum ſcribit.

b In reſtitutione. ſ. rei.

c Poſſeſſorem facere. ſ. petitorem, & reddere fructus: ut & ſ. de uſu. l. uideamus. §. in Fauiana.

d Præterea. i. præter rem, & fructus. Sed qd aliud? rñ. cauſa uſucapionis & omnis utilitas: ut ǰ. eo. l. reſtituere. & l. fi. §. n. Vel aliter præter hāc ſignificationē, quā habet uerbū reſtituere, habet & aliā. ſ. cū Imperator reſtituit aliquē. nā tunc ſignificat ut ordini & dignitati reſtituatur: ut C. de ſen. paſ. l. j. & l. caſus, & fama: ut ſ. de poſt. l. j. §. de qua, in fi. Item libertatis reſtitutionē q̃nq; ſignificat: ut ſ. de na. reſti. l. quæris. in fin. l. Aliud eſt uerbo indulgere: ut C. de gener. abol. l. indulgētia. Alij diſtinguunt an dicat Imperator, reſtituo in integrū, aut reſtituo te ad omnia: ut ſ. Inſt. qui. mo. ius pa. po. ſol. §. cum aūt. qđ nō placet: ut d. l. C. de ſen. paſ. l. j.

e Rei. Et cauſæ. ſ. rei, ut fructus.

f Et iura. i. ſeruitutes debitæ ipſi rei.

g Cōtinetur. [i] puta ſic gñaliter concepto libello de omnibus rebus ad me pertinentibus. uerbum. n. res & ad corporalia, & ad earum cauſas. i. oēs utilitates. & incorporalia (quæ ſunt iura) ptenditur ut Inſt. de reb. cor. & incor. Et ar. ſ. de excep. rei iud. l. ſi mater. §. eandem. Si uero dico, peto rē talē: puta Stichū uel fundū non ideo credo uenire ſeruitutē ei debitā. ut ſ. de exce. le. fundum. niſi qnn ad interruptionem: ut C. de an. excep. l. fi. Azo. & facit ſ. eo. l. rei. & quod ibi dixi. Ac.

h Nihil. quaſi dicat, res hæreditariæ nō ſunt hæreditas: ſed ſucceſſio &c. qđ paſſiuè accipe: q. a in

† Quid ſit exhibere, uide text. in ca. accepimus. in ca. contingit, ex de fi de inſtru.

* Rei appellatione quid ueniat, latiſſimè Mā. in Gl. Fac. §. ac tam in verſ. rebus.

† Similis definitio apud Ciceronē in Topicis. ī loco a definitione.

[i] Iſta gl. eſt notanda ad hoc propoſitū q ubicūq; petit in libello ſimpliciter fūdum ui ēt petere ſeruitutē ei dē fundo debitam. Bolo.

ancillę apud bon.fid.poſſeſſorem, uel etiam hęredē iuris ignorantem, non eſt pars. & ſic poteſt uſucapi. aliter ſi ancilla pręgnãs ſurrepta fuerit, uel ſi apud furem conceperit: ut hic, & ſup. de uſufruc. l. ſi alienam .ij. r ñ. & ī. de fur. l. qui uas. §. ſi ancilla. Sed contra ī. de uē. inſp. l. j. §. ex hoc reſcripto. ubi dicitur eſſe partem, ſed ibi ante, quam naſceretur, hic poſt. uel eſt potior: ut ſicut pro tute mulieris non datur interdictū de lib. ho. exhi. ſic nec pro partu. ſed portio non eſt, quo ad uſucapionem impediendam. Acc.

l. ſed & ſi lege. §. perinde. & ī. de hær. uen. l. .ij. §. nō tantum, & ī. ſol. ma. l. ſi uero. §. dabit.

o Non amplectitur. i. non eligit.

p Neque coniunctionem. cōiunctio per &, que, & ſimilia. diſiūctio per uel. ut Lucius, & Caius hęres eſto. Item peto codicē, decemq; oratio dicitur ſoluta: ut ī. e. l. ſæpe. ubi plenè habes de illis orationibus. & hoc quidē iudicatur ex mente loquentis: ut hic. quod intellige in iudicijs: ut ī. de iudi. l. ſi quis intentione. Item in ultimis uoluntatibus: ut ī. eod. leg. triplici. ſecus in contractibus, ubi cō tra proferentem fit interpretatio: ut ī. de contrah. empt. l. Labeo. & de pact. l. ueteribus. ubi plenè dixi. Sed quid ſi mens hic non apparet? R ñ. præſumitur coniuncta: ut ī. e. l. tripli. §. uideamus. & adiunge legem ſequentem.

Caius libro xvij. ad edictum. XXVII.

AGer eſt locus,[a] qui ſine uilla[b] eſt. Stipendiū[c] à ſtipe appellatum eſt, quòd per ſtipes, id eſt, modica æra colligatur. Idem[d] hoc etiã tributum appellari, Pomponius ait. & ſanè appellatur[e] à contributione tributum, uel ex eo quòd militibus[f] tribuatur.

Paulus lib. xxj. ad edictum. XXVIII.

ALienationis uerbū etiam uſucapionē[g] continet. uix eſt[h] enim, ut nō uideatur alienare,[i] qui patitur uſucapi. Eum quoq; alienare dicimus, qui non utendo[k] amiſit[l] ſeruitutes. Qui occaſione acquirendi[m] non utitur, non intelligitur[n] alienare: ueluti qui hęreditatem omittit, aut optionē intra certū tempus datam non amplectitur.[o]

Quandoque oratio, in qua eſt cōiunctio, ponitur pro diſiūcta: *ut ſi promittis dare decē mihi hæredíq; meo. nam intelligitur, uel hæredi ita, ut mihi dando, non teneris hæredi. h. d. cum lege ſequente.*

Oratio, quæ neq; coniunctionem,[p] neque diſiunctionem habet, ex mēte pronunciantis, uel diſiuncta, uel cōiuncta accipit.

Idem lib. lxvj. ad edictum. XXIX.

COniunctionē[q] enim,[†] nōnunquam pro diſiunctione accipi, Labeo[r] ait: ut in illa ſtipulatione, Mihi hęrediq; meo:[s] Te hęredēq; tuum.

Caius lib. ij. ad edictum prouinciale. XXX.

SYlua cædua eſt (ut quidam putant) quæ in hoc habetur, ut cæderetur.[t] Seruius eam eſſe,[u] quę ſucceſſa[*] rurſus ex ſtirpibus, aut radicibus renaſcatur. Stipula illecta[x] eſt ſpicæ[y] in meſſe[z] deiectæ, nec dū lectę, quas[a] ruſtici, cum uacauerint,[b] colligunt.

a AGer eſt locus. uacuus. Acc.

b Villa. id eſt, domo, & hoc in rure. & plenè de eis dic ut ī. eod. l. fundi. & l. quæſtio eſt.

c Stipendium à ſtipe. quod eſt modicum æs: ut ſubijcit: ut ſoluant xxvj. denarios ruſtici nuntio principis.

d Idem. quod ſic minutatim colligitur.

e A contributione. ſic & tributoria à contributione dicitur: ut ī. de tribu. l. procurationis. §. per hanc.

f Militibus. ut & C. de procur. l. qui ſtipendia.

g ALienationis. Etiam uſucapionem. Pone exemplum. prohibita eſt alienatio fundi dotalis: ergo uſucap. ut ſupra, de fundo do. l. ſi fundum. & C. de fun. do. l. j. in fi. Idem in re pupilli. ut ī. de acqui. rer. do. l. bonæ fidei. §. ueluti ſi pupilli. ſed fallit, quod hic dicit: quia res litigioſa non poteſt alienari: ut C. de lit. l. lite. poteſt tamen uſucapi: ut ī. de rei uend. l. ſi poſt acceptum. & C. de præſc. lon. tem. l. j. & eſt ratio. quia uitium litigioſi non afficit rem: ut not. C. de acquir. poſſeſ. l. uitia.

h Vix eſt. uix ſit, quod nūquam ſit: ſic ponitur ī. ad Velleia. l. maior. in prin. ſed aliter ī. de iudi. l. uix.

i Non uideatur alienare. quia bene alienat.

k Non utendū. omittit enim facere quod facere debet. ſuis. ut & ī. quæ in frau. cre. l. in fraudem. ſic & ſi imponat ut C. de re. alie. non alie. l. fi.

l Amiſit. alias abutendo. nam & tunc perditur: ut ī. quemadmo. ſer. amit. l. ſi ſic.

m Acquirendi. i. qui pōt acquirere, & non acquirit.

n Non intelligitur. pone exemplum ī. quæ in fraud. cre. l. quę autem. Item ī. de do. inter ui. & uxo. l. ſi ſponſus. §. ſi maritus. & facit ī. de col. bo. l. j. confertur. & ſi in frau. pa. l. j. §. uerum. & ī. de iure do. l. profectitia. §. ſi pater, & de alie. iud. mu. cau. fac. l. itē. §. poteſt. & ī. ri. j. l. non alienat. Sed fallit hæc regula ī. de peti. hæ.

q COniunctione. benedico hoc in illa quæ neutrū iſtorum habet: quia hoc etiam in ea eſt: quæ coniunctionem habet.

r Labeo. ut ī. eod. l. ſæpe. & econtra diſiuncta pro coniuncta: ut d. l. ſæpe. & C. eodem. l. cum quidam. & de epiſ. & cleric. l. ſi quis in hoc. & in authent. ſed nouo.

s Hæredique meo. dare, uel facere ſpondes: nam ſufficit uni dari, uel fieri, niſi factum utriuſq; intelligant cōtrahentes: ut in illa ſtipulatione, habere licere: ut ſup. de uer. obli. l. ſtipulatio iſta. in prin. & §. j. in illa per te & hæredem tuum non fieri uim: ut ī. de uerb. obli. l. ſi ſic ſtipulatus ſim.

t SYlua cædua eſt. Vt cæderetur. i. habilis ad cædendum. in hac ſignificatione accipitur ī. de uſufr. l. ex Sylua. & ſolu. mat. l. diuortio. §. quod in anno. & ſupr. de contrah. empti. l. cum manu. §. ſylua. & arbores cæduę dicuntur in hoc ſenſu: ut dicta l. diuortio. §. ſi fundum.

u Eam eſſe. ſubaudi etiam. & in hac ſignificatione dicitur glans caduca, quæ cecidit: ut infra eodem. §. glans. Accur.

x Stipula illecta. id eſt, non lecta, & pone caſum: ut ſupra de contrahenda emptione. lege, qui fundum. §. fundi.

y Spicæ. ſubaudi cum ſpicæ, &c. & ſubaudi ſunt. aliàs nil ſubaudi.

z In meſſe. i. ex meſſe deiectæ.

a Quas. ſpicas.

b Vacauerint. hic ſub. cum, ſi non habes in textu.

Noual-

† In P. F. ab intributione.

† Et quod aliud ſit alienare, aliud nō acquirere uoluerūt La. Alle. 25. Diſputat hic. nu. 5. & alij ibidē per Mād. relati in pe nul. & ult. Apoſtil.

† In ueteri quodā codice legimus coniunctionē enim quę. &c.

* In P. Fl. ſuccisa.

r Propter alternatiuā, ad cuius uerificationē alteram partē eſſe ueram ſatis eſt iuribus notum.

Noualis [a] eſt terra [†] præciſa: [b] quæ anno ceſſat: [c] q̃ Græci νέατ ν uocant. Integra [d] aũt eſt, in q̃ nondum dominus paſcendi [e] gratia pecus immiſit. Glans caduca eſt, q̃ ex arbore cecidit. [f] Paſcua ſylua [g] eſt: q̃ paſcuis pecudum deſtinata eſt.

Vlp. li. 18 ad edi. XXXI

PRatum [h] eſt, in quo ad fructum percipiẽdum falce duntaxat opus eſt: ex eo dictum, q̃ paratũ ſit ad fructũ capiẽdũ. [i]

Paulus lib. xxiiij. ad edictum XXXII.

MInus [k] ſolutum intelligitur, etiam ſi nihil eſt ſolutum.

Vlpianus lib. xvj. ad edictum. XXXIII.

PAlàm, [l] eſt corã pluribus. [m]

Paulus lib. xxiiij. ad edictum. XXXIIII.

ACtionis [n] uerbo etiam perſecutio [o] continetur.

Idem libro xxiiij. ad edictum. XXXV.

REſtituere [p] autem is intelligitur, [q] qui ſimul [†] & rẽ, & cauſam [r] actori reddit, quam is habiturus eſſet, ſi ſtatim iudicij accepti [s] tempore res ei reddita fuiſſet: id eſt uſucapionis [t] cauſam & fructum. [u]

Vlpianus libro xxiij ad edictum. XXXVI.

LItis [x] nomen, omnẽ actionem [y] ſignificat, ſiue in rem, ſiue in perſonam [z] ſit.

Paulus lib. xxvj. ad edictum. XXXVII.

VErbum oportere, [a] non ad facultatem iudicis pertinet, qui poteſt vel pluris, uel minoris condemnare: ſed ad ueritatem [b] refertur.

Vlpianus libro xxv. ad edictum. XXXVII.

OStentum [c] Labeo definit, omne contra naturam cuiuſq; rei [d]

[a] Noualis. id eſt, noua terra aperta ad colendum: ut pratum, quod colitur ad ſeminandum de frumento.

[b] Præciſa. ad colendum.

[c] Ceſſat. aliàs ceſſat, ſcilicet a ore, quam aretur, ut p inde melius fructificet. & aliàs cæſa ſit, id eſt, aperta. & hoc etiam dicit præciſa, ut ſcilicet in eo anno impinguetur ſterquilinio, ut probat ſequens clauſula, integra autem &c. aliàs accipitur nouale terra ex ſylus extracta: ut ſupra de ter. moto. l. fina. in fi. & de pe tit. hæredi. l. utilis. & hęc etiam poſſet ſic accipi.

[d] Integra. id eſt arata: quia hæ impinguationes fiunt demum cum ea eſt arata.

[e] Paſcendi. & impinguandi.

[f] Ex arbore cecidit. ut pro tali detur interdictum de glãde legenda: ut ſupra, de glãde le. l. j. cuius appellatione omnes fructus continentur: ut ibi, & j. eo. l. qui uenenum. §. glandis.

[g] Paſcua ſylua. aliàs cędua: ut ſupe. eo. in princ. & alias paſcua: ut hic, & C. de paſcuis publ. uel priuat. l. j. & l. fina, in fine. & iũge ſeq. leg.

[h] PRatũ. de hoc fit mentio. ſ. de act. empt. l. ſi in qualitate. & in hoc non licet paſcere: ut C. de paſ. pu. l. fina. Accur.

[i] Capiendum. ſ. ſine ſemine.

[k] MInus. pone exemplum ſupr. de trib. l. Illud. §. minus. facit j. eo. l. uerbũ amplius. in fin. Item pone exemplum ſup. de fideiuſſ. l. amisſi in prin. Itẽ pone exemplum j. eo. l. ſi a te ſtipulatus. & facit quod dixi ſup. eo. l. ſi cui. §. minus.

[l] PAlam. ſubaudi fieri.

[m] Coram pluribus. repete fieri. hoc in contractibus, & propriè: & pone exemplum ſup. de inſt. l. ſed & ſi. § proſcribere. Item & ſup. de iur. fiſ. l. non intelligit. & ſupra, de teſt. l. hæredes. aliàs aliter & impropriè: ut ſup. de ritu nupt. l. palam. Item not. pluribus. nam etiã coram uno: ut j. eo. l. coram.

[n] ACtionis. Si lex alicui actionem indulget, & perſecutionem: ut ſup. eo. l. creditores.

[o] Etiam perſecutio. ſ. extra ordinem: ut per uffi. iudi. ut ſup. de mino. l. quod ſi minor. §. fi. & j. e. l. pecunię. §. actionis uerbo. uel dic perſecutio. ſ. in rem: ut plene habes j. eo. l. pecuniæ. §. actionis.

[p] REſtituere. Pone in rei uen. ut ſ. de rei uen. l. prætere. Item in actione perſonali: ut ſu. ſi cer. pe. l. cum fundus. in prin. & de uſu. l. ij. & l. uideamus. §. in Fauiana. & in petit. hæ. ſi eũ prædio poſſeſſor. ut ſu. ſ. peti. hære. l. illud. & facit ſup. eo. l. plus eſt. & j. eo. l. fin. l. cum prætor. Accur.

[q] Intelligitur. ſ. poſſeſſor condemnatus reſtituere.

[r] Cauſam. cauſa rei eſt omne, quod actor habuiſſet, ſi tempore litis conteſ. reſtituta res fuiſſet: ut hic & dicta l. præterea. & l. cum fundus. & ſup. ad exhib. l. Iul. & l. ſi. nali.

[s] Accepti. id eſt, tempore lit. conteſt. Acc.

[t] Vſucapionis. uelut ſi poſſeſſor lit. conteſt. compleuit uſucap. nam reſtituet nihilominus & cauebit de dolo ut ſupra, de rei uendi. l. ſi poſt acceptũ. & pro empt. l. ij. §. j.

[u] Fructum. ut & j. eo. tit. l. in condemnationis. §. j.

[x] LItis. Pone exemplum ſupra de teſt. l. j. Azo.

[y] Actionem. intentatam, uel intentandam. hoc eſt, antẽ litem, & poſt: ut diximus C. de tranſa. l. cauſas. & per illam pone hic exemplũ. Accurſius.

[z] In perſonam. ſiue miſta ſit, ſiue officium iudicis locũ habeat.

[a] VErbum oportere. Pone exemplum, quòd ſtipulor à te quicquid te dare oportet. nun enim uideor ſtipulatus, quod iudex in ſententia expreſſit, ſed quod purè & in rei ueritate nunc debetur: ut ſup. de uerbo. oblig. l. ſi à colono. & l. ſi ſtipula us. § cum ſtipulamur, licet arbitraria actione mihi teneberis. unde condemnatio poterat creſcere: ut ſ. de in litem iuran. l. j. Alij ſic uerbum oportere neceſsitatem importat, ut ſ. de tranſac. l. cum hi. §. arbitratu. & de rebus eorum. l. magis. §. ne tamen. ſecus in uerbo poteſt: ut ſu. de uffic. præſid. l. ſæpe. & quod ſubijcit, non ad facultatem, qui poteſt &c. mutat caſum, quaſi dicat non ſicut poteſt pluris, uel minoris condemnare, ita poteſt in prædictis ipſe cognuſcere, uel alij delegare. poteſt autem pluris, uel minoris condemnare: ut in prædictis arbitrarijs. Item poteſt facere, & omittere: ut C. quomodo & quando iudex. l. ſecunda, ſupra, de iudic. l. non quicquid. Item poteſt & plus, quam ſit petit. damnare, ſi plus inueniat deberi, ſecundum quoſdam: ut arg. ſupra de iudic. l. ſolemus. & C. de appellationib. l. fin. in fi. & inſtitu. in. de actionibus. §. ſi minus. quod non placet. ut C ſi à non competen. iudic. l. prima, & ſupra de iudi. l. non poteſt: & no. in d. § ſi minus.

[b] Ad ueritatẽ. id eſt, quod uerè tunc debetur, ſiue ad uerum rei pretium.

[c] OStentum, id eſt, portum.

[d] Cuiuſque rei. ergo etiam in brutis locũ habet.

Factumque

[†] Vide Val lam. li. elegã. vj. cap. xlij. & Alc. li. præter. ij. hoc ipſo titu.

[‡] Proſciſſa legit Bu & rectius. q̃uis & in P. F. præciſa ſcriptũ ſit. & paulo poſt νεατον rectius q̃ in Pande. Fl. in quibus νεαχιν ſcriptum eſt.

[a] Alciato authore, perſecutio officij iu. & imploratio dr̃ q nobile dici ſolet. remedium certè extraordinariũ qđ actiõis nõ nũquã, & exceptiõis ui habet, tamet ſi latiori ſignificatione actionis nomine comprehendatur.

[†] In P. F. non eſt, & rem.

[t] Cõcor. text. l cap. non oportet. extra de libel. obla. & l e. cõ fidim'. z r. qõ. j. & in cle. j. §. ij. cum gloſſ. de ſupplẽ. neg. prælat. ad q facit l. cũ oportet. l prin. C. de bo. q̃ libe.

De oſtẽto, atq; portẽtis habes apud humanitatis egregium authorem. Feſt. Põp. & Nonium Mar. quibus adde Val. Maxi. titu. de prodigijs.

genitũ factũque. a Duo genera ſunt oſtentorum. unũ quoties quid contra naturã naſcitur, b tribus manibus fortè, aut pedibus, aut qua alia parte c corporis, d quę naturæ contraria eſt. e Alterum cum quid prodigioſum vĩ, f quod Greci g † φάσ-μα τερατῶδες uocant.

Paulus libro liij. ad edictum. XXXIX.

SVbſignatum h dicitur, quod ab aliquo ſubſcriptum eſt. nam ueteres ſubſignationis uerbo pro adſcriptione uti ſolebant. Bona intelliguntur k cuiuſque, quæ deducto ęre alieno ſuperſunt. Deteſtari l eſt abſenti denũtiare. Incertus m poſſeſſor eſt, quem ignoramus.

Vlpianus lib. lvj. XL.

DEteſtatio eſt n denuntiatio facta cũ teſtatione. o Serui p appellatio etiam ad ancillã refertur. Familiæ q appellatione liberi quoque continentur. Vnicus ſeruus familiæ appellatione nõ ꝯtinetur: r nec duo quidẽ familiam faciunt. s

Caius lib. xxj. ad edictum prouinciale. XLI.

ARmorũ appellatio † nõ utique t ſcuta & gladios & galeas ſignificat: ſed & fuſtes & lapides.

Vlpianus lib. lvij. ad edictum. XLII.

PRobrum † u & opprobrium idem eſt. Probra quædam natura turpia ſunt, quædam ciuiliter, & quaſi more ciuitatis: ut puta furtũ, adulteriũ, natura turpe eſt. x Enimuero tutelæ damnari, hoc nõ natura probrũ eſt: ſed more ciuitatis. y Nec enim natura probrũ eſt, quod poteſt ẽt in hominem idoneũ incidere.

Idem libro lviij. ad edictum. XLIII.

VErbo uictus z † continentur, quæ eſui, a potui, cultuique corporis, quęq; ad uiuendum homini neceſſaria ſunt. Veſtem quoq; uictus habere uicẽ, Labeo ait.

a Factumque. id eſt editum. cum generale ſit nomẽ, ut ĩ. eo. l. licet.

b Naſcitur. pro parte.

c Parte. & hi ſunt liberi, id eſt filij: ut ſ. de ſtatu ho. l. non ſunt. in fine. Accurſ.

d Corporis. ut cum duobus capitibus.

e Contraria eſt. & ſic retinet formam hominis.

f Videtur. quod omnino diſcrepat ab homine, ut uitulus.

g Græci. i. phantaſma. & hi nõ ſunt liberi. id eſt filij: ut dicta l. non ſunt. in princip. nec tenetur pater inſtituere: ut C. de poſthu. hęr. inſtit. uel exhær. l. quod certatum. in fine. quandoque contra: ut ĩ. eodem. l. quæret.

† In P. F. qd Græci φάσμα uocãt. Vide Alc. li. 2. præter miſ.

h SVbſignatũ. tribus modis dicitur ſubſignare. Primò, ut hic, & C. de admi. tut. l. ſi non ſubſcripſit. Secundo in teſtamento, id eſt ſigillare. ut ſup. de teſta. l. ad teſtium §. ſi quis. Tertio, id eſt, obligare: ut ĩ. in. de iure imm. l. ſemper. §. conductores.

Subſignare tribus modis dicitur.

i Pro adſcriptione. alias ſubſcriptione.

k Bona intelliguntur. in naturali ſignificatione non ciuili: ut ĩ. eo. l. bonorum appellatione. & pone exemplũ in filio emancipato qui oĩa bona confert: quod intellige deducto ære alieno: ut ſupra, de col. bo. l. cum emancipati. §. illud. Item pone ſupra, de iure dotium. l. mulier. & ſupra, de le. j. l. nõ amplius. in prin. & ĩ. eod. l. ueniſſe. ſed hoc fallit in bonorum poſſeſ. quæ cum commodo, & incõmodo tranſit: ut ſ. de bonor. poſſeſ. l. iij. & in hæreditate: ut ĩ. eo. l. hæreditatis. & fideicõ. reſtitutione: ut ſ. ad Trebel. l. cogi. in princi. & l. præcedenti. in fin. & l. in beneficiis. ut ſ. eodem. l. princeps. & facit infra eod. l. bonorum appellatione.

l Deteſtari. aliàs atteſtari. aliàs proteſtari. & pone exemplum C. de non nume. pecu. l. in contractibus. §. fina. ubi excep. non. nume. pecu. ob. abſente eo cui opponitur. Item pone C. de anna. exce. l. ut perfectius. in fine. Item pone ſupra, ad Maced. l. filiusfa. abſente. & facit ĩ. eodem. l. proxi. in princ. & ĩ. eodem. l. plebs. §. primo. Accurſ.

m Incertus. nobis ſubaudi, & da exemplum ſ. de rei uend. l. is qui ſe. nam ſibi nemo incertus eſſe poteſt, quã partem poſſideat: quia incertam partem nemo poſſidere poteſt, licet ad incertam partem detur rei uẽ. uel peti. hære. ut ſ. de rei uend. l. quæ de tota. §. j. & ſupra, ſi pars hæred. pet. l. j. in fine.

n DEteſtatio eſt. facit ſ. l. proxi. §. penulti. & quod ibi dixi.

o Teſtatione. id eſt, coram teſtibus.

p Serui. pone: lego ſeruos, & ancillas uideor legaſſe: ut ĩ. eo. l. inter ſtuprum. §. fin. & ſ. de lega. iij. ſeruus. & facit l. q duos. in eo. ti. & ĩ. eo. tit. l. patroni. & ſ. eo. l. j.

q Familiæ. pone exemplum. ſ. de pu bli. l. j. in princi. & §. familiæ. Item ſupra, de ui bo. ra. l. ij. § familiæ. Item ſupra, de ui & ui ar. l. j. §. familię. & facit infra, eo. l. pronuntiatio. §. familiæ. Accurſius.

† Idẽ Cicer. in Orat. pro Cecinna.

r Non continetur. ſicut nec turbam facit, uel rixam unus: ut ſ. ui bon. rapto. l. prætor. §. turbam. nec uniuerſitatem: ut ĩ. eo. l. Neratius. & da exemplum in familia publicanorum: ut ſuperiori § ſed contra ſ. de ui & ui arm. l. j §. familiæ. ſed illud q in ad illud interdictum in odium uiolentię.

† Vide Vallam libro eleg. l. v. c. xliiij.

s Faciunt. ſed fortè retinet: ut arg. ſ. quod cuiuſ. uni. l. ſicut. §. fin. Item tres fortè faciunt. ĩ. eo. l. Neratius.

† Vide Vallam ibidẽ. c. lvj.

t ARmorũ. Non utique. ſcilicet tantum. & pone exemplum in l. Iul. de ui publ. quæ habet locũ quando armis eſt illata uis: ut inſtitu. de interdic. §. qui autem. & de publ. iudic. l. item lex Iul. a, & ſupra, de ui & ui arma. l. iij. in princ. Item facit inſtit. de pub. iudi. §. telum & ſ. de furtis. l. ſi pignori. §. qui furem.

u PRobrum. Pone exemplum C. de poſtul. l. quiſquis.

x Turpe eſt. quia contra ius naturale, ſiue legem Dei: ut non furtum facies: non mœchaberis. & ſ. de furt. l. prima. in fine.

y Ciuitatis. iure poſitiuo: ut inſtitu. de pœna te. li. §. penultimo.

z VErbo uictus. Puta lego tibi uictum, uel educationem: ut habes exemplum ſupra, de alim. & cib. leg. l. ſi. & infra. l. quod uos. §. uerbum uiuere. Item pone exemplum ſup. de re iudi. l. ſi uictum. & facit in eodem titu. de adi. leg. l. legatis. Sed argu. contra. ſ. de trã-ſa. l. cum hi. §. qui tranſigit. Sed ibi in amittendo, hic autem in acquirendo. uel ibi in uerbo alimenti: hic in uerbo uictus. & iunge legem ſequentem.

a Eſui. id eſt ad eſcam, ſiue cibum. Accu.

Cętera.

Æ tera. Ea appellatione.ſcilicet uictus: & iunge.l.ſequentem.

N ſtratum.id eſt.in appellatione ſtratus uel ſtrata, oē,&c.ſtratum ergo ſiue ſtragula dr ueſtimentum,quod ſternitur ad cubandum,ut ſupra id quis iaceat:ut culcitra, tapeta & ſimilia: quæ apud quoſdā dicuntur lodices: non autem aliud, quo induantur, & da exemplum ex l.ſupra de re iu. l.ſi uictum uel ſtratum.

Iniiciatur. in terra, uel plano:vt culcitra & ſimilia.

Stragula.idem eſt ſtragula, quod ſtratū,forte a ſternendo dicta: & de ea habes ſupra, de auro, & argento lega.l.ueſtis.

Omne palliū. id eſt, omnis generis,uel de lana, uel de ſerico, uel de lino, uel de ſimili materia.

In uictum ergo. Id eſt,appellatione uictus: ut & ſup. eo.l.uerbo uictus.

Accipiemus.quas quis induitur:quia ſine ea eſſe non poteſt.

Non ſtragulam. quia ſine ea aliquis eſſe poteſt:arg. ſu. de re iud.l. ſi ſtatum. ſed contra ℐ. eod.l.quos nos. §. uerbum.Sol.ut ibi.

In ſtratum. id eſt, appellatione ſtratus.

Tu dic aliud eſſe ſtratū: quæ quid ſit, & in quo à uia publica differat, uide not. in l.j. §. fi. ℐ.de ſerui. ruſti. prædio.ubi dicit, quòd ſtrata ita demū deſinit, quando ſternatur in plateam.

In P. F. incipit, Et cætera qui bus.

Inſtrato. Valla li. Eleg. vj.c. 46.

† Vide Cicero.in Topic.in loco a forma generis.

XLIIII.

C Aetera quoq;, qui bus tuēdi,curādiue corporis noſtri gratia utimur,ea appellatione ſignificantur.

XLV.

I Nſtratum oē ueſtimentum ꝑtineri,quod iniiciatur, Labeo ait. neque n.dubiū eſt, quin ſtragula ueſtis ſit oē palliū: περίστρωμα uocāt.In uictū ergo ueſtes accipiemus, non ſtragulā: in ſtratū oēm ſtragulā ueſtem.

XLVI.

P Ronunciatum, & ſtatutum idem dici poteſt. promiſcuè enim & pronunciaſſe, & ſtatuiſſe ſolemus dicere eos, qui ius habent cognoſcendi.

Matrem familias accipere debemus eam, quæ non inhoneſtè uixit. Matrem enim familias à cęteris fœminis mores diſcernunt, atque ſeparant. proinde nihil intererit,nupta ſit, an uidua: ingenua ſit,an libertina. Nam neque nuptiæ,neque natales matremfamilias faciunt,ſed boni mores.

XLVII.

L Iberationis uerbum eandem uim habet,quam ſolutionis.

... lib.ad edict.præ...

XLVIII.

Q Vi neque ſequātur,neque ducantur. Solutum nō intelligimus eum,qui licet uinculis leuatus ſit,manib. tamen tenetur. ac ne eum quidem intelligimus ſolutum,qui in publico ſine uinculis ſeruatur.

XLIX.

B Onorum appellatio aut ciuilis,aut naturalis eſt. Naturaliter bona ex eo dicuntur,

Stragulam ueſtem.non aliàs.ueſtis ergo genus eſt: ut hic,& infra eo.l.ueſtis.& ſupra, de auro & argento. lega. l.ueſtis.

P Ronuntiatum,& ſtatutum idem dici poteſt.l.ſignificat,ſi non habes in textu,idem dici poteſt, & habes primum uerbum C.de ſen.l.ex ſtipulatione. ſecundum. ℐ.eo.ti.l.poſt ſniam.& de execu.rei iu.l.ſi ut proponis.ſed propriius ſtatui dicitur,quod in cōmuni generaliter decernitur:vt C.de epiſ.& cler. l.cū clericis.§. ſtatuimus pronuntiari in ſententiis quæ inter partes feruntur:vt d.l.ex ſtipulatione.& ſup.de re iud. l. j. quandoque ille ſolus dicitur habere ius ſtatuendi, qui merum habet imperium:ut C.de ſen.l.nulli.

Poteſt.id eſt,eundem habet effectum.

Eos.ſcilicet iudices.

Libertina.dummodo honeſtè uiuat.

Boni mores.ut & ſup.de tu.& cu.da. ab his.l.ſcire. §. cum reliquis. Et not.ꝙ tribus modis dr materfa. Primo largè pro magnis,& paruis:ut hic.& da exemplum C.de adul.l.quæ adulterium.Secundo,ſtrictè pro fœmina notæ authoritatis:vt ſup.de lib hom.exhi.l.deinde. in fin.Tertio largiſſimè pro omni fœmina, quæ ſit ſui iuris:vt ſup.de iis qui ſunt ſui uel alie. iur.l.nam ciuiū. inf.cod.l pronuntiatio.§.j.

L Iberationis. Eandem uim.hoc uerum,ſi referas te ad perſonam. nam qui eſt liberatus,eſt abſolutus:& econtra,ut & ℐ.eod.l.ſolutionis uerbo. item hoc uerum quo ad ſubſtantiam obligationis tollendā. nam ſic tollitur ſolutione,ſicut alia liberatione: vt ſupra de ſolutio. l.ſolutionis uerbum. ſecus ſi referas te ad qualitatem liberandi.nam alio mō poteſt quis liberari,quam ſolutione: ut ſup.de re iudic. l.iiij.§ penul.& in ſtitu. quibus modis tollit. obli. per totum.

Q Vi neque. hoc totum, qui neque ſequantur, neque ducantur,dicunt quidam fuiſſe tit.quendam in libr. Caij.quod uero ſequitur, dicunt fuiſſe de textu,ſcilicet ſolutum &c. uel qui neque, &c.id eſt, qui non debent de iure uocari ad præcepta alicuius poteſtatis: ut quia certum eſt eos eſſe alterius iuriſdictionis,non deducantur ad eum per uim:vt C.de iuriſdictione omniū iudicum.l.in criminal.uel tertio, qui eſt in domo cum citatur, neque ſequitur apparitorem extra domum:nō ducatur inuitus, id eſt non extrahatur inuitus de domo: vt ſup. de in ius uoc. l.pleriq;.

Vinculis leuatus.aliàs leuatus ſit:aliàs ligatus non ſit.Accur.

Seruatur.i.cuſtoditur, à nuntiis fortè.ille ergo demum eſt ſolutus,cui libera datur recedendi facultas:vt ſup.de lib.ho.exhi.l.ij.de acquir.rerum do.l. iiij. in fi. & l.v.in prin.& facit inf.eo. l. uerum eſt eum, qui in car.& l.uinculorum.& ſup.ex quib. cau.ma. l. ſuccurritur.& l.in eadem.Quod ergo interim promittit quaſi in carcere ſit,non tenet: vt ſup. quod met.cau l.qui in carcere. Per quam potes hic ponere exemplum. Itē de hac ſol.habes ſup.depoſi. l.ſi hominem.

B Onorum. Ciuilis eſt iuris fictione:vt cum ſignātur ea,quæ bon.fid.poſſidemus ex emptio, uel ſimili cauſa,etſi aliena ſint, ſecundum Azo.naturalis cum ea poſſidemus quæ noſtri dominii ſunt: ut inf.§. In bonis.uel dic ciuilis,cum ſignificat hæreditatem,bonorumue poſſeſſionem:vt in poſ.leg.l.is cui.§. bonorum uel ipſa bona in uniuerſo:ut inf.eod.l.bonorum. quæ omnia commodum & incommodum habent:vt & ſup.de bo.poſ.l.j.& iij.in prin.& inf.eo.l. hæreditatis appellatione.Sed naturalis,quādo afferunt commodum.uel ſi afferunt incomodum, eo deducto quod ſupereſt,continetur ap.bonorum:ut ſup.e. l.ſubſignatū. §.bona.& de iure dot.l.mulier.& ℐ.eo.l. proprie.

† Hoc caput in P. F. incipit, Solutum. cuius in. & præcedentia uerba,quę ſūt hic, ibi ponuntur in ſuperſcriptione hoc modo ualet, Caius lib.ad edictum prætor.urba.in titulo Qui neque ſequantur &c. declarat Duare.lib. Diſput. cap.1.Ideſt qui tamet ſi uocantē nō ſequantur, inuiti tamen in ius duci nō poſſunt.

quod beant, hoc eſt, beatos faciũt. beare eſt ꝓdeſſe. [a] In bonis aũt nr̃is cõputari ſciẽdũ eſt: nõ ſolùm quæ dñij [b] nr̃i ſunt, ſed & ſi bona fide [c] à nobis poſsideãtur, uel ſuperficiaria ſint: Aeque bonis [d] annumerabit̃ et ſi quid eſt in actionibus, petitionibus, perſecutionibus. Nam hæc oĩa in bonis eſſe uidentur. [e]

Idem lib. l…, ad edi. **L.**

NVrus [f] appellatio ẽt ad pronurum, & ultra porrigenda eſt.

Caius lib. xxiij. ad edic. prouinciale. **LI.**

APpellatione [g] parẽtis non tantum pater, ſed etiam auus, & proauus, & deinceps oẽs ſuperiores continentur: ſed & mater, & auia, & proauia.

Vlpianus lib. lxj. ad edictum. **LII.**

PAtroni appellatione & patrona continetur. [h]

Oratio coniuncta ponitur pro diſiũcta, niſi iuris diſpoſitio aliàs repugnet. diſiuncta uerò poſita inter genus, & ſpeciem, ponitur pro coniuncta: ſoluta uero in illã reſoluitur, ad quam facti qualitas, & iuris diſpoſitio adaptatur. Bartolus.

Paulus libro lix. ad edictum. **LIII.**

SAepe ita comparatũ [i] eſt, ut & [†] niuncta pro diſiunctis accipiãtur, & diſiuncta pro coniunctis: interdum ſoluta [k] pro ſeparatis. nam cum dicitur [l] apud ueteres, [m] [†] Agnatorum, gentiliũque: que, pro ſeparatione accipitur: at cum dicitur, [†] Super pecunia, [n] tutelaue [o] ſua: [p] tutor [q] ſeparatim ſine pecunia dari non poteſt. & cum dicimus: [r] Quod dedi, aut donaui: utraque continemus. [s] Cum uerò dicimus, [t] Quod eum dare facere oportet: quoduis eorum ſufficit [x] probare. Cum uero dixit præ-

[a] Prodeſſe. & quod prodeſt, beat: ſed ciuiliter etiam ſi non beant: tamen bona dicuntur, ut modo dixi.

[b] Dominij. hęc naturalis eſt appellatio, uel dic etiam ciuilis, ſi cum incommodo ſunt, uel non afferunt commodum. & facit ſup. de acq. rerum do. l. rem in bonis.

[c] Bona fide. hac ciuilis. uel dic etiam naturalis: quaten° proſunt.

[d] Aeque bonis. i. ciuili appellatione bonorum. Azo. uel etiam naturaliter in eo, ꝙ beant. & facit ſup. de act. & oblig. l. actio in perſonam.

[e] Videtur. ſubaudi ciuiliter.

[f] NVrus. Pone exemplũ: legata nõ debẽtur nurui rupto teſtamento per contra tab. nec ergo pronurui: ut ſup. de le. pſt. l. utilis §. nur°. Itẽ pone ẽ. d poſt. l. j. §. fin. & l. cui. §. affinitates. & facit ĩ. e. l. generi. & l. ſoceri. Itẽ pone exẽplum ſupra, de do. inter uirum & uxo. l. iij. §. ab uxoris. & §. ſocrui.

[g] APpellatione. non uocatur parens in ius ſine uenia: quod nomẽ parens comprehẽdit ſuperiores utriuſque ſexus in infinitũ ut hic, & ſu. de in ius uo. l. quque §. prætor. & §. parẽtes. & hoc ex interpretatione: ſecus ex uocabuli ſignificatione: ut ſup. de gra. l. iuriſcon. §. parentes. quæ eſt contra. at appellatione patris, non continetur auus ut ĩ. de ritu nup. l. in lege. in princip. & §. non autem obeſt. ſed eſt arg. contra inf. eo. l. iuſta interpretatio.

[h] PAtroni. Continetur. hoc ex eo quod maſculinũ concipit fœmininum: ut ſup. eod. l. de teſtatio. §. ſerui. & ĩ. eo. l. liberti, & l. pronuntiatio. in prin. ſed cõtra ſup. de ope. lib. l. ſi cum patronis. ubi dicitur, ꝙ patrona cõſentiendo libertę ut nubat, amittit petit. operarũ, non ſic in patrono, ſed ibi ſpeciale, & redditur ibi ratio in fine, quia nõ indecorè preſtantur patronæ.

[i] SAepe ita comparatum. alias computatum. & alias compertum, id eſt, recitatũ, & dictum. not. ꝙ tria dicit: & exemplificat per ordinem.

[k] Soluta. Solutę orationes ſunt, in quibus coniunctio eſt copulatiua, uel diſiunctiua, uel alia: & quidẽ quãqꝫ pro ſeparatis. i. diſiunctis accipiuntur: ut ĩ. ibi, cũ uero dicimus. quoſque pro coniunctis, licet hoc nõ dicatur hic: ut ĩ. cũ uero dixit. P. quod ſi appareat ex mẽte pro ſeteruis accipitur: ut ſup. eo. l. alienationis. §. oratio.

[l] Nam cum dicitur. exemplum primi. & dic gentiliũ que. i. cognatorũ. ſic ponit ſup. de prob. l. j. & ſupple hic ſic hæreditas defuncti agnatorũ, gentiliumqꝫ. cõponit hicqꝫ ꝓ ſeparatione. i. diſiũcta. non. n. agnati cũ cognatis admittuntur. ſed poſt ſuos admittuntur agnati: & tertio cognati: ut ſup. ſi ta. teſt. nul. ex. l. j. & quis ordo in bo. poſ. ſer. l. j. Sunt & alia exempla ubi cõiuncta pro diſiunctis accipiunt: ut ſup. eo. l. coniunctionem. bene dico coniuncta pro diſiuncta ponitur: non tamen ſemper, ſed propriè ponit pluries: & hoc ſubijcit, at cum dicitur, &c.

[m] Apud ueteres. ſ. leges ueteres. de iure cũ nouo ſublata eſt differentia agnationis, & cognationis: ut in authen. de hę. ab inteſt. §. ex his.

[n] Agnatorũ. iſta uerba materialiter ponuntur.

[o] Super pecunia. & hoc materialiter.

[p] Tutelaue ſua. ſupple liceat alicui cõdere teſtamẽtũ: tunc talis oratio accipienda eſt ꝓpriè ſcilicet, pro coniuncta: quia tutor non datur, niſi in teſtamento, uel codi. te. confirmatis: ut de teſt. tut. l. iij. oportet igit̃ hæredẽ inſtitui, & ita de pecunia. i. de bonis (cũ appellatione pecuniæ & res cõtineãtur: ut C. de conſti. pe. l. ij. l fi.) teſtari oportet, ut teneat datio tutoris. Sed contra teſtamentũ bene teneret ſine tutela: ut inſti. de leg. ag. tut. §. j. uel ideo dici. pecunia tutelaue: q̃a nõ põt dati tutor qui detur perſonæ & rebus: perſonæ tamen principaliter, ut inſti. qui da. tu. poſ. §. certæ. & de excu. tut. § datus. & ſup. de teſt. tu. l. certarum. & l. ſeq.

[q] Sua. ſcilicet pupilli, paſſiuè: uel dic ſua, ſcilicet, teſtãdi, actiue: quia eam dat.

[r] Tutor. nunc reſpondet.

[s] Et cum dicimus. hoc eſt exemplum ſecundi.

[t] Continemus. i. ex cauſa donationis dedi. & ita diſiuncta pro coniuncta ponitur. ſic ſup. de auro & argen. leg. l. Quintus. §. fin. & C. de inſtit. & ſubſt. l. generaliter. in princip. & de epiſ. & cleri. authen. ſed nouo. ſigna ta ſuper l. ſi quis in hoc.

[u] Cum uerò dicimus. exemplum tertij, ubi ſoluta ponitur pro diſiuncta. & dic quod eum dare facere oportet, quod iudex ſic in ſententia dixerit: condemno Titium in id quod eum dare facere oportet. eum tamen certa ſit quantitas, uel factum, & in aliqua parte geſtorum comprehenſa: alias non teneret hæc ſententia; ut C. de ſenten. quæ ſine cer. quanti. l. hæc ſententia. uel pone in contractu: ut ſup. de uerb. oblig. l. ſi a colono. & l. ſi ſtipulans. §. eum ſtipulamur.

[x] Quoduis eorũ ſufficit. ſiue aliquid debuit dari, aut fieri. ac ſi diceret, promittis quicquid aut dari, aut fieri &c. & ita ſoluta pro diſiuncta ponitur. ſic ſu. de legi. & ſen.

† Secundum uulgi opinionẽ uocat enim beatos pecunia abundantes ac domini, uel regna poſſidẽtes & quot aliis modis beati dicãtur, Mand. nuper 2. cõ mi. gl. 1.

† Id eſt, conſtitutum, & loquendi cõſuetudine receptum. Egi. Fer.

† Agnati & gentiles qui ſit, uide his ex Budæ. Cicer. in Top. in loco à definitione.

† In P. F. Super pecunia tutelęue ſuę. quæ ſtructura uerborũ quid ſignificet, plane non uideo.

Aut quot modis accipiatur. Mando in Glo. Facu. §. ac etiã, in uer. aut. & §. & ꝓprium, in eo. uer.

ſeu l. legis, & econtra quandoque pro coniuncta: ut hic ſubij eſt. cū uero dicit. ſic ſ. de auro. & argen. leg. l. ſi quis ita.
a Donum, munus. in quo hæc diſcrepant, habes ſ. e. l. inter donum.
b Operas ſ. diurnas.

ut & ſ. de fur. l. ſi pig. §. pe. & inſt. de ob. ex delic. §. op. & ſup. de fur. l. in furti actione. §. ope. & §. recte. Acc.
p Et ſanè. nunc contradicit prædictis.
q Nec conſilium. ad hoc ut teneatur.
r Et factum. ſcilicet furtum.

...tor, Si donum, munus, operas redemerit. ſi oia impoſita ſunt, certū eſt oia redimēda eſſe. Ex re ergo, pro coniunctis habētur. Si quidam impoſita ſunt: cæteræ non deſiderabuntur. Item dubitatū, illa uerba, ope conſilio, quemadmodum accipienda ſunt, utrum ex ſententia coniungentium, an ſeparantium. Sed uerius eſt (quod & Labeo ait) ſeparatim accipienda: quia aliud factum eſt eius, qui ope, aliud eius, qui conſilio furtū facit. Sic enim alij cōdici poteſt, alij nō poteſt. Et ſane poſt ueterum authoritatem eò peruentū eſt, ut nemo ope uideatur feciſſe, niſi & conſilium malignum habuerit, nec conſilium habuiſſe nocendi, niſi & factum ſecutum fuerit.

Vlp. li. l... ad ... LIIII.

CONditionales creditores dicūtur ij, quibus nondum competit actio, eſt autem competitura: uel qui ſpem habēt, ut competat.

Paulus libro xvj. breuis edicti. LV.

CReditor autem is ē, qui exceptiōe perpetua ſummoueri nō poteſt: Qui autem temporalē exceptionē timet, ſimilis eſt conditionali creditori.

Vlpianus libro lxi. ad edictum. LVI.

COgnoſcere inſtrumēta, eſt relegare. & recognoſcere. Diſpungere eſt conferre accepta & data. Liberorum appellatione continentur non

c Redemerit. ſcilicet libertus a patrono, remoueatur patronus à contra tab. ut ſupr. de bo. lib. l. Iulianus.
d Si omnia. & ſic pro coniuncta.
e Eſſe. ut a cōtra tab. remoueatur.
f Ex re. uel dic aliàs ex re, id eſt, impoſitiōe rei, uel facti. alias ex re, id eſt, a patrono. uel dic ex re, id eſt, ueritate.
g Si quædam. ut munus tantum.
h Non deſiderabuntur. ſcilicet quæ nō ſunt impoſita: ut ſcilicet rediman tur. ſed ſufficit redimi, quæ ſunt impoſita: ut a cōtra tab. remoueantur.
i Item dubitatū. conſilio. fortè talia erant uerba in libris antiquis: ope, & conſilio alicuius furtum factum puniatur in duplum, uel quadruplum: & hoc materialiter. Azo.

a Secutum. uel ab eo, uel alio: ut ſupr. de furt. le. ſi is qui. §. ſi tu Titium. & l. qui ſeruo. cum ergo hic finis contradicat Labeoni † aut dicam Labeonem malè dixiſſe: aut (quod melius eſt) utrunque admittā: eum unum alij nō ſit contrarium. utrūque enim interuenire oportet, ut ſit furtum, & agatur furti: & ſecundum hoc coniunctim ponuntur: ut hic in fin. Sed cum diuerſa ſint dare cōſilium, & ferre opē ſeparatim ſecundū Labeonem ſunt accipiēda, ut pote cū alterū ſine altero eſſe poſſit: imò nūquam ſimul ſunt, cum ſemper præcedat conſilium, & ſequatur opera. & ſecūdum hoc Labeo ſoluit ſignificationem uerborum, dicens eam ſeparatam & diuiſam. ueteres uero effectū agendi conſiderauerunt: & ſic utrunque eſt opus: & ſic coniunctim intellexerunt. patet ergo ex prædictis. quòd coniuncta ponitur pro disiuncta. Item propriè. Item disiūcta pro coniuncta. Item ſoluta pro diſiuncta. Item etiam pro coniuncta. Item ſoluta quo ad quid pro coniuncta: quos caſus vij. hic lege per ordinem.

† Impropriè, ut per Mādoſ. in 18. quæſt. 32. Regu. nu. 8.

† In P. F. habuiſſe nocear.

k Ex ſententia. aliàs ſententiæ. & ſupple, an ſint accipiendæ ſententiæ coniungentium. l. eorum, qui coniunctim dicebant orationem poni, aut contra &c.
l Coniungentium & ſic coniungenda.
m Separantium. & ſic ſeparanda.
n Furtum facit. i. per alium.
o Condici poteſt. puta ei qui tulit opem, poteſt condici: ei qui conſilium præbuit, non: ut Inſtit. de ob. ex deli. §. ope. & ſ. de fur. l. qui ſeruo. ſed uidetur etiā qui tulit opē non teneri conditione furtiua: ut ſ. de cond. fur. l. proinde. quæ eſt contra. Sol. appellatur hic condictio, ſ. certi generalis. Ibi conditionem furtiuam negat competere. uel dic dari condi. i. perſonalē actionē ſcilicet furti: ſicut ponitur Inſti. de act. §. ſic itaque. ubi denegat condic. fur. uel tertio, hic quoquomodo deuenit res ad eū, qui tulit opē: ibi non. & potes hic breuiter dicere, generale eſt ut quis de conſilio non teneatur, ut ſ. man. l. ij. §. fi. niſi alias nō erat ille facturus: ut in eo. ti. l. ſi remunerādi. §. ſi tibi man. in fi. §. & hoc ſi non eſt fraudulentū. tūc enim eſt obligatorium: ut ſ. ti. j. l. con ſiij. & ſ. de do. l. quod ſi cum ſcires. Sed act. fur. licet ſit fraudulentum, locū non habet: ut in ptin. huius glo. niſi alias non erat ille facturus furtum. ar. ſ. de iniur. l. non ſolum. §. mandato. & ſ. de fur. l. ſi quis uxori. §. neque. Quandoque tñ ex ſolo conſilio tenetur quis: licet ille alias erat facturus, ut in conſilio dato ſeruo: ut C. de fur. l. ſi quis. & ſ. de ſeruo cor. l. j. §. perſuadere. Si aūt opem. & conſiliū ſimul adhibuit furto, tunc tenetur, licet ille alias erat facturus: & licet conſilium nō habuerit principaliter, dū tñ ſecūdario;

‡ Quod ē uerum ſe cutofurto, alias non: ut notaui in l. quæ ſeruo. in apoſt. uer. ex ſolo cōſilio ſuges gl. in uer. admittit. ſup. de fur.

s COnditionales creditores. de his dixi ſupra, eo. l. creditores.
u Competitura eſt. quātum ad ſpem, ut Inſti. de uer. oblig. §. ex conditionali. & eſt competitura in euentum conditionis.
x CReditor. Perpetua. pacti facti de non agendo in perpetuum.
y Non poteſt. ut ſ. e. l. debitor. & ſ. tit. j. l. ſi quis obligatione. §. non pōt. & ſ. de act. & oblig. l. in cui. §. fin.
z Exceptionem timet: ut inf pacti facti de non petendo uſque ad annum.
a Similis eſt. quia ſicut unus expectat diem, ſic alter condi. ſed differunt in aliquo: ut ſ. eod. l. cedere. Item quantū ad cōdictionē indebiti: ut ſ. de condi. indebi. l. ſufficit. uel dic, ſimilis eſt conditionali creditori, cū conditio eſt omnimodo extitura.
b COgnoſcere. Pone exemplum utriuſque uerbi. ſcilicet cognoſcere, & diſpungere, ut habes ſup. de bo. auth. iud. poſ. l. fi.
c Conferre. & poſt collationem cancellare, quod reddituum, uel impenſum inuenitur: ut ſ. de diuer. præſcri. l. in omnibus. §. reip. & de re milit. ex cauſa deſertionis. & de ſtatulib. ſi ſtatuliberapœnæ. §. fi.
d Liberorum. Pone exēplū ſu. de polli. l. pe. ubi dicit

extraneum hæredem inchoantis opus teneri in quin tam patrimonij, ſi nolit perficere opus inchoatum. ſed eum qui ex numero libertorum, teneri in decimam, ſi non uult complere opus.

a In poteſtate. ſ. parentum.

b Sed omnes. etiã naturales ſupra, ad Treb. l. ex facto §. ſi quis. & facit ĵ. e. l. liberorũ. & ĩ. de in ius uoc. l. ſed ſi hac lege. §. liberos. Sed argu. cõtra ſup. de iure. immu. l. j. §. perſonis.

c Deſcendentes. ut nepotes ex filia, ut C. de condi. inſer. l. j. & ſup. qui ſa tiſd. cog. l. ii. §. prætor. Sed appellatio filiorum magis ſtri cta eſt: ut Inſtit. q da. tut. poſ. §. fin. licet ſit contra ĵ. e. l. filiu. ſed ibi ſoluer.

d QVib. Cæteri. diſcipuli.

e Magiſtri. i. magis, quam diſcipuli.

f Appellantur. ut magiſtri ſocietatũ r utſu. de pac. l. item magiſtri. & etiam legum: ut ſup. de ar bi. l. qualem. §. fin. Item liberaliũ ſtudiorum: ut C. de penſeſ. & medi. leg. magiſtros. Item cuiuslibet mechanicę artis: ut ſtatim dices ibi, unde cuiuſlibet &c. & not. hic exigi in docente ſolertiam. Exigitur etiam fides, & ſcien tia: ut Inſti. in proœ mio. §. quorum om nium.

g Cognominantur. quia ad ipſos pertinet ſalicitudo reip. ab. magis q̃ ad alios: ut hic, & ĩ. ex qb. cau. maio. & qui data. in fine. & l. ſeq.

h Appellari. & ſic Bonon. dicunt.

i Perſequi. id eſt, conſequi quod ſuũ eſt, uel ſibi debitũ. & pone exemplum ſup. de pig. act. l. rem. §. omnis. & quib. mod. pig. uel. hyp. ſol. l. item liberatur. §. j.

k Satis accipit. fideiuſſorem puta, uel pignus. uel dic perſequi quo ad hoc, ut conuentus ſit in mora: ut ſup. de peti. hære. l. diuus. §. diuus.

l Icet Videtur. Sed quæ? Reſpon. facere plura continet nam iudicare: ut ĵ. e. l. uerbũ facere itẽ nõ facere: ut infra eodem, lege, facere oportere. alias incipit, facere non oportere. Item etiam uerbis contra-here: ut ſupra, de cur. bo. dan. l. de curatore. circa prin. quę non continet gerere: cũ gerere, ſit aliq̃ facere ẽt ſine uerbis: ut ĵ eo. l. Labeo. in ii. qđ ergo hic dicit nihil intereſt, ſtricte accipit facere: ut ĵ. e. faciẽdi uerbo.

m Paternos. pone exemplũ ut ĩ. de repu. l. nullũ. itẽ & ſup. de in ius uo. l. ſed & ſi. §. ſi au-tẽ. itẽ de maternis: ut ſup. de excu. tut. l. libertum.

n Libertorum noſtrorum. ſ. libertos. ſi non habes in textu, non dicimus noſtros. ut hic, & ĩ. de iure pa. l. ſeruum à filio. quod accipe, cum ex peculio caſtrenſi ſeruũ manumiſerit: aliàs non ut ſupr. qui & à qui bus. l. ſi quis hac lege. §. j. & ſic ſoluta eſt quæſtio quare. uel eſt ratio: quia etiã uiuo patre eſt filij: ut ſup. de li. & poſthu. l. in ſuis. Itẽ nec libertum liberti noſtrũ dicimus: ut ĵ. eod. l. Modeſtinus.

o POrtus. Conclulus. i. locus ubi rates morãtur, & ſtant. Azo.

p Munita. i. non minus, quam ſi in ſtatione eſſent: ut ſup. de flu. l. j. §. ſtationem. Azo.

q Angiportum. id eſt. ſtrictus portus. uel id eſt, parua porta ciuitatis, quæ portula dicitur in uulgari: & ſit mentio portus, ut ſic expoſitione egeamus, ſup. de re. diui. l. nemo.

r LOcus eſt, nõ fundus. totus & integer, quandoque dicitur locus ẽt fundus: ut ĵ. e. l. fundi. §. locus.

s Fundi. urbani, uel ruſtici: ut ĵ. §. loca. & ſupra, de aqua plu. arc. l. j. §. apud. non rei mobilis: ut ſupra, de reli. leg. l. ſi qui. §. j.

t Plerunque. quis etiam cum uilla: ut ĵ. eod. l. fundi. in prine. & eſt uilla idem domus.

u Conſtituerimus. Nota. ergo quòd arbitrio fit fundus & locus: ut hic, & ſup. de le. j. l. quod in terum. §. ſi quis. & l. plane. §. ñ. & ſup. cõis præd. l. ſi quis. §. plane.

x Si eum. locum. Accur.

y Fines. certos & limitatos.

z SAtiſdationis. Pone exemplũ in ſatiſdatione indicatum ſolui: ut ſup. iud. ſolu. l. v. §. nũc uideamus. & facit

tãtum qui ſunt in poteſta[a]te, ſed omnes[b] qui ſui iuris ſunt, ſiue uirilis, ſiue fœminini ſexus ſunt exve fœminino ſexu deſcendentis.[c]

ctum. LVII.

QVibus[d] pcipua cura rerum incumbit, & q̃ magis. q̃ cęteri[e] diligentiam, & ſolicitudinem rebus, quibus præſunt, debent, hi magiſtri appellantur:[f] qui etiam ipſi magiſtratus p deriuationem à magiſtris cognominantur,[g] unde etiam cuiuslibet diſciplinæ præceptores, magiſtros appellari,[h] à monendo uel monſtrãdo. Perſequi[i] uidetur & qui ſatis accipit.[k]

LVIII.

LIcet inter[l] geſta & facta uidetur quædam eſſe ſubtilis differentia: attamen καταχρηστικῶς inter geſtum & factum nihil intereſt. Paternos[m] libertos rectè uidemur dicere noſtros libertos: liberorum noſtrorum[n] libertos non rectè noſtros libertos dicimus.

LIX.

POrtus[o] appellatus eſt cõcluſus locus, quo importantur merces, & inde exportantur, eaque nihilominus ſtatio[†] eſt ↄcluſa atq; munita:[p] inde angiportum[q] dictum ẽ.

LX.

LOcus[r] eſt, non fundus, ſed portio aliqua fundi.[s] Fundus autẽ integrum aliquid eſt. & plerunque[t] fundũ ſine ulla accipim[u]. Cæterũ ad eo opinio noſtra, & ↄſtitutio locũ à fundo ſeparat, ut & modicus locus poſſit fundus dici, ſi fundi aĩo eũ habuerimus. Nõ. n. magnitudo locũ à fundo ſeparat, ſed noſtra affectio: & quælibet portio fundi poterit fundus dici, ſi iam hoc ↄſtituerimus.[u] Nec non fundus locus cõſtitui poteſt. nam ſi eum[x] alij adiũxerimus fundo, locus fundi efficietur. Loci appellatione nõ ſolũ ad ruſtica, uerũ ad urbana quoque prædia ptinere, Labeo ſcribit: ſed fundus qdẽ ſuos habet fines:[y] locus uerò latere põt, quatenus determinet, & definiatur.

Vocabulo ſatisdationis continetur aliquãdo repromiſſio, quæ fit ſine fideiuſſore. & gloſſ. ponit exemplum in ſatiſdatione indicatum ſolui.

LXI.

SAtiſdationis[z] appellatione interdum etiã

P. F. cui. appellamus.

† Adde qui dicantur magiſtri, & in quo a doctore differant, gl. & Cardin. in clem. j. de magi. Hoſti. in ſum. eo. §. j. & Mandoſ. in gſo. Facul. §. volẽtes. in uet. magiſter, & ſuper 17. commiſſ. in uer. Io. Baptiſtę.

† A monẽdo. i. docẽdo, & corrigendo, ut per Mandoſ. de Monitoriis. q̃ſti. 1. nu. 62.

† Alcia. lib. 1. Diſpun. cap. 4.

Facere, & gerere differunt.

† ſtationẽ hoc, & aliis ſignificationibus habes apud Mandoſ. ſuper ſigna. Gratię de Indulgẽtiis.

In Pan. Fl. & plerunq; locum ſine uilla &c. ſed hic rectius.

& facit ſup.de præt.ſtip.l.j.& de pig.actio.l.ſi rē.§.omnis.& ī.eo.l.habere.§.caninum. & ſup.qui ſatiſd.cog.l.j.& C.de uerb.ſigni.l.ſancimus

a Qua.ſcilicet repromiſsione.Accur.

b T Igni.Pone exēplū ſup.ad exhi.l.gēma.§.aliter.& l.tigni.

l.j.Itē facit ſup.ſi cer.pet.l.ſi ſocius.& ꝓ ſocio.l.nemo.& ſu.e.l.alienationis,Sed arg.cōtra ſup.de ſtatuli.l.ſtatuliber a cæteris.§.Quintus Mutius. ubi uerbo,uēditionis continetur omnis alienatio.ſed magis concordat ad id,quod dicit uenditum tamē,&c.Itē facit ſu.de alie.iud.l.ex hoc.§.alienare.

repromiſsio continebitur, qua [a] contentus fuit is, cui ſatiſdatio debebatur.

Gaius libr.xxvj.ad edictū prouinc. LXII.

TIgni [b] appellatione in lege duodecim tabul. omne genus materiæ, ex qua ædificia conſtant,ſignificatur.

Vlp.li.lxxj.ad edi. LXIII.

PEnes te, [†] amplius [c] eſt, quam apud te: nā apud te [d] eſt,quod qualiter qualiter a te tenetur: penes te eſt, quod quodā modo poſsidetur. [e]

Qui teſtamentum fecit, & eius hæreditas non eſt adita,dicitur inteſtatus decedere, ſicut qui teſtamentum non fecit.

Paulus libro lxvij.ad edictum. LXIIII.

INteſtatus [f] eſt non tantum, qui teſtamentum non fecit, [g] ſed etiā, cuius ex teſtamento hæreditas adita non eſt.

Vlp.li.lxxij.ad edi. LXV.

HAeredis [h] appellatio non ſolum ad ꝓximum hæredē, ſed & ad ulteriores hæredes refertur.nam & hæredis hæres, & deinceps, hæredis appellatione continentur.

Idem libro lxxiiij.ad edictum. LXVI.

MErcis [i] appellatio ad res mobiles tantum pertinet. [k]

Idem libro lxxvj.ad edictum. LXVII.

ALienatum [l] non ꝓprie dicitur, qđ adhuc in dominio uenditoris manet: uenditum [m] tamen rectè dicetur. [n]

Donationis [o] uerbū ſimpliciter loquēdo omnem donationē cōprehendiſſe uidetur: ſiue mortis cā, ſiue non mortis cauſa fuerit.

Idem libro lxxvij.ad edictum. LXVIII.

ILla uerba, arbitratu [p] Lucij Titij fieri, ius ſignificant, [q] & in ſeruum [r] non cadunt.

Idem libro lxviij ad edictum. LXIX.

HAec uerba, Cui rei dolus malus [†] abfuerit, [s] generaliter comprehendunt omnem dolum, quicunque in hanc rem admiſſus eſt, de qua ſtipulatio eſt interpoſita.

Appellatione hæredis continentur & hæredes hæredis.hoc tamē fallit in tribus caſibus.Primè,in ſubſtitutione pupillari. Secundo in lege Aelia Sētia. Tertio,in promiſsione operarum facta a liberto patrono:quæ tamē ditur ad filios patroni,ſi per ſe extiterunt hæredes patrono,non ſi per alium;ut quia hæredis hæredes.

Paulus libr.lxxiij.ad edictum. LXX

[c] Penes. Amplius. id eſt, firmius.

[d] Apud te. unde dicit depono apud te:ut ſup. depoſiti.l.ſi hominem. Itē apud te eſt, quod petere potes:ut inf.e.l.id apud.

[e] Poſsidetur. uel ciuiliter, uel naturaliter.ſed ſecundū hoc econtra debuit dicere.ſ.ꝙ plus cōtineat apud, quam penes:cum omne qđ continet penes, cōtineat apud: ſed nō econtra. ſed expone hęc amplius; id eſt,plus attribuit alicui,uel maius cōmodum ſignificat: nō ꝙ largius ſit,uel plura contineat.

[f] INteſtatus. id eſt,dicitur decedere inteſtatus. da exemplū in concordātiis iſtis, ſupr. de contra tab.l.ſi filium.§.quod ſi his.& ſi teſta.tu.l.ſi nemo.& de ſuis & legi.hære.l.j.& Inſti.de hære.ab inteſta.in princ.ubi etiam no. quod tex modis decedit quis inteſtatus.

[g] Non fecit. ullo modo.

[h] HÆredis.pxius ꝓmittis pte, & ibidem tuū ut ſupra eo.l.coniunctionem.et concordant ī.eo.l.ſciendum,in princ.& l.hæredis appellatione. et C.de hæred.inſtitu.l.finali.et ſup.de pet.hære.l.iii.et de acquiren.hæred.l.ſi qs.§.finali.et ſup.de iure immu.l.iii.et C.de ſe.l.in annalibus.ſed fallit in caſibus:ut no.inf.titu.j.l.qui per ſucceſsionem.

[i] MErcis.Da exemplum ſup. de tribu.l.j.in prin.Pertinet. non ad oēs iſtas:quia non ad ſeruos:ut ſup.de tribu.l.j.§.j.et inf.eo.l.mercis.quæ eſt cōtra.

[l] ALienatum.Pone exemplū in iure emphyteutico:ut C.de iure emphy.l.j.Item C.de fund.do.

[m] Venditum. et ante tranſlatū dominium.

[n] Dicetur. ac per hoc periculo eſt emptoris:ut in.de contrahē.emp.l.quod ſæpe.§.ſi res.

[o] Donationis. donatio genus: ut inſtitu. de dona. in rub.circa prin.& ſupra de dona.l.j cōtinens etiam,legatū, ut inſtit.de le.§.legatum.Sed cōtra ī.de do.l.filiusf.§.pē.ubi ꝓmittendo pater filio donare,nō,uidetur,cauſa mor.permittere.Sol.refert,an lex loquatur permittēdo,uel prohibendo:quo caſu omne cōprehenditur,ut hic.an priuatus: & tunc non, ut ibi. Vel dic,omnis donatio comprehenditur, niſi illa, quæ exigit ſpecialem cōceſsionē. Nā quæ ſpecialem exigit cōceſsionē non continetur generali dicto. arg.ī.de procur.l.Pomponius.& de mi.l.illud.§.ſi talis.

[p] ILla uerba, arbitratu. Da exemplū,ut ſupra pro ſo.l.ſi ſocietatem.§.ſi.& l.ſeq.

[q] Ius ſignificant. id eſt, qđ de iure arbitrium fieri debeat:hoc eſt perſona, ꝗ poſſit arbitrari:& quod dicat ut bonus uir:alias reformatur:ut d.l.ſi ſocietatem.& ſup.de ope.li.l.ſi libertus.

[r] Et in ſeruū.benē ſequitur ſi iuſ ſignificat,qđ ſeruus non poſſit eſſe arbitrator: ut in.de uerb.obli.l.ſtipulatio iſta.§.hi.& Inſtit.de ſtip.ier.§.ſed cum factum.Itē,quia ſerui ſecundum ius pro nullis habentur:ut ī.tit.j.l.quod attinet.ſimiliter nec ſeruus arbiter eſſe poteſt:ut ſup.de arb.l.Pædius.§.j.Quidam tamen & iſta intelligunt in uero arb. qui ad ſimilitudinem iudicis procedit.& facit ſup.de cur.fur.l.conſilio.in fin.

[s] HAec uerba.Abfuerit.alias abſfuerit, & ſub.tantum dabit.uel ſub,aliam rē tātum tibi uadā,

Vide Vallam libro elegan vj.c.iiii.& Mandaſ.in proem.glo.Facul.in uer.apud.

† In Pan. ¶. abent, abſfueris.

Seruus arbiter eſſe non poteſt.

aliàs abfuerit. & tunc, ſ. non dabit. & pone exemplum in ſtipulatione iudicatum ſolui: quæ tria continent cui quandoque ſpecialiter ſubiicitur dolum malum abeſſe abfu utrumque eſſe. & ſi cui rei dolus malus abfuerit, decē dabit. nā dolū cuiuslibet comprehendit etiam extranei ut hic, & ſup. iudi. ſol. l. nouiſſima. Itē pone exēplum ſup. de uerbo. oblig. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis dolū. & facit ſup. de ſer. urb. pdio. l. ſi ſerui tus. & de uerborū oblig. l. inter ſtipulantem. §. j.

ſupra, de iureiuran. l. ait prętor eius rei, &c. quod etiam ſingularem continent ſucceſſorem, ſiue in rem illā ut in eodem tit. l. etiam ſi in rem. Item fallit ſecūdu quod dicit hic, ſupra, de ado. l. his uerbis. ſed in illis legibus impropriè ponitur.

SCiendum eſt hæredē ſēper per multas. ſucceſſiones ᵃ accipi. Nam in paucis ſpeciebus ᵇ hæredis appellatio proximum ᶜ continet: ueluti in ſubſtitutione impuberis. ᵈ Quiſquis mihi hr̄s erit, idē filio ᵉ hr̄s eſto: ubi ᶠ hr̄dis hr̄s non ptinetur: ᵍ quia incertus eſt. Itē in lege ʰ Aelia Sentia filius hr̄s proximus pōt libertum pater. num ut ingratū accuſare, non ēt ſi hæredi hæres extiterit. Idem dicit ⁱ in operarum exactione, ut filius hæres exigere poſſit, non ex ſucceſſione effectus. Verba hæc, Is ᵏ ad quem ea res pertinet: ſic intelligunt, ut qui in uniuerſum dominium, ˡ uel iure ciuili, uel iure prætorio ſuccedit, contineatur. ᵐ

Vlpianus li. lxxix. ad edictum. LXXI.

ALiud eſt capere: ⁿ aliud accipere. capere cum effectu accipitur: accipere & ſi quis non ſic accepit, ut habeat. ideoque non uidetur quis capere, quod eſt reſtituturus. ſicut perueniſſe ᵒ propriè illud dicitur, quod eſt remānſurum. Hæc uerba: His rebus rectè ᵖ præſtari, ᵠ hoc ſignificant, ne qđ periculum ʳ uel damnum ˢ ex ea re ſtipulator ſentiret.

Paulus lib. lxx ad edictum. LXXII.

APpellatione ᵗ rei; pars ēt continetur.

Vlpianus libro lxx. ad edictum. LXXIII.

HAec uerba ᵘ in ſtipulatione poſita: Eam rem rectè reſtitui: fructus ptinent. rectè n. ˣ uerbum, pro uiri boni arbitrio eſt.

Paulus lib. ij. ad ed. ædiliū curuliū. LXXIIII.

SIgnatorius ʸ annulus, ornamēti appellatione non continetur.

Idem lib. quinquageſimo ad edict. LXXV.

a Ciēdum eſt. Succeſſiones. id eſt, gradus ut hæres hæredis. ſic ponitur C. de in lit. iur. l. is q rationes. & da exēplum C. de hæred. inſtitu. l. ſius. & quod dixi ſupra eo. l. hæredis. & dic hic, quod q. ſius. ſi. de pe. hære. l. iii. §. ſed & tertio.

b Speciebus. id eſt, caſibus.

c Proximum. id eſt, primū, ſ. tantū. eſt ergo regula, ut omnes contineat. ſed fallit in caſibus tribus, qui ſequuntur, & in aliis quos not. ī. titu. j. l. qui per ſucceſſionem.

d Impuberis. facta his uerbis, quiſquis, &c. da exemplum ſup. de uulga. ſubſti. l. qui libertis. § fina. & l. patri. & inſti. de pupil. ſubſti. §. qui ſubſtituitur.

e Filio. impuberi meo.

f Vbi. id eſt, in qua ſubſtitutione, uel uerbis. Azo.

g Non continetur. ſcilicet, primus.

h Item in lege. da exemplum C. de lib. & eorum li. l. penul. Sed contra ſup. de bonis liber. l. ſi filius. §. Paulus. Sol. ibi contra tab. hæredi. hæredis: hic accuſationem ingrati denegat. ſic in eo qui ex neceſſitate manumittit: nā habet contra tab. ut C. de bono. poſſ. contra tab. liber. l. j. ſed non accuſat ingratum: ut C. de ope. liber. l. ii.

i Idem dicimus: da exemplum. ſupra, de oper. liber. l. cum patronus. §. cum libertus. ſed contra in eodem titul. l. ſi operarum. ubi dicit tranſire iudicium operæ ad filium & non hæredē. ſed primo loquitur in opera certa: illa, ſi operarum, in incerta: ut plene no. ſup. de con di. indebi. l. ſi non ſortem. §. libertus.

k Verba hęc, Is pollicetur prætor iudicium redhibitorium emptori, & his ad quos ea res pertinet: ut ſupra de ædil. edic. l. j. §. quod ſi mancipium. quod exponitur, id eſt, is qui in ius uniuerſum ſuccedit: nō l re una tantum: ut hic, & ſup. de ædil. edict. l. ſciendum. §. deinde. ſed quandoque etiam ſucceſſorem rei continet: ut cum dicitur: non datur actio poſt iuramentum neque in iurantem, neque in eum, ad quem ea res pertinet: ut

l Dominium. id eſt, uniuerſalis ſucceſſor.

m Contineatur. ſ. his uerbis.

n ALiud eſt capere. Da exemplum, quia hæres inſtitutus: & rogatus de parte reſtituenda non capaci, id quod confiſcādum eſt, non capit quod apud ſe manſurum eſt, ſicut ſupra, de uulgar. ſubſtitu. l. ex facto. §. Iul. & facit ī. titul. j. non uidetur quiſquam. ubi plene dices. ſed contra ī. eo. l. cœpiſſe. Solu. ut ibi. Itē contra ī. de fideiuſſo. tuto. l. j. Sol. ibi impropriè.

o Sicut perueniſſe. pone exemplum ut ſupra textu, quæ peruenerunt ex uenditione rerum hæreditariarū ad bo. fidei poſſ. hæreditatis: ut ī. de pe. hære. l. item ueniūt. §. item placere. quod intelligitur, ſi locus plenior eſt: ut hic, & ī. e. ti. l. utrū. itē pone exemplum ī. de leg. in. l. qui concubinam. §. ii. & facit ī. e. l. nomen filiarum. §. fi. ſed contra ī. eo. l. perueniſſe. Sed ibi impropriè, ſicut ī multis aliis locis ponit improprie: ut ſup. ad Trebel. l. cogi §. ſed ſi quis rogatus. & de hæred. uen. l. ii. §. perueniſſe. & ſup. quod metus cau. l. uideamus. & l. ſi ipſa.

p Rectè. id eſt, arbitrio boni uiri: ut ī. l. hæc uerba.

q Præſtari ſcilicet indemnitatem his rebus ſub, pro & da exemplum in condemnato in rei uen. cui cauetur à periture his uerbis: ut & ſupra, de rei uend. l. ipſi quoque. idem pone in agente redhibitoria, cui ſimiliter his uerbis cauetur ſi conueniatur ex maleficiu ſerui ab extraneo: ut ſupra, de ædil. edic. l. redhibere. §. itē Pomponius.

r Periculum perſonæ, ut argumen. C. de tranſact. l. interpoſitas.

s Damnum. ſcilicet pecuniæ: ut ſup. de dam. infe. l. iij. & arg. C. de ædi. ac. l. j.

t APpellatione. Abſolutus a tota re, à parte abſolutus: ut ſup. de excep. rei iudi. l. ſi quis cum totum. Item facit ſupra, de eui. l. j. & de leg. j. l. plane. §. fin. & ſup. eo. l. locus.

u HAec uerba. Da exemplum & concordantias, ut dixi ſup. eo. l. reſtituere.

x Rectè cū. & ſic expoſui ī. l. aliud. §. hæc uerba.

y SIgnatorius. Legaui tibi ornamenta muliebria & Annul', & ſigillū p eodem ple runq; accipitur. de utriſq; plenè Mādo. in glo. Facul. §. & ꝓprium, in uer. ſigillū ac. §. Abuſus. in uer. annuli.

R Eſtituere[a] uī is, q id reſtituit qđ habiturus eſſet actor, ſi controuerſia ei facta non eſſet.

Idem libro ij. ad edictum. LXXVI.

D Ediſſe[b] intelligendus eſt ēt is, qui permutauit, uel compēſauit.

Idem libro xlix. ad edictum. LXXVII.

F Rugē[c] pro reddituappellari non ſolū quod ex frumentis, aut leguminibus, uerū & quod ex uino, ſyluis cæduis, cretifodinis, lapidicinis capitur. Iulianus ſcribit,[d] fruges omnes eſſe, quibus homo ueſcatur,[e] falſum eſſe: non enim carnes, aut aues, feraſue, aut poma fruges dici. Frumentum[f] autem id eſſe, quod ariſta in ſe teneat.[g] rectè Gallum definiſſe:[h] Lupinum uerò, & fabas, fruges potius dici:[i] quia non ariſta, ſed ſiliquā[k] continētur: quæ[k] Seruius apud Alphenum in frumento contineri putat.

Paulus libr. iij. ad Plautium. LXXVIII.

I Nterdum proprietatem quoque uerbum poſſeſsionis ſignificat:[l] ſicut in eo, qui poſſeſsiones[m] ſuas legaſſet, reſponſum eſt.

Idem libro i. ad Plautium. LXXIX.

I Mpēſæ neceſſariæ ſūt,[n] quæ ſi factæ nō ſint, res aut peritura,[o] aut deterior futura ſit. Vtiles impenſas eſſe Fulcinius ait, quæ meliorē dotē faciant,[†] deteriorem non eſſe ſinant, ex quib. redditus mulieri acquiratur: ſicut arbuſti paſtinationes,[p] ultra quam neceſſe fuerat:[q] item doctrinam puerorū,[r] quorum nomine onerari mulierem ignorantem, uel inuitam non oportet, ne cogatur fundo, aut mācipijs carere.[s] In his[t] impenſis, & piſtrinum, & horreum inſulæ dotali adiectum plerunque dicemus. Voluptariæ[u] ſunt, quæ ſpeciem duntaxat ornant, non etiam fructus augent: ut ſunt[†] uiridaria, aquæ ſalientes, incruſtationes,[x] loricationes,[†] picturæ.

Teſtator repetendo legata à ſubſtituto, uidetur repetere & libertates.

Idem libro ix. ad Plautium. LXXX.

I N generali repetitione[y] legatorum, etiā

Aliſ annuli continentur, non ſignatorius, ut hic, & ſu. de auro & arge. leg. l. argumēto. §. ornamenta. & eſt ſignatorius cum quo ſigillatur: ut ſup. de teſt. l. ad teſtiū. §. ſi ab ipſo. & §. ſignum. & facit ſu. de bon. dā. l. diuus.

[a] R Eſtituere. hoc dic, ut diximus ſup. eod. l. reſtituere.

[b] D Ediſſe. Pone qđ emi liberū, q ſciebat ſe liberū: tenetur mihi ad duplum eius quod dedi, uel permutaui, uel cōpenſaui pro eo; quando proclamat in libertatē: quia totū uideor dediſſe: ut ſup. de lib. cau. l. in tātum. & l. ſeq. Itē pone exēplum in permutatione: ut ſup. de iure dō. l. ſi ei nuptura. Itē in cōpen. ſu. ſol. mat. l. ſi filio. Item & q accepto tulit, dediſſe ui: ut ſup. de condi. ob cau. l. ſi mulier. Item facit ſup. de uerb. obl. l. ubi aūt nō. in ſi. l.

Vide Vallā Elegā. 4. c. 25.

[c] F Rugem. Appellari. ſcilicet ait Paulus. Et no. q nomē reddi tus genus ē ad fructus: cum oīs fructus ſit redditus: ſed nō ecōtra: quia partus eſt reddit', non tamen eſt fructus: ut ſup. de uſu. l. Paulus. §. hæres. & §. Neratius & ad Tre. l. deducta. §. ſi hæreditatem. & ſup. de uſu. leg. in pecudum. §. partus. & redditui pariſicat Paulus frugē: ſicque cōtinet oīa, quibus homo ueſcitur, ſm eum: in quo corrigit eum Iul. ſtatim.

[d] Iulianus ſcribit. & malè, addendo: imo corrigendo.

[e] Veſcatur. quod intellexerat Paulus à fruendo dictas. Acc.

[f] Frumentum. dixit frumenti inf. eo. l. qui fundum, dicit de pomo.

[g] Teneat. i. ſpica. ergo hordeum, & ſpelta, & auena.

[h] Definiſſe. dicit Iulia.

[i] Potius dici. quam frumentū: ſed hoc in ſi. l. corrigit.

[k] Siliqua. id eſt, pelle quadam, qua retinentur fabæ: aliàs aliter accipitur: ut C. de epiſc. & cle. l. cum clericis. auth. ſed hodie.

[k] Quæ, ſcilicet, lupinum, & fabam, & ſimilia legumina putat & cætera, & ſic corrigit quòd ſupra dixit. eſt ergo hic generaliter eius ſignificatio: ſpecialiter uerò uulgari ſermone dicimus id tantum granum frumentum, quod præ ſui bonitate cætera excellit.

[l] I Nterdum ſignificat. id eſt, dicere, uerbum poſſeſſionis ſignificat uerbum proprietatis, id eſt, id quod deſignatur per uerbum proprietatis. & da exemplum ſup. de iudi. l. ſi de ui. Item C. de fideiuſ. mi. l. fin. & C. de contrah. emp. l. cum res. & de do. inter uir. & uxor. l. ſi quidem. & econtra dominium pro poſſeſſione: ut C. de rei uen. l. quoties.

[m] Poſſeſſiones. exponitur ergo. id eſt res poſſeſſas.

[n] I Mpenſæ. Peritura. oīno. A.

[o] Futura. ideoque repetendæ ſunt: ut ar. ſu. ad l. Rho. de ia. l. ij. §. æquiſſimū Azo. & da exēplū C. de rei uxo. act. l. j. §. ſed nec ob impenſas.

[p] Paſtinationes. id eſt, plantationes arbuſti. id eſt, arboris ne ruat terra in futuris annis. uel ēt paſtinationes uineæ: ut accipitur ſup. quod ui aut clam. l. ſemper. §. j.

[q] Fuerat. alioqui diceretur neceſſaria impenſa.

[r] Puerorum. id eſt, ſeruorum: ut & ſup. de rei uend. l. ſi autem. §. ſi.

[s] Carere. ut & ſu. de impenſis. l. utilium. & de pig. act. l. ſi ſeruus.

[t] In his. id eſt, in utilibus impenſis. & ita eſt cōtra. ſu. de impenſis. l. j. §. pen. ubi dicitur, q piſtrini, & horrei impēſa eſt neceſſaria. Solu. ſi fiat in reficiendo, obtinet quod ibi: ſi in faciendo, obtinet qđ hic: ar. ſup. de itine. actuq; priu. l. iiij. §. pe. uel dic ſm quosdam, tatem rerū quæque neceſſaria, quæque utilis dicitur impenſa horrei & piſtrini.

[†] In P. F. non deteriorē eſſe nō ſinãt. & rectius meo iudicio: ut ſit ſenſus, eas demū utiliū impenſarum appellatione uenire, q rē meliorem efficiant, non quæ deteriorem fieri non ſinant: alioquin neceſſariæ eſſent impenſæ, nedum utiles.

[†] In P. F. ulridi. ſed hic rectius.

[†] Vide hic Budæ.

[u] Voluptariæ. aliàs uoluntariæ. i. uoluntatis cauſa factæ, aliàs uoluptariæ. id eſt, uoluptatis, uel delectationis cauſa factæ.

[x] Incruſtationes. quāq; ſubtilis cruſta marmoris extra murum ponitur, ut totus marmoreus uideat. Loricatio eſt cælatura in modū loricæ facta, ut picturæ militū ac maiorū: ut in palatio cōis Bon. & q ſubiicit picturæ, ſ. illas imagines, uel figuras cōtinentes. uel nullas. & facit ad hanc legē ſ. de rei uen. l. in fundo. & qđ ibi no. & C. de rei uxo. §. ſed nec ob impenſas. & qđ no. & facit ſu. de impēſis, l. qđ dī. & l. ſeq. & de pet. hæ. l. utiles.

[y] I N gñali repetitiōe. Pone q teſt. in ſubſtituēdo repetijt legata, q ab inteſtato reliquat: ut ſu. ſ. leg. iij.

 l. cum.

l.cum in ſubſtõne. Sed & hoc non dico intelligi repetitum, niſi contraria colligatur uoluntas: et ſup.de l.j. l.licet. Item pone: vt ſup.de fun.inſt.l. Seia.in princ.& facit inf.eo.l.uerbis.

datæ libertates ꝯtinent ex mẽte legis duodecim tab.

Pone caſum huius l. & ſeq. ut in gloſſ.

Idem libro x. ad Plautium. LXXXI.

CVm prætor [a] dicat, ut opus factum reſtituatur: ét damnum datum actor ꝯſequi debet. Nã uerbo reſtitutionis, oĩs utilitas actoris continetur.

Idem libro x. ad Plautium. LXXXII.

VErbum amplius, [b] ad eum quoque pertinet, cui nihil deberetur: ſicuti ex contrario [c] minus ſolutum uidetur, etiã ſi nihil eſſet exactum.

Iabolenus libro v. ex Plautio. LXXXIII.

PRopriè bona dici nõ poſſunt, [d] quæ plus incommodi, quàm commodi habent.

Paulus libro ij. ad Vitellium. LXXXIIII.

FIlij [e] appellatione omnes [f] liberos intelligimus.

Marcellus lib. j. Digeſtorum. LXXXV.

NEratius. [g] Priſcus tres [h] facere exiſtimat collegium, & hoc magis ſequendum eſt.

Cel. li. j. Dig. eſtorũ LXXXVI.

[a] CVm prætor. Prætor dicit: opus ui, aut clam a te factum reſtituas. ut ſupra, quod ui aut clã. l.j. in prĩ. quod exponit hic, non ſolum opus reſtituitur, id eſt, deſtruitur. & in priſtinum ſtatum res reponitur: ſed etiam omne damnum actori emẽdatur: vt ſup. quod ui aut clã. l. ſemper. §. l hinc interdicto. Item cum debeat arbitrio boni uiri deſtrui: vt ĩ. de nou. ope. nũ. l. ante ope. §. ſi quis aũt. & arbitrium eſt & in omni damno, vt ĩ. eod. l. hæc uerba: ergo omne dãnum uenit: vt hic dicit. in alio ſenſu ponitur reſtituere ſup. eo. l. reſtituere.

[b] VErbum amplius. Cauet legatarius de reddẽdo, ſi qd ei ſoluatur quod per legẽ Fal. ei nõ debetur. cõmittitur quidẽ ſtipulatio, & ſi nihil ei debeat: quia tota hæreditas conſumebatur ære alieno: vt hic, & ſup. ſi cui plus quã per legẽ Falci. l.j. §. hæc uerba. & hoc non ex propria ſignificatione uerbi amplius. comparatiuũ enim eſt, & ꝓpriè plerunq; ponitur: vt ſup. de leg. iij. l. ſi ſic.

[c] Ex cõtrario. da exemplum, ut dixi ſupra eod. l. minus. Acc.

[d] PRopriè bona dici non poſſunt. id eſt, naturali ſignificatione uerborum: et ſu. eo. l. bonorum. ubi plenè dixi.

[e] FIlij. Pone exemplum. pater dedit tutores filio: ſi plures habet, oĩbus uidetur dediſſe, ſcilicet qui ſunt primo gradu, ut ſup. de teſt. tut. l. ſi quis ita. §. j. & hoc quia fauor eſt: ſecus ſi odium eſſet: ut exhæredo filium meum: cũ plures habeam. nam nemo eſt exhæredatus: vt ſup. de lib. & poſth. l. ij. & pro hoc eſt in eo. ti. l. cum quidam. & ſecundum hunc caſum non eſt cõtra, quod ſignatur Inſtit. qui da. tut. poſ. §. fi. ubi dicit non contineri nepotes filii appellatione. Vel dic ſecundo caſu. in pupilla prohibita tutori, uel eius filio iungi, ut ét nepoti iungi non poſſit: ut ſup. de rit. nup. l. ſenatuſconſul. & eſt ratio: quia rationẽ reddere debet: ut ſup. eo. tit. l. ſi quis tutor. §. fi. & l. libertum. §. ſ. C. alias non: vt d. §. inſti. qui da. tut. poſ. Vel dic textum loqui in quodam alio ſpeciali caſu: vt & omnes omnino comprehendat: ut lego ubi prædium cum uillico, & contubernalibus eius, & filijs eius. Nam tunc nepotes ex filio legati uidentur. & ſic appellatione filij nepotes continent: ut ſ. e. l. libertorũ. §. ſed & Papyrius. & hoc quia nõ debent nepotes ſeparari à patribus: ut C. communia utriuſq; iu. l. poſſeſſionum. alias regulariter cõtra: vt Inſti. qui da. tut. poſſ. §. fi. & facit ſup. eo. l. cognoſcere. §. fina.

[f] Omnes. maſculos, & fœminas.

[g] NEratius. Plurib. locis collegij habet mentionem: qd ex quot fiat hominibus, dicit. tres ergo ſcilicet hoĩes, ad minus [a] ſub. faciunt collegium ſed per unũ retinetur: ut ſ. quod cuiuſq; uniuer. l. ſicut eſt. §. fi.

[h] Trés perſonas. Idẽ de familia, ut ſup. e. jã teſtatio. l. fi. ubi de hoc dixi.

QVid aliud ſunt iura prædiorum, qui prædia: [c] qualiter [†] ſe habentia, ut bonitas, ſalubritas, amplitudo?

Marcel. lib xij. Digeſtorum. LXXXVII.

VT Alphen⁹ [k] ait, urbs eſt Roma, [l] quę muro cingeret: Roma eſt ét, quà ꝯtinẽtia ędificia [†] eẽnt. nã Romã non muro tenus exiſtimari, ex conſuetudine quotidiana poſſe intelligi, cùm diceremus Romam [m] nos ire, ét ſi extra urbem habitaremus. [n]

Ponit quendam uſitatum modum loquendi. dicitur enim in uulgari, ille habet centum in bonis: nam uerè loquitur, & ſi ille habet in prædijs, uel alijs rebus ualorem centum librarum. ſecus autem eſt, ſi quis legat fundum alienum qui ualet centum: quia non uidetur legare centum.

Celſus libr. xviij. Digeſtorum. LXXXVIII.

PRopemodum [o] tñ quiſque pecuniæ relinquit, quantum ex bonis eius refici poteſt. ſic [*] dicimus cehties aureorum habere, qui tm̃ [p] in prædiis, cæteriſq; ſimilib. reb⁹ habeat. Non idẽ eſt in fundo alieno legato, [q] quantum fundus ille alienus ualet. pecunia enim æſtimat

[c] QVid aliud. Prædia qualiter. id eſt, qualitatiuè. uel ſecundum eã qualitatẽ ſe habentia. id eſt, ſicut bonitas &c. ſicut enim bonitas prædii: id eſt fertilitas bonorum multorum, uel ſalubritas, ſcilicet herbarũ multarum, uel amplitudo finiũ è qualitas ipſius prædii: ita iura, id eſt, libertas, uel ſeruitus: vt Inſti. de re. cor. & incor. in fine. quæ eſt qualitas eius: rectèq; quæris qualis eſt fundus, cum de ſeruitute, uel de libertate certificari uolumus: vt & ſup. de euic. l. penul.

[k] VT Alphenus. aliàs incipit Alphenus.

[l] Ædificia. etiam ultra muros.

[m] Romam. nos qui ſumus Bonon.

[n] Habitaremus. in ſuburbijs tamen. & de hoc plenè dixi ſupr. eo. l. ij.

[o] PRopemodum. aliàs propemodum. aliàs prope. & exponit quendam conſuetum colorem loquendi.

[p] Tantum. quod ualeat centum aureos.

[q] Legato. ut dicatur tantum pecuniæ reliquiſſe, quantum fundus ille alienus ualet. pecunia enim æſtimat

[†] Alciatus legit æqualiter ſe habentia.

[†] Facit nonnihil ad hanc rẽ Petrus Crini. libr. de honeſt. diſci. iiij. ca. ix.

[a] Concor. text. in ca. cũ omnes. cum gloſſ. & ibi not. extra, de conſtit. & in ca. cum dilecta. extra de ſeſcri.

[a] Et per Mandu. in Glo. Fact. §. Volẽtes. in uer. collegiũ. etc. prin.

[*] In P. Fl. incipit Tãtum quiſque.

[*] Aliàs, ſic enim dicimus.

quam is hæreditaria pecunia parari pôt: neq; q ſquã eum, qui pecuniã numeratam habet, habere dicet, q̃c quid ex ea parari poteſt.

Pompon. lib. vj. ad Sabinum. LXXXIX.

B Oues magis [a] armẽtorum, quã iumentorum [b] † noĩe appellant. [c] Hoc ſermone, [d] Dum nupta erit, primæ nuptiæ ſignificantur. [e] Inter reddere & edere rõnes multum intereſt: nec is qui edere iuſſus ſit, reliquũ reddere debet. nam & argẽtarius edere rõnem vr̃, etiam ſi quod reliquum ſit apud eum, ut ſoluat. [f]

Vlp. lib. xxvij. ad Sab. XC.

Q Vi uti [g] optimæ maximæque ſunt, ædes tradit: non hoc dicit, ſeruitutem illis [h] deberi: ſed illud ſolum, ipſas ædes liberas eſſe: hoc eſt, nulli ſeruire.

Paulus lib. ij. fideicommiſſo. XCI.

M Eorum [i] & tuorũ appellatione actiones quoque contineri dicendum eſt.

Idem lib. vij. quæſtionum. XCII.

P Roximus eſt, † [k] quẽ nemo antecedit: ſupremus eſt, quẽ nemo ſequit.

Celſus libro xix. Digeſtorum. XCIII.

† M Ouentium, [l] item mobilium appellatione idem ſignificamus: † ſi non apparet defunctũ animalia duntaxat, quæ ſe ipſa mouerent, mouentia uocaſſe. [m] quod uerum eſt.

Verbum reddendi, licet habeat ſignificationem retrodandi: tamen aliquando ſignificat dare.

Idem libro xx. Digeſtorum. XCIIII.

V Erbum, reddendi, quanquam ſignificatum habeat retrodandi: [n] recipit tamen & per ſe dandi ſignificationem. [o]

Marcellus lib. xiij. Digeſtorum. XCV.

P Oteſt [p] reliquorum appellatio & uni-

---

mat merces, non merces pecuniam: ut hic, & ſup. de fideiuſſ. l. ſi ita fideiuſſorem. & ad Trebel. l. deductus. §. nummis. ibi, diuerſa eſt cauſa &c. & facit inf. eo. l. hæc enuntiatio.

[a] B Oues magis. electiuẽ: ut ecce ſi uenditor iumẽti dicat uitia: non continet boues: id eſt, non ſequitur quod uenditor bouis debet dicere uitia: ut ſup. de ædil. edi. l. ædiles. in pri. & §. iumentorum. Item ſi lego armẽtum, continent boues: ut ſup. de leg. iij. l. ſeruus. §. armẽto. ſed ſi lego iumenta, boues non continentur e. tit. l. legati. §. iumẽtis.

[b] Iumentorum. nam iumenta faciunt equitium.

[c] Appellantur. ex genere.

[d] Hoc ſermone. Dedicentũ ꝓ certa noĩe dotis uiro eius: & ſtipulatus ſum mihi reddi, ſi ab eo diuertat poſtea, & alij nubat, repetam: quia dũ nupta eſſet primo uiro, uideor dediſſe: ut hic, & ſup. de iur. do. l. ſtipulatus de dote. & facit le. dotem. & l. ſtipulationem. & l. licet. & idẽ ſi promiſſum Titio cui ſperabam eam nubere. nã ſi alij primo nubat, & diuertat, & tunc Titio nubat: nõ tenebitur ſi. de iure do. l. dotis promiſſio. §. grecni in uulgatã. itẽ pone, minor uiginti ann. põt manumittere ancillã, ut ei nubat. intellige primo, quã alicui alij: ut ſup. qui & à quib. l. matrimonij. itẽ pone ſup. de cõdi. & demõ. l. hæc cõditio. ſed quãdoq; ẽt ſecundę ſignificantur ut ibi dixi in l. hæc cõditio. & ſup. de leg. iij. l. cum pater. §. pater: & C. de rei uxoriæ actio. auth. ſed quamuis dos. & ſup. de lib. & poſthu. l. placet. & l. ſeq. quæ ſunt argum. contra. Item argu. contra ſup. l. hæc conditio & ĩ. de fideic. u. l. ſi ita ſtipulatus fuero à Seio.

[e] Significantur. dum tamen legitimæ ſint: ut in l. dotis. & dict. l. hæc conditio.

[f] Non ſoluat. nã ſufficit, ꝙ copiã deſcribendi faciat, qui edere ꝺbet: ut ſup. de edẽ. l. j. §. edere. & §. rõnes. ſed reddere rõnes duo continet, ſ. computare, & reddere reliqua: ut ſupr. de condi. & demon. l. cum ſeruus.

[g] Q Vi uti. Aut dixi, uti optimus, & maximus: & tunc liberum dare debeo: ut hic, & ſu. de euic. l. pe. & ĩ. eo. l. ſi cum fundum. & l. non tñ. alioqui ad oẽ intereſſe tenerer, ut de act. emp. l. Iul. §. quod aũt diximus. aut ecõtra dixi, nec optimus, nec maximus: & tũc dabo talẽ, qualis eſt: ut ſup. de cõtra. em. l. cũ uenderem fundũ. aut tacui: & tunc teneor quãto minoris emiſſet: ut ſup. de edil. ædic. l. quoties.

[h] Illis. ab ædibus uicinis.

[i] M Eorum. Inſtitui hæredem, & rogaui ut bona mea Titio reſtituat: actiones continentur: ut ſup. ad Treb. l. ſi legatus. §. ſi quis bona. & l. nam quod. in fi. & l. ſeq. & l. cogi. in princ. & de uerbo ſuorũ, & per conſequens tuorũ, habes ſup. de leg. iij. l. ſuos autem.

[k] P Roximus ẽ. Proximo agnato hereditas defertur: ut ſup ꝯ ſuis & legi. l. poſt conſanguineos. §. hæreditas. proximus eſt ergo &c. ut hic. & ſupple, ſi nemo ẽt ſit poſt eum, quanquam improprie: ut ſupra, unde cog. l. j. §. proximus uero. & infra, eod. leg. proximi. & l. in uulgari. ij. reſp. ſupremus uero eſt &c. cui non datur ius ſuccedendi, dũ alij antecedunt. & facit, quod ex ſupremis tabulis datus ſecundum tab. quas accipe, ut hic, & ſup. de bon. poſ. ſecundum tabu. l. j. §. non autem. & ſi ſolæ ſunt, ut inf. eod. l. illa uerba. ij. reſponſo.

[l] M Ouẽtium. Mobilia & mouẽtia idem sũt niſi aliud appareat ex mẽte loquẽtis: ut hic: & ad exemplum ĩ. de re iud. l. à diuo. §. j. ſcilicet ut in his fiat primo miſſio. Item da exemplum, quòd aliquis legauit omnia mobilia ſua: ut hic ſubiicit, uel mouentia. Sed an oĩa ſint immobilia, uel non: dicam immobilia. Primo, quia nõ poſſunt moueri, cum ſint incorporalia: ut ſup. de acqui. rerum do. l. ſeruus. § incorporales. Secũdo quia in eis ſit exe cutio ẽt poſt immobilia: ut ſup. de re. iud. l. à diuo. §. in uenditione. in fin. §. & facit ſup. de le. uj. l. ſi chorus. §. j. licet poſſit dici, quod ſint mobilia. argu. C. qñ & qui. quarta pars debetur. l. ij. ibi, mobilis aut &c.

[m] Vocaſſe. appellatione mouẽtiũ: ſed vr̃ deeſſe, ſ. in litera. unde dic, ꝙ pro ſed: ſed uerum eſt aſalia duntaxat ſignificari: ſi tamen appareat defunctum uocaſſe mouentia illa, quæ per ſe mouentur.

[n] V Erbum reddendi. Retrodandi. & hæc eſt propria ſignificatio. & eſt exemplũ ſup. depoſit. l. j. §. elegãter. ĩ in fin. §. & de leg. ij. l. cũ pater ĩ. rogo.

[o] Significationem ea interpretatione. & eſt exẽplũ ſup. de leg. ij. l. cũ quidam. ubi uir reddiderat dotem, & tamen præcepit ei reddi quadraginta nomine dotis. nam accipitur pro dati: cum iam erat reſtituta.

[p] P Oteſt. Pone exemplum, ut ĩ. eod. l. cæterorum. quandoq; ẽt continet nihil, ſi nihil eſt reliquũ ut in

---

† In P. F. genere. Sermo uerificatur in prima uice Mando. in 7. quæſt. 8. Reg. nu. 2: fallit in diſpoſitione legis num. 5. & fallit nu. 6. uixta 2. editio. pro quibus, & alijs huc ſpectãt. latiſſimè Tiraq. in Repetin. huius §.

† Pro his Mando. in 5. quæſt. 3. Reg. Cãcel. ad fin.

† De mobilibus, & mouẽtib. ac nõ mouẽtibus, & immobilib. Mandoſ. ſuper 3. cõmi. in uer. ſtabilia.

[i] In Pan. F. ſi tñ apparet. quã lectionem improbat Alciat. & noſtrã hãc amplectitur.

Nomina mobilia ne ſint, an immobilia.

[s] Melius in gl. in l. quæ uxori. ſupr. de au. & arg. leg. & in l. cum quidam. In fi. ut ſupra, de leg. ij.

ut in as.contra ſup.de hære.inſti.l.item quod Sabinus. §.ſed ſi aſſe.

a Litus.ſcilicet maris dicitur.Inſtit. de re.diui.§.& qui.item.quòd litora maris ſunt communia. nunc quatenus protendatur, exponit. nec eſt definitio litoris iſta.& dicitur litus: quia fluctus eluderet, uel elide ret:vt in fine libri perhibet. Ariſto.

Cicero in Top. in loco à definitione per tranſlationem uerbi.

In P.Fl. non eſt, hybernus.

b Hybernus. id eſt, hybernalis: qa tunc plus uẽto mate concitatur:ut Inſti.de re.diui.§.flumina.ibi, eſt autẽ &c. alias nõ habetur in textu:ſed intelligitur. At ripa fluminis per inundationem non mutatur nec deſtruitur,ut ſup.de flu.l.j.§.ripa. & l. pen. & inf.eo.l.litus.

c Aliquorum.pura filiorum Titij, qui ſunt tres,

d Ea.ſ. tantum. & dixi de hoc ſupra,eod.l.rectè dicimus.§.Quintus.

e Habentes.id eſt, ſi ſint diuiſa inter eos.

uerſos ſignificare.

Celſus lib. v. Digeſtorum. XCVI.

Litus[a]† eſt,quouſq; maximus fluctus† hybernus[b] à mari peruenit. idq; Marcum Tulliũ aiũt, cum arbiter eſſet, primum conſtituiſſe. Prædia dicim' aliquorum[c] eſſe non utique cõiter habentiũ ea,[d] ſed uel alio aliud habẽtes[e]

Idem lib.xxxij. Digeſtorum. XCVII.

Cum ſtipulamur,[f] Quanta pecunia ex hæreditate Titij ad te peruenit:res ipſas, quæ peruenerunt, non pretia earum ſpectare uidemur.

f Cum ſtipulamur. Emptor hæreditatis ſtipulatur à uenditore.quãta pecunia ad eum occaſione hæreditatis peruenerit, quod ei det. hæc quidem ſtipulatio continet etiam alias res:ut,hic,& ſup.de lega.iij.l.quiſquis.& de pec.l. ſi creditor. in prin. & de hæred. uendi.l.uenditorem.& eſt ratio:quia pecunia uerbum eſt generale:vt inf.eod.l.pecuniæ.in prin.

g Cum biſſextus. No.quod annus diuiditur in xij.menſes.menſis autem quilibet denominatur per Calen. Nonas, & Idus. cuius denominationis rationem intellige. Debes enim ſcire, quod antiquitus Romæ omni menſe fiebat forum:& illud forum quolibet mẽſe durabat per viij. dies: & quantum ad hoc erat conformitas inter menſes:& propter hoc denominantur menſes per nonas,id eſt,per nundinas:quia nũdinæ fiebant in quolibet menſe. ſed in hoc erat diſconuenientia: quia in Maio, Octobri,Iulio & Mar.incipiebant, nundinæ vij. die, intrante illo menſe, & propter hoc illi menſes dicũtur habere ſex nonas.unde uerſus. Sex Maius Nonas,October,Iulius & Mars.Quatuor at reliqui.tenet Idus quilibet octo.unde ſi iſti quatuor menſes ſunt, habent ſex nonas. & Calendæ in quolibet menſe ſunt prima dies mẽſis:cõſtat quia in illis mẽſibus incipiebant nonæ, ſiue nundinæ vij. die. In illis alijs menſibus, qui habent quatuor nonas, incipiebat forum intra menſem per v. dies. quod patet, quia Calen.quæ ſunt prima die menſis coniunctis iiij. diebus faciunt quinque.Item debes ſcire, ut bene intelligas,quod Calendæ (ſicut dictum eſt) ſunt prima dies menſis,& dicuntur Calendæ à colo: quia antiqui colebant primã diem menſis: unde dicuntur Calendæ quaſi colendæ.uel à calo Græce, quod Latine dicitur uoco. & eſt ratio quia Romani habebant præcones, & ſemper quando erat prima dies menſis, ipſi mittebant præcones per terram: & præco præconizabat per terram,uocat uos Senator ad nonas,ſiue ad nundi. præparate uos. ſecunda die adhuc ibat præco per terram & clamabat quarto nonas,uel ſexto nonas (quaſi diceret, uſque ad quatuor dies uel ad ſex inchoabunt nundinæ): & ſic omni die faciebat annunciando quot dies erant uſque ad nundinas. dic aũt nonarum,ſiue nundinarum dicebat,nonas:quaſi diceret modo inchoantur nonæ, ſiue nundinæ. Item poſtquam erãt nundinæ inchoatæ,ibat præco per terram, & dicebat viij.Idus.nam Idus idem eſt quod diuiſio:quaſi diceret,emite,& uendite:quia uſque ad viij. dies diuiduntur nonæ,ſiue nundinæ: & poſt in alio dicebat ſeptimo: quia ad ſeptẽ dies diuidentur nũdinæ. poſtea dicebat vj.poſt v.uſque ad Idus: & poſtea dicebat Idus:quaſi diceret diuiſum eſt tempus fori, recedatis. & his factis præco omni die præconizabat de numero dierum, qui erant uſque ad Calend. menſis ſequentis. Si quis uerba iſta intelligit, bene poteſt text. exponere, atque gloſſ.

Calendæ unde dicantur.

Idem libro xxiv. Digeſtorum. XCVIII.

Cum biſſextus[g]† in Calendis[h] eſt:nihil refert,utrũ priore, an poſteriore die quis nat' ſit;& deinceps† ſexto[i] Calendas eius natalis dies eſt. Nam id biduum pro uno die habetur: ſed poſterior dies intercalatur,[k] non prior. Ideo quo anno intercalatũ non eſt,[l] ſexto Calendas natus,†[m] cũ biſſextus Calendis eſt,[n] priorem diem natalem habet.

† De biſſexto, & quo tempore primum intercalatũ ſit, diffuſè Macrob. libro j. Satur. c.xiij. & xiiij.

In P. F. ſextum calendas.

† In P.Fl. cũ biſſextum calendis eſt.

g Cum biſſextus. In quinq; partes diuiditur lex. Sed quomodo eſt in calendis biſſextus:imo circa finem menſis:vt inf.ea.l.Reſpon.in Calendis,id eſt, in ea parte menſis, quæ denominatur à Calen.ſeq.menſis.nam tres partes habet menſis. ſcilicet,Idus,Nonas, & Calendas:in qua tertia tantum eſt biſſextus.Vel dic in Calen.id eſt,cum dies biſſexti cõputatur in principio menſis. puta Feb.inter alios dies menſis eiuſdem dicendo: hic menſis habet xxix. dies.nec enim hebdomadæ,tantum, ſed toti menſi attribuuntur illi dies.nam in prin. cuiuslibet menſis dicitur,quot dies ſit habiturus.& dicuntur Calen.principium menſis,quaſi colendæ,quia in magna ueneratione erant:uel à calo.id eſt,uoco: quia præco aſcendebat pulpitum,& conuocabat homines ad nundinas.

g Adde ad materiã,de qua in hac gl. ſcilicet de biſſexta gl. in cle. j. §. o excellentiſſimum. in uer.certam.de reliq. & uene. ſanc.& in l. iiij.§. minorem. ſup.de minor.

h Calendis eſt.ſupple eſt computatus, uel numeratus: quod eſt omni quarto anno ratione ſex horarum: quæ ſunt in anno ultra ccclxv.dies.

i Sexto.ſ.die.& ſuppla ante Calend.ut tamen ante incluſiuè intelligas:& intellige hoc, quòd toto eo anno amodo dicetur natus vj.Calen.& hoc placet. Vel dic, quod à ſequentibus annis dicetur compleuiſſe annum, uel annos in eodem menſe vj.

k Intercalatus.id eſt,nõ computatur pro die: & hoc quantum ad ætates ſup.de mi.l.iij.§. minorẽ: & anni terminum,& iudicia:non quo ad contractum:ut ſu.de diuer.& temp.præ.l.ij.in fin. Item nec quantũ ad curſum, Solis uel Lunæ. nam ſic currit illa die ut alijs & proceditur in computatione Lunæ.Poſſet exponi econtra,intercalatur,id eſt,pro die computatus, non prior. & ſic ſeruant ultramõtani in feſtiuitate beati Mathiæ. ſed Italici quidam præcedenti die obſeruant.

l Intercalatum non eſt.id eſt,non eſt biſſextus.Acc.

m Natus.ſcilicet,dicitur.& poteſt dicere, quod dicit de ipſo anno quo natus eſt,uel de ſequentibus:vt ad eũdem diem nõ referamus:& dicamus eum anniculum, uel biennalem in vj.Calen.ut inf.anniculus.at cum ueneſit alius biſſextus,in j.die.dicitur compleuiſſe ann. ut hic ſubijcit.& hoc placet.

n Calendis eſt.dicitur tunc biſſextus eſſe Calen. quãdo ſex horæ quæ ſunt ultra ccclxv. dies, qui ſunt in ann. congregantur. quod fit in omni quarto anno: quod

quod patet quia cum dies habeat xxiiij. horas: conſtat quia in omni quarto anno ſupererãt xxiiij. horæ: quia in quolibet anno ſex horæ, quæ ſimul iunctæ faciunt unum diem: & ille dies additur Februario, qui habet xxviij. dies. ſed tunc habet xxix. & tunc duobus diebus mor. notus cum poſitæ ſuper una litera: & propter hoc, illud dubium pro uno die habeturur ut dicitur in litera. Et quia dies beati Mathiæ eſt famoſus: ideo illo die ponitur iſte dies biſſextilis, unde uerſus, Biſſextũ ſextæ Martis tenuere calendæ. Poſteriore die celebrantur feſta Mathiæ.

Vide in hunc locũ Bud. in anno. poſte. hic, & ſupra, de minoribus. l. iii. §. minorem.

In P. P. uiginti octo.

Cato [a] putat menſem intercalarem additiciũ [b] eſſe: omneſque eius dies pro momẽto temporis obſeruat: extremoque diei menſis Februarij attribuit Quintus Mutius. [c] Menſis autem intercalaris cõſtat ex diebus uigintinouem. [d]

Vlpianus libr. j. de officio. conſul. XCIX.

Notionẽ [e] accipere poſſumus & cognitionem, & iuriſdictionem. Continentes [f] prouincias accipere debemus eas, quæ Italiæ iunctæ ſunt: ut puta Galliam. ſed & prouinciam Siciliam magis inter continentes accipere nos oportet, quæ modico freto [g] Italia diuiditur. Inſtrumẽtorum [h] appellatione quæ comprehendantur, perquàm difficile erit ſeparare. [i] Quæ enim [k] propriè ſint inſtrumẽta, [t] propter quæ dilatio danda ſit, inde dignoſcemus, ſi in præſentia [l] perſonæ, quæ inſtruere poſsit, dilatio petatur: puta qui actũ geſsit, licet in ſeruitute, uel qui actor fuit conſtitutus: putem uideri inſtrumẽtorũ cã peti dilationẽ.

Idẽ libro ij. de officio conſul. C.

[a] Cato. Cato & Quintus duo ſtulti dixerunt: nam Cato cxx. an. menſem intercalarẽ dicebat, in ſingulis quaternis annis unam diem, & ſuperfluam colligendo. & ſic ille annus habebat xiij. menſes, & dies eius, ſcilicet, menſis obſeruabat, id eſt, colligebat uel congregabat pro momento temporis, id eſt, ex momentis temporum.

[b] Additiuum. & ſic tertiumdecimum.

[c] Quintus Mutius. & malè: ut in prin. huius l. & eccleſia ſic ſeruat, ut eſt in prin. huius l. ut vj. Calẽ. Mar. ponatur.

[d] Vigintinouem. aliàs Febru. habet tantum xxviij. unde uerſus: Iunius, Aprilis ſeptemque nouemque tricenos. Plus uno reliqui: ſed Februus octo uicenos. Sed quare attribuitur Feb. Reſpon. quia minor erat. Vltimo not. quòd biſſextus dictus eſt, quia bis dicitur ſexto Calendas Mar. uel uerius quia ex beſsibus momentorum colligitur. Quippe ſol in unoquoque ſigno morum facit per xxx. dies & xxx. trientes horarum, & xxx. beſſes mo. porro duodecies xxx. trientes horarum faciunt ccclxv. dies. Item duodecies xxx. trien. horarũ faciunt cxxx. horas ex quibus colliguntur v. dies. nam xxx. trien. horarum faciunt x. horas. item xxx. beſſes momentorum faciunt xx. momenta xx. autem momenta faciunt duo puncta, cum x. momen. faciant punctum: & duo puncta faciunt dimidiam horam: ergo duodecies xxx. beſſes momentorum faciunt xij. dimidias horas, & ſic ſex integras. & ſic colligitur biſſextus. Sed quid ad nos de biſſexto? Reſpon. quia neceſſe habemus ſcire de ætate propter in integ. reſtitu. Item propter tutelas, & curas. Item propter legata, quæ quandoque in certam ætatem relinquuntur. item & propter uſuc. & præſcrip. & alia plura: ut plenè dixi ſ. de mino. l. iij. §. minorem. Accur.

[e] Notionem. Pone exemplum ſ. de iu. l. ait prætor. ubi dicit condemnatus ab eo qui notionem habet ſoluat. quod exponit hic pro eo, qui habet iuriſdictionem. ſ. ordinariã & cognitionẽ. i. iuriſdictionẽ delegatã. Sed oppo. ergo delegatus habet iuriſdictionẽ. & ſic eſt contra ſ. de offic. eius cui man. l. j in fine. ſed illud accipe: non habet propriam, quia faciliè poſsit reuocari: uel non habet ordinariam. & facit ſ. de iur. om. iudi. cui. & l. ſolet. Vel dic ſecundo iuriſdictionem, ſcilicet, ordinariam, uel delegatam. & cognitionem quam habent. ſ. arbitri compromiſſarij. Sed oppo. tunc quomodo cogetur ſoluere ab arbitro damnatus, cum ex eius ſententia non detur actio: ut C. de arb. l. j. nec eſt ſententia: ut ſ. de iis qui no infa. l. quid ergo. §. ex compromiſſo? Reſpon. hoc uerum eſt de iure ueteri: hodie eſt ſententia: & actio ex ea datur quandoque: ut C. de arbi. l. pe. & ad illã forte reſpexerunt conditores huius legis. Accurſius.

Ex ſententia arbitrio hodie actionem dari in præſentis.

[f] Continentes. pone exemplum ex l. C. de dila. l. j. §. ſi uerò ex. ubi dicit dãdã dilationẽ ſex menſium pro teſtibus, qui ſunt in continenti prouincia ad locum iudicij. Ibi tamẽ de una cõtinente ſe: alij hic de continentibus ſe Italiæ. Accur.

Inſtrumentum, cõtractus, & ſcriptura in quo differant, Mãdoſ. in glo. Facti. §. Ac tam. in uer. ſcripturis.

[g] Modico freto: id eſt, brachio maris.

[h] Inſtrumentorũ. pone exemplũ ex l. C. de dila. l. j. in princi. ubi dicit gratia inſtrumentorum dandam dilationem. Item ex rub. ſup. de fide inſtru.

[i] Separare. q. d. quædam propriè, & uerè ſunt inſtrumenta: ut chartæ, in quibus redigitur aliquid in ſcriptis & ſic accipitur in authen. de fide inſtr. in ru. Quædam non uerè, ſed ex interpretatione appellatione inſtrumentorum continentur: ut puta teſtes. Iſti ergo qui ex interpretatione inſtrumenta appellantur, difficile, id eſt, nullo modo ſeparari poſſunt ab inſtrumentis: ut hic, & ſ. de fid. inſtru. l. j. quia ſicut inſtrumenti gratia debet dari dilatio, ita & cauſa teſtium, ut hic ſubijcit, & dicta l. C. de dila. l. j. Tertio dicitur inſtrumentum apparatus fundi: ut ſ. de fund. inſtru. & inſtru. lega. l. quæ ſitum. in prin. Accur.

Inſtrumẽta quę uerè ſunt dicẽda, & quæ non.

[k] Quæ enim. planius diceret, quæ tamen &c. & eſt ſenſus, ſi uis ſcire pro quibus inſtrumentis. i. teſtibus danda eſt dilatio: inde cognoſcas, quia ſi petitur præſentia talis perſonæ, quæ poſsit inſtruere, detur: aliàs non, cum cauſa cognita debeat dari: ut C. de dil. l. j. §. fin. & ponit de hoc exemplum: puta ſi petitur dilatio ad præſentiam eius perſonæ, quæ &c. putẽ uideri, &c. ſupple, & ideo dandam. & dic quòd actum gerere, & eſſe actorem, pro eodem ponit. uel actum in alienis rebus actor id eſt, caſtaldus in dominicis. uel primo adminiſtrauit, ſecundo nõ. Vltimo not. hic ar. expreſſum quod ſeruus de eo quod in ſeruitute uidit, poteſt ferre teſtimonium liber factus. Item pro hoc quod non prohibetur, ut ſup. de teſt. l. j. §. j. ſic & de pupillo not. ſ. de teſti. l. iij. §. largè. & hoc niſi ubi lex ad ſubſtantiam negotij exegerit certũ numerũ teſtium: ut in teſtamẽtis, ubi tẽpe teſtamenti exigitur idoneus. Alij dicũt hic cũ tormentis: ut ſeruũ meũ audiri, & nõ aliter. Sed ar. contra ſ. de Carb. edi. l. iij. §. duæ. ibi, propter temporia, &c. ubi dicit quòd propter temporis interuallum mutatur fides teſtis: ſed hic de malo in ſtatum bonum, ibi contra, ſcilicet de homine bonæ famę in infamem. Accurſius.

[l] In præſentia. i. propter dilationem non dandam.

Spe-

a Speciosas. Eorum. ſ. perſonę & qa dixit ſexus, collige quod filia ſenatoris ė clariſſima: ſed eius filij ſequuntur uirum: ut ſup. de ſena. l. liberos. Accur.

b Inter ſtuprum. Pone exemplum: ut ſup. ad le. iul. de adul. l. inter liberas. §. lex. ubi habes idem.

Speciosas perſonas accipere debem⁹, clariſſimas perſonas utriuſque ſexus: itē eorum, a quæ ornamentis ſenatoris utunt.

Modeſtinus libro ix. differentiarum. CI.

Inter ſtuprū, b & adulterium hoc intereſſe quidam putant, c quod adulterium in nuptam, ſtuprū in uiduam d committit. Sed lex Iulia de adulteriis hoc uerbo e indifferenter utitur. Diuortium f inter uirum, & uxorē fieri dicitur: g repudium h uerò ſponſæ remitti uidet: qd & in uxoris perſonam non abſurdè cadit. i Verum eſt, morbum eſſe temporalē k corporis imbecillitatē: uitiū uerò ppetuum corporis impedimentum, ueluti ſi luſcus l ſit: nam & luſcus utique uitioſus eſt. Seruis m legatis etiam ancillas deberi quidam putant, n quaſi cōmune nomen o utrunque ſexum contineat.

Idem li. vij. regula. CII.

Derogaē p legi, aut abrogatur. derogatur legi, cum pars detrahitur: abrogatur legi, cum prorſus tollitur.

Idē li. viij. regul. CIII.

c Putant. & bene.

d Viduam. uel uirginem, uel puerum, ut ſu. de adul. l. ſtuprum. §. j. nā & pęnę eorum differūt. pœna enim adulterii ē: ut C. de adul. l. quamuis. in fin. & auth. ibi poſita. Stupri pœna eſt Inſtit. de publi. iudi. §. ſed eadem lege. niſi in caſu: ut ibi in princi. §. Inceſti. pęna eſt ſupra de adu. l. ſi adulterium. §. nōnunquam. & §. inceſtū. in eo quod dicit coercitionem: nā multimode ibi diſting. de uidua intellige, niſi ſit meretrix: ut C. de adul. l. ſi ea. uel. licita cōcubina: ut ſupra. de concubi. l. pen. Accurſius.

e Hoc uerbo. id ē his uerbis indifferēter utitur. Accur.

f Diuortium. exēplum accipe ex toto titul. ſupra de diuor. & re. quæ exponit hic, & habes idē ī. eo. l. inter diuortium.

g Dicitur. propriè.

h Quod. repudium.

i Cadit. In larga ſignificatione. & ſic uxor dicit repudiari quādoque improprię: ut & ſ. de ritu nuptiar. l. ſi quā. in prin. & ecōtra diuortium ubi nō eſt matrimoniū: ut ſu. de condi. ob cau. l. quod ſeruus.

k Tēporalem. ut febrem. ſed Sabi. etiam perpetuò ponebat: ut ſupra, de ædil. edic. l. j. §. ſciendum. Accur.

† In ſan. F. ueluti ſi talum excuſsit. nā & luſcus utiq; &c.

l Luſcus. alias ſi luſciotioſus: tunc dic, qui lumine adhibito nihil uidet: ut ī. de ædi. edi. l. ide Offilius. § luſcitioné. & alias ſi talū excuſſerit: ſi talū habeat ruptū.

m Serui. idem habes ī. de le. iij. l. ſeruis. & facit ſu. e. l. deteſtatio. §. j. & quod dixi ī. eod. l. j.

n Putant. & bene.

o Commune nomen. ſignificatione, non uoce, uel figura uerborum: ut ī. l. quiſquis mihi.

p Derogatur. Da exemplū ſu. de pact. do. l. Bebius. in fin. & de abrogare, dic ut ſupra de legi. & ſe-natuſconſul. l. de quibus. in fi. Accurſius.

q Licet capitalis. ſcilicet pęna. Accurſius.

s Videatur. & ſic accipitur large, & impropriè. ī. de accuſ. l. hos accuſare. §. omnibus. & argu. ſup. de uar. & cog. l. cognitionum. §. exiſtimatio.

Licet capitalis q latinè loquētib⁹ omnis cā exiſtimationis uideaē: r tñ appellatio capitalis, s mortis, t uel amiſſionis ciuitatis intelligēda ē.

Idem libro ij. Excuſationum. CIIII.

Τῶν τέκνων προσηγορία καὶ ἐπὶ τοὺς ἐγγόνους ἐκτείνεται, i.

Natorum u appellatio & ad nepotes extenditur.

Idem lib. xi. reſp. CV.

Modeſtinus reſpōdit x his uerbis, libertis, libertabuſque meis, libertum libertę teſtatoris non contineri.

Idem li. ſingul. de preſcriptionibus. CVI.

Dimiſſorię y literæ dicuntur, quę uulgo dicuntur Apoſtoli. z Dimiſſoriæ aūt dictæ sūt, quod per eas cā ad eum, qui appellatus eſt, dimittitur.

Idem libro iij. pandectarum. CVII.

Aſſignare a libertū hoc eſt, teſtificari cuius b ex liberis libertum eum eſſe uoluit.

Idem lib. iiij. pandectarum. CVIII.

Debitor intelligitur is, a quo inuito exigi c pecunia poteſt.

Item libro vj. pandectarum. CIX.

r Capitalis. ſ. pœnæ. Accur.

t Mortis. ſcilicet pœna. & ſic ppriè accipit. ſup. de pub. iud. l. j. & de pœn. l. ii. & l. capitaliu. in prin. & ſupra ſi quis cau. l. ſed & ſi quis. §. rei. & ſup. de bono. poſ. l. edicto. §. rei. & de iure pat. l. cum patronum. §. Labeo. Accur.

u Natorum. expoſitio Greci.

x Modeſtinus reſpōdit. Pone exemplum ſup. de ali. leg. l. alimenta. ubi legatis alimentis libertis nō continentur iſti. Item pone exemplū ſup. d legatis iii. l. pater. §. duobus. ubi rogauit teſtator ne fundus libertis relictus exeat de nomine ſuorum: ubi dicit, quòd iſti tales non admittūtur ad uindicationem ut liberti. Item not. hic arg. quod uaſallus uaſalli non eſt primi uaſallus. ſic ſup. pro ſocio. l. nā ſocii. & facit ī. e. l. licet. §. patronus. Accur.

† Vide hic Alcia. lib. diſpū. iiii. cap. x.

Vaſallus uaſalli nō eſt primi uaſallus.

y Dimiſſoriæ. appellatiōe interpoſita ſcribit primus iudex ad iudicem appellationis in hunc modū: notum ſit nobis, quod talis à ſententia mea qua eōdem natus erat, ad uos appellauit: unde ad uos eum remitto. iſtę literæ ſic appellantur ut hic dicit, & ſupr. de li. di. l. j. Accur.

Literarū dimiſſoriarū formula.

z Apoſtoli. quaſi miſſi, &c. Accur.

a Aſſignare. exemplū accipe ex ipſis titulis. ſup. de aſſignandis liber. & Inſtitu. e. & dic quòd hæc aſſignatio ſit uel teſtamento, uel nutu, uel codicillis, vel inter uiuos: ut ſup. de aſſigna. libe. l. j. §. aſſignare.

b Cuius. & eius erit ac ſi ab eo ſolo eſſet manumiſſus: ut ſup. de aſſi. lib. l. j. §. ...

c Debitor. Exigi. hoc propriè eſt exigere. ſ. ab inuito extorquererut hic. & ſup. de leg. iij. l. fideicō. §. ſi rē ſuā. nā uerba, &c. ut ī. ne quis eū q in ius uoc. l. ſ. pe. §. edocere. & ſtrictè dicit hic debitor, alias largius, ut ſu-

ut ſupr. de condi. inde. l. diem. alias largiſſime pro conditionali: ut ſup. de act. & obli. l. ii cui. in prin. & etiam ꝓ naturali: ut ſup. de fideiuſ. l. fideiuſſor. §. fideiuſſor. ſed quo ad quædam, non quo ad omnia tales ſunt creditores. & facit ſupra, de fun. do. l. iiii. in fi. Acc.

tam. ubi dicitur morbum ſonticum differre iudicium. & quód dicit cuique rei agendæ, ut quia ſit continuus: & ſic nocet cuique rei agendę: ut ſupra, de ædil. edic. lege fina. §. fina. & lege, ob quæ. §. illud. alias incipit §. ilico.

† Sequeſter † dicitur, [a] apud quẽ plures eandem rem, de qua ꝯtrouerſia eſt, depoſuerunt: dictus ab eo, qđ occurrenti, [b] aut quaſi ſequenti eos, qui contendunt, committitur.

[illegible] CX.

Bonæ fidei emptor eſſe uidetur, qui aut ignorauit eam rem alienam eſſe: [c] aut eum, qui uendidit, ius putauit uendendi habere: puta procuratorem, [d] aut tutorẽ eſſe.

[illegible] s libro vi. ex Ca[illegible]

Cenſere, [e] eſt conſtituere, & præcipere: unde etiam dicere ſolemus, Cenſeo hoc facias: & ſenatum aliquid cenſuiſſe. inde cenſoris [f] nomen uidetur eſſe tractum.

Ide[illegible] al-fio CXII.

Litus [g] publicum eſt eatenus, qua maximè fluctus exæſtuat. Idem iuris eſt in lacu, [h] niſi is totus priuatus eſt. [i]

Idem libro xiiii. ex Caſſio. CXIII.

Morbus ſonticus [k] eſt, [†] qui cuique rei nocet.

Idem libro xv. ex Caſſio. CXIIII.

Soluendo [l] eſſe nemo intelligitur, niſi q ſolidum poteſt ſoluere.

Idem libro iiii. epiſtolarum CXC.

Quæſtio [†] eſt, [m] fundus a poſſeſsione, uel agro, uel pđio qđ diſtet. Fundus eſt omne, quicqđ [n] ſolo tenet. Ager eſt ſpecies fundi, [†] q ad uſum hois comparat. [o] Poſſeſsio ab agro [p] iuris proprietate [q] diſtat. Quicqđ n. apprehẽdimus, cui᷈ ꝓprietas ad nos nõ pertinet, aut nec põt ꝑtinere, [r] hoc poſſeſsionẽ appellamus. Poſſeſsio ergo uſus, [s] ager ꝓprietas [t] fundus genus eſt, ager ſpecies eſt.

[a] Sequeſter hoc idem exẽplũ habes, ſ. depo. l. licet. in prin. & l. proprie. Accur.

[b] Occurrenti. i. ſubuenienti eis. R. Sed quæ actio in eum datur? Dic depoſiti ſequeſtraria: ut ſ. depoſi. l. et apud quem. §. j. licet quidam dent præſc. uerb. argum. ſupra, de præſcrip. uer. l. ſi rem. §. fi. Item an poſſeſſio in eũ tranſeat dic ut ſ. de acqui. poſſe. l. intereſſe. Accur.

[c] Bonæ fidei. Alienã eſſe. ſed uendentis eam credidit eſſe. & habes exemplum Inſti. de rerum di. §. ſi quis à nõ dñu. & ſup. ꝓ emp. l. ſi qs. cũ ſciret. & ſupr. de contrahen. emp. l. q a quolibet. & hoc ſemper præſumitur ut ſupra, de proba. l. uerius. & C. qui mili. non poſ. l. ſuper ſeruis.

[d] Procuratorem. pone exemplũ ſ. ꝓ emp. l. ſi. in fi. de tutore pone exemplũ ſupr. de pub. l. quæcunque. in fi. & dic ut ibi. At contra malę fidei eſt, qui contra legis interdictum emit: ut C. de agri. & cen. le. quemadmodum. in fi. Item & qui domino contradicẽte: ut ſupra, de rei uen. l. ſi fundum. Item & dolo inducens uenditorem: ut C. de reſcin. uen. l. ſi dolo. & l. dolus. Item, qui emit ab eo, quem ſciuit uendere non poſſe: ut à pupillo: ut dicta l. quæ à quolibet. in fine. & facit C. de his qui. ut indi. l. j.

[e] Cenſere. da exemplũ. ſupr. de pe. hær. l. itẽ ueniunt. § cum autem. in fi. Item da exemplũ ſupr. de acqui. re. dom. l. ergo. §. alluuio. Acc.

[f] Cenſoris qui colligit cenſum: ut ſupr. de orig. iur. l. ii. §. poſt deinde. nam ipſe iudicat, & diſponit ſuper tributis adæquandis: ut ſup. de cen. l. forma. §. illam. Acc.

[g] Litus. de hoc ſupra, eo. l. litus.

[h] In lacu. ut eatenus porrigatur, ut publicum dicatur, & in eo liceat nauigare: ut flu. pub. na. lege j. in princ.

[i] Priuatus eſt. ſ. lacus: quod eſſe poteſt: ut lacus Sabatenem angulatius: ut ſupr. de contrahen. empt. l. Rutilia. nec in eo licet extraneo nauigare ut ſupra, ut in flu. pub. l. j. §. ſi priuata. nec piſcari: ut ſup. de inin. l. iniuriarum. §. fina.

[k] Morbus ſonticus. da exemplum ut ſupra, ſi quis cau. l. ii. §. ſi quis in iudic. & de re iu. l. quaſi tam. ubi dicitur morbum ſonticum differre iudicium. & quód dicit cuique rei agendæ, ut quia ſit continuus: & ſic nocet cuique rei agendę: ut ſupra, de ædil. edic. lege fina. §. fina. & lege, ob quæ. §. illud. alias incipit §. ilico.

[l] Soluendo. da exemplũ in fi. de ubl. ex del. §. fulloni. & ſupra, de furtis, lege, itaque. quibus dicitur quód datur actio fur. fullonꝰ, ſi ẽ ſoluendo. Item non quód non uidetur aliquid eſſe, niſi per ſectũ ſit: ut ſupr. de eden. l. j. §. edere nõ uidetur. & C. de iis quib. ut indig. l. cũ Syllanianum. in fi. Sed argu. contra ſupra d r. m. nup. l. id. Item contra j. titu. j. l. nemo dubitat. ſed hęc ſecũdum illam, ſcilicet per ſe, uel per alium. Accurtius.

[m] Quæſtio eſt. Proprietates quæ uocabulorũ denotat hæc lex: plerunq; tñ unum pro alio ponitur. Acc.

[n] Omne quicqđ. nimis large loquitur: ſed intellige, id eſt tam prædium ruſticum, quam urbanum: ut inf. eo. l. fundi.

[o] Comparatur. ut colatur: & ſeminetur: & ſic prędiũ ruſticum tantum, ut inf. eo. l. fundi. §. in rure. ſic ergo fundus genus eſt, ager ſpecies eſt.

[p] Ab agro. a fundo debuit dicere, ut ex principio colligitur, ſed in notanda differentia a poſſeſſione, non refert inter agrum & fundum. Acc.

[q] Iuris proprietate. clarius diceret econtra iure proprietatis, nam in altero eſt proprietas, in altero non. & hoc probat, quicquid enim &c.

[r] Nec poteſt pertinere. ut homo liber, quem quandoque poſſidemus.

[s] Vſus. alias, jus. ſed certe imo nulla poſſeſſio, quæ ſit uſus: & nullus uſus qui ſit poſſeſſio: ut pote cum non ſequitur: utitur, ergo poſſidet: & ſi poſſidet, ergo utitur. ſed ſic expone: poſſeſſio eſt uſus, id eſt. dicitur in his rebus, quæ poſſidere poſſunt gratia uſus, nõ gratia proprietatis: & ſic ſtricte accipitur hic poſſeſſio. ſ. ſine proprietate: plerunque tamen & cum ea eſt. & ſic eſt magis ſubtilis, quam utilis hæc differentia. uel dic poſſeſ. eſt uſus, id eſt, ſimilis uſui. nam ſicut non eſt dñs, qui uſum ſolum habet: ſic nec qui ſolã poſ. habet.

[t] Proprietas. cum enim dico me habere agrum, proprietatem me habere ſignifico: ſed & ſi dico me habere poſſeſsionem, cum habeo proprietatem: improprie loquor: ut ſup. e. l. interdum. ſed ſi dicerẽ, habeo ꝓprietatem & poſ. cũ utrunq; habeam, proprie loquor. Acc.

Supra

† In Pan. F. hnc caput ſubiſiſti eſt caput proximè ſequẽti.

† In Pan. Floren. & ſemel aliquid &c.

† Vide Crinitum lib. xxv. c. x & Gellium libr. xx. c. j.

† Vide Lau. Val. libro elegan. iiij. c. lv. & libr. vj. c. xlj.

† In P. F. ſi ad uſum

a Superſcriptæ, ſ. ſignificationis. Acc.
b Appellationis. ſ. prædij. Acc.
c Species ſunt. ſed omnia iſta alia ſignificatione ſæpe accipiuntur: ut ſu. e.l. interdum. & j. eo.l. fundi.

loci eſt: pdium, utriuſq; ſu praſcriptæ [a] gñale nomē eſt. nã & ager, & poſſeſsio huius appellationis [b] ſpecies ſunt. [c]

Idē li. vij. epiſto. CXVI.

Quiſquis [d] mihi ali° filius, filijve hrs ſit, [e] ait Labeo nõ uideri filiam ptineri. Proculus ğ. mihi Labeo uidetur uerborũ figurã ſeq: Proculus [f] mentē teſtãtis Reſpõdi: Nõ dibito, quin [g] Labeonis ſententia uera non ſit.

Quia gloſſa non declarat: dic caſum. Promiſeras mihi ſoluere ix. Carthagine, in ſoluendo fuiſti in mora: & ſic teneris mihi ad intereſſe, ſi ſoluis ſortem, & ego accipio ſponte: liberaris ab intereſſe. & minus non diceris ſoluiſſe, cum contra te in plus actio non competat. h. d.

Idem libro ix. epiſtolarum. CXVII.

Non poteſt [h] uideri minus ſoluiſſe is, in quem amplioris ſummæ actio non competit. [i]

Pomponius libr. ij ad Q. Mutium. CXVIII.

Hoſtes [k] ij ſunt, qui nobis, aut qbus nos publicè bellum decreuimus: cæteri latrones, [l] aut prædones ſunt.

Idem libro iij. ad Q. Mutium. CXIX.

Hæreditatis appellatio ſine dubio continet etiã damnoſam [m] hæreditatem. iuris [n] enim nomen eſt, ſicuti bonorum [o] poſſeſsio.

Idem li. v. ad Q. Mut. CXX.

Verbis [p] legis duodecim tabul. his, Vti legaſsit ſuæ rei, ita ius eſto. latiſsima poteſtas tributa uidet [q] & hrdis inſtituēdi, & legata, & libertates dãdi, tutelas quoq; ſtituendi: ſed id ĩterpretatione coanguſtatum [r] eſt, uel legum [s] authoritate, uel iure conſtituentium.

Idem libro v. Ad Q. Mutium. CXXI.

Vſura pecuniæ, quam percipimus, in fructu non eſt: [t] quia non ex ipſo corpore, ſed ex alia cauſa [u] eſt, id eſt, noua obligatione.

Si quis dixit, Filio filijſque meis tutorem do, etiam filiabus dediſſe uidetur. h. d.

Idem libro vij. ad Q. Mutium. CXXII.

Herennius [x] ait, ſi ita ſcriptum ſit, filio, filijſq; meis hoſce [y] tutores do, maſculis dũtaxat tutores datos: qm̃ à ſingulari caſu hoc, filio, ad pluralem uidetur tranſiſſe continentem eundem ſexum, quem [z] ſingularis prior poſitus [a] habuiſſet. Sed hoc facti, nõ iuris [b] habet quæſtionē. poteſt n. fieri, ut ſingulari caſu de filio [c] ſenſerit: deinde plenius omnibus liberis proſpexiſſe in tutore dando uoluerit: quod magis ra-

d Quiſquis. inſtituit filios, & extraneos: & uni filiorum ſubſtituit pupillariter his uerbis: quiſquis &c. ad hoc facit ſ. de uul. ſubſti. l. q liberis. §. fi. Vel ẽt dic, quod de directa inſtitutione loquatur.
e His ſit. uel ſint.
f Proculus. pro Labeone. j. eod. le. Seruius Proculo. ut ſup. eod. l. inter ſtuprum. §. fi.
g Quin. i. quòd, ut non [1] ſint duæ negationes: quia ſi affirmarentur: ut ſ. e. l. duobus. quod nõ uult facere, imò negare: ut & ſ. de teſta. tute. l. ſi qs ita.

1 De uſu negationis pulchre Bud. ſ. de ritu nupti. l. in contrar. & de duabus & tribus negationib' abūdoſ. in tlo. Facul. §. Nec nõ electioni, gloſ.

h Non poteſt. Pone exemplum per l. ſ. de eo quod cer. lo. l. fi. in fi. Item per l. C. de poſi. l. iij. Acc.
i Actio non competit. uel retentio: alioqui contra: ut C. etiam ob chirograp. pe. l. j. ſecundũ Azo. melius inducitur C. de uſuc. l. per retentionem.
k Hoſtes. ea q̃ ex hoſtib' capimus noſtra ſũt: ut inſtit. de rerum di. §. item ea. nunc qui ſint hoſtes dicit. & not. decreuimus: alioqui licet non ſint amici: nõ tamen ſunt hoſtes: ut ſupr. de ca. l. v. & facit l. hoſtes. in co. tit. & inf. eo. l. quos nos. Acc.
l Latrones. à latendo in ſyluis, uel alibi: publicè tamē poſtmodũ rapiunt: & ſic latrones, & prædones ponit pro eodem.
m Hæreditatis. Etiam dãnoſam. ut & ſup. de her. inſti. leg. ex facto. §. cum hoc ita. ſic & peculium: ut ſup. de pecu. l. peculium. §. pe.
n Iuris eſt. ut inf. eo. l. pecuniæ. §. hæreditas. Acc.
o Sicuti bonorum. ſic etiam eſt damnoſa, & iuris eſt nomen: ut ĩ. de bo. po. l. iij. in prin. & §. bonorum. ſic et in appellatione bonorũ: ut j. eo. l. bonorum. Sed in hoc eſt arg. contra ſupr eo. l. ſubſignatum. §. bona. & l. propriè bona. ſed hoc nõ. ſu. e. l. bonorum. Acc.
p Verbis. duodecim tab. quæ referuntur inſti. ad le. Fal. in prin.
q Videtur. etiam ultra dodrantem, & non in legatis tan. ũ, ſed in alijs.
r Coanguſtatum. dictum ius. Acc.
s Legum. ueluti leg. Falcid. ut ſ. ad legem Falcid. l. j. & inſti. ad leg. Falci. circa princ. uel Aeliæ ſentiæ circa libertates. et inſt. quib. ma. nõ poſ. in prin. & §. eadem. Itē inſpicitur an habeat factionem teſtamēti, qui relinquit, uel cui relinquitur ex legibus iuriſconſultorum: ut inſtit. de hære. qua. & diffe. §. in extraneis.
t Vſura nõ eſt. id eſt, nõ ſē per ubi uenit unũ, ibi uenit reliquum: ut in malæ fid. poſ. hæreditatis, qui de percipiendis fructibus tenetur: ut ſup. de pe. hæ. l. ſed & ſi lege. §. quod autem ait. ſed de uſura pecuniæ non, ſi eam nõ attingat: ut ſup. de pe. hæ. l. ſi poſſeſſor. in princi. ſed tamē plerunq; ubi uenit unum, & reliquum: ut ar. ſupr. de uſu. l. uſuræ.
u Alia cauſa. extrinſeca. nam eſt acceſſio ciuilis, ſed fructus naturalis: ut ſup. de rei uend. l. ſi nauis.
x Herennius. alias Seru°, & alias Herennius.

In ſcriptis noſtris exemplaribus, & P. F. incipit, Seruius ait.

y Hoſce. ſyllabica adiectio eſt: ut & alias ĩ. de aqua pluuia arcen. l. uicinus.
z Quem. ſexum.
a Poſitus. numerus. & ſic not. quod ſi poſuiſſet ſingularem tantum, licet in maſculino: eum prehēderet omnes. item ſi in plurali, ſimiliter comprehenderet omnes: ut ĩ. de teſta. tu. le. ſi quis ita. ſed ubi utrũque ſimul: quia bis ponit maſculinum, non comprehenduntur fœminæ: ut hic.
b Non iuris. quia ius eſt expeditum, ut dixi ſ. l. quod fœminæ non continentur.
c De filio. ſ. tantum. non filiabus. Acc.

Videtur

tionabile eſſe uidetur. a

Hoc uerbum erit, ſignificat quandoque præteritum tempus: ut ſi in teſtamento dico, quod in codicillis ſcriptum erit, confirmo: & prius ante feceram confirmari, dicuntur codicilli illi. Itē hoc uerbum eſt, non ſemper præſens tempus ſignificat.

Idem li. xxvj. ad Q. Mutium. CXXIII.

VErbũ † erit, interdũ ēt pteritũ, nec ſolùm futurum tp̃s dēmõſtrat: qđ eſt nobis neceſſariũ ſcire, & cum codicilli ita confirmati teſtō fuerũt, Quod in codicillis ſcriptũ erit, c utrumne futuri tpis demõſtratio fiat, an ēt præteriti, ſi ante ſcriptos codicillos quis relinquat. Quod quidem ex uoluntate ſcribentis interpretandum eſt. d Quemadmodũ aũt uerbũ, eſt, non ſolum præſens, ſed & præteritum tp̃s ſignificat: ita & hoc uerbum erit, non ſolum futurum, ſed interdum etiam præteritum tempus demonſtrat.

Nam cum dicimus, Lucius Titius ſolutus e eſt ab obligatione: & præteritũ, & præſens tp̃s ſignificam⁹: ſicut hoc, * Lucius Titius alligatus f eſt. Idemque fiet, cũ ita loquimur, Troia capta eſt. non enim ad præſentis facti demonſtrationem refertur is ſermo, ſed ad præteritum. g

Proculus lib. ij. epiſtolarum. CXXIIII.

HAec uerba, h ille, aut ille, non ſolùm diſiũctiua, i ſed ēt ſubdiſiunctiua orationis ſunt. Diſiunctiuum eſt, ueluti cum dicimus, Aut dies, aut nox eſt. quorum poſito altero, neceſſe eſt tolli alterum: ita ſublato altero poni alterum. Itē ſimili figuratione uerborum aut poteſt eſſe ſubdiſiunctiuum. Subdiſiunctiuorum l autem genera ſunt duo: Vnum cũ ex propoſitis finibus m ita non poteſt utrunque eſſe, ut poſsit n neutrum eſſe: ueluti cum dicimus, Aut ſedet, aut ambulat. † o Nam ut nemo pōt utrumque ſimul facere, ita aliquis poteſt neutrum: ueluti is qui accumbit. p Alterius generis eſt, cum ex propoſitis finibus ita non poteſt q neutrum eſſe, ut poſsit eſſe utrunque: ueluti cum dicimus, Omne animal aut facit, r aut patitur: nullum s enim animal eſt, quod nec faciat, nec patiatur: at poteſt ſimul t & pati u & facere.

Vide l. annus. ſup. de iur. da. §. i. per glo. allegatam: & habebis caſum huius legis.

Idem libro v. epiſtolarum. CXXXV.

a Videtur. ut ſup. eo. l. quiſquis. & ut ſup. de leg. iij. l. ſi plures. Accur.

b VErbum. Confirmati. ante teſtamētum facti: alı tei olim ualebant, niſi per ſubſequens teſtamētum confirmarentur: ut ſup. de m. cod. l. ante teſtamenti. & C. de cod. l. ſiue. ſed hodie cōtra: ut inſtitu. de codi. §. non tantum.

c Scriptum erit. ſupra cōfirmo, uel do, uel lego.

d Interpretādum eſt. ſ. quod præteritus cōfirmet. & habes hūc caſum ſupra de iur. co. l. Plotiana. ſic alias erat in domo tpe mortis. i. ſolutus erat eſſe: ut ĩ. de sur. & ar gen. leg. l. ſi uxori. §. cū ita. & de his uo. ſup. eo. l. uerbũ oportebit.

e Solutus, id eſt, liberatus.

f Alligatus. aliàs obligatus.

g Sed ad præteritum. ſic dicimus, amatus ſum, uel fui. ſum. n. uerbum ṗteriti tpis nō eſt, ſed uice præteriti tēporis fungitur.

h HÆc uerba. licet dicat hæc uerba, non tñ eſt quæſtio niſi de cōiunctione aut. & quod ſubiicit ille, aut ille. & e. ſupple deceſſit teſtatus, uel inteſtatus.

i Sunt. primo de diſiunctiua uſque il luc, ita ſimili, &c. poſtea de ſubdiſiunctiua uſq; in fi. quã que ēt ponit ṗ coniūcta, ut ĩ. e. l. ſæpe.

k Ita. q. d. ſicut uerbum aut, poteſt eſſe diſiunctiuū: & ſic ſubdiſiunctiuū, hic tamen ſubdiuidit. Dic ergo uerbũ ſcilicet aut.

l Subdiſiunctiuorum. ſubdiſiũctiuorum duo ſunt genera. in primo nō poteſt utraq; pars in eodem tempore eidem ineſſe. Item poteſt utraq; pars eidem abeſſe, in alio genere ecōuerſo. i. eſt neceſſariũ, quod una debeat abeſſe, uel utraq; debeat ineſſe. Acc.

m Finibus. fines appellat extremitates, ſcilicet ſedet, & ambulat, ſed ſtare eſt medium.

n Vt poſſit. q. d. non eſt ita uerum, ut poſſit eſſe utrũque: ſicut uerum eſt quod poſſit eſſe neutrum.

o Ambulat. hæc quidem uera eſt: quia non profertur ob hoc, ut denotet alterum illorum ex neceſſitate eſſe oportere: ſed ut ſignificet unum cum altero non poſſe eſſe ſimul. Azo.

p Accumbit. i. iacet. ſimilem caſum notauit hic Io. ubi eſt neutrũ: dicens qui ambiguè loquitur, non utrũq; ſignificat: ſed id quod uult. ſed ſi aliud dicit, quã quod uult: non id dicit, quod uox ſignificat: quia non uult; neq; id quod uult: quia id nō loquitur. ueluti aliquis uolebat aliũ ſcribere hęredē: & aliũ ſcripſit quem noluit: ue luti frater meus, patruus meus, hęres eſto. nam iſte qui ſcriptus eſt, nō eſt hæres: quia de eo noluit. Itē ille, quē uoluit, nō erit: quia eum non ſcripſit: licet aliud loquitur, & aliud uult: ut ĩ. de hær. inſt. l. quoties. ix. & ĩ. de re. du. l. ĩ ambiguа. H. ſed hæc gl. nō ponit de diſiũcta, uel ſubdiſiũcta. Itē & aliũ caſum ponit H. quã neutrũ ē ueluti cũ haberet quis duos filios: unũ exhæredare uolēs ita dixit: filius meus ex hæres eſto. Vel cum uoluit Titiũ eſſe tutorē filij ſui, dixit: Titius tutor eſto. cũ duo eſſent: nã nullus erit tutor ut ĩ. de lib. & poſt. hu. l. ij. & de teſt. tutel. l. duo. ſed nec hoc placet: cum in eo non ſit diſiuncta, uel coniuncta.

q Ita non pōt. q. d. non eſt ita uerũ, ut poſſit eſſe neutrum: ſicut hoc quod poteſt eſſe utrunque. Accur.

r Aut facit. hoc poteſt intelligi de actione, quæ in iudicio proponitur: uel exce. & ſm hoc reſtringeretur ad hominem, uel etiam de coitu dicas, & ſecundũ hoc dic, omne animal. i. omnia generis animal, nec enim omne coit: cum quædam ex terra naſcuntur: ut uoi. ſup. de iu. & iu. l. j. §. pen.

s Nullum enim. hæc fuit uera propoſitio: quia nō profertur ut denotet ſicut ſup. alterum cum altero eſſe nō poſſe: ſed quia nullum eſt animal, quod aliquod eorum ſaltem non faciat. Acc.

t Simul. ſ. ſecundum ſui naturã: non tñ eodem tpe.

u Et pati. ut in duplicibus iudicijs ſecundũ primũ caſum: ueluti lepus, qui agit, & patitur ſecundũ Solinum Nepos

† Aliquando unum temp⁹ pro alio ponitur. conco. text. in caſi Paulus. xxxii. quę. v. tex. in ca. nō. l Chriſto. de conſe. di. ij. & ſt gloſſ. cum text. & ibi Panor. in c. nam concupiſcen. - tiã. de conſtit. extra. Et quando unum tp̃s ad aliud trahat, Mãdoſ. in glo. Facul. §. ſanè, in uerſ. extitit. in præfa. a6. Reg. nu. 1. & ſeq. & in 1. quæſt. 32. Reg.

* Aliàs, his.

* Diſiunctiuæ, & parum poſt, ſubdiſiunctiuæ.

† Et ſurgens quando ſurgeret, an cum iã ſtaret, an cum ſederet. Et moriens quando moreretur cum iã in morte eſſet, an tñ etiam cum in uita foret? Mand. ſuper ſigu. Gratię tit. de Confeſſionali.

NEpos Proculo ſuo ſalutē. Ab eo, qui ita dotē promiſit: Cū commodū erit, dotis filiæ meæ tibi erunt aurei centum. putaſne protinus nuptijs factis dotē peti poſſe? Quid ſi ita promiſiſſet: Cum potuero doti erūt? Quòd ſi aliquam uim habeat poſterior obligatio, poſſit uerbum quo interpretaris? utrum ære alieno deducto, an ex tante? Proculus. Cum dotem quis ita promiſit, Cū potuero, doti tibi erūt cētum: exiſtimo ad id quod actum eſt, interpretationē eſſe redigendam. Nā qui ambiguè loquiť, id loquiť, quod ex ijs, quæ ſignificantur, ſenſit. propius eſt tñ, ut hoc eum ſenſiſſe exiſtimem, deducto ære alieno potero. pōt & illa accipi ſignificatio, cum ſalua dignitate mea potero, quæ interpretatio magis accipiēda eſt ſi ita promiſſum eſt, Cū cōmodum erit, hoc eſt, cū ſine incōmodo meo potero.

Idem ... rum. CXXVI.

SI cum fundum tibi darem, legem ita dixi, Uti optimus, maximuſq; eſſet: & adieci, ius fundi deterius factum non eſſe per dñm, præſtabitur: amplius eo præſtabitur nihil, etiam ſi prior pars qua ſcriptum eſt, Uti optimus, maximuſque ſit, liberum eſſe ſignificat: eoque ſi poſterior pars adiecta non eſſet, liberum præſtare deberē: tñ inferiore parte ſatis me liberatum puto, quod ad iura attinet, ne quid aliud præſtare debeam, quàm ius fundi per dominū deterius factum non eſſe.

CXXVII.

VEſtis appellatione tam uirilis, quàm muliebris, & ſcænica, ēt ſi tragœdica aut citharœdica ſit, continet.

Pap CXXVIII.

SPadonum generalis appellatio eſt: quo nomine tam ij, qui natura ſpadones ſunt, item Thlibiæ, Thla-

---

a NEpos Proculo. duo dicit. & quod eſt primum uſque illuc, quid ſi ita, &c. ſolutum fin. qua interpretatio, &c. & pone exemplum per l. ſup. de iure dotium. l. ſuus. §. j. Accur.

b Salutem. & ſequentem quæſtionem.

c Ab eo. titulo.

d Doti erunt. i. an ſtatim contractis nuptijs debentur. & hæc eſt ſecūda pars uſque illuc, interpreta. &c.

e Vim habeat. id eſt, efficax ſit el. Azo.

f Poſterior. cum dixit: cum potuero.

g Obligatio. id eſt poſterior uerborū prolatio.

h Poſſit uerbum. uel potero: nā unū eſt uerbum.

i Senſit. duo ergo neceſſaria ſunt, ſcilicet, quod hoc ſenſerit, & quod, ex ſenſu uerborum ille ſenſus colligat ut hic, & ſupra de ſu. le. l. Labeo. § fi. Senſus autem uerborum, quandoq; expreſſe colligit, quandoque per præcedentia, & ſeque. ut ſu. de le. ij. l. unū ea. § ſi omiſſa. Apparet ergo, quod etiam ſi duplex eſt ſenſus uerborum, ille aſſumetur, de quo ſenſit promiſſor, q eſt ambiguè locutus. & ſic eſt contra. de pac. l. ueteribus. & infra. ti. j. l. in ambiguis orationibus. Solu. hic reſtringitur ſtatim, ſcilicet, ad certum ſenſum uerborū, cuius cōtrarius eſſet turpis, & ſic impoſſibilis: ut ſup. de condi. inſtit. l. filius. Acc.

Gloſſ. hic, in uerbo, dignitate: quæ uult quēad modū arma ſunt propria & neceſſaria militib. ita libri, ſcholaribus. & æquiparatur. quam gloſſ. dicit ſing. Iaſ. in §. fi. de actio. inſtitu. in ij. colum. ultra cum pro deciſione iſtius glo. aduoca ea quæ ponit gloſſ. in c. j §. & quoties, in uerbo, liberus. ibi, & libri dati, &c. de col. in pragm. ſanc.

Nota illud dicimur poſſe, qđ cōmodè, & conuenienter poſſumus. concord. tex. xj. q. j. tex. in ca. no. faciat. xxij. q. ij. tex I c. j. § nolens ita que. ocrſi. non tamē de coll. in prag. ſan. & ibi glo. in uerbo, conuenienti. Et Mando ſ. in Gl.

Alieno potero. ſed hoc nō ſufficit. unde ſtatim ſupple pōt, &c. id eſt, debet: ut ſup. qui. pot. in pig. hab. l. creditor qui prior. in fi. l. tñ. nam pōt eſſe, q etiam ſoluto ære alieno non poteſt commodè ſoluere ſua ſalua dignitate, quod idem eſt, quia non protinus cogendus ad diſtractionem ſuarum rerum: ut ſup. de nego. geſt. l. diuortio. & de noxali. l. ſi ſeruus depoſitus. §. j. Acc.

Dignitate. i. commodo. nam ſi miles eſt, reliquenda ſunt arma, & ſcholaribus libri. Acc.

Magis. i. promptius: eſt tamen idem utrobique: ſiue dicat cum potero, ſiue cum cōmodum erit. ſimile uerbum habes ſup. de mino. l. quod ſi minor. §. reſtitutio. ubi dicit parcius. eſt tamen idem utrobique. Acc.

Meo. ſic ſup. de ſol. l. Paulus. hoc oemm ſi adiiciantur hæc uerba, cum commodè potero. ſecus ſi ſimpliciter: ut ſup. de uerb. oblig. l. quicquid.

I cum fundum. Darem. ex quacunque cauſa.

p Legem. id eſt, pactum.

q Per dominum. id eſt, per me qui ſum dñs. Accur.

r Præſtabitur. hoc quod promiſſum eſt: quod autem ſit, ſtatim dicit. Accur.

s Eo. id eſt, propter eam adiectionem. q. d. non præſtabitur aliud, quā præſtaretur etiam hoc non adiecto. imo minus: ut in ſine dicam.

t Etiam ſi. id eſt, quamuis.

y Significat. non autem ut ſeruitus debeatur: ut ſup. de eui. l. pe & ſup. eo. l. qui uti. & hoc nullo alio adiecto.

z Eoque. i. propterea, propter prima uerba. Acc.

Inferiore. l propter inferiorē partem. ſic ergo ſequētia reſtringunt præcedentia. ſic & ſ. de acquir. poſſ. l. ſi is qui animo, & de penu le. l. nā quod. §. fin. & de auro & arg. leg. l. Plautius. & de leg. j. l. ſi ſeruus plurium. §. fi. & econtra præcedentia reſtringunt ſequentia: ut dicta l. ſi ſeruus plurium. §. final. & C. fam. erciſc. l. quoties. ſiqui ampliant, ut ſup. de le. j. l. ſi quis do. & de uſuris l. ſi ſtipulatus. quæ eſt arg. contra. Item argumen. contra de reſ in. nem. l. fi. §. final.

Ad iura. id eſt, ſeruitutes. etiam ſi ibi ſint: liberatū dico. ne quid, &c. ſi ergo ſeruitus ab alio, licet à uetere domino, à quo dominium in me tranſit, fuerit interpoſita, non teneor. Acc.

Facit. §. uolentes, in uerſ. commodè, & in nec. poſſit, I prin.

a Eſtis appellatione. indiſtinctè prolatæ.

b Virilis. quia talē ueſtem legauit, & habes exēpla de his ſup. de auro & arg. l. ueſtis. in prin. & § ueſtimenta. & l. argumento. § muliebri.

Scænica. qua utuntur in ſcæna.

Etiam ſi tragœdica. qua utuntur tragœdi.

c Citharœdica. utuntur citharizantes. Azo. & facit ſup. eo. l. uerbo uictus. & i. inſtrumentum. Acc.

Tragica, in P.F.

Padonum. adhibetur ſpadatus: ut ſup. de ædi. edi. l. ſi autem quis. hic exponit qui ſint. ſed aliud in alio animali. ut ſup. de ædil. edict. l. ædiles. §. Cælius. Item an poſſit accipere uxorem diſtinguitur ſup de iure do. l. ſi ſerua. §. ſi ſpado: uel adoptare: ut Inſt. eo. de adop. §. illud. uel inſtituere poſthumum: ut ſup. de lib. & poſth. l. ſed eſt quæſitum. § j. Accur.

Natura. qui dicunt ureaſtrati, id eſt, caſtè nati.

b Thlibiæ. qui ſunt ati, oeſcio, uel thlibiæ dicuntur caſtrati

Proinde tu uide Alcia. qui probe & rectè edocebit.

caſtrati, quibus inciduntur uirilia cum tali genere fer rumenti: ut ſupra ad leg. Corn. de ſica. l. hi Vel tertio, thlibiæ dicuntur quibus ſuperponuntur fiſtulæ, ut poſſint mingere dempta uirga cum teſtibus.

a Thlaſiæ. i. qui ſecata uirga ſtillant & mingunt.

ſiæ,[a] † ſed & ſi quod aliud genus ſpadonum eſt, continentur.

Paulus lib. j. ad leg. Iul. & Papiam. CXXIX.

QVi mortui[b] naſcuntur, neque nati, neque procreati uidentur: [c] quia nunquam liberi appellari potuerunt.

Vlpia. lib. ij. ad le. Iul. & Papiam. CXXX.

LEge [d] obuenire hæreditatem nõ im̃ proprie q̃s dixerit & eã, q̃ ex teſtõ defert: [e] quia lege xij. tabu teſtamẽtariæ hæreditates confirmantur.

Idem libr. iij. ad leg. Iul. & Papiam. CXXXI.

ALiud [f] eſt fraus, aliud pęna. [g] Fraus [h] enim ſine pęna eſſe poteſt: [i] pœna ſine fraude eſſe non poteſt. [k]

Pęna eſt noxæ uindicta: fraus & ipſa noxa [l] dicitur, & quaſi pęnæ q̃dam præparatio.

Inter mulctã[m] aũt, & pęnã multũ intereſt: cũ pœna generale nomẽ ſit, omniũ delictorũ coërctio: [n] multa ſpecialis peccati, [o] cuius animaduerſio hodie [*] pecuniaria eſt. Pęna aũt non tm̃ pecuniaria, uerũ capitis, & exiſtimationis[p] irrogari ſolet.[q] Et multa quidẽ ex arbitrio eius uenit, q̃ mulctã [r] dicit: pęna nõ irrogatur niſi quę quaq; [*] lege, uel quo alio iure ſpãliter huic delicto impoſita eſt. quinimo multa ibi dr̃, ubi ſpãliter pœna non eſt impoſita. [s] Itẽ mulctã is dicere põt, cui adiudicatio. [t] data eſt. Magiſtratus ſolos, & Præſides prouinciarum poſſe multã dicere, mandatis permiſſum eſt pœnam aũt unuſquiſque irrogare põt, cui huius criminis, ſiue delicti execu tio competit. [u]

Paulus lib iij. ad le. Iul. & Papiam. CXXXII.

ANniculus amittit,[x] qui extremo anni die moritur: & conſuetudo [y] loquendi † id ita eſſe declarat. Ante diem [z] decimum Calendarũ: poſt diẽ decimũ [a]

b Qui mortui. natiuitate poſthumi rumpitur teſtamentum, ſed hi non dicuntur nati: ut hic, & de poſth. hære. l. ſ. ij. & iij.

c Videntur. ex poſt facto, n. ſi in libertate, ſecundum lo. ut ĩ. eod. l. quæret aliquis. ſed illa non loquitur in mortuo, ſed in monſtruoſo partu. & facit infra eod. l. ſ. cuius. §. falſum. Ac.

d LEge, da exemplum. C. de inoff. teſta. l. in arenam. ubi non damnato in arenam, ſed ſua propria ſponte ibi exiſtenti ſeruat legitimas hæreditates, ſed in caſu ſolæ, quæ ab inteſtato ueniunt, con mentum: ut ſupr. pro ſocio. l. iiij. §. pe.

e Defertur. quandoque etiam lex defert, ut agnatis: quandoque delatam per teſtamentum confirmat: ut ſup. eo. l. uerbis legis. & de teſtibus. l. iij. §. eiuſdem. ſic ergo qui confirmat, dat. ſic in authen. de defen. ci. §. interim. & ĩ. de hære. inſti. l. Aſſe. & facit pro confirmationibus priuilegiorum. Sed argu. contra ſupra, de teſt. l. hæredes palam. § q̃d uero. & facit ã. de pet. hæ. l. j. & iiij. §. ab inteſtato.

f ALiud. Pone exemplum. ſu. de ædi. edic. l. j. §. itẽ ſi quod mancipium, ubi dicitur, quod uenditor ſerui debet dicere ſi fraudem capitalem admiſit: quod hic exponit. & in eo. tit. l. cum autem. §. excipitur. Ac.

g Pœna. ſ. delicti.

h Fraus i. delictum.

i Eſſe poteſt. quia impunitum ſit delictum: quod plerunque uel quia ignoratur: uel quia non probatur: ut ſup. de pę. l. abſentem. Acc.

k Non poteſt. i. non debet eſſe, uel non poteſt de iure: ut C. de pę. l. ſancimus.

l Noxa. i. delictum. ut Inſt. de noxa. §. j. ſed quando que ueteres fraudem pro pœna ponunt: ut d. l. cum autem. §. excipitur. in fi. Acc.

m Inter multam. quia p̃erunque de illis uocabulis fit mentio: exponit aſſignando differentias.

n Coërcitio. pecuniaria, & corporalis.

o Peccati. ſcilicet coërctio eſt: ſed non omnis delicti, ſed eius tantum ſpecialiter, cuius eſt pœna hodie pecuniaria: licet olim eſſet ſecus: ut ſubijcit. ſed hoc fallit in caſu: ubi etiam corporalis imponitur: ut C. de ſpõſalib. l. ij. in fin. & hęc eſt prima differentia.

p Exiſtimationis. i. famæ.

q Solet. aliquando.

r Qui mulctam dicit. hæc ſecunda differentia eſt: ut ĩ. eo. l. ſi qua. in fin.

s Impoſita. ſed oppo. ex l. C. de epiſco. aud. l. ij. & ne liceat potẽ. l. ij. ubi mulcta etiam certa dicitur, ſed impropriè: illis legibus dicitur mulcta.

t Adiudicatio. ordinaria: ut ſtatim ſubijcit, ut ſupra de iud. l. ij. in fin. & ĩ. ſi quis ius di. l. j. & C. de modo mul. l. ſi. in princ. in caſu ut C. de ſpõſ. l. ij. ubi etiam delegati imponunt.

u Competit. etiam per delegationem, Tres ergo ſunt differentiæ. & eſt & quarta: quia à pœna non appellatur, à mulcta ſic: ut ĩ. e. l. ſi qua. in princ. Item quinta: quia ſi mulcta imponitur ultra modum lege conceſſum, non tenet, ut C. quando prouo. non eſt ne. l. certa ratione. ſed pœna ſic: ut pro furto non manifeſto in quadruplum. ſup. de ijs qui notan. inſt. l. quid ergo §. pęna. Item & mulcta datur fiſco: ut C. de mod. mul. l. multarum. ſed pœna actori p̃erunque. Item mulcta nõ infamat: ut C. de mod. mul. l. j. ſed pęna plerunque ſic: ut colligitur ſupra. de ijs qui no. infa. l. j. §. qui furti. Accur.

x ANniculus amittitur. i. moritur, ut ſubijcit. & facit ĩ. eo. l. anniculus. & die ut ibi. Acc.

y Conſuetudo. no. ſic ſup. de fun. inſtruc. & inſtru. leg. l. cum de lanionis. §. aſinam. Acc.

z Ante diem. ut iſtam malam literam intelligas, dic q̃ quilibet dies menſis dicitur dies Calẽdarum: ut prima dies Calendarum, ſecunda dies Calendarum: & ſic de cæteris. Si igitur promiſi tibi ante x. diem Calendarum, uel poſt diem x. Calendarum. ſ. inchoatum: patiaris, uel quia xj. dies non continentur. ſ. ut ſit arbitrio ſoluentis: ſed bene continentur xj. die, uel quia idem tẽpus, & tantum. Nam ſemper intelligitur de primis decem diebus menſis, de quo ſuperſunt xx. dies.

a Poſt diem x. quidam libri habent xij. & ĩ. habent, utroque enim &c. & tunc plana eſt: quia ſiue promittam ante diem xij. ſ. inchoatum: ſiue poſt decimam diem

* Põt pro debet, & cõtra. Mi do. ſ. ꝑhe. Gl. Facul. in uerſ. lebemus.

† Cũ & lege ta. tab. pecuniaria eſſet ut ex Feſto uer. multa, & peculatus intelligere eſt.

* qua.

† concor. cũ hac gl. in ſ. ſuo tex. ibi, ad iudicatio. text. in ca. p̃ſentatũ. extra de teſtib. libr. vj. & qui ſunt qui multare poſſunt, notãt Rapha. Fulg. de Caſt. & Alex. in l. j. ĩ. ſi quis ius di. non obtem. & Spe. in tit. de cõtu. §. ii j. uerſic. & in ti. de ſen. é. § i. uerſic. ſed nunquid.

† Ibi conſuetudo loquẽdi no. q̃d eſt recurrẽdum ad uulgarem interpretationem. concor. tex. ĩ ca. ex literis. de ſpõ. extra. glo. in proœmio prag. ſan. in uerbo, Francorum.

diem : teneor in xj. die. ſed in hoc intereſt ſecundum hunc caſum: quia primo caſu, demum poſtea finito xj. potero agere, in ſecundo ſtatim poſt decem, & ſic in ipſo die xi. Alij habent decimo, & tunc dic. ſ. finitum & ĩ. habes utroque. & pro hac eſt ā. de uerb. obl. l. qui ante. ſed ſi habes ĩ. neutro enim &c. tunc eſt mirum, qđ ſi promittam poſt a. dies quod non uideas promittere die xj. ſed dicas ſcilicet inchoatum. & facit C de poſthu. hære. inſti. l. ſi.

a Calendarum. id eſt menſis: & ſupra hæc duo paria ſunt.

b Falſum eſt. lego decem ſi pariat ei ſcilicet uel alij: ut infra, eodem lege, quæret. filium tamē habuiſſe dicitur tempore mortis, ut infra, eodem. l. etiam. & facit ſup. de inoff. teſt. l. poſthumus. Sed arg. contra C. de inoffi. teſta. l. iij ubi habetur pro inſtituto ſi alij fuerunt inſtituti, non ſi extranei.

c Exſectus eſt. alias extractus eſt. Accurſ.

d S I quis. Eius. Etiam teſtatoris, uel hæredis.

e Numeratur. ſi ergo moritur hora tertia, poteſt fieri quod promiſſum eſt etiam hora nona: ut non committatur pœna ſi promiſſa eſt: & hoc ſi tale eſt factum, quod per alium poſſit fieri: ut ſu. de ſta ho. l. Arethuſa. in fin. & l. ſeq. alias ſecus: ut C. de caducis to. §. ne autem.

Calendarū.[a] [†] neutro. n. ſermone decimus dies ſignificatur. Falſum eſt [b] eam peperiſſe, cui mortuæ filius exſectus [c] eſt.

Vlpia. li. iiij. ad le. Iul. & Pap. CXXXIII.

SI quis ſic dixerit, uti intra diē mortis eius [d] aliquid fiat, ipſe quoq; dies, quo quis mortuus eſt numeratur. [e]

Paulus li. ij ad leg. Iu. & Papiam. CXXXIIII.

ANniculus nō ſtatim ut natus [f] eſt, ſed trecēteſimoquinto [g] die dicitur, incipiente [h] plane, non exacto [i] die: quia annum ciuiliter [k] non ad momēta temporum, ſed ad dies numeramus.

Si legatum ſit mulieri aliquid ſi pariat, habebit legatū, licet aliquid monſtroſum pariat.

Vlpia. lib. iiij. ad le. Iu. & Papiam. CXXXV.

QVæret aliquis, ſi portentoſum, [l] vł monſtroſum, uel debilē mulier ediderit, [†] uel qualē [m] uſu, uel uagitu nouum, non humanæ figuræ, ſed alterius animalis, [n] quam hominis partum: an quia enixa eſt, prodeſſe ei debeat? Et magis eſt, ut hęc quoque parētibus ꝓſint. Nec enim eſt, qđ eis imputetur, quæ qualiter potuerūt, ſtatutis obtemperauerunt: [o] neque id qđ fataliter [p] acceſsit matri damnū iniungere debet.

Idem libr v. ad leg. Iul. & Papiam. CXXXVI.

GEneri appellatiōe, & neptis, & pronepotis [q] tam ex filio, quam ex filia editarum, cæterarumque maritos contineri manifeſtum eſt.

Paulus lib ij ad le Iu. & Papi. CXXXVII.

TEr enixa [r] uidetur etiam, quæ tergeminos peperit.

Idem li. iiij. ad leg. Iul. & Papi. CXXXIII.

HAereditatis appellatiōe bonorū quoque poſſeſsio ꝯtinetur. [s]

Vlpia. lib. vij ad le. Iu. & Papiam. CXXXIX.

AEdificia [t] Romę fieri ēt ea uident, q̄ i ꝯtinētibus Romę ędificijs fiant. Perfeciſſe ædifi-

trahere matrimonium: ut inſti. de nup. in prin. quæ eſt contra. Quandoque quęrimus de momento ad momētum: ut in præſcri. xxx. an. ut ſu. de act. & ob. l. in omnibus. & de reſt. in inte. ut ſup. de mi. l. deniq;. §. minorē. quæ ſunt contra. ſed ibi plene dixi in glo. quæ incipit, quædam iura dicūt, &c. Acc.

f A Nniculus. Natus. ſ. dicitur anniculus. Acc.

g Trecēteſimo ſexageſimo quinto. nam tot dies habet annus: ut ſup. de ſta ho. l. cū hæres. §. Stichus. & intellige hoc de die naturali: qui. ſ. annus etiam vj. horas habet plus: ut ſup. eo. l. cum biſſextus. quę tamē nō curantur hic in uno: & ſi currat biſſextus, quilibet numeratur pro die: ut hic dicit. Ac.

h Incipiente. Nota, ſufficit tangi de ultimo die. ſicut in uſucapione: ut ſup. de uſuc. l. ideoq;. & de diuer. & tē. præ. l. in uſucapione. in prin. Item ſic ſup. de auro & ar. leg. l. & ſi non ſint. § quid ergo. in prin. Item ſic ſupra eod. l. anniculus. Quandoque ēt annus inchoatus habet pro perfecto: ut in auth. de tempore non ſol. pe. ſu per do. §. generaliter. co. iij. ibi, nouimus enim &c. quæ eſt huic l. contra. in eo, ꝙ non dicitur, hic anniculus, qui annum inchoauit, ſed dicitur ibi habere xv. an. qui ſolūmodo inchoauit eum, & perfecit xiiij. quantū ad maxime ſum contrahendum, cum ex tunc poſsit contrahere matrimonium: ...

i Non exacto, id eſt completo.

k Ciuiliter. i. ſecundum conſuetudinē ciuium, & loquelam ut ſupra, eodem. l. anniculus.

l QVæret. Portētoſum. ſ. partū, ꝙ eſt ĩ. & ſunt hæc non omnia conuenientia ijs qui contra formam humani generis ſunt nati. Ac.

m Qualem. accipe nouum. nouum dico uſu, qui habet oculos retro: uel uagitu: quia mugit ut bos, uel ſucculus.

n Animalis. id eſt qui melius aſſimilatur filio alterius animalis.

o Obtemperauerunt ſic ſup. de condi. inſtit. l. quæ ſub conditione. §. mortuo.

p Fataliter. ut ſup. pro. ſoc. l. cum duobus §. dāna. ſecus ergo ſi ex delicto mulieris eſſet: ut quia habuiſſet rem cum aliquo animali irrationali, ſed accidit forte ei in hac l. quia quando cum homine ageret, cogitauit de aliquo animali. propter talia enim hęc accidunt. Acc.

q GEneri. Pronepotis ſcilicet maritus: quod eſt ĩ. ſic in nuru: & ſupra e. l. nurus. ubi dedit exempla. ſic & in ſocero: ut ĩ. eo. l. ſoceri. Acc.

r TEr enixa. Pone caſum: ut Inſti. ad Tertу. §. ſed nos. ubi ingenua ter pariens admittebatur ad hęreditatem filij naturalis, non aliàs: quod hodie ibidem corrigit, & quod ſubijcit ter geminos, ideſt, tres ſimul: ut ſup. de reb. dub. l. utrum ita. ij. reſpō. & ſi parta hære. pe. l. antiqui. § ſed & tres. Item pone exemplum ſup. de ſta. ho. l. Arethuſa. Acc.

s HAereditatis. Continetur. ut ſi reliqui legata ab hæredibus, omnes teneantur: ſed improprie: & eodem modo improprie bo. poſ. dicitur hæres: ut ĩ. eo. l. hæredis appellatione. proprie autem. hic non ſic: ut inſt. de bono poſſ. §. quos autem.

t AEdificia. ſtatuerunt Romani, ꝙ qui ædificiū habebat Romæ, Romanus ſit. & eſt ratio huius legis, quia Roma ſic comprehendit: ut ĩ. eo qui in continentibus. & ſup. eo. l. Alphenus. & l. ij. ubi plene dixi ſ. le.

† In Pan. F. neutro enim ſermone undecim dies ſignificantur. Alcia. autem magis probat ut legim' utroq; ſermone undecima dies ſignificatur. Vide ēt Bu. ĩ poſter. anno. & ĩ primis Ant. Aug. emēdatio. libro iiij. ca. vj.

† In P. F. ſed trecēteſimo & ſexageſimo quinto.

† Alc. mēdū hic ſubeſſe putat. proinđ legendum cenſet, uel in æqualē niſu. quoſ dei lege ſe ait, uel uagitu nouum.

† Vide Duare. 1. Diſp. cap. 10.

cium is uidetur, qui ita conſummauit, ut iam in uſu eſſe poſsit. [a]

Paul. lib. vj ad leg. Iul. & Pap. CXL.

Cepiſſe [b] quis intelligitur, quãuis alijs acquiſiuit.

Vlpianus lib. viij. ad le. Iul. & Pap. CXLI.

Etiam ea mulier, cũ moreretur creditur filiũ habere, quæ exciſo utero edere poſsit: [c] nec non etiam alio caſu mulier poteſt habere filium, quem mortis tẽpore non habuit, ut puta eum, qui ab hoſtibus remeauit.

Paulus lib vj. ad leg Iul. & Pap. CXLII.

Triplici modo coniunctio [d] intelligitur. Aut enim re [e] per ſe [f] cõiunctio contingit, aut re, & uerbis: aut uerbis tantum. nec dubium eſt quin coniuncti ſint, quos & nominum, & rei complexus iungit, ueluti, [g] Titius, & Mæuius ex parte dimidia hæredes ſunto. [h] uel ita, Titius Mæuiuſque hæredes ſunto. uel Titius cum Mæuio ex partẽ dimidia hæredes ſunto. Videamus aũt, ne ẽt ſi hos articulos [i] detrahas, &, q̃, cum, inter dũtñ coniunctos [k] accipi oporteat: ueluti, Lucius Titius, Publius Mæuius hęredes ſunto ex parte dimidia. uel ita, [l] Publius Mæuius, Lucius Titius, hæredes ſunto: [m] Sẽpronius ex parte dimidia hæres eſto: [n] ut Titius, & Mæuius ueniant in partẽ dimidiam, & re, & uerbis coniuncti uideantur. [o] Lucius Titius [p] ex parte dimidia hæres eſto: Seius ex parte, qua Lucium Titium hæredem inſtitui, hæres eſto: Sempronius ex parte dimidia hæres eſto. Iu. dubitari poſſe ait an tres ſemiſſes [q] facti ſint, an Titius in eundem ſemiſſem cum Caio Seio inſtitutus ſit. Sed eo [r] quòd Sempronius quoq; ex parte [s] dimidia ſcriptus eſt, ueriſimilius eſſe in eundẽ ſemiſſem duos [t] coactos, & coniunctim hæredes ſcriptos eſſe.

a Eſſe poſſit. ſcilicet ad quem paratur. nam omne ædificium poteſt eſſe ad aliquẽ uſum ẽt imperfectũ: licet aliquæ picturæ, uel ornatus rei deſint. & eſt exemplũ ĩ. ad legẽ Fal. l. ſi is. §. qui ita. ubi hæres ita demum uidet perfeciſſe opus municipibus, ſi ſic perficit, & facit. ĩ. e. l. v. §. operæ. & quod ibi nota. Sed argu. contra ſu. de ope. no. l. j. ubi dicit, quod principiũ eſt potiſſima pars. Item arg. cõtra ſup. de auro & arg. leg. & ſi non ſint. §. q̃d ergo. Accur.

b Cepiſſe. Pone exemplũ ut ĩ. eo. l. perueniſſe ubi filius, uel ſeruus dicitur capere, licet alij acquirat, etiam quo momento apud eũ non ſit: ut ſup. de acq. hær. l. placet. Sed contra ĩ. e. l. aliud eſt capere. ubi non uidetur capere: quod eſt alij reſtituturus. Solu. refert utrum te accipiente alij acquiratur, an cum ita accipio, ut alij reſtituatur: hoc enim non eſt capere.

c Etiã. Poſſit. & poterit agere de inoffi. teſta. extraneis inſtitutis. ut ſupr. de inoff. teſtam. l. poſthumus. non tamẽ peperiſſe uidetur: ut ĩ. eo. l. an niculus. §. falſum. & facit ĩ. e. l. intelligendum. Accur.

d Triplici. Coniunctio. inter hæredes, uel legatarios proprietatis, uel uſusfru. Ac.

e Re tantum. Accurſius.

f Per ſe. ita quòd non uerbis. & eſt exemplum, quando duo inſtituunt ſeparatim in eadem hæreditate: ut ſup. de leg. iij. l. re coniuncti. j. reſpon. & ĩ. e. l. hac l. in fi. uerbis ita quod non re. ut inſtituo Titium, & Seium pro æquis partib. ut ſup. de leg. iij. l. re coniuncti. ij. reſpon. re, & uerbis quando utraq; coniunctio interuenit, uerborum, ſ. & rei, & hoc ſubijcit, nec dubium, &c. nam medium caſum reaſſumit.

g Veluti. iungit nominũ complexus: ueluti, &c. nam hic ponit de coniunctis uerbis tantum: ut probant illa uerba ex parte dimidia: ut ſupra, de le. iij. l. re coniuncti. ij. reſpõ. Azo. quaſi de alia dimidia unus, de alia alius ſit inſtitutus. & ſic etiam exponit tertium reſponſ. infra, uel Titius cum Mæuio, &c. medium de coniunctio re, & uerbis habes neceſſe intelligere. tu dicere potes, ut de coniunctis re, & uerbis hæc tria dicta dicant, ſiue per &, ſiue per que, ſiue per cum: & intelligas de dimidia ſcilicet eadem tam in primo, quam in tertio reſpon. ut infra. §. pen. ibi, ueluti Publius Mæuius, &c. & ſupra, de leg. ij. l. Mæuio. in princip. Accurſius.

h Sunto. iſti re, & uerbis ſunt coniuncti.

i Articulos. i. coniunctiones. Accur.

k Coniunctos. re, & uerbis: uel uerbis tantũ, nam tria exempla ponit, ubi detrahitur coniunctio uſque in ſi. primum ueluti, &c. in quo eſt coniunctio re, non uerbis. cum dicat dimidia ſecundum Azo. Vel dic re, & uerbis coniunctos: & dimidia dic eadem ut modo dixi. Et nota, quod hoc primum non ſoluit: ſed dic cum ſit ſoluta oratio q̃ accepit pro coniunctis: ut ſup. eod. l. ſæpe. uerſiculo, cum uerò dicimus. Franciſcus. Accur.

l Vel ita. ſecũdum reſponſum.

m Sunto. aliàs eſto. iſti re tantum.

n Eſto. repete uideamus an oporteat eos accipi coniunctos re, & uerbis. ſ. ut Titius &c. ſic nõ ſoluitur quæſtio: ſolues tamẽ ut & ſuperiorẽ proximam. uel dic ſecundo, hæres eſto. & R. utique uidentur coniuncti, ut Titius, &c. & ſic eſt ſol. hic.

o Videantur. Sempronius uero ſit ab eis disiunctus re, & uerbis. Accurſius.

p Lucius Titius. tertium reſponſum ubi detrahitur coniunctio.

q Tres ſemiſſes: in hoc ultimo caſu: & erat cauſa dubitationis, quia ſi illud qua faceret relationem ſimplicem, fierent tres ſemiſſes, ſed facit perſonalem. ſic ergo uidentur inter eos diuidere quemadmodum ſi dixiſſet, Lucio Titio fundum. & hoc amplius Seio decem, ut ſup. de leg. iij. l. ſi ſic. Accur.

r Sed eo. reſponſio.

s Ex parte. ſ. ſeparatim re, & uerbis.

t Duos. ſ. primos. tertius uerò nullo modo eis coniunctus eſt: ut ſupra, de hære. inſtit. l. Iulia. quoque. nec enim re, uel uerbo cõiungunt hunc tertiũ: ut ĩ. de le. ij. Proculo. in fi. licet in e. tit. l. Mæuio. in prin. uidetur contra. ſed expone eam ut ibi not. Et arg. ſup. de uſufruc. acc. l. pe. Et ex prædictis no. quod alij ſunt coniuncti re & uerbis. qui inſolidũ uenientes faciunt ſibi partes concurſu: ut ſup. de leg. tertio, lege, re cõiuncti. Alij tantum re, & alij tantum uerbis: ſed in C. de cad. tol. per totam l. ubi primi dicuntur coniuncti, non ſecundi uel tertij. Item not. quod d. dixe. ſi uerba

tantum coniunctos non habere ius accreſcendi: ut in illo titulo, de uſufru. acc. non dicitur, niſi de re cõiunctis: ſed malè: ut ỹ. de le. j. l. qui duobus. §. ſi. de lega. ij. l. Mæuio. in princ. ſecundum Azo. & plenius no. hanc materiam ſup. de uſufr. accre. l. j. in fine.

quod ibi not. Accur.

Vlpianus libro ix ad leg. Iul. & Pap. CXLIII.

ID apud ſe qs habere uidetur, de quo habet actioné. Habeť [a] enim, quod peti poteſt.

Paulus li. x. ad leg. Iul. & Pap. CXLIIII.

MAſſurius [b] ſcribit † libro Memoraliũ, pellicẽ † apud antiquos eam habitam, quæ cum uxor non eſſet, cum aliquo tamen uiuebat: quam nunc uero nomine amicam, paulo honeſtiore [c] concubinam appellari [d] † Caius Flaccus in libr. de iure Papyriano ſcribit, pellicẽ nũc vulgo uocari, quæ cum eo, cui uxor [e] ſit, corpus miſceat: quoſdã [f] eã, quę uxoris loco ſine nuptijs i domo ſit: [g] quam Grçci [h] παλλακὴν † uocant.

Vlpianus li. x. ad leg. Iul. & Pap. CXLV.

VIrilis [i] appellatione interdum etiam totam hæreditatem cõtineri dicendum eſt.

Teré. Cle. lib. ij. ad le. Iul. & Pap. CXLVI.

SOceri, [k] ſocrus appellatione auum quoq; & auiam uxoris, uel mariti contineri reſpondetur.

Idem lib iij. ad leg. Iul. & Pap. CXLVII.

QVi in ꝯtinentibus [l] urbis nati ſunt, Romę nati intelliguntur.

Caius lib. viij. ad leg. Iul. & Pap. CXLVIII.

NOn eſt ſine [m] liberis, cui uel unus filius, vnave filia eſt: hæc enim enuntiatio, [n] hẽt liberos, nõ habet liberos, ſemper pluratiuo numero proferť, [o] ſicut & pugillares, [p] & codicilli. [q]

Idem lib. x. ad leg. Iul. & Pap. CXLIX.

NAm qué ſine liberis eſſe dicere nõ poſſumus, [r] tũc neceſſe é, ut dicamus liberos habere.

Minus recipit etiam, qui nihil recipit. Bart.

Idem lib. ix. ad leg. Iul. & Pap. CL.

SI ita [s] à te ſtipulatus fuero, Quanto minus à Titio conſecutus fuero, tantum dare ſpondes? nõ ſolet dubitari, qn ſi nihil a Titio fuero ꝯſecutus, totũ debeas, quod Titius debuerit.

Teré. Cle. lib. v. ad legem Iul & Pap. CLI.

DElata [t] hæreditas intelligiť, q̄ qs poſſit adeundo conſequi. [u]

Caius lib. x. ad leg. Iul. & Pap. CLII.

HOminis [x] appellatione † tam fœminã, quã maſculũ cõtineri non dubitatur.

Teré. Cle. li xj. ad le. Iul. & Pap. CLIII.

INtelligendus eſt mortis tempore fuiſſe, [y]

[a] ID apud. Habetur enim. i. haberi uidetur: ut ỹ. ti. j. l. qui auté. & hoc ſecundum unam ſignificationem uerbi habere: ut ỹ. eod. tit. l. habere. & ſup. de uerbo. obli. l. ſtipulatio iſta. §. habere. & ĩ. de acquiré. rerum do. l. rem in bonis. ſed uerbum penes ſtrict ius ponitur, ut ſupr. eo. l. penes. Accur.

[b] MAſſurius. alias Maſſurius: & alias, libro memoralium incipit lex iſta.

[c] Honeſtiore. ſ. nomine quam pellicem, propriori quã amicam: cum amica non ſit ex inhoneſta cauſa: ut hic, & ỹ. l. ſeq. § amicos.

[d] Appellari. ſ. ſcribit Maſſurius.

[e] Vxor. ſ. alia mulier, non pellex.

[f] Quoſdam. ſ. uocare ait. ſ. Caiꝰ. inter quos erat Maſſurius in prin. huius legis. Accur.

[g] In domo ſit. ſci. alicuius, qui nullam habet uxorem.

[h] Græci. id eſt cõcubinam. & ſic concord: cum Maſſurio.

[i] VIrilis. ſ. partis da exéplũ ſi duo ſunt inſtituti in uiriles partes, quorum unus deceſſerat, uel poſt deceſſit ante aditam hæreditatem: totum habebit ſuperſtes, ſic & C. de hære. inſti. l. ij. Sed propriè uirilis, id eſt æqualis, ut ĩ. de le. ꝓſtan. l. uirilis. in prin. A.

[k] SOceri. prohibentur nuptię inter tales. exponit ergo qui ſunt: ut ſu. de ritu nup. l. adoptiuus. §. uideamus. item prohibentur quidam tertio edicto poſtulare: pro his perſonis excipitur: ut ĩ. de poſtul. l. j. §. ait prætor. & §. ſi. & l. cui. §. item Pomponius. & facit ſup. eo. l. nummus. & l. gener. Acc.

[l] QVi in continentibus, facit ỹ. l. collegarum. §. j. & ĩ. eod. l. ut Alphenus. & l. ædificia. & l. ij. &

[m] NOn eſt ſine. pone exemplũ C. de cond. inſer. l. j. ubi inſtituit te hæredé: & rogauit te ut reddas Titio, ſi deceſſeris ſine liberis ſufficit filia, & ét neptis. una, ut hic & ibi. & facit ĩ. de leg. ij. l. cũ pater. §. rogo.

[n] Enuntiatio. i. id quod per enuntiationem ſignificare uolumus: ſiue unus, ſiue plures ſunt, liberi.

[o] Profertur. ſci. ſi iſte habet liberos. Accur.

[p] pugillares. ut ſup. commo. l. in commodato. §. ſicut.

[q] Codicilli. quandoque hoc fallit in codicillis: quia in ſingulari numero proferunť: ut in arg. u. contra. de ſacr. ſan. ecc. l. generali, & iunge l. ſeq. cum iſta. E contra quoque ſingularis oratio plura ſignificat: ut infra. eo. l. in uſe. & facit ſupra, de li. & poſthu. l. Titius. in prin.

[r] NAm. Non poſſumus. ut qui habet unum filium. Accur.

[s] SI ita. Dubitari. quia pluribus legibus colligitur: ut ſupr. de ſolu. l. ſi decé. & de uerb. ob. l. decé. & ſi cer. pet. l. ſi. Ité & quia uerbum minus continet etiã ubi nõ eſt: ut ĩ. e. l. uerbum amplius. in ſi.

[t] DElata. ut ſi pure delata ſit.

[u] Conſequi. per ſe, uel per aliũ, uel per filiũ, uel ſeruum. Et da exemplum: ut ſupra, de acq. hæ. l. is qui hæres. ubi demũ delata poteſt adiri, & repudiari: unde conditionalis tantum nõ dicitur delata: ut ibidem dicitur. At. ſupra, de lega. ij. l. ſi ita re. §. ſub cõditione. Bo. poſſeſſio dicitur delata, cũ decreta eſt: ut ſupr. de ſuc. edic. l. j. §. decretalis.

[x] HOminis, pone exéplũ, ut ĩ. ui bo. rap. l. ij. in prin. ubi dť hominibus coactis, & eſt uerum, qđ hic dť, figura uocis & ſignificatione: ut ĩ. e. l. q ſquis mihi. unde minus bñ inducunť cõcordãtiæ, quæ dñt maſcu. concipere fœ. ut ỹ. e. l. pronunciatio. & ĩ. e. l. j. Ac.

[y] INtelligendus. Fuiſſe. ſi mortiſ mater, planũ eſt: ut ſupra

† Habemus hic textum ualde not. ad probandũ qualiter aliqua ſit concubina alicuius. Bolo.

† Vide Laurent. Vallã. lib. elegan. vj. c. xlviij.

† In P. F. Graccus Flaccus.

† ſ. pellicem: alias ἑταίραν, id eſt amicam.

† Appellatione hominis cõtineť maſculus & fœmina. cõcord. gl. in c. j. §. de inde eligãt in uerbo, uirum. te pragma. ſanc. in cõtrariũ eſt tex. in ca. hac imago. xxxij. q. v. & in c. ſi qs. ibi, hoĩ aut mulieri. cõtrariũ tñ eſt uerius ut hic, & in iuribus in gl. alle. & ad ꝓdictos tex. in contrariũ allegatos reſpondeo ꝗ illud ſit cã maioris expſſionis: ut no. Cardi. in cle. j. q. xvj. de homi. q. ...

qui in utero relictus eſt.

Macer lib. j. ad le. uicenſimam. CLIIII.

Mille paſſus [a] non a muro urbis, ſed à cõtinentibus [b] ædificijs numerandi ſunt.

Licinius Rufinus li. vij. Regul. CLV.

Proximi [c] appellatione etiã ille continetur, qui ſolus eſt.

Idẽ li. x. Regul. CLVI.

Maiore parte [d] anni poſſediſſe quis intelligitur, ẽt ſi duobus menſibus poſſederit, ſi mõ aduerſarius eius aut paucioribus diebus, aut nullis poſſederit.

Aelius Gallus libro. j. de uer. quæ ad ius pertinẽt, ſignificatione. CLVII.

† Quantũ ad iuris [e] pertinet ſignificationẽ, paries eſt, ſiue murus, ſiue maceria [f] eſt. Item uia eſt, ſiue ſemita: [g] ſiue iter eſt. [h]

Sepenumero ſingulari utimur pro plurali: vt Liuius, militem Romanum apud Cannas Hannibal cæcidit, id eſt, milites Romanos.

Celſus libr. xxv. Digeſtorum. CLVIII.

In uſu iuris [i] frequenter uti, nos Caſſellius ait ſingulari appellatione, cũ plura generis eiuſdẽ ſignificare uellem, nã multũ hoĩem ueniſſe Romã, piſcẽ uilem eſſe dicimus. Itẽ ĩ ſtipulãdo ſatis † habemus hrẽdem cauere, Si ea res ſecũdum me, hæredem ve meum iudicata erit. & rurſus, Quod ob eam rem te, hæredem ue tuum, [k] nempe [l] æque ſi plures heredes ſint, cõtinentur ſtipulatione.

Vlp. li. j. ad Sab. CLIX.

Etiam [m] aureos numos æs dicimus.

Appellatione cæterorum, & reliquorum etiam omnes continentur.

Idem li. ij. ad Sab. CLX.

Caeterorũ, & reliquorum appellatione, etiam omnes continentur, ut Marcellus ait circa eum, cui optio ſerui legata eſt, cæteri [n] Sempronio. nam tentat, [o] ſi non optet, omnes ad Sempronium pertinere.

Paulus libro ij. ad Sabinum. CLXI.

† Illa uerba, [p] optimus, maximuſq; uel in eum cadere poſſunt, qui ſolus eſt. Sic & circa edictũ Prętoris ſupremę [q] tabulæ habẽtur ẽt ſolę. Pueri appellatione etiã puella ſignificatur. [r] nã & fœminas puerperas [s] appellant recẽtes ex partu: † & Græci communiter αὐταὶς appellant. [t]

Idem libro vij. ad Sabinum. CLXII.

Non eſt pupillus, [u] qui in utero eſt. [x]

Pomponius libro ij. ad Sabinum. CXLIII.

T. e. l. etiam ea. Si pater, & tunc idem eum de ſuo commodo quæritur: ot infra, eod. l. quod diximus. & ſ. de ſtatu ho. l. qui in utero,

[a] Mille paſſus. Pone exemplum in præfecto urbis, qui habet interdictionem uſque ad centũ milliaria. ex quo loco incipiunt numerari, hic exponitur: ot ſ. de off. præfec. urb. l. j. §. cum urbem. & dic quod mille paſſus faciunt milliare ut colligitur. ſupr. ſi quis can. l. j. Accur.

[b] Continentibus. Roma enim continentibus ædificijs finitur ſeu terminat: ot ſ. e. l. ij. & l. ut Alphenus. & l. ædificia. & l. qui continentibus.

[c] Proximi. da exemplum, ut ſ. e. l. proximus. & ĩ. e. l. in uolgari. ij. reſp. & idem in uerbo optimus, & uerbo maximus: ot ĩ. e. l. illa uerba. Idem in uerbo ſupremus. ut ĩ. eo. l. in uulgari.

[d] Maiore parte. pone exemplũ olim in interdicto utrobi: ut ſupra utrobi. l. j. in prin. & Inſti. de Iter. §. utrobi. Et nũ. de maiore parte anni, hodie ſufficit ſi tempore li. conte. poſſideat, ut ibidem.

[e] Quantum ad iuris. hic erat titulus antiquus de ijs, quæ pertinent ad iuris ſignificationem. Acc.

[f] Murus. cum cæmento: maceria ſine cæmento. ſic accipitur ſupra, communia præd. l. ſi precario. Et erit exemplum, ubi dicimus, quod medio pariete una domus ſunt duę: ut ſ. commu. prædio. l. ſi quis ita.

[g] Semita. lapidibus facta ſine cæmẽtus. Ir.

[h] Intereſt. Id ergo quod eſt iter, dicitur uia, ut hic, & ſup. de ſerui. ruſt. præ. l. certo. §. ſi totus. in ſi. & de ſer. l. ſi tam anguſti. & hoc improprię. proprię autẽ differunt, ot Inſtit. de ſerui. §. j. ij. & iiij. qui ſunt contra.

[i] In uſu iuris. ſtrictè, q. d. dum iura legimus plerunq; ſingularem numerũ inuenimus pro plurali, ut in exemplis huius l. & ecõtra pluralẽ pro ſingulari ut

T. eod. l. non eſt. Et no. ĩ. de peti. hær. l. Diuus, in ſi. Ac.

[k] Tuum. dare oportebit, promittis.

[l] Nempe. id eſt, certe.

[m] Etiam. dicit, quod appellatione æris continetur & aureus: ut cũ dicimus æs alienum. vt ĩ. e. l. cedere. §. æs. & ſ. eo. l. ſubſignatum. §. bona. & C. de bo. quæ libe. l. ubi aũt. Quandoq; ponitur ſtrictè pro eo, quod eſt ſimile auro, ut ſ. de pi. act. l. & de contra. empt. l. in uenditionibus. §. inde quæritur.

[n] Caeterorum. Cæteri. uel reliqui: vt ſu. de op. le. l. cum. opt. & ſa. C. de hære. inſt. l. ij. & ſ. eod. l. poſt reliquorum. & quod ibi no.

[o] Nam tentat. ſcilicet dicere Marcellus. Azo.

[p] Illa uerba. Pone legn. uel promitto tibi fundum meum optimũ, maximumque: ut ĩ. e. l. non tantum. nã licet unũ tantum habeat, ualet legatũ. & hoc improprię: cũ ſit ſuperlatiuũ, & reſpectiuũ. & ſa. ſ. e. l. proxi. & quod ibi dixi.

[q] Supremæ. ex quibus permittiſ, ot bon. poſ. ſecundum tab. ut de bon. poſſ. ſecundum tab. l. j. §. j. & hoc improprię, cum ſit ſuperlatiuũ & relatiuum & reſpectiuum: ut ſup. eo. l. proxi.

[r] Significatur. quia maſculinum &c. ot not. ſup. eo. l. j.

[s] Puerperas. Sed quæ probatio hæc? Rñ. bona, & mirabilis. cum enim dicatur puerpera licet puellam recenter pepererit: patet quod puer in illo nomine puerpera puellam ſignificat: quo tempore nec ad iudicium ire tenetur: ut ſ. ſi quis caut. l. ij. §. ſi non propter.

[t] Appellant. tam maſculus, quam fœminat.

[u] Non eſt pupillus. ſed eſſe ſperatur. Accurſ.

[x] In utero eſt. exiſtimat enim uiſcerum pars: ut ſup. de uen. inſp. l. j. §. ex hoc reſcrip. nec obſt. ĩ. de uſuca. l. ſi aliena. §. Scæuola. quia ibi in natu, qui non eſt portio matris, hic in naſcituro. uel dic ut ibi. Item at. cõtra. ĩ. e. l. quod dicimus. & ſupra, de inio. reſt. l. iij.

† In P. F. non à milliario. Et quid ſit miliarũ uide Ant. Au. li. 4. ca. 7.

† In Pan. F. incipit, paries eſt, &c.

† Singulare pro plurale, & cõtra Mãdo. io Gl. Pacul. §. Ac etiam. glo. peoul.

† de hæſede.

[t] Cõco. text. in ca. is cui. §. ſi uerò. cum ibi not. de præbẽ. li. vj. & ad id qđ ſequitur in gl. concord. text. in ca. pluralis. cũ gl. & not. eo. li. de regulis iuris.

† Hæc, & nonnullæ aliç leges in P. Flo. poſtponũtur, & ante ponuntur.

† Io Pan. Floren. & παιδίον Græcè cõmuniter appellãt.

§.ſed cum. Tutor etiam ei datus non tenetur ut tutor, niſi naſcat:& tūc gerat, ut ī.de neg.ge.l.cū pater. Ac.

a IN uulgari.i.in pupillari:quæ ratione ſubſtituti dicitur uulgaris,eo q quilibet ſubſtitui poteſt. ratione neió eius,qui ſubſtituitur, eſt pupillaris. & da exēplū ſu.de re.du.l. qui duos. §. nam & qui unicum.ubi dicitur, & qui uolcum filiō habet pupillum,poteſt ei ſubſtituere his uerbis. Titium ſubſtituo ei filio,q ſupremus morietur. & ſic ſupremus nō ponitur reſpectiuè: ut ſupra l. illa uerba. Sed in propria ſignificatione non dicitur niſi quando plures ſunt & inter legitimarum hæditatum iter eos uult ſeruari: ut ſup. de uulg. ſubſt. l. uel ſingulis. & Inſt.de pupi.ſub.§.ſinguli. ſed ne fatuū putes per omnia ſuſſete ſtatorem, pone qd' cum iam nato ſubſtituit naſciturum, qui tamen poſtea natus non eſt. Acc.

b Proximus. ſcilicet filio.

c Solus.ut ſup.e.l.pri.& l. proximus. & quod ibi no.

d Viuis. dicitur accidere uiuis, quādo aliquod in eos uniū eis aduenit: tamen & morientibus ſimiliter accidit: hic tamē ſola mors, ut dicit. & probatus hoc idem quod ſola mors continetur, cū dicitur accideris: ut ſu.depo.l. Pub.in prin. & Inſt.de do.§.j.& ſup.de le.iij.l. uxore. §. Seia. Acc.

IN uulgari a ſubſtitutiōe, qua ei, qui ſupremus morief,hæres ſubſtituitur: rectè ſubſtitutus ēt unico intelligitur,exēplo leg.xij.tabu. ex quib. ꝓximus b agnatus ēt ſolus c hr̄. Si quis ita in teſtō ſcripſerit, Si quid filio meo acciderit, Damas ſeruus meus liber eſto. mortuo filio Damas liber erit:licet enim accidat & uiuis, d at tamen uulgi ſermone e ēt mors ſignificatur. f

Vlpianus libro xv. ad Sabinum. CLXIIII.

NOmen filiarum & in poſthumam cadere, quæſtionis non eſt: g quis poſthumæ nō cadere in eam, h quæ iam in rebus humanis eſt, certum ſit. i Portionis k nomen non ſemper dimidium ſignificat,ſed prout adiectū eſt. Poteſt enim iubere aliqs & maximam partē l partiri: pōt & uiceſimam, & tertiā, & prout libuerit. l ſed ſi non fuerit portio adiecta, m dimidia pars debetur. Habere n ſicut per uenire, cum effectu accipiendum eſt.

Pomponius libro v. ad Sabinum. CLXV.

VEniſſe o ad hęredem nihil intelligitur, niſi deducto ære alieno.

Idem lib. vj. ad Sabinum. CLXVI.

VRbana p familia, & ruſtica non loco, q ſed genere diſtingnitur: Poteſt enim aliquis r diſpēſator non eſſe urbano rum ſeruorū numero: ueluti is, qui ruſticarum rerum ratione diſpenſet, ibique habitet: non multum abeſt à uillico. s Inſularius t autem urbanorum numero eſt. Videndum tamē eſt, ipſe dominus quorum loco quēq; habuerit: qđ ex numero u familiæ, & uicarijs, x apparebit. Pernoctare y extra urbem intelligēdus eſt, qui nulla parte noctis in urbe eſt:per, z enim totam noctem ſignificat.

Vlpianus lib. xxv. ad Sabinum. CLXVII.

CArbonum appellatione, materiam a non contineri: ſed an ſi-

e Vulgi ſermone. alias uulgi opi. & aliās uulgi ſermone. ſic ſupra, eod.l. anniculus. & de fun. inſtr.& inſtru.leg.l.cum de lanionis.§ aſinam.

f NOmen. Nō eſt. ut ſi lego filiabus,& poſthumis filiabus uideor legare:ut ſup. de leg.j. qui filiabus,in prin. Item ſi do tutorem filio meo: ut inſti.qui da.tu.poſ.§.fin. ſed non eſt contra quod appellatione poſthumæ continentur nata,ut ſubijcit. & ſic econtra, inſtit.qui da.tu.poſ.§ fi. Ibi, p'ane ſi poſthumi. Sol.ibi intelliguntur appellatione poſthumorum certi liberi, ſcilicet nepotes poſthumi,non autem nati. Alij dicunt ibi ſpeciale:ut in tutore appellatione poſthumi.continentur nati.prima placet.

g Poſthumæ.ſcilicet nomen.

h In eam.ſ.filiam.

i Portionis.& maximam. Ac.

k Partem.aliās maximam partem. ſcilicet iubere ꝓſtari & poſſe &c. alias maximam partiri: & tunc ſub. partem.q.d. poteſt iubere diuidi & præſtari poſſe uiceſi.&c.ſ.iubere diuidi & præſtari poſſe.uel dic maximam poſſe &c.ſ.paruam:& ſic ſubaudies ſemper.

l Et prout libuerit.ſ.proferenti.

m Adiecta. habes exemplum C.de iure emphy.l.j.& inſt.loc.§.adeo.item ī.de uſufru.l.etiam.

n Habere. pone exemplum in ſtipulatione licere habere: ut ſupra, de uerborum obli. l.ſtipulatio iſta.in prin. & §.habere. & inf. eod l. habere. & facit ad uerbum peruenire,ſup.e.l.aliud eſt.ij.rń. & quod ibi not.Acc.

o VEniſſe. quantum ad legata, non quo ad aes alienum: ut ſupra, ad Trebell. l.j.§.is qui quadringenta. & C.de iure delibe. l.ſcimus. §.j.& fac. ſupra, eod.l. aliud eſt.ſupra,quod cum eod. l. ſi filius. §. ſina. & ſupra, eod.l. ſubſignatum. §.bona. & ſupra,ne quis eum qui in ius uoc. l.pe.§.docere.

p VRbana. Pone exemplum, ſi teſtator legauerit familiam urbanam uel ruſticā: qui continentur in qualibet familia,ut ſupra de leg.iij.l.ſeruis ut bonis.

q Non loco. alias, non genere, ſed loco: & aliās nō loco, ſed genere, ſcilicet miniſterii,& hęc uera:nam licet in prædijs ruſticis ſit,ſi tamen opera ruſtica non faciat, de urbana familia eſt: ut d.l.ſeruis. ſic & prædium ruſticum diſcernitur ab urbano, non loco,ſed qualitate:ut infra, eo.l. urbana prædia & C.de præd.minor.l.ſi prędium.

r Aliquis.ſ.ſeruorum urbanorum hactenus, nunc diſpenſator ſeruorum.ſ.ruſticorum non eſſe numero urbanorum,ſ.deinceps:ueluti &c.

s A uillico. quantum ad habitationem: ſed in diſpēſando diſtat. nam uillicus non diſpenſat, ſed fructus cōgregat:ut ſup.de inſt.act.l.cum uillico.

t Inſularius. qui inſulas cuſtodit.

u Ex numero familiæ. ſcilicet uideamus quē in qua familia numerauit & tenuit,ut dicta l.ſeruis.§.primo, ij.& iij.

x Ex uicarijs. ut ſi ſeruo urbano ruſticum pro uicario aſſignauit,& is uicarius urbanus uideatur. Azo. & facit infra,eodem l.is qui natus.

y Pernoctare. pone exemplum ex lege ī. de off.præ. l.illud.& pernox dicitur qui tota nocte uigilat. Accur.

z Per.ſic alias deſunt ſup depo.l.j.in prio.

a CArbonum. Materiam.ſ.carbonum, ut aſtellæ, ſiue

Mando. in Glo. Facul.§.ſanè in uer. diē clauſit uer. Humanitus contingere.

In Pan. Flo. partitionis. de hac partitione uide §.ſed quia. de fideicō. hr̄.inſti.

Appellatiōe portionis ſimpliciter uenit pars dimidia, pro quo Mando.in 13. quæſt. 23. Reg. Cancel nu.a.

gnorũ.[a] Et fortaſsis quis dicet, nec lignorum. non enim lignorum gratia habuit. Sed titiones, & alia ligna cocta ne fumum faciant utrum ligno, an carboni, an ſuo generi annumerabimus? Et magis eſt, ut proprium genus [b] habeatur. Sulphurata [c] quoque de ligno, æquè eãdẽ habebunt definitionẽ. [d] Ad faces quoque parata, [e] non erunt lignorũ appellatione comprehẽſa: niſi hæc fuerit uoluntas. [f] Idem [*] & de nucleis oliuarũ: ſed & de balanis [†] idẽ eſt: uel ſi q alij nuclei ſunt. [g] De pinu aũt integri ſtrobyli, [h] ligni appellatione ꝯtinebuntur.

Paulus libr. iiij. ad Sabinum. CLXXIIII.

PAli, & perticæ in numerum materiæ redigendi ſunt. & ideo lignorum appellatione nõ continentur.

Idem lib. v. ad Sabinum. CLXIX.

NOn tantum in traditionibus, ſed & in emptionibus, ſtipulationibus, & teſtamentis adiectio hęc, Vti optimus, maximusq; eſt, hoc ſignificat, ut liberum pręſtetur prædium, non ut ẽt [k] ſeruitutes ei debeantur. [l]

Vlpianus libr. xxiij. ad Sabinum. CLXX.

HAeredis appellatione, oẽs [m] ſignificari ſucceſſores credendũ eſt, & ſi uerbis non ſint expreſsi.

Pompo. lib xvj. ad Sabinum. CLXXI.

PEruenisſe ad te rectè dr̃, quod per te ad aliũ peruenerit: ut in hęreditate à liberto [n] per patronũ filiumfamilias patri eius [o] adoptiuo acquiſitas reſponſum eſt.

Vlpianus lib. xxxviij. ad Sabi. CLXXII.

LIberti [p] appellatione etiam libertã cõtineri placuit.

Idem lib. xxxix. ad Sabinum. CLXXIII.

COllegarum appellatione ij continẽtur, qui ſunt eiuſdem [q] poteſtatis. [r] Qui extra [s] continentia urbis eſt, abeſt: cęterum uſque ad continẽtia non abeſſe uidebitur.

Idem libro xlij. ad Sabinum. CLXXIIII.

ALiud eſt promittere furem nõ eſſe, aliud furto, noxaque ſolutum. Qui enim dicit furem non eſſe, de hominis propoſito loquitur: qui furto noxaq; ſolutum, nemini eſſe furti obligatũ promittit.

Pompo. lib. xxij. ad Sabinum. CLXXV.

FAciendi [u] uerbo. reddendi cã ẽ t cõtineſ.

ſine ligna. non ſunt ergo carbones, ſed nec ſunt ligna ad coquendũ uel calefaciendũ, quæ ꝓpriè ſunt ligna, ſed ad carbones ſunt materia. ſic probat ſ. de leg. iij. l. ligni. in prin. & §. ſi lignũ. S. e ergo appellatione materiæ non continet materia: ut hic. unde appellatione libri non continentur chartæ, ut ſup. de l. iij. l. librorũ. §. qđ tamen. nec econtra appel. materiæ cõtinetur materiamur de leg. iij. l. ſeruus. R.

a Sed an lignorum. ſ. appellatione continetur materia carbonum.

b Proprium genus. ſ. titionum. Ac.

c Sulphurata. ſ. ligna. ut melius ardeant & in hoſtiũ caſtra iaciantur. Accur.

d Definitionem. ut habeant propriũ genus: uel dic econtra. i. ad lignum trahantur qđ uerius eſt, ſecundum Azo.

e Parata. ſ. ligna: ut lumen miniſtrẽt diſcumbentibus: ut ſit in montanis, & etiam in prouincia. Accur.

f Voluntas teſtantis, uel alias contrahentis.

g Nuclei ſunt. in his idẽ eſt ut lignorũ appellatione nõ contineantur: quia non indifferenter cum alijs lignis habentur: imo ob aliquod ſpeciale, puta medicinalem ignem uel ſuffumigationem, non ob coquinam. Acc.

h Strobyli. hi dicuntur pini, à quo nuclei ſunt extracti: & indifferenter utimur eis pro lignis, & habeas hoc de uerbo ad uerbũ ſupra. de leg. iij. l. ligni. §. ſed ſi. uſque in fi.

i PAli. idem ſ. de leg. iij. l. pali. & de fundo inſtructo l. inſtrumẽta. A.

k NOn tantum. Non ut etiã. ad hoc ſup. de leg. j. l. ſeruo le. §. ſi fundus. & de euict. l. pen. & ſup. eo. l. qui ut. ubi p'ene dixi.

l Debeantur. a fundis uicinis. Acc.

m HAeredis. Omnes. primos, & ulteriores: ut ſu. e. l. hæredes. & de leg. iij. l. ſi plures gradus. & C. de uſufr. l. antiquitas. Item iuris ciuilis, & prætorij: ut ſ. e. l. hæreditatis. ſed in ꝓpriè hic ultimus, ut ibi dixi.

n PEruenisſe. A liberto defuncto.

o Patri eius. ſ. patroni adoptati. ſic ſ. eo. l. cepiſſe. & qđ ibi dixi: licet hoc momento ſteterit penes te: ut ſ. de acq hær. l. placet. dc adoptiuo dic. l. de arrogato, q a cũ erat iuis iuris, eũ manum ſit. Alij dicunt patri eius. i. liberti. nam ſic ponunt quod filiusfamilias ſeruum ſuum manumiſit: hic libertus a patre eiuſdem militis poſtea eſt adoptatus. Sed quomodo potuit tenere adoptio: ut ſup. de ſta. ho. l. ſi. & de adop. l. ſi pater in fi. & ſ. in ius uo. l. ſed & ſi. §. ij. Rñ. tenuit ex principẽ. ut ſup. d a. ho. l. ij.

p LIberti. præpio legato liberis liberti & liberte continentur: ut ſ. de leg. ij. l. cum pater. § cũ inter. & facit ſ. e. l. patroni. & qđ no. ſup. e. l. j. Ac.

q COllegarum. Eiuſdẽ. i. qui hẽt ſimilẽ ꝑtãtem.

r Poteſtatis. ut duo conſules: ut ſ. de offi. procõ. l. j. §. j. & ſup. de mã. uin. l. apud filium. §. apud colleg. Itẽ & duo tutores, nam & ipſi poteſtatẽ hñt. Inſti. de tut. §. tutela eſt. quandoq; tamẽ ponitur ꝓ familiari ſocio: ut in Topicis Ariſtotelis.

s Qui extra. pone exemplum. ſup. de proc. l. & q in foro. ubi uſ procuratore abſentia. itẽ facit ſ. e. l. q in cõtinentib. Et not. quod multis modis dicit abſens: ut no. ſ. eo. l. abſentem. Accur.

t ALiud eſt. qui ſeruũ uẽdit, debet promittere non eſſe furem ſuũ uel alterius. Item not. ſolutum eſſe: ut ſup. de act. emp. l. ex empto. §. & ſi ignorantis. Item, ſi hæc ad unt, debet præ dicere: ut ſup. de ædil. edi. l. quis ſit fugitiuus. §. quod aiunt. & l. ſi furtum. & de euict. l. Lucius. §. ſi.

u FAciendi. quod mer. cauſa factum erit. &c. ut ſup. qđ me. cau. l. j. in prin. exponit factum & ſolutũ uel redditum. ut ſu. eo. ti. l. extat. & ſ. eo. l. uerbum facere. & no. ut dixi ſup. eo. l. licet.

[*] Alcis. lib. 2. prætermiſſ.

[†] Balani ſunt glandes, & id quod glandis forma ad ſubducendum aluũ in podice indutũ. Bu. hic.

[g] ſunt nuces pineæ. Budæ. hic.

a Solutionis. habes idem. ſupr. de ſolu.l.ſolutionis uerbum.& dictut no.ſup.eo.l.liberationis.

b Satisfactionem.in alia re ad uoluntatem creditoris.Accur.

c Natura.Mutationes. terminorum diſſimiliter acceptorum: ut ecce, res diuinæ ſunt in bonis nullius.ſed quod in bonis nullius eſt, cōceditur occupanti: ergo res diuinæ conceduntur occupanti: quod eſt falſum, & terminus nullius diſſimiliter in poſitione,& aſſumptione ponitur: nā primo cenſura, ſecundo ſecundum naturam. & plenè de his not. infra,tit. j.l.ea eſt.

d Pecuniæ. hic dic.ut not.ſ. eod.l.pecuniæ.& l. res.Accur.

e Iuris. uendita hæreditate ipſum ius,non autem res de hæreditate uidetur uendi.unde non præſtatur euictio eis euictis: ut ſ. de hæred uend. l.ij. in princip. res ergo ipſæ non ſunt hæreditas,ut hic, & ſup. de bono. poſſ.l. iij. §.hæreditas. & ſup. eod. l. hæreditatis appellatione & de petit hære. l. hæreditas.

f Quod. nomen.

g Et deceſſionē. i. diminutionem, ſicut & peculium: ut ſupr. de pecu.l.peculium naſcitur.

h Vel.ꝑ ſaltem.

i Maxime fructibus:ut ſ. de peti.hære. l. item ueniunt. §.fructus autem. & l. illud. §. prædo. & C. de peti. hære.l.ſi poſt moram. in fin. Maxime autē ideo dicit, quia ex alijs augeatur,ut ſ.de peti.hæred. l.ſed & ſi lege §. augetur 1 & l. quod ſi oues. & l. ancillarum.& l.poſt ſe.& l.ſeq.

k Generale eſt.i. quandoque ſtrictè, quandoque largè ponitur. Accur.

l Sit petitio.& hoc modo accipitur ſ.de act. & obli. l.actionum genera.& C.de hære. uendi.l.ſi.

m Perſonales.& ſic ſtrictiſſimè accipitur ſ.de act.& obl.l.actio in perſonam. Acc.

n Fideicommiſſorum. quæ olim officio. non act.petebantur:ut Inſt.de fideic.hære.in prin.ſed hodie etiā per actionem:ut C.commu.de leg.l.ij.Accur.

o Aliæ ſunt.ut petitiones ſatiſdationum, legatorum & fideicommiſſorum.& de damn.infect. ſed hæc largiſſimo modo continentur actionis nomine: ut ſ.de act.& oblig.l.actionis uerbo.

Vlpianus lib. xlv. ad Sabinum. CLXXVI.

Solutionis [a] uerbo, ſatisfactionē [b] quoq; omnem accipiendam placet. Soluere dicimus eū, qui id facit, quod facere promiſit.

Idem lib. xlvij ad Sabinum CLXXVII.

Natura cauillationis, q̄ Græci † σωρείτην appellauerunt,hæc eſt, ut ab euidenter ueris per breuiſsimas mutationes, [c] diſputatio ad ea, quæ euidenter falſa ſunt, perducatur.

Idem libro xlix. ad Sabinum. CLXXVIII.

Pecuniæ [d] † uerbum non ſolum numeratam pecuniam cōplectit, uerū oēm oino pecuniā, hoc eſt oīa corpora. Nā corpora quoq; pecuniæ appellatiōe ꝯtineri nemo eſt q ignoret. † Hæreditas nomē iuris [e] eſt,qd [f] & acceſsionē, & deceſsionē [g] in ſe recipit. Hæreditas aūt uel [h] maximè fructibus [i] augeť. Actionis uerbū & generale eſt, [k] & ſpāle. Nā oīs actio dr̄,ſiue in perſonam,ſiue in rē ſit petitio. [l] Sed plerunq; actiones ꝑſonales [m] ſolemus dicere. Petitionis autē uerbo, in rem actiones ſignificari uidentur. Perſecutionis uerbo extraordinarias perſecutiones puto cōtineri:ut puta fideicōmiſſorum, [n] & ſi quæ aliæ ſunt, [o] quæ nō habēt iuris ordinarij executionē.Hoc uerbum debuit, [p] oēm omnino actionem cōprehēdere intelligiť,ſiue ciuilis, [q] ſiue honoraria, [r] ſiue fideicōmiſsi fuerit perſecutio. [s]

Idem libro lj. ad Sabinum. CLXXIX.

Inter hæc uerba, Quanti ea res erit:uel Quāti eam rem eſſe patet, [t] nihil intereſt.in utraque. n. clauſula placet uerā rei æſtimationem fieri.

Pompo.lib.xxx. ad Sabinum. CLXXX.

Tugurij appellatione omne ædificium, † qd ruſticæ rei magis cuſtodiēdæ ꝯuenit,q̄ qd urbanis [u] ædibus ſignificať. Offili[x] ait,tuguriū a tecto tanq̄ tegulariū eē dictū: ut toga,q ea tegamur. [x]

Idem libro xxxv. ad Sabinum. CLXXXI.

Verbum † illud pertinere latiſsimè patet nam & ijs rebus petendis [y] aptum eſt, quæ dominij [z] noſtri ſint; & ijs quas iure aliquo [a] poſſideamus, quāuis noſtri dominij non ſint. Perti-

p Debuit. uel debere, uel debitorem eſſe, idem eſt. pone ergo exemplum ſ. de fideiuſ. l. fideiuſſor.§.fideiuſſor. & facit ſ. e.l. creditores.& l. ſi cui. & qđ ibi not. Accu.

q Siue ciuilis. ut rei uendicatio.

r Siue honoraria. ut publiciana. Acc.

s Perſecutio. de hac ſup. proxi.Acc.

t Inter hæc uerba. Patet.aliàs patet, & aliàs apparet. & da exēplum ſ.ad le.Aqui.l.ſi ſeruus ſeruum. §. tertio cap. & Inſti.ad l. Aquil.in princip. Item aliud ſ.ui bon. rapt. l. prætor ait cuius dolo malo. §.hæc autem actio. Itē aliud ſ. de do.l. arbitrio. in princip. Item aliud ſ.ſi quis dicen. non obtem. l.j.§.ſi. Itē aliud.ſ. qui ſatiſ.co.l.ij.§.ſi. item aliud ſ. de dā. infect. l.iiij.§.deinde. Accur.

u Tugurij. Vrbanis.repete cōuenit.

x Tegamur. alias tegamur, & aliàs tegatur.& no.deriuationem & interpretationem cuiuslibet nominis in cauſis. ſic enim argumentatur: tutor eſt, ergo tueri debet, uel tuetur: ergo eſt tutor. Item teſtamētum eſt teſtatio mētis. Ariſtoteles uocat hanc argumentationem ex denominatione, uel ui nominis,quam etymologiam dicimus: ſed arg. contra ſ. e. l.tabernæ.

y Verbum illud.Petendis.eſt non poſſidemus. Ac.

z Dominij.uel quaſi dominij.

a Iure aliquo.i.ti.uel ex cauſa pignoris: uel etiam ſi nullum habemus ius quantum eſt contra non dominum: ut C.de rei uen l.res alienas. & ſic rectè legimus, uel dic quod hæc dictio quamuis.non refertur ad proximum dictum:ſed ſuperius hoc modo:petentes inquā à nobis non poſſidentibus:quamuis,&c.ut quia Publicianam,uel hypothecariam habemus.

† Man. in Glo. Facu. §.Nos qui. in verſ. ſoluerint.

† In P.Fl. σωρείτην Alciat. uero ſophiſma, id eſt, commentum cauillatorium.

† De hac dictione vide Alc. ab Alexā. lib. iij. ca. xv. & Mā. in Gl. Fac. §.Nos qui hoc ipſo ver.

† Ambigat,in P.F.

† Mād. in Gl. Fac. §. Ac tam.in verſ.vel ut ecregentē. verſ. vel ꝑ ſaltem.

† In P.Fl. qđ ruſticæ magis cuſtodiæ cōuenit,q̄ urbanis, &c.

† Adde gl. in cap. inter dilectos.de fide inſtru. & in c. ad ſedē.extra de reſtitutione ſpo. & in ca.cū eccleſia Sutrina. de cau. poſſ. & ꝓprie. & qd importet,notaui in apoſtil. ad Guiel. de Cug. in l. dominum, nume.j. in ver. pertinere.ſic generaliter C. de rei uen. & ad lae. Rebuf. ſi.in l.oēs. nume.ij. de colla. fun. patri. li. c. xj. vide & Mand. ſup 3. com. in verſ. pertinentia.

Poſſunt

a Poſſunt. ut quæ ex aliquo contractu nobis debent. & facit ad hãc. l. ĩ. de eden. l. prætor. §. hoc edicto. & §. pertinere. & ĩ. quemad. teſt. ape. l. ij. §. ad cauſam.

b Paterfa. Nõ poteſt. intellige prout accipitur peculiũ ĩ. de pec. Et da exemplũ. C. de inof. teſt. l. ſi. in fi. ſi sũt aliter accipias põt hẽre: ut ĩ. ad Treb. l. cogi. in prin. & ĩ. de leg. iij. ſi chorus. §. j. quæ ſunt argum. contra. quot modis dicit: not. ĩ. de pec. in tit. Accur.

l Sine perſonis. i. fideiuſſoribus.

m Siue rebus. i. pignoribus. nam nomen rei generale eſt, ad omnem cauſam pertinens, ut hic: & ſup. de præto. ſtipu. l. j. §. communes. ſi tamen teſtator, uel lex præcipiat caueri, ſine fideiu. uel pigno. intelligimus: ut C. eod. l. iij. cum in generib. ſit electio debitoris, ut ĩ. ſi ſtitu. de act. §. præterea. Ac.

nere ad nos etiam ea dicimus: quæ in nulla eorum cã ſint, ſed eſſe poſſint. [a]

Vlpianus lib. xxviij. ad edictum. CLXXXII.

Paterfamilias peculium habere nõ poteſt, [b] quemadmodum nec ſeruus bona. [c]

Idem lib. xxviij. ad edictum. CLXXXIII.

Tabernæ [d] appellatio declarat omne utile ad habitandum ædificiũ: non ex eo, quòd tabulis claudatur. [e]

Paulus libr. xxx. ad edictum. CLXXXIIII.

Inde tabernacula, & contubernales [f] dicti sũt.

Vlpianus lib. xxviij. ad edictum. CLXXXV.

Inſtructã aũt tabernã ſic accipimus, q̃ & rebus, & hoĩbus ad negotiationem paratis conſtat. [g]

Idem libro xxx. ad edictum. CLXXXVI.

Commendare [h] nihil aliud eſt, quã deponere.

Idem lib. xxxij. ad edictum. CLXXXXII.

Verbũ exactæ pecuniæ nõ ſolũ ad ſolutioné referendũ eſt: uerũ ẽt ad delegationem. [i]

Paulus lib. xxxiij. ad edictum. CLXXXIII.

Habere, duob. modis dr̃: altero iure dñij: altero obtinere ſine interpellatione id, qđ q̃s emerit. [k] Cautum intelligitur ſiue perſonis, [l] ſiue rebus [m] cautum ſit.

Idem libr. xxxiiij. ad edictum. CLXXXIX.

Facere [n] oportere, & hanc ſignificationem habet, ut abſtineat quis ab eo facto, quod cõtra conuentionem fieret, & curare ne fiat.

Vlpianus lib. xxxiiij. ad edictum. CXC.

Prouinciales eos accipere debemus, qui in prouincia domicilium [o] habent, non eos, [p] qui ex prouincia oriundi ſunt.

Paulus lib. xxxv. ad edictum. CXCI.

Inter diuortium, & repudium hoc intereſt, quòd repudiari etiam futurum [q] matrimonium poteſt: non rectè autem ſponſa diuertiſſe dr̃. q̃ diuortiũ ex eo dictum eſt, quod in diuerſas partes eunt, [r] qui diſcedunt.

Vlpianus lib. xxxvij. ad edictum. CXCII.

Hæc adiectio, pluriſue, [s] non infinitã pecuniam cõtinet, ſed modicam [t] duntaxat. Adiectio hæc ſolidorum [u] decem, pluriſue ad minuſculam ſummam refertur.

Idem lib. xxxviij. ad Sabinum. CXLIII.

c Nec ſeruus bona. de hoc da exemplum ſupr. ex quib. cau. ma. l. rectè.

d Tabernæ. da exemplum ſup. de fun. inſtr. & inſtru. leg. l. tabernam. ubi fuit legata taberna. Ac.

e Claudatur. dicitur taberna, omne ædificium: ſed extra ſumpta ſignificatione.

f Inde tabernacula. & contubernales, ſeruus, & ancilla contubernio iuncti: ut ĩ. e. l. libertorũ. §. ſed Papyrius. uel ſocij in exercitu & in eodẽ tentorio: ut ĩ. commo. l. rem mihi. §. j.

g Inſtructã. Cõſtat. ſc. ſupra, de fun. inſtr. l. tabernam.

h Commendare. pone exemplum ſup. de poſiti. leg. Lucius. & hoc in rebus. in hominibus autem ponitur pro laudare: ut ĩ. man. l. ſi vero non remunerandi. §. cũ quidam. Acc.

i Verbum. Ad delegationẽ. ſoluit enim, qui delegat: ut ſupra ad Vell. l. quamuis. §. interdum. Azo. & per conſequens creditur uidetur exegiſſe, cum debitor ſit liberatus: ut ſup. de tut. & ra. di. l. ſi probatum. & ſup de fideiuſ. l. qui debitorem. & l. qui ſatidare. in fi. & ſi. man. l. inter cauſas. §. abeſſe. Sed arg. contra ſup. ſol. mat. l. ſi cum doté. in princ. ſed ibi ſpeciale fauore dotis, uel fuit ibi mulier decepta dolo delegantis.

k Habere. Emerit. uel ex alia cauſa habeat, ſiue poſſideat: ſiue non: ut ſup. de uerbo. obl. l. ſtipulatio iſta. §. habere. & dixi ſupr. e. l. id apud ſe. Acc.

n Facere. Alias facere oportere: puta dolũ abeſſe, uel licere mihi habere. alias facere non oportere, ſ. dolum adeſſe, uel aliquid per qđ mihi habere non liceat. & ſic da exemplum ſup. de uerbo. oblt. inter ſtipulantem. §. & qui ſpondet. & facit inſtitu. de nupt. §. ſi uxor tua. & ſup. de leg. ij. l. cũ pater. §. rogo. & ĩ. eo. l. uerbum facere. & dixi ſup. e. l. licet. in fi. Acc.

o Prouinciales. Domicilium. ut ibi habitẽt: & ſic Romã: ut in. de ſta. ho. l. in urbe. Acc.

p Non eos. ſ. duntaxat. uel dic ſecundo non eos, ſed omnes. & ſecundũ hoc aliud eſt in ciuitate, in qua natus eſt. nihilominus enim eius ciuitatis dicitur, licet alibi habeat domicilium: ut C. de adopt. l. in adoptionem. & ſu. ad munici. l. aſſumptio. in prin. §. j.

q Inter diuortiũ. Futurũ. & ſic inter ſponſos. & plene dixi ſup. e. l. inter ſtuprũ. §. diuortium. Acc.

r Eunt. ut ſup. de diuor. & rep. l. ij. hoc autẽ inter ſponſos non eſt.

s Hæc adiectio. Pluriſue. da exemplum: ut ſupr. de in lit. iur. l. cum furti. Acc.

t Modicã. i. duos aureos. ut de dolo. l. idẽ. ſecundũ quoſdam. alij uſque ad quartam eius qđ principaliter dr̃. i. de quo agit. at. C. de inof. teſt. l. ſi q̃s in ſuo. ubi quartã appellat minuſculum. ut dic arbitrio iudicis: ut ĩ. de iure delib. l. j. §. ait prætor. hẽ facit §. ex qb. cauſ. maior. l. ab hoſtibus. §. ſed qđ ſimpli. & ĩ. ſi quis cau. l. & ſi poſt tres. & quod ibi in hoc dixi. & ĩ. proxi. §. adiectio, &c.

u Solidorũ. hæc ẽ quaſi expoſitio principij legis, &c.

Hæc

† In P. F. paterfa. liber peculium habere &c.

† Vacat uox nõ, ſi interpretationem Sexti Pompeij Feſti, & aliorum penè omniõ grãmaticorũ ſequamur.

† Claudit ur, in P. F. Soluere dr̃, ĝ de legat.

† Vnde.

† Cõcor. tex. in l. dubia. ſupr. de po. tex. in canone quis. xxij. q. v. tex. in c. j. depoſi. extra. tex. in l. cũ hæreditas. depoſi. C. & ibi Bart. & Paulus. & Fran. Acc. ad Paulũ addo ego tex. in c. nemo deinceps. de elect. in vj.

† Habere quot modis Mand. in Gl. Fsc. §. habita. & §. & ampla in verſ. & habere.

† non oportere.

† In P. F. ſed modicã ut taxatio hæc, ſolidos decẽ, pluriſve ad minuſculã ſummã referatur.

a H Aec uerba. hic da exẽplum, & dic plenè ut dixi ſ. eo. l. inter hæc uerba.
b Paret. aliàs apparet.
c Referuntur. quia nõ ex affectu pretia rerũ conſtituuntur, ſed cõiter ſtatuuntur: ut ſ. ad l. Fal. l. pretia.

t Et ad corporis. & pro etiam. quaſi dicat non ſolam ad ſingulares, & ſpeciales perſonas.
u Aut natura. i. naturali coniunctione interueniẽte. non enim ſunt in poteſtate noſtra filij noſtri iure naturali: imò iure ciuili: ut Inſti. de pa. po. quod ſubijcit,

Haec uerba: a quanti eam rem paret b eſſe, nõ ad id quod intereſt, ſed ad rei æſtimationem referuntur. c

Idem libro xliij. ad edictum. CXCIIII.

INter domum † & munus hoc intereſt, quod inter genus, & ſpeciem. nã genus eẽ donũ Labeo ait, a donãdo dictũ: mun⁹ ſpeciem. nam munus eſſe donum cũ cã: d ut puta natalitiũ * ‡ nuptiarum.

Idẽ li. xlvj. ad Sa. CXCV.

PRonũtiatio e ſermonis in ſexu maſculino f ad utrunque ſexum g plerunque h porrigiť.

Abhinc uſque ad finem legis cum l. ſeq. ponit multimadam ſignificationem iſtius uocabuli familiæ. uide per partes tex. cum gloſſ. & habebis caſum. h. d. r.

Familiæ appellatio qualiter accipiať, uideamus. Et quidẽ uariè accepta ẽ. i nã & in res, & in pſonas diducit. k In res, ut puta in lege xij. tabul. his uerbis: Agnatus proximus familiã l habeto. Ad pſonas m aũt referť familiæ ſignificatio ita, cũ de patrono, & liberto loquitur lex familiæ. n Ex ea o familia (inquit p) in eã familiã. q & hic de ſingularibus r pſonis legẽ loqui ↄſtat. Familiæ s appellatio referť & ad corporis t cuiuſdã ſignificationẽ, qđ aut iure proprio ipſorum, aut cõi uniuerſę cognationis ↄtineť. Iure x ꝓprio familiã dicimus plures perſonas, quę ſunt ſub unius poteſtate, aut natura, u aut iure ſubiectæ: ut puta patremfa. matremfa. filiumfa. filiamfa. quiq; deinceps uicem eorum ſequuntur: ut puta z nepotes & neptes, & deinceps. Pater autem famil. appellatur, qui in domo dominium habet, rectèq; hoc nomine appellatur, quamuis filium non habeat. non enim ſolam perſonam y eius, ſed & ius demõſtramus. Deinde & pupillum patremf. appellamus. Et cũ paterfa. moritur: quot quot capita ei ſubiecta fuerunt, ſingula ‡ familias incipiunt habere. Singuli enim patrumfa nomen ſubeunt. Idemq; euenit & in eo, qui emancipatus eſt. nam & hic ſui iuris effectus, propriam familiam z habet. Communi iure a familiam dicimus omnium agnatorum. Nam etſi b patref. mortuo, ſinguli ſingulas familias habent: c tamẽ omnes, qui ſub unius poteſtate fuerunt: rectè ciuſdem familiæ appellabuntur, qui ex eadẽ domo, & gente d ꝓditi ſunt. ‡ Seruientiũ e quoq; ſolemus appellare familias: ut in edicto prætoris oſten-

c Referuntur. ſingulariter: uel ad affectionem.
d INter donum. cum cauſa, ſtricte hic accipe munus: ut j. eo d. l. munus. in fin. alias aliter: ut in ead. l. in prin. & ſup. eo. l. munus. & eſt exemplũ ſ. de bon. libe. l. Iul. ſed xenium his nõ connumeratur: ut ſ. de offi. proconſ. l. ſolent. §. ij.
e PRonũtiatio. pone exemplũ: ut dixi ſu. e. l. j.
f Maſculino. ſcilicet ſicta.
g Sexum. ſcilicet maſculinũ, & fœmininum.
h Plerunque. plerunque dicit ꝓpter id, quod eſt ſupra, de uen. in poſ. mit. l. j. §. ſequitur. & de leg. ij. l. Lucius. §. quæſitum.
i Accepta eſt. ſ. appellatio familiæ, ſex. ſ. modis: ut j. uſque in fi. C. eo. l. fin. Accur.
k Diducitur. aliàs reducitur. & alias ſeparatur.
l Familiam. i. ſubſtantiam. ſic accipitur C. e. l. fi. in fi. & ſupra, ad Treb. l. nam quod ad ius. §. fin. cum dicimus familiæ erciſcundæ. l. hæreditatis diuidendę.
m Ad perſonas. ecce ſecunda ſignificatio.
n Lex familiæ. quæ ſic dicebatur, quia de familia tractabat. Azo.
o Ex ea. hæc ſunt uerba legis. & dic ex ea familia. ſ. liberti.
p Inquit. ſ. lex.
q In eam familiã. ſ. patroni. & ſupple bona ueniant. & ſic accipitur Inſtit. de bon. poſſ. §. quinto. & §. cunque antea.
r De ſingularibus. ſ. patrono, & eius filio, uel filijs, Azo. uel etiã agnatis patroni: ut d. §. Inſti. de bo. poſſ.
s Familiæ. ecce tertia ſignificatio. Accur.

† Vide in hanc l. Alcia. lib. diſpunc. iij. capit. xiij. & Vallam li. eleg. vj. ca. xxxix.
* De die natalitio celebrãdo principij, & bis Romæ, & cuius uis Mãdoſ. inter caſus Annales. nu. 22. & ſeq.
‡ In P. F. nuptialitiũ.

aut iure, ſ. ciuili. ut in adopt. alij dicunt natura. l. iure gen. cum quis capitur ab hoſtibus, uel iure ciuili. ut cum qs patitur ſe uenundari ad preciũ participandũ: ut Inſt. de iure perſonarum. Sed ad hanc non bene cõueniũt exẽpla ſequẽtia: ut puta &c. ſed ad primã bene. hoc ergo mõ uulgariter dicitur familia: & ut iſte eſt dominus familiæ, & hic eſt de familia talis epiſcopi, uel prælati alicuius. Acc.
x Vt puta. hęc exẽpla ſunt, & eorum qui ſunt in poteſtate, & eorũ qui exierunt. & denominatur ab hac adiectione, familias.
y Solam perſonã. ſ. quòd eſt ſui iuris ſed etiã ius. i. dominium qđ habet in domo: uel poteſtate, quam habet in filios, ſi quos habet, & hoc tertiũ modo ſumitur ſupra, de iſs qui ſui uel ali. iur. ſunt. l. nam ciuiũ. & ubicunque dicimus paterfamilias & filiusfa.
z Propriam familiam. i. exiſtentiam ſui iuris, & dominium domus.
a Cõi iure. ecce quarta ſignificatio pro agnatitia cognatiõe. & ſic accipitur ſ. de adoptionẽ. l. q in adoption. & Inſti. de le. ag. tu. in prin.
b Nam etſi. bene dico unã familiam cẽſeri omniũ agnatorum iure communi, nã iure proprio quiſque de cognatione habet ꝓpriã. & hæc dic, nam etſi, l. quamuis.
c Familias hñt. ſ. in eam ſignificationem, quam ſupra, proxi. §. dixi.
d Et gente. i. conſanguinitate, ſiue agnatione.
e Seruientium. aliàs ſeruiturum, & alias ſeruientium. i. ſeruorum. & eſt quinta ſignificatio.

* Aliàs, in re eam.
Singulas.
‡ In P. F. ſeruitutũ quoque.

De fur-

b De furtis.i.de publicanis,ubi de furtis loquitur: ut ſup.de pu.l.j.in prin.& §.familiæ.Azo.
b Seruorum .vel liberorum, qui tamen ſeruiant publicano in eo miniſterio,ſcilicet uectigalis: ut hic ſubijcit,& ſup.de publ.l.j.§.familiæ.

neratur qui indicauit eum, qui famoſum libellum cōpoſuit.dic ergo detuliſſe, ſ in publicam notionem.
p Arguiſſe.i.arguere,& plene probaſſe,& per teſtes accuſaſſe. hoc ſolum ſufficit:& conuiciſſe,puta per confeſſionem.ſi hæc uel horum aliquid facit, habet prædicta præmia,& facit ſupr.de iur.fiſ.l.Senatus.§.ſi quis.& l.deferre.& l.j.

dimus ſub titulo de furtis, a ubi ꝑtor loquit̃ de familiæ publicanorum. ſed ibi non omnes ſerui, ſed corpus quoddã ſeruorũ b demonſtrat̃ huius rei cã paratũ: hoc eſt uectigalis cã. Alia aũt parte edicti c oẽs ſerui ꝯtinentur: ut de hominibus coactis, d & ui bonorum raptorum, item redhibitoria, e ſi deterior res reddat̃ emptoris opera, aut familiæ eius:& e interdicto f Vnde ui,familiæ appellatio oẽs ſeruos comprehendit:ſed & filij continentur. g Item appellatur h familia plurium ꝑſonarũ, q̃ ab eiuſdẽ ultimi genitoris ſanguine ꝓficiſcuntur: ſicut dicimus familiam Iuliam, quaſi à fonte quodã memoriæ. i Mulier k autem familiæ ſuæ & caput,& finis eſt. l

Caius libro xvj. ad edic. prouinc. CXCVI.

FAmiliæ m appellatione & ipſe princeps familiæ ꝯtinetur. Fœminarũ liberos in familia n earũ nõ eſſe,palã eſt. quia qui naſcuntur, patris, non matris, familiam ſequuntur.

Vlpianus libro v. ad edictum. CXCVII.

INdicaſſe o eſt detuliſſe, arguiſſe, p accuſaſſe,& conuiciſſe.

Idem libr. ij de omnibus tribu. CXCVIII.

VRbana prædia omnia ædificia accipimus, q non ſolum ea, q̃ ſunt in oppidis, ſed & ſi fortè ſtabula r ſunt,uel alia meritoria s in uillis, & in uicis. vel ſi ꝑtoria t uoluptati tantum deſeruientia: u quia urbanum prædium non locus x facit,ſed materia. Proinde hortos quoque, ſi q̃ ſunt in ædificijs conſtituti,dicendũ eſt,urbanorum appellatione cõtineri. Planè ſi plurimum horti in reditu ſũt(uinearij forte,uel ẽt olitorij y)magis hæc non ſunt urbana.

Idem lib. viij. de omnibus tribu. CXCIX.

ABſentẽ z accipere debemus eum, qui non eſt eo loci,in quo petitur. Non enim transmare abſentem deſideram9. & ſi forte extra continentia urbis ſit, abeſt. cæterum uſque ad continentia,non abeſſe uidebitur, ſi non latitet. a Abeſſe non uidetur, qui ab hoſtibus captus eſt, b ſed qui à latronibus detinetur. c

c Edicti.i.alio edicto, de quo habemus ſ.ui bo. rap.l.ij.in princ. licet ibi expreſſe mentionẽ familiæ non faciat. ſed fit in ea.l.§.hæc act.§.familiæ.& accipitur ſic eodem modo, ut & ſuperiori proxi.§.
d Coactis.i.congregatis.& ſic comprehenduntur tantum illi, qui manifeſtant in ea uiolentia, ſiue liberi,ſiue ſerui ſint:ut d.§.familiæ.
e Item redhibitoria. & hic accipitur eodẽ modo: ut ſup. & habes hoc exemplum ſ. de ædi edi.l.j.§.ſi quod mãcipium. & l.ædiles etiam.§.familiæ.
f Interdicto. & hic dic eodem modo: ut ſup.& eſt exẽplum.ſupr.de ui & ui armat.l.j.§.familiæ. Accur.
g Cõtinentur. appellatione, ſcilicet, familiæ.
h Item appellatur.ecce ſextus modus.
i Memoriæ. quia fit in memoriam.
k Mulier. hic accipitur ut ſ.§.communi iure.
l Caput, & finis eſt.caput: quia a filijs eius incipit patria poteſtas ſecundum R.& finis: qa in ea finitur patria poteſtas,& agnatio:& incipit cognatio: ut Inſtit. de leg. agna. tut.§.j.& infra.l.proxi.§.fœminarum.

q VRbana. Accipimus. in ciuitate, uel in uilla ſint: ut ſup.co.§.l.j.& ſ.co.l. unde.ij.reſpõ.& Inſti. de ſer.§.prædiorum.
r Stabula. hic eſt contra ſ. qui.cau.pig.tac.contra.l.eo iure.§.ſtabula. Solu.ibi non ſunt cõiuncta ædificijs: hic ſic: Vel hic gratia habitandi fuerunt facta:ibi non.uel ſolue ut ibi.
s Memoria.i.habitationes ex quibus metetur mercedem.
t Prętoria.i.prætoria dicuntur loca, in quibus paterfamilias reſidere ſolet.ſic ponitur ſupra.de uſu & ha.l.plenum.
u Deſeruientia.ſub.idem erit.
x Non locus.ſic C.de prędijs mi.l.ſi prædium.& ſupra.eo.l.urbana.
y Olitorij.ab olere,vel olivis.
z ABſentem.pone exemplũ in proc.Inſtitu.ẽ.de,ut ſup.de pro.l.præſens.& l.ſeq.& ſeq.ſic ergo uno modo dicitur abſens, z q eſt extra continentiam urbis:ut hic, & ſup.e.l.collegarũ.§.qui extra.ſecundo cum tractatur de præſcrip.longi tẽp.ut C.de præſcri.lõ.tem.l.fi.tertio cum tractatur de ſti.quæ inter abſentes contrahi non poteſt.i.inter eos qui uocem exaudire non poſſunt: ut ſ.de uer.obl.l.j.quarto dicitur abſens qui non eſt in iudicio: ut in auth.de teſt.§ pen.& ſup.de dam.infect.l.iiij.§.abeſſe.
a Si non latitet.tunc enim ẽt ſi eſt in foro, & latitet inter colũnas:dr̃ abeſſe,quo ad hoc ut fiat miſſio & uẽditio: ut ſupr. qui.ex cau.in poſ.ead.l.Fulcin.§.illud.
b Captus eſt.quis pro mortuo habetur cũ ſit ſeruus hoſtium:ut Inſt.tit.de iur.perſo.§.ſeruitus.unde procur.habere poteſt: ut ſupra, ex quibus cauſis ma.l.ab hoſtibus.in prin.
c Detinetur.ſ.abſens, & reſtituitur:ut ſup.ex quibus cauſis

m FAmiliæ.apta ad tertium,& ad quartum,& ad ſextum modum ſuperioris l. & eſt ſic in principe & commilitonibus ſuis: ut ſup.de mil.teſt.l.ſ §.j.
n In familia.i.poteſtate,uel agnatione:ut Inſt.de legi.agn.tu.§.j.& ſup.l.proxi.in fin. ſed uidetur quod filij ſequantur matrem:ut ſup.de ſta.ho.l.cum legitimè, & ad mu.l.j.in fi.quæ ſunt contra,ſed illud quo ad originem.Item op.C.de li.cau.l.fi.ſed ibi quo ad ſtatum.
o INdicaſſe.da exemplũ.ſu.ad Syll.l.ſi quis in graui.§ ſi ex ſtipulatu.& §.utrum.ubi dicitur quod ſeruus qui indicauit occiſorẽ domini, efficitur liber. Itẽ pone exemplũ ſup.de iniu.l.lex Corn.in fin.ubi remu

e Bi in interdicto.

z Abſens multis modis qs dicitur. Ad. de gloſ. in l.ſi ideo.§.fin.in uer. adſit.ſ.de euict.& in l.hæres abſens.ſupra de iu di.

Non poteſt noxæ ſolutus eſſe, qui crimen capitale commiſit. h.d.Barta.

Iulianus li.ij.Dige.C C.

HAec ſtipulatio, noxis ſolutũ [a]pſtari, nõ exiſtimatur ad eas noxas pertinere, quæ publicã † executionẽ, [b]& coercitionẽ capitalẽ habẽt. [c]

Idẽ li.lxxx.Digeſt. CCI.

IVſta iuterpretatiõe recipiendum eſt: vt appellatione filij ſicuti filiã familiàs contineri ſæpe reſpondimus, [d]ita & nepos [e]uideatur comprehendi: & patris nomine auus [f]quoque demonſtrari intelligatur.

Qui plus expendit, quàm teſtator iuſſit, non uidetur cõtra teſtamẽtum feciſſe: ſed bene qui minus. h.d.Bar.

Alphenus Varus libro ij.Digeſtorum. CCII.

CVm in teſtamento ſcriptum eſſet, ut hęres in funere, aut ĩ monumento [g]duntaxat aureos centum conſumeret, non licet [h]minus conſumere. ſi amplius uellet, licet: neque ob eam rem cõtra teſtamẽtum facere uidetur.

Idẽ li.vij.Digeſt.CCIII.

IN lege cenſoria [i] † portus Siciliæ ita ſcriptum erat, Seruos quos domum quis ducet ſuo uſu, pro his portorium [k] ne dato. quærebatur, ſi quis à Sicilia ſeruos Romam mitteret fundi inſtruendi cauſa: utrum ꝑ his hominibus portoriũ dare deberet: necne? Reſpondit, duas eſſe in hac ſcriptura queſtiones. primam, quid eſſet domum ducere: alteram, quid eſſet uſu ſuo ducere. Igitẽ quæri ſolet, utrũ ubi quiſque habitaret, ſiue in ꝓuincia, ſiue in Italia: an dũtaxat in ſua cuiuſq; patria dom⁹ eſſe recte dicerẽ. Sed de ea re ꝯſtitutũ eſſe, eam domũ unicuiq; noſtrũ debere exiſtimari, ubi quiſque ſedes, & tabulas † haberet, ſuarumque rerum conſtitutionẽ feciſſet. [l]Quid autem [m] eſſet, uſu ſuo, magnam habuiſſe dubitationem. Et magis placet qđ victus ſui cauſa paratum eſſet, tantum contineri. [n]

Itemque de ſeruis eadẽ ratione quęri, qui eorum uſus ſui cã parati eſſent, utrũ diſpenſatores, inſularij, uillici, triẽſes, [o]atextores, an operarij quoq; ruſtici, qui agrorum colẽdorum cauſa haberẽtur, ex quibus paterfamiliàs fructus caperet, q̃bus ſe toleraret: † [p]poẽs deniq; ſeruos, [q]quos quiſq; emiſſet, ut ipſe haberet, atque eis ad aliquam rẽ uterẽt, neque ideo emiſſet, ut uẽderet. Et ſibi [r]uideri, eos demum uſus ſui cauſa patremfamilias habere, qui ad eius corpus tuendum, atque ipſius cultum præpoſiti, deſtinatique [r]eſſent: quo in genere † [ſ]uectores, [t]cubicularij, coci, miniſtratores, atq; alij, qui ad eiuſmodi uſum parari eſſent, numerarent.

Pau.lib.ij.Alpheni epitomarum. CCIIII.

PVeri appellatio tres ſignificatiões habet: unam, cum omnes ſeruos [t]pueros appellaremus: alteram, cum puerũ cõtrario nomine puellę [u]diceremus: tertiã cũ ęta

ciuſ. ma. l. ſuccurritur. & l. in eadem. Accurſ.

[a] HAec ſtipulatio. Solutum ſ. ſeruum. quam ſtipulationẽ facit emptor: ut ſupra, de act. empt. l. ex empto. §. etiam.

† In P.P. exercitionem.

[b] Executionem. aliàs excuſationem.

Habent. ſed quæ ad pecuniarias noxias pertinent, ex quibus agitur noxali actione: ut ſup. de ædil. edic. l. quis ſit fugitiuus. §. quod autem. & ſup. de euict. l. Lucius. §. fina. uel dic tantum: ut ĩ. eo. l. plebs. §. fina. quod non placet.

[d] IVſta. Reſpondimus: ut ſupra de ſtat. ho. l. ſi quis ita.

[e] Et nepos. hoc eſt contra. Inſti. qui dari tu. poſ. §. fina. ubi appellatione filij nõ continetur nepos. ſol. ſpeciale eſt in datione tutoria. uel dic ut plenè dixi ĩ. eodem l. filij. ubi idem habes quod hic.

[f] Auus. ubicunque ergo in corpore iuris fit mentio patris, idem iuris in auo dicas, niſi in caſu: ut arg. contra ſupra de ritu. nupt. l. lege. in prin. & §. non autem obeſt.

[g] CVm in teſtamento. Aut in monumento. ſcilicet faciendo &c.

† A cẽſoribus ſic dicta, quorũ erat mun⁹ portoria, & nectigalia locare. Budæ. hic.

[h] Non licet. l. licitum eſt. ſed contra ſup. mand. l. diligenter. in princi. & de pet. hære. l. hæreditas. §. ſi defuncto. & de negot. geſt. l. qui aliena. §. libertos. quibus dicitur non licere plus expendere. Solut. hic fuit eius uoluntatis teſtator, ut etiam plus impendi noluerit, quàm dixerit: ſed in fauorem hæredis taxauit. q. d. uolo eos amplius grauare &c. ſic ſup. de do. inter ui. & uxor. l. ſi ſponſus. §. ſi quis rogatus uel ſolue, ut ibi in d. l. qui aliena. §. libertos.

[i] IN lege cenſoria. l. quæ ſuper cẽſu erat lata.

[k] Portorium. quod uectigal dicitur.

[l] Feciſſet. ut & C. de Incolis. l. ciues. & ſup. de lib. agn. l. j. §. domum. Acc.

[m] Quid autem. ſ. aliàs: non dico modo in ſeruis.

[n] Contineri. ut & ſupra, de aur. & arg. leg. l. cum in teſtamento. hoc eſt, id ſine quo uiuere quis non poteſt: ut ĩ. eod. l. uerbo victus.

[o] Atrienſes. i. atria cuſtodientes.

[p] Toleraret. i. ſuſtentaret.

[q] Et ſibi. nunc ſoluit.

[r] Deſtinatique. nõ ergo qui gratia culturæ ſunt: ut ſupra quæſierat, ſed qui circa ſe ſunt, ut hic, & ſupra, de leg. iij. l. quæritur. §. ſeruus. ſed uidetur quod nec iſti eximantur, quin portorium pro his ſoluatur: ut ſupra, de publi. & uecti. l. In erdum. §. quoties. Solut. ibi appellat. uſualia, quæ ad agrorum uſum ſunt deputata, non ad uſum perſonę domini.

[ſ] Vectores. aliàs uictores. id eſt uictũ parantes. in lib. R. uectores, id eſt, aurigæ. & facit ſupra, de publi. l. ſi publicanus. § j. Item facit ſup. de auro & argen. lega. l. Quintus.

† Tabulæ ſunt, quas olim quiſque de domeſtica ratione faciebat. Budæ. hic.

† Tolerare eſt modicè, & ſũma parſimonia uiuere. Bud. aſerui.

† Iunctores, in P. Flo. Ha. actores. forte unctores.

[t] PVeri. Omnes ſeruos. etiã ſexagenarios. & de hoc da exemplum ĩ. de lega. iij. l. uxorem. §. teſtamento. & ſic uocant Bononienſes.

[u] Puellæ. ex interpretatione tamen appellatione puerorum etiã puellæ continentur: ut ſupra, de lega. iij. l. ſeruis legatis. §. ſed pueris.

Demon-

a Demõſtraremus.quæ eſt ad xiiij.an. in maioribus.& ad xij.in fœminis,niſi in caſu:ut cum legantur eis alimẽta:nam fœminæ ad xiiij.annorũ:mari ad xviij.uidetur legatum:ut ſup.de alimen.lega.l.Mela.

b Q Vi fundum. Recepit.id eſt,excepit.

tem puerilem demonſtraremus.

Idem li.iiij.epitoma. Alpheni. CCV.

Qvi fundum uendidit, pomum recepit. b Nuces, & ficus, & uuas duntaxat duracinas, c & purpureas, d & quæ eius generis eſſent, quas non uini cauſa haberemus, quas Græci τρώξιμας appellant, recepta e uideri. f

Iulianus lib. vj. ex Minutio. CCVI.

Vinaria g uaſa proprie uaſa torcularia h placet eſſe: dolia autem, & ſerias i tandiu in ea cauſa eſſe, quandiu uinum haberent: cum ſine uino eſſe cœperint, deſinere in eo numero eſſe: quoniam ad alium uſum transferri poſſunt: k ueluti ſi frumentum in his abdatur. l Eandem cauſam amphorarum eſſe, ut cum uinum habeant, tum in uaſis uinarijs: cum inanes m ſint, tũ extra numerum uinariorum ſint. quia aliud in his abdi n poſſit.

Aphricanus lib. iij. quæſtionum. CCVII.

Mercis o appellatione, hoĩes p nõ contineri Mela ait. & ob eam rem mangones, q non mercatores, ſed uenalitiarios appellari ait: & rectè.

Idem lib. iiij. quæſtionum. CCVIII.

Bonorũ appellatio r ſicut hæreditatis, uniuerſitatẽ quãdam, ac ius ſucceſsionis, & non ſingulas res demonſtrat.

Florentinus lib. x. inſtitutionum. CCIX.

Coram s Titio aliqd facere iuſſus, non uidetur præſente eo feciſſe, niſi is intelligat. Itaque ſi furioſus, aut infans ſit, aut dormiat: non uidetur coram eo feciſſe. Scire autem, non etiam uelle is debet: nam & inuito eo rectè fit, quod iuſſum eſt.

Martianus lib. vij. inſtitutio. CCX.

Is, qui natus eſt ex mancipijs urbanis, & remiſſus eſt in uillam nutriendus: in urbanis t ſeruis conſtituetur.

Floren. lib. viij. inſtitutionum. CCXI.

Fvndi u appellatione omne ædificium, & omnis ager cõtinetur. Sed in uſu urbana ædificia, ædes; x ruſtica, y uillæ dicuntur. z Locus verò ſine ædificio, in urbe area: a rure aũt ager appellatur: idẽque ager cum b ædificio, fundus dicitur.

Vlpianus lib. j. de adulterijs. CCXI.

Prævaricatores c eos appellamus, qui cauſam aduerſarijs ſuis donant, & ex parte actoris in partem rei concedunt. à uaricando enim prævaricatores dicti ſunt.

c Duracinas. aliàs duracinas: quam dicũt Bonomeñ. pergulam. alias duratinas: quia durant, & ſeruantur ad comedendum.
d Purpureas. id eſt, purpurei coloris.
e Recepta. id eſt excepta.
f Videri. eſt ergo pomũ generale nomen. unde Adam uuam dicitur comediſſe, ſecundum quoſdam. & pro his eſt quod dicitur, patres comederunt uuam acerbã, & dentes, &c. Alij theologi dicunt de pomo. Alij de ficu. ꝑ folia, quibus ſe cooperuerunt, facit ſup. eo.l.frugem. Accur.
g Vinaria. Dic ſenſum, quod torcularia habentur inter uinaria uaſa: & eſt exemplum, ut uino legato eum uaſis, de uinarijs intelligatur, non de alijs. ut ſup. de uino trit. & oleo lega.l. penul. propter hoc fuit opus ſcire, quæ eſſent uinaria, & quæ non, ne ſi & alias de his habetur mentio ſupra, de leg. iij.l. uxorem. §. teſtamento.
h Torcularia, ex parte ſuppoſiti.
i Serias. gen' uaſis.
k Poſſunt. & ſolent. & ſic tutor eſt quandiu bene adminiſtrat, alias nõ: ut ĩ. pro emp.l. qui fundum. §. ſi tutor. Sed argu. contra ſu. quod vi aut clam. l. prohibere. §. illud. & ĩ. de act. emp. l. fundi. §. ſi. & l. granaria. Accur.
l Abdatur. id eſt, ponatur.
m Cum inanes.i. ſine uino. Accur.
n Abdi. aliàs claudi, & aliàs abdi, & dic poſſit, & ſolet. & facit ĩ. de fun. inſtr. iuſſio leg. l. quaſitum. §. ſi quis eodem.
o Mercis. pone exemplum ĩ. de tribu. l. j. §. licet.
p Hoĩes ſ. ſeruos. nã in liberis nõ eſt dubiũ. Ac.
q Mangones.i. ſeruorũ comparatores. non dĩr mercatores: quia ſic à mercibus dicerent: ſed proprio nõie uenalitiarij appellãt. & hic, & ĩ.n.ĩ. l. ſi mandatum. ſed uidetur ſerues eſſe loco mercis: ut ſup. de leg. iij. l. ſeruus. §. cũ. quæ eſt contra. ſol. aliud eſt eſſe loco mercis, ut ibi, quã eſſe mercem: quod hic uetat. & facit ĩ. eo. l. mercis.
r Bonorum appellatio. da exemplum, teſtator iuſſit bona ſua Titio reſtitui ab hærede inſtituto: ut ĩ. ad Treb. l. nam qđ §. ſi. & hoc in ciuili appe. bonorũ. ſecus in naturali: ut ĩ. eo. l. bonorum. & l. proprie. quæ ſunt ar. contra.
s Coram. Pone exemplum, qđ teſtator iuſſit aliquid fieri coram Titio. Item pone ſecũdo exẽplũ. j. c. l. ſi. j. rñ. Itẽ & de arbit. l. diem. §. coram. & l. ſed interpellatur. in prin. Itẽ pone ĩ. de auth. tu. l. j. in fin. & in his omnibus fallit regula, quam habes j. ti. j. l. qui põt. ubi plene dices.
t Is qui. Vrbanis. id eſt numero urbanorum. & habes hũc caſum ĩ. de lega. iij. l. ſeruis urbanis leg. §. cum. & facit ſup. e. l. urbana familia. & de le. iij. l. ſi fundus.
u Fundi Continetur. Eſt ergo genus: ut ſup. eo. l. quæſtio eſt. & facit ĩ. e. l. locus. Acc.
x Aedes. ſ. dicunt.
y Ruſtica. ſ. ædificia. Azo.
z Villæ dicuntur. & ſic accipitur ſup. de fund. inſtru. l. ſi ita. §. ſin. & de leg. iij. l. ſi fundum ſub conditione. §. qui fundum. Accur.
a Area. ſ. dr. Acc.
b Cum.i. iuxta.
c Prævaricatores. Accipe exemplum ſi. de prævari. l. j. &

Et Man. de Acta. mino. nu. 74. cap. 5. de Adoleſcen.

à duritate acinorum. Egi. Pet.

id eſt, ediles, eſcatias, comeſtibiles. Egi. Petr. Locũ hũc Ange. Politia. reſtituit li. vij. epiſ. illuſ. uiro. epiſto. xxxv.

In P. F. cũ ſine uino eẽ deſinerent, in eo numero nõ eſſe, &c.

In P. F. addi poſſit Halo. condi poſſit.

Not. enĩ aliquo fieri, qđ ſit eo ſciente, & intelligente, licet nõ conſentiente. con cor. gl. in c. ut circa, le. elec. in vj.

Vide Lau. Val. elegã. lib. vj c. xlj. & Alcia. lib. diſ. 3. c. 12.

Adde ꝙ not. in inter fructuariũ in ſpoſ. uet. & opus, & ſolum, & parietẽ cõtinet. ſup gl. in uer. deſiderate. & ibi qđ ſit diſcriminis inter ędes, & domũ, ſupra, de dam. infe.

l. j. & ī. de ijs qui nota. infa. l. athletas. §. piſcatores.

a Cedere. incipere deberi. Quandoque aliter. ſ. quantum ad tranſmiſſionem: ut C. de cad. tol. §. cum igitur. b Et ceſſit. ut & ī. titu. j. l. in omnibus. niſi res ipſa exipiat dilationem: ut ī. de uerb. oblig. l. interdum. uel niſi uenerit cum ſacco paratus: ut ſupra, de ſolutio. l. quod dicimus. c Nondum uenit. niſi in caſu: ut ſu. de uerb. oblig. l. liber homo. §. decem. ſed uidetur ſemper ueniſſe: ut ſup. de uer. oblig. l. eum qui calendis. quæ eſt contra. Solui. debetur ubi, non tamen cum effectu poteſt exigi: ut hic. Acc. d Sub conditione. ſ. ſtipulatus fuit. e Pendente. quæ conditio eſt de futuro: ut ſu. ſi cer. pe. l. itaque. & quoniam non eſt certum exiturū: tunc enim habetur, ac ſi eſſet purè: ut ſup. de noua. l. ſi pupillus. §. quæ ſub conditione. Accurſius. f Aes alienū. quod detrahitur de bonis: ut ſup. e. l. ſubſignatum. §. bona. g Lata. pone exemplū: ut ſu. de in ſtit. l. ſed & ſi pupillus. §. proſcribere. h Omnes. uel maior pars. quod plenè dicitur ī. e. l. late. Ac. i Munus. Subimus. ſiue de perſonali, ſiue de patrimoniali dicas, bene eſt: ut ſup. de mu. & hono. l. j. §. illud. k Lege. coniunctim accipitur hæc oratio: ut ſu. eo. l. ſimplici. §. uideamus. eſt ergo lex. neceſſaria: ut C. de epiſc. & cle. l. de his. Item conſuetudo: ut C. uectig. noua. per totū. Item imperium: quia nō niſi a principe peti poteſt, uel nuncijs eius. Sic in patrimoniali. In perſonali ſimiliter, ut in tutela. nam lex xij. tabularum defert agnatis tutelam & mores: nam & ipſa lex xij. tabularum ex moribus eſt: & imperium maiorum interponimus, ſi opus eſt alijs modis: ut ſup. eo. l. munus. & ī. eo. tit. l. pupillus §. munus. Accur. l Sponte. ut ī. titu. j. l. donati.

Idem li. j. reg. CCXIII.

Cedere diem ſignificat incipere deberi pecuniam: uenire diem ſignificat eum diem ueniſſe, quo pecunia peti poſſit. Vbi ergo pure quis ſtipulatus fuit: & ceſſit, & uenit dies. Vbi in diem: ceſſit dies, nondum uenit. Vbi ſub conditione: neque ceſſit, neque uenit dies pendente adhuc conditione. Aes alienum eſt, quod nos alijs debemus. Aes ſuum eſt, quod alij nobis debent. Lata culpa eſt, nimia negligentia, id eſt, non intelligere, quod omnes intelligunt.

Martianus li. j. publi. iudic. CCXIIII.

Munus propriè eſt, quod neceſſario ſubimus lege, more, imperioue eius, qui iubendi habet poteſtatem. Dona autem propriè ſunt, quæ nulla neceſſitate iuris, officij, ſed ſponte præſtantur, quæ ſi non præſtentur nulla reprehenſio eſt: & ſi præſtentur plerunque laus ineſt. Sed in hoc uentum eſt, ut non quodcunque munus, idem donum accipiatur; at quod donum fuerit, id munus rectè dicatur.

Paulus li. ſin. ad l. Fuſiam Caniniam. CXCV.

Poteſtatis uerbo plura ſignificantur: in perſona magiſtratuum imperium: in perſona liberorum, patria poteſtas: in perſona ſerui, dominium. At cum agimus de noxæ deditione cum eo, qui ſeruum non defendit, præſentis corporis copiam, facultatemque ſignificamus. In lege Attinia in poteſtatem domini rem furtiuam ueniſſe uideri, & ſi eius uindicandæ poteſtatem habuerit, Sabinus, & Caſſius aiunt.

Vlpianus li. j. ad leg. Ae[illegible] CCXVI.

Verum eſt eum, qui in carcere clauſus eſt, non uideri neque uinctum, neque in uinculis eſſe, niſi corpori eius uincula ſint adhibita.

Iauolenus li. j. ex poſte. Labeo. CCXVII.

Inter illam conditionem Cum fari potuerit; & Poſtquam fari potuerit, multum intereſt: nam poſteriorem ſcripturam uberiorem eſſe conſtat. Cum fari potuerit, arctiorem: & id tantummodo tempus ſignificari, quo primum fari poſſit. Ita data conditione: illud facito in diebus, ſi nihil præterea fuiſſet adiectum, in biduo conditionem impleri oportet.

Papinianus lib. xxvij. quæſtio. CCXVIII.

m Non quodcunque. largè accepto iſto nomine munus, & aliter quam in prin. l. quia hoc munus eſt cum cā & ſine cā: donū ſemper ſine cā. ſed econtra donū eſt genus, munus ſpēs. ut ī. e. l. inter donū. ubi & ſtrictè ponit. n Poteſtatis. Plura. quia quinque: o Imperium. ut ſup. de iuri. omn. iu. l. imperium. p Patria poteſtas. ut Inſt. de pat. po. in princ. q Dominium. ut ſup. de pec. l. j. r Significamus. ſupra, de noxa. l. ege quoties. s Habuerit. & dimittere uoluerit: accipiendo latis æſtimationem: ut ī. de uſuc. l. ſequitur. §. ſed ſi uendicauero. uel ſub. & apprehendēdi. & de hac l. habes ī. de uſucap. l. ſequitur. §. quod autem. t Verum eſt. In uinculis eſſe. Pone exēplū ſup. de poe. l. aut dānū §. ſolent. ubi dicit quod præſes nō det in uinculis ponere eū, qui in carcere detinet; Item no. hic non eſſe in uinculis incarceratum. hoc eſt uerum propriè: ſed in larga ſignificatione ſicut ſup. ex quibus cauſ. maio. l. incurritur. & l. eadem. & ſup. e. l. qui neque §. ſolutum. & facit infra eo. l. uinculorum. u Inter illam. Vberiorē, ad opus debitoris. i. longiorem facit petitionē. & pone exemplū in promiſſione inter uiuos, uel in ultima uo ūtate. Acc. x Fari poſſit. difficulter pōt colligi hæc differentia: ſed alio exemplo euidētius: ut ſi dicat teſtator anno duodecimo liber eſto: uel poſt annum duodecimum. nam primo caſu ſtatim inchoato duodecimo anno erit liber: ſed in ſecundo demū eo perfecto: ut ī. de ma. teſt. l. ſi ita fuerit libertas relicta. & fac. ī. de cōtrah. em. l. quod fundū. y Ita data. i. appoſita. Accur. z Biduo. ſicut in dieb. ut hic, ſic in an. ut poſt annos liber eſto. De bienio enim intelligitur: ut ī. de ma. teſt. l. libertas. §. ſi. & ſic in perſonis, ubi duo teſtes ſufficiūt, ut ī.

Vide Lau. Val. lib. elegā. vj. c. xxix. & Alc. li. diſpu. iij. ca. xiij.

In P. F. ſed in ſumma in hoc uentū eſt &c.

In P. F. clauſus eſt.

Itē ita datam cōditionem.

Nota quod pluralis locutio duos numero comprehendit. cō cord. tex. in canbus hoc quoque de cō ſe. di. j. gl. eſt in c. ſtatutum. §. nupet. de reſcrip. in vj. Adde quod notaui in l. in uſu, in apoſtil. in uerſ. inuenim⁹ pro plurali. ſocer gl. j. ſupra eo.

VErbum facere,[a] omnem omnino faciēdi cauſam complecti tur: dādi, ſoluendi, numerādi, iudicādi, ambulādi.

Idem libro ij. Reſponſorum. CCXIX.

IN conuentionibus[b] cōtrahentium uoluntatē potius, quam uerba ſpectari placuit.[c] cum igitur ea lege fundum uectigalem municipes locauerint, ut ad hæredes[d] eius qui ſuſceperit pertineret: ius hæredum ad legatarium quoque trāsferri potuit.[e]

Appellatio liberorum omnes comprehendit, niſi per proferentē alter limitetur: appellatio verè filiorum ad ulteriores non extenditur, niſi de dura ſeparatiōe tractetur. Item qui unicum nepotem relinquit, non uidetur ſine liberis deceßiſſe. h. dicit. & primò ponit, quæ comprehendātur appellatione liberorum. Secundo dicit, ad quid fuit inuenta denominatio filiorum, & nepotum. Tertio oſtendit per authoritatem Papyrij, nepotes quandoque contineri appellatione filiorū: Quarto oſtendit idem ex alluſione, uel deriuatione uocabuli. prima dat uſque ad uerſ. Toties. Secunda uſque ad uerſ. Sed Papyrius. Tertia uſq; ad uerſi. Præter hæc. Quarta uſque in fi. Barte.

Calliſtratus li. ij. Quæſtionum. CCXX.

LIberorum appellatione nepotes, & pronepotes, cæterique, qui ex his deſcendūt, continenẽ. hos n. oēs[f] liberorū appellatione lex duodecim tab. cōprehendit.[f] Toties enim leges[f] neceſſarium[g] dicunt in cognatione ſingulorum nominibus uti, ueluti filij, nepotis, pronepotes, cæterorumve, qui ex his deſcendunt: quoties nō omnibus qui poſt eos ſunt, præſtitum uoluerint: ſed ſolis ijs ſuccurrerūt, quos nominatim enumerant. At ubi non perſonis certis, non quibuſdam gradibus præſtatur, ſed omnibus, qui ex eodē genere orti ſunt, liberorum appellatione comprehendunẽ. Sed & Papirius Frōto libro tertio reſponſo. ait: Prędio cū uillico, & contubernali eius, & filijs legato, nepotes quoq; ex filiis contineri:[h] niſi uoluntas teſtatoris aliter ſe habeat. Filii em̄ appellatione ſępe & nepotes accipi multifariā placere.[i] Diuus quoq; Marcus reſcripſit non uideri ſine liberis defunctum, qui nepotem ſuum hæredem reliquit.[k] Pręter hęc omnia natura quoque nos[l] docet parentes pios,[m] q liberorum procreandorū animo, & uoto uxores ducunt, filiorum appellatione omnes, qui ex nobis deſcēdunt contineri. Neque enim dulciore noīe poſſumus nepotes nr̄os, q̄ filij[n] appellare. Etem̄ idcirco filios, filiasve pcipimus, atq; edimus, ut ex prole eorū, earumue diuturnitatis nobis memoriā in æuum relinquamus.

Paulus libro x Reſponſorum. CCXXI.

PAulus reſpondit,[o] falſum tutorem eum uere dici, qui tutor non eſt:[p] ſiue habenti tutor datus eſt,[q] ſiue non:[r] ſicut falſum teſtamentum quod teſtamētum nō eſt:[s] & modius iniquus,[t] q

[Gloss:] ...ut ſup. de teſtibus. l. ubi. Sed huic eſt contra, ſup. de uerbo. obl. l. ita ſtipulatus. in princip. ſed hic non fuit omiſſus dies, imo appoſitus, ibi omiſſus per errorem.

[a] VErbum facere. plene dic ut ſupra eo. l. licet. & facit ſup. eo. l. faciēdi uerb. & l. facere oportet. Ac.

[b] IN conuentionibus. maximè bonæ fidei. Azo.

[c] Placuit. nota magis ſenſum &c. & ſic eſt ſup. de adim. leg. l. iij. §. conditio. & C. quæ res pig. ob. poſ. l. fina. & de lib. præt. l. iiij.

[d] Ad hæredes. qđ fieri poteſt: ut & ſup. ſi ager uectig. l. j. in principio.

[e] Potuit. ut ſi conductor ſuum ius legauerit. obtinet ergo uicem hæredis hoc caſu legatari', ut hic. ſic in acceſſione tpis ut ſupra, de uſuc. l. id tempus. §. fi.

[f] LIberorū. Comprehendit. dicens primam cau. in ſuc. liberorūtur in ſtit. de hæredi. ab inteſta. in prin. ſic & p̄tor large utitur: ut ſ. ſi tabu. teſt. l. j. in prīcip. ſic & iuriſconſultis ut ſupra, de in ius uoc. l. ſed & ſi hac lege. §. liberos. & ſupra de ſenato. l. liberos: & ſupra, eo. l. cognoſcere. §. liberorū. & ſupr. ſo. ma. l. ſi dotali. Ac.

[g] Neceſſarium. aliās neceſſarium. & alias neceſſariam: at ſemper dic. i. neceſſario. & dic in cognatione. i. cognatis: & da exemplum C. de quæſtioni. l. duo. ubi liberi decurionum non poſſunt ſubijci beſtijs uſque ad pronepotes. Item eſt exemplum C. de ſecū. nu. l. j. §. is etiā: ubi ea quæ auferuntur ſecundo nubenti, datur decem perſonis. Item eſt exemplum C. de inceſt. nup. l. ſi quis inceſtis, ubi qui contrahunt inceſtas nu. nō teſtantur in lineam inferiorem, niſi uſque ad pronepotes.

[h] Contineri hoc ideo: quia commode ſeparari non poſſunt: ut C. communia utriuſque iud. l. poſſeſſionem. alias aūt contra, ut infra. qui da. tu. pol. §. ti. & ſup. de teſt. tu. l. quid ſi nepotes.

[i] Placere. ut ſ. e. l. ſi. iij appellatione.

[k] Reliquit. ſupr. l. non eſt.

[l] Nos quoque. loquitur in perſona cu iuſcunque deſcendētis: quia dicit nos, i. filios, uel nepotes.

[m] Parentes pios. repete docet: ut hæc ſoluta ſit p cōiunctā. & lege ſuſpenſiue uſque illuc, filiorum. & ibi reaſſume nos dico docet.

[n] Quam filij. ſ. nomine. & nota hic qđ plus diligit filium pater, quam filius patrem. Sed quare hoc eſt? Rn̄ eſt ratio in filio, nam cū quælibet res conſeruationem ſui deſideret, & uideat pater ſuam naturam in filio conſeruari: ut hic, & non econtra ideo plus eū diligit ut hic, & ſup. de inof. teſt. l. nam & ſi. & ſup. unde libe. l. ſcripto. in fin. & ſup. qđ met. cauſ. l. ſi ibi quidem. in fi.

[o] PAulus reſpondit. exponit titulum quod falſ. tut. auth.

[p] Non eſt. ut & ſu. quod falſ. tut. autho. l. j. §. j.

[q] Datus eſt. ſic nō tenet datio: ut inſtitut. de cura. §. interdum.

[r] Siue non. ſcilicet eſt datus: ſed dic quod datio non tenet.

[s] Non eſt. ſ. uere: abuſiue tamen dicitur teſtamentum, ut ſup. quemad. teſt. ape. l. ij §. j Accur.

[t] Iniquus. i. falſus.

In Pan. ff. ſuorum appellatione.

In Pan. ff. neceſſariū dicunt cognitione ſingulorū &c. Ha.

Qui

modius non eſt. a

Hermogen. libr. ij. iuris epitoma. CCXXII.

PEcuniæ b noīe non ſolum numerata pecunia, ſed omnes res tam ſoli, q̄ mobiles, & tā corpora, q̄ iura ꝯtinétur. c

Paulus libro ij. Sententiarum. CCXXIII.

LAtæ culpæ d finis eſt, non intelligere id qđ omnes intelligunt. e Amicos † f appellare debemus nō leui notitia g coniunctos: ſed quibus fuerunt iura h cum patrefa. honeſtis familiaritatis quæſita rationibus. i

Venuleius libro vij. Stipulat. CCXXIIII.

VInculorū k appellatio uel priuata, uł publica uincula ſignificat: cuſtodiæ l uerò tm̄ publicam, m cuſtodiam.

Tryphoninus li. j. diſputatio. CCXXV.

FVgitiuus, n eſt non is, q ſolū fugiendi a domino conſilium ſuſcepit, licet id ſe facturū iactauerit: ſed q̄ i ipſum factum fugæ, uitium mētis † deduxerit: nam & furē, adulterum, aleatorem, quanquam aliqua ſignificatione ex animi propoſitione cuiuſq; ſola quis dicere poſſet: o etiam hunc, qui nunquam alienam rem inuito domino ſubtraxerit, nunquam alienam matremfamiliās corruperit, ſi modo eius mētis ſit, ut occaſione data id commiſſurus ſit: tm̄ oportere p hæc eadem crimina q aſſumpto actu intelligi: & ideo fugitiuū quoque, & erronē nō ſecundum propoſitionē ſolam, ſed cum aliquo actu r intelligi conſtat.

Paulus libro j. Manualium. CCXXVI.

MAgna s negligētia culpa eſt: magna culpa dolus t eſt.

Idem libro ij Manualium. CCXXVII.

EX illa u parte edicti. Eum quem ei hæredē eſſe oportet: hr̄dis hæredibus bonorum poſſeſſio non defertur. Item in ſubſtitutione x his uerbis, Quiſquis hr̄s mihi erit, proximus hæres tantum ſignificatur: imò non tantum y proximus hr̄s, ſed ēt ſcriptus.

Idem libr. ſingulari de cogniti. CCXXVIII.

MVnicipes intelligendi ſunt, & qui in eodem municipio nati ſunt. z

a Quī modius non eſt. ſic falſus emptor, nō emptor, ut ī. da in diem ad l. ubi autem. §. cum dicitur. ſed male fidei ſicut ſup. pro empto. l. ij. §. ſeparata.

b PEcuniæ. facit ī. e. l. cū ſtipulamur. & ad Tre. l. Balliſta. & l. ſcribit. & dixi plene ī. e. pecuniæ. & l. rei.

c Continentur. quia res oēs poſſunt in pecuniam conuerti. Acc.

d LAtæ culpæ. quæ dolo cōparatur: ut ſu. depoſi. l. quod Nerua.

e Intelligunt. da exemplum: ut ſupra, de inſti. l. ſed & ſi pupillus. §. proſcribere. Et ſubaudi hic: uel maior pars: ut ſupra, ad mun. l. quod maior. & ī. ti. j. l. aliud. §. j. & facit ſup. de iu. & facti ign. l. regula. §. ſed facti. & ſup. eo. l. cedere. §. ſi. Ac.

f Amicos. ſume exemplum in teſtes ut ſupr. de teſta. l. iij. §. j. Itē pone in legatos ut ī. de leg. l. ſciendum. §. ſi alicuius accuſatio.

Qui ſint ueri amici, qui falſi, & ingrati explicat Mādo. de ingratitudine amicorum. cap. 123.

g Notitia. ſcilicet, ex una ſalutatione uel colloquio.

h Iura. ſ. familiaritatis quæſita honeſtis ra. uel dic honeſtis ratione familiaritatis: ut quia ſocius in hoſpitio uel in ſcholis non in honeſtis: ut ſupra. l. libro ma. alias incipit Maſſurius. in eo quod ibi dicit honeſtiora & propriori nomine dicitur concubina, quam amica: ſed certe melius ibi innuitur, quod ex inhoneſta etiam cauſa ſit amicitia.

Initium dicente.

Amicitia quid ſit.

i Rationibus. unde Tullius: Amicitia eſt idem uelle in licitis, & honeſtis. unde non eſt amicitia inter latrones, & fraudatores: ſed inter iſtos eſt fraus, & dolus, & Ideo rei turpis &c. ut pro ſocio. l. cū duobus. in fi. & dicitur amicus quaſi animi cuſtos.

k VInculorum. Accipe exemplum ī. q̄. ex cau. l. j. § j. nam ibi dicit eum reſtitui, qui fuit in uinculis: quod exponit hic, & ſup. in d. tit. l. ſuccurritur. & l. in eadem. & ſu. e. l. qui neque. §. ſolutum. & l. uerū eſt.

l Cuſtodiæ. ſ. appellatio.

m Tantum publicā. ut d. l. ſuccurritur in fi. & ſic inſti. de in. nu. §. ſed quoties. & C. de carcer. pri. l. j.

n FVgitiuus. Da exēplum ut ī. de ædi. edi. l. j. §. j. ubi uenditor debet dicere quis fugitiuus &c. quod exponit hic, & in e. ti. l. qs ſit fugitiuus. l pri. & §. apud Celſū.

o Dicere quis poſſet. ſ. aliquis: uidelicet quātum ad pœnam Infernalem: ut ibi, Qui uiderit mulierem ad concu. eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo.

p Oportere. quantū ad pœnā iuris ciuilis: ut ī. de pœnis. l. cogitationis. niſi in caſu, ubi ſola cogitatio forte punitur: ut C. ad leg. Iu. ma. l. qſquis. Acc.

Cogitatio ſola quandoque punitur.

q Crimina. ſ. adulterium, & furtum.

r Cum aliquo actu. aliās facto. & habes idem qđ factū exigatur in delictis ī. ad l. Aquil. l. ſi qs teſtamentum deleuerit. in fi. & ī. e. l. ſæpe. in fi. & ſup. de fur. l. j. §. ſola cogitatione. & ī. de ædi. ed. l. quis ſit fugitiuus. §. apud Cæliū. & in eo. tit. l. bouē. §. j. nec attenditur peruenit aliqd ad effectū, an non: ut C. ſi quacunq; præ. po. l. j. & ſup. de extraordi. cri. l. j. & C. de fur. l. ſi quis. Quod intellige ſi per eū nō remanſit: ut ī. de parric. l. j. in fi. ſecus ſi pœnituit: ſup. ad l. Cor. de fal. l. qui falſam. & de hoc dixi ſup. de fur. l. qui ea mente.

s MAgna. pone exemplum ut dixi ſup. e. l. cedere. §. fi. & ſu. e. l. latæ.

t Dolus eſt. i. comparat: ut ſup. depoſi. l. qđ Nerua. & ſup. man. l. ſi fideiuſſor. circa princ. & ſup. ſi menſor falſ. mo. l. j. §. hac actione. & ſupr. ſi quis teſt. liber eſſe iuſſus. l. j. §. nō autem. & ſup de acti. & obli. l. j. §. is quoque. ſed quādoque cōtra: ut ſupr. ad l. Corn. de ſica. l. in lege. §. is quoq;. & Inſt. de ſuſp. tut. §. ſuſpectus. Itē qualibet fere criminali actiōe, & ciuili ēt actione dolū tantū punit: ut furti & ēt iniuriæ.

u EX illa. puta ſi nō ſint filij, uel inferiores qui ſuccedāt: & tunc ſuccedunt agnati, non eorum hæredes: ut hic, & ſupr. unde leg. l. j. in prin. & ſupra, ut ex leg. & ſenatuſc. bo. poſſe. l. j.

x Itē in ſubſtitutione. hoc dic ut ī. e. l. ſeſēdū. In pri.

y Non tantum. id eſt, non omnis proximus. ſed demum ſcriptus, ſi quis ſit ſcriptus.

z MVnicipes. Nati ſunt. ſic ergo natiuitas facit municipem: ut hic, & ſu. ad mu. l. j. in prin & alia plura: ut ibi plene notaui. & facit ſup. e. l. munus. In fi.

Tranſacta

Idem lib. ſingu. de tacit. fideicom. CCXXIX.

TRanſacta [a] finitave intelligere debemus nõ ſolùm, de quib. ɔtrouerſia fuit, ſed ẽt quæ ſine ɔtrouerſia ſunt poſſeſſa.

Idem lib. ſingulari ad S.C. Orfic. CCXXX.

VT ſunt iudicio terminata, tranſactione cõpoſita, longioris [b] temporis ſilentio finita.

Idem lib. ſingu. ad S.C. Tertyl. CCXXXI.

QVod dicimus eũ, qui naſci ſperatẽ, ꝓ ſuperſtite [c] eſſe: tũc uerũ eſt, cũ ð ipſius iure q̃ritur, alijs aũt nõ ꝓdeſt, [d] niſi natus ſit.

Caius lib. j. de uerborum obliga. CCXXXII.

HAec enunciatio, [e] Quæ ſunt pluris aureorum triginta, ſimul & quãtitatis, & æſtimationis ſignificatiua eſt.

Idem lib. j. ad legem xij. Tabul. CCXXXIII.

† SI calumnietẽ, & moretẽ, & fruſtretẽ. inde & calũniatòres appellati ſũt, quia per fraudẽ, & fruſtrationẽ alios uexarẽt litibus. [g] inde & cauillatio [h] dicta eſt. Poſt calẽdas Ianuarias die tertio pro ſalute principis uota [i] ſuſcipiuntur. Telũ [k] uulgò quidem id appellaẽ, quod ab arcu mittitur: ſed nunc oẽ ſignificatur, quod mittitur manu. Itaq; ſequitur, ut & lapis, & lignũ, & ferrum hoc noĩe contineanẽ. dictũ ab eo, quod in longinquũ mittii: Græca uoce figuratum ἀπὸ τοῦ τηλοῦ * & hanc ſignificationẽ inuenire poſſum' & in Græco noĩe. nã quod nos telum appellamus, illi βέλος appellant. eoq; noĩe uulgò quidem id ſignificatur, quod ab arcu mittitur. ſed non minus oẽ ſignificatur, quod mittitur manu, ὑπὸ τὸ βαλλιᾶδς, Admonet nos Ξενοφῶν † nã ita ſcribit. † καὶ τὰ βέλη ἐμὸς ἐφέρετο λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖσται δὲ καὶ λίθοι. & id qđ arcu mittiẽ, apud Græcos quidem proprio noĩe τόξευμα † uocatur, apud nos autem communi nomine telum appellatur.

Idem li. ij. ad legem xij. Tabul. CCXXXIIII.

QVos nos [l] hoſtes [m] appellamus: eos ueteres perduelles [n] appellabãt, per eã adiectionẽ [o] indicantes, cum quibus bellum eſſet.

Locuples [p] eſt, qui ſatis idoneè habet pro magnitudine rei, quã actor reſtituendam eſſe petit. Verbũ uiuere, quidam putant [q] ad cibum [r] pertinere. Sed Ofilius ad Atticum ait his uerbis & ueſtimenta, & ſtramenta [s] contineri. ſine his enim uiuere neminem poſſe. [t]

Idem li. iij. ad legem xij. Tabul. CCXXXV.

[a] TRanſacta. Pone exemplum ſupra, ad Tertyl. l. j. §. ſi ubi mater ſuccedit filio, niſi ſit excluſa, ſcilicet mater ſententia, uel tranſact. uel niſi ſit finita, ſcilicet præſcriptione: quia ſi contra eam præſcriptum decem, uel uiginti, uel triginta ann. Sed in tranſa. uidetur cõtra, quaſi nõ poſſit eſſe, niſi ſit lis: ut C. de tranſa. l. cauſas. & ſupra, de tranſact. l. j. ſed tunc lege coniunctim, tranſactione finita. & iunge legem ſequentem cũ iſta. Accur.

[b] VT ſunt. Longioris. id eſt, longi.

[c] QVod dicimus. Pro ſuperſtite. non tamẽ eſt pupillus: ut in arg. cõtra ſ. e. l. non eſt pupillus. et da exemplũ ſu. de ſta. ho. l. qui in utero. Sed opponitur, quid ſi ita ſit hæres inſtitutus, ſi natus erit intra decẽ dies? Sed hoc facit uoluntas teſtatoris.

[d] Non prodeſt. ut acquirant: ſed aliàs quãdoq; prodeſt, ut ſup. de pœnis, l. prægnantis. & ſup. quã dies leg. ced. l. is autem cui. & quo ad alimenta matris: ut ſup. de uen. in poſ. mit. l. j. in princi. & not. in dict. l. qui in utero. & facit ſup. eod. l. intelligendum.

[e] HÆc enũtiatio. ſic qñq; loquimur: ſubſtantia Titij ualet plus aureorum triginta, & comprehendit ſimul quantitates, & æſtimationes ſpecierũ, quæ ſunt in bonis Titij ut hic, & ſup. eo. l. propemodum.

[f] SI calũnietur. quidã dicunt fuiſſe hunc quondam titulũ, qui ita dicebat. uel pone calumnietẽ, pro calũniatur: ut ſit ſenſus: ſi moretur, & fruſtretur: quia nõ uenit ad iudiciũ, calumniatur, id eſt, calumniator præſumitur: ut C. qui accu. non poſſ. l. ſi ea. & C. ut intra certum tempus cri. quæſt. ter. l. j. Azo. & de ap. rec. l. eius qui.

[g] Litibus. nam calumniari eſt falſa crimina ſcientes intendere ut inf. ad Turp. l. j. in princ. Azo.

[h] Cauillatio. a caluo caluis, id eſt, decipio decipis.

[i] Vota. ieiuniorum. Sed quare hic? R. quia hic tractat etiam de rerum ſigni. Ieiunium enim tale ſignificat uotum, & deuotionẽ hominum ad Deum pro principis ſalute. & facit ſecundum hoc C. de feriis. l. omnes dies. ibi, diẽ noſtri ortus &c. uel ſi ꝓmiſiſti die uotorum: hac die dabis. ſed qñq; etiã propter alias cauſas indiciẽ ieiunium, puta ob ægritudinẽ: uel quia in hoſtes proficiſciẽ. uel die ſecundo, ſm R. uota, id eſt, ſacramẽta a conſulibus qui die Calẽ. Ia. inhiãt magiſtratum: ut ſup. de cõd. & demõ. l. Publius. & ſic iurãt: & in eo iuramento hẽ mẽtio principis: ut in auth. iuſiurand. quod præſtatur. *

[k] Telum. pone exemplum ex l. ſ. de fur. l. ſi pignore. §. furtum. Itẽ inſt. de pub. iud. in §. item lex Corn. cætera ſunt plana.

[l] QVos nos. Moderni.

[m] Hoſtes. qui ſint iſti habes ſup. eod. l. hoſtes.

[n] Perduelles. No. crimen perduellionis. i. læſæ maieſtatis contra principẽ uel rẽ publicã, quaſi hoſtile & abominabile: ut ſup. ad legẽ Iul. maie. l. ſi. & de le. ij. l. cũ filius. in ſi. & Inſt. de hęr. quæ ab inteſta. §. ꝑ contrarium. Ac.

[o] Adiectionem. i. præpoſitionem, ſcilicet per. ſic & l. urb. §. pernoctare. ſic ergo per ponitur pro cõtra: ut & ꝑfidus.

[p] Locuples. da exemplũ ã. qui ſatiſ. cog. l. ij. in princ. & ſupra in ius uoc. ut eant. l. j. Accur.

[q] Putãt. & malè.

[r] Cibũ. ſ. tantum.

[s] Stramẽta. id eſt lectum.

[t] Neminẽ poſſe. ergo uerbo uiuere, uel uerbo uictus continentur hæc, quæ hic dicuntur: ut ſup. eod. l. uerbo uictus Sed contra ſupra, eod. l. ſtratum. ubi dicit appellatione uictus non contineri ſtragula. quod eſt idem quod ſtratum, uel ſtramentum: ut in ead. l. dicitur. Solut. diuerſa ſunt genera ſtragularum: quædam ſine quibu

† In P. Fl. incipit, Si calumnietur.

* Alci. lib. prætermiſ. a.

† libro 9. ἀναβάσεως.

* Tota hæc gloſſ. nugatoria explicatione horum uotorum. proinde tu hic deto tu hic apud Alc. & fuſiſſime apud Alexan. ab Alex. Genia. dierũ lib. iij. cap. xij.

† Id eſt, Et tela cominus afferebantur, haſtæ, ſagittæ, fundæ, & lapides plurimi.

Crimen perduellionis qđ ſit, & contra quos poſſit committi.

Sagitta, ſeu ſagittatio.

Stragularum diuerſa ſunt genera.

quibus uiuere non poſſumus: vt lectitur hic. alia ſine quibus ſtare poſſumus: ut tapetarum colligitur. ſup. de auro & argento lega. l. ueſtis §. uirilia. & §. familiaria. & l. argumento. §. ſtragulas.

l. nonnunquã. & ſup. de bo. libe. l. ſi filius qui. & ſup. de fun. inſtru. lega. l. quæſitũ. in prin. & ĩ. de quæſt. l. j. §. ſi quis ultro. ſed hoc qñq; fallit. ut C. de ſer. fu. l. j. & ſup. de dam. infe. l. flumĩnum. circa prin. ibi, neminę nihil, &c. & ſic hæc dictio magis, comparatiuè ponitur. nam plerunque affirmatiue. Acc.

Ferri[a] ꝓpriè dicimus, quæ quis ſuo corpore baiulat: portari ea, q̃ qs iumẽto ſecũ ducit: agi,[b] ea, q̃ aĩalia ſunt. Fabros[c] † tignarios dicimus nõ eos dũtaxat, qui tigna dolant, ſed oẽs qui ædificant.

Idem lib. iiij. ad legẽ xij. Tabul. CCXXXVI.

Qvi uenenũ[d] dicit, adijcere debet, utrum malũ, an bonũ: nã & medicaméta[e] uenena sũt: q a eo noĩe oẽ ꝑtinet, qđ adhibitũ, ei⁹ naturã, cui adhibitũ eſt, mutat,[f] cũ id, qđ nos uenenũ appellamus, Græci φάρμακον † dicũt: apud illos quoq; tã medicaméta, q̃ quæ nocẽt, hoc noĩe ꝑtinentur: vnde adiectione alterius noĩs[g] diſtinctio fiet admonet nos † ſummus apud eos[h] poetarum Homerus. nam ſic ait. †

Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα, ἐσθλὰ τά οἱ Πολύδαμνα πόρε Θῶνος παράκοιτις Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά:

Glandis[i] appellatione oĩs fructus ꝑtinet: ut Iabolen⁹ ait exẽplo Græci ſermonis, apud quos oẽs arborũ ſpecies ἀκρόδρυα appellant. †

Idem lib. vj. ad legem xij. Tab. CCXXXVII.

Plebs[k] eſt cæteri ciues: ſine ſenatoribus. Deteſtatum[l] eſt teſtatione denũtiatum. Pignus appellatũ a pugno: quia res, quæ pignori dantur, manu traduntur. unde ẽt † uideri põt uerum eſſe, quod quidã putant, pignus propriè[m] rei mobilis cõſtitui. † Noxæ appellatione, omne delictum[n] continetur.

Duæ negationes faciunt unam affirmationem. Bar.

Idem li. v. ad legem xij. Tab. CCXXXVIII.

Dvobus †[o] negatiuis uerbis quaſi permittit lex magis, quàm prohibet. idque etiam Seruius animaduertit.

Pomponius lib. ſig. enchiridij. CCXXXIX.

Pvpillus[p] eſt, qui cũ impubes eſt, deſinit in patris ꝑtãte eſſe aut morte,[q] aut emancipatione. Seruorum[r] appellatio ex eo fluxit, ꝙ Imperatores noſtri uendere captiuos, ac per hoc ſeruare, nec occidere ſolent. Incola eſt, qui in aliquã[s] regionem domicilium contulit,[t] quem Græci πάροικον appellant. Nec tñ hi, qui in oppido morantur incolæ ſunt: ſed & qui in alicuius oppidi finibus ita agrũ habent,[u] & in eum[x] ſe quaſi in aliquam ſedem recipiant. Munus publicum[y] eſt officium priuati hominis,[z] ex quo cõmodum ad ſingulos, uniuerſoſque ciues, remque[a] eorum, imperio[b] magiſtratus † extra ordi-

a Ferri. Accipe exẽplum ex cõpoſito, ſcilicet infero, ut illatat ut ĩ. quib. cau. pig. tac. co. l. eo iure. A.

b Agi. id eſt, ducũt ſup. de ſer. urba. præ. l. j.

c Fabros. nam & tigni appellatio eſt generalis: ut ſu p. e. l. ugoi.

d Qvi uenenũ. Pone exẽplũ. ſup. de cõtrah. empt. l. quod ſæpe. §. uenenũ. Itẽ ſup. ad legem Corn. de ſica. l. eiuſdem. in prin. & §. j. & ij. itẽ ſup. famil. erciſc. l. cedere. §. mala.

e Medicamenta. ſalubria. Acc.

f Mutat. dicitur ergo a ui ochemẽti immutandi naturã eius cui adhibetur. Accur.

g Nominis. boni & mali.

h Eos. ſ. Græcos.

i Glandis. da exẽplum & dic ut ſup. de glan. legen. l. j.

k Plebs. plebiſcitũ fit a plebe. ideoq; dicit, qđ fit, inſti. de iure natu. §. plebiſcitum.

l Deteſtatum. da exemplum & dic ut dixi ſup. l. ſubſignatõ §. deteſtari.

m Pignus proprie. Impropriè uel abuſiue etiam immobilis: dummodo det creditori. quod uero non tranſit, dicitur hypotheca: ut inſtit. de ac. §. item Seruiana. in ſi. §. & ſup. de pig. act. l. ſi rem. §. propriè. Sed quantum ad hypothecariam actionẽ non eſt dare differentiam: ut dicto §. inſtit. in prin. & ſup. de pig. l. res hypothecæ. §. inter pignus.

n Omne delictũ. priuatum: ut ſup. de noxa. l. j. in prin. & Inſtit. de noxa. §. noxa. non publicum: ut dixi ſup. eo. l. hæc ſtipulatio noxalis. quæ eſt argumentum contra.

o Dvob. negatiuis. q. d. duæ negationes faciũt unã affirmationem. & da exemplum. ſup. de adop.

p Pvpillus. dat tutor pupillo. dic ergo quis ſit ſed qñq; ẽt filius in poteſtate dicitur pupillus, ſed impropriè: ut ſup. de uer. obli. l. fina. §. pupillus. & C. de iure delib. l. ſi infanti. §. pe. qñque ẽt pro ſeruo impubere, ut ſup. de pœnis. l. quam Tuberonis. §. pupillus ſed impropriè dicitur. & facit inſtitu. quibus mo. tu. fi. in princi.

q Morte. ciuili, uel naturali: vt inſtit. quibus modis ius pat. pote. ſolui. in principio.

r Seruorum. da exemplum inſti. de iure perſo. §. ſerui. & ſup. de ſtatu ho. l. iiij. §. ſeruitus. ſed tabellio dr̃ ſeruus publicus a ſeruiendo, & non a ſeruando: ut ſup. de adop. l. non aliter.

s Aliquam. aliam ab ea, ex qua ducit originem.

t Contulit. ut & C. de lati. lib. tol. l. j. in prin. & eſt idẽ quod aduena ſecundum quoſdã: vt ĩ. §. aduena. & idem quod accola: unde Iacob accola fuit in terra Cha. ſed tu dic dr̃iam inter municipẽ, & ciuẽ & incolã, & aduenã, & accolam, ut plene nota. ſup. ad municipalem. l. j.

u Habent. i. colũt.

x Eum. ſcilicet agrum, id eſt, uillã.

y Munus publicũ. pro officio ponitur hic munus: vt & ĩ. eo. l. munus tribus. in fi. uel ponitur ꝓ perſonali munere: ut tutelę: ut inſtit. de exc. tu. & ſup. eo. l. munus tribus. ij. reſpon.

z Hominis. ut quia ſit iudex.

a Remque. i. ad utilitatem eorum. Azo.

b Imperio. ſcilicet iniunctum: ut ſup. eo. l. munus pro prie. in principio.

Extraor-

• F. Flo. uiolat.

† In Pan. Flo. lignarios, & paulo poſt ligna. ſed non rectè meo iudicio. nõ enim ligna rij fabri dici poſſunt qui parietem coonſtruũt: ijdem tamẽ tignarij rectè dicentur.

† Id eſt, uenenũ.

† Alciat. li. præter. ij. hoc ipſo titu. & Bud. i an. poſte. hic diſtinctionem fieri admonet nos.

† Hi Græci uerſ⁹ de ſunt in F. Fl. præter ultimum.

† Budæus ſic uertit. i. Tyndaris hic habuit ſummo Ioue nata uenena. Quæ Polydãna dedit coniũx Ægyptia Thonis, Commoda cõſulte medica compoſta ſub arte: Multa legẽs Pharia ſolers tellure uenena, Noxia pmixtim carpẽs quoq; cõmoda multa.

† Alia uerſio ſequẽs uerſi. i. plu ra uenena quidẽ bona sũt ſed plurima amara.

† Bud. putat ἀκρόδρυα propriè dici, quę in ambitu ligno ſum putamẽ habẽt quod genus nucũ appellatione apud Latinos cõtinetur.

† In Pan. Flo. uideri poteſt uerbum eſſe. quidẽ putant &c.

† Noxæ, in F. F.

† Negatiuis, in F. Fl. Et de duobus, & tribus negatiuis, & quando una abundet, Mand. in Gl. Facul. §. Nec non electioni. gl. j.

† Id eſt, accolã. Vide Alciat. libro præter. ij. hic. & Bud. in annot. poſteri. hic.

† In F. F. extraordinariũ. Alc. extra ordinem.

a Extraordinario. alias extra ordinem. & aliàs extraordinario. nam non iure actionis compellitur, ſed ex officio: & ſic extra ordinem.
b Appellant. ſ. idem quòd incola, ſecundũ quoſdam: ut & ſup. e. §. incola. uel fortè is dicitur, qui ad tempus moraturus uenit. unde de Loth, ingreſſus eſt tanquam aduena: an ut iudices? & dic ut not. ī. ad muni. l. j. in princi. uel, aduena quaſi aliunde ueniens.
c Decuriones. expouit ti. ī. ď decur. & ubicunq; in legibus inuenitur hoc nomen. & dic dedu cerẽtur. ſ. ſub ditione Romanorũ: ut prouincia Hiſpaniæ: quia capta. qď dic ut C. de lati. lib. tol. in princ.
d Aiunt. & bene.
e Decima. Id eſt, decem ex illis probiores. plures enim decimæ erant. nam decies decem eligebantur: ut ex his decem meliores eparentur, uel eligerentur a prudentibus. uel dic ut plenè dicit litera.
f Vrbs. multis locis habetur mentio urbis. ut ſup. eo. l. ij. & Inſtit. de iure na tur. ſed quoties. nũc unde dicitur. & dic ab urbo, aliàs ab uruo.
g Quod. ſcilicet, aratrum. ſed in deſtruendo dicitur pati aratrũ: ut ſupra. qb. mod. uſuſfruct. amit. l. ſi uſuſfructus.
h Oppidũ ab ope. i. auxilio. & habetur mentio in multis locis. maximè ſup. proxi. §. incola.

...nario [g] peruenit. Aduena eſt quẽ Græci ἔποικον [†] appellant. [b] Decuriones [c] quidam dictos aiũt [d] ex eo, qď initio cum Coloniæ deducerentur, decima [e] pars eorum, qui deducerentur, conſilij publici gratia conſcribi ſolita ſit. † Vrbs [f] ab urbo appellata eſt. Vrbare eſt aratro definire. & † Varus ait urbum appellari curuaturá aratri: quod [g] in urbe condenda † adhiberi ſolet. † Oppidum ab ope [h] dicitur, qď eius rei [i] cauſa mœnia ſint conſtituta. [k] Territorium [l] eſt uniuerſitas agrorũ intra fines cuiuſq; ciuitatis: quod ab eo dictum quidá aiũt, qď magiſtratus eius loci intra eos fines terrendi, † id ē: ſummouendi [m] ius habent. Verbũ ſuum, [n] ambiguum [o] eſt, utrũ de toto, an de parte ſignificet, & ideo qui iurat ſuum non eſſe adiicere debet, neque ſibi commune eſſe. [p]

Paulus ex libris vj. libr. j. Imperialium ſententiarũ in cogni. prola. CCXL.

CVm quærebatur, [q] an uerbum, ſoluto matrimonio dotẽ reddi, non tantũ diuortiũ, ſed ẽt mortem ꝯtineret: hoc eſt, an de hoc quoq; caſu contrahẽtes ſentirent. & multi putabant, [r] de hoc ſenſiſſe, & quibuſdam alijs ꝯ uidebatur. [s] Secũdũ hoc [t] motus Imperator pronuntiauit id actum eo pacto, ut nullo caſu [u] remaneret dos apud maritum.

Quintus Mutius. Scæuola li. fin. [illegible] CCXLI.

IN rutis, [x] cæſis [y] ea ſũt, q̃ terra non tenent, quæq; opere ſtructili, [z] tectoriove non cõtinent.

Iabole. lib. ij. ex poſte. Labeonis. CCXLII.

MAlum [a] nauis eſſe partem, artemonẽ autem nõ eſſe, Labeo ait: quia pleræque naues ſine malo inutiles [b] eſſent: iõ que pars nauis [c] habetur: artemon aũt magis † additamentum, quàm pars nauis eſt. Inter proie-

i Eius rei. i. auxilij.
k Sint conſtituta, ut ſint in auxilium habitantibus.
l Territorium. da exemplum ſup. de iuriſ. om. iudic. l. ſi. & C. de epiſcop. & cleri. l. nulli. §. quod ſi in uico uel territorio.
m Summouendi. quod ſit ex cauſis, uel toto loco, uel parte loci, ut ſup. de pœn. l. moris. & in Lombarda de famoſis. alias de ſeditioſis. l. j.
n Verbum ſuũ. licet dicat in uerbo ſuo: idem in uerbo meo, & uerbo tuo. & da exemplum, ut dicit in delatione iuramenti: cum iuro rem a me petitã non eſſe ſuam. ſ. aduerſarij: uel non eſſe ſuam iurat aliquis: ut ſeruum quem non uult defendere in cauſa noxali: ut ſup. de nox. l. quoties. §. prætor.
o Ambiguum eſt. i. dubium: quia habet duplicem ſignificationem.
p Cõe eſſe. cauſa tollendæ dubitationis. Idem eſt tñ & ſi non adiiciat. ut ſup. de exce. re. iud. l. ſi quis cũ totũ. j. rũ. Azo. Vltimo no. hic q̃ cõe eſt, non eſt meũ. ſic ſu. de aur. & ar. leg. l. Quintus. & de rit. nup. l. illud. j. rũ. Arg. cõtra ſup. de leg. j. l. ſerui electione. §. j. & §. ij. & l. Stichus. & ſi ex nox. cau. l. pe. & ſup. de ri. nup. l. illud. in ſi. & de leg. iij. l. ſi qs ſuos. & de condi. inſt. l. ij. & de in ius uo. l. ſi cõſlibertus. & ſup. de ne gn. geſt. l. ſi pupilli. §. ſi quis ita. ibi, nã & ſic &c. & hoc prout expoſui. Ac.
q CVm quærebat. Da exemplum. ī. ſol. ma. l. ſi quis. ſic & tota die concipitur huiuſmodi ſtipulatio.
r Putabant. & bene.
s Contra uidebatur. & male.
t Et ſecundum hoc in lib. R. ſecundum hoc in lib. AL ob hoc.
u Nullo caſu. ſiue morte, ſiue diuortio ſoluat matrimoniũ: plus etiã ſi non contrahatur: ut ſup. de condi. ob. cau. l. ſi extraneus. & ſic contra. ī. ſolu. matri. l. ſi cũ dotem. in princip. Solu. ut dixi in d. l. ſi extraneus.
x IN rutis. Pone exemplum: ut ī. de act. emp. l. fundi. §. ſi ruta. & de cõtrahen. emptio. l. in uendendo. §. ſi. quibus dicitur, ꝙ uenditor hæc non dat emptori. nunc quę ſint. & facit ī. ad exhiben. l. Celſus. §. idem Iulianus.
y Rutis cæſis. a uenditione exceptis.
z Structili. i. ſtructo in alium.
a MAlum. Pone exemplum in uendita, uel legata naue: ut ſup. de fun. inſtru. l. ſi. Itẽ pone, ſi euincatur, an agatur ex ſtipulatu quod eſt ſi non eſt pars: alias ex empto tãtũ: ut. ſup. de euict. l. nane. & l. ſcapha. & dic malum eſſe arborem nauis, & fixum qui nunquam remouetur. niſi quando petatur Artemonem dicas qui retro ponitur ad eam gubernandam. ſed in eo eſt cõtra ſup. de euict. l. ſcapham. in ſi. ubi dicitur gubernacula eſſe membra nauis, & ſic partes nauis. ſolu. hic dicit ante, quam apponantur. ibi poſt: ut arg. ī. de act. empt. l. granaria. uel hic de eo ſine quo nauis eſſe poſſit: ibi ſine quo non poterat eſſe: uel ibi de aliis gubernaculis.
b Inutiles. ad nauigandum. ſed hæc ratio eſt ſufficiens, non neceſſaria: quia quandoq; una res poteſt alterius eſſe pars, licet utrunque ſine altero eſſe poſſit. Nam & ſtipulatio ſine diei adiectione eſt ualida, tamen dies eius eſt pars: ut ſup. de eden. l. j. §. diem.
c Pars nauis. ſicut cũ ſeruus fundo accedit, uel taſtẽ ſi:

MM 2 non

† Vt qui nouas ſedes in deducẽda colonia quærat. aliàs tñ legitur, ἄποικον qui priores ſedes deſeruerit.
† Cic. cõtra Rull. Hoc iſti decẽuiri cũ numero colonorũ ex lege Rulli &c. Itẽ philippi. ij. Caſilinũ coloniã deduxiſti, quæ erat paucis annis ante deducta.
† In Pan. Fl. & Varus æreo uomere ut ait, urbum &c.
† Vide ad hunc locum Cæliũ Rho. li. lect. antiq. xiiij. ca. v.
† Vide Macro. li. v. priua ita que inquit & Tuſcos æneo uomere uti, cum conderentur urbes ſolitos in Traiectitiis eorũ ſacris inuenio.
† Terentius Varro libr. de lingua Latina iiij. à terrẽdo dictũ putat. idẽ & Sypontinus.
* id eſt, finitionũ.
s Hoc qď hic dicit eſt de iure ciuili: quia de iure canonico hodie matrimoniũ ſola morte naturali ſoluitur ut in ca. ij. de translat. præt. not. Pa. in cap. in pſentia. & ibi poſui in apoſtil. ad cũ in not. ſola enim morte extra de ſpõ. & not. etiã Alexandr. in l. ſi cũ dotẽ. §. ſi maritus. in ſi. ſupra ſolu. mat.
† In Pan. F. adiectamento.
x De rutis cæſis pulchrè Bud. ſup. de actio. emp. l. fundi. §. ſi ruta.

nõ tamẽ ſeruus uel inſtrumentũ partes fundi aũt niſi eſſet ſeruus glebæ:ut ſu.de diuer.& tẽp.præſcri.l.lõge.

a Inter proiectum.pone exemplum: ut ſup. ui poſſ. l.ſi duo.§.itẽ uideamus.& §. Labeo.nã primo caſu nõ agitur uti poſ.ſecundo ſic.Itẽ pone ſup.ad leg.Aquil.l. quẽadmodum. §.j. ubi primo caſu nõ liceı incideret ſecũdo ſic,& ſua authoritate.

ctum, [a] & immiſſum hoc intereſſe Labeo ait,ꝙ [b] proiectum eſſet id, qđ ita proueheret,ut nuſquã requieſceret,qualia mœniana [c] & † ſuggrundia [d] eſſent. immiſſum aũt,quod ita fieret, ut aliquo loco requieſceret:ueluti tigna,trabes, quæ immitterentur. [e] Plũbum quod pro tegulis [f] poneretur, ædificij eſſe, ait Labeo: ſed id quod hypæthrii † tegendi cauſa poneretur,contra eſſe. Viduam [g] non ſolum eam, quæ aliquando nupta fuiſſet, [h] ſed eam quoq; mulierem, quæ uirum non habuiſſet, [i] appellari [k] ait Labeo: quia uidua ſic dicta eſt, quaſi uecors, ueſanus,qui ſine corde, [l] aut ſanitate eſſet: ſimiliter uiduam eſſe dictam, ſine duitate. [m] † Structuram [n] loci alicuius ex tabulis factam, quæ æſtate tollerentur, & hyeme ponerentur, ædium eſſe, ait Labeo: quoniam perpetui uſus [*] paratæ eſſent. neque ad rem pertinere, qđ interim [o] tollerent. [p]

Scæuola lib.xviij Digeſtorum. CCXLIII.

SCæuola [q] reſpondit, Semper acceptũ eſſe, [r] ut libertorum appellatione etiam ij contineri intelligantur, qui eodem teſtamento, uel [s] poſteriore loco manumitterentur: niſi manifeſtè is à quo [t] peteretur, [*] [u] contra defuncti uoluntatem doceret peti.

Labeo libr.iiii. poſteriorũ a Pau.Epi. CCXLIIII.

SI qua † pœna eſt, [x] multa eſt: ſi qua multa eſt, pœna eſt. Paulus: [y] utrunq; eorum falſum eſt. namq; harum rerũ [z] diſſimilitudo ex hoc quoq; [a] apparet, ꝙ de pœna [b] prouocatio non eſt. Simul atque enim uictus qs eſt ei' maleficij, cuius pœna eſt ſtatuta, ſtatim ea debet. at multæ prouocatio eſt, [c] nec ante debet, [d] quam aut non eſt prouocatum, aut prouocator uictus eſt: nec aliter, quam ſi is dixit, [e] cui dicere [f] licet.

b Quod.l.quia.

c Mœniana ut ſ. nequid in loc. publi.l.ij.§. cum quidam.C.de ædi.pri. l.mœniana. Accur.

d Suggrundia. aliàs ſuggrundæ. & tunc plana. & dic id eſt, ſummitates ædificiorum. alias ſuggrundia: & dicunt, quod eſt locus, uel ciuitas.

e Immitterentur. in alium parietem, uel ſolum.

f Pro tegulis. id eſt, in cõiunctione tegularum. Vel dic quod pro tegulis, ſiue loco tegularũ cooperiebatur domus, ut ſunt eccleſiæ Venetianæ, & etiam aliæ domus: & da exemplum ut in uendita domo hoc ſequatur: ut ſupra de actio. empt. l.fundi §. quæ tabulæ. quod autẽ ſubijcit, hypæthrii, quid ſit neſcio.

g Viduam. quædam ſpecialia in uiduis ſeruantur: ut C quan. Imper.inter pupil. & uid.&c. ideoq; quæ ſic exponit,licet in uulgari ſtrictius ponatur.

h Fuiſſet.hoc modo ſtrictè.

i Habuiſſet.ullo tempore.

k Appellari.in larga ſignificatione.

l Qui ſine corde.ſ.ueſanus. & dicendus eſt &c. & ſic reddit ſingula ſingulis

m Duitate.i. ſocietate duorum.

n Structuram.i. clauſuram contra uentum.

o Interim.quandoq; puta in æſtate.

p Tollerẽtur. quia ea quæ ædificio detracta ſunt, ut in ædificio reponantur,ædificij ſunt: ut ſu.de act.emp. & uend.l.fundi.§.fin.& facit ſup. de pigno.l. debitor. & quod ibi dixi.

q SCæuola. aliàs incipit lex,ſemper.

r Acceptũ eſſe. à ſapientibus. & dic caſum, qđ teſtator,etiã eum libertũ aſſignare poteſt, quẽ eodem teſtamẽto manumiſit,quo aſſignat:ut ſup. de aſſig.li.l. j.in prin. Et licet generaliter aſſignet libertos uni filiorum in prima parte teſtamenti: tamen etiam illi uidẽtur contineri quibus poſtea in codẽ teſtamento libertas relinquitur: ſup.de leg. j.l. talis.in prin.& in fine.

s Vel.pro etiam.

t Is a quo.i. niſi alij filij probent, ꝙ teſtator noluit aſſignare,quos ad huc non honorauerat libertate.

u Peteretur.ſ.libertas dari.

x SI qua pœna eſt.& male.hoc eſt dicere,differẽtia nõ eſt inter multã & pœnã:quod corrigit Paulus, quia neutrũ eſt alterum ut ſubijcit.

y Paulus. ſ. dicit.

z Rerum.ſ. pœnæ & multæ.

a Quoq;.nõ ſolũ enim ẽ hęc differẽtia, ſed etiã & aliæ plures:ut hac l. notaui.& ſup.e.l. aliud.§.inter.

b De pœna. imo cõtrarium ſu. de iis,q no.inf.l.furti,et C. de re mil.l.iij.ſed tñ. ꝙ hic in publicis, nõ priuatis delictis dicit,& eorum pœnis. Sed tunc uerũ eſt cõtra ſu. de ap.l. nõ tñ.& C. de ap. l. litigatoribus. ſed tunc tñ.ꝙ non appellat,ex quo ẽ impoſita: ſed añ ſic: qñ ſola ſñia eſt lata. At in multa,etiã poſtq̃ impoſita eſt appellat: dũ tñ fiat intra tpa legitimũ. & hoc ſcđm Azo. ſed nõ uidet probabilis hęc opinio:nã etiã in priuato delicto nõ appellatur poſt executionem. Itẽ fatuũ uidet dicere nõ appellari in publicis poſt executionẽ: maximè ſi uitã pœna adimit. Itẽ ſtatim hic dicit debetur. non ergo erat impoſita. Alij ergo dicunt, ꝙ ab executione pęnæ nõ appellat: ſed ab executione multæ ſic: ut ſic tollantur dicta cõtraria. ſed lex gñaliter reſiſtit, dicens ab executione non poſſe appellari: ut C. quo. app. non reci. l. ab executione. Tu dic tertio in pęna non appellatur etiã ſtatim lata ſententia, puta ſi fateatur feciſſe furtũ manifeſtum: & dicat ſe nimiũ damnatum quia in quadruplũ ſit damnatus:& ſic de aliis priuatis uel publicis: quia ſic magis de iniquitate legis, quam iudicantis conquereretur. at in multa, ſi ideo appellat: quia nimis arbitratus eſt iudex, uel nimis exercuit officium ſuum poteſt: ſicut & aliàs ad arbitriũ [1] boni uiri reducit quod enormiter fit,ut ſup. p ſoc.l.ſi ſocietatem.in fi. & de ope.li.l. ſi libertus.item pro hoc facit,ꝙ eſt, j.l. ex hoc quoque &c. & ſup.quis & a quo. l.ij. & ſecundum hoc nihil obſtat.

c Prouocatio eſt. appellatio: ut & C. de ap. l. & in multis.Accur.

d Debetur.ſ.multa.

e Dixit.ſ.iudex.

f Dicere. iure ordinario. at de pęna etiam delegatus iudi-

† In Pan. Flor. ſuggrundæ.

† ὑπαίθριον. ſubdialis. Quid ſit hypæthriũ pulchrè Budę.ſup. de uſufru. l.ex Sylua cædua. Aliud etymõ huius uocis uide apud Macrobi. lib. Saturnalium vj. ca. xv.

† Staturam, in P. Florent.

* Vſus cauſa.

† Pro qua ſignificatione, & alijs, Mandoſ. in gl. Facul. §. Actam.in uer. vel ut ceregentem.

* P.F. peterentur.

† Cõcurrent.in ca. quia uos. de appel. extra.

[1] Pro iſto eſt glo. in capi.ſuper his. de accu. extra. ubi pauca. adde glo.c.j. §. quem terminũ. in uerbo,pro rogetur. ad mediũ. In pragm. ſanct.

Ex hoc quoq; [a] earũ rerũ diſsimilitudo apparere poterit, q a certæ pœnę ſingulorũ peccatorũ ſunt, [b] multæ ſ: quia eius iudicis poteſtas eſt quantam dicat: niſi quũ lege conſtitutum eſt, quantã dicat. [c]

Pomponius lib. x. Epiſtolarum. CCXLV.

STatuæ affixæ baſibus [d] † ſtructilibus, aut tabulæ religatæ catenis, aut erga parietem affixæ, † aut ſimiliter quę cohærent lignis: † non ſunt ædiũ. Ornatus enim ædium cauſa paranſ, non quo ædes perficiantur. Item Labeo ait, prothyrum, [e] † quod in ædibus interdum fieri ſolet, ædium eſt.

Idem libro xvj. Epiſtolarum. CCXLVI.

APud Labeonem libris πιθανῶν † ita ſcriptum eſt: [f] exhibet, qui præſtat eius, [g] de quo agitur, præſentiam. [h] Nã etiam qui ſiſtit, præſtat eius, de quo agitur, preſentiam: nec tamen eum exhibet, [i] qui mutum, aut furioſum, aut infantẽ exhibet. Non enim poteſt uideri eius præſtare præſentiã. nemo enim ex eo genere præſens ſatis aptè [k] appellari poteſt.

Reſtituit non tantum qui ſolùm corpus, [l] ſed etiam q omnem rem, [m] ꝯditionemque [n] reddita cã præſtat: & tota reſtitutio, iuris interpretatio ẽ.

TITVLVS XVII.

† DE REGVLIS IVRIS.

Quia non eſt nouum, ut quibuſdam declaratis, & enumeratis generalis clauſula ponatur, ut l. ſi ſeruus ſeruum. § inquit. ſuprà ad legem Aqui. ideo hic iuriſconſultus, quia ſupra poſuit de iure ciuili, & pratorio: nunc ſubijcit regulas illorum iurium. Et diuiditur in quatuor partes: ut patet in textu Bartol.

Paulus. I.

REgula eſt, [o] quæ rẽ, quæ eſt, breuiter enarrat. non

iudicat. & ſic eſt in ſecunda differẽtia, ut ſup. e. l. aliud. §. inter. in fine.

a Quoq;. tertiam ponit differentiam: ut ſup. eo. l. aliud. §. inter. ibi, & multa quidem, &c.

b Sunt. per leges, ſcilicet conſtitutæ, quas poteſtas iudicis non poteſt minuere uel augere: ut ſ. ad Tert. l. j. §. j. in fi. ſed ſecus in multis. ut ſubijcit.

c Dicat. quãdoq; lex certã ponit pœnam, & eam uocat multã, ut ſ. de præuaric. l. præuaricationis. in fine. & C. de epiſ. aud. l. ij. & C. quorum appel. non reci. l. abſtinendum. & de iudi. l. properãdũ. §. ſi autem utraque. & iſtę impropriè dicũtur multæ. quandoque ſtatuitur. ut ultra non procedatur, & tunc quia minus poteſt dicere quantum uult, propriè dicitur multa: ut C. de modo mul. l. fin. & de ſpor. l. ij quandoque nullo modo ponitur quantitas: ut ſu. de cuſt. reorũ l. ſi quis reũ. & tunc propriiſſime dicitur multa: ut hic, & ſupra eo. l. aliud. §. inter. Accur.

d STatuæ. Baſibus. Baſes ſunt lapides lati ſub oſtio, qui ultra oſtium quãq; extendũtur, & ibi ſtatuæ ſuperponuntur: ut in foribus eccleſiæ beati Petri leones. ſi ergo non ſunt de ſubſtantia domus, nõ continentur uẽdita domo: aliàs ſecus: ut hic, & ſupra, de act. emp. l. fundi. §. quæ tabulæ. Sed arg. contra ſ. de auro & argento legat. l. in argento. § primo.

e Prothyrum aliàs prothytum. & aliàs interdum. & neſcitur quid ſit dicere. uel dic, quod eſt illud quod procul trahitur, ut aqua, uel aliquid aliud, ut in domo noſtra Citella. Accur.

f APud. Scriptum eſt. ſed malè. & accipe exemplũ ex lege ſup. de in ius uoc. l. eum pro quo. ubi dicitur: qui promiſit exhibere aliquem in iudicio, tenetur exhibere. quod qualiter intelligitur, hic exponit Acc.

g Eius. ſerui, uel corporis. Accur.

h Præſentiam. ſed hoc falſum eſt: nam &c. reprobatur ergo illa definitio, ut inſufficiens, & tanquam non conuertibilis cum ſuo definito.

i Exhibet, quid ergo erit hoc caſu? Reſpondeo: aut non tenet promiſſio ad hoc ut tales habeant ſiſti iuri: aut ſi poſtea inciderint in tales caſus, habebit exceptionem expromiſſor: ut ſup. ſi quis cau. l. ij. §. ſi quis. & §. idem eſt.

k Aptè. ut & ſup. e. l. coram. & de iure codi. l. ij. §. fin. & facit ſup. eo. l. ij. & ſup. eo. l. plus eſt.

l Corpus. ſcilicet petitum: cum nihil eſt reſtituẽdum & da exemplum: ut ſup. de rei uen. l. præterea.

m Rem. propter fructus, qui quaſi pars rei ſunt.

n Conditionemq;. hoc dicit propter uſucapionem: & hoc etiam ſubijcit, & tota, &c. id ẽ omnis reſtitutio cõſiſtit in interpretatione iuris: ut ſic fiat, ut ius interpretatur. quod habes ſup. eo. l. reſtituere. Accur.

DE REGVLIS iuris.

Dictum eſt ſupra, de omni iure prætorio & ciuili ſpecialiter per titulos diuerſos, quod ius ſuper perſonis & rebus conſiſtit, ut ſupra, de ſtatu homi. l. j. nunc generales definitiões, ſiue traditiões dicere uult. Nec enim eſt nouũ, ut quibuſdã enumeratis, q̃dã generalis ſubijciatur clauſula, q̃ omnia cõprehẽdat, &c. ut ſupr. ad le. Aqui. l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit lex.

o REgula eſt. Quatuor nota ex hac lege. Primo, qd ſit regula a princi. illucuſq;, non ut ex regula, &c. & ibi reaſſumit, per regulam igitur, &c. Secundo quæ ſit eius poteſtas: ut ibi, non ut ea regula. Tertio, quod ſit eius officiũ: ut ibi, & ut ait Sabinus, &c. Quarto, quòd leuiter uitietur, ut infra ibi, Quæ ſimul &c. ſuper primo dic, regula eſt quæ rem, q̃ eſt, id eſt, de qua ſit in regula ſermo, breuiter enarrat, id eſt recitat: non ſtatuit, ſcilicet de nouo, ut ſubiicit in ſecũdo, per regulam igitur, &c. quaſi dicat regula eſt plurium rerum compendioſa narratione facta traditio: ut patet per exempla ĩ. eo. per totum. Sed qualiter ſit regula? Reſpon. uniuerſali ſigno denotante uniuerſalem affirmationem, uel negationem: ſiue id fiat per nomina, ſiue per aduerbia. Exemplum de nomine uniuerſali affirmatiuo. ĩ. eo. l. omnia quæcunque. De negatiuo. ĩ. eo. l. nemo ex his. & alijs pluribus. De aduerbio affirmatiuo, infra eo. l. ſemper in ſtipulationibus. De negatiuo. inf. e. l. nihil. tam ſed nihil, nõ eſt aduerbiũ: imò nomẽ. unde melius exẽplum. inf. e. l. nunquã actiones. ſed et ſi indefinitè tradita ſit regula, pro uniuerſali tamẽ eã accipimus, ſicut probatur ut ſup. de leg. præſt. l. j. §. generaliter. & C. de hæ. uen. l. fi. & ſ. de off. præfe. urb. l. j. §. cũ urbem. aliàs §. in initio. Si quæras qualiter dicitur indefinite

† Baſes ſtructiles ſunt, uel ut ſedimẽta columnarũ non ſolido lapide cęſa ſed opere cęmẽtitio latericio- ve coagmentata, quib⁹ columnæ nituntur. ipſę quidẽ ſolido lapide cõſtantes. Bude. hic.

† In P. F. aut ſi ſimiliter cohęrẽt lychni non ſunt ædium.

† alias tignis, alias lychnis.

† Vide Bud. hic

† l. uerisimilium, aliàs eſt πιθανῶν eſt idem.

a Prothyrum ueſtibulũ dicitur in domorum ianuis. Tu uide Bud. in annot. poſte. hic.

† In P. F. de diuerſis regulis iuris antiqui.

definitè? Reſpon. quando uniuerſale ſubſtantiuũ, uel eius loco ponitur aliq̃d in regulæ traditione ſine uniuerſali ſigno. Eſt autem uniuerſale ſubſtantiuum terminus pluribus naturaliter ſecundum eandem ſignificationẽ conueniens, ut homo, fœmina, ſeruus, & multa ſimilia. Propria uero nomina non dicunt pluribus cõuenire ſecundũ eãdẽ ſignificationẽ ut Titius. Loco autẽ uniuerſalis ſubſtantiui dico poni quis, uel qui cũ ſuis obliquis: & is ea id & æquipollentia, ubicunq; ſit demonſtratio, uel relatio ad hominem, uel ad rem: ut inf. eo. l. quę legata. & l. eius eſt nolle. Super ſecũdo, quòd regula nõ facit ius. ſed ex iure quod eſt, ſcilicet aliàs cõſtitutũ, ſcilicet generale plurium & commune, fiat regula: dic quòd non facit ius in exceptis: quia ſic genus ſpeciei derogaret quod eſſe non debet. ſed econtra ſpecies generi: ut inf. e. l. in toto. ubi ergo nulla eſt exceptio, facit ius generale: ubi autem habet exceptionem, facit ius ſpeciale præterquam in exceptis. uel dic ſecundo. q̃ etiam in non exceptis non facit ius. cum tantũ intendat narrare, & coniungere iura: ut proximè ſ. & infra ibi, ut ait Sabinus, &c. Tu dic tertio, quod non facit ius in exceptis: ut dixi modo. Itẽ nec in caſibus ſtatutis iam in l. cum ibi iam ſit factum, ut & modo dixi, ſed ſuper caſibus, in quibus eadẽ eſt æquitas, nec tamen ſunt in iure poſiti, bene facit ius. Super tertio ubi dicitur, quod regula eſt cauſæ coniunctio, dic ſecundum lo. cauſæ, id eſt, rationis: ut ex duabus legibus colligitur ſup. de condit. & demonſtra. l. cum talem. §. falſam cauſam. & Inſtit. de le. §. longè. coniungit ergo regula cauſam. i. rationem redditã in uno, pluribus aliis in quibus uertitur eadem æquitas, attribuit: puta primo ſtatutũ fuit in piſcibus ut occupanti concederentur ea ratione, quia in nullis bonis erant: hæc autem ratio & in leonibus, & in aliis feris animalibus locum habet, ſcilicet quia in nullius bonis ſunt. Vnde bene ſequitur traditio generalis: ut quod in nullius bonis eſt, occupanti concedatur. Sed P. ſic, regula eſt coniunctio cauſæ, id eſt, plures, cauſæ ſimul iunctæ regulam conſtituunt: puta ſtatutum eſt in piſcibus, ut occupanti concedantur. Idem eſt in feris beſtiis, & uolucribus, quæ in nullius bonis ſunt. Collige ergo regulam, quod in bonis, &c. & ſic non comprehendit niſi ſtatuta, ut ea coniungat. Quod autem hic dicit, quaſi cauſæ coniunctio, eſt expreſſiuũ ueritatis. Fallit autem dicta regula in libero homine, & non adita hæreditate, & in re ſacra, uel religioſa. Super ultimo dicit P. omnes exceptiones eſſe de regula, & cum ea contineri. Sed opponitur: ergo nulla uitiari poſſet. Sed reſpondebat poſſe uitiari, ſi idem ius in exceptionibus intelligeretur, q̃ regula breuiter in quibuſdam caſibus primo ſtatuit: & ſic hic intellexit. Secundum eum ergo omnes ueræ ſunt, licet habeant exceptionem. Ioan. dixit exceptionẽ non eſſe de regula: imò extra regulam: arg. ſup. de pœ. l. ſanctio legũ. & q̃ extra regulã ſunt, perdunt officiũ ſuũ: & ſic omnes iſtæ falſæ ſunt: q̃ habent aliquã exceptionẽ: cũ omnia debeãt coniungere, & in nullo fallere: arg. ſu. de reg. Cat. l. j. & quod hic dicitur. Eſt tamen arg. contra in authen. de non alie. §. ut autẽ. ubi innuit firmari regulam per ea, quę excipiuntur. Sed dic firmatus, id eſt, declaratur: ut in non exceptis locum habeat, non tanquam regula, ſed tanquam ſic conſtitutum. Quæ autẽ ſunt, quæ patiuntur exceptionem, & quæ non, habes inf. e. l. omnis definitio. Accur.

† Hæc erat breuis explicatio cauſę, ac ueluti ſumma cõprehenſio, q̃ actor in iudicio faciebat ante, quàm ad aduocatos & ampliorẽ diſceptationẽ deueniretur.

† Verum quid referre putamus mulieres ne magiſtratus gerãt, an magiſtratus gerentes mulieribus pareant? & de imperio mulierum, & quãdo munus publicum exercere poſſint, Mandoſ in procem. gl. Facul. in uer. uiri.

Piſces, leones, & animalia fera cuius ſunt, & an occupantis.

ut [a] ex regula [b] ius ſumatur, ſed ex iure, [c] qđ eſt regula fiat. Per regulã igitur breuis rerũ narratio traditur. & (ut ait [d] Sabinus) quaſi cauſæ coniectio eſt, [e] † q̃ ſimul [f] cũ in aliquo uitiata eſt, pdit officium ſuũ.

Vlpianus libro j. ad Sabinum. II.

Fœminæ † [g] ab omnibus officijs ciuilibus, uel publicis remotæ ſunt. & ideo nec iudices eſſe poſſunt, nec magiſtratum gerere: nec poſtulare, nec [h] pro alio interuenire; nec † procuratrices [i] exiſtere. Itẽ impubes † [k] omnibus officijs ciuilibus debet abſtinere.

Idem libro tertio ad Sabinum. III.

[a] Non ut. quæ ſit eius poteſtas.

[b] Ex regula. quæ eſt materiatum.

[c] Ex iure, quod eſt materia.

[d] Vt ait. quod ſit eius officium.

[e] Quæ ſcilicet regula.

[f] Simul. i. ſtatim. & hoc quam leuiter uitiatur.

[g] Fœminæ. Officiũ aliud ciuile, id eſt, pſonale & publicum authoritate, & utilitate, ut conſulatus, prætura, iudicatura, & ſimilia: ut ſ. de iu. l. cum prętor. §. fina. & ſupra, de cap. di. l. amiſſione. §. fina. & l. ſeq. & aliud publicum ſcilicet authoritate, ſed utilitate priuatum, ut eſt tutela, & cura, quod & ipſum eſt ciuile, id eſt, perſonale: ut Inſtit. de excu. tut. in prin. & ſup. e. t. j. pupillus. §. munus. & ſup. de exc. tu. l. athletæ. §. tutela. & ab omnibus fœminæ remotæ ſunt. Eſt tamen argu. contra. ad hoc ultimum. ſup. de proc. l. licet. § ad actionẽ. ubi innuit cenſeri priuatũ, licet aliquid publici habeat iuris: ſed alio caſu loquitur. Primũ autẽ probat tribus exemplis. primo de iudicio, quod probatur, ſup. de iudi. l. cũ prętor. §. fin. Secundũ de magiſtratu probatur. ſup. de mune. & hono. l. & qui originem. §. corporalia. Tertiũ ſupra, de poſtu. l. j. §. ſexum. Sequentia duo exempla, ſcilicet de fideiuſſione, & procuratione: ut ſupr. ad Vell. l. j. & ſup. de proc. l. neque. omnia gratia ſimilitudinis ponuntur: non quòd ſint publica, imò priuata officia. Quis enim ignorat pertinere ad publicam utilitatẽ, ſi pro Titio fideiuſſero? & ſic alia ratio ideo ad prima tria refertur, non ad duo ſequẽtia. & ſic ſupr. ad le. Fac. l. j. §. ſi uſusfructus. uer. ſed operis. & fami. erci. l. ij. §. ſi quæras. Sed licet non poſſint habere dignitates fœminæ regulariter, quandoq; tamen habeat. ſcilicet ſine adminiſtratione, a principe: ut C. de nupt. l. imperialis. §. ſi mulca. ſed & cum adminiſtratione. ſi dicat, non obſtante l. aliqua. ut arg. in authen. de teſt. imperfec. §. & ſi quidem, colla. viij. Item habent dignitatem per alium, ut per uirum. coruſcant enim, &c. ut in authen. de conſuli. §. ſi autem. & §. ſi uerò. & C. de dign. l. l. mulieres. Itẽ per patrẽ: ut ſup. de ſena. l. fœminæ. Quod autem dicit ne poſtulent, fallit in caſibus: ut ſupra, de poſtu. l. j. §. ſi. Item pone pro ſe poſtulabũt cum non prohibeantur. Quod de fideiuſſione dicit, fallit in caſibus: ut no. ſupra, ad Velleia. l. j. Item quod de procuratione, fallit ſupra, de procura. l. fœminas. Item extra iudicia poteſt procurare aliena negotia: ut ſupra, de neg. geſt. l. iij. §. j. ſed in patrimonialibus non excuſantur mulieres, ut C. de mu. patri. l. pe. lib. x. & C. de mulie. & in quo loco mu. ſe. congruentia. l. j. & ſupra, de mu. & ho. l. reſcripto. §. fin. Item a corporalibus excuſantur: ut ſup. de mu. & ho. l. & qui originem. §. corporalia. & facit ad lege iſta ſup. de ſtatu ho. l. in multis. & quod ibi no. & facit ſup. de iure fiſ. l. deferre. in prin. & de eden. l. fœminæ. & de iniu. l. ij. Accur.

[h] Interuenire. id eſt fideiubere. Accur.

[i] Nec procuratrices. exempla de officiis priuatis.

[k] Itẽ impubes. etiam ſi peuitia ſit aliorum, ut ſ. de iure immu. l. ij. §. impuberes. ſed adultus poteſt ex cauſa, non aliàs ante xxv. annos: ut ſup. de decu. l. non tantum. Arg. contra C. de teſt. mili. l. fina. Accur.

† Procuratores. in P. F. Hal. curatores.

† Impubes quę facere poſſit, habes apud Mandoſ. de ęta mino. ca. 4. dum de pueritia tractat.

Mulier quandoq; poſtulare & fide iubere põt.

Eius

a E Ius. Caſus huius l. pôt poni in eo, qui eſt inſtitutus ſub conditione. Itē in eo cui eſt legatum relictū ſub conditione. nā interi nō pôt uelle ut habeat: nec interim pôt uelle, ēt repudiando ut perdat: ut ſup. de acqui. hære. l. is qui hæres. in prin. & §. ſi quis. & l. is pôt. & ſu. de le. ij. l. ſi ita. §. ſi ſub conditione. Pôt ēt poni in contractibus ſ. ut qui habet poteſtatē, ut contrahat, habet ne cōtrahat. nā qui pôt uelle cōtrahere, idē pôt & nolle: ut C. de act. & oblig. l. ſicut in initio. Furioſus aūt uelle cōtrahere nō pôt: & id circo nec nolle ūr. Hæc aūt regula locum habet ante contractū initiū, nō poſtea, ut d l. ſicut. Itē ēt poſt contractū initum locum habet in mādatis, & iuſſis, quæ reuocari poſſent re integra: i ſnīa uero reuocari nō pôt ut ſup. de re. iu. l. qui iuſſit. in ſi. Nec pôt poni ſic caſus in ſeruo hærede inſtituto, qui adijt hæreditatē iuſſu dñi: ut non dicat̃ uelle: ut ſic poſſit nolle: cū inuitus cogatur adire: & ſic uelle cogitur: ut ſup. ſi quis omiſ. cau. teſta. l. j. §. j. Conſenſus. n. ſerui neceſſarius eſt: ut ſup. ad Tre. l. ſeruo inuito. circa princ. pôt enī iubente dño nolle adire: ut C. de hæ. inſt. l. cum ꝓponas. in ſin. Fallit autem regula ſup. de bo. poſ. l. tutor. ubi dr̃, quòd bo. poſſ. pôt tutor pupillo petere: non autem poteſt repudiare. ſed illud eſt ratione officij. Acc.

† In Pan. Fl. eius eſt non nolle qui &c. ut ſit ſenſus eius eſt patientiā præſtare, qui poteſt uelle. uide Anto. Auguſt. emenda. li. j c. ij. circa ſi. Similis locutio in l. j §. ſcientiam. ſup. de tribu. actio.

† E Ius [a] eſt nolle, qui poteſt uelle. [b]

Idem libro. vj. ad Sabinum. IIII.

V Elle [c] non creditur, qui obſequitũ imperio patris uel domini.

Paulus libro ij. ad Sabinum. V.

I N negotijs [d] ꝯhendis [e] alia cā habita eſt furioſorum: [f] alia eorum, [g] qui fari poſſunt, quamuis actum [h] rei non intelligerent. [i] Nam furioſus nullum negotium contrahere poteſt: [k] pupillus omnia tutore authore agere poteſt.

b Et uelle. ſubaudi. & contra.

c V Elle non creditur. Pater iuſſit filio, ut aliquid faceret, q̃ atrocitatem non continebat: filius non creditur uelle quo ad ſuā pœnam: nāq; parere debuit: ideoq; ſibi ignoſcitur: ut inf. eo. l. ad ea. Sed arg. cōtra ſup. q̃ me. ca. l. ſi mulier. §. ſi. & ſup. de rit. nup. l. ſi pater cogente. & C. de hære. inſti. l. cum proponas. † qui bus dicitur, quòd coacta uoluntas, ; uoluntas eſt: ſed hoc quod dicit, eſt quo ad hoc, ut non puniatur: eſt tñ uoluntas: vt ibi. Acc.

† Coacta uolūtas, uoluntas eſt. In contrariū uidet̃ tex. in cap. ueniens ij. extra de ſponſa. dū dicit matrimoniū metu contractū eſt nullum.

d I N negotiis. Quædam ſunt negotia: quæ exigunt expreſſam uoluntatem, ut ſup. de proc. l. filius. §. inuitus. ſup. & de ſer. urb. præ. l. inuitum. & in his obtinet hæc l. ut ſup. de in. cod. l. ij. §. penul. ſ. ut habeatur loco diſſentientis. Item aliquando ſufficit tacitus conſenſus: & in his idem: ut ſup. loc. & condu. l. qui ad certum. niſi in caſu ut ſup. ſol. mat. l. ij. §. ſi. ubi eſt ſpeciale propter patrem. Sed Azo dicebat in tacito conſenſu uideri ſemper conſentire furioſum, per illam l. ſolu. mat. quod non placet per illam, qui ad certum. Aliquando etiam nec tacitus conſenſus eſt neceſſarius: ſed ſufficit ſi ceſſat prohibitio: ut ſup de nego. geſt. l. ex duobus. & in his hr̃ furioſus loco conſentientis: ut ſup. de nego. geſt. l. iij. §. curatori. pupillus autem ſi perfectè intelligat, cuilibet obligari poteſt tutore authore, ēt ſi ſemiplenum intellectum habeat. ſecus ſi nullum: vt Inſt. de autho. tut. in prin. & de inut. ſtip. §. furioſus. & inf de acq poſſ. l. quamuis. §. infa. & ſup. rem pup. ſal. fo. l. ſi pupillus. & l. ſeruum. & de acq. poſſ. l. j. §. ſi furioſus. & ſup. de uerb. oblig. l. mulier. Acc.

e Contrahendis. i. contractibus celebrandis.

f Furioſorum. i. eorum, qui ex mentis alienatione carent intellectu.

g Eorum. ſ. pupillorum.

h Actum. i. quod agunt.

Vlpianus lib. vij. ad Sabinum. VI.

N On uult [l] hæres eſſe, qui ad alium transferre uoluit hæreditatem.

Pomponius libr. iij. ad Sabinum. VII.

I Vs noſtrum [m] non patitur eundem in paganis [n] & teſtato & inteſtato deceſſiſſe: earumque rerum [o] naturaliter inter ſe pugna eſt, ut teſtatus, & inteſtatus quis ſit.

Idem Libro iiij. ad Sabinum. VIII.

I Vra [p] ſangui-

i Intelligant. ſcilicet, plene iſti pupilli.

k Poteſt. ēt curatore authore. Acc.

l N On uult. Caſus iſte cōmodiſſimè poni pôt i libero hoīe, qui ab aliquo bona fide poſſidet̃, qui ē inſtitutus cōtēplatione poſſeſſoris & ſciens ſuam conditionem adūt uolēs ei acquirere, nā ei quærit: vt ff. de acquir. rer. do. l. homo liber. circa pri. Sed & pôt poni in eo, qui eſt inſtitutus, & rogatus alij reſtituere hæreditatem. nam ſi uult ſponte adire, & totam hæreditatem reſtituere, non erit hæres quantum ad cōmodū, uel incōmodum: ut Inſt. de fideicom. hær. §. reſtituta. Item ſi nō uult cogitur adire. nam tunc onere, & emolumento carebit: ut in eod. tit. §. ſed ſi recuſet. Sed de his eſt argu. contra ſup. de mi. l. ait prætor. §. ſed quod Papinianus. ſed ibi nomine durat, hic non durat. Vel non uult ibi eſſe hæres re. ſi autem ſponte adiret, & quartam retinet, remanet hæres etiam re pro quarta in onere, & emolumento: vt Inſti. de fideicom. hære. §. reſtituta. & ſeq. §. ſed quia. Vel pone exemplum: vt ſup de iure dot. l. profectitia. §. ſi pater. ubi dicitur: ſi pater repudiat hæreditatem ut ad generum ſubſtitutum tranſeat cauſa conſtituendæ dotis, non eſt dos profectitia: & ſic non erit pater hæres. Item pone ſupra, de donatio. inter uirum & uxorem. l. ſi ſponſus. §. ſi maritus.

m I Vs nrũm. Hæc regula uera eſt inter paganos: ſecus inter milites: vt Inſti. de hære. inſtitu. §. non aūt. & §. ſi. & ſup. de mil. teſt. l. ſi miles fundo. & l. miles. §. & qa. Item in paganis eſt uera ab initio. Ex poſtfacto aūt & ipſi pro parte q̃nque inteſtati decedunt: ut ſup. de inoff. teſt. l. circa. Sed op. Io. mulier uirum cui nupſit intra tpa luctus, non pôt inſtituere hæredem ultra quam in tertia: ut C. de ſec. nup. l. j. in prin. Pone ergo quod in ſolidum hæredem eum inſtituat: an erit in ſolidum hæres ? uidetur q̃ non per illam l. Si dicas in tertia: tunc eſt contra iſtam. ſi dicas in nihilum: eſt iniquum. nam inutile non debet uitiare utile: ut ſup. de iu. do. l. ſiue generalis. circa prin. ſed dic in ſolidum eū hæredem. Sed id qđ habet ultra tertiam partē reſtituit ut indignus: ut arg. ī. de uul. ſubſt. l. ex facto. §. ult.

n In paganis. q̃ ſitis in domo & in pago, nō in militia.

o Rerum. teſtati. & inteſtati.

p I Vra. per ca. di. mediā, & maximā tollit̃ ius ſuccedēdi tanq̃ cognatio. Itē per oēm ca. di. tollit̃ ius ſuccedendi tanq̃ agnatio: vt Inſt. de leg. tu. § ſi. ſed ipſa cōſanguinitas nullo delicto tolli pôt: ut hic dr̃. Item non tollit̃ ius, quo ꝓhibent̃ nup. inter agnatos, & cognatos & ſi oīs cap. di. accidat in cuiuſq̃ pſonā. nā ēt in perſonis ſeruorū ius eſt ꝓhibendarū nuptiarū: ut ſup. de rit.

 nupt.

nup.l.adoptiuus.§.ſeruiles. Pacto autem ius ſuccedendi tanquã agnatus,uel cognatus, non põt tolli:vt ſup. de pact.l.ius agnationis.Itẽ pone exemplum C.de pa. pó.l.abdicatio.ſm ſecundam poſitionem caſus.

ᵉ Sanguinis.i.iusconſanguinitatis.

ᵇ SEmper in obſcuris. Pone caſum ĩ.de le. iij. l.numis. Itẽ ĩ de uer.ob.l. ſi ita ſtipulatus fuero decẽ. & l. Inter ſtipulantẽ.§. ſi ſtipulãte.I primo eſt obſcuritas,& æquiuocatio pp numorũ diuerſitatem:vt ſu.de iure fiſci. l. ita fidei. & ſup.de reb.du.l. ubi. Secũdo pp alternationẽ : vt ſu. ď Iniu.l ꝓtor.§.qđ ait prætor. Itẽ pot poni ĩ.de at.l.diẽ. §.ſi plures.ibi , inde quæri:ſ &c. Itẽ facit ſup. de pœn.

nis ᵃ nullo iure ciuili dirimi poſſunt.

Vlp.lib.xv.ad Sab. IX.

SEmper ᵇ in obſcuris, quod minimum ᶜ eſt, ſequimur.

Paulus lib iij.ad Sabinum. X.

SEcundum ᵈ naturam eſt,commoda cuiuſque rei eum ſequi , quem ſequuntur incommoda.

† Tex. in can.nerui. xlij.diſt.& quot modis accipiatur dictio ſemp.,Mãdoſ.in Gl. Facu. §. Nos qui, hoc ipſo uer.

† Pulchrè in hãc ſententiam facit adagiũ , Neq; mel neque apes.

l.præſes.in fi.ſed op.inf.eo.l.in obſcuris.ubi dicit inſpici,quod ueriſimilius eſt.Sol hæc ſm illam:ut illud primo inſpiciatur:ut inſ.eo.l.ſemper . Secundo obiicitur ſup.de iu.do.l.cum poſt.§.gener.ubi promiſſio fundi non ualet,neq; legatum. Sed ibi ideo:quia ſi quod eſt minimum,inſpiceretur:ad nihil rediretur:cũ & palmus terræ ſit fundus:ut ſup.de l.j.l.quod in rerum.§.ſi qs. Tertio ob.ſu.de aur.& arg.leg.l.qui lancem.ſed dicendo minorem,non dixit obſcurè,ſm naturam comparatiui:ut Inſti.de libert.§.fina & de capi.dimi. §.j.& ij. Quarto obſt.ſup.de uerb.obl.l.inter ſtipulantem. §. ſi Stichum.& ſup.de iudi.l.ſi quis intentione. ſed ille in iudicijs.& eſt rõ:ut in d.l.inter ſtipulantem quia iudicium redditur in inuitum.Sed & in contractibus ſi ſit in alio obſcuritas,quam in te,ſuper qua contrahitur:accipitur quod nocet proferenti:ut ſup.de pact.l.ueteribus.& adde etiam diſt.circa princi.quam habes ſup.de uerb.obli.l.quoties.

ᶜ Minimum.i.utilius.Acc.

ᵈ SEcundum.Pone caſum ſup.de inſt.l.l.j.& Inſt.de contrah.emp.§.cum aũt.& Inſti.de leg.par. tu. & ſup.ſol.ma.l.Inſulam.§.uſuras.& de leg.j.l.ſi ex toto.j.reſpon.& ſup.de uulg.& pup.ſubſt.l. & ſi contra. in quibus ẽt colligitur,quod contrariorũ eadẽ eſt diſciplina.& ad idẽ C.de cadu.tollen.l.unica.§.pro ſecundo.& de furtis.l.manifeſtum. §. ſed cum in ſecunda. Sed fallit Inſt.de legiti.patro.tute.in eo quod dicit plerunque:ſed illud propter ſexum. Item fallit ſupra, de nego.geſt.l. ſi negotia ab. & ſupra commu. diuid. l. ſi quis putans.§.j.& pro ſoc.l.ſed & ſocius.§. ſi abſenti. ſed in his gerens,& ſocius fuerunt in culpa,ut teneantur,& non agant:ut ibi dicitur.

Cõtrariorum diſciplina eadem.

† Adde qđ hoc eſt im propriè: ut not. Bald. in leg. j.in princi. C. qui teſt.fa. poſſ. & in l. illud. de ritu nu.aliquid per Cat. ſ ele. j. §. terra. in v.qõ.de penit. & notant in apoſtil. ad Gemi. in capit. Illis. §. ſi uerò. in uer. ſit meum. de præbend. lib.vj.

ᵃ ID,quod noſtrum. Procurator meus ad aliqua negotia cõſtitutus fundum meũ me ignorãte uẽdidit.huius fundi dñium nõ amiſi ſine facto meo.i. niſi mandauerim,uel ratum habuerim:ut C.mand.l.cum mandati.& facit ĩ.de pact.l.ſi. Sed opp.de eo quod eſt cõe, nam & ipſum meum dr:vt ſup.de rit.nup.l. illud. & ſup.de leg.iij.l.ſi quis ſuos. & tñ alienari põt ſaltẽ pro parte:vt C.de cõ.re.alie.l.falſo. Rñd.hæc lex loquitur in eo,quod eſt totum nrũm,ſed cõe eſt noſtrum nõ totum , ſed pro parte. Vel uerius & ibi habet locum hæc regula,ẽt in mea parte.nec dr res cõis mea,ueritate inſpecta:ſed fictione propter fauorem ultimæ uoluntatis,uel ſimilem cauſam.Secundo oppo.de creditore , qui uendidit , & dominium transfert , etiam contra uoluntatem debitoris:vt C.debi.uen.pi.impe. non poſſ.l.j.& ij.Nec dicat quis. & ibi factum dñi interuenit,qui dedit ptãtem alienandi:nã & ſi non dederit,alienat tñ:vt C.de iu.do.imp.l.ſi.§.ſin autem. R.& ibi ẙ facere debitor non ſoluẽdo:vt arg. ĩ.e.l.qui non facit. Tertio op. de tutore qui rẽ pu. alienat ſine facto pupilli:ut C.de ad min.tut.l.lex quę. in ſi.& l. ſi.in fin. Rñ. ſpeciale , ne utilitas pupilli impediat:uel ſub.hoc facto noſtro uel alterius,qui loco dñi ſit:ut ſup. de fur.l. interdum.§.qui tutelã. Quarto op.de eo cuius res uſucapit : qui & ſi nihil facit,imo quia nihil facit.ſ.tacet,& uſucapionẽ nõ interpellat , amittit dñium directũ per uſuca.uel quaſi dominium:ut per præſcriptionem? Rñ.& qui tacet aliqd facere fingit.ſ.alienare:ut ſup. tit. j.l.alienationis uerbo. Quinto de executore:cuius facto amitto dñium : uel ſi non ſum dñus,teneor de euictione:ut inſt.de off.indici.§.ſi.& ſup.de euic.l.ſi pignora.& C. de euic. l.ſi ob cãm? Rñ.factum executoris interpretaẽ meum, quod patet:quia ſic teneor de eui.ac ſi ego uẽdidiſſem. Sexto opp.de re ſub condi.legata, quæ pendente conditione eſt hæredis:& ſtatim exiſtente cõditione trãſit in legatarium ẽt ſine facto hæredis:ut C.cõmu.de le. l.fina.§.ſi autem ſub condi. & §. ſed in his. & ſup.de lega.j.l.ſi fundum ſub conditione.Rñd.& ibi factum hæredis interuenit. Adiit nanque hæreditatem ſine qua aditione legatum eſſet inutile. Septimo oppo. de imperatore Auguſto,& fiſco:ut C.de uendit.rerum fiſcal.cum priuatis com.l.j.lib.x.& C.de cõmu.rer.alie. l.multum.& C. de quadrien. præſcr. l.oẽs.& l.bene. Reſpond. hæc eſſe ſpecialia ſm Azo.& eodem modo reſpon.ad l.ſup. de acqui.rei.do.l. ergo. §. alluuio.& l. adeo.§.inſula. Accur.

Pomponius lib.v. ad Sabinum. XI.

ID, quod noſtrum ᵉ eſt , ſine facto noſtro ad alium transferri non poteſt.

Paulus lib. tertio ad Sabinum. XII.

IN teſtamentis ᶠ plenius uoluntates teſtantium interpretantur. ᵃ

ᵃ interpretamur.

Vlpianus lib. xix ad Sabinum. XIII.

ᶠ IN teſtamẽtis.Plenius In teſtamẽtis,quã in cõtractibus interpretamur in dubiis, ut patet : quia ſi lego uina, & uaſa uideor legare , ſine quib. uina ſtare nõ poſſunt:ut ĩ.de triti.leg.l.ſi qui.§. ſi uinum. & de pe.leg.l.qui penũ.§.ſi.& l.nunquã.in prin.ſecus ſi uendam uinum:ut ſup.de peric.& com.rei uen.l.j.§.licet. Item dñium rei legatæ tranſit ſine traditione:ut C.cõmu.de leg.l.j.ſed uẽditæ nõ:ut C.de rei uen.l.ſeruum. Item ſi lego tibi fundum,quẽ Romæ habeo , dandum ſtatim poſt mortem meã,& ſtatim decedam : ualet legatum.non ob. ꝙ ſic cito dari non poteſt : ut ſup. de leg.j.l.ſi mihi & tibi.§. j. Non ſic in ſtip.ut Inſti. de uerb.ob.§.loca. Itẽ hæres tributa præterita legatæ rei ſoluit:ut ſu.de le.j.l.apud Iu .§.hæres.nõ ſi uẽditor:ut C.ſine cen.uel re.l.oẽs.Item ſi lego tibi ſeruum , quẽ uerè elegerit Titius,non perditur legatum,licet Titius non eligat:ſed in legatariũ conuertitur electio : ut C. de contrahen.emp.& uend. l. ult. Item ſtipulari non poſſum fundũ hoſtiũ:ut ſup.de uer.ob. l.liber homo. ſed legare ſic:ut ſup.de leg.j l.ab oibus.§. etiã. Item in contractibus non põt conferri obligatio in arbitriũ alterius contrahentium:ut C.de contrahen.empt.l.in ementis. ſed relicta poſſunt cõmitti arbitrio hæredis, ut ſup.de leg.iij.l.fideicom.§.ſi ſic.In reſcriptis autem pleniſſimè:ut C.de bo.uacan.l. ſi qñ. lib.x. & ſup. de conſti.prin.l.ſi.adde hic diſt.quam ibi not. Item facit ſup.de

ſupra, de uſu & habita. l. plenum. §. ſed & ſi pecoris. & de inoffi. teſt. l. ſi pars. & C. de fideicom. lib. l. cum inter. Item & quod dicitur præſumi inſtitutum qui non eſt: vt C. de inoffi. teſt. l. ſi mater. Item & conditionem exſtitiſſe, quæ defecit: vt C. de inſti. & ſub. l. j. Acc.

NOn uidetur [a] cepiſſe, qui per exceptionem remouetur a petitione. [b]

Pomponius libro v. ad Sabinum. XIIII.

IN omnibus [c] obligationibus, in quib. dies non ponitur, præſenti die debetur. [d]

Paulus libro iiij ad Sabinum. XV.

† QVi actionem [e] habet ad rem recuperandam, ipſam rem habere uidetur.

Vlpianus lib. xxj ad Sabinum. XVI.

IMaginaria [f] uenditio non eſt, pretio accedente. †

Idem lib. xxiij. ad Sabinum. XVII.

[a] NOn uidet. Si legata ſūt relicta in teſtō & teſtator conſulto ſcripturam deleuit, uel induxit, nō vr̄ cepiſſe legatarī legatum. nam cepiſſe id dicor, cuius noīe actio mihi datur exceptione nō elidenda: cū ipſum apud me ſit remanſurū, non alij reſtituendū: vt ī. d uer. ſig. l. aliud. & ī. de his quæ in teſta. delen. l. j. & ī. eo. l. nō vr̄ cepiſſe. Similiter poteſt poni, ſi alio modo adimatur expreſſè: uel tacitè legatū relictum: ut ſupra, de adi. leg. l. iij. in fi. & l. cum ſeruus. & l. ex parte. Sed poteſt poni in hære ſe inſtituto, & rogato hære. reſtituere, quā adire eſt coactus. Nam nil cepiſſe vr̄: cum neceſſe habeat alii reſtituere totum: & exceptione, ſi agat contra debitores, remouetur: ut ſup. ad Treb. l. quia poterat. & l. j. §. quanquā. Vel uerius pone in filio exhæredato, cui fuit ademptum legatū: & ignorans petiit. & exceptione eſt repulſus. nā aget querela: vt ſupra. de inoffi. teſta. l. nihil. §. ſi cum filius. Fallit aūt hæc regula in caſibus. Ecce enim ſi teſtōr filio ita ſubſtituit: quiſquis mihi hæres erit, ſit hæres filio meo. cum duo hæredes fuerunt, ſed unus partem ſuā mota querela inoffi. teſt. amiſerit, & ita exceptione remoueatur: vr̄ nihilominus cepiſſe, ut ex pupillari ſubſtitutione admittatur: ut ſupra, de uul. ſubſti. l. in pupillari. Idem eſt & in eo, qui partis ſuæ partem amiſerit, ideo quod in fraudem legum fidem accommodauit, ut non capaci reſtitueret, licet exceptione repellatur a parte: vr̄ tū inſolidum cepiſſe, ut ex cauſa pupillari ſuccedat ſubſtitutione facta: ut in ſuperiori caſu. & ſupra, de pu. ſub. l. ex facto. §. ſi. Item fallit in libertate fideicom. cum ſuus hæres abſtinuit. nā licet ſummoueatur exceptione agendo contra hæreditarios debitores: tū uidetur cepiſſe hæreditatem, ut libertati ſubueniatur: ut ſup. de fideicom. lib. l. cum quaſi. §. ſed & ſi quis.

[b] A petitione. i. ab eo quod petit. & aliàs non habetur in textu.

[c] IN oībus. Pone in cōtractibus: ut ī. de uer. ob. l. ea qui. §. quoties. & in teſtamētis, ut ſupra, de cōdi. & demon. l. j. in pri. & de leg. ij. l. ola. ſed licet præſentialiter debeatur, qū dies non eſt appoſita; ineſt tū dies quandoque certa, ut in conſti pec. ut ſupra, de conſtit. pe. l. promiſſor, quandoque incerta: ut ſi legetur ſeruo legatum cum libertate. Nam legatum differtur in diem in quo erit liber: vt ſupra, ad legem Falcidiam. leg. prima. §. ad eos. ſed & aliàs non debet uenire creditor cum ſacco paratus, ſed modicum expectare: vt ſupra, de ſolutio. l. quod dicimus. & Inſtit. de inuti. ſtipul. §. fina. Quod poteſt dici x. dierum ad inſtar conſtituti. Et diſtingue: aut in obligatione apponitur dies certa, aut incerta: aut conditio, aut nullum horum. ſi dies certa, ut hinc ad Paſcha, tunc ceſſit ſtatim dies, ſed non uenit: ut ſupra ti. j. l. cedere. Sed incerta, ut partū Arethuſæ, uel fructus fundi, uel operam incertā a liberto: tūc nec ceſſit, nec uenit dies anteq̄ naſcatur partus, uel fructus, uel operæ indicantur. Et ſunt prædicta exempla, & aliàs ubi eſt dies incertus tacitè, ut ſup. de condi. & demon. l. j. §. fi. de uerb. ob. l. interdum in prin. & §. ij. & l. continuus. §. cū ita. & §. itē qui inſulā. & §. illud. & de eo quod cer. lo. l. ij. §. ſi quis ſtipulatur. Idem ſi exprimatur dies incertus, ut qū morieris: vt ſupra, de condi. & demon. l. j. §. j. cum n. dies incertus, & conditio æquiparent: ut ī. de l. ſ. l. talis. §. ſed ſi ſub condi. & de cond. & demō. l. dies. & in condi. nec ceſſit, nec uenit dies añ euentū cōdōnis: ergo nec hic, ut ī. ti. j. l. cedere. Quid aūt ſi dies fuerit appoſita hoc modo, ꝓmittis hoc anno? Tunc dic ut no. C. qū di. l. ce. l. j. Q̄n̄que tū appoſitus dies hr̄ pro non die: ut promittis hodie? ut ſupra, de uerb. obl. l. liber homo. §. decem. Si autem conditio apponatur: tunc nec ceſſit, nec uenit ante conditionem: vt dicta l. cedere. niſi quādo eſt certum eam extituram: vt promittis decem, ſi digito cœlū non tetigeris: ut ſupra, de noua. l. ſi fundum. §. qui ſub conditione. & de uerb. obligationib. leg. in illa.

[d] Præſenti die debetur. i. pure.

[e] QVi actionem. Cōtra te poſſidentē rem meā habeo rei uend. uideor habere rem: ut ſup. de acqui. re. do. l. item in bonis. nam etiam[1] fructus naturales uendico: vt ſupra, de uſu. l. fructus. & etiam induſtriales ſi es malæ fid. poſſ. ut Inſti. de rer. di. §. ſi quis a non domino. unde perinde oīa habeo, ac ſi haberem rem. Itē pone in poſſeſſore. nā ſi haberem interdictū unde ui, poſſeſſionem habere uideor: ut ſupra, de acqui. poſſeſ. l. ſi quis ui. quòd etiam fructus ueniunt, ut C. vñ ui. l. ſi de poſſeſſione. x ſed prima nō placet lo. Qui enim habet rei uen. rem uerè habet. ſ. rei. dñium. ut ſupra tit. j. l. bonorum. §. in bonis. & l. habere. non fictiuè, ut hic dicit. Ponit exemplum in metum paſſo, qui tradidit dominiū: ut ſupra, quod metus cā. l. mulier. §. pe. fingit tamen lex remanſiſſe penes metū paſſum: vt ſup. quod met. cau. l. metū. §. licet. cū enim inferens metum non uideatur adeptus, quod retinere nō poteſt: vt ſupra, de acqui. poſ. l. non uidetur. & de le. iij. l. qui concubinam. §. cum hæres. ita ergo nec metū paſſus uidetur amiſiſſe: ut ſupra, de in inte. reſt. l. nemo uidetur. Item vr̄ poni in perſonali actione. cum enim debitori uideatur abeſſe, qui eſt obligatus: ut ſup. de negot. geſt. l. ſi quis mandato. ergo creditori adeſſe. ergo cum habeat actionem perſonalem, rem habere vr̄: nulli tamen uenit in dubium maius cōmodum eſſe poſſidere, quā petere: ut ī. de rei uē. l. is qui. & ī. e. l. minus. ſm hoc intelliguntur contraria ſup. qui ſatiſ. cog. l. ſciendum. §. diuerſa. & ſupra, de pecu. l. peculium. §. ſi ære. & Inſtit. de leg. §. ſi res aliena. Item ſatis bonum exemplum in perſonali: ut ſupra ſol. ma. l. ſi filiofamilias. ij. reſpon.

[f] IMaginaria. Pone ſup. de cōtrah. emp. & uē. l. ſi quis donationis. ubi dr, quòd ſi minori pretio uendo, eſt uēditio, ſecus ſi nullo. dic ergo hic accedēte ꝑtio: licet minori: uel pone ut C. de cōtra. emp. & uen. l. emp. ubi dicit, ſi uendo pretio certo, licet non ſoluas: tū ualet uenditio. & ſecundum hoc dices hic accedente. i. cōuento, licet nō ſoluto. Vel tertio pone ut ſup. de do. inter ui. & uxo. l. ſi ſponſus. § circa. ubi dicit remitto pretiū conſtitutū: quia nihilominus eſt uenditio. unde dices hic accedente cōuento, licet remiſſo. Eſt aūt imaginaria: ut cū fingo uendere, nec uendo: ut. ſup. de cōtra. emp.

† In P.F. incipit, Is qui &c.

f Imaginaria uenditio erat in eo teſtaméto, qđ per æs & librā dicebatur. interponebatur enim un̄ nummus, ſiue nummus, qui pretium uerum non conſtituit.

[1] Et non ſolum percepti, ſed & qui percipi potuerunt, ac oē intereſſe, & expenſæ. ut per mandol. in 3. quæſ. 31. Regu. nu. 11.

empt.l.nuda.& de act.& obl.l. cõtractus. quo caſu eſt. q̃nq; donatio uel alius cõtractus, prout hic agit: ut C. de act.& obl.l.ſi quidẽ bona. Sed op.ſ̃.de ma.l.ij.§.ſi ab ignoto. ubi dicit imaginaria uenditio etiam illa, in qua fuit pretium conſtitutum, & ſolutũ. Sol. æquiuocatio eſt. nã ibi dr̃ imaginaria: quia ſtatim qui ſeruum nummis emit, debet manumittere: & ſic quia parũ ſtat apud emptorẽ dñium, hæc eſt ficta.

& ſoluiſſet pro eo. Secũdo opp. ex eo q̃ eſt ſup. de hæ. Inſti.l.quidã cũ filiũ.in fi. ibi, ſicut dari placuiſſet &c. ubi mãdaui filiofa. ut fideiubeat pro me: & factus ſui iuris ſoluit: & nihilominus agit cõtra me mãdati. Sed ſol. eodem mõ ut ſuperiori. Tertio opp. ſup. de uer. oblig.l. quidã cũ filium. §. fi.& de fideiuſ.l.ſi debitori.§.fi. in quibus dr̃, q̃ ſi filius mutuatus ſtipulaſ à debitore futuro, uel fideiuſſore, & emancipatus inuẽtus numeret, ipſe agit, nõ pater in ſpe cialiter̃ q̃ tpe quo numerat. Sed ſol. ut ſup. Quarto opp. ſup. de hæred. inſti.l.quidam cum filio. in primo caſu ubi filius fecit amicum ſuum inſtitui teſtatorẽ ſibi hæreditatem: & factus ſui iuris agit mandati utili. Sed hoc ideo quia teſtator inſtituere uolebat filiũfamilias: quæ uolũtas nõ debet omnino perire: arg. C. communia de leg. l. fina.

Vm tp̃s [a] i teſtõ adiicitur: credendum eſt pro hærede [b] adiectũ, niſi alia mens fuerit teſtõris: ſicut in ſtipulationibus pro miſſoris gratia tempus adiicitur. [c]

Pompo. lib. vj. ad Sabinum. XVIII.

Quæ legata [d] mortuis nobis [e] ad hæredẽ noſtrum tranſeũt, [f] eorum commodum per nos [g] ijs, quorum in poteſtate ſumus, eodem caſu acquirimus: aliter atque qđ ſtipulati ſumus. Nam & ſub conditione ſtipulantes [h] omnimodo eis acquirim°, ẽt ſi liberatis nobis poteſtate domini, cõditio exiſtat.

Idem. XIX.

SI † filiusfamilias ſub conditione ſtipulatus, emancipatus fuerit: deinde extiterit conditio: patri actio competit: quia in ſtipulationibus id tempus ſpectatur, quo contrahimus.

Vlp. libro xxiiij. ad Sabinum. XX.

Qui cum alio [i] ɀhit: uel eſt, uel debet eſſe non ignarus cõditionis eius. [k] hæredi autem hoc imputari non poteſt: cum non ſponte cum legatarijs con-

† In Pan. Fl. hæc lex tota deeſt, nec Ac. habuiſſe uidetur. ſunt autem uerba Pauli iuriſcõ. de ſumpta ex ca. lxxviij. ſupra, de uerb. obli.

a Cum tp̃s in teſtã. pone per l.ſup. de act. & ob.l.cũ qs. ubi teſtator dñauit hæredẽ ſoluere hoc anno. nã quolibet anni die põt ſoluere ſi uult, ſed non compellit, & hoc ſi nõ fuit alia mẽs teſtatoris. ſ. ut ante ſoluendo non liberet. tũc.n.ſi ante ſoluit, donare uĩr: ideoque neceſſe habet iterũ ſoluere. In promiſſore pone per l. de uer.obl.l.cũ q.§.fi. ubi dicit idẽ. & ſic põt ſoluere promiſſor q̃ñcumque uult intra tp̃s, ſed non cogitur: ut ſup. de ſol.l.q̃ in diem. & de uer. ob. l.qui hoc anno. uel aliter in utroque caſu, cum promiſeris, uel legaueris mihi fundum ab hærede tuo poſt certum tp̃s præſtandum: credendum eſt tp̃s adiectum gratia debẽtis: ut ſi interim fructus capiat, ſui ſint, nec teneatur dare niſi alia mens teſtantis fuerit uel contrahentium, ut ẽt fructus medio tempore perceptos mihi præſtaret ut ſup. de lega.ij.l.ſi ita.§.Pegaſus.& de uſur.l. in fidei com.§.cum Pollidius.

b Pro hærede.i.ad utilitatem hæredis. †

† Pro ſimili declaratione Mandoſ. in Gl. Facul. §. Ac etiam, in uer. pro uno, ſ pri.

c Adiicitur. a teſtatore.

d Quæ legata. Pone caſum ex eo qđ eſt ſ̃.quãdo dies leg. ce.l. poſt diẽ. in prin.& § fi.& ſup. de uer.obl. l.ſi filius. nã in l.ſi poſt diẽ.in prin. dicit ſi purũ eſt legatum, uel in certũ diẽ relictũ, cedit a morte teſtatoris, ut legatarius trãſmittat ex tũc ad ſuũ hæredẽ. Si eſt cõditionale, uel in diẽ incertũ: tunc ex die lapſu, uel euẽtu cõditionis. Et idẽ dr̃ C. de ca. tol.l.unica.§.cũ igitur.& §.ſin autem. At in §.j. illius l. poſt diem dicit q̃ hęc legata quæ trãſmitti poſſunt, q̃ ex quo caſu ceſſit dies: acquirunt iis quorũ ſunt in ptãte legatarij: ẽt ſi efficiantur ſui iuris ante, q̃ traditio fiat rei legatæ. Si aũt non põt tranſmitti quia pendet conditio legati: tunc ſi exiſtente conditione ſui iuris legatarius inuenitur, ſibi quærit: non ei in cuius fuerat poteſtate: ut C. de condi. inſer.l.ſi uxor.& ſup. qñ di. leg. ce.l.ſi uſusfr. §.fi.& ſup. de pig.l.legati.& ſic inſpicitur dies quo ceſſit. Et in hoc caſu differt a ſtipulatione. nam ſi ſub cõditione ſtipulatur filius, uel ſeruus patri, uel dño: quærit ẽt ſi ſui iuris inuenit tp̃e cõditionis exiſtentis: ut ſup. de uer.ob.l.ſi filius.& de ſtip.ſer. l. fi. & hoc dicit hæc lex cũ ſequẽti l. filius. quã quidã non habent. Sed huic q̃ de ſtip. dicit, op. Primo ſup. mã.l. ſi uero nõ remunerãdi.§.ſi filio. ubi mãdaui filiofa. ut ſolueret pro me. & emãcipatus ſoluit, & agit inſpecto tp̃e quo ſoluit, non quo recepit mãdatũ. ſed ibi tale quid fecit. ſ. ſoluendo, q̃ ei daret act. ſ. neg. geſt. ſi non recepiſſet mandatum,

e Nobis. legatarijs.

f Tranſeunt. puta in diem certam.

g Per nos. filios, uel ſeruos. & ita facit tranſitum de perſona domini, uel patris, ad filios, uel ſeruos.

h Stipulantes. & idem in filio emancipato per l. ſi filius. quam habes ſup. de uerb. obli. l. ſi filius. quam quidam habent hic.

i Qui cum alio. Pone caſum ſm̃ Bul. Si à pupillo mutuã pecuniam accepero, & ei ſine authoritate tutoris ſoluero, nõ non liberabor: qa aut ſciui eum eſſe pupillum, aut ignoraui. Si ſciui, aut putaui mihi licere ſoluere ſine tutoris authoritate. & tunc põt mihi imputari iuris ignorantia, in qua mihi non ſubuenitur: ſicut ſi emo ab eo credens licere ſibi uendere: ut ſupra pro empt.l.ij. §. ſi pupillo. licet enim de damno meo contendere uidear, tamen cum damno pupilli deſidero mihi ſubueniri. unde cum uterque contendat de damno, potentior eſt pupillus, quem ætas excuſat: ut arg. ſupra, de rei uendi.l.quod infans. cum ego in culpa fuerim qui taliter ſolui: ut Inſti. qui. alie.l.§ ſed econtrario. Si aũt ignoraui eum eſſe pupillum, nõ debui ſoluere, niſi certus eſſem de eius conditione.i. an eſſet pupillus, uel non: & hoc quando amiſit pecuniam ſibi ſolutam. aliàs ſi eſſet locupletior, liberor per exceptionẽ: ut ſup. de excep. doli.l.apud.§.ſi quis pupillo.

k Eius.ſ.contrahẽtis.i.legantis. & ſic præbentis cãm quaſi contractus, qui ſit inter hæredẽ, & legatarios nõ imputetur ſi ſoluerit, dummõ ſine dolo ſoluerit. ſ. neſciens eſſe pupillum, qui non ſponte ſoluit ſupple: nec inuitus contrahit cũ legatariis, licet quaſi cõtrahat: ut in cõtratijs ſ̃. ex quib. cau. in poſſ. ea. apud Iul. in fi. & l.ſeq.& Inſti. de ob. quæ ex quaſi cõtract.§. hæres. Quę aũt dicta ſunt in perſona pupilli, dicẽda ſunt in Furioſis & pdigis. non.n. liberatur debitor, niſi pe unius in eorum pa.ſu. prodi. utilitatem conuertat: ut ſup. de ſol. l. Stichum.§. uſumfr. Nã pupillo cõparatur prodigus: ut ſup.ſi cer. pet.l. certi condictio.§. item quæritur. Sed ſi ita ponat caſus, opp. ſup. de exce.l.j. in prin. ubi pacti. contrah.

trahit. Non ſolet [a] doli exceptio nocere iis, quibus uoluntas teſtatoris non refragatur.

Pomp.li.xij.ad Sa. XXI.

QVoties [b] dubia interpretatio libertatis eſt, ſecundum libertatem reſpondendum erit.

contrahentibus cum magiſtris nauiū, licet de eorū cōditione non inquirat. Reſpon. hic ſpōte, ibi ex neceſſitate feſtinatur ad contrahendū. ſed ibi debent aliquid inquirere, ſcilicet an in eā cauſam ſint præpoſiti, in quā contrahant: alias non habet locum exercitoria: ut ea.l. §. non aūt. Itē op. ſup. ad Mac. l. ſi quis patrē. ſed ibi error cōmunis fuit, q̄a ſic agebat, ſic cōtrahebat, qui error cōmunis excuſat: arg. ſu. de of ſic. p̄ſi.l. Barbarius. Item quod ſcripſit Bul. de legato, ut hæres ſoluendo pupillo ſine dolo liberet: op. ſup. de ſol.l. ſi ſeruus decem ſed ibi non hæres, ſed ſeruus uel alius cauſa implendæ cōditionis ſoluit pupillo. Item op. ſup. de leg. j.l. ſi ſeruus. le. j. ubi hæres ſoluendo ſeruo legatarij nō liberat. Sed quid mirū quia non ſoluit cui debuit. ſeruus enim nō pōt facere cōditionē domini deteriorē: ut C. de pac. l. ſeruus. poteſt poni etiā primum legis reſpon. in eo qui accepit fideiuſſorē minus idoneū facultatibus, qui ſibi debet imputare, ſi non inquirat de facultatib[us] eius: ut ī. de fideiuſ.l. iij. in ſi. In caſu tamen inquirere non pōt, ut ſi teſtator præcepit uni ex hæredibus pro legatario uſusfruc. ſatiſdare cohæredibus: ut ſup. de uſufru. ea.re. quæ uſu con.l. tribus. Item poteſt poni in eo, qui cū pupillo cōtraxit: nā ſi non defendatur pupillus, fit miſſio in eius bona, non uenditio: ut ſup. ex quib. cau. in poſ. ea.l. apud Iul. Itē non obligatur ſibi pupillus, ut Inſti. de autho. tut. Poteſt etiam elegantiſſimè poni ita: tibi debeo decem: pactū feciſti de non petendo: ſed poſtea ſciēs me nō teneri, promiſi. teneor quidē: quia ſciens id debuiſſe promiſi: ut C. ad le. Fal. l. fin. ſed hæredi qui ſatiſdat ex neceſſitate pro legato ſol. adueniente conditione, hoc non pōt imputari. nā non tenet ſi conditio non extat: ut ī. ut leg. no. ca. l. j. §. ſi quia ſub conditione. Item poteſt poni in eo, qui rem ſibi ſeruientē redemit, & creditā accepit: cōfuſa eſt eīm ſeruitus. & ſi poſt ea uendiderit, liberè traduntur, & debent tradi: ut ſup. de ſer. urb. præ. l. ſi quis ædes. Secus in hærede a quo fundus teſtatoris, qui ſibi ſeruiebat, legatus eſt ſub cōditione: ut ſup. ſer. l. Papinianus. Item poteſt poni primū reſpon. ſup. q. ſatiſd. cog. l. fideiuſ. in prin. ubi inquiritur, an fideiuſſor iudicio ſiſti habeat priuilegium. Item nota parem eſſe culpam ſcire, & debere ſcire. Sic ſupra, ſi cer. peta. l. quod te. Accur.

Scire, & debere ſcire, par culpa eſt.

[a] Non ſolet. Teſtator legauit liberationem ſub conditione pure debēti: hæres interim uult petere: dic q̄d poteſt: ut ſupra, de do. excep. l. purè. in princ. nam dum pendet conditio, non obſtat ei uoluntas. Vel pone. C. de iure dot. l. ij. ubi mater promiſit animo donandi filiam Pollam ſtipulari mediam dotem, quæ dabatur pro matre uitrico. id eſt, ei cui nubebat mater: & poſt inſtituit Pollam in minorem quam dimidiam. non per hoc petet minus de dote, niſi expreſſè uoluit mater contra. Item pone, C. de hær. act. l. adulta. nā non extinguitur actio, quam habet unus de hæredibus contra teſtatorem, niſi pro parte pro qua hæres eſt: niſi hoc noluerit teſtator: ut C. de hæredi. inſtitu. l. ſi compenſandi. Item pone ſupra, de exc. doli. apud. §. præterea. & C. de his quibus ut indig. l. hæreditas. quibus dicitur, ſi teſtator noluit habere hæredem, quod ei reliquerat, quod exc. doli repellitur. alias petit & habet. Sed primæ poſitioni caſus oppo. ſup. ſi cer. pet. l. pecuniā. ubi purè mihi debentem iuſſi alij ſub conditione promittere: & tamē interim non poſſum petere. Sed hoc ideo quia non eſſet cautū debitori in euentum conditionis. Sed legatario cauetur de legato ſoluendo adueniente conditione: arg. ſup. de rei uendi. l. ſi autem §. ſi. Accu.

[b] QVoties. Caſus ponit C. de fideicōmiſſis liber. l. cū inter ueteres. ubi reliquit teſtator libertatē ſeruo, qui erat in uentre, & plures naſcuntur. nam omnibus uidetur libertas relicta. Itē pone per l. ſi quis in teſtamēto. in eodem titu. & ſup. de fideicom. liber. l. ſi ſeruus. & ſupr. de manumiſ. teſta. l. ſi ita ſcriptū fuerat. & l. ſi ita fuerat libertas relicta. & ſupra de teſt. tute. l. ſi hæreditas. §. fin. & infinita dari poſſunt exempla. & facit inf. eodem. libertas.

Vlpianus li. xxvij. ad Sabinum. XVII.

NOn debet [c] cui plus licet, quod minus eſt, non licere.

Idem libro xxviij. ad Sabinum. XXIII.

IN perſonam [d] ſeruilem nulla cadit obligatio.

[c] NOn debet. Cum alicui permiſſum ſit teſtari à lege, ut in peculio caſtrenſi filiofamil. multo magis poteſt donare cauſa mortis: ut ſupra, de donat. cauſa mor. l. Marcellus. & de dona. l. filius famil. in fin. Sed non econtra: ut de donat. cauſa mor. l. iam is. Item pone per l. inf. e. l. in eo. quod plus. fallit regula in præſide, qui habet ius gladij: ut ſupra, de offic. præſi. l. illicitas. §. qui uniuerſas. Sed non deportat, quod eſt minus: ut ſupra de leg. ij. l. j. §. j. & de iniu. teſt. l. ſi quis filio exhæredato. §. eius qui deportatur. Sed illud propter inſulam, in quā non deportat, licet releget, ut ſup. de interdictis & relega. l. relegatorum. in principio. Item fallit regula C. de prædiis cu. l. ſi. ubi curialis poteſt donare immobilia, ſed non uendere, cū magis uendere deberet eſſe permiſſum: ut arg. C. de contra. iud. l. prima. Sed fortè ideo, quia nō ſic eſt uériſimile, q̄d donet, cum nemo iactet ſua: ut ſupra, de probationi. l. cum de indebito. §. primo. Item fallit ſupra, de peri. & commo. rei uend. l. j. §. licet. ubi uenditori uini effundere totum permittitur: ſed non partem permittitur effundere: uel malè cuſtodire. ſed ideo fit, ut uaſa uacua habeat: quod non haberet per effuſionem partis, uel per malam cuſtodiam. Item fallit ſupra de reb. eorum. l. ſi pupillorum. §. ſi prætor. ubi ſi decretum eſt, ut uendat, non poteſt obligare. ſed hoc ideo, quia ſuper hæc non fuerat habita cauſæ cognitio. Item fallit ſupra, de procura. l. in cauſæ. ubi totam procurationem reuocat dominus, ſed nō partē: & hoc ideo, quia non debet eundem approbare, & improbare. & eodem modo reſpon. ſupra, de adminiſtra. tuto. l. cum quæritur. & ſupra, de uſu. l. Caius. ubi pupillus, uel ciuitas debet uel omnia probare nomina, uel omnia improbare. Itē fallit C. de iure delib. l. cū quidam, ubi quis inſtitutiones a ſe factas debet probare, uel omnes improbare. ſed hoc, ut nō decedat teſtatus uel inteſtatus: ut ſupra e. l. ius noſtrum. Item fallit C. de agrico. & cenſi. l. quemadmodum. ubi cum ſolo poteſt adſcripritios uendere, ſed non ſeparatim: ſed hoc quia pars eius eſt inſeparabilis, ut ſupra de diuerſis præſcrip. l. longe. Accur.

Vinum totum & non partem effundere permittitur.

[d] IN perſonam. Pone in ciuili obligatione, quę oritur ex cōtractu, uel quaſi, non naturali: ut not. ī. de act. in. & obliga. l. ſerui. & ſupra de pec. l. nec ſeruus. ſed fallit in caſibus, ut C. an ſer. ex facto. ſuo. l. promiſiſſe. ubi promiſit pecuniam pro libertate. Item C. de peti. hære. l. una. in ſi. ſed ibi aliud pro eo, ut liber erat ex falſo teſtamento. ideo hoc contra eum, ut teneatur reddere rationem de geſtis in ſeruitute. Ex maleficijs autem tenetur ciuiliter: ut dicta l. ſerui. & idē in quaſi delictis: ſilicet per omnia quaſi delicta æquiparentur delictis: ut ſupra de his qui deiec. uel effu. l. j. §. cum ſeruus. Sed nunne ſeruus quandoque actionem habet? ut C.

ut C. ſi per uim uel alio modo. l. j. & C. ubi cauſa ſiſc. l. fina. ſi actionē, ergo obligationē. Reſpon. illa obligatio non eſt ſibi quæſita, ſed actionem non ſuo, ſed alterius nomine exercet.

tio. Generaliter [a] probãdum eſt, ubicunq; in bonæ fidei iudicijs ꝯfertur in arbitrium dñi, uel procuratoris eius ꝯdõ, ꝑ boni uiri arbitrio hoc habendũ eẽ.

Idẽ l. xxix. ad Sa. XXIIII.

Contractus [b] quidã dolum malum duntaxat recipiunt, quidam & dolum, & culpam. Dolum tñ̃ depoſitũ, & precarium: dolũ, & culpã mandatum, cõmodatum, uenditum, pignori acceptum, locatũ, itẽ dotis datio, tutelæ, negotia geſta. In ijs; quidẽ & diligentiã. Societas, & rerum communio & dolum, & culpam recipit ſed hæc ita, niſi ſi quid nominatim conuenit, uel plus, uel minus in ſingulis contractibus: nam hoc ſeruabitur quod initio cõuenit (legem enim † contractui dedit) excepto eo, quod Celſus putat nõ ualere, ſi conuenerit, ne dolus præſtetur: hoc enim bonæ fidei iudicio contrarium eſt, & ita utimur. Animalium uerò † caſus, morteſque, quæ ſine culpa accidunt, fugæ ſeruorum, qui cuſtodiri non ſolent, rapinæ, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, impetus prædonum a nullo præſtantur.

† Contractus dedit, I P.F.

† In Pan. Flo. caſus mortes, queqꝫ ſine culpa &c.

Paulus libr. v. ad Sabinum. XXV.

[a] Generaliter. Si opus tibi nouum faciendum locatum certa mercede cõſtituta, ſi meo arbitrio, uel alterius, uel mei procuratoris, ſi iniquè arbitratus ſum ego, uel procurator meus, nihilominus merces debebitur: quia mihi, uel procuratori meo tanquam bono uiro eſt cõmiſſa approbatio: ut ſup. eo. l. ſi in lege. Idem in uenditione, ſi uendam ſeruum ſi mihi reddiderit rationes arbitrio meo: ut ĩ. de contrahenda emp. l. hæc uenditio. Et diſtingue plenius: quia aut commercium apponitur uoluntati alterius cõtrahentium & non tenet: ut C. de contrahenda emp. l. in ementis. Aut pretiũ, uel merces: & tunc idem: ut ĩ. de contrahen. empt. l. quod ſæpe. §. j. Si autẽ conferatur approbatio rei quæ uenditur ualet: ut Inſtit. de contrahenda emp. §. emptio. Vel ea ratione ualet, quia uelata eſt uoluntas: ut Pla. dicit, quod non placet. Vel quia in arbitrium boni uiri collata uidetur ſecundum alios, uel quia purè eſt contracta, ſed ſub conditione ſoluitur, ſecundum Ioan. ut ſupra, de contrahenda empt. l. iii. Si autem in arbitrium extranei conferatur pretium: aut innominatum, & non ualet: ut ſup. loca. l. ſi merces. niſi in caſu. ut ſup. de pig. l. ſi fundus. in fi. aut nominatim, & ualet, ſi fuerit arbitratus: generaliter recurritur ad arbitrium boni uiri: ut C. de contrahenda empt. l. fin. & ſup. pro ſoc. l. ſi coita. & l. ſi ſocietatem. ſed ſi non arbitretur, nõ ualet, nec recurritur ad arbitrium boni uiri: ut ſup. de contrahen. empt. l. fina. Accidentale autem. ſiue arbitrio alterius cõtrahatur, ſiue extraneo conferatur, ſicut in ſocietate, ita in uenditione ad boni uiri arbitrium recurritur, ſiue arbitretur, ſiue non: ut ſup. de contrah. emp. l. hæc uenditio. & pro ſoc. l. ſi coita. & l. ſocietatem. Quæ dixi in uenditione, & in locatione ſerua, ut: Inſtitu. de contrahen. empt. §. ij. & hoc in bonæ fidei. In ſtricti uerò iuris, aut in arbitrio promittentis confertur tacitè, & ualet: ut ſi aſcenderis Capitolium: ut ſup. de cõdi. & demonſt. l. nonnunquã. Si expreſsè, ut ſi uis, uel uoles, uel uolueris, non ualet: ſed ſi cũ uoles, uel uolueris, ualet, ut ſup. de uerb. ob. l. centeſimis. §. ſi ita. & l. a Titio. §. fina. & l. ſi quis ſtipulatus. de actio. & oblig. l. ſub hac. Si uerò in alterius arbitrium apponitur, non recurritur ad arbitrium alterius: ut ſup. de uerbor. obligat. l. ſi quis arbi. ratu. & l. prima. Quod poteſt dici, ſi non arbitretur. alias ſic, ut ſupra, de ope. libe. l. ſi libertus. Accurſius.

[b] Contractus. Dolum tamen recipiunt depoſitũ, & precarium, ut ĩ. depoſi. l. quod Nerua. & de preca. l. quæſitum. §. illud. tamen hoc nõ excludit latã culpam: ut dictis legibus, quæ dolo comparatur: ut ſup. ſi menſor fal. mo. di. l. j. §. ideo autẽ. ſed excludit leuẽ, & leuiſſimam. Planè & in his exactiſſima diligentia præſtatur interdum, ſcilicet ſi depoſitarius, uel qui accedit precario, in ſuis eſt diligẽtiſſimus. Item ſi in ſuis eſt negligentiſſimus, non erit impunita eius negligentia: diligens enim debet eſſe ad eum modum, quem hominũ natura deſiderat: ut ſup. depo. l. quod Nerua. In precario quidem poſt li. conteſta. etiam leuis culpa præſtatur propter moram. ut ĩ. de prec. l. quæſitum. §. ex hoc. & §. ſi ſeruitutẽ. Sed quæritur qualiter precarium a cõmodato dignoſcatur? Dicunt quidã per uerba. nam ſi dicas commodo: eſt commodatum. ſi precario do, eſt precarium. Sed abſurdum uidetur, ut uerborum ſolennitas, quæ hodie receſſit ab aula, in iſtis contractibus ſpectetur, & ꝓpter iſta uerba in contractibus tam diuerſa ſtatuantur. Quare Ioan. dicit tũc eſſe commodatum, quando ad certum uſum res cõceditur: & hoc per multas leges poteſt notari: ut ſup. commo. l. in cõmodato. §. ſicut. & C. commo. l. ij. Precarium autem datur ſine certi uſus præfinitione: & ideo paſſim reuocatur: ut ſup. de preca. l. cum precario. & inde hoc euenire credo, quod in precario dolus tantum præſtatur, in commodato aũt (quia nõ licet quãcunq; reuocare) & culpa præſtatur. Quod autẽ ſubiicit de mãdato, eſt exẽplũ ĩ. mand. l. antepe. §. ſi. De cõmodato. ſup. cõmo. l. ſi ut certo. §. nunc uidendum. De uenditio. ſup. de fur. l. eũ q. in pnu. Et de pigno. Inſtit. quibus mod. re contrahi. obl. §. fi. De locato C. locat. l. in initio. Et de dote. ſup. ſoluto. matrimo. l. etiam. §. licet. De tutela. C. arbi. tut. l. quicquid. & de geſtore. C. de nego. geſto. l. tutori. & de ſocietate. Inſtit. pro ſoc. §. fin. De re communi, ſiue ſocietate. C. communi diu. l. ſi maior. & quod ſubiicit in his, de his octo intellige, quæ ſupra proximè poſita ſunt, & de duobus, quæ ſequuntur. Et ſic in his decem præſtatur diligentia, ſed in quibuſdam exacta: & in quibuſdam exactiſſima, ut in commodato, & in mandato: ſed in commodato diſtinguitur: quia aut gratia accipientis tantum commodatur: & tunc exactiſſima, aut dantis tantum, & ſic dolus tantum. aut utriuſque: & tunc leuis præſtatur culpa: ut ſupra commo. l. in rebus. in principio. & §. hoc ita. & l. ſi ut certo. §. interdum. Hanc eandem diſtinctionem M. in procur. adhibebat. ſed R. ſine diſtinctione omnem culpam præſtandam dicit: ut C. mand. l. a procuratore. Quod autem dicit, ſed hoc ita, &c. non refertur ad id, quod de dote dictum eſt, nam ibi pactum, ut tantum dolus præſtaretur, non ualet. ut ſupra, de pact. dot. l. Pomponius. Item quod dicit in initio, die ſecus ſi poſtea. tunc enim non proſunt ad agendum, ſed ad excipiendũ: ut ſu. de contrahen. empt. l. pacta. & ſu. de pactis l. iuriſgentium. §. quinimo. Item quod ſubiicit contractus, id eſt, pactio in contractu appoſita dedit.

Item

Item ꝙ dicit non poſſe conueniri, ne dolus præſtetur: uerū eſt expreſſim. nam tacitè poteſt: ut ſ. de pact. l. ſi unus. §. illum. Sed licet diximus in depoſito ſolum dolum præſtari: ſecus eſt quandoque: quia uenit etiā leuiſſima culpa: ut ſi ſe obtulit depoſi. o: ut ſ. depo. l. j. §. ſæpe. et ſi accepit mercedē, ut ſup. cōmo. l. ſi ut certo. §. nūc uidendū. porro caſus fortuitus non præſtat: ut j. ſubijcitur. C. de pig. act. l. quæ fortuitis. & ſ. de admi. re. ad ciuit. pert. l. ij. §. ſi eo. niſi culpa præceſsit: ut ſup. cōmo. l. ſi ut certo. §. qď uerò. & §. interdum. & inſti. qui. mo. re cō. tra. ob. §. ite is. Item niſi mora interceſſit: ut ſup. depo. l. ſi in Aſia. §. fin. Quæ nos ſine diſtinctione ubiq; diximus, alij diſtinguūt: aut erat eo. modo periculum penes actorē, uel non: arg. ſup. depo. l. ſi plures. §. ſiue. Item niſi pactū interuenit: ut ſup. de pact. l. iuriſgentiū. §. item ſi quis pactus. hoc tamen ita ſi ſinguli caſus ſunt expreſſi, ſecundum Ioā. ut ſu. ſi quis cau. l. ſed & ſi quis. §. quæſitum. Alij, ut Azo, excipiunt etiam generalem conuentionem: ut arg. ſup. de pact. l. iurisgen. num. §. ſed & ſi quis paciſcatur. B. dixit quoſdā exprimi ſufficere: ut no. dicta l. ſed. & ſi. §. quæſitum. Itē quod ſubiicit qui cuſtodiri non ſolent: quia erant integræ opinionis: ut ſup. de rei uend. l. ſi bonæ fidei. & l. ſi uero. Accur.

Quatenus [a] cuius [b] interſit, in facto, nō in iure conſiſtit.

Pomponius li. vj. ad Sabinum. XXVI.

Plus cautionis [c] in rem eſt, quam in perſonam.

Vlpianus lib. xxx. ad Sabinum. XXVII.

Qui poteſt [d] inuitis alienare, multo magis & ignorantibus, & abſentibus poteſt.

Pomponius libr. xvj. ad Sabinum. XXVIII.

Nec ex prætorio, [e] nec ex ſolenni iure, priuatorum conuentione quicquam immutandum eſt: quamuis obligationū cauſæ pactione poſſint immutari, & ipſo iure & per pacti conuenti exceptionem: quia actionum modus uel lege, uel per prætorem introductus, priuatorum pactionibus non infirmatur: niſi tunc, cum inchoatur actio, inter eos conuenit.

[a] Quatenus. Intereſſe cuiuſque ſecundū terminorū uarietatem, uel magis, uel minus inuenitur. Ecce enim ſi rē mihi uēditam tradere nolueris, teneris ad intereſſe: quod eſt quandoque ſecundum rei communē æſtimationem: quādoque in plus: uel ratione uicinitatis: quia confinia prædia habeo illi prædio, quod mihi uendidiſti. Vel ratione pœnæ quam promiſi: ut ſi rem quam mihi uendidiſti, alij ſub pœna promiſi: non autem in iure cōſiſtit intereſſe: ut uſque ad certam quantitatem ius intereſſe cuiuſque diffiniat. & pro his ſupra, de actio. empt. l. prima. in princip. Fallit tamen hæc regula interdum. Lex enim intereſſe alicuius maius æſtimat, quam ſit: ut euenit in interdicto de tabul. exhibē. nā ſi experiatur hæres, fit condemnatio ad æſtimationem hæreditatis. Item ſi is cui ſub conditione legatum eſt, experiatur, ad æſtimationem legati refertur æſtimatio, ut ſupra, de tabulis exhiben. l. locum. §. condemnatio. & ex quibus cauſis in poſſeſſ. ea. l. penu. & quandoque intereſſe alicuius, licet maiorem æſtimationem contineat. ad maiorem tamen æſtimationem quandoque reſtringiū: ſingulare enim intereſſe non debet excedere duplum intereſſe communis: ut C. de ſenten. quæ pro eo. l. j. Itē poteſt poni ſup. de iud. l. nō a iudice. dic ergo quatenus, id eſt, quātum. Alibi ponitur pro quia: ut inf. de uerbo. oblig. l. cum filius.

[b] Cuius. i. alicuius.

[c] Plus cautionis. Si mihi perſonaliter caueatur, hæc obligatio perſonæ cohæret: ut alius eius nomine conueniri non poſsit. ſed ſi res pignori obligatur: quicunque poſsideat, hypothecaria conueniri poteſt: ut ſupra, de actio. & obligat. l. actionum genera. & Inſti. de actio. §. j. & huic regulæ æquipollet, quod dicitur Inſtitu. de obliga. ex delict. §. furti. Dic ergo cautiones id eſt, ſatiſdatiões: cum interueniat hypotheca. Sic ponitur cautio C. de procurā. l. j. per l. ſup. de procuraro. l. Pomponius. §. rati. alias propriè pro nuda cautione: ut C. de uerb. ſignifi. l. ſancimus. Vel cautiones, id eſt, cautelæ. quod in idē recidit. Et quod ſubiicit, tam in rē, id eſt, actionem hypothecariam, quæ eſt in rem: quā in perſonam. i. quam in actione perſonali pro debito competenti. Accur.

[d] Qui pōt. Cū creditor debitore inuito poſsit alienare, multo magis eo ignorante: ut C. de bi. uen. pign. impe. non poſſ. l. j. & ij. Itē tutor poteſt uēdere ea, quæ nō poſſunt ſeruari inuito pupillo: ergo multo magis eo ignorāte: ut ſu. de adm. tu. l. ſi. Item facit ſi poſſum delegare iudicem inuitum: ut C. de aduoc. diuer. iud. l. ſancimus. ergo ignorantem: ut ſup. de iudi. l. cū furioſus. Item poteſt ſeruus petere bona cauſa ſeruandarum libertatum alijs, ſeruis inuitis, ergo magis ignorantibus: ut ſupra, de fideicommiſſ. lib. l. iiij. §. illud. Hæc autem regula fallit. ſup. de iudi. l. duo ex tribus, ubi dicit, quod duo inuito tertio poſſunt iudicare, ſed non eo ignorante. Sed ibi eſt ratio: quia tertius traxiſſet eos fortè in ſuam ſententiam: ut ſup. de arbi. l. ſicut. & l. præcedenti. in fi. Item fallit ſup. de uerborū ſignifica. l. coram. ubi dicitur ſi teſtator iuſsit fieri aliquid coram me: ſufficit ſi ſum præſens etiam inuitus, ſed me ignorante factum non ualet: ſed illud ex teſtatoris uoluntate. Item fallit in emphyteuta, qui poteſt uēdere domino inuito, dummodo ei denūtiet: ſed non eo ignorante: ut C. de iure emphyteu. l. fina. Item filia emancipata non debet nubere patre ignorante: [f] poteſt tamē eo inuito, & ſic alium eligere, quam pater ei elegerat: ut C. de nuptiis. l. uiduæ. ſed econtra quædam facio te ignorante, quæ non te inuito: ut filius matrimonium, uel filia patre capto, uel abſentem per triēnium: ut ſup. de ri. nup. l. ſi filius. §. ſi ita. Accur.

[f] Filia patre inuito non eo ignorante nubere poteſt. & adde no. per gl. & hoc in auth. ſed ſi poſt. C. de inoffic. teſta. l. cum qui. §. ul. & alias eſt, l. Paulus. ſu. de ſta. ho. & in cap. fin. de ſponſa. & not. in ca. cum cōtingat. de iureiu.

[e] Nec ex prætorio. Iure prætorio datur actio furti manifeſti: ut Inſtit. de perpe. & tēpo. actio. §. furti. & iniuria, & ui bono rap. ut Inſtit. de noxa. §. ſunt autem. Item ſolenni iure, id eſt, ciuili, quod cum ſolennitate proponitur: ut ſupra, de orig. iur. l. ij. §. deinde his. Oritur actio furti non manifeſti. ex l. xij. tabu. & actio damni dati, quæ eſt ex lege Aquil. ut inſti. de noxa. §. ſunt autem. Si ergo paciſcar, ne agam pro furto, quod mihi facies, uel iniuria, uel rapina, uel dolo, uel lege Aquil. non ualet pactum: nam inuitarētur homines, ad delinquēdū: ut hic, & ſup. de pact. do. l. cōuenire. & ſu. de pact. l. ſi unus. §. illud. Et pœnas ob maleficia imponi magna ratio ſuadet &c. ut inf. de fidei. l. ſi a reo. §. id quod. nec enim pub. ius priuatorum pactis immutatur: ut ſu. de pact. l. ius publicum. & ſ. eo. l. neq; pignus. §. priuatorū. Priuatorū dico duorum uel trium, ſecus ſi uniuerſitas aliqua ſtatuat aliquid cōtra ius publicū: quia quātū ad eam nullā, uel ciuitatem ualeret de conſuetudine no. ſup. de leg. & ſenatcō. l. de quibus. per l. ſup. cō præd. l. uenditor. §. ſi cōſtat. Cęterū ad maſſio delicto ſic: quia obligatione nata re. i. ipſo male-

ſi-

leficio:ut ſup.de act .& ob. l .ex maleficiis. poſſumus paciſci ne agamus. Et pacto tolluntur quędā obligationes ipſo iure:ut iniuriarū, furti, & ſimiles ex delictis: ut ſup.de pac.l.ſi tibi.§.q̄dā.& l.ſi unus.§.ſed pactū.& ſup.de iniu.l.nō ſolū.§.j.Aliæ ut ex cōtractibus ſe tolluntur ꝑ exceptionē: ut Inſt.de excep.§.præterea ſi debitor.Et hoc hic dicit,quamuis obligationū .ſ. cōtractarū,non cōtrahēdarū,prout te refers ad obligationem ea delicto.Sed prout ad eas, quæ ex cōtractib.oriuntur, & in ea contrahēda,& in cōtractu pōt pacto aliq̄d ſtatui, ut in plus, uel minus agatur: ut ī. eod.l.contractus.§. ſed hoc ita. Et q̄d ſubiicit, poſſunt immutari &c. aliàs poſsint: & tunc eſt plana: & aliàs poſſe. & tunc ſupple. ſ. certum ſit. & quod

a ab, non eſt in P.F.

Vlpianus libr. xxxvj. ad Sabinum. XXIX.

DIuus [a] Pius reſcripſit, [b] eos, [c] q ex liberalitate conueniuntur, in id,quod facere poſſunt, [d] condemnandos.

Paul.li.viij.ad Sa. XXX.

QVod ab [e] initio [f] uitioſum eſt, non poteſt tractu temporis [g] conualeſcere.

Vlpianus libr. xxxvj.ad Sabinum. XXXI.

NVptias [h] non cōcubitus, ſed conſenſus facit.

Idem libro xlij.ad Sabinum. XXXII.

VErum eſt, [i] neq; pacta, neque ſtipulationes factum poſſe tollere.Quod enim impoſsibile eſt : neque pacto,neque ſtipulatione poteſt comprehendi, ut utilem actio nem, aut factum [a] efficere poſsit.

a Aliàs, pactum.

Idem libro xliij.ad Sabinum. XXXIII.

ſubiicit ipſo iure referas te ad delicta.ſed etiam ex contractu tollitur ipſo iure quoq;,ut per acceptilationem:ut Inſti.qui. mo.tol.obli.§. j. Et quod ſubiicit, & per pacti,&c.ad contractus te referas. & quod dicit uel. l.xij. tab.uel Aqui.nā da exemplū ut ſup. Et priuatorum die duorum uel triū:ut ſubiicit. Item q̄ ſubiicit inchoatur, ſ. delictum,uel obligatio ex delicto.i.cum inchoata eſt: pacto conuenit.i. pacto cōuenerit:& hoc prout ad maleficium te refers.ſic & C.de epi.& cle l.nulli.§.ſinautē perſona.ſed prout ad contractus: tunc ante, ſicut & poſtea poteſt pacto minui, uel augeri:ut ſu.dixit. & ſecundum hoc inchoatur, proprie & improprie ponitur. ſic ſup.de offi.proconſu.l.ij.& uerbum pactio cum præcedentibus legetur. Poteſt & aliter poni caſus. Ecce enim ſi quis cauerit in teſtamēto ſuo, ne leges, ſiue iura in eo teſtamento locum habeant : nihilominus peti poterit ſecundum tabu.Item intēſtati interdictū de tab. exhib. quæ iuris ſunt prætoriæ. Item petuntur legata & detrahitur Falci. quæ ſunt ciuilea iuris: ut ſu.de le.j.l.nemo poteſt. Si autem debitor meus ſis ex aliquo contractu & paciſcar,ne mihi tenearis:ualebit.Accurſius.

[a] DIuus. Donator in quantum facere poteſt cōuenitur.& ſic da exemplū ſup. de iure dot.l.ſi ex[..]neus. & quidem ita ſolus deducto ære alieno:ut ī.de re iudi.l.inter eos. §. ita quoque. & eſt ratio, ne ex liberalitate ſua inops fieri.i. factus pericliteī &c. ut ſup.de re iudi. l. ne ex libera. & inter eos quibus ex ſimili cauſa debetur, occupantis melior eſt conditio. Nec em̄ aliis donatarius debitum detrahere poteſt donator: ut ſu.de dona.l.qui ex donatione. Hæc uera ſunt ſi is, qui donauit, certi condictione conuenitur ex ſtipulatu. Sed & ſi cōueniatur alia actione,idem eſt,ut de conſtituta: ut ſup.de dona.l.qui id.in prin.q̄a hodie & ſi non interceſſiſſet ſtipulatio, conuenitur donator condictione ex lege:ut C.de dona.l.ſi quis argentum.§.ſin autem hoc minime.Si autem alius conueniatur, non donator,ſed hæres eius,non habebit hoc priuilegium: cū ſit perſonale,ut ſup.de re iudica.l. & ſi fideiuſſ. §.ſi maritus.& l.ſciendum.Item hoc uerum eſt,ſi ego qui donaui,conuenior ab eo,cui donaui.ſecus ſi ab alio:ut ſup.de re iudic.l.Neſennius.in prin.

[b] Reſcripſit.& bene.

[c] Eos.donatores.

[d] Condemnandos.& non inſolidum.

[e] QVod ab initio.Pone exemplū ſup.de uerb.obliga.l.inter ſtipulantem.§.ſacram.ubi ſtipulatio liberi hominis non ualet,etiam ſi poſtea efficiatur ſeruus: & idem in ſimilibus, in quibus ab initio ſtipulatio non ualet:ut ibidem dicitur.Item pone C.de fal.l.ſicut.ubi teſtamētum falſum, uel codicillus nō confirmatur tractu tēporis.Itē ſupra. qui & a quibus.l. ſi ſeruo. ubi libertas data ſeruo alieno nō ualet:etiam ſi poſtea efficiatur manumiſſoris. Item ī.de lega. j. l. cætera.ubi non ualet legatum marmoris domui iuncti,licet poſt teſtamentum ſeparetur. Itē pone Inſti. quibus non eſt permiſ.fa.teſta. §.præterea.ubi teſtamentum impuberis, uel furioſi non confirmatur, licet efficiatur pubes, uel ſanæ mentis.Item pone Inſti.de le.§.an ſeruo. & ſupr. de regu.Cato.l. j. in prin. ubi nō ualet legatum ſeruo hæredis relictū,licet alienetū, uel manumittatū. Ad hoc facit ī.eo.l.pe.& exempla ibi poſita. Fallit autem hæc regula.C.de contra.iudi.l. j. ubi donatio in officialem inutiliter facta confirmatur. ſed dic quòd non confirmatū tractu temporis ſolo, ſed uoluntate expreſſa,uel tacita, & eo modo ſignatur contra & reſpondetur.C.ſi maior fa.ra.ha.l.j.& ij.C. de nupt.l. ſi contra mādatum.Itē eo.modo ſolue,quod eſt ī. de rit.nup. l.ſi quis in ſenatorio.& l.ſi quis tutor .§. quid ergo ſi adoptiuus. Item fallit ſup.de le.iij.l.j.§.ſed & ſi filiusfa. Item ſup.de hære.inſt.l.qui ſoluendo.Itē fallit ſup.de reg.Cat. l.j.§.j. & ij.& l.ſi.Item fallit ſup.de condi. inſt.l.mulier. §.j. Item fallit ſup.de fideicom.hær.l.generaliter.§.ſi libero.Item ſup. de leg. j.l. quod in rerum.§.j. quæ omnia ſunt ar.contra. ſed ſpecialia ſunt.

[f] Vitioſum eſt. & non tenet de iure.

[g] Tractu temporis.i.ex poſtfacto.

[h] NVptias, Pone exemplū ſup. de cōdi.& demō.l. cui fuerit.ubi relictū eſt ſub cōditione,ſi nupſerit:nā impletur etiā cōcubitu.Item pone:ſup. de do.inter uir.& uxor.l.cum hic ſtatus.§. ſi mulier. ubi durat matrimoniū,licet nō ſimul cohabitent. nō ergo exigitur concubitus,ut ſit matrimoniū . eſt enim matrimonium & ſine eo ut dictū eſt. Et e cōtra ſæpe eſt contra ſæpe eſt concubitus,licet non ſit matrimoniū. Conſenſus aūt exigitur in matrimonio : ut non ꝑficiat matrimoniū cōſenſus:ſed quia ſine eo eſſe nō poſsit. An aūt inter abſentes poſſit contrahi : dic quod ſic, ex quo cōſentiūt:ut hic.& ea ꝑſſum eſt. ſup.de ri. nup.l.mulierē.& l.deniq;.Item an in diem,uel ſub cōdi.q̄ uidet,q̄a cōſenſu:ut Inſti. de contrah. empt. emptor. & de obli. ex conſenſu.Ecōtra q̄ non. nā eſt actus legitimus iure cano.introductus:ut inf.eo.l.actus. Item pro hoc ſu.de adoptio. l.neq; abſentes. Spōſalia conſtat fieri inter abſentes:ut ſup.de ſpo.l. ſufficit.

[i] VErum eſt.Vendebas mihi ſeruum:& pacto,uel ſtipulatione conueniſti furem nō eſſe:nō ꝑ hoc eſt minus fur:q̄a eſt impoſsibile, ut q̄d eſt,nō ſit. & ſic pacto non pōt hoc fieri:nec utilis actio per hoc datur. teneris tū mihi ad intereſſe ut ſu.de euic.l.ſi ita q̄s ſtipulanti. Sed ſi promiſiſti Stichū qui deceſſit, aut eras in mora: & ad intereſſe teneris : ut ī. de uer.ob.l.inter ſtipu-

i Cōcor. text.in ca. ſi.de procur.lib. vj. & in c. accedēs . per arg. a ſimili,de preb. & not.do. de Rota deciſi.cccLxvij.inci. fuit dubitatum. in nouis interp. Et an uerba requirantur in matrimonio,magis cōmunis opin.eſt ꝓ negatiua ut ꝑ Lap. Alle. 56. punctus . quæſt. nu. 17. ubi latiſſimè Mldoſ. in Apoſtil.in uer. verba non ſunt neceſſaria.

ſtipulantem.§.pe.aut non:& non teneris ẽt ad intereſ ſe:ut Inſti.de inuti.ſtip.in princ. Nec enim promiſi ſti hominem uiuere:ſed hoiem dare,ut non obſtet prædictis. Dic ergo uerum eſt neq; pacta, uel ſtipo. ſupple, nec etiam legem:vt ſup.de acquir.poſ.l.j.§.ſi uir. licet quandoque repoiẽt lex pro non factoe ut ſ.de cap.l.in bello.§.factæ. An aũt ultima uoluntas? Rñ.nec ipſa poteſt hoc facere.licet im poſſibilitas qñque pro non appoſita habeatur,ut inſtit. de hære inſti.§.im poſſibilis. & quod ſubijcit, ꝙ eſt impoſſibile ẽ, &c.ſcilicet factũ pro infecto habe.i. uel qđ eſt,nõ eſſe: vt ſupra. §.ſi uir. & præ. §. fratrẽ. & in authẽ. de æquali.do. circa prin.& quod ſubijcit,comprehendi.ſ. ut tollatur quod ẽ, uel ſit quod nõ eſt. nec per hoc actio utilis datur: & hoc ſubiicit.

† Idẽ Ariſto. libr. j. Politic. c. viij.

† Et quid quo ad iura diuinum, Mando.de Ingrati.ſerui. adde in cap. 64. & cap.ſeq.

† Io Pan. ſ. lucrifacturus eſt. Ferratius tñ Montanus in cõmentarijs adhãc titulum magis probat ut legamᵉ lucri petiturus eſt.

† Cõcor. in c. Intelligentia de uer. ſignĩ. extra. glo. eſt in c. j. de elec. in prag. ſãc. uerſic. cupiens hæc. ſuper uer. mens.

Q Vod attinet a ad ius ciuile, † ſerui ꝓ nullis habentur: non tñ & iure naturali: quia quod ad ius naturale † attinet, omnes homines æquales ſunt.

Pomponius lib. xxij.ad Sabinum. XXXIIII.

I N eo, b quod uel is, q petit,uel is, à quo petitur, † lucri petiturus eſt: durior cauſa eſt petitoris.

Vlpian. lib.xlv.ad Sabinum. XXXV.

S Emper c in ſtipulationibus,& in cæteris cõtractibus id ſequimur, qđ actum eſt. Aut ſi non appareat,quid actũ eſt:ꝯñs erit, ut id ſequamur quod in regione in qua actum eſt,frequentatur. Quid ergo ſi neque regionis mos appareat,quia uarius fuit? Ad id quod minimum eſt, redigenda ſumma eſt.

Idem lib.xlviij.ad Sabinum. XXXVI.

N Ihil tã naturale eſt, quã eo genere quodque diſſoluere, quo colligatum eſt. ideo uerborum obligatio uerbis d tollitur:nudi conſenſus obligatio contrario conſenſu diſſoluitur.

Pomp.lib.xxviij.ad Sabinum. XXXVII.

C Vlpa e eſt,immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti.

a Q Vod attinet. Pone exemplũ ſupra, de teſtam.l.qui teſtõ. §.ſeruus.ubi non põt teſtis eſſe ſeruus teſtõ. Item & ĩ. eo.l.in perſonam.& de condi.ind.l.ſi id quod. ubi ciuiliter non obligatur. Item ſup.de uerbo.ſig.l.illa uerba. ubi arbiter,uel arbitrator eſſe non põt.& ſm hoc loquitur inf.eo.l.ſeruitutem. Item ſup.de ap.l.ſerui.& l.creditor.in prin.ubi non põt appellare.& facit ſup.de cap.di.l.liberos.in fin.Sed fallit hæc regula in caſibus,quibus agit ut liber:ut ſup.de iudi.l. uix. & ut ſup. ad leg. Cor.de fal.l.nullo.Item ſupra,de ac.l.hos accuſare.§.ſi ſeruus.ubi põt accuſari,ſi corporalis ſequitur pęna. Itẽ ſi ſtipulor mihi,aut Sticho ſer. Titij,põt ei ſolui ut libero,ut ſup.de ſolu.l.Stichum aut Pamphilum. §. uſumfructum.Item cum factum eſt in ſtipulatione:ut Inſti. de ſtip.ſer.§.ſed cum factum.Item legatum ad alimenta põt ei relinqui:ut ſup.de ali.le. l. ſeruos.& de his,q̃ pro non ſcript.l.iij.Item fallit C. de hære. inſti. l.cum proponas.in fi.& ſupra,ad Treb. l. ſeruo inuito. ubi in hæreditate & bon.poſ.per ſeruũ quærẽda cõſenſus eius eſt neceſſarius.de iure uerò naturali pro aliquibus habentur.ecce enim quæ naturæ ſunt,faciunt, ſicut & cæteri,qui de iure ciuili caput habent.ſ.bibunt, & comedunt,audiunt,loquuntur,intelligunt, moriuntur,creſcunt,& decreſcunt:ut ſup.de pe.l.peculium.

b I N eo. Caſum huius legis ponit Bul. in duobus, quibus eſt res donata, ut potior ſit eã poſſidentis.& ponit uel pro &:quem caſum Io. reprobat, quia potior debet eſſe cã prioris ſiue ab eodem dño, ſiue ab eodem non domino donata eſt, ſicut in uenditione:vt C.de rei uen.l.quoties.& ſup.de pub.l.ut ſi quidem.& ſupra,de act.emp.l.ſi ea res §.fin. Vnde poteſt poni in eo,qui rem alienam poſſidet: a quo alius uolens eã ſẽ locari petit: ut C.de rei uen. l. res. nec ponam uel pro &:ſed propriè. ſi enim duo uel,ponerentur pro &, impoſſibile eſſet,quod dicit,ſcilicet quod uterque lucrifacturus eſſet. Sed hoc ſemper uerum eſt, quia uel hic, uel ille lucrifacturus eſt.

c S Emper. Si ſtipulatus ſum decẽ,uel uẽdo ꝓ decẽ, cum dicas te ſenſiſſe de Veronenſibus,ego de imperialibus:primo quid actũ ſit ſpectabimus. Si nõ appareat, tunc mos regionis ſpectabit. nã ſi mos regionis † erat talis,ut quis intelligeretur ab omnibus loqui de imperialibus,eõ de numis indiſtincte loquebatur, de imperialibus conueniſſe uideatur, & ſic de cæteris monetis. Si uerò in regione frequentatur ita una moneta, ut alia,tunc minor moneta ſpectabitur:ut hic & j.e. l. in obſcuris. Dic ergo ꝙ ſemper in ſtip.&c. & quod dicit in cæteris cõtractibus, intuitu ſimpul eſſe contractũ. Sic C. quod metus cau.l. ſi donationis. ſed impropriè:vt ſ. ti.j.l.Labeo. Item quod dicit inſpici, quod eſt actum, ſcilicet expſſè, & per uerba conuenientia, & apta.alias ſecus: vt ſup. de ſup.leg.l. Labeo. & de leg.j. l.iij.§.ſi quis.Item actum intelligitur ẽt tacitè ratione rei, quæ uenditur: quia ſm opinionẽ ſolum ualet decem libras imperiales.nam non eſt audiendus,qui de Veronenſibus(licet ſupine)dicit ſe ſenſiſſe, cum non eſt uerisimile:ut inf.eo.l.in obſcuris.Item tacitè agitur rõne perſonæ, ut puta amiciſſimo promiſit decem ſolidos, uel ſcholaris Bon.doctori.Item rõne conſuetudinis loquentis quia ſemper de imperialibus loquendo ſentiebat:ut ſup.de leg.j.l.ſi ſeruus plurium.§.fi. ideo inſpicitur conſuetudo. Ad quod facit ſupra,de aqua plu.arc. l.ſi prius.§.j.& C.loc.l. circa locationem. & ſupra,de coie.l.ſi fundum.& de legi.& ſenatuſcon. l. de quibus. in fin.Item contra inf.eod.l.non debet.§.in re. Solutio ibi.Accur.

† Nota ꝙ mos regionis,in qua fit contractᵒ, debet attẽdi. cõcord. text. in ca. cum uenisſent. de eo qui mit. ĩ poſ. extra. glo. eſt i c. j.§. Item quod ad dictas. in uerbo, morã. de collati. in prag. ſanc. & per M. dot. ſuper xxvj. Reg. quæſt. 3. no.6.

† Nouam quæſtionẽ an conſtitutio de unionibus ſequens in diſſolutionibus procedat,inuenies apud Mando. in 13. quæſt. Regul. de unio.

d N Ihil tam. Verborũ obligatio uerbis.i. acceptilatione tollitur:vt Inſti.quib.mo.tol.oblig.§.j. item nudi conſenſus obliga.i. traditione non ſubnixus conſenſu tollitur:ut Inſti.quib.mo.tol obli. §. ſi.alias ſi res eſt tradita,ex altera parte per exceptionẽ tollitur ut ſupra,de pact.l.empti. Sed nonne etiam obligatio ex conſenſu contracta tollit uerbis, id eſt acceptilatione,licet non natura ſui,ſed pacti:ut ſup.de reſcin.uend. l.cum emptor. Item & nonne omnis obligatio tollitur ſol.ſed non omnis ſic contrahitur, ut inſtitut. quibus modis tol.oblig.in prin. Item confuſione tolluntur:ut ſup.de fideiuſ. l. hæres. nec omnes ſic contrahuntur? Ad hoc reſpondeo:hic non negat hoc fieri poſſe:ſed ille modus eſt magis naturalis, quando eo modo tollitur, quo inducitur. & ſecundum hoc ponit ferè infra eo.l ferè. Item quæritur de obligatione literarum an contrarijs literis tollatur,ſi ſcribit creditor me nõ ſcripſiſſe? Reſpon. ſic ſecundum Ioan.& quod hic dicit,nihil,&c.hyperbolicè loquitur,quia Deo ſeruire, à quo cuncta habemus,eſt magis naturale. Vel nihil &c. idest,nulla obligatio conuenientius tollitur, quam eodẽ genere. Item facit.C.de do.l.ea quæ.Sed ar. contra ſu. de pen. l. non ſtatim.ubi facilius adimitur peculium, quàm concedatur.

e C Vlpa. pone caſum ut C.unde ui.l.cũ quærebat.

abl

ubi punitur ut inuaſor, qui ingreditur poſ. licet uacantem, cum proprietas ſit aliena. Item pone ſup. ad legem Aquil. l. ſi procurator. ubi imputatur culpæ illius, qui trãſit p iter inſolitũ, et ſi ramus cadat ſupra caput eius. Itẽ pone ſup. de condic. in d. l. ſi in area. Itẽ ſupra, de cõdic. fur. l. ex argento. Sed op. ergo nemo debet accedere ad gerenda negotia aliena, quod falſum eſt: imò inuitatur quis: vt gerat: vt ſup. de neg. geſ. l. ij. Sed reſpon. cũ officiũ homo homini debeat: ut ſup. de ſeruis expor. l. ſeruus. eo magis ſuũ officiũ dr̃ implere quam culpabiliter rei alienæ ſe immiſcere. Nam & appellans pro damnato inuito, dicit facere rẽ ſuam: quia ſua intereſt: & ſic habet biduum, ut in ſua cauſa: non triduum, ut in aliena: vt ſup. de appella. l. nõ tantum. & ſup. quando appellandum ſit. l. ij. §. j.

† In Pan. F. hoc cap. ſic ſcriptũ eſt, Nemo qui cõdẽnare poteſt, abſoluere non poteſt.

‡ Mando. de Ingrat. hoſa erga hominem cap. 126.

Appellans pro damnato inuito, rẽ ſuam facere dicitur.

Vlpian. lib. lj ad Sabinum. XXXVIII.

† NEmo, [a] qui condemnare nõ põt, abſoluere poteſt.

Pomponius lib xxix. ad Sabinum. XXXIX.

SIcuti [b] pœna ex delicto defuncti hæres teneri non debet: ita nec lucrum facere, ſi quid ex ea re ad eum perueniſſet.

Idem libr. xxxij. ad Sabinum. XL.

[a] NEmo. Hæc regula nunquam fallit, ſi intelligat in genere, ita ſcilicet quicunq; nũquã. & nullũ põt in aliqua re condemnare, quia nõ habet iuriſdictionem ordi. uel delegatam, nullum põt abſoluere. Cæterum ſi aliquos cõdemnare, & abſoluere poſſum, contingit caſus ubi abſoluere poſſum: & non cõdemnare: vt C. ubi ſe. uel cla. l. iij. §. adeo. Idẽ in clerico de crimine corã ciuili iudice accuſato: quia poteſt abſoluere: ſed non condemnare, niſi prius ab epiſcopo degradetur ſi uiſis actis ab epiſcopo uideatur condemnandus: aliàs ſi dubitat epiſcopus, remittet ad principem ut in authen. ut cle. apud pro. epi. §. ſi tamen. & de ſanctiſ. epiſ. §. ſi uerò crimen. & facit inf. eo. l. qui uetante. §. eius. & ſup. de re iudic. l. iij. & quod ibi notaui.

[b] SIcuti. ſi mihi feceris iniuriam, uel rapinã: pœnaliter mihi agenti ciuiliter teneris: hæredes aũt tui non tenenĩ: niſi cõtra te fuerit lis cõteſtata: vt Inſt. de perpe. & t. §. non autem. & §. pœnalis. & C. ex deli. de. l. j. Si tñ quid turpiter quæſitũ peruenit ad hæredẽ, ei auferetur: ut ſup. de cal. l. in hæredem. Et not. quod ſufficit ſemel ad hæredem perueniſſe: vt ſup. qđ metus cau. l. quod dixit. §. ſi. & l. uideamus. huic regulæ vr̃ derogari ſup. ad l. Iul. repet. l. ij. nam ibi datur in hæredẽ pœnalis intra annum: ꝙ quidam intelligunt cum non peruenit ad hæredẽ aliquid: & ſic eſt exceptio huius regulæ. nã ſi perueniſſet, perpetuò daretur actio: ut ſu. de cal. l. in hæredem. & de dolo. l. in hæredem. & l. itaque. Sed Io. dixit in d. l. ij. ad l. Iul. repe. ꝙ ẽt ſi peruenerit, non teneatur ultra annum: ſicut nec ipſe, qui deceſſit. eſt enim eo caſu actio annalis: ſicut & aliæ multæ annales ſunt. & de materia huius l. dic plenius: ut C. ex deli. defun. Itẽ not. bonã huius l. ſimilitudinem. ſic ſu. eo. l. ſecundũ naturã. Item facit inf. eo. l. toties. & ſ. de ui & ui ar. l. iij. in prin. & ſ. de eo p quẽ fac. er. l. j. §. ſi.

[c] IN omnibus. ſi fui condemnatus, & per metũ iudicis, uel aduerſarij non appellaui, & hoc tui proteſtatus: perinde eſt ac ſi appellaſſem: ut C. de his qui per me. iu. l. fin. & ſup. de appell. cum quidã. Itẽ timuite prohibere facientẽ opus in meo: perinde eſt acſi prohibuiſſem: ut tenearis quod ui aut clã: ut ſup. quod ui aut clam. l. j. §. ſed Ariſto. Item promiſi ſtare iuri ſub pœna, & prohibitus fui a iudice: perinde eſt ac ſi ſtetiſſem: ut ſup. ſi quis cau. l. ij. §. ſimili mõ. Idẽ ſi ab aduerſario. ſecus ſi ab extraneo: ut ſup. de eo per quem fa-

[a] Infero quod proteſtatio appellationi æquipollet. ad qđ concord. glo. in ca. Cumana. extra, de ele. & I c. cum M. & ibi not. extra de conſtitut.

ctum erit. l. j. §. ſi rem. Item facit ſupra, de ſol. l. qui decem. in prin. hæc autem regula fallit ſupra, de condi. & demonſtr. l. quibus diebus. in prin. nam ſi tibi relictus fundus a teſtatore fuerit, ſi intra decem dies aſcenderis Capitolium, cum te prohibeat hæres, uel extraneus, non uideris impleuiſſe conditionem: licet hi dies quibus fuiſti prohibitus, nõ computent. Itẽ fallit C. de condit. inſerti l. fina. licet enim decẽ dare per alium iuſſus fuerit prohibitus: non tamen impleuit condi. id eſt, non uidetur dediſſe. ſed adhuc dare tenetur, ut ſtatim ſit liber: ut ibi dicit.

IN oib. [c] cauſis ꝓ facto accipit id, † in quo qs alium perhorreſcit, quò minus fiat.

Idẽ li. xxxiiij. ad Sab. XLI.

FVrioſi, [d] uel eius, cui bonis interdictũ ſit, nulla uoluntas eſt.

Vlp. li. xxvj. ad edi. XLII.

NOn debet [e] actori † licere, quod reo nõ permittitur. In re † obſcura melius eſt fauere repetitioni, quàm aduenti-

† In Pan. Fl. in quo per alium motæ ſit, quominus fiat. Hal. autem, in quo per alium mora eſt &c.

† Mando. in 10. que. 31. Regul. nu. 3. & ſequen.

[d] FVrioſi. De furioſo conſtat. quia eſt loco abſentis: ut ſupra, de iu. eo. l. ij. §. ſi. de interdic. dic ſcilicet cui eſt interdictũ bonis a lege: ut in crimine læſæ maieſtatis; nam poſtquam id crimen cõmiſit, nec alienare, nec alienanti conſentire, nec debitores ei ſoluere poſſunt: ut C. ad legem Iul. maieſta. l. fina. huius ergo uoluntas nulla eſt in prædictis, ſicut nec furioſi. Idem ſi interdicatur a iudice, quia ſit prodigus: ut ſup. de cura. fu. l. j. in prin. licet ibi uideatur dicere quod lex interdicit. Sed dic, id eſt præbet authoritatem iudici interdicẽti. Item per iudicem vr̃ interdici, quando aliquem condemnat de publico crimine. ante ſn̄iam enim aliqua eſt eius uoluntas, poſtea non: ut ſup. de dona. l. poſt cõtractum. & hoc ſi tractatur de alienando. At acquirere poſſet: & ſic vr̃ aliqua eſſe eius uoluntas: ut ſup. de uerbo. obli. l. cui. nam pupillo comparatur: ut ſup. ſi cer. pe tat. l. certi condic. §. ſed ſi ei numerauero. Item comparatur furioſo: quia furioſus alienare non põt: nec ẽt acquirere poteſt. cui Azo non conſentit. Porrò in quo caſu ſufficeret alicui non contradictio: in eodem caſu uoluntas furioſi tacita interuenire creditur: ut ſup. ſolut. ma. l. ij. §. uoluntatẽ. nam & ei quæritur, ut alij ignorantibus: ut inſti. de hære. ab inteſt. §. ſui. Vbi uoluntas expreſſa eſt neceſſaria, furioſus inuitus dicitur. Sed quod dixi ſecundum Azo. furioſum uideri tacite conſentire, ubi tacita ſufficit uoluntas: dici põt contra regulariter: ut ſup. loc. l. qui ad certum. nec obſtat §. uoluntatem. quia ſpeciale propter patrem, cui uidetur conſentire. & facit C. de in integ. reſti. mi. l. ſi curatorem. Acc.

[e] NOn debet. Si actori petenti datur dilatio propter teſtes, ergo & reo: ut hic. Sed hæc regula fallit. nã cum reus plures habeat iudices ordinarios: non põt actor unũ eligere, & ſic aliũ recuſare per cõſequens: ut C. de epiſ. & cle. l. cũ clericis. in pri. quod reo non licet recuſare ordinariũ, ut no. C. de iuriſ. om. iu. l. nemo. Itẽ fallit, qñ actor poteſt auferre reo ſuum indicẽ per reſcriptũ ad extraordinariũ iudicem: ut C. de dila. l. ſi quando. quod reo non licet: ut in auth. qua in prouincia, ſed ſpecialia ſunt. Sed econtra non oẽ quod licet reo, licet actori: ut in numero dilationũ: ut ſup. de fer. l. fin. Item in dilatione nun dãda actori ſed reo: ut C. de dila. l. ſi quãdo. & in auth. ꝙ fieri. & C. de temp. in integ. reſti. l. perẽdæ. Item huius legis arg. dixit Io. poſſe reũ in ſe onus ꝓbationis trãſferre: ut & ipſe poſſit ꝓbare. Alij negãt, niſi in caſu: ut ſ. de prob. l. circa.

[t] In re. Pone caſum ut C. de condic. inde. l. fina. Item ut C. de iure deli. l. ſi. §. ſi uero creditoris. Itẽ pone, ſ. de eo quod certo loco. l. ij. §. proinde inquit. Sed arg.

contra

contra ſ. de dona. inter uir. & uxo. l. hic ſtatus. §. præſentiam. in fin. & §. ſed ſi ambo. ubi in dubio fauet donationi. Solut. ſpeciale ibi quia non amarè ſunt tractandæ, nec tanquam inter infeſtos, ſed inter ſolā inopiā timentes: ut ſ. eod. l. ſi id. §. ſi quis. Item contra ſup. e. l. I eo ſed hic nō luctatur cui faueatur, ſed damnū colitur. Item contra ſ. eo. l. quòd a quoquam. ſed ibi non erat obſcuritas. Item facit ſ. de rei uend. l. Iulianus ſi in area. ibi, niſi quis &c. Accur.

tio lucro.

Caius libro ix. ad edict. prouinciale. XLIII.

QVi in alterius [a] locū ſuccedunt, [b] iuſtā habent cām ignorantiæ, an id quod peteret, deberetur. Fideiuſſores quoq; non minus, quàm hr̄des iuſtam ignorantiā pñt allegare. Hæc ita de hr̄de dicta ſunt, ſi cum eo agetur, non ēt ſi agat. nā planè qui agit, certus eſſe debet, cum ſit in poteſtate eius, quando uelit, experiri: & ante debet rem diligenter explorare: & tunc ad agendum procedere.

a QVi in alterius. Stichū tibi pmiſi, uel decē tibi debui ex contractu bonæ fidei, licet interpellatur hæres meus, & ceſſat cum ignorat me fuiſſe obligatū: nun tenetur de interitu primo caſu: ut ſ. ſi cert. pet. l. quòd te. nec ad uſuras ex mora in ſecundo: ut ſ. eo. l. nō poteſt uideri improbus. Hoc idem eſt in fideiuſſore. nā ſi promiſiſti mihi te ſoluturum, quicquid Titius debet, & conueniam te pro decem, qui mihi Titius ex uenditione debet: cum id ignoras, non præſtabis uſuras. non enim eſt improb. &c. ut ſ. eo. l. non poteſt. Hæc autem uera ſunt in ijs, qui conueniuntur. Agētes enim omnino certi eſſe debent: unde ſi pœnā promiſeris, ſiue me euntē impedieris: uel a me peteres quoddam debitum, hæres tuus impediens uel etiam debitū petens etiā ignorans, cōmittit in ſtipu. niſi pupillus ſit: ut ſ. de uerb. obl. l. cum filius. §. in hac ſtipulatione. Porrò licet committatur ſtipulatio pœnalis, puto eum reſtitui ex clauſula generali. nam in alieni facti ignorantia tolerabilis eſt error: ut ſ. pro ſuo. l. fi. in fin. Itē poteſt poni caſus in primo. ſ. depo. l. j. in fi. & l. iij. In ſecundo, ſcilicet de fideiuſſore. ſ. mandati. l. fideiuſſor. in princip. Ad tertiam partem facit C. de temp. in integrum reſtit. l. petendę. & de excep. do. l. pure. in fi & C. de dila. l. ſi quando. in fin. Item ad princi. & ſic facit ſ. rerum amot. l. Marcellus. §. j. in fi. Accur.

b Succedunt. ut hæredes & bonorū poſſeſſores. Ac.

c NEmo. Si te in iudicio cōuenero, & unā minus utilē exceptionē ꝓpoſueris, ut pacti, quæ tibi non competebat: aliam utilē proponere poteris: ut ſ. de excep. l. is qui. & l. nemo eſt. Sed quid ſi non excep. iuris oppoſuiſti, ſed facti: negās te ipſo iure teneri: uel quia nunquā debuiſti, uel quia ſoluiſti? Reſpon. dicam idem eſſe. & hoc dicitur hic. Præterea exceptio facti exceptio eſt, ut ſ. de excep. l. ij. & ſic de facto obtinui. Hæc autem uera ſunt, niſi lex impediat. impedit enim quandoq; ecce. n. ſi is qui cōuenitur noxaliter, negauerit ſeruū ſe habere in poteſtate: cōuictus de mēdacio, inſolidum tenetur. nec enim poteſt pœnitere: ut ſ. de noxa. l. quoties §. prætor & l. ſi ſeruus deportatus. §. ſi negauerit. Idem ſi negaueris de pauperie conuentus: ut ſ. ſi quadr. pau. feciſ. di. l. j. §. interdū. Item fallit, ſ. de rei uen. l. fi. Item fallit in authen. de trien. & ſemiſ. §. ſtudium. & §. illud. quæ ſunt contra, & C. de non numer. pe. auth. cōtra; qui propriā. & C. qui pot. in pi. ha. l. Item ſi poſſeſſor. Item fallit C. de compen. l. fina. ubi primo negaſti te debere: & poſt conuictus per teſtes, non dico per cōfeſſionem, uis opponere exce. compenſatio. Item fallit Inſti. de fideicom. hære. §. fi. ſecundū quòd lo. ponit ibi caſum. Itē fallit in eo, qui ſe negat furcium. nam amittit priuilegium, ut damnetur in quantum facere poteſt: ut ſ. de re iudic. l. ſed hoc ita. §. j. Itē fallit ſ. de proba. l. cum de indebito. in prin. Acc.

Vlpianus libro xxviij. ad edictum. XLIIII.

NEmo [c] ex ijs, qui negāt ſe debere, [d] prohibetur etiam alia defenſione uti, niſi lex impediat. Quoties [e] concurrūt plures actiones [f] eiuſdem rei nomine: una quis experiri debet.

Idē li. xxix. ad edi. XLV.

TOties [g] in hæredē damus [†] actionem de eo, quod ad eum peruenit, quoties ex dolo defuncti conuenitur, non quoties ex ſuo.

Idem libro xxx. ad edictum. XLVI.

NEque pignus, [h] ne

d Debere. ab initio.

e Quoties. hæredi instituto datur interdictū quorum legatorum contra legatarios ſua authoritate legata occupantes. Item poteſt habere pet. hære. contra eum qui pro hærede, uel pro poſſeſſore poſſidet. Item rei uend. contra eum qui ti. poſſidet. ſ Qui autē incertus eſt poſſideat quis pro legato, uel pro hærede, uel cum tit. poteris plures proponere: ut tamen ꝓteſtetur ſe uelle una experiri. i. unius actionis commodū, quodcūq; illud ſit, conſequi: ut ſ. quo le. l. j. §. quòd autem. & ſecundum hoc loquitur hæc lex in proceſſu cauſæ ſeu fine. Sed dicas, quòd ēt in cōteſt. lit. loquitur, ut tunc eligāt: ut ecce utrū intendat directam ex teſtamento: uel utilem ex eadem ſcriptura: ut C. de cod. l. fin. item utrum neg. geſt. uel certi cōdi. generalem: ut ſ. de iureiuran. l. duobus. §. exceptio. Hodie etiam tempore dati libelli: ut C. quomodo & quā iu. auth. qui ſemel. licet olim uſq; ad li. cōteſt. poſſet mutare: ut C. de eden. l. edita. quæ eſt huic contra. ſed ad prima dicta duo tēpora nō eſt contra. Ad tertiū ſ. dati libelli, dic quòd corrigitur per d. auth. quod antē dictum eſt una debere experiri. q. d. alia non poterit poſtea agere ad idē: ad aliud bene poterit, ſi quid plus eſt in altera: ut ſ. de act. & obli l. qui ſeruum. § fi. niſi tales ſint, quæ electione tollantur, etiam in id quod plus eſt, ut cōtrariæ: ut C. de int. l. j. §. & aliæ. & ſ. de tribu. l. quod in hæredē. §. eligere. Item quòd dixi ad idem nō poſſe agi alia ac. uerum eſt ea perſona ſua, ſed ex alterius poteſt: ut ſ. de act. emp. l. non eſt nouū. & ſ. de ac. & ob. l. ſi is. & inſti. de leg. §. ſi in aliena. & ſ. de uerb. oblig. l. inter ſtipulantem. §. ſi rem quam. Sed hic uidetur non idem. Item quòd dicit unam eligi, fallit in perſonali, & hypothecaria: ut in authen. de fideiuſſor. §. ſed neque. ibi, contra principales &c. ſed ille nō ad idem. Item dic, quòd actor eligit: ut in dicto §. eligere. niſi in caſu ubi lex pro eo eligit: ut ſ. de inoff. teſta. l. Papin. §. ſi quis impuber.

f Plures actiones. perſecutoriæ rei.

g TOties. Pone caſum, ut ſ. de trib. l. quòd in hæredem. §. ſi ſeruo. Azo. Habet autē locū hæc regula in prima parte extra cōtractum dolo commiſſo a defuncto. alias ſemper tenetur: ut ſ. de act. & obl. l. ex contractibus. & facit ſupra depoſi. l. ſi hominem. §. datur.

h NEq; pignus. De pignore habes ſ. de pig. ac. l. ſi rem. Sed fallit ſ. ad Treb. l. debitor. in princip. & ſupra, de excep. rei iud. l. penultima, in fin. De

† Actionem, non eſt in P. P.

r Scribē. hic dicūt hanc glo. fin. adhoc qd' actio perſonalis, & realis poterat omnino ſimul cumulari in eodem libello, cum proteſtatione tamē ex parte agētis, ut diceret ſe uelle uti una, quam eligebat poſtea in litis conteſt. ſed hodie debet fieri electio tēpore libelli porrecti. auth. qui ſemel. C. quō, & quā iudex. Bolog.

que depoſitum, neq; precarium, neque emptio, neque locatio ſuæ rei conſiſtere poteſt. Priuatorū [a] conuentio iuri publico non derogat.

Caius libr. x. ad edictum prouin. XLVII.

Qvod [a] quoquā [b] pœnæ nomine exactū eſt: id eidē [c] reſtituere nemo cogitur.

Vlpianus libro xxx ad edictum. XLVIII.

COnſilij [d] non fraudulēti nulla obligatio eſt. Cæterum ſi dolus, & calliditas interceſsit: de dolo actio competit. Socij [e] mei ſocius, meus ſocius non eſt.

Paulus libro xxxv. ad edictum. XLIX.

QVicquid [f] in [g] calore iracundiæ uel fit, uel dr̄, nō prius ratū [g] eſt ꝗ̄ ſi pſeuerantia apparuerit indicium animi fuiſſe: ideoq; breui reuerſa uxor, nec diuertiſſe uidetur. [h]

Vlp. li. xxxv. ad edict. L.

ALterius [i] circumuentio, [k] alij non præbet actionem.

Vlp. li. xxxix. ad edi. LI.

CVlpa [l] caret, q̄ ſcit, [m] ſed prohibere [n] non poteſt.

Caius libro xv. ad edictū prouinc. LII.

NOn vr̄ [o] quiſquā id capere, quod ei neceſſe eſt alij reſtituere.

Vlp. li. xliiij. ad edi. LIII.

NOn uidetur [p] defendere non tantū qui latitat, ſed & is, qui præſens negat ſe defendere, aut non uult ſuſci-

ſecundo habes ſup. depoſi. l. bona fides. in ſi. De tertio ſcilicet ꝑcario habes ſup. de preca. l. certe. §. ſi. hoc autem ualet ratione poſ. ut eo. §. & ī. de pig. act. l. cum & ſortis. §. ſi. De quarto. ſ. emptione habes C. de contrahen. emp. l. cum res. hoc tamen fallit in caſibus ibi notatis. Quintum habes C. locat. l. qui rem propriam. Et adde quia nec clam ſuam rem quis pōt habere: ut ſupra, de acquir. poſſ. l. ſi de eo. §. ſi. nec ſtipulari ſibi dari niſi ſub conditione: ſed reſtitui uel tradi ſic, ut ſupr. de uer. obli. l. nemo rem ſuam. & ſupr. de lega. j. l. cætera. §. ſed ſi ſub conditione.

Priuatorum. Pone exemplū ſup. de pact. l. iuriſgen. §. ſi paciſcar. ubi pepigi de nō perſequenda nunti tione noui ope. qđ ſiebat in publico. & alias. quæ no. ſup. de pact. l. ius publicum. Et dic, quod contra id ius publicum quod eſt ius publicum authoritate, & utilitate: ut dictis exemplis. Sed quid ſi contra id quod eſt publicum authoritate, ſed utilitate priuatum? Reſpond. uale.: ut C. de temp. & re. appella. l. ultı. in fin. & inſti. de excuſ. tut. §. itē ſi propter. & propter generalem regulam. C. de pact. l. penul. quæ tamen fallit in caſibus ibi not. Item quid ſi non priuati duo uel tres, ſed uniuerſitas ſtatuit aliquid contra ius publicum? Reſpond. Azo. quod ualet quod eſt uerum inter ſe: ſed non in publicum præiud. nam & priuati poſſent hoc modo: ut ſup. de pac. l. epiſtola. §. pactum. Item quod dicitur conuentione, ſcilicet expreſſa: tacita enim quādoque ualet: ut ſup. đ pro. l. filiusfamilias. §. milites. & ſupra, de pact. l. ſi unus. §. illud. & arg. ſupra, de condi. & demon. l. nunquam. & facit ſup. eo. l. nec ex prætorio.

b Qvod a quoquā. Pone exemplū ſup. de pig. ac. l. ſi pignore. ibi, ſed qđ ipſe debitor. &c. Item ſup. de ſol. l. id qđ. Item ſup. de tab. ex. l. iij. §. condenatio. his exemplis non reddit, qui accepit. Itē nec alius reddit: ut ſup. de ꝓc. l. qui proprio. §. pœnā. & propter hoc dicit hic, nemo cogitur. Sed prima pars fallit: ut ſup. de ædil. edic. l. cum autem. §. ſi. ubi uenditor morboſi animalis, ſi ꝓſtitit pœnam emptori propter moram ſuam eam recuperat, ſi poſtea emptor agat redhibitoria. Item ſecunda pars fallit. ſup. pro ſoc. l. cū duobus. §. ſin. & l. ſi igitur. & de noxa. l. ſi ex duobus.

c Eidem. a quo eſt exactum.

d COnſilij. Si tibi conſului, ut pecuniā tuā potius in emptiones prædiorum colloces, quam fœneres, non teneor: ut Inſti. man. §. tua gratia. niſi alias facturus non eras: ut ſup. mād. l. ſi remunerādi. § ſi tibi. At P. hic diſtinguebat: aut mādaui ut fœnerera nō adiecta perſona cui, & tunc nō teneor etiam ſi alias facturus non eras: aut mandaui perſona adiecta cui, & tunc teneor: etiā ſi alias facturus nō eras: quæ diſtinctio reprobatur. ſup. de neg. ge. l. iij. §. ſi. & l. iiij. hæc uera eſt dolo carui. aliàs teneor: ſiue aliàs eras facturus, ſiue nō, niſi dolus cadat in nomen maleficij, ut furti, uel ſerui corrupti: tunc enim furti, & ſerui corrupti experietur, ut ī. de ſer. corru. l. j. §. perſuadere. & de fur. l. quæ ſeruo §. ſed ſi aliud. & de dolo. l. quod ſi cum ſcires. Accur.

e Socij. hic caſus ponitur ſupra, pro ſoc. l. qui admittitur. & l. ſeq. Acc.

f QVicquid. hoc idem eſt ī. de diuor. l. diuortiū. Et no. ꝙ hic iracundia minuit culpā: nam culpa eſt diuertere: ut ſupra, de mino. l. ſi ex cauſa. §. ſi mulier. quandoq; reſcindit contractū: ut ſup. de pub l. locatio. quandoque minuit delictū: ut C. de adult. l. Gracchus. & de abo l. j. Sed contra C. de iniur. l. ſi non cōuicij. Sed ibi fuit perſeuerantia.

g Ratum. id eſt, firmum.

h Videtur. ſed calore iracundiæ potius factum.

i ALterius. ſi procurator tuus uel tutor, uel curator tuus gerendo tuū negotium alium circūuenit uendendo, uel alias contrahendo, non quærit tibi actionē cum effectu: quia exceptione doli repelleris: ut ſup. de exceptio. do. l. apud Celſum. § quæ ſitū. & §. illa. & §. quæ in tutore. Idem & econtra, nec liberationē ſequitur alterius circumuentione: ut ſupra, de eo per quē factum erit. l. ſi. in ulti. reſpon. et argum. C. de pact. l. debitorū. Et no. quod ex hac l. uidetur, quod dolus mediatoris dans cauſam contractui ipſo iure facit nullum cōtractum: ut & ſup. de dolo. l. & eleganter. in prin. Sed Io. aliter illam intelligitur ibi not.

k Circumuentio. id eſt dolus. Acc.

l CVlpa caret. Caſus ponitur ut ſupra, de noxal. l. in omnibus. & l. in delictis. in princip. alias ſi prohibere poteſt, non tantum non caret culpa, ſed & ipſe feciſſe uidetur: ut ſupra, de iis qui no. infa. l. quid ergo. §. j. Sed quid ſi poſſum prohibere Titium iniuriari Sempronio, an debeam iuuare? Reſp. ſecundum cano. ſic uerbis, interponendo me honeſto modo, aliàs uideor negligere. Sed ſecūdum leges nō, niſi in his quos habeo corrigere: ut in permiſſis, ſcilicet ſeruis, & filijs, & in ſimilibus: quia ſerui dominum debent iuuare, ſi ſunt ſub eodem tecto: ut C. de iis qui. ut in di. l. finali.

m Scit. ſubaudi ille dominus. Accur.

n Prohibere. ſ. ſeruum ſuum delinquentem.

o NOn vr̄. Hic caſus poſitus eſt ut ſup. eo. l. non vr̄ cepiſſe, ſecundum Azo. Tu dic poni per l. ſu. de inoff. teſt. l. ſi pars. §. ſi. Itē ſup. de le. ij. l. cum et. & ſic concordat ſup. ut. j. l. aliud. Acc.

p NOn uidetur defendere. hoc locū habet in iis q ſatiſde-

Hucſpectant quæ ſcribit Mā doſ. de ingratitudi. cōſulum. ꝑſtantium. cap. 74.

Et an familiares familiatiū Meuij familiates meuij dicantur, & comprehendātur, ſub Regu. 3. Cancel. diſcutit Mā doſ. in 17. quæſt. di. 3. Regu. ſcripta ſecūdum Ædi tio.

Iſta l. ſacit ad id ꝙ uoluit gl. in ca. j §. ad tollendam in uerbo, libere. ad finem de e- iect. in pra. ſan.

Connētio tacita quandoq; ualet.

Aliàs, Quicquid calore iracundię uel fit &c.

Iracundiæ plures effectus.

ſatiſdederunt:ut alios defenderẽt, ſecundũ Azo. ſed ſecundum hoc debet dicere defendere, & nou defendi. quare pone in principali:ut ſic fiat miſſio: ut ſup. quibus ex cau.in poſ. ea.l. ij. in princ. & facit J.eod.tit.l. hoc autem.§.fi.& de iudi.l.rectè.

per actionem.

Paulus libro xlij.ad edictum. LIIII.

CVius per errorem [a] dati repetiti eſt, ei[9] cõſulto dati donatio eſt.

Vlpianus libr. lvj. ad edictum. LV.

NEmo plus [b] iuris ad alium transferre poteſt, quam ipſe haberet.

Caius lib.ij. de teſt.ad edictum urb. LVI.

NVllus [c] uidetur dolo facere, qui ſuo iure utitur.

Vlpianus li.iij. de lee. ad edictum urb. LVII.

SEmper [d] in dubijs benigniora præferenda ſunt.

Caius lib.iij.ad edict. prouinc. LVIII.

BOna fides [e] non patiẽ,ut bis idẽ exigatẽ.

Vlpianus libro ij.diſputatio. LIX.

Cõcor. text.in ca. auper. eẽ de do. l:er uirũ & uxorẽ. text. in ca. Daibertũ. j.q. vij.

a CVius p errorẽ. Pone caſum: ut ſ. de condi. indeb.l.j. Item ut ſ. pro emp.l. qui fundũ. §. ſeruus meus. iu fine §. Et diſtingue, quia cum quis ſolnit indebitum ignorans: aut eſt indebitum utroque iure.ſ.ciuili, & naturali: aut naturali tantum, aut ciuili. aut debitũ eſt utroque iure, ſed ob. excep. ſi indebitum eſt utroque iure, uel naturali tãtum: per quancunque ignorantiam ſolutum repetitur: ut C. de condict.indeb.l.cũ ſoluta.& de non nu.pec.l. ſi quaſi.& de pact.l.creditori.& ſ.de ſolu.l. Stichum. §. naturalis. Non enim iuris ignorantia nocet in damno uitãdo:ut ſ.de iu.& fact.igno.l.error.multo ergo minus facti ignorantia. Si indebitum iure ciuili, ſed debitum iure naturali, ut ex teſtamento non ſolenni ſolutum per ignorantiam iuris non repetitur. ſi verò per facti ignorantiam probabilem, & tunc repetitur: aut nou probabilem:& tunc non repetitur: ut ſ.de iu. & fac.ignor. l.regula. §.ſed facti ignorantia. & §. ſi quis ignorans.& C.ad leg. Fal.l. error. ſi uerò debitum eſt utroque modo, ſed ob. excep.aut perpetua, aut temporalis. ſi temporalis, ſolutum ante non repetitur: ut ſ.de condictione indebiti.l.in diẽ. niſi fortè per ignorantiam probabilem facti ſecundũ Ioan. ſi perpetua, aut fauorabilis, & tunc repetitur. aut odioſa, uel ad iuris rigorem conſeruandum introducta: & tunc non repetitur, niſi facti ignorantia probabilis fuerit. ſed ſi detur exceptio: ſi tamen incertum ſit perpetua ſit, an temporalis, repetitur:ut ſ.de condi.indeb. l.qui ex. & l.ſufficit. & l. Iul.& C. de condi. inde.l.j.& ſ.ad Macе.l.ſi.ciuilis tamen eſt obligatio, ubi ſpe futuræ numerationis me obligaui:ut inſti.de lit.obli. Item ubicunque ciuilis & naturalis ſimul eſt obligatio, ſi fiat pactum de non petendo. ſola ciuilis remanet, naturali ſublata:ut ſ.de ſolu.l. Stichum. §.naturalis. naturalis tantum per pactum nudum. Item ſi hæres fuit grauatus in legatis ultra dodrantem:quod eſt ultra dodrantem relictum, iure naturali debitũ eſt, ciuili eſt indebitum. Sed qui ſciens ſoluit debitum iure naturali, qualiter donare dicitur: cum ad id eſſet obligatus: ut s.de do.l. hoc iure.§.pe. iu fi? Rñ. hæc datio uidetur donatio.i.irreuocabilis datio. ſic lnp. ad l.Aqui. l. ſi ſeruus ſeruum.§. Iul.ſcribit. Accur.

Solutum p errorem an & qñ repetatur.

b NEmo plus. Si mihi fundum uẽdideris. & tradideris, quod tu iuris habes, in me transfers. unde ſi tu dominus eras: & ego dominus ero: & ſi non dominus eras, nec ego:ſed poſſeſ.adipiſcor. Item ſi a te poterit auocari per hypothecariam, & a me poterit. ſi nomine fundi tenebaris ſoluere tributa: & ego. ſi hic fundus ſeruitutem debebat: & ego ſeruitutem debebo: ut ſupra.de acquir.re.do.l. traditio. & de act. emp.l.ex empto.in princip. & C. de diſt.pignor. lege, ſi debitor.& C.ſine cen. uel re.l.ij.& fin. & d.l.traditio,& ibi,& ſi ſeruum, &c. hic autem regula in tu. & cur.fallit:ut C.de admi.tu.l.fin. & lege, lex.in fin. Itẽ in procuratore:ut Inſtitu. de re. di.§.illud. Item in iudice:ut inſtit.de offi.iu. §.fi. Item in executore: ut ſupra,de euict.l.ſi pignora.qui transferunt plus, quã habent. Quod quare accidat. dic ut not.ſupra, eodem.l. id quod noſtrum. Item in creditore fallit: ut Inſtitut. qui. alien. licet uel non. §.j. Item in uſufr. formali: ut ſupra de uſufr. l. quod noſtrum. Item qui propter malam fidem uſucapere impeditur, ſi uendat alij bona fide accipienti, plus iuris transfert, quam habeat:ut Inſti. de uſucap.§. quod autem. ſed reſponderi poteſt, quod emptor non a uenditore, ſed a ſe ius uſucapiendi habet. Item fallit in cenſitoribus, & fluмine, ut ſupra, de acquirend. re. dom.l. ergo. §. alluuio. Item fallit in datione libertatis. quod dic ut Inſtitu.de liber. §.fi. Accur.

c NVllus. Cõſanguineus reatum ſ. ui conſanguinei corrigere poteſt, ut C.de emã. ꝓpin.l.j. qđ cũ facit, nõ uidet dolo facere, ſed ratione pietatis: uel pone ut ſupra, pro ſocio. lege, meritò. uel pone ut ſupra de aqua plu.arc.l.ij.§.fin.uel ut ſupra, de pec. l eo tempore.§.j.rñ.& dic iure ſuo:uel qđ uerè eſt ſuũ, uel quod putet eſſe ſuũ:ut J.eo.l.q iniuſ.§.nemo. Sed op. nonne qui alienat in fraudẽ creditorũ, iure ſuo utitur? Rñ. utiq; .nam transfert dominiũ, ut ſ.de contrah. em. l.ſi ſciens,& tamen dolo malo uidetur alienare, cum ſciat ſe habere creditores: ut ſ. quæ in frau. cre.l.omnes.§. Lucius. Itẽ op. ſi primo rem meã tibi uendidero, deinde alij,& tradidi, iure id facio: nã trãsfero dominium, ut C.de rei uen.l. quoties. Præterea cum poſſum rem alienam uendere: ut ſ.de contrahen.emp.l. rem alienã.ergo multo magis meã. & licet id iure meo faciã incido in Corneliã: ut ſ.de fal. l.qui duobus & ſic puniot:ergo dolũ cõmiſi. nam aliter Cornelia nõ puniret, ut C.de fal.nec exẽplum.& de fal.l. Impuberem, in princ. Rñdeat qui põt. Azo. ſed põt rñderi: niſi noceat alij, cui tenet iure contractus. Vel dic, qđ eo ipſo, qđ pœna imponitur, uidetur prohiberi, ſumpto arg. ab effectu, ut C.de ſum.tri.l.iij.§. igit ſi clericus, &c. & ſic non iure ſuo, cũ ſit prohibitus: ut C.de reli.l.ſtatuas. Itẽ contra huic regulæ ſ.de leg. pſtã.l. uirilis.§.ſi adierit. ubi pater inſtitutus adijt: & ſic utit iure ſuo: & tamen tenetur filio prætexto actione de dolo propter damnum, quod habet filius in dimidia in libertatibus quæ ualent. Sed dic, magis uidetur hoc adire, ut filio noceat, quam ſuo iure uelit uti, cũ filius offerret patri uirilem, quã erat habiturus ea adita, argumen.ſupra, de aqua plu. arcẽ. l.j.§.denique, hic autem principaliter, ut ſibi proſit. Accur.

d SEmper. Pone caſum: ut ſ. ꝓ ſoc.l. meritò. ut etiã in ſuperiori.i. ſ cauſè iuſta cauſa ponit. Item pone ut C.qui bo.ced. poſſunt.lege fin. Itẽ huic regulæ obſt. illud generale: dolum præſumi. quod colligitur ſupra, manda.lege, ſi procu. §. dolo. Vel pone caſum, ut alij per leg. ſupra, de do. inter uir. & uxo. l. Quintus. Item ſupra, de ijs qui ſunt ſui uel alie.iur. lege, filium.ibi, non tamen ferendum, &c.& facit ſ.eod.lege, ea quæ.§.in te.& ſ.de reb.dub. l. cum in teſtamento. Accurſius.

e BOna fides. Si teſtator legauit mihi aliquid ſub

conditione:& egi interdicto de tabu. exhi. contra hæredem, & æſtimationem conſecutus ſum legati: quia per contumaciam tab. noluit exhibere, licet non debeam cauere de reddendo in defectum condi. tamen adueniente conditione non petam denuo legatum ab eodem, a quo habui æſtimationem. quia bona fides,&c. Sed ſi contra alium egi eo interdicto, & habui æſtimationem: adueniente conditione petam legatum ab hærede, & ita a diuerſis: ut ſ. de tab. exh. l. iij. §. condemnatio. Sic a diuerſis conſequar idem: ut Inſti. de lega. §. ſi res aliena. Item non ſolum ab eodem non poſſum, ſed nec ab alio: qui cauſam ab eo habet: ut C. de euict. le. emptor. Vel qui haberet contra primum regreſſum: ut C. de uſu. rei iud. l. fi. §. fi. Itẽ facit C. de pœnis. leg. omnes.

† Hætes eiſdẽ uirlbus aſtringũ, quibus ei⁹ auctor, & an abſque noua monitiõe excõmunicari poſſit, & iuramẽti effectus trãſeat in hæredes? Mãdoſ. de Monitio. quæſt. 24.

E X pœnalibus [a] cauſis non ſolet in patrẽ actio de peculio dari.

Idem lib. iij. diſputationum. LX.

† H Aeredẽ [b] eiuſdẽ poteſtatis, iuriſq; eſſe, cuius fuit defunctus, conſtat.

Idem lib. ij. diſputationum. LXI.

S Emper [c] qui nõ prohibet ꝓ ſe interuenire, mandare creditur. Sed & ſi quis ratum habuerit quod geſtum, eſt, obſtringitur mandati actione.

Idem libro iii opinionum. LXII.

D Omum [d] ſuam reficere unicuique licet, dum non ſufficiat inuito † alteri, in quo. [e] ius non habet. [f]

Iulianus lib. vj. Digeſtorum. LXIII.

H Aereditas [g] nihil aliud eſt, q̃ ſucceſſio in uniuerſum ius, qđ defunctus habuerat.

Idem lib. xvij. Digeſtorum. LXIIII.

Q Vi ſine [h] dolo malo ad iudicium ꝓuocat, [i] non uidetur moram facere.

Idem lib. xxix. Digeſtorum. LXV.

E A, quæ rarò [k] accidunt, non temerè in agendis negotijs computantur.

[a] E X pœnalibus, id eſt, de lictis. Si filius facit furtum, patet non tenetur de peculio, niſi inquantum locu pletatus eſſet: quod eſt generale in filio, & ſeruo in quo libet delicto: ut ſup. de pecu. l. iij. §. idem ſcribit. & §. ex cauſa furtiua. & ſ. de ijs qui deie. uel effu. l. j. §. cum ſeruus. & de vi & vi ar. l. prima. §. ſi filius. & §. fin. Item nec noxaliter tenetur pater: ut Inſti. de noxa. §. fin. Sed ipſe filius conuenitur: & eo damnato tenetur pater de pecu. uel actione in factũ: ut ſup. de noxa. l. noxalis. & l. ſeq. & l. fin. & ſup. de iud. l. tã ex contractibus. Idem ergo in monachis ſi poſſeſſionem inuadant. Accur.

[b] H Aeredẽ. eſt enim una perſona fictione iuris, ut in auth. de iurein. a mo. præſti. l. j. quãq; tñ plus iuris habet hæres. ut ſi ꝓmiſiſti mihi poſt mortẽ meã, quia actio incipit ab hærede: ut C. ut ac. ab hære. l. j. Sæpe enim plenior competit obligatio hæredi quã defuncto. ut ſ. de emic. l. ſi per imprudentiam. §. nõ mirum. & ad l. Fal. l. repetitur. & ſ. rer. amot. l. nj. §. j. E contra. quandoq; minus: ut in priuil. perſonalibus. ut j. eo. l. in omnibus. Itẽ in uſuf. qui non trãſmittitur ad hæredẽ: ut Inſti. de uſufru. §. finitur. Itẽ in omnibus perſonalibus pact. ut ſ. de pact. l. idẽ. §. pſonale. Idẽque in omnibus perſonalibus actionibus quæ hæredibus non dantur: ut ſ. de iniur. l. iniuriarũ actio. & de in ius uo. l. in eũ. & de calũ. l. hæc actio. Item in alio caſu: ut C. de meta. l. fin. Sed in omnibus actionibus, quæ non dantur in hæredes, plus habent hæredes, ut in pœnalibus, ut Inſti. de perpe. actio. §. non omnes. Accur.

[c] S Emper. Si ꝓ te præſente fideiubeo, & nõ contradicente, mandare uideris: & ideo mandati experior: ut ſ. mãd. l. q̃ fidẽ. & l. qui patiẽ. & C. mãda. l. ſi fideiuſ. & hic eſt primus caſus huius l. Si verò pro abſente, tunc neg. geſt. experior: ut ſ. manda. l. ex mandato. §. j. nec enim mãdati ago, cũ mandatũ nõ fuerit: ut de nego. geſt. l. Pomponius, in fine. Qualiter ergo hic datur actio mandati in ſecũdo caſu huius l. cum mandatum non fuerit, imo nego. geſto. deberet dari: ut ſup. de nego. geſt. l. ſi pupilli. §. idẽ ait. quæ eſt contra? Sol. ibi ratum fuit habitũ ab abſente factum: hic a præſente. Vel ſm But. hic fuit mandatũ, ſed tunc non ſuſceptũ: quia dominus cum indignatione receſſit mandatarius mandatũ ſponte adimpleuit: & dominus poſtea ratũ habuit. Vel dic ſpeciale in fideiuſſore: ut ratihabitio mandati actionem inducat. Vel forrè hoc uerum eſt, cum pro aliquo iudicio ſiſti fideiuſſit: & ita erat ſpeciale in iudicijs, ut alia multa ſecundum Ioan. quæ patent ſupra, ſi quis cau. per totum titu. & maxime in leg. ij. Accur.

† Vetuſtũ exemplar habemus in quo legitur, domũ ſuam unicuique reficere licet inuito altero, dũ non officiat alterius ædificio, in quo ius nõ habet.

[d] D Omum. Domus mea debet ſeruitutem ſ. ſi tio altius non tollendi ultra certam menſuram uel altius non tollendi niſi cum lapidibus, non cum lignis: poſſum eam quidem reficere, dummodo non noceam ei inuito: quod eſſet, ſi facerem contra debitam ſeruitutem, in qua ius non habeo: ſed eo uolente poſſum. & ad hoc ſ. de exceptio. rei iudica. l. egi. Vel dic ſecundo, domus mea ſeruitutẽ nõ debet uicino, licet ergo mihi altius tollere: ut C. de ſeruitu. l. altius. dummodo non noceã uicino inuito, in quo ius non habeo nocendi, q̃a non immitto fragmenta in ſuo. hoc enim non licet: ut ſupra. ſi ſerui. uendi. l. ſecuti. §. Ariſto. & §. idemq; . Si tamen nihil in alienum immitto, alteri tamen officiam: ſi quidem domino, teneor: alias non: ut ſupra, de aqua plu. arcen. l. j. §. denique. Plane interdum quis reficit coactus: ut ſup. de offic. præfe. urb. l. preſes. & C. de ædi. pri. l. ſi ut proponis.

[e] In quo. id eſt, inquantum. Accur.

[f] Non habet. ſ. officiendi. H.

[g] H Aeredita. hic dic, ut ſ. tit. j. l. nihil. Accur.

[h] Q Vi ſine. Ex uenditione x. mihi debes. ſi ſolutionem differas, dum ignoras me uendidiſſe ei, cui ſucceſſiſti, non tenearis ad uſuras. al' às ſi ſcites ſecus, ut hic, & ſ. ſi certũ peta. l. quod te. & de uſur. l. ſi quis ſoluerit, & de condic fur. l. fi. P.

[i] Prouocat. ſc. defendendo. Accur.

[k] E A, quæ raro. Si quis hærede inſtituto deceſſit, & adita hæreditate mortuus reſuſcitet (ut de Lazaro accidit) non ſunt iura prodita: an iure poſtliminij poſſit bona recuperare ab hæredibus? Hæc eñ raro accidunt: & ea quæ rarò accidunt: non temerè in negotijs, id eſt, legibus: quæ de agendis negotijs loquũtur, cõputantur. & dic temerè, id eſt, temerarium eſſe, ſi tales cauſæ in legibus connumerentur. & ad idem ſ. de le. & ſenatuſconſul. lege, ea. & l. nam ad ea. Aliquando tamen ad ea quæ raro accidunt, iura aptantur: ut ſupra, ſi pars hæredita. pet. l. antiqui. & C. de legiti. hære. lege, ſi maior. & ſupra. de ſtat. homi. lege, non ſunt. Vel aliter pone caſum, ſi terra tibi pignori dedi: ea quæ caſu fortuito ſit admiſſa, non teneris: ut C. de pignor. act. l. quæ fortuitis. Nam ea quę rarò, id eſt fortuito accidunt caſu (ideo enim caſus dicuntur fortuiti) non computantur temerè, id eſt, facile in

le in negotijs gerendis, id eſt, in contractibus, qui iure inter aliquos celebrãtur. Ideo autem dixi facile: quia computantur quandoque ſic, ut præſtentur: ſcilicet, ubi pactũ culpa & mora interuenerit: ut dixi ſupra eo. l. contractus. Accurſ.

Idem li. iiij. dig. LXVI.

EA eſt natura [a] cauillationis, [b] quam Græci σωρείτην [†] appellant, ut ab euidenter ueris per breuiſsimas mutationes diſputatio ad ea, quæ euidenter falſa ſunt, perducatur.

Idem libro lx. Digeſtorum. LXVII.

MArcell[c] notat. definit debitor eẽ is, q̃ nactus eſt exceptioné iuſtã, nec ab æquitate naturali abhorrentem. [d]

Idem libro lxxxvij. Digeſtorum. LXVIII.

QVoties [e] idem ſermo duas ſentẽtias exprimit, ea potiſsimũ [†] accipietur, quæ rei gerẽdæ aptior eſt.

Paulus libro ſingu. de dotis reper. LXIX.

IN oĩb. [f] cauſis id obſeruat, ut ubi perſonæ cõdõ locũ facit bñficio, ibi deficiẽte ea, bñficiũ quoq; deficiat: ubi uero genus actionis id deſiderat: ibi ad quéuis perſecutio eius deuenerit, non deficiat ratio auxilij.

Idem libr. ſing. de aſsig. libert. LXX.

[a] EA eſt natura. Cauillatio dicitur quaſi deceptoria argumentatio, ſcilicet cum ab eo, q̃ uerum eſt, uenitur ad id, q̃d eſt euidẽter falſum: ut ſupra tit. j. l. natura cauillationis. hoc autẽ fit per breuiſſimas mutationes terminorum diſſimiliter acceptorum: ut in hoc exẽplo. Res diuinæ in bonis nullius ſunt: atq; q̃ in bonis nullius eſt, occupanti conceditur: ergo diuinæ occupanti conceduntur: quod falſum eſt: imò interdicta p̃ oponuntur contra occupantes res ſacras, & religioſas, ut ſupra, de interdi. l. ij. §. interdicta. ne quid in loco ſac. fi. l. j. & de ſepu. uio. l. prætor. In hoc aũt interdicto medius terminus ſ. ſcilicet dictio nullius diſſimiliter accipitur, cũ in propoſitione uerbũ nullius ad hominem referatur: in aſſumptione ad hominẽ pariter, & ad deũ. Res aũt diuinæ in bonis nullius ſcilicet hominis ſunt, in bonis tñ dei ſunt, hominum. ſ. conſtitutione, & ad eius honorẽ ſpecialiter deſignatę. At feræ beſtiæ neque in bonis hominis ſunt, neque in bonis dei deſignatæ hominum conſtitutione. & hoc ſm Bul. Vel aliter pone: fructus rei eſt, pignori dare licere: ut infra eodem. l. fructus. & ſupra, de uſur. l. finali. ſed omnis fructus rei pertinet ad fructuarium: ut ſupra, de uſufr. l. vij. ergo licere dare pignori pertinet ad eum, quod eſt falſum: vt C. de uſufruct. l. intereſt. Item & hic eſt deceptio: quia uerbum fructus, & in propoſitione pro utilitate quadam ponitur, in aſſumptione uerò ponitur pro commodo ex ipſa re proueniente: ut ſupra, de uſufruct. lega. l. item ſi fundi. Vel aliter, id demum poteſt ſeruo alieno legari, q̃ poſſet, ſi ipſe liber eſſet. ſed ſi liber eſſet, non poſſet ei legari quandiu ſeruiat: ergo nec cum ſeruus eſt, ſic ei legari poteſt. ſed hæc argumentatio fit ſecundum quid, & qualiter, & ideo calumnioſe: ut ſupra, de leg. ij. l. debitor. §. ſeruo alieno. ſic enim fit cauillatio: ut ſup. de reg. Ca. l. j. Azo.

[†] In Pan. H. Græci σωρείτην appellant. De hoc argumẽti genere Cic. li. iiij. Academicarũ & primo quidẽ reprehendẽdũ quod aptiſſimo genere interrogationib. utuntor. uide cætera.

Cauillatio quid ſit.

[b] Cauillationis, apud nos cauillatio: apud dialecticos fallacia.

[c] MArcellus. in exceptione pacti promptum eſt exemplum, quæ uinculo naturalis æquitatis ſuſtentatur: vt ſupra, de pact. l. j. in princip. & de ſol. l. Stichum. §. naturalis. ſed ſi in ea ponitur: non uideo ad quid dicitur debitor, cum nec petitio, nec retentio detur: niſi dicas, quòd in nudo pacto facto de petendo poteſt prima actio adiuuari: q̃ non poſſet ſi in nullo debitor eſſet: vt ſupra, de pactis. l. ſi unus. §. pactus. Vel niſi dicas pactum de non petendo factum per metum, uel dolum. ſed dices, tunc abhorret a naturali æquitate: ſed dicam illud propter accidens, non propter ipſius naturam pacti. Vel dic ſecundo, quod mutuui filiofa. exceptionem Macedno. habenti. Item ſi quis impetrauit ne uſque ad certum tempus teneatur ſoluere, tenet reſcriptum: ut C. de prec. imper. offer. l. quoties. uel etiam in perpetuum ſecundum Azo. ſi dicat, non obſtante aliqua lege, & maxime ſi propter aliquam publicam utilitatem fiat. Item per hoc, quia non abhorret, id eſt, non diſcrepat, uel diſcordat a naturali æquitate, cũ lege diuina, & humana ſtatutũ principis eſt tenendum: ut ibi, Omnis ſub ſit principi tanquam præcellenti, & ducibus ab eo miſſis. Itẽ dicit Propheta, q̃ hoc ius regis eſt &c. ut in princip. conſtitutionis. ff. no. Item cum contineatur in lege diuina, ut dictum eſt: ergo eſt ius naturale: quia ius naturale eſt, q̃ in l. & in euangelio continetur: ut in decret. c. ius naturale. & poſſunt dici debitores eo, quod ſi ſoluunt, non repetunt: ut i. de condi. ind. l. qui exceptionem. & ĩ. quod quiſque iu. l. iij. §. finali. Item quod dicit debitorem ſubaudi. ẽt propter prædictos effectus: tamen impropriè, ut ſupra eo. j. l. debitorem.

[†] excipiatur, l P. F.

[‡] Cõcor. lax. cũ gl. & ibi not. in c. cum tibi. in fi. extra de teſti. & in ca. capitulum. in fi. in gloſ. in uer. relaxetis. extra de reſc.

[d] Abhorrentem. id eſt, diſcrepantem. Acc.

[e] QVoties. Filij naturales quãque dicũtur ad dñiam adoptiuorum: quãque ad dñiam legitimi: vt baſtardi. cum ergo dr, filij naturales ſunt in poteſtate patris, uel parentum: vt Inſt. de adop. in princ. intelligendum eſt de naturalibus, & legitimis. ſi enim intelligeretur de naturalibus tantum, falſum eſſet, & contrarium iuri: vt Inſtit. de nup. §. fina. Item cum reperitur, q̃ naturalibus filijs pater non poteſt relinquere, niſi uſque ad certum modum. intelligendum eſt de naturalibus tantum: vt C. de natur. lib. l. ij. nam legitimi, & naturales in uniuerſum poſſunt inſtitui. Dic ergo ſententias. i. duarum rerum ſignificationem. & hoc ſiue ſit in legibus, ut caſum ponit ſup. de le. & S. C. l. in ambigua. ſiue in ſtipulationibus: & ſic etiam poteſt poni caſus per l. ſup. de uerb. obl. l. quoties. ſiue in teſtamentis & ſic etiam poteſt poni ſup. de reb. du. l. quoties. & hæc dicitur aptior expoſitio: vt res ualeat potius, quam pereat: & non ſit contraria iuri.

[f] IN omnibus. Et patronus, & parẽs, & ſimiles perſonæ: in quantum facere poſſunt condẽnant: hæredes tñ eorum hoc beneficium non hñt: vt ſup. de re iudic. l. patronus. & l. inter. & l. ſi fideiuſſor. §. ſi maritus. & l. ſequẽdũ. niſi in caſu ut ſup. ſo. ma. l. ẽt. in prin. Itẽ priuilegiũ q̃ habet mulier, ut p̃feratur alijs creditoribus, nõ datur hæredi: vt C. de priuil. credi. l ſcire. niſi filijs: vt C. qui po. in pign. l. fi. item beneficium: vt pupillus præfertur alijs creditoribus: vt ſup. de priuil. credi. l. dabimus. §. ſi quis. non habet hæres pupilli illud beneficium: ut ſup. de admi. tu. l. ex legibus. Itẽ ad hoc ſup. de dolo. l. hæredibus. Vbi autem genus actionis priuilegium in ſe cõtinet: vt ſi agat quis pro expenſis in funere factis: vt ſup. de relig. l. pen. uel quia in refectionem tradita eſt pecunia: ut ſup. qui po. in pig. l. interdũ. priui. hæredi dabitur: vt hic, & j. eo. l. priuilegiũ. & ſu. de relig. l. ſi Tit. §. hæc actio. & ad hoc ſup. de aqua quoti. & æſti. l. j. §. permittitur. & de cenſ. l. forma. §. quanquã. & de conſtit. pe. l. j. §. finali. Priuilegium actionis

etiam dici poteſt: quia ex mora generat uſuras: ſicut euenit in omnibus bonæ fidei iudicijs: ut ſup. de uſur. l. mora. §. bonæ fidei. Fallit autem hæc regula in prima parte in reſtõne in integrũ: ut ſup. de in integ. reſt. l. non ſolum. & beneficio Vel. ut C. ad Vell. l. in hære des. Apparet ex p̃miſſis, q ubi dicitur genus actionis ſubaudi, uel cauſa propter quam datur actio: ut in d. l. Interdum. Et quod dicit, deſideras illud, ſcilicet beneficium: ut quia præfertur alijs: uel quia uſuras generat ex ſola mora.

INuito[a] beneficiũ nõ datur.

Vlpianus libr. j. de offic. proconſulis. **LXXI.**

NEmo poteſt[b] gladij poteſtatem ſibi datam, uel cuiuſuis alterius coerctionis[c] ad alium transferre.

Iab. li. iij. ex poſteriorib. Labeo. **LXXII.**

FRuctus[d] rei eſt, uel pignori dare licere.

Idem li. ij. de of. pc. **LXXIII.**

OMnia[e] quæcũque cauſæ cognitionẽ deſiderant, per libellum expediri non poſſunt.

Q. Mutius Scæuola libr. ſingul. **LXXIIII.**

QVo tutela[g] redit, eo & hæreditas peruenit, niſi cum fœminæ hęredes intercedunt.

a Inuito. Hæc regula uera eſt in omni priuilegio fauore alicuius inducto: ut C. de pac. l. ſi quis in conſcribẽdo. Item pone ut ĩ. de minor. l. ſi iudex. ubi minor inuitus nõ utitur beneficio reſtitutionis. Idẽ dices in beneficio, q nõ ſit priuilegiũ: ut ſup. de do. l. hoc iure. §. non põt. beneficium. n. affert gaudium accipienti: & inuitus nemo gaudebit: ut in cõſtitutiona feudorum, ti. quib. ea cau ſeudũ. Hæc autẽ regula fallit: ut ĩ. de lib. cau. l. ij. & iij. & iiij. & ſup. de ap. l. non tm̃. Item p medium confert bñficiũ, non dico priuilegiũ: ut ſup. de neg. geſt. l. ſoluendo. & de ſol. l. ſi debitor tuus. Acc.

[f] Hoc caput in P. F. ſubiunctũ eſt capiti proxime ſequenti.

b Nemo poteſt. Ptãs gladij eſt animaduertẽdi in facinoroſos homines. l. In animata corpora. & ſic infertur pœna corporalis. Et quod ſubijcit alterius coerctionis. ſ. quæ adimat libertatem, uel ciuitatẽ: quæ omnia dicuntur capitalia: ut ſup. de pub. l. ij. & dicuntur conſiſtere in mero imperio: ut ſup. d iuriſ. om. iud. l. iij. & ſunt exempla dictarum pœnarũ ut ſupra, de pœ. l. ſi quis forte. § ſi. Eſt quoddam tertiũ: ut ſcilicet coerctio modica quæ ineſt iuriſdictioni. Prima duo non demandantur: ut hic, & ſupra, de offic. eius cui manda. eſt iuriſd. l. j. in prin. Tertium ſic cum iuriſdictione: ut ſupra. de off. eius cui mã. eſt iuriſdict. l. fin. Et qđ dixi ſup. duo prima non denegarit fallit quando contingit abeſſe eũ qui habet cognitionem: quia tunc demãdat quo ad cognitionem: ut ſup. de offi. eius cui mand. l. j. §. huius. Item fallit in legato proconſulis, qui cognoſcit etiam pñte proconſule, ſed non pronuntiat: ut ſup. de of. procõ l. ſolent. I pſ. & eſt in eo ſpeciale, ut ibi dicit: qui etiam cognoſcit & pronunciat de crimine ſuſpecti: ut ſup. de offi. eius cui man. l. cognitio. & Inſt. de ſuſpe. tut. §. datum.

c Coerctionis. magnæ. Acc.

d Fructus. Inter alias utilitates, quas ex rebus homines cõſequuntur curſus naturæ in hac tenacißima Iouis ætate (in qua utilitas pignorũ increpſit, ut ĩ. de cõſti. pe. l. qui autẽ. §. ſi quis.) hoc cõmodũ præcipuè ſcholaribus deputauit, ut liceat eis pignori dare, atq; obligare, & pecuniã accipere: quatenus ſtudiũ cõtinuetur, hoc eſt quod ait regula. Vel pro ſaltem, Vel dic fructus. i. utilitas. nam inter cæteras utilitates, quas habemus ex rebus noſtris, hæc eſt una, ut poßimus obligare. nã alias creditor non crederet: ut ſupra, de cõſti pe. l. qui autẽ. §. ſi quis. & inſt. t. qui. mo. re cõ. ob. §. ult. Sed ſi rem meam poſſides, quam emunco cum fructibus percipiendis: quia poſsides ſine ti. & mala fide: ut ſupra, de rei uen. l. ſi nauis. an & hoc debeat æſtimari q potui obligare, ſi habuiſſem, per quod damnũ forte habui. Reſpon. ſic, per hanc. l. & ſupra, de uſu. l. fructus. Item an hæc computatur in fructu quanti locare potui? Reſpon. ſic, per hanc l. ut ſupra, de uſur. l. uideamus. §. præterea Gallus. nam res uel ad hoc locatur ut liceat eam obligare: ut ſupra, de præ. uer. l. rogaſti. § j. & ſupra commo. l. ſi ut certo. §. nunc uidendũ. æſtimabitur ergo hoc in fructu ut hic, & d. l. ſupra, de uſur. l. finali. Item opp. ſi hic eſt fructus rei, ergo pertinet ad fructuarium: ergo obligat: quod eſt falſum: ut C. de uſufruc. l. intereſt. ſed dic fructus, id eſt utilitas, non fructus ex ipſa re proueniens: ut no. ſup. e. l. ea eſt natura. Accur.

[1] Mand. in Gl. Facul. §. Actam, l uer. uel uice regalẽ. uerſ. uel pro ſaltem. Studij rationa permittit qđ aliàs non.

e Omnia. Si uis omnia habere plana: dic per libellum. i. per ſententiam latam partibus abſentibus, & ad eos uelut epiſtolam miſſam. hoc enim fieri non poteſt: ut ſupra, de re iud. l. de unoquoque. Sed interlocutoria põt ferri quandoque abſente parte: ut ſupra, de arbi. l. diem proferre. in prin. & ſecundũ hoc capone cauſæ cognitionẽ plenã, quod eſt ubicunque dãda eſt ſententia diffinitiua: ut C. de iudi. l. iudices. Alij dicũt per libellũ datũ iudici: ubi ſcilicet non debet dari libellus. & erit exemplum in tranſactione alimẽtorum, & alienationibus omnium rerum minorum, & ſimilibus, ar. C. de præ. mi. l. minorum. Hanc repro. nam excuſatio a tutela non datur niſi cauſa cognita: & tamen libellus dari debet: ut ſupra, de excuſ. tut. l. ſcire oportet. §. oportet. Et quod dicitur in eod. tit. l. excuſare. eſt uerum de abſente: ut abſens per epiſtolã, & libellum non poſſit ſe excuſare: præſens uero ſic. Tertij dicunt per libellum ab ordinario alicui delegato: in quo contineatur cauſæ delegatio, hæc eſt communis poſitio. Opp. ergo de in integ. reſtit. quæ datur cauſa cognita. ut ſupra, de in integ. reſti. l. omnes. & tamen demandatur: ut C. ubi & apud quẽ in integ. reſti. l. fin. in fi. ſed in ea ſpeciale. Itẽ op. de ijs, quæ cognoſcuntur cũ cauſæ cognitione ſummaria: ut ſupra, de offic. eius cui man. l. cognitio. §. ut poſſeſſio. & de uent. in poſſ. mit. l. j. §. ſi ea. & de ſimilibus, quæ dices ĩ. ad exhib. l. iij. §. ibidem? Reſpon. locũ habere regulam in ijs, quæ plenã non ſemiplenam cauſæ cognitionem deſiderãt. Op. de cognitione ſingularũ cauſarũ ciuiliũ quæ ſunt pleniſsimæ: ut C. de iud. l. iudices. & tamen demandatur: ut C. qui p ſua iur. l. j. Reſpõ. hic loquitur in ijs, q magis off. iud. q actionis iure expediunt: ut eſt in tranſactione alimentorũ, & bonorũ poſ. dandis: ut ſupra, de tranſa. l. cum hi. §. ſi prætor. & §. ſed nec. Item in dilationibus indulgendis: ut C. de dila. l. a procedente. Itẽ op. C. de offi. eius qui ui. alte. l. ſuggerentem: nã hi qui in locũ decedentiũ ſubſtituunt, nõ habent pro delegatum ordi. iure a lege cõſequãtur: ut ſupra, de tut. & cu. dat. l. j. Quartò ponunt quidã caſum q non poßit delegare: ut unus. ſ. ſcribat ſnſam: & alij iudici committat legendam: ut C. de ſen. ea breui. reci. l. ij. uel reſeruata ſententia ſibi, cætera committit: quod non poteſt, niſi audiat. ut C. de iu. auth. ad hæc. Acc.

Excuſatio a tutela non datur, niſi cã cognita, & in illa libellus offerri debet.

f Cognitionem. plenam decreti. Interpoſitionem.

g Quo tutela. Si quis ad tutelã alicuius uocatur ut proximior, uocari ſimiliter debet ad ſucceſſionem. ut hic. & in authen. de hær. ab inteſt. §. ex his. & inſt. de leg. pa. tu. §. fin. & ſup. eo. l. ſecundũ naturã. curus. l. hæc eſt filia. Excipitur autem mulier, niſi mater ſit & auia, ut hic, & dicto §. ex his. Item excipitur & minor. ut C. de leg. tu. l. finali. Quod ergo dicit quo, id eſt, ad quem locum. & q dicit redit, melius dixiſſet

dixiſſet ecõtra redit.i.peruenit.& ĩ. peruenit.ſ.redit. ſed ideo quod erat unius, alteri attribuit, ut oſtenderet alterũ ſine altero alicui nõ debere cõtingere. Item hæc lex locũ habet, qñ iure agnationis, uel etiam cognationis hodie deferuntur. Quid autem ſi teſtamẽto detur tutor, uel a iudice: cum alius eſſet cognatus, cui deferebatur tutela? Rñ. ſi cognatus ratione ætatis nõ admittatur: certũ eſt. Idem ſi quã excuſationem habet, at ſi nullã: tunc uidetur habere locum hæc regula, ut excludatur agnatus: & teſtamẽtarius, uel datiuus tutor uocetur ad hæreditatẽ. Sed contra puto ſm Azo.ar.C.de cod.l.ſi.§.ſi quis uerò.at ſi nullus ſit cognatus datiuus, uel teſtamentarius admittitur ea hac regula.

dunt. Nemo [a] poteſt tutorem dare cuiquam, niſi ei, quem in ſuis hęredibus, cum moritur, habuit, habiturusve eſſet, ſi uixiſſet. Vi factum [b] id uidetur eſſe, qua de re quis cum prohiberetur, fecit: Clam, quod quiſq; cum controuerſiam haberet, habiturumve ſe putaret, fecit. Quæ in teſtamento [c] ita ſcripta ſunt: ut intelligi non poſſint: perinde ſunt, ac ſi ſcripta non eſſent. Nec paciſcendo, [d] nec legem dicendo, nec ſtipulando, quiſquam alteri cauere [e] poteſt.

[a] Nemo. Pone caſum, ut Inſti. q dat. tur.poſ.§ pmiſſum.&§.eũ aũt.ſi emãcipato dei tutor: nõ tenet datio, ſed cõfirmat: ut eo.titu.§.ult. ſicut in matre, quæ filium inſtituit: & ei tutorem dedit: ut C. de teſta.tut.l.mater. Item dic in ſuis hæredibus.l. Inter ſuos hr.& qui ſint, dic ut Inſtitut.de hæt. qua.& dif.§. ſui. & Inſti.de hær.ab inteſt.§.ita autem. Sunt ergo filij, & inferiores, ſi nemo eos præcedat, & quandoq; etiam ſi alius præcedat: ſi modo in poteſtatem nõ ſit recaſurus: quod contingit in duobus caſibus: ut Inſti. qui. mo.ius pat.po.ſol.§.hi. Item dic nemo etiam miles: ut ſup.de teſta.tut.l.ij.& iij. Accur.

[b] Vi factum. Si te facientem aliquid in meo prohibuero (quod fit tribus modis: ut ſup.de ope.no.nũ.l.ã pupillo §.meminiſſe.) & tu facis contra, uideris facere ui: ut ſup.quod ui aut clam.l.j.§. quod fit vi. Hæc tamen nuntiatio quandoque licite poteſt ſperni: ut ſup. de ope.no.nun.l.de pupillo.§.ſi quis riuos.& de cloacis.l.j.§.ſi quis purganti. Si verò non prohibui aliquo de tribus modis: tu verò credebas futuram tibi controuerſiam, ſi ſciſſem, aut credere debebas: clam uideris feciſſe: ut ſup.quod ui aut clam.l.iij.§.fina.& l.ſeruus. Item not. quod hęc nuntiatio remittitur tribus modis, ſcilicet ſi eſt ſatiſdatum. Item ſi ſtet per nuntiantẽ quo minus ſatiſdetur. Item quãdo remittitur expreſſè: ut ſup.de remiſ.l.j.& de ope.no. nun.l. ġa in te.§. ſi is cui renuntiatum eſt in l. de pupillo.

[c] Quæ in teſtamento. Si teſtator aliquid tibi legauit, & ante conſummationem, teſtamentum ſit deletum, ut legi non poſſit ſiue conſultè, ſiue inconſultè: non ualet legatum. ſi autem poſt perfectũ: tunc ſi conſul è, repelleris exceptione: aliàs nõ, ut ſup. de ijs quæ in te.l.j.§.ſed & ſi legi.& §.ſed hoc ita.& § ſed cõſulto. ſed ut competat ſecundum ta. oportet extare tab. tempore mortis. Vnde ſi ante deletæ ſunt etiã in conſultè, nocet inſtituto: ut ſu.de ſecũ.tab.l.j.§.ſemel. Vel dic ſecundo ad literam: quia legi poteſt. ſed non intelligi, quia nullum ſenſum ſuſtinere ullo modo poteſt.

[d] Nec paciſcendo. Tria dicit. nam ſiue nudo pacto tantum interueniente, ſiue contractu aliquo, & incontinenti adhibito pacto, ſeu lege, ſiue etiam ſtipulatione alteri cauere uolui, & non potui: ut hic, & inſtitu. de inut. ſtipulatio. §. alteri. Fallit autem hæc regula in multis caſibus ſupra de pact. lege, ſi tibi.§.ultimo. & l.ſeq. uſq; ad l.ſi unus. & ſup. ſi cer. pet. l. certi cõdictio.§.ſi nummos.& ĩ.de uer.obli.l.liber homo.§.ſi & l.quodcunque.§.ſi ita.& in alijs quos not. Inſti. de inuti.ſtip.§ ſi quis alij. Accur.

[e] Cauere. id eſt acquirere. Accur.

Papinianus libro j. quæſtionum. LXXV.

NOn debet [f] alteri per alterum iniqua conditio inferri.

Idem lib. iiij. quæſtionum. LXXVI.

NEmo poteſt [g] mutare conſilium ſuũ in alterius iniuriam.

Idem lib. xxiiij. quæſtionum. LXXVII.

IN totũ, [h] omnia quæ animi deſtinatione a-

[f] NOn debet. Pone ut C. de acq. poſ.l.ſi.§. ſin- aũt nec dum. & de traſ. l. tranſactione matris. & de pac.l. ſeruus.& l.filius.& ĩ.de alie.iudi. mo. cau.fact.l.j. & §.de duob.l.ſi filia.& de aqua plu. arc.l.j.§. de eo opere. Et no. q iuſtitia eſt conſtans, & perpetua, &c. & ab eaueluti a matre deſcendit ius. quod tria nobis dat præcepta, ſ. honeſte uiuere, alterũ non lædere. & ius ſuum unicuique tribuere: ut Inſtit de iuſti.& iur.in prin, & § iuris. De medio pcepto hic tm̃ dicit, quo dr aliũ iniuſtè, uel iniquè nõ affligi p alterũ, ſed iuſtè plerunque affligiẽ. ut ecce a iudice: ut ſup.qđ met.cã.l.iij. Item a priuato ad ſu defenſionẽ, ut ſup.ad le. Aqui.l.ſcientiam.§. qui cum aliter. Itẽ a priuato ad uindictã: ut C.qñ liceat unicuique ſine iudi.l.j. Quid ergo erit ſi unus alium iniuſtè affligat? Rñ.quandoq; habetur pro infecto: ut ĩ.de repu.l. ſi filia. Quandoq; pecuniariter: ut ſup.de alie.iudi.l.j. quandoque criminaliter ſecundum uarietatem delictorum: ut ĩ.de pœ. l.ſi quis forte.§ ubi.& l.ſeq.

[g] NEmo pôt. ſi negotia tua bene geſſi, & expẽdi & tu me poſtea prohibeas, ut per hoc non teneatis ad prætentas expenſas, non præiudicas mihi: ut C.de neg.geſt. l.fin. Item procurator meus accipit poſſeſſionem pro me: & poſtea dereliquit, ut alius acciperet: non præiudicat mihi: ut C.de acqui poſ. l. fina. quod expone ut ibi. Vel tertio pone in hærede, qui uolens prius adire ex teſtamẽto, poſtea in fraudẽ legatariorum uoluit adire ab inteſtato: ut ſup.ſi quis omiſ. cã teſt. per totũ titul. Itẽ pôt poni.ſup.de tranſac.l. iij. Sed cõtra huic regulæ ĩ.de col. bo.l.nunquã, ubi filius emancipatus uoluit cauere de collatione. & ſic tota hæreditas remanebat fratri inſtituto. nam poteſt pœnitere. Sol. ibi non dicitur frater habere damnum: ſed magis dicitur non lucrari: inter quæ eſt differentia: ut C.de cõdi.l.ſi. §.non enim. Nam damnum a diminutione patrimonij dicitur: ut ĩ.de dã.infec.l.iij. Itẽ contra.ſup.de ſolu.l.cũ quis.§ ſi debitorem. ubi mandaui debitori meo, ut ſolueret Titio: poſtea eo ignorante uetui Titium accipere. nam uidetur, qđ poſſim petere: & ita non liberatur debitor ſoluens poſtea Titio, ſicut ſi non pœnituiſſem. Sed certè imo liberatur, ſi ẽ ignorans reuocati mãdati, uel ipſo iure, uel per exceptionẽ, ut ibi dr: & ſic non hẽt damnum: nam hic iniuriam pro damno accipimus: ut & ſup. ad leg. Aquil.l. ſed & ſi quemcunque.§. item iniuriam. Accur.

[h] IN totum. i. totaliter. pone in delictis: ut C. ad l. Corn. de ſica.l.j. Sed fallit: quia quãdoque delinquitur ſine uoluntate, & certa ſcientia: ut ſup. ad leg. Aqui.l.ſcientiam.§.pen. Item in cõtractibus: nã & ibi præuenit animus contrahendi: ut ſupra, commo.l. in commodato.§.ſicut C.de do. l. nec ignorãs. Sed fallit in pupillo, q ſine affectu animi & certa ſciẽtia acq̃rit.

[i] Concor. tex. in ca. primum. xxij. quæ ij. ibi dum, dicit, quia nulli, &c.

ex contractu:ut C.de acquir.poſ.l.donatari. & ī. rem pu.ſal. fo.l.ij.Itē poteſt poni in teſtamētis.nā uerè de ſtatu ſuo debet certus eſſe teſtator:aliàs non ualeret teſtamētū:ut ſ.de teſta.l.de ſtatu. & de le.iij.l.j.I prin. & de acqui.hære.l.cū,q duobus.Sed fallit de le.j.l.qui

genda ſunt, non niſi uera, & certa ſcientia perfici poſſunt.

Idem lib.xxviij. quæſtionum. LXXVIII.

ACtus † legitimi,[a] qui nō recipiūt diē, uel conditionem, † ueluti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, ſerui optio, † datio[b] tutoris, in totum uitiantur per temporis, uel conditionis adiectionem. Non nunquam tamen actus ſupraſcripti[c] tacitè recipiunt, quæ apertè comprehenſa uitium afferunt. nam ſi acceptum feratur ei,[d] qui ſub conditione promiſit: ita demū egiſſe aliquid acceptilatio intelligitur, ſi obligationis conditio extiterit. q ſi uerbis noīatim acceptilationis cōprehendatur, nullius momenti faciet actum.

Idē li.xxxj.qō. LXXIX.

quartam. Item poteſt poni in aditione hæreditatis, quæ fit animo: ergo a ſciente & intelligente, nō ergo a pupillo ſine tutore: ut ſ. de acquir.hęre.l. pupillus ſi fati. & inſti. de auth. tuto. §. neque autē. & ſ. de iur.& fac. igno. l.fi. Quod ergo dicit in totum, die id eſt, omnino. q.d.hæc regula non fallit: uel rarò fallit. Accur.

[a] ACtus legitimi. Legitimus actus eſt a quacunque parte iuris ſit inuectus: qui ſunt ſ.x, ut ſ. de iuſt. & iur.l.ius ciuile. Horum autē actuū quidam recipiunt diem uel conditionem: & de his hic non dicit. Alij nō recipiunt: q enumerantur hic tacitè: tamen q̄nq; in eſt dies, uel conditio, ut in accep. hic dicit. Idem in datione tutoris a iudice facta, quæ non recipit expreſſam c ,ut hic dicitur, ſed tacitam c ut Inſtitut. de Attil. tuto. §. ſed & ſi in teſtamento. & §. idem ſi purè. Sed datio quæ fit in teſtamento, expreſſam, uel tacitā recepit cōditionē: ut Inſti.qui da.tu poſ.§.ad certū. Nec ob.ſu.de tyte. l.mu to.§.pe. ubi a iudice datur ſub conditione, id eſt, ſi ſatiſdederit: quia pura eſt. & dic ſi. id ē, q ſatiſdabit: ut ibi dicitur. At emancipatio, & ſerui optio, & hæredi. aditio, neque expreſſam, neque tacitam conditionem recipiunt, & de aditione hæreditatis habes ſupra, de acquirē.hære.l.eum qui. in fi. Itē de optio. ſerui habes Inſti.de leg.§.optionis. Quod ergo hic ſubijcit, actus ſupradicti, dic duo tantum. ſ. acceptilatio, & tutoris datio. Item eſt & alius, qui non recipit diem: ut adop. ut ſup.de adoptio.l.ſi tibi. Item Inſtitutio hæredis non recipit diē, licet conditionē ſic: ut Inſtit.de hæred.inſtituen.§.hæreditas. Item quid in ſponſalibus & in matrimonio? Reſpon. fortè recipiunt diem, & cōditionem cum fiant cōſenſu: ut ſu. de ſpon.l.iiij. Itē tutoris authoritas non recipit diem, uel conditionē: ut ſup.de auth.præſtan.l.& ſi conditionalis. Alij autem ciuiles actus recipiunt: ut Inſti.de uerb.obli.§. omnes. & contractus emphyteuſis: ut C.de iu.emphy.l.j.in prin. Itē inſtitutio hæredis conditionem recipit: ut dixi. & conſtituta pecu.ut ſ.de cōſti.pec.l.id qđ. & emptio, & cæteri cōtractus, niſi inueniātur excepti. Item no. hic qđ inutilis adiectio uitiatur: & non uitiat. Item expreſſa nocent: ut ī.eo.l.expreſſa. & ſu.de hære.inſtit.l.illa inſtitutio. & l.talem. & l. ſi qs Sempronium. unde Cato, Nil tacuiſſe nocet, nocuit tamen eſſe locutū. & contra in multis expreſſa proſunt: ut curioſus lector poterit inuenire. Accur.

[b] Datio tutoris. à iudice c.

[c] Supraſcripti. ſ. acceptilatio, & tutoris datio.

[d] Ei. ſcilicet debitori. Accur.

† Concor. tex. in ca. actus. de reg. iuris. in vj. gloſ. in c.iiij. de elec. in vj.

† In P. F. ueluti māci patio. porro mācipatio. authore Boetio in tertio cōmentario ad Topica Ciceronis imaginaria q̄dā uenditio eſt. Vide Budæ. Annot. ad l. 2. ff. de origi. iur.

† In exēp. ſcriptis legitur, ſerui adoption.

Actus legitimi ſex ſunt.

GEneraliter[e] cū de fraude[f] diſputatur: non quid habeat actor,[g] ſed quid per aduerſariū habere non potuit,[h] cōſiderandum eſt.

Idem lib. xxxij. quæſtionum. LXXX.

FRaudis[i] interpretatio ſemper in iure ciuili non ex euentu dūtaxat, ſed ex conſilio quoq; deſideratur.

Idem lib. xxxiij. quæſtionum. LXXXI.

IN toto[k] iure[l] generi per ſpeciem derogatur: & illud potiſsimū habetur, quod ad ſpeciē directum eſt.

Idem lib. iij. reſponſorum. LXXXII.

QVę dubitationis[m] tollendæ cā cōctib. inſeruntur, ius commune non lędunt.

[e] GEneraliter. Si quis malafide emit à debitore in fraudem creditoris alienante: tenetur creditoribus etiā ad percipiēdos fructus, i. quos actor percepiſſet, niſi fraus prædicta interceſſiſſet: ut ſup. quæ in frau. cred.l. ait prætor. §. per hanc. Idem obſeruatur in quolibet malę fid. poſſ. ut ſu. de rei uend. l.& ne uis. §. fi. & quod ui, aut clam. l. ſemper. §. hoc interdicto. & uti poſſide. lege, ſi duo. §.fi. & ſi uſuſfr. pe.l. uſuſfructuatio.§. fi. niſi habeat tit. ut C. de rei uendi.l. ſi fundum. Accurſius.

[f] De fraude. doloſi, uel fraudantis.

[g] Actor. ſcilicet fraudatus.

[h] Non potuit. fraudatus. Accurſius.

[i] FRaudis. Hæc l. uult interpretari, i. apertè exponere uerbum fraudis c aliàs ponitur pro corrigere hoc uerbum interpretari: ut ſup. ad Tertyl.l.j.§ qui opem. & dic duo fore neceſſe, conſilium, & euentum. & eſt exemplum in libertatibus relictis in teſtamento in fraudem credi. directo: ut C. qui ma. non poſſ.l.j. ſed in fideicō. ſufficeret euentus: ut eo. titu. l.fin. Item pone exemplū in alienatis in fraudem credito. ubi etiam hæc duo ſunt neceſſaria, ut ſupra, quæ in frau. credi. l. ait prætor. §. ita autem. Idem in liberto alienante inter uiuos: ut ſup. de proba. l. patronus. ſecus in ultima uoluntate: ut ſupra, ſi quid in frau. pa.l.j.§.j. Sed nonne ſolus euentus punitur ſine fraude: ut ſupra, ad leg. Cor.de ſica.l.lege.§.cum quidam. & l. in lege. Item ſ. de cuſto. reo. l.carceri. Item ſupra, ad l.Aquil.l.in lege. & infinitis alijs, quæ uidentur contra. ſed certè hic non dicit non puniri euentum quandoque c ſed dicit fraudem non eſſe ſine dolo. Itē contra ſ. de pac. l. inteligen.§. dolo. & §. ſed ſi fraudandi. nam ibi dixerat de dolo. & dicit non eſſe dictum de fraude: ergo fraus eſt ſine dolo. † ſed ibi impropriè dicit fraudem, ſcilicet pro exceptione, quæ ſolo euentu prouenit. Accurſius.

[k] IN toto. Pone: ut ī. de le.iij.l.uxorē.§. codicillos. & l.ſeruis urbanis.§. fi. & ī. de pę.l. ſanctio legū. & no. cōtra P. q dixit ī. eod.l.j. exceptionē eſſe de regula. nam quomodo ei derogaret? & dic ut ī. eod.l.j.

[l] Iure c. ciuili. Accur.

[m] QVæ dubitationis. Pone caſum in contractibus.§.mand.l.qui mutuā.in prin. licet ſit ar. contra

† Idem Cice. li.ij. de inuent. Rheto.dū de contrarijs legib. diſſerit.

† Adde prædictis quod not. clem.j per gl. & doct. extra, de uſu. & in cle. j.§. fi. de cōceſ. præb. inc. ſedes. ext. de diuor.l antiq.

cõtra ſ.de pact.do.l.Inter.§.cũ inter. & ſ.ſolu.mat.l.ſi cum dotẽ.in prin. Item idem poteſt dici in teſtamẽtis:ut C.de teſta.l.teſtamenta. & ſ.de an.& arg. leg.l.pediculis. §. Labeo. Idem poteſt dici in ſtatutis iuris. quod dic:ut C.de repud. l.conſenſu. §. quod ſi pater hoc. ubi accuſatur mulier propter matrimonium, quod tamen nullum eſt. & in auth. de reſtit. & ea quæ.pa. §.unum. & facit C. de interdic. ma. l.cum proponas. Hæc autem regula patitur multas exceptiones, quas dices ỹ. eo.l.expreſſa.Accur.

Idem libro ix. reſponſorum. LXXXIII.

Donari [a] uidetur, quod nullo cogẽte iure conceditur.

Idem libr. ij. definitionum. LXXXIIII.

Non uidetur rem [b] amittere, cuius propria non fuit.

Pau.li.iij.q̃ſt. LXXXV.

Cum amplius [c] ſolutum eſt, quam debebatur, cuius pars non inuenit, quæ repeti poſſit: totum eſſe in debitum intelligit, manente priſtina obligatione. Is natura [d] dẽt, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem ſecuti ſumus.

Idem libr. vj. queſtionum. LXXXVI.

In ambiguis, [e] p̃ dotibus rñdere melius [f] ẽ. Nõ ẽ nouũ, [g] vt q̃ ſemel utiliter ꝯſtituta ſunt, durẽt: licet ille caſus extiterit, [h] a quo initiũ capere nõ potuerint. † Quoties [i] æquitatem deſiderij, naturalis rõ, aut dubitatio iuris moraẽ, iuſtis decretis res temperanda eſt.

Idem lib. vij. queſtionum. LXXXVII.

Non ſolet [k] deterior

a Donari. Naturaliter obligatus ſi ſoluat, non uidetur donare: ut ſ.de do.l. hoc iure. §.pe. & de fideiuſ.l. fideiuſſor obligari.§. j. & de ſolut. l. Stichum. §. aditio. & hoc quando naturaliter ex vi pacti: ſecus autem ſi ideo, quia tibi bene feci: unde tu teneris mihi naturaliter ad antidora:ut ſ.de pe.hære.l.ſed & ſi lege. §.conſuluit. nam ſoluendo donas, ſecundũ Bul.& Ioan. Itẽ in caſibus donat quis inuitus:ut ſ.loca.& condu.l.ex conducto.§.ſi ius.& l.ſe.§.ſed ſi uer.ſi nõ eſt lex ibi, cũ uno. nã in illa l.cũ uno, eſt ille.§.ſed ſi uerbo. Item & ſ.ad leg. Aquil.l.ſi ſeruus ſeruum. §. ſi omnẽ.ſed impropriè in eis dicit donatio, cũ illa ſit propriè, quæ nullo iure uel naturali, uel ciuili, uel prætorio conceditur eo animo ut fiat accipientis: ut hic.& C. de dona.l.nec ignorans.& ſ.de do.l.in ædibus.in fin. Item quid ſi tantũ ciuiliter debitor ſoluit? Rñ.donat: cum ſi per errorem ſoluat, repetitur: ut ſ.de condi. inde. l. ſi non ſortem. §.indebitum.& §.adeo. Accur. — Inuitus quis quandoque donat.

b Non uidetur rẽ. Pone ſ.qui. mod. uſuſfr.amit.l.j.§.ſed ita demum. Itẽ ſ.quemad.ſer.amit.l.ſi patrem.§.fi. Quandoq; tamen impropriè dicitur qs amittere, quod non quæſiuit: ut C. de admi.tut.l.pupillorum.& ſ.ad leg. Aquil.l. ſi ſeruum meum.in fin. & inſti.ad le.Aquil.§.illud. Item ſimiliter impropriè ſ.commo.l.in commodato.in fine.& de euict. l.fi. Itẽ amittit quis decre.bon. poſſ. tempore. quam non habuit, ut ſ.de ſuc.edi.l.j. §.decretalis: & facit inſtitu.de cap.d mi.§.ſeruus. Accur.

c Cum amplius. Pone caſum: ut ſ. de cõd. inde.l.ſi non ſortẽ.§.ſi centũ. Itẽ pone q̃d debeo iter. ſoluo uiã, repeto totam: quia eſt indiuidua: ut ſup.ad l.Fal.l.j.§.ſi uſuſfructus. Aliud eſt ſi id quod eſt ſolutũ, eſt diuiduum, ut pecunia, uel oleũ, ut ſ.de cõd. indeb. l.ſi non ſortem. §.idem Marcellus.in primo ergo caſu eſt ratio, ne inuitus incidat in communionem, in ſecundo impoſſibilitas: quia non poteſt diuidi. Itẽ poteſt poni ſup.de uſufruct. l. ſed & ſi quis ſtipuletur. §. quid ergo ſi amiſſo.in fin.

d Is natura. id eſt, naturaliter iure gent. obligatur quis ciuiliter & naturaliter in omnibus fere contractibus: ut ſupra, de inſti.& iur. leg. ex hoc. & ita hic intelligitur. Naturaliter autem quis tenetur de iure gen. nudo pacto: ut ſupra, de pact. lege prima, in princ. At ciuiliter tantum per ſcripturam: ut inſtit. de lite.ob.Accur.

e In ambiguis.l.dubijs. Si pr̃ p̃miſit p̃ filia dotem & ambiguũ ſit, an de ſuis uel filiæ bonis p̃miſerit: præſumitur de ſuis: ut C.de do.pro.l.fi. Itẽ poni poteſt ſ.de iu.do.l.ſi ego.§. ſi res. Itẽ ſm Ioan. in fœmina intercedẽte pro dote, an habeat Velle. uel non, dicitur q̃d non: ut C. ad Velle.l.fi. & ſ. de iure do.l.promittendo in prin. Item põt poni. ſ. de pac. do.l. ſi conuenerit.

f Melius. quã contra dotes. Accur.

g Non eſt nouũ. ſi id quod teſtator mihi in diem debebat, uel ſub conditione, legauerat mihi purè, ualet legatum: licet uiuo teſtatore dies, uel conditio extiterit, & ita p̃uenit ad eũ caſum a quo incipere nõ põt: ut Inſti. de leg. §.q̃d ſi in diem. Item ſi qua mulier a me repudiata nupſerit Seio, quem ego poſtea arrogaui: nihilominus inter hunc filium meũ adoptiuũ & uxorem eius, remanet matrimoniũ: ut ſup.de ri.nupt. l.ſi qua. licet p̃uenerit in eum caſum a quo incipere nõ põt. filius enim adoptiuus etiã emancipatus non põt accipere uxorem quondã patris adoptiui: ut ſ.de ri. nup.l.adoptiuus, in prin. Itẽ poteſt poni per hanc.l. ſup. de uerb.obligat.l.pluribus.§.& ſi placet & l. exiſtimo. & de ſerui.l.pro parte. Sed arg.contra ſup.de ijs quę pro non ſcri.l.ſi in metallũ.§. itẽ ſi ſeruo. Et no.cõtra hãc regulam, quia quandoq; aliquid uitiatur, licet peruenerit in eum caſum a quo incipere põt: ut ecce filio, emancipato aſſignare libertum poſſum: ut ſup de aſſign.liber.l.utrũ.ſi tñ filio in p̃tate conſtituto aſſignauerim, eũq; poſtea emancipauerim, finitur aſſignatio, ut Inſti.de aſſig.li.§.unde quærebat.ſed ſecundũ Uber.aliter poteſt fieri relatio in l.utrũ. Itẽ no. q̃ ad hanc põt adaptari illud generale, q̃d multa impediũt ordinãdum, quæ nõ impediunt ordinatum: quod dic ut ſu.de iis qui ſunt ſui uel alie.iu.l.patre. Accur. — † Regula eſt, quòd diſpoſitio reducta ad caſum, a quo incipere non poterat, uitiatur. Mand. ſuper Reg. 32.qõ. 20. num.3.

h Extiterit, ſcilicet nunc. Accur.

i Quoties. Si tibi promiſero partũ ancillæ Arethuſæ: ſi me conuenias antequã pariat, licet æquũ ſit tuũ deſiderium, quia purè fuiſti ſtipulatus: tamen quia nõ poteſt ſolui ad huc, decretũ iuſtũ interponetur, ut differas: ut ſup.de nec.obi l.interdũ.& dices ỹ.eo.l., nihil peti. Item hæres inſtitutus ſi cõueni ut pro legatis, & dubitat de Fal. licet æquũ ſit lega. ſolui: nõ tamẽ præſtabuntur niſi præſtita ſatiſdat. quanto plus acceperit: ut & ſu.ſi cui plus quã per l.Fal.p̃ totũ. Sed dicet quis: hic non eſt dubitatio iuris, ſed facti? Rñ.etiam in iure poteſt errare hæres. Quid enim ſi ignoret quædã imputari in Fal. quæ nõ imputãtur: ut puta naturale debitũ quod pup.ei debet, uel ecõtra: & quia dubitat, petat ſibi caueri: ut ſ.de ſol.l. Stichum. §.aditio.ad leg. Fal.l.ſi pupillus. Item quid ſi dubitat de quibuſdam legatis, ualeant, uel non. Accur.

k Non ſolet. Melior ſit conditio, quia perpetuatur actio in xl. annos: ut C.de præſc.xxx. an.l.fi. niſi in actione de dolo: ut C.de do.l.fin.& in integr. reſtitu.ut C.de temp.in integ.reſtitu.l. fin aliud eſt in utili reſti.ut ibi no.licet quidam contra. Item ſit melior

cōditio fieri eorū, [a] q̄ litē cōteſtati ſunt, q̄ ſi non eſſent, ſed plerūq; melior.

Idem lib. xiij. quæſtionum. LXXXVIII.

NEmo.n. pſequendo, deteriorem cām ſed meliorem facit. Deni que poſt litē conteſtatā hæredi quoque proſpicitur, & hæres tenet ex omnibus cauſis.

Scæuola lib. v. quæſtionum LXXXIX.

NVlla [b] intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio eſt.

Paulus libro x. quæſtionum. XC.

QVandiu [c] poſsit ualere teſtamentum, tandiu legitimus [d] non admittitur.

Idem li. xv. qō. XCI.

lior: quia fit tranſitor. a hæredibus & in hæredes: etiā ſi alias non tranſibat: ut inſtit. de perpe. & temp. ac. §. pœnales & j. eo. l. pœnalia. & ſ. de ac. & obli. l. omnis. & l. ſciendum. Sed hoc fallit in ſtip. operarum, quæ nō uadit ad hæredes: ut ſ. de oper. li. l. ſi operarum. Itē in actione de dote: ut C. de rei ux. actio. §. uideamus. & in alioſ ut ſup. ne de ſta tu defunc. l. j. §. ſed interdum. & in act. in factum, quę datur patrono & patri: ut ſu. de in ius uo. l. pe. ſed in hac puto ſecus. itē ſi melior in fructibus, & in uſuris, ſi ante non fuerat in mora bona fid. ut ſup. de uſu fruct. l. uideamus. §. ſi actio. & C. ut li. pen. l. ij. Itē fit melior: quia cōuentus noxaliter exinde nō poteſt cedendo ſuā partem liberari: ut ſu. de nox. l. ſi ſeruus communis furtum. Itē eſt exemplū ſu. de leg. j. l. ſi pluribus eadē res. in fin. & de ſolu. l. ſi quis ſtipulatus fuerit decē in melle. in prin. & ſup. de uerb. obl. l. ſi Titius & Seius. & de compenſ. l. In rē. Item in caſu fit deterior conditio. & ſic fallit regula iſta: ut ſup. de uer. obl. l. ſi quis ſtipulatus nam poſtea non uariat. & continua. l. ſeq. cum iſta. Accurſi.

a Eorum. actorum.

b NVlla. Pone in pupillo qui promiſit ſine tutoris authoritate ut ſup. de uerb. ob. l. ſi pupillus. Sed contra C. de pa. l. ſi pacto. & de contrahen. ſtip. l. nuda. in quib. nudo pacto aliquid conueuiſti: alioqui pœnam: & incidis in pœnā propter moram pacti. Sed ſā. imò propter cōditionē quę extitit. ſic & ſup. de uerbo. obliga. l. ſi Titius. dic ergo nulla. ſ. communis: nec ſpālis. quæ q̄d ſit, & eius effectus, dic ut ſup. de uſuc. l. mora. Item q̄d dicit ibi. i. in ſo. ipſius rei, l. pro qua re. Item nulla petitio, quia naturalis obligatio tantum: uel quia naturalis & ciuilis ſed exceptione repellitur: ut ſup. ſi cer. pet. l. lecta. §. ſed cum ſoris. per quā etiam poteſt poni hic caſus.

c QVādiu. hoc idē habes. ſ. de acq. hære. l. quamdiu. & C. de ſecū. ta. l. j. & cōm. de ſuc. l. ante quā Sed cōtra ſup. de bo. aut. iud. poſſ. l. ſi ſeruus ſed ibi nō uidetur poſtea ualere teſtamentum: ut ibi, & j. eo. l. ſi nemo. Item contra ſup. de hær. inſt. l. ſi quis ita heres inſtituitur, ſi legitimus. ſed illud propter expreſſam uoluntatē teſtatoris. uel melius ibi non uenit legitimus ab inteſtato, ſed ex teſtamēto: ut ar. ſ. de uul. ſubſtit. l. qui duos. ſed illud arg. capiat, qui poteſt. Azo. Item contra arg. ſup. de Car. edic. l. ſcriptus. §. fi.

d Legitimus. ab inteſtato ueniens. Accur.

e IN omnibus in pfeſſionibus cunctis ſ. grāmatica, dialectica, & cæteris æquitas eſt ſpectanda: & maximè eſt ſpectanda in iure, i. in arte boni, & æqui: cuius iuris merito quis nos ſacerdotes appellat: ut ſu. de iuſt. & iu. l. j. in prin. uel alias ſecūdū Io. in oībus. ſ. pactis, contractibus, & ultimis uoluntatibus eſt æquitas ſeruanda, præcipuè tamen in iure, id eſt, in iudicio ut C. de iud. lege, placuit. & ſupra, de eo quod cert. lo. lege, quod ſi Epheſi. §. in ſumma, & C. de teſ. l. prępoſteri. Accurſius.

IN omnibus quidem, [e] maximè tamen in iure, æquitas ſpectanda eſt.

Idem lib. xvij. quæſtionum. XCII.

QVoties [f] duplici iure deferē alicui ſucceſsio, repudiato nouo iure, quod [g] ante deferē: ſupererit uetus. [h]

Scæ. li. v. rñ. XCIII.

SI librarius [†] [i] in tranſcribendis ſtipulationis uerbis erraſſet, nihil nocere, quo minus & reus, & fideiuſſor teneentur. [*]

Mætianus li. j. fideicommiſſorum. XCIIII.

FIliusfa. [k] neque retinere, neque recuperare, neque adipiſci poſſeſsionem rei peculia-

f QVoties ſuo hæredi pura filio defertur hæreditas iure ue. eri p l. xij. ta. ut Inſtitut. de hær. ab inteſt. in prin. Item iure nouo id eſt, prætorio per Vnde liberi. ut Inſti. de bo. poſſ. §. & cum de teſtamentis. Si ergo repudiat bono. poſſeſ. adhuc admittitur de iure ueteri. ut C. de ius. deli. l. ſuum hæredem. eſt enim prætorium nouum: ut ſ. de inſti. & iur. l. ius ciuile. §. ius. p̄to. Quod ergo dicit ante defertur, dic ſcilicet quam cæteris in remotioribus gradibus conſtitutis: ut ſup. quis ordo in bo. poſ. ſer. l. j. alias malè diceret: quia in eodem tempore defertur utroque iure. uel etiam poſtea cœpit deferri nouo iure. Vel ſecundo pone caſum in legitimo hærede inſtituto: qui repudiat ex teſtamento, adire poteſt ab inteſtato: ut ſ. de acqui. hære. l. nec is. §. hæres. & ſecūdum hoc teſtamentum eſt ius nouum. Ab inteſtato, ſ. per l. xij. tab. eſt uetus quæ tamen confirmat teſtamentarios: ut ſup. de uerbo. ſigni. l. legitimos. & quod dicit ante, bene dicit: ut ſup. p xi. l. quandiu. & facit ſ. de leg. ij. l. ſi duobus. Accur.

g Quod. i. teſtamentarium.

h Vetus. xij. tabularum. Accur.

i SI librarius. i. ſcriptor librorum: ut C. de uete. iu. enu. l. ſi. § antepē. Vel. i. notarius apud quem fiebat teſtamentum per æs & libram: de quo teſtamento eſt Inſtit. de teſts. in princi. Si ergo errauit [*] in ſtipulatione præponendo reſponſionem, cum econtra ſcribere debuit: ut Inſtit. de uerbo. obl. in prin. uel notando eam tranſactionem. nihil nocet: ut hic. Idem in cæteris contractibus intelligas. nam plus ualet quod agitur, quam quod ſcribitur: ut C. plus ualere quod agitur. l. j. niſi in caſibus, ubi præualet ſcriptura: ut ſup. de uſufr. leg. l. ſi alij. Idem in libello ſupplicatorio quod in ſtipu. dixi. C. de er. aduoc. l. ij. & de fal. l. nec exemplū. Item in naturalibus: ut ſup. de ſta. hom. l. Imperator. Item in teſtamentis, ſiue in legādo. & ſup. de le. j. l. quatram. ſiue in parte inſtitutionis: ut ſupra, de hære. inſti. l. quoties. j. ſiue in omittendo: ut C. de teſt. l. errore. Accur.

k FIliusfa. ſecundum has leges quicquid filiusfa. quærebat, ut domino ſeruus, ita patri quærebat præter caſtrenſia, ut Inſt. per quas perſo. §. j. ut nec momento penes filium conſiſterent: ut ſup. de acqu. hær. l. placet. unde idem in poſſeſſione, ut h c: etiam ſi ab alio poſſideatur filius: ut ſup. de acq. poſ. l. quicquid dū modo ſit uerus filius: ut ſup. de uſucap. l. iuſto. hodie aduen-

[†] Fortè ex l. 14. de man. teſt. nā hic erratū eſſe videtur.

[*] P. F. tenetur.

[*] Not gl. ad hoc q̄d error notarij nō uitiat inſtrumentum, ſeu actum iter partes celebratū. Bolog.

ris[a] uidetur.

Vlpianus libro ſecundo fideicom. XCV.

NOn ſolent,[b] quę ab undantſ uitiare ſcripturas.

Idem libro ſexto fideicō miſ. XCXI.

NEmo dubitatſ ſoluendo uideri eum, qui defenditur

Marcianus libr. xij. fideicommiſ. XCXII.

IN ambiguis[d] † orationibus maxime ſententia ſpectāda eius, qui eas protuliſſet.

Hermogenianus libr. iij. Iuris epit. XCXIII.

EA ſolá[e] deportationis ſententia aufert, quæ ad fiſcum perueniūt.

Idem libro quarto Iuris epitom. XCIX.

QVoties[f] utriuſque cā lucri rō uertiſ, is pferendus eſt, cuius in lucro cā tpe præcedit.

Venul: lib. xij. ſtipulatio. C.

NOn poteſt[g] uideri improbus, qui ignorat, quantum ſoluere debeat.

Caius li j. regu. CI.

OMnia,[h] quę iure contrahuntur, contrario iure pereunt.

Paulus l·br. ſingul. de cognitio. CII.

VBi lex[i] duorū mēſium * fecit mētionem: & qui ſexageſimo primo[k] die uenerit, audiendus eſt. ita etenim Imperator noſter Antoninus cū diuo patre ſuo reſcripſit.

Vlpianus lib. j. ad edictum. CIII.

QVi uetante[l] prætore fecit: hic aduerſus edictū feciſſe propriè dicitur. Eius[m] eſt actionem[n] denegare, qui poſsit & dare.[o]

Paulus libro primo ad edictum. CIIII.

NEmo de domo ſua extrahi debet.[p]

† Abundās cautela nō nocet. Mi. duč in xl. q. Regu. de nn io. au. 8

† Cōcor. text. in ca. no. primū xxij. quæſ. ij. ibi, dum dicit, quia nulli &c.

* P. Fl. mē ſum ut & ferè ſemper aliās.

adeuntiorum oſum bonorum dominium & poſſeſſio ąritur ſiſcout C. de bo. quæ li. l. cum oportet. Ac.

a Peculiaria. peculij profectitij. Accur.

b NOn ſolent. Pone ut ſup. de uſu. l. uſuras. & l. placuit. Item & ī. de au. & ar. le. l. pediculis. § Labeo. Itē C. de donat. l. ſancimus. in prin. Itē C. de teſt. l. teſtm. Sed ar. contra ſup. eo. l. actus, & inſtitu. qui da. tut. poſſ. §. propria. & illud generale. Utile per inutile non uitiatur.

c NEmo dubitat. Si Titius mihi c. debet ex cā fideiuſſionis cum alijs, & nihil habet: Seius tamen eum defendit cum fideiuſſione iudicatum ſolui: uidetur Titius ſoluendo quo ad me quia a defenſore uel fideiuſſore ſum exacturus: & ideo opponeret beneficium epiſtolę diui Adriani: ut Inſtitu. de fideiu. §. ſi plures. & facit ī. ti. j. l. ſoluendo. Acc.

d IN ambiguis. Hæc regula obtinet in reſcriptis: ut ſ. eo. l. Neratius. Item in teſtīs: ut ī. de leg. iij. l. nō aliter. item in legibus condendis: ut C. de le. & conſtit. l. fi. item in prætorijs ſtipul. ut ſup. de præto. ſtipulat. l. in prætorijs. Item ſecūdum Azo. in ſententijs iudicum: ut ī. de re iudi. l. acta. at in contractib. non: quia aut conſtat eos diſſenſiſſe, & nō ualet contractus: ut ī. de uer. ob. l. inter ſtip. §. j. aut dubitatur: & tunc fit interpretatio cōtra proferentem: ut ī. de pact. l. ueteribus. Quod aūt hic dixit maximè, iunge cum præcedentib. q. d. maximè in ambiguis: quia & in non ambiguis receditur a uerbis: & præualet ſententia: ut d. l. non aliter. uel lege cum inferioribus. q. d. ēt aliud inſpicitur, quā ſnīa. ut ſi ea non liqueat, nam ſtatur tunc uerbis, ſi non liqueat: ut ſup. de reb. dub. l. qui habeba. Acc.

e EA ſola. Hoc uerbum ſola poteſt eſſe adiectiuū illius ſnīa. q. d. ſola ſententia deportationis aufert bona fiſco: non autem relegationis, niſi expreſsè fiat bonorum ademptio: ut C. de pœn. l. deportatorum: Item poteſt eſſe adiectiuum illius dictionis ſubauditæ ſcilicet bona. q. d. ea ſola bona aufert ſententia, quæ fiſcus uult agnoſcere. Quid ergo erit de alijs? Reſpon. hæredibus deportati: quaſi ipſe ſit mortuus: ut ſupra, pro ſoc. l. actione. §. publicatione. nō ipſi deportato: quia malè meritus debet egere: ut ſupra, depo. l. bona fides. ſed uidetur quòd etiam deportatus: ut C. de bon. proſcript. l. deportati. Quis autem poſſit deportare, dic ut ſupra de legatis iij. l. j §. deportatos. & §. item a præfecto. Item nonne ipſo iure fiſco quæruntur? Reſpon. non, quando non conſtat ea eſſe ſoluendo: ut ſup. de iur. fiſc. l. j. §. an bona. Itē hæc hodie ceſſant: niſi in crimine maieſtatis: ut in authen. ut nulli iud. §. fin.

f QVoties. Si xx. in bonis habeas: & mihi xx. ex cauſa donationis promittas, & Titio xx. præfertur qui primo litem cō teſtatus eſt: uel melius, qui primò ad ſententiam peruenerit: ut ſupra, de pecu. l. ſi uero. Vel pone ut C. de rei uendi. l. quoties. In fin. uel ut ſupra, de leg. j. l. ſi pluribus in fin. ſed in ultimis uoluntatibus, & alijs ſeruari ultimū. Unde diſtingue: aut pendet ex uoluntate unius tantum: & ultimum præualet: ut in ultima uoluntate: ut ſupra, de legatis j. l. ſi mihi. §. in lega. & de iniuſt. teſtamen. l. j. Item in legib. ut ī. de legib. & ſenatuſcon. l. non eſt nouum. & in reſcriptis. Si uero pēdeat ex uoluntate plurium, ut in contractib. omnibus, tunc ultimum derogat primo ſi omnes cōſentiant: ut C. de pact. l. pacta. & no. ſupra, de acqu. poſ. l. ſi quis a me. aliās non derogatur primo: ut in pignore: ut C. q. pot. in pig. hab. l. ſi fundus. & d. l. de rei uendi. l. quoties. Accur.

g NOn poteſt. pone ut C. de diſtr. pig. l. ſi reſiduū. Item ī. de condit. & demon. l. in teſtamēto. in fi. Item ut ī. de uſur. l. ſi quis ſolutioni. & facit ī. e. l. qui in ius §. nemo. Accur.

h OMnia pone, ut po. ſup. eo. l. nihil tam.

i VBi lex. pone ut ſupra, de ædilit. edict. l. ſi uenditor de his. Item C. de tempor. & re. l. j. Item C. de fideiuſſori. l. penultima. Item cautè dicit lex: quia ſecus in teſtamentis & contractibus. Item hoc ex benignitate.

k Primo. nedum ſexageſimo.

l QVi uetante. Pone de albo corrupto. nam facit contra edictum, quandoque ex edicto, quandoque ex ſententia: ut ſupra, de iur. omnium iudi. l. ſi quis id. in prin. & §. ſi dum. Item ut ſu. de in ius uoc. l. quique. § prætor ait.

m Eius eſt. qui poteſt dare actionem actori condēnando reum: is poteſt abſoluendo eum auferre. ad quod ī. eo. l. nemo qui cum. & facit ſup. eo. l. omnia.

n Actionem per ſententiam ſcilicet abſolutoriam.

o Et dare. ſ. per ſententiam condemnatoriam.

p NEmo. Debet. ut ſupra, de in ius uo. l. plerique. & hoc in ciuilibus. ſecus in criminalib. ut ī. auth.

Vlp lib.ij. ad edict. CV.

SI in duabus a actionibus alibi ſumma maior, alibi infamia eſt: præponenda eſt cauſa æſtimationis. Vbi autē æquiparant famoſa iudicia: & ſi ſummam imparem habent, pro paribus tamen accipienda ſunt.

Paulus li.j.ad edic. CVI.

VBicunq; b cauſæ cognitio eſt. ibi prætor deſideratur.

Idem libro ſecundo ad edictum. CVII.

LIbertas, c inæſtimabilis res eſt.

Caius libro j.ad edictum prouinciale. CVIII.

CVm ſeruis d nulla actio eſt.

Paul li.iiij. ad edi. CIX.

FErè e in omnib. pœnalib. iudiciis, & ætati, & imprudentiæ ſuccurritur.

Idē li.v. ad edic. CX.

NVllum f crimen patitur is, qui nō prohibet, † cum prohibere non poſſit.

Idem libro ſexto ad edictum. CXI.

IN eo, g quod plus ſit, ſemper ineſt & minus. Nemo alienæ h rei expromiſſor idoneus uidetur, niſi ſi cum ſatiſdatione. Pupillus i pati

Auth. ut nulli iu §. quoniam.

a SI in duabus. Pone ut ī. de ſol. l. in his. §. Imperator. & l. ſi quid. & l. cū ex pluribus. Itē facit ſ. de pœnis. l. in ſeruorum. & C. de inceſt. nup. l. humilem. & ſup. de iureiu. l. oem poſtea. ibi, nec multum. Acc.

b VBicūq;. Pone ut ſ. eo. l. omnia. & facit ī. de dam. infec. l. iiij. §. j. & ij. & ad municip. l. ea quæ.

c LIbertas. Dic ut ī. eo. l. nō eſt. §. infinita. Item ad hoc ſ. ſi quadr. pau. fec. dicet. l. ee hac. & de uer. obli. l. liber ho. ſic res ſacra non recipit æſtimationē: ut ſup. de rerum di. l. ſacra. §. fi. In caſu fallit ubi lib. homo uenditur certo pretio: ut inſtit. de iur. perſo. §. pe. alia omnia æſtimantur pecunia: ut C. de conſti. pec. l. pe. §. & nemine. ſed non econtra pecunia per res ut ſup. de fideiuſ. l. ſi ita fideiuſſorem accepero. unde dicit, omnia ſunt uenalia Romæ. Item hæc æſtimatio eſt triplex. nam eſt communis. & conuenta, & ſingularis, ut ſup. de act. emp. l. j. Accur.

Liber homo quandoque recipit æſtimationē.

d CVm ſeruis. Pone, ut C. de nox. l. ſi tibi. & dic, ut ſup. eo. l. quod attinet. naturaliter tamen tenentur ut ſup. ut ſit. de fideiuſſ. §. j.

e FErè. De ætate pone exēplu in minore delinquēte per culpam: ut C. ſi aduer. deli. l. j. Itē in ſene, qui lenius punitur, quā iuuenis: 1 ut ſupra, de ter. mo. l. ij. Item de imprudentia pone in eo maiore, qui corrupit albū: ut ſupra, de iu. om. iud. l. ſi quid. Prædictis quidē ſuccurritur uel ipſo iure, uel per reſtitutionē: ut patet hac diſtinctione: cū minor delinquit, aut infans, & ipſo iure non tenetur: ut ſup. de rei uend. l. ꝙ infans. aut maior infante: & tūc aut per culpā, & tūc ſuccurritur per reſti. in integ. ut in nihilū teneatur: ut C. ſi aduer. deli. l. j. in fi. aut dolo: & tunc ſi ciuiliter agitur, nō iuuatur: ut ſupra, de mi. l. ſi ex cauſa. §. ſi in cōmiſſum. niſi ut pro cōfeſſo uel infitiato habeatur: ut e. l. oēe uidendū. Si criminaliter: aut eſt atrox tanto, & nō ſubuenitur niſi quatenus miſeratio ætatis perduxerit iudicē ad mitiorē pœnā: aut atrociſſimum: ut in capitalis l. Iul. de adul. & tunc ad nihilū: ut ſup. de min. l. auxiliū. §. in delictis. in duobus tamen caſibus etiā ſi dolo deliquerint, nō tenentur. primus: ut C. ſi aduer. de lic. l. ſi ſeruus. & C. de ijs qui no. infam. l. pen. maiores enim tm̄ tenent ea delicta. Item in tertio, ut C. de fal. mo. l. j. in fi. & de imprudentia, quæ etiā maiores excuſat: pone in eo, qui rapuit rē ſuam credens ſibi licere. nā excuſatur a pœna furti, & ui bo. rap. licet non a pœna conſtitutionis, ſi quis in tantam. ut Inſtitu. ui bo. rap. §. quia tātum. Item poteſt poni in omni actione, qua quis non tenetur, niſi cōmiſerit dolum, ut in albo dixi. Itē poteſt poni in cōtractu dotis imperitè facto: ut C. de rei uxo. act. §. & ut plenius. Itē poteſt poni in lege Corn. de ſic. qua quis non tenetur ſine dolo: ut C. ad l. Corn. de ſic. l. j. & ſup. ad l. Corn. de ſic. l. infans. & l. diuus. Itē i adulterio: ut ī. de adult. l. pe. in caſu ē, in crimine, ꝓpter culpā delinquētes nō excuſantur: ut ſup. de cuſt. & exhi. re. l. carceri. & l. ſi. in prin. Accu.

1 Senex leuius quam iuuenis punitur. & ideo inter plures criminoſos incipitur tortura & quæſtio à iuniori. ꝓ quo facit l. j. I prin. & l. ex libero. §. j. ſ. ad quæ. ſecundum Oldr. in tractat. de quæſt. q. 3. Dolo delinquens non ſēper punitur. Furtū faciens non ſemꝑ furti tenetur.

f NVllum. Si patiatur dominus ſeruū delinquere, cū prohibere nō poſſit: nō patitur ſcilicet crimen committi. uel non patitur crimē, id eſt criminis pœnam. & hoc niſi in culpa fuerit dominus, quod prohibere non poſſit: ſicut & aliàs tenetur quis de caſu ſi culpa præceſſit caſum: ut Inſtitu. quibus mo. re contra. obli. l. Item is. & dixi ſ. eo. l. contractus.

† Io P.F. cum prohibere poteſt.

g IN eo. Si ſtipulatus ſum a te xx. tu reſpondeas x. uel econtra: & ualet in x. ſi placet mihi reſponſionis diuerſitas: ut ſupra de uerbo. obl. l. j. §. cum adiicit. Si uero diuerſitas in ſtipulatione ſpecierum eſt, tunc aut unam ſtipulor, & tu reſpōdes aliud: & nō ualet aut plures, ſcilicet, ſpecies ſtipulor: & tunc aut copulatiuè, aut disiunctiuè: ꝗd dic ut Inſtit. de inut. ſtip. §. præterea. Item pone, locaui pro e. tu ſeoris de xx ualet in x. ut ſupra loca. l. ſi tibi decem. Item pone ut ſupra, de conſti. pec. l. ſed ſi in diem. §. ſi quis xx. Item poteſt poni: quando conceditur alicui quod maius eſt, & quod minus eſt, conceſſum uidetur: ſicque conſonabit regulæ ſuperiori l. non debet. cui quod plus eſt licet: non debet ꝙ minus eſt non licere. & dic ut ibi. Item pone in tribus arbitris, ut ſupra, de arb. l. diem. §. ſi plures. Item hoc idem poteſt aſſignari in ſeruitute. Nam plus eſt habere actum, quam iter. qui ergo cōcedit actum, & iter concedere uidetur quo ad commoditatem: ut Inſt. de ſerui. §. actus.

h Nemo alienæ. Si quis obtulerit ſe defenſioni alienæ rei, id eſt, cauſæ, debet ſatiſdare cū fideiuſſoribus: ut ſupra, iud. ſol. l. ſi ad defenſionem. in fi. & ſupra, qui ſatiſ. co. l. j. eſt & ſatiſdatio iud. ſol. ut Inſti. de ſatiſdat. § fi. quæ tria continet: ut ſupra iudi. ſol. l. iudicatū ſolui. Dicitur ergo hic defenſor expromiſſor: quia ipſe promittit principaliter reo non obligante ſe. ut ſupra, de dolo. l. & eleganter. §. ſeruus pactionis. Item bene dicit alienæ: quia ſecus in ſua: ut Inſtit. de ſatiſd. § ſed hodie. Item hoc in ciuili, in criminali non admittitur defenſor: ut ſupra, de pub. iu. l. pen. §. ad crimen. niſi ad allegandas cauſas abſentiæ: & tunc non ſatiſdat: ut ſupra, de proc. l. ſeruum. §. publicè. Sed an dare uolens pignora auditur? Videtur ꝙ ſic: quia eſt æquipollens: ut Inſtit. de rerum diuiſ. §. uenditæ. Econtra uidetur quod non: ut ſupra, de præt. ſtip. l. prætoriæ. nam periculum eſt in cuſtodia pignorum. Item hæc regula fallit in ueris tutoribus: ut C. de adminiſtrat. tuto. l. ult. §. defenſionem. Item in quaſi tutoribus: ut orphanotrophis: ut C. de epiſco. & cleri. l. orphanotrophos. & in authen. de eccle. titu. § finali. quandoque ſatiſdatio pro nuda repromiſſione ponitur, qua contentus actor fit: ut ſupra tit. j. l. ſatiſdationis.

2 Iſte gl. eſt ſin. ad hoc, q̄d licet alias illeq tenetur ſatiſdare pignore, & ſe liberare, tamen hoc nō poteſt fieri eredi tore inuito: q̄m eſt periculum in cuſtodiendis pignoribus, per iſtam glo. Bolo.

i Pupillus. pone ut ſ. de trib. l. iij. §. ſi ipſius. ubi pupilli ſcientia non inducit tributoriam. Item pone C. de fal.

poſſe non intelligit. Vbi [a] uerba coniuncta non ſunt, ſufficit alterutrũ eſſe factũ. Mulieribus [b] tunc ſuccurrendum eſt, † cum defendantur: non ut facilius calumnientur.

Paulus lib. ij ad edict. prouin. **CXII.**

PVpillum, [c] qui proximus pubertati ſit, capacem eſſe & furandi, & iniuriæ faciendæ. In hæredẽ [d] non ſolent actiones tranſire, quæ pœnales ſunt ex maleficio: ueluti furti, damni, iniuriæ, iniuriarum, ui bonorum raptorum.

† Sic in P. F. Haloan. autem legit, cum de fraudant.

de fal. mo. l. j. §. impuberes. Item pone. ſi patitur fieri opus, per quod aqua pluuia ei noceat: nõ præiudicat ſibi: ſecus in maiore: ut ſ. de aqua pl. arc. l. Labeo. Itẽ ubicũque patientia alicui præiudicet, nõ præiudicat pupillo: ut ſi quis rẽ eius obliget eo patiẽte. nam maiori præiudicat: ut C. ad Vell. l. ſi ſine. & in toto illo gña ſi patientia pro cõſenſu habetur, quã tum ad ſui cõmodum: ut ſi agat, pa ti credatur: ut ſup. de iniur. l. illud relatum. Itẽ hoc niſi ſit pubertati proxi. alias poteſt delinquere, & tenetur: ut ſ. eo. l. pupillũ. & l. pupillus.

[a] Vbi. Inſtituo te hæredem: ſi feceris illud, & illud, utrunq; fieri debet. ſi uero ita, ſi illud aut illud, alterum: ut ſ. de cõdi. inſtitu. l. ſi hæredi plures. Item pone eodem modo in ſtipul. ut ſupra, de iur. do. l. plerunq;. in fin. Quid ergo ſi non eſt ibi, neque coniuncta, neque diſiuncta? R. ſi. intelligitur ex mente proferentis: ut ſ. de uerb. ſign. l. alienationis. §. fina. Sed quid ſi mens non appareat? Reſpond. ſufficit alterum factum, & hic eſt caſus huius, l. maximè. quia in obſcuris quod minimum eſt ſequimur: ut ſ. eo. l. ſemper. ſcias etiam quod frequenter coniuncta pro diſiuncta, & econtra ponuntur: ut ſ. de uerb. ſigni. l. coniunctionem. & lege, ſæpe. & C. de uer. ſig. l. pe. Item facit ad hanc legem ſ. de ma. teſt. l. quod uulgo. de re. du. l. ſi is qui. §. cum ita. & de diuor. & re. l. ſi. §. ait lex. in prin. & de condi. & demon. l. cum pupillus. §. fin.

[b] Mulieribus. Pone in muliere intercedente, cui ſubuenitur, niſi decipiat: ut ſup. ad Velle. l. ij. §. uerba. Iuuatur ergo cum defenditur ſcilicet a damno, dolo earũ non interueniente, alias non: quia ſic facilius calumniarentur: i. ad deceptiones peruenirent. & ſic calumniarentur, largius ponitur, quam ſ. ad Tur. l. j. §. calumniari. Item no. auferri occaſionem delinquendi. ſic C. de lati. lib. tol. l. j. §. ſed nec furandi. Item põt poni in muliere inutiliter ſibi dotem ſtipulante: ut C. de rei uxo. ac. l. j. §. j. Item ſi rõnes aduerſario non ediderint: ut ſup. de eden. l. j. §. ſi. Item ſi acceperint fideiuſſorem minus idoneũ iudicio ſiſti: ut ſ. q ſatiſd. cog. l. de die. §. minori. Item qñ inceſtum iuris ciuilis ignorantia cõmiſerint: ut ſup. de adul. l. ſi adulterium §. j. ibi, nam ſi ſola. &c. & §. fratres. ibi, nam & mulieres, &c. Item uiduis ſubuenitur in quarum domibus ob earum negligentiam falſa moneta eſt fabricata: ut C. de fal. mo. l. j. §. uiduas. Item ſubuenitur, ut non cadant in Turp. licet deſiſtant: ut ſup. ad Tur. l. j. §. actionem. in fi. §. itẽ ſi aliquẽ in fiſcũ detulerint: ut ſ. de iu. fiſc. l. ij. i. fi. Ac.

[c] Pupillum. Aliquando dr̃ pupillus proximus infantiæ: ut Inſti. de inuti. ſtip. §. furioſus. aliquando proxi. pubertati: ut hic. accipio ergo medium: ut a decimo anno & dimidio ſup. maſculus dicatur proxi. pubertati: & hic talis delinquere poteſt: ut hic. & ſup. de furtis. l. impuberem. & ad l. Aqui. l. ſed & ſi quemcunque. §. ſed & ſi infans. excipe adulterium: ut ſup. de adul. l. minor. Accur.

[d] In hæredẽ. Actio furti eſt merè pœnalis hincinde, ut ſ. de fur. l. ſi pignore. §. cum furti. & ſic in hæredem non datur: ut hic, & inſti. de perpe. & tẽ. ac. §. non autem. Item ac. l. Aqui. eſt pœnalis rõne inficiationis. & repetitionis: ut Inſtitu. ad l. Aquil. §. is autem uerbis. & ideo in hæredem nõ datur, niſi in id quod ad eũ peruenit, ut ſ. ad le. Aqui. l. inde Neratius. §. hãc actionẽ. Item actio ui bono. rap. in prin. eſt pœnalis rõne triplici: ut Inſti. ui bon. rapt. & ideo non datur in hæredẽ: ut ſ. ui bo. ra. l. ij. §. ſi. Itẽ actio iniuriarũ eſt pœnalis: quia nihil actori abeſt, & nihil adeſt reo: & ideo in hæredem nõ datur, ut inſt. de perpe. ac. §. non aũt. Sed nunquid dabitur his caſibus in hæredem de eo quod peruenit ad ſecundũ? R. ñ. ſic. ſed nõ põt ſtare niſi in Aquil. nã in furti actione, cũ mera pœna ſit, nil de ea peruenit ad hæredẽ. Itẽ de act. ui bo. rap. planum eſt: quia ẽ in id quod peruenit, non datur: ut ſ. ui bon. rap. l. ij. §. ſi. Item in act. iniuriarum non põt aliquid peruenire. Item hæc regula tenet, niſi lis ſit conteſt. ut ſ. eo. l. nõ ſolet. & l. ſeq. Item nonne condi. fur. eſt pœnalis quãquam: ut ſ. de condi. fur. l. ſi condicatur. & tñ datur hæredi: ut inſtitu. de obl. quæ ex delict. §. ſi. Sed tñ hæc regula loquitur qñ actio, quæ eſt pœnalis, oritur ex maleficio. At condictio furtiua ex uarijs cauſarũ figuris: ut no. ſ. de condi. fur. l. ſi pro fure. §. ſi. Item prædicta ſunt uera, ſiue ſit pœnalis hincinde: ut in exemplis huius l. ſiue in parte rei tm̃: quia tunc non datur in hæredem, niſi in id tm̃ quod peruenit ad eum: ut ſ. de eo per quem fac. erit. l. §. ſi plures. & §. fin. ſiue actoris tm̃, ut quia accepiſti a Titio pecuniam, ut mihi negotium per calumniam faceres: quo caſu teneris mihi. & licet non abſit mihi aliquid, tibi tñ abeſt: & in eo non eſt tibi pœna: ut ſup. de calum. l. generaliter. §. ſi. ſic in hæredem non datur, niſi in id quod peruenit: ut ſup. de cal. l. in hæredẽ. Ac.

Paulus libro viij ad edictum. **CXIII.**

NIhil [e] intereſt, ipſo iure quis actionẽ non habeat, an per exceptionem infirmetur.

Caius lib. iij ad edict. prouin. **CXIIII.**

IN toto [f] & pars cõtinetur.

Paulus libro ix ad edictum. **CXV.**

IN obſcuris [g] inſpici ſolet, quod ueriſimilius eſt, aut quod plerunque fieri ſolet.

Idem libro x. ad edictum. **CXVI.**

[e] NIhil. quo ad effectũ. & ponitur ſ. de do. l. & eleganter. §. ſeruus pactionis. ſed fallit: quia ſi habes exceptionem pacti, & paciſcamur ut liceat petere, ualet: quod non ualeret, ſi ipſo iure fuiſſet liberatus per pactum primum: ut ſup. de pac. l. ſi unus. §. pactus ne, & §. ſed ſi pactum.

[f] IN toto. ſi ſum abſolutus a petitione totius fundi, uideor abſolutus a qualibet parte: quia pars eſt in toto: ut ſup. de excep. rei iud. l. ſi quis cum totũ. & ſepete quod no. ſup. eo. l. in eo quod. Accur.

[g] IN obſcuris. Si rem aliquam pro x. libris tibi uendidi: nec apparet de qua moneta egerimus, & unus dicat de Veronẽſibus, alter de Imperialibus actũ, primo inſpicit quod ueriſimile eſt. Si n. res digna erat x. libris imperialibus: uel multo maiori pretio: nõ eſt ueriſimile eos egiſſe de uili moneta. ſi aũt non põt apparere, quia ualet minus x. li. impe. & plus x. li. Veronen. tunc inſpicis quod plerunque fieri ſolet. Si n. eſt conſuetudo in ciuitate, ut qui loquuntur de nummis, de Veronen. intelligant: tunc ut de eis conueniſſe & ſic de cæteris obſcuris: ſicut diximus ſ. eo. l. ſemper. Item facit Inſtit. qui. ma. non poſſ. §. idem iuris. Accur.

Si

S I quis obligatione [a] liberatus ſit, poteſt uideri cepiſſe. Nō poteſt [b] uideri accepiſſe, q ſtipulatus poteſt exceptione ſummoueri.

Vlp. li. xj. ad ed. CXVII.

N Ihil conſenſui [c] tā ɔ̄riū ē (qui & bo. fi. iudicia ſuſtinet) q̄uis, atq; metus: quem comprobare, ɔ̄ bonos mores eſt. Nō capitur [d] qui ius publicū ſequitur. Non uidentur [e] qui errant, conſentire.

Paulus libro xj. ad edictum. CXVIII.

[a] S I quis obligatione. Pone exemplum: ut ſup. de ca lum. l. quin etiam. Itē pone: Si teſtator legauerit creditori meo x. quæ debeo, mei contemplatione, ut a te liberes, uideor ego capere totum: ut ſup. de leg. iij. l. fideicommiſſa. §. interdum. etiā ſi parum, uel nihil habeam: ut ſup. de do. cau. mor. l. mortis cauſa. §. j. Item pone. ſup. ad l. Fal. l. quærebatur. & l. Neſennius. §. fin. Sed ſi fiat [1] hæc liberatio cauſa donationis: an exigitur donationis inſinuatio, ſi eſt ultra quingentos aureos uel ſolidos? qui dā quod non argu. ſ. de dona. l. Modeſtinus, ſed certe ibi nō erat p̄ſens debitum: ſed per tempora. arg. C. de uſ. r. l. uſuræ. & facit ſup. § in frau. credi. l. j. in fin. Accur.

[b] Non poteſt. Si dolo, uel metu me induxiſti ad promittendum tibi: nil uideris accepiſſe. i. acquiſiſſe: cum habeam excep. doli, uel metus: ut ſ. l. proxi. nihil. Sed op. ſi tibi inſcienti metum non quæritur, ergo nec ego perdo: ergo non habeo excep. quod me. cau. quæ dānū exigi.: ut ſ. quod me. cauſa. l. ſed & ſi partus. §. ſ. quod eſt falſum: imò habeo actionem & exceptionem: ut ſ. e. ti. l. meorum. §. ſed quod prætor. Rō. ſi beneficium edicti quod met. cau. mihi non ſubueniat, damnum patior: quia ſolidum ſoluere cogor. ſed quia beneficiū mihi datur, dicitur quòd damnum pati non uideor. Hæc eadem quæſtio ſit in dāno iniuria dato. Item in eo qui temporali act. tenebatur ei, cuius negotia geſſit, & dum gereret, a ſe non exegit: ut ſup. de nego. geſt. l. diuortio. & eadem reſponſio adhibetur, ſecundum Azo.

[c] N Ihil cōſenſui. Emptio, locatio. & ſimiles ſunt bo. fi. & habent ſuum eſſe, & ueſtimentū ex cōſenſu, ut Inſti. de ac. §. actionū. & de obl. ex conſenſu. ſi ergo fiunt per metum, reſcinduntur per excep. & per act. Quod metus cauſ. ut ſup. qđ me. cauſa. l. metum. §. ſed quod prætor. ergo metus eſt contrarius conſenſui, cum unum con ſeruet, alterum deſtruat. Sed op. in metu eſt conſenſus, licet coactus, & ſi ſit hæres coactus adire: ut ſ. quod met cauſa. l. ſi mulier. & transfert dominiū: ut C. quod met. cauſa. l. ſi ut. & datur actio, licet detur exceptio: ut dixi. & probatur C. de inuti. ſtip. l. dolo. ergo conſenſus eſt contrarius conſenſui. Sed tū. coactus conſenſus eſt contrarius ſpō aneo non ſimpliciter. Item op. non conſentire eſt magis contrarium. ſed dic quod hyperbolicè loqui ur. ſic ſup. de in inſ. om. iu. l. ſi per errorem. Vel dic ſpontaneo conſenſui nil plus contradicit, quā coactus. Item op. ſi dolus dat cām contractui, ipſo iure eſt nullus: ut ſ. de dolo. l. & eleganter, circa princ. ſed in metu ineſt dolus: ut ſ. quod me. cauſa. l. ſi cū ex. §. cū. Sed tū. illud quod dicitur in l. & eleganter. eſt de dolo ſimplici, cui metus nō eſt miſtus. Item no. quod dicit uis, & metus ſm antiquos: ſed hodie idem eſt uis. ſ. cōpulſiua, de qua hic dicit, qđ metus, ut ſ. quod me. cā. l. j. & ſic pone & pro. l.

[d] Nō capitur. i. decipitur, & pone in minore q emit ſeruū neceſſariū, qui poſtea deceſſit: ut C. de in integ. reſtit. mi. l. non uidetur, & ſ. de mino. l. uerum. §. item non reſtituetur. Accur.

[e] Non uidētur. Pone ut ſup. de iuriſ. om. iu. l. ſi per errorem. & de iud. l. ij. in princ. & C. de loca. l. ad probationē. & dic de errore facti: ſecus iuris q nocet, ut ſup. de confeſſ. l. non fatetur. Item hoc niſi ſit communis error quia factū tunc facit ius: [a] ut de offic. præto. l. Barbarius. & de ſup. leg. l. ij. in fi. Item argu. contra huic. l. ſu. ad l. Fal. l. j. §. ſi legata ſius.

[1] Scribētes hic dicunt hanc glo. ad hoc ſingul. qđ licet inſinuatio debeat interuenire ubicunque aliqd remittit, quia remiſſio eſt donatio: tū hoc ē uerū, ſi fit p modū donatiōis, ſecus ſi fiat per modū tranſactionis. Bolo.

Conſenſus cōſenſui qđque cōtrarius eſt.

P Rætor [f] bonorum poſſeſſorem hæredis loco in omni cauſa habet. †

Caius. libr. xxvj. ad edict. prouinc. CXIX.

C Reditor, [g] qui permittit rē uenire, pignus dimittit.

Paulus libr. xvij. ad edictum. CXX.

N On ut ex pluribus [h] cauſis deberi nobis idē poteſt, ita ex pluribus cauſis idem poſſit eſſe noſtrum.

Vlpianus lib. lxx. ad edictum. CXXI.

[f] P Rætor. quantū ad effectū eiuſdē iuris eſt bonorum poſſeſſor, cuius eſt hæres: nam ubicunque hęres de iure ciuili habet directam actionem, & bo. poſſ. utilem. in caſibus tamen deterioris conditionis eſt hæres, quam bonorum poſſeſſor, ut ſup. de contrah. l. ſi ex duobus. & de legatis præſtand. l. ſi duo. Accur.

[g] C Reditor. Si conſentiat creditor debitori ſimpliciter pignus alienari, perit pignus alienatione ſecuta: niſi dicat; conſentio ſaluo meo iure: ut C. de remiſ. pig. l. cum te. & ſ. qui. mo. pig. uel hyp. ſolu. l. ſi debitor. §. fi. & l. ſicut. §. ſi nolūtate. ſi aūt nō conſentiat, ea p̄ ſtim, eo tñ ſciēte alienet, cū putet ius ſuum ubiq; durare, ſibi nō p̄iudicat: ut d. l. ſicut. §. nō vſ. Ac.

[h] N On ut ex pluribus, eadem res poteſt mihi deberi ex pluribus cauſis, ut ſi res aliena mihi legata fuerit: eamque poſtea emā, debebitur mihi ex cauſa legi. & ex cauſa emptionis: & utranq; potero intendere actionem: ut Inſti. de le. §. ſi res aliena. dominium autem rei non, niſi ex una cauſa poteſt acquiri: ut de acqui. poſſ. l. iij. §. ex pluribus. Et ad l. Fal. l. fundo. ſ. uel uſucapione uel traditione: ut C. de pact. l. traditionibus. & in legato ſola hæredia adictione: ut ſupra, de leg. primo, l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus. & alijs modis, qui dicuntur Inſti. de re. di. §. ſingulorum. uſque in fin. & ex hac ratione ſi agn rei uen. pro aliqua re, & ſuccumbam, repellar poſtea agens: quia cum non eram dominus niſi ex una cauſa: illam uideor in iudiciū deduxiſſe. non ſic ſi egi perſonali: quia ex multis cauſis poteſt deberi: ut ſupra, de excep. rei iud. l. ſi mater. § eundem. & l. & an eadem quæſtio. §. actiones. ſed uidetur poſſe probari dominium quæri ex pluribus cauſis. cum enim uſuca. ſit dominij acquiſitio: ut ſupra, de uſucap. l. uſucapio. contingit ex pluribus cauſis, ut ſupra, de acqui. poſſ. l. iij. §. ex pluribus. Vſucapio autem ex poſſ. procedit: ut in definitione uſucapionis continetur. nam dicitur per continuationem poſſ. ſine poſſ. enim uſucapio non procedit: ut ſupra, de uſucap. l. ſine poſ. etiam cœpta deſinit, ſi interrumpitur poſſ. ut eo. tit. l. naturaliter. ſicut ergo poſſ. contingit ex pluribus cauſis, ita & uſucapio: ergo & dominium. Reſpon. quod dicitur tantum ex una cauſa quæri dominium: uerum eſt, ſi accipias cauſam proximam. ſ. uſucapionem: cuius uſuca. multæ ſunt cauſæ, & tituli poſſidendi, qui ſunt cauſa remota ad dominium. ſic & alias ex cauſa proxi. & remota, ut ecce ſuperbia inflat, charitas aūt ædificat. hæc eſt uera: quia ſuperbia eſt prima cā inflationis. at ſi dicas, ſcientia inflatur.

[a] plura ad hęc p Lauidere poterit Alle. 89. poſt n. 8. verſ. Venio ad ſm & p Man. in plurib. Apoſti. ad eādē Alle.

† Ordinē ſubſequentium capitum inuerſum eſſe admonet Anto. Au. emend. li. j. c. j. qđ ac cidiſſe ait ex trāſpoſitione paginarum in ipſis Pandectis Fl. Sic autem digerenda ſunt capita ſub ſequētia, ut poſt cap. Prętor. ſub ſequatur c. Qui in ſeruitute eſt. cum ſubſequentibus uſq; ad c. ad ea quæ. poſt qđ ſubnectatur ca. Creditor. & reliqua illud ſubſequentia.

Dominiū an ex pluribus cauſis quæri poſſit.

Aliud a eſt uédere, aliud eſt uédenti ↄſentire. Refertur b ad vniuerſos qđ publicè fit ꝑ maiorem partē. Abſurdū c eſt plus iuris habere eú, cui legatus ſit fundus, quàm hæredē, aut ipſum teſtatorem, ſi uiueret.

Idem libro lxxvij. ad edictum. CXXII.

IN iure ciuili d receptū eſt quoties ꝑ eū, cuius intereſt: † ↄdônem impleri, nó fiat quò min' impleat, perinde haberi, ac ſi impleta ↄdō fuiſſet: quod ad libertates, & legata, & ad hæredum inſtitutiones perducit: quib. exēplis ſtipulatiões quoque cōmittuntur: cum ꝑ promiſſorem factum eſſet, quòminus ſtipulator conditioni pareret.

Paulus libro lxx. ad edictum. CXXIII.

QVæ propter e neceſſitatem recepta ſunt, non debent in argumentum trahi. f

Vlpianus libro lxv. ad edictum. CXXIIII.

CVi ius eſt donandi, eidem & uendēdi, & ↄcedendi †[1] ius eſt.

Paulus libro lj. ad edictum. CXXV.

POenalia g iudicia ſemel accepta, in hæredes tranſmitti poſſunt.

Vlpianus lib. iiij. ad edictum. CXXVI.

CVm quis h poſsit alienare, poterit & conſentire alienationi. Cui autem donare non conceditur: probandum erit, nec ſi donationis cauſa conſenſerit, ratam eius uoluntatem habendam.

Paulus lib. xlviii. ad edictum. CXXVII.

Inflatur. falſa eſt, quia ſcientia eſt cauſa remota. nam ſcientia ſuperbiam, & ſuperbia inflationem generat. Item ad hoc ī. de exce. rei iu. l. cum de hoc. & de condi. ob tur. cau. l. ſi ob turpem cauſam. Accur.

a Aliud. Si uendā tibi rem aliquam, & euincatur, teneor de euictio. et ſi non promiſi: ut C. de euict. l. ſi non dubitatur. ſi autē uendenti cōſentiam, non teneor de euic. niſi pretium accipiam, ut ſup. de euict. l. quidam. licet ſi pretium non accipiam, circa ius meū mihi præiudicatur, ut C. de remiſ. pig. l. ij. Acc.

b Refertur. Si publicè populus uocetur, ſcilicet, per tubam, uel campanam, uel uoce præconis, licet non omnes ueniant, uidentur omnes facere quod faciunt, qui uenerunt, ſi modo duæ partes ueniant, & maior pars illarum duarum partium conſenſit, ut ſupra, quod cuiuſque uni. l. nulli. Item ſi facit maior pars eorum, qui præſunt uniuerſitati, & deputati loco totius ciuitatis, ut decuriones, ut d. l. nulli. & ī. ad munici. l. municeps. & l. quod maior. & habet locum in electione & in contractibus & etiā in commiſſione pœnæ, ſi ueniant contra contractum pœnalem, uel etiam uadant, uel aliàs delinquant, ut C. de ſacroſanct. eccl. l. iubemus nullam. ideo autem ſic fingit hæc lex: quia non poſſunt omnes conſentire facile: ut ſupra, de lib. uniuer. l. j. de acquir. poſ. l. j. in ſi. licet enim difficultate ſit, ut ſupra, de offic. quæſtio. l. j. & quod me. cau. l. metum. §. animaduertendum. item huic legi eſt ar. cōtra ſup. de aqua plu. arc. l. ſi autem. Accur.

c Abſurdum. Pone, ut ī. eod. l. quod ipſis. & facit inf. eodem. l. in his. §. j. Sed opponitur: teſtator ſciens rem alienam non uſucapit: nec hæres, ſed legatarius ſic, ut ſupra, de diuer. & temp. præſcrip. l. an uitium. quæ eſt contra. & l. cum hæres. ſed non habet plus iuris nunc cum incipit habere: habebit tamen poſtea per uſucapionem. Accur.

d IN iure ciuili. Regulā præmittit, cui dat quatuor exempla. Primū de libertate: ut ſi teſtator leget libertatē Sticho ſi x. det hæredi. uel ſi ei ſeruierit per annum, & per hæredem ſtet, quò minus impleatur cōditio, ut C. de condi. inſer. l. ſi. & ī. de ſtatulib. l. iij. in princ. & §. fin. Secundum in legato: ut lego tibi fundum ſi x. hæredi des, ut ſupr. qn̄ dies leg. ced. l. v. §. itē ſi qua. & de cond. & demonſt. l. cum pupillus. Etiā de inſti. dic, inſtituo te hęredē ſi x. Titio dederis qui Titius aliàs erat futurus legitimus ab inteſtato, ut ſup. de condi. inſti. l. iij. De ſtip. ut ſi promiſeris mihi x. ſi aſcēdā hodie Capitolium: & me impedis: ut ſup. de cōd. & demon. l. iure ciuili. ubi eſt hæc lex de uerbo ad uerbū. Sed quid ſi ꝓmiſeris mihi x. ſi te uicero, & poſtea reſiſtis quo minus te uincam? Reſp. non habetur pro impleta: quia tacitè fuit actū, ut poſsit reſiſtere: & ſic habetur ꝓ expreſſo: ut ī. ſi cer. pet. l. cū quid. Itē quid ſi impedior per aliū? Rn̄. nō habet pro impleta: ut ī. de condit. & de. l. quibus diebus. niſi in libert. ut C. de condi. inſer. l. fin. Item quid ſi ꝑ caſum? Reſpond. plenè hoc, & ſuperiori caſu: ut no. C. de inſti. & ſubſtitu. l. j. Item quod dicit cuius intereſt: dic ſecundum Azo. ſcilicet principaliter: puta quia conditione exiſtente incidit in obligationem: uel quòd ſuum eſt, uel erit: ab eo recedit. ar. op. ſupra de pact. l. fideiuſſo. in damno enim ſpectatur intereſſe, non in lucro, niſi ubi lex exprimit: ut ſup. de ac. empt. l. ſi ſterilis. §. cum per uenditorē. niſi dicas hodie correctum per l. C. de ſenten. quæ pro eo. l. unica. item non inſpicitur ratione affectionis: ut ſupra, de ope. ler. l. ulti. & ad l. Aquil. l. ſi ſeruum meum. niſi ubi lex diceret: ut ſupra de tut. & ra. diſtra. l. j. §. ſi nonnullos. & ſupra, man. l. cum ſer unt. Accur.

e QVæ ꝓpter. Pro captiuis redimēdis ex neceſſitate rei ſacræ alienatio permittitur: ut C. de ſacroſan. eccl. l. ante. hoc non trahitur, ut indiſtinctè alienatio permittatur: ut ī. e. l. quod contra. niſi eadem aut maior ratio eſſet: ut ꝓ eis alendis. argu. ſup. de le. & ſenatuſcon. l. non poſſunt. & ſupr. de cloa. l. ſi. Item pone, ut ſupra, commu. diui. l. quamuis. §. j. Acc.

f CVi ius. Et concedendi puta in emphyteuſim, & dic qđ hæc regula fallit: quia aliqui poſſunt uendere, & non donare, ut tutor, curator, præſes, & ſimiles: ut ſupra, de fur. l. interdum. §. qui tutelam. & ī. de pact. l. cōtra ius. §. ſi curator. & C. de pact. l. pactum curatoris. & de tranſac. præſes. Item, filius & ſeruus habentes liberam: ut ſupra de pact. l. contra iuris. §. ſi filius. Item & econtra quandoque permittit donatio, non uenditio: ut C. de prædijs cur. l. fin. Item emphyteuſis permittitur, ubi non uenditio: ut C. de ſacroſ. eccle. auth. perpetua.

g POenalia. ut furti, & ſimiles: ut Inſti. de perpe. & tēp. ac. § pœnales. & facit ī. e. l. omnes. & ī. eo. l. pupillus. & quod not. ſup. eo. l. non ſolet. & l. ſeq. & ſup. de act. & oblig. omnes. §. fin. Acc.

h CVm quis. Aliud eſt alienare, & aliud cōſētire: ut ſup. l. proxi. aliud & qui pōt primum. ſ. alienare, ut creditor pignus ex pacto: poteſt & ſecundū. ſ. conſentire debitori alienāti: & per id tollitur pignus: ut ſup. quib. mod. pig. uel hypot. ſol. l. ſicut. §. ſi uoluntate. Hoc fallit quando non uenit dies ſoluendi: quia non poteſt uendere, ſed poteſt conſentire uendenti.

Item

In Pan. Flor. conditionē nō fiat quo min' &c.

† Cōcor. text. cum glo. in el. ij. de re. eccl. nō alien. & in capi. quanto. de cōſuet. in antiq.

† concedo uerbum quot mo. accipiatur, Mandoſ. I Gl. Facul. §. Notaui, in uer. conceſſionem. & Glo. ii. & §. Ac ei in uer. conceſſim. vec ß. cōceſſū autem.

Rei ſacræ alienatio quandoq; permittitur.

Item fallit ubi minor x x v. annis non poteſt ſeruum manumittere, tamen poteſt conſentire debitori manu mittere uolenti ſibi obligatum: ut ſup. de manu. uin. l. ſi pater. §. fin. Item fallit C. de pac. l. fina. Secundo dicitur, quod qui non pōt donare, nec donanti conſentire ut filius & ſeruus, etiam ſi liberam habeant adminiſtrationem: ut ſupra, de pac. l. contra iuris. §. ſi filius. Item uir uxori, nec donat, nec alij donanti conſentit: ut ſup. de dona. inter uir. & uxo. l. iij. § non tantum. Accur.

a Qui rem. Qui alium defendit ſine mandato: nō eſt locuples, ut euitet ſatiſda. iudi. ſol. ut ſup. de ꝓcur. l. mi ior. §. is qui. & l. & ſi conſularis. & l. non uidetur. & ſupra eod. l. in eo qđ. §. j ſed ſi eum mandato, dominus pro eo ſatiſdat: ut ſup. iudi. ſol. l. ſi defendendum. Acc.

Qui rem a alienam defendit, nūquam locuples habetˀ.

Idem lib. xlix. ad edictum. CXXVIII.

Non uidentˀ b data, quæ eo tpe, quo dantur, accipientis non fiunt. Qui iuſſu c iudicis aliquid facit, non vr̃ dolo malo facere: quia parere neceſſe habet.

Idem libro j. ad Plautium. CXXIX.

† Rapienda, in P. F. † Occaſio quot modis ſumatur, Mand. I 1. quæſt. 31. Regu. num. 9. & ſeq. & ſuper Cōm. .. in uet. ſtilorum occaſione.

† Capiēda d occaſio † eſt, q̃ præbet benignius reſpōſum. Quod factum e eſt, cùm in obſcuro ſit, ex affectione cuiuſque capit interpretationem.

b Non uidētur. Promiſiſti mihi rem alienam dare: non liberaris tradendo: quia non facis meam, cum non ſit tua: ut ſup. de uerbor. oblig. l. ubi autem non. §. fin. & Inſtit. de act. § ſic itaque. niſi ex natura contractus præambuli ponatur pro tradere: ut ſi rem emptam ſtipulatus ſum dari. nam tantum uidetur promittere, quantum iudicio empti præſtare cogitur: ut ſup. de uſuca. l. ſi ſtipulatus. Iudicio autem emp. nō cogitur uenditori facere rē accipientis: ut ĩ. de act. emp. l. ex empto. Itē quandoq; dicitur dari quo ad opinionem, quod nō datur quo ad ueritatē: ut ſup. de iu. dot. l. ſi ſerua. Item quandoque ponitur pro tradere, ex natura contractus: qui fit: ut do tibi rem ex cauſa cōmoda. uel inſpiciendam: ut ſup. commo. l. eum. §. ſi rem. ſic & ſup. loca. l. ſi uno. §. ſed & ſi uerbo donationis.

c Qui iuſſu. Pone caſum ut ĩ. ad Syl. l. ſi quis quaſi. Item in executoribus, & apparitoribus, & exequentibus ſententias iuſte latas præcepto iudicis. Sed quid ſi non iuſte? Dicunt quidam ei non parendum: & qui paruerit, teneri. tu dic: aut præcipit aliquid exercendo ſuum officium, aut ſicut quilibet priuatus. Primo caſu qui paret: nec in dolo, nec in culpa eſt: ut in domo diruenda, & ſimilibus: quamuis iniuſtum ſit præceptum iudicis: & hoc propter rerum iudicatatum authoritatem: ut ĩ. ad Trebel. l. ſeruo inuito. §. cum prætor. & propter publ. util. quæ eſt ut maleficia puniantur: ut ĩ. ad l. Aquil. l. ita uulneratus. In quibus puniendis ſubiecti præſtare debent ſuum auxilium: ut C. de his qui latro. uel ali. crim. l. ij. & C. de epiſ. & cler. l. ſi quis in hoc. & quia præſumendum eſt iuſtè latā, ſicut iurauit: ut C. ad l. Iul. re. l. fi. §. & licet. cæterum ſi dicatur non eſſe parendum, quia ſit iniuſtū decretū: ergo & ubi eſt iuſtū, differt pœnæ impoſitio: quia fieri contradictiones in ſingulis cauſis poterūt: q͂ eſt abſurdū, & euitabile: ut ĩ. de Car. edi. l. j. §. ſed & ſi q̃s nō. & ĩ. de trāſ. l. cum hi. §. ſi eū his. Si uero nō exequatˀ officium ſuū, dico nullatenus parēdū: etiā ſi ius pcipiat: niſi in reuerētiæ exhibitione: ut ĩ. de in ius uo. l. generaliter. Nec ob. q͂ iurāt ſubiecti parere omnibus præceptis: quia reſtringitur ad ea, de quibus uerisimiliter eſt actum. Az. ſup. de pi. l. obligatione. In caſibus nō ſolum nō obedire, ſed ēt debent reſiſtere officiales ſui: ut C. de ap. l. qm iu. & C. qui ma. non poſ. l. his quidem. Azo. licet autem pareatur obedienti qñ exequēdo ſuū officium præcepit, ipſe tamen iudex tenetur uel ſinito magiſtratu, ſi de maioribus eſt: uel etiam eo durante, ſi de minoribus eſt: ut ſup. de iniur. l. nec magiſtratibus. & ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. magiſtratus. Prædicta diſtinctio in atrocibus poteſt intelligi: at in his in quibus non eſt dolus, etiam extra officium parens excuſatur: ut not. ſu. ad l. Aqui. l. liber homo. & facit inf. eod. l. ad ea.

Ita gl. eſt ualde not. ad hoc quod iuramētū ſimpliciter ꝓſtitum ſuperiori ꝑ ſubiectum de obediēdo, ei intelligitur ſemper in licitus, & honeſtis, & in ueriſimilibus, & in his quæ ſpectant ad eius officium: aliàs antē non. Bolog.

d Capienda. Pone ut ſupra, de pœn. l. ſi præſes. Item ſup. de re iud. l. inter pares. Itē ſup. de arb. l. diem. §. ſi plures. Itē ſup. de cōdic. indeb. l. dominus teſtamento. & facit ſup. eod. l. ſemper in dubijs. Accur.

e Quod factum. Rē alienā legaui: & dubium eſt, ſuī ſciēs uel ignorās. certè ex affectione quā habeo ad legatariū, quia ſit cōiuncta perſona, habeor pro ſciente quantum ad ſubſtantiam legati: licet ignoraui: ut C. de leg. l. cum alienam. Item pone. C. de inof. teſt. l. iij. Itē pone. C. de inſt. & ſubſt. l. generaliter. §. cum autem.

Idem lib. iiij. ad Plautium. CXXX.

Is damnum f dat, qui iubet dare. eius uerò nulla culpa eſt, cui pareˀ neceſſe ſit. Quod pēdet, g non eſt pro eo quaſi ſit.

Idem lib. iiij. ad Plautium. CXXXI.

Nemo ideo h obligatur, quia receptu rus eſt ab alio, quod præſtiterit.

Idem libro ij. ad Plautium. CXXXII.

Factum i a iudice, quod ad officiū eius

f Is damnū. Pater, uel dominus aliquid nimis atrox iubētes filijs, uel ſeruis facere: præcipiēs tenetur, obediens excuſatur: ut ĩ. de act. & obli. l. ſeruus. Quid autem ſi præcipiens nullum ius imperandi habuit. Io. uterque tenetur. Azo. Alij diſtinguunt: ut ſup. ad l. Aquil. liber homo. & facit ĩ. de iniur. l. non ſolū in prin. & ĩ. e. l. hoc iure. §. j. & ſup. de ui & ui arma. l. j §. quoties. & ĩ. eod. l. ad ea. & ſup. proxi. l. non uidetur. §. qui iuſſu Accur.

g Quod pendet. Pone in conditionali obligatione, quæ pendet, nec habetur perinde ac ſi cōditio extitiſſet, cum nec ceſſit, nec uenit dies: ut Inſt. de uer. ob. §. ex conditionali. & ſup. de uerb. ſig. l. cedere. Itē pone ſup. ad Maced. l. j. §. ſi pendeat. Sed arg. contra ſup. de uen. in poſſ. mit. l. j. §. ſed & ſi incertum.

h Nemo ideo. Promiſit mihi Titius, ut ſi quid ꝓ eo ſuis creditoribus ſoluerim: id mihi reſtitueret: non ideo teneor creditoribus eius. Idem & ſi non eſſem ſtipulatus: non repeterem ſi ſoluerim, & tamen teneor. Itē pone ſup. de aqua plu. arcē. l. ſupra. §. apud Ferocem. Fallit autem hæc regula in procu. & geſtore qui mihi tenentur eo, q͂ pecuniā meam mutuauerint, ut ſaltē mihi cedant act. Itē fallit in duobus ſocijs cōmunē ſeruū habentibus. nā quilibet in ſolidū de peculio poteſt cōueniri, quia repetitur a ſocio quod præſtiterit: ut ſup. de pe. l. & ancillarū. §. ſi quis cū ſeruo. Itē fallit ſup. ad le. Falcid. l. qui fundū. §. ſi tu ex parte. ſed non aperit ibi teneri inſtitutum in quartam, uel ultra quartam pendente conditione hæred. Acc.

i Factum. Pone: ut ſup. de iuriſd. om. iud. l. fi. Itē pone ĩ. de ſer. l. j §. ſi uerò. Itē C. qui ꝓ ſua iur. l. j. Sed arg. contra ſup. in ius uo. ut eant. l. ij. ſed illud bene pertinet ad eum. Acc.

In con-

[a] IN contrahenda. Pone, ut ſupra, de contrah. emp. l. cum in lege. Sed contra ſu eo. tit. l. ſi in emp. in princ. Sol. ibi acceſſorio, hic in principali. uel ibi ſic ab emptore fuit dictum: & ſic cõtra eum intelligendum. Item contra ſup. de iu. l. ſi quis in rem. Sol. aliud in iudicijs. Item contra ſup. loc. l. in lege. Sol. ibi ideo pro locatore, ut nihil operentur quædã uerba in pacto appoſita. Cætera dic, ut no. ſup. de pac. l. ueterib. & facit ſu. de contrah. emp. l. Labeo. ſi antẽ ambiguitas eſt talis, ut ſecundum intellectum loquentis poſſit ualere, ſm alterius non: vt ſi rem uẽditã cõueni ſti mihi dare Boñ. hodie. intelligim' ſ hac Bononia: vt non pereat cõuentio: licet pro me: vt ſupra, de uerborũ oblig. l. quoties.

[b] IN condẽnatione. Quidã intelligunt hanc l. de filijs, & parẽtibus, & patronis, & cæteris, quibus alimẽta cogimus præſtare: vt illi debitores nobis ſic condemnẽtur: alij qui dãnantur in quantum facere poſſunt, inſolidum damnentur: ſic. n. dr, in quãtum facere poſſunt: vt Inſt. de ac. §. pen. ſed lo. generaliter in omnibus. & q in d. l. dr in quantum facere poſſunt: ſubaudi commodè, & honeſt. [illegible] enim vr fieri poſſe, quod non poteſt fieri honeſtè, ut ſup. tit. j. l. nepos Proculo. Vel dic In quantum, &c. i. non deducto ære alieno: ut ſup. de re iu. l. ſunt. Contra eos eſt etiam in donatore, in quo expreſſe dr deducendum ne egeat: & tamen non inuenitur, quod debeat alere donatarium: ut ſup. de iud. l. cum ex cauſa. Item ſecundum eos qd differrent cæteri debitores ab his, ſi & hi ſic tenerentur Inſolidum? Sed reſpondet, quia hi non tenentur poſt quadrimeſtre tempus ad uſuras centeſimas: ſed cæteri ſic.

non pertinet, ratũ non eſt.

Idem libro v. ad Plautium. CXXXIII.

IN contrahenda [a] uenditione ambiguum pactum contra uenditorem interpretandum eſt. Ambigua autem intentio ita accipienda eſt, ut res ſalua actori ſit.

Idem libro vj. ad Plautium. CXXXIIII.

IN condemnatione [b] perſonarum, quę in id quod facere poſſunt, damnantur, non totum, quod habent, extorquendũ eſt: ſed & ipſarum ratio habẽda eſt, ne egeant.

Cum uerbum, [c] reſtituas, in lege inuenitur: & ſi non ſpecialiter de fructibus additum eſt: tñ ẽt fructus ſunt reſtituendi. Vnicuique [d] ſua mora nocet, quod & in duobus reis pmittendi obſeruatur. Dolo [e] facit, qui petit, quod redditurus eſt.

Idem libro viij. ad Plautium. CXXXV.

QVi põt [f] facere, ut poſsit ↄditioni parere, iam poſſe vr̃. Quod quis, [g] ſi uelit, habere non poteſt: id. repudiare non poteſt.

Idem libr. xj. ad Plautium. CXXXVI.

IN ijs [h] officijs, quæ † fieri per liberas perſonas leges deſiderãt, ſeruus interuenire non põt. Non debeo [i] melioris cõditionis eſſe, quã † auctor meus, a quo ius ĩ me trãſit.

Idem lib. xiij. ad Plautium. CXXXVII.

[c] Cum uerbum. Pone ut ſupra, ti. j. l. hæc uerba. Item ſupra, de uſu. l. uideamus. §. in Fauiana. & facit ſupra tit. j. l. plus eſt. & l. reſtituere.

[d] Vnicuiq;. ſi fideiuſſor eſt in mora, non nocet reo quo minus interitu ſpeciei liberetur: ſed ipſi ſoli. ſecus econtra, ut ſupra de uer. obli. l. cum filius. & l. mora. Itẽ ſi duo rei ſunt debendi: alterò interpellato, alter liberatur interitu rei: ſed ipſe tenetur ut ſup. de uſu. l. mora. in ſi. niſi ſint ſocij: tunc enĩ unius mora alteri nocet: vt ſupra, de duobus reis. l. pe. quæ eſt contra.

Mora ſocij ſocio nocet.

[e] Dolo. Pone in uiro, qui ſoluto matrimonio petit dotẽ a patre mulieris, hoc ſi ei a quo petit, eſt reſtituturus: ſecus ſi alij: ut ſup ſol. ma. l. ſocer. §. Lucius, Item habet locum hæc regula in petitorijs: ſecus in poſſeſſorijs: ut ſup. quo. le. l. j. §. j ſed dicas idem in poſſeſſorijs, ſi incõtinenti uelit de ſuo iure docere: ut ã. de Car. edi. leg. uj. §. cauſæ. ſed fallit in auth. de trien. & ſemiſ. §. illud. & ad de qd bo. ſ. e. l. inuitus. §. j. & ſu. de ex. do. l. dolo.

[f] QVi põt. Pone ut ſup. de contrah. emp. l. Labeo ſcribit, ſi mihi bibliothecam. Item pone ut ſupra, de le. ij l. ſi quis ſeruo ubi ſeruo libertas per fideico. & x. relicta ſunt: nam hæres tenetur ad uſuras de illis x. cũ poterat manumittendo aperire uiam petendi x. & ſic non poteſt ſe excuſare quaſi extiteros ſeruus dare non debuerit, uel non potuerit, cum nihil proprium habere poſſit. Itẽ pone ſu. de condi. & demõ. l. ſi cui legatum. §. ſi cui recte. Itẽ pone ſup. qui. ad lib. proclamare non licet. l. Lucius. §. ſed & is qui adhuc. Sed in eadẽ l. fallit hęc regula in eo, cui relicta eſt libertas ſub cõd. quæ erat I ipſius poteſtate. nã & ſi patiatur ſe ne nundari, non denegabitur ei libertatis proclamatio, quaſi nõ poſſit imputari, q in libertatem non proclamauit: & quia non poterat: nec enim adhuc extitit conditio: ſed tamen ipſe poterat facere & adimplere conditionem, ut poſſit pclamare: nec hoc ſibi imputabitur. Item facit ſupra de acqui. hæ. l. his qui. ubi dicit. is demũ poteſt repudiare, qui põt acquirere. ſed inſtitutus ſub conditione poteſtatiua poteſt facere, ut poſſit acquirere: ergo poteſt repudiare quod falſum eſt: vt ſu. de acq. hæ. l. is qui hæres. Item ponere poteſt ut ſu. ſi quis omi. cauſa teſt. l. j. §. quæ ſub conditione. & facit ſupra quibus ex cauſis maio. l. ei quoque. & l. ſeq.

† In Pan. Fl. incipit, In his, quę officium, per liberas fieri perſonas, leges &c.

† Actor in P. F. Et pro ijs uide Maod. de monito. quæſt. 24.

[g] Quod quis. Pone in lega. ſub conditio. relicto. ut ſupra, de leg. ij. l. ſi ita ſcriptum. §. ſub conditione. Item pone in hærede ſub conditione inſtituto, ut ſupra de acqui. hære. l. j. §. qui res. ſed pactum ualet: ut ſupra, de pac. l. & hær. §. filia. & de mi. l. iij. §. ſi quid minori. & C. de pact. l. prima. & eſt ratio: quia pactum nititur authoritate duorum, unde maioris eſt firmitatis. ſed ſecundum hoc ſi poteſt petere, ergo & repudiare poteſt. Sed contra in decre. bo. poſ. quæ peti poteſt, non tamen repudiari: ut ſupra, de ſuc. edicto. l. j. §. decretalis. ſed ibi non poteſt per ſe, ſed per iudicem.

[h] IN ijs. Hæc uera ſunt niſi totius populi error interueniat: ut ſup. de off. præ. l. Barbarius. & inſti. de teſta. §. teſtes. ſeruus ergo iudex eſſe non poteſt, ut ſup. de iudi. l. cum prætor. §. minorib. Nec teſtis: ut C. de teſtibus. l. quoniam liberi. Nec arbiter: ut ſupra, de arbit. l. patri. §. in ſeruum. Nec tutor: ut inſti. qui da. tu. poſ. §. ſeruus autem alienus.

[i] Non debeo. Pone ſup ad Vell. l. ſi. §. j. ibi, ſed ſi creditor, &c. Item pone ſup. de acqui. poſ. l. Pomp. §. j. qñ. ſ. nult uti acceſſione ſui auctoris, non poteſt niſi cũ ſuis uitiis. Item ſicut auctori meo poterat auocari per hypothe. ſic & mih: vt ſup. de contrab. emp l. alienatio. tũ uitium rei mihi nocet, ut meo auctori: ut inſt. de uſuc. §. furtiuæ. & §. quod aũt dictum eſt. ſed fallit ſo. de diuer. præſ. l. an uitiũ. & inſt. de uſu. §. furtiuæ. & §. quod autem. ubi ego uſucapio, licet auctor meus impediatur

Item fallit ubi minor x x v. annis non poteſt ſeruum manumittere, tamen poteſt conſentire debitori manu mittere uolenti ſibi obligatum: vt ſup. de manu. uin. l. ſi paret. §. fin. Item fallit C. de pac. l. fina. Secundò dicitur, quod qui non pōt donare, nec donanti conſentire ut filius & ſeruus, etiam ſi liberam habeant adminiſtrationem: vt ſupra, de pac. l. contra iuris. §. ſi filius. Item uir uxori, nec donat, nec alij donanti conſentit: vt ſup. de dona. inter uir. & uxo. l. iij. § non tantum. Accur.

QVi rem [a] alienam defendit, nūquam locuples habet.

Idem lib. xlix. ad edictum. CXXVIII.

NOn uidenť [b] data, quæ eo tp̄e, quo dantur, accipientis non fiunt. Qui iuſſu [c] iudicis aliquid facit, non vr̄ dolo malo facere: quia parere neceſſe habet.

Idem libro j. ad Plautium. CXXIX.

† CApiēda [d] occaſio † eſt, q̄ præbet benignius reſpōſum. Quod factum [e] eſt, cùm in obſcuro ſit, ex affectione cuiuſque capit interpretationem.

Idem lib. iiij. ad Plautium. CXXX.

IS damnum [f] dat, qui iubet dare. eius uerò nulla culpa eſt, cui parerē neceſſe ſit. Quod pēdet, [g] non eſt pro eo quaſi ſit.

Idem lib. iiij. ad Plautium. CXXXI.

NEmo ideo [h] obligatur, quia recepturus eſt ab alio, quod præſtiterit.

Idem libro ij. ad Plautium. CXXXII.

FActum [i] a iudice, quod ad officiū eius

[a] QVi rem. Qui alium defendit ſine mandato: nō eſt locuples, ut caueat de ſatiſda. iudi. ſol. ut ſup. de ꝓcur. l. minor. §. is qui. & l. & ſi conſularis. & l. non uidetur. & ſupra eod. l. in eo qđ. §. j ſed ſi cum mandato, dominus pro eo ſatiſdat: ut ſup. in di. ſol. l. ſi defendendum. Acc.

[b] NOn uidētur. Promiſiſti mihi rem alienam dare: non liberaris tradendo: quia non facis meam, cum non ſit tua: ut ſup. de uerbor. oblig. l. ubi autem non. §. fin. & Inſtit. de act. § ſic itaque. niſi ex natura contractus præambuli ponatur pro tradere: ut ſi rem emptam ſtipulatus ſum dari. nam tantum uidetur promittere, quantum iudicio empti præſtare cogitur: ut ſup. de uſuca. l. ſi ſtipulatus. Iudicio autem emp. nō cogitur uenditori facere rē accipientis: ut ī. de act. emp. l. ex empto. Itē quādoq; dicitur dari quo ad opinionem, quod nō datur quo ad ueritatē: ut ſup. de in. dot. l. ſi ſerua. Item quandoque ponitur pro tradere, ex natura contractua: quia fit: ut do tibi rem ex cauſa cōmoda. uel inſpiciendam: ut ſup. commo. l. eum. §. ſi rem. ſic & ſup. loca. l. ſi uno. §. ſed & ſi uerbo donationis.

[c] Qui iuſſu. Pone caſum ut ī. ad Syll. l. ſi quis quaſi. Item in executoribus, & apparitoribus, & exequentibus ſententias iuſte latas præcepto iudicis. Sed quid ſi non iuſte? Dicunt quidam ei non parendum: & qui paruerit, tenetur. tu dic: aut præcipit aliquid exercendo ſuum officium, aut ſicut quilibet priuatus. Primo caſu qui paret: nec in dolo, nec in culpa eſt: ut in domo diruenda, & ſimilibus: quamuis iniuſtum ſit præceptum iudicis: & hoc propter rerum iudicatarum authoritatem: ut ī. ad Trebel. l. ſeruo inuito. §. cum prætor. & propter publ. util. quæ eſt ut maleficia puniantur: ut ī. ad l. Aquil. l. ita uulneratus. in quibus puniendis ſubiecti præſtare debent ſuum auxilium: ut C. de his qui latro. uel ali. crim. l. ij. & C. de epiſ. & cler. l. ſi quis in hoc. & quia præſumendum eſt iuſtè latā, ſicut iurauit: ut C. ad l. Iul. re. l. fi. §. & licet. ceterum ſi dicatur non eſſe parendum, quia ſit iniuſtū decretū: ergo & ubi eſt iuſtū, differt pœnæ impoſitio: quia fieri contradictiones in ſingulis cauſis poterūt: q̄ eſt abſurdū, & euitabile: ut ī. de Car. edi. l. j. §. ſed & ſi qs nō. & ī. de trāſ. l. cum hi. §. ſi eū lis. Si uero nō exequatur officium ſuū, dico nullatenus parēdū: etiā ſi ius ꝑcipiat: niſi in reuerētiæ exhibitione: ut ī. de in ius uo. l. generaliter. Nec ob. q̄ iurāt ſubiecti parere omnibus præceptis: quia reſtringitur ad ea, de quibus uerisimiliter eſt actum. Ar. ſup. de pi. l. obligatione. In caſibus nō ſolum nō obedire, ſed ēt debent reſiſtere officiales ſui: vt C. de ap. l. qm̄ in. & C. qui ma. non poſ. l. his quidem. Azo. licet autem pareatur obedienti qn̄ exequēdo ſuū officium præcepit, ipſe tamen iudex tenetur uel ſititio magiſtratu, ſi de maioribus eſt: uel etiam eo durante, ſi de minoribus eſt: ut ſup. de iniur. l. nec magiſtratibus. & ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. magiſtratus. Prædicta diſtinctio in atrocibus poteſt intelligi: at in his in quibus non eſt dolus, etiam extra officium parens excuſatur: ut not. ſu. ad l. Aqui. l. liber homo. & facit inf. eod. l. ad ea.

[d] CApienda. Pone ut ſupra, de pœn. l. ſi præ. et. Item ſup. de re iud. l. Inter pares. Itē ſup. de arb. l. diem. §. ſi plures. Itē ſup. de cō dic. indeb. l. dominus teſtamento. & facit ſup. eod. l. ſemper in dubijs. Accur.

[e] Quod factum. Rē alienā legaui: & dubium eſt, fui ſciēs uel ignorās. certè ea affectione quā habeo ad legatariū, quia ſit cōiuncta perſona, habeor pro ſciente quantum ad ſubſtantiam legati: licet ignoraui: ut C. de leg. l. cum alienam. Item pone. C de inof teſt. l. iij. Itē pone. C. de inſt. & ſubſt. l. generaliter. §. cum autem.

[f] IS damnū. Pater, uel dominus al. quid nimis atrox iubētes filijs, uel ſeruis facere: præcipiēs tenetur, obediens excuſatur: ut ī. de act. & obli. l. ſeruus. Quid autem ſi præcipiens nullum ius imperandi habuit. lo. uterque tenetur. Azo. Alij diſtinguunt: ut ſup. ad l. Aquil. liber homo. & facit ī. de iniur. l. non ſolū in prin. & ī. e. l. hoc iure. §. j. & ſup. de ui & ui arma. l. j §. quoties. & ī. eod. l. ad ea. & ſup. proxi. l. non uidetur. §. qui iuſſu Accur.

[g] Quod pendet. Pone in conditionali obligatione, quæ pendet, nec habetur perinde ac ſi cōditio extitiſſet, cum nec ceſſit. nec uenit dies: ut Inſt. de uer. ob. §. ex conditionali. & ſup. de uerb. ſig. l. cedere. Itē pone ſup. ad Maced. l. j. §. ſi pendeat. Sed arg. contra ſup. de uen. in poſſ. mit. l. j. §. ſed & ſi incertum.

[h] NEmo ideo. Promiſit mihi Titius, ut ſi quid ꝑ eo ſuis creditoribus ſoluerim: id mihi reſtitueret: non ideo teneor creditoribus eius. Idem & ſi non eſſem ſtipulatus: non repeterem ſi ſoluerim, & tamen teneor. Itē pone ſup. de aqua plu. arcē. l. ſupra. §. apud Ferocem. Fallit autem hæc regula in procu. & geſtore qui mihi tenentur eo, q̄ pecuniā meam mutuauerint, ut ſaltē mihi cedant act. Itē fallit in duobus ſocijs cōmunē ſeruū habentibus. nā quilibet in ſolidū de peculio poteſt cōueniri, quia repetitur a ſocio quod præſtiterit: ut ſup. de pe. l. & ancillarū. §. ſi quis cū ſeruo. Itē fallit ſup. ad le. Falcid. l. qui fundū. §. ſi tu ex parte. ſed non aperit ibi teneri inſtitutum in quartam, uel ultra quartam pendente conditione hæred. Acc.

[i] FActum. Pone: ut ſup. de iuriſd. om. iud. l. ſi. Itē pone ī. de ſer. l. j §. ſi uerò. Itē C. qui ꝓ ſua iur. l. j. Sed arg. contra ſup. in ius uo. ut caut. l. ij. ſed illud bene pertinet ad eum. Acc.

In con-

Rapienda, in P. F.

Occaſio quot modis ſumatur, Mand. I 3. quæſt. 3 t. Regu. num. 9. & ſeq. & ſuper Cōm. . in uer. illorum occaſione.

Ita gl. eſt ualde not. ad hoc quod iuramētū ſimplicitez ꝑſtitum ſuperiori ꝑ ſubiectum de obediēdo, ei intelligitur ſemper in licitis, & honeſtis, & in uerisimilibus, & in his quæ ſpectant ad eius officium: aliàs autē non. Bolog.

non pertinet, ratū non eſt.

Idem libro v. ad Plautium. CXXXIII.

IN contrahenda [a] uenditione ambiguum pactum contra uenditorem interpretandum eſt. Ambigua autem intentio ita accipienda eſt, ut res ſalua actori ſit.

Idem libro vj. ad Plautium. CXXXIIII.

IN condemnatione [b] perſonarum, quę in id quod facere poſſunt, damnantur, non totum, quod habent, extorquendū eſt: ſed & ipſarum ratio habēda eſt, ne egeant.

Cum uerbum, [c] reſtituas, in lege inuenitur: & ſi non ſpecialiter de fructibus additum eſt: tñ ēt fructus ſunt reſtituendi. Vnicuique [d] ſua mora nocet, quod & in duobus reis ꝓmittendi obſeruatur. Dolo [e] facit, qui petit, quod redditurus eſt.

Idem libro viij. ad Plautium. CXXXV.

QVi pōt [f] facere, ut poſsit ꝯditioni parere, iam poſſe vī. Quod quis, [g] ſi uelit, habere non poteſt: id repudiare non poteſt.

Idem libr. xj. ad Plautium. CXXXVI.

† IN ijs [h] officijs, quæ fieri per liberas perſonas leges deſiderāt, ſeruus interuenire non pōt. Non debeo [i] melioris cōditionis eſſe, quā [l] † auctor meus, a quo ius ī me trāſit.

Idem lib. xiij. ad Plautium. CXXXVII.

a IN contrahenda. Pone, ut ſupra, de contrah. emp. l. cum in lege. Sed contra in eo. tit. l. ſi in emp. in princ. Sol. ibi acceſſorio, hic in principali. uel ibi ſic ab emptore fuit dictum: & ſic cōtra eum intelligendum. Item contra ſup. de iu. l. ſi quis in rem. Sol. aliud in iudiciis. Item contra ſup. loc. l. in lege. Sol. ibi ideo pro locatore, ut nihil operentur quædā uerba in pacto appoſita. Cætera dic, ut no. ſup. de pac. l. ueterib. & facit ſu. de contrah. emp. l. Labeo. ſi autē ambiguitas eſt talis, ut ſecundum intellectum loquentis poſſit ualere, ſm alterius non: vt ſi rem uēditā cōuenisti mihi dare Boñ. hodie. intelligim⁹ ā hac Bononia: vt non pereat cōuentio: licet pro me vt ſupra, de uerborū oblig. l. quoties.

b IN condēnatione. Quidā intelligunt hanc l. de filijs, & parētibus, & patronis, & cæteris, quibus alimēta cogimur præſtare: vt illi debito rea nobis ſic condemnētur: alij qui dānantur in quantum facere poſſunt, Inſolidum damnentur: ſic. n. dr, inquantum facere poſſunt: vt Inſt. de ac. §. pen. ſed lo. generaliter in omnibus. & ꝙ in d. l. dr inquantum facere poſſunt: ſubaudi commodè, & honeſtè, nec enim vr̄ fieri poſſe, quod non poteſt fieri honeſtè, ut ſup. tit. j. l. nepos Proculo. Vel dic inquantum, &c. l. non deducto ære alieno: ut ſup. de re iu. l. ſunt. Contra eos eſt etiam in donatore, in quo expreſſe dr̄ deducendum ne egeat: & tamen non inuenitur, quod debeat alere donatarium: ut ſup. de iud. l. cum ex cauſa. Item ſecundum eos qd differrent cæteri debitores ab his, ſi & hi ſic tenerentur inſolidum? Sed reſpondet, quia hi non tenentur poſt quadrimeſtre tempus ad uſuras centeſimas: ſed cæteri ſic.

c Cum uerbum. Pone ut ſupra, ti. j. l. hæc uerba. Item ſupra, de uſu. l. uideamus. §. in Fauiana. & facit ſupra tit. j. l. plus eſt. & l. reſtituere.

d Vnicuiq;. ſi fideiuſſor eſt in mora, non nocet reo quo minus interitu ſpeciei liberetur: ſed ipſi ſoli. ſecus econtra, ut ſupra de uer. obli. l. cum filius. & l. mora. itē ſi duo rei ſunt debendi: altero interpellato, alter liberatur interitu rei: ſed ipſe tenetur: ut ſup. de uſu. l. mora. in fi. niſi ſint ſocij: tunc eñ unius mora alteri nocet: vt ſupra, de duobus reis. l. pe. quæ eſt contra.

Mora ſocij ſocio nocet.

e Dolo. Pone in uiro, qui ſoluto matrimonio petit dotē a patre mulieris, hoc ſi ei a quo petit, eſt reſtituturus: ſecus ſi alij: ut ſup. ſol. ma. l. ſocer. §. Lucius, Item habet locum hæc regula in petitorijs: ſecus in poſſeſſorijs: ut ſup. quo. le. l. j. §. j ſed dicas idem in poſſeſſorijs, ſi incōtinenti uelit de ſuo iure docere: ut s. de Car. edi. leg. uj. §. cauſæ. ſed fallit in auth. de trien. & ſemiſ. §. aliud. & ad de qd̄ bo. J. c. l. initius. §. j. & ſu. de ea. do. l. dolo.

f Qvi pōt. Ponenus ſup. de contrah. emp. l. Labeo ſcribit, ſi mihi bibliothecam. Item pone ut ſupra, de le. ij l. ſi quis ſeruo ubi ſeruo libertas per fideico. & x. relicta ſunt, nam hæres tenetur ad uſuras de illis x. eū poterat manumittendo aperire uiam petendi x. & ſic non poteſt ſe excuſare quaſi exiſtens ſeruus dare non debuerit, uel non potuerit, cum nihil proprium habere poſſit. Itē pone ſu. de condi. & demō. l. ſi cui legatum. §. ſi cui recte. Itē pone ſup. qui. ad lib. proclamare non licet. l. Lucius. §. ſed & is qui adhuc. Sed in eadē l. fallit hęc regula in eo, cui relicta eſt libertas ſub cōd. quæ erat I ipſius poteſtate. nā & ſi patiatur ſe uenundari, non denegabitur ei libertatis proclamatio, quaſi nō poſſit imputari, ꝙ in libertatem non proclamauit: & quia non poterat: nec enim adhuc extitit conditio: ſed tamen ip ſe poterat facere & adimplere conditionem, ut poſſit ꝓclamare: nec hoc ſibi imputabitur. Item facit ſupra de acqui. hæ. l. his qui. ubi dicit. is demū poteſt repudiare, qui pōt acquirere. ſed inſtitutus ſub conditione poteſtatiua poteſt facere, ut poſſit acquirere: ergo poteſt repudiare quod falſum eſt: vt ſu. de acq. hæ. l. is qui hæres. Item ponere potes: ut ſu. ſi quis omi. cauſa teſt. l. j. §. quæ ſub conditione. & facit ſupra quibus ex cauſa maio. l. ei quoque. & l. ſeq.

g Quod quis. Pone in lega. ſub conditio. relicto. ut ſupra, de leg. ij. l. ſi ita ſcriptum. §. ſub conditione. Item pone in hærede ſub conditione inſtituto, ut ſupra de acqui. hære. l. j. §. qui res. ſed pactum ualet: ut ſupra, de pac. l. & hær. §. filia. & de mi. l. iij. §. ſi quid minori. & C. de pact. l. prima. & eſt ratio: quia pactum nititur authoritate duorum, unde maioris eſt firmitatis. ſed ſecundum hoc ſi poteſt petere, ergo & repudiare poteſt. Sed contra in decre. bo. poſ. quæ peti poteſt, non tamen repudiari: ut ſupra, de ſuc. edicto. l. j. §. decretalis. ſed ibi non poteſt per ſe, ſed per iudicem.

h IN iis. Hæc uera ſunt niſi totius populi error interueniat: ut ſup. de off. præ. l. Barbarius. & inſti. de teſta. §. teſtes. ſeruus ergo iudex eſſe non poteſt, ut ſup. de iudi. l. cum prætor. §. minorib. Nec teſtis: ut C. de teſtibus. l. quoniam liberi. Nec arbiter: ut ſupra, de arbit. l. pari. §. in ſeruum. Nec tutor: ut inſti. qui da. tu. poſ. §. ſeruus autem alienus.

† In Pan. Fl. incipit, In his, quę officium, per liberas fieri perſonas, leges &c.

i Non debeo. Pone ſup ad Vell l. ſi. §. j. ibi, ſed ſi creditor, &c. Item pone ſup. de acqui. poſ. l. Pomp. §. j. qū. ſ. uuls uti acceſſione ſui auctoris, non poteſt niſi cū ſuis uitiis. Item ſicut auctori meo poterat auocari per hypothe. ſic & mihi: vt ſup. de contrah. emp l. alienatio. tē nitium rei mihi nocet, ut meo auctori: ut inſt. de uſuc. §. furtiuæ. & §. quod autē dictum eſt. ſed fallit ſu. de diues. præſ. l. an uitiū. & inſt. de uſu. §. furtiuæ. & §. quod autem. ubi ego uſucapio, licet auctor meus impediatur

† Actor in P. F. Et pro ijt uide de Mand. de monito. quæſt. 24.

conditione:& egi interdicto de tabu. exhi.contra hæredem, & æſtimationem conſecutus ſum legati: quia per contumaciam tab. noluit exhibere, licet non debeam cauere de reddendo in defectum condi. tamen adueniente conditione non petam denuo legatum ab eodem, a quo habui æſtimationem. quia bona fides,&c. Sed ſi contra alium egi eo interdicto, & habui æſtimationem: adueniente conditione petam legatum ab hærede, & ita a diuerſis: ut ſ. de tab. exh. l. iij. §. condemnatio. Sic a diuerſis conſequar idem: ut Inſti. de lega. §. ſi res aliena. Item non ſolum ab eodem non poſſum, ſed nec ab alio: qui cauſam ab eo habet: ut C. de euict. le. emptor. Vel qui haberet contra primum regreſſum: ut C. de uſu.rei iud. l. fi.§.fi. Itẽ facit C. de pœnis. leg.omnia.

† Hæres eiſdẽ oiribus aſtringit,quibus ei' auctor, & an abſque noua monitiõe excõmunicari poſſit, & iuramẽti effectus trãſeat in hæredes? Mãdoſ. de Monitio. quæſt. 24.

E X pœnalibus[a] cauſis non ſolet in patrẽ actio de peculio dari.

Idem lib. iij. diſputationum. LX.

† H Aeredẽ[b] eiuſdẽ poteſtatis, iuriſq; eſſe,cuius fuit defunctus, conſtat.

Idem lib. ii. diſputationum. LXI.

S Emper[c] qui nõ prohibet ꝓ ſe interueni- re,mandare creditur.Sed & ſi quis ratum habuerit quod geſtum,eſt, obſtringitur mandati actione.

Idem libro iii opinionum. LXII.

D Omum[d] ſuam reficere unicuique licet, dum non ſufficiat inuito[†] alteri, in quo[e] ius non habet.[f]

Iulianus lib. vj. Digeſtorum. LXIII.

H Aereditas[g] nihil aliud eſt, q̃ ſucceſſio in uniuerſum ius, qđ defunctus habuerat.

Idem lib. xvij. Digeſtorum. LXIIII.

Q Vi ſine[h] dolo malo ad iudicium ꝓuocat,[i] non uidetur moram facere.

Idem lib. xxix. Digeſtorum. XV.

E A,quæ rarò[k] accidunt, non temerè in agendis negotijs computantur.

a E X pœnalibus,id eſt,de delictis. Si filius facit furtum, pater non tenetur de peculio, niſi inquantum locupletatus eſſet: quod eſt generale in filio,& ſeruo in quolibet delicto: ut ſup.de pecu.l.iij.§. Idem ſcribit. & §.ex cauſa furtiua.& ſ.de ijs qui deie.uel effu.l.j. §. cum ſeruus. & de vi & vi ar.l.prima. §.ſi filius.& §.fin. Item nec noxaliter tenetur pater :ut Inſti. de noxa.§. fin.Sed ipſe filius conuenitur: & eo damnato tenetur pater de pecu. uel actione in factũ:ut ſup.de noxa.l.noxalis.& l.ſeq. & l.fin.& ſup.de iud.l. tã ex contractibus. Idem ergo in monachis ſi poſſeſſionem inuadant. Accur.

b H Aeredẽ. eſt enim una perſona fictione iuris, ut in auth.de iureiu.a mo. pcaſti. l.j. quãq; tñ plus iuris habet hæres. ut ſi ꝓmiſiſti mihi poſt mortẽ meã,quia actio incipit ab hærede: ut C.ut ac. ab hære.l.j. Sæpe enim plenior competit obligatio hæredi quã defuncto.ut ſ.de euic l.ſi per imprudentiam.§.nõ mirum.& ad l.Fal.l.repetitur. & ſ. ret. amot. l. iij.§. j.E contra.quandoq; minus:ut in priuil.perſonalibus. ut ſ.co.l.in omnibus. Itẽ in uſuf.qui non trãſmittitur ad hæredẽ:ut Inſti.de uſufru.§.finitur.Itẽ in omnibus perſonalibus pact.ut ſ.de pact.l.idẽ.§. pſonale.Idẽque in omnibus perſonalibus actionibus quæ hæredibus non dantur:ut ſ.de iniur.l.iniuriarũ actio.& de in ius uo.l.in eũ.& de calũ. hæc actio.Item in alio caſu : ut C.de metu.l.fin.Sed in omnibus actionibus, quæ non dantur in hæredes,plus habent hæredes, ut in pœnalibus, ut Inſti.de perpe. actio.§. non omnes. Accur.

c S Emper.Si ꝓ te præſente fideiubeo,& nõ contradicente,mandaſſe uideris:& ideo mandati experior:ut ſ.mãd.l.q̃ fidẽ.& l.qui patif.& C.mãda.l.ſi fideiuſ. & hic eſt primus caſus huius l. Si uerò pro abſente,tunc neg.geſt.experior: ut ſ.manda.l.ex mandato.§.j.nec enim mãdati ago,cũ mandatũ nõ fuerit: ut de nego.geſt.l.Pomponius, in fine. Qualiter ergo hic datur actio mandati in ſecũdo caſu huius l.cum mandatum non fuerit,imo nego.geſto.deberet dari:ut ſup. de nego.geſt.l.ſi pupilli.§.idẽ ait. quæ eſt contra? Sol. ibi ratum fuit habitũ ab abſente factum:hic a præſente. Vel ſm But.hic fuit mandatũ, ſed tunc non ſuſceptũ:quia dominus cum indignatione receſſit: mandatarius mandatũ ſponte adimpleuit:& dominus poſtea ratũ habuit. Vel dic ſpeciale in fideiuſſore: ut ratihabitio mandati actionem inducat. Vel fortè hoc uerum eſt, cum pro aliquo iudicio ſiſti fideiuſſit: & ita erat ſpeciale in iudicijs, ut alia multa ſecundum Ioan. quæ patent ſupra, ſi quis cau. per totum titu. & maxime in leg.ij. Accur.

† Vetuſtũ exemplar habemus in quo legitur, domũ ſuam unicuique reficere licet inuito altero, dũ non officiat alterius ædificio,in quo ius nõ habet.

d D Omum. Domus mea debet ſeruitutem ſ-tio altius non tollendi ultra certam menſuram uel altius non tollendi niſi cum lapidibus, non cum lignis: poſſum eam quidem reficere, dummodo non noceam ei inuito: quod eſſet, ſi facerem contra debitam ſeruitutem, in qua ius non habeo: ſed eo nolente poſſum. & ad hoc ſ.de exceptio.rei iudica.l.egi. Vel dic ſecundo,domus mea ſeruitutẽ nõ debet uicino, licet ergo mihi altius tollere: ut C.de ſeruitu.l.altius. dummodo non noceã uicino inuito,in quo ius non habeo nocendi, q2 non immitto fragmenta in ſuo. hoc enim non licet:ut ſupra.ſi ſerui.uendi.l.ſecuti.§.Ariſto.& §.idemq; .Si tamen nihil in alienum immitto,alteri tamen officiam: ſi quidem domino,teneor: alias non: ut ſupra,de aqua plu.arcen.l.j.§. denique. Plane interdum quis reficit coactus:ut ſup.de offic.præfe.urb.l.præſes.& C.de ædi. pri.l.ſi ut proponis.

e In quo. id eſt,inquantum. Accur.

f Non habet.ſ.officiendi. H.

g H Aereditas.hic dic,ut ſ.tit.j.l.nihil. Accur.

h Q Vi ſine. Ex conditione x. mihi debes. ſi ſolutionem differas, dum ignoras me uendidiſſe ei,cui ſucceſſiſti, non tenearis ad uſuras. alias ſi ſcires ſecus,ut hic,& ſ. ſi certũ peta.l.quod te.& de uſur. l.ſi quis ſoluerit,& de condic fur.l.ſi.P.

i Prouocat.ſe.defendendo.Accur.

k E A, quæ raro. Si quis hærede inſtituto deceſſit, & adita hæreditate mortuus reſuſcitetur (ut de Lazaro accidit) non ſunt iura prodita: an iure poſtliminij poſſit bona recuperare ab hæredibus? Hæc enim raro accidunt: & ea quæ rarò accidunt: non temerè in negotijs,id eſt,legibus: quæ de agendis negotijs loquũtur,cõputantur.& dic temerè, id eſt, temerarium eſſe, ſi tales cauſæ in legibus connomerentur. & ad idem ſ.de le.& ſenatuſconſul.lege, ea.& l. nam ad ea. Aliquando tamen ad ea quæ rarò accidunt, iura aptantur: ut ſupra, ſi pars hæredita.pet. l.antiqui. & C.de legiti.hære. lege, ſi maior.& ſupra.de ſtat.homi.lege, non ſunt. Vel aliter pone caſum, ſi rem tibi pignori dedi: ea quæ caſu fortuito ſit admiſſa, non teneris: ut C.de pignor.act.l.quæ fortuitis. Nam ea quę rarò, id eſt fortuito accidunt caſu (ideo enim caſus dicuntur fortuiti) non computantur temerè, Id eſt, facile in

ſe in negotijs gerendis, id eſt, in contractibus, qui iure inter aliquos celebrātur. Ideo autem dixi facile: quia computantur quandoque ſic, ut præſtentur: ſcilicet, ubi pactū culpa & mora interuenerit: ut dixi ſupra eo. l. contractus. Accurſ.

Idem li. liiij. dig. LXVI.

EA eſt natura [a] cauillationis, [b] quam Græci σωρείτην [†] appellant, ut ab euidenter ueris per breuiſſimas mutationes diſputatio ad ea, quæ euidēter falſa ſunt, perducatur.

Idem libro lx. Digeſtorum. LXVII.

MArcellꝰ [a] notat. deſinit d̄bitor eē is, q̄ nactus eſt exceptionē iuſtā, nec ab æquitate naturali abhorrentem. [d]

Idem libro lxxxvij. Digeſtorum. LXVIII.

[a] EA eſt natura. Cauillatio dicitur quaſi deceptoria argumentatio, ſcilicet cum ab eo, q̄ uerum eſt, uenitur ad id, q̄d eſt euidēter falſum: ut ſupra eo. ſ. l. natura cauillationis: hoc autē ſit per breuiſſimas mutationes terminorum diſſimiliter acceptorum: ut in hoc exēplo. Res diuinæ in bonis nullius ſunt: atq̄ in bonis nullius eſt, occupanti conceditur: ergo diuinæ occupanti conceduntur: quod falſum eſt: imò interdicta p̄ opponuntur contra occupantes res ſacras, & religioſas, ut ſupra, de interdi. l. ij. §. interdicta. ne quid in loco ſac. ſi. l. j. & de ſepu. uio. l. prætor. In hoc autē interdicto medius terminus ſ. ilicet dictio nullius diſſimiliter accipitur, cū in propoſitione uerbū nullius ad hominem referatur: in aſſumptione ad hoīem pariter, & ad deū. Res autē diuinæ in bonis nullius ſcilicet hominis ſunt, in bonis tū dei ſunt, hominum. ſ. conſtitutione, & ad eius honorē ſpecialiter deſignatę. At feræ beſtiæ neque in bonis hominis ſunt, neque in bonis dei deſignatæ hominum conſtitutione. & hoc ſm̄ Bul. Vel aliter pone: fructus rei eſt, pignori dare licere: ut infra eodem. l. fructus. & ſupra, de uſur. l. finali. ſed omnis fructus rei pertinet ad fructuarium: ut ſupra, de uſufr. l. vij. ergo licere dare pignori pertinet ad eum, quod eſt falſum: vt C. de uſufruct. l. intereſt. Item & hic eſt deceptio: quia uerbum fructus, & in propoſitione pro utilitate quadam ponitur, in aſſumptione uerò ponitur pro commodo ex ipſa re proueniente: ut ſupra, de uſufruct. lega. l. item ſi fundi. Vel aliter, id demum poteſt ſeruo alieno legari, q̄ poſſet, ſi ipſe liber eſſet. ſed ſi liber eſſet, non poſſet ei legari quandiu ſeruiat: ergo nec eum ſeruus eſt, ſic ei legari poteſt. ſed hæc argumentatio fit ſecundum quid, & qualiter, & ideo calumnioſe: ut ſupra, de leg. ij. l. debitor. §. ſeruo alieno. ſic enim fit cauillatio: ut ſup. de reg. Ca. l. j. Azo.

[†] In Pan. H. Græci σωρείτην appellant. De hoc argumēti genere Cic. li. iiij. Academicarū & primo quidē reprehendēdū quod apuoſiſſimo genere interrogationib. utuntur. uide cætera.

Cauillatio quid ſit.

[b] Cauillationis. apud nos cauillatio: apud dialecticos fallacia.

[a] MArcellus. In exceptione pacti promptum eſt exemplum, quæ uinculo naturalis æquitatis ſuſtentatur: vt ſupra, de pact. l. j. in princip. & de ſol. l. Stichum. §. naturalis. ſed ſi in ea ponitur: non uideo ad quid dicitur debitor, cum nec petitio, nec retentio detur: niſi dicas, quòd in nudo pacto facto de petendo poteſt prima actio adiuuari: q̄ non poſſet ſi in nullo debitor eſſet: vt ſupra, de pactis. l. ſi unus. §. pactus. Vel niſi dicas pactum de non petendo factum per metum, uel dolum. ſed dices, tunc abhorret a naturali æquitate: ſed dicam illud propter accidens, non propter ipſius naturam pacti. Vel dic ſecundo, quod mutuaui filiofa. exceptionem Macedon. habenti. Item ſi quis impetrauit ne uſque ad certum tempus teneatur ſoluere, tenet reſcriptum: ut C. de preci. imper. offer. l. quoties. uel etiam inperpetuum ſecundum Azo. ſi dicas, non obſtante aliqua lege, & maxime ſi propter aliquam publicam utilitatem fiat. Item per hoc, quia non abhorret, id eſt, non diſcrepat, uel diſcordat a naturali æquitate, eſt lege diuina, & humana ſtatutū principis eſt tenendum: ut ibi. Omnis ſub ſit principi tanquam præcellenti, & ducibus ab eo miſſis. Itē dicit Propheta, q̄ hoc ius regis eſt &c. ut in princip. conſtitutionis. ff. no. Item cum contineatur in lege diuina, ut dictum eſt: ergo eſt ius naturale: quia ius naturale eſt, q̄ in l. & in euangelio continetur: ut in decret. c. ius naturale. & poſſunt dici debitores eo, quod ſi ſoluunt, non repetunt: ut ſ. de condi. ind. l. qui exceptionem. & ſ. quod quiſque iu. l. iij. §. finali. Item quod dicit debitorem ſubaudi. ēt propter prædictos effectus: tamen impropriè, ut ſupra au. j. l. debitorem.

[d] Abhorrentem. id eſt, diſcrepantem. Acc.

QVoties [e] idem ſermo duas ſentētias exprimit, ea potiſſimū [†] accipietur, quæ rei gerēdæ aptior eſt.

Paulus libro ſingu. de dotis repet. LXIX.

IN oīb. [f] cauſis id obſeruaī, ut ubi perſonæ ꝯdō locū facit bñficio, ibi deficiēte ea, bñficiū quoq; deficiat: ubi uero genus actionis id deſiderat: ibi ad quēuis perſecutio eius deuenerit, non deficiat ratio auxilij.

Idem libr. ſing. de aſsig. libert. LXX.

[†] excipiatur, l. P. F. [f] Cōcor. tex. cū gl. & ibi not. in c. cum tibi. in ſi. extra de teſti. & in ea. capitulum. in ſi. in gloſ. in uer. relaxeris. extra de reſc.

[e] QVoties. Filij naturales quandoque dicuntur ad differentiam adoptiuorum: quandoque ad differentiam legitimi: vt baſtardi. cum ergo dr̄, filij naturales ſunt in poteſtate patris, uel parentum: vt Inſt. de ado. in princ. intelligendum eſt de naturalibus, & legitimis. ſi enim intelligeretur de naturalibus tantum, falſum eſſet, & contrarium iuri: vt Inſtit. de nup. §. fina. Item cum reperitur, q̄ naturalibus filijs pater non poteſt relinquere, niſi uſque ad certum modum. intelligendum eſt de naturalibus tantum: vt C. de natur. lib. l. ij. nam legitimi, & naturales in uniuerſum poſſunt inſtitui. Dic ergo ſententias. i. duarum rerum ſignificationem. & hoc ſiue ſit in legibus, ut caſum poſuit. ſup. de le. & S. C. l. in ambigua. ſiue in ſtipulationibus: & ſic etiam poteſt poni caſus per l. ſup. de uerb. obl. l. quoties. ſiue in teſtamentis & ſic etiam poteſt poni ſup. de reb. du. l. quoties. & hæc dicitur aptior expoſitio: vt res ualeat potius, quam pereat: & non ſit contraria iuri.

[f] IN omnibus. Et patronus, & parēs, & ſimiles perſonæ: in quantum facere poſſunt condēnantur: hæredes tñ eorum hoc beneficium non hñt: vt ſup. de re iudic. l. patronus. & l. inter. & l. ſi fideiuſſor. §. ſi maritus. & l. ſciendū. niſi in caſu: ut ſup. ſo. ma. l. ēt. in prin. Itē priuilegiū q̄ habet mulier, ut p̄feratur alijs creditoribus, nō datur hæredi: vt C. de priuil. credi. l. ſcire. niſi filijs: vt C. qui po. in pign. l. ſi. item beneficium: vt pupillus præferatur alijs creditoribus: vt ſup. de priuil. credi. l. dabimus. §. ſi quis. non habet hæres pupilli illud beneficium: ut ſup. de admi. tu. l. ex legibus. Itē ad hoc ſup. de dolo. l. hæredibus. Vbi aūt genus actionis priuilegium in ſe cōtinet: vt ſi agat quis pro expenſis in funere factis: vt ſup. de relig. l. pen. uel quia in refectione tradita eſt pecunia: ut ſup. qui po. in pig. l. interdū. priui. hæredi dabitur: vt hic, & j. eo. l. priuilegiū. & ſu. de relig. l. ſi Ti. § hæc actio. & ad hoc ſup. de aqua quoti. & æſti. l. j. §. permittitur. & de cenſ. l. forma. §. quandoque. & de conſtit. pe. l. j. §. finali. Priuilegium actionis

etiam dici poteſt: quia ex mora generat uſuras: ſicut euenit in omnibus bonæ fidei iudicijs: ut ſup. de uſur. l. mora. §. bonæ fidei. Fallit autem hæc regula in prima parte in reſtōne in integrū: ut ſup. de in integ. reſt. l. non ſolum. & beneficio Vel. ut C. ad Vell. l. in hac re des. Apparet ex p̄miſſis, q ubi dicitur genus actionis ſubaudi, uel cauſa propter quam datur actio: ut in d. l. interdum. Et quod dicit, deſideras illud, ſcilicet beneficium: ut quia præferret alijs: uel quia uſuras generat ex ſola mora.

INuito[a] beneficiū nō datur.

Vlpianus libr. j. de offic. proconſulis. LXXI.

NEmo poteſt[b] gladij poteſtatem ſibi datam, uel cuiuſuis alterius coercionis[c] ad alium transferre.

Fab. li. iij. ex poſteriorib. Labeo. LXXII.

FRuctus[d] rei eſt, uel pignori dare licere.

Idem li. ij. de of. pc. LXXIII.

OMnia[e] quæcūque cauſæ cognitionē deſiderant, per libellum expediri non poſſunt.

Q. Mutius Scæuola libr. ſingul. LXXIIII.

QVo tutela[g] redit, eo & hæreditas peruenit, niſi cum fœminæ hęredes intercedunt.

a Inuito. Hæc regula uera eſt in omni priuilegio fauore alicuius inducto: ut C. de pac. l. ſi quis in conſcribēdo. Item pone ut ī. de minor. l. ſi iudex. ubi minor inuitus nō utitur beneficio reſtitutionis. Idē dices in beneficio, q nō ſit priuilegiū: ut ſup. de do. l. hoc iure. §. non pōt. beneficium. n. affert gaudium accipienti: & in uitus nemo gaudebit: ut in conſtitutiona feudorum, ti. quib. ex cau. feudū. Hæc autē regula fallit: ut ī. de lib. cau. l. ij. & iij. & iiij. & ſup. de ap. l. non tm̄. Item p medium conferēbātie. ſi, non dico priuilegiū: ut ſup. de neg. geſt. l. ſoluendo. & de ſol. l. ſi debitor tuus. Acc.

Hoc caput in P. F. ſubiunctū eſt capiti proxime ſequenti.

b NEmo poteſt. Ptās gladij eſt animaduertēdi in facinoroſos homines. l. in animata corpora. & ſic infertur pœna corporalis. Et quod ſubijcit alterius coercionis. ſ. quæ adimat libertatem, uel ciuitatē: quæ omnia dicuntur capitalia: ut ſup. de pub. l. ij. & dicuntur conſiſtere in mero imperio: ut ſup. d iuriſ. om. iud. l. iij. & ſunt exempla dictarum pœnarū ut ſupra, de pœ. l. ſi quis forte. § ſi. Eſt quoddam tertiū: ut ſcilicet coercitio modica quæ ineſt iuriſdictioni. Prima duo non demandantur: ut hic, & ſupra, de offic. eius cui manda. eſt iuriſd. l. j. in prin. Tertium ſic cum iuriſdictione: ut ſupra. de off. eius cui mā. eſt iuriſdict. l. fin. Et qđ dixi ſup. duo prima non denegarit fallit quando contingit abeſſe eū qui habet cognitionem: quia tunc demādat quo ad cognitionem: ut ſup. de offi. eius cui mand. l. j. §. huius Item fallit in legato proconſulis, qui cognoſcit etiam pñte proconſule, ſed non pronuntiat: ut ſup. de of. procō l. ſolent. ī pri. & eſt in eo ſpeciale, ut ibi dicit: qui etiam cognoſcit & pronunciat de crimine ſuſpecti: ut ſup. de offi. eius cui man. l. cognitio. & Inſt. de ſuſpe. tu. §. datum.

c Coercitionis. magnæ. Acc.

d FRuctus. Inter alias utilitates, quas ex rebus homines cōſequuntur curſus naturæ in hac tenaciſſima Iouis ætate (in qua utilitas pignorū increpſit, ut ī. de cōſti. pe. l. qui autē. §. ſi quis.) hoc cōmodū præcipuè ſcholaribus deputauit, ut liceat eis pignori dare, atq; obligare, & pecuniā accipere: quatenus ſtudiū cōtinuetur, hoc eſt quod ait regula. Vel pro ſaltem, Vel dic fructus. i. utilitas. nam inter cæteras utilitates, quas habemus ex rebus noſtris, hæc eſt una, ut poſſimus obligare. nā alias creditor non crederet: ut ſupra, de cōſti pe. l. qui autē. §. ſi quis. & inſt. q. mo. re cō. ob. §. ult. Sed ſi rem meam poſſides, quam euinco cum fructibus percipiendis: quia poſſides ſine ti. & mala fide: ut ſupra, de rei uen. l. ſi nauis. an & hoc debeat æſtimari q potui obligare, ſi habuiſſem, per quod damnū fortè habui. Reſpon. ſic, per hanc. l. & ſupra, de uſu. l. fructus. Item an hæc computātur in fructu quanti locare potui? Reſpon. ſic, per hanc l. ut ſupra, de uſur. l.

Mand. in Gl. Faeul. §. Acetam, ī uer. uel uice regalē. nerſ. uel pro ſaltem. Studij ratione permittit qđ aliàs non.

uideamus. §. præterea Gallus. nam res uel ad hoc locatur ut liceat eam obligare: ut ſupra, de præ. uer. l. rogaſti. § j. & ſupra commo. l. ſi ut certo. §. nunc uidendū. æſtimabitur ergo hoc in fructu ut hic, & d. l. ſupra, de uſur. l. finali. Item opp. ſi hic eſt fructus rei, ergo pertinet ad fructuarium: ergo obligatur quod eſt falſum: ut C. de uſufruc. l. intereſt. ſed dic fructus, id eſt utilitas, non fructus ex ipſa re proueniens: ut no. ſup. e. l. ea eſt natura. Accur.

e OMnia. Si uis omnia habuere plana: dic per libellum. i. per ſententiam latam partibus abſentibus, & ad eos uelut epiſtolam miſſam. hoc enim fieri non poteſt: ut ſupra, de re iud. l. de unoquoque. Sed interlocutoria pōt ferri quandoque abſente parte: ut ſupra, de arbi. l. diem proferre. in prin. & ſecundū hoc capone cauſæ cognitionē plenā, quod eſt ubicunque dāda eſt ſententia diffinitiua: ut C. de iudi. l. iudices. Alij dicūt per libellū datū iudici: ubi ſcilicet non debet dari libellus. & erit exemplum in tranſactione alimētorum, & in alienationibus omnium rerum minorum, & ſimilibus, ar. C. de præ. mi. l. minorum. Hanc repro. nam excuſatio a tutela non datur niſi cauſa cognita: & tamen libellus dari debet: ut ſupra, de excuſ. tut. l. ſcire oportet. §. oportet. Et quod dicitur in eod. tit. l. excuſare. eſt uerum de abſente: ut abſens per epiſtolā, & libellum non poſſit ſe excuſare: præſens uero ſic. Tertij dicunt per libellum ab ordinario alicui delegato: in quo contineatur cauſæ delegatio, hæc eſt communis poſitio. Opp. ergo de in integ. reſtit. quæ datur cauſa cognita, ut ſupra, de in integ. reſti. l. omnes. & tamen demandatur ut C. ubi & apud quē in integ. reſti. l. fin. in fi. ſed in ea ſpeciale. Itē op. de ijs, quæ cognoſcuntur cū cauſæ cognitione ſummaria: ut ſupra, de offic. eius cui man. l. cognitio. §. ut poſſeſſio. & de uent. in poſſ. mi. l. j. §. ſi ea. & de ſimilibus, quæ dices ī. ad exhib. l. iij. §. ibidem? Reſpon. locū habere regulam in ijs, quæ plenā non ſemiplenam cauſæ cognitionem deſiderāt. Op. de cognitione ſingularū cauſarū ciuiliū quæ ſunt pleniſſimæ: ut C. de iud. l. iudices. & tamen demandatur: ut C. qui p ſua iut. l. i. Reſpō. hic loquitur in ijs, q magis ciuil. iud. q actionis iure expediunt: ut eſt in tranſactione alimentorū, & bonorū poſ. dandis: ut ſupra, de tranſa. l. cum hi. §. ſi prætor. & §. ſed nec. Item in dilationibus indulgendis: ut C. de dila. l. a procedente. Itē op. C. de offi. eius qui ui. alte. l. ſuggerentem. ītē. hi qui in locū decedentiū ſubſtituunt, nō habent pro delegatis eum ordi. iure a lege cōſequātur: ut ſupra, de tut. & cu. dat. l. j. Quartò ponunt quidā caſum q non poſſit delegare: ut unus. ſ. ſcribat ſolam: & alij iudici committat legendam: ut C. de ſen. ex breui. reci. l. ij. uel reſeruata ſententia ſibi, cætera committat: quod non poteſt, niſi audiat: ut C. de iu. sub. ad hæc. Acc.

Excuſatio a tutela non datur, niſi cā cognita, & in illa libellus offerri debet.

f Cognitionem. plenam decreti. interpoſitionem.

g QVo tutela. Si quis ad tutelā alicuius uocatur ut proximior, uocari ſimiliter debet ad ſucceſſionem: ut hic. & in auten. de hær. ab inteſt. §. ex his. & inſt. de leg. pa. tut. §. fin. & ſup. eo. l. ſecundū naturā, cuius. l. hæc eſt filia. Excipitur autem mulier, niſi mater ſit & auia, ut hic, & dicto §. ex his. Item excipitur & minor. ut C. de leg. tu. l. finali. Quod ergo dicit quo, id eſt, ad quem locum. & q dicit redit, melius dixiſſet

dixiſſet ecõtra redit.l.peruenit.& ∫. peruenit.ſ.redit. ſed ideo quod erat unius, alteri attribuit, ut oſtenderet alterũ ſine altero alicui nõ debere cõtingere. Item hæc lex locũ habet, qñ iure agnationis, uel etiam cognationis hodie deferuntur. Quid autem ſi teſtamẽto detur tutor, uel a iudice: cum alius eſſet cognatus, cui deferebatur tutela? Rñ. ſi cognatus ratione ætatis nõ admittatur: certũ eſt. Idem ſi quã excuſationem habet, at ſi nullã: tunc uidetur habere locum hæc regula, ut excludatur agnatus: & teſtamẽtarius, uel datiuus tutor uocatur ad hæreditatẽ. Sed contra puto ſm Azo.ar.C.de cod.l.ſi.§.ſi quis neto.at ſi nullus ſit cognatus datiuus, uel teſtamentarius admittitur ex hac regula.

& l.ſeq.uſq; ad l.ſi unus.& ſup.ſi cer.pet.l.certi cõdictio.§.ſi nummos.& ĩ.de uer.obli.l.liber homo.§.ſi & l.quodcunque.§.ſi ita.& in alijs quos not. Inſti. de inuti.ſtip.§ ſi quis alij. Accur.

dunt. Nemo [a] poteſt tutorem dare cuiquam, niſi ei, quem in ſuis hęredibus, cum moritur, habuit, habiturusve eſſet, ſi uixiſſet. Vi factum [b] id uidetur eſſe, qua de re quis cum prohiberetur, fecit: Clam, quod quiſq; cum controuerſiam haberet, habiturumve ſe putaret, fecit. Quæ in teſtamento [c] ita ſcripta ſunt: ut intelligi non poſſint: perinde ſunt, ac ſi ſcripta non eſſent. Nec paciſcendo, [d] nec legem dicendo, nec ſtipulando, quiſquam alteri cauere [e] poteſt.

Papinianus libro j. quæſtionum. LXXV.

NOn debet [f] alteri per alterum iniqua conditio inferri.

Idem lib. iiij. quæſtionum. LXXVI.

NEmo poteſt [g] mutare conſilium ſuũ in alterius iniuriam.

Idem lib. xxiiij. quæſtionum. LXXVII.

IN totũ, [h] omnia quæ animi deſtinatione a-

[a] Nemo. Pone caſum, ut inſti. q dar. tut.poſ.§ pmiſſonu.&§.cũ ant.ſi emãcipato det tutor: nõ tenet datio, ſed confirmat: ut eo.tit. §.ult. ſicut in matre, quæ filium inſtituit: & ei tutorem dedit: ut C. de teſta. tut.l.mater. Item dic in ſuis hæredibus. i. inter ſuos hẽ. & qui ſint, dic ut Inſtitut. de hær. qua.& diſ.§. ſui. & Inſti. de hær. ab inteſt. §. ita autem. Sunt ergo filij, & inferiores, ſi nemo eos præcedat, & quandoq; etiam ſi alius præcedat: ſi modo in poteſtatem nõ ſit recaſurus: quod contingit in duobus caſibus: ut Inſti. qui. mo. ius pat. po. ſol. §. hi. Item dic nemo etiam miles: ut ſup. de teſta. tut. l. ij. & iij. Accur.

[b] Vi factum. Si te facientem aliquid in meo prohibuero (quod fit tribus modis: ut ſup. de ope.no.nũ.l.de pupillo §. meminiſſe,) & tu facis contra, uideris facere ui: ut ſup. qđ ui aut clam. l. j. §. quod ſit vi. Hæc tamen nuntiatio quandoque licite poteſt ſperni: ut ſup. de ope.no.nuo.l.de pupillo.§.ſi quis riuos.& de cloacis.l.j.§.ſi quis purganti. Si verò non prohibui aliquo de tribus modis: tu verò credebas futuram tibi controuerſiam, ſi ſciſſem, aut credere debebas: clam uideris feciſſe: ut ſup. quod ui aut clam.l.iij.§.fina.& l.ſeruus. Item not. quod hęc nuntiatio remittitur tribus modis, ſcilicet ſi eſt ſatiſdatum. Item ſi ſtet per nuntiantẽ quo minus ſatiſdetur. Item quando remittitur expreſſè: ut ſup. de remiſ.l.j.& de ope.no. nun.l. ğa in re.§. ſi is cui renuntiatum eſt in l. de pupillo.

[c] Quæ in teſtamento. Si teſtator aliquid tibi legauit, & ante conſummationem, teſtamentum ſit deletum, ut legi non poſſit ſiue conſultè, ſiue inconſultè: non ualet legatum. ſi autem poſt perfectũ: tunc ſi conſul è, repelleris exceptione: aliàs nõ, ut ſup. de ijs quæ in te.l.j.§.ſed & ſi legi.& §.ſed hoc ita.& § ſed cõſulto. ſed ut competat ſecundum ta. oportet extare tab. tempore mortis. Vnde ſi ante deletæ ſunt etiã in conſultè, nocet inſtituto: ut ſu. de ſecũ. tab.l.j.§.ſemel. Vel dic ſecundo ad literam: quia legi poteſt. ſed non intelligi, quia nullum ſenſum ſuſtinere ullo modo poteſt.

[d] Nec paciſcendo. Tria dicit. nam ſiue nudo pacto tantum interueniente, ſiue contractu aliquo, & incontinenti adhibito pacto, ſeu lege, ſiue etiam ſtipulatione alteri cauere uolui, & non potui: ut hic, & inſtitu. de inut. ſtipulatio. §. alteri. Fallit autem hæc regula in multis caſibus ſupra de pact. lege, ſi tibi. §. ultimo.

[e] Cauere. ideſt acquirere. Accur.

[f] NOn debet. Pone ut C. de acq. poſ.l.ſi.§.ſin-aũt nec dum. & de trãſ. l. tranſactione matris. & de pac.l. ſeruus.& l.filius.& ĩ.de alie.iudi. mu. can.fact.l.j. & §.de duor.l.ſi filia.& de aqua plu. arc.l.j.§. de eo opere. Et no. ꝙ iuſtitia eſt conſtans, & perpetua, &c. & ab ea eluti a matre deſcendit ius. quod tria nobis dat præcepta, ſ. honeſte uiuere, alterũ non lædere. & ius ſuum unicuique tribuere: ut Inſtit. de iuſti. & iur. in prin. & § iuris. De medio pcepto hic tñ dicit, quo dr aliũ iniuſtè, uel iniquè nõ affligi p alterũ, ſed iuſtè plerunque affligĩ. ut ecce a iudice: ut ſup. qđ met. cã. l. iij. Item a priuato ad ſu defenſionẽ, ut ſup. ad le. Aqui. l. ſcientiam. §. qui cum aliter. Itẽ a priuato ad uindictã: ut C. qñ liceat unicuique ſine iudi. l. j. Quid ergo erit ſi unus alium iniuſtè affligat? Rñ. quandoq; habetur pro infecto: ut ĩ. de tepu. l. ſi filia. Quandoq; pecuniariter: ut ſup. de alie. iudi. l. j. quandoque criminaliter ſecundum uarietatem delictorum: ut ĩ. de pœ. l. ſi quis forte. § ubi. & i. ſeq.

[†] Concor. tex. in ca. primam. xxij. quæ ij. ibi dum dicit, quia nulli, &c.

[g] NEmo pôt. ſi negotia tua bene geſſi, & expẽdi: & tu me poſtea prohibeas, ut per hoc non teneaaris ad præteritas expenſas, non præiudicas mihi: ut C. de neg. geſt. l. fin. Item procurator meus accipit poſſeſſionem pro me: & poſtea dereliquit, ut alius acciperet: non præiudicat mihi: ut C. de acqui poſ. l. fina. quod ea pone ut ibi. Vel tertio pone in hærede, qui uolens prius adire ex teſtamẽto, poſtea in fraudẽ legatariorum uoluit adire ab inteſtato: ut ſup. ſi quis omiſ. cã teſt. per totũ titul. Itẽ pôt poni. ſup. de tranſac. l. iij. Sed cõtra huic regulæ ĩ. de col. bo. l. nunquã, ubi filius emancipatus uoluit cauere de collatione. & ſic tota hæreditas remanebat fratri inſtituto. nam poteſt pœnitere. Sol. ibi non dicitur frater habere damnum: ſed magis dicitur non lucrari: inter quæ eſt differentia: ut C. de cõdi. l. ſi. §. non enim. Nam damnum a diminutione patrimonij dicitur: ut ĩ. de dã. infec. l. iij. Itẽ contra. ſup. de ſolu. l. cũ quis. §. ſi debitorem. ubi mandaui debitori meo, ut ſolueret Titio: poſtea eo ignorante uetui Titium accipere. nam uidetur, qđ poſſim pœnitere & ita non liberatur debitor ſoluens poſtea Titio, ſicut ſi non pœnituiſſem. Sed rectè imo liberatur, ſi ẽ ignorans reuocati mãdati, uel ipſo iure. uel per exceptionẽ, ut ibi dr: & ſic non hẽt damnum: nam hic iniuriam pro damno accipimus: ut & ſup. ad leg. Aquil. l. ſed & ſi quemcunque. §. item iniuriam. Accur.

[h] IN totum. i. totaliter. pone in delictis: ut C. ad l. Corn. de ſica. l. j. Sed fallit: quia quãdoque delinquitur ſine uoluntate, & certa ſcientia: ut ſup. ad leg. Aqui. l. ſcientiam. §. pen. Item in cõtractibus: nã & ibi præuenit animus contrahendi: ut ſupra, commo. l. in commodato. §. ſicut C. de do. l. nec ignorãs. Sed fallit in pupillo, ꝙ ſine affectu animi & certa ſciẽtia acqrit

ex contractu:ut C.de acquir.poſ.l.donatari. & ī. rem pu.ſal. fo.l.ii.Itē poteſt poni in teſtamētis.nā ne rē de ſtatu ſuo debet certus eſſe teſtator:aliàs non ualeret teſtamētū:.ut ā.de teſta.l.de ſtatu.& de le.iii.l.j.I prin.& de acqui.hære.l.eū,q duobus.Sed fallit de le.j.l.qui quartam. Item poteſt poni in aditione hæreditatis, quæ fit animo : ergo a ſciente & intelligente. nō ergo a pupillo ſine tutore : ut ī. de acquir.hęre.l. pupillus ſi fan. & inſti. de auth. tuto. §. neque autē. & ā. de iur.& fac. igno. l.fi. Quod ergo dicit in totum, die id eſt, omnino. q.d.hæc regula non fallit: uel raro fallit. Accur.

tra in multis expreſſa proſunt:ut curioſus lector poterit in uenire. Accur.

b Datio tutoris.à indice ◡.

c Supraſcripti.ſ.acceptilatio, & tutoris datio.

d Ei.ſcilicet debitori.Accur.

... genda ſunt, non niſi uera, & certa ſcientia perfici poſſunt.

Idem lib.xxviij. quæſtionum. LXXVIII.

Actus † legitimi, [a] qui nō recipiūt diē, uel conditionem, † ueluti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, ſerui optio, † datio [b] tutoris, in totum uitiantur per temporis, uel conditionis adiectionem. Non nunquam tamen actus ſupraſcripti [c] tacitè recipiunt, quæ apertè comprehenſa uitium afferunt. nam ſi acceptum feratur ei, [d] qui ſub conditione promiſit: ita demū egiſſe aliquid acceptilatio intelligit, ſi obligationis ꝯditio extiterit. q ſi uerbis noīatim acceptilationis cōprehendaf, nullius momenti faciet actum.

Idē li.xxxj.qō. LXXIX.

Generaliter [e] cū de fraude [f] diſputatur: non quid habeat actor, [g] ſed quid per aduerſariū habere non potuit, [h] cōſiderandum eſt.

Idem lib. xxxij.quæſtionum. LXXX.

Fraudis [t] interpretatio ſemꝑ in iure ciuili non ex euentu dūtaxat, ſed ex conſilio quoq; deſideratur.

Idem lib.xxxiij.quæſtionum. LXXXI.

In toto [k] iure [l] generi per ſpeciem derogatur: & illud potiſsimū habetur, quod ad ſpeciē directum eſt.

Idem lib.iij.reſponſorum. LXXXII.

Quę dubitationis [m] tollendæ cā ꝯctib. inſeruntur, ius commune non lędunt.

a Actus legitimi. Legitimus actus eſt a quacunque parte iuris ſit inuectus: qui ſunt ſex, ut ī. de iuſt. & iur.l.ius ciuile. Horum autē actuū quidam recipiunt diem uel conditionem: & de his hic non dicit. Alij nō recipiunt: q enumerantur hic tacitè : tamen qūq; in eſt dies, uel conditio, ut in accep. hic dicit. Idem in datione tutoris a iudice facta, quæ non recipit expreſſam : ,ut hic dicitur, ſed tacitam : ut Inſtitor. de Attil. tuto.§. ſed & ſi in teſtamento.& §.idem ſi purè.Sed datio quæ fit in teſtamento, expreſſam, uel tacitā recepit cōditionē: ut Inſti.qui da.tu poſ.§.ad certū.Nec ob.ſu.de tute. l.mu to.§.pe.ubi a iudice datur ſub conditione, id eſt, ſi ſatiſdederit: quia pura eſt.& die ſi. id ē, qa ſatiſdabit: ut ibi dicitur. At emancipatio, & ſerui optio, & hæredi. aditio, neque expreſſam, neque tacitam conditionem recipiunt, & de aditione hæreditatis habes ſupra, de acquirē.hære.l.eum qui. in fi.Itē de optio. ſerui habes Inſti.de leg.§.optionis. Quod ergo hic ſubijcit, actus ſupradicti. dic duo tantum.ſ.acceptilatio, & tutoris datio. Item eſt & alius, qui non recipit diem: ut adop. ut ſup.de adoptio.l.ſi tibi.Item inſtitutio hæredis non recipit diē, licet conditionē ſic: ut Inſtit.de hæred.inſtituen.§.hæreditas. Item quid in ſponſalibus & in matrimonio? Reſpon. fortè recipiunt diem, & cōditionem cum fiant cōſenſu:ut ſu. de ſpon.l.iiii. Itē tutoris authoritas non recipit diem, uel conditionē: ut ſup.de auth.præſtan.l.& ſi conditionalis. Alij autem ciuiles actus recipiunt:ut Inſti.de uerb.obli.§. omnes. & contractus emphyteuſis:ut C.de.iu.emphy.l.j.in prin. Itē inſtitutio hæredis conditionem recipit : ut dixi.& conſtituta pecu.ut ī.de cōſti.pec.l.id qd.& emptio, & cæteri cōtractus, niſi inueniātur excepti. Item no.hic qd inutilis adiectio uitiatur: & non uitiat. Item expreſſa nocent:ut ī.eo.l.expreſſa.& ſu.de hære.inſti.l.alia inſtitutio.& l.talem.& l.ſi qs Sempronium.unde Cato, Nil tacuiſſe nocet, nocuit tamen eſſe locutū. & contra in multis expreſſa proſunt: ut curioſus lector poterit in uenire. Accur.

e Generaliter. Si quis mala fide emit à debitore in fraudem creditoris alienante : tenetur creditoribus etiā ad percipiēdos fructus, i. quos actor percepiſſet, niſi fraus prædicta interceſſiſſet: ut ſup. quæ in frau. cred.l. ait prætor. §. per hanc. Idem obſeruatur in quolibet malę fid. poſſ. ut ſu. de rei uend. l.& naus. §. fi. & quod ui, aut clam. l. ſemper. §. hoc interdicto. & uti poſſide. lege, ſi duo. §.fi.& ſi uſuſfr. pe.l. uſuſfructuario.§. fi. niſi habeat tit. ut C. de rei uendi.l. ſi fundum. Accurſius.

f De fraude.doloſi, uel fraudantis.

g Actor, ſcilicet fraudatus.

h Non potuit. fraudatus. Accurſius.

i Fraudis. Hæc l. vult interpretari, i. apertè exponere uerbum fraudis : alias ponitur pro corrigere hoc uerbum Interpretari: ut ſup.ad Tert.l.j.§ qui operas. & dic duo fore neceſſe, conſilium, & euentum.& eſt exemplum in libertatibus relictis in teſtamento in fraudem credi.directo : ut C.qui ms. non poſſ. l.j. ſed in fideicō. ſufficeret euentus: ut eo. titu. l.fin. Item pone exemplū in alienatis in fraudem credito. ubi etiam hæc duo ſunt neceſſaria, ut ſupra, quæ in frau.credi. l.ait prætor.§.ita autem. Idem in liberto alienante inter uiuos:ut ſup.de proba. l. patronus. ſecus in ultima uoluntate: ut ſupra, ſi quid in frau.pa.l.j.§.j.Sed nonne ſolus euentus punitur ſine fraude: ut ſupra, ad leg. Cor.de ſica.l.lege.§.cum quidam.& l. in lege. Item ā. de cuſto. reo. l.carcer. Item ſupra, ad l.Aquil.l.in lege.& infinitis alijs, quæ uidentur contra. ſed certè hic non dicit non puniri euentum quandoque : ſed dicit fraudem non eſſe ſine dolo. Itē contra ī. de pac. l. in rigen.§. dolo. & §. ſed ſi fraudandi. nam ibi dixerat de dolo.& dicit non eſſe dictum de fraude: ergo fraus eſt ſine dolo. ſed ibi impropriè dicit fraudem, ſcilicet pro exceptione, quæ ſolo euentu prouenit. Accurſius.

k In toto. Pone ut ī.de le.iij.l.uxorē.§. codicillos. & l.ſeruiurbanis.§.fi.& ī.de pę.l.ſanctio legū. & no.cōtra P.q dixit ā.eod.l.j. exceptionē eſſe de regula.nam quomodo ei derogaret ? & dic ut ī.eod.l.j.

l Iure ◡.ciuili. Accur.

m Quæ dubitationis. Pone caſum In contractibus.§.mand.l.qui mutuā.in prin.licet ſit ar. contra

† Concor. tex. in ca. actus. de reg. iuris. in vj. gloſ. in c.iiij. de elec. in vj.

† In P. F. ueluti mācipatio. porrò mācipatio. au thore Boetio in tertio cōmentario ad Topica Ciceronia imaginaria qdā uenditio eſt. Vide Budæ. I Annot.ad l. 2. ff. de origi.iur.

† In excep. ſcriptis legitur, ſerui adoption.

Actus legitimi ſex ſunt.

† Idem Cice. li.ij. de inuent. Rheto.dū de contrarijs legib. diſſerit.

a Adde prædicta quod not. elem.j per gl.& doct. extra, de uſu. & in ele. j.§. fi. de cōceſ. præb. in e. ſedes. ex. de diuor. I antiq.

cōtra ſ.de pact.do.l.inter.§.cū inter. & ſ.ſolu.mat.l. ſi cum dotē.in prin.Item idem poteſt dici in teſtamētis:ut C.de teſta.l.teſtamenta. & ſ.de au.& arg. leg.l. pediculis.§. Labeo. Idem poteſt dici in ſtatutis iuris. quod dic:ut C.de repud. l.conſenſu.§. quod ſi pater hoc . ubi accuſatur mulier propter matrimonium, quod tamen nullum eſt . & in auth. de reſtit. & ea quæ.pa. §.unum. & facit C. de interdic. ma. l.cum proponas . Hæc autem regula patitur multas exceptiones , quas dices j. eo.l.expreſſa.Accur.

Idem libro ix. reſponſorum. LXXXIII.

DOnari [a] uidetur , quod nullo cogēte iure conceditur.

Idem libr. ij. definitionum. LXXXIIII.

NOn uidetur rem [b] amittere,cuius propria non fuit.

Pau.li.iij.qſt. LXXXV.

CVm amplius [c] ſolutum eſt,quam debebatur , cuius pars non inuenit̄ , quæ repeti poſſit: totum eſſe in debitum intelligit̄, manente priſtina obligatione. Is na-

[a] DOnari . Naturaliter obligatus ſi ſoluat,non uidetur donare : ut ſ.de do.l. hoc iure. §.pe. & de fideiuſ.l. fideiuſſor obligari.§. j. & de ſolut. l. Stichum . §. aditio. & hoc quando naturaliter ex vi pacti: ſecus autem ſi ideo, quia tibi bene feci : unde tu teneris mihi naturaliter ad antidora:ut ſ.de pet.hære.l.ſed & ſi lege. §.conſuluit. nam ſoluendo donas,ſecundū Bul.& Ioan.Itē in caſibus donat quis inuitus:ut ſ.loca.& condu.l.ex conducto.§.ſi ius.& l.ſe.§.ſed ſi uer.ſi nō eſt lex ibi,cū uno. nā in illa l.cū uno, eſt ille.§.ſed ſi uerbo. Item & ſ.ad leg.Aquil.l.ſi ſeruus ſeruum.§. ſi oliuā.ſed impropriè in eis dicit̄ donatio,cū illa ſit propriè , quæ nullo iure uel naturali,uel ciuili,uel prætorio conceditur eo animo ut fiat accipientis: ut hic.& C. de dona.l.nec ignorans.& ſ.de do.l.in ædibus.in fin . Item quid ſi tantū ciuiliter debitor ſoluit? Rñ.donat: cum ſi per errorem ſoluat,repetitur: ut ſ.de condi. inde. l. ſi non ſortem. §.indebitum.& §.adeo. Accur.

Inuitus quis quandoque donat.

[b] NOn uidetur rē. Pone ſ.qui. mod. uſusfr.amit. l.j.§.ſed ita demum. Itē ſ.quemad.ſer.amit.l. ſi partem.§.fi. Quandoq; tamen impropriè dicitur qs amittere,quod non quæſiuit : ut C. de admi.tut.l.pupillorum.& ſ.ad leg. Aquil.l. ſi ſeruum meum.in fin. & Inſti.ad le.Aquil.§.illud. Item ſimiliter impropriè ſ.commo.l.in commodato.in fine.& de euict. l.fi. Itē amittit quis decte.bon. poſſ. tempore. quam non habuit,ut ſ.de ſuc.edi.l.j. §.decretalis: & facit Inſtitu.de cap.d mi.§.ſeruus. Accur.

[c] CVm amplius.Pone caſum : ut ſ. de cōd. inde.l. ſi non ſortē.§.ſi centū. Itē pone qđ debeo iter. ſoluo uiā,repeto totam: quia eſt indiuidua: ut ſup.ad l. Fal.l.j.§.ſi uſusfructus.Aliud eſt ſi id quod eſt ſolutū, eſt diuiduum,ut pecunia,uel oleū,ut ſ.de cōd. indeb. l.ſi non ſortem. §.idem Marcellus.in primo ergo caſu eſt ratio,ne inuitus incidat in communionem, in ſecundo impoſſibilitas:quia non poteſt diuidi . Itē poteſt poni ſup.de uſufruct. l. ſed & ſi quis ſtipuletur. §. quid ergo ſi amiſſo.in fin.

[d] Is natura. id eſt, naturaliter iure gent. obligatur quis ciuiliter & naturaliter in omnibus fere contractibus : ut ſupra , de iuſti.& iur. leg. ex hoc. & ita hic intelligitur . Naturaliter autem quis tenetur de iure gen.nudo pacto : ut ſupra , de pact. lege prima , in princ. At ciuiliter tantum per ſcripturam: ut inſtit. de lite.ob.Accur.

[e] IN ambiguis.l.dubijs.Si pr̄ ꝓmiſit ꝓ filia dotem & ambiguū ſit,an de ſuis uel filiæ bonis ꝓmiſerit:præſumitur de ſuis:ut C.de do.pro.l.fi.Itē poni poteſt ſ.de iu.do.l.ſi ego.§. ſi res. Itē ſm Ioan. in fœmina intercedēte pro dote,an habeat Velle. uel non,dicitur qđ non : ut C. ad Velle. l fi. & ſ. de iure do.l.promittendo in prin. Item pōt poni. ſ. de pac. do.l. ſi conuenerit.

tura [d] dēt,quem iure gentium dare oportet, cuius fidem ſecuti ſumus.

Idem libr. vj. queſtionum. LXXXVI.

IN ambiguis, [e] ꝓ dotibus rn̄dere melius [f] ē. Nō ē nouū, [g] vt q̄ ſemel utiliter ꝯſtituta ſunt, durēt:licet ille caſus extiterit, [h] a quo initiū capere nō potuerīt. † Quoties [i] æquitatem deſiderij,naturalis rō,aut dubitatio iuris morat̄ , iuſtis decretis res temperanda eſt.

Idem lib. vij. queſtionum. LXXXVII.

NOn ſolet [k] deterior

[f] Melius. quā contra dotes . Accur.

[g] Non eſt nouū. ſi id quod teſtator mihi in diem debebat, uel ſub conditione, legauerat mihi purè,ualet legatum: licet uiuo teſtatore dies,uel conditio extiterit, & ita peruenit ad eū caſum a quo incipere nō pōt : ut Inſti. de leg. §.qđ ſi in diem.Item ſi qua mulier a me repudiata nupſerit Seio, quem ego poſtea arrogaui : nihilominus inter hunc filium meū adoptiuū & uxorem eius , remanet matrimoniū: ut ſup.de ri. nupt. l.ſi qua.licet peruenerit in eum caſum a quo incipere nō pōt.filius em adoptiuus etiā emancipatus non pōt accipere uxorem quondā patris adoptiui:ut ſ.de ri. nup.l.adoptiuus,in prin.Itē poteſt poni per hanc.l. ſup. de uerb.obligat.l. pluribus.§.& ſi placet & l. exiſtimo. & de ſerui.l.pro parte. Sed arg.contra ſup.de iis quę pro non ſcri.l.ſi in metallū.§. itē ſi ſeruo.Et no.cōtra hāc regulam, quia quandoq; aliquid uitiatur,licet peruenerit in eum caſum a quo incipere pōt: ut ecce filio, emancipato aſſignate libertum poſſum:ut ſup de aſſign.liber.l.utrū.ſi tū filio in ptāte conſtituto aſſignauerim, eūq; poſtea emancipauerim,finitur aſſignatio,ut Inſti.de aſſig.li. §.unde quærebat.ſed ſecundū Vber. aliter poteſt fieri relatio in l.utrū. Itē no. ꝙ ad hanc pōt adaptari illud generale,qđ multa impediūt ordinādum, quæ nō impediunt ordinatum.: quod dic ut ſu.de iis qui ſunt ſui uel alie. iu.l.patre. Accur.

† Regula eſt, quòd diſpoſitio reducta ad caſum, a quo incipere non poterat, vitiatur. Mand. ſuper Reg. 32. qō. 20. num. 3.

[h] Extiterit.ſcilicet nunc. Accur.

[i] Quoties. Si tibi promiſero partū ancillæ Arethuſæ : ſi me conuenias antequā pariat, licet æquū ſit tuū deſiderium,quia purè fuiſti ſtipulatus : tamen quia nō poteſt ſolui ad huc,decretū iuſtū interponetur,ut differas:ut ſup.de uer.obl.l.interdū.& dices j.eo.l., nihil peti. Item hæres inſtitutus ſi cōueni ut pro legatis, & dubitat de Fal. licet æquū ſit lega. ſolui:uō tamē præſtabuntur niſi præſtitis ſatiſdat. quanto plus acceperit: ut & ſu.ſi cui plus quā per l.Fal.ꝑ totū. Sed dicet quis: hic non eſt dubitatio iuris,ſed facti l Rñ.etiam in iure poteſt errare hæres. Quid enim ſi ignoret quædā imputari in Fal.quæ nō imputātur: ut puta naturale debitū quod pup.ei debet,uel ecōtra: & quia dubitat,petat ſibi caueri:ut ſ.de ſol.l. Stichum. §.aditio.ad leg. Fal.l.ſi pupillus. Item quid ſi dubitat de quibuſdam legatis, ualeant,uel non. Accur.

[k] NOn ſolet. Melior fit conditio,quia perpetuatur actio in xl. annos:ut C.de præſc.xxx.an.l.ſi. niſi in actione de dolo: ut C.de do.l.fin.& in integr. reſtitu.ut C.de temp.in integ.reſtitu.l. fin aliud eſt in utili reſti.ut ibi no.licet quidam contra. Item fit melior

lior : quia ſit tranſitor. a hæredibus & in hæredes: etiã ſi alias non tranſibat : ut inſtit. de perpe. & temp. ac. §. pœnales & ĩ. eo. l. pœnalia. & ſ. de ac. & obli. l. omnis. & l. ſciendum. Sed hoc fallit in ſtip. operarum, quæ nõ uadit ad hæredes : ut ſ. de oper. li. l. ſi operarum. Itẽ in actione de dote : ut C. de rei ux. actio. §. uideamus. & in alio: ut ſup. ne de ſta tu defunc. l. j. §. ſed interdum. & in act. in factum, quę datur pátrono & patri : ut ſu. de in ius uo. l. pe. ſed in hac puto ſecus. Itẽ ſi melior in fructibus, & in uſuris, ſi ante non fuerat in mora bona fid. ut ſup. de uſu fruct. l. uideamus. §. ſi actio. & C. ut li. pen. l. ij. Itẽ ſit melior : quis cõuentus noxaliter exinde nõ poteſt cedendo ſuã partem liberari : ut ſu. de nox. l. ſi ſeruus communis furtum. Itẽ eſt exemplũ ſu. de leg. j. l. ſi pluribus eadẽ res. in fin. & de ſolu. l. ſi quis ſtipulatus fuerit decẽ in melle. in prin. & ſup. de uerb. obl. l. ſi Titius & Seius. & de compenſ. l. in rẽ. Item in caſu ſit deterior conditio. & ſic fallit regula iſta: ut ſup. de uer. obl. l. ſi quis ſtipulatus nam poſtea non uariat. & continua. l. ſeq. cum iſta. Accurſ.

cõditio fieri eorũ, [a] q. litẽ cõteſtati ſunt, q̃ ſi non eſſent, ſed plerũq; melior.

Idem lib. xiij. quæſtionum. LXXXVIII.

NEmo. n. pſequendo, deteriorem cãm ſed meliorem facit. Denique poſt litẽ conteſtatã hæredi quoque proſpicitur, & hæres tenet ex omnibus cauſis.

Scæuola lib. v. quæſtionum LXXXIX.

NVlla [b] intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio eſt.

Paulus libro x. quæſtionum. XC.

QVandiu [c] poſsit ualere teſtamentum, tandiu legitimus [d] non admittitur.

Idem li. xv. qõ. XCI.

a Eorum. actorum.

b NVlla. Pone in pupillo qui promiſit ſine tutoris authoritate ut ſup. de uerb. ob. l. ſi pupillus. Sed contra C. de pa. l. ſi pacto. & de contrahen. ſtip. l. nuda. in quib. nudo pacto aliquid conuenitti : aliàs qui pœnam: & incidis in pœnã propter moram pacti. Sed rñ. imò propter cõditionẽ quę extitit. ſic & ſup. de uerbo. obliga. l. ſi Titius. dic ergo nulla. ſ. communis: nec ſpãlis. quæ q̃d ſit, & eius effectus, dic ut ſup. de uſuc. l. mora. Item qđ dicit ibi. i. in ſo. ipſius rei, l. pro qua re. Item nulla petitio, quia naturalis obligatio tantum : uel quia naturalis & ciuilis ſed exceptione repellitur: ut ſup. ſi cer. pet. l. lecta. §. ſed cum ſoris. per quã etiam poteſt poni hic caſus.

c QVădiu. hoc idẽ habes. ſ. de acqu. hære. l. quamdiu. & C. de ſecũ. ta. l. j. & cõm. de ſuc. l. ante quã Sed cõtra ſup. de bo. aut. iud. poſſ. l. ſi ſecus ſed ibi nõ uidetur poſtea ualere teſtamentum: ut ibi, & ĩ. eo. l. ſi nemo. Item contra ſup. de hær. inſt. l. ſi quis ita hęres inſtituatur, ſi legitimus. ſed illud propter expreſſam uoluntatẽ teſtatoris. uel melius ibi non uenit legitimus ab inteſtato, ſed ex teſtamẽto: ut ar. ſ. de uul. ſubſtit. l. qui duos. ſed illud arg. capiat, qui poteſt. Azo. Item contra arg. ſup. de Car. edic. l. ſcriptus. §. ſi.

d Legitimus. ab inteſtato ueniens. Accur.

e IN omnibus in pfeſſionibus cunctis ſ. grãmatica, dialectica, & cæteris æquitas eſt ſpectanda: & maximè eſt ſpectanda in iure, i. in arte boni, & æqui: cuius iuris merito quis nos ſacerdotes appellat : ut ſu. de iuſt. & iu. l. j. in prin. uel aliàs ſecũdũ Io. in o[m]ibus. ſ.

pactis, contractibus, & ultimis uoluntatibus eſt æquitas ſeruanda, præcipuè tamen in iure, id eſt, in iudicio ut C. de iud. lege, placuit. & ſupra, de eo quod cert. lo. lege, quod ſi Epheſi. §. in ſumma. & C. de teſ. l. præpoſteri. Accurſius.

IN omnibus quidem, maximè tamen in iure, æquitas ſpectanda eſt.

Idem lib. xvij. quæſtionum. XCII.

QVoties [f] duplici iure deferẽ alicui ſucceſsio, repudiato nouo iure, quod [g] ante deferẽ: ſupererit uetus. [h]

Scæ. li. v. rñ. XCIII.

SI librarius [i] in tranſcribendis ſtipulationis uerbis erraſſet, nihil nocere, quo minus & reus, & fideiuſſor teneantur.

Marcianus li. j. fideicommiſſorum. XCIIII.

FIliusfa. [k] neque retinere, neque recuperare, neque adipiſci poſſeſsionem rei peculia-

f QVoties ſuo hæredi puta filio defertur hæreditas iure ueteri p l. xij. ta. ut Inſtitut. de hær. ab inteſt. in prin. Item iure nouo id eſt, prætorio per Vnde liberi. ut Inſti. de bo. poſſ. §. & cum de teſtamentis. Si ergo repudiat bono. poſſeſ. adhuc admittitur de iure ueteri. ut C. de iur. deli. l. ſuum hæredem. eſt enim prætorium nouum: ut ĩ. de iuſti. & iur. l. ius ciuile. §. ius. p̃to. Quod ergo dicit ante defertur, dic ſcilicet quam cæteris in remotioribus gradibus conſtitutis : ut ſup. quis ordo in bo. poſ. ſer. l. j. alias malè diceret : quia in eodem tempore defertur utroque iure. uel etiam poſtea cœpit deferri nouo iure. Vel ſecundo pone caſum in legitimo hærede inſtituto: qui repudiat ex teſtamento, adire poteſt ab inteſtato: ut ĩ. de acqui. hære. l. nec is. §. hæres. & ſecundum hoc teſtamentum eſt ius nouum. Ab inteſtato, ſ. per l. xij. tab. eſt uetus quæ tamen confirmat teſtamentarios: ut ſup. de uerbo. ſigni. l. legitimos. & quod dicit ante, bene dicit: ut ſup. præ. l. quandiu. & facit ĩ. de leg. ij. l. ſi duobus. Accur.

g Quod. i. teſtamentarium.

h Vetus. xij. tabularum. Accur.

i SI librarius. i. ſcriptor librorum : ut C. de uete. iu. enu. l. ſi. §. antepẽ. Vel. i. notarius apud quem fiebat teſtamentum per æs & libram: de quo teſtamento eſt Inſtit. de teſta. in princi. Si ergo errauit [*] in ſtipulatione præponendo reſponſionem, cum econtra ſcribere debui. ut Inſtit. de uerbo. obl. in prin. uel nocando eam tranſactionem. nihil nocet: ut hic. Idem in cæteris contractibus intelligas. nam plus ualet quod agitur, quam quod ſcribitur : ut C. plus ualere quod agitur. l. j. niſi in caſibus, ubi præualet ſcriptura : ut ſup. de uſufr. leg. l. ſi alij. Idem in libello ſupplicatorio quod in ſtipu. dixi. C. de er. aduoc. l. ij. & de fal. l. nec exemplũ. Item in naturalibus: ut ſup. de ſta. hom. l. Imperator. Item in teſtamentis, ſiue in legãdo. & ſup. de le. j. l. quartam. ſiue in parte inſtitutionis : ut ſupra, de hære. inſti. l. quoties. j. ſiue in omittendo: ut C. de teſt. l. errore. Accur.

k FIliusfa. ſecundum has leges quicquid filiusfa. quærebat, ut domino ſeruus, ita patri quærebat præter caſtrenſia, ut inſt. per quas perſo. §. j. ut nec momento penes filium conſiſterent: ut ſup. de acqui. hær. l. placet. unde idem in poſſeſſione, ut h c: etiam ſi ab alio poſſideatur filius : ut ſup. de acq. poſ. l. quicquid dũ modo ſit uerus filius: ut ſup. de uſucap. l. iuſto. hodie aduen-

† Fortè ex l. 14. de man. teſt. nã hic erratũ eſſe videtur.

* Y. F. teneãtur.

* Not. gl. ad hoc qđ error nota rij nõ uitiat inſtrumentum, ſeu actum Iter partes celebratũ Bolog.

adquiſitiorum olum bonorum dominium & poſſeſſio q̃ritur filio: ut C. de bo. quæ li. l. cum oportet. Ac.

a Peculiaria. peculij profectitij. Accur.

b NOn ſolent. Pone ut ſup. de uſu. l. uſuras. & l. placuit. Item & ĩ. de au. & ar. le. l. pediculis. § Labeo. Itẽ C. de donat. l. ſancimus. in prin. Itẽ C. de teſt. l. teſtm. Sed ar. contra ſup. eo. Lactus, & Inſtitu. qui da. tut. poſſ. §. propinjs. & illud generale. Vtile per inutile non uitiatur.

c NEmo dubitat. Si Titius mihi c. debet ex cã fideiuſſionis cum alijs, & nihil habet: Seius tamen eum defendit cum fideiuſſio ne inſolui uidetur Titius ſoluendo quo ad me quia a defenſore uel fideiuſſore ſum exactus: & ideo opponeret beneficium epiſtolę diui Adriani: ut Inſtitu. de fideiu. §. ſi plures. & facit ĩ. ti. j. l. ſoluendo. Acc.

d IN ambiguis. Hæc regula obtinet in reſcriptis: ut ĩ. eo. l. Neratius. Item in teſtis: ut ĩ. de leg. iij. l. nõ aliter. Item in legibus condendis: ut C. de le. & conſtit. l. ſi. Item in prætorijs ſtipul. ut ſup. de præto. ſtipulat. l. in prætorijs. Item ſecũdum Azo. in ſententijs iudicum: ut ĩ. de re iudi. l. ſi ẽa. at in contractib. non: quia aut conſtat eos diſſenſiſſe, & nõ ualet contractus: ut ĩ. de uer. ob. l. inter ſtip. §. j. aut dubitatur: & tunc fit interpretatio cõtra proferentem: ut ĩ. de pact. l. ueteribus. Quod aũt hic dixit maximè, iunge cum præcedentib. q. d. maximè in ambiguis: quia & in non ambiguis receditur a uerbis: & præualet ſententia: ut d. l. non aliter. uel lege cum inferioribus. q. d. ẽt aliud inſpicitur, quã ſnia. ut ſi ea non liqueat, nam ſtatur tunc uerbis, ſi non liqueat: ut ſup. de reb. dub. l. qui habeba. Acc.

e EA ſola. Hoc uerbum ſola poteſt eſſe adiectiuũ illius ſnia. q. d. ſola ſententia deportationis aufert bona fiſco: non autem relegationis, niſi expreſsè fiat bonorum ademptio: ut C. de poen. l. deportatorum: Itẽ poteſt eſſe adiectiuum illius dictionis ſubaudita ſcilicet bona. q. d. ea ſola bona aufert ſententia, quæ fiſcus uult agnoſcere. Quid ergo erit de alijs Reſpon. hæredibus deportati: quaſi ipſe ſit mortuus: ut ſupra, pro ſoc. l. actione. §. publicatione. nõ ipſi deportato: quia malè meritus debet egere: ut ſupra, de po. l. bona fides. ſed uidetur quòd etiam deportatus: ut C. de bon. proſcript. l. deportati. Quis autem poſſit deportare, dic ut ſupra de legatis iij. l. j § deportatos. & §. item a præfecto. Item nonne ipſo iure fiſco quærantur? Reſpon. non, quando non conſtat ea eſſe ſoluendo: ut ſup. de iur. fiſc. l. j. §. an bona. Itẽ hæc hodie ceſſant: niſi in crimine maieſtatis: ut in authen. ut nulli iud. §. fin.

f QVoties. Si xx. in bonis habeas: & mihi xx. ex cauſa donationis promittas, & Titio xx. præfertur qui primo Item cõteſtatus eſt: uel melius, qui primo ad ſententiam peruenerit: ut ſupra, de pecu. l. ſi uero. Vel pone ut C. de rei uendi. l. quoties. In fin. uel ut ſupra, de leg. j. l. ſi pluribus in fin. ſed in ultimis uoluntatibus, & alijs ſeruatur ultimũ. Vnde diſtinguetur aut pendet ex uoluntate unius tantum: & ultimum præualet: ut in ultima uoluntate: ut ſupra, de legatis j. l. ſi mihi. §. in lega. & de iniuſt. teſtamen. l. j. Item in legib. ut ĩ. de legib. & ſenatuſconſ. l. non eſt nouum. & in reſcriptis. Si uero pẽdeat ex uoluntate plurium, ut in contractib. omnibus, tunc ultimum derogat primo ſi omnes cõſentiant: ut C. de pact. l. pacta. & no. ſupra, de acqu. poſ. l. ſi quis a me. aliàs non derogatur primo: ut in pignoribus ut C. q. pot. in pig. hab. l. ſi fundus. & d. l. de rei uendi. l. quoties. Accur.

ris[a] uidetur.

Vlpianus libro ſecundo fideicom. XCV.

NOn ſolent,[b] quę ab undanti[†] uitiare ſcripturas.

Idem libro ſexto fideicõmiſ. XCXI.

NEmo dubitat,[c] ſoluendo uideri eum, qui defenditur

Marcianus libr. xij. fideicommiſ. XCXII.

IN ambiguis[d] [†] orationibus maxime ſententia ſpectãda eius, qui eas protuliſſet.

Hermogenianus libr. iij. Iuris epit. XCXIII.

EA ſolá[e] deportationis ſententia aufert, quæ ad fiſcum perueniũt.

Idem libro quarto Iuris epitom. XCIX.

QVoties[f] utriuſque cã lucri rõ uertiſ, is p̃ferendus eſt, cuius in lucro cã tpe præcedit.

Venul: lib. xij. ſtipulatio. C.

NOn poteſt[g] uideri improbus, qui ignorat, quantum ſoluere debeat.

Caius li j. regu. CI.

OMnia,[h] quę iure contrahuntur, contrario iure pereunt.

Paulus lib. ſingul. de cognitio. CII.

VBi lex[i] duorũ mẽſium[*] fecit mẽtionem: & qui ſexageſimo primo[k] die uenerit, audiendus eſt. ita etenim Imperator noſter Antoninus cũ diuo patre ſuo reſcripſit.

Vlpianus lib. j. ad edictum. CIII.

QVi uetante[l] prætore fecit: hic aduerſus edictũ feciſſe propriè dicitur. Eius[m] eſt actionem[n] denegare, qui poſſit & dare.[o]

Paulus libro primo ad edictum. CIIII.

NEmo de domo ſua extrahi debet.[p]

† Abundans cautela nõ nocet. Mãdoſ. in xl. q. Regu. de unio. au. s

† Cõcos. text. in cano. primũ xxij. quæſ. ij. ibi, dum dicit, quia nulli &c.

* P. Fl. mẽſum ut & ferè ſemper alias.

g NOn poteſt. pone ut C. de diſtr. pig. l. ſi reſiduũ. Item ĩ. de condit. & demon. l. in teſtamẽto. in fi. Sicut ut ĩ. de uſur. l. ſi quis ſolutioni. & facit ĩ. e. l. qui in ius §. nemo. Accur.

h OMnia pone, ut no. ſup. eo. l. nihil tam.

i VBi lex. pone ut ſupra, de ædilit. edict. l. ſi uenditor de his. Item C. de tempor. & re. l. j. Item C. de fideiuſſori. l. penultima. Item cautè dicit lex: quia ſecus in teſtamentis & contractibus. Item hoc ex benignitate.

k Primo nedum ſexageſimo.

l QVi uetante. Pone de albo corrupto. nam facit contra edictum, quandoque ex edicto, quandoque ex ſententia: ut ſupra, de iur. omnium iudi. l. ſi quis id. in prin. & §. ſi dum. Item ut ſu. de in ius uoc. l. quique. § prætorum.

m Eius eſt. qui poteſt dare actionem actori condẽnando reum: ſic poteſt abſoluendo eum auferre, ad quod ĩ. eo. l. nemo qui eum. & facit ſup. eo. l. omnia.

n Actionem per ſententiam ſcilicet abſolutoriam.

o Ei dare. ſ. per ſententiam condemnatoriam.

p NEmo. Debet. ut ſupra, de in ius uo. l. plerique. & hoc in ciuilibus. ſecus in criminalib. ut ĩ. auth.

Auth.ut nulli iu §.quoniam.

ᶜ SI in duabus. Pone ut ſ.de ſol.l.lu his.§. Impera tor.& l.ſi quid.& l.cū ex pluribus.Itē facit ā.de pœnis.l.in ſeruorum.& C. de inceſt. nup.l.humilem. & ſup.de iureiu.l.uſm poſtea.ibi,nec multum. Acc.

ᵇ VBicūq; . Pone ut ſ.eo.l. omnia. & facit ſ.de dam.infec. l. ilij. §. j. & ij. & ad munici p.l.ea quæ.

ᶜ LIbertas . Dic ut ĩ. eo.l. nō eſt.§. infinita. Item ad hoc ſ. ſi quadr. pau. fec. dicat.l. ex hac. & de uer. obli. l.liber ho. ſic res ſacra non recipit æſtimationē: ut ſup. de rerum di. l. ſacra. §. ſi. In caſu fallit ubi lib. homo uenditur certo pretio: ut inſtit.de iur. perſo. §. pe. alia omnia æſtimantur pecunia: ut C. de conſti. pec l. pe.§. & nemine.ſed non econtra pecunia per res ut ſup.de fideiuſ. l. ſi ita fideiuſſorem accepero. unde dicit, omnia ſunt uenalia Romæ. Item hæc æſtimatio eſt triplex. nam eſt communis. & conuenta,& ſingularis,ut ſup.de act emp.l.j. Accur.

Libet homo quandoque recipit æſtimationē.

Vlp lib.ij. ad edict. CV.

SI in duabus ᵃ actionibus alibi ſumma maior,alibi infamia eſt: pponenda eſt cauſa æſtimationis. Vbi autē æquiparant famoſa iudicia:& ſi ſummam imparem habent, pro paribus tamen accipienda ſunt.

Paulus li. j.ad edic. CVI.

VBicunq; ᵇ cauſæ cognitio eſt.ibi prætor deſideratur.

Idem libro ſecundo ad edictum. CVII.

LIbertas, ᶜ inæſtimabilis res eſt.

Caius libro j.ad edictum prouinciale. CVIII.

CVm ſeruis ᵈ nulla actio eſt.

Paul l.iiij. ad edi. CIX.

FErè ᵉ in omnib.pœnalib.iudiciis,& ætati,& imprudentiæ ſuccurritur.

Idē li.v. ad edic. CX.

NVllum ᶠ crimen patitur is, qui nō prohibet, † cum prohibere non poſsit.

† In P.F. cum prohibere poteſt.

Idem libro ſexto ad edictum. CXI.

IN eo, ᵍ quod plus ſit, ſemper ineſt & minus. Nemo alienæ ʰ rei expromiſſor idoneus uidetur ⁱ niſi ſi cum ſatiſdatione. Pupillus ᵏ pati

ᵈ CVm ſeruis. Pone,ut C. de nox.l.ſi tibi. & dic,ut ſup.eo.l.quod attinet.naturaliter tamen tenentur ut liber:ut ij.ib.de fideiuſſ §.j.

ᵉ FErè.De ætate pone exēplū in minore delinquē te per culpam:ut C.ſi aduer.deli.l.j.Itē in ſene, qui ſenius punitur,quā iuuenis: ʲ ut ſupra,de ter.mo. l.ij.Item de imprudentia pone in eo maiore , qui corrupit albū:ut ſupra , de iu.om.iud.l.ſi qs id. Prædictis quidē ſuccurritur uel ipſo iure,uel per reſtitutionē: ut patet hac diſtinctione:cū minor delinquit,aut infans, & ipſo iure non tenet:ut ſup. de rei uend. l. ꝙ infans. aut maior infante:& tūc aut per culpā,& tūc ſuccurritur per reſt.l.in integ. ut in nihilū teneatur:ut C. ſi aduer.deli.l.j.in ſi. aut dolo:& tunc ſi ciuiliter agitur,nō iuuatur:ut ſupra,de mi.l.ſi ex cauſa.§.ſi in cōmiſſum. niſi ut pro cōfeſſo uel tranſacto habeatur:ut e.l.nūc uidendū.Si criminal ter:aut eſt atrox tantū , & nō ſubuenitur niſi quatenus miſeratio ætatis perduxerit iudicē ad mitiorē pœnā:aut atrocīſsimam:ut in capitulis l. Iul.de adul.& tunc ad nihilū:ut ſup. de min.l.auxiliū.§.in delictis.in duobus tamen caſibus etiā ſi dolo deliquerint, nō tenentur.primus ˢ ut C.ſi aduer.de lic.l.ſi ſeruus.& C.de ijs qui no.infam.l. pen. maiores enim tm̄ tenent ea delicta.Item in tertio,ut C.de fal. mo.l j.in ſi.& de imprudentia,quæ etiā maiores excuſat:pone in eo, qui rapuit rē ſuam credens ſibi licere. nā excuſatur a pœna furti,& ui bo.rap.licet non a pœna conſtitutionis, ſi quis in tantam. ut Inſtitu. ui bo. rap.§. quia tāium. Item poteſt poni in omni actione, qua quis non tenetur,niſi cōmiſerit dolum,ut iu albo dixi. Itē poteſt poni in cōtractu dotis imperitè facto: ut C.de rei uxo.act.§.& ut plenius. Itē poteſt poni in lege Corn.de fic.qua quis non tenetur ſine dolo:ut C. ad l.Corn.de fic.l.j. & ſup.ad l. Corn.de fic.l.infans, & l.diuus Itē ī adulterio:ut ſ. de adult.l.pe.in caſu ē,

ʲ Senex leuius quam iuuenis punitur. & ideo inter plures criminoſos incipitur torturis & quæſtio à iuniori. ꝑ quo facit l. j.ſ prin. & l. ex libero. §.j. ſ.ſ qō. ſecundum Oldr. in tractat. de quæſt.q.3. Dolo delinquens non ſēper punitur. Furtū faciens non ſemꝑ furti tenetur.

In crimine ꝑpter culpā delinquētes nō excuſantur:ut ſup.de cuſt.& exhi.re.l.carceri.& l.ſi. in prin.Accu.

ᶠ NVllum. Si patiatur dominus ſeruū delinquere, cū prohibere nō poſſit:nō patitur ſcilicet crimen committi.uel non patitur crimē, id eſt criminis pœnam. & hoc niſi in culpa fuerit dominus, quod prohibere non poſſit: ſicut & aliàs tenetur quis de caſu ſi culpa præceſſit caſum:ut Inſtitu. qui. mo.re contra.obli.l. item is. & dixi ſ.eo. l.contractus.

ᵍ IN eo . Si ſtipulatus ſum a te xx. tu reſpondeas x. uel econtra ſ ualet in x. ſi placet mihi reſponſionis diuerſitas : ut ſupra de uerbo.obl. l.j.§. cum adijcit . Si uero diuerſitas in ſtipulatione ſpecierum eſt , tunc aut unum ſtipulor , & tu reſpōdes aliud : & nō ualet aut plures, ſcilicet , ſpecies ſtipulor : & tunc aut copulatiuè , aut disiunctiuè : qđ dic ut Inſtit. de inuti. ſtip. §.præterea.Item pone, locaui pro x.tu ſentis de xx ualet in x.ut ſupra loca.l. ſi tibi decem. Item pone ut ſupra,de conſti. pec. l.ſed ſi in diem. §. ſi quis xx. Item poteſt poni:quando conceditur alicui quod maius eſt, & quod minus eſt,conceſſum uidetur:ſicque conſonabit regulæ ſuperiori l. non debet. cui quod plus eſt licet : non debet ꝙ minus eſt non licere.& dic ut ibi . Item pone in tribus arbitris , ut ſupra,de arb.l.diem. §.ſi plures. Item hoc idem poteſt aſsignari in ſeruitute.Nam plus eſt habere actum, quam iter.qui ergo cōcedit actum,& iter concedere uidetur quo ad commoditatem:ut Inſt.de ſerui.§.actus.

ʰ Nemo alienæ. Si quis obtulerit ſe defenſioni alienæ rei,id eſt, cauſæ, debet ſatiſdare cū fideiuſſoribus : ut ſupra,iud.ſol.l.ſi ad defenſionem in ſi. & ſupra,qui ſatiſ.co.l.j.eſt & ſatiſdatio iud.ſol.ut Inſti. de ſatiſdat. § ſi.quæ tria continentur ſupra iudi.ſol.l.iudicatū ſolui. Dicitur ergò hic defenſor expromiſſor : quia ipſe promittit principaliter reo non obligante ſe ut ſupra, de dolo.l.& eleganter.§. ſeruus pactionis . Item bene dicit alienæ:quia ſecus in ſua:ut Inſtit. de ſatiſd.§ ſed hodie.Item hoc in ciuili,in criminali non admittitur defenſor:ut ſupra,de pub.iu.l.pen.§.ad crimen.niſi ad allegandas cauſas abſentiæ:& tunc non ſatiſdat ˢ ut ſupra,de proc.l.ſeruum.§.publicè.Sed an dare uolens pignora auditur? Videtur ꝙ ſic:quia eſt æquipollens: ut Inſtit. de rerum diuiſ. §. uenditæ. Econtra uidetur quòd non:ut ſupra,de præt.ſtip.l. prætoriæ.nam periculum eſt in cuſtodia pignorum. Item hæc regula fallit in ueris tutoribus:ut C. de adminiſtrat. tuto.l.ulti. §.defenſionem. Item in quaſi tutoribus:ut orphanotrophis:ut C. de epiſco. & cleri.l.orphanotrophos.& in authen.de eccle.titu.§ finali.quandoque ſatiſdatio pro nuda repromiſſione ponitur, qua contentus actor ſit:ut ſupra tit.j.l.ſatiſdationis.

ˢ Iſta gl. eſt ſin. ad hoc,qđ licet alias ille q teneatur ſatiſdare pignora,& ſe liberare, tamen hoc nō poteſt fieri creditore inuitoꝗ: qm̄ eſt periculum in cuſtodiendis pignoribus, per iſtam glo. Bolo.

ⁱ Pupillus.pone ut ſ.de trib. l.iij.§.ſi ipſius.ubi pupilli ſcientia non inducit tributoriam. Item pone C. de fal.

de fal.mo.l.j.§.impuberes. Item pone. ſi patitur fieri opus, per quod aqua pluuia ei noceat: nõ ꝑiudicat ſibi: ſecus in maiore: ut ī.de aqua pl.arc.l.Labeo. Itẽ ubicũque patientia alicui ꝑiudicet, nũ ꝑiudicat pupillo: ut ſi q̃s rẽ eius obliget eo pñte. nam maiori ꝑiudicat: ut C. ad Vell.l.ſi ſine. & in toto illo gl̃a ſi patientia ꝓ cõſenſu habetur, quãtum ad ſui cõmodum: ut ſi agat, patri credatur: ut ſup. de iniur. l.illud relatum. Itẽ hoc niſi ſit pubertati ꝓxi. alias poteſt delinquere, & tenetur: ut ī.eo.l.pupillũ. & l.pupillos.

Sic in P. F. Haloan. autem legit, cum de fraudant.

poſſe non intelligitur. Vbi [a] uerba coniuncta non ſunt, ſufficit alterutrũ eſſe factũ. Mulieribus [b] tunc ſuccurrendum eſt, † cum defendantur: non ut facilius calumnientur.

Gaius lib.ij ad edict. prouin. CXII.

Pupillum, [c] qui ꝓximus pubertati ſit, capacem eſſe & furandi, & iniuriæ faciendæ. In hr̃dẽ [d] non ſolent actiones trãſire, q̃ pœnales ſunt ex maleficio: ueluti furti, damni, iniuriæ, iniuriarum, ui bonorum raptorum.

[a] Vbi. Inſtituo te hæredem: ſi feceris illud, & illud, utrunq; fieri dẽt. ſi uero ita, ſi illud aut illud, alterum: ut ī.de cõdi. inſtitu.l.ſi hæredi plures. Item pone eodem modo in ſtipul. ut ſupra, de iur.do.l.plerunq;. in fin. Quid ergo ſi non eſt ibi, neque coniuncta, neque diſiuncta? R̃n. intelligitur ex mente proferentis: ut ī.de uerb. ſign.l. alienationis.§.fin. Sed quid ſi mens non appareat? Reſpond. ſufficit alterum factum, & hic eſt caſus huius l. maximè. quia in obſcuris quod minimum eſt ſequimur: ut ī.eo.l.ſemper. ſcias etiam quod frequenter coniuncta pro diſiuncta, & econtra ponuntur: ut ī.de uerb.ſigni.l.coniunctionem. & lege, ſæpe. & C.de uer. ſig.l.pe. Item facit ad hanc legem ī.de ma.teſt.l.quod uulgo. de re.du.l.ſi is qui.§.cum ita. & de dinor. & re. l.ſi.§.ait lex. in prin. & de condi. & demon.l.cum pupillus.§.fin.

[b] Mulieribus. Pone in muliere intercedente, cui ſubuenitur, niſi decipiat: ut ſup. ad Velle.l.ij.§.uerba. tunc tur ergo eum defenditur ſcilicet a damno, dolo earũ non interueniente, alias non: quia ſic facilius calumniarentur, i. ad deceptiones peruenirent. & ſic calumniarentur, largius ponitur, quam ī.ad Tur.l.j.§.calumniari. Item ne auferri occaſionem delinquendi. ſic C. de lati.lib.tol l.j.§. ſed nec furandi. Item põt poni in muliere inutiliter ſibi dotem ſtipulante: ut C.de rei uxo.ac.l.j.§.j. Item ſi rõnes aduerſarii non ediderint: ut ſup. de edẽ.l.j.§.ſi. Item ſi acceperint fideiuſſorem minus idoneũ iudicio ſiſti: ut ſ. q ſatiſd. cog. l.de die. §.minori. Item qñ inceſtum iuris ciuilis ignorantia cõmiſerint: ut ſup. de adul.l.ſi adulterium §.j.ibi, nam ſi ſola. &c. & §.fratres. ibi, nam & mulieres, &c. Item uiduis ſubuenitur in quarum domibus ob earum negligentiam falſa moneta eſt fabricata: ut C.de fal mo.l.j. §.uiduas. Item ſubuenitur, ut non cadant in Turp. licet deſiſtant: ut ſup. ad Tur.l.j.§.actionem. in fi.§. itẽ ſi aliquẽ in ſiſcũ detulerint: ut ī.de iu.fiſc.l.ij.ī fi. Ac.

[c] Pupillum. Aliquando dr̃ pupillus proximus infantiæ: ut Inſti. de inuti. ſtip.§.furioſus. aliquando proxi. pubertati: ut hic. accipio ergo medium: ut a decimo anno & dimidio ſup. maſculus dicatur proxi. pubertati: & hic talis delinquere poteſt: ut hic. & ſup. de furtis.l.impuberem. & ad l. Aquil.l.ſed & ſi quemcunque.§.ſed & ſi infans. excipe adulterium: ut ſup. de adul.l.minor. Accur.

[d] In hæredẽ. Actio furti eſt merè pœnalis hincinde, ut ī.de fur.l.ſi pignore.§.cum furti. & ſic in hæredem non datur: ut hic, & inſti. de perpe. & tẽ.ac.§.non autem. Item ac.l.Aquil. eſt pœnalis rõne inficiationis. & repetitionis: ut Inſtitu. ad l.Aquil.§.is autem uerbis. & ideo in hæredem nõ datur, niſi in id ꝙ ad eũ peruenit, ut ī.ad le.Aquil.l. inde Neratius.§. hãc actionẽ. Item actio ui bono.rap. in princ. eſt pœnalis rõne triplici: ut Inſti. ui bon.rapt. & ideo non datur in hæredẽ: ut ī.ui bo.ra.l.ij.§.ſi. Itẽ actio iniuriarũ eſt pœnalis: quia nihil actori abeſt, & nihil adeſt reo: & nõ in hæredem nõ datur, ut inſt. de ꝑpe.ac.§. non aũt. Sed nunquid dabitur his caſibus in hæredem de eo ꝙ peruenit ad ſecundũ? R. ſic. ſed nõ põt ſtare niſi in Aquil. nã in furti actione, cũ mera pœna ſit, nil de ea ꝑuenit ad hæredẽ. Itẽ de act. ui bo.rap. planum eſt: quia ẽ in id ꝙ peruenit, non datur: ut ī.ui bon.rap.l.ij.§.ſi. Item in act. iniuriarum non põt aliquid peruenire. Item hæc regula tenet, niſi lis ſit conteſt. ut ī.eo.l.nõ ſolet. & l.ſeq. Item nonne condi.fur. eſt pœnalis qñque: ut ī.de cundi.fur.l.ſi condicatur. & tñ datur hæredi: ut inſtitu. de obl. quæ ex delict.§.ſi. Sed tñ hæc regula loquitur qñ actio, q̃ eſt pœnalis, oritur ex maleficio. At condictio furtiua ex uarijs cauſarũ figuris: ut no. ī.de cundi.fur. l.ſi pro fure.§.ſi. Item prædicta ſunt uera, ſiue ſit pœnalis hincinde: ut in exemplis huius l. ſiue in parte rei tñ: quia tunc non dantur in hæredem, niſi in id tñ quod peruenit ad eum: ut ī.de eo per quem fac.erit.l. §.ſi plures. & §.fin. ſiue actoris tñ, ut quis accepiſti a Titio pecuniam, ut mihi negotium per calumniam faceres: quo caſu teneris mihi. & licet non abſit mihi aliquid, tibi tñ abeſt: & in eo non eſt tibi pœna: ut ſup. de calum.l.generaliter.§.ſi. ſic in hæredem non datur, niſi in id quod peruenit: ut ſup. de cal.l.in hæredẽ. Ac.

Paulus libro viij ad edictum. CXIII.

Nihil [e] intereſt, ipſo iure quis actionẽ non habeat, an per exceptionem infirmetur.

Gaius lib.iij. ad edict. prouin. CXIIII.

In toto [f] & pars cõtinetur.

Paulus libro ix ad edictum. CXV.

In obſcuris [g] inſpici ſolet, quod uériſimilius eſt, aut quod plerunque fieri ſolet.

Idem libro x. ad edictum. CXVI.

[e] Nihil. quo ad effectũ. & pone: ut ī.de do.l.& eleganter.§.ſeruus pactionis. ſed fallit: quia ſi habes exceptionem pacti, & paciſcamur ut liceat petere, ualet: quod non ualeret, ſi ipſo iure fuiſſet liberatus per pactum primum: ut ſup. de pac.l.ſi unus.§.pactus ne, & §.ſed ſi pactum.

[f] In toto. ſi ſum abſolutus a petitione totius fundi, uideor abſolutus a qualibet parte: quia pars eſt in toto: ut ſup. de excep. rei iud.l.ſi quis cum totũ. & ſupete quod no. ſup.eo.l.in eo quod. Accur.

[g] In obſcuris. Si rem aliquam pro x.libris tibi uendidi: nec apparet de qua moneta egerimus, & unus dicat de Veroneſibus, alter de Imperialibus actũ, primo inſpicit quod uériſimile eſt. Si n. res digna erat x. libris imperialibus: uel multo maiori ꝑcio: nõ eſt uériſimile eos egiſſe de uili moneta. ſi aũt non põt apparere, quia ualet minus x.li.impe. & plus x.li.Veronen. tunc inſpicis quod plerunque fieri ſolet. Si n. eſt conſuetudo in ciuitate, ut qui loquuntur de nummis, de Veronen. intelligant: tunc uidẽ eis conueniſſe & ſic de cæteris obſcuris: ſicut diximus ī.eo.l.ſemper. Item facit Inſtit. qui.ma.non poſſ.§.idem iuris. Accur.

Si

a S I quis obligatione. Pone exemplum: ut ſup. de ca lum. l. quin etiam. Itē pone: Si teſtator legauerit creditori meo x. quæ debeo, mei contemplatione, ut a te liberes, uideor ego capere totum: ut ſup. de leg. iij. l. fideicommiſſa. §. interdum. etiā ſi parum, uel nihil habeam: ut ſup. de do. cau. mor. l. mortis cauſa. §. j. Item pone. ſup. ad l. Fal. l. quærebatur. & l. Neſennius. §. fin. Sed ſi fiat [1] hæc liberatio cauſa donationis: an exigitur donationis inſinuatio, ſi eſt ultra quingentos aureos uel ſolidos? qui dā quod non argu. ſ. de dona. l. Modeſtinus. ſed certe ibi nō erat p̄ſens debitum: ſed per tempora. arg. C. de uſur. l. uſuræ. & facit ſup. § in frau. credi. l. j. in fin. Accur.

[1] Scribūt hic dicunt hanc glo. ad hoc ſingul. q̄d licet īſinuatio debeat interuenire ubicunque aliqd remittit, quis remiſſio eſt donatio: tñ hoc ē uerū, ſi fit p modū donatiōis, ſecus ſi fiat per modū tranſactionis. Bolo.

b Non poteſt. Si dolo, uel metu me induxiſti ad promittendum tibi: nil uideris accepiſſe. i. acquiſiſſe: cum habeam excep. doli, uel metus: ut ſ. l. proxi. nihil. Sed op. ſi tibi inferenti metum non quæritur, ergo nec ego perdo: ergo non habeo excep. quod me. cau. quæ dānū exigit: ut ſ. quod me. cauſa. l. ſed & ſi partus. §. Iul. quod eſt falſum: imò habeo actionem & exceptionem: ut. J. e. ti. l. meorum. §. ſed quod prætor. R n. ſi beneficium edicti quod met. cau. mihi non ſubueniat, damnum patior: quia ſolidum ſoluere cogor. ſed quia beneficiū mihi datur, dicitur quòd damnum pati non uideor. Hæc eadem quæſtio fit in dāno Iniuria dato. Item in eo qui temporali act. tenebatur ei, cuius negotia geſſit, & dum gereret, a ſe non exegit: ut ſup. de nego. geſt. l. diuortio. & eadem reſponſio adhibetur, ſecundum Azo.

S I quis obligatione [a] liberatus ſit, poteſt uideri cepiſſe. Nō poteſt [b] uideri accepiſſe, q ſtipulatus poteſt exceptione ſummoueri.

Vlp. li. xj. ad ed. CXVII.

N Ihil conſenſui [c] tā ꝯriū ē (qui & bo. fi. iudicia ſuſtinet) q̄uis, atq; metus: quem comprobare, ꝯ bonos mores eſt. Nō capitur [d] qui ius publicū ſequitur. Non uidentur [e] qui errant, conſentire.

Paulus libro xj. ad edictum. CXVIII.

c N Ihil cōſenſui. Emptio, locatio. & ſimiles ſunt bo. fi. & habent ſuum eſſe, & ueſtimentū ex cōſenſu, ut Inſti. de ac. §. actionū. & de obl. ex conſenſu. ſi ergo fiunt per metum, reſcinduntur per excep. & per act. Quod metus cauſ. ut ſup. q̄d me. cauſa. l. metum. §. ſed quod prætor. ergo metus eſt contrarius conſenſui, cum unum conſeruet, alterum deſtruat. Sed op. in metu eſt conſenſus, licet coactus, & ſi ſit hæres coactus adire: ut ſ. quod met cauſa. l. ſi mulier. & transfert dominiū: ut C. quod met. cauſa. l. ſi ut. & datur actio, licet detur exceptio: ut dixi. & probatur C. de inuti. ſtip. l. dolo. ergo conſenſus eſt contrarius conſenſui. Sed tñ. coactus conſenſus eſt contrarius ſpō aneo non ſimpliciter. Item op. non conſentire eſt magis contrarium. ſed dic quod hyperbolicè loqui ur. ſic ſup. de iuriſ. om. iu. l. ſi per errorem. Vel dic ſpontaneo conſenſui nil plus contradicit, quā coactus. Item op. ſi dolus dat cām contractui, ipſo iure eſt nullus: ut ſ. de dolo. l. & eleganter. circa princ. ſed in metu ineſt dolus: ut ſ. quod me. cauſa. l. ſi cū ex. §. cū. Sed tñ. illud quod dicitur in l. & eleganter. eſt de dolo ſimplici, cui metus nō eſt mixtus. Item no. quod dicit uis, & metus ſm antiquos: ſed hodie idem eſt uis. ſ. cōpulſiua, de qua hic dicit, q̄d metus, ut ſ. quod me. cā. l. j. & ſic pone & pro. i.

Conſenſus cōſenſui q̄que cōtrarius eſt.

d Nō capitur. i. decipitur, & pone in minore q emit ſeruū neceſſariū, qui poſtea deceſſit: ut C. de in integ. reſtit. mi. l. non uidetur, & ſ. de mino. l. uerum. §. item non reſtituetur. Accur.

e Non uidētur. Pone ut ſup. de iuriſ. om. iu. l. ſi per errorem. & de iud. l. ij. in princ. & C. de loca. l. ad probationē. & dic de errore facti: ſecus iuris q nocet, ut ſup. de confeſſ. l. non fatetur. Item hoc niſi ſit communis error quia factum ne facit ius: [a] ut de offic. præto. l. Barbarius. & de ſup. leg. l. ij. in fi. Item argu. contra huic. l. ſu. ad l. Fal. l. j. §. ſi legata ſius.

[a] plura ad hęc p Laudere poteris Alle. 89. poſt n. 8. verſ. Venio ad ſm & p Man. in pluri b. Apoſti. ad eādē Alle.

P Rætor [f] bonorum poſſeſſorem hæredis loco in omni cauſa habet. †

Caius. libr. xxvj. ad edict. prouinc. CXIX.

C Reditor, [g] qui per mittit rē uenire, pignus dimittit.

Paulus libr. xvij. ad edictum. CXX.

N On ut ex pluribus [h] cauſis deberi nobis idē poteſt, ita ex pluribus cauſis idem poſſit eſſe noſtrum.

Vlpianus lib. lxx. ad edictum. CXXI.

f P Rætor. quantū ad effectū eiuſdē iuris eſt bonorum poſſeſſor, cuius eſt hæres: nam ubicunque hęres de iure ciuili habet directam actionem, & bo. poſſ. utilem. in caſibus tamen deterioris conditionis eſt hæres, quam bonorum poſſeſſor, ut ſup. de conitatab. l. ſi ex duobus. & de legatis præſtand. l. ſi duo. Accur.

† Ordinē ſubſequentium capitum inuerſum eſſe admonet Anto. Au. emend. li. j. c. ſ. q̄d accidiſſe ait ex trāſpoſitione paginarum in ipſis Pandectis Fl. Sic autem digerenda ſunt capita ſub ſequētia, ut poſt cap. Prætor. ſubſequatur c. Qui in ſeruitute eſt. cum ſubſequentibus uſq; ad c. ad ea quæ. poſt q̄d ſubnectatur ca. Creditor. & reliqua illud ſubſequentia.

g C Reditor. Si conſentiat creditor debitori ſimpliciter pignus alienari, perit pignus alienatione ſecuta: niſi dicat; conſentio ſaluo meo iure: ut C. de remiſ. pig. l. cum re. & ſ. qui. mo. pig. uel hyp. ſolu. l. ſi debitor. §. ſi. & l. ſicut. §. ſi uolūtate. ſi aūt nō conſentiat, exp̄ſſim, eo tñ ſciēte alienet, cū putet ius ſuum ubiq; durare, ſibi nō p̄iudicat: ut d. l. ſicut. §. nō uī. Ac.

h N On ut ex pluribus. eadem res poteſt mihi deberi ex pluribus cauſis, ut ſi res aliena mihi legata fuerit eamque poſtea emā, debebitur mihi ex cauſa legi. & ex cauſa emptionis: & utranq; potero intendere actionem: ut Inſti. de le. §. ſi res aliena. dominium autem rei non, niſi ex una cauſa poteſt acquiri: ut de acqui. poſſ. l. iij. §. ex pluribus. Et ad l. Fal. l. fundo. ſ. uel uſucapione uel traditione: ut C. de pact. l. traditionibus. & in legato ſola hæredis adiectione: ut ſupra, de leg. primo, l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus. & alijs modis, qui dicuntur Inſti. de re. di. §. ſingulorum. uſque in fin. & ex hac ratione ſi ago rei uen. pro aliqua re, & ſuccumbam, repellar poſtea agens: quia cum non eram dominus niſi ex una cauſa: illam uideor in iudiciū deduxiſſe. non ſic ſi egi perſonali: quia ex multis cauſis poteſt deberi: ut ſupra, de excep. rei iud. l. ſi mater. §. eundem. & l. & an eadem quæſtio. §. actiones. ſed uidetur poſſe probari dominium quæri ex pluribus cauſis. cum enim uſuca. ſit dominij acquiſitio: ut ſupra, de uſucap. l. uſucapio. contingit ex pluribus cauſis, ut ſupra, de acqui. poſſ. l. iij. §. ex pluribus. Vſucapio autem ex poſſ. procedit: ut in definitione uſucapionis continetur. nam dicitur per continuationem poſſ. ſine poſſ. enim uſucapio non procedit: ut ſupra, de uſucap. l. ſine poſ. etiam cœpta definit, ſi interrumpitur poſſ. ut eo. tit. l. naturaliter. ſicut ergo poſſ. contingit ex pluribus cauſis, ita & uſucapio: ergo & dominium. Reſpon. quod dicitur tantum ex una cauſa quæri dominium. uerum eſt, ſi accipias cauſam proximam. ſ. uſucapionem: cuius uſuca. multæ ſunt cauſæ, & tituli poſſidendi, qui ſunt cauſa remota ad dominium. ſic & alias ex cauſa proxi. & remota, ut ecce ſuperbia inflat, charitas aūt ædificat. hæc eſt uera: quia ſuperbia eſt p̄xima cā inflationis. at ſi dicas, ſcientia inflatur.

Dominiū an ex pluribus cauſis quæri poſſit.

inflatur. falſa eſt, quia ſcientia eſt cauſa remota. nam ſcientia ſuperbiam, & ſuperbia inflationem generat. Item ad hoc ſ. de exce. rei iu. l. cum de hoc. & de condi. ob tur. cau. l. ſi ob turpem cauſam. Accur.

a Aliud. Si uendā tibi rem aliquam, & euincatur, teneor de euictio. et ſi non promiſi: ut C. de euict. l. ſi non dubitatur. ſi autē uendenti cōſentiam. non teneor de euic. niſi pretium accipiam, ut ſup. de euict. l. quidam. licet ſi pretium non accipiam, circa ius meū mihi præiudicatur, ut C. de remiſ. pig. l. ij. Acc.

b Refertur. Si publicè populus uocetur, ſcilicet, per tubam, uel campanam, uel uoce præconia, licet non omnes ueniant, uidentur omnes facere quod faciunt, qui ueniunt, ſi modo duæ partes ueniant, & maior pars illarum duarum partium conſenſit, ut ſupra, quod cuiuſque uni. l. nulli. Item ſi facit maior pars eorum, qui præſunt uniuerſitati, & deputati loco totius ciuitatis, ut decuriones, ut d. l. nulli. & ſ. ad munici. l. municeps. & l. quod maior. & habet locum in electione & in contractibus & etiā in commiſſione pœnæ, ſi ueniant contra contractum pœnalem, uel etiam uadant, uel aliàs delinquant, ut C. de ſacroſanct. eccl. l. iubemus nullam. ideo autem ſic fingit hæc lex: quia non poſſunt omnes conſentire facile: ut ſupra, de lib. uniuer. l. j. de acquir. poſ. l. iij. ſi. licet cum difficultate ſit, ut ſupra, de offic. quæſtio. l. j. & quod me. cau. l. metum. §. animaduertendum. Item huic legi eſt ar. cōtra ſup. de aqua plu. arc. l. ſi autem. Accur.

In Pan. Flor. conditionē nō fiat quo min' &c.

ALiud a eſt uēdere, aliud eſt uēdenti ɔſentire. Refertur b ad vniuerſos qđ publicè fit ꝑ maiorem partē. Abſurdū c eſt plus iuris habere eū, cui legatus ſit fundus, quàm hæredē, aut ipſum teſtatorem, ſi uiueret.

Idem libro lxxvij. ad edictum. CXXII.

IN iure ciuili d receptū eſt quoties ꝑ eū, cuius intereſt: † ɔdōnem impleri, nō fiat quò min' impleaꝫ, perinde haberi, ac ſi impleta ɔdō fuiſſet: quod ad libertates, & legata, & ad hæredum inſtitutiones perducitꝰ: quib. exēplis ſtipulatiōes quoque cōmittuntur: cum ꝑ promiſſorem factum eſſet, quòminus ſtipulator conditioni pareret. e

Paulus libro lxx. ad edictum. CXXIII.

QVæ propter f neceſſitatem recepta ſunt, non debent in argumentum trahi. f

Vlpianus libro lxv. ad edictum. CXXIIII.

CVi ius eſt donandi, eidem & uendēdi, & ɔcedendi †t ius eſt.

Paulus libro lj. ad edictum. CXXV.

POenalia g iudicia ſemel accepta, in hæredes tranſmitti poſſunt.

Vlpianus lib. iiij. ad edictum. CXXVI.

CVm quis h poſſit alienare, poterit & conſentire alienationi. Cui autem donare non conceditur: probandum erit, nec ſi donationis cauſa conſenſerit, ratam eius uoluntatem habendam.

Paulus lib. xlviii. ad edictum. CXXVII.

Absurdum. Pone, ut ſ. eod. l. quod ipſis. & facit inf. eodem. l. in his. §. j. Sed opponitur: teſtator ſciens rem alienam non uſucapit: nec hæres, ſed legatarius ſic, ut ſupra, de diuer. & temp. præſcrip. l. an uitium. quæ eſt contra. & l. cum hæres. ſed non habet plus iuris nunc cum incipit habere: habebit tamen poſtea per uſucapionem. Accur.

d IN iure ciuili. Regulā præmittit, cui dat quatuor exempla. Primū de libertate: ut ſi teſtator leget libertatē Sticho ſi x. det hæredi. uel ſi ei ſeruierit per annum, & per hæredem ſtet, quò minus impleatur cōditio, ut C. de condi. inſer. l. ſi. & ſ. de ſtatulib. l. iij. in prin. & §. fin. Secundum in legato: ut lego tibi fundum ſi x. hæredi des, ut ſupr. quā dies leg. ced. l. v. §. itē ſi qua. & de cond. & demonſt. l. cum pupillus. Etiā de inſti. dic, inſtituo te hęredē ſi x. Titio dederis qui Titius aliàs erat futurus legitimus ab inteſtato, ut ſup. de condi. inſti. l. iij. De ſtip. ut ſi promiſeris mihi x. ſi aſcēdā hodie Capitolium: & me impedias: ut ſup. de cōd. & demon. l. iure ciuili, ubi eſt hæc lex de uerbo ad uerbū.

e Sed quid ſi ꝓmiſeris mihi x. ſi te uicero, & poſtea reſiſtis quo minus te uincam? Reſp. non habetur pro impleta: quia tacite fuit actū, ut poſſit reſiſtere: & ſic habetur ꝓ expreſſū: ut ſ. ſi cer. pet. l. cū quid. Itē quid ſi impedior per aliū? Rū. nō habet pro impleta: ut ā. de condit. & de. l. quibus diebus. niſi in libert. ut C. de condi. inſer. l. fin. Item quid ſi ꝑ caſum? Reſpond. pienè hoc, & ſuperiori caſu: ut no. C. de iuſti. & ſubſtitu. l. j. Item quod dicit cuius intereſt: dic ſecundum Azo. ſcilicet principaliter: puta quia conditione exiſtente incidit in obligationem: uel quòd ſuum eſt, uel erit: ab eo receditur. ut ſupra de pact. l. fideiuſſo. in damno enim ſpectatur intereſſe, non in lucro, niſi ubi lex exprimit: ut ſup. de ac. empt. l. ſi ſterilis. §. cum per uenditorē. niſi dicas hodie correctum per l. C. de ſenten. quæ pro eo. l. unica. Item non inſpicitur ratione affectionis: ut ſupra, de ope. ſer. l. ulti. & ad l. Aquil. l. ſi ſeruum meum. niſi ubi lex diceret: ut ſupra de tut. & ra. diſtra. l. j. §. ſi nonnullos. & ſupra, man. l. cum ſeruus. Accur.

† Cōcor. text. cum glo. in c. l. j. d re. eccl. nō alien. & in capi. quanto. de cōſuet. in antiq.

† concedo uerbum quot mo. accipiatur. Mandoſ. I Gl. Facul. §. Notaui, in uer. conceſſionem. & Glo. ti. & §. Ac ēt in uer. conceſſim. uec ſi. cōceſſū autem.

f QVæ ꝓpter. Pro captiuis redimēdis ex neceſſitate rei ſacræ alienatio permittitur: ut C. de ſacro ſan. eccl. l. ante. hoc non trahitur, ut indiſtinctè alienatio permittatur: ut ſ. e. l. quod contra. niſi eadem aut maior ratio eſſet: ut ꝓ eis alendis. argu. ſup. de le. & ſenatuſcon. l. non poſſunt. & ſupr. de cloa. l. ſi. Item pone, ut ſupra, commu. diui. l. quamuis. §. j. Acc.

Rei ſacræ alienatio quandoq; permittit.

t CVi ius. Et concedendi puta in emphyteuſim, & dic qđ hæc regula fallit: quia aliqui poſſunt uendere, & non donare, ut tutor, curator, præſes, & ſimiles: ut ſupra, de tut. l. interdum. §. qui tutelam. & ſ. de pact. l. cōtra ius. §. ſi curator. & C. de pact. l. pactum curatoris. & de tranſac. præſes. Item, filius & ſeruus habentes liberam: ut ſupra de pact. l. contra iuris. §. ſi filius. Item & econtra quandoque permittit donatio, non uenditio: ut C. de prædiis cur. l. fin. Item emphyteuſis permittitur, ubi non uenditio: ut C. de ſacroſ. eccle. auth. perpetua.

g POenalia. ut furti, & ſimiles: ut Inſti. de perpe. & tēp. ac. § pœnales. & facit ſ. e. l. omnes. & ſ. eo. l. pupillus. & quod not. ſup. eo. l. non ſolet. & l. ſeq. & ſup. de act. & oblig. omnes. §. fin. Acc.

h CVm quis. Aliud eſt alienare, & aliud cōſētire: ut ſup. l. proxi. aliud & qui pōt primum. ſ. alienare, ut creditor pignus ex pacto: poteſt & ſecundū. ſ. conſentire debitori alienāti: & per id tollitur pignus: ut ſup. quib. mod. pig. uel hypot. ſol. l. ſicut. §. ſi uoluntate. Hoc fallit quando non uenit dies ſoluendi: quia non poteſt uendere, ſed poteſt conſentire uendenti. Item

que depoſitum, neq; precarium, neque emptio, neque locatio ſuæ rei conſiſtere poteſt. Priuatorū a conuentio iuri publico non derogat.

Caius libr. x. ad edictum prouin. XLVII.

QVod a quoquā pœnæ nomine exactū eſt id eidē c reſtituere nemo cogitur.

Vlpianus libro xxx ad edictum. XLVIII.

COnſilij d non fraudulēti nulla obligatio eſt. Cæterum ſi dolus, & calliditas interceſsit: de dolo actio competit. Socij, e mei ſocius, meus ſocius non eſt. f

Paulus libro xxxv. ad edictum. XLIX.

QVicquid in calore iracundiæ uel fit, uel dr̄, nō prius ratū g eſt q̄ ſi pſeuerantia apparuerit indicium animi fuiſſe: ideoq; breui reuerſa uxor, nec diuertiſſe videtur. h

Vlp. li. xxxv. ad edict. L.

ALterius i circumuentio, k alij non præbet actionem.

Paul. li. xxxix. ad edi. LI.

CVlpa caret, l q ſcit, m ſed prohibere n non poteſt.

Caius libro xv. ad edictū prouinc. LII.

NOn vr̄ o quiſquā id capere, quod ei neceſſe eſt alij reſtituere.

Vlp. li. xliiij. ad edi. LIII.

NOn uidetur p defendere non tantū qui latitat, ſed & is, qui præſens negat ſe defendere, aut non uult ſuſci-

ſecundo habes ſup. depoſi. l. bona fides. in fi. De tertio ſcilicet p̄cario habes ſup. de preca. l. certe. §. fi. hoc autem ualet ratione poſ. ut eo. §. & C. de pig. act. l. cum & ſortis. §. fi. De quarto. ſ. emptione habes C. de contrahen. emp. l. cum res. hoc tamen fallit in caſibus ibi notatis. Quintum habes C. locat. l. qui rem propriam. Et adde quia nec clam ſuam rem quis pōt habere: vt ſupra, de acquir. poſſ. l. ſi de eo. §. fi. nec ſtipulari ſibi dari niſi ſub conditione: ſed reſtitui uel tradi ſic, ut ſupr. de uer. obli. l. nemo rem ſuam. & ſupr. de lega. j. l. cætera. §. ſed ſi ſub conditione.

a Priuatorum. Pone exemplū ſup. de pact. l. iuriſgen. §. ſi paciſcar. ubi pepigi de nō perſequenda nunciatione noui ope. qđ ficbat in publico. & alias, quæ no. ſup. de pact. l. ius publicum. Et dic, quod contra id ius publicum quod eſt ius publicum authoritate, & utilitate: ut dictis exemplis. Sed quid ſi contra id quod eſt publicum authoritate, ſed utilitate priuatum? Reſpond. ualet: ut C. de temp. & re. appella. l. ulti. in fin. & Inſti. de excuſ. tut. §. itē ſi propter. & propter generalem regulam. C. de pact. l. penul. quæ tamen fallit in caſibus ibi not. Item quid ſi non priuati duo uel tres, ſed uniuerſitas ſtatuit aliquid contra ius publicum? Reſpond. Azo. quod ualet quod eſt uerum inter ſe: ſed non in publicum præiudicium nam & priuati poſſent hoc modo: ut ſup. de pac. l. epiſtola. §. pactum. Item quod dicitur conuentione, ſcilicet expreſſa: tacita enim quādoque ualet: ut ſup. đ pro. l. filiusfamilias. §. milites. & ſupra, de pact. l. ſi unus. §. illud. & arg. ſupra, de condi. & demon. l. nunquam. & facit ſup. eo. l. nec ex prætorio.

b QVod a quoquā. Pone exemplū ſup. de pig. ac. l. ſi pignore. ibi, ſed qđ ipſe debitor. &c. Item ſup. de ſol. l. id qđ. Item ſup. de tab. ex. l. iiij. §. condenatio. his exemplis non reddit, qui accepit. Itē nec alius reddit: ut ſup. de pc. l. qui proprio. §. pœnā. & propter hoc dicit hic, nemo cogitur. Sed prima pars fallit: ut ſup. de ædil. edic. l. cum autem. §. fi. ubi uenditor morboſi animalis, ſi p̄ſtitit pœnam emptori propter moram ſuam eam recuperat, ſi poſtea emptor agat redhibitoria. Item ſecunda pars fallit. ſup. pro ſoc. l. cū duobus. §. fin. & l. ſi igitur. & de noxa. l. ſi ex duobus.

c Eidem. a quo eſt exactum.

d COnſilij. Si tibi conſului, ut pecuniā tuā potius in emptiones prædiorum colloces, quam fœneres, non teneor: ut Inſti. man. §. tua gratia. niſi alias facturus non eras: ut ſup. mād. l. ſi remunerādi. § ſi tibi. At P. hic diſtinguebat: aut mādaui ut fœneres nō adiecta perſona cui, & tunc nō teneor etiam ſi alias facturus non eras: aut mandaui perſona adiecta cui, & tunc teneor: etiā ſi alias facturus nō eras: quæ diſtinctio reprobatur. ſup. de neg. ge. l. iij. §. fi. & l. iiij. hæc uera eſt dolo carni. alias teneor: ſiue aliàs eras facturus, ſiue nō, niſi dolus cadat in nomen maleficij, ut furti, uel ſerui corrupti: tunc enim furti, & ſerui corrupti experietur, ut s. de ſer. corru. l. j. §. perſuadere. & de fur. l. quæ ſeruo §. ſed ſi alius. & de dolo. l. quod ſi cum ſcires. Accur.

e Socij. hic caſus ponitur ſupra, pro ſoc. l. qui admittitur. & l. ſeq. Acc.

f QVicquid. hoc idem eſt s. de diuor. l. diuortiū. Et no. q hic iracundia minuit culpā: nam culpa eſt diuertere: ut ſupra, de mino. l. ſi ex cauſa. §. ſi mulier. quandoq; reſcindit contractū: ut ſup. de pub. l. locatio. quandoque minuit delictū: ut C. de adult. l. Gracchus. & de abo. l. j. Sed contra C. de iniur. l. ſi non cōuicij. Sed ibi fuit perſeuerantia.

g Ratum. id eſt, firmum.

h Videtur. ſed calore iracundiæ potius factum.

i ALterius. ſi procurator tuus uel tutor, uel curator tuus gerendo tuū negotium alium circūuenit uendendo, uel alias contrahendo, non quæritur tibi actionē cum effectu: quia exceptione doli repelleris: ut ſup. de exceptio. do. l. apud Celſum. §. quæſitū. & §. illa. & §. qui in tutore. Idem & econtra, nec liberationē acquirit alterius circumuentione: ut ſupra, de eo per quē factum erit. l. ſi. in ulti. reſpon. et argum. C. de pact. l. debitorū. Et no. quod ex hac l. uidetur, quod dolus mediatoris dans cauſam contractui ipſo iure facit nullum cōtractum: ut & ſup. de dolo. l. & eleganter. in prin. Sed lo. aliter illam intelligitur ibi not.

k Circumuentio. id eſt dolus. Acc.

l CVlpa caret. Caſus ponitur ut ſupra, de noxal. l. in omnibus. & l. in delictis. in princip. alias ſi prohibere poteſt, non tantum non caret culpa, ſed & ipſe feciſſe uidetur: ut ſupra, de iis qui no. infa. l. quid ergo. §. j. Sed quid ſi poſſum prohibere Titium iniuriam Sempronio, an debeam iuuare? Reſp. ſecundum cano. ſic uerbis, interponendo me honeſto modo, alias uideor negligere. Sed ſecūdum leges nō, niſi in his quos habeo corrigere: ut in permiſſis, ſcilicet ſeruis, & filijs, & in ſimilibus: quia ſerui dominum debent iuuare, ſi ſunt ſub eodem tecto: ut C. de iis qui. ut in di. l. finali.

m Scit. ſubaudi ille dominus. Accur.

n Prohibere. ſ. ſeruum ſuum delinquentem.

o NOn vr̄. Hic caſus poſitus eſt ut ſup. eod. l. non vr̄ cepiſſe, ſecundum Azo. Tu dic poni per l. ſup. de inoff. teſt. l. ſi pars. §. fi. Itē ſup. de le. ij. l. cum et. & ſic concordat ſup. ut. j. l. aliud. Acc.

p NOn uidetur defendere. hoc locū habet i iis q ſatiſde-

Hue ſpectat quæ ſcribit Mā doſ. de ingratitudi. cōſulum. p̄ſtantium. cap. 74.

Et an familiares famil iaris Menij familiares iniquij dicantur, & comprehendantur, ſub Regu. 3. Cancel. diſcutit Mā doſ. in 17. quæſt. dicta Regu. iūcta ſecūdum Ædictio.

Iſta l. facit ad id quod uoluit gl. in ca. § ad tollendam in uerbo, libere. ad finem de ei. ſect. I pra. ſan.

Conuētio tacita quandoq; ualet.

Aliàs, Quicquid calore iracundię uel fit &c.

Iracundiæ plures effectus.

ſatiſdederunt:ut alios defenderēt, ſecundū Azo. ſed ſecundum hoc debet dicere defendere, & non defendi. quare pone in principali:ut ſic fiat miſſio: ut ſup. quibus ex cau. in poſ. es. l. ij. in prin. & facit ǰ. eod. tit. l. hoc autem. §. fi. & de iudi. l. recte.

per actionem.

Paulus, libro xlij. ad edictum. LIIII.

C Vius per errorem[a] dati repetitio eſt, ei[a] cōſulto dati donatio eſt.

Vlpianus libr. lvj. ad edictum. LV.

N Emo † plus[b] iuris ad alium transferre poteſt, quam ipſe haberet.

Caius lib. ij. de teſt. ad edictum urb. LVI.

a C Vius p errorē. Pone caſum: ut ſ. de condi. indeb. l. j. Item ut ſ. pro emp. l. qui fundū. §. ſeruus meus. in fine §. Et diſtingue, quia cum quis ſoluit indebitum ignorans: aut eſt indebitum utroque iure, ſ. ciuili, & naturali: aut naturali tantum, aut ciuili. aut debitū eſt utroque iure, ſed ob. except. ſi indebitum eſt utroque iure, uel naturali tātum: per quancunque ignorantiam ſolutum repetitur: ut C. de condict. indeb. l. cū ſoluta. & de non nu. pec. l. ſi quaſi. & de pact. l. creditori. & ſ. de ſolu. l. Stichum. §. naturalis. Non enim iuris ignorantia nocet in damno uitādo: ut ſ. de iu. & fact. igno. l. error. multo ergo minus facti ignorantia. Si indebitum iure ciuili, ſed debitum iure naturali, ut ex teſtamento non ſolenni ſolutum per ignorantiam iuris non repetitur. ſi verò per facti ignorantiam probabilem, & tunc repetitur: aut non probabilem: & tunc non repetitur: ut ſ. de iu. & fac. ignor. l. regula. §. ſed facti ignorantia. & §. ſi quis ignorans. & C. ad leg. Fal. l. error. ſi uerò debitum eſt utroque modo, ſed ob. excep. aut perpetua, aut temporalis. ſi temporalis, ſolutum ante non repetitur: ut ſ. de condictione indebiti. l. in diē. niſi forte per ignorantiam probabilem facti ſecundū Ioan. ſi perpetua, aut fauorabilis, & tunc repetitur. aut odioſa, uel ad iuris rigorem conſeruandum introducta: & tunc non repetitur, niſi facti ignorantia probabilis fuerit. ſed ſi detur exceptio: ſi tamen incertum ſit perpetua ſit, an temporalis, repetitur: ut ſ. de condi. indeb. l. qui ex. & l. ſufficit. & l. Iul. & C. de condi. inde. l. j. & ſ. ad Mace. l. fi. ciuilis tamen eſt obligatio, ubi ſpe futuræ numerationis me obligaui: ut Inſti. de lit. obli. Item ubicunque ciuilis & naturalis ſimul eſt obligatio, ſi fiat pactum de non petendo. ſola ciuilis remanet, naturali ſublata: ut ſ. de ſolu. l. Stichum. §. naturalis. naturalis tantum per pactum nudum. Item ſi hæres fuit grauatus in legatis ultra dodrantem: quod eſt ultra dodrantem relictum, iure naturali debitū eſt, ciuili eſt indebitum. Sed qui ſciens ſoluit debitum iure naturali, qualiter donare dicitur: enim ad id eſſet obligatus: ut ſ. de do. l. hoc iure. §. pe. in fi? Rñ. hæc datio uidetur donatio. i. irreuocabilis datio. ſic Inp. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. Iul. ſcribit. Accur.

Cōcor. text. in ca. nuper. ex de do. Iter uirū & uxorē. text. in ca. Daibertū. j. q. vij.

Solutum p errorem an & qñ repetatur.

b N Emo plus. Si mihi fundum uēdideris. & tradideris, quod in iuris habes, in me transfers, unde ſi tu dominus eras: & ego dominus ero: & ſi non dominus eras, nec ego: ſed poſſeſ. adipiſcor. Item ſi a te poterit auocari per hypothecariam, & a me poterit. ſi nomine fundi tenebaris ſoluere tributa: & ego. ſi hic fundus ſeruitutem debebat: & ego ſeruitutem debebo: ut ſupra. de acquir. re. do. l. traditio. & de act. emp. l. ex empto. in princip. & C. de diſt. pignor. lege, ſi debitor. & C. ſine cen. uel re. l. lj. & fin. & d. l. traditio, & ibi, & ſi ſeruum, &c. hic autem regula in tu. & cur. fallit: ut C. de admi. tu. l. fin. & lege, lex. in fin. Itē in procuratore: ut Inſtitu. de te. di. §. illud. Item in iudice: ut Inſtit. de offi. iu. §. fi. Item in executore: ut ſupra, de euict. l. ſi pignora qui transferunt plus, quā habent. Quod quare accidat. dic ut not. ſupra, eodem. l. id quod noſtrum. Item in creditore fallit: ut Inſtitut. qui. alien. licet uel non. §. j. Item in uſufr. formali: ut ſupra de uſufr. l. quod noſtrum. Item qui propter malam fidem uſucapere impeditur, ſi uendat alij bona fide accipienti, plus iuris transfert, quam habeat: ut Inſti. de uſucap. §. quod autem. ſed reſponderi poteſt, quod emptor non a uenditore, ſed a ſe ius uſucapiendi habet. Item fallit in cenſitoribus, & flumine, ut ſupra, de acquirend. re. domi. l. ergo. §. alluuio. item fallit in datione libertatis. quod dic ut Inſtitu. de liber. §. fi. Accur.

N Vllus[c] uidetur dolo facere, qui ſuo iure utitur.

Vlpianus li. iij. de lec. ad edictum urb. LVII.

S Emper[d] in dubijs benigniora præferenda ſunt.

Caius lib. iij. ad edict. prouinc. LVIII.

B Ona fides[e] non patitur, ut bis idē exigatur.

Vlpianus libro ij. diſputatio. LIX.

c N Vllus. Cōſanguineus reatum (uel conſanguinei corrigere poteſt, ut C. de emē. ppin. l. j. qđ cū facit, nō uidet dolo facere, ſed ratione pietatis: uel pone ut ſupra, pro ſocio. lege, meritò. uel pone ut ſupra de aqua plu. arc. l. ij. §. fin. uel ut ſupra, de pec. l eo tempore. j. rñ. & dic iure ſuo: uel qđ uerè eſt ſuū, uel quod putet eſſe ſuū: ut ǰ. eo. l. q iuiuſ. §. nemo. Sed op. nonne qui alienat in frandē creditorū, iure ſuo utitur? Rñ. utiq; nam transfert dominiū, ut ſ. de contrah. em. l. ſi ſciens, & tamen dolo malo uidetur alienare, cum ſciat ſe habere creditores: ut ſ. quæ in frau. cre. l. omnes. §. Lucius. Itē op. ſi primo rem meā tibi uendidero, deinde alij, & tradidi, iure id facio: nā trāsfero dominium, ut C. de rei uen. l. quoties. Præterea cum poſſum rem alienam uendere: ut ſ. de contrahen. emp. l. rem alienā. ergo multo magis meā. & licet id iure meo faciā incido in Corneliā: ut ſ. de fal. l. qui duobus & ſic punior: ergo dolū cōmiſi. nam aliter Cornelia nō puniret, ut C. de fal. nec exēplum. & de fal. l. impuberem in princ. Rñdeat qui pōt. Azo. ſed pōt rñderi: niſi noceat alij, cui tenet iure contractus. Vel dic, qđ eo ipſo, qđ pœna imponitur, uidetur prohiberi, ſumpto arg. ab effectu, ut C. de ſum. tri. l. iij. §. igit ſi clericus, &c. & ſic non iure ſuo, cū ſit prohibitus: ut C. de teſt. l. ſtatuas. Itē contra huic regulæ ſ. de leg. pſtā. l. uirilis. §. ſi adierit. ubi pater inſtitutus adijt: & ſic utit iure ſuo: & tamen tenetur filio præterito actione de dolo propter damnum, quod habet filius in dimidia in libertatibus quæ ualent. Sed dic, magis uidetur hoc adire, ut filio noceat, quam ſuo iure uelit uti, cū filius offerre bat patri uirilem, quā erat habiturus ea adita. argumen. ſupra, de aqua plu. arcē. l. j. §. denique. hic autem principaliter, ut ſibi proſit. Accur.

d S Emper. Pone caſum: ut ſ. p ſoc. l. meritò. ut etiā in ſuperiori. i. ſ caurè iuſta cauſa ponit. Item pone ut C. qui bo. ced. poſſunt. lege fin. Itē huic regulæ obſt. illud generale: dolum præſumi. quod colligitur ſupra, manda. lege, ſi procu. §. dolo. Vel pone caſum, ut alij per leg. ſupra, de do. inter uir. & uxo. l. Quintus. Item ſupra, de ijs qui ſunt ſui uel alie. iur. lege, filium. ibi, non tamen ferendum, &c. & facit ſ. eod. lege, ea quæ. §. iu re. & ſ. de reb. dub. l. cum in teſtamento. Accurſius.

e B Ona fides. Si teſtator legauit mihi aliquid ſub

conditione:& egi interdicto de tabu. exhi. contra hæredem, & æſtimationem conſecutus ſum legati: quia per contumaciam tab. noluit exhibere, licet non debeam cauere de reddendo in defectum condi. tamen adueniente conditione non petam denuo legatum ab eodem, a quo habui æſtimationem. quia bona fides, &c. Sed ſi contra alium egi eo interdicto, & habui æſtimationem: adueniente conditione petam legatum ab hærede, & ita a diuerſis: ut ſ. de tab. exh. l. iij. §. condemnatio. Sic a diuerſis conſequar idem: ut Inſti. de lega. §. ſi res aliena. Item non ſolum ab eodem non poſſum, ſed nec ab alio: qui cauſam ab eo habet: ut C. de euict. le. emptor. Vel qui haberet contra primum regreſſum: ut C. de uſu. rei iud. l. fi. §. fi. Itē facit C. de pœnis. leg. omnes.

† Hæres eiſdē uiribus aſtringit, quibus ei⁹ auctor, & an abſque noua monitiōe excōmunicari poſſit, & iuramēti effectus trāſeat in hæredes? Mādoſ. de Monitio. quæſt. 24.

EX pœnalibus[a] cauſis non ſolet in patrē actio de peculio dari.

Idem lib. iij. diſputationum. LX.

†**H**Aeredē[b] eiuſdē poteſtatis, iuriſq; eſſe, cuius fuit defunctus, conſtat.

Idem lib. ix. diſputationum. LXI.

SEmper[c] qui nō prohibet ꝑ ſe interuenire, mandare creditur. Sed & ſi quis ratum habuerit quod geſtum eſt, obſtringitur mandati actione.

Idem libro iij opinionum. LXII.

DOmum[d] ſuam reficere unicuique licet, dum non ſufficiat inuito † alteri, in quo[e] ius non habet.[f]

Iulianus lib. vj. Digeſtorum. LXIII.

HAereditas[g] nihil aliud eſt, q̄ ſucceſſio in uniuerſum ius, qđ defunctus habuerat.

Idem lib. xvij. Digeſtorum. LXIIII.

QVi ſine[h] dolo malo ad iudicium ꝓuocat,[i] non uidetur moram facere.

Idem lib. xxix. Digeſtorum. XV.

EA, quæ rarò[k] accidunt, non temere in agendis negotijs computantur.

[a] **E**X pœnalibus, id eſt, delictis. Si filius facit furtum, pater non tenetur de peculio, niſi inquantum locupletatus eſſet: quod eſt generale in filio, & ſeruo in quo libet delicto: ut ſup. de pecu. l. iij. §. idem ſcribit. & §. ex cauſa furtiua. & ſ. de ijs qui deie. uel effu. l. j. §. cum ſeruus. & de vi & vi ar. l. prima. §. ſi filius. & §. fin. Item nec noxaliter tenetur pater: ut Inſti. de noxa. §. fin. Sed ipſe filius conuenitur: & eo damnato tenetur pater de pecu. uel actione in factū: ut ſup. de noxa. l. noxalis. & l. ſeq. & l. fin. & ſup. de iud. l. ſi ex contractibus. Idem ergo in monachis ſi poſſeſſionem inuadant. Accur.

[b] **H**Aeredē. eſt enim una perſona fictione iuris, ut in auth. de iureiu. à mo. præſti. l. j. quãq; tñ plus iuris habet hæres. ut ſi ꝓmiſiſti mihi poſt mortē meā, quia actio incipit ab hærede: ut C. ut ac. ab hære. l. j. Sæpe enim plenior competit obligatio hæredi quā defuncto, ut ſ. de cuic. l. ſi per imprudentiam. §. nō mirum. & ad l. Fal. l. repetitur. & ſ. rer. amot. l. iij. §. j. E contra, quandoq; minus: ut in prin. l. perſonalibus. ut ſ. co. l. in omnibus. Itē in uſuf. qui non trāſmittitur ad hæredē: ut Inſti. de uſufru. §. finitur. Itē in omnibus perſonalibus pact. ut ſ. de pact. l. idē. §. pſonale. Idēque in omnibus perſonalibus actionibus quæ hæredibus non dantur: ut ſ. de iniur. l. iniuriarū actio. & de in ius uo. l. in eū. & de calū. l. hæc actio. Item in alio caſu: ut C. de meta. l. fin. Sed in omnibus actionibus, quæ non dantur in hæredes, plus habent hæredes, ut in pœnalibus, ut Inſti. de perpe. actio. §. non omnes. Accur.

[c] **S**Emper. Si ꝑ te præſente fideiubeo, & nō contradicente, mandare uideris: & ideo mandati experior: ut ſ. mād. l. q̄ fidē. & l. qui patiſ. & C. māda. l. ſi fideiuſ. & hic eſt primus caſus huius l. Si verò pro abſente, tunc neg. geſt. experior: ut ſ. manda. l. ex mandato. §. j. nec enim mādati ago, cū mandatū nō fuerit: ut de nego. geſt. l. Pomponius, in fine. Qualiter ergo hic datur actio mandati in ſecūdo caſu huius l. cum mandatum non fuerit, imo nego. geſto. deberet dari: ut ſup. de nego. geſt. l. ſi pupilli. §. idē ait. quæ eſt contra? Sol. ibi ratum fuit habitū ab abſente factum: hic a præſente. Vel ſm Bur. hic fuit mandatū, ſed tunc non ſuſceptū: quia dominus cum indignatione receſſit: mandatarius mandatū ſponte adimpleuit: & dominus poſtea ratū habuit. Vel dic ſpeciale in fideiuſſore: ut ratihabitio mandati actionem inducat. Vel fortè hoc uerum eſt, cum pro aliquo iudicio ſiſti fideiuſſit: & ita erat ſpeciale in iudicijs, ut alia multa ſecundum locū. quæ patent ſupra, ſi quis cau. per totum titu. & maxime in leg. ij. Accur.

[d] **D**Omum. Domus mea debet ſeruitutem ſ̄i tio altius non tollendi ultra certam menſuram uel altius non tollendi niſi cum lapidibus, non cum lignis: poſſum eam quidem reficere, dummodo non noceam ei inuito: quod eſſet, ſi facerem contra debitam ſeruitutem, in qua ius non habeo: ſed eo uolente poſſum. & ad hoc ſ. de exceptio. rei iudica. l. egi. Vel dic ſecundo, domus mea ſeruitutē nō debet uicino, licet ergo mihi altius tollere: ut C. de ſeruitu. l. altius. dummodo non noceā uicino inuito, in quo ius non habeo nocendi, q̄ non immitto fragmenta in ſuo. hoc enim non licet: ut ſupra. ſi ſerui. uendi. l. ſecuti. §. Ariſto. & §. idemq; . Si tamen nihil in alienum immitto, alteri tamen officiam: ſi quidem domino, teneor: alias non: ut ſupra, de aqua plu. arcen. l. j. §. denique. Plane interdum quis reficit coactus: ut ſup. de offic. præfe. urb. l. præſes. & C. de ędi. pri. l. ſi ut proponis.

† Vetuſtū exemplar habemus in quo legitur, domū ſuam unicuique reficere licet inuito altero, dū non officiat alterius ædificio, in quo ius nō habet.

[e] In quo. id eſt, inquantum. Accur.

[f] Non habet. ſ. officiendi. H.

[g] **H**Aeredita. hic dic, ut ſ. tit. j. l. nihil. Accur.

[h] **Q**Vi ſine. Ex uenditione x. mihi debes, ſi ſolutionem differas, dum ignoras me uendidiſſe ei, cui ſucceſſiſti, non tenearis ad uſuras. alias ſi ſcires ſecus, ut hic, & ſ. ſi certū peta. l. quod te. & de uſur. l. ſi quis ſoluerit, & de condic. fur. l. ſi. P.

[i] Prouocat. ſe. defendendo. Accur.

[k] **E**A, quæ raro. Si quis hærede inſtituto deceſſit, & adita hæreditate mortuus reſuſcitet (ut de Lazaro accidit) non ſunt iura prodita: an iure poſtliminij poſſit bona recuperare ab hæredibus? Hæc enī raro accidunt: & ea quæ rarò accidunt: non temerè in negotijs, id eſt, legibus: quæ de agendis negotijs loquūtur, cōputantur. & dic temerè, id eſt, temeratum eſſe, ſi tales cauſæ in legibus connumerentur. & ad idem ſ. de le. & ſenatu ſconſul. lege, ea. & l. nam ad ea. Aliquando tamen ad ea quæ raro accidunt, iura aptantur: ut ſupra, ſi pars hæredita. pet. l. antiqui. & C. de legiti. hære. lege, ſi maior. & ſupra de ſtat. homi. lege, non ſunt. Vel aliter pone caſum, ſi rem tibi pignori dedi: ea quæ caſu fortuito ſit admiſſa, non teneris: ut C. de pignor. act. l. quæ fortuitis. Nam ea quę rarò, id eſt fortuito accidunt caſu (ideo enim caſus dicuntur fortuiti) non computantur temerè, id eſt, faciē in

ſe in negotijs gerendis, id eſt, in contractibus, qui iure inter aliquos celebrātur. ideo autem dixi facile: quia computantur quandoque ſic, ut præſtentur: ſcilicet, ubi pactū culpa & mora interuenerit: ut dixi ſupra eo. l. contractus. Accurſ.

ſoluere, tenet reſcriptum: ut C. de prec. imper. offer. l. quoties. uel etiam inperpetuum ſecundum Azo. ſi dicat, non obſtante aliqua lege, & maxime ſi propter aliquam publicam utilitatem fiat. Item per hoc, quia non abhorret, id eſt, non diſcrepat, uel diſcordat a naturali æquitate, cū lege diuina, & humana ſtatutū principis eſt tenendum: ut ibi. Omnis ſub ſit principi tanquam præcellenti, & ducibus ab eo miſſis. Itē dicit Propheta, quod hoc ius regia eſt &c. ut in princip. conſtitutionis. ff. no. Item enim continetur in lege diuina, ut dictum eſt: ergo eſt ius naturale: quia ius naturale eſt, quod in l. & in euangelio continetur: ut in decret. c. ius naturale. & poſſunt dici debitores eo, quod ſi ſoluunt, non repetunt: ut ſ. de condi. ind. l. qui exceptionem. & ſ. quod quiſque iu. l. iij. §. finali. Item quod dicit debitorem ſubaudi. ēt propter prædictos effectus: tamen impropriè, ut ſupra eo. tit. j. l. debitorem.

Idem li. liiij. dig LXVI.

EA eſt natura [a] cauillationis, [b] quam Græci σωρείτην [†] appellant, ut ab euidenter ueris per breuiſsimas mutationes diſputatio ad ea, quæ euidēter falſa ſunt, perducatur.

Idem libro lx. Digeſtorum. LXVII.

MArcell[us] [c] uocat. definit d'bitor eē is, q nactus eſt exceptionē iuſtā, nec ab æquitate naturali abhorrentem. [d]

Idem libro lxxxvij. Digeſtorum. LXVIII.

QVoties [e] idem ſermo duas ſentētias exprimit, ea potiſsimū [‡] accipietur, quæ rei gerēdæ aptior eſt. [||]

Paulus libro ſingu de dotis reper. LXIX.

IN oīb. [f] cauſis id ob ſeruat, ut ubi perſonæ ɔdō locū facit bñficio, ibi deficiēte ea, bñficiū quoq; deficiat: ubi uero genus actionis id deſiderat: ibi ad quēuis perſecutio eius deuenerit, non deficiat ratio auxilij.

Idem libr. ſing. da aſsig. libert. LXX.

[a] EA eſt natura. Cauillatio dicitur quaſi deceptoria argumentatio, ſcilicet enim ab eo, quod uerum eſt, uenitur ad id, quod eſt euidēter falſum: ut ſupra tit. j. l. natura cauillationis: hoc autē fit per breuiſſimas mutationes terminorum diſſimiliter acceptorum: ut in hoc exēplo. Res diuinæ in bonis nullius ſunt: at quod in bonis nullius eſt, occupanti conceditur: ergo diuinæ occupanti conceduntur: quod falſum eſt: imō interdicta opponuntur contra occupantes res ſacras, & religioſas, ut ſupra, de interdi. l. ij. §. interdicta. ne quid in loco ſac. ff. l. j. & de ſepu. uio. l. prætor. In hoc aūt interdicto medius terminus ſcilicet dictio nullius diſſimiliter accipitur, cū in propoſitione uerbū nullius ad hominem referatur: in aſſumptione ad hoīem pariter, & ad deū. Res aūt diuinæ in bonis nullius ſcilicet hominis ſunt, in bonis tñ dei ſunt, hominum ſ. conſtitutione, & ad eius honorē ſpecialiter deſignatæ. At feræ beſtiæ neque in bonis hominis ſunt, neque in bonis dei deſignatæ hominum conſtitutione. & hoc ſm Bul. Vel aliter pone: fructus rei eſt, pignori dare licere: ut infra eodem. l. fructus. & ſupra, de uſur. l. finali. ſed omnis fructus rei pertinet ad fructuarium: ut ſupra, de uſufr. l. vij. ergo licere dare pignori pertinet ad eum, quod eſt falſum: ut C. de uſufruct. l. intereſt. Item & hic eſt deceptio: quia uerbum fructus, & in propoſitione pro utilitate quadam ponitur, in aſſumptione uerò ponitur pro commodo ex ipſa re proueniente: ut ſupra, de uſufruct. lega. l. item ſi fundi. Vel aliter, id demum poteſt ſeruo alieno legari, quod poſſet, ſi ipſe liber eſſet. ſed ſi liber eſſet, non poſſet ei legari quandiu ſeruiat: ergo nec cum ſeruus eſt, ſic ei legari poteſt. ſed hæc argumentatio fit ſecundum quid, & qualiter, & ideo calumnioſè: ut ſupra, de leg. ij. l. debitor. §. ſeruo alieno. ſic enim fit cauillatio: ut ſup. de reg. Ca. l. j. Azo.

[†] In Pan. H. Græci σωρείτην appellant. De hoc argumēti genere Cic. li. iiij. Academicarū & primo quidē reprehendēdū quod aptioſiſſimo genere interrogationib. utuntur. uide cæteta.

Cauillatio quid ſit.

[b] Cauillationis. apud nos cauillatio: apud dialecticos fallacia.

[c] MArcellus. In exceptione pacti promptum eſt exemplum, quæ uinculo naturalis æquitatis ſuſtentatur: ut ſupra, de pact. l. j. in princip. & de ſol. l. Stichum. §. naturalis. ſed ſi in ea ponitur: non uideo ad quid dicitur debitor, cum nec petitio, nec retentio detur: niſi dicas, quòd in nudo pacto facto de petendo poteſt prima actio adiuuari: quod non poſſet ſi in nullo debitor eſſet: ut ſupra, de pactis. l. ſi unus. §. pactus. Vel niſi dicas pactum de non petendo factum per metum, uel dolum. ſed dices, tunc abhorret a naturali æquitate: ſed dicam illud propter accidens, non propter ipſius naturam pacti. Vel dic ſecundo, quod mutuaui filiofa. exceptionem Macedon. habenti. Item ſi quis impetrauit ne uſque ad certum tempus teneatur

[d] Abhorrentem. id eſt, diſcrepantem. Acc.

[e] QVoties. Filij naturales quāque dicūtur ad dñiam adoptiuorum: quāque ad dñiam legitimi: ut baſtardi. cum ergo dr, filij naturales ſunt in poteſtate patris, uel parentum: ut Inſt. de ado. in princ. intelligendum eſt de naturalibus, & legitimis. ſi enim intelligeretur de naturalibus tantum, falſum eſſet, & contrarium iuri: ut Inſti. de nup. §. fina. Item cum reperitur, quod naturalibus filijs pater non poteſt relinquere, niſi uſque ad certum modum. intelligendum eſt de naturalibus tantum: ut C. de natur. lib. l. ij. nam legitimi, & naturales in uniuerſum poſſunt inſtitui. Dic ergo ſententias. i. duarum rerum ſignificationem. & hoc ſiue ſit in legibus, ut caſum poſui. ſup. de le. & S. C. l. in ambigua. ſiue in ſtipulationibus: & ſic etiam poteſt poni caſus per l. ſup. de uerb. obl. l. quoties. ſiue in teſtamentis & ſic etiam poteſt poni ſup. de reb. du. l. quoties. & hæc dicitur aptior expoſitio: ut res ualeat potius, quam pereat: & non ſit contraria iuri.

[‡] excipiatur, l P. F.

[||] Cōcor. lex. cū gl. & ibi not. in c. cum tibi. in fi. extra de teſti. & in ca. capitulum. in fi. in gloſ. in uer. relaxetis. extra de reſc.

[f] IN omnibus. Et patronus, & parēs, & ſimiles perſonæ: in quantum facere poſſunt condēnant: hæredes tñ eorum hoc beneficium non hñt: ut ſup. de re iudic. l. patronus. & l. inter. & l. ſi fideiuſſor. §. ſi maritus. & l. ſciendū. niſi in caſu: ut ſup. ſn. ma. l. ēt. in prin. Itē priuilegiū quod habet mulier, ut præferatur alijs creditoribus, nō datur hæredi: ut C. de priuil. credi l. ſcire. niſi filiis: ut C. qui po. in pign. l. fi. item beneficium: ut pupillus præferatur alijs creditoribus: ut ſup. de priuil. credi. l. dabimus. §. ſi quis. non habet hæres pupilli illud beneficium: ut ſup. de admi. tu. l. ex legibus. itē ad hoc ſup. de dolo. l. hæredibus. Vbi aūt genus actionis priuilegium in ſe cōtinet: ut ſi agat quis pro expenſis in funere factis: ut ſup. de relig. l. pen. uel quia in refectionē tradita eſt pecunia: ut ſup. qui po. in pig. l. interdū. primi. hæredi dabitur: ut hic, & j. eo. l. priuilegiū. & ſu. de relig. l. ſi Tit. §. hæc actio. & ad hoc ſup. de aqua quoti. & æſti. l. j. §. permittitur. & de cenſ. l. forma. §. quanquā. & de conſtit. pe. l. j. §. finali. Priuilegium actionis

etiam dici poteſt: quia ex mora generat uſuras: ſicut euenit in omnibus bonæ fidei iudicijs: ut ſup. de uſur. l. mora. §. bonæ fidei. Fallit autem hæc regula in prima parte in reſtõne in integrũ: ut ſup. de in integ. reſt. l. non ſolum. & beneficio Vel. ut C. ad Vell. l. in hærede. Apparet ex præmiſſis, quod ubi dicitur genus actionis: ſubaudi, uel cauſa propter quam datur actio: ut in d. l. interdum. Et quod dicit, deſideras illud, ſcilicet beneficium: ut quia præfertur alijs: uel quia uſuras generat ex ſola mora.

INuito[a] beneficiũ nõ datur.

Vlpianus libr. j. de offic. proconſulis. LXXI.

NEmo poteſt[b] gladij poteſtatem ſibi datam, uel cuiuſuis alterius coercitionis[c] ad alium transferre.

Iab. li. iij. ex poſteriorib. Labeo. LXXII.

FRuct[d] rei eſt, uel pignori dare licere.

a Inuito. Hæc regula uera eſt in omni priuilegio fauore alicuius inducto: ut C. de pac. l. ſi quis in conſcribẽdo. Item pone ut i. de minor. l. ſi iudex. ubi minor inuitus nõ utitur beneficio reſtitutionis. Idẽ dices in beneficio, quod nõ ſit priuilegiũ: ut ſup. de do. l. hoc iure. §. non põt. beneficium. n. affert gaudium accipienti: & inuitus nemo gaudebit: ut in cõſtitutione feudorum, ti. quib. ex cau feudũ. Hæc autẽ regula fallit: ut i. de lib. cau. l. ij. & iij. & iiij. & ſup. de ap. l. non tm. Item per medium conferi bñfic. ũ, non dico priuilegiũ: ut ſup. de neg. geſt. l. ſoluendo. & de ſol. l. ſi debitor tuus. Acc.

Hoc caput in P. F. ſubiunctũ eſt capiti proxime ſequenti.

b NEmo poteſt. Ptãs gladij eſt animaduertẽdi in facinoroſos homines. i. in animata corpora. & ſic infertur pœna corporalis. Et quod ſubijcit alterius coercitionis. ſ. quæ adimat libertatem, uel ciuitatẽ: quæ omnia dicuntur capitalia: ut ſup. de pub. l. ij. & dicuntur conſiſtere in mero imperio: ut ſup. de iuriſ. om. iud. l. iij. & ſunt exempla dictarum pœnarũ ut ſupra, de pœ. l. ſi quis forte. § ſi. Eſt quoddam tertiũ: ut ſcilicet coercitio modica quæ ineſt iuriſdictioni. Prima duo non demandantur: ut hîc, & ſupra, de offic. eius cui manda. eſt iuriſd. l. j. in prin. Tertium ſic cum iuriſdictione: ut ſupra. de off. eius cui mã. eſt iuriſdict. l. fin. Et qđ dixi ſup. duo prima non denegari: fallit quando contingit abeſſe eũ qui habet cognitionem: quia tunc demãdat quo ad cognitionem: ut ſup. de offi. eius cui mand. l. j. §. huius. Item fallit in legato proconſulis, qui cognoſcit etiam pñte proconſule, ſed non pronuntiat: ut ſup. de of. procõ. l. ſolent. § pri. & eſt in eo ſpeciale, ut ibi dicit: qui etiam cognoſcit & pronunciat de crimine ſuſpecti: ut ſup. de offi. eius cui man. l. cognitio. & Inſt. de ſuſpe. tut. §. datum.

c Coercitionis. magnæ. Acc.

d FRuctus. Inter alias utilitates, quas ex rebus homines cõſequuntur curſus naturæ in hac tenacißima iouis ætate (in qua utilitas pignorũ irrepſit, ut i. de cõſti. pe. l. qui autẽ. §. ſi quis.) hoc cõmodũ præcipuè ſcholaribus deputauit, ut liceat eis pignori dare, atq; obligare, & pecuniã accipere: quatenus ſtudiũ cõtinuetur, hoc eſt quod ait regula. Vel pro ſaltem, Vel dic fructus. i. utilitas. nam inter cæteras utilitates, quas habemus ex rebus noſtris, hæc eſt una, ut poßimus obligare. nã alias creditor non crederet: ut ſupra, de cõſti pe. l. qui autẽ. §. ſi quis. & inſt. e. quib. mo. re cõ. ob. §. ult. Sed ſi rem meam poſſides, quam eiunco cum fructibus percipiendis: quia poſſides ſine ti. & mala fide: ut ſupra, de rei uen. l. ſi nauis. an & hoc debeat æſtimari quod potui obligare, ſi habuiſſem, per quod damnũ fortè habui. Reſpon. ſic, per hanc. l. & ſupra, de uſu. l. fructus. Item an hæc computãtur in fructu quanti locare potui? Reſpon. ſic, per hanc l. ut ſupra, de uſur. l. uideamus. §. præterea Gallus. nam res uel ad hoc locatur ut liceat eam obligare: ut ſupra, de præ. uer. l. rogaſti. § j. & ſupra commo. l. ſi ut certo. §. nunc uidendũ. æſtimabitur ergo hoc in fructu ut hic, & d. l. ſupra, de uſur. l. finali. Item opp. ſi hic eſt fructus rei, ergo pertinet ad fructuarium: ergo obligat quod eſt falſum: ut C. de uſufruc. l. intereſt. ſed dic fructus, id eſt utilitas, non fructus ex ipſa re perueniens: ut no. ſup. e. l. ea eſt natura. Accur.

Mand. in Gl. Facul. §. Actam, l uer. uel uice regalẽ. verſ. uel pro ſaltem. Studij rationa permittit qđ alias non.

Idem. li. ij. de of. pc. LXXIII.

OMnia[e] quæcũque cauſæ cognitionẽ deſiderant, per libellum expediri non poſſunt.

Q. Mutius Sceuola libr. ſingul. LXXIIII.

QVo tutela[g] redit, eo & hæreditas peruenit, niſi cum fœminæ hęredes interce-

e OMnia. Si uis omnia habere plana: dic per libellum. i. per ſententiam latam partibus abſentibus, & ad eos uelut epiſtolam miſſam. hoc enim fieri non poteſt: ut ſupra, de re iud. l. de unoquoque. Sed interlocutoria põt ferri quandoque abſente parte: ut ſupra, de arbi. l. diem proferre. in prin. & ſecundũ hoc expone cauſæ cognitionẽ plenã, quod eſt ubicunque dãda eſt ſententia diffinitiua: ut C. de iudi. l. iudices. Alij dicũt per libellũ datũ iudici: ubi ſcilicet non debet dari libellus. & erit exemplum in tranſactione alimẽtorum, & in alienationibus omnium rerum minorum, & ſimilibus, ar. C. de præ. mi. l. minorum. Hanc repro. nam excuſatio a tutela non datur niſi cauſa cognita: & tamen libellus dari debent: ſupra, de excuſ. tut. l. ſcire oportet. §. oportet. Et quod dicitur in eod. tit. l. excuſare. eſt uerum de abſente: ut abſens per epiſtolã, & libellum non poſſit ſe excuſare: præſens uero ſic. Tertij dicunt per libellum ab ordinario alicui delegato: in quo contineatur cauſæ delegatio, hæc eſt communis poſitio. Opp. ergo de in integ. reſtit. quæ datur cauſa cognita, ut ſupra, de in integ. reſti. l. omnes. & tamen demandatur ut C. ubi & apud quẽ in integ. reſt. l. l. fin. in fi. ſed in ea ſpeciale. Itẽ op. de ijs, quæ cognoſcuntur cũ cauſæ cognitione ſummaria: ut ſupra, de offic. eius cui man. l. cognitio. §. ut poſſeſſio. & de uent. in poſſ. mi. l. j. §. ſi ea. & de ſimilibus, quæ dices i. ad exhib. l. iij. §. ibidem? Reſpon. locũ habere regulam in iis, quæ plenã non ſemiplenam cauſæ cognitionem deſiderãt. Op. de cognitione ſingularũ cauſarũ ciuiliũ quæ ſunt pleniſsimæ: ut C. de iud. l. iudices. & tamen demandatur: ut C. qui pro ſua iur. l. i. Reſpõ. hic loquitur in ijs, quæ magis eſt. iud. quã actionis iure expediuntur: ut eſt in tranſactione alimentorũ, & bonorũ poſ. dandis: ut ſupra, de tranſa. l. cum hi. §. ſi prætor. & §. ſed nec. Item in dilationibus indulgendis: ut C. de dila. l. a procedente. Itẽ op. C. de offi. eius qui ui. alte. l. ſuggerentem. ſcilicet ubi qui in locũ decedentiũ ſubſtituunt, nõ habent pro delegatis, cum ordi. iure a lege cõſequãtur: ut ſupra, de tut. & cu. dat. l. j. Quarto ponunt quidã caſum quod non poſsit delegare: ut unus. ſ. ſcribat ſniam: & alij iudici committat legendam: ut C. de ſen. ex breui. rect. l. ij. uel reſeruata ſententia ſibi, cætera committat: quod non poteſt, niſi audiat: ut C. de iu. auth. ad hæc. Acc.

Excuſatio a tutela non datur, niſi cã cognita, & in illa libellus offerri debet.

f Cognitionem. i. plenam decreti. interpoſitionem.

g QVo tutela. Si quis ad tutelã alicuius uocatur ut proximior, uocatur ſimiliter: debet ad ſucceßionem ut hic. & in authen. de hær. ab inteſt. §. ex his. & inſt. de leg. pa. tut. §. fin. & ſup. eo. l. ſecundũ naturã. cuius. l. hæc eſt filia. Excipitur autem mulier, niſi mater ſit & auia, ut hic, & dicto §. ex his. Item excipitur & minor. ut C. de leg. tu. l. finali. Quod ergo dicit quo, id eſt, ad quem locum. & quod dicit redit, melius dixiſſet

dunt. Nemo [a] poteſt tutorem dare cuiquam, niſi ei, quem in ſuis hęredibus, cum moritur, habuit, habiturusve eſſet, ſi uixiſſet. Vi factum [b] id uidetur eſſe, qua de re quis cum prohiberetur, fecit: Clam, quod quiſq; cum controuerſiam haberet, habiturumve ſe putaret, fecit. Quæ in teſtamento [c] ita ſcripta ſunt: ut intelligi non poſſint: perinde ſunt, ac ſi ſcripta non eſſent. Nec paciſcendo, [d] nec legem dicendo, nec ſtipulando, quiſquam alteri cauere [e] poteſt.

Papinianus libro j. quæſtionum. LXXV.

NOn debet [f] alteri per alterum iniqua conditio inferri.

Idem lib. iiij. quæſtionum. LXXVI.

NEmo poteſt [g] mutare conſilium ſuū in alterius iniuriam.

Idem lib. xxiiij. quæſtionum. LXXVII.

IN totū, [h] omnia quæ animi deſtinatione a-

dixiſſet ecōtra redit. l. peruenit. & ſ. peruenit. ſ. redit. ſed ideo quod erat unius, alteri attribuit, ut oſtenderet alterū ſine altero alicui nō debere cōtingere. Item hæc lex locū habet, qñ iure agnationis, uel etiam cognationis hodie deferuntur. Quid autem ſi teſtamētu detur tutor, uel a iudice: cum alius eſſet cognatus, cui deferebatur tutela? Rñ. ſi cognatus ratione ætatis nō admittatur: certū eſt. Idem ſi quā excuſationem habet, at ſi nullā: tunc uidetur habere locum hæc regula, ut excludatur agnatus: & teſtamētarius, uel datiuus tutor uocetur ad hæreditatē. Sed contra puto ſm Azo. at. C. de cod. l. fi. §. ſi quis uerò. at ſi nullus ſit cognatus datiuus, uel teſtamentarius admittitur ex hac regula.

[a] Nemo. Pone caſum, ut inſti. q dat. tut. poſ. § pmiſſum. & §. cū aōt. ſi emācipato deī tutor: nō tenet datio, ſed confirmaī: ut eo. titu. §. ult. ſicut in matre, quæ filium inſtituit: & ei tutorem dedit: ut C. de teſta. tut. l. mater. Item dic in ſuis hæredibus. l. inter ſuos hſ. & qui ſint, dic ut Inſtitut. de hær. qua. & diſ. §. ſui. & Inſti. de hær. ab inteſt. §. ita autem. Sunt ergo filij, & inferiores, ſi nemo eos præcedat, & quandoq; etiam ſi alius præcedat: ſi modo in poteſtatem nō ſit recaſurus: quod contingit in duobus caſibus: ut Inſti. qui. mo. ius pat. po. ſol. §. hi. Item dic nemo etiam miles: ut ſup. de teſta. tut. l. ij. & iij. Accur.

[b] Vi factum. Si te facientem aliquid in meo prohibuero (quod fit tribus modis: ut ſup. de ope. no. nū. l. dē pupillo §. meminiſſe.) & tu facis contra, uideris facere ui: ut ſup. qđ ui aut clam. l. j. §. quod ſit vi. Hæc tamen nuntiatio quandoque licite poteſt ſperni: ut ſup. de ope. no. nun. l. de pupillo. §. ſi quis riuos. & de cloacis. l. j. §. ſi quis purganti. Si verò non prohibui aliquo de tribus modis: tu verò credebas futuram tibi controuerſiam, ſi ſciſſem, aut credere debebas: clam uideris feciſſe: ut ſup. quod ui aut clam. l. iij. §. fina. & l. ſeruus. Item not. quod hęc nuntiatio remittitur tribus modis, ſcilicet ſi eſt ſatiſdatum. Item ſi ſtet per nuntiantē quo minus ſatiſdetur. Item quando remittitur expreſſè: ut ſup. de remiſ. l. j. & de ope. no. nun. l. ğa in te. §. ſi is cui renuntiatum eſt in l. de pupillo.

[c] Quæ in teſtamento. Si teſtator aliquid tibi legauit, & ante conſummationem, teſtamentum ſit deletum, ut legi non poſſit ſiue conſultè, ſiue inconſultè: non ualet legatum. ſi autem poſt perfectū: tunc ſi conſul è, repelleris exceptione: aliàs nō, ut ſup. de ijs quæ in te. l. j. §. ſed & ſi legi. & §. ſed hoc ita: & § ſed cōſulto. ſed ut competat ſecundum ta. oportet extare tab. tempore mortis. Vnde ſi ante deletæ ſunt etiā in conſultè, nocet inſtitutio: ut ſu. de ſecū. tab. l. j. §. ſemel. Vel dic ſecundo ad literam: quia legi poteſt. ſed non intelligi, quia nullam ſenſum ſuſtinere ullo modo poteſt.

[d] Nec paciſcendo. Tria dicit. nam ſiue nudo pacto tantum interueniente, ſine contractu aliquo, & incontinenti adhibito pacto, ſeu lege, ſiue etiam ſtipulatione alteri cauere uolui, & non potui: ut hic, & inſtitu. de inut. ſtipulatio. §. alteri. Fallit autem hæc regula in multis caſibus ſupra de pact. lege, ſi tibi. §. ultimo. & l. ſeq. uſq; ad l. ſi unus. & ſup. ſi cer. pet. l. certi cōdictio. §. ſi nummos. & ī. de uer. obli. l. liber homo. §. ſi & l. quodcunque. §. ſi ita. & in alijs quos not. Inſti. de inuti. ſtip. § ſi quis alij. Accur.

[e] Cauere. id eſt acquirere. Accur.

[f] NOn debet. Pone ut C. de acq. poſ. l. fi. §. ſin autē nec dum. & de trāſ. l. tranſactione matris. & de pac. l. ſeruus. & l. filius. & ī. de alie. iudi. mu. can. fact. l. j. & §. de diuor. l. ſi filia. & de aqua plu. arc. l. j. §. de eo opere. Et no. q iuſtitia eſt conſtans, & perpetua, &c. & ab ea ueluti a matre deſcendit ius. quod tria nobis dat præcepta, ſ. honeſte uiuere, alterū non lædere. & ius ſuum unicuique tribuere: ut Inſtit. de iuſti. & iur. in prin. & § iuris. De medio pcepto hic tm̄ dicit, quo dr aliū iniuſtè, uel iniquè nō affligi p alterū, ſed iuſtè plerunque affligiī. ut ecce a iudice: ut ſup. qđ met. cā. l. iij. Item a priuato ad ſu defenſionē, ut ſup. ad le. Aqui. l. ſcientiam. §. qui cum aliter. Itē a priuato ad uindictā: ut C. qñ liceat unicuique ſine iudi. l. j. Quid ergo erit ſi unus alium iniuſtè affligat? Rñ. quandoq; habetur pro infecto: ut ī. de repu. l. ſi filia. Quandoq; pecuniariter: ut ſup. de alie. iudi. l. j. quandoque criminaliter ſecundum uarietatem delictorum: ut ī. de pœ. l. ſi quis forte. § ubi. & l. ſeq.

[f] Concor. tex. in ca. primum. xxij. quæ ij. ibi dum, dicit, quia nulli, &c.

[g] NEmo pōt. ſi negocia tua bene geſſi, & expēdi: & tu me poſtea prohibeas, ut per hoc non teneaſis ad præteritas expenſas, non præiudicas mihi: ut C. de neg. geſt. l. fin. Item procurator meus accipit poſſeſſionem pro me: & poſtea dereliquit, ut alius accipiat: non præiudicat mihi: ut C. de acqui. poſ. l. fina. quod expone ut ibi. Vel tertio pone in hærede, qui uolens prius adire ex teſtamēto, poſtea in fraudē legatariorum uoluit adire ab inteſtato: ut ſup. ſi quis omiſ. cā teſt. per totū titul. Itē pōt poni. ſup. de tranſac. l. iij. Sed cōtra huic regulæ ī. de col. bo. l. nunquā, ubi filius emancipatus uoluit cauere de collatione. & ſic tota hæreditas remanebat fratri inſtituto. nam poteſt pœnitere. Sol. ibi non dicitur frater habere damnum: ſed magis dicitur non lucrari: inter qua eſt differentia: ut C. de cōdi. l. ſi. §. non enim. Nam damnum a diminutione patrimonij dicitur: ut ī. de dā. infec. l. iij. Itē contra. ſup. de ſolu. l. cū quis. §. ſi debitorem. ubi mandaui debitori meo, ut ſolueret Titio: poſtea eo ignorante uetui Titium accipere. nam uidetur, qđ poſſim petere: & ita non liberatur debitor ſoluens poſtea Titio, ſicut ſi non pœnituiſſem. Sed certè imo liberatur, ſi ē ignorans reuocati mādati, uel ipſo iure. uel per exceptionē: ut ibi dī: & ſic non hēt damnum: nam hic iniuriam pro damno accipimus: ut & ſup. ad leg. Aquil. l. ſed & ſi quemcunque. §. item iniuriam. Accur.

[h] IN totum. i. totaliter. pone in delictis: ut C. ad l. Corn. de ſica. l. j. Sed fallit: quia quādoque delinquitur ſine uoluntate, & certa ſcientia: ut ſup. ad leg. Aquil. l. ſcientiam. §. pen. Item in cōtractibus: nā & ibi præuenit animus contrahendi: ut ſupra, commo. l. in commodato. §. ſicut C. de do. l. nec ignorās. Sed fallit in pupillo, q ſine affectu animi & certa ſciētia acqrit

ex contractum: C.de acquir.poſ.l.donatarũ. & ſ. rem pu.ſal. fo.l.ii.Itẽ poteſt poni in teſtamẽtis.nã uerè de ſtatu ſuo debet certus eſſe teſtator:aliàs non ualeret teſtamẽtũ:.ut ſ.de teſta.l.de ſtatu.& de le.ni.l.j.I prin.& de acqui.hære.l.eũ,q duobus.Sed fallit de le.j.l.qui quartam. item poteſt poni in aditione hæreditatis, quæ fit animo: ergo a ſciente & intelligẽte. nõ ergo a pupillo ſine tutore: ut ſ. de acquit.hęre.l. pupillus ſi fari. & inſti. de auth. tuto. §. neque autẽ. & ſ. de iur.& fac. igno. l.fi. Quod ergo dicit in totum, dic id eſt, omnino. q.d.hæc regula non fallit: uel rarò fallit. Accur.

genda ſunt,non niſi uera, & certa ſcientia perfici poſſunt.

Idem lib.xxviij. quæſtionum. LXXVIII.

ACtus † legitimi,[a] qui nõ recipiũt diẽ, uel conditionem, † ueluti emancipatio, acceptilatio, hæreditatis aditio, ſerui optio, † datio[b] tutoris, in totum uitiantur per temporis, uel conditionis adiectionem. Non nunquam tamen actus ſupraſcripti[c] tacitè recipiunt, quæ apertè comprehenſa uitium afferunt. nam ſi acceptum feratur ei,[d] qui ſub conditione promiſit:ita demũ egiſſe aliquid acceptilatio intelligit, ſi obligationis ꝯditio extiterit.q ſi uerbis noĩatim acceptilationis cõprehendaẽ, nullius momenti faciet actum.

Idẽ li.xxxj.qõ. LXXIX.

[a] ACtus legitimi. Legitimus actus eſt a qua cunque parte iuris ſit inuẽtus:qui ſunt ſex, ut ſ. de iuſt. & iur.l.ius ciuile. Horum autẽ actuũ quidam recipiunt diem uel conditionem: & de his hic non dicit. Alij nõ recipiunt: q enumerantur hic tacitè: tamen qñq; in eſt dies,uel conditio, ut in accep. hic dicit. Idem in datione tutoris a iudice facta, quæ non recipit expreſſam: ut hic dicitur, ſed tacitam: ut Inſtitur.de Attil. tuto. §. ſed & ſi in teſtamento.& §.idem ſi purè.Sed datio quæ fit in teſtamento,expreſſam,uel tacitã recepit cõditionẽ: ut Inſti.qui da.tu poſ.§.ad certũ.Nec ob.ſu.de tute. l.mu to.§.pe.ubi a iudice datur ſub conditione, id eſt, ſi ſatiſdederit: quia pura eſt.& dic ſi, id ẽ,q ſatiſdabit: ut ibi dicitur. At emancipatio, & ſerui optio, & hæredi. aditio,neque expreſſam, neque tacitam conditionem recipiunt, & de aditione hæreditatis habes ſupra, de acquirẽ.hære.l.eum qui. in fi.Itẽ de optio. ſerui habes Inſti.de leg.§.optionis. Quod ergo hic ſubijcit, actus ſupradicti. dic duo tantum. ſ.acceptilatio, & tutoris datio.Item eſt & alius, qui non recipit diem: ut adop. ut ſup.de adoptio.l.ſi tibi. Item inſtitutio hæredis non recipit diẽ, licet conditionẽ ſic: ut Inſtit.de hæred.inſtituen.§.hæreditas. Item quid in ſponſalibus & in matrimonio? Reſpon.fortè recipiunt diem,& cõditionem cum fiant cõſenſu:ut ſu.de ſpon.l.iiij. Itẽ tutoris authoritas non recipit diem,uel conditionẽ: ut ſup.de auth.præſtan.l.& ſi conditionalis. Alij autem ciuiles actus recipiunt:ut Inſti.de uerb.obli.§. omnes. & contractus emphyteuſis:ut C.de.in.emphy.l.j.in prin. Itẽ inſtitutio hæredis conditionem recipit: ut dixi.& conſtituta pecu.ut ſ.de cõſti.pec.l.id qđ.& emptio, & cæteri cõtractus,niſi inueniãtur excepti. Item no. hic qđ inutilis adiectio uitiatur: & non uitiat. Item expreſſa nocent:ut j.eo.l.expreſſa.& ſu.de hære.inſti.j.l.illa inſtitutio.& l.talem.& l.ſi qs Sempronium.unde Cato, Nil tacuiſſe nocet, nocuit tamen eſſe locutũ. & contra in multis expreſſa proſunt:ut curioſus lector poterit inuenire. Accur.

[b] Datio tutoris.à iudice ↄ.

[c] Supraſcripti.ſ.acceptilatio, & tutoris datio.

[d] Ei.ſcilicet debitori.Accur.

† Concor. tex. in ca. actus. de reg. iuris. in vj. gloſ. in c.iiij. de elec. in vj.

† In P. F. ueluti mãcipatio. porrò mãcipatio. autthore Boetio in tertio cõmentatio ad Topica Ciceronis imaginaria q̃dã uenditio eſt. Vide Budæ. Annot.ad l. a. ff. de origi.iur.

† In excẽp. ſcriptis legitur, ſerui adoption.

Actus legitimi ſex ſunt.

GEneraliter[e] cũ de fraude[f] diſputatur: non quid habeat actor,[g] ſed quid per aduerſariũ habere non potuit,[h] cõſiderandum eſt.

Idem lib. xxxij.quæſtionum. LXXX.

FRaudis[i] interpratatio ſemp in iure ciuili non ex euentu dũtaxat, ſed ex conſilio quoq; deſideratur.

Idem lib.xxxiij.quæſtionum. LXXXI.

IN toto[k] iure[l] generi per ſpeciem derogatur: & illud potiſsimũ habetur, quod ad ſpeciẽ directum eſt.

Idem lib.iij.reſponſorum. LXXXII.

QVę dubitationis[m] tollendæ cã ꝯctib. inſeruntur, ius commune non lędunt.

[e] GEneraliter. Si quis mala fide emit à debitore in fraudem creditoris alienante: tenetur creditoribus etiã ad percipiẽdos fructus, i. quos actor percepiſſet, niſi fraus prædicta interceſſiſſet: ut ſup. quæ in frau. cred.l. ait prætor. §. per hanc. Idem obſeruatur in quolibet malę fid. poſſ. ut ſu. de rei uend. l.& natus. §. fi. & quod ui, aut clam. l. ſemper. §. hoc interdicto. & uti poſſide. lege, ſi duo. §.fi.& ſi uſuſfr. pe.l. uſuſfructuatio.§. fi. niſi habeat tit.ut C. de rei uendi.l. ſi fundum. Accurſius.

[f] De fraude.doloſi,uel fraudantis.

[g] Actor. ſcilicet fraudatus.

[h] Non potuit. fraudatus. Accurſius.

[i] FRaudis. Hæc l. uult interpretari, i.apertè exponere uerbum fraudis: aliàs ponitur pro corrigere hoc verbum interpretari:ut ſup.ad Tertyl.l.j.§ qui operas. & dic duo fore neceſſe, conſilium, & euentum.& eſt exemplum in libertatibus relictis in teſtamento in fraudem credi.directo: ut C.qui ma. non poſſ. l.j. ſed in fideicõ. ſufficeret euentus:ut eo.titu. l.fin.Item pone exemplũ in alienatis in fraudem credito.ubi etiam hæc duo ſunt neceſſaria, ut ſupra, quæ in fran.credi. l.ait prætor.§.ita autem. Idem in liberto alienante inter uiuos:ut ſup.de proba. l. patronus. ſecus in ultima uoluntate:ut ſupra,ſi quid in fran.pa.l.j.§.j.Sed nonne ſolus euentus punitur ſine fraude: ut ſupra, ad leg. Cor.de ſica.l.lege.§.cum quidam.& l. in lege. Item ſ. de cuſto. reo. l.carceri. Item ſupra,ad l.Aquil.l.in lege.& infinitis alijs, quæ uidentur contra. ſed certè hic non dicit non puniri euentum quandoque: ſed dicit fraudem non eſſe ſine dolo. Itẽ contra ſ. de pec. l. iuriſgen.§. dolo. & §. ſed ſi fraudandi. nam ibi dixerat de dolo.& dicit non eſſe dictum de fraude: ergo fraus eſt ſine dolo. ſed ibi impropriè dicit fraudem, ſcilicet pro exceptione,quæ ſolo euentu prouenit. Accurſius.

[k] IN toto. Ponetur ſ.de le.iij.l.uxorẽ.§. codicillos. & l.ſeruis urbanis.§.fi.& ſ.de pę.l.ſanctio legũ. & no.cõtra P.q̃ dixit ſ.eod.l.j. exceptionẽ eſſe de regula.nam quomodo ei derogaret? & dic ut ſ.eod.l.j.

[l] Iure ↄ.ciuili. Accur.

[m] QVæ dubitationis. Pone caſum in contractibus.§.mand.l.qui mutuã.in prin.licet ſit ar. contra

† Idem Cice. li.ij. de inuent. Rheto.dũ de contrarijs legib. diſſerit.

[a] Adde prædictis quod not. clem.j per gl.& doct. extra, de uſu. & in cle. j.§. fi. de cõceſ. præb. inc. ledes. ext. de diuor.l antiq.

cõtra ſ. de pact.do.l.inter.§.cũ inter. & ſ. ſolu.mat. l. ſi cum dotẽ.in prin. Item idem poteſt dici in teſtamẽtis:ut C.de teſta.l.teſtamenta. & ſ.de au.& arg. leg.l. pediculis. §. Labeo. Idem poteſt dici in ſtatutis iuris. quod dicitur C.de repud. l.conſenſu. §. quod ſi pater hoc . ubi accuſatur mulier propter matrimonium, quod tamen nullum eſt . & in auth. de reſtit. & ea quæ.pa. §.unum. & facit C. de interdic. ma. l.cum proponas . Hæc autem regula patitur multas exceptiones , quas dices j. eo.l.expreſſa. Accur.

Idem libro ix. reſponſorum. LXXXIII.

DOnari [a] uidetur , quod nullo cogẽte iure conceditur.

Idem libr. ij. definitionum. LXXXIIII.

NOn uidetur rem [b] amittere,cuius propria non fuit.

Pau.li.iij.qſt. LXXXV.

CVm amplius [c] ſolutum eſt,quam debebatur , cuius pars non inuenit , quæ repeti poſſit: totum eſſe in debitum intelligi, manente priſtina obligatione. Is natura [d] dẽt,quem iure gentium dare oportet, cuius fidem ſecuti ſumus.

Idem libr. vj. queſtionum. LXXXVI.

IN ambiguis, [e] ꝓ dotibus rñdere melius [f] ẽ. Nõ ẽ nouũ, [g] vt q̃ ſemel utiliter ꝯſtituta ſunt, durẽt: licet ille caſus extiterit, [h] a quo initiũ capere nõ potuerit. † Quoties i[i] ęquitatem deſiderij,naturalis rõ,aut dubitatio iuris moratur , iuſtis decretis res temperanda eſt.

Idem lib. vij. queſtionum. LXXXVII.

NOn ſolet [k] deterior

[a] DOnari . Naturaliter obligatus ſi ſoluat, non uidetur donare : ut ſ. de do.l. hoc iure. §.pe. & de fideiuſ.l. fideiuſſor obligari.§. j. & de ſolut. l. Stichum . §. aditio. & hoc quando naturaliter ex vi pacti: ſecus autem ſi ideo, quia tibi bene feci : unde tu teneris mihi naturaliter ad antidora:ut ſ.de pe.hære.l.ſed & ſi lege. §.conſuluit. nam ſoluendo donas,ſecundũ Bul. & Ioan.Itẽ in caſibus donat quis Inuitus:ut ſ.loca.& condu.l.ex conducto.§. ſi ius.& l.ſe.§.ſed ſi uer.ſi nõ eſt lex ibi,cũ uno.nã in illa l.cũ uno, eſt ille.§.ſed ſi uerbo. Item & ſ.ad leg.Aquil.l.ſi ſeruus ſeruum. §. ſi olim.ſed impropriè in eis dicit donatio,cũ illa ſit propriè , quæ nullo iure uel naturali,uel ciuili,uel prætorio conceditur eo animo ut fiat accipientis: ut hic.& C. de dona.l.nec ignorans.& ſ.de do.l.in ædibus.in fin . Item quid ſi tantũ ciuiliter debitor ſoluit? Rñ.donat: cum ſi per errorem ſoluat,repetitur: ut ſ.de condi. inde. l. ſi non ſortem. §.indebitum.& §.adeo. Accur.

Inuitus quis quandoque donat.

[b] NOn uidetur rẽ. Pone ſ.qui. mod. uſuſfr.amit. l.j.§.ſed ita demum. Itẽ ſ.quemad.ſer.amit.l. ſi partem.§.ſi. Quandoq; tamen impropriè dicitur qs amittere,quod non quæſiuit : ut C. de admi.tut.l.pupillorum.& ſ.ad leg. Aquil.l. ſi ſeruum meum.in fin. & inſti.ad le.Aquil.§.illud. Item ſimiliter impropriè ſ.commo.l.in commodato.in fine.& de euict. l.ſi.Itẽ amittit quis decre.bon. poſſ. tempore. quam non habuit,ut ſ.de ſuc.edi.l.j. §.decretalis: & facit inſtitu.de cap.d mi.§.ſeruus. Accur.

[c] CVm amplius.Pone caſum : ut ſ. de cõd. inde.l. ſi non ſortẽ.§.ſi centũ. Itẽ pone qđ debeo iter. ſoluo uiã,repeto totam: quia eſt indiuidua: ut ſup.ad l. Fal.l.j.§.ſi uſuſfructus.Aliud eſt ſi id quod eſt ſolutũ, eſt diuiduum,ut pecunia,uel oleũ,ut ſ.de cõd. indeb. l.ſi non ſortem. §.idem Marcellus.in primo ergo caſu eſt ratio,ne inuitus incidat in communionem, in ſecundo impoſſibilitas:quia non poteſt diuidi .Itẽ poteſt poni ſup.de uſufruct.l. ſed & ſi quis ſtipuletur. §. quid ergo ſi amiſſo.in fin.

[d] Is natura. id eſt, naturaliter iure gent. obligatur quis ciuiliter & naturaliter in omnibus fere contractibus : ut ſupra , de inſti.& iur. leg. ex hoc. & ita hic intelligitur . Naturaliter autem quis tenetur de iure gen.nudo pacto : ut ſupra , de pact. lege prima , in princ. At ciuiliter tantum per ſenpturam: ut inſtit. de lite.ob.Accur.

[e] IN ambiguis.l.dubijs.Si pr ꝓmiſit ꝓ filia dotem & ambiguũ ſit,an de ſuis uel filiæ bonis ꝓmiſerit:præſumitur de ſuis:ut C.de do.pro.l.fi.Itẽ poni poteſt ſ.de iu.do.l.ſi ego.§. ſi res. Itẽ ſm Ioan. in fœmina intercedẽte pro dote,an habeat Velle. uel non,dicitur qđ non : ut C. ad Velle. l fi. & ſ. de iure do.l.promittendo in prin. Item pôt poni. ſ. de pac. do.l. ſi conuenerit.

[f] Melius. quã contra dotes . Accur.

[g] Non eſt nouũ.ſi Id quod teſtator mihi in diem debebat, uel ſub conditione, legauerat mihi purè,ualet legatum: licet uiuo teſtatore dies,uel conditio extiterit, & ita puenit ad eũ caſum a quo incipere nõ pôt : ut Inſti. de leg. §.qđ ſi in diem.Item ſi qua mulier a me repudiata nupſerit Seio, quem ego poſtea arrogaui : nihilominus inter huoc filium meũ adoptiuũ & uxorem eius , remanet matrimoniũ: ut ſup.de ri. nupt. l.ſi qua.licet puenerit in eum caſum a quo incipere nõ pôt.filius enim adoptiuus etiã emancipatus non pôt accipere uxorem quondã patris adoptiui:ut ſ.de ri. nup.l.adoptiuus,in prin. Itẽ poteſt poni per hanc.l. ſup. de uerb.obligat.l. pluribus.§.& ſi placet & i. exiſtimo. & de ſerui. l.pro parte. Sed arg.contra ſup.de ijs quę pro non ſcri.l.ſi in metallũ.§. itẽ ſi ſeruo.Et no.cõtra hãc regulam, quia quandoq; aliquid uitiatur,licet peruenerit in eum caſum a quo incipere pôt: ut ecce filio, emancipato aſſignare libertum poſſum:ut ſup de aſſign.liber.l.utrũ.ſi tñ filio in ptãte conſtituto aſſignauerim, eũq; poſtea emancipauerim,finitur aſſignatio,ut Inſti.de aſſig.li. §.unde quærebat.ſed ſecundũ Vber.aliter poteſt fieri relatio in l.utrũ. Itẽ no. ꝙ ad hanc pôt adaptari illud generale,qđ multa impediũt ordinãdum, quæ nõ impediunt ordinatum.: quod dic ut ſu.de iis qui ſunt ſui uel alie.iu.l.patre. Accur.

† Regula eſt, quód diſpoſitio reducta ad caſum, a quo incipere non poterat, uitiatur. Mand. ſuper Reg. 32.qõ. 20. num.3.

[h] Extiterit.ſcilicet nunc. Accur.

[i] Quoties. Si tibi promiſero partũ ancillæ Arethuſæ : ſi me conuenias antequã pariat, licet æquũ ſit tuũ deſiderium,quia purè fuiſti ſtipulatus : tamen quia nõ poteſt ſolui ad huc,decretũ iuſtũ interponetur,ut differas:ut ſup.de uer.obl.l.interdũ.& dices j.eo.l., nihil peti. Item hæres inſtitutus ſi cõueni ur pro legatis, & dubitat de Fal. licet æquũ ſit lega. ſolui:nõ tamẽ præſtabuntur niſi præſtita ſatiſdat. quanto plus acceperit: ut & ſu.ſi cui plus quã per l.Fal.ꝓ totũ. Sed dicet quis: hic non eſt dubitatio iuris,ſed facti? Rñ.etiam in iure poteſt errare hæres. Quid enim ſi ignoret quædã imputari in Fal.quæ nõ imputãtur: ut puta naturale debitũ quod pup.ei debet,uel ecõtra: & quia dubitat,petat ſibi caueri:ut ſ.de ſol.l. Stichum. §.aditio.ad leg. Fal.l.ſi pupillus. Item quid ſi dubitat de quibuſdam legatis, ualeant,uel non. Accur.

[k] NOn ſolet. Melior fit conditio,quia perpetuatur actio in xl. annos:ut C.de præſc.xxx. uel xl.l.ſi. niſi in actione de dolo: ut C.de do.l.fin.& in integr. reſtitu.ut C.de temp.in integ.reſtitu.l. fin aliud eſt in ntili reſti.ut ibi no.licet quidam contra. Item fit melior

lior: quia fit tranſitor: a hæredibus & in hæredes: etiā ſi alias non tranſibat: ut inſtit. de perpe. & temp. ac. §. pœnales & ĵ. eo. l. pœnalia. & ī. de ac. & obli. l. omnis. & l. ſciendum. Sed hoc fallit in ſtip. operarum, quæ nō uadit ad hæredes: ut ī. de oper. li. l. ſi operarum. Itē in actione de dote: ut C. de rei ux. actio. §. uideamus. & in alio: ut ſup. ne de ſta tu defunc. l. j. §. ſed interdum. & in act. in factum, quę datur patrono & patri ut ſu. de in ius uo. l. pe. ſed in hac puto ſecus. itē ſi melior in fructibus, & in uſuris, ſi ante non fuerat in mora bona fid. ut ſup. de uſu fruct. l. uideamus. §. ſi actio. & C. ut li. pen. l. ij. itē fit melior: quia cōuentus naturaliter exinde nō poteſt cedendo ſuā partem liberari: ut ſu. de nox. l. ſi ſeruus communis furtum. Itē eſt exemplū ſu. de leg. j. l. ſi pluribus eadē res. in fin. & de ſolu. l. ſi quis ſtipulatus fuerit decē in melle. in prin. & ſup. de uerb. obl. l. ſi Titius & Seius. & de compenſ. l. in rē. Item in caſu ſit deterior conditio.

cōditio fieri eorū, [a] q litē cōteſtati ſunt, q̄ ſi non eſſent, ſed plerūq; melior.

Idem lib. xiij. quæſtionum. LXXXVIII.

NEmo. n. pſequendo, deteriorem cām ſed meliorem facit. Denique poſt litē conteſtatā hæredi quoque proſpicitur, & hæres tenet ex omnibus cauſis.

Scæuola lib. v. quæſtionum LXXXIX.

NVlla [b] intelligitur mora ibi fieri, ubi uulla petitio eſt.

Paulus libro x. quæſtionum. XC.

QVandiu [c] poſsit ualere teſtamentum, tandiu legitimus [d] non admittitur.

Idem li. xv. qō. XCI.

& ſic fallit regula iſta: ut ſup. de uer. obl. l. ſi quis ſtipulatus nam poſtea non uariat. & continua. l. ſeq. cum iſta. Accurſi.

a Eorum. actorum.

b NVlla. Pone in pupillo qui promiſit ſine tutoris authoritate ut ſup. de uerb. ob. l. ſi pupillus. Sed contra C. de pa. l. ſi pacto. & de contrahen. ſtip. l. nuda. in quib. nudo pacto aliquid conueniſti: alioqui pœnam: & incidis in pœnā propter moram pacti. Sed ſō. imò propter cōditionē quę extitit. ſic & ſup. de uerbo. obliga. l. ſi Titius. dic ergo nulla. ſ. communis: nec ſpālis. quæ q̄d ſit, & eius effectus, dic ut ſup. de uſuc. l. mora. Item qđ dicit ibi. i. in ſo. ipſius rei, l. pro qua re. Item nulla petitio, quia naturalis obligatio tantum: uel quia naturalis & ciuilis ſed exceptione repellitur: ut ſup. ſi cer. pet. l. lecta. §. ſed cum ſoti is. per quā etiam poteſt poni hic caſus.

c QVādiu. hoc idē habes. ī. de acqu. hære. l. quamdiu. & C. de ſecū. ta. l. j. & cōm. de ſuc. l. ante quā Sed cōtra ſup. de bo. aut. iud. poſſ. l. ſi ſeruus ſed ibi nō uidetur poſtea ualere teſtamentum: ut ibi, & ĵ. eo. l. ſi nemo. Item contra ſup. de hæ. inſt. l. ſi quis ita hæres inſtituatur, ſi legitimus. ſed illud propter expreſſam uoluntatē teſtatoris. uel melius ibi non uenit legitimus ab inteſtato, ſed ex teſtamēto: ut ar. ī. de uul. ſubſtit. l. qui duos. ſed illud arg. capiat, qui poteſt. Azo. Item contra arg. ſup. de Car. edic. l. ſcriptus. §. fi.

d Legitimus ab inteſtato ueniens. Accur.

e IN omnibus in pfeſſionibus cunctis ſ. grāmatica, dialectica, & cæteris æquitas eſt ſpectanda: & maximè eſt ſpectanda in iure, i. in arte boni, & æqui: cuius iuris merito quis nos ſacerdotes appellat: ut ſu. de iuſt. & iu. l. j. in prin. uel aliter ſecūdū Io. in oībus. ſ. pactis, contractibus, & ultimis uoluntatibus eſt æquitas ſeruanda, præcipuè tamen in iure, id eſt, in iudicio ut C. de iud. lege, placuit. & ſupra, de eo quod cert. lo. lege, quod ſi Epheſi. §. in ſumma. & C. de teſ. l. prępoſteri. Accurſius.

IN omnibus quidem, maximè tamen in iure, [e] æquitas ſpectanda eſt.

Idem lib. [f] xvij. quæſtionum. XCII.

QVoties [f] duplici iure defert alicui ſucceſsio, repudiato nouo iure, quod [g] ante defert: ſupererit uetus. [h]

Scæ. li. v. rñ. XCIII.

SI librarius [†] [i] in tranſcribendis ſtipulationis uerbis erraſſet, nihil nocere, quo minus & reus, & fideiuſſor teneretur. [*]

Mætianus li. j. fideicommiſſorum. XCIIII.

FIliusfa. [k] neque retinere, neque recuperare, neque adipiſci poſſeſsionem rei peculia-

f QVoties ſuo hæredi puta filio defertur hæreditas iure ue. eri per l. xij. ta. ut Inſtitu. de hæ. ab inteſt. in prin. Item iure nouo id eſt, prætorio per Vnde liberi. ut Inſti. de bo. poſſ. §. & cum de teſtamentis. Si ergo repudiat bono. poſſeſ. adhuc admittitur de iure ueteri. ut C. de iur. deli. l. ſuum hæredem. eſt enim prætorium nouum: ut ī. de iuſti. & iur. l. ius ciuile. §. ius. pto. Quod ergo dicit ante defertur, dic ſcilicet quam cæteris in remotioribus gradibus conſtitutis: ut ſup. quis ordo in bo. poſ. ſer. l. j. alias malè diceret: quia in eodem tempore defertur utroque iure. uel etiam poſtea cœpit deferri nouo iure. Vel ſecundo pone caſum in legitimo hærede inſtituto: qui repudiat ex teſtamento, adire poteſt ab inteſtato: ut ī. de acqui. hære. l. nec is. §. hæres. & ſecūdum hoc teſtamentum eſt ius nouum. Ab inteſtato, ſ. per l. xij. tab. eſt uetus quæ tamen confirmat teſtamentarios: ut ſup. de uerbo. ſigni. l. legitimos. & quod dicit ante, bene dicit: ut ſup. pxi. l. quandiu. & facit ī. de leg. ij. l. ſi duobus. Accur.

g Quod. i. teſtamentarium.

h Vetus. xij. tabularum. Accur.

i SI librarius. i. ſcriptor librorum: ut C. de nete. itr. ſenu. l. fi. § antepē. Vel. i. notarius apud quem fiebat teſtamentum per æs & libram: de quo teſtamento eſt Inſtit. de teſta. in princi. Si ergo errauit [*] in ſtipulatione præponendo reſponſionem, cum econtra ſcribere debuit: ut Inſtit. de uerbo. obl. in prin. uel uocando eam tranſactionem. nihil nocet: ut hic. Idem in cæteris contractibus intelligas. nam plus ualet quod agitur, quam quod ſcribitur: ut C. plus ualere quod agitur. l. j. niſi in caſibus, ubi plus ualet ſcriptura: ut ſup. de uſufr. leg. l. ſi alij. Idem in libello ſupplicatorio quod in ſtipu. dixi. C. de er. aduoc. l. ij. & de fal. l. nec exemplū. Item in naturalibus: ut ſup. de ſta. hom. l. Imperator. Item in teſtamentis, ſiue in legādo. & ſup. de le. j. l. qui quartam. ſiue in parte inſtitutionis: ut ſupra, de hære. inſti. l. quoties. j. ſiue in omittendo: ut C. de teſt. l. errore. Accur.

k FIliusfa. ſecundum has leges quicquid filiusfa. quærebat, ut dominus ſeruus, ita patri quærebat præter caſtrenſia, ut Inſt. per quas perſo. §. j. ut nec momento penes filium conſiſterent: ut ſup. de acqu. hæt. placet. unde idem in poſſeſſione, ut h c: etiam ſi ab alio poſſideatur filius: ut ſup. de acq. poſ. l. quicquid dū modo ſit uerus filius: ut ſup. de uſucap. l. iuſta. hodie aduen-

† Fortè ex l. 14. de man. teſt. nā hic erratū eſſe uidetur.

* F. F. tenetur.

* Not gl. ad hoc qđ error notarij nō uitiat inſtrumentum, ſeu actum ītes partes celebratū Bolog.

adueniticiorum o[illegible]um bonorum dominium & poſſeſſio q̃ritur filio:ut C.de bo.quæ li. l.cum oportet. Ac.
a Peculiaris.peculij profectitij. Accur.
b N On ſolent. Pone oi ſup. de uſu.l.uſuras.& l. placuit. Item & ſ.de au.& ar.le.l.pediculis.§ Labeo. Itẽ C.de do nat.l. ſancimus. in prin. Itẽ C.de teſt. l.teſtm. ſed ar.contra ſup. eo. l.actus, & Inſtitu. qui da. tut.poſſ. §.propriis. & illud generale. Vtile per inutile non uitiatur.

ris[a] uidetur.

Vlpianus libro ſecundo fideicom. XCV.

NOn ſolent,[b] quę abundant uitiare ſcripturas.

Idem libro ſexto fideicõmiſ. XCXI.

NEmo dubitat ſoluendo uideri eum, qui defenditur

Mæcianus libr. xij. fideicommiſ. XCXII.

IN ambiguis[d] † orationibus maxime ſententia ſpectãda eius, qui eas protuliſſet.

Hermogenianus libr. iij. Iuris epit. XCXIII.

EA ſolá[e] deportationis ſententia aufert, quæ ad fiſcum perueniũt.

Idem libro quarto Iuris epitom. XCIX.

QVoties[f] utriuſque cã lucri rõ uertiſ, is p̃ferendus eſt, cuius in lucro cã tpe præcedit.

Venul: lib. xij. ſtipulatio. C.

NOn poteſt[g] uideri improbus, qui ignorat, quantum ſoluere debeat.

Caius li j. regu. CI.

OMnia,[h] quę iure contrahuntur, contrario iure pereunt.

Paulus libr. ſingul. de cognitio. CII.

VBi lex[i] duorũ mẽſium[*] fecit mẽtionem: & qui ſexageſimo primo[k] die uenerit, audiendus eſt. ita etenim Imperator noſter Antoninus cũ diuo patre ſuo reſcripſit.

Vlpianus lib. j. ad edictum. CIII.

QVi uetante[l] prætore fecit: hic aduerſus edictũ feciſſe proprie dicitur. Eius[m] eſt actionem[n] denegare, qui poſsit & dare.[o]

Paulus libro primo ad edictum. CIIII.

NEmo de domo ſua extrahi debet.[p]

c N Emo dubitat. Si Titius mihi c. debet ex cã fideiuſſionis cum alijs, & nihil hebet: Seius tamen eum defendit cum fideiuſſione in ſolidum: uidetur Titius ſoluendo quo ad me quia a defenſore uel fideiuſſore ſum exacturus: & ideo opponeret beneficium epiſtolę diui Adriani:ut Inſtitu. de fideiu. §.ſi plures. & facit ſ. ti. j.l. ſoluendo. Acc.

d I N ambiguis. Hæc regula obtinet in reſcriptis:ut ſ. eo.l. Neratius. Item in teſtis:ut ſ.de leg.iij.l. nõ aliter. Item in legibus condendis:ut C. de le.& conſtit. l. ſi. Item in prætorijs ſtipul.ut ſup.de præto. ſtipulat.l.in prætorijs. Item ſecũdum Azo.in ſententijs iudicum: ut ſ. de re iudi.l.acta.et.in contractib.non:quia aut conſtat eos diſſenſiſſe,& nõ ualet contractus:ut ſ.de uer. ob.l.inter ſtip.§.j.aut dubitatur:& tunc fit interpretatio cõtra proferentem:ut ſ.de pact.l.ueteribus. Quod eũ hic dixit maximè longe cum præcedentib.q.d.maximè in ambiguis: quia & in non ambiguis receditur a uerbis:& præualet ſententia:ut d.l.non aliter.uel lege cum inferioribus.q.d.et aliud inſpicitur, quã ſola. ut ſi ea non liqueat,nam ſtatur tunc uerbis,ſi non liqueat:ut ſup.de reb.dub.l.qui habeba-.Acc.

e E A ſola. Hoc uerbum ſola poteſt eſſe adiectiuũ illius ſola.q.d.ſola ſententia deportationis auſert bona fiſco:non autem relegationis,niſi expreſsè fiat bonorum ademptio:ut C.de pœn. l.deportatorum: Item poteſt eſſe adiectiuum illius dictionis ſubauditæ ſcilicet bona.q.d. ea ſola bona aufert ſententia,quæ fiſcus uult agnoſcere. Quid ergo erit de alijs Reſpon. hæredibus deportati: quaſi ipſe ſit mortuus: ut ſupra,pro ſoc.l.actione.§.publicatione. nõ ipſi deportato: quia malè meritus debet egere:ut ſupra, de pa.l.bona fidea. ſed uidetur quòd etiam deportatus: ut C.de bon.proſcript.l. deportati. Quis autem poſſit deportare,dic ut ſupra de legaos iij.l. j § deportatos.& §. item a præfecto. Item nonne ipſo iure fiſco quæruntur? Reſpon.non, quando non conſtat ea eſſe ſoluendo:ut ſup.de iur.fiſc.l.j.§.an bona. Itẽ hæc hodie ceſſant:niſi in crimine maieſtatis:ut in authen.ut nulli iud.§.fin.

f Q Voties. Si xx.in bonis habeat:& mihi xx. ex cauſa donationis promiſit, & Titio xx. præfertur qui primo litem cõteſtatus eſt:uel melius, qui primo ad ſententiam peruenerit: ut ſupra, de pecu.l. ſi uero. Vel pone ut C. de rei uendi.l. quoties. in fin.uel ut ſupra, de leg.j.l ſi pluribus in fin. ſed in ultimis uoluntatibus, & alijs ſemper ultimũ. Vnde diſtinguerunt pendet ex uoluntate unius tantum: & ultimum præualet: ut in ultima uoluntate: ut ſupra, de legatis j.l. ſi mihi. §.in lega. & de iniuſt.teſtamen.l.j. Item in legib. ut ſ. de legib.& ſenatuſconſ.l. non eſt nouum. & in reſcriptis. Si uero pẽdeat ex uoluntate plurium, ut in contractib. omnibus,tunc ultimum derogat primo ſi omnes cõſentiant:ut C. de pact.l. pacta.& no. ſupra, de acqu.poſ. l.ſi quis a me.alias non derogatur primo: ut in pignore: ut C.q. pot. in pig. hab.l.ſi fundus.& d.l. de rei uendi. l. quoties. Accur.

g N On poteſt.pone ut C.de diſtr.pig.l.ſi reſiduũ. Item ſ.de condit.& demon.l. in teſtamẽto. in fi. Item ut ſ.de uſur.l.ſi quis ſolutioni. & facit j.e. l.qui in ius §. nemo. Accur.

h O Mnia pone,ut po.ſup.eo.l.nihil tam.

i V Bi lex.pone ut ſupra,de ædilit. edict.l.ſi uenditor de his. Item C.de tempor.& re.l.j. Item C. de fideiuſſori.l.penultima. Item cauté dicit lex:quia ſecus in teſtamentis & contractibus. Item hoc ex benignitate.

* P.M.mẽſium ut & ferè ſemper alias.

k Primo nedum ſexageſimo.

l Q Vi uetante. Pone de albo corrupto.nam facit contra edictum,quandoque ex edicto, quandoque ex ſententia:ut ſupra,de iur. omnium iudi.l.ſi quis id.in prin.& §.ſi dum. Item ut ſu. de in ius uoc. l.quique.§ patronum.

m Eius eſt.qui poteſt dare actionem actori condẽnando reum:is poteſt abſoluendo eum auertere. ad quod ſ.eo.l.nemo qui cum. & facit ſup. eo.l.omnia.

n Actionem per ſententiam ſcilicet abſolutoriam.

o Et dare.ſ.per ſententiam condemnatoriam.

p N Emo. Debet.ut ſupra,de in ius uo.l. plerique. & hoc in ciuilibus ſecus in criminalib.ut ſ. auth.

† Abundãs cautela nõ nocet. Mãdaſ. in xl. q. Regu.de unio.nu.8

† Cõcor. text.in cano. primũ xxij. quæſ. ij. ibi, dum dicit, quis nulli &c.

Auth.ut nulli iu §.quoniam.

a SI in duabus. Pone ut ī.de ſol.l.In his.§. Impera tor.& l.ſi quid.& l.cū ex pluribus.Itē facit ſ.de pœnis.l.in ſeruorum.& C. de inceſt. nup.l.humilem. & ſup.de inreiu.l.nam poſtea.ibi,nec multum. Acc.

Vlp lib.ij. ad edict. CV.

SI in duabus a actionibus alibi ſumma maior,alibi infamia eſt: pͅponenda eſt cauſa æſtimationis. Vbi autē æquiparant famoſa iudicia:& ſi ſummam imparem habent, pro paribus tamen accipienda ſunt.

Paulus li.j.ad edic. CVI.

VBicunq; b cauſæ cognitio eſt.ibi pretor deſideratur.

Idem libro ſecundo ad edictum. CVII.

LIbertas, c inæſtimabilis res eſt.

Caius libro j.ad edictum prouinciale. CVIII.

b VBicūq;. Ponenti ſ.eo.l. omnia. & facit ī.de dam.infec. l. iiij. §. j. & ij. & ad municip.l.ea quæ.

c LIbertas. Dic ut ī. eo.l. nō eſt.§. infinita. Item ad hoc ſ. ſi quadr. pau. fec. dicat. l. ex hac. & de ner. obli. l.liber ho. ſic res ſacra non recipit æſtimationē: ut ſup. de rerum di. l. ſacra. §. fi. In caſu fallit ubi lib. homo uenditur certo pretio: ut inſtit.de iur. perſo. §. pe. alia omnia æſtimantur pecunia: ut C. de conſti. pec l. pe.§. & nemine.ſed non econtra pecunia per res ut ſup.de fideiuſ. l. ſi ita fideiuſſorem accepero. unde dicit, omnia ſunt uenalia Romæ. Item hæc æſtimatio eſt triplex. nam eſt communis. & conuenta,& ſingularis,ut ſup.de act.emp.l.j. Accur.

Liber homo quandoque recipit æſtimationē.

d CVm ſeruus. Pone,ut C. de nox.l. ſi tibi. & dic,ut ſup.eo.l.quod attinet.naturaliter tamen tenetur ut libertus n.tit.de fideiuſſ §.j.

e FEtè. De ætate pone exēplu in minore delinquēte per culpam:ut C. ſi aduer.deli.l.j.Itē in ſene, qui leuius punitur,quā iuuenis: 1 ut ſupra,de ter.mo. l.ij.Item de imprudentia pone in eo maiore, qui corrupit albū:ut ſupra, de iu.om.iud.l.ſi quid. Prædicta quidē ſuccurri:ut uel ipſo iure,uel per reſtitutionē: ut patet hac diſtinctione:cū minor delinquit,aut infans, & ipſo iure non tenet:ut ſup. de rei uend. l. ꝙ infans. aut maior infante:& tūc aut per culpā,& tūc ſuccurritur per reſti.in integ. ut in nihilū teneatur:ut C. ſi aduer.deli.l.j.in fi. aut dolo:& tunc ſi ciuiliter agitur,nō iuuatur:ut ſupra,de mi.l. ſi ex cauſa.§.ſi in cōmiſſum. niſi ut pro cōfeſſo uel tranſacto habeatur:ut e.l.nūc uidendū.Si criminal iter:aut eſt atrox tantū, & nō ſubuenitur niſi quatenus miſeratio ætatis perduxerit iudicē ad mitiorē pœnā:aut atrociſſima:ut in capitulis l.Iul.de adul.& tunc ad nihilū:ut ſup. de min.l.auxiliū.§.in delictis.in duobus tamen caſibus etiā ſi dolo deliquerint, nō tenentur.primus 1 ut C.ſi aduer. de lic.l.ſi ſeruus.& C.de ijs qui no.infam.l. pen. maiores enim tm̄ tenent ea delicta.Item in tertio,ut C.de fal. mo.l j.in fi.& de imprudentia,quæ etiā maiores excuſat:pone in eo, qui rapuit rē ſuam credens ſibi licere. nā excuſatur a pœna furti,& ui bo.rap.licet non a pœna conſtitutionis, ſi quis in tantam. ut Inſtitu. ui bo. rap.§. quia tātum. Item poteſt poni in omni actione, qua quis non tenetur,niſi cōmiſerit dolum,ut in albo dixi. Itē poteſt poni in cōtractu dotis imperitiè facto: ut C.de rei uxo.act.§.& ut plenius. Itē poteſt poni in lege Corn.de ſic.qua quis non tenetur ſine dolo:ut C. ad l.Corn.de ſic l.j. & ſup.ad l. Corn.de ſic.l.infans. & l.diuus Itē l adulterio:ut ſ. de adult.l.pe.in caſu ē,

1 Senex leuius quam iuuenis punitur. & ideo inter plures criminoſos incipitur tortura & quæſtio à iuniori. ꝑ quo facit l. j. ſ prin. & l. ex libero. §.j. ſ.ā qō. ſecundum Oldra. in tractat. de quæſt.q.3. Dolo delinquens non ſēper punitur. Furtū faciens non ſemꝑ furti tenetur.

In crimine ꝓpter culpā delinquētes nō excuſantur:ut ſup.de cuſt.& exhi.re.l.carceri.& l.fi. in prin.Accu.

f NVllum. Si patiatur dominus ſeruū delinquere, cū prohibere nō poſſit:nō patitur ſcilicet crimen committi.uel non patitur crimē, id eſt criminis pœnam. & hoc niſi in culpa fuerit dominus, quod prohibere non poſſit: ſicut & aliàs tenetur quis de caſu ſi culpa præceſſit caſum:ut Inſtitu. qui. mo.re contra.obli.l. Itens ia. & dixi ſ.eo. l.contractus.

CVm ſeruis d nulla actio eſt.

Paul li.iiij. ad edi. CIX.

FErè e in omnib.pœnalib.iudiciis,& ætati,& imprudentiæ ſuccurritur.

Idē li.v. ad edic. CX.

NVllum f crimen patitur is, qui nō prohibet, † cum prohibere non poſsit.

Idem libro ſexto ad edictum. CXI.

IN eo, g quod plus ſit, ſemper ineſt & minus. Nemo alienæ h rei expromiſſor idoneus uidetur, niſi ſi cum ſatiſdatione. Pupillus i pati

† In P.P. cum prohibere poteſt.

g IN eo. Si ſtipulatus ſum a te xx. tu reſpondeas x. uel econtra: ualet in x. ſi placet mihi reſponſionis diuerſitas: ut ſupra de uerbo.obl. l.j.§. cum adijcit. Si uero diuerſitas in ſtipulatione ſpecierum eſt, tunc aut unum ſtipulor, & tu reſpōdes aliud: & nō ualet aut plures, ſcilicet, ſpecies ſtipulor: & tuneant copulatiuè, aut diſiunctiuè: qđ dic ut Inſtit. de inuti. ſtip. §.præterea.Item pone, locaui pro x.tu lentis de xx ualet in x.ut ſupra loca.l. ſi tibi decem. Item pone ut ſupra,de conſti. pec. l.ſed ſi in diem. §. ſi quis xx. Item poteſt poni:quando conceditur alicui quod maius eſt: & quod minus eſt,conceſſum uidetur:ſicque conſonabit regulæ ſuperiori l. non debet. cui quod plus eſt licet: non debet ꝙ minus eſt non licere.& dic ut ibi. Item pone in tribus arboris, ut ſupra,de arb.l.d sem. §.ſi plures. Item hoc idem poteſt aſsignari in ſeruitute.Nam plus eſt habere actum, quam iter.qui ergo cōcedit actum,& iter concedere uidetur quo ad commoditatem:ut Inſt.de ſerui.§.actus.

h Nemo alienæ. Si quis obtulerit ſe defenſioni alienæ rei,id eſt, cauſæ, debet ſatiſdare cū fideiuſſoribus: ut ſupra,iud.ſol.l.ſi ad defenſionem in fi. & ſupra,qui ſatiſ.co.l.j.eſt & ſatiſdatio iud.ſol.ut Inſti. de ſatiſdat. § fi.quæ tria continet:ut ſupra iudi.ſol.l.iudicatū ſolui. Dicitur ergo hic defenſor expromiſſor 2 quia ip'e promittit principaliter reo non obligante ſe ut ſupra, de dolo.l.& eleganter.§. ſeruus pactionis. Item bene dicit alienæ:quia ſecus in ſua:ut Inſtit. de ſatiſd.§ ſed hodie.Item hoc in ciuili,in criminali non admittitur defenſor:ut ſupra,de pub.iu.l.pen.§.ad crimen.niſi ad allegandas cauſas abſentiæ:& tunc non ſatiſdat: ut ſupra,de proc.l.ſeruum.§.publicè.Sed an dare uolens pignora auditur? Videtur ꝙ ſic:quia eſt æquipollens: ut Inſtit. de rerum diuiſ. §. uenditæ. Econtra uidetur quòd non:ut ſupra,de præt.ſtip.l. prætoriæ.nam periculum eſt in cuſtodia pignorum. Item hæc regula fallit in ueris tutoribus:ut C. de adminiſtrat. tuto.l.ulti. §.defenſionem. Item in quaſi tutoribus:ut orphanotrophis:ut C. de epiſco. & cleri.l.orphanotrophos.& in authen.de eccle.tim § finali.quandoque ſatiſdatio pro nuda repromiſſione ponitur, qua contentus actor ſitu. ſupra tit.j.l.ſatiſdationis.

i Pupillus.pone ut ī.de trib. l.iij.§.ſi ipſius,ubi pupilli ſcientia non inducit tributoriam. Item pone C. de fal.

2 Iſta gl. eſt ſin. ad hoc,qđ licet alias il le q teneretur ſatiſdare pignora,& ſe liberare, tamen hoc nō poteſt fieri creditore inuito:qm̄ eſt periculum in cuſtodiendis pignoribus, per iſtam glo. Bolo.

de fal.mo.l.j.§.impuberes. Item pone. ſi patitur fieri opus, per quod aqua pluuia ei noceat:nō ꝑiudicat ſibi: ſecus in maiore:ut ſ.de aqua pl.arc.l. Labeo. Itē ubicūque patientia alicui ꝑiudicet, nō ꝑiudicat pupillo:ut ſi q̄s rē eius obliget eo pāte.nam maiori ꝑiudicat:ut C. ad Vell.l. ſi ſine. & in toto illo gl̄a ſi patientia ꝓ cōſenſu habetur, quātum ad ſui cōmodum:ut ſi agat, pati credatur:ut ſup. de iniur.l.illud relatum. Itē hoc niſi ſit pubertati ꝓxi. alias poteſt delinquere, & tenetur: ut ſ.eo.l.pupillū. & l.pupillus.

Sic in P. F. Haloan. autem legit, cum defraudant.

a Vbi. Inſtituo te hæredem: ſi feceris illud, & illud, utrunq; fieri dēt. ſi uero ita, ſi illud aut illud, ſiue ſumi:ut ſ.de cōdi. inſtitu.l.ſi hæredi plures. Item pone eodem modo in ſtipul.ut ſupra, de iur.do.l.plerunq;. in ſin. Quid ergo

poſſe non intelligit. Vbi [a] uerba coniuncta non ſunt, ſufficit alterutrū eſſe factū. Mulieribus [b] tunc ſuccurrendum eſt, † cum defendantur: non ut facilius calumnientur.

Gaius lib.ij ad edict.prouin. CXII.

PVpillum, [c] qui ꝓximus pubertati ſit, capacem eſſe & furandi, & iniuriæ faciendæ. In hrd́e [d] non ſolent actiones tráſire, q̄ pœnales ſunt ex maleficio:ueluti furti, damni, iniuriæ, iniuriarum, ui bonorum raptorum.

ſi non eſt ibi, neque coniuncta, neque disiuncta? R̄ſ. intelligitur ex mente proferentis: ut ſ.de uerb. ſign.l. alienationis.§.fina. Sed quid ſi mens non appareat? Reſpond. ſufficit alterum factum, & hic eſt caſus huius, l.maximè. quia in obſcuris quod minimum eſt ſequimur:ut ſ.eo.l.ſemper. ſcias etiam quod frequenter coniuncta pro diſiuncta, & econtra ponuntur:ut ſ.de uerb.ſigni.l.coniunctionem.& lege, ſæpe.& C.de uer. ſig.l.pe. Item facit ad hanc legem ſ.de ma.teſt.l.quod uulgo.de re.du.l.ſi is qui.§.cum ita.& de duor.& re.l.fi.§.ait lex.in prin.& de condi.& demon.l.cum pupillus.§.fin.

b Mulieribus. Pone in muliere intercedente, cui ſubuenitur, niſi decipiat:ut ſup.ad Velle.l.ij.§.uerba.Iuuatur ergo cum defenditur ſcilicet a damno, dolo eatū non interueniente, alias non: quia ſic facilius calumniarentur:l.ad deceptiones peruenirent. & ſic calumniarentur, largius ponitur, quam ſ.ad Tur.l.j.§.calumniari. Item no. auferri occaſionem delinquendi. ſic C. de lati.lib.tol l.j.§. ſed nec furandi. Item pōt poni in muliere inutiliter ſibi dotem ſtipulante: ut C.de rei uxo.ac.l.j.§.j. Item ſi rānes aduerſario non ediderint: ut ſup.de eden.l.j.§.fi. Item ſi acceperint fideiuſſorem minus idoneū iudicio ſiſti:ut ſ. q ſatiſd. cog.l.de die.§.minori. Item qū inceſtum iuris ciuilis ignorantia cōmiſerint:ut ſup.de adul.l.ſi adulterium §.j.ibi, nam ſi ſola &c.& §.fratres.ibi, nam & mulieres, &c. Item uiduis ſubuenitur in quarum domibus ob earum negligentiam falſa moneta eſt fabricata:ut C.de fal.mo.l.j.§.uiduas. Item ſubuenitur, ut non cadant in Turp.licet deſiſtant:ut ſup.ad Tur.l.j.§.actionem.in fi.§. itē ſi aliquē in fiſcū detulerint:ut ſ.de in.fiſc.l.ij.§.fi. Ac.

c PVpillum. Aliquando dr̄ pupillus proximus infantiæ:ut Inſti.de inuti.ſtip.§.furioſus. aliquando proxi.pubertati:ut hic. accipe ergo medium: ut a decimo anno & dimidio ſup. maſculus dicatur proxi. pubertati:& hic talis delinquere poteſt:ut hic & ſup. de furtis.l.impuberem. & ad l. Aqui.l.ſed & ſi quemcunque.§.ſed & ſi infans. excipe adulterium: ut ſup. de adul.l.minor. Accur.

d In hæredē. Actio furti eſt merè pœnalis hincinde, ut ſ.de fur.l.ſi pignore.§.cum furti.& ſic in hæredem non datur:ut hic, & inſti.de perpe.& te.ac.§.non autem. Item ac.l.Aqui.eſt pœnalis rōne inficiationis.& repetitionis:ut inſtitu.ad l.Aqui.§.is autem uerbis.& ideo in hęredem nō datur, niſi in id ꝙ ad eū peruenit, ut ſ.ad le.Aqui.l. inde Neratius.§. hāc actionē. Item actio ui bono.rap. in princ. eſt pęnalis rōne triplici:ut Inſti.ui bon.rapt. & ideo non datur in hæredē:ut ſ.ui bo.ra.l.ij.§.fi. Itē actio iniuriarū eſt pœnalis: quia nihil actori abeſt, & nihil adeſt reo: & ſō in hęredem nō datur, ut inſt.de ꝑpe.ac.§. non aūt. Sed nunquid dabitur his caſibus in hæredem de eo ꝙ peruenit ad ſecundū? R.tā.ſic. ſed nō pōt ſtare niſi in Aquil.nā in furti actione, cū mera pœna ſit, nil de ea ꝑuenit ad hęredē.

Paulus libro viij ad edictum. CXIII.

NIhil [e] intereſt, ipſo iure quis actionē non habeat, an per exceptionem infirmetur.

Gaius lib.ij ad edict.prouin. CXIIII.

IN toto [f] & pars cōtinetur.

Paulus libro ix ad edictum. CXV.

IN obſcuris [g] inſpici ſolet, quod uериſimilius eſt, aut quod plerunque fieri ſolet.

Idem libro x. ad edictum. CXVI.

Itē de act.ui bo.rap.planum eſt: quia ēt in id ꝙ peruenit, non datur:ut ſ.ui bon.rap.l.ij.§.fi. Item in act.iniuriarum non pōt aliquid peruenire. Item hæc regula tenet, niſi lis ſit conteſt ut ſ.eo.l.nō ſolet.& l.ſeq. Item nonne condi.fur.eſt pœnalis q̄quę:ut ſ.de condi.fur.l.ſi condicatur.& tā datur hæredi:ut inſtitu.de obl.quæ ex delict.§.fi. Sed tā hæc regula loquitur qū actio, q̄ eſt pœnalis, oritur ex maleficio. At condictio furtiua ex uarijs cauſarū figuris:ut no. ſ.de condi.fur.l.ſi pro fure.§.fi. Item prædicta ſunt uera, ſiue ſit pœnalis hincinde:ut in exemplis huius l. ſiue in parte rei tm̄: quia tunc non dantur in hæredem, niſi in id tm̄ quod peruenit ad eum:ut ſ.de eo per quem fac.erit.l. j.§ ſi plures.& §.fin. ſiue actoris tm̄, ut quia accepiſti a Titio pecuniam, ut mihi negotium per calumniam faceres: quo caſu teneris mihi.& licet non abſit mihi aliquid, tibi tā abeſt:& in eo non eſt tibi pœna: ut ſup. de calum.l.generaliter.§.fi. ſic in hæredem non datur, niſi in id quod peruenit:ut ſup.de cal.l.in hæredē. Ac.

e NIhil. quo ad effectū.& pone:ut ſ.de do.l.& eleganter.§.ſeruus pactionis. ſed fallit: quia ſi habes exceptionem pacti, & paciſcamur ne liceat petere, ualet quod non ualeret, ſi ipſo iure fuiſſet liberatus per pactum primum: ut ſup.de pac.l.ſi unus.§.pacta ne, & §.ſed ſi pactum.

f IN toto. ſi ſum abſolutus a petitione totius fundi, uideor abſolutus a qualibet parte: quia pars eſt in toto:ut ſup.de excep.rei iud.l.ſi quis cum totū. & repete quod no. ſup.eo.l.in eo quod. Accur.

g IN obſcuris. Si rem aliquam pro x.libris tibi uendidi: nec apparet de qua moneta egerimus, & unus dicat de Veronēſibus, alter de Imperialibus actū, primo inſpiciē quod uериſimile eſt. Si n. res digna erat x.libris imperialibus: uel multo maiori ꝑcio: nō eſt uериſimile eos egiſſe de uili moneta. ſi aūt non pōt apparere, quia ualet minus x.li.impe.& plus x.li.Veronen. tunc inſpiciatē quod plerunque fieri ſolet. Si n. eſt conſuetudo in ciuitate, ut qui loquuntur de nummis, de Veronen.intelligant: tunc vr̄ de eis conueniſſe & ſic de cæteris obſcuris: ſicut diximus ſ.eo.l.ſemper. Item facit Inſtit.qui.ma.non poſſ.§.idem iuris. Accur.

Si

SI quis obligatione [a] liberatus ſit, poteſt uideri cepiſſe. Nõ poteſt [b] uideri accepiſſe, q ſtipulatus poteſt exceptione ſummoueri.

Vlp. li. xj. ad ed. CXVII.

NIhil conſenſui [c] tã ɔ̃riũ ẽ (qui & bo. fi. iudicia ſuſtinet) q̃uis, atq; metus: quem comprobare, ɔ̃ bonos mores eſt. Nõ capitur [d] qui ius publicũ ſequitur. Non uidentur [e] qui errant, conſentire.

Paulus libro xj. ad edictum. CXVIII.

PRætor [f] bonorum poſſeſſorem hæredis loco in omni cauſa habet. †

Caius. libr. xxvj. ad edict. prouinc. CXIX.

CReditor, [g] qui permittit rẽ uenire, pignus dimittit.

Paulus libr. xvij. ad edictum. CXX.

NOn ut ex pluribus [h] cauſis deberi nobis idẽ poteſt, ita ex pluribus cauſis idem poſsit eſſe noſtrum.

Vlpianus lib. lxx. ad edictum. CXXI.

[a] SI quis obligatione. Pone exemplum: ut ſup. de calum. l. quin etiam. Itẽ pone: Si teſtator legauerit creditori meo x. quæ debeo, mei contemplatione, ut a te liberes, uideor ego capere totum: ut ſup. de leg. iij. l. fideicommiſſ. §. interdum. etiã ſi parum, uel nihil habeam: ut ſup. de do. cau. mor. l. mortis cauſa. §. j. Item pone. ſup. ad l. Fal. l. quærebatur. & l. Neſcenius. §. fin. Sed ſi fiat [1] hæc liberatio cauſa donationis: an exigitur donationis inſinuatio, ſi eſt ultra quingentos aureos uel ſolidos? qui dã quod non argu. ſ. de dona. l. Modeſtinus. ſed certe ibi nõ erat pſens debitum: ſed per tempora. arg. C. de uſ. t. l. uſuræ. & facit ſup. q in frau. credi. l. j. in fin. Accur.

[b] Non poteſt. Si dolo, uel metu me induxiſti ad promittendum tibi: nil uideris accepiſſe. i. acquiſiſſe: cum habeam excep. doli, uel metus: ut ſ. l. proxi. nihil. Sed op. ſi tibi inferenti metum non quæritur, ergo nec ego perdo: ergo non habeo excep. quod me. cau. quæ dãnũ exigit: ut ſ. quod me. cauſa. l. ſed & ſi partus. §. Iul. quod eſt falſum: imò habeo actionem & exceptionem: ut. J. e. ti. l. meorum. §. ſed quod prætor? Rñ. ſi beneficium edicti quod met. cau. mihi non ſubueniat, damnum patior: quia ſolidum ſoluere cogor. ſed quia beneficiũ mihi datur, dicitur quòd damnum pati non uideor. Hæc eadem quæſtio fit in dãno Iniuria dato. Item in eo qui temporali act. tenebatur ei, cuius negotia geſſit, & dum gereret, a ſe non exegit: ut ſup. de nego. geſt. l. diuortio. & eadem reſponſio adhibetur, ſecundum Azo.

[c] NIhil cõſenſui. Emptio, locatio. & ſimiles ſunt bo. fi. & habent ſuum eſſe, & ueſtimentũ ex cõſenſu, ut Inſti. de ac. §. actionũ. & de obl. ex conſenſu. ſi ergo fiunt per metum, reſcinduntur per excep. & per act. Quod metus cauſ. ut ſup. qđ me. cauſa. l. metum. §. ſed quod prætor. ergo metus eſt contrarius conſenſui, cum unum con ſeruet, alterum deſtruat. Sed op. in metu eſt cõſenſus, licet coactus, & ſi ſit hæres coactus adire: ut ſ. quod met cauſa. l. ſi mulier. & transfert dominiũ: ut C. quod met. cauſa. l. ſi uı. & datur actio, licet detur exceptio: ut dixi. & probatur C. de inuti. ſtip. l. dolo. ergo conſenſus eſt contrarius conſenſui. Sed tñ. coactus conſenſus eſt contrarius ſpõ(n)taneo non ſimpliciter. Item op. non conſentire eſt magis contrarium. ſed dic quod hyperbolicè loquitur. ſic ſup. de iuriſ. om. iu. l. ſi per errorem. Vel dic ſpontaneo conſenſui nil plus contradicit, quã coactus. Item op. ſi dolus dat cãm contractui, ipſo iure eſt nullus: ut ā. de dolo. l. & eleganter. circa princ. ſed in metu ineſt dolus: ut ā. quod me. cauſa. l. ſi cũ ex. §. cũ. Sed tñ. illud quod dicitur in l. & eleganter. eſt de dolo ſimplici, cui metus nõ eſt miſtus. Item no. quod dicit uis, & metus ſm antiquos: ſed hodie idem eſt uis. ſ. cõpulſiua, de qua hic dicit, qđ metus, ut ſ. quod me. cã. l. j. & ſic pone & pro. i.

[d] Nõ capitur. i. decipitur, & pone in minore q emit ſeruũ neceſſariũ, qui poſtea deceſſit: ut C. de in integ. reſtit. mi. l. non uidemus, & ā. de mino. l. uerum. §. item non reſtituetur. Accur.

[e] Non uidẽtur. Pone ut ſup. de iuriſ. om. iu. l. ſi per errorem. & de iud. l. ij. in princ. & C. de loca. l. ad probationẽ. & dic de errore facti: ſecus iuris q nocet, ut ſup. de confeſſ. l. non fatetur. Item hoc niſi ſit communis error quia ſic tunc facit ius: [2] ut de off. præto. l. Barbarius. & de ſup. leg. l. ij. in fi. Item argu. contra huic. l. ſu. ad l. Fal. l. j. §. ſi legatarius.

[f] PRætor. quantũ ad effectũ eiuſdẽ iuris eſt bonorum poſſeſſor, cuius eſt hæres: nam ubicunque hęres de iure ciuili habet directam actionem, & bo. poſſ. utilem: in caſibus tamen deterioris conditionis eſt hæres, quam bonorum poſſeſſor, ut ſup. de contatab. l. ſi ex duobus. & de legatis præſtand. l. ſi duo. Accur.

[g] CReditor. Si conſentiat creditor debitori ſimpliciter pignus alienari, perit pignus alienatione ſecuta: niſi dicas; conſentio ſaluo meo iure: ut C. de remiſ. pig. l. cum te. & ſ. qui. mo. pig. uel hyp. ſolu. l. ſi debitor. §. fi. & l. ſicut §. ſi uolũtate. ſi aũt nõ conſentiat, exp̃ſſim, eo tñ ſciẽte alienet, eũ putet ius ſuum ubiq; durare, ſibi nõ p̃iudicat: ut d. l. ſicut. §. nõ vř. Ac.

[h] NOn ut ex pluribus. eadem res poteſt mihi deberi ex pluribus cauſis, ut ſi res aliena mihi legata fuerit eamque poſtea emã, debebitur mihi ex cauſa legi. & ex cauſa emptionis: & utranq; potero intendere actionem: ut Inſti. de le. §. ſi res aliena. dominium autem rei non, niſi ex una cauſa poteſt acquiri: ut de acqui. poſſ. l. iij. §. ex pluribus. Et ad l. Fal. l. fundo. ſ. uel uſucapione uel traditione: ut C. de pact. l. traditionibus. & in legato ſola hæredis adiectione: ut ſupra, de leg. primo, l. ſi tibi homo. §. cum ſeruus. & alijs modis, qui dicuntur Inſti. de re. di. §. ſingulorum. uſque in fin. & ex hac ratione ſi ago rei uen. pro aliqua re, & ſuccumbam, repellar poſtea agens: quia cum non eram dominus niſi ex una cauſa: illam uideor in iudiciũ deduxiſſe. non ſic ſi egi perſonali: quia ex multis cauſis poteſt deberi: ut ſupra, de excep. rei iud. l. ſi mater. § eundem. & l. & an eadem quæſtio. §. actiones. ſed uidetur poſſe probari dominium quæri ex pluribus cauſis. cum enim uſuca. ſit dominij acquiſitio: ut ſupra, de uſucap. l. uſucapio. contingit ex pluribus cauſis, ut ſupra, de acqui. poſſ. l. iij. §. ex pluribus. Vſucapio autem ex poſſ. procedit: ut in definitione uſucapionis continetur. nam dicitur per continuationem poſſ. ſine poſſ. enim uſucapio non procedit: ut ſupra, de uſucap. l. ſine poſſ. etiam cœpta deſinit, ſi interrumpitur poſſ. ut eo. tit. l. naturaliter. ſicut ergo poſſ. contingit ex pluribus cauſis, ita & uſucapio: ergo & dominium. Reſpon. quod dicitur tantum ex una cauſa quæri dominium. uerum eſt, ſi accipias cauſam proximam. ſ. uſucapionem: cuius uſuca. multæ ſunt cauſæ, & tituli poſſidendi, qui ſunt cauſa remota ad dominium. ſic & alias ex cauſa proxi. & remota, ut ecce ſuperbia inflat, charitas aũt ædificat. hæc eſt uera: quia ſuperbia eſt prima cã inflationis, at ſi dicas, ſcientia inflat.

[1] Scribẽ. hic dicunt hanc glo. ad hoc ſingul. qđ licet iñinuatio debeat interuenire ubicunque aliqd remittit, quia remiſſio eſt donatio: tñ hoc ẽ uerũ, ſi fit p modũ donatiõis, ſecus ſi fiat per modũ tranſactionis. Bolo.

[2] plura ad hęc p Laudere poteris Alle. 89. poſt n. 8. verſ. Venio ad fin & p Man. in plurib. Apoſti. ad eãdẽ Alle.

† Ordinẽ ſubſequentium capitum inuerſum eſſe admonet Anto. Au. emend. li. j. c. j. qđ accidiſſe ait ex trãſpoſitione paginarum in ipſis Pandectis Fl. Sic autem digerenda ſunt capita ſub eo(n)quẽtia, ut poſt cap. Prætor. ſubſequatur c. Qui in ſeruitute eſt. cum ſubſequentibus uſq; ad c. ad ea quæ. poſt qđ ſubnectatur ca. Creditor. & reliqua illud ſubſequentia.

Conſenſus cõſenſui q̃que cõtrarius eſt.

Dominiũ an ex pluribus cauſis quæri poſſit.

inflatur. [f] alſa eſt, quia ſcientia eſt cauſa remota. nam ſcientia ſuperbiam, & ſuperbia inflationem generat. Item ad hoc ī. de exce. rei in. l. cum de hoc. & de condi. ob tur. cau. l. ſi ob turpem cauſam. Accur.

ALiud [a] eſt uēdere, aliud eſt uēdenti ꝯſentire. Referri [b] ad vniuerſos qđ publicè fit ꝑ maiorem partē. Abſurdū [c] eſt plus iuris habere eū, cui legatus ſit fundus, quàm hæredē, aut ipſum teſtatorem, ſi uiueret.

Idem libro lxxvij. ad edictum. CXXII.

IN iure ciuili [d] receptú eſt quoties ꝑ eú, cuius intereſt: [†] ꝯdónem impleri, nó fiat quò min' impleať, perinde haberi, ac ſi impleta ꝯdō fuiſſet: quod ad libertates, & legata, & ad hæredum inſtitutiones perducitř: quib. exēplis ſtipulatiōes quoque cōmittuntur: cum ꝑ promiſſorem factum eſſet, quòminus ſtipulator conditioni pareret. [e]

Paulus libro lxx. ad edictum. CXXIII.

[a] ALiud. Si uendā tibi rem aliquam, & euincatur, teneor de euictio. et ſi non promiſi: ut C. de euict. l. ſi non dubitatur. ſi autē uendenti cōſentiam. non teneor de euic. niſi pretium accipiam, ut ſup. de euict. l. quidam. licet ſi pretium non accipiam, circa ius meū mihi præiudicatur, ut C. de remiſ. pig. l. ij. Acc.

[b] Refertur. Si publicè populus uocetur, ſcilicet, per tubam, uel campanam, uel uoce præconia, licet non omnes ueniant, uidentur omnes facere quod faciunt, qui uenerunt, ſi modo duæ partes ueniant, & maior pars illarum duarum partium conſenſit, ut ſupra, quod cuiuſque uni. l. nulli. Item ſi facit maior pars eorum, qui præſunt uniuerſitati, & deputati loco totius ciuitatis, ut decuriones, ut d. l. nulli. & ī ad munici. l. municeps. & l. quod maior. & habet locum in electione & in contractibus & etiā in commiſſione pœnæ, ſi ueniant contra contractum pœnalem, uel etiam uedant, uel aliàs delinquant, ut C. de ſacroſanct. eccl. l. iubemus nullam. ideo autem ſic fingit hæc lex: quia non poſſunt omnes conſentire facile: ut ſupra, de lib. uniuer. l. j. de acquir. poſ. l. j. in ſi. licet enim difficultate ſit, ut ſupra, de offic. quæſtio. l. j. & quod me. cau. l. metum. §. animaduertendum. Item huic legi eſt ar. cōtra ſup. de aqua plu. arc. l. ſi autem. Accur.

[†] In Pan. Flor. conditionē nō fiat quo min' &c.

[c] Abſurdum. Pone, ut ī. eod. l. quod ipſis. & facit inf. eodem. l. in his. §. j. Sed opponitur: teſtator ſciens rem alienam non uſucapit: nec hæres, ſed legatarius ſic, ut ſupra, de diuer. & temp. præſcrip. l. an uitium. quæ eſt contra. & l. cum hæres. ſed non habet plus iuris nunc cum incipit habere: habebit tamen poſtea per uſucapionem. Accur.

[d] IN iure ciuili. Regulā præmittit, cui dat quatuor exempla. Primū de libertate: ut ſi teſtator leget libertatē Sticho ſi x. det hæredi. uel ſi ei ſeruierit per annum, & per hæredem ſtet, quo minus impleatur cōditio, ut C. de condi. inſer. l. ſi. & ī. de ſta. ulib. l. iij. in princ. & §. ſin. Secundum in legato: ut lego tibi fundum ſi x. hæredi des, ut ſup. qn̄ dies leg. ced. l. v. §. itē ſi qua. & de cond. & demonſt. l. cum pupillus. Etiā de inſti. dic, inſtituo te hęredē ſi x. Titio dederis qui Titius aliàs erat futurus legitimus ab inteſtato, ut ſup. de condi. inſti. l. iij. De ſtip. ut ſi promiſeris mihi x. ſi aſcēdā hodie Capitolium: & me impedias: ut ſup. de cōd. & demon. l. iure ciuili. ubi eſt hæc lex de uerbo ad uerbū.

Sed quid ſi ꝓmiſeris mihi x. ſi te uicero, & poſtea reſiſtis quo minus te uincam? Reſp. non habetur pro impleta: qa tacite fuit actū, ut poſſit reſiſtere: & ſic habetur ꝓ expreſſo: ut ī. ſi cer. pet. l. cū quid. Itē quid ſi impedior per aliū? Rñ. nō habet pro impleta: ut ī. de condi. & de. l. quibus diebus. niſi in libert. ut C. de condi. Inſer. l. ſin. Item quid ſi ꝑ caſum? Reſpond. plenè hoc, & ſuperiori caſu: ut no. C. de inſti. & ſubſti. l. j. Item quod dicit cuius intereſt: dic ſecundum Azo. ſcilicet principaliter: puta quia conditione exiſtente incidit in obligationem: uel quòd ſuum eſt, uel erit ab eo recedit. ar. op. ſupra de pact. l. fideiuſſo. in damno enim ſpectatur intereſſe, non in lucro, niſi ubi lex exprimit: ut ſup. de ac. empt. l. ſi ſterilis. §. cum per uenditorē. niſi dicas hodie correctum per l. C. de ſenten. quæ pro eo. l. unica. Item non inſpicitur ratione actionis: ut ſupra, de ope. ſer. l. ulti. & ad l. Aquil. l. ſi ſeruum meum. niſi ubi lex diceret: ut ſupra de rit. & ra. diſtra. l. j. §. ſi nonnullos. & ſupra, man. l. cum ſeruus. Accur.

QVæ propter [e] neceſſitatem recepta ſunt, non debent in argumentum trahi. [f]

Vlpianus libro lxv. ad edictum. CXXIIII.

CVi ius eſt donandi, eidem & uendēdi, & ꝯcedendi [†] [f] ius eſt.

Paulus libro lj. ad edictum. CXXV.

POenalia [g] iudicia ſemel accepta, in hæredes tranſmitti poſſunt.

Vlpianus lib. iiij. ad edictum. CXXVI.

CVm quis [h] poſſit alienare, poterit & conſentire alienationi. Cui autem donare non conceditur: probandum erit, nec ſi donationis cauſa conſenſerit, ratam eius uoluntatem habendam.

Paulus lib. xlviii. ad edictum. CXXVII.

[†] Cōcor. text. cum glo. in c. j. ꝺ re. eccl. nō alien. & in capi. quanto. de cōſuet. in antiq.
† concedo uerbum quot mo. accipiatur, Mandoſ. ī Gl. Facul. §. Notaui, in uer. conceſſionem. & Glo. ſi. & §. Ac ēt in uer. conceſſim. vee ſi. cōceſſū autem.

[e] QVæ ꝓpter. Pro captiuis redimēdis ex neceſſitate rei ſacræ alienatio permittitur: ut C. de ſacroſan. eccl. l. ante. hoc non trahitur, ut indiſtinctè alienatio permittatur: ut ī. e. l. quod contra. niſi eadem aut maior ratio eſſet: ut ꝓ eis alendis. argu. ſup. de le. & ſenatuſcon. l. non poſſunt. & ſupr. de cloa. l. ſi. Item pone, ut ſupra, commu. diui. l. quamuis. §. j. Acc.

Rei ſacræ alienatio quandoq; permittit.

[f] CVi ius. Et concedendi puta in emphyteuſim, & dic qđ hæc regula fallit: quia aliqui poſſunt uendere, & non donare, ut tutor, curator, præſes, & ſimiles: ut ſupra, de fur. l. interdum. §. qui tutelam. & ī. de pact. l. cōtra ius. §. ſi curator. & C. de pact. l. pactum curatoris. & de tranſac. præſes. Item, filius & ſerua habentes liberam: ut ſupra de pact. l. contra iuris. §. ſi filius. Item & econtra quandoque permittit donatio, non uenditio: ut C de prædiis cur. l. ſin. Item emphyteuſis permittitur, ubi non uenditio: ut C. de ſacroſ. eccle. auth. perpetua.

[g] POenalia. ut furti, & ſimiles: ut Inſti. de perpe. & tēp. ac. § pœnales. & facit ī. e. l. omnes. & ī. eo. l. pupillus. & quod not. ſup. eo. l. non ſolet. & l. ſeq. & ſup. de act. & oblig. omnes. §. ſin. Acc.

[h] CVm quis. Aliud eſt alienare, & aliud cōſētire: ut ſup. l. proxi. aliud & qui pōt primum. ſ. alienare, ut creditor pignus ex pacto: poteſt & ſecundū. ſ. conſentire debitori alienāti: & per id tollitur pignus: ut ſup. quib. mod. pig. uel hypot. ſol. l. ſicut. §. ſi uoluntate. Hoc fallit quando non uenit dies ſoluendi: quia non poteſt uendere, ſed poteſt conſentire uendenti.

Item

Item fallit ubi minor x x v. annis non poteſt ſeruum manumittere, tamen poteſt conſentire debitori manu mittere uolenti ſibi obligatum: vt ſup. de manu. uin. l. ſi pater. §. fin. Item fallit C. de pac. l. fina. Secundò dici tur, quod qui non pōt donare, nec donanti conſentire ut filius & ſeruus, etiam ſi liberam habeant adminiſtrationem: vt ſupra, de pac. l. contra iuris. §. ſi filius. Item uir uxori, nec donat, nec alij donanti conſentit: vt ſup. de dona. inter uir. & uxo. l. iij. § non tantum. Accur.

QVirem [a] alienam defendit, nūquam locuples habet.

Idem lib. xlix. ad edictum. CXXVIII.

NOn uident [b] data, quæ eo tēpe, quo dantur, accipientis non fiunt. Qui iuſſu [c] iudicis aliquid facit, non vr̃ dolo malo facere: quia parere neceſſe habet.

Idem libro j. ad Plautium. CXXIX.

† CApiēda [d] occaſio † eſt, q̃ præbet benignius reſpōſum. Quod factum [e] eſt, cùm in obſcuro ſit, ex affectione cuiuſque capit interpretationem.

Idem lib. iiij. ad Plautium. CXXX.

IS damnum [f] dat, qui iubet dare. eius uerò nulla culpa eſt, cui paret neceſſe ſit. Quod pēdet, [g] non eſt pro eo quaſi ſit.

Idem lib. iiij. ad Plautium. CXXXI.

NEmo ideo [h] obligatur, quia recepturus eſt ab alio, quod præſtiterit.

Idem libro ii. ad Plautium. CXXXII.

FActum [i] a iudice, quod ad officiū eius pertinet, ...

[a] QVirem. Qui alium defendit ſine mandato: nō eſt locuples, ut euitet ſatiſda. iudi. ſol. ut ſup. de ꝓcur. l. mi or. §. is qui. & l. & ſi conſularis. & l. non uidetur. & ſupra eod. l. In eo qđ. §. j ſed ſi cum mandato, dominus pro eo ſatiſdat: ut ſup. iu di. ſol. l. ſi defendendum. Acc.

[b] NOn uidētur. Promiſiſti mihi rem alienam dare: non liberaris tradendo: quia non facis meam, cum non ſit tua: ut ſup. de uerbor. oblig. l. ubi autem non. §. fin. & Inſtit. de act. §. ſic itaque. niſi ex natura contractus præambuli ponatur ꝓ tradere: ut ſi rem emptam ſtipulatus ſum dari. nam tantum uidetur promittere, quantum iudicio empti præſtare cogitur: ut ſup. de uſuca. l. ſi ſtipulatus. Iudicio autem em. nō cogitur uenditori facere rē accipientis: ut ī. de act. emp. l. ex empto. Itē quā doq; dicitur dari quo ad opinionem, quod nō datur quo ad ueritatē: ut ſup. de iu. dot. l. ſi ſerua. Item quandoque ponitur pro tradere, ex natura contractus: qui fit: ut do tibi rem ex cauſa cōmoda. uel inſpiciendam: ut ſup. commo. l. eum. §. ſi rem. ſic & ſup. loca. l. ſi uno. §. ſed & ſi nerbo donationis.

[c] Qui iuſſu. Pone caſum ut ī. ad Syll. l. ſi quis quaſi. Item in executoribus, & apparitoribus, & exequentibus ſententias iuſte latas præcepto iudicis. Sed quid ſi non iuſte? Dicunt quidam ei non parendum: & qui paruerit, teneri. tu dic: aut præcipit aliquid exercendo ſuum officium, aut ſicut quilibet priuatus. Primo caſu qui paret: nec in dolo, nec in culpa eſt: ut in domo diruenda, & ſimilibus: quamuis iniuſtum ſit præceptum iudicis: & hoc propter rerum iudicatarum authoritatem: ut ī. ad Trebel. l. ſeruo inuito. §. cum prætor. & propter publ. util. quæ eſt ut maleficia puniantur: ut ſ. ad l. Aquil. l. ita uulneratus. In quibus puniendis ſubiecti præſtare debent ſuum auxilium: ut C. de his qui latro. uel ali. crim. l. ij. & C. de epiſ. & cler. l. ſi quis in hoc. & quia præſumendum eſt iuſtè latā, ſicut iurauit: ut C. ad l. Iul. re. l. fi. §. & licet. ceterum ſi dicatur non eſſe parendum, quia ſit iniuſtū decretū: ergo & ubi eſt iuſtū, differt pœna impoſitio: quia fieri contradictiones in ſingulis cauſis poterūt: q̇ eſt abſurdū, & cuitabile: ut ī. de Car. edi. l. j. §. ſed & ſi qs nō. & ī. de trāſ. l. cum hi. §. ſi eū lu. Si uero nō exequat officium ſuū, dico nullatenus parēdū: etiā ſi ius percipiat: niſi in reuerētiæ exhibitione: ut ī. de in ius uo. l. generaliter. Nec ob. q̇ iurāt ſubiecti parere omnibus præceptis: quia reſtringitur ad ea, de quibus uerisimiliter eſt actum. Ar. ſup. de pi. l. obligatione. In caſibus nō ſolum nō obedire, ſed ēt debent reſiſtere officiales ſui: vt C. de ap. l. qm̄ iu. & C. qui ma. non poſ. l. his quidem. Azo. licet autem pareatur obedienti qn̄ exequēdo ſuū officium præcepit, ipſe tamen iudex tenetur uel ſi niſo magiſtratu, ſi de maioribus eſt: uel etiam eo durante, ſi de minoribus eſt: ut ſup. de iniur. l. nec magiſtratibus. & ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. magiſtratus. Prædicta diſtinctio in atrocibus poteſt intelligi: et in his in quibus non eſt dolus, etiam extra officium parens excuſatur: ut not. ſu. ad l. Aqul. l. liber homo. & facit inf. eod. l. ad ea.

[d] CApienda. Pone ut ſupra, de pœn. l. ſi præces. Item ſup. de re iud. l. inter pares. Itē ſup. de arb. l. diem. §. ſi plures. Itē ſup. de cō. dic. indeb. l. dominus teſtamento. & facit ſup. eod. l. ſemper in dubijs. Accur.

[e] Quod factum. Rē alienā legaui: & dubium eſt, ſui ſciēs uel ignorās. certè ex affectione quā habeo ad legatariū, quia ſit cōiuncta perſona, habeor pro ſciente quantum ad ſubſtantiam legati: licet ignorauit: ut C. de leg. l. cum alienam. Item pone. C. de inof. teſt. l. iij. Itē pone. C. de inſt. & ſubſt. l. generaliter. §. cum autem.

[f] IS damnū. Pater, uel dominus al. quid nimis atrox iubētes filijs, uel ſeruis facere: præcipiēs tenetur, obediens excuſatur: ut ī. de act. & obli. l. ſeruus. Quid autem ſi præcipiens nullum ius imperandi habuit. lo. uterque tenetur. Azo. Alij diſtinguunt: ut ſup. ad l. Aquil. liber homo. & facit ī. de iniur. l. non ſolū in prin. & ī. e. l. hoc iure. §. j. & ſup. de ui & ui arma. l. j §. quoties. & ī. eod. l. ad ea. & ſup. proxi. l. non uidetur. § qui iuſſu Accur.

[g] Quod pendet. Pone in conditionali obligatione, quæ pendet, nec habetur perinde ac ſi cōditio extitiſſet, cum nec ceſſit, nec uenit dies: ut Inſt. de uer. ob. §. ex conditionali. & ſup. de uerb. ſig. l. cedere. Itē pone ſup. ad Maced. l. j. §. ſi pendeat. Sed arg. contra ſup. de uen. in poſſ. mit. l. j. §. ſed & ſi incertum.

[h] NEmo ideo. Promiſit mihi Titius, ut ſi quid ꝓ eo ſuis creditoribus ſoluerim: id mihi reſtitueret: non ideo teneor creditoribus eius. Idem & ſi non eſſem ſtipulatus: non repeterem ſi ſoluerim, & tamen teneor. Itē pone ſup. de aqua plu. arcē. l. ſupra. § apud Ferocem. Fallit autem hæc regula in procu. & geſtore qui mihi tenentur eo, q̇ pecuniā meam mutuauerint, ut ſaltē mihi cedant act. Itē fallit in duobus ſocijs cōmunē ſeruū habentibus. nā quilibet inſolidū de peculio poteſt cōueniri, quia repetitur a ſocio quod præſtiterit: ut ſup. de pe. l. & ancillarū. §. ſi quis cū ſeruo. Itē fallit ſup. ad le. Falcid. l. qui fundū. §. ſi tu ex parte. ſed non aperit ibi teneri inſtitutum in quartam, uel ultra quartam pendente conditione hæred. Acc.

[i] FActum. Pone: ut ſup. de iuriſd. om. iud. l. ſi. Itē pone ī. de ſer. l. j §. ſi uerò. Itē C. qui ꝓ ſua iur. l. j. Sed arg. contra ſup. in ius uo. ut eant. l. i j. ſed illud bene pertinet ad eum. Acc.

Marginal notes:

† Rapienda, in P. F.

† Occaſio quot modis ſumatur, Mand. ī 3. quæſt. 3 t. Regu. num. 9. & ſeq. & ſuper Cōm. .. in uer. ſilentium occaſione.

Ita gl. eſt ualde not. adhuc quod iuramētū ſimplicitèr ꝓſtitum ſuperiori ꝑ ſubiectum de obediēdo, ei intelligitur ſemper in licitis, & honeſtis, & in nerſimilibus, & in his quæ ſpectant ad eius officium: alias autē non. Bolog.

In con-

non pertinet, ratū non eſt.

Idem libro v. ad Plautium. CXXXIII.

IN contrahenda [a] uenditione ambiguum pactum contra uenditorem interpretandum eſt. Ambigua autem intentio ita accipienda eſt, ut res ſalua actori ſit.

Idem libro vj. ad Plautium. CXXXIIII.

IN condemnatione [b] perſonarum, quę in id quod facere poſſunt, damnantur, non totum, quod habent, extorquendū eſt: ſed & ipſarum ratio habēda eſt, ne egeant

Cum uerbum, [c] reſtituas, in lege inuenitur: & ſi non ſpecialiter de fructibus additum eſt: tñ ēt fructus ſunt reſtituendi. Vnicuique [d] ſua mora nocet, quod & in duobus reis ꝓmittendi obſeruatur. Dolo [e] facit, qui petit, quod redditurus eſt.

Idem libro viij. ad Plautium. CXXXV.

QVi pōt [f] facere, ut poſsit ꝯditioni parere, iam poſſe vī̄. Quod quis, [g] ſi uelit, habere non poteſt: id repudiare non poteſt.

Idem libr. xj. ad Plautium. CXXXVI.

[†] IN ijs [h] officijs, quæ fieri per liberas perſonas leges deſiderāt, ſeruus interuenire non pōt. Non debeo [i] melioris cōditionis eſſe, quā [†] auctor meus, a quo ius ī me trāſit.

† In Pan. Fl. incipit, In his, quę officium, per liberas fieri perſonas, leges &c.

† Actor in P. F. Et pro ijs uide Mand. de monito. quæſt. 14.

Idem lib. xiij. ad Plautium. CXXXVII.

a IN contrahenda. Pone, ut ſupra, de contrah. emp. l. cum in lege. Sed contra in eo. tit. l. ſi in emp. in princ. Sol. ibi acceſſorio, hic in principali. uel ibi ſic ab emptore fuit dictum: & ſic cōtra eum intelligendum. Item contra ſup. de in. l. ſi quis in ſerui. Sol. aliud in iudicijs. Item contra ſup. loc. l. in lege. Sol. ibi ideo pro locatore, ut nihil operentur quædā uerba in pacto appoſita. Cætera dic, ut no. ſup. de pac. l. ueterib. & facit ſu. de contrah. emp. l. Labeo. ſi antē ambiguitas eſt talis, ut ſecundum intellectum loquentis poſſit ualere, ſecundum alterius non: vt ſi rem uēditā cōuenit mihi dare Boñ. hodie. intelligimus ſ hac Bononia: vt non pereat cōuentio: licet pro me ſit: vt ſupra, de uerborū oblig. l. quoties.

b IN condēnatione. Quidā intelligunt hanc l. de filijs, & parētibus, & patronis, & cæteris, quibus alimēta cogimur præſtare: vt illi debitores nobis ſic cōdemnētur: alij qui dānantur in quantum facere poſſunt, inſolidum damnentur: ſic. o. dr, in quantum facere poſſunt: vt Inſt. de ac. §. pen. ſed lo. generaliter in omnibus. & ꝙ in d. l. dr inquantum facere poſſunt: ſubaudi commodè, & honeſtè, nec enim vr̄ fieri poſſe, quod non poteſt fieri honeſtè, ut ſup. tit. j. l. nepos Proculo. Vel dic Inquantum, &c. i. non deducto ære alieno: ut ſup. de re iu. l. ſunt. Contra eos eſt etiam in donatore, in quo expreſſe dr̄ deducendum ne egeat: & tamen non inuenitur, quod debeat alere donatarium: ut ſup. de iud. l. cum ex cauſa. Item ſecundum eos qd differrent cæteri debitores ab his, ſi & hi ſic tenerentur inſolidum? Sed reſpondet, quia hi non tenentur poſt quadrimeſtre tempus ad uſuras centeſimas: ſed cæteri ſic.

c Cum uerbum. Pone ut ſupra, ti. j. l. hæc uerba. Item ſupra, de uſu. l. uideamus. §. in Fauiana. & facit ſupra tit. j. l. plus eſt. & l. reſtituere.

d Vnicuiq;. ſi fideiuſſor eſt in mora, non nocet reo quo minus interitu ſpeciei liberetur: ſed ipſi ſoli. ſecus econtra, ut ſupra de uer. obli. l. cum filius. & l. mora. Itē ſi duo rei ſunt debendi: altero interpellato, alter liberatur interitu rei: ſed ipſe tenetur ut ſup. de uſu. l. mora. in fi. niſi ſint ſocij: tunc eñ unius mora alteri nocet: vt ſupra, de duobus reis. l. pe. quæ eſt contra.

Mora ſocij ſocio nocet.

e Dolo. Pone in uiro, qui ſoluto matrimonio petit dotē a patre mulieris, hoc ſi ei a quo petit, eſt reſtituturus: ſecus ſi alij: ut ſup ſol. ma. l. ſocer. §. Lucius. Item habet locum hæc regula in petitorijs: ſecus in poſſeſſorijs: ut ſup. quo. le. l. j. §. j. ſed dicas idem in poſſeſſorijs, ſi nō cōtinenti uelit de ſuo iure docere: ut ſ. de Car. edi. leg. uj. §. cauſæ. ſed fallit in auth. de trien. & ſemiſ. §. aliud. & ad de qd̄ bo. ſ. c. l. inuitus. §. j. & ſu. de ca. do. l. dolo.

f QVi pōt. Pone ut ſup. de contrah. emp. l. Labeo ſcribit, ſi mihi bibliothecam. Item pone ut ſupra, de le. ij. l. ſi quis ſeruo ubi ſeruo libertas per fideico. & x. relicta ſunt: nam hæres tenetur ad uſuras de illis x. eū poterat manumittendo aperire uiam petendi x. & ſic non poteſt ſe excuſare quaſi exiſtens ſeruus dare non debuerit, uel non potuerit, cum nihil proprium habere poſſit. Itē pone ſu. de condi. & demō. l. ſi cui legatum. §. ſi cui recte. Itē pone ſup. qui. ad lib. proclamare non licet. l. Lucius. §. ſed & is qui adhuc. Sed in eadē l. fallit hęc regula in eo, cui relicta eſt libertas ſub cōd. quæ erat in ipſius poteſtate. nā & ſi patiatur ſe uenundari, non denegabitur ei libertatis proclamatio, quaſi nō poſſit imputari, ꝙ in libertatem non proclamauit: & quia non poterat: nec enim adhuc extitit conditio: ſed tamen ipſe poterat facere & adimplere conditionem, ut poſſit ꝓclamare: nec hoc ſibi imputabitur. Item facit ſupra de acqui. hæ. l. his qui. ubi dicit. is demū poteſt repudiare, qui pōt acquirere. ſed inſtitutus ſub conditione poteſtatiua poteſt facere, ut poſſit acquirere: ergo poteſt repudiare quod falſum eſt: vt ſu. de acq. ha. l. is qui hæres. Item ponere potes: ut ſu. ſi quis omi. cauſa teſt. l. j. §. quæ ſub conditione. & facit ſupra quibus ex cauſis maio. l. ei quoque. & l. ſeq.

g Quod quis. Pone in lega. ſub conditio. relicto. ut ſupra, de leg. ij. l. ſi ita ſcriptum. §. ſub conditione. Item pone in hærede ſub conditione inſtituto, ut ſupra de acqui. hære. l. j. §. qui res. ſed pactum ualet: ut ſupra, de pac. l. & hær. §. filia. & de mi. l. iij. §. ſi quid minori. & C. de pact. l. prima. & eſt ratio: quia pactum oritur authoritate duorum, unde maioris eſt firmitatis. ſed ſecundum hoc ſi poteſt petere, ergo & repudiare poteſt. Sed contra in decre. bo. poſ. quæ peti poteſt, non tamen repudiari: ut ſupra, de ſuc. edicto. l. j. §. decretalis. ſed ibi non poteſt per ſe, ſed per iudicem.

h IN ijs. Hæc uera ſunt niſi totius populi error interueniat: ut ſup. de off. præ. l. Barbarius. & inſti. de teſta. §. teſtes. ſeruus ergo iudex eſſe non poteſt, ut ſup. de iudi. l. cum prætor. §. minorib. Nec teſtis: ut C. de teſtibus. l. quoniam liberi. Nec arbiter: ut ſupra, de arbit. l. pariu. §. in ſeruum. Nec tutor: ut inſti. qui da. tu. poſ. §. ſeruus autem alienus.

i Non debeo. Pone ſup ad Vell. l. ſi. §. j. ibi, ſed ſi creditor, &c. Item pone ſup. de acqui. poſ. l. Pomp. §. j. qū. ſ. uult uti acceſſione ſui auctoris, non poteſt niſi cū ſuis uitiis. Item ſicut auctori meo poterat auocari per hypothe. ſic & mihi: vt ſup. de contrah. emp. l. alienatio. tū uitium rei mihi nocet, ut meo auctori: ut inſt. de uſuc. §. furtiuæ. & §. quod aūt dictum eſt. ſed fallit ſu. de diuer. praſ. l. an uitiū. & inſt. de uſu. §. furtiuæ. & §. quod autem. ubi ego uſucapio, licet auctor meus impediatur

propter ſcientiã rei alienæ, ſi uolo uti ſua acceſſione. hoc tñ eſt in aliquo contractu ut auth. ut ſpon.lat.§. rurſus. Item licet doli exceptio poſſit obiici auctori meo, non tñ mihi obiicietur, ut ſup. de exc.do.l.apud Celſum.§.de actoris.& §.ſed cũ. Item fallit C. de hę. tu.l.j.& facit ſu e. l.aliud.§.fin.& ĩ. eo.l.quod ipſis. & l.nemo plus.& l. qui in ius.

ᵃ NOn ẽ. Si rẽ tuam poſſi deo, non debes eã auferre tua authoritate, ſed hoc idẽ poſſit facere iudex per ſuos executores. ſi enim hoc cõcederetur plerunque ad arma & rixã perueniret. ĩ, qđ ꝓtor debet compeſcere, ut ſu.de uſufr.l.ſi cuius.§. ſed & ſi inter duos.& C.de iud.l.nullus.

ᵇ Infinita. De libertate pone exẽplum.ſu.rẽ ra.ha. l.procurator. §. ſi. & facit ſu.e.l.libertas. Item neceſſitudo di cognatio, ut ſupra, đ iuſtitia, & iure.l. ulti. in caſu tñ æſtimatur filius propter famam.ut C. de pat. qui fil. diſ. Sed dic ibi ſpeciale, uel non alienatur cognatio, quæ eſt inſeparabilis, ut C.de pa. po. l.abdicatio. & ſupra, de adop.l.quæſitum.

NOn eſt ᵃ ſingulis cõcedendum, qđ per magiſtratum publicè poſſit fieri: ne occaſio ſit maioris tumultus faciendi. Infinita ᵇ æſtimatio eſt libertatis, & neceſſitudinis.

Idem lib. xiiij. ad Plautium. CXXXVIII.

QVi in ius, ᶜ dominiũue alterius ſuccedit, iure eius uti debet.

Nemo vr̃ ᵈ doſo exequi, qui ignorat cãm, cur non debeat petere.

Idem libr. xv. ad Plautium. CXXIX.

CVm pricipalis ᵉ cã non conſiſtat: plerunque nec ea quidem, quæ ſequuntur, locum habent.

Idem libro xvj. ad Plautium. CXL.

IN obſcura ᶠ uolũtare manumittentis, fauendum eſt libertati.

Idem lib. xvij. ad Plautium. CXLI.

QVod iuſſu ᵍ alterius ſoluitur: pro eo eſt, quaſi ipſi ſolutum eſſet.

Idem libro j. ad Vitellium. CXLII.

† SI nemo ʰ ſubijt hæreditatem: omne ius teſtamenti ſoluitur.

Idem lib. iij. ad Vitellium. CXLIII.

QVod nullius ⁱ eſſe poteſt, id ut alicuius fieret nulla obligatio ualet efficere.

Marcellus lib iij Digeſtorum. CXLIIII.

ET ſi nihil ᵏ facilè mutandum eſt ex ſolennibus: tamen ubi æquitas euidens poſsit, ſubueniendum eſt.

Idem lib. viij. Digeſtorum. CXLV.

IMpoſsibilium ˡ nulla obligatio eſt.

Celius libro vij. Digeſtorum. CXLVI.

ᶜ QVi in ius. Succeſſor iuris eſt hæres: ut ſupra, de hære. inſti.l.quoties.§.hæredes. quod ergo defunctus pp ſciẽtiam rei alienæ non uſuc. nec hæres uſucapiet: licet bo. fi. habeat: vt ĩ. de diuer.& tẽ. præſcri.l.cũ hæres.& no. ĩ. de pub.l.ſi ego.§.partus.& facit ſup.de eden.l.quædã.§.j. Sed fallit hæc regula ſu. de prob.l.Procula. Item ubicunq; donatio confirmatur morte: cum defunctus potuerit pœnitere. non aũt hæres: vt ſupra, de do.inter ui.& uxo.l.cum hic.§.oratio. & C.fa.ercíſ.l.filiæ. Item in dominio de quo ſubiicit. & dic, ut ſup l.prox.in omnib.§.non debeo. Sed fallit ſup.de euict.l. uendicãtem.& fa.ſup.de iud.l. mortuo.

ᵈ Nemo uidetur. Si peto quod defunctus remiſit, nõ repellor excepti.doli, niſi poſt quam ſciuero: ut ſup.de excep.do. leg. ij. §.item quæritur.& §.generaliter. ſic econtra debitor ignorans non eſt improbus: ut ſupra, eo.l.non poteſt.

ᵉ CVm principalis. Pone exemplũ regulæ huius in teſtamentis: vt Inſt.l.de pu.ſub.§.liberis. Item in legatis: ut ſup.de pen.le.l.ij. item in contractib. ut C.de le. & conſt.l.non dubium. Item in dote: vt C.de cond.ob cau.l.j.plerunq; aũt dicit, quia qñque fallit: ut C.de præd.mi l.& ſi is.item in C.de luitio. pig. l.intelligere.& facit ĩ.eo.l.nihil.j. Et not.quia quandoque tenet principale & acceſſorium: ¹ ut qñ ſm leges. Item quandoque neutrum: ut quando contra leges: ut dict.l.non dubium. quandoque acceſſorium tantum: ut quando præter leges: ut ſupra, de uerbo. oblig. l.ſtipulatio iſta.§.alteri. Acc.

ᶠ IN obſcura. Pone ut ſupra, de manu.teſt.l. ſi peculium.§.ſi.& l.ſi ita.ſed fallit.ſup. de manu.teſt.cũ ex pluribus.& de re.du.l.ſi fuerit.§.item ſi ex pluribus licet finis eiuſdem legis ſit pro hac regula. bene dico ꝙ fallit, nã. ſecus in alijs relictis: ut ſu. de adi. le. iij.§.ſi duob. ſi habes ibi utriq;.& facit ĩ. e. l.quoties dubia. A.

ᵍ QVod iuſſu. Pone, ut ſ. de acqui.poſ.l.j.§. ſi iuſſerim. ſed fallit ſup de ſolu.l. ſi fugitiuus.& C. de iure em.l.ult.

ʰ SI nemo. Hãc regulã habes ſu.de his q̃ in teſt. delen. l.proximè. ſed fallit in caſib. no.C.de fideicõ.l. eã quã.& no. cautè dicit nemo: nã ſi unus ex plurib. adeat, oĩa ualent ab illo gradu relicta: ut ſup. de leg. præſtan.l. ſed ſi ꝓ dote.§.non oĩa.& ſup.de re.iu.l.ſi nemo. Itẽ & ꝙ dicit, ſubiit: dic uel iure ciuili, & prætorio per ſm tabulas. nã utroq; caſu oĩbus præſtantur legata. quod dic, ut ſup.de lega. præ.l. nonnunquam. & de cõtra ta.l. ſi ex duobus.§.ſed & illa. Itẽ quod dicit ſoluit, id eſt nõ incipit. ſic liberor, id eſt, in obligationem non incido, ut ſupra, de uerb.obli.l.decem. Sed quidam dicunt legatũ diem quantum ad obligationem, cedere a morte teſtatoris, per hanc legẽ: quod non placet. & facit ſupra de contra tab.l. filium.§.ſed cum exhæredatio.

ⁱ QVod nullius. Si ꝓmittis mihi hypocentaurũ, uel hoĩem mortuũ dare, nulla eſt obligatio: vt Inſti.de inuti.ſtip.in pri. niſi fuiſſes in mora ante mortem: ut ſup.de uer.ob.l.inter ſtipulantem.§.ſi.& de conſti.pe.l.promiſſor.& facit ĩ.e. l.impoſſibilium.

ᵏ ET ſi nihil. Pone caſum vt ſup. de in inte reſti.l. ult.& quod dicit ſolennib.i. ſnĩa ſolẽniter lata, uel decreto, uel ſimili: non aũt de ſolẽnibus uerbis: quia illa remota ſunt: vt C.de ſor. l. j. & ij. item facilè ideo dicit, quia qñque immutatur, ut hic ſubiicit. Et not.in definitione: vt ſup.de in integ reſtit.l.ulti.

ˡ IMpoſſibilium. Si mihi liberum hoĩem, uel rem ſacram, uel religioſam, uel lunã promiſeris dare: nulla eſt obligatio: ut ſup.de uer.ob.l.inter ſtip.§. ſacram. & Inſt.de inuti.ſtip.in prin. Idem ſi ſtipuler ſororem meam mihi in uxorem: quod de iure eſt impoſſibile: ut ſup de uerb.obl.l.ſtipuler. Idem ſi ſtipulatio eſt poſſibilis, ſed conditio impoſſibilis, ut in faciendo: ut ſupra, de uerborum obliga. l. impoſſibilis.& de actio.& oblig.non ſolum. & facit ſupra. eod. l. uerum eſt.& l. quod alicuius.& infra, eod.l.ea quæ. Acc.

† Pro materia huius regulę Mãdo. in 46. quæſt. Regn.de Anna. nu.9. & ante, ac poſt.

† In Pan. Fl. omnis uis teſtamenti.

¹ Tu dic de hoc ut not. plenè in regula acceſſorium.eo.tit. lib. vj.

Vani

VAni timoris [a] iuſta excuſatio non eſt.

Idem lib. xiij. Digeſtorum. CXLVII.

NIhil peti [b] pōt ante id tps, quo per rerũ naturam perſolui poſsit: & cùm ſoluendi tempus obligationi addit, niſi eo præterito, peti non poteſt.

Idem lib. xvj. Digeſtorum. CXLVIII.

SI qs † prægnantem [c] uxorem reliquit, non uidetur ſine liberis deceſſiſſe.

Idem lib. xvij. Digeſtorum. CXLIX.

VBi pugnantia [d] inter ſe in teſtamento inuenirentur, neutrum ratum eſt Quæ rerum [e] natura prohibentur, nulla lege confirmata ſunt.

Idem libro xiij. Digeſtorum. CL.

PVpillus, [f] nec uelle, nec nolle in ea ętate niſi appoſita tutoris authoritate creditur: nã qđ animi iudicio fit, in eo tutoris authoritas neceſſaria eſt.

Idem libro xxiiij. Digeſtorum. CLI.

QVod euincitur, [g] in bonis non eſt.

Idem libr. xxxiij. Digeſtorum. CLII.

NEratius [h] conſultus, an quod benefi-

[a] VAni timoris. Promiſiſti mihi x. per metum, vt nõ diceres malum d. te: nõ ages quod me.cau. 1v. ſ. quod me.ca.l.metum. Item pone ſ. de re in. l. ſi q uis ab a lio. in prin. item, ut C. quod met.cau.l. j. & ij.

[b] NIhil peti. Si promiſeris mihi partum Arethuſæ, uel fructus fundi, inest ipſi anta quod non poteſt agi ut ſ. de ver. obli. l. interdũ. niſi ceceris quo minus poſtea dare poſſis: vt quia pocula abortionis dediſti eius ancillæ. ſupra, de ſtatul. l. iu. §. ſin. Secundo dicit qp ſi promiſiſti x. in paſcha ante non poſſum agere: ut Inſti. de verb. obli. §. in diem. ſecus ſi promiſeris mihi hodie: vt ſup. de verb. obliga. l. liber homo. §. decem.

[c] SI quis prægnãtẽ. Instituit te hæredem: & ſi deceſſeris ſine liberis. rogaui vt hæreditatẽ reſtituas. ſi prægnãtem vxorem relinquas: non uidetur conditio defeciſſe. ſed certè nec extitiſſe: quia ſi mortui naſcantur, pro nõ conceptis, & nõ natis habentur: ut ſupra, de ver. ſig. l. qui mortui. niſi in caſu: ut in eo. tit. l. quæret aliquis. Item quid ſi tu inſtitutus non uxorẽ, ſed concubinã prægnantẽ reliquiſti? Rñ. idem: ut ſup. ad Treb. l. ex facto. §. ſi quis rogatus. & de le. ij. l. cum pater. §. uolo. & l. Lucius. §. ulti.

[d] VBi pugnantia. Fecit quis duo teſtamenta, & vtrunque fuit originale: fortè quia unum uolebat ſecum ferre. & alium domi relinquere: & in uno inuenit Titio relicta domus, in alio inuenit eadẽ domus relicta Meuio. neutrũ valet, ut hic ſecundum Bu. & Azo. vt C. de hæ. inſt. l. ſcriptorẽ. hæc poſitio non placet: quia hic de vna ſcriptura dicit. Item eadem rõne non ualet, ſi dicas, qđ inueniuntur duo teſtamenta, in uno quorũ Titius hæres Mæuius inueniũ nec appareat quod prius, & qđ poſterius ſit factũ. Idẽ nec hoc ualet, ſi dicas, qđ dixi do, lego: & poſtea: non do, non lego: quia tunc primum non poteſt impugnare: cum corrigatur a ſecundo dicto: vt ſupra, de vul. ſub. l. ſi quis eum quem. Idem nec ualet ſi ponas quod legauit mihi fundum, & in eodem teſtamento vſumfr. eiuſdem fundi. valet quidem quia legatarius vult, vt ſupra, de uſufru. leg. ſi fundus Titio. Tu ergo pone vt ſupra, de condit. inſtit. l. ſi Titius. repugnantia enim impoſſibilia ſunt. Item pōt poni: vt ſupra, de vulg. ſubſti. lege vlti. §. j. Item poteſt poni in quibuslibet perplexis. vt ſupra, de vſu & habit. l. per ſeruum. §. denique ſi tibi. & de ſerui. leg. vrb. & de reb. dub. l. ſi fuerit.

[e] Quæ rerum. Si promiſeris, vt doceas me volare, uel cœlum tacturum, vel ſeruum non moriturum, nulla lege confirmata eſt obligatio, imo infirmata: vt ſ. e. l. impoſſibilium. & C. de contra. ſtipu. l. non mori ſeruum.

[f] PVpillus. Non dicitur velle in ſui præiudicium cõtrahendo, vt ſ. de act. emp. l. Iul. §. ſi quis a pupillo. vel hæreditatem. adeundo: vt inſt. de aut. tu. §. neque. ſed ad ſui cõmodũ ſicut ut §. ſi quis a pupillo. Item ecõtra nec nolle, ut actionẽ remittere: vt C. de auth. præ. l. ſi. & l. neque actiones. uel hæreditatem repudiare: ut C. de repu. hær. l. pupillorum. nam qui non poteſt ſolus adire, nec ſolus poteſt repudiare: ut ſ. de acq. hær. l. iiij. Sed quantum ad ſui commodum poteſt nolle: vt ſ. de rei. ui. præ. l. inuitum. prædicta autem uera de eo, qui non eſt proximus pubertati, & doli capax non eſt: alias etiã in ſui præiudicium poteſt uelle, ſi ſit in dolo vt ſupra, depo. l. j. §. an in pupillum. & inſti. de oblig. ex delicto. §. ſi. & ſ. de dolo l. in hæredibus. §. item in cauſæ. Item quod dicis in ea ætate. ſ. pupillari: & tunc ſic ne relatio ad intellectum. Et quia ſæpe quæritur, quando naturaliter tenetur & non ciuiliter, & quando vtroq; modo, & quando neutro obligetur: dic ſi contrahat cũ authoritate tutorum ciuiliter, & naturaliter obligatur: vt ſupra, de autho. tu. l. impuberes. ſi uero ſine authoritate tutorum: tunc aut eſt infans: & tunc neutro: vt ſupra de ac. & ob. l. pupillus. & de condi. inſt. l. quod pupillus. Idem dicas de proximo infantiæ: vt inſt. de inuti. ſtip. §. furioſus. ſi autem eſt proximus pubertati. aut eſt locupletior, & tenetur vtroque modo, vt ſup. de autho. tut. l. pupillus. & de cond. inde. l. naturaliter. §. item. & de ne. geſt. l. iii. §. pupillus. & comm. l. iii. in prin. Aut nõ eſt locupletior: & tunc aut cũ tutore contraxit: & tunc neutro modo, niſi alterius tutoris authoritas interueniat: vel niſi factus ſit locupletior: vt ſupra, de autho. tut. l. pupillus. aut cũ extraneo: & tunc naturaliter tantum, habeat. vel non habeat tu. ex quo contrahit ſine eo: vt ſup. quando dies le. ced. l. cum illud. §. hæres. ad Trebel. l. ſi eius pupilli. j. reſpon. & de noua. l. j. §. illud. licet quidã diſtinguũt: vt ſi habet tutorem. & contrahat ſine eo: nec naturaliter teneatur: ſed ubi nõ habet, tũc naturaliter teneatur. ar. C. de in inte. reſtit. mi. l. ſi curatorem. prædicta omnia quæ dixi in pupillo, ſeruentur & in adulto, ſi habeat curatorem: alias ſi nõ habet, tenetur vtroque modo: ſed poteſt reſtitui: vt ſu. de act. & obli. l. obligari. & C. de in integ. reſt. mi. l. ſi curatorem. In iudicus dic, qđ ſine. tut. vel. cu. litigantes nõ præiudicant ipſo iure: ſed pro ſe ſententiæ latæ tenẽt: vt C. de auth. præſt. l. clarũ. & ſ. de re iu. l. acta. §. cõtra. & C. de procu. l. non eo minus. & facit ad id, quod dicit animi iudicio ſupra, de ac. & obl. l. furioſus.

[g] QVod euincitur. Si res quã emi, euincatur mihi per rei ven. nõ eſt in bonis meis: ſecus ſi p hypothe. qđ fieri pōt. vt ſ. de euic. l. ſi mancipium. §. ſi commune. & §. duplæ. & l. euictis. Sed cõtra ſu. ti. j. l. bonorum. § in bonis. dum enim cauſa euictionis agitur, bo. fi. poſſideo: ergo eſt in bonis meis. Sed dic ſtrictius hic accipi in bonis, quam ibi. vel dic euincit. i. euictam eſt. ſic inchoatur. i. inchoata eſt: vt ſup. e. l. nec ex precario. demum enim re euicta deſinit eſſe in bonis meijs, vt nec dominus, nec bo. fi. poſſeſſor ſim, ſecundũ Accurſium.

[h] NEratius. Procurator ignarus mortis dominĩ impetrauit priuilegiũ pro dño. certè non valet

† Mădoſ. de Æta. mino. ca. 21. de con ceptio. au. 10.

† Pupill' au & quã obligetur. ta dic qđ pupill' doli capax ſine tutore naturaliter, & ciuiliter obligat. l. j. §. an I pupillum. ſ. depoſi. gl. & Doct. ſ. §. pupill'. inſt. de inuti. ſtip. & notaui in l. illud. ſ. de noua.

cinm dare ſe quaſi niuenti Cæſar reſcripſerat, iam đ functo dediſſe exiſtimare tur: reſpondit, non uideri ſibi principé, qđ ei qué ui uere exiſtimabat cõceſsiſ ſet, quem tamen modum eſſe beneficii ſui uellet, ip ſius æſtimationem eſſe.

Marcellus li. xxix. Dige-ſtorum. CLIII.

Ea, quæ a in partes di uidi non poſſunt, ſolida a ſingulis hæredibus debentur. In re b dubia benigniorem interpretationem ſequi, non minus iuſtius eſt, quam tutius.

Celſus lib. xxxviij. Digeſtorum. CLIIII.

Omnia ferè c iura hę redũ pinde habent, ac ſi ꝯtinuo ſub tẽpus mortis hæredes extitiſſent.

Modeſtinus lib. vij. differentiarum. CLV.

† Qui per ſucceſsionẽ, d quamuis longiſsimã defuncto hr̃des extiterunt, non minus hr̃des intelliguntur quàm qui principaliter hr̃des extiterint.

Idem li. vij. differentiarum. CLVI.

Expreſſa e nocent, non expreſſa nõ nocent.

Idem libr. viij regularum. CLVII.

Priuilegia f quædam cauſæ ſunt, quę-

procuratori: quia non hoc agebatur. Itẽ nec defuncto quia a ſolo Deo poteſt habere priuilegium, nec hæredi: niſi hoc princeps uoluerit. de quo ſi dubitetur, ad eũ recurritur. ad quod C. de le. & con. l. cũ de nouo. & l. ulti. & ſupra. de uulg. ſub. l. ex facto. in prin. & C. de ſac. ſan. ec. l. omni. & ſup. e. l. in ambiguis. & ſicut nõ ualet priuilegium pro defuncto impetratum: ſic nec iudicium ꝓ eo ſuſceptũ: ut ſupra, de iu. l. de qua re. §. fi. ſecus in ſententiis iudicum, ut ecce, pronunciauit iudex hæredem abeſſe ex iuſta cauſa, & libertatem deberi prodetit hæredi, quaſi de hærede ſit pronunciatum: ut ſi habeat ius patronatus: ſicut ecõtra amitteretur ius patronatus, ſi aliqs iuuenis a quo debetur fideicom. libertas pronuntietur ex iuſta cauſa abeſſe: ut ſupra, de fideicom. li. l. cum quaſi. in princ. & l. cum uero. §. ſubiectum. uiq; in fi. & l. ſi eum. §. eorum. & hoc cum ſententia fertur pro defuncto. ſecus ſi contra eum: ut ſupra, quæ ſent. ſine appel. l. pe. Item quod dicit defuncto, ablatiuus eſt abſolutus.

Priuilegium pro defuncto impetratum, non ualet.

a Ea quæ. Cũ omnes ſeruitutes ſunt indiuiduæ præter uſumfru. ut ſup. ad le. Fal. l. j. §. ſi uſufr. ſi aliquis mihi ꝓmiſerit aliqua, hr̃des promiſſoris tenentur in ſolidum: & econtra meis hæredibus debẽt in ſolidũ: ut ſupra, famil. erciſ. leg. hæredes. §. an antẽ, & §. contra. Idem ſi ꝓmiſit aliquid quod conſiſtat in faciendo uel non faciendo: ut ſupra, de uer. obl. ſtipulationes non diuiduntur. §. j. Idẽ. puto. & l. ij. §. itẽ in facto. ſi cet in opere uidetur contra: ut ſupra, de ope. li. l. ſi q̃s. ubi libertus, qui duobus promiſit operas, tenetur pro partibus. ſed ibi ad eſtimationem fiebat condemnatio. ſic & ſupr. ſi ſer. uen. l. loci. §. ſi fundus. & §. ſed ſi duorum. & hoc quando omnino diuidi non poteſt. Si autẽ poteſt, licet non cõmode, ut bos & homo: ut Inſtit. de offi. iud. §. qđ ſi cõmodũ: & tunc aut eſt in genere promiſſio, ut homo. uel alternatiuè, & tunc pro parte petitur: ſed ſolui niſi totum non poteſt: ut ſupra, de uerb. obli. l. ij. circa prin. & l. in executionibus. §. pro parte. aut eſt ſimplex, ut Stichus: & tunc & petitio & ſolutio facienda eſt pro partibus: ut ſupra, de ſol. l. ſi ſtipulantes. §. ulti. & C. de hæ. ac. l. ij. niſi in caſibus: ut ſ. commo. l. iij. §. hæres. & l. in commodato. §. ſi ex facto.

b In re. Pone caſum: ut ſup. de his q̃ in teſt. delen. l. primè. itẽ ſup. de reb. du. l. ſi fuerit. §. fi. & facit ſ. e. l. factũ. §. fi. & l. quoties. & ſu. e. l. l obſcura. & l. capiẽda. & l. in ambiguis. & l. quoties idẽ. & l. ſemꝑ in dubiis. A.

c Omnia ferè. Cum hæres adit hæreditatem poſt alqđ tempus poſt mortẽ teſtatoris perinde eſt, ac ſi ſtatim poſt mortẽ adiiſſet: ut ecce quo ad uſucapionẽ ꝯtinuẽdã: ut ſup. de uſu. l. nũquã. §. uacuũ. & l. iuſto. §. nodũ. Itẽ. quo ad ſtipulatiões ꝑ ſeruos hr̃ditarios factas: ut Inſt. de ſtipu. ſer. in prin. & ſupr. de ſtipu. ſer. l. ſi ex re. §. fina. Item quia poſſunt inſtitui tales ſerui: ut ſupra. de hære. inſti. l. non minus, & l. ſeruus hæreditarius. Ferè autem dicit. ꝓpter uſumfr. quem non põt ſtipulari talis ſeruus: ut ſupra, de ſtip. ſer. l. uſusfructus. Itẽ propter aditionẽ, quã ſeruus hæreditarius facere non poteſt, licet poſſit inſtitui: ut ſ. de acqu. re. do. leg. hæreditas. in multis. Itẽ & ideo, q̃a rei hæreditariæ nõ fit furtum: ut ſupra de fur. l. hæreditarię. & ideo in ſubſidiũ datur crimen expila. hæred. ut ſu. de cri. expi. hæte. l. ij. §. apparet. ſed hoc exemplum reprobat Io. quia nec poſt aditam aña apprehenſam poſſeſſionem furti agere tur: ut in d. §. apparet. quæ non uidet apprehendi, niſi corporaliter apprehendatur: ut ſupra de acqui. poſ. l. cum hæres. Cõmodius autem dicas propter libertatem relictam ancillæ per fideicom. quæ partit ante aditam hæreditatem: unde traditur partus patri ad manumittẽdũ: licet ſi eſſet adita, naſceretur ingenuus. ut ſupra, de fideicõ. libe. l. ſi quis rogatus. Item propter actio. de peculio, quæ etiam contra ſeruum ſubſtitutum datur, ut ſupra, de pec. l. licet. in prin. Item propter uſuc. inchoandam: ut ſupra, de uſuc. l. fi. Itẽ propter crimen expi. hære. quod non haberet locum, ſi ſtatim adiiſſet: ut patet ex præmiſſis. In præmiſsis ergo exemplis non eſt idem, cum tarde aditur. quod eſſet, ſi ſtatim teſtatore mortuo adiretur.

† In P. F. qui per ceſſionem.

d Qui per ſucceſſionem. Pone C. de lega. l. inanne lib. Item ubicunq; fit mentio hæredis: ut ſupra. tit. j. l. hæredis. & C. de hr̃di. inſti. l. fi. idẽ in bo. poſ. ut ſupra, de uerb. ſig. leg. ex illa parte. ſed hæc fallũt in ſubſtitutione impuberis: ut ſupra, de uul. ſub. l. qui liberis. §. finali. & in operis: ut ſupra, de ope. lib. l. cum patronus. §. j. quos duos, & alium tertium habes ſupra. tit. j. l. ſciendũ. item quarto fallit in uſufru. ut C. de uſufru. l. cum antiquitas. Item in alio, ut ſupra, de ſuis & legi. hære. l. ſi plures. Accur.

e Expreſſa. Pone ut ſupra, de condi. & demon. l. nunquã. & ſ. de pa. l. ſi unus. § illud & ſupra de uer. obl. l. eum qui cum, §. cũ purè. & l. ſcire debemus, & C. de ſiu. l. aduerſus. in fin. econtra quandoque prodeſt èxprimere: ut C. de noua. l. fi. & C. de duo. reis. authen. hoc ita. & ſupra, pro ſo. l. coiri. & ſupra, de inu. l. itẽ. apud. §. hoc edicto. & quandoq; æquipollent exprimere, & non exprimere: ut C. quæ res pi. l. ſpecia. & ſupra. ſi cer. pe. l. eum quid. & ſupra, de pac. l. imperatores. Accurſius.

f Priuilegia. Pone ſupra eo. l. in omnibus cauſis. Item quod dicit, quæ perſonæ ſunt, non tranſeũt ad hæredem: dic niſi in caſu: ut ſup. ſol. mat. l. marito. & l. etiam. in prin. Item dic nec ad alios: ut C. de legi. & conſt. l. ij. & facit ad legem ſup. de re iud. l. tempus. & ſup. eo. l. Neratius. Accur.

Semper

a Semper. Sponſa filij mei nō eſt mihi nurus: & ſic licet mihi cū ea contrahere matrimoniū: ſed nō eſt honeſtum: quod præualet. Idem contra in ſponſa patris. Idem in filia uxoris meæ, quam habuit poſt diuortiū a me factum: ut ſupra. de ritu nup. le. ſi qua. §. j. & ij. ſed dom nus B. ponebat in ſenatore. cui licet de iure naturæ contrahere matrimoniū cum qualibet. non tamen eſt honeſtū tanto uiro cum liberta contrahere: quod præualet, ut ſupra, de ritu nup. le. lege. ſic & alias dicitur licere contrahentibus ſe decipere: ut ſupra, loc. l. item. §. quemadmodum. non tamē conuenit bono uiro. & facit ſup. de ritu nup. l. ſemper.

& ī. de pub. l. Imperatores. Item quid ſi citetur ſyndicus, uel actor uniuerſitatis: an uniuerſitas uidetur eſſe in dolo? uidetur q nō: ut ī. de do. l. ex dolo. §. j. Econtra q ſic p ſyndicū: ut ī. de acq. poſ. l. j. in fi. & l. ſe. Sed poteſt dici, q ea quæ expediūt, poſſunt fieri per eū: nō quæ nocent. nā nec cōfeſſio eius in iure præiudicat: ut ī. de cōfeſ. l. certū. §. ſed ad ipſos. Vt ergo, uniuerſitas, uel eccleſia ſit cōtumax: citetur in capitulo, uel arengo, ut ar. C. de ſac. ſan. ec. l. iubemus. aliàs nec in expenſis: uel alijs grauaminibus quibus grauantur cōtumaces poſſunt grauari uel ipſo iure, uel ſaltē p reſtitutionē in integrū.

dam perſonæ. & ideo quædam ad hæredem trāſmittuntur, quę cauſę ſunt: quæ perſonę ſunt, ad hæredem non tranſeunt.

Idem li. fin. de ritu. nuptiarum. CLVIII.

Semper a in coniunctionibus, non ſolum quod liceat, conſiderandum eſt, ſed & quod honeſtum ſit.

Iabolenus libro xiiij. ex Caſſio.

Neque b in interdicto, neque in cęteris cauſis pupillo nocere oportet dolum tutoris: ſiue ſoluendo eſt, ſiue non eſt.

Idem libro vj. epiſtolarum. CLX.

Non poteſt c dolo carere, qui imperio magiſtratus non paruit.

Vlpianus libro xij. ad edictum. CLXI.

Qui in ſeruitute d eſt, uſucapere non poteſt. nam cum poſſideatur, poſſidere non uideatur.

Idem libro xiij. ad edictum. CLXII.

Non alienat, qui duntaxat omittit poſſeſſionem.

Paulus libro xij ad edictum. CLXIII.

Nemo plus e cōmodi hæredi ſuo relinquit, quam ipſe habuit.

Idem libro xiij. ad edictum. CLXIIII.

Qui nō facit, f qd facere debet, uidet facere aduerſus ea, q non facit. & q facit, qd facere non debet, non uidetur facere id, quod facere iuſſus eſt.

Caius libro v. ad edictum prouinciale. CLXV.

Libertas g oibus rebus fauorabilior eſt.

Vlpianus lib. xiiij. ad edictum. CLXVI.

b Neque. Si tutor aliquē de fundo deiecit, uel aliàs delinquat, uel contrahat non gerendo negotium pupilli: nō tenetur pupillus: ut hic. ſi autē gerendo negotium pupilli, aut bona fide: tenet pupillus etiā ſi nō eſt locupletior, nec tutor eſt ſoluendo: ut ſupra, de eui. l. illud. ſi autē mala fide: aut eſt locupletior & tenetur: ut ſupra de dolo, l. ſed ſi ex dolo. ſi uerò non eſt locupletior, adhuc non tenet, ſi tutor eſt ſoluendo, a quo recuperetur ſupra ne uis fiat ei. l. j. §. hoc edic. & de pec. l. ſumma. §. ſi dolo. & quod eſt intelligendum, ut cedat ac. ut ar. ſupra. de adm. tu. l. fi. & de trib. l. iij. §. idem Iulianus. Et ſecundū hoc poteſt intelligi quod hic dicit, & ſupra, de tab. exh. l. pe. & ī. de act. em. l. Iul. §. idem Iulianus. ubi dicit non teneri pupillum: ſubaudi: cum effectu: quia liberatur cedendo.

c Non poteſt. Pone in officiali, uel in priuato litigante. qui tamen obedire tenētur: quia de ſua iuriſdictione ſunt: ut ſupra, de re iud. l. contumacia. in fi. de iuriſ. om. iu. l. fi. Prædicta autem contumacia punitur aliquando damno litis, ut ſupra, de re iud. l. contumacia. in prin. quandoq; remotionis ab officio: ut ī. de ipor. l. ij. quandoque denegatur iuriſdictio: ut ſupra, ex. qui. cau. maio. l. ſed & ſi per prætorem. §. ſed & ſi cū decreto prætoris. quandoq; ab alio pœnali iudicio: ut ſup. ſi quis ius dicenti nō ob. l. j. quāq; non tenetur obedire: quod dic ut ſup. e. l. nō uidetur. §. j. ſed ſi eſt in dolo contumax, ergo licet ſit minor, nō reſtituitur: ut ſu. de mi. l. ſi ex cauſa. §. nunc uidendū. Sed cōtra in e. ti. l. minor. §. ſed hic eſt quaſi. unde nō fuit uerè cōtumax: qa cauſam habuit nō ueniendi, licet nō inſtātē ſecus aūt ſi nullam: quia aduerſus dolū expreſſum nō reſtituitur: ut in prealle. l. ſi ex cauſa. §. nunc uidēdū. aduerſus dolum præſumptum bene reſtituitur: ut ea. l. §. cōmiſſum.

d Qui in ſeruitute. Pone in uera ſer. ut ecce captus ab hoſtib' deſinit poſſidere, cū ab hoſtibus poſſideat: ergo & uſucapere deſinit niſi per filios, & ſeruos in cā peculiari: ut ſu. de capti. l. in bello. §. facti. & de uſuc. l. neque per ſeruū. & l. ſi is q. & ī. ea qui. cau. ma. l. ait prætor. §. hi planè. uel dic in ſeruitute. ſ. de facto. nam nec tunc poſſidet: & ſic nō uſucapit: ut ſupra, de acquirē. re. do. l. homo liber §. quicquid. Acc.

Iſta gl. eſt menti tenēda, ad hoc, quod uniuerſitas debet citari in conſilio, uel capitu. Bolog. Ad idem glo. & Doctor citaıl per Mādoſ. in glo. Facul. §. Et proprium. In uer. citationibus. ad fi.

In Pan. Flo. quia non facit.

e Nemo plus. Dic, ut ſupra, eo. l. hæredem. Accur.

f Qui non facit. Debitur qui in frau. cre. nō utitur ſeruitutibus, uidet facere qd nō debet, ut ſu. quę in frau. cre. l. in fraudē. Itē qui iuſſus eſt a teſtatore uiam cōcedere: ſi ea quæ ad refectionē neceſſaria ſunt, apportari non patitur, nō uidet adimplere iuſſum teſtatoris: ut ſup. de itine. actuq; priua. l. ueteres. & nota ex hac l. qui nō facit. ſic ſup. ti. j. l. alienatiōis. in prī. l. facere oportere. & inſt. de nu. §. ſi uani. Itē operæ dicuntur aliæ in faciēdo: aliæ in nō faciēdo: ut ſup. q ex cau. ma. l. ait prætor. deinde. in prin. de uer. ob. l. ij. §. item in facto. & l. ubi autem non apparet. §. quid q. Item facit ad l. ſupra, de iud. non quicquid. §. iudex. & ad Syl. l. j. §. pe. & l. cum dominus.

g Libertas. Pone ut ſup. de manu. teſt. l. ſi ita ſcriptū fuerit. Itē ut eo. ti. l. ſi ita libertas. Itē ut ī. de re iu. l. inter partes. Itē in ſeruo dotali, qui pōt manumitti: ut C. de ſeruo pig. da ma. l. j. licet aliæ res dotales nō poſſint alienari. Sed fallit hæc regula: quia licet per uniuerſalem fideicommiſſarium poteſt hæres cogi adire, nō tamen propter libertatē: ut ſup. ad Treb. l. ſi patroni. §. ſed & ſi fine. Itē fallit ſup. de le j. le. ſi ſeruo legato. §. ſi ſeruus le. Itē fallit ſup. de manumiſ. te. l. cū ex pluribus. & de leg. j. l. ſi quis a filio. §. ſi quis plures. Item fallit ſup. de manumiſ. teſt. l. libertas. in prī. C. de

Nemo alieno [a] nomine lege agere poteſt. Temporaria [b] permutatio ius prouinciæ nō innouat.

Paulus libro xvij. ad edictum CLXLII.

Vbi non uoce, [c] ſed præſentia opus eſt: mutus ſi intellectū habet, poteſt uideri reſpondere. Idem & in ſurdo hic quidem reſpōderi poteſt. Furioſus [d] abſentis loco ē: & ita Pomponius libro j. epiſtolarum ſcripſit.

Caius lib. v. ad edict prouinciale. CLXVIII.

Fauorabiliores [e] rei potius, quam actores habentur.

Vlpianus lib. xv. ad edictum. CLXIX.

Nemo prædo [f] eſt, qui pretium numerauit. Locupletior non eſt factus, qui liberum [g] acquiſierit. Cum de lucro [h] duorum quæritur, melior eſt cauſa poſſidentis.

Paulus libro xx. ad edictum. CLXX.

Cum prætor [i] in hæredem dat actionē, quatenus ad eum peruenit ſufficit, ſi uel momento ad eum peruenit ex dolo defuncti.

Idem libro xix. ad edictum. CLXXI.

In pari cauſa, [k] poſſeſſor potior haberi dēt. Hi qui [l] in uniuerſum ſuccedunt, hæredis loco habentur.

Idem libro xxj. ad edictum. CLXXI.

Nihil dolo creditor [m] facit, qui ſuum recipit. Cum principa-

hære.inſti.leg.extraneum. & facit ſupra, eo.l. quoties.

a Nemo alieno. Nullus in rebus alienis adminiſtrādis, uel cauſis agendis ex l.accipit poteſtatem niſi domini cōſenſus acceſſerit: ut ſup.de ne.ge.l. ſi pupilli.§.ſi.& C.de do.l.ſi filius.& de ꝓcu.l.exigendi. Fallit in cauſa liberali, ubi ꝓ inuito alius litigat, ut ſup.de li. cau.l.j.ij.& iij. Item fallit ſu. de ap.l.nō tantum. Item fallit in tu. & cu legitimis, qui tenentur etiam ſe immiſcere: ut ſup.de leg. tuto.l. legitimos.& de adm. tu. l.j.in prin.& l.quidā.§. ex quo. Idem poteſt dici in dato a iudice: ut C.in quibus cau. tu.ha. l.licet. Itē in patre: ut C. de bo. mater.l.j.

b Temporaria. Cum conſuetudo ſit prouinciæ: ut ꝓconſul ingrediatur per certā partem: licet ſemel, aut bis nō ſeruet, non ideo mutatur: ut ſ.de off.procon.l.obſeruare.§.hoc etiam idē in qualibet alia cōſuetudine, ut non tollatur: licet ſemel in contrariū populus utatur: & hoc ſi ſit corroborata eſt: niſi contraria conſuetudo præſcribatur, uel inducatur: ut Inſt. de iu. na. §.pe. Interim tamen ante præſcriptā poteſt interrumpi: etiā ſi ſemel in cōtrariū popul' utat ex certa ſciētia.

c Vbi nō uoce. Pone in uenditione, & ſimilibus: ut ſup.de act.& ob.le.in quibuſcūq;.in ſtipulatione ſecus: cū ibi uerba ſint neceſſaria: ut ſu.de uer.obli.l.j.in prin. ſed hic caſus non placet Io. q in contractibus talibus non eſt opus præſentia: ut ſup. de act.& obli.l.conſenſu.& ſu.de cōtrah.emp.l.j.§.ſi.pone ergo ſecundum eum in tutore cuius præſentia opus eſt, ut pupillus obligetur: ut inſti. de authot .tuo.§.pe.nō tamē exigitur ut loquatur tutor. ergo mutus cū intellectum habeat, poteſt eſſe tutor, licet enim mutus nō poſſit eſſe tutor, ut ſupra, de tu.l.j.§. mutus. uerum eſt, ut de nouo incipiat eſſe tutor, ſed ante tutor non deſinit propter morbum ſuperuenientem. Nam multa impediunt facienda, quæ non impediunt iam facta: ut ſu. de his qui ſui uel alie. iu.l.patre. & de poſtu. l.j.§. quanis autem. Eadem in ſurdo dicas, ut ſubiicit, qui etiam poteſt loqui, niſi ſurdus a natura ſit, quia tunc etiā mutus eſt frequēter per conſequens: ut C.qui teſta. fa. poſ. l.diſcretus.§.ſi autem.

d Furioſus. Si codicillos uelit facere furioſus, non poteſt: quia abſentis, & quieſcentis loco eſt: ut ſu.de iure condi.l.ii.§. pe. Item ubicunq; exigitur alicuius præſentia, ut in ſtip.& teſt. Sed contra ſup. de proc.l.ii.ubi nō habet loco abſentis. Sed dic ut poſſit ratam habere ꝓcurationē, ut alius abſens.& ſic apparet, ꝙ nec p̄ſens eſt habēdus, ut faciat quæ præſentes poſſunt facere.nec abſens ut poſſit facere ea q̄ poteſt facere abſens.

e Fauorabiliores. Pone ut inſt. de interdi.§. cōmodū.& ſ.de ac.& ob.l.Arrian'.ubi i dubio abſoluitur reus. Item pone C.de cond.ob tur. cau.l.cum te.& l.mercalem. ubi in pari cauſa turpitudinis abſoluitur reus. Item pone in dilationibus quæ quandoq; reo dantur, nō actori: ut C. de dila. l. ſi quando.& de tēp. in inte.reſti.l.petendæ. Itē pone ut ſu.de fer.l.ſi.ubi plures dantur dilationes reo. Item pone ſ.de re iudi.l.inter pares.ubi diſcordātibus ordinariis ualet pro reo, licet ſecus in delegatis, ubi neutrum tenet, donec delegatus cōfirmet alterum: ut ſup.de re iud.l.duo iudices. item pone ſ ut ſu. de Cat.edi.l.iii.§.ꝙ ſi ille.

† Adde gl. in cap. j.ut eccle. benefi. & in l.qui ſe cuſare. C. de edend. quod ego amplio ut procedat, etiā in ciuilibus, quā in criminalibus ut per alleg. gl. in d. l. qui accuſare. & iuribus in ea allega. Idem Ariſto. in ꝓb. ſectione 29. particula xv. de his, q̄ ad ius ciuile pertinent.

f Nemo prædo. regulariter ille tenet pe. hæ.directa, q poſſidet pro hærede, uel pro poſſeſſore. i.p̄do, ut ſup. de pe. hæ.l. regulariter. Pone ergo ꝙ emi ſciens alienā hæreditatē: nunqd ſum p̄do: ut teneat directa? Rñ.nō: quia tit. habeo: licet teneat utili: ut ſup. de pe. hæ.l.et.§.ſi quis ſciens.hoc uerū eſt, ui ſi mea authoritate inuadā: ut ſu. de ac q.poſ.l. ſi ex ſtipulatione. uel niſi ſit res mobilis, in qua cōmittatur furtum: ut inſti. de uſuc. §.unde ol. Item non ſum prædo, ut tenear de percipiendis fructibus, ſed de perceptis ſicut C. de rei uen.l. ſi fundum. at ſum prædo quo ad uſuca. ut ſup.de uſuca.l. non ſolum.§ j.

g Liberum. aliàs eſt liberum, & tunc pone, conuenī tecum ut ſeruum tuum filium meū naturalem manumitteres: ego filium tuum ſeruum meū manumiſi, tūc non ego præſcrip.uer. ad intereſſe, nec deducitur aliquid per hoc quod habeo libertū, ut ſupra, de præſcri. uerb.l.naturalis.in prin. & §. fin. Sed contra ſupra de act.emp.l.idemq;.in ſi.ubi libertus computatur pro intereſſe. Solut. ibi manumiſi, ut tuæ propriæ ſatisfaceret uoluntati, hic ut meæ, & tuæ propriæ, aliàs eſt liberum, & tunc dic quod non eſt quis locupletior per filios, ſed ſola pecunia, cū non ſint in bonis noſtris liberi noſtri legitimi, uel naturales, ut ſupra de rei uend.l.j.§.j.

h Cum de lucro. Pone ut ſ.l. nemo.& facit j.eo.l.in pari.& l.cum par.in prin. & ſ.e.l. fauorabiliores. Acc.

i Cum prætor. Pone ut ſupra quod me.cau.l.quod dicimus.§.fin.& l. uidemus. Sed fallit in omnibus, in quibus quis tenetur ita demum ſi locupletior eſt tempore lit.conte. ut ſup.de peti. hære.l. ſi patre.§. quo tempore.& ſupra, de ſol.l.in pupillo. & de do. inter.ui.& uxo.l.ſi ſponſus.§.ſi.& l.ſeq. Item facit ſupra de do.l.in hæredem.

k In pari cauſa. Pone caſum, ut ſupra, de uerborum oblig.l.ſi ſeruum Stichum.§.ſequitur. Itē ut uot. ſupra eo.l.fauorabiliores.& l.nemo. Item ut ſupra, de publi.l.ſiue.§ ſi duobus.

l Hi qui. Pone ſupra.eodem l.prætor.& facit ſupra, de condi.fur.l.ſi pro fure.§ ſi.Actor.

m Nihil dolo creditor. Qui ſibi debitum exigit a debitore

debitore ſoluente in fraudē aliorū creditorū: nō tenetur Paulina. nec enim dolo malo facere vr̄, qui uigilat ad ſuum ius conſequendū. hoc aūt uerum eſt, cum exigit antequā bona poſſideantur a creditoribus. ſecus ſi poſtea: ut ſup. quæ in frau. cre. l. qui autem. §. apud. & §. ſciendum, & l. pupillus. Acc.

lis [a] cauſa non conſiſtit, nec ea quidem, quæ ſequuntur, locum habent.

Vlpianus lib. xviij. ad edictum. CLXXIII.

NVnquā [b] actiones, pręſertim pœnales, de eadem re concurrentes, alia aliam conſumit.

Paulus libro xxij ad edictum. CLXXIIII.

QVi dolo deſijt poſſidere, pro poſſidēte damnatur: quia pro poſſeſsione dolus eſt.

Caius lib. vij. ad edictum prouinciale CLXXV.

IMperitia [d] culpę annumeratur.

Idem lib. viij. ad edictum prouinciale. CLXXVI.

MElior [e] ꝯdō nr̄a per ſeruos fieri pōt, deterior fieri non poteſt.

Vlpian. lib. xxj. ad edictum. CLXXVII.

NOn fraudantur [f] creditores, cùm quid non acquiratur a debitore, ſed cum quid de bonis deminuitur. Nemo [g] ex ſuo delicto meliorem ſuam cōditionem facere poteſt.

Idem libr. xxiij. ad edictum. CLXXVIII.

EA quæ [h] dari impoſſibilia ſunt, uel quæ in rerum natura non ſunt, pro nón adiectis habent.

Paulus lib. o xxiij. ad edictum. CLXXIX.

BOna [i] fides tantundem poſſidenti præſtat, quantum ueritas, quoties lex impedimento non eſt.

Vlpianus lib. xxv. ad edictum. CLXXX.

QVi authore [k] iudice comparauit, bonæ fidei poſſeſſor ē.

Paulus li. xxvij. ad edictum. CLXXXI.

[a] Cum principalis. Dic ut ſup. e. l. cum principalis. Sed ar. contra C. de præd. mi. l. ſi is.

[b] NVnquā. Si aliquis teneat canē uel urſū ea parte, qua uulgo iter fit, & alicui dānum det, in duplū tenet ex edicto ędiliū. Item tenet utili de pauperie. una ergo aliam non tollit quo ad natiuitatē: nec quo ad uitā: quia ambę uiuunt, & competunt, ut hic, & Inſtitution. ſi qua. pau. fe. dica. §. pe. & §. fin. ſed per exceptionem una ꝑ aliā tollit, niſi i id qđ excedit cū ſint ex eodē facto: ut ſ. de act. & obliga. l. qui ſeruum. in pri. ſecus ſi ex diuerſis factis: q̄a tūc una non tollit aliā: ut ſupra, de priua. delī. l. eg. nunquam. & diſtingue pleni⁹, quia q̄ſi competūt plures pœnales t ant ex uno facto: & tunc una aliam tollit, niſi in id quod excedit. Aut ex diuerſis: tunc nullo modo una aliam tollit: ut dictū eſt: ſi autem ambæ rei perſecutoriæ, & tunc una aliam tollit ut ſupra, loc. l. ſi merces. §. culpæ. ſed ubi una perſecutoria, altera pœnalis, nō tollitur una per alteram: ut ſupra de fur. l. ſi pignore. §. cum furti. niſi in caſu: ut ſupra. nautę caup. ſtab. l. idem. §. fi. ſed ibi una de iure communi, & altera extraordinaria, ut ibi not. Old. & in alio fortè: ut ſup. de fur. l. ſi is cui. ſi uero ab initio non act. pœnalis, tunc una per alteram tollitur: ut ſup. quod me. ca. l. metum. §. licet. & l. ſi cum exceptione. ubicunque dixi unam per aliam tolli, intellige per exceptione, non natiuitate & conteſtatione: ut ſup. de cō ſti. pec. l. item illa. §. uetus. & de ijs qui deie. uel effu. l. perceptione, niſi in caſibus in quibus licet natiuitate concurrant, tamen ſola electione tolluntur: ut ſup. de trib. l. quod in hæredem. §. eligere. & C. de fur. l. j. & facit ſup. de act. & oblig. l. nunquam. Accur.

[c] QVi dolo. Pone in cōuentu rei uen. ut ſup. de rei uen. l. ſi autem. §. ſed & is. Item in pet. hæ. ut ſ. de pe. hæ. l. ſed & ſi §. perinde inquit. Item in noxalibus, ut ſu. de noxa. l. ſi bonæ fidei. Itē. ſup. ne quid in lo. pub. l. ij. §. hoc interdictū locū habet aduerſus &c. & dicas his caſib. dari utilē, non directā: ut ſu. de noxa. l. elect. §. ſi taquē. dolus. n. deſinētis poſſidere, alteri nō dēt nocere: ut d. l. elect. §. ſi. & fa. ff. e. l. parē.

[d] IMperitia. Pone in medico: ut inſt. ad l. Aq. §. imperitia, & ſu. de off. p̄ſid. l. illicitas. §. ſicuti. Itē in iu dice: vt ſu. de uar. co. l. ſi iudex. Itē in quolibet artifice: ut ſu. loc. l. ſi qs fundū. §. Celſus. & l. itē q̄ri. §. ſi gēma.

Pęnalis actio an una alteram tollat.

† Hanc leg. contra Aduocatos imperitos citat Inter alia Mand. de Ingrati. Aduocati ſ clientem cap. 83.

excepto meliore: vt ſu. ſi men. fal. mo. di. l. j. §. hæc act.

[e] MElior. ſtipulatione quærit dño ſeruus ēt inuito: vt ſu. de uer. ob. l. ſeruus uetante. non autem pacto remittit: ut C. de pact. l. ſeru⁹. Item nec mādādo ſe uendi: ut ſu. mā. l. ſeruus meus. Itē nec uendendo aliquid: ut ſupra, de pol. l. ſi quis rem. §. uoto. nec ſeipſū hodie, niſi dño. ſciēte, ut C. đ epi. & cleri. l. iubemus. §. ſeruos. & in authen. ſi ſeruus. Sed fallit in contractu ubi ēt inuitum dominum obligat de peculio: ut ſupra, de pec. l. ſi quis ſeruum. §. ēt. Itē deli quēdo graues dām ſaltem in noxa: vt ſu. de ui & ui ar. l. j. §. qđ igiē adiicit. Itē fallit in ꝗquęrēdis: vt C. de acqui. poſſ. l. ſi. & de hæ. inſt. l. iiij. in fine.

[f] NOn fraudātur. Pone, ut ſupra, quæ i fraud. creditor. lege, quā ait. Item ut ſupra, pro ſocio l. nemo. In caſibus tñ tenetur & qui nō quæritur: ut ſup. ſol. mat. l. ſeruus dotalis. & l. ſi uero. §. qđ adijcitur. & ſupra, de peti. hæ. leg. ſed & ſi lega. §. perinde inquit. & de hær. uen. l. il. §. non tñ. & ſu. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. j. §. pe.

[g] Nemo. Pone ut ſu đ dō. inter ui. & uxo. l. iii. §. j. ubi nō eſt melioris cōditionis qui donat illicitè uxori, quā ille qui donat licite. Item pone C. de tranſa. l. tranſactione. Item C. de ser. pig. da. manu. l. ſi creditorib. Itē qui fecit furtum, non agit furti: ut ſup. depo. l. ſi p̄do, & de fur. l. eum qui. §. j. Item delinquentes conſtat deteriorare conditionem ſuā, qui patiuntur pœnas corporū, & rerū. Item pone ſupra, qui. ex cau. ma. l. ſed & ſi per prætorem. §. actio ex empto. Item ſup. de dolo. l. j. in prin. Item pona, ut ſup. de fideiuſ. l. ſi Tit. & Seia.

[h] EA quæ. Dic ut ſu. eo. l. impoſſibilium. & l. ubi repugnātia. §. qui rerū. & qd ſubiicit, nō ſūt, ſub. nec eſſe pñt: ut hippocētauri: ut inſt. de inut. ſtip. in pri. ſecus ſi eſſe poſſint: ut ſu. de uer. ob. interdū. i pri.

[i] BOna. Si fundum alienum bona fide poſſideo, fructus etiam ex alieno ſemine a me perceptos meos facio propter bonam fidem, ac ſi in ueritate eſſem dñs: ut ſup. de uſu. l. qui fecit. §. j. niſi lex reſiſtat: ut quia eſſent naturales: ut eo. tit. de uſu. l. fructus. Vel pone, ſoluiſti mihi Stichum, qui erat alienus, cum ego putarem eſſe tuum, & mihi a te debitū, ita uſucapiam, ac ſi in ueritate deberet: ut ſup. pro ſoc. l. ſi exiſtimans. & pro ſuo. l. hominem. niſi lex reſiſtat, puta actioni, quia ſit furtiua: ut Inſt. de uſucap. §. furtiuæ.

[k] QVi authore. Si authore prætore emam rem legatam, quæ uenditur cauſa funeris, bona fide

 uideor

uideor emere: & dominus efficior etiam ſi ſciam legatam, ut ſupra, de relig. l. at quis. §. colonus. Item ſi decepus eſſem à falſo tutore authoritate iudicis, bona fide uideor emiſſe: & ualet contractus: ut ſup. q̄d fal. tut. l. j. §. idem Pom. & facit quia uſucapiam, etiam ſciens ſeruum alienum, quē duxi iuſſo prætoris: ut ſupra, de noxa. l. & generaliter. in fi. nam iuſte poſſidere &c. ut ſo. de ac. poſ. l. iuſte: & facit iu. de min. l. minor xxv. annis ex aſpectu. & ſupra, eod. l. non uidetur. §. qui iuſſu.

Omnis hæreditas [a] quamuis poſtea adeatur, tñ cũ tp̄e mortis ꝯtinuatur. Nunquam [b] ex poſtfacto creſcit præteriti delicti æſtimatio.

Gaius lib. ad edi. prætor. urba. CLXXXII.

Omnes actiones, [c] quæ morte aut tp̄e pereunt, ſemel incluſæ iudicio, ſaluæ permanent. Non uidetur [d] perfectè cuiuſque id eſſe, † q̄d ex cauſa auferri poteſt.

Vlpianus lib. lv. ad edictum. CLXXXIII.

Abſentia [e] eius, qui reipublic. cauſa † abeſt: neque ei, neque alij damnoſa eſſe debet.

[a] Omnis hæreditas. Hæc regula expoſita eſt ſup. eo. l. omnia.

[b] Nunquam. ex poſt facto creſcit. Si ſeruum meū nō morti ere uulnerasti, & poſtea p meā negligentiā deceſſerit, nō teneris de occiſo: vt ſupra, ad leg. Aqui. l. qui occidit. §. fi. Item ī. de furt. l. ei qui. & ſic non creſcit æſtimatio delicti. in caſibus tamen creſcit: ut ſi damnatus in opus publicum ad tēpus refugit: duplicatur pœna delicti: vt ſupra, de pœ. l. aut damnum. §. quiſquis aūt. Item qui pretium accepit: vt perſuaderet ſtupro cū alio cōmittendum, delinquit: & huius delicti pœna creſcit perfecto flagitio: vt ſupra de extraordi. cri. l. j. §. fin. Item ſi adſcripſi legatū filio meo capto ab hoſtibus: eo reuerſo incido in pœnā ſenatoſc. Liboniani, vt ſup. de fal. l. impuberem. § j. Item qui non malo aīo dedit medicamentum ad concipiendum: ex poſtfacto, ſi ea quæ accepit deceſſit, acriter punitur. relegatos enim, ut ſup. ad le. Corn. de ſic. l. eiuſdem. §. ſenatus. Item fallit hæc regula ſup. de dam. inf. l. ſi finita. §. ſi. & l. ſe. ſed hic delictum erat conſummatum. Item fallit ſupra, de fur. l. inficiando. ſed ibi ſequentis delicti fit æſtimatio, non præteriti. Acc.

[c] Omnes actiones. Dic: vt ſup. eo. l. nō ſolet. & l. pœnalia. & facit ſup. de actio. & oblig. l. omnes.

[d] Non uidetur. res ſub condi. legata non eſt perfectè hæredis: & ſic non alienat ei pendente condit. ut C. com. de le. l. ſi. §. ſed quia. Item pone: ſi tibi per metum rem abſtuli, & alii uendo, fit mea, & ſic emptoris, ut ſupra, quod met. cau. l. ſi mulier. §. ſi metum. non tñ perfectè fit emptoris cum poſſit ei auferri per act. Quod met. cau. & ideo non uſucapit: ut ſup. quod met. cau. l. ſi ui uel metu. ſic & ſupra, de ca. l. in bello. §. ſi quis ſeruum. Item pone: ut ſu. de ſol. l. cum qui. §. qui hominē. & facit inf. eo. l. plerumque.

[e] Abſentia. Tam abſens contra præſentem, quā pſens contra abſentem reſtituuntur: ut hic, & ſupra, ex qui. ca. ma. l. j. & l. uidelicet.

[f] Quod cōtra. Si quid mihi facere, uel dare debes, poſſum delegare ut alij loco meo facias, uel des. ſed hoc fallit ſi debeas mihi hæreditatē per fideī. ut ſup. de iur. do. l. ſi mulier. §. ex aſſe. quod non debet trahi ad conſequentiā: alias nō ualet delegatio. Itē licet ſuccurratur mulieri fideiubenti per Velle. non iō iuuantur oēs, qui pro alio fideiubent: vt ſupra eo. l. quæ

† in P. Fl. q̄ ex caſu.

† Adde limita. hic in hac l. per ea quę notaui in l. j. §. uniuerſ. in apoſti. in uer. abſens cā reipublicæ. ſuper glo. in uer. tādiu. ſup. qū appel. ſit, & intra q̄ tēpora.

propter. & dic ut ſupra, de leg. & Senatuſconſu. l. quod uero. & l. his.

[g] Vni duo. Duo hæredes inſtituti ſuccedunt in uniuerſum ius patri ut ſupra l. hæreditas. non tamen pro ſolido: vt nec duo poſſunt eſſe domini inſolidū: ut ſup. de caſtren. pec. l. hæreditate. §. j. Sed nō ne inſtituto tus q̄ reſtituit per Treb. remanet hæres: & ille cui reſtituitur, eſt loco hæredis effecto: & ſic ambo inſolidū: ut Inſt. de fideicom. hæ. §. reſtituta? Reſpō. directo, & cum effectu non poſſunt. inſtitutus enim nō eſt cum effectu, fideicō. nō eſt directò. Item npp. cū hæres hæredis teſtatoris eſt hæres: vt C. de uſu. l. antiquitas. ergo non etiam inſinitos habet hæredes? Rñ. diuerſis tēporibus non uno eſſe incipiunt.

Paulus lib. iiij. ad edictum. CLXXXIIII.

Quod contra [f] rōnē iuris receptum eſt, non eſt producendum ad conſequētias. Vni duo [g] pro ſolido hæredes eſſe non poſſunt.

Idem libro lvj. ad edictum. CLXXXV.

Qui tacet, [h] nō utique fatetur: † ſed tamen uerum eſt, eum non negare.

Vlpian. lib. lxij ad edictum. CLXXXVI.

Quod ipſis [i] qui ꝯtrexerũt, obſtat: & ſucceſſorib. eorũ obſtabit.

Paulus libro lxij. ad edictum. CLXXXVII.

[h] Qui tacet. Tacere quidē mediū eſt inter expreſſam uolūtatē & contradictionem expreſſam: vt non ſit idē ius q̄ in alterutro eſt eorū: & pone exemplum in tributoria. nam ſi contrahat ſeruus dñs contradicente, tenetur de peculio tm̄: & deducitur quicquid domino debetur: ut ſup. de pec. l. ſi quis ſeruum. § ēt. ecōtra ſi eo expreſſim uolente, tenetur inſolidum quod iuſſu, ut ſup. quod iuſſu. l. j. ubi aūt ſcit & tacet, tenetur tribu. ut hic, & ſup. de tribu. l. j. ſcientiam. & de exer. l. j. §. ſi is. Sed fallit hæc regula, quia q̄nque tacere eſt pro expreſſa cōtradictione ut in procu. ut ſup. de proc. l. filius. §. inuitus. & in ſerui. ut ſupra, de ſerui. urb. præd. l. inuitum. Item in furto eſt: vt ſup. de fur. l. per quas. §. quæ ex uolōtate. Item in patrono: ut inf. de ri. nup. l. in eo iure. §. demū. Item in inſtitutione hæredum: quia expreſſe debet teſtator dicere nomen hæredis: vt C. de teſta. l. iubemus. Item in interrogationibus in iure: vt ſup. de interrog. act. l. de ætate. § qui tacuit. Et ſic fallit ſecunda pars huius l. & econtra tacere habetur pro conſenſo expreſſo quandoque: & ſic fallit prima: vt inf. l. mat. l. ſi uolontate. & ſupra, de lib. ag. l. j § pœna & ſupra, loc. l. itē quæritur. §. qui in plero. Item ubicunque tacitum pactum a lege inducitur vt ſupra, de pact. leg. quo in futurum. & ad hoc concurrunt duo generalia: patiens habetur pro conſenſu: † item econtra. Item facit ſupra, de exce. l. non utique.

[i] Quod ipſis. Q̄d non potuit uſucapere defunctus, quia erat furtiua res, quam emit: nec ſucceſſor eius poterit uniuerſalis, uel ſingularis: vt C. de acq. poſſ. l. cum. & ut plenè uideas, dic uitia alia uerè realia ut furtiua, & ui poſſeſſa uiolentia ablatiua: vt In ſtit. de uſuca. §. furtiuæ, non compulſiua: ut C. quod me. cau. lege, ſi ei. Item res data iudici, ſeu præſidi contra legē Iul. repe. ut ſupra, ad leg. Iul. repe. leg. penul. Alia quaſi realia: vt liber homo: vt Inſti. de uſuc. §. ſed aliqñ. Itē ſi fiſcalis: vt ſup. de uſuc. l. ubi. §. interdū. Itē pupillaris: ut ſupra, de acquir. re. do. l. bonæ fidei. Alia perſonalia: ut ſi dolus dās cauſam negotio, uel incidēs ex pro-

† Vñ Cic. in Catilinā. Quid expectas, inquit, loquentium authoritatē, quorū uoluntatē tacitorum perſpicis.

† Adde q̄ not. in l. ij. in apoſti. in uer. qui tacet. poſita ſuper gl. lo uer. non contradixit. ſup. ad muni.

ex propoſito. Item mala ſides quando credidit uenditorem non habere ius uendendi: vt C. de præſcr. long. temp. l. ſi fraude. Itē ſciētia rei alienæ: ut in cōmodatario, depoſitario, & creditore. Quid autem de precaria & clandeſtina? Reſp. dicit uitia rei. & ꝑ eo. ſup. de acq.

† Hinc Cicer. ꝑ Cor. Balbo, eſt eñi aliqd quod non oporteat, ēt ſi licet: quicquid uero non licet, certe non oportet.

NOn oē [a] † ꝙ licet, honeſtum eſt: in ſtipulationibus [b] id tps ſpectatur, quo contrahimus.

Vlpian. lib. lxvj. ad edictum. CLXXXVIII.

NEmo uidetur [c] fraudare eos, qui ſciūt, & conſentiunt.

Paulus lib. lxij. ad edictum. CLXXXIX.

QVod quis [d] cū ſeru[e] eſſet, egit: ꝑficere libero facto non pōt.

poſſ. l. Pomponius. §. cum quis. quod nō placet: quia præcaria iuſta poſſeſſio eſt: quia cū domini uoluntate: vt ſupra, commun. diu. l. communi diuidū do. §. inter prædones. Itē ſubtiliter reſpicietū licet poſſeſſio ſit clādeſtina nō tñ dr clādeſtina res: vt ſup. de acquir. poſ. l. clam. de litigioſa cōſtat, quod non eſt uitioſa: vt C. de præſcri. lon. tēp. l. j. Itē ſucceſſorum alij in ius uniuerſum: vt hæredes, & ſimiles: vt ſupra, de hæredi. inſt. l. quoties. §. hæredes. Alij in rem: ut emptor, & ſimiles: ut ſup. de exce. rei iud. l. ſi. & ſupra, quo. lega. l. j. § illud. His premiſſis dic ꝙ uitia rei alia durant in perſona uniuerſalis ſucceſſoris, ut hic: & ſingularis: vt inſti. de uſuca. §. furtiuæ. & hoc quo ad uſuca. non quo ad fructus: vt ſupra, de acq. rer. dum. l. bonæ fidei. §. pen. ſed in uitijs perſonalibus diſtinguitur ſingularis ſucceſſor ab uniuerſali. nā ſi eſt ſingularis, non impeditur præſcribere iure ueteri incipiēdo a ſe ut ſupra, de diuer. & temp. præſ. l. an uitij. in prin. hodie ſecus: ut auth. ut ſpon. lar. §. rurſus. Porro quantum ad agendum impeditur: quia de dolo defuncti excipitur, ſi eſt cauſa lucratiua: ut in donato, & legato & quaſi lucratiua ut in ſeruo noxæ dedito. Item ſecundum Io. in eo cui res magni pretii modico diſtracta eſt: ut ſupra, de excep. do. lege, apud. §. ſi quis autem. & §. de auctoris. & de exceptio. lege, ſi rem legatam. alias ſi non eſt lucratiua, non excipitur, niſi utatur acceſſione ſui auctoris: ut d. l. apud. §. de auctoris. uel niſi ſit res reuerſura ad doloſum: puta mulier dolo induxit aliquem ad promittendam dotem uiro, ſi maritus petat ab eo, repellitur eo quod res ad doloſam mulierē reuerteretur: ut d. l. apud. §. Iulianus. & l. pure. §. pe. & ad idē l. apud. Celſum. §. ſi quis aūt. in ſi. Si autem eſt uniuerſalis ſucceſſor: ſi quidem eſt extraneus, nocet ei mala fides defuncti, niſi uelit ex ſe incipere, ſecundum M. ut C. de præſcrip. lon. temp. l. j. ſed Io. & Azo dicunt indiſtinctè nocere: vt C. communia de ſucceſſ. l. ſin. & ſupra, de diuer. & temp. præſcri. l. cum hæres. & hoc in extraneo hærede. in ſuo conſtat ſecundum omnes, quod nocet, cum ſit eadem perſona: vt ſupra, de lib. & poſthum. l. in ſuis. & facit ſupra, eod. l. in his.

[a] NOn omne. Dic ut ſup. eo. l. ſemper in coniūctionibus. In ſtipulationib. quantum ad acquiſitionem obtinet quod hic dr: ut ſup. de uerb. obl. l. ſi filius. & ſupra, de ſtip. ſer. l. uſusfructus. niſi in caſibus: vt ſup. de uerb. obl. l. quidam. cum § ſi. & ſupra, mandati, l. ſi uerò non remunerandi. §. ſi filioſa. & ſupra, de hæ. inſti. l. quidam. non quantū ad hoc, ut ualeat uel nō, nam rē meā ſtipulor ſub condi. ſi mea eſſe deſierit: & ualet non inſpecto principio: vt ſup. de uer. obli. l. ſi rē meā. niſi in ſacra. & religioſa, & libero hoīe: ubi non ualet ſi ſub conditione, ſi ſacra eſſe deſierit, ſtipuler: vt ſupra, de uerb. oblig. l. inter ſtipu autem. §. ſed hæc diſſimilia ſunt. Sed qd in legatis? Reſp. econtra quantū ad acquiſitionem: ut non dies quo legatur, ſed quo dies legati

cedit, ſpectetur: vt ſup. qn. di. leg. ce. l. ſi uſuſfru. §. ſi. & ſupra, eod. l. quæ legata. Item quantum ad ualetudinē econtra: ut præſens tempus aditæ hæreditatis ſpectet: ut ſupra, commun. præd. l. receptum eſt. in ſi. ibi, Idem quæ & c. niſi in caſibus: ut ſup. de le. j. l. cæterū. §. ſi ſub conditione. Acc.

Caius lib. xiiij. ad edi. prouincia. CXC.

SEmper † [e] gñalibus ſpecialia inſunt.

Paulus lib. xvj. ad breuium. CXCI.

CVius effectus [f] oībus prodeſt, eius & partes ad omnes pertinent.

Vlp. libro lxvij. ad edictum. CXCII.

EX qua [g] perſona qs lucrum capit, eius

[c] NEmo uidetur. Pone qd emi a debitore alienante in frau. cred. ſed eis conſentientibus, non teneor Pauliana: vt ſupra, quæ in frau. cred. l. qui autem. §. præterea. Item pone ſupra, de ac. emp. l. ſi in ſi. & de ædi. edi. l. j. §. ſi intelligat. & l. ſi tam. §. ei. & §. in ædilitijs. & C. de tranſactio. l. de fideicommiſſ. & l. cum donationes: & de reſcind. uend. l. uenditor. & ſup. depoſi. l. j. §. eleganter. & ſup. quod fal. tut. autho. l. j. §. ſin. Item quod dicit ſciuit, ſcilicet tempore contractus: ſecus ſi tunc ignorauit, & poſtea ſciuit: quia non decreſcit obligatio: ut ſup. de ædil. edic. l. iuſtiſſime. §. ſi.

† Pro hac regula, & quod ex propria natura gen[us] contineat oēs ſuas ſpecies, uide Mand. in 10. q. 15. Regu. de unio. au. a.

Seruo libero facto an proſit cōtractus, tpe ſeruitutis actus.

[d] QVod quis. Si ſeruus contraxit tpe ſeruitutis: nō prodeſt ei facto libero. ut hic. Sed fallit in trib. caſibus: ut ſup. de excep. rei iudic. l. j. §. ſi ſeruus. & ſupra, de pact. l. iuſſigentium. §. ſed & ſi quis. & §. retulimus. & ſup. de iur. do. l. ſi ſeruus ſeruo. & econtra non nocet: vt C. an ſeru. ex ſuo facto. l. ij. Sed fallit in multis. Primo quia quandoque tenetur de dolo: vt ſup. de dolo l. & eleganter. §. ſeruus pactionis. Secundo ſupra, de fideicommiſſ. l. ſi pure. Tertio ſupra, de lib. leg. lege, Aurelius. § Sticho. Quarto, C. an ſeruus ex ſuo fac. l. promiſſæ. Quinto ſupra, de nego. geſtis. l. cum actū. & l. ſins. §. Scæuola. ſcilicet quando eſt connexa adminiſtratio. Item ſexto ſupra, depo. l. ſi apud filium. ſed ibi ex poſteriore detentione. Septimo in maleficiis: ut inſti. de noxa. §. omnes, Octauo, ſup. de du. præleg. l. ij. §. per contrarium.

[e] SEmper. Pone ut no. ſup. e. l. in toto. & ſa. pro P. ꝙ exceptiones ſunt de regula. In contra. ſup. eod. l. j.

[f] CVius effectus. Emolumentum fundi pecuniariū, & exterarium rerum prodeſt ei, qui in fundo dominium habet. Si igitur ipſe deceſſit pluribus hæredibus relictis: partes eius emolumenti pertinent ad uniuerſos hæredes. i. ad ſingulos pro ea parte, qua ſunt hæredes. & ita ſecundum B. q. d. utilitas fundi, quæ eſt effectus dominij, prodeſt omnibus hæredibus: ergo & dominium pertinet ad oēs, loco ſumpto ab effectu. ſic C. de ſum. tri. l. j. in ibi, Igitur ſi clericus &c. & ſecundum hoc cultus, & eius ad fundi dñium referuntur. aliter ſecundum Io. ſi abſentes defenduntur, uel eorum negotia adminiſtrētur, quis eſt effectus huius? hic. quia indefenſi non condēnabunt: actores in poſ. non mittent. & alij caſus ſimiles: vt ſup. de neg. geſt. l. j. effectus ergo iſte prodeſt oībus. i. ad publicā utilitatem: ut ſup. de proc. l. ſeruum. § publice. & partes eius effectus. i. ſi aliquorū negotium geratur ſingulariter: ut puta Titij, & Sempronij. pertinent etiam ad uniuerſos. i. ad uniuerſorū utilitatem ſpectare uidentur. uel pone ut Inſtitu. de iis qui ſunt ſui uel alien. iur. § penu. quia expedit oībus, id eſt, reip. ne quis re ſua malè utatur. & hoc principaliter. ſecundum autem hoc expedit ſingulis. Acc.

[g] EX qua. Pone in inſtito re: ut ſup. de inſtito. l. j. in prin. Itē ſup. ſi qs omiſ. cau. teſt. l. ſi nō ſolus. in princi.

pcin. Item ſupra, de aqua plu. ar. l. ſi tertius. §. ſi. Sed fal litquia quãdoq; ex alicuius perſona habemus lucrũ, non damnum: ut ſupra, de negotiis geſtis. l. ſi negotia abſentis. Item ſi unus ſolus ex ſocijs admiſit ſociũ, alii qui non admiſerunt ſentiũt lucrum ex perſona illius, qui eſt admiſſus per eũ, qui admiſit, non tamen ipſi eũ aſſumpto cõmunicant ſuũ lucrum: ut ſ. pro ſoc. l. & quicquid.

factum preſtare debet.

Idem lib. lxviij. ad edictum. CXCIII.

PArem [a] eſſe cõditionem oportet eius, qui quid poſsideat, uel habeat: atq; eius, cuius dolo malo factum ſit, quo minus poſsideret, uel haberet.

Paulus lib. lxiiij. ad edictum. CXCIIII.

NEmo damnum [b] facit, niſi qui id fecit, quod facere ius nõ habet.

Vlpia. lib. lxx. ad edictum. CXCV.

HOc iure [c] utimur: ut quicquid omnino per uim fiat, aut in uis publicæ aut in uis priuatæ crimen incidat. † Deiecit, [d] qui uel iuſsit, uel mandauit, uel ratum habuit. Rati.n.

[a] PArem. Dic ut ſ. e. l. q dolo.

[b] NEmo dãnũ. Pone in magiſtratu q dedit dãnum alicui contumaci: nõ tenetur: ut ſup. de iniu. l. iniuriarũ. §. is qui. & §. ſeq. & ſup. ad legem Aqui. l. quẽadmodũ. §. ſi quid tõ. Item pone: ſi quis dedit dãnũ, cum aliter ſe tueri non poſſet: nõ uidetur dare damnum: ut ſupra, ad l. Aqui. l. ſcientiã. §. qui cũ aliter. uere tñ damnum dat, quia damnum ẽ diminutio ne dr: ut ſupra de dam. infe. l. iij. Itẽ pone C. ad l. Iul. de adul. l. Gracchus, & ſu. de uer. ob. l. qui Romæ.

† In P. F. Deicit & qui mãdat. In maleficio.

[c] HOc iure. Vis, alia publica, ut cum armis: alia priuata, ut ſine armis. de prima eſt pœna deportatio, & ſiue bonorum amiſſio. de ſecunda relegatio cũ amiſſione tertiæ partis omnium bonorum: ut Inſti. de interdi. §. qui autẽ. & de pub. iu. §. item lex Iulia.

[d] Deiecit. Pone: ut ſupra, de ui & ui ar. l. j. §. deieciſſe. & §. quoties. & §. ſed cum quis. quod autem dr de ratihabitione: intelligi ita dictum eſſe, ſi meo nomine deiecerat. nõ alitàs: ut ſup. de neg. geſt. l. ſi pupilli. §. ſed & ſi eog. & de proc. l. ſi ſeruus. Sed an idem in cæteris delictis meo nomine commiſſis. ut poſſim ratum habere, & teneat? quidam non: & in hoc ſpeciale: quia poſſeſſio uiolata ad me peruenit. ſed dicas idem in omnibus: quia lex generaliter dicit: ut ſup. de ui & ui ar. l. j. §. ſed & ſi quis. in fin. ergo generaliter intelligenda eſt: ut ſup. de le. præſtan. contra ta. bo. poſ. l. j. §. generaliter. quæ modo per alium poſſunt fieri. In adulterio autem ſecus. Item quod dicit comparari mandato: nõ tamen ut agatur man. ut not. ſup. eod. l. ſemper. niſi in caſu, ut ſupra, quod iuſſu. l. j. §. ſi iſtum, ubi inducitur quod iuſſu. Item quod dicit ratihabitio &c. fallit in caſibus: ut not. ſup. de iis qui not. infa. l. quid ergo. in prin. & facit ſupra, de iniu. l. non ſolum. in prin. & ſup. eo. l. is damnum. & C. ad Macedo. l. fina.

Ratihabitio mandato cõparatur.

[e] In contractib. In contractibus debet abeſſe dolus, & bona fides abeſſe. ut C. de act. & obl. l. bonã fidẽ. ſed & hoc modo nõ ſufficit: imo uenit culpa quãq; lata, quãq; leuis quãq; leuiſſima: ut ſup. eo. l. contractus. ſi ergo defunctus fecerit cõtra in aliquo de prædictis tenet hæres, ut ipſe defunctus tenebatur ex dolo defuncti, ex quo eſt cõmiſſus in cõtractu: licet ſecus ſit extra cõtractus quia nõ tenet, niſi in quãtũ peruenit: ut ſu. depo. l. ſi hominem §. dat. & ſu. de act. & obl. l. ex depoſiti. ſed licet hæres te

Hæres autẽ, & qualiter ex defuncti contractibus teneatur.

neat regulariter, ut defunctus: fallit tñ in caſibus: ut cũ dolus teſtatoris dedit cãm contractui, & ad hæredem dolo ſi non peruenit: ut Inſt. de perp. & temp. ac. §. aliquã. Itẽ fallit in actione in factũ, quæ dat contra menſorem: ut ſup. ſi men. fal. mo. di. l. iij. §. pe. in ſi. Itẽ in actione trib. ut ſup. de trib. l. illud. §. pe. in ſi. Item in act. ex ſtipul. cõpetente pro iudicio ſiſti, p eo quod quis conuenieba in iure: ut ſup. ſi quis cau. l. ſi eum. §. qui iniuria tũ. Item fallit ſi interueniat cõfuſio: ut quia creditor debitori ſucceſſit: ut. C. de hære. ac. l. j. Item fallit ſup. quod fal. m. aut. l. huius actiones. §. j. Itẽ in actione in factum de calum. q & ipſa ex cõtractu naſcitur ſi dedi ut negotiũ mihi nõ fiat: ut ſu. de calũ. l. in hæredem. Item fallit ſup. depoſi. le. ex pollicitatione. Itẽ ſup. de preca. lege, quæ ſitũ. §. ſi. Item fallit ſup. de pollicit. lege j. §. j. ubi aliter tenetur hæres quàm defunctus. Sed quid in quaſi cõtractibus? Rñ. ibi diuerſimode tenet hæres. q defunctus: q2 defunctus tenet de dolo, lata culpa, & leui: ut C. ar. tut. l. quicquid. At hæres non, niſi ex dolo, uel lata culpa defuncti, niſi fuiſſet lis conteſtata contra defunctum: ut C. de hære. tut. l. j. Idem in hæredibus magiſtratus qui non idonee cauerunt tueri pupillos: ut C. de magiſtra. con. l. in hæredem. & ſup. de magiſtra. conue. lege, non ſimiliter. & facit infra, eodem, lege, ad ea. §. finali.

habitio mandato cõparaſ.

† In cõtractibus [e] quib. doli præſtatio, uel bõa fides ineſt, hæres inſolidum tenetur.

Paulus lib. lxv. ad edictum. CXCVI.

† FErè [f] quibuſcunq; modis obligamur, iiſdem in cõtrarium actis liberamur: quum quibus modis acquirimus, iiſdem in contrarium actis amittimus. Vt igitur nulla poſſeſſio acquiri niſi animo, & corpore poteſt: ita nulla amittitur, niſi in qua utrunque in contrarium actum eſt.

Vlpianus lib. lxx. ad edictum. CXCVII.

CVm par delictum [g] eſt duorum, ſemper oneratur potior: & me-

† Cõcor. text. in regu. rati habitionem. eo. ut. lib. vj. & in c. poſſeſſione. per gl. cũ ibi nota. extra de cita.

† Pro hac regula Mã doſ. 10 13. quæſt. Regu. de Vnb eo.

[f] FEre. ex contractu quatuor modis obligamur. ſ. re, uerbis, literis, & conſenſu. ſic & quatuor modis cõtrariis actis liberamur. ſ. reddẽdo rẽ depoſitã. Acceptilatione. Item literis in cõtrariũ amiſſis ab eo, in quẽ priores expoſitæ fuerint. Item contrario conſenſu ab emptione re integra recedẽ: ut ſu. de ſo. l. prout quiſq;. Sed quare dicit fere? Rñ. quia & delinquendo quis obligatur, non tñ contrario delicto liberatur: uel quia quãque quis alio mõ obligatur, ut ſtipulatione, & alio mõ liberaſ, ut ſolutione. Itẽ hoc primò de obligationibus perſonalibus probat ad inſtar corporalium, quæ ut acquiruntur aío & corpore, ita per contrarium amittuntur: ut ſup. de acq. poſ. l. quemadmodũ. quod eſt uerũ, ut duo ſint neceſſaria in amittendo, ſi incipias a corpore: ſecus ſi ab aío: ut ſup. de acqui. poſ. l. iij. §. in amittẽda. ſic C. de iur. deli. l. potuit. & ſup. de rei uen. l. ſi in autem. §. j. & facit j. eo. l. ad ea. §. ult. & ſup. eo. l. nihil.

[g] CVm par delictum. Promiſiſti mihi pœnã, ſi iudicio tali die non ſiſteres. ego impediui te, & tu me: ſi agam ad pœnã excipies, quod ego doloſè te exami. nec ego poſsũ ſic replicare: imo tecũ ago, ſine ullũ dolũ cõmiſi, aut ſi rei, uel cõuenti dolo ſimiliter ſit factũ, nã hæc ſunt uerba replicationis: ut ſ. de eo per quem fa. er. l. ſi. §. ſed ſi ſtipulator. Vel pone, quod libertus uocauit patronum in ius ſine uenia, & patronus fuit.

exemptus

exemptus: ſicq; amiſit actioně ſuã. ſi agit libertus cõtra eximentě: ille excipiet de dolo nocẽtis: nec uocans poterit replicare: ut ſ. de eo ꝑ quem fa. ex. l. j. & l. fin. & neq; eum q in ius uo. l. j. in fi. & l. ij. Nec obſt. in e. ti. l. ſed eximendi. §. item ſi qr. & l. ſi pallium. §. in eũ. quia ibi deliquit calũniãdo, hic uocãdo. Itẽ pone ſu. de cõtrah. emp. l. domum. Itẽ ſ. de condi. ob tur. cau. l. ſi ob turp. ſicut ergo dolus dolo compenſatur, ſic culpa culpæ: ut ſup. de compen. l. ſi ambo. Non autem dolus cum culpa, quia dolus prægrauat: ut ſ. ad le. Aquil. l. item ſi obſtetrix. §. fin. & l. ſi putator. Item ſi unus in lata culpa, alius in leui,

lior habet poſſeſſoris cauſa: ſicut fit cum de dolo excipit petitoris. neq; enim datur talis replicatio petitori, Aut ſi rei quoque in ea re dolo actum ſit Illi [a] debet ꝑmitti pœnã petere, q in ipſam non incidit.

Paulus libro lxv. ad edictum. LXXVIII.

F Actum [b] cuique ſuum nõ aduerſario nocere debet. Nõ uidet [c] uim facere, q iure ſuo utit, & ordinaria actione experit. In pœnalibus cauſis [d] benignius interpretãdũ eſt.

Vlpianus † lib. lxx. ad edictum. LXXIX.

I Nuitus [e] nemo reum cogitur defendere. † Cui damus [f] actionem,

præponderat lata, cum æquiparetur dolo: ut ſ. ſi men. fa. mo. di. l. j §. lata plane. Sed quid ſi unus fuerit in leui, alius in leuiſſima? Reſpond. cum uterque non ſit in pari cauſa, is qui minus deliquit, eſt in cauſa meliori: ut ſup. de uerborum ob. l. ſi ſeruũ. §. ſequitur. & de dolo. l. ſi duo. & de excep. doli. l. apud. §. Marcellus. & facit ſupra, eod. l. nemo prædo. §. fi. ſupra, ne quid in lo. pu. l. ij. & ſol. mat. l. uiro.

[a] Illi. ſi rem mihi ſurripias, eaque poſtea tibi ſurripiatur, tu non agis furti: ſed ego ago contra utrunque nec exacto uno alter liberatur, cum in diuerſis factis teneamini: ut ſupra, de fur. l. qui re ſibi commodam. Hæc autem regula fallit in eo, qui ſibi locatum ueſtimentum poliendum: alij contra domini uoluntatem cõmodauit. nam ſi commodatarius per furtũ amiſerit, fullo qui commodauit, aget furti, licet in furti pœnam commodando inciderit: ut ſupra. de furt. l. qui uas. §. ſi ego. ſecus in inuaſore, qui agit in interdicto, licet teneatur: ut ſupra, de ui & ui ar. l. j §. qui ui a me. & eſt ratio: quia non niſi ad poſ. egit: hic uellet agere ad pœnam. Item pone in contractu, ut puta: locaui tibi fundum in quinquennium. & promiſi tibi pœnam, ſi te ante deiicerem. tu quoq; mihi pœnam ſi penſionẽ nõ ſolueris. ſi te non ſoluentem deiiciam, non cado in pœnam: quia tu incideras: ut ſupra lo. l. quæro. §. Inter. Item regulæ huic eſt contra ſupra, de eo per quem fa. er. l. ſi §. j. ſed ibi diuerſæ perſonæ ſunt quæ conueniuntur ad pœnam.

[b] F Actum. Si cauſa mutandi iudicii rem quã poſſidebas, alienaueris: tibi nõ alij hoc factũ nocet. Nam ille in cuius fraudẽ alienatio facta eſt, te propter dolum tuum conuenire poterit: ſicque nocet tibi dolus tuus: ut ſupra, de al. iud. l. j. & te conuento, & exacto nihilominus tenetur, qui poſſidet: ut ſupra, de pe. hæ. l. nec ullam. §. fi. Item ſocius omnium bonorũ callidè in hoc renunciauerit, ſocietati. ſ. propter lucrũ aliquod quod ſibi ſoli cupiebat habere: factum ſuum ſibi nocet: quia ſi alter ſocius cui renunciatum eſt, aliquid quæſierit, renuntianti non cõmunicabitur. renuntians autem, lucrũ propter quod renuntiauerit: cõmunicare tenebitur: ut Inſti. pro ſoc. § manet. & ſup. pro ſo. l. actione. §. diximus. Item poteſt poni caſus ſupra. de eo per quem fa. erit. l. j. ſi rem dolo. ſi opponatur de tutore, qui tranſigere poteſt: ut ſup. de fur. l. interdum. §. qui intelã. ſicq; nocet pupillo? Reſp. hoc euenit: quia quaſi dominus eſt, ut ſup. de adm. tu. tutor qui intelã.

[c] Non uidetur. Si emptor de poſſeſſione fundi, quã emit, fuerit expulſus: non ideo de euicti. agit: ut C. de act. emp. l. ſi. quia iniuria facta emptori non contingit uenditorem: ut ſupra de euict. l. ſi per imprudentiam. Quid igitur ſi cum propoſita rei uenditione fuerit euicta, & manu militari ablata iam & hoc poteſt fieri, ut ſup. de rei uen. l. q reſtituere? Reſp. nõ poterit prætendere uenditor iniuriã emptori factam, quo minus de euictione teneat: iuſtè enim euictus eſt: ut hic. uel pone in eo, qui promiſit ſe non facturum uim alicui. nã ſi rei uendi. intendat, & manu militari auferat, non uidetur uim facere, ut ob hoc ex ſtipulatione teneatur: ut hic. Itẽ poteſt opponi in creditore: ut C. de pi. l. iij.

[d] In pœnalibus. in delictis, pro quibus pœna corporalis, uel pecuniaria ſolet imponi, interpretamur in dubio non delictum: ut ſupra pro ſoc. l. meritò. Item ſi is, cui furtum eſt factum, deduxit furem ad præfectũ uigilũ, in dubio uidetur pœnam furti remiſiſſe: ut ſupra, de for. l. interdum. §. qui furem. Item q adulterum nocte occidit, minus punitur, quia nox, & dolus minus interpretantur delinquere: ut C. de adul. l. Gracchus. Itẽ ſi duo iudices ordinarii, unus de puniendo, alter de abſoluendo tulit ſententiam: interpretamur abſolutoriã magis ualere, ut ſupra, de re iudi. l. inter pares. Item ſi unus iudex condemnauit accuſatũ leg. Iul. de ui, quia dixit uim feciſti, de priuata intelligat: quia in pœnis mitiores eſſe debemus, ut ſupra, de pœn. l. ſi præſes. & l. pe. Item ſi tutor accuſatur de ſuſpecto: ſi remouetur præſumitur in dubio propter culpam, non propter dolum remotus: ut ſupra, de ſuſpect. tut. l. hæc enim. §. j. & ſic nõ eſt infamis: ut inſti. de ſuſpect. tu. §. ſuſpecti. & facit ſupra, eo. l. ea quæ, §. in rem.

[e] I Nuitus. pone, ut C. de procur. l. inuitus. & diſtingue cum quæritur, an quis teneatur defendere alium: uel ad aliquid, quia non defendit: diſtingue quia aut interuenit mandatum, aut non. ſi non interuenit mandatum: aut præſtita eſt cautio de defenſione, aut non. ſi eſt præſtita: aut de defenſione rei, quod eſt cum promittitur iud. ſol. aut de defenſione actoris. ſi de defenſione rei ab ipſo defenſore, non cogitur præcisè, ſed ſtipulatio cõmittitur: ut ſupra, de procu. l. inuitus. §. ſi. & l. ſeq. in prin. & §. Sabinus. niſi iuſta cauſa interuenerit: ut ibi dicitur. Si autem præſtita eſt ab ipſo reo: aut uolente defenſore, uel non ignorante: & cogitur præcisè: aut nolente, uel ignorante, & non cogitur, ſed ſtipulatio cõmittitur, ut ſupra, de proc. l. ſi defunctus. ſi autem a procuratore actoris eſt ſatiſdatũ de defendendo præcisè, cogitur: ut ſupra, de procurato. l. ſed & hæ. §. defendere. ſi autem nulla eſt præſtita ab aliquo cautio, nemo cogitur defendere: ut hic. & C. de procuratoribus. lege, inuitus. in fine. & ſupra, de procuratoribus. lege, filiusfamilias. §. inuitus. & lege, inuitus. in fin. ſi uero mandatum interuenit: eadem diſtinctio adhibenda eſt, quæ ſupra dicta eſt. hoc addito, ut etiam ſi non fuerit ſatiſdatio præſtita, teneatur domino qui eum dedit qui uidetur mandaſſe de ſatiſdando: ut ſupra de procuratorib. lege, ad rem. & lege, ad legatum. ubicunque autem dixi quem teneri ad defenſionem uel propter defenſionem: ibidem iuſta cauſa interueniente ad neutrum tenetur: ſcilicet nec defendere, nec ſtipulatio committitur, eo ſaluo, ut ſi res ſit tempore peritura, teneatur uſque ad litem conteſtatam: ut ſup. de procura. l. ſed etiam.

[f] Cui damus. ei qui ad non modicum tempus conduxit ſolum alienum, ut ſuperficiem imponat, datur utilis

† Non putat Augu. hoc caput Vlpi. eſſe.

† Aduocatus defenſionẽ ſuſcipere cogi poteſt. Mã doſ. de ingra. aduocati in clientem. ca. 83. uerſ. ingratus aduocatus ẽt iudicãdus eſt At pleruque cõtingit qđ Aduocati, & cauſarum patroni inuitiſſimis ſe offerãt. ut idem Mãdoſ. pręmiſerat.

Defendere alium, an quis teneatur.

& eidem exceptionem competere multo magis quis dixerit. Cum quis a † in alicuius locum ſucceſſerit, non eſt æquum, ei nocere hoc, quod aduerſus eum nocuit, in cuius locum ſucceſſerit.

Plerunq; b emptoris eadem cauſa debet eſſe circa petendum ac defendẽdum, quæ fuit auctoris. Qđ cuique c ꝓ eo præſtatur, inuito non tribuitur,

Idem libro lxxj ad edictum. CC.

AD ea, d quæ non habent atrocitatem facinoris, uel ſceleris, ignoſcitur ſeruis, ſi uel dominis, uel iis, qui uice dominorum ſunt, ueluti tutoribus, & curatoribus, obtemperauerint, Semper e qui dolo fecit quo minus haberet, pro eo habendus eſt, ac ſi haberet. In contractibus f ſucceſſores ex dolo eorum, quibus ſucceſſerunt, non tantum in id quod ad eos ꝑuenit, uerũ etiam in ſolidum tenẽtur: hoc eſt unuſquiſque pro ea parte, qua hrs eſt, † conueniatur. g

Iabolenus lib. xij. epiſtolarum. CCI.

QVoties h † nihil ſine captione inueſtigari poteſt, eligendum eſt quod minimum habeat iniquitatis.

Idem libro x. ad epiſtolarum. CCII.

OMnia, i quæ ex teſtamento profi--

utilis rei uendi. etiam contra dominum: multo magis ergo habet exce. ſi a domino conueniatur: ut ſupra, de ſuperſi. l. j. §. quod ait prætor. Sed opp. qui emit a non domino nonne habet acti. pub. contra omnes præterquam contra dominum, nec tamen habet exce. contra dominũ: ut ſup. de pub. l. pe. & ſi. Reſpon. hic dicit: quãdo contra aliquem habet ac multo magis contra eundem habet exce. ſed publi. non habet contra dominũ. & ſic nec exce. Hæc autẽ regula fallit C lo. l. ſi quis conductionis. & in authẽ. de tri. & ſemi. §. illud quoq;. Item in omnibus iudiciis poſſeſſoriis: ut ſu. quo. le. l. j. in prin. uel diſtinguitur, utrum ille qui conuenitur, in promptu habeat probationem ſui iuris, ſiue de poſſeſſione, ſiue de ꝓprietate: & tunc non tenetur reſtituere, an non, & tunc tenetur reſtituere: ar. ĩ. ad exhib. l. iij. §. ibidem. & ſupra ad Tre. l. ille a quo. §. ſi de teſtamento. ut in poſ. leg. l. ſi is a quo. & C. de compen. l. ſi. & ſup. de Carb. edict. l. iij. §. cauſæ. quæ in poſſeſſorio loquitur. Hæc autẽ fallit in quodam poſſeſſorio, ut etiam ſi uelit incontinenti probare de ſuo iure, non auditur: ut in auth. de trien. & ſemiſ. §. illud.

a Cum quis. Pone ut ſupra, de itine. actuq; priua. l. iij. §. ſi quis ab auctore. item ut ſupra pro empt. l. ij. §. ſi deſuncitus. Item ut ſupra quæ in frau. credi. l. qui a debitore. & plene no. ſupra eo. l. quod ipſis.

b Plerunque. Hæc regula eſt expoſita ſupra. e. l. a emo plus iuris. ſed & poteſt poni ſupra pro emp. l. ij. §. emptori. Plerunq; autẽ ideo dicit, quia ſi emptor habeat malam fidem, nõ uſucapit, licet auctor bonam fidem habuerit: ut ſ. pro. emp. l. ij. §. ſi eam rem. Item quod dicit defendendum: dic, ut C. de euict. l. emptori. & facit ſupra de acqui. re. do. l. traditio.

c Quod cuiq;. Dic ut ſupra. eo. l. inuito. Sed op. priuilegium ſportularum minorum datur etiam clericis inuitis, cũ præcipiatur executoribus, ut non accipiant: & ſic ſuo priuilegio non poſſunt renuntiare: ut C. de epiſ. & cler. l. omnes qui. §. executoribus. & C. de ſpor. l. omnibus. ſed dicas quod dare poſſunt, ſed illi non accipere. & ſic honeſtè datur, nõ honeſtè accipitur. Econtra eſt in meretrice quæ honeſtè accipit, ex quo eſt meretrix: ſed turpiter datur: ut ſupra de condict. ob tur. cau. l. idem eſt. §. ſed quod meretrici. Accur.

d AD ea. Si ſeruus domino iubẽte delinquat. ſi quidem in atrocibus ei paruerit: licet nõ excuſet: minus tamẽ punitur: ut C. ad le. Iul. de ui. l. ſeruos. ſin autem in nõ atrocibus, nullum eſt ſerui delictũ: & ſic tenetur: ut ſ. de act. & ob. l. ſeruus. & hoc etiam dicitur de his in apoſtolo: Serui eſtote ſubditi dominis ueſtris non tantum bonis, & modeſtis, ſed etiam diſcolis. i. diſcordantibus a fide catholica. Sed quæ ſunt atrocioza? uidentur ꝙ illa quæ deſcendunt a lege xij. tab. ut ſup. de noxa. l. ij. §. j. ſed illud per Iu. poſtea ibi corrigitur. unde dic modicæ rei furtum, item modicum damnum dicuntur non atrociora: at magnę rei furtũ, ſiue damnũ. item homicidia, adulteria, & omnia capitalia crimina dicuntur atrociora: ut ſu. de ince. rui. nau. l. Pedius. §. j. Azo. Pone etiam exemplum de non atroci: ut ſu. de his q no in infa. l. liberorũ. §. ſi. & fac. ſu. e. l. in dãnũ. & ſ. re. amo. l. ſi mulier. §. ſi ſeruos. Accur.

e Semper. Dic ut ſ. e. l. qui dolo. & l. parẽ. Sed ar. contra ſup. ſi quis omi. cau. te. l. iij. in ſi. l. irẽ ꝙ dicit habẽd᷑. &c. ſed nõ ul no: quia alter directa, alter utili tenetur: ut ſu. de no. l. elect. §. ſi in quem.

f In cõtractibus. Pone ut. ſ. eo. l. hoc iure. §. ſi. Sed cõtra Inſtitu. de perpe. & tẽp. ac. §. aliquã. ubi non tenetur hæres ex dolo defuncti. ſed ibi dedit cauſam contractui: hic fuit incidens. itẽ ꝙ dicit hæredes teneri ꝓ hęreditaria per te: fallit quinque. Primo ſi habent ui᷑ hęredũ facultatẽ tota rei reſtituẽdæ. ut ſ. commo. l. iij. §. hrs. ſecũdo ſi agit ex pollicitatione: ut ſup. pollici. l. ex pollicitatione. Tertio pro funeris impenſa: ut C. de religi. l. ueluti. Quarto in alimentis: ut de a i. le. l. iij. Quinto qñ ab uno hæredũ maritus legauit uxori animo compenſandi, quæ in dotẽ ab ea habebat: ſi ipſa nõ legatum, ſed dotem uelit ille ſolus conuenietur, ut ſup. de le. j. l. cum ab uno. Sexto in illis caſibus in quibus tenentur hæredes in ſolidum: ut ſup. depoſi. l. duo. & de uer. obli. l. ij. §. j. Accur.

g Conueniatur. aliàs condemnetur: aliàs partiatur.

h QVoties. Dic captione, id eſt: iniquitate: & pone, ſi impuberi moueatur quęſtio ſtatus, malũ eſt præcipitari. & ſic ſine firmo conſilio conſtitutũ in alienã ſeruitutẽ redigi, & cõtra malũ eſt eum mitti in bonorum poſſeſſionẽ: & aliqua fortè aliena apparebunt: ſed hoc eſt minus malum, & ſic eligendũ: ut ſup. de Carb. edi. l. iij. §. duæ autem. & C. de Carb. edi. l. ij & hoc fiet ex Carb. ſi ſit quæſtio ſtatus & bonorum. ſed ſi ſtatus tantũ, tunc ex conſtitutionibus: ut ſupra de Carb. edi. l. iij. §. j. Vel pone: mandaſti mihi ut ubi emerem Stichũ, quem ignorabas furem. hic fecit mihi furtũ: iniquum eſt teneri te ultra, quam ſeruus ualet, ut Inſtit. de nox. §. ſumma. econtra iniquius eſt officium meũ mihi eſſe damnoſum, ideoq; mihi in ſolidum teneris: ut ſupra. de furt. l. ſi ſeruus. §. quod uerò ad mandati. ſed & poteſt poni ubicunq; dicitur, ꝙ aliquid eſt æquius æquo, uel iniquius iniquo: ut ſupra, depo. l. bona fides. & C. de procu. l. exigẽdi. & de pact. conuen. l. hac generali. & ſupra, de uul. ſubſt. l. filius qui patri. & de do. exce. l. ſi procurator. & de officio procõſu. l. obſeruare. §. hi. & l. nec quicquam. §. ſane. & facit in auth. quib. mo. natu. effi. ſui circa princi.

i OMnia. Si pater in teſtamento præterijt filiũ in poteſtate conſtitutũ, inutiliter teſtabitur adeo ut ſi

† In Pan. fl. in alij locum.

† In Pan. P. non eſt conueniatur.

† Nota ꝙ in obſcuris ſemper eſt interpretat. facienda ut nulli ſit en puoſa. & concor. in c. rſi dilectus. extra de cõſue. in ca. cum olim. eo. titul.

ut ſi uiuo patre moritur, non ideo ualet: ut inſtitu. de. exhære.lib.in prin. Item pone in eo, qui legauit mihi rem meam: non enim ualet, licet poſtea alienem: ut ſ. de leg.j l.cæteras.§.i.Nec ob.ſ.de reg. Ca.l.j.§.fin. ubi confirmat: q ibi uiuo teſtatore alienauit: hic poſt mortem. Item ꝑ one in ſti.de leg.§. an ſer-uo. cætera dic ut ſ. e.i.quod in initio.

Definitio quid ſi.

a O. Mnis definitio. Eſt oratio ſubſtantiam cuiuſque rei ſignificans ſecũdum Boetium. ſed hic dicitur plurium rerum breuiter, ſine ſummatim ſub regula facta traditio. Huiuſmodi autem definitiones ſunt periculoſæ, quia patiuntur exceptionem: & uerecundiã plerunque faciunt allegantes regulam. ſed ſtet firmus regulæ, ueluti Bononienſis Carocio licet aliq capiantur de eius cuſtodibus, & licet aliq caſus a regulis ſubtrahãtur: & reſpondeat ſpeciale. & ſi. regula erit firma in a-

† Definitione hic ꝓ regula accipi putet Viglius in ſti.de teſt. in prin. & Ant.Aug. emendationũ li.iii.c. ix.

† Vide Bud. hic.

ciſcunt: ita ſtatum euentus capiunt, ſi initiũ quidem ſine uitio ceperint.

Idem libro xj. epiſtolarum. CCIII.

O Mnis † definitio a † in iure ciuili periculoſa eſt. rarum eſt enim, ut non ſubuerti poſſit.

Pomponius libr.v.ad Q. Mutium. CCIIII.

Q Vod quis b ex culpa ſua damnum ſentit, non intelligitur damnum ſentire.

Idem libro xxij. ad Quin. Mutium. CCV.

M Inus c eſt actionẽ habere, quàm rem.

liis: ut in auth.de non alie.§. ut autem. licet uideantur eſſe falſa, ut ſupra, de reg. Ca.l.j. & ſupr.eo.l.j.ſed illud uerum eſt in exceptatis. Itẽ ideo dicit paſſĩ, quia quædam ſunt quæ exceptiones non patiuntur. primo quia liber homo non uſucapitur: ut in.de uſu.l.uſucapio. & Inſti.de uſuc.§.ſed aliquando. Item mulier quæ in rẽ ſuam intercedit, nõ iuuatur Velle. ut ſup.ad Velle.l.aliquando. Item ſi decipiatur ut ſup.ad Velle.l.ſi decipiẽdi. Item. bo.poſſ. contra ta.non habet locum ad teſtamẽta mulierum: ut ſupra, de contra ta.l.illud.§. ad teſtamenta. Itẽ minor xiiij.an.nõ poteſt teſtari: ut C.quan.prouo.nõ eſt ne.l. ij. Itẽ ſtipulatio liberi hominis, uel rei ſacræ, ut deſ, nõ ualet: ut Inſti.de inuti.ſtipu.in prin.& §.j. itẽ ſepulchrum uẽdicare iure dominii nullus poteſt nec in alium dominum transferre, ut C.de reli.l. ſi ſepulchrum, & l.ii.in ſi. Itẽ nemo poteſt plus grauari noie legati, quã ſibi relinquit, ut ſup.ad Treb. l.j.§.ſi.& multa aliã ſunt, quæ non patiuntur exceptionem. Sed hæc regula tantum intelligitur de his regulis, ſeu definitionibus, quæ ſuper hoc ti poſitæ ſunt.

Et per Mandoſ. de xta.mi no.cap.5. de Adole. nu. 41.

b Q Vod quis. Si duo ſunt ſocii omnium bonorũ, & unus cum abeſſet, fuit damnat* a iudice ex contractu pro ſocio, qui erat abſoluendus, ſi ueniſſet, uel etiam ꝓ ſuo delicto, furto.ſ.uel alio, fuit dãnatus: non recuperat de communi, ut ſupr.pro ſo.l.cũ duobus.§.ſi.& l.ſeq. Vel pone in eo, qui tranſiuit per locum, unde non erat publicum. uel iter priuatum, & ramus cecidit ſuper eum, non agit Aquil. ut ſupra, ad legẽ Aqui. l. ſi putator. Item pone ſupra fa. erci.l.inter cohæredes.§. quod ex facto. Item ſupra, de inſtit.l.ſed & ſi qui.in ſi.Item C. de fideicom. lib.l. ſi quis in teſtamento. Item ſupra, quod quiſque iur.l.iii.§.ſi is.

c M Inus. Licet quantum ad iuris intellectum, qui actionem habet, rem habere uidetur: ut ſ.e. l.qui act.tamen quantũ ad executiones factorum ſæpe eſt aliter. nam euentus executionis & ſententiæ eſt incertus: & conſideranda eſt mora, quæ datur iudicatis.

Item ſumptus in petendo faciendi ſunt ſup.de pe.l.quod debetur. Item & quantum ad ſatiſdationem de iudicio ſiſti, non uidetur habere rem, qui habet actionem: ut ſ.q ſatiſd.cog.l.ſciẽdũ.§ fundũ.& §.diuerſa.

d P Lerunque. Si quid fiſco obligaui ſub hac condi. ut ſi pecunia non ſit ſoluta certa die, liceat ei uendere: licet poſſit abire res a me pecunia non ſoluta, quia fiſcus uendet: interim tamẽ eſt mea, & uendicare, & alienare, & ſeruitutem imponere poſſum. Quod ergo dicit plerunq;: ideo dicit, quia quandoque uidemur non habere, quod ſic habemus, ut a nobis poſſit auelli: ut ſupra, de le. j.l. non quocunq;.& ſup.de ſolu.l. etiam. & C. commu. de leg.l.ſi.§ ſed quia. Item q ſubiicit, etiam &c. q.d. non ſolum ea, quæ purè poſſidemus: ut in d.§.ſed quia. Item quod dicit uendicare, dic etiam & condicere condictione furtiua, ſi interim ſurripiatur: ut ſupra, de cond.fur.l.ſi ſeruus. Item & furti agere, ut ſup. de fur. l. ſi quis uxori. §.ſi.& ad idem ſup. de rei uend.l.non ideo. Item quod dicit interdum, ideo dicit. quia quandoq; non uendicamus nec alienamus, ſed forrè fiſcus iam legitime alienauit, & ſic dominium tranſtulit: ut inſtit.qui.alie.licet.§.j.Item quod dicit alienare. ſ.cum ſua cauſa: ut C. de diſtr.pig. l.ſi debitor. Item quod de ſeruitute dicit. ſup. quemadmodum ſer. amitta. l.is cui.§.hæres. & id quod hac l.dicitur, eſt quandocũq; rem mihi debeas ex contractu aliquo, & antequã tradas poſſis hoc facere: arg.ſup.de contrahen. emp.l. ſi ſciens.Sed quid dices in legatis ſub conditione relictis? nunquid conditione pendente poterunt alienari? Reſp.utiq;: ut ſup. de fideicom. li.l.generaliter.§.quoties. & de le.j.l.ſeruo.§.j.& ad Treb. l. Marcellus.§. res quæ.niſi in caſu, ut ſupra, qui & a quib. l.generaliter.§.j.& ideo illud, quia libertas difficilius reuocatur, & ideo difficilius datur: hodie tamen uidetur contra.ſ. ut nunquam poſſit alienari res legata ſub conditione: quod dic: ut C. commu.de le.l.fin.§. ſin autem.

Vlpianus libro xxxix. ad Q.Mutium. CCVI.

P Lerunq; d fit, ut & ea, q a nobis poſſit abire, pinde in eo ſtatu ſint, atq; ſi non eſſent eius cõditionis, ut abire poſſint. & ideo qd fiſco obligamus, & uendicare interdum, & alienare, & ſeruitutẽ prædio imponere poſſumus.

Idem libr. ix. ex uariis lectionibus. CCVII.

I Vre naturæ e æquum eſt, neminem cum alterius detrimento, & iniuria fieri locupletiorem.

Vlpianus lib.j.ad leg. Iul. & Papiam. CCVIII.

R Es † iudicata f ꝓ ueritate accipitur.

† Cõcor. tex. in ca. cum iter. extra, de re iud. Et quæ remedia pariat, ponit Mãdoſ. ſuper commis. executo. in uer. In rem tranſiuit iudicatam.

e I Vre naturæ. Si pupillus mutuam acceperit pecuniã, & locupletior ex ea factus ſoluat, nõ repetet: nec enim æquum eſt eũ locupletari cũ alterius dãno, ut ſup.de condi.inde.l.nam natura.§.pe.& l.ſe. Itẽ pone ut C.de uſuc.ꝓ emptore.l.fina. & C.de epiſ.& cle. l.ſi qs presbiter. Item pone, ut ſu.de peti. hær.l.planè. Hæc autem regula fallit in uſuc. & præſcri. quæ auferunt præſcribendi commodum cum alterius damno. Itẽ in expenſis in alienare factis: ut ſup.de doli exce.l. Paulus. Item C.de non nume. pecu.l. in contractibus. Sed prædictis & ſimilibus oppoſitionibus reſpondeas, quia licet fiat cum aliena iactura, tamen non fit cum aliena iniuria, cum fiat legum autoritate.

f R Es iudicata. Habetur pro ueritate inter litigantes, ut act. & excep.pariat, non q faciat ius: ut ſup.de condi.inde.l.Iulianus. Item quo ad quoſdam pa

tentes

tientes, de quibus habes quatuor exempla: ut ſupra de re iudicata. l. ſæpe. Item quandoq; quo ad oēs: ut quando ſententia facit ius, quod eſt in caſibus: ut ſupra, de ſta. ho. l. ingenuum. & de libe. agno. l. j. in fi. & l. ſeq. Itē pone in querela inofficioſi teſtamenti: vt ſupra, de inoff. teſta. l. Papinianus. §. ult. Item prædicta vera quando poteſt retractari, uel quia nulla eſt: vt C. quando prouo. non eſt neceſ. l. j. & ij. uel aliquo modu reſcindi. qđ dic per exempla: vt ſupra de iureiur. l. admonendi. & C. ſi ex fal. inſtru. per totum. & ſu. de do lo. l. cum a te. & C. de procura. l. licet. & de aduoc. diuer. iud. l. j. & ſupra, de iure fiſci. l. ſi fiſcus. & l. iii. §. diuus. & C. de iur. & fac. igno. l. j. & per totū. & ſupra. de re iudica. l. Imperatores. & ſupra, de quæſt. l. j. §. fi. & de pœnis. l. diui fra tres. § j. Prædictis au tem caſibus non habetur pro veritate etiam quo ad effectū, ex quo reſciſſa. Illud autem erat quæſtionis, an dicatur res iudicata, quando adhuc poteſt appellari. Et dicūt quidam quod non: vt arg. ī. de condictio. indeb. l. elegantér. §. ſi quis. Sed dic contra per eandem. l. & per l. C. de app. l. litigatoribus. Non tamen habetur pro veritate, niſi tranſeat in rem iudicatam. Item iuſiurandum habetur pro ueritate: vt ſupra, de iureiur. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. ſi iurauero. Accur.

[a] Adde ad hanc qōnē Ant. Cor. in ſin. ſuis in ver. appel. ij. inc. idē opsī. & qđ not. In l. poſt contractū: In apoſti. in ner. condemnatio ſecuta ſup. de donat.

Paulus libr. iij. ad le. Iuliā & Pap. CCIX.

NOn poteſt [a] uideri deſijſſe habere, qui nunquam habuit.

Vlpianus libr. iiij. ad leg. Iul. & Pap. CCX.

SEruitutem [b] mortalitati f.rè comparamus.

Lucinius Rufinus libr. ij. regul. CCXI.

QVæ ab initio [c] inutilis fuit inſtitutio: † tēporis tractu cōualeſcere non poteſt.

Paulus. libr. xix ad edictum. CCXII.

SEruus, [d] reipublicæ cā abeſſe non poteſt.

Finis Digeſtorum.

[†] In P. F. ex poſt facto conualeſcere.

[a] NOn pōt. Pone: vt ſupra, de ſuis, & legitim. l. nulla. Item pone quod Titio legaui vſumfruct. ſerui. & cum ad eū deſineret pertinere, legaui ei libertatē. ſi Titius nō habuerit, uel quia prædeceſſit, uel quia nō eſt capax, non erit liber nec uidet deſinere uſus ſu. ut quia nec cœperat: ut ſup. de cōditio. & demonſtra. l. Titio. Inde eſt, quòd debitor non pōt expe iri Paulia na: quod habere deſierit debitor, quod non acquiſiuit, ut ſup. quæ in frau. credi. l. quod autem. in prin. Itē nec maritus contra uxorem: ut ſupra, de dona. inter uirum & uxorem. l. ſi ſponſus. §. ſi maritus, & §. ſi quis rogatus. Improprie tamen quandoque dicitur quid deſinere, quod non cœpit: ut ſupra, uſufruct. quemadmo. caueat. l. i. i. §. deſinere. & de euictio. l. qui alienā. ſicut & finitur aliquid, quod non cœpit: ut ſupra de condi. ob cau. l. ſi extraneus. Sed & deſinere & amittere uidetur libertus, qui obtinere noluit: vt ī. ſi quid in fraud. pa. l. j. §. utrū. in fi. Item Dauid dicit: Liberaſti animam meam de inferno inferiori domine. & tamen nunquā fuit in inferno: aliter nulla eſſet redemptio. Item amittitur, quod non habetur: ut ſupra, de euictio. l. ii. & facit ſupra, co. l. non uidetur rem amittere. & dic vt ibi. Accurſius.

[b] SEruitutē. Si quis fiat ſeruus, pro mortuo habetur: nam teſtamentum facere non poteſt nec eſſe teſtis, uel iudex, uel arbiter: ut ſupra, de teſta l. ſi filius & l. qui teſtamento. §. ſeruus. & C. de teſt. l. quoniam. & ſupra de arbitr. l. parui. §. in ſe. uum, & de iudic. l. cum prætor. Item matrimoniū ſoluitur: ut in authen. de nupt. §. ſed etiam captiuitatis. Ferè autem ideo dicit: quia ſi fiat ſeruus hoſtium, & redeat: nec captiua uidetur, vel fortè propter ea, quæ diximus ſupra e. l. quod attinet. Itē facit ſupra de condi. & demon. l. inter diem. in fi. & de dona. inter uirum, & vxor. leg. cum hic. §. ſi donator. Accurſius.

[c] QVę ab initio. Si impubes, uel furioſus teſtet nō ualet: licet pubes, vel ſanæ mentis poſtea factus fuerit: ut Inſt. qui teſt. fa. poſ. §. præterea. Sed contra ſupra, de h. re. inſtitu. l. qui ſoluēdo. ſed ibi fauore libertatis. Item contra ſupra, de mili. teſtamen. l. ne ij ſi ita iii. ſed ibi militiæ fauore, & eodem modo ad alia ſ in eo. tit. l. tribunus. §. j. & l. ſi filiusfamilias. §. j. Item contra ſupr. de leg. iii. l. j. §. j. So. ibi in fideicom. hic in inſtitutione. Itē contra ſupra, de acq. hær. l. ſi ſeruus eius qui. ſed ibi quando per alium quis ſit hæres, hic quando per ſe. Item facit ſupra, de act. & ob. l. obligationum fere. § placet. Sed ar. cōtra ſup. de ri. nup. l. ſi qs in ſenatorio. cætera dic ut ſu eo. l. qđ in initio. Ac.

[d] SEruus. Si qs ſeruus in iudiciu ſiſti pmiſerit ſub pœna, iiſdem exceptionibus utit, quibus, ſi pro libero fideiuſſiſſet, vteretur, præterquam ſi dicat abfuiſſe cauſa reip. [e] quia ſeruus reipublicæ cauſa abeſſe nō poteſt: ut ſupra, ſi quis cau. l. ſi quis ſer. ū. & l. ſi is. Qui aūt dicantur cauſa reipub. abeſſe, habes ſupra, ex quib. cau. ma. l. qui mittuntur. & pluribus aliis in e. ti. & ſu. de iu. immu. l. ſemper. § negotiatores. Ab hac le. excipe ſi communis error interueniat: ut ſupra, de off. pręto. l. Barbarius. Accur.

[e] Et nō̄ſq; auth. Bal. exceptio, [illegible] po [illegible] gionæ adoptari. Proinde exceptio qđ abfuerit reipu. cauſa, nulla iuris ratiōe ſeruo cōpetere poteſt: cum reipublicę cā abeſſe muneris, ſit publicū: ut hic not. Myſiner. & ad de iu ſimili. l. bos accuſare. §. fin. ſu. de accuſ. ubi certas pœnas eē pecuniarias, nēpe, quæ ſeruo indici nequeant, traditur.

[illegible]